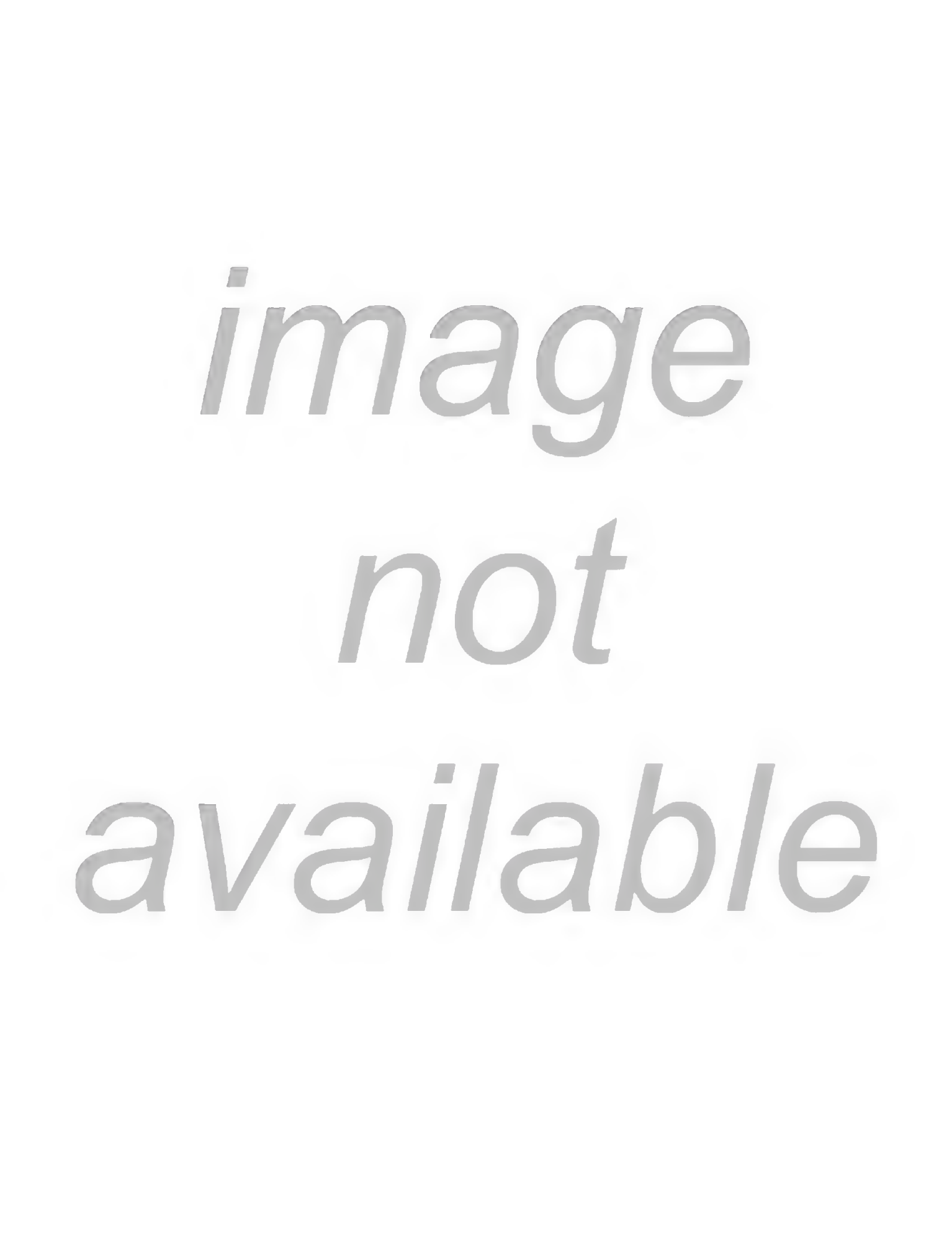
image
not
available

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
S
13 F
12
1369

N. 7.

SAMUELIS BOCHARTI OPERA OMNIA.

SAMUELIS

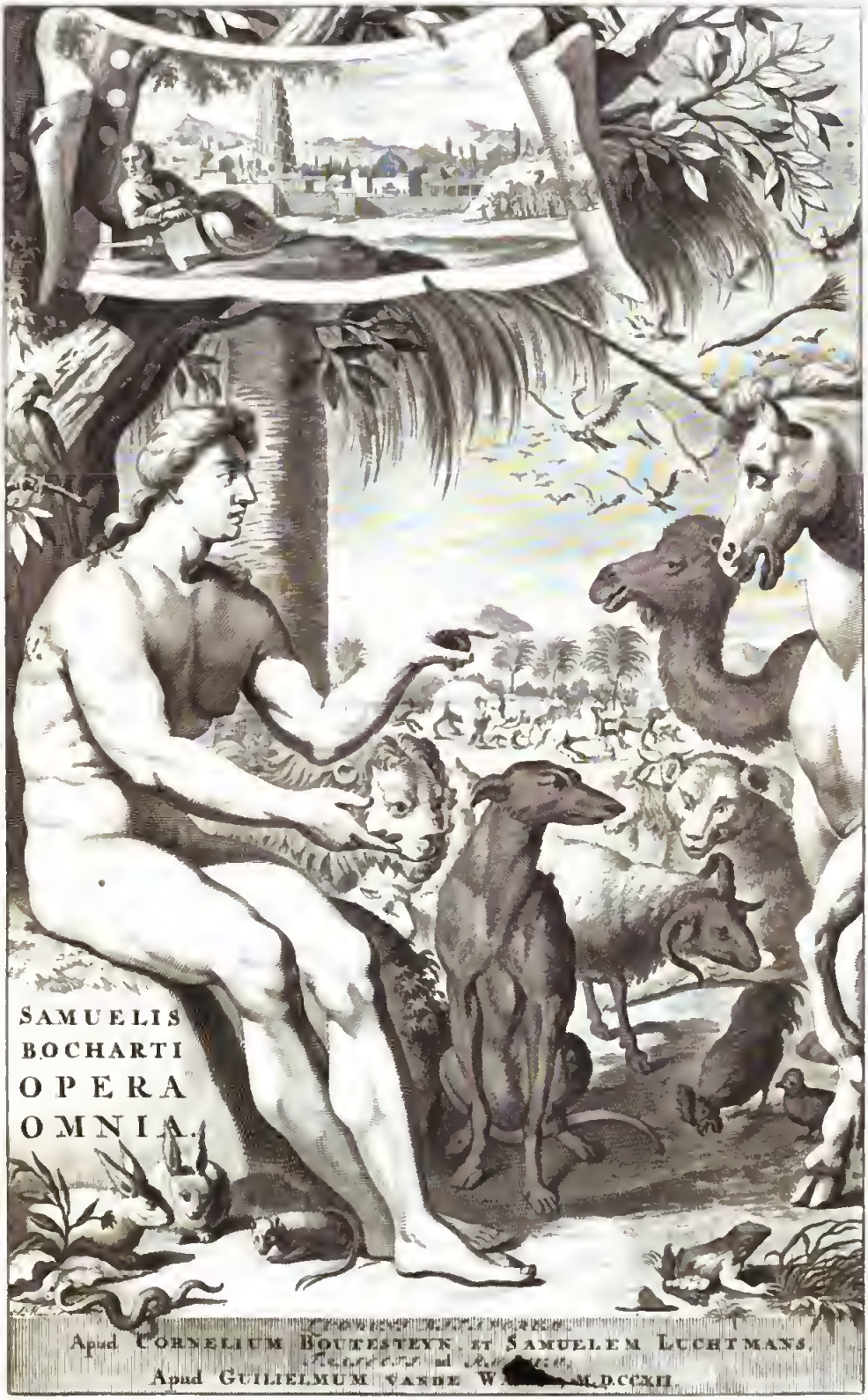
SAMUELIS
BOCHARTI
OPERA
OMNIA.
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, ET SAMUELEM LUCHTMANS.
Apud GUILIELMUM SANDE W
M.DCCXII.

Digitized by Google

SAMUELIS BOCHARTI

OPERA OMNIA.

HOC EST

PHALEG, CHANAAN,

ET

HIEROZOICON.

Quibus accesserunt Dissertationes variæ

AD ILLUSTRATIONEM SACRI CODICIS ALIORUMQUE MONUMENTORUM VETERUM.

Præmittitur vita auctoris à Stephano Morino descripta

Et Paradisi terrestris delineatio ad mentem Bocharti. Indices denique accurati & mappæ Geographicæ suis locis insertæ sunt.

In quibus omnibus digerendis atque exornandis operam posuerunt Viri Clarissimi Johannes Leusden & Petrus de Villemandy.

EDITIO QUARTA.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.
TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.

PRAEFATIO

Praemiſſa editioni anni CIↃIↃCXCII.

LECTURO TYPOGRAPHI

S. P.

Accipis tandem, benevole lector, magni Bocharti opera omnia junctim edita, quibus ſacras litteras & omnem antiquitatem divinitus illuſtravit. Tanta enim cœleſtis ingenii ejus eſt praeſtantia, tanta diffuſae per omnes artes doctrinae vaſtitas, ut nihil ei par ſit & ſecundum. Sed de tanto Viro praeſtat tacere, quam pauca dicere. Cui enim, niſi barbaro, non eſt laudata & in coelum elata ejus Geographia ſacra, cujus primum tomum Phaleg inſcripſit, & alterum Chanaan? Cui, niſi hoſpiti in ſapientiae & doctrinae ſtudiis, ignotum eſt ejus Hierozoicon? Quanto plauſu fuerint ubique gentium excepta, iteratae oſtendunt editiones, non longo temporis intervallo diſtractae, ut a multis dudum deſiderarentur. Horum & totius orbis eruditi deſideriis ac commodis ut ſerviremus, junctim denuo haec praeclara tanti Viri opera litteris noſtris mandare in animum induximus, ſtuduimuſque ſumma cura ut emendatior quam priores editiones haec noſtra prodiret. His vero acceſſerunt variae ἐ πάνυ Diſſertationes, quae, praeter duas treſve, nunquam ante lucem adſpexerant, in quibus res obſcuriſſimas tam in ſacris quam in aliarum gentium voluminibus clara luce perfundit. Hae magno ſtudio, magnis ſumtibus ex variis orbis terrae partibus nobis non ſolum fuerunt conquirendae, quae eſt tantarum morarum, quae ſub procliſ hoc opus tam din detinuerunt, ut non maturius potuerit publicari, praecipua cauſa; ſed & Latine fuerunt ex Gallica lingua, qua pleraeque omnes ſcriptae erant, vertendae. Retardavit etiam noſtrum hoc inſtitutum acerba & nec opina mors Stephani le Moine, viri ingenio, doctrina & virtute praeſtantis, ut in primis, qui de re litteraria aetate noſtra praeclare meriti ſunt, ab omnibus numeretur. Ejus enim auctoritate praecipue permoti ſumus ad hoc opus ſuſcipiendum. Sed poſtea inveniemus tamen Viros eximios, qui nobis operam ſuam & offerrent, & navarent, ſummaque cura in id incumberent, ut nitidius & correctius hoc opus, quam antehac, divulgaretur. Hoc officium Bocharto & ejus lectoribus in Academia Trajectina praeſtitit Joannes Leuſdenius Hebraeae litteraturae in illa Profeſſor celeberrimus, & Lugduni Batavorum Petrus Villemandi Collegii Gallici, quod in illa eſt urbe, Rector laudatiſſimus. Quantum etiam ad iſtud exornandum contulerit Vir inſignis, & nunquam ſatis laudatus, Stephanus Morinus, cognoſces ex vita Bocharti, quam memoriae prodidit, & quam huic operi praefixam vides. Linguas Orientales genuinis illarum litteris expreſſimus, ut vel hoc nomine noſtra ceteras editiones longo poſt ſe relinquat intervallo. Sic & mappas Geographicas ad illuſtrandum locorum ſitum, de quibus in Phaleg diſputatur, & plures & ampliores adornari, lociſque, ubi de iis agitur, inſeri curavimus. Una mappa priorum editionum in plures a nobis fuit diviſa, ut facilius & luculentius lectorum oculis omnia ſtatim occurrerent. In editione prima quatuor tantum reperiebantur chartae Geographicae, in noſtra videbis tredecim. Quos quidem labores pertulimus, & ſumtus omnes ſuſtinuimus, ut a te, Lector erudite, gratiam iniremus, quam ſi conſequemur, nec laborum nec ſumtuum nos pocnitebit. Sed tu illis fruere, & Vale.

HIEROZOICON,

SIVE

BIPARTITUM OPUS

DE

ANIMALIBUS

S. SCRIPTURÆ,

CUJUS

PARS PRIOR LIBRIS IV.

De Animalibus in Genere, & de Quadrupedibus Viviparis & Oviparis:

PARS POSTERIOR LIBRIS VI.

De Avibus, Serpentibus, Insectis, Aquaticis, & Fabulosis Animalibus agit.

CUM INDICE SEPTUPLICI,

I. *Locorum Sacræ Scripturæ.* II. *Authorum, qui citantur.* III. *Vocum Hebraicarum, Chaldaicarum, Syriacarum, Samaritani & Æthiopici Sermonis.* IV. *Vocum Arabicarum.* V. *Græcarum.* VI. *Romanarum, quæ passim explicantur.* VII. *Rerum.*

AUTHORE

SAMUELE BOCHARTO.

EDITIO QUARTA.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.
Et TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.

Cum Privilegio D. D. Ordinum Hollandiæ.

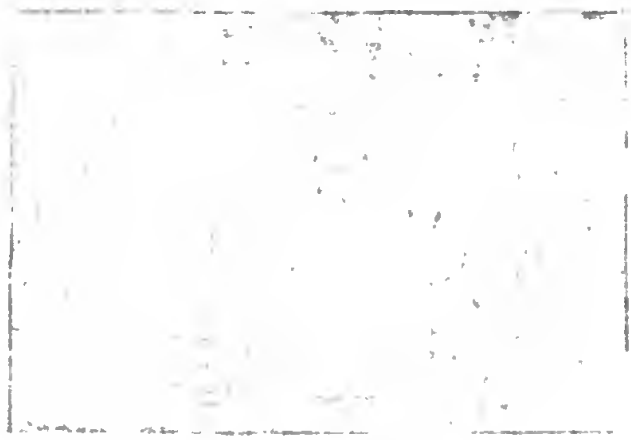

SERENISSIMO PRINCIPI

CAROLO II.

MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

REGI,

FIDEI DEFENSORI.

Sereniſſime Rex,

IN Scripturæ lectione eum oportet eſſe plane hoſpitem, qui ex ea non didicit Reges à Deo conſtitui, & per eum regnare, nec ullam eſſe poteſtatem niſi à Deo. Proinde Saul & David uncti ſunt expreſſo Dei mandato. Et legitimos Reges Deus vocat Reges ſuos, filios ſuos, Chriſtos ſuos, electos ſuos, paſtores ſuos, ſervos ſuos, clypeos ſuos. Quin iidem Dei oleo leguntur ungi, Dei ſolio inſidere, aureamque corónam capiti ſuo impoſitam à Deo accepiſſe. Et tum demum timentur, cum in populos incidit Domini pavor. E periculis evadunt, cum Deus dat ſalutem Regibus, & eos ernit ex gladio maligno. Potentia eminent, cum mittitur Dei Angelus qui eos confirmet & roboret. Magna moliuntur, cum Deus illorum dextram apprehendit, ut coram iis proſternat gentes. Hinc cum in Regem electus eſt Saul, inſiluit in eum Spiritus Domini, & mutatus eſt in virum alium. Et Davide illi ſuffecto, Spiritus Domini à Saule recedens Davidem invaſit. Cui cum ſucceſſit Salomon, Deus ei dedit ſapientiam & ſcientiam, atque animum intelligentem ad judicandum populum ſuum. Neque Ethnicos id latuit, quorum vates antiquiſſimi, Homerus & Heſiodus, Reges à Jove eſſe agnoſcunt. Quo ipſo cæteris Diis Callimachus Jovem præfert, quod cum ex Vulcano ſint fabri, ex Marte milites, ex Diana venatores, & ex Apolline poetæ, Reges non ſint niſi à Jove, id eſt, à ſummo Deo. Edoctus ſcilicet naturæ lumine aliter fieri non poſſe, ut tanta hominum multitudo unius hominis imperio ſe ſubjiciat, & pro eo vitam, fortunas & facultates omnes impendat. Res in iis manifeſtior eſt, quos per varios caſus, per mille pericula rerum evexit Deus ad regiæ dignitatis faſtigium. Quod MAJESTATI TUÆ eveniſſe nemo neſcit, REX SERENISSIME. Qui poſtquam aliquot annis vagus, & ſine lare & foco oberraſti, domo extorris, regno tuo ejectus, & è ſolio deturbatus per illos ipſos qui impias & ſceleratas manus in SERENISSIMI PARENTIS tui ϛ μακαρίτου ſanguine cruentaverant: tandem cum minime expectabas, ἀπροσδοκήτως & ἀπροσδοκήτως, in priorem gloriam reſtitutus es, & ab iis admiſſus & revocatus qui à te videbantur eſſe maxime alieni, Deo Spiritus ſui vi flexanima illorum mentes ad obſequium inflectente. Ita ut illa ipſa paſſus quæ David Saule vivo, nunc cum eodem poſſis dicere, *Lapidem quem reprobaverant ædificantes factum eſſe in caput anguli. Quod à Domino factum, & mirabile eſt in oculis noſtris.* Quamvis de cætero videaris eſſe Solomoni ſimilior, qui tria regna in plena pace poſſides, &

ſumma ſapientia gubernas. Et quantum ille inſumpſit operæ in templi materialis ædificatione, tantum laboris adhibes in veræ Dei domus, id eſt, Eccleſiæ, reſtauratione, quam præteriti tumultus non parum deformaverant. In quem finem delegatos ex omnibus regni tui partibus nuperrime convocatos, ad tam pium opus vere Chriſtiana oratione excitaſti. Gnarus non alia de cauſa Deum hæc Tibi otia feciſſe, quam ut in Eccleſiæ & Reipublicæ bonum iis utaris. Et ſpero fore ut qui dedit τὸ θέλειν, Tibi det etiam τὸ ἐνεργεῖν pro benignitate ſua. Ita ut diſſidiis omnibus, ſi quæ ſuperſint, in æternum compoſitis, regni pax in poſterum non ſolum Te vivo duret, quod unum a Deo petiit Ezekias, ſed & uſque ad ſeros nepotes in futura ſæcula prorogetur. Et inter pacis commoda, ſtudia literarum, quæ ubique terrarum neglecta jacent, in regnis tuis refloreſcant, Teque duce auſpice priſtinum nitorem recuperent. Ego certe, ſi quem inter τοὺς φιλομούσους nomen habere merear, feci quod alcyon ſolet, quæ tranquillo mari nidum ſuum & pullos committit recens excluſos. Illis enim regni tui alcyoniis invitatus, ingenioli mei fœtus eo edendos amandavi. Et in ditionum tuarum urbe metropoli editos MAJESTATI TUÆ offerre audeo. Munus quidem regiis oculis parum dignum, ſi formam ſpectes, ſed materiæ ratione haudquaquam contemnendum. In eo enim opere de animalibus agitur, quæ non ſolum ad uſum hominis, & perfectionem univerſi, ſed & ad Dei gloriam creata eſſe docent hæc Pſaltis Regii: *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi, terra & omne pomentum. Reptile & avis alata, celebrate nomen Domini.* Fallitur enim ſi quis putat aſinæ Balaami hoc fuiſſe peculiare, quod ad Dei nutum ora reſolvit. Cum nullum ſit tam mutum animal, quod non celebret creatorem. Nempe ut *Cœli enarrant gloriam Dei: Et quamvis in us non ſit ſermo, tamen in totam terram exivit ſonus eorum.* Sic bruta animalia, utut muta, tamen hoc ipſo Deum laudant, quod laudum materiam nobis ſuggerunt, & ad conditorem ſuum celebrandum nos aliquo modo provocant. In cujus hymni modulatione præcentor & choragus eſſe dignatur ipſe Deus. Qui argumentis ex ſuorum operum magnitudine delumptis, potentiam & bonitatem ſuam Jobo probaturus, poſtquam cœlum, ſydera, meteora, mare & terras, & totam hanc mundi compagem uno capite expedivit, tria capita quæ ſequuntur in animalium deſcriptionem inſumpſit. In minimo enim animali, quod non ſolum eſt, ſed & vivit, ſentit, appetit, & pro libito movetur, plus eminet creatoris virtus quam in magnis illis mundi partibus. Itaque primo noſtro parenti, dum beatas in Paradiſo ſedes habuit, hæc pars fuit felicitatis, quod ad illum adducta ſunt animalia omnia quorum dotes & virtutes ſerio meditaretur, ut nomina imponeret ipſorum naturæ congrua. Et Regum imo hominum ſapientiſſimi Solomonis in eo maxime ſe prodidit ſapientia, quod diſſeruit de beſtiis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Illoque potentia tanto major Rex Alexander quanto minor ſapientia, naturæ animalium pernoſcendæ cupidus, de iis commentationem Ariſtoteli delegavit. Et ne quid uſquam gentium ab eo ignoraretur, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatuſque alebant: quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant, ut illis procurantibus animalia omne genus ad præceptorem undecunque mitterentur. Neve neceſſariis ſumptibus ferendis impar eſſet, octingenta talenta, id eſt, aureorum millia prope quingenta, Rex maximus illi de ſuo largitus eſt. Merito igitur Ariſtoteles libros de animalium natura, generatione & partibus inſcripſit Alexandro, quo autore & fautore illos ſcripſerat. Quod imitati poſteri Regibus & Imperatoribus dedicarunt ſimilis argumenti libros. Ita Plinius hiſtoriam naturalem, in qua de Animalibus ſex libri ſunt, Tito Veſpaſiano Imperatori conſecravit. Idem quoque fuit animus Oppiano & Nemeſiano: quorum unus Græce, alter Latine Cynegeti-

negetica, Ixeutica & Halieutica ſcripſit. Hic enim opus ſuum inſcripſit Numeriano & Carino Cari Imperatoris filiis. Ille Antonino Caracallæ, qui patrem ejus in inſulam Meliten relegatum liberaſſe non contentus, alia præter hanc ratione teſtatus eſt quam ſibi placeret hoc minus. Philes itidem, qui verſus ſuos περὶ ζώων ἰδιότητος Michaëli Imperatori dicaverat, Carolo Quinto, ipſi etiam Imperatori, oblatus eſt ab Arſenio Monembaſiæ Archiepiſcopo, qui illum primus publicavit. Et uni *TUÆ MAJESTATIS* Anteceſſorum Eduardo Sexto Wottonus dicavit libros decem de Animalium differentiis. Gallorum quoque Regibus Franciſco Primo & Henrico Secundo hoc eodem thure litatum eſt. Illi enim Æliani hiſtoriam Animalium à ſe Latine redditam obtulit Petrus Gillius. Huic Bellonius ſeptem libros de Avibus à ſe vernacula lingua conſcriptos. Geſnerus denique de Piſcibus volumen ingens Ferdinando inſcripſit. Illorum igitur inſiſtens veſtigiis, REX MAXIME, hoc opus noſtrum de Animalibus eo confidentius Tibi conſecro, quod mihi ſum conſcius me his omnibus aliquid majus aut præſtitiſſe, aut ſaltem molitum eſſe. Solius enim naturæ illi ſe præſtant interpretes, ego inſuper Scripturæ. Et quia veritas à veritate diſſentire non poteſt, Philoſophos cum Prophetis conciliare conatus ſum, ut ex utroque cinnus fieret. Quod in hoc argumento ſi qui aggreſſi ſint, illis ideo non ſucceſſit, quia Prophetarum voces cum minus intelligerent, eas in pluribus locis alio detorquentes, ſanctis vatibus ea affingunt, de quibus ne per ſomnium quidem cogitaverant. Neceſſe igitur habuimus à vocum interpretatione inchoare, ut inde ad res progrederemur. In qua molitione quia veremur ne multos habeamus ἀντιμάχους, ad Te confugere auſi ſumus, *POTENTISSIME MONARCHA*, ut tuo patrocinio freti, hoc ſaltem obtineamus, ut ne indicta cauſa condemnemur. Prophetæ duo Reges maximos nobis deſcribunt ſub typo magnæ arboris, quæ avium nidos ramis ſuis excipit, & agri beſtias umbra ſua protegit. Arbor illa Tu es, ô *REX*, ſub qua noſtra animalia ſuffugium atque aſylum inviolabile ſperant ſe repertura. Neque enim hæc Danielis arbor eſt, cui Propheta proximum minatur excidium: ſed Davidis, quæ plantata eſt in domo Dei, & fructum edit tempore ſuo, nec folium ejus unquam decidit, atque etiam in canitie fertilis & virens erit. Ante annos tredecim in Epiſtola ad Reverendiſſimum Virum Dominum Morlænum, nunc Vintonienſem Epiſcopum meritiſſimum, ſcripta, prædixeram fore ut brevi cum bono Deo evaderes ex illis moleſtiis quibus tum conflictabaris, nec cederes ulli Majorum tam fortunæ quam animi bonis. Idem ille Deus, qui preces exaudiit, quas tum temporis pro *MAJESTATIS TUÆ* ſalute concepimus, nunc quoque Te virtute ſua

Defenſum dabit & magna inter præmia ducet.

Quod toto animo exoptat

Tuæ Majeſtatis

Datum Cadomi pridie Idus Martias
Anno Chriſti M DC LXIII.

Humillimus & addictiſſimus
cliens,

SAMUEL BOCHARTUS.

HADRIANUS RELANDUS
L. S.

Ea eſt Bochartini nominis celebritas, nata ex egregiis doctrinae non vulgaris atque ingenii monumentis quae in lucem publicam miſit, ut & rei ſuae & literariae conſultum ducerent noſtri bibliopolae, ſi opera viri maximi denuo typis curarent deſcribi. Quod ſi eodem habitu quo ante orbi literato ſiſterentur, dubium non eſt quin accepta forent & lectores invenirent: ſed novo cultu ea ornare viſum eſt, ut, quemadmodum argumento ipſe animus, forma literarum atque elegantia chartae oculi paſcerentur. Characterum typos concinnos adeo ac fieri potuit eligere, & novos adhibere, placuit, non Latinos modo, ſed Arabicos, alioſque orientales: quae res adeo inſignem ornatum huic editioni confert, ut qui hanc cum ultima, quae ante vicennium prodiit, comparet, diſcrimen maximum facile ſit animadverſurus. Nos quoque, rogati ut curam haberemus illorum quae Arabico ſermone, & ſi qui alii orientales vulgo minus noti eſſent, exarata ſunt, & mendas illis operarum typographicarum demeremus, noluimus id ipſum petentibus negare, non male tempus noſtrum collocandum rati in promovenda utilitate publica & augendis rei literariae commodis. Utere ergo, lector, hoc opere, & ſcriptoris eruditio te non in admirationem modo rapiat, verum etiam mentem tuam ita inflammet ut aemulus fias atque imitator virtutum & ſtudiorum ipſius.

Trajecti Batavorum.
a.d. V Julii. CIↃIↃCCXII.

INDEX

INDEX CAPITUM OPERIS

De Animalibus Scripturæ

PARS PRIOR.

LIBER I.

De Animalibus in genere.

CAP. I. *De Animalium nomine, usu & generali divisione* pag. 1
CAP. II. *De Quadrupedibus in genere* p. 4
CAP. III. *De Avibus in genere.* p. 13
CAP. IV. *De Serpentibus & cæteris reptilibus, quæ sanguinem habent* p. 22
CAP. V. *De Reptilibus exsanguibus* p. 34
CAP. VI. *De Aquatilibus in genere, & in specie de Piscibus* p. 36
CAP. VII. *De Cetis & Cetaceis* p. 45
CAP. VIII. *De reliquis Aquatilibus* p. 52
CAP. IX. *De nominibus Animalium ab Adamo imposita* p. 53

LIBER II.

De domesticis Quadrupedibus.

CAP. I. *De Cameli nomine* p. 73
CAP. II. *De Camelorum usu* p. 77
CAP. III. *Qui Camels dicantur* בכרים bicrim. *Multa alia* p. 81
CAP. IV. *De tribus Camelorum speciebus* p. 85
CAP. V. *De Camelo Proverbia: Camelus per foramen acus. Degluire Camelum &c.* p. 91
CAP. VI. *De Hebræis Equi nominibus* p. 95
CAP. VII. *De sex Equorum coloribus in Zacharia* p. 103
CAP. VIII. *Explicatur insignis Equi descriptio Jeb. 39.* p. 115
CAP. IX. *De Solomonis Equitatu, & locis qua ob Equorum præstantia laudant Sacri Scriptores* p. 152
CAP. X. *De Equis Solis consecratis* p. 175
CAP. XI. *Quid sit in Equis subnervatio, splenis abscissio, & planta pedis excavatio* p. 178
CAP. XII. *Hebræa Asini acumina* p. 181
CAP. XIII. *Asiaa ad quam multa utilis* p. 183
CAP. XIV. *De Asina Balaami* p. 191
CAP. XV. *De mullo Philistæis à Samsone Asinæ maxilla cæsis* p. 199
CAP. XVI. *De Asino & Leone propo Propheta cadaver 1 Reg. 13. 24.* p. 205
CAP. XVII. *De Asino quo Christus vectus est Hierosolymam* p. 208
CAP. XVIII. *Unde nata sit fabula de aureo Asini capite in Hierosolymitani templi adytis collocato & culto* p. 220
CAP. XIX. *De Mulorum usu, natalibus & nomine* p. 228
CAP. XX. *De Mulorum speciebus* p. 232
CAP. XXI. *De prima Mulorum origine* p. 237
CAP. XXII. *Cur Animalia heterogenea copulare non licuerit per Legem Mosis* p. 244
CAP. XXIII. *Varia Elephanti nomina* p. 247
CAP. XXIV. *De Eboris nomine & usu pervetusto, ac Elephanti eorum seu dente ex quo conficitur* p. 251
CAP. XXV. *De Elephantorum in bellis usu* p. 254
CAP. XXVI. *Historia de Elephantis à quibus Judæi Alexandria obtinendi per miraculum servati sunt* p. 259
CAP. XXVII. *Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus Macchabæorum libris* p. 265
CAP. XXVIII. *De Hebræis Bovis nominibus* p. 273
CAP. XXIX. *De quibusdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros* p. 285
CAP. XXX. *Explicantur obscura quædam Scripturæ loca de Vaccarum pregnatione & partu, & Vitulorum lactatione* p. 290
CAP. XXXI. *Boum pabulum & faginatio, & ira Judæa loca Bobus maxime compascua* p. 298
CAP. XXXII. *De Boum usu in aratione, tritura, plaustris, esu &c.* p. 308
CAP. XXXIII. *De Boum usu in Sacris* p. 318
CAP. XXXIV. *De aureis Aaronis & Jeroboami Vitulis* p. 329
CAP. XXXV. *Miracula quædam à Deo in Bobus aut per Boves præstita, & primo de igne culpis in Sacrificia delapso* p. 360
CAP. XXXVI. *De morbis Philistæorum, & Vaccis qua captivam arcam reduxerunt, & Bethsemitarum plaga* p. 364
CAP. XXXVII. *Cum in luto hæsissent Boves qui arcam vehebant, Uza illam attingere ausus a Deo percussus est* p. 371
CAP. XXXVIII. *Boum sacrificium à Davide oblatum in Aranna area statim sedasse pestem* p. 375
CAP. XXXIX. *De Bubulcis & Boum stimulis* p. 381
CAP. XL. *Leges de Bobus* p. 388
CAP. XLI. *Similitudines à Bobus dulta* p. 402
CAP. XLII. *Oves & Capras eadem nomine communes, quo modo habent communia* p. 416
CAP. XLIII. *Ovium Hebræa nomina, & Chaldaica quadam, ordine alphabetico explicantur* p. 421
CAP. XLIV. *De Gregum Pastoribus* p. 439
CAP. XLV. *De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cum externis tum internis, qua in Scriptura memorantur* p. 468
CAP. XLVI. *Ovium propria, & mores* p. 510
CAP. XLVII. *Inter Oves & Lupos quanta sit antipathia* p. 528
CAP. XLVIII. *Loca quadam in Prophetarum scriptis Ovium proventu celebria* p. 531
CAP. XLIX. *Miracula in Ovibus à Deo facta* p. 536
CAP. L. *De Agno Paschali* p. 551
CAP. LI. *De Caprarum nominibus, pilis & lacte plurima* p. 619
CAP. LII. *Explicantur Scripturæ loca de Hædis: In his lex qua Hædum coquere vetat in lacte matris sua* p. 631
CAP. LIII. *Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur* p. 640
CAP. LV. *Canum Hebræum nomen, latratus, ganitus, hirrunt, fames, cibus, potus & multus* p. 661
CAP. LVI. *Canum vitia & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quadam* p. 678
CAP. LVII. *De Suibus & Siliquis* p. 695

LIBER III.

De Feris Quadrupedibus.

CAP. I. *Leonum nomina & natalia, in Prophetarum scriptis* p. 711
CAP. II. *De natura Leonum multa insignia in Sacris Scripto*

INDEX CAPITUM.

Scriptoribus p. 723

CAP. III. *Quæ judicia Deus per Leones exercuerit* p. 745

CAP. IV. *Leones quandoque ab hominibus vel maria vel arte victi* p. 752

CAP. V. *Variæ in Scriptura similitudines ex Leone in bonum aut malum sumptæ* p. 766

CAP. VI. *De loco celebri Psal.* 22. Foderunt manus meas & pedes meos, *in quo Judas pro* כארו foderunt *perperam legunt* כארי sicut leo p. 779

CAP. VII. *De Pardo* p. 785

CAP. VIII. *Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther & Leopardus, quomodo inter se differant* p. 791

CAP. IX. *De Ursis* p. 806

CAP. X. *De Lupis* p. 820

CAP. XI. *Probatur* צבוע *esse Hyænam, de qua multa* p. 829

CAP. XII. *Probatur* איים *esse Thoes, qui Arabicè vocantur* filii أوي awi p. 841

CAP. XIII. *De Vulpibus* p. 849

CAP. XIV. *De Felibus feris, quos Hebraicè* ציים *dici probatur* p. 861

CAP. XV. *Probatur* אחים *non esse genus animalis, sed ferarum ululatus quibus deseria personant* p. 865

CAP. XVI. *De Onagris* p. 867

CAP. XVII. *De Cervis & eorum natura* p. 879

CAP. XVIII. *Similitudines ex Cervis desumptæ* p. 895

CAP. XIX. *Probatur* אקו akko *Hircos sylvestres esse speciem* p. 900

CAP. XX. *Probatur* דישון dišon *esse Pygargum vel Tragelaphi genus* p. 902

CAP. XXI. *Etsi* זמר zemer *à pleriſque reddatur Camelopardalis, esse potius Caprea genus a saltu sic appellatæ. Multa obiter de Camelopardalis* p. 904

CAP. XXII. *Probatur* יחמור jachmur *esse Cervi aut Capreæ genus, quæ in Euſtathio* Anthoips *appellatur* p. 909

CAP. XXIII. *Probatur* יעלים *esse Ibices, de quibus multa* p. 915

CAP. XXIV. *De* עפר opher *seu Humulo cervo aut capreâ* p. 920

CAP. XXV. *De Capreâ quæ Hebraicè* צבי tſebi p. 924

CAP. XXVI. *Quid Veteres & Recentiores scripſerunt de Animalibus Unicornibus* p. 930

CAP. XXVII. *Probatur* ראם reem *vel* רים rem *non esse Monocerotem, ut volunt, nec Urum, ut placet Bochart, sed bicornis Caprea ſpecies aut Oryges* p. 948

CAP. XXVIII. *Probatur* תוא tho *potius esse Oryges, quam Bovem ſylveſtrem* p. 973

CAP. XXIX. *De Porco ſylveſtri ſeu Apro Pſal.* 80. v. 14. p. 976

CAP. XXX. *Probatur voce* תחש thachas *Taxum non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed colorem hyacinthinum aut hyacinthinum* p. 985

CAP. XXXI. *De Simiis è Tharſis advectis* p. 992

CAP. XXXII. *De Lepore.* p. 994

CAP. XXXIII. *Probatur* שפן ſaphan *non esse Cuniculum, ut volunt, ſed majoris Muris genus in Paleſtina, Ægypto, Libya &c. quæ Herodoto & aliis dicuntur, Scenitoribus* χειροχρώται, *Hieronymo* ἀρκτομύες, *& Arabibus* يربوع, *de quo multa nondum vulgata ex Arabum ſcriptis producuntur* p. 1001

CAP. XXXIV. *De vulgari Mure* p. 1017

CAP. XXXV. *Probatur* חולד choled *non esse Muſtelam, ut volunt, ſed Talpam. Alia Talpæ nomina* p. 1021

CAP. XXXVI. *Probatur* קפוד kippod *esse Hericium & Hyſtricem* p. 1035

LIBER IV.

De Quadrupedibus oviparis.

CAP. I. *Probatur* צב tſab *Levit.* 11. v. 29. *nec Bufonem esse, nec Teſtudinem, ſed Crocodilum terreſtrem, de quo ex Arabum monumentis multa afferuntur nondum vulgata* p. 1043

CAP. II. *Probatur* אנקה anaka *Lev.* 11. v. 30. *esse ſtellionis genus ab acerbo friſidore ſic appellati* p. 1063

CAP. III. *Probatur* כח conch *esse Arabum* ورل guaril, *Lacerti genus in Arabia maximum & valdiſſimum* p. 1069

CAP. IV. *Probatur voce* לטאה letaa *Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maxime venenatam, & terræ adhærentem, quæ Arabicè* وحرة wachara *dicitur* p. 1073

CAP. V. *Probatur* חומט *Lacertam esse in arena degentem, quæ Arabicè* حلكا chulca *dicatur* p. 1075

CAP. VI. *Probatur* תנשמת thinſemeth *Levit.* 11. v. 30. *esse Chamæleontem* p. 1078

CAP. VII. *Probatur* שממית ſemamith *Prov.* 30. 28. *non esse Simiam, neque Araneam, ſed Stellionem* p. 1083

CAP. VIII. *Cur Idolorum aræ dicantur esse ex* χελωναίων, ut teſtudines, *in Græca verſione Of.* 12. v. 12. *Et de Chelonide Holophernis Judith.* 14. v. 13. p. 1090

PRÆ-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

ANTE aliquot annos egimus de primis terrarum incolis, quorum origines in profundis tenebris meſſas, & longâ vetuſtate obſitas eruere conati ſumus, partim ex Moſis ſcriptis, qui in uno capite Geneſeos de hoc argumento plura habet & certiora quam quotquot Græcorum ſuperſunt aut Romanorum monumenta. His antiquas Phœnicum navigationes ſubjunximus, qui aliquot annorum centuriis ante Jaſonem & Argonautas, per totum mare Mediterraneum coëperunt ſe diffundere, & in multis Europæ, Aſiæ & Africæ locis colonias diſſeminare.

Jam ad alios mundi incolas nos conferimus, qui licet ratione dignitatis cum hominibus nullatenus conferendi ſint, eos tamen temporum antiquitate ſuperant & ſedium amplitudine. Bruta dico animalia, quæ ante hominem creata ſunt: Nec ſolum loca culta occuparunt, ſed & vaſtiſſimas ſolitudines, & altiſſima maria, & campos aeris patentiſſimos, ne vacaret pars ulla naturæ rerum.

Et cum ſpecies hominum una ſit, brutorum animalium ſpecies ſunt prope innumeræ, quarum ſingulæ certas notas habent, & propria κριτήρια, quibus à reliquis dignoſcantur. Alia enim uni elemento tanquam glebæ addicta ſunt, ut pisces ſolis aquis, pecora & jumenta ſoli terræ: Aliis aſſignavit Deus geminum elementum, puta terram & aquam, ut amphibiis omnibus: Aliis triplex, ut anatibus, mergis & catarrhactis, quibus non ſolum in terra incedere, & natare in aquis, ſed etiam in aëre volare datum eſt, & libero cœlo frui. Rurſus alia perfecta ſunt, ut quæ valent quinque ſenſibus, alia imperfecta, ut reptilia & inſecta quædam, quæ viſu, auditu vel olfactu carent. Alia item vocalia, alia muta: Et in illis fere tot vocum diſcrimina quot ſpecies. Moles quoque maxime diſpar: Quid enim facit ſtatura culicis ad elephantum, aut tipulæ ad cetum? Et externa ſpecies, quâ diſtinguuntur etiam quæ ſunt ejuſdem ſtaturæ, puta mulus & equus. Sed & alia levi & glabrâ pelle, alia ſcabrâ, alia pilis, alia pennis, alia conchis, alia ſquamis, alia corticibus veſtiuntur. Nec in feris aut avibus colores minus varii quam in gemmis aut floribus. Pedum etiam diſpar numerus: Aliæ enim ſunt bipedes, aliæ quadrupedes, ſepedes, octipedes: Ut de ſcolopendra taceam, quam à pedum numero vocant Arabes μυτίφα τ̃ τεσσαράκοντα ποδῶν. Varia quoque arma, quibus à naturâ inſtructa hominum quoque fortiſſimos audent aggredi, dentes & cornua feris, roſtrum avibus, utriſque ungues, reptilibus venenum, inſectis aculeus. Neque paſtus idem eſt: Aliis enim pro cibo ſunt ſemina, gramen aliis, aliis terræ fructus, aliis vivæ carnes aut cadavera. Nec ſimilis eſt partus, cum alia nonniſi ovum generent, alia perfectum animal. Quorum illa Græce ὠοτόκα, hæc ζωοτόκα dicuntur. Genio denique & ingenio multum differunt. Proinde beſtiarum aliæ dociles ſunt, aliæ indociles. Aliæ cicures, aliæ feræ. Aliæ gregales, aliæ ſolitariæ. Aliæ ſtatariæ, ut ita dicam, neque à natali ſolo longius ſecedentes, aliæ migratoriæ. Aliæ tenebras amant, aliæ in plena luce verſantur. Aliæ in diem vivunt, aliæ de futuro ſunt ſollicitæ. Aliæ inertes & otioſæ, aliæ ſedulæ & induſtriæ, ut aranææ, formicæ, apes, bombyces, & nonnullæ avium, quæ in fabricandis nidis miram produnt ſagacitatem.

Sed non eſt quod à nobis quiſquam expectet ut ſingula hæc minutatim explicemus. Quia eſſet opus immenſum, cuique unius hominis vires non ſufficerent, neque vita quamlibet longa. Neque vero id neceſſe eſt, cum hanc ſcribendi materiam alii jam occupaverint, atque uberrime tractaverint, quamvis non plene exhauſerint. Denique in animalium hiſtoria multa ſunt quæ ſcrutari penitius noſtra nihil attinet. In his igitur accurate perſequendis ſi immorarer, divagari viderer extra oleas, & bonas horas in iis inſumere quæ profeſſioni noſtræ non eſſent ſatis congrua. Itaque intra anguſtiores limites me continere decrevi, & quod Theologum decet, ea ſolum ediſſerere quæ de animalibus tradunt ſacri ſcriptores. Etſi enim hoc argumentum nonnuſi obiter attingant, & tanquam aliud agentes, de eo tamen multa habent eximia, neque dum à quoquam pro rei dignitate enucleata.

Hoc autem aggreſſuro duo explicanda ſe offerunt, nomina & res. Cum enim qui animalium hiſtoriam vel ex αὐτοψίᾳ enarrant, vel ex exoticis ſcriptoribus, nonnuſi de rebus agant, aut in vocibus parum hæreant; quia animalium Græca & Romana nomina; barbara etiam, doctis nota ſunt, aut nullo labore poſſunt addiſci: Si quis hoc idem argumentum ex Scriptura tractandum ſibi proponat, duplex ei labor incumbet, unus in vocibus, alter in rebus explanandis. Quippe licet in iis quæ ad fidem & bonos mores pertinent Hebræa lingua utatur verbis obvis, quæque nemo non intelligit, aliter res ſe habet, cum ad animalium, plantarum aut gemmarum ſpecies devenitum eſt, in quibus minutiis multa occurrunt quæ lectores etiam peritiſſimos remorantur. Neque ve-

ro id mirum eſt, cum à Babylonica captivitate Hebræa lingua deſierit eſſe vulgaris, nec poſt Prophetas eâ linguâ quiſquam ſcripſerit, niſi poſt longum temporum intervallum. Aut ſi quid jam olim ſcriptum eſt, id pridem conſumpſerit ætas. Itaque in Hebræis animalium nomenclaturis ſolum ea certo notæ ſunt vulgo doctorum quæ vel in Prophetis ſæpius occurrunt, vel ex affinibus Hebrææ linguis explicantur. Putain domeſticis quadrupedibus גמל *gamal* camelus, סוס *ſus* equus, חמור *chamor* aſinus, בקר *bakar* & שור *ſor* & אלוף *alluph* bos, איל *ajil* aries, צאן *tſon* & שה *ſeh* ovis, שעיר *ſair* & תיש *thajus* hircus, עז *ez* capra, חזיר *chazir* porcus, כלב *cheleb* canis. In feris ארי *ari* leo, נמר *namer* pardus, דוב *dob* urſus, זאב *zeeb* lupus, שועל *ſuäl* vulpes, איל *ajal* cervus, צבי *tſebi* caprea, עפר *opher* hinnulus, ערוד *arod* & פרא *pere* onager, ארנבת *arnebath* lepus, עכבר *achbar* mus. In avibus נשר *neſer* aquila, עורב *oreb* corvus, יונה *jona* columba, תור *thor* turtur, שלו *ſelav* coturnix, צפור *tſippor* paſſer. In ſerpentibus אפעה *ephe* vipera, פתן *pethen* & עכשוב *achſub* alpis, תנין *thannin* draco. In inſectis ארבה *arbe* locuſta, זבוב *zebub* muſca, דבורה *debora* apis, צרעה *tſira* veſpa, פרעש *paros* pulex, נמלה *nemala* formica, עש *as* & סס *ſas* tinea, תולע *thola* & רמה *rimma* vermis, עקרב *akrab* ſcorpio, צפרדע *tſephardea* rana &c.

Hæ & paucæ aliæ animalium nomenclaturæ hodieque notiſſimæ ſunt. Sed Prophetæ longe plura habent vulgo vel ignota prorſus, vel ſaltem valde dubia, de quibus Lexicographos aut Scripturæ interpretes fruſtra conſulas, cum nuſquam magis cæcutiant. Unde eſt quod in Lexicis vocis unius alicubi reperias decem interpretamenta. Et verſiones ſi conferas, videbis inter illas miram eſſe diſcordiam, & quot capita fere tot ſenſus.

Quin illa ipſa nomina quæ nota eſſe diximus, nonniſi ex parte ſciuntur, quia ſcire eſt rem per cauſas cognoſcere, nec ſolum ſcire τὸ ὅτι, ſed etiam τὸ διότι. Itaque etſi quis ſciat equum, aſinum, bovem, camelum ab Hebræis ſic appellari, tamen is haberi non poteſt pro vere docto, quamdiu ratio nominis illum latet. Neque enim Hebræi animalium nomina temere impoſuerunt, ut Latini, Græci & barbari, ſed ſapienti conſilio. Nempe ille ipſe Adamus, qui quamprimum à ſomno excitatus eſt, Evam quam nunquam viderat à ſe ſumptam fuiſſe cognovit, atque ideo אשה *iſſa*, id eſt *viram*, appellavit, tanquam à viro ſumptam; Ille, inquam, ipſe Adamus animalibus ad ſe adductis nomina impoſuit illorum naturæ congrua. Partim ab iis ſumpta quæ in ſenſus incurrebant, voce pura, colore, pilo, ſtaturâ, & corporis externâ ſpecie. Partim ab iis quæ intus latebant, & ſoli animo ſe offerebant. Ab indole nimirum & moribus, quos neque uſu didicerat & propria obſervatione, neque ex deceſſorum libris, aut ex aliorum relatione, cum fuerit primus hominum, ſed ſapientiâ quâdam infuſâ & congenitâ pervidebat, Deo ſingulorum animalium arcanas proprietates in illius mentis oculos ingerente. Itaque hæc nomina ſunt egregium antiquitatis monumentum. Et de bonis omnibus optime meretur quiſquis ignota rectè redderet, & tam nota quam ignota ad veras origines revocaret. Quorum utrumque in hoc opere vel præſtitimus, vel præſtare conati ſumus.

In horum porro nominum verſione quandoque peccatur leviùs. Ut ſi de ſpecie animalis ita conſtet ut in aliqua circumſtantia peccetur. Sic ארי *ari*, שחל *ſachal*, לביא *labi* & ליש *laiis* leonum eſſe nomina apud omnes in confeſſo eſt. Sed errant Talmudici in *Sanhedrin*, dum ſingula reſtringunt ad certos ætatum gradus: Quaſi ארי *ari* dicatur cum plane adolevit, & deſinit eſſe כפיר *chephir* ſeu Ἀσσυρίων, שחל *ſachal* media ætate, לביא *labi* jam inclinante, ליש *laiis* cum decrepitus eſt, & viribus præ ſenio effœtis. Quin ארי *ari* vel אריה *arjeh* leo dicitur quavis ætate, quia generis nomen eſt. שחל *ſachal* pro שחר *ſachar*, eſt leo niger, de quo Plinius: (a) *Leonum color tantum in Syria niger.* לביא *labi* leænam eſſe conſtat ex Job. 4. 11. Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12 Denique ליש *laiis* non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus & in plenis viribus. Itaque de eo Solomon Prov. 30. 30. ליש *laiis fortis eſt in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedit.* Et radix apud Arabes fortem eſſe ſignificat, & ſtrenue ſe gerere. Leonem igitur intelligo longo & ſimplici villo, quem Ariſtoteles & Plinius fortiorem eſſe ſcribunt, & contemptorem vulnerum. Archoleontem vocat Capitolinus in Gordiano juniore.

(a) *Lib. 8. cap. 17.*

Contrario errore peccatur in vocibus בכרה *biera* & בכרי *biere*. Nam Jerem 2. 23. בכרה קלה *biera kalla* redditur *dromas levis*. Et Eſ. 60. 6. בכרי כדן *dromades Madianæ*, quæ cameli eſt certa ſpecies, cum hæc ſint ætatum nomina. Nam בכרה *biera* eſt cameli fœmina junior, & בכרי *biere* ſunt cameli juvenes, quod Arabes diſerte docent. Nempe Arabibus بكر *basara* eſt *præverterе*. Atque inde nomen trahunt quæ in unaquaque re prima ſunt.

Sequitur aliud erroris genus priore gravius, cum in eodem genere pro ſpecie ponitur ſpecies, ut quadrupes pro quadrupede, avis pro ave, reptile pro reptili, inſectum pro inſecto, aquatile pro aquatili. Sic רכש *reches* Hebræorum alii mulum, alii dromadem, ſed plerique equum exponunt. Quod verum eſſe ſcimus ex Syra paraphraſi, in qua hoc ſignificatu occurrit pluſquam centies, cum alibi ſit rara vox, & à paucis uſurpata. יחמור *jachmur* Deut. 14. 5. bubalum reddunt Græci & Hieronymus. At Arabes circa Euphratem deſcribunt cervo ſimilem, pilo ſubrubro, ferratis cornibus, quibus arborum ramos diffindens, iis interdum hæret, & ruditu ſuo ſe prodens in hominum manus incidit. Idem animal *anthelops* vocatur in Euſtathii Hexaemero; In Damiano *anthalopus* & *calopus* in Alberto. Nec ab eo multum diſſimilis *arus* Epiphanii. Sed vetus nomen in Græcia uſitatum fruſtra quæratur, cum apud Græcos veteres nulla ſit mentio.

Ibidem Hebræum זמר *zemer* Hieronymus poſt Græcos *Camelopardalin* expouit, quod ſequi mirum eſt recentiores fere quotquot ſunt, cum eo verſu agatur de animalibus cervini & caprini generis Judæis in eſum conceſſis, cum quibus quid commune habeat camelopardalis, jumenti genus in intima Æthiopia latens, Aſiaticis omnibus atque Europæis ignotum uſque ad Ptolemæorum ævum, & à cujus eſu abhorrent ipſi Æthiopes. At זמר *zemer* Arabicum eſſe animal didicimus ex *Porta cæli*, ubi vocatur זמר ערב *zemer Arabia*. Et à ſaltu nomen habere nos docent ipſi Arabes quibus زمر *zamara* ſaltare eſt in capreæ aut rupicapræ modum. Et in iis cenſet Moſes quorum eſus Judæis eſt conceſſus Deut. 14. 5. Omnino igitur זמר *zemer* eſt rupicapra, animal ἀντικύπρινον, quodque ob id ipſum Chaldaice דיצא *dizza* dici putatur, quomodo illud reddunt Jonathan & Onkelos, quia דוץ *duts* eſt exilire.

Addo licet magno conſenſu, magno tamen errore רים *rem* vel ראם *reem* reddi *monocerotem*, quod fabuloſum eſt animal, neque terrarum extat uſpiam, quale à veteribus deſcribitur. Itaque apud Hebræos veteres monoceros non dicitur ראם *reem*, ſed קרש *keras*, nomine ex Græco contracto. At illis ראם *reem* plane aliud eſt, nempe caprea bicornis, quæ utroque cornu ferit obvios. Ita etiam deſcribit ipſe Moſes Deut. 33. 17. ubi cornua ראם *reem*, quę Joſepho tribuuntur, referuntur ad duas tribus ex illo ortas, nempe Ephraim & Manaſſe.

Manaſſe. Concinunt Chaldæi & Arabes. Hi maxime, qui caprearum tres recenſent ſpecies, & unam ex iis رخم *rim* nomine, inter Arabiæ arenas degentem, proceram, ſummi candoris, capite & auribus plerumque ſurſum erectis, tam multâ ſagina differtam ut caprearum ovis inde dicatur. Itaque ut in Græcia quidam cædi luporum celebris inde λυκοφόντης eſt appellatus. Sic in Arabia Zachæus Camili Catienſis filius, qui ante quingentos annos obiit, ab horum animalium frequenti cæde قتيل الرخم *Katilerrimi* cognominatur, quaſi *rimnicidam* dixeris.

שפן *ſaphan* hodie cuniculum exponunt omnes Scripturæ interpretes, poſteriores Hebræos hac in parte ſequuti. Eſt tamen cur huic verſioni meum calculum non addam. In Moſe שפן *ſaphan* ruminat, cuniculus non ruminat. Juxta Davidem (*b*) & Solomonem (*c*) שפן *ſaphan* in petris habitat, cuniculus in terreno ſolo. Judæis notus fuit שפן *ſaphan* Moſis & Davidis ævo, ſed cuniculus Hiſpaniæ tum erat peculiaris. Itaque שפן *ſaphan* eſt aliud animal, nempe mus major, quem Herodotus & alii *διπόδα* vocant, quia bipes graditur, & Hieronymus ob id ipſum *ἀμφιμῦν*. Nam urſi quoque ſic ſæpe incedunt. Et Seniores χαιροχοιρολάκκους, quia pinguedinem habet ſuis. De eodem ex Arabum ſcriptis multa prodimus nondum nota, & docemus cur Syriace dicatur ܚܓܐ *chagaa*, Chaldaice טפזא *taphza* & Arabice اليربوع *aljerbuo*.

(*b*) Pſ. 104. 18.
(*c*) Prov. 30. 26.

Videtur quoque חולד *choled* Levit. 11. 29. *muſtela* reddi perperam, cum خلد *chold* Arabibus & ܚܠܕܐ *chulda* Syris *talpa* ſit (Quomodo etiam uſurpat Talmud Hieroſolymitanum) & à חולד *choled* ponatur in reptilibus, & muri jungatur tanquam animal congener.

Hæc de viviparis quadrupedibus: Quibus ut oviparæ, lacerti puta, ſalamandræ, ſtelliones, chamæleontes, minus habent commercii cum homine, ita minus notæ ſunt, & in earum nominibus lapſus eſt frequentior. Ita qui primus ſe offert צב *tſab* à novis Scripturæ interpretibus fere quotquot ſunt vel *bufo* vel *teſtudo* redditur. Quorum utrumque eſt plane alienum. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcitur צב, eum in lacertorum genere ponunt. Quod ne ſit cuiquam ſuſpectum, recondita multa profero de hoc animalculo, ex eorum Criticis, Philoſophis, Theologis, Medicis & Magis petita. Neque aliter intelleriſſe veteres interpretes, Chaldæos, Syros, Arabes, Samaritanos, pluribus probo. Quibus adduntur loca de hoc eodem animali, ex Talmude & *Beriſeuth Rabba* nondum ſatis intellecta. Itaque à Senioribus vocatur idem animal ὁ κροκόδιλος ὁ χαμαιλέων, & ab Hieronymo *crocodilus*, nempe *terreſtris*. Falluntur enim quotquot Niloticum intelligunt, qui ab iſto eſt plane diverſus.

In verſu ſtatim ſequente leguntur alia quinque nomina animalium ejuſdem generis, in quorum verſione varie peccant veteres & novi interpretes. Horum quinque primum eſt אנקה *anaka*, quod Græci & Hieronymus *mygalen* interpretantur, id eſt murem araneum: Munſterus *erucum*, Arias *viverram*, Caſtalio *fibrum*, Junius & Buxtorfius *antelabum*, id eſt locuſtæ genus ἀκρίδων. Sed Syrus, Samaritanus & Arabes editi duo pro ſtellione agnoſcunt. Quam verſionem multis aſſerimus: ſed ex eo maxime quod à clamore nomen habet. Porro in lacertarum genere ſolus ſtellio in Plinio legitur ſtridoris eſſe acerbi. Quibus ſimilia habent Arabes, ſed à Lexicographis multo aliter accepta.

Secundum כח *coach* Græcis & Hieronymo eſt *chamaleon*. Aliis *lacerta*, *talpa*, *teſtudo*, *limax*, *ſciurus*, *crocodilus*, &c. nobis lacertus aut ſtellio major, quem Arabes ورل *warlon* & barbari interpretes *guaril* vocant. Nempe hoc lacertæ genus viribus plurimum pollet, nec ſolum reliquas lacertas, & in his crocodilum terreſtrem, ſed & ſerpentes luctâ ſuperat, atque eorum luſtra per vim invadit. Illi proinde convenit vel maxime nomen כח *coach*, quod à viribus ſumptum eſt.

Tertium לטאה *letaa* videtur eſſe Arabum وحرة *wachara*, lacertæ ſpecies, quam tria potiſſimum inſigniunt. 1. Quod ſtellioni ſimilis eſt. 2. Quod terræ maxime adhæret. 3. Quod veneno ſuo cibos inficit quoſcunque calcat. Hæc autem tria probamus *letaæ* convenire. Aut fallor, aut eſt ſpecies ſalamandræ, quomodo Syrus reddidit, plerique alii ſtellionem.

Quartum חומט *chomet* recentiores *limacem*, ſed veteres lacertam exponunt. Et ipſum nomen docet arenariam eſſe lacertam, quia חומטן *chometon* eſt arena Hebræis. Eam igitur intelligo quæ Arabice حلكا *chulca* dicitur, in arenis ſemper degens, & homine viſo in üs ſtatim ſe immergens, quomodo piſcis in aqua.

Quintum & ultimum תנשמת *thinſemeth* talpam reddunt multi veterum, multi etiam recentis ævi. Quæ verſio palam eſt falſa, quia talpa eſt חולד *choled*, de qua jam actum fuerat verſu proxime præcedenti. Aliud igitur eſt תנשמת *thinſemeth*, chamæleon ſcilicet, ab aſpirando ſic appellatus, quia hianti ſemper eſt ore. Unde factum eſt ut crederetur nonniſi ſolo aëre veſci.

In avium quoque nominibus ſimilis lapſus eſt frequens, & paſſim ſumitur avis pro ave. Ita cum novi interpretes דרור *deror* hirundinem reddunt, ſequuntur Hebræos recentiores. Sed nullâ neceſſitate coacti veteres omnes deſerunt, quibus דרור *deror* vel turtur vel palumbus eſt. Huc facit quod hoc nomen à libertate ſumptum eſt, ut Arabica الحر *alhorro* & حر ساقى *ſako-horrin*, quorum illud columbæ aut turturis pullum, hoc palumbum marem ſonat.

Aliter peccatum in nominibus סיס *ſis* & עגור *agor*, quorum cum illud *hirundinem*, hoc *gruem* ſonet Jerem. 7. & Eſ. 38. 14. סיס *ſis* novi interpretes ex Hebræis gruem exponunt, & עגור *agor* hirundinem. Sed Senioribus, Symmacho, Theodotioni, Hieronymo, Arabi interpreti, סיס *ſis* eſt hirundo. Quæ à cantu ſic appellata eſt, ut Italice *ziſilla*. Unde eſt quod üſdem *Ziſillare*, & veteribus Romanis *tinnulare*, eſt canere more hirundinis. Et Iſis in Plutarcho mutata fuiſſe fingitur in hirundinem propter nominis alluſionem. Contra עגור *agor* vocem gruis uteunque imitatur, ut Chaldaicum כורכיא *kurkeja*, Arabica كركى *kurki* & غرنوق *gurnuk*, Græcum γέρανος, Germanicum *kran*, Latinum *grus*, unde *gruere*. Et ex Hebræo gruis nomine עגור *agor*, ortum Arabicum عجر *agiara* ſignificat in patriam poſtliminio reverti, quod grues quotannis faciunt. Et Perſicum ἀγγάρων *angarorum* nomen, quos celeritate curſus cum gruibus decertaſſe ſcribit Xenophon. Tamen è veteribus ſolus Chaldæus vocem עגור *agor* recte gruem explicavit, idque ordine præpoſtero. Unde factum ut qui סיס *ſis* gruem, & עגור *agor* hirundinem reddunt, Chaldæum ſequi ſe putent.

Peccatur etiam in voce קרא *kore*, quam poſt Seniores & Hieronymum Jerem. 17. 11. perdicem reddunt novi interpretes quotquot ſunt. Cum ſit Arabicæ & Ægyptiæ gallinaginis genus, brevi pede, longo roſtro, dorſo viridi, quam Arabes libenter vident, quia illius adventum ſequuntur imbres, quos in aridis locis avide expectant. Itaque etiam Hebræi in *Bereſcith Rabba* prælongum illi roſtrum tribuunt, à quo ipſo Hebraice קרא *kore* dicitur, cum *aleph* pro *he* in fine, ut Græce ευαλέκτης, quia Hebræum קרה *kora* palum ſignificat, ut Græcum ζυλοφ. Sed ευαλέκτης pro gallinagine verbum eſt infrequens, quod præter Ariſtotelem, neſcio an Græcorum quiſquam uſurpet. Ab aliis enim gallinago vocatur ἄγρια πέρδιξ, ut latine *ruſtica perdix*, quia palato æque grata eſt. Unde factum ut perdicem appellaverint Græci interpretes. Sed ab iiſdem illa ipſa vox redditur νυκτικόραξ 1 Reg. 26. 20. quia pro קרא lectum קדא *daleth* pro *reſh*.

Nihilo levius erraſſe videntur Chaldæi interpretes, qui pro שלו vel שלים habent פסיונין id eſt pro coturnicibus phaſianos, Exod. 16. 13. & Pſal. 105. 40. Sed errori anſam dederunt Talmudici doctores, à quibus שלום ſeu coturnicum quatuor ſpecies recenſentur. Nempe præter coturnicem proprie dictam, שיבלי *ſicli* (id eſt ενναλὶς ficedula) קיכלי *kichli* (id eſt κίχλη turdus) פסיוני *phaſjoni* (id eſt φασιανὸς phaſianus) tam abſurde quam ſi quis virulum, agnum & hœdum cenſeret inter leporum ſpecies.

Sæpe etiam peccatur in voce צפור *ſippor*, quæ cum ſit generalis ad omnes aves (unum locum excipias, (*a*) *Pſ.* 84. 4. in quo Hebræi paſſerem eſſe volunt, (*a*) quod ipſum neceſſe non eſt) tamen alii interpretes nomine צפור ſæpe paſſerem intelligunt. Sic Levit. 14. 4. ubi leproſus, qui mundandus eſt, jubetur accipere *duas* צפורים *ſippporim*, *vivas*, *mundas*, aves in genere ſignificari palam eſt, quarum aliæ ex lege mundæ, aliæ immundę fuerunt. Recentiorum tamen vix quiſquam eſt qui non reddat *paſſeres* cum Hieronymo. Et locus notiſſimus Pſal. 102. 8. *Vigilavi, & fui ſicut paſſer ſolitarius in tecto*, reddi debuit, *fui ſicut avis* non *ſicut paſſer*. Neque enim ibi de paſſere, ſed de bubone res eſt, ave ſolitariâ, quæque noctu pervigil ferale carmen ſuum è tecti culmine occentat. Unde Poëta:

Solaque culminibus ferale carmine bubo.
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

Multa hujuſmodi loca obſervo ubi de paſſere: Et falli Lexicographos qui negant majores aves Hebraice dici צפורים *ſippporim*.

Libro ſingulari qui partis ſecundæ ſecundus eſt, immundarum avium ex Levitico viginti nomina expoſuimus, & ex Deuteronomio unum inſuper: Quorum interpretes vix quartam partem unanimi conſenſu recte exponunt. Et primum quidem נשר *neſer* genuinam eſſe aquilam neminem latet. Secundum quoque פרס *peres*, & tertium עזניה *oznija* in aquilarum eſſe genere apud multos in conſeſſo eſt. Sed de ſpecie diſputatur. Nobis פרס *peres* eſt oſſifraga, quia פרס vel פרש *paras* per *ſin ſemel* eſt frangere, adeoque oſſa frangere Mich. 3. 3. Et עזניה *oznija*, quæ nomen habet à robore ſumptum, Græcorum μελαναίτῳ, aquila omnium robuſtiſſima & fortiſſima. Quod poſt Homerum, Ariſtoteles, Plinius, & multi alii aſſerunt. Proinde à valendo *valeriam* prifci Romani appellabant.

Quartum ab Hebræis in Levitico דאה *daa*, in Deuteronomio ראה *raa* ſcribitur, *reſ* & *daleth* permutatis, quia ſunt literæ ſimiles. Quorum illud a volatu, hoc à viſu ſumptum eſt. Sed in Samaritano exemplari utrobique ſcribitur 𐤄𐤃𐤀 *daa*, quod probo magis. Quia poſt Hieronymum pars interpretum longe maxima milvum hic intelligunt, qui hodieque apud Arabes حدأ *huda* dicitur. Milvus autem in viſu nihil habet notabile ſupra reliquas aves rapaces. Sed volatu eſt eximius. Vix enim ulla eſt avis quæ aut altius aut diutius volet. Et peculiare illi eſt quod quandoque ex ſummo aëre, alis per horam integram immotis, captat prædam. Quod Itali *tendere*, nos *planare* dicimus.

Quintum איה *aja* quid ſit neſcitur. Alii enim vulturem, alii milvum, alii bubonem, alii picam aut cornicem, alii inſularem avem exponunt. Multi vel avem in genere, vel rapacem avem eſſe ſcribunt, de ſpecie non ſolliciti: Nobis videtur eſſe *aſalon*, accipitris genus quem Germani **ſmirle** appellant, Itali *ſmerle* & *ſmeriglio*, nos *eſmerillon*. Nempe ut clangit aquila, pipat accipiter, jugit milvus, & crocitat corvus: Ita hæc avis يَاجِا *jaja* juxta Arabes: Unde avis يُوجِو *juju* dicitur, & vox ejus اليَاجِاء *aljajao*. Quo alludere Hebræum איה *aja* nemo non videt. Præterea hanc eandem avem ab oculi venuſtate & perſpicacia commendant tam philoſophi quam poëtæ Arabes, ut ſuo loco probamus. Quod ad hæc Jobi notandum: *Semitam ejus non novit* עיט, *avis rapax, neque illam vidit* איה עין *oculus aja*, quantumvis acer & perſpicax cap. 28. v. 7.

Poſt איה *aja* in Deuteronomio ſextum ſequitur דיה *daja*, in Levitico à ſcribis, ut videtur, omiſſum propter τὸ ὁμοιότελευτον. Plerique alii multo aliter, ſed vulturem reddunt R. Selomo, Caſtalio, Schindlerus, Fullerus, Anglica verſio & Italica. Quam interpretationem non parum confirmant hæc Eſ. 34. 15. de Idumææ deſolatione: *Ibi* דיות *dajeth congregabuntur*. Nam ex conſenſu interpretum hoc ſaltem conſtat, agi de rapaci ave. Porro in rapacibus, gregalis nulla eſt præter vulturem. Nomen à nigredine ductum eſt. Nam דיו *dejo* eſt atramentum, & דיוא *dajava* diabolus Syris & Perſis. Itaque דיה *deja* non quoſvis vultures ſignificat, (*b*) *Lib.* 10. *c.* 6. ſed ſolum nigros, de quibus Plinius, (*b*) *Vulturum prævalent nigri*. Illi proinde ſeptimum jungitur עורב *oreb* corvus, tanquam avis concolor.

Octavum eſt יענה בת *bath jaana*, ſeu filia clamoris aut cantus, & nonum תחמס *thachmas*, quorum hæc ſtruthionem marem, illo fœminam ſignificari, mihi perſuaſiſſimum eſt. Non me latet בת יענה *bath jaana* à novis interpretibus ululam aut bubonem reddi. Et noſtro ſæculo Fullerum hanc verſionem magno conatu aſſeruiſſe. Sed iidem veteres habent hac in parte diſſentientes. Seniores enim, Aquila, Symmachus, Theodotio, Chaldæi, Syri, Arabes ſtruthionem interpretantur. Ita etiam Hebræorum vetuſtiſſimi, qui proinde ab omni ævo à ſtruthionis eſu abſtinuerunt, tanquam in Dei Lege ſibi diſerte prohibito. Fruſtra Fullerus objicit non debuiſſe illis prohiberi Æthiopicum animal à Judæa remotiſſimum. Cum Arabiæ quoque deſerta Judæę finitima ſtruthionibus ſcateant. Nec minus futile eſt quod addit, ſtruthioni non convenire nomen à clamore aut cantu factum; Et Prophetas *bath-jaana* tribuere ferales planctus, quales ſtruthionem edere nuſquam ſcribi. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcuntur ſtruthiones, de illorum cantu & planctu multa habent à nobis ſuo loco citata, quibus hoc abunde refellitur. Rem addidi hactenus prorſus ignotam, nomine תחמס (quod veteres *noctuam aut hirundinem* recentiores *falconem*, *accipitrem*, *harpen*, *cymindem* aut *mylicoracem* reddunt) non aliud ſignificari quam *ſtruthionem marem*, ut Arabico ظليم *dalim*. Quippe

pe חמס *chamas*, unde תחמס *thachmas*, eſt inique & impie agere, ut Arabice ظلم *dalama*, unde ظليم *dalim* ſtruthio mas. Itaque in Arabum paraphraſtis Hebræum חמס *chamas* ſolet per *dalama* reddi, quod multis probatur à nobis. Ut igitur à *dalama* ſtruthio mas Arabice *dalim* vocatur, ita Hebraice *thachmas* dictus videtur à verbo חמס *chamas* huic planè ſynonymo. Et merito ab impietate illi avi nomen inditum, quæ duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. Fœmina autem cur nominetur priore loco, & ejus eſu prohibito mas quoque interdicatur, docemus p. 231. Hic igitur tantum addimus tertium ſtruthionis nomen רננים legi Job. 39. 16. Quod ſolus veterum Hieronymus animadvertit, quamvis res ſit valde obvia. Nam graphicæ quæ ſequitur ſtruthionis deſcriptioni nomen avis quæ deſcribitur præfigi oportuit, prout in reliquis factum. Errant igitur toto cœlo qui pavones hic intelligunt. Et huic verſioni repugnat non ſolum textus ſeries, ſed & hiſtoriæ fides: Quia Jobi ævo pavones in India latebant, nec ante Solomonem in Judæam allati ſunt. Si quis roget quorſum ſtruthiones רננים *renanim*, id eſt canori, dicantur: Idem de pavone rogabo, qui vocem habet prorſus abſonam, de qua apud Junonem graviter conqueritur Phædri fab. 57. Quid quod etiam Arabice زمار *zimar*, id eſt cantus, vocatur ejulatus ſtruthionis fœminæ, quam voce רננים *renanim* Job deſignavit. Et eodem pertinere docuimus aliud ejuſdem nomen יענה בת *bath-jaana*.

Decimum nomen שחף *ſachaph* à tabe ſumptum. Nam שחף *ſachaph* verbum tabeſcere eſt; & שחפת *ſachephoth*, tabes ſeu phthiſis. Proinde שחף *ſachaph* Arias reddidit *avem phthiſicam*. Sed Græci & Hieronymus optime λάρον *larum*, cujus totum alimentum fere in plumas abit. Itaque ſcribunt veteres ὄντα πολὺ μᾶλλον τὰ τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ τὰ τοῖς κρέασι, *cum plumarum multum habere, ſed parum carnium*. Et ut Belonius autor eſt, cum ſit gallinâ craſſior, tantum carnis non habet quantum coturnix. Hoc igitur ſequi quanto ſatius eſt, quam cum recentioribus *cucnlum* aut *fulicam* aut *aſalonem* interpretari?

Undecimum נץ *nets* à volando factum aceipitri valde convenit, qui volatu maxime præſtat. Proinde, magno veterum & recentiorum conſenſu, referunt, quem hodieque *niſum* non pauci vocant. Tamen in fabulis Niſus Rex Megarenſium pro accipitre in haliætum mutatus fuiſſe fingitur. Sed accipitris una ſpecies *lanarius* ad haliætum tam proxime accedit ut viſu non poſſint dignoſci, ſed ſolo paſtu.

Duodecimum כוס *chos* Symmachus upupam interpretatur, ſi Hieronymo credimus. Sed puto legendum *ululam*. Quia apud omnes veteres כוס *chos* eſt avis nocturnæ ſpecies, puta *nycticorax*, *bubo*, *noctua*. Nempe Seniores præiverant, qui pro כוס *chos* videntur legiſſe בום *bum*, quomodo Arabes *nycticoracem* vocant. Licet enim hę duæ voces ſono valde differant, tamen ſcripturâ ſunt ſimillimæ. At כוס *chos* primo poculum ſonat, illudque valde amplum. Unde eſt quod Græci κώθωνα reddunt Eſ. 51. 17. Perfici poculi genus, quod continebat decem cotylas. Deinde onocrotalum ſuſpicor ita fuiſſe appellatum, ab amplo illo vaſe quod habet in infima parte roſtri; Romani *truam* vocabant. Unde ipſa avis *trua* dicta eſt. Quo dato, in his Davidis Pſalm. 102. 7. *ſimilis factus ſum pelecano deſerti, & ſim* ככוס חרבות, *ut chos ſolitudinum*, optime cohærebunt duo hemiſtichia. Quia pelecanus & onocrotalus ſunt aves ſimillimæ, quaſque à ſcriptoribus paſſim promiſcue ſumi à multis obſervatum eſt.

Decimum tertium שלך *ſalach* Hieronymus & ex eo multi recentiores *mergulum* aut *mergum* reddunt. Sed Seniores κατεῤῥάκτην, quod probo magis. Quia שלך *ſalach* verbum ſignificat ex alto dejicere. Itaque Græci κατεῤῥάκτην reddunt Pſ. 101. 11. Id autem catarrhactæ proprium, qui vel ex ſummo aëre, vel ex vertice rupis in mare cum impetu ſe dejicit, cum videt prædam. At mergus ſolum in aquas quibus innatat demergitur. Sunt qui *pro mergo* aut *catarrhacte*, *ardeam*, *larum*, *graviam*, *fulicam*, *corvum aquaticam* exponunt. Sed Græcorum verſioni ſteterim, quæ videtur omnium optima.

Decimum quartum ינשוף *janſuph* vel *jaſuph* Græci & Hieronymus *ibin* reddunt Eſ. 34. 11. ubi de Idumæa dicitur: *Janſuph & corvus in ea habitabunt*. Quæ verſio non poteſt ſtare, quia Ægyptia eſt avis *ibis*, quæque non vivit extra Ægyptum. Arabes in Lege الباشق *albaſak*, accipitrem exponunt, & in Eſaia الحبارى *alhubara*, otidem. Sed Syrus & Chaldæi duo קפופא *kphupha*, bubonem, longe melius. Cum quia ינשוף *janſuph* à tenebris nomen habet, tum quia ad Idumææ vaſtationem pertinet magis ut bubones in ea habitent.

Decimum quintum תנשמת *thinſemeth* huic commode jungitur, ut avis buboni ſimillima, nempe noctua. Itaque Hebræorum doctiſſimi noctuam ſic dici volunt, quia quiſquis illam videt ישום miratur & obſtupeſcit. Quod de hominibus tam verum non eſt quam de reliquis avibus. Eas enim inſolitâ noctuæ formâ in ſtuporem rapi aſſerunt Ariſtoteles, Timo ſillographus, Lucianus, Dio, Chryſoſtomus & alii. Cur Græci porphyrionem, Hieronymus cygnum, Arabes *ſahin Sacri* ſpeciem interpretentur mihi non conſtat. Et his Chaldæos oppono, quorum unus אותיא, *otum*, alter בוטא, *bubonem*. Et Syrum qui ܟܘܣܒܐ *cocabi* hic habet, id eſt κώκυας *noctuam*.

Decimum ſextum קאת *kaath*, factum ex קאה *kaa* id eſt vomere, pelecano plane congruit, qui conchas jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Quod poſt Philoſophum tradunt ſcriptores magno numero. Et ardeæ idem tribuunt Plutarchus & Ælianus. Sed pelecanus ab ardea ſolo fere roſtro differt. Itaque à nonnullis habetur pro ardeæ ſpecie. Et Hebræo nomine deſignari potuit utraque avis. Tamen de pelecano res certior, quia Græci & Hieronymus ita exponunt. Recentiores *upupam* reddunt, *cucnlum*, *onocrotalum*, *ibin*, *phalacrocoracem*, & quid non?

Decimum ſeptimum רחם *racham* vel רחמה *rachama* à רחם *rachem* id eſt à miſericordia ſumptum, variis conjecturis locum dedit, quas hic afferre nihil attinet, cum à vero abeant quam longiſſime. Itaque ſolos Arabes hic cum fructu conſului, quibus tam nota eſt hæc avis quam aliis prope ignota. Et ab iis hoc ipſo nomine vocari didici eam aut aquilæ aut vulturis potius ſpeciem, quæ propter varios colores Græce ποικιλόπτερος dicitur & ἁρπυλαγγός. Et ab ambigua ſpecie γυπαίτης *vultur-aquila*. Quam à miſericordia nomen habere ſi quis miratur, (cum plerique vulture non putent quicquam eſſe immanius) diſcat is ex Herodoto apud Plutarchum, vulturem omnium ſui generis animalium eſſe δικαιότατον καὶ ἀζημιώτατον *juſtiſſimum & minime noxium*, quod ibidem multis probat. Et ex Caſſiodoro, quam fortiter alias aves ab accipitre defendat. Et ex Scaligero, quam pie parentes ſuos præ ſenio pennis nudatos foveat, atque etiam alat. Ita ut, inquit, aliud verbum jam Græcis fingendum ſit quam ἀντιπελαργεῖν, nempe ἀντιοικτεῖν. Sed quod ad rem maxime fa-

cit, quia רחם *rechem* proprie eſt σφύρα, id eſt tenerrimus ille affectus quo parentes ſuos liberos proſequuntur. In Homero & Æſchylo legat quam graviter afficiatur vultur pullis ſuis ex nido ereptis. Et in Piſida quomodo ſemore exſecto illos alat proprio ſanguine, cum alii cibi non ſuppetunt. Et in Hori Hieroglyphicis, Ægyptios ob id ipſum matrem aut miſericordiam vulturis imagine pingere.

Decimum octavum חסידה *chaſida* ſequitur non immerito, cum à pietate & benignitate ſit factum. Nempe *chaſida* eſt ciconia, quæ in Ambroſio *avis pia* dicitur, & in Publio *pietaticultrix*, quia parentibus vices rependit, nullâ lege adducta, ſed naturæ bonitate. A quâ verſione quamvis longe abeant plerique veteres, tamen eam eſſe veriſſimam, & ex nomine probamus, & ex Scripturæ locis inter ſe collatis, & ex Syrorum, Arabum & Hebræorum ſuffragio.

Decimum nonum אנפה *anapha* ab ira ſumptum eſt, ut à miſericordia & pietate illa duo quæ præceſſerant. Videndum an ſit falco nioreanus, cujus animum irritabilem & ad iram maxime pronum quam graphice deſcribat Albertus, vide libri noſtri parte ſecundâ pag. 338. Aut aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zammag* ab iracundia dicitur. Ad anaphæ nomen alludit Homeri vox ἀνέρωψ, pro ave quam aquilini generis eſſe ſcribit Euſtathius. De cætero vocis אנפרי *anapha* ſolus Pagninus decem habet interpretamenta. Nos multo plura, petita partim ex iis libris quos Pagninus non viderat. Græci qui χαραδρίων reddunt, videntur legiſſe אגפה *agapha* pro אנפה *anapha*. Nam אגף *agaph* eſt ripa fluminis, ubi χαράδρα, unde dictus χαραδριός.

Vigeſimum דוכיפת *dukiphath* pro upupa, fortaſſe eſt peregrina vox, compoſita ex דוך *duc* כיפת *Kephath*. Quorum prius ad דיכי *dic* alludit, Arabicum galli nomen, poſterius ad Syrum כיפא *Kepha* pro petra. Sic upupa *gallus ſaxatilis* dicta fuerit, quia criſtam habet ad inſtar galli. Ita Hebræi hodieque upupam *gallum ſylveſtrem* aut *montanum* vocant, Heſychius ἀλεκτορίδα ἄγριον, Græcia recens ἀγριοκόκκυγα. Et jam olim id ipſum fuit Æſchylo πτερωτὸς ἔρως. Ad Hebræum דוכיפת *dukiphath* nonnihil alludunt upupæ nomen Ægyptium κακαφά, & Syrum כוכפא *Kukapha*.

Vigeſimum primum עטלף *atalleph* eſt veſpertilio. Per literarum trajectionem ita dicitur pro עפטלי *aph* vel *aph tallel* avis tenebricoſa. Sic vocatur νυκτερὶς, quia eſt ποτωμένη νυκτιφόνη. Et Latine *veſpertilio*, quia non niſi veſpere volat, unde poëta:

Nocte volam, ſeroque tenent à veſpere nomen.

Nempe veſpertilio naturâ ſuâ eſt νυκταλωπὸς, & propter oculi parvitatem plus videt veſperi, quam interdiu. Quod vitium Arabice dicitur الخفش *alchaphas*: unde ipſa avis الخفاش *alchophas*.

Etiam in ſerpentum nominibus ſæpe erratur. Sic cum אפעה *ephe* viperam eſſe conſtet ex aquila & Arabum ſcriptis, & hoc illi nomen fecerit ἀπὸ δυσοσμίας: Tamen a nonnullis אפעה *ephe* pro vipera *draco* redditur, & *aſpis* & *regulus*, & *ſerpens volucer* aut *aduncus*. Ut פתן *pethen* pro aſpide *draco*, unde factum *Pythonis* nomen. Et צפע *tſepha* pro regulo *ceraſtes*, *amphisbæna*, *hæmorrhous*, *vipera* &c. At regulum eſſe didicimus ex Aquila, Chaldæo, & Hieronymo, qui conſtanter ita exponunt. Et vero nomen צפע *tſepha* ipſo ſono videtur horrorem ſibili exprimere quo reliqua animalia terret & fugat. Ita in Jacobi verbis, *Dan erit ſerpens ſuper viam*, שפיפון *ſephiphon ſuper ſemitam*, nomen *ſephiphon* pertinere probamus ad duas ſerpentum ſpecies valde ſimiles, *ceraſtem* & *hæmorrhoum*, quos ſolos è ſerpentibus χαλκίδων & ἱπταμένων, id eſt claudicare dicit Nicander: Quia cum ſpinam oſſeam non habeant, ut reliqui ſerpentes, ſed ex meris cartilaginibus, non poſſunt recta progredi. Claudicare autem eſt שפף *ſaphaph*, unde שפיפון. Et Vulgata hic habet ceraſten, quod Arabs uterque ſequitur. At alii *acontiam*, *aſpidem*, *baſiliſcum*, *colubrum*, *viperam*, &c. שרף *ſaraph* quoque varie exponitur. Et quia ab urendo nomen habet πύρωσις & καύσωνα reddunt nonnulli recentiorum. Nos ex Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. volucrem eſſe ſerpentem probamus in Arabia & Ægypto, qui adurit flatu vel morſu: Nec niſi ſoli hydro aut cherſydro ſi mavis convenire has notas.

Infectum quoque pro inſecto non raro ſumi videas. Sic pro כנים *Kinnim*, id eſt pediculus, Græci interpretes habent σκνῖπες culicum genus Exod. 8. 16. Et Hieronymus *omne genus muſcarum*, & *muſcas diverſi generis* pro ערוב *arob*, id eſt κυνόμυια Exod. 8. 21. Qua putavit vir ſanctus corruptam eſſe vocem, & legendum κυνόμυια. Quæ vox non extat uſpiam, nec ſi extaret, id ſignificaret quod ille vult. Rurſus Pſalm. 38. (Hebr. 39.) 12. Hebræum כעש *ut tineam* Græci reddunt ὡς ἀράχνην, *ut aranеam*. Et in libris Joel (*a*) & Amos (*b*) גזם *gazam* illis eſt κάμπη, *eruca*; Cum ſit locuſtæ ſpecies, quæ non ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & earum cortices teneroſque ramuſculos morſu incidit, quod ipſo nomine docetur. Denique Pſ. 58. 9. שבלול *ſabbelal* Aquila & Hieronymus γῆς ἔκτρωμα *vermem* interpretantur. Sed limacem שבלול *ſabbelul* dici planum eſt, quia ישב בלול *jaſab belul*, id eſt habitat in cochlea. Et de impio ſcribit Pſaltes, כמו שבלול תמס יהלך, *ſicut limax liquefcens ibit*, quia limax eſt ὑγροπλανώμενον, ut apud Athenæum habetur in veteri de cochlea gripho. Et virus ſuum ubique ſpargens, videtur paulatim abſumi. Itaque etiam in Talmude & *Bereſcith Rabbo*, qui Hebræorum libri ſunt vetuſtiſſimi, limacem hoc ipſo nomine appellari reperiet quiſquis harum rerum curioſus eſt. Pulices pro culicibus paſſim ſumi video etiam à doctiſſimis. Ita in Giggeio מרגוע multoties redditur culex פורטנא itidem in Boderiano & Buxtorfio, cum utrumque pulicem ſonet.

(*a*) *Joel* 4. 4. & 2. 25.
(*b*) *Amos* 5. 9.

Aquatica ſuperſunt, in quibus cavendum ne cetorum aut cetaceorum ſpecies confundantur. Nam cum dicitur Deus *creaſſe* את התנינם הגדולים. *magna cete* Gen. 1. 21. Et *cete ponere cuſtodiam* Job. 7. 12. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas*, & *confringere Leviathanis caput*, *ut det eum in eſcam populis qui in deſerto habitant* Pſal. 74. 13. 14. Et *feciſſe Leviathanem ut in mari luderet* Pſ. 104. 26. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum* Pſ. 148. 7. Magna cete intelligimus, qualia ſunt balæna, priſtis, orca, phyſeter. Et cum leguntur cete *mammam educere ut lacteant catulos ſuos* Thren. 4. 3. præter majora illa cete etiam minora ſignificantur ut phoca, delphin, turſio, quæ mammas ſuas tanquam è vaginis educunt ad factum catulorum emiſſitias. At magnus ille piſcis qui Jonam abſorpſit, quamvis cetus vocetur tam à Matthæo quam à Græcis interpretibus, tamen cetus non ſunt proprie dictus, ſed canis carcharias. Qui licet balænâ multo minor, tamen gulæ meatus habet longe vaſtiores. Unde eſt quod alio nomine λαμία *lamia* vocatur ἀπὸ τῆς ἴσχυν μέγαν λαιμοῦ, *à gulæ amplitudine*. Itaque cum balæna, propter œſophagi anguſtias, non niſi piſciculos deglutiat, in canis carchariæ ventre circa Maſſiliam capti loricatum hominem integrum repertum fuiſſe tradunt idonei ſcripto-

Matth. 12. 40. *Jon.* 2. 1.

ſcriptores. Et in Græcorum fabulis Hercules à cane abſorptus in ejus interaneis per triduum latuit. Quam fabulam ex hiſtoria ſacra de Hebræo vate ortam eſſe nemo non videt. Rurſus cum Eſ. 27. 1. Deus gladio ſuo duro, magno & forti animadverſurum ſe minatur in *Leviathanem ſerpentem vellis*, Judæi verum eorum intelligunt, eumque tantæ molis ut ab uno maris extremo ad alterum attingat, atque ideo vocetur *ſerpens vellis*. Nos hoc nomine Zygænam ſignificari putamus, quæ caput veſtis inſtar habet è transverſo ſitum. Et quotus quisque eſt qui non putet ad balænam pertinere quicquid de Leviathane habetur Job. 40. & 41. cum palam agi de crocodilo ex ipſa deſcriptione multis probemus. Sic Ezek. 29. 3. & 32. 3. תנין ſeu cetus qui pedes & ſquamas habet, & Nili aquas conturbat pedibus ſuis, & in terram inde aſcendit, & tandem reti capitur, hamo in maxillas ejus indito, quid aliud ſit quam crocodilus, quamvis omnes interpretes in quos incidi, agi putent de vero cete? Ibidem cum crocodilo Pharaonem à Propheta merito conferri notamus, quia ipſo Pharaonis nomine crocodilus ſignificatur, quod nos docent Ægypto vicini Arabes. Tobiæ denique piſcem non eſſe callionymum, ut creditum eſt hactenus, ſed ſilurum aut glanidem, qui piſcis eſt ſiluro ſimilis, iis rationibus evincimus quas nemo facile refellet.

Sequitur error tertius prioribus gravior. Cum quis non in ſola ſpecie, ſed in toto genere errat, ut ſi quadrupedis vel ſerpentis nomen ad avem aut ad inſectum transferat. Cujus erroris exempla hæc ſunt. קפוד *Kippod* in Eſaia & Sophonia veteres *hericium* optime reddunt: Cum Chaldæi, Syri, Arabes & Æthiopes hericium voce ſimillima appellent, neque interpretationi receptæ quicquam repugnet. Itaque non poſſum mirari ſatis cur ab ea diſceſſerint recentiores, ut hericio lutram, caſtorem, teſtudinem aut avem etiam ſubſtituerent. Puta noctuam, vulturem, merulam, plancum, cypſelum, butaurum, &c. Tot enim reperio hujus vocis verſiones, quas ſuo loco refello.

Prov. 30. 31. in animalibus quæ magnifice incedunt cenſetur זרזיר מתנים *zarzir mathnajim*, ad verbum *accinctus lumbis*. Quod veteres ad gallum cur tanto conſenſu referant mihi non conſtat. Quorſum enim dicatur gallus lumbos habere ſuccinctos? Præterea Solomonem patet de quadrupedibus agere, non de avibus. Quippe *accinctus lumbis* inter leonem & arietem medius eſt. Iis igitur accedo potius qui vel equum vel canem Gallicum intelligunt, quorum ille arte, hic natura ſuccinctus & adſtrictus eſt. Unde Gratius in Cynegetico de hujuſmodi canibus:

— *adſtrictis ſuccingant ilia ventris.*

Et Ovidius in fabula Actæonis:

Et ſubſtricta gerent Sicyonia ilia Laden.

At equum intelligi malim, qui non ſolum expedite, ſed & ſuperbe & cum pompa quadam incedit: Et lumbos habet cingulâ vel zonâ vere ſuccinctos. Quod an de cane dici poſſit valde ambigo.

Verba Jeremiæ cap. 12. verſ. 9. עיט צבוע vulgus interpretum *avem pictam* exponit, ſenſu vel nullo vel valde obſcuro. Sed Seniores ανελκυσον ὑαιναν ſpeluncam hyænæ, quod magis quadrat, ut pluribus docemus. Et vero, quod hactenus latuit Lexicographos, *hyæna* Hebraice dicitur צבוע *tſeboa* à variis coloribus qui illam inſigniunt. Proinde 1 Sam. 13. 18. pro גיא הצבעים, *valle Tſeboim* Græcorum interpretum unus habet Φάραγγα ὑαινων *vallem hyænarum*. Et in Hebræo libro de Animalibus, quem in Suecia legi manuſcriptum, צבוע *tſeboa* valere dicitur *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad trahendum cadaverum, & ad pugnandum in canes*. Quæ ad hyænæ deſcriptionem pertinere palam eſt, unde Sirachides Eccleſ. 13. 21. Τις κοινωνια ὑαινης πρὸς κύνας; *Quæ pax hyænæ cum cane?* Arabice denique hyæna dicitur voce facta ex Hebræa צבוע. Illa igitur deinceps Hebraicis lexicis inferenda eſt.

ציים *Tſijim* & אים *ijim* in Babylonis & Idumææ deſertis deſcribunt Prophetæ duo Eſaias (*a*) & Jeremias (*b*). ציים videntur eſſe ſylveſtres feles & אים *ijim* thoes, ab acuto ululatu ſic appellati. Huc facit quod feles Arabice ضباون *dſabavino* appellantur voce non abſimili: Et Thoes جنات أوي *filiæ awi*, quaſi ululatu ſuo non aliud ſonent quam *awi*. Nec parum confirmatur ex his Eſ. 13. 22. *Alternis clamabunt ijim in palatiis ejus*. Thoum enim ululatum eſſe alternum ex Alberto, Bellonio, Scaligero, & Busbequio ſcimus. Nec temere junguntur in Prophetis אים *ijim* & ציים *tſijim*, cum felium in deſertis coëuntium dira vox thoum ululatus aliquo modo referat. Proinde cum infantium vagitibus utrumque conferri video. Hæc conjectura noſtra eſt de vocibus jam olim parum notis, quaſque Aquila, Symmachus, & Theodotio nude deſcribunt ευοὶν & αἰὼ, διὰ τὸ ἄδηλον τῆ ἑρμηνείας; propter *incertam interpretationem*. Seniores ציים *tſijim*, θηρία, δαιμόνια & ἐνδαίμονα reddunt, & אים *ijim*, ὀνοκενταύρους. Hieronymus itidem ציים, *beſtiæ, dæmonia & dracones* habet, & pro אים, *ululas, onocentaures & Faunos Ficarios*. In verſione vernacula ציים *tſijim* ſunt feræ eremicolæ, & אים *ijim* feræ inſulares. Quod non capio, quia ſi quæ eſſent feræ inſulares, id eſt inſularum propriæ, eæ in Babylonia & Idumæa non habitarent. Tamen Hebræorum multi ſic reddunt vocum etymologiâ freti.

Prov. 30. 28. שממית *ſemamith manibus apprehendere, & in Regum palatiis eſſe* dicitur. *Semamith*, id eſt *ſtellio*, qui à veneno ſic appellatur. Ut apud Græcos recentiores ζαμαμήθη. Et Arabice *Sammabras*, nomine facto partim à veneno, partim à maculis tanquam lepræ. Itaque Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus, ſtellionem hic intelligunt. Et Levit. 11. 30. סמאתא *ſemamitha* pro ſtellione ſumitur tam à Chaldæis quam à Samaritano interprete. Quomodo etiam à Talmudicis. Nec dari poteſt ulla ratio cur verba Salomonis ad ſtellionem non pertineant, cum ſtellio manus habeat hominum manibus perſimiles. Et palatia Regum, in quibus eſt profundior lapidum congeries, illi ſint pro domicilio. Proinde non probo novos interpretes, qui pro ſtellione araneam habent, quæ digitos quidem habet, ſed nullas manus: Et in pauperum tabernis tutius degit quam in Regum turribus.

In his Eſ. 34. 15. de Idumææ vaſtatione, *Ibi nidificabit* קפוז *Kippoz, & parit, & excludet, & fovebit in umbra ſua*, קפוז *kippoz* eſſe acontiam ſeu jaculum ex Avicenna didici, à quo hic ſerpens قفاز *kipphaza*, quaſi ἀκοντὶς vel πηδητὴς dicitur, quia tam eſt agilis, ut ſi ſit opus, viginti cubitorum ſpatium ſaltu tranſmittat. At priſci interpretes hericium reddiderant, quaſi קפוז *kippoz* idem eſſet cum קפוד *kippod*. Quod eum ſtare non poſſe viderent recentiores, quia ex Eſaia conſtat animal eſſe oviparum, קפוז *kippoz* pro hericio avem eſſe voluerunt. Itaque alii bubonem, alii ſcopem, alii merulam, alii cypſelum exponunt. Aliqui etiam teſtudinem. Sed nemini venit in mentem de ſerpente hic agi, multo minus de acontia. Quod in tractatu de ſerpentibus planum facimus.

(*a*) *Eſ.* 13. 21. & 34. 14

(*b*) *Jerem.* 50. 39.

Ibi-

Ibidem docemus כפיר *chephir* & שחל *ſachal* & צבוע *tſeboa*, non ſolum quadrupedum, ſed & ſerpentum eſſe nomina. Nempe כפיר *chephir*, ut leonis, ita etiam draconis catulum ſonat. Ut ſynonymum שבל *ſablon* apud Arabes ad utrumque eſt æquivocum. Itaque כפירים *chephirim* Græci dracones reddunt Job. 4. 10. & 38. 39. Et iiſdem שחל *ſachal* eſt aſpis Pſ. 90. (Heb. 91.) 13. Quia ut in leonibus שחל *ſachal* eſt leo niger, ut ſupra obſervatum, ita etiam aſpis in ſerpentibus niger eſt, quod ex Æliano, Pauſania & Avicenna probare ſit obvium. Puto igitur in his Pſalmi, *Super ſachal & pethen ambulabis, conculcabis chephir & thannin*, cenſeri perperam שחל *ſachal* & כפיר *chephir* inter leonum genera, & ad aſpides aut dracones tam pertinere quam פתן *pethen* & תנין *thannin*. Leones enim cum draconibus jungi non ſolent, nec eodem modo calcantur. Pari ratione צבוע *tſeboa* non ſolum eſt hyæna quadrupes, ſed & hyæna ſerpens. Ut enim ab Hebræis צבוע *tſeboa*, ſic à Græcis ὑαίνη ponitur inter ſerpentum ſpecies. Quæ cum hyæna quadrupede legitur duo habere communia, unum quod colore varia eſt, alterum quod alternat ſexum. Proinde 1 Sam. 13. 18. *vallem Tſeboim* Hebræi ab hyænis quadrupedibus appellari non putant, ſed à viperis ita dictis, quibus hæc vallis fœcunda fuerit. Neque id novum ut ſerpens cum fera quadrupede commune nomen habeat. Sic enim aſpis Æthiopice ጥንሲት : *tachmola* dicitur, id eſt lupus. Et cenebrines in Nicandro λύκον αὖλαξ *leo varius*.

Etiam in toto genere ii peccant qui Job. 40. 10. בהמות *behemoth* pro elephante habent. Elephas enim eſt animal merè terreſtre: Sed *behemoth* amphibium & ex parte aquaticum. Quod hæc docent v. 18. *Ecce præmat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ licet interpretes alio detorqueant, tamen Hebræa verba nullam aliam verſionem admittere liquido conſtat. In amphibiis porro nullum occurrit animal cui conveniat deſcriptio ſ *behemoth* præter hippopotamum. Qui cum Leviathane ſeu crocodilo non ſine cauſa jungitur, cum ſit animal congener, atque ejuſdem amnis incola. Proinde plerique veterum de utroque conjunctim agunt.

Jam cum עכשוב *achſub* aſpidem eſſe Pſ. 140. 4. tam docet ratio nominis quam conſenſus interpretum, in quorum numero eſt Paulus Rom. 3. 13. Chaldæus tamen araneam reddit, quaſi eſſet עכביש *accabiſh*.

Quartum erroris genus eſt omnium graviſſimum, cum pro animalibus habentur quæ animalia non ſunt. In quem ſæpe ſæpius Scripturæ interpretes incidere ſequentia palam facient. Hodie nemo eſt qui הימים *hajemim* non putet eſſe mulos, cum legit, Gen. 36. 24. Anam Eſavi ſocerum *in deſerto hajemim invenſſe, dum paſceret aſinos Sebonis patris ſui.* Hebræi enim omnes huic Anæ mulorum inventionem tribuunt, quaſi primus omnium aſinis equas ſubjecerit, ex quibus muli nati ſint. Quod ſequuntur omnes omnino interpretes recentis ævi. Id tamen ut ridiculum Magiſtrorum commentum multis rationibus explodimus. Et defectivum חימים *hajemim* ibi loci probamus idem eſſe quod plenum האימים *Haemim*, id eſt Emæos populos, quomodo recte ſcribunt Samaritani. Ac proinde his Prophetæ verbis non aliud ſignificari, quam Anam Eſavi ſocerum in Emæos populos illis locis vicinos incidiſſe, aut irruiſſe, & illis profligatis nominis ſui famam ad poſteros propagaſſe. Neque aliud voluit Onkelos, cum pro הימים *Hajemim* habet גבריא *gibbaraja*, id eſt gigantes. Emæis enim à Moſe Gigantæa ſtatura tribuitur Deut. 2. 11. 12.

Tale eſt quod Jerem. 11. 19. *Fui ut agnus* אלוף *alluph, qui ducitur ad lanienam*; nomine אלוף *alluph* Hebræi omnes, & hos ſequuti recentiores, *bovem* intelligunt. Itaque conjunctionem ſupplentes reddunt, *Fui ut agnus & bos.* Sed optime Græci, ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον. Et Hieronymus: *Et ego quaſi agnus manſuetus.* Et Chaldæus *ut agnus* בריר *berir*, id eſt ſimplex. Ita enim eſſe legendum pro בחיר *bechir*, id eſt electo, patet ex Syro exemplari. Nempe אלוף *alluph* vel *aluph* apud Hebræos id ipſum ſunt quod hodieque apud Arabes, agni epithetum, qui tam cicur & manſuetus eſt ut domini ſui veſtes lingat. Ita Giauhari & Alcamus in voce רוום *ravum*, quam explicant per الوف *aluph*.

Ita nomine בוק *bezek* multi agnum intelligunt 1 Sam. 11. 8. ubi legitur Saül Iſraëlitas recenſuiſſe in *Bezek*, id eſt, inquiunt, per Paſchales agnos, tanquam ex Talmude & Kimchio. Quin *Bezek* eſt loci nomen. Et Chaldæis ביקרא *bizka* calculus, ut *βιζάνιον* Græcis recentioribus. Neque aliter explicant Aruch, Selomo, & ipſe Kimchius.

Etiam id falliſſimum quod Magiſtri dictitant, יובל *jobel* vel Hebræis vel Arabibus eſſe arietem, & jubilæum inde dictum, quia cornu ſ *jobel* ſive arietis promulgabatur. Neque enim יובל *Jobel* pro ariete reperitur uſpiam, aut jubilæum per cornu *jobel* fuiſſe promulgatum. Neque vero ex arietinis, ſed ex bubulis cornibus, factæ ſunt veterum buccinæ. Arietum enim cornua, quæ nec concavum nec ſonorum quicquam habent, ad buccinarum uſum eſſent prorſus inepta.

Nec minus falluntur qui קשיטה *Keſitam* agnam eſſe ſtatuunt, quibus locis Jacob emiſſe legitur à filiis Hemor portionem agri centum *Keſitu*, & Job ab amicorum ſingulis unam *Keſitam* accepiſſe. Neque enim nomen קשיטה *Keſita* pro agna unquam uſurpatum eſt. Quin apud Hebræos nummi genus eſt à ſinceritate ſic dicti. Et Jacobi ævo res rebus permutari jam deſierant, & in uſu erant verè emptiones, quæ nummis fiunt vel appenſis vel numeratis. Itaque Act. 7. 16. hic ipſe ager emptus fuiſſe legitur τιμῆς ἀργυρίου *argenti pretio*, non agnis permutatus. Sed feſellit interpretes Græca verſio, in qua pro ἑκατὸν μνῶν, id eſt *centum munis*, quomodo illi ſcripſerant, lectum eſt ἑκατὸν ἀμνῶν *centum agnis*.

Gen. 33. 19. *Joſ.* 24. 32. *Job.* 42. 11.

Prov. 7. 22. qui adulteræ lenociniis inſectatur & irretitur, duci legitur *ut bos ad lanienam*, ἢ ὡς ἄζηλος κύων ἐπὶ δεσμὰς *& ut canis ad vincula.* Ita habet Græca verſio quam ſequuntur Chaldæus, Syrus & Arabs. Unde origo proverbio, κύων ἐπὶ δεσμὰ *canis ad vincula*, à canibus deſumpto, qui cibi lenocinio ultro vinciendos ſe præbent. Cujus poſt Heſychium meminerunt Suidas, Zenodotus, Eraſmus, quamvis ſacrum eſſe non notent, & à Solomone uſurpatum. Tamen pro verbis, *& ut canis*, Hebræa habent וכעכס, *& ut compes.* Unde Græcos colligo ſcripſiſſe κάφων, quod mutatum ſit in κύων per ſcribarum imperitiam. Κάφων eſt cataſtæ genus, quâ rei vinciuntur. Item reus hâc pœnâ dignus. Quo ipſo ſenſu hic ſumitur Hebræum עכס. Jam igitur erroris fontes in Græca verſione patent. At Vulgatus qui habet pro וכעכס, *& ut agnus laſciviens*, quid reſpexerit dicat qui poteſt. Ego certe nullus video.

Pari errore שחץ *ſachats* putatur eſſe leo, cum nihil quicquam quam *elationem* ſonet. Unde בני שחץ *filii elationis* vocantur procera animalia Job. 28. 8. & 41. 26. quomodo in Herodoto τὰ ὑπερέχοντα ζῶα. Si שחץ *ſachats* eſſet leo, in iis locis occurreret in quibus colliguntur leonum ſynonyma, ut Job. 4. 10. Nahum. 2. 11. &c.

1 Reg.

1 Reg. 20. 27. dubitatut an חשפי עזים ſint *greges caprarum* quomodo reddunt interpretes, aut *caprearum humnis*, quia Arabicum خشف hinnulum ſonat, quod probatur ex Arabum Lexicographis, & ex fabula de Chriſto à Mahumetanis confictâ.

חוח *choach* R. Selomo & Kimchius animal eſſe volunt, quia pro Hebræis חוח באהליהם, *choach in tentoriis eorum* Of. 9. 6. Chaldæus habet חתולין ככרניתיהון, *feles in palatiis eorum*. Elias quoque videtur in eadem eſſe ſententia. Sed ibi חוח *choach* eſt ſpina, ut in Scriptura paſſim. Itaque pro חתולין *chatulin*, id eſt feles, ſcribendum in Chaldæo חרולין *charulin*, id eſt urticæ. Quod magiſtros fugiſſe miror, & recentes Lexicographos.

תחש *thachas* coloris genus eſt. Hinc pro pellibus תחש *thachas* quibus tegebatur tabernaculum, Seniores & Hieronymus in Lege habent ὑάκινθα νακίνθινα, *pelles hyacinthinas*, Aquila & Symmachus ταῶσα, *ianthinas*, Chaldæus & Syrus כסגונא *faſgona* id eſt *hyſginum*, qui color ianthino & hyacinthino vicinus eſt. Sed Hebræi תחש *thachas* pro colore volunt eſſe animal, quamvis quale illud ſit nondum conſtet. Et Talmudici quidem nugantur unicorne fuiſſe, inſigne ſex coloribus, nec alia de cauſa creatum quam ut ex ejus pellibus tegeretur tabernaculum, quo facto ex hominum conſpectu ſtatim fuiſſe ablatum. At Aruch viverram eſſe ſtatuit, & R. Selomo *taxum* aut *taxonem*. Quod avide amplexi ſunt recentiores, quia ad תחש *thachas* alludit *taxus*. Sed inanis eſt hæc alluſio, quia novum eſt *taxi* aut *taxonis* nomen. Atque ipſum animal veteribus prorſus ignotum. Aliud enim eſt melis. Nec ex taxi pellibus in Arabiæ deſertis tegi potuit tabernaculum, cum in calidis regionibus hoc animal raro naſcatur. Nota imprimis Ezek. 16. 10. inter ornamenta ſponſæ cum lineis & ſericeis veſtibus, & coronâ, & inauribus, & monilibus, & armillis, poni calceamenta תחש *thachas*, quod eſſet perridiculum, ſi taxus intelligeretur. Quis enim vel è fæce plebis vellet ita calceari?

Sic diſputatur acriter quæ animalia ſint אוחים *ochim* Eſ. 13. 21. ubi de Babyloniis dicitur, *& replebuntur domus eorum* אוחים *ochim*. Et Hieronymus quidem *dracones* habet. Ex Hebræis alii *feles*, alii *furones*, alii *muſtelas*, alii *ſimias* exponunt. Noſtri *manticoras*, *maries*, *Faunes*, *ferales aves*, *noxia animalia*. At mihi *ochim* aliud non ſunt quam ferarum ululatus quibus deſerta perſonant, quomodo acceperunt omnes Scripturæ interpretes ante Hieronymum. Et ex linguis Hebrææ affinibus confirmari videtur hæc verſio.

Ex uſu Linguæ Syræ גלים *gallim* Græci χελώναι *teſtudines* interpretantur in his Of. 12. 11. *Ara eorum ſunt* כגלים *ut gallim*. Sed ibi גלים *gallim* eſſe lapidum acervos docet contextus tota ſeries.

De quadrupedibus hactenus. Nec in avibus minus peccatur. Ita Job. 29. 18. Hebræi ad phœnicem hæc Jobi verba referunt: *Dixeram, in nido meo moriar* וכחול *& ſicut chol multiplicabo dies.* Illis enim ſi creditur, in eo loco חול *chol* eſt phœnix. Cum חו *chol* idem ſit quod חל *chol*, nempe arena: Cujus numero per hyperbolen Job confert numerum dierum quibus victurum ſe ſperaverat.

Et 1 Reg. 4. 23. ברברים אבוסים *barburum abuſim* Hebræi *galles* aut *capones faginatos* eſſe aſſerunt. Cum hæc verba non aliud ſonent quam *electilia* (ad præſepe) *ſaginata*. Quomodo ex uſu Scripturæ non ſaginantur niſi pecudes.

Job. 38. 36. *Quis poſuit in renibus ſapientiam, aut dedit* לשכוי τῇ *ſechvi intelligentiam?* id eſt *galle* ut volunt. Ita ex Talmude Chaldæus & multi Hebræorum, quos ſequitur Hieronymus. Cum a radice שכה *ſacha* cogitare, imaginari, שכוי *ſechvi* aliud non ſit quam cor, cogitationum ſedes, juxta illos ipſos Hebræos. Quomodo explicandum eſt, ut duo hemiſtichia de more ſint ἀντίστροφα.

Quale eſt quod Cuthæorum idolum נרגל *Nergal*, & Babyloniorum סכות בנות *Succoth Beneth.* 2 Reg. 18. 30. *gallum* interpretantur, *& gallinam cum pullis ſuis.* Quin ut in Syria idolum רמון *Rimmon* à malis Punicis: & in Paleſtina דגון *Dagon* à frumento nomen habuit, ita נרגל *Nergal* à palma Indica, quæ hodieque dicitur نارجيل *Neregil:* Et in Aſſyria quoque deferibitur à Strabone lib. 16. Et סכות בנות *Succoth Beneth* eſt facellum Dearum, quæ *Beneth*, id eſt filiæ vel fœminæ, vocabantur. Ut Amos 5. 26. nomine *Succoth* ſignificatur facellum Dei Moloch. Itaque de gallis aut gallinis neutro loco agitur.

Etiam vocem גבר *geber*, quâ vir ſignificatur in aliquot Scripturæ locis, Hebræi ad gallum referunt. Proinde hæc Eſaiæ ad Sobnam cap. 22. v. 17. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir*, Hieronymus ex mente Judæi illius à quo Hebræas literas didicerat, ita tranſtulit: *Dominus aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus.* Cujus vetſionis incommoda ſuo loco aperuimus.

Cum Pleiades ſermo Gallicus *Pullicenariam* appellet, quaſi gallinam referant, quam undiquaque circumſtant pulli ſui: Eodem referenda ſunt hæc Chaldæi paraphraſtæ Job. 38. 32. ותנתא, *Et gallinam cum pullis ſuis deducet?* Gallinam igitur, id eſt Pleiades. Sed notandum ibi *gallinam* eſſe pro Hebræo עיש *ajis* quod Job. 9. 9. ſcribitur עש *as*: Et עש *as* idem eſſe quod Arabicum *nas*, initiali N exciſo, quod ſæpe fit in deficientibus *pe nun*. Quâ voce apud Arabes non ſignificantur Pleiades, ſed Urſæ major aut minor. Nempe نعش *nas* proprie feretrum ſeu ſarcophagum ſonat. Et è ſeptem ſtellis è quibus conſtant urſæ ſingulæ, ſtellæ quatuor in quadrum digeſtæ feretrum conſtituunt. Et tres ſequentes, quæ nobis ſunt cauda urſæ, Arabice vocantur feretri filiæ aut filii, qui comitantur funus. Ad illos igitur pertinent hæc Dei verba ad Jobum: An עיש *ajis* (ſeu feretrum) *deduces cum filiis ſuis?*

In Hieronymo צמאון eſt *dipſas* Deut. 8. 15. id eſt ſerpens qui morſu ſuo ſitim excitat inexplebilem. Cum aliis צמאון non ſit *dipſas* ſerpens, ſed δίψα, id eſt ſitis, aut vero locus ſiticuloſus. Quam veram eſſe verſionem, tam ex ipſo Moſe probamus quam ex Prophetis aliis, qui eâdem voce utuntur.

Job. 27. 18. pro Hebræo וכסכה *& ſicut tabernaculum*, Græci habent καὶ ὡσεὶ ἀράχνη, *& ſicut aranea.* Et Pſalm. 89. (Hebr. 90.) 10. ὡς ἀράχνην ἐμελέτων, *ut aranea meditabantur*, ubi Hebræa ſolum כמו הגה *ut meditatio.* Sed videtur prava verſio ex prava lectione eſſe nata. Et in mendoſo exemplari quo uſi ſunt, pro וכסכה ſcriptum fuiſſe וככבת *& ut phalangium*, & ככול *ut aranea* pro ככו. Nempe phalangium Arabice dicitur عنبث & aranea عولة vel عولة.

Habacuc Propheta in rapaces dominos ſic invehitur Hab. 2. 11. 12. *Lapis è pariete clamat,* וכפיס *& chaphis* (id eſt later) *è ligno reſpondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cadibus &c.* Sermonem ipſis ædibus tribuens, quo perpetrati criminis reos accuſent, per elegantem metaphoram, quâ etiam Euripides & Juvenalis uſi ſunt. Vox כפיס *chaphis* quid ſignificet parum compertum eſt, quia ſacri ſcriptores illam alibi nuſquam uſurpant: Nos *latrem* interpretamur, quia Talmudici ea notione adhibent, neque huic loco male convenit. At Seniores κάνδαρος *ſcarabæum*, quaſi pro כפיס *chaphis* חפוש *chaphus* aut חפושית *chaphuſith* legerint, quomodo He-

bræi ſcarabæum vocant, à verbo חפש *chaphas* quod ſcrutari eſt, quia eſt animal *κατάσκοπον*. Et ad Chriſtum id referens Ambroſius: *Bonus*, inquit, *eſt ſcarabæus, qui clamavit è ligno.*

In Prophetarum ſcriptis Hebræi cenſent decem locuſtarum nomina, in quibus חנמל *chanamal* & חגב *chagab*. Sed חנמל *chanamal* eſt plane aliud, nempe *πάχνη pruina*. Quod præter Saadiam & Kimchium docent interpretes vetuſtiſſimi. Et Midras חנמל *chanamal* per metatheſin pro נחמל *nachamal* dici aſſerit, quia quieſcit & incidit. Quorum utrumque prunæ maxime convenire ſuo loco docemus. Et חגב *chagab*, ut-ut alibi pro locuſtæ ſpecie ſumatur, tamen diverſiſſimam habet notionem Eccleſ. 12. 7. ubi inter ſenectutis incommoda ingraveſcit, חגב *chagab*, id eſt caput femoris, ex quo cruris motus incipit. Hoc igitur ingraveſcente, neceſſe eſt ut inceſſus gravior & tardior fiat. Rem ſic ſe habere probamus ex Arabum anatomicis.

Ita ex Arabiſmo docemus זרא *zara* eſſe faſtidium Num. 11. 20. ubi de coturnicibus Iſraëlitis dicit Deus: *Uſque ad plenum menſem comedetis, donec per nares exeant, & ſint vobis* לזרא *in zara*, id eſt *faſtidio*. Cum in *Midbar Rabba* Hebræorum alii *vermem*, alii *racemos* interpretentur.

Hebræis etiam fere omnibus שמיר *ſamur* miraculoſus eſt vermis, cujus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, & Solomon templi lapides aptaſſe & dedolaſſe fertur. Ad quem vel ab Aſmodæo rege dæmonum, vel ab aquila ex horto Edenis, vel ab upupa allatus, in arca plumbea ſervatus eſt, uſque ad templi deſolationem. Quin שמיר *ſamur* eſt *ſmaris* lapis, quo utuntur gemmarii ad gemmas expoliendas. Quod omnes Lexicographos & Scripturæ interpretes hactenus fugiſſe miror.

Nec minus ignotum quod jam ſequetur. Ab Arabico verbo علق *alaka*, quod adhærere, pendere & appendere eſt, factum nomen علقة *alaka* hirundinem ſignificat, non ſolum apud Arabes, ſed & apud Chaldæos, Syros & Talmudicos. Et indidem علوق *aluk* vel علوقة *aluka* eſt vitæ terminus, ſeu fatum quod unicuique homini impendet, & Dei decreto appenſum eſt. Quæ duo cum immenſum differant, promiſcue ſumi non debent. Quomodo ſecere interpretes Prov. 30. 15. ubi quod legitur לעלוקה, *vel aluka duas eſſe filias, quæ dicunt, affer, affer*, ad ſanguiſugam referunt, cujus ibi mentio plane eſſet extra rem. Neque vero dici poteſt quas filias habeat hirudo, cum nec generet, nec generetur, ſed naſcatur ex putredine. Aliud igitur eſt עלוקה *aluka*, nempe Dei decretum de hominum vitâ & morte, quod parere legitur Sophon. 2. 2. Et ejus duæ ſunt filiæ, שחת ושאול *foſſa & infers*, quarum una corpus, altera animam appetit. Vel ut Hebræi dicunt in Midras, *Hortus Eden & gehenna, quarum illa clamat, date mihi juſtos, hæc autem, date mihi impios.*

Patuit hactenus in Hebræis animalium nominibus multa eſſe obſcura, quæ quam optime potuimus explicaſſe non contenti, horum quoque origines vel ex Hebræa lingua eruere conati ſumus, vel ex vicinis dialectis, in quibus non dubium eſt quin veteris Hebraiſmi multa lateant. Ita brutum docuimus à ſilendo dici בהמה *behema*. Feram à motu זין *zin*, ut Græce κνώδαλον & κνώσσειν. Avem עוף *oph* à volatu, & צפור *ſiſſipor* à matutino cantu. Rapacem עיט *ajis* ab irruendo. Reptile ſרץ *feretz* à fertili propagatione, רמש *remes* è reptitatione, & זחל *zachal* à tarditate. Serpentem נחש *nachas* ab augurio, vel quia eſt infauſti ominis.

In jumentis & pecore canelum גמל *gamal*, quia eſt animal *μηρυκαστικόν*. Equum סוס *ſus*, quia docile. Aſinum חמור *chamor*, quia in oriente plerumque rubet. Bovem שור *ſor* à firmitate greſſus. Ovem צאן *ſſon* vel צנה *ſſone* à fœcunditate. Capram in eodem cum ove grege עז *ez* à vigore, quia in minuto pecore, ut notat Philoſophus, *ἰσχύουσι μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν ὄιων capra ſunt avibus robuſtiores.* Suem חזיר *chazir* ab oculorum anguſtia. Canem כלב *chelev* à tenacitate morſus.

In feris Leonem ארי *ari* pro ראי *rai* à viſu, quia, ut Plinius autor eſt, ejus omnis vis conſtat in oculis. Pardum נמר *namer* à maculis. Urſum דב *dob* ab hirſutie. Lupum זאב זאב *zeeb* pro זהב *zeheb* ab aureo colore, qualis luporum eſt in monte Amano. Hyænam צבוע *ſſeboa* à pictâ pelle. Vulpem שועל *ſual* à tuſſi. Onagrum ערוד *arod* à ruditu, & פרא *pere* à curſu, qui et inſtiſſimus eſt. In cervino genere eervum איל *ajal* à robore: Damam יחמור *jachmur* a ruto, tragelaphum דישון *diſon* à cinereo colore: Ibicem יעל *jaal* ab aſcenſu: rupicapram זמר *zemer* à ſaltu: Capream vulgarem צבי *ſſebi* à decore; Candidam Arabiæ peculiarem ראם *reem* vel רים *rem* à procera & erecta ſtatura. עופר *opher* hinnulum à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Leporem ארנבת *arnebeth* à carpendo terræ proventu. Hericium & hyſtricem קפוד *kipod* pro קנפוד *kimphod* a ſpiculis quibus circumvallatur. Chœrogryllium שפן *ſaphan*, quia in petrarum ſcrobibus obtectus latet.

Sic in avibus aquilę nomen נשר *neſer* ab adunco roſtro. Offifragæ פרס *peres* à frangendis oſſibus. Aquilæ Valeriæ עזניה *oznija* à viribus. Milvo דאה *daa*, & accipitri נץ *nets*, utrique à volatu, qui in illo diuturnior, in hoc velocior eſt. Corvo עורב *oreb*, & atro vulturi דיה *daja* à colore. Falconi montano אנפה *anapha* ab iracundia. At vario vulturi רחם *racham* à miſericordia, & ciconiæ חסידה *chaſida* à pietate. Struthioni mari תחמס *thachmas* ab iniquo animo in ſuos, fœminæ בת יענה *bath jaana*, quia clamoſa eſt avis. Turturi תור *thor*, hirundini סיס *ſis*, grui עגור *agor*, æſaloni איה *aja*, a voce. Pelecano קאת *kaath* à vomitu. Catarrhacti שלך *ſalach* à præcipiti lapſu. Columbæ feræ דרור *deror*, à libertate qua fruitur nulli loco adſtricta. A tenebris buboni ינשוף *janſuph*, & veſpertilioni עטלף *atalleph*; A mirando noctuæ תנשמת *thinſemeth*, quam mirantur reliquæ aves. A petris upupæ דוכיפת *duchiphath*, quam vocat Æſchylus *πετραῖον ὄρνιν*. A longo roſtro pali inſtar gallinagini קורא *kore*. Ab eodem concavo in vaſis modum כוס *chos* onocrotalo, quem ob id ipſum *truonem* appellabant Romani veteres.

In lacertis erocodilus terreſtris צב *ſab* dictus eſt, & ſalamandra לטאה *letaa*, quia terræ adhęrent. Stellio אנקה *anaka* ab acerbo ſtridore, & שכמית *ſemamith* à veneno. Lacerta major כח *coach* à robore, quo ſerpentibus quoque prævalet. Arenaria חומט *chamet* ab arenis in quibus degit, & viſo homine totam ſe immergit. Chamæleon תנשמת *thinſemeth* ab aſpirando. Teſtudo גל *gal* vocatur ab orbiculari teſta. Rana צפרדע *ſſephardea* à limoſis ripis in quibus naſcitur & paſcitur.

In ſerpentibus vipera אפעה *epho* vocata eſt à *δυσκαμψία*. Aſpis עכשוב *acſub* à gyris. Cenchrines צבוע *ſſeboa*, quia varius. Baſiliſcus צפע *ſſepho* à ſibilo. Acontias קפוז *kippoz* a ſaltu. Ceraſtes & hæmorrhous שפיפון *ſephiphon* ab obliquo greſſu, quo claudicare videntur. Hydrus vel cherſydrus שרף *ſaraph*, qui morſu & flatu exurit. Draco תנין *thannin* à planctu, & לויתן *levvathan* à multiplici flexu.

In Locuſtis ארבה *arbe* à copia nomen habet. גוב *gob* ab emerſione è terra. גזם *gazam* à morſu quo arborum cortices & ramuſculos incidit. צלצל *ſſelaſſal* & חגב ab umbra, quâ ſolem obvelat quaſi. חרגל *chargol* à longo agmine. ילק *jelek* à lingendo. חסיל *chaſil* à conſumendo, & סלעם *ſalam* à vorando.

Muſca

Muſca dicitur זבוב *zebub* ab incertis ſedibus. Apis דבורה *debora* à ductu & ordine. Veſpa צרעה *tſira* pro עצרה *ufra* à premendo, quia valde preſſa habet ilia. ערוב *arob* cynomyia à nigredine.

Scorpio עקרב *akrab* pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo. Quippe ut obſervat Philoſophus, *hoc inſectorum ſolum μεγίστου τοῦ μεγέθους habet aculeum.* Limax שבלול *ſabbelul*, quia in cochlea degit. Vermis תולע *tholа* à voracitate. Formica נמלה *nemala*, quia ſpicarum capita abſcindit. Pediculi כנים *chinnim*, quia ἀναφαίνεται. Pulex פרעש *paros* à præpoſtero ſaltu.

Neque Scripturæ ſolum ſed & alia explicamus animalium nomina, Chaldæa ſcilicet, Syriaca & Arabica; & ex Magiſtris aut Talmudicis deſumpta, quoties neceſſe eſt, ut ſciamus quæ mens fuerit veterum interpretum. Ita nobilem camelum monemus Chaldaice dici הונן *hogen* & Arabice هجان *hugian*, id eſt ὑγιαῖος, voce ex Græco deducta. In Thargum Pſalmorum pro agnis legi פלגיסין *phalgiſin*, id eſt φαγιδες, quomodo agnos Græce vocari, cum edules eſſe incipiunt, ſcimus ex Ariſtotele, Plutarcho & Heſychio. Orygem in paraphraſtis ריצא *diſa* appellari pro pleno דעיצא *deaſa*, ut ſcribit Samaritanus, à verbo דעין *daas*, id eſt transfigere, transfodere, ut Græcorum ὀρύσσω, unde ὄρυξ. Choerogryllium à ſaltu in Jonathane vocari טפוא *taphza*, quia ſolet ſaltu progredi, præcipue in fuga, quod veterum & recentiorum multi nos docent. Et eundem in Syris dici ܚܓܓܐ *chegga*, quia Græcum χοιρογρύλλιος per compendium χγ's ſcribi ſolebat. Et in Ookelo murem araneum ילא *jala* vocari pro פלא *pala*. Ita enim ſonat apud Arabes.

Et in quadrupedibus oviparis Chaldæum חרדונא *chardona* probamus pro bufone & teſtudine perperam ſumi, cum ſit idem quod Hebræum צב *tſab*, nempe crocodilus terreſtris (itaque hoc animal Arabes utroque nomine appellant, nimirum ضب & حردون quod Avicenna & alii diſerte ſcribunt.) Et animal in aquis huic congener בן הנפילים non eſſe nauplium, ut conjectat vir in his literis mire verſatus, ſed ſcincum, qui בן נפילים *ben nephilim*, id eſt *filius gigantum* dicitur, quia ex ſuperfluo majoris crocodili ſemine naſci creditur.

Rurſus idem vir eximius, cum hęc verba *Bereſcith Rabba* הביא חכינה ויזג לה חרדון ויצאת מהם חברבר ita interpretatur, *Accepit Deus ſerpentem, & copulavit cum eo bufonem vel lacertum, & prodiit ex illa beſtia noxia*, in tribus animalium nominibus ter labitur. Nam חכינה *chakina* vox eſt nihili, pro qua ſcribendum חבינה *chabina*, id eſt chamæleon fœmina. Et חרדון *chardon* neque bufo neque lacertus eſt, ſed crocodilus terreſtris. Denique חברבר *chabarber* non eſt beſtia noxia in genere, ſed ſalamandra à maculis liventibus ſic appellata. Mens igitur horum verborum eſt ex crocodili terreſtris coitu cum chamæleonte fœmina natam eſſe ſalamandram. Talmudici in *Berachoth* hanc eadem paucioribus contrahentes, pro חברבר habent ערוד, quod eadem notione etiam alias occurrit. Corruptum tamen puto, & levi mutatione pro ערוד legendum עכוד quod eſt lacerti genus apud Arabes.

Peccatur etiam in voce אקמתא *akmetha* quam Chaldæus habet pro שכמית *ſemamith*, Prov. 30. 28. Scribendum enim אסקתא *amketha* ut in Syro exemplari, id eſt ſtellio. Fit enim ex Hebræo אנקה, M & N permutatis. Quod doctos latuit hactenus. Itaque אקמתא pro ſtellione, *aranæam* expoſuerunt pari errore quo שכמית *ſemamith*.

Pro אנקה Levit. 11. 30. Jonathan habet מינקת חויא, *nutricem ſerpentum:* Et Hieroſolymitana verſio quam citat Aruch פליית חויא, *ſcrutatricem ſerpentum.* Quod animal ſignificetur Hebræi plane neſciunt. Itaque has voces Lexicographi ſecure prætermittunt. Sed commodum ſuccurrunt Arabes, quibus فالية الأفاعي *ſcrutatrix viperarum*, (vel etiam *nutrix* ſi mavis, nam فلا verbum tam nutrire & educare quam ſcrutari eſt) ſcrutatrix igitur vel nutrix viperarum dicitur quædam ſcarabæorum ſpecies in eodem cum ſerpentibus latibulo verſari ſolita. Ita ut hi ſcarabæi cum in aditu apparent, ſerpentes intus latere non levis ſit conjectura.

Pro תנשמת ſeu noctua in Jonathane eſt אותיא *otija*, in Onkelo בוחא *bavetha*, & in Syro ܟܘܟܒܐ *caucabs*, quæ tria fere eodem recidunt. Nam אותיא *otija* eſt Græcum ὠτο-, avis in Ariſtotele noctuæ ſimiliis, circa aures habens πτερύγια pinnulas, unde illi nomen. Quamvis à nocte alii nyctícoracem appellent. בוחא *bavetha* etiam eſt nocturna avis, & à verbo בית *buh* deduci nonnulli putant, quod Chaldæis eſt pernoctare. Sed puto factum ex בוא *bava*, ut כותא feneſtra ex כוא, & עותא iniquitas ex עוא; & בוא *bava* Chaldæis idem eſſe, quod Græce βύας, Hiſpanis *bubo*, & Arabice البوم *albubo*, bubonis ſcilicet ſpecies. Syrum denique *caucabs* alludit ad κικκαβαῦ, qua voce Ariſtophanes noctuarum cantum exprimit. Unde ipſæ κικκαβαὶ dicuntur & κικκάβαι. Aliis אותיא *otеja* eſt veſpertilio, & ܟܘܟܒܐ *caucabs* erodius ſeu ardea, utrumque ni fallor perperam. Nec verius quod נעמה *naama* pro ſtruthione ulula redditur. Et חטופיתא *chetophitha* ab aliis noctua, ab aliis harpyia, aut rapacis avis ſpecies, cum hirundo ſic vocetur à rapiditate volatus, ut Arabice خطاف *chottaph*.

Deuter. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan, qui maris erant accolæ, *in deliciis habebunt* טריתא *& capient* חלזונא *chulzona ex cujus ſanguine purpuram tingant.* Nec ſatis conſtat quid ibi ſint *taritha* & *chulzona*. Nugantur enim qui *taritha* thunnum exponunt, aut piſces quoſdam magnos, aut piſciculos ſale conditos. Et qui nomine *chulzona* magnum piſcem, aut vermem, aut bombycem intelligunt. His igitur rejectis ex Arabica lingua probamus טריתא *taritha* eſſe piſces recentes, quorum uberrima fuit piſcatio in Zabulonitarum littore: Et חלזונא *chulzona* cochleam purpurariam, vel muricem & conchylium, cujus ibidem magnum fuiſſe proventum notius eſt quam ut probatione egeat. Conſtat enim ex Gen. 49 13. Zabulonitas prope Sidonem habitaſſe, unde purpura, quâ nulla præſtantior, ad oras remotiſſimas deferebatur.

Ex iis quæ diximus apparet in Hebræis & Chaldaicis Lexicis multa eſſe ſupplenda. Quod idem de Arabicis conſtabit ex iis quæ ſequentur. بنات أوى *filiæ avi* docemus eſſe veterum thoes à latratu ſic appellatas. أروية *oruva* fœminam ibicis, بخاتي *bechati* camelos Bactrianos, qui majores ſunt & cum duplici gibbo. فهد *phohed* lyncem. جربوع *jorbua* choerogryllum qui Hieronymo *aſparagus*. زربب *zebzeb* viverram. سمور *ſimor* hoc ipſum quod in Heſychio, cum dicit εἶμυς παρὰ Πάφιοις καλᾶται

μύῤῥα ἀγρία εἶδος, ἣ καὶ δορκὰς καλοῦνται πρὸς τινὰς, simur a Parthis vocari muris agreſtis quandam ſpeciem, cujus pellibus in tunicarum uſum utuntur. ظربان *darban* muſtelæ ſpeciem, quæ *putorius* à putore vulgo vocatur. فرانق *phranik* tigrim à curſu, prout curſor etiam a Byzantinis πρανὴς dicebatur. فنك *phenek* murem Finnicum, cujus in pelliciis plurimus uſus. Et وبر *uvber* murem montanum, ſeu *marmottam*, quomodo appellant Itali.

Sic in avibus, quod neſcitur, بلشون *balſun* vel بلشوم *balſum* eſt ardea, quæ aliis مالك الحزين *malich Alhazin* aquator triſtis, quia parce bibere creditur, quaſi metuens ne deficiat aqua. حوصل *hauſal* onocrotalus ab ingluvie ſic dictus. رخم *rachom* vultur-aquila, non pelecanus ut volunt. زمج *zummag almas* catarrhactes. شنونو *ſunonno* hirundo proprie riparia. تنوط *thenavvat* avis cujus nidus ex ramis arborum ſuſpenſus eſt, pici ſpecies de qua Plinius lib. 10. cap. 33. *oriolus* vulgo, & vernacule *loriot*. وصع *vaſa* regulus, avium fere minima. In piſcibus شبوط *ſabut*, Chaldaice שבוט *ſabot* eſt λάβραξ, lupus, qui Gallice *bar*, & Italice *varolo* à varietate colorum; ut שבוט factum ab Hebræo שבין, id eſt variis coloribus intertexere.

Nec ſolum in nominibus animalium, ſed & in partibus, actionibus & propriis multa latent quæ explanare neceſſe habui. Partium aliæ externæ ſunt, ut in elephante שנהבים *ſenhabim*, 1 Reg. 10. 22. id eſt dentes ex quibus ſit ebur, contracta voce, ut ſuſpicor, ex שנקהבים *ſenkahabim*, quaſi dentem fuſcorum dixeris, ut Arabes per اقهبان *akhabani* id eſt duos fuſcos elephantem & bubalum ſignificant. Aut שנהבים *ſenhabim* dicuntur ipſæ belluæ, tanquam eburneo dente & fuſco colore notabiles. Ezek. 27. 15. קרנות שן, *cornua dentis* appelliantur hi ipſi dentes, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant. Hippopotamus dentes habet ſimiles, exertos, molliter flexos, quibus tanquam falce fruges demetit. Harpen vocat Nicander, cum de hippopotamo dicit in Theriacis.

— ἁρπήσας δὲ καλὸν ἐπὶ ζάθεσσι ἄρουραν.

— harpen damnoſam immittit in agros.

Et Job cap. 20. v. 14. *Quæ ſecus eum* (Deus) *applicavit illi* חרבו *harpen ejus*. Nec multo aliter Nonnus Dionyſiac. lib. 26. In aſini maxillâ quâ Philiſtæos percuſſit Samſon, מכתש *machtes* unde manavit aqua, proprie mortarium ſonat. Neque aliud intelligo quam dentium capſulas ſeu alveolos, qui Græce quoque ὐλμίσκοι ſeu *mortariola* vocantur.

In equo רעמה *raama* vulgus interpretum tonitru, nos *jubam* explicamus, ut Seniores φίζην, quod mutavit in φίζεον ſcribarum imperitia. A celſo ſitu videtur ſic appellata, ut Græce λοφιὰ, quia Syre ܪܥܡܐ *raam* altum eſſe ſonat. Et verſu ſequente הור נחרו ab iiſdem redditur *δόξα σθένος ἀντὶ gloria pectoris ejus*. Arabice nimirum نحر *nachar* eſt pectoris ſumma pars, quæ proprie *collum* dicitur. Quod ſi ſciviſſet Bootius, in hunc locum non ſcripſiſſet נחר *nachar quidvis potius quam pectus denotare*. Malo tamen narium fremitum intelligere, ut Jerem. 8. 16. Quia ad Arabiſmum confugere nihil eſt opus, niſi cum ex Hebraiſmo nullum eſt ſubſidium. Interim Chaldæum verbum נחר *nechar* non eſt quod volunt Lexicographi, mactare oves & boves mactatione à naſo inchoata, ſed cultro in ſummum pectus adacto prope jugulum, ut Arabicum نحر *nachara*.

Leonis & urſi יד manus 1 Sam. 17. 37. eſt pes anterior. A qua phraſi non abhorrent Græci & Romani ſcriptores. De hippopotamo legitur Job. 40. 12. *Nervi femorum ejus perplexi* vel *cancellati ſunt*. Femora ſunt Hebraice פחדים *pechadim*, quâ voce alii *teſticulos*, alii *terricamina* intelligunt. Sed pro femoribus ſumi probamus ex Arabibus & Syris. Itaque ſi in Chaldæa paraphraſi Levit. 21. 20. פחרין *pechadin* ſunt teſticoli, ita uſurpatur hæc vox καταχρηστῶς, plane ut vulgata ירך *jerech*, quæ cum proprie femur ſonet, tamen ab Hebræis paſſim ſumitur pro τῷ γεννητικῷ μορίῳ. Nervos autem femorum perplexos aut cancellatos habere magni roboris indicium eſt. Sic Tritanum gladiatorem eximiis viribus, filiumque ejus Pompeii militem poſt Varronem ſcribit Plinius *reflexi & tranſverſos cancellatim toto corpore habuiſſe nervos, in brachiis etiam manibuſque prodigioſâ virium relatione*. Idem habes apud Solinum. Meminit quoque Vopiſcus in Firmo.

Job 41. 14. de Leviathane dictum *tori carnis ejus cohærent*, ſeu muſculorum eminentiæ. Ad verbum מפלי *procidua*. Ita Græce πρωκτὸς *procidunus* is dicitur cui pars aliqua corporis plus æquo eminet. Vir doctus qui *melandrya* reddidit, videtur neſciviſſe quid proprie ſint melandrya.

Spina dorſi Hebræis, Chaldæis & Arabibus eſt שדרה. Et in extrema ſpina coccyx cui cauda adhæret עצה Levit. 3. 9. Et Arabice عصعص geminatis radicalibus.

Cauda in reliquis animantibus זנב *zanab* dicitur, ſed in ove אליה *alja* Levit. 7. 3. Et cauda illa craſſior ſignificatur, cui neceſſe eſt ploſtellum ſubjici, ut ovis trahat quod ferre non poteſt. Sic lobus auris, qui in homine eſt תנוך, in ove dicitur כרל *bedal* Amos 3. 12.

צמר proprie lana eſt ovis, ut Chald. עמר, *ajin* & *ſade* de more permutatis. Hinc in paraphraſi Ezek. 27. 18. עמר מילת כבינה eſt *lana Mileſii circumligata*, quia Mileſii agnos circumligatis pellibus induebant, ut lana eſſet mundior. Itaque falluntur qui *lanam ſericeam fabulem* aut *lanam μηλώτας* exponunt. Et lanam כלך *calch* vel כולבא *colcha*, quam Talmudici cum lino miſceri vetant, quia ovium lanæ eſt ſimilis, primi indicavimus eſſe *νίτριον* id eſt pinnæ ſeu conchę margaritiferæ lanam, ſic appellatam, quia ex Colchico ſinu defertur, quem hodieque *Cochin* vocant. Lanæ vellus גז *gez* dicitur à tondendo, non à vellendo, ut vult Schindlerus, cujus objectiones pluribus refelluntur.

Neſciunt interpretes quid ſit כביר השעים *chebir ſaprarum* 1 Sam. 19. 13. ubi Mical Davide elapſo, ſimulachrum

lachrum in lecto ejus collocaſſe legitur, cui impoſuit *chebir caprarum*, ut Saulis ſervis Davidem ipſum ægrum ibi jacere perſuaderet. Et Græci quidem *jecur caprarum* reddunt, quia legerunt כבד pro כביר. Alii *utrem* malunt, alii *pulvinar*, alii *pilorum orbem*, alii *pellem pilo ſam* &c. Nos *magnum pilum caprarum* exponimus, quia vox כביר tam Hebraice quam Arabice magnum ſonat. Et cum de pilo caprarum agunt ſacri ſcriptores, pili vocem fere omittunt. Sic Exod. 25. 4. *byſſus & capra*, id eſt *byſſus & pilo caprarum*. Et Exod. 35. 26. *neverunt capras*, id eſt, *pilos caprarum*. Et Cant. 4. 1. *capillus tuus eſt ut grex caprarum*, id eſt *ut pilus gregis caprarum*. Quia in Oriente capræ quædam ſunt longiore pilo, cujus flavedo & tenuitas flavum hominis capillitium apprime refert. Quod probant duo loca veterum, unius ex Callifthene, alter ex Apulejo. Itaque cum caprarum pilis conferuntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Rebecca hœdinâ pelle contexit Jacobi collum & manus, ut Elavi hirſutiem ita imitaretur. Quomodo in Martiali quidam galericulo utitur ex hœdina pelle confecto, ut calvitium diſſimulet.

In partibus internis יתרת *jethereth*, neque *jecoris* eſt *reticulum* ut volunt, neque membrana tennis quâ jecur integitur, ut contendit Fullerus. Sed magnus jecoris lobus, qui ab augmento יתרת *jethereth* Hebraice vocatur, ut Arabice *zaada*. Nec ſine errore Chaldæi duo חצר *chatſar* exponunt Exod. 29. 21. Nam הצר plane aliud eſt, nempe ſeptum ſeu diaphragma (ut Arab. حصار) quod ipſum latet Lexicographos. Iiſdem ignotum quid ſit המכסה, *operiens* Levit. 9. 19. Quamvis ipſe Moſes alibi plenius ediſſerens, vocet *adipem inteſtina operientem* Exod. 29. 13. & Levit. 3. 9. Unde liquido conſtat omentum ſignificari. Nec ἀφαίζιτον quiſquam eſt qui ſciat quid differant קבה *keba* Deuter. 18. 3. & כרש *cheres* Jerem. 51. 34 Neque ipſi ſciremus, niſi Arabes nos docuiſſent, illo lactentis adhuc, hoc ablactati animalis ventriculum ſignificari. Græci à perficiendo utrumque vocant ὄνυχον, quia cibi digeſtio in prioribus ventriculis ſolum affecta, in iſto completur & perficitur. נצה nonnullis eſt avium ventriculus, ſed quam vere neſcio: Cum videatur ubique pro pluma ſumi. Nec conſtat ſatis quid proprie ſint Hebr. כסלים & Gr. ἰξύες. Nos utraque voce probamus lumbos ſignificari. Et Job 15. 27. פימה *puma* eſſe πιμελὴν pinguedinem. Et פדר *peder* paſſim in Levitico eſſe victimæ adipem à carne ſeparatum, qui ſuperinjicitur parti nuper abſciſſæ, ut facilius ardeat. Itaque à פרד *parad* quod ſeparare eſt, פדר *peder* deduci videtur per metatheſim.

In animalium actionibus hoc primum occurrit quod 2 Sam. 6. 6. שכטו *ſcametu* boves qui arcam Dei plauſtro vehebant. Et plane incertum quid ſit שכטו *ſcametu*, quia nuſquam alibi occurrit, & inter interpretes nullibi diſſenſus major eſt. Cum aliis igitur hic dubius hærerem, niſi ex Arabibus didiciſſem تمط *thſamat* eſſe lutum tenue in quo jumenta detinentur. Id Hebræis eſſet שמט *ſcamat*. Nam ث *thſa* Arabum fieri ex Hebræo ש *ſcin* nemo eſt qui neſciat. Verbum igitur שכט ex eo nomine deductum, ut conjectamus; in hujuſmodi luto hærere & detineri ſignificat. Et in textu ſacro Uzza legitur arcam Dei extenâ manu prehendiſſe, quia qui illam vehebant boves in luto hæſerant.

Job 21. 10. Hebræa verba שור עבר ולא יגעל recentiores reddunt, *Bos eorum ivit*, & ſemen in caſſum *non ejecit* quaſi de tauro ageretur; Cum ad bovem fœminam pertineant, adeoque vertenda ſint, *Bos* fœmina *concipit* & ſemen *non reſpuit*. Nam שור eſt epicœnum generis. Et עבר *mire non* eſt, ſed concipere. Nec נעל ſemen in caſſum ejicere, ſed illud reſpuere & faſtidire. Quæ duo non conveniunt niſi fœminæ. Proinde non Græci ſolum & Symmachus, & Hieronymus, ad fœminam hæc referunt, ſed Chaldæus etiam: Quod fatebitur quiſquis illum attente leget, quamvis illum aliter ſumpſerint novi interpretes; Unde erroris occaſio nata eſt. Denique ſequens hemiſtichium, *parit juvenca ejus, & non abortit*, cum præcedente non eſſet de more ἀντιστροφον, ſi prius de tauro ageret, poſterius de juvenca.

Jobi loco quem explicavimus ecce alterum non abſimilem Pſ. 144. 14. *Boves noſtra ſint* מכבלים *forde* ſeu *gravida: Ne ſit in iis* פרץ *orbitas, nec ſit* יוצאת *qua ejicias* ſup. ſemen. Quam interpretationem multis aſſerimus.

Jerem. 50. 11. עגלת דשא non eſt *vitula herbulis* vel πανφάγος ut volunt, ſed *vitula triturans*. Itaque דשה legitur per *he* in fine in optimis exemplaribus. Et huic Jeremiæ loco, *pingues ſaltis ut vitula* דשה *triturans*, plane gemimus eſt hic Malach. 4. 2. *pingues eritis ut vituli* מרבק *marbek*. Nam Arabice ربق *rabaka* proprie ſignificat bovis collum devincire, & ربقة *rabka* bos ita devinctus. Et רבקא *rabka* Talmudicis vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* Hebræis id ipſum eſt. Id fugit Lexicographos, qui faginarium exponunt.

Job 39. 23. de quo dicitur התרעישנו כארבה, *An feciſti ut moveretur ficus locuſta? Ut moveretur*, id eſt ut ſaltaret. Ita Græce σκαίρειν primo moveri, deinde etiam ſaltare ſonat. Unde σκαμβοὶ à Poëtis dicuntur equi pedes, & ipſi equi ἵππους σκαμβοὺς & πολύσκαμβα, quod alii ad motum, alii ad ſaltum referunt. Ejuſdem capitis verſu 27. legitur equus terram abſorbere quam curſu emetitur, verba ſunt: *Cum motione & concuſſione* יגמא ארץ, *forbet terram*. Non me latet alios reddere *fodit terram*. Inter quos Bootius hæc verba negat poſſe aliter accipi. Quaſi campum quem decurrit equus forbere dici nequeat abſque immani ἀκυρολογίᾳ, quamque nemo ſanus uſurpet. Sed illum fugit ratio, cum hæc ſit Arabum notiſſima phraſis, è quorum numero Job fuit. Nec multo aliter loqui Romanos Poëtas aliquot exemplis probamus. Et quod rei caput eſt גמא *gama* in fodiendi notione nuſquam occurrit. Sed forbere ſignificat tam apud ſacros ſcriptores quam apud paraphraſtas & Talmudicos. Unde Afrum *gumia* pro ſorbillone extat apud Lucilium, Varronem, Feſtum, Apulejum & alios.

Jerem. 8. 6. deſcribitur equus שוטף במלחמה *exundans in prælium*, vel qui præceps fertur torrentis inſtar. Quod Syrum recte reddidiſſe ex Theodoreto & Hebræis probamus. Sed Syri mentem non aſſecutus eſt Gabriel.

2 Sam. 16. 2. *Aſini ſunt pro familia regis ad equitandum* ולהלחם, *& ad pugnandum* juxta τὸ Ketib. Pro quo Hebræi legi volunt והלחם *& panis*, quod ſequuntur interpretes, quaſi aſinos ad pugnam fuiſſe adhibitos non ſit veriſimile. Fuiſſe tamen populos qui ex aſinis pugnarent, quomodo nos ex equis, tradunt idonei ſcriptores.

Cant. 4. 1. & 6. 4. capilli ſponſæ cum conferuntur caprarum pilis שגלשו, *qua galeſa ex Galaad* aut *ex*

monte Galaad, quæritur quid ſit *galeſu*. Et גלש aliis *apparere* aut *emicare* eſt, aliis *aſpicere* aut *proſpellere*, aliis *detenderi*, aliis *polire* & *comi*, aliis denique *aſcendere*. Quæ vera demum eſt interpretatio. Quod probamus cum ex Græcis, Syro & Hieronymo, qui ſic reddunt, tum ex variis hujus notionis veſtigiis in Chaldaiſmo & Arabiſmo. Nec eſt quod quis objiciat capras ex monte Galaad non aſcendere, ſed deſcendere. Manifeſta enim eſt trajectio in Solomonis verbis, quæ hoc ordine legenda ſunt: *Capillitium tuum eſt ut* (pili) *gregis caprarum è monte Galaad, qua aſcendunt*, ſupple ad illum montem. In quo aſcenſu harum pili longiores ſunt in naturali ſitu, & eminus conſpicuuntur.

Quamvis נדח ſit diſpellere, tamen Ezek. 34. 4. 16. הנדחת de ove non tam *diſpulſam* quam *errantem* ſonat. Ut Eſ. 13. 14. *capreæ* מרח, *& ovis*, eſt caprea & ovis errans. Et Deut. 22. 1. Cum videris bovem fratris tui, aut ovem ejus נדחים, *diſpulſos*, id eſt *errantes*. Ut conſtat ex hujus loci collatione cum Exod. 23. 4. Arabice denique نَدَحَ de ove eſt à caula ſua longius aberrare. Sed & de ove נער apud Talmudicos eſt è loco in locum migrare aut errare. Quomodo etiam Arabes ſumunt. Hinc de paſtore ſtulto Zachar. 11. 16. הנער לא יבקש, *errantem non requiret*. Durum enim eſt quod agnum volunt, נער id eſt *puerum* vocari, qua nondum adultus eſt.

Exod. 21. 7. לא יחרץ כלב לשונו, Græci reddunt *ὁ γρύξει, non grunniet canis linguâ ſuâ*, quod potius porcorum eſt. Hieronymus, *non mutiet*. Recentiores, *non movebit*. Malim, *non exacuet canis linguam ſuam*. Quia חרץ proprie eſt *exacuere*. *Non exacuet*, id eſt *non horret*. Antecedens pro conſequenti. Quia non aliter hirriunt canes quam exerendo linguam, & quaſi exacuendo.

De impiis dicit Pſaltes Pf. 59. 7. 15. יהמו ככלב, *tumultuabuntur ut canis*. In quibus verbis cum nihil ſit quod lectorem remoretur, quæritur cur Græci interpretes plane aliter reddiderint, *λιμώξονται ὡς κύνες, eſurient ut canes*. Quod ſequuntur Vulgatus, Æthiops & Apollinaris. Reſpondeo id ſcribis eſſe imputandum, qui λιμώξεται ſcripſerunt pro μαιμάξονται. Sic iidem ſcripſerant Jerem. 4. 19. Τὰ σπλάγχνα τῆς καρδίας μου μαιμάσσει, *ſenſoria cordis mei tumultuantur*, ut ex Nazianzeno, Hieronymo & Theodoreto ſcimus. Et ibi rurſus μαιμάσσει erat pro Hebræo המה. Sed nonnullæ editiones mutant μαιμάσσει in μὲ μάσζει *me premunt*. Et cum de mari dicitur Job. 38. 8. ἐμαίμαξεν, *tumultuabatur ex utero matris ſuæ prodiens*, id mutatum in ἐμασᾶτο *obſtetricabatur*, ut notat Olympiodorus. Quia μαιμάσσειν vel μαιμάζειν tum erat minus frequens. Et fatetur Hieronymus in Jeremiam ſe ignorare quid hæc vox ſignificet. Fuit tamen Ἀττικιστής. Et ex ea Jupiter Μαιμάκτης, & Μαιμακτήρια ſacra, Μαιμακτηριών menſis dictus eſt.

Eſ. 56. 10. ubi cum mutis canibus conferuntur pſeudoprophetæ, dubitatur utri dicantur חזים *hozim*, & quid ſignificet illa vox, quæ alibi non extat. Ego ad Prophetas refero, *delirantes* expono ex Arabica lingua, quâ غزي *delirare* eſt. Quod ex Hebræis omnibus vidit unus Kimchius. Alii *dormientes* malunt. Et nonnulli veterum videntur legiſſe חוזים *chozim* videntes, id eſt *cheth* pro *he*. Tamen à vera vocis interpretatione non procul abſunt.

Ita eum in domo delenda, Scriptura toties repetit neminem eſſe relinquendum, aut in domo deleta neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, plerique ad canes referunt, qui vix aliter mingunt quam ad parietem crure ſublato. Sed viros ſignificari pluribus docemus in capite de canum nomine &c.

Laborant interpretes in explicatione vocis יזנק *jezanuk*, cum de leone dicitur Deut. 33. 22. יזנק *jezannek ex Boſan*. Syrus *lacteum* reddidit, id eſt יזנק. Et Hieronymus *fluet largiter*, quomodo etiam Chaldæi, quia Talmudicis זנק *zanak* fluere eſt. Sed Græci longe melius *ἐκπηδήσει exiliet*, quod ſequuntur plerique Hebræorum. Quia leonum proprium eſt in prædam inſilire: Et ejuſdem notionis verba habent Arabes & Æthiopes, Hebræo non diſſimilia. Merito denique à Moſe Danitæ conferuntur cum leone in prædam eminus inſiliente, quia ab uno Judææ extremo ad alterum tanquam ſaltu progreſſi, Laiſam oppidum invaſerant.

Licet נער rudere ſit aſinorum proprium, tamen Jerem. 51. 38. נערו, rudunt catuli leonum. Sed & Poëta leonum meminit *ferè ſub nocte rudentum*. Sic mugire cum ſit boum, tamen Apoc. 10. 3. Λέων μυκᾶται, *leo mugit*. Et apud Plutarchum leones catulos ſuos advocant μόχθῳ μυκήματι τὸ βρύγμα πιθήκῳ ὄμοιον, *rugitum vituli mugitus ſimilem edentes*. Et in Theocriti Bacchis legas μύκημα λεόντος, *leonis mugitum*, ut in Seneca *admugit leo*.

Prov. 28. 15. דוב שוקק, Chaldæo, Syro & nonnullis Hebræorum eſt *Urſus voce ſæviens*. Aliis *Urſus diſcurrens*. Sed Hieronymo veriſſime *Urſus eſuriens*, quam verſionem multis aſſerimus.

Cum de Aſſyriorum equis dicitur Habac. 1. 18. וחדו, *& acuiores ſunt lupis veſpertinis*, probatur hanc illorum ὀξύτητα vel ad luporum curſum, qui eſt expeditiſſimus, vel ad oculorum aciem, qui noctu in primis ſunt perſpicaciſſimi, vel ad animum poſſe referri, quo quicquid aggrediuntur acriter exequuntur, & ſummâ contentione, unde Poëta, *genus acre luporum*.

Dubitatur an תערת Pſ. 42. 2. cervum rudere ſignificet aquarum deſiderio, quia, uno Syro excepto, veteres omnes aliter interpretantur. Et tam Chaldæus quam Græci *deſiderare* reddunt. Quomodo ſi ſumatur, ad Hebræum ערג *arag* Græcum ὀρέγεσθαι alludet.

Pſal. 80. 14. Cum de Dei vite dicitur כרסמנה *porcus è ſylva*, alii reddunt *εἰς ventrem implevit*, alii *vaſtavit eam*, alii *conculcavit*, alii *fregit*, alii *fædavit*, alii *ſuffodit*, alii *exterminavit*. Sed Syrus ܟܪܣܡ *comedit* aut *conſumpſit eam*. Quod à vero videtur proxime abeſſe, quia Arabibus hoc ipſum verbum *rodere* & *depaſci* ſignificat. Sed de tinea & teredine proprie dicitur quæ rodit ligna. Chaldæi & Talmudici per *Koph* ſcribunt קרסם non כרסם. Et illi ad locuſtas, hi ad formicas referunt, quæ abſumunt agri proventum.

Arabice جزل *giazala* pipire eſt, & الجوزل *algezel* vox columbarum, الجوزل *algiauzel* pipio, ut Hebr. גוזל *gozal*. Et πιτύριον ſeu columbaria in Herbario Apuleji, Punice vocatur *Azirgezal*, id eſt חזיר גוזל, *herba pipionis*.

Nahum. 2. 7. Reginam Ninives, dum in captivitatem abducitur, comitantur ancillæ כנהנות ככול יונים, *deducentes tanquam voce columbarum*. Senſus eſſet multo planior, ſi unâ literulâ minus legeretur, מהנות, *gementes*. Nihil tamen temere mutandum.

Hebræum רחף *rachaph* proprie eſt movere ſe, ut Jerem. 23. 9. רחפו, *commoverunt ſe omnia oſſa mea*. Et Gen. 2. 3. Spiritus Dei מרחפת, *movebatur ſe ſuper faciem aquarum*. Hinc ad aves tranſlatum eſt motitare alas

alas cum pullis ſuis incubant ut Deut. 32. 11. Itaque etiam Arabes & Talmudici רפרף de motu alarum paſſim uſurpant, eliſâ aſpiratione & reliquis geminatis. Et Arabicum ارف avibus tribuitur quæ alas extendunt ad incubandum.

Calvitium aquilæ קרחה Mich. 1. 16. eſt φλωσις, *pennarum deſtruvium*. Quæ eum recreſcunt Eſ. 40. 31. & Dan. 4. 33. renovari dicitur Pſ. 103. 5. ut accipiter plumeſcere Job 39. 29.

Gen. 8. 7. Corvus à Noa emiſſus exiiſſe legitur יצוא ושוב *egrediendo & redeundo*. Pro quo Græci interpretes, qui rediiſſe negant, legiſſe videntur ולוא ישוב, *& non eſt reverſus*, & merito dubitatur utra lectio ſit aptior, cum Hebraica habeat ſua incommoda, de quibus nos ſuo loco. Et Græcæ faveat Græca fabula vetuſtiſſima de corvo ab Apolline aquatum miſſo, qui non rediit uſque ad ficus maturas. Omnino enim hæc fabula ex ſacra hiſtoria videtur orta. Ut quod Arabum priſci augures corvum البين *albain* vocabant, id eſt *avem ſeparationis*, quia ſeparatus eſt à Noa qui miſit illum ut obſervaret aquas, & abiit, nec reverſus eſt.

Prov. 23. 32. ut ſerpens ישך *mordebit*, & ut regulus יפרש, *pungit*. Ibi mordere & pungere verba ſunt ſynonyma. Nam ſolo morſu pungit baſiliſcus, ut reliqui ſerpentes, quorum morſus in Nicandro paſſim νύγμα dicitur, id eſt *punctio*, quia dentes habent acutiſſimos. Et in Varrone *admota aſpis cum pupugerit*. Proinde Arabes tria verba habent, quibus tam ſerpentis morſum quam ſcorpionis punctionem ſignificant.

Pſ. 58. 5. 6. Aſpis ſurda eſſe dicitur, & aurem obturare, ne muſitantium vocem audiat, quia, ut recte Kimchius, in illam non magis proficit incantatio quam ſi vel ſurda eſſet, vel obturaret aurem. Proinde ſcribit Ælianus aliorum ſerpentium venenum incantatione mitigari, ſed ſolius aſpidis morſum eſſe inſanabilem, & omni auxilio ſuperiorem. Arabes tamen præter aſpidem, regulum etiam & ceraſten, & hydrum ſeu chersydrum in ſurdorum genere cenſent, ut in quos nihil poſſit incantatio.

Eſ. 14. 29. & 30. 6. שרף מעופף eſt *hydra volans*. Angues enim alati qui ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Et השרף dicitur ille ſerpens ab exurendo, quia vim habet maxime igneam.

Prov. 30. 27. *Locuſta regem non habet* ויוצא חוצין כלו, *tamen exit* (ad bellum) *unaquaque ſibi dividens*, nempe ſpolia bellica. Quod alioqui ducum & imperatorum eſt. Hanc eſſe mentem verborum Solomonis non viderunt interpretes, quia neſciverunt quid eſſet חוצין. Tamen חצה verbum ſimile, quamvis diverſi ordinis, de ſpoliorum diviſione uſurpatur Num. 31. 27. Et hoc ipſum חוצין Talmudici ad arbitrum referunt qui rem litigioſam inter contendentes dividit. Sed & Arabice حصص partiri & dividere eſt.

Cum ילק *jelek* in bruchorum aut locuſtarum eſſe genere vix quiſquam diffiteatur; novis tamen interpretibus aliud eſt Jerem. 51. 27. ילק סמר *jelek ſamar*, id eſt ἐχθίστης ſeu *horripilans*, ſi verbo datur venia. Neque enim convenire viſum eſt, ut diceretur ἐχθίστης locuſta quæ depilis eſt. Itaque nonnulli *erucam* intelligunt, quæ hirſuta quidem eſt, ſed non volat, quomodo ילק *jelek* Nahum. 3. 16. Alii *melolonthan*, quæ ſententia Fullero maxime arridet. Tamen illa quoque eſt glabra. At locuſtas alias glabro, alias hirſuto capite deſcribunt Talmudici tractatu *Cholin*. Itaque myſticis locuſtis capillos tribuit Joannes Apoc. 9. 8. Et عرفان *orphan* apud Arabes eſt locuſta jubata. Ut الخشنق *alchanthaph locuſta quæ coquenda depilatur*. Quin & cornutas deſcribunt quibus inſtar cornuum pili duo ſunt in vertice. Horum autem ratione, quidni dicatur סמר *ſamer*, id eſt ἐχθίστης, cum eos erigit? De Locuſta denique Claudianus, *Horret apex capitis*. Horret id eſt סמר, ἐχθιστήκει.

Job 24. 20. quod de impio dicitur מתקו רמה alii reddunt *dulcis eſt ei vermis*, alii *dulce vermis eſt ejus* ſupple *cadaver*. Sed prius nullum habet ſenſum commodum. Et neutrum ferunt Hebræa verba. Omnino igitur ex Syra lingua, qua ܡܬܚܐ *methak* eſt exſugere, hæc verba ſunt exponenda, *Exſugis eum vermis*, quod ſequuntur Syrus & Arabs.

Quia כשוחת, *vaſtato* aut *corruptis* pro caſtratione videtur ſumi Levit. 22. 25. Eodem Hebræi referunt quod legitur Pſ. 78. 45. *Miſit ranam* ותשחיתם, *& vaſtavit eos*, quaſi ranæ à Deo immiſſæ Ægyptios caſtraverint. Quod eſt perridiculum. Quippe ranæ dentes non habent, nec quicquam aliud quo in homines ſævire poſſint. Et Ægyptii hâc plagâ mutilati improles periiſſent, genſque univerſa ſic deleta fuiſſet & funditus exſtirpata. Ranæ igitur Ægyptios devaſtaſſe leguntur, id eſt Ægyptiorum oras, villas, domos & agros, denique quicquid illorum erat.

Jeremias Thren. 4. 3. ſcribit etiam cete mammam educere ut lactent catulos ſuos. Quod à mulieribus vir eximius putat eſſe tranſlatum. Cum cetorum magis ſit propria quam mulierum hæc mammarum eductio. Utitur enim voce חלין, quæ non ſolum educere, ſed & evaginare ſonat. Ceti autem papillas non eſſe ὑπερφανῆ obſervat Philoſophus, quia in mammis receptæ tanquam in vaginis conduntur. Unde ad ſuctum catulorum illas promunt, cum neceſſe eſt.

Animalium propria quod attinet, quia גלם *galam* eſt involvere, גולם *golem* Pſ. 139. 16. eſt fœtus in utero & fecundinis adhuc involutus. Nam quod in Epiphanii Ebionæis γολμὶ legitur eſſe alica, aut ſimilæ granum nondum ſubactum, nuſquam alibi reperitur. שנר *feger* vocatur fœtus ex utero nuper emiſſus, quia per partum emittitur. Chaldæis enim & Arabibus שנר verbum eſt emittere. Et huic ſynonymum שלח in emittendi notione ad partum refertur Job 21. 11. פטר *peter* cur vocetur primogenitus ex Arabibus didicimus, quibus فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* dicitur quod in unaquaque re primum eſt. עלות *aloth* ſunt fœtæ pecudes. Nec tam gravidas quam lactantes hâc voce ſignificari conſtat 1 Sam. 6. 7. 10. Itaque עיל, עויל, & עלל eſt parvulus lactens.

In grege Labanis Gen. 30. 42. העטפים volunt eſſe agnos aut hœdos ſerotinos & autumnales, & הקשרים vernos & primitivos, qui prioribus præferendi ſint. Quin autumnales vernis præferunt Plinius & Columella. Unde eſt quod agni Chaldæum & Arabicum nomen ab autumno & hyeme habent. Itaque vocibus עטפים & קשרים aliud ſignificatur. Et עטפים dicuntur fœtus infirmi & debiles, à verbo עטף quod languere, deficere & labaſcere ſignificat. Quibus opponuntur קשוריים id eſt *lygati* ad verbum. Sed bas linguas ligandi verbis ad corporis & animi vigorem deſignandum ſæpe abuti docemus.

Non minus falli puto interpretes in voce והמשנים 1 Sam. 15. 9. ubi Saul peperciſſe legitur *optimis gregibus & armentis* והמשנים, *& vitæ miſſum & agnis*. Cum enim conſtet ibi משנים *miſſum* pecudum eſſe epithetum

thetum à dualitate vel duplicitate deductum, iis tamen assentiri non possum qui vel *biennes*, vel *secundo partu genitas*, vel *secundarias*, & ab optimis secundas, vel *pingues* oves interpretantur, quasi per pinguedinem duplicem carnem habeant. Sed *bidentes* intelligo, quæ hâc eâdem phrasi Arabice dicuntur ثَنِيون id est pecudes quibus duo dentes eminent, qui status est pleni roboris. Unde est quod olim bidentes ad sacrificia tantopere exquirebantur, tanquam Diis acceptiores.

Nec levis eorum est error qui pastorem aut multorum gregum dominum ideo נוקד *noked* vocari asserunt 2 Reg. 3. 4. & Amos 1. 1. quia pascit oves נקודות *nekudoth* dictas, id est, inquiunt, quæ à pastore certis notis signatæ & compunctæ sunt. Neque enim oves נקודות *nekudoth* seu *κατάστικτα* appellantur propter characterem certo loco à pastore impressum, sed propter notas illis ubique à natura sparsas. Cujusmodi oves in magno grege cum sint numero paucissimæ, à paucis illis pastorem vocari נוקד *noked* non est vero consentaneum. Sed Arabice نقد *nekd* genus ovium est quæ statura quidem parvæ sunt, & specie deformes, sed lanam habent eximiam. Quarum pastorem vel dominum Arabes نقّاد *nekkad* vocant. Neque aliud est Hebræum נוקד *noked*.

Nemo est qui non aliquid audiverit de hirco *Azazel*, quem summus sacerdos Deo devotum in desertum amandabat, postquam sua & populi peccata confessus erat, manibus in illius caput impositis. Sed nemo est qui sciat cur appelletur hircus *Azazel*. Hebræi enim quicquid de hac voce scribunt, ne speciem quidem habet veri. Nam ex Hebraismo conantur tanquam per fiduculas extorquere vocem quam esse Arabicam ipsa forma palam docet. Arabicâ saltem linguâ nullibi non occurrunt pluralia hujus formæ. Itaque cum apud Arabes verbum عزل *azala* separare & removere sonet, quid aliud intelligamus per plurale nomen عزازيل *Azazel* vel *Azazil* potius inde deductum, quam *χωρίσεις* & *ἀναχωρήσεις separationes* & *receſſus*? Ad quos cum hircus ille destinatus fuerit, dicitur sors in illum cecidisse *in Azazel*, & dimissus fuisse *ad Azazel*, id est forte id illi accidisse ut à grege separetur, & ad loca remota dimittatur. Et hircus *Azazel* nihil quicquam est quam hircus ὁ *ἀναχωρητὴς*, *separationum* aut *remotionum*, id est à reliquo grege separandus & removendus.

Lanæ vel pecudum colores in Scriptura septem memorantur. 1. לבן *laban* albus. 2. צחר *tsachar* candidus juxta Hebræos, vel juxta Arabes rubro & albo mixtus, quos forte conciliabis, si colorem intelligas ita candidum ut lucis instar *ἰυσπίζων* & rutilare videatur quodam errore visus. 3. חום *chum* niger, ut Arabice أحم *achmum*, & Ægyptiis *χημία* quod nigrum oculi sonat. Et Gen. 30. & 31. varii colores quatuor, 1. נקוד *nakod*, 2. טלוא *talu*, quorum illud punctis interstinctum, hoc majoribus maculis aspersum sonat centonum instar qui ex pannis multicoloribus consuti sunt. Nam טלא *tala* proprie est consuere. 3. עקוד *akod* in crure fasciatus, albâ vel diversi coloris periscelide. 4. ברוד *barud* Græci *κελαξίζουσι* grandinatum explicant, seu respersum maculis albis instar grandinis, quæ Hebr. ברד *barad* dicitur. Sed Syri rubro & albo distinctum, & Arabes nigro & albo per lineas striatim. Quomodo Hel.næos usurpasse non puto, quia tales equi nulli sunt. E quibus tamen nonnulli fuere ברודים *barudim*, ut ex Zacharia constat. Is nimirum sex equorum censet colores, quorum tres notissimi, אדום rufus, לבן albus, שחור niger. Sed tres alii valde ambigui, 1. שרוק *sarok*, quem Selomo & Kimchius sibi ignotum esse fatentur, nos gilvum seu flavum esse conjectamus, quia in Prophetarum scriptis color est equis, vino & lino crudo communis ab albo & rufo diversus. 2. ברוד *barud* de quo jam actum. 3. אמוץ חמוץ *amuts chamuts* seu *ἐξύς*, acutus color, id est purpureus vel puniceus, quem in equo *spadicem* vocant. Is à vulgari rubro vel rufo plurimum differt, quia est multo excitatior. Asinos in Oriente plerumque rubere jam monuimus. Delora tamen in Cantico Jud. 5. 10. commendat אתנות צחרות, *asinas candidas*, vel si sequimur Arabes, rubro & albo distinctas. Elephantes quoque observavimus à colore fusco dici שנהבים *senhabim* pro שנקהבים *senkahabim*, qui idem *bubalorum* color est. Et Jerem. 13. 23. pardi maculæ vocantur הברברות *chabarburoth* quia lividæ. Proquo Chaldæus habet שלטי רקמתיו, *scutula recamariorum ejus*, si verbo datur venia. *Scutula* quo sensu veteres *scutulatas vestes* dixerunt & *scutulatos equos*. Et *recamatio* est opus Phrygionicum. Sic Ezek. 17. 3. asterias aquila describitur magnis alis & ורקמה *rekama*, id est Phrygionico opere, interstinctis. Quo sensu Itali & Hispani hodieque hanc vocem usurpant.

Huc quoque referenda quæcunque ex animalibus vere prodeunt, vel prodire creduntur. Ita חלב *chalab* lac & חלב *cheleb* adipem in aliquot Scripturæ locis promiscue simi probamus, quia iisdem scribuntur literis. חמאה *chemea* butyrum est tam ex ovillo & caprino quam ex bubulo lacte confectum Es. 7. 21. 22. Quod à Dioscoride observatum immerito carpit Galenus. Dicitur autem חמאה *chemea* quia حمأ *chama* de lacte condensari significat, ut ex Arabibus scimus. In Cyprio vocabatur ΙΑΦΦ à Phœnicio bovis nomine *alpha* vel *eleph*. Caseus גבינה *gebina* vocatur Job. 10. 10. quia גבן *gibben* est coagulare. Et ex שפה *sapha* percolare שפות בקר *sephoth bakar* sunt *casei bovis*. 2 Sam. 17. 29. Pro quo Græci *σαφὴ βοῶν*, Hebræum vocem nude exscribentes, quia non intellexerunt. At iisdem 1 Sam. 17. 18. חריצי *charitse* sunt *τυφλαίδες*, id est Hesychio interprete *τὰ τμήματα ἢ ἁπαλὸν τυρὸ* mollis casei segmenta. Neque aliud חריץ, quia חרץ est exscindere.

Apum opera mel & cera sunt. Illud דבש *debas* æquivoco nomine appellatur, quo dactylos etiam significari Hebræi asserunt, & probant ex Levit. 2. 11. Deut. 8. 8. & 2 Paral. 31. 5. Nempe ex calcatis dactylis plurimum mellis emitti, vulgari melle non multo deterius, Josephus in Jerichuntinæ vallis descriptione diserte asserit. Nec dissimilia tradunt Josephus Indus cap. 138. Et è recentioribus Baumgartenus peregrinationum suarum lib. 2. cap. 11. Arabes autem, quibus vulgare mel est عسل *gasal*, mel è palmis eductum دبس *dibs* vel *dibis* appellant, nomine ex Hebræo deducto. Cera autem Hebr. est דונג & Chald. שעוא, unde השתעה est ceræ instar mollescere Es. 41. 10.

Sed cum ex animalibus nihil nascatur margaritis pretiosius, eas nusquam præcise nominant Græcæ Vet. Test. versiones: Et Vulgata uno solum loco, eoque alieno. Itaque, si illis stamus, Prophetæ omnes de re tam

tam eximiâ credentur omnino ſiluiſſe. Quod parum eſt veriſimile, cum auri ſeptem ſpecies, & gemmas quaſque pretioſiſſimas ſæpe ſæpius, nec ſine pompâ memorent. Et margaritarum Matthæus, Paulus, Joannes, adeoque Chriſtus ipſe non ſemel meminerit. Proinde nullus dubito quin Prophetæ quoque multâ habeant de margaritis. Et loca ſi requirantur, primus ſe offeret Moſes Gen. 2. 12. ubi voce בדלח *bedolach*, cujus proventu celebratur regio Havila, nec videtur *bdellium*, nec *cryſtallus* ſignificari, quomodo multi exponunt, ſed margaritæ, quæ in illis locis felicius proveniunt quam terrarum uſpiam. Eodem facit quod Num. 11. 7. cum *bedolach* conſertur manna, quia erat album & rotundum, quæ duo in margaritis ſunt maxime inſignia. Hinc eſt quod nomine בדלח *bedolach* margaritas intelligunt paraphraſtæ quatuor, Arabes, Talmudici, Calonymus, Benjamin, & Hebræorum nonnulli alii. Et in Samaritano exemplari בדלה *bedolah* per *he* ſcribitur, quaſi fiat à בדל *badal*, quod ſeparare eſt, ut Arabicum فرض *pharada*. Quo dato Hebræum בדלה *bedolah* idem eſſet quod Arabicum فريد *pharid*, margarita ſcilicet non quævis, ſed eximia, & præſtantiæ ratione à reliquis ſegregata. Græce μαργαρίτης dixeris, & Latine *unionem*.

Rurſus Eſther. 1. 6. inter lapides pretioſos quibus ſtratum fuiſſe legitur Aſſueri cœnaculum, Hebræum דר *dar*, & in paraphraſi Chaldæum דורא *dura*, margaritam ſignificat à ſphærica forma ſic dictum. Unde eſt quod ibidem interpres eam afferri ſcribit ex arcibus maris magni, ad quas ſcilicet eſt κολύμβησις πινικῆ, *pinnes* ſeu *margaritarum piſcatio*. Et Græci quoque πινοφόρον λίθον *pinnophoron* ſeu *pinna lapidem* id eſt *margaritam* reddunt. Arabice denique دور *dur*, vel *dor*, in plurali *dar* eſt unio, plane ut Hebraice דר *dar*. Et ne quis in ædium ornamentis margaritas adhiberi miretur ut rem inſolitam, ſimilis apud Indos, Chaldæos, Arabes, Colchos & Romanos profuſionis exempla ex idoneis ſcriptoribus deprompta proferimus.

Eſt & margaritarum tertium nomen פנינים *peninnim* utroque uſitatius, ad quem alludunt πίννα, πίνναι, πινικὸν, vel πιννικὸν, & πίννος λίθος pro margarita. Et id ipſum eſſe פנינים *peninnim* vel ex eo conſtat, quod cum in Jobo & Proverbiis inter res pretioſiſſimas cenſeantur aliquoties, ſemper plurali numero occurrunt. Quia margaritæ plures conſeri ſolent in armillis & monilibus. Et ut reliqua taceam, cum משך extractio ſapientiæ præfertur extractioni ס *peninim* Job. 28. 18. quis non videt ſic alludi ad modum quo margaritæ ex mari extrahuntur? Neque enim gemmas reperias aut ex maris abyſſis aut ex terræ penetralibus ſimili modo extrahi. Sed in re clara interpretes ideo cæcutierunt, quia de Nazaræis dicitur Thren. 4. 7. ארמו עצם מפנינים, *corpore rubuerunt plus quam peninim*. Inde ſcilicet collegerunt *peninim* non eſſe margaritas, quæ à candore commendantur, ſed rubræ gemmæ aliquod genus, puta carbunculum, ſardium, amethyſtum, alabandicum. At ibi loci אדם rubere non eſt, ſed ſumme candere. Præcedit enim in eodem verſu, *nive puriores fuerunt, & lacte candidiores*; quibus hæc non cohærebunt, *corpore rubuerunt plus quam peninim*, niſi ad candorem referantur. Neque enim poteſt idem corpus candere nivis & lactis inſtar, & in modum carbunculi rubere. Et ne putetur novum hoc loquendi genus, Levit. 13. 19. lepra deſcribitur לבנה אדמדמת, *alba rubentima*, id eſt ſumme candida. Et Cant. 5. 10. ſponſus legitur eſſe צח ואדום, *candidus & ruber*, id eſt eximie candidus. Poëtæ quoque purpurea vocant quæ ſunt ſumme candida, puta nivem & cygnos. Denique אדם *adama* Arabice candere eſt, non rubere ut Hebraice.

Etiam è mari eliciuntur ארגמן *argaman* & תכלת *thecheleth*, quorum illud *purpuram*, hoc *hyacinthum* reddunt veteres. Prius rubri aut amethyſtini, poſterius eſt cœrulei coloris. ארגמן *argaman* in ארגון *argavan* mutant Chaldæi, Syri, Perſæ & Arabes. Utrumque factum ex ארמגון *aramgavan*, quaſi Syriæ colorem dicas. ארגמן *argaman* per metathefin, & ארגון *argavan* per eliſionem literæ M. Purpura Syrius color dicitur, quia Tyrus & Babylonia, ubi purpura olim reperta eſt, vel pars erant Syriæ, vel appendices. Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant ἀμάραγον herbam flore purpureo quæ inſulæ Amorgo nomen fecit. Et ad ארגון *argavan* Græcum βύσσος vel βύσσινος pro amictu purpureo.

Hebræi תכלת *thecheleth* elici dicunt ex ſanguine חלזון *chilzon*. Quod nomen utut ad omnem cochleam generale, hîc ad conchylium proprie pertinet, cujus ſanguini tribuit Plinius colorem auſterum in glauco, & iraſcenti mari ſimilem. Itaque Hebræis תכלת *thecheleth* color eſt mari aut cœlo ſimilis, ut hyacinthus Græcis. Et Kimchius *azurum tranſmarinum*, Arabes in Pentateucho colorem أسمنجون cœleſtem ſeu cœruleum reddunt. Pro תכלת *thecheleth* Chaldæi ſcribunt תכלא *thechla* vel *thachla*. Unde Græcis ταχλὴ, ταλλὴ & χάλλη pro flore purpuræ aut animali quo tingitur. ת vel θ in כ vel χ mutato ut paſſim, ut vocis *thachla* prima ſyllaba ſequenti eſſet ſimilior. Hinc Græci pro Gibliis Βιβλίοις dixere Ezek. 27. 9. τέτορες pro τίσσαρες, πίμπε pro πέντε. Romani *hebrum* pro *fibro*, & *lilium*, *purpuram*, *popam*, pro Græcis λείριον, πορφύραν, φύπαν, quomodo Æoles βύτιν vocabant.

כרמיל *carmil* coccum exponunt plerique interpretes, cum inter purpuræ ſpecies ponatur 2 Par. 2. 7. 14. & 3. 14. Proinde כרמל *carmel* & ארגמן *argaman* palam ſunt ſynonyma in his Cant. 7. 5. *Caput tuum* כהרמל *ſicut carmel, & cincinnus capitis tui* כארגמן *ſicut argaman*. Ut res planior fiat, ſciendum eſt Talmudicos in tractatu *de Sabbatho* purpuræ piſcationem extendere *à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham*, quæ ſita eſt ad Carmeli montis radices; Et à purpuræ piſcatione olim *Porphyria* dicta eſt, ut Guilhelmus Tyrius autor eſt. Ita ut eadem fuerit quæ Phœniciæ urbs Πορφυρέων apud Stephanum ex Polybio. Patet igitur כרמל *carmel* vocari à Solomone & Eſdra eam purpuræ ſpeciem cujus magna fuit ubertas prope Chaipham ſeu Porphyriam ad Carmeli montis radices. Obiter nota Æthiopicum ቀይ: *kaja* pro cocco, decurtatum eſſe ex Ægyptio καϊλωσις, unde καϊλινον χρῶμα pro purpureo.

שחלת *ſchoheleth* onychen reddunt plerique interpretes Exod. 30. 34. id eſt unguem aromaticum. Et à recentioribus intelligitur Dioſcoridis & Plinii onyx, id eſt conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa etiam Arabes. Id nimirum onyx vocatur, quia ferè aut avis rapacis unguibus non abſimile eſt. Sed Hebræis aliud eſt *onyx*, nempe aliquid in planta aromatifera, quod lævore & ſplendore ſuo unguem humanum refert. Bdellium ſcilicet ut conjectamus, quod eſt ὄνυξ ὀδώδης, ac proinde à Galeno & Dioſcoride βδέλλιον ὀνυξ appellatur. Ab atrore dici ſuſpicor שחלת pro שחרת. Ut leo niger שחל dicitur pro שחר. Jonathan plane aliter, nempe כשת interpretatur, id eſt niſi fallor λάδανον ex quo ladanum colligitur. Huc facit quod pro כשת editi duo לעלוז *ladan* habent. Cujus Arabicæ vocis mentio eſt in Herodoto.

Succino vernaculus ſermo nomen *ambarı* non alia de cauſa indidit, quam quia putatur à majore ceto ejici. Æthiopice enim *ambar* vocatur quilibet major cetus. Ut Arabice certa ceti ſpecies in cujus ventre ſima eſt ſuccinum reperiri. Nec deſunt qui Hebræo חשמל *haſmal* & Græco ἤλεκτρον *electrı* nomine apud Ezekielem id ipſum intelligant. Itaque interpres Arabs pro electro habet الكهربا *alcarabe* Ezek. 1. 4. id eſt ſuccinum. Sed idem ſui oblitus reddit المها *almaha*, id eſt cryſtallum Ezek. 1. 27. & 8. 1. Nempe ἤλεκτρον apud veteres non ſolum ſuccinum, ſed & cryſtallum ſignificavit, ut ex Avieno probamus, & Ariſtophanis ſcholiaſte. Sed ad neutrum pertinet deſcriptio ℌ *haſmal* quam habet Ezechiel. *Haſmal* enim in igne lucet Ezek. 1. 4. At ſuccini in ignem conjecti fulgor ſtatim obſcuratur. Et quamprimum flammam concipit, tota materies in picem aut reſinam lentescit. Cryſtallum quoque in igne ſuliginem contrahit. Itaque ut *haſmal* in Hebræo textu, ita in verſionibus electrum aliud ſignificat, auri ſcilicet mixturam cum diverſo metallo. Interim *haſmal* & electrum prorſus idem eſſe non puto. Nam ἤλεκτρον proprie dicitur, cum auri quatuor partibus miſcetur argenti quinta, ſive hæc miſtio ſit naturalis, aut arte fiat. Sed *haſmal* videtur potius ex ære & auro eſſe conflatum, atque ipſum nomen hoc indicare. Cum æs Chaldaice ſit נחש *nehas*, & aurum מלל *melal*, unde primo נחשמלל *nehaſmelal*, deinde חשמל *haſmal* factum, voce utrinque decurtatâ. *Haſmal* igitur proprie eſt χαλκοχρυσον, metallum ex auro & ære conſtans. Vel ſi mavis æs aurum pretio exæquans, aut colore referens, ut χαλκὸς χρυσοειδὴς de quo meminit Diodorus. Hujus ſunt quinque ſpecies, 1 Æs Perſicum ſeu Indicum ex quo duo vaſa Deo conſecrata Eſdr. 8. 27. Et Darii batiacæ, quę ab aureis ſolo olfactu dignoſcebantur. 2 Æs coronarium, quod Græci χρυσοκάτον vocant. 3 Pyropum. 4 Corinthium æs. 5 Aurichalcum, ſi ex auro & ære vere conſtitit, ut ex Romanis ſcriptoribus quidam aſſerunt. Quibus Heſychius fere concinens, Ὀρείχαλκος, inquit χαλκὸς χρυσῷ ὁμοιος.

Obſeſſâ Samaria cum gravis fames eſſet in urbe, legitur 2 Reg. 6. 25. *quartam partem cabi* חריונים *chirjonim*, id eſt logum ſeu menſuram ſex ovorum, ſtercoris columbarum, *vendi quinque argentei*, id eſt novem circiter libris noſtræ monetæ. Ad quem locum quæritur cur menſura tantula rei tam vilis, nempe columbini ſtercoris tanti venerit, & in quem uſum fuerit comparata. Nos iis confutatis qui columbarum ſtercus pro cibo fuiſſe volunt, aut ligni vices præſtitiſſe, aut fimi ad ſtercorandos agros, aut ſalis ad condiendos cibos &c. Docemus Arabes columbarum ſtercus appellaſſe ciceris aliquod genus, aut pultem ex cicere confectam, & valde eſſe veriſimile tale aliquid intelligi.

Multa alia taceo quæ obiter explicamus, quamvis ad animalia directe non pertineant. Ita in plantis docemus Job. 30. 4. מלוח *malluach* eſſe halimum. Of. 10. 4. ראש *roſ* herbam amaram in ſegetibus naſcentem, forte malanthium ſylveſtre. Gen. 38. 25. צרי *ſori* eſſe reſinam ut veteres, non balſamum ut recentiores exponunt. 1 Reg. 4. 33. Syrum ܐܙܘܒ *lupha*, id eſt ἀσίζωον, ab aliquo ſemidocto pro ܐܘܙܦܐ *zuphe* ſeu hyſſopo fuiſſe ſcriptum. In Talmudicis & paraphraſtis הירדופנין *hurdophnin* eſſe rhododaphnen, אספסתא *ſpaphſatha* herbam Medicam, צתרי *ſtſitri* origanum, עכוביתא *accubuha* ſillybum, קקולי *kakuli* ciceris genus, תמכה *thamca* parthenium, כרור *meror* cichorium, עולשא *ulſa* intubum, quæ vel plane ignorantur, vel inter alias interpretationes ab his diverſiſſimas cunctanter afferuntur. In lapidibus שמיר *ſamur* eſſe *ſmirin*, & סנדלכין *ſandalchin* ſardonyches. In armis כידון *chidon* eſſe ἀκόντιον pilum Joſ. 8. 18. &c. שכות *ſecchot* miſſilia Job. 40. 26. כסע *maſſa* iter alibi, ſed haſtile Job. 41. 17. שריה *ſirja* ibidem ſpiculum, non thoracem aut loricam, quomodo alii reddunt, quaſi ſit idem quod שריון *ſirjon*; cum ibi agatur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. Et vero tam hoc ultimum quam duo quæ præcedunt ex Arabica lingua explicamus.

Arabice etiam ورى *warasa* de via intricatum, occultum, profundum eſſe ſonat, unde ſe extricare & explicare non ſit facile. Idem Hebręis ירש *jarat*, quod declinare perperam reddunt. Sic Num. 22. 13. Angelus dicit Balaamo, ירש, *wuruscata eſt via tua coram me*. Et Job. 16. 11. viri ſancti de Deo querela hæc eſt, *inter manus impiorum* ירשני, *implicavit me*. Sic רנן *ranana* ſtridere, cum de ſagittis dicatur quę ex arcu excutiuntur, idem eſt Hebr. רנר *rana*. Et Job. 39. 26. אשפרי תרנר, *ſtridet pharetra*, id eſt ſtridente ſagittæ ex pharetra emiſſæ, per metonymiam continentis pro contento. Æthiopice ΠΛΠ: *balas* ficus eſt aut ſycaminus. Ita etiam Arabice. Hinc Hebr. verbum בלס *balas* eſt ζυπάζειν, θηπάζειν, ἰμπάζειν, ἀλωθάζειν. Unde Amos. 7. 14. בולס שקמים ad verbum eſt ὁ ζυπάζων τὰ συκάμινα, id eſt *ruens vellicans*, ut recte Græci & Hieronymus. Arabibus item ابل *ibil* eſt camelus, & أبيل *abil* camelis præfectus: Inde אוביל *Obil* vocatur Iſmaëlita quem David camelis ſuis præfecerat. 1 Par. 27. 30. Rurſus Arabice رصف *ratſapha* pavire eſt, & lapidibus ſternere. Sed cum puncto ſuper *ſad* رضف lapide ignito aſſare & coquere. Unde رضفة lapis quo candente lac aut carnes excoquunt. Eàdem homonymiâ laboraſſe puto Hebræum רצף *ratſaph*, atque inde רצפה *riſpha*, deductum modo pavimentum ſignificaſſe, modo lapidem in igne candefactum. Neque aliud intelligo Eſ. 6. 6. ubi unus è Seraphim ad Eſaiam volat, habens in manu רצפה *riſpha*, id eſt lapidem candentem quem ex altari ſumpſerat. Seniores quidem ἄνθρακα *carbonem* habent, quod Hebręi recentiores & ex illis novi interpretes ſequuntur magno conſenſu. Sed ut habet Hieronymus Epiſt. 143. ad Damaſum, *in Hebræo pro carbone calculus legitur, cæteris quoque ſuper hoc conſonantibus*, id eſt Aquilâ, Symmacho, Theodotione. Itaque ipſe etiam *calculum* reddidit. Quin putat Seniores idem quod cæteros ſenſiſſe, quia ἄνθραξ genus eſt lapidis, carbunculus ſcilicet. Ὄφις Ægyptiis eſt ſerpens; & ὀφεῖς baſiliſcus in Horo Apolline. Huc alludere veroſimile eſt quod אוב *ob* Moſi eſt Python. אריאל *Ariel*, id eſt leo Dei, virorum fortium cognomen fuit in terra Moab 2 Sam. 23. 20. Quod apud Arabes hodieque obtinere multis exemplis probamus. Apud eoſdem uſu receptiſſimum eſt ut locuſtæ vocentur جنود الله الاكبر *exercitus Dei maximus*. Quomodo illas vocat Deus ipſe *exercitum ſuum magnum* Joel 2. 25. Arabum quoque voca-

vocabulum eſt كيوان *Caiwan* pro Saturno, ut Hebræorum כיון *Cijun* iiſdem fere litteris Amos 5. 26. Et Cophtitis in Ægypto Ραφὰν vel Ραιφὰν id ipſum eſt. Proinde Græci interpretes qui verſionem ſuam in Ægypto ediderunt Hebræum כיון *Cijun* recte omnino Ræphan interpretati ſunt.

In Geographicis quoque Arabes ſæpe cum fructu conſuluntur. Ita Job. 9. 26. cum vir ſanctus dies ſuos præteriiſſe conqueritur ut naves אבורה *Ebe*, R. Selomo recte conjicit *Ebe* fluvii nomen eſſe. Sed ſitum indicant ſoli Arabes, qui de Jobo interpretando non folliciti, tamen duos amnes hujus nominis in Babylonia deſcribunt, unum prope Cuphan, alterum in Waſit, id eſt in media regione inter duo Tigridis oſtia, quam Græci Μεσόπ. vocant. Baſanis nomen quid ſignificet Hebræi nuſquam nos docent. Sed Arabibus بثنة *Bathſana*, quomodo ab illis ſcribitur, eſt *terra facilis, mollis & fertilis.* Nec multo aliter Hieronymus in Eſaiam: *Baſan interpretatur uberrima & pinguis.* Et in locis: *Baſan pinguedo.* Ita in capite Jordanis lacum *Samachonitæ*, vel etiam *Semechonitæ*, à piſcibus nomen habere facile credet, qui piſcem ſciet Arabice dici سمك *ſamachon* vel *ſemechon.* Iiſdem خضيض vel خضخض locus eſt multis aquis affluens. Unde Enguedi alio nomine dicta videtur חצצן תמר *Haſaſonthamar* 2 Par. 20. 2. propter palmas in locis irriguis ibi conſitas. Et priſcum Antipatridis nomen apud Joſephum *Capharſaba* vel *Capharzaba* Syriace ſcribebatur כפרסבא *Capharſaba*, id eſt urbs crocodili terreſtris. Itaque circa illa loca Crocodilorum oppidum deſcribunt Strabo & Plinius.

Nec ſolum ſingula verba, ſed & integras periodos ſæpe cogimur aliter interpretari quam vulgus ſolet. Ut Jacobi verba de Nephthalitis Gen. 49. 21. Quæ interpretes ſic fere reddunt: *Nephthali eſt ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, nullo ſenſu aut valde obſcuro. Quippe non conſtat ſatis quid ſit *cerva emiſſa*, cum cerva ſemel capta non ſoleat emitti. Nec poſterius hemiſtichium cum priore cohæret. Denique dici non poteſt quid vel Nephthali, unus è Jacobi filiis, vel ex eo orti Nephthalitæ commune habuerint cum cervâ, eâque emiſſâ. Nec quæ ſint pulchra illa eloquia propter quæ meruerit ſupra fratres commendari. Cum ex illa tribu nullus doctor aut Propheta legatur ortus. Et vulgus Nephthalitarum tam impuri ſermonis fuerit, ut reliquis Iſraëlitis hoc nomine riſum moverit. Sed ſi vocales abeſſent, quas plus duobus annorum millibus poſt Jacobum Maſorethæ adſcripſerunt, poſſet ex illis verbis plane alius ſenſus elici, hic nimirum: *Nephthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchricudines*, id eſt eximios & ſpecioſos. Quibus verbis ſignificaverit hanc tribum fore fœcundiſſimam. Nec eventum prædictioni defuiſſe multis probamus.

Exod. 23. 5. lex quâ jubemur etiam inimico adeſſe, cujus aſinus in via oneri ſuccubuerit, iis verbis concipitur quæ interpretes plurimum torquent, quia videntur id ipſum jubere quod diſerte vetant. Illa enim ita habent: *Cum videris aſinum inimici tui ſub onere ſuo jacentem*, והדלת משוב לו עזוב תעזוב עמו, *deſines à relinquendo ipſi: Relinquendo relinques cum eo.* Quæ in ſpeciem contraria ſunt. Legitur enim cum dicit, *deſines à relinquendo ipſi*, plane vetat ne aſinum ita jacentem cum domino deſeras, antequam erexeris. Sed videtur id ipſum quod prohibuerat vel jubere, vel concedere, cum addit continuo poſt, *relinquendo relinques cum eo.* Itaque ut ſenſui conſulatur, pro לו *lo* per *vau*, legi velim לא *lo* per *aleph*, ut verba legis ſic ſonent: *Deſine à relinquendo: ne* (inquam) *relinquendo relinques cum eo.* Et mandatum idem bis repetitur, ne legatur perfunctorie. Aut pro עזוב תעזוב, *relinquendo relinques*, legerim עזר תעזר *auxiliando auxilio tuaberis.* Sed prætulerim prius, quia non deſunt alia loca, in quibus לו pro לא ſcriptum, & vicißim לא pro לו.

Exod. 32. 4. cum Iſraëlitæ Aaroni inaures ſuas obtuliſſent, ut ex iis conflaretur vitulus, is aurum accepit ויצר אותו בחרט, *& ligavit* (ſeu recondidit) *illud in marſupio:* vel *& formavit illud ſtylo.* Utramque interpretationem Hebræa verba admittunt. Sed priorem nemo ſequitur præter Chaldæum Jonathanem. Nam inter illas hæret dubius R. Selomo. Et reliqui interpretes vel ab utraque recedunt, vel poſteriori mordicus hærent, cum tamen illi prior ſit longe præferenda. Sequitur enim, *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Hæc autem ſunt *διάνοια*, ut fuſile id eſſe dicatur quod cælo formatum eſt. Et ſi Aaronem cælo ſolum expoliviſſe dicas quod fuſione formaverat, hæc referuntur ordine præpoſtero, *cælo formavit illud aurum, & feçit ex eo vitulum fuſilem.* Præterea quæ fuſa ſunt non lævigantur ſtylo, ſed limâ, ut habet Chaldæus Deut. 9. 21. Denique ſi accepto hoc auro, vitulum ſtylo formavit Aaron, aut ſaltem lævigavit, quomodo poſtridie mane feſtum indixit, ut à populo coleretur? An potuit unâ nocte vitulus ſtylo formari & expoliri, idque ab homine harum artium rudi? Itaque verba Moſis omnino ſic reddenda ſunt: *Et è manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Quam interpretationem plane confirmant loci ſimiles Jud 8. 24. 2 Reg. 5. 23. & Eſ. 46. 6.

Vix ſine horrore legimus quod omnes omnino Scripturæ verſiones afferunt 1 Sam. 6. 19. Deum è Bethſemitis qui arcam introſpexerant, percuſſiſſe quinquaginta hominum millia & ſeptuaginta. Quia veriſimile non eſt Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem edidiſſe qui redeuntem arcam cum gaudio exceperant, & multa ſacrificia in gratiarum actionem obtulerant. Aut in extrema Judæa obſcurum oppidum, vel pagum verius ut à Joſepho vocatur, habuiſſe tot incolarum millia. Joſepho igitur accedo qui cæſos ſuiſſe non cenſet ſupra homines ſeptuaginta. Quod hæc Hebræa ſignificabunt, ſi commode reddantur, ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש, id eſt, ut quidem ſentimus: *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta ſcilicet ex millia hominibus*, hoc eſt viceſimam partem, quod ſuo loco pluribus explicatur.

Ex Hebræo קוה *kava* factum eſt Chaldæum נבא *geba*, & cum illo convenit in colligendi notione. Itaque ut Chald. מגביתא *magbitha* primo collectionem, deinde etiam tributum & vectigal ſonat, ita etiam Hebr. מקוה *mikve*, cum alibi pro collectione occurrat, nos pro vectigali ſumimus 1 Reg. 10. 28. Quo poſito, loci alioqui valde obſcuri, quique hactenus interpretibus crucem fixit, ſenſus erit obvius. Ita enim interpretabimur: *Et educebantur equi Solomonis ex Ægypto. Et vectigal* quod attinet, *mercatores regis Solomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemptum ab Ægypti rege, quotquot aliter explicant, ipſi ſe mire implicant, quod illorum pace dixerim.

Filii Heman à Deo conſtituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu* 1 Par. 25. 5. Id eſt ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cum de iiſdem dicitur 2 Par. 8. 13. *Cum attollerent vocem in tubis.* Apud alios interpretes clatio cornu ibi ſumitur pro roboris exaltatione; quod videtur alienum.

Job. 40. 18. novi interpretes de *Behemoth*, quem volunt eſſe elephantem, hæc fere habent: *Premet*

fluvium ita ut non festinet: Confidet quod Jordanem educet in os suum. Ac si dicatur elephas objectu corporis sui flumen integrum premere & sistere, & unico haustu sorbere. Quod de universo Xerxis agmine vix credimus. Sed Hebræa hoc solum sonant. *Premat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes super os ejus.* Quæ quidem elephanto non convenunt. Sed nomine *behemoth* & hippopotamum intelligimus, qui sub aqua degit intrepidus, nec superfusi fluminis eruptione quicquam movetur.

Quia quoquo te vertas, nullum sanum sensum elicies ex verbis יונת אלם רחוקים, quomodo leguntur in titulo Psalmi 56. Nos תים mutato in תם *elim*, id est *fagol* in *chaldæo*, ita significari putamus *columbam nemorum remotorum.* Nempe initium id fuit sacræ alicujus cantionis, cujus modulos in illo Psalmo sequitur David. Hæc solum pro specimine. Innumera enim hujus commatis per totum librum sparsa sunt, quæ si vellem hic congerere, describenda esset magna libri pars.

Itaque pro corollario solum hic addam ex historia fabulari à nobis multa proferri, quæ meris ad Hebræas Scripturæ voces allusionibus nituntur. Ut quæ habet Abydenus de avibus in diluvio emissis, quæ lutosis pedibus redierunt. Et poetæ de corvo qui aquatum missus moras nexuit. Quod Amalthea capra Jovem aluisse fertur, & à columbis ambrosiam illi afferri. Quod gregibus & armentis præest Astarte Dea Phœnicum, & partubus Assyriorum Dea Militta. Quod Isis in hirundinem, & Arge in cervam mutata fuisse fingitur. Quod Anubis pingebatur κυνοπρόσωπος. Quod Æsculapius canino lacte nutritus fuisse narratur. Quod canis Herculis purpuram reperisse, & ipse Hercules in ventre ceti per triduum latuisse jactatur. Quod Atydi hircinum nomen Phryges tribuunt. Quod argolæ in Ægypto dicuntur serpentibus esse infestæ. Quod Hispanos docuit Rex antiquissimus Habides boves aratro domare, frumentaque sulco serere. Ut fabulam Typhonis taceam, quæ tota palam deprompta est ex sacra Mosis historia. Et figmentum Apionis de asino à Judæis culto. Et vetus oraculum de lupis Byzantium & Bithyniam invasuris, de quibus agitur suis locis.

Jam ut ad res deveniamus, primo à Mose discimus à quo & quando & ex qua materia creata fuerint animalia. Deum scilicet solum huic operi incubuisse. Et in sextiduo creationis, cum primo biduo magnas mundi partes, id est cœlum & terram condidisset; Et sequenti biduo illum supellectile sua instruxisset, astris in cœlo, & plantis in terra creatis; tertio demum biduo incolas addidisse, nempe aves, pisces, bestias. Ut in homine desineret, qui totius operis esset colophon & complementum. Quod apud Diodorum Euripides fere secutus, ita habet:

Ὁ δ' ἠρανὸς τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία,
Ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
Τίκτουσι πάντα, κἀπέδωκαν εἰς φάος,
Τὰ δενδρα, πτηνὰ, θῆρας, ἅλμη τρίφυη
Τῶν τ' θνητῶν.

Et pisces quidem ex aquis eduxit Deus Gen. 1. 30. Sed ex terra bestias & aves Gen. 2. 19. Ut singulæ species ex eo elemento ortum haberent, unde illis quies & victus.

Eadem à creatione statim ad hominem adducta sunt, ut eum pro domino sic agnoscerent. Proinde Adam omnibus nomina imposuit, ut domini servis solent. Quale fuit quod ante diluvium rursus ad Noam convenerunt, cujus opera erepti sunt ab imminenti clade. Ut iis ita servatis, homini accederet novum dominii jus in bruta animalia. Itaque quod primis parentibus dixerat Deus, *Dominamini in pisces maris, & in volucres cœli, & in omnes bestias reptantes super terram* Gen. 1. 28. statim à diluvio, Noæ repetitum est Gen. 9. 2. *Timor vestri sit super omnes quadrupedes terræ, & super omnes volucres cœli. Et omnia quæ calcant humum, & omnes pisces maris in manum vestram traditi sunt.* Et ne Pythagoræus aliquis ad usum quidem, sed non ad esum sibi fingat boves & reliquas bestias homini fuisse concessas, ibidem diserte additur: *Omne quod movetur & vivit vobis erit in cibum, omnia illa dedi vobis ut herbam agri.*

Animalium in Scriptura quatuor sunt summa genera, בהמה quadrupes, עוף avis, רמש reptile, דג piscis, quæ præcipue distinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile serpit, & piscis natat. Itaque hæc quatuor homini subjiciuntur Gen. 1. 26. & 9. 2. Jac. 4. 7. In his quatuor munda Moses distinguit ab immundis Levit. 11. 46. 47. Horum quatuor imagines Judæis interdicuntur Deut. 4. 16. 17. 18. De his quatuor Solomon disseruisse legitur 1 Reg. 4. 33. Et in hæc quatuor Deus judicia sua exercuisse Ezek. 38. 20. Sed in Scriptura reptilium nomen, præter vere reptilia, complectitur insecta quævis, ut locustas, muscas, formicas, araneas &c. Et minima quadrupedum, puta mures & talpas. Et quæcunque sunt σαυρα, ut crocodilos terrestres, lacertas, salamandras, stelliones, chamæleontes, testudines. Referre igitur potuissemus ad quatuor hæc genera omnes animalium species. Sed quia Græcorum divisioni plures assueverunt, illam sequuti animalia distinximus in vera & fabulosa. Vera vel in genere vel in specie consideramus. In genere primo libro, in specie in sequentibus. Vera nempe animalia dividuntur in quadrupedes, aves, serpentes, insecta & aquatica. Quadrupedes in viviparas & oviparas. Vivipara in domestica & feras. Aves in mundas & immundas ex Lege Mosis. De quadrupedibus domesticis agitur libro secundo. De feris libro tertio. De quadrupedibus oviparis libro quarto. His quatuor libris constat totius operis pars prior. In posterioris libro primo agitur de muodis avibus. In secundo de immundis. In tertio de serpentibus. In quarto de insectis. In quinto de aquaticis. Quibus sextus additur de fabulosis animalibus, quorum mentio est vel in Scripturæ paraphrastis, vel in scriptis Arabum. Horum hæc est διανόημα

- Animalia
  - Vera considerantur
    - in genere, primæ part. lib. 1.
    - in specie
      - Quadrupedes
        - viviparæ
          - domesticæ, primæ part. lib. 2.
          - feræ, primæ part. lib. 3.
        - oviparæ, primæ part. lib. 4.
      - Volucres
        - mundæ, secundæ part. lib. 1.
        - immundæ, secundæ part. lib. 2.
      - Serpentes, secundæ part. lib. 3.
      - Insecta, secundæ part. lib. 4.
      - Aquatica, secundæ part. lib. 5.
  - Fabulosa
    - in Scripturæ paraphrastis
    - in scriptis Arabum

    } secundæ part. lib. 6.

Itaque in primo libro docetur vitam plantis ita esse communem, ut sæpe tribuatur animalibus tanquam propria, quia vita in illis longe nobilior est, & supra plantæ vitam multis gradibus assurgit. Unde est quod à Pytha-

Pythagoræis ſolum animal dicitur eſſe ἔμψυχον *animatum*. Et ab Hebræis חיה *chaja* vocatur, à Græcis ζῶον, à Romanis *animal*, quaſi vitâ & animâ ſolum eſſet præditum. Additur in quem finem bruta creaverit Deus, & horum ſumma genera inter ſe conferuntur.

Ibidem obſervatur quadrupedes in Scriptura diſtingui ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, puta formæ, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum. Et ratione morum animi, victus & uſus, qui deſcribitur multiplex.

Aves quoque non ſolum à quadrupedibus ſed & inter ſe non parum differre. Cum ſint indigenæ vel peregrinæ: Statariæ ut ita dicam, vel migratoriæ: Montium incolæ aut vallium, fontium aut arenarum, ædium aut ſolitudinum. Et valde diſſimiles vocibus, plumis, volatu, viſu, moribus, cibis. Ibidem agitur de avibus in Lege conceſſis vel prohibitis. De iis item quæ ad luſum conquiruntur. Aut in veſtium uſum, ubi de plumario opere. Aut ad auguria adhibentur, quod fuit inventum Arabum.

Reptilia diſtinguuntur in ἑρπετὰ vel ἀναιμα, id eſt ſanguine prædita vel exſanguia. Prioris generis eſt ſerpens, mus item & talpa juxta Hebræos, qui pro reptilibus habent. Poſterioris inſecta omnia. Serpentis deſcribitur venter, σπονδὴ, ſaltus, volatus, caput, cor, venenum, lingua bifida vel trifida, aculeus quandoque geminus, victus, σοφία, prudentia & vafrities, & natura inſidioſa. Quæritur ibidem cur Deus ſerpenti maledixerit. Lacertorum quæ ſint genera. Quid Petro μωμᾶζων. Ubi reptilia in cibis. Et contra Epicurum probatur reptilia non fuiſſe creata in caſſum.

Ad reptilia exſanguia referuntur locuſtarum ſpecies, muſcarum item & vermium. In his inenarrabilis eſt diverſitas. Et cum ſint valde imperfecta, nemo tamen eſt qui non miretur araneæ, formicæ & apis induſtriam. Et locuſtarum ordinem, quas meritò Deus vocat exercitum ſuum magnum. Horum nonnulla Romæ ad gancam pertinuiſſe probatur, quæ in Lege erant prohibita, ſolo mellis & locuſtarum eſu conceſſo. Et in uſdem εἰδωλοθυτείας materiam reperiſſe idololatras.

Aquatilia quoque Hebræi repere dicunt. Horum numerus docetur quam ſit immenſus, & quot ſumma genera. In iis piſcis propriæ partes pinnæ, ſquamæ, & branchiæ, quas pro pulmone habet. Cum ſit ἔνυδρος & plane ἄφωνος, tamen loqui dicitur Job. 12. 8. Ejuſdem tangitur fertilitas, ſoliditas, victus varius, variæ quoque ſedes in mari, fluviis & lacubus. Quorum alii plane ſteriles, alii mire fœcundi. Et cur vocetur ἄλας vel ἁλάριον. Item piſcium alios pinnas & ſquamas habere, alios utroque carere, vel alterutro, qui in Lege immundi. Sic Lege Numæ piſces non ſquamoſos pollucere vetitum. Et diu poſt Numam è ſquamoſis ſcarus exceptus, non tanquam immundus, ſed ut ſumptibus parceretur. Ibidem de ſcaro emendantur loca veterum. Et multa afferuntur de luxu in delectu piſcium. Et de Syris agitur, qui in Aſtartes aut Dercetus gratiam à piſcibus abſtinuere.

Cete Scriptura ſeparat à reliquis aquatilibus ut aliquid ἐξαίρετον, quia in illis magna elucent Dei potentiæ argumenta. In majoribus ſunt priſtis, balæna, & orca. In minoribus phoca & delphin. Phocæ Homero νεποδες, quod varie explicatur. Cete papillas tanquam è vaginis expromere obſervatur ad Thren. 4. 3. Et quandoque graviter ingemiſcere ad Mich. 1. 8. Et de horum magnitudine veteres multa mentiri, licet reverà ſint multo maxima. In cetis vel cetaceis cenſentur *ſerpens vectu* ſeu zygæna Eſ. 27. 1. *Behemoth* & *Leviathan* Job. 40. & 41. Id eſt hippopotamus & crocodilus, qui etiam *thannin* vocatur Ezek. 29. 3. & 32. 3. Et carcharias piſcis, qui Prophetam Jonam abſorpſit. Et Tobiæ canis, qui ſilurus aut glanis fuit.

Sunt etiam ex aquatilium genere teſtacea nonnulla, ut conchæ unde margaritæ, & cochleæ unde purpura elicitur, de quibus paſſim meminere ſacri Scriptores. Sed falluntur qui inſectis teſtaceis onychen ponunt ex Exod. 30. 4. Et teſtudines ex Of. 12. 12. & in inſectis aquaticis hirudinem ex Proverb. 30. 15. Et in zoophytis ſpongiam ex tribus Evangeliis.

Omnia hæc animalia ad hominem adducta ſunt præter bigenera quæ nondum erant, & aquatica quæ ſunt diverſi elementi. Quod arcano Dei impulſu factum, aut Angelis procurantibus. Ut ita homini in Edenis horto omnes naturæ opes uno intuitu exhiberentur. Vel ut ex tot animalibus ſciret ſibi nullum eſſe ſimile. Vel ut conjugium paulo poſt inter primos parentes ineundum per hunc conventum fieret ſolemnius. Vel denique ut bruta ſic Adamo ſe ſubjicerent, & ab illo nomina ſua tanquam à domino acciperent. Nec ſine numine Adamum illa impoſuiſſe ex eo liquet quod horum nominum vix ullum eſt quod non certâ ratione conſtet. Nec eſt quod ſuſpicentur Hebrææ linguæ ignari hæc à nobis temere aſſeri. Cum rem à multis ſæpe jactatam, nondum tamen à quoquam probatam, longa inductione demonſtrare conati ſimus. Hæc fere primi libri ſumma eſt.

In ſecundo agitur de domeſticis quadrupedibus, quæ ſunt omnino decem. Neque enim plures memorant ſacri Scriptores. Et in his jumenta quinque ſunt, camelus, equus, aſinus, mulus, elephas. Et pecorum quatuor ſpecies, bos ſcilicet, ovis, capra, ſus. Et qui decadem abſolvit canis, minuto pecori cuſtos additus.

Camelum, utut mite animal & felle carens, tamen valde μνησίκακον eſſe probamus, ut conſtet ratio Hebræi nominis, quod à rependendo factum eſt. Quoſdam in Aſia notat Philoſophus camelos ter mille poſſidere, qui camelorum Jobi fuit numerus. Nempe hoc animal fuit olim, & hodieque eſt maximi uſus in Judæa & vicinis locis. Alii enim dorſo vehunt. Alii junguntur curribus. Alii ſunt in bello utiles. Quæ ſingula tam ex ſacris quam ex profanis Scriptoribus patent. Pili quoque in veſtibus, lac & caro in cibis adhibentur, quamvis ejus uſum lex prohibeat. Itaque camelos ornant Arabes miris elogiis, & naves terreſtres vocant.

Camelorum tres ſpecies cenſet Leo Africanus. Horum primi Arabibus هجن *hugun* dicti (ut Chaldæis חגנין *hogene*) id eſt ὑγιεῖς, quorum onus ſunt mille libræ. Secundi بخاتي *bechati*, id eſt Bactriani, duplici gibbo, oneribus geſtandis & equitationi pariter accommodi. Tertii رواحل *ragahail* ſeu clitellarii. Græce δρομάδες, mole & ſtaturâ graciles, ſed curſu tam celeres ut uno die conficiant paſſuum centum millia. Quos puto vocari כרכרות *kirkaroth* Eſ. 66. 20. Sed aliud eſſe ככרים *kicrim*, nempe camelos juniores, Arabes diſerte docent.

In Proverbio de camelo per foramen acus, cameli nomine rudentem ſignificari tam ex Syris probamus, quam ex Arabibus & Alcorano. Sed verus camelus intelligitur in alio Chriſti Proverbio de excolante culicem, & camelum gluticnte. Et refellitur Cajetanus, qui cameli nomine ſignificari putat genus aliquod muſeæ majoris. Sequuntur undecim alia de camelo Proverbia, partim Hebraica, partim Arabica.

Equi Hebraica ſeptem nomina, & ex Zacharia ſex colores explicamus. Et inſignem ejus ex Jobo deſcriptio-

BIBLIOTECA APE ROMA

nem, quæ ex noſtra interpretatione ſic habet: *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus jubâ induſti? An feciſti ut ſaltaret inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitus ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur, nec retrogreditur metu gladii, & pharetra in eum ſonantis, & mucronis, haſtæ & pili. Cum motione & concuſſione ſorbet terram: Neque conſiſtit firmus, cum auditur tuba ſonus. Ad tuba clangorem dicit evax: Et pugnam emittus præfagit ex clamore ducum & jubilatione militum.* Quæ ſingula equo quam conveniant docemus ex ſcriptoribus omne genus.

Inde ad Solomonis equitatum devenimus, qui in alta pace habuit equitum duodecim millia, currus mille quadringentos, curules equos quater mille, & in ſtabulis aut præſepibus loculos totidem his deſtinatos. Id colligere eſt ex 2 Paral. 1. 14. & 9. 25. Scio cenſeti loculorum quadraginta millia 1 Reg. 4. 26. Sed cum hi duo numeri ſimul ſtare non poſſint, majorem rejicimus, quia magis eſt παράδοξον, nec cum numero curruum ullam habet proportionem. Patet igitur in Regum libris ſcribas numerum corrupiſſe, quod etiam alibi factum. Errorem errore cumulant qui pro quater mille loculis, præſepium aut ſtabulorum quadraginta millia numerant, in quibus nonnulli Patrum, & Scriptores Talmudici. Equos porro tum temporis in Judæa nondum vulgares ſibi comparabat Solomon ex Ægypto, & ex omnibus terris 2 Paral. 9. 28. Iis ſcilicet unde in Judæam mercatoribus liber erat acceſſus. In his porro Scriptura Thogarmæos, id eſt Cappadoces celebrat Ezek. 27. 14. ut omnium nobiliſſimos. Aſſyrios quoque paſſim, id eſt Naſæos ut interpretor, in campo Naſæo natos, inter Perſidem & Mediam. Sed ut Ægyptus Judææ propior fuit, ita Ægyptios equos Scriptura commendat ſæpius. Nec Ariſtoteli mirum eſt illos eſſe prorſus ignotos, & aliis qui poſt Alexandrum de animalibus ſcripſerunt. Paulatim enim apud Ægyptios deſeruit equos alendi ſtudium, poſtquam à Perſis & Macedonibus ſervili jugo preſſi ſunt. Et Ægyptus propter incilium copiam equitabilis eſſe deſut. Sed eandem olim equis fuiſſe fœcundiſſimam, non ex Scriptura ſolum, ſed ex Homero, Xenagora, Diodoro & Plutarcho colligere eſt. Itaque Solomonis equi ex Ægypto potiſſimum arceſſiti ſunt 1 Reg. 10. 28. Quâ in parte ſi quid peccavit Rex ſapientiſſimus in Legem quæ habetur Deut. 17. 16. docemus hoc peccatum non fuiſſe prorſus ἀναπολόγητον.

At aliud longe gravius ab iis Judææ Regibus admiſſum eſt, qui in ipſo templi atrio Soli currus & equos conſecraſſe leguntur 2 Reg. 23. 11. Sic enim ſervierunt creaturæ, præterito creatore qui in ſæcula benedictus eſt. Et idolomaniæ Gentium ænulos ſe præbuerunt. Nam apud Spartanos, Rhodios, Æthiopes, Armenos, Perſas & Maſſagetas equos offerre Soli tralatitium fuit. Merito igitur à pio Rege Joſia ſuperſtitio hæc abolita eſt.

Quærimus pro corollario quid ſit equos ſubnervare Joſ. 11. 6. 9. Et iiſdem ſplenem abſcindere, & plantam pedis excavere in Chaldæo paraphraſte Eſther. 8. 10. Quorum uno equos inhabiles, altero habiliores ad curſum fieri docent veteres.

Inde ab equis ad aſinos tranſeuntes, primo de nomine, poſtea de uſu agimus, qui eſt multiplex. Aſini enim alii ſunt ἀχθοφόροι. Alii non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant. Ita Moſem, Chriſtum, Chryſoſtomum jam Patriarcham, primores Arabum, Romanas olim matronas, & Ægyptias hodieque. Alii curules erant Eſ. 21. 7. Alii aratores, modo ne cum bove jungerentur, quod Lege Moſis cur vetitum? Molitores quoque & πολεμικοί. Et in cibis etiam apud Judæos in ſumma fame. Hinc aſini caput Samariæ, venut octoginta ſiclis, ut apud Caduſios ſexaginta drachmis. Romæ aſelli in deliciis.

Inde explicantur miracula in aſinis à Deo facta. In quo cenſu primum illud eſt quod *ſubjugis aſtra muta, humanâ voce loquta, prohibuit Prophetæ dementiam* 2 Pet. 2. 16. Quo miraculo, ut Hebræi volunt, Balaamum docuit Deus os & linguam penes ſe eſſe, adeoque os Balaami ipſius, ſi quæreret Iſraeli maledicere. Quod ex eventu patuit. Balaam enim iis ipſis invitus benedixit quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore miraculo, vel etiam majore, quam cum aſina locuta eſt. Aſina enim erat mere patiens. Sed Balaam moventi Deo pro virili obſiſtebat.

Sequitur duplex miraculum per maxillam aſini factum. Unum quod tam imbelli telo Samſon mille percuſſit Philiſtæos. Alterum quod ex ejuſdem maxillæ mortariolo manavit liquor ſaluberrimus, ex quo Samſon ſiti languens & prope enectus bibit ad ſatietatem.

Nec caruit miraculo quod Prophetæ cadaveri adſtabant aſinus & leo, nec leo comedebat cadaver, nec lacerabat aſinum 1 Reg. 13. 28. Nam præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, & aſinum non invaſit, & abſtinuit à præda tam obvia & parabili. Et præter aſini naturam, quod leone viſo non territus eſt, nec fugâ ſibi proſpexit. Dei nempe virtute id factum, qui ut Prophetam eum honoravit quem punierat ut tranſgreſſorem. Quin aſino quoque Hebræi volunt ſuam fuiſſe mercedem, in honorem Prophetæ qui illum equitaverat. Itaque ad hunc locum Hebræi diſputant quæ præmia & pœnæ cadant in bruta animalia.

Sed & in eo aſino quo Hieroſolymam Chriſtus vectus eſt, varie ſe prodidit virtus ejus θαυματεργική. Duobus enim diſcipulis quos in proximum pagum miſerat ut aſinum adducerent, non ſolum prædixerat fore ut aſinum reperirent, ſed & aſinum cum matre, eumque nondum ſubactum, & ligatum, & in aditu pagi, & quo momento ingrederentur; Et tum cum ſolveretur, dominos primo reclamaturos, ſed poſtmodum aſſenſuros. Neque id caſu obtigit, ſed Deo ſic diſponente, ut injugis aſinus eo loco & momento reperiretur quem Chriſtus prædixerat, & à dominis ſuis tam facile dimitteretur. Et à Chriſto ſic impletum eſt Zachariæ vaticinium cap. 9. v. 9. *Ecce venit tibi Rex tuus, juſtus & ſervator, pauper & ſedens ſuper aſinum* &c. In quo Judæi veteres agi de Meſſia ſummo conſenſu agnoſcunt. Recentiores etiam, præter duos celeberrimos, qui ut hoc Chriſti manifeſtationis argumentum nobis eripiant, Zachariæ prophetiam alio referunt, unus ad Nehemiam, alter ad Judam Macchabæum, quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper, &c. Eædem rationes in Zorobabelem valent, quem vult Cl. Grotius eo oraculo deſignari, & hæc inſuper, quòd non potuit Zacharias de Zorobabele vaticinari, quia illo poſterior fuit.

Ibidem ad quæſtionem unde nata ſit fabula de aureo aſini capite in Hieroſolymitani templi adytis collocato & culto, aliter atque aliter reſpondent viri doctiſſimi duo, Daniel Heinſius & μακαρίτης, & Tanaquillus Faber. Nos quia Ægyptius fuit fabulæ architectus Apion, putamus huic commento occaſionem dediſſe aſini Ægyptium nomen ΩΝΟΣ. Quaſi alluſerit ad יהוה פי *ni lau*, id eſt *os Domini*. Quod in Scriptura tam frequens eſt, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Itaque cum profani homines vel in Prophetis legerent, vel à Judæis paſſim audirent, Sacerdotem in loco ſancto *pi ivo* conſuluiſſe, & *pi ivo* hoc vel illud dixiſſe aut edixiſſe, & aliquid contigiſſe prout prædixerat *pi ivo*: Inde abſurde & impie collegerunt *pivo*, id eſt aſinum à Judæis pro Deo haberi.

Mulorum in Judæa veſtigia nulla apparent ante Davidis tempora. Horum alii hominum, alii onerum gerendi,

ruli, alii rhedarii. Rhedæ mulares Græcis ἁπήναι, λαπύναι, λαμπύναι, exque bigæ, trigæ, quadrigæ; quas hybridâ voce Hebræi vocabant טטראמולין *tetramulos*. Muli in Scythia nulli sunt, sed in Thogarma seu Cappadocia præstantissimi, neque Homero ignoti. Illorum explicatur Hebræum, Persicum & Græcum nomen.

Mulorum multæ species. Fœcundi olim in Syria, Phrygia, Cappadocia & Africa fuerunt. Ex asino & equâ optimi. Sed ex equi, onagri vel muli cum asina coitu degeneres, *hinni*, *ginni* & *burdones* dicti. De his loca veterum corrupta restituuntur. Mulorum Olympiæ certamen antiquissimum.

Mulorum primam originem Græci ad Henetos referunt. Arabes ad Karonem, qui Mosi Kore. Hebræi ad Anam Esavi socerum, qui omnes refelluntur. De mulis Abrahami, Isaaci, Josephi & Saulis quæ jactantur falsa esse docetur vel incerta. Heterogenea cur כלאים *kelaim* dicantur ex Æthiopismo colligitur. Illa copulare Judæis nefas, mulorum tamen usu licitus. Hujus interdicti ratio disquiritur.

Elephantis varia nomina excutiuntur. Eboris item, cujus usus pervetustus. Et materia proximâ elephantis ossa duo, quæ alii pro dentibus, alii pro cornibus habent, quia mediæ inter utrumque naturæ sunt: Proinde misto nomine vocat Ezechiel *cornua dentis*. Elephantorum in bello usus apud Indos perpetuus, & ab omni ævo receptus. Alibi nonnisi post Alexandrum, & duravit pauca sæcula. Quia experientia docuit illos communi periculo produci, & in bellis sæpius obesse quam prodesse. Proinde bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt. Et eos Alexander plane contempsit.

Explicantur quæcunque de elephantis habent tres libri Macchabeorum. In his de eorum natura & historia multa. Elephantos vino efferari vel poto, vel solum conspecto. Hordei succo mitigari tradunt Plinius & Solinus, ad animal transferentes quod de dente scripserant vetustiores. Genua rigida habere fabulosum; cum illa sæpe flectant, & iis homines obterant. Horum magistrum Indum dici, undecunque sit ortus. Turritos vocari & turrigeros, à turribus quas dorso gerunt. Paradoxum esse quod habetur 1 Macchab. 6. 37. in singulis turribus pugnasse milites triginta duos, & numerum de mendo suspectum. Primarium elephantem appellari qui ætatis, molis aut virium ratione cæteris præit. Elephantum maximis quanta sit proceritas. Indicos Africanis longe præstare. Olim in bello fuisse loricatos & auro tectos. Durissimum dorso tergus habere, sed ventri molle, ac proinde circa umbilicum facile lædi. Elephantarches ab elephantiste quid differat.

Bovis explicantur septem nomina. In his מריא *mers* ex Arabismo. Unde ad naturam transitur. Et de cornibus, ungulis, mugitu, robore, formâ agitur. Docetur vitulum animal esse ἀκίνητον. Bovem nosse possessorem suum, ut asinum præsepe domini sui. Et quàm levi fundamento nitatur quod veteres Christum scribunt inter bovem & asinum in præsepi jacuisse. Bovem ad lanienam duci, fati sui prorsus ignarum. In boum coloribus rufum esse vulgatissimum, quem in sacrificio vaccæ rufæ ita perfectum esse volebant prisci Judæi, ut ne unus quidem pilus diversi coloris esset. Et Ægyptios in Plutarcho fuisse imbutos hâc eâdem superstitione. Inde explicantur obscura Scripturæ loca de vaccarum libidine, prægnatione, partu, abortu, & vitulorum lactatione. Alia item de boum pabulo, herbâ, ramis arborum, fœno, paleis, farragine, herbâ Medicâ quæ Gallis *sainfoin*. Alia rursus de saginatione in tritura, & ad præsepe. Et de Basane, Sarone & valle Achor, quæ tria Judææ loca fuere bobus compascua.

Boves ad aratrum imprimis utiles. Olim etiam ad triturам, cujus è quatuor modis tres boum operâ peracti. Iidem plaustra trahebant, & feretro se submittebant. Sed & in conviviis recepti, quamvis à boum esu quidam per superstitionem abstinuerint. Lac quoque utilissimum, ex quo butyrum & casei fiunt. Et bubula cornua in buccinarum usum inserviunt. Taureæ denique factæ ex corio bubulo Hebraice בקורית dicebatur.

Neque omissus bovis usus in Judæorum sacrificiis, quorum multa fuere genera, holocausta, pacifica, propitiatoria. Item sacrificia temporum, ut in neomeniis, festo Paschatis, tubarum, propitiationum. Et sacrificia personarum, ut initiandi sacerdotis, aut in sancta sanctorum ingressuri; Aut Levitæ cum ad sacrum munus admittebatur. Et votiva sacrificia, & sacrificia mundationum. Et extraordinaria, ut in consecratione templi aut altaris, aut in restitutione divini cultus. In quibus omnibus bos fuit major hostia. His adde sacrificium juvencæ rufæ, cujus cinere ii mundabantur quos cadaveris contactus polluerat. Et juvencę injugis, quâ in vallem asperam deductâ & decollatâ expiabatur cædes cujus autor ignotus. Quorum rituum Ægyptios, Græcos & Romanos in plerisque fuisse æmulos longa inductione probatur.

Rursus ut Jerem. 34. 18. Israëlitæ transeunt inter partes dissecti vituli, ita Bœoti & Macedones inter partes dissecti canis. Xerxis copiæ inter partes dissecti hominis. Græci & Trojani heroes inter partes dissecti porci. Et Molossi fœdus icebant dissecto bove. Et inter Scythas ejusdem conjurationis participes mutuam fidem firmabant esu carnium tosti bovis, & frustulatim concisi. Quale quid à Saule præstitum 1 Sam. 11. 7. Mystica etiam de causa bubulo stercore panem suum coquere jubetur Propheta Ezek. 4. 13.

Bovis esum sequitur abusus. Hujus criminis rei fuerunt Aaron & Jeroboam, qui *gloriam suam* (id est Deum in quo gloriamur) *mutaverunt in similitudinem bovis comedentis herbam* Ps. 106. 20. Nempe vitulorum cultum in Ægypto uterque didicerat. Ibi enim natus erat Aaron. Et degerat Jeroboam per multos annos sub Ægypti Rege Sesaco 1 Reg. 11. 40. Brutorum porro adeoque boum cultus jam in Ægypto invaluerat, antequam inde excederent Israelitæ. Unde est quod boves & oves timebant ibi mactare & offerre Deo, ne lapidibus obruerentur, si coram Ægyptiis eorum abominationem immolarent Exod. 8. 26. id est eorum idola, vel potius hostias ipsis abominabiles. Neque verum esse, quod multi asserunt, Ægyptios viva solum animalia, non eorum effigies coluisse, probamus ex Herodoto, Strabone, Mela & Stephano. Judæos autem Ægyptiis servientes eorum quoque Diis serviisse, Josue & Ezekiel diserte docent. Quin post excessum ex Ægypto, inquit Ezekiel, *stercoreos Ægypti Deos non reliquerunt* cap. 20. v. 8. Quo eodem pertinent hæc Stephani protomartyris Act. 7. 39. *Averſi sunt cordibus suis in Ægyptum* &c. *Et vitulum fecerunt*. Sed hæc alibi pluribus.

Hæc excipiunt miracula in bobus aut per boves à Deo præstita. In quibus agmen ducunt boum sacrificia ab Aarone, Davide, Solomone & Elia oblata, quæ incendit & consumpsit ignis è cœlo delapsus. Quo alludi volunt Ps. 20. 4. Servabatur autem ille ignis inextinctus, nec ullo alio suffire licuit. Proinde Aaronis filii coram Deo examinati sunt, eo quod igni sacro alienum substituissent. Neque is unquam periit usque ad Babylonicam captivitatem. Cujus miraculi Satan æmulus ignem quandoque immittit cœlitus, ut Job. 1. 16. Apoc. 13. 13. & passim in historiis. Secundum fuit miraculum in duabus vaccis, quæ nullo duce captivam arcam è Palæstina in Judęam reduxerunt. Ubi actum obiter de morbis Philistæorum, & de plaga Bethsemitarum, qua pro tot millibus decemus solum septuaginta fuisse cæsos. Tertium de bobus qui cum eandem arcam vehentes in luto hæsissent, Uza illam attingere ausus à Deo lethaliter percussus est. Quartum de boum sacrificio in Araunæ area oblato, Quod ipso momento sedavit pestem à Deo immissam, in Davidem juste

concitato, quia populum recenſuerat. In qua hiſtoria conciliantur duo ἰσαριθμοῦντες, unum de cenſu populi, alterum de pretio arcæ.

Quamvis in Judæis Patriarchæ, & in Græcis viri principes boum olim curam geſſerint, tamen bubulcos tandem eviluiſſe, & in magnum contemptum veniſſe, etiam inter Judæos, probatur ex Sirach. 38. 36. & Amos 7. 14. 19. quæ duo loca enucleantur. Ibidem inſeruntur nonnulla de boum ſtimulo, quo Samgar inſtructus Jod. 3. 31. ut Lycurgus βυπλῆγι in Homero & Nonno, magnam hoſtium ſtragem edidit. Et docetur dicta ſapientum cum ſtimulis merito conferri Eccleſ. 12. 3. Et Chriſti Proverbium, *contra ſtimulos calcitrare*, à Græcis & Romanis fuiſſe jam olim uſurpatum, ſed multo ante à Prophetis, in quibus fuit Chriſti ſpiritus.

Sequuntur variæ leges de bobus. Ut de bove cornupetâ qui hominem lethaliter percuſſit Exod. 21. 18. &c. De eo qui ciſternam apetuit in quam cecidit bos aut aſinus alienus, ibid. v. 33. De bove qui bovem alium feriit, ib. v. 35. De bove abacto, pro quo quintuplum, & de ove abactâ, pro qua quadruplum reſtituendum, cum reliqua furta non niſi dupli reſtitutione lex punat Exod. 22. 1. De pecude quæ in agro pauperiem fecerit, ibid. v. 5. De bove alteri credito aut depoſito, ſi ab ignoto ſurripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, ib. v. 7. &c. De bove & aſino vel fratris vel inimici reducendis ſi errent, & ſublevandis ac erigendis, ſi ſub onere fatiſcant & lapſi jaceant Exod. 23. 4. 5. & Deut. 22. 1. 4. Item leges quæ bove & aſino ſimul arare vetant Deut. 22. 10. Et bovem triturantem capiſtrare Deut. 23. 4. Et jumentis quietem indicunt die Sabbathi Exod. 23. 12. In quibus obſcura explanare, & quæ in dubium revocantur confirmare conati ſumus.

Explicamus denique ſimilitudines & parabolas à bobus ſumptas, quę magno numero occurrunt. Ut in ſomnio Pharaonis, quod ſeptem vaccæ pingues & macræ ſeptem fertiles & ſteriles annos totidem ſignificant Gen. 41. 26. 27. Quod primogeniti bovis decor Joſepho tribuitur Deut. 33. 17. Quod ſuſpicatur Samſon Philiſtæos cum vitulâ ſuâ, id eſt cum uxore Dalilâ, araſſe Jud. 14. 18. Quod Job ſe cum bove confert qui non mugit juxta pabulum, quia non querebatur, quamdiu bonis abundabat Job 6. 5. Quod herbam ut bos comedere leguntur *behemoth* Job. 40. 15. leo Eſ. 11. 7. & Nebucadnetſar Dan. 4. 32. Unde ſumitur occaſio explicandi duo loca Sirachidis obſcuriſſima. Quod cum tauris conferuntur homines ſtolide feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt Pſ. 22. 12. & paſſim. Quod ad Dei vocem cedri ut vitulus exiliunt Pſ. 29. 5. 6. Quod juvenis ab adultera ſeductus eſt inſtar bovis qui inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22. Quod Iſrael bovi diſſimilis eſt, qui poſſeſſorem ſuum agnoſcit Eſ. 1. 3. Quod vitulus & leo, vaccaque & urſa degentes ſimul, Judæos referunt cum Gentibus in eandem Eccleſiam coaleſcentes Eſ. 11. 6. 7. Quod clamare ſe dicit Eſaias *ut vitulam triennem*, quâ ætate tauro vocalior eſt Eſ. 15. 5. Quod ſe caſtigatum fuiſſe ſcribit Jeremias, *ut vitulum nondum edoctum*, qui ſcilicet pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur Jerem. 31. 18. Quod ab eodem Ægyptus vitulæ ſpecioſiſſimæ, & Ægyptii milites comparantur vitulis triturantibus Jerem. 46. 20. 21. Chaldæi quoque Jerem. 50. 11. Et Dei cultores Malach. 4. 2. Quod uni è quatuor animalibus modo vituli, modo Cherubi ſpecies tribuitur Ezek. 1. 10. & 10. 14. Quod cum juvencâ refractariâ confertur refractarius Iſraël Oſ. 4. 16. Et Ephraim cum vitulâ edoctâ, quæque amat triturare. Et cur tranſiiſſe dicatur Deus ſuper pulchritudinem colli ejus Oſ. 10. 11. Quid ſit *reddere juvences* aut *fructus laborum* Oſ. 14. 2. *In petra* negari, *equos currere*, *aut arare bobus* Amos 6. 12. Quia inter homines quibus cor eſt lapideum Prophetæ fruſtra currunt, & laborant in caſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Sic 1 Cor. 9. 9. ad paſtores refertur lex quæ bovem triturantem capiſtrare prohibet.

Inde ad minuta pecora devehientes, oves & capras docemus Hebraice communi nomine contineri, quia multa habent communia. Et cum Hebræis ovium nominibus Chaldaica quædam explicamus ex Daniele & Eſdra. Et quæ habet Stephanus protomartyr Act. 7. 16. de ſepulchri emptione à filiis Emmor, cum Moſe & Joſua conciliamus.

Ibidem de gregum paſtoribus diſſerturi, paſtoritiam artem, quam Patriarchæ profeſſi ſunt, agriculturæ præferimus, tanquam ad plura utilem, Eccleſiaſticique non minus quam Politici regiminis imaginem. Et poſt nonnulla paſtorum nomina ex Chaldaiſmo aut Arabiſmo deducta, illos in dominos gregis & mercenarios diſtinguimus. Hos rurſus in primarios, qui dicuntur *principes gregis* & ſecundarios, qui Talmudicis קרולים *carolim*. Utrique mali vel boni, quorum amplæ deſcriptiones ex Scriptura afferuntur & explicantur. Obiter docetur quid ſit ἀγραυλία, & quo anni tempore Chriſtus eſt natus. Et deſcribuntur vaſa paſtorum, veſtes, pera, arma, muſica, tabernacula. Et ne quis inter ἄπιστα & paradoxa rejiciat quod David cithara ſua Saulis furorem compeſcuiſſe narratur, multa proferuntur ex hiſtoriis de muſicæ mira vi ad animos deliniendos.

In ovibus ſpectatur balatus, qui etiam ad alia transfertur. Adeps, cujus eſus Judæis ſub pœna mortis erat prohibitus, ſed non ſine exceptione. Medulla, à qua agni pinguea מוחים quaſi medullati dicuntur. Lac, unde agnus ſubrumus Hebraice dicitur *agnus lactis*. Et ex eodem fit butyrum fere tam pingue quam ex bubulo. Lana, in qua obſervanda color, tonſio, uſus & corruptio. Color in Scriptura albus, candidus. Item Geſ. 30. & 31. niger, compunctus, maculoſus, λευκάνθης, grandinatus, quæ ſingula explicantur. Tonſionem male Schindlerus pro vulſione ſumpſit, à qua dicta vellera. Lanæ primarius uſus eſt in veſtibus. Sed & ex lana primitiæ, ejeemoſynæ, tributa, commercia, & variæ mulierum ταλαζωγίαι in Scriptura memorantur. In lanæ uſu lex prohibet שעטנז, id eſt lanæ cum lino mixtionem. Id Magiſtri intelligunt non ſolùm de lana ovis, ſed & de lana pinnæ margaritiferæ, de qua docemus quædam ignota. Laneæ quoque veſtes interdicuntur ſacerdotibus, cum in atrium interius ingrediuntur. Lanæ corruptio vel eſt ex externa vi, ut ſi ſit σητόβρωτος, vel ex interno morbo, ut cum laneæ veſti lepra adnaſcitur, de qua obiter diſputatur. Lobus auris in ove eſt בדל *bedal*. Cauda Hebraice אליה *alja*, in Oriente gravis & magni pretii, & ploſtello vehi ſolita. עצה *aſa* coccyx. יותרת *jotheret* maximus jecoris lobus, non reticulum aut membrana tenuis qua jecur obtegi dicitur, quomodo alii reddunt. חצר *chaſar* diaphragma. מכמה *mecaſſe* omentum. כליות *kelajoth* & מוחרת *tuchoth* renes, qui in ovibus ſunt pinguiſſimi, unde illis σφακελισμὸς gangrenæ ſpecies. קבה *keba* lactentis agni ventriculus, ut כרש *cheres*, jam ablactati. כסלים *cheſalim* ἰξύες lumbi, &c.

Ovium in Judæa & vicinis locis mirabilis eſt fœcunditas. Quod indicant nomina צאן *tſon* & צאנה *tſone* à fœcunditate facta. Proinde fortificare dicuntur per chiliades & myriades Pſ. 144. 3. Et illis indui paſcua tanquam veſte quâ obtegantur Pſ. 65. 14. Hinc in Scriptura paſſim occurrunt prodigioſæ ovium enumerationes. Erant ſcilicet gemelliparæ, ut habetur Cant. 4. 2. & 6. 5. ut quæ Græce διδυμα τρίδυτα dicuntur, & La-

& Latine *Ambegna oves.* Alicubi etiam creditæ bis in anno parere, ut in grege Labanis; quamvis id aſſeratur ſine certâ probatione.

Tam Hebræi quam Arabes ovium ætates & ſexus certis nominibus diſtinguunt. Agnus octavo die ad ſacrificium jam erat aptus Exod. 22. 30. & Levit. 22. 27. ut apud Plinium lib. 8. c. 15. Sed trimus in pleno robore Gen. 15. 9.

Agnus deſcribitur ut ζῶον ζωγρητικὸν Pſ. 144. 6. Proinde ut כר *kar* eſt agnus, ita כרכר *karker* ſaltare 2 Sam. 6. 14. nempe in agni modum. Et ab agni Græco nomine ἀρνευτὴς dicitur *urinator*; qui pronus in mare deſilit. Et hippurus piſcis ἀρνευτὴς, διὰ τὸ ζωηρὸς ἐξάπτεσθαι, *quia perpetuo ſaltat.*

Montibus gaudere ovillum pecus colligitur ex Exod. 3. 1. & Ezek. 34. 12. 13. Idem teſtantur poëtæ omnes. Unde verveci apud nos *montonis* nomen, ut apud Italos arieti.

Oves Homero ἀγχιστῆνες dicuntur, quia in metu ſe colligunt & mutuo premunt. Hinc Deus minatur fore ut Iſraelitæ, præ metu hoſtium ingruentium & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut oves Boſræ in caulis ſuis, cum lupus aut leo gregem infeſtant Mich. 2. 12. Græci habent πρίσατε ὡς θριγίον, quia pro בצרה *Boſra* legerunt בזרה *betſara* id eſt in anguſtia.

Vulgaris ovium paſtus herba eſt Pſ. 23. 1. 2. Sed in deſerto Iſraëlitarum oves manna paſtæ ſunt; ut in Præſiis apud Ælianum paſcebantur rore facchari, quod mannæ ſpecies fuit. Et apud nos roſcidis herbis in ine paſcuntur, ſed non niſi æſtivis menſibus. Vere enim & hyeme pruinoſa iis herba gravedinem creat, qui morbus ثرع *tharz* Arabice dicitur.

Poſt matutinum paſtum, oves hora diei quarta, quæ nobis eſt decima, deducebantur ad aquas, deinde ad umbram & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto iterum paſcebantur uſque ad occaſum Solis. Ad quem paſcendi morem alluditur Pſ. 23. 1. 2. Cant. 1. 7. Eſ. 49. 10. Ezek. 34. 13. Apoc. 7. 16. 17. Itaque Meſopotamiæ paſtores merito coarguit Jacob, quia cum greges ſuos circa Meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis Gen. 29. 7.

Ovis Syriacè نكبا *nekja* id eſt innocua, dicitur, quia mitiſſimum eſt animal. Et Fabius Maximus *Ovicula* cognomen habuit à clementia morum. Hinc Jerem. 11. 19. Propheta ſe fuiſſe ſcribit *inſtar agni* אלוף *manſueti, qui ducitur ad lanienam.* Et de Jeſu Chriſto dicitur Eſ. 53. 7. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente.* Sed paſtori imprimis oves morigeras ſe præbent, & quod ait Chriſtus Joh. 10. 4. *eum ſequuntur, & vocem ejus audiunt.* Quaſi omnium injuriis ſe patere ſentiant, cum à paſtore deſeruntur; nec poſſe aliter ſe tueri quàm ſi illi ſint morigeræ. Proinde nihil eſt tam uſiverum quam oves ſine paſtore. Quod Scriptura toties repetit, ut Num. 27. 17. 1 Reg. 22. 17. &c.

Levit. 22. 22. &c. enumerantur corporis vitia duodecim quæ pecudem ab aris excludunt. Quibus additur claudicatio ex Deut. 15. 20. & Malach. 1. 8. Sunt etiam animi vitia in ove. Puta ſi à grege aberret, ut in fine Pſ. 119. Eſ. 53. 6. & 1 Pet. 2. 25. Quo vitio ovis affecta Arabice vocatur كنوف *chanoph*, & morbus ipſe ڈول *thſaual.* Aliud in pecore vitium eſt, cum præ pinguedine laſcivit, petulanſque & petulcum eſt Ezek. 34. 16. 21. Arabice دعص *daiſa* de ove eſt hoc vitio laborare, quæ vox eſt maxime propria, & fugit Lexicographos. Aries qui cornu ferit Græce κερατίζειν & κερατίζεσθαι, Latine *conſicare* & *arietare* dicitur. Et paſſim in Hieronymo *ventilare cornibus*, quod ex Zacharia ſumptum eſt. In Daniele aries & hircus qui cornibus ſe mutuo impetunt Darium & Alexandrum ſignificant. Viſio ſimilis Syllæ obtigit, & Tarquinio Superbo.

Quamvis leones & urſi gregibus infeſti ſint 1 Sam. 17. 24. Jerem. 50. 17. Mich. 5. 8. Amos 3. 12. Ovis tamen nullum habet hoſtem lupo immaniorem, qui cum illâ perpetuas exercet inimicitias, eique terrarum ubivis bellum indicit implacabile. Unde Sirach. 13. 19. *Quid commune habeat lupus cum agno?* Et agni lupis opponuntur Matth. 7. 15. & 10. 16. Luc. 10. 3. Joh. 10. 12. Act. 20. 29. Hinc ut magna rerum converſio ſignificetur, ſimul habitare & paſci dicuntur agnus & lupus Eſ. 11. 6. & 65. 25.

Loca ovium proventu celebria Prophetæ in Judæa memorant Baſanem & Saronem, de quibus ſupra. Et Carmelum montem, non καρμηλαίσιον, qui ad Aquilonem eſt prope Ptolemaidem, ubi olim antrum Eliæ; & poſtmodum Jovis templum. Sed alium μεσημβρινὸν ad meridiem prope Hebronem, in quo degebat Nabal, qui mille habuit capras, & ovium tria millia 1 Sam. 25. 2. Proinde ad hunc Carmelum referuntur quæcunque habent Prophetæ de Carmeli paſcuis, ut Jer. 50. 19. Amos 1. 2. Mich. 7. 14. Extra Judæam Scriptura Mich. 2. 12. memorat *oves Boſra* (quæ Idumæorum aut Moabitarum urbs & regio fuit valde pecoroſa.) Et *Kedar* & *Nebajoth* Ezek. 27. 21. & Eſ. 60. 7. unde Cedrei & Nabatæi, quorum Plinius & alii meminerunt. Diodorus imprimis, qui Nabatæorum opes docet ſolis camelis atque ovibus conſiſtiſſe.

Quod unum explicandum ſupereſt, ut in aſinis & bobus, ita etiam in ovibus quædam facta ſunt, quę vel vera miracula fuerunt, aut habuerunt miraculi ſpeciem. Ut quod Abele de gregis ſui primogenitis offerente, ejus juſtitia patuit, *ipſo Deo munera teſtimonium perhibente* Hebr. 11. 4. Nam ſive Abelis ſacrificium ab igne cœlitus delapſo conſumptum fuerit, ut multi volunt; Aut cœleſti miraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, aut alio viſibili ſigno Deus Abelem Caino prætulerit, miraculo res non caruit. Nec quod Iſaaco in monte Morija jamjam immolando ſubſtitutus fuit aries in proximo vepreto hærens. Fuit etiam id θαυματῶδες, quod tam conſtanter Jacobi oves agnos objectis virgis concolores concipiebant. Nec ſine miraculo celebre illud vellus, pro Gedeonis voto, modo ſiccum fuit, modo roſcidum.

Sed illuſtrius miraculum nullum eſt quam quod Iſraëlitarum primogeniti, per agni ſanguinem ædium poſtibus aut ſuperliminari affuſum ab Ægyptiorum clade exempti ſunt. Illud enim ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem. Neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim fuere miracula quot agnorum millia cæſa. Denique nullibi habetur Chriſti typus tam expreſſus quam in agno Paſchali. Unde eſt quod à Johanne Chriſtus toties vocatur *agnus*, & à Paulo *Paſchas noſtrum.* Et ad cum refertur quod de agno lex ediderat, *non confringetur ullum ex ipſius.* Proinde viſum eſt de Judaico Paſchate tractare accuratius: Et ejus nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus & myſterium edifſerere.

In capris, poſt aliquot vocabula explicata quæ lectores ſuſpenſos tenent, de lana caprina diſputatur, & de caprino lacte. Neque de lana caprina tam futilis eſt concertatio quam poëta credidit. Captis enim lanam tribuit totus Oriens, quæ Syriace ܥܡܪܐ ܕܥܙܐ *amar izze*, id eſt lana caprarum dicitur. Unde Arabice مرعزى *marizza*, vel *merhazi*, ut vulgo ſcribunt. Ita ſcilicet vocatur capræ lanugo tenuiſſima ſub craſſioribus pilis latens, ex qua texuntur panni ſubtiliſſimi. Cum hujuſmodi pilis conſeruntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Michal iiſdem flavam Davidis cæſariem imitata eſt. 1 Sam. 19. 13. Ut in Apuleio Photis dominæ ſuæ, pro flavis juvenis quem deperibat capillis, flavos caprarum pilos attulit.

Ibidem occaſione ſumpta ex capris montis Galaad, de quibus in Cantico Solomon, docetur in eo monte proveniſſe arbores reſiniferas, quarum frondibus paſci capras habetur in Dioſcoride. Ac proinde à Moſe & Jeremia celebrari צרי *ſeri* ſeu reſinam ex terra Galaad. Quia novi interpretes in balſamum mutarunt contra hiſtoriæ fidem. Cum balſamum non provenerit trans Jordanem in terra Galaad, ſed cis Jordanem in valle Hierichuntina, ut ſcribunt Trogus, Strabo, Diodorus, Joſephus, Hegeſippus, Gorjonides, Levi, Kimchius, aliique.

Et quia lac caprarum maxime commendat Solomon Prov. 27. 27. Agitur de caprini lactis uſu & præſtantia, quem aliis longe præferunt medicorum filii. Proinde apud Poëtas Jovem aluit capra, quam *Amaltheam*, id eſt nutricem ex argumento vocant, deflexâ voce ex Phœnicià אמנתא *amantha*.

Subjungitur caput de hœdo qui Hebr. גדי *gueds*, unde nomen vico *Engueds*, & *vineis Engueds* Cant. 1. 14. quibus vicina balſameta ſignificari ſtatuunt multi veterum, quia vinearum ſpeciem habuerunt. Ibidem hœdina caro docetur fuiſſe olim in deliciis, & ab Iſaaco pro ferina potuiſſe haberi, quia capreoli carnem ſapore refert. Et accurate exponitur lex quæ hœdum vetat coquere in lacte matris Exod. 23. 19. Et quatuor illius interpretationibus rejectis, quinta aſſentur & confirmatur.

Ad locum Levit. 17. 7. docetur hircos in Ægypto fuiſſe impenſe cultos, iiſque mulieres fœde ſe ſubmiſiſſe, tanquam religione adductas. Panemque & Satyros pingi τραγοπροζωτε, atque inde traxiſſe nomen. Et in eadem ſpecie dæmones ſibi placere. Nec fruſtra Atydi hirquinum nomen ab Arnobio tribui. Item quod juxta Varronem hircus unus denis capris ſufficit Moſem ſubindicare Gen. 32. 14. Denique magnificum hirci inceſſum, cum barbæ & ſexus fiduciâ gregem præit, tam ab Ælliano deſcribi quam à Solomone Prov. 30. 31. De Janne & Jambre quædam obiter inſeruntur, & de magia Ægyptiorum.

In capite de *Azazele* rejiciuntur qui *Azazelem* putant eſſe montis nomen, aut ſic appellari hircum in deſertum abiturum, aut averruncum dæmonem, cui hircus ille ſit oblatus. Cum *Azazel* ſit plurale Arabicum quo ſignificantur remota loca ad quæ deductus hircus à grege ſeponebatur. Ritus quo id fiebat plenius ediſſeritur, & myſterium explicatur. Notandum imprimis quod Hebræi referunt, fruſtum panni coccineum hirci capiti imponi ſolitum plerumque exalbuiſſe in ſignum propitiationis. Sed annis quadraginta ante excidium Templi Hieroſolymitani deſiſſe hoc miraculum. Quia ſcilicet tum Chriſti morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta eſt. Neque ulla propitiatio facta, poſt Chriſtum ab illis rejectum, & ignominioſæ morti traditum. Quod recutitos doctores non lateret, niſi velum haberent non corporis ſed animi oculis oppanſum, ut notat Paulus 2 Cor. 3. 14. 15.

Cum canis Hebræo nomine כלב *keleb*, conferuntur *kelesh*, nomen unius è Davidis filiis. Et quod Nabal *Kalebi* dicitur, id eſt Κυνικὸς ſi Græcos ſequimur. Et Ἀσκλήπιος vel *Æſculapius*, quo nomine Phœnices Deum vocarunt canis lacte nutritum. Canem latrare legitur Iſ. 56. 10. fremere aut tumultuari Pſ. 59. 7. hirrire Exod. 11. 7. Canum cibus ſunt micæ ſeu fruſtula quæ ex menſa cadunt Matth. 15. 27. Caro Exod 22. 30. Cadavera 1 Reg. 4. 11. Σπύρα Phil. 3. 8. Proprius vomitus Prov. 26. 11. Lingit idem tam aliena vulnera quam propria Luc. 16. 21. Potus eſt aqua, quam lambendo bibit Jud. 7. 5. Obiter cur excluſi fuerint Gideonis milites, qui aquam non lambebant more canum. Quamvis ad parietem canes crure ſublato mingant, non tamen ad canes ſed ad viros pertinere probatur quod in Prophetis toties legitur, neminem ſuperfuturum aut ſuperfuiſſe qui mingat ad parietem. Nempe etiam in atroci bello ſoli viri cædebantur Gen. 34. 25. Num. 31. 7. &c. Neque enim in hoſtes ultenus grafari lex permittebat Deut. 20. 13. 14.

Canum vigilantia laudatur. Et nocturna divagatio Pſ. 59. 7. 15. Et rara in dominos fides, quibus ſe viæ comites præſtant, & caudâ abblandiuntur Tob. 5. 23. & 11. 3. in Vulgata. Ibidem obiter actum de canum ſomno & ſomniis. Et quæritur an κυνάριον ſint Melitæi catelli, Matth. 15. 27. Et זרזיר מתנים, canis vertagus Prov. 30. 31. Canes pecoris cuſtodes deſcribuntur Job. 30. 1. Cum canibus conferuntur paſtores Iſ. 56. 10. Utin Horo Apolline ſacri ſcribę. *Caput canis* dicitur qui præficitur canibus 2 Sam. 3. 8. quod munus eſt viliſſimum. Quia canis ipſe vile eſt animal Eccleſ. 9. 4. & 1 Sam. 24. 15. &c.

Multis vitiis laborant canes. Hinc eſt quod canum nomine profani ſignificantur Matth. 7. 6. infideles Matth. 15. 26. piorum hoſtes Pſ. 22. 17. 21. impuri homines Apoc. 22. 15. paſtores mercenarii Iſ. 56. 10. Multi canes pigri ſunt & ſomniculoſi, quales ibi deſcribuntur. Et horum proprium τὸ λαίδορον. Proinde viatoribus plerumque infeſti ſunt, qui baculis coguntur in eos ſe tueri 1 Sam. 17. 43. Hyperbolicum igitur eſt, aut prorſus miraculoſum, ſi verbo datur venia, quod legitur Exod. 11. 7. nullum canem hirriviſſe in Iſraelitas ex Ægypto excedentes. Quæritur quid ſit canem alimbus tenere Prov. 26. 17. Et docetur quanta ſit canum impudentia & voracitas in Iſ. 56. 11. Et propter immunditiam canes & ſues in Scriptura ſæpe jungi. Nec licuiſſe canem vel pretium canis offerre Deut. 23. 18. & Iſ. 66. 3. Tamen in Ægypto canes fuere in magno cultu, & alibi in ſacrificiis admiſſi. Hyæna cani quam adverſa ſit Sirach. 13. 20. *Canis ad vincula* Proverbium ex Græca Verſione petitum, ſed corruptâ Prov. 7. 24. quæ à nobis reſtituitur.

Suum vitium eſt μωμία, unde illis Hebræum nomen. Judæa neque ſues neque ſubulcos ullos habuit. Quod Porphyrius quoque aſſerit. Hinc in Chriſti parabola filius acolaſtus porcos in Judæa non pavit, ſed in remota regione. Et Gadara urbs in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, Græca fuit non Judaica. Ineolas pro Gadarenis Gergeſenos vocat Matthæus tanquam à Gergeſæis oriundos. Niſi quis malit Geraſenos cum Hieronymo legere, quia Gadara & Geraſa vicina erant oppida. Et tot porcorum domini potuerunt utriuſque eſſe ineolæ.

Sues autem ideo Judæa non habuit, quia ſus vulgo hominum non niſi mortuus prodeſt. Judæis autem ne mortuus quidem. Cum eum tam ad eſum quam ad ſacrificia adhiberi lex prohibeat. Cujus prohibitionis cauſæ commentitiæ refelluntur, veræ aſſeruntur. Et obſervantur hæc quinque. 1. Legem quæ porcinam vetat fuiſſe valde præciſam. 2. Judæorum hoſtibus inde natam eſſe occaſionem illos acriter infectandi. 3. Non tamen ideo vere pios ab exacta ejus obſervatione potuiſſe deterreri. 4. Vicinas quoque gentes non paucas à ſue abſtinuiſſe. 5. Has leges à Chriſto & Apoſtolis fuiſſe antiquatas.

Explicantur parabolæ à ſuibus deſumptæ. *Ut annulus aureus in naſo ſues, ita formoſa mulier, & perverſi animi* Prov. 11. 21. Quia forma corporis pravæ mulieri tam male convenit quam ſui annulus aureus. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis, ne conculcent eas pedibus, & vos converſi lacerent*, Matth. 7. 6. id eſt Evangelii myſteria profanis ne prædicate, qui non ſolum ea deſpiciunt, ſed etiam in vos concitantur, & ex verbi contemptoribus fiunt acerrimi perſecutores. Neque porcorum nomine hîc opus eſt apros intelligere. Homines enim lacerari etiam à domeſticis porcis ex Strabone, Plinio & Polluce probamus. *Sus lota rediens ad volutabrum eam* 2 Pet. 2. 22. De iis dicitur qui flagitia jam expiata iterant.

Sues linxiſſe Nabothi & Achabi ſanguinem perperam habet Græca verſio 1 Reg. 21. 19. & 22. 38. cum nihil tale Hebræa referant, nec in Judæa ſues ulli fuerint, ut jam diximus. Iiſdem Job. 5. 4. καλαβιβάζει de impiorum poſteris, id eſt ſumme vilescant, & in maximo contemptu ſint, ut apud Judæos κύλαβροι ſeu porcelli, quibus

quibus nihil fuit deſpectius. Et ſubulci quoque viliſſimi. Unde eſt quod ἀκολάστων Chriſtus ad paſcendos porcos tradit rus fuiſſe amandatum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus. Ita Ægyptii ſubulcos tanquam profanos homines à templorum aditu arcebant. Nec illos in Græcia multo meliore loco fuiſſe, vel ex eo colligas quod in Bucolicis locum non habent.

Κεράτια *ſiliquæ*, porcorum cibus Luc. 15. 16. non ſunt leguminum λοβοί, ut putarunt novi interpretes, ſed fructus arboris ceroniæ vel ceratoniæ, qui Hebræis & Syris חרוב *charub* dicitur, & Arabibus quoque خروب *charub* vel خرنوب *charnub*. Hujus varias ſpecies enumeramus, maxime ex Arabum ſcriptis. Tenuiorum eſt cibus in Horatio, Perſio & Juvenali: Et porcorum cibus in Columella.

Hæc de pecore & jumentis libro ſecundo. Sequitur tertius de feris. Quę licet majore numero, non tamen minus detinent, quia cum homine minus habent commercii, ac proinde minus notæ ſunt. In his agmen ducit leo, qui rex ferarum eſt. Hujus diverſi nomina poſtquam multo aliter explicavimus quam vulgus ſolet, Judæam & vicina loca docemus ſcatere leonibus, & inde eſſe quod Prophetę illorum tam ſæpe meminerunt. Naturam quod attinet, leonem eſſe ferarum fortiſſimum Jud. 14. 18. Nihil timere Nahum. 2. 12. Limis non intueri. Dormire ubivis, quaſi ſciat neminem eſſe qui ſe excitare audeat Gen. 49. 9. & Num. 24. 9. Metu non retrocedere, etiamſi multi ingruant Prov. 30. 30. Eſ. 31. 4. Aut ſi tandem numero cedat, ſæpe converti & reſiſtere. Scriptura in leone quinque notat terribilia. Primo faciem 1 Par. 12. 8. Id eſt virilem illam ſpeciem de qua tam egregie Philoſophus in Phyſiognomonicis. Secundo magnificum inceſſum Prov. 30. 30. quem poſt Ariſtotelem Arabes accurate deſcribunt. Tertio rugitum Amos 3. 8. &c. Quem pugnaturi Parthi imitantur, & cum Gange confert Oppianus. A quo ſtatim ſequitur cædes & dilaceratio Ezek. 22. 25. Unde eſt quod rugitu leonis deſolari terra dicitur. Ezek. 19. 7. Antecedens pro conſequente. Quarto paſſim os & dentes, quorum illud vaſtiſſimum, hi ferrei & duriſſimi. Quinto manum 1 Sam. 17. 37. id eſt pedes anteriores, quinque digitis armatos, & unguibus fortiſſimis, longiſſimis, acutiſſimis, quos magnâ curâ ſervat. Inde natum Proverbium, *cognoſce ex ungue leonem.*

Leones Prophetæ deſcribunt ſylvicolas & monticolas. Proinde leguntur à præda aſcendere Gen. 49. 9. Et à leonibus vehi fingitur montana Dea Cybele. Ad urbes cur quandoque accedant diſquiritur ad Jerem. 5. 6. Horum luſtra variis nominibus vocant Hebræi & Arabes pro varietate ſitus.

Leo noctu venatur Pſ. 104. 20. 21. Inſidioſum eſſe animal, perperam negat Philoſophus, cum contrarium Prophetæ aſſerant, & alii ſcriptores omne genus. In prædam inſilit Deut. 33. 22. Lingit ſanguinem Num. 23. 24. Oſſa frangit Eſ. 38. 13. Carnes diſcerpit Pſ. 7. 3. Cor præcipue appetit Oſ. 13. 8. Quæ ſingula multis explicamus. Loca à leonibus vaſtata memorantur in Jerem. 2. 15. & 4. 7. &c.

Lea marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat. Proinde à Prophetis læna ſæpe cenſetur inter leones ferociſſimos. Illam tantum ſemel parere, nec niſi unum catulum, qui matris vulvam diſcerpat fabuloſum eſt. Cum numeroſam illi prolem tam Philoſophus quam Prophetæ tribuant Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12.

Quod aſſerit Græca verſio Job. 6. 7. fœtere leonis halitum, verum quidem eſt, ſed in Hebræo non extat. Fons erroris aperitur.

Deus judicia ſua per leones ſæpe exercuit, quandoque in populos integros, ut in Moabitas Eſ. 15. 9. & in Cuthæos 2 Reg. 17. 25. Quandoque in **privatos homines**, ut cum à leone interemptus eſt Propheta Judæus qui Bethele rediit aliâ viâ quam juſſus fuerat, & cum Bethelenſi Propheta contra vetitum convivatus eſt 1 Reg. 13. 24. Item alius qui Dei nomine juſſus ſodalem ſuum percutere, mandato parere renuit 1 Reg. 20. 35. 36. Et quum in Danielem mites fuerant Babylonici leones, tam truces ſe præſtiterunt in ejus obtrectatores. Sed innocentiæ Danielis acceſſit fides, per quam obſtruxit ora leonum Dan. 6. 23. & Hebr. 11. 33. Ita in Actis Martyrum qui ſub Diocletiano paſſi ſunt, cum Ciliciæ Proconſul Numerius Maximus feras immitti juſſiſſet in pios viros Andronicum & Tharacum, illi immanis urſus, huic læna pepercit, licet ab ipſo provocata. Non tamen id perpetuum. Quia non ſolum potentiam ſuam in piis liberandis Deus eminere vult, ſed & illorum patientiam in ſuppliciis ferendis pro cauſa veritatis. Proinde fidiſſimus Chriſti ſervus Ignatius propter Chriſti nomen à leonibus ſub Trajano diſcerptus eſt. Neque dubium eſt quin piorum multi alio eodem lethi genere occubuerint. Populi enim ab Ethnicis ſacerdotibus proritati ſumma votorum hæc fuit tum temporis, ut in amphitheatris Chriſtiani leonibus objicerentur. Itaque quamprimum Polycarpus Smyrnæ Epiſcopus apud Proconſulem profeſſus eſt ſe Chriſtianum eſſe, & per præconem res innotuit, populus magna voce rogavit Aſiæ præfectum Philippum, ἵνα ἐπιῇσῃ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα, *ut in Polycarpum leonem immitteret.* Et hęc Tertulliani nota ſunt Apologet. cap. 40. *Si Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtatit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianos ad leonem.*

Leones vel aperta vi, vel venatorum technis & dolis ſubjici etiam ex Scriptura patet. Prioris exemplum eſto quod Samſon prope Timnatham leunculum cum rugitu in ſe irruentem, laceravit ut hœdum, cum nihil haberet in manu Jud. 14. 5. Et cum patris ſui pecora paſcebat David, ſive urſus, ſive leo ovem è grege auferebat, is pecudem ex ore ejus eruebat, & in ſe inſurgentem barbâ vel mento arreptum percutiebat & necabat 1 Sam. 17. 34. Ita enim accipienda eſſe Davidis verba non dubitabit quiſquis rationes noſtras perpendet. Rurſus idem ille Banaja quem prætorianis militibus præfecit David, leonem die nivoſo in media foſſa percuſſiſſe legitur 2 Sam. 23. 20.

In venatorum artibus ſunt foveæ in quas leones ſpe prædæ illecti incidunt imprudentes. Item retia in quæ clypeorum colliſione & facium multo lumine territi ſe conjiciunt. Unci denique ferrei quibus trahuntur in caveas ad id paratas. Quæ omnia tangit Ezekiel cap. 19. verſ. 4. 8. 9. Neque audiendus Julius Pollux qui leonem negat retibus poſſe capi. Oppianus enim multos deſcribit quibus artibus in illa impellatur, idque circa Euphratem, ubi ſcripſit Ezekiel, quod maxime notandum eſt.

Cum leone in laudem Scriptura confert 1. Deum, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat. 2. Chriſtum, qui piis agnus, impiis eſt leo de tribu Judæ. 3. Angelos in Ezekiele & Johanne. 4. Juſtos qui inſtar leonum confidunt, conſcientiæ ſuæ theatro tuti. 5. Viros fortes, quibus tribuitur cor, facies & fortitudo leonis. 6. Reges qui hominibus imperant, ut leones feris. 7. Judæos olim, roboris & potentiæ nomine. 8. Speciatim tribus Judæ, Gadis & Danis. Ibi obiter multa docentur. Loca quæ Deo videntur ferinos aut belluinos affectus tribuere θεοπρεπῶς eſſe intelligenda. Prophetarum minas cum leonis rugitu recte conferri. Iis Prophetas non delectari, ſed ad munus ſuum exequendum vel invitos adigi, nec poſſe Deum excutere. Rugitum quoque appellari Evangelii prædicationem, & quorſum. Quatuor animalia Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. quatuor eſſe Archangelos terrarum orbi præfectos. Judæos hoſtium ſanguinem proprie non bibiſſe, nec in eo pedes laviſſe aut immerſiſſe, prout habetur in Prophetis, ſed hæc aliud ſignificare. Animalia quatuor in Judæorum

Ibidem occaſione ſumpta ex capris montis Galaad, de quibus in Cantico Solomon, docetur in eo monte proveniſſe arbores reſiniferas, quarum frondibus paſci capras habetur in Dioſcoride. Ac proinde à Moſe & Jeremia celebrari צרי *tſeri* ſeu reſinam ex terra Galaad. Quia novi interpretes in balſamum mutarunt contra hiſtoriæ fidem. Cum balſamum non proverierit trans Jordanem in terra Galaad, ſed cis Jordanem in valle Hierichuntina, ut ſcribunt Trogus, Strabo, Diodorus, Joſephus, Hegeſippus, Gorjonides, Levi, Kimchius, aliique.

Et quia lac capratum maxime commendat Solomon Prov. 27. 27. Agitur de caprini lactis uſu & præſtantia, quem aliis longe præferunt medicorum filii. Proinde apud Poëtas Jovem aluit capra, quam *Amaltheam*, id eſt nutricem ex argumento vocant, deflexâ voce ex Phœnicia אמנתא *amantha*.

Subjungitur caput de hœdo qui Hebr. גדי *gnedi*, unde nomen vico *Engaddi*, & *vineis Engaddi* Cant. 1. 14. quibus vicina balſameta ſignificari ſtatuunt multi veterum, quia vinearum ſpeciem habuerunt. Ibidem hœdina caro docetur fuiſſe olim in deliciis, & ab Iſaaco pro ferina potuiſſe haberi, quia capreoli carnem ſapore refert. Et accurate exponitur lex quæ hœdum vetat coquere in lacte matris Exod. 23. 19. Et quatuor illius interpretationibus rejectis, quinta aſſeritur & confirmatur.

Ad locum Levit. 17. 7. docetur hircos in Ægypto fuiſſe impenſe cultos, iiſque mulieres fœde ſe ſubmiſiſſe, tanquam religione adductas. Panemque & Satyros pingi τραγοπροσώπους, atque inde traxiſſe nomen. Et in eadem ſpecie dæmones ſibi placere. Nec fruſtra Atydi hirquinum nomen ab Arnobio tribui. Item quod juxta Varronem hircus unus denis capris ſufficit Moſem ſubindicare Gen. 32. 14. Denique magnificum hirci inceſſum, cum barbæ & ſexus fiduciâ gregem præit, tam ab Æliano deſcribi quam à Solomone Prov. 30. 31. De Janne & Jambre quædam obiter inferuntur, & de magia Ægyptiorum.

In capite de *Azazele* rejiciuntur qui *Azazelem* putant eſſe montis nomen, aut ſic appellari hircum in deſertum abiturum, aut averruncum dæmonem, cui hircus ille ſit oblatus. Cum *Azazel* ſit plurale Arabicum quo ſignificantur remota loca ad quæ deductus hircus à grege ſeponebatur. Ritus quo id fiebat plenius ediſſeritur, & myſterium explicatur. Notandum imprimis quod Hebræi referunt, fruſtum panni coccineum hirci capiti imponi ſolitum plerumque exalbuiſſe in ſignum propitiationis. Sed annis quadraginta ante excidium Templi Hieroſolymitani deſiſſe hoc miraculum. Quia ſcilicet tum Chriſti morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta eſt. Neque ulla propitiatio facta, poſt Chriſtum ab illis rejectum, & ignominioſæ morti traditum. Quod recutitos doctores non lateret, niſi velum haberent non corporis ſed animi oculis oppanſum, ut notat Paulus 2 Cor. 3. 14. 15.

Cum canis Hebræo nomine כלב *keleb*, conferuntur *kileab*, nomen unius è Davidis filiis. Et quod Nabal *Kalebs* dicitur, id eſt Κυνικὸς ſi Græcos ſequimur. Et Ἀσκάλωβ- vel *Aſcalapum*, quo nomine Phœnices Deum vocarunt canis lacte nutritum. Canem latrare legitur Iſ. 56. 10. fremere aut tumultuari Pſ. 59. 7. hirrire Exod. 11. 7. Canum cibus ſunt micæ ſeu fruſtula quæ ex menſa cadunt Matth. 15. 27. Caro Exod. 22. 30. Cadavera 1 Reg. 4. 11. Σκύβαλα Phil. 3. 8. Proprius vomitus Prov. 26. 11. Lingit idem tam aliena vulnera quam propria Luc. 16. 21. Potus eſt aqua, quam lambendo bibit Jud. 7. 5. Obiter cur excluſi fuerint Gideonis milites, qui aquam non lambebant more canum. Quamvis ad parietem canes crure ſublato mingant, non tamen ad canes ſed ad viros pertinere probatur quod in Prophetis toties legitur, neminem ſuperſuturum aut ſuperfuiſſe qui mingat ad parietem. Nempe etiam in atroci bello ſoli viri cædebantur Gen. 34. 25. Num. 31. 7. &c. Neque enim in hoſtes ulterius graſſari ira permittebat Deut. 20. 13. 14.

Canum vigilantia laudatur. Et nocturna divagatio Pſ. 59. 7. 15. Et rara in dominos fides, quibus ſe viæ comites præſtant, & caudâ abblandiuntur Tob. 5. 23. & 11. 3. in Vulgata. Ibidem obiter actum de canum ſomno & ſomniis. Et quæritur an κυνάρια ſint Mellitæi catelli, Matth. 15. 27. Et זרזיר מתנים, canis vertagus Prov. 30. 31. Canes pecoris cuſtodes deſcribuntur Job. 30. 1. Cum canibus conferuntur paſtores Iſ. 56. 10. Ut in Horo Apolline ſacri ſcribę. *Caput canis* dicitur qui præficitur canibus 2 Sam. 3. 8. quod munus eſt viliſſimum. Quia canis ipſe vile eſt animal Eccleſ. 9. 4. & 1 Sam. 24. 15. &c.

Multis vitiis laborant canes. Hinc eſt quod canum nomine profani ſignificantur Matth. 7. 6. infideles Matth. 15. 26. piorum hoſtes Pſ. 22. 17. 21. impuri homines Apoc. 22. 15. paſtores mercenarii Iſ. 56. 10. Multi canes pigri ſunt & ſomniculoſi, quales ibi deſcribuntur. Et horum proprium τὸ λοίδορον. Proinde viatoribus plerumque infeſti ſunt, qui baculis coguntur in eos ſe tueri 1 Sam. 17. 43. Hyperbolicum igitur eſt, aut prorſus miraculoſum, ſi verbo datur venia, quod legitur Exod. 11. 7. nullum canem hirriviſſe in Iſraëlitas ex Ægypto excedentes. Quæritur quid ſit canem annibus tenere Prov. 26. 17. Et docetur quanta ſit canum impudentia & voracitas in Iſ. 56. 11. Et propter immunditiam canes & ſues in Scriptura ſæpe jungi. Nec licuiſſe canem vel pretium canis offerre Deut. 23. 18. & Iſ. 66. 3. Tamen in Ægypto canes fuere in magno cultu, & ubi in ſacrificiis admiſſi. Hyæna cani quam adverſa ſit Sirach. 13. 20. *Canu ad vincula* Proverbium ex Græca Verſione petitum, ſed corruptâ Prov. 7. 24. quæ à nobis reſtituitur.

Suum vitium eſt μυωπία, unde illis Hebræum nomen. Judæa neque ſues neque ſubulcos ullos habuit. Quod Porphyrius quoque aſſerit. Hinc in Chriſti parabola filius acolaſtus porcos in Judæa non pavit, ſed in remota regione. Et Gadara urbs in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, Græca fuit non Judaica. Incolas pro Gadarenis Gergeſenos vocat Matthæus tanquam à Gergeſæis oriundos. Niſi quis malit Geraſenos cum Hieronymo legere, quia Gadara & Geraſa vicina erant oppida. Et tot porcorum domini potuerunt utriuſque eſſe incolæ.

Sues autem ideo Judæa non habuit, quia ſus vulgo hominum non niſi mortuus prodeſt. Judæis autem ne mortuus quidem. Cum eum tam ad eſum quam ad ſacrificia adhiberi lex prohibeat. Cujus prohibitionis cauſæ commentitiæ refelluntur, veræ aſſeruntur. Et obſervantur hæc quinque. 1. Legem quæ porcinam vetat fuiſſe valde præciſam. 2. Judæorum hoſtibus inde natam eſſe occaſionem illos acriter infectandi. 3. Non tamen ideo vere pios ab exacta ejus obſervatione potuiſſe deterreri. 4. Vicinas quoque gentes non paucas à ſue abſtinuiſſe. 5. Has leges à Chriſto & Apoſtolis fuiſſe antiquatas.

Explicantur parabolæ à ſuibus deſumptæ. *Ut annulus aureus in naſo ſues, ita formoſa mulier, & perverſi animi* Prov. 11. 21. Quia forma corporis pravæ mulieri tam male convenit quam ſui annulus aureus. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis, ne conculcent eas pedibus, & vos converſi lacerent*, Matth. 7. 6. id eſt Euangelii myſteria profanis ne prædicate, qui non ſolum ea deſpiciunt, ſed etiam in vos concitantur, & ex verbi contemptoribus fiunt acerrimi perſecutores. Neque porcorum nomine hîc opus eſt apros intelligere. Homines enim lacerari etiam à domeſticis porcis ex Strabone, Plinio & Polluce probamus. *Sus lota reduxit ad volutabrum canis* 2 Pet. 2. 22. De iis dicitur qui flagitia jam expiata iterant.

Sues linxiſſe Nabothi & Achabi ſanguinem perperam habet Græca verſio 1 Reg. 21. 19. & 22. 38. cum nihil tale Hebræa referant, nec in Judæa ſues ulli fuerint, ut jam diximus. Iiſdem Job. 5. 4. κολαζωθήσεται de impiorum poſteris, id eſt ſumme vileſcant, & in maximo contemptu ſint, ut apud Judæos πίλαξ ſeu porcelli, quibus

quibus nihil fuit deſpectius. Et ſubulei quoque viliſſimi. Unde eſt quod Aeoliſtum Chriſtus ad paſcendos porcos tradit rus fuiſſe amandatum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus. Ita Ægyptii ſubulcos tanquam profanos homines à templorum aditu arcebant. Nec illos in Græcia multo meliore loco fuiſſe, vel ex eo colligas quod in Bucolicis locum non habent.

Κεράτια *ſiliquæ*, porcorum cibus Luc. 15. 16. non ſunt leguminum λοβοί, ut putarunt novi interpretes, ſed fructus arboris ceroniæ vel ceratoniæ, qui Hebræis & Syris חרוב *charub* dicitur, & Arabibus quoque خروب *charub* vel خرنوب *charnub*. Hujus varias ſpecies enumeramus, maxime ex Arabum ſcriptis. Tenuiorum eſt cibus in Horatio, Perſio & Juvenali: Et porcorum cibus in Columella.

Hæc de pecore & jumentis libro ſecundo. Sequitur tertius de ferís. Quę licet majore numero, non tamen minus detinent, quia cum homine minus habent commercii, ac proinde minus notæ ſunt. In his agmen ducit leo, qui rex ferarum eſt. Hujus diverſa nomina poſtquam multo aliter explicavimus quam vulgus ſolet, Judæam & vicina loca docemus ſcatere leonibus, & inde eſſe quod Prophetę illorum tam ſæpe meminerunt. Naturam quod attinet, leonem eſſe ferarum fortiſſimum Jud. 14. 18. Nihil timere Nahum. 2. 12. Limis non intueri. Dormire ubivis, quaſi ſciat neminem eſſe qui ſe excitare audeat Gen. 49. 9. & Num. 24. 9. Metu non retrocedere, etiamſi multi ingruant Prov. 30. 30. Eſ. 31. 4. Aut ſi tandem numero cedat, ſæpe converti & reſiſtere. Scriptura in leone quinque notat terribilia. Primo faciem 1 Par. 12. 8. Ideſt virilem illam ſpeciem de qua tam egregie Philoſophus in Phyſiognomonicis. Secundo magnificum inceſſum Prov. 30. 30. quem poſt Ariſtotelem Arabes accurate deſcribunt. Tertio rugitum Amos 3. 8. &c. Quem pugnaturi Parthi imitantur, & cum Gargę confert Oppianus. A quo ſtatim ſequitur cædes & dilaceratio Ezek. 22. 25. Unde eſt quod rugitu leonis deſolari terra dicitur. Ezek. 19. 7. Antecedens proconſequente. Quarto paſſim os & dentes, quorum illud vaſtiſſimum, hi ferrei & duriſſimi. Quinto manum 1 Sam. 17. 37. id eſt pedes anteriores, quinque digitis armatos, & unguibus fortiſſimis, longiſſimis, acutiſſimis, quos magnâ curâ ſervat. Inde natum Proverbium, *cognoſces ex ungue leonem.*

Leones Prophetæ deſcribunt ſylvicolas & montícolas. Proinde leguntur à præda aſcendere Gen. 49. 9. Et à leonibus vebi fingitur montana Dea Cybele. Ad urbes cur quandoque accedant diſquiritur ad Jerem. 5. 6. Horum luſtra variis nominibus vocant Hebræi & Arabes pro varietate ſitus.

Leo noctu venarur Pſ. 104. 20. 21. Inſidioſum eſſe animal, perperam negat Philoſophus, cum contrarium Prophetæ aſſerant, & alii ſcriptores omne genus. In prædam inſilit Deut. 33. 22. Lingit ſanguinem Num. 23. 24. Oſſa frangit Eſ. 38. 13. Carnes diſcerpit Pſ. 7. 3. Cor præcipue appetit Oſ. 13. 8. Quæ ſingula multis explicamus. Loca à leonibus vaſtata memorantur in Jerem. 2. 15. & 4. 7. &c.

Leæna marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat. Proinde à Prophetis leæna ſæpe cenſetur inter leones ferociſſimos. Illam tantum ſemel parere, nec niſi unum catulum, qui matris vulvam diſcerpat fabuloſum eſt. Cum numeroſam illi prolem tam Philoſophus quam Prophetæ tribuant Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12.

Quod aſſerit Græca verſio Job. 6. 7. fœtere leonis halitum, verum quidem eſt, ſed in Hebræo non extat. Fons erroris aperitur.

Deus judicia ſua per leones ſæpe exercuit, quandoque in populos integros, ut in Moabitas Eſ. 15. 9. & in Cuthæos 2 Reg. 17. 25. Quandoque in **privatos homines**, ut cum à leone interemptus eſt Propheta Judæus qui Bethele rediit aliâ viâ quam juſſus fuerat, & cum Bethelenſi Propheta contra vetitum convivatus eſt 1 Reg. 13. 24. Item alius qui Dei nomine juſſus ſodalem ſuum percutere, mandato parere renuit 1 Reg. 20. 35. 36. Et quam in Danielem mites fuerant Babylonici leones, tam truces ſe præſtiterunt in ejus obtrectatores. Sed innocentiæ Danielis acceſſit fides, per quam obſtruxit ora leonum Dan. 6. 23. & Hebr. 11. 33. Ita in Actis Martyrum qui ſub Diocletiano paſſi ſunt, cum Ciliciæ Proconſul Numerius Maximus feras immitti juſſiſſet in pios viros Andronicum & Tharacum, illi immanis urſus, huic leæna pepercit, licet ab ipſo provocata. Non tamen id perpetuum. Quia non ſolum potentiam ſuam in piis liberandis Deus eminere vult, ſed & illorum patientiam in ſuppliciis ferendis pro cauſa veritatis. Proinde fidiſſimus Chriſti ſervus Ignatius propter Chriſti nomen à leonibus ſub Trajano diſcerptus eſt. Neque dubium eſt quin piorum multi alii eodem lethi genere occubuerint. Populi enim ab Ethnicis ſacerdotibus proritati ſumma votorum hæc fuit tum temporis, ut in amphitheatris Chriſtiani leonibus objicerentur. Itaque quamprimum Polycarpus Smyrnæ Epiſcopus apud Proconſulem profeſſus eſt ſe Chriſtianum eſſe, & per præconem res innotuit, populus magna voce rogavit Aſiæ præfectum Philippum, ἵνα ἐπιῇσῃ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα, *ut in Polycarpum leonem immitteret.* Et hęc Tertulliani nota ſunt Apologet. cap. 40. *Si Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianos ad leonem.*

Leones vel aperta vi, vel venatorum technis & dolis ſubjici etiam ex Scriptura patet. Prioris exemplum eſto quod Samſon prope Timnatham leunculum cum rugitu in ſe irruentem, laceravit ut hœdum, cum nihil haberet in manu Jud. 14. 5. Et eum patris ſui pecora paſcebat David, ſive urſus, ſive leo ovem è grege auferebat, is pecudem ex ore ejus eruebat, & in ſe inſurgentem barbâ vel mento arreptum percutiebat & necabat 1 Sam. 17. 34. Ita enim accipienda eſſe Davidis verba non dubitabit quiſquis rationes noſtras perpendet. Rurſus idem ille Banaja quem prætorianis militibus præfecit David, leonem die nivoſo in media foſſa percuſſiſſe legitur 2 Sam. 23. 20.

In venatorum artibus ſunt foveæ in quas leones ſpe prædæ illecti incidunt imprudentes. Item retia in quę clypeorum colliſione & ſacium multo ſumine territi ſe conjiciunt. Unci denique ferrei quibus trahuntur in caveas ad id paratas. Quæ omnia tangit Ezekiel cap. 19. verſ. 4. 8. 9. Neque audiendus Julius Pollux qui leonem negat retibus poſſe capi. Oppianus enim multis deſcribit quibus artibus in illa impellatur, idque circa Euphratem, ubi ſcripſit Ezekiel, quod maxime notandum eſt.

Cum leone in laudem Scriptura confert 1. Deum, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat. 2. Chriſtum, qui piis agnus, impiis eſt leo de tribu Judæ. 3. Angelos in Ezekiele & Johanne. 4. Juſtos qui inſtar leonum confidunt, conſcientiæ ſuæ theatro tuti. 5. Viros fortes, quibus tribuitur cor, facies & fortitudo leonis. 6. Reges qui hominibus imperant, ut leones ferís. 7. Judæos olim, roboris & potentiæ nomine. 8. Speciatim tribus Judæ, Gadis & Danis. Ibi obiter multa docentur. Loca quæ Deo videntur ſcrinos aut belluinos affectus tribuere θεοπρεπῶς eſſe intelligenda. Prophetarum minas cum leonis rugitu rectè conferri. Iis Prophetas non delectari, ſed ad munus ſuum exequendum vel invitos adigi, nec poſſe Deum excutere. Rugitum quoque appellari Evangelii prædicationem, & quorſum. Quatuor animalia Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. quatuor eſſe Archangelos terrarum orbi præfectos. Judæos hoſtium ſanguinem proprie non bibiſſe, nec in eo pedes laviſſe aut immerſiſſe, prout habetur in Prophetis, ſed hæc aliud ſignificare. Animalia quatuor in Judæorum

vexillis picta fuiſſe falſo tradi, cum ob alias cauſas, tum quia Judæi nullas imagines habebant. De his animalibus non agi Pſal. 68. 11. דודאים *dodaim* Gen. 30. 14. non eſſe mandragoras, nec mandragoras eſſe ἀφροδισιάζους ut multi volunt.

Cum leone in malam partem conferuntur, 1. Diabolus. 2. Impii & Dei hoſtes, & fidelium. 3. Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur. 4. Gentes bellicoſæ & rapaces, ut Ægyptii, Chaldæi, Niniviræ. Et Babylonicum imperium in Daniele. 5. Judæi in Deum rebelles. 6. Moroſi, contentioſi & facile irritabiles. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius. Leonis etiam partes, ut dentes, maxillæ, os, caput, in malam partem ſumuntur. Docetur obiter quomodo diabolus rugire dicatur, obambulare, & homines vorare. Quo ſenſu lupus, pardus, leo & urſus ſcribantur in Eccleſia degere Eſ. 11. 6. 7. Qui ſuper leonem & aſpidem etiam ad literam inceſſerint. Quid ſit φανταισιοπτόν Sirach 4. 34.

Pro mantiſſa afferitur vera lectio loci παλιγγενεσίαν Pſ. 22. 17. כארו (*caru*) *foderunt manus meas & pedes meos.* Pro quo abhinc aliquot ſeculis Judæi perperam ſcribunt כארי (*caari*) *ſicut leo.* Cum כארו *caru* legerint Seniores, Aquila, Hieronymus, Syrus, Arabs, Æthiops, ipſi etiam Maſorethæ. Et novæ lectioni hodieque repugnent quædam exemplaria, quod Judæi quoque agnoſcunt. Nec ullus ſenſus commodus ex illa poſſit erui. Non tamen inde ſequitur Judæos Hebræum textum malitioſe corrupiſſe.

Pardo dant Arabes ſecundum à leone locum. Eundem cum leone ſæpe jungunt ſacri ſcriptores. נמר *namer* dicitur à maculis, ut panthera Latine *Varia.* Ad Hebræum פרדס *pardes*, quo ſignificatur hortus, alludunt πάρδος & παρδάλεις, quia ut hortus floribus, ita pardus maculis diſtinguitur. Hæ maculæ Hebr. חברבורות *chabarburoth* dicuntur quia lividæ, & Chald. שלט *ſcutula*, quia pardus illis eſt ſcutulatus. Hab. 1. 8. Aſſyriorum equi leguntur eſſe pardis leviores, nempe ſaltu & curſu. Utroque enim pardi pollent, non ſolum ſaltu ut nonnullis placet. Idem animal inſidioſum Oſ. 13. 7. & in Judæorum urbes vigilat Jerem. 5. 6. Pardum cum hœdo cubare quam ſit inſolens notatur in Eſ. 11. 6. Alexandrum & Græcorum monarchiam in multis pardo fuiſſe ſimilem docetur in Dan. 7. 6. A pardis loca dicta Num. 32. 3. &c. Locum Oſ. 13. 7. Veteres reddunt, *ut pardus in via Aſſyria*, Recentiores, *ut pardus in via ſpeculabor.* Prius tuetur Liveleius non contemnendis rationibus.

Cum pardo conferuntur feræ ſimiles tigris, lynx, panthera, panther, leopardus. Tigris Ariſtoteli animal κωδίας, aliis leonis, aliis pardi, aliis thois ſpecies. Sed exceptis maculis leoni eſt ſimilior. Romæ primum ſub Auguſto viſus eſt, exinde ex Parthis ſæpe allatus. Animal animo, robore & velocitate inſigne. Pellis in pardo per maculas, in tigri per longas tænias diſtincta eſt, unde virgata dicta. In Oryngibus equis, alii pardo, alii tigri ſimiles. Et in menſis ex cedro aliæ tigrinæ, aliæ pantherinæ. Tigris Arabice & Perſice *babr*, *bered* & *phurunk* vocatur. *Bered* quaſi *veredus:* Et *phurunk* quaſi πρόσωπος celer curſor. Matrem ex vento concipere fabuloſum eſt: Per vitreas ſphæras deludi etiam tradunt Arabes. Non tamen quo modo narrant Ambroſius & Claudianus.

Lynx animal eſt Indicum, Baccho ſacrum, maculoſum, pardo ſimile, ſed magis ſimum, ſummis auribus hirſutum, acerrimi viſus, ſalva maxime valens, prædam tenaciſſime retinens, δύσοπτος, timidum, imbelle & fugax, cujus urina in lapidem lyncurium concreſcit. Ita deſcribunt veteres. Sic apud Arabes الفهد *alphehed* ad pardum maxime accedit, & ad venationem cum illo inſtituitur, & à naſi depreſſione alio nomine خشم *choſhm* dicitur. Idem igitur lynx & *alphehed*, quamvis deſcriptiones in omnibus non conveniant, quia lyncis hiſtoriæ multa fabuloſa aſſuta ſunt. Puta lacerari vulvam in partu, quod alii de lœna tradunt. Et clariſſime cernere, quod de Lynceo heroe ſcripſerant vetuſtiores, non de lynce quadrupede. Et ex ejus urina creari lyncurium, cum lapis lyncurius à lynce dictus nullus ſit, ſed Ligurius à Liguria, qui non alius quam ſuecinum. Interim Græcos latuit lyncem eſſe animal ſomnieuloſum, capitis gravedini & oſcedini obnoxium, & ita iracundum ut ſi prædam non aſſequatur, in venatorem irruat. Quod de τῷ *phehed* habent Arabes.

Pantheram & πάρδαλιν ſeu pardum ſpecie diverſa eſſe imo diverſiſſima animalia nonnulli magno niſu contendunt. Quod tamen falſum imo falſiſſimum eſſe probant hæ rationes. Romani ſcriptores camelopardalin ex camelo & panthera componi docent. Et à panthera dici παρδάλιον gemmam. Et pantheras aconito pardalianche necari. Et Cæcilio miſſas à Cicerone pantheras Plutarchus vocat παρδάλεις. Et quod Græci ſcribunt παρδάλεις magno eſſe corde, timidas, maleficas, ſolas animalium odoratas, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & hyænæ pelle admotâ earum pilos decidere, ad pantheras refert Plinius. Idem denique à pardis pantheras ſolo ſexu & candore diſtinguit.

Sed an ſpecie differant ὁ πάνθηρ & ἡ παρδάλις videbitur merito poſſe dubitari; cum ſcriptores ſæpe diſtinguant. Et pantherem deſcribat Oppianus ut minutum & imbelle animal. Nonnullis tamen ὁ πάνθηρ fera magnâ eſt & terribilis, maculoſa, odorata, catulos cæcos pariens, quæ τὰ παρδάλεως ſeu pantheræ propria ſunt. Omnino igitur πάνθηρ vox eſt æquivoca, & pro ratione ſubjecti varie exponenda. Oppiano enim πάνθηρ videtur eſſe thos, qui aliis ψανθήριον & λυκοπάνθης. Sed in majoribus feris ὁ πάνθηρ & τὸν παρδάλιν non puto aliter diſtingui quam ſolo ſexu, ut Latine *pantheram* & *pardum*.

Leopardi vocabulum Romanorum nullus uſurpat ante Conſtantini tempora. Itaque Ignatii ad Romanos epiſtola, quæ meminit leopardorum, hoc ipſo nomine mihi ſuſpecta eſt. Et locum in Bereſcith Rabba de leone παρδαλέπτῳ corruptum eſſe docemus, atque aliter legendum. Cum autem leopardi nomine proprie ſignificetur animal ex pardo & lœna natum, leoni ſimile, niſi quod maculoſum eſt & jubâ caret; Tamen pro ſimplici pardo palam uſurpant Lampridius, Vopiſcus, Julius Capitolinus, Symmachus, Hieronymus, atque alii recentiores.

Hebræo urſi nomini דוב *dob* ab hirſutie facto alludunt Æthiopicum ዳብ *dabab* pro Arctica plaga. Et in Heſychio Chaldæum Δαβολὶ aut דוב עילאה *deb ilaa* potius pro urſa cœleſti. In 1 Sam. 17. 34. notatur urſos ovibus eſſe maxime infeſtos: Et in Davidem inſurrexiſſe, ut eum amplexu necarent: Et quanto is periculo

Fumantem naſum vivis tentaverit urſi.

Et ibidem urſo manus vere & proprie tribui. Et quam tetrica ſit urſo facies in Sirach. 25. 24. De voce agitur in Eſ. 59. 11. *Seviamus* aut *gemamus ut urſi nos omnes.* Item de Romano & Græco nomine, & ejus pigritiâ

gritiâ & φυλείᾳ bybernis menſibus. Ad proverbium Amos 5. 19. *leonem fugienti occurrit urſus*, proferuntur Arabum hiſtoriæ aut fabulæ Patrumque ac Hebræorum variæ conjecturæ. Ad Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi*, docetur inſidioſum eſſe animal, neque unquam illi eſſe fidendum. Et ad tria Scripturæ loca urſâ orbatâ nihil eſſe ferocius; Nec urſo eſuriente ad Prov. 28. 15. Ex Ariſtotele, Plinio, Solino & Æliano cruenta deſcribuntur urſorum eum tauris prælia, qui tamen paſcuntur ſimul Eſ. 11. 7. Cur Perſarum monarchia cum urſo conferatur Dan. 7. 5. Talmudici quatuor cauſas afferunt, alii ſcriptores quinque inſuper. Quartæ beſtiæ, quæ Romani imperii typus fuit, urſini pedes firmiorem ſignificant ſed & tardiorem progreſſum Apoc. 13. 2. Quia Bethele vitulum erexerat Jeroboam, & in idololatras Eliſæus acrius invehebatur, Bethelenſes, ut videtur, pueros ſuos in eum provocarunt. Iniquos duæ urſæ ex proxima ſylva à Prophetâ immiſſæ magnam illorum ſtragem ediderunt 2 Reg. 2. 23. Quod à viro ſancto factum non eſt, ut privatas injurias ulciſceretur, ſed quia Deum ipſum ſciebat in perſona ſua deſpici, ſeque non tam ut calvum traduci quam ut Prophetam veri Dei. Sequuntur ejuſdem hiſtoriæ expoſitiones allegoricæ.

Ab aureo colore lupus Hebr. זאב *zeeb* dictus, Chald דיבא *deba*, & Phrygum ſermone *Dauus*, unde lux oraculo Sibyllino de lupis Bithynum & Byzantium invaſuris. Indidem Lycus Aſſyriæ amnis *Zaba* vel *Diabas* vocatus, & Aſſyria ipſa *Adiabene*. Lupos Scriptura deſcribit, I. Rapaces Gen. 49. 27. Matth. 7. 15. &c. II. Vaſtatores & ſanguinarios Jer. 5. 6. Ezek. 22. 27. &c. III. Voraces, avidos, inſatiabiles, veſpere & mane comedentes Soph. 3. 3. Gen. 49. 27. IV. Lupos Arabiæ memorat Græca verſio Jerem. 5. 6. Sophon. 3. 3. &c. Pro quo alii melius lupos habent veſperæ aut veſpertinos, quia ſub veſperam prædatum ſe conferunt: unde *ſerpi* Samnitibus dicti. Horum alii ſolitarii, qui Græcis μονοι, μονόλυκοι & μονόπωλοι. Alii gemini aut etiam turmatim eunt. Et mane prædam dividunt Gen. 49. 27. Ad domos etiam accedunt juxta Græcam verſionem Jerem. 5. 6. quod Romæ fuit in prodigiis. V. Et cum Aſſyriorum equi deſcribuntur Hab. 1. 8. ἐξίπποι ὑπὲρ τὸν λύκους, dubium an Propheta lupos acres eſſe velit viſu vel curſu: Utroque enim mire pollent. Aut etiam acres animo, juxta illud poëtæ, *genus acre luporum*. VI. Lupi, utut ovibus infeſti, tamen in Eccleſia cum iis ſimul paſcuntur & degunt Eſ. 11. 6. & 65. 25. VII. Docetur lupis eſſe ſimiles falſos doctores, etſi habeant ovium indumenta, id eſt μηλωτὰς Matth. 7. 15. & Act. 20. 29. VIII. Tyrannos etiam & Eccleſiæ perſecutores Ezek. 22. 27. Sophon. 3. 3. Matth. 10. 16. Quorum metu fugiunt paſtores mercenarii Joh. 10. 12. IX. Benjamin cur vocetur lupus rapax Gen. 49. 27. non conſtat ſatis. An quia in ea tribu fuit altare? Aut propter virginum raptum, de quo Jud. 21. 21. Aut ad Saulem, Mardochæum, vel Paulum id referendum? Potius reſpici puto lupi fortitudinem: Benjamitæ enim erant fortiſſimi.

Probatur Hebraïcâ voce צבועים *ſiboim* non ſolum in genere rapaces feras, ſed & hyænas ſignificare. Neque aliud Arabum ضبع *dſabnon*, feræ ſpecies quam lupo ſimilem eſſe tradunt, canibus maxime infeſtam; In Arabia, Syria & Africa naſci: Sepulchra effodere, quia humanæ carnis eſt aviditſima: Sexum alternare, ita ut uno anno mas, altero ſit fœmina: Nec humani ſermonis prorſus eſſe ignaram, & quodam carmine mulceri & capi. Quæ alii hyænæ tribuunt. Taceo ſelli & pelli eaſdem aſſignari vires medicas; & ſingulis fere partibus magicos uſus non abſimiles. Hyæna porro צבוע *ſiboa*, id eſt picta dicitur, propter varios colores tam in pelle quam in oculis, in quibus mille varietates & mutationes deſcribit Plinius. Locum igitur Jerem. 12. 9. quem alii de neſcio quâ ave pictâ, nos cum Græcis de hyæna intelligimus & uberius explicamus. Sed & in Lucano docemus quid ſit *modus hyænæ*, quod doctiſſimos interpretes latuiſſe video, in his virum maximum in notis ad Solinum. Obiter etiam agitur de hyænæ claudicatione.

At qui ſequuntur איים *ijim* videntur eſſe thoes, qui de lupo & hyæna aliquid habent, quamvis illis ſtaturâ & viribus impares. Arabes à latratu vocant أوي بنات *filias avi*. Perſæ شغال *ſciagal*, Græcia vetus θώες, media παυθήρια & λυκοπανθήρια, recens σαυλάκια, barbari ſcriptores *babuinos* & *papiones*. Quamvis enim magni ſcriptores aliter pronuncient, tamen hæc unius animalis varia eſſe nomina iis conſtabit, ut ſperamus, qui rationes noſtras attente legent.

His congener eſt vulpes, qui Hebræum à tuſſi nomen eſt שועל *ſual*. Animal καμφαγον, cadaveribus veſcens Pſ. 63. 11. & uvis Cant. 2. 15. In deſertis & deſolatis locis degens Ezek. 13. 4. & Lam. 5. 18. Quoque lateat tutius, in ipſis terræ viſceribus luſtra habens ſua Matth. 8. 20. Quæ Thebarum inſtar fere ſunt ἐντάφυλα, ut alicunde obſeſſo ſemper pateat fugæ locus. Et ſcillæ folia oſtiis ſuperinjicere dicitur ut lupum fugent, qui hujus herbæ contactu moritur aut convellitur.

In hiſtoria vulpium Samſonis Jud. 15. 4. poſt explicata verba, quæritur unde Samſon trecentas vulpes nanciſci potuerit, cum vulpium venatio ſit perardua; & quadruplex eſt reſponſio. Item cur Samſon vulpes potius quam aliud animal delegerit ad fruges hoſtium comburendas, & reſpondetur vulpes, cum fere per amfractus eant, latius incendium ſic excitaſſe. In rei memoriam Romæ vulpes in Circo cum tædis ardentibus medio Aprili emittebantur. Quod ad Curſeolanam vulpem, quæ fœno & ſtipulâ involuta ſegetes incenderat, Ovidium perperam referre probatur duplici argumento. Eodem pertinet quod Bœoti à Phœnicibus ex parte oriundi ſe per facem vulpi affixam quidvis incendere poſſe jactabant. Et quod à Lycophrone, qui Cilix erat, vulpes vocatur λαμπυρὶς, tanquam à lucente caudâ, vel à lampade caudæ alligatâ.

Quædam adduntur de vulpis ſuſpenſo gradu in Nehem. 4. 3. Et de ejuſdem vafritie in Cant. 2. 15. & Ezek. 13. 4. ubi falſi doctores cum vulpibus conferuntur, propter ſtrophas & verſutias quibus credulæ plebi facile imponunt. Ut Luc. 13. 32. vulpes à Chriſto vocatur Herodes tetrarcha, qui re vera fuit callidiſſimus.

Feles ut Arabice قنياون *dſiajauino*, ita Hebraice ציים *ſijim* dici putamus iiſdem radicalibus, licet ſono hæ duæ voces & terminatione differant. Itaque cum in Babyloniæ & Idumææ deſertis Eſaias & Jeremias ציים *ſijim* jungunt איים *ijim* ſeu thoibus, ſylveſtres feles intelligimus, quales in illis ipſis locis deſcribit Chaldæus interpres, & Diodorus circa Miltinem oppidum Africæ. Et alii in Indiæ provincia Malabar, quos membranaceis alis aut tunicis volare tradunt veſpertilionum inſtar.

Onager, licet aſino domeſtico valde ſimilis, ſpecie tamen differt, non ſola educatione. Proinde curſu longe præcellit, unde פרא *pere* dictus eſt. Syris enim ܦܪܐ *pera* eſt currere. Eſt & plerumque pulchrior, ſtatura etiam procerior. Ad Job. 6. 5. de ejus ruditu agitur, à quo aliud illi nomen ערוד *arod*. Quamvis ſit gregarium animal, tamen בודד *ſolitarius* vocatur Oſ. 9. 8. quia eſt eremicola. Hinc Job. 24. 5. *Ecce onagri in deſerto*. Et Jerem. 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto*. Unde in Græca verſione vocatur ὄνος ἔρημος

Job. 11. 12. Et de Nabucadnetſare ſcribitur Dan. 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed de onagro maxime inſignis eſt locus Job. 39. 8. ubi Deus ſervum ſuum ſic alloquitur: *Quis dimiſit* פרא *onagrum liberum? Et vincula* עירד *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi ſolitudinem pro domo, & pro habitaculo ſalſuginem. Ridet tumultum civitatis, clamores exactoris non audit. Explorator montium paſcuum ejus, & ſectatur quicquid viret.* Et his verbis ſylveſtrem aſinum domeſtico Deus opponit, qui vere eſt ἀνεζυγωτος, cum in jumentis non aliud ſit quod hominis jugo magis prematur, & duriorem ſervitutem ſerviat. At onager in ſolitudine degens liber eſt & ſui juris, neque ex ullius arbitrio pendet. Interim non conceſſerim quod ſcribunt multi veteres, nec pauciores recentiorum, onagrum eſſe animal ἀδάμαστον καὶ ἀνυπόστατον, *indomitum & indocile, quodque, ſi millies coneris, non egeris ſub manum tuam.* Illud enim hominum induſtria facile cicurari & manſuefieri certum eſt, & manſuefactum iiſdem addici laboribus quibus vulgares aſini. Neque vero id negatur in verbis quæ citavimus. Sed ſolum docetur onagrum natura ſua eſſe liberum. Et dum in eo ſtatu manet, habitare in ſolitudine, nec curare tumultum civitatis, nec paſtore opus habere, quia montes illi paſtum ſubminiſtrant, ut fontes potum Pſal. 104. 10. 11. Si tamen excipias tempus famis & ſiccitatis, quo *onagri ſtant in elivis, ventum trahentes tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum* (quamvis alioqui ſint acerrimi) *quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 16.

Ab onagris ducuntur variæ ſimilitudines. Sic ratione feritatis homines vocantur onagri Gen. 16. 12. & Job. 11. 12. quaſi æque feri ſint, aut rudes & indociles. Et de prædonibus dicitur Job. 24. 5. 6. *Sunt onagri in deſerto, ſurgunt mane ad rapinam, ſolitudo eis panis & filius:* Quia ut onagris ita prædonibus victus ex ſolitudine ſuppetit. Jer. 2. 24. cum aſina ſerâ quæ ardet in libidinem conſertur Judæorum ſynagoga εἰδωλομανίας ratione, quæ habetur à Prophetis pro ſpecie ſcortationis. Oſ. 8. 9. eoſdem monet Propheta ad Aſſyrium fruſtra aſcendere, cum ſit *onager ſolitarius ſibi*, id eſt Aſſyrii opem in caſſum implorare, cum onagri inſtar ſibi ſoli ſerviat & proſpiciat. Sirach. 13. 21. *Ut præda leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum ſunt pauperes.*

Cervus Hebraice אַיָּל *ajal* à robore dicitur, voce fœminini generis Pſal. 42. 2. quamvis præciſe marem ſonet. Nam cerva eſt אילת *ajeleth*. Ita Græce ἐλαφος quandoque pro mare ſumitur. Ut cum Philoſophus cornuta deſcribit τὰς ἐλάφους. Idem enim cervi fœminam cornua habere negat. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent Pſ. 18. 34. *Diſponet pedes meos ut cervarum, & in excelſis ſtabiliet me.* במות *bamoth* excelſa vocat præcipua & confragoſa loca quæ Philoſophus cervas habere dicit pro refugio, & eo hinnulos ſuos deducere, ne facile reperiantur. Davidis huic loco parallelus alter eſt Hab. 3. 19. Cervi agilitas in curſu commendatur Cant. 8. 14. & in ſaltu Eſ. 35. 16. In titulo Pſal. 22. אילת השחר *cerva Aurora* ſeu matutina vocari videtur quæ ſummo mane ſurgit, ut catulos lactet & eis cubile ſternat, quales deſcribit Xenophon in Cynegetico. Ab his nempe vocibus incœpiſſe puto ſacrum Canticum ad cujus numeros David Pſalmum illum ſcripſit. Initium Pſalmi 42. ſive cum veteribus reddas, *ut cervus deſideret*, vel cum recentioribus, *ut cervus glocitat ad fontes aquarum*, res eodem recidet: Cum aliam glocitationem, aut, ut purius loquamur, cum alium cervi ruditum recentiores non intelligant, quam qui ſit aquarum appetitu. Cervum autem aquas appetere Hebræi dicunt tribus de cauſis. Aut cum in ſiccis locis degit: Aut cum ſerpentum eſu incaluit: Aut ut à venatorum & eanum infectatione ſe liberet, & ſaltem longo curſu deſeſſus recreetur.

Ad Dei verba Job. 39. 1. *An noſti tempus quo pariunt ibices rupicola? An parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraviſtine menſes quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* videtur poſſe regeri in hac quæſtione nihil eſſe arduum, quodque non queat facile ſolvi: Cum quo tempore pariant cervæ & ibices poſſit à quovis obſervari. Et vero Xenophon, Ariſtoteles, Plinius, & Julius Pollux illud penſiculate notant. Verum enimvero hic agitur de cognitione Deo propriâ, quâ res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, & providentia ſua gubernat, quę hic non parum ſe prodit. Cervarum enim partus eſt difficilis. Et ſerpentes illis obſtetricari Hebræorum meræ nugæ ſunt. Sed verius eſt quod Philoſophi tradunt, naturæ quodam inſtinctu ſe ipſas ante partum herbulæ eiu purgare, quæ dicitur *ſeſeli*, & ſic uterum faciliorem reddere. Quin partum illarum quandoque Deum promovere terrore vocis ſuæ, docent hæc Pſaltis regii Pſ. 29. 9. *Vox domini facit parturire cervas.* Itaque *incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos emittunt* (id eſt cum dolore catulos ſuos) *Et valent catuli earum, creſcunt in agro, exeunt, nec reverruntur ad ipſas* Job. 39. 3. 4. Quam porro curam adhibeant in iis educandis diſce ex Ariſtotele, Plinio & Ælıano. Summæ igitur famis indicium eſt, cum *cerva hinnulum quem peperit in agro deſerit, quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 5. Ut quod habetur Thren. 1. 6. *cervos paſcuum non invenere, & abire ſine viribus, ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis eſus in Lege commendatur Deut. 12. 15. & 14. 4. 5. & 15. 22. Proinde in quotidiano victu Solomonis cenſentur cervi & capreæ 1 Reg. 4. 23. Et in fabulis Telephus lacte cervæ, Achilles cervorum medullis nutriti fuiſſe leguntur. Quin continuo cervinæ carnis uſu febres amoveri ſcribunt Plinius & Solinus, quia ipſi nunquam febricitant. Aliter tamen tradunt medicorum filii.

Frequentes fuiſſe cervos in Judæa & vicinis locis, non ſolum ex ſacro Cantico & Jeremia ſcimus, ſed etiam ex Ælıano, qui in fine libri quinti, peculiari capite *de Syria cervo*, eos in altiſſimis Syrorum montibus, Amano, Libano & Carmelo progenerari docet.

Inter ſymbolicos Scripturæ cervos primus ſe offert Nephthali, de quo Jacob, *Nephthali cerva emiſſa* &c. Gen. 49. 21. Et Chaldæi interpretes illum cum cervâ emiſſâ conferri volunt ratione velocitatis. Quod ut probent duas fabulas comminiſcuntur. Unam Nephthalim ex Ægypto cum fratribus redeuntem, illos curſim anteceſſiſſe, ut patri nuntiaret Joſephum adhuc eſſe in vivis. Alteram, cum Jacobus à filiis prope Hebronem in caverna Macpela eſſet ſepeliendus, tam pio conſilio ſe oppoſuiſſe Eſavum, hanc cavernam ſuam eſſe cauſitum. Quem ut refellerent, Nephthalim in Ægyptum miſiſſe, ut emptionis inſtrumentum ocyus inde afferret. Idque ab eo mirâ diligentiâ fuiſſe præſtitum. Quas fabulas facile eſſet ex Scriptura confutare. Sed & Hebræa Jacobi verba docemus aliter potuiſſe legi.

Prov. 5. 19. Uxor viro ſuo grata vocatur *cerva amorum, & ibex gratiæ.* Amorum & gratiæ, id eſt amabilis, gratioſa, venuſta. Ita in Anacreonte cerva eſt ἱμερόεσσα ἀμαλίς, in Oppiano bubalus huic congener ἱμερτὸν χρόα, φαιδρὸν ἰδέσθαι, *colore amabilis, pulcher aſpectu.* In Vitgilio: *Cervus erat formâ præſtans, & cornibus ingens.* In Silio: *Cerva fuit rara terres ſpectata colore.* Et Hebraice caprea צבי *tſebi* à decore dicitur, ut Arabice ab amore غزال *gazal.* Et Arabico proverbio vocatur *ibice pulchrior* quiſquis habetur pro pulcherrimo.

Caprea

Caprea ut Hebr. צבי *tsebi*, ita Arab. ظبي *dabi* & Chald. טביא *tabja* dicitur. Unde fœmininum טביתא *Tabitha* vel *Tabutha* puellæ nomen quam ſuſcitavit Petrus Act. 9. 36. Hinc Græce redditur Δορκὰς. Cujuſmodi indigna in Oriente eſſe frequentia multis exemplis probamus. Δορκὰς dicitur παρὰ τὸ δέρκω à viſu, quia caprea non ſolum venuſtos, ſed & alacres vividoſque habet oculos, & inter dormiendum apertos, ut Græci ſcribunt, aut ut Chaldæi, unum clauſum, alterum apertum. Itaque Patres Sponſum in ſacro Cantico, id eſt Chriſtum, cum capreâ toties conferri volunt, propter ſummam perſpicaciam. Nos propter alacritatem & exequendi celeritatem, quia de Sponſi ſaltibus, aut fugâ, aut reditu iis locis agitur quibus cum capreâ confertur, Cant. 2. 8. 9. 17. & 8. 14. Et Scriptura in caprea non laudat oculorum acumen, ſed pedum pernicitatem. Vide imprimis 2 Sam. 2. 18. & 1 Par. 12. 8. Caprea tamen ſæpe incidit in venatorum manus. Et quibus modis capiatur, aut venatorum artes eludat, dicimus ad Prov. 6. 5. *Erue te ut caprea è manu, aut ut avis è manu aucupis.* In quæ verba, quia videntur eſſe hiulca, varias conjecturas afferimus. Et ea conferimus cum his Sirach. 27. 21. (al. 22.) *Effugit quaſi caprea de laqueo.* Ibidem Eſaiæ verba capite decimo tertio verſu decimo quarto, *Erit ut caprea expulſa*, explicamus ex Arabico proverbio, *caprea reliquit umbram ſuam*, id eſt latibulum ſuum, unde ſemel expulſa, nunquam eo revertitur. Docetur denique ad varia Scripturæ loca quam ſit falubris eſus capreæ.

Tam cervæ quam capreæ hinnulus Hebr. עפר *opher* dicitur, ut Arabice العفر *algophro*, quia *Ajin* γαμ. *parizu*, ut in vocibus *Gaza* & *Gomorrha*. Nomine facto ex lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Quâ ipſâ de cauſâ hinnulos Græci vocant σκαθάνας & ἀχαίνας. Cant. 2. 17. & 8. 14. de Sponſo optat Sponſa ut in fuga & in reditu capreæ ſit ſimilis & hinnulo cervarum, id eſt ut eadem celeritate fugiat & revertatur. Hinnulos enim docet Xenophon in primo curſu matribus ipſis eſſe perniciores. Sed in ſecundo aut tertio fatiſcere, aut facile capi, quia cum ſint adhuc teneri laborem ſuſtinere non poſſunt. Cant. 4. 5. duo ſponſæ ubera, id eſt duæ uberum papillæ, conferuntur cum geminis capreæ hinnulis qui paſcuntur inter lilia. Turgentia ſcilicet ubera liliorum areolæ candore & tumore referunt. Et gemini capreæ hinnuli inter lilia eminent ut papillæ in uberibus. Nec ſolum duo hinnuli dicuntur, ſed gemini duo hinnuli, quia inter hinnulos, qui uno partu editi ſunt, major eſt ſimilitudo. Cervos autem, capras & capreas quandoque eſſe διδυματόκους aſſerunt multi ſcriptores. Nec novum id videri debet, quod inter lilia paſcuntur hinnuli, cum in Oriente lilia paſſim in agris proveniant Matth. 6. 28. Proinde.

Candida qui medius cubat inter lilia cervum

deſcribit Calphurnius in Litigio.

Deut. 14. 5. cum cervo & caprea junguntur, ut ejuſdem generis animalia, יחמור *jachmur*, אקו *akko*, דישון *diſon*, תאו *theo* & זמר *zemer*, de quibus alibi nulla mentio, niſi quod 1 Reg. 4. 23. cenſetur *jachmur* in Solomonis cibis. Et Eſ. 51. 20. Judæi qui animo defecti in viarum compitis jacent leguntur eſſe כתואו מכמר, *ut theo irretitus.* Et תואו *theo* eo loco putatur idem eſſe quod in Moſe תאו *theo*. Ex quibus locis vix quicquam lucis affulget. Tantum ex Eſaiæ verbis colligitur *theo* vel *theo* non eſſe bubalum, aut bovem ferum, ut reddunt recentiores, quia bubalus reti aut laqueo non poteſt capi. Validius enim eſt animal quam ut ullis retibus detineatur. Itaque non aliter ~~capitur quam effoſſa foveâ, quod~~ ſcriptores omnis generis magno conſenſu tradunt. Præterea cenſetur תאו *theo* in Judæorum cibis, cum bubali eſum omnes execrentur. Ut & camelopardalis, quam voce זמר *zemer* ſignificari volunt. Ne dicam ævo Moſis hoc animal Judæis fuiſſe prorſus ignotum. Itaque nihil fuit opus ut ejus eſum Deus Judæis vel vetaret vel concederet. Proinde ut *jachmur* & *akko* & *diſon* omnes interpretes in cervino aut caprino genere ponunt, eodem pertinent *theo* & *zemer*.

Et *jachmur* quidem eſt ibicis aut cervi ſpecies ſerratis cornibus circa Euphratem, quibus inter arbores ludens, quandoque implicatur, & clamore ſuo ſe prodens, in venatorum manus incidit. Ita docent Arabes, à quibus etiam جامور *jamur* vocatur. Antholopem appellat Euſtathius in Hexaëmeron: Et barbari ſcriptores Anthalopum & calopum. Ejus adipem, pellem & carnem Arabes ad certa remedia adhibent. Hebræi fœminam ♀ *jachmur* à cervo quandoque iniri tradunt, & ſemen ejus in ovi ſpeciem coalitum una cum excrementis è vulva ejicere; vocari autem ejuſmodi grumos חלי דיחמורא, *ova jachmura*, de quibus anxie diſputant impuri homines, an poſſint edi licite.

אקו *akko* alii tragelaphum, alii ibicem, alii capream reddunt. Nos ignotæ ſignificationis vocabulum putamus אקו *akko* ſcribi pro אנקו *anko* literâ N, quod ſæpe fit, latente in puncto *Dagheſ*. Et ab אנק *anak*, quod clamare ſonat, ita dici capreæ genus præ cæteris clamoſum, ut Talmudicis אקא *akka* hircum aut capram vulgarem, & Arabibus capram عناق *anak*, *aleph* & *ajin* permutatis.

Theo vel *tho* cum Senioribus, Aquilâ, Symmacho, Theodotione, Hieronymo, Syro etiam interprete; cur non orygem explicemus cauſam non video; cum eos falli ſciam qui bovem ferum interpretantur.

Zemer denique, Hebræis Arabicum, non Æthiopicum animal, cum non videatur quicquam habere commune cum camelopardali, malo rupicapram reddere, cum à ſaltu ſic nominari didicerim ex Arabibus.

A עלה quod *ſcandere* eſt, ibices dicti יעלים, qui ad ſummas rupes nituntur, adeoque in præruptis locis ſcandunt multo altius quam rupicapræ. Hinc 1 Sam. 24. 3. rupes editiſſimæ vocantur צורי יעלים, *rupes ibicum*, tanquam iis ſolis perviæ. Et ipſi dicuntur יעלי סלע, *ibices rupium*, Job. 39. 3. tanquam earum ſoli incolæ. Et Pſal. 104. 18. *Excelſi montes* pro refugio ipſis aſſignantur. Cornua habent vaſtiſſima, & ad nates uſque protenſa, quæ propter multiplicem uſum cenſet Chaldæus interpres inter merces pretioſiſſimas Ezek. 27. 15. In hæc cornua in petras ſe librare, ut tormento aliquo rotatos: Et per illorum foramina reſpirare nonnulli aſſerunt. Et fœminas hoc incommodo maxime laborare, quod facile excæcantur. Laudatur ibicum in catulos στοργή, & in parentes pietas. Atque ut cerva Telephum, capra Ægiſtum, bubalus Macarium, ita ibex Jonam prophetam infantem lactaſſe fertur.

His pertractatis, nos accingimus ad quæſtionem an ראם *reem* vel רים *rem* vere ſit monoceros. Et poſtquam in unum congeſſimus quæcunque ſcripſerunt veteres & recentiores de animalibus unicornibus, Docemus ex Scriptura colligi ראם *reem* procerum eſſe animal, cum de Iſraële dicat Balaam, *Tanquam altitudines Reem ipſi ſunt* Num. 23. 22. & 24. 8. Ἀδινὸν quoque & πολύτιμον, cum de voce Dei eam Pſaltes: *Facit ut exiliant cedri ſicut vitulus, Libanus & Surjon ut catulus reemim*, Pſal. 29. 6. Validum inſuper, ferum & indo-

indomitum esse probant Dei verba ad Jobum: *An volet rem servire tibi? An ad præsepe tuum pernoctabit? Ante rem in sulco ligabis loro tuo? An occabit valles post te? Num fides ei, cui magnum est robur ejus? & committes ei laborem tuum? Num credes ei quod reddat semen tuum, & in aream tuam congreget?* Job. 39. 9. &c. Cornutum denique esse animal, & eelso cornu terribile docent hæc Mosis de Josepho: *Cornua reem sunt cornua ejus, quibus populos feriet ad terminos terræ*, Deut. 33. 17. Et hæc Davidis Psal. 22. 22. *A cornibus reemum exaudies me.* Et Psal. 92. 11. *Et attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Inde *reemim* vocantur Idumæorum principes Es. 34. 7. Quæ cum Indico monoceroti tribuerint Græci veteres, illum nomine *reem* significari putaverunt Septuaginta interpretes. Cui sententiæ ideo non accedimus, quia nobis suspecta sunt quæ de monocerote traduntur. Cum qui de eo scribunt sibi non constent. Nec solum diversi diversa scribant. Sed & singulæ descriptiones multa habeant δούσατα. Ut cum jungunt ceryi caput & equi corpus, cum elephantis pedibus; Et his pedibus tribuunt cursum citatissimum. Et hoc animal negant vivum unquam esse captum, aut vero posse capi. Nec è Græcis aut Romanis quisquam est qui illud se vidisse scribat. Imo nec ex Arabibus qui Indiæ partem diu tenuerunt. Et de eo nihil certi afferunt Garcias ab Horto & Linschotius, qui in India vixerunt per multos annos. Nec veri erant monocerotes, sed Oryges, quos Vartomannus in Arabia se vidisse jactat. Quale est quod ceti dentes ostentant pro monocerotum cornibus; quod jam neminem latet. *Reem* denique à Mose bicornis describitur Deuter. 33. 17. Et à Davide Psal. 22. 22. Et ab Hebræis doctoribus in Talmudico tractatu *Zebachim*, & in capitulis Rabbi Eliezeris verbis diserte.

Alius *reem* est rhinoceros, cujus sententiæ auctorem Aquilam sequuntur Oleaster, Steukus, Forerius & Mariana. Et inter utrum que fluctuant Hieronymus, Hisidorus & Pagninus, qui pro *reem* modo monocerotem habent, modo rhinocerotem. Et rhinoceros quidem verum est animal, sed Hebræis ita ignotum, ut in eorum scriptis ne semel quidem nominetur, quod quidem sciam. Neque illi conveniunt hæc Davidis: *Attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Nemo enim dixerit in sublime attolli cornu rhinocerotis, quod tam ratione situs quam molis est depressissimum.

Sed nec Bootio accesserim, qui *reem* esse urum magno molimine contendit. Cum urus sit Germanicum animal, non solum Judæis ignotum, sed & Romanis ante Cæsarem, & Græcis hodieque. Feris enim bobus quos in India & Arachotis aut in Troglodytis describunt cum uris nihil commune est. Nec si veri uri fuissent, sequeretur eos Jobi, Mosis & Davidis ævo Judæis fuisse notos, quod erat illi probandum.

Sed quod rei caput est, *reem* in caprearum esse censu communi Arabum, Chaldæorum & Hebræorum suffragio probamus. Numerant enim Arabes tres caprearum species, quarum una *rim* nomine ab illis describitur fuscæ albedinis, in Arabiæ arenis degens, adipe distenta & differta, caput & aures sursum erigens, unde *rim* vel *reem* dicta est. Itaque Hebræum דישון *dishon*, inter caprearum genera, *rem* vel *rim* reddunt Chaldæi, Syri & Arabes paraphrastæ. Et his additur Talmudicorum & Aben-Ezræ suffragium, qui in eadem sententia sunt.

His si quis objiciat caprearum parvitatem, debilitatem & imbelliam; Respondebo damas in hoc genere cervis proceritate pares aut superare Romæ quandoque esse visas, quæ fortia attentaverint præliа. Arabicam gazellam longa & acuta habere cornua, quibus impetit adversas sibi bestias. In Segestana & Bulgaria rupicapras unicornes reperiri pugnacissimas. Alicubi etiam capras & oves cum apris se committere, & ad mortem usque pugnare, ut Oppianus autor est. Et eundem inter capreas Orygum vires atque animos ita commendare, ut belluarum fortissimis, leonibus nimirum, pardis, ursis, tauris & apris non conferat solum, sed & præferat. Unde Martialis de oryge, *Sevus oryx constat quos mihi morte canum?* Neque fortasse virtute illi cedere *reem* vel *rim*. Ac proinde Zacharum Caimli Cathensis filium ab his quingentis annis frequenti hujus ferę venatione tantam sibi fortitudinis famam comparasse inter Arabes, ut inde ab historicis vocetur *Kathorrim*, quasi Rimicidam dixeris. Sed hoc animal nobis ideo parum notum est, quia extra Arabiæ solitudines non reperitur uspiam. Itaque ejus potissimum meminerunt Job, Moses, Balaam & David, quorum ille fuit Arabs, hi in Arabiæ intima penetraverant.

Ut Judæorum respublica Ps. 80. cum vite ab ipso Deo consita & exculta confertur, ita illius subversores proponuntur tanquam apri per quos sacra ilia vitis corrupta est & devastata. *Vastavit eam porcus è sylva*, inquit Psalres v. 14. *& agri fera depasta est eam.* Porcus è sylva dicitur aper διαφερτικῶς, quia in sylvis degit. Ut Syris *porcus agri*, & Arabibus *porcus montanus*, unde Hispanis *javali*. Nam جبلي *gavali* montanum sonat. *E silva* Hebraice est מיער: In qua voce cur *ajus* sit suspensum tres causas alii afferunt, quibus quartam addimus, nempe *ajus* in numeris valere septuaginta. Sic igitur designari annos septuaginta quibus duravit captivitas Babylonica. Pro *agri fera* Græce est μονὸς ἄγριος, & in Vulgata, *Singularis ferus.* Et in Cyrillo ὁ ἄγριος, quod Hesychium non fugit. Sed Hebræum זיז *zaz* feram quamvis significat à motu sic appellatam, ut Græce πηδάλιον & πούποτον. *Vastavit eam*, aut potius *corrosit eam.* Id enim est proprie כרסם *kersem*, quæ vox aliunde ignota ex Arabismo explicatur. Apros autem ut frugibus, ita etiam vitibus esse infestos docent historiæ πολυθρύλητον de apro Calydonio, Samio, Erymanthio, Lycio, Clazomenio, Olympio, Norico &c. Et Sues olim ut Cereri ita & Baccho oblati, ὡς λυμαντῆσι τῶν θεοῦ δωρημάτων, *ut quæ utrumque Numinis dona deperdant.* Sed hic ut allegoricam vitem, aprum quoque allegoricum intelligi probatur, cumque Nebucadnetsarem. In his Ps. 68. 31. *Increpa feram calami*, dubitatur an fera calami sit aper aut hippopotamus.

Cum pellibus תחש *tachas* legitur operiri tabernaculum, Exod. 26. 14. Et sponsam calceari Ezek. 16. 10. Probatur voce *tachas* neque viverram significari. Neque animal unicorne, quod tabernaculo confecto statim evanuerit. Neque *taxum* aut *taxonem*; Sed colorem hyacinthinum aut hysginum, qui Chaldæis & Syris *sasgona* dicitur. Patet enim non esse animal, sed colorem ex his Syri interpretis Exod. 26. 14. *Fac operimentum tabernaculo ex pellibus arietum Hispanicis* (seu rubris) *& ex pellibus arietum sasgona*, id est coloris hysgini. Neque enim dixeris *pelles arietum taxonis.* Valeant igitur Hebræi, qui tam *sasgona* quam *tachas* pro animali habent. Obiter probatur in certis locis oves nasci rubras & purpureas.

Inter animalia quæ Solomonis classis in Judæam advexit, censentur קופים *kophim* 1 Reg. 10. 22. qui aliis sunt simiæ, nobis *cephi*. Animal Troglodyticum, cui Agatharchides, Artemidorus & Diodorus faciem leonis tribuunt, pantheræ corpus, & capreæ magnitudinem. Sed Strabo lib. 17. Satyri vultum, & reliqua canis & ursi. Et Plinius pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus similes. Quibus tutius creditur, quia ante illorum ævum cephos Romæ ostenderant Pompeii Ludi. Et *koph* vel *keph* potuisse dici idem animal ex analogia probatur. Additur Hetruscos à Phœnicibus edoctos simiam חרם *Arim*,

Arim, id eſt ſimum vocaſſe. Et inde Inarimen inſulam quæ Pithecuſa Græce, & Latine *Enaria* dicta eſt, propter ſimias per contumeliam eo miſſas.

Hebræum ארנבת *arnebeth* alii leporem, alii cuniculum, alii daſypodem interpretantur, quem ex Plinio probant tertium eſſe genus ab utroque diverſum. Sed *arnebeth* Hebraice leporem eſſe certum eſt, ut Arabice *arneb*. Alioqui lepus in Lege Judæis non eſſet prohibitus, quem tamen conſtat fuiſſe prohibitum, tam ex Hebræorum conſenſu & perpetua praxi, quam ex Plutarcho, Clemente Alexandrino, Novatiano & aliis. *Arnebeth* à carpendo terræ proventu merito nominari docent inſulæ Leros, Aſtypalæa, Carpathus à leporibus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis. Fœminina terminatione lepus *arnebeth* dicitur, quia ſexus differentias in hoc animali ſecernere difficile eſt. Ita Kimchius. Quod Hebræorum alii aſſerunt omnes lepores eſſe fœminas, aut in iis ſexum alternari meræ nugæ ſunt. Cur ejus eſus Judæis vetitus fuerit Patres aliquot rationes veriſimiles afferunt: Plutarchus unam perridiculam, Græcos *arnebeth δασύποδα* ideo interpretari docetur, quia *δασύνουε* & *λαγῶὸε* idem ſunt, quod aſſerimus contra Plinium & omnes Lexicographos. Aliud Judæi comminiſcuntur in hiſtoria Templi ſecundi.

Poſt eſum *ũ arnebeth* ſeu leporis, in Lege vetatur eſus השפן *ũ ſaphan*, tanquam animalis congeneris, ut quidem volunt. Quo pertinere creditur quod in Pſalmis *ſaphanim λαγῶὸε* reddiderant Græci veteres, & Vulgatus in Proverbiis *lepuſculos*. Proinde Hebræi omnes abhinc quingentis annis *ſaphan* cuniculum exponunt. Nec recentiorum interpretum ullus eſt qui aliter reddat: Quæ interpretatio ſuſpecta eſt tribus de cauſis. Prima quod cuniculum ruminare non conſtat, quod Lex de *ſaphan* diſerte aſſerit Levit. 11. 5. Secunda quod cuniculus in terreno ſolo degit, *ſaphan* in petris Pſ. 104. 18. & Prov. 30. 26. Tertia quod ævo Moſis cuniculus Judæis fuit ignotus, & Hiſpaniæ peculiaris. Refelluntur etiam ü Arabum quibus *ſaphan* eſt الوبر *alwebro*, id eſt *mus montanus* vulgo *marmotta*, aut الفنك *alphenec*, id eſt mus Finnicus, nobis *petigris*. Et ü Græcorum qui *hyænam*, item qui *hericium* reddunt.

Sed à Græcorum vetuſtiſſimis optime redditur χοιρογρύλλῳ, qui Hieronymo eſt *áprexoμῦς*, & Arabibus اليربوع *aljerbuo*, ut ex Coptico Lexico conſtat. Et illum murem eſſe probamus in Lybia & Ægypto frequentem, quem poſt Herodotum Ariſtoteles, Theophraſtus, Plinius, Ælianus, Photius bipedem vocant, quia ſæpe bipes incedit. Pedes poſteriores habere longiores, ut montes ſcandat facilius. In planis ſatu progredi. *Durromchs* ab Arabibus, id eſt haſtatum, appellari, quia caudam habet haſtæ ſimilem, quam ſurſum fere tollit. Ducem ſibi deligere, cujus negligentia morte mulctatur. Domum habere ſubterraneam, quæ ad quatuor ventos patet. Sed ejus foramina terra obrui, ne pateant extrinſecus, & proinde hypocritas cum his conferri. Latibulorum vias ſinuoſas eſſe & intricatas. In petroſis locis hæc latibula effodi, ut ab aquarum alluvionibus tuta ſint, & ab equorum ungulis. Et in tumulis ac prope arbores, ut eminus conſpiciantur, nec eo redeuntes aberrent. In terra molli leporum inſtar ſuſpenſo gradu incedere, ne notentur veſtigia. Rumen habera & ruminare, quamvis utrinque dentatos. Eorum ſaltum *buchdal* vocari; *Gianadib* ſerpentes qui cum illis in eodem latibulo nidificant. Maremm *achbar*, fœminam *tuta*, *pharnab* aut *pharnib* maſculum ex eorum coitu cum vulgari mure natum. Hunc ſolum murium eſſe eduleum, & Mahumetis lege conceſſum. Nec tantum ipſos mures ſed & eorum latibula certo pretio comparari, id eſt jus illa in alieno ſolo rimandi & perſcrutandi. Et in muribus hoc genus, *Supharienſem* magni fieri, quia tenerâ eſt & pingui carne. Et *Iſraeliticum* quem vocant ad ventum exſiccatum, quia multi eſt nutrimenti, & mollit ventrem. Hujus muris meminiſſe paraphraſtem Arabem Eſ. 66. 17. Teixeiram item & Olearium. Hebraice cur dicatur שמן *ſaphan*, Arabice اليربوع *aljerbuo*, Chaldaice שפנא *taphna*, Syriace ܬܦܢܐ *chagas*, Græce olim *δίκυς*, Senioribus χοιρογρύλλῳ, & Hieronymo *áprexoμῦς*. Et quid commune habeat *ſaphan* cum cuniculis. Unde factum ut Hiſpaniæ cuniculos hoc eodem nomine Pœni appellaverint, adeoque ex illis ipſam Hiſpaniam שפניה id eſt *Σπανία*. Hæc & multo plura de animalculo docemus, cujus natura haſtenus Europæis hominibus fuerat prorſus ignota. Quamvis illius præter Moſem, David & Solomon cum elogio meminerint.

עכבר *achbar* proprie mus agreſtis dicitur, quaſi עבלבר *achelbar*, id eſt conſumptor agri, quia agrorum eſt certa peſtis. Ita mures in Philiſtæis 1 Sam. 5. 6. & 6. 5. in Hiſpaniæ Cantabris, in Italiæ Coſanis, & in Thraciæ Abderitis nihil intactum reliquerunt. Et hiſtoriæ mures ferrivoros in Chalcidenſibus memorant, & in Gyaro inſula, in Troade, Myſia & Æolide. Muris eſus Lege interdictus Levit. 11. 29. & Eſ. 66. 17. permiſſus tamen fuit in ſumma fame. In Lege tres murium colores habet Jonathan, in quibus albus eſt rariſſimus. Quæritur cur illud animal immundum eſſe Lex pronunciet. Et Sennacheribi cladem quam Angelo tribuunt ſacri ſcriptores, cur ad agreſtes mures Ægyptii referant, hiſtoriâ Cretenſium, qui Hamaxitum in Troade condiderunt, interpolatâ.

Omnes omnino Scripturæ interpretes חולד *choled* muſtelam reddunt Levit. 11. 29. Tamen Syris ܚܘܠܕܐ *chulda* eſt talpa Prov. 24. 21. Arabibus quoque خلد *cheld* id ipſum eſt. Neque aliud חולדה *chulda* in Talmude Hieroſolymitano. Et Moſi quoque חולד *choled* non eſſe muſtelam, ſed talpam, ex eo colligere eſt quod illam cum mure jungit, tanquam animal congener, & utrumque vocat שרץ השרץ על הארץ, *reptile ſuper terram reptians* aut *in ſummenſum ſaboleſcens*. Quod in talpam longe melius quam in muſtelam quadrare nemo eſt qui non agnoſcat. Eodem facit quod verbum חלד *chalad*, ex quo חולד *choled*, ſubire, ſuffodere, & in intima penetrare ſignificat. Hinc in Syra paraphraſi 2 Tim. 3. 6. ܡܥܠܝ, ii ſunt qui in domos penetrant, Græce *οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας*. Unde חלדיא *Chaldæi* vel Chaldæi dicti illi Chalybes qui ferrum creduntur ex terræ penetralibus primi eruiſſe. Et aliæ voces indidem ortæ rubiginem, gangrænam, & profundam cultri in victimam immerſionem ſignificant. Proinde talparum quoque nomen ejuſdem eſſe originis valde veriſimile eſt. Cum ad id natæ videantur, ut terram ſubruant & ſuffodiant, & in ejus intima penetrent, quod ipſa roſtri & crurum ſpecies aperte docet. Itaque etiam alterum talparum nomen חפרפרות, à foſſione ſumptum eſt. Ut Græcum *σκαλὰξ* pro Attico *σκάλοψ*, *ἀπὸ τῆς σκάλλειν ἢ σκαλεύειν*, id eſt fodere. Fatendum interim Talmudicos voce חולד *choled* vel חולדה *cholda* muſtelam plerumque ſignificaſſe. Sed hîc de Moſe res eſt, non de Talmudicis, qui ſæpe falluntur & fallunt. Ut cum Pſal. 58. 9. voces נפל אשת, reddunt *abortivum & talpam*,

cum aliud non ſignificent quam *abortivum mulieris.* Obiter docetur cur ad talpas & veſpertiliones projici dicantur idola Eſ. 2. 20. Et quam recte ibi jungantur duo hæc animalcula. Et quorſum in libro Nominum *talpa* explicetur fluvii Damaſceni nomen *Farfar* 2 Reg. 5. 12. Cur denique vel talpa, vel etiam muſtela, pro immundis habeantur. Et muſtelam ore parere aut concipere falſo credi. Et quæ ſit origo fabulæ quam Philoſophus non niſi ex parte vidit. Graviterque eos errare qui horribile fellatorum crimen in muſtelam impingunt.

Supereſt hujus libri caput ultimum, in quo tria elementa certant de animali קפוד *kippod*, quem terræ adſcribunt Græci & Hieronymus, qui hericium reddunt. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his Eſ. 14. 23. de Babylone, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam & kippod, & ſtagna aquarum.* Quorum pars lutram, pars caſtorem, pars teſtudinem eſſe vult. Alii denique in aerem cum volucribus relegant, quia pelecano jungitur Eſ. 34. 11. & Soph. 2. 14. Sed bericium aut hyſtricem hac voce ſignificari probant veterum teſtimonia, Hebræorum perpetuus uſus, vicinæ linguæ Chaldaica, Arabica & Æthiopica, variæ denique voces ex nomine *Kippod* deductæ. Et reſelluntur eorum objectiones qui in diverſa ſunt ſententia.

Jam quartus ſequitur liber de quadrupedibus oviparis, qui omnium eſt breviſſimus, ſed maxime neceſſarius. Novi enim interpretes, qui in aliis multa vident, hic ubique cæcutiunt, & in meris tenebris palpant. Et è ſex lacertorum ſpeciebus quas cenſet Moſes Levit. 11. 29. 30. ne unum quidem ſatis noſunt. Proinde in eorum interpretatione plures faciunt metamorphoſes quam Græcorum mythologi in toto cyclo Epico. Ita צב *ſab*, qui crocodilus eſt terreſtris, mutant in bufonem, teſtudinem, & teſtaceorum genera. אנקה *anaka*, id eſt ſtellionem, in mygalem, araneam, reptile volans, caſtorem & fibrum. כח *coach*, id eſt majorem lacertum, in chamæleontem, teſtudinem, limacem, ſciurum, crocodilum. לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpeciem, in latacem, murem arancum, ſtellionem, lacertam. חומט *chomet* ſeu lacertam arenariam, in limacem. תנשמת *thanſemeth* denique, id eſt chamæleontem, in talpam. Rurſus שמטית *ſemamith* qui vere eſt ſtellio Prov. 30. 28. ab iiſdem mutatur in araneam.

Nos ſingula hæc animalia in veterem figuram reſtituere non contenti, argumentis aut plane certis, aut quæ magnam habent veri ſpeciem; Etiam eorum naturam plenius introſpeximus cum opus fuit, Arabum veſtigiis inſiſtentes, quibus illa ſunt intus & in cute nota. Quia pleræque hæ peſtes, a nobis ne de nomine quidem cognitæ, in eorum ſolo naſcuntur.

Pro ſpecimine hic proferam crocodilum terreſtrem, quem Hebræi צב *ſab* vocant, & Arabes ضب *dab*, iiſdem literis, ſed quarum prior aliter ſonat propter punctum adſcriptum. De illo vix quicquam quod ſciremus abſque Medicis eſſet, qui cum ſcinco promiſcue ſumunt, & de ſtercore plura habent quam de ipſo animali. Et poſtquam illius vires medicas obſervarunt, reliqua prætereunt, & ſecuro ſaltu tranimittunt, tanquam ad ſe nihil pertinentia. Quæ quantula erunt, ſi conferantur, cum Arabum diligentia? In illis enim præter Medicos, qui multo accuratius quam Græci docent quid ſit *dab* ſeu crocodili terreſtris ſanguis & caro & ſtercus, & quomodo adhibita, proſint ad amovendas faciei maculas, lentigines, vitiligines, oculorum ſuffuſiones & albugines, & ad viſum acuendum & roborandum, Grammatici reperiuntur qui obſervant cur vocetur ضب *dab*, & quæ voces inde deducantur: Et varia ejuſdem animalis nomina, ſi mas, ſi pinguis, ſi annoſus, ſi pravę ſit indolis, ſi fœmina, ſi fœta, ſi catulus nuper excluſus, ſi maturior, ſi ex prima fœtura: Item nomina partium, adipis in genere, adipis circa ventrem & caudam, veretri, vulvæ, latibuli, operoſe congerunt. Et verba quędam propria quæ hoc animal in latibulum ſuum ingredi ſignificant, aut in illud impelli, aut aquâ effuſâ ex eo ejici, aut venari, aut capere, aut adipe ſuo ſpoliare. Nam ſingula hæc proprius efferuntur vocibus, quæque alium uſum non habent.

De eodem Philoſophi & naturæ conſulti obſervant ضب *dab* in lacertorum eſſe genere, magno ſtellioni ſimilem, quamvis capite, cauda & trunco corporis differat. In cauda habere nodos viginti unum. Dentes continuos, qui nunquam decidant. Mari bifidum eſſe veretrum, & fœminæ vulvam duplicem. In ſiccíſſimis deſertis ſemper degere. Ab aqua abhorrere. Nunquam bibere, raro mingere. Viſum naturâ hebetem illi ad ſolem inclareſcere (quod de Solari lacerta refert Epiphanius.) Vitam eſſe prælongam, adeoque in plura ſecula prorogari. Vitis radicibus veſci, & fructu ſpinoſarum arborum. A Scorpionis morſu ſanari eſu herbæ quam auriculam muris appellant. Ut chœrogryllium in petroſis & arduis locis latibulum ſibi delígere, & in celſa rupe aut prope arborem, quam pro indice habeat, cum ab illa procul excedit. Ac proinde ungues habere ut plurimum ex ejus effoſſione detritos atque obtuſos. Naturalem ipſi oblivionem & ἀξηλφίαν in proverbium cedere. Ova octoginta habere, columbarum ovis ſimilia, quæ in pulvere defoſſa quadrageſimo die excluduntur. Catulos ut primum excluſi ſunt, hinc inde diſcurrentes, à parentibus pluſquam Cyclopicâ immanitate devorari, ita ut pauci evadant. Canum inſtar ad vomitum ſuum redire. Totâ hyeme φωλεύειν, & ex latibulo ſuo non excedere. Jugulatum & capite fracto & obtrito adhuc tota nocte vivere. Ita ut in ignem poſtridie conjectus, adhuc movetatur aliquantiſper. In eodem ſecum antro ſcorpiones & ſerpentes in vitæ ſocietatem admittere, qui venatorem pungant & mordeant, cum eum quæſiturus manum immittit. Sed hoſtes habere infenſiſſimos ſ *guaral*, ſeu ſtellionem majorem, & ſerpentem nigrum, & muſtelæ genus quæ *putorium* vulgo dicitur. Quorum illi aperto marte debellant fruſtra obnitentem; Hæc tergo in antrum obverſo fœtidiſſimis ventris flatibus illi tam infeſta eſt, ut in delíquium incidens nullo negotio cædatur. Tacco fabuloſa multa quæ Mahumetani Theologi, Hiſtorici & Magi de eodem animali afferunt. Ex quibus hoc ſaltem patet nihil apud illos eſſe notius.

De cæteris quoque ejuſdem generis animalibus quædam obſervamus nondum vulgata. Scincum Hebraice appellari בן נפילים, *filium gigantum*, quia putatur natus é ſemine majoris crocodili. Arabice ſcilicet Gigantum nomen majoribus belluis eſſe commune cum hominibus quorum ſtatura eſt procerior. Chamæleontem ut Hebraice תנשמת *thanſemeth* ab aſpirando, ita Chaldaice dici חבינא *chabina*, quia tumet in hydropici modum. Stellionem dici אנקה *anaka* propter ſtridorem vocis, de quo præter Plinium etiam Arabes ſcribunt, & Chaldæus Paraphraſtes libri Eſter. Item à veneno שמטית *ſemamith*, & Arabice سام أبرص *ſammabras* tam à veneno quam à maculis inſtar lepræ. Ut ſalamandram חברבר *chabarber* à liventibus maculis quales pardi habent. Et לטאה *letaah*, quia terræ adhæret. Nam ut ضب *dabba*, unde ضب *dab*,

terræ

terræ adhærere ſignificat, ita etiam لطي *lata*, unde למאה *lotaa*. Et חומט *chomet* arenariam lacertam ab arena, quæ Hebr. eſt חומטן *chometon*. Arenaria enim lacerta hîc dicitur quæ non ſolum in arenis naſcitur & perpetuo degit; Sed etiam vito homine in eas immergitur, quomodo piſcis in aquam. Quorum pleraque ex Arabibus magiſtris didicimus. Hæc de quadrupedibus in prima parte hujus operis.

Sequitur operis altera pars ſex libris comprehenſa, cujus duo primi ad aves pertinent, prior ad aves mundas, poſterior ad immundas. Ille à columba incipit, cujus Hebræum nomen יונה *jona*, neque à יגרז *jana*, id eſt ab opprimendo, neque à יין *jajin*, id eſt vino, deducitur, ut Græcum ὑπὸ ἀπὸ ὃ ἴον. Sed à יון *javan* ſeu Ionia, id eſt Græcia. Ubi columbas jam olim frequentes fuiſſe probant ſeptem hiſtoriæ aut fabulæ vetuſtiſſimæ. Et urbes quædam in Homero πολυτρήρωνες. Et inſulæ Περιστερίδες ſeu *Columbariæ*. Contra Theophraſtus apud Plinium tradit invectitias eſſe in Aſia columbas. Columbas igitur poſt diluvium primo in Græciam & vicina loca contendiſſe putamus, atque inde paulatim in reliquum orbem eſſe diſperſas. Objicies columbam ab Abrahamo oblatam Gen. 15. 9. & Sacrificia in Lege ex columbis. Et columbas Semiramidis, à quibus ipſa dicta eſt. Et in Aſſyriæ regis vexillo. Et à Syris cultas ab omni ævo. Et illarum eſum veritum. Et Cuthæorum idolum fuiſſe columbæ imaginem in monte Garizim repertam. Reſpondeo ævo Moſis oblatos fuiſſe בני יונה *pullos columbarum*, ut Lex dicere præcipit. Sed an Abraham idem obtulerit in quæſtionem poſſe vocari. Solum enim obtuliſſe legitur תור ונוזל, *turturem & gozal*, id eſt pullum ſive columbæ, ſive turturis, palumbi, liviæ &c. Nam *gozal* cuique poteſt extendi, ut diſerte ſcribunt Arabes. Ita columbæ feræ Semiramidem aluiſſe traduntur. Et ipſa dicta Semiramis, id eſt περιστερὰ ὄρειος, *columba montana* ſeu fera, Heſychio interprete, quod veriſſimum. Additur Semiramidem eſſe longe recentiorem quam putat vulgus doctorum. Et Aſſyrios pro ſigno militari columbam non habuiſſe, ſed aquilam. Et Cuthæos columbam coluiſſe nullo argumento probari. Neque id potuiſſe conſiſtere cum Lege Moſis, quæ columbas offerri jubet, & antequam Legi adhæſiſſent alia habuiſſe idola 2 Reg. 18. 30. 31.

Pſ. 68. 14. *alas columbæ* deſcribit Pſaltes *argento obductas, & pennas ejus pallore auri.* Argento obductas, id eſt argenti inſtar ſummæ albas, quales in Græcia primum viſæ, cum Xerxis copiæ in Athο monte profligatæ ſunt. *Et pennas ejus pallore auri*, id eſt auro pallido, quod ⲞⲨⲤⲰ: *wark* Æthiopice à pallore dicitur. Ex pennarum aureo colore judicatur quando turtures aptæ ſint, & columbæ ad ſacrificia ineptæ. Etiam in columbę collo Soli oppoſito aurei & alii colores, ſed ſolum apparentes. Quo argumento κατασκευὴν adſtruxerunt Arceſilas & Carneades. Pullos etiam in ovo pingi poſſe docetur.

Oculi columbarum Sponſæ tribuuntur Cant. 1. 15. & 4. 1. id eſt puri, venuſti, ſimplices, caſti. Quia columba ſolum conjugem reſpicit, neque oculos in ullum alium conjicit. At Cant. 5. 12. Sponſi oculi *ut columbarum ad decurſus aquarum, lotarum in lacte, manentium ad plenitudinem.* Columbæ enim ad aquas oculos habent excitatiores, quia ad eas libentius degunt, maxime ſi ſint *ad plenitudinem*, id eſt ſi alveum impleant, ut ſint potu faciles. *Lacte lota*, id eſt candidæ, ac ſi alba fierent quæ lacte lavantur, ut Job. 9. 30. *Si lavero me aquis nivalibus.* Hebræis *ad plenundinem* plane aliud ſonat.

De columbæ gemitu agitur Eſ. 38. 14. *Gemebam ut columba.* Et Eſ. 59. 11. *Ut columbæ gemendo gemimus.* Et Nahum. 2. 7. ubi מנהגות, *deducentes* videtur eſſe pro מהגות, *gementes tanquam voce columbarum.* Tamen nihil mutandum & recepta lectio defenditur.

De volatu Eſ. 60. 8. *convolant ut columba ad feneſtras ſuas*, id eſt ad columbaria ſua, quo revolant citius, cum ad nidos revertuntur. Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt* (id eſt ſumma feſtinatione fugient) *ut avicula ex Ægypto, & ut columba ex terrâ Aſſyria.* Quia columbæ volatus eſt perniciſſimus. Ideo Pſ. 55. 7. alas columbæ optat David, quibus celeri fugâ ſe ſubducat ex imminenti periculo. Ibi obiter de columbis intermuntius, & quot paraſangas unâ die volent.

Columbæ in columbariis degunt Eſ. 60. 8. in foſſis Jerem. 48. 28. in fiſſuris petræ Cant. 2. 14. imprimis in metu accipitris. Et in vallibus Ezek. 7. 16. Et in montibus, unde dicta Semiramis. Arboribus etiam inſidere columbas proprie dictas ex variis ſcriptoribus probatur, & ex titulo Pſalmi 56. qui non ſatis intelligitur.

Mire laudatur columbæ caſtitas quæ conjugii fidem non violat, communemque ſervat domum, nec niſi cœlebs aut vidua nidum relinquit. Quin columba nigra poſt conjugis obitum vidua permanere dicitur, ac proinde apud Ægyptios ſymbolum fuiſſe mulieris quæ à ſecundis nuptiis abhorret. Ita habetur in Horo. Proinde Tertullianus monogamiam ſuam columbæ exemplo ſtabilire conatur. At id ipſum in turtures cur tanto conſenſu tranſtulerint patres poſteriores me prorſus latet. Unde factum ut non ſatis intellexerint quorſum Sponſam toties Solomon columbæ ſuæ nomine indigitet Cant. 2. 14. & 5. 2. & 6. 8. Ita nimirum ſignificat hanc à ſe unice dilgi, ſeque illi viciſſim unice charum eſſe, quomodo in columbis inter conjuges ſummus eſt amor, & conjugii lex firmiſſima.

Ad columbæ timiditatem pertinent hæc Ezek. 7. 16. *Erunt in montibus quaſi columba omnes trepidi.* Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt ſicut columba.* Quæ propter timorem illis naturalem ſumma loca in tectis captant. Nihil enim columbâ timidius. Unde τρήρων toties ab Homero dicitur.

Columbas & turtures ad ſacrificia cæteris avibus prætulit Deus, propter puritatem, caſtitatem, ſimplicitatem, manſuetudinem, & reliquas virtutum umbras quæ in his obſervantur. Et turtures quidem adultos, ſed columbarum nonniſi pullos offerri voluit Deus, quia turtures in matura, columbæ in tenera ætate maxime præſtant. Sed nonniſi tenuiorum fuerunt hæc ſacrificia Levit. 5. 7. & 12. 6. In quo numero ſancta virgo Luc. 2. 24. Et jam ante Legem offerri cœpta, ut patet in Abrahamo, qui cum juvencâ, caprâ & ariete trimis, turturem & גזל *gozal*, id eſt columbini generis pullum offerre juſſus eſt Gen. 15. 9. Ut hoc ſacrificium omnia ſacrificiorum genera complecteretur quæ poſtmodum Lex conſtituit. Varia hîc ab aliis myſteria quæri ſcio, ſed quæ videntur longe petita. Hæc columbarum ſacrificia pravâ quâdam κακοζηλίᾳ Ethnici quoque uſurparunt. Quo ritu, turtures & columbas Judæi mactaverint Moſes breviter docet Levit. 1. 15. 16. 17. & 5. 8. Sed Talmudici multo pluribus. Additur cur in templo, & in qua parte, & à quibus venditæ fuerint columbę. Et cur quæſtum ex eo captantes Chriſtus è Templo pepulerit.

Noe cum ex corvo non didiciſſet quod ſcire avebat, an aquæ multum decreviſſent, columbam emiſit; avem homini morigeram. Et humi paſci ſolitam, quia eſt σπερμολόγος: Quæque in volatu diu perſeverat, & undiquaque redit ad nidum. Proinde hanc emiſit Noe. Sed columba paulo poſt rediit, quia in terra adhuc ſtagnante non reperit ubi pedem tuto figeret. At eadem ſeptiduo poſt rurſus emiſſa, redit ſub veſpe-

tam, olivæ ramum in ore gerens, qui nec in terra Chanaan nec in horto Edenis decerptus fuerat. Refellitur enim Hebræi qui utrumque a diluvio eximunt. Sed ut videtur in Assyria montibus Ararat vicinâ, in quibus arca subsederat, & oleis valde fœcundâ 2 Reg. 8. 32. Oleam scilicet & alias arbores olcæ similes sub aquis diu servari multis probatur. Et in collibus provenire, non in celsissimis montibus. Hujus historiæ non obscura vestigia in Abydeno, Plutarcho & Arabibus reperiuntur. Sed hi pro columba palumbum hic habent. Cujus erroris fons aperitur. Olivam ubique gentium docetur esse pacis symbolum etiam in America. Et columbæ triplex emissio quid significet. Et extra arcam, id est extra veram Ecclesiam, nullam esse salutem. Et Noam Christi typum esse in multis. Et columbam Sancti Spiritus, qui in Baptismo Christi sub specie columbæ apparuit, non in vera columba, ut volunt nonnulli veterum. In quo Tertulliani error fuit gravissimus, sed Augustini multo levior. Turtur etiam Sancti Spiritus cur sit typus juxta Hebræos & Origenem.

A partibus animalium Græcum nomen habent herbæ plurimæ. A facie *γαλήνη*. Ab oculo *αἰγίλωψ* & *βόϊφθαλμος*. Ab auribus *μυὸς ὠτις*, Hesychio uno verbo *μυόσωτις*. A cornibus *βύκερως* & *αἰγόκερως*. A labris *ὀφέλιας* vel *ὀφελίς*. A lingua *βύγλωσσον*, *ἀρνόγλωσσον*, *κυνόγλωσσον*, *ἀφίγλωσσον*. A barba *τραγοπώγων*. A cauda *ἵππουρις*, *ὄφεως*, *ἀσπάρης*, *μυοῦρος*, *σκορπίουρος*. A testiculis *κυνὸς ὄρχις*. A pedibus *λαγωπους*, *κορυφόπους*, *λεοντοπόδιον*, *λυκοπόδιον*, *γερανοπόδιον*. Idem in usu est apud Arabes, qui pruna vocant *oculos bovis*, plantaginem *aures leporis*, aut *gazellæ* seu capreæ, colocasiam *aures elephanti*, verbascum *aures urſi*, & sic plura alia.

Sed & ab ipsdem *stercus passerum* aut *columbarum* appellatur ciceris certa species. Quidni Hebræis חריונים *chirjonim* id ipsum sint 2 Reg. 6. 25. Nam vera columbarum stercora non intelligi suadet ipsa vocis compositio. Neque enim *βύγλωσσον* idem est quod *βόος γλῶσσα*, aut *λαγώνιον* idem quod *uris lagus*. Quod hic ideo magis notandum est, quod Hebræa lingua compositiones non facile admittit. Præterea קב *kabus* non est mensura stercorum, sed granorum aut leguminum. Itaque plane necesse est tale aliquid intelligi, cum in obsessâ Samaria quinque drachmis venisse legitur quinta pars cabi *chirjonim*. Sed de hoc loco jam ante egimus.

Cur voce דרור *deror* palumbum aut turturem significari putemus potius quam hirundinem supra indicavimus. Hanc porro avem, quęcunque sit, ad altare Dei ædificasse legitur Ps. 84. 4. id est in Tabernaculo, si David, aut in Templo, si quis alius loquitur post Davidem. Utrumque scilicet magnis trabibus nitebatur cedrinis & *ἀερτόδμοις*. In quo cedri genere palumbum nidos facere docet Theocritus Idyll. 5. Sed & hviam columbam sæpe in templis niduluri observat Turnerus post Albertum. Scio in secundo Templo à Nehemia & Esdra, & in tertio ab Herode extructo *πρόδομαῖον* tecto Templi impositum aves ab illo arcuisse. Hebræi vocant כולה עורב quia corvos abigebat. Sed in Solomonis Templo nihil tale describunt libri Regum & Paralipomenon. Et Hebræi negant primum illud Templum eguisse *πρόδομῳ*, quia Divina majestas illud tantum tectum servabat.

Ut Romanum *turturis* nomen, ita Hebræum תור *thor*, & Græcum τρυγὼν sunt *ὀνοματοποιητικά*. Nempe turturis garritum imitantur, qui Græce dicitur *τρυμὸς* à verbo *τρύζω*. Is porro utut inconditus & auri ingratus, placet tamen, quia veris est prænuntius. Cant. 2. 11. 12. *Hyems transiit* &c. *Et vox turturis audita est in terra nostra.* Et Jerem. 8. 7. *Turtur, & hirundo, & grus observarunt tempus adventus sui.* Nam ut hirundo & grus, ita etiam turtur est avis migratoria. Quod post Philosophum asserunt Varro, Cicero, & Gregorius Nyssenus. Illis autem quis non malit credere quam uni Plinio, qui turturem hyeme solum occultari scribit, pennasque amittere.

Cant. 1. 10. in Græca & Vulgata versione genæ sponsæ pulchræ sunt ut turturis. Ad quem locum veteres de castitate turturis multa habent, & de fede pudoris in genis. Quæ vere quidem, sed præter rem afferuntur, cum turtur non habeat genas, & Hebræa aliter sonent. Sed Ps. 74. 19. Ecclesia merito vocatur turtur, cum turtur nonnisi unum conjugem admittat. At illo mortuo dubitatur an vidua permaneat, ut tradunt plerique Patrum. Neque opus est eoulque descendere. Cum conflet turturem vivo conjuge cum altero non commisceri. Ad quod exemplum Ecclesia si se conformaverit, alios Deos nunquam colet, quia Deus quem colit semper vivus est.

Supra monuimus סיס *sis* esse hirundinem non gruem, & עגור *agor* gruem non hirundinem, contra quam statuunt novi interpretes. Ezekias in morbo dicit se ut hirundinem pipivisse Es. 38. 14. quia vox hirundinis videtur habere aliquid querulum & luctuosum, quod uno ore clamant Græci & Romani poetæ. Tamen vere negat Plato eam præ mœrore sic cancre. Proinde Proclus ferre non potest ut hirundo ab Hesiodo vocetur *ἐφεσύη*, *mane gemens*. Et legi vult *ἐφυσία mane clamans*, ne à Platone videatur dissentire. Et respondet Tzetzes hirundini luctuosum gemitum non aliâ de causâ tribui quam propter fabulam de Pandionis filia. At Pausanias rectius statuit fabulam de Pandionis filiarum unâ in lusciniam, alterâ in hirundinem mutatâ, ex eo esse natam, quod avis utraque videtur miserabiles & lugubres cantus edere. Itaque in Hesiodo nihil mutandum. Neque hirundo recte diceretur *ἐφυσία*, cum non sit avis clamosa, sed *ψιθυρίζουσα*, *murmurans*.

Hirundo observare legitur tempus adventus sui Jerem. 8. 7. quia è migratoriis avibus una est. Abit hybernis mensibus, & redit circa Calendas Martias cum primo Favonio, qui Chelidonias inde dicitur. Quo eodem nomine pisces Borealis appellatur, & cum hirundinis capite à Græcis pingebatur, quia illo ipso tempore exoritur, & veris initium ortu suo significat. Ut Chelidoniæ vocati sunt qui veris & hirundinis reditum ostiatim canebant. Quo pertinent veterum Proverbia, *nova hirunda*, & *una hirundo non facit ver*. Abeunt Arcturo oriente circa Autumni æquinoctium post moram sex mensium. Trans maria in Africam volant. Æthiopicæ hirundines inde non migrant. Apud eas agmen deferere est grande nefas & morte piandum. Et manentibus à frigore periculum est. Manent tamen quædam in apricis locis, maxime si migrationis locus sit remotior. Hyeme nudæ & implumes sunt. Hinc illis Eutropii, Eunuchi jam effœti, depile caput confert Claudianus.

Tob. 2. 11. *τὰ ἐρίθια*, *arcula* in Tobiæ oculos stercus egessisse leguntur, quod ad hirundines pertinere recte vidit Hieronymus. Quibus id peculiare est quod pullorum stercora aut ipsa mater ex nido ejicit, cum parvuli sunt, aut eos docet ex nido egerere, cum sunt grandiusculi. Id ex Philosopho habet Plinius, & ex utroque Arabes. Et celebre est Gorgiæ dictum, cum idem illi accidisset quod Tobiæ.

Es. 38. 14. Ezekias in morbo ejulans cum grue confertur, qua nulla avis est vocalior. Notandum pleraque linguas ipso avis nomine vocem ejus utcunque imitari. Sed ne putetur semper sonorâ voce clangere, Arabes illam demissâ voce solum murmurare monent, cum est in custodia.

De

De gruum migratione agitur Jerem. 8. 7. Ex ultimis in ultima terrarum migrant, id eſt ex Scythia in intimam Æthiopiam ad Nili fontes. In Thracia quæ naſcuntur, inde diſceſſuræ ad Hebrum fluvium conveniunt. Scythicæ Pontum tranſvolant, inter Criu Metopon & Carambin, ubi eſt angustiſſimus. Trajecturæ ſaburrâ ſtabiliuntur, & lapillos pedibus vel ore ferunt, aut etiam vorant. Mira eſt inter proſecturas concordia. Ab illis congruere dictum, & ingruere. Alte volant quatuor de cuneis, & agmine in trianguli formam, cujus baſin impellat ventus. Literas quaſdam volatu ſuo imitantur. Noto flante vel aquila viſa turbatur ordo. Duces in primo agmine, *ἡγεμὼν* in extremo, pilos in medio. Additur quomodo inter volandum ſe mutuo juvent, & in quo ſitu dormiant. Ducibus interim per vices vigilantibus, qui lapidem pede ferunt, cujus caſu excitentur, ſi forte ſomnus obrepat. Et de Pygmæorum cum gruibus pugna quid referant Arabes. Mæmacterione menſe migrant, id eſt medio autumno. Vere & æſtate redeunt. A Jeremia & aliis proponuntur in exemplum prudentiæ. Quæritur cur in avibus mundis grus ſit potius quam ciconia. Voce עָגוּר *agor* gruem ſignificare vidit Chaldæus, ſed reddidit ordine præpoſtero, quod fefellit recentiores. Reliqui veterum prorſus ignorarunt quid eſſet עָגוּר *agor*. Inde Arabice عجر *agura* eſt ad ſuos gruum inſtar poſtliminio reverti. Et Perſarum ἄγγαρος indidem dicti.

Magno errore, ut jam dictum eſt, קֹרֵא *kore* creditur eſſe perdix, cum ſit genus gallinaginis, columbâ minor, dorſo viridis, brevi pede, roſtro prælongo, grata Arabibus, quia eſt boni ominis, & pluviæ præmuntia, de cætero non magnæ rei. Proinde *David* de ſe ipſo dicit *κατ' ἐξοχὴν* 1 Sam. 26. 20. *Egreſſus eſt Rex Iſraelis ad quærendum pulicem unum, ac ſi quis perſequeretur avem kore in montibus.* Ex quo ipſo apparet de perdice non agi, ſed de ave minoris pretii, & in cujus aucupio male operam inſumat auceps.

De eadem ave dicitur Jerem. 17. 11. *kore collegit & non peperit.* Id eſt aliena collegit ova, & à ſe non parta, quæ umbra ſua foveret. Unde conſtat hanc avem ex illarum eſſe numero quæ alienis ovis incubant. Quod à Philoſopho & Græcorum aliis non obſervari nemo miretur, cum ipſam avem non deſcripſerint. Gallinaginis enim eſt ſpecies à noſtra non parum diverſa. Oleum igitur & operam perdunt qui veterum conſenſu freti, ad perdicem hæc referunt, cui nihil tale tribuitur ab iis qui naturam ejus plenius introſpexerunt.

Sed ad perdicem vere pertinent hæc Sirach. 11. 31. *Ut perdix venator in cavea* (Græce *ὡς πέρδιξ θηρευτὴς ἐν κατασκοπῇ*) *ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum.* Quæ hominem ſuperbum altero in ruinam impulſo, in illum inſultare ſignificant, ut perdicem venatorem in ſui generis aves, quas in laqueum induxit ibi enim *πέρδιξ θηρευτὴς* eſt perdix cicur qui feros perdices ſuis artibus in caveam aut laqueos allicit. De qua venatione conſulendi ſunt Ariſtoteles, Athenæus, Plinius, Ælianus, Theodoretus, Euſtathius Antiochenus: Et ex Arabibus Damir, ut taceam recentiores.

Coturnicum miraculum refertur Exod. 16. 13. Num. 11. 31. Pſ. 78. 28. & 105. 40. Sap. 16. 2. & 19. 12. Nomen Hebræum שְׂלָו *ſelav* factum videtur *ἀπὸ τῆς εὐθυμίας*, Arabicum سمانى *ſumana* à pinguedine, Æthiopicum ፀርፍርት: *phorphorath* à deliciis, nomine generis ad ſpeciem tranſlato. Nam apud Talmudicos פַּרְפָּרוֹת *parperoth* aut *pharpheroth* ſunt cupediæ quævis ex minutis avibus, &c. Græci reddunt *ἐρυσιμιτραι*, quam à coturnice diſtinguunt Ariſtoteles, Alexander Myndius & Auguſtinus in Exodum. Heſychio tamen ortygometra nihil quicquam eſt quam *ἔρτυξ ὑπομεγέθης*, *coturnix prægrandis*, quod veriſſimum. Talmudicis quatuor ſunt coturnicum ſpecies. 1. שכלי *ſicli*, *σκολὶς* ficedula. 2. קיכלי *kichli*, *κίγκλος* turdus. 3. פסוני *phsjoni*, phaſianus. 4. שלו *ſelav*, vera coturnix. Quod eſt ineptiſſimum, cum hæ quatuor aves nihil inter ſe commune habeant, niſi quod omnes palato mire placent.

Coturnices Iſraëlitis Deus dedit ſemel in deſerto Sin una cum Manna Exod. 16. 13. Et rurſus in Kibroth Thaava, cum populus Mannam faſtidiſſet Num. 11. 31. Et Moſes, qui prius miraculum viderat, tamen de iſto dubitavit. Ut cum petram iterum percutere juſſus eſt, ut aquas ex ea eliceret. Refelluntur communibus Medicorum ſuffragiis qui coturnices ideo negant cibum eſſe ſalubrem, quod venenis veſcantur. Et explicatur fabula vetus de Hercule à Typhone interempto, & nidore coturnicis in vitam revocato. E mari veniſſe leguntur Num. 11. 31. Non quod in mari natæ fuiſſent, ut Arabibus placet, ſed quod eo trajecto venerunt in caſtra Iſraëlitarum. Quod ad eas advehendas Deus Eurum excitaſſe legitur Pſ. 78. 26. non videbitur poſſe ſtare, cum Ægyptus unde venerunt coturnices, ſit ad occaſum Arabiæ, ubi tum erant Judæi. Sed multis probatur Eurum ibi pro Auſtro ſumi. Solvitur quod objiciunt Auſtro flante non volare coturnices. Docetur qui ſint venti Ornithiæ, & unde ſpirent, & coturnices aves eſſe migratorias, & ex Ægypto veniſſe quo tempore migrare ſolent. Hoc etiam exquiritur, quantâ copiâ venerint? David ut pulverem & arenam, id eſt affatim pluiſſe dicit Pſ. 78. 26. Hujuſmodi pluviarum exempla proferuntur. Ex Moſe probatur nubes coturnicum patuiſſe plus XL M. paſſuum, & duobus cubitis ſupra terram eminuiſſe, quod tribus modis explicatur. Nec ſingulos collegiſſe decem coros, ut vulgo redditur, ſed decem acervos, id eſt plures. Et coturnicum in Græcia & Italia magnam eſſe copiam; ſed in Libya & Ægypto longe maximam, ubi *chemma*, coturnicum ſpecies, ſale condiuntur. Nec eo ſenſu quo creditur *novam creaturam* vocari Sap. 19. 11. Et atrocem pœnam iis à Deo juſte fuiſſe inflictam, quos paverat coturnicibus, cum graviſſime peccaverint. Quod in Talmude habetur de Diis pavonum, phaſianorum aut coturnicum ſpecie cultis, eſſe valde dubium.

Sequuntur Prophetarum loca duodecim, quæ ad gallos referunt nonnulli interpretes conjecturis parum certis. I. *Ὀρνίθια δύο* quæ leproſus jubetur offerre Levit. 14 4. Origenes & alius ſub Hieronymi nomine, volunt eſſe gallinas duas, cum ſint aviculæ duæ. II. ברברים *barburim* in menſa Solomonis 1 Reg. 4. 23. Hebræorum nonnulli gallos, capones, aut gallinas altiles interpretantur. Nos ſuo loco multo aliter. III. *Succoth-beneth* Hebræis eſt gallina cum pullis ſuis, & *Nergal* gallus, 2 Reg. 17. 30. Quin *Succoth-beneth* ſunt ſacella puellarum ſeu Dearum hujus nominis. Et *Nergal* palmæ ſpecies, à qua Deus dici potuit, ut *Dagon* à frumento, & *Rimmon* à malis Punicis. IV. Pro verbis Job. 3. 7. de nocte in qua Job natus eſt. *Ne veniat* רננה *cantus in ea*, Chaldæus habet perabſurde, *Ne veniat cantus galli ſylveſtris*, de quo Hebræi multa garriunt. V. Hebræa *An deduces* עיש *feretrum cum filiis ſuis* Job. 38. 39. quæ ad ſidus Urſæ pertinent, Chaldæus reddit, *An gallinam cum pullis ſuis deduces?* de gallina cœleſti intelligens, quæ Græcis Πανὰς. VI. *Quis dedit* לשכוי *cordi intelligentiam?* Job. 38. 36. Hieronymus *Quis dedit gallo* &c. ex Hebræorum lacunis. VII. *Alæ* רננים *ſtruthionum exultat* Job. 39. 13. pro quo Chaldæus, *Alæ gallinæ quæ laudat & celebrat.* VIII. Hebr. חַי שָׂדַי, id eſt, *Et fera agri mecum eſt.* Chald. *Et gallus ſylveſtris, qui capite attingit*

calor. IX. Ruffus Hebr. זוין *&* זיז seu *fera agri pascetur ex ea* Pſal. 80. 14. Chald. *Et gallus agri.* X. זרזיר מתנים *zarzir metinajim*, id eſt *accinctus lumbis* Prov. 30. 31. nobis eſt equus, ſed Græcis, Syro, Chaldæo, & Arabi, *gallus inter fœminas ſuperbe incedens.* XI. *Excitabitur ad avis vocem* Eccleſ. 12. 4. alii de gallicinio, alii de matutinis avicularum cantibus intelligunt. XII. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir* Eſ. 22. 17. Alii male *deportatione virs.* Alii pejus *deportatione galli.* Quali גבר *geber* ſit gallus. Quale eſt quod Eſjongaber paraphraſtis eſt *arx galli.* Ibi obiter quomodo Balaam ſit gallus. Et cur Hebræi gallum offerant feſto expiationis.

Gallicinium eſt duplex, unum mediâ nocte, alterum medio tempore inter mediam noctem & mane, de quo Marc. 13. 25. Secundum gallicinium vocant Ariſtophanes, Juvenalis, Heliodorus, Ammianus, Syneſius, & vetus Adagium, Περὶ ἡ τὸ δεύτερον ἀλεκτρύων ἐφθέγγετο, id eſt ſummo mane. Sed hoc idem gallicinium plerique ſimplicitet gallicinium appellant, aut quia tum galli acrius & alacrius canunt, aut quia poſterior ille cantus hominibus utilior eſt, cum ad diurnos labores eos excitet. Aut denique quia prioris gallicinii tempus alio nomine vocatur *μεσονύκτιον.* Cum igitur eadem pars noctis modo appellettur ſecundum gallicinium modo gallicinium ſimplicitet, Marci verba cap. 14. v. 72. Περὶ ἡ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, & idem ſignificant quod Matth. 26. 34. Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, & ad idem tempus referuntur. Qua ratione facile conciliamus loca in ſpeciem ἐναντιοφανῆ, de tempore quo Petrus Chriſtum abnegavit. Ibidem ſolvimus objectiones. Et in galli cantu obſervamus duo mirabilia. Unum quod tantulum animal tam contentâ voce canit, ut noctu audiatur ad mille paſſus & amplius. Alterum quod ſtatis horis canit, atque illo ipſo tempore quo reliquæ aves ſomno indulgent.

In verba Chriſti quibus Jeruſalem ita compellat Matth. 23. 37. & Luc. 13. 34. *Quoties volui congregare filios tuos, quomodo congregat ἐρις gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Probatur voce ἐρις non avem in genere, ſed gallinam ſignificari: Et jam inde a Platonis & Ariſtophanis ævo ſic uſurpari cœpiſſe. Et peculiare eſſe gallinæ quod non ſolum ovis incubat ut reliquæ aves, ſed & pullos jam editos congregat ſub alis ſuis, ut materno calore foveat. Unde eſt quod Arabs gallinam vocant *matrem congregationis.* Hujus gallinæ φιλοστοργίας illuſtre exemplum affertur ex Alphæo Mitylenæo. Nec nunus infignis eſt ejuſdem deſcriptio in Plutarcho & Auguſtino. In Euripide denique Megara pullos ſuos, id eſt liberos quos ex Hercule peperent, ſe ſub alis ſervare dicit, ut gallinam incubantem.

In cibis Solomonis cenſentur ברברים אבוסים *barbarum abuſim.* Et voce אבוסים *abuſim* illa animalia ſignificari quæ ad præſepe ſaginantur nemo neſciat. Sed de voce ברברים *barbarim* major eſt contentio. Alii enim ea intelligunt quæ alnntur בבברים *bebiharim* id eſt in vivariis, quæ vox cum Romana ſit, & Solomonis ævo multis ſæculis recentior, *bavbarim* inde dici non potuiſſe planum eſt. Alii *barbarim* ſunt volucres in genere, quaſi אברברים *ebrbarim* geminatis radicalibus, quia אבר *eber* eſt ala. Alii *barbarum*, eſt pro *barbarum*, & ſonat aves e Barbaria Pallatas, nempe Troglodyticâ, in qua meleagrides præter Agatharchidem deſcribunt Diodorus & Artemidorus apud Strabonem. Nobis ut à חרר *charar* ardere הרחור *charchur* eſt ſummus ardor, ſic à ברר *barar* elegere ברבור *barbur* dicitur quod maxime electum eſt. Itaque *barbarim* in cibariis ſunt electiſſima quæque. Eaque in pecudibus potius quam in avibus, quod docet adjunctum אבוסים *abuſim.* Eo enim proprie ſignificantur quæ ad præſepe ſaginata ſunt. Quomodo in Scriptura non ſaginantur niſi pecudes. Huic loco parallelus eſt alius Nehem. 5. 18.

1 Reg. 10. 22. & 2 Paral. 9. 21. pavones תוכיים *thucijim* pro כותיים *cuthijim* per inverſionem dicti ſunt. Quomodo *Algemim* pro *Almugim*, *Timnath ſerach* pro *Timnath cheres*, *Samlas* pro *Salmas* &c. Pavones autem vere כותיים *cuthijim*, id eſt Cuthæus vocari potuiſſe planum eſt, cum ex terra Cuth, id eſt ex Perſide advecti ſint. Quamvis enim pavonum veri natales ſint in India, tamen quia ex India primo in Perſidem & Mediam, & inde in Judæam, Ægyptum, Græciam, Italiam atque alias orbis partes tranſvecti & diſperſi ſunt, Perſici & Medici potuerunt jure vocari. Et vero Græci ſcriptores utroque nomine paſſim appellant, ut ex Ariſtophane, Clemente, & Suida probamus. Sequuntur ejus deſcriptiones ex Tertulliano & Arabibus. Et obſervatur tempus quo primum Athenis viſi ſunt. Et quam immane horum pretium fuerit in Græcia & Romæ. Quamvis caro parum ſapiat & mali ſucci ſit: Et a pavone Arabes abhorreant, tanquam ab ave mali ominis, & cujus ſanguine vitis a diabolo aſperſa fuerit.

Novi interpretes voce רנים *renanim* pavones intelligunt Job. 39. 16. Et Chaldæus, voce הבנים *habnim* Ezek. 27. 15. Sed utrique magno errore. Cum in Jobo *renanim* ſint ſtruthiones ut pluribus docebitur. Et *habnim* in Ezekiele ebenus. Proinde à Propheta eboti jungitur, quia ebur in multis refert. Et æque pretioſus eſt. Et ex iſdem affertur locis. Et in eoſdem uſus adhibetur. Plurali numero Hebraice הבנים *habnim* dicuntur, ut שטים *ſittim*, & אלכוגים *almugim*, & reliqua pretioſa ligna. Refelluntur qui alio referunt hæc pluralia. Apud Arabes lignum *faſem* eſt ebenino ſimile, ut in Dioſcoride & Arriano τὰ ἐυζώμων ξύλα, quæ vera & certa eſt lectio, & perperam ſollicitatur.

Ut צפר *ſipher* mane ſignificat, ita צפור *ſippor* avis dicta eſt, quia illi ſolenne eſt ſummo mane ſurgere, cum feræ tum altum dormiant, poſtquam noctem duxerunt inſomnem Pſ. 104. 20. Mercerii & aliorum error eſt vocem צפור *ſippor* nonniſi minutiores aves ſignificare, cum ad omnes palam extendatur Deut. 4. 17. & 14. 11. Pſal. 8. 9. & 148. 10. Ezek. 39. 4. Dan. 4. 12. 21. 33. &c. Tamen pro paſſere videtur uſurpari Pſ. 84. 4. ut paſſim apud paraphraſtas. Ita στρθὸς & *paſſer* ſunt voces ambiguæ. Nam ſtruthio quoque *ſtrthis* vocatur & paſſer marinus.

Apud Arabes in paſſerum ſpecie ſunt birundo, carduelis, corydalus, philomela, alauda, picus &c. Paſſerem domeſticum egregie deſcribit Damir. צפצף *ſiphſeph* garrire & pipire eſt more avicularum Eſ. 8. 20. & 29. 4. Græce τριζεῖν & στρθίζειν dixeris.

Singulari capite examini ſubjiciuntur loca novem, in quibus voce צפור *ſippor* paſſerem intelligunt interpretes celeberrimi, cum, uno aut altero exceptis, ad aves in genere illa pertinere palam ſit.

Matth. 10. 29. dicit Chriſtus duos paſſeres aſſario vendi, nec tamen eorum ullum in terram cadere ſine Deo, & Luc. 12. 6. quinque paſſeres duobus aſſariis venire, nec tamen eorum ullum in oblivione eſſe apud Deum. Itaque ſinguli paſſeres ſemiſſe vendebantur, aut paulo minus. Aſſarium enim idem eſt quod as. Et noſtræ monetæ valuit quatuor denariolos, Hiſpanicæ tres *maravedu.* Proinde paſſim in ſcriptis veterum pro viliſſimis habentur, quæcunque aſſe veneunt. In Ariſtophanis avibus ſeptem ſtringilli venduntur uno obolo, id eſt duobus aſſariis quæ in Luca ſunt pretium quinque paſſerum. Fringillus autem avicula eſt paſſeri ſimilis. Paſſerem in oblivione eſſe coram Deo, Lucæ phraſis eſt petita ex Pſal. 9. 19. Quod negat Hieronymus Deum minutula hæc noſſe, durius videri poterit, niſi benignâ interpretatione mollatur. Nam

Dei

Dei providentiam ad minima quæque extendi variis probatur rationibus ex Scriptura petitis. Neque Talmudicos ſolum, ſed & Græcorum Philoſophos id diſerte docuiſſe. Hæc fere tractantur libro primo ſecundæ partis.

Agitur in ſecundo de Avibus ex Lege Moſis immundis, quæ proponimus eodem ordine quo Moſes Levit. 11. 13. & Deut. 14. 2. Prima omnium eſt aquila, quam pro rege avium habent Græci, Romani, Ægyptii, Arabes, Hebræi, Patres. Aquilæ Hebræum nomen eſt נשר *neſer*. Cujus falſas origines rejicimus, & verum aperimus. Ejuſdem roſtrum, & ungues, plumas quoque deſcribimus, ex Ezek. 17. 3. ubi agitur de aquila *plena* aut *multo plumis*. Quibus aquilæ calvitium opponitur, id eſt pennarum defluvium Mich. 1. 6. Id Græce hodie μαυϐύζει, olim μαδίζεται, πτεροῤῥυῆναι & ἀποϐάλλειν τὰ πτερὰ dicebatur, ut Arabice *curta*. At Pſ. 103. 5. aquila renovari dicitur, cum pennæ renaſcuntur. Et Eſ. 40. 31. *Aſcendent penna ſicut aquilarum*, Græce πτερορῥυήσουσι. Et Daniel. 4. 33. *Pili ipſius ut aquilarum creverunt*, male Græca verſio ὡς λεόντων, pro ὡς ἀετῶν. Quod imputandum ſcribis, qui non putarunt pilos aquilæ convenire. Sed futili ſcrupulo, ut plumbus probamus. His junge Jobi locum de accipitre, cap. 39. v. 29. *Numquid ex intelligentia tua plumeſcet accipiter, alis ad Auſtrum expanſis?* Sequuntur veterum fabulæ de aquilæ renovatione. Aquilis nonnullis à colore nomen eſt. In his alteriæ, quæ deſcribitur in Ezechiele ubi ſupra. Sed quod alius nemo dixit, Syrus interpres Apoc. 8. 13. aquilæ caudam tribuit ſanguineam errore perridiculo, cujus fontes aperiuntur.

Aquila magnas alas habet Ezek. 17. 3. in Homero januæ pares, in Geſnero extenſas ad ſeptem ulnas. His rapidiſſime fertur, & ſummo cum impetu, maxime cum in prædam ruit. Proinde Aquilo ab aquila nomen habet, & ἀετὸς à עט *ayt*, quod rurſus factum ab העט, id eſt ab irruendo & involando. Inde Deut. 28. 49. furioſis hoſtibus, quos in pœnam immittit Deus, tribuitur ὄξυρμος ἀετοῦ, *impetus aquilæ*. Et loci ſimiles in Prophetis paſſim occurrunt. Sic quia conſtanter volat aquila, & in loca remotiſſima, aquilæ alas Scriptura iis accommodat qui procul amoventur: Ut Apoc. 12. 14. & Pſ. 139. 9. in Syro, Arabe & Æthiope, ubi tamen Hebræi *alas aquilæ* non habent, ſed *Aurora*. Et Prov. 23. 5. fluxæ opes aquilæ alas aſſumunt, quibus in cœlum avolent, quia velociſſime elabuntur, & procul à te amandantur, nec ſunt amplius tui juris. Et Job. 9. 26. vir ſanctus conqueritur, quod dies ſui *præterierint ut naves Ebe, & ut aquila volat ad eſcam*. Non ſolum quia par eſt utrobique celeritas. Sed & quia temporis ſemel elapſi nihil remanet, ut aquila in aëre & navis in mari nullum ſui veſtigium relinquunt, quod obſervat Solomon Prov. 30. 19. Ex Hebræorum ſententia aquila una hora conficit CXXM paſſuum. Neque ulla eſt avium quæ ſublimius ſe efferat. Proinde uſque ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri, & Cæſarum animas è rogo in cœlum uſque vehere, & in ipſo Jovis ſinu quieſcere & nidulari credebatur.

Job. 39. 31. 32. aquila *in petra habitat & in præruptо ſcopulo* tanquam *in arce degit. Unde rimatur cibum oculis procul intuentibus*. Duæ ſcilicet cauſæ ſunt cur in ardua hæc loca ſe conferat, quæque homini ſunt impervia & inacceſſa. Una ut ibi tutius degat: Altera ut inde cuncta deſpiciat. Aquilæ enim nullum eſt animal perſpicacius. Itaque nomen illi eſt ab acumine viſus. Et ſola intuetur Solem inconniventibus oculis. Sequitur v. 33. *Pulli ejus ſorbent ſanguinem*, cumque ſolum. Nam à potu aquæ prorſus abſtinent. Et *ubi ſunt conſoſſi, ibi eſt*. Conſoſſi, id eſt conſoſſorum vel occiſorum cadavera. Itaque ad hunc locum alludunt Chriſti verba Matth. 24. 28. *Ubicunque eſt cadaver, ibi congregantur aquilæ*. Sed cadaveris oculis maxime inhiant, Prov. 30. 17. Quod proprie ad percnopterum ſeu gypæetum pertinet, aquilæ genus vulturinâ ſpecie, quodque vulturum generi multi adſcribunt. Alioqui enim aquila cadavera non attingit.

Aquilæ affectum erga pullos ſuos eſſe tenerrimum indicant hæc verba Moſis Deut. 32. 11. *Ut aquila excitat nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis, & eos acceptos geſtat ſuper pennas ſuas*. Cujus loci prima verba, *excitat nidum ſuum*, explicantur per ſequentia, *ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis*, nempe ut eos ad volatum provocet. Ergo *nidum ſuum*, id eſt pullos ſuos, quos exemplo ſuo excitat, alas motitans & extendens. Utitur voce רחף *rachaph* quæ ad motum alarum proprie pertinet. Hinc in hiſtoria creationis, Dei Spiritus ſcribitur מרחפת *merachepheth*, motitans ſe quaſi alis ſuper aquas. Et tam Hebræis quam Arabibus רפרף *raphraph* id ipſum eſt, elitâ gutturali, & geminatis radicalibus. *Pullos ſuos* dicit plurali numero. Quamvis enim in aquilæ nido plerumque ſint ſinguli, tamen quandoque plures adeoque ſeptem traduntur eſſe reperti. Ibi obiter ediſſeritur quâ ratione aquila pullos alis aut humeris ſuis geſtet. Moſi ex Philoſopho objicitur aquilam eſſe ἀτεκνον, & pullos ſuos ante tempus è nido ejicere, quos offiſraga ſuſcipit. Sed in Ælιano, Oppiano & Hieronymo leguntur contraria omnia. Et ipſa pæne Moſis verba citat Suidas ex Philoſtrato. Nec niſi pullorum unum, eumque tanquam alienum aquila ejicit, aut quia non poteſt alere. Quid quod etiam in aquilarum ſpecie eſt offiſraga, quæ non ſolum proprios pullos, ſed & alienos alit.

Propter mirabiles dotes quas in aquila deſcripſimus, quicquid in cœlo ſublime eſt, aut in terris maxime eximium, Deus, Angeli, fideles, imperia & maximi Reges cum aquilis conferri videas. Sic Exod. 19. 14. Deus Iſraelitas ex Ægypto exeuntes ſuſtuliſſe ſe dicit *ſuper alas aquilarum*. Plerique interpretes hic habent *tanquam ſuper alas aquilarum*. Sed illud *tanquam* ſuppreſſit Deus, ut ſimilitudo eſſet expreſſior, atque animum ferret magis. Hujus afferuntur veræ rationes, & falſæ rejiciuntur. Quod Deus amavit Jacobum, & Eſavum odio habuit, ad aquilam multi referunt, quæ è duobus pullis unum alit, alterum rejicit. Ut aquila clangore pullos, ita Deus Iſraelitas verbo ſuo excitavit, ſuper eos Spiritu ſuo ſe motitavit, providentiæ alas expandit, & iiſdem alit populum ſuum in deſerto geſtavit Deut. 32. 11. Ibidem obſervatur Deum in Lege cum aquila, ſed in Evangelio cum gallina conferri, & ſic adumbrari diverſam adminiſtrationem ſub utroque Teſtamento.

Angelos quoque per aquilas ſignificari docet quatuor animalium deſcriptio Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. Hinc Apoc. 8. 13. ubi dicit Johannes ſe unum Angelum vidiſſe in medio cœlo volantem, quædam exemplaria optimæ notæ pro Angelo aquilam habent, ἑνὸς ἀετοῦ pro ἑνὸς ἀγγέλου, ut Angelum illum ſciamus habuiſſe aquilæ ſpeciem, quæ Angelo maxime convenit, propter velocitatem, robur, longævitatem, τὸ ὄξυθυμὲς, τὸ ὑψιπετὲς, & quicquid cum aquila commune habet natura Angelica.

Etiam aquilarum nomine fideles ſignificantur in Chriſti verbis: *Ubi cadaver, ibi congregantur aquilæ*. Nec fruſtra aquilæ vocantur qui aggregantur Chriſto. Nemo enim cum Chriſto in unum coaleſcit, qui non ejus carne & ſanguine vere veſcatur, quamvis modo Spirituali. Proinde Hieronymus per πτῶμα ſeu cadaver paſſionem Chriſti vult intelligi. Et Chryſoſtomus Chriſti corpus πτῶμα vocari dicit propter mortem, & ad Euchariſticam cum Chriſto communionem hæc transferens, vult ut ad hoc corpus acceſſuri, tanquam ſpirituales aquilæ ad alta contendamus, & nihil cum terra commune habeamus.

Ezek.

Ezek. 17. Babylonis & Ægypti Reges cum aquilis conferuntur, quia cum impetu in prædam objectam ruebant, & magnâ celeritate bella conficiebant. Sed Babylonio pennæ longiores attribuuntur, & plurium colorum, quia ditio illi fuit major, & in plures populos Quæ eadem metaphora in aliis Prophetis frequens. Sic de Aſſyrio dicitur Jerem. 48. 40. *Ut aquila involabit.* Et 49. 22. *Aſcendet ut aquila, involabit, extendet alas ſuas.* Et Dan. 7. 4. prima beſtia, quæ Babylonicum imperium adumbrabat, alas habebat aquilæ. Et ad Nebucadnetſarem hęc pertinent Of. 8. 1. *Quaſi aquila involat ſuper domum Dei.* Ad quæ Prophetarum loca notandum eſt Perſicos Reges aquilam auream pennis extenſis pro regali ſigno habuiſſe. Neque vero eſt abſimile etiam Aſſyriæ Regibus hoc idem fuiſſe ſignum, & eo Scripturam alludere, quoties aquilarum nomine illos deſignat.

Nec ſolum Reges, ſed & ipſa gens (Chaldæi inquam & Aſſyrii qui Nebucadnetſare duce Judæam devaſtarunt) inſtar aquilarum fuit ad eſcam properantium Jerem. 4. 13. Thren. 4. 19. Hab. 1. 8. Itaque ad eandem pertinent minæ Legis de gente remota, quæ ab extremis terrarum finibus ſicut aquila in Judæos involabit Deut. 28. 40. Et falluntur Cabaliſtæ qui ad Alexandrum hæc referunt joculari de cauſa. Quomodo aquilinæ illæ pennæ poſt mortem Nebucadnetſaris paulatim avulſæ fuerint diſce ex Dan. 7. 4.

In immundarum avium cenſu poſt genuinam aquilam, ſecunda ſequitur פרס *peres*, id eſt aquila oſſifraga, ut ipſum nomen indicat. Nam פרס aut פרש cum *ſin* *femol* eſt oſſa frangere Micb. 3. 3. Tertia eſt עזניה *oznija*, id eſt aquila valeria, cujus tam Hebræum quam Romanum nomen eſt à viribus deductum. Græce oſſifraga φήνη dicitur, & valeria μελανάιετος, quæ Homero & Ariſtoteli eſt avium robuſtiſſima. Quarta ראה *raa* vel דאה *daa* potius milvus eſt, Hebraice ſic dictus ab eximio volatu. Et Arabice حدأة *hudа*, voce quæ palam ad Hebræam alludit. Quinta איה *aja* minoris accipitris ſpecies à ſono vocis ita vocata, ut Arab. جوجو *juju*, quia vox ejus iiſdem eſt جاجا *jaja*, Germanice **fnitle** dicitur, Gallice *eſmerillon*, & Græce ut putatur ἀιζάλων. Sexta דיה *daja* vultur niger à colore ſic nominatus. Quarum avium fatis babuimus nomina interpretari, quia de pleriſque Scriptura præter nudum nomen nihil habet.

Tantum quia Job commendat oculum ז איה *aja* cap. 28. v. 7. à nobis citatur poëta Arabs anonymus, cujus Arabica verba ſic ſonant: *Juju celer & permix, cujus oculi vere ſuaves, & pupilla tanquam torno expoliæ pluſquam ſapphirus.* Et Poeta alius Abu Nawas nomine, cujus Arabicos verſus de hac eadem ave in libro de aucupiis ſic reddimus pæne ad verbum:

Caſius, atque oculis nunquam fallentibus uſus:
Et qua venator non videt, ille videt.

Rurſus Eſ. 34. 15. *Ibi* דיות *dajoth inter ſe convenerunt*, cum voce *dajoth* rapacium avium ſpeciem aliquam ſignificari in confeſſo ſit, de vulturibus agi colligo, quia ut vere aſſerit Geinerus, ſoli vultures ἅμιλλαι νύκτων gregatim degunt, ita ut aliquando in uno grege quinquaginta ſic in Ægypto obſervaſſe ſcribat Bellonius. Itaque magnos exercitus ſolent turmatim ſequi. Et vultures duodecim à Romulo viſi ſunt, tum cum Romam condidit. Unde collegii Veſtius augur Romano imperio poſt exacta totidem ſæcula finem fore. Neque defuit eventus hujus vaticinio. Cæſari quoque & Auguſto totidem apparuere vultures, veluti Romuli auſpiciis novam urbem condituris. Fruſtra objeceris etiam aquilas ad cadaver congregari Matth. 24. 28. & Luc. 17. 37. Jam enim notavimus eo loco non agi de genuinis aquilis, ſed de percnopteris aut gypæetis, quæ ſunt aquilæ degeneres, & vulturinâ ſpecie: & ex aquilæ cum vultore coitu putantur ortæ.

Avis Sexta corvus eſt. Is duo habet quæ in ſenſus maxime incurrunt, crocitationem & nigredinem. Ab illa Syriace ܥܘܒܐ *neab* dicitur, Æthiopice ቈራ: *Kue*, & Græca κόραξ & κραίζειν, Romana *crocire* & *croctare* indidem nata ſunt. Ab hac Hebræum ערב *oreb* & Arabicum غراب *gorab*. Nam ערב *oreb* Hebr. veſpera & ערב *arab* adveſperaſcere & obtenebreſcere eſt. Tamen albi corvi viſi ſunt. Et color coracinus aliquid habet luminis, contra quam pullus. Et corvina nigredo in capillis laudatur Cant. 5. 11. Ubi ſub Solomonis typo Chriſtus ipſe ſignificatur. Cujus ibi nigræ ſunt comæ ut corvus, alibi canæ, ſed diverſo reſpectu. Corvi nigredo Arabice propriâ voce dicitur. Corvus amat ſolitudines. Proinde ἐναμαίζειν Heſychio eſt εἰς ἔρημον πέμπειν, & alicui imprecari ut in ſolitudinem relegetur. Eſ. 34. 11. corvus in deſertis degit. Ita etiam Sophon. 2. 14. juxta Græcos. Sed Hebr. aliter. *Oculum qui ſubſannat patrem*, inquit Solomon, *eruant corvi vallis:* Vallis ſcilicet quæ Jerem. 31. 49. vocatur *vallis cadaverum*, eo quod damnatorum cadavera in illam conjecta corvos undecunque allicerent. Eandem Eſ. 15. 7. dici putarem נחל הערבים, *vallem corvorum*, niſi per Maſorethas ſtaret, qui legunt *vallem ſalicum*. Utut ſit, cum minatur Solomon fore ut oculum qui ſubſannat patrem eruant corvi vallis, vult reum tanti criminis, infami ſupplicio affectum, in vallem cadaverum conjiciendum, ut à corvis ibi abſumatur. Et oculorum meminit, quia oculos corvi maxime appetunt, neque cadaverum ſolum ſed & vivorum hominum, boum item atque ovium, quod tradunt multi ſcriptores. Sed *corvus corvi oculum non eruit*, ut Proverbio dicitur. Sacris ſcriptoribus docetur ἐναμαίζειν aliud eſſe quam ſupra. Et quæ ſint corvi ſpecies juxta Arabes. Et *Oreb* eſſe nomen hominis, ut Græce Κόραξ, unde *Petra Oreb* Jud. 7. ut Homero Κόρακος πέτρη.

Corvis ſpeciali curâ Deum proſpicere Prophetæ docent Job. 39. 3. *Quis corvo præparat eſcam ſuam, cum pulli ejus ad Deum clamant, errantes inopiâ cibi?* Et Pſal. 147. 9. *Qui dat jumentis eſcam ſuam, & pullis corvorum qui clamant.* Et Chriſtus ipſe Luc. 12. 24. *Conſiderate corvos, qui neque ſeruunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Refelluntur Hilarius, Auguſtinus & alius ſub Hieronymi nomine, qui negant hæc ad literam poſſe ſumi. Illis videtur maxime alienum quod Pſal. 147. pulli corvorum dicuntur Deum invocare; ſed in textu Hebræo ſolum habetur clamare pullos corvorum. Differte tamen in Jobo leguntur ad Deum clamare. Sed quo ſenſu de leonibus idem dicitur Pſal. 105. 11. Et de reliquis animalibus Pſal. 145. 15. & Joel. 1. 20. Quia clamor à neceſſitate extortus petitionem imitatur, ut ait Theodoretus. Quod corvo potius tribuitur quam cæteris avibus, quia vocem habet clamoſam & obſtreperam, ut importuni flagitatoris. Proinde Ægyptii corvi, ſi Ælliano credimus, videntur ab iis ſtipem rogare qui in Nilo navigant. Et κοπάζει, id eſt obnixe rogare, vox eſt à corvis ſumpta. Quæ Hebræi, Arabes, & Patrum nonnulli dictitant pullos corvorum à parentibus deſeri, quamprimum editi ſunt, & Deum illis eulices vel alias beſtiolas procreare quibus veſcantur, nec rationi nec Scripturæ conſentaneum eſt. Corvi quidem pullos ſuos ex nido pellunt, ſed jam enutritos & volandi peritos. Et Lucas corvis in genere id tribuit

buit quod Job & David corvorum pullis. Fabulam de corvis tanquam ex Plinio refert Servius, quæ nec in Plinio legitur, nec in eorum ullo alio qui de animalibus scripserunt.

Gen. 8. 7. Noë *corvum emisit, & is exivit exeundo & redeundo, donec aqua exaruissent à superficie terræ.* Ad quæ verba docetur quorsum & quando à Noa fuerit emissus. Et referuntur Hebræorum de illo nugæ, & fabulosa Noæ cum corvo colloquia. Corvus juxta Hebræos *reversus est*, juxta Græcos *non reversus est.* Quos sequuntur Syrus, & Arabes manuscripti duo, & omnes veteres præter Procopium. Refelluntur duæ rationes Hebræos cum Græcis conciliandi. Nec habetur verisimile Hebræos negationem eximisse, aut Græcos addidisse. Sed pro יצוא ושוב, *exeundo & redeundo* Græci legisse videntur ולוא ישוב, & *non reversus est*: Quæ lectio magis periticia est. Nec necesse est ut pernerit corvorum species, etsamsi corvus non redierit. Nec dicit Moses quod quidam volunt, columbam fuisse emissam septiduo post corvum: qui simul cum columba vel paulo post emissus, potuit in aquis morari diutius quam columba, quia siccioris est naturæ, & aquis maxime gaudet. Quo fortasse pertinet Græca fabula de corvo ab Apollinc aquatum misso, qui non redut nisi post ficus maturas. Et quod tradit Servius corvos esse oblivioſos, neque ad nidos suos reverti. Ex Hebræis verbis, prout leguntur, non facile est se expedire.

Eliæ latenti ad torrentem Kerith prope Jordanem corvi à Deo jussi panem & carnes bis afferebant in die 1 Reg. 17. 3. &c. In qua historia הערבים neque sunt mercatores, neque Arabes, neque incolæ urbis Arabo, ut quidam volunt, sed corvi. Quibus præcepit Deus, eos ad obsequium inflectendo. Quomodo locustæ præcipit 2 Paral. 7. 13. Et serpenti Amos 9. 3. Et pilci Jon. 1. 10. Præcepit autem pluribus corvis, quia unus non sufficeret. Præcepitque non solum ut panes, sed etiam ut carnes afferrent, quo plenum esset convivium. Idque bis in die, id est prandii & cœnæ horis apud Judæos usitatis Luc. 14. 12. Quæritur unde hæ dapes allatæ sint, & cur à corvis, & quomodo eorum contactu pollutæ non fuerint. Corvi culpam in diluvio admissam tum repararunt. Et Deus id ab illis eo justius exegit, quo speculius eis prospicit, ut supra documus. Agitur de situ torrentis Kerith, qui Josepho fuit ignotus, & videtur idem esse cum torrente Kana Jos. 16. 8. & 17. 9.

Cum in corvino genere sint cornices, huc pertinere videbitur quod habet Græca versio Jerem 3. 2. *Ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐτοῖς, ὥσει παρὰν ἐρημάδην. In viis assidebas iis quasi cornix deserta.* Sed in Hebræo habetur כערבי במדבר, *quasi Arabs in deserto*, quia prædones Arabes per vias grassari solent, ut ex depræda-tionibus vivant. Tamen Græcum sequuntur Syrus & Arabs. Et Hieronymus inter utrumque ambiguus: *Quasi latro*, inquit, *in solitudine, sive quasi cornix deserta.* Et eadem verba Theodoretus sic *παραφράζει. Ταῖς παρὰναις παραπλήσιαι πεποίφκησι ταῖς ὁδοῖς, cornicum instar vias assidebas.* Quod non capio satis, cum cornices viis assidere, aut viatoribus insidiari non soleant. Quâ notione προσδρόμιον sæpe occurrit. Nec placet quod in Epistola Jeremiæ quam vocant, de gentium Dis dicitur, id est de idolis: *Δύνανται ὅτοις ἄνευ χειρῶν ἀναιρῆσαι τὴ ἁρπαγὴ καὶ τὸ χρῖσ. Nihil possunt. Sunt enim ut cornices inter cœlum & terram.* Certe hoc ipso quod cornices inter cœlum & terram volant, idolis se plus posse docent. Sed quid voluerit Scriptor spuriis *ὁ Φρυνὶς Ἰωσεκλείδη.*

Octava immundarum avium בת יענה *bath jaana*, neque est Sirena, neque luscinia, neque alcyon, quod volunt multi veteres. Multo minus noctua, bubo, strix, ulula, quod nostro avo Fullerus tantn conatu asserait. Sed est struthio. Itaque à Græcis *στρῦθος* redditur, id est *στρουθοκαμήλ&*. Quam vocem Græci interpretes non usurparunt, quia nondum erat in usu, cum Græca versio edita est. Neque aliud נעמה *naamá* apud Orientales paraphrastas. Hæc qui negant vebm doceant in quo alio Legis loco struthionis esus prohibeatur. Prohibitum enim fuisse nemo est qui nesciat, cum ita statuant Judæi omnes. Neque latent causæ prohibitionis, cum struthio non solum humi nidificet, sed & sola avium nunquam attollatur è terra: Et quodcunque offertur sine delectu voret. Ut carnem & ova taceam crassissimi esse alimenti, & difficillime digeri. Struthioni conveuire addimus quicquid *bath jaana* tribuitur. *Bath jaana* enim est *Φιλήμων &* Es. 13. 21. & 34. 13. & 43. 20. Jerem 50. 39. In pullos suos dura & crudelis est Thren 4. 3. Luctuosa est avis Mich 1. 8. & Job. 30. 29. Quas totidem esse struthionis notas characteristicas fatebitur quisquis struthionem noverit. Nam quod Fullerus asserit struthionem esse *ἄφωνον*, differe refellunt Arabes, qui acrem ejulatum illi tribuunt. Neque verum est hanc avem Judæis fuisse ignotam, cum in Syria sit frequens, & in Arabiæ parte quæ Euphrati vicina est. Ad quæstionem cur struthio dicatur *bath jaana*, id est *filia clamoris*, Judæi inepte respondent omnes struthiones esse fœminas, aut in Lege solas filias prohiberi, quia solæ sunt edules, aut per filias ova intelligi, quæ falsa & absurda sunt. Sed filii aut filiæ vocabulum avium nominibus sæpe præfigitur, sine respectu ad ætatem. Et sexum quod attinet, *filia jaana* nonnisi struthionem fœmanam sonat. Sed ne quis putet solam fœminam in Lege prohiberi, quod nondum à quoquam fuerat animadversum, nomen תחמס *thachmas* statim sequens struthionem marem sonat: quod supra probavimus. Ex tam marem quam fœminam distincte prohiberi necesse fuit, quia in illo genere Hebræi nullum habent ad utrumque sexum commune nomen. Fœmina autem prior nominatur, quia mari præfertur propter ova, quæ non solum ad esum sed & ad ulum exquiruntur. Ex illis enim potoria vasa in Arabia & Africa magni fiunt. Præterea fœmine sæpius & facilius capiuntur quam mares, sive sint ovis graves, aut pullis suis incubent. Nidi quoque fœminarum conspiciuntur eminus, propter arenam undiquaque oppansam. Itaque eum Arabice struthio mas ظليم *dalim* & fœmina نعام *naam* vocetur, apud Historicos & Geographos struthio fere *naam* vocatur, raro *dalim*.

Ut alterum struthionis nomen תחמס *thachmas* Mosi peculiare est, ita Jobo tertium רננים *renanim*, quo pavones hodie nemo non intelligit. Sed falsitatis à nobis arguitur hæc versio, tam ex historia sacra, quæ docet pavones ante Solomonem in Judæa fuisse ignotos, quam ex sermonis sene. In sequentibus enim cum struthiones describi constet, nomen avis quæ describitur præmitti necesse fuit. Hoc autem aliud esse non potest quam רננים *renanim*. Quod multis à nobis probatur, & eos graviter falli quibus in sequenti hemistichio חסידה aut נצה *nessa* est struthio.

Fatendum interim in struthionis descriptione apud Jobum primum versum esse valde obscurum Job. 39. 16. Unde est quod interpretes in tam varia abeunt, neque illius mentem priorum ullus videtur esse assequutus, quæ ex nostra sententia hæc est: *Ala struthionum exultat, vere ala ciconiæ & pluma.* Ala struthionum exultare dicitur, quia alarum maxime ratione struthiones exultant. Earum scilicet specie aut pernicitate gloriantur, quæ currentes mire adjuvat. In primis cum velorum instar illas implet & impellit ventus. Additur hæc esse vere ala & pluma ciconiæ, quia cum struthio multa habeat quadrupedis, adeoque inter quadrupedes hic con-

 sentur;

fœtum, hoc valde paradoxum videri potest, quod veram plumam & veras alas habeat, adeoque plumam & alas ciconiæ. Id est nigras & albas, quomodo in ciconiis quod à Leone, Marmollo & Scaligero observatur.

Quæ sequuntur in Jobo sic explicamus: *Relinquit* (struthio) *in terra ova sua, quæ super pulverem calefiunt. Et obliviscitur fore ut illa pes comprimat, & agri fera conterat. Duriter tractat pullos suos, ac si non essent sui. Frustra laboravit, absque timore est. Quia privavit eam Deus sapientiâ, nec prudentiam ei impertivit est. Quo tempore in altum se attollit, ridet equum & sessorem ejus.* Ex quibus agi de struthione liquido constat, cum præter struthionem avis nulla sit quæ ova aut pullos suos negligat. Et idem de cygno, meleagride, otide, columbâ, corvo, aquilâ falso tradatur. At struthionem ova deserere diserte docent Arabes, quibus hæc avis est notissima. Unde est quod struthiocamelum vocant, & voces habent peculiares quibus ova illa deserta significantur. Calefieri autem dicuntur super pulverem, non calore qui vivificat, sed qui corrumpit. Idem igitur est ac si dixisset facer scriptor ova illa corrumpi seu putrescere. Additur eandem duriter tractare filios suos, quo pertinent hæc Jeremiæ Thren. 4. 3. *Filii populi mei crudelis est, ut struthiones in deserto.* Frustra laborare sequitur, ut Es. 65. 23. dicuntur frustra laborare qui filios non victuros generant. *Absque timore est*, non quod sit expers omnis metus. Est enim animal timidissimum. Sed quia providio illo timore caret quo impelluntur parentes ad prospiciendum suis. *Quia privavit eam Deus sapientiâ:* Quæ brutis etiam suo modo tribuitur Prov. 6. 6. & 30. 24. Matth. 10. 16. &c. Sed hoc animal esse stupidissimum probatur quinque argumentis. *Cum in altum se attollit*, ut est animal procerissimum, *Ridet equum & sessorem ejus*, id est despicit & spernit, non virium fiduciâ, sed celeritatis in fuga. Pauciſſimi enim equi sunt qui illam cursu æquantur. Nec desunt Arabibus propriæ voces quibus efferam hanc struthionis pernicitatem.

Avem decimam שחף *schaph*, id est larum seu cepphum, docuimus à tabe nomen habere, quia tam mera & exsucca est, ut qui implumem vident, illam putent tabescere. Neque id mirum, cum maris spumâ inescetur atque alatur. Itaque ab hâc ave sumpta metaphora κεπφίζει dicitur qui vanis rerum imaginibus deludi se patitur. Et Prov. 7. 22. in Græca versione incautus juvenis quem lenocinio suis denuleet adultera, eam sequitur κεπφοῖς, id est cepphi instar facile actus, aut facile deceptus. In Hesychio κεπφοῖσι est ἰταμοῖς, ut suo loco notavi. Sed quod me fugerat, in ea voce grave mendum est. Et legendum ἰταχοῖς, *altus*. Dicitur enim, ut habet idem Hesychius, Ὅτι ἡ ἀλίη διὰ ἀνοίκου συναγομένη, *de iis qui bruti instar stulte ducuntur.* Sed hoc mendum in Hesychio jam pridem inoleviſſe suadet quod ex eo Suidas etiam habet, κεπφοῖσι, ἰταμοῖς &c.

Undecimum נץ *nets* accipitrem dici à pernicitate volatus fœtę in confesso est. Quia volatu maxime valet, quod Homerus & alii docent. Proinde apud Ægyptios ventorum & ignis fuit symbolum. Nec desunt qui ob id ipsum velint Soli fuisse consecratum, & propterea dici *ἱέρακα*, qui Poëtæ est *sacer ales*. Quamvis Arabibus صقر *sacer* aliud sit, nempe avis acuti visus, quo hoc genus maxime pollet. A voce נץ *nets* vocatur *nisus* accipiter fringillarius, potius quam à Niso Rege Megaræ, qui mutatus est in haliæetum. De accipitre sic Deus Job. 39. 27. *An per prudentiam tuam plumescet accipiter, alis suis ad Austrum expansis?* Plumescet, Hebr. יאבר, id est πτεροῦται. Ut Jerem. 51. 11. הטהרו החצים, πτερώσατε τὰ βέλη, Gallice dixeris, *empennez les fleches.* Et *alis versus Austrum expansis*, cujus tepore novæ pennæ facilius succrescant. Proinde accipitrariæ artis ἐπίνικος, accipitris cavam post pennarum defluvium ad Australem plagam obvertere didicimus ex Petro Crescentiensi. Disputatur obiter de sæculo quo repertum est hoc aucupii genus. Et refellitur R. Selomo, cui Jobi accipiter non est vera avis, sed Angelus Australi ventо præfectus.

Duodecima avis כוס *chos*, alias nycticorax, bubo, noctua. Nobis onocrotalus sic dictus, ut Latine *trio*, ab amplo vase quod in rostro habet. Proinde pelecano aut butauro jungitur ut avis similis Psal. 102. 7. Et utrique se confert David propter vocem gemitus sui, ut docet versus præcedens. Utraque avis scilicet mœstam habet vocem atque horribilem. Itaque butaurus à bove & tauro, onocrotalus ab asino nomen habet, quasi ille tauri mugitum, hic asini ruditum imitetur. Arabes onocrotalum vocant *camelum aquæ*, quasi blateret cameli more. Eundem dicit Albertus ut cornu sonans horribilem vocem emittere. Olaus magnum clamorem emittere, instar butauri avis.

Decima tertia שלך *salach* Hieronymo & recentioribus est mergus. Sed Græcis melius καταῤῥάκτης, quia שרך *salach* verbum est καταῤῥήγνυσθαι ex alto cum impetu se dejicere Psal. 102. 11. &c. Quod catarracti quam sit proprium docemus ex Ixeuticorum Oppiani paraphraste Dionysio Characeno, ubi catarrhactes altius volat, & pennis omnino contractis in mare tanquam delapsus, per medium intervallum quovis telo citius fertur, & ad ulnæ spatium immergitur, donec comprehensum piscem extraxerit. Ibidem describitur hæc avis ova quoque illo motu calefaciens. Et pullos suos pari impetu in mare demittens, & subinde extrahens, ut formentur à tenuis ad hoc genus exercitii. Et cum oculorum acies præ senio hebescit, scopulis se affidens, & miserabili fato ita occumbens.

Decimam quartam ינשוף *janschaph*, neque ibin, neque accipitrem, neque otidem, sed bubonem esse probamus (ut à Syro redditur, & utroque Chaldæo) quia à tenebris nomen habet. Proinde Esaias Idumææ vastitatem describens Es. 34. 11. *Janschaph*, inquit, *& corvus in ea habitabunt.* Qua utraque avis feralis & inauspicata est. Et in voce dirum aliquid habet & omnosum. Proinde Plinius caput habet, cui titulus est *de inauspicatis avibus, cornice, corvo & bubone, qui funebris*, inquit, *est, & maximè abominatus publicis auspiciis. Itaque in tenebris aut omnino in lace visus, dirum ostentum est.*

Decima quinta sequitur תנשמת *thinschemeth*, id est noctua, avis buboni persimilis. Nec est quod quis chamæleontem miretur hâc ipsa voce significari Levit. 11. 30. Nam ejusdem vocis quandoque diversæ sunt origines, & pro diversa origine diversæ quoque notiones. Ita vocis תנשמת *thinschemeth* origo est à נשם *naſam*, quod spirare vel aspirare est, cum chamæleontem sonat. Et à שמם *samam*, quod est obstupescere, cum pro noctua sumitur Noctua scilicet stupenda est avis, quâ visâ reliquæ aves mirantur & obstupescunt. Hinc Aristoteles: Τὰ ἄλλα ἰρίδια τὴν γλαῦκα περιίστασι, ὁ καλοῦσι θαυμάζειν, *Reliqua avicula noctuam circumvolant, quod mirari vocatur.* Et Dio Chrysostomus: Θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ἔρνη, *Noctuam mirantur aves.* Et Timo Sillographus de Arcesilao:

Ὅτι ἓ μιν ὄντε γλαῦκα πέριξ ὀπίζει τιταίνετο,

Illum autem mirabantur ut avicula quæ noctuam circumstant. Ut in Servio *Nyctimene Deorum voluntate conversa in avem* (noctuam) *omnibus avibus est admirationi.* Quomodo à שמם fiat תנשמת vide sis suo loco.

Deci-

Decimam ſextam קאת *kaath*, id eſt pelecanum, à vomitu dici probavimus, quia conchis jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Ita ſcribunt Ariſtoteles, Antigonus Caryſtius (in quo triplex mendum eluimus) Cicero, Plinius, Ælianus, Phile, Piſidas, Euſtathius in Hexaëmeron, Apoſtolus. Quod idem de ardea ſcribit Plutarchus, ſtellari ſcilicet quæ eſt butaurus. Eam autem cum כום *chos*, id eſt onocrotalo, jungi notavimus Pſ. 102. 7. quia tam voce quam totâ ſpecie corporis eſt illi ſimilis.

Decima ſeptima רחם *racham*, neque Chaldæorum eſt avis שרקרקא *ſeraḳreḳa* (quam Hebræi Meſſiæ adventum ſibilo ſuo ſignificaturam inepte probant ex Zach. 10. 8.) nec ſtruthio, nec cygnus, nec porphyrio, nec Ariæ *philoſtorgas* (cujus nominis avis nulla eſt) nec pelecanus (quem ſe ipſum roſtro vulnerare, ut aſperſione ſanguinis ſui pullos triduo ante mortuos ad vitam revocet, fabuloſum eſt, quamvis ex aliorum relatione multi veteres ita aſſerant) Nec merops, qui in parentes eſt miſericors. At רחם *racham* proprie φιλότοκος ſonat. Aliud igitur eſt רחם *racham* vel רחמה *rachama*, avis ſcilicet varii coloris, ad aquilæ naturam proxime accedens, cujus amplas deſcriptiones exhibemus ex Damire, Alkazuinio & Alcamo, ubi decem ejus propria recenſentur. Alcoran interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refellunrur à Zamachſari. Rachamæ ſtercus, pluma, fel, jecur, caro apud Arabes, eaſdem quas vulturis in medicina vires habet apud Græcos & Romanos. Nidus eſt in locis inacceſſis, & nonniſi raro videtur. Unicum ovum edit, aut ad ſummum geminum. Cadaveribus veſcitur. Sequitur exercitus diu ante conflictum, ut futuræ cladis præſcius. Ex quibus colligitur רחם *racham* eſſe vulturem, aut vero vulturaquilam. Obſervatur pro רחם *racham*, quod in Levitico legitur, in Deuteronomio ſcribi רחמה *rachama* fœmininâ terminatione, ut pullum apud Arabes. Et in Horo ἐ γὺψ pro ἐ γὺψ, quia credebant Ægyptii, omnes vultures eſſe fœminas.

Objicies primo רחם *racham* à nonnullis Arabum poni in aquilarum genere. 2. Dici ex India lapidem afferre quo ſublevatur partus. Qui cum ſit lapis actites ſive aquilinus, ipſam avem aquilam eſſe videri. 3. Cum in hoc eodem cenſu דיה *daja* vulturem eſſe docuerimus, רחם *racham* avem eſſe ab illa diverſam. 4. Denique רחם *racham*, cui à miſericordia nomen eſt, non poſſe eſſe vulturem, quo non eſt quicquam immanius. Sed hæc ſolvimus nullo negotio. Ad primam enim objectionem reſpondemus, *racham* Damiri non eſſe aquilam, ſed avem aquilæ. Alios tamen Arabum aquilam vocare, quia mediæ naturæ eſt inter aquilam & vulturem, nempe αἰγυπιὸν ſeu γυπαίετον, qui ex utroque aliquid habet. Et inde eſſe quod ſæpe Arabes vulturem & aquilam promiſcue ſumunt. Ut Theophylacto aquilæ circa cadaver ſunt vultures. Et è Græcis quoque Promethei jecur alii ab aquila, alii à vultore exeſum fuiſſe tradunt. Ad ſecundam reſpondemus lapidem ἀετίτην vel ἀιετώνιον veteres ſoli aquilæ, ſed abhinc aliquot ſæculis recentiores etiam vulturi tribuiſſe. In quibus autor epiſtolæ de Cereo Paſchali ſub Hieronymi nomine, Harpocratio Alexandrinus, Euſtathius in Hexaëmeron, &c. Ad tertiam reſpondemus tam רחם *racham* quam דיה *daja* eſſe vulturem, tamen à Moſe diſtingui, quia diverſæ ſunt vulturum ſpecies. Nam דיה *daja* eſt vultur niger, רחם vultur albus & niger. Inde πτερνόπτερος Græce vocatur, quia nigras habet alas. Et ἐριτύλλεγος ciconia montana, quia ciconiæ inſtar partim niger partim albus eſt. Itaque apud Arabes ut رخم *racham* eſt vultur varius, ita ارخم *archam* equum varium & رخما *rachma* ovem variam ſonat.

Decimâ octava חסידה *haſida* à variis varie redditur, ardea, fulica, ciconia, cygnus, milvus, vultur albus, aquila, hirundo, accipiter, noctua, grus, pica, otus, upupa, avis Indica, avis Arabica, & quid non? Sed cum חסידה *haſida* piam & benignam ſonet, nulla eſt avis cui hoc nomen competat magis quam ciconiæ. Cum eam parentes ſenio confectos alere & alis vehere conſtet. Itaque in veterum ſcriptis ἀντιπελαργεῖν idem eſt quod Paulo ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, *munus parentibus vices rependere* 1 Tim. 5. 4. Et illam legem Comicus ſcriptam eſſe tradit ἐν τοῖς τῆ πελαργῶν νόμοις, *in ciconiarum tabulis*. Proinde è ſeptem Sapientibus nonnulli interrogati quod eſſet animal felicíſſimum, ciconias reſponderunt, quia naturâ & ſine lege juſtitiam obſervant. Et illas ob id ipſum adorarunt Ægyptii. Et Cellus ciconias hominibus magis pias eſſe pronunciavit. Ideo hæc interpretatio multos habet ſuffragatores. In his Græcorum illos quos rationibus nihili refellit Olympiodorus, Syrum, Arabes Prophetarum interpretes, omnes Hebræos abhinc ſexcentis circiter annis, & novos Scripturæ interpretes fere quotquot ſunt. Hoc potiſſimum quod ex Scriptura non poteſt huic verſioni quicquam opponi. A Moſe cenſetur חסידה *haſida* inter aves immundas, quarum eſum Judæis prohibuit Deus. Id in ciconiam apprime quadrat, quæ ſerpentibus veſcitur, & venenoſis animalibus, neque in nidò pullos ſuos aliis alit cibis. Job. 39. 16. ſtruthio cum *haſida* confertur ratione pennæ & plumæ. Quomodo in Africa ſua Marmolius: *In alis & in cauda magnas habet pennas nigras & albas; ut pennas ciconiæ.* Et Scaliger: *Fuſco & albo pulli ſunt* (ſtruthiones) *ut mihi dixerunt multi mercatores Africani, quod ut melius intelligerem, ciconiæ colori comparabant.* Pſal. 104. 13. *Haſida domus ſunt abietes.* Ita in Jobum Olympiodorus: *Humi ciconia ova non ponit, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν ὑψηλῶν ἢ δένδρων, ſed in celſis arboribus.* Ita etiam Alkazuinius, Heldelinus, alii. Jerem. 8. 7. *Etiam haſida in cœlo cognovit tempora ſua.* Migratoria enim eſt avis ciconia quod nemo neſcit. Zachar. 5. 9. Propheta duas videt mulieres in viſione Prophetica, volantes inter cœlum & terram, *quæ ventum habebant in alis; Et ala earum erant ala haſida.* Id eſt ciconiæ, quæ alas habet ad volandum inſtructiſſimas, & iis migrat etiam ad loca remotiſſima.

Avis decima nona eſt אנפה *anapha*, quæ cum ab ira nomen habeat, forte eſt aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zummag* dicitur, quia illa quoque ab iracundia ſic appellatur. Tamen cum aquilæ non ſoleant cum aliis aquilis ullam inire ſocietatem, hæc venationis ſocium ſemper habet. Unde eſt quod دو برادران *du bradran*, id eſt duos fratres, Perſia appellat. Et recentior Græcia φιλάδελφος. Convenit quoque idem nomen falconi montano qui ita iracundus eſt, ut ſi præda evaſerit, quandoque aucupem ſe revocantem per iracundiam invadat. Et illius caput aut faciem dilaniet, aut equi cui inſidet. Et ſi immoderate incaluerit, in mortem ſe præcipitet. Quin iræ ita indulget, ut occidendis avibus occupatus cibi obliviſcatur. Hæc & plura alia ejuſdem generis Albertus apud Geſnerum.

Avis vigeſima דוכיפת *dukiphath*, gallinam Sadducæis, Eliæ urogallum (qui eſt Plinii tetraon) Junio attagenem, Græcis, Hieronymo & pleriſque recentiorum upupam ſonat. Quomodo recte reddi jam probavimus. Hæc avis, ſi Hebræis credimus, ad Solomonem vermiculum שמיר *ſamir* attulit, cujus vi fiſſi ſunt templi lapides. Cui fabulæ ſimilem habet Ælianus. Ejuſdem upupæ cum Solomone colloquia, & legationem

ad Reginam Sabæorum, & fontes ab illa revelatos refert Mahometes in Alcorano. Probatur gallinam & attagenem fuiſſe in Judæorum cibis, ſed utpupam propter ſpurcitiem vetitam, & quia in ſterquiliniis degit.

Avis vigeſima prima עטלף *attalleph*, id eſt veſpertilio, unde vocetur diximus, & quid commune habeat cum talpâ cui jungitur Eſ. 2. 20. Refelluntur Mahumetani, qui præter veſpertilionem Chriſtum quicquam creaſſe negant, & inde patere nugantur quantum differant opera creaturæ ab operibus creatoris, qui eſt ſummus Deus.

Poſtquam immundæ aves recenſitæ ſunt, docetur harum nomina nec Maimonidem, nec Hebræos aut Chaldæos Scripturæ interpretes, nec Talmudicos, nec Græcos Senores ſatis intellexiſſe. Et fruſtra eſſe quod Magiſtri ſuos ad traditionem amandant, quæ nuſquam extat, aut ad peritos aucupes, qui hâc in parte nullibi ſunt. Item pro immundis haberi rapaces omnes. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut inter mundas locum teneant. Et prohibitionis immundarum avium rationes pleraſque eſſe myſticas. Qua de re multa Patres, Thomas etiam acute admodum, quamvis alicubi fallat, ut in iis quæ habet de porphyrione, herodione, caladrione &c.

Libro tertio ſecundæ partis è volucribus ad reptilia & ſerpentes devolvimur, in quibus אפעה *ephe* ſeu vipera ordine alphabetico prima eſt. Sunt qui regulum, draconem, volucrem anguem, anguiculum, ſerpentem glabrum & cenchrinem explicant. Sed viperam eſſe probatur ex Arabibus, qui illam plene deſcribunt. Marem ſcilicet tradunt habere duos dentes, fœminam plures. Utrique latum eſſe caput, collum tenue, caudam mutilam, colorem flavum. Tam carnem ejus coctam quam ſal ex ea factum viſum acuere aſſerunt. Ejus eſu mundari lepram. Ipſam executientem fœniculo ſanari. Ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput aut genitalia abſcindere. Hæc omnia de *ephe* Arabes, ut de vipera Græci. Itaque Græcum ἰχιδνα in Euangelio & Actis conſtanter افعى *ephe* redditur ab illorum paraphraſtis. Neque obſcura ratio nominis. Huic enim claros ſibilos tribuit Avicenna. Quos ad ictum unius lapidis audiri ſcribit Maſſarius, cum divexatur. Unde ipſum animal Italice vocatur *ſuffolo*. Hebræis porro פעה clamare eſt, maxime in dolore partus Eſ. 42. 14. Inde אפעה eſt ſerpens cui dolores partus extorquent vehementiorem ſibilum. Quod viperæ maximè eenvenit. Non quod eroſa matris ab alvo catuli exeant, aut in ipſo partu dirumpatur uterus. Hæc enim ſunt fabuloſa. Sed quia eſt vivipara, cum reliquæ ſerpentes ſint ſolum oviparæ. Itaque vipera dici creditur, aut quaſi vipara, aut quaſi vivipara. Job. 20. 16. *occidat eum lingua vipera*, id eſt morſus, mira catachreſis, ſed quali uſus Seneca in Medea de ſerpente dixit: *Triſidamque linguam exeritat, & quærens quibus mortifera veniat.* Eſ. 30. 6. inter Ægyptios ſerpentes mentio fit viperæ, ut Ammiani lib. 22. Et Bellonius illi tribuit aliquid peculiare. Eſ. 59. 5. agitur de ovis viperæ, quia ita eſt ζωτόκος, ut ſimul ſit ὠοτόκος. Parit enim vivum animal, ſed ex ovo, quod diſerte Philoſophus, & Plinius obiter docet. Theophraſtus etiam, ſi Gazæ fides. Sed illum aliter explicamus. Viperarum apud Arabes & Græcos multa eſſe genera docemus, maxime in Epiphanio.

In Statyllio Flacco, quidam naufragio facto, cum in Libyam ſalvus evaſiſſet, mox in littore à vipera morſus interiiſſe narratur. Ita Paulum naufragio facto vipera ſtatim aggreſſa eſt, ſed eventu valde diſpari. In illius hiſtoriæ explicatione docetur ſerpentes ex virgultis & ſarmentis ſæpe erumpere, & calore recreatos vel irritatos mordere. Et Act. 28. 3. quid proprie ſit ἐνσπλαγεν, quid φύγωνα, quid κατῆξε. Hoc ultimum alii *momordit*, alii *invaſit*, alii *pependit* reddunt. Sed καθάπτειν eſt *illigare*, quod ſerpenti prorſus convenit. Manui autem & brachio Pauli ſe alligavit vipera. In quo plus fuit periculi quam ſi pectori ſe applicaſſet, quia in brachio venæ ſunt & arteriæ magnæ, quæ cordi venenum citò & rectâ viâ communicant, cum in pectore & mammis vaſa ſint exilia, quę tantum per varias ambages ad cor deducunt. Proinde Cleopatra non in mammis ſed in brachio ab aſpide morderi voluit, ut moreretur citius. Hoc nuper à me lectum in doctiſſimo Jacobi Primroſii libro de vulgi erroribus, nolui hic prætermittere. Verſ. 4. Melitenſes barbari, id eſt Pœni, à quibus Africæ pars quam incolebant tandem Barbaria dicta. Ibidem θηρίον ſerpens, unde derivata multa. Ita חיה Hebr. *fera*, Arab. *ſerpens*, quorum unum Chald. חויא, alterum חוא. Homicida creditur Paulus, id eſt gravis ſceleris reus. Ἡ δίκη eodem loco eſt Dea Nemeſis de qua multa. Barbari in quibuſdam rectè judicant, in aliis graviter peccant. Verſ. 5. Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligaſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret, ut ἐφὶ ἑαυτῷ. Vipera non ſponte decidit, nec in aerem, ſed in ignem à Paulo conjecta eſt. Ex Lucæ verbis de Paulo, *nihil mali paſſus eſt*, concluditur illum à vipera non fuiſſe morſum, ut multi putant. Hæc vipera eſt diaboli typus. Verſ. 6. πίμπρασθαι duo ſignificat, ardere & intumeſcere. Utro modo hic ſumas parum refert, cum pars à vipera demorſa ardeat & intumeſcat. Ex quo morſu quæritur an ſequatur mors repentina. Et in utramque partem nonnulla proferuntur. Paulus primo homicida, deinde Deus eſſe creditur, quorum hoc in fidem peccat, illud in charitatem. Ita Lyſtrenſes Act. 14. 10. 19. Phariſæos Joannes Baptiſta & Chriſtus vocant progeniem viperarum Matth. 3. 7. & 12. 34. id eſt *mali corvi malum ovum*. Aliud in Sophocle ἰχιδνου θρέμμα, quod perperam hue refert vir doctiſſimus.

Probatur leonis nomen apud Græcos multis animalibus eſſe commune à leone diverſiſſimis. In his ſerpenti cenchrini, qui à Nicandro vocatur λέων ἀσπάλαξ *leo talpa*. Ita כפיר *chephir* leunculus, & שחל *ſachal* leo niger pro ſerpentibus à Davide ſumi videntur Pſ. 91. 13. *Super ſachal & baſiliſcum ambulabis, conculcabis chephir & draconem.* Alioqui enim feræ jungerentur naturæ prorſus diverſæ. Nec facile dici poſſet quid ſit ſuper leonem ambulare, aut conculcare leunculum. Cum nemo ſit qui leonem ambulando calcet, quomodo ſerpentes ſolemus. Itaque pro שחל *ſachal* aſpidem non leonem habent Seniores quos ſequuntur multi veterum. Et iiſdem כפיר *chephir* non eſt leunculus ſed draco Job 4. 10. & 38. 39. Sic Arabice شبل *ſablon* non ſolum leonis ſed & draconis catulum ſonat in Arabico paraphraſte Thren. 4. 3. Et שחל *ſachal* ut leo niger ita ſerpens niger eſſe videtur. Nempe ſerpentes multi nigri ſint, vel maculis nigris aſperſi. Sed unus præ cæteris, quem ſerpentem nigrum vocant Arabes, quia eſt nigredinis intenſiſſimæ. Videtur eſſe genus aſpidis. Nigerrimas enim eſſe aſpides multi docent. Sequitur Arabum fabula de Chriſto & ſerpente nigro.

עכשוב *achſub* Pſ. 140. 4. non eſſe araneam, ut à Chaldæo redditur, ſed aſpidem probant reliqui interpretes, in quibus Paulus Rom. 3. 13. Et origo vocis ex Arabiſmo aperitur.

Aſpis aliter פתן *pethen* vocatur. Ita enim hanc vocem plerique reddunt. Quæ verſio confirmatur ex locis de veneno *pethen* vel *pethanim*. Ut Deut. 32. 33. *Et venenum pethanim crudele*, pro quo Græci ἀνίατον habent, id eſt immedicabile. Vide etiam Job. 20. 14. 16. Aſpidis ſcilicet venenum omnium eſt acutiſſimum, nec

nec ulli remedio cedit, & paucis horis perimit, niſi demorſa pars ſtatim amputetur. Proinde Ægypti Reges in diademate pictas aſpides ferebant, ut ſic ſignificarent invictum imperii robur. Aſpides igitur pede calcare, aut eorum foramini manum admovere maxime periculoſum eſt. Pſaltes tamen ut virum bonum etiam inter hoſtes inſenſiſſimos à Deo ſervari ſignificet, eum pollicetur aſpides & dracones impune calcaturum, Pſ. 91. 13. Et Eſaias ut doceat magnam fore ſub Chriſto rerum converſionem: *Tum*, inquit, *ludet infans ſuper foramen aſpidis* &c. Eſ. 11. 8. Id eſt Judæi cum Gentibus in unam Eccleſiam coaleſcent. Et tutus patebit acceſſus ad eos qui fidelibus olim erant tam terribiles. Quin ad literam quoque hoc aliquando impletum eſt. Aſpides in Ægypto ſunt ἀσπαντάχεις, quæ draconum eſt magnitudo. Inde פתן *pethen* non ſolum aſpidem, ſed & draconem ſonat. Quomodo ſæpe ſumunt Græci, Syri atque Arabes interpretes. Et פתן *pethen* & תנין *thanim* habentur pro ſynonymis Pſ. 91. 13. & Deuter. 32. 33. Ubi Jonathan habet פיתוניא *pithunja*, id eſt Pithones. Obiter docetur quis fuerit Python ab Apolline occiſus. Et Lucæ πνεῦμα πύθωνος Act. 16. 16. Et Hebræis פיתום *pithom*, Græcis ἐγγαστρίς, Babyloniis Σακκῶρας in Jamblichi Babylonicis.

De aſpidum incantatione nota ſunt hæc Davidis Pſ. 58. 5. 6. *Venenum eſt ipſis ſimile veneno ſerpentis: Sicut aſpidis ſurdæ obturantis aurem ſuam, ne muſſitantium vocem audiat, & devini incantationum periti. Periti* Hebr. eſt מכשם & Gr. σοφῶν *ſapientis*. Et ibi Theodoretus: Σοφὸν ἑκατέρωθι καταχρηστικῶς τὸ θηριοδὲν προσηγόρευσε, ὡς τὸ ζοφερὸν οἶκον ἢ πανουργίαν, *ſapientem hic improprie vocat ſerpentum incantatorem, ut cum* (dicitur Jerem. 4. 20.) *ſapientes ſunt ad malefaciendum.* Hinc Suidas Σοφὸν, θηριοδὲς. *Sapiens, ſerpentum incantator*, quod ut probet citat Davidis & Theodoreti verba. Quorum ignoratione Æmilius Portus θηριοδὲν vertit *venatorem epodorum, captatorem carminum*; quod eſſet ἐπωδόθηρας. Nec ſequentia reddidit multo felicius. Sed hæc obiter, quia ſuo loco fuerant prætermiſſa. A Davide autem Buſtamantinus aſpidem ſurdam dici vult, quod ut acutiſſimi viſus, ita ſit auditus hebetiſſimi, cum Nicander & Plinius contra ſtatuant, illam auditu multo plus valere quam viſu. Alii ſurdam dici volunt, quod unam aurem terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantatorem audiat: Quæ prioribus nihilo ſunt veriora.

Sed ut tota res clarior fiat, docemus ſerpentem incantationi eſſe maxime obnoxium: Et hoc faſcini genere olim infames fuiſſe Marſos, Pſyllos & Ægyptios, hodie idem objici Indis, Melindenſibus, Nigritis & Peruanis. Et eo uſum eſſe Orpheum, ad cujus verba Paulus alludit Epheſ. 6. 16. Medeam etiam & Jaſonem. Et ejuſdem meminiſſe Ariſtotelem, Nearchum, Theophraſtum & Antigonum. Hujuſque adeo eſſe multa genera. Alios enim manu & tactu faſcinare. Alios orbem deſcribere, loca ſulphure & igne luſtrare, medicamina adhibere, & barbara verba, lapides, laminas, ligna peregrina, figuras *Taliſmanicas*. Qualibus urbs Emeſa fertur fuiſſe τετελεσμένη, ne ſerpentes & ſcorpiones in eam ingrederentur. Eo illos voce OS vel OSO, hos voce DUO cohiberi. Sed præcipua vis in cantu & carminibus, de quibus Pſaltes. His 1. Serpentes è cavernis elici, quos qui evocat & conſociat Hebr. חובר *chober* dicitur, id eſt conſociator. 2. Fugari. 3. Sopiri, deliniri, ſtupefieri. 4. A veneno expurgari, ne morſu noceant, ut factum in Andinorum montibus. 5. Eos ſanari quos morſu vel tactu læſit ſerpens. 6. Serpentes rumpi & crepare medios.

Tamen quoſdam ſerpentes incantari non poſſe hic & Jerem. 8. 17. & Eccleſ. 10. 11. Incantatori enim ſerpentem reſiſtere, vel cum ἀνῳδὸν, id eſt recanit, vel cum ad cantum obſurdeſcit. Priorem Arabice شفيل *ſfil*, id eſt ſtridulum, poſteriorem اصم *aſamm*, id eſt ſurdum dicit, cum cantu non magis afficitur quam ſi ſurdus eſſet. Et Hebr. *obturare aurem*, eſt verbis alicujus non affici: Quo ſenſu in Virgilio dicitur; *placidaſque viri Deus obſtruit aures*. Mago creari periculum, cum incantationi obſiſtit ſerpens. In aſpidem nihil poſſe incantationem, doceri ab Æliano. Et ab Arabibus, nullâ arte curari morſus ſerpentum ſurdorum & ſtridulorum. In quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros & cherſydros. Si objicias nullam eſſe cauſam cur in hos quoque Magi non idem poſſint quod in reliquos ſerpentes, & ab aliis ſcriptoribus aſpides quoque & ceraſtas & hydros & cherſydros Marſis ac Pſyllis ſubjici. Reſpondebitur Deum nolle ut Diabolo omnia in mundo liceant. Et Pſyllos Marſoſque, & prope Helleſpontum Ophiogenes, non vi Magicâ ſed naturali, à ſerpentibus fuiſſe immunes, vel audaciâ quâdam uſu confirmatâ. Denique in Scriptura non doceri ullam eſſe ſerpentum ſpeciem in quam incantatio nihil unquam poſſit.

Voce צבוע *ſfeboa* probamus non ſolum hyænam quadrupedem, ſed & hyænam ſerpentem ſignificari; de qua ſcripſerat Ælianus: τὴν ὕαιναν ἔφιν τινὲς μὲν δίμοιον αἰ θηλείαις τὴν αὐτὴν ἐς ἑκάτα ὄφιν δὲλον δὲ *Hyænam ſerpentem hoc anno ſi marem videris, illam ipſam anno altero fœminam videbis.* Et Horus: *Ut inſtabilem pingant, nec in eodem ſtatu permanentem*, ὕαιναν ἔφιν ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ ὑπὸ μὲν δίμου γίνεται, ὑπὸ δ᾽ θηλείας *hyænam ſerpentem pingunt. Hæc enim nonnunquam mas eſt, nonnunquam fœmina.* Sed recentes editiones vocem ἔφις *ſerpentem* ex utroque loco tanquam ſuperfluam eraſerunt, ut putentur hæc dici de hyæna quadrupede. Quæ quidem creditur huic ipſi ſexuum viciſſitudini eſſe obnoxia. Sed ſerpenti nomen hyænæ non alia de cauſa inditum eſt, quam quod pariter ſexum alternare dicitur, nec varietate colorum minus eſſe notabilis. Proinde ſunt ex Hebræis qui tot colores illi tribuunt quot in anno ſunt dies. Et quoties mutatur ſexus, traduni marem dici צבוע *ſfeboa*, fœminam נפרעא *aephroza*, ſed utrique genericum nomen eſſe ברדלס *bardales*. Quorum illud ex *nebriſſa*, hoc ex *pardali* videtur factum. Ab hoc porro ſerpente Hebræi dictam volunt גיא הצבעים *vallem Tſeboim* 1 Sam. 13. 18.

Hebræum צפע *ſfepha* vel צפעני *ſfiphoni*, Aquilæ eſt βασιλίσκος, Hieronymo *regulus*. Chaldæis חורמן *hurman*. Is eſt Arabum حرمانا *harmène*, longus trium palmorum, cujus non ſolum morſus, ſed flatus quoque, viſus & auditus putatur eſſe lethifer. Nomen Chaldæum & Arabicum devaſtationem ſonat. Hebræum *ſfepha* ipſo ſono videtur exprimere horrorem ſibili quo reliqua animalia fugat aut necat. A quo ipſo vocatur *ſibilus* in Iſidoro. Alludit Arabicum سفع *ſaphaa*, id eſt flatu adurere, quod baſiliſci maximè proprium. In Libya & Cyrene eſt frequens, & in Ægypto, ubi dictus ἰέραξ, & variarum rerum fuit ſymbolum.

Prov. 23. 32. *vinum mordere* dicitur & *pungere ut baſiliſcus*. Non in gratiam hæreticorum, qui vinum vocabant *fel draconis*. Eſt enim natura bonum, ſed propter ebrietatis mala. Aliter legit Hieronymus. Et Chaldæus rurſus aliter. Sed aſſeritur recepta lectio. Eſ. 11. 8. *Super cavernam baſiliſci puer manum mittet.* Alii *ſuper cubile*: Alii *ſuper pupillam*. Primæ interpretationi favet Arabiſmus. Eſ. 14. 29. *E radice ſerpentis exibit baſiliſcus*, id eſt ex Oziæ genere Ezekias, qui Philiſtæos male mulctabit. In Hieronymi verſione docetur quid ſit, *ſemen ejus*

abſorbens volucrem. Et nullam avem baſiliſci foramen impune tranſvolare. Et hæc verſio unde nata ſit. Et ſerpentem eſſe Regis ſymbolum, maxime baſiliſcum ſeu regulum, qui regnum nomen habet, & diademate inſignis eſt. Et effecto capite ſerpit. Et ſibilo reliquos ſerpentes fugat. Meſſiæ denique typus eſt. Jeſſe aliter נחש *Naas* dictus, id eſt ſerpens Eſ. 59. 5. *Ova baſiliſci exclusserunt*, id eſt crimina quæ cogitatione concepta, per opera excludunntur. Probatur in Scriptura per varias ſerpentum ſpecies ſæpe idem ſignificari. Et eos falli qui ex urino aſpidis ovo baſiliſcum edi colligunt ex Eſaia. Jerem. 8. 17. *per Baſiliſcos in quos nulla eſt incantatio*, nec hoſtes in genere, nec dæmones intelligi, ſed Aſſyrios.

Eſ. 34. 15. קפוז *kippoz* non eſt hericius, cum ova pariat, excludat & foveat umbrâ ſuâ. Nec teſtudo, nec avis cypſelus quæ non ſaltant, cum *kippoz* à ſaltu nomen habeat. Nec merula quæ in cultis locis degit, cum deſcribatur in Idumææ deſertis. Neque ſcops, quæ eſt ἰχχεύμων, non ἀλτικὸς. Sed Hebr. *kippoz*, ut Arab. قفاز *kipphaza*, eſt acontias ſeu jaculus, ſerpens trium palmorum, qui tantum ſaltu valet, ut viginti cubitorum ſpatium tranſiliat. Miſſili volare tormento dicunt veteres, & ex arboribus vi maximâ turbinatum, penetrare animal quodcunque obvium fortuna fecerit. Et morſum eſſe inſanabilem, cum ſupra ilia fuciat. Natales in Libya, Ægypto & Arabia. Nec avem eſſe ſequitur ex eo quod Propheta eum dicit nidulari. Nidus enim tribuitur homini, leoni, ſui, hyſtrici, hericio, phycidi piſci, crocodilo, vermibus, eulici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni, formicis, muribus, ſtellionibus, blattis, locuſtis, ipſis denique ſerpentibus. Serpentes ova parere, fovere & excludere dicunt naturæ ſcriptores, eaque ſimul connecti & congregari ut mulierum monſtra. Additur etiam ſerpentes de ovis ſuis eſſe valde ſollicitos.

Quæritur quod ſerpentis genus ſit שפיפון *ſephiphon* in his Jacobi Gen. 49. 17. *Dan erit ſerpens ſuper viam, ſephiphon ſuper ſemitam, quo mordente calces equi, ſeſſor cadit retrorſum.* An שפיפון *ſiphon* ſerpentis genus perniciosiſſimum, & homini inſenſiſſimum, qui alio nomine vocatur ارقم *arkamo*, id eſt varius, quia nigro & albo diſtinctus eſt? Aut ceraſtes, quomodo reddunt Hieronymus & uterque Arabs? Hoc ultimum valde arridet, quia ceraſtes in arenis & rotarum orbitis ſolet viatoribus inſidiari. Et morſus ejus hominibus & brutis eſt lethifer. Nec facile vitatur, quia arenæ eſt concolor. Tamen ad Hebræum *ſephiphon* proxime alludit Arabum *ſiphon*, quem deſcribunt albo & nigro diſtinctum. Unde hæmorrhoum eſſe colligas, qui aſperſus eſt maculis nigris & albis: Sed ceraſtes & hæmorrhous ſunt forma tam ſimiles, ut poſſit haberi hæmorrhous pro ceraſtis ſpecie. Menſura utriuſque eadem eſt. Utraque ſunt cornicula duo cochleæ cornibus ſimilia. Et flexuoſus inceſſus, quia ſpinam oſſeam non habent, ſed ſolum cartilagineam, & utrinque flexilem. Hinc utriuſque χαλάσαι & ἐπικαμψαι, id eſt claudicare dicit Nicander, & cauſam arceſſit ex poëtarum fabulis. Utriuſque igitur putamus commune eſſe nomen שפיפון *ſephiphon* quod à claudicatione ſumptum eſt. Hebræis enim שפף *ſaphaph* eſt claudicare. Ad Samſonem magiſtri referunt quæ de hoc ſerpente dicuntur. Nos ad Danitarum tribum, quæ potius aſtu, quam aperto marte res geſſit, ut conſtat ex Jud. 18. 27. Videtur ἀσύνετον quod hæc nonnulli & ad Samſonem Chriſti typum, & ad Antichriſtum referunt.

Serpens שרף *ſaraph* Chriſti typus eſt Num. 21. 9. Joh. 3. 14. Et Seraphiſis cognominis Eſ. 6. 2. Idem ſerpentum ſolus eſt volucer Eſ. 14. 29. & 30. 6. In Arabia & Ægypto degit Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. Nomen habet ab uſtione, ut Angeli Seraphim, id eſt ἰμπυστικοὶ dicti. Non tamen eſt preſter, ſed hydrus, qui æſtate ſit cherſydrus, cum aquam conſumpſit æſtus, & inſeſtante ſiti virus habet multo acrius, & morſu ſuo exurit quicquid attingit. Quo igne conſumptus eſt Hercules. Eſ. 30. 6. in Ægypto deſcribitur *ſaraph volans.* Serpentes enim alati quos ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volare ſcribunt multi veteres, hydros fuiſſe, vel hydrorum habuiſſe ſpeciem, Herodotus diſerte ſcribit. Eoſdem Hebræi deſcribunt gravis odoris, ut hydros Ælianus, & Poeta ſummus, *gravior ſpiramibus hydri.* Si hydros objicias in aquis naſci, quibus caruit locus in quo Iſraelitæ ab his ſerpentibus morſi ſunt. Reſpondebo non ſequi defuiſſe paluſtres aquas, etſi poculentæ defecerint. Aut ſi paluſtres etiam defuerint, hydros ob id ipſum factos fuiſſe cherſydros. Et convenire tempus, quia tum erant dies caniculares. Et aquoſa loca in vicinia fuiſſe probamus, unde hydros veniſſe vero conſentaneum eſt. Plagæ hujus cauſæ referuntur ex Hebræorum ſententia. Et noſtrorum allegoriæ. Docetur in quorum gratiam erectus fuerit ſerpens *ſaraph.* Et Chriſti fuiſſe typum. 1. Quia ſerpentis figuram habuit, non venenum. 2. Æreus fuit, non aureus. 3. Ex metallo firmiſſimo. 4. Et maximè ſonoro. 5. Et in altum ſubvectus, זקף, quod & crucifixum ſonat. 6. Solo denique aſpectu ſanavit. Sed veritatem multis gradibus ſupra figuram aſſurgere. Phunon, locus in quo fuit erectus, æris fodinas habuit, ex quo conflatus, ut videtur, ſerpens æneus, & quòrſum. De illo loco plura.

Hebræum תנין *thannin* proprie draconem ſonat, licet de ſerpente quovis quandoque uſurpetur. Draco vel cœleſtis eſt, vel terreſtris vel marinus. Terreſtris deſcriptio in Avicenna, & corrupta ibidem draconum nomina explicantur. Agitur de vera & fabuloſa draconum magnitudine ex Græcis, Romanis & Arabicis ſcriptoribus. Dracones bipedes, criſtatos & volucres falſo deſcribi probatur. Et alas iis perperam tribuere Strabonis interpretem, cum aliud ſit in Græco textu. Myſticumque draconem Apoc. 12. eſſe δαιμονα: Et poëtarum dracones alatos, quibus Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen vehunt, eſſe naves quæ draconem pro inſigni habuerunt. Dracones à ſerpentibus diſtinguit vaſta moles, barba, palearia, dentium ordo triplex, color niger, aut rufus ſeu fulvus & cinereus, rictus oris ingens, quo non ſolum aceſſem, ſed & aves ſupervolantes aſpirando attrahunt, ſibilus terribilis, & aliquo modo lugubris. Unde Hebræis תנין *thannin* dicitur. In Græcia veneno carent. In Africa, Æthiopia & Arabia non item. Venenum illud vini potu ſit acrius. In locis vaſtis & deſolatis degunt. Fons draconis prope Jeruſalem Nehem. 2. 13. unde nomen habuerit. Diabolus ſerpens antiquus & magnus draco dictus Apoc. 12. & à Philone & Hebræis. Quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, callidus, venenoſus, & homini maxime inſenſus.

Serpentibus inſecta ſuccedunt libro quarto partis ſecundæ. Et à locuſta ſit initium, quæ cum ſit πολυάνθρωπον, nominibus multa latent quæ ad ejus naturam pertinent. A copia dicitur ארבה *arbeh*, quia nullum eſt animal locuſtâ fœcundius. Hinc in Ægypto locuſtæ terræ ſuperficiem ita tegebant ut non poſſet videri terra Exod. 10. 5. Neque harum erat numerus Pſal. 105. 34. ut neque in Judæa Joel. 1. 6. Itaque cum locuſtis copiæ ratione conferuntur ſylvæ arbores Jer. 46. 23. Madianitæ Jud. 6. 5. Medi Jerem. 51. 14. Ninivitæ Nahum. 3. 15. Aſſyrii Judith. 2. 12. Dicitur etiam גוב *gob* vel גובי *gobai*, quia è terra emergit. Nam é locuſtis cum pepererunt, vermes fieri ſcribit Philoſophus, qui terrâ quâdam præterui ambiuntur, unde locuſtæ emergunt. Et גזם *gazam*, quia amputat arbores, nec ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & arborum cortices tenc-

teneroſque ramuſculos ita edit ac ſi amputaret. חנב *chagab* & צלצל *tſelatſal*, quia Soli velum obtendit, cumque obumbrat, nempe cum turmatim locuſtæ volant. חרגל *chargol*, quia longo agmine fertur, ſæpe aliquot milliarium. חסיל *chaſil*, quia abſumit. ילק *jelek*, quia delingit. סלעם *ſolam*, quia vorat terræ proventum. Quę locuſtarum nomina non ſunt planè ſynonyma. Has enim ſpecie differre docent Joel & Moſes. Ita etiam Damir & Marcellus Vergilius. Et diverſa ſunt apud Arabes locuſtarum nomina ratione formæ, coloris, natalium, ſexus, ætatis. Antequam volet Arabice دبا *daba* vocatur. Cum volitare incipit غوغا *gauga*. Cum plenus eſt volatus جراد *girad*. Quomodo Latini Patres *bruchum*, *attelabum*, & *locuſtam* diſtinguunt. Bruchus enim illis eſt idem quod Arabibus *daba*, attelabus idem quod *gauga*, & locuſta idem quod *girad*. Sed apud pleroſque Græcos βρῦχος & ἀττέλαβος ſpecie differunt, non ſolâ ætate. Tamen attelabus proprie eſt locuſta minor quæ nondum volat. Et videtur à ſaltu dicta. Ita etiam attacus. Ophiomachus autem locuſtæ genus eſt ſerpentibus vere infeſtum. Hebræis dicitur *chargol* vel *argol*, unde nata eſt fabula de argolis ophiomachis, quos pro locuſtis ſerpentes fuiſſe nugantur, eoſque ex Argo Pelaſgico in Ægyptum ab Alexandro tranſlatos. Eſt & ἀκρὶς certa locuſtæ ſpecies, vox incertæ originis. Multa alia ſequuntur locuſtarum nomina in uſu apud Græcos. In his ἀσίλλας Talmudicis אסקרא. Et ἴγνας locuſtæ fœtus ex quo ſit garum. De quo Heſychii locus corruptiſſimus emendatur.

De locuſtarum ſpeciebus multa obſcure Talmudici. Tamen hæc clara, quaſdam gibbum & caudam habere, ut חרגל *chargol*, quaſdam neutrum, ut ארבה *arbe*, quaſdam ſolum gibbum, ut סלעם *ſolam*, quaſdam ſolum caudam, ut חנב *chagab*. Et locuſtas mundas quatuor notis habere, nempe quatuor pedes, alas totidem, crura longiora, & quod alæ tegunt totum corpus. Sed gryllum qui habet has quatuor notas, non tamen eſſe mundum, quia quinta deeſt, nempe caput longius. Interim R. Selomô, qui hæc non ſolum legit, ſed & notis illuſtravit, fatetur locuſtarum ſpecies ſibi eſſe ignotas. Notæ quidem erant Judæis ætate Chriſti, ſed paulo poſt ignoratæ. Quod factius eſt agnoſcere, quam in devia ferri cum celebri interprete, qui verba Moſis de locuſtis explicaturus, affirmativam mutat in negativam: Et inter locuſtas Lege conceſſas, bombycem & cantharum cenſet. Mundæ locuſtæ ſunt volucres, & quatuor alas habent, quæ Græce τετραπτέρυγα. Eædem Græcis ſunt ἐξάποδες, ſed Moſi ſolum quadrupedes. Poſteriora crura ſcilicet non habet pro pedibus, quia ad greſſum, non ad ſaltum pertinent. Abſit tamen ut eo referam quod πηδάλια vocantur. Cum ſic appellari conſtet, quia ſunt πηδαλιαδὸν, id eſt gubernaculorum inſtar. Prout olim navibus duo fuere gubernacula. De his erunibus citatur Piſcidæ locus inſignis ab interprete male acceptus.

Non capiunt interpretes quorſum ילק *jelek* locuſtæ ſpecies כמר *ſamar* vocetur, id eſt ἰχθύος *horripilans* Jerem. 51. 27. Quæ affectio non videtur in locuſtam poſſe cadere, cum ſit glabra & depilis. Itaque aliis ילק *jelek* eſt eruca hirſutum animal. Male, nam ילק *jelek* volat Nahum. 3. 16. at eruca non volat. Aliis *jelek* eſt μαλάκη vel χρυσομάλλα, Gall. *hanneton*, quam verſionem Fullerus adſtruere fruſtra conatur. Nam Scriptura ילק *jelek* aperte ponit inter locuſtarum genera, quod aguoſcunt omnes veteres. Nec mirum eſt quod horrere dicitur ratione pilorum capitis: Cum aliæ locuſtæ calvo, aliæ hirſuto ſint capite, etiam in Talmude. Et Arab. عرفان *arphan* ſit bruchi genus jubatum. Et الخشنق *alchantapho* locuſta depilata. Græci & Chaldæus pro כמר *ſamar* aliud legerunt. Et Syrus hanc vocem omiſit.

Equi ut locuſtæ ſaltant Job. 39. 23. & Jerem. 51. 27. in Chaldæo interprete. Pſal. 109. 23. dicit David; *excuſſus ſum ſicut locuſta*, quæ vaga eſt cum nido caret. Docetur cur Niniviræ locuſtis comparentur quæ orto Sole ſepem deſerunt Nahum. 3. 15. 16. Quod uno verbo efferunt Arabes. Ibi התכבר de locuſtis non eſſe converrere ut vult R. Selomo, ſed multiplicari, quod probatur ex Exod. 10. 14.

Prov. 30. 27. *Locuſta Regem non habet: tamen exit* ad bellum, *unaquaque ſibi dividens*, nempe ſpolia. Quod alioqui Regum & Imperatorum eſt. Exire Hebræis eſt ad bellum proficiſci. Similis eſt locus Eſ. 33. 4. חצה dividere de præda dicitur Num. 31. 27. Et חצץ id ipſum eſt: Verbum in Talmude frequens, nec Arabibus ignotum. Refelluntur qui hunc locum aliter reddunt. Arabes qui locuſtas ducem habere ſcribunt, cum Solomone conciliantur. Idem locuſtam in agro diverſari dicunt, ut Sirach. 43. 19.

Locuſtæ totius anni proventum paucis horis abſumentes dominis famem indicunt. Earum voracitatem quomodo efferant Arabes. Non ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt. Saliva earum omnia perdit. Nec raro plus damni mortuæ quam vivæ afferunt. Denique nullum animal eſt pernicioſius. Tamen Ægyptiæ locuſtæ ſolito fuere longe graviores. Quia numero ſuperarunt quiequid unquam fuit locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram. Abſumpſerunt quicquid reſiduum fecerat grando, id eſt Triticum & Zeam, quæ grando non læſerat, quia in Ægypto ſunt ſerotina. 2. Herbas, ramos & fructus arborum qui grandinis impetum evaſerant. Refelluntur qui animum interceſſiſſe volunt inter plagam grandinis & plagam locuſtarum. Quæritur an Locuſtæ hominibus fuerint pernicioſæ, ut habetur Sap. 16. 9. Et quo ſenſu hęc plaga mors vocetur Exod. 16. 17. Et quibus ventis locuſtæ fuerint adductæ vel abductæ, & in mare projectæ. Et probatur ventum *Kadim* non ſolum Orientalem ſed & Auſtralem eſſe. Quo vento potiſſimum locuſtæ in Ægyptum adductæ fuerant, nempe ex Æthiopia ubi magnâ copiâ ſunt.

Ex Ægyptiis locuſtis devenirur ad Joelis locuſtas, quales nullas fuiſſe dicit; quæ conciliantur cum Moſis verbis Exod. 10. 14. Quæritur cur idem ſenes compeller, & hæc filiis narrari velit cap. 1. 2. 3. Docetur in verſum ſequentem quatuor locuſtarum ſpecies in Joële Judæam devaſtaſſe, non ſingulas ſingulis annis, ſed omnes ſimul, quomodo etiam in Ægypto. Et hæc ad literam ſumenda, contra quam ſentiunt nonnulli Patrum, & ex Judæis Abarbanel. Et hoſtes cum locuſtis non conferri niſi ratione numeri, neque homines in genere; niſi κατ' ἐξοχὴν. Et Ebrii cur excitentur.

Joel. 1. 6. Cur locuſtæ vocentur gens valida. Hæc metaphora quam ſit frequens. Iiſdem cur leonini dentes affingantur. Cur Arabice ناشر vocetur quod ab illis demorſum eſt. Verſ. 7. bruchi vitibus & locuſtæ ficubus quam infeſtæ. קצפה à Græcis ἐυγλωττίαν *confractionem* recte reddi probatur ex Arabiſmo. Locuſtas arbores decorticare & nudare etiam ſine decorticatione. Fruticum quoque truncos exſcindere. Et verſ. 12. ipſis arboribus eſſe noxias.

Joel. 1. 9. Locuſtas Joëlis Judæam devaſtaſſe templo nondum exeiſo. v. 10. quomodo dicatur terra lugere, muſtum erubeſcere, oleum languere. His opponuntur lætus ager & lætæ ſegetes. Χιασμὸς obſervatur Joel. 1. 11. 12. & Cant. 1. 5.

Joel.

Joel. 1. 15. dies Domini pro judicio, Cilicum phrasis, ut 1 Cor. 4. 3. Ibidem paronomasia elegans. v. 16. Exultatio in sacrificiis. v. 17. Tria verba quæ nusquam alibi sunt accurate explicantur. Variæ de his sententiæ. Non solum ex pluviis sed etiam ex nimia siccitate fata putrescere probatur, aut vanescere ventis. Et sicco vere locustarum majorem esse proventum.

Joel. 2. 2. Futura mala cur conferantur cum Aurorâ super montes expansa. v. 3. Summa in Judæa siccitas describitur ante & post locustas. Falluntur qui cum igne conferri volunt ipsas locustas, aut eas dici à locis istis, cum non habeant aliunde nomen quam à loquacitate, de qua obiter.

Joel. 2. 4 Locustis caput equinum. In iisdem natura decem magnorum animalium. Joelem de Centauris egisse negatur Abarbanel. Ad v. 5. Sonitus locustarum ut curruum, ad sextum milliare auditur. Is fit alis cum volant, & dentibus cum comedunt. Est & illis propria vox, de cujus origine disputatur. Eamm cantum poëtæ laudant, æque ac cicadarum. v. 7. 8. 9. Locustæ inexpugnabiles. Ordo earum in acie mirabilis. Agmen quomodo Arabice. Neque urbes, neque domus his inaccessæ. Per fenestras ingrediuntur. Eriam in mensis decidunt. Gressus quam firmus. Per medios enses illæsæ ruunt, nec viso homine fugiunt. Sunt quasi loricatæ. Talis hostis quam terribilis. v. 10. Suâ multitudine Solem obumbrant, unde locusta dicta חגב & צלצל Lunam etiam obscurant, cum noctu volant. Falsum enim eas nonnisi interdiu volare. Of. 13. 3. *Ut fumus* כארבה *ex fumario*, al. *ex locusta*, quia eædem sunt literæ.

Vers. 20. Per *Septentrionalem* &c. nec Assyrii nec Romani significantur, sed locustæ ad Aquilonem urbis in Arabiam desertam, & in utrumque mare impellendæ. Mortuarum fœtor Hebr. צחנה, Gr. *βίμ@* aut *βρῶμ@* potius, quod pro fontu perperam sumunt. Qui fœtor maxime pestifer, & multas hominum myriadas quandoque absumpsit. Locustæ etiam Arabibus dicuntur Dei exercitus. Objicies; Si hæc ad literam contigissent, Scriptura non tacuisset. Resp. in Scriptura historias famis nonnisi paucas referri, & solum ex occasione.

Amos c. 4. & 7. non agit de iis locustis de quibus Joel. Quin alias duas clades refert per locustas illatas. Unam cap. 4. quæ præcessit messem, & cum siccitate & uredine conjuncta fuit, Gr. *ἀνεμοφθορίαν* dictam, quia facta est à vento קדים *kadim*, & omnes fructus consumpsit. Alteram cap. 7. quæ autumno post fœnisecia accidit, cum locustæ pariunt. Ibi multa observantur de partu locustarum ex Aristotele, Plinio & Arabibus. Et quomodo Arabice vocentur locustæ ovum, & fœmina, vel ante vel post partum, & fœtus nuper editus. Et cur propheta Deum dicat formare locustas. Et Arabum ineptiæ, Deum locustas ex eo luto formasse ex qua formatus est Adam. Et Dei providentia specialis in locustarum multiplicatione. Quod etiam ab Ethnicis agnitum. Tamen Arnobius hujusmodi animalcula negat esse Dei opus, quod ex Mycionatarum lacunis hausium. Locustæ cap. 7. neque segetibus neque arboribus noxiæ, sed solis herbis, & Prophetæ precibus amotæ.

Johannis cibus Ebionæis non *ἀκρίδες*, id est locustæ fuerunt, sed *ἐγκρίδες*, id est liba cum melle & oleo. Alii *ἀκρίδων* vel *ἀκρίων*, arborum & plantarum extremitates. Alii *ἀκρίδες* vel *μέλαγρα* herbæ genus, blitum vel rapunculus. Alii aviculæ *ἐνσήκοδες*. Alii locustæ marinæ, id est *ἐκ καράβου*. Alii *καρίδες* squillæ. Alii *ἀγρέδες* pira sylvestria. Sed hic nihil mutandum, cum locustarum esus in Oriente & Austro sit receptissimus. Acridophagi inde dicti. Iisdem Parthi victitant, & Mauritaniæ confines populi, Nasamones, Libes ad Leptim. Exercitus in Libya his sustentatus. In Græcia quoque in cibis *ἐν ἀκρίδες, τετραπλοκάδες, τέττιγες, κέρκωπες*. Quatuor locustarum species in Lege concessæ Levit. 11. 21. 22. Locustæ ab Ægyptiis sale conditæ in cibi usum Exod. 10. 19. in Jonathane Arabes quoque & Judææ incolæ eas in cibis hodieque recipiunt. Ergo Johanni non fuit peculiare quod locustis & agresti melle vixit, sed quod his solum cibis vescebatur, iisque forte oblatis, ut Judæi Johannem scirent extraordinarium habere munus. Isidonis Pelusiota imperitiæ perperam accusat hic sentientes, qui & magno numero, & celeberrimi sunt, & mirantur discrtis S. Scripturæ verbis.

Eccles. 12. 7. de sene dicitur: *Et ingravescet locusta*, al. *erescet*, al. *impinguabitur*. Ibi docetur varia quæstio mysteria, sed longius petita. Et quid fabulentur Hebræi de statua Nebucadnetsaris. Kimchii etiam & recentiorum quæ sint explicationes. Et cur credatur senex esse locustæ similis. Et fingatur Tithonus in cicadam esse mutatus. Et senes cum cicadis Homerus cur conferat. חגב *chagab* nonnullis pro cicada pudendum est. Alii talus, ut crus, aut malleolus pedis. Quin חגב *chagab* est *caput femoris*, quod Arabes nos docuerunt, quæ pars senibus ingravescit, unde incessus tardior.

Apoc. 9. locustæ mysticæ multa habent ex veræ locustæ descriptione petita. Ut quod ex fimo prodeunt (Quomodo per fimum locustas venentur Acridophagi) Quod nocent per quinque menses. Et equis sunt similes, ut Joel. 2. 4. Et dentes habent leonum ut Joel. 1. 6. Et loricas ferreas. Et sonum alarum ut currium, ut Joel. 1. 5. Sed septem illis notæ sunt peculiares, quæ pertinent ad mysterium.

Aut in ipsa Scriptura, aut in Scripturæ versionibus septem occurrunt muscarum species: Musca proprie dicta, apis, vespa, œstrum, cynomyia, culex, sciniphes. Musca Hebr. זבוב *zebub*, & Arab. ذباب *dsebab* dicta est ab incertis sedibus. Quin facit Luciani locus, & Arabum Proverbium, *musca inconstantior*. Nonnullis Arabum musca munda est, sed immunda ex Lege Mosis. Eadem Græcis ἰξάνις, sed Hebræis solum quadrupes, quia duo pedes anteriores manuum potius vices gerunt. His oculos abstergunt, cibos fumunt, quicquid tollendum est evehunt, quod Philosopho est *χαμαιζῆλον*.

Eccles. 10. 1. *Muscarum mortuarum una facit ut fatorem exudet unguentum pigmentarii*. Ut in Paulo *parum fermenti totam massam corrumpit*. Nam multo facilius corrumpitur quod bonum est, quam emendatur quod malum. Vide Ag. 2. 12. 13. Cum muscis conferuntur Ægyptii Es. 7. 18. cum aliis de causis, tum propter multitudinem, ut in Homero & Plauto.

Accaronitarum Deus Beelzebub dicitur 2 Reg. 1. 2. id est *Dominus muscæ* vel *Dominus muscæ* potius. Quales Dii apud Græcos Μυῖαδε, Μυίαγρ@, Ἀποπυι@. Quorum fana creduntur post certa sacrificia muscis fuisse inaccessa. Id ipsum Judæi feribunt de Jerosolymitano templo. *Beelzebub* mutatum in *Beelzebul*, ut *Babelmandab* in *Babelmandel*, & *rebab* in *rabel*. Idem Beelzebub creditus esse princeps dæmonum, & dominus Acherontis, quia Deus erat Accaronis, quasi *Accaron* & *Acheron* idem essent. Hebræos enim posteriores multas suæ linguæ voces ex Græca deduxisse probatur aliquot exemplis.

Apis Hebr. דברה *debora* dicta à mirabili ductu & ordine. Apes non solum ex apibus, sed & ex bove nascuntur, & quomodo id fiat. Et qui factum ut apes Samson repererit in leonis cadavere, cum inde non nascantur, & à carne abstineant, & graves odores fugiant. Unde est quod apes in alveari mortuas superstites efferunt, ne tetrum odorem exhalent. Resp. 1. Apes ibi repertas fuisse, non natas. Apes enim quidam esse

esse ἀστοργίαν leoninâ ferociâ sunt meræ nugæ. Quin in Æthiopia ubi sunt leones, apes sunt mitissimæ. Et asperrimæ in Scythia, quæ leonibus vacat. Eas enim è Scythia perperam exeludit Herodotus, ut animal δύσεργον. 2. Cadaver leonis, in quo apes, fuit σπήλαιον. Mel enim ibi repertum est non statim à cæde, sed post dies, id est post annum Hebraïcâ phrasi. Sic apes mellificæ Amathunte visæ sunt in Oncsili capite, & in sepulchro Hippocratis, & in aliis Veronæ.

Apes audire quidam negant. Tamen ad Esa. 7. 18. eas sibilo vocari ait Cyrillus, ut alii tinnitu æris, & testis collisis terreri. Aristoteles hic ambiguus. Deut. 1. 44. apes fumo irritari leguntur in interprete Syrô & Chaldæo qui emendatur. Id Græce βλίσκειν & ἐναύειν, & Arabice غلى *gala.* Hebraice מדף *maddaph* dicitur vas quo fumiganture. Ex apum fumigatione, ut à Mose, sic à poëtis ducuntur similitudines. Ps. 118 12. & Esa. 7. 18 hostes infensissimi cum apibus merito conferuntur, quia apes sunt fortissimæ, nec animalia vastissima infestis aculeis aggredi timent. Eædem in bello quandoque hosti objectæ. Et inaccessa fuere quædam loca propter apum multitudinem. Et adulteri à Judæis hodieque dicuntur nudi apibus exponi.

Apes commendat imprimis mellis conficiendi artificium, de quo in Hebræorum sacro textu hoc solum reperias Jud. 14. 8. *Et ecce examen apum in corpore leonis, & mel.* Examen apum & mel, id est examen apum mellificarum, per figuram ὑ δια δυοῖν. Sed Græci Patres è penu suo tres alios textus proferunt. Primus est Psal. 117. (Hebr 118.) 12. *Circumdederunt me, ὡσεὶ μέλισσαι κηρὸν, ut apes favum.* Ita etiam Æthiopes. Et Arabum unus habet *favum*, alter *ceram.* Sed probatur Græcos vocem κηρὸν perperam addidisse.

Secundus est Prov. 6. 8. ubi post locum de formica πολυφιλήτου, de ape quædam adduntur, quæ citant multi Patres, transtulit Arabs, & Castalio quoque his verbis: *Ad apem adi, & disce quam operosa sit, quamque augustum opus exerceat: Cujus laboribus & Reges & privati vescuntur salubriter. Eaque omnibus est amabilis & illustris. Et quamvis viribus infirma sit, tamen sapientia studio promovit.* Ad quem locum notamus: 1. Apem cum formicâ sæpe jungi. 2. Ex brutis peti exempla vitæ, ut in Scriptura passim. 3. Apem imitandam sæpe proponi. Hinc mulierem frugi ex ape natam esse fingunt Simonides & Phocylides, & cum ape confert Xenophon. Et illustrissimæ fœminæ Deborre & Melissæ, id est apis nomine appellari non dedignatæ sunt. 4. Apem ἐργάτιν seu opificem dici, ut in Aristotele, Varrone, Luciano, Antiphilo, Pisidâ. 5. Et ejus ἔργα ζῴων ὄργανα augustum aut *venerandum* vocari. Nisi quis legi malit τὸ τὰ ἔργαλεῖα σμήνους οἷς ποιεῖται, *& alvearium opus quomodo faciat.* Quod ut introspiceret Aristoteles, fecit alveare vitreum, si Arabibus creditur. 6. Apis labores, id est mel, ad sanitatem & longævitatem conferre, quod Pythagoræ, Glauci, Democriti & Pollionis Romuli exempla abunde probant. 7. Apem apud omnes esse amabilem & claram. Mel enim ubique nascitur, & ubique est in pretio, ab ultimâ Scythiâ usque ad Afros & Æthiopes. Et apum amore captus Aristomachus Solensis duodesexaginta annis huic uni curæ incubuit. Et Philiscus Thasius in desertis apes colens ἀγυιεὺς cognominatus est. 8. Commendari apis sapientiam, quia naturæ instinctu id facit, quæ si facerent homines, sapientum catalogo merito inscriberentur. Quin nonnulli apud Poëtam *esse apibus partem divinæ mentis & haustus æthereos dixere.*

Tertius locus Sirach. 11. 3. *Parva in volucribus est apis, & principium dulcedinum*, id est summe dulcis est *fructus ejus.* De cujus loci scopo disputatur.

Mel Hebr. דבש *debas* dicitur, quo appellantur etiam dactyli, & succus qui vel ex dactylis, vel ex ipsa palma elicitur. At hic agitur de melle apum, quod sylvestre vel domesticum. Sylvestre à Samsone in agro, & à Jonathane in sylva repertum. Hinc Solomon, *reperisti mel? Prov. 25. 16. Et mel è petra manat* Deuter. 32. 13. Quæ ideo dicitur *rupes mellis* Ps. 81. 17. Fluxus mellis Chaldæis est ברין *brez* vel *briz.* Unde *Brisæus* vel *Brisæus* dictus Bacchus mellis repertor. Et *Brisa* nymphæ quæ Aristæum docuerunt mellis conficiendi rationem. Sylvestre illud mel Joh. Baptistæ cibus fuit Matth. 3. 4. Et in bonis terræ Chanaan. Quæ proinde vocatur terra mellis, & melle fluens. Sed maxime in pretio fuit mel Jerichuntinum & Thecoense. Unde est quod mel è Judæa in Ægyptum deferebatur Gen. 43. 11. Et ad Tyriorum nundinas Ezek. 27. 17. Tamen in Johanne Baptista magnæ id fuit abstinentiæ, quod solis locustis & melle vixit. In melle enim parum est alimenti. Aristoxeni & Pythagoræ abstinentia huic fuit ex parte similis, sed multo minor.

Mel à dulcedine commendatur Eccles. 13. 3. & Jud. 14. 14. Ad quem locum agitur de gripho Samsonis, & de griphis apud veteres inter epulas proponi solitis, & ab ænigmate quid differant: Et quæ præmia vel pœnæ fuerint. Dulcia omnia sacri Scriptores cum melle conferunt ut mannam, sacrum volumen, sapientiam, Josiæ memoriam, verba sponsi & sponsæ. Ita poëtæ passim.

Mel inter necessaria ponunt Hebræi veteres Sirach. 39. 31. quia ad multa fuit utile, ad esum, ad potum, ad medicinam, ad conservanda cadavera. Melle denique in sacris usi sunt superstitiosi homines. De esu sic Jonathan Levit. 11. 20. *Species, apum abominatio erunt vobis, tamen mel apum comedetur.* Quod illustrant Arabes humani lactis exemplo, qui permittitur, licet curo humana sit prohibita. Itaque mellis esus in Lege, Psalmis, Proverbiis & Prophetis passim laudatur. Et eo usi sunt Samson, Jonathan, Solomon, Christi præcursor, & Christus ipse. Infantili etiam ætati id convenire probatur ex celebri loco de Emmanuele Esa. 7. 15. *Butyrum & mel comedet* &c. Proinde in Baptismo, in quo fideles renascuntur, lac & mel prægustandum dabant veteres. Et fertur ipse Jupiter nutritus fuisse lacte & melle. Sed mellis quoque fastidium vitandum monet Solomon Prov. 25. 16. & 27. 7. De mellis potu hæc proferunt ex Vulgata Nehem. 8. 10. *Bibite mulsum*, id est ἡδύσματι, de quo nos multa. Tamen Hebræa solum habent, *Bibite dulcia.* Jonathanis oculi mellis esu aperti 1 Sam. 14. 27. quia propter inediam caligo ei erat oborta. Id Arab. اسرق *asdapha* dicitur. Quod ajunt mel illitum caliginem discutere, ad rem non facit. Nec Hieronymo assentior, cui mel Jonathanis meretrix fuit. Quæritur cur tuber camelorum דבשת dicatur, tanquam à melle. Item an Jacobus melle fuerit pollinctus, ut in Ægypto fiebat. Democritus quoque corpora sic asservari voluit in spem resurrectionis. In primitiis mel oblatum, non tamen super altare Levit. 2. 11. 12. Cujus prohibitionis Patres pias causas plures afferunt, sed Plutarchus unam ridiculam, quæ refellitur. Mel Baccho & aliis Diis oblatum. Mellis usus etiam in mortuorum inferiis. In Virgilio legendum, *Melle soporatam* &c. non *soporatam*, ut contendit Turnebus. Saporandi enim vox ignota fuit ævo Augusti. Et in melle est soporandi vis.

Alius apis labor est cera, melle non minus utilis. Ex cera enim cerei fiunt quibus tenebræ fugantur. Eadem præstat usum glutinis. Et tam cerâ quam melle cadavera condiebantur, quod Græcis est κατακηρόειν. Itaque *mumia* vox notissima deduci videtur ex מום *mum.* Persæ ceram & Arabes مومیا sic appellant. Hinc à Græcis מים κηρὸς redditum Esa. 64. 2. quia legerunt מום pro מים. Ceræ etiam multus fuit usus in

Scripturæ, pugillaribus, picturâ, fuco & sigillis, qui hodieque durat. Cum cerâ ad ignem liquescente multa conferunt facri & profani scriptores. Ez. 41. 10. השתעה est ceræ instar molescere. Cor Jacobi sic fuisse emollitum, cum pro Etavo patri se obtulit, Judæi fabulantur. Gen. 37.25. probatur נכאת nec ceram esse, nec myxana, sed styracem.

Ab apibus itur ad vespas seu crabrones, per quos Deus Chananæos percussisse, & è sedibus suis pepulisse legitur Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. & Jos. 24. 12. Ad quæ loca duo quæruntur. 1. An Hebræum צרעה *sfira* vere vespa aut crabro sit. 2. Utrum literali sensu an metaphorico vespæ dicantur Chananæos expulisse. De primo dubitatur, quia צרעת *sfaraath* est lepra. Itaque צרעה *sfira* ex eadem radice Aben-Ezræ est morbi genus quo debilitantur vires corporis, quod sequuntur nonnulli Arabum. Sed morbus ægros detinet potius quam è sedibus suis pellit. Itaque omnes alii צרעה *sfira* vespam aut crabronem reddunt, quæ promiscue sumuntur, quia sunt similliмæ. Vespæ ampla descriptio sequitur ex Arabibus. Et docetur quale sit crabronis aut vespæ mel. Et βάπτειν quid significet. Et vespam oculos impetere, pungere, fodicare, & venenum in eos spargere. Et cur dicatur צרעה *sfira*.

Ad secundam quæstionem, non pauci Chananæos pulsos fuisse negant à vespis proprie dictis, quia id fidem prope superat: Nec in sacra historia narratur quo loco & tempore factum fuerit. Itaque Eusebius Cæsarensis, Augustinus, unus Arabum, multi recentiorum vesparum nomine terroris aculeos intelligunt, qui pluribus refelluntur. Docetur sacros Scriptores multa obiter referre, circumstantiis plane suppressis. Loca non pauca fuisse ab animalculis desolata, & gentes pulsas vel excisas. A ranis Antariatas, & quosdam Gallos. A muribus Abderitas, Troes, in Italia quasdam gentes, Megarenses, Chalcidenses, Gyarenses. Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno, Salamini serpentes fuisse infestos. A scorpionibus & solpugis vel phalangiis deletam gentem Æthiopicam citra Cynamolgos. Culices Myusis fuisse molestos, & Persis prope Nisibin. Loca esse trans Istrum propter apes inaccessa: Easdem fuisse Lucullo adversas, & Rhauciis Cretæ populis. Et quod maxime ad rem facit Phaselitas à vespis fuisse pulsos, id est Phœnices seu Chananæos, qui ex Phœnice profecti Phaselidis montana occupaverunt.

Vespæ apibus & hominibus molestissimæ. Earum in pullos amor. Illis proprium τὸ ἀμυντικὸν. In somnis visæ quid significent. Et proverbia ὀφιτὸν δημόσιον & ὀφιῶν ἐρεθίζειν. His cur similis Antisthenes. Cur Archilochi & Hipponactis tumulis vespæ insculptæ. Vespæ quæ sint acerbiores, & quomodo faciant ictus lethiferos. Cur Cyprus olim Σφηκία dicta. Vespa ex crocodilo iracundior, ex equo animosior. Vespæ ex equis & asinis, crabrones ex mulis nascuntur. Crabronum ictus lethiferi. Crabro ἀνθρήνη Græce unde dictus. Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam sit infestus. Chaldæa paraphrasis Ps. 101.5. explicata. Cur lepra percutiatur qui proximo detrahit. Linguâ tertiâ loqui, quid sit Chaldæis & Arabibus.

Οἶστρος *asilus*, licet ex vetustis poëtarum fabula de Bellerophonte, Ampelo & Jo ἐστρωπήσει celeberrimus, tamen hodie paucis notus. Ore pungit non caudâ. Οἶστρος sit ab εἶος fero, ut εἶσις sagitta. Latina vox *asilus* ævo Senecæ jam usurpari desierat. Hebr. נתש *nathas* vellicare etiam carnem. Inde יתוש *jathus* pro ינתוש *janthus* asilus dictus. Οἶστρος *asilus* & μύωψ *tabanus* à gravissimis & vetustissimis auctoribus synonyma habentur. Tamen distinguit Philosophus. Et re vera differunt origine, mole, aculeo, bombo, & quia *asilus* solis bobus, *tabanus* etiam aliis quadrupedibus infestus est. Ita est in Hesychio. Tamen alii camelos quoque & equos ab œstro, chelydros à tabano agitari volunt. Sed uterque boves ut plurimum invadit, idque maxime in ilibus, non in oculis ἐν λαγόσι, non ἐν λαγάσι, ut mendosè legitur in Apollonii Scholiaste. Boves hoc vulnere læsi quam graviter afficiantur, docetur 1. ex Poëtis, 2. ex Patribus.

Ezek. 2. 6. παροξύνων est pro Hebr. כרבים *sarabim*, id est rebelles. Quæ vox Hebræis aliunde ignota, non solum Chaldæis familiaris fuit, sed etiam Ægyptiis, apud quos *Sarabaita* monachi, aliis *Renuta* à renuendo dicti sunt, quia omnis disciplinæ jugo excusso, suo arbitratu vivebant. Of. 4.16. διάπλευτ παροξύνεται, Hebr. כרורה *forera* refractaria, id est quæ jugo obnititur. Sed Græcis παροξύνεται, quia Arab. شرأن *sarran* est culicis genus. Quo סרורה pertinere creditum.

Canis & musca duo animalia sunt maxime impudentia. Ex utroque conflatum κυνόμυια, quo nomine in Homero Minerva per convitium vocatur. Et Nicion meretricula in Athenæo. Est & musca tabano similis, mordax, insidiosa, in teli morem cum impetu ruens, & cuti maxime hærens. Nonnulli canem vocant. Reticuntur qui scribunt κυνάμυιαν & κυνόμυιαν. Dicitur κυνόμυια, quia canibus infesta est, & eorum aures lancinat. Hujus Arabica nomina explicantur. Non est idem quod κρότων ricinus, quamvis ricinus sit canibus æque infestus, unde vocatur κυνοφονής. Hebræorum ערוב *arob*, uni Arabum est حرقوس *harkous* pediculi inguinalis genus. Aliis variorum animalium colluvies, quod sequuntur recentiores. Sed veteribus est κυνόμυια. Probatur neque ferarum, neque serpentum, neque muscarum esse colluviem, sed certi animalis genus. Nec sequi ערוב *arob* esse animalium colluviem seu mistionem, quia ערב *arab* miscere sonat. Verbum enim ערב *arab* est κολύειν, & multa significat quæ in muscam caninam quadrant. Et constat ex ipso textu ad certam animalis speciem ערוב *arob* restringi. Proinde causa nulla est cur à veteri & jam olim receptâ versione discedamus.

Exod. 8. 20. Pharaoni ad aquas egredienti, Dei nomine denuntiat Moses fore, ut nisi dimitteret Israelitas, Deus crastinâ die cynomyias immitteret. Egressus autem est ad aquas Pharao hic & Exod. 7. 15. non quod magus fuerit aut ὑδρομάντις, ut Hebræi volunt, sed vel animi causâ, vel ut Nilum coleret, quem Ægyptii pro Deo habebant. Porro muscarum copia ideo maxime timetur, quia sæpe est pestifera. Et caninam Ægyptiis verisimile est magis odiosam fuisse, quia colebant canes. Ab hac plaga, ut à reliquis immunis fuit terra Gosen. Quæ distinctio docetur jure vocari mirabilis. Et cur esse dicatur Deus in illius terræ medio. Et cynomyiam gravem dici pro multa. Et terram perdere, id est perdere terræ incolas, ut Psal. 78. 45. Sap. 16. 9. Et hæc plaga quam fuerit gravis. Ibidem docetur quid sit abominationem Ægyptiorum sacrificare. Bovesque, oves & hircos ab iis mirâ superstitione fuisse cultos. Quos si mactassent Israelitæ, periculum fuisse ne Ægyptii illos lapidibus obruerent, quę sunt arma consueta in populari seditione. Nec mentiri Mosem cum nullam discessus sui causam prætexit quam sacrificandi necessitatem. Quæritur an Mosi licuerit Pharaonem in os impostoræ arguere. Et quomodo muscæ omnes ex Ægypto amotæ fuerint, quæ iis maxime scatet.

Culicis generale nomen Græci non habent. Nam κώνωψ, quo passim utuntur, est certa culicis species. Et βύτζα nomen recens factum ex Arabico بعوضة *bandsa*. Culicis encomia proferuntur ex Plinio & Alca-

Affarcuinio. Alii culici elephantem opponunt: Sed Chriſtus camelum ut notiorem Matth. 23. 24. Oſtlex pro re minima paſſim ſumitur. Κωνωψ in Matthæo proprie eſt culex vinarius. Quæ ſignificatio eſt retinenda, quia agitur de culice qui percolatur, id eſt qui in vinum delapſus, ex eo percolato eximitur. Judæi enim vinum percolabant, ne quid immundum incauti abſorberent, quod tam ex Talmude conſtat quam ex Græca verſione Amos 6. 6. Illum culicem Hebræi יבחוש *jabchus* vocant, quia vino immiſcetur. Nam בחש *bachas* eſt immiſcere. In loco Matthæi, quem citavimus, inſigne mendum eluitur à ſcribis Arabicæ verſionis admiſſum.

Ἔμψ aliud eſt culicis genus in aquoſis locis naſcens, ut prope Athenas ἰμπὶς Τριπορεῖα. Hebraice dicitur יתוש *jathus*. Sanguinem exſugit. Elephantem terret. In ejus aures & promuſcidem ingreditur. Exemplum illuſtre circa Niſibin. Eadem bubalis & bobus infeſta. Aliter בק *bak* dicitur, & βίτυρ@-, & *mulco*. Non tamen mulos, ſed apes impugnare legitur. Ζῶον eſt ἰφώμορον. Hujus ſpecies מפגיע *mapheia* leonem invadit. Maxime in Meſopotamia & Rhizophagis. Qui, & ipſi per culices è regione ſua pulſi, ut Myuſii prope Mæandrum, & infra Pergamum Atarnitæ. Ægyptii, ut hoc incommodum vitent, dormiunt in ſummis turribus, ad quas ne culices provolent ventus prohibet. Alii conopæis reticulati operis eos arcent. Ibi obiter de Cleopatræ conopæis. Tiberiadenſes unguentu quodam infantes à culicibus liberant. Fabulam Judaicam de culice, qui in Titi nares ingreſſus, cerebrum ejus toto ſeptennio convulſit, explodunt ipſi Judæi. Arabes de Nimrodis culice *ſecundâ* tale aliquid narrant.

Ex palma & caprifico oritur ὁ ψὴν, aliud culicis genus, per quem eorum fructus ad maturitatem perducitur. Sed alii culices κώνωπες vel *cuinopes* nomine, in ulmo, robore & ficu nati hos pſenes vorant. ψὴν Arabibus eſt بكة *bakia*. Hinc *arbor albak* illis eſt arbor culicum, non cimicum. Licet البق *albak* quandoque ſit cimex. In Galeno vermes vitibus infeſti male vocantur ζωύρια pro ἴνες. Græca verſio ζωύρια habet pro Hebr. כנים.

Scnipes ſeu ciniphes à Patribus ſic deſcribuntur, ut videantur potius ἰμπίδες intelligi, ſeu paluſtres culices. Sic Niſibeni ciniphes nati videntur ex eluvie amnis Mygdonii prope Niſibin. Horum Arabes meminerunt. Talmudici quoque, cum culicis nullum dicunt libras ſexaginta pendere. Probatur Hebræo nomine כנים *kinnim* pediculos potius quam hos culices ſignificari. 1. Quia in Ægypto non orti ſunt ex aquis, ſed ex terra. 2. Quia erant in hominibus & jumentis, quod de culice non dicitur. 3. Quia nomen כנים *kinnim*, à firmitate & ſtabilitate ductum, non convenit culici, ſed pediculo. 4. Quia hujus ſingulare כנרת *kinnis* Talmudicis eſt pediculus. 5. Quo alludunt κόνις pro lende, & κονία pro minoribus pediculis. 6. Ut ad כנם alludunt Samaritanum ⳉⳁⳍ, Chaldæum קלם, & Arabicum قمل pro pediculo. 7. Joſephus, Chaldæi, Syri & Arabes Scripturæ interpretes magno conſenſu ſic reddunt. 8. Alcoranus etiam & Mahumetanorum doctiſſimi.

Cur Exod. 8. 16. 17. ad pediculos procreandos terra potius ab Aarone quam à Moſe ſit percuſſa, Hebræorum commentum, quod refellitur. Vera ratio adducitur, cur Ægyptios Deus modo immediate, modo per ſervos ſuos perceuſſerit. Quæritur quomodo pediculi ex pulvere ſint procreati. Docetur pediculos tam beſtiis quam hominibus eſſe infeſtos, & herbis etiam, & vitibus. Et in ſolo homine plures haberi ſpecies, nempe pediculos inguinales, lendes, acaros ſeu κίρωνες, alatos in Rizophagis, ricinos. Cur hujuſmodi beſtiolis Deus uſus ſit in Ægyptiorum perniciem. Et à pediculis quanto ſtudio ſibi caverint Sacerdotes Ægyptii, tanquam in hujus plagæ memoriam.

Quia חרטמים *harrumim* dicuntur pediculos procreare non potuiſſe, docetur obiter cur Magi ſic appellentur. Et quæ ſint vocis origines ab aliis allatæ. Et ſententia auctoris, eos à magico murmure ſic nominari. Et חרטם *hartum* proprie eſſe ἰπιωιδὴν. Iidem Arabibus علما *alama*, unde Elymas Act. 13. 8. Ad חרטם *hartum* alludit Ἀφτεμις, id eſt Diana ſeu Hecate, quam Magi invocabant. Magorum in Ægypto principes fuerunt Jannes & Jambres 2 Tim. 3. 9. Magi ita fecerunt, id eſt facere conati ſunt, Scripturæ eſt phraſis. Quæritur cur pediculos procreare non potuerint. Et Hebræorum futili ratione rejecta, affertur alia verior. Magi tribus quaſi gradibus dejecti, hic digitum Dei agnoſcunt, & ſic fatentur ſe eſſe θεομάχους. Digitus Dei manui non opponitur, ut vult Tertullianus, ſed ſumitur pro ipſa manu. Pediculi in tota Ægypto fuere, præterquam in terra Goſen. Citantur alia Scripturæ loca quæ nonnulli perperam ad pediculos referunt. Et Arabica verſio emendatur Pſ. 77. 51. Et Græca Jer. 43. 12. Antiochum & Herodem non eroſerunt pediculi, ſed vermes.

Ab Hebræo pulicis nomine פרעוש *pirsos* ſit Arabicum برغوث *borgubs*, & Syrum ⳉⳁⳍⳉⳁⳍⳉⳁⳍ *purtsana* vel ⳉⳁⳍⳉⳁⳍⳉⳁⳍ *purthsana*, potius, quod pro pulice male redditur culex à viro in his doctiſſimo. In Plinio & Auguſtino culex pro pulice legitur, & in Giggeio multotics. Arabes pulicem quomodo deſcribant, & cur vocent *patrem ſaltus*. David cur ſe vocet pulicem 1 Sam. 24. 15. & 26. 20. Sic in Homero pediculus eſt pro homine vili. Et tenuiores Claudius pulices vocavit. Et copiæ imbelles dicuntur eſſe ψὼν ὄχ@- *pulicum nubes*, & ψώνων ἱππικὸν *pulicum equitatus*. Nec ignotum eſt Proverbium, *ut pulices morſu Deum invocat*. Item, *Excoriat pulicem*, *ut pellem habeat*, de viro lordido dictum. Socratem pulicum ſaltus metitum eſſe, præter Ariſtophanem, Xenophon etiam ſcripſit. Ad ceraſtis morſum obſervatur non adhiberi ψώνας pulicem; ut putat Phile, ſed ψώνον Pſyllum hominem qui virus exſugat. Vir illuſtris in Eſdra פרעוש *Pares*, id eſt pulex vocatur. Ut Pſyllus Græcis viri nomen, Pſylla vel Pſyllium urbis, unde Pſyllici canes. Pſylli populi unde dicti. Ager quidam Siciliæ *terra di Pulici* dicitur, non à pulicibus, ſed à Polluce qui olim templum ibi habuit.

Formicam Græci μύρμηκα, & variante dialecto βύρμηκα & φόρμυγγα vocarunt, unde Latinum *formica*. Hebræi נמל à נמלה *namal*, id eſt ſpicæ caput abſcindere Job. 24. 24. Quia ſpicarum capita abſcindit, ne germinent, ut multi ſcribunt, vel potius ut grana ex iis eximat. De quo citatur & explicatur inſignis Ælliani locus, non ſatis intellectus. Probatur *alipes* eſſe ſpicarum capita, & his opponi ὑφαγὸν, imo ἀμίμονας, quia infimam ſpicam Varro *arruncum* vocat, Chaldæum formicæ nomen שומשמנא *ſumſemana* cur ab odoratu ſit ſumptum.

Formicam Ælianus in exemplum pigris proponit, ut multo ante Solomon Prov. 6. 6: *Vade*, inquit, *ad formicam*, quomodo ad doctores itur. *Aſpice vias ejus*, etiam proprie dictas, quomodo apud Ariſtophanem

Agathon poëta Tragicus cecinit μύρμηκος ἀτρίπους, *Formicæ vias.* Eidem viâ semper incedunt. Vacuæ ceduntonustis. Onera partiuntur. Succumbentes adjuvant. Egredienti ingredienti non obstat. Tamen hic aliud viæ formicæ, nempe vivendi ratio, de qua citatur ex Hebræo scriptore locus insignis. *Aspice vias ejus & sape*, non solum ut doctior fias, sed & sapientior, & referas ad vitæ praxin. Ita Horatius & Juvenalis. *Ducem non habet.* Sic Aristoteli formica est ἀναρχος. Pro duce Græci ἡγεμόνα, & Syrus *messem* habet, quia aliter legerunt. *Parat tamen æstate cibum, colligit in messe escam.* Æstas & messis sunt synonyma. Sed æstas ibi pro vere est, quo in Judæa fit messis. E multis hoc unum profert Solomon hic & Prov. 30. 6. quia huc refertur fere quidquid in formica miramur. Cryptas magnâ ante effodiunt, & ab aquarum alluvione defendunt. Variæ in iis mansiones. Commune stabulum, penu, cœmeterium in quo patria monumenta. Apotheeas subterraneas Ælianus ἐφόδια appellat voce maxime propriâ. Variæ mansiones sepibus distinguuntur. Viæ ad illas flexuosæ. Inde hyeme non prodeunt, sed circa messem. Onera ore vel humeris ferunt, & partiuntur inter se, & semina dividunt, si meatus sit angustior. Et madefacta sudo cœlo proferunt, ut exsiccent. Noctu in plenilunio laborant, interluniis cessant. Sabbatha quoque septima & trigesima ab iis observari nugatur Tzetzes. Sed origo fabulæ aperitur.

Huic parallelus alter est de formica locus Prov. 30. 25. *Quatuor ista sunt minima terræ, sed sapientia tamen, & sapientiam edocta. Formica populus debilis, qua æstate parant cibum suum.* Formicas merito censet inter minima terræ. Cum harum una sit species, דר *dsar*, id est atomus dicta, cujus centum non pendunt nisi unum granum hordei. Majores enim illæ in India fabulosæ fuere. Sapiens etiam dicitur, ut in Horatio, *utetur ante quæsitis sapiens.* Et in Epiphanio δημόσιος, voce ex Æliano mutuata. Qui illam addit σοφία τοῦ ἀπρίτου, *ineffabili quâdam sapientia effodere Ægyptus feronges, & Cretenses labyrinthos.* Semiphœniciis enim nominibus flexuosas formicæ cryptas ita appellat. Eadem cognitionis & solertiæ fuit symbolum apud Arabes & Ægyptios. Et a scientia Græce vocatur ἰδμὴ in Hesiodo & aliis. Proinde politicos homines Plato in formicas migrare scribit. Et quærit Aristoteles cur ingenio formicæ reliquis animalibus plus valeant. Cleanthes *varietatem* illis tribuit, Cellius *Colloquii speciem*, Cicero *mentem*, Plutarchus *omnium virtutum semina.* Illarum respublica Solomoni *populus*, aliis *classis, concio, exercitus.* Et populus *debilis* quidem, tamen suo modo potens. Nihil enim neque infirmius, neque fortius. Gentem memorant Arabes *Gerhum* nomine à formicis excisam. Ab illidem Indi maxime sibi cavent, aquarum alveis circa penuaria deductis, ut formicis sint inaccessa. Quamvis ne sic quidem omnes arceant. Nonnullę enim glumas pro cymbis adhibentes, navigant quocunque volunt. Docetur iis animalibus quæ cibos in futurum recondunt formicam longe præstare. Arabes Solomonem dicitant formicarum mysteria intellexisse, & ejus cum formica Tachia nomine colloquia referunt.

Aranea ut Hebr. עכביש *accabis* dicitur, sic Chald. עכוביתא *accabutha*, & Arab. عنكبوت *anchabuth*, fortasse a שבך inversis radicalibus, propter retia & casses quas texit. Psal. 140. 4. עכשוב *achsub* non est aranea, ut a Chaldæo, sed aspis, ut a Paulo redditur Rom. 3. 13. Sic Prov. 30. 24. שממית *semamith, qua capitur manibus, & in Regum palatiis degit*, est stellio, non aranea, ut volunt recentiores. Arabica tria nomina شبث & عكاش & مول aut his similia, veteres in sacro textu legisse suspicamur: primum Job. 27. 18. secundum Psal. 38. tertium Psal. 89. 10. Chaldæum עכוביתא *accabutha* æquivocum est, nec solum araneam sonat, sed & herbas spinosas & edulis genus in Chaldæo paraphraste Jerem. 17. 6. id est ἐλυσίν filybum vel sillybum, quod probatur ex Arabibus.

Telæ aranearum Es. 59. 5. קורי vocantur, non quia à trabibus pendent, sed quasi חורי id est retia; probatur enim *cheth* & *coph* esse literas permutabiles. Of. 8. 6. שכבים non sunt fila aranearum, ut Hebræus quidam Hieronymo persuasit, sed fragmenta. A Talmudicis eadem vocantur חוט של בוכיא, id est *filum perplexuatu.* Ut aranææ opera, sic impiorum molimina fluxa sunt & cranida Es. 59. 5. 6. Patrum quidam ad Hæreticos id referunt. Obiter agitur de telis aranearum quæ magnâ copiâ decidcrunt, cum Monothelitas damnavit sexta Synodus. Alii referunt ad Astrologos, ut ad Sophistas Aristo Chius. Alii melius ad peccatores in genere Job. 8. 14. *domus aranea* est ipsa tela, qua ibi degit & parit. Phrasis est in Oriente frequens Psal. 57. 3. in Thargum narratur fabula de aranea quæ telam suam texuit in ore speluncæ in qua latebat David. Quod ipsum de Felice jactatur, Nolano Episcopo.

Poetę sæpe vocem tribuunt iis ædibus in quibus crimen est perpetratum. Ita etiam Prophetæ, ut Hab. 2. 11. *Lapis e pariete clamat, & chaphis è ligno respondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cædibus &c.* In his verbis nescitur quid sit כפיס *chaphis.* Plerique est pars ædificii. Aquilæ μάζα. Symmacho & Theodotioni σύνδεσμος. Hieronymo *lignum quod inter junctaras ædificiorum est*, ἁρμονία seu *loramentum* ut Sirach. 22. 18. Hesychio στηλίσκος, Chaldæo *frustum.* Syro *clavus.* Arabi *paxillus.* At Græcis κάνθαροι *scarabæi*, aut ζωύλιξ *vermis.* Quod alii alio, Ambrosius ad Christum refert. *Bonus scarabæus*, inquit, *qui clamavit è ligno*, id est è cruce. Cyrillo & Theophylacto κάνθαρος ibi non est scarabæus, sed ligni compages, quod est sine exemplo. κανθὸς quidem est in rota ferreum ligni vinculum. Sed κάνθαρος plane aliud, scarabæus scilicet. Itaque Seniores non puto quicquam præter scarabæum intellexisse. Et videtur hæc versio ex eo nata, quod כפיס *chaphis* sumptum pro חפושית *chaphusith*, quomodo Hebræi scarabæum appellant, quia stercus scrutatur. Nam חפש est scrutari. At כפיס *chaphis* Talmudicis est later sesquipalmi, ut à mensura quidam lateres bessales vocantur, & didori, tetradori, pentadori. Quæ significatio hic omnino quadrat: *Lapis è pariete clamat, & later è ligno respondet ei, &c.*

Quia φθίσις est consumi vel tabescere, tineæ nomen inde deduci valde verisimile est. Tinea Hebraice עש *as* dicitur. Item כס *fas* Es. 50. 9. quarum vocum origines Hebræis plane ignotæ ex Arabica lingua patent. Ex Hebræo סס *fas* factum Græce *ès*, cui synonymum βρῶσις Matth. 6. 19. & βρῶμα Baruch. 6. 11. Blattas Romani poetæ cum tineis sæpe jungunt. Tamen blattas ponit Plinius inter scarabæorum species. Et apud sequentis ævi scriptores blatta est purpura, aut purpuræ pars. Tineæ proprium laneas & lineas vestes consumere, quæ proinde vocantur ἱμάτια σητόβρωτα Job. 13. 28. & Jac. 5. 2. Quæritur quid sit conteri coram tinea Job. 4. 19. Et an cum tinea conferatur Deus Ps. 39. 12. & Os. 5. 12. Et quomodo tinea dicatur thesauros corrumpere Matth. 6. 20. An quia vestes olim in thesauris fuerunt. Et quid sit *tineæ domus* Job. 27. 18. De tineis quatuor loca ex Græca versione citantur, quæ Hebræi non agnoscunt. In primo & ultimo male lectum est. In secundo רקב *rakab*, id est caries ossium pro tinea sumptum, ut & Sirach

Sirach. 19. 3. Tertius locus Prov. 23. 20. in Hebræo prorsus deest. In Chaldæa paraphrasi corriguntur mutila errata.

Vermis nec à vertendo dictus, nec à verrendo, nec à vere, ut quidam volunt, sed à Græco ἕλμινς, præfixo digamma Æolico. Et ϝέλμινς quasi ἕλμινς ἀπὸ τοῦ ϝέλλεσθαι, quia varie torquetur & convolvitur. Σκώληξ, ut σήπεσθαι, ἀπὸ τοῦ σήκεσθαι, exarescere in modum cadaveris, cum carne consumptâ prorsus, solum ossa superstant. Hebr. רמה *rimmâ* & תולע, quorum prius Arabice tineam sonat, animalculum vermi non absimile: In posteriore *thau* servile est, & radix est לוע vorare. Cujusmodi sunt multæ voces, in quibus servile *thau* speciem habet radicalis. Vermes non solum cadavera sed & vivos homines vorant Job. 7. 5. Ita Herodes Agrippa ζωληκόβρωτος Act. 13. 23. Et Antiochus Epiphanes 2 Macchab. 9. 9. Pherétima quoque, Cassander, Herodes Ascalonita, Alexander impostor in Luciani Pseudomante, Galerius Maximianus, Julianus Juliani Apostatæ patruus, Diocletianus, Nestorius, Dodo qui Lambertum Tungrensem Episcopum interfecerat. Vermes mortuo substernuntur Es. 14. 11: Gloria hominis in stercus & vermes abitura est 1 Macchab. 2. 62. Cadaveris hæreditas vermes. Et contra vermis hæreditas cadaver Sirach. 10. 13. & 19. 3. Vermis Jobi mater & soror Job. 17. 14. Quæ fors omnibus communis Job. 21. 26. Et de impio dicitur *exsugit eum vermis* Job. 24. 20. Pro quo alii male, *Dulce est ei vermis*.

Vermis vitium Deut. 28. 39. Græce vocantur ἴπες vel ἶπες, unde Hercules ἰπεοκτόνος. Ἴπες dicti ἀπὸ τοῦ ἴπτεσθαι à lædendo. Hic vermis Latine *musculus, convolvulus, volvox*.

Vermis percussit *kikajon* Jon. 4. 7. Ergo *kikajon* non fuit κολοκυνθὶς cucurbita ut Græci reddunt: Eam enim vermes non tangunt. Inde Proverbium, ὑγιέστερος κολοκύνθας, *cucurbitâ sanior*. Sed *kikajon* est *ricinus*, ut alibi docemus. Nam simile Proverbium, Κρότωνος ὑγιέστερος, neque de planta dicitur, neque de animali, sed de Crotone urbe.

In Scriptura sæpe memorantur תולעה שני, *vermis dibapha* (sup. coccî.) Nam ut purpura dibapha, ita & coccus. Coccus in Dioscoride frutex est parvus, furculosus, cui grana adhærent. *Cusenha* vocat Plinius. In illis granis vermiculi sunt, ex quorum sanie fit coccineus color. Inde *vermes* Latine *vermiculus*. Græce etiam σκώληξ & σκωλήκιον. *Emblemata vermiculatum* Lucilio, id est coccineo colore tinctum. Ut Hieronymus pelles coccineas *vermiculatas* vocat. Et Arabice قرمز *kermes* tam est vermis quam color: qui à recentioribus dicitur *carmesinus*. Ibi multa afferuntur ex Arabibus de verme & colore *kermes*. Coloris Chald. זהורי *zehori* à luce & splendore dicitur. Pro *he* Syri *cheth* scribunt, & Samaritani *ajin*. Æthiopibus idem est ∩ዖ: *laia* pro Ægyptio Κάναα, unde *Callainus* color.

Tria loca de vermi ligni in Græca aut Vulgata versione habentur Hebræis prorsus ignota. Primus 2 Reg. 23. 8. in Vulgata, *quasi tenerrimus ligni vermiculus*. Nunquid legendum potius, *quasi tenerrimi ligni vermiculus*. Nam in tenerrimo ligno nascitur. Hæc versio unde sit nata docetur. Secundus in Græca Prov. 12. 4. *Sicut in ligno vermis*. Hebr. *ut caries in ossibus*. Aperitur fons erroris. Tertius in utraque Prov. 25. 20. *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi*. Quæ Hebræi non habent, sed omnes veterum versiones, & multi Patrum.

Vermis ligni plura sunt genera. In his σὴς *thrips*, à quo ligna cæsa pro sigillo apud Lacones. Τέρμις & δόξ ligni vermes, unde ὑπὸ τέρμιν ἐδύσετο. Τερεδὼ in mari & navibus. *Cossus* vel *cassus* unde *Gusano* Hispanice pro ligni vermi. *Termes* idem. Ejusdem vermis tria nomina Arabica.

Mannam cùm in crastinum servari prohibuerit Deus, & cur in crastinum servata vermes produxerit. Id fuisse miraculosum. In qua historia רמה & תולע promiscue sumuntur, ut in Jobo & Esaiâ.

Num. 11. 20. Coturnices לורא id est *in vermes* nonnullis. Sed id interpres. Conferuntur hujus vocis variæ versiones. Et vera affertur, & ex Arabismo probatur.

Homo vermis Job. 25. 6. Ps. 22. 7. Es. 4. 14. πρὸς ἐξουσιαστὰς, ut in Homero Harpalion jacet ut vermis super terram. In verme duo contemnuntur 1. Origo, 2. ipsa natura. Animal est cæcum, surdum, informe, inerme, sine pedibus, omnibus injuriis expositum, rudimentum animalis potius quam verum animal. Tria loca quæ allata sunt non parum inter se differunt. Primus est de homine in genere, *Homo vermis & filius hominis vermiculus* Job. 25. 6. Secundus de Christo, *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo* Psal. 22. 7. Tertius de Ecclesiâ, *Noli timere vermis Jacob*. Ex pro ratione personarum variè intelliguntur. Homo in se vere ut vermis. Christus & Ecclesia verbis in hominum opinione. De Christi similitudine cum vermi multa præter rem afferuntur.

Cur pœnæ inferorum cum immortali vermi conferantur. Vermis est peccati conscientia, quæ reos perpetuo mordet. Vermem etiam ad corpus pertinere probat Augustinus ex Sirach. 7. 17. sed falsâ versione deceptus. Tityi vultur in fabulis idem significavit quod ille vermis.

Nepa Plauti non est cancer ut quidam volunt, sed scorpio, cujus incessus tam obliquus quam cancri. De eo Nonni locus emendatus & explicatus. *Nepa* in Cicerone & Manilio pro scorpione cœlesti. *Nepa* Fœtho vox Afrorum, id est Punica. Fortasse נב *nob* vel נבא *nobha*, à caudæ internodiis. Indidem *Ambubaja*.

Quæritur an Hebraicæ vel Græcæ originis sit vox σκορπίος. Et Hebr. עקרב *akrab* dici per compendium pro עקצרב *akrzrab* à magno aculeo, quia μόνος τῶν ἑρπετῶν κατὰ φύσιν ἔχει, *hoc infelicium solum magnum habet aculeum*. Nam עקץ *akatz* pungere de scorpione passim usurpatur.

Apoc. 9. 3. *Scorpii terræ* opponuntur volucribus de quibus multa. Est & marinus scorpio. Itaque qui præcisius loquuntur scorpionem terrestrem dicunt, non scorpionem simpliciter. A numero pedum ὀκτάπους vocatur. Scorpionem poëtæ à cauda maxime describunt, in qua venenum & aculeus. Vide Apoc. 9. 10. Scorpionis cauda πολυσφόνδυλος. Avicenna sex vertebras illi tribuit. Alii septem, quæ Arabibus خرشان *charazan*, & Talmudicis חומרי *chomare*. Nicandro scorpionis σφόνδυλοι ἐννεάζυγες, id est πολύδεσμοι, non præcisè novem junctûris connexi. Cujus locutionis multa exempla. Scorpiones sæpe διαστρεφεῖς. Aculeus tenui fistulâ perforatus, quæ Nicandro quòrsum *Ἰουλὶς*. Foramen non videtur. Galenus ullum esse negat. Tam tenui aculeo maximas bellúas interimunt. Cauda semper erecta, & in ictum intenta est. Tamen à trahendo Arabibus جرارة *garrara* dicitus parvi scorpionis species, quæ caudam humi trahit, cujus sequuntur natales & descriptio. Explicatur de eo locus Avicennæ ἀνεμένιστος. Dolor ex punctura qualis in

Apoc. 9. 5. ἔγκεντρα & ἐγκέντρια de ſcorpione quid ſit fugit Lexicographos. Plura ex medicis & poëtis, de eorum gravi dolore qui à ſcorpione puncti ſunt. Cur locuſtæ ſcorpionum caudis Apoc. 9. 5. noceant ſolum quinque menſes. Scorpio hyeme torpet, æſtivis menſibus caudam erigit Scorpiones cum ſerpentibus Scriptura ſæpe jungit, & pro ſerpentibus nonnulli habent. Scorpio pro ovo Luc. 11. 12. quia ſcorpio magnus & albus, quales ſunt in Judæa, ovo eſt utcunque ſimilis.

Loca à ſcorpionibus dicta aut iis infeſta. Aſcenſus *Akrabim*. *Akrabatene* duplex. *Acrabene* prope Niſibin. Ptolemæo male *Acabene*. Et prope *Saharaz* in *Aderbigan*, quæ olim *Atropatia*. Io Æthiopia *Arrhatan Æthano*, fortaſſe pro *Akrabatan*. In Aria regio Σαραποφηνη. Qui ſint Σαραπηνοὶ Stephano.

Ezek. 2. 6. *cum ſcorpionibus habitas*, id eſt cum hominibus lævis & truculentis. Quæ phraſis quam ſit uſitata Apoc. 9. 3. 10. ſcorpionum nomine alii Patrum dæmones, alii hæreticos intelligunt. Ignatii de eo locus emendatus. Etiam ad dæmones multi referunt poteſtatem datam Apoſtolis calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones Luc. 10. 19. Sed ad literam id ſimm probatur ex Marc. 16. 18. & Act. 28 5.

Scorpiones flagri genus 1 Reg. 12. 11. ܩܪܛܝܢ Syro & כרגנין Chaldæo. Sic μαστίγια pro flagro eſt Græca vox vetus. Et in Gloſſario *marrugma* paluri genus. Scorpio genus machinæ bellicæ 1 Macchab. 6. 51. Quæritur an ea lapides vel ſpicula conjectarint.

Pſ. 58. 9. שכלול *ſabbelul* alii *ceram* explicant, alii *vermem*, alii *fecundinas*, alii *limacem*, alii *fluentum aquæ*. Nos *limacem* præſertimus cum auctore *Bereſchith Rabba*, cujus verba corrupta emendantur. Limax Græce non ſolum κοχλίας dictus eſt, ſed & ζηλιξ, σιγιλος, σκεγλιξ, σιγιλος. Solitanæ cochleæ olim erant magni nominis. Cochlea eſt vermis genus. Ab Hetiodo dicitur σκόλιοικος, & à Cicerone *domiporta*. Unde Proverbium ἀνιέναι τὸν κοχλίαν. Probatur ex Talmude שבלול *ſabbelul* eſſe limacem. Hujus uſus ad tumores. Non totus contabeſcit, ut Hebræi volunt: Sed ut habet Chaldæus interpres *humellat vnamſuam*. Unde Græcis ὑγροκοχλιάσθαι. Vir ſummus notatur, qui hoc alio refert perperam. Μυξα κοχλίου quid ſit, & cur dicatur ſuo ſibi ſucco vivere. Et impius eſſe ut limax liqueſcens. Et an vocetur שכלול *ſabbelul*, quaſi ſemitator, quia שביל *ſebil*, id eſt ſemitam, ſignat. Aut voce compoſitâ ex יש *jeſh* & לול *lul*, quia habitat in teſtâ in κοχλιου modum inflexa? Aliæ interpretationes refelluntur. Cur Symmachus *ſecundinas* reddiderit, & Aquila *vermem*. Quis ſit ſenſus verborum, *liquiſcens ut aqua*. Limax à limo dicitur. Quid à cochlea differat.

Libro quinto agitur de aquaticis animalibus, quæ in Scriptura pauca ſunt, licet in natura plurima. A ranis fit initium, quæ Græce βάτραχοι dicitur quaſi βοάτραχοι, quia vocem habet aſperam & inconditam. Hebraice צפרדע *ſephardea*, non quod matutinum tempus præſentiat & clamore ſuo indicet, ut creditum eſt hactenus, ſed quia in limoſis ripis degit, ut ex Arabiſmo probatur. Reliqua ranæ nomina, Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum fere ſunt ὀνοματοποιητικά. In Expemiana Pentateuchi paraphraſi ضفدع *garan* vocantur, quaſi γυρῶν. Quâ tamen voce nonniſi ranunculi deſignantur adhuc informes, quia ſunt γυροὶ τὸ ἀρχαῖον antequam pedes habeant.

Exod. 8. 2. Deus Ægyptios percuſſurus plagâ ranarum, munatur antequam feriat: *Si noluerit dimittere populum meum, Ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis*, ut ſciat Pharao hæc caſu non accidere, & ſi non obſequatur fiat ἀναπαλάγητος. Verbum נגף *nagaph* quo Deus hic utitur, aut ad mortem percutere ſignificat, aut ſaltem gravi plagâ. Nonnulli Hebræorum refelluntur pluribus, qui voce צפרדעים *ſephardeum* pro ranis crocodilos, aut pro ranis aquaticis terreſtres, id eſt bufones ſignificari volunt. Probatur totum Ægyptum ranis fuiſſe perculſam. Falſum tamen eſt quod Hebræi volunt, hanc plagam controverſos Ægyptiorum & Æthiopum limites diſtinxiſſe. Non ſolum fluvium, ſed ſtagna quoque & paludes, imo quæſvis Ægypti aquas ranas produxiſſe conſtat ex verſ. 5. & 6. Et Nilo quamlibet ſit naturalis ranarum productio, tamen hæc fuit multis de cauſis miraculoſa. Ranæ autem e fluvio aſcenderunt, quia ſunt amphibiæ. Ranas proceriſſimas Pharaonis palatio fuiſſe deſtinatas Hebræi inepte probant. Nec minus ſtultum quod eas in intima ædium irrepſiſſe nonnulli volunt per penetrationem dimenſionum. Falſum quoque eſt ranas in hominum corpora penetraſſe, aut in iis fuiſſe productas: Et Pharaonem primum omnium ſic fuiſſe mulctatum. Sed Iſraelitas ab hoc malo fuiſſe immunes, recte colligit Rabbi Japheth ex verbis Moſis. Notantur Samaritani qui de ſuo hic multa infulciunt. Docetur quomodo Moſes fuerit Aaroni Deus. Et cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per Aaronem. Et quomodo percuſſerit Aaron omnes Ægypti aquas.

Verſ. 6. *Aſcendit rana*, id eſt aſcenderunt ranæ per numeri enallagen Scripturæ familiarem. Tamen ſi Hebræis credimus, una præciſe rana ad Aaronis nutum ex amne aſcendit, quæ reliquas aut peperit aut coaxatione ſuâ evocavit. Rana ſcilicet qualis in Talmude deſcribitur, major pago Hagaronicæ, qui fuit ſexaginta domorum. Obſervatur hanc plagam Ægyptiorum peccatis fuiſſe prorſus analogam, & omnes ſenſus corporis graviter affeciſſe, quod Philo & Joſephus uberius docent. Et alios quoque populos hâc eâdem plagâ fuiſſe afflictos, maxime circa Paroniam & Dardaniam.

In hac calamitate Pharao primo ad Magos ſuos recurrit, qui ranis vel in ſpeciem vel reapſe productis, malum quod avertere debuerant viſi ſunt auxiſſe in majus. Itaque ad Deum confugit Pharao, Moſe vocato, cujus explicantur ſubobſcuræ hæc verba verſ. 9. *Gloriare ſupra me, quando precabor pro te.* Ibidem quæritur cur temporis optionem Pharaoni dederit Moſes. Et hâc illi optione data, cur liberationem petat Pharao, non in præſens, ſed in craſtinum. Et quomodo Moſes Pharaoni liberationem certo promiſerit, Deo non prius conſulto. Verſ. 12. *Ad Deum clamavit Moſes ſuper verbum ranarum*, id eſt propter ranas, phraſi Hebræâ notiſſimâ. Hic tamen impingentes Hebræi Moſem clamaſſe intelligunt propter ranarum vocem, quæ in Ægyptiorum ventre coaxaverint. Ranæ numirum poëtis loquaces & locutuleæ dicuntur. Et in Cicerone *interpretes*. Quin eas pro diſertis habent Arabes. Quæritur an Deus ranas fulmine percuſſerit, ut vult Alcimus. Et cur eas ſuper terram mortuas jacere voluerit *in acervos acervos*, id eſt in multos acervos. Qualis repetitio alibi paſſim occurrit. Et quam multi fuerint ranarum acervi juxta Hebræos. Cur denique iis mortuis terram Ægypti fœtere voluerit Deus. Pharao liberatus promiſſorum ſuit immemor.

Pſal. 78. 45. *Rana vaſtavit eos*, id eſt corrupit quicquid Ægyptiorum erat. At Hebræis *vaſtavit*, id eſt *caſtravit*. Quod probare ſe putant ex Lev. 22. 25. ſed refelluntur. Pſ. 105. 30. *Produxit terra eorum ranas*. At Exod. 8. 3. *Produxit illas fluvius*. Quæ duo conciliantur. Ibid. *In Regum conclavia penetraverunt*, per numeri enallagen. Unus enim erat Rex Pharao. Refelluntur qui Regum nomine volunt intelligi principes, quia de Ægypto dicitur Eſ. 19. 2. *regnum in regnum pugnabit*, id eſt, inquiunt, principatus in principatum. Quin varia tum in Ægypto fuiſſe regna probatur.

Ad

Ad Apoc. 16. 13. ubi deſcribuntur tres impuri ſpiritus ranis ſimiles, docetur in rana multa eſſe odioſa. Primo enim ranis eſt vox rudis & incondita. Itaque iis conferuntur clamoſi & obſtreperi. 2. Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ. Unde in Columella *convitia ranæ* vocantur ranarum coaxationes. Et Ulubrenſes ſibi obloquentes Cicero ranunculos appellat. Neque alià de cauſa finguntur Lycii in ranas fuiſſe mutati, quam quia convitiis Latonam proſciderant. Cujus fabulæ ignoratio Plutarchum in devia traxit. 3. Poetæ à Patribus cum ranis collati ſunt, propter inanem loquacitatem. 4. Iiſdem Hæretici & Sophiſtæ ſimiles. 5. Item impii, qui in peccatorum ſordibus tanquam in luto permanent. 6. Et Monachi boni & mali apud Epiphanium. 7. Ii etiam qui perpetuo potu ſe ingurgitant. 8. Rana propter oculos ſanguineos eſt impudentiæ ſymbolum. 9. Et ſuperbiæ, propter inflatas buccas. Hinc ranę dictæ *παρὰ φυσᾶσθαι*. Et de rana & bove fabulam nemo neſcit. Ex his conſtat quibus virtutibus polleant ſpiritus immundi ranis ſimiles. Et homines garrulos, moleſtos, importunos, in ſordidiſſimis vitiis tanquam in luto ſe volutantes, nihil minus quam quod profitentur re atque opere præſtantes, gurgites, ventres, impudentes, ſuperbos hoc typo adumbrari. Iiſdem clamoribus ſuis Reges ad bella concitant Apoc. 16. 14. non ſine ad id alluſione, quod ranæ ultra ſolitum vocales inter tempeſtatis ſigna ſunt. Rana tamen qualis eſt apud Mahumetanos in pretio eſt: Et unum ex quinque animalibus quæ nefas eſt occidere. Quia Deum ſcilicet ranæ laudant ſuis *ἀλαλαγμοῖς*. Et Abrahami rogum in Babylonia, ſi credimus, multis aquis aſperſerunt. Proinde ranas miris ornant elogiis, iis hæreticis non abſimiles, quos Philaſtrius ranas coluiſſe refert.

In Novo Teſtamento de margaritis multa loca ſunt. In Veteri tres voces quæ margaritas ſonant, ſed aliter redditæ à veteribus. Prima בדלח *bedolach* Gen. 2. 12. & Num. 11. 7. quam alii cryſtallum, alii bdellium reddunt. Sed priores fefellit prava lectio, poſteriores ſonus vocis quæ ad bdellium accedit. Terra Havila, ubi *bedolach*, eſt Arabiæ pars margaritifera circa *Catiphum* & *Baharain*, unde margarita Æthiopice ⵒⵃⵛⵔ: *bahrio*. *Katar* ibidem olim Θαφὼ. Manna cum margaritis confertur, quia album & rotundum. Quod Talmudicis non ſuit plane ignotum. Hebraica eſt fabula margaritas cum manna ſimul pluiſſe. Nec paucis Hebræorum atque Arabum בדלח *bedolach* eſt margarita. Forte כדלח, habet *cheth* pro *he* (quod confirmant Samaritani) & fit à בדל *badal* ſeparare, ſegregare. Ut a ſynonymo פרד *parad* unio Arabice vocatur فريدة *pharida*. בדלח *bedolach* neque bdellium eſſe, neque cryſtallum, neque gemmarum ullam probatur.

Vox פנינים *peninim* in Prophetis aliquoties occurrit, Job. 28. 18. *Extractio ſapientiæ pra* extractione ☞ *peninim*, ſup. quærenda. Et de eadem Prov. 3. 15. *Et pretioſior eſt peninim*. Prov. 8. 11. *Melior eſt ſapientia rubi peninim*. Prov. 20. 15 *Aurum & peninim abunde ſunt*. Prov. 31. 10. de muliere ſtrenua, *Remotior eſt rubi peninim comparatio ejus*. Thren. 4. 7. *Nazaræi ejus erant nive puriores, lacte candidiores, corpore rutilo ut peninim*. His locis, ut aſſerimus, *peninim* ſunt margaritæ. Primo enim alludunt πίνα, πινικὸς, πίνικος ἀλὸς. Pinnæ ſpecies eſt *perna*, unde *perla* vernaculum. 2. Gemmarum nomina in Scriptura fere extant ſingulari numero, quia in annulis &c. ſolent eſſe ſingulæ: At *peninim* ſemper plurali, quia in torquibus & armillis conferuntur margaritæ plures. 3. Job. 28. *extractio peninim* eſt piſcatio margaritarum de qua multa. 4. Scriptura cenſet *peninim* inter res pretioſiſſimas. Margaritis autem, præter adamantem, nihil eſt pretioſius. 5. Tamen *magna eſt copia* ☞ *peninim* Prov. 20. 15. id eſt margaritarum. Puta circa *Baharain*, in India &c. 6. Remota eſt comparatio ☞ *peninim*, Prov. 31. 10. nempe nullibi Judææ propior quam in intima Arabia. Sic Jerem. 6. 20. calamus aromaticus *venit è longinqua terra*, id eſt ex Arabia. Fallitur Salmaſius qui alibi provenire non putat quam in India. Arabici enim multa eſt mentio. Fuit etiam prope Judæam in Aulone, ſed poſt Prophetarum tempora.

Objicitur de Nazaræis dici Thren. 4. 7. אדמו *rubuerunt corpore ut peninim*. At margaritæ nonniſi per vitium rubent. Reſp. Rubere ibi ſplendere eſt, ut Latine, *rutilare, rutilus, purpureus*. Candidus & Λευκὸς unde dicantur. Chaldæis סמנין primo minium, deinde quemvis colorem ſonat. אדם Hebræis vulgo rubere, ſed Arabibus candere eſt. Levit. 13. 19. lepra alba dicitur ארמדמת, quod neque *ſubrubram*, ſonat, neque *umpenſe rubram*, neque rubrum albo fuiſſe miſtum, ſed lepram fuiſſe lucidam. Itaque בהרת ibidem vocatur à בהר quod lucere eſt. Ita Cant. 5. 20. Sponſus eſt *candidus* ואדום *& lucidus*, id eſt ſumme candidus. Quomodo hic *Nazaræi*, qui in eodem verſu lacti & nivi comparantur propter ſummum candorem, Nazaræi, inquam, non voto ſed dignitate, id eſt viri principes. Margaritis Græcum & Arabicum à ſplendore nomen eſt. Fortaſſe indidem *berbers* pro concha margaritifera. In margaritis color exaluminatus quis ſit. Quo ſenſu margarita lapis *διαφανὴς* vocetur à Theophraſto. Refellitur Clariſſ. Salmaſius, qui legi vult *ὁ διαφανὴς*.

Confutatur longa Bootii diatribe quâ *peninim* vult in Scriptura pro corallio haberi. Hebræum אדם ad rubrum pertinet, cum albo opponitur, cum componitur non item, ut Levit. 13. 19. Cant. 5. 10. Thren. 4. 7. Bootius ut certa tria ſupponit, quæ vel falſa ſunt, vel incerta. Labra quidem corallina ſunt, non reliquum corpus, ne genæ quidem. Rubor in facie non eſt color bene ſe habentis, ſed ægri potius aut ebrioſi. Formoſi à candore, non à rubore commendantur. Tamen ſi Propheta Nazaræos à rubore commendavit, cur Bootius non accedit Syro interpreti, qui *peninim* exponit *ſardium*, rubram gemmam, neque à Sardibus, neque à Sardima dictam, ut volunt, ſed ab Hebræo שרד *ſered*, id eſt à ſabrorum rubricâ. Hâc proinde veteres ſignificari volunt ignem ultimi judicii Apoc. 4. 3. Reſpondet ſardii ruborem nihil habere commune cum rubore carnis. Cum tamen à carne vulgus *carneolum* vocet, aut corrupte *cornelum*, Gallice *cornaline*. Addit ſardam Solino eſſe gemmarum *viliſſimam*, cum Plinius utiliſſimam eſſe dixerit. Ibi multa habentur de pretio ſardæ & ſardonychis qui eſt nonnullis ſardæ ſpecies. Sardius lapidum duodecim primus Exod. 28. 17. & Ezech. 28. 13. In Aaronis humerali duo fuere ſardonyches. Et ſardonyx in corona Regis Ammonitarum, qui à Deo Moloch dictus *molochos*. De eadem corona quid Hebræi fabulentur. Gemma Polycratis Plinio eſt ſardonyx, ſed Herodoto ſmaragdus. Sardonyches Romæ & in Syria quam pretioſi fuerint. Sardonyches in Indiæ monte Sardonyche multi, & prope Euphratem in monte Drimylo, cujus montis nomen explicatur. Sardonyx lapis pretioſiſſimus Job. 28. 16. Sardonyches in Arabia. Chald. סנדלכין *ſandalchin* dicti.

Corallium non eſt gemma, ſed λιθόδενδρον, ἀπὸ τῆς ὑφῆς, à tonſione dictum. Quo ſenſu Baſilius illud vocet τυλοτριχίαν. Arianos è terra effodiſſe fabula eſt, & unde orta. Ariæ vicina eſt Margiana, cujus nomen alludit ad مرجان *margian*. Arabes corallium ſic vocant, ut Romani *margellam*. Probatur in Luciano

τὸ

τὰ κυρίλια vocem esse corruptam, quam in alienum sensum detorquet Bootius. In illam conjecturæ. Nonnisi Regulus fuit Nilus ille cujus regia corallio dives fuit. Corallium in India fuit magni pretii, non tamen in Judæa. Cur in mari Persico dictum fuerit *Jace*. Aurum olim apud Cafandres metallorum fuit vilissimum. Veterum nugæ de virtute corallii in Orphei Libro de lapidibus. Ejus interpres quam sit ineptus. Plinio cum de Gorgonia docetur à Salmasio frustra sollicitari. Et corallii quanta fuerit viltas præ margaritis. Bootio Medico alius Bootius opponitur item Medicus.

Margaritarum tertium nomen est דר *dar*, unus è quatuor lapidibus, quibus stratum fuit Assueri cœnaculum Esther. 1. 6. Probatur דר *dar* eo loco non esse habitationem, sed lapidis genus. דרא *dara* lapis Talmudicis qui lucem infert cœnaculo, non est carbunculus, ut Pullero visum, sed lychnis vel lychnites. Lychnis fuit in templo Syriæ Deæ. In cœlo lychnitę duo. Lychnites in nido ciconiæ. Idem Tyri Regi proface fuit. Et in corona Imperatorum Orientis. Recentiores *orphanum* vocant. Tamen in libro Esther דר *dar* non est lychnis, sed margarita. In Midras ita sumitur. In Chaldæa paraphrasi דורא *dura* id ipsum sonat. Arabicè دور est circumire. Unde multæ voces etiam Hebraicæ deductæ. In his כדור *caddur*, id est *ficut pila* vel *ficut orbis* Es. 22. 18. & 29. 3. Et margarita Hebræis דר *dar*, Chaldęis דורא *dura* dicta, quia rotunda. Arabibus quoque در *dur* vel *dor*, plur. *dar* est unio. Hebræum דר *dar* probamus in Græca versione non reddi πάρυος λίθος, ut putant, sed *uiuum*. Lapis autem *pinnum* est margarita. Jurisconsultus margaritam è censu lapidum eximit. Tamen alii aliter. In animalibus multi sunt lapides. Margarita conchę nucleus, callus, verruca, ossiculus non vocatur nisi impropriè. Lapidem vocant Hebræi, Arabes, Græci, Romani Poetæ, Historici & Philosophi, Græcia recentior λιθομαργαρίτης.

Margaritas in pavimento sterni res videbitur sine exemplo, & propior fabulis Milesiis de palatio Psyches. Neque enim in pavimento, sed in focculis margaritas calcabant Romanæ mulieres. Sed Assueri pavimentum quidni tam potuerit margaritis ornari quàm smaragdis aut carbunculis, quod interpretes alii volunt? Cogitandum quantus fuerit Persarum luxus, quàm profusæ divitiæ. Et Susarum hic describi Regiam, quam admirabilem fuisse tradunt Aristoteles & Apulejus. Afferuntur aliunde multa exempla similis luxus. Sic in India templum Solis margaritis fuit stratum. Babylone Beli regia auro tecta & strata. In privatorum ædibus in Arabia smaragdi parietibus agglutinati. In Colchide Ebusopis Regis aureæ camerę, & argentęæ trabea, columnæ atque parastatæ. Romę musęa & cubicula ex margaritis. Terra icobe auri & aurosa arena strata. Basilii Macedonis templa argento, auro, gemmis & margaritis distincta.

Prov. 25. 12. חלי *chali* non esse margaritam, ut ab Hieronymo redditur. Sed quicquid ad muliebrem mundum pertinet, etiam Arabicè. Quandoque latiùs sumitur pro quovis ornatu in vestibus. Interpretes quam hic fluctuent.

Sapientia margaritis in Scriptura sæpe confertur aut præfertur. Regnum cœlorum, id est Euangelium; quomodo margaritæ simile. Margaritæ ex remotis locis afferuntur. Et eas commendant candor, lævor, soliditas, vires abditæ, splendor, ornatus, pretium, quæ omnia in Euangelio. Margaritarum pretium barbaris ignotum. Porcis etiam, quibus non sunt objiciendæ.

Secundum margaritas nihil in mari purpurâ & hyacintho pretiosius, de quibus sæpe facti Scriptores. Nos primo de cochleis agimus, ex quibus eliciuntur tam eximii colores, quos Hebræi vocant חלזונים *chilzonim*. Hinc Deut. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan in paraphrasi Deut. 33. 19. *Quia habitant ad latus maris magni* (seu Mediterranei) *in delitias habebunt tarutha: Et chilzona capient, cujus sanguine hyacinthum tinget ad pila vestium suarum.* Ibi טריתא *tarutha* neque magnus piscis est, neque piscis talitus, ut Hebræi volunt, sed recens, ut ex Arabismo constat. Et חלזונא *chilzona* cochlea ex qua vel purpureus vel hyacinthinus color elicitur, quod plerosque interpretes latuisse mirum est, cum id sequentia palam doceant. Neque vetum est quod volunt, morbi oculum, Levit. 21. 20. à paraphrastis dici הלזון propter similitudinem. Nam חלזון pro oculi morbo Græcum est χάλαζα vel χαλάζιον. Neque huic synonymum est Hebræum שפון Deut. 33. 19. ut multi scribunt. Zabulonitæ ex littore tria habuere beneficia: 1. pisces edules. 2. purpuram. 3. vitrum ex arena Beli fluminis conflatum. Quæ tria notat Jonathan. 2 Reg. 25. 12. Hebræi כורכים *coremim*, *vinitores* dici volunt, qui balsamum colligunt, (& in Cantico per vineas Engadi balsameta significari, quia balsamum est viti simile) Et יוגבים *jogebim* vocari purpuratios, quasi יקבים *jokebim*, quia cochleam purpurariam tanquam in prælo contundunt. Purpurarium Judææ littus fuit a Tyri scalis usque ad Chaipham ad Carmeli radices. Unde purpura Hebr. *Carmel*, & Chaipha oppidum olim Porphyria. Laus terræ Chanaan Gen. 43. 11. Sita *in purpura & vino & balsamo & myrrha & oliva.* Ita in Bereicith Rabba. Sed pro וכר & myrrha, quæ in Judæa nulla fuit, legendum ותמר, *& palma.* Quod dicit Midras in Cantica, vestes Israëlitarum in deserto crevisse cum ipsis, ut concham חלזון *chilzon*, ex Aristotele explicatur. In Talmude disputatur an qui חלזון purpuram piscatus die Sabbathi, eam statim contundit, violati Sabbathi sit bis reus. Illam ex Aristotele & aliis docetur statim contundi, ne florem evomat, idque uno ictu. Et purpuræ tres esse partes, quarum superior πόκκλ@, media μέσον, ima dicitur κύτος. Florem inter primam & mediam. Colorem qui ex illo fit Hebr. תכלת *thecheleth*, Chald. תכלא *thchila* vel *thechla*. Color ille quâ arte fiat docet Maimonides, in quo notatur crassum σφάλμα.

Hebræum תכלת *thecheleth* veteres magno consensu hyacinthum vel hyacinthinum reddunt. De quo colore dubitatur sitne purpureus an cœruleus. Hyacinthi flos multis est purpureus. In Gallia fuit cocci vice. Et idem creditur cum vaccinio. Lapidi quoque hyacintho violaceus vel purpureus est color, sed dilutior. *Rubinus* Arabibus ياقوت quasi hyacinthus dicitur. Hesychio & Suidæ *hyacinthinum* πορφυρίζον. Græcis tamen poëtis & Columellæ hyacinthinus flos est cœruleus. Lapis quoque est cœruleus Solino & Martiano & multis Patrum. Ab iisdem hyacinthus, color cum cœlo confertur sexcentis locis. Hebræis quoque תכלת *thecheleth* color est cœlo & mari similis. Sed & Arabes idem sentiunt. At purpura non à cœruleo, sed à rubro colore commendatur. Itaque purpuræ colorem poëtæ sanguini tribuunt. Item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narcisso, rosæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maximè in pudore: Sed in primis amethysto. Proinde purpureus, coccineus & puniceus color promiscuè sumuntur tam à sacris quam à profanis Scriptoribus. Contra hyacinthinum à purpureo iidem sæpe distinguunt, & diversa est materia.

Purpura fiebat olim ex tribus concharum generibus, & purpura propriè dicta, conchylio & murice seu buccino. Conchylium & purpuram veteres sæpe promiscuè sumunt, sæpè etiam distinguunt. Purpuræ propriè dictæ

dictæ color ruber est, conchylii glaucus & inscenti mari similis. Videtur fuisse medius inter purpureum & cœruleum, ut in purpurisso Indico & pantherarum oculis. Chalcanthum, cujus color est cœruleus perquam spectabili nitore, à purpura dici asserit Salmasius, non ab ære, ut vulgus putat, χάλκος scilicet vel καλὸς est purpuræ flos, quem cœruleum esse oportuit, si chalcanthum inde dictum est. Neque aliud תכלת *thecheleth*, qui hyacinthinus dictus est non à materia sed à colore. At ארגמן *argoman* vel ארגון *argavan* est rubra purpura, non ex conchylio facta, sed ex illius cochleæ sanie quæ proprie purpura dicitur. Itaque Græci & Hieronymus semper purpuram reddunt. Hebræi rubram esse dicunt & *carmesinam*, id est coccineam, & laceræ concolorem. Cujus quatuor species, omnes rubræ, 1. Arabica. 2. Talmudica. 3. Græciæ recentioris. 4. Lusitanorum. Tertia cur olim ἄγχουσα, πορφυρὶς, ἀλικιβάφου & καλὸς dicta fuerit aperitur. Præter purpuram marinam, purpuræ factitiæ variæ fuerunt species, puta ex vaccinio, ex alga Cretica, ex amorge herbâ, ex herba purpurea in Abassenis, ex Ibera ferrugine, ex flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis, & Indica sandice, quæ fuit divini fulgoris. Proinde *purpura marina* διαφανὴς sæpe dicitur. Docetur quid differant ἀλικιβάφου & πορφυροῦς. Item πορφυροῦ & ἀλικίου. Et harum vocum interpretes notantur. Marinæ purpuræ diversæ species תכלת *thecheleth* & ארגמן *argaman*. Utraque in insulis Eliæ seu Græciæ Ezek. 27. 7. Ex תכלא *techela* vel *thachla* καλὸν & κάχλα. T & K cognatæ literæ & permutabiles. Probatur aliquot exemplis sæpe permutari literas, ut conjunctis syllabis ab eâdem aut simili literâ fiat initium. Docetur cur Hercules cani purpuræ inventionem Phœnices tribuerint. Et multos colores à locis denominari. In his ארגמן *argaman* vel ארגון *argavan*. Facta enim utraque vox ab ארם גן *aram gavan*, quasi Syriæ coloremi dixeris. Ad has voces variæ allusiones. Arboris Persicæ ارجوان *arguvan* descriptio. An purpura inde dicta sit, ut quidam volunt.

Cetus Jonæ non fuit cetus proprie dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone spirant gulæ meatus habent angustiores quam ut possint solidum hominem deglutire. Sed fuit piscis magnus, ut à Jona vocatur. Nempe canis carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vastitate. His non solum Oceanus & mare Rubrum abundat, sed & Mediterraneum. In horum ventre reperti homines loricati. Hercules ab hujusmodi monstro absorptus, in ejus ventre latuisse fertur toto triduo, ac proinde à Lycophrone dici τριέσπερος λέων. Quæ fabula ex Jonæ historia palam sumpta est. Cetus in Euxino mari Jonam non revomuit, ut vult Josephus. Tantum enim iter triduo confici non potuisset. Et mare illud cetis est inaccessum. Nec ibi fuisset Jonas Ninivæ propior. Sulpicius Geographiæ quam fuerit imperitus. Arabes Jonam per dies quadraginta in ceti ventre hæsisse fingunt. At Seniores quadraginta dies Ninivitis assignatos in triduum mutant. Dubitat Augustinus uter sit verior numerus, cui dubio latisfit.

Job. 26. 13. נחש בריח *nachas beriach*, ad verbum *serpens vectis*, videtur esse sideris nomen. Sed eodem nomine Es. 27. 1. cetus significatur, aut cetaceus piscis potius. Sic Amos 9. 3. *Serpens* dicitur magnus piscis. In cetaceis autem piscibus nomen à vecte sumptum zygænæ maxime convenit, quæ caput transversum habet in vectis modum. Itaque ζύγαινα vocatur a jugo vel boum vel bilancium, quod imitatur formâ capitis. Italis *bolisa* & *martello*, & Massiliensibus *barrutella* idem sonant. Loca veterum & recentiorum de zygæna. In Brasilia zygænæ similis est *panapana* piscis.

Piscis Tobiæ non est callionymus, ut volunt Vallesius & alii. Marinus enim est callionymus, & parvus, nec nisi pisciculis infestus. Sed piscis Tobiæ *fluviatilis*, magnus & anthropophagus. Et exsanime quidem emersit, non tamen in terram se contulit, ut supponit Vallesius. Idem in viatico suffecit duobus viris in plures dies, cum callionymus ne ad horam quidem uni sufficiat, imo non sit edulis. Tobiæ igitur piscis à callionymo videtur esse plane diversus. Silurus scilicet qui piscis est magnę molis, robore & audacia insignis, & in quodcunque animal grassatur, etiam in homines. Idem in Euphrate, adeoque in Tigri nascitur? Et branchia potuit attrahi, & in viaticum sale condiri. Judæis quidem immundus, æque ac callionymus, sed alius cibi penuriâ licitus. Fel ad oculorum albugines extergendas utile. *Silurorum* Vegetio. Hine glanis est simillimus, cujus suffitu pelli dæmones à superstitiosis creditur. Et idem tribuunt Arabes pisci الصعري *algiri*, quem silurum esse volunt, cum sit anguilla. Silurum barbari scriptores *Solarem* vocant, quasi à Sole nomen habeat. Cum Græce ζίλυρος pro ψίλυρος à tenui cauda dicatur. Aliis silurus idem qui שבוט *sabot*. Quin שבוט est λάβραξ lupus, piscis mugili similis, qui retia lacerat, eerebrum habet eximii saporis, & à varietate colorum Chaldaice dicitur שבוט, ut Italice *varolo* & Gallice *bar*.

Job. 40. & 41. *behemoth* & *leviathan*, id est hippopotamus & crocodilus, conjunctim à Jobo describuntur quia multa habent communia. Hippopotamus quam vastum sit animal. Græce θηλὺς dicitur, & Latine *bellua*, ut Hebraice בהמות *behemoth*. Maxime accedit ad formam terrestrium. *Behemoth* plurale non est, sed singulare Ægyptium, cujus formæ multa sunt. Cap. 40. v. 10. *Behemoth quem feci tecum*. Imo *juxta te*, in vicinia Arabiæ, vel in Ægypto Arabiæ tuæ vicina. *Fœnum ut bos comedit*. Quamvis aquaticum animal, tamen ex amne egressus *καταναίεται τὸ χόρτον*, *fœnum depascitur*, ut est in Diodoro. Vers. 11. *Potentia ejus est in lumbis, etiam robur ejus est in umbilico ventris*. Hippopotamus enim toto corpore tectus est impenetrabili corio tantæ soliditatis & spissitudinis, ut in hastas & missilia tornari dicat Herodotus. Et Achilles Tatius cutis esse tam asperæ ut neque ferro cedat, neque ab eo vulneretur. Et Ptolemæus telis posse trajici neget. Quale corium si esset elephantis, quos alii nomine *behemoth* significari volunt, cur eos thoracatos veteres in bellum producere necesse fuit? Hoc saltem certum elephanti robur non esse in umbilico ventris, quem culices quoque graviter pungunt. Vers. 12. *Retorquet caudam suam*, quę est *ut cedrus*. Suum enim caudam habet, quorum est retorquere caudam. Illa autem cum cedro confertur ratione glabritiei, rotunditatis, spissitudinis & firmitatis, quam summam esse oportet in ea quam diximus tergoris soliditate. *Nervi femorum ejus perplexi sunt*, id est decussati aut cancellati. Quod de Tritano gladiatore referunt Plinius & Solinus, ut summu roboris indicium. Tale hujus animalis robur, quod uno pede navem ajunt aut quassatam diffringere, aut inclinatam demergere. Vers. 13. *Ossa ejus ut æs fusile & vectis ferrea*, id est durissima, firmissima, validissima. Scaliger de ejus dentibus. *Materiam ebore firmiorem tradunt*. Et Odoardus Barbosa. *E migliore avorio di quello de gli elefanti, è più bianco, è più forte* &c. Vers. 14. *Ille est principium viarum Dei*, id est Dei opus in hoc genere eximium. Utut enim sit pernitiosum animal, tamen multa habet quæ admirationem excitant, vastam molem corporis, robur immane, tergus impenetrabile, stupendum oris hiatum, portentosam voracitatem, candorem dentium & firmitatem, terræ & aquis vitam communem. Et in tanta corii duritie ingenium ultra animalia cuncta ratione carentia sagacissimum, ut est in Ammiano. Hinc apud Papremitanos sacrum fuisse animal Herodotus & Plutarchus ferunt. *Qui fecit eum applicavit* או חרבו *harpen ejus*, id est dentes exertos molliter flexos, acutos, prælongos, quibus

tanquam harpe vel enſe curvato in modum falcis fruges demetit & corrumpit. Proinde Nicander quoque δρεπανον vocat, & Nonnus μηκάδων δρεπανηϊ tanquam in falcis modum efficiam. Verſ. 15. *Quia proventum ei montes proferunt, etiam illi montes ubi ludit omnis agri beſtia.* Hæc enim eſt vera ratio cur falcatis dentibus hippopotamum inſtrui oportuerit, quia non tam in aquis quam in terra paſcitur, in qua fœnum & ſegetes falce metuntur. Et montium meminit in quibus ludunt agri beſtiæ, quia valde paradoxum eſt aquaticum animal cum pecore & jumentis paſci. Verſ. 16. *Sub umbroſis cubat in latibulo arundinis & cœni,* ubi jacere non ſolet elephas, & vix latere poſſit. Sed de hippopotamo ſic Ammianus: *Inter arundines celſas & ſqualentes nimiâ denſitate hæc bellua cubilibus poſitis.* Itaque hæc Pſ. 68. 31. *increpa feram arundinis* ad hippopotamum pertinere, tanquam populi Ægypti figuram, vero non eſt abſimile. Verſ. 17. *Tegunt eum umbroſa arbores,* unaquæque *umbra ſua. Circumdant eum ſalices torrentis,* vel etiam Nili, quem Prophetæ paſſim נחל *nahal*, id eſt torrentem vocant, unde Nili nomen deductum. Idem Homero διιπετὴς, id eſt a Jove delapſus, Lucano quoque *torrens* & Valerio Flacco, qua non aliunde augetur quam ex æſtivis imbribus. Hic Græci interpretes καλαμον papyrum habent & καλὰμους ἄρχυ, *ramos virides*, quibus fœcundas eſſe Nili ripas probamus. Verſ. 18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit, fecurus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ vera eſt hujus loci verſio, etiamſi illum interpretes multo aliter accipiant, quia ſi ſic verſuſſent, palam fuiſſet agi de aquatica bellua, qualis eſt hippopotamus, quem in fundo Nili totos dies degere legitur in Diodoro, donec appetente nocte pabulatum exeat. Et eundem ait Bellonius Nili fundum inhabitare, & paſſim in imo flumine divagari. Verſ. 19. *In oculis ejus quis capiet eum, & hamis perforabit naſum;* In oculis ejus, id eſt aperta vi & manifeſta, quia vix aliter capitur quam per dolum. De quo vide Achillem Tatium, & Euſtathium in Hexaëmeron. Hippopotamos Scaurus ædilis in temporario Euripo primus Romæ oſtendit. Exinde in amphitheatris ſæpe viſi ſunt. Sed ætate Juliani Apoſtatæ in Ægypto jam defecerant, & ad Blemmyas migraverant.

Leviathan Hebraice dicitur draco a multiplici flexu, quod probatur ex Arabiſmo. Sed & eadem vox tam crocodilos quam cete ſignificat. Quod ex Jobo patet in fine capitis 40. & cap. 41. fere toto. Job. 40. 20. *An extrahes Leviathanem hamo, & in ſune demerges linguam ejus?* Id eſt in lingua ejus demerges funem, vel hamum infiges funi appenſum. Hypalläge. Utut enim crocodilum linguem eſſe nonnulli ſcribant, tamen linguam habet, ſed immobilem, & inferiori maxillæ adhærentem. Quod poſt Ariſtotelem & Plinium notant Hebræi & Arabes, & multi recentiorum. Verſ. 21. *Numquid applicabis juncum naribus ejus?* id eſt funem junceum, qui Hebr. dicitur חבל אגמון & Græce χαλῶ. *Et ſpinâ perforabis maxillam ejus?* id eſt hamo ſpinæ inſtar acuto. Nam Hebraïcæ voces multę ſunt hamo & ſpinæ communes. Verſ. 22. *An multiplicabit ad te preces? An te alloquetur verbis mollibus?* Ut ſignificet hanc belluam homini non ultro ſubjici. Verſ. 23. *An feriet fœdus tecum, & eum accipies in ſervum perpetuum?* Quomodo victi à victoribus vitam redimunt libertatis pretio. Unde *mancipia* dicta. Verſ. 24. *An ludes eo tanquam ave, & ligabis eum pro puellis tuis?* Ut illo ſe oblectent, ut paſſere Catulli Lesbia. Ægyptiæ quidem mulieri, ut Maximus Tyrius auctor eſt, crocodili catulus ſunt, cum filiolo ejus ξυαβόμαι καὶ ξυστροφάδιος, *ludens & educatus*, qui mitis fuit dum vires erant infirmæ. Sed cum ſtatura auctus eſt, ingenium detexit, & puerum occidit. Cujuſmodi hiſtorias multas affirmus. Verſ. 25. *An epulabuntur ſocii ſuper eo?* id eſt piſcatores qui ſocietate inita ad belluarum piſcationem ſe conferunt. *Au diſtribuent eum inter Chananæos* ſeu mercatores. Nam in Scriptura Chananæus pro mercatore ſæpe ſumitur, quia illa gens mercaturæ maxime fuit dedita. Verſ. 26. *An implebis pellem ejus miſſilibus, & caput ejus telis piſcatorius?* Quidni, ſi de balæna agitur, quæ telorum nimbo obruitur à nautis circumſtantibus? At crocodili corticolam cutem telis eſſe impenetrabilem docebimus in caput ſequens. Ibi fabulæ monſtrum in Græca verſione obſervatur. Verſ. 27. *Impone manum tuam ſuper illum, non perges meminiſſe prælii.* Nam de fuga cogitabis potius quam de pugna. Verſ. 28. Ecce *ſpes illius* qui manum in illum injecerit, *fruſtrata eſt. Nonne etiam ad aſpectum illius proſternetur?* Sic in Cælii Aureliam Chronis, Artemidorus Grammaticus nitente greſſu crocodilum in arena jacentem expavit, atque ejus motu percuſſa mente, credidit ſibi ſinuſtrum crus atque manum à ſerpente comeſtam, & literarum memoria caruit oblivione poſſeſſus. Si objicias leviathanem non eſſe crocodilum, cum deſcribatur ut bellua quæ nec capi poteſt, nec domari, nec cicurari, cum crocodilus ſæpe captus & domitus ſit. Reſpondeo idem de cetis objici poſſe, & de quovis animali. Neque enim ullum eſt animal quod non ſubeat hominis jugum. Tamen crocodilus non facile vincitur, quia & mole vaſtus eſt, & viribus tremendus. Docetur quanta ſit moles, & venatio quam ardua. In Augusti nummo crocodilus ad palmam revinctus pingitur, qui forte eſt Heſychii δενδρίτης ὁ κροκόδειλος. De Tentyritis quod ajunt vix credibile eſt. Crocodilus omnia animalia feritate ſuperat.

Jobi c. 41. v. 1. *Non eſt ita ferox ullus ut excitet eum.* Nempe cum ſatur in littore dormit. Idem de leone dicitur Gen. 49. 9. Verſ. 3. *Illius membra non ſilebo, nec ſtatum verium, nec ſtructura gratiam.* His verbis ſe accingit ad crocodili deſcriptionem, quæ habetur in ſequentibus. Verſ. 4. *Quis retexit ſuperficiem veſtimenti ejus?* Id eſt corticoſam cutem, quam crocodilus nunquam exuit, longe aliter atque ſerpentes qui deponunt fere quotannis, ut notat Suidas in φολιδωτὸν. *In duplex frænum ejus quis ingredietur.* Labia frænum vocari notat R. Selomo. Ut Græce χάλινοι fræna ſunt pars labiorum apud Pollucem. Verſ. 5. *Valvas faciei ejus quis aperiet?* Nam in crocodilo rictus oris eſt valvarum inſtar. Magno hiatu aperitur. Fit totum os, Boculam integram vorat. Fauces ſunt ſeptem pedum. *In gyro dentium ejus terror.* Dentes ei ſexaginta, vel exerti, vel ſerrati, & pectinatim cocuntes. Morſus tenax, & ita perniciosus ut non curetur aliter quam morſus rabidi canis. Verſ. 6. *Tergum eſt ut lamina ſcutorum, quarum unaquæque clauſa eſt arcto ſigillo.* Verſ. 7. *Una alteri tam vicina eſt ut ventus non ingrediatur.* Verſ. 8. *Unaquæque proxima ſua cohæret, ita connexæ ſe ut non ſeparentur.* Hæc periphraſi ſquamarum aut corticum commiſſura deſcribitur, quibus ut ſcutorum laminis cohærentibus totum dorſum eſt obductum. In balæna nihil tale eſt. Cetum quidem ſquamatum deſcribit Nearchus, ſed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus ſcriptor. Itaque hic hæret calculus Bootio, cui Leviathan eſt cetus. Verſ. 9. *Sternutationibus ejus ſplendet lux.* Cum ſternutat, per nares ejus confertim actus ſpiritus tanto prorumpit impetu, ut ſcintillare videatur, & flammas emittere. Sternutat autem frequentius, quia ore hiante & oculis ad Solem obverſis apricatur, quod omnes ſcribunt. Eos porro qui oculos ad Solem obvertunt magis ſternutare obſervat Philoſophus. *Et oculi ejus ut palpebra Auroræ,* perſpicaciſſimos habet oculos, quique ex ſundo aquarum apparent ante corpus animalis. Hinc apud Ægyptios crocodili oculi erant Auroræ hieroglyphicon, ut in Horo ſcribitur. At balæna prope cęca eſt. Verſ. 10. *Ex ore ejus velut lampades exeunt, ſcintillæ ignis exſiliuntur.* Verſ. 11. *Ex naribus ejus egreditur fumus, ut ollæ ferventis & ahenæ.* Verſ. 12. *Halitus ejus carbones incendit, & ex ore illius flamma prodit.* Ita hippopotamum ignitum fumum tanquam ex fornace aut ex ignis ſcaturigine ſpirare ſcribunt Achilles Tatius & Euſtathius Antiochenus. Nempe cognata duo hæc animalia, quęque in reſpirandi modo inter-

inter ſe confert Philoſophus. Quo diutius ſpiritum continuere, dum ſub aquis latebunt, eo ſpirant aerius cum emergunt, & ſpiritus erumpit tam violenter, ut flammas ore & naribus videantur emittere. At balæna pro ignibus, in ſublime nimbos efflat, ut in Plinio habetur. Verſ. 13. *In collo ejus morabitur robur.* Quod balæna nullum habet. At crocodilus habet. Id nonnulli perperam negant. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum exeutit. *Ante eum meror inſultat*, id eſt præcedit, tanquam metator & comes, ut eos ſtatim invadat, quibus crocodilus ſit obviam. Ut in Apuleu pompa Minervæ comites erant Terror & Metus, nudis inſultantes gladiis. Verſ. 14. *Tori carnis ejus cohærent, unuſquiſque compactus eſt, in eo non dimoveatur.* Quod de ſquamis ante dixerat, jam aſſerit de ipſa carne, quæ in crocodilo tam compacta & toroſa eſt quam in balæna laxa & poroſa, ſi verbo ſit venia. Verſ. 15. *Cor ejus firmum & ut lapis, firmum*, inquam, *ut fragmen metæ.* Poteſt ad animum referri, ut Græce vocatur λιθοκάρδιος, qui eſt immiſericors. Aut etiam ad viſcus cordis, quod in omnibus animalibus firmiſſimum eſſe oportuit, ut ibi fons caloris eſſet in tuto. Sed apud Arabes illud habere ſolito firmius & compactius, & durum inſtar lapidis, fortitudinis ſignum eſt. Proinde tale deſcribunt cor Sabibi, qui vir fortiſſimus fuit. Verſ. 16. *Ab elatione ejus timent fortes, præ metu aberrant.* Tanquam conſilii inopes, & neſci quo ſe vertant. Elatio belluæ eſt ſupra aquas emerſio. Verſ. 17. *Appetentus eum gladius non conſiſtet, neque lancea, telum aut ſpiculum.* Verſ. 18. *Reputat ferrum ut paleam, æs ut lignum putridum.* Verſ. 19. *Non fugat eum ſagitta: In ſtipulam ei vertuntur lapides fundæ.* Verſ. 20. *Sicut ſtipula reputatur fuſtis, & ridet ad vibrationem haſtæ.* Crocodili nempe cutis contra omnem ictum invicta eſt & impenetrabilis. Contra balænæ corium omnibus telis pervium. Verſ. 21. *Pro eo ſunt acumina teſtæ, ſternit ſe* ut *tribulum in luto*, id eſt, pro eo nihil ſeries quam teſtarum eminentias, ſeu ſquamas tam forma quam duritie teſtis ſimiles. Ut jam non animalis corpus ſed tribulum in luto jacere putes, quæ lapidibus & ferro exaſperata quoſvis ictus repercutiat. Ita crocodilum ſquamis & cortice ibus oblepiri & armari die t Ælianus, quæ *toſtis validis ſunt ſimiles.* Alii hæc aliter explicant. Sed Jobi verbis hæremus mordicus. Verſ. 22. *Fervere facit tanquam ollam profundum: Mare reddit ut mortarium unguenti.* Cum in mari ſe jactat, & aquas uligine vel cœno commotis ita inficit, ut unguenti ſpeciem præ ſe ferant. Huc adde crocodilos, cum aquis immerguntur, odorem muſco ſuaviorem emittere. Quod veteres fugiſſe mitor, cum recentiores omnes id magno conſenſu ſcribant. Cæterum Hebræo more Nili eluvies & adjacentes lacus profundum & mare nuncupantur. Quomodo Eſ. 11. 15. & Zachar. 10. 11. Plinio ſcilicet teſte, Nili aqua eſt mari ſimilis. Et certis temporibus per totum Ægypti Delta Nilus maris inſtar diffunditur. Unde eſt quod in hiſtoriis Arabum maris nomen illi paſſim inditur. Et hippopotamus à Damire vocatur *equus maris.* Et crocodilum diſtinguit Etymologus in χερσαῖον & θαλάσσιον. Verſ. 23. *Pone ſe lucidam reddit ſemitam, habuerit quiſquam abyſſum pro canitie.* Abyſſum enim non ſolum de magnis amnibus, qualis eſt Nilus, ſed & de fontibus, rivis, & aquarum alveis uſurpari reperias Deut. 8. 7. Pſal. 78. 15. Ezek. 31. 4. &c. Nec ſolum mare ſed & amnes ſpumâ excitatâ canefcunt. Verſ. 24. *Non eſt ea ſimile ſuper pulverem, ita factum ut non atteratur.* Sic animalibus quæ ſunt ſuper pulverem, id eſt reptilibus, accenſetur, propter brevitatem pedum. In his autem crocodilus ita factus eſſe dicitur, ut non poſſit atteri (quomodo reliqua reptilia) propter robur inſitum & ſquamarum duritiem. Hæc ad balænam non pertinere nemo non videt. Verſ. 25. *Et quicquid altum eſt deſpicit: Rex eſt ſupra omnes filios elationis.* Utut humi pæne reptitans, ea tamen animalia quæ corpus habent procerius, & longiora crura, quibus in ſublime evehuntur, non ſpernit modo, ſed & in iis dominatur majorum virium fiduciâ. Quæ quam merito dicantur docet noſtra commentatio.

Talmudicis quoque Leviathan eſt crocodilus. Ut cum in quinque paribus animalium in quibus terror debilioris eſt ſuper fortius, id eſt in quibus fortiori debilius terrori eſt, cenſetur כלבית *calbith*, & לויתן *leviathan*, quia, ut ajunt, איכת כלבית על לויתן, *terror ſu calbith eſt ſuper leviathanem.* Aruch ſcribit perperam כלכית *calcith*, *caph* pro *beth.* Sed idem recte definit *piſcem parvum immundum qui ingreditur in os leviathanis.* Hæc deſcriptio ſcilicet pertinet ad ichneumonem, qui in hiantis crocodili fauces irrumpens, populatiſque vitalibus, eroſa excedit alvo. Is autem כלבית *calbith*, id eſt canicula dicitur, quia auctore Diodoro *ad parvi canis formam accedit.* Hinc idem à Talmudicis nuncupatur כלבא טינא *canis lutı*, ab Arabibus كلب الما *canis aquæ*, à Græcis ἰχνευτὴς & ἰχνεύμων, quia indagat more canum, quorum propium τὸ ἰχνεύειν. Sic in eodem genere lutra κύων ποτάμιος, & caſtor dicitur *canis Ponticus.*

Rurſus ut in Jobo לויתן *levıathan*, ita ſynonymum תנין *thannin* pro crocodilo occurrit Ezek. 29. 4. & 32. 2. 3. Eſt & crocodili nomen *Pharaon*, ut Arabes nos docuere. Et in Herodoto χαμψα. Et in Strabone σῦχος, & in Dorotheı ſynopſi Μοσφεὺς, melius quam in Epiphanio πσφεὺς. Videtur enim à Memphi factum, quæ Arabibus eſt *Memph* vel *Meneph.* Χάμψα alludit ad Arabicum تمساح *thamſach* vel *thimſach.* Σῦχος ad Copticum ⲥⲩϫⲓ, hodieque in uſu. Fit autem ab urinando.

Sanguiſuga *hirudo* dicta videtur quaſi *hiludo*, ut ἰμὰς quaſi ἰλμὰς à paludoſis locis. Et βδέλλα ἀπὸ τῆς βδάλλω, ab exſugendo. Et Arabice علقة *alaka*, quia pendet à corpore cui adhæret. Nam علق verbum pendere eſt. Pſ. 12. 9. Chaldæus impios ambulare dicit in circuitum, ut ſanguiſugam. Cujus ſcilicet greſſus ſpecies eſt volutationis, Græce ἰλίγγωσις. Sed Davidem de ſanguiſuga nihil habere docetur, & aperitur fons erroris. Alter eſt apud interpretes de ſanguiſuga locus Prov. 30. 15. *Sanguiſuga duæ ſunt filiæ*, quæ dicunt *affer, affer*, mihi tam ſuſpectus quam prior. Quia ſanguiſuga non generat, neque ullas habet filias. Et abſurde hæc referuntur ad bifurcatam ejus linguam, cum ſanguiſuga ſit plane elinguis. Neque hæc verba cohærent, vel cum iis quæ ſequuntur, vel cum iis quæ antecedunt. Præterea ſanguiſugæ verum nomen עלקה *alaka* differt ab עלוקה *aluka*, quo hic utitur Solomon. Et Arabibus aliud eſt *aluk* vel *aluka*, nempe fatum, & quod Dei decreto unicuique appenſum eſt, ut Sap. 11. 21. & in Daniele *Mene thekel* &c. Sic lances in manu Jovis apud Poëtas. Hoc Dei decretum parit Sophon. 2. 2. Et duas habet filias, ſoſſam & שאול *ſeol*, quarum una corpus, altera animam appetit: Aut ſi mavis, duæ illæ filiæ ſunt Paradiſus & Inferi. Cujus ſententiæ veſtigia ſunt in Midras ſeu commentario myſtico in Pſalmos, & in Selomone ex R. Menachem.

Exod. 30. 34. שחלת *ſecheleth* unum eſt ex quatuor aromatibus, ex quibus ſacrum thymiama factum. A Jonathane redditur כשת *ceſeth*, quod perperam *coſtum* exponunt, cum ſit *alabe ciſthus* ex quo ladanum. Itaque Arabes لادن *ladan* hic habent, quæ vox eſt Arabica vetus in Herodoto. Nempe שחל *ſachal* eſt trahere. Hinc שחלת *ſechelath* pro ladano ſumptum, quia ex ciſtho ſunibus trahebatur. Pleriſque aliis *ſechelath* eſt

onyx ſeu unguis aromaticus. Quod ſequitur Sirachides cap. 24. 21. Onyx Dioſcoridi eſt conchylii operculum, in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa Arabes. Unguis vocatur, quia ſerarum unguibus eſt formâ ſimile. Sed Hebræis onyx aliud, nempe aliquid in planta quod lævore & ſplendore ſuo humanum unguem refert, id eſt bdellium, quod Græcis *βδέλλιον ὄνυξ*, Dioſcoridi lachryma arboris Saracenicæ שחלת *ſechelelh* eſt aroma nigrum, ut שחל *ſachal* leo niger. Oleaſtro שחל *ſachal* eſt Zibethi felis, & שחלת *ſechelelh* ejus ſudor, quod ut abſurdum rejicitur.

Supereſt liber ultimus de dubiis aut fabuloſis animalibus. Cujus generis cum nullum habeant ſacri Scriptores, tamen in verſionibus nonnulla reperiuntur. Ut in Lege *tragelaphus*, *gryphus* & *ixos*. In Jobo *myrmecoleon* & *ptanix*. In Eſaia & Jeremia *Sirenes*, *Lamia*, *Striges*, *Fauni ſicarii*, *Piloſi*, *Onocentauri*. In Ezekiele vermis *ſamur*, qui duriſſimos lapides ſiderit & dedolaverit. Et paſſim *monoceros*, qui hodie nuſquam comparet. Itaque de ſingulis pauca dicimus, ne cuiquam hæc ſint ſcandalo.

Exſi *tragelaphum* pro mero figmento multi habeant, ac proinde Origenes ſecundum literam intelligi neget, quod cum Moſes ut purum offerri jubet, qua tragelaphus eſt ex iis animalibus quæ conſiſtere non poſſunt. Tamen de tragelapho ut vero animali agunt Ariſtoteles, Diodorus, Plinius, Solinus, Lucianus & Iſidorus. Idem in Germania frequens, & Lutetiæ à multis viſus.

Gryphes in Indis aut Arimaſpis auri cuſtodes cunctanter proponit Herodotus, ſed plane rejiciunt Plinius, Arrianus & Pauſanias. Tamen ſi Græcos ſequimur gryphem comedere Lex vetat. Quod Origenem ita perculit ut in manus hominum unquam veniſſe neget gryphem, quem Legiſlator edi prohibet. Proinde hoc quoque contendit eſſe allegoricum. Sed γρὺψ gryphus Sentoribus idem fuit qui Æſchylo & Ariſtophani γρυπαιτὼ, id eſt aquila quæ roſtrum habet inſigniter aduncum.

Sic cum Arabum عنقا *anka* tam fabuloſa ſit avis quam γρὺψ Græcorum, tamen in Arabica Saadiæ paraphraſi legitur pro Hebræo עזניה *oznija*. Quocirca Saadiæ ſuccenſens Aben-Ezra cum errare aſſerit, cum ſic interpretatur, *quia anca Arabice eſt nomen rei quæ nuſquam reperitur, nec unquam fuit creata* &c. *At non convenit ut Deus uſum rei prohibeat quæ nunquam extitit.* Reſpondeo non omnem *anka* pro fabuloſa eſſe habendam. Nam in Damire aquilæ ſpecies عقاب *okab* alio nomine vocatur *anka megareb* ſeu Occidentis. Et Ibnocholcan hiſtoricus *Ancam* deſcribit ardeâ non multo majorem ex Thebaide allatam. Cum *anka* fabuloſa tantæ ſit molis ut elephantem rapiat, quomodo milvus murem.

Ixos Græce eſt viſcus. Tamen pro ave ראה *raa* vel דאה *daa* ponitur in Vulgata Deut. 14. 13. Alii *ayon* aut *axion* ſcribunt voces æque ignotas. Potius *oxyn* ſcripſerim, id eſt *ὀξύτηρον*, quomodo citat Alexandrinus. Videtur eſſe accipiter, quem *ξυνίερον* vocat Græcia recentior.

Μυρμηκόλεων, *myrmecoleon* vel *formicoleon* Job. 4. 11. alius eſt animalculum formicis infeſtum, aliis animal ex formica & leone compoſitum, aliis Diabolus, aliis ſcarabæi ſpecies. Imo leonis genus (Hebr. לישׁ) cujus diſerte meminit Agatharchides. Strabo & Ælianus *μύρμηκα* vocant. Hunc cum formicis Indicis confundunt Solinus & Heliodorus. At quorſum leo *μύρμηξ* aut formica cognominatur? An quia ut urſus formicis veſcitur, aut à Marmacibus populis, aut ab حرماس *hirmas* leonis ſpecie apud Arabes? Pauca adduntur de formicis majoribus in India, qualem Perſarum Rex ad Solimannum miſiſſe fertur anno 1559.

Ut Tertullianus & Epiphanius pro phœnice citant hæc Pſ. 91. 13. *Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει*, *Juſtus ut phœnix florebit*. Ita Beda & Hebræorum plerique hæc Job. 29. 18. *In nido meo exſpirabo* וכחול, *& ut phœnix multiplicabo dies*. Ac ſi Job ſignificet ſe phœnicis annos victurum, cujus vitâ magni anni ſit converſio. Illa autem eſſe creditur annorum MCCCCLXI. Hebræi tamen vitæ phœnicis ſolum mille annos aſſignant. Evam ſcilicet fructum vetitum fabulantur non ſoli viro, ſed & omnibus animalibus obtuliſſe. Nec niſi ſolum phœnicem ab eo abſtinuiſſe, qui proinde vivat mille annos. Et iis exactis non tam moriatur quam renovetur per ignem. Ita multi poetæ phœnicis vitam ad milleſimum annum prorogant. Phœnicis autem nomen in Jobo חול *chul*, in Talmude eſt אורשנא *orſina* pro אורנישא *ormiſa*, ex Græco *ὄρνις*. Cui fabulæ multi Patres videntur aſſentiri, ut ævo noſtro Turrianus, Pamelius & Patritius. Patent tamen fontes erroris. Patribus enim impoſuit ambigua vox *φοῖνιξ* Pſ. 91. 13. quâ non phœnicem ſed palmam ſignificari docet Hebræum תמר *thamar*, & quod eodem verſu ſequitur, *ὡς κέδρος πληθυνθήσεται*, *ut cedrus multiplicabitur*. Et in Jobo חול (ſive *chol* legas, aut *chul* ut Hebræi volunt) nil niſi arenam ſonat. Itaque Jobi verba reddenda ſunt, *& ut arenam multiplicabo dies*. Ibi tamen pro arena Græci, quâ de cauſâ incertum, habent *φοῖνιξ* non dicatur niſi de arbore. Itaque Græca neceſſario ſonant, *ut truncus palma multiplicabo dies*. Palma enim eſt arbor valde longæva. Pari errore *ἑβδομήκοντα φοίνικα Φοινίκων*, *ſeptuaginta truncos palmarum* in Elim repertos mutavit Judæotum tragœdus Ezekiel in unicum phœnicem. Et vir doctus noſtro ſæculo *ὑγιέφυλλος ὁ φοῖνιξ* palmæ cerebrum ſeu medullam mutavit in phœnicis cerebrum. Contra in Clemente phœnici, qui apud Ægyptios eſt aſtrologiæ ſymbolum, palmam ſubſtituit interpres. Quin Palma in Syagris ex ſe renaſcens occaſionem dedit fabulæ de phœnice.

Jam hiſtoriæ ſi conſulantur, phœnix unus ſub Tiberio, alter ſub Claudio in Ægypto viſus eſt. Sed uterque ſuſpectus, unus Tacito, alter Plinio. Heliogabalus convivis cum phœnicem promiſiſſet, voti reus obiit. Æthiopiæ Rex in literis ad Romanum Pontificem, phœnicem in ſuo regno naſci jactitat. Et Clemens VIII. ad Hibernos plumam phœnicis miſiſſe fertur. Avis *ſemenda*, quæ in India ex cinere renaſci creditur, pro phœnice habita eſt etiam à Cardano & Scaligero. Sed Indorum avis *ſemenda* eadem quæ Arabum *ſemend*, *ſendal*, *ſemendal*, *ſemendar*. Id eſt Græcorum ſalamandra, cui Philes alas tribuit. Et eandem Arabes tradunt in igne vivere, & ex illa fieri telam *ἀζέστου*. Variæ Arabum de ea ſententiæ. Hebræorum etiam, qui Ezechiam ſalamandrâ unctum ignem evaſiſſe tradunt. Docetur paucos Patres fabulæ de phœnice aſſenſum præbuiſſe, eoſque æquivocâ Pſalmi voce deceptos. Pleroſque hanc tradere tanquam incertam, nonnullos etiam refellere.

Fauni etiam *Fatui* & *Fatuelli* dicti ſunt, & *Fauni* uxor *Fauna* & *Fatua*. Jerem. 50. 39. אים à terrore dici putavit Hieronymus. Proinde *Faunos* reddidit, quia *Fauno* terrores Punici tribuuntur. *Fauna* enim idem qui Pan. *Fauni* autem ibidem *ficarii* dicuntur, non *ficarii*, ut legi vult Emanuel Sa. Sed unde *ficarii* vocentur, eſt perincertum. Neque enim id nominis illis à ficu obtigit, quæ Baccho ſacra, ut *Fauno* pinus. Neque à *ficuſſe* vel *picatis* pedibus, id eſt in modum Sphingum. Faunis enim caprini pedes erant, ac Sphingi leonini.

leonini. Sed *ficarii* potuere à ficis dici ſeu tuberculis, maxime in facie, quales *σατυρίαζοι* qui Satyris tribuuntur.

Hircus Hebræis שעיר *ſair* & Græcis τράγος à pilorum aſperitate dictus. Et in Feſto *hircipili* denſorum pilorum homines. Sed & שעירים *ſeirim* ſunt idola vel dæmones Levit. 17. 7. & 2 Par. 11. 5. Propter Ægyptios, qui non ſolum hircum *ἀπεθέωσαν*, ſed & ſacerdotes omnes huic Deo voluerunt primum initiari. Et multi Dii hâc ſpecie culti, ut Pan, Fauni, Sileni, Sylvani, Satyri. Eâdem ſpecie dæmones ſe videndos ſæpe exhibuerunt. Hinc Eſ. 13. 21. & 34. 14. שעירים *ſeirim* Hieronymo ſunt *piloſi*, id eſt ſpectra pilosâ aut hircinâ ſpecie. Græce τριχώντες aut *ἐριοτριχῶντες*. Recentiores Satyros reddunt. Judicium de Satyro qui Antonio apparuit.

Hebræis שיר *ſir* cantio, unde *Sirenes* dictæ. Eas in maris littore poetæ ponunt, ſed Græci interpretes procul à mari. *Sirenum* enim vocem uſurpant pro Hebræis draconum & ſtruthionum nominibus. An quia dracones & ſtruthiones deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα Job. 38. 29. & Mich. 1. 8. At *Sirenum* cantus funeſti quidem & ferales, non tamen lugubres erant. Syrus quoque eandem vocem adhibet pro Hebr. אויים *ijim*.

Eſ. 34. 14. לילית *lilith* nomen eſt à nocte factum. Nonnullis eſt avis nocturna. Aliis lemures, Erynnis, Furia, Lamia. الغول *Algol*, סירה *Seda*, id eſt dæmoniſſa. Kimchio inepte *Chamaleon avis*. In Talmude *lilith* eſt monſtrum capillatum. Hebræi quatuor cenſent matres dæmonum, quarum una *Lilith*, olim Adami uxor, ſed deſertrix, de qua longam fabulam habet Ben Sira. Eſt monſtrum muliebre noctu apparens, ut Striges & Lamiæ veterum. Eſt & *Lilith* nomen Reginæ Zmargad in Sabæis, quam cum valido exercitu in Jobi greges irruiſſe tradit Chaldæus interpres Job. 1. 15. In Dione Lamiarum eſt fabuloſa deſcriptio, quæ mammas illis tribuit. Inde videtur ſumptum quod habet vulgata verſio Thren. 4. 3. *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos.* Sic ibi Hebr. תנין *thanin* non ſunt lamiæ, ſed cete. Veris enim lamiis mammæ nullæ ſunt.

Onocentauri & *Hippocentauri* ſunt in *Centaurorum* ſpecie. An hi unquam extiterint magna quæſtio eſt inter ſcriptores. In Theſſalia & in Cypro Centauri deſcribuntur. Et in Italia inter Auſones Mares Centaurus. Onocentauram accurate deſcribit Pythagoras. Philes etiam tanquam *ἀυτόπτης*. In convivio ſeptem Sapientum Centaurus Periandro eſt exhibitus. Centauri duo ſub Claudio viſi ſunt, unus in Theſſalia, alter in Ægypto. Hippocentaurum in Arabiæ urbe Saunâ vel Sauni repertum à Rege Arabum ad Cæſarem eſſe miſſum & inter cimelia ſervari, refert Phlegon Trallianus. Hippocentaurus Antonio eremitæ eſt oblatus. Et Onocentauros vere naſci Hieronymus ex Scriptura probat. Tamen Centauros pro fabuloſis habent è Græcis Ariſtoteles, Xenophon, Diodorus, Plutarchus, Heraclitus, Agatharchides, Palæphatus, Artemidorus, Lucianus, Galenus &c. E Romanis Lucretius, Cicero, Ovidius, Lucanus, Seneca, Celſus Juriſconſultus. E Patribus Baſilius, Auguſtinus, ipſe etiam Hieronymus. Quæ ut concilientur ſtatuendum, 1. In Theſſalia Centauros fuiſſe *κέντορας ἵππων*, qui Græcorum primi equos domuerunt. Mares quoque in Italia Centaurus equorum domitor, unde dictus, & cur fingatur ter mortuus revixiſſe. 2. Centauros in Cypro cornutos, natos è Jovis ſemine in terram ſparſo, eſſe naves quibus Centauri appicti. Cornua ſunt antennæ. Semen Jovis glandes & quercus Jovi ſacræ ex quibus naves fabricatæ. 3. Pythagoræ non magni illius, ſed alterius recentioris Onocentauram eſſe fabuloſam, quam Philes ſe vidiſſe cur dicat. 4. Si equi fœtus quid humanum, aut muliebris quid equinum habeat, monſtrum eſſe, & ex quâ cauſâ. 5. Antonii Hippocentaurum fuiſſe ſpectrum. Eodem ſenſu Onocentauros à Senioribus & Hieronymo ſumi. Onocentauri dæmonum genus & quale. Cur Græci lapides vertant in Onocentauros Eſ. 34. 12. Onocentauri Cyrillo onagri, & Gregorio *ὀνέντανροι*.

Vermis שמיר *ſamir*, cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, quando creatus. Ejus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, Solomon Templi lapides aptavit. Ad quem vel ab Aſmodæo Rege dæmonum, vel ab aquilâ ex horto Edenis, vel ab upupâ allatus, in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem. Barbari ſcriptores vermem illum *thamur* vocant, & à ſtruthione allatum ſcribunt. Probant hæc ex 1 Reg. 6. 7. & Ezek. 3. 9. Ubi tamen שמיר *ſamur* non eſt vermis, ſed duriſſimus lapis, nempe *ζωμίτης*, quo veteres etiam uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probamus contra Cardanum. In ſagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus. Quale fuerit illud venenum. Et cur fingatur *ſamir* ab upupa fuiſſe allatus.

Græci Monoceroti vel aſino Indico eadem fere tribuunt quæ Scriptura τῷ ראם *reem*. 1. Inſignem proceritatem. 2. Cornu elatum. 3. Naturam feram & prorſus indomitam. 4. Robur magnum. Unde vetuſtiſſimi interpretes perperam collegerunt *reem* eſſe monocerotem. Cum ראם *reem* ſit verum animal, & monoceros fabuloſum, ut ſupra monuimus.

His ita explicatis, Arabum quoque fabuloſas aliquot animalium deſcriptiones explodimus, ne illorum omnia ſine delectu admittantur. Et occaſione natâ ex iis quæ nuguntur de electri origine, plenius diſquirimus quid in Ezekiele ſit חשמל *haſmal*, in Senioribus ἤλεκτρον, & in Johanne χαλκολίβανον. Quæ voces, dum *ἀνομοίουται* manent, non ſatis intelliguntur illuſtriſſimæ viſiones in quibus inſertæ ſunt. Itaque ad eas explicandas non piguit bene longam diſſertationem elucubrare, quâ clauditur totum hoc opus.

Vides, Lector benevole quiſquis es, ex hac operis noſtri *διατυπώσει*, quale penſum ſuſceperim, & in quo campo mihi fuerit decurrendum. Nec tam leve & facile fuiſſe quam multi putant, ea interpretari quæ de animalibus paſſim habent S. Scriptores. Quamvis nondum omnia oculis tuis ſeſe offerant. Nam ut hæc explicarentur, multa obiter attingere neceſſe habui, in quibus tantum operæ fuit inſumendum, ut ſæpe τὸ πάρεργον ipſum opus æquet aut etiam ſuperet. In quo cenſu (ut præteream amplos tractatus de paſtoribus & bubulcis, de ſacrificiis, de aureis Aaronis & Jeroboami vitulis, de agno Paſchali, & illa ipſa capita quæ jam modo citavi de fabuloſis Arabum animalibus, & de *haſmal* & chalcolibano) ponenda omnino ſunt à nobis reſtituta ſexcenta loca quæ vel in Sacri textus verſionibus, vel in veterum doctorum ſcriptis, vel in aliis etiam ſcriptoribus omne genus temporum injuria & ſcriptorum incuria corruperat.

A qua calamitate reliquis libris communi, Dei providentia ſacros codices ita ſartos tectos ſervavit, ut in illos nullus unquam irrepſerit error contra fidem & bonos mores. At in minutulis amanuenſes potuiſſe peccare quis neget, cum homines fuerint, nec Prophetarum inſtar θεόπνευστοι, & prorſus *ἀναμάρτητοι*. Itaque exemplaria in minutulis illis non per omnia conſentiunt. Et quandoque priſcos interpretes in Hebraico textu, hoc vel illud vocale punctum, aut hanc vel illam literulam aliter legiſſe conſtat, quam hodie legitur in noſtris

ſtris exemplaribus. In quem diſſenſum cum incidimus, noſtrum eſt probare omnia, & quod bonum eſt retinere. Exempli cauſa cum eadem avis in Levitico vocatur דאה *daa*, & in Deuteronomio ראה *raa*, juxta Hebræum exemplar, ſed utrobique דאה *daa* juxta Samaritanum. Cum Gen. 36. 24. illud habet היים *haſemim*, vocem aliunde ignotam, quamvis multi *mulos* explicent, hoc האימים, id eſt *Emeos*, quod ſequitur Onkelos. Cum 1 Reg. 4. 26. curulibus Solomonis equis attribuuntur ſtabulorum aut loculorum ſaltem *quadraginta millia*, ſed 2 Par. 9. 25. nonniſi *quatuor millia*; Alterutrum mendoſum eſſe oportet, cum hæc duo ſint ἀσύγκρατα. Prudentis igitur eſt interpretis, in hujuſmodi rebus quæ ad fidem ſunt ἀδιάφορα, è duabus lectionibus eam præferre quæ ad textus circumſtantias melius quadrat. Et à vocalibus punctis, quæ ab ipſis Prophetis appoſita fuiſſe multi contendunt, nemo probavit hactenus, interpretem minore cum periculo recedere poſſe credimus, ſi res requirat. Ut cum recepta lectio nullum commodum ſenſum admittit, puta Gen. 49. 21. & Pſal. 56. 1. Tamen in utroque ſobrie agendum eſt, & videndum ne quid minu. Quædam enim ignorare præſtat, quam in divinum verbum temere quicquam attentare. Cujus regulæ memores, ſi quid in ipſo Scripturæ textu olim aliter lectum fuiſſe ſuſpicamur, eâ modeſtiâ id proponimus, ut appareat nos divina hæc volumina multo aliter tractare quam libros mere humanos. Non puto igitur ullum eſſe tam ſcrupuloſum ut hoc nomine mihi dicam ſcribat.

Sed vereor ne audaciæ & inimiæ ἀνθάδειᾳ nonnulli imputent quod tam in verborum quam rerum interpretatione, à receptis opinionibus diſcedens,

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Trita ſolo.

Sciunt tamen ii quibus notus ſum, me nec φιλοτιμίας, nec καινοτομίας amore duci. Et quam ſim alienus à ſtudio partium probat hic ipſe liber, in quo Vulgatum ſæpe tueor contra noſtros interpretes. Neque enim in hoc opere in ullius verba juravi, ſed ſoli veritati litavi, quam quilquis interpretum proxime ſequitur meus eſt, &

Tres Rucului fuat nullo diſcrimine habebur.

Quin cæteris paribus, veteres Scripturæ interpretes, ſicubi conſentiant, novis præfero, & ab iis raro recedo, niſi magnæ cauſæ ſubſint. Proinde cum veterum verſiones defendi poſſunt, nullum lapidem non moveo ut eorum interpretamenta aſſeram. Et cum illa deferere, & novis poſthabere, res ipſa cogit, plerumque tamen veterum excuſo peccata, digito in fontes erroris intento, ut lapſos eſſe pateat, vel pravâ lectione, vel ambiguâ voce deceptos, & habuiſſe cauſas cur hoc vel illo modo verterent. Non diffitebor tamen me nonnunquam, utriſque valere juſſis, plane diverſas vocum, quæ vel ignotæ vel dubiæ ſunt, interpretationes magno molimine ſtabilire. Sed quiſquis hunc librum leget, videbit me quoties tale aliquid aggrediar, iis niti rationibus quæ etiam ab invitis aſſenſum extorqueant. Itaque hoc ſolum ab æquis lectoribus obnixe petn, ne me præjudiciis obruant, nec indictâ cauſâ condemnent. Neque enim tam ſuffenus ſum ut mihi quicquam arrogem ſupra vulgus hominum, aut me plus ſapere putem reliquis mortalibus qui in hac eadem palæſtra cum tanta laude ſudarunt. Sed mea defenſio hæc eſt τοῖς ἐμοὶ ἀναμίγνυσι, me prorſus imparatum & illotis quod ajunt manibus ad hæc ſacra non accedere. Cum enim à teneris unguiculis Hebraicas literas ardentiſſimo ſtudio amplexus ſim, ut ex ipſo fonte biberem, & ſacros vates conſulerem propriâ linguâ loquentes, tantum in iis brevi profeci quantum erat neceſſe, ut non ſolum Prophetarum textum, ſed & magiſtrorum in illum commentaria magnâ ex parte intelligerem. Sed cum linguæ ab annis bis mille intermortuæ multas voces ab ipſis Hebræorum magiſtris ignorari deprehendiſſem, Syriacæ quoque, Chaldaicæ & Arabicæ linguæ notitiam adhuc adoleſcens mihi comparare conatus ſum, celeberrimis uſus magiſtris, *Capello* Salmurii, & *Erpenio* Lugduni Batavorum. Quibus abhinc aliquot annis acceſſit etiam Æthiopica, *Ludolfo* duce, non Germanorum modo ſed & Europæorum omnium in ea lingua longe eruditiſſimo. His præſidiis inſtructus, non ſolum veteres Scripturæ verſiones in locis difficilibus diligenter contuli, ſed & ipſas inter ſe linguas, ut ex hac collatione aliqua lux oboriretur. Et quod Hebræos fugerat, in Babylonia, Syria aut Arabia quærerem, aut inter extremos Æthiopes, qui ſub ſidere Cancri degunt. Nec mihi inutilis fuit ille labor. Quædam enim voces Hebraicas tanquam ex Babylonica captivitate in Judæam poſtliminio reduxi. Quædam etiam ex intima Æthiopia accerſivi, ut cum Eunucho Candaces Hieroſolymam venirent adoratum.

Sed ut dicam quod res eſt, nihil mihi tam profuit quam Arabicæ linguæ qualiſcunque cognitio. Cum enim in reliquis Hebraicæ linguæ dialectis, præter aliquot Scripturæ verſiones aut paraphraſes, vix quicquam habeatur quod ſit alicujus momenti. Arabes abhinc annis fere nongentis omnes omnino ſcientias magna cura excoluerunt. Et de ſingulis multa ſcripſerunt, iis plerumque verbis quæ vel niere Hebraica ſunt, vel eum mere Hebraicis magnam habent affinitatem. Itaque ſi quis Arabum ſcripta ſedulo compilaret, plura ex iis eliceret ad ſolidam ſacræ linguæ cognitionem pertinentia, quam vel ex vaſta illa Talmudicorum farragine, vel ex magiſtrorum commentariis omnibus. Quod ſum expertus in hoc ipſo libro quem de animalibus ſcripſi. Quamvis enim Arabicos libros paucos habeam, & pauciores legerim, tamen ex paucis illis mihi multum lucis affulſit.

In his fuere *Pentateuchi quatuor paraphraſes*, quarum duas legi editas, & duas manuſcriptas reperi in ampliſſima *Sereniſſimæ* Suecorum *Reginæ* bibliotheca. *Pſalteria duo manuſcripta* à præſtantiſſimo viro *D. Sarravio* mihi jam olim dono data, quæ licet in pleriſque cum editis conveniant, tamen in nonnullis differunt. *Alcoranus Arabs* quem mecum benigne communicavit vir Ampliſſimus, Doctiſſimus, Humaniſſimus, Dominus *de la Motte*, urbis noſtræ præfectus, mihi amicitiâ atque affinitate conjunctiſſimus. *Alkazuinius* de Mirabilibus creaturarum ante annos fere quingentos ſcriptus, quem *Sereniſſimæ Chriſtina* liberalitati debeo. *Abenbitaris Medici Malacenſis* de Plantis accuratum opus, in quo de Animalibus hinc inde multa inſerta. Id ex magno *Salmaſio* habui, *Salmaſius* ex Ampliſſimo *Peireſcio*, qui ex Ægypto advehendum curaverat. Obiit autem is *Abenbitar* anno Hegiræ 646. *Mahammedis Addamiris*, qui vulgo *Damir* dicitur, volumen ingens de Animalibus, collectum ex viginti minimum ſcriptoribus, qui in toto opere paſſim citantur. Hujus duo exemplaria feliciſſimè nactus ſum, quæ ſingula aliquid proprium habent, quod in altero fruſtra quæras. Is cum ſcripſiſſet anno Hegiræ 773. fato functus eſt ejuſdem Hegiræ anno 808. *Alcamus*, id eſt Oceanus, quo titulo vaſtum linguæ Arabicæ Lexicon in ipſa Arabia circa hoc idem tempus ſcripſit *Mahometes Jacobi Phiruzabadenſis* filius. Illud Holmiæ totum percurri, ut ex magno opere excerperem quæ in rem meam erant. His addi poteſt *Abulſapha* Arabis de Animalibus liber ingenioſiſſimus, à me etiam Holmiæ lectus, ſed ex Arabica lingua in Hebraicam à Calonymo tranſlatus anno Chriſti 1316. Partim igitur ex libris quos diximus, qui nondum lucem viderunt, partim ex aliis qui jam editi ſunt (inquibus primas tenent varii in totam Scripturam

ram paraphraſtæ, *Avicenna*, *Nubienſis Geographus*, Arabica *Giggeii* & *Golii* Lexica, & *Copto-Arabicus Kircheri* Nomenclator) multa didici quorum ignoratione viri in cæteris doctiſſimi non poterant non impingere.

Natu obiter Geographum Arabem à me cum vulgo doctorum *Nubienſem* vocari, cum revera *Siculum* fuerit natus in oppido Mazarâ, ut didici ex manuſcripto Leonis Africani libro de viris illuſtribus, quem mihi dono dedit vir eximius *D. Iſaacus Voſſius*. Ut communi errore *Philæ* à me appellatus eſt muliebri nomine Græcus poeta Philes, qui ſuum de animalibus opus ex Ælliano fere excerptum Michaeli Imperatori inſcripſerat. Sed quoto non ſatis ſcimus. Hujus enim nominis Imperatores novem fuerunt temporibus diverſiſſimis.

Arabicis paraphraſibus, *Chaldæi Jonathanis*, *Onkeloſi*, & ejus cui ab urbe nomen eſt, *Syri*, *Samaritanam*, *Æthiopicam*, *Græcas Semorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, *Romanam* denique *Hieronymi* ſubjunximus cum opus fuit. Multa etiam hinc inde *Talmudis* loca. Et ex ejuſdem epitome titulo יד חזקה *jad chazaka* ante annos quingentos ordine mirabili à *Maimonide* ſcripta, quam habemus ex dono Amplißimi *Sarravii* ἐξ μακαρίτου. Nec pauca ex *Rabboth* quas vocant, id eſt myſticis in Legem & alios Scripturæ libros commentariis, poſt pauca à Chriſto ſecula editis, quæ mutua habui ab Amiciſſimo viro & in his literis verſatiſſimo *D. Stephano Morino*. His addidi Hebræa recentiorum ad literam commentaria in Scripturam elucubrata, à *Saadia*, *Salomone*, *Kimchio*, *R. Levi*, *Abarbanele*, & Cabbaliſticum quod vocant commentarium *Baal Hatturim*. Sæpe etiam uſus ſum Hebræis aut Chaldæis Lexicis *R. Nathanis*, *Kimchii*, *Eliæ*, *Aquinatis*. Et *Rabbi Mardochæi* concordantiis. Et hiſtoriis *Joſephi filii Gorion*. Et *Portæ cœli* libro Phyſico cujus autor *R. Gerſom*, & mythologico *Maſal Kadmoni*, in quo fabulas Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcripſit *R. Iſaac Salomonis filius*, & quod mirere animalium picturas adhibuit.

Patres quoque *Græcos* aut *Latinos* ſæpe conſuluimus, ſed eos potiſſimum qui in Hexaëmeron ſcripſerunt; ut *Baſilium*, *Ambroſium* & *Euſtathium Antiochenum*. Aut in reliquam Scripturam, ut præter illos ipſos, *Baſilium* inquam & *Ambroſium*, *Origenem*, *Apollinarem*, *Gregorium Nyſſenum*, *Philonem Carpathium*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, *Chryſoſtomum*, *Sedulium*, *Cyrillum Alexandrinum*, *Theodoretum*, *Salonium*, *Primaſium*, *Caſſiodorum*, *Procopium Gazæum*, *Gregorium Magnum*, *Olympiodorum*, *Oecumenium*, *Theophylactum*.

Et cum agitur de natura animalium, *Philoſophos* ſæpe conſulo, in his eorum παρῳχηκὸν *Ariſtotelem*, qui de natura, generatione & partibus animalium libros ſcripſit miraliles. Quibus licet quæ *Plinius*, *Plutarchus*, *Ælianus* & *Oppianus* eodem argumento ſcripſerunt, haudquaquam conferenda ſint, ea tamen ſuum momentum habent, & à nobis ſunt obſervata quibus locis oportuit. *Hiſtoricos* quoque & *Geographos* non negleximus, qui referunt quibus locis hæc vel illa naſcantur animalia, & quid ſingulare habeant. Nec *Poetas* quorum eſt graphice depingere quicquid ſenſibus aut animo obverſatur, & animalia maxime, quibus ſecundum hominem nihil eſt in natura rerum mirabilius. Nec piguit ipſa autorum verba citare ἀυτολεξεὶ, & quicquid peregrinum eſt Latino ſermone reddere, in eorum gratiam qui alias linguas ignorant. Quæ citationes fecerunt ut hoc opus in magnam molem excreſceret. Sed quantum moli operis, tantum acceſſit ejus utilitati & auctoritati. Nec dubito quin pius ſuave ſit videre omnium temporum, gentium & linguarum homines Judæos, Chriſtianos, Ethnicos, Mahumetanos, in deſcriptione animalium cum Prophetis noſtris concinere. Qui prius abhorrum ſannis & ſarcaſmis erant obnoxii. Quis non quadrabat deſcriptio, cum animalis nomen de quo res erat in aliud transferebatur: Puta hippopotami in elephantem, crocodili in balænam, gallinaginis in perdicem, bubonis in paſſerem, chœrogryllii vel arctomyis in cuniculum, ſtellionis in aranеam. Ut taceam pro veris animalibus fabuloſa ſubſtituta, & quæ nuſquam ſunt, ut Sirenes, Faunos, Onocentauros, Monocerotes, & Lamias quæ mammas nudant ut lactent catulos ſuos. Si qui ſint qui citationibus ſe querantur obrui, eas præterire licet. In convivio ſufficit ſi quiſque ſumat quantum ſibi ſit ſatis. Nec quiſquam abſumere tenetur quicquid illi apponitur. E copia quod ninium eſt demere facilius eſt quam inopiæ ſubvenire.

Stylum quod attinet, nemo à nobis expectet mellitos verborum globulos, & dicta quaſi ſeſamo & papavere ſparſa. Quæ nec genio noſtro nec ætati conveniunt, nec vitæ conditioni quam elegimus, nec materiæ quam ſuſcepimus tractandam.

Ornare res ipſa negat, contenta doceri.

Nobis igitur ſufficit ſi intelligamur, quod non aſſequuntur ii omnes qui in hujuſmodi rebus verſantur. Quæ cum pauci capiant, pauciores iis capiuntur.

Editionem procuravit vir optimus *D. Jacobus Allefteyus* Londinenſes Bibliopola, cui plurimum me debere agnoſco. Cum nullis pepercerit ſumptibus, ut in ea nihil deſideraretur. Chartam optimam ex his oris advectam magno pretio comparavit. Iis ipſis characteribus uſus eſt, quibus ante triennium Londini edita fuerunt Biblia illa πολύγλωττα. Nec ſolum Latina, Græca & Hebræa, ſed & Syra, Samaritana & Æthiopica ſingula proprio characterе edi voluit. Effigiem noſtram Pariſius ab artifice peritiſſimo ſculptam fronti operis præfigi curavit. Quaſdam etiam tabulas in ipſo opere inſeruit, quæ rem ponerent ob oculos. Et volumini jam per ſe ſatis ſpiſſo ſeptem indices accuratiſſimos addi paſſus eſt, quibus libri moles non parum aucta eſt. Correctores quoque quos putavit eſſe idoneos amplâ mercede conduxit. Sed horum unus quid in noſtro opere attentaverit diſce, Lector, ex admonitione ſequenti, quâ perlectâ nihil jam amplius te morabimur: Qui fortaſſe diu nimis in primo limine detentus, jamdudum tot morarum impatiens, admitti petis in ædium penetralia.

Erudi-

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS

PARS PRIMA.

Liber Primus,

De Animalibus in Genere.

CAPUT PRIMUM.

De Animalium nomine, usu, & generali divisione.

Animal Græce & Hebraice *à vita nomen habere. Quamvis etiam plantæ vivant ex* Hebræorum *sententia, tamen animalibus vitam esse magis propriam. Proinde sola animalia ἔμψυχα dici à* Pythagoræis. *Animal* λογικὸν, *vel* ἄλογον. *Bruta cur à Deo creata. Brutorum juxta* Hebræos *quatuor summa genera.*

ANIMAL ut *Græcè* ζῶον, ita *Hebraice* חיה *chaja* ratione vitæ dicitur. Non quod ex *Hebræorum* sententia vita sit animalis propria, ut docti putant. Plantis enim inesse vitam agnoscunt *Aben-Ezra* & *Rambam* in primum caput *Geneseos*. Atque id ex Scriptura clarum, cum pollicetur homines victuros ut frumentum, *Os.* 14. 7. Quo alludit ab Apostolo, 1 Cor. 15. 36. Proinde occidi dicuntur arbores & emori, id est, vita privari. Sic *Psal.* 78. 47. *Occidit grandine vites eorum.* At quæ verba *Kimchius*, גם יהכן בצומה כיתה אחר אשר בו נפש הצומחת *Etiam planta mors convenit, quia in ea est anima vegetativa.* Hinc *Heraclitus*, lib. 1. *Epist.* 12.

Verum, seu pisces, seu porrum, & cape trucidas.

Et *Seneca*, Epist. 58. *Places enim satis & arbustis animam inesse: itaque & vivere illis & mori dicimus.* Eodem faciunt hæc *Jobi* de arbore *cap.* 14. *v.* 8. *Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus.* Et *Ægyptiorum* ad *Josephum* quæritatio, *Gen.* 47. 19. *Cur moreremur coram te, tam nos quam terra nostra?* Nempe mori terra dicitur, cum inculta jacet & desolata, quia in proventu suo vivit aliquo modo. Hinc *Martialis*, lib. 13. *Epigr.* 12.

— suburbanus ne moriatur ager.

Et *Statius*, lib. 7. *Theb.* ubi de eo serpente, à quo occisus est *Archemorus*,

— percussa calidis afflatibus herba
Qua tulit ora cadunt, meritoque ad fabula campum.

Quocirca plantam vivere etiam apud *Hebræos* in confesso est. Sed quia solum animal sentit, appetit, & movetur, interdum illi vita tribuitur tanquam propria, ut quæ multis gradibus supra plantæ vitam assurgat. Itaque ἔμψυχον *animatum* Græcis sæpe idem quod animal. Ut cum *Athenæus* lib. 7. mugilem ideo νῆστιν quasi *jejunum*, appellari tradit *Ulpianus*, Ὅτι ὑδὲν διλεαρ ἐσθιει ἔμψυχον, καὶ ἀνολιγωρεῖς δὲ ὁ δελεάζεται, ἵνα εαυτὸ, ἢ ἄλλο τινὶ ἐμψύχῳ· *quia animata esca nulla vescitur, neque, cum è mari captus extrahitur, inescatur carne aut ulla re animata*, id est, carne ullius animalis. Quo ipso sensu *Pythagoræi*, apud *Laertium*, & alios, τῶν ἐμψύχων ἀπηγορευκέναι ἅπτεσθαι, *animata degustare prohibuit.* Et hujus *Pythagoricis* dogmatis apud *Comicos* frequens mentio. *Antiphanes* in *Coryco*, apud *Athen.* lib. 4.

Πρῶτον μὲν, ὥσπερ Πυθαγορίζων, ἰσθίει
Ἔμψυχον οὐδέν.

Primum quidem, ut Pythagoræ *sectator, nihil edit animatum.* Et ibidem *Alexis* in *Tarentino*,

Οἱ Πυθαγορίζοντες γάρ, ὡς ἀκούομεν,
Οὐτ' ὄψον ἐσθίουσιν, οὔτ' ἄλλ' οὐδὲν τῶν
Ἐμψύχων.

Pythagoræ *enim discipuli, ut accipimus, neque piscem comedunt, neque aliud quicquam animatum.* Et in *Aristide* idem apud *Athenæum*, lib. 9.

Ὁ πρῶτος αὐτῶν ὅτι σοφιστὴς ἦν ἐγὼ
Ἔμψυχον οὐδὲν ἐσθίει, οὐδὲ τις ἄν.
Ἐγὼ γὰρ ἦλθ' ἐπ' αὐτῶν ἀγχιόνας οὐδὲ ἓν
Ἔμψυχον. Ἰχθῦς ἑπτακόσιας τεθνεώτας.

Qui primus dixit Philosophum nemineum animatum quicquam comesse, sapiens quidam fuit. Ego etiam è foro venio nihil animatum mercatus. Emi enim pisces mortuos. Quo alludens *Laertius*, *Epigrammate* in *Pythagoram*,

Οὐ μόνος ἐμψύχων ἅπτεσθαι χθιζὸς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν
Τίς γάρ δὲ ἐμψύχων ἔψατο, Πυθαγόρα;

Non solus ab animatis manus continuisti, sed nos quoque. Quis enim est, O Pythagora, *qui animata degustaverit?* Eadem sequutus, *Porphyrius* scripsit Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων

χων, *De abſtinentia ab animatis*, id eſt, ab animalibus. Quippe Εἰ δὲ, ἅτε φασὶ, τὰ φυτὰ ψυχὴν ἔχει, οὐχ· ἡ δὲ, μήτε ζώων, μήτε φυτῶν ἡμῶν ἀπεχομένων. *Si, ut ajunt, etiam planta animam haberent, qualis eſſet hominum vitius, cum neque animalia, neque plantas caderemus?*

Animal eſt λογικὸν, vel ἄλογον, 2 *Pet* 2.12. Prius *Hebræi* appellant חיה מדברת *animal loqueas*, quia ratio eſt ſermo mentis. Talc nullum eſt præter hominem, cui Deus in creatione imaginem ſuam indidit, & inſpiravit נשמת חיים *halitum vitæ duplicis*, mortalis & immortalis. Unde eſt quod morientis ſpiritus ſurſum aſcendit ad Deum qui dederat, *Eccleſ.* 3.21. & 12.9. At bruta è terra tantum & terræ nata נרמו *ſuccidantur* in morte, *Pſal.* 49. 13.21. & funditus intereunt, atque illorum ſpiritus deorſum vadit, atque evaneſcit. In illorum creatione Deus hæc tria videtur reſpexiſſe: Primo gloriam ſuam; *Pſal.* 148. 7. 10. 13. *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi: Fera & omne jumentum: Reptile & avis alata laudent nomen Domini.* Secundo uſum hominis, cujus pedibus omnia ſubjecit, *greges & armenta quotquot ſunt, etiam beſtias agreſtes, aves cæli, & piſces maris, quicquid permeat ſemitas maruum*, Pſal. 8. verſ. 7. 8. 9. Tertio perfectionem univerſi, in quo quædam entia habent ſimplex eſſe, ut lapides; quædam vitam ſine ſenſu, ut plantæ; quædam vitam & ſenſum ut bruta; quædam denique vitam & ſenſum, & rationem, ut homo.

Brutum בעיר *Hebræis* dividunt in quatuor ſumma genera: nempe בהמה *animal quadrupes*, עוף *avem*, רמש *reptile*, & דג *piſcem*. Hinc *Gen.* 1. 26. *Dominentur in piſces maris, & in volucres cæli, & in quadrupedes, & in omnem terram* (id eſt, in omnem quadrupedem terræ) *& in omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Gen. 9. 2. *Timor veſtri ſit ſuper omnes quadrupedes terræ, & ſuper omnes volucres cæli, & ſuper omnia quæ repunt in terram, & ſuper omnes piſces maris.* Et Levit. 11. 46. *Hæc eſt lex de quadrupede, & volucri, & omni anima vivente quæ repit in aquis, & omni anima quæ repit ſuper terram.* Et Deut. 4. v. 16. 17. 18. *Ne faciatis vobis ſimilitudinem omnis quadrupedis quæ eſt in terra, ſimilitudinem omnis avis alatæ quæ volat in cælis, ſimilitudinem omnis repentis in terra, ſimilitudinem omnis piſcis qui eſt in aquis ſub terra.* Et 1 Reg. 4. 33. *Diſſeruit* Solomon *de quadrupedibus, de volucribus, de reptilibus, & piſcibus.* Et Ezek. 38. 20. *Et concutientur à facie mea piſces maris, & volucres cæli, & beſtia agri, & omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Jacob. 3. 7. *Omnis natura beſtiarum & volucrum, ſerpentiumque, & marinorum, domatur, & domita eſt a natura humana.* Addi queat ex *Of.* 4. *v.* 3. juxta *Græcam* & *Arabicam* verſionem, *Ideo lugebit terra, & immutabitur, cum omnibus quæ inhabitant eam, cum beſtiis agri, & cum reptilibus terræ, & cum volatilibus cæli, & piſces maris deficient.* Sed verba: *Et cum reptilibus terræ*, Græcè καὶ σὺν τοῖς ἑρπετοῖς τῆ γῆς, & *Arabicè* ومع دبابات الارض in *Hebræo* textu non ſunt, nec in *Chaldæo Paraphraſte*, nec in *Vulgate*, nec in *Syro*, nec in verſione *Græca Complutenſi* editionis. Nempe ad maledictionem terræ id non pertinet, ut reptilia deficiant, quæ plus homini obſunt, quam proſunt.

Quatuor hæc genera præcipuè diſtinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile ſerpit, piſcis natat. *Algiabid*, Scriptor *Arabs*, للحيوان علي اربعة اقسام قسم يمشي وقسم يطير وقسم يعوم وقسم يناج في الارض الان كل شي يطير يمشي وليس كل شي يمشي

Sunt quatuor genera animalium. Pars ambulat, pars volat, pars natat, pars repit ſuper terram. Porro quodcunque volat, ambulat; at non viciſſim quodcunque ambulat, volat. Et *Cicero* lib. 5. Tuſcul. *Alias beſtias natare aquarum incolas eſſe* (Natura) *voluit; alias volucres cælo frui libere: ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes.* Et *De Nat. Deor.* lib. 2. *Alia animalia gradiendo, alia ſerpendo ad paſtum accedunt, alia volando, alia nando.* Sunt & aliæ notæ *diaιρτικαὶ*. Reptile & quadrupes in terra vivunt, avis in aëre, piſcis in aqua. Quadrupes animal plerumque eſt viviparum, cætera ferè ovipara. Avis reptili & piſce, ave quadrupes perfectior eſt; quia plura habet organa, & diſciplinæ capacior eſt, & propius accedit ad hominem.

CAPUT SECUNDUM.

De Quadrupedibus in Genere.

Quatuor ſignificata vocis בהמה behema: 1. *brutum quodvis*; 2. *terreſtre quadrupes viviparum aliquanta molis*; 3. *jumenta & domeſticum pecus, ut* חיה chaja, & זין ziz *fera*; 4. behemoth *in* Jobo, *alias* elephas, *nobis* hippopotamus. *Ignota origo vocis* בהמה behema *ex Æthiopica & Arabica lingua eruta. Quadrupes in Scriptura diſtinguitur ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus dotium corporis, pugnæ forma, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum; & ratione morum animi: item ratione vſus: (obiter quomodo caruerint in arca* Noæ *ſuſtentaverit) deinque ratione uſus, ad veſcendum, ad ſacrificia, ad cultus agrorum, ad vehendum, ad corpora veſtienda. A* pecore, pecunia, & peculium. *Uſui opponitur abuſus.*

Hebræum nomen בהמה *behema* ſumitur quadrifariam; Primo pro bruto quovis, puta cum ſoli homini opponitur, ut *Pſal.* 36. 7. Unde eſt, quod etiam ſerpens recenſetur inter בהמות *Gen.* 3. 14. Quod obiter obſervo, ne quis inde colligat, quod multi perperam faciunt, ſerpentem ante peccatum hominis fuiſſe quadrupedem.

Secundo ſumitur בהמות pro *quovis terreſtri quadrupede viviparo aliquanta molis.* Ideo *terreſtre* dicimus, ut excludantur aquatica & amphibia, puta crocodili, hippopotami, *&c.* & ex avibus vespertilio, qui quidem eſt quadrupes, ſed non terreſtre animal. *Viviparum*, ut excludantur ovipara, quales, præter crocodilum, teſtudines, lacertæ, ſtelliones, ſalamandræ, chamæleontes, & cætera id genus. Et *aliquanta molis*; quia lepores quidem & chœrogrylli computantur inter בהמות *Levit.* 11. 5. 6. Sed quadrupedes viviparæ, quæ ſunt infra hanc molem, puta mures, & talpæ, cenſentur in reptilibus, *Levit.* 11. *v.* 29. 30. propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius quam incedere. Eo ſenſu, quem diximus, uſurpatur בהמה, quoties volucribus, reptilibus, & aquatilibus opponitur, ut in Scriptura paſſim.

At ubicunque בהמות *behema* & חיה *chaja* opponuntur, ut *Gen.* 1. *v.* 25. tum בהמה jumenta & greges & omne domeſticum pecus, חיה ſignificat agreſtes feras. Quibus aliud nomen זין *ziz*, *Pſ.* 50. 11. & 80. *verſ.* 14. videtur à motu factum: quia זוע *zuz. Hebræis*, & הזיז *hazaza Arabibus* eſt *movere*, vel *movere ſe*. Nempe cum cicuribus & manſuetis animalibus fixæ ſint apud dominos ſuos ſedes, & paſtus domi paratus: ferè contra quoquoverſum prædabunda diſcurrunt, eſtque earum ἡ βίος νομαδικὸς, καὶ διὰ τὴν τροφὴν ἀναγκαίων ἐπιπλέειν. Ita

Fulle-

Fullerus ex Philoſopho. *Midras* & *R. Selomo in* 1 *Sam.* 17. 44. *Goliathum* impropriè loqui obſervant, cum minatur ſe carnem *Davidis* daturum in cibum *avibus cœli*, ולבהמת השדה & *jumentis agri*, cum jumenta non ſint carnivora. Ac proinde *verſ.* 46. *Davidem*, paribus minis illi retaliantem, non dixiſſe ולחית הארץ ולבהמת ſed & *feris terra*. Sed feras quoque ſub nomine בהמות *behemoth* non raro contineri probat *Kimchius* ex variis Scripturæ locis. Ita dicitur *Eſ.* 18.6. de occiſorum cadaveribus, *Derelinquentur pariter vulneribus montium*, ולבהמת הארץ & *beſtiis terra*. Et *Jerem.* 27. 33. *Erunt cadavera populi iſtius in eſcam volatilibus cœli*, ולבהמת הארץ & *beſtiis terra*. Proinde *Deut.* 14. 6. 7. inter ſpecies בהמות *behemoth*, quorum eſus ex Lege licitus eſt, cenſentur cervi, capreæ, bubali, *&c.*

Denique *Job* 40. 10. nomen בהמות *behemoth* terminatione plurali, ſed ſingulare ſenſu, certa eſt animalis ſpecies. Vulgus interpretum *elephantem* eſſe putat, qui dicatur *behemoth* plurali terminatione, quia terreſtrium belluarum eſt maxima. Spurius *Eſdras*, lib. 4. cap. 6. v. 49. & 51. & *Talmudici Doctores* in *Bava Bathra* cap. 5. monſtrum horrendum, informe, ingens intelligunt, quod depaſcatur mille montes, tanquam ex *Pſ.* 50. 10. & in *Meſſia* convivio piis *Judæis* ſit apponendum. Nos ſuo loco probamus in illo *Jobi* loco *behemoth* eſſe *hippopotamum*.

Origo vocis בהמה *behema* non patet ſatis. *Hebræi* putant vocabulum eſſe primigenium. *Arias* deducere conatur à verbo המה *ſtrepere*; quia בה המיה *in en eſt ſtreptus*: quod non videtur conſonum; cum quia talis appellatio rei naturæ parum convenit; tum quia compoſitionis hujuſmodi in *Hebræa* lingua nullum eſt exemplum. Sed *Æthopicè* ΠԋϞ: *baham* eſt (*a*) *mutus*. Et *Arabicè* ابهم *abhamo* id ipſum ſonat, & بهيم *bahim* ſilentium, & استبهم *iſtbehahama* mutum eſſe, *vel* barbarè, & inarticulatè loqui. Quo ſenſu non ſoli piſces, ſed & bruta omnia muta dici merito poſſint, quia carent uſu ſermonis. Hinc ἄναλογον ἀφωνον, 2 *Per.* 2. 12. & paulo ante ἄλογα ζῶα, ubi *Æthiops* ΔՂΠΠ: ዘእልፎ: ቊՈ: *animalia, in quibus non eſt ſermo*. Et *Syrus* ܒܗܡ̈ܬܐ ܕܠܐ ܡܠܝܠ̈ܐ & *Arabs* البهايم العجم *animantia muta*. Neque aliter Vulgatus Interpres, *Jude* 10. Sic in Oratore legas, (*b*) *Quæ muta pecudibus præſunt*. Item, (*c*) *Si muta etiam beſtia penè loquuntur*. Et in *Horatio*, (*d*)

— mutum & turpe pecus.

Et in *Catilina Salluſtii*, *Ne vitam ſilentio tranſigant velut pecora*. Et apud *Juvenalem* Sat. 8.

— animalia muta
Quis generoſa putet, niſi fortia?

Et *Sat.* 15. de anima rationali,

— ſeparat hæc nos
A grege mutorum.

Et *Arnobius* lib. 2. *Rationales nos ſumus, & intelligentia vincimus genus omne mutorum*. Et *Lactantius* lib. 3. cap. 8. *Corporis bona, id eſt, incolumitas, indolentia, valetudo, non minus ſunt mutis quam homini neceſſaria, ac neſcio an etiam magis, quia homo & medelis & miniſterus ſublevari poteſt, muta non poſſunt*. Et *Gloſſa* veteres; *Muta beſtia*, ζῶον ἄλογον.

In Scriptura בהמה *quadrupes*, qua notione hic uſurpamus, diſtinguitur multifariam, ratione loci, molis, partium, coloris, vocis, ætatis, ſexus, totum corporis, morum animi, victus, & uſus. Quæ ſingula ſtrictim duntaxat attingemus, quia nobis non eſt animus his in præſens immorari.

Ratione loci, quadrupes vel in urbibus & pagis cum homine degit, ut pecus, *Num.* 35. 3. & canes, 1 *Reg.* 14 *v.* 11. & *Pſal.* 59. 7. 15. vel procul ab hominibus atque habitatis locis, ut feræ, quarum pars in agris degit, *Job.* 39. 9. & *Pſal.* 104. 11. pars in ſylvis, *Pſal.* 50. 10. pars in arundinetis, *Pſal.* 68. 31. pars in excelſis montibus, *Pſal.* 104. 18. pars in petrarum ſcrobibus, & foveis *ibid.* & *Matth.* 8. 20. pars in deſolatarum urbium ruinis & maceriis, *Eſ.* 34. *v.* 14. & *Lam* 5. 18.

Ratione molis, alia vocatur קטני ארץ *animalcula terra*, ut choerogryllus, *Prov.* 30. 24. 26. Alia בני שחץ *filii elationis*, ut beſtiæ proceriores, *Job.* 41. 25. Magiſtri vocant בהמות גסות, in quibus elephas, camelus, equus, bos, &c.

Ratione partium, aliud eſt μόνυχον *ſolidipes*, ut equus, mulus, aſinus; aliud δίχηλον *bifidum*, ut bos, cervus, capra, ovis; aliud πολυσχιδὲς *multifidum*, ut canis, leo, lupus, felis. Multifidum dicit *Moſes* ambulare על כפין *ſuper plantas, aut manus ſuas*, *Levit.* 11. 27. cum quia caret ungula, tum quia pedes habet manuum inſtar digitatos. Hoc ſubtilius, quod diſtinguit *Moſes* inter שסע *fiſſionem* & פרסה *diviſionem ungulæ*. Ita ut quædam ſcribat ungulam ſimul dividere & findere, ex quorum numero eſt porcus: alia ungulam dividere quidem, ſed non findere, *Levit.* 11. 7. 26. quia cohæret adhuc vel à parte ſuperiori, vel ab inferiori, ut *Hebræi* explicant. Exemplo ſit camelus, cujus ungula ſuperne diviſa eſt, & inferne cohæret. Ita *R. Selomo*, & quidem verè, ut ex *Ariſtotele* diſcere eſt, *Hiſt. Animal.* lib. 2. cap. 1. & *Plinio*, lib. 11. cap. 45. Itaque *Levit.* 11. 4. *Moſes* non negat ſimpliciter, ut prima fronte videtur, cameli ungulam eſſe diviſam: neque enim id eſſet verum, ſed diviſam & fiſſam ſimul eſſe negat, quod ex præcedenti verſu repetendum eſt:

Capite undecimo Levitici *in ſcriptum eſt* (inquit *Franciſcus Valleſius* Sacræ Philoſophiæ *cap.* 17.) *Sus cum ungulam non dividat, quatuor decimo autem* Deuteronomii, *Sus quoniam dividit ungulam: quod quidem multum duaque me torſit, non intelligentem qui fieri poſſet, ut ſus dividere & non dividere ungulam diceretur*. Sed non erat cur ſe torqueret in debellando monſtro, quod ipſe ſibi finxit. Quippe tam in (*f*) *Leviticо*, quam in (*g*) *Deuteronomio* ſuum ungulam dividere ſcribit *Moſes*. Neque in *Vulgato* legitur quod ille vult, *Sus cum ungulam non dividat*, ſed abſque ulla negatione, *Sus cum ungulam dividat*. Nec patitur ſeries orationis, ut aliter legatur. Nec diverſam eſſe hujus loci lectionem ii obſervant, qui varias Vulgatæ Verſionis editiones inter ſe contulerunt. Itaque id ex αὐλαφίᾳ mera ſcripſiſſe videtur *Valleſius*.

Etiam ad partium diſcrimen id pertinet, quod alii frons cornuta eſt, alii glabra. Et è cornutis aliud eſt, בעל קרנים *bicorne*, *Dan.* 8. 6. aliud *unicorne*, ut ראם *reem*, ſi verè ראם eſt μονοκέρως, ut volunt, de quo nos ſuo loco. Elephanti peculiares שנהבים 1 *Reg.* 10. 22. & 2 *Par.* 9. 21. id eſt, dentes exerti duo in maxilla ſuperiori, ex quibus conſtat ebur. Alii cornua eſſe malunt, quo jure alibi diſcutiemus, & *Ezechielem* docebimus mixto nomine קרנות שן *cornua dentis* appellaſſe *cap.* 27. *verſ.* 15. quia inter cornua & dentes mediam naturam obtinent. Solus camelus habet רכשרש *Eſ.* 30. 6. id eſt gibbum in dorſo, qui *Arabicè* dicitur *Chaldaicè* חטרת, *Syriacè* ܚܛܪܬ̈ܐ, *Græcè* ὄχθοι, ὀχήματα, τύλοι. Unde cameli, quibus bina ſunt tubera, *Diodoro Siculo*. Iidem *Arabibus* الفرامل *Alkaramalo*. Sola ovis habet גזז צמר *lana vellus*. Sola item אלית *Exod.* 29. 22. id eſt, caudæ genus, in *Syria*, *Ægypto*, & *Arabia* longè craſſius quam in his locis. In *Arabia* vidit *Vartomanus*, (*h*) qui caudam haberent XL, vel XLV librarum. Et in *Æ-gypti* urbe اسيوط *Aſiut* caudas arietum LXXX pondo à ſe viſas memorat *Jo. Leo*, (*i*) & quaſdam eſſe addit, quæ CL pondo æquent.

Neque quadrupedum colores Scriptura prorſus omiſit. Ut enim in præſens taceam *Labanis* & *Jacobi* greges, & *Zachariæ* vatis multicolores equos, de quibus infra multis; Vaccæ rufæ meminit *Moſes*, *Num* 19. 2.

(*a*) *Pſ. Æthiop.* 37. 14. & *Mar.* 7. 32. 37. & 9. 17. 25. *Luc.* 1. 20. 22. & 11. 14.

(*b*) *Lib.* 1. *ad Quintum Fratr. Epiſt.* 1.

(*c*) *Lib.* 1. *de fin.*

(*d*) *Lib.* 1. *Sat.* 3.

(*f*) *Levitic.* 11. 7

(*g*) *Deut.* 14. 8.

(*h*) *Vart. Navig. lib.* 2 *c.* 5. *&* 9.

(*i*) *Leo lib.* 9.

Et *Jeremias, cap.* 13. *verſ.* 23. חברבורות, id eſt, maculorum in pelle pardi, quas *Chaldæi* interpreti שלטי רקכתיה *ſcuta ejus operis Phrygionici.* Et *Debora* אתתות צחורות *aſinarum rutilarum*, Jud. 5. 10. Quidem color lanæ tribuitur *Ezek.* 27. 18. ubi quod habet *Chaldæus* עמר מילת, non eſt lana μελανῆς, ut docti putant, ſed lana è *Miſeto*, ſeu *Mileſia*. Nam *Græca* verſio habet *ἰμὰτια ἐκ* Μιλήτου.

(k) *Jerem.* 50. 11.

Vocum diſcrimina multa ſunt. Sic צהל (*k*) *hinnire* eſt equorum, נהרה (*l*) *ronchus* quem è naribus emittunt, נהק (*m*) *rudere* aſinorum, נעה (*n*) *mugire* boum, פעה (*o*) *balare* ovium, נבח (*p*) *latrare* canum, ערג (*q*) *glocitare* cervorum juxta Scriptores barbaros, שאג (*r*) *rugire*, & נהם (*s*) *fremere* leonum, שקק (*t*) *ſavire*, vel המה (*v*) *uncare* urſorum, ענרר (*u*) *alternis clamare* thoum. Addo ex *Rabbinorum* fide צרח (*x*) *ululare* luporum, & נער (*y*) —*camelorum*, & טים (*z*) Gall. *meanler* felium eſſe propria. Ita Græcè apud *Phavorinum*, Χρεμετίζειν ἐπὶ ἵππου· ὑγκᾶσθαι ἐπὶ ὄνου, καὶ βρυχᾶσθαι ἐπὶ βρυχωμένου· μυκᾶσθαι ἐπὶ βοὸς καὶ μακᾶσθαι· μυκᾶσθαι ἢ (lege μηκᾶσθαι) ἐπὶ αἰγῶν. ἀφ' ὧν μακελώδης αἶγας παρ' Ὁμήρῳ· καὶ φρυαγμὸς γρυλίζειν ἐπὶ χοίρου· ὑλακτῶν ἐπὶ κυνός· βαύζειν ἐπὶ τῶν σκυλακίων· βλυχᾶσθαι ἐπὶ ἵππου· αἰρύεσθαι ἐπὶ λύκου· ἀφ' ὧν ἡ ὑπ ἴσον ἴδιόν ἐστιν ἡμῖν φωνῆς, ὅταν ἄρκτος, παιδάλιος, καὶ τὸ τοιοῦτον τὸ βρυχᾶσθαι λέγωμεν· ἐπὶ τῶν μαιροτέρων, ὅταν ἀλωπέκων, καὶ ζώων (lege θώων) τὸ ὑλακτῶν, καὶ γρυΐσθαι. Et apud *Nonnum*, lib. 2. *Dionyſiac. Typhone Jovem* inclamante,

(*z*) *Theorr.* 2 in *Eſther.* 8 2.

Ὦμοι κελάδησε λέων, βρύχημα λείπων,
Ἄδμα ἐνὶ, μύκημα βοῦς, εἰρίγμα ἰμαίνων,
Παῖδαλίων δημεύχαμα, χαρνοσομῶν γένος ἄρκτων,
Λύσσα κυνῶν.

Et *Spartianus* de *Geta* Imperatore, *Familiare illi fuit has quæſtiones Grammaticis proponere, ut dicerent ſingula animalia quomodo vocem emitterent, velut agnus balant, porcelli grunniunt, palumbes minurizant, urſi ſævunt, leones rugiunt, leopardi ſtridunt, elephantis barriunt, rana coaxant, equi hinniunt, aſini rudant, tauri mugiunt, eaſque de veteribus approbare.* Et *Apuleius Florid.* lib. 3. *Mitto dicere multorum animalium immeditatos ſonos, diſtinctis proprietatibus admirandos; ut eſt taurorum gravis mugitus, luporum acutus ululatus, elephantum triſtis barritus, equorum hilaris hinnitus, nec non avium ſuſtigatæ angores, nec non leonum indignati fremores, cæteraque id genus voces animalium truces ac liquidæ, quas infeſta rabies vel propria voluptas cient.* Sed de hoc argumento plura qui volet, præter *Arabes*, qui hic maxime copioſi ſunt, & libri *Eſther* ſecundum Paraphraſten *cap* 1. *verſ.* 2. legat *Ariſtotelem, Hiſt.* lib. 4. cap. 9. & *Ælianum*, lib. 5. cap. 51. & *Pollucem*, lib. 5. cap. 13. & carmen de *Philomela Ovidio* falſo adſcriptum, quod emendavit *Andreas Schottus*, *Obſervationum Poeticarum* cap. 52.

Sunt & vocabula, quæ notant ætatum differentias. *Exod* 13. 12. עגר eſt animalis fœtus nuper emiſſus; ut גלם *golem*, *Pſal.* 139. 16. eſt embryon in utero adhuc involutum, à verbo גלם, id eſt, *involvere*. *Symmachus* ἀμορφωτὸν *informe* reddit, & *Aquila* ἀκατεργασίαν *imperfectum*. Ita etiam Seniores, & Vulgatus Interpres. *Syrus* ܓܠܡܐ, & *Arabs Romana* editionis *retributionem meam*: quæ inverſis literis pro גלמי legerunt גמלי. Sed *Epiphanius* quid vidit, cum ad hunc locum ſcripſit in *Hæreſ.* 30. cap. 31. Τὸ ἀκατεργαστον (Ἑβραῖοι) γολμὴ ἐκάλεσαν, ὅπερ ἐμμενυόνται χειδῶν, ἤ σεμιδάλεως κάκῶν, ἤτοι τὸ μηδὲν πω ὡς ὄντος συνειλόν καὶ φυραθέν. *Imperfectum* Hebræi golmi *appellarunt, quod explicatur alica, ſeu granum ſimile, quod nondum in panem coaluit, & ſubactum eſt?* An, ut *Hebræi* ſermonis non fuit valde peritus, גלם illi fuit idem quod גלוסקא, maſſa ex qua placentæ fiunt?

Feræ cujusvis catulus eſt גור ſed plerumque leonis, ככרה *camelæ pullus*, עיר *aſellus*, vel *lalifio*, עגל *vitulus*, פר *juvencus*, נדי *hædus*, טלה *agnus*, עפר *hinnulus*, בפיר *leunculus*. Etiam alia quinque leonum nomina Grammatici referunt ad diverſos ætatis gradus. Sed illa non ſuo loco multo aliter interpretantur. (*a*) *Græcis* ἰμᾶς, unde eſt fœtus latens: nuper editus ὑπόκαυλος. Catuli ferarum ἰμᾶδες. Leonum, lyncum, thoum, tigridum σκύμνοι. Pantherarum ἄρκηλοι, aliis ἄρκυλοι, & ἄρκιλοι. Bubalidum, & orygum πῶλοι. Canum, & luporum σκύλακες. Cervorum νεβροί. Hyſtricum ἐχῖνάρια. Aprorum μολύδαινα. Suum κολαβροί, animalia *Judæis* viliſſima. Unde Seniores *Job.* 5. 4. κολαβισθήσεται pro ἐπιτριβήσεται, ἐξουτιλισθήσεται, *conteretur, vilipendatur.* Ita *Olympiodorus.* Et *Suidas*, Κολαβισθῆναι, χλευασθῆναι, ἐκπαγῆναι, ἀτιμασθῆναι. Κόλαβρος γάρ, καὶ κόλαβρος, ὁ μικρὸς χοῖρος· ἀντὶ δὲ ὕβεως λέγει ἄξιος ὑβρισθῆναι. *Derideatur, exentietur, deſpicietur: nam Colabros, vel Colabros eſt porcellus. Pro nullius pretii eſſa conſeretur. Heſychius* in uno loco legit per ω, κολαβισθήσεται, in altero per ο, κολαβρισθήσεται, & reddit χλευασθήσεται.

(*a*) *Ælian. Animal. lib* 7. *c.* 47. *Pollux lib.* 5. *cap* 2.

Sexuum differentias *Hebræi* ſignificant vel diverſa terminatione, ut videre eſt in fœmininis אילה *cervæ*, פרה *juvencæ*, פרדה *mulæ*, עגלה *vitulæ*, שעירה *capræ*; quæ addito ה formantur ex maſculinis: vel voce plane diverſa; ſic סוס *equus*, & רמך *equa*; חמור *aſinus*, & אתון *aſina*; ארי *leo*, & לביא *leæna*; אל *aries*, & רחל *ovis*; שעיר *caper*, & עז *capra*, nihil habent commune: vel addito epitheto, ut *Levit.* 4. 23. שעיר עזים זכר *hircus caprarum maſculus*, & verſ. 28. שעירת עזים נקבה *capra è capris fœmina*. Porro *Hebræorum* linguæ cum cæteris id commune eſt, quod animalium nomina quædam, ut גמל *camelus*, דב *urſus*, צאן *ovis*, שה *pecus*, illi ſunt communis generis. Et hoc inſuper, quod nonnulla, quæ ſunt fœminina tantum, ut ארנבת *lepus*, vel maſculina tantum, ut חזיר *ſus*, נקר *bos*, כלב *canis*, pertinent ad utrumque ſexum. At hoc peculiare, quod איל *cervus* eſt fœminini generis, & רכן *equa* maſculini, ut & לביא *leæna* plerumque.

In dotibus corporis ſunt forma, robur, agilitas, vigor ſenſuum. Formæ decor in cervo, capræ, & ibice præcipuè commendatur. Quo reſpiciens *Salomon* de illa uxore dicit, quæ viri ſui oculis accepta eſt, *Prov.* 5. 19. *Cerva amorum eſt, & ibex gratia.* Et de ſponſo, *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ, & hinnulo cervorum.* Proinde *Seneca*, *De Benef.* lib. 2. cap. 29. *Querantur, quod ſolidior ſit cutis bellua, decentior damma.* In leone virilis eſt habitus, quique marem maximè decet. Philoſophus in *Phyſiognomicis*, Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφὼς τῶν ἐν ἡμῖν ἰδιῶν ἰδίας. Ideo Scriptura de viris fortibus, 1 *Par.* 12. 8. *Facies eorum tanquam facies leonum.* In tauro probatur quædam in aſpectu generoſitas, torvæque decorus frontis honos. Hinc eſt, quod *Joſepho Moſes* his verbis benedicit, *Deut.* 33. 17. *Decor* (aut *majeſtas*) *illi eſt primogeniti bovis.* Etiam juvenca nitore placet & pinguedine. *Virgilius*,

Paſcitur in magnis ſylvis formoſa juvenca.

Ideo de juvenca dictum, quacum confertur *Ephraim*, Oſ. 10. 11. *Tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* At urſo nil tetrius, nil moroſius. Unde *Statius Achill. lib.* 2.

— triſtes turbare cubilibus urſos.

Et *Sirachides* de muliere nequam *Eccleſ.* 25. 24. *Nequitia mulieris faciem ejus immutat, καὶ ζνοποῖ τὸν πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκτος, & obſcurat vultum illius, ſicut urſi.*

(*b*) *Pſ.* 22. 13. & 50. 13. *Cic.* (*c*) *Job.* 39. 24. *Pſ.* 147. 10. *Jerem.* 8. 16. (*d*) *Gen.* 49. 14. (*e*) *Job.* 39. 14.

Roboris nomine laudantur (*b*) taurus, (*c*) equus, (*d*) aſinus, (*e*) monoceros, (prout accipiunt interpretes) ſed præ cæteris leo his verbis, *Quid leone robuſtius?* Jud. 14. 18. Item, *Leo robuſtiſſimus inter beſtias*, *Prov.* 30. 24 وهو شديد البطش ولا يلق Et *Damir* de eodem

دالق شي من السباح لانه ما جري فيها ما يكافيه

Virium eſt ſummarum, nec ferarum ullam in ſocietatem admittit, quia nullam in iis videt, quæ ſecum poſſit conferre. De robore elephantorum paradoxum eſt, quod habetur 1 *Macchab.* 6. *v.* 30. 37. *Antiochum Eupatorem*, *Beth-ſuram* obſidentem, habuiſſe in copiis ſuis XXXII. elephantos, quorum ſinguli præter *Indum* ſuum milites XXXII. in turri lignea geſtaverint. Sed mendum eſſe in numeris ſuo loco docebo.

In curſu velocitas magna pantheræ, *Habac.* 1. *v.* 8. dromadi, *Jer.* 2. *v.* 23. capreæ, 2 *Sam.* 2. *v.* 18. cervo, *Pſ.* 18. *v.* 34. qui idem ſaltu plurimum valet, *Eſa.* 35. *v.* 6. At leo, hircus, & equus magnificè & cum pompa leguntur incedere, *Prov.* 30. *v.* 29.

Vigorem ſenſuum in lupis *Habacuc Propheta* laudat his verbis *cap.* 1. *v.* 8. *Acutiores ſunt lupis veſpera*, نمر viſu. Nam & *Arabicâ* phraſi حريف *acutus* dicitur, qui viſu pollet. Quo modo *acuti* aures, & nares, pro *acribus* dici docti obſervant. Et lupum veſperè, id eſt; ſub noctem, è latibulo prodeuntem acutiſſimè cernere ſuo loco probabimus. Unde crepuſculum λυκόφως, & in *Homero* nox ſubluſtris ἀμφιλύκη νύξ, quia lupus tum ſolus lucis uſurâ fruitur.

Jam ſi mores reſpicias, & naturales quadrupedum inclinationes: Aliud eſt animoſum, ut leo, 2 *Sam.* 17. *v.* 10. Aliud inſidioſum, ut pardus, *Jer.* 5. *v.* 6. Aliud ferox, ut urſa, maximè ſi catulis orbata ſit, *Oſ.* 13. *v.* 8. Aliud rapax, ut lupus, *Gen.* 49. *v.* 27. hyæna item, *Jer.* 12. *v.* 9. Aliud vaſrum, ut vulpes, *Ezech.* 13. *v.* 4. Aliud inverecundum, ut canis, *Eſa.* 56. *v.* 10. Aliud lutulentum, ut porcus, 2 *Pet.* 2. *v.* 22. Aliud liberum, & vagum, ut onager, *Job.* 39. *v.* 8. Aliud bellicoſum, ut equus, *Job.* 39. *v.* 24. Aliud ſilax, ut aſinus, equus item, *Ezech.* 23. *v.* 20. Aliud refractarium, ut juvenca, *Oſ.* 4. *v.* 16. Aliud petulcum, ut hircus, & aries, *Dan.* 8. 4. 7. Aliud ita manſuetum, ut duci ſe patiatur ad lanienam, ut bos, *Prov.* 2. 22. & ovis, *Eſa.* 53. 7.

Ratione victûs quædam ſunt σαρκοφάγα, ut leo, *Ezech.* 19. 6. lupus, *Ezech.* 22. 27. canis, 1 *Reg.* 14. *v.* 11. Quædam καρποφάγα, ut bos, *Num.* 22. 4. camelus, *Gen.* 24. *v.* 25. equus, & mulus, 1 *Reg.* 18. 5. aſinus, *Gen.* 43. 24. Quædam παμφάγα, ut vulpes, qui & carne veſcitur, *Pſ.* 63. 11. & fructibus, *Cant.* 2. 15. Pleraque ſorptu bibunt: ſed canis ſolùm lambit, *Jud.* 7. 5. id Gallis *laper*, ut *Græce* λάπτειν. Quod illi commune eſt cum omnibus animalibus καρχαρίοις, id eſt, qui dentes habent ſerratos, ut docet *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 6.

Anxiè multi quærunt quo pabulo *Noachus* in arca beſtias carnivoras ſuſtentaverit. Si fœno dixeris, & farragine, videberis rerum naturam invertere, &, quod in Adagio dicitur, *Kυὶ διδόναι ἄχυρα*, ἵνα ᾖ ὑγιᾶ. Si carnem illis ingeſſiſſe *Noachum* reſponderis quoties fuit neceſſe, quæretur rurſus, unde potuerit illi tantum carnis ſuppetere, cùm animalium certus numerus in arcam ſit intromiſſus; & pleraque bina tantùm, quæ occidere fuit nefas, ne ſpecies aboleretur. Ne dicam parùm videri veriſimile *Noachum* tamdiu tam aſſiduo & fœdo miniſterio fuiſſe mancipatum. Proinde malim dicere, quo miraculo factum, ut leones, pantheræ, tigrides, &c. feritate depoſitâ manſueſcerent, atque homini ſe ſubjicerent, eodem factum, ut ad tempus neglectâ carne, fœnum, & fruges depaſcerentur; contenti ſcilicet obvio cibo, & parabili. In ea ferè ſunt ſententia *Baſilius*, & *Auguſtinus*, & ex *Hebræis Kimchius* in *Eſaiam*. Quem alludere conſentaneum eſt ad diluvii tempora, cùm futuram ſub *Meſſia* rerum omnium converſionem *Prophetici* verbis ita deſcribit (*e*) *Lupus habitabit cum agno, & pardus cum hœdo recubabit*, &c. *Et vacca & urſa paſcentur ſimul*, &c. *Et leo ſicut bos comedet ſtramen.* Quale quod neſcio cui Prophetæ tribuit *Damir* cap. *De leone*

ينزل عيسى بن مريم الي الارض كان راسه يقطر ولم يصبه بلل وانه يكسر الصليب ويقتل الخنزير ويفيض المال وتقع الامنة في الارض حتي يرعي الاسد مع الابل والنمر مع البقر والذيب مع الغنم وتلعب الصبيان بالحيات ولا يضر بعضهم بعضا

Deſcendet Jeſus Mariæ *filius in terram, & ſtillabit caput ejus, quamvis nulla aſperſione perfuſum, & franget crucem, & occidet porcum, & effundet opes, & ſecuritas in terram incidet; ita ut leo cum camelo paſcatur, & pardus cum bove, & lupus cum ovibus, & ludat infans cum ſerpentibus, nec ſibi mutuò noceant.* Ut *Sibylla Cumæa in Virgilio:*

— *nec magnos metuent armenta leones,*
Nec lupus inſidias pecori, &c.

Et *Erythræa*, ſi credimus, lib. 3. *Orac. Sibyll.*

Ἓν ᾧ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν ὄρεσιν ἄμμιξ ἰδοῦται
Χάρτες, παρδάλεις τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται,
Ἄρκτοι σὺν μίσχοις σιμάσις αὐλιδήσονται,
Σαρκοβόρῳ τε λέοντι ἄχυρα φάγεται ἴσα φάτνῃ,
Ὡς βοῦς.

Quæ nos olim ſic reddidimus,

Cumque lupis agni per montes gramina carpent,
Permixtique ſimul pardi paſcentur & hœdi,
Cum vitulis urſi degent armenta ſequentes,
Carnivoruſque leo, plenis præſepibus adſtans,
Cum bove ſtramen edet.

Ut *Martialis* de leone & ariete, *lib.* 9. *Epigr.* 71.

Maſſyli *leo fama jugi, pecoruſque maritus*
Langeri, mirum, qua cohære fide.
Ipſe, licet, videas: cavea ſtabulantur in una,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Philoſtratus quoque, *Apollonii* ſui *lib.* 5. *cap.* 15. leonis meminit in *Ægypto*, qui templa ſic ingrediebatur, ut à cædibus ſe purum conſervaret. Οὐ γάρ, inquit, τὸ τῶν θυομένων ἅιμα διολισθαίνει, διότι καὶ διυγραίνεται καὶ καταζεύγνυται τῇ ἰσχνείᾳ τῶν ὀπῶν, ἀλλὰ μελιτόεσσαι διήγασι, καὶ ἄρτοισι, καὶ τραγήμασι. *Neque enim hoſtiarum ſanguinem lambebat, nec excoriatas, & in fruſta deviſas carnes delibabat: ſed mellitis placentis, & pane, & bellariis veſcebatur.* Hujus leonis *Tzetzes* meminit *Chil.* 5. *Hiſt.* 9. Quale eſt, quod habet *Sulpitius Severus* de quodam Monacho *Thebaidis*, *Dial.* 1. cap. 7. *Cumque pleram* (palmulis) *manum leoni obtuliſſet, accurrit beſtia, acceptoque tam liberè quàm nullum* (lege *ullum*) *animal domeſticum: & cum comediſſet, abceſſit.* Nec diſſimile, quod refert *Jo. Phocas*, *Deſcriptionis Terræ Sanctæ* cap. 23. de leonibus circa *Jordanem*, quibus victum ſubminiſtrabat *Iberus* Anachoreta. Τότων δύο τῷ γέροντι ἱλάσιμοι ἐγένοντο, καὶ τῷ ξύλῳ τὰς κεφαλὰς προτιθέντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιτόνῳ τροφὴν ἔτυχον, ἐς ὀπτυχάσαντες, ἐυμαρῶς πρὸς τὰς συνήθεις ὁδοὺς ἢ ποταμοῦ ἀπίασι χαίροντες· ἡ δὲ ἑπτὰς βραχίστα τὸ ὕδατι, καὶ ἀλυκίτης ἴσως, ἡ πρώτη κλάσματος ἄρτος. *Horum leonum duo ad ſenis clauſtrum* * *hebdomadis* (ſupplendum πρώτη *prima*, aut tale quid) *ſe conferebant, & capitibus columna innixis, nuta oculorum pabulum petebant, quod conſequuti, ad conſuetos fluminis vortices alacres & lati redibant. Pro pabulo autem erant aqua madefacta legumina, aut fortè olyrites, aut panis hordeacei fruſta.*

Quadrupedum uſus quadruplex juxta *Tullium* lib. 1. *Tuſcul. Videmus*, ait, *multitudinem pecudum, partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum, partim ad*

(*e*) *Eſa.* 11. 6. 7. & 65. 25.

ad vrabendum, partim ad corpora veſtienda. Ad veſcendum utiles mundæ omnes ex Lege, id eſt, quotquot ruminant, ungulamque diviſam & fiſſam habent; putà, bos, ovis, capra. Cæteræ à menſis ſemotæ tanquam immundæ, *Levit.* 11. Cujus diſtinctionis uſus non fuit modo ante Legem, ſed & ante diluvium, *Gen.* 7. *v.* 2. Ea tamen tandem ſublata eſt, *Actor.* 10. *v.* 15. ut umbra rerum futurarum, quarum corpus erat in *Chriſto*, *Col.* 2. *v.* 17. Ex mundis præter carnem etiam lac comedebatur, & butyrum, & adeps, *Deut.* 32. *v.* 14. & medulla, *Pſal.* 66. *v.* 15. Sed ſanguinem attingere nefas, *Geneſ.* 9. *v.* 4. cùm quia in ſanguine eſt anima, id eſt, vita pecudis, tum quia Deus ſanguinem deſtinaverat ad expiationem faciendam in altari pro animabus noſtris, *Lev.* 17. *v.* 11. Quod cùm meræ ſit ceremoniale, nihil quicquam cauſæ fuit, cur Apoſtoli gentibus ſanguinem ad tempus prohiberent, *Actor.* 15. *v.* 20. quàm ſpes *Judæos* infirmos hac ratione ne lucrifaciendi, qui ab eſu ſanguinis tantopere abhorrebant, ut eos omnes populos gladio deſtruendos, & ad internecionem delendos ſcribant, qui renuunt huic mandato ſe ſubjicere. Vide *Maimondem* in Tractatu *De Regibus*, cap. 9. Ideò hoc obſervatum, quamdiu viſum eſt *Judæos* in his ritibus educatos poſſe ad *Chriſtum* allici. At poſtquam de illorum converſione deſperari jam cœptum, etiam hoc interdictum, ut partem Legis ceremonialis, abrogavit *Apoſtolus*, 1 *Corinth.* 10. *v.* 25. & alibi non raro. Itaque *Auguſtini* ævo, ſi qui putarent ab eſu ſanguinis ea lege ſe prohiberi, à ceteris irridebantur, ut docet *Contra Fauſtum* lib. 32. cap. 13. *Græci* tamen hodieque tenentur eo ſcrupulo.

Eædem pecudes, quæ ad eſum, etiam ad ſacrificia à *Noacho* abhibitæ; ſcilicet mundæ quotquot erant, *Geneſ.* 8. *v.* 20. Hic ſacrificiorum uſus cùm diluvio ſit antiquior, idem de pecudum eſu nobis perſuaſum, contra quàm multi ſentiunt. Neque enim *Abel* in ſacrificium id obtuliſſet Deo, quo veſci nefas credidiſſet, & fruſtrà paviſſet agnos, quibus non licuiſſet uti. Quin ipſa diſtinctio animalium in munda & immunda docet alia permiſſa fuiſſe, alia prohibita. Neque enim in animalibus naturâ ſuâ quicquam immundum. Sed immundum id eſt ex Lege, cujus uſus interdicitur. Itaque illud, *Gen.* 1. *v.* 29. *Vobis id erit in cibum*, non ſolùm ad plantas referimus, ſed etiam ad animalia, de quibus præcedenti verſu actum fuerat.

Inſuper ad cultus agrorum jumenta neceſſaria. Qua in parte bovis opera maximè requiritur. Unde *Solomon*, Prov. 14. *v.* 4. *Cum deſunt boves, horreum eſt vacuum; & copia frugum eſt in fortitudine bovis.* Et *Heſiodus* inter neceſſaria rei familiaris commendat

οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν' ἀρότηρα,
Domum primum, uxoremque & bovem aratorem. Huc & trituram refero, *Oſ.* 10. *v.* 11. Cujus etiam in Lege Deus rationem habuit, quâ bovi trituranti os obligari vetat, *Deut.* 25. *v.* 4. quo facilius in pecudibus præmeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur. Ita *Tertullianus* in *Marcionem*, lib. 2. cap. 17. Sed *Paulus* interpretatur de juſta *Apoſtolorum* mercede; *Quoniam ſub ſpe debet is, qui arat, arare, & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe, & operarius dignus eſt mercede ſuâ*, 1 Cor. 9. *v.* 10. & 1 Tim. 5. *v.* 18. Etiam ad humanitatem in jumenta exercendam plerique Legem referunt de non arando cum bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *v.* 10. Aſinus enim, inquiunt, bovi junctus plus æquo gravaretur, cùm viribus ſit inferior. At mihi videtur potior *Judæorum* ſententia, qui quamvis mundi animalis cum immundo copulationem ea lege prohiberi aſſerunt. Bos ſcilicet in mundis, aſinus in immundis animalibus computabatur. Quò reſpiciens *Apoſtolus* fideles vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίστοις, 2 Cor. 6. *v.* 14. Propriè enim ἑτεροζυγεῖν eſt *ſub alieno jugo copulari*, quod docetur infra pluribus.

Sed & ad vecturas utilem operam equi præſtant, *Eſa.* 66. 20. Aſini item, & cameli, & muli, & boves, 1 *Par.* 12. *v.* 40. Equus ab bellum aptior, *Prov.* 21. *v.* 31. *Equus aptatur ad diem prælii.* Aſinus ad pacis artes. *Zach.* 9. *v.* 9. *Ecce Rex tuus venit manſuetus, ſedens ſuper aſinum.* Itaque, 2 *Sam.* 16. *v.* 2. ubi ſecundum τὸ *Cheiib* ſic habetur, *Aſini iſti ſunt pro Regis familia, ad equitandum,* ולהלחם *& ad pugnandum,* τὸ *Keri* habet והלחם *& panis*; quaſi coharreat cum ſequentibus, *Et fructus æſtivi ſunt ad eſum adoleſcentum.* Quod ſequuntur omnes Interpretes, *Græci, Chaldæus, Syrus, Arabs, Vulgatus*, recentiores, quia videtur abſurdum, ut aſinus bellicis uſibus inſerviat. Tamen prior lectio non debet planè rejici, ut ſuo loco dicemus.

Jam, ut dicam de veſtibus, quæ fiunt ex quadrupedum ſpoliis, lanea veſtis olim fuit, ut hodieque eſt, in uſu promiſcuo, *Ezech.* 34 *v.* 3. *Adipem comedunt, & lanam induunt.* Job. 31. *v.* 20. *De vellere agnorum meorum incaluit.* Prov. 27. *v.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum.* Sed villoſa, ſeu cilicina videtur Prophetarum fuiſſe propria. Putà, Eliæ, 2 *Reg.* 1. *v.* 8. Eliæi, *Eſa.* 20. *v.* 2. Pſeudo-Prophetarum, *Zach.* 13. *v.* 4. Hoc exemplo, *Johannis Baptiſtæ* veſtis fuit ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνη δερματίνη, *Matth.* 3. *v.* 4. Auctor Epiſtolæ ad *Hebræos* μελωτὰς vocat, & αἰγεῖα δέρματα. cap. 11. *v.* 37. Quod veſtimenti genus ut eſt ſimpliciſſimum, ita etiam antiquiſſimum. Inde prifci *Græcorum* Heroës apri, aut tigridis, aut leonis exuviis induebantur, aut pelle *Libyſtidis* urſæ; ut *Baccha* nebride, id eſt, hinnuli; aut baſſari, id eſt, vulpis pelle, qui *Copiis* etiamnum BAZIR. Et, apud *Saluſtium*, *Germani* rhenonibus corpus tegebant. *Romæ* etiam,

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta Senatu,
Pellitos habuit ruſtica corda patres.

Et

Verbera pellitus ſetoſa movebat arator.

Inde *Lucretius* de mortalium primis agens, *lib.* 5. *v.* 951.

Nec dum res igni ſcibant tractare, neque uti
Pellibus, & ſpolio corpus veſtire ferarum.

Nempe utut rudis hominibus videatur obvium ferarum & pecudum pelle veſtiri, tamen ille pellium uſus latuit primos mortales, donec à Deo edocerentur. Quod ſibi volunt hæc verba *Moſis*, Gen. 3. 21. *Fecit Dominus Deus* Adamo *& uxori ejus tunicas pelliceas, quibus veſtirent eos.*

Non poſſum non addere *Columella* conjecturam in Præfatione lib. 7. *Nomina Pecunia & Peculi tracta videri a Pecore, quòd non ſolum veteres poſſederunt, ſed adhuc apud quaſdam gentes unum uſurpatur divitiarum genus.* Ut enim nos pecuniâ, ita pecore veteres utebantur in permutatione rerum. *Prov.* 27. *v.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum, & pretium agri ſunt hirci.* Quod ibi de hircis dicitur ad quodvis pecus pertinet. Proinde *Græcum* verbum ὠνέεσθαι, *emere*, ductum putatur ἀπὸ τοῦ ὄνου, ab aſinis, ut & πωλεῖν, *vendere*, ἀπὸ τοῦ πώλου, ab equuleis; & ἀρνύσθαι, *conſequi, permutare*, ἀπὸ τοῦ ἀρνὸς, ab agnis. Quò nonnulli referunt, quòd *Gen.* 33. *v.* 19. *Jacob* emiſſe legitur partem agri filiorum *Hemor* במאה קשיטה *centum agnis.* Quod præter *Græcos* ſequuntur *Chaldæus, Syrus, Samaritanus, Arabs* uterque, & *Vulgatus* Interpres. Alii tamen ἑκατὸν μνᾶς, id eſt, *centum minis*, legunt, *alpha* extrito: aut pro agnis nummos intelligunt agni effigie ſignatos, quales cudiſſe legitur *Servius* Rex *Romanorum*; quia in narratione *Stephani* proto-Martyris, *Act.* 7. 16. ager ille dicitur emptus τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio.* Quamvis poſſit regeri, argenti, vel pecuniæ nomine eo loco cenſeri quicquid illâ ætate præſtabat pecuniæ vices. Quod *Arabs Alforum* Interpres egregiè expreſſit vocabulo بالورق quippe الورق tam ad pecudes refertur, quam ad nummos. *Alcamus*, الورق العي

من

هي كل حيوان والمال من ابل ودرهم وغيرها Alwarko, *animal quodvis, & opes ex camelis, & nummis, & aliis.* Sed hic ſolùm ad ea præludimus, quæ dicentur de קשׂטה.

Hæc de quadrupedum uſu : de abuſu taceo, qui in Scriptura damnatur, ſeu (*f*) per ſuperſtitionem, aut (*g*) per libidinem, aut (*h*) per immanitatem, quis illis abutatur. De quibus vide loca, quæ ad marginem rejecimus, ne videamur tempus terere in rebus non neceſſariis.

(*f*) *Exod.* 32. 4. & *Pſal.* 106. 19. 20.
(*g*) *Exod.* 22. 19. *Levit.* 18. 23. & 20. 16.
(*h*) *Exod.* 23. 19. & 34. 26. *Deut.* 14. 21 & 22. 6. & 25. 4. *Pro.* 12. 10.

CAPUT TERTIUM.

De Avibus in Genere.

Avium apud Hebræos *triplex appellatio. Aves à quadrupedibus quid differant. Avium in Scriptura partes, & actiones propriæ ; unde varia Metaphoræ. Aves indigenæ, vel peregrinæ : ſtatariæ, vel migratoriæ : in montibus degentes, aut in convallibus, fontibus, aridis locis, rupibus, macerijs, arboribus, petra fiſſura, templis,* &c. *Avium voces.* Ἡ ἀλεκτοροφωνία. *Avium pluma quàm varia. Aves quando calveſcere, renovari, & plumeſcere dicuntur. Avium volatus, viſus, mores. Rapaces, & rapina obvia : ſolitariæ, & gregariæ : ingenioſæ, & fatuæ. Obiter quid* ματαιότης. *Quædam de pullis ſuis ſolliciæ, quædam etiam de alienis, quadam propriæ neglectum. Aves oblivioſæ. Quam diverſus avium victus. Quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum ſanguinem ſorbent. Quanam aquila cadaveribus inhiet. De avibus per Legem conceſſis, aut prohibitis. Aves ad luſum exquiſitæ. Avium uſus in aucupio.* In avibus cœli ludere *quid ſit* Baruch. 3. v. 17. *Veſtes ex avium plumis. Plumariæ opus aliud. Aves etiam ad auguria, & auſpicia, ſed per ſuperſtitionem, adhibita.* Chaldæis *augurari cur* טיר. Arabes *augurium peritiſſimi. De augurio quid* Hebræi. Hebræum *augurandi verbum* נחש *cur à ſerpente ductum. Multa de* ἐφιαλτείᾳ.

Avis *Hebræum* nomen eſt triplex. Primum עוף eſt *à volando :* Secundum צפור *ab aurora :* Tertium עיט *ab involando*, vel *ſtrependo.* Sed horum ultimum ſolis rapacibus tribuitur, quos à *calcando* דורסים vocant *Hebræi* recentiores, & *Græci* ab uncis unguibus γαμψωνύχων. Priora duo toti avium generi conveniunt. Falluntur enim, qui ſolas aviculas צפורים dici putant, ut docebitur in capite *De Paſſere.*

Avis eſt animal bipes, alatum, & plumigerum. A quadrupede plurimum differt, cùm neque pilos habeat, neque labra, neque dentes, neque cornua, neque pedes anteriores : ſed נוצה *plumam* pro pilis, & מוקד *roſtrum* pro labris & dentibus, & כנפים *alas* pro pectibus anterioribus, & pro cornibus nonnulla כרבלה *criſtam.* Etiam avibus cilia deſunt, & ſupercilia, & nares, & auriculæ. Buboni, & otidi plumæ ſunt velut aures ; cæteris cavernæ ad auditum. Intus neque renes habent, neque veſicam ; adeoque lotium, & ſtercus unico meatu excernunt. Quod in pecude eſt קבורה *rumen*, vel οἰσοφάγος, *gula*, *Deuter.* 18. *v.* 3. id in ave eſt מראה πτίλοος, *ingluvies*, *Lev.* 1. *v.* 16. Ibidem נוצה, ut quidam volunt, eſt avis ventriculus, quem in aliis animalibus *Hebræi* vocant כרש ex *Jerem.* 51. *verſ.* 34. De partibus avium Scriptura plura non habet. Neque enim iis aſſentior, qui *Levit.* 11. *v.* 19. דוכיפת exponunt avem διλοφον, ſive *duplici criſtâ*, & *Jerem.* 12. *verſ.* 9. עיט צבוע *avem degeneram.*

Avium actiones propriæ ſunt עוף *volare*, *Gen.* 1. *v.* 20. טוש *volare* item, *Job.* 9. *v.* 26. ſed ex uſu linguæ *Chaldeæ* ; נדד *volitare, divagari*, Prov. 26. *v.* 2. צרר *avolare*, Jerem. 48. *v.* 9. דאר *volare cum impetu*, Deut. 28. *v.* 49 העיט *involare, irruere* 1 Sam. 14. *v.* 32. נדד כנף *alam movere*, Eſ. 10. *v.* 14. האבר *plumeſcere*, Job. 39. *v.* 29. נקר *roſtro perfodere*, Prov. 30. *v.* 17. קנן *nidificare*, Pſal. 104. *v.* 17. רגר *ova fovenda congregare*, Jerem. 17. *v.* 11. בקע *excludere*, Eſ. 34. 15. העיר קנו *pullitiem ſuam excutere*, Deut. 32. 11. פרש כנפיו *ſuper pullos ſuos motitare ſe*, על גוזליו רחף *alas expandere*, לקח ונשא על אברותיו *accipere & portare ſuper alas ſuas*, ibidem. Unde variæ Metaphoræ, ut cùm dicitur *Deus volâſſe ſuper alis ventis*, Pſal. 18. *v.* 11. & *ſuſtuliſſe* Iſraëlem *tanquam alis aquilarum*, Exod. 19. *v.* 4. Et Chriſtus *voluiſſe congregare* Judæos *quemadmodum gallina pullitiem ſuam ſub alas*, Luc. 13. 34. Et, in Creatione, Dei Spiritus *motitâſſe ſe ſuper faciem aquarum*, Gen. 1. *v.* 2. nempe ut incubatione ſuâ vim vivificam aquis inderet, ut ex iis cætera emergerent.

Avium eadem ferè diſcrimina, quæ quadrupedum. Ratione loci, vel indigenæ ſunt, vel peregrinæ. Sic 1 *Reg.* 10. *v.* 22. in *Paleſtinam* תוכיים *pavones* deferebantur ex *Tharſis.* Et 1 *Reg. v.* 23. ברבורים *barburim* ex *Barbaria*, ut multis placet ; quibus tamen ſuffragium noſtrum non addimus.

Rurſus aliæ aves ſtatariæ ſunt, ut ita dicam, quæ non longè recedunt à nido ſuo, *Prov.* 27. *v.* 8. Aliæ migratoriæ, quæ conferto agmine ſedes mutant certâ anni tempeſtate ; ut ciconia, & grus, & turtur, & hirundo, *Jerem.* 8. *v.* 7. & *Cant.* 2. 12. Item aliæ montibus gaudent, *Pſal.* 50. *v.* 11. aliæ convallibus, *Ezech.* 7. *v.* 16. Quædam ſectantur fontes, *Pſal.* 104. *v.* 12. aliæ in aridis locis libentius commorantur, *Sophon.* 2. *v.* 13. 14. Aquila in arduis, atque inacceſſis rupibus. *Job.* 39. *v.* 31. Pelecanus in deſerto, nycticorax in macerijs degit, bubo in tectis ululat, *Pſal.* 107. *v.* 7. 8. Ciconiæ domus ſunt abietes, *Pſal.* 104. *v.* 17. Columba nidificat in fiſſuris petræ, *Cant.* 2. *v.* 14. aut in lateribus hiatûs cavi, *Jerem.* 48. *v.* 28. דרור columba fera in templis, & circum altaria, *Pſal.* 84. *v.* 4.

Voces avium propè ſunt innumeræ, quas edi dicit *Pſaltes* כבין עפאים *Pſal.* 104. *v.* 12. id eſt, περὶ ἀμφιλαφεῖς κλάδους, *circa condenſos ramos*, ut interpretatur auctor libri *Sapientiæ* cap. 17. *v.* 18. Sic columbæ proprium הגה *Eſa.* 59. *v.* 11. gruis, & hirundinis, צפצף *Eſa.* 38. *v.* 14. & ſtruthionis אבל *Mich.* 1. *v.* 8. *Romani* columbam *gemere* dicunt, gruem *grunire*, *ſtrutionem* hirundinem. De ſtruthionis voce apud illos nil quicquam legi. In *Eccleſiaſte* narratur ſenex ſurgere *ad vocem avis*, ſive aviculas intelligas, quæ ſummo manè cantillant, aut matutinam avem, id eſt, gallum, qui ante lucem cantu homines ad laborem excitat : unde vocatur tempus illud ἡ ἀλεκτοροφωνία, *gallicinium*, Marc. 13. *v.* 35. Quo referunt hæc *Jobi* cap. 38. *v.* 36. מי נתן לשכוי בינה *Quis gallo dedit intelligentiam?* Ita enim reddit *Hieronymus* poſt veteres *Hebræos* : ſed quàm verè neſcio.

Plumis, & coloribus avium nihil eſt diverſius. In corvo laudatur nigredo, *Cant.* 5. *v.* 11. In ſtruthionibus ala עלסה læta, & quaſi exultabunda, *Job* 39. *v.* 16. In columbis alæ teſtæ argento, & pennæ fulvo auro, *Pſ.* 68. *v.* 14. In aquila plumæ copia, & colores interſtincti tanquam opere *Phrygionico*, Ezech. 17. *v.* 3. Sed hæc deſcriptio propriè pertinet ad majorem illam aquilam, quam ab auri fulgore, & maculis aſperſis, *Chryſaetum*, & ſtellarem *Græci* appellant. *Ælianus, Hiſt.* lib. 2. cap. 33. Ὄνομα δὲ τῶν χρυσαέτων ἴδιον, ἄλλοι δὲ ἀστέριαν, μαίους δὲ ἀλατοὺς ἔνιοι πεπίστευκαν. Et *Propheta* quo loco diximus, *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis, plenâ plumâ, in qua* הרקמא Phrygionicum *opus.*

Aves *Hebræis* calveſcere dicuntur, cùm deplumes fiunt ; & renovari, vel plumeſcere, cùm plumæ redintegrantur. Hinc, *Mich.* 1. *v.* 16. *Dilata calvitium tuum ſicut aquila.* Et *Pſal.* 103. *v.* 5. *Renovabitur, ut aquilæ, juven-*

jus cursus tua: id est, ut aquila renovatur, cùm post ψίλωσιν novæ plumæ succrescunt. Eodem pertinet illud Esa. 40. 31. *Sperantibus in Dominum instaurabuntur vires: Ascendent* (succrescent) *penna sicut aquilæ.* Et Job. 39. 29. *Nunquid ex intelligentia tua* אבר *plumescit accipiter?*

In avibus præcipuè spectatur volatûs celeritas. Hęc in columba magna est, *Ps.* 55. 7. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, ut volem?* Sed in aquila multò maxima. Quò hęc Scripturæ loca pertinent; *Leviores erant aquilis*, de *Saule*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Aquilis cœli leviores sunt, qui persequuntur nos*, de *Assyriis*, *Thren.* 4. 19. *Volabunt, ut aquila, quæ festinat ad cibum*, de iisdem, *Hab.* 1. 8. Ita *Job.* 9. 26. rapidè decurrentis ævi spatia, & *Prov.* 23. 5. fluxæ opes & instabiles cum aquila volante conferuntur. Proinde curſori, qui somniaverat se aquilam esse factum, respondit interpres, *Vicisti, ipsâ enim ave velat nulla vehementius.* Ita ex *Chrysippo Cicero* lib. 2. *de Divinatione.* Tamen *Arabes* hîc immodici, apud quos aquila est

أشد الطير طيرانا
واقوي جناحا حتي انه ليطير ما بين
المشرق والمغرب في يوم واحد

avis, quæ velocissima

transit, & alis valet plurimum, ita ut locorum quicquid est inter ortum & occasum uno die pervolet. Ita habetur in *Damire.*

Eadem avis non minus visu quàm volatu pollet, quod suo loco probamus ex *Homero*, & aliis. Itaque aquila dicitur putatur ab acumine visûs. Et *Job.* 39. 32. è summa rupe cibum explorare legitur oculis procul prospicientibus. A quo ipso scriptore ab oculorum præstantia sic commendatur: *avis* אזיה *aja*, Job. 28. 7. *Semita, quam non novit avis, neque contuitus est* עין איה *oculus aja.* Et alii *vulturem*, alii *milvum*, nos *æsalonem* intelligimus, avem perspicacissimam, nisi nos fallant Poetæ *Arabum*, quos alibi citabimus. Aliud respexit *Solomon*, cùm columbarum oculos sponsæ tribuit, *Cantic.* 1. 15. nempe blandos illi esse oculos, & castos, & simplices: neque enim columbas quisquam laudavit ab oculorum acumine.

Ad avium mores pertinet, quòd alia est עיט, *rapax*, *Esa.* 18. 6. alia rapinæ patet. Alia solitaria est, *Ps.* 102. 8. alia ad sui similes divertit, *Eccles.* 27. 10. Alia ingenio pollet, ut gallus, *Job* 38. 36. (si verè de gallo ibi res est) alia fatua est, & simplex, ut columba, *Os.* 7. 11. *Matth.* 10. 16. & κίτφος, *cephus*, lari species, avis stolidissima, quę spumę aviditate nullo negotio capitur. Unde ὁ κίτφος, idem quod *ô fatuo*, apud *Aristophanem* in *Plute*: & in *Græca* versione, *Prov.* 7. 22. κιτφωθεὶς *seductus, ineptus, infatuatus*, ut ab *Hesychio* rectè explicatur.

Sobolis curam quod attinet; nonnullæ aves de pullis suis valde sunt sollicitæ, ut aquila, *Deut.* 32. 11. & gallina, *Matth.* 23. 37. Quędam etiam de alienis, ut קורא gallinaginis species in *Arabia*, quæ *fovet qua non peperit*, *Jer.* 17. 11. Aliis contra tanta est crudelitas insita, ut vel proprios fœtus negligant. Quod de struthione legere est *Job.* 39. 17. Unde est, quòd *Jeremias Thren.* 4. 3. matres immisericordes confert cum struthionibus. *Etiam*, inquit, *cete mammam denudant, ut lactent catulos suos: sed filia populi mei crudelis est ut struthiones deserti.* Neque *Arabes* id latuit. *Damir*,

فمتي وجدت بيضا نعامة
اخري تحضنه وتنسي بيضها ولعلها ان
تصاد فلا ترجع اليه ولهذا توصف بالحمق
ويضرب بها المثل في ذلك

Cum reperit ovum struthionis alterius, fovet illud, & proprio oblivisciture.

Quin si quis eam venetur, ad illud non regreditur amplius, unde est, quòd stulta describitur, atque illam ferit de eo Proverbium: nempe احمق من النعامة *Struthione stultior.* Ibidem enim id legitur inter Adagia de struthione. Quibus mirè illustratur *Jobi* locus, quem indicavi; *Derelinquit in terra ova sua, & super pulverem calefacit ea: Et oblivisciture, quòd pes illa comprimet, & fera agri ea conculcabit. Dura est erga pullos suos, ac si non essent sui. Frustra laborat, absque timore est: Quia privavit eam Deus sapientiâ, nec impertitus est ei intelligentiam.* Quòd corvus à *Noacho* emissus in arcam non est reversus, corvum etiam suadet avem esse oblivioſam, ut à *Servio* est observatum, cujus verba sunt in lib. 1. *Georg.* Plinius in Naturali Historia *dicit corvos oblivioſos esse, & plerumque minimè ad nidos suos reverti.* Sed hęc in *Plinio* frustrà quæras.

Non eadem est victûs ratio. Quædam enim carne vescuntur, ut עיט, id est, *rapaces* aves, *Gen.* 15. 11. Quędam pane, *Gen.* 40. 17. vel frugibus, *Matth.* 13. 4. Quędam sunt omnivoræ, ut corvus, cui & caro cibus est, *Prov.* 30. 17. & fruges terræ, *Luc.* 12. 14. *Macrobius* lib. 7. *Saturnal. Corvos videmus omnibus vesci cadaveribus, universisque animalibus insidiari.* Inter aves carnivoras cadaver aquila non attingit, si *Oppiano* & *Tzetzi* fides. Et eandem esse πάμφαγον ἄπεπτον omnino potûs expertem asserit *Aristoteles Histor.* lib. 8. cap. 3. & 18. Ita etiam plures alii. Tamen *Job* 39. 33. *Pulli ejus sorbent sanguinem, & ubi sunt cadavera illic est.* Et *Christus.* Matth. 24. 28. *Ubicunque fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilæ.* Seu utut ab aquæ potu aquilæ abstineant, gaudent tamen sorptu sanguinis, quod *Oppianum* non fugit. Neque à cadaveribus omnes abhorrent: cùm in aquilarum genere percnopterus à *Philosopho* describatur καπόφαγον, καὶ τὰ τεθνεῶτα φίλον, *malis victûs, & exanima ferens corpora*; *Histor.* lib. 9. cap. 32. Itaque in *Arabum* scriptis nihil tam frequens, quàm aquilas carne morticina vesci, ut alibi docebitur. Et *Leo Africanus* disertis verbis, *Nesir* (id est, *aquila*) *inter volandum adeò excelsè in aerem se attollit, ut conspici nequeat, &, si quod animal mortuum videat, subitò se demittit.*

Supereſt ut de avium usu dicamus, qui est multiplex. Quædam enim est avis אשר יאכל, *qua comeditur*, Lev. 17. 13. nempe *lucitè*, ut *Jonathan*, & *Vulgatus*, & *Arabs Parisiensis* editionis, rectè explicant. Immundarum enim avium esus in Lege prohibebatur, *Deut.* 14. 12. In quo numero computat *Moses*, 1. Rapaces & carnivoras, ut aquilam, ossifragam, melanæetum, accipitrem, milvum, vulturem, corvum. 2. Nocturnas, ut bubonem, noctuam, vespertilionem. 3. Lacustres, & riparias, ut larum, ardeam, catarrhactem, pelecanum, onocrotalum. 4. Struthiocamelos, qui à terra non extolluntur. 5. Et upupam, quæ in sepulchris, & stercore jugiter manet. At mundæ, putà gallinæ, 1 *Reg.* 4. 23. columbæ, turtures, passeres, coturnices, *Num.* 11. 31. non in cibis modò, sed in sacrificiis concessæ, *Gen.* 8. 20. Ingluvie tamen & ventriculo priùs ablatis, ut oblatio esset purior, *Levit.* 1. 14. 16. In cibos porrò præter carnem, *Num.* 11. *v.* 18. & ova, *Job* 6. *v.* 6. etiam stercora expetita fuisse in extrema fame colligitur ex 2 *Reg.* 6. *v.* 25. ubi quarta pars cabi חריונים seu stercoris columbarum in obsessa *Samaria* venisse legitur quinque siclis. Sed nos ibi loci חריונים multò aliter interpretamur.

Aves quoque ad lusum & oblectationem exquiruntur, à pueris maximè, & à puellis. Quò respiciens divinus vates de crocodilo dicit, *Job* 40. *v.* 24. *An ludes eo tanquam passere, & ligabis eum puellis tuis?* Nempe ut eo sese oblectent, quomodo si passerculus esset ad manum. Quale illud *Catullianum*,

Passer, delicia mea puellæ,
Quicum ludere, &c.

Et *Plautus* in *Captivis*,

Quæ

— *Quaſi patriciis pueris aut monedula,*
Aut anates, aut coturnices darentur, quicum luſitent.

Proferuntur alibi loci ſimiles ex *Arnobio*, *Plauto*, & *Arabum* Poëtis.

Alius avium uſus eſt in aucupiis: quam ad rem *Sirachidæ* inſignis locus eſt, *Eccleſ.* 11. 31. *Ut perdix venator in cavea, κίρδιξ θηρευτὴς ἐν καυλῷ, ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum. Perdix venator*, id eſt, perdix cicur, qui feros perdices ſuis artibus in caveam, aut laqueos illicit. Sic *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 8. τὸν θηρευτὴν κίρδικα ἐν τοῖς καυλοῖς venatorem perdicem in cavea captum feros perdices ſubagitare, pulſare, & contumelia afficere obſervat: quod ſuo loco pluribus explicabimus.

Sunt qui ad artificium venandi, vel aucupandi per accipitres, referunt hæc verba libri *Baruch.* 3. 16. 17. *Ubi ſunt principes gentium; qui dominantur ſuper beſtias? qui in avibus cæli ludunt?* Ac ſi ludere in avibus ſit idem, quod iis uti ad venationem, & aucupium. Quod mihi minimè probatur, quia eo loco *ludere* eſt *illudere*. *Græcè* enim eſt ἐμπαίζοντες, quod ad ludum non pertinet, ſed ad contumeliam. Nempe *dominari ſuper beſtias*, & *illudere avibus*, eo loco ſunt parallela. Quia tyrannicum imperium, quale in bruta exercemus, adjunctam habet illuſionem. Ideo *Vulgatus* interpres, *Exod.* 1. 13. *Affligebant illudentes*, pro eo quod eſt in *Hebræo*, *Servire fecerunt in asperitate.* Contra, *Hab.* 1. 10. *De regibus triumphabit*, ubi *Hebræa* habent במלכים יתקלס *Regibus illudet*, quaſi hæc ſint ἰσοδύναμα. Tacco illud aucupii genus aliquot demum à *Chriſto* nato ſæculis uſurpari cœpiſſe, ut docemus in Accipitre.

Addo etiam avium plumas in veſtium uſum texi. *Senecæ* Epiſt. 90. *Non corticibus arborum pleræque gentes tegunt corpora? Non avium pluma in uſum veſtis conferuntur?* Nonnius, *Plumatile, aut clavatum, aut ex plumis factum.* Hujus texturæ primus inventor traditur eſſe *Philoctetes*, qui in inſula *Lemno* diu verſatus in ſumma rerum omnium inopia, avium quas configebat carnibus veſcebatur, & plumis induebatur. *Q. Smyrnæus*, lib. 9. verſ. 356.

— ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ
Οἰωνῶν πίλοιὰ πολλὰ πυκὶ λοχίζετι πίπτον.
Ἕλκε δ' οἱ ἐνίφαντο πυκὶ χρὶ, χείματ@· ἄλκαρ Ἀυγαλέης.

— *Plurima circum*
Pluma avium ſtrata in thalamis hinc inde jacebat:
Pars conſuta grave à pallenti corpore frigus
Arcebat.

(a) *Conſtruct. De dict. Nor. c. 28.* *Accius* Poëta *Tragicus* in *Philoctete*, (a)

Pro veſte pennis membra textis contegit.

(b) *Varro De Ling. Lat. lib 5.* Item, (b)

— *ingemiſcimus,*
Quod hæc pennigero, non arminero in corpore
Exerceantur tela.

Quem *Accii* locum citat *Cicero*, *Epiſt.* 33. lib. 7. Et ad priorem ſic idem alludit lib. 5. *De Finibus*, Philoctetes, *in apud* Accium *eſt*, *pennarum contextu corpori tegumenta faciebat.* Hanc induſtriam aucupes imitati, teſte *Plutarcho*, (c) Πτηνοσοὶ ἁμπίσχονται χιτῶνα ἐκ νήσους, ἄγραις ἐπιχειρῆντες ἐρίθοις. *Plumeis integuntur veſtibus, cum avium venationes aggrediuntur*, ut aves hac ſpecie deluſæ incautius accedant. Idem referunt (d) *Diodorus*, & (e) *Strabo* quo loco agunt de ſtruthionum aucupio. Sed & res ceſſit in luxum, quo pertinent hæc *Prudentii*, (f)

(c) *Lib. 1. De ſort. vel vert. Alex.*
(d) *Lib. 3.*
(e) *Lib. 16.*
(f) *Hamartig. verſ. 358.*

— *hunc videas laſcivas propere curſu*
Venantem tunicas, avium quoque verſicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

Et vero vix quicquam eſt hoc artificio mirabilius, quod multis ab hinc ſæculis inexcogitatum *Americanorum* opera incipit reviviſcere, apud quos reperire eſt veſtes ex avium plumis contextas incredibili ſolertia; ut multis probat *Fullerus* ex *Corteſio*, & aliis; *Miſcellan.* lib. 1. cap. 20.

An harum veſtium artifices à *Vulgato* Interprete deſignantur, quoties *plumariorum*, aut *plumarii operis* in *Exodo* meminit? Ita definunt *Fullerus*, & *Scaliger* in *Varronem*. Nos *plumaris* vocem putamus patere latius; quia reſpondet *Hebræis* רקם & חשב quarum prior *acupictorem* propriè ſignificat, poſterior *polymitarium*, neutra *plumarum textorem*. Itaque alibi *Vulgatus* חשב *polymitarium* explicat, & רקמות *polymitaria*, *ſcutulata*, *diſcoloria*, *multicoloria*, nusquam *plumea*, aut *ex plumis contexta* veſtimenta. Quod ſi *plumarius* is ſit, qui aulæa, aut veſtes texit ex plumis, cur *Exod.* 35. 35. opera plumarii texi dicuntur non de pluma, ſed *de hyacintho, ac purpura, coccoque, & byſſo?* Cui ſimile eſt, quod *Exod.* 39. 23. fit *Aaroni* cingulum *de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tinctо arte plumarii.* Ut artem plumariam verſari palam ſit in textura byſſi, purpuræ, &c. non plumarum. Cur ergo plumaria dicta? Quia, ut recte (g) *Turnebus*, ſpecies quædam eſt ſolerter acupingendi, cum clavi, aut patagia, aut ſegmenta, aut ſcutulæ, aut teſſellæ, ſic aliæ aliis in veſte ſuper aſſuuntur, ut plumam avium referant, &c. Aut cum, ſine aſſumento, acupingendo plumæ avium referuntur. Neque aliud in *Plauti* Epidico *cumatile, aut plumatile.* Unde *Nonnus*, *Veſtis plumatilis eſt clavata, aut ex clavis facta.* Et *Vopiſcus* in *Carino*, *Quid lineas peritas Ægypto loquar? Quid* Tyro, & Sidone, *tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumands difficultate pernobiles?* Et in *Gloſſario plumarius* eſt ποικίλτης, qua voce *Hebraum* רוקם *rokem* (unde *Hiſp. recamar*, & *Ital. ricamare*) Seniores ubique reſidunt. Et apud *Theodoretum* in 2 *Reg. Quæſt.* 28. כתנת פסים ὁ μὲν Ἀκύλας χιτῶνα παρηυτὸν ἑρμηνεύων ἀντὶ τῆ παρηυτὸς ὀνοφερμένος ἔχοντα, εἰ νῦν δὲ ἀντὶ καλεῖ πλουμαρικήν. Aquila *quidem tunicam carptam interpretatus eſt, tanquam frenum habentem intertextos, quod hodie Plumaricum vocant.*

(g) *Lib. 28. cap. 25.*

Quin bracteolis aureis, quibus arma, vel veſtes interſpersæ, *plumarum* nomen inditum propter ſimilitudinem. *Græci* recentiores πλουμία vocant. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Χιτῶν ἐκ μεταξῆς ἐγκαλλωπίζεται χρυσοῦς, πανταχόθεν ἀραιορραφίοις (lege ἀραιορραφίαις) ἃ δὴ τετμῆσθαι πλουμία καλεῖ. *Tunicæ ex ſerico aureis bracteis undique exornatæ quas Plumas vocare ſolent.* Faſti Siculi, Στιχάριον ἔχον χρυσᾶ πλουμία βασιλικά. *Tunica regio more (plumas* five *bracteas) aureas habens.* Unde *Lucanus* lib. 10.

Pars auro plumam nitet, pars ignea cocco,
Ut mos eſt Phariis *miſcendi tincta telis.*

Et *Virgilius Æn.* lib. 11.

Spumantemque agitabat equum, quem pellis aheneis
In plumam ſquamis auroque inſerta tegebat.

Nota *aheneis in plumam ſquamis*, id eſt, æreis bracteis in plumarum, aut ſquamarum ſimilitudinem. Ad quem locum *Servius* ex *Salluſtio*, *Equis parva operimenta erant, quæ limbo ferreo laminis in modum plumæ adnexuerant.* Tales loricæ plumatæ, de quibus *Juſtinus* lib. 41. ubi de *Parthis*, *Munimentum ipſis, equiſque lorica plumata ſunt: quæ utrumque toto corpore tegunt.* Et *Ammianus*, ubi de iiſdem *lib.* 24. Romani *hoſtem undique laminis ferreis in modum vernis plumæ contectum*, &c. *laceſſebant.* Quomodo de *Sarmatis*, & *Quadis* idem habet lib. 17. *Loricæ ex cornibus raſis, & levigatis plumarum in ſpeciem, indumentis innexa.* Inde lux *Statio* lib. 4. *Theb.* verſ. 268.

— *aſpera plumis*
Terga Cydonea *corythos arundine pulſat.*

Et lib. 11. verſ. 543.

— *alteque enſem germano in corpore preſſit,*
Quà male jam plumis imus tegit inguina thorax.

Non tam avium uſus eſt, quam turpiſſimus abuſus

ex superstitione invectus, tota augurum disciplina, qui vel ex garritu oscinum, vel ex volatu præpetum, vel ex pullorum pastu, & tripudio, futura conjectabant. Sive credas avibus id à natura fuisse inditum, ut futura præsagirent: quomodo augur *Amphiaraus* apud *Statium*, lib. 3. *Theb.* vers. 481.

— mirum unde, sed olim
Hic honor alitibus: superas cum conderet aulas
Sic dedit, effusum Chaos in nova semina texens:
Seu quia mutatæ, nostraque ab origine versis
Corporibus subiere Notos, seu purior axis,
Amotumque nefas, & rarum infistere terris
Vera docent.

Sive putentur aves, licet futuri nesciæ, tamen à Deo sic dirigi, ut per illas admoneamur. Quo faciunt hæc *Ovidii* lib. 6. *Fast.* vers. 763.

Sunt tibi Flaminius, Trasimenaque *littora testes*
Per volucres aquam multa monere Deum.

Et *Quintus Ciceronis* apud *Tullium* lib. 1. *De Divinat. Eademque efficit in avibus divina mens: ut tum huc, tum illuc volent alites; tum in hac tum in illa parte se occultent; tum à dextra, tum à sinistra parte canant oscines.* Et *Ammianus* lib. 21. *Augurii, & auspicii non volucrum arbitrio futura aescientium colliguntur (nec enim hoc vel inspexeas quisquam dixerit) sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum fanans, aut prætervolans pinna turbido meatu, vel lœva, futura præmonstret.* Sed utramque sententiam merito refellit *Cicero*, *De Divinat.* lib. 2.

Augurium nemo est, qui nesciat ab *avium garritu* dici, & *Auspicium* ab *avibus specundis*, quia prisci augures dicebantur *avem specere*, id est, aspicere, & contemplari, ut habetur apud (*b*) *Varronem*. Ita *Græcis* ἐμπυρομαντεία, ἀρτεμιδομαντεία, ἀρτεμιδομαντεία sunt voces notissimæ originis. At quorsum עוף est *augurari*, & עוף *augurium* passim apud *Hebræos*, & in *Chaldæis* Paraphrasibus *Jonathanis* & *Jerusalem? R. Salomo*, *Kimchius*, *Nathan*, & *Elias* recte observant ex *Arabismo* id esse sumptum. طير est *avis*. Unde in *Arabico Arabice* rumirum *Pentateucho Parisiis* nuper edito طيرة (*i*) est augurium, تطير (*k*) *augurari*, & متطير (*l*) *augur*. Cum enim, *Ciceroni* teste lib. 1. *De Divinat.* Arabes *avium significationibus plurimum obtemperent*, &, *quod pastu pecudum maximè vescuntur, campos, & montes, hyemis, & æstatis peragrantes, propterea facilius canum avium, & volatus notaverint.* Inde factum, ut artis vocabula simul cum ipsa arte ad vicinos populos ab iis sint propagata. Huc facit quod in *Philostrato* (*m*) *Apollonius* τὸ Ἀράβιον τρίτον ἐς ξύνεσιν τῶν ζώων φασὶν ἀλλὰ θεοῦ ἕμαλε δὲ τῶν διὰ τυτασὶ τὸ Ἀραβίων πορνοβοσκῶ, ἄριστα γινωσκόντων τὰ ἀυτὸ, καὶ πραττόντων. ἴσι γὰρ τὸ Ἀραβίων ἔθη κοινὰ, καὶ τὸ ὀρνίθων ἀκούειν μαντευομένων, ὀπόσα οἱ χρησμοί. Arabum *more voces brutorum animalium cognoscere assuevit, hoc edoctus cum* Arabum *peragraret.* *Apud* Arabes *enim id receptum est, ut ab avibus, non secus atque ab oraculis, addiscant qua futura sunt.* Et in *Porphyrio* lib. 3. *De abstin. anim.* Ἀραβες πορώνων ἀκούσι Arabes *corvos intelligunt.* Proinde *Damir*, ubi de corvo, الغرب تتبشام به الزلك اشتقوا من اسمه الغربة والاغتراب والغريب Arabes *eum habent pro ave inauspicata, atque idee ex ejus nomine voces derivarunt, qua calamitatem, & exitium, & peregrinum sonant.* Item, قال صاحب المجالسة شمي غراب البين لانه جان عب نوح عليه السلام لما وجهه لينظر الي الما فزهب ولم يرجع ولزلك تشاموا به *Dixit auctor libri, cui titulus est* Mugialisa (id est, *Confessus*) *corvum alio nomine vocari Albain* (id est, *avem separationis*) *qua separatus est à* Noa, *super quem pax, cum missi illum, ut observaret aquas, & abiit, & non reversus est. Unde est, quod illum habent pro ave infaustis ominis.* Ibidem, اذا صاح الغراب مرتين هو شر واذا صاح ثالث مرات فهو خير علي قدر وعدد الحروف *Cum corvus bis crocitat, malum est omen; sed, cum ter crocitat, bonum est omen, pro literarum proportione, & numero.* Nempe شر, id est, *malum*, vox est bilitera, sed خير id est, *bonum*, trilitera. Ibidem, التطير اصله من الطير اذا مر شانح وبارح وقعيد وناطح *Vox* تطير (id est, *augurium*) *derivatur à voce* طير (quæ est *avis*) *prout & Sanich, & Barich, & Kaid, & Natich.* Hæ voces sunt augurales, quarum *Sanich* est avis, quæ venit à parte sinistra, alii شاخ *Sacchin* vocant, quod boni est ominis: At mali ominis est *Barich*, id est, quæ volat à dextra parte. *Kaid* dicitur, quæ est retro: & *Natich*, quæ est obvia. Quæ obiter huc attulimus, tanquam veteris artis reliquias, scriptis *Arabum* hodieque interspersas.

In *Hebræo* Scripturæ textu etiam vocem נחש ad augurii referunt plerique Interpretes. Hinc *Levit.* 19. 26. לא תנחשו *Græci* reddunt Οὐκ οἰωνιεῖσθε, Vulgatus *Non augurabimini*, Arabs لا تقطيروا, & *Syrus* ܠܐ ܢܚܫܘܢ ܟܢܚܫ *Non augurabimini as in animals alate:* omnes eodem sensu. Neque aliter *Jonathan* & *Jerosolymitanus* Interpres. Et *Salomo* in hunc locum ait de iis agi, qui augurantur בעוף פתו נפלה מפיו *per avem, ex cujus ore cibus decidit*, id est per avium tripudium. Ita enim *Cicero* lib. 2. *De Divinat. Quia, cum pascuntur aves, necesse est aliquid ex ore cadere, & terram pavire, Terripavium primò, post Terripudium dictum est, hoc quidem jam Tripudium dicitur. Cum igitur offa jam cecidit ex ore pulli, tum auspicanti tripudium solistimum nuntiant.* Itaque in *Baal Hatturim*, Commentatore *Cabalistico* מנחש במשי נפלה חתיכה שלי *ex ore meo cecidit frustum meum.* Et in *Gerundensi* מנחש est *qui considerat aves in alis, aut ia garritu, sicut scriptum est*, Eccles. 10. vers. 20. *Avis cœli proferet vocem, & ales indicabit rem.* Quod sumptum est ex *Vajekra Rabba*, cap. 32. ubi quidam *R. Jeremias Eleazari* filius locum illum *Ecclesiastis* absurdè refert לחכמרת טירין *ad scientiam augurorum.* Tale est, quod de *Salomone* Rege scribit *R. Salomo* in 2 *Chron.* 9. v. 4. וחכם הירה בטיר כך כתוב בפסיקתא *Etiam augurorum erat peritus, ita scribitur in* Pesiktha. Et in 2 *Reg.* 3. v. 15. שומע שוף מצפצף ומבין לשונו *Audiens garrientem avem, intelligebat linguam ejus.* Nempe 1 *Reg.* 4. 30. *Salomon* legitur fuisse doctus supra omnes filios *Kedem*, seu *Orientis.* Porro *in verbis Patrum scriptum habetur: Qua fuit sententia filiorum* Kedem? *Quod erant periti fidei-*

(*b*) *De Ling. Lat. lib. 5.*

(*i*) *Num.* 23. 23.
(*k*) *Levit.* 19. 26.
(*l*) *Deut.* 18. 10.

(*m*) *Lib. 1. cap. 14.*

rum,

rum ועונים בעיר *& verſari in auguriis*, id eſt, בלשון העופות *in lingua avium*. Ita in eum locum *Kimchius*: ſine dubio ex *Midbar Rabba* cap. 19. ubi hæc leguntur ferè totidem verbis.

Interim nullus capio, cur *Hebræum* verbum נחש, quod à ſerpentibus duci palàm eſt, potiùs ad ἐρπυσματογνώμας referant Interpretes, quàm ad οἰωνισμούς, cujus exempla paſſim extant. Sic *Iliad.* lib. 2. *Calchas*, viſo dracone, qui octo paſſeres cum matre devoravit, belli *Trojani* annos auguratus eſt. *Æneidos* 1 etiam lib. 5. anguis, qui ad *Anchiſæ* tumulum

Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxis,

ſeptem illis gyris, auctore *Servio*, *Æneæ* ſui erroris omen oſtendit. Erroris enim finis fuit illi ſeptimus annus. Ex ex *Hiſtoriis* (a) notum eſt, quid *Tiberio Gracchо* in *Lucania* ſacrificanti portenderint angues duo ex occulto prolapſi, qui repentè, hoſtiæ quam immolaverat adeſo jecinore, in eaſdem latebras ſe retulerunt, & alii duo angues domi comprehenſi, quorum fœminam ille emiſit, occiſo mare. *Sylla* item in 2 agro *Nolano* ante Prætorium immolanti quid ſignificaverit, ab infima ara ſubitò anguis emerſus. Et quid de *Roſcio* puero reſponderint conſulti Haruſpices, cum dormientem illum reperiſſet nutrix ſerpentis amplexu circumplicatum. Atque in genere fuit ominoſum, anguem in tecto conſpici, aut per impluvium decidere de tegulis. *Suidas* de *Telegono*, Πρῶτος ἐφώρα τὸν οἰωνισμὸν, εἶδε γὰρ ἐν τῇ εἰκῇ ἐφάνη γαλῆ ἢ ἔφις, τί δὲ τὸ σημαῖνει. *Primus invenit artem augurandi, cujuſmodi eſt, ſi in tecto muſtela, vel ſerpens apparuit, quid hoc ſignificet.* *Terentius* in *Phormione*,

— *monſtra evenerunt mihi:*
Introiit in ædes ater alvenus canis.
Anguis per impluvium decidit de tegulis.

Aut viam, qua quis iter facturus eſſet, occurſu ſuo quaſi diſſecare, & interrumpere, *Horatius*, lib. 3. *Od.* 27.

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagitta
Terruit mantes.

Ut apud *Heliodorum Calaſiris* πάλιν τι ἢ κατ' ὀδὸν ἐπιπαρατείνεσθαι πρόλεγεν, *impedimentum aliquod in itinere futurum ſignificari prædicebat*, cum crocodilum vidiſſet ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ἐπὶ θάτερα διερπύζοντα, *à dextra parte in alteram reptantem*. Itaque in pedeſtribus auſpiciis ſerpentem recenſet *Feſtus*. *Pedeſtria*, inquit, *auſpicia nominabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, ſerpente*, &c. Et apud *Heſychium* ἐπιστοὶ non modo ſunt eæ aves, à quibus petuntur auſpicia; ſed & ἔφεις *ſerpentes*; & ἐπιστὸς eſt ἔφις *ſerpens*: Ἐπιστικὸς γὰρ λέγεται ὁ τὰς μαντείας τὰς ἀφεὶς ἔχων, ὡς καὶ ἐπιστὸς λόγον. *Serpentes enim ad auguria habere recte dicitur, quos etiam ἐπιστοὺς vocabant.* *Suidas* quoque auguria de ſerpente refert ad ἐπιστικήν. Quin ſerpentes à veteribus credti ſunt inſpirare vaticinandi peritiam. Unde Fabula nata eſt de *Priami* liberis, *Helena & Caſſandra*, quos, in *Thymbræi Apollinis* fano dormientes referunt, ταῖς τῶν ἄφεων γλώτταις τὰς πόρας τῆς αἰσθητηρίου καθαιρομένας μαντικὴν ἔσχε μεταλαβεῖν, *cum illis angues meatus ſenſuum linguis ſuis expurgaſſent, divinandi ſcientiam eſſe conſequutos.* Ita refert *Anticlides* apud *Homeri Scholiaſtem* in *Iliad.* ι. Et de iiſdem *Euripidis Scholiaſtes* in *Hecubam*, Ἐλθόντες ἄφεις καὶ τὰ ὦτα περιλείξαντες αὐτῶν, ὅσας ἀξυνέσεις (malim ἀξυνέσεις) ἐφυλάξαντο, ὡς μόνοις τοῖς τῶν Θεῶν ὠσὶ βυκλὰς, καὶ μάντεσι ἄρρητα ὄντας. *Serpentes, cum acceſſiſſent, & eorum aures circumlinxiſſent, auditum ita exacuerunt, ut Deorum conſilia ſoli audirent, & vates eſſent præſtantiſſimi.* Cui ſimile eſt, quod de *Melampode* referunt multi Scriptores, dracones, ejus aures lambendo, ſermonis avium intellectum illi dediſſe. Vide imprimis *Plinium* lib. 10. c. 49. *Apollodorum* lib. 1. *Biblioth. Scholiaſtem Apollonii* in lib. 1. *Argonaut.* & *Pindari* in *Pythiam* quartam, ubi de dracone in *Alemaonis* clypeo. Pari

(a) *Cicero lib. 1. De Divinat. Val. Max. l. 1 cap. 6.*

ſuperſtitione crediti ſunt idem conſequi qui draconis carnes ederent. *Damir*, cap. ذنين *De dracone*, وفيل ان اليهود ياكلون لحم الذنين فيعلمون بذلك ما تتكلم به الزواب *Etiam dicuntur* Indi *draconis carnes edere, atque ea ratione brutorum ſermones intelligere.* Nempe id ſumptum ex *Philoſtrato* de vita *Apollonii* lib. 3. cap. 3. ubi *Paraca* in *India* urbis incolæ leguntur ζώων ξυνίεναι φθεγγομένων, καὶ βαλαμβάνειν, ὁπόσοις ἐρπύουσι θρέμμασι τὰ μὲν ἀφέσιν, οἱ δὲ ὄφεις, *animalium voces, & mentem intelligere, poſtquam alii cor draconis, alii hepar comederint.* Quod ipſum de *Arabibus* idem aſſerit lib. 1. cap. 14. Unde *Euſebium* in *Hieroclem* lib. 1. Συμβάλλονται δὲ τῶν ἀλόγων, ὁπόσοις μὲν θρασύτητα καρδίας, φασὶν, οἱ δὲ ἧπαρ· *Bruta intelligunt, draconum alii cor, alii jecur depaſti.* Atque hinc colligit *Apollonium*, quamvis, ut *Pythagoræus*, ab eſu carnium abſtinuerit, θρασύτητα καρδίας δοκεῖ, καὶ ἧπατος, κεκτῆσθαι, οἱ δὲ καὶ τὸ παρὰ τούτοις κατωνήρες σοφίας, *draconum cor, & hepar alicubi deguſtaſſe, ut eorum ſapientia particeps ita fieret.* An eodem referendum quod vatum antiquiſſimus *Ophion* (a) dictus eſt, id eſt מנחש *Augur?* Unde eſt, quod Poëta *Nonnus*, *Dionyſ.* lib. 4. ſeptem tabularum meminit ſeptem Planetis cognominum,

(a) *De Ophione vide de Apollon. Argonaut. l. 1. v. 503. Nonn. Dionyſ. l. 22. v. 44. Claudian. De raptu l. 3. v. 348.*

Τεῦξε δὲ ποικίλα πάντα μεμορμένα θεσπεσίοισι
Γράμμασι φοινίσσοντι γύαλα ἰχαίνοντα Ὀφίων.
Quis mundi eventus, & ineluctabile fatum
Purpureis ſculpſiſſe notis memoratur Ophion.

Quin auguriorum præſidem Deum creduntur *Græci* veteres ſerpentis forma coluiſſe, ac proinde *Pythium*, & *Pythonem* dictum; quia פתן *pethen Hebræis* eſt ſerpentis ſpecies. Quid? quod *Python Moſi* eſt אוב *Ob*, voce ab *Ægyptus* ſumpta, quibus *obion* hodieque *ſerpentem* ſonat. Ita habet *Kircheri Nomenclator* cap. 15. *Horus Apollo* ſcribit ὄφεως *Hierogl.* lib. 1. Nempe diabolus eâ forma maximè coli voluit, qua ſeduxit primos homines. Sed de ſerpente plura dicentur capite ſtatim ſequenti.

CAPUT QUARTUM.

De Serpentibus, & cæteris reptilibus, quæ ſanguinem habent.

Reptilia Hebraica *tria nomina*. *Reptilis* Hebræum *nomen quàm latè pateat*. Moſis *reptilia* ἑναίμα *vel* ἄναιμα. *In illis ſerpens: ejus definitio.* נחון gachon, *proprie ſerpentis venter*. *Serpentes non fuit olim quadrupedes, ut volunt. Neceſſaria eſt in ſerpente* ἀκαμψία. *Serpentes quidam ſaltu, alii volatu valent. Caput ſerpentis longè potiſſima pars. Cor capitis vicinum propè in gutture. Serpens quam ſedulo caput ſervet.* Caput *ſerpentis pro veneno in* Sirachide. *Lingua extrema quam tenuis. Cur ſerpens dicatur* bilinguis? *An propter colorem linguæ vibrationem, vel quia linguam habet biſidam; quanquam* Poetæ triſulcam *malint? An hinc maledici lingua triplex in* Sirachide? *Serpentes quidam genuino aculeo, aempe in ore, & in cauda. Sibilus ſerpentis quam exilis. Ejuſdem ſerpentis fragor. Antiqua ſerpentis clamor per totum orbem auditus. Serpentes ubi degant. Iidem* πάμφαγοι. *Pulvis eorum cibus, ut multorum animalium. Serpentis ſenectus. Serpens quomodo* φρυγιοὶ *aut* πάνσεγος. Hebræum שרום *utrumque ſignificat.* Lactius *emendatus. Serpens quam inſidioſus. Prudentia ſerpentis quo-*

mor exempla ex Epiphanio. *Aliud ex* Plinio, & Arabibus. *Item aliud ex* Pſal. 58. 7. *Serpentis agilitas, & infinuatio eodem refertur à nonnullis, ſed præter rem. Cur Deus non ſolum Diabolo, ſed & ſerpenti maledixerit. Serpens homini quam odioſus. Lacertorum genera. Talpa, & mus in reptilibus. Quod ſit μυωπάζειν,* 2 Pet. 1. 9. *Alis à muribus, alis à talpis dedocent, alis ab iis qui nonniſi proxima vident, qui* Græcè *dicuntur μύωπες ſed μυωπάζειν eſt* oculis nictare, & connivere, *ut μύειν, & καμμύειν. Reptilia in cibis.* Candari Ophiophagi. Lacedæmones ὀφιοφάγοι. Comedentes murem, *Eſ.* 66. 7. Hieronymus glires *intelligit. Sed* Jarboa, *ſeu* charogryllus, *muris ſpecies, eſt in* Arabum *cibis. Reptilia non fruſtra, contra* Epicurum. *Deus reptilibus ad panam natus, vel in iis reprimendis virtutem ſuam exeruit.*

Reptile *Hebraïs* רמש *à calcando terram*, & שרץ dicitur *a copia*, & זחל *a tarditate motus*, ut alibi demonſtrabitur. Reptilis nomen, *Gen.* 9. 3. atque alibi non rarò ſumitur pro quovis greſſili. Quandoque quadrupedibus, atque avibus opponitur, ita ut piſces includat, ut *Levit.* 11. 46. & *Rom.* 1 23. Nos huc reptile ſumimus, ut in Scriptura plerumque, pro quovis animali, quod nempe בהלה quadrupes aliquantùm molis, neque avis, neque piſcis eſt. Sic reptilibus accenſet *Moſes* minima quadrupedum, puta murem, & talpas, *Levit.* 11. 29. & exſanguia omnia: ſive ſuper ventrem ſerpant, ut vermes; ſive quadrupeda ſint, ut locuſta; ſive multipeda, ut ſcolopendra, *Lev.* 11. 42. His adde volucria ex verſu 20. quales ſunt, præter locuſtarum nonnullas, muſcæ, papiliones, &c. Itaque ex doctrina *Moſis* reptilium genera duo ſunt: ἔναιμα, ſanguine prædita, ut ſerpentes, mures, & talpæ; & ἄναιμα, exſanguia, ut vermes, & inſecta omnia. In hoc capite de iis ſolum agemus, quæ ſanguinem habent, & de ſerpente maximè.

Serpens eſt ζῶον, ἑρπετὸν, ἕναιμον, φολιδωτὸν: *animal reptile, ſanguine præditum, corticeſtectum.* Hujus propria pars נחש *gachas*, *Gen.* 3. 14. id eſt, venter oblongus, in quem ſerpit. *Philoſophus*, (a) Τὸν ὄφιν κωλῦον ὁ ὄφις ἔχει, ὅτι ἐντὸς ἐστὶν ἐγκεχυμένος. Sunt, qui ſerpentem in Creatione quadrupedem fuiſſe putant, aut ſaltem, draconum inſtar, bipedem, & pertinere ad pœnam, quod hodiè ſerpit in ventrem. At mihi non ſit veriſimile propter peccatum hominis Deum in natura ſerpentis quidquam mutaſſe. Tantum quod erat naturæ ceſſit in pœnam, ut in homine nuditas, & in muliere partus. Neque verò id ſatis certum, draconem ullum eſſe bipedem, aut, quod ait (b) *Plinius*, viſos eſſe ſerpentes pedibus anteriùs. *Auguſtinus* lib. 3. *De Gen. ad lit.* diſerte aſſerit dracones eſſe ſine pedibus. Et *Philoſophus*, in libro *De inceſſu animalium*, multis probat, neque duos neque quatuor pedes poſſe ſerpenti ſufficere propter enormem corporis longitudinem, neque poſſe plures haberi, quia τὸ ἐναίμων μηδὲν ἄνευ τ' ἄνω πλάσεως σημείου γινέσθαι, ἢ τὶ τῶν ἀρίων. Unde neceſſarium eſſe concludit in ſerpente τὸν ἀνωδίαν.

Serpentum quidam ſaltu valent, ut acontias, quem *Eſ.* 34. 15. deſignari nomine קפוז *kippoz* primi animadvertimus, cum eo loco Interpretes quidvis aliud intelligerent. Quidam etiam volatu, ut *Eſ.* 14. 29. שרף מעופף *hydra volans*, quæ veſpertilionum inſtar membranaceas habet alas. שרף cur *hydram* interpreter, ſuo loco ediſſeram.

In maledictione ſerpentis meritò dictum de ſemine mulieris, *Illud conteret tibi caput*, Gen. 3. 15. quia caput eſt in ſerpente longè potiſſima pars, qua illæſa rarò ſuccumbit. *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Dicit autem* Plinius, *ſi credatur, quod ſerpentis caput, etiamſi cum duobus avaſerit digitis, nihilominus vivit. Ælianus* teſte ſcilicet, (c) τὸν καρδίαν κινλόμενον ἐν τῇ φολγῷ, *cor in gutture ſortitus eſt*, in vicinia capitis, cum in cæteris animalibus medium pectus occupet. Unde eſt, quod *Epaminondas*, ut *Thebanos* recta in *Lacedæmonios* agmen impelleret, (d) Μίγνυσι ἰχῶρ τοῖς πολεμίοις ἰδιῶτον ἀνατὸς, ἐμὶ πάντων ἐναντίον τὴν κεφαλὴν ὁ θηρίον συντρέχει, ὅρατε, ἔφη, ὅτι τὸ λοιπὸν ζῶον ἄκρατος ἄχρηστον, ἢ κεφαλῆς ἐστερημένον· ὅτου δ' ἂν τὸν τῆς πολεμίας κεφαλὴν, τὸ λοιπὸν σῶμα τ' ἐνμμένειν ἄχρηστον. *Maximum ſerpentem arreptum oſtendit ipſi, & ejus caput attrito in conſpectu omnium, Videtis, inquit, caput adempto, reliquum corpus eſſe inutile. Ita ſi hoſtium capita, nempe* Laconicum *hoc comriverimus, reliquum corpus ſociorum nullius erit uſus.* Quapropter ſerpens in pugna ferè in eo totus eſt, ut caput periculo eximat, *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 15. Ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάσσει. Et in *Ophiuſa*, *Her.* 37. Ἐν τῷ διώκεσθαι, γινώσκων ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ τυγχάνει, ὅλον τὸ σῶμα διπλώσας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρόκειται μὴ τὸ πρόσθιν ἀνοῖγῃ, παραδίδωσι ἓ τὸ ἄλλο σῶμα. *Ab aliquo appetitus, cum in capite vitam omnem ſuam reſidere ſentiat, toto in caput complicato corpore, cranium quidem ſuum occultat, tradit autem reliquum corpus.* Chryſoſtomus *in* Pſal. 114. Ὁ ὄφις τὸ λοιπὸν σῶμα πρόκειται, ὅτε τὴν κεφαλὴν διαπῶσι. *Serpens reliquum corpus exponis, ut caput conſervet.* Cæſarius, *Dialogo* 4. Quæſt. 192. Ὁ γὰρ ὄφις ὑπὸ βροτῶν δυνάμει παταλιφθεὶς, ὅλον μὲν τῷ πολίντι τὸ σῶμα παρίσταται, τὴν δὲ κεφαλὴν ἄτρωτον φυλᾶν μηχανᾶται. *Serpens enim, ab homine vi correptus, totum quidem corpus percutienti objicit, caput autem illæſum ſervare conatur.* Iſidorus Peluſiota, *lib.* 1. *Epiſt.* 126. Ὅσαις γὰρ αἱ πτισσόσεις τοῦ πλαγίου ὁ ὄφις ἐνέχεται, τὸν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀζήμιον. *Quibuſcunque enim caſibus, & plagis ſerpens prematur, caput ſuum ſervat illæſum.* Et *Iſidorus* alius, nempe *Hiſpalenſis*, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Totum corpus objicit pro capite ferientibus.* Tzetzes *Chil.* 9. cap. 263.

τυπτόμενος δὲ ὁ ὄφις,
Παντοτινῶς τὴν κεφαλὴν τὴν ἰανῆ ζωγρεῖ
πρύτει.

An huc pertinet quod ſcribit (e) *Sirachides*, Οὐκ ἔστι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως. *Non eſt caput ſupra caput ſerpentis?* Non puto, quia ſic ſenſus eſſet ſubobſcurus. Haud dubiè igitur auctor libri *Hebraicè* ſcripſerat לא ראש על ראש הנחש, quod vertendum, *Non eſt venenum ſupra venenum ſerpentis.* Nempe ראש tam *venenum* ſignificat, quam *caput*. Sic *Deut.* 32. 33. *Vinum eorum,* ראש תנינם *venenum aſpidum.* Toto cœlo aberraret, qui redderet *caput aſpidum.* Venenum illud partim in felle eſt, *Job.* 20. 14. *Fel aſpidum in interiori ejus.* Plinius *lib.* 11. cap. 37. *Ne quis miretur fel venenum eſſe ſerpentium.* Et lib. 29. cap. 6. *Non aliud hoc eſſe quam fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os pervenire diligentiſſimi auctores ſcribunt.* Partim etiam in dentibus, *Eccleſ.* 39. 35. & in veſicula quadam ſub lingua; ideò *Job.* 20. 16. *Occidet eum lingua vipera.*

Linguæ extrema, λοιπὰ ἄκρατα τῆς γλώσσης (f) *capillamenti tenuitate.* Quo *David* reſpiciens, *Pſal.* 140. 3. *Acuerunt*, inquit, *linguas ſuas, ſicut ſerpentes.* Plautus *bilingues* non ſemel vocat. Ita in *Perſa*, *Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis, & ſceleſtus.* Et in *Aſinaria Libanius Philenium* ad oſculum ita invitat, *Fac proſerpentem beſtiam, duplicem ut habeam linguam.* Nempe, ſi *Salmaſio* credimus, ſerpentis tam trepido motu linguam criſpant, ut non una ſed gemina videatur eſſe. Quomodo *fariſſam duplicare* dicebantur, qui vibrabant eam, & criſpabant, quaſi duplicem quatiendo facerent. Unde *Heſychius*, Πτύσσει, κραδαίνει, τὰ ὄφεως δικλῶσι, id eſt, *vibrat haſtas, & duplicat.* Et in *Apalei Apologia Lalius* ὀφεως vocat *inſidias bicodulas*, quod caudæ aſſidua vibratione quadan-

(a) *Hiſt. Anim.* 2. c. 17.

(b) *Lib.* 31. c. 47.

(c) *Hiſt. An.* l. 5. c. 31.

(d) *Polyæn.* l. 2.

(e) *Eccleſ.* 25. 16. *al.* 18 *al.* 22.

(f) *Ariſt. Hiſt.* l. 2. c. 17.

dantenus duplicem eam faciunt, & ſic duas videntur caudas habere. A quo caudæ motu Jynx *εἰλεστρὸς*, & *motacilla* dicta. In qua ipſa ſententia fuiſſe dicunt illos veterum docent hæc *Iſidori* de ſerpente, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Nullum animal tantâ celeritate linguam movet, adeò ut triplicem linguam habere videatur, cùm unaſit.* Sed hæc, utut ſpecioſa, tamen haudquaquam vera ſunt. Neque enim propter celerem linguæ vibrationem *bilinguis* à *Plauto* dicitur ſerpens, ſed quia eam habet biſulcam; ut ipſe in *Panulo* teſtatur, *Biſulci linguâ, quaſi proſerpens beſtia.* Proinde *Philoſophus* aſſerit, ubi ſuprà *διχλῶσσον ἀυτῶν εἶναι τὸ γλῶσσαν ἔχειν, ſummam eorum linguam eſſe biſidam.* Unde *Arabes* in *Damire*, capite الحية ſeu *De ſerpente*, لسانها مشقوق ولذلك يظن بعض الناس ان لها لسانين *Lingua ejus diviſa eſt, propterea nonnulli putant eum habere duas linguas.* Et in *capite* الضب ſeu *De crocodilo terreſtri*, ولما سال الامام ابو حنيفة عن ذكر الضب فقال اذه كلسان الحية اصل واحد له فرعان *Et poſtquam inquiſiviſſet Sacerdos* Abuchanipha *de virga crocodilis terreſtris, dixit eam eſſe ut linguam ſerpentis, quæ radicem unam habet, ſed biſida eſt.* Alii triſulcam eſſe aſſerunt. Ita *Plinius*, (g) *Lingua tenuiſſima ſerpentibus, & triſulca eſt.* Quod *Poeta* ferè ſequuntur. *Virgilius*, *Georg.* lib. 3. & *Æn.* lib. 2.

(g) *Lib. 11. c. 37.*

Ardua ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.

Ovidius de dracone à *Cadmo* cæſo, *Metam.* lib. 3.

- - - - corpus tumet omne veneno,
Treſque micant linguæ.

Et de dracone in *Colchis* velleris aurei cuſtode, *Metam.* lib. 7.

Qui criſtâ, linguiſque tribus præſignis.

Seneca in *Medea*, verſu 686.

Hic fera ſerpens corpus immenſum trahit,
Triſidamque linguam exerat.

Silius lib. 6. verſu 222.

- - - - - triſido vibrata per auras
Lambebat linguâ faſſi certamine terga
Quadrupedis.

Statius de *Pythone*, lib. 1. *Thebaïdis* verſu 565.

- - - Caſtalius dum fontibus ore triſulco
Fuſus bibat.

Et de ſerpente, à quo cæſus eſt *Archemorus*, lib. 5. verſ. 580.

— volat haſta trement, & hiantia monſtri
Ora ſubit, linguaque ſecat ſera vincla triſulca.

An eò referendum, quod maledico, qui linguam in quoſcunque exerit, & vibrat more ſerpentis, *lingua triplex* tribuitur in *Chaldæa Paraphraſi*, *Job.* 36. *v.* 33. *Pſ.* 101. *v.* 5. & 140. *v.* 12. *Eccleſ.* 10. *v.* 11. *&c.* Omnino ita videtur: Neque aliter interpretor hæc *Sirachidis* c. 28. verſ. 15. Γλῶσσα τρίτη πολλοὺς ἐκίνησεν, & verſ. 17. Γλῶσσα τρίτη γυναικὸς ἀνδρὸς ἐξέβαλε. Alii aliter explicant, ut infra obſervabimus.

Sed hanc interpretationem valde confirmant verba *Pſaltis*, quibus cum lingua ſerpentis maledici lingua confertur.

Addo, ex *Arabum* fide, rem à *Romanis*, & *Græcis* ſcriptoribus prætermiſſam, ſerpentes alios non modò acutam, ſed & aculeatam habere linguam, aut verò roſtrum, & naſum; alios, ſcorpionum inſtar, etiam caudâ ferire; alios gemino aculeo ex utraquè parte pungere. *Alcamus*, النكاف حية لا يذكر الا بانفه ليس له فم لا يعرف ذنبه من راسه لرقته من اخبث الحيات Nicchaz, *ſerpens, qui nonniſi naſo pungit, ac ſi ore careat, cujus caput ita tenue eſt, ut a cauda non ſecernatur. Deterrimum eſt ſerpentis genus.* Nempe נכז *nachaza* de ſerpente, eſt *naſo*, vel *roſtro pungere.* Ibidem ذو الطرفين من الحيات لها ابرتان احدهما في انفها والاخري في ذنبها Dultaraphima, *ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in naſo, alter in cauda eſt.* Unde eſt, quòd ſerpentis punctionem à morſu ita diſtinguit *Salomon*, Prov. 23. v. 32. *Velut ſerpens mordebit, & ut baſiliſcus* יפרש *punget.* Ita in *Jucatana*, *Novæ Hiſpaniæ* confinia, ſerpens ex eo *Polpoch* dictus, quòd ſibilus ejus videatur hunc ferè ſonum referre, ſcribitur (*h*) & ore mordere, & caudæ aculeo pungere. Et in *Auſtrali America*, apud *Chiribichenſes*, *Petrus Martyr* (*i*) aſpidum memininit, quæ ſcorpionum inſtar caudâ feriunt.

(*h*) *Vide Jo. Euſeb. Nieremb. Hiſt. Nat. lib. 12. cap. 48.*

(*i*) *De Orbe Novo Dec. 3 cap. 7. & 8.*

Sibilus ſerpentum terribilis, *Sap.* 17. 9. etſi tamen, ut obſervatur à *Philoſopho* (*k*). Quocirca *Jeremias*, cap. 46. verſu 22. de *Ægypto* differens à *Chaldæis* opprimenda, *Vox illius*, inquit, *quaſi ſerpentis ibit*; quia ſervitute preſſa vix audebit hiſcere, & (*k*) *Hiſt.* muſſitare. Tale illud, *Eſa.* 29. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris, & è pulvere humile erit eloquium tuum.* At *Jeremiæ* locum ita reddit *Syrus* Interpres ܩܠܗ ܐܝܟ ܕܚܝܬܐ ܕܡܬܡܠܠ ܘܦܣܩ *Vox exercitûs erit ut ſerpentis reptitantis.* Et *Chaldæus*; קל נחוש ויזהון כחון וחלין *Fragor colliſionis armorum eorum erit ut ſerpentium repentium.* Ac ſi fragorem armorum in *Chaldæorum* copiis conferat cum ſtrepitu, quem inter rependum edunt quorundam ſerpentum cortices, ceraſtæ putà, vel hæmorrhoi, de quo *Nicander* in *Theriacis.*

- - - - - φολίων ᾠ, καὶ αἷμα
Παῦρον ὑπολοφίων καλάμης χύσιν εἴω διέρπειν.
- - - - dum ſerpit debile murmur
Squamarum attrita, calcatarum arundinis, edit.

Et *Ælianus*, *De animalibus* lib. 15. cap. 13. Ἕρπει ᾠ ἑλίσσων ἑαυτὸν τοῖς τῆ γαστρὶ φολίδας, λεῖός ᾠ οἷμαι πρόσω· ὑπτίᾳ γὰρ ὑπαγῷ. *Lentè ſerpit ventris ſquamas premens, tortuoſa autem via progreditur, & leniter ſubſtrepit.* Et de ceraſte *Aetius*, (*l*) *In ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit. Avicenna* (*m*) etiam planè ut *Nicander*, ceraſte, & hæmorrhoo reptantibus, ſonum edi ſcribit parvi ſtridoris, ut حشحشة القصبا *fragoris arundinum.* Jam *Rabbinorum* audi nugas. *Eliezer* in *Capitulis*, & *R. Selomo* in *Jeremiam*, cum agere putant de antiquo illo ſerpente, qui, cùm in peccati pœnam pedibus truncaretur, tam horrendum exclamaverit, ut ab uno orbis extremo ad alterum auditus fuerit. Sic *Jonathan*, *Exod.* 7. *v.* 9. ait omnes terræ fines clamorem ſerpentis audiviſſe, cùm nudatus eſt à fundatione mundi.

(*l*) *Tetr. 4. ſerm. 1. cap. 28.*

(*m*) *Tom. 2. f. 131.*

Serpentes aut in aquis degunt, *Amos* 9. *v.* 3. aut in aridis locis, *Deut.* 8. *v.* 15. putà, in petris, *Prov.* 30. *v.* 19. in ſepibus, *Eccleſ.* 10. *v.* 8. in terræ latibulis, *Eſa.* 11. 8. Quæ tria uno verſu complectitur *Nicander*, de cervis agens, qui, ut ſerpentem perveſtigent,

Τρίχθαλα' αἰμαείας τε καὶ οἰκία ἰχνία,
Saxa petunt, ſæpeſque, cavernarumque latebras.

Serpentes cenſentur in παμφάγοις· nam & carnem edunt, & herbam, & ſunt (n) λιχνότατοι ἓρπετῶν, cui peculiare dedit præ cæteris animantibus. Itaque ſerpenti pulvis aſſignatur in cibum, *Geneſ.* 3. *v.* 14. *Eſa.* 65. *v.* 25. & *Mich.* 7. *verſ.* 17. non quòd veſcatur ſolo pulvere, ſed quia, cùm humi repat, non poteſt quin pulverem in os cum aliis cibis ſimul ingerat. Ita *David* in luctu queritur ſe comediſſe cinerem ſicut panem, *Pſal.* 102. *v.* 10. quia pronus in cinere jacens pane in terram projecto vescebatur. *Talmudici* tamen in Tractatu *De Sabbatho*; טועמין אפר הארץ כחוא *Terram comedebant ut ſerpentes.* Et *Nicander*, de cherſydro, (o) cùm exſiccata prorſus illum deſecit aqua, αἱμετὰς διψώσας ὄγμους, *aridos ſulcos depaſcetur.* Et *Plute*, cap. 59. de ſerpente quodam *Indos*, qui videtur eſſe ſepis ſpecies,

Κωφὸν γάρ ἐσι, καὶ φιλεῖ χῶν λάσιος,
Soloque vivus pulvere, eſtque edentulus.

Sed & eodem cibo veſci alia putantur animalia. In his lumbrici, & vermes. *Plautus* in *Caſina*, Act. 1.

Poſt autem niſi rure ervum tu comederis,
Aut, quaſi lumbricus, terram.

Et الحباحب cicindela, de qua *Alguahid*, غذاؤها التراب لم تشبع منه قط خوف أن يفني تراب الارض فتهلك جوعا *Alimentum ejus eſt pulvis, quo nunquam ſaturatur, ideò ſolùm, quia timet, ne deficiat terra pulvis, atque ita fame pereat.* Quomodo in avibus aquaticis مالك الحزين *malich alhazen*, aliis البلشون *balſcun*, id eſt, *ardea*, quam aquâ parciùs uti, adeoque à potu tamdiu abſtinere ſcribunt *Arabes*, ut præ ſiti moriatur, ne aqua deficiat, ſi biberet paulo largius. Quod ſymbolum eſt avari divitis, qui inopiæ metu ſuum defraudat genium. Dicuntur & ſcorpiones terram habere pro cibo. *Bardiſanes* in *Euſebio*, *De Præpar.* lib. 6. Σκίρπιοι γῆν ἐσθίουσι. *Plinius* lib. 10. cap. 72. *Scorpiones terrâ vivunt.* Et talpa in *Porta cœli*, fol. 22. c. ומן היסור העפרי יתוהה באשורית הנקרא טלפא אשר מזונה העפר *Et ex elemento terra facta eſt talpa, cujus alimentum eſt pulvis.* Ut de eadem *Vincentius*, (p) *In terra habitat, vermium eſcâ vivit, in fame quoque terram comedit.* Quin & aves terrâ veſcentes ſe vidiſſe ait (q) *Cardanus.* Sed dubitat utrum id factum ſit fame adigente, an ut aliquid eruerent, vel falſedine, vel alio nomine ſuæ naturæ conveniens. Sic, auctore *Philoſopho*, (r) Τὰς λύκας φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν. *Lupos eſurientes dicuntur quoddam terra genus edere.* Et apud *Peſidam* in *Hexaemero*,

Ἀνάγει δὲ τὴν γῆν, οἱ λαγωὶ δὲ καυλάρας.
Lapique terram, & cambaros lepores edunt:

ſed in morbis duntaxat pro medicina. At elephantos *Vincentius* (s) mori tradit, ſi terram comederint, nonnullos tamen huic cibo ita aſſuefieri, ut illis conſuetudo ſit pro altera natura.

Serpentes ὠοτοκοῦσι ova foris edere, & *die* τὸν γῦν ἐκκάζειν, in terra fovere, quæ anno ſequente excludantur, ſcribunt (t) *Ariſtoteles*, & (u) *Plinius.* Ita etiam *Eſaias* cap. 34. *v.* 15. *Ibi nidificabit* קפוז *aconitus, & parit, & excludet ova, quæ fovebat ſub umbra ſua:* & 59. 5. *Ova baſiliſci excluſerunt.*

Geneſ. 3. *v.* 1. ſerpens legitur fuiſſe ערום ſupra omnem terræ beſtiam. ערום alii rectè πανοῦργον, *callidum, vaſrum, aſtutum, verſutum, verſipellem*, ſoli LXX. φρόνιμον, *prudentem* interpretantur. Quibus tamen haudquaquam velim hoc nomine dicam ſcribi, cùm etiam alibi ערום *prudentem* ſonet, ut paſſim in (x) *Proverbiis.* Et videatur ipſe *Chriſtus* hanc interpretationem confirmare, cùm cohortatur diſcipulos, ut ſint prudentes tanquam ſerpentes, *Matth.* 10. *v.* 16. eodem verbo, ni fallor, uſus quo *Moſes.* Quamvis ad alteram alludant hæc *Apoſtoli*, 2 *Cor.* 11. *v.* 3. Ὁ ὄφις ἔφασε ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῆς, *Serpens* Evam *ſuâ callidità calliduam ſuâ.* Brutis animantibus quo ſenſu tribuatur vel πανουργία, vel φρόνησις, alibi dicam. Hic ſolum obſervabo perperam hanc phraſin ex *Theophraſto* confirmari, cujus librum citat *Laertius* (y) Περὶ τῶν ζώων, ἅτα λέγεται φρονῆν. Ibi enim pro φρονεῖν legendum eſſe φθονεῖν ex *Photio* ſcimus, qui hujus libri compendium nobis exhibet Auctore 178.

Ad ſerpentis calliditatem refero, quòd in via ſtans ceraſtes, vel ammodytes, & in iis quibus concolor eſt arenis latens, ungulas equi mordet, *Geneſ.* 49. *v.* 17. & calcaneo hominis inſidiatur, *Gen* 3. *v.* 15. & ſolis exertis corniculis, quæ frumenti granis ſimilia ſunt, aviculas quaſi ad eſcam advolantes intercipit. Item quòd, auctore (z) *Luciano*, ad ſtruthionum ova, quæ (z) *In Garamantes* maximè expetunt, dipſades ſunt in inſidiis, accedentes demorſuræ. Proinde ſerpentes *Philoſophis* tradit (a) eſſe μάλιστα ἐπιβύλους, *maximè inſidioſos.* Et apud *Æſopum* cancer, ſocietate cum ſerpente initâ, cum hortabatur μεταβαλλεσθαι τὴν πανουργίαν, *ut mutaret calliditatem ſuam: ὁ δὲ ἀδυνατῶν ἑαυτὸν παρέχειν πολύμηχον, alle autem minimè ſe præbebat obſequentem.*

Prudentiæ ſerpentis quatuor argumenta profert *Epiphanii Phyſiologus.* Primum, quod, cùm ſenium præſenſit, quærit petram, & ἰσχνάνσιν, πρωΐψας δὲ διὰ τ ἔπος αὐτῆς πετρέας, καὶ ἐκβαῖνει τὸ γῆρας, *in eamdem ſe infinuat: protinſque per foramen tranſire nititur, & ſenectutem exuit.* Atque id uno ore omnes afferunt. Secundum, quòd, cùm ab homine veſtito fugiat, cùm eundem nudum videt, καταβαίνει αὐτῷ, *illum aggreditur confidenter.* Atque hoc quoque videri poſſit rationi conſonum: tamen contrarium alii diſertè docent. *Euſtathius* in *Hexaemero*, ἐὰν δὲ γυμνὸν θεάσηται ἀνθρωπον ὁ πρόσωπον· εἰ δὲ ἐνδεδυμένον, ἰφαίνεται. *Hominem nudum ſi aſpexerit, non adit; ſed, ſi veſtitum viderit, aggreditur. Hieronymus*, vel quiſquis auctor eſt Epiſtolæ ad *Præſidium* ſub *Hieronymi* nomine; *Coluber nudum hominem timet, veſtitum proſequitur. Iſidorus* lib. 12. cap. 4. *Ferunt autem, quod ſerpens hominem nudum non ſit auſus attingere.* Damir, ومن عجيب من انما تهرب من الرجل العريان *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod fugit ab homine nudo.* Et id ſe non raro expertum ſcribit *Olaus. Favorabile*, inquit, *verbum* Iſidorus *de naturâ ſerpentum profert, quòd hominem nudum, & dormientem nunquam lædant: idque mihi, in puericiâ, & adoleſcentiâ, ſerpentibus ſine læſione ſæpiſſimè congredienti, contigit.* Tertium ſerpentis prudentiæ argumentum idem profert, quod ab homine appetitus, ſolum caput ſervat illæſum, & reliquum corpus objicit. De quo cùm jam plura dixerim, hoc ſolum addam ex *Cæſario*, *Dial* 4. *Queſt.* 190. Κτείνουσι δὲ, τὰς καθίνδας (ὁ ὄφις) προσχίζων ἑαυτὸν, μέχρι οὗ ἂν σώσῃ τὴν κεφαλὴν ἀφαλίζεται, ὅτι οὐ τοιχίον τῷ ἰδεπομένῳ ὅλῳ περιοχυῶν ἑαυτὸν. *Cum quieti ſe trudit ut dormiat ſerpens, faſce contorquens, medium intra totum corpus caput communit, conſequente tractu, ut muro, illud circumvallans.* Quartum, quod, cùm ad fontem venit, ut bibat, ἡ φίλει ἢ ἴσι, ἀπώγε αὐτοῦ ἑαυτὸν ἐν τῇ τοιτίᾳ, ἵνα καθαρὸν πορεύηται, *virus non defert, ſed illud in nido dimittens, ita purus accedit.* Quod *Har.* 37. idem ita edifſerit, Οὐσιωπᾷ καὶ λαμβάνει τὸν ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ φωλεῷ καταλιμπάνει, καὶ ἕτως ἐλθὼν λαμβάνει τὸ πῖμα τῶν ὑδάτων. *Virus non defert ſecum, ſed in latibulo relinquit, & ſic accedens aquarum potum ſumit.* Et *Euſtathius* in *Hexaemero*, Ὅταν δὲ διψήσῃ τὸν ἰὸν πρόσωπον ἀπενέγκεται, καὶ ἅτως ἐκπίνει τὸ ὕδωρ ἐκ τ πηγῆς. *Cùm ſitit, virus ante deponit, atque ita aquam ex fonte bibit:* nempe *ne cum venenum aquâ con-*

(n) *Ariſt. Hiſt. lib. 8. cap. 4.*

(o) *Theriac. verſ.* 372.

(p) *Doctrinales lib.* 26. *c.* 103.

(q) *De variet. lib.* 7. *cap.* 35.

(r) *Hiſt. Anim. l.* 8. *cap.* 5.

(s) *Doctrin. lib.* 16. *c.* 84.

(t) *Hiſt. Anim. lib.* 5. *in fine.*

(u) *Lib.* 10. *c.* 62.

(x) *Prov.* 1. 4. & 8.

(y) *Lib.* 5.

(a) *Hiſt. l.* 1. *c.* 10.

contrectum occidat, ut addit auctor Epiſtolæ ad *Præſidium*. Non abſimile eſt, quod multi ſcribunt, viperam, cum muræna coituram, virus ſuum priùs evomere, tanquam αἰδομένην τὸν γάμον, *nuptias reverentem*, ut ait *Baſilius* Hom. 7. in *Hexaem*. Sed ut fabuloſum id rejicit (*b*) *Andreas* in libro Περὶ τῶν φονέων πεπιστευμένων. Quamvis præter *Baſilium*, (*c*) & *Ambroſium*, auctores habeat (*d*) *Nicandrum*, (*e*) *Ælianum*, (*f*) *Oppianum*, (*g*) *Lucinium Macrum*, (*h*) *Achillem Tatium*, (*i*) *Philen* in *Jambis*, & (*k*) *Iſidorum*, alioſque non parvo numero.

(*b*) *Apud Athen. lib. 7.* (*c*) *Hexaem. lib. 5. cap. 7.* (*d*) *Theriac. v. 826.*

His ex *Plinio* addi queat ſerpentem, hyberna latebrâ viſu obſcurato, oculos marathro inungere, ac reſovere. Si verò ſquamæ obtorpuerunt, ſpinis juniperi ſcabere, & draconem vernam nauſeam lactucæ ſucco reſtinguere. Quæ naturali ſolertiâ fieri veriſimilius, quàm vi quâdam θειοτέρᾳ, prout *Arabes* ſibi fingunt. In his الزمخشري *Azzammachſari* Scriptor præ cæteris fabuloſus, cujus verba

(*e*) *Hiſt. lib. 1. c. 50. & lib. 9. cap. ult.* (*f*) *De Venat. lib. 3. v. 180. & Halieut lib. 1. v. 555.* (*g*) *Apud Plin. lib. 32. c. 2.* (*h*) *Lib. 1.* (*i*) *Cap. 63.* (*k*) *Lib. 12. c. 6.*

حكي ان الافعي اذا أتت عليها
الف سنة عميت وقد الهمها الله ان
تمسح عينيها بورق الرازيانج الرطب
فير اليها بصرها وربما كان في بريّة
بينها وبين الريف مسيرة ثلثة ايام
فتطوي تلك المسافة علي طولها وعلي
غماها حتي تهجم في بعض البساتين
علي شجر الرازيانج لاتعطبه فتحك
به عينها فترجع باصرة باذن الله تعالي

Viperam ajunt, cùm vixit mille annis, execrari, & inſpirare illi Deum, ut ungat oculos ſuos recentis fœniculi ſolio, & recuperare viſum. Quin nonnunquam eſt in deſerto; & inter eam & locum cultum trium dierum iter intercedit. Quod ſpatium, quantum quantum eſt, illa emetitur, donec in aliquem horum ingreſſa in fœnculi plantam incidat, à qua haudquaquam aberrat, & eâ confricat oculos, & eum bono Deo redit illo viſus. Non diſſimilem fabulam narrat *Abuguan Thaugidam* الشمسية, id eſt, *Solarem* dici ſerpentis genus, qui, cùm oculi debilitari incipiunt, ſeptem diebus continuis eos per horæ ſpatium ad Solem obvertit, atque eâ ratione viſum illius acui, & intendi.

Etiam huc referunt quod aſpidem dicit *Pſaltes* aures obturare *ad cantum*, Pſal. 58. 7. Quaſi mirâ quadam ſagacitate, cùm primùm aſpis audit incantatorem, aurium unam terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantationi via pateat. Sed ſuo loco *Arabes* nos docebunt hæc multò aliter accipi.

Conſalus Pontius de Leon in Notis ad *Epiphanii Phyſiologum* ſerpentis ſolertiam ſitam eſſe vult in agilitate corporis, quam in dracone potiſſimùm commendat antiquiſſimus ille *Taautus*, cùm apud *Euſebium* lib. 1. *Præparat.* draconem tradit eſſε πνευματικώτατον τὸ ζῶον πάντων ἢ ἰρητέον καὶ πυρώδης· παρ' ᾧ καὶ τάχος ἀνυπέρβλητον διὰ ἦ πνεύματος πάλησιν, χορὶς ποδῶν τινῶν καὶ χειρῶν, ἢ ἄλλων τινῶν ἢ ἐξαίρων, ἐξ ὧν τὰ λοιπὰ ζῶα τὰς κινήσεις ποιῆται, καὶ πτερύγων ἀγμήτων τύπως ἀποτελᾷ, καὶ κατὰ τὸν πορείαν ἑλικοειδὲς ἴχνος τὰς ἑαυτοῦ, ὁ βούλεται τάχος. *Omnium reptilium maximè ſpiritualis, & igneæ naturæ, unde eſt, quòd per ſolos ſpiritus eximiam celeritatem conſequatur, abſque manuum, aut pedum, aut exteriorum ullius organi adjumento, per quæ reliqua moventur animalia; & in varias figuras ſe conformat, adeoque inter gradiendum flexuoſo fertur impetu quamlibet citiſſime.* A qua ſententia parùm recedit *Laurentius Ramirez. Pentecontarchis* ſui capite primo, ubi ſerpentem contendit non alia de cauſa dici Φρόνιμον, *Gen.* 3. & *Matth.* 10. quàm quia nullum eſt animal, quod ſe infinuet magis. Unde ortum vult habere, quòd angues in *Mercurii* caduceo impliciti finguntur; quia ſummi Oratoris, qualis credebatur *Mercurius*, munus vel præcipuum eſt inſinuatio. Addit *Evam* luſitare ſolitam cum ſerpente, eoque ſinus ornare, & collum, ac brachia: ideoque monilia hodieque fieri ad ſerpentum ſimilitudinem, quæ Græci ὄφεις appellant. Quod præter *Nicoſtratum* & *Athenæum* teſtatur etiam *Clemens* lib. 2. *Pædagogi*. Sed hæ illius conjecturæ longiùs petitæ ſunt, quàm ut me in aſſenſum trahant. Maximè cùm ערמה aut Φρόνησις, vel pro corporis agilitate, vel pro inſinuatione ſumi uſquam legerim: &, ut demus alibi ſic uſurpari, tamen in *Chriſti* verbis, *Eſto* Φρόνιμοι *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, ratio oppoſitionis docet vocem Φρόνιμοι intelligendam eſſe ut ſonat. Neque enim corporis agilitas, aut inſinuatio, ſed prudentia ſimplicitati opponitur. Unde *Martialis* lib. 10. *Epigr.* 47.

– – – Prudens ſimplicitas, pares amici.

Et *Paulus* Rom. 16. v. 9. *Volo vos ſapientes*, id eſt, prudentes, *eſſe in bono, & ſimplices in malo.* Itaque ſerpens verè ערום id eſt, Φρόνιμος, *prudens*, vel πανοῦργος, *callidus* eſt, quantum in brutum cadere poſſunt calliditas, aut prudentia.

Quod ipſum in cauſa fuit cur hoc organo Diabolus uteretur ad ſeducendum hominem. Quaſi fuerit vero ſimilius à tam vafro animali tam vafra conſilia proficiſci, ne fraudem ſuboleret *Eva*. Id verò cùm *Satanæ* ſucceſſiſſet ex voto, Deus non illi ſolùm, ſed & ſerpenti maledixit, tanquam inſtrumento ſeductionis. Ita judex falſarium unà cum calamo damnat, & ſicarium cum ſuo telo. Et ſi quis cum jumento rem habuerit, divina lex jumentum etiam morte mulctari jubet, *Lev.* 20 v. 15. Et bovem cornupetam Deus unà cum domino occidi voluit, ſi quem feriſſet per domini negligentiam, *Exod.* 21. v. 28. 29.

In parte maledictionis eſt mutuum inter ſerpentem & hominem odium. *Ponam inimicitias inter te & mulierem*, Gen. 3. v. 15. Cujus odii ratione ſcribebat *Hyperides* (*l*) in Oratione contra *Demadem*, τοὺς ἔχθρας μεγίστας ἀνθρώπους, *odio dignos eſſe ſerpentes omnes*, & *Theocritus*, Idyll. 15.

(*l*) *Sudæ in Παντ. ἔχθρα.*

Ἐκ παιδὸς τὸν ψυχρὸν ἔχθρα τὰ μάλιστα δίδυμα,
A teneris fuit horrori mihi frigidus anguis.

Plautus etiam in *Mercatore*, Act. 4. *Nempe ruri eſt uxor tua, quam dudum dixeras te odiſſe atque angues.* Hinc *Artemidorus*, *Oneirocrit.* lib. 2. Ὅσοις ἐχθραν ἐκάλεσεν ὕπνος δι' ἀδικίαν τινα, ὕπνος καὶ ὁ ἐχθρὸς ἢ ἰδὼν διαθήσει. *Serpens in ſomnis viſus inimicitias concitat: quomodocunque igitur aliquem* (in ſomnis) *diverberaverit, eadem modo quiſquis viderit, ab hoſte infeſtabitur.*

E quadrupedum genere reptilibus à *Moſe* (*m*) accenſentur quædam animalia propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius, quàm ingredi. In his lacertorum genera, כח *coach*, lacerta major, *à viribus*, & חומט *chomet* lacerta minor, *ab arenis*, in quibus ferè degit, ſic appellata; & צב *ſab* crocodilus terreſtris, qui *Arabico* hodieque ضب dicitur.

(*m*) *Lev.* 29. 30.

Et לטאה *letaa*, ſalamandra, quæ terræ maximè adhæret: quod hæc ipſa vox palàm facit. Et תנשמת *thinſemeth* chamæleon, ex eo dictus, quòd aërem perpetuò aſpirat. Et אנקה *anaka* ſtrellio, cui à ſtridore ſuo nomen eſt. Vocatur etiam שכמית *ſema-*

ſemamuth à veneno, *Prov.* 30. 28. ubi *Salomon* ſolertiam ejus mirè deprædicat. Quæ ſingula, quia Lexicographos, & novos inprimis Scripturæ interpretes prorſus fugerunt, libro ſingulari probamus.

(n) *Lev.* 11. 29. *Moſi* etiam reptilia ſunt חולד *choled*, & עכבר (n) *achbar*: quorum hoc *mus* rectè redditur, illud *muſtela* perperam, cùm ſit *talpa*, quod in capite *De talpa* planum facimus.

Mentio murium obiter facta nos monet, ut explicemus quid ſit propriè μυωπάζειν, 2 *Pet.* 1. 9. quia plerique à muribus, putant deductum eſſe verbum. Ipſa ſermonis ſeries apertè docet μυωπάζειν ferè idem eſſe, quod τυφλὸν εἶναι. Sic enim habet locus, Ὧι γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλὸς ἐστι μυωπάζων. Quadruplex eſt Interpretatio: Prima *Vulgatæ* Interpretis, in quo μυωπάζων eſt *manu tentans*. Id ſequi videtur *Æthiops*, qui hic habet nullo ſenſu ⲣⲙⲫⲥ: ⲁⲛⲟⲥⲛⲏⲛ: ſed haud dubiè legendum ⲣⲙⲫⲥ: ⲟⲛ ⲭⲱⲱ: *qui it palpando*. *Eraſmus* etiam, qui reddit, *manu viam tentans*, deductâ, inquit, à muribus Metaphora, qui parietem, aut tabulam, aut ſi quid aliud obvium fuerit, ſequi ſolent, donec cavum nacti fuerint. Hujus ſententiæ auctores, contra veterum exemplarium fidem, μυωπάζειν per ο μικρον ſcribunt, quaſi ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῶν μυῶν, *à murum latibulo*.

Secunda interpretatio eorum eſto, quibus μυωπάζειν eſt *cæcutiens*, vel *planè cæcus*, ut vox præcedens τυφλὸς. In qua fuere ſententia *Syrus* & *Arabs Pariſienſis* editionis, quorum ille habet ܗܘ ܕܠܐ *qui non videt*; hic كفوف البصر *à viſa cohibitus*, id eſt, cæcus, lumine luſcus. *Suidas* etiam, & *Phavorinus*, in quibus pro Μυωπάζω, τὸ φυλάττω, repono Μυωκάζω, τυφλόττω. Quomodo ſcribendum eſſe docet *Oecumenii* nota in hunc locum; Μυωπάζει δὲ τὸ τυφλόττειν εἴρηται, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν ὄντων διατελούντων. Ubi per mures cæcos qui ſub terra degunt, à quibus dici vult τὸ μυωπάζειν, talpas ſignificari palam eſt, quas & alii muribus adſcribunt. Sic *Ariſtophanes Scholiaſtes* in *Acharn.* σκάλοπας dicit eſſe μύας τινὰς, ἃς φασὶν σκάλοπας, *mures quoſdam, quos talpas vocamus*. Et *Heſychius* Δοὺς est ἀσπάλαξ, *talpa*, vel μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus terram excavans*. Et in *Damore* الخلد talpam quidam *Arabes* definiunt فار اعمي *murem cæcum*. Quin ejus eſum ideò vetitum eſſe ſtatuunt, لانه من نوع الفار *quia eſt ex genere murium*. *Albertus* etiam talpam dicit murem eſſe terrenum, & cæcum. Unde factum ſuſpicor, quòd eâdem voce, *topo*, *Itali* murem, & *Hiſpani* talpam appellant. Plane ut עכבר *achbar* mus eſt *Hebræis*, & *Arabibus* talpa maſculus. Re verâ tamen talpa & mus multum differunt.

Interpretatio tertia eorum eſto, quibus μυωπάζων idem qui μύωψ. Porro μύωψ neque eſt μειοψ, *minus videns*, ut vult *Varro*, neque συκάλωψ, *laſciviſus*, aut qui veſperi parùm videt, ut *Gellius* (o) perperam interpretatur, ſed qui proxima tantum videt, & quæ ferè ſunt ſub oculis. Ita *Beza*, & *Budæus* ex *Philoſopho* (p) à quo dicuntur μυωπάζειν οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ πόρρω οὐχ ὁρῶντες, *qui ab ortu prima proxima quidem vident, remota verò non item*. Tamen viri docti judicant eo loco mendum eſſe in verbo μυωπάζειν, & legendum μυωπάζειν. Et paulò poſt, Ἐναντίον δὲ πάσχουσι οἱ γίγνεται τοῖς μυωπάζουσιν. Quia vitium illud oculorum μυωπίαν & μυωπίασιν vocant Medicorum filii. Unde ἐμυωπίασεν apud *Suidam*, quamvis ille aliter ſumat. Nec ſatis cohærerent in *Petro* τυφλὸν μυωπάζειν, ſi ſic redderentur, *cæcus qui ſolùm proxima videt*. Neque enim cæcus dici poteſt is, cui ſaltem proxima patent.

(o) *Lib. 4. cap. 1.*

(p) *Problem. ſect. 10.*

Proinde, omnibus expenſis, præfero quartam interpretationem eorum, quibus μυωπάζων apud *Petrum* eſt *oculos claudere, nictare, connivere*. Quo ferè modo accipiunt *Grammatici* veteres. *Heſychius*, Μυττοζέμβος, μυωπάζων, παραχαμμύων. *Suidas* in Ἐμυωπίασεν, Μυωπάζει γὰρ τὸ καμμύειν. καμμύειν pro κατακαμμύειν per Poeticam Syncopen, frequentem tamen in Sacris Scriptoribus. Sic *Eſa.* 6. v. 10. *Matth.* 13. v. 15. *Act.* 28. v. 27. Τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, *oculos ſuos clauſerunt*, vel, ut *Beza*, *oculis ſuis connivuerunt*. Eſa. 29. v. 10. Καμμύουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, *oculos eorum claudet*, Eſa. 33. v. 15. Καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, *claude as oculos*. Thren. 3. v. 44. Ἐπεσκίασας τῷ νέφελῃ καμμύειν με. *Operuiſti nube, ne oculos meos claudercs*. Sed & ſimplex μύειν eo ſenſu paſſim occurrit; ut apud *Alexandrum Aphrodiſæum* lib. 1. *Problem.* Μύουσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, *connivent oculis*. Et in *S. Luca* vita apud *Metaphraſten*, Πρὸς δὲ τὸν ἀνθρώπινον διαλογισμὸν τὰ τῆς διανοίας ἔμυον ὄμματα. *Ad verum autem doctrinam mentis oculos claudebant*. Jam μυωπάζειν id ipſum eſſe etiam origo verbi docet. Quid enim aliud μυωπάζειν, quàm μύειν τοὺς ὄπας, *oculos claudere*. *Hebraicè* עצם *firmare* dixeris, phraſi planè *Gallicâ*, quâ *fermer* firmare eſt *claudere*. Sic *Eſa.* 29. v. 10. וישעם את עיניכם *& firmavit oculos veſtros*, id eſt, *claufit*. Et *Eſa* 33. v. 15. עשם עיניו *firmans oculos ſuos*, id eſt, *claudens*. Cui ſimile id *Apulejus* lib. 7. *Perſicâ, quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, id eſt, *claudi*. Pro עצם per Metatheſin *Syri* dicunt ܥܨܡ & *Arabes* غمض. Ita pro עשם καμμύων, *Eſa.* 33. v. 15. *Syrus* habet ܡܨܥܡ & *Arabs* تغمض. Et *Matth.* 13. v. 15. pro ἐκάμμυσαν *Syrus* ܥܨܡ & *Arabs* غمضوا. Adeoque in hoc ipſo *Petri* loco pro μυωπάζων in *Arabe Herpenii* eſt مغمض *nictans, connivens, claudens*, nempe *oculos*. Sic apud *Avicennam*, capite *De anatomia muſculorum palpebræ*, (q) تغميض eſt *ocularum nictatio*. Et capite *De anatomia nervorum, qui ex cerebro prodeunt*, (r) غمضت الاحري. *Claditur alter oculus*. Ut idem alibi (s) ponit inter ſigna morſûs aſpidis انغماض اجفان *nictationem palpebrarum*. Ergo τυφλὸς μυωπάζων is dicitur, qui ideò cæcus eſt, quia ſponte claudit oculos, ut ne videat, aut qui videre ſe diſſimulat quod vel invitus cernit. Quales à *Jobo* (t) vocantur מורדי אור *rebelles in lucem*, quia cùm lux venit in mundum, eam non (u) cognoverunt, imò lucem oderunt, neque venerunt ad lucem, ne opera corum (x) arguerentur. Et verò verbum μυωπάζειν ſic uſurpari à *Dionyſio Areopagita* poſt *Budæum* obſervavit *Stephanus*, licet neuter locum indicet. Is autem occurrit in *Eccleſ. Hier.* Theoriâ capitis ſecundi. Ibi, poſtquam Deum dixit beneficos lucis ſuæ radios large diffundere δὶς πάσας τὰς νοερὰς ὄψεις, *in omnes oculos intelligibiles*, id eſt, in omnes omnium hominum mentes, hæc addit, Ἐστ' ἂν ἀποσκιᾷ τι νοητῷ φατὸς ἢ νοερὸν ἀνθιλαμπτῷ· ἀνατρεπόντες, καθάπερ ἴσασι συμβαίνειν τοῖς φυσικῶς ἐσοπαρθένοις αὐτῇ πρὸς τὸ φωτίζεσθαι δυνάμεις, ἀπ' ἀρτίου ἢ πάσης· αὐτῇ φωτὸς, ἀπ' ἀπορρήτου· ἀπ' ἐνιλάμποντος· αὐτῇ μυωπαζόντων. *Si igitur ab intelligibili lumine recedat cæcum, qui intelligentiâ prædita ſunt, libera poteſtas, vitii amore repreſſis ſuis facultatibus, quæ ei à natura inſitæ ſunt, ut ſis illuſtretur, à præſenti lumine divulſa eſt, quod ab ea non receſſit, ſed ei clandenti oculos illucet*. Malè reddidit *Perionius*, *Sed ei cæcutienti illucet*. Neque enim vult *Pſeudo-Dionyſius* malos ideo non videre, quia cæci ſint, ſed quia lumini ſe offerenti oculos ſponte occludunt. Et ob id ipſum μύωπες *Græcè* vocantur, qui αὐτοὶ ἔχοντες τὸ ὄψιν συνάγουσι τὰ βλεφαρὰ εἰς μικρὸν· ἀθρόα γὰρ ἐξίνεα ἡ ὄψις μᾶλλον ἰρᾷ, ἀναπεταμένη δὲ ἧττον· διασκάται, *cùm viſa infirmos fiat, palpebrat in anguſtum cogunt; viſus enim cum prodit confertus, magis videt, at diſſuſe oculs dis-*

(q) *Tom. 1 pag. 19. & 26.*

(r) *Tom. 2. p. 117.*

(s) *Job. 24. 13.*

(t) *Job. 1. 10.*

(u) *Job. 3. 20.*

(x)

diſtrahatur. Ita *Philoſophus* ubi ſupra. Et aſilus, culicis genus, quo boves infeſtantur (ὄιστρος, & βύτταπος, & *tabanum* alii vocant) μύωψ nonnullis ab effectu dicitur, quia in boum oculos involans μύας συνέχωσι τὰς ὄψεις ποιεῖ, ad continuas oculorum nictationes eos adigit, ut obſervat *Etymologus*. Jam è diverticulo in viam.

Reptilibus, quæ diximus, qui veſcantur, pauciſſimi ſunt. Tamen apud *Herodotum* (x) Συρίοντας τε τοιγλοδύτας ὄφις, καὶ σαύρας, καὶ τὰ τοιαῦτα θηρία πολλά. Et in *Plinio* (y) *Candei*, quos *Ophiophagos* vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Quin & *Lacedæmonas* à *Pythia* dici ὀφιοφάγους ſcribit (z) *Plutarchus*, eo quod ſerpentes avidè vorâſſent famis tempore. Et de muris eſu legitur, *Eſ.* 66. 17. *Comedentes carnem porci, & abominationem, & murem, pariter conſumentur.* Ubi *murem* nomine μυόξους *glires Hieronymus* vult intelligi, qui olim apud *Romanos* fuêre in deliciis, adeò ut his faginandis gliraria inſtituta ſint, quorum formam, & fabricam præſcribit *Varro*, *Ruſt.* lib. 3. cap. 15. Donec *Lege Cenſoria* (a) glires *Romanorum* menſis adempti ſint, quo modo conchylia, aut ex alio orbe convectæ aves. Ad quam interpretationem ideò confugiſſe videtur ſanctus Doctor, quia mures edules nullos noverat. At *Arabes* intercedunt, quibus in loco *Eſaiæ* עכבר *mus*, eſt, اليربوع *aljarbuo*, muris agreſtis genus, quo veſci ſolent, ut ſuo loco dicetur. Sunt & alia reptilia, quorum eſum concedunt nonnulli *Arabum*. *Damir*, capite العشرات ſeu De *reptilibus*, قال الغزالي في الوسيط لا يوكل من العشرات الا الضب وقد استدرك عليه اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدادل *Dixit* Algazeli *in libro*, *cui titulus* Alwaſit, *ſeu* Mediator, *non comedi è reptilibus niſi crocodilum terreſtrem. Sed huic additur Aljarbua* (muris agreſtis ſpecies) *& muſtela, & Umma hubani* (i. e. *mater hydropici*, chamæleontis ſpecies ſic dicti à tumore ventris) *& hericius, & hyſtrix.* Quem in reptilibus cenſeri valde mirum eſt. Hæc ideò nos aſſerimus, ne quis putet fruſtrà interdici, *Levit.* 11. 29. 30. ea animalia, à quorum eſu ipſa natura videtur abhorrere; cum, *Judæis* vicini, *Arabes* illorum eſum conceſſerint.

Quin utut ad eſum vix utilia, non tamen in caſſum creata ſunt, ut objecit *Epicurus*. Talpæ ad veſtium uſum inſerviunt. Viperæ ſanguis ad theriacam. Scincus ad antidotum *Mithridaticam*. Stellio ad morſum ſcorpionis, &c. Quod idem de iis ſtatuendum, quorum uſus nos later. Aut ſi quæ ſunt animalia ſolum noxia, ſaltem iis utitur Deus ad improborum ſupplicia. Ut cum ſerpentes urentes in eos immiſit, qui *Chriſtum* in deſerto tentaverant, 1 *Cor.* 10. 9. Et mures in *Philiſtæos*, 1 *Sam.* 6. 5. Quo referenda hæc *Sirachidis*, Eccleſ. 39. 30. *Ferarum dentes, & ſcorpii, & vipera, & gladius ulciſcens ad internecionem impios. Syrus* & *Arabs* legerunt *ſunt gladius*, &c. Ac ſi Deus tanquam gladio iis ad ultionem utatur.

Sed & virtutem ſuam exerit Deus in horum animalium veneno reprimendo, quo minus ſuis noceant. Unde illud *Pſal.* 91. 13. *Super leonem*, (aut, ut veteres, *ſuper aſpidem*) *& baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leunculum, & draconem.* Et Eſ. 11. 8. *Oblectabitur ſe lacſens ſuper foramen aſpidis, & ſuper ſpecum baſiliſci depulſus à lacte manum mittet.* Exemplo ſunt *Apoſtoli*, de quibus, *Marc.* 16. 18. ὄφεις ἀροῦσι, vel, ut *Arabs* παραφράζει, يأخذون جملون الحيات الا ثونيهم *Tollent manibus ſuis ſerpentes, qui iis non nocebunt. Paulus* imprimis, cujus manui innoxio conatu vipera κατῆψεν, *ſe alligavit*, *Act.* 28. 3. Ita reddendum verbum κατήψατο monet *Stephanus*, potiùs quam cum aliis *invaſit*, aut *momordit*. Sic apud *Baſilium*, Τῷ Παύλῳ ἐναψᾶσ ὁ ἰὸς, *cum* Paulo *vipera ſe alligâſſet*. In *Ægypti* urbe *Copto* Diabolus, Dei ſimia, hoc miraculum æmulabatur. Ibi enim in fano *Iſidis* verſabantur magni ſcorpiones, valde noxii morſus, & planè lethiferi. *Tamen quia mulieres apud Deum ingebant, & humi cubabant, & pedibus nuda incedebant, & eos ſcorpiones ſolum non calcabant, prorſus illeſa manebant.* Ita narrat *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23.

(x) *Lib.* 4. *c.* 183.
(y) *Lib.* 6. *c.* 29.
(z) *De oracul. Pyth.*
(a) *Plin. l.* 8. *c.* 37. *& l.* 36. *c.* 1.

CAPUT QUINTUM.

De Reptilibus exſanguibus.

Reptilium exſanguium definitio, & genera. Locuſtarum in Scriptura ſpecies; muſcarum item, & vermium. In his animalculis quanta diverſitas. Quam ſint imperfecta. Aranea, formica, & apis induſtria. In locuſtis mirus ordo. His, tanquam capitis, Deus in rebelles animadvertit. In cibis alicubi receptis fuci, pediculi, formica, vermes, limaces. Judæis mel, & locuſtæ conceſſa: & his Johannes *victitavit. Materia theologumenæ in his animalculis reperta.*

Reptilia exſanguia cum *Hebræis* vocamus terreſtria animalcula, quibus pro ſanguine eſt alius humor ſanguini analogus. Horum genera, quantum memini, in Scriptura hæc recenſentur, locuſta, muſca, vermis, formica, aranea, ſcorpio, pulex, & pediculus.

Locuſtarum mundas ſpecies *Moſes* quatuor numerat ארבה & סלעם & חרגל & חגב. Atque immundas totidem נוב & חסיל & צלצל & ילק. Utrarumque numerum *Hebræi* multum augent, nullibi copioſiores. Sed hæc referre fit ſuperfluum.

Ad muſcarum genus pertinet primò זבוב *muſca* propriè dicta, ſecundo דבורה *apis*, tertio צרעה *veſpa*, vel *crabro*, quarto ערב κυνόμυια, *muſca canina*. Ità *Græci Seniores*, & ex iis *Philo*, & *Origenes*. Tamen *Hieronymus* putavit eſſe mendum, & legendum κυνόμυιαν, *communem muſcam*, quo ſenſu *Aquila* πανμυίαν reddit, id eſt, *omnimodam muſcam*. Sed hoc commentum ſuo loco nos refellimus. His addi queant ex *Græca* verſione σκνὶψ, & ὄνοφος, unde *δάμαλις παχυτέρα*, *Of.* 4. 16. Et ex Evangelio κώνωψ, *culex*, de quibus agimus in libro de Inſectis.

In vermium genere ſunt רמה *vermis* propriè *terreſtris*, תולעת *vermis* propriè *fructuum*, quanquam hæ ſpecies confundantur, רקב *teredo*, vermis ligni, עש, vel סס *tinea*, vermis lanarum, & veſtium.

Scorpio עקרב alius eſt terreſtris, alius volucer, alius etiam marinus. Proinde *Joannes* διαφωνεῖ dixit σκορπίους τῆς γῆς, *ſcorpios terræ*, Apoc. 9. 3. Sed נמלה *formicam*, עכביש *araneam*, שבלול *limacem*, פרשש *pulicem*, כנים *pediculos*, Scriptura non ſubdividit in ſpecies inferiores.

In his animalculis diverſitas quædam eſt inenarrabilis. Alia enim repunt, ut limaces, & vermes; alia quatuor pedibus inſiſtunt, ut locuſtæ, *Levit.* 11. 22. alia pluribus, ut formicæ, & araneæ; alia volant, ut muſcæ, & apes, & locuſtarum nonnullæ, *Nahum.* 3. 16. Atque ex volucribus alia binas tantùm, alia quaternas habent alas: quorum illa ſunt ὀλίγπτερα, hæc πολύπτερα.

Rurſus quædam mollia, & inſecta ſunt, ut apes, formicæ, vermes, quæ inciſuras habent parte ſui ſupera,

vel prona, vel utraque: quædam cruſtacea, ut locuſtæ; quædam teſtacea, ut cochleæ.

Aliis earo cibus eſt, ut muſcæ, & pediculo; aliis ſanguis, ut pulici; aliis grana, ut formicæ; aliis herbæ, & fructus, ut locuſtæ; aliis ſuccus florum, ut api; aliis animalcula, ſic aranea muſcis veſcitur, quomodo ſtellio araneis.

De cætero hæc animalia maximè ſunt imperfecta, quippe quæ nec venas habeant, neque ſanguinem, neque cor, neque jecur, neque pulmonem, neque veſicam, neque oſſa, neque ſpinas, neque adipem. Taceo, quod in pleriſque viſus, auditus, olfactus, aut nullus eſt, aut hebetior.

In his tamen eſt, quod mireris: in aranea texendi induſtriam; in formica ſedulitatem, qua *comparat eſtate cibum ſuum, & congregat in meſſe eſcam ſuam*, Prov. 6. 6. & 30. 25. In ape, quod cum ſit (a) μικρὸν ἐν πετεινοῖς, *parva (aut vilis) in volucribus*, tamen ἀρχὴ γλυκερμάτων ἐκφαίνει αὐτήν; *primas tenet inter dulcia fructus ejus.* Itaque *Prov.* 6. 6. poſt locum de formica notiſſimum in *Caſtalione* hæc leguntur, ex *Græca* verſione expreſſa, *Apem adi, & diſce quam operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat, cujus laboribus & reges & privati veſcuntur ſalubriter: Eaque omnibus eſt amabilis, & illuſtris: Et quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientia ſtudio promovit.* Quorum, cum in *Hebræa* textu, nec in *Chaldæa*, nec in *Syra*, nec in *Romana* verſione quicquam occurrat, tamen meminêre multi veterum, ut *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, *Baſilius*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Antiochus Abbas Saba*, *Joannes Damaſcenus*, &c.

(a) Sirach. 11. 3.

In locuſtis obſerva ordinem, quodque *regem eum non habeant, tamen egrediuntur univerſæ per turmas ſuas*, Prov. 30. 27. *Tanquam potentes currunt, ut viri bella aſcendunt ad eum: unuſquiſque per vias ſuas procedit: Non pervertunt ſemitas ſuas, & una non premit alteram, unaquæque eunte per aggerem ſuum*; Joel. 2. 7. 8. Ut meritò locuſtas appellet Deus *exercitum ſuum magnum*, ibid. verſu 25. Quapropter nonnulli *Arabum* has interficere non audent, quaſi *Propheta* id vetuerit, فانها جند الله الاعظم *quia illa ſunt magnus Dei exercitus.* Quin inter ejus manus quaſdam cecidiſſe fabulantur cum alis ita inſcriptis, نحن جند الله الاكبر *Magnus Dei exercitus nos ſumus.*

Ex vero hujuſmodi copiis Deus affixit *Ægyptios*, poſtquam ranas ſpreviſſent, & muſcas, & pediculos: quomodo crabronum opera fugaſſe legitur *Hevæos*, & *Hethæos*, & *Chananæos*, & duos reges *Amorrhæorum*; & mures immiſiſſe in *Philiſtæos*, & ſerpentes in *Iſraelitas*, quod jam ante eſt obſervatum. Quibus exemplis apud Scriptores exoticos nil frequentius, ut in hoc opere paſſim docetur.

Ex terreſtribus exſanguibus in cibis alicubi recepti fuci, & formicæ, & pediculi, & vermes, & limaces, ſive cochleæ, quorum vivaria *Romæ* inſtituit (b) *Fulvius Hirpinus*, diſtinctis earum generibus, ſeparatim ut eſſent *Albula*, & *Illyrica*, & *Africana*, & *Solitana*. Quin & faginum earum commentus eſt ſapa, & farre, aliiſque generibus, ut cochleæ altiles ganeam implerent. Sed hæc omnia *Judæa* lex prohibuit, ut immunda: nec niſi mellas, & locuſtarum uſus illis in cibis fuit conceſſus. De melle res notiſſima, cum tenuerit principem locum inter delicias terræ *Chanaan*. Quamvis in ſacris fuerit vetitum *Levit.* 2. 11. peculiari de cauſa, de qua nos ſuo loco. In locuſtis autem quædam ſpecies ex Lege fuiſſe permiſſas patet ex *Levit.* 11. 22. ubi locuſtarum mundæ ſpecies ab immundis diſtinguuntur. Itaque *Joannem Baptiſtam* in eremo locuſtis victitaſſe nihil eſt novum. Neque quicquam cauſæ ſuit cur

(b) Varro De re Ruſt. l. 3. c. 14. Plin. l. 9. c. 59.

ἀκρίδας in *Matthæo* & *Marco* alii mutarent in ἐγκρίδας, id eſt, *dulciaria*, quod *Ebionæorum* commentum fuit; *alii in καρίδας*, ſeu *ſquillas*; alii in ἀκρίδας, ſeu *pyra ſilveſtria*; alii denique in ἀκρίδενα, vel ἄκρα δρυὸς, vel ἀκρίμυρτα, vel ἀκρίσματα, id eſt, *arborum*, vel *herbarum ſummitates.* In quam ſententiam è veteribus propendiſſe video (c) *Athanaſium*, (d) *Iſidorum Peluſiotam*, (e) *Pantaleontem*, (f) *Euthymium*, (g) *Nicephorum*, atque alios apud (h) *Theophylactum.* Cujus commenti novitas *Muhumetanis* ita placuit, ut *Joanni Baptiſtæ* utrumque cibum affingnaverint, ἀκρίδας, inquam, & ἀκρίσματα. Ita in libro, cui titulus العلية *Monile*, ſcribit auctor anonymus, كان طعام يحيى عليه السلام الجراد وقلوب الشجر Joannis, *cui ſit pax, cibus erant locuſtæ, & corda arborum.* Et *corda arborum* definit Commentator, الري ينبت في وسطها غضا طريا قبل ان يقوي ويصلب *Quod in medio arborum creſcit tenerum, & recens, antequam roboretur, & obdureſcat.* Itaque *corda arborum* illis ſunt arborum ἀκρίσματα, vel ἀκρίμυρτα. Sed hæc obiter ſolùm attingimus; quia infrà ſuo loco tractantur accuratius.

(c) In Sciol.
(d) Epiſt. 133.
(e) Serm. in τὰ ἅγια φῶτα.
(f) In hunc locum.
(g) Hiſt. lib 1. c. 14.
(h) In hunc locum.

Non poſſum non addere etiam in his animalculis reperiſſe Idololatras materiam ἰθελοθρησκίας. Ut enim ab occiſis muribus colebatur *Apollo* Σμινθεὺς, & Μυοκτόνος ita *Hercules* Ἰκτινὸς dictus ab occiſis vermibus, qui vites infeſtabant; & Κορυσσαῖος à fugatis locuſtis, & Ἀπομυῖος, quia muſcas arcere credebatur. Quanquam alios ipſum *Jovem* non puduit hoc epitheto inſignire. *Clemens* in *Protreptico*, Ἀπομυίῳ Διὶ Σύριοι Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ, *Pauſanias* in *Eliacis* prioribus, Αἴγυπτοι δὲ κατὰ ταὐτὰ δὴ Ἠλεῖοι Διὶ τῷ Ἀπομυίῳ ἀνίσχουσι δὲ Ἡλίᾳ Ὀλυμπίᾳ τὰς μυίας. Eum ipſum Deum *Myiodem* vocat *Plinius* lib. 29. cap. 6. Sed *Salmaſius* legi vult μυιῶν ἄλα. Alibi (i) cum *Myiagro* Deo eundem faciens, *Invocant Eleï*, inquit, *Myiagron Deum, muſcarum multitudine peſtilentium adferente: qua protinus interirent, poſtquam luarum eſt ex Deo. Myiagrus* tamen Heros fuit, non Deus; nec in *Elide* cultus, ſed *Alipherus Arcadia* urbe, ut diſertè docet *Pauſanias* in *Arcadicis.* Videntur tranſlata fuiſſe hæc ſacra ex *Accarone Philiſtæorum*, ubi colebatur בעלזבוב *Beel-zebub*, ſeu *Deus muſcæ.* Neque enim aliam puto fuiſſe cauſam nominis, quàm quod abigeret muſcas ab æde ſua, quod & *Herculi* quidam tribuunt. *Plinius* lib. 10. cap 29. Romæ *in æde* Herculis *in foro* Boario *nec muſca, nec canes intrant. Solinus* cap. 1. *Divinitus ille neque canibus, neque muſcis ingreſſus eſt.* An hac in parte ſint Diabolus Dei veri ſimia, in cujus templum muſcis nullus aditus, ſi creditur *Talmudicis*? *In domo maledictionis*, inquiunt, *non conſpecta eſt muſca; Parke Aboth*, cap. 5. 8. 6. & 7.

(i) Lib. 10. c. 28.

CAPUT SEXTUM.

De Aquatilibus in Genere, & in Specie de Piſcibus.

Aquatilia Hebræi *cur repere dicant. In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ nuſquam alibi. Animalium in aquis viventium quantus numerus. Varia ſententia. Aquatilium ſumma genera. Piſcis* Hebr. דג. *Hujus propria partes, pinna, ſquama, & branchia. Pinna cur* Hebr. סנפיר, *& ſquama cur* קשקשת. *Branchia interna, & externa pro pulmone ſunt. Piſcis plane* ἄφωνος, *unde* ἰθυφ. *Quor-*

Quorſum loqui dicuntur, Job. 12. 8. *Piſcium more fœcunditas.* דגה dagà *more piſcium ſuboleſcere, quod de* Jacobi *filiis dictum*, Gen. 48. 16. *Piſces animal ſtolidiſſimum, ac proinde captu facile*, Hab. 1. 14. 15. Eccleſ. 9. 12. *Dapes ſunt in piſcibus vita non militia. Minuti piſces majoribus pro cibo. Piſces anthropophagi. Piſces aquorei, lacuſtres, fluviatiles. Locus ſterilis, ut in* Armenia Canudan, *in* Arcadia Pheneus, *in* Judæa Aſphaltites. *Spurius* Eſdræ *notatus. Lacus* Tiberiadis *fœcundiſſimus. Ion &* Samachonitis, *unde illis nomen*, Joſephus *emendatus. Piſces, parvi, vel magni. Illi in* Evangelio ἰχθύδια, *ut ὀψάρια dicti.* Gloſſarium *emendatum.* Ὄψον *pro* piſce. *Piſcium alii pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro, qui ex Lege immundi. Et jam Lege* Numæ *piſces non ſquamoſos pollucere veterum. Et è ſquamoſis ſcarus exceptus. Scari ex* Troade *advecti curen* Campaniæ *luxuriæ diſſeminati.* Archeſtratus, Antigonus, Athenæus, Euſtathius, Ælianus, & Oppianus *emendati.* Iſidorus *notatus. Scarus piſcium ſolus ruminat.* Scaro *unde nomen. Laxûs olim præcipua pars in delectu piſcium.* Ἀκταζειν, indulgere genio. *Piſces* Dii *dicti, &* Θεάπαιδες. Romæ *piſcem plus venuiſſe, quam bovem. In omnes mulli pretium integrum luxuriæ.* Syri *cur olim à piſcibus abſtinuerint.* Aſtarte *habuit inferiora piſcis. Alius ab* Aſtarte Dagon.

Aquaticum animal *Hebræa* phraſi dicitur חיה רומשת במים *animal repens in aquis.* Quamvis enim שחרר *natare* ſit proprium aquatilium, unde eſt quod νηκτὰ dicuntur, *Sap.* 19. 8. Illa tamen *repere in aquis* Scriptura dicit (*n*) paſſim, *nnture* nuſquam. (*n*) *Gen.* 1. 26. *Pſ* 69. 35. *Gr.* *Omne ſcilicet, quod natat*, (ut eſt in *Ambroſio Hexaem.* lib. 5. cap. 1.) *reptantis habet ſpeciem, vel nnturam. Nam etſi, in profundum cum ſe demerſerint, aquam videantur findere, tamen cum ſupr innnatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quædam dorſa aquarum. Etiam amphibia, quæ pedes habent, & nmbulandi uſum, tnmen cum in alto aquarum ſunt, non ambulant, ſed natant, nec veſtigio utuntur pedis nc incedendum, ſed tanquam remo ad reptandum.*

In aquatilium ſpeciebus magna eſt diverſitas. *Hoc mare magnum eſt, & ſpatioſum*, inquit regius *Pſaltes*, (b) *ibi reptilia ſunt ſine numero, animalia parvn cum magnis*: id eſt, interprete (*c*) *Sirachide*, πεκιλία πκυτὸς ζώα. (b) *Pſ.* 104. 25. (c) *Eccleſ.* 43. 30. Aquarum enim immenſa moles, quo amplius quam telluris patet, eo plura & majora in iis haberi par eſt animalium miracula. Maximè cum in mari muretur humoris luxuries, in tot ſimulachra rerum, fluxu, fluctuque perplexis, atque in ſemet aliter atque aliter convolutis ſemiribus, & principiis, ut pridem apud vulgus invaluerit hæc opinio, in eo reperiri quiequid uſpiam naſcatur, & multa inſuper, quæ nuſquam alibi.

Animalium omnium in aquis viventium nomina (*d*) *Orig. l.* 32. *cap.* 6. (*e*) *Lib.* 34. eſſe CXLIV. vult (*d*) *Iſidorus*. At (*e*) *Hieronymus* CLIII. atque id ab iis affirmari qui ſcripſerunt Ἁλιευτικὰ, in quibus eſt *Oppianus Cilix*. Itaque illo jactu *Petri*, quo totidem piſces pertraxit in rete ſuum, *Joh.* 21. 6. ſignificari omne genus hominum *Apoſtolorum* prædicatione de mari hujus ſæculi ad ſalutem extrahendum. Egregiè, modò verè. Sed nullum legi hactenus, qui in hunc præciſè numerum inciderit. (*f*) *Lib.* 32. *c.* 11. Ante *Oppianum* (*f*) *Plinius* recenſuerat CLXXVI. ſpecies animalium in mari viventium. Et *Plinii* catalogum in immenſum auxerunt, qui de hoc argumento noſtra ætate ſcripſerunt. Fateor ab *Oppiano* aquatilia nominari centum & quinquaginta circiter in illo cenſu, quem inſtituit lib. 1. *Halieut.* Quo *Hieronymum* reſpexiſſe putaverim. Sed in eo cenſu deſiderantur quotquot aquatilium nomina reſpuit verſus Hexameter, ut χλωροχυετὶς, χοιλόδινος, ὀξύνυχος, χλωροπίτιλος, ἀνταιος, de quo Poëta *Archeſtratus* in *Athenæo*, ὃν ἐν μέσῃ ἡ θάλασσα ἔτρεφε. Deſunt & alia quædam, quorum ipſe *Oppianus* meminit in ſequentibus libris, ut βάτραχος, ἀετὸς, ἄδμων, σπίνος, λάφυρος, ὕγραυλος, &c. Addo, quod idem addit (*g*) in mari multa latere,

(*g*) *Halieut. l.* 1.

--- τὰ μὲν ἔτυς ἀείδελα μυθήσαιτο Θνητὸς ἰών,

Quin ſi *Mahumetes* credimus apud *Damirem* in capite *De locuſtis*, اللّٰه خلق الفي امة منها شتماية في البحر واربعماية في البر *Deus creavit mille ſpecies animantium, è quibus in mari ſexcenta ſunt, & quadraginta in terra.* Ex Pſeudo-Propheta liberaliores *Talmudici* in Tract. תענית cap. 4. ſolùm mundorum piſcium ſpecies ſeptingentas eſſe ſtatuunt: in quibus nulla eſſet hyperbole, ſi pro mundis piſcibus *aquatilia* in genere dixiſſent. *Geſnerus enim* aquatilium animantium nomina & icones plus quam ſeptingentas exhibet. Nobis hic indicaſſe ſufficiet ſumma genera.

Horum quædam in mari, quædam in dulcibus aquis degunt. Quædam merè aquatilia, quædam amphibia ſunt. In quo genere צפרדע *rana* in *Exodo*, & in *Pſalmis*; בהמות *hippopotamus*, & לויתן *crocodilus* in *Jobo* memorantur. Sunt, qui aquatilium ſeptem genera recenſent; piſces propriè dictos, cete, mollia, cruſtacea, teſtacea, inſecta, zoophyta.

Piſcis nomen *Hebræis* דג *dag*, quandoque uſurpatur pro quovis aquatili. Nos hic propriè ſumimus pro *nquatico animale ſanguineo, & oviparo.* Piſcium propriæ ſunt partes pinna & ſquama, *Levit.* 11. 9. & branchia, *Tob.* 6. 4. Pinna *Hebr.* סנפיר cur dicatur non ſatis ſcio. An per ſermonis compendium quaſi סנפיר חפיר *ſpina foſſoria*, quia his, quaſi ſpinis, aquam fodit piſcis, & fulcat? *Cheth* ex חפר abeſſe non erit novum, ſi verè פרות *Eſ.* 2. 20. habeatur pro חפרות ut multi volunt. At ut *pinnæ Romanum* nomen, ita *Græcum* πτερύγιον, & *Chaldæum* צין & *Talmudicum* שיצא & *Syrum* ܫܝܨܐ & *Æthiopicum* ጫፍ: & *Arabicum* جناح ducitur ab alarum ſimilitudine. Nam ut pulſu aëris feruntur alæ, & ferunt, ita promovent piſces, ſecta & pulſa aqua pinnulis, adeoque his volant, ſi qui latiores habent, ut in (*b*) *Oppiano*, (*b*) *Halieut. l.* 1. v. 418.

Τευθίδες, ἡνίων τε γένος, βυθία τε χελίδων.

Squamæ nomen קשקשת eſt ab aſperitate. Radix enim eſt קשה, quamvis hoc per *ſcin*, illud per *ſin* ſcribatur. Per quandam analogiam *lorica ſquamata* dicitur, 1 *Sam.* 17. 5. quæ ferreis lamellis tanquam ſquamis erat conſerta. Sic Λεπὶς Græcè *ſquamam* pro lamina ſumens (*i*) *Donatus*, *Lepidus*, inquit, *qui polutus eſt*, *ut* λεπὶς, *id eſt*, *lamina.* Squama *Chaldæis* eſt קליפא & גלבא *Clibanarios* 3. *Reg.* 1. equites inde dici alibi pluribus (*k*) probo. (*i*) *In Eunuch. Act.* 2. *Sc.* 1. (*k*) *Phaleg. lib* 3. *cap.* 13.

Branchiæ in piſcibus pulmonum vicem præſtant. Eæ vel internæ ſunt vel externæ. Internæ ſunt carunculæ quædam ponè maxillas rubræ, fibroſæ, ſemicirculares, ambitu ſerrato ad fauces, quorum motu piſces aquam in aqua, aërem in aëre reddunt. Has in mugile, & nonnullis aliis tegunt externæ branchiæ corio duro, & propè oſſeo, quod à *Talmudicis* ארא vocari nonnulli aſſerunt. Tali vagina includuntur alæ tenuiores in inſectis κελεύθιον.

Piſcis non modò mutus eſt, ut bruta omnia, id eſt, loquelæ expers, ſed & plane ἄφωνος. Inde ἰχθὺς eſt *piſces* ἀπὸ τῆς ἰθύνσεως τὴν ὄπα. Κρίνει δὲ καὶ τὰς ἀφώνους ἴθυνας λέγων. Vide *Magnum Etymologum*, & *Theocriti Scholiaſtem.* Strident quidem nonnulli piſcesnt is ſtridor non eſt vera vox, cum non edatur naturalibus vocis organis, ſed vel attritu branchiarum, vel compreſſione

fiore ventris. Omnino igitur crefcit oratio in his *Job.* 12. 7. 8. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te; & volatile cœli, & indicabit tibi: Etiam narrabunt tibi pifces maris.* Id eſt, hoc apertè clamant etiam ex animalibus quæ maximè ſunt elinguia.

Piſce nullum animal eſt fœcundius. Cyprinus parit anno ſexies. Atque è muſtelorum genere qui dicitur ἀτοκίας bis parit ſingulis menſibus. Et ſinguli uteri, ut *Plinius* (*l*) auctor eſt, ova innumera concipiunt; Sed in tanta multitudine mares non omnibus aſpergunt vitale virus. Alioqui, inquit, replerentur maria, & ſtagna. Neque aliter *Philoſophus* (*m*), Ἐπὶ γὰρ παίδων ἐγένετο, παμπληθῶν τὸ γόνος· ὧν οὐ ἐπάγων. Ut non immeritò à nomine דג *dag*, *pifcis*, verbum דגה *dagah* apud *Hebræos* ſignificet *in immenſum ſubolefcere*, quomodo piſces ſolent. Vide *Gen.* 48. 16. ubi pro ידגו לרוב *Vulgatus* habet, *Creſcant in multitudinem.* Sed expreſſius *Onkelos*, כנונא ימא ימגון *Ut piſces maris multiplicentur*: & *Jonathan*, והיכמא דכורא ימא סני מסתני בגוה דיוסף יתקפון לסני בנו ארעא *Et ut piſces maris in aquis in immenſum multiplicantur, ita filii* Joſeph *in medio terræ multitudine invalefcent.* Eodem facit *Plinii* locus in *Sympoſiacis* in fine libri quinti, Ἀντὸν δ' ἐκ ζώων ἰδεῖν ἐν χρεαῖν, ἢ πτηνὸν, εἶπεν ἴχθυς ἔτιν γόνιμον, ὡς πάντα θαλάττιον· πρὸς ὃ καὶ πιθανὸν ὁ Ἐμπεδοκλῆς,

Φῦλον ἄμυνον ἄγυιαν πολυσπερίων καμαιπῶν.

Animalium neque terreſtre, neque volucre ullum eſt tam fœcundum, quàm aquorea omnia: quo ſecuti hac Empedoclis, *Turpe agmen ducens piſcium multi-ſemus.* Piſces *Empedoclis* καμαιπῶν, vel καμαιπνῶν, ut legitur in *Heſychio*, fortè ex *Phœnicio* כמס *camaſin*, pro quo *Arabes*, inverſis radicalibus, سملون *ſamacuna.*

Quicquid obtendit idem *Plutarchus* de quorumdam piſcium induſtria, tamen in genere piſcis eſt animal ſtolidiſſimum, quodque facilè inſecatur, adeò ut, ipſo teſte, rudes, & ſtolidi homines per convitium, aut ludibrium, *piſces* dicti ſint. Quo reſpiciens *Habacuc*, ubi agit de *Nebucadneſſare*, qui nullo negotio plurimas gentes ſub poteſtatem ſuam erat redacturus, (*n*) *Facies*, inquit, *hominum ut piſces maris, ſicut reptile* (aquarum) *cui non eſt dominator: Omnes hamo extrahet, congregabit eos ſagena ſua, colliget eos rete ſuo.* (*n*) *Hab.* 1. 14. 15. (*o*) *Eccleſ.* 9. 12. Tale eſt, quod *Solomon* (*o*) hominem ſcribit *neſcire tempus ſuum, ſicut piſces, qui capiuntur rete malo.* Obiter nota in *Habacuc Syro* pro רחשא, id eſt, *reptile*, perperam legi לחשא, id eſt, *verendum.*

Dices quod *Propheta* negat reptili maris ullum eſſe dominatorem adverſari his *Philoſophi* de piſcibus, (*p*) Εἰσὶ δὲ οἱ πλείους ἀγελαῖοι, ἰχθύες δὲ οἱ ἀγελαῖοι ἡγεμόνα· & his *Plinius* de amnis, (*q*) *Cum thunnis ha, & pelamydes, ut* Pontum *ad dulciora pabula unram gregatim, cum ſuo quaque ducibus.* Sed alius eſt viæ dux, alius militiæ. Viæ ducem habent piſces, quod hu aſſerunt: Militiæ ducem non habent, cujus ductu, & auſpiciis ſe tueantur; quod negavit *Prophota.* (*p*) *Hiſt. Anim.* lib. 8. c. 13. (*q*) *Lib.* 9. *cap.* 15.

Sunt, qui homines à *Nebucadneſſare* ſubjiciendos, & necandos, aut ſpoliandos, ideò cum piſcibus conferri volunt; quia ut minuti piſces majoribus pro cibo ſunt, ita homines infirmi à potentioribus opprimuntur. Quod ut notiſſimum eſt, ita occurrit paſſim apud Scriptores. *Ariſtoteles* de piſcibus, *Hiſt.* lib. 9. cap. 15. Ὁ δὲ πέλαμυς ἐστι τῶν προέντων πρὸς τὸν ἕτερον· κατεσθίει γὰρ ὁ πρόττων. *Polybius* lib. 15. de tyrannis, Ὅτε προσβολαὶ ἢ λοιμώδεις ἢ ἰχθύων βίοι, ὃν ὅτι φασὶν ἐμφῦναι ὅσοι τῶν ἐλαττόνων τοῖς μείζοσι προσφέρεσθαι, καὶ βίαν. *Varro*, *Margopoli*, (*r*)

(*r*) *Apud Nonn. in Comeſt.*

Qui pote plus urget, piſces ut ſæpe minutos
Magnus, comeſt, ut aves uncus accipiter.

Oppianus, *Halieut.* lib. 2.

Ἰχθύσι δ' ὅτι δίκη μεταφθιμένοισιν ἑτοίμη,

Οὐ φιλότης· πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισι·
Δυσμενίης πλάσσει, ὁ δὲ κμπτήρτης· ἀεὶ
Δαίνυτ' ἀφαυροτέρους ἄλλος δ' ὑπεροχέεται ἄλλος·
Πάντων ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ περέοντι ἰδωδή.

Piſcibus haud pudor illius ineſt, nec juris, & æqui
Cura, nec ullus amor. Cunctis ſibi bella minantur
Mutua, & in ſocios inſtruxit Marte ferantur.
Immanes hoc illi; & ſemper ſunt præda minores
Majorum; alterius menſis apponitur alter.

Irenæus lib. 5. cap. 20. *Non ſe alterorum homines vice piſcium cenſumant.* *Baſilius* in *Hexaem.* Homil. 7. Ἀδελφάγους δὲ τοὺς ἰχθύας οἱ πλέονες, καὶ ὁ μυθότης· παῖς ἐκείνοις βρῶμα ἐστὶ ὁ μείζων. *Ambroſius* in *Hexaem.* lib. 5. cap. 5. *Minor apud illos eſca majoris eſt. Rurſus ipſe major a validiore urgeatur, & ſit eſca alterius prædator alsens.* *Juſtinus* Imperator apud *Cedrenum* pag. 388. Τὸ ἀδικεῖν τοὺς πτωχοὺς παντάπασι. Μόνοις γὰρ ἰχθύσι τοῦτο νενόμισται, τοὺς τῶν ἐλαττόνων, καὶ μείζοσι κατεσθίειν τοὺς ἐλάττονας. *Pertacuit* fol. 33. a. והדגים תגרולים אובלים את דקטנים לצורך פרנסתם *Piſces magni ad victus ſui neceſſitatem minores vorant.* Quod de polypis ſpeciatim ſcribit *Ælianus Varia Hiſtoria* ferè initio, Πολύποδες δὲ ἰδίᾳ ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι, διὰ τὸ μείζονα ὁ βραχύτερος· ἀλλ', καὶ ἐμπεζοῦσι, τοῖς ἀνθρωποειδέσι θηρατροῖς, τοῖς καλαμβάναις ἢ ἰχθυϊκοῖς πλοκάμοις, ἅτα αὐτοῖς γίνεται δαπάνη. Proinde apud *Horum Apollinem* lib. 1. cap. 42. *Ægyptii* piſcem execrati ſunt, ejuſque uſum in ſacris interdixerunt. Et, ut rem nefariam ſignificarent, piſcem pingebant: Κυνοκεφάλου γὰρ ἰχθὺς πᾶς, καὶ ἀλλοφάγου. *Devaſtator enim eſt piſcis omnis, & ſui generis vorax.*

Etiam in piſcibus nonnulli ſunt ἀνθρωποφάγοι, ut qui *Jonam* deglutiit. Et is, de quo *Tobiæ*, cap. 6. *Piſcis immanis exivit ad devorandum eum.* Tales piſces quotquot magni ſunt, ſi *Antiphani* credimus, qui in *Butalione* dicit, Τῶν γὰρ μεγάλων τούτων ἅπαντας νενόμικα ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. *Serpentis* nomine hujuſmodi piſcem intellige, *Amos* 9. 3. *Sı abſconderent ſe à conſpectu oculorum meorum in fundo maris, inde mandabo ſerpenti, ut mordeat eos.*

Piſces ratione loci, vel ſunt æquorei, *Num.* 11. 22. vel lacuſtres, *Luc.* 5. 1. 6. vel fluviatiles, *Ezech.* 29. 4. Sed, ut aër hominibus alicubi eſt inſalubris, ita etiam aqua piſcibus. Sic in *Armenia* lacus *Canudan*, qui *Ptolemæo* Thoſpitis, وهي بحيرة مالحة الما ليس فيها دابة ولا سمك *Lacus eſt aqua ſalſa, in quo nullum eſt repile, nec piſcis ullus.* Ita *Geographus Nubienſis* clim. 4. part. 6. Indè nomen كنودان *Canudan.* Nam *Arabibus* كنود *Canud* ἄγονον, ſeu *ſterilem* ſonat. Fuit & ejuſmodi lacus in *Arcadia Pheneo.* *Ælianus*, *Hiſt. Animal.* lib. 3. cap. 38. Ἐν δὲ Φενεῷ λίμνη ἰχθύων ἀγονίς ἐστιν. Quo eodem ſenſu ἄγονος à *Joſepho* appellatur *Judææ* lacus *Aſphaltites*, *De Bell. Jud.* lib. 5. cap. 4. eo quod piſcibus careat. Hinc *Diodorus* lib. 19. Τὸ δὲ ὕδωρ ἴχει διάπικρον, καὶ παθ' ὑπερβολὴν ἀνώδες, ὥστε μήτ' ἰχθῦς δύνασθαι τρέφειν, μήτ' ἄλλο τῶν παθ' ὕδατος αὐθετῶν ζώων. *Tacitus* lib. 5. *Neque piſces, aut ſuetus aquis volucres patitur.* Hieronymus *in* Ezechielem, lib. 14. *Si* Jordanes *auſtus imbribus piſces illic influxus rapuerit, ſtatim morientur, & pinguibus aquis ſupernatant.* Itinerarium Hieroſolymitanum, *Ibi in totum nullius generis piſcis eſt.* Geographus Nubienſis *clim.* 3. part. 5. وسميت البحيرة الميتة لان ما فيها شي لا روح لا حوت ولا دابة ولا

ولا شي مما شانه ان يتلون في ساير المياة الراكدة والمتحركة *Et vocatur* Mare Mortuum, *quia in eo nihil eſt animarum, non piſcis, neque reptile, neque aliud quæ quam eorum, quæ generari moris eſt in aquis ſtagnantibus, aut currentibus.* Quod *Propheta* non obſcure innuit, *Ezech.* 47. *v.* 8. cum, *Evangelii* vim vivificam figuratis verbis adumbraturus, prædicit fore, ut aliquando hæ aquæ ſalubres, & piſcoſæ fiant. Quorſum igitur Spurius *Eſdræ* inter prodigia ultimum *Chriſti* adventum præceſſura, *Mare Sodomiticum*, inquit (*i*) *piſces rejicies?* quaſi non rejeciſſet priùs? Certè hic antiquum obtinet, & ſuo more nugatur. (*i*) *Eſdr.* 5. 7.

Quàm falſus, & ſterilis lacus *Aſphaltites*, tam dulcis eſt, & fœcundus *Tiberiadenſis*, quem *Evangelia* vocant Mare (*t*) *Tiberiadis*, & (*v*) *Galilææ*, & (*x*) lacum *Geneſareth*. *Joſephus* de *Jordane* (*y*) Λήγουσι ἴχθυι τὸν τε Δεφαλτῖτην, καὶ τὸν Τιβεριάδα, φύσιν ἐναντίαν ἑκάτερα· ἀλλὰ μυρίδης, καὶ ἄγονος ἡ Τιβεριὰς ὑπὸ γλυκέος, καὶ γόνιμος. Itaque ad oram illius lacûs *Bethſaida* piſcatione fuit celebris: quod & ipſum urbis nomen, & *Apoſtolorum* hiſtoria palàm indicat. Quin & ad *Jordanis* fontes tertius fuit lacus, longus ſexaginta ſtadia, latus triginta, quem à ſitu *Joſue* (*z*) appellat מי מרום *aquas Merom*, q. d. *aquas ſuperiores:* & *Joſephus* (*a*) Σαμαχωνίτιδα: vel Σαμεχωνίτιδα λίμνην, q. d. *piſcoſum lacum*; haud dubie ab ubertate piſcium. Nempe שמכי *ſamachon*, vel *ſemechon*, Arabicè eſt *piſcis*. Indidem *Semechonitæ* populi *Joſ. Jud.* lib. 4. cap. 1. & regio *Semechonitis* lib. 3. cap. 2. ubi *Peræam* ad ortum terminari dicit *Joſephus* Ἀπὸ Δαφὶς τε, καὶ Σεμεχωνίτιδι. Sed in exemplaribus noſtris perperam legitur Σαμωνίτιδι, nec in Verſione meliùs *Salbonitide*. Eodem pertinet, quòd *Arabia* nomen *Chaldæus* Interpres paſſim reddit סמכותא *Sumchuatha*. Vide 1 *Reg.* 10. *v.* 15. & *Jer.* 25. *v.* 20. & *Ezech.* 30. *v.* 15. Sed & huc referendum, quod à *Kimchio* in *Pſ.* 24. ſeptem marium terræ *Chanaan* unum vocatur ים דסוכני *Mare Sochni*: omnino enim legendum סמכני, id eſt, *Semechonæ*. Quod ex ipſo ordine colligas ואלו הם שבעה ימים ים דבא ים דסוכני ים דטבריא ים דמלתא *Et hæc ſunt ſeptem maria, mare Magnum, mare Sochni, mare Tiberiadis, mare Salſum*, &c. *Mare Magnum*, id eſt, *Mediterraneum: Mare Sochni, vel* סמכני *Semechonite*, ut diximus, eſt lacus *Samachonitis* in ipſis *Jordanis* fontibus: ut mare *Tiberiadis* in medio, & mare *Salſum*, id eſt, lacus *Aſphaltites*, eſt in extremo *Jordane*.

(*t*) *Joh.* 6. 1. & 21. 1. (*v*) *Matth.* 4. 18. & 15. 29. (*x*) *Luc.* 5. 1. (*y*) *Bell. Jud. lib* 3. *cap.* 4. (*z*) *Joſ.* 11. 5. 7. (*a*) *Antiq. lib.* 5. *cap.* 4. *Bell lib.* 3. *cap.* 28.

Ratione molis, piſces alii parvi ſunt, alii magni, *Pſ.* 104. *v.* 25. Illi à *Matthæo* (*b*) & *Marco* (*c*) vocantur ἰχθύδια, à *Joanne* (*d*) ὀψάρια. Quæ vox *Athenæo* lib. 9. cap. 8. cum *Ulpiano* diſpliceret, ut barbara, & obſoleta, congerronum unus *Myrtilus* loca protulit ex *Platone*, *Pherecrate*, *Philemone*, *Menandro*, & Comicorum aliis, in quibus ὀψάριον de piſce uſurpari palam eſt. Nempe cùm ὄψον propriè ſit *obſonium*, piſcis ab *Hippocrate*, & *Polybio* paſſim vocatur ὄψον θαλάττιον, & à Scnioribus, *Num.* 11. *v.* 22. ὄψον ἀπὸ θαλάττης. Sed, ut obſervant (*e*) *Myrtilus*, (*f*) *Plutarchus*, & (*g*) *Euſtathius*, tandem id obtinuit piſcis διὰ τὴν ἐξαίρετον ἡδυσάν, ut ex omnibus obſoniis ſolus ὄψον nominaretur, unde ὀψάριον ὑποκορισμὸς. Recte igitur *Suidas*, Ὀψάριον, τὸ ἰχθύδιον. Et in *Gloſſario*, Ὀψάριον ....ciculus, reſcribe, *Piſciculus*. Et *Euſtathio* ὀψοφάγοι ſunt οἱ πολυτὴν ἰχθυοκαλίαν ἀσκοῦντες. Ut in *Anaxandrida*, & (*h*) *Timocle* ὀψοφάγ@ ἄγορα eſt *forum piſcibus abundans*. Quin utut *Græci* vetuſtiores ὄψον ſimpliciter dictum pro *piſce* non uſurpent, tamen quo loco dicit (*i*) *Thucydides*, *Magneſiam Themiſtocli* panem ſuppeditâſſe, *Lampſacum* vinum, Μόνται ὄψον, *Myantem* verò *obſonium*; *obſonii* nomine *Diodorus* lib. tt.

(*b*) *Matt.* 15. 34. (*c*) *Marc.* 8. 7. (*d*) *Joh.* 6. 9. 11. & 21. 9. 10. 13. (*e*) *Athen. lib.* 7. (*f*) *Symp. lib.* 4. *cap.* 4. (*g*) *In Iliad. λ'.* (*h*) *Athen. lib.* 6. *c.* 3. (*i*) *Lib.* 1.

piſcem intelligit. *Myuntem* enim ait illi ceſſiſſe διὰ ὄψον, ἰχθύων διάλαττας ἐνεχθέν, *in obſonium, quia maro piſcoſum habet*. Sic *Terentius* in *Andria*, Act. 2. Sc. 2. *Pauladum obſonis & piſciculos minutos* pro eodem ſumit.

Piſciculi opponuntur *magni piſces*, ſive cetaceis intelligas, ut *Jona* 2. *v.* 1. aut eos, qui ſunt mediæ magnitudinis inter cetaceos & ἰχθύδια, ut *Joh.* 21. *v.* 11. ubi CLIII. magni piſces uno jactu retis incluſi non potuerunt eſſe cetacei. *Cetaceos* appello, qui quamvis cete non ſint, tamen ad cetorum magnitudinem accedunt. De his habeo multa dicenda, quæ malo rejicere in caput ſequens, ubi de Cetis agetur.

Ratione partium, alii piſces pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro. Utrumque habent אדם *mullus*, שבוט λάβραξ, ſeu *lupus*, חפושית *cantharus*, atque alii ſine numero. Utroque carent è longis muræna, & *lampreda*; è latis rana, & paſtinaca: quarum illæ ſine pinnis corporis flexu natant; hæ ipſâ latitudine. Cæteri pinnas habent, etiamſi deſint ſquamæ. Horum alii lævi cute integuntur, ut צלבח *anguilla*; alii aſperâ, ut rhombus. Hinc oboritur piſcium diſtinctio legalis (*k*) in mundos & immundos. Ii ſcilicet in Lege habentur pro immundis, quibus ſquamæ, vel pinnæ deſunt. Sed è ſquamoſis *Judæi* חפושית *cantharum* rejiciunt, quia ſtercore velcitur, & verſatur in luto, planè ut terreſtris cantharus, quamvis cætera diſſimillimus. (*k*) *Lev.* 11. 9. 10.

Etiam apud *Romanos* nonniſi ſquamoſos piſces pollucere fas erat. *Pollu&um* vocabant ſacrificium, vel ſacrum epulum, in Deorum honorem inſtitutum. Legem ex *Caſſio Hemina* ita citat *Plinius* lib. 32. cap. 2. Numa *conſtituit, ut piſces, qui ſquamoſi non eſſent, ne pollucerent*. Eam legem his verbis latam fuiſſe putat *Scaliger*, PISCES QUEI SQUAMOSEI NON SUNT NEI POLLUCETO. SQUAMOSOS OMNEIS PRÆTER SCARUM POLLUCETO. Hanc exceptionem ex *Feſto* petit, qui in verbo *Pollucere*, in iis, quæ licet pollucere, recenſet *piſces, quibus eſt ſquama, præter ſcarum*. Nempe ſcarum ex ſquamoſis ſolùm exceperunt veteres, ut ſumptibus parcerent, quia ob raritatem magni venibat. Sed verè obſervat magnus *Voſſius* hanc exceptionem *Numa* multò fuiſſe recentiorem, quia ſcarus *Romanis* nonniſi ſerò fuit cognitus. *Macrobius Saturnal.* lib. 3. cap. 16. Octavius, *Præfectus claſſis, ſciens ſcarum adeò* Italicis *literoribus ignotum, ut nec nomen* Latinum *ejus piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem, in variis navibus huc advectam, inter* Oſtiam & Campaniæ *litus in mare ſparſit, miroque ac novo exemplo piſces in mari, tanquam in terra fruges aliquas, ſeminavit. Octavius* ille *Plinio* (*l*) eſt *Optatus, Tiberii* libertus. *Scarus*, inquit, *promontorium* Troadis Lecton *ſponte nunquam tranſit. Inde advectos*, Tiberio Claudio *principe*, Optatus, *è Tiberii ejus, Præfectus claſſis, inter* Oſtienſem & Campaniæ *oram ſparſos diſſeminavit*. De veteri ſcarorum loco *Plinio* convenit cum *Ennio*, è cujus *Phagetiis* hæc citat *Apuleius* in prima *Apologia*,

(*l*) *Lib* 9. *cap.* 17.

Scarum præteris, cerebrum Jovi *panè ſupremi:*
Hectoris *ad patriam hoc caput, magnuſque, bonuſque.*

Itaque in his *Archeſtrati* apud *Athenæum* lib. 7.

Καὶ σκάρον ἐν παρόλῃ Καρχηδόνι ἢ μέγαν ἔκτα·
Ingentemque ſcarum ad litus Carthaginis *aſſa.*

Omnino pro Καρχηδόνι legendum Χαλκηδόνι. Neque enim *Troadi* vicina erat *Carthago*; ſed *Chalcedon* in *Ponti* faucibus, cui oppoſita erat *Byzantium*. Proinde ſequitur,

--- ἰνχρυσον ἢ καὶ ὁ Βυζαντίου ἔφις,
Καὶ μέγιθ@ κυκλᾷ ἴσος ἀσπίδι πᾶσα Φορῆται·
--- *eximium* Byzantis *in urbe videbis,*
Argolicis *tergum clypeis aquale ferentem.*

Aliud de ſcaro mendum obiter corrige in his *Antigoni*

(m) Mn. vab c.79.

genì (m), Τῶν δ' ἰχθύων ἡ σκάρος * μόνος μηρυκάζει· ubi *Xylander* Interpres, *Piſcium * ſolum non habere os acutum.* Nempe virum doctum fugit hæc ad ſcarum pertinere, adeoque legendum eſſe, Τῶν δ' ἰχθύων τὸν σκάρον μόνον μηρυκάζειν, *piſcium ſcarum ſolum ruminare.*

(n) Hiſt. l.8.c.2.

Ita enim de ſcaro (n) *Philoſophus*, Δοκεῖ δὲ ἡ ἰχθὺς καὶ ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν, ὥσπερ τὰ τετράποδα, μόνος. *Solus piſcium ſcarus quadrupedum inſtar ruminare videtur.* Nempe vel quia ventris formâ prorſus eſt diverſâ, ut idem obſervat *Hiſt.* lib. 2. cap. 17. Vel quia non eſt καρχαρίδους *ſerratus dentibus*, quomodo cæteri piſces, ut habet lib. 3. *De partibus* cap. 14. Proinde his *Athenæi*, Σκάρον Ἀριστοτέλης καρχαριδωτὰ εἶναί φησι, negatio neceſſario eſt addenda, cùm ſcarum ſolum è piſcibus neget *Ariſtoteles* dentes habere ſerratos, atque ideò ſolum ruminare aſſerat. Quod etiam alii tradunt. *Athenæus* lib. 7. Μόνος δὲ καὶ ἡ ἄνθιας ἰχθὺς μηρυκάζει. *Plinius* lib. 9. cap. 17. *Solus piſcium dicitur ruminare. Baſilius* in *Hexaemeron*, Οὐδὲ γὰρ μηρυκίζειν τι παρ' αὐτοῖς, ἃ μὴ τὸν σκάρον μόνον ἱστορῆσί τινες. Et *Euſtathius*, Μηρυκίζει δὲ (lege μηρυκίζουδὲ) οἱ μὴ ὁ σκάρος. Ambroſius, *Solus tamen ſcarus in his ruminare perhibetur.* Et è Poëtis *Ovidius* in *Halieut.*

Utſcarus, egeſtas ſolus qui ruminat herbas.

Oppianus, *Halieut.* lib. 1.

μοῦνος ἑλιχθείς
Ἀλφεσίβοιαν πρῖνον ἀνὰ γόμφα δυνηρὸν αὖθις
Δαναΐδῃσι μέλουσιν ἀναπτύων ἴσα φερβῇ.

— *pabula ſolus.*
Rurſus in os revocat, novaque his convivia rurſus
Inſtituit, pecudis ritu qua ruminat herba.

Quæ ſumpta ex his *Ælianì Hiſtor.* lib. 2. cap. 54. Τὸν θαλάττιον κυνὶδιώκομαι μόνον τῶν σκάρων τὸν τροφὴν ἀναπτύοντα ἐπιμελέστατον ἱστοροῦσιν· αἰσχυνόμενον καὶ τὰ βλαχρὰ, ἃ δὴ καὶ μηρυκᾶσθαι λέγουσι. Sed utrobique inſigne mendum eſt, quibus locis minimè oportuit. Nam in *Oppiano* pro ἀναπτύων *exſpuens*, ut verſus conſtet, legendum ἀναπτύσας, *replicans*, id eſt, *ruminans*. Et in *Ælianο* pro τὴν τροφὴν ἀναπλέοντα ἐπισκοπεῖν, *cibum emergentem edere*, reſcribo τὴν τροφὴν ἀναπολῶν, καὶ ἐπισκοπεῖν, *cibum revolvere*, id eſt, *ruminare*, & *exedere*. Res ex *Suida* certa, qui voce σκάρος *Ælianum* ita citat, Μόνος ὁ θαλάττιος σκάρος τὴν τροφὴν ἀναπολᾷ, ὅπερ καὶ βλαχρά· ἃ δὴ μηρυκᾶται. Nota ἀναπολᾷ, non ἀναπλεῖ. Itaque ſtatim addit, ἀναπολᾶν, ἀναπτύσσει, μηρυκίζεται. Ubi vides utrumque verbum ἀναπολεῖν, & ἀναπτύσσειν, quorum unum in *Ælianο*, alterum in *Oppiano* corruptum eſt, ſumi pro μηρυκίζειν *ruminare*. Proinde in *Heſychio* quoque ἀναπολᾶ, & ἀναπτύσσει ſunt ſynonyma. *Iſidorus* ex *Hiſpana* dialecto, quæ E præponitur ante SC, pro *ſcaro eſcaram* ſcribit, & *ab eſca* inceptè deducit. *Eſcarus*, inquit, *dictus, eò quod ſolus eſcam ruminare perhibetur.* Rectiùs *Macrobius Latinum* nomen eſſe negat. Et *Scarum* dici obſervat *Athenæus*, & *Euſtathius* ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, *à ſaltando.* Nempe ſaltu è naſſa erumpit: &, cùm deglutivit hamum, οἱ παρόντες σκάροι προσπαίξαντες τῷ ἑρμῖνι ἀποτεμόντες, *ſcari, qui adſunt, aſſilientes funiculum arrodunt:* ita *Plutarchus. Saltare Hebræis* eſt זקר *zakar*, & סקר *ſakar*, ut *Græcis* σκαίρειν. Sed utri ab utris ſumpſerint, non ſatis certum. Neque enim in Prophetis legitur hoc vocabulum.

Luxûs olim præcipua pars fuit in delectu piſcium. Unde eſt, quòd ex omnibus obſoniis piſcis ſolus id obtinuit, ut κατ' ἐξοχὴν appellaretur ὄψον, & lurcones φιλόψοι, & ὀψοφάγοι. Proinde ὀψᾶζειν eſt *indulgere genio, lautè*, & ὀψᾶρεῖ *epulari*; quia piſces ἐν ἀκταῖς *in littore.* Quid quòd nonnulli piſcium, διὰ τὸ πολύτιμον, *Deorum*; & Σωσιπάτρου nomine digni ab iis habiti ſunt, quorum Deus eſt venter. Itaque hoc genus hominum hìc fuêre maximè profuſi. Adeò ut *Cato* queſtus ſit etiam vulgò *Romæ* piſcem plus venire, quàm bovem. Et *Juvenalis* Sat. 4.

— *potuit fortaſſe minoris*
Piſcator, quàm piſcis emi.

Quod ipſum leve videbitur præ eorum prodigo luxu, à quibus impenſa leguntur integra latifundia in unius mulli pretium. De his vide (o) *Plutarchum*, (p) *Athenæum*, (q) *Plinium*, (r) *Senecam* (s) *Macrobium* (t) *Juvenalem*, & alios. Proinde toto *Orbe* hodieque piſces carni præferri notat *Bellonius*, *Obſervationum* ſuarum lib. 1. cap. 72.

(o) Symp. lib. 4. qu. 4.
(p) Lib. 7. & 8.
(q) Lib. 9. c. 17.
(r) Epiſt. 96. & Not. Qu. l. 3 c. 17.
(s) Saturnal. lib 3. c. 16.
(t) Sat. 4.

Syri olim à piſcium eſu ideo abſtinebant, quia *Venerem* credebant *Typhonis* metu in mare proſilientem, aut in figura piſcis, aut piſcium tergo exceptam periculo ſe exemiſſe. *Ovidius* lib. 2. Faſt.

Inde nefas ducunt genus hoc imponere menſis?
Ne volent timidi piſcibus ora Syri.

Hinc *Phœnicum Aſtarte* (ſic illi *Venerem* vocabant, alii *Dercen* ſcribunt, & *Derceto*, & *Atergatin*) ſuperiora mulieris habuit, inferiora piſcis. *Diodorus* lib. 2. de *Aſcalonia Derceto*, Αὕτη δὲ τὰ μὲν πρόσωπα ἔχει γύναικος, τὰ δὲ ἄλλα σῶμα πᾶν ἰχθύος. Neque aliter *Lucianus*, teſtis αὐτόπτης, in *Syria Dea*, Δηλεκτῶδε ἐν Φοινίκῃ ἱδρυσάμην, θῶμα ξένον, ἡμιανθρώπῳ μὲν γυνῇ τὰ δὲ ἐπίσω ἐς μηρὸν οἷς ἄκρος πέλας ἰχθύος ὑπῆ ἀπετέτατο. Non abſimilem figuram *Hebræi* aſſignant idolo *Dagon*, quod *Azoti* colebatur. *R. Selomo* de Dagone צלם עשוי כרכות דג *Imago facta inſtar ad piſcis ſimilitudinem.* Unde igitur illi manus 1 *Sam.* 5. *v.* 4.? Reſpondet *Kimchius*, כי דגון מטבורו ולמטה היה צורת דג ומטבורו למעלה צורת אדם כמו שאומר ושתי כפות ידיו כריתות Dagonem *ab umbilico*, & *infrà piſcis habuiſſe figuram, ſed ſupra umbilicum figuram habuiſſe hominis: unde eſt quod dicitur, Et duæ palmæ manuum ejus fuciſſa fuerant.* Nempe *Hebræi* conjecturam faciunt ex nomine, quia *Dagon* deduci videtur ex voce דג *dag*, qua *piſcem* ſignificari diximus. Inde docti colligunt *Dagonem*, & *Atergatin* idem fuiſſe numen; adeoque *Atergatin* idem corruptè ſcribi pro אדיר דג *addir dag*, *magnifico piſce*, vel אדיר דגון *addir Dagon*, *magnifico Dagone*. Sed meo judicio potior eſt veterum ſententia, quâ *Dagon*, & *Atergatis*, vel *Aſtarte* planè diverſa ſunt numina. Quod planum ex Theologia *Phœnicum* apud *Philonem Byblium*, ubi *Dagon* frater eſt, & *Aſtarte Saturni* uxor. Ibidem *Græcè* redditur Σιτων *frumentarius*, quia דגן *dagan Hebræis* eſt *frumentum*. Et additur cauſa nominis, Ἐπωνομάσθη ὕτος οὗτος, καὶ ἄροτρον, ἐπειδὴ Ζεὺς εὑρέτης. Itaque nomen à forma non habuit, ſed ab inventione frugum. Ita *Philo* ex *Sanchoniathone*, qui, *Euſebio* teſte, *Phœnicum* Hiſtoriam ſcripſit ante *Trojam* belli tempora, nempe circa ætatem *Jephthæ*, ut nos alibi probamus. Quidni tam vetuſto Scriptori de gente ſua plus credam, quàm *Hebræorum* Magiſtris heri, & hodie natis, quique adeò ſibi non conſtant: *Dagoni* quippe figuram hominis tribuit *R. Levi*, *R. Selomo* figuram piſcis. *R. David* figuram ex utroque mixtam? *Seniores* non modò manuum volas, ſed & ἴχνη ποδῶν, *veſtigia pedum* idoli in limen cecidiſſe dicunt. Proinde *Philiſtæos Theodoretus* idolum invenîſſe ſcribit ἄκρων πάντων ἐστερημένον, *extremis omnibus partibus*, id eſt, tam pedibus, quàm manibus, *privatum*, & *mutilatum*. Quod quidem *Græci* de ſuo addiderunt; ſed id nunquam addituri, ſi *Dagonem* credidiſſent in piſcem deſiiſſe. Piſces enim *Græci* νηπόδες ideò dicuntur, quia carent uſu pedum. Hoc præcipuum, quòd *Tyrius Nehemiæ* tempore non fuit religio piſces venales deferre *Hieroſolymam*. Igitur undecunque ſumpſerit originem hæc *Syrorum* ſuperſtitio, quâ piſcem attingere nefas putabant, *Nehemiâ* recentior eſt, quo cultum idoli *Dagon* multò fuiſſe antiquiorem nemo eſt, qui neſciat. Hæc de piſcibus propriè dictis.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Cetus cur Hebraicè תנין & לויתן. *Cete in Scriptura proponuntur, ut aliquid ἐξαίρετον. In cetu magna elucere Dei potentia argumenta. Cetus quid differat à pisce proprie dicto. Minora, & majora cete. Phoca cur* Homero νύκτες. *Cetis papilla tanquam in vaginis condita, unde ad cunctorum ſuſtenum promantur,* Thren. 4. v. 3. *Multa de cetorum lacte, & mammis. De cetorum luctu ad* Mich. 1. v. 8. Arabibus تنين thenin, كوسج & cauſeg, *cetorum ſpecies.*

Behemoth *hippopotamus.* Jobi *de eo verborum paraphraſis. De cetorum magnitudine quid* Græci *veteres,* Patres, Hebræi *Doctores, Spurius* Eſdras, & Græca *Verſio. De uſdem* Arabum Theologi, & Philoſophi. *Cetorum vera magnitudo. Cetis improprie dictis* lamia, maltha, zygæna, & thynnus. *Zygæna* ſerpens vectis, *Eſa.* 27. v. 1. תנין thannin *pro crocodilo,* Ezech. 29. v. 3. & 32. v. 3. Leviathan *pro crocodilo,* Job. 40. & 41. *Cetus* Jonę, Matth. 12. verſ. 40. *id eſt, carcharias canis.*

Cetum *Hebræi* iiſdem nominibus appellant, quibus draconem, nempe תנין *thannin* & לויתן *leviathan:* aut ob formæ ſimilitudinem, aut ratione molis, & quia cetus in aquatilibus tantum præſtat.

(a) Oppian. Halieut. l. 1. (a) Ὅσσον ἀριστεύων τὸ ἑρπυσέῃσι δράκουσι, *Quantum in reptilibus præſtant virtute dracones.*

Ideo Scriptura cete proponit tanquam aliquid in ſuo genere ἐξαίρετον, & ſingulare. Huc facit, quòd cetorum ſpeciatim meminit Moſes in productione aquatilium: *Dixit Deus, Aqua producant omne reptile,* &c. *Et creavit magna cete,* Gen. 1. v. 20. 21. Neque aliter *David,* Pſal. 104. v. 25. 26. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum eſt, in quo reptilia ſine numero,* &c. *Et Leviathan* (cetus) *quem feciſti, ut luderet in eo.* Quâ phraſi dicitur, *Pſal.* 18. v. 1. *Liberavit eum Deus à manu hoſtium, & è manu Saulis.* Et Act. 1. v. 14. *cum mulieribus & Maria:* quia *Saul* hoſtium *Davidis* potentiſſimus, & *Maria* in mulieribus eximia. Ita cetus in aquaticis.

Porro Scriptura ſæpe repetit *Deum creâſſe cetos magnos,* Geneſ. 1. v. 21. Et *feciſſe* Leviathanem, *ut in mari luderet,* Pſal. 104. v. 26. Et *manu ſuâ formaſſe ſerpentem vectis,* id eſt, *zygænam,* Job. 26. v. 13. Et *ceto poſuiſſe cuſtodiam,* Job. 7. v. 12. Et *in cetis maxillis hamos indere,* Ezech. 29. v. 4. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas, & confringere* Leviathanis *capita, ut des eum in eſcam populis, qui in deſerto habitant,* Pſal. 74. v. 13. 14. Et *animadvertere gladio ſuo duriſſimo, maximo, validiſſimo in* Leviathanem, *ſerpentem tortuoſum, & in cetum, qui in mari eſt,* Eſa. 27. v. 1. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum,* Pſal. 148. v. 7. Quia in tam vaſtis belluis, quas & formavit Deus, & pro libitu coërcet, ac moderatur, maximè elucet Dei virtus. Fateor alicubi cetorum nomine reges, & magiſtratus intelligi: ſed hoc ipſum argumento eſt cetos in brutis animalibus tenere principem locum.

Cetus vel propriè dicitur, vel improprie. Cetus propriè dictus eſt viviparus, non oviparus, ut piſcis. Hinc *Ælianus* lib. 11. cap. 37. Δελφὶς δὲ καὶ φάλαινά ἐστι κῆτη. Ταῦτα δὲ ἁπλᾶ μόνα τῶν ἐνύδρων ζώντων. Quo loco non dicit *Ælianus,* quod putavit vir maximus, qui hoc nomine eum exagitat, ſolum delphinum, & balenam, ſed ſola cete ζωοτοκεῖν, cujuſmodi ſunt balęna, & delphin. In ceto inſuper corpus durum eſt, caro firma, & compacta, oſſa ſolidiſſima, pulmo etiam, & guttur, & vera vox, virga denique maribus, & hæc & mammæ fœminis, quibus omnibus caret piſcis. *Porta caſa,* fol. 33. 6. ויש מיני דגים שמתעברים בשאר

מיני ב"ח בלא בינים ויצאו הדגים מתוכם ויש להם שרים להנק וכלי תהולר וזה נכר בדולפין לעין יותר מכלם *Et ſunt ſpecies piſcium, quæ concipiunt, ut cætera animalia, ſine ovis; & è medio eorum piſces exeunt; & ſunt ipſis mamma, quibus fœtus ſuos lactant, & vaſa generationis: quod in delphine patet oculis plusquam in ullo alio.*

Sed & inter ſe cete multum differunt. Minora ſunt phoca, delphin, hippopotamus. Majora, priſtis, orca, balæna. Rurſus phoca, & hippopotamus pilos, pedeſque, & collum habent: at balænæ, & delphini corium glabrum, & pinnę pro pedibus, & pro collo fiſtula in fronte, quâ de ſuperiori parte trahunt aërem. Anxiè quærunt Interpretes cur in his *Poëta, Odyſſ.* 4.

Ἀμφὶ δὲ μιν φῶκαι νύκτες καλῆς Ἁλοσύδνης,

phocæ dicantur νύκτες, *ſine pedibus,* cùm phocas eſſe quadrupedes nemo neſciat. Neque *Poetam* id latuiſſe arguit verſus ſequens, quo deſcribuntur πρόκειται ἀλὸς ἐξανιάδνασαι, *è cano mari egreſſæ* in proximum littus, pedibus nempe inſiſtentes, quibus piſces qui carent, in terram haudquaquam migrant. Proinde aliis νύκτες in hoc loco ſunt πεζόποδες, *pedibus mantes,* tanquam ἀ νὺξ *nato.* Aliis νύκτες καλῆς Ἁλοσύδνης ſunt *nepotes,* ſeu *liberi pulchræ Haloſydnæ;* quia quâdam dialecto νύκτες eſt (b) ἀπόγονοι, unde *Romanum,* nepos. Rurſus aliis νύκτες hîc idem, quod ἰχθύες, quomodo piſces dici volunt, quia plerique carent uſu pedum. Mihi *phocæ* νύκτες ideò vocari videntur, non quòd nullos omninò pedes, ſed quod valde exiguos habent. Ita in avibus *cypſeli* ἄπους dicti ſunt à brevitate pedum.

(b) *Vide Apollon. Argonaut. lib. 4. v. 17. 48. Theocrit. cum Enarrat. Ptol. Idyl. 17. Euſtath. in Odyſſ. 5.*

Ceti papillas non eſſe ἀπόφυσιν rectè obſervat *Philoſophus, Hiſt.* lib. 2. *cap.* 13. Quippe in mammis recepte tanquam in vaginis condunturi. Unde illas ad uſum promi dicit *Scaliger* (c) ad ſuctum catulorum emiſſitias. Quò non dubium quin *Jeremias* his verbis reſpexerit, *Thren.* 4. v. 3. גם תנין חלצו שד הניקו גוריהן *Etiam cete mammam educunt, ut lactent catulos ſuos.* Nihil cauſæ fuit, cur pro *cetu* Junius *phocas* ſcriberet, id eſt, ſpeciem pro genere, cùm lac habere, & mammas, phocis non ſit peculiare, ſed commune cetis omnibus propriè dictis. *Philoſophus, Hiſt.* lib. 3. c. 20. Τὰ κήτη, οἷον δελφὶς, καὶ φώκη, καὶ φάλαινα, μαστὸν ἔχει, καὶ γάλα. Sed neque id probo, quòd in noris idem aſſerit tranſlatum eſſe à mulieribus, quod Propheta dicit cetos mammam educere. Neque enim mulieribus tam proprie, quàm cetis tribuitur mammarum, aut papillarum ſaltem eductio. Nec *Græcos* ſequor Interpretes qui *dracones;* nec *Vulgatum,* qui *lamiam* interpretatur: quia draco mammas non habet, ut neque lamia piſcis; lamia autem fera, vel fœmina, fabuloſa eſt. At de cetorum lacte, & mammis, quibus lactant catulos ſuos, paſſim meminere Scriptores. Ut *Philoſophus* ubi ſuprà, & rurſus, lib. 6. cap. 12. Ἔχει δὲ ὁ δελφὶς, καὶ ἡ φάλαινα γάλα, καὶ θηλάζουσι, *Lac habent delphin, & turſio, & ſugunture* Et paulò infrà de phoca, Τὸ γάλα πρίνεται, ὥσπερ πρόβατον, *Lac emittit, ut ovis.* Item. Μαστὸν δὲ ἔχει δύο, καὶ θηλάζεται ὑπὸ τῶν ὑπτίων, καθάπερ τὰ τετράποδα, *Duas habet mammas, & à catulis mulgetur, ut quadrupedes. Solum* de delphinis, *Uberibus fœtus alunt.* Et *Plinius* lib. 9. cap. 8. *Nutrimus uberibus ſicut balæna.* Et cap. 13. idem de vitulo marino, *Educat mammis fœtum. Ælianus, Hiſtor.* lib. 5. cap. 4. Ἡ φάλαινα ἔχουσι δελφῖνι ζωὸν ἴσον ἔχει δὲ γάλα καὶ αὐτή. *Balæna delphini ſimile animal, etiam ipſa lac habet.* Et lib. 10. cap. 8. Ὁ δελφὶς ὁ θῆλυς μαζοὺς ἔχει κατὰ τὰς γυναῖκας, καὶ θηλάζει τὰ βρέφη πάνυ ἀφθόνῳ καὶ πίονι τῷ γάλακτι. *Delphin fœmina mammas habet inſtar mulierum, & uberrimo lacte catulos ſuos lactat.* Quod ſequutus *Oppianus* de delphino ſic habet, poſtquam geminos parere dixit libro primo *Halieut.*

(c) *Exerc.* 104. *s.* 10.

Maſſio

Μαζὸν δ' ἀμφοτέροισι παρίσχεται, οἷον ἰκάνει
Θήεσθαι γάλα λευκὸν· ἐπεὶ ἦ νύ οἱ ὦκα μαζὸν ἀείρων
Καὶ γάλα, καὶ μαζὸν ἰκέλην φύζῃ, οἷά γυναικὸς.

Admovet uberibus catulos, & lactis utrique
Fundit in os latices: namque hunc aquatilia Divi
Ubera fœminea, manantia lacte, dederunt.

Et aliquanto infra de phoca,

Καὶ μὲν καὶ φάλαι τοιόν γέ φασι τέτυκται,
Καὶ γαίῃ τῇ μαζοί τε, καὶ ἐς μαζοῖσι γάλακτος
Ἔσκε ῥοαί.

Nec minor est, quem phoca pio sub pectore versat,
Prolis amor, mammasque pares, & lactis in illis
Flumen habet.

Rursus de delphine *Phile* cap. 65.

τρίφυ δ' ἔχει γάλακτι λευκῷ τὰς τέκνας,
Προθάζει μαζοῖς, ὡς λιχὰ παιδοτρόφος.

Nutrisque fœtus lacte, prabens ubera
Lactantis infantem in modum puerpera.

Damir in capite دلفين *Delphin*, qui aliter dicitur دخس *Dax*, & خنزير البحر *Porcus maris* وهو يلد ويرضع أولاده وهي تتبعه حيث ذهب *Et postquam peperit, lactat catulos suos, qui sequuntur eam quocunque proficiscatur.* Et de iisdem *Porta cœli*, fol. 34. c. והולכים אחריה זמן רב כי אוהבת אותם יותר מכל מיני הדגים *Et diu sequuntur eam* (matrem) *quia catulos amat impensius quam reliqua pisc̃ium species.* Quam tamen erga fœtus suos amoris vehementiam in cæteris quoque cetis *Philostratus* ita commendat *Apollonii* sui lib. 2. c. 7. Καὶ τὰ ἐν τῇ Σαλάττῃ ἐκπάγλως, τὰς δὲ διλοφίας ὧν ὁ Σαυμάσιος, οἱ γοητεῦόντες φιλοτιμίας· ἐκ αἰδοῦς δὲ, καὶ φύσεως, καὶ τὰ ζωοτόκα ἴδοις, πᾶσι ὁ Σαυμαζόμενος; οἱ φῶκαι μὲν, ἃ οἶδα ἐγὼ ἐν Αἰγαίῳ καθεγμένοι ὑπὸ κυνηγῶν, ὅτου ἐπειλήσειεν ἀποδαίνοντα τὸ ἑπόμενον, ἐν ᾧ τῷ οἰκίσαι ἀπεκύησεν, ὡς μὴ προΐξεσθαι τριῶν ἡμερῶν εἶναι, καὶ τὸ θοιωτάτῳ θηρίων δεῖν· φάλαινα δὲ ἐς τὰς χεραμίδας τὸ φάρυγος ἀναλαμβάνει τὰς ἐκύμους, ἐπειδὰν φύγῃ τὸ ἑαυτῆς μᾶζον. *Quòd si maximas etiam belluas consideremus, nunquid delphinas admirabimur, qui cum benigno fœtu prolem suam amant. Sed & balenas, & phocas, & reliqua vivipara quomodo non admiremur? Cum phoca, quam Ægis ad venationes inclusam vidi, mortuum catulum, quem in carcere pepererat, tùm luxerit, ut per eruditum à cibis abstinuerit, licet omnium belluarum voracissima. Balena autem in faucibus catulos abscondit, si quando fugiat belluam se majorem.* Pro φάλαινα legendum φώκαινα, ut in *Aristotele Hist.* lib. 6. cap. 12. & lib. 8. c. 13. id est, *phocæna*, seu *turfio*, bellua delphino minor. Nam si de balæna hic res est, quomodo catulos suos in faucibus abscondere dicitur majoris bellux metu?

Fortasse etiam תנים *thannim* non sunt *dracones*, sed *cete* in his, *Mich.* 1. v. 8. אעשׂה מספד כתנים *Lamentum edam sicut thannim.* Quia draconum sibilus vix quicquam commune habet cum luctu. At è cetis alia boant, & mugiunt, ut *phoca*, sive *boca*, cui nomen esse à *boatu* scribit *Festus*; & balena; quam *Rondeletius* tam magno, & contento sono mugire tradit, ut ab iis audiri possit, qui binis leucis absunt. Alia verè & propriè gemunt; ut delphin, cui pro voce *gemitum humano simillem* tribuunt (*d*) *Plinius* (*e*) *Solinus* (*f*) *Vincentius*, alii. In eam rem insignis est *Petri Gillii* locus, quem non possum non exscribere, quia maximè ad rem facit. *A captis delphinis*, inquit, *tanti fletus gemitusque fiunt, ni cum in navi ubi permulti delphini tenebantur pernoctarem, mihi acerbissimum dolorem insserunt: adeò eos animadverti humano gemitu, & lamentatione, & magnâ lacrymarum vi, suam conditionem deplorare, ut ego hujusmodi piscium misericordiâ lacrymas tenere non potuerim, & proximum, quem magis gemere sentiebam, dormiente piscatore, in mare abjecerim. Sed nihil promovi hoc abjecto. Reliqui enim magis magisque gemitum auxerunt, ut non obscuris signis mihi petere videretur similem liberationem. Itaque totam noctem in acerbissimo luctu vere fatus sum.* Quantò verisimilius est *Michaam* cum tali gemitu luctum suum contulisse quàm cum sibilo draconum? Obiter observa in *Syro* Interprete perperàm hic haberi ܬܢܝܢ pro ܬܢܝܢ (*res* pro *daleth* in ultima vocis syllaba) Quæ voces utut scripturâ parùm, tamen significatione multum differunt. Hæc enim *dracones* sonat, illa *thoes*.

(*d*) *Lib.* 9. *cap.* 8. (*e*) *Cap.* 12 (*f*) *Duplex* l. 16. *cap.* 38.

Porrò תנין *thannin*, ut *Hebraicè*, ità etiam *Chaldaicè*, *Syriacè*, & *Arabicè*, tam pro *cete*, quàm pro *dracone* sumitur. Quin apud *Arabes* التنين est certa ceti species, quem ita describit *Alkazuinius* in libro valde fabuloso, cui titulus est, عجايب المخلوقات *Miracula rerum creatarum.* شر من الكوسج في فمه انياب مثل اسنة الرماح وهو طويل كالنخلة السحوق احمر عينين مثل الدم واسع الفم والعوف يراق العينين يتبلع كثيرا من الحيوانات يخافه حيوان البر والبحر اذا تحرك يهوج البحر لشرة قوته *Pessimus est ex* Alcausegis. *In ore habet dentes instar cuspidum hastæ: Longus est, ut palma procera, oculis rubentibus instar sanguinis, latus ore, & ventre, aspectu fulgurante. Vorat animalia multa, tùm ut sunt terræ, quàm maris animalibus sit terribilis. Cùm movetur, mare fluctuat pre roboris ejus vehementia.* Quicquid sequitur ineptum est, hunc cetum anteà serpentem fuisse terræ animalibus infensissimum; & eorum editâ magnâ strage in mare ab Angelo projici, ut marinis etiam se ingurgiter. Quo facto, postquam abdomen multâ arvinâ refertum est, ab eodem Angelo deferri ad populos *Gog*, & *Magog*, qui illo lautè epulentur. Si roges quid sit الكوسج *Alcausej* (in quo genere dicitur esse *thanin*) is in *Damire* definitur *piscis ferrato rostro, quo medios homines secat.* Et in *Alkazinio* est *animal in mari infestius, quàm in terra leo, quod aquatica animalia scindit dentibus suis, ut* السيف الماضي *ensis egregiè cadens. Gimel* finale est pro *cheth*, quæ mutatio non est infrequens. Nempe כסח *Hebraicè*, *Chaldaicè*, & *Arabicè*, est *succidere.* Proinde, ut *Damir* auctor est, idem piscis alio nomine vocatur القرش *alkorscho*, vel *alkirscho*, quia ut *Hebraicum* קרע *karats*, sic *Arabicum* قرش est *exscindere.* Nonnullis item اللحم *allochmo*, à mole, & obesitate carnis. In *Lexico Copto-Arabico* القرش *alkorscho Copticè* redditur ΠΙΔΟΥΧΕΛΟΝΗ, legendum Ἀ ΣΠΙΔΟΧΕΛΩΝΗ, quomodo cetum vocant *Græci* recentiores. Vide *Eustathium in Hexaem.* pag. 19. & *Gesnerum*, *De Aquatilibus* pag. 240. *Alkorscho* cetus est ingens, qui naves subvertit, & frangit. In *Damire* القرش

git. *Zamachſari* ſcribit ſe *Mecchæ* mercatores audiviſſe, qui dicerent, *Nos fedebamus ad portam Prophetæ* Schaibà, *& is deſcripſit* القرش *Alkorſch* his verbis, *Is eſt forma rotunda, & tantus, quantum eſt intervallum à loco in quo ſtamus ad* Chaabam, *id eſt* ad templum *Mecchenſe*. Quod intervallum ii demetiantur, quibus *Mecchæ* notior eſt. Sequitur, hoc monſtrum, in naves irruens, non aliter fugari, quam vibratis facibus in modum fulguris, & frequens eſſe in mari *Kelzem*, in quo ſubmerſus eſt *Pharao*. *Almuarrig* eandem belluam omnium maris belluarum dicit eſſe dominam, & longè peſſimam. Orcam puto ſignificari, infeſtam balænis belluam, cujus imago, inquit *Plinius*, nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quam carnis immenſæ dentibus truculentæ. Aliud vult *Alkazuinus*, cum الكوسج *Alchauſeg* definit *piſcem bicubitalem, dentibus propè humanis, reliquos piſces fugantem, frequentem certis annis tempeſtate* البصرة بدجلة *circa Tigrim Baſoræ*: nempe cetaceum aliquem piſcem, cujuſmodi multos è mari in *Tigrim* ferri circa Canis exortum teſtatur *Diodorus* lib. 19. Sed & alio pertinet apud eundem *Alkazuinum* deſcriptio piſcis المنشار id eſt, *ſerræ*, qui in mari *Zinguane* magnus eſt inſtar montis, & habet à capite ad caudam tanquam ſerræ dentes bicubitales ex oſſibus nigris in modum ebeni, & in capite duo oſſa, ſingula cubitorum decem, quibus mare utrinque verberat, vocis ſonum terribilem; & ex ore, & naribus, aquarum nimbum erumpentem, quo naves obruuntur. Hæc ille: ſed vereor ne fabuloſè, ut ſolet.

Neque id prætereundum, *Job.* 40. 16. *&c.* deſcribi ſub nomine בהמות, *behemoth*, ceti ſpeciem, hippopotamum, quod alibi pluribus probo. Hic ſufficiet ſubjicere brevem loci totius Paraphraſin. Et ſic habet. 10. Ecce hippopotamum, inquit Deus, quem feci juxta te, id eſt, in *Ægypto*, *Arabiæ* tuæ vicina, quis non miretur? E cetorum eſt numero, fœnum tamen, ut bos, paſcitur. 11. Neque ſolum in lumbis, ſed & in umbilico ventris, qua parte cætera animalia debiliora ſunt, robur ei ſummum eſt. 12. Caudam, cedro rigidiorem, tamen ſuum more retorquet, & flectit ad libitum. Nervi femorum tam ſunt frequentes, ut decuſſentur, & implicentur, quod ſummi roboris eſt indicium. 13. Neque habet, ut vulgus piſcium, ſpinas, aut cartilagines; ſed oſſa tam ſolida, quam ſunt æerei vectes aut etiam virga ferrea. 14. Atque, ut in hoc animali ſcias Deum exſtare voluiſſe inſigne potentiæ ſuæ argumentum, qui fecit eum, applicavit ei harpen, id eſt, meſſorios dentes indidit, exertos, & recurvos in modum falcati enſis, quibus fœnum, & ſegetes, tanquam ferrea falce metit. 15. Huic ſcilicet proventum, & pabulum etiam montes proferunt; illi, inquam, ipſi montes, in quibus lûdunt agri beſtiæ. 16. Utut ſit aquatica bellua, quæ non ſolum in cœno cubat, & paluſtri uligine inter celſas arundines; 17. Aut ſub umbra ſalicum, quæ ſunt in *Nili* ripis: 18. Sed & in imo gurgite ſecurè degit, adeo ut ſuperfuſi fluminis eruptione non terreatur. 19. Quis tale animal aggredi audeat aperta vi? Aut nares illius quis hamo perforare poſſe ſe ſperet? Suo loco docebimus hæc nullo modo in elephantem, ſed in equum fluviatilem quadrare ad amuſſim. Ut de *Leviathane* quæ ſequuntur balænæ non conveniunt, ſed *Ægyptio* crocodilo.

(g) *Apud Ælian. Hiſt. lib. 17. cap. 6.* (b) *Ibid. l. 16. c. 12.* Obiter, ne quenquam lateat quam merito cete *grandia Moſes* appellet, *Gen.* 1. 21. libet hic referre paucis quæ tradita ſunt à veteribus de cetorum magnitudine. *Theocles* (g) cete dicit majora eſſe triremibus. *Ælianus* (b) ad elephantem vel maximum proportione quintupla. *Eratoſthenes* (i) longa quinquaginta cubitorum. *Nearchus* (k) viginti quinque orgyiarum, id eſt, cubitorum centum. *Omeſicritus*, atque *Orthagoras* (l) dimidii ſtadii, hoc eſt, pedum plus quam tricenorum. *Juba* (m) pedum ſexcentorum. *Plinius* (n) quaternorum jugerum: quantum terræ ſpatium quædam oppida non occupant; quatuor quippe jugerum longitudo eſt ferè millenorum pedum, latitudo dimidia. Hos ſequuti Sancti Doctores tradunt quædam hyperbolica de cetorum ingenti mole, *Baſilius* in *Hexaem.* Homil. 7. Τῶν μεγίστων ὄρεσι τὸ ὄγκῳ ἴσα σώματα παρίσταται· ὅτε καὶ νῆσον τοῖς ἄκροις φαντασίαν παρέχεται. Ambroſius, *Si quando ſupernatant fluctibus, ſimulare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cælum vertiginibus eminere.* Quæ ferè eadem legas in (o) *Iſidoro*, & (p) *Euſtathio Antiocheno*.

(i) *Strab. l. 16.* (k) *Arrian. in Indic.* (l) *Ælian. l. 17. c. 6.* (m) *Plin. l. 31. c. 1.* (n) *Id l. 9. cap. 1.* (o) *Orig. l. 13. c. 6.* (p) *In Hexaëm.*

At *Hebræi*, ſæpe mendaces, in hoc argumento potiſſimum mentiuntur liberaliſſimè. In illis modeſtiſſimi cetis quingentorum ſtadiorum longitudinem aſſignant, hoc eſt, milliarium plus ſexaginta. Balænam multi volunt ideo dici נחש בריח *ſerpentem vectis. Eſ.* 27. 1. quod ab uno maris extremo ad alterum vectis inſtar attingat. In Tractatu *Talmudico Bava Bathra*, fol. 73. col. 2. navis quædam in dorſo ceti navigans iter ab una pinna ad alteram tertio demum die confecit. Quale eſt, quod Spurius *Eſdras* (q) in creatione fingit ex aquis emerſiſſe duo vaſtiſſima animalia, *Behemoth*, & *Leviathan*; quorum unumquodque occupet ſeptimam partem terreni orbis. Taceo Magiſtrorum nugas de cetorum uno caſtrato, altero occiſo, & ſale condito in adventum *Meſſiæ*, quem talibus epulis, lauto ſcilicet atque opiparo convivio, ſuos excepturum ſperant. Huic fabulam non abſimilem legas in *Ephippi Geryone* apud *Athenæum* lib. 8. de ſacro piſce *Geryonis* appoſito, qui tota *Creta* major fuerit, cuique adeò coquendo, & faliendo multæ ſylvæ cædantur, multi lacus in unum confluant, & ſalem plauſtra centum convehant per octo menſes. Quin ex iiſdem lacunis hauſta fuiſſe crediderim, & ex margine in textum intruſa, quæ de *Leviathane* habentur in *Græca* verſione, *Job.* 40. 26. Πᾶν ὃ πλωτὸν συντηλῶν ἂ μὴ ἐνεγκῇ βύρσαν μίαν ὑπὲρ αὐτῦ. *Omne quod navigat ſi conteratur, non ferat cauda ejus pellem unam*, id eſt, *unam ſquamam*, *ſquamam unam*, ut exponit *Olympiodorus*. Et ad verſum præcedentem, quo *Leviathane* paſci dicuntur gentes, & *Phœnices* cum dividere, hæc habet *Chryſoſtomus*; Τοσοῦτος σώματι ὁ ἰχθὺς ὥστε ἱκανὸς εἶναι τροφὴν ὅλοις ἔθνεσιν ἀρκέσαι. *Corporis ejus tanta eſt moles, ut genti universæ ſufficere poſſit.*

(q) *Lib 4. c. 6. v. 49.*

Sed hæc levia præ commentis *Arabum*, quæ *Prophetæ* ſuo tribuunt, totam terræ molem in piſcis unius dorſum incumbere, qui eam quatiat motu ſuo. *Damir* capite النون quomodo hunc piſcem appellat voce *Syra*, aut *Chaldæa*, potius quam *Arabica*, ثم خلق النون فبسطت الارض عليه فاضطرب النون فمادت الارض *Tum creatus fuit piſces, & extenſa eſt terra ſuper eum, & piſce moto terra tremuit.* Ibidem fabulatur *Chabolaguri* Diabolum his verbis piſcem illum compellaſſe, Excute gentes, bruta, montes, arbores, & quæcunque alia dorſo tuo nituntur, ut hoc onere levatus quieſcas à laboribus. Et jam obſequi paratum Deum graviter afflixiſſe, reptili quodam per nares in cerebrum ejus immiſſo. A quo malo liberari cum petiiſſet obnixiſſimis precibus, ea lege fuiſſe liberatum, ut ne quid tale deinceps moliretur. Sequitur hunc piſcem vocari لموبا *Lamba* (imo *Leviathan*) & بهموت *Behemoth*, & جلهوت *Balahuth*.

Hæc *Arabum* Theologi, quo genere hominum nil nugacius. At Philosophi sunt lautores. Quanquam in *Alkazwino* non ferendum, quod ٱلبلد *albala*, id est, balenæ, tribuit quingentorum cubitorum longitudinem, & طرف جناحها كالشراع العظيم *extrema pinnarum ut velum magnum.* Et *Damir* multò modestior, cui البالة شمكه في البحر الاعظم يبلغ طولها خمسين ذراعا يقال لها العنبر *Albala* (seu *balana*) *piscis aliter dictus* alambar, *omnium marinorum est maximus, longitudine sperans cubitos quinquaginta.* Aliud exemplar habet سبعين ذراعا *septuaginta cubitos.* Quod posse ferri patebit ex sequentibus.

Nam, ut dicamus quod res est, nobis est compertissimum tam ex mariciarum urbium Armatibus, quàm ex eorum relatione, qui ad balenarum piscationem quotidie se conferunt, majores illos cetos plerumque quinquaginta, rarò admodum centum pedum mensuram excedere. Unum tamen in *Oceano Britannico* captum refert *Scaliger* longitudinis pedum CXX. altitudinis tantæ, ut obequitantium non solùm conspectus adimeretur, sed voces inter se tanquam trans collem editæ viderentur. Et in *Narbonensi* littore visum à patre suo bellum narrat *Rondeletius* centum passuum longitudinis. Et in mari *Balthico* longissimis *Zuecloris* centum cubitos, *Olaus* centum ulnas assignat, eâdem (nisi fallor) utrobique mensurâ.

Cetus impropriè dictus est è cetaceis piscibus quisquis in vastiorem excrescit molem. Ut enim in vulgo piscium, qui sunt reliquis majores, ut silurus, esox, attilus, &c. *cetacea* dicuntur: ita in cetaceis, qui sunt multò maximi, lamia pura, & maltha, & zygæna, & thynnus, *cetus* non raro adscribuntur. Quatuor has species nominatim recenseo, ut quas sæpe legerim *cetorum* nomine appellari propter immensitatem, quamvis cætera sint verè pisces. De lamia, maltha, & zygæna res patet ex (r) *Oppiano*, (s) *Galeno*, (t) *Ægineta*, & (u) *Ælliano*, ex quo *Suidas*, Κῆτος θαλάττιον θηρίον παλαιόν· ἔστι γὰρ λέων, ζύγαινα, πάρδαλις, φώκαινα, πρίστις, ἡ λαγωμένη μάλθη. Ita legendum, non μάλη, ut *Æmilius Porus* edidit. Sed thynnum imprimis cetis accenseri, collige ex his (x) *Archestrati*,

Θύνον ἀλιεύμενον σπουδῇ μέγαν, ὃν καλέουσι
Ὄφρυνες, ἄλλοι δ' ἄν κῆτος.

nempe postquam in exsmiam magnitudinem excrevit, ut testatur *Sostratus* in libro Περὶ ζώων. Hinc apud *Varronem* (y) *cetaria* sunt thynnorum piscatores. Et κητία (z) *Siculis* olim thynnorum piscatio. Et in *Horatio* (a) *cetaria* loca thynnis conferta. Et in *Ælliano* (b) κητοθηρία piscatoriæ casæ, reponendis retibus, & reliquâ supellectile, thynnorum piscationi destinatæ. Denique ipsum thynnorum nomen factum videtur ex *Hebræo* תנין *thannin*, quo *cetus* significatur. Ut valdè sit verisimile hanc illis appellationem venisse à *Phœnicibus*, quos thynnorum piscatione celebres fuisse cum alii testantur, tum maximè *Aristoteles* in libro *Mirabilium*. Itaque *Oppianus* in hoc versu,

Θύνοισι μὲν θύουσιν ἐν ἰχθύσιν ἔξοχος ὁρμὴ.

alludit quidem ad *thynnorum* nomen, sed verum vocabuli originem non aperit.

Hoc non observo de nihilo, cum cetaceos pisces majores etiam Scriptura cetis adscribat. Ita *Esa.* 27. 1. *Visitabit Dominus gladio suo duriſſimo*, &c. *Leviathanem serpentem velis*: id est, *Zygenam*, quæ caput ζύγαινα, *jugi*, aut, quod idem est, vectis instar habet ex transverso situm. *Leviathan* ergò dicitur non propriè, sed improprie, quomodo *cetus* à *Græcis*.

Itidem *Ezech.* 29. 3. & 32. 3. תנין *thannin* non est *balena*, ut volunt. Neque enim balæna pedes habet, nec squamas, nec versatur in *Ægypti* rivis, nec indè ascendit in terram, neque retium indagine cingitur. Quæ tamen omnia eo loco adhibet *Ezechiel* in *Ægyptii thannin*, seu *ceti* descriptione. Unde vel cæco planum fiat, *balænam* non intelligi, sed *crocodilum*, quem cetaceis piscibus accenseri scribit *Scaliger*. Itaque etiam à *Jobo* vocatur *Leviathan* in ampla & accurata ejus descriptione, *cap.* 40. & 41. A *Talmudicis* denique patet id ipsum significari, quo loco scribunt τὸν בלבית *calbith*, id est, *canicalam*, seu *schenunonem*, terrori esse τῷ *Leviathan*, in Tractatu *De Sabbatho* fol. 77. b.

Rursus *Matth.* 12. 40. cum *Jonæ* fuisse legitur ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, *in ventre cetis*; cavè, ne cetum intelligas propriè dictum, quales balænæ, pristis, aut physeter, quæ, utut vastæ belluæ, tamen gulæ meatus habent angustiores, quam ut possint solidum hominem transglutire. Itaque eo loco *cetus* est דג גדול *piscis magnus* ut habetur, *Jon.* 2. 1. Nempe is fuit verus piscis, sed ita ingens, ut ratione molis suæ cetis adscribi meruerit. Nos *lamnam*, seu *carcharium* intelligimus, ut suo loco dicetur.

(r) *Halieut. l.* 1.
(s) *De alim. fac. l.* 1 *c.* 34.
(t) *Lib.* 1. *c.* 24.
(u) *Anim. Porus* 9. *c.* 49.
(x) *Apud Athen. l.* 7.
(y) *Varro de Cesarr.*
(z) *Ælian. Hist. l.* 13. *c.* 15.
(a) *Horat. Sat.* 5.
(b) *Oppian.*

CAPUT OCTAVUM.

De reliquis Aquatilibus.

Supersesse 1. *Mollia.* 2. *Crustata.* 3. *Testacea.* 4. *Insecta.* 5. *Zoophyta. In mollibus est* nautilus, *vel* nauplius, *polypi species, quem ab* Hebræis *significari voce* נפילים *falsò credidit* Buxtorfius. צב tsab *esse* crocodilum terrestrem, & בן נפילים scincum. *In crustatis sunt locusta maris*, & καρίδες, squillæ. *Neutris* Joannem vixisse, *ut nonnullis placet. In testaceis sunt* 1. *Concha margaritifera.* 2. *Cochlea purpurarum.* 3. *Onyches, seu ungues aromatifera*, Exod. 30. 34. *His adduntur testudines, de quibus* Of. 12. 12. *in* Græca *versione. In insectis aquaticis est hirudo, de qua* Chaldæus, Psal. 12. 9. & Solomon, Prov. 30. 15. *Sed est ratio dubitandi. In Zoophytis spongiam multi censent, de qua* Evangelia. *Horum animalium usus ad cibum, ad ornatum, ad suffitum, & medicinam.*

Postquam de veris piscibus, & cetis actum est, jam superfunt Mollia, ut sepiæ, lolligines, polypi, nautili, lepores, & urticæ marinæ; Crustata, ut cancer, pagurus, maja, locusta, astacus, leo, squilla; Testacea, ut lepas, ostrea, conchæ, cochleæ; Insecta, ut hirudo, hippocampus, eruca, scolopendra; Zoophyta denique, ut spongia, cucumis, uva, manus, penna. Sed de plerisque altum est in Scripturâ silentium.

Tamen è mollibus *nauplium*, polypi speciem, à *Mose* prohiberi ex *Hebræorum* sententia statuit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico*, voce נפילים *nephilim*. Nam *Levit.* 11. 29. *Moses* prohibet esum & צב *tsab juxta speciem suam.* Quod Hebræi sic intelligunt, ac si cum τῷ *tsab Moses* prohibuisset species illi similes. In his autem volunt esse *salamandram*, & בן נפילים *filium nephilim*, id est, *nauplium*, seu *nautilum*, ut ex vocum affinitate, & animalium similitudine conjectat *Buxtorfius*. Quod tali viro excidisse non possum mirari satis: cum צב *tsab Buxtorfo* vel *bufo*, vel *testudo* sit; à quibus toto genere differt *nautilus*. Nos suo loco docemus צב *tsab* neque *buforem* esse, nec *testudinem*, sed *crocodilum terrestrem*, ut *Græci* rectè exponunt. Et crocodilo terrestri

reſtri ſimiles eſſe tam ſalamandram, quàm ſcincum, qui ab *Hebræis* dictus eſt בן נפילים *ben nephilim*, id eſt, *filius Gigantum*, quia ex majoris crocodili ſemine oriri credebatur.

E cruſtatis ſunt locuſtæ maris, quibus qui *Joannem* in deſerto vixiſſe volunt, abunde refelluntur *Græco ακρίδων* vocabulo, quo utuntur *Evangelia*. Neque enim locuſtæ maris *Græcè* dicuntur *ακρίδες*, ſed *καραβοι*. Neque his veſci potuit *Joannes* in deſerto à mari non parum diſſito: ut neque marinis ſquillis, quæ & ipſæ ſunt in cruſtatorum genere. Quod in eos obſervo, qui *ακρίδας* in *καρίδας*, id eſt, *ſquillas*, mutari volunt.

E teſtaceis eſt *herberi*, concha margaritifera, ex qua margarita educitur, *Hebraicè* dicta ברלח, & דר, & plurali voce פנינים. 2. הלזון *cholzan*, ſeu *cochlea purpuraria*, ex cujus ſanguine fit תכלרת *thecheleth*, ſeu *purpura*, in *Prophetarum* ſcriptis totties memorata. 3. *Conchylium*, cujus operculum, *Hebraicè* שחלרת *ſechelseth*, & *Græcè* ὄνυξ, cenſetur inter aromatum ſpecies, *Exod.* 30. 34. & *Eccleſ.* 24. 21.

Ex inſectis aquaticis, eſt *non menſura cutem niſi plena cruoris, hirudo*, Arabicè علقة *alaka*, & *Hebraicè* עלוקה *aluka*, ut quidam volunt; *Qua filiorum hominis ſanguinem exſugit*, inquit *Chaldæus* Paraphraſtes, *Pſ.* 12. 9. Hujus aviditas inexplebilis à *Salomone* perſtringi creditur his verbis, *Prov.* 30. 15. *Hirudini duæ* ſunt *filiæ*, quę dicunt *Affer, affer*: id eſt, inquiunt, linguæ biſulcæ rami duo, quos penitus infigit cuti. Sed hirudini lingua nulla eſt: tantum in ore tres eſſe dentes, contrario occurſu ſe collidentes, ex ejus morſu colligitur. Itaque *filiorum* nomine malim duas hirudinum ſpecies intelligi, puta paluſtres, & æquoreas. Quanquam neque hoc ſatisfaciat, qua hirudo marina, utut paluſtri forma ſimilis, nuſquam tamen legitur ſanguinis eſſe avida. Quid ſi eo loco עלוקה non ſit *hirudo*, ſed vitæ privatio, vel terminus unicuique à Deo præſtitutus, ut alibi diſputamus?

(a) *Matth.* 27. 48. *Marc.* 15. 36. *Joh.* 19. 29. Ex zoophytis ſolam ſpongiam (*a*) *Evangelia* nominant, ſi verè ſpongia eſt zoophytum, ut voluêre veteres: quam litem non facio meam.

De uſu nihil dicendum, cum nemini non pateat horum aquatilium alia eſſe ad cibum, ut polypos, ſepias, cancros, oſtrea, muſculos, aſtacos, locuſtas, ſquillas, &c. alia ad ornatum, ut conchylia, & murices, unde purpura; & pinnas, unde margaritæ eruuntur: alia ad ſuffitum, ut onychem: alia ad medicinam, ut hirudines ad eliciendum, & ſpongias ad abſtergendum ſanguinem; in quem uſum jacebat ſpongia prope crucem: ſed ea *Romani* milites per ludibrium abuſi ſunt. Vide Cl. *Heinſium* in *Joannem*.

CAPUT NONUM.

De nominibus animalium ab *Adamo* impoſitis.

Hebræi *animalia dividunt in quatuor ſumma genera*: Græci *paulo aliter*, *quorum diviſionem ſequi neceſſe habemus, quia illi plures aſſueverunt. Totius operis partes, & libri. Locus de animalibus ad* Adamum *adductis, ut illa nomina imponeret*, Gen. 2. 19. 20. Gabriel *notatus*, & Græci *Interpretes. Deum aves ex aquis non eduxiſſe, ſed ex terra. Inſecta etiam ad hominem adducta, eumve denique animalia præter bigenera, & aquatica, eaque bina. Quomodo lupi cum ovibus*, &c. *& accipitres cum columbis pacate degerint. Qua ratione tot animalia à Deo adducta fuerint. Deum nunc præſtitiſſe, quod* Alexander *annis pluribus per multa hominum millia non potuit exſequi. Hujus conventus diverſa cauſa.* 1. *Deum in* Edene *hominis omnes naturæ opes exhibere voluiſſe*: 2. *Eidem omnia ſtatiſſe animalia*; *ut, illis viſis, ſciret nullum eſſe ſimile*: 3. *Conjugium inter primos parentes ſtatum inirum per hunc conventum factum fuiſſe ſolennius*: 4. *Bruta ſic hominis ſe ſubjeciſſe, & nomina ſua, tanquam à domino, accepiſſe. Piſces, etſi eo non convenerunt, quia diverſi ſunt elementi, eoque homini ſubeſſe. Hominis in bruta dominium ante lapſum fuiſſe majus: illius tamen ſupereſſe non obſcura veſtigia.* Lucretius *fruſtra objecit, non potuiſſe unum hominem nomina rebus imponere. Quid de eo* Plato *in* Cratylo. Hebræa *animalium nomina pleraque certa ratione niti. Bruta in genere, beſtia domeſtica & fera, aves in genere & rapaces, reptilia & ſerpentes unde dicantur* Hebraicè. *In beſtiis eicuribus explicantur* Hebræa *cameli, equi, aſini, boves, ovis, capræ, ſues, & canis nomina. In feris, leonis, pardi, urſi, lupi, hyænæ, thoes, vulpis, cervi, caprææ, ibicis, rupicaprææ, tragelaphi, damæ, hinnuli, onagri, leporis, ſimiæ, vel cebi, hircus, chærogrylli, muris, & talpæ. In avibus, aquilæ, offifragæ, anopææ, milvi, accipitris, utriuſque vulturis, ciconiæ, ſtruthionis maris & fœminæ, turturis, gruis, hirundinis, aſalenis, pelicani, catarrhactis, pavonis, columbæ domeſticæ & feræ, noctuæ, bubonis, veſperſilionis, laridis & ceppha, coturnicis, upupæ, gallinaginis, onocrotali, corvi. In quadrupedibus oviparis, crocodili terreſtris, ſtellionis, lacertæ majoris, quæ* Arab. guaril, *alius lacertæ, quæ iiſdem* wachara, *lacertæ arenariæ, chamæleontis, teſtudinis, ranæ. In ſerpentibus, vipera, aſpidis, cerauſtæ, baſiliſci, jaculi, ceraſtis, & hæmorrhois, hydri, & cherſydri, draconis. In locuſtis novem ſpecies. In inſectis, muſcæ apis, veſpæ, & crabronis, cynomyiæ, culicis venatoris, quæ* Græcè κώνωψ, *& paluſtris, quæ* ἰμπὶς, *ſcorpionis, aranææ, cochleæ, vermis, tineæ, hirudinis, ſcarabæi, formicæ, pediculi, & pulicis. Ex animalium nominibus colligi eorum naturam* Adamo *fuiſſe perſpectiſſimam. Quomodo* Hebraæ *voces ad* Syras *& Arabicas originis revocentur.*

Hebræos patet hactenus omnes animalium ſpecies ad quatuor ſumma genera revocaſſe, nempe quadrupeda, volucria, reptilia, & aquatilia. Reptilibus enim adſcribunt non ſolum animalia, quæ vere repunt, ſed & inſecta omnia, & minima quadrupedum, puta mures, talpas, muſtelas, hericios, & ſi quę alia ſunt hujus generis. Itaque, ſi *Hebræos* ſequi eſſet animus, his quatuor ſpeciebus omnia complecteremur. Sed, quamvis parum referat quo ordine hæc proponantur, tamen quia *Hebræorum* diviſioni pauci aſſueverunt, nos, *Græcorum* veſtigiis inſiſtentes, à reptilibus tam quadrupeda, quamlibet parva, quàm inſecta diſtinximus. Et totum hoc opus diviſimus in duas partes: quarum prior, quatuor libris comprehenſa, poſt animalia in genere, de quibus in primo hoc libro, in reliquis tribus agit de quadrupedibus domeſticis, & feris; item de oviparis, ut ſunt lacertæ, & teſtudines. Poſterior ſex habet libros, primum de mundis avibus, ſecundum de immundis ex lege *Moſis*, tertium de ſerpentibus, quartum de inſectis, quintum de aquaticis, ſextum denique de fabuloſis animalibus, quorum nomina non quidem in Sacro Textu, ſed in Verſionibus occurrunt. Et jam primi libri hic eſſet finis, niſi quædam haberemus dicenda de animalibus ad primum hominem adductis, ut illis nomina imponeret, *Gen.* 2. 19. 20.

Verba *Moſis* ſic habent, *Et formavit Dominus Deus è terra omnem agri beſtiam, & omnem avem cæli, & ad hominem adduxit, ut videret, quomodo illa vocaret; & omnis anima viventis, eui nomen homo imponeret, id nomen ejus eſſet. Et nomen impoſuit homo omni beſtiæ, & volucri cæli, & omni ferę agri.* Pro *Et formavit*, Hebr. ויצר, in *Arabica* Paraphraſi *Saadiæ* habet فجبش & ibi *Gabriel*, *Et collegit*, planè extra rem. Cum enim *Arabicum* جبش tam *formare*, quàm

colligere ſignificet, prius retinendum fuit, tanquam *Hebræo* ſynonymum. *Græca* Verſio reddit, Καὶ ἔπεμεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν πάντα τὰ θηρία rectè; niſi quod vocula *ἐπὶ adhuc* perperam huc eſt intruſa, ac ſi, præter animalia, quæ creaverat Deus diebus quinto & ſexto, ut capite primo narratur, Deus inſuper alia creâſſet quæ ad hominem adduceret. Quin ea ipſa quæ creaverat adduxit Deus, aut ex ſingulis paria (nempe marem, & fœminam) quæ inſpiceret, & nominaret *Adam*. Itaque verba *Moſis*, *Et formavit animalia*, &c. *& ad hominem adduxit*, ſic ſe habent, ac ſi dixiſſet, *Cum formâſſet animalia*, vel, *quæ formaverat animalia ad hominem adduxit*: ut paulo ante, *Et plantavit hortum*, &c. *& poſuit in eo hominem*; id eſt, poſuit hominem in horto, quem plantaverat, nempe creationis die tertio, quo creaverat arbores, & omne terræ germen. Neque enim credendus eſt Deus hunc hortum de novo plantaviſſe, poſt ſex dierum opus peractum: ſed in illo jam tum conſito hominem, ſexto die creatum, collocavit. Quippe, ut res intelligatur, ſciendum eſt primo biduo creationis Deum magnas mundi partes feciſſe,

Et maria, & terras, & quod tegit omnia, cælum:

Secundo biduo mundum ſua ſupellectile inſtruxiſſe, atque exornâſſe, cum creavit in terra plantas, & in cœlo ſydera: Tertio denique biduo incolas addidiſſe, nempe aves, piſces, beſtias, & poſtremo ipſum hominem.

Si quis *Moſem Moſi* opponere poſſe ſe putet, eo quod aves, quas *Gen.* 1. 20. ex aquis eduxerat, Deum hoc loco docuerat è terra formaviſſe, æque ac agri beſtias: reſpondebo *Gen.* 1. 20. non haberi quod multi volunt, aves ex aquis emerſiſſe, quod patebit legenti locum, *Et dixit Deus*, *Producant aquæ reptile animatum: Et volucres volent ſuper terram in facie expanſi cœlorum.* Quibus verbis aquæ piſces jubentur producere, aves non item. Quin cum jubentur aves volare ſuper terram, inde ſequatur potius eas ex terra prodiiſſe: nam, ſi ex aquis emerſiſſent, eas in primo illo ortu juſſiſſet Deus evolare ſuper aquas, non ſuper terram. *Hebræi* aliter reſpondent, nempe aves ex utroque elemento prodiiſſe, cum factæ ſint ex עוף *rakak*, id eſt, ex molli luto ex utroque temperato. Quod idem ſtatuunt de ranis *Ægyptiis*, ut *Moſem* cum *Davide* concilient: quorum ille (*a*) fluvium, hic (*b*) terram ſcribit ranas illas produxiſſe. Sed in capite de Ranis duo hæc Scripturæ loca nos aliter concilamus. *Chriſtum* aves aquaticas ex aquis, reliquas è terra vult prodiiſſe, & *Moſem* de prioribus *Gen.* 1. 20. hic de poſterioribus egiſſe. Fruſtrà: cum utrobique appareat illum egiſſe de toto genere avium. Alii in his verbis, *Et formavit Deus è terra omnes agri beſtias, & omnes cœli aves*, volunt illud *è terra* ſolùm ad beſtias pertinere, non item ad aves, quæ interpretatio Sacro Textui vim manifeſtam facit. Maneat igitur id, quod diximus, ex *Prophetæ* mente, tam aves, quam quadrupedes terræ debere ſuam originem. Quidni enim aves credamus ex illo elemento eſſe ortas, in quo potiſſimum illis & quies & victus eſt?

(*a*) *Exod.* 8. 5.
(*b*) *Pſ.* 105. 30.

Homini igitur è terra facto quæcunque animantia è terra fecerat adduxit Deus, id eſt, aves, & agri beſtias. Quo nomine non ſolùm quadrupedes, ſed & reptilia intelligimus: quia ipſe *Moſes* ſerpentem accenſet agri beſtiis, cum eum dicit beſtiarum agri fuiſſe callidiſſimum, *Gen.* 3. 1. Neque inſecta excipimus, quæ ſub genere reptilium cum ſerpente continentur. Fruſtrà objiciunt, horum pleraque viliora, & abjectiora eſſe, quam ut homini adduci debuerint, & contemplanda exhiberi. Quidni enim hominis conſideratione digna ſint, quæcunque Deus creare, & conſervare non dedignatur? Nec minus eſt, quod in ape, aut formica miremur, quam in cete, aut elephante; cum hoc ipſum ſit imprimis mirabile, quod in tantillo corpore tot animi dotes eminent. Omnia igitur animalium genera credimus ad *Adamum* fuiſſe adducta, ſi duo ſolùm excipias. Primò bigenera, ſeu ambigena, de quibus *Feſtus*, Bigenera *dicuntur animalia ex diverſe genere nata, ut leopardus ex leone & panthera, cicur ſus* (*c*) *ex apro & ſcropha domeſtica, mulus ex equa & aſino.* Ex *Iſidoro* lib. 12. cap. 1. *In animantibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equo & aſino, burdo ex equo & aſina, hibrida ex apro & porcis, tityrus ex ove & hirco, muſmo ex capra & ariete.* Et *Epigramma* vetus,

(*c*) *Al. hiſtrix.*

Hæ ſunt ambigena, quæ natu diſpare conſtant,
Burdonem generat ſimpes commixtus aſellæ,
Mulus ab Arcadicis *& equina matre creatus,*
Tityrus ex ovibus oritur hirco que parente.
Muſmonem capra ex verveco femine gignit.
Aprus atque ſue fetoſus naſcitur ibris.
At lupus & catula formant, coeundo, lyciſcum.

Quæ animalia ad *Adamum* ideo non ſunt adducta, quia non creata ſunt immediatè ex manu Dei, ſed ex miſtione ſpecierum poſtmodum edita quodam naturæ adulterio. Secundo, merè aquatica etiam excipienda, quæ non potuerunt *Adamum* convenire, quia degunt in diverſo elemento. Amphibiis tamen, ut ranis, fibris, phocis, crocodilis, hippopotamis, liberum fuit ex aquis excedere, ut tam ſolenni concilio intereſſent. E ſingulis autem ſpeciebus bina ſolum huc conveniſſe veriſimile eſt, quomodo in arcam *Noæ*, ut vitaretur confuſio, ſi conveniſſent omnia omnino animalia, quæ Deus in diverſis mundi partibus creaverat. Neque licuiſſet illis per tempus è remotis venire locis; cum aves poſtridie creationis, quadrupedes & reptilia illo ipſo die quo creata fuerant, ad hominem confluxerint.

Non ſine Deo factum eſt, quod tam hic, quam in arca, lupus cum ove, canis cum lepore, felis cum mure, accipiter cum columba, ſimul pacatè degebant; creatore illorum rabiem, & horum trepidationem, & fugam, ad tempus reprimente, ne intempeſtivis tam diverſæ naturæ animalium diſſidiis conventus turbaretur.

Nihil opus eſt hic quærere, quomodo animalium tam multæ ſpecies in unum locum deductæ ſint. An ventis impellentibus, ut in deſerto coturnices? An per Angelos, ut cum *Philippus Azotum*, & *Habacuc Babylonem* tranſvectus fuiſſe legitur? Aut arcano Dei impulſu, ut in *Ægyptum* ranæ, & cynomyia, & urſi duo, qui ad *Eliſæi* verbum è ſylva prodeuntes in *Bethelitarum* pueros irruerunt: & leones in *Samaritanos* Dei nominis contemptores immiſſi, & animalia quæ bina ex omni carne ad *Noam* convenerunt? Sufficit enim, ut ſciamus, Deo, qui abſolutum habet in creaturas dominium, non deeſſe rationes, quibus eas pro arbitrio ſuo impellat quocunque decrevit, & deſtinavit. Illos igitur, qui movent quæſtiones tam ſuperfluas, liberis interrogaverim, quo impulſore ciconiæ, & grues ex *Borealis* plaga in *Ægyptum*, & *Æthiopiam* certa anni tempeſtate volent, & poſt aliquot menſes eo revolent, unde diſceſſerant. Item, cur haleces, & thunni quotannis ingenti turba ſedes mutent, & in aliud mare tranſeant. Si dicant, has migrationes illis eſſe naturales: rogabo rurſus, annon idem Deus, qui hanc iis naturam indidit, reliquis quoque animalibus poſſit id inſpirare, ut, cum res ita poſtulat, in certum locum confluant, tanquam ſi voce præconis citata eſſent, & convocata. Aliquid ſimile attentavit Regum maximus *Alexander*, qui, naturæ animalium perſcendæ cupidus, de iis commentationem *Ariſtoteli* delegavit. Et ne quid uſquam gentium ab eo ignoraretur, per *Græciam*, atque *Aſiam* univerſam, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatuſque alebant, quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant; ut, illis procurantibus, animalia omne genus ad præceptorem ſuum

ſuum undecunque mitterentur. Neve neceſſariis ſumptibus ſerendis eſſet impar, octingenta talenta Rex illi largitus eſt, id eſt, ex *Budæi* ſupputatione, aureorum noſtri temporis quadringenta & octoginta millia. Hæc
(d) *Lib.* 8. *c.* 16. partim ex (*d*) *Plinio*, partim ex (*e*) *Athenæo* ſcimus. Sed
(e) *Lib.* 9. & in *Æliano Variis* (*f*) legas, *Alexandri* patrem, *Philippum* jam hoc habuiſſe in animo, & πλέτος ἀνοδυῆ,
(f) *Lib.* 4. *c.* 19. *immenſas opes* ad id exſequendum de ſuo liberaliſſimè ſuppeditâſſe. Sed quicquid uterque egerit, tamen *Ariſtoteles* multa latuerunt animalia, de quibus in eximio opere ne γῆν quidem habet: multa etiam illi ex auctu ſolùm, non ex viſu fuêre cognita. Unde ſcias quantò hominibus ſit potentior Deus, qui uno momento exſequitur quod per plures annos, tantis ſumptibus, & tot adjutorum operâ, præſtare nequiverunt Reges duo potentiſſimi.

Ita igitur animalium conventus habitus eſt, qualis deinceps nullus alius, præterquam in arca *Noæ*, ad quam pariter convenerunt, ſed longè diverſa de cauſa. Ibi enim de propria ſalute, hîc de hominis cultu agebatur. Scio alias quoque cauſas hujus concurſûs poſſe proferri vero non abſimiles. Primò enim videtur Deus in hoc deliciarum horto, in quo hominem collocaverat, omnes naturæ opes uno intuitu videndas illi exhibere voluiſſe. Et, cùm ex plantis, & arboribus in eo conſeruiſſet quicquid aut viſu pulchrum eſt, aut ſapore jucundum;
(g) *Gen.* 2. 11. 12. *Ecclı.* 28. 13. cùm (*g*) gemmas, & margaritas, fodinaſque auri præſtantiſſimi, aut in ipſo horto, aut in vicinia procreâſſet: ſola deerant animalia; quæ jam undecunque convocat, ut tam vario ſpectaculo hominem recreet, & ad creatoris ſui laudes invitet. Secundò, cùm beſtiæ, & aves homini per paria exhibitæ ſint, ita ut unuſquiſque mas ſociam haberet ejuſdem ſpeciei fœminam, ſenſit *Adam* quid ſibi deeſſet, cùm in illis omnibus nullum reperit adjutorem ſibi ſimilem. Quamvis enim beſtiæ nobis auxilio ſint, unde eſt quòd *jumenta* vocantur: tamen illarum natura prorſus à noſtra diverſa eſt. Nam, ſi externam corporis noſtri ſpeciem harum nonnullæ ex parte referant, ut

Simia quàm ſimilis turpiſſima beſtia nobis:

tamen omnibus deeſt quod in nobis eſt eximium, ratio nempe, & oratio, quæ ſola eſt mentis interpres, & unicum ſocietatis inter homines vinculum. Tertiò, convocata hæc animalia nonniſi poſt *Evam* creatam diſceſſiſſe valde veriſimile eſt, ut illa hoc eodem ſpectaculo cum viro frueretur, & conjugium inter illos ſtatim initum tam extraordinario conventu ſolennius fieret. Proinde utriſque dixit, *Dominamini*, &c.

Sed in brutorum convocatione hoc præcipuum, quòd eorum ad hominem concurſus ſtatim à creatione ſuit voluntariæ ſubjectionis profeſſio, quaſi ſe domino ſuo ſiſterent, & in ejus clientelam ſe reciperent. Itaque in ſervitutis notam *Adam* illis omnibus nomina impoſuit, nempe ut domini ſervis ſolent. Ita (*h*) *Joſephi* à *Pharaone*, (*i*) *Danielis* & ſociorum à *Nebucadnetſare*, (*k*) *Eliakimi* à *Necone* nomina mutata ſunt, ut ex novis nominibus diſcerent ſe novos habere dominos. Neque hoc dominium uſurpavit homo, ſed accepit à Deo his verbis ſibi conceſſum, (*l*) *Dominamini in piſces maris, & volucres cæli, & omnia animantia, quæ moventur ſuper terram.* Et poſt diluvium ita renovatum, (*m*) *Timor veſtri, terrorque veſtri ſit ſuper omnes terra beſtias, omneſque terræ volucres*, &c. Unde *David* Pſal. 8. v. 7. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, greges, & armenta, quotquot ſunt, etiam feras agri, aves cæli, & piſces maris*, &c. Et *Jacobus*, Epiſt. 3. v. 7. *Omnis natura ferarum, & volucrium, ſerpentiumque & marinorum domatur, & domita eſt à natura humana.* In quibus locis hoc notandum eſt tam fieri mentionem piſcium, & marinorum, quàm ferarum, & volucrium; ne quis ideò piſces putet homini
(h) *Gen.* 41. 45.
(i) *Dan.* 2. 7.
(k) 2 *Par* 36. 4.
(l) *Gen.* 1. 28.
(m) *Gen.* 9. 2.

minùs ſubeſſe, quòd neque huic brutorum conventui interfuiſſe leguntur, neque ab homine nomen accepiſſe. Quamvis enim elementi diverſitas, in quo habitant, in cauſa ſit, cur cum homine minus habeant commercii: tamen ut homines tam in maria, quàm in terras dominantur; ſic aquaticis, & terreſtribus animantibus ex æquo imperant. Alioqui piſcatio, & piſcium eſus eſſet illicitus: nec mundos piſces in Lege Deus *Judæis* conceſſiſſet; neque *Apoſtolos* juſſiſſet *Chriſtus* retia in mare projicere. Fatendum interim hominis in bruta dominium ante *Adami* lapſum fuiſſe magis abſolutum quàm nunc eſt. Nam, ſi homo in Deum non fuiſſet rebellis, beſtiæ jugum hominis nunquam excuſſiſſent, nec ſolùm jumenta, & pecudes, ſed & feræ nobis ſe ultrò ſubmiſiſſent; quia in homine perfecto imago Dei tam clara elucebat, ut bruta etiam percelleret. Et idem ille Deus, qui in *Prophetæ* gratiam leonum occluſit ora, *Chriſtum*que, in deſerto cum feris per quadraginta dies degentem, ſartum tectum ab omni diſcrimine ſervavit, & *Paulum* à morſu viperæ, reliquoſque *Apoſtolos* à ſerpentum invaſione defendit; idem, inquam, ille Deus noſtræ omnium ſaluti ita invigilaſſet, ut ſine periculo potuiſſemus ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulare, & conculcare leonem, & draconem. Sed, per peccatum primi hominis hoc culmine dejecti, prioris imperii habenas nonniſi ægrè retinemus, & bruta in nos inſurgunt, quomodo nos in Deum, injuriam creatori ſuo factam ſic ulciſcentes. Nec ſolùm feræ nos invadunt, & venenato morſu angues appetunt: ſed minima quæque animalcula, ut pulices, cimices, & pediculi, pungunt, & ſomnos avertunt. Superſunt tamen priſtini imperii non obſcura veſtigia in canum & equorum obſequiis, & cùm puer armentum boum ducit ad lanienam, aut ad vocem hominis etiam feræ conſternantur, & interdiu in cryptis ſuis latent, quaſi ab ejus occurſu ſibi caveant.

Poëta *Lucretius*, quem jure merito vocaveris *Epicuri de grege porcum*, lib. 5. multis contendit abſurdè credi unum hominem nomina rebus impoſuiſſe; quia homo ille, quiſquis fuerit, alios in aſſenſum trahere non potuiſſet, & eò adigere, ut voces à ſe confictas magno labore addiſcerent, cùm iis quoque liberum fuiſſet idem ſibi jus arrogare. Verba ſunt,

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Diſſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere lingua,
Tempore eodem alio facere id non quiſſe putantur?
Præterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant, unde inſita notities eſt
Utilitatis? & unde data eſt huic prima poteſtas
Quid vellet facere ut ſcirent, animoque viderent?
Cogere item plures unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent,
Nec ratione docere ulla, ſuadereque ſurdis
Quid ſit opus facto: faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ullâ ſibi ferrent amplius aurem
Voces inauditas ſonitus obtundere fruſtra.

Sed hę objectiones concidunt, cùm de *Adamo* res eſt, ex quo nati ſunt omnes homines. Itaque facile illi fuit vocabula, quæ excogitaverat, per liberos ſuos propagare. Nam hodieque nemo eſt, qui non loquatur quomodo infans edoctus eſt à parentibus. Proinde nomina, quæ brutis impoſuerat *Adam*, à poſteris conſervata ſunt. Quod docet *Prophetæ*, cùm dicit omnis animæ viventis, cui nomen impoſuit *Adam*, id eſſe nomen ejus; *Hebræâ* ſcilicet linguâ, quam fuiſſe primigeniam abundè alibi probavimus. Atque hîc maximè apparet non fruſtra eſſe quod in *Cratylo* ſcribit *Plato*, Οὐ φαῦλον εἶναι τὸ τῶ ὀνομάτων θέσιν, τῶν φαύλων ἀνδρῶν, τῶν τ' ἐπιτυχόντων, *Non futile quod eſſe nominum impoſitionem, neque futilium, aut*

quorumvis hominum opus: cùm *Hebræa* animalium nomina pleraque certâ ratione nitantur ex natura rei petita. Quod licèt de ſingulis docemus ſuis locis, tamen hic probare viſum eſt per exemplorum congeriem, ut primi noſtri parentis ſapientia clariùs eluceſcat.

Ut à generalibus incipiamus, brutum בעיר *beir* vocatur, & בהמה *behema*. Quorum prius à *ſtupore*, poſterius à *ſilentio* ſumptum eſt; quia bruta cum homine collata, & *ſtupida* eſſe, & *muta* conſtat: proinde illa vitam cum ſilentio tranſigere ſcribit non obſcurus auctor. Quandoque בהמה *behema* ſumitur pro *domeſtico pecore*, cui opponitur חיה *chaja*, id eſt, *fera*, à *vivacitate* ſic appellata; quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita pleræque diutius vivunt. Sic in *Heſiodo* cervus eſt τετρακόρυφος in *Ariſtotele* leones ἐτῶν ζώντες πολλῶν in *Alberto*, & aliis, lupi quoque valdè longævi ſunt: at bubus, ovibus, capris, canibus vita eſt brevis. Aliud feræ nomen זיז *zez* à *motu* fit, ut *Græca* κινήματα, & κινήσεις. *Hebræis* enim זוז *zuz*, *moveri* eſt, ut *Arabicè* زاز *zaza*, & أز *azza*, & عز *bazza*, & فز *mazza*, & وزوز *wazwaza*. Avis à *volatu* עוף *oph* dicitur, & צפור *ſippor*, quia *manè ſurgit*. Rapacis avis proprium nomen eſt עיט *ajit* ab *involando*, & *irruendo* ſumptum. Ad עם *ajit* alludit aquilæ *Græcum* vocabulum ἀετὸς. Reptile à *rependo* רמש *remes*, & à fœcunda *propagatione* שרץ *ſeretz* dicitur. Et à *tardo motu*, זוחל *zochel*. Nam *Hebræis* זחל *zachal*, *moras nectere*, & *cunctari* eſt. Sic *Job.* 32. *v.* 6. וזחלתי ואירא *cunctatus ſum, quia timui*. Ita optimè *R. Jona*, tanquam ex *Arabica* linguâ. Quâ ſcilicet زحل *zachala* non ſolùm *recedere*, ſed & *morari* ſonat. *Alcamus*, زحلت الناقة تاخرت في سيرها *In inceſſu ſuo moratus eſt* (vel *poſtremus fuit*) *camelus fœmina*. Proinde *Saturnus* Arabicè زحل *zachal* vocatur, quia fertur multò tardiùs quàm reliqui Planetæ. In *Talmudicis* זוחלים מים ſunt *aqua ſenſim fluentes:* & מזוחלא *ſuggrunda*, ſuper quam aqua de tecto fluens leniter fertur. Sic 1 Reg. 1. *v.* 9. *lapis* זוחלת *Zoheleth prope fontem fullonis*, lapis fuit, ſuper quem è pannis, in vicino fonte lotis, fullones fuſtibus aquas guttatim ſtillantes exprimebant. Hęc obiter de voce זחל non ſatis nota. Serpens נחש *nachas* à *conjectando*, vel *augurando* dici putatur. Id enim eſt *Hebræis* נחש *nuches*. Sed *Arabibus* نحس nachaſa; *infauſtum eſſe*, & *mali omnis* ſignificat. Hinc eſt, quòd نحسان *nachſani* vocantur *Saturnus*, & *Mars*; quia infauſti Planetæ. Quidni ſerpens indidem נחש *nachas* dictus fuerit? cùm ut ejus occurſus primis parentibus infelix fuit, ita etiam à poſteris pro ominoſo, & infauſto habeatur. Unde *Terentianum* illud,

— *Monſtra evenerunt mihi:*
Anguis per impluvium decidit de tegula.

Et *Horatius*,

— *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum.*

Hæc de nominibus generum; jam ad ſingulas ſpecies.

Hebraicè גמל *gamal* eſt *rependere*, *retribuere*, *referre*, aut *bonum*, aut *malum*. Itaque *Græci* μηνιτικὸν reddunt *Joel.* 3. *v.* 4. Inde camelus גמל *gamal*, quia, cæterà mitiſſimum animal, acceptæ tamen injuriæ diu memor eſt. *Baſilius* in *Hexaem.* Homil. 8. Τὸ δὲ τῆ καμήλῳ (γὰρ ⊛) μνησικακον. *Chryſoſtomus* in Serm. Περὶ ἀνχιῶ, (n) Μνησικακεῖ τοῖς ἀεὶ καμήλοι. *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. Epiſt. 135. Μνησικακῆ δὲ οἱ κάμηλ⊛. *Euſtathius* in *Hexaem.* Μνησίκακον κάμηλος. Hinc *Arabes* حقدت الناقة *Camelus iram ſuam diu ſervavit*. Vide & *Gregorium* Jamb. 21. *Leon. Afric.* lib. 9. *Marmolium, Africa* ſuæ lib. 1. cap. 23. Et apud *Ariſtotelem*, *Ælianum*, & *Damirem*, Hiſtoriam de Camelo, qui, cùm matrem inſcius miſſet, ſcelere agnito, prorigam pedibus obtrivit. Cameli *Græcum*, & *Romanum* nomen ex *Syro* factum, quod *Varronem* non latuit.

Arabicâ linguâ, quæ *Hebraica* dialectus eſt, ساس *ſaſa* eſt *regere*, & *moderari*, Alcamus, ساس الراكب دابة *Eques jumentum moderatus eſt*. Saïs, *equiſo* سياس الخيل *ἱππεύς*, *equorum moderator*. Inde iiſdem radicalibus סוס *ſus*, *equus*, docile imprimis animal, quodque non ſolùm fræno, ſed & ſimplici virgâ regitur. Aliud equi nomen פרש *paras* in (o) *Samuele*, & (p) *Eſaia*, (ut *Arab.* فرس *pharas*) Critici *Arabes* deducunt à فرس *pharaſa*, quod *rapere* eſt, propter greſſûs rapiditatem. Hinc *rapientem Poeta* vocant. *Martialis*,

Parcus utaris, monco, rapiente veredo.

(o) 1 Sam. 8. 11. 2 Sam. 1. 6. (p) Eſa. 21. 7. 9. & 28. 28.

Perſarum nomen inde deduci alibi docuimus: jam addo etiam *Perſes*, quem equos peritè tractâſſe docent talaria à *Poetis* illi annexa.

Aſinus חמור *chamor* à *rubro*, vel *rufo* colore dictus; quia in Oriente aſini plerique rubri. Proinde aſinum execrati ſunt *Ægyptii*, ut *Typhonis* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur. Ita *Plutarchus* in *Iſide*. Aſinæ nomen eſt אתון à *robore*; quia majori par eſt oneri, quàm ullum animal ſimilis molis. Hinc *Gen.* 49. *v.* 14. Iſſachar *eſt aſinus robuſtus*. Aſellus עיר *ajir* vocatur ab *excitando*; quia parentibus multò eſt excitatior, Gallicè, *Plus éveillé, plus émen*. De onagri nomine dicetur ubi de Feris.

Ut מור *mor*, myrrha, fit à מרר *marar*, amarum eſſe, חור *chor*, liber, à חרר *charar*, liberum efficere, & בור *bor*, ſapo, à ברר *barar*, expurgare: ita שור *ſor*, bos, à שרר *ſarar*, firmum & ſtabilem eſſe *Syris*, *Talmudicis*, & *Æthiopibus*; quia vix ullum eſt animal bove firmius. Pro שור, *ſor*, *Chaldæi*, de more ש & ת permutatis, תור *thor* dicunt & *Arabes* ثور *thaur*, unde *Ægyptium* Αβὶς pro *bove* in *Heſychio*, *Græcè* ταῦρ⊛, & *Rom. taurus*. Idem בקר *bakar* dicitur, quia *Arabicè* بقر eſt (*terram vomere*) *proſcindere*. Sic boves à *terendo Triones* dicti; vel à *terra*, quaſi *Terriones*; aut quaſi *ſtriones*, ut vult *Scaliger*, à *ſtria*, quam faciunt, dum ſulcos vomere proſcindunt. אלוף *alluph*, id eſt, *edoctus*, appellatur, cùm ad aratrum eſt docilis. Inde *Jonathan*, *Eccleſ.* 12. *v.* 11. דכאלף לתורתא *qui edocet boves*. Et *Jerem.* 31. *v.* 18. *vitulus* לא מליף *non edoctus*. Juvencus פר *par* vocatur, cùm ejus agas ex dentibus cognoſci incipit, quod *Arabicè* eſt فر *pharra*. עגול agol *rotundum* ſignificat, unde עגל egel *vitulus*, qui formæ eſt maximè teretis, cùm ſaginatur.

Aries איל *ajil* à *viribus* dictus, agno opponitur, qui *Græcè* ἄρν⊛ vocatur, quaſi ἀῤῥ⊛, id eſt, *ſine viribus:* & *Arabicè* سخلة *ſachla*, quia *infirmus*. Nam *Arab.* سخل *ſachala*, ut *Hebr.* חשל *chaſhal*, & חלש *chalas*, *infirmum eſſe* ſonat. Ovis צאן *tſon* dicitur, & (q) צנא & (r) צנרת *tſoneh*, à *copia*. Nam *Arabicè* ضنى *ſoboleſcere*, & *fœcundum eſſe* ſignificat. Itaque *Mich.* 1. *v.* 11. ישבה צאנן *Symmacho* fuit *habitatio abundans*, ut auctor eſt *Hieronymus*. *Abundans* eſt ἐυθήνεων, pro quo *Cyrillus* perperam habet ἐυθηνῶσαν. Nihil eſt opus monere quàm ovibus conveniat hoc nomen, quæ uſque adeò fœcundæ ſunt, ut his, tanquam veſtibus, indui dicantur paſcua,

(q) Num. 32. 4. (r) Pſ. 8. 3.

(n) *Edit. Savil. tom. 7. p. 353.*

paſcua, *Pſal. 6. v.* 14. & in *Judæa* vicis deſcribuntur per chilliades, & myriadis fœtificantes, *Pſal. 144. v.* 12. טלה *tale*, Arabicè طلا *tala*, non ſolùm eſt *agnus*, ſed & *hædus*, & *capreolus*, à *maculis*. Nam טלואה, *talua*, *maculoſum* ſonat. Ex apud *Pecram* deſcribuntur

Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Ad quæ verba *Servius*; *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes. Acceſſu enim temporis mutatur color.*

Hircus שעיר *ſair*. id eſt, *villoſus*, *piloſus*, *hirſutus*, appellatus eſt, ut *Græcè* τράγος, quaſi τραχὺς, à *pilorum aſperitate*? & *Latinè hircus*, quaſi *hirtus*, ut multis placet. Aliud nomen צפיר *ſaphir*, *matutinus*, quia ſummo manè ad paſtum educitur, juxta *Varronem*, *primâ luce*, & apud Poëtam *Lucifer primo cum ſydere*. Hircus anniculus עתוד *athud* dicitur, quaſi עתיד *athid*, id eſt, *paratus*, putà ad ſacrificia, commercia, lanienam, & coitum, & ad præcedendum gregem. Inde *Atydis* nomen, quod *Armobius hirquinum* vocat. Capra עז *ez* à *viribus*: quia in minuto pecore capra eſt ove robuſtior. *Ariſteteles Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν ὀΐων.

Sus ab anguſtis oculis vocatur חזיר *chazir*: nempe *Arab.* خزر *chazira* eſt *anguſtos habere oculos*; qualis qui eſt أخزر *achzar* dicitur, & *oculorum exilitas* الخزر *alchazaro*. Scribit porrò *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. Τὰ ὑμνοῦντα τοὺς ὕτας ἐκπεπλάδαι καὶ καταπεπάσθαι ταῖς ὄψεσι, *Suum oculos tam refracto & retracto eſſe viſu, ut eorum quæ ſupra ſunt nihil videre poſſint, neque cœlum intueri, niſi cùm ſupinus jacent. Geſnerus* quoque ſues ſcribit ita cavos & profundos habere oculos, ut non ſine vitæ periculo eximi poſſint.

Amos 8. v. 1. 2. *Hebraum* כלוב, celub, *uncinum* reddit *Hieronymus*: ut *Arabicè* كلوب *calub* eſt *harpago*, & كلابات *cullabath*, *forcipes*, quæ *Chaldaice* כלביא *culbaja*. Ex inverſis litteris כבל *cebel*, *Hebraicè* eſt *compes*. *Canis* indidem כלב *celeb* dictus à *firmitate dentium*, quibus morſûs tenacitas tanta eſt, ut harpaginum, & forcipum inſtar videri queant, & ferreorum compedum. Sic *Iſidoro canicula* eſt *ferreus harpax*. Et *Feſto*, *Canulus genus quoddam vinculi*, *quod interdum Canis appellatur*. Unde in *Plauti Caſina*, *Hodie canem*, & *furcam feres*. Hæc de beſtiis cicuribus.

In feris leo *Manethoni Ægyptio* eſt ἐξυδριώτατον θηρίον, *fera viſûs acutiſſimi*,

Καὶ πυρὸς ἀστράπτουσι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἀμαυρῆς, *& fœmella ignis ab oculis ejus fulgurant*, ut *Oppianus* auctor eſt. Proinde *Homerus* χαροπὸς *ravos* vocat. Et de iiſdem ſic *Plinius*, *Omnis vis conſtat in oculis*. Huc facit quod à *viſu Arabicè* dicitur مبصر *mabſir*, ut *Græcè*, λέων ἀπὸ τῆς λεύσσω, vel λάω, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus*. Eodem referendum *Hebraum* leonis nomen ארי *ari*. Nam ארי *ari* eſt pro ראי *rai*, à ראה *raa*, quod *videre* eſt. Sic *gentere* נאק *naak*, & אנק *anak*; *dolere* דאב *daab*, & אדב *adab*; *labruſca* באושים *beuſim*, & אובשים *ubeſim*. *Leo*, aliter לישׁ *lajis* dicitur ut *Græcè* λὶς, & *Arabicè* ليث *lajthis* à *fortitudine*, quæ *Arabice* لبس *lajas*, & ليث *lajathis*, unde البث alaithſo, *fortis*, *ſtrennus*. שחל *ſachal*, pro שחר *ſachar*, L & R permutatis, eſt *leo niger*, qui Arabicè ادلم *adlamo*, quales in *Syria* nonnulli. Plinius, *Leonum color tantum in* Syria *niger*. לביא *labi*, *Arabice* لبوة *lebua*, *leana* eſt propriè ἡ τοῦ λέοντος θηλάζουσα, *quæ catulos lactat*. An quia lac ejus craſſius eſt, & coloſtri inſtar, quod *Arabicè* est لبا *liba*? Leunculus λεόντιον, כפיר *cephir*, pro כביר *cebir*, propriè *leo adoleſcens*, qui *Arabicè* شبل *ſiblon*. Nam كبر *cabara*, & شبل *ſabala* ſynonyma verba ſunt, quorum utrumque *adoleſcere* ſonat. גור *gur* (*Arabicè* جرو *garu*) non ſolùm *leonis*, ſed & *feræ* cujuſvis eſt *catulus*. Nempe גור *gur* verbum (ut אגר *agar*, & *Græcè* ἀγείρειν) eſt *congregare*. Inde igitur catuli dicti, quia circa matrem congregantur.

Chaldaicè נמור nemor *varium*, & *Syriacè* نمر nammer *varii coloris eſſe* ſonat, ut *Arabicè* نمر *namora* نمرة nomra *maculam*. Hinc *Alcamus*, النمر سبع تسمى النمرة التي فيه Namir, *fera ſic dicta à maculis*, *quas habet*. *Pardum*, vel *pantheram* intellige, quæ & *Hebræis* נמר *namer* dicitur, & *Latine Varia* in *Plinio*, & aliis. De pardo *Jer.* 13. *v.* 23. *An mutare poteſt* Chuſæus *pellem ſuam*, *aut pardus maculas ſuas?*

Ex *Arabico* زب *zabba*, vel دب dabba, *piloſum eſſe*, & *hirſutum*, urſo nomen aptiſſimum דב *dob*, qui *Græcè* quoque δασύς dicitur à *denſitate pilorum*, ut *Etymologus* auctor eſt. Hinc de urſis *Oppianus*,

Λάχνην μὲν πυκινὴν δυσπαίπαλον ἀμφιέαυται, *villo quidem denſo*, & *aſpere veſtiti ſunt*. Et in *Ariſtotele*, *De partibus* lib. 2. cap. 14 habent τὸ σῶμα δασὺ λίαν, *corpus valde hirſutum*. Quo pertinet, quod *villoſos Poeta* vocant.

Ad זהב *zahab*, id eſt *aurum*, alludit זאב *zeeb*, Hebræum *lupi* nomen. Id primum conveniſſe puto aureo lupo circa montem *Amanum* prope *Syriam*, de quo *Oppianus*,

--- ὅστε καλεῦσι

Χρύσεον, ἀγραύλοντα περισκέπτοισιν ἰθείαις, *quem aureum vocant*, *valde comantibus pilis lucentem*.

Hyæna ut *Arabice* ضبع *dhabu*, ſic *Hebraicè* צבוע *ſabua*, id eſt, *picta*, dicitur à *colorum varietate*. Unde *Oppiano* ποικίλη, & Poëtis *Arabum*, الباقع *bicolor*. Vel צבוע eſt *hypocriſis*, quomodo vocari potuit à *fucatis moribus*. Dicitur enim imitatione vocis humanę hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſtrangulare, & devorare. Huic non diſſimiles *thoes*, ſed minores, & minùs noxii, ut *Arabicè* vocantur بنات اوي *filia avii*, ita *Hebraicè* איים *iſim* ab *acute ululatu*, quo perſonant agros *Syriæ*, cum noctu turmatim curſitant. *Vulpes*, animal congener, שועל *ſual* à *tuſſi* dicitur. Nam שעל, *ſaal*, *Hebraïs* eſt *tuſſire*, & שעול *ſiul*, vel *ſeol*, *tuſſis*, cui maximè eſt obnoxius. Unde *Gallorum* Proverbium de ſene tuſſiente, *Hac eſt vulpina tuſſis*, *quæ in foveam illum deducet*.

In cervino genere, ipſi *cervo* nomen eſt איל *ajal* à *vigore* corporis, *vulgari caprea* צבי *tſebi* à *decore*, & *ſpecie*; *albæ caprea* רים *rem*, & ראם *reem*, & *Arabicè* رئم *rim* ab *attollendo*, quia caput, & aures ſolet ſurſum erigere, quod *Arabes* vocant الرئم ايغاد *elationem & rim*. Ibici יעל *jaal* ab *aſcenſu*; quia ſcandit in ſumma rupium. *Rupicapra* זמר *zemer* à *ſaltu*, nam *Arabicè* زمر zamara *ſaltare* eſt, non ſaltu quovis, ſed capreæ. *Tragelapho* דישון diſon *à colore cinereo*: ut damæ generi ferratis corni-

cornibus יחמור *jachamur*, quia *rufa* eſt. Videndum an ſit κημάς, quam ξυλὸν vocat (*r*) *Herodicus Babylonius*, & (*r*) *Ælianus* πνίγιτιχα. *Langue molles*, quæ hinnulorum cornibus innaſcitur. *Arabicè* غفر *ghapharon* dicitur, unde غفر *ghiphron* vel *ghaphron* ipſum animal, & *Hebraicè* עופר *opher* iiſdem radicalibus, niſi quod illud per *ghain* ſcribitur, hoc per *ajin*. Sic quia σταῖν *Græcis* radium textoris lanâ involutum, & ἰχμὰ in *Heſychio* ἱμὰς μαλακὰ, *lanus molles* ſignificat, *humuli Græcè* σταῖνα dicti ſunt, & ἀχμὰν, ut qui cornua habeant lanam mollitie referentia.

(*r*) *Apud Athen. l. 9.* (*s*) *Heſy. l. 14. c. 14.*

Onager עירוד *arod* à *voce* dicitur, quæ *Latinè rudire*: & פרא *pare* à *curſu*. Nam *Chaldaicè* פרא *para* eſt *currere*. Et, cùm vulgaris aſinus ſit tarditatis indomitæ, ferum deſcribit *Oppianus*,

Κραιπνὸν, ἀκμηνίδην, κραταιάνυχα, ἰξύτατον θεῖν, *Velocem, rapidum, validis unguibus, curſu expeditiſſimum.* Et in *Ariſtotele* (*u*) onagri ſunt τὴν ταχυτῆτα διαφέροντες, *celeritate eximii*; in *Æliano* (*x*) ἄκρον δρομικὸν, *curſu velociſſimi*; in *Xenophonte* (*y*) πολὺ τῶν ἵππων θᾶττον τὸ ἑτερον, *equo currebant multò velocius*; & in *Leone Africano*, (*z Equis tantùm Barbaricis cedunt.* Ut *aſellus*, ita & *laliſio* עיר *ajir* dicitur, & ratio vocis ſupra explicata eſt.

(*u*) *Hiſt. l. 6. c. 36.* (*x*) *Hiſt. l. 14. c. 20.* (*y*) *Cyr. Min. lib. 1.* (*z*) *Lib. 9.*

Lepus nomen ארנבת *arnebeth*, voce compoſita ex ארד *ara*, *carpere*, & נב *nib*, id eſt, *herba proventus*. Cui quantam pernicium creet ex veteribus diſcere eſt, quorum alii *Leron* (*a*) inſulam, alii *Aſtypalæam* (*b*) alii denique *Carpathum* (*c*) à leporibus deſolatas fuiſſe tradunt. Ut, leporum genus, cuniculos taceam qui ἀνομάτατα φυτὰ, καὶ ζωόματα, ῥίζοφαγοῦντα, *ſtirpes, & ſeminа ledunt, & uſque ad radices vorant*: idque per totam *Hiſpaniam*, & vicinas inſulas, ut *Strabo* auctor eſt lib. 3. Proinde *Balearicos* adverſus provetum eorum auxilium militare à *Divo Auguſto* petiiſſe, ſcribit *Plinius* lib. 8. cap. 55.

(*a*) *Hygin. l. 2. Aſtronom.* (*b*) *Athenæ. l. 9.* (*c*) *Pollux. Heſych. Suid. Euſtath. in Dionyſ.*

Sumis קוף *koph* multis videtur à *circumeundo* dici, quia קוף *kuph*, vel יקף *jakaph*, *ambire* eſt, & *circumire*. Sed קוף *koph* potius eſt *cephus*, *cebus*, vel *cibus*, animal *Æthiopicum* inter ſimiarum ſpecies. *Hercules Hebraicè* קפוד *kepped*, & *Arabicè* قنفد *kunphud*, ex קנר *kane*, & אפד *aphud*, quia ſpiculis cinctus, & circumvallatus eſt. hinc *Syris* ܩܦܝܕ eſt ὀξύνειν, *horripilare*, Gallicè, *heriſſer*. Et קפדן *kaphdan* Talmudicis *vir moroſus*, & *iracundus*, quaſi totus ſpinis horreat. Quo ſenſu *Hieronymus hyſtricoſa mentis hominem* dixit in *Ruffinum* lib. 1.

Ad ספן *ſaphan*, *tegere*, & צפן *tſaphan*, *abſcondere*, alludit chœrogryllorum nomen *Hebraum* שפנים *ſephanim*, qui in petrarum ſcrobibus tecti latent, *Pſal.* 104. *v.* 18. & *Proverb.* 30. *v.* 26. *Mus* contractè עכבר *achbar* dicitur pro עכלבר *achalbar*, quia conſumit agros, vel quia conſumit frumentum. Nempe עכבר propriè eſt *mus agreſtis*, 1 *Sam.* 6. *v.* 5. & *Hebraeis* עכל *achal*, *conſumere*, בר *bar ager*, item *frumentum*. *Talpa* à *fodiendo* dicuntur חפרפרות *Eſa.* 2. *v.* 20. Quo eodem pertinet aliud talpæ nomen חולד *choled*, *Levit.* 11. *v.* 29. *Syris* quoque, & *Arabibus* notum. Nam חלד *chalad*, *fubire*, & *penetrare*, & *effodere*. Sic talpa *Græcè* σκάλοψ, & σκαλόπτζα dicitur ἀπὸ τῆ σκάπτειν, & σκαλεύειν.

Hæc de beſtiis domeſticis, & feris. In avibus נשר, *neſer*, *aquila*, dicitur ab *adunco roſtro*; quo carnem *carpit*, & *vellicat*. Quod *Arabicè* eſt نسر *naſara*, rapacium proprium, ut reliquarum نقر *nakara*. Itaque, ſervili præfixâ, illarum roſtrum eſt منسر *minſar*, harum منقار *minkar*. *Offifraga* nomen פרס *peres*, à *frangendis oſſibus*. Id enim ipſum eſt פרס *paras*, vel פרש, per *ſin ſemel*. Sic *Mich.* 3. *v.* 3. *Et oſſa eorum ruperunt*, ופרשו *& fregerunt*. A *veribus* עזניה *oznija* dicta μελανάετὸς, id eſt, *aquila nigra*, Homero κάρτιστός τε, καὶ ὠκυς ὀρνίθων πετεηνῶν, *avium validiſſima, & velociſſima*. Proinde *Philoſophus*, ubi de aquilarum ſpeciebus, lib. 9. cap. 32. Ἐτὶ ὁ μέλας τὸν χρόαν, καὶ μέγεθ ὑπάρχει, καὶ ἁρπάζει τάχει & *Plinius*, Melanæetos à Græcis *dicta*, *eademque VALERIA* (à valendo) *maxima magnitudine*, *viribus præcipua*. Eſt & aquilæ genus אנפר *anapha*, & ἀνάφαν *Græci*. Nomen eſt ab *ira* factum. *Irafci* enim eſt אנף *anaph*. Sic *Arabicè* زمج *zamigia*, *irafci*, & زمج *zamneg*, aquilæ genus eſt, quam ſuo loco accuratè deſcribimus.

Milvus in *Levitico* דאה *daa* dicitur, in *Deuteronomio* ראה *raa*; illud à *volatu*, hoc à *viſu* eſt. Quod ultimum poſſe ferri ſtudebunt hęc *Apuleji* lib. 6. *Metam. Nec tamen aſtumula anus milvinos oculos effugere potuit*: quibus laudatur milvus à præſtantia viſus. Tamen magis arridet prior lectio, quâ à *volatu* דאה *daa* vocatur, quia in milvi volatu multa ſunt ſingularia,

1. Quòd altiſſimè volat. *Martialis* (*d*)
Hinc propè ſummus rapax milvus in aſtra volat. (*d*) *Lib. 9. Epigram. 55.*

2. Quòd diu volat. *Perſius* (*e*)
— *ater Cœlibus quantum non milvus oberret.* (*e*) *Sat. 4.*

Et *Juvenalis* (*f*)
— *toti milvos intra tua paſcua laſſos.* (*f*) *Sat. 9.*

3. Quod quandoque per horam integram volat alis propè immotis: id *Galli planare* vocant.

Volare etiam eſt נצה *naſa*, unde נץ *nets*, *accipiter*, cujus volatus eſt velociſſimus. Itaque ab *Heſiodo*, (*g*) vocatur ὠκυπέτης, ut ab *Homero*, (*h*) ὠκυς ὄρνις, & (*i*) ἰλαοφόνατος πετεηνῶν. Et in *Ariſtophanis Avibus* Sycophanta inſtrui petit τάχιόν καὶ παῖφον πτεροῖς λίμνας, *cursu, & levibus alis accipitris*.

(*g*) *In Operib. verſ.* 210. (*h*) *Iliad. o. verſ.* 237. (*i*) *Odyſſ. o. verſ.* 86.

Vulturum alius eſt totus ater, qui דיה *daja* vocatur, ut *atramentum* דיו *dejo*; alius ſolis pennis niger, cætera albus, qui à *miſericordia*, & φιλοσοργία dicitur רחם *racham*, id eſt, *miſereri*. Quia in illo genere mater, ὑ ὀυτὸς μηδὲ ἀναπτερώσας *proprio exſecto femore*, *pullis ſuis prabet ſanguinem exſugendum*, *ne cibi penuriâ conficiantur*. Ita ex *Ægyptiorum* doctrina *Horus Hieragl.* lib. 1. cap. 11. Et de iiſdem *Piſidas* verſu 1066.

Τὸν μηρὸν ἐκτέμοντες, ἁματαμῆσιν
Γαλακτῶ ἐλαιῶ ζωπυρῶσι τὰ βρίθη,

femore exſecto, ſanguineo lactis defluxu ſuos fœtus reſocillant. Proinde apud *Homerum Odyſſ. ν.* teneriimè flent.

— αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἵτε τε τίκτει
Ἀγρόται ἐξείλοντο, πάρ πετεηνὰ γένεσθαι,

vultures curvis unguibus, *quibus pullos ruſtici exemerunt*, *antequam volucres eſſent*. Et in *Vincentio* (*k*) vultur pro pullis *ſe periculo exponit*, *dum etiam fortiorem ſe*, *volentem eos dirripere*, *ſuis unguibus vulnerat*, *& alis percutit*. Et in *Caſſiodoro* (*l*) reliquas quoque aves ab accipitre pari affectu tuetur: *Vultur*, inquit, *accipitrem*, *vitam plumigerarum avium perſequentem*, *alis cadit*, *ore dilaniat*, *totoque ſuo pondere periclitantibus mutuæ ſubvenire*. Et in *Scaligero* (*m*) vultur *Africanus* in ſenectute, *nudus pennis*, *a ſuis pullis alitur*. Proinde *Ægyptii*, *ne matrem ſignificent*, ἢ ἀλεξίφαρμα *aut miſericordiam*, *vulturem pingunt*; ut auctor eſt *Horus*, ubi ſupra.

(*k*) *Do Arca l. 16. cap. 170.* (*l*) *Lib. 24. Ep. 19.* (*m*) *Id Cardan. Exercit. 231.*

Tale eſt, quod חסידה *chaſida*, id eſt, *pia*, & *benigna*, vocatur *ciconia* propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatam, & vulgò etiam tam notam, quàm ignotum, quod de vulturis miſericordia diximus: proinde in illa explicanda prolixiores fuimus, quàm patitur in hoc capite noſtri inſtituti ratio.

Contra *ſtruthio* Hebraicè תחמס *thachmas* dicitur,

tur & *Arabicè* ظليم *dalim*, id eſt *iniquus*, & *impius*; quia prolem ſuam negligit. Cùm enim aves reliquæ ova foveant, & pullos cum cura educent; *Hæc ova ſua derelinquit in terra*, &c. *Nec cogitat futurum, ut illa pes conterat, & agri beſtia comprimat. Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui*, Job. 39. 17. &c. Proinde *Jeremias*, Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones deſerti.* *Iſraelitas* intelligit, qui in extrema fame parvulos ſuos neglexerant, de ſe ſolis ſolliciti. Nota in ſtruthione marem appellari תחמס *thachmas*, & fœminam יענה *jaana*, vel בת יעוה *bath jaana*; quaſi *clamoſam* dicas, aut *filiam clamoris*. Clamoſum enim eſt animal. (n) In *Braſilia* mediterraneis tam altum clamant, ut ad dimidiam *leucam* audiantur. *Arabicè* ſtruthionis رغا clamor in utroque ſexu *rogba* dicitur, in mare هزار *zrar*, in fœmina زمار *zimar*, & cum poſuit ova نقنقة *naknaka*. Unde ipſa avis نقنقة *niknika*: cujuſmodi voces ὀνοματοποιητικὰς etiam in avium nominibus *Hebræi* nonnullas habent, quæ illarum cantum exprimunt. In his ſunt תור *thor* pro turture, עגור *agor* pro grue, סיס *ſis* pro hirundine, quæ *Italis* circa *Venetiam zaſilla*, & cantus ejus *zaſillare*, ut *Latinè zinzilulare*, in *Poëmatio de Philomela*. Eodem pertinet, quod *aſalon* (Gallis *émerillon*) *Hebr.* vocatur איה *aja*, ut *Arab.* يوجو *jojo*, & *cantus* ياجا *jaja*.

Pelicano nomen קאת *koath* eſt à *vomitu* ſumptum; quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat. Quod è *Græcis* teſtantur (o, p) *Ariſtoteles*, (q) *Antigonus Caryſtius*, (r) *Ælianus*, (s) *Phile*, (t) *Peſidas*, (u) *Euſtathius Antiochenus*, (x) *Michael Apoſtolius*: ut è *Romanis*, (y) *Cicero*, (z) *Plinius*, alii.

Ut שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν, *præcipitare, cum impetu projicere, & deturbare*, (ut Pſ. 102. 11. ubi pro *Hebræo* תשליכני *Græci* habent κατέῤῥαξάς με, *dejeciſti me*) ita nomine שלך *ſalach* ſignificatur avis *catarractes*, quæ vel è ſummis ſcopulis, vel è ſublimi aëre, quovis telo celerius, in mare ſe præcipitem dejicit, & ad orgyiæ menſuram immerſa pisces captat, quos emerſa ſtatim devorat: eadem, ova ſua, unguibus comprehenſa, ſubinde immergens, & mox educens, hoc motu concalefacit, donec pulli excludantur. Et pullos editos in mare ſæpe demiſſos illico extrahit, ut huic exercitio à teneris ſic aſſuefiant. Sed in ſenio, cum deficit viſus, ſcopulis illiditur, aut tabulis, in quibus pictæ ſunt piſcium imagines, qua arte nonnunquam capitur. Hæc, ex *Oppiani Ixeuticis*, *Dionyſius Characenus*. Ex quibus abundè conſtat, quam huic avi conveniat nomen שלך, ſeu *catarractæ*.

Quædam aves à locis dicte ſunt, quas conſulto prætereo, quia ad rem noſtram non faciunt. Cum avium nomina inde deſumpta, non ſolum *Adamo* ſint, ſed & *Noacho* recentiora. Ita *pavones* תוכיים *thuchiim* pro כותיים *chuthiim*, dicti videntur per Metathefin; quia ex *Cuth*, ſeu *Perſide*, in *Judæam* primo allati ſunt, quomodo etiam in *Græciam*. Proinde Περσικὰς, & *Medicas* ἔρνις veteres appellârunt: ut *domeſticis columbis* nomen יונים *jonim* ab *Jonibus*, ſeu *Græcis*. Nam in *Græcia* fuiſſe ab omni ævo docent fabulæ vetuſtiſſimæ de *Dodonæa* columba, de columba *Deucalionis*, de columbis quæ *Jovem* in cunis vagientem Ambroſia dicuntur aluiſſe, *&c.* cum *Theophraſtus* columbas tradit in *Aſiam* eſſe invectitias. Hic quæ videntur poſſe objici diluere conatus ſum in Tractatu de Columbis. At *columba fera* דרור *deror* nomen eſt à *libertate*; quia plena libertate fruitur, nec ulli loco adſtricta, & tanquam glebæ affixa. Itaque hujuſmodi columbarum gregem ἀντίνομον ἀγέλην vocat *Baſilius* Epiſt. 175. ad *Julittam*; id eſt, *gregem liberi paſtûs*, aut *ſine legibus utentem*.

Noctua vocatur תנשמת *thinſemeth*; quia quiſquis videt illam ישום *miratur*, & *obſtupeſcit*. Ita *Hebræi*. Quod de aliis avibus maximè intelligendum. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 1. *Cætera avicula noctuam circumvolant*, ὁ καλοῦσι Θαυμάζειν, *quod mirari vocatur*. *Timo Sillographus* de *Arceſilao*,

Ὅτι ϗ μὴν ἤντε γλαῦκα πέριξ ἐπίζηλα τετεύκτας,

Illum autem mirabantur, ut aviculæ, quæ noctuam circumſtant. Vide etiam *Dionem* Orat. 12. & *Lucianum* in *Harmonide*. Alii huc fabulam trahunt de *Nyctimene*, quæ, poſtquam cum patre concubuiſſet, in noctuam converſa, *tanto ſcelere*, inquunt, *omnibus avibus eſt admirationi*. Ita *Servius* in lib. 1. *Georg.*

Aliæ ſunt aves nocturnæ, quæ ab argumento nomen habent. Sic quia נשף *neſeph* idem eſt, quod σκότος *caligo*, ינשוף *janſuph* eſt bubonis ſpecies. Et *veſpertilio* trajectis literis, עטלף *atalleph* dicitur pro עף טלל *aph tallel*, vel *oph tallel*, quaſi *avem tenebroſam*, aut *tenebrarum* dixeris.

Phthiſis, Hebr. שחפת *ſachepheth*, morbus eſt, quo corpus extenuatur, & contabeſcit. Et שחף *ſachaph*, *tarus* vel *cepphus*, quem dicit *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* ὅτι πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι, *plumarum quidem multum habere, ſed parum carnium*, quaſi laborat phthiſi. Proinde leviſſimus eſt, & fluctibus innatat. *Heſychius*, Κίπφος, οὐδὲν ὀφεῖλε κυφοτέρον. *Suidas*, Κίπφος, οὐδὲν ὀφεῖλε λεγόμενον· λείπεται δὲ κῦφον, καὶ ἐπιπλέον τοῖς κύμασιν. Contra, *coturnix* Arabicè سمانى *ſumana* vocatur à *pinguedine*. At *Hebræum* שלו *ſelav*, ab *ubertate* deduxerim, vel invitis *Maſorethis*, qui שלו, id eſt, *coturnices* puncto ſiniſtro notant, & שלוה *ſelvah*, vel *ubertatem*, dextro. Huic etymo favet coturnicum immanis numerus in *Ægypto*, & *Paleſtina*; de quo nos ſuo loco.

Upupam vocat *Æſchylus* πετραῖον ὄρνιν: *ſaxatilem avem*, aut *gallinam*, & *Græcorum* vulgus hodie ἀγριοκόκκονα, ut *Heſychius* (a) ἀλεκτρύονα ἄγριον, *gallum ſylveſtrem*. Quo fortaſſe pertinet, quod *Hebraicè* דוכיפת *duchiphath* appellatur. Alludunt enim דוכי *die*, & כיף *cheph*: quorum illud *Arabicè gallum*; hoc *Hebræis*, & *Syris*, *patrem* ſonat.

Gallinago Græcè κυλόπους dicitur à longo roſtro inſtar κύλικος, id eſt, *pedis*. Eodem redit *Hebræum* nomen קורא *kore*, unde *Arabicum* قارية *karia*. Fit enim à קורה *kora*, quâ voce non ſolùm *trabem*, ſed & *palmæ* ſignificari conſtat, quem reparandæ ſepi adhibent. Hinc *Talmudici* in *Moed Katon*, מקרין את הפרצה בהוצא וחפני *Sepis ruptura reparant palis ex palma & lauro*.

Onocrotalum Romani veteres *truonem* appellabant; quia tanquam *truam* habet è roſtro dependentem, id eſt, vas magnum, cujus *trulla* diminutivum. Vide *Feſtum*, *Varronem*, & *Nonnum*, in *truo*, *trua*, vel *trulla*. Eadem avis כום *chos* dici videtur, *Pſ.* 102. 7. id eſt, *trua*, ſeu *vas*, *ut Arabicè* العوصل *alhauſal*, id eſt, *ingluvies*; quaſi tota nihil quicquam ſit quam trua, & ingluvies.

Græcæ voces ἀνοφερὸς, & ἔρφνος, vel ἔρεβος, à *tenebris* ad nigredinem ſignificandam transferuntur. Sic ab *Hebræis* ערב ereb *veſpera*, & ערב arab *advesperaſcere*, & *obtenebraſcere*, corvus, qui nigredine inſignis eſt, *Hebraicè* עורב *oreb* dictus eſt, & *Arabicè* غراب *gorab*: quia ut albus lumini, ita tenebris niger videtur eſſe color.

Lacertarum plura ſunt genera in *Moſe*, Lev. 11. 29. 30. צב *tſab*, אנקה *anaka*, כח *coach*, לטאה *lecta*, חומט *chomet*, תנשמת *thinſemeth*, & *Prov.* 30. 24. שכמית *ſemamith*, *quæ manibus apprehendis, & eſt in regum palatiis.*

(o) *Jo. de Laet. Americ. lib. 15. cap. 7.*

(p) *Hiſt. 9. 10.*
(q) *Ecus Marab.*
(r) *Hiſt. 47.*
(s) *Hiſt. l. 3. c. 20.*
(t) *De Animal. c. 1.*
(u) *In Dionyſ. mundi.*
(x) *In Hexaem.*
(y) *Cont. 15. Prov. 93.*
(z) *De Nat. Deor. lib. 2.*
L.6. 10. c. 40.

(a) Ἔνυω pro ἐνάω.

I. צב *ſfab*, *Arabicè* ضب *dhab* (*Tſfade* mutato in *Dhad*, propter punctum appoſitum) eſt *crocodilus terreſtris*, majoris lacerti ſpecies, *Arabia* peculiaris, quem ex *Arabum* monimentis ſuo loco pluribus deſcribimus. Radix ضب *dhabba*, ſignificat *hærere terræ*, planè ut لطا *lataa*, de quo mox. II. אנקה *anoka*, eſt *ſtellio*, quem *ſtridoris acerbi* deſcribit *Plinius* lib. 29. cap. 4. unde illi nomen: *Hebræis* enim אנקה *anaka*, *gemitum* & *clamorem acutum* ſonat. III. כח *coach*, *lacertus* à *robore* ſic appellatus, omnino eſt *Arabum* ورل *guaril*. Ejus enim robur eminet in pugna contra ſerpentes, & crocodilum terreſtrem, quorum luſtra invadit. Itaque de illo dicunt *Arabes*, هو اظلم من ظالم *Is eſt violento violentior*, id eſt, ſerpente, qui reliquis lacertis ſuperior eſt. IV. לטאה *letaa* videtur eſſe *Arabum* وحرباء wachara; *lacerta genus*, inquiunt, *ſtellioni ſimile*, TERRÆ ADHÆRENS, *& venene ſuo inficiens quicquid contingit*. De quo vulgatum Proverbium in doloſos homines, *Dolus ipſis adhæret* كما تلزق الوحرباء بالارض *ut* wachara *adhæret terræ*. Itaque ob id ipſum לטאה *letaa*, dicitur. Nam *Arabicè* لطا *lataa*, ut jam diximus, eſt *adhærere terræ*. Et in *Moſe* לטאה ſcribitur per *Lamed* majuſculum, ut ſciamus ab ejus veneno vel maximè eſſe cavendum. Ita monet *Buxtorfius* in *Commentario Maſorethico*, cap. 14. Videndum an *Hebræorum letaa*, & *Arabum wachara*, ſit *ſalamandra Gracorum*, quod mihi ſit veriſimile. V. חומט *chomet* eſt *arenaria lacerta*, ut docet nomen. *Hebræis* enim חומטן *chometon* eſt *arena*, ut *Græcè* ἄμαθος. Ita igitur vocari puto lacertæ genus, quæ, viſo homine تغوص في الرمل *in arena mergitur*, *quemadmodo piſces in aqua*. *Arabicum* nomen eſt حلكا *chlaca*, vel لحكا *lachaca*. Sunt & qui vocent بنات النقا *filias tumuli arenæ*, quod ibi perpetuo degant. VI. תנשמת *thinſemeth* mihi eſt *chamæleon*; quia à נשם *naſam*, id eſt, à *ſpirando*, vel ab *aſpirando* ſic appellatur, quia ore ſemper diducto aërem attrahit, ac proinde à multis eo ſolo veſci creditur. VII. שממית, *ſemamith*, in *Solomone* idem eſt, quod in *Moſe* אנקה *anaka*, nempe *ſtellio*. Itaque in Lege pro אנקה *anaka*, *Samaritanus* habet ⲁⲛⲁⲕⲁ *ſemamitha*; & *Syrus* utrobique ܐܢܩܬܐ *anketha*, ex quo, per Metathefin, factum in *Chaldæo* אקנתא *Prov.* 30. *v.* 24. Sed rectius eſt אמקתא ex *Hebræo* אנקה, *Mem* & *Nun* permutatis. Itaque *Græcum* quoque, & *Romanum* Interpres, in *Proverbiis*, *ſtellionem* interpretantur. Quin *Talmudicis* שממית *ſemamith*, & *Græcis* hodie *καμαιλέων* eſt *ſtellio*: ut *Arabibus* سام ابرص *ſammabras*. Cujus nominis pars prior, *ſamma*, *venenum infectum* ſonat, planè ut *Hebræum ſemamith*: & poſterior, *abras*, *leproſum*; quia tanquam lepræ maculis interſtinctus eſt.

In his *Of.* 12. 12. *Altaria eorum* גלים *ut acervi ſuper porcas agri*; pro, *ut acervi*, *Græci* habent *ὡς χελώναι*, *ut teſtudines*. Inde colligas voce גל, *gal*, *Hebræos* non ſolùm *acervum*, ſed & *teſtudinem* ſignificâſſe: ut *Syris* hodieque ܓܠܐ *galla* eſt *teſtudo*; quomodo dicta videtur à *teſta* forma, quæ fere eſt orbicularis. Nam גלל *galal* eſt *in orbem volvere*, גלות *gulloth*, & גלילים *gelilim orbes*, &, geminatis radicalibus, גלגלת *gulgoleth cranium*, גלגל *galgal*, *rota* & *ſphæra*, גלגלי *galgali*, *ſphæricus*. Aut pro *ὡς χελώναι* legendum *ὡς κολῶναι*, ut ſuo loco monemus.

Rana non dicitur צפרדע *tſephardea*, quod *mansionem* tempus noverit, ut hactenus creditum, ſed à *limoſis ripis*, in quibus degit. Nempe *Arabicè* ضفة *ripam*, & ردع *limum* ſonat; inde compoſitum צפרדע, pro quo *Arabes* olim ضفردع, deinde eliſo *Re* ضفدع dixerunt.

In ſerpentibus dubitant, an *vipera* dicatur quaſi *vipara*, aut quaſi *ἐχιδνοπαρα*: ſed res ferè eodem redit; quia neceſſe eſt, ut vi pariat, ſi catulos vivos parit, cum *ἐχιδνοτοκία*, multo ſit difficilior, quam ſimplex *ὀβοτοκία*. Neque abſurdè huc referatur *Hebræum vipera* nomen אפעה, tanquam à פעה factum, id eſt, *clamare cum tenui voce*, idque propriè *in parta*, Eſ. 42. 14. Ut כרכוב *carcub*, *ambitus* eſt, ex כרך *carac*, *ambire*, *Beth* in fine adſcito: ita עכשוב *acſub*, *aſpis*, ex עבש *acas*.

Nempe *Arabibus* عكس *acaſa* eſt *ad principium ſuum rem reflectere*, *& retorquere*; ſive id fiat rectâ lineâ, ut in repercuſſu Solis; aut per circulos & gyros, ut cum, capite ad caudam obverſo, ſerpens in ſpiram ſe colligit. Id aſpidi maximè convenit, qui *Græcè dicitur* *ἀσπὶς*, quia in gyros ſe torquet in *clypei* modum. Serpens *cenchris*, vel *κεγχρὶας* à maculis *milii* magnitudine & colore ſic appellatus, *Hebr.* vocatur צבוע *ſfeboa*, id eſt, *pictus*. Inde *vallis Tſfeboim*, 1 *Sam.* 13. 18. ſi *Hebræis* credimus, ubi frequens hoc ſerpentis genus. *Baſiliſci* nomen צפע *ſfepha*, vel צפעוני *ſfiphoni*, videtur ipſo ſono horrendum illum ſibilum exprimere, quo reliqua animalia vel fugat, vel interficit. *Aconitum*, ſeu *jaculus*, Eſ. 34. 15. vocatur à *ſaltu* קפוז *kippoz*, ut *Arabicè* قفاز *kipphaza*; quia ſaltu vel in arbores, vel in viatores irruit. Nam *Arabicum* قفز *kaphaza*, ut *Hebraicum* קפץ *kaphaz*, proprie *in altum exſilire* ſignificat. *Ceraſtes* & *hæmorrhoo*, præter cornua, hoc eſt peculiare, quod dorſi ſpinas non habent oſſeas, ut reliqui ſerpentes, ſed ſolùm cartilagineas, & in utramque partem ita flexiles, ut in inceſſu nulla poſſit eſſe firmitas. Unde *Lucanus*,

— ſpinâque vagi torqueme ceraſta:

& *Nicander* in *Theriacis* de hæmorrhoo,

Δοχμὰ δ' ἐπιζώσῃσι ὀλίγον δίμας, ὄφρα παράσχῃ.

Obliquè claudicat parvum corpus ejus, more ceraſtæ. Et infra de utriſque,

Ἕξεθεν αἱμοῤῥόοις σκολιπλανέες τε παράσχαι
Ὄφρα κυλίνδωσι.

Exinde hæmorrhoi, & obliquè errantes ceraſtæ, ſerpentum *ſolis claudicant*. Itaque à verbo שפף *ſaphaph*, quod *Hebræis claudicare* eſt, utrique apprimè convenit nomen שפיפון *ſephiphon*, à *claudicatione* factum. Eorum meminit *Jacob* in benedictione, *Dans*, *Gen.* 49. 17.

Angues alati, qui ex *Libya* & *Arabia* quotannis in *Ægyptum* volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Ita *Herodotus* lib. 3. τὸ δὲ ἔθνος ὁ μερφὺς ὄφιος τ' ὕδρου. Nomen *Hebræum* eſſe שרף *ſaraph*, docet, quod *Eſ.* 30. 6. in *Ægypte* deſcribitur *vipera* ושרף משפה *& ſaraph volans*. Dicitur autem *ſaraph* ab *exurendo*: nam verbum שרף *ſaraph*, eſt *exurere*. Nempe hydrum, vel, quod idem eſt, cherſydrum, vim habere igneam, & morſu ſuo exurere tradunt quotquot de illo ſcripſerunt. Proinde etiam in virgâ ejus ori admotâ ſellei coloris veſicæ excitantur, & gladius à mucrone uſque ad capulum tetro ac cæruleo colore tingitur, ac ſi flammâ violentâ corriperetur: vellus quoque hoc veneno infectum tanquam igne lento carpi & conſumi legitur. Quocirca apud *Nicandrum* ex illius morſu conſequuntur,

Ἄλγεα

Ἄλγεα πυρπολέοντα, θεῶν ὀλοὰ βέλεα χίονος Πηλέϊδαο,

dolores tanquam incendia depopulantes, & peſtilia urentes, ſtatim per membra ſpargunturi. Et ſerpentes שרפים *ſeraphim*, à quibus *Iſraelita* in deſerto morſi ſunt, *Hebræi*, non tantùm veneno dentium, ſed & ſolo halitu uſſiſſe, & flammas ex ore ſuo ſparſiſſe ſcribunt. Draconum nomen תנים *thannim* aliudit ad תנורת *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetuſtiſſimi Interpretes, *Jud.* 11. 40. Et iidem deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα, *Job.* 30. 29. & *Mich.* 1. 8. Quia cum capite erecto, & diductis faucibus, ſurſum aſpirare ſæpe viſi ſint, id ita accepiſſe putantur *Hebræorum* antiquiſſimi, ac ſi ore in cœlum obverſo per ſuſpiria, & gemitus ad Deum de ſorte ſua conquererentur, quodque omnibus odioſi, deſertiſque, ac feralibus addicti locis, longam quidem, ſed miſeram vitam ægrè traherent. Draconis aliod nomen לויתן *leviathan*, à *multiplici flexu* ſumptum eſt. Nam *Arabicè* in *Alcamus* لوا العبية ſunt *ſerpentis ſpira*: & de ſerpente لاوي vel تلوي vel التلوي *inſpiras ſe convolvit.*

E multis locuſtarum nominibus, quę in *Moſe*, & Prophetarum aliis reperire eſt, ne unum quidem eſt, quod non certa ratione nitatur. Vulgatiſſimum ארבה, *arbe*, à *copia* ſumptum; quia locuſtis nihil fœcundius. Hinc Scriptura toties: *Venerunt ut locuſta multitudine*, & *diffuſi ut locuſta*, Jud. 6. 5. & 7. 12. *Venit locuſta, & bruchus, cujus non erat numerus*, Pſ. 105. 34. Vide & *Jerem.* 46. 23. & 51. 14. *Joel.* 1. 6. *Nahum.* 3. 15. Locuſta etiam גוב, *gob*, vocatur, *&c.* & גובי *gobai*, ut *Arabicè* جباب *gab*, & جابي *gabai*; quia è terra emergit: id enim *Arabibus* جبا *gaba*. Et גזם *gazam*, qui non ſolum herbas, ſed & arborum ramos teneriores abſcindit; quod verbo *Chaldæis*, *Arabibus*, & *Æthiopibus* notiſſimo גזם dicitur. *Leo Africanus* lib. 9. de Locuſtis, *Arbores ipſas parvæ cum frondibus, ac fructu eſtiant.* A *velo* fit nomen חגב *chagab*, & צלצל *ſelatſal* ab *umbra*; quia locuſtarum nubes, cum volant, Solem obumbrant, & illi velum obtendunt. A *conſumendo* eſt חסיל *chaſil*, & à *lingendo* ילק *jelek*, & à *vorando* סלעם *ſolam*, & à *longo agmine* הרגל *chargol*. Nam *Arabicè* حرجل *chargala* eſt *longo agmine ferri*: unde حرجلة *chargala*, *locuſtarum agmen*, quod quandoque eſt multorum millium.

In muſcarum generibus *muſca* propriè dicta *Hebræis* eſt זבוב *zebub*, Chaldæis דבבא *debaba*, Arabibus ذباب *dſebab*: & his ذب *dſubba* eſt *incertis ſedibus dvagari*, quod muſcæ maximè proprium. Neque enim muſca nidum uni loco affigit, ſed πλάττα τὴν πτῆσιν κατὰ τὰς Σκύθας ἱππασιμένας, Scytharum *in more, vago volatu ſublata, ubicunque à nocte fuerit deprehenſa, ibi domum, & cubile facit.* Quod in *Encomio Muſcæ* à *Luciano* non eſt omiſſum. Proinde *Arabico* Proverbio اطيش من ذبابة *muſcâ inconſtantior* dicitur eſſe, qui vagus eſt, & inquies. *Api* nomen aptiſſimum דבורה, *debora*, eſt à mirabili *ductu*, & *ordine*; cum politicum ſit animalculum, Reges habens, & populos, & urbes, & prætoria. *Veſpa*, vel *crabroni* commune nomen צרעה *ſirа* pro עצרה *ſirа* à *premendo*; quia mirè preſſa & conſtricta habet ilia. Sic *crabronis* nomen fit à *eracere*, quod, apud *Ennium*, *gracilem eſſe* ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *gracere*, unde *gracilis*. Græcè etiam ut *veſpa* ὀφὶξ, ita ὀφίνες & σφήνισκοι dicuntur parva ligna in acutum collecta: & in hominibus σφηνίσκοι, qui ſunt corpore *graciles*, nec ventricoſi. Ut *corvus* עורב *oreb*, ſic *cynomyia* ערוב *arob*, à *nigredine* dicta eſt, ſi verè *Muſſetus* (*b*) aſſerit cynomyiæ nomen nulli muſcarum generi magis convenire *quam NIGRIS illis grandioribus*, &c. Ne dicam aliud ejuſdem vocis etymon poſſe elici ex his *Pſ.* 78. 45. *Miſit in illos* ערוב ואכלם *arob, & comedit eos.* Arabicè enim عرب *araba*, *comedere* eſt, planè ut أكل *achala*. *Culex vinarius* (Græcè κώνωψ) à *miſcendo* dicitur יבחוש *jabchus*; quia vino imnixtus eſt: & *paluſtris* (Græcè ἰμπὶς) יתוש *jathus*, pro ינתוש *janthus*, à *vellicando*; quia hominibus, & jumentis moleſtiſſimum ſe exhibet, eorum carnes appetendo, & vellicando.

Scorpio עקרב *akrab* dicitur pro עקקרב *akaſrab*, à *magno aculeo*; quia μέγα τὸ ἐντίμων τῶν μαχαιριδίων ἔχει, *ſolum inſectorum magnum habet aculeum*, ut tradit *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7.

Aranea עכביש *accabis*, inverſo nomine ex שכך *ſabach*, quod *implexum eſſe* ſonat: unde *rete* Arabicè شبكة *ſabecha*, & Hiſpanicè *xabega*. Ejus opus ארג *arag*, *texere*, unde Græcis ἀράχνη.

Cochlea, ſeu *limax* שבלול *ſabbelul*, vel à שביל *ſebil*, id eſt, *via*, ſeu *ſemita*, quam ſucco ſuo ſignat; vel potius quia ישב בלול *jaſabbelul*, habitat ἐν κοχλίᾳ. Nam *Hebraicè* לול *lul*, *Græcè* κοχλίας, eſt ἑλικτὴ ἀναβαθμὶς, vernaculâ linguâ *an eſcalier*.

Vermis רמה *rimma*, & תולע *thola*. Prius *Arabicè*, *cariem*, & *teredinem* ſignificat, & رم *ramma*, *carioſum eſſe*, ut *Hebraicè* רמם *ramam*, σκωληκιᾶν, *verminare*. Poſterius eſt à לוע *vorare*, *deglutire*. Tinea עש *es*, à verbo עשש *aſas*, *conſumi*, *tabeſcere*. Item סס *ſas*, Chaldaicè סססא *ſaſa*, Græcè σής, Arabicè سوس *ſus*, à verbo ساس *ſaſa*, quod *tineoſum*, & *carioſum eſſe* ſonat. *Hirudo* עלוקה *aluka*, vel עלקה *alaka* potius, ut *Arabicè*, à *pendendo*, & *adhærendo*.

Scarabæus חפושית *chaphuſith*, à *ſcrutando ſtercore*. *Scrutari* enim eſt חפש *chaphas*. Sed aliud eſt כפים *caphis*, quod *Græci* perperam κάνθαρον reddunt, *Hab.* 2. 11.

Formica נמלה *nemala*; quia נמלה *namla*, id eſt, *abſcindit* ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis. *Ælianus* de formicis, *Hiſt.* lib. 6. cap. 43. Τὰς μὲν ἄθλιος αἰκονόπλωτος, ἰκλίπτουσι δὲ τὰς ἐκ πυρὸς σταλάσσας τε, καὶ περιαμπεχόνας. Σκιλαζιδιας, *ſpicarum capita abſcindunt, & glumas, quibus granum induitur, & includitur, deglubunt.* In quo ipſo argumento adhibetur verbum נמל *namal*, cum de impiis dicitur, *Job.* 24. 24. *Ut ſpica capita* ימלו *abſcindentur.* Itaque hoc ſequi malo, quam quod poſt *Plinium* tradunt innumeri Scriptores, formicam ipſius grani caput arrodere antequam recondat, ne rurſus in fruges è terra exeat.

Ut כן *chen*, *baſis*, ita & כנים *chinnim*, *pediculi*, nomen habent à verbo כונן *chonen*, quod *firmare*, & *ſtabilire* eſt; quia pediculus firmum, & ſtabile eſt animal, & à corpore ἀνζιφάρτου, ut tradit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 31.

Neſcio unde acceſſerit finale ש *Hebræo* pulicis nomini פרעש *paroſ*, quod alioqui alluderet ad verbum פרע *para*. Illud enim inter cætera *retrocedere* ſignificat. Sic *Prov.* 8. 33. *Audite eruditionem, & ſapientes eſtote, ואל תפרעו nec retrocedite.* Et *Ezech.* 24. 14. *Ego Dominus dixi, Evenet, faciam, ולא אפרע non retrocedam.* Et in Doctorum libris, *Qui legit librum*, לפפרע *retrorſum.* Pulici autem id eſt proprium, ut retrorſum ſaliat. من لطش الله به *Arabes* in *Damare*,

(*b*) *Theat. Inſect lib.* 3. c. 11.

انه يثب الي ورايئة لبري من يصيده
لانه لو وثب الي امامه لكـــان
اسرع الي حمامه

Benignè illis indulſit Deus, ut ſaltat retrorſum, ut venatorem ſuum videat. Quia, ſi ſaltaret antrorſum, properaret ad mortem ſuam. Ubi nota elegantem Paronomaſiam inter امامه *imamahi*, & حمامه *himamahi*. Fallor, an פרעש *paros* contractum ex verbis פרע רעש *para-raas:* quorum illud *retrorſum*, hoc *motum* ſonat; quia ſaliens retrorſum movetur? Notandum eſt *Hebræum* רעש non ſolum ad motum in genere, ſed & ad ſaltum pertinere, planè ut *Græcum* σκαίρειν. Sic cum de equo dicitur, *Job* 39. verſ. 20. התרעישנו כארבה *An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?* Ut *moveretur*, id eſt, ut ſaltaret, ut exiliret. Quâ notione ſi ſumas, pulex rectè omnino פרעש *paros* dictus fuerit ex פרע, & רעש, quia *retrorſum ſalit.*

Pleraque hæc in ſequentibus multò accuratius explicantur. Sed illa viſum eſt hic congerere, ut videantur uno intuitu, & ſic lectorem magis feriant. Atque hinc diſcamus quam exacta fuerit animalium notitia in primo illo humani generis conditore, quem hæc illis nomina impoſuiſſe refert *Moſes*. Nempe in ejus animum Deus multa infuderat, quæ nonniſi gravi labore, & longa experientia nos addiſcimus. Ita ut non ſolam ſuperficiem, ut nos hodie, ſed & ipſam rerum naturam introſpiceret. Si quis nuretur etymorum, quæ adduximus, pleraque hactenus ignorata fuiſſe à viris *Hebraiſmi* longè peritiſſimis, ſciat illos magno errore omnium vocum origines ex ſola Scriptura eruere; cum *Hebraica* linguæ veteris pars non contemnenda lateat tam in aliis *Hebræorum* libris, quam in *Chaldaicâ*, *Syriacâ*, & *Æthiopicâ* linguâ, quæ *Hebraica* dialecti ſunt. Illas proinde conſulere non ſum dedignatus, ne quicquam negligerem, quod eſſet in rem noſtram.

DE

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS PRIMÆ PARTIS Liber Secundus.

DE *Domesticis quadrupedibus.*

CAPUT PRIMUM.

De *Cameli* nomine.

Cameli *nomen absurdè* Græcos *ex sua lingua deducere: fieri ex* Hebræo, *&* Syro ܓܡܠ gamal. *Quod* Varronem *&* Hesychium *non latuit.* Gamale *urbs unde dicta.* Pseudo-Egesippus *notatus.* Gaugamela *non significat* domum, *sed* tributum cameli. *Verbum* גמל gamal, *&* ablactare, *&* retribuere *significat. Cameli nomen* גמל gamal, *non deduci, ut volunt, ex priore significatu, sed ex posteriore. Apud* Arabes *varia cameli nomina juxta ætates. Camelus animal* μυζαχον, *tamen cætera mite, & felle carens. Cur dicatur* Abu-Job. *Aliquid in camelo jecore fellis analogum. Mira* Adami sapientia.

EVenus in *Eroticis* ad *Ennomum*, & *Græcorum* plures alii, *camelum* dici volunt quasi κάμπτειν, quia *plerus* κάμπτει τὸς μηρὸς, *media femora* inter incedendum *inflectit.* Proinde somnianti se in fuga exceptum fuisse à quodam hospite, cui nomen erat *Camelo*, *Artemidorus* hoc somnio significatam fuisse ait crurum debilitatem. Et (a) *Ægyptii*, ut tardum hominem designarent, camelum pingebant; quia ἰσχνὰ μὲν τὰ ἄκρα ζώου ἐστὶ καμήλου, *omnium animalium solus camelus femur inflectit.* Nempe, ut observat (b) *Herodotus*, & ex illo (c) *Ælianus*, Κάμηλος ἐν τοῖς ὀπισθίοις σκέλεσι ἴσχει τέτταρας μηρὸς, καὶ γόνατα τέτταρα. *Camelus in posterioribus cruribus quatuor habet femora, & genua quatuor:* id est, quatuor articulos, cum totidem ossibus interjectis: Per eos articulos, quos in femore habet solus camelus, medium femur illi flectitur. Tamen inde κάμηλος dici, quasi κάμπτωρ, tam falsum est, quam quod asserit *Etymologus*, sic appellari, ὅτι χαμαὶ καθημένη αἴρει τὸ φορτίον, *eo quod humi sedens onus attollit.* Camelus enim est *Hebræis* גמל *gamal.* Quâ voce usi sunt *Job* & *Moses*, antequam camelus *Græcis* vel de nomine notus esset. Neque enim *Græcum* animal est camelus, sed *Asiaticum*, & *Africanum.* Et *Hebræum* nomen æmulantur *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Æthiopes.* Rectè igitur *Varro*, *de lingua Lat.* lib. 4. *Camelus suo nomine* Syriaco *in* Latium *venit.* Et *Hesychius*, Γαμάλη, κάμηλος παρὰ Χαλδαίοις. Et *Josephus*, *lib.* 4. *De Bello*, *Gamalen* urbem, & montem dicit εἰκάσθαι καὶ μήκει τὸ ὄχθῳ, παρ' ὃν ἀνήμασαι, *cameli speciem habere, unde nominatur.* Neque audiendi in *Egesippo*, aut *Ambrosio* verius, qui (d) *à superioribus* Camalam *vocitatam putant, quod formam cameli præferat, sed corrupto incolarum usu* Gamalæ *nomen urbi inhæsisse.* Neque enim in *Gamala* nomine quicquam corruptum, cum à *Græco*, aut *Romano* cameli nomine non fiat, sed ab *Hebræo* גמל *gamal. Plutarchus* in *Alexandro*, *Gaugamela* ex *Assyria* lingua interpretatur *cameli domum.* Sed quia *gau* pro *domo*, *Assyria* linguâ nusquam occurrit, alibi observavi *Gaugamela* contractum esse ex בי גמלא *gave gamala*, quomodo divisis vocibus in *Plinio* se legisse testatur *Hermolaus*: & *Chaldæis gave gamela* esse *cameli vectigalia.* Nempe *Plutarchus* ipse auctor est, priscum aliquem Regem è prælio fugâ elapsum camelo dromadi, quâ tum vehebatur, τινὰς πρόσοδους certa vectigalia pro alimento ibi attribuisse.

(a) *Horus l.* 2. *c.* 95.

(b) *Lib.* 3. *c.* 103.

(c) *Hist. l.* 10. *c.* 3.

(d) *De excid. Hierosol. lib.* 4. *cap.* 1.

Verbum גמל *gamal*, *Hebræis* duo significat diversissima, *ablactare*, & *retribuere*, vel *rependere.* A prima significatione camelum גמל *gamal*, dici volunt *Schindlerus*, & alii, & sic propriè significari camelum nuper ablactatum. Quin apud *Hebræos* גמל *gamal*, est camelus quivis, non qui nuper est ablactatus. Et

apud *Arabes*, qui hac in parte mirè curiosi sunt, جمل *gemel* est *camelus in flore ætatis*. *Abnabida*, in camelis *algemel* id esse dicit, quod in hominibus الرجل *vir*. Nempe مجر appellatur *cameli fœtus in utero*, جوار *camelus lactens*, & سبق si sit mas, & خربع si ante tempus, & ربع si primo partu natus, & عبع si ultimo, & راشح cum ambulare incipit, & قلو cum sequitur matrem, & cum ablactatur, فصيل & قعود si sit mas, & قلوص si fœmina, & لطيم si ablactatur, cum oritur stella, سهيل *fobal*, seu *Canopus*, in fine *Augusti* mensis, & شارق cum dentire incipit, & جلدة cum est anniculus, & جلد cum duorum annorum est, & بكر vel عقال cum genua flectere incipit ad farcinam, & ثني cum duales dentes abjecit, & جمل vel رباع *mas*, ut ناقة vel صلغة fœmina, cum quatuor molares dentes prodeunt anno quinto, vel sexto, & ضغبط cum molarium ultimus prodit, & بازل vel خف, vel مرتدع, vel درتع, cum dentes omnes orti sunt anno septimo, vel octavo. Sed hæc obiter de camelorum iis nominibus, quæ designant ætatum discrimina usque ad plenum vigorem. Neque enim hic omnia describere est animus, cùm forte sint plura quàm sexcenta. Et ex his abundè constet camelum non dici جمل quamprimum est ablactatus.

Camelum igitur ab *ablactando* גמל *gamal* vocari non puto, sed à *retribuendo*, quæ altera est verbi גמל notio apud *Hebræos*. Causa scilicet cur sic appellatus sit tam est obvia, ut non possim non mirari doctos id fugisse hactenus. *Hebraicè* גמל quandoque est *bonum*, quandoque est *malum rependere*, uno verbo μνησικακεῖν, ut *Græci* reddunt, *Joel.* 3. v. 4. Inde camelus meritò גמל *gamal* dictus est; quia nullum est animal, quod vel acceptæ injuriæ memoriam conservet tenacius, vel ultionem persequatur acrius. Unde *Basilius* Homil. 8. in *Hexaëmeron*, quo loco animalia terrestria marinis confert, & præfert, Τὸ δὲ τῶν κεκλῶν μνησικακον, καὶ βαρύμηνι, καὶ διαμνησίκακον πρὸς ὀργὴν τί ἂν μιμήσαιτο τῶν θαλαττίων θηρίων; *Camelorum autem animum injuriarum memorem, & gravem, & diuturnam iram quis marinorum imitari queat?* Item, Πάλαι ποτὲ πληγεὶς ὁ κάμηλος, μακρῷ χρόνῳ ταμιεύσατο μνήμῃ τὴν μῆνιν, ὑποδὺς ἐν καιρίᾳ λάθρᾳ, τὸ κακὸν ἀντιδίδωσιν. *Olim verberibus cæsus camelus, irâ longo post tempore recondità, cum commodum tempus nactus fuerit, malum rependit.* Malum rependit, *Hebraicè* esset גמל הרשא *gamal haraa*. *Chrysostomus* in *Sermone* Περὶ ἀνχμῆ, edit. *Savil.* Tom. 7. pag. 353. Ἵπποι θηλυμανεῖς γεγονότες, ἢ ὄνοι ἢ γῆφοι, καὶ λύκοι ἅρπαγες, καὶ μνησικάκτες ὡς κάμηλοι. *Falli ut equi furentes in fœminas, juxta Scripturam, & lupi rapaces, & injuriarum memores ut camelus.* Isidorus Peluſiota *lib.* 2. Epist. 135. Ὅταν γάρ τις ἐκ τῆς

μὴ ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄνος, χαίματιζῃ δὲ ὡς γυναῖκα ὡς ἵππος θηλυμανὴς, καὶ γαστριμαργῇ ὡς ἅρπαξ, πικαίνῃ δὲ τὸ σῶμα, ὡς ὑμῖν ὁ μνησικακῶν δὲ ὡς κάμηλος. *Cùm quis ut taurus subsultat, ut asinus calcitrat, ut salax equus in fœminas hinnit, ut ursus ventri indulget, ut mulus corpus saginat, & ut camelus memor est injuriarum.* Eustathius in *Hexaëm.* pag. 39. Θεμεῖς ὁ ἵππος πρὸς ἐπιθυμίαν δὲ θήλεος, νωθὴς ὁ ὄνος, καὶ ἐξύπνιος, καὶ μνήμων μνησίκακον κάμηλος, *Equus in fœminam libidine ardet, tardus est asinus, & acris auditûs, & memor: camelus accepta injuria meminit.* Damir in elephante, يقال ان الفيل يحقد كالجمل فربما قتل سايسة حقدا عليه *Dicitur elephas iram animo recondere, ut camelus, & quandoque rectorem suum interficere irascendo in illum:* irâ scilicet inveteratâ, quæque diu altâ mente reposita mansit; id enim est propriè حقد. Unde *Alcamus*, حقدن الناقة *Camelus fœmina iram diu servavit*; *Giggejus* reddit *adipe plena fuit*; quia legit in *Alcamus* امتلات شحما, quomodo nos quoque legimus. Sed pro شحما *fachma* scribendum شحنا *fachna*. Arabes *odium vehemens*, atque *inveteratum* ita nominant. *Leo Africanus* lib. 9. *Sub veris initium in Venerem propensi, non modò se mutuo offendunt, verum homines, à quibus injuriâ olim affecti fuere, leviorum etiam rerum reminiscentes, capitaliter infectantur.* Ita etiam *Marmolius*, *Africæ* suæ lib. 1. cap. 23. *En aquel tiempo se acuerdan de qualquier pequeño golpe que les ayan dado.* Doctissimus *Olearius*, *Itinerar. Persici* lib. 5. *Camelis in ultionem valde prona sunt, & acceptæ injuriæ memoriam diutissimè servant. Ita ut in* Perside *ira cameli in Proverbium abierit, cum de odio implacabilitate est.* Quo œstro percitum camelum ita describit *Nazianzenus Jambico* 21.

Τί δ' ἂν κάμηλος φυσιοῦσ' ἐξ ὕβρεως
Βροντῶσα λαιμῷ τ' ἀνοχὸς ἐκτείνοι δέρη;

Quid si camelus ad injuriam inferendam naturâ suâ proclivis, gutture intonans, & cervicem in te extendens? Huc facit historia notissima de camelo, qui, cum matrem velo contectam insciis inivisset, scelere agnito, prorigam, quo procurante id admiserat, aliquanto post dentibus, & calcibus obtrivit. Rem referunt (*e*) *Aristoteles*, (*f*) *Ælianus*, (*g*) *Damir*, alii. Quale est, quod narrat *Olearius* de camelo non ita pridem à servo quodam plagis excepto, qui post aliquot menses eumdem inter multos alios in diversorio jacentem elegit, & pedibus obtrivit. Quæ ideo magis mira sunt, quod alioqui camelus est animal mitissimum, adeoque, ut ajunt, felle carens, quamvis aliquid habeat felli analogum. Ita camelum *Philosophus* asserit (*h*) non habere, ἀναπολόγητον χολὴν, ἀλλὰ χολώδη φλεγμα μᾶλλον, *fel diserentem, sed potius venas felleas.* Et animalia quædam ideo esse μακρόβια *longæva*, ὅτι οὐκ ἔχει χολὴν, οἷον δελφὶς, καὶ κάμηλος, *quia fel non habent, ut delphin & camelus.* Hinc *Plinius*, (*i*) *Cameli & delphini fel non habent.* Et *Damir*, وكل الحيوان لة مرارة شواه ولذلك كثر صبره وانقاد وكني بابي ايوب وانما يوجد علي كبد شي يشبة المرارة وهي حليرة فيها لعاب

(*e*) *In Mirab.* & *Hist. lib.* 9. *cap.* 47.
(*f*) *Lib.* 3. *c.* 47.
(*g*) *In Camelo.*
(*h*) *Hist. l.* 4. *c.* 2.
(*i*) *Lib.* 11. *c.* 37.

لعاب يكتحل به ينفع من الغشاء

العنبق *Et omne animal fel habet, præter illud.*

Proindo patientiſſimum eſt, & maximè docile, & cognominatur Abu-Job, (ſeu *Jobi* pater, quaſi patientiam Jobi æmulatur.) *Sed in illius jecore aliquid reperitur felli ſimile, pelluſcula numirum, & in ea ſaliva, ex qua fit collyrium ad amovendas vetares caligines.* Hęc de cameli *Hebræo* nomine, cujus rationem accuratius diſquirere operæ pretium ideo duxi; quia in eo vel maximè elucet primi Patris ſapientia, qui, quod nos nonniſi experti ſcimus, viſo camelo ſtatim animadvertit hoc illius eſſe genium, ut iram diu ſervet, & malum pro malo tandem rependat; ac proinde גמל *gamal* vocavit, appellatione ad animalis naturam ita accommodata, ut nulla potuerit eſſe aptior.

CAPUT SECUNDUM.

De Camelorum uſu.

Cameli multi in Judæa, *& vicinis locis. Uni homini quot multa.* Davidis *camelis præfectus cur* Obil *dictus. Cameli ad vecturas quam utiles. Cameli, biga & quadriga. Camelorum in bello uſus. Camelorum pili in veſtibus. Cameli lac, & caro, in eſcis. Cur ejus uſus* Judæis prohibitus. Arabum *de eo fabula. Cameli elogia.*

Camelos olim in *Judæa*, & vicinis locis fuiſſe frequentiſſimos, ex Scriptura manifeſtum eſt. Ita *Job* primo tria millia, deinde ſex millia camelorum habuit, *Job.* 1. *v.* 3. & 42. *v.* 12. Ut non immerito dixerit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 50. Κτῆσιν δὲ ἵππου ἢ ἀνθρώπων καμήλου καὶ τριχιδίας. *Nonnulli uſque ad tria millia camelorum poſſident.* Sed & *Patriarcharum* opes, partim camelis conſtitiſſe, *Moſes* non ſemel (*a*) docet: ut in *Africa*, hodieque *Arabum*. *Leo Africanus* lib. 9. *Ex uis* Arabes *ſuas divitias, ac poſſeſſiones æſtimant: & ſi quando de divitiis Principis, aut Nobilis cujuſquam ſermo fiat, poſſidere eum ajunt tot camelorum, non aureorum millia.* Jud. 7. *v.* 12. *Madianita*, & *Amalekita* camelos habent ſine numero, inſtar arenæ, quæ jacet in littore maris; in quibus nonnulli torques, & השהרנים (*b*) *lunulas*, id eſt, bullas aureas in lunularum modum concinnatas, collis geſtant. Ut *Parthenopæi* equus, de quo *Statius* lib. 9. *Thebaidos*,

— memoriſque nota ſub pectore primo
Jactantur, niveo lunata monilia dorso.

Alibi etiam (*c*) *Ægyptius*, (*d*) *Sabæus*, (*e*) *Chuſæis*, (*f*) *Iſmaëlitis*, (*g*) *Cedarenis*, (*h*) *Aſoraes*, (*i*) *Geſuræis*, (*k*) *Gerreis*, & (*l*) *Damaſcenis* camelos tribui videas. Et 1 *Paral.* 23. *v.* 30. *Davidis* camelis præfectus citur אובל *Obil Iſmaelita.* Cui haud dubie nomen ex argumento fuit inditum. *Arabicè* ſiquidem, ut أبل, *ibil camelum, ita* أبال *ibal*, أبل *abil*, & أبيل *abil camelorum præfectum* ſonat.

Camelis porrò, modò (*m*) homines, modò (*n*) ſarcinæ, (*o*) cibi, (*p*) merces, & (*q*) res pretioſæ, vehebantur. Quandoque jungebantur curribus, ut colligere eſt ex *Eſa.* 21. *v.* 7. ubi רכב גמל eſt *currus quem cameli vehunt*, ut *Symmachus* rectè reddidit, non *qui camelum equitat*, quomodo intelligunt veterum alii. Ita *Nero* in *Circenſibus* (*r*) *commiſit camelorum quadrigas.* Et *Heliogabalus* junxiſſe fertur (*s*) *camelos quaternos ad currus in Circo, privato ſpectaculo.*

Nec in bello fuiſſe inutiles apparet ex libro *Judicum*, & 1 *Sam.* 30. *verſ.* 17. Hinc de camelis *Plinius*, lib. 8. cap. 18. *Etiam equitantur in præliis. Strabo* de iiſdem, lib. 16. Παλαμῶσιν ἀπ' αὐτῶν, *Ex iis præliantur* (Arabes). *Diodorus* lib. 2. pag. 96. Αἱ δ' ἀπὸ καμήλων καὶ κατὰ τὰς πολέμους, οἷς τὰς μάχας ἴσχουσι τοιαύτας, ἄγουσαι δύο ἀντιπαρήμους ἀνθρώπους ἑκατέρωθεν τῶν δὲ ὁ μὲν τὰς κατὰ πρόσωπον ἀπαντῶντας, ὁ δὲ τοὺς ἐπιδιώκοντας ἀμύνεται. *Ipſi etiam camelis* (in Arabia) *ad pugnam in bella deducuntur, duos habentes ſagittarios tergis oppoſitis inſidentes; quorum unus obvios, & alter inſequentes repellit.* Et lib. 3. pag. 125. de *Debarum* dromadibus in *Arabia Felici*, Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς πολεμίους ἀπὸ τούτων μάχονται. *In hoſtes enim ex iis pugnant.* Sic in *Xerxis* exercitu *Arabes* ἅπαντες καμήλους, ταχύτητι ἡ λευκοῖς ἵπποις, *camelos omnes equitabant, equos pernicitate non inferiores.* Ita *Herodotus* lib. 7. Neque id *Arabibus* peculiare eſt: nam apud *Pollucem* lib. 10. cap. 8. Βάκτροι δὲ καὶ μάχονται ἐπὶ καμήλων, Bactriani *etiam camelis pugnant.* Et, Ἀχαιῶν τὸ κρεῖττον ἱππικὸν ἀπέφυγε Κῦρος, προτάξας τῶν ἱππικῶν ἁπλιτῶν καμήλους πολλάς. Cræſi *equitatum* Cyrus *inuſitatem reddidit, collocatis adverſus equites armatos multis camelis:* quia camelorum aſpectum, & odorem equi ferre non poſſunt. Quod refert ex *Herodoto Polyænus* lib. 7. *Stratagem.* Quale eſt, quod in *Artabani Parthorum* Regis copiis, in prælio adverſus *Macrinum*, barbari cataphracti *Romanos* ſagittis, & contis graviter affligebant, ἀπό τε ἵππων, καὶ καμήλων τιτρώσκοντες αὐτὲς, *ab equis, & camelis eos vulnerantes*; ut habet *Herodianus* lib. 4. In *Africa* etiam idem uſurpatum ex *Vegetio* ſcimus, cujus verba ſunt lib. 3. cap. 23. *Camelos aliquæ nationes in acrem produxerunt*, ut Urciliani *in* Africa, Mahetes *hodie quoque producunt.*

Camelorum pilos in veſtium uſum ceſſiſſe docet hiſtoria *Joannis Baptiſtæ*, Matth. 3. *v.* 4. & Marc. 1. *v.* 6. *Hebræi* vocant צמר גמלים *lanam camelorum:* ut cum quærunt, an, ut lanam ovium, ita lanam camelorum cum lino miſcere, Lex vetet, *Levit.* 19. *v.* 19. & *Deut.* 22. *v.* 11. Item, an lepra inficiat veſtes ex lana camelorum, quomodo inficit veſtes ex lana ovium, *Lev.* 13. *v.* 47. 48. 52. 59. Vide *Talmudicum* Tractatum *Kelaim*, cap. 9. ſtatim initio: & *Maimonidem* in *Kelaim* cap. 10. §. 6. & in Tractatu *De lepra*, cap. 13. §. 3. Pili camelorum in *Caſpiis* olim fuere molliſſimi, & ex iis confectæ veſtes ad delicias pertinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 17. cap. 34. Καμήλοι δ' ἀριθμοῦνται πλέιστοι, αἱ μέγιστα κατὰ τὸν ἵππον τὸν μεγίστον, εὐτυχὲς ἄγαν· ἀκαλαὶ γάρ εἰσι αφίδια αἱ τούτων τρίχες, ὡς καὶ τοῖς Μηδείοις ὑφαίνεσθαι τὴν μαλακώτατα· ἐκεῖθεν ἐκ τούτων οἱ ἱερεῖς ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται, καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοί τε, καὶ δυνατώτατοι. *Cameli etiam* (apud *Caſpios*) *plures numerantur, quorum maximi maximis equis ſunt magnitudine pares, pilis magni pretii: iis enim ita molles ſunt, ut eum* Mileſiis *lanis mollitie comparari poſſint. Ex illis porro Sacerdotes induuntur*, & Caſpiorum *diuiſſimi quique & opulentiſſimi.* Quod illum habere ex *Cteſia* docent hæc *Apollonii Mirab.* cap. 20. Κτησίας δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ Περσικῶν, καμήλους τινὰς ἐν τῇ χώρᾳ γίνεσθαι, ἃς ἴσχειν τρίχας πρὸς Μιλησίαν ἶσα τῇ μαλακότητι· ἐκ δὲ τούτων τὰς ἱερὰς (lege ἱερεῖς) καὶ τὰς ἄλλας δυνάσας τὰς ἐσθῆτας φέρειν. Cteſias Perſicorum *lib.* 10. (refert) *in ea regione eſſe camelos, quorum pili mollitie lanas* Mileſias *æquent, Sacerdoteſque, & alios Proceres, veſtes ex iis confectas geſtare.* Ita in imperio Magni *Cham*, in urbe *Calacia*, Metropoli Provinciæ *Tanguth*, *inveniuntur panni, quos* Zambilotte *vocant, de lana alba, & camelorum pilis contexti, quibus vix pulchriores in mundo inveniuntur.* Hæc *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 63. Et rurſus capite ſequenti, ubi de terra *Gog*, & *Magog*; *Fiunt ibi* Zambilotti *optimi de pilis camelorum.* Cujuſmodi pannos propriè ſignificat vox vernacula *camelot*, quam-

(*a*) *Gen.* 12. 16. & 30. 44. & 32. 7. *&c.*
(*b*) *Jud* 8. 21. 26.
(*c*) *Exod.* 9. 3.
(*d*) 1 *Reg.* 10. 2. *Eſa.* 60. 6.
(*e*) 2 *Par.* 14. 14.
(*f*) *Gen.* 37. 25.
(*g*) *Jer.* 49. 29.
(*h*) *Jer.* 49. 32.
(*i.k*) *Sam.* 27. 9.
(*l*) 1 *Reg.* 8. 9.
(*m*) *Geneſ.* 31. 17. 1 *Sam.* 30. 17.
(*n*) *Eſa.* 30. 6.
(*o*) 1 *Par.* 12. 40.
(*p*) *Gen.* 37. 25.
(*q*) 1 *Reg.* 10. 2. 2 *Par.* 9. 1. 2 *Reg.* 8. 9.
(*r*) *Suet. in Ner. c.* 11.
(*s*) *Lamprid. in Heliogab.*

quamvis ſumatur hodie latius. Sed camelorum, in *Caſtus*, aut in *Tartaria*, villi quam ſunt tenues, tam ſunt aſperi vulgares, quibus *Joannes* induebatur.

Camelorum etiam lac, & carnem, inter cibos multi commendant. *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 26. Ἔχει δὲ καὶ τὸ πίειν καὶ τὸ γάλα, μᾶλλον δ' ἢ ὁ γυνὴ λαβὴν, ἡδὺ καὶ πάνυ. *Carnem habet, & lac camelus, donec concipiat, omnium ſuaviſſima.* *Plinius* lib. 11. cap. 41. *Camelæ lac habent, donec iterum graveſcant: ſuaviſſimum hoc exiſtimatur, ad unam menſuram tribus aquæ additis.* Et lib. 28. cap. 9. *Dulciſſimum ab hominis* (lac) *camelinum.* *Diodorus* ubi ſupra; Ἀλλὰ μὴν γάλα παρεχόμεθα καὶ πρόσφατον καὶ πεπηγὸς πολὺν παρέχονται τοῖς ἐγχωρίοις ἀφθόνως. *Camelorum alia lac præbentes, & caro earum comeſa, lautum incolis cibum ſuppeditant.* *Hieron.* in *Jovinianum* l. 2. c. 6. Arabes, & Saraceni & omnes eremi Barbaria *camelorum lacte, & carnibus vivunt.* *Herodotus* in *Clio*, ubi de *Perſarum* die natali, Ἐν τῇ οἱ ἐυδαίμονες αὐτῶν βόϊ, καὶ ἵππῳ, καὶ κάμηλον, καὶ ὄνον προτιθέασι ὅλους ὀπτοὺς ἐν καμίνοισι. *Quâ, quos in eis ſunt locupletes bovem, & equum, & camelum, & aſinum ſolidos apponunt in furnis coctos.* Quin ipſis quandoque Regibus oblatus eſt hic cibus. *Antiphanes* (t) in *Oenomao*, aut *Pelope*,

(t) *Apud Athenæum l. 4.*

... ὁ μάγειρος ὅλον
Τέμνει ὀπτήσας, μεγάλῳ βασιλεῖ διημὺν παρόψιδα καμήλου.

Coquus ſolidum monſtrum coquens, magno Regi calidum camelum appoſuit. Lampridius in Heliogabalo; *Comedit ſapius, ad imitationem* Apicii, *calcanea camelorum.* Item, *Struthiones, & camelos exhibuit in canis aliquoties, dicens præceptum* Judæis, *ut ederent.* Imo utrumque *Judæis* interdixit Legiſlator diſertiſſimis verbis. Quod vix latere poterat *Heliogabalum*, qui in urbe *Phœnicæ, Emeſa*, Solis fuerat Sacerdos. Neque, ſi *Judæis* præceptum id fuiſſet, ut ſtruthiones, & camelos ederent, ideo ſequebatur à *Romano Cæſare* in cœnis eſſe exhibendos. Itaque locus eſt mihi de mendo ſuſpectus: & legendum puto, *dicens præceptum eſſe Dei ſui, ut ederent.* Quod explicabo pluribus in Tractatu de Struthione. Cur cameli eſus à Deo fuerit interdictus, jam antea diximus, & ex *Moſe* res notiſſima eſt: At *Arabes*, *Jacobum* volunt hunc cibum poſteris ſuis ideo prohibuiſſe, quod illius uſu frequentiore iſchiadicum morbum contraxiſſet. *Damur* capite الابل ſeu *De camelo*, قال الله تعالي احللت لكم بهيمة الانعام ولما تحريم اسرايل وهو يعقوب عليه السلام علي نفسه اكل لحومها وشرب البانها فكان باجتهاد منه علي الصحيح والسبب في ذلك انه كان يسكن البدو فاشتكي عرق النسا فلم يجد شيا يلايمه الا لحوم الابل والبانها فلذلك حرمها

Dixit Deus ſummus, è jumentis camelorum eſum conceſſi vobis. Quod ad prohibitionem ejus factam ab Iſraële, id eſt, à Jacobo, cui ſit pax; Is ipſe comedit ex carne, & bibit ex lacte eorum; & ejus rei, quamdiu vaſuit, maximè fuit ſtudioſus: ſed cauſa cur prohiberet hæc fuit, quòd, dum in deſerto degebat, iſchiadico morbo laboravit, nec quicquam aliud reperit, cui morbum imputaret, præter carnem, & lac cameli: ac proinde eſum eorum interdixit. Fabellæ putidiſſimæ dedit occaſionem lucta *Jacobi*, in qua vir ſanctus ab Angelo percuſſus eſt in iſchio; unde, luxato nervo, claudicavit aliquamdiu.

Inter multa camelorum elogia, quæ apud Scriptores paſſim occurrunt, unum è *Græco* Scriptore afferam. (u) Ἔστιν ἵππων μὲν αὐτέρεια τὰ τάχη, ἐπαλκαστικώτε- (u) *Jul.* ραι δὲ διὰ μιγεθ, καὶ διαύτερα· ἐπεγγύτεραι δὲ διὰ τὸ *Pollux. l.* ἀδίψως, καὶ μᾶλλον δίναθαι πονεῖν. *Sunt equis velociores,* 1. c. 10. *terribiliores magnitudine, & hirſutiores: ſtremiores etiam, quia ſitum diutius tolerant, & ad labores tolerandos ſunt magis idonei.* Alterum ex *Arabica*, priore longè uberius, الابل من الحيوان العجيب وان كان عجبها سقط من اعين الناس اكثرة روينهم لها وهو انه حيوان عظيم الجسم شديد الانقياد ينهض بالحمل الثقيل ويبوك به وتاخذ زمامه فارة فتذهب به حيث شات ويتخذ علي ظهره بيت يقعد به الانسان مع ماكوله ومشروبه وملبوسه وظروفه وورايده ويتخذ للبيت سقف وهو يمشي بكل ذلك ولذلك قال تعالي افلا ينظرون الي الابل كيف خلقت وحين اراد الله ان تكون شفاين البر جعلها طويلة الاعناق لينوا بالاوقار وصبرها علي احتمال العطش حتي ان ظماها يرتفع الي العشر وجعلها ترعي كل شي نابت في البراري والمفاوز مما لا يرعاها سايير البهايم *Camelus eſt animal mirabile: (quamvis ideò non mirentur homines, quia frequenter vident,) Eſt enim animal magni corporis, valde docile, ſurgens cum onere gravi, & cum eo flectens genu. Ejus capiſtrum, ſi mus caperet, duceret illum quocunque vellet. Dorſo ſuo geſtat domum, in qua degit homo cum cibo, & potu, & veſtibus, & vaſis, & pulvinaribus ſuis; & ſupra domum, tectum, & his omnibus onuſtus iter facit. Proinde dixit Deus: Nunquid camelos contemplantur, quâ ratione creavi? Cum ſcilicet voluerit Deus, ut navium terreſtrium inſtar eſſent, dedit eis prælonga colla, ut cum ſarcinis ſurgerent, & induravit eos ad ſitis patientiam, itaut uſque ad decimum diem eam ferant, & ſecus, ut ea omnia*

omnia depasceremur, quæ in desertis, & solitudine crescunt, quibus cætera jumenta non vescuntur. In quibus id maximè probo, quod cameli vocantur سفاين البر *naves terræ*, vel propter ventris saburram, & dorsi tuber, & colli proceritatem, quæ navium carinam, & malos utcunque referunt: vel quia graviora quàm quis credat onera tergo suo sustinent, & in oras remotissimas vehunt: vel denique, quia ut mare invium esset absque navibus, sic *Asia*, atque *Africa* vastæ solitudines prorsùs essent inaccessæ, nisi camelos creâsset Deus, quorum ope locorum incolæ illarum intima pervaderent. *Leo Africanus* lib. 9. *Qui camelos possident* Arabes, *heriliter vivunt, ac liberè, utpote cum quibus in deserta agere possint, ad quæ propter aridatatem, nec Reges, nec Principes pervenire valent.*

CAPUT TERTIUM.

Qui Cameli dicantur בכרים *bicrim.* Multa alia.

Prophetia de muneribus Christo *offerendis* Esa. 60. 6. *juxta* Hebræos. *Turma camelorum quomodo* Chaldaicè *vocetur*, & Syriacè. Madian & Epha *ubi.* Epha *quomodo* Græcè, Arabicè, & Chaldaicè. *Camels in* Madianitide *quam frequentes. Camelus junior* בכרה bicra, *Jer.* 2. 23. *Plur.* בכרי bicre, *Es.* 60. 6. *Ita explicant multi* Arabes, & Baal Aruch. *Opponitur* camelus الصرقة *id est*, perfectæ ætatis. *Proverbia quadam de* bicra. Aben Ezræ, & Kimchii *errores in hujus vocis interpretatione.* Chaldæus *emendatus*; & Græci *tres Interpretes.* Hieronymus *notatus*, Chaldæus *item*, & Syrus. *Cur camelus junior dicatur* בכרה bicra. Seniorum *versio quam aliena hoc loco. Vespere, & mane, dies partes oppositæ, cur quandoque sumantur promiscuè, ut* Matth. 28. 1. *De eo* Gellii *lacus infignis.*

Concursum gentium in Ecclesiam ab *Esaia* his verbis significari plerique volunt, *Es.* 60. v. 6. *Turma camelorum operiet te, cameli juniores* Madian, & Epha; *omnes è* Seba *venient, aurum, & thus offerent, laudesque Domini prædicabunt.* Alii ad *Christum* ipsum piè referunt, quasi hæc Prophetia jam tum impleri cœperit, cum *Magi* ex illis partibus, nisi conjectura fallit, *Christo* adhuc infanti thus, & aurum obtulerunt. Quo mirè faciunt hæc *Kimchii*: *Propheta id sibi vult, mercatores camelis thus, & aurum, venalia, convecturos, atque etiam* למנחה למלך הכשיח *in oblationem Regi* Christo. *Magos* tamen potius fuisse *Persas*, cum ex ipso *Magorum* nomine colligitur, quod *Persicum* est, tum ex locorum situ, quia ex Oriente venerunt, ubi *Persa*, cum *Sabæi* sint ad Austrum. Sed hæc sunt alterius loci.

Turma camelorum simul iter facientium *Hebraicè* est שפעת גמלים. *Chaldæus* habet שירת, id est, سيارة *Caravanam* sic vocant *Arabes*, quia سير est *iter facere. Syrus* ܓܡܠ voce deducta ex ابل id est, *camelo. Arabs* قطارات quod propriè seriem significat camelorum مقطرين *pice signatorum*, ut nimirum internoscantur.

(a) *Antiq. l. 2. c. 5.* (b) *In locis.* (c) *In locis.* (d) *Clem. 3 part. 5.*

Cameli juniores Madian, & Epha] *Madiæ* urbs notissima fuit in littore *maris Rubri*, ut (a) *Josephus*, (b) *Eusebius*, (c) *Hieronymus*, (d) *Geographus Nubiensis*, alii docent. Huic *Epha* עפה vicina fuit in Provincia *Madianitide*, quod tam ex hoc loco colligere est, quam ex *Gen.* 25. 4. & 1 *Paral.* 1. 33. ubi עיפה *Epha*, hujus conditor, legitur fuisse filius *Madiani* primogenitus. Nempe עפה *Epha*, vel *Hepha*, est *Græcorum* Ἴφα. *Ptolemæus* montem, & pagum hujus nominis describit in eodem littore paulo infra *Modianem*, quomodo *Madian* appellat. *Epha* עפה *Arabicè* erat غيفة *Ghaipha*; quomodo scribit *Alcamus*. Ita *Græci* Γαιφά, vel corruptè Γαιφάς. *Chaldæus* האוד *Holad*. An quia ut *Hebræis* עיף, unde עפה ita *Arabibus* علف *balada* est *asinus*, & *siti laborare*? Utut sit, meritò camelos *Prophetæ* describit venientes ex *Madian*, & *Epha*, cum nullibi sint frequentiores, quam in *Madianitide*. Vide *Jud.* 6. 5. & 7. 12.

Porro, hi cameli בכרי *bicre* vocantur, id est, *cameli juniores*, à singulari בכר, cujus Fœmininum בכרה, Hinc *Jerem.* 2. 23. בכרה קלה משרכת דרכיה *Cita camela junior, implicans vias suas.* Ita interpretor ex *Arabismo* vocem, quæ tam veteres, quam novos Interpretes non parum torsit hactenus. *Damir*,

البكر الفتي من الابل والانثي
بكرة والجمع بكار مثل فرخ
وفراخ وقد تجمع في القلة علي ابكر

Albecro, *junior est camelus*, Fœminimum est bicra, & *Plurale* bicar: *quomodo* pherch (*pullus*) *in Plurali habet* phirach. *Sed & Plurale paucitatis est* abchar. *Abuhuda*,

البكر من الابل بمنزلة الفتي
من الناس والبكرة بمنزلة الفتاة
والقلوص بمنزلة الجارية والبعير
بمنزلة الانسان والجمل بمنزلة الرجل
والناقة بمنزلة المرأة Albecro, *in camelis idem*

est quod in hominibus Adolescens, & albicra *idem quod Puella*, & alkalus *idem, quod Puellula*, & albeir *idem, quod Homo*; & algemel *idem, quod Vir*, & annaka (*vel* alnaka) *idem, quod Mulier.* Alcamus,

البكر والبكر ولد الناقة والفتي منها او
الثني الي ان يجذع او ابن المخاض الي
ان يثني او ابن اللبون او الذي ينزل

Albecro, & albecro, *cameli pullus*, & *qui junior est, aut à biennio ad quinquennium, aut camela fœta pullus usquequo ejecerit primores dentes* (jam fexennis;) *aut pullus lactens, aut qui jam ad vter accingitur. Baal Aruch* rem ita definit in נקה, ab *Arabibus* alicunde edoctus, לנכל ג׳ שמות בלשון ערבי כשנולד קורין לו אלקעוט וכשגדל קורין לזכר בכר ולנקבה בכרה בשראויה לכשאוי קורין לזכר גמל ולנקבה נאקה *Camelo tria sunt nomina lingua* Arabicâ: *cum nascitur* (imo, cum ablactatur) *vocatur* alkaüt (imo الفعود *alkaüd*, id est, *ad insessum idoneus*) *Et, cum adolevit, mas dicitur* becron, & *fœmina* bicra: &, *cum onera ferendo par est, vocatur* gemel, & *fœmina* naka. His accedit usus *Arabum*, qui بكر *becron* sæpe usurpant pro *camelo juniore*, & opponunt camelo الصرقة id est, *perfecta*

fœtæ ætatis. Sic *Assaphias* in *Damire*, بكران من ابل الصرقة قد خلفا *Bicrani* (id eſt, cameli duo juniores) *à camelo perfectæ ætatis retro relicti ſunt.* Et apud *Muſallimum Aburaphius*, النبي صلى الله عليه وسلم استلق من رجل بكرا فلما جات ابل الصرقه امر في ان اقضي للرحل بكرا فقلت لم اجد في الابل الاجملا خيار رباعي فقال صلي الله عليه وسلم اعطه فانه خياركم احسنكم قضا *Propheta, cui Deus ſit propitius, & pacem indulgeat, mutuo ſumpſit à quodam* bechran (id eſt, *camelum juniorem*) *Et, cum veniſſet camelus perfectæ ætatis, juſſit me, ut bechran illi redderem: cum reſpondiſſem, inter camelos me nullum reperiſſe præter camelum eximium, cui molares dentes quatuor jam crevi ſſent, regeſſit Propheta, ei ſit Deus,* &c. *Illum date, quippe benefacta veſtra majoris mercede penſabo.* Quale eſt, quod apud *Hachimium* narrat *Aiurbad*, *Saræ* filius, cum *Propheta* vendidiſſet بكرا بعير *becran*, ſibi pro mercede datum fuiſſe *camelum dentatum*, id eſt, qui omnes dentes jam emiſerat. Camelum enim jam dentire, quia ætate بكر *becr*, aut بكرة *bicra* dicitur, etſi dentes omnes nondum emiſerit, docet Proverbium apud *Arabes* uſu receptum de re, quam veram eſſe certo argumento conſtat, مرقني سن بكرة *Me certum fecit dens bichra:* id eſt, ex camelæ junioris dentibus eam colligo tot annos agere, quot affirmabit. Sed & ad vecturas jam eſſe utilem docet aliud Proverbium, priore non minus tritum, جاوا على بكرة ابيهم *Venerunt ſuper* bicram *patris ſui*, id eſt, patris veſtigiis inſiſtunt. Quamvis alii dicī malint in contemptum paupertatis, cum tota familia uno jumento vehitur. Idem colligere eſt ex Fabella, quam habet *Alhaphidh*, *Jafi* filius, in libro, cui titulus اسناد *Aſnad*, id eſt, *fulcra* (ſic ille vocat *Mahumetis* Traditiones) *Prophetam* in trajectu amnis, qui *Mecchæ* vicinus eſt, cum didiciſſet hunc amnem عسفان *Oſphan* appellari, *Abubecro* dixiſſe, لقد مر عنا الوادي نوح وهود فادرهم على بكرات لهم حمر خطمهم الليف وازرهم العبم واردیتهم النمار يحجون البيت العتيق *Hunc unique amnem trajecerunt* Noë, & Hud, & Abraham *ſuper* bichrath, (*camelas juniores*) *quibus reſtra rubra pars erat villoſa, & cingula ſericea, & ſtragula varia, peregrinatum ituri in domum antiquam*, id eſt, *in Mecchenſe* fanum.

Cum ex iis quæ citavimus, abundè conſtet, quid ſint בכרי in *Eſaia*, & בכרה in *Jeremia*: *Aben Ezra* non audiendus eſt, qui *Beth* in בכרי *bicre* ſervile eſſe vult. Sed neque id placet, quod *Kimchio* בכרי ſint *cameli lactentes*, & בכרה *camela lactens*, cum utrumque uſurpetur de camelis viatorum ad iter accinctis, in quem uſum cameli non adhibentur, antequam ablactati ſint. Sed, præterquam quod nonnulli *Arabum* pronuntiant بكر & بكر quandoque eo ſenſu ſumi, puto me aliud videre, quod fefellit *Kimchium*. In *Jeremia* pro בכרה *bicra*, *Chaldæus* habet נקא *lactentem*. Ita legere eſt in *Kimchio*, & codicibus excuſis, in quos incidi, ſed errore manifeſto. Omnino enim pro נקא ſcribendum נקא, *Jod* initiali omiſſo. Camela ſic nominatur in *Megillath* איכה. *Talmudici* ſcribunt נקה, vel נאקה, ut *Arabes* ناقة *naka*. *Miſna* in Tractatu de *Sabbatho* cap. 5. במה בהכה יוצאה ובמה אינה יוצאה הנמל באפסר ונאקה בחטם *Cum quo egreditur jumentum* (die Sabbathi) *& cum quo non egreditur? Camelus cum* שֶׁלֶת *ſaxiq, cum fræno; & naka* (camelus fœmina) *cum annulo narium.* In ſcriptis *Arabum* nulla vox eſt frequentior. Sed imperiti ſcribæ vocem, quam ignorabant, corruperunt, & ex נקא *naka*, fecerunt ינקא *janka*.

Non abſimili de cauſa hoc ipſo loco, in *Græcis* exemplaribus *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, pro δρομὰς κάμηλος, mendoſe ſcriptum δρομὰς κάμηλος, quod Grammatica non patitur, quia δρομὰς *curſor* nuſquam eſt generis fœminini. Hinc tamen *Vulgatus* Interpres pro *dromade curſorem* habet, & *Hieronymus capream*; quaſi *caprea* dicatur δρομὰς ab *agilitate curſus*, quod nuſquam legi.

Sed iiſdem in *Eſaia* בכרי ſunt *dromedarii*, & *Chaldæo* הגני *hogne*, quæ ſunt camelorum ſpecies, ut proximo capite dicetur. Quæ quidem verſio commodior eſt, non tamen ſatis expreſſa. Neque enim בכרי certam ſpeciem, ſed certam cameli ætatem ſignificat, ut docuimus. *Syrus* habet ܒܟܪܐ *primogenitus*, quaſi legerit in *Hebræo* בכור, *Arabs* جمال ut *Græcus*, quem ſequitur, καμήλους. Sic *Ezech.* XXVII. 21. *Græci* habent καμήλους pro *Hebræo* בכרים *becarim*, id eſt, *in agnis*; quia aliis vocalibus legerunt בקרים *bicrim*.

De cętero planum eſt cur *camelus junior* dicatur בכר. Verbum بكر *bacara Arabicè* propriè eſt *prævertere*. Inde nomen pleraque trahunt, quæ in unaquaque re prima ſunt. Ut *Hebraicè* בכור *primogenitus*, & בכורה *fructus præcox*, & בכורים *primitiæ*. Et *Syriacè* ܒܟܪܐ *tempeſtiva pluvia*. Et *Arabicè* بكار *virginitas* & بكرة *matutinum tempus*, quod *Hebræi* בקר ſcribunt levi mutatione.

Itaque minus mirarer, ſi *Samaritæ* (quos *Jerem.* 2. 23. multum ab *Hebræa* veritate diſcordare rectè obſervat *Hieronymus*) vocem בכרה retuliſſent ad *matutinum tempus*. Sed eam cur ἑσπὶ *ſero, veſpere*, planè contrario ſenſu verterint, nullus capio. An quia, cum veſpera *Hebræis* ſumatur pro tota nocte, veſperæ terminus incidit in matutini temporis initia, ita ut τὸ ἀνατέλλον ad utrumque referri poſſit, quia eſt in utriuſque temporis confinio? Nempe cum noſtro ſermone *veſpera*, & *mane* nihil ſint, quam extrema dieī artificialis à ſe invicem multum diſſita: *veſpera*, & *mane*, Gen. 1. 5. proponuntur ut integrantes naturalis dieī partes, quæ totam conficiunt: *Et fuit veſpera, & fuit manè, dies primus.* Hinc totum νυχθήμερον *Dan.* 8. 14. vocatur *Hebr.* ערב בקר & *Syr.* ܪܡܫ ܩܕܫ *veſpera-mane*. Et eadem vox נשף, ἑσπὶ, *veſpere* redditur *Eſ.* 5. 1. & πρωΐ, *mane* Job. 7. 4. Ex iis quæ diximus, *Matthæus* (*e*) & cum (*f*) aliis *Evangeliſtis*, & ipſe ſecum videtur poſſe

(*e*) *Matth.* 28. 1. (*f*) *Joh* 20. 1. *Marc.* 16. 2.

poſſe conciliari, quo loco ὀψὲ, *veſperam*, appellat τὴν ἐπιφωσκουσαν, *diem illucſcentem*. Ibi enim ὀψὲ non præciſè *veſperam*, ſed *nollem* in genere ſignificat, eamque jam recedentem, ut illucſcenti auroræ locum faciat. Huc facit *Gellii* locus lib. 7. cap. 21. *Tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita coharentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinii demonſtretur.* Hunc nodum aliter ſolvit *Dilherrus* in Diſſertatione *De Paſſione, Sepultura, & Reſurrectione Dominica*, Sect. 15. illum conſule, ſi vacat.

CAPUT QUARTUM.

De tribus Camelorum ſpeciebus.

Primi, clitellarii, & fagmarii, vel αἰχμοφόροι, *quorum onus* Leoni *ſunt mille libræ*, Marmolio *quadraginta arrobæ*, Diodoro *decem tritici medimni, aut quinque homines in lectis*, Alcamuſo الوسق alwaſco, *vel ſexaginta* صاعا ſahæ, *quæ inter ſe conferuntur. Cur hujuſmodi camelus* Arabicè *dicatur* هجين hegin. *Vocis varia verſiones. Origo* Græca *ex* ἰνγενὴς. *Secundò* بختى bechth, *id eſt*, Baſtrus, *ſen* Baſtrianus, *dicitur camelus duplici gibbo, tam ad onera commodas, quam ad equitationem. Is* Græcè δίτυλος *dicitur*, Arabicè *eſt* ملوى. *Tertiò* رواحل raguahil, *cameli parvi, graciles, citiſſimi, quos equitant nobiliores* Arabum. *Inde* bacambal *vocant*, Græci δρομάδας. Diodori *locus de iis explicatus.* Hebr. גמלא פרוחא camelus volans. *Quot mulularia conficiat in diem. Cur dicatur* rahul, *& Fœmin. termin.* rahila. *Hoc pertinere ad* emphaſin, *in* Hebraicè. *Activa vox cur pro Paſſiva. Eadem Hypallage* Hebr. *Alia dromadum nomina: in his* כרכרי & ברכי. *Quibus confertur vox* כרכרות *pro* camelis *Eſ.* 66. 20. כר car *pro* camelo *nuſquam ſumi, ut contendit* Aben Ezra.

Camelorum tres ſpecies à *Leone Africano*, & *Marmolio* recenſentur, nempe, *hugiun, bechets*, & *ragnahil*: de quorum ſingulis dicere non erit planè extra rem. De primis ita *Leo*; *Primi* hugium *nuncupati, craſſi ſunt, ac procera ſtatura, clitelli que gerendis aptiſſimi, verum ante quadriennium inutiles. Quo exacto, mediocris quiſque camelus mille libras* Italici *ponderis geſtat. Cum farcinis onerantur, genibus, & collo, virgulâ illius, in ſolo recubans. Et, cum pondus ſufficiens agnoſcit, ſeipſum erigit.* Eadem in *Marmolio* reperias de Camelis *elhegin* dictis, niſi quod addit, *Muentes las cargon, eſtan ſiempre rumiando, y quando ſon nuevos, braman, y en ſintiendo que tienen la carga puеſta, y que el camellero le quita una manja de cuerda, con que les haze eſtar doblada la mano, ſe levantan luego con la cuerda.* "Dum onerantur ſem-"per ruminant, &, cum ſunt juniores, boant: "atque impoſitum eſſe onus cum ſentiunt, & ca-"melarium armillam è fune dimiſiſſe, qua duplica-"ta manu illos ſiſtat, ſe cum funе ſtatim erigunt. Idem cameli onus definit arrobis quadraginta, quæ ſunt *Leonis* mille libræ. *Hiſpanica* enim arroba eſt xxv librarum: ac proinde quatuor *arrobæ* librarum centum, & arrobę quadraginta mille librarum pondus æquant. At *Arabica* الربة *arrobe*, vel ſine articulo ربة *roba*, & ربوة *ribua*, pondus eſt plus triplo gravius, nempe decies mille drachmarum, ut *Hebraici* רבוא *ribbo* eſt μυριὰς. Drachmæ porrò decies mille, libræ ſunt LXXVIII, cum duabus unciis. Apud *Diodorum* lib. 3. Αἱ δὲ καμήλους πρὸς τοιαυτοφορίαν ἡσκημέναι, πυροῦ μὲν ἀνὰ δέκα μεδίμνους κατοφέρουσιν, ἀνθρώπους δὲ κατακειμένους ἐπὶ κλίνης πέντε βαστάζουσι. *Quæ camelorum ad veſturas aſſueverunt, ſingulis ergo vehunt tritici decem medimnos: homines autem in lectis jacentes quinque ferunt. Cornelius Nepos* in *Pomponio Attico*, *Aſconius* in *Grypho Ternarii*, *Fannius*, & *Suidas* medimnum ſex modiis definiunt. Et tritici modius alibi non excedit vicenas libras, alibi vicenas quinas, aut ſenas etiam pendit, prout in certis locis triticum aut levius, aut gravius eſt. Ita *Plinius* aſſerit lib. 18. cap. 7. Jam ſi tritici modium viginti libris definias, tritici medimni decem erunt libræ mille ducentæ; ſi libris viginti ſex, addentur ponderi libræ tercentum & ſexaginta. Sed libræ, de quibus *Plinius*, ſolum erant duodecim unciarum, noſtræ ſexdecim. Itaque tritici medimni decem, ſi graviſſimum erat triticum, libras noſtras pendebant CIↃ CLXX; ſi leviſſimum, ſolùm nongentas. Inter hæc extrema medium numerum ſi ſumpſeris, reperies in camelorum juſto onere definiendo, à *Leone*, & *Marmolio* non multum diſſentire *Diodorum*. In *Alcamuſo*, الوسق ستون صاعا او حمل بعير Alwasko, *ſeu* LX. *ſabi ſunt camelo onus ſolitum.* الصاع *Sabis* continet اربعة امداد *quatuor amdad*, à ſingulari مد *moddon*: quæ menſura ab aliis unâ libra cum triente, ab aliis duabus libris definitur: quorum prius ſi ſequaris, cameli onus ſolùm eſſet librarum CCCXX; ſi poſterius, librarum CCCCXX. Sed ibi *onus cameli Arabicè* eſt حمل بعير. Et بعير non ſemper *camelum* ſonat, ſed in genere *jumentum onerarium*, ut *Hebraicum* בעיר.

Hi porrò cameli ſagmarii, & αἰχμοφόροι, cur *Arabicè* dicantur *hugiun*, vel *hegin*, non capio ſatis, cum alii hæc eadem vocabula multo aliter accipiant. In *Damire* هجين *hegin* in equis, & hominibus eſt الزي ابوه عربي وامه غير عربية *cujus pater eſt* Arabs, *ſed mater non eſt* Arabs. Et in camelis هجان *hugian* dicitur البيض يستوي فيه المذكر والمونث *qui albus eſt, atque id de maſculino, & fœminino æquè uſurpatur.* Itidem in *Alcamuſo*, الهجان الخيار من الابل البيض والبيضا Alhugian, *camelus eximus albus, mas, & fœmina.* At in *Chaldæa* Paraphraſi *Eſ.* 60. 6. הגני *hogene*, *Elias* interpretatur גמלים קטנים *camelos parvos.* Et in *Talmudico* Proverbio גפישי גמלי כבי דמטשני משכי דהגני *Multi ſunt cameli ſones, qui ferunt pelles & hogene*: nomen *hogene* videtur de junioribus uſurpari, quia ſenibus opponitur. Mihi tam *Chaldæum* הגין *hogen*, quam *Arabicum* هجان *hugian*, facta videntur ex *Græco* ἰνγενὴς, atque indè ſic

ſic dici camelus quacunque de cauſa nobilis; puta, qui pollet viribus, aut ætate floret, aut colore eminet. Et vir, aut equus فحيل *hegin*, qui patrem habet *Arabem*; quia ſaltem à patre nobilem eſſe illum putant. Ut de muliere فجان *hugian*, in *Damiro* eſt כֶּחֱמָה *honorabilis*. Et *Chaldaicè* præfixo ם formativo, מהוגן *mehugan*, pro *viro nobili* paſſim occurrit: ut הוגנים *hogenis*, idipſum eſt in libro *Jalkut*.

Secundum camelorum genus (inquit *Leo*) Bechetos *vocant. Hi duos habent gibbos, oneribus geſtandis, & equitationi pariter accommodos, cujuſmodi* Aſia *ſaltem producit.* Qua mente *Marmolim*, *Otros ayllamados* Becbet, *que tienen dos corcobas, y entramas* (lege *entrambas*) *aprouechan para cargar, y para andar a caualio: Mas no ay deſtos ſino en Aſia.* Becbet *Arabicè* ſcribitur بختي *Becht*, vel بختي *Bechti*, & Fœminino بختية *Bechtia* & Plur. بعاتي *Bechati*. *Bactrianos* camelos intelligo, de quibus *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 12. cap. 1. Διαφέρει ἡ αἱ Βακτριάνι τῆς Ἀραβίας αἱ μὲν γὰρ δύο ἴχνεσιν ὄζας, αἱ δὲ ἕνα μόνον. *Differunt autem* Bactriani *cameli ab* Arabicis: *Illi enim duos habent gibbos, hi unum ſolum.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 18. Bactriani & Arabici *differunt, quod illis bina habent tubera in dorſo, his ſingula.* Quod *Solinus* perperam invertens, *Arabici*, inquit, *bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani.* Quamvis *Diodorus* etiam ubi de *Arabia* lib. 3. Πλεῖστα δὲ καὶ διαφέροντα γίνεται καμήλοις τοῖς, τε ἰδίαν, καὶ ἄκεντον, καὶ διπλῆν ἀνατεταμένην τὴ κατὰ τὴν ῥάχιν νεῦρησιν, καὶ διὰ τοῦτο δίτυλοι ὑπὸ μηχανῶν. *Multa camelorum alia, & diverſiſſima genera, quorum alia deprelsi, alia hirſuti ſunt, alius tuber duplex ſupra dorſum exiſtit, unde vocantur Dityli.* Nempe τύλη in *Heſychio* eſt ἡ καμήλου ἄνω (lege ὀπὴ) ἡ ῥάχεως τὸ ἄκρον ὄφιμα, *camelæ ſuper dorſum ſupremæ cutis.* Itaque falluntur, qui in *Diodoro* διώροφον referebant pro *ditylon*. Naſcitur etiam hoc cameli genus in *Sindica* regione prope fluvium *Indum*. *Alcazwini*, الفالج الجمل الضخم ذوا السنامين يعمل من السنن لعجله Alphalig, *camelus obeſus duplici gibbo, quod è regione* Sindica *ad currus adducitur. Pullus* vocatur قرمل *Kormal*. Damir, القرمل ولد البختي *Kurmal*, *pullus Albechti*. Item Plur. القرامل الابل ذوات السنامين Alkaramilo, *camelo duplici gibbo*. In *Camus* idem cameli genus vocari videas دعامج *dubamig*, & عصفوري *aſphuri*, & قرعوس *kirus*. Quin ut עלל *Hebraicè* eſt *racemare*, & *Arabicè*, *iterum fructus legere*, & in genere *iterare*: ita تعلول de colore *διϐαφὼν* de pluvia, poſteriorem illam ſignificat, quæ *Hebraicè* dicitur מלקוש; & de camelo, illum, cui duplex eſt, & quaſi repetitus gibbus.

Tertium genus (ait *Leo*) *patriâ linguâ* ragutahil *dictum, gracilibus exiguaque ſtatura camelis conſtat, qui, ſarcinis gerendis inferiores, reliquos tamen ſimperniciate ſuperant, ut dies unius ſpatio amplius centum paſſuum millia conficiant, ſtatim modico viatico ad dies octo, vel decem, per deſerta perpetuantes: quibus nobiliores* Numidiæ Arabes, & Afri Libyci *uti ſolent. Cum Rex* Tombuti *magnâ celeritate alicujus momenti negotium* Numidis *mercatoribus indicare cupit, auctus, camelo iſtiuſmodi inſidens*, Tombuto, Daram, *vel* Segelmeſſam *nongentis paſſuum millibus diſſitam, oſtiduo ad ſummum ſpatio procurrit.* Et Marmolius, *Tambien ay otros, que llaman ragnahilo elmahari: Eſtos ſon pequeños de eſtatura, y delicados de miembros, y no ſiruen ſino para caminar, y es tanta ſu ligereza, que ay muchos, que caminan, en una dia treinta, y cinco, y quarenta leguas, continuando eſtas jornadas ocho y diez dias por los diſiertos, con muy poco mantenimiento.* Hi ſunt *Indorum Bacambal*, de quibus *Vincentius le Blanc* in *Hiſtoria peregrinationum* ſuarum part. 2. cap. 22. *Leucas quinquaginta in diem facilè conficiunt, cum domino camelorum ferentes, & viaticum neceſſarium.* Et *Joannes Maria Augiolellus* in vita *Uſuncaſſani*, cap. 6. *In ſeis hore hauvan corſo ottanta miglia.* Item, *Spariſſero dinanzi à gli occhi noſtri, ſi maravigliosa è la velocita de quegli animali.* *Græci* à curſu δρομάδες appellabant. *Diodorus* lib. 3. Αἱ δὲ ἀναλωλαι, καὶ λαγωναὶ ταῖς ευκινησι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατόνοι ἀλλήλων ὀδῷ μιᾷ. *Breves autem, & conſimiliumque gracules ſunt dromades, & leagiorem viam emetiuntur.* Hæc verba ſic vertenda; non, ut *Diodori* interpres perridiculè, *Anacoli verò, lagariaque, qui dromadum ſunt formâ*, &c. Idem alibi, in eodem libro de *Bobus Arabibus*, Τὸν ὅλον χῶρον περιοικέον ἔθνη τὰ δρομάδων καμήλων. *Totam regionem circumeunt ſuper camelos dromades.* Et lib. 19. Διατόνοι τὸ ζῶον τοῦτο ἐσθίον ἡ πολὺ ἐλάττω χιλίων πεντακοσίων. *Hoc animal per diem conficit mille & quingenta ſtadia.* Zoſimus lib. 1. Αἱ δὲ καμήλων οἵαι ταχεῖαι, καὶ ὑπὲρ ὑπερβάλλουσαι τάχει. *Ha camelorum, ſunt velociſſimæ, & equos celeritate ſuperant. Philoſtratus* lib. 2. cap. 3. Καὶ καμήλοις δὲ ὠκὺς ἥκει, ἅτε χρώντι ἐθέλει ἐς τὰ δρομικά· πρὸς αὐτοῖς δὲ χίλια στάδια ἡ ἡμέρα. *Camelos adducebant, quibus ad expeditiones utuntur Indi, bis ſingulis diebus mille ſtadia conficiunt.* Iſidorus, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Dromeda genus eſt camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, unde & nomen habet: cursum, & amplius, milliaria uno die pergere ſolet.* Tam eximiæ velocitatis exemplum illuſtre affert *Strabo* lib. 15. ubi eos legas, quos è *Drangis Ecbatana* miſit *Alexander*, ad *Parmenionem* conficiendum, ἔνθα δρομάδων καμήλων, *camelis dromadibus vectus uno diei um trigenta, aut quadraginta, etiam ix diurnis itineribus, undecim diebus peregiſſet.* Meritò igitur dromas in *Talmudis* Tractatu *Maccoth* vocatur נמלא פרוא *camelus volans*; quia eſt curſu velox, inſtar avium volantium, ut ibi habet *Gloſſa*. *Arabicè* dicuntur رواحل *rawahil*, vel *ragnahil*, ut ſcribunt *Leo* & *Marmolius*, à *clitellis*, quæ imponuntur. *Damir*, الراحلة قال الجوهري في الناقة التي تصلح ان ترحل كذلك الرحول ويقال الراحلة المركب من الابل ذكرا كان او انثي والها فيها للمبالغة كالتي في داهية ورواوية وعلامة Alrahila, ut *docis* Giauhari, *oſt camelus, qui clitellis ferendis aptus eſt. Et idem eſt* rahul, (unde Plur. رواحل *rawahil*.) *Dicitur porro* rahila (Fœminina terminatione) *camelus quicunque equitatur, ſive mas, ſive fœmina. Nempe* he *litera in fine vocis eſt emphatica, ut* be *in vocibus* داهية *dahia*, id eſt, *infelix* (de viro) راوية *ravia*, id eſt, *enarrator, factorum*, & *dictorum* Mahomedis; علامة *alama*, *doctor*. Eodem exemplo *Hebræis* קוהלת *cohe-*

coheleth, concionator, de Solomone, *Eccleſ.* 1. *v.* 1. & סופרת *ſophereth*, ſcriba, *Eſdr.* 11. *v.* 54. quamvis ſignificatione Maſculina ſint, Fœmininam habent terminationem. Ibidem obſervatur vocem راحلة *rahila*, formam habere Participii Activi, quaſi ſit ὁ ἐπιβαίνων, *elitellas imponens*, cum ſignificet المرحول τὸν ἐπιβεβαγμένον, *eum cui elitella imponuntur*. Quomodo in *Alcorano* dicitur في غبشة راضية *in victu amante*, pro مرضية *amato*, id eſt, accepto & grato. Item لا عاصم *non eſt defendens*, pro لا معصوم من امر الله *non eſt, qui defendatur à Lege Dei*. Et ما دافق *aqua effundens*, id eſt, مدفوق *effuſa*. Contra, Participium Paſſivum pro Activo occurrit, cum ibidem dicitur جاب مستور *velum abſconditum*, id eſt, ساتر *abſcondens*: & كان وعده ماتيا *promiſſum ejus eſt adductum*, id eſt, آتي *veniens*. Eadem eſt Hypallage in *Hebræis* nominibus *Moſis & Jeſu*. Nam prius formam habet Activam, ac ſi pro *eduſto* ex aquis *educentem* ſonet: poſterius Paſſivam, ac ſi pro *ſervante*, vel *ſervatore*, *ſervatum* dicas. Sed hæc obiter.

Sunt & alia dromadum nomina quamplurima in uſu apud *Arabes*. In his دمشق *damaſcus*, à loco eſt: درور *deror*, & خيطف *chaitaph*, ab *avibus* videntur ducta, quia דרור *deror* palumbus *Hebræis*, & خطاف *chitaph hirundo*, ſunt aves citiſſimi volatus. ذروع à motu ذراع id eſt, *cruris anteriores*, quod in obviis camelis maximè conſpicuum eſt. عصوف *procella*, & زفيان quaſi *fugitus* ex arcu excuſſæ, aut venti ſævientis impetum imitetur. Utrumque enim verbum زفي *Arabes* paſſim efferunt; موارة, quaſi *fluat* potiùs, quàm gradiatur. Nam مور *fluere* eſt. دفاق quia دفق id eſt, *præceps fertur inſtar torrentis*. Proinde *Heb.* etiam דפק eſt *accelerare*, Gen. 33. *v.* 13. وكري à *ſaltu*, & *curſu*, *Arabice* ſcilicet وكر *ſaltare*, & *currere* eſt. Et, permutato verborum ordine, كري id ipſum ſignificat: fortaſſe etiam وكر, unde وكر dicitur pro *camelo ſtrenuo*.

Hoc non obſervo de nihilo. *Eſa.* 66. *v.* 20. prædicitur fore, ut *Jeroſolymam* Gentes undequaque confluant *in equis, & in curribus, & in lectticis, & in mulis*, וכרכרות *& in circaroth*. Quæ vox valde eſt ambigua, & incertæ ſignificationis. *Græcorum* enim alii *cuſidia umbracula*, alii φορεῖα *vehicula* explicant; Hieronymus *carrucas*; *Syrus* omiſit; *Arabs* ظلالات *cuſidia*, *Græcos* ſequutus; *Chaldæus* תשבחן *laudes* reddidit; R. *Selomo*, *cantica ludentium & ſaltantium*; R. *Menachem* כבשים *agnos*: ſed *Hebræorum* reliqui, quotquot videre contigit, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Mardochæus*, *Pomarius*, *Aquinas*, *camelos*, aut *dromades* interpretantur. His accedo libentius; quia ſeries orationis propè requirit, ut de camelis agatur; Cum ſcilicet alios in curribus, alios in lectticis, alios in equis & mulis dicat *Eſaias Jeroſolymam* confluxuros, reliquum erat, ut adderet, alios item in camelis, vel dromadibus venturos. Neque enim veriſimile eſt *Prophetam* hic prætermiſiſſe tam nobile jumenti genus, & in *Oriente* tam receptum. Sed origo vocis non conſtat. *Kimchius* deducit à verbo כרכר *curcer, ſaltare*, 2 Sam. 6. *v.* 14. *quæ*, inquit, *curſus dromadum tanta eſt agilitatis, ut ſaltum mentiatur*. At, ſecundum *Aben Ezram* geminatum eſt vocabulum à ſimplici כר *car*, quo cameli præſtans genus ſignificari aſſerit. Quin כר *car*, *Hebræis* eſt *aries*, aut *agnus*. *Amos* expreſſe dicit כרים eſſe מצאן ex ovillo genere, cap. 6. *v.* 4. Atque ab *Hebræis* ad *Ionem* tranſiſſe hoc vocabulum ex his *Heſychii* colligas; Κὰρ, πρίκαρον· Κάρα, Ἴωνες τὰ πρόβατα. Unde videtur *Caria* dicta. *Cicero*, lib. 1. *De Divinat.* Arabes *autem*, & Phryges, & Cilices, *quod paſſa pecudum maxime utuntur*, &c. *Tum* Caria *tota*, &c. Et Καρὶς alterum nomen inſulæ *Co* apud *Stephanum*, & *Euſtathium* in *Iliad.* β'. quia eodem auctore inſula erat πολυπρόβατος & celebris ἐπὶ ἐυοεσίαις. Hinc *Callimachus*, Hymno in *Delum* illam cum *Delo* conferens.

Νῆσος ἐπὴν λειμὼν τε· καὶ ἐυόεσσα, οἱ νύτις ἄκνη,
Paſcua, ſi qua alia, eſt, atque uberis inſula glebæ.

Objicit quidem *Aben Ezra* כר *car* pro *camelo* fumi, vel pro *cameli pulla*, *Gen.* 31. *v.* 34. *Eſa.* 16. *v.* 1. & 60. *v.* 6. Sed ubique fallitur. *Eſa.* 60. *v.* 6. jam docuimus *Beth* initiale in voce בכרי *bicre* radicale eſſe, non ſervile, ut ille putat. In *Geneſi* כר הנמל non eſt *camelus pullus*, ſed *camelis ſtramentum*, vel *clitella*. *Hebræus* ſummo conſenſu קביט, & מרדעת, explicant, pro quo *Arabes* ſcribunt جرذعة, *Beth* pro *Mem* initio vocis. Denique *Eſa.* 16. *v.* 1. כר *car*, *agnum* eſſe, vel *arietem*, patebit legenti locum. In eo *Moabitas* alloquitur *Propheta*, qui olim *Davidi*, & *Solomoni*, & poſt diviſum regnum, *Iſraelitarum* Regibus certum agnorum, & arietum numerum pro tributo ſolverant; (vide 2 *Sam.* 8. *v.* 2. & 2 *Reg.* 3. *v.* 4.) ſed cum, ſub *Achabo*, *Meſa*, Rex *Moab*, excuſſo jugo, ſe, & ſuos ab hoc tributo liberâſſet, 2 *Reg.* 1. *v.* 11. & 3. *v.* 5. nunc eos *Propheta* monet, ne *Judæorum* jugum amplius detrectent, ſi ſibi conſultum velint, in brevi futura ſuorum clade. *Mittite*, inquit, *agnum* (imperatum agnorum numerum) *dominatori terræ* (Regi *Judæorum*) *à Petra deſerti*, (ab *Arnon*, ſeu *Rabbath-Moab*, metropoli *Moabitarum* in petra ſita) *ad montem filiæ* Sion, (id eſt, *Hieroſolymam*).

Itaque כר, *car*, pro *camelo* Scriptura nuſquam uſurpat. Sed *Arabicè* in *Alcamus* كرب *carb* eſt العمل الشديد *camelus ſtrennus*. Et كري *carà* verbum, id eſt, *vehementer cucurrit, vehementer ſaltavit*, ad camelos ſæpe transfertur: ut cum dicunt de cameli fœmina كريت رجليها *carath pedibus ſuis*, id eſt, قلبتها في العدو, *invertit eos in curſu ſuo*. Item, كرأن الناقة *carath camelus f.* id eſt, سرعت, *properavit*. Et vicinum huic verbum وكرت الناقة idem ſonat: & ناقة وكري eſt *camela velox* سريعة. Et وكر de caprea eſt *inſilire*. Et وكار *curſus*, & *ſaltus*. Quo videntur alludere *Hebræa* כרכר, & כרכרות, quorum hoc *cameles dromades*, illud *ſaltare* ſignificat.

CAPUT QUINTUM.

De Camelo Proverbia, ut *Camelus per foramen acus; Deglutire camelum*, &c.

Quæritur an in Proverbio de camelo per foramen acûs camelus *ſit* funis nauticus? *Multis* κάμηλον *legi volum* : Druſius κάβηλον. *Unde fiat vernaculum* cable, *cum ſit* Hebr. חבל chebel. Camelus *Arab.* gemel, *&* rudens giomal, *ut* Syr. gamol; *inde vernaculum* gomena. *In* Alcorano *legi* giommal, *id eſt*, rudentem; *& in Alcamus. Utrumque lectionem poſſe ferri probatur. Quid ſit* deglutire camelum. Cajetani *ſuſpicio locum eſſe corruptum, ab* Ambroſio Catharino *refellatur.* Arabs *Interpres emendatus.* Trabs in oculo, *ſimile Adagium in* Talmude. Eraſmus *notatus. Alia undecum de camelo Proverbia, partim* Arabica, *partim* Hebraica.

Facilius *eſt, ut camelus pertranſeat foramen acûs, quam ut dives in Dei regnum ingrediatur. Evangelii* (a) verba ſunt, in quibus multis viſum eſt non agi de *camelo animali*, ſed de *camelo*, vel *camilo, fune nauticо*. Nam κάμηλον vocari τὸ παχὺ χοινίον, ᾧ χρῶνται οἱ ναῦται περὶ τὸ ῥίπτειν τὰς ἀγκύρας, *craſſum rudentem, quo nautæ utuntur ad jaciendas anchoras*, habemus apud *Theophylactum*, *Euthymium*, & *Phavorinum*. Scholiaſtes *Ariſtophanis*, & *Suidas* idem docent, niſi quod pro κάμηλον κάμιλον ſcribunt. Fruſtra ſuſpicatur *Druſius* eos non ſcripſiſſe κάμηλον, ſed κάβηλον, ut *Græca* vox conveniat cum *Belgico*, *cabel*. Utrique enim affirmat hoc ſolo differre κάμιλον à *camelo*, quod habeat I loco E. Neque opus erat *Græcam* vocem cudere, unde *Belgica* oriretur, cum *Hebræa, Chaldæa, Syra, Æthiopes, Arabes* funem nauticum חבל *chebel*, vel *chabal* vocent. Sic *Act.* 27. *v.* 32. in exemplari *Syro* ܡܚܫܚܬܐ ܕܒܝܡܐ in *Arabico Erpenii* حبال القارب in *Pariſienſi* وحبال البركب in *Æthiopico* ጸጕባቦተ: ደሽቲ: ለመጻ: ſunt τὰ σχοινία τῆς σκάφης. Et *Proverb.* 23. *verſ.* 24. חבל *chubbel* aſſerit *R. Jonas* eſſe aliquid כחבלים id eſt, *ex radentibus factum, mari innatans, cum navis anchora jacitur, ut ſciatur quo loco ſit anchora.* Neque alia ratio aſſignatur, cur *Jonas*, & *Ezechiel* nautas appellent חובלים *chobelim*; quam quia tractant חבלי הספינה, *chable haſſephina, rudentes navis.* Ergò nullum dubium, quin *chobel*, & *chabal*, ſit *rudens*, ut Belg. *cabel*, & Gall. *chable*. Quam vocem barbaros crediderim didiciſſe à *Phœnicibus*, qui diu ante *Romanos*, & *Græcos*, maria noſtra perluſtrárunt, ut alibi probavimus.

Sed, quod fidem faciat inter *Judæos* Ἑλληνίζουσι κάμηλον tam *rudentem*, quàm animal ſignificaſſe, vox *Arabica* جمل ad utrumque eſt ambigua, niſi quod vocales differunt. Nam pro animali ſcribitur جمل *gemel*; pro *rudente* جمل *giomal*, & جمل *giommal*, & جمل *giomal*, & جمل *geml*, & جمل *gomal*. Et in Plurali Fœm. جمالات, *giomalath*, ſunt *rudentes ſimul in fpiram contracti.* Hinc Hiſpanis *gumena*, Italis *gomena*, Gallis *gomene* eſt *rudens*. L in N eſt permutatum, ut in φίντατος pro φίλτατος, κάρηξ pro κάραξ, *grunnio* ex γρυλίζω, *magnus*, pro *magio in* ᾧ μεγάλου. Sed & *Syris* ܓܡܠ *gamol*, tam *rudentem* ſignificat, quàm *camelum* animal. Ita ſtatuunt *Novaria* (b) in *Nomenclatore Arabico-Syro-Latino*, & *Baptiſta Ferrarius* (c) in *Lexico Syriaco*, qui ex mente *Syrorum* ܓܡܠ Matth. 19. v. 24. *funem nauticum* eſſe vult, *quo anchoræ relegantur.* Nempe, cum *Syrus* ܓܡܠ utrumque ſonet, *Syrus* id amplecti liberum eſt, quod videtur commodiſſimum.

(a) *Matth.* 19. 24. *Marc.* 10. 25. *Luc.* 18. 25.

(b) *Trafl.* 9. c. 8.

(c) *In voce* גמל.

In *Alcorani* Surata اعراف id eſt, *De limbis*, ſic ad eumdem locum alludit *Pſeudo-Propheta*

إن الذين كذبوا بآياتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السما ولا يدخلون الجنة حتي يلج الجمل في سم الخياط *Quoniam qui mandata noſtra inficiantur, & in eo ſe efferunt, non aperientur ipſis porta cœlorum, neque in Paradiſum ingredientur, donec ingrediatur rudens in foramen acus. Camelum* intelligunt tam *Latinus* Interpres vetus *Petrus Cluniacenſis*, quam *Gallicus* nuperus: ſed uterque perperam. Neque enim in *Arabico* textu, in quo vocales ſemper adduntur, habetur الجمل *algemelo camelus*; ſed الجمل *algiommalo, rudens.* Unde eſt, quod *Alcamus* etiam legit حتي يلج الجمل & explicat حبل السفينة *rudentem navis.*

Lectori tamen eſto liberum illud utrovis ſenſu ſumere. Nempe animal intelligendum ſuadet vocis acceptio uſitatior, & *Talmudicorum* Proverbium à *Communi* pridem obſervatum, de eo, qui rem impoſſibilem effecturum ſe profitetur, דיל כא דפוכבויתא ארז דמעיילין פילא בקופא דמחטא *Fortè ex urbe* Pombodithæ *es, ubi immittunt elephantem per foramen acûs.* Ita habetur in *Bava Metſia*. Nec multò aliter in *Beracoth*, לא מחוו ליה לאנישׁ דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא *Non oſtendunt homini* (res inſolitas puta) *neque palmam auream, neque elephantem, qui intret per foramen acus.* Cui ſimile aliud extat *Hebræorum* Adagium apud doctiſſimum *Buxtorfium* (d) אין נקב הסחם צר לשני אוהבים ואין רוחב העולם די לשני שונאים *Non eſt foramen acus anguſtum nimis duobus amicis, neque tota mundi amplitudo ſufficit duobus inimicis.* Quo ferè ſenſu *Talmudici* dicunt in Tractatu *Sanhedrin*, quamvis aliunde ſumptâ Metaphora, כי רחמתן הוה שׁיוא אפותיא דספסירא שכיכן השתא דלא שׁיוא רחימתן פוריא בר שיתין נרמידי לא סגי לן *Quamdiu amicitia noſtra invaluit, in latitudine* (e) *ſumpſera decumbebamus: nunc, cum amicitia noſtra deferbuit, lectus ſexaginta cubitorum non ſufficit nobis.* Itaque, ut eo revertamur unde digreſſi ſumus: ut *Talmudicis* elephas, ita *Chriſto* camelus per foramen acûs ingrediens, videri poteſt fuiſſe ſymbolum rei impoſſibilis; quaſi pro *elephante camelum* uſurpaverit, ut animal *Judæis* notius.

(d) *Lex. Tal. voce* נקב.

(e) *Suidas* Σαμψικέραμος, ἀνάτασις ἀκρίτων.

Sed agi de rudente potius ſuadet analogia major inter rudentem, & filum, quod ſolet per foramen acûs induci. Tum quod גמל, & κάμηλος tam à *Syris*, & *Hellenſtis*, quam ab *Arabibus* potuit pro rudente uſurpari. Itaque *Syros*, & *Arabes* non animal, ſed rudentem hìc intelligere jam docuimus. Et *Talmudicos*

Digitized by Google

ne quis objiciat, habent & ipſi Adagium de rudente per foramen anguſtum, quale eſt foramen acûs. Citat Doctiſſimus *Buxtorfius* in פיטורין ex *Moed Katon* in fine, קשה יציאת נשמה מן הגוף כפיטורי בפי וושט *Gravis eſt exitus animæ ex corpore, ut rudentium per foramen anguſtum.*

Ecce aliud de camelo Proverbium, *Matth.* 23. v. 24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν κάμηλον καταπίνοντες *excolantes culicem, & camelum glutientes.* Quo *Phariſæos*, & *Scribas* ferit *Chriſtus*, eo quod, cum in minimis eſſent ſuperſtitioſi, & anxii, ea negligebant, quæ majoris erant momenti. Quod eos dicit culicem excolâſſe, etiam ad literam fuiſſe verum, ſuo loco docebimus: at *Phariſæos* camelum deglutiſſe, quomodo culicem excolabant, ad literam verum eſſe nequit. Ac proinde *Cajetanus* ſuſpicatur hunc locum eſſe corruptum, & pro camelo *Chriſtum* nominâſſe muſcæ majoris aliquod genus, quod in potu ſorberi poſſit, alioqui conſtare negans rationem oppoſitionis. *Nihil*, inquit, *commune eſt camelo, & glutitioni, nullâque conſonantiâ reſpondet excolationi culicis glutitio cameli. Propter quæ crediderim ego tam* Græcum, *quam* Latinum *textum corruptum habere in nomine proprio ipſius animalis. Contextus Metaphora exigit, ut animal aliquod magnum ſignificetur, quod deglutiri bibendo poteſt. alioqui non quadrat Metaphora. Sonat enim Parabola hæc, quòd bibendo hæc evitatis tantâ diligentiâ minimam culicis immunditiam, ita ut excoletis eam; inde autem glutitis (proculdubio bibendo) animal magnum immundam, puta muſcam magnam, quam vulgariter dicimus* muſconem. *Si diceretur aſtrum*, &c. *ſenſum clarum haberemus.* Sed nihil hic eſſe corruptum docet conſenſus exemplarium: & quod Verſiones omnes, *Syra, Arabica, Æthiopica, Vulgata*, vernaculæ quotquot habentur, cum *Græco* textu bellè conſpirant: niſi quòd in *Arabica*, ubi legitur الذين يتركون البعوضة *qui omittunt culicem*, pro يتركون ſcribendum يرقون *excolant*, id enim proprie eſt روق in ſecunda conjugatione. Unde *Amos* 6. 6. الخمر المروقة ὁ οἶνος διυλισμένος, *vinum excolatum* Vocem, quam ignorabant, ſcribæ imperiti corruperunt. De cætero, *Cajetani* objectio magni momenti non eſt. Et malo eam refellere *Ambroſii Catharini* (*f*) verbis, quam meis. *Vere*, ait, *non ſolet deglutiri camelus; ſed nec ſolet* Aſinus ad lyram: *& tamen etiam jucundè dicitur, aſinus ad lyram, congruè certè*

(*f*) *In Annot. ad Cajetanum deglutiri camelus; ſed nec ſolet* Aſinus ad lyram: *& tamen etiam jucundè dicitur, aſinus ad lyram, congruè certè* *Metaphorâ, cum hominem ad rem quampiam ineptum volumus ſignificare. Verum, ut per Scripturas confutetur, noane dixit Dominus:* Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? *Nunquid ergo ſolet eſſe trabis in oculo?* Item, *Sciebat Dominus, qui novit omnia, non ſolere deglutiri camelum; ſed ob hoc ipſum eamveniebat Parabola. Talia enim erant* Phariſæorum *crimina, quale illud animal, nempe immanitate ingeſta, iniquitate tortuoſa, ac per hoc ſuâpte naturâ inglutibilia: quæ tamen illi facilè admittentes tanquam glutiebant, cùm nihilominus vitarent parva.* Uno verbo, *Chriſti* mens non eſt, camelum poſſe deglutiri; ſed, minutias illas Legis, putà decumare mentham, & anethum, & cuminum, & omne olus, in quibus erant tam accurati, gravioribus, quæ negligebant; tanto minores fuiſſe, quanto camelo minor eſt culex. Itaque appoſitè omnino à *Catharino* hęc *Chriſti* locutio cum altera illa confertur, *Videſ feſtucam in oculo fratris tui, & in tuo trabem non vides*, quâ *Chriſtus* non ſignificat trabem in oculo poſſe latere; ſed vitia illa, quorum alios arguunt hypocritæ, iis criminibus, quæ in ſeipſis ſecurè prætereunt, tanto eſſe minora, quanto feſtuca minor eſt trabe. De cætero etiam hoc Adagium de feſtuca, vel trabe in oculo ſumpſit *Chriſtus* ex uſu vulgi. Ita enim habetur in *Hebræorum Sententiis*, quas collegit *Seldenus*, num. 271. איך תאמר טול כבין עיניך קיסם השבורה ועל עפעפיך כעובי הקורדה *Quomodo dicis: Ejice ex medio oculorum tuorum feſtucam fractam* (id eſt, feſtucę fragmentum) *dum ſuper palpebras tuas eſt tanquam trabis ramus?* Et in *Talmudico* Tractatu *Erachin* cap. 3. fol. 166. mirari ſe dicit *R. Tarphon*, ſi quis in hac generatione patiatur ſe redargui, cum, ſi quis dicat: טול קיסם מבין עיניך *Tolle feſtucam ex oculis tuis*, illi dicatur, id eſt, regeri poſſit: טול קורה מבין עיניך *Ta verò ex oculis tuis trabem eximi.* Cujus Adagii partem citat *Elias* in *Thisbi* radice נגל. Sed mendoſè habet בין pro מבין. Huic Adagio affine eſt illud *Horatii*, *Serm.* lib. 1. Sat. 3.

Quis, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius: æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.

Sed hæc obiter.

Aliud agebat magnus *Eraſmus*, cùm obſervavit *Chriſti* Proverbium de culice, & camelo, à *Græco* illo non abhorrere, Ἀνδίσουσα γαργαλίζειν, id eſt, *Statuam colare gutture.* Ita enim interpretatur. At γαργαλίζειν non eſt *colare*, ſed *titillare.* Neque enim guttur, ſed panno, vel linteo liquores excolantur. Itaque tam neſcivit quid ſit *colare*, quàm quid ſit γαργαλίζειν. An putavit γαργαλίζειν idem eſſe, quod γαργαρίζειν? Quomodo *Cebetis Arabs* Interpres pag. 20. ubi غرغرة *gargariſat eum* reſpondet *Græco* γαργαλίζῃ ὁ ἄνθρωπος.

His addi queunt multò plura de camelis Proverbia. I. Quale illud eſt *Arabum*, & *Pſeudo-Propheta* ipſius, ut volunt, الناس كابل مايلة ليس فيها راحلة *Homines ſunt ut camelæ, quorum ne quidem centeſimus quiſque eſt dromas.* Ut docerent rarum eſſe virum الراضي *gratum*, & *acceptum* Deo (Hic enim Activa vox ſignificationem habet Paſſivam) Aut paucos eſſe, qui mundum hunc ſerio contemnant, & futurum avidè expectant. II. Item اشبعتهم نبا وراحوا بالابل *Saturavi eos vino, & deleſtati ſunt camelæ*, id eſt, lactę camelorum. Quod de iis intelligo, qui, repertis frugibus, malunt glandibus veſci, quamvis ipſi aliò referunt. III. Item هما كركبتي البعير *Sunt ut camelæ genua*; de iis, qui æqualiter procedunt in negotio. IV. Item الجمل من جوفه يجتر *Camelus è ventre ſuo ruminat*; de eo, qui propriâ arte victum ſibi comparat. Aliud exemplar pro من جوفه *è ventre ſuo* perperam habet من خوفه *pra metu ſuo.* V. اخلق من بول الجمل *Magis præpoſterus, quam urina cameli*; qui ſcilicet mingit retrorſum, quia ἔχει τὸ αἰδοῖον ὕπτιον, ut obſervat *Philoſophus, Hiſtor. animal.* lib. 2. cap. 1. VI. وقع القوم في سلا جمل *Incidit aliquis in cameli fecundinam*; de eo, qui ſe reperiſſe jactitat quod nuſquam eſt, quia camelus non habet fecundinam. Puto hanc veram eſſe Adagii mentem, quamvis *Arabes* aliæ fruſtra comminiſcantur. VII. الثمر في البير وعلي ظهر اخمر *Fraſtus eſt in puteo, & ſuper cameli dorſum.*

dorſum. Pro النمر id eſt, *palmâ*, unico puncto addito, ſcripſi النمر *frullum*, quia ſenſus ita poſtulat. Nempe, ut in Exegeſi habetur, من سقى لها البير على ظهر الجمل بالسانية وجر عاقبة سقية فى ثمره *Qui agros ſuos præcalvis equis rigat dorſo camelæ vectus, alius nempe, quem* السانية (id eſt, *rigatorem*) *vocant, mercedem rigationis ſuæ in fruſtu conſequitur. Pro* السانية aliud exemplar habet الساقية, *Kaph* pro *Nun* minus proprie. Nam سقى *ſaka* in genere *rigare* eſt سنى, ſana, *rigare terram ope camelæ.* Unde *Alcamus*, السانية الناقة يسقى عليها Sania, *camela ſuper quam rigatur*, id eſt, quâ quis vectus agros irrigat.

Sunt & *Hebræa* ſua de camelo Proverbia, quæ obſervavit Cl. *Buxtorfius.* Ut I. לפום גמלא שיחנא *Pro camelo farcina.* II. נפיש גמלי סבי דכשקעי כשכי דהונני *Multi ſunt camelæ fenes, qui portant pelles juniorum*, nempe ad forum, ut vendantur. III. גמלא בכדי אקבא רקרא *Camelum in* Media *ſaltat in cado*; in eos, qui incredibilia jactitant. Cui ſimile id *Hieronymi* adverſus *Helvidium: Riſimus in te Proverbium, Camelum vidimus ſaltantem* IV. גמלא אילא למיבע קרני אותי דהוו לזה נזין מניה *Camelus vult quæſitum cornua, & aures, quas habebat, abſciderunt ipſi.* Id ipſum Adagium *Græci* ita efferunt, Ἡ καμηλος, ἐπὶ συμφέρα κερατος, ἐφ' ἃ ὠτα προσπλάσεις. *Talmudicis de Balaamo* uſurpant, qui, cum majora affectaret, amiſit donum Prophetiæ.

CAPUT SEXTUM.

De *Hebræis* Equi nominibus.

Hebræa *equi ſeptem nomina.* I. סוס ſus. Suſa *inde non dicti, ſed a* liliis. *Equus* סוס *neque ab* alacritate, *neque ab* elatione *dicitur; ſed quia docile eſt animal, & facile regitur.* II. אביר abbir, *id eſt*, potens, *quæ vox* πελειηκος. *Obiter quid ſit in equo* דהרה dahara. Epirus *unde dicta. Equi & boves ibi præſtantiſſimi.* III. פרש paras, *ut Arab.* pharas, *a* rapiendo, *propter curſus rapiditatem, ut* Arabes *volunt: vel, ut* Hebræi, *a* calcaribus, *quæ* Hebr. פרישי periſim. *Ad* فرس pharas *alludit* ferus, Latinum *equi nomen in Poetis.* Perſæ, Perſeus, Pegaſus, Bellerophon, *& tres* Solymorum *duces unde dicti.* Kenthippe *locus nbi.* IV. רכב *recheb*, equus curulis, *proprie* currus. *Sed & in* Virgilio currus *pro* equo. V. רכש reches, *equus curſor expeditiſſimus.* רתם *quid proprie, &* Arab. ركض. VI. רמך *ramach*, equa, *vox* Arabicæ *originis.* فرس pharas *etiam pro* equa. Marc *equus* Britannis *à* ramach. VII. Accinctus lumbis, *equi periphraſis* Prov. 30. 31. *Rario hujus nominis. Alterum interpretamenta.*

Hebræa equi nomina ſeptem hic recenſebimus. I. Primum, & vulgatiſſimum eſt סוס *ſus*, *Chaldæis* & *Syris* כוסא *ſuſa*, vel ܣܘܣܝܐ *ſuſia.* Unde *Pharorinus*, Σουσιας, ὁ ἵππος κατὰ Σύρους Suſias, *equus Syrus.* Et Etymologus *Suſa* dici vult ἀπὸ τῆς ἱππασιμον ἀυτὴν εἶναι, ευεἶναι γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *eò quod equus ſit apta*, ſuſiam *enim equum a* Syris *dici.* Sed quod ibidem habetur ex aliorum ſententia, *Suſis* à *lilio* nomen eſſe, multo verius. Ita enim diſertè aſſerunt ex veteribus *Ariſtobulus, Chares, Athenæus*, Stephanus. Et *Suſorum Hebræum* nomen שושן *Suſan*, in libro *Eſther*, id apertè indicat. Quippe שושן *ſuſan*, eſt *lilium.* Et סוס *ſus*, equus, *Hebraice* multo aliter ſcribitur: illud per *Sem*, hoc per *Samech.* Quod tamen inſuper habens *R. Bechai* equum dici putat quaſi שוש, ab *alacritate*, & *lætitia*; quia שוש eſt *lætari.* Alii סוס *ſus*, à נסס *naſus*, deduci placet, ut בול *Bul*, id eſt, *Octobris* menſis, à נבל *nabal.* Sed בול *Bul*, à נבל deduci non valde certum eſt, cum ex deficientibus *Pe-Nun* nullum aliud nomen deducatur hujus formæ. Itaque alii aliò referunt. Hoc præcipuum, quod cur סוס *ſus*, deducatur à נסס *naſas*, idonea cauſa nulla occurrit. Equus, inquiunt, ſtaturam habet proceram, & cervicem maximè elatam, & ſaltu plurimum attollitur: rectè igitur à נסס deducitur, quod *ſurſum attollere* ſignificat. At נסס non ſimpliciter *tollere* eſt, ſed *vexillum tollere*, & *erigere*, uno verbo σημαιοφορειν. Itaque נסס cum סוס nihil habet commune. Sed סוס verbum apud *Arabes*, eſt *regere*, & *moderari.* Exempla vide *Gal.* 5. *v.* 18. & *Jude* 12. item *Epheſ.* 3. *v.* 2. ubi סיאסה eſt *œconomia*, in Novo Teſt. *Arabico* edit. *Erpeniana.* Hinc in *Alcamus*, ساس الراكب دابة *Eques jumentum rectè moderatus eſt.* Et in *Lexico Coptico*, pag. 136. سياس الخيل eſt *curator equorum.* Equum inde סוס rectè dici nemo non videt, cum ſit animal docile admodum, & ad omnia flexile, quodque non ſolùm freno, ſed & ſimplici virgâ regi ſe ſinit. Ita *Maſſagetes*, & *Libes* ſcribit *Strabo* lib. 17. equis uti ἐζῶσι, καὶ ἐπιτηδειοι, ὡς τ' ἀπὸ ῥαδιότητος ἱππεύεσθαι, *velocibus*, & *docilibus, ita ut* ſolâ *virgulâ gubernentur.* Hinc *Martial.* lib. 9. *Epig.* 23.

Et Maſſyl læum *virga gubernet equum.*

Et de vicinis *Numidis Silius* lib. 1. verſ. 215.

Hic paſſim exultant Numidæ, *gens unſcia frani,*
Queis, inter geminas per lndum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cudens virga lupatis.

Et de *Mazacum* equis *Nemeſianus*, in *Cynegetico* verſu 266.

Nam flectit facilis, laſcivaque colla ſequuntur,
Paret in obſequium lenta moderamine virga,
Verbera ſunt præcepta fugæ, ſunt verbera frani.

II. Secundò אבירים *abbirim*, pro *equis* occurrit aliquoties. Nempe אביר *abir*, vel *abbir*, propriè *robuſtum*, & *potentem* (*a*) ſonat. Proinde à potentia voce ad *præſtantem* tranſlatâ, 1 *Sam.* 21. *v.* 7. אבד (*a*) *Job* 34. 20. רועים *potens paſtorum* dicitur, qui *Petro* (*b*) ἀρχιποιμην, *princeps*, ſeu *præfectus paſtorum.* Et Deus paſſim vocatur אביר יעקוב (*c*) *potens Jacobi*, aut אביר ישראל (*d*) *potens Iſraëlis*, id eſt, *Iſraëlitarum* Dominus. Sic in *Statio* lib. 9. *Thebaid.*

Virga potens nemorum, —

id eſt, domina. Et *Æn.* lib. 3.

Dii maris, & terræ, tempeſtatumque potentes,

id eſt, præſides; & domini. In Plurali eos אבירים *abbirim* (*e*) Scriptura vocat, qui inter homines plurimùm poſſunt. Et אבירי לב, ad verbum, *robuſti corde* appellantur, aut (*f*) *animoſi*, aut (*g*) *ſuperbi.* Transfertur idem ad Angelos, *Pſal.* 78. *v.* 25. לחם אבירים *panis potentum* eſt panis Angelorum. Ita *Græci* intelligunt, & *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Æthiops*, & ex *Hebræis* R. *Selomo.* Tauri quoque roboris nomine quandoque vocantur אבירים, *abburim*, ut *Eſa.* 34. 7.

(*a*) *Job* 34. 20. *Jer.* 46. 15. *Ezc.* (*b*) 1 *Pet.* 5. 4. (*c*) *Gen.* 49. 24. *Pſal.* 132. 2. 5. *Eſa.* 49. 25. *Ezc* 60. 16. (*d*) *Eſa.* 1. 24. (*e*) *Job.* 24. 22. *Lam* 1. 15 (*f*) *Pſ.* 76. 6. (*g*) *Eſa.* 46. 12.

פרים

פרים עם אבירים *juvenci cum robuſtis*, id eſt, cum tauris. Et *Pſal.* 22. v. 13. אבירי בשן *robuſti Baſan*, id eſt, tauri *Baſan*. Et *Pſal.* 50. 13. *An comedi carnem* אבירים *robuſtorum*, id eſt, taurorum? Et *Pſ.* 68. v. 31. עדת אבירים *cœtus robuſtorum*, id eſt, taurorum. Denique אבירים pro *equis* ſumi docent loca, quæ jam ſequentur. *Jud.* 5. 22. *Tunc attriti ſunt ungulæ equorum,* מדהרות דהרות אבירו *curſibus, curſibus*, inquam, *robuſtorum ejus*, id eſt, equorum ejus. *Latinè* potius dixeris, *Equorum ungulæ curſibus illorum attrita ſunt.* Sed *Hebræa* Phraſi Nomen ipſum Pronominis loco ſæpe ponitur. *Jerem.* 8. v. 16. *A* Dane *auditus eſt* נחרת סוסיו *fremitus equorum ejus. Tota terra contremuit* מקול מצהלות אבירו *ſtrepitu hinnitûs robuſtorum ejus.* Et *Jerem.* 47. *verſ.* 2. 3. *Clamabunt homines, & ululabunt omnes incolæ terræ,* מקול שעטת פרסות אבירו *propter ſonitum inceſſus ungularum robuſtorum ejus: robuſtorum*, id eſt, equorum. Et *Jerem.* 50. v. 11. *Hinniviſtis* באבירים *ut robuſti*, id eſt, ut equi. Equos enim intelligi docet, Primò, quod כוסים *equi*, & אבירים *robuſti*, ponuntur, ut ſynonyma: Secundò, quòd illis tribuuntur מצהלות *hinnitus*: Tertiò, & פרסות *ungulæ*: Quartò & דהרות *curſus*, aut *ſaltus*, aut *inceſſus* ſpecies equis peculiaris. Ita ferè *Hebræi*. R. *Selomo* exponit שהיו מרקידים את *ſaltum equi*; הסוס במלחמה הסוסים *quia equos in prælio ad ſaltum provocabant*. R. *Levi* curſum intenſiſſimum, quo terra validè feritur, & concutitur. *Cornua ſunt*, inquit, *& fractus ungulæ equorum* Siſaræ, *ita ut nihil valuerint amplius*, מתוזק מרוצתם והבוהם בהם בארץ *quia fummâ contentione currebant, & terram iis ferubant. Kimchius* in *Lexico*, דרוסת הסוס נכח הליכתו תקראי דהרה *Calcatio equi, cum eo gradu fertur, vocatur* dahara. Radix eſt דהר *dahar*, unde *Nahum* 3. 2. סוס דוהר *equus ſaltans*, vel *currens*. Arabs, الفرس الراكض *equus* καλπάζων. *Syrus*, *equus ſubſultans* (malè *Gabriel*, *equus anhelans*: *Syrum* enim نفر *naphar* idem eſt, quod *Arabicum* نفز *naphaza*, R. & Z permutatis, quod in illis linguis frequens) *Chaldæus* סוסין מפנכין *equi ſaltantes*, ut *Jerem.* 51. v. 27. *Equi eorum* מפנכין *ſaltantes inſtar locuſtæ*. Et *Jud.* v. 22. *Illorum equorum ungulæ excuſſa ſunt* מפינוכא דהוא מפניך *propter ſaltum, ad quem is eos excitabat*. Fallor, an, radicalium ordine permutato, pro דהר dictum דרה; unde *Arabicum* ردي الفرس رجمت ? *Alcamus*, الارض جوافرها او هو بين العدو والمشي *Equus ungulis terram verberavit, aut medius fuit inter ſaltum & inceſſum.*

Inſulas circa *Epirum* olim tenuiſſe *Phœnices* alibi docuimus; Ab iiſdem fortaſſe dicta fuit *Epirus*: non quia ἤπειρος & *terra continens*, nihil enim hic ſingulare; ſed quia terra אבירים *aborum*, id eſt, *equorum*, & *boum*. De equis notum illud *Poëtæ* libro primo *Georg.*

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, virosque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum.

Et libro tertio *Georg.*

Et patriam Epirum *referat* —

Et *Græcis*, ferè in fine *Cynegetici*,

— *Quis* Chaönias *contendere contra*
Anſit, vix merita quas fignat Achaia *palma?*

Chaonias (equas) id eſt, *Epiroticas*, *Chaonia* enim eſt pars *Epiri*. *Vegetius*, libro tertio; *Eporotas, ac Siculos* (equos) *non deſpexeris, ſi mores pulchritudo non deſerit.* Jam de *Epiri* bobus quis non meminit? ubi, teſte *Pindaro*, *Nemea* 4. βόες ἰσχυροὶ καταπίνουσι, δυνάμενοι ἀρχόμενοι πρὸς ἕλκειν πῆχυν, *celſa cacumina poſita ſunt, quæ boves paſcunt; à* Dodona *incipientia ad* Jonium *mare*. Sed obſervanda imprimis hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib 3. cap. 21. Αἱ δὲ Ἠπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι βάλλονται ἰκαὶν ἀμφορέα, ἐφ' ἑκάτερα τὸ ἧμισυ κατὰ τοὺς δύο μαστούς· ὁ δὲ βάλλων ἀρίστῃ ἔσηται, ὃ μικρὸν ἐπικύπτων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀν ἐφικνεῖσθαι καθήμενος. Epiroticæ *boves magna ſingula mulgentur ex utraque mamma lactis amphoram cum dimidia: rectus ſtat, qui mulget, aut parùm inclinatus; quia ſedens ad uberà non poſſet attingere.* Proinde *Hecatæus* apud *Arrianum* lib. 2. *Anabaſeos*, aſſerit circa *Epiri Ambraciam*, & *Amphilochum* regnâſſe *Geryonem*, & inde *Herculem* boves abegiſſe. Quo pertinet, quod in *Epiro* boves prægrandes, Ἀμφινοὶ dicti, credebantur ex illorum eſſe genere, quos abegerat *Hercules*, & à bubulco *Latino*, *Herculis* abigeo, traxiſſe nomen. De his vide *Athenæum* libro nono, & *Suidam* in Ἀμφινοὶ βόες, ubi citatur *Poëta* vetus *Lycus Rhegînus*, *Lycophronis* pater. Vide item *Ariſtophanis Scholiaſtem* in *Aves*, *Tzetzem*, (c) *Apoſtolium*, &c. Nec enim vacat his immorari. (b) *Chil* 8. *Hiſt* 134. (c) *Adag.* 207. 6.

III. Tertiò, quamvis *Hebræum* nomen פרש *paras*, equitem ubique reddant Interpretes ferè quotquot ſunt, tamen valde veriſimile eſt, quod obſervavit *Ludovicus de Dieu*, ὁ μαχαιρίτης, etiam פרש *paras* alicubi pro *equo* ſumi, ut *Arabicum* فرس *pharas*, quo *Æthiopes* quoque utuntur. Sic 1 *Sam.* 8. 11. *Filios veſtros capiet, & ponet ſibi* בכרכבתו ובפרשיו *in curribus, & equis ſuis*. Ita melius cohæret, quam ſi dicas, *& equitibus*. Et 2 *Sam.* 1. 6. *Et ecce currus,* ובעלי הפרשים *& domini equorum aſſequuti ſunt eum. Domini equorum*, id eſt, *equites*, quomodo *Vulgatus*, & *Syrus*, & *Arabs* hic rectè habent. At *domini equitum* eſſent ἡνίοχοι, ut *Seniores* exponunt, quod videtur alienum. Rurſus *Eſ.* 21. 7. רכב צמד פרשים *currus* eſt *duorum equorum*, id eſt, biga, non *duorum equitum*. Res clarior ex verſu nono, ubi רכב איש צמד פרשים ad verbum ſignificat *currum viri duorum equorum*, id eſt, bigam virilem. Neque enim dixeris *currum viri duorum equitum*. Et *Eſ.* 28. 28. ubi de tritura frumenti ſic *Propheta*, ופרשיו לא ידקנו. *Et equis ſuis* agricola *non conteret illud: equis*, inquam, non *equitibus*. Alludit enim ad morem triturandi, de quo *Varro*, *De re ruſt.* lib. 1. cap. 52. *E ſpicis in aream* (oportet) *excuti grana, quod fit apud alios jumentis junctis, & tribulo*, &c. *Apud alios exteritur grege jumentorum inacto, & ibi agitato perticis, quod ungulis è ſpica exteruntur grana.* Equum *Arabes* فرس *pharas* dici volunt من الافتراس *à rapiendo* كانها تفترس الارض بسرعة مشيها *quaſi terram rapiat velocitate inceſſûs ſui*. Ita habetur in libro *Damir*. Neque verò equus incommodè dicitur *rapere terram*. Ita enim *Martialis* ad *Priſcum*,

Parcius maris, monco, rapiente veredo.

Et *Poëta* lib. 7. *Æn.*

— *ſignoque, rapente*
Corripiunt ſpatia, auditu —

Itaque vel *à rapiendo* equus *Arab.* dictus eſt فرس *pharas*, vel ab *Hebræo* פרש *paras*, quod primò *equitem*, deinde etiam *equum* ſignificaverit κατ' ἐξοχήν, ut in illo *Poëta* lib. 3. *Georg.*

— *equitem docuêre ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Ad quem locum *Servius*; *Equitem*, id eſt, *equum: nam pro equo rectorem poſuit.* Et *Macrobius*, *Saturnal.* lib. 6. cap. 9. *Omnes antiqui Scriptores, ut hominem equo inſidentem, ita & equum, cum portaret hominem*, equitem *vocaverunt: & equitare non hominem tantum, ſed equum quoque dixerunt. Ennius* libro *Annalium* 7. ait,

Denique vi magnâ quadrupes equus, atque elephantus
Projicium ſefe.

Quæ ille ſumpſit ex *Gellio* lib. 18. cap. 5. *Equus* porrò פרש *paras*, *Hebræis* dici potuit בעבור הפרשים אשר ברגלין *à calcaribus, quæ ſunt in pedibus ejus*; ut conjectat *Aben Ezra* in *Prov.* 23. 22. *ubi* פרש *paras* verbum eſt *pungere*, & inde *Chaldæis* פרס peras, *calcar, ſtimulus.* Ad *Arabicum* فرس *pharas* alludit *Romanum ferus* pro *equo*. *Virgilius* lib. 2. *Æneid.*

— *inque feri curvam compagibus alvum:*

feri, id eſt, *equi*. Unde centauros *ſemiferos* dici notat *Servius*, quaſi *medios equos*. *Manilius* lib. 5.

Exagitare feros, pronumque anteire volantes.

Item,

Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.

Et *Germanicus* in *Phænomenis*, capite *Equus dimidius*,

Spumantis mandit ſed quæ ferus ore lupato.

Et alibi notavimus ad *Hebræum* פרשים *paraſim*, pro *equitibus*, *Perſarum* nomen alludere; qui jam inde ab anno quinto equitare diſcebant, ut habetur in *Herodoto*. Et, cum ante *Cyrum* in *Perſide* rari eſſent equi, quia montoſa eſt regio, is *Perſas* equis ſic aſſuefecit, ut poſt illius ætatem paulo honeſtioris fortis ſine equo nemo ſit viſus: Quin legem ſanxit, ut turpe eſſet, ſi quis illorum, quos equis inſtruxerat, uſpiam iret pedes. Hæc habentur in *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ*. Unde eſt, quòd, qui ante *Cyrum Cathæi*, & *Elymæi* dicebantur, poſt *Cyrum* פרשים, *Perſæ*, ſeu *equites* dici cœperunt. Proinde, cum neque *Moſes*, nec libri *Regum*, nec *Eſaias*, nec *Jeremias*, nec quiſquam eorum, qui *Cyri* ætatem præceſſerunt, *Perſarum* uſpiam meminerint; in *Daniele*, & *Ezechiele*, *Cyro* coævis, & in libris *Paralipomenon*, *Eſdræ*, *Nehemiæ*, & *Eſther*, qui poſt *Cyrum* ſcripti ſunt, frequens illorum eſt mentio.

Sed & *Perſeus*, vel *Perſeum*, *equitem* interpretor, quo nomine dici potuit, poſtquam equitandi artem didiciſſet à *Phœnicibus*, quos ſecum adduxerat *Cadmus*. Eodem talaria pertinent, quorum ope per æthrem voliſſe fertur. Talaria enim ſunt calcaria, quibus equum impellens, & ad curſum concitans, avium volatum æmulabatur. Et *Pegaſus*, cujus originem ad *Perſeum* referunt, equus fuit freno aſſuetus. *Hebræis* enim, & *Syris* פגא *pag*, vel פגאא *pega*, *frenum* eſt, & סום *ſus*, *equus*. Inde compoſitum פגאסום *Pegaſus*, fuit ἵππος χαλινοφορούμενος. *Pegaſi* conſcenſor *Bellerophon*, quem telis *Chimæram* eminus confixiſſe fabulantur, eſt בעל הרובין *Baal harovin, magiſter*, vel *præfectus jaculatorum*. *Chimæra*, monſtrum tricorpor,

Ante leo, retroque draco, mediaque capella,

tres *Solymorum* duces ſignificat, *Aryum*, *Arſalum*, & *Toſiban*, quos debellavit *Bellerophon*: nempe *Aryum* אריאר, id eſt, *leonem*, *Phœnices* appellabant; *Arſalum* ארזל *arzal*, vel אורזיל *urzil*, id eſt, *caprea hinnulum*; & *Toſiban* תעבאן *tſoban*, id eſt, *draconem*. *Phœnicia* hæc ſunt nomina; quia *Solymi Piſidiæ Phœnicum* erant coloni, de quibus nos ſuo loco. Quod pene omiſeram, locum *Argivæ* regionis, in quo *Pegaſum* primo conſcendit, & ſtimulavit *Bellerophon*, Κιθαιρὼν dici volunt ab argumento.

IV. Quartò, ut פרש *paras*, *equitem*, pro *equo*, qui equitatur, ita רכב *recheb*, id eſt, *currum*, *Hebræis* quandoque ſumunt pro *equis curulibus*. Sic 2 *Sam.* 8. 4. & 1 *Par.* 18. 4. יעקר דוד את כל הרכב *Subnervavit* David *omnem currum*, id eſt, omnes jugales, vel *omnes equos currunm*, ut *Vulgatus* rectè exponit. Et 2 *Sam.* 10. 18. *Occidit* David ex Aram שבע מאות רכב *ſeptingentas currus*, id eſt, equos ſeptingentorum currium. Et *Pſ.* 68. 18. pro רכב אלהים רבתים *curves Dei ſunt duæ myriades*, *Genevenſes* habent, *Equitatus Dei*, &c. Et *Pſal.* 16. 7. גרדם ורכב וסוס *Dormit & currus, & equus*, id eſt, tam equi curules, quam qui equitantur. LXX. ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*, quaſi legerint גרדמו רכבי סוס. Et *Ezech.* 39. 20. *Saturabimini ſuper menſam meam* סוס ורכב *equo, & curru*, id eſt, equis, & jumentis curulibus. Niſi pro רכב *recheb*, legatur בקר, id eſt, *equus pro curru*, vel *equo curuli*, quod ſequuntur *Græci*, *Vulgatus*, *Syrus*, & *Arabs*. Ad *Hebraum* רכב *recheb*, accedunt *Arabica* ركاب *richab*, & ركوبة *rechuba*, pro *jumente*, & *Punicum* ברכבר *recabe*. Unde ברכבר *carrecabe*, *caput equi*, & contractè כרכבר *carcave*, vel ככבה *caccabe*; ut alibi docuimus. Priſcum id fuit *Carthaginis* nomen ab *equi capite* ibi reperto. Sed & *Poeta* videtur quandoque *currum* pro *equo* ſumere: ut *Æn.* lib. 12.

Infrenant alii currus: —

currus, id eſt, *equos*, ut rectè obſervat *Servius*; neque enim fræenantur currus. Et lib. 1. *Georg.*

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Ad quem locum rurſus *Servius*, *Currus*, *id eſt*, *equi*. Et libro tertio, ubi fit cenſus equorum, quos fabuloſa antiquitas maximè commendavit,

Talis Amyclæi *domitus* Pollucis *habenis.*
Cyllarus, *&, quorum* Græci *meminêre Poëtæ,*
Martis *equi bijuges, & magni currus* Achillis.

Ubi idem *Servius*; *Currus Achillis Balius & Xanthus*: lege *Balius equus*, & *Xanthus*, quomodo *Achillis* equos *Homerus* nominat lib. 16. *Iliad.*

V. Quintum *equi* nomen eſt רכש *reches*. Quod quidem *Elias dromadem*, alii apud *Kimchium mulum*, ipſe *Kimchius ignotum jumenti genus ab equo diverſum*, nos *equum* interpretamur, aut *equi velocis ſpeciem*, his argumentis freti. 1. In Bibliorum *Syra* Paraphraſi רכשא *rechſa* pro *equo*, vel *equitatu* minimum centies uſurpatur. Loca citare fit ſupervacuum, cum nihil ſit magis obvium. 2. *Græci* Interpretes, *Eſth.* 8. 14. ἱππεῖς *equites*, habent pro *Hebræo*, רכבי הרכש *equitantes* ἐπὶ *reches*: & ἵππους *equum*, Gen. 14. 11. & 16. 21. pro רכש *rechus*; quia mutatis vocalibus legerunt רכש *reches*. 3. In eandem verſionem conſentiunt plerique *Hebræorum*. *David de Pomis*, רכש מין הסוס Reches, *equi ſpecies*. *Mardochæus* in *Concordantiis*, רכש שם למין מה כפני הסוסים Reches, *nomen ſpeciei cujuſdam è ſpeciebus equorum*. Kimchius, *Scripſit Rabbi* Jonas *eſſe* הסוסים הטובים שאין עברן עליהם שנים רבות *bonos equos nondum ætate provectos*. Unde *Aquinas*, *Sunt qui interpretantur equos, dum ſunt adhuc* כפעוט שנים *paucorum annorum*. R. *Levi* in 1 *Reg.* 4. 28. *Nevimus* reches *eſſe in equorum ſpeciebus: nempe, ut quadem ſentio*, הם היותר קלי הטרוף והם אשר ירכבו בהם במלחמה *equi ſunt ad curſum maximè leves, & quos in bello equitabant*. Quod mihi plurimum probatur; quia Propheta *Micheas* civitatem *Lakis* à *Chaldæo* propediem obſidendam ad concitatam fugam Prophæticis verbis ita hortatur cap. 1. verſu 13. רתום הסרכבת לרכש *Liga currum tuum reches*, nempe, ut, celeri fugâ te pròripiens, mala impendentia vites. (רתם *retham*, quod *Hebræi* neſciunt, propriè eſt *ligare fune ſparteo*; quia רותם *rethem*, eſt *ſpartum*, vel *geniſta*, ut alibi multis docemus.) Rurſus *Eſther.* 8. 10. diplomata ſita mittit *Aſſuerus* ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש *per manum curſorum in equis, equitantium tòis reches*. Quod videtur addi ἐπεξηγητικῶς, ut regios tabellarios equis expeditiſſimis vectos fuiſſe ſignificetur. Ac proinde verſu decimo quarto, ubi de iiſdem curſoribus rurſus agitur, omittitur vox לסוסים, & הרכש utramque ſupplet. Et 1 *Reg.* 4. *verſ.* 28. ubi de equitatu *Solomonis*, *Hordeum & paleam afferebant* לסוסים ולרכש *equis & tῷ reches*. E vulgo equo-

equorum eximitur *reches*, ut equi genus præſtantiſſimum. Quâ figurâ *Act.* 1. 14. *Apoſtoli* leguntur in precibus perſeverâſſe *cum mulieribus*, & Mariâ. Et *David*, in titulo *Pſalmi* decimi octavi, liberatus fuiſſe dicitur *de manu hoſtium*, & *de manu* Saulis. Itaque τὸ *reches* ab *equo* diverſum eſſe animal *Kimchius* ex illo loco tam ineptè colligit, quam ſi ex *Actis* quis colligeret *Mariam* non fuiſſe mulierem, aut ex *Pſalmo Saulem* non fuiſſe *Davidis* hoſtem. Alibi רכש *reches*, pro *equo* in Scriptura non occurrit. Radix רכש *racha*, eſt κτᾶσθαι, *acquirere*, *comparare*: unde רכוש *rechus*, κτῆσις, κτῆμα, *acquiſitio*, *poſſeſſio*; & רכש *reches*, primò *pecus*, vel *jumentum* quodvis, ut *Græcè* κτῆνος ἀπὸ τοῦ κτᾶσθαι, quia pecore, & jumentis veterum opes præcipuè conſtabant; deinde, jumentorum nobiliſſimum, *equus*, adeoque in equis qui *nobiliſſimus* eſt, & ad bellum, aut ad vecturas maximè idoneus. *Aben Ezra*, in librum *Eſther*, *equos* interpretatur מרכוש המלך שאין כמותם *è cenſu Regis*, *quales alii nulli ſunt. Baſilica*, & *Divina animalia* hos equos vociſſe veteres alibi probavimus. Literis ש & צ permutatis, quod in *Arabiſmo* frequens, à nomine רכש *reches*, factum videtur *Arabicum* ركض de equi pleno curſu, qui κέλης *Græcis*, & nobis *galop*. Hinc *Arabica* Paraphraſis *Nahum.* 3. 2. الفرس الراكض *Equus pleno curſu currens.*

VI. Sextum *equi* nomen רמך *ramach*, quamvis terminatione Maſculinum, tamen *equam* propriè ſonat. Hujus Plurale eſt *Eſther.* 8. 10. ubi *muli* vocantur בני הרמכים *equarum filii*. Alibi non occurrit. Tamen ſignificatio certa eſt ex *Arabica* lingua, quâ رمكة *ramacha* eſt *equa*. Damir, الرمكة بالناحريك الانثي من البزادين والجمع رماك ورمكات وارامك *Alramacha* (vel, ut efferunt, *Arramacha*) *cum motione*, (id eſt, cum puncto *Fatha* ſuper R, & M) *fœmina eſt in equino genere. Plurale eſt* rimach, & ramachath, & aramich. Hinc 1 *Reg.* 4. 28. verba *Syri* Interpretis ܠܚܨܢܐ ܘܠܪܟܒܐ, *Equis*, & *equabus*, reddit *Arabs* للخيل والرماك. Et in libro Juridico, cui titulus الوسيط *Mediator*, cap. 2. البيع لو قال بعتك هذه النعاجة فانا هي رمكة *Venditor ſi dicat: Vendo tibi hanc ovem; & ecce! equa eſt animal, quod deſignat*, &c. Ad quæ verba Commentator *Ibneſſelach* monet pro النعاجة id eſt, *ove*, legendum eſſe البغلة *mulam*, quia ovis cum equa nihil habet ſimile. Sic in *Alcamus* الفرس والبردونة تتاخن للنسل الرمكة *ramacha* redditur *equa*, *equi fœmina*, *qua ad ſobolem procreandam adhibetur*. Neque *Hebræos* latuit vocem eſſe *Arabicam*. *Aben Ezra* in *Eſther*, הרמכים *ramachim* ſunt הסוסיות *equæ*, *quomodo linguâ* Iſmaëliticâ, *quæ maxima ex parte eſt* Hebræa. *Kimchius* in *Lexico*. בני הרמכים *ſcripſit* Aben Ezra *beatæ memoriæ eſſe filios equarum*: *Equa ſcilicet* Arabicè *vocatur* ramacha. Proinde *Locmani* Fabulâ decimâ octavâ miratur *Erpenius* ὁ ματαίτης فرس *pharas* Fœminino uſurpari, cum alioqui رمك *ramach*, *Arabibus* propriè *equum* ſignificet. Nempe doctiſſimum virum fugerat فرس *pharas* utroque genere dici. Sic *Cant.* 1. *verſ.* 9. Arabs, *Comparavi te*, *ô cognata mea*, بفرسي *equæ meæ: Hebræus*, & *Syrus*, ܠܣܘܣܬܝ, *Græci* τῇ ἵππῳ μου. Hinc *Damir*, ubi de فرس *pharas* الذكر والانثي في ذلك سوا واصله التانيث *Maſculinum*, & *Fœmininum in eo ſunt ex æquo*, *ſed radix ejus eſt fœmineitas*. Senſus eſt, primam vocis ſignificationem eſſe Fœmininam. Et *Giauhari*, كان تسمي الانثي من الخيل فرسا وهو اسم يقع علي الذكر والانثي *Etiam equi fœminam vocant* pharas, *commune enim eſt nomen maris*, & *fœminæ*. Et *Alcamus*, الفرس الذكر والانثي Pharas *maris*, & *fœminæ* convenit. Ex *Hebræa* voce *ramach* pro *equa*, literis trajectis, facta eſt *Germanica merch* ejuſdem notionis, & vetus *Gallica mare*, quâ *equum* hodieque *Britanni* appellant.

VII. Septimò, inter animalia, quæ magnificè incedunt, *Prov.* 30. 31. ponitur זרזיר מתנים, *accinctus lumbis*, id eſt, *equus*, ſi *Junio*, & *Tremellio* credimus: ſive ita dicatur propter *cingulum* (Gall. *la ſangle*) aut à conſequenti, roboris nomine; quia jumenta lumbis adſtricta firmiora ſunt. Hinc *Martialis* lib. 14. *Epigr.* 86.

Stragula ſuccinctis, venator, ſume veredis.

Cingula vox in *Ovidio* eſt lib. 1. *De Remedio Amoris*, verſu 236.

Et nova velocem cingula ladat equum.

Zonam vocat *Claudianus* in Epigrammate *De zona equi* Arcadii,

Hâc uterum zonâ cinge frementis equi.

Id ipſum eſt *balteus* in eodem Epigrammate,

Stamine reſplendens, & mira textilis arte,
Balteus alipedis regia terga ligat.
Hoc latus adſtringo velox optaret (*k*) Arion;
Hoc proprium vellet cingere Caſtor *equum.*

(*k*) *Adraſti equus, de quo Iliad.* Ψ. *verſu* 346. *Propert. lib.* 2. *Stat. Syl.* 1. & *Theb.* 6. *Apollod. l.* 3. *Strab. lib.* 9. *Paus. Arcad.*

Hebræi חבק vocant ab *amplectendo*, & *Arabes* per Metathefin حقب aut per *Ceph* حبك Unde in *Alcamus* ماحبوك الفرس القوي eſt *equus fortis*. Sed propriè *adſtrictum* ſonat. Fortaſſe id ipſum eſt *Hebræum* זרזיר, quod à *Chaldæo* זרז alii deducunt: ego potius ab *Hebræis* זור, & זרר, quæ cum אזר conveniunt in ſignificatione *cingendi*, & *conſtringendi*. Sic *Pſ.* 139. 3. *Iter meum*, & *accubitum meum* זריתה *cinxiſti*, vel *obſepiſti*. Ita *Hebræi* omnes. Et *Eſa.* 1. 6. לא זרו *Non ſunt conſtricti*. Inde זר, σπαστὸς στέφανος, *coronamentum* à *cingendo* ſic dictum. Et in *Schindlere* זרא Chald. *genus phalerarum* (imo *cingulorum*) *quo camelis ligabantur*. Et in *Lexico Alcamus*, الزوار حبل ياجعل بين النصرجي والحقب Ziwar, *funis medius inter* (jumenti) *pectorale*, & *poſterius cingulum*. غرزت الشي بالزور *Camelum tali funi conſtrinxi*, الزور *Rem firmam reddidit. Fortis*, *validus*: quia, ut jam dictum eſt, jumenta ſic adſtricta, firmiora, & fortiora ſunt.

Non diſſimulandum, veteres verba זרזיר מתנים longè aliter expoſuiſſe. Pro *galle* ſumunt *Græci*, *Chaldæus*,

dæus, Syrus, Arabs, & *Vulgatus* Interpres: pro *venatico canæ, Kimchius,* & *R. Levi.* Ita etiam *R. Gnerſom* in *Porta cæli,* fol. 19. a. & 21. d. & 26 d. ubi canum genus eſſe dicit, qui vulgo vocantur לבריים, *leviers,* id eſt, *leporarii.* At apud *Kimchium,* & *Abea Ezram,* alii *pardum* reddunt, alii *apem,* alii *aquilam,* alii *ſturnum.* Sed de his vide *Fullerum, Miſcellan.* lib. 5. cap. 12. ubi pleraſque has verſiones ita inter ſe confert, ut propè videatur omnes ex æquo probare.

CAPUT SEPTIMUM.

De ſex Equorum coloribus in *Zacharia.*

I. אדום rufus (*non* igneus, *ut quidam volunt*) *Arab.* aſcar. *Gr. vulg.* ἐ(υθρὸς, & ξανθὸς, *Lat.* ruſſeus. *Gr. olim,* πύρρος, & πυῤῥὸς, *unde* burrus, burricus. *Gr. vulg.* βόειχος, & βυρσάλεια, ſtrata equorum. II. לבן albus, *Arab.* ashab. *Varg.* color deterrimus. *Tamen alii albos equos commendant, tanquam velociſſimos;* & Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao *albos equos* Poëtæ *aſſignant: item* Caſtori, & Polluci, Proſerpinæ, Auroræ, Soli, *ipſi etiam* Jovi; *cadè* Camillo *crimini datum, quod in albis equis triumphaverit, tanquam* Jovis *amulus: tamen idem alii fecere. Albedinis duæ ſpecies; quarum unam equo vitioſa, altera probatiſſima. De priore actum in* Virgilio. *Idem aliter explicatur.* Chriſtus, & *Angeli in albis equis.* Argippæi *in* Scythia *ab* albis equis *dicti, qualibus multi in hodieque in* Tartaria. III. שחור niger, *Arab.* adham, *intenſè niger. Palladio* niger preſſus, *Gr.* καταπύρος, μέλας & Homero πυρὸς, *quaſi firmior, & compactior.* Æthiopes, & Mauri *cur tales equos affectent.* IV. שרוק faruk, *quod* Græci, *& alii* ποικίλον varium *reddunt,* Chald. קוח rubrum, *nuperus Scriptor* fulvum, *Arias* nigrum; *quæ omnes refelluntur.* Hebræorum *doctiſſimi colorem confitentur ſibi ignotum. Color eſt equus, vino, & lino communis; ab albo, rubro, nigro, & vario diverſus: id eſt,* πυῤῥὸς, gilvus, *flavo proximus, ſed dilutior,* Gall. fauve. V. ברוד burud, *quaſi* grandinatus, *id eſt, reſperſus maculis albis inſtar grandinis, aut ettam cineris.* בהק Syris *id ipſum.* Borda *Arab.* veſtis varia. *Barrada,* nigro & albo diſtincta. Rahada, *idem in capris, & ovibus.* Ψαρὸς *idem* Græcè, *quia* ψαὴς, ſturnus, *eſt avis varia. Unde* ὑποψαρὸς, λευκοψαρὸς, pſaronium. Græcos *olim ſic reddidiſſe, ſed locum à ſcribis eſſe corruptum.* Κυανοῦς *idem, quod* ψαροὺς, à græco *ſumpta voce. Unde* κυάνεος equi, κύανον birci *nomen eſt. Sic* Arab. قرطم *kartama,* varios colores intexere; *quia* kartam *eſt* græcus. Scutulatus, guttatus, & λευκόσιτος, *equorum colores.* VI. אמון amuts, *plerique Interpretum* validus, & fortis, *cum ſit equi color.* Græcorum *nonnullis,* Syro, & Arabi *ruber.* אמון amuts, *in* Zacharia *idem, quod* חמון hamuts, *Eſ.* 63. 1. *nempe* ruber; א & ח *permutatis. Origo vocis altius repetitur. In olio ſaporum generibus* חמון, ὄξος, acidus. *Unde* 1. חמץ *hamats,* fermentare. 2. חומץ *homets,* acetum. 3. חומץ *hamats,* omphacium. 4. *In* Eſaia בליל חמיץ farrago ſubacida, *qua jumentorum faſtidius ſubvenitur.* 5. Pſal. 73. *verſ.* 21. התחמץ, *de corde, & animo,* παροξύνεσθαι, exacerbari, *quod* Act. 17. verſ. 16. Lucas *imitatus eſt.* 6. Pſal. 71. 8. חומץ *homets,* nebulo, *quis* Gr. ὄξυς, *Lat.* vappa. 7. Eſ. 1. 17. חמון corruptum, *de moribus.* 8 חמור *de coloribus,* ὄξυς, *id eſt,* intenſæ rubedinis. *Hujus in equis tres gradus, Arab.* chumeith, ward, & askar. *Intenſus ille gradus in equo* ſpadix *dicitur,* & phœniceus. *Talis equus* Sejani. Badius *unde dicatur.*

SEX equorum colores in *Zacharia* recenſentur. In his tres notiſſimi.

I. Primus eſt אדום *adom,* πυῤῥὸς, *rufus,* Zach. 1. 8. *Ecce vir aſcendens* על סוס אדום *ſuper equum rufum.* Et paulo poſt, *Et poſt eum equi* אדמים *rufi.* Et Zach. 6. 2. *In quadriga prima equi* אדמים *rufi.* Et Apoc. 6. 4. *Et exivit alius equus* πυῤῥὸς *rufus. Chaldæus* reddit סמוק, *Syrus* ܣܡܘܩܐ, *Arabs* in *Zacharia* احمر *rubrum,* at in *Apocalypſi Arabs Erpeaianus* habet فرس بلون النار *equus coloris ignei:* & Pariſ. فرس ناري ورد *equus ex igneo roſeus:* & Æthiops ፈረስ ቀይ ፡ ለሎ ጎበ ፡ እሳት ፡ *equus ruber inſtar ignis.* Quaſi πυῤῥὸς fiat ἀπὸ τοῦ πυρὸς, & ſit idem, quod πυρσὸς, aut πυρσολάμπας, equi Epithetum in *Oppiano.* Quod vertendi genus contentioſum eſt, & Etymologias potius, quam verba reſpicit. *Rufus* in equo *Arabicè* eſt اشقر *askar* apud *Naſirum,* lib. 3. Tract. 21. cap. 6. Is eſt Scriptor ὑπομνηματικὸς, qui habetur manuſcriptus in *Oxonienſi* Bibliotheca. Unde *Zachar.* 1. 8. خيل حمر وشقر *equi rubri, & rufi;* quod natum ex gemina verſione *Hebræa* vocis אדמים. Et *Zach.* 6. 3. شقر ruſus occurrit pro *Hebræo* אמצים, de quo deinceps. Ex اشقر *askar* factum ἀσκὰρ *Græca* linguâ vulgari. *Theocriti Scholaſtes* in *Idyll.* 4. Τὸ γὰρ καὶ ἵππος πυῤῥίχος ἀσκὰρ. Aliis iidem ξάνθος. *Leontius* de Sphæra *Arati,* Γεγέοσθαί τε λευκῷ τοι, οἱ τύχοι, καὶ ξανθῷ χρώματι, id eſt, *colore albo,* vel *rufo,* ſeu *rubro.* Is color in equo *Latinè ruſſeus* dicitur potius, quam *rufus: Palladius* lib. 4. cap. 13. *Colores* (equorum) *hi præcipui, badius, aureus, albicans* (al. *albicaeus*) *ruſſeus,* &c. Inde *roux,* vernaculum. *Roſtam Iſidorus* perperam ſcribit *Orig.* lib. 12. cap. 1. Idem *Gr.* πάρος. *Heſychius,* Πάρος, εἶδός τι πυῤῥῆς χρώματος ἵππου. Inde equus παρὼς. Idem, Παρωὶ λέγονται ἵπποι τοὺς τὸ χρῶμα πυῤῥοὺς. Eo verbo utitur *Philoſophus,* cum de bonaſo ſcribit *Hiſt.* lib. 9. cap. 45. Τὸ δὲ χρῶμα ἔχει μέσον τι τοῦ φοῦ καὶ πυῤῥοῦ, ὃν οἵ τε παρωὶ ἵπποι καλοῦσιν. *Colorem habet medium inter cinereum & rufum, non qualem equi* paroæ *dicti.* Sed πυῤῥὸς magis in uſu. Sic, in *Theocriti Syracuſius, Praxinoë* de equo rufo in poſteriores pedes aſſurgente,

Ὀρθὸς ἀείρει ὁ πυῤῥὸς, ἴδ' ὡς ἄγριος, κυνοδαϊκτής.

Burrus ut erigitur, quamque eſt ferus, atque protervus.

Burrus idem, quod πυῤῥὸς. Gloſſa, *Burrum,* ξανθὸν, πυῤῥὸν. Feſtus, *Burrum dicebant antiqui, quod nunc dicimus ruſum.* Et ut πυῤῥὸς ex πυῤῥὸς, ita ex *burrus burrichus, buricus.* Pro *manno* paſſim occurrit apud medii ævi Scriptores. *Hieronymus* ad *Pammachium, Ubi ferventes burricos,* &c. *Vegetius,* lib. 4. cap. 2. poſt multa de partium equi proportione legitima, *Non dubitatur in buricis minora iſta, & in prima forma equos eſſe majora.* Inde βόειχος, *equus,* Gr. vulg. & βυρσάλεια, *ſtrata equorum.* Vide *Meurſii Gloſſ.* & doctiſſimi *Menagii Gallicas Originationes.*

II. Secundus equi color notiſſimus eſt לבן *albus.* Unde *equi* לבנים *albi,* Zach. 1. v. 8. Et ruſus *Zach.* 6. *verſ.* 3. *Et in quadriga tertia equi albi.* Et verſu 6. *Et equi albi egreſſi ſunt poſt eos.* Et *Apoc.* 6. *verſ.* 2. & 19. 11. *Et ecce equus albus.* Et 19. *verſ.* 14. *Sequebantur eum in equis albis.* Ubi *Arabs Erpenii* non habet

bet בֵּיצִים ut vulgo, ſed שָׁהֹב, ut in *Zacharia* conſtanter. Nempe אַשְׁהָב eſt equi color in *Naſrio*, ubi ſuprà. *Cinereum* reddit *Gabriel*; Giggeius *nigrum albo admixtum*; Golius *bicolorem emicante albedine*. Quidni potius *flammeum*? quia שַׁהֲבָא eſt *flamma*, Pſ. 82. 13. edit. *Savar*. Proximè accedit אַשְׁהָב *flavus*, ut *Hebræum* צָהֹב *Levit.* 13. 30. Colorem album in equis atro carbone *Poeta* ſic notat lib. 3. *Georg.*

--- honeſti,
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. ---

Tamen inter præcipuos equi colores *album* recenſet *Palladius*. Et equos albos reliquis celeritate præſtare hæc *Horatii* ſubinnuunt lib. 1. *Sat.* 1.

Siſennas Barros *in equis præcurreret albis.*

In *Plutarcho Sylla* habuit Λευκὸν ἵππον, Συμαιθᾶ, καὶ πανδαισάτορ, *album equum, animoſum, & pernicitiſſimum. Pindari Pythiâ* quartâ *Jaſon Theſſalus* ſic alloquitur,

--- Λευκίππων ἕ δόμοι πατέρων,
Κυδροὶ πολῖται, φράσατέ μοι σαφῶς
Domos albis equis inſidentium parentum, honorandi cives, indicate mihi aperte.

(a) *In Rheſo*, verſ. 618. & 303.

In *Euripide* (a) *Rheſo* equi albi

Στίλβουσιν ὥστε ποταμίαι κύκνου πτέρυγες,
Pennarum ad inſtar amnicis cygni nitent.
Χρυσῆ δὲ πλάστιγξ ἀνέχουσα ζυγὰ φέρων
Πώλων ἵκλην, χίονι ἐξαυγάζουσαν,
Jugalemque colla, qui ſuperant nives
Candore, equorum bulla cingit aurea.

(b) *Iliad* x. verſu 437.

Quod ex *Homero* (b) ſumptum, ubi iidem equi deſcribuntur

Λευκάτεροι χίονος, θοΐην δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,
Nive candidiores, & curſu venis ſimiles.

Ut in ipſo *Virgilio Turnus*, cum *Æneas* dimicaturus, poſcit equos, *Pilumno* avo datos ab *Orithyia*, *Boreæ* uxore,

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

Et *Æneas*, in *Italiam* appellens, quatuor equos in gramine vidit

Tondentes campum latè candore nivali.

Apud *Statium* lib. 6. *Thebaidos*,

--- rapidum Danaïcius *Augur*

Aſcheton *increpitat, meritumque vocabula* Cygnum: id eſt, equum ab inſigni candore *Cygnum* merito appellatum. Ita *Caſtor*, & *Pollux*, in *Pindaro* (c) ſunt Λευκοπῶλοι· & *Proſerpina* (d) λευκώπωλος, quia, poſt raptum à matre reperta, λευκοπώλῳ ἅρματι ἀνέχθη οἷς ἐ Ὀλυμπιον πρὸς ἐ Δία, *curru albis equis inſtructo in cælum ad Jovem eſt reducta*; ut ibi *Scholiaſtes. Solem* etiam, & *Aurorам* albis equis paſſim *Poëta vehunt*. Et Λευκοπῶλον ἡμέραν vocat *Sophocles* in *Ajace Maſtigophora* (e) Quin Deorum ſummus, ipſe *Jupiter*, fertur albis quadrigis vehi. Unde *Camillo* crimini datum, quod, de *Veiis* cum triumpharet, curru equis albis juncto urbi invectus eſt. *Et* Jovis, Soliſque *equos æquparatum Dictatorem* (inquit *Livius* libro quinto) *in religionem etiam trahebant; triumphuſque ob eam unam maximè rem clarior, quam gratior fuit.* Et *Plutarchus* in *Camillo*, Τέθριππον ὑπεζευγμένῳ λευκοπώλοις ἵπποις, καὶ διεζωλας ἐ Ῥωμης ἐδυσὶ τοῦτο πομπεύσαντος ἡγεμόσι πρότερον, οὐ ὕστερον ἰσχὺν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον σχῆμα, τῷ βασιλεῖ, καὶ πατρὶ ἐ Θεῶν ἐπιτιθεμένῳ. *Curru equis albis quatuor juncto* Romam *ingreſſus, & invectus eſt; quod neque priorum, neque ſequentium Imperatorum quiſquam præſtitit: ſacrum enim eum currum habent, tanquam Deorum Regi, &* (f) *Lib. 4. Elg. 1.* *Patri dicatum.* Tamen, ſi *Propertio* (f) fides multo ante *Camillum* in triumpho

Quatuor hinc albos Romulus *egit equos.*

(c) *Pyth. 1. Vide Val. Max. lib. 1. cap. 6.* (d) *Olymp. 6.*

(e) *Verſu 683.*

Nec poſt *Camillum* exempla deſunt hujuſmodi triumphorum. Sic apud *Claudianum* (g) *Stilicho*,

(g) *Lib. 2. De laudibus Stilichonis.*

Depoſito miris clypeo, candentibus urbem
Ingreditur trabeatus equis. ---

Et *Roma Honorium* jam ſextò Conſulem ſic alloquitur,

Aſt ego frænabam geminos, quibus altior ires,
Electis candoris equos.

Nempe *Africâ* per *Stilichonem* ſocerum ſubactâ. Et *Ovidius*, *Auguſtum* brevi de *Parthis* triumphaturum auguratus, hæc (b) habet,

(b) *Lib. 1. De arte.*

Ergo erit illa dies, quâ tu, Pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis.

Itaque inter equi colores in pretio maximè eſt albus. Sed in equo duplex eſt albedo: alia pallori propior, qui color in equo deterrimus; alia candens, & perfuſa luce quâdam, qui color eſt probatiſſimus. Proinde ad hæc *Poëtæ* verba,

--- Color deterrimus albis,
Et gilvo, ---

Ita habet *Servius*; *atqui alibi ait*,

"Qui candore nives anteirent ---

Sed aliud eſt candidum *eſſe, id eſt, quâdam nitenti luce perfuſum; aliud* album, *quod pallori conſtat eſſe vicinum.* Hinc eſt, quod in *Geoponicis* color albus in equis non aliter probatur, quam ſi ſit in extremis, idque auctore *Platone*. Verba ſunt lib. 16. cap. 2. Πλάτων δ τὸν λευκὸν ἀποδίχεται, ὡς ἐν τῷ λευκῷ, καὶ τῷ μέλανι τὸν ἀκρότατα ἐπαινοῦσθαι. Plato *albos probat, tanquam in albo, & nigro ſummâ laus conſiſtat.* Alii nodum aliter ſolvunt: volunt nempe hæc conjunctim legi,

--- Color deterrimus albis
Et gilvo: ---

quaſi ſingulos colores *Poëta* non rejiciat, ſed utroſque in eodem equo conjunctim concurrentes. Idem *Servius*, *Malè ita legunt*, Albis & gilvo, *ut non album, vel gilvum, ſed albogilvum vituperet.* Hæc nos ideo pluribus; quia ad albedinis in equo commendationem pertinet, quod in libro *Apocalypſeos* (i) tam *Chriſtus* ipſe, quam cœleſtes exercitus *equis albis* inſident. Hinc *Onecritus Poëta*, quem *Suidas* paſſim citat,

(i) *Apoc. 6. 2. & 19. 14.*

Ἵππους μελαίνας ἡ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις·
Equos nigros videre peſſimum omen eſt,
Sed candidorum viſio Angelos notat.

Ab *equis albis* dici puto *Scythia* populos *Argippæos*, de quibus *Herodotus* in *Melpomene*; quia, ut idem ibidem auctor eſt, circa *Scythia* paludem, *Hyparin*, ὑμοτρυγα ἵππον ἄγριοι λευκοί, *feri equi albi paſcuntur.* Sed & apud *Tartaros* equos in magno eſſe honore ſcribit *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 65. & horum armenta Regem habere, quæ putantur excedere numerum decem millium. Neque id mirum, ſi verum eſt, quod idem refert lib. 2. cap. 15. Calendis *Februarii*, quod anni eſt initium, magno illi Regi à Magnatibus quandoque in xenia offerri albornm equorum centum millia.

III. Equorum color tertius valde notus eſt *niger*, de quo *Zachar.* 6. 2. *Et in quadriga ſecundâ equi* שְׁחֹרִים *nigri.* Et verſu ſexto, *Quæ* quadriga *nigros habet equos*, &c. Et Apoc. 6. 5. *Et ecce! Ἵππος μέλας equus niger.* Is *Æthiopico* Interpreti eſt ጸልማ: quod propriè *obſcurum* ſonat: *Arabs Erpen.* أسود, & *Pariſ.* ادهم Unde Plur. دهم pro *nigris*, *Zach.* 6. 2. Vox prior, *nigrum* in genere, poſterior ſignificat *intenſè nigrum. Nigrum preſſum* dicit *Palladius*, ubi de coloribus equorum: *Colores hi præcipui, badius, aureus, abeneus, ruſſeus, mureus* (al. *myrteus*) *cervinus, gilvus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger preſſus*: ut in *Geoponicis*, ἵππος τὸν χροιὰν κατακόρης μέλας. *Equum* ادهم ſcribit *Naſrius*, ubi ſuprà, eſſe عزا في شقرة *robu-*

robuſtum in itinere, id eſt, laboris maximè patientem. Inde πηγὰς veteribus, quaſi *firmus*, & *bene compactus*, dicebatur *equus niger*. Itaque ad illud *Homeri*, *Iliad.* I. verſu 123.

— δώδεκα δ' ἵππους
Πηγὰς, ἀλλοφύους, —

obſervat *Euſtathius* πηγὰς, quod propriè ſignificat *ἰσχυρὰς, καὶ στερεὰς*, veteres accepiſſe pro *μέλανας*, quòd *nigri* equi cenſerentur *firmiſſimi*. Proinde *Heſychius* πηγὸν inter cætera *μέλαν* exponit. Tales equos in *Nubia* valde frequentes eſſe oportet, ſi verè ſcribit *Elmacinus*, *Hiſtoriæ Saracenicæ* lib. 1. cap. 17. Anno Æræ *Dioclet.* COCCLXI. *Cyriacum*, *Nubiæ*, ſeu *Abyſſinorum* Regem, ut *Chriſtianos*, *Chriſti* nomine gravia in *Ægypto* perpeſſos, à perſecutione liberaret, eo nigrorum equitum deduxiſſe centum millia الف مائة علي أسود فرس *ſuper centum mille equis nigris*. Nempe *Æthiopes*, & *Mauri* in bellis ſtudent habere equos concolores, ut tam foedo ſpectaculo plus horroris, & formidinis hoſtibus incutiant. *Silius* libro 7.

Terrificus nigris prorumpit Maurus *in armis*,
Nigra viro membra, & (k) *fulvi juga celſa trahebant*.
Cornipedes, *totuſque*, *nova formidinis arte*,
Concolor aquabat Iiventia *currus equorum*
Terga, *nec erectis ſimiles imponere criſtæ*
Ceſſarat pennas, *atorque tegebat amictus*.
Ceu quondam æterna regnator noctis ad imos
Cùm fugeret thalamos, (l) Aetnâ *virgine raptâ*,
Equi nigrantem Stygiâ *caligine currum*.

(k) *Lege* *jurvi.*

(l) *Lege* *Ennæa.*

IV. Jam tres equorum ſequentur colores minùs noti, שרקים *Zach.* 1. 8. & ברדים, & אבצים *Zach.* 6. *verſ.* 3. 7. De primo *Zacharias* hoc ſolùm, *Et, ecce! vir equitans ſuper equum rufum*, &c. *Et poſt eum equi ruſi*, שרקים *ſerukim*, & *albi*. Ex quibus hoc ſaltem conſtat, eos falli, qui שרקים *ſerukim*, *pexos* reddunt; quia *Talmudicis* סרק *ſarak*, eſt *pectere*. Neque enim hæc cohærerent, *Equi ruſi*, *pexi* & *albi*. Et ſeries orationis planè requirit, ut quomodo *ruſi*, & *albi*, ita etiam שרקים *ſerukim*, à certo colore equi dicantur. At colorem illum definire hoc opus, hic labor eſt. *Græca* Verſio hic habet πυρρὸς, *Vulgata* varii, *Syra* ܣܡܘܩܐ, *Arabica* بلق, quæ eòdem recidunt: & in *Lexico Kimchius*, מצוירים *figurati*, *quaſi dicas*, *quorum color eſt rufus*, *albus*, & *niger*, *ac ſi eſſent* נקודים או טלואים *guttati*, *aut maculoſi*: *Græci*, à quibus hæc Verſio nata eſt, putaverim רקשים *rekuſim*, legiſſe pro שרקים *ſerukim*, illidem literis, ſed in diverſo ordine. Nempe *Arabicè* رقش eſt *color varius*. Unde in *Aviceuna* (m) رقشا dicitur *ſerpens cenchris*, qui, *Nicandro* auctore, eſt

(m) *Part* 2. *p.* 139.

— παρδάλεον φοινίσσων.

Unde *Lucanus* lib. 9.

Pluribus ille notis variatam tinguit alvum,
Quàm parvis tenellus maculis Thebanus *Ophites*.

Chaldæi quomodo *ſerukim* reddiderit, hactenus fuit planè incertum, quia vox, quâ hic utitur, corrupta eſt, & ignota. Illam *R. Selomo* legit קווחין. Ita etiam in uno exemplari *Kimchius*, ſed in altero כהתין, *Aruch* & *Elias* קחוחין, *Veneta* editio קוחחין, & *Buxtorfiana* קוחין. Mihi קוחין, vel קוחחין, vel קחחין, ad quæ cætera revocanda, facta videntur ex *Græco* κίκκος, quod, quia notiſſimum erat, plures linguæ uſurpârunt. Quippe, ut *Romanos* taceam, *Britannis* (n) etiam *coch*, & *Copti-tis* in *Ægypto* (o) ΚΟΚΚΟΣ, & *Abyſſinis* in *Æthiopia* (p) ቀይሕ *rubrum* ſonat. Unde geminatum verbum ቀያይሐ: *rubere* eſt in *Evangelio Æthiopico*, Matth. 16. 2. 3. Itaque, ex mente *Chaldæi* Interpretis, equi *ſerukim* ſunt equi *rubri*. In qua eadem ſententia *Pomarium* eſſe video, cujus verba ſunt שרוק צבוע כצבע תולעת שני Saruk, *coloratum eſſe coccineo colore*,

(n) *Camden. Brit. pag.* 14.

(o) *Lexicon Copt. p.* 306.

(p) *Bibliop. Parisiens. Can* 4. 3. & 5. 10. & 6. 5. *Apoc.* 6. 4. & 12. 3. & 17. 3.

Zachar. 1. Nempe סרקון *ſircon*, *Talmudicis* id ipſum eſt, quod *Græcis* ξανθὸν, *color* ſcilicet *fallitius ex ſinopide*, & *ſandice mixtis*, ut habetur in *Plinio* lib. 35. cap. 6. atque inde סרק, vel שרק *ſarak*, eſt *ſyrico tingere*, & סרוק, *ſyrico tinctus*.

Sequitur nova verſio, cujus auctor *Ludovicus de Dieu*, ὁ πανάριστος, in *Notis* ad *Eſaiam* cap. 19. verſ. 9. טוסים שרקים *In* Zacharia (inquit) *verterem* equos "orientis Solis colorem imitantes, *quem* fulvum *dicere queas*. Quia סרק, ut quidem ille vult, *Æthiopicè*, *ſplendere* eſt, *Luc.* 2. 9. & de orientis Solis ſplendore uſurpatur *Matth.* 13. 6. At utrobique fallitur vir doctiſſimus. Neque enim ሠረቀ: *ſplendere*, ſed *oriri* eſt *Æthiopibus*; quomodo *Arabibus* شرق & *Hebræis* זרח, ex quo utrumque eſt factum. Exempla paſſim obvia; ut *Æthiop Pſ.* 96. *v.* 12. & 103. *v.* 23. & 111. 4. *Matth.* 4. *v.* 16. & 13. *v.* 6. quem locum ipſe citat, *Marc.* 4. 6 & 16. 2 *Jac.* 1. 11. 2 *Pet.* 1. 19. Inde in *Aphel* አሠረቀ: *oriri fecit*, Matth. 5. 45. & *Liturg.* p. 166. b. Et nomen ሠርቅ: *ortus*, *Pſ.* 80. 3. & 102. 12. & *Liturg.* 161. a. Et ሠርገ: *oriens*, *Pſ.* 99. *v.* 2. *Matth.* 2. *v.* 2. *Apoc.* 6. 12. &c. Itaque, etſi *Luc.* 2. 9. *Græca* habeant, *Gloria Domini περιέλαμψεν αὐτὰς*, *circumfulſit eos*, non tamen id ſignificat *Æthiopicum* ሠረቀ: ዓውዶሙ: ut nec *Arabicum* أشرق عليهم, ſed *orta eſt ſuper eos*. Ex qua ſignificatione quomodo deduci poſſit coloris nomen nullus video. Ne dicam *fulvos equos* naſpiam legi, quod meminerim.

Nunc, ſi queras quorſum *Arias* שרקים *ſerukim*, *nigros* interpretetur, ratio petenda ex *Kimchio*, qui obſervat in *Zachariæ* quadrigis, cap. 6. verſu 2. equos שחורים *nigros* in eodem ordine, quo hic equi שרקים, nempe inter ruſos & albos. Sed hæc ratio nihil me movet; quia viſio capitis ſexti plane diverſa eſt à viſione capitis primi. Itaque nihil neceſſe eſt, ut in utraque equorum colores recenſeantur eodem ordine; maximè, cum hic ſolum triga, ibi quadriga deſcribatur, aut verò quadrigæ quatuor. Merito igitur *Kimchius*, inter tot interpretationes ambiguus, Notas ad hoc verbum ita ordiur, שרוקין מין צבע שלא נתברר אצלינו מה הוא Serukim *eſt coloris genus*, *de quo qualis ſit nobis non conſtat*. Nec minus ingenuè *Rabbi Selomo*, לא ידעתי מה צבע הוא *Neſcio quis ſit color*. Hæc *Hebræorum* duo doctiſſimi. His igitur in præſens miſſis, aliâ viâ rem aggrediar.

Ut *Zachariæ* equos à colore שרקים *ſerukim*, hic appellat; Sic in *Eſaia* (q) שרקים *ſerukim*, dicuntur *vites*, & *lina Ægyptia* (r) פשתים שרוקתו, *lina ſerukoth*: quorum hoc ad lini, illud ad uvarum, aut vini colorem pertinet. Itaque שרוק *ſaruk* vel שרק *ſarak*, colorem eſſe oportet, qui lino, vino, vel uvis, & equis poſſit eſſe communis; cujus generis pauciſſimi ſunt. Primùm occurrit *albus*: ſed שרוק *ſaruk*, colorem ab albo diverſum eſſe conſtat. Equorum enim *Zachar.* 1. 8. alii *ruſi* ſunt, alii *ſerukim*, alii *albi*. Ergo equi *ſerukim* neque *ruſi* ſunt, neque *albi*. Quid igitur? Πυρρὸς, *varii*, quomodo reddunt multi veteres. In equis certè varius color maximè placet. Talis, qui *Palladio* ſcutulatus *pommelè*, & guttatus *tacherè*, & qui ex nigro, vel abineo, vel badio mixtus eſt, & qui *Græcis* dicitur ψαρὸς, tanquam à colore *ſturni*, ut mox dicemus. Sunt & uvæ varii coloris, de quibus *Plinius* lib. 14. cap. 2. *Inſignes jam colore inter purpureas nigraſque medio*, *Helvola*, *ſæpiùs variami*, & *ob id* Vitranę *à quibuſdam appellata*. Et *Columella* lib. 4. cap. 2. *Sunt & Helvola*, *quas nonnulli* varias *appellant*, *neque purpureæ*, *neque nigræ*, *ab helvo*, *niſi ſallor*, *colore vocitatæ*. Ex iis uvis conficitur vinum dubii coloris *Gallicè* dictum *vin paillet*. Sed & alibi (s) docet *Columella* quâ arte palmites diverſi generis ita inter ſe cocant, ut ex iis naſcantur uvæ, in quibus varii

(q) *Eſ.* 16.

(r) *Eſ.* 19. 9.

(s) *Lib.* 3. *cap.* 9.

varii generis, coloriſque reperiantur acini, puta alius niger, alius albus in una eademque uva. Has uvas idem aſſerit ſine vinaceis creari: & *Plinius* (t) illarum acinos nihil intus ligni habere. Quod idem ſcripſit *Aben Giath* de vite *farak*, vel *forek*, quod idem eſt, מין השוב מן הגפנים שהעגבים לא ימצא בהן חרצן *Vitis genus eſt præſtantiſſimum, in cujus acinis nulla ſunt vinacea.* Sic in *Lexico* citat *Kimchius*. Itaque hæc verſio valde eſſet veriſimilis, ſi tam lino, quam vino, & & equis varius color conveniret. Sed in *Eſaia* lina שריקות *ſerikoth*, non poſſunt eſſe lina *varii coloris*; quia ibi agitur de crudo lino, quali utuntur piſcatores ad texturam retium. Sic enim habent verba Sacri Textûs: *Mærebunt piſcatores, & lugebunt quotquot hamum projiciunt in flumen, & languebunt qui rete expandunt in ſuperficiem aquarum: Et erubeſcent opifices linorum* ſerikoth, *& artifices operum foraminoſorum*, id eſt, *retium*. Omnino igitur *lina ſerikoth* ſunt *lina nativi coloris*, id eſt, *flavi*, vel *ſubflavi*. Plinius (v) *Maturitas ejus* (lini) *duobus argumentis intelligitur, intumeſcente ſemine, aut colore flaveſcente.* Color ille, in vino, & equis propriè *gilvus* vocatur. De vino *Gellium* audi lib. 13. cap. 29. *Non vides apud* Mneſtheum *ſcribi tria genera eſſe vini, nigrum, album, medium* (al. *melinum*) *quod vocant* πυῤῥὸν, *id eſt, gilvum.* Ita *Galenus*, τῶν κατὰ τίτας lib. 3. vini tria genera recenſet, Ὅσοι πυῤῥοὶ, λευκοὶ, μέλανες. Et *Plinius* lib. 14. cap. 9 colores vino quatuor tribuit, *album, fulvum, ſanguineum, nigrum.* Ut illi *fulvus* idem ſit color, qui aliis πυῤῥὸς, & *gilvus*. Galenus, *De ſanitate tuenda* lib. 5. his verbis *gilvum* videtur cum *flavo* confundere, Κατὰ δὲ τὸν χρόα, ὧν ὁ Ἱππικράτης ἐλαφρὸν πυῤῥὸν καλεῖ, δύναιο δ' ἂν καὶ ξανθὸν ἀνομάζειν αὐτόν. *Colorem autem* (vini) *quem ſolet* Hippocrates *gilvum vocare, poſſis etiam appellare flavum.* Tamen idem apertè docet gilvum eſſe flavo dilutius, vinum album alibi (x) tradens, cum veteraſcit, ſemper fieri πυῤῥίτερον, *gilvius*, & tandem etiam ξανθὸν, *flavum*. Eumdem colorem in equis veteres ſæpe memorant. *Varro* apud *Nonnium* in *Badius*,

Equi colore diſpares ita dati,
Hic badius, iſte gilvus, ille murinus.

Palladius ubi ſupra; *Colores his præcipui; badius, aureus, abinneus, ruſſeus, murreus, cervinus, gilvus*, &c. Virgilius,

— color deterrimus albis
Et gilvo. —

Ubi *Servius*, *Gilvus eſt melinus color, quem vulgo fulvum vocant:* imò *flavum*. Iſidorus, *Gilvus autem melinus color eſt ſubalbidus. Melinus* dici videtur ἀπὸ τῶν μήλων, à colore *malorum*. Germanicè *falb* vocatur, & Gallicè *fauve*; quia ad *flavum* maximè accedit. Cujus coloris ajunt fuiſſe *Niſæos* in *Media* equos, apud *Perſas* tanti nominis. *Phavorinus*, Νισαῖος ἵππος· ὁ ἐκ ξανθὸς· ἡ γὰρ Νίκη πώλους τὰς ἵππους ξανθὰς ἔχει. Sed, ut in vino, ita in equis gilvus à flavo differt; quia in gilvo color eſt aliquanto dilutior. Itaque *Apoc.* 6. 18. ἵππος χλωρὸς videtur eſſe *gilvus equus*. Ibi enim χλωρὸς, ut paſſim, pro ὠχρῷ ſumitur. Porrò ὠχρὸς χρῶμα conflatur λευκὸ ξανθῷ μεμιγμένῳ, *cum flavo miſcetur album*, ut in *Timæo* docet *Plato*. *Syrus* Interpres reddit *equum* סוס חוור, *pallidum*. Nam ירקון eſt *viteru*. Ita equus ille erat equiti ſuo, id eſt, morti, concolor, quæ *pallida* eſt. Hinc colligo ירק *palladum*, & שרק, *gilvum*, colores eſſe vicinos. Quo fortaſſe pertinet, quòd *Levit.* 11. 18. & *Deut.* 14. 17. eadem avis in *Onkelo* vocatur ירקרקא, & in *Jonathane* שרקרקא.

V. Hâc voce enucleatâ, in iis quæ ſequuntur minùs erit laborandum. Equi ברדים *berudim*, id eſt, χαλαζίμους, *grandinati* dicuntur *Zachar.* 6. *verſ.* 4. 6. qui reſperſi ſunt maculis albis inſtar grandinis. Ita optimè *Kimchius*. Proinde etiam ברדים appellat *Moſes* hircos *Jacobs* maculoſos *Gen.* 31. *v.* 10. 12. ubi *Syrus*, ſolùm terminatione mutatâ, pro ברדים habet ברוד, quod *Lexicon Syrum* explicat *diſtinctos albo & rubro*. An hinc *Arabicè* البردة *alborda* dicitur *nigra veſtis flavo colore intexta, veſtis varius lineis contexta, & variegata?* Ita deſcribunt *Arabes* apud *Giggejum*. In *Alcamus* definitur ثوب ماخطط *veſtis* per lineas *ſtriata*. Et eidem مبرد *mubarrad* eſt موشع بسواد وبياض *nigro & albo variegatus*. Et, per Metathecſin, الربدا من المعز السودا المنقطة جمرة rabda *in capris* dicitur, *quæ nigra eſt, rubris punctis aſperſa*. *Giggejus* exponit *capram*, vel *ovem nigro & albo diſtinctam*: & ربد *rabada*, vel اربد *arbada* verbum, *his coloribus diſtingui*. Sed & اربد *arbada* quandoque eſt πυῤῥίζειν, vel σποδίζειν, *in cinereum colorem vergere*: & ربدة *rabda* eſt لون الي الغبرة *color ad pulvereum vergens*. Quâ eâdem homonymiâ laboraſſe *Hebræum* ברדים, ex eo colligas, quod, in *Geneſeos Græca* verſione, gemino vocabulo explicatur, nempe σποδοειδὲς, ψαυστὸν, *cinerei, reſperſi*, ſupple *maculis inſtar grandinis*. Quin & *Græcum* ψαρὸν *Heſychius* & ποικίλον *varium* interpretatur, & σποδοειδὲς *cinereum*. Nempe, ut jam in unum confletur utraque interpretatio, ut *Hebraicè* ברוד *barud*, & *Arabicè* اربد *arbad*, ita *Græcè* ψαρὸν rectè dixeris aut equum, aut aliud animal quodvis, cujus pili maculis reſperſi ſunt, iiſque albis, & cinereis, aut quæ ex albo vergunt in cinereum. Quâ voce inter equi Epitheta uſi multi ſunt. Sed omnium, qui extant, Scriptorum primus, quòd meminerim, *Ariſtophanes* (y) his verbis,

Τῶν διώκτα μοῦν, ὃς Ὀλυμπ. ἀνέμῳ·
Τὸν ψαρὸν ἵππον. —

Duodecim minus, quasi ſæneratus es, cum varium equum emiſti. Ubi *Scholiaſtes* τὸν ψαρὸν exponit τὸν ταχὺν, ἀπὸ τοῦ ψαίειν, ὅπερ ἐστὶ σπεύδειν, ἢ τὸν χρῶμα τοιοῦτον, *pernicem equum à verbo* ψαίειν (quod eſt *accelerare*) *unde & αἰψηρὸν* (velox) *aut equum, qui colore talis eſt*. Ita etiam *Suidas*, & *Lexicon* vetus, τὸν ψαρὸν, τὸν ταχὺν, *velocem*; & τὸν ποικίλον, καὶ κατάστικτον, *varium, & guttatum*. Quę ſunt ejuſdem vocis notiones diverſiſſimæ. Sed priorem, ut commentitiam, merito ſuppreſſit *Heſychius*. Neque enim à *velocitate*, ſed à *colore* ψαρὸν equum dici certo eſt certius. Sic in *Zacharia* quadriga quarta (cap. 6. verſ. 3.) ſunt ἵπποι ποικίλοι, καὶ ψαροί. Quæ *Heſychius* pro eodem accipiens, Ψαροί, inquit ποικίλοι, διὰ τὸ χρώματος. Et lib. 3. *Strabonis* tradit *Poſidonius* τοὺς ἵππους Κελτιβήρων ὑποψαρεῖς ὄντας, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἴδιον μεταχρῶζειν ἰδιότητα, μεταβάλλειν τὸν χρόαν. Celtiberorum *equos colore ſubvarios* (ſi verbo detur venia) *cum in exteriorem* Iberiam *alîs ſunt, mutare colorem*. Et *Abſyrtus* cap. 14. λευκοψαρὲς, ſeu μάρους, eos aſinos appellat, quorum color ex candido in cinereum vergit. Ut apud *Plinium* lib. 36. cap. 22. aliqui *pſaronium* vocant lapidem *Thebaicum* circa *Syenem*, quia alio nomine dicitur πυῤῥοποικίλος à *varietate colorum*. Nempe *ſturni Græcum* nomen eſt ψὰξ, vel ψαιὸς, quam avem eſſe variam nemo neſcit. Hinc *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 26. Ὁ δὲ ψὰρ ἐστὶ ποικίλος· & ibi *Gaza*, *Sturnus niger albis diſtinctus maculis eſt*: & *Albertus*, *Nigra eſt avis in cinereo palleſcens*. Itaque ψαροὶ ἵπποι *equi* ſunt *ſturnorum maculis inſignes*, albis ſcilicet, vel cinereis. *Hieronymus* in *Zachariam*, *ſturninos* vocat. Hoc etymon ita confirmat *Euſtathius* ſub finem lib. 17. *Iliad.* Ὅτι δὲ ἡ ψὰξ ψαρὸς γίνεται ψαρὸς ἵππος, ἐκατὰ τὸν ψῶρα ποικίλον, καὶ, ὡς εἰπεῖν, βαλιὸς, ὃν ἔνιοι ἀμφιβολίαν. *A ſturni nomine* ψὰξ, *equum vocari* ψαρὸν, *qui ſturnus in morem varius eſt, & maculoſus, nullum eſt dubium.*

Cùm

(t) *Lib.* 17. *cap.* 20.

(v) *Lib.* 18. *c.* 9.

(x) *Comment.* 3. *in Hippocr. De victu in Morb. acut. Method. Medic. l.* 13.

(y) *In Nub. Act.* 4. *Sc.* 4.

Cum ex his conſtet ψαιὸν planè idem eſſe, quod ברוד *barad*, eſt, quod miretur aliquis, cur in *Seniorum* verſione *Graca* vox ψαροὶ non reſpondeat *Hebrææ* ברדים *berudim*, ſed ſequenti אמצים *amuſim*, quâ equos non *varios*, ſed *rubros* ſignificari ſtatim dicetur. Ita enim habent *Hebræa* Zach. 6. 3. וכרכבה הרכיעית סוסים ברדים אמצים Et *Græca* è regione, καὶ ἐν τῷ ἅρματι τῷ τετάρτῳ ἵπποι ποικίλοι, ψαροί. Et rurſus verſ. 6. & 7. ubi הברדים in *Auſtrum* eunt, & האמצים terram perambulant; priores *Græcè* dicuntur οἱ ποικίλοι, poſteriores οἱ ψαροί. In quo inſuper id abſurdum eſt, quod ἀπὸ τῶν ποικίλων diſtinguuntur οἱ ψαροί, cum voces ſint ἰσοδύναμοι, niſi quod prior magis patet. Sed ex *Hieronymo* diſcere eſt, quædam exemplaria habuiſſe πυῤῥούς, non ψαιούς, quæ vera erat lectio, quamvis ille mendoſam putet. *Græcorum* nempe Interpretum alii, ni fallor, ſcripſerant ἵπποι ποικίλοι, πυῤῥοὶ· alii ἵπποι ψαροί, πυῤῥοί· & ſcribæ, utrumque inferentes, ſcripſerant *in-* *tres* ποικίλοι, ψαροί, πυῤῥοί. Unde tandem factum eſt, ut alterum loco coleret. Ita *Zach.* 1. 8 Καὶ ὁπίσω αὐτοῦ ἵπποι πυῤῥοί, καὶ ψαροί, καὶ ποικίλοι, καὶ λευκοί. Vides utrumque, ψαροί, & ποικίλοι pro *Hebræo* שרקים, geminâ vocis unius verſione in textum ita intruſa. Ψαρὸς aliter καυκὸς dicitur. *Heſychius*, Καυκὸς, ψαρὸς ἵππος. Unde Καυκίας equi nomen in *Eliacis Pauſaniæ*: Et Καύκιον hirci in *Theocrito Idyll.* 3. Nempe capras etiam interdum varias procreari autor eſt *Philoſophus*. Proinde ברודים *varii*, in Scriptura tam hircorum (z) quam equorum eſt Epithetum. Porrò καυκὸς color à *cæco* nomen habet, cardui genere, cujus κεφαλὴ λευκὴ, καὶ κυῤῥὴ, *ſemen album eſt, & ruſum*; ita *Dioſcorides*: aut flos croceus, & fructus albus *Heſychius*, Κινκὸς, τὸ κεκλεῖσθαι γεώμασι ἐπὶ ὃ δίδυε, ὅτε ἡ τε, ἢ καρπὸ τὸ λευκόν. Inde factum, ut καυκὶς diceretur *colore varia*. Sic ab *Arabico cneci* nomine قرطم *cartam*, verbum قرطم *cartama*, idem eſt quod رقم *rakama*, *varios colores intexere* tanquam opere *Phrygio*. Ita aſſerit *Alcamus*, cos erroris arguens, qui per *ph* ſcribunt قرطم *phartama*. Equum ψαῖον, vel καυκὸν, Romani *guttatum* appellabant, & *ſcutulatum*. Utrumque eſt in *Palladio*. *Scutulatum* vocari dicit *Iſidorus*, *propter orbes, quos habet candidos inter purpureos, ſcutularum ſcilicet formâ*. Idem *guttatum* definit *album equum nigris intervenientibus punctis*. Mallem *nigrum* dixiſſet *albis punctis reſperſum*; quales ſunt gallinæ *Numidicæ*, de quibus *Martialis*,

Et pictaperdix, Numidicæque *guttata*.

Ita *guttatus* planè exprimeret *Hebraum* ברוד *barud*. Et *Græcè* idem eſſet λευκόστικτος etiam de equis uſurpatum. Ut cum *Eumelı* equos deſcribit *Euripides* (a) λευκὰς ἀτὰρ τροχοὶ βαλιὸς πικίλοι, *pilo albis maculis guttato varios*. Contrà, μελανόσπιλος ſunt *Admeti* equæ apud (b) *Statium*, quæ

— *nocteque, diemque*,
Aſſimulant, maculis intermigrantibus alba.

VI. Soli ſuperſunt equi אמצים *amuſim*, Zachar. 6. 4. 7. *Aquilæ* κρατεροὶ, *Gracorum* aliis apud *Cyrillum* ἰσχυροὶ, *Hieronymo*, *Pagnino*, *Aria* fortes, & *Caſtalionis* validi, ac ſi אמוץ *amuts*, idem ſit, quod אמיץ *amits*, à verbo אמץ *amats*, quod *valere* eſt. Quin locum attentè legenti conſtabit nomen eſſe coloris. Atque in id conſentiunt plerique Interpretes, quamvis aliter atque aliter reddant; *Chaldæus* קטמנין *cinereos*, *Graci* (ut hodiè leguntur) ψαιοὺς, *varios*, quod ad proximè antecedens ברדים pertinere docuimus. *Græca* quædam exemplaria in *Hieronymo* πυῤῥοὺς, *ruſos*, aut *rubros*; ut *Syrus* ܣܘܣܝܐ, & *Arabs* شقر eodem ſenſu, cui verſioni ſuffragium noſtrum addimus. Nempe, ut obſervat *Kimchius*, אמוץ *amuts*, idem, quod חמוץ *hamuts*, gutturalibus א & ח permutatis, quod in illis linguis frequens, quamvis ח ſonet multo fortius. Sic 2 *Reg.* 17. 21. וידא ſcriptum pro וידח, & *expulit*. Et inter *Saulis* Regis nepotes ex *Jonathane* unus modò (c) תארע *Tharea*, per *Aleph*, modò (d) תחרע *Thahrea*, per *Heth* nominatur. Et *Chaldæum* אטמתא *caliga*, etiam ſcribitur הוטמא *Gen.* 15. 17. in *Jonathanis* Paraphraſi. Ita hic equi אמוצים *amuſim*, iidem, qui חמוצים *hamuſim*. Porrò חמוץ *hamuts*, *rubrum* ſignificat in his *Eſ.* 63. 1. *Quis iſte eſt, qui venit ex* Edom חמוץ בגדים *ruber veſtibus?* Ita explicant *Kimchius*, *Mardochæus*, *Ponarus*, *Aquinas*, &c. *Graci* etiam, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ, *rubor veſtium ejus*, id eſt (*Cyrillo* interprete) περιφοινιγμὸν τῶν ἀμφίων, *rubefactum veſtes*, abſtractum pro concreto. Et *Syrus* ܣܘܣܝܐ ܠܒܘܫܗ *rubræ veſtes ejus*. Quam interpretationem ſequentia planè confirmant, *Cur* אדום *rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantis in torculari?*

Jam vocis hujus natales *Hebræa* haudquaquam notos libet arceſſere paulo altius. (e) *Ariſtotelem*, & (f) *Theophraſtum* ſequutus *Avicenna* Tom. 1. pag. 117. octo ſaporum genera ſic enumerat. 1. الحلاوة τὸ γλυκύτητα, *dulcedinem*. 2. المرارة τὸ πικρότητα, *amaritudinem*. 3. العرافة τὸ δριμύτητα, *acrimoniam*. 4. الملوحة τὸ ἁλμυρότητα, *ſalſedinem*. 5. العصوصة τὸ ἐξύτητα, *aciditatem*. 6. العفوصة τὸ στρυφνότητα, *acerbitatem*. 7. القبض τὸ αὐστηρὸν, *auſterum*. 8. الدسومة τὸ λιπαρότητα, *pinguedinem*. Ibidem addit الحريف والحامض τὸ δριμὺ καὶ τὸ ἐξύ, *acre*, & *acidum*, in eo differre, quòd *acre* linguam mordicat vehementius, & cum calefactione; *acidum* moderatius, & ſine calefactione. Ergo حمض *Arabibus* propriè eſt ἐξύνειν, *aceſcere*, quod *Normanni* mei *ſourir* dicunt, voce ab *Anglis* mutuatâ, quibus *ſower* eſt *acidus*. Hinc in eodem *Avicenna*, pag. 60. جشا حامض eſt ἐξυρυγμία, *acidus ructus*: & pag. 176. حماض ἔξαλις, Gall. *ozeille*, Norman. *ſurelle*: & pag. 193. Tomi ſecundi تفاح حامض ἐξύμηλον, *pomum acidum*.

Verbi *Hebræi* חמץ ut eædem ſunt radicales, ita eadem eſt ſignificatio, propria, & primaria, ex qua cæteræ ortę ſunt. Quod facilè apparebit omnia Scripturæ loca excutienti, quibus aut ipſa radix, aut derivata occurrunt. I. Plerumque חמץ eſt *fermentare*, quia farina fermentatione aceſcit. *Plutarchus*, *Rom. Quæſt.* 109. Ζύμωσις ἀπεξύνει πανταχοῦ, καὶ φθείρει τὸ ἄλευρον. *Fermentatio planè acidam reddit, & corrumpit farinam*. II. חומץ *homets*, eſt ὄξος, *acetum*; quod in *Etymologico* definitur ὁ ἐξ ἐξύ καταβληθεὶς ὖς, *vinum in acidum mutatum*. Et acetum cum fermento magnam habere naturæ cognationem his verbis docet *Galenus*, *Comment.* 2. in *Prorrh.* Ὅταν τοίνυν κατὰ τὴν γῆν ὄξος ἐγχυθῇ δριμύ, πιεσματίδιον ἀθρόον ἀναφύσησι τὴν τῆς γῆς ἀντῖτε μόριον. *Cum per terram acetum acre funditur, protinus innumeſcens, quaſdam terræ illius partes ſimul attollit.* Ex paulo poſt, Ὅμοιον ἂν τούτοις καὶ τὸ ζυμούμενον ἄρτου ἐζυμῶσθαι φαίνεται γινόμενον. *Huic vero ſimile in panibus fermentatis quotidie fieri videtur.* III. Pro חומץ *homets*, id eſt, *acetum*, Prov. 10. 27. legitur in *Græca* Verſione ὑμέναι, & in *Syra* ܚܡܝܢ & in *Arabica* الحصرم quod id ipſum eſt. Quia aliis vocalibus legerunt חומין *humats*, id eſt, ὑμέναια, quam *Baal Aruch* definit ענב קטן וחמוץ, *uvam parvam, & acidam*: *Dioſcorides* eodem ſenſu σταφυλὴν ἔτι ἐξίζουσαν. Hinc *Athenæus* τὸ ὑμέναιον uſum

(z) *Gen.* 31. 10.

(a) *Iphigen. in Aulide verſu* 220.

(b) *Theb. lib.* 6. *verſu* 335.

(c) 1 *Par.* 8. 31.

(d) 2 *Par.* 9. 41.

(e) *De Anima l.* 2. *cap.* 10.

(f) *De cauſis Plant. l.* 6. *c.* 6.

uſum æſtate præſcribit *ἄντι ϝ ἔξους, pro aceto*. Et in *Heſychio* ἁμφαεῖς ſunt *πάντα τὰ δυσειδῆ, καὶ ἔξεα, omnia auſtera, & acida*. IV. בליר חמיץ *Eſ.* 30.24. eſt *farrago ſubacida*, quâ jumentorum faſtidienti ſtomacho ſubvenitur. *Arabes* quoque العصف vocant, cui opponitur الحدة *dulce pabulum*: quorum hoc camelo eſt *كعبره tanquam panis ejus*, illud verò فاكهة *pro bellariis*. Et camelus iis veſcens حميض vel حامض dicitur. Et احمض eſt tale pabulum illi apponere. Quod obiter moneo, quia hic hæret calculus Magiſtris *Hebræorum*: quorum alius חמיץ in *Eſaia* explicat *pungue*; alius, *fermento mixtum*; alius, *bene compactum*; alius, tanquam ex *Arabica* lingua, *purum*, & *merum*, quod merum eſt figmentum. V. A rebus corporeis ad animum tranſlatum, התחמץ eſt *irritari, exacerbari*, ut *Gr.* παροξύνεσθαι. Sic *Pſ.* 73.21. יתחמץ כלי, ad verbum παροξύνετο ἡ καρδία μου. Quam phraſin *Lucas* æmulari videtur, de *Paule* ſcribens *Act.* 17.16. παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτῦ. Alioqui nemo veterum hujus Metaphoræ gratiam eſt aſſequutus. Ea tamen in *Chaldaiſmo* eſt frequens. Sic *Prov.* 10.1. in *Thargum* Chaldaïſmo, מחמין לאמיה, παροξύνων τὴν μητέρα αὐτῦ. Et *Prov.* 25.1. כר יחמין יתך חברך *Cum te exacerbaverit*, παροξύνῃ, *ſocius tuus*, & *Prov.* 28.7. כחמיין אבוי, παροξύνει, *exacerbat patrem ſuum*. VI. Quia pleræque res aceſcendo corrumpuntur, חומץ *homets*, de homine dictum, eſt *homo nequam*, & *nebulo*. Pſ. 71.4. *Deus mi, libera me de manu improbi, è manu perverſi*, וחומץ & *viri nequam*. *Hebræi* volunt חומץ *homets*, ibi eſſe pro הומס *homes*, *Sſade* pro *Samech*. Quorſum, ſi ex recepta lectione commodus ſenſus poteſt elici? Nec eſt, quod quis rem novam me afferre hic putet, cum etiam apud *Arabes* حامض eodem ſenſu uſurpetur. *Alcamus*,

رجل حامض الفواد منغيره فاسده

Vir acidus corde, id eſt, eo mutatus, & corruptus. Eâdem figurâ *nebulonem* Græci ἔξίνην, Romani *vappam* appellant. *Plinius* lib. 14. cap. 20. *Deperta ſapor* (vini) *vappaque accipit nomen, probroſum, etiam hominis cum degeneraverit animus*. Hinc *Horatius*, *Sat.* 1.

— *non ego avarum*
Cum veto te fieri, vappam jubeo, aut nebulonem.

Et *Sat.* 2.

Fuſidius *vappa famam timet, ac nebulonis*.

Et *Ariſtophanes*, in *Equitibus*, *Hyperbolum* ſuggillat, tanquam ἀνδρα μοχθηρὸν, καὶ πόλιτην ἐξίνην, *virum malum*, & *civem vappam*. VII. Eodem hæc pertinent *Eſ.* 1.17. *Diſcite benefacere, quærite jus*, אשרו חמוץ *dirigite*, vel *emendate quod corruptum eſt*. Ridiculum enim eſt, quod à Magiſtris ſcribitur חמוץ eum ibi dici, *qui fermentat judicium*, id eſt, qui moram facit in judicando. Sed neque id probo, quod alii חמוץ *oppreſſum* explicant, quaſi ſit loco חמוס. Neque enim in his litteris quiddam eſt temere mutandum. Præterea חמוס nuſquam occurrit pro eo, *quo opprimitur*, & *vim patitur*. De quo ſublevando ſi ageretur *Propheta* non diceret אשרו, *dirigite*; ſed הצילו, *liberate*: ut *Jerem.* 22. *verſ.* 12. & 22. *v.* 3. הצילו גזול מיד עושק *Liberate oppreſſum è manu opprimentis*. VIII. Denique in coloribus חמוץ *hamets*, ut habet *Eſaias*, vel אמון *amets*, ut *Zacharias*, idem videtur eſſe, quod ἐξύς. Id nempe tralatitium eſt, ut ſaporum nomina transferantur ad colores. Ergo, ut pinguis eſt color, & acer, & amarus, & auſterus; ita etiam acutus. Ὀξὺ in coloribus Vir Magnus in *Solinum* cenſet opponi τῷ βαρῦ, id eſt, *auſtero*: adeoque ut τὸ βαρὺ *maximè preſſum* eſt, & *ſaturum*, & *quâdam coloris triſtitiâ profundum*; ita ὀξὺ dici, quod *clarum* eſt, & *vegetum*, & *multo lumine excitatum*, quales ſunt læti omnes, & floridi colores, quos ἰσανθῆ *Græci* appellant, & ab auſteris diſtinguunt. In his, quia claræ purpuræ color facile principatum obtinet ὀξὺ ferè dicitur de *purpurea*. Inde *oxyblattenus*, *oxyporphyron*, *oxyphœniceus*, & ſimilia. Et *ſida Charemon* in *Thyeſte* (g) appellat ὀξυφόλυρα. Apud *Suidam* in *Sardinis* fieri dicuntur πορφύραι διαφόρως, καὶ ὀξύτεραι. In *Codino* (h) *Deſpota* calcei χρώματος ὀξέος, καὶ λευκῦ, *coloris acuti, & albi. Acuti*, id eſt, *purpurei*, vel *coccinei*. Idem enim alibi (i) ὀξὺ explicat per κόκκινον. Ita in *Eſaia* חמוץ בגדים (k) eſt ὀξὺ τὰ ἱμάτια, vel πεφοινιγμένα, τὸ ἀμφίον, *puniceus veſtis*, id eſt, *puniceâ veſte inſignis*, ut hic habet *Cyrillus*. Hinc ipſe *Eſaias* paulo poſt *rubrum* explicat. Et in quarta *Zachariæ* quadriga טוסים אמוצים ſunt equi non quidem purpurei, quales nulli ſunt; ſed quorum rubor eſt ὀξύτης, *excitatior*, & plus habet vigoris, atque luminis. Quo ipſo diſtinguuntur ab equis primæ quadrigæ. Illos enim ſimpliciter אדומים id eſt, *rubros*, *Propheta* deſcripſerat. Ita *Hieronymus* objectioni occurritur, qui equos אמוצים *anmiſſos*, ideo *rubros* eſſe negat, quia ſic colorum, & regnorum, quæ per illos ſignificantur, differentiæ confunderentur. Nam אדום, & אמון, varii ſunt rubedinis gradus, quorum unus eſt altero intenſior, ut *Kimchius* rectè obſervat. Proinde etiam *Arabes* equos aliter atque aliter rubere notant, & diverſas rubedinis ſpecies diverſis nominibus inſigniunt. *Damir*,

الكميت الفرس الشديد الحمرة

ولا يقال كميت حتي تكون غرته

وذنبه اسودين فان كانا احمرين

فهو اشقر والورد فيما بين الكميت

والاشقر Alchumeith *eſt equus rubedinis intenſæ. Non tamen dicitur* chumeith, *niſi nata in fronte & cauda nigra fuerint. Nam, ſi rubra ſunt, vocatur* askar. *Et* ward *eſt color medius inter* alchumeith, & askar. Idem alibi, poſtquam leonem *ward*, id eſt, *roſam*, dici notavit; quia roſei coloris eſt, addit continuo poſt,

ولذلك قيل الفرس ورد وهو

بين الكميت والاشقر *Atque ob id ipſum equus* ward *appellatur, qui color eſt medius inter* alchumeith, & alaskar. Itaque *ward* color idem eſt, qui *Italis lionato*; quaſi *leoninum* dixeris. Et illi proximi colores *chumeith*, & *askar*. *Spadicem* Poëta vocat. *Honeſta*, inquit, *ſpadices, glaucique*. Ad quem locum *Servius*; *Spadices phœniciatos vocant*, id eſt, *profeſſos myrteos, ipſi ſunt badii*. Σπάδιξ *Pollucis* eſt ἰσόδρυος φοίνικος; & Gellio *avulſus a palma termes cum fructu*. Inde *ſpadix*, & *phœniceus*, vel *phœniceus* color in equo. Idem *Gellius*: (k) *Rutilus*, & *ſpadix phœnices* ζωνύμασι, *exuberantiam, ſplendoremque ſignificant ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole tactæ, unde ſpadicis, & phœnices nomen eſt*. Ita in curuli certamine *Iliad.* Ψ. verſu 454. inſignis equus deſcribitur,

Ὅς τ' ἐπὶ μὲν ἄλλοι σῖσιν φοίνιξ ἦν, ἐν δὲ μετώπῳ
Λευκὸν σῆμ' ἐτέτυκτο, περίτρεχον ὄψε μήνη.
Corpore phœniceus reliquo, ſed cui notata fronti
Alba impreſſa fuit, Lunæque imitata figuram.

Ubi vetus *Scholiaſtes*, Φοῖνιξ, φοινικὶς τὸ χρῶμα, ἴ ἐστι πυῤῥὸς. *Phœnix, colore phœniceus, id eſt, rufus*. Et *Euſtathius*, Φοῖνιξ δὲ νῦν ὁ πυῤῥὸς, ἴδιον καὶ φοίνικος ἡ ἐπώνυμος

(g) *Athen. l.* 13.
(h) *De Of.*
(i) *Cap.* 18.
(k) *Lib.* 2. *c.* 26.

διὰ τὸ ὁμοιόχροον. *Phœnix color, qui nunc rufus, unde & palmæfructus Phœnices dicuntur, quos sunt ejusdem coloris.* Reliqua ibi vide. Sed &, in *Eliacis Pausania, Cleosthenis* equorum unus *Phœnix* à colore dictus est. Et de *Sejani* equo ita *Gellius* lib. 3. cap. 9. *Eum equum finxisse dicunt magnitudine insuetâ, cervice arduâ, colore phœniceo.* Item, *Hunc equum* C. Bassus *vidisse se* Argis *refert, haud credibili pulchritudine, vigoreque, & colore exuberantissimo. Quem colorem nos, ficuis dixis, puniceum*, Græci *parium φοίνικα, olim ἐναίδεον appellant; quoniam palma termes ex arbore cum fructu avulsus* spadix *dicitur.* Ex fortasse indidem *badius*, pro *baidus.* Nam BAI (*l*) *Ægyptiis* hodieque est palmæ ramus, unde βαΐς, & βαΐον Græcè. Prius est in *Hesychio*: posterius *Job.* 12. 13. & 1 *Macch.* 13. 51.

(*l*) *Lex. Copt. pag.* 263.

Ne porro mirum videatur equos ejusdem quadrigæ à *Zacharia* describi בְּרֻדִּים, *varios*, & אֲבֻצִּים, *rubros*, vel *phœniceos*: etiam in *Enmelo* quadriga *Euripidea*, (*m*) describit τὰς μὲν μέσους ζυγίους λευκοίσιν τροχοῖς βαλίους, τοὺς δ' ἐξω σαυρώτους, αἰτίσιν παρπαλοῖς δράμοις, πυῤῥίστριχας, *medios quidem jugales equos pilo albis maculis distincto varios; funales verò, extra jugum appositos flexibus cursuum, rufis pilis insignes.* Neque enim ut hodie, in curru quadrijugo funales equi præcedebant subsequentibus jugalibus: sed in medio duo jugales ibant, & ad latera duo funales utrinque erant loro adnexi, ita ut equi quatuor æquata fronte procederent. Olim quidem omnes jugarii erant. *Sed primus* Cleosthenes Sicyonius *tantum medios jugavit, usque singulos ex utraque parte simplici vinculo applicuit, quos Græci* ζυγοφίρια, *Latini* funarios *vocant.* Hęc *Isidorus, Orig.* lib. 18. cap. 35. Equis igitur in *Enmelo* curru sic dispositis, medii quidem varii erant, extremi verò rufi. At *Cleosthenes*, de quo modò (vicit is *Olympiacu Olympiade* LXVI) funalium equorum unus erat phœniceus, alter niger; & jugalium unus varius: quod ex illorum nominibus colligere est, ut apud *Pausaniam* extant. Ἐπεζεύγνυται ὁ μὲν τῶν ἵππων τὸ εὐώνυμα, φοινίξ, ὁ δὲ κέλης, ἐπιτήδειος ὁ ὁ παρὰ ζυγὸν, κατὰ μὲν δεξιὰ κλαπεὶς, ὁ δὲ τῷ ἀμίσχῳ Σάμος. Vides è quatuor equis in eadem quadriga unum à *Samo* patria nomen traxisse, reliquos à coloribus, usque diversissimis.

(*m*) *Iphig. in Aulide.*

CAPUT OCTAVUM.

Explicatur insignis Equi descriptio *Job.* XXXIX.

Quid Job *de equo. Robur, & fortitudo, quid differant. Equus* fortis *dicitur potius quam* robustus. *Juba* Hebraicè רַעְמָה raama. *Vox ex gutture educi dicitur, non ex collo, nisi improprie. Nec equo collum hinnita indui dicitur, nisi per Hypallagen. Hinnitus equi vix quicquam habet commune cum tonitru, cum fit acutus. Juba equo à Deo data. Equi collum ea vestitur. Barbati vestigipes.* Velari, *id est*, vesturi. *Juba* רַעְמָה *dicta a fim, ut* λοφία. *In* Græca *versione pro* φίκιν *lege* φίκιν, *& in* Syra ܟܡܐ *pro* ܐܒܐ. *Equi Epitheta multa ex juba. Inter aebilis equi notas juba densitas, quæ amoris incentivum est. Eâ gloriantur equi. Eâdem equæ spoliatæ mœrore conficiuntur: & libido extinguitur. Et quæ prius erant feroces, tunc demùm se submittunt. In* Æliani *vocem*, αἰωδιαίνοντες, *varia conjectura.* Hesychius *emeadatus. Equi lacessiti soleæ similes.* Moveri רָעַשׁ, *id est*, saltare, *ut* Græcum σκαίρειν. *Equus quomodo solo insultet. Equi saltus, alii ad assum, alii ad pomum. Generosi equi pede gravius strepunt. Cur cavum ungula* Græcè *dicatur* χαλκόπους. הוֹד *alias quando pro* robore. נחר *plerisque* naris. *Narium equo patula, ira, aut animi indicium.* נחר Arab. שׁחוֹר, *id est*, pectoris summa pars. גַּבָּא thupha, *quale animal.* נחזרה nechira, *quod mactationis genus. Quale pectus in equo aebili.* Abyrtus *emeadatus. Naris* Hebraicè נחיר, *non* נחר. *In* Jobo *cur quadam* Arabica. נחרה, equi fremitus, *unde dictus.* נחר stertere. נחרו, succensuerunt, *non* fremuerunt. נחרה *cur* Græci *reddant* ὀξύτητα. Hebræa *Masculina, addito* He, *sæpe fieri Fœminina. Equi fremitus ut hostibus terribilis, ita amicis jucundus. Equos belliceos* Poëtæ *ferè frementes describunt. Enallage numeri quando sit frequens. Equi animosi terram fodiunt ungula crebro motu.* Coppatiæ *equi & simphoræ. Equus stare loco facient quomodo* Arabicè. *Equi campestribus gaudent. In* Græco *malè legatur* ἐν πεδίῳ, *pro* τὸ πεδίον. כח *pro* dotibus, *& habilitate.* Syrus *Interpres emendatus. In* Græca *versione vocum ordo perturbatus.* Ταφὼν *de equis*, exultare cum aliquo sensu gloriæ. ששון, Arab. شوز *Lat.* exultatio, *equo quam convenit.* Hebraicum *equi nomen nonnullos inde deducere.* שׂחק *non est* gaudium in corde reconditum. *Ut* Job *equum dicit prodire armis obviam, ita* Oppianus ἵππους ἀναιδεῖς. *Nullus interpretum tam bene* Jobi *mentem expressit. Cur* Syrus, *&* Arabs פחד, *pro* pavore, fossam *reddant. Risus alius lætitiæ, alius derisionis, qui equo tribuitur metaphoricè. A* facie gladii *quam multa significet. Faciem, os, & manus gladio tribus.* Pharetram sonare *dicit* Job, *ita etiam* Poëtæ. רנה, *& רנן propriè de arcûs, vel saguta ex arcu excussa sono. Hastas, & lanceas stridere* Bootius *perperam negat. Mucro cur* Hebraicè להב flamma *dicatur. Vox* בידון chidon, *accuratè explicatur. De eâ loca Scripturæ, & variæ versiones.* Arabs, *& Syrus* 1 *Sam.* 17. 6. *emendati, & explicati.* כידון chidon, *quod* Josue *jubetur tollere, fuisse telis genus.* Ταῖζον *non est* clypeus, *sed telum quoddam.* Josephus clypeum *non reddidit, ut vult* Theodoretus. *Verba* Josephi *quomodo is legerit.* Goliathi chidon *a clypeo distinguitur. Humerale non fuit. Easis olim, & tela, ex humeris appensa: & arma dicta ab armis, id est, humeris. In* Jobo chidon *mucronem habet, & vibratur; ergo est telum. In* Jeremia, Persarum *arma, hasta, &* chidon. Chidon, *id est*, ζόϊον, vel ϰαλαῦρον. *Unde dicantur* σιδῆραι, spiculum, *Gall.* pique, כידון chidon, *& area* chidon, 1 *Par.* 13. 9. *& acinaces sica* Persica. *Equos bellicos armorum strepitu, & fulgore non terreri.* Καταδύζειν *quid sit. Quomodo equi fiant audaciores. In* Olympicis *ludis* Taraxippus *Deus terrorem equis immittere creditus. Deus ille quis fuerit.* Ptolemæus Hephæstion *emendatus. Alius in* Isthmo Taraxippus. *In* Nemeæis *ludis rudium saxum equos terrebat. Ibidem spectrum ab* Apolline, *ut volunt*, Polynicis *equis objectum.* רעש, *& רנן, conjuncta de motu terræ. Equi ungula terram quatit.* נבא, forbere, *non* fodere. *R.* Aquinatis *error.* נבע, *per* Ajin, *idem, quod* נבא, *per* Aleph. *Pocula ex foliis colocasiæ. Ex* נבא gama, *sit* גומא gome, *id est*, juncus, papyrus; *& gumia, id est*, lurco; *& degumiare. Equus rapidâque cursûs suis dicitur* forbere terram, *quæ* Jobi *phrasis est* Arabica. *Sic, equo currente, Poëta* campum consumi, carpi, rapi, decrescere *dicitant. Equos in hostes cursûm ferri negat* Bootius. *Contrarium probatur multis exemplis, & concurrendi, incurrendi, occurrendi, & succurrendi, vocibus. Item ex* Arabismo. *Hinc equi bellici ad pugnam currere le-*

guntur

guntur Apoc. 9. 9. *Et* Prophetæ *paſſim in iis pernicitatem commendant. Quid ſit equus* שׂוּפָה Jerem. 8. 6. *Explicatur hujus loci* Syra *verſio.* Gabriel Sionita, & Buxtorfius, *notant.* נָסָא fodere *non ſignificat, quod probatur ſeptem rationibus. Quæ maxime optamus, cum ſunt, vix credimus.* אָמַן, *tam in* Hiphil, *quam in* Niphal, firmum eſſe *ſignificat. Equus ad tuba ſonum pugna amore accenditur.* רִי *in* בְּרִי *ſyllabica adjecto.* Chaldæus, & Arabs, *notant*, & Maronita Gabriel. *In Jobo* equus dicit Evax, *ut in* Æthiopica *verſione Jacob.* 3. 4. equus dicit Oho. *Equus* ad lituos hilaris *in* Statio. Pugnam præſagit *in* Plinio. Odorari *Hebr.* præſentiſcere, *ut* Ciceroni. *Hebr.* מִרְחוֹק è longinquo, *vel loco, vel tempore.* Tonitru Ducum, *vel eſt oratio, vel murmur incondituin.* Germanorum *ante pugnam murmur olim quam terribile*, & Romanorum *ululatus*, & Parthorum יְהוּדִית *inſtar tonitru. Militum ululatus inter* Judæos, *de quo* Exod. 32. v. 17. 18. *ubi* Samaritanus, & Syrus *vocem* עַנּוֹרִין peccatorum, *legerunt, pro* עַנּוֹרִין, canentium. Jobi *locus a* Græcis, & Syro *aliter lectus.*

Inter varia potentiæ ſuæ argumenta ex creaturis deſumpta, Deus equum ita deſcribit *Job.* 39. *verſ.* 22. *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus induſti jubâ? An feciſti, ut moveretur inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitûs ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur, nec retrogreditur metu gladii, & pharetra in eum ſonantis, & mucronis haſtæ, ac lanceæ. Motu, & agitatione ſuâ vorat terram: neque conſiſtit firmus, cum* auditur *tuba ſonus. Ad tubæ* clangorem *dicit Evax & pugnam eminus præſagit* ex *clamore Ducum, & jubilatione* militum. Hæc in *Jobo* hactenus: nunc ſingula ſunt explicanda.

An dediſti equo fortitudinem?) vel *robur?* Quorum hoc eſt corporis, illud animi virtus. Et *Hebræum* גְּבוּרָה utrumque ſonat. Tamen pro *fortitudine* ſumitur frequentius. Quæ in equo bellico, de quo hic agi manifeſtum eſt, maximè commendatur. Unde eſt, quod in *Poëtis fortes equos* ſæpe legas, non *validos*, aut *robuſtos*; quæ potius taurorum ſunt Epitheta. *Lucretius* lib. 3. fere initio,

— quidnam tremulis facere artubus hædi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis.

Et lib. 4. verſu 984.

Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen. —

Cicero in *Phænomenis*,

— clinata eſt ungula —
Fortis equi propter pennati corporis alam.

Virgilius, *Æn.* lib. 11.

— quid tam egregium, ſi fœmina fortis
Fidat equo? —

Propertius, *Eleg.* 2. lib. 3.

Nec te fortis equus ducet ad arma ſonus.

Auſonius de equo *Auguſto* in *Heroum Epitaphiis*,

Improperanter agens primos à carcere curſus,
Fortu prægreſſis ut poſteris equus.

Hinc apud *Ægyptios* leo quidem ſymbolum fuit πλατῆς, καὶ ἰσχύος, roboris, & virium: equus verò ἀνδρείας τε, καὶ πεποιθήσεως, fortitudinis, & fiducia. Ita *Clemens* lib. 5. *Stromatum.* Sed & *David*, Pſal. 147. 10. *Equi fortitudine non delectatur.* Et Pſ. 33. v. 17. *Fallax eſt equus ad ſalutem*, וּבְרֹב חֵילוֹ & *virtutis ſuæ copiâ non liberat.* Tamen ut tauros, ita etiam equos אַבִּירִים, id eſt, *robuſtos*, appellari jam docuimus.

An collum ejus induſti jubâ?) Id eſt, quomodo equi robur, & fortitudo eſt à me ſolo, ita etiam ornatus, & decor naturalis, quodque collum ejus jubâ, tanquam pretioſa veſte, tectum eſt. Neque enim equus à te id habet, neque ab alio quocunque hominum. *Juba* hic *Hebraicè* eſt רַעְמָה *raama*, quam vocem plerique alii *tonitru* explicant, id eſt, רַעַם *raam*, & hinnitum intelligi volunt, quaſi tonitrûs fragorem imitetur. Hæc igitur verba ſic reddunt, *An collum ejus induſti tonitru*, vel *hinnitu*, aut *fremitu?* quaſi dicatur equi collum eo ſono indui, qui erumpit ex imo gutture. Sed qui omnium accuratiſſimè totum hunc locum explicavit Cl. *Bootius*, *Sacrarum Animadverſionum* libro tertio, receptam interpretationem duobus refellit argumentis. Quorum primum ex eo ducitur, quod non צַוָּאר, *collum*, ſed גָּרוֹן, *guttur*, propriè vocis inſtrumentum eſt. Hinc Pſ. 5. 10. *Sepulchrum eſt patens* גְּרוֹנָם *guttur eorum, linguâ ſuâ blandiuntur.* Pſal. 69. 4. *Fatigatus ſum clamando, exaruit* גְּרוֹנִי *guttur meum.* Pſal. 115. 7. *Non loquentur* בִּגְרוֹנָם *gutture ſuo.* Pſal. 149. 6. *Exaltationes Dei* בִּגְרוֹנָם *in gutture eorum.* Eſ. 58. v. 1. קְרָא בַגָּרוֹן *clama gutture.* At quemquam loqui, vel clamare בְּצַוָּארוֹ *collo ſuo*, nuſquam in Scriptura legas, præterquam *Pſ.* 75. v. 6. ubi, cum impii loqui vetantur בְּצַוָּאר עָתָק *duro, præfracto*, aut *ferocі collo*, *colli* voce non ſignificatur vocis inſtrumentum, ſed loquentium faſtus, & ſuperbia. Alterum *Bootii* argumentum ducitur ex voce הַתִּלְבִּישׁ *An induſti?* quæ non videtur ad *hinnitum* poſſe accommodari. *Ut enim vel hinnitu*, inquit, *vel quâcunque aliâ voce, quæ per guttur emittitur, collum dicatur indui, inumanis eſt Catachreſis, nec uſpiam niſi recepta: quia vox cum veſtimento nihil habet analogum, neque collo veſtæ inſtar circumponitur, ſed in medio gutture latet, donec per fauces erumpat. Itaque collum vocem circumdat, non vox collum.* Quæ argumenta, licet pondus ſuum habeant, non tamen ſunt neceſſaria. Ad primum enim poteſt regeri, vocem, etſi ex gutture, non ex collo emittatur, tamen *Poëtæ* præſtantiſſimos ex collo educere. Ut *Æſchylus* in *Agamemnone*, verſu 321.

— ὑπεὶ ἐξ ἰλεοδίρης
Δίκης πίτνιμάζοι φιλτάτων μόρον,
— libero non amplius
Collo ſuorum fata deflere his datur.

Et *Virgilius* de cygnis, *Æn.* lib. 7. verſu 700.

Cum ſeſe à paſtu referunt, & longo canores
Dant per colla modos. —

Et ad alterum, *Virgilium* quoque dixiſſe *Æn.* lib. 10. verſu 671.

An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Indnat? —

cum tamen ferrum, quo quis ſibi mortem conſciſcit, non circumponatur corpori veſtis inſtar, ſed in mediis viſceribus lateat. Itaque in *Poëta* verbis manifeſta eſt Hypallage, quâ hominem eo *mucrone indui* dixit qui induitur potius, atque ambitur corpore, in cujus intima penetrat. Præterea ſæpe in Scripturis, *juſtitiâ, ſanctitate, fortitudine, novo homine indui* dicimur, quę tamen intus latent. Sed duobus *Bootii* argumentis tertium poteſt addi, in quo fortaſſe plus eſt virium, nempe *tonitrûs* vocabulo equi hinnitum à Sacro Scriptore exprimi parum eſſe veriſimile. *Alexandri* quidem moloſſus in *Plinio* (a) *ingens latratu intonuit.* Et in *Catullo* (b) *Cybele* leonem ſic alloquitur,

(a) *Lib. 8. c. 40.*
(b) *In Attic.*

Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.

Et apud *Silium* (c) equorum *Reguli*, denſo agmine incedentium, ungula

(c) *Lib. 6. verſu 210.*

— ſtrepitu circumtonat aulam.

Sed & moloſſi latrantes, & leones rugientes, & equorum agminatim incedentium ungulæ gravi ſono tonitrûs fragorem utcunque referunt. At hinnitus cum tonitru commune vix quidquam habet, quia hinnientis equi vox acuta eſt. Proinde apud *Heſiodum* equi (d) ἐξάπαξ κίρκεσιν, *acutè hinniverunt.* Et in *Virgilio Saturnus*, in equum mutatus,

(d) *In Clypeo Herc. verſ. 347.*

Pelion *hinnitu fugiens implevit acuto.*

Præterea verborum ſeries poſtulare videtur, ut רַעְמָה *raama*

raama, *jubam* reddamus. Illud enim, quo equi collum non induit homo, ſed Deus, quid aliud erit, quam juba? de qua etiam *Ethnicus* Scriptor, (e) Διδοται δε παρα θεων, αιγιαλιτε ἱππω, ἱππηχαιτε, και πτοιθμιον. *Donatæ ſunt equo à Diis, ornatus cervicis, juba, & caprona.* Et, vel me tacente, nemo non videt, quam rectè dicatur *equi collum juba veſtiri*, quomodo barba mentum, & malæ. Unde eſt, quod barbati *veſtitæ*, & qui ſunt adhuc imberbes *inveſtes* appellantur. Quo pertinent hęc *Ovidii*, *Metam.* lib. 13. Fab. 8.

Tempus equos, aſſi colla juba flaventia velent.

Velent, id eſt, *veſtiant*; quomodo paſſim ſumitur. *Virgilius*, *Æn.* 3.

— Phrygio *velamur* amictu.

Ovidius lib. 3. *De Arte.*

— *crocco* velatur amictu.

Feſtus, *Velati, appellabantur veſtiti.* Neque obſcurum eſt, cur *juba* dicatur רעמה *raama*. Verbum enim רעם *raam*, *Syris* non ſolùm *tonare*, ſed & *altum eſſe* ſignificat, ut vulgare רום, &, in *Aphel*, *extollere*; &, in *Eshpael*, *efferre ſe*. Hinc *Hieroſolymitana* Paraphraſis *Gen.* 39. 15. כד ארעמית קלי *Cum ſuſtulit vocem meam.* Et *Exod.* 14. *verſ.* 16. ארעים ית חוטרך *Extolle virgam tuam.* Et *Num.* 20. *verſ.* 11. וארעים משה ית ידיה *Et ſuſtulit* Moſes *manum ſuam.* Sed & *Prov.* 24. *v.* 7. כתרעם עמא כחכמתא *Extollit ſe ſtultus in ſapientia.* Proinde *juba* רעמה dicta eſt à ſitu, quomodo *Græcè* λοφια, quia eſt ἐν τῷ λοφῳ, *in vertice*, id eſt, in ſummâ parte colli, & capitis. Hinc in *Herodoto* (f) pro *equi juba* λοφον ἱππου legas. Et *Græci* quidem Interpretes ſic accepiſſe *Jobi* locum vero conſentaneum eſt. Habent enim: Ἐνδυσας τραχηλῳ αυτῳ φοβον; *Induiſtine collo ejus timorem?* Quæ verſio cum ſit abſona, neque vox φοβος ullo modo *Hebraam* exprimat neque ad ſenſum quidquam faciat: alterutrum fatendum eſt, aut pro רעמה *Græcos* legiſſe רשה, id eſt, *tremorem*, vel *timorem*; aut verſionem eſſe corruptam, &, levi mutatiuncula, pro φοβον, legendum φοβον, id eſt, *jubam*. Nempe etiam φοβος equi, vel leonis, eſt *juba*; & in genere *coma* quævis, παρα τὸ φοβεῖσθαι ἀνθρωπους τους καρῶντας, *quia comati ſunt terribiliores*, ſi creditur *Etymologo*. Unde etiam φοβος dicitur jubatus culmus in milio, panico, oryza, &c. *Theophraſtus*, (g) Τὰ μὲν χηδεια λοβον ἐχει, τὰ δὲ ὑπογγυῶν φοβον. *Legumina quidem ſiliquam ferunt; quæ verò ſunt miliacea genera, jubam. Lobam* reddit *Plinius* lib. 18. cap. 7. & doctè *fobam* emendant. Quidni potius *jubam*, cum *foba* vox *Latina* non ſit? Sed & in *Syro* Interprete ܠܒܘܫ ܕܣܘܣܝܐ ܐܢ ܐܝܟ *Et induiſtine in collum ejus armos?* Cum ܐܒܠ id eſt, *armorum*, mentio ibi ſit ἀπροσδιονυσῳ, fallor, aut unius literæ mutatione pro ܐܒܠ ſcribendum ܟܒܠ, id eſt, *coma*. Nempe נוצה pro *pila*, vel *coma*, uſurpatur à *Chaldæo* Paraphraſte. *Jud.* 20. 16. *Job* 9. *v.* 17. *Pſal.* 40. 13. & in *Talmude* paſſim. Denique parum eſt veriſimile *Jobum* in tam graphica inſignis equi deſcriptione jubæ non meminiſſe, cum & res ſit valde obvia, & vix unquam à *Poetis* omiſſa, qui in hoc argumento verſantur. Nam, ut à juba taceam equos paſſim vocari καλλιτριχας, & ὑτριχας, & κυανοτριχας, & πυρρίχας, & χαιτηφορους, quoties equum deſcribunt, jubæ meminêre per collum, aut humeros luxuriantis, & flatu ventorum excuſſæ, ac agitatæ. Si dubitas, conſule, è *Græcis*, (h) *Homerum*, (i) *Apollonium*, (k) *Smyrnæum*, (l) *Nonnum*, (m) *Oppianum*, (n) *Tryphiodorum*: &, è *Romanis*, (o) *Virgilium*, (p) *Propertium*, (q) *Silium*, (r) *Statium*, (s) *Claudianum*, (t) *Sidonium Apollinarem*: quorum loca deſcribere nobis non vacat. Nempe inter equi generoſi notas cenſetur jubæ denſitas, vel, ut *Varro* habet *De re ruſtica* lib. 2. cap. 7. *non anguſta juba, crebra, fuſca, ſubcri-*

ſpa, ſubtenuibus ſetis implicata in dextersorem partem. Et ex illo *Poeta*,

(v) *Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.*

Et *Columella*, (x) *Denſa juba, & in dextram partem profuſa.* Et *Palladius*, (y) *Coma, & cauda profuſior.* Et *Iſidorus* (z) *Coma denſa, & cauda.* Et è *Græcis*, (a) *Oppianus.*

Ἀμφὶ μέτωπα τριχὸν πυκνοὶ ζάνιοντο λόφωδες,
Ut late denſa lucant in fronte caprona.

Item,

Γηθαλέῃ δειρῇ τελέθει λασιαύχενος ἵππος,
Ὅς ὅτε χαιτήεσσα λίφῃ νεύσῃ τρυφάλεια.
Et teretis pendens colla juba plurima creſcat,
Ut galea ſummo creſtata vertice nutet.

Quæ *Bodini* eſt verſio. Et *Julius Pollux*, (b) καλὴ ἴππος, προκόμιον ἐνωμένης. *Juba pulchrè comata, caprona decora.* Quibus, in equi vitiis, opponit χαιτην ψιλὴν, *jubam tenuem*, ſive *depilem*. Itaque ipſos equos ajunt jubæ denſitate gloriari. Idem *Pollux*, (c) Ἀγαλλεται γαρ καὶ ὁ τοῦ ἵππου ἡ χαιτη, καὶ γαυριᾶσι, καὶ καλλωπίζονται ἐν αὐτῇ. *Illuſtris etiam eſt in equis juba, qua proinde ſuperbiunt, & ſibi placent.* Et ὁμαύχενες nonnullis ſunt ὑλαύχενες ἵπποι, καὶ γαῦροι τὴν χαιτην, *equi elata cervicis, quique ob comam ſuperbiunt.* Quin *Ælianus* ſi credimus *Hiſt.* lib. 2. cap. 10. Μάλιστα δὲ κομῶσα ἵππου ἀξιωτάτη τί ἐστι, καὶ ἀγωνιστικήτη. *Equa impressis juba inſigni maximè mollis eſt, & fracta delicatis.* Atque id unum eſſe ex amoris incentivis verbis docet *Anatolius Hippiatricus* lib. 1. cap. 14. Τινὲς δ ἱππογδευεαν ἐμπλεκεῖν τὰς ἵππους πρὸς τὰς θηλειας ποιῆσαι, καὶ κομῆσαι αὐτὰς πλεκτῷ τῷ ἀπὸ τ οἰκείων τριχῶν, καὶ ἄλλοις περιπλέξαι πεπάρμασι (lege πεπέρμασι) καὶ ἔτι ἄλλα πρὸς ἐπιθυμίαν ἐπαγωγα. *Quidam autem equorum libidinem ſtudent erga fœminas accendere, & eas propriis crinibus, atque aliis ornamentis exornant, & ſi quæ alia eſt cupidinis illecebra.* Quocirca nobiles equas, hoc ornatu ſpoliatas, mœrore confici ſcribit *Sophocles* in *Tyro*. Verba ſic habent ex *Grotii* emendatione,

(d) Κίμνε δὲ λαχάτα τ' ἄνθεϊ πεπλαλυε θάλη.
Ἵππις ζυγαφιδέσα βυπλάνι ὕπα
Μάσθριπεν ἱππόσιπον ἀγρίᾳ χειρὶ
Θίρϑ· ϑημοθῃ ξανθὸν ἀύχενον ἄπυ.
Σπαϑίζα δ' ἐν λειμῶνι, ποτιπλέπων ποτὸν
Εἰδε ζυπὸν ἀθλιον, ἀγκαθεὶς ὕπο
Κυρεῖς ἀτίμως διατετραμμένης φοβης.
Τὸν δ' ἵππον οἰκτίρμων τις οἰκτέρτιον ἄν,
Ἰδὼν τιν αἰχμῆζη οἷα μαίνεται,
Πηδῆσα, καὶ πλάκεια τὸν πάρϑ· φοβην.

At ſtes capilli periit ita ut herba ſolent:
Nam rapuis illum ſæva paſtorum manus
Stabulis in ipſis, atque, cervicis decus
Populata, flavam corporis meſſem abſtulit.
Ariſpa, prato ſparſa, ſimulacrum ſui
Ia amne vidit, & videns exhorruit
Sine honore collum, & damna deſecta coma.
Equa miſericors ultiquis mgemeret vicem,
Cerneni ut illa pra pudore inſaniat,
Fruſtraque mœrens per diuam quæras jubam.

Inde eſt, quod *equarum libido extinguatur juba tonſa.* Ita *Plinius* (e) ex his *Ariſtotelis*, (f) Αἱ μὲν ὑπ ἵππου, ἐπειδὰν ἀποκόπωνται, ἀκοπαίνονται τ ὀρμης μᾶλλον, καὶ γονται κατηφέσεραι. *Equa etiam, cum attondentur, earum impetus cohibetur, & fronte triſtiori fiunt.* Et *Ælianus*, (g) Θήλειαι δ' ἵππου οἷς ἀφροδίσια λυττήζουσιν πάνυ ζοφέρα παῦται ῥᾳδίως ἐκείνῃ τις δυνῃ ἀκυπόρῳ τὰς κατὰ δ τίνοντος τρίχας αἰδέσαι γὰρ ἐκείνῃ ὑπ ἀγλαΐας τῆς, καὶ παύονται τ ὀργῆς, καὶ δ σειρήσιατ· δ πολὺ, κατηφέσεραι ἔοικε τὸ αἰχένι. *Equam in venerem plus nimio inſanientem ſedare facile eſt, ſi quis cervicis ejus jubam detondeat. Tum eam pudibunda eſt, nec facilè irritabilis, petulanſque eſſe deſinit, & multo ſaltu laſcivire, caput præ pudore demittens.* Sed & tondentur equæ, ut aſinis ſe ſubmittant; comantes enim ajunt gloria ſuperbire, nec

(e) *Xenoph. De re equeſtri.*

(f) *Lib. 6. c. 17.*

(g) *Hiſt. Plant. lib. 8. c. 3.*

(h) *Iliad. 6. & 7. & Ψ.*

(i) *Argonaut. l. 4.*

(k) *Lib. 7. & 10.*

(l) *Lib. 1. deo* & 37.

(m) *Lib. 1. Cynog.*

(n) *In Ilii excidio. verſ. 65.*

(o) *Lib. 3. Georg.*

(p) *Lib 4.*

(q) *Lib. 16*

(r) *Theb. lib. & 9.*

(s) *De quarto Conſul & Nupt. Honor. & Epigr. De equo Honor & Arcad.*

(t) *Carm. 21.*

(x) *Lib. 6. c. 29.*

(y) *Lib. 4. c. 15.*

(z) *Orig. l. 12. c. 2.*

(a) *Dyneg. lib. 1.*

(b) *Lib. 1. c. 21. ſect. 5. & 6.*

(c) *Thraſ. pr. ſect. 16.*

(d) *Vide Ælian. Hiſt. l. 12. c. 18.*

(e) *Lib. 8. c. 42.*

(f) *Hiſt. l. 6. c. 18.*

(g) *Hiſt. l. 11. c. 18.*

nec aſinorum in coitu pati humilitatem. Ideoque detonſæ ad fontes deducuntur, ut ibi, tanquam in ſpeculo ; corporis ſui deformitatem intuitę , tractabiliores fiant ; & ignobilis maritі congreſſum patiantur.

(b) Lib. 10. c. 63. Quod præter *Plinium* (*b*) teſtantur *Xenophon* in *Hippico*, *Plutarchus* in *Eroticо* ; & *Pollux* ubi ſupra ; & *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 10. ubi nemo facilè dixerit quid ſit ἀποθριάσαντας τὰ ἵππια τὴν χαίτην ; neque melius, quod alii reſcribunt, ἀποτρίσαντες. Legerim ἀποθρίσαντας, pro ἀποθρίαντας, *demetentes*, vel ἀποθρίξαντες, *depilantes*. Sic in *Oreſte Euripidis* verſu 128.

Εἶδετε καὶ ἄκρας ὡς ἀπεθρίσω τρίχας.

Videre ſummas quomodo demeſſa eſt coma.

Ita vetus *Scholiaſtes* : ſed alii ἀπέθριξεν, *depilavit* ; *tonſuit*, *abſcidit*. Hinc *Heſychius*, Ἀπέθριξεν, ἀπέκειρεν, ἀπέκοψεν. Priori lectioni favet quod ex *Sophocle* nuper citabamus.

Θέρος θερισθὲν ξανθὰς ἀνύχιον ἄπο,

ubi cum meſſe confertur equarum jubæ detonſio. Aut *Ælianus* ſcripſit ἀποθριάζαντες, id eſt, *pilos evellentes*, Metaphorâ ſumptâ ἀπὸ τῶν θρίων, *à ficis ſolitis*, quæ decerpuntur, ut ficus citius matureſcant. *Ariſtophanes* in *Acharnenſ.* Act. 1. Sc. 4.

Τὶς τῶν Ὀδομάντων τὸ πίλον ἀποτεθριακεν ἀν.

id eſt, *depilavit*, pilis avulſis inſtar foliorum è ficu. *Heſychius*, Ἀποτεθρίακεν, ἀπεπτέφλασεν (lege ἀποπεφύλακεν) ἀπεκαθάρθη· ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν συκοφύλλων. Et alibi, Ἀποθριάζειν, τὸ ἀφαιρεῖν φύλλα ζητῶν· καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ἀφαιρῶν. Et *Suidas* ex *Scholiaſte*, Ἀποτεθρίακεν, ἀντὶ τοῦ ἔτιλεν, ψιλὸν ἐποίησε κεφάλαιον, &c. De cętero uterque ineptè ad circumciſionem hoc refert, ac ſi *Odomantes* in *Thracia* à *Judæis* ſint oriundi.

An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta ?) id eſt, ut ſaltaret locuſtæ ad inſtar. Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, *Jer.* 51. *v.* 27. דיהון סלקין סוסתהון כמנין גאא כוחלא *Quorum equi aſcendant ſaltantes ut locuſtæ.* Id *Arabicè* حرجل *chargiala* uno verbo dixeris, eoque maximè proprio. Nam *Hebr.* חרגל, hargol, *locuſta* eſt & *Arab.* حرجلة hargiala, *locuſtarum agmen*. Unde حرجل الفرس *ſaltabit equus*, ſcilicet more locuſtæ, quam animal eſſe πηδητικὸν & à ſaltu *ſalterellam* linguâ vernaculâ dici, etiam vulgo notum eſt. Neque videri debet inſolens, quod generali motûs nomine ſaltus equi ſignificatur. Nam & *Græcè σκαίρειν* dicitur equus, qui ſolo inſultat ; unde σκαρθμὸς, *pes equi*. Ecce utrumque apud *Aratum*, verſ. 281. & 282.

Λαιὴ δὲ πτέρυγι σκαρθμὸς πεφιλλίται ἵππου.
Τὸν δὲ μετασκαίροντα δύ' ἰχθύες ἀμφινέμονται
Ἵππου. —

Siniſtra autem ala pes inclinatus eſt equi ; ſaltantem autem equum duo piſces circumdant. Neque aliud eſt σκαρθμὸς in his *Apollonius*, *Argonaut.* lib. 3. verſu 257.

Ὡς δ' ὅτ' Ἀρείῳ ἵππος, ἰλλόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπιχρεμίζων πρὸς νίδεα.

Quæ ad verbum ſic ſonant, *Ut cum Martius equus, pugnæ avidus, hinniens, ſolum pede pulſat.* Proinde ibi *Scholiaſtes*, Σκαρθμὸς, τῷ ποδί. Atque hinc ἐνοσίχθων *Neptunus* equorum eſt Epitherum *Iliad* ν'. Tamen ἐνοσίχθων proprie *mobiles* ſonat, & σκαρθμὸς *motus*, & σκαίρειν *movere*. Itaque in utroque *Homeri Scholiaſte* ἐνοσίχθων redditur ἐπίσειστος. Et in *Heſychio*, Ἐνοσχθόνιος, ἐνοσίχθων, ἰσχυρὸς, ταχύς· σκαρθμὸς γὰρ ἡ πίνησις τὸ δὲ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι. Et, in navium catalogo, *Myrinæ Amazonis* Epithetum πολυσκάρθμου exponitur πολυκίνητον. Unde igitur σκαίρειν primò *movere*, deinde etiam *ſaltare* ſignificat, idque de equo, ita etiam *Hebræum* רגל, ut ex hoc loco apparet. Et *R. Selomo* rectè omnino hic habet מרגל ומקפץ כארבה *inſultat, & ſalit, ut locuſta.* Quæ ſimilitudo docet non agi ſolùm de equi erectione in pedes poſteriores, quod *Xenophontis* eſt μετεωρίζειν, ſed de pleno ſaltu, quo totus equus, locuſtæ inſtar, in ſublime fertur. *Græcè* ἀναπηδᾶν, & ἐκπετᾶν, & ἀναπετᾶσθαι, *Latinè inſultare* dixeris. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 10. Ἵππῳ δὲ ἄρα, ὅταν ἀσθῇ ψυχῆς πρὸς, καὶ χαλινὸν κτύπον, καὶ προσεχειν τὸ, καὶ προμαντικῶς διακεῖται φιλαίτιον ἑαυτῷ δοκῇ καὶ ἀπλῶς ἐπιστᾶν ἱππικῇ. *Equus, cùm habenarum ſonum ; & frænorum ſtrepitum audit, & pectoralia videt, & frontalia, tum fremit, & ſolo inſultans unguis obſtrepit.* Virgilius, *Æn.* lib. 11.

— *fremit ardore ſuo*
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Et lib. 3. *Georg.*

— *equitem docuere ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Equitem, id eſt, *equum*, ut jam ante docuimus. Tamen de vero equite uſurpatur in his *Silii* lib. 10. verſus 467.

Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultaret equo. —

Ut *Jobi* ſcopus ſit clarior, notandum eſt reſpectu finis equi ſaltum eſſe geminum. Alius enim ad uſum eſt comparatus, cum equus inter eundum, foſſam, aut rivum, aut vallum obvium ſaltu tranſilit. Alius nonniſi ad pompam pertinet, cum plano ſolo ideo inſultat, ut agilitatis ſuæ ſpecimen edat, & detineat ſpectantium oculos, & mereatur vulgi applauſum. Quomodo apud *Xenophontem*, Οὕτω ἂν καὶ ὁ μετεωρίζων ἑαυτὸν ἵππος ἀφίδρα, ἢ καλὸν ἢ θαυμαστὸν, ἢ ἀγαθὸν ὡς πάντων ὁρᾶσθαι, καὶ νίκης, καὶ γραπτῶν, τοῦ ὑμᾶτα κατέχειν· ἰδοὺ γὰρ ἂν ἀπολοίπει αὐτὸν, ἅτε λαμπρότητα θεώμενον, ἴσ' ἂν πως ἐπιδικνύηται τὴν λαμπρότητα. *Equus ſeipſum multum attollens, res tam pulchra, aut mirabilis, aut jucunda eſt, ut ſpectantium omnium, tam juvenum, quam ſeniorum, oculos detineat : proinde eum nemo deſerat, nec ſpectando fatigatur, quamdiu magnificentiam illam oſtentat.* Idem de equo, qui totus in ſublime ſeſe efferens, volatum avium pene imitatur, majori jure dixeris. Atque id omnino reſpexit Sacer Scriptor. Alii reddunt, *Nunquid terrebis eum ſicut locuſta?* Alii item, *An facies, ut ſtrepat ſicut locuſta?* Sed utroſque merito rejicit *Bootius*. Illos, quia הרעיש nuſquam eſt *terrere*, ſed *quatere*, & *commovere*, quod veriſſimum. Hos, quia utut nomen רעש quandoque *ſtrepitum* ſonet, & verbum רעש *ſtrepet*, *Pſal.* 72. *v.* 16. tamen hæc ſignificatio præſenti loco non quadrat. Locuſtas enim licet *Plinius tanto pennarum ſtridore volare* dicat, *ut alia alites credantur* : illarum tamen ſtridor haudquaquam conferri poteſt cum eo ſono, quem excitant equi quadrupedantes. Præterea non confertur hic equorum agmen cum nube locuſtarum gregatim volantium : ſed comparatur unus equus uni locuſtæ, nempe motus ratione, non ſoni, quem ſingulæ non excitant, niſi valde exilem. Additur & tertia ratio, nimirum hic agi de equo generoſo, cui peculiaris non eſt ille pedum κτύπος & ψόφος, quia viliſſimis etiam equis idem obtingit, ut inter currendum pedibus ſtrepant. Sed hanc ideo minus probo ; quia generoſis equis id ſaltem peculiare eſt, quod pede ſolo alliſo gravius ſtrepunt. Hinc *Poeta* lib. 3. *Georg.* ubi de nobilis equi notis,

— *ſolido graviter ſtrepit ungula cornu.*

Quâ ipſâ de cauſa bellicos equos dici à *Gracis* χαλκοπέδας, καπνοχήτας, & ὑψηχίης nonnulli volunt : & in *Homero* ἱππιοχάρμας πίδας ἵππων. Sed nihil manifeſtius his *Xenophontis*, καὶ τῷ ψόφῳ δὲ φησι Σίμων δήλος εἶναι τὰς ὑποπέδας, καλῶς λέγων· ἔστιν γὰρ κύμβαλον ψοφᾷ πρὸς τῷ δακτύλῳ ἡ κοίλη ὁπλή. *Etiam ſono rectè dicit* Simon *deprehendi qui equi pedibus boni ſint : ſolo enim alliſa, cava ungula reſonat ut cymbalum.* Nempe ungula illis eſt cava magis : neque pes tam facilè læditur, quia profundior eſt ἡ χειλέων.

Cavum ungulæ Græci ſic vocant, qua de cauſa non ſatis ſcio. Neque enim cum *hirundine* commune quidquam habet. Fortaſſe vox eſt *Phœnicia:* nam *Syris* ܚܘܠܐ chalil, *cavum* ſonat. Nobiliſſimus *D. de Grentemeſnil* aliud affert, nempe cavum equinæ ungulæ bifurcatam hirundinis caudam aliquo modo referre.

Terrori eſt vehementia fremitûs ejus) Hebr. הוד נחרו אימה. Ubi duæ voces ambiguæ, הוד, & נחר. Prior ſæpe redditur *decor, dignitas, majeſtas:* quomodo paſſim ſumi non diffiteor. Sed & pro *vigere*, & *robore* uſurpatur in his *Dan.* 10. *v.* 8. והודי נהפך עלי למשחית, quæ omnino ſic reddenda: *Et vigor meus in me verſus eſt in corruptionem*, id eſt, in tabem, & languorem. Et *Prov.* 5. 9. *Ne des alienis* (id eſt, *meretricibus*) הודך *vigorem tuum:* cui parallelus eſt locus *Prov.* 31. *v.* 3. *Ne des mulieribus* חילך *robur tuum.* Quin de vehementia vocis *Bochart.* accipi notat, cùm de Deo dicitur *Eſa.* 30. *v.* 30. *Audire faciet Dominus* את הוד קולו *vehementiam vocis ſuæ.* Ita hic הוד נחרו eſt *vehementiâ fremitûs ejus.*

Sed & נחר an ſit *fremitus* ut crito poteſt ambigi; quia *Chaldæus* Interpres, *Hieronymus, Pagninus, Ariat. Munſterus, Mercerus, Caſtalio, Druſius, Tigurini, Genevenſes*, atque alii magno numero, qui in his literis primas tenent, *nares* interpretantur. Atque ipſa vox *Hebræa* נחר *nahar*, vel (aſpiratione, ut fit, omiſſa) *naar*, ad *Latinam* narium proximè accedit. Sed & *Arabicè* نخرة *nahara* eſt pars narium. *Giggejus*, نخرة الانف *Narium prior pars, foramen narium.* Et, ſervili M præpoſitâ, المنخر eſt *naris. Avicenna*, pag. 12. يفصل الانف الي منخرين *Naſus dividitur in duas nares.* Abi Ubid, Prov. 101. دفكى في المنخر حب الفلفل *Pungus te in nare granum piperis. Arabs* Interpres *Job.* 27. *v.* 3. *Spiritus Dei* ومن في منخري *in nare mea.* Et *Job.* 41. *v.* 11. مناخره *Et è naribus ejus procedit fumus.* Quid quod videtur hic ſenſus eſſe aptiſſimus, ſi de generoſo equo dicatur, *Decor naris ejus* (id eſt, *decora naris ejus*) *terrori eſt!* Decora naris in equo eſt naris patula, quæ habet aliquid terrible. *Xenophon*, Μυκτῆρας δὲ εἰ ἀναπεταμένους ἔχοι συμπεπτυκότων ἰσχνοτέρα τὰ ὦτα εἰδείη, καὶ γοργότερον ἵππον αἰσθάνοιτο· καὶ γὰρ ἕτερα ὀργίζονται ἵπποι ἵππῳ, καὶ ἐν ἱππασίᾳ θυμοῦνται, ἰσχνὰς μᾶλλον τὰς μυκτῆρας. *Et nares patula compreſſis ad ſpirandum ſunt facilliores, & equum terribiliorem exhibent: equus enim equo cum irraſcitur, & in equitatione excandeſcit, nares diducit magis.* Hinc *Lucretius* lib. 5.

Et fremitum pariis ſub naribus edit ad arma.

Virgilius lib. 3. *Georg.*

Collectumque premens volvit ſub naribus ignem.

Silius lib. 17.

Prima in cornipedis ſedit ſpirantibus ignem
Naribus haſta volans. —

Nemeſianus in *Cynegetico*,

Fumant humentes calida de nare vapores.

Claudianus in quarto Conſulatu *Honorii*,

Igneſcunt pauſa nares. —

Et *Gregorius Nazianzenus* Epiſt. 194. cum generoſo equo ſe conferens, Διόδωρε τὰ χαλινὰ, καὶ τὸ δὲ διανίστημι, πτίλα τε θυμὸν ἐκ μυκτήρων. *Frænum exede, & aures arrige, & furorem è naribus ſpira.*

Eſt & ejuſdem vocis tertia interpretatio, *Græcorum* nempe, qui hic habent, Δόξα ἡ ἐφθίων αὐτοῦ τόλμη, *Gloria autem pectoris ejus audacia*, vel, juxta *Lon-*

dinenſem editionem, Καὶ δόξῃ ἐφθίων αὐτοῦ τόλμην, *Et gloriæ pectoris ejus audaciam*, ſupple περιθῆκας, *circumpoſuiſti?* Quod repetendum ex præcedenti hemiſtichio. In quibus verbis vocem ἐφθίων, *pectorum*, vel *pectoris*, reſpondere apparet *Hebræa* נחר. Neque id tam abſurdum eſt, quam putavit *Bochart.* cujus hæc ſunt, נחר *quidvis potius, quam* pectora *denotat. Arabicè* enim hæc ipſa vox ſupremam pectoris partem ſignificat, quæ jugulo eſt proxima. *Alcamus*,

الناحر والمناحور الصدر الصدر اعلاه او موضع النرقوة Nahar, & manhur *pectoris, pars pectoris ſuperior, aut locus, in quo monile eſt.* Quod ita ſe habere docent hæc *Avicennæ*,

موضوع علي كل واحد من جانبين اعلي النفس يعلي عند الناخر النرقوة عظم *Clavicula, eſt os poſitum ſuper unumquodque latus ſummi pectoris, quod reſidet ſuper* alnuhar (vel, ut *Arabice* ſonat, *annahar*) unde *anhar* barbaris ſcriptoribus. *Avicennæ* vetus Interpres, *Furcula, eſt os poſitum ſuper unumquemque duarum partium ejus, quod in thorace eſt ſupremum, curvatum coram* ânhar, *id eſt, loco, qui eſt in inferiore parte gulæ.* Unde *Arabs Pandectarius*; Anhar, *id eſt, locus, qui eſt in inferiori parte gulæ.* Poeta *Arabs*, quem citat *Damir* in deſcriptione النفعة *tuphæ*, (id eſt animal carnivorum pardo ſimile, ſed nonniſi felis, aut catelli ſtaturâ, cujus pellis apud *Arabes* & *Perſas* eſt in pretio) لا من البيت ناباه ومخلبه ومن غرير الطبا النحر والجيد *Habet ex leone maxillares dentes, & ungues, & ex caprearum pulchritudine* nahar, & *collum. Nahar*, id eſt, *ſummum pectus*, ut docuimus. Atque id ipſum eſt στῆθος. Neque enim στῆθος eſt totum pectus, ſed pars pectoris ſuperior prope claviculam, ut στέρνον pars inferior, in qua mammæ. *Pollux*, Ἀνώτερα μὲν ἀνδρὸς τὸ μὲν σῶμα ἅπας ἰσχίου θώρηξ, καὶ ὅλως τὸ δὲ ὑπὸ τὰς κλεῖδας, στῆθος. Et paulo poſt, Τὸ δὲ ὑπεκτὸς βαθὺ, στέρνον. Item, Τὰ δὲ θῆλυ ταῖς στέρνοις, μαζοί. Ita ut στῆθος à *Græcis* plane eodem modo definiatur, quo نحر *nahar* ab *Arabibus*. Atque inde verbum ناحر *nahara* eſt *jugulare*. Alcamus, ناحر *percuſſit illius jugulum, & pectus.* ناحر البعير طعنة حيث يبدوا العلقوم احلي الصدر *Camelum percuſſit quâ parte guttur incipit, id eſt, in ſumma pectore.* جمل ناحير *camelus ea parte confoſſus.* يوم الناحر عشر ني العجة *Dies* nahar (ſeu *confoſſionis*) *id eſt, decima menſis Dulhaga*, quâ *Mecca* ſolent cameli ſic jugulari. *Damir*, capite النعم poſtquam docuit liberam dimitti cumelam, quæ peperit quinquies, & uſum ejus eſſe interdictum, de pullo quinto addit, *ſi ſit mas,* ناجروه *jugulant eum, & comedunt viri, & mulieres.* Sed & *Num.* 22. *v.* 40. ubi *Balak* ſacrificaſſe legitur boves, & oves, pro *Hebræo* ויזבח, *& ſacrificavit, Jonathan* habet ותנחר. Sed *Hebræas* non uſurpant de legitimis ſacrificiis. Proinde ibi *Scholaſtes*, שחיטה שאינו ראויה נקרא בל' ר' זל נחירה

Ma-

Mactatio, quæ non est conveniens, vocatur nehira *linguâ Magistrorum nostrorum beatæ memoriæ.* Etiam in *Talmude* occurrit. Sed doctissimos latuit hactenus vera vocis origo. Nam quod *mactationem legitimam* נחירה dici volunt, eo quod mactationis exordium esset à naso, meræ nugæ sunt. Quin נחירה *nehira*, est *mactatio, quâ jugulum percutitur, & sanguinis pectus*, quæ pars non solùm *Arabicè*, sed & *Hebraicè* vocatur נחר *nahar*, si hoc verbum in *Jobo Sensores* rectè σπ@ interpretentur. Quo admisso, verba *Hebræa* הוד נחרו אימרת *Latinè* sic sonabunt, *Decus* (vel, *robur*) *pectoris ejus terrori est.* Neque in ea versione quidquam erit incommodum. Quippe etiam à pectore petuntur generosioris equi notæ. Nempe, si pectus sit latum, si plenum, si torosum, & musculosum, & pulpis eminens, & formosior erit equus, & hostibus terribilior; quia hæc virtutis, & roboris certissima sunt indicia. Inde *Xenophon* in *Hippico*, Καὶ μὴν στέρνα πλατύτατα ὅτῳ, καὶ πρὸς καλῶ@, καὶ πρὸς ἰσχύν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀναπαλάξ, ἀλλὰ διὰ πάσης τοῦ σκέλους φέρειν ἰσφύστερα. *Et pectora quidem latiora, & ad formam, & ad robur magis idonea sunt, & ut ne implicatu gressibus, sed magno intervallo crura ferantur.* Et *Virgilius* (i)

Luxuriatque toris animosum pectus.

(i) *Lib. 3. Georg.*

(k) *De re rust. l. 2. cap. 7.* *Varro* (k) etiam in equo laudat *pectus latum, & plenum*: Columella (l) *latum & musculorum toris numerosum pectus*: Palladius (m) *pectus latè patens, & musculorum densitate modosum*: Pollux (n) στέρνα πλατία. Abyrtus (o) σπ@ μεμυγμένον, nullo sensu: sed legendum, μεμυκμένον vel μεμυκνωμένον, id est, *musculosum pectus*. Itaque *Græcorum* versio, quæ נחר exponit σπ@, tam est verisimilis, quam præcedens, quæ *nasum* reddit.

(l) *Lib. 6. cap. 27.*

(m) *Lib. 4. c. 13.*

(n) *Lib. 5. c. 11.*

(o) *Geopon. lib. 16. c. 1.*

At in utraque est, quod desiderem. In priore, quod promiscuè sumuntur נחר *nahar*, & נחיר *nehir*. Neque enim נחר *nahar*, sed נחיר *nehir*, *narem* sonat. Ita in hoc ipso libro cap. 41. vers. 11. מנחיריו *E naribus ejus prodit fumus.* In *Hebræo* Scripturæ textu alibi non occurrit. Sed in *Chaldæa*, & *Syra* Paraphrasi vox est frequentissima. Sic *Gen. 2. v. 7.* in *Jonathane*, *Et insufflavit* בנחירוהי *in naribus ejus spiraculum vitæ.* Et *Num. 11. v. 20. Donec fetor exeat* מנחיריכון *è naribus vestris*: quomodo etiam *Syrus*. *Chaldæum* vide insuper *Job. 39. v. 20.* & *40. v. 19. 21.* & *Psal. 135. v. 17.* & *138. v. 7.* Et *Syrum*, *2 Reg. 19. v. 28. Job. 4. v. 11. Cant. 7. v. 4. Esa. 2. v. 22.* & *37. v. 29. Ezech. 8. v. 18.* & *23. v. 25. Sap. 2. v. 2.* & *15. vers. 15.* Et utrumque, *Job. 27. vers. 3. Psal. 115. v. 6. Proverb. 11. vers. 22.* &c. Ubique *narem* reperias נחיר dici, non נחר. Et in *Talmudico* Tractatu *Jevamoth*, capite ultimo, מאן דבעי רלא מתחכמא יהיב איספלנין על נחירין *Qui volet esse ignorus*, σπλήνιον (id est, *emplastrum*) *imponat naribus suis.*

Jam in altera versione, quâ נחר exponitur σπ@, non probo, quod ex *Arabismo* petitur significatio vocis *Hebrææ*. Quod quidem non sine fructu passim fieri video, maximè in *Job* libro, qui *Arabem* habet auctorem, aut saltem *Arabes* collocutores. *Jobum* enim, & amicos ejus, *Arabes* fuisse nemo nescit. Unde est, quod *Arabica* verba in eo libro sunt interspersa. Neque id latuit *Hieronymum*, qui in sua translatione professus se nullum sequi veterum: addit *ex ipso* Hebraico, Arabicoque *fermone*, & *interdum* Syro, *nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque reformare.* Tamen ad linguam *Arabicam* confugere nihil est opus, nisi cùm ex *Hebræa* nullum est subsidium. Frustra enim de iis vocibus peregrini consuluntur, quibus sensum commodum *Hebraismus* ipse suggerit. E quo numero hanc esse vocem patebit hunc locum conferenti cum altero *Jerem. 8. v. 16.* ubi נחרה *nahara*, haud dubiè est *equi fremitus*. Verba sunt, *E* Dane *auditur* נחרת סוסין *fremitus equorum ejus*; *voce hinnituum fortium* equorum *ejus concutitur universa terra.* Ibi certè נחרת כוסין *equorum* esse *nasum*, aut *pectus* nemo dixerit. Quin aliquem esse equi sonum docet adjunctum נשמע, *auditur*, & *auditio*, קול מצהלות *vox hinnituum*, in altero hemistichio. Jam ille equi sonus, aut ungularum fuit, qui *Italis calpestio*; aut gutturis, id est, hinnitus, χρεμετισμός aut narium, id est, fremitus. *Sophocles* in *Electra* (p) vocat φρύαγμα τ' ἵππ- (p) *Vers.* πικά. Et *Lycophron* in *Cassandra* ἵππων φρυαγμόν. 718.

Unde *Suidas*, φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων, καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἦχος, ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπίπτοντα. *Fremitus est sonus, qui ex equorum & mulorum naribus cum feroce flatu procedit.* Et *Tzetzes* in *Lycophronem*, Ὅτι ἴσως ὁ φρυαγμὸς ὁ χρεμετισμός, ἀπὸ δὲ ὀνῶν τῶν ἵππων ἐκπομπῆς@ ἦχ@, ὅταν γαυριῶσιν. *Fremitus non est hinnitus, sed sonus, qui per nares equorum emittitur, cum exultant.* Id autem esse נחר *naar*, aut נהרה *naara*, potiùs quam hinnitum, aut ungularum sonitum ex eo colligo, quod נחיר *naris*, & נהרה sunt conjugatæ voces, atque ejusdem originis. Omnino igitur נהרה est sonus, qui בנחירי הסוס in naribus equi formatur. Huc facit, quod *Chaldæum*, & *Syrum* verbum, נחר, & *Arabicum* ناخر يَنْخِرُ, *flertere* significant, & *naribus sonum edere*. Ita vocem explicant in *Talmudico* Lexico *Buxorfius*, in *Syriaco Ferrarius*, & in *Arabico Giggeius*, cujus hæc sunt, ناخر الحمار *Vocem protraxit asinus eam emittendo per nares.* Ut *Alcamus*, من الصوت في خياشيمة.

Item الناخير *Vox per nares emissa*, *sed prolixior.* Nomenclatoris *Copto-Arabici* à *Kirchero* editi pag. 160. & 234. vocibus ناخر & ناخير synonymæ sunt شاجر & شاجير, Et in *Alcamus*, الشاجر صوت من الحلق والانف وصهيل الفرس est *vox ex gutture, & naribus, & hinnitus equi.* In *Concordantiis Hebraicis Mardochæus* eodem refert illud *Cant. 1. v. 6. Filii matris meæ* נחרו בי *mihi succensuerunt*, quasi sit *fremuerunt in me.* Et in Tractatu *Kiddusim* vir in his literis longè doctissimus *Talmudicum* נחרו ביה reddit *ronchum ediderunt in eum*, cum ibi נחרו sit *Niphal* verbi חרר, vel חור, ut in loco *Cantici*, cui *Talmudicus* est planè geminus. Alio errore *Græci* in *Jeremia* נחרת סוסין reddunt φωνὴν ἐξύντ@ ἵππων πντῶ, quia legerunt נחרת pro נהרת, *Daleth* pro *Res*, quasi à verbo חרד, *acui*, fiat נהרה, ἐξύνω, formæ יפעל. Quæ lectio multa habet incommoda, nec cum recepta conferenda est. Itaque priorem constanter sequuntur *Hebræi* omnes, & *Syrus*, & *Hieronymus*. Porro *Jeremiæ* נחרא, & *Jobi* נחר non differunt, nisi solâ terminatione, quæ in hoc Masculina est, in illo Fœminina; quomodo Masculina nomina *Hebræi* solent Syriacum addito *He* in fine. Sic *ala* dicitur אבר, & אברה; *amor* אהב, & אהבה; *lux* אור, & אורה; *cubus* אביל, & אבילה; *fides* אמן, & אמונה; *robur* אמץ, & אמצה; *navis* אנ, & אניה; *collectio* אסף, & אספה; *amicus* אפוד, & אפודה; *rerum* אשם, & אשמה. Eodem exemplo putamus ex נחר factum נהרה, & hæc duo vocabula solo genere differre.

Itaque mens *Jobi* verborum est, equum bellicum, de quo ibi agitur, vehementiâ fremitûs sui audientibus esse terrori. Quo hæc veteris Scriptoris pertinent apud *Suidam*, Κτύπος τῶν ὅπλων, καὶ φρυαγμὸς (lege φρυαγμοῦ) τῶν ἵππων καταπλήττοντες ἐξωπλισμένους. *Strepitus armorum, & fremitus equorum audientes percellebantur.* Unde est, quod à *Poetis* equi bellici ferè fremientes describuntur. Tales equi *Palladis*, de

de quibus *Callimachus* in *Hymno*, Τὰν ἵππιαν ἄρτι φυτοσυλίαν τᾶν ἱερᾶν ἐκάλυνα. *Sacros equos fremeates avertimodo.* Et in *Statio* lib. 3. *Theb.* equi *Martis*, qui *Venerem* ita compellat,

— soli cui tanta poteſtas
Divorumque hominumque, mens occurrere telis,
Impunè &, media quamvis in cade frementes,
Hos aſſiſtere equos. —

Et equus à *Neptuno* editus, de quo *Poëta* lib. 1. *Georg.*

— tuque, ô, cui prima frementem
Fudit equum tellus, magno percuſſa tridente.

Ita in apparatu belli lib. 7. *Æn.*

Hic galeam tellus trepidus rapit, ille frementes
Ad juga cogit equos. —

Et *Æn.* lib. 11. in ipſa pugna equus

Emicat, arrectiſque fremit ceruicibus. —

Item,

— tremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Item,

Adventuſque virûm, fremituſque ardeſcit equorum.

Et rurſus,

— ſubito erumpunt clamore, frementeſque —
Exhortantur equos.

Et lib. 12. *Turnus*, pugnaturus,

Poſcit equos, gaudetque ſuens ante ora frementes.

Silius lib. 5. in clade *Romanorum* ad lacum *Thraſymenum*,

— tumulique, & concava ſaxa
Armorum ſonitus, flatuſque imitantur equorum.

Flatus, id eſt, *fremitus.* Et in *Lycophrone*,

Ἵππων φρίμαγμὸν ἠίονες ἀνδιγμῶν,
Fremitus equorum littora excipientia.

Et apud *Æſchylum Eteocles*, unus è ſeptem ad *Thebas*, circumagit

Ἵππους ἐς ἀμπυκτῆρειν ἰμβριμαμφίας,
Vitâ frementes aureâ inſignes equos. —

Lucanus lib. 4. *Cæſare* in *Pompejanos* bellum gerente prope *Illerdam*, *Sicoris*, & *Ciuga* amnium inſolita exundatio

— hauſit, ſubituſque frementes
Vorticibus contorſit equos.

In *Actiaco* bello *Gallos* equites quater mille, qui ab *Antonio* ad *Auguſtum* deſciverunt, ita deſcribit *Horatius Epod.* 9.

Ad hunc frementes verterunt bis mille eques
Galli *canentes* Cæſarem.

Idem *Tiberium* laudat his verbis lib. 4. *Od.* 14.

— Impiger hoſtium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.

Apud *Lucretium* lib. 5. hinnit equus.

Et fremitum paulis ſub auribus edit ad arma.

In *Cæſare*, lib. 3. *Bellô Civili*, *Scipionis* tum *Pompejani* equites circa *Haliacmonem*, *Macedoniæ* fluvium, miſſi ad explorandum iter *Domitii*, ſenſerunt in inſidias ſe incidiſſe, *ex fremitu equorum illata ſuſpicione.* Frementes autem equi quam hoſtibus ſunt terribiles, tam jucundum amicis exhibent ſpectaculum. Ac proinde præfectum equitum docet *Xenophon*, quomodo agmen in pompa fit deducendum, ut ἀδύτου τὸ φρόνημα, καὶ τὸ φύσημα τῶν ἵππων ευμπαρέσοιτο· ὡς τοῦ μὲν αὐτὸς, ἀλλὰ πάντες ὅσοι συμπαρέπονται ἀξιοθέατοι ἂν φαίνοιντο, *frequens equorum fremitus, & flatus conſequatur, ita ut non ipſe ſolus, ſed & comites, quotquot ſunt, maximè viſendos ſe præbeant.*

Fodit in valle) Hebr. *Fodiunt in valle* יחפרו בעמק. Quæ numeri eſt Enallage *Hebræis* familiaris. Maximè, cum quod de uno dicitur, extenditur ad plures, ut hîc *equus* nomine ſignificantur equi nobiles, & bellicoſi, quotquot ſunt. Sic *Pſal.* 14. *v.* 1. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Corrupti ſunt*, &c. Ideo mutatur numerus; quia de ſingulari homine res non eſt, ſed de pluribus. Alii *fodiunt in valle*, ſupple *pedes ejus.* Ita *R. Levi*, *Aben Ezra*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Junius*, alii, ſed ſine exemplo paris φαίνεσθαι. *R. Salomo* יחפרו *fodiunt*, id eſt, explorant, quomodo ſumitur *Deut.* 1. *v.* 22. & ad equites refert, qui in vallibus inſidiantur; quod videtur longè petitum. Omnino de equis agitur, qui, ſi ſunt animoſi, ungulæ crebro motu terram fodiunt, atque atterunt. *Chryſoſtomus*, Τῷ ποδὶ καταπατῶν τὴν γῆν, γαυριᾷ, καὶ φρυάττεται. *Pede terram feriens, exultat, & fremit.* Καταπατῶν pro καταπίων ut in *Homero* πραπίων *Iliad.* ϛ'. & ιϛ. ſed de equo currente,

Δοιοὺς ἀπολείξας θοὺς ποδίου πραπίων,
Currit, & abruptis campum ferit ungula vinc'lis.

Quod *Oppianus* imitatus ſic habet lib. 1. *Cyneg.*

Ὠκυπόδων πώλοισι πραπίοντες ποδιαίην.
Immenſum ferientes velociter ungula campum.

At *Job* currentem equum non deſcribit, ſed ſtantem; qui, quietis impatiens, vel unius, vel plurium pedum jugi motu campum ferit. Quomodo *Apollonius* lib. 3. *Argonaut.*

Ὡς δ' ὅτ' ἀρηϊφ& ἵππ&, ἰαλλόιδι& πολίμοιο,
Σκαρθμῷ ὑπιχρεμίζων κρύι πέδῳ. —
Ut bellator equus, pugna ſaccenſus amore,
Hinnit, humumque gravi pulſat pede. —

Et *Smyræus* lib. 2.

— ποδώκεις ἴχνεσι ἵπποι,
Γαῖαν ἐπιξέοντες ἀναυδίαν. —
— *equi pede multa gementes*
Putre ſolum fodiunt. —

Et lib. 4.

— οἱ δὲ χαλινὰ γνησιάζιν ἀφιζόντες
Δάπτου, καὶ πυοὶ γαῖαν ἐπικτύπου, ὀχμαζόντες
Ἐυδρόμων. —
— *illi autem mandunt ſpumante lupatum*
Maxilla, pulſantque ſolum pede, & ardor eundi
Præcipites rapit. —

Et lib. 7.

— οἱ δ' ἴχνεσιν ἰαλλόμενοι πόδας οἷμης,
Πυκνὸς δ' αὖ πεδίου ἰλαφρότατος ὑπὸ πυοῖ
Ταρφὶς ὑποκλόιος πίλνα κτυπός. —
— *currendi avidus pes miſcit in ævo*
Stare loco, crebroque gravis ferit ungula campum,
Et percuſſa ſonat tellus. —

Virgilius lib. 3. *Georg.*

— *cavatque*
Tellurem & ſolido graviter ſonat ungula cornu.

Ovidius in *Halieutico*,

Conculcatque ſolum, generoſo concita pulſa,
Ungula.

Pro voce corrupta, *compeſcatque*, repoſui *conculcatque*, dum quid melius occurrat. *Statius* lib. 6. *Thebaidos*,

Stare adeo miſerum eſt, pereunt veſtigia mille
Ante ſagam, abſentemque ferit gravis ungula campum.

Nemeſianus in *Cynegetico*,

Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Dio Chryſoſtomus Orat. 12. Καλάπερ ἵππους ἀγωνιζομένους ἐπὶ τ ἀσπλείγου, ὅν ἀνεχομένους τ χρόνου, ὑπὸ σπουδῆς δὴ, καὶ προθυμίας πάντοτε τὸ ἔδαφ& τοῖς ὁπλαις. *Ut equos certatores, qui, ad carceres morem non ferentes, pra ardore, & alacritate ſolum ungulis pulſant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 194. Κάκεῖνο μὲν ὃ οἶδε τὸ ἔδαφ& τοῖς ποσὶ, κατὰ τὰς θερμοτάτας τ ἵππων. *Solum ipſum tanquam pedibus ferio, ut equorum maximè alacres.* Et in carmine *De vita ſua*,

Ἐγὼ τίνος μᾶλ' ὥσπερ ἵππ& δίζυος&,
Καί πες κακοῖς τε, καὶ οἴκῳ τετυμμένῳ&,
Ἔνδον κραδίην ἐκ ἐπαυσάμην πέδαις.
Interim ego, ut equus captivus, luctor malis, & morbo confectus, unus pedibus ſolum pulſare non ceſſabam.

Helio-

Heliodorus lib. 3. *Æthiop.* Εὐρυτὰ τὰ προποδίζοντα, καὶ ἐφ' ἑκάτερον ἄμοιρ ἑαυτὸν ἐν μέρει ταλαντεύων, ἄκρᾳ τῇ τοῦ ὁπλοῦ τῇ γῇ λεπτὸν ἐπιπροτῶν. *Prona habena laxabantur progredienti, & in utrumque humerum alternâ se librans, terramque summa ungula leviter ferienti.* Nec defuêre, qui putarent equum ideo κοπτανέαν dici à *Græcis*, quia terram ungula κόπτει καὶ παλλαίνει, *pulsat, & ceruat.* Scholiastes *Aristophanis* in *Nubes*, Τίνες κοπτανίαν ἐξηγήσαντο ἢ κόπτοντα, καὶ παλλαίνοντα ταῖς ὁπλαῖς τὸ ἔδαφος. Quod tamen is jure rejicit, cum equi *coppatæ*, & *samphoræ* non aliâ de causâ dicti sint, quam propter literas, *coppa*, vel *san*, femori impressas. Equus, moræ impatiens, quique loco stare nesciat, *Arabicè* نمل *namil* dicitur, & de eodem نبا *naba*, & نكث *nachatha*, *in perpetuo motu esse* significat. De cætero בעמק *in valle* fodere legitur equus, id est, in campo; quia planis, & campestribus locis equi maximè gaudent. *Nemesianus*,

Quin & promissi spatiosa per æquora campi
Curribus acquirunt commoto sanguine vires.

Strabo lib. 11. Ἡ δ' ἐπὶ ταῖς Κασπίοις πύλαις ἐν ταπεινοῖς ἱδάσται, καὶ κάλλιστα ἔδαφος, &c. ἱππεύοντες ἐκ διαφέροντες. *Ad* Caspias *portas regio, eum in locis depressis, & concavis sit*, &c. *equis alendis est maxime idonea.* Inde nimirum erant *equi Nisæi* apud veteres tam celebrati. Restè igitur hic *Septuaginta*, ἀναρίθμησαν ἐν πεδίῳ, *fodiens in campo.* Ita habet *Londinensis* editio ex vetustissimo illo Manuscripto expressa: sed reliquæ perperam, ἀναρίθμησαν ἐν πεδί, *fodiens pede.* Verè observat *Beotius* falli *Castalionem*, *Mercerum*, & *Piscatorem*, qui hic *vallis* nomine *fossam* intelligunt, quam ungula sua fodit equus, cum quia *Hebr.* עמק *valle*, ea notione nusquam occurrit, tum quia, si *valle* pro *fossa* hic esset, equum *Job* dixisset fodere עמק *vallem*, non fodere בעמק *in valle.*

Robore suo exultat) vel, si mavis, *doribus suis.* Licet enim *Hebræum* כח sæpissime *vires*, & *robur* significet; tamen extenditur latius ad alias quascunque animi, aut corporis dotes, quæ nos faciunt idoneos ad id peragendum, quod aggredimur. *Habilitatem Latinè* dixeris, aut *facultatem.* Sic *Dan.* 1. v. 4. Rex *Babylonis* pueros è proceribus *Israelis* jubet ad se deduci, *quibus inesset* כח *robur* (id est *facultas*, & *habilitas requisita*, & *necessaria dotes*) *ad standum in palatio Regis.* Ita in generosis equis est כח, id est, virtus quædam, & facultas à natura insita, qua ad munia sua facilè, & alacriter obeunda fiunt habiles. *Hieronymus*, qui hic habet *exultat audaciter*, pro בכח, *in robore*, videtur legisse בטח, id est, *securè, confidenter.* At *Syrus* quorum reddidit ܒܬܘܡܟܐ & *Arabs* بالوادي *in torrente? Arabs Syrum* sequitur, & *Syrus* scripserat ܒܬܘܡܟܐ *in robore*, planè ut *Chaldæus*, sed per scribarum imperitiam ex ܒܬܘܡܟܐ factum est ܒܬܘܡܟܐ, quæ in characterе *Syro* differunt parum admodum. In *Græca* versione vocum ordo est perturbatus. Sic enim habet totum comma, Ἀναρίζων ἐν πεδὶ γαυριᾷ, ἰσχυρύνεται δὲ εἰς πεδίον ἐν ἰσχύι, ἐναντία βάλλει. Sed, ut *Hebræo* conveniat, debet illud ita digeri; Ἀναρίσκων ἐν πεδίῳ (vel εἰς πεδίον, quæ est gemina versio) γαυριᾷ ἐν ἰσχύι, ἐκπερύεται δὲ ἐναντίον βέλει. Interim in ea maximè placet, quod *Hebraum* ישיש, *exultat*, redditur γαυριᾷ, voce, qua non potuit aptior, quamque *Græci* Scriptores in hoc argumento passim usurpant. Ita in *Demosthene* legitur, γαυριῶν ἵππος in *Xenophonte*, ἵππος ἐνδηῷ μὲν τὸ σχήματι, γαυριᾷ δὲ τῇ σκιᾷ γαυριάσῃ in *Ælianо*, Ἔστι μὲν καὶ ἐν ἵππων ζῴοις ὁ ἵππος γαῦρος in *Apollonio*, Ὁ δ' ἐν ἀνθρώποις γαῦρος ἀκριβῶς in *Heliodoro*, Ἐφιεὶ τε, καὶ ἐφίεται γαυριῶν in *Chrysostomo*, Πῶς γαῦρος, πῶς ἀνηκόος, πῶς πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειος in *Polluce*, inter equi Epitheta, γαῦρος, γαυριάλεος, γαυριάρτιος in *Scholiaste Aristophanis* in *Pace*, Ἀβρύνεσθαι, καὶ γαυριᾶν αὐτὸν, ὁ μάλιστα τῶν καλλιστευόντων ἵππων ἐστίν. Nempe γαυριᾶν est *exultare cum aliquo sensu gloriæ*: quod equorum est maximè proprium. *Ovidius* in *Halieutico*,

Hic generosi honor, & gloria major equorum;
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho,
Seu septem spatiis circa meruêre coronam.
Nonne vides victor quanto sublimius altum
Attollat capat, & vulgi se venditet aurâ?

Et lib. 3. *De Ponto* Eleg. 11. ad *Rufum*,

Acer, & ad palmæ per se cursurus honorem,
Sæpe tamen hortere, fortius ibit equus.

Virgilius ubi supra,

— *animos, avumque notabis.*
Præcipuè hunc aliis artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victis, quæ gloria palmæ.

Sequitur equorum in stadio pro palma decertantium graphica descriptio, quam claudit hoc Epiphonemate,

Tantus amor laudum, tanta est victoria cura!

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 43. *In Circo ad currus junctis non dubie intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur.* Et *Lactantius* lib. 3. cap. 8. *In equis gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: victores enim exultant, victi dolent.* Et *Ælianus*, *Hist.* lib. 2. cap. 11. Καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τάχος αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνοχὴ τὸ εὔφημον, καὶ ἡ τῶν ἐπαίνων ἡδονὴ, καὶ ἡ τῶν ὁπλῶν κρῆσις, πάντα εἰς φέναγμα, καὶ τύφον ἀνάγει. *Et magnitudo, & celeritas, & cervicis eminentia, & mollis crurum flexio, & unguiarum sonitus, illa, inquam, omnia,* equum *ad gloriationem, & fastum inducunt.* Et lib. 3. cap. 2. de *Medorum* equis, Φαίης ἂν αὐτὸς τρυφᾶν σὺν τοῖς δεσπόταις, καὶ τῷ μεγέθει ἢ εὐμαρεῖ, καὶ τῷ κάλλει, ἔτι δὲ καὶ τῇ χλιδῇ; καὶ τῇ θηριακῇ τῇ ἐξωθεν, καὶ τῇ θρύψει. *Illos magnitudine, & specie corporis, adeoque ornatu etiam, & cultu externo, & deliciis cum dominis delectari diceres.* Item, Ἐπαίρεται ἀπαθανατίζειν μεγέθει τὸ ἢ εὐφυΐᾳ, καὶ κάλλει, καὶ ὅτι χλιδᾶται τῷ κόσμῳ. *Sentire videntur magnitudinem, & pulchritudinem suam, & se magnificè esse exornatos.* Et *Heliodorus* lib. 3. Εἶπες δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτὸν συνίναι ἃ ἀραίρητε ἢ δεσπότης, καὶ ἐς καλὸν καλλίστου φίλτρου τὸν ἀνὸρ ἀποδύεσθαι. *Dixisses & equum ipsum intelligere formam domini, & quod pulcher ipse pulcherrimum gestarat rectorem sentire.* Et *Damir*, Scriptor *Arabs*, jam sæpe vocatus ad partes, الفرس اشبه الحيوان بالانسان لما يوجد فيه من الكرم وشرف النفس وعلو الهمة *Equus animal est instar hominis; quia in eo reperitur honor, & nobilitas animæ, & eminentia studii*, id est, magnanimitas, & ambitio. Item, وفي طبع الفرس الزهو والميلا والسرور بنفسه *Etiam è natura equi est fastus, & superbia, & exultatio in seipso.* Vocem السرور, quæ deest in uno exemplari, ex altero libenter supplevi; quia *Hebraum* ישיש, qua *Job* utitur, planè exprimit. Nam שרש *Hebraum* est *exultare*, unde ששון *exultatio*, quæ *Arabicè* est سرور Sic *Psal.* 50. 9. (*Hebraïs* 51. 10.) *Arabs* habet اسمعني سرور *Audire me fac exultationem*, pro *Hebræo* תשמיעני ששון. Sed & *exultandi* vox, qua hic utitur *Hieronymus*, est aptissima, & in hoc negotio valdè recepta. *Cicero* lib. 1. *De officiis*; *Sicut equos, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, domitores*

bus tradere solent. Et *Lactantium* nuper citatus, *Victores enim exultant.* Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 11.

Qua, velut latus equus trimus campis,
Ludit exultim, metuitque tangi.

Ludit exultim, id est, σκιρτᾶσα πωίζει. Ita enim *Anacreon*, ex quo hæc sumpta. Nempe, ut *gestire* est gestu testari gaudium intus latens: ita *exultare* proprie est saltare præ gaudio; quod equo familiare est. Hic non possum non repetere, quod jam ante attigi, exultationem in equis ita esse insignem, ut eos putet *R. Becchai Hebræum* nomen inde traxisse. Nempe סוס pro שוש dici contendit, *Sehin* & *Samech* permutatis. Et nonnullis videbitur id ex eo posse firmari, quod etiam *Arabice* خيل *chail*, *equus*, & خيلا *chila*, vel خيلا *chaila*, γαυλαμα, *superba exultatio*, quam equo *Damir* nuper tribuit, iisdem scribuntur literis radicalibus, tanquam conjugatæ voces. Et verò ille ipse *Damir* hæc habet in capite العجيل *alchail*, quod est inter *Arabicæ* equi nomina plurimum in usu, سميت العجيل لاختيالها في مشيته خيلا *Equus vocatur* chail *propter fastum, quem in incessu præ se fert.* Quod multo est vero similius, quam quod idem ex aliorum sententia scribit capite العواد equum vocari *chail* à loco hujus nominis propè *Meccham*. Tamen *Hebræum* equi nomen alio pertinere, suo loco docuimus. Sunt, qui verbo שוש *gaudium in corde reconditum* significari volunt, *quodque nullo gestu se prodit*; quia *David* dicit *Psal.* 119. 111. *Possideo testimonia tua in æternum, quia sunt* ששון לבי *exultatio cordis mei.* Et *Jeremias*, Thren. 5. 15. *Defecit* משוש לבנו *exultatio cordis nostri.* Tam absurde, quam si concluderem exultationem etiam latere totam intus, quia *Poëta* (q) dixit,

(q) *Lib 3. Georg & lib. 3. Æn.*

— exultantiaque haurit
Corda pavor pulsans. —

Quin, ut ששון, vel משוש, *gaudium* esse scias, *quod multis modis se aperit*, in Scriptura legitur קול ששון (r) *vox exultationis*, & שמן ששון (s) *oleum exultationis*, & כשוש כנור (t) *exultatio citharæ.* Itaque tantum abest, ut in animo lateat quod lætitiæ genus his vocibus significatur, ut & se prodat verbis, & unctione, & musica. Nec latet cursoris alacritas, de quo *David* Psal. 19. 6. *Exultat* כשיש *ut vir potens ad decurrendum stadium:* Sed nec equi, de quo hoc loco, ישיש בכח *robore suo exultat.* Quin ea maxime se prodit, adeoque tum maximè fertur equus

(r) *Jerem.* 7. 34. *&* 16. 9 *&* 25. 10.
(s) *Psal* 45. 9. *Es* 61. 3.
(t) *Es.* 24. 8.

(v) *Iliad.* τ'. *&* υ.

(v) Κυδοίμου, νῶϊν δ' ἀμφὶ χροῒ καὶ χαίτας
Ὤμους αἰέσεται· ὁ δ' ἀγλαΐῃ πίτνησιν.

Exultans, capite elato, humeroque per armos,
Veste agitante, juba, & forma sibi conscius ille est.

Hinc *Xenophon*, Κυδρὸς μὲν τῷ σχήματι, ὑγρὸς δὲ τοῖς ἐκλοῖς γαυριᾷ μᾶλλον Φέρεται, πανταχόθεν ἐκμεμαγμένος τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμόν. *Superbo quidem habitu, mollibusque cruribus fertur, decens equis convenientem omnimodo expimens.* Τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμὸν male reddit doctissimus *Camerarius*, *pulchritudinem, quâ componere se equi solent festinantes ad alios equos.* Illud πρὸς convenientiam denotat, ut in *Aristotele*, *Polit.* lib. 7. cap. 11. Ubi de urbis situ commodo, Ἀντὶς δὲ πρὸς ἵππους ἄνεμος τὸν βίαν ἰσχυρὸν δεῖ καταπνγχάνειν. *Oppandum est eveniat, ut situs ejus sit juxta ipsum*, id est, ipsi commodus, & congruens. Itaque per τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμὸν intelligo ἵππειον ἁρμονὴν ἵππῳ προσήκουσαν, *omnem decentem equo congruam*, quomodo loquitur *Synesius* Epist. 10.

Prodit armis obviam) vel *adversus arma*, ut *Seneca* Epist. 85. *Cum fortuer eundum erit adversus tela*, &c. vel *adversis armis se infert*; ut *Ovidius* in *Halieutico*,

— adversus infert sua pectora telis:

vel *armis occurrat*; ut *Oppianus* hac in parte *Jobo* merè concinens, equos ὅπλοις ἀντιάειν, *armis occurrere* scribit. Verba sunt libro primo *Cynegetic.*, versu 202.

Κέντρος εἰς πόλεμον μεγαλήτορα θωρήσσειν,
Ἄλλοτε τ' ἐπὶ θῆρας ἰὼν μαιμαθρείοντας
Ὅπλοις ἀντιάειν, πυκινὴν ἰήξαι τε φάλαγγα.

Illos ne pigeat duris ad certamina Martis,
Inque truces armare feras, quæ cominus audent
Occurrere armis, mediosque irrumpere in hostes.

Ubi illud ὅπλοις ἀντιάειν, *armis occurrere*, *Jobi* non solùm mentem, sed & ipsa verba melius exprimit, quam factum est à quoquam veterum interpretum, quorum plerique cespitarunt in re facili. *Syrus* hic habet لقصد كاصفما دمشا Et ex eo *Arabs* يخرج الي الطريق بالسلاح *Exit in viam cum armis.* Quæ portentosa est versio, & à textu dissidet *dis diá ταυτὸν*. Sed geminus est error: unus in scriba, qui ex كاصفما, *in occursum*, fecit كاصفما, *in viam*; proinde hoc corrigendum: ut in eodem versu كمعلا, pro كمعلا, quod jam monui. Alter est terror in interprete, qui equum prodire dixit *in occursum cum armis*; quasi agatur de armis equi, cum *Job* equum prodire dicat *in occursum armorum*, quæ scilicet illi opponuntur. Itaque ex לקראת נשק, *in occursum armorum*, fecit לקראת בנשק *in occursum cum armis.* Chaldæus, *Egrediatur in occursum* זיני קרבא *armorum belli*, seu *bellicorum*; superflue, cum nulla sint arma nisi bellica. Sed natus videtur error ex duplici versione: quarum una rectè reddiderat, *in occursum* זיין *armorum*; altera minùs bene, *in occursum* קרבא *belli.* Quomodo נשק sumitur in loco *Ps.* 140. *vers.* 8. סכותה לראש ביום נשק. Itaque tam veteres, quam recentiores reddunt, *Obtexisti caput meum in die belli*, aut *in die pugnæ:* nempe sensu sic postulante. Quid enim aliud sit *dies armorum*, quam *dies belli*, aut *pugnæ?* Sed hic nihil est, quod nos cogat נשק aliter interpretari, quam vulgo, & ab armorum accepta significatione discedere. *Septuaginta*, (verborum ordine ut supra restituto) Ἐκπορεύσεται δὲ ὀπαντῶν βέλει, *Egredietur autem occurrens telo*; Phrasi non satis commoda, ut taceam נשק multo latius patere, quam βέλος. Nam complectitur *arma quævis*, βέλος sola *missilia.* Itaque alii *Græcorum* interpretes ab hac versione recesserunt. Ex unus reddidit, Ἐκπορεύεται εἰς πόλεμον, *Proficiscitur in bellum*, ut *Chaldæus*, de quo supra. Alius, Ἐις ἀπάντησιν καταφράκταις, quomodo etiam *Hieronymus*, *In occursum pergis armatis:* ubi *armatis* est pro *armis*; concretum pro abstracto. Alius item, Ἐις ἀπάντησιν ὅπλων, sed melius dixisset ὅπλοις. Nam utut *Hebræum* נשק sit semper Singulare, contra quam *Latinum arma*, tamen significatio ubique Pluralis est. In *Græca* versionis plerisque editionibus pro ὀπαντῶν βέλει, *occurrens telo*: legitur ὀπαντῶν βασιλεῖ, *occurrens Regi.* Qui librariorum error, in nonnulla exemplaria jam obrepserat ætate *Chrysostomi*, cujus verba sunt, Καὶ ἕτερα δὲ τῶν ἀντιγράφων, Συναντᾷ βασιλεῖ καταγελᾷ· ἡ γὰρ ὀδὸς διακινῶν αἴξιον. *Secundum alia exemplaria*, Regi occurrens irridet; *nefas enim dignitatem discernere.*

Ridet pavorem) Hic quoque in multis impingunt veteres Interpretes. *Septuaginta* solum habent καταγελᾷ, *deridet*, verbo sequenti planè omisso. *Syrus*, يزدرى الى ركبوب, *deridet fossam: Arabs* item,

item, בְּפַחֲדָכִי עלי הגֹּרן quia pro פַּהַר, *pavore*, legerunt פַּחַר, *foveam*. Chaldæus יְהָא לִרְלוּתָא *gaudet ad pavorem*; quasi hic sit risus שְׂחָקָה, *lætitiæ*, cum sit risus לַעַג, *derisionis*: quę duo genera risus *Kimchius* rectè distinguit in hujus loci explicatione; Et de postremo hic agi res ipsa docet: Dicitur enim *ridere pavorem*, quia, quæ nobis metum incutiunt, ille deridet, & spernit, & pro nihilo habet. Rectè igitur hic *Hieronymus*, *Contemnit pavorem*. Interim equo risus tribuitur καταχρηστικῶς, ut supra de onagro dictum,

(x) *Job 40. 7. al. 20.* (x) *Deridet tumultum civitatis:* & de struthione, (y) *Deridet equum, & equitem:* & infra (z) de *Leviathane*, seu crocodilo, *Ridet ad vibrationem hastæ.*

(y) *Job. 40. 18. al. 21.* *Neque consternatur*) Hebr. וְלֹא יֵחָת. Hoc prorsus intactum prætercurrunt *Græci*, & *Hieronymus*; quod tamen à Sacro Vate additum est ἐξηγητικῶς, ut sciamus quo sensu dixerit equum *ridere pavorem*. Proinde à *Chaldæo*, *Syro*, & *Arabe* non est omissum: Et *Selomo* explicat לֹא יֵרָא, *Non timebit*. Et *Abea Ezra* docet hic sumi quomodo *Jos.* 1. 9. אַל תֵּחָת *Ne consternaris.*

(z) *Job. 41. 20. al. 21.* *Nec retrogreditur meta gladii*) Hebr. מִפְּנֵי חֶרֶב, *à facie gladii.* Quod quandoque reddendum, *a gladio*; ut *Job.* 19. 29. *Timete vobis* מִפְּנֵי חֶרֶב *à facie gladii*, id est, à gladio. Quandoque *propter*, vel *per gladium*; ut *Jerem.* 14. 16. *Projecti erunt in plateis* Jerusalem מִפְּנֵי הָרָעָב וְהַחֶרֶב *à facie famis, & gladii*, id est, propter, vel per famem, & gladium passim in eos grassantem. Et *Jerem* 25. 16. *Et bibent, & concutientur, & insanient* מִפְּנֵי הַחֶרֶב *a facie gladii* (id est, propter, vel per gladium) *quem ego mittam in eos.* Sed & quandoque reddendum *meta gladii*, ut *Levit.* 26. v. 37. *Et impingent alter in alterum* בְּמִפְּנֵי חָרֶב *tanquam a facie gladii*, (id est, tanquam metu gladii) *nemine persequente.* Et 21. v. 15. *Quia a facie bus* (id est, metu) *gladiorum derelicti sunt.* Et 31. v. 18. *Et fugiet à facie bus* (id est, metu) *gladii.* Jerem. 46. v. 16. *Revertamur ad populum nostrum, & ad solum natale nostrum, à facie bus* (id est, metu) *gladii opprimentis.* Et rursus *Jerem.* 50. 15. *A facie bus* (seu, metu) *gladii opprimentis quisque ad populum suum revertatur.* Ita hoc loco, *Et non retrogreditur a facie bus* (id est, metu) *gladii*: quomodo de leone dicitur *Prov.* 30. v. 30. *Et non retrogreditur* מִפְּנֵי כָל *à facie bus* (id est, metu) *cujusquam.* De cætero, *facies* gladio tribuitur, ut passim

(a) *Exod. 27. 13. Num. 21. 25. &c.* (a) *os*, & (b) *manus*, per speciem Prosopopœiæ. Et *Ezech.* 21. 16. (al. 21.) Deus gladium sic alloquitur, *Pete dextram, vel sinistram,* אָנָה פְּנִי מְעֹרוֹת *quocunque faces tua constituta erunt.* Et *Amos* 9. 4. *Mandabo*, inquit, *gladio.* Et alibi (c) gladius *venire* dicitur, & (d) *volare*, & (e) *residere in urbibus*, & (f) *revertiri*, & (g) *recedere*, & (h) *comedere carnem*, & (i) *inebriari*, & (k) *sanguine repleri, & (l) adipe pinguescere*; quasi agatur de animali.

(b) *Job 5. 20. Ps 63. 11. Jerem. 28. 21. Ezech. 35. 5.* (c) *Ezech. 33. 3. 4. 6.* (d) *Ezech. 32. 10.* (e) *Of. 11. 6.* (f) *2 Sam. 1. 22 Ezech. 21. 5.* (g) *2 Sam. 12. 10.* (h) *Of. 11. 6.* (i & k) *Es. 34. 5. 6.*

Et pharetra in eum sonabit) Hebr. עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה *In eum sonat pharetra*, alii *super eum*; quasi res sit de pharetra, quam gestat eques illi insidens. Et *Hebraum* עָלָיו utrumque admittit. Sed prius malo; quia equum armorum equitis sui stridore non percelli tanti non esset. At, quod bostilium strepitu non terretur, hoc demum est veræ fortitudinis indicium. Pharetram, vel, quod idem est, corytum *sonare*, & *stridere* etiam *Poeta* dicunt. *Virgilius* lib. 6. *Æn.*

— pharetramque fugâ sonantem.

Et *Silius* lib. 12.

— plenasque, & resonantia pharetra.

Et lib. 15.

Coryti interea strident —

Et alibi, quo loco jam non succurrit,

Turbâ ruunt, stridentque sagittiferi corythi.

Nempe, quia pharetra est מְלֵאָה חִצִּים מְקֻשְׁקֶשֶׁת מְזֻוָּגִים *plena sagittis se mutuò collidentibus*, ut hic habet *R. Selomo.* Quo pertinent hæc *Homeri* de *Apolline* Iliad. *a.*

Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην,
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο.
Arcum humeris, tectamque gerens utrinque pharetram,
Iratique super tergum sonuêre sagittæ.

Itaque pharetra *sonare*, vel *stridere* dicitur per Metonymiam continentis pro contento. Et per pharetram *sagittæ* significantur, quas בְּנֵי אַשְׁפָּה *filias pharetræ* vocat *Jeremias*, *Thren.* 3. v. 13. quia pharetra continentur. Neque id restringi velim ad sagittas se collidentes quamdiu in pharetra latent: Quin puto maximè agi de sagittarum stridore, postquam ex pharetra eductæ sunt, & ex arcu excussæ. Et pharetram à *Jobo stridentem* dici; quia vomit stridentia tela, ut loquitur *Statius* lib. 10. *Theb.*

Auraque vomunt stridentia tela pharetræ.

(Malè nonnulli legunt, *Armataque v. ft. t. feneſtra.*) Nempe, cum dicit Sacer Vates, *In eum* (id est, adversus eum) *sonat pharetra*, vix aliter potest id intelligi, quam de sagittis ex pharetra expromptis, atque in hostem emissis. Neque enim in hostes oppositos sagittæ sonant, quamdiu sunt in pharetra. Præterea verbum תִּרְנֶה, quo *Job* utitur, per vicinum רָנַן explicant *Hebræi* omnes. *Arabicè* porro رَنَّ vel رَنَمَ (utroque enim modo scribunt) præterquam quod *clamare*, & *canere* significat, ut *Hebraicè*, usurpatur etiam de stridore jaculationis, qui fit sagitta ex arcu excussa. *Alcamus*, رنت القوس صوتت *Stridorem edidit arcus.* Et in quarta, ارنت القوس أنا رميت منها *Stridet arcus, cum illo jaculor.* Idem etiam in رَنَمَ legas. Itaque, quod Interpretes latuerat hactenus, verbum תִּרְנֶה hoc loco est maximè proprium. Septuaginta reddunt γαυριᾷ, *exultat*: & *Syrus* ܡܫܒܚ *laudans*, ex vulgari significatione *Hebræi* רָנַן, sed quę hic est planè aliena. *Arabs* ياحمل *portat*, quasi in *Syro*, quem sequitur, legerit ܡܫܒܚ pro ܡܫܒܚ *Chaldæus* תִּשְׁתַּרְ *mutatur* tanquam jaculando, ac si תִּרְנֶה sit idem, quod תִּרְמֶה, *Nun* pro *Mem*. Pariter erratum in voce אַשְׁפָּה, quæ à *Chaldæo* exponitur זִינָה ἔνλον, à *Græcis* τόξον *arcus*, ab *Arabe* القوس *elypeus*. Nempe, *Arabs* putavit *Syrum* ܩܛܪܟܐ *katarka*, idem esse, quod طَرْقَة *tarka*, id est, *elypeum*, unde nobis *targe*. Et *Chaldæo*, cui תִּרְנֶה est *jaculari*, ut רֶמַח, necesse fuit אַשְׁפָּה aliud esse, quam *pharetram*. Neque enim pharetras, sed tela jaculamur.

Mucrones hastæ, & lanceæ) in eum stridentis metu non retrogreditur. Quæ repetenda sunt ἀπὸ δ κοινοῦ. Quod cum fateatur *Bootius*, negat tamen stridorem, aut strepitum, sonitumve, hastæ, & lanceæ competere. Ac proinde in ista locutione eam figuram agnosci vult, quam in *Poëta* verbis,

Ille Quirinali lituo, parvaque fidebat
Succinctus trabeâ. —

Quin stridorem, sonum, strepitum, hastæ, & lanceæ tam rectè tribui, quam pharetræ, & sagittis, certissimum est. Itaque in *Poëta* nihil frequentius, quod palam facient pauca hæc exempla è multò pluribus. *Ennius Annal.* lib. 11.

Missaque per pectus, dum transit, stridera hasta.

Virgilius Æn. lib. 9.

— ut hasta Tago per tempus utrumque
Stridens, trajectoque hæsit tepefacta cerebro.

Et lib. 10.

— stridentemque eminus hastam
Conjecit. —

Et lib. 12.

--- ſtridentque haſtilibus aurę.

Statius lib. 4. *Theb.* de *Bellona*,

Haſtam interſit agens, liquido quæ ſtridula cœlo
Fugit & adverſa celſos ſtetit aggere Dirces.

Et lib. 8.

--- ſed ſtridula cornus in boſtem
It, referens mandata Ducis. ---

Cornus, id eſt, haſta ex corno arbore. *Silius* lib. 4.

It ſtridens per utrumque latus Mauruſia *taxus.*

Et lib. 7.

Et Morinum *pugnax aru ſtridore cientem.*

Et lib. 9.

Quà dextra veniant ſtridentis fibula teli.

Et lib. 10.

Stridentem gelidis vibravit viribus haſtam.

Et lib. 12.

--- nullis ſuſa ſtridoribus haſta.

Item de *Marcello*,

Terrificis ſæcam ſudis ſtridoribus haſtam.

Et lib. 13. de *Scipione*,

Effundit lacrymas pariter, cernumque ſonantem.

Et lib. 15.

Audax Scipiadæ *ſtridentem* Subbura *cornum*
Excepit. ---

Valerius Flaccus, *Argonaut.* lib. 3.

Tunc gravis, & certo tendens ſtridere, per umbras
Æſoni venit haſta Ducis. ---

Et lib. 6.

Stridemeſque viri circum caput amovet haſtas.

Et lib. 7.

Lanceæ cœruleus circumſtrepit incita vitas.

Seneca in *Hercule Oetæo*,

--- nec ullus per meum ſtridet latus
Tranſmiſſus enſis. ---

Claudianus in *Eutropium* lib. 2.

Nec Deo præmiſſa ſtridorem ſegnius haſta
Conſequitur. ---

Prudentius Pſychomachia ſect. 6.

--- nec ſtridula lancea torto
Emicat amento.

Mucro Hebræis להב, aut להבה, id eſt, *flamma*, dicitur hic, & *Jud.* 3. 22. & 1 *Sam.* 17. 7. & *Nahum* 3. 3. vel propter fulgorem ignеum, vel quia tenuatur ut flamma, & in acumen deſinit. Inde eſt, quod pro *mucrone flammam* hic habent *Syrus*, & *Arabs.* At *Chaldæus* חרבא שננא *gladium acutum*, & *Græci* μάχαιραν, nempe ὀξεῖαν, *machæram acutam*, ut in iiſdem legitur *Pſal.* 56. 6. & *Eſ.* 49. 2. Quamvis ipſa *machæræ* vox id per ſe ſignificet, ſi *Polybium*, & *Suidam* ſequimur. Alii להב eſt verbum; quod *vibrare*, *micare*, *ſplendere* explicant. Hinc להב הנית Hieronymo *vibrabis haſta*, & Tigurinis *micat*, & Junio *ſplendente haſta*. Quod ideo minus probo, quia puncta vocalia, quæ non ſunt temerè ſollicitanda, hanc interpretationem non ferunt. Ut taceam hoc verbum ab *Hebræis* non uſurpari, quamvis ſit frequens apud *Arabes*. Adderem etiam apud *Chaldæos*, niſi quod hi non uſurpant ſine Proſthеſi literarum ש, aut צ.

Lancea *Hebr.* eſt כידון *chidon*, cujus vocis ignoratio peperit verſionum examen, quarum auctores neque cum aliis conſentiunt, neque ipſi ſecum. Occurrit in quatuor Scripturæ libris. Primò in *Joſua*, cui dixit Deus *Joſ.* 8. *v.* 18. *Extende* chidon, *quod eſt in manu tua, verſus urbem* Hai, *quoniam eam tibi traditurus ſum: Et* Joſue *extendit* chidon, *&c.* Et verſu 26. Joſue *non retraxit manum, qua extenderat* chidon, *donec omnes incolas urbis* Hai *ad internecionem deleviſſet.* Secundò gigas *Goliath* 1 *Sam.* 17. *v.* 6. inter armorum plura genera habuiſſe legitur *chidon æreum inter humeros.* Unde illi *David* verſu 45. *Tu tum me venis cum gladio, haſta, & chidon.* Tertio in hoc *Jobi* loco de equo dicitur, *In eum ſonat pharetra, mucro haſtæ, & chidon.* Et cap. 41. verſu 20. (al. 21.) de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ridebit* לרעש כידון *ad concuſſionem & chidon.* Quarto denique de *Chaldæis* habetur *Jerem.* 6. 23. & de *Perſis* Jerem. 50. *v.* 42. *Arcum, & chidon arripient.* Alibi in Scriptura non reperitur. Jam verſionum quidquid eſt ad tria capita revocatur. Alii enim ἀσπίδα *clypeum*, aut θυρεὸν *ſcutum* reddunt, *Syr.* ܛܪܣ, id eſt, *Arab.* ترس & *Chald.* תרים; ut in *Joſua Joſephus*, ſi *Theodoreto* credimus, & *Symmachus*, & liber nominum *Jeſu Nave*, in *Samuele* utroque loco *Septuaginta*, in poſteriore *Syrus*, & *Arabs*; Job 41. *Aquila*, & *Symmachus* in *Jeremia Chaldæus*, & *Hieronymus* ferè ubique. Sed & iiſdem alibi כידון *chidon*, eſt teli ſpecies. *Græci* in *Joſua* γαῖσον *geſum*, explicant *Job.* 41. πυρφόρον *igniferum* (ſupple *miſſile*, ac ſi fiat à יקר) in *Jeremia* ζιβύνην *ſibynam*, & ἐγχειρίδιον *ſicam.* Et *Arabs* ibidem سكين *ſokin*, gladii, aut cultri genus, qui fortaſſe *Feſto ſcena*, vel *ſacena.* Et alibi paſſim مزراق, & فيرك ut *Syrus* ܒܪܘܟܐ *haſtile* & *Chaldæus* רומחא, *lanceam*, quod ſequuntur *Kimchius*, R. *Levi*, & *Pomarius*. R. *Selomo* in *Joſuam* שפי זן *ſpedo*, id eſt, *vernum.* Nec deſunt, quibus *chidon* æreus inter *Goliathi* humeros 1 *Sam.* 17. 6. eſt ἰτωμὶδ &, *humeralis* ſpecies, aut ferreum περιστραχήλιον, quo vel humeri, vel collum ab ictibus defenduntur. *Kimchius* in *Lexico*, אינו רומח כי, הוא כלי מגן לכפתיו *Non erat lanceæ, ſed* ὅπλον ζεπασκέπον ἕως ἀμοὺς ἀντὶ, *armatura, qua pro clypeo illo erat ſuper humeros.* R. Selomo, כמין הנית נחשרת בולטרת מן הכובע ונמשכת בין כתפיו להגין על צואריו מן האחרי *Cuſpis erat area in haſta modum ex galea eminens, & inter humeros protenſa, qua collum ejus a gladio tuerentur.* R. Levi, אהשוב שהוא נורמ"ר עשויה כפלטא שסביב צוארו *Puto fuiſſe* περιτραχήλιον, *vulgo gorgeram argenteam ſaltam circa collum ejus.* R. *Eſaias*, in quo nonnulla deſunt, כעין טבלאות של נחשרת השמרת בין כתפיו *Speciei fuit tabulæ ex ære inter humeros ejus poſita.* Addit non eſſe lanceam, ut in *Joſua*, והם שון במבטא וסתהלפין בפתרון *Et hæc, ſi ſono conveniant, tamen ſignificatione differre.* Præiverat *Chaldæus* Interpres, cui *Goliathi chidon* erat כחפא דנחשא נפיק מן קולפא ומטל בין כתפוהי *integumentum æreum prominens excaſſide, elatum inter humeros ejus.* Pro כחפא male legitur מסחפא, & in *Kimchio* כחנפא, voces nihili, in quibus explicandis *Lexicographi* fruſtra laborant. A *Chaldæo* non longè abeunt hæc *Arabis* Interpretis, وعلى رأسه مغفرة من خاس تنزل الي أسفل كتفيه *Et ſuper caput ejus caſſis erat area uſque ad extremos humeros demiſſa.* Arabicè غفر primò *tegere* eſt, deinde *condonare*; quia remiſſio tegit peccata *Pſal.* 32. 1. & 85. 3. *Nehem.* 4. 5. Inde مغفر eſt *galea*, ſeu *caſſis*, qua caput tegitur. Itaque non probo, quod pro *galea tegmen* hic reddit *Gabriel*, ut neque quod معفة per *Ain* ſcribit pro *Gain.* Sed longè gravius mendum eſt in his *Syri* ܟܝܕܘܢ ܕܢܚܫܐ: ܣܛܣܛܐ Legendum enim ܛܪܐܦܙܐ τράπεζα *æneæ erat inter humeros ejus.* Nempe illi τράπεζα id ipſum eſt, quod ſupra *R. Eſaias* כעין טבלאות, tabulæ ſpecies, lamina ænea in menſæ formam. Quanquam aliud ſuccurrit. Quomodo pars jecoris à *Nicandro* in *Theriacis* τράπεζα, & à *Talmudicis* טרפשא nominatur. Ita in *Polluce* ἡ ἀμφωλατὸν τὰ περὶ οὖτα πλατυόμενα τράπεζαι καλοῦνται, *Scapularum partes circa dorſum latè extenſa trapezæ*, ſeu *menſæ appellantur.* Inde τράπεζα dici potuit armatura, qua teguntur hæc ipſæ partes, ut lorica *thorax* dicta eſt, quia ἡ θώρακα, ſeu pectus

ſtus ambit: & *galeæ* ἀφῇ, à tegendo τῷ κράνῳ, id eſt, *capite*.

Hęc veteres de voce בידון *chidon*, quâ tamen mihi perſuaſiſſimum eſt neque *clypeum*, aut *ſcutum*, neque *humerale*, aut περιτραχήλιον, ſed *haſtile*, aut *lanceam*, aut ſimile aliud teli genus ſignificari, ubicunque in Scriptura extat. In *Joſua* res aperta eſt: jubetur enim *Joſue chidon*, quod in manu habebat, tollere verſus urbem, nempe, ut id ſignum eſſet, quo monerentur & fugientes, & qui erant in inſidiis: illi, ut in hoſtem ſe converterent, hi, ut prodirent ex inſidiis, *Hus* urbem incenſuri; quod ex Sacra Hiſtoria colligere eſt. Hoc porro ſignum vel clypeo, vel περιτραχηλίῳ in altum ſublato fuiſſe editum, nulli fiat veriſimile: cum hæc neque in altum evehantur, neque poſſint conſpici eminus, & graviora fere ſint, quam ut illa quis diu elata ſuſtineat extenſâ manu. *Haſtile* igitur intelligo, ſive nudum fuerit, aut vexillum habuerit, vel lemniſcos ſummo annexos, in qua ſententia ſunt *Kimchius*, & *R. Levi*. Sed & *Hebræi* alii, quotquot ſunt, *Chaldæus* quoque, *Syrus*, & *Arabs chidon* hoc loco *haſtile*, aut *lanceam* explicant. Et *Semores* γαῖσον *gaſum*, quod qui pro *clypeo* habent, ut qui nuperæ præfuerunt editioni *Pariſienſi*, docent ſe in his literis non multum profeciſſe, cum *gaſum* omnes ſciant eſſe *Gallicæ* teli genus. Proinde *Auguſtinus* (lib. 6. *Locutionum*) *haſtam*, *vel lanceam Gallicanam* interpretatur. Et, in *Euſebii Emiſſeni* Notis ad hunc ipſum locum, *Diogenianus Lexicographus* γαῖσον eſſe ait ἰμβόλιον ἐλαζόνιον, *miſſile* (ſeu *telum*) *totum ferreum*: alii autem κόντιον *contum*, malim ἀκόντιον *jaculum*, quamvis etiam *Suidas* κοντὸν *contum* exponat. His addę *Sirachidem*, cujus de *Joſua* verba ſunt *Eccleſ.* 46. *v.* 4. Ὡς ἐξεδέδη ἐν τῷ ἐκάρα χαῖρας αὐτῆ, καὶ τὸ ἐκκλῖναι, (vel, ut alii, ἐκτεῖναι) ἐμφαῖαν ἐπὶ πόλεις. *Quantam gloriam adeptus eſt extollendo manus ſuas, & vibrando,* (vel *extendendo*) *romphæam in civitates! Romphæam*, id eſt, *chidon*: palam enim eſt ad hanc Hiſtoriam alludi. Proinde *Syrus*, iiſdem fere verbis uſus, quibus in *Joſua*, hunc locum ita reddit, *Quam decorum illis fuit,* ܟܝ ܡܫܟܚ ܟܕ ܐܪܝܡ *cum attollebat haſtile, quod habebat in manu, & illud vibrabat ſuper urbes! Romphea* Gellio *genus eſt teli* Thracæ *nationis*: & *Heſychio* Θράικιον, ἀμυντήριον, μάχαιρα, ξίφος, ἢ ἀκόντιον μακρόν. Media pars erat lignea, nempe capulus; media ferrea, nempe acies. *Valerius* lib. 6. *Argenaut.*

Æquaque nec ferro brevior, nec romphea ligno.

In *Græca* verſione ἐμφαία ferè eſt pro חרב *gladio*: ſed & pro חנית *haſta*, 1 *Par.* 11. *v.* 11. 20. & *Pſ.* 34. *v.* 3. & pro *Græco* ἐμφαία *Luc.* 2. *v.* 35. *Syrus* habet ܒܪܡܚܐ, & *Arabs* رمح *lanceam*, & *Æthiops*, ፕሬት: quod pro *lancea* eſt, *Matth.* 27. *v.* 49. & *Joh.* 19. *v.* 34. Tot numero Interpretibus, quibus *chidon* in *Joſua* teli genus eſt, ſi quis *Joſephum*, & *Symmachum* opponat, de quibus *Theodoretus* in *Joſuam* Quæſt. 11. Τὸ μὲν τοῦ γαίσου, ἃ τοὺς λοχῶντας διήγειρεν Ἰεζὲς, ἀπαδα ἐμάνθανεν ὁ Ἰώσηπος, ὡσαύτως ἢ καὶ ὁ Σύμμαχος· Græcum *quidem, quo latentes in inſidiis excitavit* Joſue, clypeum *interpretatus eſt* Joſephus, *quomodo etiam* Symmachus: Ajo *Symmachum* non eſſe tanti, & in *Joſepho* de clypeo à *Joſua* ſublato nil quidquam legi. Tantùm *Joſuam* dicit ſignis, de quibus cum iis convenerat, qui erant in inſidiis, illos ad pugnam excitâſſe. Σημεῖα δὲ, ἃ πρὸς τὸν ὦν ἐνέδρας συνετίθατο, κἀκείνοις δῆλα τὴν μάχην ἐξανίσησεν. Sed illa ſigna quæ fuerint, clypeuſne, an telum in ſublime erectum, in *Joſepho* nuſquam habetur. Et *Auguſtinus* hic meminit ſolùm *Symmachi*. *Quid dicat* gaëon (inquit) *non facile intelligitur. Hoc interpres* Symmachus ſcutum *appellaſſe perhibetur.* Itaque aut hic memoriâ lapſus eſt *Theodoretus*, aut, quod facilè ſuſpicor, in verbis, quæ proximè præcedunt, pro ἐπεὶδ' ἀναστῆσαι, prave legerat ἀσπίδα ἀναστῆσαι, *cum clypeum ſurſum obvertiſſet.*

Sequitur *Goliathi* כידון *chidon*, quod cur *Græci*, & *Hieronymus* ἀκόντιον *clypeum*, eſſe voluerint, nullus capio, cum diſertè diſtinguatur à *Goliathi* clypeo, de quo dicitur verſu ſequente, *Et qui ferebat* הצנרה *clypeum, antecedebat eum.* Ne hoc ſtatim appareret, *Græci* reddiderunt, ὁ αἴρων τὰ ὅπλα αὐτοῦ, & Hieronymus *armiger ejus.* Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* diſertè, *ferens clypeum*. Nihilo plus rationis in iis, qui *chidon* humerale fuiſſe ex eo colligunt, quod illud ferebat *Goliath* בין כתפיו, *inter humeros ſuos*: cùm ex illis ipſis verbis concludatur potius non fuiſſe *humerale*. Neque enim *inter* humeros, ſed *ſuper* humeros eſt humerale. Ne dicam *Goliatho* humerali non fuiſſe opus; quia loricatus erat 1 *Sam.* 17. *v.* 5. lorica autem tegit humeros. Unde eſt, quod *Iliad.* ε. *Diomedem* vulnerat *Pandarus.*

--- τύχεν κατὰ δεξιὸν ὦμον
Θώρηκος γύαλον. ---

affecutus ad dextrum humerum loricæ concavitatem.

Et *Hector* de eodem, *Iliad.* η.

Αὐτὰρ ἀπ' ὤμοιιν Διομήδεος ἱππεδάμοιο
Δαιδάλεον θώρηκα.

Sed variam loricam à Diomedis *equorum domitoris humeris* detrahamus. Denique ex verbis *Davidis* verſu 45. *Tu in me venis cum gladio, haſta, & chidon*, omnino colligitur *Goliathi chidon* fuiſſe aliquod teli genus, æque ac gladium, & haſtam. Quod his verbis notat *Kimchius*, ולפי הפסוק הכתוב לכשה שאמר לו דוד לגלית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון נראה כי כידון זהו רמח כמו נשה בכידון והוא עשוי להכות בו לא להנן *Et quod ad verſum, qui infra habetur*, in *quo* David Goliatho *dicit*, Tu in me venis cum gladio, haſta, & chidon, *videtur ibi* chidon, *eſſe lancea, ut cum* Joſue *dicitur*, Tolle chidon: *& factum fuiſſe hoc armorum genus ad percutiendum, non ad tegendum.* Vult fuiſſe ὅπλον ἀμυντήριον, non verò σκεπαστήριον, ad vim inferendam, non propulſandam. Proinde *Goliathum* conjectat, cùm manu dextrâ teneret haſtam, & ſiniſtrâ telum aliud, etſi id Scriptura taceat, coactum fuiſſe ſ *chidon* à tergo rejicere inter humeros, quo nimirum uteretur poſt confectum haſtæ certamen. Sed nihil opus erat eò deſcendere, nec ſibi fingere *Goliathum* utraque manu fuiſſe armatum. Haſtatis enim non vacat ſiniſtra manus, quia utraque manu pugnant, & haſtam vibrant. Sed & ſæpe, manibus vacuis, arma geſtantur circa humeros ex balteo ſuſpenſa. De enſe res notiſſima eſt. Hinc in *Homero* toties,

(m) Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
Circa humeros poſuit enſem argenteis clavis. Item,

(n) Πρῶτον μὲν ξίφος ὀξὺ περὶ στιβαρῷ βάλετ' ὤμῳ,
Primum quidem acutum enſem robuſtis humeris circumpoſuit. Item,

(o) Παῤδαλέην ὤμοισιν ἔχων, καὶ καμπύλα τόξα,
Καὶ ξίφος, ---

Pards pellem humeris habens, & curvos arcus, & enſem. Et (p) περὶ δὲ, vel (q) ἀπὸ δὲ ξίφος ὀξὺ θοὸν ἄορ, (o) *acutum enſem humere impoſuit*, vel *depoſuit.* Et (r) Φάσγανα, id eſt, *gladii*,

Ἄλλα μὲν ἐκ χειρῶν χαμάδις πίεσον, ἄλλα δ' ἀπ' ὤμων,
alii quidem è manibus in terram decidebant, alii vero ex humeris. Virgilius quoque de *Evandro* dixit, lib. 8. *Æneid.*

Tum lœteri, atque humeris, Tegeæum *ſubligat enſem*:

& de *Aſcanio* lib. 9.

--- *humero ſimul exuit enſem.*

Quidni eâdem ratione jaculum, vel haſtile potuerit inter gigantis humeros ex balteo appendi. Huc pertinet, quod *Feſtus arma* dici vult *ab armis*, id eſt, humeris, unde pendent. *Arma*, inquit, *propriè dicuntur ab armis, id eſt, humeris dependentia, ut ſcutum, gladius, pugio, ſica, & ea, quibus propè præliatur, ſicut tela,*

(m) *Il.* α. 43. γ. 334. λ. 99. ν. 135. ρ. 372. φ. 416. ω. 261.
(n) *Odyſſ.* ξ. 508. *Iliad.* γ. 17. (p) *Odyſſ.* β. 3. ζ. 308. ω. 125.
(q) *Odyſſ.* φ. 119
(r) *Iliad.* ο. 714.

tela, quibus procul. Et rurſus in voce *Armilla*, *Antiqui humeros cum brachiis armos vocabant: unde arma ab his dependentia ſunt vocata.* Hinc *Joſepho* (t) כידון *chidon*, eſt *ſibyna*, *haſta*, & ſequens הנידת *lancea*, & כן כתפיו, *inter humeros ejus*, idem, quod *ἐπὶ τ ὤμων*, *ſuper humeros*. Proinde hunc locum ita expreſſit, Δόρυ ϛ ἦν ἐπὶ πάσῃ βάσαγμα δεξιᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τ ὤμων ἀνὰ αἴσιμα ἔφερεν ἄγχι ϛ καὶ λόγχην ἐξαπαίνιον εἶκλον. *Haſta autem erat non leve, dextræ geſtamen, ſed eam humeris tollens ferebat; quin & lanceam habebat ſexcentorum ſiclorum.* Sed הנידת *plenam* eſſe *haſtam* convenit inter interpretes; & *chidon* fuiſſe *telum brevius*, ex eo ipſo colligere eſt, quod ferebatur inter humeros appenſum. Ita enim habent *Hebræa* verba, וכידון נחשת בין כתפיו, & chidon *ex ære inter humeros ejus*, ex quibus nempe pendebat.

(t) *Antiq. lib. 6. c. 10.*

In locis quæ ſuperſunt minus erit operæ. Cum enim hoc *Jobi* loco dicitur in equum ſtridere *pharetra*, & *mucro lanceæ*, & *chidon*, nemo non videt *chidon* eſſe intelorum genere, quia haſtæ jungitur, & eſt æque mucronatum. Et *Job.* 41. ubi videt *Leviathan* לרעש כידון *ad vibrationem* ſ *chidon*, nihil verſimilius eſt, quam *haſtam*, aut *haſtile* ſignificari, cujus vibrari tam proprium eſt, ut *Pallas* dicta putetur παρὰ πάλλειν τὸ δόρυ, *à vibranda haſta*: unde etiam παλτὰ *haſtilia*, aut *pili genus*. Ideo *Hieronymus*, qui, ſequutus *Aquilam*, & *Symmachum*, *chidan* alibi *clypeum*, *aut ſcutum* interpretatur, eos deferre coactus, ibi habet, *deridebit vibrantem haſtam.*

Denique cum dicitur *Jer.* 6 *v.* 23. & 50. 42. *haſtam*, & chidon *arripient*, malim *chidon* cum *Græcis* ζιζύην, *ſibynam*, aut ἰγχειρίδιον, *ſicam* reddere, aut cum *Hebræis* רוכח, *lanceam*, & cum *Syro* ـــــــــــــــ, *haſtile*, & cum *Arabe* مِزْرَاق quod id ipſum eſt, quam cum *Chaldæo* תריסין *ſcutis*, & cum *Hieronymo ſcutum*. Cum quia ſemper alibi *chidon* eſſe teli ſpeciem abunde probavimus, tum quia ſic melius cohæret cum ſequentibus, *Crudelis eſt ille populus, neque miſerebuntur.* Quia in bello crudelitas per tela exercetur, non per clypeos. Quin ex duobus *Jeremiæ* locis videtur poſſe colligi, quod teli genus ſit *chidon*. In priore enim agitur de *Babyloniis*, ſeu *Chaldæis*, *Jeroſolymam*, in poſteriore de *Perſis Babylonem* invaſuris. Eorum autem arma erant τόξα, καὶ αἰχμαὶ βραχίαι, *arcus*, & *haſtæ breves.* Ita aſſerit *Ariſtagoras* apud *Herodotum* lib. 5. Et ipſe *Herodotus* lib. 7. *Xerxen* exercitum deſcribens, αἰχμὰς βραχίας, τόξα ϛ μεγάλα, *haſtas breves*, & *magnos arcus Perſis* tribuit. Inde eſt, quod apud *Athenæum* lib. 12. *Alexandrum* ſcribit *Ephippus* cum *Perſica* ſtola geſtaſſe τό τε τόξον, καὶ τὴν σάγαριν, *arcum etiam*, & *ſibynam*. Plane ut *Græca Jeremiæ* verſio cap. 6. v. 23. Τόξου, καὶ ζιζύνης κρατήσουσι, *Arcum & zibynam tenebunt.* Nempe *zibyna*, vel *ſibyna Ephippo*, & *Græcis* Interpretibus id ipſum eſt, quod *Ariſtagoræ*, & *Herodoto* αἰχμὴ βραχία *haſta brevis.* Ea *Græcè* σάγαρις dicta videtur pro שבולא σιβύλη, N & L ut paſſim permutatis. שבולא propriè eſt *ſpica*. Inde ad *haſtile* tranſlatum nomen. Quomodo *ſpicula Iſidoro* (t) ſunt *fagitta*, *vel lanceæ breves à ſpicarum*

(t) *Orig. l. 17. c. 8.*

ſpecie nuncupata. Arabicè etiam سبلة *ſubla*, eſt *ſpica*, & سبل *ſebil*, *haſta*, aut haſtæ pars. Sed & *Gallicè* haſtam *Turnebus ſpicam*, quaſi *ſpicam*, vocari putat, quod ferro *ſpicata* ſit exiguo: ego potius à forma ſpicæ; unde & *ſpicands* verbum in *Gratii Cynegetico*,

Quid Macetum *immenſos liceat ſi dicere comes,*
Quam longa exigua ſpicam haſtilia demes?

Id ipſum *Perſarum* telum ab aliis παλτὸν, *pilum* vocatur. Ita paſſim in *Xenophonte*, ut initio lib. 7. *Cyrop.* ubi *Perſa* armantur παλτῷ ἡμιπήχει καὶ ἵππῳ, quique pilo corneo uno, id eſt, ex corno arbore. Et in fine lib. 8. Ἐκ παλτὸν ἑκάστῳ δύο εἰς χεῖρα, ὁμοῦ τὴν μάχην ἐποιεῖτο, *Cum* Perſarum *unicuique* Cyrus *unum pilum dediſſet in manum, cominus pugnam faciebat.* Alibi tamen ſingulis bina παλτὰ aſſignantur, quomodo *Gallis* duo gæſa, ut lib. 1. *Cyrop.* ubi, præter arcum & pharetram, *Perſas* habere ſcribit ſingulos παλτὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφιέναι, τῷ δ' ἐν δίῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι, *pila duo, quorum unum quidem emittant, altero vero, ſi opus ſit, manu* comminus *utantur.* Et lib. 4. in *Cyri* concione, Παλτὰ δὲ, οἵτινες καὶ μεθίστασι, καὶ ἔχοντες χρῶνται ἔτι, *pila, quibus vel jaciendo, vel tenendo utamur.* Proinde eodem auctore *Hellen.* lib. 3. cum *Ageſilao*, & *Tiſſaphernis* ſpeculatores prope *Buſycllum* oppidum ſibi mutuo occurriſſent, & ad manus ventum eſſet, quicunque ex *Græcis* hoſtes ferierunt, haſtas ſuas obtriverunt, οἱ δὲ Πέρσαι, πρῶτοι παλτὰ ἔχοντες, ταχὺ δώδεκα μὲν ἱππεῖς, δύο δ' ἵππους ἀπέκτειναν. Perſæ *autem, qui cornea pila habebant, ſtatim equites duodecim, & duos equos confecerunt.* Et *Arrianus* lib. 1. in *Alexandri* prælio cum *Perſis* ad *Granicum*, παλτὸν ἀπὸ μὲν τ Περσῶν πολὺ ἄφετοι, οἱ Μακεδόνες δὲ ξὺν τοῖς δόρασιν ἐμάχοντο. Perſæ *quidem pila conferitim mittebant, ſed* Macedones *haſtis conſligebant.* Et ex eodem *Suida*, Ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἔχων παλτὸν ὡς ἑξάπηχυ, ἐμπρόσθεν μὲν λόγχην ἔχει, ὄπισθεν δὲ αὐτῇ ϛ ξύλα (lege τὸ ξύλον) εφαπτοειδὲς. *In dextra autem pilum habens ſex fere cubitorum, in cujus anteriore parte lancea erat*, (ſeu *cuſpis ferrea*) *in poſteriore autem lignum globoſum.* Unde colligere eſt quid propriè ſit τὸ παλτὸν, ſeu, quod idem eſt, *ſibyna*, & כידון *chidon*. Παλτὸν dici putarunt ἀπὸ τ πάλλειν, *à vibrando.* At *Hebræis* כידון *chidon*, eſt *telum exitiale.* Nempe כיד chid, *cladem* ſonat, *exitium*, *contritionem.* Job. 21. v. 20. *Videbunt oculi ejus* כידו (chido) *cladem ſuam.* Sed & כידון *chidon*, id ipſum eſſe conjectat *R. Salomo*, & *aream Nachon*, in qua *Uzam* lethaliter percuſſit Deus, eò quod arcam attigerat, 2 *Sam.* 6. *v.* 7. ob eum ipſum caſum vocari גורן כידון *aream Chidon*, 1 *Paral.* 13. *v.* 9. quaſi *aream cladis*, atque *exitus* eſſe dixeris. Porro ut *à clade*, & *pernicie* כידון vocatur *telum*, quod deſcripſimus; ita *gladius* חרב vocatur *à vaſtando*, *fagitta* חץ *ab exſcindendo*, *baſilica* כחי *à delendo*, & *Chald.* פנוש, vel פגוש potius, *a diffrangendo*: id enim eſt *Arabicè* فجش.

Obiter docendum, cur eadem *Jeremiæ* verba, quę *Græci* cap. 6. rectè reddiderant, Τόξου, καὶ ζιζύνης κρατήσουσι, *Arcum, & zibynam tenebunt*, cap. 50. ita exponant, Τόξῳ, καὶ ἰγχειρίδιον ἔχοντες, *Arcum, & ſicam habentes*; ac ſi *chidon* ibi ſit *ſica*. Inter arma *Perſarum*, de quibus ibi res eſt, fuere etiam ἰγχειρίδια, *ſicæ*. *Herodotus* lib. 7. ubi ſupra, Αἰχμὰς δὲ βραχίας ἔχον, τόξα δὲ μεγάλα, ἰσχὺς δὲ παλαίνιον, πρὸς δὲ ἰγχειρίδια παρὰ τὴν δεξιὸν μηρὸν παραπεπλεγμένα ἐκ τ ζώνης. *Haſtas breves habebant*, & *magnos arcus*, & *ſagittas arundineas*, & *ſicas infra per ad dextrum femur è zona ſuſpenſas. Acinaces* vocabant. *Pollux* (u) Ἀκινάκης, Περσικὸν ξιφίδιον τι τῷ μηρῷ παρατεταμένον. *Acinaces*, *ſeu ſicæ*. Perſicus *gladius è femore appenſus. Occumenius* in *Acta* cap. 32. qui nobis eſt 21. Σικάριοι δὲ λέγονται λῃσταὶ ξιφίδιον χαμάκρυπτον παρακλεῖον μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τ Περσῶν ἀκινάκαις. Sicarii *dicuntur latrones, qui gladiolis armantur, eamdem ferè magnitudinis, cujus* Perſarum *acinaces.* Quæ ſumpta ſunt ex *Joſepho Antiq.* lib. 20. cap. 7. *Acinaces* erat *Perſicum* خنجر *chinger*. Ita barbaram vocem *Græci* emolliverunt. Saltem *Arabibus* hodieque الخنجر *alchinger* eſt *ſica*. Hos *Perſarum acinaces* ſignificant *Græci* interpretes *Jer.* 50. 42. ubi *Perſas* deſcribunt tanquam τόξου, καὶ ἰγχειρίδιον ἔχοντας. Sed *Hebræa* vox *chidon* potius *zibynam* ſonat,

(u) *Lib. 1. c. 10.*

Acinaces, c. 10. fol. 7.

ſonat, quomodo rectè reddunt *Jerem.* 6. *v.* 23. *Joſue* ſignum non dedit iis, qui in valle latebant, ſimplici pugione, ſed haſtili ſurſum elato. Nec pugionem *Goliath*, ſed haſtile ferebat ſuſpenſum inter humeros. Nec vibratur pugio, quomodo *chidon* Job 41. Id longioris teli proprium eſt, qualis eſt haſta, aut haſtile.

Jam, ut è diverticulo redeamus in viam, quod equos, nempe bellicos, armorum ſtrepitu, aut fulgore terreri negat Sacer Scriptor, & experientiâ notum eſt, & multorum veterum teſtimonio comprobatum. Ita *Oppianus* jam nos docuit illos intrepidè

Ὅπλοις ἀντάσαι, πυκινὸν ἰέξαί τε φάλαγγα,
Occurſare armis, denſoſque irrumpere in hoſtes.

Ejuſdem de equo iſta ſunt maximè ad rem,

Ἦ πᾶς ἀναδίδρομεν ἀσαφθαμένοισιν ὁπωπαῖς
Ἀιζηοῖο λόχου πεπυκασμένου ὡλίτηϊ,
Καὶ χαλκὸν σιλαγῶντα, καὶ ἀσπάστοτα σίδηρον,
Qui fit, ut intrepidis acies nunquamque retortis
Luminibus videat denſatas multe multo,
Nec tumeat fulgorem aris, ferrique coruſci?

(x) *Lib.* 3. *Georg.* Sed (x) *Poëta* hoc ſolum,

Nec vanos horret ſtrepitus. —

(y) *Lib.* 7. *c.* 28. Et *Columella* (y) nobilis equi notas recenſens, *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu novæ rei terretur.* Itaque moris olim erat equos κωδωνίζειν, id eſt, τῷ ξ κώδωνῳ ψόφῳ, *tintinnabuli ſono* explorare, an ſtrepitus bellicos ferre poſſent. Unde eſt, quod κωδωνίζειν, & διακωδωνίζειν, in genere *probare*, & *explorare* eſt. Hinc ad verbum κωδωνίσω, quo utitur *Ariſtophanes* in *Ranis*, ita habet *Scholiaſtes*, Τὸ δὲ κωδωνίσω, ὅτι τινὰ τῶν ἵππων δειμαίζοντα τῷ ξ κώδωνῳ ψόφῳ καὶ τὰς ἵππους ὅτι ἰδούμαζον οἱ ψοφοδεεῖς ὄντα, ἢ οἱ Σύρυες ὑπομένειν δύνανται, μὴ πως ἐν πολέμῳ οἷς κώδωνα ὑπ' αὐτῶν ἐμβαλθέντ. Et *Etymologus*, explicans verbum διακωδωνίσθαντες, quo pro διαπειραθέντες, *periculum facientes*, alicubi utitur *Lyſias*; Ἀπὸ τῶν ἵππων μετήνεκται· πιθάνοι γὰρ ὄντα δειμαίζουν τοὺς γενναίους ἵππους, οἱ μὴ καταπλήττουσιν τὸν ἐν τῷ πολέμῳ Σύρυβον, τοὺς κώδωνας ψοφοῦντες. Quamvis equi plerique non ſint naturâ tales, ſed curâ, & inſtitutione fiant. Hinc *Poeta*, ubi de equo ad bellum inſtituendo,

Primus equi labor eſt, animos, atque arma videre
Bellantûm, lituſque pati, tranſlinque gementem
Ferre rotam, & ſtabulis frænos audire ſonantes.

Philoſtratus lib. 2. cap. 5. Μὴ ἐᾷν ἐκπλήττεσθαι τὸν ἵππον, ὅτι διατείνειν ἀσπὶς, ἢ ἀστράψειαν αἱ κόρυθες, καὶ παιανίζοντων τε, καὶ ἀλαλαζόντων βοὴ γίνοιτο. *Ne permittat* (qui equum inſtituit) *ne percellatur cum ſonet clypeus, aut galea fulgeat, aut Paana canentium, aut ululantium fit clamor.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 16. cap. 25. Οἱ Πέρσαι, ἵνα μὴ ἄκοσι ἀντοῖς οἱ ἵπποι καταπλήττοι, ψόφους αὐτοῖς καὶ ὄχους χαλκοῦς προσῳδίζουσι, καὶ κωμῳδοῦσιν (lege κωδωνίσιν) ἐς μέσους ἐν τῷ πολέμῳ δείσαι τὰς τῶν πασσαλίων ἀράξας, καὶ τῶν ξυφῶν τὸν πρὸς τὰς ἀσπίδας δίνον. Perſæ, *ne timidos habeant equos, eos ad aris ſonitum & ſtrepitum aſſuefaciunt, tintinnabula pulſant, ne armorum in bello fremitum, & gladiorum ad clypeos reſonantium crepitum extimeſcant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 242. Οἱ πωλοδάμναι τὰς πώλους γυμνάζουσι πρὸς τὰ χρώματα, καὶ τὰς φόβους (lege ψόφους) ἐχ' ὅπως πτοήσωσι, ἀλ' ἵνα μὴ πτοεῖσθαι διδάξωσι. *Equorum domitores pullos equinos exercent ad colores, & ſtrepitus, non ut expaveſcant, ſed ut non expaveſcere diſcant.* Et *Epiſt.* 213. Μὴ ταῦτα παίγνια τοῖς πώλοις· εἰ τῷ μὴ συνιδίσθαι ταῖς πτοίαις, καὶ τοῖς ψόφοις ἐξαγριαίνοντες, τοὺς ἱππέας ἑαυτῶν καταβάλλουσιν. *Ne eadem patiamur, quæ equas pulli, qui, quod terroribus aſſuefacti non ſint, ad quoſvis ſtrepitus efferati, ſeſſores ſuos dejiciunt.* Sic apud *Statium* lib 9. Parthenopæum

Neſcius armorum, & primas tunc paſſus habenas
Venator rapiebat equus. —

Proinde in ipſa pugna

— *ferri lumine dire*
Turbatus ſompes ſeſe, dominumque retorſit
In latus, atque avidam tranſmiſit devius haſtam.

Et in *Philoſtrati* Heroicis *Ajax*, βαίνων εὐκαρδὸν μετὰ τὰ αἰχμὰς, πρὸς τὴν ἀσπίδα ἰδάπτων, ταραχῆς ὕπνα τῷ ἵππῳ· οἱ δὲ ἵπποι ἐκφρονίζε τὸ ἀντίκα ἐγίνετο, καὶ ἐξεθεν ἀνακινήσιζον, *ſuperbè cum haſta incedens, ſtrepitum ad perturbandos equos clypeo edidit: equi autem amentes repentè facti ſunt, & erecti reſultârunt.* In *Olympicis* ludis *Taraxippum* quemdam Deum ſacrificiis placabant, ne hujuſmodi terrores equis ſtadium decurſuris immitteret. *Pauſanias* in *Eliacis* poſterioribus. *Ad eam aram Deum colunt, quem* Taraxippum *ab incurrendo equis pavore nuncupant: ſolent enim injecto terrore circa aram hanc equi tam vehementer conſternari, ut, incertum unde coorta trepidatione, ſæpe illiſis curribus affligantur auriga. Quo igitur equo, & propitio utantur* Taraxippo, *ad eam aram auriga vota nuncupant.* Ibi nempe ſepultus creditur quidam *Iſchenus* Gigas, qui ad famem ſecundam oraculi juſſu immolatus eſt. *Lycophron* verſu 42.

Κρίνω παῖ· αἰπὺν ὄχθον, ἔνθα γηγενὴς
Ἴσπαλ ταμαστὴς ἐσὶν Ἰχίνα τάφος.

Ad Saturni *celſum clivum, ubi terrigenæ* Iſcheni *tumulus eſt equos perturbant.* Ubi *Scholiaſtes*, Λέγει δὲ αὐτὸν Ταράξιππον, ἐπειδὴ ἐκ ταράσσει, καὶ θορυβεῖ τοὺς ἵππους ἀγωνιζομένους. *Eum* Taraxippum *vocant; quia decertantes equos perturbat, & percellit.* Alii hunc *Taraxippum Myrtili* patrem, aut filium eſſe volunt: Itaque apud *Photium Ptolemæus Hephaſtion* inter cætera egiſſe legitur περὶ ξ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ταραξίππου τῶν Μυρτίλου παιδὸς, καὶ κειδὸς, lege ξ Μυρτίλα πατρὸς, ἢ παιδός. Alii *Myrtilum* ipſum, cui *Pelops* cenotaphium ibi erexerit, ut à ſe perempto parentaret, & in mare conjecto, eò quod ejus dolo *Oenomaus* equæ conſternatę fuiſſent. Alii ab *Oenomao* hos terrores equis & aurigis immiſſos fuiſſe volunt. Alii denique *Pelopem* aſſerunt aliquid ab *Amphione* acceptum eo in loco defodiſſe, cujus arcanâ vi cum conterriti fuiſſent *Oenomai* equi, alii quoque equi poſtmodum eodem modo conſternarentur. Alius quoque fuit in *Iſthmo Taraxippus*, *Glaucus* ſcilicet *Siſyphi* filius, ab equabus diſcerptus in funebribus ludis, quos patri ſuo fecit *Acaſtus*. Et in *Nemea* pro Heroe *Taraxippo* rutilum fuit ſaxum in ipſo curriculi flexu, cujus fulgore equi non aliter concitabantur, quam ſi objectis ignibus orta fuiſſet trepidatio. Quæ omnia in *Pauſania*. Tamen in *Nemeais* quoque ludis *Apollinem* fingit *Statius* (z) ut *Polynices* equos turbaret, & ſic dominum è curru dejiceret, ſpectrum quoddam illis objeciſſe, quod (z) *Lib.* 6.

— *flavus* Arion
Ut vidit, ſalvêre jubæ, atque erectus in armos
Stat, ſocumque jugi, comiteſque utrinque laboris
Secum altè ſuſpendit equos. Ruit ilicet exul,
Aonius, nexuſque diu per terga volutus
Exuit, abripitur longè moderamine liber
Currus, &c.

Ita Diis imputabant ſuperſtitioſi homines, quæ vel propriâ, vel equorum imperitiâ ſibi acciderant.

Cum motione, & concuſſione ſorbet terram) Hebr. ברעש ורגז יגמא ארץ, id eſt, terram movendo, & quatiendo, deglutit quaſi, celeritate curſûs ſui. Motionem enim, & concuſſionem hic intelligo, non quâ movetur equus, ſed quâ movetur & quatitur terra ſub equi currentis pedibus. Nempe רעש, & רגז, ut hoc loco ſimul junctæ, ferè de motu terræ uſurpantur, ut *Pſal.* 77. *v.* 19. רגזה ותרעש הארץ *Concuſſa eſt, & ſe movit terra*; & *Eſa.* 14. *v.* 16. הזה איש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות *Hic eſt vir, qui concutiebat terram, & commovebat regna.* Vel de motu cœli, & terræ; ut 2 *Sam.* 22. *v.* 8. *Eſ.* 13. *v.* 13. *Joël.* 2. *v.* 10. &c. Et equorum ungulas *terram quatere* etiam *Poeta* dicunt, ut *Ennius* lib. 6. *Annalium*,

Ex-

Explorant Numidæ, *totam quatit ungula terram.*
Et lib. 8.
Cum ſequitur, ſummo fontem quatit ungula terram.
Et lib. 17.
It eques, & plauſu cava concutit ungula terram.
Virgilius lib. 8. *Æn.*
Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.
Statius lib. 4. *Thebaidos.*
Tenariis *hic celſus equo, quam diſpare cæca*
Cyllarus *ignaro generârat* Caſtore *prolem,*
Quaſſat humum. —

Sorbet humum) *Sorbet* Hebr. est יגמא, de cujus verbi ſignificatione hoc loco certant tam veteres, quam novi interpretes, &

— *adhuc ſub judice lis eſt.*

Multi enim *fodere* reddunt; quia alludit *Chaldæum* גומא, *foveæ.* Itaque, pro *vorat terram, Pagninus, Tigurum*, & *Junius* hic habent, *effodiet*, vel *fodit terram*; & *Monſterus, foveam facit in terra*; ut *Chaldæus*, qui his præcivit, יעביד גומתא בארעא. Et *R. Selomo*, ששה גומות ברגליו, *foſſas faciens pedibus ſuis.* At *Hieronymus, ſorbet terram*; & *Symmachus, ὡς κατα-πίνων, tanquam deglutiens.* Et *Mercerus, Piſcator, Druſius, Buxtorfius, Schindlerus*, abſorbet. Quod ſequuntur vernaculæ verſiones pleræque omnes. Sed & eodem referendum, quod *Septuores* hic habent, ἀφανιεῖ τὴν γῆν, *il fera diſparoitre la terre*; quia quæ abſorbemus è conſpectu eximimus: Conſequens pro Antecedente. Et *Syrus* ܪܗܛ, *currit*; & *Arabs* يعدو *currunt ſuper terram*; quia, quod equus *terram ſorbere* dicitur, pertinet ad curſus pernicitatem. *Terram* enim *vorare* dicitur כאילו טרוב קלותו ומהירותו *ac ſi ſummâ velocitate, & pernicitate ſua terram ebiberet.* Ita *Kimchius* in *Lexico*. Et *R. Levi* in hunc locum, ירון ער שדמה כאילו הוא מגומא את הארץ ובולעה בחוזק הכרוזה *Ita currit, ut videatur ſorbere, & degluture terram præ curſus vehementia.* Quæ interpretatio tam vera eſt, quam prior commentitia, quidquid obtendat *Bootius*, qui magno molimine conatur hanc aſſerere. Etſi enim גמא *gama*, verbum ſono alludat ad nomen גומא *guma*, quo *foſſa* ſignificatur; tamen *fodere* nuſquam ſignificat. Quin גמא *gama*, & גומא *gumma*, ſunt voces diverſæ linguæ, notionis, & originis. Verbum גמא *gama*, merè *Hebræum* eſt; ſed nomen גומא *guma*, merè *Chaldæum. Aleph* in גמא radicale eſt, ſed in גומא ſervile, & pertinet ad formam nominis, ſive radix ſit גום *gum*, aut גמם *gamam*; quod ultimum puto verius, quia *Arabice* جمة *giumma* eſt *lacuna*, & verbum جم *giamma*, de aquis; *ita unam colligi.* At גמא *gama*, eſt *ſorbere.* Extat in *Hiphil.* Gen. 24. v. 17 ubi *Abrahæ* ſervus *Rebeccæ* dicit, הגמיאני *Fac me ſorbere*, vel *Da mihi ſorbendum aliquantum aquæ ex hydria tua.* Etſi alibi non reperiatur in Sacris libris; tamen ſignificatio certa eſt, cum quia ſermonis ſeries docet ita reddendum, tum quia ſervus ipſe ſuamet verba repetens verſu 43. pro הגמיאני habet השקני, *Fac me bibere*, vel *Da mihi bibendum.* Nugatur *R. Aquinas*, cum exponit הגמיאני *Cibum injice in os meum*, tanquam ex ſententia *R. Selomonis*; *quia*, inquit, עשו היה כל כך עף ורעץ שלא יכול לכשוך ידו להאכיל עצמו Eſau *erat ita feſſus, & fatigatus, ut non poſſet manum extendere, ut cibaret ſeipſum.* Nugatur, inquam; quia *Eſau* non dixit הגמיאני, ſed חלעיטני, *Gen.* 25. *v.* 30. quæ vox eſt diverſiſſima, ad quam hæc nota pertinet. *Aleph*, & *Ajin* permutatis, *Chaldæi* pro גמא ſcribunt גמע. Sic *Job.* 39. *v.* 30. (al. 33.) in *Thargum*, ubi de aquila, אפרוחוהי גמען רמא *Pulli ejus ſorbent ſanguinem.* Et *Talmudici*, Tractatûs *De Sabbatho* cap. 14. *Qui dolet dentibus*, לא יגמע כהן את החומץ *ne acetum non ſorbeat.* Et in *Vaikra Rabba* Sect. 22. *Leviathan* נמוערת אחרת *unico hauſtu* ſorbere dicitur quidquid colligit *Jordanes* menſibus duodecim. Sed & per *Aleph* ſcribi docent exemplis ex *Talmude* allatis *Buxtorfius* & *Bootius*: quibus liceat hoc addere ex *Talmudis Jeroſolymitani* Tractatu כאלין עלי קולוקסיא שביעים in fine capitis ſecundi, שאסור לנטות בהם פים מפני שצבאין אוכלין אותן *Ut iſta folia colocaſia, quibus ſorbere aquam non licet, quia caprea illas decerpunt.* Nempe folia colocaſiæ, ſeu, quod idem eſt, fabæ *Ægyptiæ*, ἴσι οφάδια μεγάλα, ὥστι καὶ ἀντὶ ποτηρίων, καὶ τραῦλοι χρῆσθαι ἴσχυρας τινας καὶ κοιλότητας ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο· καὶ δὴ ἡ Ἀλεξάνδρεια μεστὴ τούτων ἐστὶ, κατὰ τὰ ἐργαστήρια ὡς σκεύεσι χρωμένων. *Sunt valde magnæ, ita ut poculorum, & cantherorum uſum præbeant; nonnulla enim habent cavitatem ad id ideoneam: Et verò* Alexandria *ea plena eſt, quibus pro vaſis utuntur per officinas.* Ita *Strabo* lib. 17. A verbo גמא *gama*, fit גומא *gome*, pro *Ægyptia papyro*, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit: unde Job. 8. verſ. 11. התאה גמא בלא בצה *An creſcet papyrus ſine limo?* Et *Africana* voce *gumia* dicebantur guloſi, quaſi גומאים gomeim, *ſorbentes*, vel *ſorbillones.* Feſtus, *Inglivies a gula dicta: hinc & Inglivioſus, & Glutо, Gulo, Gumia*, &c. Nonnus, *Gumia* (ita *Scaliger*, in *Varronem*, pro *Genna*) *guloſi. Lucilius* lib. 30.

Illo quid fiat Lamia, *&* Pytho *oxyodentes,*
Quo veniunt illa gumia, vetula, improba, inepta.

Et alibi,

— *compellans gumias ex ordine noſtros.*

Apulejus Apologiâ primâ, *Teſtimonium ex libello legi audiſti gumiæ cujuſdam, & deſperati turconis* Junii Craſſi. Inde apud *Feſtum degumiare*, id eſt, *devorare, deguſtare*, perperam legunt *degunere.*

Cum aſſerta ſit hactenus vera, & perpetua ſignificatio verbi גמא *gama*; jam videndum, an ea poſſit huic *Jobi* loco competere: quod ſi ſemel obtinuerimus, quorſum altera illi verbo ſignificatio aſſignabitur omnino nova, & non ſolùm *Hebræis*, ſed & *Chaldæis, Syris, Arabibus, Æthiopibus* ignota prorſus, atque inaudita? Objicit Clar. *Bootius* non poſſe ferri, ut currens equus dicatur *ſorbere terram*, & *Phraſin illam non modo eſſe Metaphoram Hyperbolicam, quâ appellatione* Piſcator *eam excuſat, ſed inſolentiſſimam, atque immanem ἀκυρολογίαν, cujuſmodi ex nullo ſani ſtyli Scriptore produci queat.* A quibus verbis, ſi quid in his video, abſtinere præſtitiſſet, ne in re non ſatis certa per eorum latus, qui hanc interpretationem aſſerunt, etiam Sacer Scriptor peteretur. Quod, utut ab ipſius animo maximè alienum, tamen vitare non poteſt, ſi hæc phraſis, quam rejicit, ut inſolentiſſimam, atque immanem ἀκυρολογίαν, quaque nemo ſani ſtyli Scriptor utatur, reperiatur eſſe *Jobi* phraſis ipſiſſima. Verumenimvero phraſis illa non tam eſt inſolens, quam *Bootius* credi voluit. *Arabes* enim, in quorum ſolo *Job* natus eſt, atque educatus, ea hodieque utuntur. *Gigejus*, ex illorum *Lexicis*, لهمد *Illud deglutivit*, اللهم & تلهم *idem. cum quid deglutitur*, لهم & رجل لاهم *bellua*, *vorax.* النهم ما & رجل ملهم لهوم *idem.* في الضرع *ubera prorſus exhauſit lactando.* Hæc de propria, & primaria ſignificatione verbi *labama*, ex quo abbi deduximus *Lami* nomen, & *Lamiarum.* Jam ſequitur Metaphorica: النهم الفرس الارض *Equus color fuit, quaſi terram vorans.* Nempe النهم الفرس الارض ad verbum ſonat, *Equus voravit terram*, quæ eſt ipſiſſima *Jobi* phraſis. Hinc in *Golii* لهم

لهم liham, & لهيم lahim, *velox*, & *acer equus, quasi deglutiens terram:* quod ille habet ex *Giauhari.* Neque hic loquendi modus tam est peculiaris *Arabibus*, ut non illius etiam alibi vestigia saltem occurrant. Quippe nos quoque phrasi vernacula equum expeditum dicimus *multum via comedere.* Et in *Nemesiano* de equis legas, quibus jam ætate provectis per sanguinis emissionem vires redintegrantur,

Mox sanguis melior calet: ire viarum
Longa volunt, latumque fugâ consumere campum.

Et *Virgilius* lib. 3. *Georg.* equas ait

— acri
Carpere prata fugâ. —

Et *Statius* lib. 8. *Theb.* de equis utrimque ad pugnam properantibus,

— spatiis utrinque æqualibus acti
Adveniant, medium quæque vident decrescere campum.

Quod imitatur celeberrimus *Poëta* noſtras, cum de equo currente dicit,

Fait decroistre la plaine, & ne pouuant plus estre
Sous de l' oeil, se perd dans la nue champestre.

Et *Silius* lib. 3.

— campumque volatu
Cum rapuêre, pedum frustra vestigia quæras.

Quæ quidem locutiones non sunt *Jobi* locutioni omni ex parte similes; tamen, quod nobis sufficit, hoc cum illa commune habent, quod, ut *Job terram* (id est, agrum decurrendum) ab equo *vorari*, aut *sorberi* dicit, quæ revera non sorbetur, sed à currentis conspectu ferè tam cito adimitur, quam si revera sorberetur unico hausu; ita *Poeta*, quos citavimus, *campum consumi* ajunt, & *carpi*, & *rapi*, & *decrescere*, non quod revera id fiat, sed quia, si id fieret, vix eripperetur citius ex oculis intuentium.

Aliud objicit *Bootius*, "Sermonem hic esse de equo in prælium, atque in adversos hostes vadente, "quod cursu fieri minimè solet, ac proinde intempestivam hic esse cursus mentionem: Quo nihil dici potuit à vero alienius: cum probare sit obvium, ex sexcentis exemplis maximorum etiam Ducum, nihil in bello esse frequentius, quam pugnas cursu aggredi. Ita, *Cyro Majore* in *Assyrios* dimicaturo, ὁρμὴ τινὶ ἤρξαντο ἀνυφόπτειν ἅμα καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ ὁρμῇ· καὶ αὐτὸς ὁ Κῦρος, ἱππικὰ δρομικῷ ἔθει βαδὴν, ὁρμῇ ἤγετο. *Quidam* (Persarum) *ceperunt currere, quos universa phalanx cursim sequebatur: quin & ipse* Cyrus, *omisso lentagradu, cursim ferebatur.* Hæc *Xenophon* lib. 3. *Cyrop.* Et lib. 1. *Anabaseos* in prælio *Cyri Minoris* in fratrem *Artaxerxem*, primò pars quædam *Græca* phalangis, *Clearcho* Duce, ἤρξατο ὁρμῇ θεῖν, *cursim ferri cœpit:* quo exemplo reliqui statim incitati, ὡς ἅπας τὸ Ἑλληνικὸν ἰαλλίζουσι, καὶ πάντες ἔθεον, *tanquam* Marti Enyalio *canentes, pariter omnes currebant.* Et lib. 4. *Carduchis* eos infestantibus, οἱ Ἕλληνες παιανίσαντες ὁρμῇ ἐπ' αὐτοὺς, Græci *Pæana canentes, cursim in eos irruerunt.* Rursus in eodem libro, Οἱ πέλτας φέροντες ἐκαλάζοντο ἔθεον δὴ τὸ γραικικόν, *Peltati clamantes currebant* in (Tiribazi) *castra.* Et, in *Colchos* dimicaturi, ἀναμίστους ἔθεον, *totis viribus currebant.* Lib. 5. *Mossynœci*, civili bello inter se divisi, in populares suos ἐκθαμβοῦντες τρέποντας αὐτὸς, *incurrentes eos in fugam vertunt:* &, *hostium expeditissimi, catastrichontes* τοῖς λίθοις ἔβαλλον, *procurrentes lapidibus impetebant.* Libro sexto, cum in *Bithynia* pugnatum est in *Pharnabazum*, Græci *peltati cum clamore* ἔθεον δὴ τὸν πολέμιον, *in hostes incurrunt.* Ita cum *Agesilaus Thebanos* aggressus est, & duo exercitus stadio solum abessent, *Thebani* primi ὁρμῇ ἐφέροντο, *cursim ad pugnam ferebantur* & νικηφόρους ἀπὸ τῆς Ἀγησιλάου φαλάγγος, Agesilai *copia victissimum incurrebant*; ut *Xenophon* auctor est in vita *Agesilai.* In *Marathonio* prælio *magna currentibus in pugnam* (Græcis) *alacritas animorum fuit, adeò ut cum mille passuum inter duas acies esset, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem venirent.* Ita *Justinus* lib. 2. *Herodotus* etiam, ὁρμῇ ἴεντο ἐς τοὺς βαρβάρους. *Cursu ibant in barbaros.* In prælio ad *Granicum*, lib. 1. Arriani, *cum intra telo jactum fuerunt, primus quo circa* Alexandrum *erant*, & *ipse* Alexander, *in dextra cornu constitutus*, ὁρμὴν δὲ ἡ ποταμὸν ἐνέβαλλεν, *cursu in flumen ferebatur, ut & invasionis celeritate* Persas *perculerent, & cum ad manum venirent parum à sagittariis laderentur.* Proinde, cum in *Pharsalica* pugna *Pompejus* suos in vestigio stantes jussisset hostium impetum sustinere, Καίτοι καὶ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φασιν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ ὁρμῆς καὶ φοβερὰν ἐπέκεινα γιγνομένην συμπλοκὴν, ὡς ἐν τοῖς πληγαῖς βίαν προσιθησι καὶ συνεκκαίει ἡ θυμὸς ἐκ πάντων ἀναφλογιζόμενον Cæsar *etiam in eo illum peccasse dixit, ut qui nescierit invasionem, quæ cum cursu sit, atque tumultu est terribilis, cum illatus vim addere, tum animum incendere ex omni parte excitatum.* Hæc *Plutarchus* ex *Cæsare*, cujus verba sunt lib. 3. *Civil.* Pompejus *suis prædixerat, ut* Cæsaris *impetum excipierent, neve se loco moverent, aciemque ejus distrahi paterentur. Idque admonitu* C. Triarii *fecisse dicebatur, ut primus excursus, usque militum infringeretur*, &c. *& duplicato cursu* Cæsaris *milites exanimarentur, & lassitudine conficerentur. Quod nobis quidem nulla ratione fallum à* Pompejo *videtur. Propterea quod est quadam animi incitatio, atque alacritas naturaliter innata omnibus, qua studio pugna accenditur. Hanc non reprimere, sed augere Imperatores debent.* Hinc apud *Cæsarem* milites ferè cursim in pugnam ruunt. Sic *Bells Gall.* lib. 1. *Nostri acriter in hostes, signo dato, impetum fecerunt? itaque hostes repentè celeriterque procurrerunt.* Et lib. 2. *Subito omnibus copiis provolarunt*, &c. Item, *Ineredibili celeritate ad flumen decurrerunt*, &c. *Eâdem autem celeritate adverso colle ad nostra castra contenderunt.* Et lib. 3. *Hostes ex omnibus partibus, signo dato, decurrêre*, &c. Item, *Hinc magno cursu contenderunt, ut quam minimum spatii ad se colligendos, armandosque*, Romanis *daretur.* Et lib. 5. *Quotes quæque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hostium numerus cadebat.* Et lib. 6. Germani *equites eodem illo, quo venerant, cursu ab decumana porta in castra irrumpere conantur.* Et *Civil.* lib. 1. *Genus erat pugnæ militum illorum, ut magno impetu primò procurrerent.* Et lib. 2. *Concurrunt equites inter se.* Et lib. 3. *Primus ex dextra cornu procurrit.* Item, *Nostri milites, data signo, cum infestis pilis procurrissent.* Item, *Renovato cursu pila miserunt.* Item, *Equites à sinistra* Pompeii *cornu, ut erat imperatum, universi procurrerunt.* Item, *Illi celeriter procurrerunt.* Item, *Tertiam aciem* Cæsar *procurrere jussit.* Et lib. 4. *In prælios quotidianos procurrentibus*, & *erumpentibus* Alexandrinis. Et lib. 5. Numidæ *levis armatura cum equitibus procurrunt.* Item, *Dum equites rursus, concursu renovato, pedibus suis accurrerent.* Item, *Magno incursu cum omni equitatu, levique armatura*, Juba, Scipio, Labienus *in legionarios impetum fecerunt.* Item, *cum equis concitatis* Juliani *impetum fecissent.* Item Cæsar, *equo admissa, in hostem contra principes ire contendit.* Sed hæc frustra congerimus, cum ipse *concurrendi, incurrendi, occurrendi*, & *succurrendi* voces quod volumus apertè doceant. Neque enim acies *concurrisse* diceremus, aut hostes *incurrisse*, aut illis esse *occurrendum*, aut auxiliares copias commodum *succurrisse*, si aliena hic esset atque intempestiva *cursus* mentio. Nec aliunde natæ sunt hæc locutiones, quam ex eo, quod hostes solent mutuo incursu se provocare. Sic *Arabicè* عدا *currere*, & عدو *hostem* significant à *currendo* sic dictum, & عوادي vel عـــادجـــات *pedites*, vel *equites ad pugnam pro-*

procurrentes. Et أغار de equitibus est *in hostem incurrere:* qualis incursus غارة dicitur, & equitatus sic incurrens مغيرة. Proinde etiam in equis bellicis pernicitas requiritur, eamque illustribus verbis *Propheta* passim prædicant. Ita *Jerem.* 4. 13. ubi de Rege *Babylonis Jerosolymam* obsessuro, *Ecce! tanquam nubes ascendit, & turbinis instar est currus ejus, & equi ejus aquilis leviores.* Et de illo ipso *Hab.* 1. 8. *Leviores erunt pardis equi ejus.* Item, *Equites ejus, è longinquo venientes, involabunt, ut aquila celer ad escam.* Sed &, quod à *Jobo Bootius* debuisse fieri negat, equos ad prælium currentes quandoque describunt Sacri Scriptores: Ut *Joannes* Apoc. 9. 9. *Sonitus alarum ipsis est ut sonitus curruum,* ὡς φωνὴ ἁρμάτων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον, *multis equis ad bellum currentibus,* id est, *ad prælium,* ut paulo ante versu 7. quomodo reddunt Interpretes ferè quotquot sunt. Et *Jerem.* 8. 6. *Unusquisque conversus est ad cursus suum, ut equus in prælium ruens. Ruens* Hebr. est שוטף, quod propriè dicitur de torrente, qui exundat, & præceps fertur: unde *Kimchius* in hunc locum לרהב המרוצה אשר שוטף שהוא כמו נחל שוטף במרוצתו במלחמה (Propheta de equo) *dicit* שוטף *propter impetum cursus ejus; quia est ut torrens exundans, cum currit ad prælium. R. Solomo Gallica* voce veteri reddit אישברי דין esbridès, *quasi effrenes equos,* vel *habenis remissis.* Unde *Genevenses, Comme le cheval, qui se rue a bride avallee parmi la bataille.* Et *Deodatus, Qui court a toute bride dans la bataille.* Sed *Pagninus* in *Kimchio, Tanquam equus impetu irruens in prælium.* Et *Junius, Præceps ruens.* Quamvis multo ante *Hieronymus, Quasi equus impetu vadens in prælium.* Quomodo etiam *Syra* versio apud *Theodoretum,* ὡς ἵππος ἐφιεὶς εἰς πόλεμον· in qua tamen hodie legitur, ܐܝܟ ܣܘܣܝܐ ܕܪܗܛ ܠܡܓܚ quod à *Gabriele Maronita* redditum multò aliter, *Velut equus abducens* (hominem) *in prælio.* Nempe ܓܪ est *deducere:* sed &, quod *Gabrielem* videtur latuisse, ܓܪ est ἐφιέναι, *cum impetu ruere,* & *festinare,* ut exposuit *Theodoretus.* Ita in *Bava Bathra,* ut observatum à doctissimo *Buxtorfio,* אסר ליה לידך לשמעיה גוד, *Dixit ipsi, servo suo scilicet, Festina.* Et in *Echa Rabba* cap. 1. אסר ליה גוד דנכטי לוייתא *Dixit ipsi, Propera, ut assequamur comitatum.* גוד est pro נגוד, prima excisa. Extant hæc verba in paragrapho, cujus initium חד מן תנים אתא לירושלם *Aliquis è* Thanis *venit* Jerosolymam. Sed pro מן תנים legendum, ut in sequente, & sex præcedentibus, מאיתנם, id est, מאיתנם, *ex gentibus.* Quod obiter moneo, quia Cl. *Buxtorfius* putavit איתנם, vel איתנוס, ἴσθμος, esse urbem non procul *Hierosolymis.* Certè איתנוס ἴσθμος, non magis est urbs in illis paragraphis, quam כותאי in sequentibus, quibus initium חד כותאי, *unus Cuthæorum,* sive *Samaritanorum.*

Ex iis, quæ dicta sunt, puto jam constare liquido nihil obstare quo minus hæc *Jobi* verba, ברעש ורגז יגמא ארץ commodè reddi possint, *Cum motione, & concussione forbet terram;* ut intelligantur de cursu equi, qui, cum impetu in prælium ruens, campum interjectum quatit, & vorat quasi, id est, pernicitate suâ tam rapidè decurrit, atque emetitur, ut devorâsse videatur, & uno haustu absorpsisse. At in altera expositione, *Jactatione, & agitatione* suâ *fodit terram,* aut *facit foveam in terra,* multa sunt, quæ meritò desideres. Primò enim de equis jam dixerat *Job* יחפרו בעמק, *fodiunt in valle.* Itaque non video quorsum hic repeteretur equum *fodere terram.* Neque enim satisfacit *Bootii* responsio, *illic sermonem esse de scrobiculo, quem equus luxurians impede terram scalpendo efficere solet; hic de iis foveis, quas ictibus pedibus equi faciunt in terra, sua vestigia altius in ipsam imprimendo, dum pugnæ desiderio ardentes impatienter prælii signum expectant.* Nam vel equi saltu terram vult excavari, cum præ ardore solo insultat vel pedum singulorum irrequieto motu, cum non detur alius modus, quo equus terram fodiat. At de saltu tam actum fuerat, quam de motu singulorum pedum; iis scilicet verbis, quibus *movere* dicitur equus *instar locusta.* Proinde, quidquid sequaris, *Job* ea repetierit, quæ jam dixerat, si admittatur hæc versio. Præterea cum רעש, & רגז, simul juncta, ferè sumantur de motu terræ, aut cœli, ut ex allatis exemplis jam probatum est, verbis ברעש ורגז videtur significari potius terræ concussio sub equi pedibus trementis & gementis, quam equi agitatio, de quo jam actum fuerat. Maximè, cum ad equum hæc referri non possint, nisi affixum suppleas, ברעשו ורגזו, *agitatione sua, & jactatione sua.* Tertio cum גמא tam in Scriptura, quam in *Chaldæo* Paraphraste, & *Talmude,* & *Rabbothi* (qui sunt libri *Judæorum* secundum Scripturam vetustissimi) nihil quidquam significet, quam *forbere,* & *deglutire;* à certa, & recepta, & perpetua verbi significatione non discedendum est, ut huic alterâ substituatur, nova, & ignota prorsus, cujusque adeo ne unum quidem exemplum proferri potest, nec ex *Hebræo* sermone, nec ex linguis affinibus. Neque *Chaldæi Jobi* Paraphrastæ, qui unus est è novissimis, auctoritas tanta est, ut potuerit

Signatum præsente notâ procudere verbum,

atque illud *Judaica* civitate donare, annis fortasse mille, aut amplius, postquam *Hebræa* lingua desiit esse in usu, & post *Jobi* ævum plusquam bis mille. Quartò, fovea, seu scrobiculus verius, qui ab equo excavatur, non diceretur גומא *guma,* sed הפירה *chaphira:* neque enim גומא est *fossa* quævis, sed *lacuna,* vel *cisterna,* vel *fontana,* vel *imapures pars, in qua aqua colligunter,* vel *quodvis aliud aquarum conceptaculum.* Proinde vocem בורות, id est, *cisternas,* R. *Solomo* exponit גומות 1 *Sam.* 13. 6. Quintò, in גומא *Vau Schurech* est loco *Kibbutz,* sequente *Daghes,* quomodo in גובא, & aliis, ut supra observatum. Itaque radix non est גמא sed גמם quod jam monuimus. Sextò, illud ipsum גמם, unde fit גומא, neque *Hebraum,* neque *Chaldæum,* aut *Syrum* est, sed *Arabicum.* Septimò, etiam *Arabicè* جم *gamma* non est *fodere,* aut *excavare,* sed *abundare.* Et in *Alcamus,* الجم الكثير من كل شي *algiammo* est *copia rei cujusvis.* Sic جم المال *Multa fuerunt opes.* جم ماؤه من الما *Illius aqua abundavit* vel الجمة *Aqua abundantia,* item, *locus, in quo putei aqua cogitur,* & *in nave sentina.*

Neque consistit firmus, cum auditur tuba sonus) Hebr. ולא יאמין, & *non credit,* ut plerique alii reddunt, quasi velit Sacer Scriptor equum bellicum ad tubæ clangorem ita affici, ut præ gaudio non credat tubam sonare. Ita *R. Solomo,* לא יאמין מרוב שמחה שהוא מתאוה למלחמה *Non credit præ gaudio, quia pugnæ est summè avidus.* Et *Aben Exra* כל כך ישמח ללכת אל מקום המלחמה שלא יאמין כי קול השופר הוא אמת *Ita exultat, cum ad locum prælii ventum est, ut tubæ clangorem verum esse non credat.* Nempe quæ maximè exoptamus, ea, cum fiunt, verè fieri vix credimus: unde in hoc ipso libro, cap. 29. versu 24. *Si arridebam illis,* לא יאמינו *non credebant.* Et *Gen.* 45. *v.* 26. cum *Jacobo* filii narraverunt, filium *Josephum* adhuc esse in vivis, & toti Ægypto præesse, יפג לבו כי לא יאמין להם *defecit illis animus,* rei novitate perculsus, *quia non credebat illis. Apostolis* quoque, cum *Christum* viderunt redivivum, etiam post ipsius manus, & pedes contrectatos, aliquan-

quamdiu fuere ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῆ χαρᾶς, *pra gaudio increduli*, Luc. 24. 41. *Petrus* etiam, cum per Angelum ex carcere liberatus eſt, *verum eſſe noſciebat, quod ab Angelo fiebat, ſed viſionem ſe videre putabat*, Act. 12. 9. Et *Iſraelita*, cum redierunt ex captivitate *Babylonica*, erant בחלמים, *ut illi, qui ſomniant*, Pſal. 126. 1. id eſt, videbantur ſibi ſomniare, quia gaudium tam improviſum omnem ſuperabat fidem. Quomodo, cum *Gracos liberos, immunes, ſuis legibus eſſe, Flaminius* per præconem pronunciavit, *Audita voce præconis* (inquit *Livius* lib. 33.) *major gaudium fuit, quam quod univerſum homines caperent. Vix ſatis credere ſe quiſque audiſſe. Alii alios intuери mirabundi, velut ſomnii vanam ſpeciem, quod ad quemque pertineret, ſuarum aurium fidei minimum credentes, proximos interrogabant.* Et de *Juliano Ammianus* lib. 22. *Somno enim propius videbatur, adultum* (lege *vix adultum*) *adhuc juvenem, exiguo corpore, facilis præſtantem in gentibus, poſt cruentos exitus Regum, & gentium*, &c. Reliqua ibi vide.

Tamen, quia lætos eventus tum demum non credimus, cum ſunt ex eorum numero, quæ raro accidunt, & in ſe aliquid θαυμαστὸν habent, qualis in bello haudquaquam eſt tubæ ſonus, videtur ſimplicius, ſi *Jobi* verba, ולא יאמין כי קול שופר ita reddantur, *Et non conſiſtit firmus, cum tuba ſonus* ſupple *audiur.* Quod ſequuntur *Junius, Piſcator, Bootus*, & in *Italica* verſione *Deodatus.* Nempe יאמין in *Hiphil* videtur hic ipſum eſſe, quod יאמן in *Nipbal, conſiſtere, firmus* aut *ſtabilis erit.* Neque id eſt ſine exemplo. Nam ejuſdem libri cap. 15. verſu 31. de impio dicitur לא יאמן, *non ſtabilis erit, non firmus erit.* Et *Chaldæus Syrisque* כהימן non modò *fidelem*, ſed & *ſtabilem* ſonat, ut *Hebraicum* נאמן. Sic *Deut* 28. *verſu* 59. *plaga* מהימנן *ſtabiles*, & *morbi* מהימנין *ſtabiles*, in *Onkelo, Jonathane*, & *Syro*, pro *Hebraïs* נאמנות, & נאמנים. Et 1 *Sam.* 2. *verſ.* 35. כתרגמא in *Syra* eſt *domus firma*, Hebr. בית נאמן. Ita hoc loco לא יאמן reddi poteſt, *non firmus erit, non ſtabit, non conſiſtet.* Et ſenſus erit, equum bellicum, audito claſſico, ita accendi, ut cohiberi non poſſit amplius, quo minus in pugnam ruat. Qua mente de *Tydeo* dixit *Æſchylus* in Tragœdia *Septem ad Thebas*,

Βοᾷ γὰρ ἐχθὲς πεταμένου μάχης ἰοῦν,
Ἵππου δ' χαλινῶν δ' οὐ κατασβαίνων μένος,
Ὡς τις βοᾶν τάλαιν' ἐφιεμένου μέσον.
Amore pugna ad flaminis ripas boat,
In frena anhelans ut equus impetu ruit,
Clangentis acrem vix ſonum expellans tubæ.

Et *Poëta* ſummus lib. 3. *Georg.*

— *tum ſi qua ſonum procul arma dedere*
Stare loco neſcit. —

Et *Ovidius Metam.* lib. 3. Fabula ultima,

Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro
Signa dedit tubicen, pugnaque aſſumit amorem.

Et *Silius* lib. 13. ubi de *Taurea*,

Iſtrepido altisonum tinnitu, & ſtare negantis
Imperitans volenter equo. —

Et *Valerius Flaccus Argonaut.* lib. 2.

Haud ſecus Æſonides, monitis accenſus amaris,
Quam bellator equus, longa quem frigida pace
Terra premit brevis, in lævos piger angitur orbes,
Frana tamen, dominumque velit, ſi Martius aures
Clamor, & oblitis rurſus fragor impleat aris.

Contra, *Lucani* lib. 4. cum *Curiones* equites labore confecti eſſent propter nocturnum iter, & prælium,

— *non ſonipes, motus clangore tubarum,*
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, ſpargitque jubas, & ſurgit in auras,
Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.

His ita explicatis, duo *Jobi* hemiſtichia de more erunt ἀντίστροφα, & quod in priore dictum fuerat verbis affirmantibus, *Cum motu & concuſſione ſorbet terram*, nempe præcipiti curſu ſuo, in poſteriore verbis negativis dicetur, *Et non conſiſtit, audito claſſico.* Quale cap. 3. verſ. 4. *Dies ille ſit tenebroſus, nec illucens ei ſplendor.* Et verſ. 7. *Nox illa ſit ſolitaria, neque eventat cantus in ea.* Hæc illuſtrant ſequentia.

Ad tuba clangorem *dicit Evax*) Hebr. בדי שופר *in tuba*, vel *ad tubam*: ſed ibi שופר, *tuba*, eſt pro קול שופר, *ſono*, vel *clangore tubæ*; quod ex præcedente verſu repetendum eſt. Recte igitur *Syrus*, כסבא, *ad vocem tuba.* Ita citat *Bootus* ex exemplari Manuſcripto *Uſſerii* ſ μακαίρα. Sed in edito tantum habetur כסבא, & in *Arabe* hoc ſequuto صوت *ad vocem*, vocabulo *tuba* prorſus omiſſo. *Chaldæus* pro בדי שופרא habet בכסת שופרא, *in ſufficientia tuba*, ac דיּ hic *ſufficientiam*, aut verò *copiam* ſonet, quomodo *Eſ.* 40. 16. & paſſim. Quod ſequuntur *Selomo, Aben Ezra, Arias, Mercerus, Genevenſes*, alii. Sed די in בדי potius eſt ſyllabica adjectio, *ut Jerem.* 51. 58. Tale בדּ, & יוֹ pro ſimplicibus ב, & יַ. *Evax* Hebr. eſt האח, quæ paſſim eſt inſultantis Interjectio, ut *Pſal.* 31. 21. 25. ſed & dolentis, ut *Ezech.* 6. 11. & lætantis, ut *Eſ.* 44. 16. *Calefactus eſt, & dixit* האח חמותי *Evax, calefactus ſum.* Ita hoc loco. Ex *Hebr.* האח vel אח, quomodo ſcribitur *Ezech.* 6. 11. *Syri* ſecerunt אמי, vel אמא quod *Arabs* hic abſurdè reddidit أحيني *Vivifica me*, & *Gabriel, Serva me.* Et *Ezech.* 26. 2. *Quia dixit* Tyrus *ne* Jeruſalem, *Vivifica nos.* Imo, *Quia dixit Evax.* Ibi enim *Syrus* אמי eſt pro *Hebræo* האח. Neque aliud hic معطف Porrò *equus Evax*, id eſt, geſtit, & exultat, audito tubæ ſono, quomodo homines, cum dicunt *Evax.* Metonymia eſt ſigni pro re ſignificata. Quale eſt, quod in *Æthiopica* verſione legitur *Jac.* 3. 3. equis frena injici, ሕሎ: ኦሃ: ይሰምዑነ: : *ut Oho dicant nobis*, vel *ut Etiam dicant nobis*, pro *Gracis* ἵνα τὸ πείθωσιν ἡμῖν, *ut nobis obſequantur.* Nam ኦሃ: oho, *Æthiopicè*, eſt affirmantis, vel aſſentientis, ut nobis *etiam ita, maximè.* Sic *Matth.* 27. 20. ኦሃ: ለጠቡ: *Oho dixerunt*, id eſt, aſſenſi ſunt, *Gr.* ἔπεισαν. Quamvis eo loco ἔπεισαν non ſit *aſſenſi ſunt*, ſed *perſuaſerunt.* Et *Jac.* 3. 17. ኦሃ: ለዛለት: *Oho diſcendo*, pro *Gr.* εὐπειθής, *tractabilis*, vel *docilis*, de ſapientia cœleſti. Et *Jac.* 5. 6. ኦሃ: ኢይለአክሙ: *Oho: non dicit vobis*, οὐκ ὑπετάξατο ὑμῖν, *non ſubjicitur vobis*; contra quam *Græcè*, οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν *non reſiſtit vobis.* Huic *oho* oppoſitum eſt አንቦ: *omba*, id eſt, *non, nequaquam*; ut *Jac.* 4. 7. ኦሃ: ኦልቦ: በእግዚአብሔር: አንቦ: በሰይጣ: ዐጽፉ: Oho *diſite Domino*, & onbia *Dicite Diabolo*, pro *Gr.* Ὑποτάγητε τῷ Θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, *Subditi eſtote Deo, reſiſtite Diabolo.* Et *Matth.* 21. 29. ወአወሠአ: ወይቤ: አንቦ: *Et reſpondit, & dixit, Onbia*, id eſt, *nequaquam*, Gr. οὐ θέλω. Et ſtatim ſequenti verſu, *Et reſpondit, & dixit*, ኦሃ: እግዚኦ: *Oho, domine mi*, Gr. Ναὶ, κύριε. Itaque, ut in *Jacobi Æthiopica* verſione equus *Æthiopum* phraſi legitur *Oho dicere*, vel *Etiam dicere*, cum fræno morigerum ſe præbet; ſic *Hebræorum* phraſi in *Jobo* legitur dicere האח *beach*, ſeu *Evax*, cum, claſſico audito, geſtit. Qualis equus in *Polluce* dicitur ὑπὸ σάλπιγος ἐξορμῶν, *ad tubam exiliens*, & in *Statio, ad Istmos hilaris.* Verba ſunt l. 11. *Thebaidos*,

— *ad Istmos hilarem, intrepidumque tubarum*
Proſpiciebat equum. —

Quos verſus cum ſcripſit *Statius*, videtur habuiſſe in animo hunc *Columellæ* locum de generoſi equi notis, lib. 7. c. 28. *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſperum novæ reiteretur.*

Et pugnam eminus præsagit) Hic utor *Plinii* verbo, qui de equis idem habet lib. 8. cap. 42. *Idem præsagiunt pugnam.* Quæ vox valde affinis est *Hebræa* יריח *odoratur*, qua utitur Sacer Scriptor. Sagire *enim* (inquit *Tullius* lib. 1. *De Divinat.*) *fenire acutè est, ex quo* sagæ *anus, quia multa scire volunt; & sagaces dicti canes.* Nempe, quia, odoris ductu, venatores ad ferarum cubilia perducunt. Etiam *odorandi* verbum potest hic adhiberi, cum *Cicero* in *Epist. ad Atticum* dixerit, *odorari quid futurum sit.* Itaque *pugnam odoratur*, id est, futuram præsagit. Neque ii rejiciendi, quibus hic *odorari* est *fenire*. In quo numero *Kimchius*. Is enim sumit דרך הרחבה כלומר ירגיש *latiore sensu, quasi dictum esset, Sentit.* Nempe *odorem* pro sensu in genere *Hebræi* passim usurpant; ut cum de arbore dicitur *Job.* 14. *vers.* 9. מריח מים יפרח *ex odore aquæ germinat*, duplici Tropo: nam & *odor* ibi pro *sensu*, & sensus arbori tribuitur καταχρηστικῶς, cum sit proprium animalis. Ita *Jud.* 16. 9 *Ut franguar filum stupeum,* כהריחו אש *cum odoratum est ignem*, id est, *cum sensit ignem.* Et *Dan.* 3. 27. וריח נור לא עדת בהון, *Et odor ignis non transivit in eos*, id est, *sensus ignis.* Et *Es.* 11. 3 ubi de *Christo*, והריחו ביראת יהוה, *Et odoratus ejus* erit *in timore Domini. Odoratus*, id est, *sensus, judicium.* Proinde sequitur, *Non secundum aspectum oculorum judicabit*, &c. Eo igitur sensu dici potuit equus *prælium odorari*, id est, *sentire*, vel *præsentiscere.*

Eminus) Hebr. מרחוק, *è longinquo*, supple vel *loco*, vel *tempore*. Nam ad utrumque refertur, ut *Gr.* πόῤῥωθεν, quamvis ad *locum* frequentius. Itaque ad locum referunt plerique interpretes: ut in *Jobi*, *è longinquo pugnam præsagit*, sit idem, quod *procul* in his *Poetæ*,

— *tum si qua sonum procul arma dedere*, &c.

Qui sensus cum sit aptissimus, non capio quorsum *Bootius* peccasse velit eos omnes, qui sic interpretati sunt. Putat, si de *tempore* accipias, duo hemistichia melius cohærura. Quod ipsum non video satis. Hæc enim optimè cohærent, *Ad tubæ sonum dicit Evax, & eminus sentit pugnam:* id est, per locorum intervalla non stat, quo minus jam sentiat pugnam. Quamvis res eodem recidat. Quamdiu enim distat locus, distat etiam tempus pugnæ. Itaque pugnam sentit ante tempus, quisquis illam sentit eminus.

Ex clamore Ducum, & jubilatione militum) Alii, *Prælium sentit eminus, & clamorem Ducum*, &c. Quod potest ferri: sed melius hæc cohærebunt, si Præpositio suppleatur, *Prælium sentit* ex *clamore*, &c. quod *Hebræi* sæpe faciunt. *Clamor* Hebr. est רעם, quod proprie *tonitru* sonat. Et Ducum tonitru vel est clamor edi solitus ante pugnam; vel armorum fragor, puta cum hastæ & clypei comploduntur, vel Ducum cohortationes, eorum maximè, qui dicendo pollent, plus *Pericles* (a) puta, quem inter orandum dicebant βροντᾶσθαι μὲν, καὶ ἀστράπτειν, δεινὸν δὲ πυρανὸν τὸ γλῶσσαν φέρειν, *tonare & fulgurare*, & *terribile fulmen in lingua gerere:* quod ad *Ciceronem* suum *Romani* transtulerunt. Sed clamorem potius intelligo, quo plus afficitur equus, quam ulla oratione; aut murmur aliud inconditum, quo Barbaris erat in more tam animum suis addere, quam hostibus incutere terrorem. Sic à *Germanis*, inquit *Tacitus*, *affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur, obpositis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussa intumescat. Romanorum* quoque ululatum maximè fuisse terribilem ex *Josepho* colligere est, qui *Joræatenses* jussit πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ὑπερφέρειν τὰς ἀυδὰς, ἵν' μὴ καταπλάγωσιν, *ad legionum ululatum aures obturare, ne metu percellerentur.* Et, apud *Plutarchum* in *Crasso*, *Parthi* neque cornibus, neque tubis ad pugnam sese excitant, ἀλλὰ φέρουσι πολλὰ βυκανητῶν, καὶ κώδωνας, περιτείνοντες ἠχείοις χαλκοῖς, ἅμα πανταχόθεν ἐπιβοῶσι· τὸ δὲ φιλύτεται βοὸς τί, καὶ δεινὸν, ὑπογυῶ θηριώδει καὶ τραχύνεται βρυγμῷ μιμούμενον. *Sed clavos ex corio compactos, & concavas, sonoræ æramenti circumtensas simul undique verberant: ea autem profundum & gravem sonum emittunt, ex rugitu ferarum & tonitru asperitate mistum.* Itaque רעם *tonitru* id dici poterat, utpote tonitruum æmulum: atque etiam Ducibus tribui, quia Ducum imperio pulsabantur illa ὄργανα. Denique *tonitru Ducum* vocari queat quodvis futuri prælii vocale signum; quia præcedit pugnam, ut tonitru est in nubibus ante fulminis ictum. Et hujusmodi Ducum signa etiam ab equis intelligi docent hæc *Oppiani* de equo lib. 1. *Cyneg.*

Καὶ μάλιν ἀιόλοιο κραιπνῶν εὐθήμια λοχαγῶν,
Atque audire Ducum dicit vocalia signa.

Sequitur תרועה, id est, ἀλάλαγμα, *barritus, ululatus, jubilatio*, sive Ducum, sive militum, qui vel ante pugnam, atque in ipsa pugna exultant, vel post victoriam adeptam. *Apollonius Argonaut.* lib. 2. versu 1079.

Ὅση δὲ κλαγγὴ δυσὶ πόλει ἐξ ἰμαδοῖο
Ἀνδρῶν κινυμένων, ἅτε τε ξυνίωσι φάλαγγες.

Qualisque clangor est ex bellico tumultu militum incitatorum, cum commoventur phalanges. Et fortasse תרועה id ipsum est, quod prius רעם; nisi quod hoc Ducibus tribuitur, quia sunt veluti præcentores: at תרועה est ululatus universi exercitus. Hunc militum ululatum etiam inter *Judæos* aliquid habuisse peculiare, colligere est ex *Exod.* 32. 17. 18. ubi *Josue*, cum *Mose* descendens ex monte *Sinai*, auditis populi cantibus coram vitulo exultantis, *Mosi* dixit, קול מלחמה במחנה *Clamor bellicus est in castris.* Sed *Moses*, cum hos ipsos cantus auscultavisset attentius, servo regessit, *Non est hæc vox* עונות *canendi fortitudinem, neque hæc est vox* נעורת *canendi debilitatem*, sed קול עונות *vocem canendi ego audio.* Ita habetur ad verbum. Sensus est, neque eum ululatum audiri quem victores, neque quem victi in pugna edunt, adeoque non esse bellicum ululatum sed clamorem, aut cantum quemvis alium. Codex *Samaritanus* in fine commatis pro קול עונות, *vocem canendi*, vel *canentium*, una literula inserta scripsit צעצ סצנצא *vocem peccatorum ego audio.* Et pridem notaverant *Græca Scholia* sic in *Samaritano* legi, φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. *Syrus* quoque, idem sequutus, habet ܩܠ ܚܛܝܐ *vocem peccati.* Sed & *Jobi* locum, in quo versamur, aliter atque aliter fuisse lectum fundent priscæ versiones: *Græci* nempe; qui hic habent ἐν ἅλμασι καὶ κραυγῇ, legerunt עם, *cum*, pro רעם, *tonitru*; & שרים ἅλμασι reddiderunt, tanquam à *Chaldæo* שור, *saltare:* aut pro ἅλμασι scripserant ψάλμασι, vel ἄσμασι quod esset שירים, non שרים. *Syrus* quoque nihilo melius legit רעש שרים נתרעה unde nata hæc versio, ܒܥܦܝ ܕܡܪܟܒ ܒܬܪܥܝܬܗ *Duces percellens binita suo*, aut *jubilatione sua.* Nam רעש etiam *jubilare* est, ut *Hebræum* הריע.

(a) *Plut. in Pericle.*

CAPUT NONUM.

De SOLOMONIS Equitatu, & locis, quæ ab Equorum præstantia laudant Sacri Scriptores.

Josephus Solomoni *tribuit equitum millia viginti, Scriptura solum duodecim. Unde error* Josephi. Solomonis *currus mille quadringenti* 1 Reg. 10. 26. *quibus equi curules circiter quater mille. His igitur*

egitur cur aſſignantur ſtabulorum quadragenta millia 1 Reg. 4. v. 26. Reſp. *Primò*, ארות *non ſunt* ſtabula, *ſed in* ſtabulis loculi *ſingulis equis deſtinati, quod probatur ex* 2 *Paral.* 32. *verſ.* 28. *Quamvis* Talmudici *pro* ſtabulis *ſuſurrent. Secundò*, Solomonem *currus electos habuiſſe* MCCCC, *ſed alios multo plures. Quare nihil in Scriptura. Et hunc curruum numerum Juſſe multo maximum probatur ex Hiſtoria. Tertiò, Mendoſi aliquando ſunt curruum numeri, ut* 1 Sam. 13. v. 5. & 1 Parul. 19. v. 7. 18. *ita hoc loco, & pro* XL.M. *legendum* IVM, *ut* 2 Par. 9. v. 25. *Quartò*, ארבעים *alibi* quadraginta, *hic ſolum* quatuor *ſonat. Exempla hujuſmodi. Quintò*, R. Levi *vult equos fuiſſe* XLM *in ſtabulis* IVM, *per decurſus diviſos: quod refellitur. Nuga* Talmudicæ. *Currus, & equites à* Solomone *oppidatim diſperſi.* Arabs *Interpres ridiculè binos ſolum equites in ſingulis oppidis cenſet. Fons erroris. Alius ejuſdem error. Pro* civitatibus curruum *cur ſcripſerit* Hieronymus civitates munitas. *Curruum, & equitum oppida, quanam fuerint.* Gamala *cur, & in quo dictu ſit* urbs equitum. Seniorum *duo errores : unus ex prava lectione, alter ex ambigua voce. Ordeum olim equorum pabulum.* Solomonis *equi ex* Ægypto, *& omnibus terris* 2 Par. 9. v. 28. *iis nemirum, unde in* Judæam *mercatoribus liber acceſſus. Scriptura ngit I. de equis ex* Thogarma, *id eſt*, Cappadocia, Ezech. 27. v. 14. *quo eminum nobiliſſimi. Horum elogia. Quæ in* Perſis *tributa nominis exactio.* Divina animalia *cur dicta, &* grex dominicus. Eutropio *crimini datum, quod hos ſit uſus. Cur* Cappadocum *equos è vento naſci ſcripſerit* Auguſtinus, *quod de* Hiſpanicis *alii tradunt.* Henetici *equi alii in* Paphlagonia, *alii circa* Adriam. *De iis* Euripidis *anachroniſmus. II.* Aſſyriorum *equi laudati in* Prophetis, 1. *ab ungula firmitate, unde equi* χαλκόποδες, πετρώνυχες, &c. *quibus oppoſiti* μαλακόποδες, *quod vitium* Hiſpanicis *falſò tribuunt.* 2. *A curſu, & impetu inſtar turbinis, unde* ἀελλόποδες, ventoſi, *&c. & è vento concipi creduli.* 3. Volare *dicuntur, unde* alites, alipedes, *&c.* 4. *Ut aquila, quod de* Hiſpanicis Oppianus. 5. *Ut aquila, quæ properat ad eſcam, ut* Iliad. Φ'. *Aquilæ impetus* ἰμᾶς & Pindaro. 6. *Pardis conferuntur; quæ ſunt* πηδητικὰ ζῶα. 7. *Acutiores lupis veſpertinis, quod duobus modis explicatur. Equi* Aſſyriorum *in campo* Niſæo *nati, ubi equi maximi, validiſſimi, velociſſimi, formoſiſſimi, flavi, aut albi.* Niſa *unde dicta: &* Cataſtigona. Medicam *herbam ibi abundaſſe. Magi*, oſtanæ, *&* ſtagnum. *Quot equorum myriades in campo* Niſæo. *Campus ille ubi fuerit.* Ragau *urbs unde appellata. Eadem* Europum, *&* Arſacia. *De locorum illorum ſitu ſententiæ in ſpecum pugnantes conciliantur.* Heſychius *emendatus. Equi* Niſæis *ſimiles in* Parthia, *&* Armenia. Gratius *emendatus.* Parthi *equorum greſſus arte mollitos.* Sulæ *non dicitur* ab equis, *ſed* à liliis. *III.* Jerem. 5. v. 8. משכים *juxta* Aben Ezram *equi* Tyrrheni, *qui quidem olim magni nominis; ſed* Prophetæ *verba aliud ſonant.* Chaldæus *emendatus. Equi* ἄλογοι, *id eſt*, refractarii, *ut* Arabicè جموح. *Equites* Pharaonis *quot numero. De iis fabula* Arabum. *Currus, & equi* Seſac 2 *Paralip.* 12. *v.* 3. *&* Neconis *Jerem.* 46. 4. 9. Ægyptus *juxta* Prophetas *olim equis fecunda. Idem probatur ex* Homero, Diodoro, Xenagora, Plutarcho, *&c. Tamen* Ægyptii *equos iis ignoti, qui de animalibus ſcripſerunt; quos equos alendi ſtudium tandem apud* Ægyptios *refrixit, poſtquam à* Perſis, *&* Macedonibus *ſervoli jugo preſſi ſunt, &* Ægyptus *propter incolarum copiam equitabilis eſſe deſiit. Id a quibus, & quando factum. Tan-*

tum Ptolemæo Philadelpho *numeroſus fuit equitatus. Pluribus explicantur locus* 1 Reg. 10. v. 28. 29. *de equis ad* Solomonem *ex* Ægypto *adductis. Cur hunc locum interpretes minùs intellexerint.* Coa, Ægypti *urbs qua? Quid Aphelia? מקוה* tributum *ſonat.* Pharaonis *trigæ, aut* τριστάται Exod. 14. v. 7. *Reges per Legem prohibitum equos multiplicare* Deut. 17. v. 16. Judæi *quam hoc rigidi. Cauſa hujus prohibitionis. Equo etiam alieno ſuperbire non-millos.* Platonis *faſtus. Equis non fidendum*, Pſal. 20. 8. *&c. Regis equi populo ſæpe graves. Hinc fabula de* Diomedis *equis anthropophagis. Periculum, ne populus in* Ægyptum *reduceretur. In hanc Legem peccavit* Solomon. Deſultori *Gr.* ἀμφίππου. *Scriptor* ταχυτὴς *in* Suida, *&* Pollux, *emendati. Qui populi paribus equis pugnaverint. Currus, aut equos ſecundarius* Gen. 41. v. 43. & 2 Par. 35. v. 24. Solomon, *etſi equos abundaverit, non tamen iis fidit.*

Solomonis equos *Joſephus* ita deſcribit *Antiq* lib. 8. cap. 2. Ἦν δ' αὐτῷ διζύγιον ἵππων ἠθροικότα δ', ὅσα πρὸς ἰσχὺν καὶ τάχος, οὐ μὴν ὑπερβεβλημένα τοῖς ἄλλοις εἶναι συμβαλὼν αὐτοῖς, μήτε ἀντίρροπα, ἃ δὲ καὶ ἴσα τε πάντων ἐφάνθη, καὶ ἀπαμειβόμενα αὐτῶν ἐν τῷ ὀξύτητα. *Equorum habuit viginti millia, qui tam pulchritudinis, quam celeritatis ratione ſic comparati erant, ut iis collati nulli alii aut formoſiores eſſent, aut velociores: quin his ſpecie, & pernicitate ſuprà omnes, ſine controverſia, eminebant.* Ibidem equites his inſidentes magno verborum apparatu ſic depinguntur, Ἐπεισόμενοι δ' αὐτοῖς καὶ οἱ ἀναβαίνοντες, νεότητι μὲν πρώτου ἀνθοῦντες ἐπιτηδειοτάτῃ, τὸ δ' ὑψηλὸν ὄντες περίσσιοι, καὶ πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντες, μηλίσας μὲν παδαίμβοις χαίτας, ἐυδεδυμένοι δὲ χιτῶνας ἁπ' Τυρίας πορφύρας, ψαῦμα δ' χρυσοῦ καὶ ἁμίλλαν αὐτῶν ἐπίηθεν τοῖς κόμαις, οἷς ἡλίου αὐτῶν τὰς κεφαλὰς ἀνυγὸς δ' ἀγυιᾶς πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης. *His autem decus addebant equites primùm quidem juvenes jucundiſſimâ juventute florentes, deinde ſtaturâ ſpectabiles, & ſuprà reliquos multùm eminentes, longiſſimis crinibus & promiſſis, tunicas ex* Tyria *purpura indutis, & auri rameum quotidie capillis inſpergentes, ita ut capitum ipſis radiarent auri fulgore ad Solem reflexo.* Nempe fuit id uſu receptum ævo *Joſephi*, & ſequentibus. Ita *Verus* Imperator capiti legitur (*a*) auri ramenta inſperſiſſe. Et *Commodus* (*b*) fuiſſe capillo ſemper fucato, & auri ramentis illuminato. Quamvis tantum in comis fulgorem illum à natura habuiſſe aſſerat (*c*) *Herodianus*, ut, cum in Sole ambularet, τὸν μὲν νέον ἔπιπλα χρυσοῦ περέσεσθαι ἐκπεπλοκέναι, *quidam auri rameutis eumdem conſpergi putarent. Gallienus* (*d*) quoque crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit. Itaque rem ſuorum temporum videtur *Joſephus* ad *Solomonis* ætatem tranſtuliſſe. Ut ut ſit, quam compti fuerint *Solomonis* equites Scriptura non dicit uſpiam, contenta numerum definiviſſe. In quo ipſo *Joſephus* errat, cum viginti millia cenſet. Neque enim fuerunt ſuprà duodecim millia, ut Hiſtoria Sacra diſertè tradit in quatuor (*e*) diverſis locis. Illum igitur peccâſſe reor, vel ſolâ libidine res ſuæ gentis augendi in majus, vel *Hebraiſmi* ignoratione. Ex qua factum, ut שנים עשר אלף פרשים, pro *duodecim millibus equitum*, redderit *bis decies mille equites*, ſeu, quod idem eſt, *equitum myriadas duas.* Aut pro διμυρίους ἵππους legendum διχιλίους καὶ μυρίους ἵππους ut in eodem capite circa initia, *Solomonis ſine jugalibus equis*, inquit, ἦσαν ἱππεῖς διχιλίων καὶ μυρίων, *equitum erant duodecim millia.*

(*a*) *In Commodo.* (*b*) *In Lampridio.* (*c*) *Lib.* 1. (*d*) *In Trebellio.* (*e*) 1 *Reg.* 4. 26. & 10. 26. 2 *Par.* 1. 14. & 9. 25.

Et hæc quidem ſatis clara ſunt: ſed de numero curruum *Solomonis* non levis eſt controverſia; quia quæ de iis habet Scriptura videntur planè διάφωνα. Nempe 1 *Reg.* 10. v. 26. & 2 *Paral.* 1. v. 14. currus illi tribuuntur mille duntaxat & quadringenti. Atque id ipſum *Joſephus* ſuffragio ſuo comprobans ſcribit illi quadringentos ex Regum & Principum donis acceſſiſſe

ſille, cum antea nonniſi mille haberet. Ἐπόμπευον δὲ αὐτῷ ἵπποι, καὶ ἅρματα, &c. ὡς τι τῶν ἄλλων ἀντιφιλοτιμούμενον ἅρμασι, καὶ ἵπποις, ἐκ τῶν ἀσυντάκτων προσόδων πεντήκοντα ἅρματων ἀνδρικῶν τετρακοσίους πρισβύτερος· ἦν γὰρ αὐτῷ πρότερον χίλια. *Mittebant autem illi equos, & currus*, &c. *unde præter equos, & currus, quos prius habuit, ab illis, qui dono mittebantur, curruum numerus auctus quadringentis falcatis: illi autem mille erant prius.* Hos porro currus veriſimile eſt partim fuiſſe bigas, partim trigas, aut quadrigas pro more illorum temporum. Et, ſi bigæ omnes fuiſſent, curules equos habuiſſet *Solomon* bis mille octingentos: ſi omnes quadrigæ, quinquies mille & ſexcentos. Inter quæ extrema fere medius eſt numerus quatuor millium. Curules igitur equi *Solomonis* parum fuerunt infra, aut ſupra hunc numerum. Quorſum igitur illis equis aſſignantur ſtabulorum quadraginta millia? 1 *Reg.* 4. 26. Solomoni *fuerunt*, inquit Sacer Scriptor, ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו *quadraginta millia ſtabulorum equorum ad currus ſuos.* Unde etiam *Joſephus*, Τεσσαρα δὲ πλεθρῶν ἦν ἅρματων Σολομῶνι, ὡς τεσσαρας ἄνευ μυριάδας φατνῶν ἦν ὑπεζευγμένων ἵππων. *Tanta curruum erat copia* Solomoni, *ut quatuor eſſent myriades* (id eſt, quadraginta millia) *præſepium equorum jugalium.* At, cùm in regiis ædibus præſepium & ſtabulorum ſit multo minus, quàm equorum, quia in una præſepi, aut ſtabulo, plures equos ſtabulare moris eſt; hic, contra, vel uno equo ſtabula fiunt octo, vel decem: ac proinde inter hos numeros non videtur ulla ſervari proportio. Ut ſolvatur hic nodus, ajunt ארות hoc loco non eſſe *ſtabula*, vel *præſepia*, ſed in *ſtabulis* aut *præſepibus loculos* ſingulis equis deſtinatos, quomodo appellat *Vegetius* lib. 1. cap. 56. *Patena*, inquit, *quæ appellatur* (Φάτνη) *hoc eſt, alvens ad ordeum miniſtrandum, ſit munda ſemper, ne ſordes aliquæ cibariis admiſceantur, & noceant. Loculi præterea vel marmore, vel lapide, vel ligno facti, diſtinguendi ſunt, ut ſingula jumenta ordeum ſuum nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum avidiſſima, quæ, cum celeriter propria devoraverunt, partem conſortis invadunt. Alia verò naturali faſtidio tardius comedunt, & , niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapacibus macreſcunt.* Atque id puto veriſſimum, nempe à verbo ארה quod *carpere* eſt, ארות propriè eſſe *loculos in ſtabulis diſtinctos*, ex quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ſibi deſtinatum. Unde eſt, quod 2 *Paral.* 32. *v.* 28. Rex *Ezechias* ſtruxiſſe legitur ארות לכל בהמה ובהמה *loculos omni jumento & jumento*, id eſt, ſingulis jumentis, vel unicuique jumento: ita enim reddenda eſt *Hebræa* phraſis. Sic *Eſther* 9. *v.* 21. בכל שנה ושנה *In omni anno & anno*, id eſt, ſingulis annis. Et ibidem *v.* 28. בכל דור ודור *In omni ætate & ætate*, id eſt, ſingulis ætatibus, vel unaquaque ætate. Scio *Talmudicos* ארות interpretari, אצטבלאות, *ſtabula*, in *Gemara*, Tractat. *Sanhedrim* cap. 2. ſect. 10. & ſic ſumi in *Paraphraſtis*, ut cum *Aſſuerus Hamani* dicit *Eſth.* 6. 10. in ſecundo *Targ.* ופוק לאוריא דסלכא ודבר כתפן טוסיא דמלכא דקאים ברישה דאוריא Quæ neceſſario ſic vertenda, *Ito ad ſtabulum Regis, & unde ſumes Regis equum, qui ſtat in principio* (id eſt, in ingreſſu) *ſtabuli.* At jam non quæro quomodo hâc voce *Paraphraſtæ* abutantur, ſed quæ illius ſit propria, & primaria ſignificatio in *Hebræo* Scripturæ textu. In quo cum palam fecerimus ארות non tam eſſe *ſtabula*, quam *loculos in præſepibus* ſingulis equis proprios, non jam dicendum eſt *Solomonem* habuiſſe quadragies mille ſtabula, vel præſepia, ſed quadragies mille loculos in ſtabulorum, aut præſepium, numero longè minori. At ne ſic quidem res eſt confecta, quia quæretur iterum, quorſum curulibus equis circiter quater mille, ut probavimus, loculos habuerit in ſtabulis decuplo plures. Reſpondet *R. Levi* in 1 *Reg.* 10. *v.* 26. & eum ſequuti multi noſtrorum, in quibus locis *Solomoni* currus tribuuntur mille ſolùm & quadringenti, currus intelligi ſelectos, & præcipuos. Quæ diſtinctio petita eſt ex *Exod.* 14. *v.* 7. ubi *Pharao Iſraelitas* inſequuturus, cepiſſe legitur ſexcentos currus electos, & omnes currus *Ægypti.* Itaque *Pharaoni* fuerunt duo genera curruum; nempe ſelecti ſexcenti currus, & promiſcui alii, quorum numerus ſubticetur. Sic *Salomonem* aſſerunt, præter illos mille quadringentos currus, qui ſelectiores erant, alios habuiſſe magno numero, ac proinde etiam equos multò plures, quibus curulia, quæ diximus, ſtabula replerentur. Sed hæc illi de ſuo dicunt, nec præeunte Scripturâ, cujus verba ſunt tam 1 *Reg.* 10. *v.* 26. quàm 2 *Paral.* 1. *v.* 14. *Collegit* Solomon *currus, & equites: & fuerunt ei mille & quadringenti currus, & equitum duodecim millia.* Quibus verbis qui ſibi fingunt ſolùm currus electos recenſeri, neceſſe habebunt idem dicere de equitibus, atque ut alios currus, ita etiam alios equites commiſcri minus electos: quod non patiuntur loca 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & 2 *Par.* 9. *v.* 25. ubi numerus ſemper eſt idem. Proinde ut equitum, ita curruum numerus debet omnino eſſe immotus, nec ulla ratione poteſt augeri. Neque verò parum id fuit, quod bellicos currus habuit *Solomon* mille, & quadringentos. In immenſis exercitibus *Mithridatis* (*f*) falcatos currus ſolùm centum habuit, *Darius* (*g*) ducentos. *Antiochus Eupator* trecentos 2 *Macchab.* 13. *v.* 2. *Xerxes* etiam *Chaſæo* fuêre trecenti currus 2 *Par.* 14. *v.* 9. *Pharaoni* ſexcenti electi *Exod.* 14. *v.* 7. id eſt, bellici, ut interpretor, cum farcinarii eſſent reliqui. *Syriæ* trans-*Euphratenſibus* ſeptingenti 2 *Sam.* 10. *v.* 18. *Syrorum* nongenti *Jud.* 4. *v.* 3. 13. non ter mille, ut perperam habet *Joſephus Antiq.* lib. 5. c. 6. *Sobaorum* Regi *Adarezaro* milleni 1 *Paral.* 18. *v.* 4. *Seſaco*, quem *Seſoſtrim* fuiſſe putant *Ægypti* Regem longè maximum, mille ducenti 2 *Par.* 12. *v.* 3. Atque his omnibus curruum numerus minor fuit quam *Salomoni.* Et, ſicubi major fuit, audeo dicere loca eſſe de mendo ſuſpecta, quod in numeris paſſim accidere nemo negaverit, qui non ſit idem harum literarum plane rudis atque inperitus. Puta, cùm 1 *Sam.* 13. *v.* 5. cenſentur in caſtris *Philiſtæorum* curruum triginta millia, res omnino eſt παράδοξος. Itaque pro triginta millibus *Syrus* Interpres habet ܬܠܬܝܢ ܐܠܦ ܪܟܒ, & *Arabs* ثلاثة الف مركب, *tria millia curruum*, quomodo illos legiſſe par eſt in *Hebræo*, quibus uſi ſunt, exemplaribus, id eſt, שלשת pro שלשים אלף, quod ipſum valde multum eſt. Sed in his tribus millibus fortaſſe plerique currus fuerunt farcinarii. Et 1 *Paral.* 19. *v.* 7. ubi *Ammonitæ* præter *Maacæos* conduxiſſe leguntur שנים ושלשים אלף רכב, *triginta duo millia currumin, Syrus* habet ܬܠܬܝܢ ܘܬܪܬܝܢ ܐܠܦ ܦܪܫ̈ܐ *triginta duo millia equitum*, quia aliis vocalibus legit פרש *racchab*, pro רכב *rechcb*. Et utrumque ſequutus *Arabs*, مراكب وفرسانا اثنينا وثلاثين ألفا *currum & equitum triginta duo millia.* Quod natum eſt ex gemina verſione: quarum una ex רכב *rechcb*; altera ex פרש *racchab*, expreſſa. Et horum prius *currus*, poſterius *equites* ſonat. Sed 2 *Sam.* 10. 6. nec equitum eſt, nec curruum ulla mentio. Tantùm præter *Maacæos Ammonitæ* conducunt ex *Syria Bethrehab*, & *Soba*, viginti millia peditum, & ex *Iſtobæa* milla duodecim. Qui numeri ſimul collecti non currum, ſed virorum faciunt triginta duo millia. Et 1 *Paral.* 19. *v.* 18. pro ſeptem millibus curruum legendum eſſe currus ſeptingentos patet ex 1 *Sam.* 10. *v.* 18. Sed & in loco, in quo verſamur, pro ארבעים אלף *quadraginta mille*, leguntur ſolùm ארבעת אלפים, *quater mille* 2 Par. 9. 25. Atque id omnino quadrat,

(*f*) *Plut. in Lucullo.*
(*g*) *Arrian. l. 3.*

ut

ut curulibus equis circiter quater mille, *Solomon* in præſepibus totidem loculos inſtruxerit. Itaque vel corrupti ſunt numeri 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & pro ארבעים legendum, ut in *Paralipomenis*, ארבעת אלפים vel (ut contendit Cl. *Jacobus Cappellus*, affinis meus, *ὁ μακαρίτης*) ארבעים eo loco *quatuor* ſignificat, non *quadraginta*, ut Singulare ארבע. Neque, ſi illi credimus, res eſt ſine exemplo. Nam שכנים שנה, quibus terra quieviſſe legitur *Jud.* 3. *v.* 30. vult eſſe *annos octo*, non *octoginta*. Et in *Talmudico* Tractatu *Jebamoth.* cap. 7. fol. 48. ubi legitur תשעים יום ירח ſשלושים res ipſa clamat reddendum eſſe, *dies nonaginta ſunt menſes tres*, non *triginta*. Item in *Bereſcuth Rabba* cap. 53. ejici legitur *Iſmaël* בן עשרים ושבע, שנים id eſt, *natus annos decem & ſeptem*, non *viginti & ſeptem*. Ejectus enim eſt *Iſmaël* cum *Sara Iſaacum* ablactavit, quo tempore *Iſmael* annum agebat decimum ſextum aut ſeptimum. *R. Levi* conatur hæc aliter conciliare. Ait enim *Solomonem* curules equos quadragies mille habuiſſe in quater mille ſtabulis per decurias diviſos: equos porrò cenſeri 1 *Reg* 4. *v.* 26. & ſtabula 2 *Paral.* 9. *v.* 25. Sed legenti ſit palam utrobique ארות cenſeri, id eſt, *ſtabula*, aut *loculos* potius. Et curribus mille quadringentis ſic aſſignantur curulium equorum quadraginta millia: quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Talmudici*, de more ridiculi, duo hæc loca ſic inter ſe conciliant in Tractatu *Sanhedrin* cap. 2. par. 10. in *Gemara*, ut velint ארות & *ſtabula* ſignificare, & *præſepia*, & in uno loco doceri quot ſtabula *Solomon* habuerit, in altero quot præſepia in ſingulis ſtabulis. Verba ſunt, אם ארבעים אלף אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעת אלפים ארוות ואם ארבעת אלפים אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוואת *Si quadraginta millia ſtabulorum fuerunt, tum in unoquoque fuerunt quatuor millia præſepiorum: at, ſi fuerunt quatuor millia ſtabulorum, tum in unoquoque ſtabulo præſepiorum fuerunt quadraginta millia.* Ex qua ſupputatione *Solomonis* fuerint curulium præſepiorum, & in his equorum centum & ſexaginta milliones: quot equi vix cenſeantur in univerſo terrarum orbe. In *Græca* verſione ארות, vel ארית סוסים, abſurdè redditur θήλειαι, & τοιάδε ἴππου, quaſi הרות & הריות legerint, quod *fœtus* ſignificaret.

Ne porro tot currus, & equites urbi regiæ eſſent oneri, horum partem per *Judæa* oppida diſtribuit *Solomon*. Hinc de equitibus dicitur יחם (*b*) *deduxit eos*, vel יניחם (*c*) *collocavit eos* partim *in urbibus curruum*, & partim *cum Rege Hieroſolymis*. Quota pars, ſive curruum, ſive equitum, in urbe ſit relicta, Scriptura nuſquam docet: ſed, ſi *Joſepho* credimus, ἥμισυ οἱ μὲν ἱππεῖς τῷ βασιλεῖ προσήρμοσε ἐν Ἱεροσολύμοις, *equitum dimidia pars* Hieroſolymis *cum Rege commorabatur*. At τῶν ἁμαξῶν περὶ αὐτὸν ἑκάτερον ὀλίγα, *prope ſe ſervavit curruum paucos*. Quod de equitibus habet *Arabs* 2 *Par.* 1. *v.* 14. اقامهم على الضباع اثنين اثنين *Eos per oppida binos* Solomon *collocavit*, futile eſt, & perabſurdum. Sic enim equitum millia duodecim diſtribuenda fuiſſent in oppidorum ſex millia; id eſt, longè plura quam unquam fuerint ſub ditione *Solomonis*. Et conciſæ copiæ in minutas partes planè diſſolverentur, nec maturè poſſent colligi, cum res ita poſtularet. Sed video fontem erroris. Cum eadem verba *Syrus* ita reddidiſſet, ܘܐܦܩܥ ܐܢܘܢ ܒܦܦܐ, ܘܣܦܣܦ *Et collocavit eos περὶ τὰ ζεύγη, ad bigas in oppidis*; *Arabs*, qui verſionem ſuam ex *Syra* expreſſit, illud ܒܦܦܐ, *ad bigas*, ſic accepit, quaſi ſignificaret equites *per paria*, ſeu binos oppidatim fuiſſe diſtributos, quia ܙܓ *zug*, *Syris* non ſolùm *bigam*, ſed & *par* quodvis ſignificat, ut *Græcum* ζεῦγος, ex quo deductum eſt. Idem, errore non abſimili, 2 *Paral.* 8. *verſ.* 6. ex *Syro* ܘܣܦܣܦ ܕܦܪܫ ܘܕܦܦܐ *oppida bigarum, & oppida equitum*, reddit, ضباع مزوجة وضباع مفردة *oppida conjuncta, & oppida ſeparata*; quia *Syris* ܦܪܫ (unde ܦܪܫ *biga*) *conjungere* ſignificat, & ܦܦ (unde ܦܦܐ *eques*) *ſeparare*. Quin oppida bigarum, ſeu curruum, & oppida equitum, oppida erant *Solomonis* curribus, & equis deſtinata. Unde *Joſephus*, Τὰς δὲ πόλεις ταύτας ἁμαξῶν προσηγόρευσε, *Has autem curruum urbes appellavit* Solomon: adde etiam *equitum*. Pro *urbibus curruum* 1 Reg. 10. *v.* 26. *Hieronymus* habet *civitates munitas*; quaſi pro ערי הרכב legerit ערי הרהב, *civitates roboris*. Putaverit aliquis in his fuiſſe *Beth-mercaboth*, & *Haſar-ſuſa*, vel *Haſar-ſuſim*, vicina oppida in tribu *Simeonis*, *Joſ.* 19. *v.* 5. & 1 *Par.* 4. *v.* 31. Quia illud *domum curruum*; hoc *equitatûs*, vel *equorum oppidum* ſonat, ut *Græca*, *Harmatus*, *Harmaxites*, & *Hippon*. Sed & *Gamala*, urbs prope *Carmelum*, alio nomine dicta eſt πόλις ἱππέων, *urbs equitum*. Quod tamen ad *Solomonis* curulia, & equeſtria oppida nihil attinet. *Gamala* enim id nomen obtigit multis ſæculis poſt *Solomonem*, διὰ τὸ τὰς ὑφ' Ἡρῴδῃ ἧ βασιλέως ἀπολυμένας ἱππους ἐν αὐτῇ κατοικεῖν, *quia equites ab* Herode *Rege dimiſſi in ea diverſabantur*. Ita *Joſephus De bell.* lib. 3. cap. 2. Contra, *Beth-mercaboth*, & *Haſar-ſuſim* patet fuiſſe *Solomone* multo antiquiora; quia *Simeonitis* obtigerunt, tum cum à *Joſua* ſorte diviſa eſt terra *Chanaan*. At oppida, per quæ currus ſuos, & equos diſperſit *Solomon*, nova fuiſſe, & in id ipſum ab eo condita Scriptura diſertè aſſerit 1 *Reg.* 9. *v.* 19. & 2 *Par.* 8. *v.* 6. in hæc oppida pabulum equis, quantum erat neceſſe, fuiſſe comportatum Sacer Scriptor his verbis docet 1 *Reg.* 4. *v.* 28. *Ordeum, & ſtramen, equis, & veredis ferebant, quocunque locorum erant, unicuique demenſum ſuum.* Septuaginta, Τὰς κριθὰς, καὶ τὸ ἄχυρον, τοῖς ἵπποις, καὶ τοῖς ἡμιόνοις ἔφερον. *Ordeum, & paleam equis ferebant, & curribus*: perabſurdè. Equis enim affertur pabulum, non curribus. Sed pro לרכש, *veredis*, legerunt לרכב, *curribus*. Nec meliora, quæ ſequuntur: *Ordeum*, &c. *ferebant εἰς τὸν τόπον, ὃν ἦν ὁ βασιλεὺς, in locum, in quo erat Rex.* Imo in locum, in quo erant equi; ſive adeſſet Rex, ſit abeſſet. Nam *Hebræa*, אל מקום אשר יהיה שם *in locum in quo erat*, non referuntur ad Regem, de quo in eo verſu nullum verbum, ſed ad proximum antecedens לרכש, *veredo*, quod Singulare nomen eſt pro Plurali. Sed error ille *Græcis* non eſt peculiaris. Nam *Hieronymus* quoque, in eundem lapidem impingens, *Ordeum*, &c. *deferebant*, inquit, *in locum ubi erat Rex.* Et *Arabs*, الى الموضع الذي يكون فيه سليمان *in locum, in quo erat Solomon*. Et *Joſephus*, Συγκαμίζων εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς διέτριβε τόπον, *Eum in locum convehens, in quo Rex diverſabatur*. Interim vel ex hoc loco colligere eſt ordeum apud veteres equorum fuiſſe pabulum vulgatiſſimum. Sic in *Homero* (*k*) ſæpiſſime deſcribuntur equi πὶ λευκὸν ἰμπερόμοις, *album ordeum comedentes*. Et in *Pollux* (*l*) ἔχρῶντο ἵπποις πρῶτοι, *equorum pabulum eſt ordeum*. Et *Nemeſianus* (*m*) in *Cynegetico*, ubi de cura equorum,

Ordea tum, paleaſque leves præbere memento.

Et in *Plauti Aſinaria* ſervus herum adoleſcentem, quem per jocum inequitabat, ſic alloquitur,

Demam

(*b*) 1 *Reg.* 10. 26.
(*c*) 2 *Par.* 8. 14. & 9. 25.
(*k*) *Iliad.* 2. 195 & 8. 564. *Odyſſ.* 3. 481.
(*l*) *Lib.* 1. c. 11. § 7.
(*m*) *Verſu* 193.

Demam hercle jam de ordeo, voluimus ut hadiz.as.
Juvenalis item *Sat.* 8.

— inſundet jumentis ordea laſſis.

Ut *Lucianus*, in *Lucio*, hoſpitis ſui ancillæ dat κριθίδιον τιναὶ εἰς τὸ ἵππον, *ordei equo apponendi pretium*. Et rurſus, Τοῦ κτήσιο παρέβαλον κριθίδια, *Jumentis hordeum objecerunt*. Proinde in aſinum mutatus, ἡ ὄγραϊς, inquit, ἐμοὶ, καὶ τῷ ἵππῳ κριθὰς παρέβαλον, *annis mihi, & equo ordeum appoſuit*. Itaque *cantherinum* à ruſticis ordeum appellari teſtis eſt (*n*) *Columella*; quia cantherios, & alia animalia, quæ ruri ſunt, melius paſcet, quam triticum. Et κριθώντα, vel, ut *Pollux* (*o*) ſcribit, κριθώντα πῶλον vocat *Æſchylus* (*p*) equum nimio ordei paſtu laſcivientem. Et κριθίας, vel κριθίασις, equi morbus eſt ex intempeſtivo ordei eſu contractus: de quo multa *Abſyrtus*, & *Hierocles* (*q*) in *Hippiatricis*, *Philoſophus* (*r*) quoque obiter inter equorum morbos. *Gaza* reddit *hordeationem*.

(*n*) *Lib.* 2. *c.* 9.
(*o*) *Lib.* 7. *c.* 5.
(*p*) *In Agamem. verſu* 1637.
(*q*) *Lib.* 1. *c.* 8.
(*r*) *Hiſt.* *l.* 8. *c.* 24.

Jam ſi roges, unde tot equos ſibi comparaverit *Solomon*, cum ante illum in *Judæa* vix ulli fuerint; reſpondebimus cum *Eſdra* 2 *Paral.* 9. *v.* 28. *Educebant equos* Solomoni *ex Ægypto*, *& ex omnibus terris*. Iis ſcilicet, unde in *Judæam* mercatoribus liber erat acceſſus, quos fama tanti Principis, & ſummum in equos ſtudium eò potuit allecre etiam ex locis remotiſſimis. Sed hæc equorum genera Scriptura maximè celebrat. Ad Septentrionem *Judæa*, *Thogarmæos*; ad Orientem *Aſſyrios*; ad Occaſum *Italos*, ſi *Kimchio* creditur, & *Syro* Paraphraſti; & ad Meridiem *Ægyptios*. De *Thogarmæis* hæc *Ezechiel*, *Tyrum* compellans, cap. 27. *v.* 14. *De domo* Thogarmæ *equi*, *& equites*, *& mules addoxerunt ad nundinas tuas*. *De domo Thogarmæ*, id eſt, è *Cappadocia*, ut multis probamus in noſtro *Phaleg.* lib. 3. cap. 11. Nempe *Cappadocum* equorum ſumma ſemper fuit nobilitas.

Illis ampla ſatis lævi ſunt æquora dorſo,
Immodicumque latus, parvæque ingentibus alvi,
Ardua frons, aureſque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago ſplendore micantes,
Plurima ſe validos cervix reſupinat in armos.
Fumantis humentes calidæ de naſe vapores,
Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Ita illos deſcribit *Nemeſianus*. Et *Oppianus* de iiſdem lib. 1. *Cynegeticôn*,

Ἐρασιπτεροι ζ πῶλοιεν ἔα μάλα γηράσκειν,
Κοίτης εἰς πόλεμόν μεγαλίορα θαρσοσυνῃ,
Αἴθωνας τ' ἔδη ἄδρας· ἐπεὶ μάλα θαρσήσαντες
Ὄπλοις ἀντίαχε, πυκνὸν ἰάλλοντε φαλαγγα,
Θυρσοί τ' ἐνσάλπιγκτα ἐκατέρωθεν ἐρεμνὰ θῶνται.

Quæ nos ex parte, ſupra paulo preſſius, ſed *Bodinus* ita reddidit,

At virtus, animuſque vivent ætate virili,
Nec niſi decrepito ſenio vis illa faviſcet.
Hos in ſanguineis fulgentia prælia Martis.
Intrepidi armato ungue ferocia bella ferarum.
Haud equidem ſævis terrentur ab hoſtibus unquam,
Quin acies unidas rumpant, denſaſque phalanges,
Immaneſque feras infracto pectore vincant.

Eoſdem equos celebrant (*t*) *Dionyſius Periegetes*, (*u*) *Solinus*, (*w*) *Claudianus* aliquoties, (*x*) *Iſidorus*, (*y*) *Abſyrtus*. Et ex *Strabone* (*z*) conſtat *Perſas* ex *Cappadocibus* tributi nomine exegiſſe quotannis mille quingentos equos. Quin eorum nonnullos *Geographus* Anonymus ſub *Conſtantio* (*a*) *divina* vocat *animalia*. Et lex *Theodoſii* (*b*) *gregem dominicum*, quia *Cæſarum* uſibus ſervabantur, nec eos factionibus videre licebat, niſi permittentibus Imperatoribus. Unde illud *Capitolini* in *Gordianis* de *Gordiano primo*; *Cappadoces* equos *centum permittentibus Imperatoribus factionibus deviſit*. Quocirca *Eutropio* crimini datum eſt, quod, Conſul cum eſſet, βουκόλιον ἀνοχῆς ἐπέτρεψε, *animalibus prater faſtus eſſet*, quibus nulli alii præter Imperatorem uti licebat. Atque ob id ipſum ab *Arcadio* capite mulctatus eſt, ut refert *Philoſtorgius* (*c*) vetus Scriptor, gente *Cappadox*. Sed hæc alibi citata, & explicata pluribus, nonniſi obiter hìc attingimus, ne videamur actum agere. Tantùm, quod nos fugerat, *Gregorium* etiam *Nazianzenum* ab equorum fœcunditate *Cappadociam* ſuam laudâſſe his verbis reperio *Orat.* 20. in *Baſilium*, Τὸ ἱππο ἐδαφος τοῦτο, ὃ ἐμοὶ μὲν Καππαδοκία, τὸ μηδὲν ἧττον κρατιφόν, ἢ ἵνιππον. *Hoc meum ſolum*, *O venerande* Cappadoces, *non minus juvenibus*, *quam boum equos fœcundum*. Et, quod de *Hiſpania* tradunt veteres (*d*) (quamvis omnino fabuloſe, ut à *Juſtino* (*e*) agnitum) in *Cappadocia* etiam ſcribit *Auguſtinus* (*f*) equas vento concipere. Sed vi-ro Sancto *Solinus* impoſuit, qui, in capite *De Cappadocia*, equabus id ipſum tribuit, ſuppreſſo loci nomine hoc miraculo celebrati.

(*c*) *Cod. Theod. De fœtis dom.* (*c*) *Lib.* 11. *c.* 6.
(*d*) *Varro*, *Roſt. lib.* 2. *c.* 1. *Virg. l.* 3. *Georg. Solinus l.* 3. *v.* 331. *Columen. l.* 7. *cap.* 26. *Plin l.* 4. *c.* 22. *& lib.* 8. *cap.* 42.
(*e*) *Lib.* 44.
(*f*) *De Civ. Dei l.* 21. *c.* 5.

Hùc etiam referri poſſe videbitur, quod equi *Henetici* fuêre olim in pretio, quia *Homeri Heneti* ſunt *Paphlagones* in ora *Cappadocia*. *Phædra* in *Euripidis Hippolyto*, verſu 230.

Εἴτε γενείαις ἐν σοῖς δαπέδοις
Παίοις Ἑνέτας δαμαζομένα.

Utinam eſſem in tuis campis Equas Henetas *domant.* Et Chorus, verſu 1133. de *Hippolyto* jam fato functo,

Οὐκ ἔτι ευζυγίαν
Πάλαν Ἑνετᾶν ἐπιβάσῃ.

Non amplius jugum Equarum Henetarum *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtes*, Ἑνετᾶν, Παφλαγονικῶν· Ἕνετοι γὰρ ἔθνος Παφλαγονίας. Et *Stephanus*, Λέγονται καὶ Ἑνετίδες, ἱπποι· nimirum ab *Henetis Paphlagonia*, de quibus ante egerat. At *Heſychius* aliter, Ἑνετιάδας, πώλους εὐφυεῖς, ἀπὸ τῆ πόλι τῶν Ἀδρίαν Ἑνετικῶν, διαφέρειν γὰρ ἐκεῖ Henetidas, *equas coronatas*, *ab* Henetide, *quæ eſt circa* Adriam, (id eſt, *Venetia*) *ubi enim excellunt*. Quibus concinunt hæc *Strabonis* lib. 5. ubi de *Italia Venetis*, Διονύσιος, ἀπὸ Σικελίας τύραννος, ἐστειλε τὸ ἱπποτροφεῖον συνοικήσατο τῇ ἀδελφῇ ἵππων· ἀπὸ τε καὶ ἔνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῇ Ἑνετικῇ πυλείας, καὶ πολὺ χρόνου ἐυδοκιμῆσαι τὸ γένος. Dionyſius, Siciliæ *Tyrannus*, *inde equorum ad certamina educandorum armentum inſtituit: unde factum*, *ut apud* Græcos Veneticæ *equariæ fama innotuerit*, *atque inclaruerit ad genus per longum tempus*. Proinde etiam *Euripidis Scholiaſtes* docet, Παλαὶ Ἑνέτας equas eſſe eorum *Henetarum*, οἱ Παφλαγονίαν πρότερον οἰκοῦντες, ὕστερον δὲ τὸν Ἀδρίαν διέβησαν, *qui*, *cum* Paphlagoniam *prius tenuiſſent*, *in* Adriam *poſtea trajecerunt*. Et anachroniſmi *Poetam* accuſat in eo, quod *Phædram*, *Theſeo* uxorem, loquentem inducit de *Veneticis* equabus, quibus, multis poſt ſæculis, primus omnium vicit quidam *Leo Lacedæmonius*, *Anticlidæ* pater, ut traditum eſt à *Palæmone*.

(*t*) *Verſu* 973.
(*u*) *Cap. de Cappad.*
(*w*) *In Ruf. l.* 2. *& in laudem Serenæ & in Equo Arcad.*
(*x*) *Orig. l.* 14. *c.* 3.
(*y*) *Cap.* 115.
(*z*) *Lib.* 11. (*a*) *Cap.* 21.
(*b*) *Leg.*

Sed & de *Aſſyriorum* equis *Prophetæ* quædam habent non temerè prætereunda. Sic *Eſaias Judæam* ab *Aſſyrio* vaſtandam interminatus cap. 5. *v.* 28. *Ungulæ equorum ejus ut petra*, *& rotæ* curruum *ejus turbinis inſtar*. Et Jerem. 4. *v.* 13. *Ecce! tanquam nubes aſcendit*, *& ut turbo ſunt currus ejus*. *Leviores ſunt aquilis equi ejus*. Et Habac. 1. *v.* 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus*, *& acutiores lupis veſpere*. *Et abundabunt equites ejus*, *& è longinquo venient*, *& volabunt ut aquila*, *quæ properat ad eſcam*. Quæ verba in his equis multa commendant; 1. *Ungulas firmas ut petra*; *Graci*, Epitheto addito, ὡς πετρα πίτρα, *Chaldæus* itidem כמרא תקיפא. Et *Arabs* مثل الصاخرة الصلبة *ut petra dura*: ne ſcilicet viæ aſperitate, & longitudine atterantur. Equos hujuſmodi *Homerus* χαλκόποδας appellat *Iliad.* Ψ.

— ὑπ' ἴχεφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππα,

Currui adaptavit aripides equos. Et *Odyſſ.* Φ. κρατερόφυχας,

Ἵππους δ' αὐτὸς ἔχε κρατερόφυχας ἐς μεγάθυμον.

Equos autem ille tenuit fortes-ungulas in domibus. Iidem *Abſyrto* cap. τοῦ. ὑψικόμους, & ευρέσκελεις, quibus oppo-

opponit μαλακόπεδος. Ibidem *Theocritus* multa præſcribit εἰς τὸ ζαλωῶσαι ἵππῳ *ad indurandum* equorum *ungulam*. Et in *Hippico Xenophon* vult, ut in equo de his duobus maxime ſolliciti ſimus, περὶ δ' ἵππῳ ὅπως καρτεραὶ ἔσονται, καὶ περὶ τ' σωμάτων ὅπως μαλακὰ ἔσαι, *de ungula ut firma ſit, & de ore ut ſit tenerum.* Proinde equos *Hiſpanos*, poſtquam à forma commendavit *Oppianus*, in illis hoc deſiderat, quod habent

Ὄπλὴν ἠ πρατερὴν, πηλοτρόφον, ὑψορόφλαν,
Ungulam male-firmam, luti-alumnam, latam. Sed *Scaliger* contra contendit paucos equos meliore ungula fulciri, quam *Hiſpanicos*, totamque *Hiſpaniam* ſcrupeam, fabuloſam, aſperam, ſiticuloſam eſſe: tantum abeſt, ut limo, lutove ungulæ corrumpantur. 2. *Aſſyriorum* equis ab *Eſaia*, & *Jeremia* tribuitur impetus, qualis turbinis; quod idem eſt, ac ſi vocentur ἀελλόποδες, & ἀελλόπους, & ἀελλοδρόμοι, ut à *Poëtis* paſſim. *Homerus* Hymnicus, de *Troe*, Hymno in *Venerem*,

Τηθέοντο δ' ἵπποισιν ἀελλαπόδεσσιν ἐχεῖτο,
Lætus vehebatur equis, quorum pedes erant inſtar turbinis. *Simonides* (*g*) carmine ἰαμβικῷ in *Anaxilaum Rhegninorum* Tyrannum, cum mulabus *Olympia* viciſſet,

Χαῖρε' ἀελλοπόδων θύγατερ ἵππων,
Salvete, equarum filiæ, quarum pedes turbinis in modum feruntur. *Sophocles* in *Oedipo Tyranno*, verſu 475.

Ὥρα νῦν ἀελλοπόδων ἵππων.
Σθεναρώτερον φυγᾷ πόδα τιμᾷν.
Tempus nunc eſt in fuga pedem movere citius equis, qui feruntur inſtar turbinis. Alii ἀελλάδων legunt. *Heſychius*, Ἀελλάδων, ἵππων ταχέων· Σοφοκλῆς Οἰδίποδι τυράννῳ. Malim ἀελλάδων, ut in *Suida*, Ἀελλάδες ἵπποι, οἱ ταχεῖς· καὶ τίνα τραγῳδεῖ. *Bacchylides* in Prolegomenis in *Pindarum*. Καὶ θέτερχα μὲν θερίσιππον Ἄλφεὸν παρ' ὑγροῖσιν πώλοις ἀελλοδρόμοις, ὑπείσαντα, *Flavipilum equum* Pherenicum *prope* Alpheum *latiſſimum, procellæ curſu aquantem, victoriam conſequutum.* *Archias Poëta* in *Epigr. Anthol.* lib. 1. cap. 32.

Ὁ χὴν ἀελλαπόδων λάβρῳ πλέον ἀετὸς ἵππων,
Qui prius multum inclaruit, aquila equorum, qui pedes habent inſtar turbinis. *Smyrnæus* lib. 1. verſu 610.

— ἐνίκτυπεν ἀελλοπόδεσσι δίμνα ἵπποις,
Simul tranſfixit equi corpus turbinis in modum velocis. Eodem pertinet, quod equi paſſim *ventos aquare*, aut *anteire* dicuntur. Sic in *Apollonio Argonaut.* lib. 4. Sol Æetæ dat equos

— πνοιῇσιν ἐοικότας ἀνέμοισιν,
venti flatibus ſimiles. Et apud *Q. Calabrum* lib. 8. *Achillis* equi

— ἴσον δ' ἀνέμοισι φέρονται,
ventorum inſtar feruntur. Ut in *Homero* Iliad. κ'. *Rheſi* equi ſunt

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,
nive candidiores, & curſu ventis ſimiles. Quod imitatur *Poëta* ſummus *Æn.* lib. 12. ubi *Turnus* poſcit equos,

Quis candore nives anteirent, curſibus auras.
Cujuſmodi equos *ventoſos* vocant *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Primaque ventoſis palma petetur equis.
Oppianus lib. 4. *Cynegeticôn*,

Τοίοισιν Ἴδηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντας,
Adeò ventoſis pedibus ſunt celeres Iberi *equi.* Neque aliud ſibi voluerunt, equi equas in *Luſitania* ex vento concipere primi finxerunt, quam equos ex iis naſci miræ pernicitatis: quod à *Trogo* eſt obſervatum. 3. Eoſdem equos *volare* dicit *Habacuc: Volabunt ut*

(b) *Iliad.* 366. 768. ϑ. 45. α'. 530. &c.
aquila, &c. Ita *Homerus* paſſim de equis,

— (*b*) Τὼ δ' ἅμα πετέσθην,
Illi verè non invicti volabant.
Et

(c) *Iliad.* ψ'. 506.
— (*c*) Τὼ δ' ἐπτόαντε πετέσθην·
Illi verò properantes volabant.
Et *Virgilius* lib. 12. *Æn.*

Alipedumque fugam curſu tentavit equorum.
Et *Ovidius* lib. 3. *Amorum* Eleg. 11.

Victor Abantiades *aluſve fertur equo.*
4. Nec *volare* ſolùm dicit *Habacuc*, ſed *volare ut aquila*, quæ, ut in hunc locum obſervat *Kimchius*, קל לעוף כשאר עופות ועף בנוברת האויר יותר מכלם וכן אמר כאשר יראה הנשר *reliquis avibus ad volatum levior eſt, & in aerem fertur ſublimius omnibus illis: unde eſt, quod dicitur* Deut. 28. v. 49. "*Sicut volat aquila.* Itaque etiam *Oppianus* de *Hiſpanicis* equis lib. 1. *Cynegeticôn*,

Κάτοισιν τάχος μὲν ἐναντίον ἰζοφαλῆσι
Ἀετὸς, αἰθυρίοιεν ἐπιθύνων γυάλοισιν.
His aquila audaci certaverit una volatu,
Quæ ſecat ætherias pennis pernicibus auras.
Et ab *Archia* ſupra velox equus vocatur αἰετὸς ἵππων; *aquila equorum.* 5. Quin *volare* addit Propheta *ut aquila, quæ properat ad eſcam.* Ut *Homero, Iliad.* Φ'. deſcribitur *Achilles*,

Αἰετῷ ὄμματ' ἔχων μέλανι· ἢ θηρητῆρι·
Impetum habens aquilæ nigræ properantis ad eſcam.
Et *Statius* de *Tydeo* dicit lib. 8. *Thebaid.*

— *nec ſegnius urdens*
Accurrit, niveo quam flammiger alite Mavors
Immineat, & magna trepidum circumligat umbra.
Nempe aquila magno impetu ruit in prædam. *Xenophon.* lib. 2. *Cyrop.* Αἰετὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσῃ, ὡς κατέβη τὸν λαγὼ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἐπαισε τ' αὐτὸν, καὶ συναρπάσας ἐξῆρε. *Dextra autem aquila involans, ut vidit leporem fugientem, irruens percuſſit illum, & correptum extulit.* Hunc aquilæ impetum ῥῖμβον appellat *Pindarus Iſthmia* quarta, ubi *Meliſſum* dicit vulpis prudentiam imitari,

— αἰετῷ ἂν' ἀκαπήτα μένοι
Ῥῖμβον ἰσχύι, —
quæ aquila rhombum reſupinata cohibet. Ut *Olymp.* 13. ἀκόντων ῥῖμβον, *telorum rhombum* dixerat, quod *Scholiaſtes* ὄπιον, καὶ βολὴν, *rotationem, & vibrationem* exponit. 6. Pardis etiam iidem equi conferuntur, quod quidem eſt animal velox. Proinde *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticôn*,

Παρδάλιός τε θοὸς. —
Panther aque velocet, &c. Et *Lucanus* lib. 6. *celerem pardum* dixit: ubi tamen ſaltu potius quam curſu pollere docet. Verba ſunt,

— *non ſegnior exulat illum*
Saltus, & in mediis jacet ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapis celerem venabula pardum.
Et *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Infidem in eodem* Aſſyria *pardi cendenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſeda graſſantur.* Et *Damir* pardum aſſerit eſſe بعيبل الوثبة فرسا وثب اربعين ذراعا صعدا *animal longinqui ſaltus, ita ut quadraginta cubitos in altum exiliat.* (Ita unum exemplar: ſed alterum omittit vocem صعدا *in altum*, quæ melior eſt lectio) Inde *Martialis* (*k*) *volucrem* vocat: & *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* ἐμπτικὸν ζῶον. Et *Pellax* lib. 5. cap. 15. Ἔπειτε δ' ἂν ἕλαφον θὴν, λαγωὸν φεύγειν, σὺν καὶ κάπρον συβόγυσθαι, λέοντα φρέμειν, παρδαλιν πηδᾶν. *Dices cervum currere, leporem fugere, ſuem & aprum irrumpere, leonem irruere, pardum inſilire.* Quo reſpicientes *Graci* verterunt, ἐξαλίνται ὑπὲρ παρδάλεις οἱ ἵπποι αὐτῶν, *Exilient ſupra pardes* (id eſt, plus quam pardi) *equi eorum.* 7. Denique de his equis dicitur זאבי ערב *Et acutiores erunt lupis veſpera*, quod ad viſum referri poteſt, quia *Arab.* حرد *acutum eſſe* etiam de viſu dicitur. Et lupum ſub veſperam acutiſſimè

(g) *Apud Heraclid. De polit. & Ariſt. Rhetor. l. 3. c. 2.*

(k) *Spect. Ac. E.*

mè videre docent *Ælianus* & *Phile*. Unde *crepuſculum* λυκίφως, & *Homero* ἀμφιλύκη νύξ, *Iliad.* ι. Quamvis quomodo ad equum id pertineat non ſatis liquet: niſi quod ad illud *Virgilii* de equis,

Spadices glaucique ——

Servium habet, *Glauci ſunt felinos oculis, id eſt quodam ſplendore perfuſis.* Quod explicans *Geſnerus*, *Noſter*, inquit, *appellans* glaſ-aug *id eſt, viridem oculum, & nos-tra etiam videre putant.* Et *Damir Arabs* de equo,

وجوصى باحدة البصر *Deſcribitur etiam acuti viſu.* Unde Proverbium apud *Arabes*, quod idem citat,

ابصر من فرس *Oculatior equo.* Sed, quia res non ſatis certa eſt, videndum an *acutus* ibi ſit pro *velox*, quomodo *Gracum* ἐξὸς *acutus* ſæpe ſumitur: ut in *Plutarchi Romulo* de quodam *Celere*, à quo *Romuli* frater, *Remus* cæſus eſt, Καὶ ἅμ' ἐκείνῳ τὸν ταχὺν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐξὸν κέλερα ἐπωμάζουσι, *Et ab eo* Romani *veloces, & acutos*, celeres *vocant. Acutus* etiam quandoque eſt *acer*, & ad animum pertinet: ut in *Ariſtotelis Ethicis* lib. 3. cap. 7. Οἱ δὲ παιδικοὶ ἐν τοῖς ἔρεσι ἐξύς, *Fortes autem in agendo ſunt acuti*, id eſt, acres, & animoſi. Quod veſpertinis lupis valde convenit, quos longa inedia divexat, ut alibi probamus ex *Statii Achilleidos* lib. 2. & *Thebaidos* lib. 10. Sic *Arabice* الحدة *acumen* quandoque pro *alacritate* ſumitur, & *acri contentione* rei exequendæ, quandoque etiam pro *excandeſcentia*, quæ *Græcis* eſt ἐξυθυμία. Quomodo *Prov.* 27. 17. חרד, *acuere*, eſt *irritare*, ſi credimus *Aben Ezræ*, qui locum illum ita reddidit, *Ut ferrum ferro acuitur, ita vir acuitur facie*, id eſt, irritatur ira *faciei ſui.* *Facies* enim ab *Hebræis* ſæpe pro *ira* uſurpari nemo eſt qui neſciat.

Equi porrò *Aſſyriorum*, quos *Propheta* ita celebrant, nati non erant in ipſa *Aſſyria*, quam ab equorum præſtantia nemo commendat, quod meminerunt; ſed in vicinis regionibus, *Armenia* puta, *Media*, & *Perſide*. In his *Niſæi* eminebant in *Media* campo *Niſæo*, qui valde proceri erant corporis. Ita habetur in *Suidæ* voce Νίσαιον, & in *Euſtathio* ad *Dionyſium*, *Herodotum* ſequutis, cujus verba ſunt in *Polyhymnia*; Ἔχει παιδίον μέγα ἡ Μηδικὴ, τῷ ὀνόματι ὃς Νίσαιον τὸν δὲ ἵππους τοὺς μεγάλους φύσει τὸ παιδίον τοῦτο. Mediæ *campus eſt magnus*, Niſæus *nomine: magnos porrò equos fert campus ille.* Proinde idem *Herodotus* in *Thalia* aſſerit *Indica* animalia eſſe cæteris multo majora, πλὴν ἢ ἵππων· ἵπποι γὰρ ἐκείνταὶ ὑπὸ ἢ Μηδικῶν, Νίσαιοι δὲ καλεόμενοι ἵπποι, *præter equos: illi enim* Medicis *equis ſunt inferiores, qui* Niſæi *vocantur.* Et *Strabo* lib. 11. Τοὺς δὲ Νισαίους, ἵππους, οἷς ἐχρῶντο οἱ βασιλεῖς μόνοις δεῖ καὶ μεγίστους· Niſæos *equos, quibus utuntur Reges, cum ſint optimi, & maximi.* *Lucanus* lib. 8. de *Parthorum*, equis, & arcubus,

Celſior in campis ſonipes, & fortior arcus.

Hinc in iis equis ſumma vis fuit. *Ammianus*, ubi de *Media* lib. 23. *Sunt apud eos prata virentia, fœtus equarum nobilium, quibus (ut Scriptores antiqui docent, noſque vidimus) ineuntes pralia viri ſumma vi vehe exultantes ſolent, quos* Niſæos *appellant.* Nec minor velocitas. *Suidas*, Νίσαιον, τὸν ὦ Περσικῷ, ἔνθα ἵπποι δοῦροι γίνονται, Νισαῖοι λεγόμενοι· Niſæum, *locus* Perſidis, *ubi equi ſunt velociſſimi*, Niſæi *dicti.* Unde eſt, quod camelos (dromadas videlicet eſſe pernicioſſimos eo argumento probat *Philoſophus*, *Hiſt. anim.* lib. 9. cap. 50. quod θεῖοι θάττοι ἢ Νισαίων ἵππων πολὺ, Niſæis *etiam equis multo citius currunt:* quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, equis expeditiſſimis. Sed & decorem fuiſſe eximium colligas ex *Syneſii* Epiſt. 40. ad *Uranium*, ubi poſtquam multis laudavit ἵππον ἀκριβεστάτοις εἰς ἅπαντα αὐτὴν ἵππον προσήκουσαν, *equum apprime à natura factum ad omnem dotem equo congruam*, unum excipit, quod Νισαίων ἵππων ἰδέᾳ διαλείπει ὦ, ἐχθὲς τι ὂν τὸ κρανίον, καὶ λεπτόμυρμηξ· ταῖς δὲ ὄφρυσι. Niſæis *equis ſpecie ſit deformior, cum & capite ſit prominenti, & circa lumbos carne modicâ.* Forma tamen his peculiaris, quæque à noſtris plurimum diſtat. *Strabo*, Διαφέρουσι δὲ εἶδει καὶ οἱ Παρθικοὶ λεγόμενοι τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρ' ἡμῖν. *Formâ ſunt peculiari, ut & qui* Parthici *nunc dicuntur à* Græcanicis, *atque aliis quos habemus diverſa.* Deſcriptio petenda eſt ex his *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticôn*,

Καλὸν δ' ἐν καίτῃσι πέλει παυσιπόρῳ ἵππῳ·
Νισαῖος, τὸν ἄγυρτα ἰριστίναι βασιλῆες,
Καλὸς ἰδεῖν, ἀτάλη τε φέρων ὑπαυχένι δουρὶ,
Βαιὸς μὲν ὑψαλέῳ, πολὺς βαθύτριχα δειρὴν
Κυδάλιμον ὑπάτῃσθε μελιχρύσεσιν ἰθείραις.
Quem tumidi Reges equitant, longè omnibus anteit
Niſæus *tellurem equus, cui gratia formæ eſt,*
Et greſſus facies, cedentiaque ora lupatis,
Arguitum capiti, atque juba per colla profuſa
Luxuriant utrinque, auris fulgore micantes.

Græcè — μελιχρύσεσιν ἰθείραις, id eſt, *jubis melli & auro concoloribus*, aut *molli* ſimpliciter, nam alii legunt μελιχρόοισιν. Nempe flavi plerumque erant equi *Niſæi*. Quin apud *Suidam*, in Ἵππων Νισαίων, *Grammaticus Niſæus* equas aſſerunt ἅπας ξανθὰς πώλας, *omnes eſſe flavas.* Proinde *Polemon* ibidem arguitur, quod *Niſæum* equum album vocaverit: Ὁ δὲ Πολέμων πανδὲ ὅπου λευκὸν ἵππον Νισαῖον. Polemon *autem malè aſſerit equum* Niſæum *eſſe album.* Et *Phavorino* ſi credimus, Νίσαιόν ἵππον, ὃ ἐστι ξανθὸν· ἡ γὰρ Νίσα πάσας τὰς ἵππους ξανθὰς ἔχει. Niſæus *equus, id eſt, flavus:* Niſa *enim omnes equas flavas habet.* Tamen præter *Polemonem*, *Philoſtratus* etiam, *Apollonii* ſui libro primo, memorat λευκὸν ἵππον ἢ σφόδρα Νισαῖον, Niſæum *equum maximè candidum.* Et in *Rhodogyne* Icone apud eumdem, Προσγέγραπται αὐτῇ καὶ Νισαία ἵππος μάλιστα, ὑπὸ λευκὸν τοῖς σκέλεσι, καὶ τὰ στέρνα λευκά. *Appictaſſet ei* Niſæa *equa nigra, cui, ad candida crura, niveus ſum pectora.* Neque verò *flavum* ſonat *Niſæus*, ſed *è Niſa.* Et *Niſa*, vel *Neſa*, ſi mavis (nam Νίσαιον ſcribunt *Phlegon*, *Arrianus*, *Stephanus*, & *Heſychius*) eſt *Chaldæum* נצא *neſa*, vel נציא *neſia.* Prius legitur in *Talmudice* Tractatu *Bava bathra*: poſterius in *Hebræorum* Lexicographis. *Aruch* explicat מקום שהולך בשפע, *locum depreſſum*; *Pomarius* מקום שהולך בשיפוע, *locum in declive vergentem.* In *Talmude* opponitur טוליא, *tumulus.* Cur inde nomen habuerit *Niſæus* campus ex *Strabone* manifeſtum eſt, ubi *Media* deſcribitur ἡ πολλὴ μὲν ὑψηλὴ, καὶ ψυχρὰ, *celſa pleraque, & frigida*, &c. ἡ δ' ὑπὸ ταῖς Κασπίοις πύλαις, ἐν ταπεινοῖς ἰδιάφυσι καὶ κοίλοις οὖσα, ἐυδαίμων ἐφόδρα, *ſed beata admodum quæ pars eſt ſub* Caſpiis portis, *in qua ſit in loco depreſſo, & concavo.* Idem ſitus fuit prati *Hippobotæ*, in quo paſcebantur equi *Niſæi.* A ſitu igitur illa regio נצא dicta eſt, vel נציא, unde *Græcis* Νίσα, Νῖσος, Νῖσαι, Νίσαιος, & Νίσαιον· ita enim diverſè ſcribitur. Ab aliis is ipſe locus vocari traditur *Cataſtegona*, vel *Cataſtagona.* *Heſychius* in Νισαίας ἵππους, Μεταξὺ ἢ Σουσιανῆς καὶ ἢ Βακτριανῆς τόπος ὅς Κατασκήνωμα, ἵνα ἐκδοὶ γλάσσῃ Νῖσος. Ἐνταῦθα ἵπποι διάφοροι γίνονται. *Inter* Suſianam & Bactrianam *locus eſt* Cataſtegona, *qui* Græcè Neſos *dicitur. Ibi ſunt præſtantes equi.* Ita etiam *Phlegontis* Scholiaſtes, & *Phavorinus. Suidas*, in ἵππος Νισαῖος, Καταστήγιον ſcribit, & Νίσος. *Cataſtegona* hodie diceretur قنستان *Kenſtan*, id eſt, *herba Medica Regio.* Nempe ستان *ſtan*, *regionem* deſignare in compoſitione nominum *Perſicorum* omnes ſciunt. Sic هندستان *Hindoſtan* eſt *India*, عربستان *Arabiſtan* Arabia, خوزستان *Chuzeſtan* Suſiana, کوهستان *Chuhiſtan* montana

regio

regio, گورستان *Churſtan* ſepulchrorum regio, ſepulchretum. Ita قبستان *Kotſtan* locus eſt herba *Medica* fœcundus, quam قت *Kot* appellari teſtantur *Avicenna*, *Serapio*, *Abenbitar*, *Pandectarum*, *Bellonius*, &c. Porro *Medicam* herbam ibi abundâſſe, & locorum incolas equos ſuos eâ faginaſſe, diſertè teſtatur *Strabo*, Τὴν βοτάνην ϛ, inquit, τὴν μάλιστα τρέφουσι τοὺς ἵππους, ἀπὸ δὲ πλευμόνων ἐνταῦθα, Ἰδίως Μηδικὴν καλοῦσιν. *Herbam, qua maximè equos alit, ex eo quod ibi abundat, propriè* Medicam *appellamus.* Variante dialecto idem eſſe puto *Caſtigon*, & *Coteſtan:* quomodo אסתגנין *iſtagnin*, & ايستن, quorum utrumque occurrit pro *Mago*, vel *Aſtrologo.* Illud in *Talmude* paſſim, & in *Chaldæis* Paraphraſibus: hoc in *Gracorum* ſcriptis, tanquam à *Perſis* deductum. Vide in *Laertii* præfatione locum ex *Xantho Lydo*, & *Suidam* in Ὀσσᾶιοι. Quam late patuerit *Niſæus* campus nemo tradidit. At latiſſimè patuiſſe oportet, ſi de illo vera ſunt hæc *Diodori*, Κατὰ (χώραν) τὸ παλαιὸν ἐφύλαττον ἑκκαίδεκα μυριάδας ἵππων γεγονέναι φερεδώρων· κατὰ δὲ τὸν Ἀλεξάνδρου παρουσίαν ἐξ μόνας μυριάδας εὑρεθῆναι. *In quo loco fuiſſe olim ajunt equorum armentalium centum & ſexaginta millia, ſed, cum* Alexander *eo ſe contulit, non niſi ſexaginta millia numerata ſunt.* E quo numero *Arrianus* myriadem unam eximens de iiſdem equis hæc habet, Εἶναι δ' (λέγεται) πάλαι μὲν ἐς πεντακαίδεκα μυριάδας τ' ἵππων· τότε δ' Ἀλεξάνδρου ὀλίγῳ πλείονας τ' πέντε καταλαβεῖν, πρὸς λητῶν γὰρ διαπαγῆναι τὰς πολλὰς αὐτῶν. *Fuiſſe olim ajunt equarum ad* CLM; *tum verò* Alexandrum *non multò plures* LM *reperiſſe, pleraſque enim à prædonibus furto ſublatas. Strabonis* tamen ævo non paſcebantur ibi *Perſarum* Regibus ſupra equarum quinque myriades; niſi ſit error in numero, & pro πέντε legendum ſit δεκάτε. De vero ſitu hippoboti tam celebris *Geographi* certant, &—*adhuc ſub judice lis eſt.* Quidam apud *Strabonem* in *Armenia* ponunt. *Plinius*, & *Iſidorus Characenus* in *Parthyene. Ptolemæus Niſæam* urbem in *Margiana*, & *Niſæos* populos in *Aria*, *Sariphis* montibus interjectis. *Heſychius*, *Suidas*, *Phlegontis* Scholiaſtes, *Phavorinus*, *Niſæum* μεταξὺ τ' Σουσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς, *inter Suſianam & Baktrianam:* quod valde abſurdum eſt, cum *Suſiana*, & *Baktriana* diſtent immenſum quantum. Itaque pro Σουσιανῆς Vir maximus legi vult Σογδιανῆς, quia *Sogdiana Baktrianæ* vicina eſt. Alii apud *Suidam Niſæos* equos deducunt ἀπὸ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, *ex ora Maris Rubri:* atque hujus ſententiæ citatur auctor ὁ Δίκτυϊ Ὀρφεύς, pro quo lege Εὐριπίδης. Neque enim Δίκτυον ſcripſit *Orpheus*, ſed *Euripides*, quam *Stobæus* non ſemel citat. Hinc *Phlegontis* Scholiaſtes, Ὁ δ' Εὐριπίδης πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ τὴν Νισαίαν φησὶ εἶναι. Euripides *autem dicit* Niſæam *eſſe ad Mare rubrum.* Idem *Suidas* in Νίσαιον, dicit eſſe locum *Perſidis*; quomodo etiam *Phavorinus.* Quod ſequutus *Vegetius*, *Perſis*, ait, *provinciis omnibus præſtat equos patrimoniorum cenſibus æſtimatos. Perſis*, id eſt, *Niſæus* ager *Perſidis.* At *Media* adſcribunt *Herodotus*, *Strabo*, *Maximus Tyrius*, *Ammianus*, *Stephanus*, *Euſtathius.* Et locum præciſe definire videtur *Strabo* prope *Caſpias portas* in via, qua venitur è *Perſide*, & *Babylonia.* Inde in *Phaleg* noſtro colligebamus hunc eſſe campum magnum, quem deſcribit liber *Judith* ἐν τοῖς ὄρεσι, *in finibus* Ragau. *Ragau*, Græcis *Raga*, *Rage*, *Ragæa*, *Media* urbs magna eſt, è qua *Alexandrum* uno die ad *Caſpias portas* veniſſe, cum *Darium* magnis itineribus inſequeretur, ſcribit *Arrianus* libro tertio. Et ſpatium interjectum ſtadiis quingentis, vel, ut alii legunt, octingentis definit *Strabo*, id eſt, vel LXII. vel C paſſuum millibus. In illo interſtitio potuit eſſe campus *Niſæus*: & ipſi urbi videri poſſit inditum fuiſſe nomen ab adjacentis paſcui ubertate. Nam *Ragau* Chaldaicè רעא *paſcuum* ſonat. *Ragas Seleucus Nicator Europum* nominavit, & *Parthorum* Rex *Arſacos Arſacen*, vel *Arſacium.* Ita teſtantur *Strabo*, & *Stephanus.* Itaque *Raga*, *Europus*, & *Arſacia* eadem *urbs.* Et fallitur *Ptolemæus*, qui in tribus locis deſcribit, tanquam tres diverſas urbes. Quarum ſola *Europus* eſt in vero ſitu, nempe in extremis *Mediæ* verſus *Parthiam*, aliquanto Auſtralior *Caſpias portas*, quo ferè loco deſcribit *Strabo.* His rationibus fretus, *Niſæum* campum collocaveram in *Ragarum*, vel, quod idem eſt, *Europi* vicinia, ferè ad *Caſpias portas.* Sed, re perpenſa accuratius, malo cum *Diodoro*, & *Arriano*, deſcribere inter *Suſo* & *Ecbatana*, in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſiana* eſt confinis. Quia de eo non poteſt afferri quidquam illuſtrius, quam iter *Alexandri*, quem euntem, *Suſis Ecbatana*, *Diodorus* narrat ibi triviſſe menſem integrum, & equarum reperiſſe ſexaginta millia, atque inde proſectum ſeptima die veniſſe *Ecbatana.* Neque his diſſimilia traduntur ab *Arriano.* Sed neque diſſentit *Strabo*, in quo quidem pars *Mediæ*, quæ eſt ſub *Caſpiis portis*, deſcribitur ἱππεύεσθαι διαφερόντως, *equis paſcendis maximè idonea.* Et de campo *Niſæo*, quem ille *Hippobotum* vocat, ſequitur continuo poſt, Καλοῦνται δὲ τὸ καὶ λεῖμα Ἱππεῖοι, ὃν καὶ διεξιέναι οἱ ἀπὸ τῆς Περσίδος καὶ Βαβυλῶνος, εἰς Κασπίους πύλας ὁδεύοντες, ἐν ᾧ πέντε μυριάδας ἵππων θηλαίων νέμεσθαί φασιν. *Sed & Hippobotum vocatur prarium quoddam, per quod tranſeunt, qui ex Perſide, & Babylone eunt in Caſpias portas, in quo equarum paſcis decantur quinquaginta millia.* Sed hoc *pratum Hippobotum* aperte diſtinguitur à parte *Mediæ* ἱππεύεσθαι, quæ eſt ſub *Caſpiis portis. Heſychium* quod attinet, atque alios, à quibus campus ille deſcribitur μεταξὺ τ' Σουσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς. Omnino id ſumptum eſt ex *Alexandri* hiſtoria, & pro τῆς Βακτριανῆς reponendum τ' Ἐκβατάνων. Neque mirum eumdem campum alios *Mediæ*, alios aſſignare *Perſidi*, cum ſit in utriuſque confiniis, nempe in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſianam* attingit. *Suſiana* autem in *Strabone* pars eſt *Perſidis.* Eodem refero, quod *Niſæum Euripides* locat ad *mare Erythræum*; quia *ſinus Perſicus*, ad quem eſt *Perſis*, portio eſt *Rubri maris.* Ut taceam *Euripidis* ævo, qui fuit ante *Alexandrum*, hæc loca fuiſſe *Græcis* parum cognita. At *Ptolemæi Niſæa* urbs in *Margiana*, & in *Aria Niſæi* populi, cum *Niſæo Media*, vel *Perſidis* campo *Hippoboto* commune nihil habent. Quem ſi alii *Armeniæ*, & *Parthiæ* adſcripſere, ut *Plinius* & *Iſidorus Characenus*, factum id, quia in *Armenia*, & *Parthia*, nobiles equi fuere, & *Niſæis* ſimiles. Hinc *Strabo* de *Media*, Ἱππεύεσθαι δὲ καὶ αὐτὴν ἱκανῶς διαφερόντως, καὶ ἡ Ἀρμενία. *Ipſa autem eſt alendis equis maximè idonea, ut & Armenia.* Item, Τοὺς δὲ Νισαίους ἵππους, οὓς ἐκτρέφουσι οἱ βασιλεῖς αὐτοῦς δύο καὶ μεγίστους, οἱ μὲν εὐθὺνθε λέγουσι τὸ γίγος, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμηλίας ἰδιόμορφοι δὲ εἰσι, ὥσπερ καὶ οἱ Παρθικοὶ λεγόμενοι νῦν. Niſæos *autem equos, optimos illos, & maximos, quibus Reges utebantur, alii inde dicunt genus ducere, alii ex* Armenia: *ſunt autem forma peculiaris, ut qui nunc* Parthici *appellantur.* Idem de *Armenia*, Οὕτω δ' ἰσχὺν ἱππεύεσθαι φύσθρα ὁ χώρα, καὶ ὑχ' ἵππων τῶν Μηδικῶν, ὧς τοὺς Νισαίους ἵππους καὶ ἐνταῦθα γίνεσθαι, οἵπερ οἱ Περσῶν βασιλεῖς ἐκέκτηντο· καὶ ὁ Σατράπης τῶν Ἀρμενίων τῷ Περσῶν ἔτος δισμυρίους πελὰς τοῖς Μιθρακίνοις (malim τ' Μιθρακίων) ἔπεμπεν. *Illa autem regio equis alendis tam apta eſt, neque* Media *minus, ut etiam ibi fuerint* Niſæi *illi equi, quibus utebantur* Perſarum *Reges:* & Armeniæ *Satrapa quotannis pullorum viginti millia mitteret ex* Mithracenis. Hinc *Oppianus* lib. I. *Cynegeticôn*, poſtquam equos *Siculos* à pernicitate multis laudavit,

Κικυντέτροι Σικελῶν δὲ παρ' Εὐφρηταῖο ῥέεθρα
Ἀρμένιοι, πάξοι τε βαθυπλάκαμοι τολύπευσι.
Ætnæos *tamen antevolant* Euphratis *ad undas*
Armeni, Parthique *jubis per colla profuſis.*

Ex *Poſidonius* apud *Strabonem* lib. 3. *Celtiberorum* equos ait ἰσχύειν τοῖς Παρθικοῖς, καὶ γὰρ ταχεῖς εἶναι, καὶ ἐνδέχεσθαι μᾶλλον ἢ ἄλλοι, *Similes eſſe* Parthicis, *alios enim eſſe velociores, & expeditiores.* Et *Gratius* in *Cynegeticis*, verſu 508.

Scilicet & Parthis inter ſua mollia rura
Manſit honor. ---

Malim, *propter ſua mollia crura*; quia, authore *Vegetio* lib. 1. cap. 56. Parthis *conſuetudo eſt equorum greſſus ad delicias dominorum hac arte mollire*, &c. Cætera ibi vide. *Abſyrtus, Hippiatricôn* lib. 2. cap. 115. Ὁι Πάρθοι μεγάλοι, καὶ ἰνμεγέθεις, θυμοειδεῖς τε, καὶ ἰνχνεῖς τὰ εἴδη, τοῖς ποσὶ χρῆσι διαφέροντες. Ὁι Μῆδοι τῷ μεγέθει ὑπερβάλλονται· Ἀμείνους δὲ, καὶ Καππάδαι τὸ παχύπλευρον γὰρ ἔχουσι· διὸ ἐὐβαρυπόλους μᾶλλον. Parthi *equi magni, & proceri ſunt, animoſi, ac ſpecie generoſa, & pedibus maximè valent.* Medi *ſtatura eximia.* Armenii & Cappadoces *ſunt* Parthici *generis; ſed eapud graviores.* Hic obiter obſervandum, eos, qui apud *Etymologum Suſa* dici aſſerunt ἀπὸ τῆ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σύειον γὰρ ὑπὸ Συρῶν τὸν ἵππον λέγεσθαι, *abeo, quod regio eſt equi commoda*, ſuſiam *enim equum à* Syris *appellari*, fallaci niti Etymologia. Utut enim *equus* à *Chaldæis* & *Syris* סוּסָא *ſuſa*, dicatur, & סוּסִי *ſuſya*; tamen *Suſa* urbs ab equis nomen non habet, ſed [illegible] ἀπὸ τοῦ *à lilio*, ut, poſt *Ariſtobulum*, & *Charetem*, *Athenæus, Stephanus, Etymologus*, alii. *Hebræis* enim, & *Chaldæis* שׁוּשָׁן *ſuſan*, eſt *lilium*, quo ipſo nomine *Suſa* dicuntur in libris (*l*) *Danielis*, & (*m*) *Eſtheræ*; unde incolæ in (*n*) *Eſdræ* שׁוּשַׁנְכָיֵא. Nempe κρίνον πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφυκὸς ἱππῳ, *regio liliorum erat ferax*, ut à *Stephano* obſervatur. Sed hæc de *Aſſyriorum* equis plus ſatis.

(*l*) *Dan.* 8. 2. (*m*) *Eſth.* 1. 2. 5. &c. (*n*) *Eſd.* 4. 9.

Ad *Tyrrhenos* equos refert *Aben Ezra* hæc *Jerem.* verſ. 8. כּוֹסִים כּוֹתְנִים כְּשֻׂכִים הָיוּ אִישׁ אֶל אֶשְׁת רֵעֵהוּ יְצַהֵלוּ, quæ ex illius mente ſic ſonant, *Equi bene paſti* Tyrrheni *fuerunt, uxoremque ad uxorem proximi ſui adhinnierunt.* Quaſi כְּשֻׂכִים fiat à מָשַׁךְ *Meſech*, id eſt, *Tuſcia*, ut *Hebræis* placet, כִּי מֵשֶׁם יָבֹאוּ הַסּוּסִים הָאֲבִירִים הַיָּם וְכִתָּאִים אֶל הַנַּקְרֹת *Quia inde venient equi fortes, qui fremunt, & appetunt fœminam.* Et vero, poſtquam *Oppianus* fortes equos multis deſcripſit, *Tales*, inquit, *ſunt* Tyrrheni, & Armenii, & Achivi,

Τυρσηνοί τοιοῖδε, καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Ἀχαιοί.

Et alibi profeſſus ſe recenſurum equorum nobiliſſimos ita incipit,

Τυρσηνοί, Σικελοὶ, Κρῆτες, Μαίζκαι, Ἀχαιοί.

Et rurſus alio loco,

Ἵππου Τυρσηνοί δὲ, καὶ ἅπλετα Κρήνια φῦλα,
Ἀμφότεροι, κραιπνοῦσι θέειν, δολιχοί τε τέλεσται.

Tuſcia *quos generat, quoſque urbibus inclyta centum*
Creta, *pedum levitate valent, & corpore vaſto.*

Sed alibi docuimus verba *Jeremiæ* ſic eſſe reddenda, *Ut equi bene paſti, cum mane ſurgit unuſquiſque, ad uxorem proximi ſui adhinniunt.* Neque enim hoc loco מְשָׁכִים eſt nomen gentis, ſed *qui mane ſurgit.* Proinde *Chaldæus* hic habuit שַׁחֲרִין *manè quærentes*, pro quo perperam edunt אוֹחֲרִין. Et, vel ſi nomen gentis eſſet, סוּסִים מְשָׁכִים non eſſent *equi Tuſci*, ſed *equi Armenii.* Quippe מֶשֶׁךְ *Meſech*, in Scriptura eſt *Moſcharum* gens inter *Colchidem* & *Armeniam.* Hebræi *Tuſciam* explicant, freti authoritate *Pſeudo-Gorionidis*, qui merus eſt nugator, ut multis probavimus in noſtro *Phaleg.* *Aquila, Symmachus, Theodotion* pro מְשָׁכִים habent ἕλκοντες, *trahentes*; quia pro *maſchim* legerunt *moſechim.* Equi *trahentes*, id eſt *refractarii*, qui obnituntur fræno. Phraſis eſt *Arabum*, quibus جرر *garara* eſt *trahere*, & فرس جرور *pharas garur*, *equus refractarius.*

Supereſt, ut agamus de equis *Ægyptiis*, quorum Scriptura ſæpe meminit. Sic in *Pharaonis* copiis, quibus *Iſraelitas* inſequutus eſt, præter regios currus ſexcentos, alii plures fuerunt (*o*) ex tota *Ægypto*, & equitum multa millia. Numerum Scriptura non definit. Sed, ſi *Joſepho* (*p*) credimus, equites erant πεντακισχίλιοι, *quinquagies mille.* Et hunc numerum nonnulli *Arabum* duplo auctiorem facium. In his (*q*) *Ibnogiarir Tiberienſis*, كان في عسكر فرعون ماية الف حصان ادهم

(*o*) *Exod.* 14. 6. 7. 9. & 15. 1. 19. (*p*) *Joſ.* 14. 6. *Antiq.* l. 2. c. 6. (*q*) *Apud Damir in* حصان

Erant in copias Pharaonis *equi nigri centies mille.* Horum ſubmerſionis hiſtoriam *Damir* ſic interpolat

فرعون عـــاب دخول البـــحر
وكان علي حصان ادهم ولم يكن
في خيل فرعون انثي فعا جبريل
علية السلام علي فرس انثي وديق
اي اشتهي الفحل علـــي صورة
هامان وقال له فقدم ثم حاض
البحر فتبعها حـــصـــان فرعون
وميكايل يسوقهم لا يشذ منهم
احد فلما صار اخرهم في البحر
وهم اولهم ان يخرج انطبق عليهم
البحر فاغرقهم اجمعين

Pharao *tumebat in mare ingredi. Erat autem ſuper equum nigrum, nec ulla erat equa in* Pharaonis *equitatu. Tunc Gabriel* angelus, *cui ſit pax*, Hamanis (*r*) *forma aſſumpta, ſuper equum* (*r*) *Alcor. acceſſit, cujus libidine cum arderet* Pharaonis *admiſſarius, vacua cap.* الفرس Pharao *juſſit ut præcederet: &* Pharaonis *equus eam ſtatim ſequutus ingreſſus eſt in mare. Interim Michael* à tergo Ægyptios *dedocebat, ita ut ne unus quidem reſtaret. Et cum eorum ultimus in mare proceſſiſſet, & primus jam vellet ingredi, mare in ipſo revolutum omnes omnino ſubmerſit.* *Ægypti* Rex alius *Seſac* nomine, quem *Joſephus* (*s*) vult eſſe *Seſoſtrim*, aſcendit *Hieroſolymam* anno quinto *Roboami* cum curribus mille ducentis, & ſexaginta equitum millibus, 2 *Par.* 12. 3. Et *Neconis* copias, quas ad *Euphratem* profligavit *Nebucadnetſar*, *Jeremias* (*t*) ita compellat: *Jungite equos, & conſcendite, O equites; Aſcendite, equi; & inſanite, O currus.* Ex quibus colligere eſt, illas equitatu, & curribus maximè valuiſſe. Proinde *Cant.* 1. 9. cum *Pharaonis* equis curulibus confertur Eccleſiæ decor. Et 2 *Reg.* 7. 6. *Syri*, qui ſub *Joramo Samariam* obſidebant, cum audiſſent equorum & curruum multum ſtrepitum, *Hetthæos*, aut *Ægyptios*, ab *Iſraëlitis* conductos, in ſua caſtra irruiſſe conjectaverunt. Et *Ezechiam* dicit *Rabſake fidere Ægyptiis propter currus & equites*, 2 Reg. 18. 24. Quo ipſo nomine *Judæos Eſaias* ita increpat, (*u*) *Væ vobis, qui deſcenditis in Ægyptum ad auxilium, & innititur equis, & confidunt curribus, cum multi ſunt, & equitibus, cum ſint numeroſi valde*, &c. *Equi eorum ſunt caro, non ſpiritus.* Quin ipſa Lex *Judæa* Reges vetat equos multos comparare, ne hac occaſione populum in *Ægyptum* reducant *Deut.* 17. 6. Utut enim equos *Judæi* etiam alium-

(*o*) *Exod.* 14. 6. 7. 9. & 15. 1. 19.
(*p*) *Joſ.* 14. 6. *Antiq.* l. 2. c. 6.
(*q*) *Apud Damir in* حصان
(*r*) *Alcor. vacua cap.* الفرس *fingit Hamanem fuiſſe ſortitum Pharaonis.*
(*s*) *Antiq.* l. 8. c. 4.
(*t*) *Jerem.* 46. 4. 9.
(*u*) *Eſ.* 31. 1. 3.

aliunde comparaverint; tamen plerique erant ex *Ægypto*. Id de *Solomone* traditur diſertis verbis 1 *Reg.* 10. *v.* 28. 29. & 2 *Paral.* 1. *v.* 16. 17. *Et educebantur equi* Solomonis *ex Ægypto, &c. Et adſcendebat, & exibat ex Ægypto currus ſexcentenis ſiclis argenti, & equus centenis quinquagenis.* Quin ſequitur continuo poſt, *Hettheis* etiam, & *Syris* equos indidem fuiſſe adductos. Neque obſtat quod habetur 2 *Par.* 9. *v.* 28. equos *Solomonis* veniſſe ex *Ægypto*, & omnibus terris. Nam hoc ipſo, quod fit *Ægypti* mentio ſpecialis, docetur pleroſque hos equos ex *Ægypto* veniſſe. Sed & multis ſeculis poſt *Solomonem*, Rex *Sedechias*, in *Nebuchadnezzarem* inſurrecturus, equos petiit per legatos ab *Ægyptiis*, Ezech. 17. *v.* 15.

Interim eſt, quod miremur, cur, cum *Ægyptios* equos Scriptura tam multis celebret, de illis tamen altum ſileant *Oppianus*, *Nemeſianus*, *Vegetius*, *Abſyrtus*, atque alii, qui quibus terris naſcantur equi nobiles, & quæ ſint cujuſque gentis ſigna, vel merita, exquiſiverunt: niſi quod de *Thebaïde* equis hoc occurrit apud *Gratium*,

(x) *Maſſim extrema.* *Nec ſevos muratur equos* (x) *terrenus* Syene.

Quo ipſo videtur innui equos circa *Syenem* parum eſſe bellicoſos. Et, apud *Plutarchum* in *Cleomene*, *Nicagoras Meſſenius* è *Graecia* venales equos deducit *Alexandriam*, ac ſi *Graci* equi tum temporis *Ægyptiis* prælati fuerint. Proinde vetus *Ægyptiorum* circa equos ſtudium deferbuiſſe crediderim, poſtquam, pulſis ſuis Regibus, ſub exterorum jugo premi cœperunt. Nam, vel Scripturâ tacente, ex profanis Scriptoribus facilè probaverim *Ægyptum* equis olim abundaſſe. Quo maximè facit *Homeri* locus πολυθρύλητος de *Thebis Ægyptiis* Iliad. *i.* verſu 383.

Αἱ δ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστην
Ἄνδρες ἐξοι χραῖσι σὺν ἵπποισιν, καὶ ἅρμασιν.
Hiſce ſolido porte ſunt centum ex are, viroſque
Curribus inſignes, & equis, dat quaque ducenos.

Sic ex una *Ægypti* urbe prodierint viri vigeſies mille, vel in equis, vel in curribus. Quin apud *Diodorum*

(y) *Lib.* 1. *p.* 30. (y) quidam aſſerunt *διαμύρια ἄρματα πρὸς ἁλιθυιν ἐξ ἄντης εἰς τὰς πόλεμις ἐκπορεύεσθαι, ad bellum ex eu revera exire viginti millia currium.* Non tamen citra Hyperboleu, cùm ſequentia docant non curruum, ſed equorum viginti millia fuiſſe *Thebis*: imò nec *Thebis* fuiſſe, ſed in ſtabulis ad *Labycam Nili* ripam longâ ſerie exſtructis inter *Thebas* & *Memphin*. Stabula ſcilicet centum erant, ſingula capacia equorum ducenorum, ut ſumma eſſet viginti millium. Verba ſunt, *Τὰς γὰρ ἵππους ἐκατὸν γίγνεσθαι κατὰ τὴν παραπομπὴν τὴν ἀπὸ Μέμφεως ἄχρι Θηβῶν τῶν κατὰ Λιβύην, ἑκάστῃ δεχομένῃ διὰ διακοσίων ἵππων, ὧν ἔτι νῦν τὰ θωμίλια δείκνυσθαι. Centum erant equilia ad Lutinùm Memphi extenſum uſque* Thebas *juxtà* Libyam, *ſingulo equorum ſimul ducentorum capace, quorum fundamina adhuc oſtendantur.* Itaque, ſi curules equi omnes fuerunt, vel quadrigarum ad bellum quinque erant, vel bigarum decem millia. Ex quo fortaſſe curruum numero, quo tantæ urbis opes potiſſimum eminebant, nomini *Neamonis*, ſeu *Diospolis*, quo primitus vocabatur, *Thebarum* nomen acceſſit. Nam hodieque *Copticâ* linguâ (z) ΘΒΑ, *Thba*, ſunt *decem millia*. In eodem *Diodoro* (a) *Ægypti* Regem *Oſimandyam* bellum in *Bactros* geſſiſſe πεζῶν μὲν τετραάκοντα μυριάδι, ἱππεῖς δὲ διςμυρίους, *copias habentem peditum quadringentorum millium, & equitum viginti millium*, teſtatur vetus Inſcriptio. Et (b) *Seſoöſis*, qui aliis (c) *Seſoſtris*, & (d) *Seſonchoſis*, & in Scriptura (e) *Seſac*, ſi *Joſepho* (f) credimus, κατέγραψε πεζῶν μὲν ἐξήκοντα μυριάδας, ἱππεῖς δὲ διακοσίους καὶ τετρακισχιλίους, ζεύγη δὲ πολεμιστήρια διςμύρια καὶ ἑπτακισχίλια, *conſcripſit peditum ſexcentum, & equitum viginti & quatuor millia, & bellicarum bigarum viginti & ſeptem millia.* Et apud *Apollonii* Scholiaſtem (g) veteſtiſſimus Chronologus *Xenagoras* ἵππους τὸν Αἰγυπτίας ἀρχαιότατον γεγονέναι λέγει, Ægyptios *equos antiquiſſimos eſſe tradit.* Ibidem, Σοσόγχωσ' ἐν πρώτῃ φάσι ἐυρεῖν ἵππους ἀνθρώπων ἐπιβάτας· οἱ δὲ ταῦτα εἰς Ὧρον ἀναφέρουσι. Seſonchoſidem *primum equitandi primum reperiſſe ajunt, alii autem ad* Orum *referunt.* Quod videtur verius: *Ægyptios* enim equitaſſe diu ante *Seſoſtrim*, vel ex Scriptura conſtat. Et recte hoc ad *Orum* referri, qui ſunt *Ægypti* Rex antiquiſſimus, etiam ex *Plutarcho* in *Iſide* colligere eſt: ubi fabulantur *Ægyptii Oſiridem*, ex Inferis reducem, *Oro* filio adfuiſſe, ut eum ad bellum inſtitueret, & *rogaſſe quodnam animal ad pugnam eumdem conferret miliſſimum: cumque equum reſpondiſſet* Orus, *miratum fuiſſe* Oſiridem, *& dubitaſſe cur non leonem dixiſſet potius quam equum. Ad quæ* Orum *regeſſiſſe*, Ὅτι λέων μὲν φίλων ἐπιβοηθεῖ, ἵππος δὲ φεύγοντα διατρόπους, καὶ καταπλήσσει τοὺς πολεμίους, *Leonem quidem illum utilem fore, qui auxilio indigeret, equum autem ad fugientem hoſtem lacerſcindendum, & perdendum. Quo reſponſo patrem delectatum, tanquam* Oro *ad pugnam ſatis inſtructo.* Proinde in ſymbolis ſuis leoni equum præferebant. Quippe ἁλκὴς μὲν γὰρ μᾶλλον σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων, ἀνδρείας δὲ καὶ παῤῥησίας ὁ ἵππος, *roboris quidem & virium leo illis ſymbolum erat, equus autem fortitudinis & audaciæ.* Ita habet *Clemens* lib. 5. *Stromatum.* Ex his cum conſtet ſatis, equos quanti fecerint, & quam frequentes habuerint veteſtiores *Ægyptii*, duabus potiſſimum de cauſis videtur equos alendi ſtudium apud eos refrixiſſe. Una eſt, quam jam indicavimus, quod, poſtquam vel à *Perſis*, vel *Macedonibus* ſervili jugo preſſi ſunt, nihil amplius generoſum ſpiraverunt, nec eorum, quæ ad bellum conferunt fuerunt ſolliciti, ut qui ſcirent illorum curam jam ad ſe non pertinere. Altera eſt, quod, poſtquam *Ægyptum* cœpit eſſe lacunoſis incilibus voraginoſa, illius non minima pars equis & curribus deſinit eſſe pervia. Neque enim naturales ſunt plerique *Nili* alvei, ſed arte facti, priſcis *Ægypti* Regibus ita procurantibus; 1. Ne aqua deeſſet etiam iis, qui à *Nilo* remotiores erant. 2. Ut merces, & terræ proventus hinc inde deportarentur. 3. In viatorum uſum, quorum per barides, & cymbas veſtura eſt percommoda. 4. Denique, ut *Ægyptus* invia fieret, atque inacceſſa. Hinc *Diodorus* lib. 36. Τὸν γὰρ πρότερον χρόνον ἡ κατάπλους τῆς Αἰγύπτου πᾶσι χαλεπὸν ἐποίουν· ὕλαι, καὶ ταῖς συναφείαις ἐμβάσεσι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν ταῖς ποταμοῖς διωρύγων, δυσφυλακτότατα γίγνεται. *Cum enim antea Ægypti optima pars fere tota fuerit equitabilis, & curribus pervia, exinde, propter inculum copiam e flumine derivatorum, via facta ſunt difficiles admodum.* Ex *Herodoto* lib. 2. Ἀπὸ γὰρ τότε ἡ χώρη Αἰγυπτίη, ἥτις πεδιὰς πᾶσα, ἀπηπόρηται, καὶ διαμαίζουσι γίγνεται πᾶσι δὴ τοῦτο αἱ διώρυχες γεγόνασι, ἥτις πολλαί, καὶ παντοίης τρόπος ἔχουσι. *Nam ab eo tempore Ægyptus, cum tota ſit plana, inequitabilis, & plauſtris invia fuit, propter inciſa, qua & multa ſunt, & varia habent deverticula.* Hoc porro opus *Seſoſtri* tribuunt *Herodotus* & *Diodorus*. Sed illud haudquaquam puto fuiſſe tam veteſtum. Aut id operis ſolùm incepit *Seſoſtris*, non abſolvit. Rex quippe *Nilus*, *Seſoſtris* aliquot ſæculis recentior, nomen amni ſuum impoſuiſſe creditur, (h) ναύπορος ἐποίησε διώρυγας, καὶ τάφρους κατασκεύασεν, καὶ πολλὰ περὶ τὴν ἰσχυρίαν ἡ Νεῖλος φιλοτιμήσας *cum incilia opportuna plurima, & foſſas adornaſſet, & multa eſſet aggreſſus, ut Nilum faceret commodiorem.* Quin, diu poſt *Nilum*, *Sabacon* Æthiops, factus *Ægypti* compos, (i) reos, mortis ultimo ſupplicio exemptos, terræ circa ſua oppida fodiendæ, & aggerandæ addicens, (k) πολλὰ μὲν χώματα κατεσκεύασε, τὰ δὲλλα δὲ διώρυγας ὀρύττειν ἐνεκέλευσε, *multos adornavit aggeres, nec paucos incilia effodit valde opportuna.* Porro, quando vixerit *Sabacon*, non poteſt ignorari, quia illi ſucceſſit *Sethon*, *Vulcani* Sacerdos, (l) quo regnante, *Ægyptum* à *Sennacheribo* tam infauſto

(z) *Lex Copt. Kircheri, pag.* 238. & 217.
(a) *Lib.* 1. *p.* 32.
(b) *Ibid. p.* 35.
(c) *Herod. lib.* 2.
(d) *Joſeph. Martyr. in Paræn. p.* 70. *Apollon. Schol. &c.*
(e) 2 *Par.* 12. 3.
(f) *Antiq. l.* 8. *c.* 4.
(g) *In lib.* 4. *v.* 268. & 276.
(h) *Diod. l.* 1. *p.* 41.
(i) *Herod. l.* 2. *c.* 137.
(k) *Diod. l.* 1. *p.* 41.
(l) *Herod.* 2. *c.* 141. *Joſeph. Antiq. lib.* 10 *cap.* 1.

ſuſto conatu tentata eſt, quam *Judæa* ſub *Ezechia*. Tum ergo abſolutis incilibus, cum *Ægypti* magna pars equitatui propè eſſet inacceſſa, *Ægyptiam* illam ἱπποτροφίαν paulatim in deſuetudinem abiiſſe, nihil mirum eſt. Quamvis ex parte duraſſe videatur uſque ad *Ptolemæum Philadelphum*, quem narrant Hiſtoriæ equitum habuiſſe viginti millia, currurum verò duo millia, & elephantos, quos primus eduxit ex *Æthiopia*, quadringentos. Ita aſſerit *Hieronymus* in *Danielem*, cap. 11. Quin hunc equitum numerum duplicat *Appianus Alexandrinus*, cujus verba ſunt in *Præfatione* ad libros *Civilium*: Τοῖς ἰμοῖς βασιλεῦσι μόνοις ἦν τριακόσι τε πεζῶν μυριάδες ἄσπεϊ, καὶ μυριάδες ἱππέων τέσσαρες, καὶ ἐλέφαντες πολεμικαὶ τριακόσιαι, καὶ ἅρματα ἐς μάχας διχόθεν, &c. Ἐς γὰρ δὴ τοῦτο παρασκευῆς τε, καὶ τριπάδος, ἐν ᾗ βασιλικῶν ἀναγραφῶν φάσκεται πρόσταγμά τε, καὶ πατάλειπεν ὁ Διόνυσος· Ἀνιόντι βασιλεῦ μετ' Ἀλέξανδρον. *Meis Regibus ſuffuerant copiæ peditum* CCCM, *& equitum* XLM, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& currium* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regis colligitur hunc bellis apparatum habuiſſe & reliquiſſe ſecundus Ægypti Rex poſt Alexandrum*, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus*.

Quomodo equi *Solomonis* ex *Ægypto* educerentur, narratur 1 *Reg.* 10. *v.* 28. 29. *&* 2 *Paral.* 1. *v.* 16. 17. Sed iis verbis, quæ interpretes, ſi quid video, inalieniſſimum ſenſum torquent. Ergo ſic reddenda cenſeo, *Et educebantur equi Solomoni ex Ægypto. Et veſtigal* quod attinet, *mercatores Regis Solomonis veſtigal* illud *aceipiebant pretio* redemptum à Rege Ægypti. *Et aſcendens ex Ægypto quadriga exibat ſexcentenis argenteis ſiclis, & equus centum quinquagenis. Et ſic omnibus Hetthæorum Regibus, & Regibus Syriæ per manus ſuas educebant.* Quia nobiles equi tum temporis alibi quam in *Ægypto* pauci reperiebantur, illos è regno ſuo *Pharao* non patiebatur educi, niſi gravi tributo exacto, nempe in ſingulos equos ſiclorum CL, aut, quod idem eſt, DC in ſingulas quadrigas. Siclus *Hebræis* facer uno verbo eſt *Romana* ſemuncia. Vulgaris igitur, qui dimidio minor eſſe creditur, eſt quarta pars unciæ. Sic CL. ſicli vulgares erunt argenti libræ duæ cum unciis quinque & ſemi, quæ *Pharaonis* exactio in ſingulos equos fuit graviſſima. Neque enim hoc fuit equi מחיר *pretium*, ut volunt interpretes, ſed מכס *veſtigal*, quod Regi ſolvebatur, ut ex *Ægypto* licèret educere. Alioqui in omnes equos idem pretium ſtatuiſſet conſtitutum, quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Solomon* igitur, qui equorum multa millia ſibi ex *Ægypto* comparavit, ut à tam gravi tributo quoquo modo ſe eximeret, à ſocero ſuo, *Pharaone*, per mercatores ſuos totum illud jus certo pretio quotannis redimebat. Unde fiebat, ut, ſolo *Solomone* à veſtigali immuni, cæteri omnes illud ſolverent, *Syria* puta Reges, & *Chananæorum* omnium, qui *Hetthæorum* nomine hîc intelliguntur per Synecdochen. Neque enim *Ægyptios* equos, quorum erant maximè cupidi, aliter nanciſci poterant, quam per mercatores *Solomonis*, in quos *Ægypti* Rex, accepto pretio, de quo convenerat, totum jus ſuum tranſcribebat. Hunc iſtius loci ſenſum, qui per ſe planus eſt, & obvius, quominus ſequantur interpretes, fiat per *Hebraam* vocem מקוה bis repetitam, quâ illi quidvis aliud potius, quam *veſtigal* intelligunt. Nonnulli, mutatis vocalibus, legerunt מִקְוֶה, vel מִקְוֵה, & voluerunt eſſe loci nomen. Hinc *Hieronymus*; *Et educebantur equi* Solomoni *de Ægypto, & de* Coa: *negotiatores enim Regis emebant de* Coa. *Septuaginta* etiam, ἐκ Κυὲ, pro quo nonnullæ editiones perperam, ἐκ Θεκουὲ, vel ἐξ Ἐκουὲ. Porro Κυὲ, vel *Coa*, Ptolemæo *Co*, Stephano *Cos*, Arabibus قوص *Kus*, eſt *Ægypti* urbs, & inſula in *Nilo* propè *Cynopolin*. *Syrus* habet 2 *Paral.* 1. *v.* 16. *Emebant equos* Solomoni *ex* Ægypto مصر صيدلا اصلما *& ex urbe* (vel *provincia*) *Aphelia*. Et *Arabs* ومن مدينة القبليين *Et ex urbe Auſtralium*: quorſum ignoro juxta cum ignariſſimis; niſi *Aphelia* putetur eſſe *Ægypti* pars ἀφιλωτὶς, vel ἀπηλιωτὶς, de qua *Ruffinus*. Unde ventus ἀπηλιώτης, ſeu *Subſolanus*; id eſt, ὁ ἀπὸ ἧς περὶ τὰς ἰσημερινὰς ἀνατολὰς τόπος αὔτου, *qui flat ab ortu æquinoctiali*. Ac ſi *Hebr.* מקוה ſit pro מקו *à linea* ſupple *æquinoctiali*, quam *Hebræi* Aſtronomi appellant קו השוה *lineam Æquatoris*. Quamvis קוה etiam pro *linea* reperiatur *Jerem* 31. *v.* 39. Nos olim, ſermonis ſerie nondum ſatis perpenſâ, ſic reddebamus, *Et educebantur equi* Solomoni *ex* Ægypto, ומקוה *& Michoe*, id eſt, ex *Troglodytica* prope *Ægyptum*, quam priſcos *Michoen* dixiſſe ſcribit *Plinius* lib. 6. c. 29. Alii מקוה putant id ipſum eſſe, quod תקוה *Joſ.* 11. *v.* 17. nempe *netum*, ſeu *filum tenue*. Quaſi dicatur *Solomon* ex *Ægypto*, præter equos, per mercatores, etiam netum eduxiſſe, lini ſcilicet *Ægyptiaci*, ex quo texebatur byſſus *Prov.* 7. *v.* 16. *Eſa.* 19. *v.* 9. *Ezech.* 27. *v.* 7. Ita nonnulli apud *Kimchium*. Aliis מקוה eſt *collectio*, ut *Exod.* 7. *v.* 19. מקוה מים eſt *collectio aquarum*. Ita tamen, ut prius מקוה ſit collectio ſeu ſocietas mercatorum; & poſterius collectio equorum, id eſt, armentum, hoc modo, ומקוה *Et collectio* (id eſt, *ſocietas*) *mercatorum Regis acæipiebant* מקוה *collectionem* (id eſt, *armentum*) equorum certo *pretio*. Sunt & aliæ hujus loci interpretationes, quas nec referre, nec refellere noſtri in præſens eſt otii. Tantum aſſero, pleraſque has interpretationes mutare Vocales, aut ſaltem Accentus, aut vim facere verbis, aut ſermonis filum abrumpere, aut multa gratis ſupponere, & ſine ulla probatione; quod per ſe deprehendet quiſquis illas cum ipſo textu contulerit paulò accuratiùs. Quæ vitabimus incommoda, ſi מקוה, *collectionem*, pro *tributo* hic ſumamus, quomodo ſupra diximus. Ita ut *Hebraum* מקוה ſit idem, quod *Chaldæum* מנביתא. Nempe, ut קוה *Hebræis*, ita נבא *Chaldæis*, *colligere* eſt, & unum ex altero factum eſſe nemo non videt. Nam, ut ק & נ, ita נ & ב ſunt literæ homogeneæ, quæque permutantur paſſim. Itaque, ut מנביתא, *collectio*, pro *tributo* ſumitur in *Chaldæa* Paraphraſi 2 *Reg.* 23. *v.* 33. ita planè מקוה hoc loco, quod *Eſdræ* מקואא ſcribit 2 *Paral.* 1. *v.* 16. ita ut propius accedat ad *Chaldæum* נבא, in quo ultima radicalis eſt *Aleph*. Obiter ex hoc loco diſcere eſt quadrigas plerumque fuiſſe *Ægypti* currus *Solomonis* ævo, quandoquidem veſtigal pro curru exigebatur quadruplo majus, quam pro ſingulis equis. Sunt, qui *Moſis* ætate trigas fuiſſe colligunt ex eo, quod currum ἀναβάται *Hebr.* vocantur שלישים *Exod.* 14. 7. & 15. *v.* 4. nomine facto ex שלש, quod *tres ſonat*, *Græci* τριστάτας reddunt, id eſt, ſi credimus *Græco Scholiaſtæ* in *Ezech.* 23. *v.* 23. τὸν ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐποχούμενον· οἱ γὰρ παλαιοὶ, ὅτε πολέμου ἐξίοντες, ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐπορεύοντο, *eos, qui tribus equis inſidebant: veteres enim, cum ad bellum proficiſcebantur, tribus equis vehebantur*. Alii שלישים, aut τριστάτας, dici volunt, quod tres in curru ſedebant; quorum ὁ μὲν ἡνιόχει, ὁ δὲ ὑπερίσχυε, ὁ δὲ ὑπασπίζετο, *unus aurigam agebat, alius clypeo protegebat, & tertius pugnabat*. Ita *Origenes* & *Gregorius Nyſſenus*. At *Arabs* in Paraphraſi 1 *Reg.* 10. *verſ.* 29. وكان المركبة ستة مايةٍ مثقال لان المركبة اربعة افراس تشترى جميعا ويجعلن عليها اربعة رجال للعرب *Et erat currus ſexcentorum ſiclorum, quia currus conſtabat ex quatuor equis ſimul conjugatis, & eis inſidebant quatuor viri ad pugnam.* Rurſus

Ruſus *Eſa.* 21. *v.* 7. רכב צמד פרשים currus eſt, cui bini inſident. Et 2 *Reg.* 9. *v.* 25. רכבים צמדים videntur eſſe, qui bini in eodem curru vehuntur.

Una quæſtio ſupereſt hic agitanda: Lex Regi diſertè dicit *Deut.* 13. *v.* 16. לא ירבה לו סוסים *Non multiplicabit ſibi equos:* & ibi *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא יסגון ליה על תרין טוטון *Non multiplicabit ſibi ſupra duos equos.* Quamvis ne id quidem concedant poſteriores. *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 3. ſect. 3. ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך ששים שאר המלכים אסור *Et non multiplicabit ſibi equos, niſi juxta currus ſuos: equus enim vel unus otioſus, qui curret ante eum pro more caterorum Regum, eſt prohibitus.* Et *Joſephus Karo* ibidem in carmine ex *Gemara Talmudica*, דאפילו סוס אחד והוא בטרקאי כלא ירבה סוסים *Quia vel unus equus ſuperfluus tranſgredietur Legem, qua vetat multiplicare equos.* Cujus prohibitionis hæc videntur eſſe cauſæ. 1. Ne vel ipſe, vel Magnates ejus, his equis cum pompa abutentes, ſupra fratres efferantur, & nimio faſtu intumeſcant; quod *Jonathan* obiter ita tangit, ולא ירכבון רכיבנוי ולא עליהון ויתגאון ויתבטלון כפתגמי אורייתא *Ne Magnates ejus illis inequitent, & ſuperbiant, & verba Legis irrita reddant.* Nempe non ſolùm equus eſt animal γαῦρον, & τύφῳ plenum; ſed & contagione quâdam ſefforem ſuum ſæpe ita inficit, ut alieno etiam equo inſidentes nonnulli ſuperbiant. Unde eſt, quod *Plato*, (*m*) ἐφ' ἵππου καθίζεσθαι, ἐυθὺς κατιδεῖν, φίλος ἐνλαβῶδης, μὴ ἱπποτυφὴς λίθος, *cum equo inſediſſet, ſtatim deſcendit, dixens vereri ſe, ne equeſtris (aut etiam *equino*) faſtu corriperetur.* A quo vitio illum non fuiſſe immunem judicavit *Ariſtbenes*, qui, (*n*) παιπαῖν γοῦν φησίν, ἵππον διαζώσαντ' φρονοῦντ', φησὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα, Ἐδόκεις μοι καὶ σὺ ἵππ' ἂν εἶναι λαμπρυνθείς, *in pompa quadam equum intuitus cum fremitu ferocientem, Platoni dixit, Etiam tu mihi videris equus eſſe, qui magnificè ſe oſtentat.* Eum ſcilicet ita ſuggillans διὰ τὸ τυφωμένον. 2. Regi vetitum eſt equos multiplicare, שלא ירבה על רכבו כי ריב ועל פרשיו כי עקבו מאר אבל יהיה מבטחו בשם אלהיו *ne fidat equitatui ſuo, quia multus eſt, aut equitibus ſuis, quia ſunt maximè fortes; ſed fiduciam ſuam habeat in ſolius Dei nomen.* Ita *R. Moſes*, filius *Nachmanis*, in hunc locum, juxta illud *Davidis* Pſal. 20. *v.* 8. *Hi currunm, & illi equorum; nos verò nominis Domini Dei noſtri memores erimus.* Et *Salomonis* Prov. 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem eſt ſalus.* Et Eſai. 31. *v.* 1. *Væ iis, qui nituntur equis, & confidunt curribus cum multi ſunt, & equitibus cum ſunt numeroſi valde, neque reſpiciunt ad Sanctum* Iſraëlis, *& Dominum non requirunt.* Et Oſ. 1. *v.* 7. *Servabo eos per Dominum Deum ipſorum; at non ſervabo eos arcu, gladio, aut prælio, equis aut equitibus.* 3. Boni Regis eſt timere, ne equitatu nimio, & ſolum ad pompam comparato, ſubditis ſuis ſit gravis: quomodo *Thracia* Rex, *Diomedes*, quem equos ſuos humanâ carne paviſſe fabulantur, eo quod, ad eos alendos ſumptus faciens immodicos, ſubditorum opes, & facultates omnes exhauriebat. 4. Quarta denique prohibitionis ratio in ipſa Lege eſt, *Ne reducat populum in* Ægyptum *ad multiplicandos equos.* Arabs *Pariſius* editus, الاستكثار من الخيل *ad multiplicationem bonorum.* Sed legendum الخيل *equorum.* Hieronymus, *Nec reducat populum in* Ægyptum *equitatûs numero ſublevatus.* Et *Syrus*, eodem ſenſu, *No reducat populum in* Ægyptum, ڪ ڪثرة الخيل *cum equi fuerint ei multiplicati*, nempe *Ægyptum* invaſurus. Quod ab hoc loco planè eſt alienum. *Hebræus* enim habetur, לסען הרבות סוס *ad multiplicandum equum*, id eſt, *equos*; vel *equitatum*: & *Græcè* ἵππους ἐκτρέφειν ἑαυτῷ ἵππους: & *Onkelos*, כדלי לאסגאה סוסון: & *Samaritanus*, ⟨illegible⟩ & *Arabs Erpenianus*, بسبب ان يكثر فرادنه, Omnes eadem mente, quia tum temporis equi ex *Ægypto* adducebantur, ut ad hunc locum obſervat *R. Selomo*, *R. Bechai*, & *Aben Ezra*, & nos multis jam probavimus. Itaque timendum erat, ne Rex, equis comparandis plus nimio addictus, populum in *Ægyptum* reduceret, שיהיו לו שם מעבדיו ומשם שרי מקני ישובים בערי הרכב לסען הרבות סוס כעניין שלמה *ut ibi haberet è ſervis ſuis, & populo ſuo, qui, ut emptione præſſent, habitarent in urbibus equeſtribus ad multiplicandos equos, quomodo habuit* Solomo. Ita *R. Moſes*, filius *Nachman*. Quin & alii potuiſſent, hoc exemplo provocati, redire in *Ægyptum*, atque in *Ægyptios* mores relabi: quos ideo Deus maximè oderat, quia nulla gens erat ad Idololatriam proclivior. Inde eſt, quod in *Jeremia* (*o*) Deus tam gravia iis interminatur, qui, metu *Chaldæorum*, in *Ægyptum* ſecedebant. Quæritur autem, annon hanc Legem tranſgreſſus ſit Rex *Solomon*, cum ſibi comparavit tam multos equos, eoſque ex *Ægypto* adductos? *Hebræorum* plerique ita ſentiunt. In his *Nachmanides* nuper citatus: & *R. Selomo* in 2 *Par.* 9. *v.* 25. עבר על לא ירבה לו סוסים *Peccavit in Legem*, "*quæ dicit* Non multiplicabit ſibi equos. Et *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. *v.* 26. ואמרו חכמים ז"ל כי עבר על לא ירבה לו סוסים ופירוש לא ירבהלו סוסים בטלים וכיון שלא היו לו אלא שנים עשר אלף פרשים והיו לו ארבעים אלף ארות סוסים הרבה סוסים בטלים היו לו ומה שהרבה שלמה סוסים ופרשים והוא לא היתה לו שום מלחמה לא עשה אלא לכבוד ונדולה כדי שילכו עמו כשילך במקום למקום ונם קצם מלחמה היתה לו כשלקח חמת צובה ועציון נבר *Et dixerunt Sapientes beatæ memoriæ eum tranſgreſſum eſſe Legem, qua vetat, ne Rex multiplicet equos, id eſt, ne abundet equis ſuperfluis. Nempe, cum* Solomon *non haberet niſi duodecim equicum millia, & ſtabulorum haberet quadraginta millia, plurimos habuit equos ſuperfluos. Quod autem multiplicavit* Solomon *equos, & equites, cum nullum illis eſſet bellum, non fecit niſi ad pompam, & magnificentiam, ut eum comitarentur, cum iret è loco in locum. Quinetiam illi fuit bellum nonnihil, cum cepit* (*p*) Hamath-Soba, & (*q*) Eſion-Gaber. Hæc *Hebræi*, quibus calculum nolim addere in omnibus. Primò enim in eo videntur æquo ſcrupuloſiores, quod ne unum quidem equum ſuperfluum Regi concedunt. At privatis etiam bini, aut plures equi ſæpe præſto ſunt, ut altero de via feſſo, deſiliant in recentem: ut quos *Romani* vocabant *defultorios*, *qui paribus equis*, (inquit *Feſtus*) *id eſt, duobus, utebantur in prælio, ut ſubante altero, tranſirent in ſiccum.* Iidem *Gracis* ἀμφίππους. Auctor ignotus *De verbis mutatis* in fine *Suidæ*, voce Ὀκτάτιον, Ἀμφίππους μὲν ἐπὶ δυοῖν ἀρμάτοιν ἵππους ⟨ὑποδεδεμένους ὀχεῖσθαι⟩ (lege ἵππων συνδεδεμένοις ὀχεῖσθαι, ut apud *Suidam* in Ἱππικὴ) ἐπὶ τὴν καταπηδῶντα ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον. Amphippi *quidem ſunt, qui duobus equis non ſtratis ſimul junctis vehuntur, qui, cum opus eſt, ab uno in alterum deſiliunt.* Mendoſè in *Polluce* (*r*) habetur ἄνιππος, pro ἀμφίππου. *Ælianus* in *Tacticis* ita nominari dicit Barbaros prope *Iſtrum*, οἱ αἰθυζαίνειν μεταβαίνειν ἀπ' ἄλλου ἵππου ἐπ' ἄλλους, *tanquam ſoliros ex uno equo in alterum deſilire.* In quo numero *Maſi*: unde *Valerius Flaccus* lib. 6. *Argonaut.*

— *comitumque color mutator equorum*
Moeſus. —

(*m*) *Laert. lib. 3. in Platone.*

(*n*) *Laert. l. 6. in Antiſthene.*

(*o*) *Jer.* 42. 43. 44.

(*p*) 2 *Par.* 8. 17.

(*q*) 1 *Reg.* 9. 26. 2 *Par.* 8. 17.

(*r*) *Lib.* 1. *cap.* 10 *ſect.* 3.

Quali

Quadi etiam, & *Sarmatæ*, de quibus *Ammianus* lib. 17. *Trabentesque singulos* (equos) *interdum & binos, ut permutatio vires foveat jumentorum, vigorque atio integretur alterno.* Sed & *Romanos* ita pugnâsse docet *Festus* in *Paribus equis.* Atque inde *paratum et* appellatum fuisse *id, quod equitibus duplex pro hoste* (seu paribus) *equus debetur.* Neque id ignotum *Arabibus*, qui خيل جنيب *equum lateralem* appellant eum, quem à latere suo vacuum ducit eques, conscendendum cum necesse est. Hinc *Arabs* Interpres edit. *Paris. de Josepho* Genes. 41. vers. 43. وأركب حنبجته *Et imposuit fuit lateralis ejus* (id est, *Pharaonis*) *vice secunda, qui ducebatur a latere.* Sed *Hebræa* habent, וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו *Et sedere fecit eum* Pharao *in curru suo secundario.* Nempe Reges etiam in bello, præter primarium currum, alium habebant secundarium. Quo pertinet, quod de *Josia* legitur 2 *Paral.* 35. *vers.* 24. A curru demissum servi ejus imposuerunt על רכב המשנה אשר לו *super currum suum secundarium.* Ubi *Kimchius*, לפי שורך המלך לרכוב על פני המרכבות הראשונה עיקר ואם יצטרך ישב בשניה *Quia solebant Reges duplices currus vehi, quorum primus erat principalis: & in altero sedebant, cum opus erat.* Ex quo ipso colligere erat, tam licere Regi vacuum equum, quam vacuum currum deducere. Neque vero pro superfluis habendi sunt equi, quotquot sunt vacui. Et in bello præsertim Regem necesse est plures equos, quàm equites habere, ut sit, unde morientibus, & ægris, & læsis, & fessis equis suppleat. Nimis igitur rigidos hic se præbent *Judæorum* Magistri, per quos ne unum quidem vacuum habere Regi licet. Nec tam Legis τὸ ῥητὸν, quam mens attendenda est. In quam non peccabat Rex, qui multos equos congerebat, modo ne iis ad pompam, aut tyrannidem abuteretur; sed vel ad vecturas necessarias, vel ad insurgentium hostium impetus propulsandos. Adde in *Salomone* aliquid fuisse peculiare, quem Deus externo illo splendore voluit eminere supra reliquos Reges, cum quia sic promiserat, tum ut in illo *Messiæ* typum haberemus expressiorem. Utut sit, *Salomon* his equis se non fidisse profitetur his verbis *Proverb.* 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem est salus.*

CAPUT DECIMUM.

De Equis *Soli* consecratis.

Equos Soli *consecraverunt* Rhodii, Spartani, Massagetæ, Æthiopes, Armeni, Persæ, *&c. Ita etiam* Judæi *Reges idololatræ, quod à* Josia *est abolitum* 2 *Reg.* 23. *v.* 11. Cessare fecit, *id est, destruxit. Interpretes* Græci, & Syrus, *emendati. Refelluntur, qui pro equis equorum effigies intelligunt. Hos equos* Soli *dederant, id est, consecraverant, vel mactandos, vel mane cum pompa deducendos versus Orientem* Solem, *cum* Judæos *Lex juberet adorare versus Occasum. Superstitionis auctores,* Manasse, & Amon. *Locus* Parvarim, *vel* Pharurim, Symmacho φρέαται. *Urbis Orientale suburbium, in quo ad Ortum mane currebant, ut Orienti* Soli *occurrerent. De quo cursu nihil in Scriptura.* Parvar, & Parbar, *idem. V, & B, permutabiles.*

Soli currus, & equos veteres consecrârunt, vel ὡς ταχύτατοι τῇ ταχυτάτῃ, vel quia is curru fingitur totum orbem circumvehi. Ita de *Rhodiis Festus*, voce *Octobet*, *Quotannis quadrigas* Soli *consecratas in mare jaciunt, quòs ut tali curriculo ferunt circumvehi mundum.* Et de *Spartanis Pausanias* in *Laconicis*, Ἄγουσι δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι ὑπὲρ Βρυσέων ἀνίχας ταύτας Ἡλίῳ καλοῦσιν ἱππους· καὶ ἄλλα τε αὐτοῖς Ἡλίῳ θύουσι, καὶ ἵππους. Taygeti *vertex* Taletum *supra* Brysæas *festines: hunc sacrum* Soli *appellant, ibique adeo cum aliis bestias, tum equos* Soli *cædunt.* Et de *Massagetis Strabo* lib. 11. Θεὸν δὲ Ἥλιον μόνον ὑγῶνται· τούτῳ δὲ ἱππο- θυτοῦσι· Solem *putant unum esse Deum; equos autem illi immolant.* Atque, ut addit *Herodotus* in fine libri primi, νόμῳ ἴσῳ καὶ Θεοῖσι τοῖσι θοωτοῖσι τὸν τάχιστον πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δωρέονται· *hac sacrificii ratio est: Deorum celerrimo mortalium omnium celerrimum assignant.* Quod ipsum de *Æthiopibus* habet *Heliodorus* lib. 10. Ἡλίῳ μὲν τίθυται λευκὸν ἵππον, τῷ ταχυτάτῳ θεῶν, ὡς ἔοικεν, τὸ τάχιστον καθιεροῦντες. Sed & in *Armenia* (*Xenophon.* lib. 4. *Anabaseos*) ἵπποι, οὓς ἀλλήφοις παλαιότερον, δίδωσι τῷ κυρωθέντι ἀνα- θρίψαντι καταβᾶσαι, ὅτι ἥκιστα ἀντὸν ἱππεῖ οἴεται ὁ Ἥ- λιος. *Equum, quem sumpserat soporem, pagi præfecto, qui illum enutriverat, reddidit immolandum, quia* Sol *sacrum esse audivit.* Et de *Persis* idem lib. 8. *Cyrop.* Ἔπειτα ἵππους τῷ Ἡλίῳ, καὶ ἅλωμα τοῖς ἵπποις. *Deinde* Soli *sacrum fecerunt, & equos in holocaustum obtulerunt. Trogus* itidem lib. 1. *Solem unum esse Deum* Persæ *credunt, & equos eidem Deo sacratos forum.* Et *Ovidius* lib. 1. *Fast.*

Placat equo Persis *radios* Hyperiona *cultum,*
Ne detur celeris victima tarda Deo.

Hinc apud *Dionem Chrysostomum* in Orat. *Boristhen.* Οἱ Μάγοι τῷ Διὶ τρέφουσιν ἅρμα Νισαίων ἵππων, Ἡλίῳ δὲ ἕνα ἵππον. *Magi* Jovi *currum educunt* Nisæorum *equorum*, Soli *autem unum equum.* Et in *Apollonio Philostrati* lib. 1. *Persarum* Rex λευκὸν ἅρμα ἵππων τῶν ἐφίδρα Νισαίων καταβύνει ἰμιλλᾶσθαι τῷ Ἡλίῳ, φαλαίνοις κεκοσμῆσθαι, ἅπερ εἰς πόμπην, *album equum, è præsepibus inter* Nisæos, Soli *erat immolaturus, phaleris ornatum tanquam ad pompam.* Et, in *Dionis Nicæa Severo*, Plautianus ἵππους Ἡλίῳ τιμητεύσας, τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ γένους, πέμψας ἑκατοντάρχους ἐλαφρο- πέμπτους, *missis centurionibus, equos tigribus similes ex Rubro Maris insula* Soli *furatus est*; cui scilicet sacri erant.

Hac eadem superstitione imbuti *Judæa* Reges currus, & equos *Soli* dicârunt, quod à pio Rege *Josia* est abolitum. Rem ita narrat Sacer Scriptor 2 *Reg.* 23. *v.* 11. *Et cessare fecit* (Josias) *equos, quos* Soli *dederant Reges* Juda, *ab ingressu domûs Dei ad domum* Nathanmelechi *Eunuchi, qua erat in* Parvarim, *& currus* Solis *combussit igne. Cessare fecit* Hebr. השבית, id est, *abolevit, amovit, abstulit, destruxit*; ut paulo ante, versu 5. והשבית את הכמרים, *Et cessare fecit Chomarim*, id est, *destruxit, interemit idolorum sacrificulos.* Et Levit. 26. *v.* 6. והשבתי *Et cessare faciam bestias malas è terra*, id est, *perdam, & destruam. Græci* habent, Κατίκαυσε τοὺς ἵππους, *Combussit equos*: & versu 5. Κατέκαυσε τὰς Χαμαρίμ· sed utrobique legendum, Κατέπαυσε, *Cessare fecit.* In *Syro* etiam pro ܐܒܕ, *occidit*, suspicor reponendum ܒܛܠ, *cessare fecit*, quomodo habet Chaldæus.

Porro veros equos hîc intelligo cum *Hebræis* Interpretibus, non sculptas equorum effigies, ut plerique recentiores, qui vel aureas, vel argenteas, vel æneas *Solis* quadrigâ vecti statuas hic figmificari existimant. Quod non videtur convenire satis cum verbis Sacri Textûs. Nam, si de statuis hîc ageretur, non simpliciter diceretur equos amovisse *Josias*, sed equos aureos, vel æneos, *&c.* Et materiam Scriptura indicâsset ad vitandam homonymiam, quomodo vituli ab *Aarone*, & serpentis à *Moſe*, & boum ac leonum à *Solo-*

Solemone conflatorum. Nec in una ſtatua equos à curru diſſiliſſet, prout his verbis fecit, *Et amovit equos*, &c. *Et currus* Solis *combuſſit igne.* Praeterea, cum ſtatuæ nonniſi loculum ſuum occupent, quorſum equis ſtatuæ affixis, quique adeo illius ſuiſſent particulæ, & appendices, aſſignatum fuiſſe diceretur ſpatium inter Templi fores & domum *Nathanmelechi* in *Parvarim* interjectum? Omnino hæc verba deſignant plateam aliquam Templo attiguam, in qua equis *Solis* ſacratis exſpatiari liberum fuit. Quid quod *Solis* imagines Idololatræ potiùs in ipſo Templo erexiſſent, quam in vicina platea.

Hos equos *Soli* dediſſe, id eſt, conſecrâſſe, dicuntur *Judæi* Reges: ut *Levit.* 20. 2. *Quiſquis dederit de ſemine ſuo Molecho*, id eſt, *quiſquis conſecraverit.* Itaque in his *Græca* verſionis, Τὸς ἵππους, ὃν ἔδωκαν βασιλεῖς Ἰούδα τῷ Ἡλίῳ, pro ἔδωκαν, *dederant*, *Ximeniana* editio, & nupera *Pariſienſis* rectè habent ἀνέθηκαν, *conſecraverant.* Equos hic *Soli* dare, & conſecrare, eſt illos ſeponere, vel *Soli* mactandos, vel, ut *Hebræi* ſentiunt, manè cum pompa deducendos verſùs Orientem *Solem. R. Salomo* in hunc locum, המשתחוים לחמה היו להם סוסים מוכנים לקראת החמה בנוקר *Qui* Solem *adorabant, habebant equos paratos ad occurrendum illi manè.* Et *Kimchias*, היו רוכבים עליהם והולכים לקראת השמש בנקר מזרחה *Equitabant ſuper eos? & ibant in occurſum* Solis *manè verſus ortum.* Et *R. Levi*, הם היו הולכים מבית י' לפאת המזרח להשתחוות שמש הפך מה שכותה התורה *Ibant e domo Domini verſus Orientem, ut adorarent* Solem, *contra quàm Lex proponit.* Quæ ſcilicet *Judæos* juſſerat adorare verſùs Occaſum. Hujus ſuperſtitionis origo refertur ad *Judæa* Reges, qui *Joſiam* præceſſerant, id eſt, *Manaſſen*, & *Amonem*: quorum ille (*a*) *adoraſſe* legitur *omnem militiam cæli*; hic (*b*) *feciſſe malum coram Domino, ſicut fecerat* Manaſſe *pater ejus.* Rem non licet altius repetere; quia, *Manaſſis* pater, *Ezechias* omnia Idololatriæ monimenta deleverat. Locum ſive alendis, ſive exercendis his equis deſtinatum definit Sacer Scriptor *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim. *Græci*, & *Vulgatus*, Φαρουρὶμ *Pharurim*, legunt. Id putavit *Symmachus* eſſe φρούριον, *caſtrum*, puta *Davidis*, propter alluſionem. *Theodoretus* in lib. 4. *Reg.* Quæſt. 56. Τὸ δὲ Φαρουρὶμ, ἢ Φρουρὶν ὡς παρὰ τὸ Σύμμαχον ἑρμηνευόμενον. *Res* & *Daleth* permutatis, פרודים *Parudim*, legerunt *Syrus*, & *Arabs*, & reddiderunt פרודא *Peruda*, vel *Pheruda*, quod loci nuſquam quod ſciam, ſed viri nomen eſt *Ezra* 2. 55. *Chaldæce* פרורין *Parvarin*, ſunt *ſuburbia.* Proinde *Hebræi* hic intelligunt *Hieroſolymorum* ſuburbia ad Ortum ſita. Et equos *Soli* ſacros ſummo mane decurriſſe volunt ſpatium inter Templum & illa ſuburbia interjectum, ut Orienti *Soli* occurrerent. Quo exemplo dicit *Benjamin* de incolis *Haulam* (nonnulli *Zeelam* putant) ובבקר הם רצים לקראת החמה *Manè currunt in* Solis *occurſum*, cujus ſcilicet cultui ſunt valde addicti. At in Sacro Textu de curſu equorum in *Solis* gratiam nihil quidquam eſt. Neque enim illorum curſus, ſed ſtatio his verbis definitur, *Amovit equos*, &c. *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim. Itaque *Parvarim* locus fuit Templo vicinus, à quo ad Templi fores nihil fuit præter equorum ſtationem. Et Plurale *Parvarim* videtur id ipſum eſſe, quod Singulare פרבר *Parbar*, 1 *Par.* 26. *v.* 18. Ibi ſic vocatur locus non ad Ortum Templi, ut volunt, ſed ad Occaſum ſitus. *Beth* & *Vau* literas eſſe permutabiles, nemo eſt, qui neſciat.

(*a*) 2 *Reg.* 21. 3.
(*b*) 2 *Reg.* 21. 20.

CAPUT UNDECIMUM.

Quid ſit in Equis ſubnervatio, ſplenis abſciſſio, & plantæ pedis excavatio.

Subnervare equum עקר, al. *ſuffrogines ſuccidere*, al. *talos, aut ungulas abſcindere. Cum* ערק Hebr. *ſit* nervus, *forte* עקר *ſumptum pro* ערק, *& ideò reddunum* νευροκοπῶν, ſubnervare. *Cur* Chananæorum *equos ſubnervare juſſerit Deus. Boves etiam ſubnervari* Geneſ. 49. verſ. 6. *ubi* שור *alii* Magnates, *alii* Joſephum, *alii* murum *eſſe volunt, qui refelluntur. Splen equos eximitur, & ungula excavantur, ut ſint velociores. De utroque* Chaldæa *Paraphraſis, &* Talmudici. *De ſplenis exciſione quod* Plinius *&* Plautus. *Splenem, ut viſcus inutile, aut noxium, etiam veteres vel deſperatis medicamentis conſumere, vel ferro abſcindere, vel igne exurere conati. Quod tamen alii vetant. Particulo plantæ pedis, quam in equo* Hebræi *abſcindi volunt, οἷ βάτραχοι, ſeu* ranula. Vegetius *emendatus.*

Jam de duobus dicendum: quorum uno prohibetur equus, ne moveatur è loco ſuo; altero fieri creditur habilior ad curſum. Prius eſt ſubnervatio; poſterius ſplenis abſciſſio, & pedum excavatio. *Subnervare equum* Hebr. eſt עקר *Joſ.* 11. *verſ.* 6. 9. & 2 *Sam.* 8. *verſ.* 4. & 1 *Par.* 18. *verſ.* 4. quod Interpretes variè reddunt. *Syrus* ܥܩܪ *conſumere*; Arabs عرقب *talos ſuccidere*, & حل *diſſolvere*; Græci νευροκοπῶν & παραλύειν. Vulgatus conſtanter, *ſubnervare*; Caſtalio, *confodere, & corrumpere*; Junius, & Tremellius, *ſuffragines ſuccidere*; Kimchius, *tales*, ut Arabs; Pomarius, *ungulas equorum abſcindere*; *Chaldæus* ubique, & *Syrus*, in *Samuele*, & *Paralipomenis*, *Hebræam* vocem retinent, quæ *evellere*, & *eradicare* eſt *Eccleſ.* 3. 2. *Dan.* 7. 8. & *Sophon.* 2. 4. Unde, ad equos tranſlata, *tolorum* ſignificat, aut *pedum abſciſſionem*; כי רגלי הבהמה הם יסוד ועקר לבהמה שאין כן באדם לפיכך כנוה כריתת עקבי הבהמה בלשון עקירה כמו תלישת הנטע משורשו *Quia jumenti pedes ſunt illius fundamentum, & radix, ſecus quam in homine.* (Qui arbor eſt inverſa, & radices habet ſupra) *Propterea jumenti talorum ſucciſio, eradicatio dicitur, ac ſi eſſet avulſio plantæ à radice ſua.* Ita *Kimchius* in *Lexico*, cui aſſentitur *Aquinas.* Quid ſi per Metatheſin עקר dicatur pro ערק, tanquam à Nomine ערק, quod *nervum* ſonat? In hac fuiſſe ſententia veterum ii videntur, qui νευροκοπῶν, & *ſubnervare* reddiderunt, quam verſionem maximè probo; quia, nervis crurum inciſis, equi fiunt planè inutiles.

Ut lectori fiat planius, quid *Hebræi* ſentiant de hac equorum ſubnervatione, libet hic adſcribere *Kimchis* notam ad hæc *Joſ.* 11. *v.* 9. את סוסיהם עקר *Equos*, inquit, *eorum* Joſue *ſubnervavit, ut conſtaret id, quod illi dixerat Deus verſu ſexto*, "Equos eorum "ſubnervabis, *rationem habere mandati. Jam, ſi quæratur, cur in hoc bello id eum juſſerit Deus, quod in aliis non juſſerat, ratio eſt in promptu. Nempe, in aliis bellis, currus, & equi non ſuppetebant; quia ſuſceptæ non fuerant niſi ad urbium invaſionem. Nam & illi quinque Reges, qui* Gabaonem *adorti ſunt*, Joſ. 10. *illam invaſuri venerant, proinde equis, & curribus opus illis non fuit; at in hoc bello cum acuem inſtruxerint numeroſi exercitus, in* Iſraelitas *depugnaturi, neceſſe habuerunt colligere currus, & equos. Et verò multos*

multos adduxerunt, prout habetur Deut. 20. verſ. 1. "Si videris equos, & currus, *&c. Et* Joſ. 11. verſ. 4. "Equi erant, & currus multi admodum. *Quod de aliis bellis dici non repertes. Juſſit igitur Deus Benedictus, ut perderentur equi, & currus, quibus pugnabant gentes, & quorum copiâ confidebant, ignara* mendacem eſſe equum ad ſalutem, *Pſal.* 33. *v.* 17. *Et, ſine curribus, & equis,* Iſraëlitæ *vicerunteos, & confoſſos perdiderunt,* quia Domini eſt ſalus, *Prov.* 21. *verſ.* 31. *Atque ideo noluit Deus Benedictus, ut equos, & currus* Iſraëlitæ *depraedarentur, no & ipſi, ut freti, ita animo ſuo reputarent ſe per equos bella confeciſſe. Proinde* Joſuæ *mandavit, ut ſubnervaret equos, & currus combureret. Non tamen juſſit equos interfici, quia illorum uſus non eſt per ſe vetitus. Quin reliqua jumenta, cumules aſinos, aut camelos puta, non mandavit, ut ſubnervarent, ſed ut caperent in uſum ſuum. At equos, qui non uſui in bellum inſervirebant, ideo ſubnervari juſſit, ne ſis captis confiderent: verum deſtrui voluit; quia non licet vivum animal deſtruere, niſi cum neceſſe eſt, aut uſus illius vetitus. Porrò,* העיקור ſubnervatio, *eſt inciſio pedum jumenti à genu, & infra: quo facto, non moritur; ſolum incedere non valet, & in illa parte vulnus non eſt inſanabile.* Hæc ad eum locum *Kimchius*, quibus non diſſimilia reperies in 2 *Sam.* 8. 4.

Boves etiam ſubnervari colligere eſt ex his *Jacobi* Patriarchæ de *Simeone*, & *Levi*, filiis ſuis, *Gen.* 49. 6. *Furore ſuo occiderunt viros, & pro arbitrio ſuo* עקרו שור *ſubnervaverunt bovem*, ſeu *boves*; nempe in depraedatione urbis *Sichem*, *Gen.* 34 25. in qua etiam boves abacti, verſu 28. Ridiculus eſt *R. Jacob*, Eleazari filius, qui boum nomine *Magnates* intelligit, quomodo in his *Pſal.* 22. *v.* 12. *Tauri circumdederunt me.* Nec melius *Jeroſolymitanus* Interpres, qui ad *Joſephum* ita refert, וזנינו יוסף אחיהן רכתירל לתורא Joſephum *fratrem ſuum vendiderunt, qui cum tauro confertur:* nimirum in benedictione *Moſis*, *Deut.* 33. *v.* 17. Quod ſequitur *R. Selomo.* At *Vulgatus* multo aliter, עקרו שור *ſuffoderunt murum.* Nempe שור non ſolùm *bovem*, ſed & *murum* ſignificat. Itaque, præter *Vulgatum*, etiam de *muro* intelligunt *Syrus*, & uterque *Arabs*; &, è *Chaldaeis*, *Jonathan*, & *Onkelos*; &, ex *Hebraeis*, *Aben Ezra*, *Pomarius*, & *Aquinas*; &, è *Graecis*, Auctor veteris *Scholii* ad hunc locum, ἐξεπέρσευε τεῖχος. Tamen שור hic eſſe *bovem*, primò ſuadet punctum *Cholom.* Nam, cum pro *muro* ſumitur, ſcribitur שׁור cum *Schurech.* Deinde haec minus cohaerebunt, *Occiderunt viros, & ſubverterunt muros*, quam ſi dixeris, *& ſubnervârunt boves.* Ne dicam *Jacobi* filiis liberum fuiſſe aditum in urbem *Sichem*, ut nihil neceſſe habuerint moenium illius moliri ſubverſionem. Nec, ſi maximè voluiſſent, facile id fuiſſet duobus viris, qui neque machinis, neque armis ullis uſi leguntur in oppidi direptione, praeter gladios, *Gen.* 34. *v.* 25. Denique praeter *Kimchium*, cui שור hoc loco *taurus* eſt, etiam *Samaritanus* habet סרצץ אגף *ſubnervaverunt bovem*; & *Seniores* ἐνευρώσαντο ταῦρον, ne quis putet hanc verſionem hodiè & heri natam.

Supereſt, ut agamus de ſplenis exciſione, & pedum excavatione in equis, quibus illos fieri expeditiores his verbis inſinuat *Chaldaeus* Paraphraſtes *Eſth.* cap. 8. v. 10. ושלח פתקן בידא דרהטנין רהטי כוסן וכבי רכשא ערטוליני רמכין דאתנטילו מחוליהון ואתקדרו פסרת כף רגליהון *Et miſit literas per manum curſorum currentium ſuper equos, & equitantium vercdos audax, & equas, quibus ablati fuerant ſplenes, & exciſa fuerant particula plantae pedis ipſarum.* Cui loco geminus eſt iſte ex *Gemara Sanhedrin* cap. 2. fect. 9. de quinquaginta curſoribus, quos ſibi comparâſſe legitur *Adonija* 1 *Reg.* 1. *verſ.* 5. בוליהם גטולי מחול וחקוקי בפורת רגליהם הון *Illis omnibus ſplen eſt ablatus, & planta pedum excavata.* Quod in *Avoda Zara* totidem verbis repetitum reperies cap. 3. fol. 44 2. Et ſplenem quidem, vel, quod idem eſt, lienem ideo eximi, ut curſus ſit agilior, etiam in *Plinio* reperio lib. 11. cap. 37. *Peculiare*, inquit, *curſus impedimentum aliquando in eo; quamobrem inuruntur curſarum laborantibus: & per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt.* Hinc in *Plauti Curculione* leno *Cappadox* ad lienem refert, quòd in incedendo laboret,

— (a) *accreſcit labor:*
Nam jam, quaſi zonâ, lieno cinctus ambulo. (a) *Act* 2. *Sc.* 1.

Ita etiam *Acanthio* in *Mercatore*,

— (b) *genua hunc curſorem deſerunt,*
Pedes, ſeditioſam facu lien, occupat praecordia. (b) *Act.* 1. *Sc.* 1.

Atque ob id ipſum incommodum, & alia longè graviora, quae non ſunt hujus loci, veteres lienem ſaepe tentârunt vel ἀνευλύσαι medicamentis, quae vocant, paulatim conſumere, vel ferro candente exurere, vel exciſione denique ex corpore prorſus eximere, tanquam viſcus noxium, aut certè nullius uſûs, nec certo fine à natura factum. In qua ſententia fuiſſe legitur (c) magni nominis Philoſophus *Eraſiſtratus*, *Theophraſti* diſcipulus, & *Ariſtotelis* ex filia nepos. Ἀνευλύσεις ſunt teucrium, ſcolopendrium, & hemionitis, ad quam pertinere putat Vir magnus haec *Vitruvii* lib. 1. cap. 4. ubi de *Creta* quodam flumine inter *Gnoſſon*, & *Gortynam*: *Dextrâ, & ſiniſtrâ ejus fluminis paſcuntur pecora; ſed ex his, quae paſcuntur proximè* Gnoſſon, *ſplenoſa, quae autem ex altera proximè* Gortynam, *non habent apparentem ſplenem. Unde etiam Medici, quaerentes de eadem re, invenerunt in his locis herbam, quam pecora vodendo immunerum lunes. Ita eam herbam colligendo curant lienoſos hoc medicamento, quod etiam* Cretenſes aſplenon *vocant.* Remediorum hujuſmodi longam ſeriem habet *Samonicus* cap. 24. quae ſic incipit,

(c) *Galen. de uſu part. l. 4. c. 15. & lib. De atra bile.*

Nonnulli memorant conſumi paſſo lienem,
Ervum ſi ſemper jejuno ſumpſeris ore,
Arida ficus item, &c.

Sed & ſplenem exſecari ex illo ipſo diſcere eſt, cum ſcilicet

— *tumidus nocet, & riſum addit impetum,*
Dicitur exſciſus faciles auferre cachinnos.

Et *Paulus Aegineta* docet quâ ratione aduratur lib. 6. cap. 48. *Citus*, inquit, *qua lieni incumbit, bamo elevata, oblongo ferro candenti per totum ipſa aduratur, ut unico impreſſu duae ſiant cruſtae*, &c. Et apud *Ruolanum*, *Anthropol.* lib. 2. cap. 23. *Turca* curſoribus lienem inuri narrat *Roſſetus.* Idque verum eſſe audivit à quibuſdam, ſed modum nunquam reſcire potuit *Nicolas* in ſuis *Peregrinationibus.* Tamen *Abſyrtas* lib. 1. *Veterinariae*, cap. 40. *Nonnulli in equis ſplenem urendum praecipiunt, quod nobis non placet. Quippe, cum hujus viſceris ſedes foneſtrata videatur, candens ferramentum ſub carne repens fallet, ac urente vi graſſabitur.* Proinde multis carnificina potius, quàm medicina videtur eſſe lienis exſectio, aut exuſtio. Hinc *Trallianus* lib. 8. curatum à ſe refert militem, cui tota lienis regio barbaricis ferramentis candentibus uſtulata fuerat. Et *Caelius Aurelianus* lib. 3. cap. 4. *Chron. paſſ.* lienem ait exſcindendum, vel urendum, voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum, cum uſtio ſit periculoſa, nec fieri poſſit ſine peritonaei vulnere, quod, ignis vi vexatum, propter nervoſam ſubſtantiam, mortem affert. Proinde quod ſcribit *Leonardus Floravantus* foeminam, liene graviter affectam, eo extracto ope Chirurgi, convaluiſſe, *credat Judaeus Apella, non ego*, inquit *Ruolanus*, ubi ſupra. Plura de hoc argumento vide apud *Naudaeum* lib. 1. cap. 14. *De ſtudio militari.*

Verbum addo de particula plantae, quam in equo exſcindi dicunt *Chaldaeus* Paraphraſtes, & Doctores *Talmudici.* Id ad ungulam puto referendum, quae detrita circumciditur. *Vegetius* lib. 1. 56. *Oportet ferramento concaſorio ſoleas, ramalaſque purgari.* Lege

randasque, id est, βατηδάκτυς, quæ in media ungula sunt partes tenerrimæ. *Absyrtus Hippiatricôn* lib. 1. cap. 8. ubi de crithiasi, *Ungulas abjicis, in quibus partes illæ, quas βατηδάκτυς vocant, tenera sunt, & sanguinem emittunt, quas inferius scarificare, & circumcidere oportet.*

CAPUT DUODECIMUM.

Hebræa Asini nomina.

Asinus neque à turbido cerebro, neque à mensura chomer, *sed à rubro colore* חמור chamor, *dicitur. Cujus nomine Ægyptiis fuit exosus, tanquam* Typhoni *concolor; Asinum πυῤῥιχὸν dicto, ut probatur ex* Hesychio, *qui obiter emendatur. In Oriente scilicet asini plerumque rubent. Tantum asina* צחרות Jud. 5. 10. *id est,* albo & rubro distincte. *Asina* אתן athon, *a viribus, aut à constantiâ dicta, qua verus pertinacia. Onager* פרא, & ערוד. *Asellus, & lalisio* עיר ajir. תרתק Tharthak, *Deus asini figurâ. Ὄνος, & ὀνίζγιον, unde.*

Nunc ut ab equis ad asinos descendamus, asinus vel domesticus, vel silvestris est. Ille *Hebræis* חמור *chamor*, dicitur, non à turbido cerebro, ut quidam ineptè statuunt, quia חמר chamar, *turbidum esse* sonat, nec à mensura חומר *chomer*, quam volunt esse asini onus, cùm vel olei, vel frumenti *chomer* sit penè cameli onus, & duplo, vel triplo gravior, quam ut ab asino ferri possit: sed à colore rubro, vel rufo. Nempe ut *Arabicè* حمر *chamara*, ita etiam *Hebraicè* חמר chamar, *rubere* est *Ps.* 75. 8. Atque inde חמר chemer, *vinum*, חכר chomer, *latum* propriè *rubrum*; חמר chemar, *bitumen*, quod rubrum esse docent *Dioscorides*, *Serapio*, *Aben Ezra*, &c. יחמור jachamur, *dama*, aut *capreæ rubræ species*. Denique חמור chamor, *asinus*, primò, & propriè, *qui ruber*, deinde etiam quivis alius. Nempe, cum hic asini sint ferè λευκόφαιοι, & *erythræi*, in Oriente plerumque rubent. Unde est, quod asinum execrabantur *Ægyptii*, tanquam *Typhonis* concolorem, qui rufus fuisse credebatur, id est, ἐοικὸς τὸν χρῶτι, *colore asininus*. *Plutarchus* in *Iside* de *Ægyptiis*, Τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυῤῥοὺς προσαλαζονεύεσθαι, ὅτι τῷ καταπυρωμένους, ὡς Κοπτίται, διὰ τὸ πύῤῥον γεγονέναι τὸν τυφῶνα, τῷ ὑποδὺ τὸν χρῶτα. *Rufos quidem homines* (quibusdam festis) *contumelias afficientes, atque asinos ejusmodi de præcipitiis dejicientes, ut* Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon, *& asinus coloris*. Eodem pertinet, quod *asinus* Hispanis *burro*, & *borrico* dicitur, & Gallis *bourrique*. Quod *Græcè* esset πυῤῥὸς & πυῤῥιχὸς, vel πύῤῥιχος, id est, *rufus*. Pro quo inferior *Latinitas burrum*, & *burricum* dixit; & recens *Græcia* βύῤῥιχον, sed pro *manno*, non pro *asino*, ut ex *Porphyrione* in (*a*) *Horatium*, (*b*) *Virgilio*, (*c*) *Paulino*, (*d*) *Hieronymo*, & (*e*) *Isidoro* constat. Vide Cl. *Meursii Glossarium Græcobarbarum* in Βύῤῥιχος, & doctissimi *Menagii Gallicas Origines* in voce *Bourrique*. Tamen veteres quoque πυῤῥιακὸν pro *asino* usurpâsse mihi videor colligere ex his *Hesychii*, Πανῤῥίου παιδιάδαι, ὅτι πατρίων οἱῶν ὄνων ἡμίονοι. In quibus à veteri *Comico*, ut suspicor, muli dicuntur esse πανῤῥίου πυῤῥιακίδαι (ita enim omnino legenda vox nihili παρδιακίδαι) tanquam à patribus πυῤῥίοις, id est, ab asinis, orti. Aliud conjectat Vir nobilissimus, & *Græcæ* linguæ peritissimus, Dominus de *Grentemesnil*, nempe asinos ἀπὸ τῆς πήδου dici potuisse πηδάσους, unde muli παρδιάδαι. Sed illius judicio quamvis multum deferam, meę tamen conjecturę non me pœnitet. Interim non omnes asinos in Oriente rubuisse constat ex Cantico *Deboræ Jud.* 5. v. 10. ubi commendat אתנות צחרות *asinas albas*, ut *Hebræo* reddunt, quomodo צמר צחר *Ezech.* 27. *v.* 18. volunt esse *lanam albam*. Sunt, qui asinas λαμπούσας, *lucentes, nitentes*, & ἰριδίζοντας, *lanam lucidam*, explicant; quasi צחר per *Cheth* sit idem, quod צהר per *He*. Sed ex *Arabibus* discimus צחר colorem esse *subalbum*, aut ex *albo & rubro distinctum*, etiam in asino. *Giggeus*; الصحر *cum camelus haud valde albus est, color terræ parum ruber, ad albedinem leviter declinans.* أتان صحور *asinus albo rubroque distinctus.* *Alcamus* explicat أتان فيها بياض وحمرة *asinam, in qua albedo & rubedo mixta.* Et in *Giauhari*, apud *Golium*, أصحر est *asinus, in quo rubedo, nempe cum albedine.*

Ut חמור chamor, *asinum*, sic אתון athon, *asinam* sonat. Nomen ab אתן *athan*, seu *robore*, quo majori par est oneri, quam ullum aliud animal similis molis. Unde *Jacobus* Patriarcha, *Gen.* 49. *vers.* 14. *Issachar est asinus robustus*. Potest etiam idem nomen ad constantiæ laudem pertinere. *Arabes* quippe أتن *athana* Verbum est *in proposito constanter perseverare*. Quamvis asini constantia sit pertinacia potius. Cujus en tibi graphicam descriptionem ex *Homeri Iliad.* λ'. versu 557. &c.

Ὡς δ' ὅτ' ὄνῳ πὰρ ἄρουραν ἰὼν ἰθύσαντε παῖδες,
Νωθὴς, ὃς δὴ πολὺ πρὸ βόεσφιν ἄμφὶς ἐάγη,
Κόψαι τ' ἀσπάλιθος βαθὺ λήϊον· ἐκ δὲ τε παῖδε
Τύπτουσιν ῥοπάλοισι, βίη δέ τε κῶλα φέρουσιν·
Σπουδῇ τ' ἐξήλασεν, ἐπὶ δ' ἰκρίοισατο φορβῆς.

Summa est, asinum segetes depascentem, quamvis à pueris multi fustes in ejus tergo frangantur, ex agro non ante ejici quam ad satietatem usque comederit.

פרא *pere*, est *asinus ferus*, Arabicè فرا *phera*, unde Proverbium in *Damiro*, كل صيد في جوف الفرا *Omnis venatio est in corpore onagri.* Duobus scilicet, quorum unus leporem, alter capream se cepisse jactabat, id regessisse fertur tertius, qui onagrum ceperat, quia majus onagro animal non venantur *Arabes*. Onagrum à cursûs velocitate sic appellari suo loco docebimus. Falluntur, qui feræ nomen deducunt ex *Arabice* فرا *phera*. Est enim *Æolicum* φὴρ pro θὴρ.

Sed & ex usu *Chaldaico* ערוד *arôd*, est *onager* Job. 39. vers. 5. Vox est ὀνοματοποιητικὴ, qui onagri ruditus utcunque effingitur, ut *rudendi Latinâ* voce.

עיר *ajir*, Arab. عير *air*, & *Chald.* עיל R & L permutatis, est *asellus*, & *lalisio*, id est, vel domestici, vel feri asini pullus. Radix עור *excitare* est; quia pullus parentibus multo excitatior.

Hæc de asini nominibus apud *Hebræos*. *Arabica*, & *Chaldaica* plura sunt; sed quæ non sunt hujus loci.

Non me latet *Auxiliorum* numen תרתק *Tharthak* 2 *Reg.* 17. *vers.* 31. ab *Hebræorum* vulgo asini figurâ describi: Sed in re planè incerta fides esto penes auctores.

Ut *jumentum* est à *jurando*, ita ὄνος dici vult *Etymologus* παρὰ τὸ ἐξ αὐτῆς γινομένου ὄνυχα ἐν τοῖς ἔχουσι. Jumentum omne, quod sub jugo est, dici potest ὑποζύγιον. *Græci* tamen Interpretes, & *Matthæus*, & *Petrus* nonnisi pro *asino* sumunt. Vulgatus *subjugale* reddit. Et in *Luciano* sic de se ipso asinus, τῇ μυλῇ με ὑπεζύγωσεν, quod ita reddidit *Apuleius* lib. 7. *Mola machinariæ subjugum me dedit.* At à *Chaldæo* כרן chedan, *subjacere*, & *subjugare*, כוחן chudan, *malus* est, non asinus.

(*a*) *Epod.* 4.
(*b*) *Lib.* 4. *ecl.* 7.
(*c*) *Epist.* 10. *ad Severum.*
(*d*) *Epist. ad Pammach.*
(*e*) *In Gloss.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Aſinus ad quam multa utilis.

Aſini in veterum opibus. Eſdras *Apocryphus*, & Arabs *Interpres*, *notat.* *Aſinorum uſus.* I. *Ferunt onera.* *Aſinus panis* 1 Sam. 16. 20. *& in* Soſibio. *Chaldæum* קנתל canthel, *pro aſino, non eſt* Arabicum, *ut voluit, ſed* Græcum κανθήλιος. Cantherius *quid propriè.* II. *Aſini olim non ſolùm plebejos, ſed & nobiliſſimos vehebant.* *Cur* Chriſtus *aſino vectus.* Talmudis *locus ex* Perſica *lingua reſtitutus.* Chryſoſtomus *jam Patriarcha, & Magnates* Arabum *aſinis vecti, ut in* Ægypto *matrona hodieque, & olim* Romæ. *Cur* חמור *pro aſino* Septuaginta ὑποζύγιον, *& ἐπιθέμενοι reddiderint, ratio fabuloſa.* III. *Aſini curules* Eſ. 21. verſ. 7. *Currus aſinorum; alii aliter legunt.* IV. *Aſini aratores, maximè ubi terra levis eſt.* *Bove & aſino arare vetitum.* 1. *Quia ſunt diverſi generis.* 2. *Quia bos mundus, aſinus immundus.* 3. *Quia bos ruminat, aſinus non ruminat.* 4. *Propter vires inæquales.* *In* Homero *boves* ἱεροὶ μῆνες. V. *Molam circumagunt.* *Mola aſinaria, & truſatilis.* *Velatæ oculis molebant.* *Lignum molæ* Thren. 5. 13. *al.* molile, κάπη τῆς μύλης, *mola caput, ſeu manubrium.* Molere *in obſcœnum ſenſum.* VI. *Aſinus πολεμικὸς, &* להלחם 2 Sam. 16. 2. Maſorethæ *alter legunt.* Saracori (*non* Saraguri) *aſinos bellatores habent.* Carmani *item, &* Perſæ. *Mulis ab aſinis fugati.* *Aſinus invictus.* Chaliparum *unus cur aſinus dictus.* VII. *Aſini in cibis.* *Aſini caput in fame* Samariæ *venit* LXXX. *ſiclis, & in* Caduſiis LX *Arachmis.* *Reſelluntur, qui pro aſini capite grana intelligunt.* *Aſinina in Lege vetita, tamen in fame conceſſa.* *Apud* Arabes *aſini eſus ſine licitus, vel illicitus.* *Pulli aſinorum* Meccenati *in deliciis.* *His prælati laliſiones.*

Orientalium opes tam aſinorum, quam boum, & camelorum armentis, oviumque, ac caprarum gregibus magna ex parte conſtabant. Itaque in *Patriarcharum* opibus etiam aſinos recenſet *Moſes*, *Gen.* 12. 16. & 24. 35. & 30. 43. & 32. 5. &c. Et *Anam* paviſſe dicit aſinos *Sibeonis* patris ſui, *Gen.* 36. 24. Et *Sichemitarum* greges, boves, atque aſinos à *Jacobi* filiis fuiſſe abactos, *Gen.* 34. *verſ.* 28. *Ægyptiſque Joſephum* panem dediſſe pro equis, ovibus, bobus, ac aſinis, *Gen.* 47. *verſ.* 17. *Iſraëlitas* denique *Madianitis* aſinorum diripuiſſe unum & ſexaginta millia, *Num.* 31. 34. *Jobo* quoque aſinæ primo quingentæ, poſtea mille fuerunt, *Job.* 1. 3. & 42. 12. Et aſinis ſuis præfecit *David Jedaiam Meronothitem*, 1 *Par.* 27. *verſ.* 30. Quin qui è captivitate *Babylonica* in *Judæam* poſtliminio regreſſi ſunt, licet ſpoliati ab hoſtibus, & rerum omnium inopes, aſinos tamen habere VIMDCCXX. *Eſdr.* 2. 67. & *Nehem.* 7. 69. non VMDXXV. ut ſcribit Auctor Apocryphus 3 *Eſdr.* 5. 41. nec VIMDCXX. ut *Arabs Eſdræ* Interpres. Qui idem, errore non ferendo, aſinorum quinquaginta millia *Agarenis* direpta cenſet, cum textus *Hebræus* habeat ſolum duo millia. 1 *Par.* 5. 21.

De aſinis in *Arabia*, & *Paläſtina* dicit ſpurius Scriptor in *Jobum* ſub *Origenis* nomine: *Quod nunc equi*, & *mulæ* (lege *muli*) *perfecuus*, *hoc nihilominus aſini adimplebant*, *præſertim tales*, *quales ſunt in regione* Arabiæ, & Palæſtinorum *aſini*, *qui veloces ſunt ſimiliter ut equi.* Nos, illo miſſo, aſinos ex Scriptura probamus ad ſeptem uſus fuiſſe adhibitos.

I. Primus, qui hodieque plurimus eſt, ad ferenda quævis onera, puta frumentum, *Gen.* 42. 26. *Ægypti* optima quæque, & cibos in viaticum, *Gen.* 45. *verſ.* 23. Panes, utres vini, pecudes, grana toſta, uvas paſſas, palathas ficuum, æſtivos fructus, 1 *Sam.* 25. *verſ.* 18. & 2 *Sam.* 16. *verſ.* 1. & 1 *Paral.* 12. *verſ.* 40. & *Nehem.* 13. *v.* 15. Hinc חמור לחם, *aſinus panis*, 1 *Sam.* 16. 20. id eſt, *Kimchio* interprete, חמור משאן לחם, *aſinus pane onuſtus.* *Septuagintæ*, γόμος ἄρτων. Nempe voluerunt חמור *chamor*, hic idem eſſe, quod חומר *chomer*, quomodo etiam apud *Kimchium* nonnulli *Hebræorum*, quos perculit lectionis inſolentia. Tamen ecce eandem phraſin in *Soſibio*, qui *Poëta Tragicus* fuit non inelegans,

Τρεῖς ἄρτους τριῶν ὄντας κανθηλίοις
Τρὶς ἐν βραχείᾳ ὥρᾳπατ.

Ter in brevi die comedit panum tres aſinos pragrandes. Τριῶν ὄντων ἄρτων, *tres aſinos panis*, id eſt, τριῶν ὄντων Φορτίων, *trium aſinorum onus*, ut rectè magnus *Caſaubonus* in *Lectionibus Theocriti* cap. 12. Ὄνος κανθήλιος vel κανθήλιος ſimpliciter, *Suidæ* eſt ὄνος μέγας. *Talmudicis* קנתל *kanthel*, id ipſum eſt. *Arabes* قنبل *kanbel* corruptè ſcribunt pro قنتل & الحمار الغليظ *aſinum obeſum* explicant. Hinc *Talmudici* Gloſſatores hanc vocem revocant ad *Arabicas* origines. Tamen *Græcam* eſſe docent κανθάρα *aſinus*, κανθάριον *aſella*, κανθήλια *ciſtella.* *Cantherium* pro *aſino* ſumi conſtat ex lib. 3. *Apuleji*, cum de ſe in aſinum mutato quendam inducit ita loquentem, *Quouſque tandem cantherium patiemur iſtum, paulo ante cibariis jumentorum, nunc etiam ſimulachris Deorum infeſtum?* Tamen alibi *cantherius* pro *equo caſtrato* ſumitur. Itaque apud *Varronem* cantherius ab equo diſtat, ut capus à gallo.

II. Secundo, aſini vehebant, non plebejos ſolùm, ut hodie, ſed & nobiliſſimos. Sic (*a*) *Abram*, (*b*) *Moſes*, (*c*) *Balaam*; alii (*d*) Prophetæ duo, unus è *Bethele*, alter è *Juda*; (*e*) *Acſa*, *Caleb* filia. Principis tribus *Jndæ*; (*f*) *Abigail*, ante *Nabalis*, poſtea *Davidis* uxor; (*g*) *Achinophel*, Senator regius; & (*h*) *Mephiboſcheth*, *Saulis* Regis nepos, aſinis vehi non ſunt dedignati. Et, è Judicibus *Iſraëlis*, (*i*) *Jair* triginta, (*k*) *Abdon* quadraginta filios & triginta nepotes habuit aſinis inſidentes. Unde in Cantico *Deboræ* Jud. 5. verſ. 10. *O qui aſinas albas equitatis, & judicatis præſidetis!* Neque alio vectore *Chriſtus* (*l*) uti voluit, *Jeroſolymam* cum pompa ingreſſurus, ut qualecunque regni ſui ſpecimen *Judæis* ederet. Quod ipſum Prophetæ diu ante prædixerant: *Jacob* quidem obſcurius, cum agit de aſino ſuâ *Sila* Gen. 49. verſ. 11. ſed apertiſſimè *Zacharias* cap. 9. verſu 9. *Ecce Rex tuus tibi venit, juſtus, & ſalvans, pauper, & inſidens aſino, & pullo filio aſinarum!* Itaque hæc quidem Regis pompa fuit, ſed pauperis, & qui latebat ſub veſte ſervi, quique à pompa Regum hujus ſæculi ſe præſtare voluit maximè alienum. In *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* cap. 11. ſect. 33. *Saporeo*, *Perſarum* Rex, *Rabbino Samueli* dixit, Prophetam ſuggillans, adeoque *Meſſiam* ipſum, אמריתו כשיח על הכוא אתי אשדר ליה אנה כוסיא כרקא ראית לי *Dicenti* Meſſiam *ſuper aſinum venturum: ego ſimilem ipſi varium equum, quem habeo.* Nimirum ut vel honeſtius, vel commodius ſedeat. Reſpondet *Rabbi Samuel* verbis ſemi-*Perſicis*, quæ reſtituo ex *Baal-Aruch*, quia in noſtris editionibus corrupta ſunt, אית לך כר הוד נוגא *An tibi eſt aſinus mille colorum?* خر *Perſis* eſt *aſinus* & هزار *mille*, unde iſlud כר הור, quod *Talmudis* editores mutarunt in כר

(*a*) *Gen.* 22. 3.
(*b*) *Exod.* 4. 20.
(*c*) *Num.* 22. 21.
(*d*) 1 *Reg.* 13. *verſ.* 13.
(*e*) *Joſ.* 15. 18. & *Jud.* 1. 14.
(*f*) 1 *Sam.* 25. 20.
(*g*) 2 *Sam.* 17. 23.
(*h*) 2 *Sam.* 19. 26.
(*i*) *Jud.* 10. 4.
(*k*) *Jud.* 12. 14.
(*l*) *Matth.* 21. 2.

בר חיור *filium album*, vel *filium albi* (coloris.) Mens *Rabbini* eſt, aſinum illum, quo ſeſſurus eſt *Meſſias*, non fore aſinum è vulgo, ſed animal multiplici colorum mixturâ ita inſigne, ut quemvis equum formâ & pretio longè ſuperet. Nempe Regis cavillos aliter eludere non potuit, quam hoc commento. Sed regerendum erat id, quod res eſt, *Chriſti* regnum ſcilicet non eſſe de hoc mundo. Præterea vectionem aſini non fuiſſe vilem in Oriente, ex iis exemplis, quæ allata ſunt, palam conſtat. Quibus adde, quod *Chryſoſtomus*, in *Titum* Homiliâ primâ, *Conſtantinopolitano* Epiſcopo, id eſt, ſibi dicit objici, tanquam argumentum nimii faſtûs, quod ἀνίππους ἴχειν τοὺς διακονησόμενους αὐτῷ, καὶ ὄνοι ἵνα ἐποχῶνται, *ſervos habet, qui illi miniſtrent, & aſino vehitur.* Et inter Magnates *Arabum Chalid Saphuani* filius, & *Alphadlus* filius *Iſai Rukaſchienſis*, كانا

ياختارانا ركوب العصير علي ركوب

البرادين *malebant equitare ſuper aſinos, quam ſuper equos.* Proinde horum ille, *Baſera* ſuper aſinum à Principe quodam deprehenſus, exclamavit, عير من

نسل الكراد يحمل الرجلة ويبلغ العقبة

ويقل داوه ويعفى دواه ويمنعني ان

اكون جبارا في الارض وان اكون من

المفسدين *Aſellus à genere admiſſariorum* Alcudadenſium *fert hominem ſuum, donec propoſitum terminum aſſequatur, & minuntur morbus ejus, & medicina juvatur: & per illum ſtat, quo minus ſim ex eorum numero, qui in hac terra ſe efferunt, atque alios invadunt, & perdunt. Alphadlus* quoque, pari de cauſa, in aſini laudes profuſus, ait nullum eſſe jumentum, quod minori ſumptu alatur, & ad pſura inſerviat, & incedat mollius, & confendatur facilius. Ita habetur in *Damiro*. Sed & *Leo Africanus* lib. 8. auctor eſt *Alcauri* matronas aſinis libentius uti, quam equis, eoſque inibi pannis elegantiſſimis ſterni, & molliter incedere edoctos, gradarios equos facilè antecedere. Quin ex *Romanis* quoque matronis quaſdam aſino fuiſſe vectas ex *Lampridio* colligere eſt in vita *Heliogabali*. *Judæos* tamen id malè habet, non ſolùm, quod *Meſſias* aſino vehendus à Propheta prædicitur, ſed & quod narratur *Moſes* aſino fuiſſe vectus. Ideoque, ut *Ptolemæum Ægypti* Regem id lateret, ut quidem volunt, quo loco uxorem, & filios *Moſes* impoſuiſſe legitur על החמור *ſuper aſinum*, *Exod.* 4. *verſ.* 20. *Graci* Interpretes habent, Ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, *Eas impoſuit ſuper ſubjugalia*, id eſt, inquiunt, על נושא אדם שלא יבוה המלך למושה רבינו שרכב חמור ושלא יאמר היאך נשא חמור אחר אשרה וב בניכם אין זה אלא מפני ענוותו ובין *ſuper jumentum, quo vehuntur homines*, quodcunque illud tandem ſit: *ne Rex* Moſem *magiſtrum noſtrum deſpiceret, quod equis aſſet aſinum, & diceret, Quomodo tulit aſinus uxorem ejus, & duos filios? Id non aliâ de cauſa factum, quam propter paupertatem, & vilitatem.* Hæc in *Chronico Templi Secundi*, ſed commentitia prorſus. Nam in *Græcis* Interpretibus ὄνος & ὑποζύγιον ſunt omnino ſynonyma. Itaque duo hæc verba ſunt apud illos in uſu promiſcuo: & pro *aſino* habetur ὑποζύγιον locis credo vigiuti quatuor. Ejuſdem eſt farinæ, quod ibidem narratur, verba *Moſis* Num. 16. 15. לא חמור אחד מהם נשאתי *Ne aſinum quidem unum ab illis accepi, Græcus* ita reddidiſſe, Οὐκ ἐπεθύμησα ἀλλοτρίου ἀλλ' οὐδὲ ἁλῴφ, *Nullius eorum deſiderium accepi*, שלא יאמר חמור אחד נשא אבל שוחד אחר לקח *ne diceret* (Rex *Ptolemæus*) *aſinum non cepit* (Moſes) *ſed munus aliud accepit.* Neque enim *Græcus* Interpretibus quidquam tale venit in mentem. Sed pro חמור *aſino* legerunt חמוד *deſiderium*, quomodo *Samaritani* hodieque legunt, decepti ſimilitudine literarum *Reſ* & *Daleth*. Sed priorem lectionem confirmant alii interpretes, quotquot ſunt, & locus huic parallelus 1 *Sam.* 12. 3. וחמור מי לקחתי *Et cujus aſinum accepi?*

III. Tertiò, ut equi ab omni ævo, ita etiam aſini tum temporis curules erant. *Columella* de aſino lib. 8. cap. 1. *Non minima pondera vehicula trahit.* Hinc *Eſa.* 21. 7. Propheta meminit רכב חמור *currus aſinorum.* Ita *Maſorethæ* legunt, & *Symmachus*, qui ἄξια reddit. Sed *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Græci*, & *Hieronymus*, aliis punctis, נגב legerunt, id eſt, ἀναβάτην, *ſeſſorem*, *aſcenſorem.* Rectene, an ſecus, non definio. Utraque lectio ferri poteſt, & gignit ſenſum commodum.

IV. Quartò, aſinos etiam arâſſe conſtat ex his *Eſa.* 30. *verſ.* 24. *Boves, & aſini terram colentes*, &c. Et 32. 20. *O vos beatos, qui ſeminatis ad omnes aquas, & eò immittitis pedem bovis, & aſini*, id eſt, qui boum, & aſinorum operâ non alios agros aratis, & conſeritis, quam irriguos. Hinc *Joſephus* contra *Apion.* lib. 2. *Sunt apud nos aſini*, &c. *operibus, & ad agriculturam rebus neceſſarios miniſtrantes.* Sed & ὀνηλάται Scriptores aratores aſinos nobis deſcribunt. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 2. cap. 6. *Plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid vehendum eſt, aut etiam ad arandum, ubi levis eſt terra, ut in* Campania. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Aſinum* ↀↀↀ. *nummûm emtum* Q. Axio *Senatori, auctor eſt* M. Varro, *haud ſcio an omnium pretia animalium vicerit, operâ ſine dubio gerulis mirificâ, arando quoque.* Et lib. 17. cap. 5. *In* Byzacio Africæ *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres, vix aſello, & à parte altera jugo anu vomerem trahente, vidimus ſcindi. Columella* lib. 8. cap. 1. *Hujus animalis tam exigua tutela plurima, & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent: cum & facilem terram, ſimilis in* Bætica, *totâque* Libyâ, *ſic levibus aratris proſcindat.* Apulcius *Apologiâ* primâ, *Nuper uſque agellum* Zarathenſem, *quem tibi unicum pater tuus reliquerat, ſalus uno aſello, ad tempeſtivum imbrem, eriduo exarobas.* Id ipſum colligere eſt ex verbis Legis, quæ arare vetant bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *verſ.* 10. quod aliter atque aliter *Hebræi* interpretantur. Sunt enim, qui prohibitum id volunt; quia bos & aſinus ſunt diverſæ ſpeciei, quique adeò hanc defenſionem extendunt ad omne animal heterogeneum. Ita *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא תחיון רדיין בתורא וכחמרא ובכל בריתא בתרין זנין קטרין כחדא *Non arabitis bove, & aſino, nec ullis jumentis duarum ſpecierum ſimul junctis*, nempe ſub eodem jugo. Et *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. Βοῦν ἀρῶν τὸν ἕτερον, καὶ μηδὲν τῶν ἑτέρων ζώων σὺν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἄγοντας, ἀλλὰ καὶ ὀνείᾳ γένει. *Bobus* (eos jubet) *arare terram, nullum aliud animal cum ipſis ſub jugum agentes; ſed ejuſdem generis.* Et *R. Selomo*, הוא הדין לכל שני מינין שבעולם *Hæc eſt Lex de omnibus animalibus duarum ſpecierum, quæ in orbe ſunt.* Alii volunt id prohiberi; quia bos mundus, aſinus immundus eſt. Itaque per illos licet diverſas ſpecies ſimul jungere, modò ne una munda ſit, altera immunda. Ita *Rambam* in Tractatu *De heterogeneis* cap. 9. ſect. 7. כל השורה מלאכרן בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מן שהור והשני מן ממאה הרי זה לוקה בכל מקום שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו *Quiſquis ad opus quodcunque duobus ſimul ni-*

ter ſpeciebus animalium, ſive fera ſunt, aut domeſtica, quarum una eſt munda, altera immunda, vapulat ubicunque locorum eſt, quasi in Lege dictum eſt, "Non arabis bove, & aſino ſimul. Quod ipſum ſequitur *R. Iſaac* in libro, cui titulus עמודי גולרא *Columna exilii*, præcepto 168. Et myſterium explicans *Baal Hatturim* hâc prohibitione ſignificari ait שלא ישתתף צדיק עם רשיע *nullam eſſe ſocietatem juſti cum impio.* Nec deſunt, qui eò referant hæc *Apoſtoli* 2 *Cor.* 6. 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες τοῖς ἀπίστοις. Quaſi ſic alluſum voluerit ad verba Legis. In quam ſententiam inclino libentius, eo quod, ut Vir magnus in hunc locum obſervat, כלאים, id eſt, *animalia diverſi generis*, ἑτερόζυγα nominant *Græci* Interpretes, quorum iſta ſunt *Levit.* 19. 19. Οὐ κατοχεύσεις τὰ κτήνη σου τῷ ἑτεροζύγῳ, *Animalia tua cum aliis diverſi generis coire non facies.* Ejuſdem interdicti aliam rationem affert *Baal Hatturim*, nempe quod bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & cum videt ruminantem bovem, יהודה כבור שהוא אוכל ומעטיר *putat illum comedere, & marore conficitur*, utpote ſibi æquè ac bovi pabulum non eſſe merito dolens. Neque contemnendum id puto, quod hic habet *Aben Ezra* veteri ne ſimularent bos & aſinus, כי אין כח החכור ככח השור quia robur aſini non eſt ut robur bovis. Quo maximè faciunt hæc *Euclionis* in *Aulularia Plauti*, Act. 2. Sc. 2.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, *te eſſe hominem divitem,*
Falliſum; me item eſſe hominum pauperum pauperrimum:
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum, ubi tecum conjunctus ſiem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto:
Tu me bes magis haud reſpicias, gnatum quaſi nunquam ſiem,
Et te utar uniquore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid divortii fuat:
Aſini me mordicitus ſcindant, boves incurſent cornibus.
Hoc magnum eſt periculum, me ab aſinis ad boves tranſeendere.

Idem de equo, & aſino. Quo hæc *Secundi* pertinent *Anthol.* lib. 1. cap. 33.

Τίπτε σ' ὀχμάζω βραδύπους ἵππου ἄμμιγ' ἐς ἅπτιος
Τυρὸς ἀλωιτικὰς ἑξελάσαντ' ἀρότους;
Cur ubi flaventes dives serit arva culmos,
Jungitur alipedi tardus aſellus equo?

Inde eſt, quod *Ulyſſes*, ut crederetur inſanus, equum cum aſino junxit ad aratrum. Ita narrant *Hyginus* Fab. 95. *Nicephorus Babylaces* Hiſt. 4. *Tzetzes* in *Lycophronem*, & Mythologi ferè quotquot ſunt. Et *Xenocratem* ingenio tardum cum *Ariſtotele* conferens *Plato* dixit, Τῷ μὲν μύωπι δεῖ, τῷ δὲ χαλαῖ· καὶ ἐφ' οἷον ἵππον, οἷον ὄνον ἀλείφω, *Uni calcare opus eſt, alteri freno: & cui equo quem aſinum allino.* Hæc *Laërtius* lib. 4. in *Xenocrate*. An huc alluſit *Paulinus* ad *Anſonium* ſcribens,

Diſcuſſiſſe jugum queueris me, quo tibi doctis
Junctus eram ſtudiis. Hoc nec geſſiſſe quidem me
Aſſero, namque pares ſubeuntes juga. Nemo valentes
Copulat infirmis, neque ſunt concordia frena,
Si ſit compulſis menſura jugalibus impar.
Si vitulum tauro, vel equum committis onagro?

Proinde boves ἰσόζυγες φίλους copulari vult *Homerus Odyſſ. ν'.* id eſt, ἴσους φίλους, καὶ ἡλικιώτας, *qui omnes æquale ferant, aut trahant*, ut ibi *Scholiaſtes*. Et *Palladius* lib. 4. *Illud ante univerſa curandum eſt, ut viribus ad trahendum* (boves) *comparentur æquales, ne valentioris robur alteri procuret exitium.* Quo hæc *Ovidii* pertinent,

Quam male inæquales veniunt ad aratra juvenci?

V. Quintus aſinorum uſus fuit molam circumagere, quæ inde μύλαι ὀνικοὶ, *molæ aſinariæ* vocatur *Matth.* 18. 6. & *Luc.* 17. 2. Διακριτικῶς ſcilicet, quia molarum erant duo genera, aſinariæ, & truſatiles. *Cato Ruſt.* cap. 10. *Villicum vilicos operarios habeto quinque, &c. molas aſinarias unas, & truſatiles unas.* Hę minores erant, ut quæ manu truderentur: at aſinariæ majores, quas aſinus perpetuâ gyratione circumagebat. *Ovidius* lib. 6. *Faſt.*

Et quæ puniceas verſat aſella molas.

Epigramma vetus de avaro, qui molit ipſe, ne aſinum conducat molitorem,

Cum poſſis parvo ſumptu conducere aſellum,
Quis ſelect vetes volvere ſæpe molas:
Cur nummis cupidus ſic te contemnis, amice,
Ut cupias dure ſubdere colla jugo?

Luciani aſinus, Ἐκάγω με εἰς τὸν μυλῶνα, πρὶν ἐμὲ πολὺ πλεῖον ἰσθὶ ἐμοδύλου κτηνῶν· πρὶ μύλαι πεῖναι ἦσαν, πρὶ πᾶσαι τούτους ἐφίφυτο. Et cum imitatus *Apulejus* lib. 7. *In poſtremum me introduxit, ubi magnam conſervorum jumentorum copiam cerno; ubi & multæ erant molæ, quas omnes à jumentis hiſce verſabantur.* Et in *Luciano* rurſus idem aſinus, Ὀθόνια τοῖς ὄμμασιν ἐπιπεπτάκοντες ὑποζυγούσεσι με τῷ κώπῃ τῆ μύλης. Quæ *Apulejus Africana* grandiloquentiâ ita extulit, *Velatâ facie propellor ad incurva ſpatia flexuoſi canalis, ut in orbe terminis circumfluentis reciproco greſſu mea recalcans veſtigia vagarer errare certe.* Nota *velatâ facie*, & in *Luciano* ἐθόνια τοῖς ὄμμασιν ἐπιπεπτάκοντες, *oculis linteo velatis.* Quo hæc *Hilarii* pertinent in *Matth.* cap. 18. *Mola opus labor eſt cæcitatis: nam clauſis jumentorum oculis aguntur.* Et quod aſinus ita loquitur *Anthol.* lib. 1. cap. 33.

Οὐχ' ἅλις, ὅττι μύλαισι περιδρομὸν ἀχθομαι ἀνάγκῃ,
Σπειρηδὸν ζωστοῖς κυκλοδίνητον ἴχνος;
Nonne ſatis fuerat, quod e cæcus, & aſinus in orbem
Nocte dieque molas irrequietus age?

Κώπη τῆ μύλης *Lucianus* vocat *mola ſcapum*, ſeu *manubrium*, ut *Theocritis* Scholiaſtes in *Idyll. δ'.* Ἀπὸ τῶν ἀλήτων, ἀφ' ἧ κώπη τὰς μύλας ἀλήτουσιν. *Molile* appellat *Cato*, *De re ruſt.* cap. 10. Et *Jeremiæ* עץ *lignum* Thren. 5. 13. *Juvenes*, inquit, *molam tranſtulerunt, & pueri ad lignum impegerunt*, aut viribus *fracti ſunt* præ nimio conatu. *Ad lignum*, id eſt, ad ligneum molæ ſcapum. *Aben Ezra*, כשל כח הנערים כרצ'ע עין הרצחנה *Defecerunt puerorum vires in movendo ligno molitorio.* Non probo, quod *Hieronymus* hæc in obſcœnum ſenſum trahit. Quomodo *Judæi* quod de *Samſone* habetur *Jud.* 16. 21. *Molebat in domo vinctorum.* Quaſi idem eſſet, quod *Job.* 31. 10. *Molat alteri uxor mea*, &c. Metaphorâ *Poëtis* non ignotâ. Dixit enim *Lucilius*,

(m) *Hunc molere, illam autem ut frumentum vannere in vas.* (m) *Lib. 7. Sat.*

Et *Catullus*,

— (n) *parcus per depſum ipſam*
Uxorem. — (n) *In Gellium.*

Et *Horatius*,

— (o) *alienas*
Permolere uxores. — (o) *Lib. 1. Sat. 2.*

Et *Auſonius*,

— (p) *molitur per utramque cavernam.* (p) *Epigr. 70.*

Et multo ante, *Theocritus Idyll.* 4.

— τὸ γιγάντιον ἢ ῥ' ἐπὶ μύλλαν
Τήνων τὸν πανίφρυν ἐρωτίδα, τὰς πεπ' ἐπιδὴν;
— *Ille venulus nunquid adhuc molit*
Illam nigra-ſupercilia-habentem amicam, quam olim depexabat.

VI. Sextò, aſinos ad bella fuiſſe utiles ex eo colligere eſt, quod in *Syrorum* caſtris ad *Samariam* non ſolùm equi, ſed & aſini reperti ſunt 2 *Reg.* 7. v. 7. 10. Vel ad impedimenta convehenda, quomodo in *Pellucę* (q) habetur, Χρεῖα δ' εἰς τὰς πολλὰς σκευοφόρων μὲν ὄνων. (q) *Lib. 1. cap. 10.*
Neceſſaris ſunt aſini in bellum ad ſarcinas bajulandas.

Vel

Vel etiam quibus pugnaturi insiderent, prout habetur 2 *Sam.* 16. 2. juxta τὸ *Ketib*, *Asini sunt pro familia Regis ad equitandum*, ולהלחם & *ad pugnandum* Cujus rei novitate perculsi *Masorethæ* legi voluerunt ולהלחם, & *panis*: idque fortasse non incommodè, quia præcedente versu leguntur iidem asini advexisse *ducentos panes*. Fuere tamen populi, qui ex asinis pugnabant, quomodo nos ex equis. *Ælianus* lib. 12. cap. 34. Σαραύρους δὲ ὄντο αἰχμοφόρους, ὅτι αἰδῶτας ἴχνευσι τοὺς ὄνους, ἀλλὰ πολεμικὰς καὶ ἐν αὐτῶν γε τοῖς ἐπιπλοις κινδύνοις ὑπομένοντας, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες ἵπποι τοὺς ἵππους. Saracori *asinos nec bajulos, nec molitores, sed bellatores habent*: & *in illis, ut* Græci *in equis, bella pericula sustinent*. Putat insignis *Geographus* hos *Saracoros* eosdem esse cum *Suida Saraguris*. Sed perperam, ut quidem puto. Nam *Suida Saraguri* sunt *Scytharum* populi, quos *Priscus* in *Legationibus* memorat cum *Urogis*, *Onogurii*, *Sabiris*, *Aburis*, &c. *Scythas* autem populos asinis caruisse neminem latet. *Strabo* de *Carmanis* lib. 15. Χρῶνται δ' ἵπποις οἱ πολλοὶ, καὶ πρὸς μάλαμοι σπάνει τοῦ ἵππου· ἔστι τὸ θῆλυ τοῦ Ἄρεως, ὥστε καὶ εἴθονται θεῶν μόνοι, καὶ οἱ πολεμικοί. *Equorum inopiâ etiam ad bellum plerique asinos utuntur*: & *asinum* Marti *immolant, quem Deorum solum colunt, utpote bello addictum*. Et, cum *Darius Scythas* adortus est, ὑπερβάλλοντες οἱ ὄνοι ἐπάρασσον τὸν ἵππον τοῦ Σκυθῶν πλῆθει δὲ ἐπελανθάνοντο ὅτι τοῦ Πέρσας, μεταξὺ ὄντες ἀκόσιον οἱ ἵπποι τοῦ ὄνου τοῦ Φωνῆς, ἐταράττοντό τε ὑποχειρίοι, καὶ ἐν θυμάτι ἦσαν, ὥστε ἰδόντες τὰ ὦτα, ἀτὸ ὦτα ἀκόσαντες πρότερον φωνῆς τοιαύτης, ὅτε ἰδόντες τὸ ἄδος. *Lascivientes* Persarum *asini perturbabant* Scytharum *equos*. *Cum enim* Scythæ Persas *sæpe adorirentur, quamprimum equi asinorum ruditum audiverant, consternati avertebantur, & arrectis auribus stupefacti, ut qui talem antea neque vocem audivissent, neque speciem conspexissent*. Quibus non absimile est, quod apud *Hyginum* fabulatur *Eratosthenes* lib. 2. *Astronom.* in *Cancro*: *Quo tempore* Jupiter, *bello Gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes Deos convocavit, venisse* Liberum Patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, *asellis vectos*: *qui, cum non longè ab hostibus abessent, dicuntur aselli pertimuisse, & ita pro se quisque magnum clamorem, & inauditum Gigantibus fecisse, ut omnes hostes eorum clamore in fugam se converterent, & ita sunt superati*. Quæ *Græce* sic habentur apud *Arati Scholiastem* nondum editum capite *De Asino*, & *præsepe*, Ὅτε ἐπὶ Γίγαντας ἐξεστέλλοντο οἱ Θεοὶ, λέγεται Διόνυσος, καὶ Ἥφαιστος, καὶ Σατύρους ἐπὶ ὄνων ποιεῖσθαι· ὅτε δὲ ἐγκλίνειν αὐτοῖς τοὺς Γίγαντας πλῆθος ὄντες ὀγκήσασθαι οἱ ὄνοι· οἱ δὲ Γίγαντες ἀκόσαντες τὸ φωνῆς ἔφυγον. *Pausanias* quoque in *Phocicis* narrat *Ambracienses* æneum asinum (*Marti*) dedicâsse, victis nocturnâ pugnâ *Molossis*, quos in insidiis latentes asinus ruditu suo terruerat, & fugaverat. Quid quod apud *Arrianum* lib. 1. cap. 18. *Epictetus* asinum vocat ἀίττητον, *invictum*! Et *Chalpharum* vicesimus primus *Merwan* dictus est حمار الجزيرة *asinus* Mesopotamiæ, لشربته في الحرب فيقال حمار الحرب لا يهرب *eò quòd in bello consisteret, quasi bellicus asinus nunquam fugere dicitur*. Ita *Elmacinus Historiæ Saracenicæ* lib. 1. cap. 21.

VII. Septimò, carnem asinorum saltem in fame pro cibo fuisse liquet ex 2 *Reg.* 6. 25. ubi in *Samaria* à *Syris* obsessâ narratur asini caput siclis octoginta venisse. Sic *Artaxerxes* apud *Cadusios* in summa fame τὸ ὑποζύγιον μόνον κατέκοπτε, ὅτε ἓν κεφαλὴν μόλις δραχμῶν ἑξήκοντα ὄνων ὄντα, *sola jumenta concidebat*, cum nihil aliud suppeteret, *ita ut asini caput vix drachmis sexaginta venale esset*. Ita *Plutarchus* in *Artaxerxe*. Cum alioqui vivus totus asinus in *Luciano* in uno loco veneat xxx. drachmis, in altero xxv. Asinus quidem à *Judæis* immundus habebatur, quia neque ruminat, neque fissam habet ungulam. Ac proinde esus asininæ erat ex Lege prohibitus. Unde est, quod in loco, quem citavimus, sunt ex *Hebræis*, quibus חמור *chamor*, non est *asinus*; sed id ipsum, quod חומר *chomer*, id est, *certa mensura frumenti* putâ, aut *hordei*. Sed id esse valde remotum rectè pronuntiat *Kimchius*. Nam ראש חמור *caput asini* rectè dicitur. At caput τοῦ *chomer* quid sit nemo facile dixerit. Neque fuisset immanis annonæ caritas, qualis hic describitur, si frumenti *chomer* venisset octoginta siclis: cum, capite sequenti, in summa vilitate, *satum*, id est, trigesima pars ἓ *chomer*, siclo æstimetur. Denique Scriptura non dixisset indefinitè *chomer venisse* LXXX. *siclis*, sed *chomer tritici*, vel *ordei*, vel *avenæ*, vel *spaltæ*, quæ non sunt ejusdem pretii. Hinc *Elisæus*, initio capitis sequentis; *Erat satum simile siclo*, & *duo sata hordei siclo venibunt*. Et *Joannes*, *Apoc.* 6. *vers.* 6. Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς, δηναρίου. Omnino igitur ראש חמור est *asini caput*. Cujus esus, quantumlibet ceremoniali Lege vetitus, tamen in summa fame licitus erat; quia invicta necessitas hujusmodi prohibitionum violationem excusabat. Ita *David*, (r) cum esurire[t], edit (r) 1 *Sam.* 21. 6. è sacro pane, quo vesci non licebat, nisi solis Sacerdotibus. Et *Christus* ipse factum excusat *Matth.* 12. 3. Unde in hunc locum *R. Levi*, *Tanta ibi erat fames, ut capus asini valeret sclagita urgentes*, & *pro fame illud edebant, quia Lex dicit* Levit. 18. 5. "Vivet in iis, *non autem* "*Morietur in iis* (unde colligunt in vitæ periculo hanc Legem potuisse violari.) Et *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 8. sect. 1. חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הכותים ויבקשום כותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא ימצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים *Expedati ad militiam, cum in fines* Cuthæorum (*id est*, Ethnicorum) *irruperunt*, & *subegerunt eos: licet ipsis cadavera, & discerpta comedere, & carnem porci, atque his similia, si esuriant, neque ad esum quidquam reperiant præter cibos illat vetitos*.

De cætero disputatur acriter inter *Arabes*, sitne asinorum esus licitus, vel illicitus. Et domesticos quidem plerique prohibent: sed ferorum esum nemo est, qui non concedat. De hac quæstione sic *Assaphius*,

لو توحش الحمار الاهلي حرم اكله ولو تأهل الوحشي لم يحرم ولا نعلم في حل الوحش خلافا الا ما روي من مطرف انه قال اذا انس واعتلق صار كالاهلي واهل العلم قابطة علي خلاف قوله

Etiamsi efferetur asinus domesticus, esus ejus manet interdictus: & ferus, etiamsi mansuescat, non prohibetur tamen. Neque quemquam novimus, qui onagri esum interdicat. Nisi quod dixisse narratur Mutarriphus *ferum asinum, cum mansuefit, & pabulo faginatur, fieri sicut domesticum* (id est, æque vetitum) *sed vulgus Doctorum uno consensu huic effato se se opponit*. Nempe asinum domesticum volunt absolutè esse vetitum, ferum absolutè permissum. Quod jam ante *Mahumetem* apud *Arabes* obtinuisse ex *Theodoreto* scimus, qui *Religiosa Historia* cap. 26. *Ismaelitas* ad *Christum* conversos describit τὸ ἡμῶν τὸ ἀγρίων, τὸ καμήλων τὸν ἡμερῶν ἀπαγορεύοντας, *onagrorum & camelorum esum abnegantes*, id est, ab eorum deinceps carnibus absterrituros se professos.

Donec-

(a) Lib 3. *De alimen. facultat.* (c) Lib. 2. *ad Glauc.*

Domeſticorum carnem *Galenus* (a) ait eſſe ingrati ſaporis, & concoctu difficilem; & ejus eſu *Alexandrinos* (c) elephantiam contrahere. *Mecœnas* tamen aſelli fuere in deliciis. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Pullos aſinarum opulari* Mecœnas *inſtituit, multum eo tempore prælatos onagris. Poſt eum ſaturit authoritas ſaporis.* Quæ ſequuntur, *aſino moriente viſo celerrime id genus deficit*, viri docti ita emendant, *Laliſſonum oriente uſu, celerrimè id genus deficit.* Laliſſo eſt onagri pullus. Idem capite ſequenti, ubi de onagris, *Pullo eorum, ceu præſtantibus ſapore*, Africa *gloriatur, quos laliſſones appellant.* Et *Martialis* lib. 13. *Epigr.* 97.

Cum tener eſt onager, ſolaque laliſſo matre
Paſcitur, hoc infans ſed breve nomen habet.

Sed & circa *Beream Macedoniæ*, *Lucianus* in *Aſino* quemdam amico dicit dono dediſſe τὸν ἀγρίου μικρὸν, *agreſtis aſinæ fœtum.* Et apud *Simocattam* lib. 4. cap. 7. *Coſroes Hermiſdæ* patri captivo inter regias delicias mittebat ὄνου ἀγρίου τὰ μαλῶν τὰ ἰσχνότατα, *onagrorum membra præcipua.*

VIII. Octavò, de aſinis admiſſariis, ex quibus muli procreantur, putatur agi *Gen.* 36. *verſ.* 24. Sed de his in ſequentibus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Aſina *Balaami.*

Janes, & Jambres, Balaami *comites. Aſinus mutus.* 2 Pet. 2. verſ. 16. *Sermonis organo deſtitutus. Angelus in aſino loquens, non in ſerpente Dæmon. Non tamen hic verus ſermo, qui non erat imago mentis. Angelus ille* Michael *Patribus*, & Hebræis Gabriel, *quod probant per* Gematrian. *Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem. An vera miracula fiant in pſeudo-*Prophetarum *gratiam. Cur Deus aperuit os aſinæ. Majus miraculum in* Balaamo, *qui benedixit invitus, quam in aſina, quæ loquuta eſt.* שלש רגלים & tres vices *ſignificant*, & tria feſta. *Alluſio hic quæſita.* Balaami *ſtylus elegans. Cur aſinæ ſuæ maledicere aut non potuerit, aut noluerit. Hanc aſinam a juventute habuerat* Balaam. *Aſins longæv. Quidam aſinam poſſedit per annos quadraginta. Quomodo* Balaamo *oculi aperti ſint. Deus non vult, ut ſeviamus in beſtias, in homines multo minus. Bonus Angelus* Satanæ *nomen aſſumit. Vox* ירם, *in qua laborant interpretes, ex* Arabica *lingua explicatur. Refellitur* Hebræi, *qui hanc aſinam ab Angelo occiſam fingunt. Mythologos, & Hiſtoricos multa referre hujuſmodi.*

Miracula in aſinis, aut per aſinos à Deo facta, Sacri Scriptores nonnulla memorant, de quibus ut obiter agamus, res ipſa monet. Aſina *Balaami* prima ſe offert, quam refert *Moſes* (a) vidiſſe adſtantem Angelum, quem *Prophora* non videbat, neque illius duo comites, id eſt, יניס וימרים, *Jannem*, & *Jambrem*, ſi credimus *Jonathan.* Sive eos ſcotomate percuſſerit Deus, aut aſinæ oculos aperuerit: ut hoc typo ſignificaret ea ſæpe abſcondi ſapientibus, & prudentibus, quæ revelantur parvulis, *Luc.* 10. *verſ.* 21. *Angelum videt aſina*, (inquit *R. Selomo*) & Balaam *non vidit*; שהקב"ה נתן רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת חסרף דעתו כשראת מדקדק *quia Deus Sanctus Benedictus majorem videndi facultatem bruto indulſerat, quam homini, qui quidem ratione pollebat, ſed turbabatur ratio ejus; cum videbat Dæmones.* Vult magnum fuiſſe *Balaammum*, & frequenti commercio cum Dæmonibus non modo infra hominem ſe demiſiſſe, ſed & infra belluas.

(a) Num. 22. v. 23.

Sequitur de hac eadem aſina miraculum aliud priore illuſtrius, aſinam ſcilicet à domino in cæſam, quod ab Angelo ſe avertiſſet, atque humi procubuiſſet, tandem humana verba protuliſſe, & de *Balaamo* graviter queſtam. Quod quidem ab aſini natura planè eſt alienum. Aſinus enim eſt ὑποζύγιον ἄφωνον, *jumentum mutum*, 2 *Pet.* 2. *verſ.* 16. neque ſolùm rationis expers, ſed & iis organis deſtitutum, per quæ ſermo formatur. Unde *Lucius* ſub aſino latens, Φωνὴν δὲ ἀνθρώπου εἰς τὸ μίμημα τὸν Ἑλληνικὸν οὐκέτι εἶχον. *Vocem humanam, in de* Palæſtra *quererer, non habebam amplius.* Item, Ἐγὼ δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἦν ὄνος ἕμην. Τὰς δὲ φρένας, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων ἰκνοῦμαι ἔτι. *Cætera quidem aſinus eram, mente vero, & intellectu homo ille* Lucius, *excepta voce.* Et rurſus, Ἀναβοῆσαι δὲ Ζεῦ κρείττων ἐβουλόμην· ἀλλ' ἡ μὲν φωνὴ οὐκ ἀνῆκέ μοι ἡ ὑμετ, ἀλλ' ἡ δ' ὄνος εἰς τὸ Φαίνου, καὶ μέγα ἀγκασάμην. *Exclamare volui, O inique* Jupiter; *verum non mea vox è gutture, ſed aſini aſcendit, magnumque rugitum edidi.* Quod imitatus aſinus *Madaurenſis* lib. 3. *Jam*, inquit, *humano geſtu ſimul & voce privatus, quod ſolum poteram, poſtrema dejecta labia humidis cum oculis oblique reſpiciens, ad illam tacitus expoſtulabam.* Et inferius, *Genuino ſermone nomea Cæſaris invocare tentavi. Et* O *quidem tantum diſcrimen ac validum clamitavi, reliquum autem* Cæſaris *nomen enuntiare non potui.* Et lib. 8. Quirites *proclamare geſtivi, ſed vidiatum cæteris ſyllabis proceſſit O tantum.* Itaque ex horum ſententia, ſi homo aſini formam haberet, careret uſu ſermonis; quia naturalia humanæ vocis organa illi deeſſent. Quod verum eſſe deprehendet quiſquis aſini linguam, & rictum, & labra intuebitur, ab humanis prorſus diverſa. Utut igitur picæ, & pſittaci noſtra *verba conari* diſcant, non eſt, quod aſinos, aut ullum aliud quadrupes quiſquam ſperet ſimilia poſſe edoceri; quia non habent inſtrumenta, quæ requiruntur ad formationem vocis. Sed (b) *Dominus aperuit os aſinæ*: hoc eſt, quod in natura deerat, & in naturalibus vocis organis, virtute ſuâ ſupplevit. Non, quod vocem in ore aſinæ formaverit abſque ipſius organis. Alioqui non magis diceretur aſina loquuta, quam domus, in qua loqueretur Angelus. Omnino igitur ex aſinæ lingua proceſſit ſermo: ſed, cum movente Deo per Angelum, & modò ad palatum, modò ad labia, modo ad dentes allidente, & inflectente, prout erat neceſſe, & aerem ad ſonos formandos requiſitum intra fauces comprimente, ne per belluinos rictus intempeſtive efflueret. Ita ut Angelus id ipſum in hoc jumento præſtiterit, quod in ſerpente Dæmon, cum *Evam* alloquutus eſt. Non tamen fuit hic verus aſinæ ſermo. Sermo enim eſt imago mentis. Et τὸν λόγον προφορικὸν præcedit ὁ ἐνδιάθετος. At in aſina nihil fuit tale. Non capiebat animo voces, quas ore ſuo proferebat. Tantum per agens extrinſecum mota lingua illas formabat, ut nervis alienis mobile lignum, quod ὀργανοζωον *Græci* appellant.

(b) Num. 22. v. 28.

Miraculi auctorem Angelum *Michaëlem* eſſe putant nonnulli Doctorum veterum. *Theodoretus* in *Numeros* Quæſt. 41. Φασὶ δέ τινες τὸν ἄγγελον Μιχαὴλ τὸν ἐπὶ τοῦ λαοῦ προστατεύοντα εἶναι. *Dicunt quidem Angelum* Michaëlem *fuiſſe populi præſidem.* Ita etiam *Procopius* in hunc locum. At *Hebræi* is fuit *Gabriel.* Quod probat *Baal Hatturim* joculari ratione. Quia ſcilicet מלאך יהוה בדרך בנ' נבריאל המלאך *Verba* Hebræa *Sacri Textus*, "Angelus Domini in via, *per Gematriam idem valeat, quod* Gabriel Angelus. Senſus eſt, ex literis numeralibus eoſdem confici numeros. Tamen hi duo numeri unitate differunt. Prior enim

enim valet 343. poſterior ſolum 342. Sed in numeris, quæ per *Gematriam* inter ſe conferuntur, non putatur unitas ullius eſſe momenti.

In *Chaldæa Jonathanus* Paraphraſi ad hunc locum ita habetur, עשרתי פתגמין אתבריאן בתר שבלל עלמא כמיעלי שבתא ביני שימשתא 1 ובירא 2 והוטרא דמושרי 3 ושמירא 4 וקשתא 5 וקברי יקרא 6 ושום ארעא 7 וכתב לוחי קיימא 8 וכתב לוחי קיימא 9 ופתח מיכרא דיי ית פומה ואורמן לרי מכלל 10 ואמרת *Decem res creatæ ſunt poſt perfectionem mundi in aſcenſu Sabbathi inter duas veſperas*, 1. *Manna*. 2. *Puteus* (de quo *Num.* 21. 26.) 3. *Virga* Moſis. 4. *Schamir* (id eſt, vermiculus, cujus opera *Salomon* fidit lapides ad ædificationem Templi) 5. *Iris*. 6. *Nubes gloriæ*, (de qua *Exod.* 40. 38.) *Os terræ* (quo *Core* cum ſuis abſorptus eſt *Num.* 16. 30. 32.) 8. *Scriptura tabularum fœderis*. 9. *Dæmones*. 10. *Os loquens aſinæ, quod eo momento aperuit verbum Domini, & præparatus eſt ille ſermo, & dixit*, &c. Decem illæ res à *Talmudicis* ita enumerantur in *Pirke Aboth* fol. 30. a. פי 1 הארץ 2 ופי הבאר 3 ופי האתון 4 והקשת 5 והמן 6 והכתבה 7 והשמיר 8 והכתב 9 והמכתב 10 והלוחות id eſt, 1. *Os terræ*. 2. *Os putei*. 3. *Os aſinæ*. 4. *Iris*. 5. *Manna*. 6. *Virga*. 7. *Schamir*. 8. *Scriptura* (Legis prototypa, quæ eſt in cœlis) 9. *Deſcriptio* (ſive illius inverſo in tabulis.) 10. *Tabulæ*. Et in Tractatu *Peſachim* fol. 54. a. באר 1 והמן 2 וקשת 3 כתב 4 וכתב 5 והלוחות 6 וקברו של מושה 7 ומערה שעמד בי כושרו ואליהו 8 ופתיחת פי הארץ לבלוע את רשעים 9 ופתיחת פי האתון 10 *Pmeus*. 2. *Manna*. 3. *Iris*. 4. *Scriptura Legis*. 5. *Deſcriptio*. 6. *Tabulæ*. 7. *Sepulchrum* Moſis. 8. *Caverna, in qua ſteterunt* Moſes & Elias. 9. *Apertio oris aſinæ*. 10. *Apertio oris terræ ad vorandos impios*. Quæ tum creata fuiſſe dicuntur, non quod re vera creata ſint: ſed נוצר השם לחדש באותות האלה שהן חוץ לתולדת *quia Deus* naturam *novare decrevit per hæc miracula, quæ ſunt extra naturæ ordinem*. Ita ſentit *Aben Ezra*. Sunt ex *Hebræis*, qui negent ea, quæ leguntur de aſina *Balaam*, ſumenda eſſe ad literam, quia Deus nunquam rerum naturam, niſi להצדיק נביאו *ut juſtificet Prophetam ſuum*. Senſus eſt, miracula non alia de cauſa fieri, quam ut alicujus veri prophetæ doctrina confirmetur, qualis non fuit *Balaam*, ſed קוסם *ariolus*. Sed hos refellit idem *Aben Ezra* exemplo *Anniæ*, *Miſaelis*, & *Azariæ*; in quorum gratiam ſignum editum eſt, ignis natura mutata, quamvis Prophetæ non eſſent. *Rabba* in *Numeros* ſect. 20. Deum aſſerit os aſinæ ideo aperuiſſe להורישן שהפה והלשון ברשותו *ut* Balaamum *doceret, ei, & linguam penes ſe eſſe, adeoque os ipſius* Balaami, *ſi quæreres* Iſraëli *maledicere*. Et vero id docuit eventus, cum *Balaam* iis ipſis invitus benedixit, quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore oraculo, aut etiam majore, quam cum aſina loquuta eſt. Aſina enim erat merè patiens, ſed *Balaam* moventi Deo pro virili obſiſtebat, ut *Saul*, cum Prophetam egit.

Aſina porrò dominum ſuum hoc ſermone compellavit, *Quid feci tibi, ut me percuſſeris his tribus vicibus?* רגלים *Hebraicè* & *vices*, & *feſta ſolemnia* ſignificat. In qua æquivocatione *Hebræi* alluſionem quærunt, ſed valde frigidam. *Balaamum* ſcilicet volunt non ſine myſterio aſinam ſuam percuſſiſſe שלש רגלים *tribus vicibus*: cum iret animo gentem illam exſtirpandi, cujus erant שלש רגלים, id eſt, *tria feſta ſolemnia* ſingulis annis, *Paſchatis* nempe, & *Pentecoſtes*, & *Tabernaculorum*. Hæc *Rabba* ubi ſupra, & ex eo *R. Salomo*.

Balaam aſinæ reſpondet, כי התעללת בי, *quia illuſiſti mihi*. Et ibi *Rabba*, אע"פי שמדבר בלשון הקדש גילשונו פורת *Etiam ſi Gemelus ſit, quo hic*

lingua ſancta loquitur, tamen ſtylus ejus eſt florens. Quia & verbum, & conſtructio eſt elegans: ut *Jud.* 19. 25. ויתעללו בה, *& illuſerunt ei*, Ex 1 *Sam.* 31. 4. & *Jerem.* 38. 19. והתעללו בי, *& illudant mihi*. Tamen *Arabs Pariſis* editus multo aliter reddidit لانكى قراوغت بي *quia* in corno proſtrata *volutaſti me*; quaſi pro התעללת legerit והתגללת, *Gimel* pro *Ajin*. Interim *Hebræi Balaamum* fruſtra mirantur *Hebraicè* tam eleganter loqui: quamvis enim *Hebraicè* hæc expreſſerit *Moſes* in ſuæ gentis gratiam, tamen *Syriacè* dixit *Balaam*, qui *Syrus* erat, ut venerat è montibus *Aram*, ut ipſe profitetur.

Pergit *Balaam*, *Utinam gladius eſſet in manu mea, jam enim te occidiſſem.*) Ad quæ verba *R. Selomo*, *Valde abſurdum hoc fuit, ſi dixit coram Principibus* Moab. *Ibat, ut ære ſuo gentem integram perderet, & armis ejus habuit ad hanc aſinam interimendam.* Quæ pluribus ita *Rabba* pag. 189. col. b. *Similis eſt Medico, qui venerat demorſum à ſerpentibus verbis ſuis curaturus, &, viſe in via* אנקרה אחרת *ſtellione une, baculum cæpit quærere, ut eum interficeret. Et ipſi dixerunt, Cum ſtellionem hunc verbo non poſſis è medio tollere, quomodo venisti, ut eum verbo ſanares, qui morſus eſt à ſerpentibus? Ita dixit aſina* Balaamo, אין אתה יכול להרגני אלא אם כן הרב בידך והיאך אתה רוצה לעקור אומה שלימה *Tu non potes me occidere, niſi ſit gladius in manu tua: quomodo igitur exſtirpare vis gentem integram? Tacuit ille, neque habuit quod reſponderet.* Quibus non abſimilia ſunt, quæ *Jeroſolymitanus* Paraphraſtes huic aſinæ affingit, רוי לך בלעם רשיעא חסר דעתא וכל חכמתא לא אשתכח בך האי אנא בעיר מסאב מיתא בעלמא חדין ולא אתיא לעלמא דאתי לא יכלת למילוט יתי בחוכמת דעתך על חד כמה וכמה בנוי דאברהם יצחק ויעקוב דבזכותיהון אתברי עלמא מן שרויא והיך את אזל למילט יתהון כד ננסת דעתהון דעבא האלין *Va tibi*, Balaam *impie, ſcientia expers, & in quo nulla reperitur ſapientia. Ecce! ego ſum immunda beſtia, moritura in hoc ſæculo, neque ad futurum ſæculum perventura. Non potuiſti tamen mihi maledicere, per doctrinæ tuæ ſapientiam: quanto minus filiis* Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, *in quorum gratiam mundus ab initio creatus eſt? Et quomodo tu vadis ad maledicendum illi populo, cujus ſcientiam ſuffuratus es? Jonathan* etiam id ipſum habet verbis parum diverſis. Alii *Balaamum* volunt aſinam ſuam potuiſſe maledictis devovere, & perdere, ſed ideo nohuiſſe, לפי שהיה רעתו לקלל את ישראל ואין בי קללות ביום א' דכתיב לא אוסיף לקלל *quia habebat in animo* Iſraëli *maledicere, neque licet duas maledictiones una die conficere, quia ſcriptum eſt* Gen. 8. 21. "*Non maledicam iterum.* Ita nugatur *Baal Hatturim*.

Moabitas porrò perculſis hoc miraculo, quale ab orbe condito nullum fuerat, inquit *Rabba*, & *Balaamo* negante hanc eſſe ſuam aſinam, illa regeſſit, quæ habentur in Sacro Textu, *Nonne aſina tua ſum, ſuper quam equitaviſti ex quo tu es uſque ad hanc diem? Ex quo tu es*, Hebr. מעודך. Recentiores, *Ex quo tua ſum*. Egregiè, quoad ſenſum: ſed *Hebræa* id non ferunt. Itaque etiam *Onkelos* hic habet מן דאיתך *Ex quo tu es*. Et *Arabs Erpenianus*, منذ كنت *Ex quo fuiſti*. Ita etiam *Pariſienſis* ſcripſerat من كنت eodem ſenſu. Sed male editum من كنن *Ex quo ſus*. Jonathan, Jeroſolymitanus, & Syrus, ܡܢ ܥܠܡܐ *à juventute tua*; ut *Græcè*, ἀπὸ νεότητός σου. Sic *Geneſ.* 48. *verſ.* 15. *Deus ille, qui*

posuit me מעודי *à die, quo ego sum, usque ad hanc diem.* Omnino igitur, si verbis stamus, *Bolaam* à juventute habuerat hanc asinam. Unde colligit *Rabba*, שלא היה זקן שראתן גרולה הימנו *eum non fuisse senem, quia asina erat illo state provectior.* Quod tamen non est necesse. Nam in his verbis, *Equitasti super me, ex quo tu es*, necesse est aliquid supplere, nempe *ex quo tu es eques*, מיום שרכבת *à die, quo equitasti*, vel *equitare incepisti*, ut rectè *Aben Ezra*. Inde multi veterum supra, *a pueritia tua*, aut *ab adolescentia tua*. Neque enim equitaverat infans, aut puer. Et asinus est animal satis vivax. *Gignit tota vita*, (inquit *Plinius*) *qua est ei ad trigesimum annum.* Et *Alguahid*, apud *Damirem*, asini meminit, quem equitavit dominus suus per annos quadraginta. Verba sunt,

لا يعرف حمارا عاش أكثر من حمار ابي
سيارة وهو عميله ابن حالن كان له
حمار اسود جاز عليه من مرذلفة الي مني
أربعين سنة

Non notus est ullus asinus, qui plus vixerit asino patris Siarae. *Fuit is* Amila Chalidi *filius. Habuit autem asinum nigrum, quo per annos quadraginta usus est, cum faceret iter* Muzdalipha *Minam.* Quæ loca sunt circa *Mecchan*, & *Medinam*, à peregrinis frequentata. Si tamdiu vixit asina *Balaami*, potuit illum vehere à juventute usque ad inclinantem ætatem. Itaque nihil obstat, quominus asina *Balaami*, vel seni, vel ad senium vergenti potuerit hoc objicere, *Nonne ego sum asina tua, qua vectus es a juventute?* Quamvis de *Balaami* ætate nihil quidquam ex Scriptura possit elici.

Tum aperuit Dominus oculos Balaami, & *vidit Angelum*, &c.) Non, ut *Rabba* somniat, כי סובא היה להודיעו שאף העין כרשותו *qua cæcus antea fuerat, ut doceret Deus, etiam oculum esse in potestate sua:* sed quia præpeditos habuit oculos, ut discipuli, qui ibant *Emmaumtem* Luc. 24. 16. aut potius ut *Sodomitæ*, qui percussi scotomate, tota nocte frustra se fatigarunt in quærendo *Lot* ostio *Gen.* 19. 11.

Et Balaamo *dixit Angelus, Cur asinam tuam percussisti tribus vicibus?* Quippe Deus etiam jumenta servat, *Psal.* 36. 7. Et variis legibus eorum coërcet immanitatem, qui plus æquo læviunt in bestias. Vide *Exod.* 23. 19 *Deut.* 5. *v.* 14. & 22. 6. 7. & 25. 4. Pronde justus dicitur *curare vitam jumenti sui* Prov. 12. vers. 10. Et *Rambam* in *More Nebochim* lib. 3. cap. 17. hanc Angeli verba, *Quare percussisti asinam*, &c. conferre dicit ad perfectionem nostram, ne discamus crudelitatem, neve bruta frustra lædamus, sed clementia potius erga illas utamur. Quod si bestias quoque velit Deus clementer haberi, quanto magis homines factos ad imaginem suam? Hic igitur *Rabba* non malè Angelum inducit *Balaamo* dicentem, לו כה האתון שאין לה נגיחת אטרת נציתי לתטוע עלטנה מידך אוכה שליכה שאתה מבקש לעקרה על אחת כמה וכמה *Si impetum asinæ fallam, in qua nulla est justitia, nec sædus patrum, requirere jussus sum è manu tua, quanto magis, quod gentem integram radicitus exturpare conatus?*

Addit Angelus יצאתי לשטן, ad verbum, *Exivi in Satanam*, id est, ut essem *Satanas*, seu adversarius tibi. Quomodo dictum fuerat versu 22. *Steterit Angelus Domini in via* לשטן *in* Satanam *ipsi*, id est, ut ipsi adversaretur. Itaque hic *Satanæ* nomen bono Angelo tribuitur, atque, ut observat *Rabba*, מלאך שר רחמים היה ונעשה לו לשטן *Qui misericordiarum erat Angelus, factus est ipsi* (Balaamo) *in* Satanam. At multo aliter, quam Diabolus, qui *Satanæ* ideo dicitur, quod Deo adversetur, & fidelibus. Cum contra, bonus Angelus in fidelium gratiam, *Balaamo* se opponat. Quin hoc ipso *Balaamo* favet, quod illi se opponit. Nam, ut rectè observat *R. Selomo*, הירה רוצה למנע מלחטוא שלא יחטא ויאבד *voluit illum a peccando deterrere, ne peccaret, & periret.* Ut si quis furioso homini se opponat, cum in præcipitium ruiturus est, aut viatori, qui à recta via aberrat. Quod significat ipse Angelus, *Exivi*, inquit, in adversarium tibi, כי ירס הדרך לנגדי *quia perplexa* (vel *intricata*) *est via tua coram me.* Vocem obscuram ירס ita reddo ex *Arabica* lingua, qua الورط à *Lexicographis* definitur

كل غامض والهلكة وكل امر
تعسر النجاة منه والوحل والرزغة يقع فيها
الغنم ولا يتخلص وارض مطمئنة لا طريق
فيها والبير *Omne, quod occultum est, & perditio,*

& omne id, unde difficile est se extricare, & limum densum, & glutinosum, in quod decidentes oves non possint se expedire, & terra occulta, & invia, & puteus. Hinc verbum quartæ Conjugationis, اورط & quintæ, تورط *In eas angustias se conjecit*, aut *incidit*; & decimæ, استورط *In eas conjectus non potuit ex iis se extricare.* Hæc omnia in *Alcamus.* Itaque Verbum تورط, quo hic utitur *Parisiensis* editio, est *implicari*, & *intricari.* Male *occludi* reddit *Gabriel.* Alter *Arabs*, مال الطريق *declinavit via.* Quod ipsum est in *Kimchio* שטה, & in *Aquinate* נטה. *Græci*, ἐν ἀσπίᾳ. Hieronymus, *perversa*; ut *Aben Ezra* עות. *Samaritanus.* ꠔꠅꠕꠔ *mala. R. Selomo* ineptè חרד *tremuit*, *quasi* ירס fiat à רעס. *Syrus*, sensu diversissimo, ܠܡܐ ܐܙܠ ܠܩܒܠ ܘܐ ܐܙܠ ܠܡ ܐܙܠ *Quia direxisti viam contra me.* Et Onkelos, *Quia notum est coram me, quod tu volebas ire per viam contra me.* Et Jonathan, *Notum est coram me, quod tu vis ire ad male dicendum populo,* ומילא לא מחוננא לקבלי *qua res non conveniat coram me*, id est, mihi displicet, ut *Gr.* ἐν ἀσπίᾳ. Tot versionum examen peperit unius voculæ ambiguitas, quam ex *Arabismo* explicavimus. Vox eadem rursus occurrit *Job.* 16. 11. *Tradidit me Deus iniquo, & inter manus impiorum* ירעני *implicavit me. Hebraum* על ידי, propriè *super manus*, ibi reddendum *inter manus*, ut *Gen.* 42. 37. & 1 *Sam.* 17. 22. 46. & 1 *Reg.* 14. 27. & 2 *Reg.* 10. 24. & 12. 15. & 22. 5. 7. 9. & passim alibi.

Sequitur in Angeli verbis, *Et me vidit asina, & jam ter declinavit a me: nisi declinasset à me, etiam te jam occidissem, & illam conservassem.* Quæ *Hebræi* sic explicant. *Nisi asina declinasset, etiam te jam occidissem, quomodo illam occido.* Atque eo ipso momento volunt ab Angelo fuisse occisum, sive illum obruerit majestate gloriæ suæ; *Si enim moritur homo viso Angelo, ut constat ex* Gen. 32. 30. & Jud. 13. *v.* 22. אף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם *quanto magis brutum, quod nullum habet commercium cum Spiritibus Angelicis, quale homo?* Ita in hunc locum *Aben Ezra.* Sive illam Angelus ideo morti addixerit, שלא יהיו אומרים זו שדבירה ועשיון אותה יראה *ne dicerentur, Hæc est asina, qua loquuta est, & fieret idolum.* In qua sententia est *Rabba.* Aut ne diceretur, זו הוא

היא שטלקה אתי בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות *Hæc eſt illa aſina, quæ* Balaamum *victi in diſputatione, ita ut non habuerit quod reſponderet : Deus enim hominum honoris ita conſulit.* Sic brutum, quod mulierem iniit, Lex ideo cum muliere jubet interfici, ne dicatur, ſi maneret ſuperſtes, זו הכהמה שנהרגת אשה פלונית עקר ירידת *Hoc eſt brutum, propter quod talis mulier mariti addicta eſt.* Ita *R. Selomo.* Sed fruſtra quæritur, cur ab Angelo occiſa fuerit aſina, quam non conſtat fuiſſe occiſam. Perperam enim id colligunt *Hebræi* ex verbis, *Etiam te occidiſſem*; quibus hoc ſolum voluit Angelus, ſe, qui properanti *Balaamo* remoram injecerat, & viam obſtruxerat, etiam illum fuiſſe occiſurum, niſi aſina è via declinâſſet. Nec Angelum veriſimile eſt aſinam eo momento occidiſſe, quo *Balaamum* increpabat, quod illam ſine cauſâ verberâſſet. Et *Hebræi*, qui aſſerunt in media viæ cæſam fuiſſe, *Balaamo* proſpexiſſe debuerant de altero jumento, quo reliquum iter conficeret. Sed de his fortaſſe plus ſatis.

Non poſſum tamen non addere multa hujuſmodi referre tam Hiſtoricos, quam Mythologos. Atque in his quidem *Bacchus aſino illi, quo fuerat vectus, vocem humanam dedit.* Ita, *Hyginus Aſtronom.* lib. 2. in *Cancro.* Et apud *Apollonium* (lib. 1. *Argonaut.*) *Phrixi* aries, cum *Helle* in *Helleſponto* ſubmerſa eſt,

--- *δαὴν ἀνθρωπίνῃ τρίχεσσι.*

vocem humanam emiſit. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Λέγεται, ὅτι, ὑπ' Ἕλλης κατασχεθέντος, ἀγωνιῶντι τῷ φίλῳ καὶ Διὸς βίλησιν ἐφθέγξατο, θαῤῥύνων αὐτὸν ὁ κριὸς διασώσειν αὐτὸν εἰς τὴν Σκυθίαν. *Cum* Helle *in* Pontum *decidit*, Phrixum *fratrem anxium aries, volente* Jove, *dicitur alloquutus, ut certum faceret ſe ultum in* Scythiam *incolumem deducturum.* Item, Ὅτι δὲ ἐλάλησεν ὁ κριὸς καὶ Ἑκαταῖός φησιν. *Arietem eſſe loquutum etiam* Hecataeus *dicit.* Addit *Apollonius* de eodem ariete lib. 2. verſu 1150.

Τὸν μὲν ἔπειτ' ἔθυσεν ἐὸς ὑποθημοσύνῃσι.

Eum deinde arietem *immolavit ipſius mandatis.* Ubi rurſus *Scholiaſtes*, Τὸν κριὸν, φησὶν, ἔθυσε τῶν ἐκείνῃ ὑποθήκαις, τῶν' ἐστι κατὰ συμβουλὴν αὐτῷ ἡ κριὸς αὐτὸς γὰρ ὁ κριὸς, ἀνθρωπίνῃ χρεάμενος φωνῇ, τοῦτο ποιεῖν προέτρεψε. *Arietem, inquit, mactabat ex ſuis ipſius præceptis, hoc eſt, juxta conſilium ipſius arietis. Ipſe enim aries, humana voce uſus, juſſit hoc facere.* Et *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 8. ſcribit ἀνθρωπίνῃ φωνῇ λαλῆσαι τὸν κριὸν, καὶ πάλιν αὐτῷ τὴν ὑποζυγίαν ἀναγγεῖλαι, *hunc eumdem arietem, humana voce loquutum, omnes inſidias* Phrixo *aperuiſſe*, quem pater erat immolaturus. Quod videtur ſumptum ex *Iſaaci* Hiſtoria, qui, cum à patre eſſet offerendus, per miraculum ereptus eſt, & aries ipſi ſubſtitutus. Tale eſt, quod, *Ælians* auctore *Hiſt.* lib. 4. cap. 54. Ὅμηρος ἴδιον ἵππου φωνὴν, Homerus *equo vocem tribuit*, *Xantho* ſcilicet, qui *Iliad.* τ'. in fine, dominum *Achillem* alloquitur verſibus totis decem. Nempe

Αὐδήσασα δ' ἔπειτα θεὰ λευκώλενος Ἥρη·

Vocali eoajux Jovis *illum inſtruxerat ore.*

Ubi *Euſtathius*, Ὅτι τὸ παθητὸν καὶ ἐνταῦθα ἐξ μύθου· τῷ ὄντι γὰρ, ἄπνους ἐλάλησεν ὁ Ξάνθος, ἄνωθεν καὶ ὁ ὅρος κριὸς, ὃ Ἥρας δὲ ὑφάσμασι, ἤγουν ὄλῃ. *Hic etiam vide quam fabula ſit probabilis; revera enim ſi loquutus eſt* Xanthus, *ut &* Phrixi *aries per* Junonem *loquutus eſt, id eſt, per aerem.* Eodem pertinent hæc *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticôn* verſu 226.

Ἴππος τε ὑζήλης ἔβλεψε ποτε δεσμὰ σιωπῇ,
Καὶ φύζης θαμιὰς ὑπεριδόμενος, καὶ λαὸν ὀχεῦν

Pars I.

Ἀνδρομέδην, καὶ γλῶσσαν ὁμῆσαι ἀνθρώποισιν.

Equus ut pugna quondam ſilentii vincula ſuperit, & natura leges ſuperavit, & vocem ſumpſit humanam, & linguam, qualem homines. Et *Propertius* lib. 2. *Eleg.* ultima,

Qualis & Adraſti *fuerit vocalis* Arion,
Triſtia ad Archemori *funera vitlor equus.*

Et *Moſchus* in *Europa*;

--- τὸν δ' ὦδὶς προσεφώνεεν ἰοπλόκαμος, βοῦς,

Hic illam alloquutus eſt bos latis-coratbus, id eſt, taurus *Europam* vehens, qui verius *Jupiter* τανυπρόμαχος. Sed & in Hiſtoriis apud *Euſebium* agnus, *Bocchore* in *Ægypto* regnante loquutus eſt. Quo referenda hæc *Suidæ* in Τὸ ἀρνίον, Ἐπ' Αἰγύπτῳ, ὡς φασὶ, ἀνθρωπίῃ φωνῇ ἐλάλησεν, &c. καί τινα λαλήσαντα τὰ μέλλοντα. *In Ægypto* (agnus) *ut ajunt, humana voce loquutus eſt, & quædam futura pronunciavit.* Primus auctor *Manethon Ægyptius*, in cujus fragmentis hæc legere eſt: Βόκχαρις Σαΐτης, ἐφ' ᾧ ἀρνίον ἐφθέγξατο. Bocchoris Saites, *ſub quo agnus loquutus eſt.* Plura vide in *Ælian. Hiſt. animal.* lib. 12. cap. 3. Ita in *Falio Obſequente*; C. Mario, & C. Flacco *Coſſ.* Arimini *caulis loquutus.* In *Valerio* lib. 1. cap. 6. *Bello etiam* Punico *ſecundo conſtitit* Cn. Domitio *bovem dixiſſe*, "*Cave tibi*, Roma. Et *Livio* lib. 35. *Quod maxime terrebat Conſulem* Cn. Domitium, *bovem loquutum*, "Roma *tibi cave.* Idem lib. 24. dicit *bovem in* Sicilia *loquutum.* Et lib. 27. Priverni *ſatis conſtabat bovem loquutum.* Et lib. 28. *Bos in agro* Romano *loquutus.* Et lib. 31. *In agro* Campano *bovem loquutum eſſe ſatis conſtabat.* Et *Valerius* ubi ſuprà, *P. Volumnio, & Servio Sulpitio Coſſ. bos, magnitu in ſermonem humanum converſo, novitate monſtri audientium animos exterruit. Plutarchus* in *Marcello*, Ἐλήχθη δὲ καὶ βοῦν ἀνθρώπου φωνὴν ἀφεῖναι, *Bos etiam dicebatur humanam vocem emiſiſſe.* Et rurſus *Julius Obſequens*; Scipione Naſica, Cn. Martio *Coſſ.* Fruſinone *bos loquutus.* Item, *Servio Flacco*, *Q. Calpurnio Coſſ. bos loquutus, & murmur publicè.* Item; *C. Mario*, *C. Flacco Coſſ. bubo extra urbem viſus, bos loquuta*, &c. Item, *C. Claudio*, *M. Perpenna Coſſ. bos loquuta. Virgilius*, ubi de prodigiis in morte *Cæſaris* lib. 1. *Georg.*

--- *pecudeſque loquta;*
Infandum. ---

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 4. *Eſt frequens in prodigiis priſtorum bovem loquutum : quo nuntiato Senatum ſub dio haberi ſolitum.* Quæ cum apud optimæ notæ Hiſtoricos tam frequenter occurrant, nemo omnia commentitia eſſe dixerit. Itaque hac in parte planum eſt Diabolum ſe præſtitiſſe Dei ſimiam. Addi queat ex *Plutarcho* libro *De fluminibus*, in *Hydaſpe*, *Pori* elephantem domino ſuo humana voce dixiſſe, Δίκτυα βασιλεῦ, τὸ γένος ἀπὸ Γηγενῶν κατάγων, μηδὲν ἐξ ἐπιστίας Ἀλεξάνδρῳ ποιήσῃς, Διὸς γὰρ ἐστι Γηγενοῦς. *Domine Rex, qui à* Gegaſio *genus ducis, ne quidquam contra* Alexandrum *feceris*, Jovis *enim eſt* Gegaſius. Abſurde, & nullo ſenſu. Sed, quod Cl. *Manſſacum* fugiſſe miror, haud dubiè legendum eſt, Διὸς γὰρ ἐστι γένος, Jovis *enim eſt genus.* Nempe credebatur *Alexander Jovis* eſſe filius, & *Porus* ſic opponitur, & præponitur, cujus mortale genus erat ex *Gegaſio.* Item ex *Theophane* ad Annum 749. in *Meſopotamia* è terra aſcendiſſe animal mulinum, loqueris humana voce (*Græcè*, (c) ἡμέτερα ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φθέγγεσθαι) & prænuntians gentis incurſionem ab eremo adverſus *Arabes*: quod & factum eſt. Hujuſmodi Hiſtorias narrant *Arabum* Lexicographi in vocibus طحية & اطلال.

(c) *Vide Voſſium de Hiſtor. Græc.* pag. 174.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De mille *Philiſtæis* à *Samſone* aſini maxilla cæſis.

Recens מריה, *vox* Arabica. *In* Samſone, *qui ſolus occidit mille viros, implentur promiſſa* Levit. 26. 8. & Joſ. 23. v. 10. *Tale quid de* Joſebo, 2 Sam. 23. 1. *Hebræum* acervi *nomen ad aſini nomen alludit. Similes alluſiones.* Ramath-lechi, *id eſt*, projectio maxillæ: *pro quo* Lechi *ſolùm occurrit. Sic* Hebr. *ex locorum nominibus compoſitis pars prior ſæpe omiſſa.* Lechi *locus fatalis* Philiſtæis. Joſephus *emendatus. Incertum, quod ſit* לחיה lachaja, 2 Sam. 23. 11. 12. & *interpretes in devia abeunt. Sed ſi legas* לחיה lechija, *cum* Joſepho, *omnia erunt plana.* Joſephus *in* Samſonem *injurius*, מכתש maſtes, *id eſt*, maxillæ mortariolum. *R.* Levi *emendandus in voce* שן, & Chaldæus *in vocibus* כיפא, & רומיא. *Deus molaris* כנא Chald. Levitæ *in* Babylonia *cur pollices ſuos dentibus abſciderint. Dentium capſula*, Gr. ἐλμινκοι, Lat. *mortariola. Sic fumi mortarium, quod in maxilla, unde fons ortus. In aryge ſalsberrimi liquoris veſica.* Vocavit nomen, *id eſt*, vocatum eſt. *Vox* מקום locus *ſæpe ſuppletur. Liquor è maxilla fluens* fons *dictus Analogicè; ut* fons lacrymarum, fons ſanguinis, *&c. Refelluntur, qui putant hunc fontem eſſe perennem, & durare hodieque.* Syrus & Arabs *Interpretes notati.*

Ecce miraculum aliud non in aſino vivo, ſed in mortuo exhibitum! *Samſon*, è manu *Philiſtæorum* elapſus, ruptis vinculis, quibus captivus detinebatur, incidit in maxillam aſini recentem, qua arrepta, mille viros ex iis interfecit, *Jud.* 15. *v.* 15. *In maxillam aſini recentem*, id eſt, in maxillam aſini recens occiſi, cujus oſſa adhuc ſuccida non tam facile franguntur, quam cum, exhauſto humore, penitus exaruerunt. *Recens* Hebr. eſt טריה, quam vocem eſſe *Arabicam* vere aſſerunt *Kimchius* in hunc locum, & *Aben Ezra* in *Eſaiam*. Eam enim *Arabes* paſſim uſurpant. Sic *Avicenna* lib. 2. cap. *De ovis*, فضل الطري *Optimum eſt recens.* Alibi apud eundem السمن الطري eſt *butyrum recens.* Et اللحم الطري *caro recens.* Et in *Pſ. Savar.* Pſ. 89. 6. طراوة eſt *recentis herba virens.* Itaque in loco *Judicum*, io quo verſamur, *Arabs* Interpres ineptè, & ſenſu planè contrario, *Hebræum* טריה reddit يابسا عظما *aſ ſiccum.* Nec *Graci*, & *Vulgatus* ſatis commodè, σιαγόνα ὄνυ τέτραμμένην, *mandibulam aſini, qua jacebat.* At *Chaldæus* non malè, לוקא דחמרא כמיתא, *maxillam aſini in humiditate ſua*, id eſt, adhuc humidam: ut *Eſ.* 1. 6. מכה טריה, *plaga recens*, idem eſt, quod plaga humida, ſeu ſanioſa, & purulenta; quia, ſanie, & pure ſemper fluente, videtur indies renovari. Telum hoc non elegit *Samſon*, ſed caſu oblatum arripuit, aut Deo potius ſic providente, ut ſervo ſuo, inter hoſtes nudo, & inermi ſubveniret. Atque ut *Goliathi* gladio, haſtæ, & pilo prævaluit funda *Davidis*; quia *David* in pugnam deſcenderat in nomine Domini exercituum: ita *Samſon*, Deo propugnante, non timet omnibus *Philiſtæorum* telis unam aſini maxillam opponere, qua mille viros ſolus percuſſit. Quale eſt, quod *Joſebus*, *Davidis* primipilus, legitur 2 *Sam.* 23. *v.* 8. viros octingentos una vice invaſiſſe, & confodiſſe: & *Samgar* ſexcentos ſtimulo bovis, *Jud.* 3. v. 31. Nempe oportuit id impleri, quod Deus promiſerat verbis tam ſolennibus *Joſ.* 23. 10. *Unus è vobis perſequetur hoſtium mille viros; quia Dominus veſter pro vobis pugnabit.* Et Levit. 26. 8. *Centum è vobis perſequentur decem millia, & hoſtes veſtri coram vobis gladio cadent.* Quâ fiducia proruptus *David* Pſ. 3. 5. 6. *Cubo, dormio, & excitor, quia Dominus ſuſtentat me, ita ut populi myriades, quæ me circumſident, non reformidem.*

Poſt victoriam adeptam cecinit *Samſon* carmen hoc *ironicum*, בלחי החמור חמור חמורתים בלחי החמור הכיתי אלף איש, *Maxilla aſini acervum, duos acervos, maxillâ aſini percuſſi mille viros.* Gratia eſt in alluſione, quia חמור & *aſinus*, & *acervus* ſignificat. Ac ſi quis *Græcè* dixerit, Ἐν σιαγόνι ὄνυ ὄγμυς ὄγμυς: aut Ἐν ζιαγόνι σαγμαρὶς σάγμα, σαγματα. Aut *Latinè*, *Maxilla acervi acervum, acervos.* Sunt, quibus חמור ubique eſt *aſinus*, hoc ſenſu, *Maxilla aſini, aſini aſinarum* (ſupple *filii*) *maxilla*, inquam, *aſini percuſſi mille viros.* Quaſi nomen aſini *Samſon* ſæpe repetierit, quia res erat paradoxa prorſus, aſini maxillâ tot hoſtes fuiſſe cæſos. Quod ideo non poteſt ferri, quia חמורתים Duale eſt. Itaque חמור חמורתים effet *aſinus duarum aſinarum*, ſupple *filius:* quod quis explicaverit? Proinde *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Hebræi* omnes *acervos* hic intelligunt. Sola *Vulgata* habet *pullum aſinarum:* & è recentioribus *Caſtalio, aſinum aſinarum.* LXX. multo aliter, ἐξαλείφων ἐξαλείψω αὐτὸν, *Delendo delevi eos*, quaſi legerint חרוב חרבתים. Neque enim aliud ſuccurrit à recepta lectione minus remotum.

Abſoluto cantico, *Samſon* projecit maxillam, atque ex argumento locum vocavit רמת לחי *Ramath-lechi*, id eſt, *projectionem maxillæ.* Non ἀναβροὴν, *ablationem*, ut *Graci* accipiunt; nec *elevationem*, ut *Hieronymus.* רם *ram*, quidem *excelſum* ſonat, & *Ramath* inde deducit *R. Levi.* Sed *Chaldæus*, & *Kimchius* melius à verbo רמה *rama*, quod *projicere* eſt. Sic enim habet Sacer Textus, *Projecit maxillam de manu ſua; & vocavit locum illum* Ramath-lechi. Pro *Rama* in *Syro* legitur דמא *dama*, *ſanguis* (maxillæ) *Daleth* pro *Res*, quod ſequitur *Arabs* Interpres. Loci nomen *Ramath-lechi* contractum in *Lechi*, Jud. 15. v. 14. Nempe, ut alibi obſervamus, in locorum nominibus compoſitis apud *Hebræos*, compendii cauſa, pars prior ſæpe omittitur. Proinde *Salem* dicitur pro *Jeru-ſalem*, Pſal. 76. v. 3. Et *Jemini* pro *Benjemini*, Eſth. 2. 5. Et *Seba* pro *Beer-ſeba*, Joſ. 19. 2. Et *Sittim* pro *Abel-ſittim*, Num. 25. 1. Et *Hermon* paſſim pro *Baal-Hermon:* & pro *El-tholad*, *Tholad*, 1 Par. 4. 29. Et *Ataroth*, Joſ. 16. 5. 7. pro *Archi-ataroth.* Plura vide in noſtro *Phaleg.* lib. 2. cap. 24.

De cetero *Lechi*, id eſt, Σιαγὼν, *Maxilla*, locus fuit *Philiſtæis* fatalis, ſi *Joſepho* (*a*) credimus, in quo ipſo ſortium *Davidis* tertius, Ἰαὶ μὴν υἱὸς, *l.* 7. *c.* 10. Σοῦσὶ δὲ ὄνομα (legendum Ἰγὺ & Σομᾶς) Igi *filius*, Semas *nomine*, *Philiſtæis* irruentibus, magna animi præſentia, ſe oppoſuit ſolus, atque alios quidem occidit, alios in fugam vertit. Quæ ſumpta ſunt ex 2 *Sam.* 23. 11. 12. ubi *Graca* verſio *Complur* edita hæc ipſa narrat tanquam facta ἐπὶ Σιαγόνα, *ad Maxillam*, id eſt, לחיה *Lechija*, quomodo, mutatis punctis, legerunt pro *Hebræo* לחיהי *lachaja:* quod ego ſequerer libens, niſi ſtaret per *Maſorethas.* Quia, ſi legatur לחיה *ad Lechi*, ita ut *He* locale in fine ſuppleat vicem ל *Lamed* initialis, ſenſus erit apertiſſimus. Nempe *Philiſtæi* ad *Lechi* conveniſſe prædabundos, id eſt, ad eum ipſe locum, in quo multo ante, ſcilicet centum annis plus minus, ab uno *Samſone* cæſi, & fugati fuerant, magna illorum ſtrage edita. Cujus beneficii memoria ne intercideret, Deum alterum *Samſonem* ſuſcitâſſe,

(*a*) *Antiq.*

citâſſe, unum nimirum è *Davidis* Heroibus, qui, ceteris *Iſraelitis* fugâ dilapſis, eorum impetum ſuſtinuit, & fregit. At, ſi legatur, לחיה *lachaja*, nemo facilè dixerit, quomodo hæc reddenda ſint ויאספו פלשתים לחיה Itaque hic Interpretes mirè cœſpitant, & quot capita, ferè tot ſenſus. *Chaldæus* ita reddit, *Et congregati ſunt Philiſtæi ad Chajatha*, quaſi *Chaja*, vel *Chajatha* ſit loci nomen, cujus alibi nulla mentio. Et *Græci*, Συνήχθησαν εἰς θηρία, *Congregati ſunt in ferat*, id eſt, להיות, aut potius על החיות, quaſi de venatione agatur, quod valde eſt alienum, quia venationi vacare in hoſtico neque licet, neque tutum eſt. Itaque alii referunt ad pecus domeſticum, ut *Syrus*, & *Arabs*: quorum ille *Philiſtæos* conveniſſe dicit لكسرن معصرا *ad diripiendo animalia*; hic لينتهبوا انعام بني اسرايل *ut depradarentur armenta filiorum* Iſraëlis, quo ſenſu חיה in Scriptura nuſquam uſurpatur. Quippe aut in genere *omne animal*, aut in ſpecie *ferus* ſignificat, non *domeſticus beſtias*, quæ *Hebraicè* dicuntur בהמות. Nihilo magis placet *Hieronymi* verſio, *Congregati ſunt in ſtationes*, quia, ut *Hebræum* חיה pro ſtatione ſumatur, res eſt ſine exemplo. *R. Salomoni* חיה hîc eſt גדוד *turma*, ut ſtatim v. 13. ופלשתים חיתה *Et turmas* Philiſtæorum, &c. Ex qua verſione יאספו להחידה eſſet, *Congregati ſunt in turmam*. Quod placeret, ſi probaretur hanc Phraſin eſſe *Hebræam*. *Kimchio* חיה eſt *pagus*, ut *Arabicè* חי, auctore *R. Jonâ*: unde, inquit, Plurale חוות pro חיות *Num.* 32. *v.* 41. *Jod* & *Vau* permutatis. Sed fallitur *R. Jonas*. Neque enim *Arabicum* الحي *pagus* eſt, ſed *familia*, aut *cognatio*. At الحوا per *Vau* eſt *pagus*, ut *Hebr.* חוה, cujus Plurale חוות. Propriè *Arabes* ita nominant *plura tabernacula in orbem digeſta circa plateam in medio*, quia حوي eſt *circumdare*. Omnino igitur *pagus* Hebr. eſſet חוה per *Vau*, non חיה per *Jod*. In Notis *R. Levi* חיה pro *vicus* ſumitur hoc ſenſu, *Congregati ſunt* להיה *ad vicum*, id eſt, ad pabulationem, & frumentationem profecturi, ſed abſque exemplo ſimili. *Vicus* enim non eſt חיה, ſed כחיה. *R. Eſaias* vel loci nomen vult intelligi, quomodo *Chaldæus* Interpres, vel caſtra *Philiſtæorum*, ut v. 13. Ubi tamen חיה *turmam*, non *caſtra* ſignificat, quod jam ante docuimus. Vides, lector, in quot ambages hâc ſuâ lectione *Maſorethæ* ſe conjecerint, cum in altera omnia plana ſint, & perſpicua.

Jam ad *Samſonem* revertimur, qui, hoſte profligato, ſiti enectus, Dominum invocavit his ferè verbis, *Tu mihi ſervo tuo magnam hanc victoriam conceſſiſti: & nunc ſiti moriar, & cadam in manus horum incircumciſorum? Joſephus* in virum ſanctum injurius eſt, cùm hanc *Samſonis* ſitim fingit in pœnam obveniſſe, quia, fugatis hoſtibus, μείζω ἢ κατὰ θεὸν τάξιν φρονῶν, ἢ κατὰ θεῖα ἐνεργήματα ἴλαχε τάτο συμβῆναι, τὴν τ' ἰδίαν ἀρετὴν ἐπίγραψε τῷ γεγονότι, *propterea plus ſatis elatus, non dixit ope divina hoc accidiſſe, ſed propria virtutes adſcripſit quod factum fuerat*. Nempe in *triumphi* illo carmine, quod explicatum eſt ſupra, *Maxillâ aſini acervum*, &c. In quo licet Dei nominis diſerte non meminerit, tamen haud dubiè ſenſerat vim illam θεομάχου, de qua Sacer Scriptor v. 14. *Invaſit eum Deus ſpiritus*. Et, hâc ope fretus, rem aggreſſus eſt, quæ erat ſupra vires humanas, nempe, ut vir unus mille cæderet. Unde eſt, quod *Hebr.* tt. *v.* 32. *Samſonem* numerat *Apoſtolus* in eorum cenſu, qui per fidem in bello robuſti facti ſunt, & hoſtiles exercitus in fugam verterunt. Deum igitur præſentem expertus in tanto diſcrimine, tam inſignem victoriam illi ſoli tulit acceptam, & non vulgare beneficium grato animo recoluit. Atque hoc ipſo, quod ingeminat ſe aſini maxillâ, hoc eſt, imbelli telo, atque invalido, mille homines proſtraviſſe, tacitè agnoſcit, & inſinuat, non factum id viribus humanis, ſed illius virtute, in cujus manu telum debile nullum eſt. Sed, quod in illo carmine ſatis habuerat ſubinnuiſſe, hic diſertis verbis exprimit, Deum ſcilicet tantam illi victoriam indulſiſſe. Quo agnito petit, ut ſiti laboranti nunc ſubvenat, & jam accepto beneficio alterum addat. Deum enim probè noverat non eſſe inſtar hominum, qui, cum dederè, manum occludunt. Quin ob id ipſum dat Deus, quia jam dedit, & priora dona novis ſubinde cumulat, ut cum *Davide* dicamus, *Quid Domino rependam? omnia ejus beneficia ſunt ſuper me?* Pſal. 116. v. 12.

Proinde *Samſonis* prece Deus exoratus *fidit mortarium, quod erat in maxilla, & ex eo exiverunt aquæ, & bibit* Samſon, *& rediit Spiritus ejus, & vixit. Ideo vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi (id eſt, *fons invocantis, qui eſt in maxilla*) *uſque ad hanc diem.* Verba ſunt Sacri Textûs, in quibus non pauca ſunt, quæ lectorem ſuſpenſum tenent. Primò enim valde incertum eſt, quid in maxilla ſit מכתש *malles*, quod nos *mortarium* reddidimus, at alii multo aliter. E *Græco* una editio habet, Ἔρηξεν ὁ Θεὸς τὸν λάκκον τὸν ἐν σιαγόνι, *Rupit Deus lacum, qui erat in maxilla*, id eſt, foveam, aut ciſternam, ſenſu fortaſſe commodo, ut mox dicemus, ſed verbis minus propriis. Altera Ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τὸ σιαγόνιον ἐν σιαγόνι, *Aperuit Deus vulnus maxilla:* quod non capio, cum vulnus ipſum nihil quidquam ſit, quam cutis apertio. Itaque aperire vulnus eſt aperire, quod jam apertum eſt. At plagam fortaſſe voluit, quiſquis fuit, primus auctor hujus interpretationis. Nempe מכתש eſt *plaga*, ſed *Chaldæo*, non *Hebræis*. Sic *Levit.* 13. *v.* 9. in *Onkelo*, & *Jonathane*, מכתש כנגיר eſt *plaga lepræ*. Tertia eorum eſt interpretatio, quibus מכתש eſt *Petra*: Quod *R. Levi* ſic explicat, אחשוב שהוא שן סלע רומה למכתש במקום שהוא שמו לחי *Puto eſſe* שן *dentem* (lege שם *nomen*) *petræ mortario ſimilis in loco* Lechi *dicto*. Proinde ex illius ſententia ſic vertendum eſt, *Et fidit Deus* rupem *Malles* nomine, *quæ eſt in Lechi*. Ita *Malles* eſt loci nomen in his *Sophon.* 1. *v.* 11. *Ululate incolæ Mallæ*, id eſt, incolæ loci à mortarii figura ſic appellati, ſive is fuerit *Hieroſolymis* circa torrentem *Kedron*, ut habetur in *Chaldæa* Paraphraſi, aut circa *Tiberiadem*, ut vult auctor *Midras Aggada*. Id videtur ſequutus *Joſephus*, cujus verba ſunt, πρὸς ὃν τὰς ἱκετείας ἱκπλαθεὶς ὁ Θεὸς πηγὴν κατὰ τινῶν πέτρας ἀνίησιν ὑδάτων, ἡδεῖαν πόσιν: *Deus igitur, precibus flexus, è petrâ quadam fontem emiſit ſuavem, & copioſum.* Sed & *Chaldæus* habet, ית כיפא דבלוחא ובוע *Et fidit Deus petram, quæ erat in maxilla*, id eſt, (ſi *Kimchio* credimus) *ſub maxilla*. Quaſi *Samſon* maxillam aſini projecerit ſuper rupem: quæ rupes ideo dicatur fuiſſe in maxilla, quod ſub maxilla fuerit. Quæ loquutio ſi admittatur, etiam templum dicetur eſſe in campanili, quod ſit ſub campanili; & menſa eſſe in pane, quia ſubeſt pani impoſito. Quod quia novum eſt, & inauditum, nec videtur ex his verbis commodus ſenſus poſſe elici, puto locum eſſe corruptum, & pro כיפא legendum ככא, quomodo ſe reperiſſe in quibuſdam exemplaribus *Kimchius* ipſe agnoſcit. Ita *Chaldæo* Interpreti cum *Hieronymo* conveniet, qui hunc locum ita reddidit, *Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla aſini.* Nempe ככא eſt *dens molaris*. Ita paſſim uſurpant *Chaldæi* Paraphraſtæ. Vide *Num.* 21. *v.* 36. in *Jonathane*; item Paraphraſes *Chaldaicas Job.* 19. *v.* 20. & 29. *v.* 17. & 41. *verſ.* 5. *Pſ.* 3. *v.* 8. & 35. *v.* 16. *Prov.* 20. *v.* 14. *Eccleſ.* 12. *verſ.* 3. Et in editione *Veneta Pſ.* 137. *v.* 5. ubi cum *Levitas* rogarent *Babylonii*, ut citharis ſuis luderent, & eadem cantica canerent, quæ olim in *Judæa*, מיד קטעו לואי אליוניהן בכביהון *ſtatim abſciderunt* Levitæ *pollices ſuos molaribus ſuis*. Et in Tractatu *Talmudico Sanhedrin*,

bedria cap. 4. *Cæſari* dixit *Rabban Gamaliel*, אימא לי בכיך ושנך כמה הוה *Dic mihi quot ſint molares tui, & dentes tui.* Itaque fallitur *Kimchius*, cum כבא dicit eſſe *cavum, in quo dens figitur.* Addit idem, *Chaldæa* quædam exemplaria pro כיפא, vel רומזא, habere כבא, vocem ſibi prorſus ignotam. Ego לונבא reſcribo ex *Syro*, qui ſic habet, *Et ſidat Dominus Deus* ܘܐܫܕ ܡܪܝܐ ܐܠܗܐ quod *Gabriel Sionita* explicat *mentum maxillæ aſini*, ego pro mento *buccam*, qua notione לונבא in *Talmude* occurrit. Sic in Tractatu *Joma* c. 8. fol. 73. b. האוכל ככותבת הנמרה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לונמין חיב *Qui comederit* (die propitiationis) *quantum dactylus eſt craſſus, aut dactyli nucleus, & biberit plenitudinem buccarum ſuarum* (id eſt, quantum uno hauſtu capit bucca) *reus eſt* violati jejunii. Et in *Peſachim* cap. 10. fol. 107. a. וטעם מלא לונבא *& guſtavit plena bucca.* Supereſt de *Arabe* dicamus, qui כבתש exponens generali *oſſis* nomine, *Terebravit*, inquit, *Dominus* خس الحمار *os maxillæ aſini.* Hæc veteres de voce כבתש *malles*, quibus obſcuratur veritas potius quam illuſtratur: quia inter tot interpretamenta lector hæret dubius, nec quid ſequatur ſatis ſciens. His igitur miſſis, dicam quod res eſt. Ut כתש eſt τρίβειν, *terere, contundere*; ita כבתש eſſe τριβεῖα (*b*) *mortarium* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Id agnoſcunt *Hebræi* omnes. Et palam eſt ex *Prov.* 27. *v.* 22. אם תכתוש את האויל כמכתש *Si ſtultum contuderis in mortario:* Theodotion, ἐν ἀλμῷ· & Hieronymus, *in pila*; quod idem eſt. Aliud eſt non minus certum (quod hic notandum inprimis, nec ab iis prætereri debuerat, qui locum explicant, in quo verſamur) nempe dentium capſulas, ſeu alveolos, hoc eſt loculamenta maxillarum, in quibus conduntur dentes, ὀλμίσκους, ſeu *mortariola* nominari. *Julius Pollux* lib. 2. cap. 4. ſect. 21. Τῶν μὲν τοῦ μέλλων τὸ μὲν πρὸς τῇ ζάρκῃ μομφίσκοι καλοῦσι, τὰ δὲ ἐλεεινὸν τὰ ἐντὸς τραπέζας, καὶ τῶν κοιλότητας ὀλμίσκους. *Molarium quidem dentium qua pars carni adhæret* (id eſt, gingivis inſeritur) *momiſcos, quæ ejus generis mentio fit, & cavitates* quibus inſeruntur, *mortariola nominantur. Rufus Epheſius*, qui ſub *Trajano* vixit, *De corporis humani partium appellationibus* lib. 1. cap. 8. *Mortariola, & maxillarum cavitates, in quibus dentes defixi ſunt, appellantur.* Jam igitur conſtare credo lectori non prorſus ſtupido, quid ſit in Sacro Scriptore המכתש אשר בלחי *mortarium, quod in maxilla erat*; nempe dentium alveolum, vel alveolos in maxilla aſini. Et vero ita definiunt *Hebræorum* doctiſſimi. *Rabbi Selomo* in hunc locum, את המכתש גומא שהשן ישברת בו עשויה כמין המכתש Maſtes, *id eſt, foſſa, in qua dens ſimus eſt, facta ad inſtar mortarii.* David Kimchi, גומה אשר השן שוכב בה עשויה כמכתש *Foſſa, in qua dens jacet, facta ut mortarium.* David de Pomis, גומה של שן שהיה כמו מכתש *Foſſa dentis, quæ eſt ut mortarium.* Aquinas, גומה מהשן נקרא כן *Domus alveolus ſic appellatur.* Neque aliud *Græci* voluere, cum reddiderunt τὸν λάκκον τὸν ἐν τῇ σιαγόνι. Quippe λάκκος, & גומא idem ſunt. In *Elia Methurgeman Chald.* גומא id ipſum eſt, quod *Hebraum* בור, quod *Græci* Interpretes λάκκον reddunt plus quadraginta locis.

Si dicas, in maxillarum aſini mortariolis nullam eſſe aquam, multò minus tantam vim aquæ, ut inde ſedari potuerit *Samſonis* ſitis: ajo in hoc ipſo eſſe miraculum, quod ex aperta maxilla, pro tabo, aut ſanguine, uberes aquæ manaverint, idque eâ virtute factum, quâ ex rupe aquæ eruperunt, & farina crevit in hydria, & oleum in lecytho viduæ *Sareptanæ.* Quamvis de *Africano* oryge aliquid ſimile narret *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Orygem*, inquit, *perpetuo ſitientem* Africæ *generari, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Namque* Getuli *latrones eo duram auxilio, reperta in corpore eorum ſaluberrimis liquoris veſicis.* In ipſis *Samſonis* manibus, dum maxillam adhuc teneret, miraculum contigiſſe putat *Sulpitius Severus. Arrepto*, ait, *oſſe aſini, quod caſus telum dederat, mille ex hoſtibus proſtravit. Ingraveſcente autem æſtu, cum ſitis affectus eſſet, invocato Domino, ex oſſe, quod manu tenebat, aqua fluxit.* At maxillam abjecerat *Samſon* ſtatim poſt decantatum carmen ἐπινίκιον, כבלותו הדבר *cum abſolveret loqui.* Quo facto, ſiti laborans Deum oravit; & Deus fidit maxillam, ex qua fluxerunt aquæ. Itaque in maxilla jacente vim ſuam exeruit Deus. *Gregorius, Moral.* in *Job.* lib. 13. cap. 6. *Maxilla in terram projecta poſtmodum aquas fudit.* Sed illam reſumpſiſſe *Samſonem* credibile eſt, ut tam avidè exoptatum liquorem exſugeret, cum vidit ex ea manare uberes aquas; *Et reddita ſpiritus ejus, & vixit:* id eſt, ſpiritus vitalis, qui præ ſiti elanguerat, & quaſi abierat, tunc reverſus eſt. Sic *Geneſ.* 45. *v.* 27. *Et vixit ſpiritus Jacobi*, id eſt, vigori ſuo reſtitutus eſt, cum vidit currus à *Joſepho* miſſos, & certò ſcivit illum vivere, & florere in *Ægypto.*

Ideo vocatum eſt nomen ejus En-hakkore, *&c.*) Hebr. *Ideo vocavit*, nempe *vocans*, id eſt, quilibet, non *Samſon* ſolus. *Hebræa* enim ſic loqui amant. Ut *Geneſ.* 16. *v.* 14. *Ideo vocavit puteum* Beer-lachai-roi. *Vocavit*, nempe quilibet. Neque enim ad *Agar* poteſt referri, de qua præcedente verſu; quia קרא *vocavit*, Verbum eſt Maſculinum. Et *Exod.* 15. *v.* 23. *Et non potuerunt bibere aquas de* Mara, *quia amaræ erant. Ideo vocavit* (id eſt, *vocatum eſt*) *nomen ejus* Mara. Ita, hoc loco, *Vocavit nomen ejus* En-hakkore, pro *vocatum eſt. Nomen ejus* Hebr. שמה cum Affixo Fœminino, quod Affixum quo referatur non ſatis conſtat. Neque enim refertur ad המכתש, *mortariolum*, quod *Hebr.* Maſculinum eſt: neque ad לחי, *maxillam*, quia hoc nomen עין הקורא אשר בלחי *fons invocantis, qui eſt in maxilla*, maxillæ non convenit. Maxilla enim in maxilla non eſt. Neque refertur ad מים, *aquas*, cum neque Genus conveniat, neque Numerus. Nam מים Duale, & Maſculinum eſt. Ergo aliud quærendum. Et iis facile aſſentirer, qui ad המקום, id eſt, *locum*, referunt, ſi conſtaret מקום eſſe Fœmininum. Etſi enim *loci* vocabulum non præceſſerit, tamen facile ſuppletur; ut *Gen.* 21. *v.* 17. *Audivit Deus vocem pueri* in loco, *in quo eſt.* Illud *in loco* deeſt in *Hebræa*, ſed ex ſenſu ſuppletur. Et *Gen.* 37. *verſ.* 17. *Profecti ſunt ex hoc*, ſupple *loco.* Exempla paris ἐλλείψεως vide *Num.* 22. *verſ.* 19. *Jud.* 17. *verſ.* 8. *Ruth.* 1. *v.* 16. 17. 2 *Sam.* 7. *v.* 7. 1 *Reg.* 18. *v.* 12. 2 *Par.* 1. *v.* 4. &c. Sed *Hebraum* loci nomen מקום Fœmininum nuſquam reperi, niſi in his *Job.* 20. *verſ.* 9. תשורנו מקומו *Intuebitur eum locus ejus*, ubi *Hebræa* ſupplent עין יושבי מקומו *oculus incolarum loci ejus*, ne Nomen מקום copuletur cum verbo Fœminino. Itaque, omnibus expenſis, malo ad fontem referre hoc modo, *Et vocatum eſt nomen ejus* (ſupple העין *fontis*) *fons invocantis*, &c. quia עין *fons* Hebr. plerumque eſt Fœmininum. *Fons invocantis* Selomoni eſt מעין שאבא עלי ידי ועקרת הקורית אל יהוה *fons, qui fuerat impetratus per clamorem illius, qui Deum invocaverat*, id eſt, *Samſonis.* Fons porro non appellatur liquor è maxilla fluens, niſi analogicè, & καταχρηστικῶς ut *Fons lacrymarum*, Jer. 9. *v.* 1. *Fons ſanguinis*, Levit. 20. verſ. 18. & *Marc.* 5. *verſ.* 29. Neque enim fons propriè dicitur, niſi cum è terra erumpunt perennes aquæ. Qualis ne hic putetur eſſe, jam antea dictum fuerat eum è maxilla exiſſe; & hoc loco vocatur *Fons*

(*b*) *Vide Suidam in voce.*

invocantis, qui eſt *in* Lechi *uſque in hunc diem.* Quaſi velit Sacer Scriptor, ſive is ſit *Samuel*, aut alius Propheta poſterior, fontem hunc perduraſſe uſque ad ſuam ætatem. Quin hodieque durare nonnulli aſſerunt, & oſtendi ſcribunt in *Paleſtina.* In quam rem citantur hæc *Hieronymi* in *Epitaphio Paulæ* Epiſt. 27. cap. 6. *Transibo ad Ægyptum, & in* Sochoth, *atque ad fontem* Samſon, *quem de molari maxilla dente produxit, ſubſiſtam parumper, & arentia ora colluam.* Et quod aſſerit *Mochael Glycas*, qui ſub *Joh. Comneno* vixit circa Annum 1120. *Hunc fontem in hodiernum uſque in* Eleutheropolis *ſuburbano conſpexi, & Fontem maxillæ nuncupari.* Sed fontem, qui pro *Samſone* fonte oſtenditur, ab eo diverſum eſſe conſtat; quia fons *Samſonis* è maxilla ortus eſt, & alter ille è terra oritur. Unius origo miraculoſa fuit, alterius eſt naturalis. Unus fluxit ad momentum, manat alter perenni fluxu. Cum enim non ſoleat Deus miracula exhibere, niſi quantum neceſſe eſt, poſtquam *Samſon* ſedavit ſitim, & abundè potius ex eo loco diſceſſit, quorſum duraſſet miraculum, & in loco fortaſſe deſerto, nullo inſpectante, è maxilla exſudaſſet inutilis humor? Mannam è cœlo pluere ceſſaviſſe quis neſcit, cum veſci terræ frugibus cœperunt *Iſraelitæ*, *Joſ. 5. v. 12?* Neque farinam amplius in hydria creviſſe, neque oleum in lecytho, cum Deus dedit pluviam ſuper terram, 1 *Reg. 17. v. 14?* Quibus ſi quis hæc opponat, tanquam verba Sacri Textûs, *Et vocatum eſt nomen ejus Fons invocantis, qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, reſpondebo in hac verſione duplex eſſe peccatum. Prius in his verbis, *Fons invocantis, qui* eſt *in Lechi*, cum ſit vertendum, *Fons invocantis, qui* fuit *in maxilla*: quod docent puncta Vocalia in לֶחִי. Aliud enim eſt לֶחִי *lechi*; aliud גַּלְחִי *ballechi*. Illud eſſet, *in Lechi*, quomodo verſ. 14. עַד לֶחִי *ad Lechi*: hoc, ἐν τῇ σιαγόνι, *in maxilla*, quia גַּלְחִי *ballechi*, eſt pro בְּגַלְחִי *beballechi*. Poſterius peccatum in eo eſt, quod hæc junguntur, *qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, quæ divellenda eſſe, docet Accentus *Zakeph-Katon* ſuper גַּלְחִי. Receptæ igitur lectioni ſi ſtamus, *Hebræa* ſic interpretabimur, *Et vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi, (id eſt, *fons invocantis, qui fuit in maxilla*) *uſque ad hanc diem.* Ut ſenſus non ſit, fontem durare ad hanc diem, ſed ita vocari ad hanc diem, nempe ab iis, qui hujus miraculi meminerunt. Quomodo *Nimrodum*, jam pridem fato functum, *Moſes* vocari obſervat *robuſtum venatorem coram Domino.* Utrobique afferuntur quæ ſunt in ore vulgi, ut rei geſtæ fidem adſtruant. Non, quod Deus, in Scriptura loquens, hominum ſuffragio egeat, ut confirmetur ſua veritas, cum per ſe ſit αὐτόπιστος; ſed, quia ſumus ἀνθρώπινοι, utitur argumentis noſtro captui accommodatis, ut omnem dubitandi anſam nobis præcidat. *Syrus* Interpres pro עֵין הַקֹּרֵא, *fons invocantis*, legit עֵין הַקַּרְן, *fontem cornu*; unde natus eſt hæc verſio, *Ideo vocavit nomen loci illius* عين قرن الفكى *fontem cornu maxillæ aſini*: quomodo etiam *Arabs* عين قرن الفكى للحمار Sed nullo ſenſu commodo. Neque enim capio quid ſit *cornu maxillæ*, aut *cornu aſini*.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Aſino, & Leone prope *Prophetæ* cadaver, 1 *Reg.* 13. *v.* 24.

Contra naturam leonis eſt, quod cadaveri, & aſino; & vacuribus parcit: & contra naturam aſini, quod leoni adſtet immotus. Quamvis Arabes *aſinum ferìbant, leone viſo, ſic perturbari, ut illo eat obviam.* Propheta; *Deo cauſa obſequens, tamen, quia in una circumſtantia peccat, pro plectitur. Legati* Athenienſium *pari de cauſa morte multati. Ne minima quidem Dei mandata negligenda. Tam ſevero judicio Deus terrere voluit Idololatras, qui multo graviùs peccabant. Cur aſinus, & cadaveri, leo cuſtos appoſitus. Deus illum honorat ut* Prophetam, *quem punxerat ut tranſgreſſorem. Aſinus in* Prophetæ *honorem ſervatus. An bonis, vel malis verberatio etiam in beſtias cadat. Brutanec addiſcunt ex ſententia viginti trium. Non puniuntur ut auctores; ſed ut admiſſi criminis inſtrumenta.*

Venit etiam in hunc cenſum quod narratur in Hiſtoria de *Propheta* à leone interempto 1 *Reg.* 13. verſ. 24. *Et in via occurrens leo illum occidit: & cadaver illius in via jacebat: & adſtabat illi aſinus, & leo quoque juxta cadaver.* Et verſ. 28. *Invenit* (alter Propheta) *cadaver illius projectum in via, & aſinum, ac leonem, adſtantes juxta cadaver: leo non comedebat cadaver, nec laniabat aſinum.* Et *Joſeph. Antiq.* lib. 8. cap. 3. Κατασπάσας αὐτὸν (λέων) ἀπὸ τῆς ὄνου τὴν μὲν ὄνον ἔᾶσεν ἐλεύθερον παραπλήξας· τὸν δὲ ἐφύλαττε καθεύδειν, καὶ τὸ πρόσθεν εἶδος. *Hunc è jumento detractum leo interfecit; & aſinum quidem nullo modo læſit: quin & ipſum, & Prophetæ corpus ſervabat, iis aſſidens.* Et *Theodoretus* in lib. 3 *Reg.* Quæſt. 43. Ἀνεῖλε μὲν αὐτὸν τὸ θηρίον, μετελεῖν δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἐτόλμησεν· ἀλλ' ὑφεστὼς καὶ τὸν ὄνον, καὶ τὸ ζῶον φυλάττων, οὔτε μικρὸν ἔβλαψε θηρίον, οὔτε πτηνὸν τολμήσαι λυμήνασθαι νεκροῦ. *Occidit quidem eum* (virum Dei) *fera; cadaver tamen attingere non auſa eſt, ſed ſtabat, & aſinum, & corpus cuſtodiens, ut ne alba, vel fera, vel volucris, lædere illud auderet.* Proinde, cum veniſſet alter *Propheta*, ut collegæ ſuo juſta faceret, ὑπεχώρησεν (ὁ λέων) ὡς ἂν μὴ φυλακὴν διαλύσῃ τοῦ σώματος, *receſſit* leo, *tanquam cadavere non egente amplius cuſtodiâ.* Quod fuiſſe פלא גדול *magnum miraculum*, *R. Levi* merito aſſerit. Nam, & præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, neque aſinum invaſit, neque viatores illac iter habentes, atque abſtinuit à præda tam obviâ, & parabili: & præter aſini naturam, quod, leone viſo, non territus eſt, neque fugâ ſibi proſpexit. Quamvis *Arabes* aſinum afferant conſpectu leonis ita percelli, ut non modo non fugiat, ſed & illi eat obviam, tanquam ſic evaſurus. *Damir* in aſino,

ومن عادته اذا راي الاسد رمي نفسه

عليه من شدة الخوف ويريد بذلك الفرار

منه *In more id illi eſt, cum videt leonem, ut ſe in eum conjiciat pra metûs vehementia, quaſi hâc ratione ab eo effet evaſurus.* Unde *Poëta Habib*, filius *Aus*, ſi,

والعير تقدم من خوف علي الاسد *

Et aſellus leonis pra timore occurrit. Fides eſto penes auctores.

Miraculi finis fuit duplex. *Prophetam* enim à leone occidi voluit Deus in pœnam rebellionis: quæ quidem abſoluta non fuit, qualis *Prophetæ Jonæ*, qui, *Ninivem* miſſus, fugit in *Tharſis*; hic enim, *Berſabeam* miſſus, eò ſe ſtatim contulit, & legatione bene, & fideliter functus eſt. Sed qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, peccavit in circumſtantia, cùm eâdem viâ regredi vetitus, quâ venerat, & cum iis convivari, qui nuper à Dei veritate defecerunt, ne

vide-

videretur eorum eſſe συμμαχος, invitatus tamen à *Bethelenſi Propheta*, & idem iter eſt remenſus, & apud eum edit, & bibit. Itaque idem illi accidit, quod *Athenienſium* Legatis, quos Αθηναῖοι εἰς Λακεδαίμονα ἀποστείλαντες, ἐπεὶ ἐνίκων ὀλίγῳ ἥλθοσι, καὶ ὑ τὸν προστεταγμένον, καὶ τοὺς πατρῴους ὅρκους ἐποίησαν, Athenienſes, *ita* Arcadiam *miſſos, quoniam aliâ viâ iverant, quam quâ fuerat imperatum, tametſi rem bene geſſiſſent, tamen morte multârunt.* Ælian. *Var.* lib. 6. cap. 5. Et ſi ſeverum, juſtum tamen fuit hoc judicium; quo docemur, Μηδὲ ἕν ἁμαρτῶν ἧ θεῖ καταφρονῶν ὑποτλεῖν. *Ne minima quidem Dei mandata eſſe negligenda*; ut hic habet *Theodoretus.* Nam *Qui ſquis unum ſolverit ex mandatis hiſce minimis, minimus vocabitur* (id eſt, *nullus erit, nullum locum habebit*) *in regno cælorum*, Matth. 5. v. 19. Et *Qui ſquis legem totam ſervaverit, & in uno offenderit, factus eſt omnium reus*, Jac. 2. v. 10. Præterea hâc ipſâ pœnâ in Prophetam alioqui ſanctum inflictâ Deus terrere voluit Idololatras, & à pravo cultu deterrere, ſic edoctos, quàm ſit timendum incidere in manus Dei viventis, quem, par erat, pœnas ab ipſis tanto graviores repetere, quanto graviùs peccabant.

Porro idem leo, qui *Prophetam* occiderat, non modò cadaveri pepercit, & jumento, ſed & illa diu ſervavit, tanquam cuſtos appoſitus, ut miraculum eſſet illuſtrius, nec crederetur id caſu acciditſe. Unde *Hieronymus* in *Sophoniam* cap. 3. *Ne putaretur caſus, & non judicium Domini, & Pſeudo-Propheta, qui eum deceperat, hoc futurum eſſe prædixit, & ipſo leo, contemptorem præſens aſinum reſervavit.* Sed & voluit Deus ita honorare ut Prophetam, quem puniverat ut transgreſſorem. *Theodoretus* ubi ſupra, Τετίμηκε ὁ αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ὁ Θεός. διαιτᾷται γὰρ αὐτῷ φύλακα ἡ φωνὴ· τοῦτον μὲν τιμᾶν ὡς προφήτου, ἐκεῖνον δὲ κολάζειν ὡς παραβάτην. *Sed honoret illum etiam poſt mortem affecit Deus; conſtitutus utique eundem illa cuſtodem, qui prius occiderat: hâc honorans ut Prophetam, illam tranſgreſſorem puniens.* Ex Kimchius, *Cadaver quidem non comedit; quia Deus leoni os occluſerat, quemadmodo leonibus* Dan. 6. v. 22. *Eam tamen in pœnam occidit; quia rebellit fuerat in Deum.* והנה הראה לנו בזה נמוכי הצדיק ועשו כאחר בעולם הזה *Atque ita nobis patefecit tam juſtè retributionem, quam pœnam in hoc mundo.* Addit etiam aſinum fuiſſe ſervatum in *Propheta* honorem. Verba ſunt, וכן נמול ההכמור בעולם הזה לכבוד הנביא שרכב עליו כי יש נמול ועונש בשאר בעלי חיים בעולם הזה בעין האדם *Aſino quoque ſua ſunt retributio in hoc mundo, in honorem Prophetæ, qui illi inequitaverat: prout reliquis animalibus, in hac vita, vel merces, vel pœna rependitur in iis, quæ hominem reſpiciunt.* Quod idem pluribus ita explicat in *Pſ.* 145. v. 17. *Magna, & perpetua eſt hac quæſtio inter Sapientes: quorum nonnulli aſſerunt, felis cum murem rapit, aut leo agnum, atque alia hujuſmodi, hanc pœnam à Deo Benedicto illi animali infligi, quod rapitur. Quò pertinet, quod reperi in verbis patrum noſtrorum beata memoriæ,* Rabbi Jochanan, *quoties catarrhalen videbat piſces ex mari exſpectantem, dixiſſe,* "*Judicia tua, abyſſus magna* (vel, *in abyſſo magna*, id eſt, *in mari.*) *Alii dicunt præmia, & pœnas, ad nullum animal pertinere, præterquam ad hominem ſolum. At nos dicimus, etiam reliqui animalibus rependi præmia, & pœnas, in negotio hominum. Hoc facit, quod reperimus* Gen. 9. 5. de ſanguine hominis, "*Etiam è manu omnis animalis* "*requiram illum.* Dicitur quoque Habac. 2. v. 17. "*Et voſtitas beſtiarum terrebit eas. Et ad mercedem pertinet, quod habetur* 1 Reg. 13. v. 28. "*Et leo non laceravit aſinum. Sed & Magiſtri noſtri b. m. interpretati ſunt beſtias mercedem competere, puta aſino, & cani. Dixerunt enim, Cur* Exod. 34. v. 20. *ex omnibus animalibus ſoli aſinorum primogenati redimuntur? Ratio hæc eſt, quia* Iſraëlitarum *ſpolia ex* Ægypto *portaverunt. Et de canibus dicitur* Exod. 22. v. 31. "*Carnem diſcerptam canibus projicite. Quam ſcilicet meriti ſunt, eo quod* (in Ægypto) *canis* (in Iſraëlitas) *non movit linguam*, Exod. 11. v. 7. *Unde docemur Deum Sanctum Benedictum nullum animal juſtâ mercede defraudare.* Hæc *Kimchius* de propoſita quæſtione, cui definiendæ cum præter rem multa congerat, mirum eſt, illum fugiſſe maledictionem ſerpentis *Gen.* 3. v. 14. & leges, quibus bos cornupeta, & beſtia, quam vir, aut quæ mulierem inîit, morti addicuntur, *Exod.* 21. *verſ.* 28. 29. *Levit.* 20. *verſ.* 15. 16. Quæ omnino videntur rationem habere pœnæ. Proinde res pendebat ex judicio XXIII. virorum, ad quos capitales cauſæ referebantur. Quin & האב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש כיתתן בעשרים ושלשה *Lupus, leo, urſus, pardus, cenchrites, & ſerpens, quivis neci adjudicabantur ex ſententia viginti trium.* Ita habetur in *Sanhedrin* cap. 1. Porrò, ſi pœnæ bruta ſunt obnoxia, quidni etiam illis præmia rependi queant? Tamen hoc certum, ut virtutem, & vitium, ita præmia, & pœnas, propriè dictas, in bruta animalia non cadere. Itaque, ſi bos cornupeta cum domino morte mulctatur, non punitur ut auctor, ſed ut admiſſi criminis inſtrumentum. Ut cum falſarius ſuſpenditur cum calamo, & adulterinis ſigillis: & veneficus cum magicis libris & characteribus, exuritur. Præterea hoc ad exemplum pertinet, non quidem aliis beſtiis, ſed hominibus: quorum eſt apud ſe perpendere, ſi, ne beſtiæ quidem parcitur, in quam non cadit peccatum, quid futurum ſit de homine, qui contra Legem Dei cognitam, & naturæ ipſius impreſſionem peccaverit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Aſino, quo CHRISTUS vectus eſt *Hieroſolymam.*

Jericho Hieroſolymis *quantum diſtet.* Beth-phage *vicus* Hieroſolymis *proximus, ubi coquebantur oblationes.* Phage *quid ſignificet.* Bethaniæ, & Beth-phages, *agri confines. Vicus ubi aſinus, in quo ſitu.* Vicus, qui contra eſt, *id eſt, è regione. Pullus aſini ſolaſae, an cum matre adductus. Eum pullum nemo inſederat. Quorſum id obſervetur.* Αποστελῶ dimittet, *aut* remittet. Ἀμφοδον *hic aut eſt* bivium, *ſed* platea, vicus. *In vaticinio* Chriſto *de aſino ante circumſtantiæ accuratè prædictæ. Dei vis flexanima, & vertacordia.* Themiſtii *de eo locus inſignis.* Chriſtus *inſedit illæ, id eſt, uni illorum. Numeri Enalage frequens. Cur* Chriſtus *hâc pompâ* Jeroſolymam *ſit ingreſſus. Per duos aſinos quomodo* Judæi, *& Gentes, putentur ſignificari. Regni ſui naturam ſic adumbravit* Chriſtus, *quod humile eſt, & pacificum, & à pompa ſæculi maximè alienum.* Chriſtus *non implevit ab* Eſaia *prædicta, ut volunt* Nonnus, *&* Æthiops; *ſed* Zachar. 9. v. 9. *ubi de* Chriſto *agi probatur. Ad* Meſſiam *hoc oraculum* Judæos *veteres retuliſſe, multas etiam recentiorum. Refelluntur* Rabbini *duo: quorum unus ad* Nehemiam *hoc refert, alter ad* Judam Macchabæum; *quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper,* &c. Judæi *ſe mutuò refellunt. Poſt abductus decem tribus, earum in* Judæa *multa reliquiæ. Refellitur Cl.* Grotius, *qui ad* Zorobabelem *refert loca* Zach. 9. v. 9. Jer. 23. v. 5. & Ezech. 33. v. 22. 24. *quæ omnia ad* Chriſtum *palam pertinent.* Zorobabel פרחין *guberna-*

bernator, non Rex. Poſt Sacerdotem nominatur Eſd. 3. v. 2. Meſſiam *toto orbe regnaturum. Quoties Verbo jungitur Conjugatum, ſignificationem multum intendi.* Theodoretus *in* Grotium *diſputat. Probatur illo rationibus* Zachariæ *oraculum ad* Zorobabelem *non pertinere.* Zacharias *de* Zorobabele *non prophetavit, qui poſterior fuit.* נושע ſervatorem *ſignificat, non* ſervatum. Zorobabel *neque Rex fuit, neque pauper, neque aſino vectus,* &c. *Ad hæc vera dolis præpoſtera reſponſiones.*

Hic quoque locum habet ille aſinus, quo *Hieroſolymam Chriſtus* vectus eſt, cum in eo *Chriſti* virtus θαυματεργικὴ variè ſe prodiderit. Rem pluribus referunt *Matthæus, Marcus,* & *Lucas*, obiter attingit *Johannes.* Nos *Lucam* potiſſimum hic ſequemur, qui ita incipit *Luc.* 19. v. 28. *Et his dictis ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, præcedebat aſcendens* Hieroſolymam. Neque enim terror mortis proximæ, quam ſibi ſciebat *Hieroſolymis* eſſe oppetendam, obſtitit, quominus alacriter eò pergeret, atque præiret etiam diſcipulis cunctantibus, & moras nectentibus. Diſceſſerat porro ex urbe *Jerichunte*, quæ diſtabat *Hieroſolymis* ſtadiis centum quinquaginta, id eſt, viginti milliaribus, ut *Joſephus* (*a*) auctor eſt. *Talmudici* in *Joma*, fol. 26. numerant מירושלם לירחו עשרת פרסי *Hieroſolymis* Jerichuntem *decem paraſangas*, id eſt leucas ſingulas duorum milliarium. Quod iter cum *Chriſtus* pedes prope confeciſſet, *acceſſit ad* Bethphage, & Bethaniam *ad montem, qui dicitur Olivarum.* Ita *Lucas*, & *Marcus* etiam in noſtris exemplaribus, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Sed *Vulgatus* Interpres in *Marco* ſolùm legit εἰς Βηθανίαν. Neque aliter *Origenes*, cujus verba ſunt in *Matthæum* Tractatu 14. *Videamus autem & de nomine* Betph-phage *ſecundum* Matthæum, Bethanię *autem ſecundum* Marcum, Beth-phage *autem & Bethaniæ ſecundum* Lucam. Proinde ut *Matthæus* ſolus *Beth-phage*, ita *Marcum* puto ſolos *Bethaniæ* meminiſſe, & *Lucam* utrumque junxiſſe ſine ullo reſpectu ad ſitum. Alioqui, in itinere *Jerichunte Jeroſolymam*, *Beth-phage* nominaſſet ultimo loco, ut *Hieroſolymis* propiorem. *Bethania* enim *Hieroſolymis* diſtabat quindecim ſtadiis *Joh.* 11. *v.* 18. id eſt, duobus milliaribus. Et *Beth-phage* propè fuit ſub ipſis urbis mœnibus, ſi *Hebræis* credimus. Proinde ibi coquebantur oblationes veſpertinæ, ut probat doctiſſimus *Buxtorfius* ex *Bartenora*, & *Bartenora* ex *Rambam* in Tractatu *Talmudico* cap. 11. fol. 95. b. בית פאגי הוא שם מקום שהיה חוץ לירושלם וסמוך להר הבית ששם היו אופין המנחות Beth-phage *nomen erat loci extra* Hieruſalem, *prope montem Templi, in quo coquebant oblationes.* Quin Gloſſa *Talmudis* vult hoc nomine ſignificari quidquid eſt extra urbem in ambitu. Verba ſunt in Tractatu *Sota* fol. 45. a. כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלם קרוי בית פאגי ולי נראה שהוא לשון חכמים כמו שקורין צונג"לא של עיר כמו חמור *Quidquid eſt in ambitu exteriore* Hieroſolymorum *vocatur* Beth-phage, & *mihi videtur ſignificare cingulam, quomodo cingulam vocant puta pulli aſinini.* Quæ ferè eadem reperias in Gloſſa *Bave Metſia* fol. 90. a. Tamen aliis פגי non eſt cingula, ſed ראש אפסר *caput lupati*, ut à Gloſſatore additur, ubi ſupra. Neque inde loco nomen, ſed, niſi fallor, à groſſis, ſeu ficubus immaturis, ut *Olympo* urbi *Thraciæ. Groſſi* enim *Chaldæis*, & *Syris* פגי *pagge*, vel *phage* ἀγχαιῶς. *Origenes*, & *Hieronymus* in *Matthæum*, *domum maxillarum* explicant: & *Bernardus* in ſermone *ad milites Templi* cap. 12. *domum bucca*, quod eſſet בית פכא *Beth-phaccha* vel *Beth-phacche*. Liber nominum, *Beth-phage*, *domus oris vallum*, id eſt, בית פ"גא *Beth-p-ge*, quod eſſet mere *Hebræum. Tremellius* exponit *domum ſonus*, quaſi בית פגני *Beth-phege*. Ita enim ſcribitur ab *Hebræis Græcum* πηγή. *Ludovicius de Dieu*, *domum adulatoris*, id eſt, בית פגיא *Bethphagja*. Sed verum eſt id, quod diximus. Jam, quod res eadem ab uno *Evangeliſta* facta narratur in vico *Beth-phage*, ab altero in *Bethaniæ* pago, à tertio in utroque, facile eſt conciliare. Horum nempe vicorum agri confines erant. Et quod factum eſt in confiniis, dici poteſt in alterutro, vel in utroque factum.

(*a*) *De bell. Jud. l. 5. c. 4.*

Sequitur in *Luca*, *Miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens, Abite in vicum, qui contra eſt, in quem introeuntes invenietis pullum ligatum, ſupra quem nemo unquam hominum ſedit: ſolutum eum adducite. In vicum* Syrus ܠܟܦܪܐ ܗܘ & *Arabs Pariſiis* editus, الى هذه القرية *in hunc vicum*, nempe intento digito monſtrabat. *Juvencus* lib. 3.

Obvia caſtelli monſtrans habitacula Chriſtus.

Qui contra eſt, τὴν κατέναντι. *Matthæus* τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, & *Marcus* τὸν κατέναντι ὑμῶν, *qui contra vos eſt*, id eſt, è regione veſtri: ut *Matth.* 27. 61. *ſedentes ἀπέναντι contra ſepulchrum*; & cum *Carthage* ſita dicitur *Italiam contra*, id eſt, è regione. Nugantur, qui *vicum vobis adverſarium* interpretantur, id eſt, *Hieroſolymam* Apoſtolis adverſaturam. Neque enim *Hieroſolyma* κώμη *vicus*, ſed πόλις *urbs* appellatur, ut certè urbs erat una è totius *Aſiæ* maximis. Et fortaſſe ob id ipſum in *Marco* εἰς τὴν πόλιν pro εἰς τὴν κώμην legunt nonnulli codices: nempe ut *Hieroſolymorum* urbs ſignificari putetur. Ego vicum intelligo, qui oculis ſe offerebat. Quis is fuerit, tacent veteres. Solum in *Nubienſi Geographo* hæc reperio

Clim. 3. part. 5. وعلي ميلين من جبل

الزيتون القرية الذي حمل منها

الاتان لركوب لسيد المسيح عند

دخول الي اورشليم وهي الان خراب

لا ساكن بها *Et ad duo milliaria à monte* Oliva-

rum *pagus erat, ex quo adducta eſt aſina, quâ vectus eſt Dominus* Chriſtus, *cum ingreſſus eſt* Hieroſolymam: *ſed pagus ille nunc deſertus eſt, nec ullos habet incolas.* Et in *Perdicca Epheſio* de *Dominicis thematibus circa Hieroſolymam*,

Τάντα ἓξ ὅμως ἀντικρυ πρὸς ανατολὰς τὸ μέρος,
Καὶ ἡ τὴν ὄνον ἄξασα, καὶ πῶλον ἐμπρὰ κώμη.

E regione hujus montis ad Auſtralem partem etiam vicus eſt parvus, qui aſinam, & pullum egit. Proxime egerat de *Beth-phage*, & *Bethania*.

Addit *Chriſtus* hic, & in *Marco*, *In quem introeuntes invenietis pullum ligatum.* Unde *Johannes*, Ἐκάθισεν ὁ Ἰησοῦς ἐπάνω, *Cum autem reperiſſet* Jeſus *aſellum*, nempe per eos, quos miſerat. Sed *Matthæus* paulo aliter, Ἐυρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς, *Invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ipſa.* Res tamen eodem redit. Omnes enim de pullo conveniunt. Matris cum pullo adductæ meminit ſolus *Matthæus*. Reliqui id prætereunt tanquam minùs neceſſe, quia ſolum pullum *Chriſtus* equitavit, ut poſteà dicetur. Nec fruſtra obſervatur hunc pullum neminem unquam inſediſſe; quia ad honorem *Chriſti* pertinet, ut quod à *Joanne* (*b*) obſervatur, *Chriſtum* eo ſepulchro fuiſſe conditum, in quo

(*b*) *Joh.* 19. 41.

quo nemo unquam poſitus fuerit. Nec abſimili exemplo arcam remiſerunt in plauſtro novo, vaccis adalligatis, quæ nunquam jugum tulerant 1 *Sam.* 6. 7. Et in quibuſdam ſacrificiis injuges hoſtiæ immolabantur, id eſt, quæ ſub jugo nunquam fuerant. Sic apud *Fulgentium Manilius Chreſtus* in libro, quem *de Deorum hymnis* ſcripſit, ait *Minerva* injuges boves ſacrificari. Et *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 5. *Virgilium* obſervat harum hoſtiarum ſic meminiſſe Æn. 6.

Hunc gregem immactâ ſeptem mactare juvencos
Præſtituit, totidem lectas de more bidentes.

Et, ut injuges evidentius exprimeret, adjeciſſe,

— & intactâ totidem cervice juvencas.

Addunt in eo latère myſterium, & *Chriſtum* ita ſignificaſſe ſibi parere etiam quæ maximè ſunt indomita. *Solutum eum* (vel, ut *Matthæus*, *ſolutos eos*) *adducite: & ſi quis rogat cur ſolvatis, ita illi dicetis; Dominus eo* (Matth. 21) *opus habet.* Addit *Marcus*, Καὶ ἐυθέως αὐτὸν ἀποστελῶ ὧδε: *Matthæus*, Ἐυθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς quod *Beza* reddit, *Et ſtatim remittet eos*; nempe *Chriſtus*. Malim, *Et ſtatim dimittet eos*; nempe aſinorum dominus, vel quiſquis rogaverit quorſum illos ſolvatis. Dimittet, inquam, cum reſciverit his egere *Chriſtum* Dominum. Cujus Prophetiæ complementum etiam in aliis, ſed potiſſimum in *Marco* vide. Huc facit, quod ἀποστέλλειν apud Sacros Scriptores (ubi vox occurrit plùs quàm centies) ſemper eſt *mittere* vel *dimittere*. Sed *remittere* eſt ἀναπέμπειν. Sic *Luc.* 23. 7. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρῴδην, *Remiſit eum ad* Herodem. Et ejuſdem capitis verſu 11. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ, *Remiſit eum* Pilato. Et v. 15. Ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, *Vos enim ad illum remiſi.* Et *Philem.* 12. Ὃν ἀνέπεμψα, *Quem remiſi.*

Profecti autem qui miſſi fuerant (ait *Lucas*) *invenerunt ut* Chriſtus *eis dixerat.* Id eſt, juxta *Matthæum*, aſinam cum pullo. Quamvis alii pulli ſolius meminerint; qua de cauſa jam diximus. Itaque hic habet *Marcus*, *Invenerunt pullum ligatum ad portam foris* ἐπὶ ἐξ ἀμφόδου, id eſt, *in bivio*, ſi *Vulgatum* ſequimur, & *Eraſmum*, & *Bezam*, & *Genevenſes* Interpretes. At *Syrus* meliùs ܒܫܘܩܐ *in platea*, vel *in vico*. Et *Arabs* علي الطريق *juxta viam.* Neque enim noſtra quidquam intereſt ſcire, an locus, in quo repertus eſt pullus, bivius fuerit, aut trivius, aut quadrivius. Sufficit, ſi ſciamus in medio vico repertum ad pagi portam, vel ingreſſum, prout prædixerat *Chriſtus* ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εἰσέλευσε πῶλον, *in quem* pagum *ingredientes pullum invenietis.* Proprie τὸ ἀμφόδον, vel ἡ ἀμφόδος, eſt *pagi*, vel *urbis vicus*; Gall. *une rue*. *Suidas*, Ἀμφόδου, δίοδος, ῥύμη· Heſychius, Ἀμφόδα, αἱ ῥύμαι, αἱ γωνίαι, δίοδοι. Et *Pollux*, poſtquam vicos urbium ἀγυιὰς vocari obſervavit à *Xenophonte*, & *Homero*, ταῦτα δὲ καὶ ἀμφόδα ἐξεῖ ἐνίοις καλεμένα. *Hoſtiam* ἀμφόδα *vocari reperire eſt.* Atque ex *Ariſtophane*, & *Hyperide* id probat. Et *Gloſſarium* vetus *Stephani*, *Vicus*, ἄμφοδος, ῥύμη, &c. Qui de hac re plura deſiderat, *Caſaubonum* legat in *Athenæum* lib. 12. cap. 10. ubi τὰς ἀμφίδυς pro *vicis urbium* uſurpari videbis ab (c) *Epiphanio*, (d) *Galeno*, & (e) *Procopio*. Quamvis in Gloſſis *magiſter pagi* ſit ἀμφοδάρχης.

(c) *Hær.* 69. c. 1. (d) *De uſu part.* l. 16. cap. 1. (e) *De ædif. Juſtin.* l. 5.

Pergit *Lucas*: *Pullum autem cum ſolverent, dixerunt eis domini ejus* (Marcus *quidam aſſtantium*, nempe domini, qui fortè aderant) *Quare ſolvitis pullum?* *Syrus* expreſſius, ܡܢܐ ܚܕܝܢ ܥܒܕܝܢ *hunc pullum? Illi autem dixerunt, Dominus eo eget.* Marcus, *Dixerunt illis, prout* Jeſus *præceperat*, *Et* illi *eos dimiſerunt.* Ita impletum eſt quicquid à *Chriſto* fuerat prædictum. Quod eo mirabilius, quo expreſſius vaticinium. Neque enim ſolùm prædixerat *Chriſtus* [1] fore, ut aſinus reperiretur, [2] ſed & aſinus cum matre, [3] iſque nondum ſubactus; [4] & ligatus, [5] & in aditu pagi, [6] & quo momento diſcipuli ingrederentur, [7] & tum, cum ſolveretur, dominos primò reclamaturos, [8] atque aſſenſuros poſtmodum. Quas rerum minutias nemo alius prædixerit, quam qui gerit, & ſuo nutu adminiſtrat. Nempe non caſu factum eſt, ut injugis aſinus eo loco, & momento reperiretur, quo prædixerat *Chriſtus*, & à dominis ſuis tam facilè dimitteretur. Quin omnia hæc diſpoſuit Dei providentia, & jumenti dominos ad aſſenſum inclinavit illa vi flexanima, & vorticordia, qua *Regum etiam corda ſæva manu habet ut rivos aquarum*, & *quocunque vult inclinat* Prov. 21. 1. Neque *Ethnicos* id latuiſſe teſtantur apud *Themiſtium* Orat. 9. *Aſſyriorum* picturæ, in quibus ὁ νίκᾳ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἑ θεᾷ παλάμῃ ἡμιφορεῖται, *Regis animus in manu Dei ſervatur.*

Sequitur: *Et adduxerunt eum ad* Jeſum, *& palliis ſuis pullo injectis impoſuerunt* Jeſum. Quæ ferè eadem in *Marco*. Sed in *Matthæo*: *Adduxerunt aſinam & pullum, & poſuerunt, καὶ ἐπεκάθισαν ἐπάνω αὐτῶν ſuper illis paltha ſua, καὶ ἐπεκάθισεν, & eum collocârunt* (alia lectio, καὶ ἐπεκάθισαν, *& ſedit*) *ſuper illis.* In quibus hoc multos torquet, quod vel diſcipulos *Chriſtum* collocâſſe legunt, vel *Chriſtum* inſediſſe ἐπάνω αὐτῶν *ſuper illis*, quaſi in utrumque ſimul fuerit collocatus, aut in utrumque inſederit. Cui incommodo ita occurrit *Theophylactus*, Ἐκαθίσεν ἢ ἐπάνω αὐτῶν, οὐχὶ δὲ δύο ὑποζυγίων, ἀλλὰ τῶν ἱματίων· ἢ πρῶτον μὲν ἐκάθισεν ἐπὶ τὸ ὄνον, εἶτα καὶ ἐπὶ τὸν πῶλον. *Sedit autem ſuper illis, non ſuper duobus jumentis, ſed ſuper palliis: aut primùm quidem aſinæ, deinde etiam pullo inſedit.* Quarum ſolutionum prior non ſatis placet, quia ſi diſcipuli duo qui duo jumenta adduxerant, ſingulis ſingula pallia impoſuerant, *Chriſtus* non magis pluribus inſedit pallis, quam pluribus jumentis. Itaque objectio nondum ſoluta eſt. Sed neque probo poſteriorem, qua *Chriſtus* fingitur primo aſinæ, deinde pullo inſediſſe; quia non videtur dignum Majeſtate *Chriſti*, ut in tam ſolemni pompa tam breve iter pluribus jumentis confecerit, & ex uno in alterum inſiliverit quaſi, ut deſultorii equites, quos ἀμφίππους *Græci* dixère. Omnino igitur hic agnoſcenda eſt numeri Enallage, qua pluribus indefinitè tribuitur quod illorum uni convenit: ut *Gen.* 8. v. 4. *Quievit arca ſuper montes* Ararat, id eſt, ſuper unum montium. *Gen.* 19. v. 29. *Quum ſubverteret Dominus urbes in quibus* (id eſt, in quarum una) Lot *habitavit.* Gen. 23. 6. *In electis ſepulchris noſtris* (id eſt, in uno ſepulchrorum noſtrorum, quodcunque eligere viſum fuerit) *ſepeli mortuum tuum.* Joſ. 7. v. 5. *Filii* Iſraëlis *prævaricati ſunt*, id eſt, *Iſraëlitarum* unus *Achan* Jud. 12. verſ. 7. *Sepultus eſt* Jephthe *in urbibus* Galaad, id eſt, in una urbium. Matth. 26. verſ. 8. *Videntes diſcipuli indignati ſunt*, id eſt, diſcipulorum unus *Judas*. Matth. 27. 44. *Id ipſum ei exprobrabant latrones*, id eſt, latronum unus. Ita hic, *inſedit illis*, id eſt, uni illorum. Unde *Syrus*, de ſenſu potius, quam de verbis ſollicitus, *Et adduxerunt aſinam, & pullum, & poſuerunt* ܘܫܕܝ ܥܠ ܥܒܕܝܢ *ſuper pullum veſtes ſuas, & equitavit* ܘܐܬܒ ܥܠ *ſuper eum* Jeſus.

Porrò cur hac pompa *Chriſtus* ingreſſus ſit *Hieroſolymam* plures cauſæ afferuntur. *Chryſoſtomus* (f) ait id factum, ut inſigne modeſtiæ exemplum in *Chriſto* haberemus. Auctor operis imperfecti in *Matthæum* (g) vult *Chriſtum* ita ſe Regem *Judæorum* eſſe profeſſum, ut hoſtium invidiam eò acriùs in ſe concitaret, à quibus morti traderetur. Multi ad myſteria confugiunt, & interpretationes allegoricas, ut *Hieronymus* in *Zachariam*, qui per aſinam, & pullum, utrumque populum intelligit circumciſionis, & præputii: quorum prior, inſtar ſubjugis aſinæ, graviſſimum Legis portaverat jugum; alter, ut pullus indomitus, nulli adhuc jugo aſſuetus, *Chriſti* ſeſſione didicit ambulare, & rectam viam ingredi. Similia conſectantur *Ambroſius* in *Lucam*, *Athanaſius* Homilia in *Profecti in pagum*, Auctor imperfecti, *&c. Theophylactus*, alii. Nobis nihil tam eſt obvium, quàm quod nonnulli obſervant

(f) *In Matth. Homil.* 67. (g) *Hom.* 37.

ſervant *Chriſtum* regni ſui naturam ſic adumbraſſe, quod pacificum, & humile eſt, & ab hujus ſæculi Regum pompa maximè alienum. Praterea neceſſe fuit, ut complerentur Prophetiæ: unde *Matthæus: Hoc autem totum factum eſt, ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem*, "*Dicite filiæ* Sion, *Ecce!* "*Rex tuus venit manſuetus, & ſedens ſuper aſinum, & filium ſubjugis aſinæ.* Nec multò aliter *Joannes*, *Noſtis autem* Jeſus *aſellum, inſedit ei, ſicut ſcriptum eſt*, "*Ne time filia* Sion; *ecce! Rex tuus venit inſidens pullo aſinæ.* 1

Quamvis VT in *Matthæo* videatur eſſe VT *eyemûs*, potiùs quàm VT *ſinu*. Nam, ſi finem reſpiciamus, res non tam implentur, quia ſunt prædictæ, quàm prædicuntur, quia implendæ. Prophetam, qui hic citatur, quidam putant *Eſaiam* eſſe. Ità *Nonnus* in *Paraphraſi Joannis* ad hunc locum.

Ἤξαλας τόπῳ ἅπαν ὅπως πληρώθῃ ἅπαν,
Fiat ne Eſaias *quicquid prædixerat olim.*

Et *Matthæi Æthiops* Interpres ⳩ⲒⲚⲎ : ⲛⲧⲟ: 2
ⲫⲛⲁϩⲙ ⲟ ⲫⲏⲧ ⲉⲗⲗⲟ: ϯⲙⲛ̀ⲧⲣⲉϥ ⲛⲁⲓ ⲛ̀ⲛⲃⲓ:
ⲙ̀ⲧⲏⲣⲟⲩ: *Et hoc fuit, ut eveniret, & compleretur dictum* Eſaiæ *Prophetæ, quod dixerat.* Nempe hæc habentur *Eſ.* 62. 11. *Dicite filiæ* Sion, *Ecce! Salvator tuus venit:* Ad quæ *Matthæus* ita alludit, ut etiam è recentioribus nonnulli velint verba quæ citat, ex parte ſaltem ex *Eſaia* eſſe deprompta. Sed is unum Prophetam citat, non plures. *Ut impleretur*, inquit, *quod dictum eſt per Prophetam.* Quem eſſe *Zachariam* quis negaverit, hæc apud illum legens cap. 9. verſ. 9. *Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, *Ecce! venit tibi Rex tuus, juſtus, & ſervator, pauper* (al. *manſuetus*, quia Hebr. עני utrumque ſonat) *& ſedens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinarum.* Unde, ſi non omnia, ſaltem quæ ad rem erant maximè, deſcripſerunt *Matthæus* & *Joannes*, mutatis aliquot verbis, ſed eodem ſenſu ſervato. His enim *Zacharia, Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, reſpondent iſta *Matthæi: Dicite filiæ* Sion, & hæc *Joannis: Ne time filia* Sion. Nempè *filia Sion* ſunt *Hieroſolymitani*, qui, viſo Rege *Chriſto*, in quo uno ſalutis ſpes erat ſita, cum lætitia, & clangore dixerunt alii aliis verba plena fiduciæ. Quod porrò hic ſupponit uterque *Evangeliſta*, *Zachariam* de *Chriſto* egiſſe, locus ipſe palàm evincit, & quod res ibi prædictas ſolus implevit *Chriſtus*; ut non immeritò exclamet *Chryſoſtomus*, Ἐρώτησον τοίνυν τὸν Ἰουδαῖον, Πῶς βασιλεὺς ἐχόμενος ἐπὶ ὄνου ἔλαθεν Ἰερουσαλήμ, ἀλλ' ἵνα δὲ ἴχνευε εἶπεν ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον. Judæum *igitur interroga, quisnam Regum aſino vectus veneris* Jeroſolymam? *Neminem profectò dicere poterunt præter hunc ſolum.* Sed & agi de *Chriſto* patet ex iis, quæ ſequuntur de pace per illum Regem reſtituenda, & ità ut curribus, & equis, & armis bellicis amplius non ſit opus, & de imperio ejus à mari ad mare, atque ad extrema terrarum, propagando; de captivis denique per ſanguinem fœderis ab eo redimendis.

Itaque *Judæi* veteres hunc locum ad *Meſſiam* referunt ſummo conſenſu. Quod hic obiter docere non videtur eſſe extra rem. *R. Eliezer* cap. 31. ubi de *Abrahamo* aſino, *Hic quoque aſinus erit, cui inſidebit filius* Davidis. *Hinc dicitur* Zach. 9. 9. Exulta filia *Sion*, &c. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 98. 2. רבי יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי וכתיב עני רוכב על חמור ואם עניי שמיא לא זכו עני רוכב על חמור *Rabbi* Joſue, *filius* Levi *objecit, Scriptum eſt de* Meſſia Dan. 7. 13. "*Et ecce cum nubibus cæli, ſicut filius hominis* "*venit. At* Zach. 9. 9. de eodem *ſcriptum eſt* "*Pauper & inſidens aſino.* Reſp. *Si* Iſraelitæ *digni ſunt*, venit *cum nubibus cæli, ſi non ſunt digni*, venit *pauper, & aſino inſidens.* Indè ibidem cavillus *Saporis*

Regis *Perſarum*, אמר ליה שבור מלכא לשמואל אכריהו כשיח על חכרא אתי אישדר ליה טוסיא ברקא דאירת לי *Dixit Rex* Sapores *Rabbino* Samuelis, *Dicitis* Meſſiam *ſuper aſinum venturum: Ego mittam ipſi varium equum, quem habeo.* Et votum *Rabbi Joſephi* ibidem pagina ſequenti יתי ואזכו דאתיב בטול דכופיתא דחמריה Utinam *veniat* Meſſias, *& ſedere dignus ſim in umbra ſimi aſini ejus.* Et fol. 99. 2. ר' הלל אמר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו ביסי חזקיה אמר ר' יוסף שרא ליה טריה לר' הלל חזקיה איכת הורה בכית ראשון ואלו זכריה קא כתנבי בבירת שני ואמר גילי מאד בת ציון הריעי ונוסר *Rabbi* Hillel; *dixit* (non ille πολυθρύλλητος, ſed alius poſterior) *Non erit* Iſraelitis Meſſias, *quia jam eum conſumpſerunt in diebus* Ezechiæ. *Regerit Rabbi Joſeph, Ignoſce Rabbino* Hilleli, *O Domine ejus.* Ezechias *quando fuit? Tempore primi Templi. Perrò prophetavit* Zacharias *tempore Templi ſecundi:* Et *de Meſſia* tamquam adhuc futuro *dixit, Exulta plurimum filia* Sion, *Clange*, &c. *Galatinus* lib. 4. cap. 2. hæc citat ex *R. Oſaia* in libro *Bereſcith Rabba* ad *Gen.* 49. 14. *Hoc autem; quod ſcriptum eſt* Eſa. 32. v. 20. "*Mittentes pedem bovis, & aſini.* Mittentes, *iſte eſt* Elias, *de quo ſcriptum* Mal. 3. 1. "*Ecce ego mitto* "*angelum meum.* Pedem bovis, *hic eſt* Meſſias *filius* Joſeph, *ſicut de* Joſepho *dictum eſt* Deut. 33. v. 17. "*Primogenito bovis decor eſt illi.* Et aſini, *hic eſt* Meſſias *filius* David, *de quo ſcriptum eſt* Zach. 9. v. 9. "*Pauper, & aſino inſidens.* Rabbi *Nachmandes* in *Midras* ſuper *Geneſin* cap. 49. explicans quorſum *Silo*, ſeu *Meſſias* dicatur ad vitem ligare aſinum ſuum, Gen. 49. 11. זה שכתוב עני ורוכב על חמור *Is eſt, de que ſcribitur* Zach. 9. 9. "*Pauper, & aſino inſidens.* *Midras Koheleth* in hæc *Eccleſ.* 1. 9. *Quod fuit id ipſum eſt, quod futurum eſt*, ורבי ברכיה אומר בשם רבי יצחק כנואל ראשון כן גואל אחרון מה גואל ראשון שנאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור כך גואל אחרון שנאמר עני ורוכב על חמור *Et Rabbi* Barachias *dixit in nomine Rabbi* Iſaaci, *Qualis fuit primus redemptor* (Moſes) *talis erit redemptor ultimus.* (Meſſias) *Qualis fuit redemptor primus? Qualis dicitur* Exod. 4. 20. "*Et ſumpſit* Moſes *uxorem ſuam, & filios ſuos;* "*& aſino eos impoſuit. Ita erit redemptor ultimus, de quo dicitur* Zach. 9. 9. "*Pauper, & aſino inſidens.* Hæc *Hebræorum* Scriptores vetuſtiſſimi: neque aliter ſentiunt plerique recentiorum. *R. Saadias Gaon* in *Daniel.* 7. 13. הלא כתוב על משיח עני ורוכב על חמור הלא יבא בעננא כי לא יבא על סוסים כנאורת *Annon de* Meſſia *ſcriptum eſt* Zach. 9. 9. "*Pauper, & equitans ſuper aſinum? Annon cum humilitate veniet, non cum equitatu, & faſtu? R. Selomon* in hunc locum, אי אפשר לפותרו אלא על מלך המשיח שנ' כו ומשל מים ועד ים ולא מצינו מושל לישר כזה בימי בית שני *Locus iſte non poteſt expoſ de ulle alio, quàm de* Meſſia; *quia de eo dicitur*, "*Et dominabitur a mari ad mare. Neque ullum reperimus Templi ſecundo tempore, qui ut iſte in juſtitia regnaverit.* Et *Kimchius*, hæc eadem verba exponens, ad *Meſſiam* ita refert; *Juſtus erit, & per juſtitiam ſuam ſervabitur à gladio* Gog, & Magog. Item; עני *pauper, hic idem eſt, quod* ענו *mitis, manſuetus: atque ita explicat* Jonathan. *Quale eſt, quod de eo dicitur* Eſaias 42. verſu 2. "*Non clamabit, non attollet vocem ſuam, calamum quaſſatum non franget. Et aſino inſidebit, non pra impia, quæ totus orbis erit ſub illius ditione, ſed pra humilitate equitabit ſuper aſinum. Atque etiam ut doceat* Iſraeli *non opus fore equis, & curribus. Proinde addit* "*Exſcindam currum ex* Ephraim, *& equum ex* Iſraële. Et eos ſequutus *R. Iſaac Abarbanel*, Quæ populi ſolent *Regis ad exemplum ſe componere*, בראות כל ישראל ארת מלך המשיח עני ורוכב על החמור

החכור *cum videbit totus* Iſraël *Regem* Meſſiam *eſſe humilem, & aſino inſidentem, nullus erit in* Ephraim (*quo nomine ſignificatur regnum* Iſraëlis *decem tribuum*) *neque* Jeroſolymis *in regno* Judæ, *qui vehi currui, aut equo inſidere. Unde eſt, quod dicit,* "*Et exſcindam currum ex* Ephraim, *&c.*

Tamen huic conſenſui tam univerſo opponere ſe auſi ſunt *Rabbini* duo celeberrimi, ſed malâ mente, malo animo, neque alia de cauſa, quam ut *Chriſti* manifeſtationis hoc argumentum nobis eriperent. Hi ſunt *Rabbi Moſes Sacerdos*, & *Aben Ezra*: quorum unus in *Nehemia*, alter in *Juda Macchabæo* impletum eſſe contendunt *Zachariæ* oraculum de Rege, qui pauper, atque humilis *Hieroſolymam* erat ingreſſurus. At manifeſti utrumque erroris convincere facillimum eſt. Nam quicquid illi afferant *Nehemiam* & *Judam* aut in *Judæa* regnaſſe, aut pauperes fuiſſe, aut aſino inſediſſe, nunquam probabunt, nec in ſumma pace vixiſſe, nec imperaſſe à mari ad mare, & uſque ad extrema terrarum. Quæ ſunt πρεσβεῖα Regis illius, de quo agitur in *Zacharia*. *Nehemias* quidem dicitur *Rex in Juda* Nehem. 6. 7. Quod arripit *R. Moſes Sacerdos*, ut Regem fuiſſe probet, ſed per ſuminam imperitiam. Neque enim vere Rex dicitur. Tantùm ſcribit *Sanballatus Geſemum Arabem* illum affectâti regni accuſaſſe. *Fama eſt*, inquit, *ut* Geſemus *aut, te Prophetas conſtituiſſe, qui de te prædicent* Jeroſolymis, *Rex eſt in* Juda. Sed hoc crimen *Nehemias* à ſe his verbis amolitur: *Haud quaquam facta ſunt, quæ tu dicis: ſed illa tu ex animo tuo commiſceris.* Nempe *Nehemiam* non fuiſſe *Judæa* Regem, ſed Præfectum ſub *Artaxerxe*, etiam ii ſciunt, —*qui nondum are lavantur*. Et ipſe de ſe aſſerit capite quinto, verſ. 14. juſſiſſe Regem *Artaxerxem*, ut eſſet פחם *dux eorum in terra* Judæ. Idem eſto judicium de *Juda Macchabæo*, & de fratribus, qui ſucceſſerunt, *Jonathane*, & *Simone*, & de *Hyrcano Simonis* filio, qui, utut Reges appellentur in *Chronico Templi ſecundi*, tamen nil quidquam fuere, quam *Judæorum* Pontifices, & Ἐθναρχαι. Proinde ſub illis res gerebantur ex communi populi totius conſilio. Hinc 1 *Macchab.* 4. 59. Καὶ ἔστησεν Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἐκκλησία Ἰσραὴλ. *Et conſtituit* Judas, *& fratres ejus, & tota Eccleſia* Iſraëlis. *Et* cap. 12. verſ. 6. Ἰωνάθαν ἀρχιερεύς, καὶ ἡ γερουσία ἔθνους, καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ ὁ λαπὸς ὅτι μεγ' ἦν Ἰωνάθαν, Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν. Jonathan *ſummus Sacerdos, & gentis Senatus, & Sacerdotes & reliquus* Judæorum *populus*, Spartiatis *fratribus ſalutem*. Sed *Hyrcanus* filius *Ariſtobuli*, τὴν ἀρχὴν εἰς βασιλείαν μεταθεὶς, περιέθετο καὶ διάδημα πρῶτος, *principatu in regnum verſo, diadema ſibi primus impoſuit*; ut *Joſephus* non ſemel (*b*) aſſerit, & ex *Joſepho Hegeſippus*, aut *Ambroſius* verius lib. 1. cap. 2. Jam, ſive *Nehemia*, ſive *Juda* aſinus, quo *Hieroſolymam* venerint, nuſquam comparet. De *Juda* ne *gryllus* quidem profertur. De *Nehemia* hoc ſolùm, illum jumento fuiſſe vectum *Nehem.* 2. 12. 14. Sed cum בהמה, jumenti nomen, ad equum, camelum, mulum, aſinum, *&c.* ſit generale, à genere ad ſpeciem non valet argumentum. Nec pauperes fuiſſe conſtat, quo uno nituntur, ut probent aſinos habuiſſe pro equis. Quin pincerna erat *Nehemias* Regis potentiſſimi, qui *Suſis* diſcedenti copiarum præfectos, atque aliquot equites pro comitatu attribuit *Nehem.* 2. 9. Dum urbis mœnia inſtaurabantur, quotidie *Nehemia* menſæ aſſidebant *Judæorum* Magnates centum & quinquaginta, quibus illius impenſis cædebantur in dies bos unus, ſex pecudes, aves plurimæ, &c. *Nehem.* 5. 17. 18. Idem in ſacrum theſaurum contulit mille auri drachmas, crateras quinquaginta, & Sacerdotum tunicas triginta ſuper quingentas, *Nehem* 7. 70. Hic ille eſt, quem *R. Moſes* habuiſſe negat, unde equum aleret, dum in *Iſraële* plebe plus leptingent i erant equites, & alii, vel multi, vel camelis inſtructi ferè totidem, *Nehem.* 7. 68 69. Roſtè igitur hunc refellens *Aben Ezra*, *Præfectus erat*, inquit, *nec petebat ab* Iſraëlitis *panem Præfecto debitum*, Nehem. 5. 14. *Et quotidie multi ad menſam ejus admittebantur*, Nehem. 5. 17. *Quomodo igitur curriſſet equo?* At, quæ fuit ejus cæcitas, non vidit idem de ſuo *Juda* poſſe objici. (*i*) *Judas* Sacerdos fuit e ſtirpe *Joiarib*, 1 *Macchab.* 2. 1. unde Sacerdotum primus fuit ordo 1 *Par.* 24. 7. Itaque *Jude* patrem *Mattathiam* quidam à Rege miſſi ita compellant, Ἄρχων, καὶ ἔνδοξος, καὶ μέγας εἶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, *Princeps, & illuſtris, & magnus es in hac urbe*, 1 *Macchab.* 2. 17. Quod *Gorionides* ita reddidit lib. 3. cap. 8. מתתיהו איש נכבר בעמך *O* Mattathia, *vir illuſtris in populo tuo*. Et *Chronicon Templi ſecundi* pag. 13. אתה ראש בישראל ונשוא פנים *Tu es caput in* Iſraële, *& vir facie honoratus*. Ex de hoc eodem *Mattathia Joſephus* lib. 1. cap. 1. *De bello*, Παρελθὼν ἐπὶ τὸ ὑπερῷον εἰς δυναστείαν, *Ad potentiam ob res feliciter geſtas provectus*. Et *Hegeſippus*, *Potentiam proſpera ætas dederunt*. Et, qui ſucceſſit, *Judas* filius hoſtes plurimos fuderat, antequam veniret *Jeroſolymam*, *Apollonium* puta *Samarite*, & *Seronem Cœle-Syriæ* Præfectos; *Ptolemæum*, *Gorgiam*, & *Nicanorem* duces à *Lyſia* ſubmiſſos, ipſum denique *Lyſiam*, cui omnes imperii provincias, ab *Ægypto* uſque in *Euphratem*, commiſerat *Antiochus*. In his *Apollonii* & *Samaritanorum* caſtra ſpoliaverat, de quibus 1 *Macchab.* 3. 12. Καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν. Et *Gorionides* lib. 3. cap. 10. ויקחו את כל שללם *Et ceperunt omnia eorum ſpolia*. Et *Joſephus* lib. 12. cap. 10. Πολὺν λεία ἐκ τῆς στρατιᾶς λαβὼν τῆς πολεμίου ἀπεχώρησε, *Multa præda ex hoſtium caſtris direpta receſſit*. Sed & è *Ptolemæi*, *Nicanoris* & *Gorgiæ* caſtris *Judas* ἔλαβεν χρυσίου πολὺ, καὶ ἀργύρου, καὶ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας θαλάσσιον, καὶ πλοῦτον μέγαν, *diripuerat aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & multas divitias*: 1 Macchab. 4. 23. & *Joſephus* lib. 12. cap. 11. (*k*) Eo ſcilicet multi convenerant mercatores bene nummati, captivos è *Judæa* poſt victoriam, quæ certa putabatur, comparaturi. His demum ſpoliis ditatus, *Judas Jeroſolymam* recuperavit, Dei cultum inſtauravit, Templum ab *Antiocho* profanatum repurgavit, & vaſa nova in illud intulit, nempe (*l*) λυχνίαν, τράπεζαν, βωμὸν, ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα, *candelabrum, menſam, altare, ex auro conflata*. Frontem etiam Templi ornavit (*m*) στεφάνοις χρυσοῖς, καὶ κωδωνίσκοις, *coronis & elypeolis aureis*. Reſtaurati Templi feſtum cum populo celebravit per octiduum, toto illo tempore (*n*) μηδὲ ἀποπιπτῶν ὕδατος αὐτῷ, ἀλλὰ πολυτελεῖ μᾶλλ, καὶ λαμπρᾷ τῇ σὺν θυσίαις κατευωχίᾳ αὐτὸν, *nullum voluptatis genus omittens, ſed ſumptuoſis, & ſplendidis ſacrificiis, tanquam epulis eos excipiens*. Hæc ab eo facta, quem inopia redegerit ab equis ad aſinos, credat *Judæus Apella*, non ego. Proinde ut *R. Moſem Sacerdotem* refellit *Aben Ezra*, ſic *Aben Ezram* refellit *Abarbinel* his verbis; תכותי מהכותרת הרשה שעורה את שכלו כי הנה לא נקרא יהודה כן חשכונא מלך כל ימיו כל שכן מלך מבונה לציון שהוא דויד שלכד ארז ציון ואם על ההשכונים נביא מרז לו לאפרים כי מלכות אפראים לא הירה בבית שני גם שהודה חשכונאי לא דבר שלום לכל הגוים ולא משל מים ש ים ולא נתקיים בימיו קשת מלכות אפרים כי מלכות עשרת השבטים שנקרא מלכות אפרים לא שב עד הנה ושאר דברי הפרק כלם מבוחרים רשעו תכלית ההכחשה *Miror pravum intentionem, qua intellectum ejus excæcavit: cum* Judas Haſamonæus *Regis nomen non habuerit toto vitæ ſuæ tempore, multò minùs Regis a* Sione *denominati, quam cepit* David. *Porrò, ſi de* Haſamonæis *prophetavit* Zacharias, *quid ipſi fuit cum* Ephraimitis, *cum regnum* Ephraim *non extiterit ſecundo Templi tempore? Præterea* Judas Haſamonæus *non loquitur eſt pacem omnibus gentibus, neque*

(*b*) *De bell. Jud. l. 1 c 3. & Antiq. l. 13. c. 19.*

(*i*) *Vide Antiq. l. 10. c. 8.*

(*k*) 1 *Mac.* 3. 41.

2 *Mac.* 8. 11. *Joſeph. l. 12. c. 11. Conf. eod. l.*

(*l*) *Joſeph. ubi ſupra.*

(*m*) *Mac.* 4. 57.

(*n*) *Joſeph ibid.*

que à mari ad mare dominatus est, nec diebus ejus firmatus est arcus regni Ephraim. *Quin regnum decem tribuum, quod vocatur regnum* Ephraim, *non restitutum est hactenus. Omnes denique verba hujus sectionis sententiam ejus argumenti summi erroris.* Hæc *Abarbinel*, in quibus, ut probet hanc Prophetiam nondum esse impletam, frustrà objicit, *Ephraimitas*, de quibus *Zacharias*, nondum esse restitutos. Neque enim *Propheta* regni meminit, ut is fallo supponit, sed solùm arcus *Ephraim*. Nempe *Israelitas* decem tribuum non abduxit omnes *Salmanassar*. Itaque, annis ferè centum post abductos *Israelitas*, *Josias* eorum reliquias ad reformationem compulit. Et ex eo numero multi pecuniis alacriter contulerunt ad Templi restaurationem, & Pascha *Hierosolymis* celebrârunt cum tribubus *Juda* & *Benjamin*, 2 *Par.* 34. *vers.* 6. 9. 33. & 35. *vers.* 1. 17. Et sub *Esdra*, & *Nehemia*, *Judæi*, *Babylone* reduces, obtulerunt in oblationem pro peccato, pro toto *Israele*, duodecim hircos, & juvencos totidem pro numero tribuum *Israelis*, Esd. 6. vers. 17. & 8. v. 35. Rursus *Act.* 26. *vers.* 7. τὸ δωδεκάφυλον, duodecim *Judæorum* tribus, asserit *Paulus* Deo nocte & die perpetuò servire. Ut nihil obstet, quominus impleri potuerit quod prædicitur *Zachar.* 9. *v.* 13. fore, ut cum *Juda* etiam *Ephraim* bello *Græcos* adoriatur. Et verò id impletum est sub *Macchabæis*, quibus ducibus, *Græcorum* jugum excusserunt *Judæi* omnes.

Dum hæc scriberem, incidi in magni Viri Notas ad hunc *Zachariæ* locum, quibus illum multò aliter interpretatur, quam factum fuit hactenus à *Christianis* omnibus. *Pertinet*, inquit, *locus, primo, & maximè obvio sensu, ad* Zorobabelem, *qui Rex appellatur etiam* Jer. 23. v. 5. & Ezech. 37. v. 22. 24. *Nimirum quia, quamquam nomen sibi regium, pompamque regiam non assumpsit, ne id* Persarum *Regem offenderet, a suis tamen ob ortum, quem trahebat a* Davide, *ita cultus, observatusque fuit, quasi Rex esset.* Item, *Salvator populi sui suo modo, & ad tempus justo sceptro regnavit.* Item, *Ascendens super asinum*, &c. *Id significabat non tantum modestiam ipsius, sed & pacis studium: nam bello armantur equi, asinus pacis animal.* At, quod illius pace dixerim, sensus, quem primum esse putat, & maximè obvium, mihi videtur perquam alienus. 1. Quia *Zorobabel* neque re, neque nomine Rex fuit. In Scriptura vocatur פחה, id est, *præfectus, gubernator.* Sic *Mal.* 1. *v.* 8. *Offer illud* לפחתך *gubernatori tuo*, id est, *Zorobabeli.* Et *Agg.* 1. *v.* 1. *Verbum Domini fuit per* Aggæum *Prophetam ad* Zorobabelem *filium* Salathielis פחת יהודה *gubernatorem* Judæ. Ita etiam vers. 14. & cap. 2. vers. 2. & 21. Et *Esdr.* 6. *v.* 7. *Permittite, ut ædificet illius Dei Templum* פחת יהודאי *gubernator* Judæorum. Ἔπαρχον τῶν Ἰουδαίων reddit *Esdræ* Apocryphus 3 *Esdr.* 6. *v.* 27. Nempe *Babylone Zorobabel* Regis fuerat σωματοφύλαξ, & τῶν αἰχμαλώτων Ἰουδαίων ἡγεμὼν, *captivorum* Judæorum *dux*, ut in *Josepho* (o) habetur, uno verbo *Æchmalotarcha.* Unde primo à *Cyro*, deinde à *Dario Hystaspis* filio, in *Judæam* missus est, ut provinciam regeret, & regio nomine, & sumptibus, *Hierosolymitanum* Templum instauraret. Proinde *Esd.* 3. *v.* 2. nominatur post *Josuam* Sacerdotem; alibi tamen præcedit: quia Præfex, & Summus Sacerdos apud *Judæos* erant dignitate pares, aut suppares. Frustrà objicit Vir doctissimus eum appellari Regem *Jer.* 23. *v.* 5. & *Ezech.* 37. *v.* 22. 24. Neque enim iis locis de *Zorobabele*, sed de *Messia* res est. Prior sic habet, *Ecce! dies veniunt, inquit Dominus, quibus* Davidi *suscitabo germen justum, qui regnabit Rex, prosperabitur, & exercebit judicium, & justitiam in terra. Duobus ejus servabitur* Juda, & Israël *habitabit securè. Et hoc est nomen ejus, quo vocabitur, Dominus justitia nostra.* His verbis agi de *Christo*, Rege, & Servatore nostro, θεανθρώπῳ, & per quem justificamur, res ipsa clamat. Itaque ad *Messiam* referunt tam *Judæi*, quàm *Christiani* interpretes. Ita *Chaldæus*, qui hic habet; *Suscitabo* Davidi משיח דצדיקיא Messiam; *qui justus est*, &c. Et *Talmudica* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 75. b. משיח דכתיב זה שמו אשר יקראו יהוה צדקנו Messias, *de quo scriptum est* Jerem. 23. v. 6. "*Hoc est nomen; quo vocabitur, Dominus justitia nostra.* Et *Midras* in *Psal.* 20. ובמלך המשיח זה שמו וגו' *Et de* Messia *Rege scriptum est* Jer. 23. v. 6. "*Hoc est nomen ejus*, &c. Et *Echa Rabba* in *Thren.* 1. *v.* 16. מה שמו של מלך המשיח רבי אבא בר כהנא אמר ה' שמו שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו *Quodnam est nomen Regis* Messiæ, *Rabbi* Aba *filius* Cahana *dixit*, *Nomen ejus est* יהוה *Dominus: quia dicitur* Jer. 23. v. 6. *Et hoc est nomen ejus, quo vocabitur*, "*Dominus justitia nostra.* Et *Abarbinel* in *Jeremiam*, prophetiâ octavâ; quæstione quartâ, rogat, quomodo hoc dicatur על משיח שימלוך על ישראל, *de* Messia, *qui regnabit in* Israelem, *& quomodo illi competat Dei nomen proprium, ineffabile, & creaturis incommunicabile.* *Kimchius* etiam probat *Messiam* toto orbe regnaturum ex verbis וכלך מלך *Et regnabit Rex*; quia quoties Verbo jungitur conjugatum Nomen, multum intenditur significatio. Sic *Ezech.* 22. *v.* 27. בצע בצע, ad verbum, πλεονεκτεῖν πλεονεξίαν, est *turpi lucro avidissimè inhiare.* Et *Esa.* 5. *vers.* 6. מהמטיר עליו כטר *Ne pluat super eum pluvias*; nempe *multa, & copiosa.* Et *Jer.* 12. *v.* 1. כל בוגדי בגוד πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθέτημα, *quotquot prævaricantur prævaricationem*, id est, *qui maximè prævaricantur.* Ita hic *regnabit Rex*, id est, *latissimè regnabit.* Ex quo ipso colligere est de *Zorobabele* non agi, quem certè latè regnasse nemo dixerit. In hanc interpretationem cùm conveniant *Hebræi* omnes, miror, quorsum ad *Zorobabelem* eos locum istum referre velit *Theodoretus*; cujus verba sunt, Ταῦτα οἱ ἰμβρίπτοντες Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ζοροβάβελ ἴλιγγον ἀναιδῶς ἐπιχειροῦσιν, ὅθεν δὴ καὶ τοῦ ἐναντίου, ὅτι οὐ βασιλεὺς ἦν ἐκεῖνος, ἀλλὰ δημαγωγὸς, καὶ Ἰωσεδὶκ ἐκεῖνος ἦν ἐκαλεῖτο· ὅτε μὲν ἡ ἐμπειρία τῆς προσηγορίας πρόσφορον ἐκείνου· δηλοῖ γὰρ τὸ ὄνομα, Κύριος δικαιοσύνη ἡμῶν, ἢ κατὰ τὴν Σ Σύρα ἑρμηνείαν, Κύριε, δικαίωσον ἡμᾶς. *Hæ fulgurati Judæi* (id est, tam stupidi, & attoniti, quàm qui fulmine icti sunt) *ad* Zorobabelem *trahere conantur impudenter. Sed illos considerare oportuit eum non fuisse Regem, sed populi ducem; neque vocatum fuisse* Josedek (quomodo *Septuaginta* reddunt, credo, pro Ἰωσὲ τὸν δίκαιον, *Dominus justitia*) *Imò nec ei convenire hujus appellationis interpretationem. Significat enim hoc nomen*, "Dominus justitia nostra, *aut, juxta* Syram *versionem*, "Domine, justifica nos. Sed quę *Theodoretus* in *Judæos* frustra disputat, putet in se dicta Vir doctus. Alterum quoque locum, quem citat ex *Ezech.* 37. *vers.* 22. *&c.* nonnisi ad *Messiam* pertinere abunde docet sola lectio. Ibi enim promittitur fore, ut Rex unus, & pastor, *David nomine, Israelitis* omnibus in æternum imperet. Cum *Zorobabel* (p) solum *Judæis* illis præfuerit, qui è *Babylone* reduces erant, id est, hominum quatuor vel quinque myriadibus, idque in paucos annos. Proinde hic etiam de *Messia* rem esse agnoscunt *Hebræi* Commentatores. Kimchius; *Servus meus* David *Rex*) id est, המלך המשיח *Rex* Messias, *qui vocatur* David, *quia erit e stirpe* Davidis. *Abarbinel* itidem, מלך המשיח יקרא דויד *Rex* Messias *vocatur* David; *quia erit ex ejus semine, & ambulabit in viis ejus, & ejus mores imitabitur. Quomodo omnes Ægyptii Reges primò* Pharaonis, *& postea* Ptolemæi *nomine duo appellati sunt: ita Rex* Messias, *& omnes ejus posteri* Davidis *nomine vocabuntur.* Unum addo, *Judæos*, contra quam asserit Vir doctus, vel maximè timere, ne *Zorobabel* pro Rege habeatur: nempe ne promissiones factæ à *Prophetis* de restituendo regno *Davidis* posteris videantur in illo completæ, ita ut Rex alius jam non sit exspectandus.

(o) *Antiq. Lib.* 11. *c.* 4.

(p) *Vide Esd.* 2. 64. 65. & *Neh.* 7. 66. 67.

Quo pertinent, quæ leguntur in *Chronico Templi ſecundi* ſeré ſtatim initio. בכך שכל הנכאים שנבאו לעתיד לבא בלם אמרו שמלכות בית דויד עתידה שתחזור בבירת שני אלו היו המלכים מבית דויד והיינו מכתפקן שכבר אברה תקותנו אבל מלוכה לבית דויד לא היתה בו לעולם אלא שרדת לזרובבל ונחמיה ומלוכה לבירת. חשמונאי ועבריהם *Cum Prophetæ omnes, qui res venturas vaticinati ſunt, prædixerunt fore, ut regnum domus* Davidis *reſtituatur; ſi Templa ſecundi tempore ſuiſſent Reges è domo* Davidis, *eſſet, cur timeremus ne jam periiſſet ſpes noſtra: ſed ea ætate nullum unquam fuit regnum in* Davidis *familia. Tantum Principum loco fuerunt* Zorobabel, & Nehemias. *At in* Aſamonæorum *domo & ſervorum ejus fuit regnum.* 2. Dato, tamen non conceſſo, *Zorobabelem*, pro Rege fuiſſe habitum, de illo non dixerit *Zacharias*, *Lætare*, *filia* Jeruſalem, *ecce! Rex tuus venit.* Niſi velimus *Prophetam* ut futurum prædixiſſe rem præteritam. Jam enim venerat *Zorobabel* quo tempore ſcripſit *Propheta*, qui anno *Darii* quarto hæc ſe ſcripſiſſe profitetur capitis ſeptimi verſu primo. At *Zorobabel* (q) *Hieroſolymam* venerat anno primo *Cyri Majoris*, id eſt, eo anno, quo *Cyrus*, capta *Babylone*, imperii poteſtatem ad ſe tranſtulit; quod factum fuerat ante annos viginti quinque. (r) Et, cùm *Babylonem* rediiſſet anno primo *Darii*, ut novo Regi gratularetur, ſtatim in *Judæam* remiſſus eſt, ut Templi inſtaurationem, ſub *Cyro* cœptam, & ſub *Cambyſe*, qui *Perſis Artaxerxes*, interruptam, de novo aggrederetur. Prævidit Vir doctiſſimus fore, ut hoc illi objiceretur. Itaque monet Futurum hic eſſe pro Præterito. Et ex illius mente, hæc *Prophetæ* verba, *Rex tuus venit*, ſic reddenda erunt. Jam ante annos viginti quinque venit qui propriè Rex non eſt, ſed gubernator. At mihi יבוא *venit*, hic idem ſonat, quod in his *Prophetæ* ἐυαγγέλιν, (t) *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante me: Et ſubitò* יבוא, *veniet ad Templum ſuum, Dominus ille quem vos quæritis.* Ut de *Aggæo* taceam, *Prophetâ* iſdem æquali, in quo legit *Hieronymus*, יבוא חמדת כל גוים *venit deſideratus cunctis gentibus*, ubi nos hodie יבוא legimus. 3. Nec fruſtra eſt, quod *Zacharias* non ſolum dicit יבוא *venit*, ſed לך יבוא *venit tibi, Ecce Rex tuus venit tibi*, id eſt, bono, & commodo tuo, non ſuo. Alii phraſi *Hebræis* propria venire, vel ire ſibi dicuntur. Sic *Abrahamo*, *Geneſ.* 12. *v.* 7. לך לך מארצך *vade tibi è terra tua.* At *Chriſtum* Dominus non ſibi venit, ſed nobis. Hinc *Eſaias*, (u) *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.* Et Angelus paſtoribus, (x) *Natus eſt vobis hodie ſervator, qui eſt* Chriſtus *Dominus.* Non ita *Zorobabel*, qui etiam ſibi venerat. Tam enim illius intererat, quàm reliquorum è populo, ut Templum inſtauraretur. 4. Jam, quod Rex idem juſtus dicitur, quis non agnoſcit *Zerobabelis* minus convenire, quam *Chriſto*, qui non modo in ſe perfectè juſtus eſt, ſed & juſtitia noſtra? Cum de *Zorobabelis* juſtitia Scriptura nihil quidquam referat memorabile. 5. Eodem facit, quod *Servator* dicitur, eo attributo, quod *Chriſto* tam proprium eſt, ut inde nomen habuerit: (x) *Vocabis nomen ejus* Jeſum; *ipſe enim ſervabit populum ſuum. Servator* in *Zacharia* eſt נושע, quod, quia formam habet paſſivam, quaſi *ſervatum* ſignificet, non *ſervatorem*, miratur Vir doctus cur *Chaldæus*, *Græci*, *Vulgatus*, (quibus addere potuit *Syrum*, & *Arabem* Interpretes) tanto conſenſu *Servatorem* verterint, & eos ישע pro נושע legiſſe ſuſpicatur. Sed vana eſt hæc conjectatio, quia ישע in *Kal*, non eſt in uſu, neque aliter uſurpatur quàm in *Hiphil*, & *Niphal*. Et *Hiphil* eſt pro Activo *Kal*. Unde *Servator* eſt מושיע, non ישע. Hic נושע dicitur forma Paſſiva, ſed ſignificatione Activâ; quia Participia Paſſiva, cum nominaſcunt, actionem ſignificant. Tale *Prov.* 28. *v.* 17. אדם עשוק *homo oppreſſus.* Jer. 9. verſ. 8. חץ שחוט *ſagitta mactatrix.* Prov. 30. v. 1. דברי אגור *verba Agur*, al. *verba colligentis.* Eſa. 46. v. 1. נשוייכם *geſtatrices veſtræ*, id eſt, beſtiæ, quæ vos portant, vel veſtra onera. 6. עני, ſive *pauperem*, ſive *humilem* redditeris, quanto potiori jure de *Chriſto* dicetur, quàm de *Zorobabele*, qui, primò *Cyri*, deinde *Darii* opibus ſubnixus, Templum *Hieroſolymitanum* exſtruxit magnis ſumptibus. Certè *Chriſtus* fuit tam pauper, ut è mulierculârum eleemoſynis (y) ægrè ſe ſuſtentaverit, neque locum habuerit (z) ubi reclinaret caput. Et virtutes illi tam propriæ fuerunt manſuetudo, ac humilitas, ut eas à ſe, id eſt, exemplo ſuo, potiſſimum nè velit (a) edoceri, ad hunc ipſum, ut videtur, *Zachariæ* locum alludens. Quid in *Zorobabele* ſimile occurrat non video. 7. Sed frigidum id eſt imprimis, quod his *Prophetæ* verbis, *Et aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinarum*, ſignificari vult *Zorobabelu* modeſtiam, & pacis ſtudium. Sic enim etiam *Solemon* cum toto equitatu ſuo dici potuerit aſino ſuiſſe vectus; quia Rex nullus ſuit pacis ſtudioſior. 8. Nec minùs abſurdum eſt, quod his verbis, *Excindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, quadrigas, & equos hoſtiles intelligit, non *Judæorum*. Neque enim è populo exciunduntur, niſi quæ in illo, adeoque illius ſunt. Unde *Mich.* 5. 9. *Et erit die illa, dicit Dominus, exſcindam* כוסיך מרכבותיך *tuos equos è medio tui, & perdam currus tuos.* Ita hic, *Exſcindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, *& exſcindetur arcus bellicus*, idem eſt, ac ſi diceret, *Exſcindam è medio eus quadrigas tuas bellicas*, ô Ephraim, *& equos tuos*, ô Jeruſalem, *& arcus tuos comeram; & arma tua bellica.* Sic *Prophetæ* paſſim ſignificant pacem ſpiritualem futuram in Eccleſia ſub regno *Chriſti*. Vide *Eſ.* 2. *v.* 4. *Oſe.* 2. *v.* 18. *Mich.* 4. *verſ.* 3. &c. Atque in eumdem ſenſum hic additur, *Loquetur pacem gentibus; Loquetur pacem*, id eſt, *procurabit pacem*; ut de *Mardochæo* dicitur in fine libri *Eſther*, *Quærens bonum populo ſuo, & loquens pacem omni ſemini ſuo.* Hæc Vir doctus, quia non potuit ad *Zorobabelem* referre, retulit ad *Jeruſalem*, quaſi illa dicatur loqui pacem gentibus, quia ſub *Macchabæis* contraxit fœdus cum *Lacedæmoniis*, & *Romanis*. Sed non vidit verbum *Hebraum* דבר quod Maſculinum eſt, neceſſariò ad Regem pertinere, de quo egerat *Prophetæ*, non ad *Jeruſalem*, cujus nomen etiam *Hebræis* eſt Fœmininum. Idem error in ſequentibus, cùm hæc quoque pertinere vult ad urbem *Hieroſolymam*, *Dominum ejus à mari uſque ad mare, & à fluvio uſque ad fines terræ.* Quippe *dominum ejus* Hebr. משלו cum Affixo Maſculino. Apparet ex hoc ſpecimine Virum, cætera doctiſſimum, in his non ſatis accuratum ſe præſtitiſſe. Sed ad reliqua jam properamus.

(q) *Vide Ed.* 1. *v.* 1. & 2. *v.* 2.

(r) *Joſeph. Ant. lib.* 11. *cap.* 4. *Ed.* 4. *v.* 24.

(t) *Mal.* 3. *v.* 1.

(u) *Eſ.* 9. *v.* 5.

(x) *Luc.* 2. *v.* 11.

(x) *Matt.* 1. *v.* 21.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Unde nata ſit fabula de aureo Aſini capite in *Hieroſolymitani* Templi adytis collocato, & culto.

Fabulæ architectus Apion Grammaticus *ſub* Tiberio, Cajo, & Claudio. *Cui aſinus non fuit ἀνάθυμα, ut in* Joſepho *legitur, ſed κάθυμα. Aſini nomen in ridiculis uſurpari ſolitum. Hunc ſuccinunt* Damocritus, Plutarchus, Tacitus. *Idem* Chriſtianis *objectum à* Cæcilio, *& aliis, apud* Minutium, *&* Tertullianum, *ubi* Chriſtianorum

Deum

(y) *Luc.* 8. *v.* 3.

(z) *Matt.* 8. 20.

(a) *Matt.* 11. 29.

Deus Ononychites *Voſſio eſt* Onochoerites. *Martialis* Anchialus *eidem* Ancarius. Joſephus *hac egregiè refellens, falſo tamen in* Idumæa *negat ullam eſſe* Doram. Tacito Tacitum *ipſum opponit* Tertullianus. *Nec inſuper* Juvenalem, Hecatæum, Strabonem, & Dionem, *qui* Judæis *omnem imaginum ipſum adimant. Aſinus* Judæis *quam vile*, Prov. 26. v. 3. מתג metheg, aſino, *non eſt* frenum, *ne vulgò, ſed* ilimulus. Iſaaci *aſino cur* Hebræi *frenum tribuant.* Gath Philiſtæorum *urbs cur dicatur* Methegamma. *Aſinus pro frano* φοξεία. *Unde nata ſit fabula de aſino à* Judæis *culto. Duæ conjectura* Heinſii, *una* Fabri, *Duæ noſtræ:* 1. ברד ſolus, *Dei Epithetum* Deut. 32. v. 11. & *onagris* Of. 8. v. 9. 2. *quod in* Prophetis, & *in ore* Judæorum *tum frequens* יהוה Pi-Jao *id eſt*, verbum Domini, *ſumptum ab* Ægyptiis, *in quibus* Apion, *pro* Pieo, *quomodo illis alinum vocant* יהוה Græcis Ἰαώ. *Cur* Judæis *ſitientibus aſinus dicantur aquas monſtraſſe. Conjectura* Heinſii, Fulleri, *noſtra.*

(c) *Homil. 10 ad p. pro.*

Quantumvis profani, & impii fuerint *Ethnicorum*, cavilli apud (c) *Athanaſium*, nos ideò ſuggillantium, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὁ καλούμενος Χριστὸς εἰς ὀνάριον ἐκάθισε, *quia Deus* Chriſtianorum, *qui* Chriſtus *dicitur*, *aſello inſedit:* tamen id leve fuit præ atrocis calumniæ labe, qua tum *Chriſtianos*, quàm *Judæos* aſpergere conati ſunt, cum vel ab his, vel ab illis aſinum pro Deo coli per ſummam imprudentiam ſcripſerunt. Primus fabulæ architectus *Apion Grammaticus Ægyptius*, ſub *Tiberio*, *Cajo*, & *Claudio* vixit. Edidit is librum adverſus *Judæos*, in quo eos aſſerebat in ipſo Templi *Hieroſolymitani* ſacrario (b) *aſini caput collocaſſe*, & *id celere*, *ac dignum facere tantâ religione: Et hoc fuiſſe propalatum*, *cùm* Antiochus Epiphanes & *expoliaſſet Templum*, & *illud caput invenifſet ex auro compoſitum*, *multis pecuniis dignum.* Tamen idem *Apion* fabulam multò aliter adornat, cum, quo tempore *Judæi* cum *Idumæis* bellum erat, ex *Idumæa* urbe *Dora* narrat ὁ Ζαβίδιος ἐπὶ ποικίλῃ ἁρπαγῇ εἰς τὸ ναὸν παραλθεῖν, καὶ τὸν χρυσῖν ἀπολῦσαι ἢ κάνθωνα κεφαλὴν (ἦν γὰρ αὐτοῖς ἀνάθημα γλυπτόν) καὶ πάλιν εἰς Δῶρα κατὰ τάχος ἀπελθεῖν. Zabidum *quendam multâ quæſtu ad Templum veniſſe*, & *aureum detraxiſſe cantherii caput* (*ita enim ſcripſit*, *facetas videri volens*) & *rurſus* Doram *velociter ſe contuliſſe.* Obiter moneo in *Joſepho* pro κάνθωνα legi ἀνανθῶνα. Et paulo poſt, τὸ ἀνανθῶνα τυπῆσαι ἑαυτῷ Ἄπιωνα ἱστοροῦσι. Et rurſus, τὸν δ' ἀνανθῶνα (ὃς ἦν τε, κεφαλὴν) ἔχων. Sed ubique reſcribendum κάνθωνα, vel κάνθωνα. Quippe ἀνανθὲς nihil quidquam eſt, quam *ſpinetum*, *ſentetum.* Sed κάνθων, ut καν θηλῶν, eſt *vagrandis aſinus.* Et vox fere jocularis eſt, quam *Graci Poeta* vix aliter quam in ridiculis uſurpant. Ita *Grammaticum Glyconem* aſino vehi, atque ex eo decidere ſolitum, *Apollinarius*,

(d) *Athenæ. l. 2. cap. 10. Epig. 6.*

(c) Νῦν Λιβυκὰς κάνθωνας ἐχιμήδης, ὅτ' ἀπεπίπτων, *Nunc* Libycas *aſinas equitans*, *dein decidens.*

Et incertus, de aſino, qui, malo fato ſuo, ἐξ ἀλαζονείας γραμματικῆς γέγονεν, *poſt ſlabarchum*, *grammaticum habuit dominum*,

(d) *Ibid. Epig. 13.*

(d) Ἦν ἄρα καὶ κάνθωνι τύχη χαλεπώτερα, καὶ ἐθλά, *Erat aſinis quidem*, & *dura fortuna*, & *bona.*

Et in *Ariſtophanis Pace* κάνθων vocatur cantharus, quo, tanquam aſino, ruſticus vehi fingitur. Et, in *Veſpis*, κάνθων τί κλαίεις *Aſine*, *quid fles?* Nempe fleſſe fingitur *aſinus*: quia pondere preſſus eſt, & venum exponendus. A Mythologis *Erysichthon* κάνθων ὑλοφθὴς *Canthon vocabatur* propter voracitatem. Ita Ælian. *Var.* lib. 1. cap. 27. Pro κάνθωνι *Athenæus* lib. 30. Ἀνθῶνα citat ex *Hellanici Deucalionea.* Ita etiam *Euſtathius* in *Iliad.* Quaſi dictus ſit Ἄνθων παρὰ τὸ ἀνθεῖν, ὃ ἐστι καταπαίειν *ab exterendo.* *Eraſmus* in *Adagiis*

(e) *Ilyrus, Athen.*

(f) *Lib. 15. c. 19.*

(e) Ἄνθωνα, & *Cælius Rhodiginus* (f) Κάνθωνα, nullo ſenſu: ſed κάνθων eſt vera lectio. *Suidæ* κάνθων, ſeu κανθήλιος, eſt ὄνος μέγας, *magnus aſinus*, qui reliquis voracior eſt. Vox eadem occurrit aliquoties in *Nazianzeni Carminibus*, ſed ſemper κατ' ἐξοχήν, ſic *Carm.* 49.

Τίς δὲ χάρις κάνθωνι φέρειν χρυσοῦ τάλαντα;
Κάνθων γὰρ πολύχρυσος ἀεὶ γαστρὸς ἀέθλοις.
Nil aſino prodeſt auri geſtare talenta
Quantumvis gravis are nihil niſi rudis aſellus.

Et Carm. 52.

Ἡμίονος τί πατὴρ, πῶϋ ὁ κάνθων ἠδὲ γενέθλη·
Οὐδέν· τίς δὲ τοῦτο δίκη παρ' ἡμίονον;
Quod probrum eſt mulis aſino fluxiſſe parente?
Quod mulos aſinus eſt genuiſſe decus?

Et infra ibidem,

Πῶς σὺ κάνθων ἐὼν, τόσσον φρενῶν προγένοιο,
Ὁ κάνθων μυκτὴρ, ἵππιος οὐδ' ὄνος ἔχων.
Cur caput inſtar equi, moltaris, ſuſtollis, aſelle?
Propter avos, cùm ſis improbus ipſe, tumes.

Cum igitur aſinus per ludibrium, & contemptum ita vocetur, Ἀρίων ἀπαζόμενος, id eſt, *facetus videri volens*, ἢ κάνθωνα κεφαλὴν dixit. Et eodem vocabulo *Joſephus* utitur μιμητικῶς. Sed *Democritus*, vel *Democritus* Hiſtoricus in libro *De Judæis* diſerte ſcripſit ὄνου κεφαλὴν *Suidas*, Δαμόκριτος ἱστορικὸς, &c. περὶ Ἰουδαίων (ſupple βίβλον ἔγραψε) ἐν ᾗ φησιν, ὅτι χρυσοῦν ὄνου κεφαλὴν προσκυνῶν. Damocritus *Hiſtoricus*, &c. *de Judæis* librum ſcripſit, *in quo dicit*, *quod aureum aſini caput adorabant.* Hæc ille in Δαμόκριτος. Et rurſus in Ἰούδας, Δαμόκριτος ὁ ἱστορικὸς περὶ Ἰουδαίων τάδέ φησι, χρυσῆν ὄνου κεφαλὴν προσκυνῶν κατὰ τριετίαν ξένου ἀγρίαντος προσφέρων, καὶ κατὰ λύτρον τὰς ἑκατὸν διέξιον καὶ ὕστερ ἀνήρ. Democritus *Hiſtoricus de Judæis hæc dicit*, *Aureum aſini caput adorabam*, & *tertio quoque anno captum peregrinum illis offerebam*, *carnibus mutatum deſectis occidentes.* Quæ eadem in priore loco, niſi quod pro τριετίαν habet ἐνιαυτίαν. Cauſam tam alieni cultûs *Plutarchus* his verbis aſſerit *Sympoſ.* lib. 4. Quæſt. 5. Τὸν ὄνον δὲ ἀναφήναντα πηγὴν αὐτοῖς ὕδατος τιμῶσι. *Aſinum*, *qui olim illis monſtraverat aquæ fontem*, *honore proſequuntur.* Et *Tacitus* multò expreſſius *Hiſtor.* lib. 5. *Nihil aquè* (*Judæos* in deſerto) *quam inopia aquæ fatigabat: Jamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cùm grex aſinorum agreſtium è paſtu in ripam nemore opacam conceſſit. Sequutus Moſes conjectura herbidi ſoli largus aquarum venas aperit.* Et paulo poſt, *effigiem animalis, quo monſtrante, errorem, ſitimque depulerant, penetrali ſacravere.* Unde factum, ut *Chriſtianis* etiam id objiceretur. *Tertullianus Apologet.* cap. 16. *Nam & quidem ſomniaſtis caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc* Cornelius Tacitus *ſuſpicionem ejuſmodi inſerunt. Is enim in quinta Hiſtoriarum ſuarum bellum* Judaicum *exorſus ab origine gentis*, *etiam de ipſa tam origine*, *quam de nomine*, & *religione gentis qua voluit argumentatus*, Judæos *refert*, Ægypto *expeditos*, *ſive*, *ut putavit*, *extorres*, *veſtis* Arabiæ *in locis aquarum egentiſſimos*, *cùm ſitis macerarentur*, *onagris*, *qui fortè de paſtu ſuum pensurus aſſumabantur*, *indicibus*, *fontibus uſos*, *ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque ita inde præſumptum*, *opinor*, *nos quoque*, *ut* Judaicæ *religioni propinquos*, *eidem ſimulacro initiari.* Et *Cæcilius* Ethnicus in *Octavio Minucii*, *Audio eos* (Chriſtianos) *turpiſſima pecudis caput aſini conſecratum inepta neſcio qua perſuaſione venerari.* Quin *Tertullianus*, ubi ſuprà, picturæ meminit à quodam propoſitæ cum ejuſmodi inſcriptione, *Deus Chriſtianorum Ononychites.* Qui erat, ut idem aſſerit, *auribus aſininis*, *altero pede ungulato*, *librum geſtans*, & *togatus. Veſtius* noſter in *Melam*, magni patris magnus filius, pro *Ononychites* legendum contendit *Onocherites*, quia de *Gnoſticis* ſcribit *Epiphanius*, ὅτι δὲ τὸν Σαβαὼθ, οἱ μὲν ὄνου μορφὴν ἔχειν, οἱ δὲ χοίρου. *Alii Deum* Sabaoth *aſinis*, *alii porci formam habere*

habere dicunt. Idem in notiſſimo *Martialis* Epigrammate de *Theodoro Judæo*,

Eccè! negat juraſque mihi per Templa Tonantis.
Non credo: jura, verpe, per Anchialum.

Anchialum legi obſervat in optimo codice *Thuanæo* jam ante annos octingentos exarato, pro quo referibit *ancharum*, vel *aacarum*, id eſt, *aſinum*; quia eſt αἴγαρος, ſeu αἰχθεφής. Proinde *Lucilius* eamdem vocem ita adhibet,

Hac, inquam, rudet è roſtris, atque ejulitavat,
Concurſans veluti ancarius, clareque quiritans.

Haſtenus calumniæ veterum in hoc argumento, quas recitaſſe eſt refutaſſe. Nam ipſæ ſeſe deſtruunt, ut à *Joſepho*, & *Tertulliano* rectè obſervatum eſt. Quorum ille *Apionis Polybium*, *Strabonem*, *Nicolaum Damaſcenum*, *Timagenem*, *Caſtorem*, & *Apollodorum* opponit, qui *Hieroſolymitani* Templi ab *Antiocho Epiphane* expilati hiſtoriam ita referebant, ut de aſini capite aureo in ejus adytis reperto nec γρὺ quidem habuerint. Addit non ſolùm *Epiphanem*, ſed & *Antiochum* Θεὸν, & *Pompejum Magnum*, & *Licinium Craſſum*, *Titum* denique *Cæſarem* vidiſſe Templi penetralia, nec tale quidquam ibi inveniſſe. Rogat inſuper, quomodo *Zabidus Idumæus*, belli tempore, in Templi ſacrarium irrepſerit, cujus fores altæ ſeptem cubitos, & viginti latæ, auro tam graves erant, ut in iis claudendis, & aperiendis quotidie laborarent ducenti homines. Item, quis caput aureum ſemel à *Zabido* ſurreptum, & in *Idumæam* ablatum in Templum reſtituerit, ut in eo reperiretur ab *Antiocho Epiphane*. Sed & *Doram* oppidum, quò delatum eſſe vult *Apion*, negat uſpiam eſſe in *Idumæa*. Τοῦτο, inquit, ἐν ὅλαις γεγραφὼς, καὶ πόλεις ἐν αὐταῖς μετατιθεὶς ἡ μὲν γὰρ Ἰδουμαία ἐν ἡμετέραις χώραις ἐστὶν ἔρημος, κατὰ Γάζαν καὶ Ἄζωτον, καὶ Δῶρα ταύτης ἐστὶ πόλις πλείων. Τῆς μὲν τοι Φοινίκης πλησίον τὸ Καρμήλιον ὄρος Δῶρα πόλις ἐνοικίζεται, μήθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τοῦτο Ἀπίωνος Φλυαρήσαντος τοσοῦτον γοῦν ἡμερῶν ἐδεῖτο ἡ Ἰδουμαία ἀφίκεσθαι. Quibus verbis cum palam ſit, nullam ab illo *Doram* agnoſci *Idumææ* propiorem, quam *Doram Phœniciæ* prope *Carmelum*, unde diſtat *Idumæa* quatuor dierum itinere. Tamen ab eodem alibi memoratur *Idumæa* urbs *Dora*, vel *Adora*, vel *Doreon*. Ita enim variè ſcribitur. Sic *Antiq.* lib. 13. cap. 11. de *Tryphone*, Ἦλθεν εἰς Δῶρα πόλιν τὴν Ἰδουμαίας, *Venit* Dora *urbem* Idumææ. Et cap. 17. Τρεφεὶς δὲ καὶ ἐν Ἰδουμαίᾳ πόλει Ἄδωρα καὶ Μαρίσσαν Hyrcanus *autem* Idumææ *urbes cepit* Adora & Mariſſam. Et *De bello* lib. 1. cap. 3. de hoc eodem *Hyrcano*, Ἀφεὶς δὲ καὶ ἐν Ἰδουμαίᾳ (lege, ut ſupra, Ἰδουμαίοις) ἄλλας τινὰς ὀλίγας, καὶ Δωρεῖνα, καὶ Μαρίσσαν. *Cepit etiam* Idumææ *alias urbes non parvas*, & Doreon, & Mariſſam. Omnino igitur memoriâ lapſus eſt, cum contra *Apionem* de *Idumæa* ſcripſit, Δῶρα ταύτης ἐστὶν ἰδιωτικὴ πόλις. *Nulla in ea eſt urbs* Dora. Sed hæc ſunt alterius loci, neque ad hanc cauſam quidquam faciunt.

Jam *Tacitum Tertullianus* ex ipſo *Tacito* refellit, *qui in eadem*, inquit, *Hiſteriâ refert* Cn. Pompejum, *cum* Hieruſalem *cepiſſet, propteréque Templum adiſſet ſpeculandis* Judaicæ *religionis arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulachrum.* Nempe hæc ſunt *Taciti* (*f*) verba, *Romanorum primus* (Judæos) Cn. Pompejus *domuit, Templumque jure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, nulli intus Deûm effigie, vacuam ſedem, & inania arcana.* Quibus non minus diſertum eſt, quod idem aliquanto ante ſcripſerat, *Judas mente ſola unumquo numen intelligunt. Profanos, qui Deûm imagines mortalibus materiis in ſpeciem hominum effingant. Summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulachra urbibus ſuis, nedum Templis ſunt.* Hinc *Poeta* (g) de *Judæis*,

Nil præter nubes, & cœli numen adorant.

Ad quæ verba *Veteres Scholiaſtes*, *Cuis mimca nulla contemplatione colentes.* Sed pro *nullâ* legendum *mudâ. Nudâ contemplatione* id ipſum eſt, quod in *Tacito* *mente ſola: Græci* quoque hoc paſſim docent. *Hecatæum Abderita*, qui ſub *Alexandro* vixit, in libro de *Judæis*, quo loco Templum deſcribit, Ἄγαλμα δ' οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀνάθημα τὸ παράπαν. *Ibi nullum omnino ſimulachrum eſt, nec anathema.* Ita citatur à *Joſepho* lib. 1. contra *Apionem*. *Strabo* de *Moſe* lib. 16. Ἔφη γὰρ ἐκεῖνος, καὶ ἰδίᾳ ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ὅσοι τὴν Αἰγύπτιον θηρίους ἀνοήτους, καὶ βοσκήματα τὸ θεῖον, οὐδ' ἐν Λίβυσι τὸν Διὰ, οὐδ' οἱ Ἕλληνες ἀνθρωπομόρφους τυπώσεις· ἀλλ' ἓν μόνον εἶναι τὸ περιέχον ἡμᾶς ἅπαντας, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, ὃ καλοῦμεν οὐρανὸν, καὶ κόσμον, καὶ τὴν τῶν ὄντων φύσιν. Τίνα δὲ τὶς ἂν εἰκόνα πλάττειν θεότητος τῶν ἰσχυρῶν, ἐμοὶ μὲν τοῦ παρ' ἡμῖν; ἀλλ' ἐξὸν δεῖ πάντων ξοανουργίαν τοιαύτην ἀφοσιοῦσθαι, καὶ τοιῶν ἀξιολόγου τιμᾶν ἄδυτος χαρίς. *Dicebat enim ille, & decebat, non bene ſentire Ægyptios, qui beſtiarum & pecorum imagines Deos tribuunt, neque Afros, & Græcos, qui hominum figurâ illos effingunt. Id verò ſolum eſſe Deum, quod nos omnes, & terram, & mare continet, quod cœlum, & mundum, & rerum omnium Naturam appellamus. Hinc verò quis ſana mentis imaginem effingere audeat, alicui ſimilem earum rerum, quæ apud nos ſunt? Proinde, omni imagine effictione repudiatâ, dignum eſt Templum, ac delubrum conſtituendum, & hac figura colendum. Dion Nicæus* in *Pompejo*, Τῶν μὲν ἄλλων θεῶν εἰδώλοις τιμῶσιν· ἵνα δὲ τοῦ ἰσχυροῦ εἴδωλον οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ποτε τῶν ἱερουργουμένων ἔχων· ἀφίστο δὲ, καὶ ἄνοδος αὐτὸν νομίζοντες εἶναι, πιμοτάτοις ἀνθρώποις ἐφοίτων. *Aliorum quidem Deorum nullum colunt, ſed unum valde venerantur. Neque illum unquam* Hieroſolymis *ſimulachrum habuerunt. Hunc verò ineffabilem, & inviſibilem eſſe credentes, præ cæteris hominibus maximè colunt.*

Ex tot teſtibus, quos in hac cauſâ rejicere, & ejerare eſt nefas, cum *Judæos* conſtet plus ſatis, nullas, nec in Templo, nec in urbibus habuiſſe imagines, quia Lex expreſſè vetabat: eum aſino ſtultiorem, & ſtupidiorem eſſe oporteat, qui in ipſis Templi adytis illos conſecrâſſe credat aſini caput, hoc eſt, animalis ex Lege immundi, quia neque ruminat, neque fiſſam habet ungulam, & cætera vitioſiſſimi, & deſpectiſſimi. Hinc *Cæcilio* Minutius, *Quod autem te dicis caput aſini rem nobis eſſe divinam, quis tam ſtultus, ut hoc colat? quis ſtultior, ut hoc cultus credat?* Ex *Joſephus* contra *Apionem*; *Sunt apud nos aſini, quod apud alios ſapientes viros, onera ſibimet impoſita ſuſtinentes. Et, ſi ad ureas accedentes comedant, aut propoſita non adimpleant, multus valde plagis accipiunt.* Et *Sirachidæ* Eccleſ. 33. v. 25. (al. 28.) Χορτάσματα, καὶ ῥάβδος, καὶ φορτία ὄνου, *Pabula, & virga, & onera aſino.* Et *Solomon* Prov. 26. v. 3. *Flagellum equo, ſtimulus aſino, & virga tergo ſtultorum. Stimulus* Hebraicè eſt מתג, quæ vox alibi *frænum*, aut *camum* ſonat (vide *Pſal.* 32. v. 9. & 2 *Reg.* 19. v. 28. & *Iſa.* 37. v. 29.) atque id ſequuntur *Hieronymus*, & recentiores Interpretes. Sed *Græci* ἡνίοχοι reddunt. Unde *Juſtinus Martyr* in Epiſtolâ ad *Zenam*, κατὰ τὸ προφητικὸν ἡνιοχείον ἐδεῖ τὸν ἵππον, μαστιγίου δὲ τὸν ὄνον. *Juxta Prophetam ſtimulandus quidem aſinus, & flagellandus equus. Lucifer* pro *S. Athanaſio* lib. 1. *Scriptum eſt, Flagellum equo, & ſtimulum aſino. Syrus* quoque ܠܣܘܣܐ ܕܣܘܣܝܐ & *Arabs*, والمنخاز للحمار Et, ex *Hebraïs*, *Kimchius*, הוא דרבן דברזל התחוב בקצה העץ שדוקרין בו החמור למהרו *Stimulus eſt ferreus extremo ligno infixus, quo aſinum pugnunt ad accelerandum eum.* Neque aliter *R. Aquinas*, הדרבן מברזל תחוב בסמה לנהוג החמור וכחסמה *Stimulus è ferro, quod baculo infigitur ad ducendum aſinum, aut aliud ſimile animal.* Quibus antiquior *R. Selomo* in 2 *Sam.* 8. v. 1. כתג אגרי לון בלע Metheg *linguâ vulgari* (id eſt, *Gallicâ*) *aiguillon*, aculeus. *Chaldæus* reddit מגלבא, id eſt, צרזנא, *corrigiam* ſi *Elia* credimus, & *Aquinas*. Alii *ſtimulum*, alii *baculum*, alii denique *flagellum* malunt. Quidquid ſit,

(*f*) *Hiſt. lib. 5.*

(*g*) *Sat. 14.*

ſit, non eſſe frænum, ſed verberandi inſtrumentum, collige ex *Bereſchuth Rabba* ſect. 40. ubi deſcribitur Angelus *Abimelecho* tota nocte adſtans, & habens כנלב in manu ſua, tanquam eum percuſſurus, ſi *Sara* vim intentâſſet. Et ex *Jelammedenu* fol. 55. 1. ubi quis *reum ſervum conſtringit*, & *accipit* ארת המג לבין & *cadit eum*. His ideo nos accedimus, quia frænum aſini parum habet analogiæ cum flagello, quo equus, & virga, qua ſtultus cæditur. Præterea frænum aſino minus convenire docet illud *Poeta*,

(b) *Infelix operam perdat, ut ſi quis aſellum*
In campo doceat parentem currere frænis.

(b) Horat. Sat. 1.

Dicit quidem *Lucianus* aſinus, Χαλινὸς ἀνεσταλμένον ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ πεποικιλμένον. *Frænos argento & auro diſtinctos* ore *recuſpiebam*. Et ex illo *Apuleius* lib. 10. *Me frenis argenteis exornatum*. Sed ad pompam id pertinebat, poſtquam patuit aſinum illum rationis uſum habere. Sunt etiam ex *Hebræis*, qui aſino *Iſaaci* frænum tribuunt, ſed joculari de cauſa. Legitur 2 *Sam.* 8. v. 1. *Davidem* cepiſſe את מתג האמה *Metheg-amma è manu Philiſtæorum*. Nec ſatis conſtat quid ibi ſit *Metheg-amma*. Græcus reddit τὸν ἀφορισμὸν, *ſeparatam*, id eſt, מתחרמה *mutcharema*. Hieronymus, *frenum tributi*, id eſt, מתג הכס *metheg hammas*. Syrus, & Arabs, *Ramath-gama*, malim *Ramath-gome*, *collem junci*. Chaldæus, תקן אבתא *diſpoſitionem aquæ-ductus*. Unde conſtat, veteres hoc nomen aliter atque aliter legiſſe. Utut ſit, hoc certiſſimum, nomine *Metheg-amma* intelligi unam equinque *Philiſtæorum* Satrapiis, nempe *Gath* cum vicinis oppidis: quia pro *Metheg-amma Eſdras* habet 1 *Par.* 18. v. 1. את גת ובנותיה *Gath*, & *filias ejus*, id eſt, villas ejus. Sed, cur regio circa *Gath* ſic vocetur, non liquet. *Rabbi Selomo* hic מתג *metheg*, pro *ſtimulo* ſumit, quaſi *Gath* ita nominetur, quod fuerit *ſtimulus*, aut *baculus in* Philiſtæos *dominans*, & *Regum urbs* ἀκροτάτη *potens*. Quo refert, quod è quinque *Philiſtæorum* Satrapis Solus *Gathenſis* Regis titulo inſignitur. Neque enim *Gazæ*, aut *Azoti*, aut *Accaronis*, aut *Aſcalonis* Regem ullum dici reperias, quomodo *Achis* vocatur Rex *Gath*. *Chaldæo*, & *Kimchio* viſum eſt, hunc locum ita dictum ab inſigni aliquo aquæ-ductu, qui urbem *Gath* permeaverit; quia *Metheg-amma* ad verbum ſignificat *frænum aquæ-ductus*. Nempe aquæ alveis ſuis, tanquam frænis, coërcentur, & aquilegis induſtriâ quóvis aguntur. Ut hic quadret illud *Poetæ*,

— *curſus frenavit aquarum.*

Sed & אמה *amma*, *cubitum* ſonat. Proinde alii reddunt *frenum cubiti*, ſeu *cubitale*. Unde nata eſt *Judaica* fabella, quæ habetur in *Purke R. Eliezer* cap. 36. *Iſaac*, inquiunt, *cum pepigit fœdus cum* Abimelecho, & Philiſtæis, *Gen.* 26. כרת אברה אחרת ממתג החמור שהיה רוכב עליו ונתן להם שיהיו בידם אות כרית שכושרת (id eſt, cubitale fruſtum) *è freno aſini*, *cui inſidebat*, & *dedit illis*, *ut eſſet in manu eorum ſignum pacti juramenti* (id eſt, jurati fœderis) *Et cum volunt* Rex David Philiſtæorum *terram invadere*, *non potuit propter ſignum fœderis*, *quod* Iſaacus *juraverat*, *donec ab illis id recepiſſet*. *Proinde dicitur* 2 Sam. 8. 1. "*Et* "*cepit* David Metheg-haamma (*id eſt*, *frenum cubi-*"*tale*) *è manu* Philiſtæorum. Neve putes hanc fabulam hodie & heri natam, ad eam ita alluſit *Jonathan* in Paraphraſi *Geneſ.* 26. v. 31. ופסג מתנא דחמרה ויהב פתגם חרא להום לסהדו *Et diviſit* Iſaacus *frenum aſini ſui & partem unam dedit ipſis in* fœderis *ſignum*. Sed extra hanc fabulam aſino ſolet ab *Hebræis* pro freno tribui פרומביא, φοῖνιξ, *capiſtrum*, & אפסר, ψαλὸς, *habena*; quamvis *Græci* pro *freno* habeant. *Miſna*, de Sabbatho cap. 5. *Die Sabbathi exeunt* לובשים בפרומביא *Libyci aſini* μετὰ φοινίκων, *cum capiſtro*. *Midras* in *Pſalmum* nonum, תן פרומביא בפיהם כחמורים של טחונים *Inde capiſtrum oriental.* ut *molitorum aſinis*. *Gemara*, de Sabbatho, ubi ſupra, *Quatuor beſtiæ Sabbatho egrediuntur* באספר *equus*, *mulus*, *camelus*, וחמור & *aſinus*. Sed hæc fortaſſe extra aleas: jam e diverticulo in viam.

Anxiè multi quærunt, quid occaſionem dederit puridiſſimæ calumniæ de aſino à *Judæis* culto, quaſi fontem in deſerto ſitientibus monſtraverit. Et ſuſpicatur Vir maximus in feſtiviſſimo libello, cui titulus *Laus aſini*, *Græcos*, cum legiſſent nihil à *Judæis* adorari præter ὄνον (quomodo expeditè ἰδιωτὸν notare ſolent) ex hac ὄνῳ, ſive ignaros, ſive, ut erant hominum ingenia, feſtivitatis, & ridiculi cauſa, feciſſe. Idem imitatos poſtea *Romanos*, qui, cum cœlum à *Judæis* coli intelligerent, ex eo vocem, quâ *Italiæ* vicini, *Dores* pro aſino uti ſolent (*i*) *cullum* lepidè feciſſe. Utrumque pari acumine. *Tanaquillus Faber Cadomenſis*, vir, qui non ſolùm *Græcis*, & *Latinis* literis egregiè eſt imbutus, ſed & rara valet ἀγχινοίᾳ, obſervat locum *Heliopolitanum* in *Ægypto* Præfecturæ, in quo *Onias* Templum *Judaici* ritus condidit, vocatum fuiſſe Ὀνίου χώμας, & Templum ipſum Ὀνίου ἱερὸν, aut Ὀνιάδων. Quod cum ad *Oniam* ejus conditorem pertineret, *Alexandrinos*, genus hominum dicax, & σκωπτικὸν, ſic accepiſſe, quaſi deducceretur ἀπὸ τοῦ ὄνου ἐκεῖ ζωοθυθῆναι, *ab aſino ibi cæſo*, aut etiam *Hieroſolymis*. Obiter nota Ἥλιν μητρόπολιν ob id ipſum in nonnullis *Ptolemæi* exemplaribus vocari Ὀνίου μητρόπολιν. Et urbem *On*, cujus vel Sacerdos, vel Præfectus fuit *Joſephi* ſocer *Petephres*, in *Græco* verſione vocari Ἡλίου πόλιν. Unde colliges hanc verſionem recentiorem eſſe quàm putatur, neque ſub *Ptolemæo Philadelpho*, & multò minus ſub patre ejus *Lagi* filio, fuiſſe procuratam. Nam *Philometor*, ſub quo, *Onias*, Templo condito, *Heliopolitana* Præfectura dici cœpit Ὀνίου χώρα, à *Philadelpho* quartus fuit. Et, qui intercеſſerunt, *Euergetes*, *Philopator*, & *Epiphanes*, regnarunt per annos ſexaginta ſex. Itaque valde veriſimile eſt, quod contendit *Uſſerius* ὁ μακαρίτης, *Græcam* editionem, quam *Seniorum* eſſe volunt, ſub *Onia*, vel poſt *Oniam* demùm fuiſſe procuratam.

(i) Pollux l. 7. c. 13. ἡμίονον ὀνείου μᾶλλον.

Nunc, ne diſcedam ἀνυμέλητος, de meo quoque aliquid addam. Veri Dei Epithetum eſt בוד *badad*, *ſolus*, Deut. 32. 12. & onagri בודד *boded ſolitarius*, Oſ. 8. 9. Quę voces, cum ſint ſono, & ſcriptura valde ſimiles, in alluſione quæri potuit à profanis, & malevolis calumniandi anſa. Tamen, quia *Ægyptius* fuit *Apion*, fabulę architectus, malo ex *Ægyptia* lingua id repetere; qua cum ΠΙΕΩ ſit ὁ ὄνος, *aſinus* (ita habetur in *Ægyptio Nomenclatore Ibnacabari* à *Kirchero* edito pag. 166.) videntur impuri homines ad aſinum traxiſſe (horreſco referens) quod in Scriptura tam frequens eſt, פי יהוה *pi-jao*, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Exempla vide *Num.* 9. v. 18. 20. 23. Nempe פי יהוה eſt *os Domini*, item *mandatum*, aut *verbum Domini*. Itaque ferè quoties in Scriptura habetur (*k*) *interrogare os Domini*, aut (*l*) *verbum exire*, aut (*m*) *Prophetam loqui ex ore Domini*, aut (*n*) *os Domini loquutum eſſe*, aut (*o*) *nominaſſe*, aut quid (*p*) *fieri juxta mandatum Domini*, aut aliquem (*q*) *mandatum* vel *verbum Domini* tranſgreſſi, ferè toties in *Hebræo* leguntur voces פי יהוה *pi-jao*. Hic nomen ἀνεκφώνητον *Jao* ſcribimus more veterum. *Græcos* enim illud ita ſcripſiſſe, & extuliſſe, nullus eſt, qui neſciat, qui non ſit idem in his literis planè hoſpes, & peregrinus. Hinc *Diodorus* lib. 1. (*r*) *Moſem* dicit apud *Judæos* τὸ ἱερὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ *Deum* Jao *nomine* legibus ſuis auctorem inſcripſiſſe. Et in *Macrobio* (*s*) *Clarus Apollo*,

(k) Jer. 9. 14.
(l) Deut. 8. 3.
(m) 2 Par. 36. 12. Jerem. 23. 16. Eſa. 58. 14. Eſ. 62. 2.
(n) Exod. 17. 1. Levit. 24. 12 Num. 3 16 39. 50. &c
(o) Num. 4. 41. & 27. 1. & 34. 13
(p) Reg. 19.
(q) Satur. nal lib. 1. cap. 18.

Φοίβου δ' ἀνάσσων ὄνομα Θεὸν ἡμῶν Ἰαώ.

Die omnium ſummum Deum eſſe Jao. Proinde id in *Patribus* frequens. *Origenes* contra *Celſum* lib. 6. *Putaverunt alium eſſe* Jao, *alium* Sabbaoth, &c. *Cyrillus*

(t) *Pag. 632. E.* (u) *Tom. 1. p. 364. D.* *rilius* in *Aggæum* cap. 1. (t) Ἰαὼ δὲ ὄφ᾽ ἑνὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, Jao *autem eſt omnium Deus.* *Theodoretus* in 1 *Paral.* ubi de nomine *Nathinæorum*, (u) Ἔνιοι δὲ καὶ ἐν τῇ Ε Ἑξαπλῶν ὀνομάτων ἑρμηνείᾳ τοῦτο δηλοῦ τὸ ὄνομα δόσιν Ἰαὼ, τυτέστι ἢ δοτὲ Θεῦ. *Reperi in interpretatione nominum* Hebraicorum *hoc nomen ſignificare* donum Jao, *id eſt, Dei, qui eſt.* Et in veteribus editionibus *Quæſt.* 15. in *Exodum*, Καλεῖται ἡ αὐτὸ Σαμαρῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι ἢ Ἰαώ. *Illud vocant* Samaritani *quidem* Jabe, Judæi *autem* Jao. Et *Hæreticarum Fabularum* lib. 5. in fine cap. 3. Τὸ δὲ Ἰαὼ ἢ ὅτι τοῦτο καὶ ἀποκρύπτεται ὑπ᾽ παρ᾽ Ἑβραίοις· Σαμαρῖται δὲ Ἰαβὲ αὐτὸ λέγουσιν. Jao *autem illum denotat, qui reverendus eſt, quod quidem non erat efferendum apud* Hebræos: *at* Samaritani *illud* Jabai *appellant.* Sed poſtrema editio utrobique, pro Ἰαώ, perperam habet (x) Ἀιώ. Et Heſychius, Ἰαωθάμ, Ἰαὼ, συντέλεια. Joatham, Jao, *perfectio.* Item, Ὀζίας, ὁμοῦ Ἰαώ· Ozias, *fortis* Jao. Et *Tzetzes Chil.* 7. Hiſt. 126. Ἑβραικῶς τὸ Ἰαὼ ἑρμηνεύει. *Hebraicè* Jao *inviſibilem ſignificat.* Proinde (y) *Gnoſtici*, (z) *Opinari*, (a) *Valentiniani*, (b) *Phibionitæ*, atque alii hujus farinæ Hæretici veteres nomine *Jao* variè abuſi ſunt. Et reperiuntur hodieque *Baſilianorum* τελεσματικοὶ lapides cum decanorum figuris, & Ἰαὼ illis ſubſcripto. E quo numero unum exhibet *Salmaſius* ὁ μανιώτατος in libro *De annis climactericis* pag. 570. Veteribus igitur פיהוה ſonabat, quod diximus, *pi-Jao*, vel etiam פי-יהוֹ ita enim nomen יהוה à *Porphyrio* exprimitur apud *Euſebium*, *Evang. Præpar.* lib. 1. & 10. (c) Tamen, ex eodem *Porphyrio*, *Theodoretus* ſcribit Ἰαὼ in Sermone *de Principio* (d) Quocirca cum *Ægypti* vel in Scripturis noſtris legerent, vel à *Judæis* qui in *Ægypto* frequentes erant, ſæpe audirent Sacerdotem in loco ſancto *pi-Jao*, vel *pi-Jevo*, id eſt, *es Dominus*, conſuluiſſe, & *pi-Jao* dixiſſe, vel edixiſſe, & aliquid evenuſſe, prout præedixerat *pi-Jao*, abſurdè & inepte finxerunt *piee*, id eſt, *aſinus*, à *Judæo* coli, & pro Deo haberi. Jam, quod de ſiti additur, *Nullus dubito* (inquit Vir ille magnus, cujus conjecturas ſupra attulimus) *quin error ex Anachronismo, & confuſione hiſtoriarum ſit. Quod ex aſinis maxilla, credo, qua multe hominum proſtrata fuerant*, Samſonis *precibus fluxiſſe fontem audiviſſent.* At *Fullerus* in *Miſcellaneis* (e) vult id *Moſi* tributum, quod de *Ana* narrat *Moſes* Gen. 36. v. 24. illum, cum paſceret aſinos *Sibeonis* patris ſui, inveniſſe in deſerto אֶת הַיְמִין *hajemin*, id eſt, *ſtagna*, vel *fontes*, vel *aquas calidas*, ut quidam interpretantur. Vulgatus, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine*, &c. Et *Syrus*, ܗܘ ܐܢܐ ܕܫܟܚ ܝܡܡ̈ܐ ܚܡ̈ܝܡ̈ܐ ܒܡܕܒܪܐ, *Ille eſt* Ana, *qui ſibi invenit aquam in deſerto.* Diodorus Tarſenſis, Ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος, τὸν Ἰαμὶν ὕδωρ βλύζοντα λέγειν, ἀντὶ τοῦ, Ἔνρε πηγὴν ἐν ἐρήμῳ· Syrus, & Hebræus jamin *aquam ſignificare volunt, ac ſi diceretur, Invenit fontem in deſerto.* Hieronymus, *Alii putant* jamin *maria appellata: iiſdem enim literis ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt, & volunt illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationes reperiſſe, quæ, juxta idioma linguæ* Hebraicæ, *maria nuncupantur, quod ſcilicet ſtagnum reperierit, cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas, juxta* Punicæ *linguæ vicinam, qua* Hebrææ *contermina eſt, hoc vocabulo ſignari.* Nos, ne cogamur *Moſi* tribuere quæ vel *Samſoni* acciderunt annis plus trecentis poſt mortem *Moſis*, vel *Anæ*, *Eſavi* ſocero, annis plus trecentis antequam *Moſes Iſraelitas* ex *Ægypto* educeret, cenſemus verbis *Taciti*, quę ſupra citavimus, *Cum grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit, ſequutus Moſes, conjectura herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit*, deſcribi deſertum *Elim*, in quo, poſt longam ſitim, quâ confecti fuiſſent *Iſraelitæ*, niſi aquas *Maræ* per miraculum Deus edulcâſſet, tandem in umbra palmeti tot fontes (f) reperti ſunt, quot erant in populo tribus. *Elim* אילים *Hebraice* appellatur, quaſi *campos* dixeris. Sic אֵל פָּארָן eſt *campus Paran* Gen. 14. verſ. 6 At *Joſephus* (g) pro *Elim* legit Ἠλὶν *Ilin*, ac ſi ab aſinis nomen haberet. *Syrus* enim ܐܝܠܝܢ *alin* ſunt vel *aſinorum*, vel *onagrorum pulli*, ut *Hebræus* עירים. An indè orta ſit fabula, quam *Plutarchus* & *Tacitus* referunt, aſinos, aut onagros *Judæis* in deſerto indicaſſe fontes aquarum, aliorum eſto judicium. Mihi nondum quidquam occurrit, quod videatur vero propius.

(x) *Tom. 2. p. 56. B. & Tom. 4. pag. 260. C.* (y) *Irenæ. l. c. 34.* (z) *Orig. l. 6. cont. Celſ.* (a) *Theodor. Hær. Fab. l. 1. c. 7. p. 199. D.* (b) *Epiphan. Hær. 26.* (c) *Pag. 21. & 255.* (d) *Tom. 4. p. 493. D.* (e) *Lib. 3. cap. 8.* (f) *Exod. 15. 27.* (g) *Antiq. l. 3. c. 1.*

Expectâſſet aliquis, ut de aſinis feris jam ageremus, quos à domeſticis ſola educatione differre nonnulli putant, quomodo à vulgaribus equis, & felibus, differunt ſylveſtres equi, & feles: ſed onagros ab aſinis tota ſpecie differre certum eſt, & eſſe in ferarum genere. Illos igitur in ſequentem librum rejicere conſultius putamus, ad mulos jam tranſituri.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Mulorum uſu, natalibus, & nomine.

Mulorum primus uſus in Judæa Davidis *ævo. Muli ad equitationem, ſagmarii, & curules.* Καμπύη, & καμπύη, mulare vehiculum, *olim* ἀπήνη (A *initio vocum additum.*) Rheda *Lat. idem.* Ῥέδιος Suidæ, *&* Heſychio ἡμίονος mendoſè *pro* ἡμίονος. *Mulares rhedæ biga, triga, quadriga.* Hebr. מטראמולין *terræmulum.* Iſraelitæ *in deſerto abſtinuerunt unum è quatuor Des terramulis. Muli in* Thogarma. *In* Scythia *nec muli, nec aſini. Aſinos in* Hyperboreis Apollini *immolari mera nuga. Aſini, & muli in* Cappadocia *præſtantiſſimi. Mulus* à ſeparando *Hebræis dicitur* פרד pered, *non quia cælebs, ſed quia ex iis parentibus ortus, qui à naturali conſorte ſeparantur: ut adulteri cum meretricibus* Of. 4. 14. Græcè *non dicitur* ἡμίονος παρὰ τὸ ἄμα, *quia ſemen habet imparium; ſed* ἡμίονος παρὰ τὸ ἄμων, *quia montanum animal. Ita multis animalibus nomen eſt à montibus.*

Muli inter *Hebræos* cœperunt eſſe in multo uſu circa tempora *Davidis*, qui muli meminit *Pſ.* 32. 9. & *Solomonem* jubet, ut in Regem inauguretur, mulæ regiæ inſidentem ad *Gihonem* deduci, 1 *Reg.* 1. 33. Sed & reliqui *Davidis* filii mulis vehuntur, 2 *Sam.* 13. *verſ.* 29. Et mulo inſidebat *Abſalom*, cùm hæſit inter ramos arborum, &, jumento prætergreſſo pependit inter cœlum & terram, 2 *Sam.* 18. *verſ.* 9. Et inter cætera donaria muli quotannis *Solomoni* offerebantur, 1 *Reg.* 10. *verſ.* 25. & 2 *Par.* 9. *verſ.* 24. Mulis denique plebeji cibos *Davidi* afferunt 1 *Par.* 12. *verſ.* 40. Nempe, præter mulos, qui equitabantur, quales muli *Davidis*, & filiorum, alii fuere ἁχθοφόροι, ſeu ſagmarii, ut 1 *Par.* 12. *verſ.* 40. Alii item ζευγῖται, ſeu curules. Unde *Septuaginta* Eſ. 66. 20. Ἐν καμπύαις ἡμιόνων, *in rhedis mulorum*, pro *Hebræis* בעגלות ובפרדים *in rhedis, & in mulis*; tanquam hic agnoſcentes figuram ἐν διὰ δυοῖν ut in his *Pindari*, *Pythus* quartâ,

— Ἀτὰ δ᾽ ἡμιόνοις,
Βοιᾷ τ᾽ ἀπήνᾳ, προτροπάδαν Πελίας
Ἵκετο σπεύδων. —

Mulis autem, & politâ rhedâ, alacriter Pelias *venit properans. Mulis, & rhedâ*, id eſt, *rheda mularis.* Rectè porrò *Seniores*, Ἐν καμπύῃ ἡμιόνων· Καμπύη enim, & καπύη, idem ſunt. Utrumque eſt in *Suida.*

Et

Et 1 *Sam.* 26. 5. 7. *Græce* verſionis una editio *Saülem* dormientem deſcribit ἐν λαμπείῃ, altera ἐν λαπίνῃ. Porrò, ut λαπίδιον factum ex αἴδιον, λαίχνη ex ἄχνη, λαιψηρὸς ex αἰψηρὸς, ita λαμπεία ex ἀπήνη. Et ἀπήνη propriè eſt *mulare vehiculum*. Homerus, *Iliad.* ά. verſu 324.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἴλαοι τετράκυκλον ἀπήνην,
Antè quidem muli trahebant quatuor-rotarum currum.

Apollonius Argonaut. lib. 3. verſ 840.

Ἐκτανύσωσι δ' ὑπὸς ὑοτζυγέσθαι ἀπήνῃ,
Incutate mulos adjungere vehiculo.

Plutarchus in *Conſolat. ad Apollon.* ubi de *Cleobi*, & *Bitone*, Τῶν ἱκέντων τὰς ἀπήνας ἡμιόνων ὑγροτέρων. *Trahentibus currum mulis flacceſcentibus. Pindarus*, in loco nuper citato,

--- ἡμιόνοις,
Ἅιτε ῥ' ἀπήνᾳ. ---

Mulis, & poltâ rhedâ. Et ejus *Scholiaſtes*, *Olympiâ* quintâ, Ἀπήνη δὲ ἐστι ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθὲν. *Apene eſt currus mulis junctus. Polybius* in *Excerptis* lib. 31. Καὶ τὰ ἐροσκόμενα, καὶ ἃ ζεύγνυ, καὶ τὰ ἀπήνας αὐτῶν ὑπαρχόντα. *Multoribus, & biga, & rheda mulari ſua exiſtentia. Pauſanias* in *Eliacis prioribus*, Ἦν δὲ ἀπήνη κατὰ τὴν συνηθείαν ἡμίονοι αὐτὴ ἕπτων ἔχουσα. *Mulas pro equis apene bigarum in morem habebat. Heſychius*, Ἀπήνη, ἅμαξα· οἷς ζεύγνυσιν ἡμίονοι. *Apene, currus; alias eſt biga mularis.* Itaque id ipſum ſunt λαπίνη, vel λαμπίνη. Unde eſt, quod hæc vocabula *Theodoretus* Quæſt. 60. in 1 *Reg.* inter ſe confert tanquam ἐναλλάγματα. Λαμπίνη, inquit, ὅπερ ἐστὶν ἁμαμαξίτις, ἅζιτος ἢ καὶ ἀπήνη. *Lampene, carruca genus eſt, ut & apene.* Et *Nauſicaæ* mularis currus ab *Homero* ἀπήνη, & à *Sophocle* λαμπίνη dictus eſt, ut in *Pollace* habetur. Nos *rhedam* ideò reddimus, quia, ut ἀπήνη *Græcis*, ita *rheda Romanis* ferè eſt mularis currus. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 3. cap. 17. *Rhedarius ut tibi haberes mulas.* Sulpicius *Dial.* 2. cap 4. *Regreſſi ad rhedam ſuam, agi quo ire caperant jumenta præcipuum*, &c. *Conſumis* Gallicas *mularum pœna maſtigias.* Proinde *Apoc.* 18. 13. pro *Græcis* ἵπποι, καὶ ἡμίονοι, *equorum*, & *rhedarum*, Arabs habet خيل وبغال *equorum*, & *mulorum*. Et *Suida* λαμπίνη eſt ἰχθὺς πυρῴαντὸς, ὃ ἐστὶ ἅρμα σκυτικὸν, *rheda inſignis, id eſt, currus tectus.* Ἰχθὺν enim ibi corruptè pro ῥαβδὸν. Unde hæc *Heſychii* reſtituenda, Λαμπίνη, &c. ῥαβδὸν πυρὶ κεφαλὴν ἐστὶ ἅρμα σκεπαστὸν, pro quibus omnino legendum ῥαιδὸν πυρῴαντὸν, ὅ ἐστι, &c.

Mulares portò illæ rhedæ, vel bigæ erant, vel trigæ, vel quadrigæ. Ad bigas pertinent hæc *Naamani Syri* 2 Reg. 5. 17. *Detur, quæſo, ſervo tuo* משא צמד פרדים ארמת *onus paris mulorum è terra*, id eſt, onus bigę mularis. Ad trigas, quod habetur de *Pharaonis Iſraelitæ* inſequentis curribus, in *Jonathane* Exod. 14. 7. ומוליהא תליתאא למנגד ולכרדוף בבהילו אוסף על כל רתיכא ורתיכא *Et mulam tertiam ad trahendum, & conſequendum cum celeritate addidit ſingulis curribus.* Quadrigæ ab *Hebræis*, voce hybridâ, & *Græco-Latina*, טטראסולין *tetramulin* appellantur. Ut in *Exodo* magna ſect. 3. ubi Deus inducitur *Moſi* dicens כשאנא לסתי ליתן להם את התורה אני יורד בטטראסולין שלי שהן מתנונין ב' ושומטין אחד מהן ומכעסין אותי ב' *Cùm veniam ad montem* Sinai, *ut dem ipſis Legem, deſcendam in tetramulis meis, ut ad me attendant. At illi unum ex illis abripient, & in eo me irritabunt.* Quæ ferè eadem repetuntur ſect. 42. & 43. explicatione petita ex *Ezech.* 1. ubi, tanquam Dei quadriga, deſcribuntur quatuor animalia facie hominis, leonis, bovis, & aquilæ. Quorum unio, nempe bove, *Iſraelitæ* per Idololatriam fœdè abuſi ſunt, quo ipſo tempore Deus in monte *Sinaï* legem *Moſi* dictabat. Unde eſt, quod, ex Magiſtrorum mente, Deus ſibi abreptum conqueritur unum è jumentis quadrigæ ſuæ: quam vocat טטראסולין *tetramulin*; quia, cum illi hæc commenti ſint, quadrigæ in vecturis publicis frequentius mulares erant. Proinde טטראסולין *tetramulia* dicuntur primo quadrigæ mulares, deinde etiam quævis aliæ per κατάχρησιν, ut hoc loco Dei quadriga, quam tamen vehunt animalia à mulis diverſiſſima.

Ut ab equorum, & equirum, ita etiam à mulorum præſtantia commendatur *Thogarma* regio his verbis Ezech. 27. v. 14. *De domo* Thogarmæ *equos, & equites, & mulos adduxerunt*, O Tyre, *ad mundinas tuas.* Quod perperam ad *Scythiam* referri alibi (*a*) docuimus; quia in *Scythia*, & vicinis locis neque aſini, neque muli ſunt. Scio à doctis objici, quod veterum multi tradunt, in intima *Scythia*, *Hyperboreos Apollini* aſinos immolâſſe. *Pindarus*, *Pythia* decima,

Ἔνθ' οὐκ ἐς Ὑπερβορέων ἀγῶνα θαυμαστὸν ὁδὸν.
Παῖ ἔσι ποτε Πηγασὺς
Ἐβάσσατο λαγίνας, θύματ' ἱερὰν;
Καὶτάς ἑὸν ἑκατόμβας
Ἐπιτόσαις Θεᾷ,
Ἵζοντας. ---

Invenias ad Hyperboreorum *certamen* (id eſt, *conventum*) *admirandam viam. Apud quos olim* Perſeus *dux epulatus eſt, ades ingreſſus, cùm invenuſſet inclytas aſinorum hecatombas Deo ſacrificantes.* Callimachus,

Φοίβῳ Ὑπερβορέοισι ἕνα ἑκατόμβατα ἱερεῦ,
Phœbus Hyperboreis *aſino placatur in oris.*

Clemens in *Protreptic.* Σκύθαι δὲ τὰς ὄνους ἱερεύοντες μὴ παύεσθαι, φησὶν Ἀπολλόδωρος, καὶ Καλλίμαχος· Scythæ *ne ceſſent mactare aſinos, ut dicunt* Apollodorus & Callimachus. *Arcadius* lib. 4. *Quis ei canes à* Caribus, *quis ab* Scythis *aſinos immolari? Non principaliter cum cæteris* Apollodorus? *Antoninus* quoque *Liberalis* Fab. 20. *Hyperboreos* multis deſcribit *Apollini* immolantes τὰς ὄνους ἕνας, *victimas aſinorum.* Sed confictâ hæc eſſe ſciunt, quotquot penetrârunt in לחדרי צפון *Aquilonis* intima, quæ aſinis, & mulis ſunt prorſus inacceſſa. Hinc *Herodotus* in *Melpomene*, Οὐδὲ ὄνοι ἐν τῇ Σκυθικῇ πόῃ χώρῃ τὸ παράπαν, ὅτε ὑπὸ ψύχεος, ὅτε ἡμίονος, διὰ τὰ ψυχρά. *In terra* Scythica *neque aſinus, neque mulus eſt propter frigora. Ariſtoteles* lib. 2. cap. 8. *De generat. animal.* Ἔτι δὲ ψυχρὸν τὸ ζῶον ὑπὸ ἐστὶ διάπυρος ἐν τοῖς χειμερινοῖς ἢ διὰ γένεσιν τόπος, διὰ τὸ ἀνεργὸν εἶναι τὴν φύσιν, οἷον περὶ Σκύθας, καὶ τὴν ὑπερβορέαν χώραν. *Frigidum animal eſt aſinus: proinde in locis frigidis gignis non poteſt, utpote ſua natura frigoris impatiens, velut apud* Scythas, *& vicinas regiones. Strabo*, de *Getis*, lib. 7. Οὔτε τὸ γὰρ ἡ τρίφυτος διέρχεται γὰρ τὸ ζῶον. *Nam neque aſinus alunt, eſt enim animal frigoris impatiens.* Antigonus *Mirab.* cap. 13. Οὐδὲ κατὰ τὴν Σκυθίαν χώραν, ὁμοίως δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν Ἠλείαν ἡμίονος ἡ γονᾶται. *Mulus ut in Scythicis regionibus, ita neque in* Elide *naſcitur. Plinius*, de aſinis, lib. 8. cap. 43. *Ipſum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in* Ponto. Itaque *Thogarma*, vel, ut veteres ſcripſêre, *Torgama*, *Scythia* non eſt, ſed *Trogmorum* in *Galatia* regio in *Paphlagonia*, *Pergæa*, & *Cappadocia* confiniis, ut probavimus in noſtro *Phaleg.* Ibi nimirum ut equi, ita etiam aſini, & muli fuêre præſtantiſſimi. De equis actum eſt (*b*) ſupra. Ad aſinorum commendationem pertinet, quod *Apuleius* (*c*) ſub aſini figura latens fabulatur à prægone ſic pro *Cappadocio* venditatum: *Cappadocum*, inquit, *me ſatis.*

(*a*) *Phaleg.* lib. 3. c. 11. *Vide & ſupra.* pag. 159.

(*b*) *Cap.* 9. pag. 159.

(*c*) *Aſin. lib.* 8.

& *forticulum denumiat.* Quomodo in *Luciano Lucius* emptorem ſuum inducit domeſticos ſic compellantem, Δᾶλον ὑμῖν ἐάσομαι πᾶλιν, καὶ αἰδρεῖα, καὶ Καππαδόκην τὸ γένος, *Servum comparavi vobis pulchrum, & vegetum, & genere Cappadocem.* Mulorum denique è *Cappadocia*, & vicinis regionibus, paſſim meminêre Scriptores. Sic *Strabo Cappadociam Perſis*, tributi nomine, quotannis conferre ſcribit ἵππους χιλίους καὶ πυραυστῶν,

ἡμιόνους δὲ διχίλιοι, equos mille quingentos, & mulos bis mille. Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 44. Theophraſtus vulgo parere mulas in Cappadocia tradit, ſed eſſe id animal ſui generis. Et *Plutarchus*, Περὶ Φιλοπλουτίας, Gallicas mulas ita commendat, *Alium are alieno obſtrungu magnifica domus, alium vicinum oliveτum, alium agri triticeι, aut vitibus, feraces,* ἄλλος ἡμιόνους Γαλατικάς, *alium mulæ* Galaticæ. *Homerus* denique multò antè, *Iliad.* β'. verſu 852.

Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμίονοι γένοντο ἀγροτῆρσιν,
Ex Heneta *urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.*

Mulum Hebraicè פֶּרֶד *pered*, *Hebræi* dici volunt, בעבור שלא הוליד והוא נפרד *quia non generat, & ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Quomodo *Græci* ἡμίονα, παρὰ τὸ ἡμᾶν γονὴν ἔχειν ἴδιον ἐν ταῖς συνουσίαις ἀναλαμβάνειν, ἀλλ' τοιοῦτόν ζῶον quia ſemen habet irritum, unde eſt, *quod in coitu* (muli) *non concipium, neque generant.* Mihi פֶּרֶד *pered*, eſt animal ex iis parentibus natum, qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id enim proprie eſt נִפְרָד. Sic *Oſ.* 4. 14. עִם הַזֹּנוֹת יִפְרֵדוּ *Cum meretricibus ſeparati ſunt*, id eſt, ab uxorum conſortio ſe ſubduxerunt, ut meretricibus ſe conjungerent. Qua ratione aſinus, ut mulum generet, נִפְרָד עִם הַסּוּסָה *ſeparatur cum equa.* Et equa viciſſim נִתְפְּרֶדֶת עִם הַחֲמוֹר *ſeparatur cum aſino*, id eſt, aſinus aſinam, & equa dimittit equum, ut coëant cum animali heterogeneo. Rectè igitur vocatur פֶּרֶד *pered*, animal natum ex הַפְּרוֹד, id eſt, ex disjunctione ἡ ἡμιονεία, qui, divortio facto ad tempus, adulterino concubitu cum alienis aliquo modo ſe polluunt. Unde eſt, quod *Ælianus* lib. 12. cap. 16. *Democritus* aſſerit μὴ εἶναι φύσιν πεπηρωμένην τὸν ἡμίονον, ἀλλὰ ἐπιτίμιον ἀνθρώπων, καὶ τίλμης, ὡς ἂν ἄνους, μοιχείας ἐπιτίχημα τοῦτο, καὶ πλάσμα, natura opus non eſſe mulam, *ſed humanæ machinationis, audaciaque, ut ita dicatur, adulterinum quoddam inventum, & furtum.* Et *Hebræi* in *Anam*, quem primum aſinos ad equas admiſiſſe, ut muli procreaturentur, colligere ſe putant ex *Gen.* 36. 24. multa debacchantur; ut capite ſequenti dicam, quaſi primus diverſas ſpecies inter ſe commiſcerit, contra creationis ordinem. *Arabice* quoque البَغْل id eſt, *mulus*, ſæpe pro *ſpurio* ſumitur: & بَغَل Verbum quaſi ἡμιονεῦσαι, vel ἡμιονίζειν dicas, eſt *ſpurium promentare.*

Græcum nomen quod attinet, eos haudquaquam probo, qui ὄρειος dici volunt παρὰ τὸ ὄρος, quamvis in iis ſit *Euſtathius*. Quin ὀρεύς, ut idem agnoſcit, *Jonicum* eſt pro ὀρεύς. Et ὀρεὺς ἀπὸ τῶν ὀρῶν, *a montibus*, nomen habet, in quibus qui educantur duriores habent ungulas. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 8. *Si mulæ exactæ ſunt æſtivo tempore in montes* (*quod fit in agro* Reatino) *duriſſimæ ungulas fiunt.* Eoſdem ad laborem eſſe aptiores his verbis docet *Palladius* lib. 4. cap. 14. *Annicula mula debet à matre depelli, & per montes aſperos paſci, ut ſenerit laborem in tenera ætate ſolidata contemnat.* Alii mulum ajunt τὸ ὄρεσι μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων δύνασθαι ἐργάζεσθαι, *animal eſſe ad opera montana maximè idoneum*: unde eſt, quod apud *Poëtam*, *Iliad.* ε'. verſ. 742. 743. 744.

— ἡμίονοι τριπάτρῳ μήδεα εἰδότες
Ἕλκης ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν
Ἢ δοκὸν, ἢ δόρυ μέγα τόνιον. —
— *immanis robore multi*
Summo ex monte trahunt loca per præcipita viarum
Tranſtra earinarum, ſabulataque. —

Ut ut ſit, mulis commune eſt cum multis animalibus, ut à montibus nomen habeant. Sic *aper Arabice* dicitur الخنزير الجبلي *porcus montanus*, unde *Hiſpanis javali.* Et *cervicem* tam *Galli*, quam *Itali montonem* vocant. Et *marmotta* nomen in *Alpibus* ex *mure montano* putatur eſſe deflexum. *Ariſtotele* ὀρεοπελειὰς, quaſi *ciconiam montanam* dicas, eſt inter aquilarum ſpecies. *Semiramis* ab *Heſychio* redditur περιστερὰ ὀρεία, *columba montana*; quod nos alibi explicamus.

CAPUT VIGESIMUM.

De Mulorum ſpeciebus.

Mulæ fœcundæ in Syria, Phrygia, Cappadocia, Africa. *Muli propriè dicti ex aſino & equa. Hinni ab equo & aſina. Hinni pumili in equis. Ginni pumili ex mulo & equa. De his* Heſychii *loca corrupta, & reſtituta. Quid* ginnus Martiali. Burdo *idem, quod* hinnus, *& in genere mulus. Arabicè* bardaun *equus cinereus. Muli ex onagro & equa, vel ex onagro & aſina, quales.* Jonathan *emendatus. Muli ex aſino & equa præſtantiſſimi. Cognoſcuntur ex parvis auribus.* Perſarum *angari tales equitant*, Eſth. 8. verſ. 10. *Eoſdem laudat* Simonides *in carmine* ἰαμβικῷ. *Mulorum certamen* Olympiæ *antiquiſſimum, etſi* Pauſanias *id neget. Muli publico curſui deſtinati. Muli* Perſis *olim* אחשתרנים ahaſtheranim, *ut hodie* أسْتَر aſtar. *Refelluntur qui hanc vocem alsunde arceſſunt, aut aliter explicant.* Aſgandæ *qui, & unde dicti.*

Mulorum duo ſunt genera; fœcundum unum, alterum ſterile. Fœcundum in *Syria* fuiſſe auctor eſt *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 24. Αἱ δὲ, inquit, ἐν τῇ Συρίᾳ τῇ ὑπὲρ Φοινίκης ἡμίονοι καὶ ἐγκύονται, καὶ τίκτουσιν· ἀλλ' ἔστι τὸ γένος ἡμιόνου μᾶλλον, ἕτερον δὲ. *Mulæ, quæ ſunt ſupra* Phœnicem, *& inveniuntur, & pariunt: ſed genus, non ſimile, tamen aliud eſt.* Et cap. 36. Ἐπεὶ δὲ ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος ἐστὶν ἐκ συνδυασμοῦ γενομένου ἵππου καὶ ὄνου, ὁμοίου δὲ τὸν ὄγκον. *Sunt in* Syria *muli dicti, ab iis diverſi genere, qui ex aſino & equa coëunt naſcuntur, forma tamen ſimiles.* Et paulò poſt, Ἔνιαι αἱ ἡμίονοι γεννῶσιν ἐξ ἑαυτῶν· σημεῖον δὲ· ἦλθόν γάρ τινες εἰς Φρυγίαν ἐπὶ Φαρνάκῃ ξ Φαρναζάζα πατρὸς, καὶ διαμένουσιν ἔτι· οἶσι δὲ μᾶλλον τριῶν, τὸ παλαιὸν δ', ἐνίοις ἦσαν, ὡς Φησίν. *Hamula ex ſuo genere procreant. Argumento eſt, quod quædam in* Phrygiam *venerunt tempore* Pharnacis *patris* Pharnabazi, *quæ adhuc vivunt. Saltem tres manent, cum novem olim fuerint, ut aſſerunt.* Sed & in *Cappadocia* fuit id mulorum genus. Idem in *Mirabilibus*, Ἐν Καππαδοκίᾳ Φασὶ ἡμίονον δοῦναι γονίμους, *Ajunt in* Cappadocia *mulos eſſe fœcundos. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Theophraſtus* (mulas) *vulgo parere in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ſui generis.* Creduntur etiam fuiſſe in *Africa.* Et *Varro* tradit (lib. 2. cap. 1. *Ruſt.*) Magonem, & Dionyſium *ſcribere mulam & equum, cum conceperint, duodecimo menſe parere. Quare non, ſi hic in* Italia, *cum peperit, mula ſit portentum, adſentiri omnes terræ.* Unde *Columella* lib. 7. cap. 36. *Quidam vero non diſſimulandi auctores, ut* M. Varro, *& ante eum* Dionyſius, *ac* Mago *prodiderunt, mularum fœtus regionibus* Africæ *adeò non prodigioſos haberi, ut tam familiares ſint incolis partus eorum, ac nobis partus equarum.*

Fœcundis mulis ſteriles opponuntur, qui ſunt hybridæ, & ambigenæ, id eſt, ex imparibus editi parentibus, & diverſæ ſpeciei. Hi rurſus multorum genera. Alii enim procreantur ex aſino & equa, qui præſtantiſſimi ſunt, & propriè *muli* dicuntur. Alii ex equo & aſina, *binni* nomine. *Varro* lib. 2. cap. 8. *Ex equa & aſino ſit mulus: contra ex equo & aſina hinnus. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Equo & aſina genitos maret* (malim, *aſina genitos mare*) *hinnulos antiqui vocabant? contraque, mulos, quos aſini & equæ generarent. Columella* lib. 7. cap. 36. *Qui ex equo & aſina concepti generan-*

neramur, quamvis à patre nomen traxerint, quod hinnis vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt. Hinnos vult ab equo dici, quia *Græcè* ἵππος eſt *equuleus. Phavorinus,* Ἵππος εἰ κολοβοὶ τὴν ἵππον· νάνος δὲ εἰ κολοβοὶ τὴν ἀνθρώπων νανοσφυΐαν. *Hinni, qui in equis pumili ſunt, quomodo nani decuntur, qui pumili naſcuntur in hominibus.* Quę ſumpta ſunt ex *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Pace*, ubi tamen ὕννοι, non ἵννοι. Quomodo in *Heſychio* ὕννος, *hymnus*, eſt πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσῆσας πρὶν κυηθῆναι, *pullus equinus, qui in utero ager fuit, antequam edceretur. Sed* ὕννος, ἵννος, & γίννος *Græcis* ferè idem ſunt. De *gunno* ſic *Heſychius* nullo ſenſu, Γίννος, ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα τοῦ. Sed legendum, Γίννος, ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ἵππος, ἀνομαῦτη *Gunnus vocatur, cujus pater eſt equus, & mater aſina.* Nihilo ſaniora ſunt, quæ de *hinno* idem habet, Ἵννος, ὁ πῶλος, ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς, καὶ μητρὸς ἡμίονος· ἄλλοι ὄνου. Ἀριστοτέλης δὲ φησὶν ἵννον ἡμίονον ἄρρενα, τίκτειν ἤδη ἐπὶ Δηλείας ἀναβαίνοντα, ἵννου δὲ ἐξ ἵππου νοσήσαντος, ἄλλοι δὲ ἡμίονον, ἢ ἱππάριον ἀναύξεις. Ἀριστοφάνης δὲ τὸν ἵππου γενόμενον ἐξ ἵππου, προγόνη δὲ μητρός. In his enim primo id ſuſpectum eſt, quòd hinnum naſci dicit ex equo patre, & matre mula, aut aſina. Hinnum enim ex mula naſci, quæ perpetua ſterilitate damnata eſt, ne per ſomnium quidem cunquam venit in mentem. Sed ex mulo patre, & equa matre, hinnum procreari nonnulli ſcribunt, quomodo ex equo & aſina. *Plinius* lib. 8. cap. 44. *In plurium* Græcorum *eſt monumentis, cibo equa muli coita natum, quem vocaverunt hinnum, id eſt, parvum mulum. Euſtathius* in *Iliad.* λ'. & ex illo *Phavorinus,* Ἵννος, ὁ ἐξ ἡμίονου καὶ Δηλείας ἵππου. Nempe (auctore *Philoſopho* in fine lib. 2. *Generat. anim.*) ut mula ſemper ſit ſterilis, ἡ δ' ἄῤῥην ποτὲ γενέσεως δὲ διὰ τὸ θερμότερον εἶναι ἢ θήλεος φύσει τὸ ἄῤῥεν, *mas* (id eſt, *mulus*) *quandoque generat, quia mares naturâ ſunt fœminis calidiores.* Atque, ut ibidem additur, Τὸ δ' ἀποτελεσθὲν γίνεται γόννος, τίκτει δ' ὅταν ἡμίονος ἀναβαίνῃ· καὶ γὰρ ἐν ἔτει ἵππου, καὶ ἓξ ὄντα γίνονται γίννοι, ὅταν νοσήσῃ τὸ κύημα ἐν τῇ ὑστέρᾳ. *Quod productus gennus eſt, id eſt, mulus pumilus: nam etiam ex equo, & aſina gunni proveniunt, cum fœtus in utero ægrotavit.* Neque dubium, quin *Heſychius* hunc locum reſpexerit. Itaque pro his verbis, Ἀριστοτέλης δὲ φησὶν ἵννον ἡμίονον ἄρρενα, legendum, Ἀριστοτέλης δὲ φησὶ γίννον γεννῆσαι ἡμίονον ἄρρενα, *Mulum marem* Ariſtoteles *gunnum generare dicit.* Ex φησὶ γίννον factum φησὶν ἵννον. Et poſt γίννου ſequens γεννῆσαι omiſſum eſt, quia voces ſunt ſimiles. Sed & hæc mendoſa ſunt: ἵννου δὲ ἐξ ἵππου νοσήσαντος legendum enim νοσήσαντα, vel σωθέντα, *hinnum autem ex equo* generari, *cum ægrotavit*, nempe in utero. Legit enim *Heſychius* in *Ariſtotele*, ἐκ δ' ἵππου γίνονται ἵννοι, ubi nos γίνονται γίννοι. Denique *Ariſtophanes Grammaticus*, quem *Heſychius* ibidem citat, non dixit hinnos naſci ἐξ ἵππου, προγόνη δὲ μητρὸς· ſed ἐξ ἵππου πατρὸς, ὄνου δὲ μητρὸς. Πατρὸς, ut fit, contractum in πρὸς, & ex πρὸς ὄνα factum προγόνη. Ex iis, quæ citata ſunt, patet *hinnum, Græcè* ἵννος, ὕννος, & γίννος, propriè eſſe *minorem equum*, aut *mulum*. Unde eſt, quod hinni vocantur muli, quibus pater eſt equus, aut muhus; quia veris mulis minores ſunt, quibus aſinus pater eſt, & equa mater. *Varro* ubi ſupra, *Hinnus, qui appellatur, eſt ex equo, aut aſina, minor quam mulus corpore. Gunnum* etiam pro *mulo pumilo Martialem* puto dixiſſe. Locus hodie ſic habet lib. 6. *Epigram.* 77.

Non aliter monſtratur Atlas *cum compare mulo:*

prout illud emendavit *Politianus* ex nonnullis exemplaribus MSS. Sed antea legebatur

— *cum compare gibbo.*

Utrumque mendoſe, niſi fallor. Nam *Pocta* ſcripſerat *gunno*, & *Gloſſator* aliquis *mulo* in margine. Quam Gloſſam alii ſubſtituerunt ignotæ voci. Alii, pro *gunno*, *gibbo* ſcripſerunt. *Atlas* nani nomen eſt, de quo *Juvenalis* Sat. 8.

— *Nanum cujuſdam* Atlanta *vocamus.*

Itaque in *Martiali*

— Atlas *cum compare gunno,*

nanus eſt, ſeu pumilio mulo inſidens æquè pumilo. Pro *hinno*, vel *gunno*, *burdonem* dixit ſequior ætas. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Ha ſunt ambigenæ, quæ nuptæ diſpare conſtant,
Burdonem ſonipes generat commixtus aſellæ:
Mulus at Arcadicis & equina matre creatus.

Iſidorus lib. 12. cap. 1. *In animalibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina.* Tamen hæc ſumuntur promiſcuè, & *burdo* uſurpatur pro quovis mulo. Hinc *Hieronymus* 4 Reg. 5. v. 17. *onus duorum burdonum*, id eſt, *mularum. Epigramma* vetus de baſterna,

Hanc geminis portat duplici ſub robore burdo.

Vita Athanaſii pag. 113. *Quaſi burdones altare ſacrum calcibus evertiſſent. Victor.* lib. 1. *De perſecut. Vandal. Ex tranſverſo ſuper burdonem vinctum, quaſi quemdam ligni truncum, totos inire portabamus. Græcè* βίδων dicitur, & βοῤδόνιον. *Joh. Moſchus Limonario* cap. 101. Ἀπῆλθεν μετὰ τῶν βοῤδονίων, *Abiit cum burdonibus.* Et paulò, poſt, Ἐπάνηγεν ὁ βίδων τὸ παιδίον, *Calcavit burdo puerum.* Et cap. 125. Ἐβαλεν αὐτὸν ὁ οἰκονόμος εἰς τὰ βοῤδόνια, *Conſtituit illum diſpenſator ſuper burdones.* Item, Ὡς δὲ εἶδον τὰ βοῤδόνια, καὶ οἱ βοῤδονάριοι τὰ λέοντα, *Leone viſo, burdones, & burdonarii*, id eſt, muliones. *Ecloga Baſilic.* 44. Τῷ λαγάτῳ τῶν βοῤδονίων καὶ αἱ μῦλαι περιέχονται. *Legato burdonum etiam mulæ continentur. Arabicè* برذون *bardaum* patet multò latius. Nam ad *equum* etiam extenditur, ſed propriè *clitellarium, degenerem, auribus flaccidis.* Unde cognominatur ابو الاخضل quaſi dicas, *patrem flaccidum.* Occurrit in *Arabica Pentateuchi* Paraphraſi editionis *Erpeniana*, *Gen.* 47. *verſ.* 17. *Exod.* 14. *verſ.* 23. *Deut.* 17. *verſ.* 16. &c. Et *Hiſpanis* id ipſum eſt *alburdon*, & *burdegano.*

Sed & ad mulorum ſpecies ü pertinent, quos onager vel ex equa, vel ex aſina generat. *Ælianus* lib. 16. cap. 9. Ἐν Ἰνδοῖς ἵππων τε ἀγρίων, καὶ ὄνων τοιούτων εἰσὶν ἀγέλαι· ἐπὶ δὲ ἀναβαινόντων ὄνων τὰς ἵππους, ὑπομένουσι ἐκείνας λάγνως, καὶ ἤδεσθαι τῇ μίξει, καὶ τίκτειν ἡμίονους πυρρὰς τὴν χρόαν, καὶ ἄγαν δρομικὰς. *In Indis equorum, & aſinorum ſylveſtrium greges ſunt. Et equas ajunt aſinos incuntes facilè admittere, & cum delectari, & rufos mulos parere ad curſum præſtantiſſimos.* Plinius, *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritiâ eximiâ pedum, verùm ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed genecroſo. Onagro & aſinâ genitus omnes antecellit. Palladius* ubi de mulis, *Creantur etiam ex equo & aſina, vel onagro & equa.* Item, *Utiles admiſſarii naſcentur ex onagro & aſina, qui poſt in ſobole ſequuntur agilitatem fortitudinemque reſtituant.* Quod *Columella* pluribus ita explicat, *Mula autem non ſolum ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemque onagro & equa generatur*, &c. *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod ſeminabus aſinus. Quamquam poſſit hunc aliquatenus comparari, quod progenerat onager; niſi & indomitum, & ſervire centumax ſylveſtri more ſtrigoſum patris præferret habitum. Itaque bujuſmodi admiſſarius nepotibus magis, quam filiis utilior eſt. Nam ubi aſino & onagro natus admittitur equa, per gradus infractâ feritate quidquid ex eo provenit, paternam formam, & modeſtiam, fortitudinem, celeritatemque avitam refert.* Ex his cum onagri & aſinæ fœtum mulis accenſeri conſtet, clara jam erunt verba *Jonathanis* in Paraphraſi *Gen.* 36. *v.* 24. quæ alioqui lectorem remorabantur. וענא הוא ענא דאשכח ית ימימיא עם אתני ולזכון אשכח ית כודרייתא די נפקו מנהון

Et Ana *ille eſt* Ana, *qui onagros admiſit aſinabus, & tempere ſuo mules invenit, qui ex illis exierunt.* Pro ערדיא *onagros* perperam edunt עדריא *greges*, & pro כודנייתא *mulos* כורנייתא, vocem nihili. Locum imperiti ſcribæ ſic corruperant; quia videbatur abſurdum, quod aſſerit *Paraphraſtes*, gigni mulos ex aſinæ coitu cum onagro.

Ex mulorum tot ſpeciebus ut vulgatior, ita nobilior nulla eſt, quam quæ ex aſino & equa procreatur. Neque ſolet aliud intelligi *muli* nomine. Hinc *Homerus*, ubi de præmiis, quæ *Achilles* certantibus proponit in ſui *Patrocli* funere, *Iliad. Ψ.* verſ. 265. 266.

--- τῷ δευτέρῳ ἵππον ἑταῖρος
Ἕξει, ἀδμήτην, ἑπτέτιν, ἡμίονον νύσσειαν.

Secundo equum poſuit ſexennem, indomitam, pro ſatu mulum vero geſtantem. Et *Odyſſ. Δ.* verſ. 635. 636. ita loquitur *Noemon*, procorum unus,

--- μοὶ ἵππους
Δώδεκα θήλειαι, ὑπὸ δ' ἡμίονοι ταλαεργοί.

Mihi ſunt equæ duodecim fœminæ, & ſub eis mules laboroſi. Et in *Apollinis* oraculo apud *Herodotum* ἡμίονος & *mulus* vocatur *Cyrus*; quia ex *Iocia* ex ἡμιόνιον ἐγένετο, μητρὸς ἀμείνων, πατρὸς δὲ χειροδεεστέρης, *ex duabus diverſarum gentium parentibus ortus, matre nobiliore, patre verò inferiore*, muli inſtar, cujus matri equa patre aſino nobilior eſt. Proinde hujuſmodi mulos pluris æſtimant, quotquot de eorum natura ſcripſerunt. Palladius, *Creantur ex equo & aſina, vel onagro & equa: ſed generoſitas nullum eſt hujuſmodi animal, quam quod aſino* (ex equa) *creante naſcitur.* Columella, *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod* (in equa) *feminabit aſinus.* Item, *Commodiſſimum eſt aſinum deſtinare mularum generi feminando, cujus ut dixi, ſpecies experimento eſt ſpecioſior.* Talniud Hieroſolymitanum in *Beracoth* cap. 8. אין כעיתן כיזבון טולין תהן זכנין דאודיהון דקיקין שאמן טוסה ואבין חבור *Si vultus comparare mulas, emite illas, quibus aures ſunt tenues, qua mater illæ eſt equa, & pater aſinus.* Idem his verbis aſſerit *R. Jonas* in *Bereſchith Rabba* cap. 82. כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור גדולות אמו חמורה ואביו סוס (Mulus) *omnis, cujus aures parvæ ſunt, matrem habet equam, & patrem aſinum: at is, cujus aures magnæ ſunt, patrem habet equum, & matrem aſinam.* Unde concludit ibidem *R. Mana* eos eſſe præferendos, דארזיהון דקיקין *quorum aures ſunt tenuiores.* Nempe in genere mulorum בני הסופיות חזקים מבני האתונות *filii equarum robuſtiores ſunt filiis aſinarum.* Ita *Aben Ezra* in *Eſther.* Quia mulis id à natura inſitum eſt, ut matris ingenium potiſſimum referant. Hinc *Damir*, ubi de muli parentibus,

اذا كان الذكر حمارا يكون شديد
الشبة بالفرس واذا كان الذكر فرسا
يكون شديد الشبة بالحمار *Cum mas eſt aſinus, equo eſt maximè ſimilis: & cum mas eſt equus, aſinum maximè refert.*

Inde conſtabit quorſum *Eſther.* 8. *v.* 10. *Perſarum* Regis angari equitâſſe dicantur הרכש האחשתרנים בני הרכשים *equos, & mulos equarum filios.* Nam הרכש eſſe *equos*, & הרכשים *equas* jam ſuo loco (*a*) probatum eſt. Et אחשתרנים *mulos* explicamus cum *Aben Ezra*, *Kimchio*, *Pomario*, *Mardochæo*, & *Aquinate.* Muli ergo *equarum filii* vocantur διωκτικοὶ, ut in carmine *Simonidis* in laudem ἑ ὑπὸ αντ- τοῦ ἐρεῦσε, quod ab *Heraclide* citatur in *Rheginorum* politia, & ab *Ariſtotele Rhetor.* lib. 3. cap. 2.

(*a*) *Supra* c. 6. p. 99. 100. 101.

Χαῖρε' ἀελλαπόδων θύγατερ ἵππων,

Salveto velocium equarum filia. Ut ſciatur haudquaquam agi de hinnis, ſeu burdonibus, qui minores ſunt, & tardiores. Plinius, *Gignuntur etiam mula ex equo & aſina, ſed effrenæ, & tarditatis indomitæ.* At mulos ex equa natos idem aſſerit eſſe *veloces in curſu*, & Ælianus ἄγαν θαυμαστὸς, *ad curſum præſtantiſſimos.* Itaque in *Olympicis* non equis modo, ſed & mulis certabatur. *Pollux*, Ἀγῶσι δέ τισι ἡμιόνων ἤγετο πάλαι τὸ Ὀλυμπιάς, καὶ τὸ μὲν τῶν πωλίων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἱπποδρόμια καλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἁπήνιστον. *Olim certamen quoddam mulorum* Olympiæ *celebrabatur: & dorſuariorum mulorum certamen calpe, jugalium verò rhedarium* (ſeu *curule*) *vocabatur.* Nempe ἅπην *rheda* erat, ſeu *mulare vehiculum*, ut ſupra (*b*) docuimus. Et hoc certamen *Pauſanias*, in *Eliacis primis*, fuiſſe negat τῷ ἀνευρήματι ἀρχαῖον, *inventione priſcum.* Tamen ejus meminêre vetuſtiſſimi Scriptores, (*c*) *Simonides* (*d*) *Pindarus*, (*e*) *Ariſtoteles*, (*f*) *Heraclides.* Et *Anaxilas Rheginus*, *Pſaumis Camarinæus*, *Ageſias Syracuſanus*, atque alii mulis vicêre. Quin & inter animalia publico curſui deputata *Romani* mulos habuerunt. Atque Epiſcopis ad Concilium *Nicænum* delegatis permiſit *Conſtantinus* δημοσίαις ἐφοδίοις, καὶ ἡμιόνοις χρήσασθαι, *publicis mulis, & equis ut*; ut auctor eſt *Theodoretus Hiſtor.* lib. 1. cap. 16. Pari exemplo *Perſarum* hic angari equos equitant, & *mulos filios equarum*, id eſt, nobiliſſimos illos ex aſino, vel onagro, & equâ natos.

(*b*) *Cap.* 19. *p.* 229.

(*c*) *Ubi ſupra.*

(*d*) *Olymp.* 5. & 6.

(*e.f*) *Ubi ſupra.*

Muli אחשתרנים *abaſteranim*, dicuntur voce *Perſicâ*, quam ridiculè admodum *Kimchius* vult tam eſſe hybridam, quàm ipſum animal, adeoque componi ex *Perſico* أخش *magnus*, & *Chaldæo* תרין *duo*, ut ſignificet *jumentum magnum bigener.* Itaque hæc vox ad verbum ſonaret *magnum duo*: quâ Etymologiâ nihil quidquam eſt inſulſius. Mihi videtur אחשתרן, *abaſteran*, alludere ad أستر *aſtar*, quod apud *Perſas* pro *mulo* hodieque eſt in uſu. Sic in Hiſtoria *Chriſti Perſica* de *Maria* dicitur pag. 60.

أستر سوار ميرفت *Mulo inſidet ibat.* Et Plurale أسترها *mulos* ſonat in tranſlatione *Perſica* Pentateuchi *Geneſ.* 36. *verſ.* 24. Itaque אחשתרן vel idem ſonat, vel eſt compoſitum ex أخش & أستر ita ut ſumatur pro *magno mulo*, quales ab equabus eduntur. Fruſtra ſunt, qui אחשתרנים reddunt *camelos magnos*, tanquam conflatâ voce ex *Perſicis* أخش *magnus*, & شتور *camelus.* Nam, ut ſequentia taceam בני הרכשים *filios equarum* palam ad mulos pertinere, non ad camelos, cameli magni non commendantur inter curſoria jumenta, quia camelus, quò major eſt, eò ad curſum eſt ineptior; & ſtaturæ quantum accedit, tantum decedit velocitati. Proinde in camelorum genere dromades, quæ curſu longè præcellunt, ſtaturæ ſunt breviſſimæ. Iſidorus, *Dromeda* (imò *dromas*) *genus eſt camelorum minoris quidem ſtaturæ, ſed velocius.* Et, multò ante, *Diodorus* lib. 3. pag. 96. Αἱ δὲ ἀνόμοιαι, καὶ λαγαναὶ ταῖς ευρύτησι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατείνουσι πλέιστον ὁδὸν μίᾳ ῥοπῇ. *Brevet autem, & conſtitutione graciles ſunt dromades, & longiorem viam emetiuntur.* Quidam vir eximius, cujus nomini parco, putavit אחשתרן dici per πρόθεσιν ἑ *Aleph*, quaſi חש טורן, id eſt, *celerem* curſorem *regium*, atque inſidiem extrito R fieri *Perſicum* aſtanda nomen apud *Suidam* pro *tabellario Regis.* In qua ſententia mihi hoc

hoc maximè displicet, quod *Persicum* אהשתרנים statuit esse sessores, seu curiores, non jumenta, totâ Sacri contextûs serie reclamante. Neque verò tutum est *Persicam* vocem ad *Hebraicas*, vel *Chaldaicas* Etymologias revocare; præcipuè, cum טורן *turan* pro *Rege* vel *Tyranno*, sit *Græca* originis, nec nisi à recentioribus *Chaldæis* usurpetur. Et absurdum id quoque est, quod *asandu* nomen deducitur ab אהשתרן *ahaşteran*, cum hæc duo vocabula plurimum inter se distent. Taceo *asandem* perperam scribi pro *ascande*, vel *asgande*. Ita enim est in *Hesychio*, Ἀσκανδὲς, ἄγγελον. Et in *Alexandro Plutarchi*, Δαρεῖος ἐξεζήτησε βασιλικὸς γενεαλόγους. Et *Chaldæi* nuntium *Persicâ* voce appellant אזגד *azgad*; in Plurali אזגרין *azgadin*. Passim occurrit hoc vocabulum in *Chaldæis Paraphrastis* pro *Hebræis* (g) ציר *legato*, & (h) מלאך *nuntio*. In *Syriacum* Ps. 68. v 32. pro *Hebræo* חשמנים, quod *Græci* πρέσβεις, Vulgata *legatos*, & *Arabs* reddit الرسل. Jam nemo non videt ex *azgaddin* fieri ἀσγάδην, vel ἀσκάδην, puncto *Daghes* in *Daleth* resoluto in literam N, ut in μασδία ex בדן, *maddo*. Pro הרכש האוחשתרנים בני הרמכים prius *Thargum* habet ריכבא ערטולייני רמכין. Sed ex secundo rescribendum ריכבא ערטולי בני רמכין *equos nudos, filios aquarum*. Volunt fuisse nudos, ut expeditius currerent. Et nudi equi phaleratis opponuntur, & cataphractis; quorum illi ad pompam, hi ad bellum pertinent. Sic האוחשתרנים *nudos* significaret, & esset Epithetum præcedentis הרכש. Sed obstat numerus diversus, & litera *He* præfixa, qua docetur האחשתרנים Nomen esse Substantivum, non Adjectivum. Quod in priore *Thargum* additur, ablatos fuisse splenes eorum, & plantæ pedis particulas excisas, explicavimus (i) in Tractatu *De Equis*.

(g) *Prov.* 13. 17. & 25. 13.
(h) *Gen.* 32. 3. *Num.* 21. 21. 1 *Sam.* 23. 26. *Job.* 1. 14. *Psal.* 78. 49.
(i) *Cap.* 21. *sup. pag.* 171. 179. 180.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De prima Mulorum origine.

Muli ex Henetis *primùm orti juxta* Homerum, & Græcos. *Sed*, *juxta* Arabes, Karon *creditur primus mulorum partum procurâsse. Ita* Alcoranо *describitur vir ditissimus è* Mosis *populo*, *sed illi adversus*, *& à terra absorptus. Itaque* Caron *est* Core. Hebræi *mulorum inventum* Anæ *tribuunt*, Esavi *socero*, *tanquam ex* Genes. 36. vers. 24. *ubi* יים, jemim, *volunt esse* mulos. *Cur* Anam *illum statuant ex incesto esse natum*, *& mulos à* terrore *nomen habere. Recentiorum interpretum in ea versione consensus*, *quæ tamen meritò suspecta. 1. Quia* mulos *nemo unquam* jemim *appellavit. 2. Quia* מצא Hebræum *est* reperire quod jam est, *non* invenire, *&* excogitare id, quod nondum est. 3. Ana *solum asinos pascebat*, *non item equos. 4. Mulorum in* Palæstina *nullo mentis usque ad tempora* Davidis. *Mulos* Græci *Interpretes* Abrahamo, Josepho, *&* Sauli; *&* Hebræi Isaaco *tribuunt : sed perperam.* Arabica *fabula de mulis* Abrahami *ætate ipsorum suffragio refellitur. Mulos in* Homero *ex* Henetis *oriundos à nostris esse deversos.* Caron, *seu* Core, *mulos invenisse*, *aut habuisse cur putetur. Mulorum origo fortuita. Muli prius in* Græcia, *quam in* Judæa. *Vox* jemim *quam variè reddatur. Refelluntur*, *qui* maria, *aut* equas, *aut* aquas calidas *reddunt. Onkelus* gigantes, *& Samaritanus* Emæos *explicant : recte omnino.* ימים, *vel pro* אימים, Aleph *initiali omisso*, *vel pro* אמים, Aleph *&* Jod *permutatis. Utrumque multa exempla. In* Samaritano *codice planè scribi*, Invenit שמתמש Emæos : *id est*, *in illos incidit*, *illos ex improviso adortus est.* Emæi Hebræis *vicini*, *quorum Princeps* Sibon, Anæ *pater*.

Ad hæc (a) *Poëta* quæ jam supra (b) citata sunt, Ἐξ Ἐνετῶν ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγριοτράπων, *Ex* Heneta *urbe*, *genus multis agrestibus unde est.* Sic habet vetus *Scholiastes* ; Ὅπου τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρέθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum*, *atque inventum est. Eustathius* etiam, Ἔνετοι ἢ ἔθνος περὶ Παφλαγονίαν, ὅπου ἡμιόνων γένος φασὶν, ἐπενοήθη. Ex iisdem denique verbis colligit *Constantinus Porphyrogennetes*, Themate septimo, τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐφεύρεσιν, *Mulorum genus inde primò esse ortum.* Itaque *Græcorum* hæc fuit sententia, mulos ex *Henetis* primùm venisse, quos alii *Paphlagonibus*, alii *Cappadocibus*, alii *Galatis* adscribunt; quia fuêre in omnium confiniis circa *Amisum*. Et verò mulos ibi natos, præter *Theophrastum*, *Strabonem*, & *Plutarchum*, etiam *Ezechiel* (c) commendat, ut jam à nobis est observatum.

(a) *Iliad. B. versu* 852.
(b) *Pag.* 231. *lin.* 10 *supra.*
(c) *Ezech.* 27. v. 14.

At *Arabibus* si credimus, *Karon*, primus omnium, asinum equæ, aut equum asinę admisit, ut muli procrearentur. Hinc *Damir* capite البغل sive *De mulis*, وبقال ان اول من انتجها قارون

Et Karon *primus dicitur partum ullorum procurâsse. Karon* vir fuit ditissimus, *Mosi* æqualis, cujus in *Alcorano* passim meminit *Pseudo-Propheta*. Sic *Suratâ* المومن, id est, *Fidelis*, ولقد ارسلنا موسي بايانا وسلطان مبين الي فرعون وهامان وقارون فقالوا سحر كذاب Mosem *atque manifestos cum signis nostris*, *& potentia manifesta*, *ad* Pharaonem, Hamanem, *&* Karonem: *& dixerunt illum esse magum*, *& impostorem.* Et in *Surata*, العنكبوت *aranea*, postquam de *Carone*, *Pharaone*, & similibus impiis actum est, ومنهم من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا

Et ex his alios hiatu terræ absorptos delevimus, *atque alios mari submersimus.* Et in *Surata* القصص *Historia* dicitur idem fuisse من قوم موسي *à populo Mosis*, & tot opes habuisse, ut thesaurorum ejus solæ claves pluribus essent oneri, & fortunæ ipsius nemo non inviderat. Sed, inquit ibidem Deus *Mahumetis*, فخسفنا به وبداره الارض *Illum hiatu terræ cum domo sua absorptum delevimus.* Ex quibus *Coren* intelligi patet, principem seditionis in *Mosem* excitatæ, quem cum suis terra vivum absorpsit.

Tertia sententia *Hebræorum* est, primam mulorum inventionem illi *Anæ* deberi, cujus filiam *Aholibamam* in uxorem duxit *Esavus*. Quod excusare se putant ex verbis *Mosis* Gen. 36. v. 24. *Iste est* Ana, *qui invenit* את הימים jemim *in deserto*, *cum pasceret asinos* Sibonis *patris sui.* Ibi enim voce *jemim* mulos significari plerique volunt. Cujus interpretationis ea auctores vetustissimos. *Jonathan* in *Paraphrasi*, וארבע ית עדריא עם אתני ולזמן אשכח ית כותניתא דנפקו מנהון *Et enagros admissi asinabus*, *& suo tempore mules reperit*, *qui ex illis egressi sunt. Bereschith Rabba* sect. 82. כלאים איתי נבראו ביני ענה הדא הוא דכתיב הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר רבי יהודה בר סימון אמר סביונים *Bigenera animalia quando pro-*

procreata ſum? In diebus Anæ, *juxta id, quod ſcriptum eſt,* " *Iſte eſt* Ana, *qui invenit* jemim *in deſerto. R.* Juda *nomine R.* Simonis *dixit*, jemim *eſſe mulos. Rabba* ibidem, כרז עשה ענה הביא חמורה וזיון לרז סוס זכר יצאת ממנו פרדה אמר לו הקדוש ברוך הוא אני לא בראתי דבר של הזק ואתה בראתה דבר שלי הזק היך שאני בורא לך דבר של הזק מה עשה הביא חבינה וזיון לה הרדון ויצאת מהם חברבר מעולם לא אסר אדם שנשכו כלב שוטה והיה חברבר וחירז פרדה לבנה וחירה *Quid fecit* Ana? *adduxit aſinam, & copulavit illi equum admiſſarium, & mula ex eo procreata eſt. Tum dixit illi Deus Sanctus Benedictus, Non creaveram rem ullam noxiam, tu vero rem noxiam procreaſti. Ita ego jam tibi rem noxiam procreabo. Quid fecit? Adduxit elamaeonem feminam, cui copulavit crocodilum terreſtrem, & ex iis natus eſt ſtellio.* (ſeu *ſalamandra.*) *Neque unquam quiſquam dixit ſevel a cane rabioſo, vel aſtellione, vel a mula alba morſum fuiſſe, qui convaluerit. Hieronymus* in hunc locum, *Sunt, qui arbitrentur onagros ab hoc admiſſos ad aſinas, & ipſum ejuſmodi reperiſſe concubitum, ut velociſſimi ex his aſini naſcerentur. Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia naſcerentur.* Nec multo aliter *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 1. niſi quod inſigni errore *Ana*, qui locer fuit *Eſau*, ibi legitur ejus fuiſſe abnepos. *R. Selomo* ad vocem *jemim*, פרדים הרכיע הכור על סום נקבה וילדה פרד והוא הירח כמזר והביא פסולין לעולם ולמה נקרא שמם ימים שאכתן טוטלת על הכרזות (*Jemim* ſunt) *muli.* Ana *ſeducet aſinum equæ admiſit, & illa mulum peperit. Atque, ut erat ſpurius, ita induxit in mundum profana animalia. Cur parvo vocantur* jemim? *quia* אכתן *terror eorum in creaturas incidit. Anam* ſpurium fuiſſe dicit, quia in *Horæorum* Ducum genealogia *Gen.* 36. *v.* 20. 24. *Ana* duo recenſentur, quorum unus frater fuit, alter filius *Sibonis*, & *Eſavi* ſocer. At *Hebræi* hos duos *Anas*, ut in unum compingant, *Sibonem* fingunt cum matre concubuiſſe, atque ex eo concubitu natum *Anam Sibonis* fuiſſe fratrem, & filium. Quod eſt abſurdiſſimum: ſic enim *Ana Seiri* fuiſſet privignus, non filius; quod tamen diſertè aſſerit *Moſes.* Addit *Selomo* mulos profana eſſe animalia, quia *Levit.* 19. *verſ.* 19. lex jumentum vetat admitti animalia diverſæ ſpeciei. Mulos denique ſubjicit nobis eſſe terrori, propter dictum *R. Channa*, quod idem citat, מימי לא שאלני אדם על סכרה פרדה לבנה וחירה *Nemo me conſuluit unquam de plaga, a mula alba inflicta, qui convaluerit.* Idem ſequuntur *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Mardochæus*, *Aben-melech*, *Pomarius*, *Aquinas*, *Hebræi* denique recentiores, quotquot videre mihi contigit. *Perſa* item Interpres, & uterque *Arabs.* Et noſtro, aut patrum ſæculo, *Santes*, *Arias*, *Fagius*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Druſius*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tigurini*, *Fullerus*, *Amama*, *Deodatus*, *Genevenſes*, & ſi qui alii Sacri Textûs *Latinas*, aut vernaculas verſiones procurârunt. Neque aliud reperias in *Lexicis* ferè quotquot ſunt. Ita ut hujus verſionis aſſertores

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges.

Has tamen habeo rationes, cur illa mihi ſit ſuſpecta. Primò, *mulus* Hebraïs eſt פרד *pered*, Chaldaïs, & Syris כודנא *chudna*, Arabibus بغل *baglon*, Æthiopibus ΛΦΛ: *bakal*, Ægyptiis TEMΘAM *temtham*, *Perſis* olim اخشترن *abaſteran* hodie استر *aſthar*, &c. prout variarum in Oriente gentium varius etiam eſt ſermo. Sed qui mulos יאמים *jemim* appellaverint, quomodo volunt hîc appellari, non puto ullos reperiri. Præterea, qui mulos procreandi rationem excogitaſſet, à *Moſe* non diceretur inveniſſe mulos; quia מצא Verbum apud *Hebræos* non ſignificat *excogitare id quod non eſt*, ſed *reperire rem jam extantem. Latinè* quidem *invenire* quandoque eſt *excogitare.* Et *Græcum* ἐξευρίσκειν ita ſumitur ab *Homeri Scholaſte*, cum dicit (*d*) de *Heneïs*, Ὅτε τὸ ἡμίονον γένος (*d*) *Ad Iliad. Β. verſ.* 852. ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρέθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum, atque inventum eſt.* Sed *Hebraum* Verbum מצא, licet in Scriptura extet locis plus quadringentis, nuſquam tamen ita uſurpatur. Neque ad hanc conjecturam firmandam id ſufficit, quod *Ana* tum paviſſe legitur aſinos *Sibonis* patris ſui: cum ex ſolis aſinis muli non procreentur, ſed ex aſino & equa, vel ex equo & aſina, vel ex onagri cum equa aut aſina coitu. Equorum porro, aut onagrorum non fit hoc loco ulla mentio. Addo, parum eſſe veriſimile mulos progignendi rationem in *Idumæa* jam tum fuiſſe repertam, quin *Judæi* mulis uſu fuiſſe non leguntur ante tempora *Davidis*, qui poſterior fuit annis ferè ſeptingentis. Agitur de *Jobi* armentis, & gregibus *Job.* 1. *v.* 3. & *Abrahami* Gen. 12. *v.* 16. & *Iſaaci* Gen. 24. verſ. 35. & *Jacobi* Gen. 32. *v.* 5 & *Achanis* Joſ. 7. verſ. 24. & *Sichemitarum* Gen. 34. verſ. 28. & *Ægyptiorum* Gen. 47. verſ. 17. Exod. 9. verſ. 3. *&c.* & *Madianitarum* Num. 31. verſ. 31. *&c.* & *Jerichuntinorum* Joſ. 6. verſ. 21. & *Iſraëlitarum* Jud. 6. verſ. 4. & *Amalekitarum* 1 Sam. 15. verſ. 3. Atque in üs cenſentur cameli, equi, aſini, boves, oves, & capræ, ſed muli nuſquam. Unde valde probabili ratione colligere eſt, mulorum uſum in illis locis non fuiſſe tam vetuſtum. Scribunt quidem *Græco* Interpretes *Gen.* 12. *verſ.* 16. *Abrahamum* habuiſſe ἡμίονους, καὶ καμήλους, *mulos, & camelos*, & *Gen.* 45. *verſ.* 23. *Joſephum* ex *Ægypto* miſiſſe δέκα ἡμίονους αἰρούσας ἄρτους τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, *decem mulas panes ſuo patri ferentes in viaticum.* Ut taceam quod apud eoſdem, 1 *Reg.* (Hebr. 1 *Sam.*) 22. 9. *Doeg* conſtiturus fuiſſe legitur ἐπὶ τοὺς ἡμίονους Σαοὺλ, *ſuper mulas Saulis.* Sed in utroque *Geneſeos* loco legendum, non ἡμίονος, cum *Hebræi* habeant אתונות, id eſt, *aſinas.* Et in *Samuele Doeg* non præficitur על פרדי *ſuper mulos*, quomodo illi legerunt, ſed על עבדי *ſuper ſervos Saulis*, nempe ſuper ſervos paſtores. Unde eſt, quod 1 *Sam.* 21. *v.* 7. vocatur אביר הרועים אשר לשאול *Principi paſtorum Saulis.* Ubi rurſus habent *Septuaginta*, quid ſequuti non ſatis ſcio, Νόμιον τῶν ἡμιόνων Σαὺλ, *Paſcens mulas Saulis.* Proinde manet, quod diximus, in Scripturæ textu archetypo mulorum mentionem nuſquam fieri, antequam regnaret *David.* Et more ſuo nugantur *Hebræi* in *Bereſchith Rabba* ſect. 64. cùm *Iſaacum Gerarii* eò opulentiæ creviſſe aſſerunt, ut vulgo diceretur זכל פרדותיו יצחק ולא בכספו וזהבו של אבימלך *Finum mularum* Iſaaci *præferendum eſſe argento, & auro* Regis *Abimelechi.* Neque verius eſt, quod in *Demure* narrat *Alhaphidh Abulkaſem Ben Aſachir* in *Hiſtoriis Damaſci* poſt *Ali Ben-Abutalib*, أن البغال كانت تتناسل وكانت اسرع الذواب في نقل الحطب لنار ابرهيم خليل الرحمن صلي الله عليه وسلم فرعا عليها فقطع الله نسلها *mulos olim generaſſe. Sed, cum fuiſſent jumentorum omnium promptiſſimi ad ferendum lignum in ignem, quo comburendus erat* Abraham, *amicus Dei miſericordis, cui propitius ſit Deus, & ſuper quem pax*, Abrahamum *iis imprecatum eſſe, & Deum illos prohibuiſſe, ne generarent.* Neque hîc ſibi conſtant *Arabes*, cum ex illorum ſententia primus mulorum inventor *Karon* annis ferè quingentis floruerit

ruerit poſt illud tempus, quo *Abrahamum* fabulantur ad ignem eſſe damnatum.

Ex his liquere jam puto, quæcunque proferuntur de mulorum origine eſſe valde incerta. *Graecorum* ſententia nititur uno *Homeri* verſiculo, quo deducit ex *Heneti* in ora *Cappadociæ*

— ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,

mulorum agreſtium genus. Quibus verbis *muli agreſtes* videntur opponi *domeſticis*. Nec putaverim intelligi mulos illos inſititicos, qui hominum opera procreantur, aſino equæ admiſſo: ſed naturales, de quibus ſuprà *Plinius*, *Theophraſtus* (mulas) *vulgo parere in* Cappadocia *tradit*, *ſed eſſe id animal ibi ſui generis*. *Arabum* quoque ſententia nihil habet ſani. Quippe *Caron* ille, quem mulis procreandis primùm operam dediſſe volunt; eſt *Core*, ut docuimus. Neque is poteſt *Arabibus* aliunde eſſe notus, quàm ex Scriptura, quæ de eo nihil refert tale. Et verò in *Iſraelitarum* caſtris, tum cùm ex *Ægypto* exierunt, equos, vel equas fuiſſe, non conſtat, unde muli procrearentur. Aſinos quidem habuiſſe certum eſt, cùm, ſeditione motâ per *Coren*, neget *Moſes* (*e*) ſe ullius illorum aſinum invaſiſſe. Sed de equis nihil habetur. Nec, ſi equi adfuerunt, veriſimile eſt *Coren*, qui *Levita* erat, & *Moſis* conſobrinus, & pietatis obtentu multos Procerum ſeduxerat, & aſpirabat ad ſummum ſacerdotium, aſinos equabus, aut equos aſinabus admiſiſſe contra Dei Legem expreſſam *Levit.* 19. 19. Dicam tamen quid huic fabulæ occaſionem dediſſe videatur. *Num.* 16. 32. terra dicitur *os ſuum aperuiſſe*, & ſeditioſos *deglutiviſſe*, *& eorum domos*, *& ſervos*, *quotquot habuit* Core, וארת כל הרכוש *& omnem cenſum*. *Cenſus* eſſet κτῆνα, pro quo *Graci* Interpretes hoc loco habent τὰ κτήνη *jumenta*, quaſi pro הרכוש, unâ literulâ minùs, legerint הרכש. Nempe הרכש eſt *jumenti genus*: & nos *equum* eſſe docuimus. Sed ſunt, qui *mulum* interpretentur. *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. 28. רכש מן בהמה ו״א שהם פרדים בני הסוסיות כמו רוכבי הרכש Reches *eſt jumenti ſpecies*. *Sunt*, *qui mulos eſſe dicant*, *equarum filios*, *ut* Eſther. 8. 10. 14. *Equitantes* reches, &c. *Pomarius*, רכש מן הסוס או לפי קסוחי מן כקר או לפי אחרים הוא פרד שנולד מן הסוסיות Reches, *equi ſpecies*, *aut ſecundum* Kimchium *ſpecies bovis* (leg. מן אחר *ſpecies alia*) *aut ſecundum alios eſt mulus ex equa natus*. Quam interpretationem multi ſequuntur. Itaque ex loco, quem citavimus, *Coren* habuiſſe הרכש, id eſt, *mulos*, adeoque illos procreandi rationem inveniſſe nonnulli collegerunt, quia mulorum ante illum nuſpiam eſt ulla mentio. Et quomodo *Hebræorum* de primo mulorum ortu ſententia nata eſt ex falſa interpretatione vocis ימים. Sic *Arabum* eadem de re placitis anſam dedit prava vocis הרכוש lectio, & interpretatio. Ita ut, omnibus expenſis, mihi maximè arrideat hæc *Ælliani* conjectura lib. 12. cap. 16. Δοκεῖ δέ μοι τάττε, ἢ ὅτε, ὁ ὑπὸ ἵππου βιαζόμενος μετὰ τύχης τινὸς, μαθητὰς δὲ ἀνθρώπους τῆς βίας ταύτης γεγενημένης· ἄτε μὴ τοῦ προελθεῖν ἕνεκα τὴν τῆ γυναικὶ αὐτοῦ συνουσίαν. *Hoc mihi quidem videtur*, *cùm quis aſinus fortè fortunâ equæ vim intuliſſet*, *illam concepiſſe*; *homines autem hujus vis diſcipulos fuiſſe factos: deinde veniſſe in conſuetudinem horum animalium generationem procurandi*. Quo autem ævo, aut in qua gente primùm cœperit id uſurpari, nobis non conſtat. Tantùm videtur mulorum uſus in *Gracis* fuiſſe antiquior, quam in *Hebræis*. Nam in fabulis *Græcorum* antiquiſſimis mulorum eſt multa mentio. Sic *Homeri Iliados* ſtatim initio, peſtis, ab *Apolline* immiſſa,

Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς,

Græcorum *primùm urnaſque mulosque*, *canesque*.

(f) *Iliad* ά. Et apud eumdem (*f*) muli vehunt *Priami* currum, &
(g) *Odyſſ.* (*g*) *Nauſicaæ*, & (*b*) ad *Patrocli* pyram materiam
(b) *Iliad.* ψ. convehunt. Ut de *Iphito* taceam, qui, cum *Tyrintha* veniſſet, equas abactas duodecim quærens, quibus

(e) *Num.* 16. 15.

laſtentes ſuberant (*i*) muli totidem, ab *Hercule* eſt interemptus. Hæc porrò facta narrantur diu antè *Davidem*, quo regnante demùm Hiſtorici Sacri mulorum meminiſſe cœperunt. (i) Ὀδυσσ. ϛ.

Jam pro corollario libet addere, atque inter ſe conferre varias verſiones vocis ימים *jemim*, quam licet *mulos* exponat, ut diximus, pars interpretum multò maxima, non defuêre tamen, qui multò aliter redderent: quod docent hæc *Hieronymi*. *Alii putant* jamim *maria appellata*. *Iiſdem enim literis ſcribuntur maria*, *quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt*. *Et volunt illum*, *dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto*, *aquarum congregationes reperiſſe*, *quæ*, *juxta idioma linguæ* Ebrææ, *maria nuncupantur*, *quod ſcilicet ſtagnum repererit*, *cujus rei inventio in eremo difficilis eſt*. *Nonnulli putant aquas calidas juxta* Punicæ *linguæ vicinam*, *qua* Ebrææ *conterminа eſt*, *hoc vocabulo ſignari*. Inde Vulgatus Interpres, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine*. Alii ſolùm *aquas* reddunt, ut *Syrus*, וסן כנא והוא דשכח כסמיכיא *Iſte eſt* Ana, *qui invenit ſibi aquas in deſerto*. Quo *Diodori* nota pertinet, Ὁ Σήμ, καὶ ὁ Ἑβραῖος τὸ Ἰαμεὶν ὕδωρ βέλεσιν λέγει ἀντὶ δ, Ἔνθ᾽ πηγὴν εὗρε ἐρήμῳ. Syrus, & Ebræus *jamin* (imò *jemim*) *aquam ſignificare volunt*, *ac ſi dixerit* (Moſes) "*Inventi fontem in deſerto*. E *Chaldæo* unus *Onkelos* נבריא, id eſt, *gigantes* exponit, & *Samaritanus* ⱾⱮⱩⱮⱤⱢ *Emaos*. *Septuaginta* denique, & *Græci* poſteriores, *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, ἰαμὶν hic habent, vocem *Hebræam Græcis* Characteribus utcunque efferre contenti, ut quam aliter reddi poſſe deſperaverint.

In his maximè omnium diſplicent, qui *maria* interpretantur. Cum, quia licet iiſdem literis, tamen diverſiſſimis Vocalibus ſcribuntur ימים *jemim*, & יַמִּים *jammim*, id eſt, *maria*: tum quia יַמִּים *jammim*, ſive *maria*, *Hebræis* non dicuntur quævis aquarum congregationes, ſed vel *maria* propriè dicta, vel *magni lacus*, quales *Tiberiadis*, & *Aſphaltites*. Cujuſmodi lacus in deſerto reperiſſe non tanti eſt, ut ab illorum inventione quis potuerit inſigniri, cum hi nemini non pateant. *Syrus* quoque fallitur, qui *aquas* reddit, cum aquæ *Hebræis* non ſint ימים *jemim*, ſed מים *majim*: quod nemo neſcit. Et qui *aquas calidas*, tanquam ex *Punica* lingua primi explicârunt, Vocalibus nondum adſcriptis, pro חמים *hajemim*, videntur חימים *chemim*, legiſſe, & ſumpſiſſe pro חמים voce *Arabicâ* ejuſdem ſoni, quæ *aquam calidam* ſonat. *Hebræ* חמים *hammim*, dixerint; & *Syri* ⱨⱥⱮⱮⱥⱢ *hemmae*, vel *hammae*, unde *Emmaus*, vel *Ammaus* loci nomen thermis celebris. *Joſephus*, *Debello Jud.* lib. 4. cap. 1. Μεθερμηνευόμενα δὲ Ἀμμαοῦς θερμὰ λέγοιτ᾽ ἂν· ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄρκτον (lege ἄνεσιν) ἱκανῶς. Ammaus *autem*, *ſi quis interpretetur*, *idem erit*, *quod* thermæ: *ibi enim eſt fons calidarum aquarum ad morborum curam idoneus*. Sed de eo plura habentur in noſtro *Chanaan* lib. 2. cap. 16.

Superſunt *Samaritanus* & *Onkelos*: quorum ille *Emaos*, iſte *gigantes* explicat; quæ ferè eodem recidunt: quia *Emæi excelſi erant ut* Anacæi, & *gigantes reputabantur ut* Anacæi. Ita aſſerit *Moſes*, *Deuter.* 2. 10. 11. Unde eſt, quod in *Bereſchith Rabba*, cap. 26. *Hebræi Emaorum* nomen recenſent inter gigantum nomina ſeptem. Itaque tam *Onkelos*, quàm *Samaritano* ⱾⱮⱩⱮⱤⱢ *jemim*, iidem ſunt, qui *Emim*: quorum nomen *Hebræi* vel cum *Jod* ſcribunt, vel אימים ſine *Jod*. Prius ſi ſequamur, dicendum erit in ימים primam radicalem *Aleph* excidiſſe: ut cum מכולות *cibus* legitur pro מאכולות 1 *Reg.* 5. *verſ.* 11. מסורת *vinculum*, pro מאסורת, *Eſa.* 20. 37. השפורת *ſtercora*, pro האשפורת *Nehem.* 3. *verſ.* 13. תפנים *coctura*, pro תאפנים, *Levit.* 6. 21. al. 24. יהל *tenterium figet*, pro יאהל, *Eſ.* 13. 20. תורני *acinges*

cingeres me, pro תאזרני, 2 *Sam.* 22. 40. תולי, *abibis*, pro תאזלי, *Jerem.* 2. 36. וירב *& inſidiatus eſt*, pro ויארב 1 *Sam.* 15. 5. יכרוך *dicent tibi*, pro יאכרוך, *Pſ.* 139. 20. להכיל, *ad comedendum*, pro להאכיל, *Ezec.* 21. 28. כלפנו, *docent nos*, pro כאלפנו, *Job.* 35. 11. תבא *acquieſces*, pro תאבה, *Prov.* 1. 10. Itaque ut vir idem *Aram* vocatur *Matth.* 1. 3. & *Ram*, *Ruth.* 4. 19. & 1 *Par.* 2. 9. 10. Idem locus אפסדים 1 *Sam.* 17. 1, &c, ſine *Aleph*, פסדמים, 1 *Par.* 11. 13. Idem populi vulgò הארמים, id eſt, *Syri* & ſine *Aleph* רמים, 2 *Par.* 22. 5. Ita *Emas* vel cum *Aleph* האימים vel ſine *Aleph* הימים, dici potuiſſe conſtat. At, ſi ſequamur poſterius, dicendum erit עמים *jemim*, eſſe pro אמים *emim*; *Aleph* & *Jod* permutatis. Quo exemplo תתיטרו *vas verbus efferetis*, eſt pro תתאטרו, *Eſ.* 61. 6. Et יף *Chaldæis*, & *Syris*, *diſcere* eſt, ut אלף: & אולפנא *doctrina*, ut אולפנא: & *adunare* יחד, vel אחד: & יגר *acervus* eſt ab אגר. Quid ſi, variante lectione, *Onkelos* pro חמים *hayemim*, plenè legerit המים, quomodo hodieque legitur in *Hebræo* exemplari, quod *Pariſius* editum eſt characterе *Samaritano*? Utut ſit, mihi perſuaſiſſimum eſt, aut *Moſem* ita ſcripſiſſe, aut חים, & אים, vel איים eoldem eſſe populos, atque id *Maſorethas* ſubinnuiſſe, cum voci חים eaſdem Vocales adſcripſerunt, quas adſcribunt vocibus אימים, & חימים. Si nimirum ſic intelligas, loci, ahoqui obſcuri, & intricati, ſenſus apertus erit, & percommodus. In *Horæorum* Principum genealogiâ duos *Anas* recenſet *Moſes*, quorum unus frater, alter *Sibonis* filius fuit, & *Eſavi* ſocer. Quem ut *Propheta* magis inſignat, an illum eſſe *Anam*, *qui invenit* הימים, vel האימים, id eſt, *Emæos in deſerto*, *tum cum paſcebat aſinos* Sibonis *patris ſui*. Invenîſſe hoſtes *Hebræa* phraſi dicitur, qui incidit, vel etiam qui irruit in illos ex improviſo. Quo ſenſu de tribubus *Judæ* & *Symeonis* dicitur *Jud.* 1. 5. *Invenerunt* Adoni-bezek *in* bezek, *& pugnaverunt in illum*. Et de *Saule* 1 Sam. 31. 3. *Invenerunt eum jaculatores*. Et de *Propheta*, qui e *Juda* venit *Beth-lehem*, 1 Reg. 13. 24. *Invenit eum leo in via, & occidit*. Et de *Jehu* 2 Par. 22. 8. *Invenit principes* Judæ, &c. *& interfecit eos*. Et de illo, qui caſu occidit, abſque odio præcedente, *Num.* 35. 27. *Si invenerit eum*, &c. *& percuſſerit vindex ſanguinis. Cæſa* etiam eadem phraſi dixit *Gen.* 4. 14. *Me quiſquis invenerit, occidet*. Et *Saul* 1 Sam. 24. 20. *Quotuſquiſque eſt, qui inveniat hoſtem, & illum dimittat illæſum?* Et *David* Pſ. 21. 9. *Invenies manu tua omnes inimicos tuos, dextrâ tua invenies oderes tui*. Ut Sponſa *Cant.* 5. 7. *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, vulneraverunt me*. Et Deus ipſe *Eſ.* 10. 10. *Invenit manus mea regna idolorum*. Eo quoque hæc pertinent *Deut.* 31. 17. *Invenient eum mala multa, atque anguſtia*. Et *Pſ.* 116. 3. *Angores inferni invenient me*. Et *Pſ.* 119. 143 *Oppreſſio & anguſtia invenerunt me*, id eſt, in me inciderunt, vel me ex improviſo adortæ ſunt. Ità *Emæos* invenîſſe dicitur *Anas*, ſive in eos inciderit, aut irruerit. Quo caſu tum maximè cum nominis ſui famam ad poſteros propagaverit, ſeu magna clade illos afficerit, aut ſibi paratas inſidias virtute ſuâ eluerit, hoc quaſi ἀριστεῖα cum *Propheta* deſignat, atque ab alio cognomine diſtinguit. Hoc eo fit verſimilius, quod *Horæi*, quibus *Anæ* pater *Sibon* imperabat, *Emæis* vicini erant. *Emæi* enim *Ar* tenuerunt, & campum *Kirjathaim*, & *Horæi* montem *Seir*: donec illi a *Moabitis*, hi ab *Idumæis* pellerentur. Unde factum, ut *Emæorum* regio *Moabitis*, & *Horæorum* regio *Idumæa* diceretur. *Moabitidem* porrò & *Idumæam* regiones fuiſſe finitimas nemo eſt, qui neſciat. Quod de harum gentium ſitu diximus, patet ex duobus *Prophetæ* locis: in quorum uno Reges conjurati quatuor, *Emæis* profligatis in campo *Kirjathaim*, vicinos *Horæos* invadunt in monte (*k*) *Seir*. In altero, qui eſt multò diſertior, Deus *Iſraelitas* ſic alloquitur (*l*) *Moabitas nè oppugnate, neque miſcete eos in bellum. Neque enim vobis quidquam de terra eorum in hæreditatem. Quia filiis* Loti *dedi* Ar *in hæreditatem. Eam antea* Emiri *inhabitabant, populus magnus, multuſque, & excelſus, ut* Anacæi, *&c. Et montem* Seir, *antea* Horæi *inhabitabant, in quorum hæreditatem ſucceſſerunt* Eſavi *filii. Emæi* igitur, atque *Horæi*, cum vicini fuerint populi, nihil tam proclive fuit, quàm hos illorum, aut illos horum fines invadere. Quo pertinet, quod ſcribit *Moſes*, *Anam*, *Sibonis Horæorum* principis filium, paſcentem aſinos patris ſui, reperiſſe את הימים, id eſt, in finitimos *Emæos* incidiſſe, vel irruiſſe. Si quis miretur Principis filium patris ſui paviſſe aſinos, ea videat, quæ à nobis in ſimiles locos afferuntur in capite *De paſtoribus*.

(*k*) *Gen.* 14. 5. 6.
(*l*) *Deut.* 2. 9. 19. 11. 12.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Cur animalia heterogenea copulare per Legem *Moſis* non licuerit.

Lex de eo Levit. 19. 19. *Heterogenea* Hebr. כלאים. *Cujus vocis origo aperitur. De heterogeneis* Maimonidis, *&* Philonis *loca. Illa copulare* Judæis *etſi ſit nefas, tamen fatus, qui ex illis naſcitur, ad uſum conceſſus. Cauſa prohibitionis.* 1, *Quia hæc copulatio contra naturam. Ut deterreantur homines à promiſcuo & illicito concubitu.* 3. *Ne ſimus* ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις, 2 Cor. 6. 14. *Alia quædam Allegoria.*

Negavimus licuiſſe *Judæis* mulorum procreationi incumbere, quia Lex prohibebat his verbis *Levit.* 19. 19. בהמתך לא תרביע כלאים *Jumentum* (vel *pecus*) *tuum non admittes animalibus heterogeneis. Græci* reddunt ἑτεροζυγεῖν, quaſi dicas *alteri-jugi*; Hieronymus, *alterius generis animantibus*; *Arabs* uterque ذوعين *duabus ſpeciebus*; Onkelos עדובין, Jonathan עירבובין. Samaritanus Ⳙⳉⳏⳉⳑ & Syrus ܡܫܚܠ, *mixto* animali, vel *mixtis* animalibus; id eſt, ita ut duæ ſpecies in concubitu miſceantur. Quo ſenſu dixit *Poeta* l. 7. *Æn. Miſta Dea mulier.* ---

Hebræa vocis כלאים origo ignota hactenus ex *Æthiopica* lingua patet, qua ክልኣ: vel ክልኤ: Fœm. ክላኢቲ: Plur. Maſcul. ክልኤቲ: Fœm. ክልእት: *duplicem, geminum, duos* ſonat. Hinc *Matth.* 4. 18. ክልኤተ: እኁው: *duo fratres*. Matth. 18. 8. ክልኤ: እደ: ወክልኤ: እግር: *duæ manus, & duo pedes*. Pſal. 149. 6. ሰይፈ: ጸዳል: ክልኤ: ሰፊሒ: *gladius, cujus geminum eſt os*, id eſt, *anceps, δίστομος*. Matth. 2. 16. ዘ እምክልኤ: ዓመት: *qui ſunt duorum annorum, duo vel bimi, biennes*. Luc. 1. 6. ክልኤሆሙ: *duo ipſi*, i. *ambo*. Mat. 11. 1. ሀ ዐሠር ቱ: ወክልኤቱ: እርዳኢሁ: *duodecim diſcipulis ejus*. Matth. 24. 41. ወክልኤሙ: ደቀርጸ: *& duæ molent*. Et ኀብኢ: Fœm. ክልእት: Plur. ካልኦን: *alium, alterum, & verſum* ſonat. Sic *Pſ.* 47. 12. & 77. 4. ካልእ: ት ውል ደ: *ad alteram generationem*. Luc. 6. 6. ካልእት: ሰንበት: *in altero Sabbatho*. Matth. 13. 24. ካልእት: መ ካሌ: *altera parabola*. Matth. 5. 39. ኀብእታሂ: *alteram illam* ſupple መልተሕት: *maxillam*. *Liturg.* pag. 176. à ወካልእትሂ: መርያም: *& altera illa Maria*. Matth. 4. 21. ካልእን: ክልኤት: *alii duo*. Ita enim *Luc.* 23. 32. & *Joh.* 21. 2. Et ክልእት: eſt *diverſitas, diviſio*.

viſio. Sic *Liturg.* pag. 163. d. לַיְלָה: חֹמֶשׁ: בְּיוֹם: לְעֵת: עֶרֶב: וְעַל: הַלֶּחֶם: תֹּאכְלוּ: *Facietis, ut ſint tres fines diviſionis.* Et 1 *Cor.* 16. 9. θύρα ἀνεῳγμένη, *oppoſiti, diverſi, adverſarii.* Hinc *Heb.* כִּלְאַיִם in brutis, in vetibus, in ſeminibus, ſunt duæ diverſæ ſpecies, quas ex Lege ceremoniali non licebat ſimul miſcere. In veſtibus etiam, puto lana, & linum. Vide *Levit.* 19. 19. *Deut.* 22. 11. Nos hic de brutis ſolum agimus.

Legem, quâ vetantur admitti, quæ ſunt heterogenea, ita explicat *R. Moſes* in Tractatu כלאים cap. 9. *Qui marem admittit fœmina diverſa ſpecies, ſive ſit quadrupes domeſticum, aut ferum, aut avis, aut animal in mari degens, ut juxta Legem vapulet, ſive in terra* Iſraëlis *id fiat, aut alibi; quia dicitur* Levit. 19. v. 19. "*Jumentum tuum non admittes heterogeneis. Neque refert ſitne ſuum, an alienum quadrupes, domeſticum, ferum, avis,* &c. *Et vapulet non ſolum, cum manu ſua intromiſit* כמכחול בשפופרת *ut ſtylum in calamum, ſed ſi duntaxat marem provocavit ad conſcendendum in fœminum, aut voce ſuâ incitavit, percutitur percuſſione rebellionis* (id eſt, fuſtigatione). *Licet tamen in uno ſtabulo ſimul claudere duo animalia heterogenea; & qui videt concumbere non tenetur illa ſeparare. Sed* Iſraëlitæ *non licet Ethnice dare jumentum ſuum, ut heterogeneo admittat. At, ſi quis peccavit in hanc Legem, jumentum ſuum cum diverſi generis animante copulando, liber eſt ipſi uſus animalis unde nati. Et, ſi mundus ſit uterque parens, conceſſus eſt ulnus eſus,* prout explanavimus in Tractatu De cibis vetitis. *Cum duæ ſpecies, tam è feris, quam ex domeſticis animalibus, ſibi ſunt mutuò ſimiles, etſi unum ex altero ſit editum, & magna ſimilitudo intercedat; tamen, quia ſunt dua ſpecies, pro heterogeneis habendæ ſunt, neque licet illas ſimul copulare. Verbi gratiâ, lupum cum cane, & tamen villaticum cum vulpe, & caprea marem cum capra, & ibicem cum ove, & equum cum mula, & mulum cum aſina, & aſinum cum onagro fœmina; quia quantumvis ſimiles, tamen ſunt diverſi generis. At, cum in eadem ſpecie aliud domeſticum, aliud ferum eſt animal, ut in bove, & equo, quorum nonnulli ſunt ſylveſtres, tum illa copulare liberum eſt; quia ſunt una ſpecies. Tamen vulgaris anſer & ferus ſunt heterogenei: quia illius teſticuli ſunt interiores; hujus autem omnino exteriores. Unde conſtat diverſas eſſe ſpecies.* והכוי *& tragelaphus eſt heterogeneus, nipote ex domeſtico animalis cum fera concubitu editus. Tamen propter illum non vapulant; quia de eo ambigitur. Ea animalia, quæ naſcuntur ex heterogeneis, copulare liberum eſt, ſi modo matres ſint ejuſdem ſpecies. At, ſi diverſæ ſint ſpecies, ea copulare eſt nefas, & qui copulat, vapulat. Ant ſi copulat fœtum heterogeneum cum ſpecu, ex qua eſt mater, unam propterea vapulat. Verbi gratia, mulum, cujus mater eſt aſina, licet admittere mula ab aſina natæ: ſed illum aſinæ admittere non licet. Mulum quoque ex equa natum non licet admittere mulæ ex aſina procreatæ. Neque aliter ſe habent reliqua hujuſmodi. Properus qui mulæ mulum vult admittere, aut ſub eodem juge jungere duas mulas, adverſus ad ſigna aurium, eauda, & vocis, an ſimilia ſint, ut ſciat an verè ſint unius ſpecies, adeoque licitæ.* Hæc ad verbum *Maimonides* libri *Jad* tomo tertio. fol. 72. b. & 73. a. Editionis *Venetæ.* Et docet *Scholiaſtes* ex quibus *Talmudo* locis ſingula hęc exprompta ſint. Quibus ſimilia habet *R. Iſaac* in *Ammude gola* cap. CLXIII. *Philo* quoque multò antè in libro *De ſpecialibus legibus,* Τραγον ἰδὼν ἐάσει πυμὸν ὑιδαίῳ ἐπιβαίνον ἐμναῖς, οὐδ' ἵππον χιμαίρᾳ, οὐδὲ βοῦς· οἱ δὲ μὴ, τίσῃ δίκας. *Hircum nullus paſtor* Judæus *ſinet in ovem ſcandere, neque arietem in capram, neque bovem in equam: aut ſi fecerit, dabit pœnas.* Et de mulis ſpeciatim, τὰς ἐρις ὄνοις ἢ ὑποζυγίοις ἀκάντων πρυτιμᾶζε, ἐπειδὴ τὸ σῶμα ἀντοῖς πίπλε, καὶ εφύδρα τετυρᾶται. Κἂν τοῖς ἐπιφορείοις, καὶ τοῖς ἐπισαίσειν ὄνος ὑπερμεγέθης, ὃς πρεσβυτέρους καλλιας, ἀνατρέφουσι, ἵνα ταῖς θηλείαις ἀναβαίνοντες πώλους. Ἃς δὲ μικτὸν ζῶον ἀποτίκτουσιν ὁμίλους, ἧς παρὰ φύσιν τὴν γένεσιν οἴδασι, ἀνάγκαι ἀπᾶσι Μωϋσῆς καθολικωτέρᾳ πρόσταξει. *Mules jumentis omnibus quidam præferunt, quod bene compacta nervoſaque habeant corpora. Etsi equorum paſcuis ſtabuliſque aſinos pregrandes alunt, quos celones, id eſt, admiſſaries, vocant, ut equas ineant. Illa autem mixtum animal, mulum ſcilicet, parunt, cujus genituram, natura contrariam eſſe cum ſciret* Moſes, *penitus interdixit.* Proinde falluntur *Lyranus, Cajetanus,* atque alii recentiores, qui *Moſis* interdictum de admittendis heterogeneis ad literam intelligi negant. Et fruſtra objiciunt perpetuum apud *Judæos* mulorum uſum inde à ſęculo *Davidis* Regis. Utut enim heterogenea copulare fuerit nefas, tamen והולד מהם מותר להשאיר *fœtus, qui ex illis naſcebatur, ad uſum fuit conceſſus,* ut nos jam docuit *Maimonides.* Ita etiam *R. Iſaac* ubi ſuprà, tanquam ex *R. Joſe,* והוולדות הבאים מכלאים מותרים באכילה כגון מכבש ועז ובהנאה כגון פרד הבא מסוס והמוראי *Fœtus, qui naſcuntur ex heterogeneis, concedumtur ad eſum, ut muſimon, qui naſcitur ex ariete, & capra: & ad uſum, ut mulus, qui ex equo & aſina procreatur.*

Cauſæ prohibitionis plures afferuntur. Prima, quod ambigenarum generatio habeat aliquid παρὰ φύζιν, *præter naturam.* Ea ratio eſt *Philonis,* quam ſic amplificat *R. Menachem* in *Leviticum, Si quis heterogeneorum generationem procuret, idem eſt ac ſi crederet Deum Sanctum Benedictum non perfeciſſe quidquid neceſſe eſt, ac proinde plures vellet creaturas addere, atque ipſi adeſſe in mundi creatione.* Item, *Qui mutat ſpecies, & miſcet heterogenea, regii numiſmatis typum adulterat.* Addunt hâc prohibitione deterreri etiam homines, multò plùs quàm pecora, quę rationis uſu carent, à promiſcuo, & illicito concubitu. *Philo* rurſus, τοζύτου δ' ἄρα τὸ προμηθὲς ἐν τοῖς ἱεροῖς νόμοις ἦν, ὡς ὑπὲρ ἧς μηδομίαν ἔνθεμεν ὁμιλίαν ἀνθρώπους προζιόθαι διὰ μηχανῆς, μηδὲν ἧττον ὑπὲ τινῶν ἑτερογενῶς ἐκχύνθαι. *Tanta fuit ſacrarum legum providentia cavendi, ne homines polluerentur coitu nefario, ut diſertè cautum ſit, ne admitatur ullum animal heterogeneum.* Item, Μακρόθυμ δ' οἱ ἀπὸ σπουδῆς ἰζαφύσιον ἀνθρώπους, ἵν' ἐκ τῶν δὶ προμαθόντες ἀνδρες ὁμῶ, καὶ γυναῖκες, ἀνίχασιν ὁμιλίαν ἀκύμαν. *Eminus tanquam è ſpecula coercet homines, ut his edoctis, tam viri, quam fœmina, ab illegitimo concubitu abſtineant.* Et *Theodoretus* Quæſt. 27. in *Leviticum,* Ἀναγκαίως τοίνυν τῶν ἑτερογενῶν τὴν ὀχείαν, ἵνα ἵππου καὶ ὄνου μὴ διαζῇ ἀπὸ τῶν ἀλόγων εἰς τὰς λογικὰς ἡ πανώλεθρος μίξις. *Heterogeneorum coitum prohibet, puta equi & aſinæ, ne a brutis animalibus ad rationis prædita tranſeat illegitima commixtio.* Idem *Theodoretus* vult Apoſtolum ad hanc Legem alluſiſſe, cum dixit 2 *Cor.* 6. 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. Nempe fidelis & infidelis animalia ſunt quodammodo ἑτεροζυγα, quomodo heterogenea hic appellant *Græci* Interpretes. Itaque in hanc legem peccat fidelis, qui matrimonio cum infideli jungitur. *Hoſchius*, quem *Iſychium* corruptè vocant, ait, fideles ſic prohiberi, ne circumciſionem ſimul & baptiſma ſectentur. *Hebræum* quemdam citat *Munſterus*, qui hinc probat in populo Dei non debere eſſe שערבוב *miſturam*, ſed אחדות שלמות *perfectam unitatem*, & *concordiam.* Sicut enim noluit Deus rerum ſpecies permiſceri, & confundi, ſic neque ejuſdem Eccleſiæ homines vult diverſa ſentire. Multò plura hujus generis addunt recentiores, ut Allegoriarum nullus eſt finis: quæ nos iis conſectanda relinquimus, quibus plus ſuppetit otii.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Varia Elephanti nomina.

Conjectura de origine vocis שנהבים senhabim, *qua vel* ebur *vel* elephanti *potius significantur.* 1 Reg. 10.22. *In* Hebræis *vocibus compositis mediam ſæpe elidi.* בהמות behemoth *Jeh.* 40. 15. *non eſt elephas, ſed hippopotamus.* פיל phil *elephas* Chald. Syr. Arab. & Perſ. *Ejuſdem* Æthiopica, & Ægyptia *nomina.* Philæ *urbs unde dicta.* تفيل pinguescere.

Zindaphil, & Sindaphim, & Delphinos *quod ſignificent. Elephas in India* Boſare: *Latinè* Barrus. *Vox elephantis exilis,* τριτοσύλ, ſtridor. Eriſtobaria *urbs* Indiæ *ubi, & unde dicta.* Πυρσεας Heſychio *elephas.* Praſii, & Taxilæ *elephantes.* Cæſar *Mauris elephas.* Alpha *bos* Phœnicibus, *unde* elephas. *Quadrupedum pleraque majoris molis ad boves referri, ut cervos, bubales, rhinoceroſes,* &c. *Elephas* bos Luca *dictus* à Lucanis, *ubi primùm viſus. Vitulus pro pulle elephantis. Taurelephantes, ſeu Rhizes, quale animal.* Nicephorus *emendatus.*

Claſſis *Solomonis* è *Tharſis* advexiſſe legitur *aurum, & argentum,* שנהבים ſenhabim, *& ſimias, & pavones,* 1 Reg. 10. 22. & 2 Par. 9. 21. Senhabim *Græci, Chaldæus, Hieronymus, Hebræi* recentiores *dentes elephantorum* explicant: *Syrus,* & *Arabs elephantes.* Quomodocunque ſumas, conſtat שנהבים *ſenhabim,* vocem eſſe compoſitam ex שן *ſen,* & הבים *habim.* Quarum vocum quam nota eſt prior, tam poſterior eſt ignota. Nemo enim eſt, qui neſciat שן *ſen, Hebraïs* primò *dentem* in genere ſignificare, deinde κατ' ἐξοχὴν dentem illum eximium, ex quo fit ebur. At vox הבים *habim,* unde facta ſit, aut quid propriè ſignificet, doctiſſimos latuit haſtenus. Hic igitur cum non poſſit quidquam afferri certi, liceat ſuſpiciones meas in re obſcura proferre. *Arabicè* قهبن kahiba, *fuſcum eſſe* ſonat. Inde قهبة kohba, *color fuſcus* اقهبن akhab, *qui colore fuſcus eſt,* الافهبان الفيل Alikhaban, *elephas,* & *bubalus,* à colore ſic dicti, in *Giauhari,* & in *Alcamus.* Elephantis enim, & bubalis idem eſt color, nempe ad fuſcum, aut nigrum vergens. *Varromanus, Navigat.* lib. 3. cap. 10. *Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, villo etiam non abſimiles.* An hinc priſcis *Hebræis* elephantes dicti קהבים *kahabim?* Ita ſuſpicor, & pro שן קהבים *ſen-kahabim,* in compoſitione dici שנהבים *ſenhabim,* mediâ literâ eliſâ, ut paſſim fit compendii cauſa, cum duæ, vel plures voces in unam coaleſcunt. Talia ſunt אברהם *Abraham,* pro אב רב חמון *Ab-rab-hamon,* pater magnæ multitudinis: שמואל *Samuel,* pro שאול כאל *Saul-meel,* petitus à Deo: עקרב *akrab, ſcorpio,* pro עקין רב *akats-rab,* à magno aculeo: עכבר *achbar, mus* (propriè *agreſtis*) quaſi עכל בר *achal-bar,* conſumptor agri: ארגון *Argavan, purpura,* pro ארם גון *aramgavan,* Syrius color. *Rana* Arabicè ضفدع *diphda* pro ضفرد *dipharda,* ut Hebraicè ספרדים *ſephardæa,* quaſi dicas *Imoſa ripa incolam.* Sic שנהבים *ſenhabim,* pro שן קהבים, *ſen-kahabim,* vel eſt *dens elephantorum,* quomodo plerique reddunt, vel ipſemet *elephas,* ut volunt *Syrus* & *Arabs,* qui compoſita voce ita dictus ſit, ut à bubalo diſtingueretur. Uterque enim eſt קהב *kahab,* ſeu *fuſcus.* Ac proinde *Arabicum* اقهبان *akhaban* eſt utrique commune. Sed ſolus *elephas* eſt שנקהב *ſenkahab,* vel contractè שנהב *ſenhab,* id eſt, illo dente inſignis, ex quo fit ebur. Et quamvis parum referat utrum שנהבים *ſenhabim,* hic pro *dente* accipias, aut pro ipſomet *elephante,* malo tamen elephantem intelligere. 1. Quia melius cohærebit cum ſequentibus, ſi dicatur claſſis *Solomonis* advexiſſe *elephantes, ſimias, & pavones.* 2. Quia nulla ratio apparet, cur ebur hic dicatur שנהבים *ſenhabim,* cum in aliis Scripturæ locis nonniſi שן *ſen,* dicatur. Adeoque quarto ante verſu, ubi *Solomon* feciſſe legitur כסא שן גדול *ſolium ex ebore magnum.* 3. Quia ebur non diceretur Plurali numero שנהבים ſenhabim, *dens elephantum,* ſed Singulari שנהב ſenhab, *dens elephantis.* Sic enim in *Chaldæa* Paraphraſi ſemper vocatur שן דפיל ſendephil, *dens elephantis.* Et in *Syra* Apoc. 18. 12. ܓܪܡܦܝܠܐ gremphila, *os elephantis.* Ut *Cant.* 5. 14. & 7. 4. in *Æthiopica* ቀርን: ንገ: karna-nage, *cornu elephantis.*

Elephantis aliud eſt nomen בהמות *behemoth,* Job. 40. 15. ſi interpretibus credimus. Hi enim *elephantem* volunt בהמות *behemoth,* id eſt, θηρία, ſeu *beſtias* Plurali numero dici, quaſi ſit inſtar multarum, propter longè ampliſſimam verèque ſuſpiciendam corporis magnitudinem: ut ratione dignitatis unus Deus אלהים *Elohim,* id eſt, *Dn,* Plurali voce appellatur. Et Dei ſapientia חכמות *chacamoth,* id eſt, *ſapientiæ,* Prov. 1. 20. & 9. 1. Et Rex *Ægypti* אדנים *adonim,* id eſt, *Domini,* Gen. 40. 1. & *Eſ.* 19. 4. Tamen in *Jobo* vocem בהמות *behemoth,* Singularis eſſe numeri ſuo loco docebimus, & *hippopotamum* ſignificare, non *elephantem,* ut volunt.

At verum *elephantis* nomen eſt פיל *pil,* vel *phil* potiùs, jam inde à multis ſeculis toto Oriente receptum. Neque enim *elephantum* aliter nominant *Chaldæi, Syri,* atque *Arabes* Scripturæ Paraphraſtæ. *Perſis* quoque eſt notiſſima vox, quibus *lycum* eſt فيلهرج *philharag,* elephantis fel, & *arum criſpum* فيلغوس *philgius,* elephantis aures, ut auctor eſt *Aben-beitar.* Proinde in Præfatione ad Hiſtoriam *Chriſti Perſicam, Perſarum* hoc adagium legere eſt, فيل را از نشان پاي او جشناسند *Elephantem ex veſtigio pedum ejus cognoſcent.* Et *ebur* in *India morfil* vocatur, aut *morfil,* id eſt, *dens elephantis. Æthiopibus* hodie *elephas* eſt ነገ: *nage,* & *Ægyptiis* ΕΛΕΦΙΝΟΣ. Sed olim utroſque, aut alterutros *phil* appellâſſe, ex eo mihi ſuſpicio eſt, quod *Phila* urbs in *Ægypti* & *Æthiopiæ* confiniis, ex *Herodoto,* & *Plinio* videtur eadem eſſe cum alibrum *Elephantine.* Quæ conjectura ſi vera eſt, ab *Æthiopia,* & *Ægypto* uſque ad extremos *Indos* obtinuerit hoc vocabulum. A nomine فيل *phil* formantur *Arabum* verba تفيل *thephaiala,* & استفيل *iſthephaiala,* ut, cum de homine dicunt تفيل *thephaiala* pro تسمن *ſammana, pinguis evaſit,* quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat. Et de vaſtiore camelo استفيل *iſthephaiala,* id eſt, صار كالفيل *factus eſt ut elephas.* Utrumque eſt in *Alcamus.* In *Damire,* الفيل ضربان فيل وزرنفيل وهما

وهما كالبغاثي والعراب والعوامس
والبقر ولحيل والبرادين والحمر والفار
والنمل والذر *Dna ſunt elephantis ſpecies, quarum*

una phil *ſimpliciter dicitur, altera* zindaphil. *Hæ tantum inter ſe differunt, quantum in camelis* bechetti *& Arabici, aut bubali & boves, equus & mannus, mus & furex, formica vulgaris &* dſor. (formicæ ſpecies, quam ita puſillam eſſe ajunt, ut earum centum æquet pondere unicum ordei granum). *Zindaphil* à loco videtur dictus, quia in libro *De proprietate elementorum*, quem *Ariſtoteli* falſo tribuunt, cum ſit *Arabis* Scriptoris, *Zands* in iis locis cenſetur, quorum incolæ nigri ſunt, & capillo criſpo. Sunt, quibus فيل *phil* eſt *mas elephas*, & زندفيل *zindaphil* eſt *fœmina*.

Ex *Chaldæo* שן דפיך *ſen-dephil*, pro *dente elephantis*, ſeu *ebore*, factum שנדפין *ſendephin*, in *Jonathanis*, & *Hieroſolymitanâ* Paraphraſi *Gen.* 50. *v.* 5. ubi legitur *Joſephus* patrem ſuum collocaſſe בשרס דשנדפין *in lecto defindaphin*, id eſt, *eburneo*. Nam quod שנדפין *ſindaphin*, ſcribunt eſſe *ligni pretioſi genus*, meræ nugæ ſunt. Ita ex *Arabico* الفيل elphil, *elephas* à *Cophtitis* primo dictus ΕΛΦΙΝΟΣ, deinde etiam ΔΕΛΦΙΝΟΣ, diverſi elementi animalium nominibus ita permixtis. Ab iiſdem enim *delphus* hoc ipſo nomine appellatur.

Sunt & alia elephantum priſca nomina obiter hic explicanda. Sic apud *Arrianum* in *Periplo* maris *Erythræi*, inter *Indiæ* regiones deſcribitur ἡ Δωσαρήνη χώρα, φέρουσα ἐλέφαντα τὸν Ἀγχίσβιον Βασσαρῆ, Deſarena *regio*, *elephantum ferens dictum* Boſare. *Stuckio* Βασσαρῆ eſt *βοῦς Ἄρεως*, *bos Martius*. *Fullero* Δησαρήνη χώρα eſt Ἀσσαρήνη, à qua vult *elephantem* Δασαρῆ, non Βασσαρῆ dici. Quorum illud *Græcum* eſſet, hoc *Arabicum*. *Arabum* enim populi ſunt *Doſareni*, & iiſdem *Bacchus Doſares*, ut alibi docuimus. At, cum jam inde à *Solomonis* ævo *Phœnices* in *Indiam* navigaverint, coſdem magnæ molis elephantem בושרי *boſari*, id eſt, *carnoſum* nominaſſe ſuſpicor. Quale eſt, quod *Syrè* dicitur תהלא דבשרא *thelala debeſra*, *tumulus carneus* in *Syriaco Ferrarii Lexico* pag. 706. Neque diſſimile, quod *Baſilii* Homil. 9. in *Hexaem.* vocantur *elephantes* βυσὶ τινες σάρκινοι, *carnei quidam colles*.

Barrus etiam pro *elephante* uſurpatur. *Horatius* Epod. 12.

Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?

Sidonius Carm. 23.

Non, ſi quas eboris trabes refractis
Roſtris Marmarici *dedêre barri*.

Inde *barrire*, & *barrus* de elephanti voce. Incertus auctor in *Philomela*,

Et barrus barrit, cervi glociant, & onagri.

Gloſſæ veteres, *Barrit*, Τρίζει, ἐλέφας βοᾷ. Sunt, qui has voces aſſerunt eſſe ὀνοματοποιητικάς. Feſtus, *Barrire elephants dicuntur, ſicut oves dicimus balare, neque à ſono ipſa vocis*. Dubito an verè, quia *barrientis* vox videtur plenum boatum exprimere, cum vox elephanti ſit valde exilis. Unde eſt, quod *Græcè* vocatur τριγμὸς, & *ſtridor* in *Livio*, *Hirtio*, *Plinio*, & *Ammiano*. Quod in *Damire* notant *Arabes*, وليس صبعه على قدر جثته لانة كصياح الصبي

Non reſpondet vox ejus moli corporis, ſed eſt ut vox infantis. Itaque, ex aliorum ſententia, *barrus* alludit ad בעיר *beir*, quomodo *jumentum* vocant *Hebræi*, *Syri*, & *Arabes*. Unde בעש *baar*, pro *bruto homine* in *Pſalmis*, *Proverbiis*, & *Jeremiæ* occurrit aliquoties. Alii has ipſas voces ex *Indiâ* arceſſunt. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Apud* Indos *voce* BARRO *vocatur, unde & vox ejus barritus dicitur*. Neque id fortaſſe abſurdè, cum apud *Nonnum* lib. 26. in exercitu *Deriadis Indorum* Regis *Pylæmen* elephante vectum ſequatur

Λαὸς εὐκλεΐζων Ἐπιτυχάρμας ἰάζων,
Populus bene-cuttatus, Eriſtobariâ *relictâ*. Quæ *Ptolemæo* eſt Ἀριστόβαρα urbs ad *Indum*. Fallor, aut verum nomen fuit Ἀριστοβάρεια, illi à *Græcis* inditum ab elephantorum præſtantia, quos *Inds barros* appellaverunt. Ab *Indiæ* locis notiſſimis *Praſii*, & *Taxila* quidam elephantes appellati ſunt. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 13. cap. 12. Μέγιστοι (lege Μίγιστοι) τῶν ἐκεῖθεν ἐλεφάντων οἱ καλούμενοι Πράσιοι· δίντερα δὲ, ἀπὸ τάττουτε τῶν δὲ οἱ Ταξίλαι. *Maximi elephantorum, qui illic ſunt*, Praſii *dicti: ſecundi verò ab his exiſtimantur* Taxilæ. Pro *Praſiis*, alii *Praſios*, & *Braſios* dixerunt, & *Parrhaſios*, vel *Pharraſios* (ut in *Curtio* legere eſt) fortaſſe etiam *Puraſſas*, ut hæc nomina valde variant. Unde *Heſychio* Πάριοι, ὁ ἐλέφας.

Mauris denique, & *Pœnis* id ipſum fuit *Cæſar*, quò *Cæſaris* nomen nonnulli referunt. *Spartianus* in *Ælio Vero*; Cæſarem *ab elephanto* (*qui linguâ* Maurorum CÆSAR *dicitur*) *in prælio cæſo, eum, qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi, & eruditiſſimi viri putant dictum*. *Servius* in lib. 1. *Æn.* CÆSAR, *vel quòd cæſa matris ventre natus eſt, vel quòd avus ejus in* Africa *manu propria occidit elephantem, qui* Cæſar *dicitur* Pœnorum *linguâ*. Quin *Cæſar* apud priſcos *Romanos* τὸν κυμαίνοντα, id eſt, *cæſaries inſignem* ſignificavit. Inde igitur *Cæſar* dictus eſt primus *Cæſarum*. Et à *Cæſaribus* nomen habuit *Mauritania Cæſarienſis*, à qua rurſus *Cæſares* elephantes in ea nati. Elephantis enim maximè fertilem eſſe *Mauritaniam* vix quiſquam eſt, qui neſciat. Unde *Strabo* in *Mauritaniæ deſcriptione* lib. 17. Ἐλεφάντων πανταδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Elephantum omniferæ altrix regio eſt*. Et *Plinius* lib. 8. c. 11. *Elephantes fert* Africa *altera* Syrticas *ſolitudines, & in* Mauritania. Et initio ejuſdem libri, *Auctores ſunt in* Mauritaniæ *ſaltibus, ad quemdam amnem, cui nomen eſt* Amilo, (aut *Valo*, ut legendum contendit *Voſſius* noſter in *Melam*) *nitentem Lunâ greges eorum deſcendere*. Et *Solinus*, Indicos *elephantos* Mauri *timent*. *Ælianus* etiam *Hiſt.* lib. 10. cap. 1. agit de *Alexandro* quodam ab Imperatore in *Mauritaniam* miſſo ad venandos elephantos. Et lib. 14. cap. 5. elephantum cornua ὑπὸ τῇ Μαυρουσίᾳ γῇ, in *Mauritania* cadere ſcribit ſingulis decenniis. *Juvenalis* denique *Sat.* 11.

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri *celeres*. ---

Ad quæ vetus *Scholiaſtes*, *Nam & apud* Mauritaniam *interiorem dicuntur naſci elephanti, unde &* Hannibal *habuit*.

Græcum ἐλέφας unde dicatur, non ſatis conſtat. Ad פיל *phil*, plerique revocant, tanquam inverſâ voce. Sed malim ad אלפים *alaphim*, quo *boves* ſignificantur *Pſal.* 8. *v.* 8. *Prov.* 14. *v.* 4. *Eſa.* 30. *v.* 24. &c. Unde *Phœnicum alpha* pro *bove* in *Plutarcho*, & *Heſychio*. Notum enim eſt quadrupedia pleraque majoris molis ad boum referri genus. Ita bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes bubus adſcribi neminem latet. Et cervum quoque *Arabes* cenſent inter boum ferorum genera. *Damir* capite *De bove fero*, هذا النوع اربعة اصناف المها والايلة والبحمور والتيتل

Animalium hoc genus quatuor habet ſpecies, maha, & ail, & jachmur, & thaithal. *Maha*, & *thaithal* in bubalorum ſunt genere; *ail* cervus; *jachmur* animal huic congener, de quo nos ſuo loco. Ita rhinocerotes *Pauſanias* (in *Eliacis*) *Æthiopicos tauros* appellat. Ipſos

denique elephantes, cum in *Lucanum* primum egit *Pyrrhus*, *Romani* pro bubus habuerunt, & *Lucas bovet* vocitârunt. Quod in *Poetis* non infrequens. *Ennius* apud *Varronem*,

Atque locuſta bovem Lucam paries prius. —

Vocum ordinem à Scribis turbatum ſic reſtituo, ut conſtet verſus. *Lucretius* lib. 5.

Inde boves Lucas turritis corpore tetros.

Seneca in *Hippolyto* Act. 1.

— *amat infans*
Bellua Ponti, Lucæque *bovet.*

Auſonius Epiſt. 15.

— *ut Lucas bovet*
Olim reſumpto præferoces prælio
Fugi juventus Romula.

Hinc *Philoxeni* Gloſſæ, Ἐλίφας, *Elefantus*, *vocluca*, *Barrus*. *Vocluca* pravè ſcriptum pro *Vos luca*. *Vos*, id eſt, *bos*; quæ mutatio in illis *Gloſſis* paſſim occurrit. Vocis originem ſic aperit *Plinius* lib. 8. c. 6. *Elephantos* Italia *primum vidit* Pyrrhi *Regis bello*, *& boves Lucas appellavit in* Lucanis *viſos anno urbis* CCCCLXXII. Nec multo aliter *Solinus*. Sed accuratius *Varro*, ſequutus vetuſtiores, *De Ling. Lat.* lib. 6. *Luca bos, elephas. Cur ita ſit dicta, duobus modis invenio ſcriptum. Nam & in* C. Ælii *Commentario erat* "A Libycis Lucas. *Et in* Verginii *Commentario*, "A Lucanis Lucas. *Ab eo, quod noſtri quam maximam quadrupedem, quam ipſi haberent, vocarent bovem; & in* Lucanis Pyrrhi *bello primum vidiſſent apud hoſtes elephantos, id eſt, quadrupedes cornutas* (*Nam quos dentes multi dicunt, ſunt cornua*) *Lucam bovem appellaſſe.* Eodem pertinet, quod pro vitulis habentur eorum pulli: ut *Plinio* lib. 8. c. 1. ubi elephantes deſcribit *vitulorum ſatigatos præ ſe ferentes*, & *Ælianus Hiſtor.* lib. 10. c. 1. *Alexander* quidam, ad venandos elephantes in *Mauritaniam* miſſus, narrat ſe vidiſſe μέγιστον ἐλέφαντος ἅμα τῶν ἐνηθῶν ἐλέφαντι τὸν πρῶτον καλῷ, *formoſum elephantis vitulum cum juvene & pulchro elephante coeuntem.* Viciſſim in boum genere ſcribit *Philoſtorgius* lib. 3. quoſdam ſe *Romæ* vidiſſe è Meridianis locis advectos ταυρελέφαντας λεγομένους· ὧν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν ἄλλα πάντα βοῶν ἐστι μέγιστον τὸν δὲ βύρσεως, καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφαντος, καὶ χοδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος, *Taurelephantes dictos: quod genus quoad cætera omnia boves maximos eſt; corio verò, & colore elephas, ipſaque adeò magnitudine.* Idem in *Nicephoro* legas *Hiſt.* lib. 9. cap. 19. Sed vox ταυρελέφαντας utrobique corrupta eſt. In illo enim ταρελέφαντας, in hoc ſcribitur παρελέφαντας, quod *ſpurios elephantos* perperam reddunt. Puto *rhizes* intelligi, de quibus *Strabo* lib. 17. in deſcriptione *Æthopiæ*, quæ ſupra *Mauritaniam* eſt. Ἐνταῦθα δὲ καὶ καμηλοπαρδάλεις φησὶ γίνεσθαι Ἰφικράτης καὶ ἐλέφαντας, καὶ τοὺς καλουμένους Ῥίζους, οἱ ταυροειδεῖς μέν εἰσι τὴν μορφὴν κατὰ τοὺς ἄλλους, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸν ἀλκὴν τὸν πρὸς μάχην· ἐλέφαντα δοίκασιν. *Auctor eſt* Iphicrates *hoc in loco camelopardales gigni, & elephantes, & rhizes quos vocant, formâ quidem taurus ſimiles, villo verò, & magnitudine, & viribus ad pugnam elephantis pares.* Barbarum hujus animalis nomen *rhizes*, ut *Gracum* fuit *taurelephantes*. An hi ſunt *Æthiopes* tauri vulgaribus duplo majores, quos multis deſcribit *Ælianus* lib. 17. cap. 45?

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Eboris nomine, & uſu pervetuſto, ac Elephanti cornu, ſeu dente, ex quo conficitur.

Elephantes in Africa *ab omni ævo.* Antæi *clypeus ex corio elephantino. Ebur Heroicis temporibus in* Græcia *jam notum. Ejus memineêre* Poëtæ *vetuſtiſſimi. De arte tractandi eboris* Homerus, *& alii. In Scriptura nullum eboris uſus ante* Solomonem; *cujus ſolium, & palatium ex ebore fuit. Ebur buxo incluſum in* Ezechiele, *&* Virgilio. Ebur, *olim* ebor, Punicè חבור *ab inſigni candore dictum.* Græcè *cur vocetur* ἐλέφας *de animalis nomine. Demet in elephanto mare ſurſum, in fœmina deorſum reflexi.* Ebur, *Arabicè* عاج ag, *quaſi* ج *ſurſum. Hi dentes à multis veterum pro cornibus habiti, ut hodieque ab* Æthiopibus. *Lapis eburi ſimilis cur* Perſicè chermites. *Ebur alii volunt ex dente ſumi. Rationes pro utraque ſententia. Videtur Propheta* Ezechiel *inter utramque medius.*

Ut in *Italia* ante *Pyrrhum*, ſic in *Græcia* ante *Alexandrum* elephanti nulli viſi ſunt. Elephantos tamen *Africæ* pars, *Europæ* proxima, habuit ab omni ævo. Itaque *Libycum* ille *Antæus*, qui cum vetuſtiſſimo *Hercule* luctatus eſt, creditur habuiſſe clypeum ex corio elephantino. *Mela* (*a*) à Viro undecumque doctiſſimo & mihi amiciſſimo, *Iſaaco Voſſio*, & in hoc loco, & in ſexcentis aliis mirâ induſtriâ reſtituitur; Tinge, *oppidum pervetus ab* Antæo (*ut ferunt*) *conditum. Extat rei ſignum parma elephantino tergore exſecta, ingens, & ob magnitudinem multi nunc habilis; quam locorum accolæ ab illo geſtatam pro vero habent, tradunque, & inde eximiè colunt.* Et Heroicis temporibus ebur jam fuiſſe notum antiquiſſimæ Fabulæ docent: puta de humero *Pelopis* eburneo, & eburneâ *Pygmalionis* ſtatuâ in virginem mutatâ: de ſomniis item, quorum alia per corneam, alia per eburneam portam immitti *Poeta* fabulantur. Proinde eboris paſſim meminerunt *Homerus*, & *Heſiodus*, *Poetarum* qui extant, longè vetuſtiſſimi. Ejuſque tractandi artem in *Lydia*, & *Caria* jam olim viguiſſe ſuadent hæc *Summi Poeta*, *Iliad. δ'.* verſu 141.

Ὡς δ' ὅτε τις τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μίσγει
Μῄονὶς, ἠὲ Κάειρα. —

Ut, cum Lyda, *vel* Carica *mulier aliqua ebur rubro inficit.* Quod *Virgilius* ſic imitatur libro ultimo *Æneidos*,

Indum *ſanguineo* veluti *violaverit oſtro*
Si quis ebur. —

Et *Ovidius* lib. 2. *Faſt.* 5.

Mœnis Aſſyrium *fœmina tinxit ebur.*

At in Scriptura nullus apparet eboris uſus ante *Solomonis* tempora, qui, cum ex *India* elephantos, & multum ebur curâſſet in *Judæam* advehi, grande ſolium ex ebore ſibi conſtrui juſſit 1 *Reg.* 10. *v.* 28. & *eburnea palatia*, id eſt, ebore ornata, *Pſal.* 45. *v.* 9. ut habuit *Menelaus*, *Odyſſ. δ'.* verſ. 72. 73.

— δώματα ἴχνι' ἵκηται
Χρυσῷ τ', ἠλέκτῳ τε, καὶ ἀργύρῳ, ἠδ' ἐλέφαντος,
domus reſonantes auro, electroque, & argento, atque ebore. Et apud *Bacchylidem* (*b*) *Ceæ* inſulæ Proceribus χρυσῷ δ', ἐλέφαντι τε μαρμαίροντι οἶκοι, *auro, & ebore fulgens domus.* Sed & *Achab* palatium eburneum ædificaſſe legitur 1 *Reg.* 22. *v.* 39. Et privatorum quoque domus, & lecti ex ebore memorantur *Amos.* 3. *v.* 15. & 6. *v.* 4. Ut in *Ægypto Joſephus* patrem ſuum decumbere fecit בשרש רשנרפין *in lecto deſindaphin*, ſeu *eburneo*, ſi credimus *Chaldæis* Paraphraſtis, *Jonathani*, & *Hieroſolymitano*, Gen. 50. *v.* 1. Sed fides eſto penes auctores. Et *Tyri* tranſtra navium erant *ex ebore in buxo ex inſulis* Cittim, *Ezech.* 27. *v.* 6. id eſt, ex ebore, quod buxo *Corſico* incluſum fuit, ut alibi explicavimus. Quem *Propheta* locum non parum illuſtrant hæc *Poeta*, *Æn.* lib. 10.

— *quale per artem*
Incluſum buxo, *aut* Oriciâ *terebinthо*
Lucet ebur. —

Ut *robur*, *jecur*, *femur*, ita olim dictum eſt *ebur*, unde flexu

(*a*) *Lib.* 1. *cap.* 8.

(*b*) *Athen. lib.* 2.

flexus caſus *eboris*, & Adjectivum *eburnus*. Optimæ Gloſſæ, *Ebor*, ἐλέφας, ὁ τὸ ζῶον, ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ὀδόντες ὕλη. Et, ſi bene conjectamus, *Punicum* fuit hoc nomen cum ipſa re *Romam* ex *Africa* tranſlatum. *Syris* enim, & *Phœnicibus*, unde orti *Pœni*, חור *havar*, *albere*, & חיור *hivar*, *album* ſonabat, & literis geminatis, חוורר *havarvar*, *albuginem in oculo*. Pro quo חברבר *habarbar*, per *Reth* ſcribitur *Gen.* 19. *v.* 11. in *Thargum Hieroſolymitano*. Sic ebur *ab albedine* dici potuit חוור *havor*, vel חבור *habor*: quod *Latinè* ſcriptum *ebor*, rejectâ Gutturali: ut in *Emor* pro חמור *Hamor*, *Eva* pro חוה *Hava*, *Emath* pro חמת *Hamath*, *Ezekia* pro חזקיהו *Hizkijahu*. In ebore ſcilicet candor tam inſignis eſt, ut illum certatim celebrent *Poëtæ* omnes. Sic *Iliad.* 4. *Mydone* lethali vulnere ſaucio, ex ejus manibus

Ῥοῖσι λίνυ' ἐλέφαντι χαμαὶ πίπτον ἐο κονίηϊσι,

Frana ebore alba humi cecidunt in pulvere. Et *Odyſſ. ε'.* ut *Penelope* procis eſſet gratior, *Pallas*

Δευκαίνησι δ' ἄρα μιν δῶκεν πρόσθε ἐλέφαντος,

eam ſecto ebore candidiorem fecit. Et in *Heſiodo* fulget *Herculis* clypeus

— τετάνυ, λευκῷ τ' ἐλέφαντι,

gypſo, & albo ebore. Et in *Theocrito Syracuſio*,

Ὦ ἴδον, ὦ χρυσέε, ὦ ἐμὶ λευκῷ ἐλέφαντος

Λίτραι. —

O ebenus, O aurum, O ex albo ebore aquila. Et de *Indis Dionyſius*,

— οἱ δ' ἐλεφαίνων

Ἀργυφέης τριφύντας ἀκοξύσιν ἰδίτας.

Alia candidos elephantum dentes ſectos eradunt. Et, è *Romanis*, *Poëta* ſummus lib. 6. *Æn.*

Altera candentis perfecta nitentis elephanti.

Ovidius, *De Ponto* lib. 3. Eleg. 3.

Nec quod erat candens fit terebinthus ebur.

Martialis lib. 14. *Epigr.* 5.

Nigra tibi nivеum lutrea pinget ebur.

Græcè vocatur ἐλέφας, eodem nomine, quo totum animal, per Synecdochen totius pro parte: ut cum βοὸς pro *bovina pelle* ſumitur, aut etiam pro *flagello ex bubulo corio facto*. Hinc *Heſychius*, βοῦς, μάστιξ. Et *Plautus*,

Ubi vivos homines mortuos incurſant boves.

Boves, id eſt, *lora bubula*. Dentes, ex quibus fit ebur, mas habet ſurſum, fœmina deorſum reflexos: quod ſibi volunt hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 2. cap. 5. poſtquam egit de iis elephanti dentibus, quibus cibum conficit, Χωρὶς δὲ τούτων ἄλλους δύο τοὺς μεγάλους (ἔχει) ὁ μὲν ἕτερον τούτου ἔχει μεγάλους τε, καὶ διαφέροντας· ὁ δὲ θήλεια μικροὺς, καὶ ἐξ ἐναντίας τοῖς ἄρρεσι· κάτω γὰρ οἱ ὀδόντες βλέπουσι. *Præter hos duos alios habet magnos: & hi quidem in mare ſunt grandiores, & reſimi*, (vel *repandi*, id eſt, *ſurſum reflexi*) *in fœmina minores, & contrario flexu; vergunt enim deorſum*. Quæ à *Plinio* ſic reddita cap. 37 lib. 11. *Præterque eos, qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti, atque pronі*. Minùs bene: nam in *Philoſopho* ejus ſunt tam maris, quàm fœminæ dentes; ſed in illo ſurſum, in hac deorſum flexi. A quo flexu dens elephantis, ex quo fit ebur, atque ipſum ebur *Arabicè* عاج *ag* dicitur, à Verbo عاج *agia*, quod, in ſecunda, *inflectis* & *incurvari* ſignificat.

Hic præterire non poſſum hos elephantum dentes à multis veterum haberi pro cornibus: ut à (c) *Varrone*, (d) *Pauſania*, (e) *Ælіano*, (f) *Oppiano*, & *Juba* Rege apud (g) *Plinium*, & (h) *Philoſtratum*. 1. Quia è cranio oriuntur, quod cornuum proprium eſt. 2. Quia facilè ſecantur, poliuntur, & in quamvis formam effinguntur; quod de aliorum animalium dentibus fruſtrà conetur. 3. Quia decidunt, & renaſcuntur, ut ſolent cornua cervis, cùm alioqui homini ſoli dentes decidant. Itaque etiam *Æthiopes* אכף קרנות: *akreneth*, id eſt, *cornua*, nominant *Pſal.* 44. *v.* 10. & פקל: קרנות: *karna nage*, id eſt, *cornu elephanti*, Cant. 5. 14. & 7. 4. Apoc. 18. 12. *Perſas* quoque in eadem fuiſſe ſententia colligo ex eo, quod lapidem ebori ſimilem *chernitem* appellabant. *Theophraſtus*, libro *De lapidibus*, Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος ὁ χερνίτης καλούμενος, ὃν ἡ πίτυλος φασὶ καὶ Δαρεῖον κάθαι. Unde *Plinius* lib. 36. cap. 17. *Chernites ebori ſimillimus, ita quo Darium condidum ferunt. Cheraites*, id eſt, קרניתא *karnita*, nomine facto ex קרן *keren*, id eſt, *cornu*, quod pro *ebore* uſurpatum; literâ *Coph* per כ expreſſa, ut paſſim. Tamen *ebur* Hebræi שן *ſen*, id eſt, *dentem* appellant: *Chaldæi* item שן רפיל *ſen dephil*, id eſt, *dentem elephantis*, ut jam diximus. Ex elephantum arma pro dentibus habent (i) *Herodotus*, (k) *Ariſtoteles*, (l) *Dionyſius Periegetes*, (m) *Ovidius*, (n) *Juvenalis*, (o) *Plinius*, & (p) *Claudianus*. Atque eam ſententiam multis rationibus confirmat *Philoſtratus* ubi ſupra. Nempe dentium inſtar hæc oſſa ubique lævia ſunt, & perpolita. At τὰ κέρατα γραμμὴν ὑπιστορίνει κύκλῳ περὶ τῇ ῥίζῃ κατ' ἐαυτὸν ἕκαστον, *cornua radici quotannis lineam quandam ſe torno impreſſam obducunt*: quod in capreis, & ovibus, & bobus videre eſt. Et, cùm iis ſolùm animantibus creſcant cornua, quibus bifida eſt ungula, elephas habet multifidam. Denique ſolidi ſunt elephanti dentes, non cornuum inſtar concavi. Hæc ferè *Philoſtratus*. Quod ſequuti *Arabes*, qui verborum proprietati maximè ſtudent, *dentes* appellant, non *cornua*. *Damir*, تعظما فاباء وربما بلغ الوحش منهما ماية *Ita creſcunt duo dentes ejus, ut quandoque centum minarum pondus ſinguli exaquent*. Neque verum eſt has partes tam eſſe tractabiles, quàm *Oppianus* credi voluit, & eborario cornuum inſtar cedere, cum rigidiſſima ſit eboris materia, nec unquam flectatur in arcus. Scalpitur quidem, & politur, ſed magno niſu, ut hippopotami dentes. Neque homini ſoli dentes decidere conceſſerim, cùm idem equo, mulo, & aſino contingere *Philoſophus* diſcrtè aſſerat *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Fatendum tamen hæc elephantum oſſa ex cranio orti, & ad inſtar cornuum ex venis cephalicis alimentum ſuum trahere. Proinde iis, qui eboris materiam dentes vocant, ita accedo, ut illos dentes agnoſcam cum cornibus aliquid habere commune. Quocirca *Ezech.* 27. *v.* 15. miſto nomine vocantur קרנות שן *cornua dentis*, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant.

(c) *De ling. Lat. lib.* 6.
(d) *In Eliac.*
(e) *Hiſt. l.* 4. *c.* 31. & *l.* 14. *c.* 5.
(f) *Venat. lib.* 2.
(g) *Lib.* 8. *cap.* 3.
(h) *Apollon. l.* 2. *c.* 6.

(i) *Arvid Plin. ubi ſupra.*
(k) *De partib. l.* 3. *cap.* 1 & *Hiſt. l.* 2. *cap.* 5.
(l) *Verſio* 1116
(m) *Metam. lib.* 8. *cap.* 4.
(n) *Sat.* 11.
(o) *Lib.* 8. *cap.* 3.
(p) *De Laud. Stil. lib.* 3.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Elephantorum in bellis uſu.

Elephantorum in bello uſus in India *ab omni ævo*. Bacchus, *devictâ* Indiâ, *elephanto veſtus triumphat*. *Regi* Indorum *elephantum* CM *tribuit* Cteſias. Poro *quot elephanti fuerint, alius item* Indiæ *Regibus*. Seleuco *quingenti elephanti ab* Androcotto, *vel* Sandrocotto, *donati*. *Inde* Seleucus ἐλεφαντάρχης *dictus*. Alexandri *ſucceſſores elephantis in bello uſi: &* Pyrrhus. *Elephantorum venatio à* Ptolemæo Philadelpho *inſtituta*. Ptolemais Theron, *vel* Epitheras, *ad hoc condita*. *Inſcriptio vetus eâ de re in* portu Adulitico. *Circa eadem tempora* Carthaginenſes *elephantes ad bellum inſtituere cœperunt*. *Elephantorum uſus paulo poſt penè ubique abolitus, præterquam in* India. *Cauſa tam ſubitæ mutationis*. Romani *belluas elephantus inexpugnabile bellum penè ubique indixerunt*. *Elephantes in bellis ſæpe obeſſe, probatur ex Hiſtoriis*. *Elephanti ab* Alexandro *quam contempti*.

In libris *Macchabæorum* aliquot locis agitur de uſu elephantorum in bellis. Cujus inventi gloria tota debetur *Indis*. Unde ad reliquos populos paulatim pro-

propagatum per pauca ſæcula duravit. Sed in *India* ab omni ævo id uſurpatum, & hodieque manet. *Ariſtoteles*, Hiſt. lib. 9. cap. 1. Χρῶνται δὲ οἱ Ἰνδοὶ πολεμιστηρίοις, καθάπερ τοῖς ἄλλοις, καὶ ταῖς θηλείαις. *Iis ad bellum utuntur* Indi, *ſive maribus, ſive fœminis. Plinius* de *Indorum* elephantis, lib. 6. cap. 19. *Jis arant, iis invehuntur, hæc maximè novere pecuaria, iis dimicant, mitinatque pro finibus.* Et de *Calingarum* regione *Purrati* ibidem, *Regi elephantos* DCC *in procinctu bellorum exercitum habent.* Et de *Tabitis*, *Rex horum elephantes* CCCC *in armis habet.* Et de *Palibothris*, *Regi eorum elephantorum novem millia per omnes dies ſtipendiantur.* Proinde in *Græcorum* fabulis, cùm expeditionem ſuſcepit *Bacchus* adverſus *Deriadem* Regem *Indorum*,

Δηριάδῃ καλέεσκε τότε πρίμῳ ἦλθε Πυλάτης,
Ὀρθαίνων ἐλέφαντα κατὰ κλόνον ἱππιόωντα.

Deriadi *vocanti tum primus adfuit* Pylortes, *recto pedem elephantem ad pugnam agnans.* Et *Bacchus* ipſe, inde redux, *Amazones* terruit,

Ἠλιθάτην λαφύξαν ἰφθίμοισιν ἐλεφάντων,

ſublimium elephantum cervicibus inſidens. Ita *Nonnus* lib. 26. Et *Diodorus* lib. 4. eumdem *Bacchum* ſcribit, poſt devictam *Indiam*, καταγωγὴν ποιῆσαι τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ' ἐλέφαντος Ἰνδικῆς, *primum omnium* Indico *elephante vectum triumphaſſe. Plinius* item libro octavo capite ſecundo, *Roma junctis primum ſubiere currum* Pompeji Magni *Africano triumpho*: *quod prius*, Indiâ *victa*, *triumphante* Libero Patre, *memoratur.* Sic, auctore *Diodoro* lib. 2. antiquiſſimo *Indorum* Regi *Stabrobati* fuere ἐλέφαντες πολλοὶ καθ' ὑπεροχὴν λαμπρῶς κεκοσμημένοι, εἰς τὸ πλῆθος καταπλήττειν, *multi elephantes valde magnificè inſtructi*, *ad bellum terribiles.* Quibus, in *Indico* bello, pro veris elephantis, elephantorum imagines, ex nigris boum pellibus concinnatas, & camelis impoſitas, oppoſuit *Semiramis.* Et, ſi *Cteſiæ* credimus apud *Ælianum*, lib. 17. cap. 29. cùm Rex *Indorum* bellum movet, δέκα μυριάδες ἐλεφάντων προηγοῦνται μαχίμων, *bellatorum elephantorum procedunt centum millia.* Addit, ſequi ter mille alios maximos, & validiſſimos, εἴκοσι δὲ καὶ πεντακισχιλίους τὰ τεῖχη τῶν πολεμίων ἀνατρέπειν ἱκανοὺς ὄντας, ὅταν καλέσῃ βασιλεύς, ἀνατρέπειν δὲ τοῖς σώμασι, *qui admoto hoſtium ipſo incurſu evertendos inſtituti ſunt*, *quandocunque Rex juſſerit*, *pectoribuſque evertere.* Ideoque hos elephantes *Phorius* τειχοκαταλύτας vocat, id eſt, *muranum ſubverſores.* Quæ, utut hyperbolica, atque in majus aucta, tamen hoc ſaltem docent, elephantos ab *Indis* jam olim in bellorum uſum fuiſſe adhibitos, & *Græcis* ex veteri fama id habuiſſe compertum. Neque hæc falſò jactari patuit, cùm Rex *Indorum Porus Alexandro* oppoſuit ducentos elephantos, horum maximo ipſe inſidens. Ita eſt in *Arriano.* Sed *Diodorus* nonniſi CXXX numerat: Curtius ſolùm LXXXV. Horum octoginta capti, reliquis in prælio cæſis. Alios tamen elephantos *Porum* non multo poſt comparâſſe ex *Diodoro* patet, qui *Eudamum* ex *India* veniſſe dicit cum elephantis CXX poſt *Alexandri* mortem *Poro* ablatis. Sed & ex *Indorum* Regibus non paucos elephantes tum habuiſſe memorantur *Aphrikes*, *Omphis*, *Taxiles*, *Muſicanus*, & *Sambus*, quorum plerique *Alexandro* ceſſerint. Et trans *Gangem* coluiſſe *Gangaridas*, & *Pharraſios*, cum ſuo Rege *Agramme*, cujus elephanti trium millium numerum expleverint. Hæc *Curtius* omnium modeſtiſſimè: *Diodorus* enim (qui pro *Agramme Xandrames* vocat, populoſque ei ſubjectos *Tabraſios*, & *Gangaridas*) hunc tribuit ἐλέφαντας πολεμικὰς περικεκαλυμμένους τετρακοσίους, *elephantes ad bellum inſtructos quater mille*: & apud *Plutarchum* in *Alexandro*, ἐλέγοντο μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαρίται, καὶ Πραισίων βασιλεὺς ὑπερβάλλειν, *dicebantur* Gandaritarum, & Preſiorum *Reges bellicorum elephantorum ſex millia ſemper habere. In Solano*, Rex *Praſiorum*, quos & *Palibothros* nominârunt, *elephantorum octo millia omnibus diebus ad ſtipendium vocat.* At Plinius *novem millia* memorat. Sic *Strabonis* libro decimo quinto legimus apud *Seres* ἰδιοκτησίαν τινὰ σύνταξιν πολιτείας ἐκ πενταετηρίδων βουλευτῶν συνεδρεύειν, ἀν ἕκαστον παρέχεσθαι τῷ κοινῷ ἐλέφαντα, *Ariſtocraticum quemdam gubernationis ordinem*, *conſtantem ex Senatorum quinque millibus*, *quorum ſinguli elephantem in commune conferunt.* Quę ſaltem ex parte vera eſſe ſuadet, quod unus *Indiæ* Rex, *Androcottus*, vel *Sandrocottus*, qui regnavit non diu poſt *Alexandrum*, *Seleuco* πεντακοσίους ἐλέφαντας ἐδωρήσατο, *quingentos elephantos dono dedit.* Quæ tanta Regis illius in *Seleucum* munificentia ne ſupra fidem eſſe videatur, ejus cauſam his verbis aperit *Strabo* lib. 15. in *Ariana* deſcriptione. *Eorum*, *quæ prope* Indum *ſunt*, *partem habent* Indi, *cum prius* Perſarum *fuiſſent.* Alexander *autem* Arianis *ademerat*, *& peculiares ibi præfecturas ſibi conſtituerat. Poſtea* Seleucus Nicator *eo* Sandrocotto *deductus*, *contracta cum eo affinitate*, καὶ ἀντιλαβὼν ἐλέφαντας πεντακόσιους, *& quingentis elephantis vicißim ab illo acceptis.* Pro quingentis *quinquaginta* perperam reddidit *Xylander*, neque id monuit magnus ille *Caſaubonus.* Proinde, cum *Seleuco* fuerint multo plures elephanti, quàm reliquis *Alexandri* ſucceſſoribus, illum *Demetrii* adulatores ἐλεφαντάρχην per contemptum appellabant. Ita ex *Phylarcho* teſtantur *Athenæus* lib. 6. & *Plutarchus* in *Demetrio.* Qui idem *Seleucum* narrat, cum conjuratis Regibus in *Antigonum* decertaturum, in caſtris habuiſſe quadringentos elephantes, cùm *Antigono* non eſſent ſupra quinque & ſeptuaginta.

Nempe elephanti, qui ad *Alexandrum* uſque in ſola *India* bellis inſervierant, tum demum ab aliis gentibus in hunc eumdem uſum adhiberi cœperunt. Itaque inter *Alexandri* ſucceſſores vix ullum à *Diodoro* prælium deſcribitur ſine elephantis. Et *Pyrrhus*, hos ſtatim ſequutus, *Romanos* elephantorum, quos *Italia* nondum viderat, mole, & barritu non parum exterruit. Cui æqualem, *Ptolemæum Philadelphum* primum *Ægypti* Regum ajunt ἐλεφάντων θήραν ἐνεπειράσαι, *elephantorum venationem inſtituiſſe.* Ita refert apud *Photium Agatharchides.* Quod de *Æthiopicis* elephantis accipiendum docent hæc *Hieronymi* in *Danielem* de eodem *Ptolemæo*; *Narrant Hiſtoria habuiſſe eum peditum* CCM, *equitum* XXM, *currumm* MM, *elephantos*, *quos primus eduxit ex Æthiopia*, CCCC. In *Appiani Alexandrum* Præfatione ad libros *Bellorum Civilium* ſolum trecenti numerantur. *Meis*, inquit, *Regibus ſolis erant copiæ peditum* CCM, *equitum* XLM, καὶ ἐλέφαντες πολεμικοὶ τριακόσιοι, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& currumm* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regis colligitur hunc belli apparatum habuiſſe*, *& reliquiſſe*, *ſecundus Ægypti Rex poſt* Alexandrum, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus.* Sed fortaſſe pro τριακόσιοι legendum τετρακόσιοι. Utut ſit, ſub eodem Rege ad elephantorum venationem in *Æthiopia* condita eſt *Ptolemais*, *Theron*, vel *Epitheras* inde dicta, *Strabo*, lib. 16. Μετ' ὀλίγον ἡ Πτολεμαὶς πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφάντων, κτίσμα ἀνωμάλως δὲ πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ θήρου ὑπὸ τοῦ φιλαδέλφου. *Poſt quam eſt* Ptolemais *ad elephantum venationem ab* Eumede *condita*, *qui venatum miſſus fuerat ſub* Philadelpho. *Plinius* lib. 2. cap. 73. *In eadem gente* (Troglodytarum) *Ptolemaide oppidum*, *quod in margine Rubri Maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt.* Et lib. 6. cap. 29. *Ultrà Sylvæ*, *ubi* Ptolemais *à* Philadelpho *condita ad venatus elephantorum*, *ob id* Epitheras *cognominata. Arrianus* in *Periplo*, Πτολεμαὶς ἡ τῶν θηρῶν λεγομένη, ἀφ' ἧς οἱ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως θηρευτῆρες ἐσπεύσαν (malim ἀνέζευξαν). Ptolemais Theron *dicta*, *ex qua exibant*, *qui* Ptolemæo *Regi venabantur.* Itaque in Inſcriptione, quam *Philadelpho* filius *Ptolemæus Evergetes* in *Adulitico portu* conſecraverat, inter cætera hæc legebantur, Ἐξεστράτευσε εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ δυνάμεων πεζικῶν, καὶ ἱππικῶν, καὶ ναυτικῶν τόλων, καὶ ἐλεφάντων Τρωγλοδυτικῶν, καὶ Αἰθιοπικῶν,

κῶν, ὃς ὅτε πατὴρ αὐτὸν, καὶ αὐτὸς πρῶτον ἐκ τῶν χώρων τούτων ἐθήρευσαν, καὶ καταγαγόντες εἰς Αἴγυπτον, κατεσκεύασαν πρὸς τὸν πολεμικὸν χρείαν. *Expeditionem ſuſceperat in* Aſiam *cum copiis pedeſtribus, & equeſtribus, & nauticis claſſe inſtructis, &* Troglodyticis, Æthiopiciſque *elephantis, quos pater ejus, & ipſe primus ex iis locis venatos ſunt, & in* Ægyptum *adductas ab bellicos uſus inſtituerunt.* Exſtabat adhuc hæc inſcriptio ſub *Juſtino* Imperatore, ut teſtatur vetus Scriptor, ex quo illam exhibet noſter *Voſſius* in *Melam* pag. 290. *Carthaginenſes* quoque, in quorum vicinia naſcebantur elephanti, tamen ante hæc tempora iis ad bellum uſi non ſunt. *Timoleontis* ſaltem, qui *Alexandri* tempus attigit, non leguntur ullos oppoſuiſſe elephantos: ut neque *Agathocli*, qui *Alexandri* ſucceſſoribus fuit æqualis. At *Agathocli* ſucceſſit *Hiero*, quo regnante primum bellum *Punicum* in *Sicilia* natum, & confectum eſt, poſtquam duráſſet annos viginti quatuor. In quo bello nemo neſcit ſæpe elephantos prælii grave momentum addidiſſe.

Tum igitur, tam apud Auſtri quam apud Orientis populos, frequens fuit in bellis elephantorum uſus. Qui tamen ſequente ſæculo ferè ubique eſt abolitus, præterquam in *India*. Nam, poſt *Jugurthæ* bellum, qui elephantos XXXIV ad pugnam inſtruxerat, horum uſus eſt valde infrequens. Proinde *Vegetius* lib. 3. cap. 24. eorum cenſum, qui *Romanis* has belluas oppoſuerunt, poſtquam incepit à *Pyrrho* Rege, in *Jugurtha* terminat, quaſi qui non alium noverit, qui poſt *Jugurtham* cos in bellis adhibuerit. Quod *Romanis* partim tribuo, qui bellicis elephantis inexpiabile bellum indixerant. Itaque in illis temporibus, quoties cum hoſte tranſactum, in pacis conditionibus ferè hoc fuit, ut ne ullos aleret elephantos. Ita, poſt ſecundum bellum *Punicum*, pax *Carthaginenſibus* eà lege conceſſa, *ut traderent elephantos quos haberent domitos, neque demarent alios*; *Liv.* lib. 30. & *Polyb.* lib. 15. Et *Macedonum* Regi *Philippo* à *Romanis* Legatis decem inter cætera hoc præſcriptum eſt, *Ne plus quingentos armatorum haberet, neve elephantum ullum*; *Liv.* lib. 33. *Antiochus* quoque juſſus eſt *quoſcunque habebat elephantos tradere, neque ullos deinceps tenere.* Proinde ſub *Eupatore*, cum intellexiſſet Senatus elephantorum gregem in *Syria* ſervari, *Legatos miſit, qui elephantos interfici juberent. Miſerandum itaque ſpectaculum præbuit beſtiarum interitus, jam manu aſſuetarum, & quæ rare apud omnes erant.* Hæc *Appianus* in *Syriacis*. *Jugurtha* denique, in deditionem acceptus, uti imperatum erat, elephantos triginta tradidit, ut *Saluſtius* auctor eſt.

Præterea, magiſtra rerum experientia palàm fecit elephantos, ut in bellis quandoque plurimum conferunt, ita etiam non raro obeſſe. Sæpe enim hoſtium telis petiti, in ſuos convertuntur, illiſque adeò plus damni, quàm hoſtibus inferunt. Quod de *Pori* elephantis veteres conſtanter docent. *Curtius* lib. 8. *Elephanti, vulneribus tandem fatigati, ſuos impenſiùs ſternunt, & qui rexerant eos præcipitati in terram ab ipſis obterebantur.* Diodorus *lib.* 17. Ἐνιότε γὰρ εἰς τοὺς ἰδίους (τὰ θηρία) ταῖς ὁρμαῖς ἀκαταχίτοις ἐχρῶντο, καὶ τὰς φίλας συνέπαιον. *In ſuos enim converſa bellua tanto impetu ferebantur, ut contineri non poſſent, & amicos conterebant.* Arrianus *lib.* 5. Οὐ μόνον πρὸς αὐτῶν οἱ φίλοι, ἅπερ οἱ πολέμιοι ἐδηλήσαντο, ἐν ταῖς ἐπιφοραῖς τι, καὶ τοῖς ἐθιζομένοις καταπατήμασι. *A belluis amicis non minùs, quam hoſtes ladebantur, illarum converſione, atque impulſione obtriti.* Ita, cùm *Pyrrhus Romanis* tertio congreſſus eſt, narrat *Plutarchus* τὰ θηρία, φυγῇ χωρῆσαι διὰ τῶν συμμάχων ὁπίσω, ταραχὴν ἀπεργασαμένοις, καὶ ζύγχυσιν, ἣ τὸ εἰκὸς παρέδωκε τοῖς Ἰταλικοῖς, *belluas per ſuos fuga delatas, ordines turbaſſe, & diſſipaſſe, quæ res* Romanis *victoriam dederit.* Hinc *Florus* lib. 1. cap. 18. *Eadem fera, quæ primam victoriam abſtulerant, ſecundam parem fecerant, tertiam ſine controverſia tradidere.* Et in ſecundo bello *Punico*, *Hannone* cum *L. Poſtumio*, & *Q. Manilio* manum conſerente, non procul ab *Agrigento*, cum fugaces è prima acie in belluas incidiſſent, & ſtantes à tergo reliquos ordines, συνέβη πᾶν συντεμαχθῆναι τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον, *evenit, ut univerſus* Pœnorum *exercitus conturbaretur:* unde totius aciei inclinatio, & magna ſtrages conſequuta eſt. Ita *Polybius* lib. 1. pag. 19. Rurſus ibidem pag. 42. in prælio inter *Aſdrubalem* & *Cæcilium* ſub *Panormi* mœnibus edito, συμβαλὼν γενόμενος, καὶ καταπατήσασι ζώμενος (τὰ θηρία) ταχέως διεταράχθη, καὶ σποφίντα κατὰ τῶν ἰδίων ἐφέρετο, τοὺς μὲν ἀνδρας καταπατῶντα, καὶ διαφθείροντα, τὰς δὲ τάξεις συγχέοντα, καὶ καταστρώντα τὰς ἀνοπλίας, *telas confoſſa, vulneribuſque confecta* (belluæ) *ſtatim diſturbatæ ſunt, & converſæ in ſuos ruebant, ſingulos obterentes, & interimentes, ordinesque confundentes, ac diſſipantes.* Item in *Canuſino* pugna inter *Marcellum* & *Annibalem*, (*Liv.* lib. 27.) *Cn. Decimius Flavius* tribunus militum *dixit ubi maximè tumultum conglobata bellua faciebant, pilaque in eas conjici juſſit. Hæſere omnia tela haud difficili ex propinquo in tanta corporis ictu, & tam confertæ turbæ. Sed ut non omnes vulnerati ſunt, ſic ut quorum tergis infixa ſtetère pila, ut eſt genus anceps, in fugam verſi, etiam integros avertere. Tum jam non unus manipulus, ſed prorſe quiſque miles, qui modo aſſequi agmen fugientium elephantorum poterat, pila conjicere. Ea magis ruere in ſuos bellua, tantòque majorem ſtragem edere, quam inter hoſtes ediderant, quantò acrius pavor conſternatas agit, quam infidentis magiſtri imperio reguntur.* Paulo aliter *Plutarchus* in *Marcello*; Flavius *tribunus militum, ſigno arrepto, occurrit belluis, ac primum elephantum haſtili percuſſum in fugam vertit.* Et paulo poſt, *Maximam ſtragem hoſtium caſa ruentesque ediderunt bellua. Dicuntur amplius octo millia caſa.* Qui ceſorum numerus etiam in *Livio* legitur. Ita, in illuſtri pugna inter præſtantiſſimos duces *Scipionem*, & *Annibalem*, elephanti octoginta, quibus maximè confidebat *Annibal*, ululatu, & tubarum ſono territi, fuga præpropera, ac præcipiti in *Mauros*, & *Numidas* converſi ſunt. Quod *Romanis* non parvi fuit momenti ad victoriam conſequendam. Vide *Polybium* lib. 15. & *Livium* lib. 30. Sic quoque in *Ægyptiaco* bello inter *Antiochum Magnum* & *Ptolemæum Philopatorem*, ut *Polybius* auctor eſt lib. 5. τὸ μὲν ἄγμα τὸ τῶν Πτολεμαϊκῶν πεζῶν ὑπὸ τῶν θηρίων ἐκλίνη, Ptolemæi *agmen belluis urgentibus eſt inclinatum*, illis, inquam, belluis, quas in copiis ſuis habebat, cum *Indicis* elephantes in *Antiochi* exercitu illas in fugam egiſſent. Sed & in *Romani* Conſulis *Q. Philippi Martis* copiis, quibus *Macedonia* Regem *Perſem* aggreſſus eſt, *hoſtilem prope tumultum agmini elephanti præbebant, qui, ubi ad invia venerunt, dejectis vectoribus, cum horrendo ſtridore, paverem ingentem equis maximè incutiebant.* Ita *Livius* lib. 44. Et alibi in eodem libro, *Tum elephantis in acie nomen tantum ſine uſu fuerunt.* Et de iiſdem *Ampelius*, *Cum manibus elephantorum ſimulachris à* Marco *Conſule apud* Syriam (*al.* Aſcurim) *paludem vicit.* Nempe *Perſes*, ut *Semiramis Libycis*, *Romanorum* elephantis elephantorum ſimulachra oppoſuerat, ſed æquè irrito ſucceſſu, ut habetur in *Diodoro* ubi ſupra. Non hic omittendum, quod in bello *Africano* habet *Hirtius*, ubi de pugna prope *Thapſum* inter *Cæſarem* & *Scipionem*: *Beſtia* (LXIV. in *Scipionis* exercitu) *ſtridore fundarum, lapidumque perterritæ, ſeſe convertêre, & ſuos poſt ſe frequentes ſtipatoſque proterere, & in portas valli ſemifactas ruere contendunt.* Tamen idem ſcripſerat bas eaſdem beſtias magna arte *Scipionem* condocefacere conatum, nè facilè perterrerentur. Uſque adeo verum eſt, quod ibidem ab eo additur, *Audere elephanti, multorum doctrina, uſuque vetuſto vix edocti, tamen communi periculo in iram producuntur.* Quod ſi libet deſcen-

deſcendere ad inferiora ſæcula, eodem facient hæc *Ammianus* lib. 25. de *Parthorum* copiis, *Elephantis inſidentes magiſtri manubriatos cultros dextris manibus illigatos geſtabant, accepta apud Niſibin memores cladis. Et ſi ferociens animal vires exſuperâſſet regentis, ne reverſum per ſuos, ut tunc acciderat, colliſam ſterneret plebem, vertebram, quæ caput à cervice diſterminat, ictu maximo terebrabant.* Tum ſcilicet, cum *Niſibis* à *Sapore* obſeſſa eſt, *Sergio* & *Nigriniano* Conſulibus, elephanti repulſi, atque in ſuos converſi, decem hominum millia obtrivêre, ut ex *Volageſi Niſibem* Epiſcopi epiſtola refert auctor *Chronici Alexandrini.* Proinde *Alexander* militem videns à tranſitu *Gangæ* deterreri metu elephantum Regis *Gangaridum*, qui dicebantur horum habere multa millia, illos confirmat his verbis, (a) *Quod pertinet ad elephantes, præſens habemus exemplum. In ſuos vehementius, quam in nos incurrerunt. Tam vaſta corpora ſecuribus falcibuſque mutilata ſunt. Quod autem intereſt, totidem ſint, quot* Porus *habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulnerato, ceteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt. Congregata vero tot millia ipſa ſe eludant, ubi nec ſtare, nec fugere poſſerint inhabiles vaſtorum corporum moles. Equidem ſic animalia iſta contempſi: ut, cum haberem, ipſi non oppoſuerim: ſatis gnarus plus ſuis, quam hoſtibus periculi inferri.* In quibus verbis cauſæ habentur, cur tandem evilueriut, iiſque fuerint contemptui, quibus olim terrori fuerant. His non poſſum non addere, quod in *Olearii Indicis* nuper legi (lib. 1. pag. 175.) hodieque in Regis *Indorum* copiis ſæpe accidere, ut elephanti, in quibus præcipua belli moles conſiſtit, ignibus ex pyrobolis machinis excuſſis conſternati, ſic peturbentur, ut ſuos longè gravius, quam hoſtes lædant.

(a) *Curtius l. 9.*

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Hiſtoria de Elephantis, à quibus *Judæi, Alexandriæ* obterendi, à Deo per miraculum ſervati ſunt.

Argumentum libri tertii Macchabæorum, *qui potius primus dicendus. Suſpectum, quod quingentos elephantos habuiſſe legitur* Ptolemæus Philopator. *Elephanti vino thure condito efferati. Talis potus etiam homines ad inſaniam adigit. Itaque capite damnatis oblatus fuit. Myrrhatam vinum* Chriſto *oblatum. Myrrha pro quovis aromate. Bellucis elephantis quale vinum dari ſolitum. Eoſdem ordes ſucco mitigari negantur* Plinius & Solinus. *Quod de animali* Græci *non ſcribunt, ſed de dente, qui, cyatho immerſus, reddatur tractabilior. Elephanti homines non ſolùm pedibus, ſed & genibus obterunt. Genua illis eſſe rigida multi ſcribunt.* Arabum *fabula de elephante Regis* Abuheth. *Quomodo is genu ſemper flexerit, cum* Mecchan *verſus impelleretur. Sine flexu crura nullus inceſſus. Elephantem genu flectere.* Periſtylum, & Hippodromus, Alexandriæ *loca.* Epiphanius *emendatus. Hiſtoria in* Joſepho, *qualis lib.* 3. Macchab. *ſed rei diverſo tempore, & ulià occaſione geſta.*

His prætmiſſis, explicabimus quidquid de elephantis habetur in tribus libris *Macchabæorum*, initio facto à tertio, qui melius dicatur primus, cum rei ante *Macchabæorum* tempora geſtæ hiſtoriam contineat. Ibi nempe narratur graviſſima *Judæorum* in *Ægypto* calamitas ſub *Ptolemæo Philopatore*, atque ab eadem inſignis liberatio. Summa eſt, *Philopatorem*, poſtquam *Antiochum* prope *Raphiam* devicifſet, iviſſe *Hieroſolymam*; &, poſt oblatum ſacrificium, cum à Templi adyto fuiſſet prohibitus, in *Ægyptum* reverſum, iram in *Judæos Ægyptienſes* convertiſſe, & juſſiſſe, ut, abdicata religione, idolis immolarent, aut belluis obterendi objicerentur. Has fuiſſe numero quingentas, quibus vino thure condito inebriatis, cum *Judæi*, ex tota *Ægypto* per quadraginta dies *Alexandriam* pertracti, jamjam eſſent offerendi, belluas rabiem ſuam in carnifices convertiſſe, multoſque eorum proculcâſſe, & profligâſſe: Regemque, cum tanti ſceleris incentoribus, terribili quadam viſione ab incepto deterritum, non ſolùm *Judæos* intactos dimiſſe, ſed & magnis honoribus, & privilegiis auxiſſe. Quin etiam per plures dies hilaria à *Judæis* acta, publicum epulum præbente Rege.

In his haudquaquam capio, quod tum temporis *Philopator* habuiſſe legitur quingentos elephantos; cum paulò ante, in prælio ad *Rhaphiam*, nonniſi LXXIII *Antiocho* oppoſuerit: quorum τὰ μὲν πεντακόσια κατὰ τὸ λαιὸν ἦν, ἐφ' ἃ Πτολεμαῖος αὐτὸς ἐμελλε ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον· τὰ δὲ τριάκοντα καὶ τρία πρὸ ἕξ δεξιὰ εἵρατο, *quadraginta levum cornu occupabant, ubi* Ptolemæus *ipſe pugnam erat facturus; tres & triginta ad dextrum cornu fuerant locati.* Qui ipſe elephantorum numerus multum fuerat imminutus. Quippe in ipſa pugna ἓξ ἐλεφάντων ἐκκαίδεκα μὲν ἀπέθανον, ἐρείσαντες δ' αὐτὰς οἱ πλοῖοι, *ex elephantis ſexdecim trucidati fuerant, reliquorum pars magna capta.* Ita *Polybius* lib. 5. Itaque vix ac ne vix quidem anno poſt illam pugnam proximo potuit habere *Ptolemæus* quingentos elephantos. Utut ſit, hos elephantos juſſit tyrannus δαψιλεῖ δράκτῃ λιβανωτοῦ, καὶ οἴνῳ πλείονι ἀκράτῳ πυτίσαι, *largis thuris manipulis, multoque vino mero potari*, id eſt, *multa mero thure condito*; ἵν' διὰ δυοῖν. Ut, ἀγριωθέντες τῇ τ' πώματι ἀφθόνῳ χοιρηίᾳ, *efferatæ copioſa potus illius ſubminiſtratione*, in *Judæos* neci devotos majori impetu ruerent. Quippe homines etiam vinum corpore ſumptum de ſtatu mentis dejicit, atque ad inſaniam adigit. Unde *Apuleius, Florid.* lib. 4. *Prima cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam.* Maxime, ſi thus admiſceatur, quod μανιώδεις ἰσχει πώματος ὑπὸ τῶν ὑγιαινόντων, *à ſanis potum, furorem excitat.* Ita *Dioſcorides* lib. 1. Et *Serapio*, *Si nimis cum vino biberint, inducit maniam.* Et *Damir* واذا شربه الاصحا جنتهم *Illud ſanis cum bibunt, demenses eos facit.* Proinde capite damnatis hunc potum *Judæi* offerebant, ut mortis metum ex eorum animis ſic excuterent. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 6. fol. 43. a. היוצא ליהרג משקין אותו קורס של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו *Ei, qui exit neci tradendus, propinatur granum thuris in calice vini, ut mens ejus perturbetur.* Ubi *Gloſſator* addit, ולא יראג ויתמהמהו בהרינתו *Ne moreat, atque ut ſtupidus fiat, cum morte addiscitur.* Huc doctiores referunt, quod *Chriſto* in crucem figendo bibendum obtulerint ἐσμυρνισμένον οἶνον, *myrrhatum vinum.* Marc. 15. 23. *Myrrhatum*, id eſt, *myrrhâ conditum*, vel *thure* etiam; quia מור *mor*, *Hebræis*, & *Syris*, primo, *myrrham* ſignificat, deinde etiam *aroma quodvis.* Unde *Græcorum* μύρον, quod ex *Hebræo* מור *mor*, ita factum eſt, ut non ſolùm *myrrhinum*, ſed & *unguentum quodvis* ſonet. In *Marco* igitur ἐσμυρνισμένον idem eſt, quod μεμυρισμένον, vel etiam λελιβανωμένον. Qua voce infra utitur Scriptor noſter, quo loco deſcribit τὰ θηρία οἶνῳ λελιβανωμένῳ φοβερῶς κατεσκευασμένοις, *bellua vino thure condito terribiliter inſtructas.* Alii Scriptores elephantem ſolo vino inebriari tradunt. *Ariſtoteles* in libro *De ebrietate*, Μεθύσκονται πίνοντα καὶ ἐλέφας, πίνοντες οἶνον.

Simia

Sima & elephas vini potu inebriantur. Ita citat *Athenæus* lib. 10. Et *Ælianus*, *Var.* lib. 2. cap. 40. Πίθηκοι δὲ, καὶ ἐλέφας, ἐὰν ἴνης πίωσιν, ὁ μὲν τὸ ἄλλῃ ἐπιλανθάνεται ὁ ἐλέφας, ὁ δὲ τὸ παιγνίας· καὶ οἶνον αἰροῦνται πάνυ ἀσμένως. *Simia, & elephas, ſi vinum hauerint, hic ſui roboris facilè obliviſcitur, ille verſutiæ: & pra imbecillitate ſunt captui facules.* Bellicis tamen elephantis vinum propinari ſcribit idem *Hiſt.* libro 13. cap. 8. at non nativum ex vitibus, ſed factitium ex oryza, vel ex calamis. Verba ſunt, Ἐλέφαντι δὲ ἀγελαίῳ μὴ, οἰδιαμβίῳ γε μὴν, ὕδωρ πῖμα ἴσον τῷ δὶ αἷς πέλοιον ἀθλοῦντι ὑπὸ μὲν, ὑ μὴν ὁ Ϝ ἀμπέλων, ἐπεὶ τὸν μὲν ἐξ ὀρύζης χειμεγάει, ϟ δὶ ἐκ καλάμου.

Si *Plinio* & *Solino* credimus, ſuccus ordei contrarias habet vires. Quos enim vinum irritat, atque exaſperat, eoſdem ordei ſucco mitigari tradit uterque. Ita ſcilicet *Plinius* lib. 8. cap. 7. *Capti celerrimè mitigantur ordei ſucco.* Et *Solinus* in capite de *Mauritania*, *Cum captivitate venerint in manus hominum, manſueſcunt hauſto ordei ſucco.* Sed in utroque manifeſtus error. Nam ordei ſuccus eſt zythum, quo cum *Græci* τὸ ἐλέφαντα tractabilem reddi ſcribunt, *ebur* hoc nomine, ut paſſim, intelligunt, non *elephantem animal. Dioſcorides*, lib. 2. in cap. *De zytho*, Ἐνεργὲς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. *Eo madefactus elephas fit ad opus tractabilis*: id enim propriè eſt ἐνεργὲς. Itaque de ebore agitur, quod zytho immerſum fit ad omne opus ductile. *Plutarchus* in fine libri *Num improbitas ſufficiat ad infelicitatem.* Τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γινόμενον, καὶ χαλάστην, κάμπτουσι, καὶ διαχρηματίζουσιν ἄλλως δὲ ϟ δύναται. *Elephantem zytho mollem, atque ductilem factum flectunt, atque efformant: alter autem non poſſunt. Elephantem*, id eſt, *ebur*, ut palam docet orationis tota ſeries. *Symeon Sethi*, capite φυκὰς phucas (quomodo *zythum* vocant *Græci* poſteriores, ut *Arabes* الفقاع *alphuka*) Ἐλεφάντινα ἐσῶ πρὸς καιρὸν ἐμμένοντα τύπτε (lege τύπῳ) μαλάσσονται δίκην κηροῦ. *Elephantis oſſa aliquamdiu in ullo maxenna cera inſtar molliuntur. Elephantis oſſa*, id eſt, *ebur*, quod *Syri* vocant ܦܓܪܐ *gremphula*, id eſt, *os elephantis*, ut ſupra (*a*) docuimus. *Avicenna*, lib. 2. in capite *De phuca*, أن نقع فيه العاج ليلين فيسهل عليه العمل *Si ebur in eo maceratur mollis illud, & reddit ad opus tractabile.* Quod eſſe *Democriti* inventum colligere eſt ex his *Senecæ* Epiſt. 90. Democritum *invenisse aiunt quemadmodum ebur molliretur.* Nonnulli *polliretur*, perperam. Hæc, jampridem ab aliis ex parte obſervata, mirum eſt fugiſſe magnum virum, qui in *Solinum* tam multa ſcripſit.

(*a*) *Cap. 23. hujuſce libri pag. 248.*

Elephantis, quomodo diximus, paratis, atque inſtructis, juravit Rex impius ſe *Judæos* ἀνατρέψειν πάμφυλον εἰς ἅδην, ἐκ γόνων, καὶ μέχρι θηλυμένων, *ſine mora miſſurum ad Inferos, bellatorum genibus, & pedibus caſis.* Neque enim ſolis pedibus, ſed & elephantum genibus homines atteruntur. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. ubi de venatione elephantorum, Πατρύσιον δὲ Ϝ ἀλισκομένου, καὶ ἀλισκόμενον τῶν γόνασιν, ἅμαξαν πολὺς τῶν ἰσχίων συντριβομένων ἀκούεται καὶ πίπτουσιν. *Eorum hominum, qui capiuntur*, (elephantinis) *pedibus conculcatorum, & genibus obtritorum oſſa tanto confringuntur ſtrepitu, ut is eminus audiatur. Hirtius* in *De bello* Africano; *Cum in ſiniſtro cornu elephantus, vulnere illius, & dolore concitatus, in ſuam inermem impetum feciſſet, eumque ſub pede ſubditum, deinde genu innixus, pondere ſuo, proboſcide erecta, vibrantique, ſtridore maximo premeret, atque enecaret.* Contrà quam elephantos nonnulli credunt aut planè carere genibus, aut ea habere rigida, atque inflexa prorſus. In qua ſententia fuêre multi veterum multi etiam recentiorum, quibus elephanti non debuerant eſſe ignoti. Ita *Strabo* lib. 16. ubi de *Elephantophagis*, elephantem tradit ſemel inclinatum non poſſe ſurgere, διὰ τὸ σκέλη μιμητὰς ἴσους ἔχειν, καὶ ἀκαμπεῖς, *quia crura continuum os habent*, & *flexu carent.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 113. Οὐ δύνανται τοῖς γόνασι πρὸς τὴν γῆν ἐυκαμπεῖναι τὸν ὅλον ὄγκον. *Non poteſt genibus totam corporis molem demittere.* Item, Παιδὸς δὲ ὄντος, μέσου τοῦ νώτου κάμπτουσι, διὰ τὸ ἕ ζώματος φύσιν ἀδιαιρέτου ἔχειν πρὸς ἀνάπαυσιν. *Cum ſupinus cecidit, manet tota nocte jacens, quia natura corporis ſic comparata non eſt, ut denuò poſſit ſurgere.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 31. Καθεύδει γε μὴν ἐρρωμένως κατακλίνας γάρ, καὶ ἐξανατείνας, ἐγγύθεν ἀντῷ. *Somnum erectus capit; quia recumbere, & reſurgere, ipſi eſt operoſum.* Nempe propter genuum τὸ ἀκαμπὲς, ut diſerte docuit *Strabo.* *Solinus* in capite de *Germania*; Gangavia, *inſula è regione* Germaniæ, *emittit animal, quale alces, ſed cujus ſuffragines, ut elephantis, flectis nequeunt. Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 4. poſtquam proboſcide dixit cibum & potum ſibi quærere, ὁ γὰρ ἔχει ἀγκωλίας, καὶ κάμψας κίνεται, καὶ ὁ κάμπτει γόνατα, *non enim habet compages, inclinatuſque paſcitur: genua haud incurvans*, addit, non multò poſt, fœminam in aqua parere: Ἦν γὰρ τίκτεται ὕδατι Ϝ γῆς, inquit, ἀδυνατοῦσι ὁ στόμαχος ἰγιεῦναι, ἀμοιρῶν ἀγκωλῆς. *Si enim in terra ederet fœtum, is non poſſet ſurgere, cum careat compagibus. Baſilius* in *Hexaemeron* Homil. 9. Ἀδιάζευκτοι ἀντῷ οἱ πόδες, ἀσπὶ κίονες ἡνωμένοι τὸ βάρος ὑποστηρίζουσιν· οἱ γὰρ χαῦνα αὐτῷ, καὶ δίυγρα ὑπετίθη τὰ κῶλα συνοχῆς ἂν ἐγίνοντο τῶν ἄρθρων αἱ ἐντάσεις, συνελάζοντος, καὶ διανισαμένου, κυφίζειν τὸ βάρος μὴ ἐξεφέποντος. *Inarticulati pedes, tanquam continua columna, pondus ſuſtinent. Si enim molles, & infirmi artus ipſi ſubſtrati fuiſſent, crebra fierent articulorum emotiones, tantam molem allevare non valentium, cum genu flecteret, aut ſurgeret. Ambroſius* in *Hexaemeron* lib. 6. cap. 5. *Non diſſimili, ut nobis, ſed compacta artus ſunt, quo ſint robuſtiores. Compacta*, id eſt, *inarticulata*, ut docent ſequentia, quæ vide. Unde *Cælius*, *Antiq. Lect.* lib. 4. cap. 12. *Genua elephantis non flectunt*, mi Ambroſius *prodit. Damir* quoque elephantem fœminam in amne parere ſcribit, لانها قلن وهي قايمة ولا فواصل لقوايمها *quia, cum parit, recta ſtat, eo quod in pedibus nullas habet articulos.* Tamen in *Alcorani* caput الفيل ſeu *De elephante*, fabulantur priſci *Arabes*, quo anno natus eſt *Mahometh*, nempe anno æræ *Bicornis*, ſeu *Alexandri* DCCCLXXXII. ابرهة الاشرم ملك الحبشة *Abraheth* τὸν μετέπειτα Regem *Abaſia*, ſeu *Abyſſinorum* regionis, veniſſe *Meccham*, ut *Mecchanum* Templum exciderent, & peregrinos, qui illud quotannis viſitabant, ad aliud templum invitaret à ſe extructum in urbe *Sanaa* ex ruinis palatii *Belkis* Reginæ *Sabæorum*, quæ *Solomonem* inviſerat. Cum autem tribus ſolùm parasangis à *Mecca* abeſſet, vectus elephante محمود *Machmud*, (ita enim illi vocabant) Prophetam quendam, *Naphil* nomine, illi elephanti hæc in aurem inſuſurrâſſe, ابرك محمود وارجع راشدا فانك ببلد الحرام *Etelle genu, ô* Machmud, *aut rectâ vià revertere: tu enim es in regione* Mecchenſi *Deo devotâ.* Tum verò elephantem genu flexiſſe, neque unquam pergere voluiſſe, quamvis virga ferrea ad ſanguinem uſque cæderetur. Sed, capite in *Jemen* obverſo, id eſt, in intimam *Arabiam*, unde venerat, non ſolùm ſurrexiſſe, ſed & expeditè iviſſe;

iviſſe; atque id ipſum præſtitiſſe, cum in *Syriam* obverterentur (tanquam iturus *Hierosolymam.*) At *Mecchem* verſus reclinatum, denuo genu flexiſſe, ac immotum ſemper ſtetiſſe. Ad hæc porro *Scholiaſta* recentiores cætera facile concoquunt præter id ſolum, quod elephas genu flexiſſe dicitur, quod elephanti naturæ minus convenire putant, veterum ſuffragiis freti, qui negant elephantum in cruribus ullos habere articulos. Proinde *Aſſabinus*, ut hinc ſe expediat, in omnes partes ſe vertit. Verba ſunt,

قوله فبرك الفيل فيه نظر لان
الفيل لا يبرك ولكن يحتمل ان يكون
فعل فعل البارك الذي يلزم موضعه
ولا يبرح فعبر بالبارك عن ذلك
ويحتمل ان يكون بروكه شقوطه
الى الارض لما جا من امر الله
سبحانه وقد سمعت من يقول ان
في القبلة صنفا يبرك كما يبرك
الفيل فان صح ولا فتاويله ما قرمنا

De eo diſputatur, quod dictum eſt elephantem flexiſſe genu, quia elephas non flectit genua: ſed pers poteſt, ut geſtum genu flectentis imitetur, qui in loco ſuo reſtitit, neque ex eo recedit, & hoc pro genu flexume acceptum ſit. Inſuper fieri poteſt, ut tanquam genuflexio fuerit lapſu in terram, qui evenerat ex Dei mandato, cui ſit laus. Quin audivi, qui dicerent inter elephantes quamdam eſſe ſpeciem, quæ genu flectat ut camelus. Quod ſive verum ſit, aut ſecus, ſtandum eſt illi interpretationi, quam primam protulimus. Sed fruſtra diſputatur de re nihili, & palàm fabuloſa. Interim elephanto, qui cruris flexum admunt, illum eâdem operâ immobilem eſſe ſtatuunt. Veriſſime enim *Philoſophus* in libro *De inceſſu animalium* cap. 9. Καμπτὸς γε μὴ ἦς, οὐκ ἂν πορεία, ἥτε πτῆσις, ἥτε νεῦσις. *Si flexus non ſit, neque eſſet inceſſus, neque volatus, neque natatus.* Proinde paulo infra de motu agens ſine flexu cruris, καὶ περὶ τῶν ἐλεφάντων, ait, ὁ παλαιὸς ἦν λόγος τοῦτο, ὡς ἀληθὴς ἄν. *Etiam de elephantis talis eſt verus ſermo, ſed minus verus.* Et *Hiſt. anim.* lib. 2. cap. 1. Τὰς δὲ καμψεις τῶν πόδων (πάντα τὰ ζῶα) ὑπεναντίας ἔχει, καὶ ἑαυταῖς, καὶ ταῖς ἕξ ἀνθρώπε πλὴν ἐλεφαντος. *Crurum anteriorum flexus contrarius poſteriorum, adeoque homini ſimilis eſt eam flexibus, habent omnia animalia præter elephantem.* Et paulo poſt, Ὁ δὲ ἐλέφας οὐχ ὅτως, ὡς λέγουσί τινες, ἀλλὰ συγκαθίζει, καὶ κάμπτει τὰ ἰσχία. *Elephas non ſe habet, ut quidam volunt; ſedet enim, & crura flectit.* Et *Plinius* lib. 11. cap. 43. *Poplites inflectit lumbis modo.* Et *Seneca* Epiſt. 85. *Elephantem manus Æthiops nubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem.* Proinde apud *Curtium* lib. 8. *Indus*, qui (Pori) *elephantem regebat, deſcendere eum ratus more ſolito, elephantum prænumbere juſſit in genua. Qui, ut ſe ſubmiſit, cæteri quoque (ita enim inſtituta erant) demiſere corpora in terram.* Et *Ælian. Hiſt.* lib. 7. cap. 37. idem ille elephas ἑαυτὸν ὑπέκλινε, καὶ ἐκλάσας ἔμεινεν, ἵνα μὴ δύνωται πρὸς ὁ Πῶρος, ὅτε μὲν τοῦ κεφαλῆς σῶμα ἦτε μᾶλλον, *ſe ipſum inclinavit, & flexis genibus manſit, ne ex alto decidens* Pori *corpus graviore caſu afflingeretur.* Et apud eumdem, lib. 14. cap. 65. elephanti, cum incidentia ſingulis decenniis cornua in terram infodiunt, ἐκχώσαντα εἰς αὐτὸν ἐκλαξ ἐπικύψαντες, *ea nituntur genibus incumbentes. Plinius* quoque de elephanto in *Circo* pugnante lib. 8. cap. 7. *Pedibus conſeſſis repſit genibus in catervas.* Et *Vartomanus, Navigat.* lib. 4. cap. 10. *Apud* Canonor, *&c. tres elephanti, genibus innixi, capuloque ut humum connixo, navigium in terram trahunt. Verum ſunt plures, qui exiſtimant in cruribus elephantos non habere internodia, placareque ob id nequire tibias, quod profecto à vero plurimum abeſt. Habent enim juncturas ut cætera animalia, ſed in una prope parte crurum.* Et *Oſorius* lib. 9. ubi de muneribus ab *Emmanuele* miſſis ad *Leonem decimum* Anno 1514. *Cum Pontifex è feneſtra ſpectaret, elephantus acceſſit, & ter genibus flexis, & demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutavit.* Sed & ipſe elephantum vidi flexo poplite ſeſſorem ſuum tam aſcenſurum quàm deſcendurum excipientem.

Belluas egregie inſtructas ὁ ἱλεφαντάρχης, *Hermon* nomine, ἐν τῷ μεγάλῳ περιστύλῳ διώκει, *in magno* Periſtylo *exercitabat*, id eſt, *exercebat*. Unde in ſuburbanum *Hippodromum* deducti ſunt, ubi *Judæi* in vinculis horum ſupplicio ſuo deſtinatum cum horrore exſpectabant. *Peripylum* & *Hippodromus* loca erant *Alexandriæ*. Quorum *Peripylum* mihi quidem non eſt aliunde notum: ſed patet ex ipſo nomine, *locum* ſignificari *columnis cinctum*. *Ezech.* 40. & 42. περίστυλον eſt pars Templi. Et 2 *Macchab.* 4. 46. περίστυλον pars erat regiæ domus, in qua Rex frigus captabat. *Atrium* reddunt interpretes. Apud *Vitruvium* lib. 6. cap. 9. in *Græcis* ædificiis Θυρωρεῖον, ſeu *locum inter duas januas*, ſequitur *peripſtylium in tribus partibus habens porticus.* Sed, quia domus vix eſt ulla pars, in qua exerceri poſſint quingenti elephanti, hic Περίστυλον non videtur eſſe pars domus, ſed *Alexandriæ* portio, vel platea à columnis, quibus ambiebatur, ſic appellata. Cujuſmodi plateam in illa ipſa urbe his verbis deſcribit *Achilles Tatius* initio lib. 5. Στάδιον μὲν κίονων ἑξῆς ἑκατέρωθεν ἐκ τῆ Ἡλίε πυλῶν ἐς τὰς Σελήνης πύλας. Οὗτοι γὰρ οἱ πύλαι αἱ πυλικοὶ ἐκ μέσης ἧς τῆ κίονος οἱ πύλαι τὸ πεδίον, ἐδὸς δὲ διὰ ἧς πεδίε πομπὴ, καὶ ἑκάτερθεν ἀπόδρομος. *Recta quidem utrinque eſt columnarum ſeries à portis Solis ad Lunæ portas. Hi enim* (Sol, & Luna) *portarum urbis tutelam habent. Et in medio columnarum eſt urbis campus, per quem ampla eſt via, & circulus quaſi peregrinatio.* Vult inter columnas illas tam latam fuiſſe plateam, ut pro campo haberi potuerit, in quo deambulatio fuerit peregrinationis ſpecies. Vero igitur eſt conſentaneum, amplum hoc intercolumnium, *Græci* Περίστυλον dictum, illum ipſum locum fuiſſe, unde *Hermon* elephantos ibi ad tempus agitatos ad *Hippodromum* deduxerit. De quo *Strabo* lib. 17. & *Plutarchus* in *Antonio*, & *Epiphanius* in libro *De menſuris, & ponderibus*: ubi ἀπὸ ἧς Λάγυ, à *Lago* conditum fuiſſe ſcribit, & Λαγεῖα appellatum. Sed legendum ἀπὸ ἧς Λάγυ, & Λαγεῖον. Neque enim hunc *Hippodromum* condiderat *Lagus* homo plebejus in *Gracia*; ſed *Ptolemæus* ὁ ἧς Λάγυ, *Lagi filius*, qui primus in *Ægypto* regnavit, & de patris nomine *Lagium* nominavit.

Reliqua præterimus, quia ad rem noſtram non faciunt, ad alia jam tranſituri. Sed lectore prius monito, hanc ipſam hiſtoriam, aut certè huic perſimilem, à *Joſepho* narrari libro ſecundo *contra Apionem*, tanquam rem, quæ alio tempore geſta ſit, & ſub poſterioribus Regibus, & de cauſa diverſiſſima. Hujus initium tale eſt in *Græco* exemplari, Ὁ γὰρ Φύσκων ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἀνεψιὸς ὢν τοῦ ἀδελφῆ Πτολεμαίε τοῦ Φιλομήτορος, εἰς Κυρήνης ἐξῆλθε, Κλεοπάτραν τὴν Σαλὼν βουλόμενος τῆ βασιλίδος. Sed cætera deſiderantur. Itaque ad *Latinum* exemplar neceſſario recurrendum, quod ſic habet. Ptolemæus *enim, qui cognomina-*

tus eſt Phyſcon, *mortuo ſuo patre* (lege, *mortuo ſuo fratre*) Ptolemæo Philometore, *egreſſus eſt de* Cyrene, *volens regnum* Cleopatram *expellere, & filios Regis, ut ipſe regnum injuſtè ſibimet applicaret. Propter hoc ergò* Onias *adverſus eum bellum pro* Cleopatra *ſuſcepit, & fidem, quam habuit circa Reges, nequaquam in neceſſitate deſeruit. Teſtis autem Deus juſtitiæ ejus manifeſtus apparuit. Nam* Phyſcon Ptolemæus, *cum adverſum exercitum quidem* Oniæ *pugnare præſumeret, omnes verò* Judæos *in civitate poſitos, cum filiis & uxoribus, capiens,* 1
nudos, atque vinctos elephantis ſubjeciſſit, ut ab eis conculcati deficerent, & ad hoc etiam beſtias ipſas inebriâſſet, in contrarium quæ præparaverat evenêre. Elephantes enim, relinquentes ſibi appoſitos Judæos, *impetu ſæclo ſuper amicos ejus, multos ex ipſis interemere. Et poſt hæc* Ptolemæus *quidem aſpectum terribilem contemplantis eſt, prohibentem ſe, ne alios noceret hominibus. Concubinâ verò ſua chariſſimâ, quam alis quidem* Irhacam, *alii verò* Irenen *denominant, ſupplicante, ne tantam impietatem perageret, & abſtineſſit, & ex his, quæ gerat, vel actura erat, pœnitentiam egit. Unde rectè hanc diem* Judæi, 2
Alexandriæ *conſtituit, eò, quod apertè a Deo ſalutem promeruêre, celebrare noſcuntur.* Vides, lector, non ovum ovo eſſe ſimilius quàm hæc hiſtoria illi alteri. Itaque vel duos Reges eædem in *Judæos* intemperiæ exagitârunt, & illos eodem miraculo bis liberavit Deus intra ſpatium annorum ſeptuaginta (totidem enim annis diſtat mors *Philometoris* à victoria, quam *Philopater* in *Antiochum* conſequutus fuerat in pugna prope *Raphiam*) vel è duabus 30
hiſtoriis una confecta eſt ad alterius exemplar, quod nobis eſt vero ſimilius. Nunc, quod ſolum ſupereſt; ea explicabimus, quæ de elephantis habent primus & ſecundus liber *Macchabæorum.*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus *Macchabæorum* libris.

Antiochus Magnus *quot elephantes habuerit.* Lyſiæ *elephantes* XXXII. *quem numerum alii minuunt, alii augent. Elephantis* XXXII. *præfectus quomodo* Græcè *vocetur.* Româ *miſſi ſunt, qui hos elephantes necarent.* Sanguis uvæ, *id eſt,* vinum. *Hic, uvis, & morti conſpectis, irritantur bella. Alibi ruber color taurus, candidus elephantos concitat. Elephanti in mis immiſti. Bellua magiſter* Indus *dicitur, undecunque ſit ortus. Is ἄγκυρα, vel ἄγκυραν habet in manu, quâ elephantum regat. Turres in elephantum terga, unde* turriti *vocantur, & turrigeri. Milites* XXXII. *in ſingulis turribus pugnâſſe, paradoxum. Numerus de mendo ſuſpectus; quin nimius. In eum locum conjectura. Locus alius* 2 Macchab. 13. verſ. 15. *ab infigni mendo expurgatus. Primarius elephas quis dicatur. Elephantum maximis quantus proceritas.* Indicos *elephantes, quia majores, & fortiores,* Africani *timent. Elephantis cubitus duodecim proceri. Opes* Coſrois, Hormiſdæ *filii, quanta. Elephantis colles carnei.* Iſidorus *emendatus. Elephantes loricati, & auro tecti. Mendum in* Chronico Tempſi ſecundi *elatum. Elephas cur in ambitioſo caſu.* Eleazar *cur* Auran, *vel* Avaran *dictus.* Ἐλεφαντάρχης, *&* ἐλεφαντίστης, *quid differant.* Cœlius Rhodiginus *notatus.*

Libro primo *Macchabæorum*, capite octavo, verſu ſexto, *Antiochum Magnum* legas à *Romanis* eſſe devictum, quamvis haberet elephantos centum & viginti, equitatumque, & currus, & exercitum numeroſiſſimum. Quod ipſum habet *Goriandes* lib. 3. cap. 15. Tamen, cùm in *Scipionem* prælio decertavit prope *Magneſiam*, quæ ad *Sipylum* eſt, elephantos ſolùm habuit quatuor & quinquaginta. *Livius* de *Romanis* lib. 37. *Sexdecim elephantis poſt tuarios in ſubſidio locaverunt. Nam præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum (erant autem quatuor & quinquaginta) ſuſtinere non videbantur poſſe: ne pars quidem numero* Indicis Africi *reſiſtunt, ſive quia magnitudine (longè enim illi præſtant) ſive robore animorum vincuntur.* De iiſdem elephantis agit *Appianus* in *Syriacis:* ſed numerum non adſcribit. At in *Ægyptiaco* bello idem *Antiochus* inſtructus fuit elephantis δυοῖν πλείοσι τῶν ἑκατὸν, *duobus ſupra centum.* Ita *Polybius* lib. 5.

Hujus *Antiochi* filius *Antiochus Epiphanes*, 1 *Macchab.* 1. *v.* 18. primam expeditionem in *Ægyptum* ſuſcepit cum curribus, & elephantis, & equitibus, & claſſe magna: de qua ut plura dicamus, ad rem noſtram nihil attinet. Idem, in *Perſidem* profecturus, *Lyſiæ* commiſit filium *Antiochum Eupatorem* adhuc puerum, cum parte regni ab *Euphrate* uſque ad *Ægyptum*, eidemque tradidit copiarum dimidium, καὶ τὰς ἐλέφαντας, *& elephantes*, 1 *Macchab.* 3. *v.* 31. &c. vel μέρος τι τῆς δυνάμεως, καὶ τῶν ἐλεφάντων, *copiarum, atque elephantum partem aliquam*, ut habet *Joſephus* lib. 12. c. 11. Quibus inſtructus *Lyſias*, *Epiphane* paulò poſt fatis functo, peditum CXI, equitum XXM, & elephantos XXXII ad bellum edoctos, in *Judæam* collegit. *Et ſic comparaverunt exercitus ad prælium, & tubas clanxerunt. Et elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, ac mororum, ut ad prælium eos exſtimularent. Et diſtribuerunt belluas per phalanges, & aſſtribuerunt ſingulis elephantis mille viros thorace indutos, cum loricis hamatis, quorum in capitibus galeæ æreæ erant, delectique equites quingenti ordinati ad unamquamque belluam. His mature ubicunque erat bellua aderant, & quocunque ibat ſimul ibant, nec ab ea diſcedebant. Sed & turres ligneæ ſuper eas munitæ, protegentes ſingulas belluas, ſuccinctæque erant ſuper eas machinis, & ſuper unamquamque mille erant triginta duo pugnantes in eis, & Indus ejus.* Hæc 1 *Macchab.* 6. *v.* 30. 33. 34. 35. 36. 37. In his multa obſervanda ſunt.

Primo, *Lyſiæ* tribui elephantos XXXII. hîc, & *Joſepho* lib. 12. cap. 14. Cui elephantorum numero qui præficitur, *Græcè* vocatur κωμοπάρχης, & præfectura ejus κωμοπαρχία. *Ælianus*, *Tact.* cap. 22. Ὁ μὲν ἐπὶ τοὺς ἐλέφαντ@ ἀρχὴν ξόανον@ καλεῖται· ὁ δὲ ἐπὶ δύο ἡνίοχ@, καὶ τὸ σύνημα διήρηται· ὁ δὲ ἐπὶ δ'. ἐπιδιήρηται, καὶ τὸ σύνημα ἐπιδιήρηται· ὁ δὲ ἐπὶ η'. ἐλάφηκι, καὶ τὸ ζύγωμα ἐλαφηκίαι· ὁ δὲ ἐπὶ ις'. ἐλεφαντάρχαι, καὶ τὸ σύνημα ἐλεφαντάρχιαι· ὁ δὲ ἐπὶ λϛ. κωμοπάρχαι, καὶ τὸ σύνημα κωμοπαρχία. Sed pro elephantis XXXII. *Hiſtoria Hebræa ſecundi Templi* ſolum habet XX; & *Joſephus* Breviator ſolùm XXII, capitis decimi tertii verſu ſecundo: quamvis capitis undecimi verſu quarto *Lyſias* ab eodem deſcribatur τριακοσιοπλ@ καὶ πασῶν μυριάδων τῶν πεζῶν, καὶ τῶν χιλιάδ(ἱππέων, καὶ τοῖς ἐλέφασι ὀγδοήκοντα, *animo elatus propter peditum myriades, & equitum chiliades, & elephantos octoginta.* Ut *Goriondes* lib. 2. cap. 14. *Miſit* Antiochus Eupator Lyſiam *patruelem ſuum* בחיל כ' אלף פרשים ופ' פילים *cum exercitu octoginta millium equitum, & octoginta elephantorum.* Et *Chaldæus* Paraphraſtes *Cant.* 6. *verſ.* 7. *Tunc ſurrexerunt* Græci, & *congregaverunt ſexaginta Reges de filiis* Eſau, *induitos loricis, aſcendentes ſuper equos,* וחמנין דנכסין מבני דישמעאל רוכבין על פילייא *& octoginta Duces de filiis* Iſmaelis, *equitantes ſuper elephantes. Arabica* denique Hiſtoria *Macchabæorum* cap. 11. *Miſit* (Eupator) *cum* Lyſia, *filio patruelis ſui, exercitum magnum, in*

quo erant ثمانون الف فارس وثمانون فيلا *octoginta equitum millia, & octoginta elephanti.* Quos

ipſos elephantos *Romani* non multò poſt juſſerunt interfici; quia pacem eâ lege cum *Antiocho Magno* ſanciverant, ut ne liceret illi ullos habere elephantos. Itaque *Romæ* miſſi ſunt, qui belluas necarent. Quo ſpectaculo commotus quidam *Lepcines* legationis principem *Cn. Octavium* in *Laodicenſi* gymnaſio deprehenſum occidit. Sed *Lyſias*, ut ſceleris ſuſpicionem à ſe amoliretur, hunc magnificè ſepeliendum curavit. Ita *Appianus* in *Syriacis*, *Julius Obſequens*, & alii.

Secundò, cùm ſuprà potu vini, hîc ejus ſolo viſu efferantur belluæ. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, & mororum, ut eos ad prælium exſtimularent. Sanguinem uvæ*, id eſt, *vinum*, Phraſi *Hebraïs* familiari. Sic Geneſ. 49. v. 11. *Lavat in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uvarum operimentum ſuum.* Deut. 32. v. 14. *Sanguinem uvæ bibiſti merum.* Sirach. 39. verſ. 26. *Principium rerum, quæ ad vitam hominis neceſſaria ſunt, aqua, ignis*, &c. *ſanguis uvæ*, & 50. 15. *Labavit ex ſanguine uvæ.* Sed & *Achilles Tatius* lib. 2. vinum vocat αἷμα βοτρύων *ſanguinem uvarum.* Et *Statius* lib. 11. *Theb.*

Deſeris & pingues Bacchæo *ſanguine colles.*

Et pari ratione mororum ſanguis eorum eſt ſuccus, qui ſanguini tam eſt ſimilis, ut ex eo fingatur ortus. *Ovidius*,

— *madefactaque ſanguine radix*
Purpureo tinxit pendentia mora rubore.

Atque, ob id ipſum, vini, & mororum affectu in belluis ſanguinem commoveri, & motu ſanguinis iram concitari, multis probat *Franciſcus Valleſius* cap. 82. *Sacræ Philoſophiæ.* Quamvis in veterum ſcriptis tauri quidem rubro colore, ſed elephanti candido proritari legantur. *Seneca*, *de ira* lib. 3. cap. 30. *Taurum rubicundus color exeitat. Ovidius* lib. 12. Fabulâ de *Cycno*,

Haud ſecus exarſit, quàm circo taurus aperto,
Cum ſua terribili petit irritamina cornu,
Phœniceas veſtes. —

Itaque *Inſtitut.* lib. 4. cap. 1. furti tenetur, ὅστις ἄλλῳ ὑποβὰς διεσθῆτα τὰ βαπτὰ, *qui rubro panno turbarum armentum fugaverit*; nempe, ut in fures incideret. Hæc de tauro ſeorſim. Jam de utroque, tauro inquam, & elephante, ita *Plutarchus* in libro *De Fortuna Alexandri*, θυλάττοντας ταῦρος ἢ φῶκαι φοινικίδας ἔχοντες· ἐλέφασι γὰρ λευκὸς χιτὼνας· ἐρεθίζεται γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τὰ ζῶα τούτω, καὶ διαφθείρεται. *Taurorum conſpectum vitant, qui puniceas veſtes geſtant; & elephantorum, qui candidas: irritantur enim illis coloribus, atque efferantur illæ belluæ.* Et in *Conjugal. præcept.* Οἱ πρασινίζοντες ἐλέφαζιν ἐσθῆτα λαμπρὰν ἢ λαμπάδιον, ἢ φοινικίδας οἱ ταῦροι διαγιμάσαντες γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τούτων μᾶλλον τὰ ζῶα. *Qui ad elephantos accedunt clarâ, qui ad tauros puniceâ veſte non utuntur; quia his coloribus maximè irritantur illa animalia.*

Tertiò, diſtribuerunt belluas per phalanges, & ſingulis mille pedites, & quingentos equites attribuerunt. Quod & alibi ſæpe factum. Sic *Diodori* lib. 17. Πορὸς τὰς ἐλέφαντας καταπληκτικῶς κατεσκευασμένας κατὰ μέτωπον, ἐν ἴσοις διαστήμασι ἵστασαν, ἀνὰ μέσον ἢ θηρίων τὰς λοιπὰς ἑκάστας τάξεις, αἷς συντεταγμένοις τὸ παρεσκευασμένον τοῦ θηρίου, καὶ διακλύειν ἐν τῇ πλαγίᾳ φάλαγγι ἐπαπειλοῦντας. *Elephantes terribiliter inſtructos in fronte aciei paribus intervallis diſpoſuit, & in belluarum medio reliquos milites ſtatuit, quibus imperatum fuerat, ut belluis adeſſent, & impedirent, ne ex obliqua ferirentur.* Hinc *Curtius* lib. 8. *Bellua diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant*: ut alibi de *Omphis* agmine, quod *Alexandro* occurrit, *Elephanti quoque, per modica intervalla agminis immixti, procul caſtellorum fecerant ſpeciem.* Et *Appianus* in *Syriacis* de *Antiocho* copiis, *Erat muro aſſimilis phalangis forma, elephantorum inſtar turrium.*

Quartò, traduntur hæ belluæ in ligneis turribus dorſo impoſitis geſtâſſe milites triginta duos præter *Indum* ſuum, id eſt, præter rectorem, ſeu ἐλεφαντάγωγον. Is enim *Indus* dicitur, undecunque ſit ortus, quia hac arte maximè præſtant qui in *India* nati ſunt, & alios edocuerunt. Sic apud *Polybium* lib. 1. *Cæcilius*, *Aſdrubale* victo, & fugato, Θηρία οὐκ ἀνοσίως μὲν Ἰνδικῆς ἐλαφρὸν ἄκρα, *belluas cum ipſis* Indis *decem cepit.* Et lib. 3. cùm *Annibalis* elephanti *Rhodanum* trajecerunt, τοὺς μὲν Ἰνδοὺς ἀπολέσθαι συνέβη πάντας, τοὺς δ' ἐλέφαντας διασωθῆναι, *cum* Indi *omnes periiſſent, elephantos ſervari contigit.* In quibus verbis *Indi* vocantur, qui in *India* nati non erant, ſed in *Africa.* Res tamen aliter ſe habuit de *Expeditis* elephantis, quorum rectores cum ipſis belluis ex *India* veniſſe vero conſentaneum eſt. *Græca*, ὁ Ἰνδὸς ἀνὴρ, *Vulgatus* reddiderat *Indus magiſter beſtiæ*, pro quo ſcriptum in multis editionibus *intus magiſter beſtiæ*; planè perperam: neque enim *intus*, id eſt, in turribus, latet belluæ rector, ſed humeris inſidet, aut collo etiam, unde belluam nutu, & verbo dirigat.

Turres in elephantum tergo deſcribunt *Philoſtratus* lib. 2. cap. 6. & *Heliodorus* lib. 9. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 7. *Turres armatorum in hoſtes ferunt.* Et *Plutarchus* in *Parallelis*, Ὁ Αἰμίλιος ἐκάστου τῶν ἐλεφάντων πύργον ἐπέθηκε καὶ ἐνέδυσεν. *Æmylius* CLX. *turrigeros elephantos* Romam *miſit.* Et *Hirtius* in bello *Africano*; Scipio, *univerſis copiis productis, elephantiſque turritis triginta ante aciem inſtructis.* Et alibi, *Elephantiſque turritis interpoſitis, armatiſque.* Item, *Cæſar* LXIV. *ornatos, armatoſque, cum turribus, ornamentiſque capit.* Et *Lucretius* lib. 5.

Inda boves Lucas turrito corpore terres
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis *turbare cateruas.*

Et *Silius* lib. 4.

Vis elephantorum turrito concita dorſo.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

— *dorſo ferre cohortes*
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrem.

Hinc in ſcacchorum ludo, quem ab *Indis*, & *Perſis* nos accepiſſe certum eſt, الفيل *alphil*, id eſt, *elephas*, turris figuram habet.

Sed valdè paradoxum eſt, quod *Macchabæorum* auctor in ſingulis turribus pugnaſſe ſcribit milites XXXII. Nam, ſi *Albertum* excipias, & obſcurum Scriptorem *De natura rerum*, atque alios hujus farinæ ſcriptores, qui ſæculo barbaro vixerunt, non facilè ullum reperias, qui tradat tot numero bellatores uni elephanto inſediſſe. Et in *Chronico Templi ſecundi* de *Antiocho* elephantis legere eſt, ושד הוציא פילים הרבה שלחמים עליהם הגבורים יב' עד פיל אחד *Eduxit inſuper plures elephantos, ſuper quorum ſingulos pugnabant viri fortes duodecim.* In *Philoſtrati Apollonio* lib. 2. cap. 6. Μάχονται ἓξ ἑπτανυσζύλοις πύργοις, ἕνα κατὰ δίκην καὶ πεντεκαίδεκα ἄμφ τῶν Ἰνδῶν δέξασθαι, οἷς τοξεύουσι τε, καὶ ἀκοντίζουσιν οἱ Ἰνδοί. *Pugnant inſtructis turribus* Indorum *decem, aut quindecim capacibus, ex quibus ſagittat, & jacula* Indi *mittunt.* In *M. Paulo Veneto* lib. 3. cap. 41. ubi de inſula *Zinzibar*; *Cum elephantis & camelis ad bella procedunt, exſtruentes caſtella lignea ſuper elephantos, quæ tanta ſunt, ut quandoque, vel viginti viri mittis ex una pugnent portatis caſtello.* In *Marmolio*, de *Africa* lib. 1. cap. 23. *Quando los* Ethiopos *van a la guerra, llevan hechos caſtillos de madera ſobre ellas, y deſde encima pelean diez, y doze hombres con ſaetas, piedras y dardos:* id eſt, *Cum* Æthiopes *ad bellum proficiſcuntur, turres ligneas illis impoſuunt, ex quorum vertice decem, vel duodecim viri pugnant, ſagittis, lapidibus, aut jaculis caſtructis.* Quanquam hęc quoque nimia ſint, atque eos habeant auctores, qui de magnis majora loquuntur. Nam plerique in id conſentiunt, elephantem præter rectorem

rem tres ſolùm, aut quatuor, aut ſex ad ſummum ferre bellatores. *Ælianus Hiſt.* lib. 13. cap. 1. Πολεμικὰς μὲν τρεῖς (φησι) παρ' ἑκάστῳ βαίνοντας, καὶ τὸ τρίτον κατέχειν, τίτακται δὲ τὸ τὴν ἄρκυν κατέχοντα διὰ χειρὸς, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅπλα βύπτοντα. *Bellatores quidem tres gerit, duos ab utraque parte, & tertium terre pugnantem, quartum autem harpen manu tenentem, qua bellum dirigat.* (Nota obiter elephantis rectori hic harpen tribui, ut ejuſdem *Æliani* lib. 13. cap. 22. ubi elephas officii ſui monetur τῷ ἐπὶ τῇ ἄρκυι κρούειν nìſi quis malit ἄρκην ex *Heſychio* legere, cui ἄρκη eſt ζύφος, ἢ τὸν ἐλέφαντα τύπτειν, *ferrum, quo elephantem verberant:* ut in *Philoſtrato* καλαύροψ eſt *incurvus baculus, quo puer elephantem regit*) *Heliodorus* lib. 9. Οὔτε ὅπλα τῶν ἐλεφάντων κατὰ τὰς πύργους ἓξ μὴ ἕκαστοι (lege ἕκαστον) κατειλημμένοι, δύο δὲ κατὰ πλευρὰν ἑκάστην ἐκτεξεύοντες, τὸ ἐπ' ὀρθὰ μίσος καὶ οἷς τὸ ἄπρακτον ἀγωνιζόμενος. *Et hi, qui erant in elephantis ſuper turres, cum ſingulas viri ſex occuparent, & ab unaquaque parte binì jacularentur, ſola parte, quæ ad caudam eſt, tanquam otioſa vacante.* Cadumuſtus *cap.* 62. ubi de *Calechatis*, *Poteſſima animalia ejus regionis ſunt elephanti. His bella conficiunt. Turres quaſdam imponunt capaces trium, vel quatuor virorum, qui de turribus hujuſmodi præliantur.* Vartomanus *Navigat.* lib. 4. cap. 10. Indi, *bella initurì, clitellas elephanti imponunt. Has ſubter alvum tingunt gemina ex ferro catena. Supra clitellas hinc & hinc domus, vel, ſi mavis, turrim, aut caveam ligneam appellare,* &c. *Singulas caveas terni homines ingrediuntur. Inter utramque dorſo bellua inſidet* Indus, *&c. Itaque ſeptem ſunt homines, qui elephantum bella initurs conſcendunt, loricati, ferentes arcus, lanceas, enſes, ac pelas.* Proinde in loco, quem ex *Macchabæo* citavimus, pro ἀνδρὶ δυνάμεως δύο καὶ τριάκοντα οἱ πολεμοῦντες ἐπ' αὐτοῖς legendum conjectat nobiliſſimus Dominus de *Grentemeſnil*, ἀνδρὶ δυνάμεως, δύο, ἢ τρεῖς, ἀκροτίας πολεμοῦντες ἐπ' αὐτοῖς, *viri fortes, duo, aut tres, jaculis pugnantes ſuper ipſos.* Ego auctorem putaverim ſcripſiſſe ſolùm, ἀνδρὶ δυναμεως, οἱ πολεμ· *&c.* ſine ullo numero adſcripto: atque numerum illum, δύο καὶ τριάκοντα, perperam hìc repeti ex ſuperioribus, quæ ſic habent: *Et erat numerus copiarum ejus centum millia peditum, & viginti millia equitum, καὶ ἐλέφαντες δύο καὶ τριάκοντα εἰδότες πόλεμον, & elephantes triginta duo ad prælium edocti.* Quò facit, quod de his ipſis elephantis ita *Joſephus* agit lib. 13. cap. 14. Ἔφιπον δὲ οἱ ἐλέφαντες πύργους τε ὑψηλοὺς, καὶ τοξότας, *Ferebant autem elephantes turres excelſas, & ſagittarios:* ſagittariorum numero non addito. Hoc interim duobus, aut tribus fuiſſe plures docent quæ leguntur 2 *Macchab.* 13. *verſ.* 15. occiſum fuiſſe πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ἴλαρχον, *elephantorum illorum primarium, cum caterva, qua erat in duce,* id eſt, in turre ſuperpoſita. Neque enim duo, vel tres dicerentur ἴλαρχοι, *caterva,* ſeu *multitudo.*

Sequitur ejuſdem capitis verſu quadrageſimo tertio inſigne *Eleazari* ἀνδραγάθημα, *qui bellarum unam conſpicatus regiâ loricâ loricatam, quæ omnes belluas ſuperemineba, Regem ea vehi putavit. Itaque devovit ſe ad ſervandum populum ſuum, & ad acquirendum ſibi nomen æternum. Et per medium phalangem audaciter in eam incurrit, dextrâ, lævaque ſtragem edens, adeo ut ab ille hinc & inde diſcinderentur. Elephantumque ſubiens ei ſe ſuppoſuit, occidiquè illum, eoque cadente in terram, ſuper ipſum mortuus eſt illic.* Auctor libri ſecundi *Macchabæorum* id ipſum obiter tangit, ſed verbis, quæ egent medica manu, quia à ſcribis palam corrupta ſunt. Ea ſic habent capitis 13. verſ. 15. Ἀνέβλεψεν οὖν ἀνδρὶ διχίλιος, καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων, σὺν τῷ κατ' εἰκείαν ἴλαρχῳ συνέθηκε. *Interfecit* (Judas) *ad his mille homines, & primarium elephantem, cum multitudine, qua erat in domo* (ſeu *turri*) *compoſuit. Juda* non malè tribuitur quod ab *Eleazare* præſtitum; quia *Juda* duce id factum, adeoque etiam hortante. Sic enim *Gorionides* lib. 3. cap. 20. *Cum vidiſſet* Judas *unum ex elephantis* זהב בשריון *aurea lorica inſtructum, qui eminebat ſupra reliquos, putavit Regem eum equitare, clamavitque dicens,* מי בכם נעירים *Quis ex vobis eſt, ô juvenes?* Nempe, qui le virum præſtet illum elephantem interimendo. Quod in *Arabica* hiſtoria diſertius; *Videnſque* Judas *elephantem cum ornamentis aureis, vocavit viros ſuos, & ait,* من منكم يجيء فيقتل هذا الفيل *Quis veſtrùm exturus eſt, ut hunc elephantem interficiat?* Sed hæc quis intelligat? Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων οὐ τῷ κατ' οἰκείαν ἴλαρχ (νοῆσαι? Mendoſa eſſe verba nemo non videt, cum ſanum ſenſum nullum admittant. Illa igitur, me auctore, ſic lege, Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων ἓξ σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ἴλαρχ συντίθησιν· ut ſenſus ſit, *Judam* cum bis mille viris etiam primarium elephantem interfeciſſe, qui perierit cum iis, quos in turri ſua geſtabat.

Primarius elephas, πρωτεύων τῶν ἐλεφάντων, is dicitur, qui, ætatis, aut molis, aut virium ratione, cæteris præire ſolet. Sic enim inter illos vivitur. *Plinius* lib. 8. cap. 5. *Ducis agmen maximus natu, cognitæ proximus.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 6. cap. 61. Τροφῆς ἀξίσαντας τοῖς πρεσβυτέροις οἱ νέοι, καὶ γήρᾳ παραμένοντες θεραπεύουσιν αὐτούς. *De cibo juniores ſemeribus cedunt, & ſi qui ſunt præ ſenio debiles, iis ſerviunt:* quod addit illos facere proprio naturæ ductu, ſine metu legum *Lycurgi.* Aut *primarius elephas* is dicitur, quem poſſeſſor cæteris præfert. Putà *Pori* elephas, de quo *Curtius, Ipſum vehebat elephantus ſuper cæteras belluas eminens.* Et *Diodorus,* Ὁ Πῶρος τεταγμένος ἐπὶ τῷ πρωτίστῳ τῶν ἐλεφάντων, Porus *elephantorum præſtantiſſimo impoſitus.* Ita elephas, de quo hoc loco, in primo *Macchabæorum* ὑπερέχων πάντα τὰ θηρία, *ſupra omnes belluas eminebat.* Et in *Gorionide,* הוא נרזל ערל בל הפילים *Omnium elephantorum erat maximus.* Jam, ſi roges, quæ ſit elephantorum maximis proceritas, primò in genere hoc obſervandum, elephantos *Indicos* majores eſſe *Africanis.* Hinc *Philoſtratus* lib. 2. cap. 6. Ὅσοι δὲ ἵπποι Νομάδι μείζους ὁ Λιβυκὸς ἐλέφας, τοσοῦτοι τῶν ἐν Λιβύῃ οἱ Ἰνδοὶ μείζους. *Quantò equo* Numida *major eſt* Libycus *elephas, tanto* Libycis *elephantis majores ſunt* Indici. *Strabo* de iiſdem lib. 15. Μείζους δὲ τῶν Λιβυκῶν, καὶ εὐμεμφετέρους ἐκείνους τε ὄφεσι, καὶ ἄλλοις. *Majores eſſe* Libycis, *& validiores, cum is* (Oneſicritus) *tum alii dixerunt. Plinius* lib. 8. cap. 9. *Indicum* Afri *pavent, nec contueri audent: nam & major* Indicis *magnitudo eſt.* Solinus, *Indicos elephantos* Mauri *timent, parvitatis ſuæ conſcii.* Ita & *Livius* lib. 37. *Indicis Africos* reſiſtere negat, *ſive quia magnitudine* (*longè enim illi præſtant*) *ſive robore animorum vincuntur.* Et *Polybius* lib. 5. *Libycas Ptolemæi Philopatoris* belluas certamen cum *Indicis Antiochi Magni* elephantis detrectâſſe aſſerit, atque *id Libycis* paſſim accidere: Τὸν γὰρ ὄζμὸν, inquit, καὶ φωνὴν ἀμέτρως, αἷς κατατετάλαγμένοι τὸ μεγεθος, καὶ τὸ δυναμικὸν, ἄζηλοι μὲν ὄντες, φεύγουσιν ἐνίοτε ἐξ ἀπροσμάτου τοὺς Ἰνδικοὺς ἐλέφαντας. *Neque enim* Indicorum *odorem, & barritum ferunt: ſed cum magnitudine, tum robore illorum, ut equidem arbitror, perterriti, properè fugiunt, & ex longo intervallo.* Sed, ut propoſitæ quæſtioni ſatisfiat accuratius, *Vartomanus Indic. Navigat.* lib. 4. cap. 10. quoſdam ait *ad ſextum decimum palmum altitudine aſſurgere,* id eſt, ad pedes duodecim. *Ælianus* lib. 13. cap. 8. *ad novem cubitos altitudinis, & quinque latitudinis.* Novem cubiti ſunt pedes tredecim cum ſemiſſe. Auctor مرآة الزمان id eſt, *Speculi temporum,* elephantos memorat cubitos 12. proceros, id eſt, pedes decem & octo, quo loco agit de opulentia magna illius *Coſroes,* quem devicit

cit *Heraclius*. Quem locum, quia insignis est, & libri apud *Arabes* tam celebris, quam apud nos ignoti non gravabor hic adscribere

اجروذن بن هرمز

اجتمع عندة من الاموال والفيلة والخيول والمماليك والعجوار والامتعة ما لم يجتمع عند احد ممن يقدمة من ملوك الفرس فانه كان يرفع الي خزانته في كل سنة اربع ماية الف الف دينار ذهب واضعافها من الفضة وكانت جواهره في الف صندوق وكان علي مربطه الف فيل منها ما هو ابيض مثل الثلج ومنها ما ارتفاع من الارض اثنا عشر ذراعا وهذا نادر لان اكثر ما يكون ارتفاع الفيل من الارض سبعة اذرع وكان له ماية الف فرس منها خمسون الف مروجها مكلله بالجواهر والبواقين وكان له ماية الف مملوك وعشرة الف امراة وماية الف جارية للغنا والفراس

Aberwez, *filius* Hormoz (*Perſa* Cofroem *Hormiſda* filium ita vocant) *plures congeſſit opes, & elephantos, & equos, & ſervos, & puellas, & plus pretioſa ſupellectilis, quàm ullus Regum* Perſiæ, *qui præceſſerant. Nempe in theſauros recondebat quotannis quadringentos millones denariorum aureorum, & argenteorum duplo majus. Et margarita ejus erant in mille arcu. Habebatque in ſtabulis mille elephantos, quorum nonnulli candore nivem æquabant, nonnulli duodecim cubitos proceri erant, quod valde rarum eſt; quia plerique non ſuperant ſeptem cubitos* (id eſt, pedes decem cum ſemiſſe) *Erant illi inſuper equorum centum millia, in his quinquaginta millia, quorum ephippia margaritis, & carbunculis erant ornata. Servorum item centum millia, & uxorum decem millia, puellarum denique centum millia ad uſum & pellicatum.* Ex his conſtat plus ſatis non fruſtrà eſſe, quod elephantem, ut ſupra notavimus, *Syri* vocant ܦܝܠܐ *collem carneum.* Quod imitatus *Baſilius* de elephantis hæc habet *Homil.* 9. in *Hexaëm.* Οὐχ ὁρᾷς ἐν ταῖς παλαίστραις, ὅτι οἱονεὶ πυργοί τινες ἐμφυόμενοι, ἡ βουνοί τινες ζῴειοι; Et ex illo *Ambroſius*, *Velut quidam mobiles montes verſantur in prælio, & ut colles alto eminent vertice. Ammianus* quoque lib. 24. *Poſt hos elephanti gradientium collium ſpecie.* Et, è *Poëtis*, *Oppianus* lib. 2. *Cynegeticôn*,

— φαίης μὲν ἴδμεν ἐλέφαντα,
Ἢ πορφύρεον ὄρεος πανυπέρτατον, ἢ νέφος αἰνὸν
Χείμα φορεῦν θυελοῖς βριθὺν ὑπὸ χείρα ἐόντων.

— *conſpecto elephante, putabis*
Aut nubem imbriferam, aut montis juga celſa movere.

Proinde *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Elephantem* Græci *à magnitudine corporis vocatum putant, quod formam montis præferat.* Græcè *cum mons* ὁ λέφος *dicatur.* Ita lego pro voce nihili *elofo.* Proinde quiſquis ſcripſit *Secundi Templi Chronicon*, hæc habet de magno illo elephante, quem occidit *Eleazar*, וכפני נובחו לא היה יכול להלחם על הרוכבים עליו *Propter proceritatem ejus, pugnare non poterat cum iis, qui illo inſidebant.*

Non tamen is ſolâ corporis mole, ſed & phaleris inſignis fuit, & auro. Deſcribitur enim περιφραγμένος θώραξι βαπτιστοῖς, *loricâ regiâ loricatus.* Quamvis enim elephantis duriſſimum ſit dorſo tergus, nec facilè penetrabile, tamen ad majorem cautionem loricis ferreis in bello muniebantur. Unde *Hurtius* in bello *Africano*; *Ornatuſque ac loricatus elephantus cum eſſet.* Heliodorus *lib.* 9. Ὅσοι δὲ καὶ διεδίδρασκον ἅπαντες, καὶ οὐδὲν ἀμύνασθαι τοὺς ἐλέφαντας ἀπεῖχον· τὸ γὰρ θηρίον πίφρασται, καὶ οὐδὲν παραγνώσιμον οἷς μάχεται. *Quicunque effugiebant, nullo facto ære edito, nec ulla detrimento elephantis illato, diſcedebant. Bellua enim ferro munita eſt, cum ad prælium accedit.* Huic autem non lorica quævis, ſed regia fuerat indita, id eſt, qualis elephanti regio ſolet apponi. Quod *Gorionides* interpretatur שריון זהב *loricam auream.* Et *Chronicon Templi ſecundi* סכין של זהב *enſem ex auro.* Sed legendum סרין *loricam.* Et *Arabica* Hiſtoria تحاليق من ذهب *ornamenta*, ſeu *phaleras aureas.* Nempe regalium elephantorum is cultus fuit. *Curtius* lib. 8. de *Indiæ* Rege, *Breviora itinera equo confecit: longior ubi expeditio eſt, elephanti vehunt currum, & tantarum belluarum corpora tota conegunt auro.* Inde igitur *Judas* & *Eleazar* collegerunt hunc regium eſſe elephantem, ipſumque Regem eo vehi, *Antiochum* ſcilicet *Eupatorem*, ut diſertè habet *Chronicon ſecundi Templi*, וחשב כי על אותו הפיל היה אופישור המלך רוכב *Et putavit* (Eleazar) *Regem* Eupatorem *hunc elephanto inſidere.* Sperans igitur ipſum Regem cum elephante occubiturum, & eo occiſo, fore, ut diſſiparentur copiæ, in ſuæ gentis exitium undequaque collectæ, magno animo ad belluam rectà contendit, exſerto gladio viam ſibi faciens, & obvios quoſque cædens, eamque cum ſubiiſſet, occidit. *Gorionides* expreſſius, ויבא בין רגלי הפיל וידקור אותו בחרבו על טבורו *Et ſubiit pedes elephantis, & confodit eum gladio ſuo in umbilicum impacto.* Et *Joſephus* lib. 12. cap. 14. Τυπτὸς δὲ ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ πλήξας. *Cum ſub ventrem ejus ſuccedens percuſſiſſet.* Et *Syrus* Interpres, ܘܣܦ ܟܒܫܐ ܒܟܪܣܗ ܘܡܚܐ ܒܣܡܐ *Eumque gladio in ventre percuſſit.* Et *Chronicon Templi ſecundi*, ויתקע את חרבו בכרס הפיל *Et gladium ſuum infixit in ventrem elephantis.* Et *Arabica* Hiſtoria, وسار الي ان انتهي الي الفيل فدخل تحتة وشق بطنة *Et proceſſit quouſque perveniſſet ad elephantem, quem ſubiens diſcidit ventrem ejus.* Neque enim aliter vulnerari poterat loricatus elephas. Præterea ex *Plinio*, & *Solino* ſcimus, *elephantem duriſſimum dorſo tergus habere ſed ventri molle.* Proinde יתוש *jathus*, paluſtris culicis genus, qui *Græcis* ἴπνης, נכנס

לו בטבורו ומפחידו *in umbilicum ejus penetram eum terrstat.* Ita eſt in *Aruch.* Et rhinoceros *ejus alvum maximè petit, quam ſcis eſſe molliorem. Plinius* verba ſunt lib. 8. cap. 20. Elephas igitur, ità cæſus, periit cum omnibus inſidentibus, ut docuimus ex 2 *Macchab.* 13. *verſ.* 15. Sed & ipſe *Eleazar* ejus ruinâ oppreſſus eſt, quam fuiſſe tam ſubitam credibile eſt, ut non licuerit illi ſe ſubducere. In *Arabica Hiſtoria* magno errore hic *Eleazar* legitur eſſe *Judæ* ſervus, فتى من اهل بيته *adoleſcens è domeſticis ejus:* Cùm is vocetur Ἐλεάζαρ ὁ Ἀυαράν, *Eleazar Avaran cognomine,* qui fuit *Judæ* frater germanus, ex eodem patre *Mattathia*, ut diſertè docetur 1 *Macchab.* 2. *verſ.* 5. Unde *Joſephus*, Ἐλεάζαρ δ' ὁ ἀδελφὸς αὐτῶ, ὃν Ἀυρὰν ἐκάλυν. Eleazar *autem frater ejus, quem* Auran *vocabant.* Et *Gorionides*, וידלג אלעזר אחיו אחר מכתורי חשמונים *Exiluit* Eleazar *frater ejus, unus ex juvenibus* Aſamonæis. Et *Chronicon Templi ſecundi*, ושם מת אלעזר בן מתתיה אחי המלך יהודה *& ibi mortuus eſt* Eleazar Mattathiæ *filius, frater Regis* Judæ. Porrò cognomen Ἀυαράν à *Syro* ܐܒܪܢ ſcribitur, & *ab albedine* ſumptum eſt. Sic λευκὴ κώμη, *albus pagus* ad *Arabicum* ſinum, *Arabibus*, & *Syris* ܐܒܪܢ dicitur, & in *Stephano* Ἀναρα. Locum alibi citavimus.

De elephantis nihil habetur amplius in *Macchabæorum* libris, niſi quod 2 *Macchab.* 14. *v.* 12. *Nicanor* ex elephantarcha fit *Judææ* Dux. *Elephantarcha* is dicitur, qui imperium habet in belluas, ut *Craterus*, quem *Alexander* elephantis ſuis præfecerat, *Arianus* lib. 6. Quamvis enim in *Ælianum Tacticum*, *elephantarcha* propriè dicatur is, qui ſedecim elephantos regit, ut *ceratarcha*, qui XXXII. *phalangarcha*, qui LXIV. tamen, latè ſumpto vocabulo, elephantarcha dicitur, quiſquis elephantis præficitur, quamlibet magno ſint numero. Itaque *Hermon*, cui quingentos elephantos commiſerat Αἰγύπτι Rex *Philopater* (lib. 3 *Macchab.*) ſæpe vocatur ἐλεφανταρχης. Et Regi *Seleuco* Ἐλεφανταρχη cognomen inditum ſuprà docuimus à *Demetrio* adulatoribus; quia plures habuit elephantorum centurias. Aliud ἐλεφαντίστης *Philoſopho Hiſt.* lib. 9. cap. 1. nempe qui elephanto inſiliens illum κατεπόνησε τῇ δρεπάνῃ, *falce dirigit.* Is alio nomine dicitur ἐλεφανταγωγός, quem ab elephantarcha *Pollux* ità diſtinguit lib. 1. cap. 10. Ὁ μὲν ἄγων ἐλέφαντα ἐλεφανταγωγὸς καλεῖται, ὁ δὲ ἐπ' αὐτῶ ἄρχων ἐλεφαντάρχης. *Qui quidem elephantum agit*, elephantagogus: *qui autem illis dominatur*, elephantarcha *dicitur.* Itaque ab elephantiſte, vel elephantagogo tantum diſtat elephantarcha, quantum ab equitione ὁ ἱππάρχης, ſeu magiſter equitum. In bello enim elephantarcha non ſolis elephantis præeſt, ſed & eorum inſeſſoribus. Hæc in *Cælium Rhodiginum* obſervamus, cui *Ariſtotelis* elephantiſtes, & *Plutarchi* elephantarcha pro eodem habentur *Lect. Antiq.* lib. 13. cap. 18.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De *Hebræis* Bovis nominibus.

Hebræa *Bovis ſeptem nomina. I.* עגל egel, *vitulus propriè amiculus, nondum domitus. Tamen aliquibus Fem.* עגלה egla, *vitula, ſeu juvenca, tritura apta, & lactifera. Et vitula* משלשרת, Gen. 15. 9. *Vel* שלישה, Eſ. 15. 5. *id eſt*, triennis. *Reſelluntur aliæ interpretationes. Eadem κατάχρησις in* Poëtis. *Vocis* עגל *origo vera & Arabum commentitia.* Æthiopibus ꝛꝛꝗꝛ: agel *pro catulo, pullo, & filio cujuſvis animalis. Ità μόσχε, & vituli vox latiſſimè patet.* ר & ת *permutari. An ab* עגל ἰταλὸς, vitulus, *& Italia. II.* פר par, *juvencus, bovis ſæcus jam cornutus*, פרה *juvenca ſæta, nondum domita. Tamen* פר *ſeptennis* Jud. 6. verſ. 25. *Cur bos quinquennis, & novennis à* Philoſopho *pro eodem habeantur. De utriuſque vigore.* פר *creditur à fœcunditate dici. Alia ergo vocis. Quid ſit* אשפר 2 Sam. 6. verſ. 19. Πάρη juvenca *ex* פר par. *III.* שור ſor, *bos cujuſlibet ſexûs, & ætatis. A* firmitate *ſic dicitur, non* ab intuendo, *ut volunt.* Ex Hebræo שור *ſor*, Chaldæum, & Phœnicium תור *thor*, Ægyptiacum ΑΘΤΡ, Græcum ταῦρος, taurus. *IV.* בקר bakar, *bos mas, & fœmina. Inde* vacca *per apheræſin* ך *R, ut in* muſa, zona, mappa, *&c. Nomen* à ſcindendo *potius, quam* ab inquirendo 1 *quia terram vomere profundit.* Triones *à terendo, vel à ſtria. Bos alter alterum inquirit.* ܒܩܪ Syriacè *pro grege quovis.* בוקר bubulcus, & caprarius. בקורת flagellatio, *propriè* loro bovino. *V.* אלפים alaphim, *vel* alluphim, *boves propriè edocti, & domiti.* الف alapha, *jungere* Arabicè: Alpha *bos* Phœnicibus. Heſychius *emendatus. VI.* אבירים abbirim, *tauri*, à robore. Apis *an inde dicatur, ut colligi videtur ex* Græca *verſione* Jer. 46. 15. *In eum locum conjectura. VII.* מרא meri, *vox incerta notionis. Sunt, qui* agnum, arietem, ovem, *explicant. Alii* جاموس gia-mus, *id eſt*, bubalum: *alii* bovem ſaginatum: *alii* pingue de quolibet animali mundo. *Talmud.* מרא mara, *ſaginare.* Arab. ماري *mari*, lævis, nitidus, & pilis æqualibus. *A* Bellonio *deſcribitur bos quidam in* Syria *ita compitus, & lævigatus, ut ſplendere videatur. Is non eſt veterum bubalus, qui caprea fuit ſpecies, ſed* מרא meri; *quod multa probant.* Uri *jam olim pro bubalis perperam habiti.* Meri *non eſt immundum animal, ut ſtatuit* R. Hai.

Bovis apud *Hebræos* ſunt omnino ſeptem nomina. I. Primum עגל *egel, vitulum* ſonat, & Fœm. עגלה *egla, vitulam. Hebræi*, & *Arabes* definiunt *filium bovis.* Quod ſumptum ex his *Moſis* Levit. 19. 2. קח לך עגל בן בקר *Sume tibi vitulum filium bovis.* Alii עגל, *vitulum* primo anno dici volunt, aut donec generet, & jugum ferat. *Maimonides* in Tractatu *De ſacrificiis* cap. 1. §. 14. עגל *egel*, & פר *par*, ita diſtinguit, ut עגל velit *bovem amiculum*, פר *bovem bimum* ſignificare. Verba ſunt, וכל מקום שנאמר בן עגל הרי זה בן שנה פר בן שתים *Ubicunque dicitur* egel, *intelligetur bos amiculus; at ubi dicitur* par, *intelligitur bos biennis.* Et verò vituli בני שנה *filii anni*, id eſt, *amiculi*, vocantur *Levit.* 9. 3. & *Mich.* 6. 6. Et *Jeremias* ſic à Deo caſtigatum fuiſſe queritur כעגל לא למד, *ut vitulus nondum inſtitutus*, id eſt, qui nondum ſubactâ ferre jugum valet cervice, ſed multis plagis, & verberibus ad id inſtituitur, ut incipiat jugum pati. Ne quis tamen putet hoc perpetuum, *Oſ.* 10. *verſ.* 11. עגלה *vitula* dicitur vacca jam מלמדה *inſtituta*, & אהבתי לדוש *triturare amans.* Et *Eſ.* 7. *verſ.* 21. 22. עגלת בקר *vitula bovis*, quæ jam eſt diſtenta lacte, ex quo fiat butyrum. Et *Geneſ.* 15. *verſ.* 9. *Abraham* Deo jubetur offerre עגלה משלשרת *vitulam trimam.* Scio cum *Onkelo* nonnullos interpretari *vitulam triplicem*, ſeu *tres vitulas.* Quò pertinent hæc *Kimchis* in *Lexico*, פרש שלוש עגלות ואין לומר פרת שלוש שנים כי פרת שלש שנים נקרא פרה *Significantur tres vitulæ. Neque dicendum eſt vitulam triennem intelligi, quia, cum triennis eſt, vocatur*

פרה *para*. Ita etiam *R. Selomo* in *Notis* ad hunc locum, שלשה עגלים רמז שלשה פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. *Tres vituli designant tres juvencos: juvencum, qui offerebatur die propitiationum*, Num. 29. v. 7. 8. *Et juvencum, qui offerebatur pro re, quæ latebat Ecclesiam*, Levit. 4. vers. 13. 14. *Et vitulam* (seu *juvencam*) *quæ decollabatur*, Deut. 21. 4. Alii quoque *vitulam* intelligunt שלישית לבטן *quæ tertiæ partis edita est*, quasi sit robustior. Alii tria sacrificiorum genera, *holocaustum*, *sacrificium pro peccato*, & *pacifica*. Alii denique μυσταγωγῶς in *Bereschuth Rabba*, cap. 42. tres *Babylonis* Reges, de quibus Propheta *Daniel*, *Nebucadnesarem*, *Evilmerodachum*, & *Belsasarem*. At, qui *vitulam trimam* reddunt, non paucos numerant, quos sequantur è veteribus. In his *Jonathan* hic habet עגלא ברת תלת שנין *vitulam filiam trium annorum*. Et *Graci* Interpretes δαμαλιν τριετίζουσαν. Et Hieronymus *vaccam triennem*. Et Aben Ezra *vitulam* בת שלוש שנים *trimam*. Ita *Esr.* 15. *vers.* 5. עגלה שלישית à *Græcis* exponitur δάμαλις τριετης. Et ab Aben Ezra *vitula* ש"ש לו נ' שנים *qua tertium agit annum*. Et ab Abarbanele *vitula* בת נ' שנים כי היא הטובה *triennis*, *quâ ætate maximè præstat*. Quomodo etiam à *Kimchie* fui oblito. Qui idem in *Lexico* frustrà objicit vaccam trium annorum non dici עגלה *vitulam*, sed פרה *juvencam*. Sæpe enim hæc confunduntur. Sic à *Propheta* vitulam vocari docuimus vaccam, quæ jam est lactifera, & domita, & trituræ apta, cui simile est illud *Nicandri* in *Theriacis* versu 552.

Ἠτοι καὶ ἀείρηιο κατείρυσαι ὕδατα μίλτῳ
Πρωτογόνῳ, τίρηι δὲ περιφαμένῃσι γάλακτι.
Et vitula primum unxa quæ lac erat herba
Ut prius exsilis sua præbeat ubera natis.

Et hoc *Poeta* Eclogâ tertiâ,

— *ego hanc vitulam ne forte recusses*
(Bus erat ad multam, boves alit ubere fœtus)
Depono. —

Et lib. 4. *Georg.*

Tum vitulus bimâ curvans jam cornua fronte.

Id est, *vitulus hiemis*, & *cornutus*. Si divinare liceat, *vitulus* עגל *egel*, dictus est quasi עגול *agel*, *rotundus*; quia præ cæteris pecudibus formæ est maximè teretis, præcipuè cùm laginatur. *Hebræi* vocant עגל כרכן 2 *Sam.* 28. 24. & *Græci* μόσχον στιτευτὸν *Luc.* 15. 23. Nam joculare est, quod *Damir Arabs* vitulum عجل *iglon* dici asserit; لاستعجال بني اسرائيل عبادته *quia cultum ejus ut ferunt* Israëlitæ. Neque verius est, quod addit idem, وكانت مدة عبادتهم اربعين يوما فعوقبوا في التيه اربعين سنة جعل الله كل سنة في مقابلة يوم *Et tempus cultûs ejus fuit quadraginta dierum: unde est, quòd in deserto pœnæ dederint per annos quadraginta, Deo singulos annos singulis diebus opponente. Hebræum* עגל pro *vitulo Chaldæi* etiam & *Syri*, & *Arabes*, iisdem literis scribunt, sed *Æthiopes* אגל: per *Aleph*. Sic אגלת: pro *vitulis* occurrit in *Æthiopica* Paraphrasi *Deut.* 32. 14. Et, quod mirere, hoc ipsum אגל: de filio, catulo, & pullo hominum, quadrupedum, atque avium ab iisdem passim usurpatur. Sic *Job.* 16. 21. אגל: dicitur infans nuper editus, & *Luc.* 1. 41. *Johannes* in utero latens. Rursus *Ps.* 9. 28. & *Jac.* 1. 27. אגל: ⲟⲩⲱϯ: *filius mortui*, est *pupillus*, vel *orphanus*. Et passim אגל: ⲥⲁ ⲟⲩⲱϩ ϩ: *filius viri*, legitur pro *filio hominis*. Sed & אגל: de agno legere est, *Ps.* 28. *vers.* 1. de catulo leonis, *Ps.* 103. *vers.* 22. de pullo asinæ, *Matth.* 21. 5. aquilæ, *Dent.* 22. *vers.* 11. corvi *Ps.* 146. 10. gallinæ, *Luc.* 13. 34. columbæ, *Luc.* 11. 24. & turturis, *Ps.* 83. *vers.* 3. Quâ καταχρήσει de elephantis dixit *Plinius* lib. 8. cap. 1. *Vitulorum fatigatos præ se ferentes*: & de balænis lib. 9. cap. 6. *Irrumpunt orcæ in secreta, & vitulos earum, ac fœtas vel etiam grandes lanciatum morsu. Græci* quoque non solùm *vitulum*, sed & *agnum* μόσχον appellant. *Pollux*, ubi de ovium ætatibus, lib. 7. cap. 33. Τὸ μὲν ἀπὸ γονῆς ἕνιαυς ἂν μόσχος, *nuper natum* moschion (quasi *parvum vitulum*) *dices*. Paulo aliter *Ister* in libro *De dictionibus Atticis*, Ἑλίγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριέτης πω. *Etiam arietrienne* moschias *dicebatur*. Sic *Palladius*, in *Macario Alexandrino*, bubalidis, quæ capreæ est species, catulum μόσχον appellat. Verba sunt, Ἀπεφάνη πολὺ βουβάλων, ἐξ ὧν μία ἔχουσα μόσχον. *Apparuit copia bubalidum, quarum una vitulum habens*. Et de eadem paulò post, Ἐμὲ μὲν διελίζουσα, ἡ δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ ἀνιεμένη. *Me quidem lactans, suum autem virulum non admittens*. Et *juvencum* non solùm de bobus, verùm etiam de hominibus adolescentibus dici notavit *Porphyrion* in illud *Horatii* lib. 2. *Od.* 8.

Te suus matres metuunt juvenci.

Quò eodem nonnulli referunt hoc *Catulli* ad *Juventium* puerum,

O qui flosculus es juventorum.

Sed alii legunt *Juventiorum*. Et, apud *Eustathium*, *Achæus* pullum hirundinis appellat μόσχον χελιδόν. Cl. *Salmasius* in *Solinum* postquam *spinturnicia* appellari docuit ἀπὸ τῆ σφιγγὸς, inquit, *in t mutatur, ut in aliis sexcentis solita sunt* Latini. *Ita* τρυγὼς, Æolicè τυγγὼς, Latinè *turtur*. Et ταῦρος *Etymologus* dici vult quasi γαῦρος. Huc etiam nonnulli referunt, quòd *Hesychio* γλαα & τλαα idem sunt, ζαγάραι item & ζατῶαι. Ut *Suidæ* ὄγυιον color, qui aliis ὄγυον. Et apud *Persas* cursor regius ἀγγαῖδης & ἀγγάδης. Et *Liv.* lib. 38. *Orgiago*, *Gallorum* Regulus, qui aliis (*a*) *Ortiago*. Et idem unguentum (*b*) Μυγαλίου, & (*c*) Μιτακίων. Quę si vera, quòdni ab עגל *egel*, vel עגל, ut scribunt nonnulli *Arabum*, factum fuerit *Græcum* ἰταλὸς, & ἰτᾶλον, à quo *vitulus*. Hesychius, Ἰταλὸς, Ῥωμαῖον ταῦρος, *Varro*, *Rust.* lib. 2. cap. 1. *Italia à vitulis nominatur, ut scribit* Piso. Et cap. 5. *Græcia antiqua* (*ut scribit* Timæus) *tauros vocabat* ἰταλούς, *à quorum multitudine, & pulchritudine, & fœtu vitulorum*, Italiam *dixerant*. Et *De Lang. Lat.* lib. 4. *Vitulus*, *quod* Græce *antiquitùs* ἰτᾶλον. Idem afferunt *Timæus* apud *Gellium*, initio lib. 11. & *Columella* in Præfatione lib. 7. *Italiam* tamen inde dici non assentior. Quin alibi docuimus *Italiam* apud priscos Scriptores nihil quidquam fuisse, quàm *Brutiorum* regionem, quæ *Phœnicibus* עשרא *Itaria*, quasi *piscaria* dicta est, propter picis copiam, & præstantiam.

II. Bovis secundum nomen est פר *par*, Fœm. פרה *para*, *Juvencum*, & *juvencam* exponunt *Lexicographi*; & *Maimonides bovem bimum*. Nempe, ut scias aliquid habere supra vitulum, פר *par*, cornutus describitur à *Davide*, Psal. 69. *vers.* 32. & פרה *para*, jam partu fœcunda, *Job.* 21. *vers.* 10. & vitulos suos lactans, 1 *Sam.* 6. *vers.* 7. 10. Sed juniorem esse ex eo apparet, quòd פר Scripturæ locis triginta minimùm בן בקר appellatur, id est, *filius bovis*. Et פרה *Num.* 19. 2. vacca adhuc integra, quęque nondum subiit jugum. Qualem pollicetur *Diomedes* se *Palladi* immolaturum *Iliad.* ν'.

Σοί δ' ἂν ἐγὼ γίξω βοῦν ἤνιν ἠυρυμέτωπον
Ἀδμῆτιν, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγον ἀνὴρ.
Annuculam, lataque tibi mactabo juvencam
Fronte, & edomita nondum cervice subactam.

Et

(*a*) *Polyb. in Excerp.*
(*b*) *Suid. in Hadrov. Nicet.*
(*c*) *Hesych. Clem. lib. 2. Paedag. Hellad. apud Phot. cum.*

Et quæ *Horatii* lib. 5. *Od.* 5.

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

Proinde *bovem* פר *par*, & *vaccam* פרה *para*, circa bimatum, aut trimatum dici concludunt *Hebræorum* Magiſtri. Ita definit *Kimchum* in *Lexico*, vocibus פר, & עגל. Tamen פר יקרא אפילו הוקן *Par vocatur etiam bos ſenex*; ut, præter *Kimchum*, agnoſcunt *Aquinas*, & *Pomarius*. Huc facit, quod *Jud.* 6. *verſ.* 25. פר memoratur שבע שנים, ἑπταέτης, *ſeptennis*; quæ in bove matura eſt ætas, ut in homine virilis.

(d) *Hiſt. l.* 6. *c.* 21. *Ariſtoteles* (*d*) quinquennem maximè florere dicit, ſed iis verbis, quæ non capio ſatis. Ἀκμάζει δὲ μάλιστα πενταέτης μὲν· δεύτερος δὲ καὶ Ὅμηρός φησι πεντημίοισι ταῦροις ἐφθῶς, πολίζονται ἀρίζηλοι πενταέτηροι, καὶ ἔ βοὸς ἴσταμαι· δύναιτο γὰρ τ' αὐτός. *Viget* (bos) *quinquennis maximè: quocirca* Homerum *recte dixiſſe ajunt marem* (bovem) *quinquennem, & bovis aevennis; hæc enim idem eſſe.* Apud *Homerum* ſcilicet *Iliad.* ϗ. *Agamemnon* mactat bovem,

Ἄρνειον πενταέτηρον ὑπερμενεῖ Κρονίωνι,

Marem quinquennem potenti Saturnio, id eſt, *Jovi.* Et *Odyſſ.* τ'. *Autolycs* filii ad cœnam parant.

--- βοῦν ἄρσενα πενταέτηρον,

bovem marem quinquennem: quia ex *Poeta* ſententia, tam ad ſacrificia, quàm ad convivia bos quinquennis eſt aptior. At *Odyſſ.* ϗ. Æolus,

--- δοῖρας ἀπὸ βοὸς ἐννεώρου,

cùm bovis novennis utrem excoriaſſet, (id eſt, pellem utri concinnando, quæ in bove novenni durior eſt, & compactior) eà ventorum flatus incluſit. Hęc quorſum idem eſſe dixerit *Philoſophus* divinare non poſſum. Niſi velit novennem bovem tam florere, quàm quinquennem; quia uſque ad nonum annum eſt in pleno ætatis vigore. Unde *Heſiodus* in *Operib.* lib. 2.

--- βοὸς δ' ἐνιαυσίου
Ἄρσεν κεκτῆσθαι· τὴ γαῖά θ' ὑφ' ὑὸς ἀλαπάξαι,
Ἠδὲ μίτην ἔχοντε, τά θ' ἁρμάζεσθαι ἄρίστω.

Senſus eſt, Ad terræ culturam boves novennes eſſe comparandos; quia tum ſunt in pleno robore, ac vigore ætatis, & ad arandum quàm optimi. Utut ſit, cùm in libro *Judicum* פר dici conſtet bovem ſeptennem, פר non ſolùm eſt juvencus, ſed & bos in pleno vigore. Itaque malim eo loco, cum *Hieronymo*, *tantum* reddere, quem *Græci* definiunt βοῦ τέλειος, καὶ ἐφέρπειν. Et verò, ut quidem volunt, פר *par*, fit à Verbo פרה *para*, quod *fœcundum eſſe* ſonat. Unde bovem quidam colligunt פר *par*, poſſe appellari, quamdiu fœcundus, atque habilis eſt ad fœminas incundas. Quam ætatem à quadrimatu ad annum uſque duodecimum extendit *Columella*. *Ex his*, inquit, (*e*) *qui quadrimi minores ſunt, majoreſque duodecim annorum prohibentur admiſſurâ. Illi, quoniam pueriles etate fœminandis armentis parum idonei habentur, hi, quia ſemi ſunt effœti.* At *Philoſophum* coire, & generare vult anniculos, vel ſaltem bimos, atque inde quamdiu vivunt. Verba ſunt, Ὀχεύει δὲ τὰ ἄρρενα, καὶ ἐχύνται τὰ θήλεα, ἐνιαύσια ὄντα πρῶτον, ὅσῳ καὶ γενᾶ, ἕ μὴ ἀκμὰ, τό γε ἐς ἐπιτοκιὰ ἐνιαύσιοι, καὶ ἐκτόμιοι. τὸ δὲ ὁμολογούμενον μάλιστα διττόν. *Inire mares, & uniri fœminæ primo jam anno incipiunt, ita ut plerumque vigeſimo menſe, aut, quod maximè in confeſſo eſt, biennes generent.* Et paulò poſt, Καὶ τίκτει, καὶ ἐχύνει ἕως ἂν ζῇ. *Et pariunt, atque ineunt, quamdiu vivunt.* Vivere autem addit annos quindecim, vel viginti ad ſummum. Itaque toto hoc tempore, ſi illis creditur, quos diximus, bos poſſet פר *par*, vocari. Sed, ut dicamus quod res eſt, פר fieri à Verbo פרר *para*, non ſatis certum eſt. Poteſt enim ejuſdem eſſe originis cum

(e) *Lib.* 7. *cap.* 13.

Arabico فرار *pharar*, vel *phirar*, quod & فرير *phrir*, & فرافر *phrafhir*, & فرفر *phrphur* & فرفور *phurphur* ſcribunt, & uſurpant pro ولد النعجة والمعزة والبقرة الوحوشية *fœtu ovis, & capræ, & vaccæ ſylveſtris.* Deducunt autem à Verbo فرر *pharra*, id eſt, كشف عن لسنان الرابة لينظر ما سنها *detexit jumenti* (aut *pecoris*) *dentes, ut videret quot annos agat.* Unde in quarta Conjugatione افرر *aphrara*, de jumento, aut pecore, نسقطت رواضعها وطلعت غيرها *ceciderunt dentes ejus lactentes* (quos vocant) *& alii ſuberti ſunt.* Hæc *Gauharus*, & *Alcamus*. Veriſimile igitur eſt vitulum proprie dici פר *par*, tum cùm emittit dentes primigenios, ut illis alii ſuccedant. Porro (auctore *Philoſopho* Hiſt. lib. 6. cap. 21.) τὰς ὀδόντας βοὸς βοὸς διττὰς, *dentes bovis ejecti.*

Si *Talmudicos* ſequamur אשפר 2 *Sam.* 6. *verſ.* 19. & 1 *Par.* 16. *v.* 3. proprie erit *juvenci ſexta pars*: & ſic ſumendum, quod *David* ſingulis è populo dediſſe legitur *collyridem panis*, & אשפר. Ita explicat *R. Hanan Abe* filius Tractatu *de Paſchate* cap. 2. fol. 36. b. אשפר אחר משששה בפר, *portionem unam è ſex in juvence.* Mactatum enim animal in tot partes dividebant, & harum ſex partium ſingulæ dicebantur אשפר, voce compoſitâ ex tribus, nempe אחר, *unum*, שש, *ſex*, & פר, *juvencus*. Quod *Hieronymus* ex parte ſequutus אשפר reddidit *aſſaturam bubulæ carnis*, aut *partem aſſæ carnis bubulæ*, ubi perperàm *bubulæ* legunt. At *Hebræorum* aliis à Verbo שפר, quod *decorum eſſe* ſignificat, אשפר eſt carnis cujuſcunque honeſta, & decens portio. Cui ſententiæ accedo potiùs, cùm quia vocis compoſitio, quam *Talmudici* ſibi fingunt, planè eſt inſolens; tum quia vix crediderim, unumquemque è populo, viros inquam, & mulieres omnes omnino ut habetur in Sacro Textu, viritim auferre potuiſſe ſextam bovis, aut juvenci partem, præter panem, & laganum. Utut ſit, etiam apud *Arabes* مشقر pro *parte*, & *portione* occurrit, non tamen carnis, ſed agri, terræ, aut arenæ.

Ab *Hebræo* פרה *para*, juvenca πόρις *Græcè* dicitur. *Homerus*, *Odyſſ.* κ'.

Ὡς δ' ὅταν ἀγραῦλαι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας.

Ut cum agreſtes juvencæ circa vaccas armentarias, &c. *Aratus* verſu 120.

Σκυθραὶ λειμῶνι πόριες, καὶ βώτορι μόχθος;

Triſtes prati juvencæ, & bubilis paſcui. Sunt, qui *juvencos*, aut *vitulos* exponant. *Suidas*, Πόριες, οἱ νέοι βόες μόχθοι. Sed & in *Homero* legitur πόρτις, & πόρταξ, tanquam ex *Phœnicio* פרטא *partha*. Et in *Heſychio* Πορτάκιον eſt μοσχίον· & Πορτάζει, δαμαλίζεται, quaſi *vitulari* dixerit.

Non poſſum non addere in *Græca* verſione *Jud.* 6. *verſ.* 25. pro *juvenco*, aut *tauro ſeptennî* legi μόσχου ἑπταετῆ, quod ſequutus vetus Interpres hic habuit *vitulum annorum ſeptem*. Unde *Auguſtinus*, *Locut.* lib. 7. *Hic manifeſtum eſt, quomodo vitulos appellet Scriptura. Bos enim annorum ſeptem, ſecundùm conſuetudinem locutionis noſtræ, non eſt utique vitulus.* Et in *Judices* cap. 25. *An Græcæ locutionis conſuetudo eſt etiam vitulos eos appellare, qui grandes ſunt? Nam ità loquis vulgò in Ægypto perhibemur. Sic apud nos pulli* (Gallicè *poulets*) *gallinæ appellantur cujuſlibet ætatis.*

III. Tertio, שור *for*, vocatur bos cujuſvis ætatis, & ſexûs. Cum *Levit.* 22. 27. שור modò natus matri legitur ſubſtiſſe per ſeptiduum, neceſſario *vitulus* intelligitur. Et *Pſal.* 106. *v.* 19. 20. ubi vitulus, quem in deſerto conflârunt *Iſraelitæ*, modò עגל, modò שור appellatur. Sed ad *bovem* jam *maturum* pertinent hæc *Exod.* 21. *v.* 28. Si ὁ שור for, *cornu ferat*, &c. Et *Num.* 18. 17. *Primogenitum*, ὃ שור for *non redimes*. Et *Deut.* 25. 4. *Non capiſtrabis τὸν* שור for *triturantem*. Et *Prov.* 14. 4. *Copia proventuum eſt in virtute* ὃ שור *for*. Et ad taurum ſpeciatim quod habetur *Job.* 21. 10. *Illius* ὁ שור for *impregnat*, & Semen *non effundit*; ſi quidem ſtamus receptæ verſioni, de qua infrà ſuo loco. Pro *vacca* denique ſumitur *Exod.* 34. 19. ubi Deus ſibi reſervat quidquid aperit vulvam ὃ שור *for*, & *Levit.* 22. 28. ubi prohibet *τὸν* שור *for* macture ſimul cum fœtu ſuo.

Quia verbum שור *intueri* ſignificat, alii bovem שור dici volunt, tanquam animal valde conſpicuum, alii à torvo viſu, alii *διὰ τὸ ὀξυδερκὲς*. Taurum enim acutiſſime videre nonnulli ſcribunt. Sic ad hæc *Lycophronis.* (*g*)

(g) Verſu 533.

Αἰόντα ταῦρον ζυγοβαλόντα φύλοπιν,

Leonem cum tauro prælium committentem, ita Scholiaſtes. Καλῶν λέοντα λίγων ταῦρον δὲ τὸν λυγκέα, διὰ τὸ ὀξυδερκὲς· φασὶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ γῆν βλέπει. Caſtorem *leonem vocat*, *taurum autem* Lynceum *ab acumine viſus*: *dicunt enim vidiſſe etiam ea, quæ ſub terra ſunt.* Tamen quia Verbum שור neque *conſpicuum eſſe*, nec *torvè intueri*, nec *acutè videre* ſignificat, ſed ſolùm *tueri*, nec alibi tauro tribui video *τὸ ὀξυδερκὲς*, Nomen שור *for*, referre malim ad reduplicativum שרר *ſarar*; quòmodo מור *mor*, id eſt, *myrrham*, quæ amara eſt, ad מרר *marar*, *amarum eſſe*; & חור *chor*, *liberum*, & *ingenuum eſſe* ad חרר *clarar*, *liberum eſſe*; & בור *bor*, id eſt, *puritatem*, & *ſaponem*, & ברר *barar*, quod ſignificat *mundare*, *purificare*. Porro שרר *ſarar*, *Syris*, *Chaldæis*, & *Talmudicis* eſt *firmari*, vel *ſtabiliri*. Sic *Pſal. Syr.* 18. 35. ܘܫܪܪ *Et firmavit ut arcum æreum brachia mea*. Et *Pſal.* 44. 3. ولم تثبت *Et ſtabiliviſti eos*. At *Act.* 3. 7. ܘܫܪܪ *Confirmatæ ſunt pedes ejus*. Et in *Thargum* Prov. 8. 6. dicit æterna Sapientia, id eſt, *Chriſtus*, *Audite*, *quæ* דשרירותא *quod firmum eſt ego loquor*. Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 22. fol. 145. b. de piſce colia dicitur, לא שריר שדריה *Non firma eſt ſpina dorſi ejus*. Æthiopicè, etiam ሰረገ: *fundare*, & *ſtabilire* eſt, *Pſal.* 23. *verſ.* 2. & 103. *verſ.* 6. 9. & 118. 90. *Matth.* 7. 25. *Luc.* 6. *verſ.* 48. Unde ሰርናት: *fundamentum* Pſal. 101. verſ. 26. & መሠረት: idem *Pſal.* 86. 1. *Luc.* 6. *verſ.* 48. *Act.* 16. *verſ.* 26. *Apoc.* 21. 14. *Lyturg.* 175. b. Et *Arabicè* سرير الراس eſt *caput firmitas* مستقر الراس في العنق *cum caput collo firmiter hæret* ضربا جزيل الراس عن سرير *caput ictus à firmitate ſua dimovit*. Ita habetur in *Alcoranum*. Quàm rectè hùc referatur bovis nomen, cui & totum corpus, & cervix imprimis firmiſſima eſt, neminem eſſe puto, qui non videat. *Chaldæi*, & *Syri*, quibus ſolenne eſt *Hebræum* ש & ת mutare, ex שור *for*, fecerunt תור *thor*, & *Arabes* ثور *thaur*. *Phœnices* quoque *thor*, in *Plutarchi Sylla*, Θὼρ γάρ ὁ ὄνομα τὴν βῦν καλοῦσι. Thor *autem* Phœnices *bovem appellant*. Ægyptii Αθυρ. *Heſychius*, Αθὼρ μὲν καὶ βοῦς παρ' Αἰγυπτίοις. *Græci*, & *Romani* ταῦρος, *taurus*. *Arabibus* الثور *thaur* propriè eſt الزكر من البقر *mas in boum genere*. Iidem ſic dici volunt; لانه يثير الارض *quia terram concutit*. *Hebræas* enim vocum origines plane neſciunt.

IV. Quarto בקר *bakar*, *bovem* ſignificat marem, aut fœminam. Hanc vocem, præter *Hebræos*, *Chaldæi* etiam uſurpant, & *Syri*, & *Arabes*, qui dicunt eſſe اسم جنس يقع على الزكر والانثي *nomen genericum in marem & fœminam cadens*. Hinc *Moſes* Levit. 3. verſ. 1. *Si offert* מן הבקר *ex* bakar (ſeu *bobus*) *ſive marem*, *ſive fœminam*. Et *Gen.* 33. *v.* 13. הבקר עלות *bakar*, ſeu *boves lactantes*, id eſt *vaccæ*. Et *Deut.* 32. *verſ.* 4. חמאת בקר *butyrum bakar*. Et 2 *Sam.* 17. 29. שפות הבקר *cafos bakar*, id eſt, *vaccarum*. Adeoque *vaccæ* nomen videtur factum ex בקר *bakar*, R. finali detracto per *Apherefin*. Tale Μοῦσα, *Muſa*, ex *Hebr.* מוסר *muſar*, id eſt, *doctrina*: Σώνη, *zona*, ex *Chald.* זונר *zonar*, id eſt, *cingulum*: *Mappa*, *Punica* vox, ut alibi docuimus, ex מפר *mappar*, pro כעפר: Et טינץ *petra* in *Thargum* Job. 19. verſ. 26. pro טינר *unar*: Et *Talmudica* זוטא *zuta*, *parvus*, pro זוטר *zutar*: Et גודא *guda*, *ſepes*, pro גודר *gudar*: Et טמא *tama*, *abſcondere*, *pro* טמר *tamar*. Hoc videtur differre בקר *bakar*, ab iis boum nominibus, quæ præceſſerunt, quod *vitulum*, aut *juvencum* propriè non ſignificat, ſed *bovem in plena ætate*. Proinde עגל *vitulus*, & פר *juvenci* paſſim appellantur בני בקר *bene bakar*, *filii bakar*. Et 1 *Sam.* 14. 32. *Iſraelitæ* nuctant בקר ובני בקר bakar, & *filios* bakar, id eſt, *boves*, & *juvencos*, ſeu *vitulos*. Tamen 2 *Par.* 29. *verſ.* 22. בקר *bakar*, vocantur, qui priùs פרים *parvi*, *juvenci*. Et promiſcuè uſurpantur שור *for*, & בקר *bakar*, multis in locis. Exempla vide *Exod.* 22. 1. *Num.* 7. 3. 1 *Sam.* 14. *verſ.* 32. 34. & 15. *verſ.* 3. 9.

Verbum בקר *bakar*, eſt *quærere*, & *inquirere*. Inde בקר *bakar*, *bovem* dici volunt, quòd magnâ paſtoris inquiſitione, & inſpectione egeat. Cui probando hoc afferunt ex *Ezek.* 34. *verſ.* 11. 12. ובקרתים כבקרת רועה עדרו *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum*. Sed præter rem, ut quidem puto. Ibi enim agitur de grege ovium, non de armento boum. Adeoque oves non quærit paſtor, niſi cum diſſipatæ ſunt. Quod ibidem additur, *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum, quandocunque eſt in medio diſſipatarum ovium.* Ut in *Evangelio* Parabola (*b*) paſtor quærit ovem, quæ errave- (*b*) *Matth.* rat. Itaque hæc diſquiſitio ad ordinariam paſtoris 18. 12. curam non pertinet. Proinde bovem *Hebræus* בקר *Luc.* 15. 4. *bakar*, ſi quis *à quærendo* dici pertendat, nolim hoc ad paſtorem, ſed ad bovem ipſum referre, de quo *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Boum in focis eximia pietas. Nam alter alterum inquirit, cum quo ducere collo aratra conſuevit, & frequenti mugitu pium reflatur affectum, ſi forte defecerit.* Sed & videndum, an non *Arabes* felicius hanc vocem ex ſua lingua deducant, quâ بقر *bakara* eſt *incidere*. *Bovem* igitur بقر *bakar* hinc dici aſſerunt; quia تشق الارض بالحراثة *terram aratro profcindit*. Ita *Damir* in البقر & idem rurſus in الثور *tauro*, cum ab *Arabibus* ſic appellari ait; لانه يثير الارض كما سميت البقرة بقرة لانها تبقرها *quia terram concutit*, *quomodo vacca vocatur* bacra, *quia illam* vomere *proſcindit*. Sic *tuo* Romanis *à terendo* bos dictus eſt.

Var-

Varro, De Ling. Lat. lib. 6. *Triones enim, & boves appellantur a bubulcis etiam nunc, maximè cùm aram terram. E quibus ut dicti* valentes glebarii, *qui facilè proſcindunt glebas: ſic omnes, qui terram arabant à terra* teriones, *unde* triones, *ut discerentur à detrun.* At Scaliger *triones* pro *ſtriones* à ſtria, quam proſcindendo ſulcos faciunt. Sic enim *Varro* jubet in *ſtriam* ſulcos imprimi. Et *Plinius* vetat in arando ſæpius *ſtriare*, id eſt ſæpius iterare ſtriam. בקר etiam pro *armento bovum* paſſim ſumitur & à *Syris* קטרפסיטא pro quovis grege. Tale בקרא דחזירי, *grex porcorum*, Luc. 8. verſ. 32. Hinc בוקר *boker*, propriè eſt *bubulcus*. Tamen *Amos 7. verſ. 14.* LXX. *Seniores* ἄνολον *caprarum* reddiderant. Sed *Aquila, Symmachus, Theodotion*, & Quinta editio melius βοτόλας, & Hieronymus *armentarium*. Et בקורת *Levit. 19. verſ. 20.* propriè eſt מלקות ברצועה של בקר *flagellatio, quæ fit nervo bovino.* Ita *Saadias Gaon, Aben Ezra, Kimchius.* Nec multò aliter *Pomarius*, & *Aquinas*. Sic ſeptem fratres cum matre μάστιξι, καὶ νεύροις διαζωσμένους, *flagris, & taureis cruciatos fuiſſe legas.* Et in *Stycho Plauti*,

— *monumentis vos tenmonefaciam bubulis.*

Et in *Aululariâ*,

Apud fuſtuarium ferricrepedinas inſulas,
Ubi vivos homines mortuis uncurſant boves.

Tamen בקורת ſumitur pro quavis flagellatione.

V. Quintò, אלופים *alluphim*, vel אלפים *alaphim*, ſunt *boves*. Sic *Pſal. 8. verſ. 7. 8. Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus, oves*, & ואלפים כלם *boves, quotquot ſunt.* Pſal. 144. verſ. 14. אלופינו מסבלים *Boves veſtri* arvinâ *graves*. Prov. 14. verſ. 4. באין אלפים אבוס בר *Ubi non ſunt boves, præſepe vacuum eſt.* Eſ. 30. verſ. 24. והאלפים *Et boves, qui colunt terram.* Deut. 7. verſ. 13. שגר אלפיך *fœtus vaccarum tuarum:* unde conſtat etiam de fœmina dici. Itaque iis non aſſentior, qui propriè *armenti ducem* ſignificari putant; quia ſæpe אלוף *ducem* ſonat. Potiùs à Verbo אלף, quod *diſcere* eſt, & *aſſuefcere* אלפים *alaphim* puto dictos boves jugum pati edoctos, atque aſſuetos. Quò facit, quod *ſtimulus bovum* dicitur מלמד הבקר *Jud. 3. v. 31.* quia boves eo docentur. Et *Jerem. 31. verſ. 18.* pro *Hebræo* כעגל לא למוד *ut vitulus non edoctus. Chaldæus* habet כעגל לא מלף ניר *ut vitulus qui juga non aſſuevit*; uſus eo ipſo Verbo, ex quo deducimus nomen אלפים. Et rurſus *Eccleſ. 12. verſ. 12.* היכמא דמאלף לתורתא *ſicut qui docet bovem.* Res ferè eodem recidet, ſi dicamus אלפים dici *boves, ſub jugo jungi ſolitos*, ab *Arabico* Verbo الف *alapha*, quod *jungere*, & *copulare* ſignificat. Atque inde eſſe, quòd non occurrit in Singulari, ut neque *Græca* ζεύγη, & ζυγοὶ βοῶν. Nam aliud eſſe אלוף כבש *Jerem. 11. verſ. 19.* ſuo loco dicetur. *Phœnicia* tamen ſermone *alpha* pro *bove* dicebatur numero unitatis. Teſtem habemus *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 9. quæſt. 2. ubi *Cadmum* dicit τὸ ἄλφα πᾶσιν προτάξαι, διὰ τὸ φιλόπους εἶναι καλεῖν τὸν βοῦν, *Alpha literis omnibus præpoſuiſſe, quia* Phœnices *bovem ſic vocant.* Itaque in *Heſychio* pro Ἄλφα, βοὸς κεφαλὴ legendum, Ἄλφα, βοῦς, κεφαλή, *Alpha, bos, caput*, non *bovis caput*. Nempe apud *Phœnices alpha* non ſolùm *bovem*, ſed & *caput*, ſeu *ducem* ſignificabat, ut *Hebraicum* אלוף *aliuph.*

VI. Sextò, אבירים, tauri *à robore* appellantur; quaſi *fortes*, aut *robuſtos* dixeris. Sic *Pſal. 22. 13. Circumdederunt me juvenci multi*, אבירי בשן (id eſt, *tauri Baſan*) *cinxerunt me.* Pſal. 50. 13. *An veſcor carne robuſtorum*, (id eſt *taurorum*) Pſal. 68. 31. *Perde*, &c. *cœtum robuſtorum* (id eſt *taurorum*) *cum vitulis populorum.* Eſa. 34. verſ. 7. *Juvenci cum robuſtis*, id eſt, *cum tauris.* Sunt quibus *Ægyptius Apis* videtur idem eſſe quod אביר *abir*; R & S permutatis: quod paſſim fieri nemo eſt, qui neſciat. In qua fuiſſe ſententia LXX. *Seniores* ex eo colligunt, quòd *Jer. 46. verſ. 15. Hebræa* כדוע נסחף אבירך vel, ut legerunt אביך, *quare abductus eſt robuſtus tuus?* illi *Græce* ſic efferunt, Διατί ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Ἄπις ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου; *Cur à te fugit vitulus electus tuus?* Ità habent vulgatæ editiones: ſed in *Theodoreto* deeſt ἀπὸ σοῦ: & in *Ximeniana* editione pro ἀπὸ σοῦ ὁ Ἄπις ſolùm legitur ὀπίσω τοῦτο, quam puto veram eſſe ſcripturam, & pro ὀπίσω alios ἀπὸ σοῦ, alios ὁ Ἄπις, alioſque utrumque ſcripſiſſe. Ἔφυγεν ὀπίσω, id eſt, *retro fugit*, quod elegantiùs diceretur εἰς τοὐπίσω, vel εἰς τὰ ὀπίσω. Ex voce ὀπίσω eò facilius deflexum eſt ὁ Ἄπις, quòd *electus* ille *vitulus*, quem ex *Græcorum* mente *Ægyptius* eripiendum *Propheta* interminatur; non videbatur alius eſſe, quàm *Apis*. *Arabica* verſio, quæ ex *Græca* expreſſa eſt, ſine ulla mentione *Apidis*, ſolùm habet لماذا فر عجلك المختار هاربا *Cur fugiens fugit vitulus tuus electus?*

Itaque defuit vox ὁ Ἄπις in eo exemplari, quo uſus eſt *Arabs* Interpres. *Equos* etiam dici אבירים *abburim*, jam ante (*i*) monuimus.

(*i*) *Cap. 6. hujuſce libri, pag. 96. fupra.*

VII. Septimò, בריא *meri* nonnullis eſt bovis ſpecies. In aliquot Scripturæ locis nominatur in iis animalibus, quorum uſus fuit in *Hebræorum* menſis, & ſacrificiis. Sic *2 Sam. 6. verſ. 13. Et ſacrificavit* שור ובריא *bovem* & meri. Et *1 Reg. 1. verſ. 9.* Adonija *mactavit* צאן ובקר ובריא *oves, boves*, & meri. Et de eodem verſibus 19. & 25. ויזבח שור ובריא וצאן לרב *Et mactavit boves*, & meri, *oves magnâ copiâ.* Et *Eſa. 11. verſ. 6.* ועגל וכפיר ובריאיחדיו *Et vitulus*, & *leunculus*, & meri (erunt) *ſimul.* Hinc Plurale בריאים *meriim*, Eſ. 1. verſ. 11. *Satur cum holocauſtis arietum*, & חלב בריאים *& adipe meriim.* Et in Regimine בריאי *merie*, Ezech. 39. verſ. 16. *Et ſanguinem Principum terra bibetis, arietum, agnorum, & hircorum*, פרים בריאי בשן כלם *juvencorum, qui omnes erunt* merie *Baſan.* Et cum Affixo *Amos 5. verſ. 22.* ושלם בריאיכם לא אביט *Et ad pacifica* merie *veſtrorum non reſpiciam.* Alibi in Scriptura non extat. Vera ſignificatio vocis hactenùs eſt incomperta. Quatuor ſunt ſententiæ. Prima eorum, quibus בריא *meri* eſt, ἀρὴν, *agnus*, vel *aries*, vel *ovis.* Ita plerumque *Græci* (*k*) explicant. Sed & *Vulgatus* Interpres *2 Sam. 6. verſ. 13.* & *Eſa. 11. verſ. 6.* Quæ ſententia videtur hoc fundamento niti, quod, dum area deduceretur ex domo *Obed-Edam* in civitatem *David*, alibi (*l*) *boi*, & *meri*; alibi (*m*) *juvenci*, & *arietes* mactati fuiſſe leguntur. Ac ſi *aries* & *meri* in eadem ſpecie ſint uti *juvencus* & *bos.* Secunda ſententia eſt *R. Nathanis* in *Baal Aruch*, cui accedunt (*n*) *Kimchius*, (*o*) *R. Eſaias*, (*p*) *Aben Ezra*, (*q*) *Abarbinel*, (*r*) Aquinas; בריא *meri*, peregrinum eſſe animal bovi ſimile, ſed majus, quod *Arabicè* dicitur جاموس *giamus*, Ital. *bufale*, Lat. *bubalus.* Tertia ſententia eſt *R. Salomonis* in *Ezech. 39.* (*q*) *Ibid. verſ. 18.* בריא *meri*, *bovem* eſſe *pinguem.* Hanc firmare conatur *Arabum* ſuffragio, quos *bovem ſaginatum* vocare dicit المري *almari.* Et eôdem facere videtur, quòd à *Græcis* Interpretibus בריא redditur ταῦρος, & à *Syro* ܬܪܝܢ, & ab *Arabe* الثور *Eſa. 11. v. 6.* Quarta ſtatuit בריא *meri*, idem eſſe, quod בריא *bari*, nempe generale nomen omnis animalis ſaginati, vel ad eſum, vel ad ſacrificium, à Verbo ברא *mera*,

(*k*) *2 Reg. 6. 13. & 3 Reg. 1. 9. 19. 25. Eſ. 1. 11.*

(*l*) *2 Sam. 6. 13.*

(*m*) *1 Par. 15. 26.*

(*n*) *In Lexico.*

(*o*) *In 2 Sam. 6. 13.*

(*p*) *In Eſ. 1. 11.*

(*q*) *Ibid.*

(*r*) *In Lexico.*

quod, juxta *Talmudicos*, in *Paiel* eſt *fagunare*: ut cùm in *Miſna* legitur (Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* ואין מאכירין את העגלן אבל מעלין *Non fagunant vitulos* (die Sabbathi) *ſed ſolum cibant.* Docti monent ibi מאכירין perperam legi pro מכריאין. Quod apparet ex *Gemara*, ubi hæ voces ſic exponuntur, איזוהי הכראה ואיזוהי הלעטה אשר רב יהודה הכראה למקום שאינה יכולה להחזיר והלעטה למקום שיכולה להחזיר רב חסדא אמר אירי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר והכראה בכלי והלעטה ביד *Quid eſt* הכראה *? Et quid eſt* הלעטה *Dixit* R. Juda, הכראה *Eſt cibi ingeſtum ex in locum, unde non poſſit redire,* & הלעטה *in locum, unde poſſit redire.* R. Chaſda *dixit, Et hæc, & illa in locum, unde non poſſit redire, ſed* כריא *inſtrumento aliquo,* הלעטה *ſolâ manu.* Ex ista ſententia *Chaldæus* כריא *meros*, conſtanter פטים, id eſt, *pinguem*, exponit. Ita etiam *R. Hai*, & *Mardochæus*, & *Pomarius*. Et *Ezech.* 39. *verſ.* 18. כריאי *merſe, Græci* ἰσταιτωμένους & *Hieronymus* reddit *altiores & pingues*; *Syrus* quoque paſſim (*s*) ܡܪܝܐ, omnes in eumdem ſenſum.

(*s*) 1 Sam. 6. 13. 1 Reg. 1. 9. & 19. 25 &c. (*t*) Ibid.

Jam, ſi conſulas *Arabes*, المارى *Mari*, inquiunt, ولد البقرة الاملس الابيض *fœtus eſt vaccæ lævis, & albus:* cujus Fœmininum المارية *maria*. Et المعرية mamria, *vacca talis vitulæ prædita.* Sed & القطا الملسا والمراة البيضا المارية *maria* eſt البراقة *palumbus lævis, & mulier alba & renidens.* Hęc in *Alcamus*. Et in *Damire*, المارية بتشديد اليا القطا الملسا والتخفيف البقرة الوحوشية Almarija *cum* theſdid (id eſt, *Dagheſ*) *in litera* Je *eſt palumbus lævis. Et cum* theçhphiph (id eſt, *Raphe*) almaria *eſt vacca ſylveſtris.*

Antequam aggrediar tam diverſas ſententias inter ſe conciliare, neceſſe habeo pauca præfari de *Syra*, & *Africana* bubalo, quem à ſe viſum his verbis teſtatur *Bellonius*, *Obſervat.* lib. 2. cap. 50. *Vidimus in urbe* Caira *parvum bovem* Africanum, *formâ corporis plenâ, parvâ, lævi, pingui, in ſe conferta, & affabre facta. Hunc ſtatim bubalum veterum* Græcorum *eſſe conjecimus ex notis omnibus. Adveſtus autem erat* Cairum *è regione* Aſamix, *quamvis in* Africa *quoque reperiatur. Ætate jam prævectus erat, corporis mole cervæ inferior, ſed plenior, & major capreolo. Membris omnibus tam ſcitè in ſe conſertis, & compactis, ut jucundum ſui ſpectaculum præberet. Pilus etiam, cum coleris ſubſlavi eſſet, pra ſplendore lævigatus videbatur. Idem ſub ventre magis rufus eſt, quam in dorſe, ubi ferè baticus apparet. Pedes ejus bubulis ſimiles ſunt. Crura compacta, & brevia. Collum craſſum, & breve. Palearia vix modicè pra ſe ferens. Caput bovis, in quo cornua ab oſſe quodam atrollantur in vertice capitis nigra, & valde crenata, ſicut in gazella* (capreoli ſpecie) *& arcuata inſtar lunæ creſcentis: quibus non admodum ſe defendere poſſet, eò quod mucrones introrſùm verſi ſe invicem ſpectent. Auricula vaccinæ, ſcapula nonnihil ſublatæ, & prapingues. Cauda, ut camelopardalis, uſque ad poplites extenditur, pilis nigris mollia duplo craſſioribus quam ſeta in cauda equi. Magnus ut bovis, ſed minus altus. Denique, ſi quis ſibi fingat videre ſe bovem parvum, politum, bene compactum, ſulvum, & ſplendidum, cornibus inſtar lunæ creſcentis armatum, altis, & ſupra erectis; veram hujus animantis formam conceperit. Bellonius* hactenùs, quem in eo falli certum eſt, quòd hoc animal *Græcorum* βύβαλον eſſe cenſet. Longè aliter *Heſychius*, Βύβαλος, δορκάδιον. Et *Oppianus*, qui lib. 2. *Cyneget.* bubalum cum caprea, & damâ eurycerote, ſeu platycerote confert, tanquam beſtias congeneres. Et *Græci* Interpretes, qui βύβαλον (*u*) habent pro יחמור rupi- (*u*) Deut. capræ ſpecie, tam *Arabibus*, quàm *Hebræis*. Indè 14. 5. eſſe, quod bubali cervis, damis, & capreis ſæpe jungantur. *Herodotus* lib. 4. cap. 192. Πύγαργοι, καὶ ζεγκάδες, καὶ βύβαλοι. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 6. Ἔτι δὲ τῷ φ ἰλάφῳ, καὶ προνίῃ, καὶ βυβαλίδι, καὶ ἄλλοις τοιούτοις ἐν οἷον ἐστι. *In cervis, damis, bubalidis, & aliorum quorumdam ſanguine non ſunt fibræ.* Et *De partibus anim.* lib. 3. cap. 2. poſtquàm cervis nocere potiùs, quàm profeſſe dixit, quod cornua magna ſunt, & multifida, addit, καὶ βυβάλοις τε, καὶ δορκάσι, *bubalis item, & capreis. Strabo* de *Mauritania*, lib. 17. Δορκάδων, καὶ βυβάλων, καὶ τ παραπλησίων ζώων παντοδαπὴ τρυφὴ ἡ χώρα ἐστί. *Capearum, & bubalorum, & ſimilium animalium regio eſt varia nutrix. Ælianus* de *Cynoproſopis*, *Hiſt.* lib. 10. cap. 15. Ζῶσι δὲ ἀπ ἄλλ ἴστοι, Θηρεύοντες δορκάδας τε, καὶ βυβαλίδας. *Vivunt autem ille caprearum, & bubalidum venatu. Ammianus* de *Ægypto*, lib. 22. *Et in aruſti quidem capreoli veſcuntur, & bubali.* Ita legendum, non *bucali*. At bubalus *Bellonianus* capreis accenſeri non poteſt, cùm à bove vix differat, niſi quia mole minor eſt, & cornua habet in alio ſitu, corpus quoque plenius, compactius, & nitidius, denique tam comptum, & lævigatum, ut ſplendere videatur, & quaſi lucis radios ex ſeſe emittere. Quod in *Bellonio* deſcriptione imprimis obſervari velim; quia inde colligitur, hoc ipſum animal eſſe *Arabum* المارى *almari*, quem ita lævem eſſe dicunt, & pilis tam æqualibus, ut ab ejus nomine مارية *Maria* vocetur in mulieribus, ſi quæ maximè nitet, aut in palumborum genere, ſi quis plumis eſt nitidis, & fulgentibus.

Sed & *Hebræorum* כריא *meri*, idem eſſe animal liquet: I. Ex nominis ſimilitudine. II. Ex natalibus. Teſtatur enim *Bellonius* ex *Aſſamia* fuiſſe advectum, id eſt, ex *Syria*, quam *Arabes* vocant الشام *Aſſam*. III. Huc facit, quod *Hebræorum* alii *bovem*, alii *bubalum* interpretantur; quia reverà eſt animal bovi formâ ſimillimum, quodque adeò *Bellonius* bubalis adnumerat. Quod potuiſſet ferri, ſi non addidiſſet bubalum eſſe *Græcum*, cùm bubalus *Græcorum* ſit planè diverſum animal. IV. Ex ipſis Scripturæ verbis id non obſcurè colligas, cùm *bos* & *meri* toties jungantur ſimul, ut vicina animalia. Sic 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. *Sacrificavit bovem*, & meri. Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. *Immolavit bovem*, & meri. Quomodo rurſùs verſibus 19. & 25. Et *Eſ.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe* merium, & *ſanguine juvencorum.* Et cap. 11. 6. prædicitur fore, ut ſub regno *Meſſiæ* cum catulo leonis ſimul ſint *vitulus*, & meri. V. *Bovem* tamen non eſſe apparet, neque *vitulum*, aut *juvencum*, propriè dictos; quia ab iis diſtinguitur in locis, quæ citavimus. VI. Sed neque *ovem*, aut *agnum*, aut *arietem*; quia ut diverſum ab his animal proponitur 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. 19. 25. *Eſ.* 1. *verſ.* 11. & 11. *verſ.* 6. Loca videat lector. VII. Neque temerè prætereundum eſt, quòd hos ab arvina commendat *Eſaias* in his verbis, *Satur ſum adipe* merium. Ita enim & *Bellonius*, *Formâ corporis plenâ eſt, pingui, in ſe conferta*, &c. VIII. Hinc factum, ut nomen כריא *meri*, per quamdam analogiam, extendatur ad animalia quævis pinguia, & arvinâ diſtenta. Sic ſumo hæc *Ezechielis* cap. 39. verſu 18. *Arietes, agni, hirci, juvenci, qui* merię *Baſan ſunt omnes*, id eſt, animalia tam farta, & pinguia, quàm ſit *meri*. IX. Sed 2 *Sam.* 5. 13.

6. 13. nomine *meri* non neceſſe eſt *arietem* intelligere, ut concilietur locus cum iis, quæ habentur 1 *Par.* 15. 26. Ibi enim *bus*, & *meri*, à *Davide*: hic verò *juvenci ſeptem*, & *arietes* totidem immolantur, ſed à *Levitis*, ut palàm fiat non agi de eodem ſacrificio. X. At, inquies; *Bellonio* bubalus eſt bove minor, *meri* major juxta *Hebræos*. Fateor; ſed cauſa patet. *R. Nathan*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Abarbinel*, *Aquinas*, & *Hebræorum* alii, cùm à majoribus ſuis accepiſſent *meri* eſſe *bovem ſylveſtrem*, putarunt id bovis ſylveſtris genus ſignificari, quod *bubalum* vulgò vocant. Quippe jam olim id obtinuit, ut, per vulgi imperitiam, bubali dicerentur *feri boves Germanicæ domeſticis majores*, qui veriùs *uri* ſunt. *Agathias*, Ταῦρος ἀλόητος, καὶ ἄγριος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίκαλον διαφέρων· βύβαλος δὲμαι τόδε τὸ γένος καλεῖται. *Taurus in ſylvis paſcens, & montanus, & cornibus obſtantem interficiens: quod genus bubalos, ni opinor, appellant.* Et *Plinius* lib. 8. *cap.* 15. *Excellentiſque & vi, & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit.* Et ex eo *Solinus*, *Sunt & uri, quos imperitum vulgus vocat bubales.* Quales bubali in *Judæa* nulli ſunt, nec in vicinis locis, ut rectè notat *Aben Ezra* in *Amos* 5. 22. Sed idem poſt *R. Has*, ex eo, quod dicit Deus *Eſa.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe* meriim, ineptè colligit agi de animali, cujus adeps ſit prohibitus, tanquam immundus per Legem. Neque enim adipem *à meri* magis rejicit Deus, quàm holocauſta arietum, & ſanguinem juvencorum, agnorum, & hircorum, quibus idem ſaturum ſe eſſe dicit. Non, quòd immundæ eſſent victimæ, ſed quòd ab iis offerrentur, quorum manus erant plenæ ſanguine, adeoque impuræ. Itaque in offerentibus erat hæc impuritas, non in victimis. Et veriùs de *meri* aſſerit *Saadias* שחלבן מותר *adipem ejus eſſe letatum.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De quibuſdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros.

Juvenci, cornibus, & ungulis jam inſignes, Deo oblati, ut Jovi *apud* Poëtas. *In quam alienum ſenſum* Judæi *hæc detorqueant. Mugiunt boves pabuli deſiderio* Job 6. verſ. 5. *& vacca vitulorum* 1 Sam. 6. verſ. 12. Bos נוֹעֵז goe, *id eſt*, mugiens. *An inde* γαῦς, *quia in ejus mugitu quid* γαύριν. *Vaccarum* Perſicum, Alpinum, *&* Germanicum *nomen hoc alludit.* Columella *emendatus. Alia voces, quæ ad boum mugitum alludunt. M litera mugientis. Taurorum robur quantum.* Ἔκτανον *validum.* Gandari, Indiæ *populi*, *unde dicti. Forma boum ut à* Prophetis, *ita ab* Ægyptiis *quoque*, *&* Poëtis *laudata.* Cedri *Libani* ut vituli exſiliunt, *Pſal.* 29. *verſ.* 6. *Vitulus animal* εὐφυτικόν. *Falluntur, qui aliter exponunt. Eſ.* 1. *verſ.* 3. bovem nôſſe dominum ſuum. *Unde colligant veteres* Chriſtum *inter bovem & aſinum in præſepi jacuiſſe. Boves inſtos ad lanienam deduci* Prov. 7. verſ. 22. *ut altibi ores. Boves plerumque rufi. Quid ſit in* Theocrito *bes* πυῤῥιχός. *Varia ſententia.* Vacca rufa perfecta *Num.* 19. *v.* 2. *id eſt*, perfectè rufa, *ut* Judæi *volunt. Ab* Ægyptiis *quoque non immolari boves, niſi perfectè rufos.*

Bos multa habet propria, è quibus hic ea ſolùm edecumabimus, quæ attingunt Sacri Scriptores. *Pſal.* 69. *verſ.* 39. ſperat *Propheta* laudem, quâ Dei nomen celebraturus eſt, illi placituram משור פר מקרן מפרים *præbove juvenco, cornibus, atque ungulis jam inſigni*; vel, ut habet *Apollinaris*,

Ὃς νέον κέρας, καὶ ὄνυχας ἐκφέροντα, καὶ θυμὸν

Qui primum pubeſcat, fretus cornibus, & unguibus: quâ ætate maximè placent. Proinde *Aſcanius Jovi* hujuſmodi juvencum ita promittit lib. 9. *Æn.*

Jupiter *omnipotens*, *audacibus annue cœptis:*
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolennia dona,
Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum
Candentem, paritèrque caput cum matre ferentem,
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem,
Tarpeio *ſervata* Jovi, *frontemque coruſcat:*
Quippe ferox vitulus templis maturus, & ara,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris
Dare ei, qui vexat naſcentia robora cornu.

Nec multo aliter *Horatius* de hœdo, quem *Blandiſiæ* fonti oblaturus eſt, lib. 3. *Od.* 13.

Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem, & prælia deſtinat.

Quamvis hoc à *Davide* ſignificari ſit clarius luce meridianâ; tamen *Chaldæus* ejus verba ſic παραφράζει, ותפשר צלותי קדם יי מן תור פטים וכחיר דקריב אדם קדמי דקדמינו קרנוי לטלפוהי *Et placebit oratio mea coram Domino magis quam bos pinguis, & electus, quem obtulit* Adam *coram me, cujus cornua priora fuerunt ungulis ejus.* Ita etiam *Talmudici* paſſim, ut in Tractatu *De Idolalatria* cap. 1. *De Sabbatho* cap. 2. & *Cholin*, ſeu *De profanis* cap. 3. Et in hunc ipſum locum *R. Selomo*, & *Kimchius.* Volunt nimirum acuti homines hîc agi de bove monocerote, quem primus parens ſtatim à creatione Deo in ſacrificium obtulerit. Quaſi שור *ſor*, id eſt, *bos*, vocetur nomine generis; & פר *par*, *juvencus* reſpectu ſtatûs, in quo creatus fuerit, nempe in juvenili robore. Et pro מקרין, id eſt, *cornutus*; dicatur מקרן cum defectu *Jod*; quia unicum habuit cornu. Addunt *Prophetam* prius cornuum, quàm ungularum meminiſſe: quia quo momento è terra eſt editus, cornua priora emerſerunt. Ipſa *Hebræorum* loca citabimus in Tractatu *De Monocerote.*

Mugire etiam bovis proprium, quod *Hebræis* eſt נעה, ut נְעָא *Chaldæis*, & *Syris.* Hinc in *Hebræo* textu *Job.* 6. *verſ.* 5. אִם יִנְעַר שׁוֹר *An mugiet bos ſuper farragmen ſuam?* Nam, ùt habetur *Joel.* 1. *verſ.* 18. cùm deficit pabulum, jumenta ingemiſcunt, & armenta boum perplexa ſunt, ac proinde mugiunt: at mugire non ſolent, cùm non deſunt neceſſaria. Rurſus 1 *Sam.* 6. *verſ.* 12. vaccæ fœtæ, quæ arcam è *Paleſtina* vi διηλάτῳ in *Judæam* reduxerunt, *ibant*, וַתֵּנָעְנָה *mugiebant*, id eſt, *ibant mugientes*; nempe vitulorum deſiderio, quos invitæ reliquerant. Ita *Levius* lib. 1. ubi de *Herculis* bobus à *Caco* abactis, *Cùm acta boves quadam ad deſiderium, ut fit, vellitarum mugiſſent.* In *Syra* quoque Paraphraſi legitur *Job.* 21. *verſ.* 10. *Bos ejus tranſibit*, ܬܘܪܗ ܠܐ ܢܓܝܐ *& non mugiet:* ſed aliter eſt in *Hebræo*, ut ſuo loco dicetur. Et in ſecundo *Thargum Eſther*, capitis primi verſu 2. ubi voces habentur multorum animalium, תורין נעין אריותא נהמין דובין רחשין אסרין פעין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi mucabant, agni balabant.* Videndum, an à *Benoni* נוֹעֵז *goe*, quod *mugientem* ſonat, *Graci* γαῦς deduxerint. Quidni enim bovi tribuatur, quem deſcribit *Lucianus* in libro *De ſacrificiis*, γοερὸν τι μυκώμενον, *lamentabile aliquid mugientem*, cum in ſacrificium offertur? Et vacca *Perſis* eſt *gao*, & buglóſſum *gaozaban.* Ita ſcribit *Texeira* in Hiſtoria Regum *Perſiæ*, capite primo. Sed *Avicenna* جاوش unde Barbari *keuzaguen*, ut bupthalmum جاوچشم *keugiſem.* Sic apud *Columellam* lib. 7. cap. 23. *Altiores vaccas ejus regionis incolæ* cevas *appellant:* ut *Germani*, *Belgæ*, & *Angli* Kuhe / Koe /

Koe / Cow / Sed *Altina* vaccæ nullæ sunt. Nam ex *Altino* prope *Venetias* non dicerentur *Altina*, sed *Altinates*. Sic apud *Varronem Rust.* lib. 2. cap. 2. *In ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem* (*ut sunt* Tarentinæ, *&* Altinates) *pellibus integuntur*. Et in *Gratii Cynegetico*,

Taxique, pinusque, Altinatesque *genistæ.*

Itaque in *Columella* legendum, *Alpinæ vaccæ*. Quomodo in his *Plinii* lib. 8. cap. 45. *Plurimum lactis Alpinis* (vaccis) *quibus minimum corporis*, &c. Easdem enim in *Columella* describi docet, quod de illis sequitur, *Hæ sunt humilis staturæ, lactis abundantes*, &c. Proinde *Hebræum*, *Syrum*, & *Chaldæum gaa*, vel *goe*, *Græcum* γοάω, *Persicum gao*, vel *ken*, *Alpinum ceva*, *Germanicum* **Kuhe** / *Anglicum* **Kow** / sunt voces, quæ ut significatione, ita sono non multum differunt. Illas tamen ab invicem deducere necesse non est: quia omnes fictitiæ sunt, & à boum voce expressæ, ut & βοῦς βοᾷν, *bovare*, *boare*, *boatus*, &c. prout voces ἄναρθροι varie efferuntur. Indidem etiam μυκᾶσθαι *mugire*, μυκηθμὸς *mugitus*, &c. quibus ab M est initium, quia M literarum omnium optimè boum vocem exprimere putatur. Unde est, quod *mugientem literam* vocat *Quintilianus* lib. 12. cap. 10. communi cum bobus Epitheto, de quibus *Horatius*,

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Et *Homerus*, *Iliad.* ύ.

--- βοῶν ὑπὸ πόσσ' ἐριμύκων.

Ita etiam *Hesiodus*, & *Poetarum* alii. Vocis generale verbum, pro mugitu, & balatu, à *Samuele* sic adhibetur 1 *Sam.* 15. *vers.* 14. *Quæ est* קול הצאן *vox pecoris hujus in auribus meis*, וקול הבקר *& vox boum, quam audio?*

Est & robur boum eximium, *Prov.* 14. *v.* 4. *Multitudo proventuum est* בכח שור *èrobore bovis*, seu *tauri*, qui ideo אביר *abbir Hebræis*, id est, *robustus* dicitur, *Psal.* 22. 13. & 50. 13. 48. 31. &c. Hinc *Poeta* lib. 1. *Georg.*

Pingue solum primis extemplò à mensibus anni
Fortes invertant tauri. ---

Et *Tibullus* lib. 2.

Fortis arat valido rusticus arva bove.

Et *Ovidius* lib. 9. *Metam.* ubi describit *Herculis* cum *Acheloo* certamen,

Non aliter vidi fortes concurrere tauros.

Ut *Smyrnæus* lib. 4. luctantur *Ajax* & *Diomedes*,

Ταῦροι ὅπως συνόρουσαν ἀταρβέες, οἵτ' ἐν ὄρεσσι
Θαρσαλέῃ μένεϊ πεποιθότες, εἰς ἓν ἵκωνται.

Ut intrepidi concurrunt tauri, qui in montibus roboris audacis periculum facturi congrediuntur. Et speciatim de *Syriacis* tauris, *Oppianus* lib. 2. *Cyneget.*

Αἴθωνες, κρατεροί, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι,
Ἄγραυλοι, σθεναροί, κεραελκέες, ἀγριόθυμοι,

Nigri, robusti, magnanimi, latâ fronte, noctu in agris degentes, fortes, validis cornibus, feroces. Itaque ἐπίταυρον veteres pro *valido* usurpaverunt. *Hesychius*, Ἐπίταυρον, ἰσχυρόν. Idem, Γάνδαρος, ὁ ταυροκράτης παρ' Ἰνδοῖς. Vult *Gandaros Indiæ* populos circa *Gangem* à taurinis viribus *Indorum* linguâ sic appellari. Non capio cur *Salmasius* in *Solinum* corrigi velit ταυροκέρατος.

Formam etiam in hoc genere laudari videas. Sic *Jerem.* 46. *vers.* 20. Egyptus est ut עגלה יפהפיה *vitulo formosissima*, geminatis radicalibus, ad majorem ἔμφασιν. Et de juvenca, qua cum confertur *Ephraim*, *Os.* 10. 11. *Transivi super pulchritudinem colli ejus.* Ut lib. 3. *Georg.*

Pascitur in magnis sylvis formosa juvenca.

Et *Ovid.* lib. 1. *De art.*

Invida formosas oderat illa boves.

Et *Metam.* lib. 15. de bove in sacrificium offerendo,

Victima labe carens, & præstantissima formâ.

In tauro maximè probatur quædam in aspectu generositas,

--- *torvæque decorus*
Frontis honos.

Proinde *Josepho Moses* benedicit his verbis, Deut. 33. vers. 17. *Decor* (aut *majestas*) *illi est primogeniti bovis.* Et taurum coli voluit *Ægyptiorum* Rex *Mnevis*, αἰτίαν τῶν ὡραιοτάτων αὐτὸν εἶναι πεπιστευκὼς, *cum omnium formosissimum illum esse crederet.* Quo *Prophetæ Ægyptii* illud *Homeri* referebant lib. β'. *Iliad.*

Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων
Ταῦρος.

Taurus in armento præcellit ut omnibus unus.

Hęc videsis in *Æliano*, *Hist.* lib. 11. cap. 10. Proinde apud *Ciceronem* lib. 1. *De Nat. Deor.* *Cotta* in *Epicureos* disputans, qui homine statuunt nihil esse pulchrius, *At me hercle*, inquit, *ego quamvis amem ipse me, tamen non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit taurus qui vexit* Europam.

De cedris *Libani* dicitur *Ps.* 29. 6. וירקידם כמו עגל *Et exsilire fecit eas sicut vitulum.* Hieronymus, *Et disperget eas*, id est, וידריקם, ex usu *Chaldaico*. *Seniores*, Καὶ λεπτυνεῖ αὐτάς. Unde Vulgatus, *Et comminuet eas*, *Arabs* uterque وجسمعقة. *Syrus*, *Parisiis* editus, ܘܪܩܕ ܐܢܘܢ *Æthiops* ወይዘርዎሙ: omnes eodem sensu, quasi legerint וידריקם. At *Chaldæus* שורנון, & *Syrus Erpenii* ܘܪܩܕ ܐܢܘܢ & *Aquila* σκιρτάσει, & *Symmachus* ὀρχεῖσθαι ἐποίησεν, & Quinta editio σκιρτοποιήσει. Itaque legerunt hi omnes, quomodo *Hebræi* hodiè, וירקידם, quæ vera est, & certa lectio. Nam in terræ motu (ut cum Lex promulgata est in monte *Horeb.*) Deus facit, ut cedri, ac ipsi montes, in quibus consiti sunt, exsiliant, atque subsultent. Proinde hi montes arietibus, & agnis conferuntur *Psal.* 114. 4. & cum vitulis hoc loco, quia vitulus animal est σκιρτητικόν. Quò faciunt hæc *Seniorum*, *Jerem.* 50. 11. Ἐσκιρτήσατε ὡς βοίδια ἐν βοτάνῃ, *Exsilistis ut juvenci in herba.* Et *Malach.* 4. 2. Σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια, *Exsilietis ut vituli.* Et *Homeri Odyss.* ί.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
Ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι. ---

Ut cùm in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias, ad mandram venientes, postquam herbâ saturæ sunt, omnes simul oppositæ subsultant. Et *Theocritus* in *Bucoliastis*,

Ὠρχεῦντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ,

Et vitulæ statim saltabant in molli gramine. Proinde *Hesychius*, Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί.

En aliud de bove *Esa.* 1. *vers.* 3. *Bos cognovit possessorem suum, & asinus præsepe dominorum suorum*, alii *domini sui*. Quibus hæc *Florentini* confer libro decimo septimo *Geoponicῶν*, Οἱ δὲ βόες καὶ τὴν φωνὴν τοῦ βουκόλου γνωρίζουσι, καὶ καλούμενοι τοῖς ἐπιτεθεῖσιν ὀνόμασι ζυγιάζονται, καὶ ἀποπληροῦσι πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα παρὰ τοῦ ἐπιτάσσοντος. *Boves etiam bubulci vocem noverunt, propriisque vocati nominibus intelligunt, & attendunt ad præfecti jussa.* Qualia hæc *Oppiani* de equo libro primo *Cynegeticῶν*,

Αἰὲν γινώσκουσιν τὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα.

Charum suum aurigam semper agnoscunt, & inclyto rectore viso adhinniunt.

Ex *Esaiæ* loco, quem citavimus, & altero *Hab.* 3. 2. juxta *Græcam* editionem, Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. *In medio duorum animalium cognosceris*, colligunt multi veterum *Christum* inter duo animalia, nempe bovem & asinum, in præsepi jacuisse. Unde, est, quòd in Hymnis canitur,

Agnoscat bos & asinus,
Jacentem in præsepio.

Item,

Cognovit bos & asinus,
Quod puer erat Dominus. Sed *Habacuki* locus, quo

potis-

potiſſimum nituntur, ſic habet in *Hebræo*, יהוה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ *Domine, opus tuum in medio annorum, vivum ſervato illud, in medio annorum, quos notificaſti.* Nempe *Judæis*, qui in captivitate *Babyloniensi* detinebantur, prædictum fuerat fore, ut in libertatem aſſererentur poſt annos ſeptuaginta, *Jerem.* 25. 11. 12. & 29. 10. *Dan.* 9. 2. & 2 *Par.* 36. 21. Itaque *Habacuk*, qui in illo annorum intervallo ſcripſit, Deum rogat, ut interea temporis captivum populum ſuum, quem vocat *opus Dei*, tueatur, & ſervet. Neque multo aliter hic habent *Græcorum* alii. Ita enim *Aquila*, Ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη ζωώσεις αὐτόν. Et *Symmachus*, Ἐστῶ ἐν ἐπιγνώσει ἀναζώσεις αὐτόν. Et *Theodotio*, Ἐν μέσῳ ἐτῶν ζώπυρον αὐτόν. *Hieronymus* item, *In medio annorum vivifica illud, in medio annorum notum facies. Chaldæum* denique patet eamdem ſequi lectionem ex prolixa, quam habet, hujus loci Paraphraſi. At *Syrum* legiſſe videtur בְּקֶרֶב שְׁנֵי חַיִּים *In medio annorum vitæ*: is enim ita reddit ܒܡܨܥ ܫܢ̈ܝ ܚ̈ܝ̈ܐ ܒܡܨܥ ܫܢ̈ܝ ܚ̈ܝ̈ܐ *In medio annorum vitæ, in medio annorum innotueſces.* Et *Græci* בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיִּים ἐν μέσῳ δύο ζώων, *in medio duorum vitarum* pro quo, mutato Accentu, ſcripſerint poſteriores, ἐν μέσῳ δύο ζώων, *in medio duorum animalium.* Utriuſque lectionis *Theodoretus* ita meminit, ut priorem præferat. *Per duo*, inquit, *animalia quidam intellexerunt angelos, & homines; quidam ex angelicis verumbus eas, qua ad divinam gloriam propius accedunt*, Cherubim *nempe & Seraphim; alii* Judæos, & Babylonios: ἡμεῖς δὲ δυοῖν μὴ ζῶα, ἀλλὰ ζωὰς εἰρηκέναι τὸ προφήτου τούτου παῤῥοῦσαν, ἐφ' ἓν μίαν ἄγουσαν, ὃν μέσον ὁ δίκαιος κριτὴς ἀνεφάνησεν. *Mihi videtur non* animalia, *ſed* vitas *Prophetam dixiſſe, præſentem, & futuram, quarum in medio judex juſtus apparet.* Sed & *Cyrillus Alexandrinus* utramque lectionem enarrat. Et *Cyrillum Hieroſolymitanum*, Catech. 12. legiſſe δύο ζωῶν, *duarum vitarum*; non δύο ζώων, *duorum animalium*, ut habent noſtræ editiones, ex eo patet, quod de *Chriſto* aſſerit hæc manifeſtè dici: *quia poſt adventum in carne vixit, & mortuus eſt, deinde poſt reſurrectionem ut mortuus vixit iterum. Theophylactus* denique diſertè hic habet, *In medio duarum vitarum cognoſceris. Duæ vitæ ſunt, & præſens, & futura*, &c. Itaque qui *Chriſtum* volunt inter duo animalia in præſepi jacuiſſe, nihil habent, quod proferant, quam *Seniorum* locum, eumque perincertum, cum à veteribus aliter atque aliter legatur.

Cum mors ſit ignota brutis omnibus, bovi peculiare non eſt, quod inſcius ducitur ad lanienam. Itaque, ut qui mulierum artibus irretiri ſe patitur, confertur à *Salomone* cum bove, qui *ad mactationem abit*, Prov. 7. 22. ita, in *Lucretio*, *Diogenes* ἰδὼν Ὀλυμπιονίκην εἰς ὑπαίθριον πυκνότριχον ἀντιζύγιον, Ἴδε, ἔφη, κριὸν Ἀρκαδικὸν, εἰς ὑπὲρ ἓξ τυχόντος κοπετὸν τραχηλίζοντα, *eum qui vicerat in* Olympiis, *videns in ſecretum oculos frequenter defigentem*, *Vide*, *inquit*, Martium *illum arietem, quomodo à virgunculla, tanquam obverto collo, trahatur:* nempe ad lanienam, in quam, ut boves, ità & oves quotidie abducuntur, fati ſui prorſus ignaræ, *Pſal.* 44. 23. *Jerem.* 11. 19. *Rom.* 8. 36.

In boum coloribus rufus eſt vulgatiſſimus. Inde *Jaſon Peliæ* dicit, *Pindari Pythiâ* quarta,

Μᾶλά τε γάρ τοι ἐγὼ,
Καὶ βοῶν ξανθὰς ἀγέλας ἀφίημι,

Ego tibi pecudes, & boum rufa armenta relinquo. Et cum idem *Neptuno* ſacrificavit,

Φοίνισσα δὲ θρῄσσαν ἀγέλα ταύρων
Ἔπαίσχεν, —

Rubrum adſuit Thraciorum *taurorum armentum.* Et *Theocriti* Idyll. 4.

Ἁπλοῦς μὲν χὠ ταῦρος ὁ πύῤῥιχος. —

Macer quidem & iſte taurus rufus eſt. Ubi *Scholiaſtes*, πύῤῥιχος, ἐχάρις· quod *Arabicè* eſt أشقر *nikar*, ſcribitur & ξάρις, ut in *Leontio*, ubi de Sphæra *Arati*, quod *Meurſius* non intellexit. Πύῤῥιχος palàm factum ex πύῤῥος ut ex *burrus burrichus*, vel *burricus*. Tamen apud *Theocritum Scholiaſtam* nonnulli ὁ πύῤῥιχος pro *Epirotico* dici volunt ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ βασιλεύσαντος, *à* Pyrrho *Rege, qui ibi regnaverit.* Cui ſententiæ favent hæc *Plinii* lib. 8. cap. 45. *In noſtro orbe* Epiroticis *bubus laus magna*, à Pyrrhi, *ut ferunt, jam inde Regis cura.* Omnino enim intelligit ὁ τῆ Ἠπείρῳ τὰς καλλιβοίας Πύῤῥιχος βοῦς, quas memorat *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 7. Eas tamen ipſas non à Rege, ſed à colore traxiſſe nomen, mihi eſt perſuaſiſſimum. Hue nempe facere videtur, quod illi ipſi boves ex eorum eſſe genere crediti ſint, quos ex *Erythia* inſula abduxerat *Hercules*, ut alibi docuimus. Cum enim à colore dicerentur ἐρυθίαι, vel ἐρυθίαι, id ita ſumptum à Mythologis, quaſi abacti fuiſſent ex *Erythia* inſula, quæ eſt ultra *Gades*. A qua tamen Ἐρυθεῖα dicendi, vel Ἐρυθήϊαι.

Cur vaccam rufam Deus immolari jubeat *Num.* 19. 2. aliis relinquo diſquirendum: tantum obſervo *Judæos* hæc duo copulaſſe. *Adducant ad te juvencam* אַדֻמָּה תְּמִימָה *rufam perfectam*; quaſi his verbis vetuerit Deus ullam juvencam ſibi offerri, quæ non eſſet perfectè rufa. Proinde אִם הֵן בְּרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ נוֹצָא אַחַת אוֹ בְּתוֹךְ שְׁתֵּי נוֹפוֹת וְהֵם מוּנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ פְּסוּלָה *Si duos ſolum pilos albos, aut nigros, ſibi mutuò incumbentes habuit in medio loci depreſſi, aut inter duos poros, habebatur pro polluta*, id eſt ad ſacrificium inepta. Ita *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa*. cap. 1. §. 2. Et multò plura *Talmudici* in Tractatu *Parah* fol. 94. Qua ipſa ſuperſtitione imbuti *Ægyptii* ἀπὸ βοῶν τοὺς πυῤῥοὺς καθιερεύουσιν, ἄτινα ἀκριβῶς παραλλάσσοντα τὴν παρατήρησιν, ἂν τοῦ μέλανος ἔχῃ τρίχα μέλαιναν, ἢ λευκὴν, οὐδ' ὅτιον ἡγοῦνται, *boves rufos immolant, hoc tam accurate obſervantes, ut ſi bos vel unum pilum nigrum, aut album habeat, putetur eſſe profanus.* Ita *Plutarchus* in *Iſide*.

Juvenca indomita, & *contumax*, quorſum vocetur פָּרָה סוֹרֶרֶת *Oſ.* 4. 16. dicemus in capite *De uſu boum*, & in Tractatu *De infectis*, capite *De aſtro*, ſeu *aſylo*, cur à *Senioribus* id ſit redditum δάμαλις παροιστρῶσα, id eſt, *juvenca aſtro percuſſa.*

CAPUT TRIGESIMUM.

Explicantur obſcura quædam Scripturæ loca de Vaccarum prægnatione, & partu, & Vitulorum lactatione.

Job. 21. 10. שׁוֹר *ſor*, *unde eſt* taurus, *ut putant*, *ſed* vacca. עָבַר *ibidem non eſt* inire, *vel* imprægnare, *ſed* concipere, *ex* Chaldæorum *uſu. Ibidem* נֵעֶר ſemen ejicere, *aut* reſpuere. *Et* פָּלַט, *ut* מָלַט, parere. Μύλιττα Aſſyriis *Lucina.* שָׁכַל abortire. *Hujus verſus prius hemiſtichium, quod hodie ad marem referunt, omnes veteres ad fœminam referre, quamvis illud non fatis intelligam.* פָּלַם *Chald.* ſemen evomere, *quod fœmina proprium.* أجعل agial *Arab.* marem appetere, *quod in vaccis tantùm. Vacca quam libidinoſa. Fœminarum ardor in brutis ſtatim à conceptu deſervit, paucis exceptis. Locus* Pſal. 144. 14. *priori parallelus.* אֶלֶף *etiam eſt* vacca. כָּבַל ferre, *id eſt*, grà-

gravidam eſſe, *Phraſis* Arabum: *ut Lat.* ſorda *bos*, a ferendo. פרץ orbitas, *vel* abortus. יצאו emittit; Kal *pro* Hiphil. *Cæteri Interpretes multò aliter.* Deut. 8. 13. שגר *ſeger*, fœtus *ab emittendo. Fabula* Judaica *de quodam infante, qui modò natus nocebat*, &c. *Cur primogenitus* פטר peter *vocetur*

Exod. 34. v. 19. *An qua* Arab. فطر phatara *eſt* incipere? *Boves, vel oves* עלות aloth, *quædam* gravidas, *alii* parientes, *alii* lactantes *exponunt, qua verſio præferatur. Latina* fœtas *dixerit. Obiter* ת *&* ע *literas eſſe permutabiles.*

Libet hoc capite explicare varia Scripturæ loca de vaccarum prægnatione, & partu, & vitulorum lactatione, nondum ſatis intellecta. Initium eſto ab eo, quod *Job*, ut impio doceat omnia proſperè cedere, inter cætera hęc habet capitis vigeſimi primi verſu decimo, שור עבר ולא יגעל תפלט פרתו ולא תשכל. Quæ omnino ſic vertenda ſunt, *Bos ejus concipit, & ſemen non ejicit. Parit juvenca ejus, & non abortit.* Quiſquis perpendet ſingulas voces, ſtatim animadvertet rectam eſſe hanc verſionem.

Plerique recentiorum שור *ſor*, pro *tauro* hic ſumunt, nos pro *bove fœmina*, quia nomen eſt ἀπὸ κοινοῦ, atque, utut ſemper Maſculinum, tamen ad *vaccam* ſæpe pertinet, ut *Exod.* 34. 19. *Num.* 18. 17. *Deut.* 15. 19. & 33. 17. *Jud.* 6. 25. &c. Et ſequentia verba עבר, & יגעל ad marem referri non poſſunt, ſed ſolum ad fœminam. Neque enim עבר eſt *imre*, aut *gravidam facere*, aut *impragnare*, ut illi volunt, qui hic habent, *Taurus ejus ruit*, aut *gravidat*, aut *impragnat*: ſed עבר eſt *concipere*. Res ex *Chaldaiſmo* certa, unde *Job* hoc verbum mutuatus eſt, Sacris alioqui Scriptoribus prorſus ignotum. Apud *Chaldæos* עבר de mare fœminam ineunte, vel impræganate ne ſemel quidem, ſed de fœmina, quæ concipit, paſſim uſurpatur. Quandoque in Conjugatione *Kal*, ut *Pſ.* 51. 8. *Et in peccato* עברתני אמי *de me gravida facta eſt mater mea.* Et *Gen.* 16. 5. in paraphraſi *Hieruſalem*, & *Jonathanis*, *Et vidit quod* העוברה *conceperat.* Quandoque in Conjugatione *Phael* (id eſt, *Phiel*) qua *Job* utitur hoc loco, ut *Gen.* 16. 5. ubi ſupra, *Et cum vidit me non eſſe* מעוברא *gravidam.* Et verſu 11. *Ecce tu es* מעברא *gravida.* Et *Gen.* 38. *verſu* 25. *Ab eo ſum* מתעברא *gravida.* Et in *Ethphahel Gen.* 19. 36. מתעברן *Et conceperunt amba* Loti *filiæ.* Et *Gen.* 21. *verſ.* 2. de *Sara*, ואתעברת *Et concepit.* Vide inſuper *Jonathanem*, Gen. 19. verſu 32. 33. 34. 35. & 30. 7. 17. 19. 23. &c.

Verbum quoque יגעל ad fœminam referri palàm eſt. Nam נעל eſt *rem oblatam reſpuere*, & *cum faſtidio rejicere.* Itaque de bove fœmina rectè dicitur, *Bos ejus concipit*, ולא יגעל & ſemen *non reſpuit*, vel *non rejicit.* At mas quomodo dici poſſit ſemen rejicere, aut non rejicere, nullus video. Ajunt ſic ſignificari marem non ejicere ſemen in caſſum; quaſi *Hebræum* נעל eſſet *jacere in caſſum*; quod novum eſt, & inauditum. Omnino enim נעל eſt *aliquid oblatum faſtidire*, & *rejicere*, & *ſpernere.* Neque aliud quidquam ſonat. Verum igitur eſt, quod diximus, *Hebræa* verba neceſſario eſſe reddenda, *Bos ejus concipit*, & ſemen *non ejicit*, aut *non reſpuit.* Quibus ſequentia optimè cohærent, *Parit juvenca ejus & non abortit.* Ita ut duo hemiſtichia in hoc ſolum inter ſe differant, quod in priore de conceptu agatur, in poſteriore de partu. Atque ut conceptui opponitur ejectio ſeminis è vulva; ita partui abortio.

Parit Hebr. eſt תפלט, à Verbo פלט *palat*, facto ex מלט *malat*, permutatione literarum *Bunaph.* Proinde utrique Verbo hoc commune eſt, quod, cum in genere ſignificet *liberare*, vel *liberari*, ſpeciatim referantur ad *liberationem ἀπὸ τῆ ὠδίνων*, *à partus dolore*, & *doloribus.* Ut enim hic תפלט פרתו *liberat ſe vacca ejus*, id eſt, *parit*: ita *Eſ.* 34. *verſu* 15. *Ibi nidificabit acontias*, ותפלט *& ſe liberabit*, id eſt, *parit.* Et *Eſ.* 66. 7. הפליטה זכר *liberata eſt a mare*, id eſt, *marem peperit.* Quod vernaculè dixeris, *Elle s'eſt delivrée d'un mâle. Aſſyria Venus*, quam præſidiſſe partui, atque eamdem fuiſſe cum *Lucina*, & *Ilithya*, multis probat *Seldenus* ὁ μακαρίτης in libello *De Dis Syris*, ab hoc verbo videtur nomen habuiſſe Μυλίττας, ut eſt in *Herodoto*; aut Μυλήτας, ut eſt in *Heſychio*: potius quam *a generandi* Verbo ילד *jalad*, prout conjectat magnus *Scaliger*; cum, ut verbi ſonus, ita etiam ſignificatio congruat magis. *Lucina* enim in partu juvat, non in generatione.

Et non abortit) Hebr. ולא תשכל. Utut enim plerumque שכל ſit idem quod *orbari*, occurrit tamen aliquot locis in *abortiendi* notione. Sic *Gen.* 31. 38. *Capræ tuæ* לא שכלו *non abortiverunt.* Exod. 23. 26. *Non erit* משכלה *abortiens, & ſterilis in terra tua.* Cant. 4. 2. & 6. 6. *Omnes gemellipara ſunt*, ושכולה *& qua abortivas non eſt in eis.* Oſ. 9. 14. רחם משכיל *vulva abortiens.* 2 Reg. 2. 19. *Aqua male ſunt, & terra* משכלת *abortum faciens*, propter aquas, è quibus quæ prægnantes bibebant, abortum patiebantur. Ita hic, *Parit vacca ejus, & non abortit*, melius quam ſi reddas, *& non orbatur*, quia *abortio partus* directus opponitur, quam *orbitas.* Deinde, ut in priore hemiſtichio ad *conceptum* ſeminis ſe habet *ejectio*, ita in iſto ad *partum* ſe habet *abortio.*

His ita expoſitis, quam bene, aut male hunc locum reddant, qua veteres, qua recentiores Interpretes proclive erit judicare. *Græci* ſic habent, Ἡ βοῦς αὐτῶν ἐν ἀμοτοκίαις, διέζευξε δὲ αὐτῶν οὐ γαστὴρ ἔχυσα, καὶ ἐν ἐξάλλει. *Bos eorum non peperit fœtum immaturum, & ſervata eſt eorum pragnans, & non offendit.* In quibus error multiplex: nam in priore membro omiſerunt τὸ עבר, συνέλαβε, *concepit*, quaſi non intellexerint. Et לא יגעל reddiderunt ἐν ἀμοτοκίαις, quod potius pertinet ad ſequens לא תשכל. In poſteriore nihil eſt ſani: nam תפלט reddidum διέσωσεν, cum eo loco ſit ἔτεκε, *peperit.* Et αὐτῶν ἡ ἐν γαστὶ ἔχουσα *eorum pragnans*, Hebraicè eſſet הרתו (vel הרתם) potiùs, non פרתו. Et ἐν ἐξάλλει, *non offendit*, non eſt לא תכשל, ſed לא תכשל, quomodo illos legiſſe conjectamus. *Hieronymus* igitur multò rectius, *Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non eſt privata fœtu ſuo.* Tamen in eo minus placet, propter cauſas jam allatas, quod תשכל redditur *eſt privata fœtu ſuo*, id eſt *orbata*; & יגעל *abortivit.* Quamvis etiam *Symmachus* habuerit ἐξέτρωσε. Atque eodem redeat *Septuagintæ.* Ab his διὰ διὰ πάντων diſſidet *Syra* verſio ܠܐ ܢܫܟܠ ܘܠܐ ܢܓܥܠ ܘܠܐ ܦܣܩܐ ܠܗ ܥܘܪܬܐ ܕܝܠܗ *Bos ejus tranſivit, & non mugiit: liberata eſt vacca ejus, nec corrumpetur.* Sed ex prava lectione nata eſt prava verſio. Nam in *Hebræo* lectum עבר *tranſivit*, pro עבר *concepit*, & יגעה *mugiet*, pro יגעל ſemen *ejicit.* Et in *Syro* corruptè habetur ܢܫܬܟܠ *corrumpetur*, pro ܢܫܟܠ *abortiet.* *Arabs* ex *Syro* eſt expreſſus, & eum ſequitur *natâ nîba.*

Itaque unus veterum ſupereſt *Chaldæus* Interpres, eo legendus accuratius, quod illum aut ſequuntur, aut ſaltem ſequi ſe putant recentiores omnes. Is porrò habet תורדא מבטן ולא יפלט תשיזב תורתיה ולא תתכל, id eſt, ut volunt, *Taurus ejus impragnat, & non evomit: parit vacca ejus, nec abortit. Impragnat* eſt מבטן *Beneni Aphel* Verbi בטן, quod *in ventre concipere* ſignificat, & *progignere. Evomit* eſt יפלט, quomodo in *Buxtorfiana* editione rectè ſcribitur. Reliquæ habent יפקטן, & *Arnch* legit יפקטן y tanquam à Verbo אפקטן, quod

quod ille exponit *evomit*. Proinde aliquando ſuſpicatus ſum *Chaldæum* אפקטן *ophaktez*, eſſe deflexum ex *Græco* ἀπεκθύζει, vel ἀκθύζει, id eſt, ἐκβάλλει, ἐξεμεῖ, *efferveſcit, evomit*, ut explicatur ab *Heſychio*. Sed malo aſſentiri doctiſſimo *Buxtorfio*, qui tam יפקטן, quam יפקטן cenſet eſſe corrupta, & legendum יפלט. Nempe פלט *Chaldæis* eſt *evomere*. Exempla vide in *Jonathane, Levit.* 18. 25. 28. & 22. 22. Et in hoc ipſo libro capitis vigeſimi verſu decimo quinto. *Et divitias, quas devoravit*, יפלט יתרן *evomit eas*. Jam quorſum *Chaldæus taurum* dixerit *impregnare*, & *non evomere*, nemo facilè explicaverit: cum *Hebræi* phraſi *ſemen evomere* non dicatur niſi fœmina, quę ſemen è vulva ejicit. Sic in *Talmudico* Tractatu *Beracoth* ſub finem tertii capitis, תדה שפלטה שכבת זרע *Et menſtruata, quæ evomit coitum ſeminis*. Exibi *Gloſſa*, פולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי *Quæ evomit coitum ſeminis, ea eſt ut vir ſeminis-fluus*, id eſt, æquè immunda. Et in Tractatu *Mikvaoth*, ſeu *De balneo*, capite octavo, fol. 132. 6. הפולטת זרע ביום ג׳ טהורה *Quæ ſemen evomit die tertio, munda eſt*. Item, נכרית שפלטה שכבת זרע מישראלי טמאה בת ישראל שפלטה שכבת זרע מנכרי טהורה *Peregrina, quæ evomit coitum ſeminis ex viro* Iſraëlita, *immunda eſt: ſed* Iſraëlitica *mulier, quæ evomit coitum ſeminis ex peregrino, munda eſt*. Et *R. Selomo* in hæc verba *Moſis, Ne accedite ad uxores*. Exod. 19. 15. *Nempe*, inquit, *tuto iſto triduo, ut uxores veſtræ ſe abluant ad diem tertium, & mundæ ſint ad accipiendam Legem: quia ſi corriſcat illo triduo*, שבא תפלוט האשה שכבת זרע *fortaſſe mulier aliqua evomuiſſet coitum ſeminis poſt ablutionem ſuam, & rurſus polluta fuiſſet. Sed poſt triduum exactum corrumpitur ſemen, & ad generationem inaptum eſt, & mundum eſt, quam ut polluat* הפולטת *fœminam illud evomentem*. Ex tot probationibus abundè conſtat פליטת הזרע *evomitionem ſeminis* fœminarum eſſe propriam, adeoque nugari *Chaldæum* Paraphraſtem, ſiquidem id tauro tribuat, quod nonniſi vaccæ competit. Sed quia vix credibile eſt illum junxiſſe τὰ ἀζύγωτα, & id mari tribuiſſe, quod fœminarum eſt, numquid *Chaldæa* תורה סבטין ולא יפלט confultius ſit ſic reddere, *Bos ejus prægnans, neque ſemen evomit:* ita ut *Hiphil* יפקטן ſit idem, quod יפק in *Kal*? Quod non eſſe ſine exemplo ſciunt illi omnes, qui primoribus labris has literas attigerunt. Sic הוליד in *Hiphil*, *generare*, ut ילד in *Kal*. Et השכיל *abortire*, ut שכל. Quidni eodem exemplo *Aphel* אסבו idem ſit, quod *Kal*. יסב? Quo dato, ut *Græci*, & *Symmachus*, & *Hieronymus*, ita *Chaldæus* etiam totum hoc comma refert ad fœminam bovem. In qua eadem ſententia ſunt *Aben Ezra, R. Levi, Mardocheus, Aquinas*, & quantum memini, *Hebræi* omnes præter *Selomonem*, & *Kimchium*. Itaque nullus capio, quorſum novi interpretes tanto conſenſu hujus commatis prius colon ad taurum pertinere voluerint.

Pro corollario libet addere novam interpretationem vocis יעיל ex *Arabiſmo* petitam. Verbum נעל apud *Arabes* in quarta Conjugatione (quæ reſpondet *Hebræo Hiphil*, unde illud יעיל) de fœmina uſurpatur, quæ, libidine æſtuans, maris appetitu angitur. *Alcamus*, أجعلت الكلبة وغيرها أحبت السفاد *Canis, aut alia fœmina* אנעלרת id eſt, *coitum appetivit*. Unde ibidem مفعل dicitur *brutum, quod appetit maris congreſſum*. Qua libidine vaccas incendi ajunt præ cæteris animantibus, ſi ſolam equam excipias. Ita *Philoſophus, Hiſt.* lib. 6. cap. 28. Τῶν δὲ θηλειῶν ἐμμανέστατόν ἐστιν πρὸς τὴν συνουσίαν μάλιστα μὲν ἵππον, ἔπειτα βοῦν. *E fœminis equa præcipuè conjunctionem imperioſè appetit, proximè vacca*. Itaque ut ſus καπρός, & equa ἡμίονος, & canis κυνάδα, ita vacca dicitur ταυρὰς, & ταυριᾶν, cum inſano illo libidinis æſtu rapitur: qui quamdiu durat, auctore *Philoſopho*, vaccæ tauros ubique ſectantur, atque etiam conſcendunt, & ita fiunt κατακοίμαι, ut eas capere, vel continere bubulci planè nequeant. Proinde *Chufis*, *Ægypti* vico, in *Nomo Hermopolitano*, una cum *Urania Venere* vaccas ideo colebant; quia illas credebant προτρέπειν τῷδι τῷ δαίμονι, *hunc Deæ convenire*. Nempe πτόλεις εἰσ Ἀφροδίτας ἱερὰναὶ ἴσχει βοῦς θήλυς, καὶ ἐγὼ δ ἄμμωνα μάλιστα· αὐξάνεται γὰρ δ μυκήματος εἰς τὸν μέσον θερμότατα ἐξανίσταται, καὶ ἐπιβαίνονται. Καὶ δι ταῦτά γε συνιδὼν δυνὶ, καὶ ἀπὸ τριάκοντα σταδίων ἀπίσω ταύρε βοῦν ἡρωικὸν ἐνέδυσαν, καὶ ἀφροδίσιον μυκησθμὸν φασι. *Magnum ad Veneris propenſionem habet bos fœmina*, & *mare longe libidinoſior eſt; cujus mugitum cum audiit, coitus appetitu vehementiſſimo eventilatur, & exardeſcit. Adeoque harum rerum qui periti ſunt ajunt à triginta ſtadiis vaccam tauro mugientis amatorium quaſi ſignum audire*. Hæc *Ælianus, Hiſt.* lib. 10. cap. 27. Verum, ut ſcias animalibus ad ſpeciei propagationem Deum hunc affectum indidiſſe, tam vehemens ardor deſcivit, & ſedatur ſtatim à conceptione. *Plutarchus* Περὶ φιλοστοργίας. Μίγνυται τῷ θήλει ὁ ἄρρην, ἐὰν ἄπαντα χρόνον ἡδονὴν γὰρ οὐκ ἴσχει τιλῶν, ἀλλὰ γίνηται, καὶ τέτυκται. *Non enim tempore mas fœmina miſcetur: neque enim voluptatem ut finem ſibi proponit, ſed generationem, & propagationem*. Et in eo libro, quo *Bruta uti ratione* contendit; Ἡ καθ' ἅρμα ἵππος, ἄσπερ φασὶν βλάσκειν, ἐγκύρσεα τ ζώων τὴν ἐπιθυμίαν, ἐυθὺς ἐοῦσαν, ἅτε δ θήλυ· προσαμᾶν μετὰ τὸν κύησιν, ἕνα πιφάνῃ· ἵτε δ ἄρρεν. *Quæ* (Venus) *congruo anni tempore, ut plantarum germen, ſic excitavit animalium libidinem, ſtatim extinguat, neque fœmina poſt conceptionem* marem *admittenſe, neque mare* fœminæ *amplius vim inferenti*. *Lactantius* lib. 6. cap. 23. *Deus, cum cæterus animantes, ſuſcepto fœtu, maribus repugnare voluiſſet, ſolam omnium mulierem patientem viri fecit*. Ibidem, *Mutum animal*, &c. *ſuſcepto fœtu maris repugnat: quod ideo factum, quia neceſſe eſt in dolarem, atque in periculum venias, ſi admiſeris*. *Plinius* pauca excipit, *Præter mulierem* (inquit lib. 7. cap. 11.) *pauca animalia coitum novêre gravida. Oppianus* lynces, & lepores. Verba ſunt libro tertio *Cynegeticôn*,

Οὐ γὰρ τι θήλειαι νέμον, γαστὴρ ὅτε πλήθει,
Ἐς λίχνον ἐχεμύθεις τελέσσι φιλοτήσιον ἴεσθαι,
Νέον φι μίνυν λυγκῶν, ἐλεχθαίνουσι τε λαγωῶν.

Non ſolet ulla ferus, mœre pragnante, voluptas
Ad coitum, Veneriſque vagos impellere luſus,
Si lyncem excipias, leporumque fugaciſſ'la.

Ariſtoteles, De generatione animalium lib. 4. cap. 5. præter mulierem, ſolam excipit equam; Μόνα δ' ζώων ἐχείαν ἐπιδέχονται γονὴ καὶ ἵππος. *Sola animalium coitum admittunt mulier & equa*. Et *Hiſt.* lib. 7. cap. 4. Διέχονται δ' ἐχείαν κυοῦσα μάλιστα τ ζώων γυνὴ καὶ ἵππος· ταῦ ἄλλα, ὅταν πληφθῇ, φεύγει τὸς ἄρρενας. *Ex animalibus mulier & equa præcipuè coitum prægnantia admittunt; cætera autem, quando conceperunt, mares fugiunt*. Tamen idem *Hiſt.* lib. 6. cap. 21. gravidas vaccas aſſerit nonnunquam προσδέχεσθαι τὸν ἐχέαν, *coitum admittere*. Sed id inter offenta ponit, & tempeſtatum præſagia. Et aliud eſt coitum admittere, aliud furere in marem. Ut nihil obſtet, quominus vacca prægnans verò dici poſſit coitum non oppetere. Ex qua interpretatione *Jobi* verba ſic ſonabunt, *Bos ejus concipiet, & marem non appetet*; quia tam dextrè inibitur, ut, illo coitu gravida, nihil cauſæ ſit, cur marem amplius deſideret. Quæ quidem interpretatio nihil habet incommodi: tamen primam præfero, cum quia videtur meliùs cohærere cum ſequentibus, tum quia rarò ad *Arabiſmum* confugio, niſi coactus. Quamvis in *Jobo*

id poſſit ferri, in quo ſcribit *Hieronymus* ex *Arabico* & *Syro* ſermone nonnulla fuiſſe deſumpta.

Loco, quem explicavimus, ecce alterum ferè geminum *Pſ.* 144. 14. אלופינו מסבלים אין פרץ ואין יוצאת quæ verba puto ſic reddenda, *Boves noſtræ ſint gravidæ, non ſit* in iis *orbitas* (aut *abortus*) *nec qua ejiciat* ſemen, aut fœtum. Antea *Propheta* rogaverat, ut oves millecuplis, aut decies millecuplis fœtibus augerentur. Nunc etiam bobus exoptat eamdem fœcunditatem. Maſculinum eſt אלופינו: ſed ut ad fœminam referatur locus poſtulat, ut *Deut.* 7. 13. שגר אלפיך eſt *fœtus vaccarum tuarum*. A Verbo מסבל, quod *ferre* eſt, מסבלים, *ferentes*, vel *onerates* fonat. Nos hic boves onus uteri gerentes, id eſt, fœtas, aut gravidas intelligimus. Ea phraſis eſt *Arabum*, apud quos حمل *ferre* etiam eſt *concipere*. Ita *Luc.* 1. 24. editionis *Erpeniana*, حملت *geſtavit* (id eſt, *concepit*) Eliſabeth *uxor ejus*. Gen. 3. 16. *Multiplicabo dolorem tuum*, وحملانكِ *& geſtationem tuam*, id eſt, *conceptum tuum*, vel *in conceptu, & graviditate tua moleſtiam*. Gen. 29. 31. וירץ בלהה *Et largitus eſt illi geſtationem*, id eſt, *illi conceſſit, ut conciperet*, pro Hebræo, *Et aperuit vulvam ejus*. Et poſſim (a) وحملت *& geſtavit* pro *Hebræo* ותהר *& concepit*. Et *Pſal.* 50. 6. edit. *Savar. In iniquitate* حملت *geſtatus ſum*, id eſt, *conceptus*. Et *Locmani* Fab. 18. de equa, كانت حاملة *fuit geſtans*, id eſt, *concepit*. Denique prægnans mulier نقال id eſt, *emiſſa*, *Arabicè* rectè vocatur: quod omnino reſpondet *Hebræo* מסבל *Romanis* quoque grat id: boves *forda* à *ferendo* dictæ. *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Forda ferent boves eſt, fœcundaque dicta ferendo.

Et *geſtare in alvo*, vel *in utero*, dicuntur in *Plauto* mulieres, & in *Plinio* elephanti.

(a) Vide Gen. 4. 1. 17. & 16. 4. &c.

Sequitur אין פרץ, *Ne ſit orbitas*) Kimchius אין בנו ובכמותינו שכולה כי השכול הוא פרץ *In nobis, & in pecudibus noſtris nulla ſit orba, nem. e* פרץ *eſt orbitas*. Id vero probat ex eo, quod *Uzæ* orbatio, ſeu clades פרץ vocatur 2 *Sam.* 6. 8. Vel *ne ſit abortus*; quia quandoque פרץ eſt *violenta eruptio*. Sic 2 *Sam.* 5. 20. כפרץ מים *ficus eruptionem aquarum*. Et *Job.* 28. *v.* 4. פרץ נחל *erupit torrens*. Et *Oſ.* 4. 2. פרצו *eruperunt*, Vulgata *inundaverunt*, de vitis graſſantibus. Sed & de fœtu in utero, *Gen.* 38. *v.* 29. מה פרצת עליך פרץ *Quam violenter erupiſti, ſuper te* ſit *eruptio*, id eſt, *ab ea nomen habeas*. Agitur de geminis fratribus in utero *Thamar*, quorum cum *Zare* manum prior exeruiſſet; tamen alter præceſſit, & ante *Zaram* erupit. A qua eruptione *Phares* appellatus eſt; quaſi *eruptionem* dixeris. Pari ratione poteſt abortus vocari פרץ *peratus*; cum abortus ſine violenta ex utero eruptione non fiat.

Supereſt ואין יוצאת, ſupple פרה, *Et non ſit* vacca, *qua emittat*, nempe *ſemen*, aut *fœtum*. Felix Pratenſis, *Et non eſt faciens abortivum*. Propriè יוצאת eſt *qua egreditur*; ſed & Tranſitivè *qua emittit*, ac ſi eſſet in *Hiphil*. Sic *Amos* 5. 3. העיר היוצאת אלף *urbs, quæ mille emittit, reliquos faciet centum*, ויוצאת מאה *& qua emittit centum, reliquos faciet decem*. Et *Deut.* 14. 22. היוצא השדה *agrum educentem*, vel *producentem*. Vide ad utrumque locum quid notet *Aben Ezra*.

Reliqui hujus loci interpretes in diverſiſſima abeunt. *Selomoni* אלופינו hoc loco non ſunt *boves*, ſed *Principes*, quomodo אלוף paſſim ſumitur. Quaſi Principes hortetur *David*, ut inferiores ferant, qui viciſſim iis obſequantur, ne fiat פרץ, id eſt, *diviſio* in populo. Quod, ut cætera taceam, hic diceretur præter rem. *Kimchio*, & *Pomario* boves מסבלים vel ſunt boves *onere pares*, id eſt, *robuſti*; vel boves *aroturâ graves*, id eſt, *pingues, obeſi*. Prius ſequuntur *Syrus*, & *Aben Ezra*, & ex recentioribus, *Flaminius*, *Caſtalio*, *Felix Pratenſis*, *Anglicana* verſio. Poſterius *Græci*, *Hieronymus*, *Vulgatus*, *Æthiops*, utercque *Arabs*, *Chaldæus* etiam, *eas* תורינו כרי ſunt *boves noſtri pingues*, (non *dominatores*, ut habet perridiculè *Latinus Chaldæi* textus interpres) ſed & noſtro ſæculo plerique id amplectuntur. Jam quæ ſequuntur tam obſcura ſunt, ut nuſquam inter interpretes ſit major diſſidium. *Chaldæus* ita reddit, משול ליה תקף ולא נקפא בישא *Quia non eſt violentia, nec prolatus malus*. Syrus ܠܝܬ ܒܗ ܟܫܠ ܘܠܐ ܢܦܠ ܒܫܘܬܐ *Et non eſt in ea ſterilis, non eſt confractio*. Symmachus, Ὅτι οὐκ ἀκανθώδης, ὅτι οὐ διαῤῥήγνυται. *Non eſt intercuſio, neque evagatio*. Græci, Ὅτι οὐκ ἐπιπαρέσται ἡμῖν, ἢ ἐκπορεύσεται. *Non eſt ruina macera, neque tranſitus*: quod fere ſequuntur *Æthiops*, & uterque *Arabs*. Hieronymus, *Non eſt interruptio, & non eſt egreſſus*: in quo ſequitur *Symmachum*. Nec ſibi conſtant *Hebræi*: ex quibus *Raſi*, *Ne ſit diviſio inter nos, nec rumor infauſtus, quo latè diffundatur*. Et Aben Ezra, *Ne ſit ruina in urbe manibus, nec qua egrediatur ex portis*, &c. Et Kimchius, *in nobis, & pecoribus noſtris, ne ſit orbitas, neque ulla anima, qua in captivitatem eveat*. Sed & novi interpretes plurimum inter ſe diſſident. Nos in re incerta diximus quid videatur vero proximum. Et noſtra interpretatio hoc habet ſupra reliquas, quod ex ea hemiſtichii, in quo verſantur, partes optimè inter ſe cohæreant, & cum præcedente verſu.

Jam libet explicare, quid ſit in bove שגר *fegar*, vel conſtructum *ſegar*, cum dicitur *Deut.* 7. *v.* 13. *Benedicet Deus* שגר אלפיך ſegar *boum tuarum*. Quomodo etiam repetitur *Dem.* 28. 4. 18. 31. *Chaldæus*, & *Syrus* בקר, vel בקרא, id eſt, *armenta* reddunt, ut *Vulgatus*. *Græci* quoque τὰ βουΐλια ἢ βοῶν σου. Sed *Arabs*, *Pariſiis* editus, melius نتاج *fœtus*; & *Erpenianus* ولد *filius*. Proinde *Hebr.* עגר בהמתך *ſegar Pecoris*, *Exod.* 13. 12. *Onkelos* quoque interpretatur ולד בעיראא *filium pecoris*. Et *Jonathan* diſertiùs ולד בעיראא דכשנראא אמיד *filium pecoris, quem emiſit mater ſua*, id eſt, *peperit*. Quod addidit, ut doceret fœtum pecoris ideò *ſager* dici; quia per partum אשתגר *emittitur*. *Chaldæis* enim Verbum שגר eſt *emittere*. Sic *Jer.* 13. 17. in *Thargum* ותשגר עיני דמעין *Et emittet oculus meus lacrymas*. Et ex *Arabico* سفجير الما *ſegiara* eſt *emiſſio aquæ*. Qua ratione *Hebræum* שלח etiam ad partum refertur, ut *Job.* 22. 11. ישלחו כצאן שוליהם *Emittunt* (id eſt, *parunt*) *ut oves parvulos ſuos, & natorum ſaliunt*, nempe, ut agni primùm editi. Quæ cùm ſint hyperbolica, tamen *Hebræi* ad literam ſumunt. Et *R. Selomo* ad hunc locum fabellam profert ex *Haggada* in *Geneſin* de quodam infante, qui בערז לידתו היה הולך ומרקד מיד ואם פוגע בכזיק ולחש בו והיתה אוכרת לו אמו הבה לי כספרים ואהתיך שורך *quo ipſo momento natus eſt, ſtatim ſucceſſit, & exſiliit: & ſi in Diabolum incideret, in eum pugnabat. Et dixit ei mater ejus, Affer mihi novacula, quæ tumbilocum tuum præcidam*. Additur ex *Bereſchith Rabba*, matrem inſuper ei dixiſſe לך והדליק לי את התר *Ito, & accendo mihi lucernam*.

Illud etiam hic quærendum, neque dum conſtat ſatis, quid proprie ſit פטר *peter*, in his Legis *Exod.* 34. 19. כל פטר רחם לי *omnis* peter *vulvæ meæ eſt*. Et paulò poſt פטר שור ושה peter *bovis*,

(*b*) *Exod.* 13. v. 2. 22. 15. 29. *Num.* 3. v. 12. & 8. v. 16. & 18. v. 15. *Ezech.* 20. 26. *bovis, & ovis.* Patet quidem in eo loco, & aliis (*b*) similibus, voce פטר, *peter*, ſignificari *primogenitum*. Sed quorſum *primogenitum* ſic appelletur, non æquè conſtat. Plerique פטר רחם *aperiionem vulvæ* explicant; quaſi vulvam antea clauſam aperiat primogenitus. In quam interpretationem videtur hæc duo poſſe objici. Unum, quod ſi פטר *peter*, eſt *aperio* in loco, quem citavimus, פטר שור ושה erit *aperio bovis, & ovis*; & ſtatim, ſequente verſu, פטר חמר *aperio aſini*: quæ erunt duriora, niſi ſuppleatur vox *vulvæ*. Alterum, quod Verbum פטר *patur*, nuſquam eſt *aperire*, ſed *diſcedere* 1 Sam. 19. v. 10. *dimittere* 2 Par. 23. v. 28. unde פטורים *dimiſſi, immunes* 1 Par. 9. v. 33. *emittere* (de aquis) *Prov.* 17. v. 14. unde פטרי יצים *emiſſiones florum* 1 Reg. 6. v. 18. Ea in *Hiphil*, de lubis, *movere*, vel *diſſorquere* Pſal. 22. verſ. 8. Alibi in Scriptura non extat. Fortaſſe igitur ad *Arabiſmum* pertinet, quod *primogenitus* פטר *peter*, vocetur. Nam *Arabicè* فطر phatara, *incipere*, & *inchoare* eſt: & الفطر alphatro, *initium, exordium*, & *quod ea unaquæque re primum eſt*. Unde *primogenitus*, qui *initium roboris* patris ſui dicitur *Gen.* 49. *v.* 3. *Deut.* 21. *v.* 17. & *Pſal.* 78 *v.* 51. appellari potuit פטר *initium*, & פטר רחם *initium vulvæ*, id eſt, fortiùs, quem vulva primum efformavit, atque in lucem edidit. Huc facit, quod pro פטר vel, פטר רחם, *Arabs, Pariſiis* editus, quandoque habet أول ما يولد (*c*) *quod primum generatur*; quandoque أول بطن (*d*) *primum ventris*, quandoque بكر (*e*) *primogenitum*. Quomodo etiam alicubi (*f*) *Chaldæi* Interpretes, (*g*) *Græci*, & (*h*) *Vulgatus*. Interim idem erit ſenſus, ſi cum vulgo interpretum reddas, *quod aperit vulvam*, & *aperiendam vulvæ*. Proinde à recepta interpretatione non diſceſſit *Lucas Evangeliſta* capitis ſecundi verſu vigeſimo tertio.

(*c*) *Exod.* 34. 19. (*d*) *Num.* 3. 12. & 18. v. 15. (*e*) *Exod.* 23. 19. & 34. v. 20. (*f*) *Exod.* 34. v. 19. 20. (*g*) *Ex.* 13. 13.

Hoc quoque eſt ambiguum, in quo ſtatu boves, vel oves dicantur עלות *aloth Gen.* 33. *v.* 13. & 1 *Sam.* 6. *v.* 7. 10. & *Pſal.* 78. *v.* 71. & *Eſa.* 40 *v.* 11. quibus locis occurrit hæc vox. *Aben Ezra* הרות, id eſt, *prægnantes*, reddit, tanquam à Verbo עלה *conſcendere*; quia in grege mares inituri עולים על הצאן *fœminas gregis conſcendunt*, quomodo loquitur *Moſes* Gen. 30. v. 10. 12. Ita etiam multi veteres. Sic *Pſal.* 87. *v.* 71. ubi *David* ſe abductum fuiſſe dicit מאחור עלות *à tergo* ∓ *aloth*, ut paſceret Dei populum, *Aquila* habuit ἐξόπισθεν ∓ *ἐκ γαστρὸς ἰχόρων, a tergo gravidarum*; *Symmachus*, ἀκολουθοῦντα ἐγκυμόσι, *ſequentem prægnantes*: & *Eſa.* 40. *verſ.* 11. τὰς ἐκ γαστρὸς ἰχόνας παρακαλέσει, pro *Hebræis* עלות ינהל τὰς aloth *lenitèr ducet*. Secunda interpretatio eorum eſt, quibus עלות *aloth*, ſint *boves*, vel *oves in ipſo partu*, vel *primò*, aut *nuper enixæ*. Sic *Pſalmo* nuper citato *Septuores Davidem* ſumptum fuiſſe tradunt ἐξόπισθεν ∓ ἀκολουθοῦντα, *a tergo ſequentium*. Et *Gen.* 33. *v.* 13. Καὶ τὰ πρόβατα, καὶ αἱ βόες μεγάλωνται. *Et oves, & boves parùm*; ubi *Hebræa* והצאן ובקר עלות. Et 1 *Sam.* 16. *v.* 10. δύο βόας πρωτοτοκίας, *duas vaccas primò enixas*. Et *Joſephus*, *Antiq.* lib. 6. cap. 1. βόας ἀρτιτόκους, *vaccas nuper enixas*, pro *Hebræo* עלות פרות שתי. Quaſi à verbo חול, quod *parere* eſt עלות dicantur pro חלות, literis *Cheth* & *Ajin* permutatis, quod apud *Hebræos* tralatitium. Tale eſt *Joel.* 3. *v.* 11. קושו, pro חושו, *feſtinate*. Ita *Solomo* ex *Menachem*. Et וישמע 2 *Reg.* 20. v. 13. pro וישמח *Eſa.* 39. v. 2. Et עיא *ſerpens* Galilæis pro חויא. Et quod *Chaldæis*, & *Syris*, *ſerpens*, qui caput ad caudam reflectit, tam עכנא dicitur, quàm חכנא: & *baſiliſcus* tam ערמן quam חרמן: & *valedux* עלים, & חלים: & *ungue facere* עשם, & חזם: & *amplecti* בעבם *Syriacè* pro *Hebræo* חבק. Plura hujus generis ex *Moſis Gerundenſi* habet *Druſius* ad *Deut.* 13. Tertiò, ut עיל, & עלל, & שיל *parvulum lactentem* ſonat, ita עלות nonnulli volunt eſſe *matres lactantes*. In qua ſententia ſunt *Jonathan*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, &, ex *Hebræis*, *Salomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*. His accedo libentius, quia 1 *Sam.* 6. *v.* 7. עלות *aloth*, dicuntur vaccæ, quæ vitulos lactant. *Capito* (inquiunt *Philiſtæorum* ſacrificuli) *duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *Et filios earum* (vitulos) *domum reducite, ne eas ſequantur*. Et verſu decimo, *Et ceperunt duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *& filios earum domum reduxerunt*. Agitur de vaccis, quæ, ſine ullo ductore, arcam à *Philiſtæis* ad *Bethſemitas* reduxerunt. Atque, ut obſervat *Kimchius* in hunc locum, צוו לקחת פרות עלות להראות המופת שלא שבו בעבור בניהם *Juſſerunt ſumi vaccas* aloth (id eſt, *quæ lactabant vitulos*) *ut miraculum eſſet illuſtrius, eò quod non redirent propter vitulos ſuos*. Quod me propè ſuaſerat, *Hieronymus* quoque 1 *Reg.* 6. v. 10. reddit *fœtas, quæ lactabant vitulos*, & verſu ſeptimo, *vaccas fœtas*; quæ eodem recidunt. Nam *fœta* Latinè dicuntur non ſolùm fœminæ prægnantes, ſed & quæ, onere levatæ, parvulos lactant. *Plinius* de panthera, lib. 8. cap. 17. *Fœta erat, catulis procul in cavea delapſis*. Varro apud Nonium, *Venibant ad fœtam amica gratulatum*, id eſt, *ad puerperam*. Virgilius *lib.* 3. Georg.

— nec tibi fœta
More patrum niveo implebunt multicia vacca,
Sed tota in dulces conſument ubera natos.

Et lib. 8. Æneidos,

Fecere & viridis fœtam Mavortis in antro
Procubuiſſe lupam, geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros. —

Statius *lib.* 9. Thebaidos,

— imbellem non ſic amplexa juvencum
Infeſtante lupo, cum primum fœta tuetur
Mater, & auctipes circumfert cornua gyro.

Primum fœta mater, id eſt, *quæ primum peperit*. Nemeſianus *Eclogâ* ſecundâ,

Succoque fœtarum lambentes ubera matrum
Stant vituli. —

Calphurnius *Eclogâ* quintâ,

Parce tamen fœtis, nec ſint compendia tanta,
Deſirmat ut niveos venalis cæſus agnos.

Fœtis, id eſt, *matribus, quæ parvulos lactant*; quas negat eſſe mulgendas, ne ſortui alimentum ſubtrahatur.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Boum pabulum, & faginatio, & tria *Judææ* loca Bobus maximè compaſcua.

Pabulum bovis in Scripturis herba, viride agri, fœnum, palea, farrago. Viride agri, *præter herbam, etiam frondes arborum complectitur*. Lingere, *id eſt*, conſumere, *Phraſis* Hebraica, & Arabica. *Perquirere* Chaldæis *idem*. Perquirens, *id eſt, dens jumenti. Pro* בליל, *ſea* farragine, Chaldæus *habet* אספסתא, *id eſt*, herbam Medicam. *Hujus* Arabica, & Hiſpanica *nomina. Quando in* Græciam *fit advecta. Illius uſu alii hoc exſtingui, alii augeri ſcribunt*. Ephraim vitula triturans, *Oſe.* 10. *verſ.* 11. Eritus ut vitula triturans, *Jerem.* 50. *verſ.* 11. *Alii malè, ut* vitula herbilis. *Id ipſum* vituli כרבך marbek, *Malach.* 4. *verſ.* 2. *quod probatur pluribus.* Arabicum ربقة ribka, *vinculum in colo bovis, ovis, aves etiam. Avium collum laqueo conſtringere, aucu-*

pis genus apud veteres. Talmudicis רבקה ribka, *propriè vinculum, quo trituranti bovis eollum conſtringitur. Quatuor boves juxta* Hebræos *in tritura ſimul junctis, aut tres ſolum juxta* Arabes, *quorum ſingulis proprium nomen.* Septuaginta *emendati. Boves, & vaccæ pingues, quomodo* Hebræis. *His oppoſita vacca* רקורת, *quæ vox ex lingua* Arabica, & Syra *explicatur. Bos* אבוס abus, *id eſt,* ad præſepe ſaginatus. דרס, pecudem ſaginare cibo in os ingeſto. *Origo vocis.* הלעים cibare *ſolum oblato cibo.* רפת bubile, *unde dictum. Loca bubus compaſcua.* Baſan, *ſeu* Batanæa. *Ratio nominis. Regio quam ſit ferax. Aliud* Beth-ſan, *ſeu* Scythopolis. Tzetzes *notatus.* Saron *circa* Joppen, *malè, in* Arabe, Sarphanda, *id eſt,* Sarepta. Σαρὼν *Græcè* quercus cava, *unde* Saronicus ſinus. *Aliud Hebræis* Saron. *Diverſus locus* Saronas *circa mare* Tiberiadis. *Rex* Laſſaron. *Vallis* Achor *prope* Jericho. *Male alijs* Achan.

Bovis in Scriptura pabulum primò eſt עשב, *Bovibus, herba.* Sic *Dan.* 4. *v.* 29. עשבא *herba, ut boves, te cubabunt.* Et verſu 30. *Herbam boum inſtar comedebat.* Et *Pſal.* 106. *v.* 20. *Mutarunt gloriam ſuam* (id eſt, Deum ſuum, ut *Jerem.* 2. *v.* 11. ad quæ loca *Paulus*, alludit, *Rom.* 1. *v.* 23.) *in ſimilitudinem bovis comedentis* עשב, *herbam. Chaldæus* addit προς ἐξυβρισμὸν, וגורהם, & *inquinantis ſe*, ſtercore ſuo ſcilicet poſt eſum herbæ. Aliud agebat *Latinus* Interpres, qui reddidit *& mugientis.* Quæ *Hebraice* עשב, & רשא ferè idem ſunt, aut vix aliter differunt, quàm *Græcè* βοτανη, & πόα. Eodem plerique referunt, quod *Jerem.* 50. *verſ.* 11. *Chaldæa* creviſſe dicuntur כעגלת דשא, id eſt, ut quidem volunt, *ut vitula herbiles*, vel καυχᾶσθε. Quaſi רשאה *daſa*, ſit pro רשאה *deſaah*, litera *He* ex fine exciſa. Ita ferè recentiores, *Kimchium* ſequuti, qui hæc verba ſic παραφράζει שהיא תכיר רועה בדשא כעגלה שהיא שכנה ובריאה בשר *Sicut vitula, quæ in graminoſo jugiter paſcitur, & proinde pinguis eſt, atque obeſa carne.* Veteres quoque præiverant. Hic enim habent *Seniores*, Ὡς βοῦλα ἐν βοτάνῃ. Ut *Arabs* eodem ſenſu مثل عجيل في النبات Et *Hieronymus, Sicut vitulus ſuper herbam.* Tamen infrà docebimus hæc verba aliud ſonare.

Bovis quoque pabulum eſt *viride agri.* Unde *Balak* de *Iſraelau* Num. 22. *v.* 4. *Lingent cœtus iſte quidquid eſt circa nos,* כלחוך השור את ירק השדה *ut lingit bos viride agri.* Quod non ſolum herbam ſignificat, ut volunt recentiores, ſed & *frondes arborum.* Patet id ex *Exod.* 10. *v.* 15. ubi locuſtæ in *Ægypto* omnia depaſcuntur, ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה *nec remanſit ullum viride in arboribus, & in herbis agri.* Et verò boves tam arborum ramuſculos, & folia, quam herbas agri conſumunt. Ut *Eſa.* 27. *v.* 10. *Ibi paſcetur vitulus, & ibi accubabit* וכלה סעפיה *& conſumet ramos ejus. Heſiodus* in *Operibus*,

Καὶ βόϊ· ὑλοφάγῳ κρίας μήπω τετοκυίης

Et bovis arboricoræ cœo nondum enixæ. Varro, *Ruſt.* lib. 2. cap. 5. ubi de bobus; *Paſcuntur armenta commodiſſimè in nemoribus, ubi virgulta, & frons multa. Columella* lib. 7. cap. 3. *Tota æſtate, & deinde autumno* (boves) *ſaturantur fronde: quæ tamen non ante eſt utilis, quam maturuerit, vel imbribus, vel aſſiduis roribus. Probatur maximè ulmea, poſt fraxinea, & ab hac populnea. Ultima ſunt iligneæ, & quernæ, & laureæ. Sed poſt ætatem neceſſario deficientibus cæteris, poſſunt etiam ſolæ ſiculneæ probè dari. Palladius* lib. 6. cap. 7. ubi de bove nuper caſtrato: *Sequens die præbeantur ei tenera arborum ſummitates, & fruteta mollia.* Notanda porro hæc Phraſis, *Lingit cœtus iſte quidquid eſt circa nos, ut lingit bos viride agri.* In qua *lingere*, vel *lambere* non eſt *leviter attingere*, ſed *edere*, & *abſumere.* Hieronymus *delere* reddit, & *uſque ad radices carpere. Græci* non male ἐκλείχειν, *elingere*, quod non eſt lingere ſimpliciter, ſed lingendo abſumere, ut Medicorum ἐκλείγματα. *Syrus* expreſſit per ܐܟܠ *depaſcetur.* Et *Jonathan* hic habet ישיצון *perdent*, &c. היכא דכתיב תורא ית עמא ודקלא *quomodo perquirit bos herbam agri. Perquirit* vox eſt juridica; unde in *Bava kama* ſtatim initio, ארבעה אבות נזקין השור והבור והמבעה והמבער *Quatuor ſunt partes* (id eſt, quatuor fontes) *damnorum, bos* (id eſt, pes bovis) *fovea, perquirens, & incendium. Perquirens*, id eſt, *dens*, ut exponit *R. Samuel* in *Gemara* fol 3. b. Et cauſam addit *R. Moſes*, quia pecora herbas dente quærunt, & evellunt. *Samaritanus* & *Onkelos* retinent *lingendi* verbum. *Arabs* quoque *Erpenianus habet* يلعق & *Pariſienſis* يلعس quæ idem ſunt. Adeoque, ut hanc Phraſin ſcias tam *Arabicam* eſſe, quam *Hebraam*, *Arabicè* لعس Verbum de pecude eſt *herbas carpere.* Et nomen لعس detinea *lanæ eroſo*, de locuſta *herba depaſto.*

Fœnum etiam eſt in boum cibariis *Job.* 40. *verſ.* 10. ubi dicitur de *Behemoth*, ſeu de hippopotamo, חציר כבקר יאכל Et ibi *Seniores*, Χόρτον ὡσὰ βοῦς ἐσθίει & *Hieronymus*, *Fœnum quaſi bos comedet.* Unde eſt, quod apud *Sirachidem* arator invigilat εἰς χορτάσματα ἀμαλίαν, *Eccleſ.* 38. *v.* 28. Et *Heſiodus* in *Operibus* lib. 1. ubi de hyeme appetente,

Δὴ τότε χορτάζειν ἐτάνας βόας ἠδὲ τέτυκας,
Flexipedem in ſtabulis fœno tum paſcito vaccam.

Et lib. 1. verſu 604.

Χόρτου δ' ἐπαμήσεαι, καὶ ἀνάψεαι, ὄφρα τοι εἴη
Βουσὶ, καὶ ἡμιόνοιϲιν ἐπητύϲιον, ---

Fœnum autem importato, & paleas, ut tibi ſit bobus, ac mulis annuum pabulum.

Roſtè *fœnum & paleas*: nam & hìc paleæ locus ſuus, *Eſa.* 11. *v.* 7. & 65. *v.* 25. *Leo ut bos comedet paleas. Plinius* lib. 18. *c.* 30. *Hordeo ſtipulam bubus gratiſſimam ſervant.* Item, *Palea plures gentium pro fœno nuntur; melior ea, quæ tenuior, minutiorque, & pulveri propior, ideò optima è multo, proxima ex hordeo, peſſima ex tritico*, &c.

Farrago denique *Hebr.* בליל eſt in hoc cenſu *Job.* 6. *v.* 5. *An mugit bos* עלי בליל, *ad farraginem ſuam?* Et *Eſ.* 10. *v.* 24. *Et boves, & aſelli colentes terram* בליל חמיץ יאכלו אשר זרה ברחת ובמזרה *farraginem ſubacidam comedent, quæ ventilata fuerit vanno, & ventilabro.* בליל *farraginem* reddimus, quia בלל, & in genere *miſcere* eſt, & in ſpecie *miſcere diverſas fruges*, aut *fœnum & paleam cum frugibus, in pecorum, aut jumentorum pabulum.* Sic *Judic.* 19. *verſ.* 21. *Et miſcuit aſinos ejus*, ſupple *farraginem in pabulum.* Ad quæ verba dicit *Kimchius* בליל ſic appellari שכוללים למאכל הבהמה השעורים והשבולת שועל או אחד מהם עם התבן *quia miſcent ad bruti pabulum hordeum cum ſpica vulpis* (id eſt, *avena*) *aut unum eorum cum palea.* Sed & *Græci* habent in *Eſaia* Φάγονται ἄχυρα ἀναπεπημένα ἐν αἰθῇ λελικμημένῃ, *Comedent paleas commixtas hordeo ventilato.* Hanc porro farraginem cur חמיץ *ſubacidam* appellet *Eſaias*, abunde explicavimus in capite *De coloribus equorum.* Addit fore, ut excutiatur, & ventilabro ventiletur. Qua Hyperbole ſignificatur tantum fore frugum ubertatem, ut etiam expurgatiſſimæ in pabulum jumentorum cedant.

Pro בליל חמיץ *Chaldæus* habet בליל כפתם *farraginem, quæ impinguat.* An quia *Talmudici* חיצא vocant partem corporis בחלב שעל הקיבה *in pinguedine, quæ*

quæ eſt ſupra ventriculum, id eſt, *omaſum*, vel *abdomen*, ut quidem puto? Vide Tractatum *Cholin* cap. 3. fol. 59. b. & ibi *Gloſſam*. Idem *Chaldæus* בליל in *Jobo* reddit אכפסתא, *iſaphſatha*, ita legendum. Quæ vox cum in *Paraphraſtis*, & in *Talmude* paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Falluntur enim, qui *insigma*, & qui *avenam* explicant. Neque ſatisfaciunt, qui מאכל הבהמה, id eſt, *pabulum jumentorum* reddunt, quia hoc generale nimis eſt. Sed *iſaphſatha* eſt *herba Medica*, *Gallis ſainfoin*, quæ *Perſicè* dicitur اسفست *iſaphſath*, & *Arabicè* رطبة فصفصة *phaſphaſa*, & رطبة *ratba*: cum eſt recens, & قت *coth*, cum eſt arida. *Abenbitar* قت هو يابسة الرطبة والرطبة هي الفصفصة *Coth eſt ratba arida, & ratba eſt alphaſpha-ſa.* Et paulo poſt, وهي بالفارسية اسفست *Et* Perſicè *vocatur iſaphſath.* Ibidem hæc *Dioſcoridis*, Μηδική ἕνιοι μὲν ἀστιφυλλίνη τριφύλλῳ τῇ ἐν χορτολιθοις, προάγουσα ὃ τετραφυλλία γίνεται, *Arabicè* ſic reddunturر الرطبة شبيه في ابتدا نباتها للعنزقوقا النبات في المروج فاذا تمت صارت ادت ورقا منة *Ratba*, (id eſt, *Medica herba*) *planta initio ſimilis eſt* handakokæ (*trifolio*) *creſcenti in pratis: ſed cum perfecta eſt, folium habet ſit anguſtius, quam ſolium illius.* De eadem ſic *Avicenna* lib. 2. *Can.* قت هو الماهية الاسفست وهو علف الدواب Coth *quid eſt? eſt* iſaphſath, *vel* ratba, *& eſt pabulum jumentorum.* In *Abenbitare* alio nomine vocatur قضب *kadhab*, nempe poſtquam ſectum eſt. Nam قضب *ſecare* eſt, planè ut *Hebræum* קצב; & مقضاب *fulx ſanſoca.* Ex *Arabico alphaſpha* corruptum eſt *Hiſpanicum Medica* nomen *alfulfa*, vel *alfulfos*. In *Græcum* advectam ſcribit *Plinius* per bella *Perſarum*, quæ *Darius* intulit. *Ariſtoteles* ſi credimus (*Hiſtor.* lib. 3. cap. 21.) *Medica* herba ſi vaccis detur, & reliquis animalibus, quæ ruminant, copiam lactis extinguet. Verba ſunt; Τῆς δὲ προβὸς ἡ μὲν εὔκινον τὸ γάλα, ἧττον ἡ Μηδικὴ ποία, καὶ μάλιστα τοῖς μηρυκάζουσι. Tamen contra *Sotion* in *Geoponicis* lib. 17. Μηδικὴ θηλάσασι τὰς γαλαγχίας βύει· πλέον γὰρ ἔξεστι γάλα ὑπὸ τραφῆναι. Medica *herba boves lactantes nutriamus: plus enim lactis habebunt ea nutrita.* Et *Ælianus Hiſtor.* lib. 12. cap. 11. bos *Omphis* in *Ægypto* ἐπαῦσαι πόαν Μηδικὴν, *herba* Medica *paſcatur*, quaſi ſacro bovi faginando nulla credatur aptior.

Boves inter *Judæos* tum maximè pingueſcebant, cùm erat trituræ tempus, quia bovis triturantis os capiſtrare Lex prohibebat, ut ſuo loco dicetur. Itaque inter triturandum bovi liberum erat veſci frugibus ad ſatietatem uſque. Proinde *Propheta Oſeas*, ut *Iſraelitas* laborem detrectare, & genio indulgere doceat, eos confert cum vitula, quæ ſoli trituræ aſſuevit, neque aliâ re delectatur, *Oſ.* 10. v. 11. *Ephraim*, inquit, *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare.* Quo eodem ſenſu dicitur *Jerem.* 50. *verſ.* 11. תפושו כעגלה דשה *pingues eritis ut vitula triturans.* Non lego דשה per *Aleph*, ſed דשה per *He* in fine; quia ſic reperio in multis exemplaribus *Venetiis*, *Baſilea*, *Antverpiæ*, *Genevæ*, *Leidæ* editis. Et libros quoque vetuſtiores hanc lectionem exhibuiſſe nos docent *Rabb. Jonas* & *Kimchius*. *Mardocheus* etiam id ipſum ſequitur in *Hebræum Concordantiæ*. Sed hoc potiſſimum, quod altera lectio vix poteſt ſtare, quamvis illam fere ſequantur recentiores Interpretes. Quid enim eſſet *vitula* דשא per *Aleph*? Ajunt דשא, *daſa*, eſſe pro דשאה *deſaah*, & ſic dici vitulam, quæ herba velicitur, ejuſque paſtu pingueſcit. Sed ne dicam grave id eſſe, quod דשא *daſa*, volunt eſſe pro דשאה *deſaah*, illa ipſa vox דשאה *deſaah*, non id eſſet, quod aſſerunt. Neque enim דשא Verbum *herba veſci* ſignificat, ſed *herbaſcere*. Sic *Geneſ.* 1. *verſ.* 11. תדשא הארץ *herbaſcat terra*, Joël. 2. verſ. 22. דשאו נאות מדבר *Herbuerunt paſcua deſerti*. Et *Chaldæus* רתרא id ipſum eſt, ש & ת de more permutatis. Itaque דשאה eſſet *herbaſcens*, & de terra, vel agro rectè diceretur; de animali non item. Denique huic *Jeremiæ* loco, *Pingues fuiſtis ut vitula* דשה *triturans*, ecce alterum plane geminum, *Malach.* 4. *verſ.* 2. ופשתם כעגלי מרבק *& pingues fuiſtis ut vituli marbek.* In quo ſi probavero *vitulos marbek* eſſe vitulos triturantes, facilè conceditur idem eſſe vitulam דשה, quia cætera ſunt ſimilia. In utroque loco verbum פוש uſurpatur in pinguefcendi notione, quod alioqui eſt ſine exemplo. In utroque à vitulis ducitur ſimilitudo, ſolum ſexu mutato. Itaque hæc duo loca erunt omni ex parte parallela, ſi vitula דשרן ſit idem, quod vituli מרבק *marbek*, id eſt, ſi conveniat utraque vox in triturandi notione. Sed *vitulos marbek* dici vitulos, qui triturant, planè videbitur inſolens, quia multo aliter ſumunt priſci & novi Interpretes. Vox occurrit in quatuor Scripturæ locis. Primus eſt, 1 *Sam.* 28. 24. ubi mulier ἐγαστρίμυθος legitur domi habuiſſe עגל מרבק *vitulum marbek*, quem Regi *Sauli* obtulit. Secundus *Jer.* 46. *verſ.* 21. ubi *Ægyptii* milites, qui in tam pingui ſolo educati, ipſi etiam farti, & pingues erant, leguntur eſſe כעגלי מרבק *ut vituli marbek*. Tertius *Amos* 6. *verſ.* 4. ubi proceres *Iſraelis* luxu & mollitie diffluxiſſe inter cætera ex eo probat *Propheta*, quod comedebant vitulos מתוך מרבק *è medio marbek*, ſupple *eductos*. Quartus denique hic ipſe locus, in quo verſamur, *Malach.* 4. *verſ.* 2. *Et pinguefcetis ut vituli* marbek. *Græcos* autem Interpretes non ſatis ſciviſſe quid eſſet *vitulus marbek*, colligere eſt ex verſionum inconſtantia. Quot enim ſunt Scripturæ loci, in quibus adhibetur hoc vocabulum, tot illius nova cudunt interpretamenta. Nempe in primo *vitulus marbek* illis eſt δάμαλις τιμὰς, *juvenca paſcualis*. In ſecundo *vituli* marbek μόσχοι σιτευτοι, *vituli ſaginati*. In tertio *vituli è medio* marbek μοσχάρια ἐκ σταλίων γαλαθηνὰ, *vituli ex armentis lactentes*. In quarto rurſus *vituli* marbek, μοσχάρια ἐκ διεμῶν ἀπολύσεως, *vituli ex vinculis ſoluti*. Et hos ex parte ſequutus *Hieronymus*, modò *vitulos paſcuales*, aut *faginatos* reddit, modò *vitulos de armento*, aut *de medio armenti*. *Chaldæus* quoque in *Samuele* habet עגל פטים *vitulum ſagnatum*. Sed in aliis tribus locis ſemper pro מרבק *marbek*, habet רבקא *ribka*, iiſdem radicalibus, quamvis mutata forma nominis. Unde *Kimchio* מרבק *marbek*, vel רבקא *ribka*, eſt *locus faginationis*, uno verbo *faginarium*. Et *vituli marbek*, vel *ribka*, *vituli faginarii*, ſeu *faginati*, quod ſequuntur recentiores. Hęc in genere, nunc conabimur aliquid de his vocibus docere magis præciſum. *Arabice* بقر *bacara* eſt bos, & رقبة *rakaba* collum. Ad utrumque videtur alludere رقبة *rabaka*, vel *ribca*, id eſt, *vinculum* propriè *in collo bovis*. Unde in *Alkamus* رقبق Verbum eſt *bovi collum vincire*, & الرقبقة *rabica* eſt bos, aut etiam aliud jumentum في الرقبقة in *ribka*, i.e. collum habens vinculo adſtrictum

ctum. Unde ad alia transfertur. Nam & de ove legas رِبْق الضان *ovem collo devinxit*. Et de homine رِبْقَتْهُ من عُنُقي *illum colla meo adſtrinxi*. Et Metaphoricè de iis, qui promiſſorum nexibus tenentur obligati لكم الوفا بالعهد ما لم تاكلوا الرباق *Vobis ſtandum erit promiſſis, niſi colli vincula devoratis*. Et in aucupiis ارتبق الطير في حبالته *Avis collo adſtricta eſt in laqueis ejus*.

Quod aucupii genus *Graecis* fuit notiſſimum. E quo numero *Archia Poeta* laqueum hujuſmodi vocat διαρκῆ ἰύξεσσιν ἄμμα πετηνῶν, *collo oneroſum multis laqueis avium rete*. Et *Anipater Sidonius* πετηνῶν ἄρρηκτον δεμνιοσύνην, *infractum volucrum colli laqueum*. Item πλαγιῶν λαιμοσύλας γναμπτὰς, *elangentium gruum gulæ laqueum*. Et alius apud *Suidam* δεσμαχίας παγὰς, *laqueos collium frangentes*. Proinde *Homerus, Iliad. χ'.* procorum pellices, quorum

Δειφοίτη βρόχοι ἦσαν ὑπὸ σφίσιν ἑστιόωσιν,

collis laqueæ erant, ut miſerrimè morerentur, cum turdis & palumbis confert, qui laqueo implicati ſunt, collo nimirum adſtricti. Conſtat igitur haſtenus apud *Arabes* رِبْقَة *ribka* eſſe *colli vinculum*, primò in bove, deinde καταχρηστικῶς in quovis animante. Sed *Hebræi*, hac in parte accurati magis, nonniſi de bove uſurpant, idque cum ad arcæ palum, aut columnam collo adalligatur, ut grana pedibus ſuppoſita trituret. Cujus ritus in *Talmudicis* libris non pauca ſunt veſtigia. Ut in Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 53. 1. פרה שהכניסה לרבקה על מנת שתניק ותדוש *Juvenca, quam induxit in* ribkam, *ut fugat, & triturет*. Et in *Bava Metſia* cap. 2. fol. 30. a. Et in *Peſachim* cap. 2. fol. 26. a. ruſus de juvenca, הכניסה לרבקה ודשה *Induxit eam in* ribkam, & illa *triturat*. Et *Gloſſa* ad priorem locum, רבקה קו פלא בלע"ז שמרבקים שלוש בהמות או ארבעה בצואריהן זו אצל זו ודשים הדישה Ribka *vulgari lingua eſt copula, qua tres, aut quatuor pecudes collis ſuis ſimul junctas, devinciunt ad triturandum*. Et ad poſteriorem, רבקה קו פלא בלע"ז שקושרין ד' פרות ביחד Ribka *vernaculo ſermone copula, qua quatuor juvencas ſimul vincunt*. Et ad vocem ודשה, & *triturat*, eadem *Gloſſa*; ודשה תבואה עם חביותיה *Et triturat proventum cum foeſu ſuis*. Et in Tractatu *Erruvin.* cap. 2. fol. 17. b. וכיניהן במלא שתי רבקות של נ' בקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר של ד' קשורות *Et inter eas* (columnas areæ ad triturandum) *ſit ſpatium duabus* ribkis, *quarum ſingula capiant tres boves juxta* R. Meir; *ſed* R. Juda *dixit quatuor boves ligatos. Arabes* in tritura tres ſolum *bobes* adhibent, quorum medius راكس *rachis* vocatur, & طحن *tachin*, & هاد *had* (vel *hadis* Vocalibus additis) & extimus طايق *tauk*. Alcamus,

الراكس الثور الذي يكون في وسط البيدر حين يداس والثيران حوالية

Rachis, *bos, qui eſt in media area cum tritura fit, & alii duo circa eum*. Reliqua videat apud eumdem, qui harum rerum curioſus eſt. Nobis docuiſſe ſufficit, quod probandum ſuſceperamus, nempe voce רבקה *ribka*, *copulam* ſignificari, vel *vinculum in collo boum*, aut *vitulorum, qui triturantes vinciuntur*. Porro מרבק *marbek*, idem eſt, quod רבקה *ribka*; ut ex *Jonathane* conſtat, in quo רבקא *ribka*, ter eſt pro מרבק *marbek*, ut jam ante notavimus. Itaque מרבק *marbek*, à *R. Selomone* conſtanter *copula* redditur, *Jer.* 46. *v.* 21. *Amos* 6. *v.* 4. & *Malach.* 4. *v.* 20. Sed & *Graci Seniores Malachiæ* verba; ופשתם בעגלי מרבק *Et pingues fuſtis, ut vituli* marbek, haud dubiè reddiderant, Καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν. *Et ſaltabitis ut vituli ex vinculis*, quibus ſcilicet in area devinciuntur, ut ſubſultando grana triturent. Sed additum ἀνειμένα, *ſoluti*, ex Gloſſemate; quia ſcribis imperitis, qui de tritura hic agi non cogitabant, id videbatur abſurdum, ut *ex vinculis ſaltare* dicerentur, niſi ſoluti. Omnino igitur vituli illi, qui in *Hebræo* textu dicuntur *vituli* מרבק *marbek*, & in *Chaldæo vituli* רבקא *ribka*, ſunt vituli, qui in vinculis grana triturant, & eorum uſu pingueſcunt. Et *Jeremiæ* loco, *Pingueſcetis, ut vitula triturans*, hic *Malachiæ* eſt parallelus, *Pingueſcetis ut vituli* marbek. Reſtè tamen reddideris, *ut vituli faginati*: qua figura Conſequens ponitur pro Antecedente.

Alioqui boves pingues *Hebraicè* dicuntur בריאים *berium*. Sic ad menſam *Solomonis* conferebantur in dies decem boves בריאים *berium, pingues*, vel *domi faginati*, & viginti רעי *paſcui*, ſeu *paſcuales*, 1 *Reg.* 4. *v.* 23. Et ſpecioſæ illæ vaccæ, quas per ſomnium vidit *Pharao*, ſæpe vocantur בריאות *pingues* Geneſ. 41. *v.* 2. 4. 18. 20. βελτιστὰς, vel πιαίτατας LXX. reddunt; quia ברא quandoque eſt *eligere*, æque ac ברה, ac ברר. Alii εὐμεγέθεις, *ſolidos*. Sed plerique melius *pingues*. Ut colligere eſt ex *Ezech.* 34. *v.* 20. ubi opponuntur שה בריה, & שה רזה, id eſt, *ovis pinguis*, & *ovis macra*. Ita vaccis *Pharaonis* viſu formoſis, & pinguibus opponuntur *aſpecta fœdæ*, דלות *macilenta*, דקות *tenues*, & רקות *exiles carne*. Nam hęc tria ferè idem ſunt. Et רקות *rakkoth*, quod extra *Gen.* 41. nuſquam in uſu eſt, ex *Arabica* lingua notiſſimum eſt, quâ رق *rakka*, *tenuem eſſe*, & رقاق *rokak*, & رقيق *rakik*; *tenuem* ſonat. Nihil frequentius in *Avicenna*, qui lib. 1. (*a*) in deſcriptione focilium brachii dicit, *Eorum ſuperius, quod ad pollicem tendit*, ارق *arakko*, id eſt, *tenuius eſt*. Et paulo poſt, ورقق الوسط *Et tenuius factum eſt medium*. Et lib. 2. cap. 3. ubi de medicinis ſingularibus, *Cum earum quædam ſunt frigidiores*, لكنه ارق *etiam ſunt ſubtiliores*. Et ſtatim لرقته *propter ſubtilitatem ſuam*. Et infra, *Cum ſeparatur ab eo calor igneus*, رق *attenuatur*. Sic in *Pentateucho Erpeniano*, Exod. 30. *v.* 36. *Et contundes ex eo* رقيقا *minutum*. Et Exod. 16. *v.* 14. رقيق مقشر *tenue decorticatum*. Et *Deut.* 32. *v.* 2. الشعا الرقيقة *pluvia minuta*. Et in hoc ipſo loco *Geneſ.* 41. *v.* 3. *vaccæ* رقاق *tenues*, & *v.* 23. *ſpicæ* رقيقات *tenues*. Sed & *Syriacè* ܪܩܝܩܐ eſt *tenuis*, & ܐܬܪܩܩ *comminuit*. Et ὁ καιρὸς, *tempus*, *Hebraicè* dicitur רקה διὰ τὸ λεπτύνεται.

(*a*) Fen 1. Doctrin. 3. Sum. 1. cap. 19.

Multi בריאים *meriim*, *boves pingues* dici putant pro בריאים *berium*, B & M permutatis. Alii à ברא deducunt, quod *Talmudici faginare* eſt. Nec deſunt, quibus boves מטבלים ſunt *boves ſaginâ graves*, Pſal. 144. verſ. 14. Sed nos utrumque aliter explicavimus. Proinde ſupereſt, ut doceamus quid propriè ſit אבוס *abus*, *Proverb.* 15. *v.* 17. ubi *Solomon* convivium olerum, in quo ſit dilectio, præfert convivio bovis אבוס *abus*, in quo ſit odium. *Theodotio* σιτευτὸν, *Chaldæus, Syrus, Hieronymus* reddunt *faginarum*. *Aquila*, qui vocum originationibus hæret mordicus, reddiderat, ut quidem puto, βοῦν φατνοζύγιον, quaſi

pra-

præſepiarum dixeris, quomodo idem ſcripſerat *Prov.* 14. 4 אבוס כר פתיאזטαι γίνεται. Nempe אבוס ebus, *præſepe*, & אבס abas, *ſaginare* ſunt conjugata. Itaque שור אבוס propriè dicitur *bos, qui ad præſepe ſaginatur.* Ita málo, quàm quod *Talmudici*, quibus אבס eſt *pecudem tam copioſo pabulo alere, ut ſint* אבוס ככסין *tanquam præſepis ſpecies in medio viſcerum ejus.* Vox ita uſurpatur in *Miſna*, Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעטין *Non ſaginant* (ad præſepe camelum die Sabbathi) *neque cibum illi in os ingerunt, ſed ſolum offerunt. Cibum in os ingerere* eſt דרס *daras*, quod videtur per Metatheſin factum ex *Arabico* دسر *daſara.* Nempe دسر eſt *impellere:* ut, cum de ambaro dicunt *Ibno Abas* & *Aſſaphius* in *Damire*, هو شي دسرة البحر اي لفظة *Res eſt, quam mare* ad littus *impellit, hoc eſt ejecit.* Pro لفظ *ejecit*, aliud exemplar abſurdè habet لقط *collegit*, unius puncti ſitu mutato. Inde دسّ transfertur ad *concubitum*, & ad *confeſſionem*, quæ haſta fit, aut telo quovis. Et دسار *daſar* eſt *clavus, qui in lignum intruditur.* Et, quod maximè huc pertinet, دوسر *dauſar* eſt *camelus obeſus, qui* ſcilicet *ſaginatur cibo in os impacto, & intruſo.* Opponitur הלעט, quod *cibare* eſt *ſolum oblato cibo*, vel *aliquid cibandum, & deliberandum offerre.* Sic *Eſau Jacobo* dixit *Gen.* 25. 30. הלעיטני נא *Nunc mihi guſtandum offer de hoc ruſo. Græcs*, γεῦσόν μοι. *Onkelos*, & *Syrus* אטעיבני, utrique *Arabs* اطعمني id eſt, *Da mihi guſtandum. Aben Ezra, Kimchius*, & *Aquinas*, האכילני *Edendum mihi offer.* Melius quam *R. Solomo*, & *Talmudici*, quibus הלעיט quoque eſt *cibum in os ingerere*, ſed *ſola manu*, & *ſtatę redare poſſit.* Neque enim veriſimile eſt *Eſavum* à *Jacobo* petiiſſe, ut ſibi, tanquam infanti, cibus in os ingereretur. Et jumenta ſic cibare cum ſit valdè laborioſum, Doctores non conceſſiſſent, ut id fieret die Sabbathi. Cum neque tum licita fuerit האכיסה *ſaginatio ad præſepia*, quæ minori labore impletur.

(b) *Vide Eſ.* 1. 3. & *Job.* 39. 9. al. 12.

(*b*) Non ſolùm bovis, ſed & aſini, & jumenti cujuſvis præſepe eſt אבוס *ebus.* Sed רפתי *raphath*, eſt *bubile.* Sic *Habac.* 3. 17. *Et non erant boves* ברפתים *in bubilibus. Græci*, & *Vulgatus*, οὐ ταῖς φάτναις, *in præſepibus. Arabs* quoque علي مزواد *ſuper præſopia.* Syrus בכסבא *in armentis.* Sed Magiſtri *bubilia* reddunt. Et veteres *Hebræos* ſic uſurpaſſe docet *Kimchius*, & loca ex *Talmude* profert Cl. *Buxtorfius* in magno illo *Lexico.* Alludit *Arabicum* رفث *rapheth* pro *ſano*, quomodo ſcribit *Alcamus.* Quamvis frequentius legatur geminatum رفّ vel رفّة quod تبن id eſt, *palæa*, reddit *Damir, De animalibus*, in كفّة Radix رف eſt *comedere*, & *pabulum carpere.*

Loca terræ *Chanaan* bubus compaſcua in Scripturis tria memorantur, *Baſan, Saron*, & vallis *Achor.*

BASAN, Heb. בשן, *Chald.* & *Syr.* מתנן & כותנן & בתנן & בתניא, *Arab.* بثنية Græcè *Joſepho, Ptolemæo*, & *Stephano* Βαταναία, vel Βαταvία, regio eſt trans *Jordanem* inter torrentes *Jabok* & *Arnon*, paſcuis feliciſſima. Proinde *Gadita*, & *Rubenæa*, qui pecore abundabant, hanc ſibi dari poſtulant. *Num.* 32. *v.* 4. quia eſt ארץ מקנה γῆ κτηνοτρόφος; *alendo pecori apta regio.* Et *Moſes* laudat *agnos*, & *arietes filios* Baſanis, id eſt, *Baſane* natos, *Deut.* 32. *v.* 14. Ut *David* אבירי בשן, *tauros Baſanis*, Pſ. 22. 13. qui *Senioribus* ſunt ταῦροι πίονες. *Aquila* λιπαροί, *Symmacho* ἐντρεφεῖς, *Vulgato*, & *Hieronymo*, *tauri pingues*, utrique *Arabi* سمان ثيران Et *Æthiops* ፀዐዝ: ሐሠሥ: quod id ipſum eſt. Sic *Ezech.* 39. 18. pro מריאי בשן כלם *Merie* Baſan *ſunt illi omnes*, *Græci* habent Οἱ μόσχοι ἱεστατωμένοι πάντες, *Vulgatus*, *Et pinguium omnium*, Arabs عجول قوية بجمعكم *Vituli robuſti vos omnes.* Et *Amos.* 4. 1. פרות בשן, *juvencæ* Baſan, *Symmacho* ſunt αἱ βόες ἰσχυφαὶ, & *Hieronymo vaccæ pingues.* Nempe illo ipſo auctore in *Eſ.* 33. *Baſan interpretatur uberrima, & pinguis.* Quod tamen apud *Hebræos* uſquam reperi. Sed *Arabice* بثنة dicitur ارض سهلة ولينة *ſolum planum, & molle.* Ita legitur in *Gianhari.* Et in *Alcamus* ارض أسهل ونرجدة *ſolum planum, & ferax.* Et ibidem additur البثنية *Batanæam* diti terram prope *Damaſcum* الحنطة العيدة منها والرمل اللينة *in qua optimum eſt triticum, & arena mollis.* Inde *Baſan* habere nomen mihi eſt perſuaſiſſimum. De cætero veteres paſcua *Baſan* mirè extollunt. *Hieronymus* in *Amos* 4. *Vaccæ pingues de armento ſo eſſe noverint, ſive qua nutriantur in paſcuis* Baſan, *qua ſunt loca herbarum fertiliſſima. Theodoretus* ibidem, Δαμάλεις ἧ ἀντὰς τὰς Βασανίτιδι ἀνομάζει, οἷς ἀβροδιαίτους, καὶ χλιδῆ παντοδαπῇ κεχρημένας. Τοιαῦται γὰρ καὶ αἱ Βασανῖτιδι αἱ δαμάλεις, διὰ πηδὸς ἀφθονίαν εὐφυόμεναι. *Eas autem appellat juvencas* Baſanitidis, *tanquam molliter viventes, & omnigeno laxu diffluentes. Ejuſmodi enim erant vaccæ* Baſanitidis, *ob pabuli copiam exultantes.* Scilicet, teſte *Cyrillo* in eumdem locum, χώρα ἡ Βασανῖτις ἐυφυτός τε, καὶ ἐυάνθης, καὶ πολὺ λίαν ἐπιτηδείως ἔχουσα πρὸς τὸ δύνασθαι κατασπείρειν ἀμφιλαφῶς τὰ ἐν ἀυτῇ βοσκήματα. Baſanitis *regio paſcua, & floridа eſt, & idonea imprimis ad pecora, quæ in ea paſcuntur, ubertim ſaginanda.* Apud *Tzetzem Chil.* 10. Hiſt. 306: Βασὰν κατὰ τινας Σκυθῶν λέγεται πόλις εἶναι. Baſan *juxta nonnullos* Scythopolis *eſſe dicitur:* magno errore. Aliud enim *Baſan* regio, aliud *Bethſan* oppidum, quod *Græce* Σκυθόπολις dictum eſt, non tamen à *Scythis*, ut volunt; ſed quia ſpinæ genus שטה *ſcuta*, ibi creſcebat affatim, ut alibi, cum bono Deo „ docebitur.

SARON eſt regio campeſtris circa *Joppen* & *Lyddam*, de qua *Act.* 9. 35. Οἱ κατοικοῦντες Λύδδα καὶ τὸν Σαρωνᾶν. *Arabs Erpenianus* صرفندة *Sarphandam* perperam reddit, id eſt *Sareptam*, quę urbs eſt maritima inter *Tyrum* & *Sidonem* à *Joppe* remotiſſima. *Saronis*, aut *Sarona* ſitum diſcere eſt tam ex *Luca* verbis quæ citata ſunt, quam ex his *Euſebii* in locis: *A* Cæſarea Paleſtinę *uſque ad oppidum* Joppen, *omnis terra, quæ cernitur, dicitur* Sarones. Et *Hieronymi* in *Eſ.* 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddamque *appellatur regio, in qua latiſſimi campi, fertileſque tendantur.* Et in *Eſ.* 65. *In* Hebræo שרון Saron *ponitur. Omnis regio extra* Lyddam, Joppen, & Jamniam, *&c.* Sunt, qui *Saronis* nomen *campum* explicant ex *Symmacho*, qui *Eſ.* 35. 2. hæc *Prophetæ* verba, *decor Carmeli & Saron*, ita *Græcè* reddiderat, ἰσχύσεται ἧ καμήλος καὶ ἧ πεδίον. Quod ſequutus *Hieronymus*, *Eſ.* 65. 10. pro *Sarone* habet *campeſtria.* Sed *Græcs* δρυμὼν habent, id eſt, *ſylvam*, propriè *quernam*, & *glandiferam.* Fortè ex *Græca* lingua, qua σαρὼν eſt *quercus. Callimachus* Hymno in *Jovem*,

Ἡ πολλὰς ἐφύτευσε ζαμενίδας ὑψόθι λᾶαν
Ἥτορ ---

Innumeras quercus liquidus produxit Iaon
--- Deſuper.

Et ibi *Scholiaſtes*, Σαμενίδας, δρῦς. Et *Plinius* lib. 4. cap. 5. *Sinus* Saronicus *olim querno nomine redimitus, unde nomen, ita* Græcia *antiqua appellante quercum.* Et forte *Galli* indidem *Druides* alio nomine Σαμενίδας appellabant, ut auctor *Diodorus* lib. 5. pag. 213. Nonnullis *ζαμενίδες* propriè ſunt *cavæ quercus, & propter vetuſtatem hiantes. Etymologus* in Σαμψών, ἀπὸ ζαμενίδος, ἢ δρυὸς παλαιότητα ἰσχυούσης ἢ ῥάγας. Sed aliud *Hebræis* שרון *ſaron*, *locus* ſcilicet *lætæ proſpectus.* Nomen eſt formæ שמן, & זרן, & לצן, à Verbo שור, quod *proſpicere* ſignificat. Proſpectus porro nullibi patet latius, quàm in campis apertiſſimis. *Cyrillo* in *Eſ.* 33. *Saron* Judææ *locus eſt ἐνάρετα μὲν ἔχων πεδία, πρὸς δὲ γε τὸ χρῆναι γεγονὼς ἐπιτήδειος ἔχοντα λόγον, campos habens arabiles, & ad agriculturam valde accommodos.* Sed paſcuos deſcribit *Hieronymus*, cui hæc notiora fuêre. *Omnis regio* Saron (inquit in *Eſ.* 65.) *circa* Lyddan, Joppen, & Jamniam *apta eſt paſcendis gregibus.* Quo faciunt Scripturæ loca *Eſ.* 65. 20. *Et erit* Saron *in cauſam gregum.* Et 1 *Par.* 27. 29. *Et bubus paſcentibus in* Sarone *præpoſitus fuit* Sitrai *Saronita.* Agitur de *Davidis* Regis armentis, quæ ibi paſcebantur, tanquam in campo uberrimo, & paſcuis fertiliſſimo. Fuit & alius ejuſdem nominis locus, de quo *Euſebius* in locis; *Hodieque regio inter montem* Tabor & Tiberiadis *ſtagnum vocatur* Saronas. *Joſ.* 12. 18. ubi Vulgata *Rex Saron*, *Hebræa* habent מלך לשרון, *Rex Laſſaron. Chaldæus* item, & *Arabs*, & *Graci* Βασιλέα Ἀταρὼθ, & *Syrus* ܡܠܟܐ ܕܠܫܪܘܢ *Rex unus Nefron*; L. & N permutatis. Locus eſt à *Sarone* diverſus. Neque enim L. initiale Genitivi nota eſt, ut putavit *Hieronymus*, ſed pars nominis. Sed ubi locorum fuerit, ignoramus juxta cum igniſſimis. Regna, quæ ibi deſcribuntur, aut urbes, aut oppida ſunt, quorum nonnulla deſtruxit *Joſue*, ita ut illorum veſtigia fruſtrà quærantur.

Supereſt vallis *Achor*, de qua *Eſ.* 65. *v.* 10. *Et erit* Saron *in cauſas ovium, & vallis* Achor *in cubile boum.* Locus eſt ad Septentrionem *Jericho*, nec procul à *Galgalo*, ut docet *Hieronymus* in locis. Addit à regionis accolis uſque hodiè ſic nominari. *Theodoretus* in *Oſ.* 2. *v.* 15. aſſerit *Achar* pro *Achor* in *Syro* legi: Τὸ δὲ Ἀχὼρ παρὰ τῷ Σύρῳ Ἀχὰρ ὕηται. Nempe in ea valle *Achan* lapidibus oppreſſus eſt עכן *Achan*, ſed עכר *Achar.* Quomodo etiam in *Græca.* Nam, utut Ἀχὰν legatur in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, tamen reliquæ Ἀχὰρ habent. Et ſic legerunt (*b*) *Joſephus*, (*c*) *Athanaſius*, (*d*) *Baſilius*, (*e*) *Lucifer*, (*f*) *Cyrillus*, (*g*) *Theodoretus.* Quam lectionem veram eſſe ſuadet, quod *Eſdras* quoque eam ſequutus, 1 *Par.* 2. *v.* 7. *Filii*, inquit, *Charmi* עכר שכר ישראל Achar, *qui turbavit* Iſraëlem. Ut doceat nomen *Achar* ad Verbum עכר *achar* alludere, quod *turbare* eſt. Quaſi per alluſionem ei dixerit *Joſue* (*b*) מה עכרתנו יעכרך יהוה *Cur turbaſti nos? turbabis te Dominus.* Unde vallis, in qua ſceleris ſui dedit pœnas, vocata ſit *Achor*, vel *Achar.* Pro valle *Achar*, Joſ. 7. verſu 26. *Arabs* habet وادي الاقتضاح *turrim utuperii.* Sed pro برج legendum مرج *pratum*, aut *paſcuum*, ut *Joſ.* 19. 7.

(*b*) *Antiq. l.* 5. *c.* 1.
(*c*) *Cont. Arian. Orat.* 1. *p.* 293 *d.*
(*d*) *Reg. brev. Q.* 248. 47.
(*e*) *Lib. De non part. delinq.*
(*f*) *De adorat. l.* 5.
(*g*) *In Joſ. Quæſt.* 9.
(*b*) *Joſ.* 7. 25.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De boum uſu in aratione, tritura, plauſtris, eſu, &c.

Vegetii *locus de bovis uſu.* I. *Bos ad aratrum adhibitus. De aratri inventore varia ſententia. Aratrum non unus monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis. Deus illius primus auctor.* II. *Bovis uſus ad trituram. Grana olim excuſſa quatuor modis.* 1. *Baculo*, & *flagello*, quod Græcè *dicitur* ῥαβδίζειν. 2. *Trahâ, vel trahea factâ ex tabula, ferro, aut lapidibus exaſperata, qua* Hebr. *dicitur* morag, & Arab. nurag. *Ratio nominis. In Ægypto* ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ. *Lexicon* Copt. *emendatum. Idem* Hebr. חרוץ charuts. *A bubus trahebatur.* 3. *Plauſtello Punico, de quo* Varro, & *Patres in* Iſaiam. 4. *Boum unguli, quo alluſum* Mich. 4. 13. *Id in uſu apud* Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos, *&c. Nec boum ſolum, ſed & equorum, mulorum*, &c. *Boves cur* trionæ *dicti.* Bos laſſus fortius figit pedem. *Mos in* Aſia *hodieque durat.* III. *Plauſtra trahunt Plauſtrum* Cybeles. *Primi inventores*, Bacchus, & Ceres. *Plauſtrum boum* Hebraicè עגלה, Græcè ἅμαξα. *Inde* Hamaxobii. *In* Scythis *qui ἐνάρετοι.* Budini *unde dicti.* IV. *Boves onera geſtant. Contra*, Cicero, & Horatius; & *vetus Proverbium*, Clitellæ bovi impoſitæ. *Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines dorſo gerunt.* Ampelus, Europa, & Hercules *tauris vecti.* V. *Vituli in veterum deliciis. Bubula quoque in convivus recepta. Et in menſa* Solomonis, & Nehemiæ. *Et Heroum apud* Homerum. *Tamen ab eſu bovis multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt.* Athenis *lex ea de re. Hujus veſtigia in* Diipoliis, & Buphoniis. *Boves æneâ demum, vel ferreâ ætate cæſi.* Romæ *etiam par ſuperſtitio. His Des verbum oppoſitum.* VI. *Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum, & caſeus. Butyri uſus ſerò ad* Græcos *devenit. Cur in* Cypro *diſſilum ſit* ἴαφθ, & Hebraicè המאה chema. Hebræa *caſei nomina tria.* 1. חרצים, Græcum τυρόκνιδες *quid propriè. Formella, formatica, formagines.* 2. שפורת *à colando.* 3. גבינה *à coagulatione.* Ὄρθ τετυρωμένος, mons incalcatus. *Caſeus ex lacte bubulo majore copiâ.* VII. *Buccina ex cornu bovis. Idem* Jobel, *unde* Jubilæus *annus. Quid* attollere cornu 1 *Par.* 25. 1. *Cornu olei.* Κέρας *poculi genus, unde* κεράζειν. Bacchus *cur* ταυρομέτωπος. Xenophon *emendatus.* VIII. בקורת *flagellatio ex loro bubulo.*

De bovis uſu inſignis eſt hic *Vegetii* locus in *Prologo* lib. 3. *Veterum. Cuncta legumina, ſive frumenta bobus meritò, arariſque debentur. Vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum admiculo ſubvehendis carpenta ſudarent. Quid de diverſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia, & quidquid gravius eſt, abſque vehiculis panè reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſaque cohortales aves ex eôrum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et, ne longum faciam, bobus debet alimenta quidquid alit poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud pancos elephantorum licet exiguus uſus eſt. Nulla poteſt naſci eſſe ſine bubus.* Quæ, utut eleganter dicta, tamen minus

minùs accurata ſunt. Bovis enim uſus multò plures vel ex ſola Scriptura colligi poſſunt. Horum alii communes ſunt, alii ſacri. In illis primus eſto, quod ad aratra adhibetur. Sic *Jud.* 1. 14. *Boves arabant, & aſinæ paſcebant juxta eos.* Et 1 Reg. 19. verſ. 19. *Reperit* Eliſæum *filium* Saphat *arantem duodecim jugis boum.* Et *Eſ.* 30. 24. *Boves etiam & aſini, qui colunt terram.* Docuimus enim ſuo loco etiam aſinos arari, qui tamen nihil ad boves. Proinde *Salomon* Prov. 14. 4. *Ubi deſunt boves, præſepe mundum eſt* (id eſt, *vacuum*) *& provenium copia pendet ex viribus bovis.* Hinc *Samſon* eo alludens *Jud.* 14. 18. *Si non arâſſetis vitulâ meâ, non invenſſetis ænigma meum.* Et *Amos* cap. 6. verſu 12. ut doceat res haudquaquam ſuccedere, cum præpoſterè fiunt, *An current in petra equi! An ea bubus arabitur?*

Græcorum alii hoc inventum ad *Cererem* referunt, de qua *Orpheus*,

Ἡ πρώτη ζεύξασα βοῶν ἀροτῆρα τένοντα,

Quæ prima junxit boum aratricem cervicem. Alii ad *Triptolemum*, tanquam ab ea edoctum. *Hyginus* Fab. 277. Ceres *boves domare, & alumno ſuo* Triptolemo *fruges ſerere demonſtravit.* Neque alius apud *Poetam*

— — — unicique puer monſtrator aratri.

Alii ad *Buzygem* Heroem. *Plinium* lib. 7. cap. 56. *Bovem, & Aratrum* (invenit) *Buzyges Athenienſis; ut alii,* Triptolemus. *Heſychius*, Βυζύγης, ἥρως Ἀττικὸς, ὁ πρῶτος βοῦς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας. Buzyges, *Heros* Atticus, *qui primus boves aratro junxit.* Nec deſunt, qui *Minervæ* tribuant, quæ Βουσύγια dicta fuerit à *Βοῦς, παρὰ τὸ συναρμόζειν, καὶ ζεῦξαι εἰς ζυγὸν, καὶ ἄροτρον, βίας.* Ita veterum aliquis apud *Phavorinum.* Ab aliis creditur *Bacchus* primus eſſe hujus artis auctor: *Bacchus*, inquam, non *Semeles*, ſed *Proſerpinæ*, & *Jovis* filius, quem tradit *Diodorus* lib. 3. πρῶτον βοῦς ὑπ' ἄροτρον ζεῦξαι, τὸ πρωτοῦ ταῖς χερσὶ τὴν γῆν κατεργαζομένων, *primum boves ſub aratro junxiſſe, cum antea homines omniſ manibus terram colerent.* Addit ideo cornùa à pictoribus, & *Poetis* ipſi affingi. *Arrianus* quoque in *Indicis* aſſerit βόας ὑπ' ἄροτρῳ ζεῦξαι διὸνυσον πρῶτον, καὶ ἀροῦσθαι αὐτὸ νομάδων παίζειν ὑδῶν τὸς πολλὸς, Bacchum *primum aratro boves junxiſſe, & Indorum multos ex paſtoribus aratores feciſſe.* Neque ab eo diverſum puto *Ægyptiorum Oſirin*, cui idem inventum tribui tam ex *Plutarcho*, quam ex *Diodore* conſtat. Unde *Servius* ad hæc *Poëta*,

— — — unicique puer monſtrator aratri:

Alii Triptolemum, *alii* Oſirin *volunt.* In *Æſchyli Prometheo vinclo* hoc idem *Prometheus* ita ſibi vindicat,

Κἀζευξα πρῶτ' ἐς ζυγὸν τοὐβάλας
Ζεύγλαισι δυλείοντα σώματα δ', ὅταν
Θνητοὶ, μεγίστων δαιδάλων μηχαμάτων
Τέναντ'.

Et jumenta (id eſt, *boves*) *primus jugo ſubjeci, quæ jugi collaribus* (id eſt, *colli jugo inſertis*) *& corporibus ſervirent, ut homines à maximis laboribus ſublevent.* In *Hiſpania* vetuſtiſſimus *Tarteſſiorum* Rex *Abides* boves primò aratro domari, frumentaque ſulco ſerere docuit, ut *Trogus* auctor eſt lib. 24. Huc pertinere videtur *Abidis* nomen, aut cognomen potiùs, illi Regi, niſi fallor, inditum à *Phœnicibus Tarteſſi* jam olim incolis, ut alibi planum fecimus. Quia *Phœnicio* ſermone עבר abad, *terram colere*, עביד abid, *agricolam*, עבודה abuda, *culturam terræ* ſignificat. Itaque ut *Athenis* Βυζύγης, ſic in *Hiſpania Abides* nomen habuit ab argumento. Sed, ut de aratri origine litem decidam, *Servio* calculum addo; ex cujus ſententia *Non unus aratrum in tota orbe monſtravit, ſed diverſis in diverſis locis.* Nec eſt, quod *Græci* hoc inventum *Cereri*, aut *Triptolemo* adſcribant, cum utroque antiquior *Moſes* de agricultura leges tulerit. Ut cum arare vetat primogenito bovis, *Deut.* 15. 19. & bovem ad aratrum cum aſino jungere, *Deut.* 22. *v.* 10. Et ad cædis expiationem juvencam decollari jubet, quæ nondum araverit, neque ſub jugo traxerit, *Deut.* 21. 3. Quid quod diu ante *Moſem Jobo* fuêre primò quingenta; deinde mille juga boum, & agricolatio multa, *Job.* 1. 3. & 42. 12. Proinde agricolturæ nullum alium auctorem agnoſco, quam ſummum Deum, è quo hoc inventum exiſſe diſertè tradit *Eſaias* in fine capitis 28, ut doceret ſe mirabilem eſſe conſilio. Prima igitur artis rudimenta *Cano* cum inſpiraſſet, eodem auctore poſteriores colophonem addiderunt, boum uſi miniſterio, quos homini ſubjecerat, ut legitur *Pſal.* 8. 7. 8. Itaque γεωργίαν ὑπὸ θεῖου ἐκτισθῆναι, *agriculturam a ſummo Deo creatam* fuiſſe, *& ſapientiam* verè ait *Sirachides* Eccleſ. 7. 15.

II. Secundus boum uſus eſt ad triturandum, de quo jam quædam à nobis obſervata ſunt in explicatione vocum דשה *daſa*, & מרכב *marbek.* Sed, ut res plenius intelligatur, ſciendum eſt, veteres grana quatuor modis excuſſiſſe, vel extriviſſe. Primo enim virgis, & flagellis, ex ſolliculis excutiebant. *Columella* lib. 2. cap. 21. *Spicæ poſſunt per hyemem vel baculis excuti, vel exteris pecudibus.* Et infrà, poſtquam culmos tribula, vel trahâ comminui dixit, *Ipſa autem ſpicæ melius fuſtibus tundantur. Judæis* nonniſi debiliora ſemina ſic excuſſiſſe ſuadent hæc *Hieronymi* in *Eſaiam*, Gith, & *cyminum*, *quæ taſtrmiora ſunt ſemina, non rotis plauſtrorum teruntur*, &c. *ſed virga excutiuntur, & baculo, qua vulgò flagella dicuntur:* quæ ex ipſo *Propheta* ſumpta. Ita enim *Eſaias* cap. 28. verſu 27. *Quia* gith *tribula non triturabitur, nec rota plauſtri ſuper cyminum volvitur: ſed* במטה יחבט קצח וכמן בשבט *baculo* gith *excutitur, & cyminum virgâ.* Poſt quæ ſequitur, panem, id eſt, triticum, ex quo fit panis, multò aliter, nempe rota plauſtri eſſe conterendum. Itaque *Eſaiæ* ætate vera fuit hæc *Hieronymi* diſtinctio. At olim grana quævis baculo excutiebantur. Ita *Jud.* 6. 11. *Gedeon* חובט חטים בגרן *virgâ*, vel *baculo, excutebat frumenta in torcular.* Id enim propriè חבט. Hinc *Græci* ῥαβδίζειν εἶναι τὸ λήϊον. Et *Ruth.* 2. 17. *Et collegit in agro ad veſperam uſque*, ותחבט *& virga excuſſit quod collegerat:* ubi *Græci* rurſus, καὶ ῥαβδίσας ἀ συνέλεξε. Et *Kimchius* in *Judices*, חבט כמו דש אלא שהרישה בהכאות וחבישה במקל וכן בי תחבוט זיתך חובט במקל בזית להפיל הזיתים *Idem* חבט excutere, *quod* דש triturare, *niſi quod triturâ fit per beſtias, & excuſſio baculis. Ita* Deut. 24. 20. "Cum excuſſeris olivam tuam, *baculo ſcilicèt arborem cedens, ut oliva in terram cadant.* De oleis tamen *Theophraſtus*, (*De cauſ.* lib. 1. cap. 23.) Τὰ δένδρα λυμαίνετ' ἂν ῥαβδιζόμενα, *Arbores baculis percuſſi corrumperentur.* Proinde vult exſpectari plenam olivarum maturitatem, ut ex arbore ſponte decidant.

Secundò grana exterebantur quodam tribuli genere facto ex tabula lapidibus aut ferro aſperata, quæ impoſito auriga, aut pondere grandi, trahebatur jumentis junctis. Ita *Varro*, *Ruſt.* lib. 1. cap. 52. Hoc tribuli genus à *Columellâ* *traha* dicitur, & à *Virgilio* cum Epentheſi *trahea* è *trahendo*; quia non habebat rotas. Lingua ſacra מורג *morag*, vocatur *Eſ.* 41. *v.* 15. pro טוגר *mogar*, per Metatheſin, ut quidem puto. Nam גרר *garar*, eſt *trahere*, unde טוגר *mogar*, *traha* dicatur forma analogica: ut à רדד radad, *extendere*, מורד morad, *opus extenſum* 1 Reg. 7. v. 29.

Ex *Hebræo* מורג *morag*, factum eſt *Arabicum* نورج *naurag*, M & N permutatis. *Alcamus* نورج *naurag* definit *inſtrumentum ferreum, aut ligneum, quo fruges in area teruntur.* Lexicon *Copto-Arabicum Copticè* reddit ΠΙΑΣΤΗΡΙΟΝ, pro quo lego ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ, id eſt, *proſorium inſtrumentum*, ἀπὸ τῦ πιέζειν, *à premendo.* Suidas Πιεσήριον

ριον, τὸ ἀλοητήριον. Sed definitio ſi מורג *morag* non poteſt aliunde melius deſumi, quam ex *Eſ.* 41. *v.* 15. ubi *Iſraelita* dicit Dominus, *Ponam te* לטורת חרוץ חרש בעל פיפיות *in novum* morag (ſeu *tribulum*) *inciſum* cultris inciſuris, *ut montes tritures, & communues, colleſque ponas ut glumam.* A quibus inciſuris vocatur etiam חרוץ *inciſum*, ut nuper *Eſ.* 28. *v.* 27. Gith *non triturantur* בחרוץ *inciſo*, id eſt, *tribulo.* Ita חרצי, vel חרצות הברזל ſunt *tribuli ferrei* 2 *Sam.* 12. 31. & 1 *Par.* 20. 3. & *Amos.* 1. *v.* 3. Boves etiam hujuſmodi tribulos traxiſſe colligitur ex 2 *Sam.* 24. 22. ubi *Aranna*, qui in area ſua triturabat, offert Regi *Davidi boves ſuos ad ſacrificandum*, והמורגים *& tribula, & inſtrumenta boum pro lignis.*

Tertio, plauſtro rotis inſtructo ad triturandum utebantur. *Pleſtellum Pœnicum* vocat *Varro*, ubi ſuprà, tanquam à *Pœnis* inventum, qui ex *Chanaanea* venerant. Et factum fuiſſe memorat ex aſſibus, ſeu aſſeribus dentatis cum orbiculis, id eſt, rotulis. Addit in eo aliquem ſediſſe, atque agitaſſe quæ trahebant jumenta, & in *Hiſpania* citeriore, atque aliis locis ita fieri. *Hieronymus* etiam in *Eſ.* 25. *Sunt carpenta ferrata, rotis per medium in ferraram modum fevolventibus* 3 *quæ ſtipulam conterunt, & comminuunt in paleas.* Et in *Eſ.* 28. *Qua* (plauſtrorum rotæ) *in ferraram ſimilitudinem ferrea circumaguntur, & trahuntur ſuper demeſſa ſegetes.* Item, *Triticum, de quo efficitur panis, rotis ferreis teritur, & omnis ejus ſtipula comminuitur in paleas.* Et *Cyrillus* in *Eſ.* 45. poſtquam in *Ægypto* triticum dixit boum unguis triturari: *Alibi*, ait, ἀμάξαις χωμένων, καὶ τροχοῖς περιφερομένοις, αὐτὸ δὴ τοῦτο μεμιλημένοις κατεργάζειν, *plauſtris, & rotis ferratis mentes, id ipſum præſtant.* Quin ab *Eſaia* ſæpe alluſum ad hæc triturantium plauſtra, ſi ſequimur Interpretes. Ita enim habet *Græca* editio *Eſ.* 25. το. Καταπατηθήσεται ὁ Μοὰβ ἐν τρίτῳ πατήσει ἄλωνα ἐν ἁμάξαις. Et Romana, *Triturabitur* Moab *ſub eo, ſicut terminat palea in plauſtro.* Et *Eſ.* 38. *v.* 27. Οὐδὲ τρίχῳ ἁμάξης περισεῖται ἐπὶ τὸ κύμινον, ubi *Romana*, *Neque rota plauſtri ſuper cyminum circumibit.* Et de pane, verſu 28 *Neque vexabit eum rota plauſtri.* Et *Eſ.* 41. *v.* 15. Ἐπιστήσω σε ὡς τρόχιν ἁμάξης ἀλοῶντας. Et *Vulgata*, *Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans.* Neque multo aliter *Syra*, & *Arabica.* Sed, utut fateor me omnes locos, qui citati ſunt, præſtare nolle, tamen ipſum *Propheram* de his plauſtris egiſſe certus ſum, *Eſ.* 28. 27, 28.

Quarto ab ipſis bobus, aut jumentis aliis grana obterebantur. Quo hæc *Jeremiæ* pertinent, cap. 50. verſu 11. *Pingues eritis* כעגלה דשה *ut vitula triturans.* Et *Oſ.* 10. 11. Ephraim *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare.* Et Lex *Moſis*, Deut. 25. 4. *Trituranti bovi os non obligabis.* Fortaſſe etiam quatuor (*a*) loca de vitulis מרבק *marbek*, quæ ſuprà explicavimus. Eà enim voce docuimus ſignificari vincula, quibus vituli triturantes alligantur. Neque dubium, quin Deus ad hunc morem alludat, *Mich.* 4. 13. *Tritura*, inquit, *filia* Sion, *quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas, & comminues populos multos.* Hunc verò triturandi morem olim in uſu fuiſſe apud *Hebræos*, *Syros*, & *Arabes* capite præcedenti probavimus. Nunc ecce idem de *Ægyptiis* apud *Cyrillum* in *Eſ.* lib. 3. tom. 5. Ἀιγυπτίων μὲν παῖδες συνεπιγόμενοι ἐξ ἀγρῶν ἐφὶ τὴν ἅλωνα δράγματα, εἶτα βᾶς ἐπαφίεντες αὐτοῖς, καὶ ὁ κύκλῳ περιελαύνοντες, καταλεπτύνουσι ταῖς χηλαῖς τὰς ἀσάχνας (lege ἀσάχυας) Ægyptiorum *filii, comportatis ex agro in aream manipulis, his deinde boves immittunt, & circumagunt, ut ſpicas unguibus comminuant. Græcorum* quoque vetuſtiſſimos boum operâ idem præſtitiſſe hęc *Homeri* doceant *Iliad. d.*

Ὡς δ' ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἀρτιτόκους ὑπερμενέοντας,
Τριβέμεναι κρῖ λευκὸν ἐϋτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ,

Ῥίμφα τε λάικτ' ἰγνύοντ βοῶν ὑπὸ πίειρ' ἐριθάλλων,
Ut cum boves mares, latis frontibus, jungit alegus, ut in rotunda area album hordeum obterant, & ſub magnæ ſtum boum pedibus grana ſtatim tenuia ſunt. Callimachus Hymno in *Cererem*, hoc inventum illi tribuens, canit,

— ὡς καλάμην τε, καὶ ἱερὰ δράγματα πρώτα
Ἀσαχέων ἀπίκοιμι, καὶ ἐν βόας ἕλκε πατεῖσαι.

quomodo calamum, & ſpicarum ſacros manipulos prima abſerderet, & boves calcarum immiſeret. Xenophon in *Oeconomico* docet accuratius qua ratione id factum fuerit, cùm τὰ ὑποζύγια, id eſt, *jumenta* dicit πατεῖν τὸ σῖτον ἐλαυνόμενα, *frumentum obterere, cum ſtimulantur.* Et his adeſſe τοὺς ἐπαλωτὰς, *trituræ moderatores*, qui φύοντες, καὶ ὑπὸ τοῖς πόδας ὑποβάλλοντες τὰ ἀτρακτα, διὰ δηλονότι μᾶλλον ἐμπλίζοιτο δὲ τὸ ἀσταὶν, καὶ τάχιστα αὐτοῦτο, *qui verſum, & pedibus ſubjiciunt ea, quæ trita non ſunt, ut duriora minutim æquè obterantur, ac celerrime perficiantur.* Interim ne quis ab eo putet ſolos boves intelligi, *jumento* hic vocari dicit βᾶς, ἡμιόνους, ἵππους, *boves, mulos, & equos. Varro* quoque boum ſpeciatim in hoc negotio non meminit, ſed jumentorum in genere. *Apud alios*, inquit, *exteritur grege jumentorum malio, & ubi agitato pericis, quod unguli è ſpica exterantur grana.* Et, ſi creditur *Columellæ* lib. 2. cap. 21. *Nihil dubium eſt, quin equis melius, quam bubus ea res conficiatur.* Sed, ut *Judæi*, *Syri*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Græci* apud *Homerum*, ita *Romani* veteres boum operâ potiſſimum videntur grana triviſſe, atque à terendo *triones*, quaſi *terriones*, appellitaſſe. Quin illud *Hieronymi*, *Bos laſſus fortius figit pedem*, videtur ex *Comicorum* aliquo ſumptum, qui de bove triturante uſurpaverit. Alioqui enim nihil refert quam fortiter bos pedem figat. Sic triturandi morem in *Aſia* hodieque retineri probat *Druſius* in *Michæam* ex his *Leunclavii Turcic.* pag. 234. *Solent illarum regionum incolæ, poſtquam demeſſa fruges ſunt, non domum eas ex agris, more noſtro, granis nondum excuſſis, in horrea convehere: ſed in aream quandam ſub dio comportare* 3 *deinde, ſparſis per aream manipulis frugum, boves, & bubalos immittunt, qui dum pedibus ſubjectas proterunt, ariſtis grana nullo negotio excutiuntur.* Idem ab illis *Tartaris* uſurpari, qui circa *Volgæ* oſtia degunt, aſſerit *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, idemque ἀξιοπίστατος, *Moſcovitici*, & *Perſici* itineris lib. 4.

III. Tertius boum uſus eſt, quod plauſtra trahunt, de quo ſæpe Sacri Scriptores. Sic *Num* 7. 3. *Et adduxerunt oblationem ſuam coram Domino, ſex plauſtra coamerata, & duodecim boves*, qui ſcilicet bi juges ſingula plauſtra traherent. Proinde verſ. 7. & 8. dantur *Gerſonitis* duo plauſtra, & quatuor boves, & *Meraritis* quatuor plauſtra cum octo bobus. Et 1 *Sam.* 6. 7. *Facite plauſtrum novum, & accipite duas juvencas fetas, quibus nunquam impoſitum ſit jugum, ut eas jungatis illi plauſtro.* Et 2 *Sam.* 6. 3. 6. *Impoſuerunt arcam Dei plauſtro novo*, &c. *Et boves in luto hæſerunt.* Sæpe etiam profani. *Smyrnæus* lib. 6.

Ὡς δ' ὅτ' ὑπὸ ξυγλῆνι βόες μέγα πεπνύσσοντε
Δηρὸν ἰψόωντε πρίν μεμαῶτε ἀνύσσαι.

Ut cum boves ſub jugo valdè laborantes ligneum porrò nitendo plauſtrum trahunt. Veterum epigrammata in amnis concreti deſcriptione,

Quà ratis egreditur, junctio bove plauſtra trahuntur.

Item,

Plauſtra bovet ducunt, quà remis acta carina eſt.

Cybele, mater Deûm, è *Phrygia* navi advecta hujuſmodi plauſtro *Romam* invecta eſt, *Ovid. l. 4. Faſt. v.* 343.

Ipſa ſedens plauſtro portâ eſt invecta Capenâ;
Spargunturque junctæ flore recente boves.

Bacchum & *Cererem* putantur primi boves plauſtro junxiſſe *Tibullus* lib. 2. *Eleg.* 1.

Illis etiam tauros primis docuiſſe feruntur
Servitium, & plauſtro ſupposuiſſe rotam,

Tale

(*a*) 1 *Sam.* 28. 24. *Jer.* 46. 21. *Amos* 6. 4. *Malach.* 4. 2.

Tale plauſtrum *Hebræis*, & *Syris*, עגלה, *agala*, vocatur, & *Arabicè* عجلة *egela*, non à *rotunditate*, ut volunt, ſed quia illud trahunt עגלים *ægalim*, id eſt, *vituli*, ſeu *boves*. Quod his verbis me docuit *Alcamus*,

العجلة الالة التى يجرها الثور Egela,

plauſtrum, quod trahunt boves. Proinde *Hebræum* עגלה, *Græci* Interpretes ἅμαξαν conſtanter reddunt, id eſt, *plauſtrum, cui junguntur boves*. Quamvis enim ἅμαξα ſæpe ſumatur latiùs, tamen id propriè ſonat, ut ἅρμα *mulierem currum*. Vetus aliquis *Scholiaſtes* in *Phœniſſ.* Ζεύξαι, τὸ τὰς βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἢ ἁρμόσαι εἰς ἅρμα. Unde *Hamaxobii* dicuntur *Scythæ*, qui pro domibus plauſtra boum habent. Et ἑκατόμβοδες, quotquot domini ſunt δύο βοῶν, καὶ ἁμάξης μιᾶς, *boum duorum, & plauſtri unius*. Ita *Lucianus* in *Scytha*. *Budini* quoque, gens *Scythica*, ſi Veteribus credimus, παρὰ τὸ δυσὶν ἐκάστῳ ἁμαξῶν ὑπὸ βοῶν ἑλκομένοιν, *quia circumvenit veſtis plauſtris a bobus actis*. Ita *Stephanus* ex *Parmeatione Byzantio*. *Scythico* hæc plauſtra *Ovidius* paſſim deſcribit, ut *Triſt.* lib. 3. *Eleg.* 10.

Ducunt Sarmatici *barbara plauſtra boves.*

Et *Eleg.* 12.

Strīdula Sauromates *plauſtra bubulcus agit.*

Et *De Ponto* lib. 4. *Eleg.* 7.

Ipſe vides, onerata ferox ut ducat Iazis
Per medias Iſtri *plauſtra bubulcus aquas.*

IV. Quartò, boves etiam onera geſtabant 1 *Par.* 12. *v.* 40. *Panem afferebant in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus.* Quibus hæc *Tullo* opponi queant *De Nat. Deorum* lib. 2. *Quid de bobus loquar, quorum ipſa terga declarant aoa eſſe ſe ad onus accipiendum figurata?* Et Propertium vetus ex eodem (*b*) *Tullio*, (*c*) *Quintiliano*, & (*d*) *Ammiano*; *Clitella bovi impoſita, planè non eſt noſtrum onus.* Cui non abſimile hoc *Horatii* lib. 1. *Epiſt.* 14.

(*b*) *Lib.* 5. *ad Attic. Epiſt.* 15. (*c*) *Lib.* 5. (*d*) *Lib.* 16.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Quaſi ut arare ab equo, ita dorſo vehere à bove tum fuerit alienum. Agitur enim de iis, qui, ſuâ ſorte non contenti, alienam ſemper appetunt. Sed, utut bos ad arandum potius ſit natus, quam ad vehendum, tamen eum ad vecturas non eſſe prorſus inutilem docet experientia. Hinc *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 7. cap. 4 tauros ait ferretro ſe ſubmittere, & puerum, aut puellam cervice, dorſo mulierem geſtare. Et *Phile* cap. 46.

Παίγχαιτον ἡ βοῦς, καὶ πομίζει φορτία.
Ad omnia aptus bos, onera etiam gerit.

Hinc in fabulis *Ampelas*, puer *Baccho* charus, taurum conſcendit,

Καὶ ταῦρον ἔρατο πῶρ· ὑπὲρ δὲ βοῦς μετώπου.
Et undas ſedebat puer ſuper bovina fronte. Ita *Nonnus Dionyſ.* lib. 11. verſu 167. Atque ut Poetæ *Europam*, ita *Romani* Hiſtriones *Herculem* tauro vexerunt. Liber *Spectaculorum*, *Epigr.* 16.

Vexerat Europen *fraterna per æquora taurus:*
At tunc Alcidem *taurus in aſtra tulit.*

Et hoc ipſo, quod *Solomon* æneo mari boves pro Atlantibus ſuppoſuit, docuit hoc animal ad geſtanda onera non eſſe prorſus inhabile. Nec in *Indiâ* hodieque quidquam eſt frequentius, quam boves videre gerulos.

V. Quintò, vituli non ſolùm in cibis, ſed & in delicijs veterum *Hebræorum* fuerunt. Hinc *Abrahamo* apponit Angelis *vitulum tenerum, & bonum*, Gen. 18. *v.* 7. Et Regi *Saulis Pythoniſſa* mactan jubet עגל מרבק *vitulum marbek*, ſeu *ſtruendo ſaginatum*, 1 *Sam.* 28. *v.* 24. Nec paterfamilias in parabola quidquam habet lautius, quo reſipiſcentem filium excipiat, quàm vitulum ſaginatum, *Luc.* 15. *v.* 23. Quò faciunt hæc *Jerem.* 31. *v.* 12. *Confluent ad bona Domini, ad frumentum, mustum, & oleum, & ad fœtus boum, & ovium.* Et *Amos* 6. *v.* 4. *Comedistis agnos ex grege, & vitulos* מתוך מרבק *ex medio marbek*, id eſt, cibos quoſque ſelectiſſimos. Neque vitulina ſolum, ſed & bubula tum fuit in conviviis recepta. Exempla vide 1 *Reg.* 1. *v.* 9. & 19. 21. & 1 *Paral.* 12. *v.* 40. & 2 *Par.* 18. *v.* 2. & *Eſa.* 22. *v.* 13. Itaque *Prov.* 15. *v.* 17. conviviolo ex oluſculis opponitur convivium כשור אבוס *ex bove aluſi*, tanquam tenuiſſimo lautiſſimum. Et *Matth.* 22. *v.* 4 Rex, regni ſui Proceres ad filii nuptias vocans, Οἱ ταῦροί μου, inquit, καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, *Tauri mei, & altilia mea mactata ſunt*, id eſt, tauri mei altiles, per figuram ὡς διὰ δυοῖν. Proinde in quotidianis *Salomonis* & *Nehemiæ* cibariis cenſentur boves 1 *Reg.* 4. 23. & *Nehem.* 5. *v.* 18. In *Homerico* Heroibus eamdem frugalitatem Veteres pridem obſervarunt. In his *Socratis* diſcipulus *Dioſcorides*, qui ſcripſit τὰς παρ' Ὁμήρῳ νόμους, *Homerum* notat neque in feſtis neque in nuptiis, neque in ullo alio conventu quidquam apponere præter bubulam: quamvis *Agamemnonem Græcorum* Optimates convivio excipientem ſæpe introducat, & *Menelaum Hermionæ*, filiique, & filiæ nuptias celebrantem. Addit eumdem hoſpiti ſuo *Telemacho* tantum offerre νώτου βοείης, *terga bovis*. Quomodo *Ajaci Agamemnonem*, atque etiam *Neſtori* ſeni. *Neſtor* quoque, cum multos convivas invitâſſet, *Aliquis*, inquit, μέσον δ' ἴτω βοῦν ἴτα, *in campum ad bovem eat*. Quid quod *Alcinous Ulyſſi*, & delicatis illis *Phæacibus* tales apponit menſas? Neque aliis cibis proci veſcuntur in domo *Penelopes*, quamvis omnium hominum maximè voluptati dediti. Hæc pluribus perſequitur *Dioſcorides*, quem diximus, unde quædam excerpſit *Athenæus* libro primo, ſed multò plura *Suidas* voce Ὅμηρος.

Conſtat tamen multos Veterum ab eſu bovis per ſuperſtitionem abſtinuiſſe. Nam, ut *Ægyptios*, & *Phœnices* taceam, qui, auctore *Porphyrio*, humanis veſci carnibus, quam vaccam morſu attingere maluiſſent: *Barcæoſque*, & *Cyrenæos*, & paſtoritios *Afros*, inde ab *Ægypto* uſque ad *Tritonidem* lacum, quos ab eſu vaccæ abſtinuiſſe teſtatur *Herodotus*: & apud *Phrygas* morte mulctatum fuiſſe, quiſquis bovem aratorem interfeciſſet, ut eſt in *Æliano*, *Hiſt.* lib. 12. cap. 34. *Athenæ* quoque, & in *Peloponneſo* id olim fuit prohibitum. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 5. *Hic ſocius hominum in ruſtico opere, & Cereris miniſter. Ab hoc antiqui manus ita abſtinere voluerunt, ut capite ſanxerint, ſi quis occidiſſet. Quæ in re teſtis* Attice, *teſtis* Peloponneſos. *Atticam* ea de re legem citat *Ælianus*, *Var.* lib. 5. c. 14. Εἰσὶν ἄρτιοι, καὶ ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα οὐκ ἀγίστῳ, ἢ καὶ ζὺν τῇ ἁμάξῃ, μηδὲ τέκνα θύειν, ὅτι καὶ ἔτι ἂν ἀροῦντες, καὶ τὸ εἰσβήσεσθαι καμάτων κοινωνούς. *Bovem aratorem, & ſub jugo laborantem cum aratro, vel cum plauſtro, ne mactanto; quia ille etiam eſt agricola, & hominum in laboribus ſocius.* Quo alludens *Plato* lib. 6. *De Legibus*: ἔτι οὐδ' οἷόν τε ἐπαλαῶσθαι γεύσασθαι, *cum ne bovem quidem guſtare audebamus*. Meliore ſcilicet ſeculo lex illa antiquata eſt. Tamen hujus veſtigia manebant in *Dipolteorum*, & *Buphonorum* feſtis, quibus, mactato bove, enſem damnabant, tanquam cædis auctorem. Ita *Ælianus*, *Var.* lib. 8. cap. 3. Et aureæ, vel argenteæ ætatis homines tale quid perpetrâſſe *Poeta* negant. Sed æneæ, inquit *Aratus*,

— πρῶτοι δὲ βοῶν, ἐπάσαντ' ἀρότῆρα,
boves aratores prius guſtarunt. Alii ad ferream uſque deſcendunt, ut *Cicero* lib. 2. *De Nat. Deor.*

Ferrea tum verò proles exorta repente eſt,
Auſaque funeſtum prima eſt fabricare enſem,
Et guſtare manu victum, domitumque juvencum.

Niſi *ferream* vocet, quia ferrum tum inventum eſt. *Germanicus* in *Aratea*,

Æraa ſed poſtquam proles terris data, &c.
Ferrique invento mens eſt lætata metallo,
Pollut & taurus menſas aſſuetus aratro.

Eodem pertinent hæc ſummi *Poetæ* lib. 2. *Georg.*

Ante etiam ſceptrum Dictæi *Regis*, & *ante*
Impia quàm caſis gens eſt epulata juvencis.

Itaque *Domitianus*, cùm inter initia imperii à cæde maximè abhorreret, hujus *Virgilian* verſus memor, edicere deſtinavit, ne boves immolarentur. Hęc *Suetonius* cap. 9. Si *Plutarcho* credimus lib. 2. *De carnium eſu*, priſci mortales in fera & malefica animalia graſſari cùm incepiſſent, ab illorum eſu paulatim crefcens licentia ἐπ᾽ βοῦν ἐχώρησε λοιπὸν ἤδη, καὶ τὸ κεφάλαιον ἐπέβαινον, καὶ τὸ εἰκαιότατον ἀδικούμενα, *ad bovem aratorem devenit, & ad ovem, quæ nos ornat, & ad gallum domûs cuſtodem.* Apud *Plinium* lib. 7. cap. 56. *Animal occidit primus* Hyperbius Martis *filius*, Prometheus *bovem*. Itaque *Pythagoras* ſui ſæculi homines ab animalium cæde abſterreris, hoc potiſſimùm urget apud *Poetam*, *Metam.* lib. 15.

Quid meruere boves, animal ſine fraude, doloque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?
* Malim *Dictum.* *Immemor eſt * demum, nec frugum munere dignus,*
Qui potuit, curvi dempto modo pondere aratri,
Ruricolam mactare ſuum, qui tritu labore
Illa, quibus toties durum renovaverat annum,
Tot dederat meſſes, perenniſſ colla ſecuri.

Et paulo poſt,

Cumque boum dabitis caſorum membra palato,
Mandetis vos veſtros ſcire, & ſentire colonos.

Quin, apud *Laertium*, *Ariſtaxenus*, *Pythagoram* ſcribit cætera omnia animalia in cibum permiſiſſe, μόνου δὲ ἀπέχεσθαι, ἀροτῆρος & βοὸς, καὶ ὑός, nec niſi *à bove aratore*, & *ſue abſtinuiſſe*. Neque veteres *Romanos* ab hac ſuperſtitione fuiſſe prorſus immunes ex his *Plinii* colligas lib. 8. cap. 45. *Damnatus a populo* Romano, *de dicta, qui, concubino procaci ture emancipata ſe edidiſſe negante, occiderat bovem: actuſque in exilium, tanquam colono ſuo interempto.* Hinc *Columella* de bove in *Præfat.* lib. 7. *Cujus tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tum capitale eſſet bovem necaſſe, quàm ovem.* Sed his, præter exempla Sanctorum, *Abrahamis*, *Eliſæi*, *Joſiæ*, & aliorum, qui boves in cibum adhibuerunt, Dei Legem opponimus, cùm generalem *Gen.* 9. *v.* 3. *Omne, quod movetur, & vivit, vobis erit in cibum:* tum ſpecialem *Deut.* 14. *v.* 4. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, ſatum ovium*, &c. Non peccant, qui creaturas ad illum uſum referunt, propter quem à Deo creatæ ſunt.

VI. Sexto, bovis quoque lac eſt utiliſſimum, ex quo butyrum, & caſei fiunt. *Deut.* 32. *v.* 13. 14 *Dat ei fugendum*, &c. חמאת בקר *butyrum bovis.* 2 Sam. 17. *v.* 29. *Et mel, & butyrum, & oves*, ושפות בקר *& caſeos bovis* Davidi *afferebant.* Eſa. 7. v. 21. 22. *Et erit in die illa, ut quiſquis ſervaverit buculam unam, & duas oves, pro copia lactis, quod proveniet, butyro veſcetur.* Nempe ob id ipſum terra *Chanaan* toties dicitur *lacte manare*, quod in eâ pecora proventu lactis uberrimo dominum ſuum ditabant. Butyri uſum, apud *Hebræos* antiquiſſimum, ad *Græcos* ſerò admodum devenifſe probavimus in Tractatu *De ovibus.* Et *Græci* βούτυρον, id eſt, *bubulum caſeum*, minus apte vocari, cum à caſeo res diverſa ſit, & tam ex ovillo, & caprillo lacte, quam ex bubulo fiat. Fortaſſe etiam butyri *Cyprium* nomen ἰάφθ, *à bove* ſumptum, quem *Phœnices* ἀλφ vocârunt & *Hebræi* אלוף *alluph*, vel אלף *eleph*, unde Plurale אלפים *alaphim.* Itaque duo hæc nomina non videntur latis patuiſſe. At *Hebræi* butyrum rectè dicitur חמאה *chema*, cùm *Arabicè* خما chama *de lacte coadenſari*, & *concreſcere* ſignificet, ſcilicet *in modum butyri.* Porro vocem חמאה *chema*, pro *butyro* conſtanter uſurpant Sacri Scriptores, ubicunque de eo agitur, decem ſcilicet locis, niſi quod, *Aleph* eliſo, חמה *chema*, legitur *Job.* 29. *v.* 6. At caſei mentio cum in Scriptura ſolum ter fiat, hujus tria occurrunt nomina, quæ libet hic excutere, quia non ſatis intelliguntur.

Primum eſt חריץ *charuts*, unde חריצי החלב 1 *Sam.* 17. *v.* 8. *Græci* reddunt τυρόβολοι ἢ γαλακτος. Et *Heſychio* τυρόβολοι ſunt τὰ τμήματα ἢ ἁπαλοῦ τυροῦ, *caſei mollis ſegmenta.* Quod *Hebræum* prorſus exprimit. Nam חרץ *charats*, eſt *ſecare. Græci* συντέμνειν exponunt *Proverb.* 21. *v.* 5. *Eſa.* 10. *v.* 23. & 28. *verſ.* 22. *Dan.* 9. *v.* 2. &c. Inde igitur deductum חריץ *charuts*, eſt τμῆμα, *ſegmentum. Arabes*, quibus ſolenne eſt ح & ك permutare كرص vocant *mollem caſeum. Vulgatus* habet *formellas caſei*; minùs proprie: quia *formella*, id eſt, τάλαιος, ſeu *fiſcella*, ex quibus caſeus exprimitur, aliud ſunt ab ipſo caſeo. Sed illi interpreti *formellas caſei* credibile eſt idem fuiſſe, quod *caſeos ex formellis*, ſeu *fiſcellis expreſſos.* Qui proinde barbaris ſeculis *formatica* dicti ſunt, & *formagines.* Itaque in *Ariſtotele*, pro *Græca* voce τυροβολίδας, *formagines* dixit *Gaza*, *Hiſt. anim.* lib. 3. c. 20. Ad caſei formas, ſeu fiſcellas pertinent hæc *Gregorii Nazianzeni* Carm. 4.

Τοῦτ μὲν ἰγὼ ἁπαλὴν πλάσθην φρένα, καὶ νεόπηκτος
Οἷα τυρὸς, ταλάῳ λείψανον αἶψα τύπου.

Per hæc mens tenera mihi efficta eſt, &, ut caſeus nuper coagulatus, fiſcella formam protinus ſumpſi. Et Carm. 49.

Ὡς τυρὸς πλεκτοῖσιν ἐνιδρύθη ταλάροισιν.

Ut caſeus flexus fiſcellis ſimilem. Vide plura in *Heſychio*, in vocibus ταρίχη, ταῖνι, & ταφῶται.

Secundum *caſeorum* nomen eſt שפות *ſapheth*: ut 2 *Sam.* 17. *v.* 29. ושפות בקר *& caſeos bovis*, id eſt, *ex lacte bubulo.* Pro quo *Græci*, καὶ τυρὸν βοῶν, *Hebræum* vocem, tanquam ignotam, nudè exſcribentes. *Complutenſes*, ex aliquo veterum, puta ex *Aquila*, *Symmacho*, &c. γαλακτικὰ μοσχάρια, *lactentes vitulos*; Vulgatus, *pingues vitulos*; Arabs, *lac bovis.* Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Hebræi* omnes, *caſeos.* Quos puto שפות *ſapheth* appellari; quia שפה *ſapha*, *Hebræis*, & *Chaldæis*, inter cætera, *colare*, vel *percolare* ſignificat. Caſeus autem non aliter fit, quàm lac percolando, ut ſerum effluat. Hinc *Job.* 10. *verſ.* 10. *Nonne ſicut lac me percoleſti, & ſicut caſeum me coagulaſti?* Et *Tibullus* lib. 2. *Eleg.* 3. de fiſcella, in qua fit caſeus,

Tunc fiſcella levis detexta eſt vimine junci,
Raraque per nexus eſt via facta ſero.

Tertium *caſei* nomen גבינה *gebina*, in loco *Jobi*, quem nuper citavimus, ex *Hebræa* lingua ignotum, ex *Chaldæis*, *Syris*, & *Arabibus* notiſſimum eſt. *Chaldæis* enim, & *Syris* גובנא *gubna*, & *Arabibus*, جبنة *gubna* eſt *caſeus.* Et *coagulare* Talmudicis גבן *gibben*, & *Arabibus* اجبن agbana: *coagulari* تجبن *ithgeban* in *Pſalterio Syro*, & تجبن *thegiabbana* in *Arabico* edito *Pariſiis*, Pſal. 118. verſ. 70. Rurſus *Pſal.* 68. *v.* 16. pro *Hebræo* הר גבנים *mons gabnunim*, *Græci* habent ὄρη τετυρωμένα. Vulgata, *montem coagulatum*; Pſalterium vetus, *montem incaſeatum*; Hilarius, *montes caſeatos*; Arabs, الجبل المجبن omnes eodem ſenſu. Sed *Hieronymus* melius, *montem excelſum*; quod ſequuntur *Hebræi* omnes: quia גבן gibben, *gibboſum* ſonat *Levit.* 21. *v.* 10. Et in celſis montibus vertex eminet, quomodo gibbus in dorſo. Inde جبنا *gebina* Syris *cacumen*, *vertex.* Ita *Luca* 4. *v.* 29. ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους ἐφ᾽ οὗ ἡ πόλις ᾠκοδόμητο αὐτῶν, *in cacumen montis.*

Caſeus tam fit ex ovillo, & caprino lacte, quàm ex bubulo, ſed ex bubulo majore copia. *Ariſtoteles*, *Hiſtor.* lib. 3. cap. 20. Ἔχει δὲ πλεῖον τυρὸν τὸ παχύτατον τῶν τ᾽ γαλάκτων, *Plus caſei habet illud lac, quod craſſius eſt.* Et paulo poſt, Παχύτερον δὲ τὸ βόειον. *Bubulum autem eſt craſſius.* Ea infra, Ἔχει δὲ τυρὸς πλεῖστ᾽ ἐκ τῆ βοείας

βοείῳ, ἢ ἐκ τῆ αἰγείᾳ· γίνεσθαι γὰρ φασιν οἱ νομεῖς ἐκ μὲν ἀμφορίως αἰγείου γάλακτος τυρὸν ἑξάλιτρον μᾶς δεύτερς ἕκτου, ἐκ δὲ βοείου τριάκοντα. *Caseus plus est in bubulo lacte, quam in caprino: pastores enim ex amphora caprini lactis caseos ebolares undevigenti fieri tradunt; ex bubulo autem* (pari mensurâ) *triginta.* Itaque bubulum caprino triente, & ampliùs, hac in parte, fertilius est.

VII. Septimò, bovis cornua in buccinarum usum inserviunt, *Varro*, *De Ling. Lat* lib. 4. *Cornua dicta, quod ea, qua nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Dionysius Halicarn. *lib.* 2. τὸς δημοτικὸς ὑπηρέτας τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον, *Plebeios ministros quosdam bubulis cornibus buccinantes ad concionem convocabant.* Itaque, cùm dicitur *Psal.* 98. *vers.* 6. *Tubis*, חצוצרות וקול קרן & *sono cornu clangite coram Rego Domino:* cornu nullum aliud, quam bubulum intelligo. Ut neque in his *Jes.* 6. *vers.* 5. במשך בקרן היובל *cum tractim sonabitur cornu jobel*, seu *jubilationis.* Eos enim, qui cornu arietum hic significari contendunt, nullâ ratione niti, suo loco docebo. Eodem refero, quod 1 *Paral.* 25. *vers.* 5. filii *Heman* à Deo constituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu*, id est, ut, statis temporibus, corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cùm de iisdem dicitur 2 *Par.* 8. *vers.* 13. וכהרים קול בחצוצרות *Cùm attollerent vocem in tubis.* Et *Esa.* 58. *vers.* 1. כשופר הרם קולך *Attolle vocem tuam sicut tubam.* Fateor alios interpretes, quotquot videre licuit, in diversissima abire: quasi elatio cornu ibi sumatur pro roboris exaltatione, ut passim. Sed locum attentè legenti patebit aliena hæc esse, & præter mentem Sacri Scriptoris. Etiam in *Daniele* קל קרנא *vox cornu* pro buccinæ sono sumitur aliquoties, ut *Dan.* 3. *vers.* 5. 7. 10. Et שופר seu *tubam*, *Græci* Interpretes κερατίνην, id est, *corneam buccinam*, reddunt duodetriginta locis. Sed & *bubulum cornu* significari puto, cùm *cornu* pro *vase* adhibetur; ut 1 *Sam.* 16. *vers.* 1. *Imple cornu tuum oleo.* Et vers. 13. *Tulit ergo* Samuel *cornu olei.* Et 1 *Reg.* 1. *vers.* 39. *Sumpsitque Sacerdos cornu olei de tabernaculo. Arabs* in Samuele habet ڤ *vas*, id est, genus pro specie. Apud *Græcos* κέρας *cornu* in poculis fuit, ut *Athenæus* multis docet, & *Nicandri Scholiastes* in *Alexipharmaca.* Inde est, quod κεράσαι *miscere* significat, & *temperare* potum. Et quod *Bacchus* fingitur esse ταυροκέρως. De hujusmodi poculis apud *Thraces* in usu vide *Xenophontem* lib. 7. *Anabaseos:* in quo libro *Cerasunus* signum dant αὐλοῖς τε, καὶ ζάλπιγξιν ἐμοῖσιν, *tibis*, *tubisque ex bubulis ossibus*, ut quidem reddit *Ameseus.* Sed per ο legendum ἐμοῦσιν, *è crudo bovis corio factis.* Neque enim *Græca* est vox ἐμοῦσιν.

VIII. Octavò, in pœnis flagellatio בקורת *bikkoreth*, dicitur *Levit.* 19. v. 20. quia fiebat loro bovino, ita *Saadias* apud *Kimchium* & *Rabbi Aben Esra* in h. l. *Tauream Lanâ* dixeris ut in *Vulgato* 2 *Macchab.* 7. v. 1. & *Juvenalis* Sat. 6.

— *taurea punit*
Continuò flexo crimen facinusque capilli.

Græcè etiam ταυρέαν. *Hesychius*, Μάστιγα, μάστιξ, βόεος ἢ γαυρίας lege, Μάστιγα μ. ρ. ταυρέα. Et continuo post pro Μαστγα, γῦ ταυρίᾳ· lege Μαστίγᾳ, τῇ ταυρίᾳ. Hinc in *Asinaria* Plautus, *Abstinebis centone bubulâ.* Et in *Pœnulo*,

— *beri in tergo meo*
Tres facilè coreos contrivisse bubulos.

Sed de eo jam actum in capite *De boum nominibus.*

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Boum usu in Sacris.

Sacrificia, holocausta, pacifica, & propitiatoria, quæ vel pro peccato, vel pro delicto. Bos ad holocausta qualis, & quo ritu oblatus. Quid peculiare in sacrificio pacifico, & pro peccato. Cur pro peccato bos, & pro delicto, quod gravius, solum aries oblatus. Sacrificia quædam temporum, quædam personarum propria. Vetiva sacrificia. Decima ex pecore. Sacrificia mundationum. Extraordinaria, ut in consecratione primi & secundi Templi, & restitutione divini cultûs sub Ezechia, & Josia. Suidas *notatus. Sacrificium juvenca rufa*, Num. 19. & *juvenca, quæ in valle aspera immolabatur*, Deut. 21. *Sacrificia* Gentilium *quam similia* Judaicis. *Exemplum in holocaustis* Levitici, *statim initio. Eadem victima. Bos major hostia. Holocaustum in sacrificiis primas tenuit.* Ægyptii *nonnisi mares boves*, Græci, & Romani *etiam, vaccas sed injuges offerebant. Victima* τελεία, *& post scrutationem à sacerdotibus signata. Nonnisi in Templis offerenda. Earum capiti* Ægyptii *imprecabantur, ut pœna, quas commeruerant, in illud verterentur. Has jugulabat popa. Alius sanguinem excipiebat vase, quod* Homerus Syra *voce ἀμύστιν vocat. Hoc sanguine ara perfusa. Jugulationem sequebatur excoriatio, & dissectio. Quam ritè fieri oportuit.* Ὀφθαλμοῖς Pauli *vox inde petita. Ut* Jerem. 34. Israëlitæ *transeunt inter partes dissectis vitulis, ita* Bœoti, & Macedones *inter partes dissecti canis:* Xerxis *copia inter partes dissecti hominis:* Græci, & Trojani *Heroes inter partes dissecti porci. Porco cæso sanciebatur fœdus, & porcâ cæsa etiam, nec* Virgilium *mutâsse genus, ut volunt. Fœdus icere, ferire, percutere*, Hebraicè כרת. Molossi *fœdus dissecto bove ciunt.* Xenodotus, & Erasmi *lapsus.* Scythæ *quando bovis minutatim dissecto ejus tergoris insident. Bos à* Saule *quorsum discerptus*, 1 Sam. 11. v. 7. *De pane bubulo stercori incocto*, Ezech. 4. *Panis focarius, seu subcinericius quomodo* Hebraicè, Chaldaicè, & Arabicè. Græcè ἐγκρυφίας, ἐγκαίτης, & ἐπαυλακίς. *De eo Scriptura loca*, Es. 6. v. 6. רצפה ritspha, *non est* carbo, *ut volunt, sed* lapis ignitus, Arabicè حجر *multa de hujus usu. De eodem lapide* 1 Reg. 19. v. 6. Chaldaica, & Græca *versio hujus loci corrupta, & restituta. Panis subcinericius non coquitur, nisi vertatur*, Osc. 7. v. 8. *Bubulum stercus ubi pro ligno.*

Boum sacer usus in Sacrificiis maximè situs est, quorum apud *Judæos* multa fuêre genera, & varii ritus. Nam ratione formæ, & finis, alia fuerunt holocausta, alia pacifica, alia propitiatoria. Holocausta quid fuerint, ipso nomine significatur. *Græcè* enim ὁλόκαυτος vocatur, *quod totum igne comburitur.* Itaque in holocaustum offerri dicebatur victima, quam offerens totam igne absumebat, ut se suaque omnia Deo debere profiteretur. Holocausti *Hebræa* duo nomina כליל, & שלם, si jungantur, significabunt id totum in fumum sursum ascendere. Unum enim *ab integritate*, alterum *ab ascensione* sumptum. Neque his malè respondet *Græcum* nomen. Pacifica *Hebraicè* שלמים, *Græcè* εἰρηνικὰ, σωτήρια, & ἐυχαριστικὰ, dabantur in signum gratitudinis post accepta beneficia. Propitiatoria vel pro peccato offerebantur, vel pro delicto. Illud חטאה ἁμαρτία, hoc אשם πλημμέλεια dicitur, & est priore gravius. A conscio enim

enim perpetratur, cum alterum fiat per errorem. In pleriſque his ſacrificiis non ſolùm boves, ſed oves quoque, & capras, columbaſque, & turtures oblatas fuiſſe legimus. At de bobus ſolum hic agitur.

Porro bos ad holocauſtum mas & integer ſelectus, ad oſtium Tabernaculi conventûs adducebatur, & ab offerente manus capiti ejus imponebatur. Tum *Levita* illum jugulabat. Et, poſtquam alius ſanguinem vaſe exceptum altari inſparſerat, hoſtiam excoriatam idem *Levita* in fruſta concidebat, quæ igni poſita ſacerdos adolebat in holocauſtum grati odoris Domino. Hæc Legiſlator *Lev.* 1. *verſ.* 3. *&c.* At initio capitis teſtis agitur de bove, qui offertur in ſacrificium pacificum, quod à priore differt, 1. Quia bovem offerendum marem eſſe neceſſe non fuit; nam fœmina quoque admittebatur. 2. Præterea non jubetur totum ſacrificium abſumi, ſed ſolùm adipem, renes, & lobum jecoris. Sacerdoti cedebant pectus & dexter humerus, *Levit.* 7. *verſ.* 21. 22. Reliqua offerenti, quæ vel eodem die, vel poſtridie ſaltem comedenda, & quidquid in tertium diem ſupererat, igne abſumendum, *Levit.* 7. *verſ.* 6. 7. 8. Capite quarto *Levites* delcribitur juvenci ſacrificium pro peccato. In quo peculiare hoc fuit, quod Sacerdos, poſtquam, digito in ejus ſanguine intincto, ſepties ante velum aſperſerat, atque eodem imbuerat cornua altaris ſuffitûs, reliquum effundebat ad baſim altaris holocauſtorum in aditu Tabernaculi. Adeps, renes, & lobus jecoris in altari adolebantur. Corium, & tota caro, caput, pedes, exta, & fimus extra caſtra comburebantur. Juvenco ſic offerendo Sacerdos manus imponebat, cum pro peccato Sacerdotis: & ſeniores populi, cùm pro peccato *Eccleſiæ* offerebatur, *Levit.* 4. *v.* 4. 15.

Supereſt, ut dicamus de ſacrificio pro delicto, quod cùm fuerit gravius, non tamen majoribus hoſtiis expiabatur, ſed ſolum ariete oblato. Ita enim Legiſlator *Levit.* 6. *v.* 6. *Et delictum ſuum* (id eſt, *ſacrificium pro delicto*) *offeret Domino arietem integrum de pecore*, &c. Quod hic mirari ſubit, quia peccatum gravius non videtur leviore, ſed graviore mulctâ fuiſſe expiandum. Reſpondeo, contraria contrariis eſſe curanda: & peccato אשם, quod ſuperbiam, & proterviam habet adjunctam, melius opponi ovium placidum, & mitem animum, quas qui jubebantur offerre pro delicto, eâdem opera monebantur mores ſuos ita eſſe componendos, ut hujus animalis docilitatem, & ſimplicitatem referrent. In quam rem notanda hæc *Feſti*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.*

In ſacrificiis, quæ diximus, fuêre quædam temporum, quædam perſonarum propria. Temporum, ut agni duo, qui quotidie manè, & veſperi in holocauſtum offerebantur, *Exod.* 29. *v.* 38. *Num.* 28. *v.* 4. Qui agnorum numerus die Sabbathi fuit duplicatus. Nam his duobus agnis alii duo ſuperadditi *Num* 28. *v.* 9. 10. Et neomeniis juvenci duo, aries unus, & agni ſeptem in holocauſtum, & juvencus pro peccato, *Num.* 28. 11. Ita etiam feſto *Paſchatis* per ſingulos ſeptem dies, *Numer.* 28. *v.* 19. *&c.* Et die *Pentecoſtes*, *Num.* 29. *v.* 2. 5. Die tubarum juvencus unus, aries unus, ſeptem agni, & hircus unus, *Num.* 29. *v.* 25. Quod idem præſtitum die propitiationum, *Num.* 29. *v.* 8. 11. Præterea Sacerdos eodem die in Sancta Sanctorum ingreſſurus juvencum pro peccato, & arietem in holocauſtum offerebat, & duos hircos, quorum uno immolato alter emittebatur, peccatis populi in illum quaſi tranſmiſſis, *Lev.* 16. Diebus ſeptem Tabernaculorum ſeptuaginta boves oblati, nempe die primâ tredecim, die ſecundâ duodecim, die tertiâ undecim, boum numero ad ſeptimum uſque ſic decreſcente, prout creſcebat dierum numerus. Præterea toto illo ſeptiduo arietes duo, & agni quatuordecim indies immolabantur, & hircus unus, *Num.* 29. *v.* 13. &c.

Fuêre & perſonis propria ſacrificia, ut initiandi Sacerdotis juvencus unus, & arietes integri duo, *Exod.* 29. *v.* 1. *Lev.* 8. *v.* 1. Et ejuſdem in Sancta Sanctorum ingreſſuri ſacrificium, de quo jam modo. Et à *Levitis* juvenci duo, unus pro peccato, alter in holocauſtum oblati, antequam ad munus ſacrum admitterentur, *Num.* 8. *v.* 8. 12. Principes quoque duodecim tribuum *Iſraelis* cenſu facto, ſinguli juvencum, arietem & agnum anniculum in holocauſtum, & hircum pro peccato, & in pacifica boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos totidem obtulerunt, præter boum plauſtra ſex, & alia munera, quæ recenſentur *Num.* 7.

His adde votiva ſacrificia, quę impetrandi beneficii cauſa ſolebant Deo voveri; pecorumque, & frugum primitias, atque decimas illi ſacras, & ſacrificia mundationum pro leproſo, pro puerpera, pro menſtruoſa muliere, pro viro ſeminifluo. Et extraordinaria ſacrificia, ut in conſecratione altaris boves duodecim in holocauſtum oblatos, arietes, agnos, & hircos totidem, & in pacifica boves viginti quatuor, arietes, hircos, & agnos anniculos de ſingulis ſexaginta, *Num.* 7. *v.* 87. 88. In dedicatione primi Templi *Solomon* obtulit boum viginti duo millia, oviumque, & caprarum centum viginti millia, tam in altari, quàm in medio atrii, diebus circiter quindecim, quibus duravit hæc ſolennitas, 1 *Reg.* 8. *v.* 63. &c. 2 *Par.* 7. *v.* 5. Et divino cultu ſub *Ezechia* reſtituto, poſt ſeptem juvencos, arietes, agnos, & hircos totidem pro peccato immolatos, tota congregatio in holocauſtum obtulit tauros ſeptuaginta, arietes centum, & agnos ducentos. Et Domino conſecravit inſuper boves ſexcentos, & ovium tria millia, 2 *Par.* 30. *v.* 21. 32. 33. Et *Paſchate* ſtatim ſequente Rex *Ezechias* mille boves, & ovium tria millia, principes quoque mille boves, & ovium decem millia Congregationi *Iſraelis* liberaliter indulſerunt, re deeſſet unde ſacrificarent, 2 *Paral.* 30. 24. Cujus pietatis æmulus *Joſias* itidem in *Paſchali* feſto de ſuo dedit populo ter mille boves, agnorumque, & hœdorum triginta millia. Et Regis exemplum imitati principes boves octingentos largiti ſunt, & agnorum ſeptem millia, & ſexcentos, 2 *Paral.* 35. *v.* 7. 8. 9. Qui boum & agnorum numerus cum tam ex *Joſepho*, quàm ex Scriptura conſtet, mirum, cur de *Joſia* ſcribit *Suidas*, boum numero in triplum, aut quadruplum aucto; Τὸ Πάσχα ἐτέλεσεν ὅσον ὑ γέγονεν ἀπὸ τ χρόνων Ἰησοῦ τ Ναυῆ, καὶ Σαμουὴλ, ἐν ᾧ βόες ἤνεγκε χιλιάδας ιʹ. πρόβατα χιλιάδας λαʹ. Paſcha *celebravit, quale à temporibus* Jeſu Nave *filii, &* Solomonis *celebratum non fuit, in quo boum duodecim, & ovium triginta octo millia immolavit.* In dedicatione ſecundi Templi à populo nuper reduce à captivitate *Babylonica*, atque omnium rerum egeno leguntur oblati juvenci centum, arietes ducenti, agni quadringenti, & hirci duodecim pro peccato totius *Iſraelis* pro numero tribuum *Eſdr.* 6. *verſ.* 17. Quamvis enim decem tribus pridem abduxiſſet *Salmanaſſar*, tamen nonnullos ex plebe remanſiſſe tam ex hoc loco colligitur, quàm ex 2 *Par.* 30. *v.* 1. 5. 10. 11. & 34. *v.* 7. 9. & 35. *v.* 3. 17. *Eſdr.* 8. *v.* 35. *Act.* 26. *v.* 7. Sed & dedicationem altaris à *Juda* reſtituti per totum octiduum *Judas* celebrârunt holocauſta cum lætitia offerentes, ſacrificiaque ſalutis, & laudis, 1 *Macchab.* 4. *v.* 56.

Duo ſuperſunt ſacrificiorum genera nondum à nobis memorata, unum juvencæ rufæ, immaculatę, injugis, quam extra caſtra immolabat Sacerdos, totamque cum ligno cedrino, hyſſopo, & cocco bis tincto comburebat, ut ejus cineribus aquę ſeparationis inmiſtis aſperſi mundarentur, qui propter cadaveris contactum, aut alia de cauſa polluti erant, *Num.* 19. *v.* 2. Alterum juvencæ pariter à jugo adhuc immunis, quâ in vallem aſperam deducta, & decollatâ, expiabatur cædes, cujus auctor erat ignotus, *Deut.* 21. *v.* 1. &c.

Hæc & alia non pauca de boum ſacrificiis in Sacris ſcriptis

ſcriptis reperire eſt, quorum omnium interpretationem ſi liberet aggredi, hic tractatus immenſum excreſceret. Nam in ipſa Scriptura multa ſunt, multa in Patrum, multa in *Hebraorum* libris, quibus haec illuſtrari queant. Quid quod profanis quoque Scriptoribus hic ſuus eſt locus, ex quorum lectione diſcas, gentes, à veri Dei cognitione alienas, prava quadam ζηλείᾳ, id affectâſſe, ut ſtercoreis Dijs ſuis eundem cultum exhiberent, quem vero Deo *Iſraelita?* Quod quia παράδοξον videri poteſt, libet obiter probare allato ſpecimine ex initio *Levitici*, ubi praeſcribuntur ritus aliquot, quos ſervari voluit Deus in offerendo bovis holocauſto.

Statim verſu ſecundo quadrupedum oblationes ſumi jubentur מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, id eſt, *tam ex bobus, quam ex ovibus, & capris.* Nam הַצֹּאן utrumque ſignificat. *Ethnici* autem, licet alias quoque victimas immolaverint, puta *Soli* equos, *Marti* lupos, *Priapo* aſinos, *Dianae* cervas, *Cereri* ſues, *Hecatae* canes, plerumque tamen, ac pluribus Dijs boves, oves, & capras immolâruht. Proinde *Achilles Homericus*, non procul ab initio *Iliadis*, tria illa genera quaſi in unum faſcem congerens, petit, an *Apollo*, qui *Graecis* peſtem immiſiſſe credebatur, iis ſuccenſeat propter neglecta vota, aut *hecatombem* (id eſt, ſacrificium centum boum,) aut an, agnorum, perfectarumque caprarum nidorem aſſequutus, peſtem ab iis ſit depulſurus. Verba ſunt,

Εἰ᾽ ἀρ᾽ ὄγ᾽ ἠχώλης ἐαμέμφεται, οἴτ᾽ ἐκατόμβης·
Αἴκεν πῶς ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων
Βέλοιτο ἀντιάσας ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι;

Sequitur verſus tertius, *Si oblatio ejus ſit holocauſtum è bove, marem perfectum offerat eum, ad oſtium tabernaculi conventus*, &c. Legiſlator à bove incipit, quem *Levitici majorem hoſtiam* paſſim appellat. Proinde *Plinius*, ubi de bove, lib. 8. cap. 44. *Hinc victima optima, & tantiſſima Deorum placatio.* Et in veterum *Proverbiis* (a) βουθυτεῖν *magnificos ſumptus facere*, & βουθυτεῖα *ſplendidum apparatum* ſonat; quia bovem offerre nonniſi ditiorum erat. Quod ex *Ariſtophane Pluto* probat *Eraſmus* in *Adagiis*. Porrò, ut bos in victimis, ita in ſacrificiorum ſpeciebus holocauſtum primas tenuit. Hujuſque adeo in *Graecorum* ſcriptis mentio non eſt infrequens. *Xenophon* de *Cyro*, & *Perſis* lib. 8. *Cyrop.* Ἔδυσαν τῷ Διΐ, καὶ ἐλαυνόντων, τὰς ταύρους, ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ, καὶ ἐλαυνόντων τὰς ἵππους. *Sacrum facientes* Jovi *tauros, deinde* Soli *equos in holocauſtum obtulerunt.* Et apud eumdem lib. 7. *Anabaſ. Euclides Phliaſius* vates, Ἐγὼ θύειν ἐγῶ ὑμῖν θύσθαι, καὶ ὁλοκαυτεῖν. *Solebam ego pro vobis immolare, & holocauſta offerre. Strabo* de *Gallis* lib. 4. βοσκήματα, καὶ παντοῖα θηρία, καὶ ἀνθρώπων ὁλοκαύτους. *Pecudes, & omnis generis beſtias, atque homines etiam in holocauſtum offerebant. Metrodorus* in *Fonces*, & ex eo *Plutarchus*, *Sympoſ.* lib. 6. *Probl.* 8. Σημειοῦται, τὸ παλαιὸν Ἀχαιοὺς ὄντας, βυθρεύσαι ταῦρον μέλανα, καὶ κατακόψαντες ἀντίθεον ὁλοκαυτεῖν. *Smyrnaei, ab Aeolibus oriundi, Bubroſti nigrum taurum immolant, & diſſectum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Quomodo etiam capras, & oves offerri memorat *Lucianus* in libro *De Sacrificiis*. Ne quis tamen hoc apud illos perpetuum fuiſſe putet, plerumque ſolùm victimae partem cremabant, & reliqua ſervabant in convivium ſacrificio conjunctum. Unde *Homerus* (b) de *Eumaeo* ſacrum faciente,

Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτα λευκῇ,
Μίσγων τ᾽ ἄρα τ᾽ ἄλλα, καὶ ἀμφὶ ὀβελοῖσιν ἔπειρεν.
Et partem quidem in ignem jecit, ubi commiſciſſet farina flore, alia vero minutatim ſecuerunt, & verubus confixerunt.

Quod addit *Moſes*, bovem marem, & integrum offerendum, ab *Aegyptiis* maximè obſervatum eſt, de quibus *Herodotus* lib. 2. cap. 41. Τοὺς μὲν νῦν καθαροὺς ἀρσενας ϓ βοῦς, καὶ τοὺς μόσχους νι πάντες Αἰγύπτιοι θύουσι· τοὺς ϑ θηλείας ἱερὰς ἔξεστι θύειν. *Boves mundos, toſque mares, ac vitulos univerſi Aegyptii immolant; fa-*

(a) *Vide Eraſmus A-dag.* 2150.

(b) *Odyſſ.* ξ. v. 429.

minas autem immolare ipſis non licet. At *Hebraei* etiam fœminas admittebant in ſacrificiis pacificis, *Levit.* 3. v. 1. ut in omnibus *Graecis*, & *Romanis*. Et quaedam ſacrificia memorat *Moſes*, *Num.* 19. 2. & *Deut.* 21. v. 3. in quibus nonniſi vacca offerebatur, ſed quae nondum arâſſet, neque jugum tuliſſet. Ita enim *Num.* 19. 2. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָל *ſuper quam non aſcenderit jugum.* Et *Deut.* 21. 3. אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְעֹל *Quae ad agriculturam non ſit adhibita, neque jugum traxerit.* Quomodo *Palladi Diomedes* Iliad. ε'. & *Neſtor* Odyſſ. γ'.

Σοὶ δ᾽ αὖ ἐγὼ δώσω βοῦν ἦνιν ἠνορέαωσαν,
Ἀδμήτην, ἣν οὔπω πώ τις ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ.
Tibi vicissim ego offeram vaccam annicularem, latifrontis, indomitam, quam nondum ſub jugum quiſquam duxerit. Virgilius lib. 4. *Georg.* ubi de *Ariſtaei* ſacrificio,

Quatuor eximios praſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem ceruice juvencas.

Ovidius lib. 3. *Faſt.*

— *caſa priùs illa juvencâ,*
Quae dederat nulli colla premenda jugo.

Et lib. 4.

— *ſine labe juvencam*
Mactârunt, operum, conjugiique rudem.

Quaſi in *Homero* Ἀδμήτης utrumque ſignificet, quod multi putant. *Horatius*, *Epod.* 9.

Io triumphe, *tu moraris aureos*
Currus & intactas boves:

In ſacrificium ſcilicet ab *Auguſto* poſt *Actiacam* victoriam offerendas. *Seneca* in *Oedipo*,

Adpellite aris candidam tergo bovem,
Curvoque nunquam colla depreſſam jugo.

Et in *Agamemnone* Chorus *Junonis* dicit,

— *ad tua conjux*
Candida tauri delubra cadit,
Neſcia aratri, nullo collum
Signata jugo. —

Praeter ſexum maſculum etiam id requirit *Moſes* in bove holocauſti, ut ſit תָּמִים *perfectus. Graeci* ἄμωμον reddunt, ſed alibi preſſius τέλειον, ut *Exod.* 12. 5. ubi de agno Paſchali, πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσαι ὑμῖν, *agnus perfectus, maſculus, anniculus vobis erit. Aquila* etiam conſtanter ita exponit *Hebraeum* תְּמִים. Et eadem voce ſuprà uſus *Achilles* apud *Homerum*, *Apollini* offert

— ἀρνῶν πίειραν, αἰγῶν τε τελείων,
nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut ibi *Euſtathius*, τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγων χρὴ τέλεια, *Dijs tanquam perfectis perfecta ſunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil deſideratur. Itaque apud *Apollonium* lib. 1. *Argonaut. Jaſon*, ante diſceſſum *Apollini* ſacra facturus, ſervos harum rerum peritos jubet

— βόας αἰγίλιπας ἰωκήσαντας ἐλάσσαι,
boves, è grege cum bene elegerint, adducere. Et in *Aegypto* Sacerdos ad id conſtitutus ſingula ſcrutabatur, ἀρθῇ ὑγιὴς ϵ πτέρνης, καὶ ὑπτίης, *pecude tam erecta, & ſtante, quàm reſupinata.* Quo facto, ſi perfectam, & ab omni vitio immunem repererat, eam notabat byblo cornibus alligato, & applicita terra ſigillari cum annullo ſuo impreſſo. Alioqui enim pecudem ἀσφράγιστον immolare credebant tum grande nefas, & morte piandum. Tale eſt, quod notatum dicit *Plinius*, non litare vitulum claudicantem, nec aliena hoſtia Deos placari.

Sequitur ſiſtendam eſſe victimam ad oſtium Tabernaculi conventûs, ubi ſcilicet altare ſtat, ut habetur verſu quinto. Quod rurſus jubetur ſub poena mortis, *Levit.* 17. 3. uſque ad 9. ut in *Platone De Legibus* circa finem lib. 10. Πρῶτον νόμῳ ἄδε τοῖς ξύμπασιν κείσθω· ἀπλῶς· ἱερὰ μηδὲ ὅτι ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱστάσθω· θύειν δ᾽ ὅταν δόξῃ τῶν ἐν τοῖς, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύσων, καὶ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τοῖς ἱερείοις ἐγχειριζέτω τὰ θύματα, οἷς αἰγυιὰ τέτονίσ-

μελὲς, *Lex iſta ſit omnibus abſolutè poſita, ut nemo in privatis ædibus ſacella habeat. Cum verò quis ſacra facere in animum induxerit, ad publica Templa ſacrificaturus ſe conferat, & victimas tradat Sacerdotibus, ſeu veras, ſeu fœmineis, quibus harum ſanctitas cura eſt.* Itaque ante publicas aras victimæ ſtatuebantur. *Virgilius* lib. 9. *Æneid.*

Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum.

Et lib. 2. *Georg.*

Et duſtus cornuſtabit ſacer hircus ad aram.

Ut *Pſ.* 118. 27. *Ligate funibus* (id eſt, *ligatum funibus adducite*) *ſacrificium feſtis uſque ad cornua altaris.*

Verſu 4. *Et imponet manum ſuam capiti holocauſti, ut ſit acceptum pro ipſo ad expiandum pro eo.*] Nam imponendo manus in victimæ caput peccata confitebatur, *Levit.* 16. 21. ut eorum pœnam in victimam transferret, q. d. Quidquid à me peccatum eſt, ſit in hujus victimæ caput: id eſt, pœnam peccato commeritam ab illa repoſcat Deus. Cujus loquutionis exempla vide 2 *Sam.* 1. 16. *Eſth.* 9. 25. *Pſ.* 7. 17. *Ezech.* 33. 4. *Act.* 18. 6. Rectè igitur *Euſebius* lib. 1. *Demonſtrat. Evang.* offerentem victimæ manus impoſuiſſe ſcribit, αἷμα ὑπὲρ τ ἰαυτ κεφαλ τὸ ἱερεῖον προσφέροντα, *tanquam pro ſuo capite victimam offerentem.* Neque abſimile eſt, quod tradit *Herodotus* lib. 2. cap. 39. *Ægyptios* victimarum capita in hæc verba execrari, εἴ τι μέλλοι ἢ ὀφέλ τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συνπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τρέπεσθαι, *aut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut univerſæ Ægypto futurum ſit, id in hoc caput convertatur.* *Plutarchus* etiam in *Iſide*, Τὴ μὲν κεφαλὴ ἢ ἱερεῖα καταρᾶσθαι, καὶ ἀποκόπτοντες, εἰ τ ποταμὸν ἐβάλλετο πάλαι, νῦν δὲ τοῖς ξένοις ἀποδίδονται. *Poſtquam victimæ caput imprecati illud abſciderant, olim in flumen conjiciebant, nunc autem dant peregrinis.*

5. *Et jugulabit juvencum coram Domino, & Sacerdotes filii* Aaron *ſanguinem offerent, & ſpargent circumquaque ſuper altare, quod eſt ad oſtium Tabernaculi conventus.*] *Jugulabit* ſupple *jugulans*, id eſt, vel is ipſe, qui victimam de ſuo offerebat, vel, ut volunt, *Levita* aliquis: quod colligi poſſe putant ex 2 *Paral.* 30. 17. & 35. 10. 11. ubi *Levita* paſchales agnos jugulant, ſed ſanguinem ſpargunt Sacerdotes. Sic apud *Romanos* Sacerdos non jugulabat victimam, ſed popa, aut victimarius ad Sacerdotis nutum. Itaque victimæ adſtans ſubinde dicebat *Agon'*; id eſt, *Agone*; *Seneca* lib. 2. *Controv.* 3. *Filius cervicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde reſpiciat ad patrem, & dicat*, Agon', *quod fieri ſolet victimis.* Faſtorum lib. 1. *Poeta* ſubjicatur inde *Agonalis* feſto nomen eſſe:

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cultellos, quo feriente, cadat.
Quæ calidos ſtrictos imbuerus ſanguine cultros,
Semper agatne rogat, nec niſi juſſus agit.

Popâ autem victimam jugulante, alius vaſe ſanguinem excipiebat: quod vas *Attici* σφάγιον, ſed *Homerus* ἄμνιον vocat *Odyſſ.* γ'.

--- φίλεον δὲ μιν ἀντίον ἦλθε Θρασυμήδης
Ὀξὺν ἔχων ἐν χερὶ πελέκεα, βῶν ἰσόφορον,
Περζεὺς δ' ἄμνια ἔσχε. ---

Adſtabat autem bellicoſus Thraſymedes *acutam ſecurim in manu habens, bovem caſurus*; Perſeus *autem vas habebat*, quod ſcilicet ſanguinem exciperet. Sunt, qui ἄμνιον legunt, quaſi ab αἷμα: alii ἄμμιον pro ἄμνιον. Sed ἄμνιον hac notione *Cretenſes* uſurpâſſe teſtatur *Euſtathius*. Et videtur eſſe *Syra* vox, quia vaſa *Syra* מַכְתָּא *manæ*, & per Metathefim מַחְתָּא *amnes* vocant. Prius ubique occurrit, poſterius in *Talmudu* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. Hujuſmodi vaſa *Latinè pateras* dixeris. Sic *Virgilius Æn.* lib. 3.

Sanguinis & ſacri pateras, ---

nempe *de victimis ſumpti*, ut ibi *Servius*. Et lib. 6.

Suppoſuit alii cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris. ---

Moſes אגנורת *aganoth*, vocat *Exod.* 24. 6. pro quo *Chaldæa* habent מזרקיא quaſi dicas *aſperſoria*, *Syrus* ܟܘܢܝܐ *canaïas*, *Arabicus* unus أجبجين *hydrias*, alter طاسات *taſſath* (Gall. *taſſes*) id eſt, *pateras*, *Seniores*, & *Vulgatus* τετῆρας, *crateras*. Hoc porro ſanguine aræ perfundebantur: unde *Poeta*,

--- *ultima aram*
Sæpe toner noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Id eſt, *ſæpe perfundet*, inquit *Servius*. Et *Lucianus* in libro *De Sacrificiis*, Ὁ δὲ ἱερεὺς τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περιχέων, *Sacerdos autem ſanguinem aræ circumfundens.* Quomodo hic *Moſes*, *Sacerdotes ſanguinem offerent, & circumquaque ſpargent ſuper altare.* Et *Exod.* 24. 6. *Tulit itaque* Moſes *dimidiam partem ſanguinis, & miſit in pateras, partem autem reſiduam fudit ſuper altare.*

6. *Et nudabis pelle holocauſtum, & illud fruſtatim concides:*] Poſt victimæ jugulationem hæc ſequuntur excoriatio & diſſectio, ut *Iliad.* ά.

--- καὶ ἰοφάξαν, καὶ ἐδύσαν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον. ---

Et jugularunt, & excoriarunt, femoraque ſecuerunt. Et *Apollonius* lib. 1. *Argonauticôn*,

Τοὺς δ' ἅπαρσι ζῴκτεν τε θοῶς δέρην τε βοείας,
Κάπτον, διέτρηνόν τε, καὶ ἱερὰ μηρ' ἐτάμοντο.

Hos vero (boves) *ſocii celeriter jugularunt, pelleſque exemerunt, ſecuerunt, deviſerunt que, & ſacras coxas incuderunt.* Et *Dionyſius Halicarnaſſ.* lib. 7. Ὅσ δὲ πλ πτοντ & ὑπεστόρεσαν τὰς ὀφαγίδας, καὶ μετὰ τοῦτο διέμυττόν τε, καὶ μοιρίαντες. *Illi verò cadentis victimæ jugulo cultros mactatores ſubjecerunt, deinde cum illam excoriaſſent, & membratim diſſecaſſent*, &c. Quod tamen in holocauſtis non ſemper eſt obſervatum, quæ cum ipſa pelle nonnunquam in ignem conjiciebant. Unde *Plutarchus* ſuprà de tauro *Bubroſti* Deæ oblato, Κατακόψαντες ἀντέδοσαν ὁλοκαυτῶσαι, *Percuſſum eum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Et *Lucian. De Sacrificiis*, Ἔτι πάσι δὲ νῦν ἀναπάντας, ἐπίθημα φορὰν ἀντῇ δορὰ τὸ αἶγα, καὶ ἀντοῖς ἰρλοῖ τὸ πρόβατον. *Igni poſt omnia accenſo, caprum cum ipſa pelle allatum, & ovem cum ipſis lanis imponit.* In ſacrificiis pro peccato juvenci pellis cremabatur una cum carne, ſed extra caſtra, *Exod.* 29. v. 14. *Levit.* 4. v. 11. & 8. *verſ.* 17. & 16. 27. ut & pellis vaccæ rufæ, *Num.* 19. *verſ.* 5. At holocauſti pellem ſervari voluit Deus, & Sacerdoti dari *Levit.* 7. 8. Proinde Sacerdotum erat excoriare victimas. Ita tamen ut iis *Levita* adeſſent, ſi res exigeret, 2 *Par.* 29. *verſu* 34. & 35. *verſu* 11. *Hebraum* הפשיט propriè *ſpoliare*, & *nudare* eſt, hic *pellem abſtrahere*, ut in ſimili argumento dixit *Poeta* lib. 1. *Æneid.*

Torgora direptum coſtis, & viſcera nudant:

id eſt, *carnem pelle ſpoliant. Viſcera enim non tantum inteſtina dicimus*, ſed *quidquid ſub corio eſt, unde viſceratio.* Ita *Servius* ad hunc locum. Diſſectionem quod attinet, eam non fuiſſe temerè factam, ſed cum arte, & induſtria colligunt ex eo, quod in *Poeta* (a) ſæpe legitur,

Μηνιθά τ' ἀρ' ἐπεμάρψας, (a) *Iliad.* ά. 317 & ω. 626. *Odyſſ.* ι'. 422.

Retè, aut *doctè diſſecabant.* Proinde ex ſacrificiis petita videtur vox ἐφέστομαι, cum dicit *Paulus*, Ὀφέστομαι τ λόγον τ ἀληθείας, 2 *Tim.* 2. 15. Et *Seniores*, Ἵνα ὀφέστομαι τὰς ὁδὸς σ, *Prov.* 3. v. 6. Et διακοσίων ἀμνῶν ἐφεστομαι ὁδὸς, *Prov.* 11. 5. Hinc Deum *Cano* dixiſſe volunt, Ὄνε, τὰν ὀφὰν πρεσβύταν, ὀφὸν δὲ μὴ δίκλης, ἅμαρτες. *Nonne, ſi bene offeras, nec bene dividas, peccaſti?* Quæ verſio ex eo nata, quod legerunt לנתח pro לפתח *Gen.* 4. 7. Plura hujus generis vide in doctiſſimo Cl. *Dilherri* Tractatu *De κακοζηλίᾳ Gentilium*, ex quo ingenuè agnoſco me non pauca didiciſſe.

Alius

Alius fuit boum ſacer uſus in percutiendo fœdere; cum, bove, aut vitulo in duas partes diſciſſo, inter has partes ii tranſibant; quorum erat jurare fœdus. Unde gravis illa *Iſraelitarum* incuſatio *Jerem.* 34. v. 18. 19. *Tradam homines iſtos; qui tranſgreſſi ſunt fœdus meum, qui non præſtiterunt verba fœderis, quod coram me pepigerant, cum tranſiverunt inter dimidias partes ejus vituli, quem in duo diſſecuerant. Nempe principes* Judæ, *& principes* Jeruſalem, *eunuchos, & ſacerdotes, totumque populum hujus terræ, qui inter dimidias vituli partes tranſiverunt.* Cujus ritus alibi in Scriptura nullum eſt veſtigium: niſi quod *Gen.* 15. 9. 10. ubi jubetur *Abraham* vitulam triennem, capram triennem, & arietem triennem per medium diſſecare, & partes ſingulas ſingulis ex adverſo opponere. Et verſu decimo ſeptimo lampas ignis inter ſegmenta illa tranſiit, id eſt, Deus Opt. Max. per typum illum ſignificatus, qui cum *Abrahamo* pepigit fœdus, ut habetur verſu ſequente. *Bœotos* & *Macedonas* inter diſſecti canis partes tranſiſſe reperias ritu non abſimili, ſed diſſimili de cauſa. Luſtralis enim fuit ille ritus, non fœderalis; ſi verbo datur venia. *Plutarchus, Rom. Quæſt.* 111. Βοιώτιοι δὲ διμοίρῳ καθαρμῷ ἐχρῶντο, κυνὸς διχοτομηθέντος τῷ μεσῷ διέρχεσθαι. *Apud* Bœotos *publice eſt luſtratio per canis diſſecti partes tranſire. Livius* lib. 40. ubi de *Macedonum* Rege *Philippo*; *Forte luſtrandis exercitus vetus tempus, cujus ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ, & prior pars ad dextram cum extis, poſterior ad lævam via ponitur, inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ tradecuntur.* Rurſus in *Plutarcho, de virtutibus mulierum* capite ultimo. *Xerxes Pythis* filium, quem pater repetierat, ἐφάξας, καὶ διατεμών, ἐπέλευσε τὸ στρατὸν διελθεῖν, *cum jugulâſſet, & in duas partes diſſecuiſſet, copias juſſit inter diſſectas partes tranſire*, ut tam atroci ſupplicio militiæ defertores terreret. Itaque idem fuit ritus, qui *Judæorum*, ſed finis planè diverſus. At, niſi *Cretum* more mentiatur *Dictys Cretenſis* ὁ ψευδόμυθος, ritus ille etiam in ſanciendo fœdere tam apud *Græcos*, quam apud *Trojanos* obtinuit, jam inde ab Heroum ævo. Nam, libro quinto, Diomedes *atque* Ulyſſes *jurare occipiunt permanſuros ſe in eo, quod ſibi cum* Antenore *convenîſſet, teſteſque in eam rem* Jovem *ſummum* Terramque *matrem*, Solem, *atque* Oceanum *fore. Dein, excîſis ea duas partes hoſtiis, qua ad eam rem admota erant, ita ut pars ad Solem, reſiduum ad naves ſpectaret, per medium tranſeunt. Dein* Antenor *in eadem verba placitum confirmat.* Et libro ſecundo *Agamemnon*, ſacramento confirmaturus quidquid *Achilli* promiſerat, *afferre hoſtiam luſtrove jubet, ac mox ſublatam ſuper terram, cum eam duo, quibus imperatum erat, ſuſpenſam tenerent, gladium vagina educit, eoque bifariam exciſam hoſtiam in conſpectu, uti dixerat, collocare. Dein ferrum ſanguine oblitum manu retinens, inter utramque ſacra partem medius vadit*, &c. Sed hoſtia illa pro vitulo porcus fuit. Sic enim idem libro primo, Chalcas, *filius* Neſtoris (lege *Theſtoris*) *præſcius futurorum, porcum marem in medium forum afferri jubet, quem in duas partes exſectum Orienti Occidentique dividit, atque ita ſingulos mudatis gladiis per medium tranſire jubet. Deinde mucronibus ſanguine ejus oblitis, addibitus etiam alius neceſſarius, inimicitias ſibi cum* Priamo *per religionem confirmant, neque prius ſe bellum deſerturos, quam* Ilium, *atque omne regnum everſum.* Nempe apud veteſtores legerat ſpurius Scriptor porco cæſo ſanciri fœdus. *Varro, Ruſtic.* lib. 2. cap. 4. *Inuitis pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur.* Non tamen mas ſolus, ut ille vult, ſed & fœmina ad hoc ſacrum eſt adhibita. *Virgilius* lib. 8. *Æneid.*

— *cæſa jungebant fœdera porcâ.*

Suetonius in *Claudio* cap. 25. *Cum Regibus fœdus in foro ictu porca cæſâ, ac veteri ſocialium præfatione adhibitâ.* Feſtus, *Porci effigies inter militaria ſigna quantum locum obtinebat; qua, confecto bello, inter quos pax fieret, cæſa porcâ, fœdus firmari ſolebat.* Itaque *Servio* non aſſentior; qui vult *Poetam*, cum *cæſa porcâ* dixit, uſurpaſſe genus pro genere: nec *Quintiliano*, qui ad ſermonis elegantiam id pertinere contendit, quod ſcripſit *cæſa porca* potiùs, quam *cæſo porco*. Verba ſunt lib. 8. cap. 3. *Quædam non tam rotunde, quàm ſenſu judicantur, ut illud,*

— "cæſâ jungebant fœdera porcâ,

fecit elegantes filios nominis, quod ſi fuiſſet porco, vile erat. Utut ſit, porcum in duas partes fuiſſe diſſectum, & illos, qui fœdus ſanciebant, inter illas partes tranſiiſſe apud probatos Scriptores nuſquam legitur. Tantùm porcus occidebatur, aut lapide feriebatur. Sic libro primo *Livii*, cum *Romanus* fecialis leges pacis *Albano* populo recitâſſet, *Illis*, inquit, *legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defexit publico conſilio, dolo malo, tu illo die*, Jupiter, *populum* Romanum *ſic ferito, ut ego hunc porcum hodiè feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes, polleſque. Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percuſſit.* Itaque *Servius* fœdus dici vult *a porco* (ita legendum) *fœdè, & crudeliter occiſo, cujus mors optabatur ei, qui a pace reſiliſſet.* Ita etiam *Iſidorus* lib. 18. Et *fœdus icere, ferire, percuere* manifeſtâ dicimus ad hunc ritum alluſione. Quomodo *Hebræi* dicebant כרת ברית & *Chaldæi* גזר קים, ad verbum *fœdus patium?* quia qui fœdus feriebant, victimam, quo ritu diximus, mediam diſſecabant.

Eraſmus in *Adagiis* aliquid ſimile tribuit *Homoloïtis* populis, tanquam ex *Zenodoto*, quem prodidiſſe ait *Homoloïtos* populos, diſſecto in minimas partes bove, fœdus jungere. Sed uterque fallitur, cum *Homoloïti* populi nullibi ſint terrarum. Error ex eo natus eſt, quod Adagium Βοῦς ὁ Μολοσσῶν, id eſt, *Bos Moloſſorum*, prave legitur Βοῦς Ὁμολοϊτῶν, quaſi ſit *Bos Homoloïtorum*. Sed legendum eſſe ὁ Μολοσσῶν ex *Suida* planum eſt, qui, poſtquam hoc Adagium dici aſſeruit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρεθέντων, καὶ κατακεκερματισμένων πράγματα, *de iis, qua in multa negotia diſtrahuntur, & quaſi diſſecantur*, addit continuo poſt, Οἱ γὰρ Μολοσσοὶ τὸ τῶν ἐχιδνῶν κατακόπτοντες εἰς μικρὰ τὰς βοῦς τὰς ευθηνικὰς ἐπώιουν. Moloſſi *enim inter jurandum bovem in fruſtula diſcindentes fœdus feriebant.* Huc quoque pertinere videri poſſit, quod in *Toxaris* memorat *Lucianus*, apud *Scythas*, ſi quis ab alio potentiore læſus eſt, eum, bovis immolati tergori inſidentem, carnes fruſtulatim conciſas, & igne toſtas prætereuntibus offerre. E quibus quotquot comedunt, & bovis tergus dextro pede calcant, ſe illi pro viribus adfuturos pollicentur. *Itaque*, inquit, *in tergore bovis nonnunquam ingens cogitur multitudo. Qui exercitus & certiſſima fide cohæret, & hoſtibus eſt inexpugnabilis, tanquam jure jurando devinctus. Nam tergus calcâſſe eſt juráſſe.*

Eſt & aliqua ex parte ſimile, quod legitur 1 *Sam.* 11. 7. *Saulem*, cum audiviſſet in quo periculo verſarentur incolæ *Jabes-Galaad*, Spiritu Dei correptum, par boum, quos ex agro domum ducebat, membratim laceraſſe, & eorum particulas quaquaverſum ad *Iſraëlitas* miſiſſe, minis additis, fore, ut ſic fieret eorum bubus, qui ſe, poſtridiè cum *Samuele* ad bellum profecturum, ſequi abnuiſſent. Qua denuntiatione territi ſunt omnes *Iſraelitæ*, ויצאו *& egreſſi ſunt tanquam vir unus. Septuaginta* abſurdè, Καὶ ἐξῆλθεν, quia legerunt ויצחו Boum igitur diſcerpta membra eos tum temporis non minus affecerunt, quàm olim affecerant duodecim pellicis partes, quas *Levita* miſerat per omnes *Iſraëlu* tribus, *Jud.* 19. 29.

Sed hæc ſunt extraordinaria, ut quod *Ezech.* 4. 15. jubetur *Propheta* panem ſuum facere ſuper bovis ſtercora. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt hęc non dici de quovis pane, ſed de pane ſubcineritio, ut patet ex verſu duodecimo. Qui panis *Hebraicè* dicitur עגה *ugga*, vel עגה *ouga*, &, mutata forma, מעג *maag*, Chaldaicè חרא *charara*, ut *Talmudicis* חרדה *cha-*

charara, Arabicè ملبل *malil*, *Græcè* ἐγκρυφίας vel ἐγκαρίτης, *Latinè*, in *Hieronymo*, *ſubcinericius*, & in *Iſidoro focarius*, ut vernaculo ſermone *focaria*, ſupple *placenta*. Et *Hebræi* quidem nominis ratio eſt perincerta, quamvis hodieque עגה *ugga*, vel עגא *agga*, ſit *panis*, aut *laganı genus* apud *Arabes*, ſed ab iſto diverſi. Coquitur enim in ſartagine ovis admiſtis. At cur *Chaldaicè* חררא *charara* vocetur, non eſt obſcurum. Nam חרר *charar* eſt *torrere*; unde & חרחור *charchor*, *pars toſta panis*, in Tractatu *Talmudico Tibul jom* cap. 1. §. 3. Itaque חררא rectè dicitur & חרחור *panis*, *qui ſupra carbones torretur*. Hoc multò verius eſt, quam quod vult *Baal Aruch*, עשין חור בארץ ומרבין אותו באש ואופין בו להם ונקראות חררה עיר שם החור שאפורה בו *Foramen in terra faciunt*, *qui igne calefacto panem in eo coquunt*, *qui vocatur* charara *de nomine* chor (id eſt, *foraminis*) *in quo coquitur*. *Arabicum* ملبل *malil* proprie ſignificat *in calido cinere coctum*. *Arabibus* enim مل *malla* Verbum eſt *ſic coquere*, & ملة mallah *cinis calidus*, aut *ſcrobis in eo facta*, *in qua panis*, *aut caro coquatur*. Græcè ἐγκρυφίας, quaſi *abditius*, vel *occultatius*, dicitur; quia, dum coquitur, latet in cinere ſepultus. *Heſychius*, ἐγκρυφίας, ἄρτος ἀδὸς, ὁ ἐν σποδῷ γινόμενος, τῷ (imò διὰ τί) μὴ ὁρᾶσθαι κλέβεσθαι. Encryphias, *panis ſpecies*, *qui in cinere fit*, *quia deeſt furnus*. Unde *Lucianus* alicubi, Ὁ ἐν σποδιᾷ κλαυσὶ, ἀσυκῆς ἐγκρυφίας ἄρτος τις ἐστὶν. *Is autem eſt cinere plenus*, *ut panis encryphias*. Scribitur etiam ἐγκρυπτὸς. *Heſychius* Ἐγκρυπτὸς, πεμμάτιον ἀδὲς. Encryptus, *placentæ genus*. Neque aliud ἐγκαρίτης dictus ab ἐγκαρὶς ſeu *foco*, in quo coquitur. Idem *Heſychius*, Ἐγκαρίτης, ἄρτος ἐγκρυπτός. Etcharites, *panis abditius*. Fuit is in uſu *Rhodi*, inter panem & placentam medius. *Pollux*, Ὁ δ' ἐγκαρίτης Ῥοδιακὸς, μεθ' ἑρπτὸν ἄρτα καὶ πλακοῦντος. Quo referendum, quod in *Onkelo Exod.* 16. 31. manna ſapuiſſe legitur כאסקריטון ברבש *ut ἐγκαρίτης in melle*. Nam ἐγκαρίτης melle conditum fuiſſe retert *Lyncæus Samius* apud *Athenæum* libro tertio, & tantæ ſuavitatis, ut eo veſcentes vix ſatiarentur, & inter edendum ſemper eſurirent, ut inter bibendum ebrii ſemper ſitiunt. Jam quorſum *focaneus*, aut *ſubcinereus* dicatur, nemo non intelligit.

Panis ita cocti Scriptura ſæpiuſcule meminit. Sic *Gen.* 18. *v.* 6. *Abraham* uxori dicit, *Depſe tria ſata ſimila*, *& fac* עגות *panes ſubcinereos*. Exod. 12. 39. ubi de prima Paſchia, *Et coxerunt* עגות מצות *panes ſubcinereos azymos*. Num. 11. v. 8. ubi de manna, *Faciebant ex eo* עגות *panes ſubcinereos*. 1 Reg. 17. 12. vidua *Sareptana* dicit *Elia*, *Vivit Dominus Deus tuus*, *ſi mihi ſit* כעוג *panis ullus ſubcinereus* (vel materia unde fiat) *præter plenam volam farinæ in hydria*, *& parvulum olei in lecythо*. Et *Propheta* regerit, *Fac mihi ex eo* עגה קטנה *panem ſubcinereum parvum*. Sed notanda inprimis tria, quæ ſequuntur loca.

Primus 1 *Reg.* 19. *v.* 6. de eodem *Elia* in deſerto, *Jezabelis* metu, latente; *Et reſpexit*, *& ecce ad caput ſuum* עגת רצפים *panem ſubcinereum*, *carbonibus toſtum*, vel *inter prunas coctum*. Ita *Hebræa* explicant, & eos ſequuti recentiores: quaſi רצפים ſint *carbones*. Quomodo *Eſ.* 6. *verſ.* 6. *Et volavit ad me unus é Seraphim*, *& in manu ejus* רצפה *carbo*. Nemo eſt hodiè, qui aliter interpretetur; quin *Seniores* hic habent, Καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἄνθρακα, *Et in manu ſua carbonem habuit*. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*. Et hanc interpretationem *Hebræi* omnes calculo ſuo comprobant, ut utrique loco valde congruam. Nam *panem ſubcinereum* חררה dici monuimus; quia torretur ſuper carbones. Quo faciunt hæc *Dioclis Caryſtii* apud *Athenæum* ubi ſupra. Ἡ δὲ ἐναυθρακὶς ἐξ ἧς λέγουσιν ἐγκαλυπτὰς ἴσως δὲ καὶ ἐν τῷ ἐν τῷ ἀνθράκων γίνεσθαι, ὅθεν καὶ ὁ παρ' Ἀττικοῖς ἐγκρυφίας. *Epanthracis in laganis eſt caaris delicatior*: *videtur autem etiam hic panis ſuper carbones coqui*, *ut* Athenienſium *encryphias*. Et in *Eſaia* id, quod unus è *Seraphim* ex altari ſorcipe ſumpſit, & ad *Prophetæ* labia applicuit, ut ea purificaret, quid aliud ſit, quam carbo? His rationibus ii nituntur, qui רצפה *carbonem*, & רצפים *prunas* explicant. Quas vix quiſquam erit, qui non judicet eſſe valde veriſimiles. Eſt tamen, cur aliter ſentiam. *Cant.* 3. 10. רצוף *lapidibus ſtratum* ſonat, & מרצפת *pavimentum* 2 *Reg.* 16. 17. Et illa ipſa vox רצפה, quam in *Eſaia carbonem* reddunt, vel pro *pavimento* ſumitur, vel pro *lapidibus*, *quibus ſternitur pavimentum*, Eſther. 1. 6. & *Ezech.* 40. 17. 18. & 42. 3. Et *Arabicè* رضفة idem eſt. Lapidibus porrò cum carbone nihil commune eſt. Itaque idem nomen vix conceſſerim duo tam diverſa ſignificaſſe. Et verò pro his *Seniorum* verbis *Eſ.* 6. 6. Καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἄνθρακα, habetur in *Hieronymo*, *Et in manu ejus calculus*. Qua in parte *Aquilam*, *Symmachum*, & *Theodotionem* ſequitur. Nam calculus iſte, ut ait, à ſolis *Septuaginta* redditur ἀνθρακ. Hos tamen alii interpretes idcò libentius ſequuti ſunt; quia non videbatur calculi vox ad rem facere. Nempe neſciebant voce רצפה *ruſpa*, vel *ruſpha*, duo ſignificari, diverſæ quidem, ſed vicinæ ſignificationis. Primò, *calculum*, aut *lapidem* quemvis, cujus in pavimento uſus eſt. Secundò, *lapidem ignitum*, ſeu *candefactum*, qui *Arabicè* iiſdem Literis, & Vocalibus رضفة *ridpha* dicitur, quamvis paulò aliter ſonet propter punctum adſcriptum ſuper *Tſade*. Hujuſmodi lapidum apud *Arabes* multiplex uſus eſt. Iis enim hac coquere, carnes ad eſum aſſare, ſtigmata etiam, & cauteria vivæ carni imprimere, ac murere ſolent. De *ridpha* vide *Erpenium* in *Adagiis* poſt *Locmani* Fabulas editis, & omnes *Lexicographos*, quibus رضفة non ſolùm eſt *lapis*, quem diximus, ſed & *patellæ genus*; quia ejuſdem eſt formæ & رضف *radapha* Verbum *lapide ignito coxit*, *aſſavit*, *inuſſit*, *impreſſit*, &c. Et مرضوف marduph, *quod ſic coctum*, *aſſatum*, aut *inuſtum eſt*. Itaque in altari puto hujuſmodi fuiſſe lapides, quorum contactu caro victimarum, quæ Deo offerebantur, vel coqueretur, vel abſumeretur citiùs. Et horum uno per viſionem ablato *Seraphinum* Prophetæ labia tetigiſſe, ac mundaviſſe. Sed & 1 *Reg.* 19. 6. עגת רצפים videtur eſſe *panis coctus ad lapides candefactos*. A *Græcis* quorſum reddatur ἐγκρυφίας ἐλαΐτης, *panis ex olyra* vel *zeâ factus*, nemo facile dixerit. *Olyra* enim *Hebræis* non eſt רצפה *ruſpha*, ſed כסמת *choſſemeth*. An pro ἐλαΐτης legendum κεγχρίτης, qua voce ſignificatur *panis*, aut *lagani genus* in editione *Complutenſi* 1 *Par.* 16. 3.? Rurſus pro עגת רצפים *Chaldæus* habet חררא כיעפא, niſi fallor, pro כרצפא, vel pro דרעפא, ut in *Syro*. Quorum prius idem eſſet, quod *Arabicè* مرضوف poſterius *panis in placenta modum*. Nam ad כעפא quidquid afferunt videtur eſſe præter rem. *Hieronymus* vocem רצפים reliquit *ambiguam*. Itaque veteres Interpretes de hac voce fruſtrà conſulas.

Secundò notandum, *Ephraimitas* (qui Gentibus ita ſe commiſcuerant, ut *Judaicam* religionem; quam in ſpeciem profitebantur, profanis Gentilium ſuperſtitionibus polluerent) conferri *Oſ.* 7. *v.* 8. cum

עגה,

עגה לא הפוכה, id eſt, cum *pane ſubcineritio, qui inter coquendum non fuit verſus*, ac proinde partim coctus eſt, partim crudus; ita ut merito dubites, ſitne panis, an mera paſta. Neque enim perfectè coquitur hic panis, niſi verſetur. Unde *Talmudici* in *Kiddaſin* cap. 3. fol. 59. a. עני כהפך כחרדא ובא אחר ונטלה הכנו *Pauper ſubcineritium vertit, venit alius, & aufert eum ab ipſo.* Quo ſenſu *Poeta* dixit,

Sic vos non vobis, &c.

Et *Iſidorus*, *Orig.* lib. 20. cap. 2. *Panis ſubcineritius, cinere coctus, & reverſatus, ipſe eſt & focatius. Reverſatus*, id eſt, *inter coquendum verſus.* Vox eſt *Hieronymi*; qui *Oſeæ* verba ſic reddit, *Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui non reverſatur.* Græci, Ἐφραὶμ ἐγένετο ἐγκρυφίας ἀ μὴ ἀναστρεφόμενος. *Columella* dixiſſet, *Panis, qui non verſatur:* ut cum jubet aviarium *gallinarum ova manu verſare, ut aqualiter calore concepto facilè animentur*, lib. 9. cap. 5. Pro quo *Florentinus* lib. 14. *Geoponicôn*, Μελετᾶτο τὰ ὠὰ, ἵνα πάντοθεν ὁμοίως θαλπόμενα.

Tertio, de hoc pane locus is ipſe eſt, in quo verſamur, *Ezech.* 4. *verſ.* 12. ubi Deus *Prophetæ* dicit ועגת שערים תאכלנה *Et panem ſubcineritium hordeaceum comedes, & ſtercoribus humanis* תעגנה *coques eum in oculis eorum.* Verbum *coquendi* תעגנה *theuggenna*, factum ex Nomine עגה *ugga*, & ad illud alludit, quomodo ad לבבות *lebibath*, alludit Verbum לבב *libbeb*, *liba*, vel *placentas coquere*; quaſi *libare* dixeris, vel *placentare.* Hinc *Amnon* ad patrem *Davidem* 2 *Sam.* 13. *v.* 6. *Veniat nunc* Thamar *ſoror mea*, ותלבב לעיני שתי לבבות quaſi dicat, & *libet in oculis meis duo liba*, aut *placemet duas placentas.* Græci, κολλυρισάτω δύο κολλυρίδας, *collyrizet duas collyridas.* Cum igitur par ſit alluſio inter עגה, & תעגנה, eam *Græci* Interpretes, quantum poterant, exhibentes, ut עגה ἐγκρυφίαν, ita תעגנה ἐγκρύψεις reddiderunt. Ac ſi *Latinè* quis diceret, *Subcineritium panem ſubcinerabis.* Cavendum interim, ne ſyllabarum alluſio ſic quæratur, ut verborum ſenſus pereat. Et ne putetur Deus à *Propheta* id exegiſſe, ut panem comederet humano ſtercore coopertum, quomodo videtur accepiſſe *Hieronymus.* Tantum vult, ut panem pro carbonibus humano ſtercore coctum comedat, quo miſeri homines quandoque pro ligno utuntur. Idque ſymbolica de cauſa, & ut ſignificaret *Iſraëlitis* fore, ut in captivitate *Babylonica* in ſumma rerum omnium inopia verſarentur, & cogerentur etiam immundis cibis pollui. Et quia *Prophetæ* gravius videbatur panem humano ſtercore coctum edere, Deus, illius precibus flexus, conceſſit, ut humano bubulum ſubſtitueret. Quod hodieque in *Friſia* ad ligni materiam ſiccari teſtatur *Eraſmus* in Proverbio *Boltipœnam. Bolti*, id eſt, *bubuli ſtercoris*, quod *Græcè* βόλιτον dicitur; & βόλβιτον, *Hebraicè* in *Levitico* generali nomine פרש, ſed in *Ezechiele* ſpeciali צאין. Et vocis aliunde ignotæ *Arabes* originem aperiunt. *Arabicè* ſcilicet ضفع iiſdem radicalibus eſt *ſtercus egerere*, ut ضفع Nomen *ſtercus*, non tamen bovis, ſed elephantis. Hinc *Alcamus*, & alii explicant بعر الفيل.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De aureis *Aaronis* & *Jeroboami* Vitulis.

Deus ſuorum gloria. Contrà, idola בשרת, *id eſt*, pudor, & confuſio. *Hinc* Baal, & בשרת *ſæpe ſynonyma. Quàm grave peccatum Deum in bovem mutare. Dii ſtercorei, qui* Jeroboami *peccatum gravius, quam* Aaronis, & *hujus pœna gravior.* Judæorum *fabula de mera* Moſis *in monte. Eoſdem majorum ſuorum idolomaniam in* Ægyptios *rejicere, ſed falſo. Quam abſurda ſit hæc oratio*, Fac nobis Deos, &c. *Fabula de* Hure *oſſo; eò quòd idololatris ſe oppoſuiſſet. Quomodo* Aaronem *excuſent. Idola* Græcorum *ex viliori materia; barbarorum aurea, & argentea. Inaures in illis locis utrique ſexui communes. Verba* ויצר אותו בחרט *malo reddi*, & formavit illud ſtylo, *cum ſignificent*, & recondidit illud in marſupio. *Vituli formatuenem à* Judæis *vi magicæ, aut aſtrus ineptè tribui. Cur* Aaron *Deum forma bovis exhibuerit. Rationes commentitiæ, quæ refelluntur. Deus, Cherubo vituli ſpecie vectus*, Iſraëlitis *non apparuit.* Joſephum *ſub* Apidis, *vel* Serapidis *nomine ab* Ægyptiis *non fuiſſe cultum.* Serapidis *cultus multo recentior. Nec* Serapis *idem cum* Apide. Heſychius *emendatus. Taurus aureus, in* Philone, Typhi, *vel* Typhonis *ſymbolum. In alias*, Apis, & Mnevis Oſiridi *ſacri*: & Typhon Ægyptiis *non tam Deus, quam vacodæmon. In* Typhonis *hiſtoria multa habeas, quæ palam ad* Moſem *pertinent. Vituli, & boves in* Ægypto *maximè culti. Quid ſit* abominationem Ægyptiorum ſacrificare, *Exod.* 8. *verſ.* 26. *Animalium quoque imagines ab* Ægyptiis *cultæ.* Judæos Ægyptiorum *Dus ſervaſſe. Vituli aurei cultus ex* Ægypto *allatus.* Vituli caput *Patribus, id eſt*, vitulus. *In* Homero, & Virgilio *ſimilis loquutio.* Hi ſunt Dii tui, *id eſt*, Hic eſt Deus tuus. *Enallage Numeri frequens, cum agitur de Deo. In idolo verum Deum à ſe coli præſentem idololatra. Ipſo viſu idololatras ad idolorum cultum incitari.* Judæorum *pro* Aarone *inanes apologiæ; cum eum accuſet.* Moſes *ut graviſſimè reum. Et ipſe Deus eum voluerit perdere. Cur illum permiſerit Deus tam fœdè labi. Holocauſta, & pacifica vitulo oblata, ſed omiſſa ſacrificia pro peccatis. Idololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes immodeſtæ.* Μεθύειν, *quâ* μετὰ τὸ θύειν. Θύειν, & θαλίαι, *unde dicta. Ebrietatis prima origo.* Epicharmus *emendatus. Cum* Iſraëlitæ *legantur ſurrexiſſe ut luderent, neque ſcortationem ſmelligt, neque effuſionem ſanguinis, ut* Hebræi *volunt.* Iſraëlitas *non bibiſſe uſque ad ebrietatem. Vox ἴουσι in* Græca *verſione unde irrepſerit. Quomodo* Moſes *vitulum combuſſerit, & attriverit. Cur aqua torrentis, hujus aurs pulvere aſperſa, potaverit* Iſraëlitas. *Rationes fabuloſæ. Locus* 1 Reg. 7. *v.* 6. *iſti parallelus non eſt, ut volunt. Non omnes idololatræ cæſi, ſed pars longè minima.* Vulgatus *pro* tribus millibus *habet* viginti tria millia. *Cauſa myſtica, cur has aquas idololatris* Moſes *propinaverit. Quomodo hæc aqua omnibus ſuffecerit.* Aaronis *vitulo quam ſimiles vituli* Jeroboami. *Cur hos vitulos conflaverit* Jeroboam. *Veræ rationes*, & Talmudicæ. *Cur ſæpe* vitulæ *vocentur Fœminino genere. Quid ſit*, multum vobis ab aſcendendo, 1 *Reg.* 12. *v.* 28. *Cur vituli* Dane, & Bethele *erecti. Sacerdotes quo ſenſu ſumpti dicantur ex* extremis populi. Jeroboami *inſtituta profana omnia. An per* ἀθροισθείσας *vitulos coluerint. Quando vituli in* Aſſyriam *abducti ſint. Veteres non ſolum de vitiis gentibus, ſed etiam de Diis triumphaſſe.* Oſ. 5. *v.* 13. & 10. *v.* 6. *cur* Jareb *vocetur* Aſſyriæ *Rex.* Jeroboamum *non excuſans* Moſis & Solomonis *exempla*; *quorum hic boves æneos in Templo*, & *uterque* Cherubinos *in ipſo adyto poſuit. Cur* Alcoranus Aaronem, *qui conflaverit vitulum*, Samaritanum *faciat.*

Poſtquam de bovis uſu abundè actum eſt, ſequitur, ut de abuſu agamus. Hujus criminis rei fue-

fuerunt imprimis idololatræ, qui *mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam*, Pſal. 106. v. 20. De *Gentibus* dicit *Paulus* Rom. 1. verſ. 23. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei*, &c. Sed de *Judæis* David, *Mutaverunt gloriam ſuam.* Et Deus ipſe *Jerem.* 2. v. 11. *Populus meus immutavit gloriam ſuam in idolum. Gloriam ſuam*, id eſt, *Deum ſuum*; quia Deus *Judæorum*, non *Gentium* gloria fuit. Hinc *David* Pſ. 3. v. 4. *Tu autem, Domine, ſuſceptor meus es, & gloria meus.* Et *Pſal.* 5. v. 11. *Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.* Et *Pſal.* 62. v. 8. *In Deo eſt gloria mea.* Et 1 *Cor.* 1. v. 31. *Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hinc per gloriam ſuam jurat, id eſt per Deum*, 1 Cor. 15. v. 31. Meritò igitur exclamavit uxor *Phinees*, cùm intellexit à *Philiſtinis* abductam fuiſſe arcam, quę divinæ præſentiæ ſymbolum erat, *Translata eſt gloria ab* Iſraele, *quia capta eſt arca Dei.* Et in rei memoriam puerum tum ſibi natum appellavit *Icabod*, quaſi *inglorium*, aut *ſine gloria* dixeris, id eſt, *ſine vero Deo.* Deus igitur non ſolùm eſt glorioſus, ſed etiam ipſa gloria; adeoque gloria non in ſe ſolùm, ſed & noſtro reſpectu, cum in eo ſolo glorietur. At de idolis eſt plane ſecus, *Confundentur omnes omnes, qui adorant ſculptilia*, & *qui gloriantur in ſimulachris ſuis*, Pſal. 97. v. 7. Proinde paſſim in Scriptura idolum בשת vocatur, id eſt, *pudor*, & *confuſio*: ut *Jerem.* 3. v. 24. & 11. v. 13. *Oſ.* 9. v. 10. &c. Et quia *Baal* erat infame idolum, ideò multa nomina promiſcuè vel in *Baal*, vel in בשת *boſeth*, aut *beſeth* deſinunt, id eſt, *confuſionem.* Sic idem vocatur *Jerubbaal* Jud. 6. v. 22. & *Jerubbeſeth* 2 Sam. 11. v. 21. Idem *Eſbaal* 1 Par. 8. v. 33. & 9. 39. & *Iſboſeth* 2 Sam. 2. v. 8. Idem *Meribbaal* 1 Paral. 8. v. 34. & *Mephiboſeth* 2 Sam. 4. verſ. 4.

In idolis porrò quid vilius, quid contemptius pecorum imagine, quæ Natura prona, atque ventri obedientia finxit? Quò *Pſaltes* reſpiciens *Judæos* dicit *mutaſſe gloriam ſuam* (id eſt, *Deum*) *in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Et ad majorem ἐξευτελισμὸν *Chaldæus* addit ואדזהם *& ſo inquanatis*; nempe ſtercore ſuo, de quo *Siracbides* Eccleſ. 22. v. 2. Πᾶς ὁ ἀναμίγνυμενος ἀπὸ ἰκτινέων χεῖρα, *quiſquis tollet ipſum, excutiet manum.* Itaque non ſine cauſa Dii tales גלולים, id eſt, *ſtercores* vocantur *Levit.* 26. v 30. Deut. 29. 17. &c. Tamen in fœdum hunc errorem ſemel atque iterum inciderunt *Iſraelita.* Primò cùm in exitu ex *Ægypto*, unde illos eduxerat Deus tam potenti manu, vitulo aureo à ſe conflato divinos honores exhibuerunt. Secundò, cùm *Jeroboam*, facto ſchiſmate, vitulos in *Dane* & *Beth-ele* erexit, per quos *Iſraëlu* decem tribus à veri Dei cultu averſit. Quod crimen audeo dicere fuiſſe priore gravius; quia non poterant peccato ſuo ignorantiam obtendere. De rei atrocitate abundè edocti tam à *Moſe* Exod. 32. & *Deuter.* 9. v. 16. quàm à *Davide* Pſal. 106. verſ. 19. Præterea, cùm prius malum nonniſi paucas horas duraſſet, poſterius in plura ſæcula continuatum eſt. Et cùm *Iſraëlita* in deſerto reſipuerint, quamprimum à *Moſe* moniti ſunt, longam *Prophetarum* ſeriem ad decem tribus Deus miſit in caſſum. Itaque cum prioris criminis pœna intra paucos conſtiterit, poſterius aliter expiari non potuit, quàm tota gente in tam remotas terras translatâ, ut ejus deinceps veſtigia in Hiſtoriis nulla reperiantur.

Hiſtoria vituli in deſerto conflati habetur *Exod.* 32. Occaſionem hujuſmodi Deos ab *Aarone* exigendi ſumpſit populus ex mora *Moſis* in monte, unde non rediit niſi poſt quadraginta dies exactos, *Exod.* 24. 18. Quæ cum in Sacro Textu clara ſint, tamen à *Judæis* in alienum ſenſum detorquentur. Nam ad *Hebræa* verba וירא העם כי בושש משה *Et vidit populus* Moſem *morem facere*, ſic *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* cap. 9 pag. 89. a. אל תקרי בושש אלא כאו שש בשעה שעלה משה לכרום אמר להן לישראל לסוף ארבעים יום בתחלת שש אניבא לסוף ם יום בא שטן ועירבב את השלם אמר להם משה רבכם היכן הוא אמרו לו עלה לכרוס אמר להם באו שש ולא השגיחו עליו מת ולא השגיחו עליו הראה להן דכות כתתו והיינו דקאמרי לאהרון כי זה משה האיש נ ם *Ne legas* בושש (id eſt, *moram fecit*) *ſed* באו שש (id eſt, *venerunt*) *ſex* (ſuppl. *hora*) *Quippe cum in altum aſcendit* Moſes, *dixerat* Iſraëlitis, "*In fine quadragintæ dierum, in principio ſex horarum*) à quibus incipiet dies quadrageſimus) "*ſum rediturus. Cùm igitur dies illa quadragintæ complerentur, venit* Satan, *ut turbaret mundum, & dixit illis*, "*Ubi eſt* Moſes *doctor veſter? Reſponderunt, illum in altum aſcendiſſe. At, inquit, venerunt ſex hora* (intra quas ſe rediturum promiſerat) *Quod cum illi non curarent*, Moſem *occubuiſſe addidit. At cum nubilo magis moverentur, oſtendit eis ſpeciem foretrejus: tum vero* Aaroni *dixerunt* "*Neſcimus quid de* Moſe *factum ſit*, &c. In *Bereſchiah Rabba* ſect. 41. Diabolus ipſum *Moſem* oſtendiſſe legitur תלוי בין השמים והארץ *ſuſpenſum inter cælum & terram.* In Paraphraſi *Jonathanis*, *Moſes*, ut conjectabant, אשתלהב בטורא דאשא כצלהבא" מן קדם " *conſumptus fuerat in monte, in quo ignis a facie Dei ſulgebat.* Itaque, tanquam à *Moſe* duce ſuo deſtituti, petunt Deos viſibiles, qui ſe præcedant. Quin ſi *Tanchuma* credimus fol. 46. c. qui hoc ab *Aarone* petierunt, non fuerunt *Iſraëlita*: ſed ארבעים אלף שעלו עם ישראל ושנים הרשומים מצרים עמהם ושכותם יתם ויסטרם *quadraginta hominum millia, qui cum* Iſraëlitis *ex Ægypto aſcenderant, & Ægyptii Magi duo*, Janes, & Jambres *nomine.* Sed hæc fruſtra comminiſcuntur, ut majores ſuos excuſent ab idololatriæ crimine, cum nulli fraus non ſubboleat, qui non ſit prorſus obeſæ naris. Nam, ſi pro בושש legas באו שש, hiulca erit periodus, neque cum ſequentibus hæc ullo modo cohærebunt. Præterea ſupponetur ætate *Moſis* dies in horas jam fuiſſe diviſos, quod planè eſt ἀνοήτατον; Diei enim in horas duodecim diviſionem à *Babyloniis* inventam longè ſerùs reliquæ gentes didicerunt, ut ex *Herodoto*, & aliis ſcimus. Hoc præcipuum, quòd ſi *Moſes*, à Deo monitus, prædixit quo tempore eſſet rediturus, eo ipſo momento rediit, quo prædixerat, nec fuit, cur populus morarum eſſet impatiens. Denique nihil falſius, quàm ſolos peregrinos, qui *Iſraëlitis* ex *Ægypto* excedentibus ſe adjunxerant, ab *Aarone* Deos petiiſſe. Nam verſu primo populus ad *Aaronem* conveniſſe legitur: & verſu tertio *totus populus* inaures ad eundem attuliſſe. *Neſcimus enim*, inquiunt, *quod accederit illi* Moſi, *qui nos ex Ægypto deduxit. Moſes* autem ſolos *Iſraëlitas* propriè deduxerat. Alii ſponte ſequebantur. Quid quod verſu octavo vocantur *Iſrael*, & verſu decimo tertio *poſteri Abraami*, & verſu decimo quarto *Dei populus?* Itaque *Levita*, in reos animadverſuri, non cædunt ſolos exteros, ſed fratres, filios, amicos, proximos ſuos, obviorum nemini parcentes; quia communis erat reatus. Meritò igitur martyr *Stephanus Judæos* objicit, patres illorum *Aaroni* dixiſſe, *Fac nobis Deos*, &c. *Act.* 7. v. 39. 40.

Hac porro oratione quid abſurdius, *Fac nobis Deos, qui nos præcedant?* Quaſi pro Diis haberi poſſint, qui ab homine facti ſunt, aut ſimulachra nos præcedere, (a) *qua pedes habent, & non ambulant*, ut taceam mon- (a) Pſal. ſtrum πολυθεότητος hac oratione inſinuari, quam- 115. 7. vis non ſit neceſſe, ut poſtea dicemus. *Aaron* autem ſummus Sacerdos, qui debuerat gliſcenti malo totis viribus ſe opponere, tam impiæ orationi ſtatim aſſentiens, *Tollite*, inquit, *inaures aureas, de uxorum, filiorumque, & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me*; nempe ut idolum ex iis conflem. Quod *Aaronis* crimen *Judæi* ut quomodocunque incruſtent, fingunt *Hurem*, ſororis ejus filium, ipſo præſente fuiſſe occiſum, quia populum increpaverat. Res ſic narratur

in

in *Semeth Rabba*, עבר עליהם חור ואסר להם קציעי צוארייא אין אתם נזכרים מה נימים עשה לכם הק׳ בה מיד עברו עליו והרגוהו נכנסו על אהרן שנאמר ויקהל העם על אהרן ואמרו לו קשם שעשינו לזה כך אנו עשים לך כיון שראה אהרן כך נתייראו שנאמר וירא *Obſtitit ipſis* Hur, *& dixit, Duri cervice, nonne ſignorum memineſtis, quæ in veſtri gratiam fecit Deus Sanctus Benedictus? Hi verò, in* Hurem *inſurgentes, eum ſtatim interemerunt. Et in* Aaronem *congregati, prout dicitur,* "*Et populus* (*b*) *adverſus* Aaronem *congregatus eſt, minitans ſe cum illo acturos, quomodo cum* Hure *egerant. Quod cum vidiſſet* Aaron, *territus eſt. Quo pertinet, quod legitur verſu quinto,* וירא "*Et timuit.* Ibi nempe pro ויקהל *Et vidit*, legi volunt ויקהל *Et timuit.* Et huic falſæ lectioni totam hanc fabulam inædificant. Quam eandem referunt *Chaldæi* duo Paraphraſtæ, *Tanchuma*, *R. Eliezer*, *R. Selemo*, & quis non? Sed eos abundè refellit ipſum *Moſis* ſilentium, qui tam illuſtre ſui ex ſorore nepotis martyrium haudquaquam diſſimulaſſet. Addunt *Aaronem* ab *Iſraelitis* uxorum, & liberorum inaures ideo petiiſſe; quia credidit non facile conceſſuros, & ſic negotium abruptum iri. Et verò mulieres hunc conſilio ſe conſtanter oppoſuiſſe fabulantur, atque inde eſſe, quod populus attuliſſe dicitur inaures aureas, quas habebant באזניהם *in auribus ſuis*, cum Affixo Maſculino, non Fœminino. Abſurdè, cùm Maſculino genere uterque ſexus contineatur. Neque hic ſatis ſibi conſtant. Quid enim vero abſimilius, quam populum, quem in idololatriæ barathrum tanto impetu ruiſſe volunt, ut virum unum è primariis, *Hurem* ſcilicet, illos officii ſui monentem, morte mulctaverint, parſurum fuiſſe ſumptibus ad idoli confectionem neceſſarius? *Aaron* igitur, ſive metu, ſive alio affectu præpeditus, apud ſe conſtituerat inſanienti populo obſequi. Ac proinde juſſit, ut aurum conferrent, ex quo conflaretur idolum: ut rei, per ſe viliſſimæ, materiæ præſtantia pretium, & dignitatem adderet. Qua ipſa de cauſa tot erexit aureas, atque argenteas ſtatuas, veterum ſuperſtitio potiſſimum inter Barbaros. Nam in *Græcia* minus fuit receptum, ut ex auro Dii fierent. Quin λίθινοι, ἢ χαλκοῖ ἅπαντες ἢ ὀλίγοι πολλοστημόριοι αὐτῶν ἰλαφότεροι, ἤλεγον εἶναι ἢ χρυσοῖ ἐπιτέλεσιν ἵκανοὶ, ὡς ὑπαρχόντων καὶ ὑπηνιδάτων μόνοι, *lapides, aut æres omnes, vel eorum pretioſiſſimi eburnei erant, paucula aure renidentes, ut quo eo tantum intuentibus refulgerent.* Ita *Lucianus* in *Jove Tragœdo*. At res aliter ſe habuit apud Barbaros, qui, quod arti deerat, opulentiâ, & ſumptibus compenſare uitebantur. Itaque, apud eumdem *Lucianum*, *Bendes Thracica*, & *Ægyptius Anubis*, & *Phrygius Attis*, & *Perſicus Mithres* erant ἦλοι ἐλέγχιστοι, καὶ βαρεῖς, καὶ πολυτίμητοι ὡς ἀληθῶς, *ex ſolido auro conflati, graves, & magnive veri pretii.* Unde eſt, quod aureos, & argenteos Deos *Prophetæ* paſſim memorant. Exempla vide *Eſ.* 2. *v.* 20. & 30. *v.* 22. & 31. *v.* 27. & 40. *v.* 19. *Jerem.* 10. *v.* 4. *Dan.* 5. *v.* 23. *Oſ.* 2. *v.* 8. *Habac.* 2. *v.* 19. *Paulus* quoque *Actor.* 17. *v.* 29. & *Joannes*, *Apoc.* 9. *v.* 20. idolorum ex auru diſſerte meminerunt. Et *Ægyptios Judæis* hâc in parte exemplo ſuo præiviſſe his verbis docet *Moſes*, *Deuter.* 29. *v.* 16. 17. *Naviſtis quomodo nos habitavimus in terra Ægypti, &c. Et vidiſtis abominationes, & ſtercoreos deos illorum, ligna ſcilicet, & lapides, argentum, & aurum, quæ ſunt apud eos:* id eſt, *deos lignoſos, lapideos, argenteos, & aureos.* Proinde *Iſraelitæ ex Ægypto* exeuntibus hos nominatim interdixerat Deus *Exod.* 20. *v.* 23. *Dees*, inquit, *argenteos, aut Deos aureos ne facite vobis.* Tamen, contra verba Legis tam diſertâ & *Aaron* auctor eſt, ut Deo conflando aurum conferant, & ipſi libenter obſequuntur. Hoc porro aurum non viſum eſt aliunde potuiſſe commodius ſumi, quam ex uxorum inauribus, filiorumque, & filiarum, *Exod.* 32. *v.* 2. Inaures enim ibi locorum utrique ſexui communes erant. Proinde *Jud.* 8. *v.* 24. etiam *Iſmaelitarum* milites aureas habent inaures. Et *Plinius*, ubi de auribus, lib. 11. cap. 37. *In Oriente quidem & viris aurum geſtare eò loci decus exiſtimatur.*

Natus ad Euphratem, *molles quod in aure feneſtra*
Arguerint, licet ipſe negem. —

Et vetus auctor apud *Suidam* in Ἐπίθετα de *Augare*, *Oſrhoenis* Regis filio, ſub *Trajano* Imperatore, Τοῦ δὲ ἦν ἀμφὶ τὰ ὦτα τετρημένα, καὶ ἐξ ἀμφοῖν χρυσᾶ ἐνῆν τὰ ἐξηρτημένα. *Illi autem amba aures erant perforatæ, & ex utriſque aureæ inaures pendebant.* Itaque mos eſt translatus à *Syris*, & *Phœnicibus* ad *Pœnos*, de quibus *Plautus* in *Pœnulo* Act. 5.

— *quia incedunt cum annulatis auribus,*
Adibo ad heſce, atque appellabo Punicè.

Et à *Pœnis* ad *Maures*, ut in *Macrino* apparet. Is enim, quia *Maurus* erat, τὸ δὲ τὸ ὑπερον κατὰ τὸ τῶν Μαύρων ἐπιχώριον διετέτρητο, *habuit autem alterum perforatum, ut eſt* Maurorum *conſuetudo.* Ita legitur in *Dione Nicæa*. Et *Plutarchus*, in *Mario*, de *Jugurtha* captivo ſcribit; Οἱ δὲ ζηλωταὶ ἀφίεσθαι βίᾳ τὸ χρυσῖν ἐκόσμιον, ἅμα τ᾽ λοβὸν συναπέρρηξαν. *Alii, illi vi abripere auream inaurem properantes, unâ operâ lobum auris evulſerunt.* Hæc obiter, ne mirentur non ſolùm uxores, & filias, ſed & *Iſraelitarum* filios aureas habuiſſe inaures. Has porro, quamvis ad ornatum, ut erant tempora, pertinentes, *Aarom* incunctanter dederunt, cùm quia in illo deſerto minor fuit cura cultus corporis, tum quia prævalebat ſuperſtitio, quæ ne liberis quidem parcit, ut ex eorum patet exemplo, qui filios *Molocho* immolabant.

Aaron autem hoc aurum accepit, ויצר אותו בחרט *& ligavit* (ſeu *recondidit*) *illud in marſupio*, vel *& formavit illud ſtylo.* Hæ duæ verſiones ab invicem tantum diſtant,

Quantum Hypanis Veneto *diſtat ab* Eridano.

Ambæ tamen magnos auctores habent, & *Hebræa* verba videntur utramque admittere. Nam צור, unde ויצר, quandoque *formare* eſt, ut יצר. Sic 1 *Reg.* 7. *v.* 15. ויצר *Et formavit duas columnas æreas*, & ex quorumdam ſententia *Pſal.* 139. *v.* 5. *Retrò, & ante* צרתני *formaſti me.* Et *Eſa.* 44. *v.* 12. *Et malleis* יצרהו *formabit illud.* Sed & idem Verbum צור *ligare*, & *recondere* ſignificat, planè ut צרר. Sic *Deuter.* 14. *v.* 25. וצררת *Et ligaſto* (vel *recondidiſto*) *pecuniam in manu tua.* Et 2 *Regum* 5. *v.* 23. ויצר *Et ligavit duo argenti talenta in duobus marſupiis.* Et 1 *Reg.* 12. *v.* 11. ויצרו *Et ligaverunt* (ſeu *reconduderunt*) *numeratam pecuniam, quæ in Domini domo inventa eſt.* Sed & חרט eſt ambiguum. Nam *ſtylum*, ſeu *calum* ſignificat, ut *Eſa.* 8. *v.* 1. *Sume tibi grande volumen, & in eo ſcribe* בחרט אנוש *ſtylo hominis.* Unde Plurale חרטים *Eſa.* 3. *v.* 22. id eſt, *mulierum acus crinales.* Præterea hoc idem חרט palam eſt pro *marſupio* ſumi in eo loco, quem ſuperiùs citavimus ex 2 *Reg.* 5. *verſ.* 23. *Et ligavit duo talenta argenti* בשני חרטים *in duobus marſupiis.* Et verè obſervat *Kimchius Arabicam* eſſe vocem. Reperitur enim حرڤة vel حرڤط pro *marſupio* in *Arabum* Lexicographis, & in *Arabica* Paraphraſi *Erpeniana* Deut. 25. *v.* 13. Neque eſt, quod mireris *ſtylo* & *marſupio* nomen eſſe commune: figura enim utrique eſt *conica*. Et *conus* dicitur *Arabicè* مخروط *Avicenna* lib. 1. pag. 40. & in *Euclide Arabico* lib. 11. & paſſim in *Mathematicorum* libris. His ita obſervatis, non immeritò quæritur, utrum *Moſis* verba ויצר אותו בחרט *Aaronem* aurum in marſupio recondidiſſe ſignificent, aut verò, ſtylo formaſſe, ut ex eo fieret vitulus, cùm utramque verſionem cum *Hebræo* textu ſtare poſſe jam appareat. Inter illas *R. Selomo* hæret ita medius, ut neſciat utram præferat. *Hæc verba*, inquit, *reddi poſſunt*

(*b*) Imo ad Aaronem.

paſſuris duobus modis. Uno ita, ut וצר *ligationem ſignificet, &* חרט *fudarium*, &c. *Altero, quaſi* וצר *fiat a Nomine* צורה, *quod figuram ſonat, &* חרט *ſit aurificum inſtrumentum, quo in auro figuras incidunt, & inſculpunt*, &c. Priorem *Jonathan*, poſteriorem *Onkelos*, & *Graci* Interpretes ſequuntur, &, ex *Hebræis*, *Kimchius*, ut è noſtris *Pagninus*, *Munſterus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*, *Druſius*, *Piſcator*, *Anglı*, *Itali*, *Genevenſes*, denique recentiorum quotquot videre licuit. Tamen, quod illorum pace dixero, hæc non ſatis cohærent, *Et formavit illud ſtylo* (vel *calo*) *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Quomodo enim *fuſile* dicatur, quod *calo formatum* eſt? Aut *calo formari* vitulus, qui *ad ignem in typo fuſus eſt?* Unde eſt, quod *Moſi* dicit *Aaron* verſu 24. *Aurum ubi conjeci in ignem, prodiit iſte vitulus.* Si, quod illi ferè reſpondent, *Aaronem* cælo dicas expoliviſſe vitulum, poſtquam in igne fuſus fuerat: rurſus quæretur, 1. Cur vitulum cælo formâſſe dicatur, quem fuſione jam formatum ſolum expolivit? 2. Cur ordine præpoſtero hæc referantur, *Et formavit illud calo, & fecit ex illo vitulum fuſilem*, cum dicendum fuiſſet, *Et fecit vitulum fuſilem, quem poſtea calo expolivit?* 3. Quis *Aaronem* edocuerit artem auri cælo expoliendi, vel lævigandi? 4. Cum homini, haud dubiè harum artium rudi, multo tempore opus fuerit ad ſtatuam hanc lævigandam: quomodo poſtridie fuſionis feſtum indixerit in idoli hujus honorem celebrandum? 5. Sic *Aaronem* reſpondeas, hoc per alium feciſſe, tamen de illo alio idem quæretur. 6. Præterea, ſi apud *Hebræos* ſtatuas igne fuſas ſtylo lævigare moris erat, cur Scriptura, quæ fuſionis, & fuſilium meminit plus triginta locis, alibi ne ſemel quidem ea ſtylo expolita, & lævigata fuiſſe tradit? *Solomonis* ævo maximè, qui, ut in magnis opibus, & in ſumma pace vixit, ita majore pompa, & arte, fuſilia Templi ornamenta elaboraſſe credendus eſt. 7. Quid quod חרט, id eſt, *ſtyli*, vel *cali*, ſculpere, & cælare proprium eſt, non lævigare; Neque enim ſtylo, ſed lima, & ſcalpro metalla expoliuntur. Proinde *Deut. 9. verſ.* 21. de hoc eodem vitulo in *Chaldæo* Paraphraſte legas, ושפית יתיה בשופנא יאות *Et illum limâ bene limavit.* Quocirca, ut devitentur incommoda, quæ notavimus, verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Et e manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Et *Eſa. 46. v. 6. Qui aurum è marſupio educunt, & argentum lance appendunt, conducunt aurificem, qui faciat ex eo Deum.* Quam loci *Moſis* interpretationem firmant duo loci ſimiles: unus, quoad res; alter, quoad verba, de quorum ſignificatione dubitatur. Prior *Jud. 8. verſ.* 24. ubi *Gedeon*, victis *Iſmaelitis*, petit à commilitonibus aureas *Iſmaelitarum* inaures, quas ex præda reportaverant. Et libenter conceſſas veſte ſuper terram expanſa excepiſſe legitur, atque *Ephod* ex iis feciſſe; quo cum *Iſraelu* populus in idololatriam abuſus eſſet, ceſſit id *Gedeoni* in ruinam, & toti ejus familiæ. Hæc hiſtoria noſtræ non eſt abſimilis. Nam, ut *Aaron*, ita *Gedeon* aureas inaures à populo petit, ut convertat in uſum idololatricum: & has ultrò oblatas expanſa veſte accepiſſe dicitur, quomodo *Aaron* in marſupio recondidiſſe, ex interpretatione, quam aſſerimus. Alter locus jam bis citatus ex 2 *Reg. 5. verſ.* 23. ויצר בכרים כסף בשני חרטים *Et recondidit duo argenti talenta in duobus marſupiis*, tamen hic repetendus eſt, ut lector peritus obſervet in eo haberi utramque vocem in loco *Moſis* controverſam, nempe וצר, & חרט & in eadem conſtructione. Unde valde veriſimili ratione colligere eſt, has voces utroque loco eodem modo eſſe explicandas. *Syrus*, & uterque *Arabs* in *Exodo* habent, *Et formavit illud in typo:* quaſi חרט *typum* ſonaret. *Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, וצר יתיה בשושיפא ועבד יתיה בטופוא *Et recondidit illud in pallio, & conjecit in typum.* Quo eodem pertinet, quod חרט *Aben Ezra* רמות, id eſt, *ſimilitudinem* exponit. Hi nimirum interpretes voci חרט coacti ſunt novam, & inauditam notionem affingere, ne in ea incommoda inciderent, de quibus ſupra. Sed nihil neceſſe fuit, ut de typo *Moſes* ageret; quia ex hoc ipſo, quod vitulum vocat *fuſilem*, illum ſatis ſequitur ex typo fuiſſe expreſſum. *Judæi* tamen, ſemper inepti, nodum in ſcirpo quærunt, nec in hujus loci explicatione minùs laborant, quàm ſi res eſſet valde obſcura. Ideo maximè, quod *Aaron* ſceleris ſuum apud *Moſem* extenuans dicit verſu vigeſimo quarto, *Et conjeci illud* (aurum) *in ignem, & exiit iſte vitulus*, nullâ typi factâ mentione. Quod *Jonathan* ſic παραφράζει, ומלקתיה בנורא ונפק מניה דמות עגלא הדין ויאל סטנא בגויה תפק מניה דמות עגלא הדין *Et cum in ignem conjeciſſem, in medium ejus Satan ingreſſus eſt, & unde exiit iſta vituli figura.* In *Tanchuma* R. Jeremias *Aaronem* dicit aurum in ignem conjicientem, oculis in cœlum intentis, tali oratione apud Deum ſe excuſaſſe, *Ad te oculos attollo, O qui in cœlo habitas, tu, qui es παρθενογένης, ſcis hæc illos me invito facere. Tum verò* (inquit) *Magi accedentes magicis artibus vitulum formârunt.* Ibidem alii fabulantur *Micham*, quem in *Ægypto*, ſub ædificio attritum, è medius lateribus eripuerat *Moſes*, tabulam ſuſtuliſſe, in qua *Moſes* ſcripſerat עלה שור *Aſcende bos*; & hanc in catinum, in quo erant inaures, cùm conjeciſſet, ſtatim exiviſſe vitulum mugientem. Hunc verò מקרטש *exulcerantem Iſraelitas* cum vidiſſent, ſtatim exclamaſſe, *Hi ſunt dii tui, ô* Iſraël. Hanc fabulam ut illuſtret *R. Solomo*, *Moſem* ait ideò luminare inſcripſiſſe, *Aſcende bos; Aſcende bos:* ut, eâ in *Nilum* conjectâ, *Joſephi* feretrum educeret, quod *Nilus* inundaverat. Et in vitulo probat fuiſſe ſpiritum vitæ, ex eo, quod dicit *Pſaltes*, *Mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Quale eſt, quod in *Capitulis Eliezer* R. *Juda* ad eundem bovem refert *Eſaiæ* verba, *Novit bos poſſeſſorem ſuum:* Neque minus inſulſum, quod apud *Aben Ezram Judæi* Aſtrologi neſcio quam aſtrorum conjunctionem ſibi fingunt in ſigno *Tauri* ad hunc vitulum efformandum. Quin pondus vituli definire audent. Probat enim *Rabbi Tanchuma* illud fuiſſe מאה ועשרים וחמשת קנטרין זאב *centum viginti quinque talentorum auri.* Ita enim *R. Aſi*, & *Baal Haturim*; quia vox סככה, id eſt, *fuſilis*, valet numero cxxv. Itaque vitulus fuſilis totidem talentis gravis eſſe debuit.

Sed, his miſſis, quæ recitâſſe eſt refutâſſe, venimus ad quæſtionem, quam multi movent; quorſum *Aaron Iſraelitis* Deum formâ bovis exhibuerit, cui ſi quem è fæce vulgi ſimilem eſſe dixeris, is pro gravi offenſa habebit, cum tam hebeti, & ſtupido animali ſe conferri? Variæ ſunt ſententiæ. Quidam *Aaronem* putâſſe volunt Deo bovis imaginem placituram imprimis, quomodo boum ſacrificiis maximè delectabatur. Atqui hæc ſunt ἀναισθησία. Quin ex eo ipſo, quòd bos in victimam offerebatur, *Aaron* colligere debuit bovem pro Deo coli non poſſe. Quid enim abſurdius, quàm ut idem animal & victima ſit, & Deus, cui offerantur victimæ? Et bovis imagini veros & vivos boves mactari, & adoleri, quis ferat? Sunt, quibus videtur *Aaron* maluiſſe Deum populo ſub tam ridiculo ſchemate exhibere, ut illum ab idololatria ſic averteret. Quæ, ſi bene memini, *Procopii* eſt ſententia. Sed *Aaronem* ſeriò egiſſe docent omnes textûs circumſtantiæ. Ipſe enim aurum acceptum fudit, ut vitulum ex eo faceret, & aram illi erexit, & feſtum conſecravit, & ſacrificia obtulit. Nihilo ſanior eſt *Monceti* ſententia, *Aaronem* hunc bovem finxiſſe ad exemplar *Cherubi*, cui Deum inſidentem viderat, cùm apparuit ſcnioribus *Exod. 24. v. 10.* Ibi enim *Moſem*, *Aaronem*, *Nadab*, *Abihu*, & ſeptuaginta Seniores vidiſſe Deum *Iſraelu* legimus, habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini, aut tanquam cœlum cum ſerenum

eſt

eſt. At *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque vituli ſpecie nuſquam legitur. Quin Deus diſerte negat tum *Iſraëlitis* apparuiſſe ullius animalis ſpeciem, *Deut.* 4. 15. &c. Itaque nihil falſius, quam quod ſibi fingit *Monceus*, Deum vitulo vectum ſe præbuiſſe conſpiciendum. Qua tamen aſſertione nititur tota libri moles *De vitulo aureo*, in quo *Aaronem* à peccato excuſare nititur iis rationibus, quæ ipſi *Aaroni* in mentem non venerunt tum, cum à *Moſe* accuſatus eſt. Auctor *Scripturæ Mirabilium* ſub *Auguſtini* nomine lib. 1. cap. 15. ad *Joſephum* hoc referens, *Bovis*, inquit, *ſimulachrum juxta ſepulchrum* Joſeph *ſtatuerunt, eo quod bos viro in agricultura cooperatur. Quâ etiam cauſa filii* Iſrael, *cum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam, quam vitulum, id eſt, bovem fecerunt, hac vel maximè cauſâ, quod ipſe in* Ægypto *juxta ſepulchrum* Joſeph *adoraretur.* Cui ſententiæ in ſpeciem favet, quod cultus *Serapidis*, vel *Sarapidis*, quem cum *Apide* eumdem faciunt, à veterum nonnullis ad *Joſephum* refertur. In his eſt *Julius Firmicus*, qui de *Joſepho* dicit in libro *De errore profan. relig.* cap. 14. *Hunc poſt mortem* Ægyptii, *patrio gentis ſuæ inſtituto, templa fecerunt. Et ut juſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quo modo ofurentibus, & cunctibus frumenta diviſerat, capite ut ſuperpoſitus eſt: Nomen etiam, ut ſanctius coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam, quia* Saræ *pronepos fuerat*, Sarapis *dictus eſt* Græco *ſermone, hoc eſt* Σαρᾶς σὸς. *Ruffinus* quoque *Hiſt.* lib. 2. cap. 23. poſtquam *Serapin* ſcripſit modium habuiſſe capiti ſuperimpoſitum, *Quidam*, inquit, *in honorem noſtri* Joſephi *formatum perhibent ſimulachrum, ob diviſionem frumenti, quæ famis tempore ſubvenit* Ægyptiis. Et *Suidas* in Σάραπις, Τοῦτο δέ τινὲς μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μέδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, *&c.* ἄλλοι δὲ τὸν Ἰωσήφ. *Illum quidam* Jovem *eſſe dixerunt, alii* Nilum, *quia modium habet in capite*, &c. *Alii* Joſephum. *Serapin* autem idem, qui *Apis*, ſi *Nymphodoro Amphipolitæ* credimus, tradenti τὸν Ἄπιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα, καὶ ταριχευθέντα εἰς σορὸν, ἀποτεθῆναι τῷ ναῷ ὃ τιμωμένῳ δαίμονι, καλεῖσθαι Σοροάπιν πλησίον, καὶ Σάραπιν, *&c.* Apim *taurum mortuum, & conditum loculo, quæ σορὸς* Græce *dicitur, reponi in templo dæmonis, qui colitur, atque hunc* Soroapin, *vel* Sarapin *appellari.* Quem locum citant *Clemens* libro primo *Stromatûm*, & *Euſebius* libri decimi capite duodecimo *Præparationis Evangelicæ.* Eodem pertinent hæc *Ruffini*, ubi ſupra; *Alii reperiunt in Hiſtoriis* Græcorum *veteribus ferunt*, Apin *quemdam patrem familiæ, ſeu Regem in* Ægypto Memphis *poſitum, cum famis tempore frumenta apud* Alexandriam *defeciſſent, ex proprio affatim civibus alimenta præbuiſſe. Quo defuncto, in honorem ejus inſtituerunt apud* Memphis *templum, in quo bos quaſi indicium optimi agricolæ nutrietur, habens quadam coloris inſigne, qui ex nomine ejus* Apis *appelletur.* Σορὸς verò, *id eſt, ſepulchrum, in quo corpus ejus inveret*, Alexandriam *deduxerint*, & Soron Apis *primò ex compoſitione* Soroapin, *poſt vero per corruptionem* Sarapin *nominârint.* Quæ ipſa ſuperioribus addit *Suidas*, &, niſi fallor, ex eodem fonte hauſta. Ex his igitur inter ſe collatis colligit vir maximus; *Apim*, & *Sarapin* idem fuiſſe Numen, & *Ægyptios* in utroque *Joſephum* coluiſſe: adeoque contendit ejus ſymbolum fuiſſe bovem *Apim* multis de cauſis. 1. Quia *Deut.* 33. 17. *Joſephus bos* vocatur, aut certè cum bove confertur ab ipſo *Moſe*. 2. Propter interpretationem ſomnii *Pharaonis* de ſeptem vaccis pinguibus, quas devoraverant vaccæ aliæ totidem aſpectu fœdæ, & macie conſectæ. 3. Quia cum *Joſepho* tempore famis *Ægyptus* optimè proſpexerit, non potuit ullo aptiore, quàm bovis ſymbolo hoc beneficium exprimi: cum annonæ ratio tota ex agricultura pendeat, in qua bos homini laboris ſocius, tanquam *Cereris* miniſter, ut veteres illum indigitant. 4. Denique, cum *Hebræis* אב ab, *patrem*; שור ſor, *bovem*; & שר ſar, *principem* ſonet: inde *Joſephus Apis*, id eſt, *pater*, dici potuit, cum vocetur *pater Pharaonis* Gen. 45. 8. Item Σάραπις, *princeps pater*, cum præfuerit toti *Ægypto*. Aut Σάραπις, *bos pater*, ob cauſas jam allatas. Hæc, ab eximio viro quamquam acutè excogitata, mihi tamen non perſuadent, quod is probandum ſuſceperat, *Joſephum Ægyptiorum Apim* fuiſſe, aut ſub bovis imagine ab iis cultum. Nam, quod tradunt quidam veteres, *Joſepho* mortuo, propter accepta ab eo beneficia, divinos honores fuiſſe exhibitos, *Moſis* ſcriptis parùm conſonat, ex quibus *Joſepho* mortuo Regem alium ſurrexiſſe ſcimus, qui *Joſephum* non noverat, *Exod.* 1. 8. id eſt, qui, nullâ ejus, nec fratrum, & poſterorum ratione habitâ, graviſſimam in eos tyrannidem exercuit. Huic Regi ſucceſſit alius *Iſraelitæ* æquè infenſus, quem, in populi ſui gratiam, Deus gravibus plagis afflixit, & tandem ſub aquis demerſit cum omnibus copiis ſuis. Unde mutuum inter *Judæos* & *Ægyptios* odium in plura ſæcula duravit. *Joſephum* igitur pro Deo in *Ægypto* fuiſſe cultum planè vero eſt abſimile. Neque *Serapidis* apud eos cultus fuit ita vetuſtus. *Herodotus*, qui de Diis *Ægyptiorum* tam multa ſcripſit, de *Serapide* ne γρῦ quidem habet. Neque quiſquam alius ante *Alexandri* tempora. Et plerique ex *Ponto* in *Ægyptum* advectum ſcribunt, ita procurante *Ptolemæo*. Advectionis hiſtoriam prolixè ſcribit *Tacitus*, *Hiſtoriarum* libro quarto. Eamdem paucis proſequitur *Clemens* in *Protrepico*. Atque, ut *Serapidem* ſcias in locis circa *Pontum* jam olim fuiſſe notum, vetus Σαραπιεῖον, id eſt, *Serapidis* fanum, in ora *Propontidis* deſcribit *Polybius* libro quarto, *Hiero* oppoſitum, ubi *Jaſonem* fama eſt duodecim Diis ſacrificâſſe. At *Serapidis* in *Ægypto* nulla mentio, antequam ex urbe *Ponticæ Sinopes* adveheretur. Proinde *Cypri* Tyrannus *Nicocreon*, qui tum vivebat, adventitii Dei novitate perculſus, cum per legatos ſollicitè rogavit, quis Deorum haberetur? Et ſuperbum Dæmonis ea de re conſulti reſponſum legere eſt *Macrobii Saturnalium* libri primi capite vigeſimo. *Origenes* contra *Celſum* inter Topicos quoſdam Deos, quorum cenſum inſtituit libro quinto, Ναυκρατῖται δὲ, inquit, εἰ πάλαι (al. εἰ πάνυ πάλαι) ἀφῳκίσθησαν, σεμνύνονται Σαράπιν. Naucratitæ *non ita pridem* Sarapim *inter Deos recenſuerunt.* Sed intercedit quidem vir eximius, *Taciti* auctoritate fretus, cujus verba ſunt, *Templum pro magnitudine urbis exſtructum loco, cui nomen* Rhacotis. *Fuerat illic ſacellum* Serapidi, *atque* Iſidi *antiquitus ſacratum.* Ex quibus hujus Numinis in *Ægypto* vetuſtas aperte videtur adſtrui: ſed attentè legenti conſtabit his *Tacitis* verbis nihil eſſe abſurdius, nihil falſius. Narraverat enim *Ptolemæum*, cum *Alexandriæ* recens conditæ templa, & religiones adderet, per ſomnium fuiſſe monitum, ut, fidiſſimis amicorum in *Ponto* miſſis, hujus effigiem acciret, & viſum ſuum Sacerdotibus *Ægyptiis* aperuiſſe. Quos cum *Ponto* reperiſſet, & rerum externarum parum gnaros, *Timotheum Athenienſem* à gente *Eumolpidarum*, quærum illa ſuperſtitio, quod Numen eſſet, interrogâſſe? Neque ipſi *Timotheo* id aliter fuiſſe compertum, quàm per eos, qui in *Ponto* meâſſent. Tum Legatos, & dona *Sinopenſium* Regi *Scydrothemidi* miſiſſe *Ptolemæum*. Quo cunctante multis de cauſis, rem tandem, exacto triennio ægrè fuiſſe confectam. Hæc longioris hiſtoriæ ſumma, quam concidere totam neceſſe eſt, ſi ſacellum jam antiquitus habuit *Serapis* in eo ipſo *Alexandriæ* loco, in quo templum poſtea conditum. Neque enim *Ægyptii* ignorâſſent *Serapis* quale ſit Numen: neque opus habuiſſent exteros ea de re conſulere, aut illius ex *Ponto* effigiem tanto molimine accerſere: neque eo facto *Ptolemæus Alexandriæ* novas religiones addidiſſet. Hic igitur *Tacitum* palàm hallucinatur. Sed bene eſt, quod fontes erroris patent ex his *Clementis* (c) de *Ptolemæo*, Διεξάμενος τὸν ἀνδριάντα,

(c) *In Protrepti.*

ἱμάντα κατάδησεν ἐπὶ τὰ ἅρματα, ἐν τῷ Πανάττῳ καλῶν, ἐνθα καὶ τὸ ἱερὸν τετίμηται ὃ Σαράπιδι. *Statuam acceptam posuit in promontorio, quod nunc* Rhacotin *appellant, ubi &* Serapidis *templum colitur.* Senſus eſt, *Ptolemæum* hanc *Serapidis* ſtatuam poſuiſſe ubi hodieque templum ejus eſt. *Tacitus* tamen, ut ſuſpicor, ex ſimilibus *Græci* Scriptoris verbis collegit jam antea *Serapidis* ſacellum ibi fuiſſe. 1. Quia τὸ ἱερὸν tam *ſacellum*, quam *templum* ſonat. 2. Quia τετίμηται Verbum eſt Præteriti temporis. Sed hujuſmodi Præteriti ſignificatio ſæpe eſt Præſens. Sic 2 *Macchab.* 3. v. 12. ubi *Vulgata* rectè habet, *Templo, quod per univerſum mundum honoratur*; *Græce* eſt, Τὸ τετιμημένον κατὰ τὴν οἰκουμένην ἱερόν. Conjecturam hanc non parùm firmat, quod Hiſtoriam *Serapidis Tacitus* ita orditur, *Origo Dei nondum noſtris auctoribus celebrata. Noſtris*, id eſt, *Romanis.* Ergo ex *Græcis* illam hauſerat, & fortaſſe ex illis ipſis, ex quibus *Clemens* non toto ſæculo recentior. *Serapidis* porrò imaginem ne quis *Apido* bovi ſimilem fuiſſe putet, ecce ejus deſcriptionem ex *Macrobio*! *Simulachro ſignum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. Dexterâ parte caput canis exoritur manſuetâ ſpecie blandientis; pars verò læva cervicis rapacis lupæ capite ſingitur: eaſque formas animalium draco connectit volumine ſuo, caput redeunte ad Dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Neque latis conſtat, quem Deum tam portentoſâ figura deſignari voluerint; Tamen pro *Pluvone* plerique habent, ut *Plutarchum* in *Iſide* ex *Archemacho Eubœenſi*, & *Heraclide Ponico*; & alii apud *Diodorum*, *Tacitum*, *Clementem Alexandrinum*, &c. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Σάραπις, Περσικὸς χιτών, &c. Καλοῦται δὲ καὶ ὁ Πλούτων ὕτως. *Serapis*, Perſica *tunica*, &c. Pluto *etiam ſic vocatur.* Nam pro Πλούτων legendum Πλοῦτον. Fateor tamen eſſe nonnullos, qui *Serapidem*, aut *Sarapidem*, ſi mavis, cum *Apide* confundunt. *Apollodorus* ferè initio libri ſecundi. *Apis, relatus inter Deos*, Sarapis *appellatus eſt.* Et de eodem *Clemens* libro primo *Stromatûn*, Τοῦτον δ' Ἀρίστιας ὁ Ἀργεῖος ἱστορεῖ φησὶ Σάραπιν. *Hunc autem* Ariſteas Argivus *dixit* Sarapin *cognominari.* Et *Auguſtinus* lib. 18. cap. 15. *De Civitate Dei*; Apis, *navibus tranſvectus in* Ægyptum, *cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt* Serapis, *omnium maximus* Ægyptiorum *Deus. Nymphodorus* etiam, & *Ruffinus*, & *Suidas*, locis ſupra citatis, *Serapin* dici volunt quaſi *Soroapin*, aut *Sorapin*, quod in *Apidis* templo conditus fuerit *Apis.* Et *Auguſtinus* eamdem ex *Varrone* affert nominis Etymologiam. Sed *Plutarchi* in *Iſide* illam meritò deridet his verbis, Παλῃ δὲ ἀτοπώτερα τῶν λεγόντων ἐκ σοροῦ Θῶν τὸν Σάραπιν, ἀλλὰ τὸν Ἄπιδ' ὄντα νομίζοντας. *Multò abſurdiora ſunt, quæ quidam dicunt*, Serapidem *non eſſe Deum, ſed* Soron, *ſeu ſarcophagum* Apidis *ſic nominari.* Nec minus futile, quod *Apis* in *Ruffino* legitur, *cum famis tempore frumenta apud* Alexandriam *defeciſſent, ex proprio aſſatum cruribus alimenta præbuiſſe*: ut in *Suida*, Λιμοῦ γενομένου, τοῦς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐκ τῶν ἰδίων τροφὴν παρέχει. *Fame autem exorta*, Alexandrinis *è proprio victum præbuit. Apis* enim, qui multis ſæculis ante conditam *Alexandriam* ab *Ægyptiis* coli cœpit, quomodo potuerit *Alexandrinis* in fame ſubvenire? Sed neque in *Joſephum* hæc quadrant, qui obiit annis mille trecentis, & ampliùs, antequam *Alexander* de *Alexandria* condenda cogitâſſet; neque *Alexandriæ* ſepultus eſt, ſed propè *Sichem* in terra *Chanaan*, Joſ. 24. 32.

Pluloni peculiare eſt, quod taurum aureum *Typhi*, ſeu *Typhonis*, in *Ægypto* maximè culti ſymbolum fuiſſe aſſerit, & ad hujus imitationem *Iſraelitas* vitulum aureum fabriciſſe. Quod miror ab aliis non fuiſſe obſervatum, cum id ſæpe repetat. Sic in libro *De Temulentia* huc alludens, Προσπεσόντας εἰκάσειν, ἀν Θεσπλασῶν μὲν τὸ εὔρυμα, Θεοπλασῶν δὲ τὸν παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον Τύφων· ὃ ζώμβολοι ἢ ὃ χρυσοῦ ταῦρε κατασκευή, περὶ ὧν χορεύειν ἑστῶτες οἱ φρενλαβεῖς φάσι. *Prævaricari anſus eſt ea, ut corporeum Deum fibi finxerit, inſtar* Typhi, *quem* Ægyptii *maximè colunt: cujus ſymbolum fuit aurei tauri fabrica, circà quem inſani chorea ducentes canunt.* Item, *Quiſquis ad caſtra accedit, vitulum videt, ac choreas, quibus ipſe adjungitur*: Τύφῳ γὰρ, καὶ τοῖς Τύφῳ χορεύουσι ἐντυγχάνομεν. *In* Typhum *enim, & in* Typhi *ſaltatores incidimus.* Et libro tertio *De vita* Moſis, *Cum diviſſet* Moſes, *Si quis eſt Dominus, veniat ad me*, &c. Τῶν μὲν δὴ ἄλλων οἱ μὲν, ὅσοις ἦν ἐπ' Αἰγυπτιακὸν ἐζηλώκεσαν Τύφῳ ἀφυπνίζοντες, ἐ προέσχον τοῖς λεγομένοις. *Alii quidem, frano excuſſo, quia zelo fervebant erga* Ægyptium Typhum, *dicta non audiernnt.* Item, Ταυροποιήσαι ταῦρον χρυσοῦν, Αἰγυπτιακὸν μίμημα Τύφω. *Taurum aureo fabrefacere ad imitationem* Ægyptii Typhi. Et libro *De Specialibus legibus*, Ταῦρον ἢ κατεζεσμένον χρυσοῦν, Αἰγυπτιακὸν μίμημα Τύφω, θυέλας ἀνέγον ἀθύτους καὶ ἀνιερεῖς καὶ χοροὺς ἀχορεύτους. *Cum taurum aureum concinnaſſent ad* Ægyptii Typhi *ſimilitudinem, ſacra profana celebrarunt, & feriis nefaſtis, & choreis inordinatis.* Et libro ſecundo *De Monarchia*, Τὸν Αἰγυπτιακὸν ἄπιστον ζῆλον ἐπιδείκνυται, καὶ τὸν ἐγχάριον Τύφω, ὃν ἐπ' ἀλόγοις ζώοις, καὶ μάλιστα ταύροις μυθεύλάσουσι. *Perſuaſerunt* Ægyptiorum *ſtoliditatem ſectari, & regionis illius* Typhum, *cui brutorum animantium, & taurorum maximè ſpeciem affingunt.* Hos omnes locos congerere ideò neceſſe fuit, ut ex eorum collatione appareat, doctiſſimos viros, *Turnebum*, *Stephanum*, atque alios graviter falli, cum τύφων hic pro *mania*, & *ſtultitia* ſumunt, ut apud *Hippocratem*, *Plutarchum*, *Lucianum*, & *Suidam*: cum palàm ſit *Typhi* nomine aliquem intelligi, qui in *Ægypto* colebatur. Itaque *Philoni Typhus* ille ipſe eſt, quem *Plutarchus* in *Iſide* *Typhonem* vocat, magnum Dæmonem eſſe dicens, quique certis ſacrificiis ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus mulceatur, ac delinitur. Quamvis *Philo*, magno errore, *Typho*, vel *Typhoni* tribuat, quæ *Oſiridis* erant propria. Neque enim *Typhon* vel *Typhon*, ſed *Oſiris* ab *Ægyptiis* in præcipuo cultu fuit, & pro ſymbolo taurum habuit. Ita *Diodorus* ſcribit τοὺς τοῦτον τὸν ἱερὸν, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἄπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθέναι, *ſacros tauros tam* Apidem, *quàm* Mnevin Oſiridi *eſſe conſecratos.* Et *Strabo* lib. 17. de urbe *Memphi*, Ἔχει δὲ ἱερὰ τόν τε Ἄπιδ', ὃ ἔστιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅτε ὁ βοῦς Ἄπις ἐν ἐνεῷ τοῦ τρίφυλλ. *Habet etiam templa*, Apidis *nimirum, qui idem eſt* Oſiris, *ubi hos* Apis *in delubro quodam alitur.* Et *Plutarchus* in *Iſide*, Σύμφορον εἰκόνα καὶ νομίζων ὁ Ὀσιριδ' ψυχῆς τὸν Ἄπιν. Apis *confundus eſt anima* Oſiridis *pulchra eſſe imago.* Et alibi, Οἱ ἱερεῖς βοῦν διαχίνουσι ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ πεπυκασμένοις, ἐπὶ πᾶσιν ἡ θοὰ δεινώσεις βοῦν γὰρ Ὀσιριδ' εἰκόνα νομίζουσιν. *Sacerdotes bovem auratis cornibus nigro amictu byſſino indumentes, in luctu Dea (Iſidis* pro *Oſiridis* nece) *oſtentant. Bovem enim putant eſſe* Oſiridis *imaginem.* At *Typhonis* τὸν μὲν ἡμέρων ζώων ἀνοικμωκτὶ τὸ αἰμοθίστατον, ὄνον, τῶν δ' ἀγρίων τὰ θηριωδέστατα, πρασόβολον, καὶ τὸν πατάμιον ἵππον, *execrarunt animalium ſtupidiſſimum tribuunt, aſinum, & ferarum ſeviſſima, crocodilum, & hippopotamum. Typhon enim* ab *Ægyptiis* non tam pro Deo eſt habitus, quàm pro cacodæmone. Proinde ad illum referebant quidquid adverſi accidebat, πάντα καὶ ζῶα, καὶ φυτὰ, καὶ πάθη τὰ φαῦλα, καὶ βλαβερὰ, Τυφῶνος ἔργα, καὶ μίσει, καὶ κτήματα πονηρὰ, *omnia animalia, & ſtirpes, & affectus malos, & noxias, pro* Typhonis *operibus, & partibus, & motibus, habentes.* Et *eidem* ſimplecter imputantes ὅσον ἐφ' ἡμέτερον, καὶ ἄκυρον ὑπερβολαῖς, ἢ ἐνδείαις, *quidquid in exceſſu, aut defectu immoderatum, & inordinatum.* Hæc omnia ex *Plutarcho*, cujus tractatum *De Iſide* quiſquis attentè leget, reperiet in *Ægyptiaca Typhonis* hiſtoria multa haberi, quæ ad *Moſem* pertinent, quamvis tot fabulis involuta, ut non facilè exſculpi poſſint.

Tale

Tale eſt, quod *Typhonem*, Regis *Oſiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverſo patre, narrant in Regem multa machinatum, συνωμόσας ἀνδρας ἑβδομήκοντα καὶ δύο πεποιημένους, καὶ συνεργὸν ἔχοντα βασιλίσσαν ἐξ Αἰθιοπίας παῖδας, adſcitis in conjurationem viris LXXII, & conatum adjuvante Regina Æthiopia illi adſtante: & poſt varia facinora, tandem ὅτι ἐν τῷ τυφῶνι τὴν φυγὴν ἔκτα ἡμέρας γενόμενος, καὶ ἐκ ταύτης γεννήσας παῖδας Ἱεροσόλυμον, καὶ Ἰουδαῖον, Typhonem *oſino vectum per ſeptem dies fugiſſe*, *elapſumque filios genuiſſe*, Hierolymum, & Judæum. Eregia ſtirpe eum deducunt, & ex eadem cum Rege matre; quia filia *Pharaonis Moſem* infantem adoptaverat, cujus potuit eſſe filius ille *Pharao*, ſub quo jam octogenarius *Moſes* tot patravit miracula. Interim alibi in eodem libro *Phrygum* Hiſtoriæ citantur, ex quorum ſententia Ἰσαακὰ δ' Ἡρακλέα ὁ Τυφών, Typhon *eſt* Iſaaci *filius*, *qui fuit ex ſtirpe* Herculis. Quod non minus alienum, quam quod ſcribit *Cleodemus* apud *Joſephum*, *Abrahamum* ex *Chetura* filios Ἡρακλῆ ζυγαντῶσαι ἐπὶ Λιβύην, καὶ Ἀντῖνν, *ductu* Herculis *militaſſe contra* Libyen, & Antæum. Notandum tamen ibi *Typhonem* ad *Iſaaci* genus referri. Viros ſeptuaginta duos ideo conjuraſſe fingunt; quia *Moſi*, & *Aaroni* additi ſunt ſeptuaginta Seniores, qui *Iſraelitas* præeſſent. Regina *Æthiopiæ* illi comes fuit uxor *Moſis*, quam antiquiſſimæ Scripturæ verſiones *Æthiopiſſam*, & *Judæorum* Hiſtoriæ Regis *Æthiopiæ* filiam fuiſſe aſſerunt. Fuga *Typhonis* eſt *Moſis* ex *Ægypto* exceſſus. Aſino vectum fuiſſe dicunt, quomodo deſcribitur *Moſes Exod.* 4. 20. Et fugiſſe per ſeptem dies, ut *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis ſcribit *Hiſtoriarum* libro quinto; *Continuum ſex dierum iter emenſi*, *ſeptimo*, *pulſis colonibus*, *obtinuêre terras*, *in quibus urbs*, *& Templum ducata ſunt.* Utrobique pari errore, ex eo nato, quod Lex quieti deſtinat diem ſeptimum. Eodem pertinent hæc *Trogi* de *Moſe* lib. 36. *Montem* Sinæum *occupat*, *in quem ſeptem dierum jejunio per deſerta* Arabiæ, *cum populo ſuo fatigatus*, *cum tandem veniſſet*, *ſeptimum diem more gentis Sabbathum appellatum*, *in omne avum jejunio ſacravit: quoniam ille dies famem illis*, *erroremque finierat.* Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni*, pro filiis, *Hieroſolymum*, & *Judæum* aſſignant. Tamen vel hinc colligas *Typhonis* nomine *Iſraelitarum* ducem ſignificari, à quo ex *Ægypto* deducti in *Chananæa* fines tandem *Hieroſolymorum*, adeoque *Judææ* totius compotes facti ſunt. Sed nihil impudentius, quàm quod *Typhonis*, id eſt, *Moſi*, Regis ſui ſcelera imputant. Rex edicto juſſerat, ut omnes *Judæorum* filii in *Nilum* conjicerentur. Cujus edicti veſtigia hodieque ſuperſunt inter vicinos *Arabes*, qui quamvis cædem تغريق *thagrik*, id eſt, *demerſionem* appellant, quia olim القابلة كانت تغرق المولود في الما للقتل *obſtetrices in aquis infantes demergebant*, *ut occiderent.* Ita *Alcamus.* Huic igitur edicto mater *Moſis* invita obſequens, eum, arca incluſum, in ripa amnis expoſuit. Sed in *Plutarcho* contrà, tanquam verſis rerum vicibus, *Typhon* Regem *Oſiridem* arcâ incluſum in *Nilum* conjicit. Atque, ut ſcias, mutatis nominibus, eamdem rem agi, & ad *Moſis* hiſtoriam in fabula alludi, conjectus fuiſſe legitur διὰ δ' Ταυτικοῦ στόματος, *per Tanuticum* Nili *oſtium*, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moſes* quoque creditur prope *Tanim* fuiſſe expoſitus, ubi tum erat regia, *Pſal.* 78. *verſ.* 12. & à filia Regis ibi fuiſſe repertus. Nec temerè prætercundum, arcam latuiſſe בסוף *in ſuph*, Exod. 2. verſu 3. id eſt, in *alga Nilotica*, quæ eſt *papyrus*, vocabulo latius ſumpto. Proinde *Eſ.* 19. *v.* 6. in Prophetia contra *Ægyptum Hebraicum* כוף *ſuph*, *Graci* πάπυρος reddunt, *Syrus* ܩܨܒܐ, *Arabs* البردي *Chaldæus* גומא, id eſt, *papyrum.* Et in *Exodi* loco pro בכוף *Hieronymus* habet *in papyrione*, Arabs *Erpenii* في البردي *in papyro*, Jonathan, בגו גומא *in medio papyrorum.* Quin arca ipſa fuit תברת גומא *arca papyracea.* *Arabs* explicat تابوت من بردي *Græci*, διζα παπύρου. *Joſephus*, πλίνθια βύβλινα, *Suidas*, ὑφάντου ἐκ βύβλου λεπτοῦ εἰς κοφινίδιον. *Clemens* (lib. 1. *Stromatûn*) ἐκ βύβλου ἢ ἰσχυρᾶς ἐκτέθη. *Origenes*, (Homil. 2. in *Exodum*) *genus tegminis ex virgis*, *aut ex papyro contextum.* Ibi enim ἡ βύβλος, id eſt, *papyrus*, magna copia provenit, ut alibi multis probavi. Inde igitur nata fabula, quam, præter *Plutarchum*, etiam *Lucianus* refert in libro *De Dea Syria*, hanc arcam ex oſtio *Tanitico* in *Byblum* urbem per mare fuiſſe delatam, ibique ab *Iſide* inventam. Cum re verâ ἐν τῇ βύβλῳ, id eſt, *in papyrione*, & ἐν διζῃ ἐκ βύβλου, *in arca byblina*, ſeu *papyracea*, ut poſita, ita etiam reperta fuerit. Itaque id, quod diximus, eſt veriſſimum, quod *Oſiris*, à *Typhone* arca incluſus, in *Tanuticum Nili* oſtium conjectus, & ibi repertus fuiſſe fingitur, ſumptum eſſe ex hiſtoria *Moſis*, ſed mutatis perſonis, & Regis crimine in *Typhonem*, id eſt, *Moſem*, derivato. Sic, *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 21. *Apollonopolita* leguntur crocodilum odiſſe; quia dicunt Τυφῶνα ὑπεδύνειν τὸν τότε μορφὴν Typhonem *ejus formam induiſſe.* Sed quanto juſtiùs ad Regem id referatur, qui ut crocodilum feritate ſuperabat, ita crocodili nomine gloriabatur. Alibi enim docebimus *Pharaonis* nomine *crocodilum* ſignificari, ac proinde Regem *Ægypti* cum crocodilo conferri *Ezech.* 32. 2. Simili μεταλήψει *Typhonem* ajunt τῇ χρόᾳ πυῤῥὸν, *colore rufum* fuiſſe; id *Hebræorum* duci tribuentes, quod Scriptura *Idumæorum* patri, qui à colore rufo *Edom* dictus eſt, *Gen.* 25. 25. Nempe *Judæos* & *Idumæos* quandoque ſimi promiſcue, nemo eſt, qui neſciat. Proinde *Jupiter Veneri* de *Veſpaſiano* dicit *Silii* libro tertio,

Palmiferamque ſenex bello domitabit Idumen.

Idumen, id eſt, *Judæum.* Et *Stephano* Ἰδουμαῖοι ſunt ἔθνος Ἑβραίων. Et *Phalargyro*, *Idumæa* urbs *Judæi.* Quamvis eo recurrere nihil ſit opus, ſi apud *Euſebium* (lib. 9. *Præparat.*) *Ariſtobulus* verè aſſerit γεγονέναι τὸν Μώσεως μαθητὰς, κ.τ.λ. *&c.* Moſem *fuiſſe procerum*, *ruſum*, &c. Opponet aliquis, *Moſem* fuiſſe forma eximium. Ita enim legitur *Exod.* 2. *verſu* 2. ותרא אותו כי טוב הוא *Et videns eum eſſe pulchrum*; *Aquila* Ἀγαθὸν, ſed *Septuaginta* melius ἀστεῖον, *Symmachus* καλὸν, *Syrus* ܫܦܝܪ, *Arabs Erpenii* مليحا & *Pariſienſis* حسنا omnes eodem ſenſu: ſed & è *Suecia* MSS. unus حسنا جدا *valdepulchrum*, alter ضحوكا جميلا *venuſtum*, vel *venuſtè arridentem*, Jonathan, בר קומי *procerum.* Stephanus *Act.* 7. 20. ἀστεῖος τῷ Θεῷ, *venuſtum Deo*, phraſi *Hebræa*, id eſt, *maximè venuſtum*, ut *Jon.* 1. 2. *Et* Ninive *erat urbs* נדולה לאלהים *magna Deo*, id eſt, *multo maxima. Philo* lib. 1. *De vita Moſis*, Ὄψιν ἰνιφυῆ ἀστεῖαν ἢ κατ' ἰδιώτην, *ſpeciem prægrandem ferre viſus venuſtiorem*, *quàm plebeii homines.* Et aliquanto poſt Regis filiam addit *eum à capite ad calcem contemplatam*, τότε ἐμαρφίαν, καὶ ἐυτξίαν ἀναδιδαχθεῖσα, *ejus formam*, *& bonum corporis habitudinem probaſſe.* *Joſephus* quoque, Ἰδοῦσα τὸ παιδίον ὑπερφυᾶ, μεγίθει τε ἴσον, καὶ κάλλει. *Cum vidiſſet puerum*

rum, tam procax natis, quam forma ratione maximè delexit. Huc porrò formæ parùm convenire videbitur rufus capillitii color, qui inter mali animi κρίτηρια ponitur in *Martialu* Diſticho notiſſimo,

Crine ruber, niger ore, &c.

Sed veruſtiores patet hunc colorem probâſſe, ex eo, quod de *Davide* dicitur 1 *Sam.* 16. *v.* 12. *Erat rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie.* Et rurſus cap. 17. verſu 42. *Erat adoleſcens rufus, & pulcher aſpectu.* Quibus hæc *Feſti* conſona; Rutilius *rufum* ſignificat, *cujus coloris ſtudioſa etiam antiqua mulieres fuerunt.* Nec fruſtrà eſt, quod legitur *Typhon Oſiridem* in partes quatuordecim diſcerpſiſſe. *Moſes* enim totidem partes, id eſt, totidem populos, è regni corpore avulſerat, quos facile eſt dinumerare. Nam ex *Jacob* filiis duodecim natæ ſunt tredecim tribus, nempe ſingulæ ex ſinguli, præterquam ex *Joſepho*, ex quo duæ tribus ortæ ſunt, *Ephraim*, & *Manaſſe.* Hę tredecim tribus ſunt partes totidem ex *Oſiridis* corpore avulſæ. Quibus acceſſit decima quarta, *miſcellanea ſcilicet turba multa, quæ aſcendit cum eis.* Exod. 12. verſ. 38. *Moſes* vocat אספסוף, id eſt, *promiſcuam conveuarum turbam*, Num. 11. 4. Hos ad quadraginta millia fuiſſe, & duces habuiſſe *Janem & Jambren, Hebræi* ex *Tanchuma* probant. Ad eundem *Typhonem* referunt ζῶα τὰ φαῦλα, καὶ βλαβερά, *animalia mala, & noxia*; quia *Moſes*, ranis, pediculis, muſcis caninis, & locuſtis in *Ægyptiorum* perniciem uſus eſt. Ἔνιοι δὲ τινες οἱ τὴν ζάκεμα τὴν γῆν, εἰς ἣν ὁ τῶν ὀλίγων ἐλεῳδιώτας ἱκλείπειν ὑμῖζουσι, Τυφῶνα καλοῦντες. *Nec deſunt, qui umbram terræ, in quam Lunam ullapſam defecre exiſtimant,* Typhonis *nomine indigitent.* Quia ſcilicet *Moſem* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxiſſe ſuccurrebat. Præterea, Τὴν θάλασσαν οἱ ἱερεῖς ἀφοσιοῦνται, καὶ τὸν ἅλα Τυφῶ᾽ ἀφρὸν καλεῖν, καὶ τὴν ἀπαγορευομένων ἔσεσθαι σύνοδον ἢ πρᾶξίν τινα μὴ πρεσβεύσαι καὶ κυβερνήτας ὑπὸ τραπέζης ἅλα χρῶνται θαλάττῃ, καὶ τὸν βίον ἀπὸ τῆς θαλάττης ἔχειν. ἐκ ἧκιστα δὲ καὶ τὸν ἰχθὺν ἀπὸ τούτου πρεβάκεσθαι ἢ αἰτίας, καὶ τὸ μιξὸν ἰχθὺν γράφειν. *Mare execrantur Sacerdotes, & ſalem* Typhonis *ſpumam vocant, ipſique inter alia inter dilium eſt, ne ſalem in menſa apponant. Neque ſalum aut navium gubernatores: quia mari nutriuntur, & victum ſuum e mari petunt: piſcemque eadem de cauſa non parum averſantur, & odium per piſcem deſcribunt.* Memores nempe ad *Moſis* nutum mare refluum, Regem, & Regis copias univerſas ſic obruiſſe, ut ne unus quidem cladis nuntius ſuperfuerit. Unde *Moſi* crediderim Τυφῶ᾽ nomen ab *Ægyptiis* eſſe inditum. Quia ut *Hebræis* צוף *ſiph*, ita *Syris* ܣܘܦ *ſuf*, *emundare* eſt, & ܬܘܦܢܐ *tuphana*, *mundatio*, quomodo *Arabibus* طوفان *tuphan*. *Ægyptiis* igitur, qui ex *Syris*, & *Arabibus* multas voces mutuati ſunt, id ipſum vocabulum uſurpâſſe, atque inde *Moſem* appellaſſe, vero conſentaneum eſt, quia Rubri maris exundatione tam Regem, & Magnates, quàm immenſam popularium ſuorum turbam demerſerat. Neque hic omittendum, quod Scriptura brevitèr quidem, ſed diſertiſſimis verbis docet, qua nocte *Iſraelita* ex *Ægypto* exceſſerunt, *Deumnum in omnes Ægypti Deos judicia exercuiſſe.* Exod. 12. 12. & Num. 33. 4. Tamen quale fuerit hoc judicium, non expreſſit. Itaque Interpretes multa comminiſcuntur. Et *Jonathan* quidem in Paraphraſi Deum inducit ſic loquentem וכל טעות מצראי אעבר ארבעתי דינין טעות מתכא מתרככין טעות אבנא כתנרעין טעות פחרא כתעברין בקיקין טעות אעא כתעברין קטם דינרעין מצראי ארום אנא " *In omnes* Ægyptiorum *idola quatuor judicia exercebo. Idola fuſilia liquefient, idola lapidea confringentur, idola fictilia in fruſta diſſilient, & idola lignea in cinerem redigentur: ut ſciant* Ægyptii *me eſſe Dominum. R. Eliezer* cap. 48. *Cum egreſſi ſunt* Iſraëlitæ *ex Ægypto, quod fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum, juxta illud, "Et in Deos illorum exercebit judicia. Artabanus* (*d*) dicit motu terræ concuſſiſſe τ πλείους, *pleraque templa.* Unde petita ex parte crediderim hæc *Hieronymi* ad *Fabiolam* Epiſt. 127. *Illud* Hebræi *animadvertant, quod nocte, quâ egreſſus eſt populus, omnia in Ægypto templa deſtructa ſunt, ſive motu terræ, ſive ictu fulminum.* Et *Trogo* lib. 36. *Dux exulum factus* Moyſes *ſacra* Ægyptiorum *furto abſtulit, qua repetentes armis* Ægyptii *domum redire tempeſtatibus compoſiti ſunt.* In his quidem falſa, quædam incerta. Tantùm hoc ſcimus in commentitia *Ægypti* numina verum Deum *Moſi* miniſterio graviter animadverſiſſe; cum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & prope obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. *Apollodorus* lib. 1. *Deos in Ægyptum properabant, & ubi illuc* (Typhonem) *inſequentem vidêre, in varias animantium formas ſeſe quiſque tranſmutabat. Hyginus* Fab. 196. *Deos in Ægypto, cum* Typhonis *immanitatem moverent,* Pan *juſſit eos, ut in feras beſtias ſe converterent, quò facilius eum deciperent. Suidas* in Τυφῶς, Ἵνα ὀλίγων ζώων μεταβάλοντο μεμφὼς διὰ τὸν ἰωνὸν φίλον, *Ejus metu in bruterum animantium formas ſe convertebant.* Nempe, ſi *Plutarchum* ſequimur, in formas ἰβίων, καὶ κυνῶν, καὶ ἱερακων, *ibium, canum, & accipitrum.* Sed ex *Nicandre* multò plura *Antoninus liberalis* in *Typhone*, Ἀνὴρ ἀν μὲν ἐγένετο ἵππος, ἔχεσθε δὲ ἵππος, Ἄρτι δὲ λεπάδωτὸς ἰχθύς, Ἄρτεμις δὲ αἴλουρος (lege ἄλωρ) πρόγυ δὲ αἰσχύνεται Διόνυσος, ἴδιος δὲ Ἡρακλῆς, βοῦ δ᾽ Ἥφαιστος, μυγάλη δὲ Λητώ. Apollo *quidem factus eſt accipiter*, Mercurius *ibis*, Mars *lepidotus piſcis*, Diana *felis*, Bacchus *autem in hircum mutatus eſt*, Hercules *in leonem*, Vulcanus *in bovem*, Latona *in murem araneum. Ovidius* quoque lib. 10. *Metam.*

Hùc quoque terrigenam venuſſe Typhœa *narrat,*
Et ſe mentitus Superos celaſſe figuris.
Dux que gregis, dixit, ſis Jupiter: *unde recurvis*
Nunc quoque formatus Libys *eſt in cornibus* Ammon.
Delius *in corvo*, *proles* Semeleia *capro*,
Fele ſoror Phœbi, *nivea* Saturnia *vacca*,
Piſce Venus *latus*, Cyllenius *ibidis alis.*

Et *Diodorus* libro primo vult hæc animalia in *Ægypto* coli, quia, cum terrigenæ gigantes in Deos inſurrexiſſent, διὰ δ ταύτην τὴν αἰτίαν διαφυγόντα τὸν ἀμύητα, καὶ βίαν ἀνιτᾶν, *eorum vim, & ſævitiam Dii hoc modo effugerant.* Qua fabula, ſi quid video, ſignificatur *Ægyptios* idola ſua è templis detracta in pecorum ſtabulis, & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris, & latibulis, *Moſis*, & *Iſraelitarum* ex *Ægypto* turmatim excedentium metu, abſcondiſſe, ut tutius laterent. Quomodo *Rachel Labanis* idola abdidit ſub cameli clitellis *Gen.* 31. *v.* 34. Et aureos etiam, argenteoſque Deos in talparum foramina, & veſpertilionum latibula cultores ſui dejiciunt, *Eſ.* 2. 20. 21. Unde ſit, *Ægyptii* à *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis malè mulctati, tamen cum, ſervili metu adacti, aliquo modo colebant, ſed quomodo *Romani* Febrim, *Graci* Furias, ne ſcilicet nocerent. Atque ita, ut in ejus cultu eſſent valde vani, & parùm ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, eum καμηγυρίζουσιν, καὶ πανήγυσιν, *ſacrificus demulcent, & delinunt:* ſed, vice verſâ, quandoque ἐκκαυσίνουσι, καὶ καθυβρίζουσιν ἐν τοῖς ἑορταῖς, ἅ μὲν ἀνίστασιν τὸν τυφῶνα καὶ περιπλανίζοντες, ὅτε δὲ κατακρημνίζοντες, ὡς κοπτῶσι, διὰ τὸ ἀνιᾶν γεγονέναι τὸν Τυφῶνα, καὶ ἐνοχλεῖν τὸν χρόνον, *quibuſdam feſtis eundem deprimunt, &*

(*d*) *Apud Euſeb. l.* 9. *Præpar.*

& contumeliis afficiant, rufos quidem homines probris inſectantes, aſinum verò etiam præcipuè dejicientes, ut Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon *& aſinus coloris.* Addit, aſinum propter id ipſum pro immundo haberi, & Βαιμοσκὰ ζῶα, *Buſyritaſque*, & *Lycopolitas* à tubis abſtinere; quia ruditus ſonum referunt: nec niſi rufos boves macta*ri* in *Typhonis* odium. Eſt igitur, quod *Philoneм* miremur (virum impenſe doctum, & in *Ægypto* natum, fratremque Alabarchæ *Alexandrini*) de *Ægyptio Typho*, vel *Typhone* verius, ita egiſſe, quaſi hæc ignoraverit. Eum enim deſcribit tanquam Deum ab *Ægyptiis* μαλίστα τιμώμενον, *maximè cultum*, & qui pro imagine, vel ſymbolo taurum habuerit. Cum *Typho* pro tauris aſinos, & crocodilos, & hippopotamos *Ægyptis* conſecraverint, neque illum alio numero habuerint, quam quo habebantur apud *Græcos* οἱ ἀλάστορι, καὶ παλαμναίοις θεοί.

Miſſo igitur *Typho*, & *Typhone*, *Philoni* tamen ex parte accedimus, qui vitulinæ illius ſuperſtitionis originem ex *Ægypto* rectè arceſſit, ubi vituli, & boves in plurimo cultu fuêre. Ita *Memphitarum* Deus fuit *Apis*, & *Mnevis Heliopolitarum*: quod nemo neſcit. Et ſacræ vaccæ idem honor præſtitus eſt à *Momemphitis*. Alibi boves non quidem Dii, ſed tamen ſacri habiti. Quæ omnia ſic paucis expedit *Strabo* lib. 17. ubi de *Momemphi*, & *Momemphitis*: Τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερά, καθάπερ ὁ Μνεῦις ὁ Ἥλιος δὲ πίλαι ὁ Μνεῦις ὅτου μὲν ἂν θεοὶ νομίζονται· οἱ δὲ πολλοὶ γὰρ δὴ ὁ τοῦ Δίλτα, καὶ ἔξω αὐτῆ, τοῦ μὲν ἄρρην· τοῦ δὲ θήλεια τρέφεται· ὅτου δὲ θεοὶ μὴ νομίζονται, ἰερὸν δὲ. *Sacram ibi vaccam alunt, ut* Apis *quidem* Memphi, Heliopoli *autem* Mnevis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur. Ut qui alibi aluntur (à Multis enim tam in* Delta, *quàm extra* Delta *boſ aliuntur, vel fœmina) dii non putantur, ſed ſacri.* Proinde idem alibi, Τινὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τρία, βοῦν, αἶγα, ἄρκτον. *Quadam animalia univerſi colunt* Ægyptii, *ut terreſtrium tria, bovem, caprum, felem.*

Ut perfectior ſit probatio, tria hic obſervanda. Primò, brutorum cultum apud *Ægyptios* jam olim obtinuiſſe, & antequam *Iſraelita* ex *Ægypto* excederent uſurpari cœpiſſe. Itaque cum *Moſi*, & *Aaroni* dixit *Pharao*, *Ite, ſacrificate Deo veſtro in hac terra*; reſpondit *Moſes*, Exod. 8. v. 26. *Non conveniet ita facere, quia abominationem* Ægyptiorum *ſacrificabimus Domino Deo noſtro. Ecce! ſi ſacrificaremus abominationem* Ægyptiorum *ante eorum oculos, nonne lapidarent nos? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, quibus in abominabilem idololatriam abutuntur. Gentium enim idola *abominationes* appellant Sacri Scriptores *Deut. 7. v. 25.* & *12. v. 30. 31. 2 Reg. 23. v. 13. Eſd. 9. v. 1. Eſa. 44. v. 19.* Vel *abominationem Ægyptiorum*, id eſt, ſacrificium, quod *Ægyptiis* erit abominationi, nequaquam perpeſſuris, ut ea immolemus animalia, quæ ipſi colunt, quomodo accipiunt *Chaldæi* Interpretes. Secundò, id quoque notandum, *Ægyptios* eorum animalium, quæ viva coluerunt, ſtatuas paſſim in templis erexiſſe. *Mela* lib. 1. cap. 9. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia. Strabo* lib. 17. ubi de eorum templis, Πάντα δὲ ἰδίᾳ, ἃ ἐν διηρτημένοις, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ζώων τινὶ, *Simulachrum verò nullum, aut non ad hominis formam, ſed beſtiæ alicujus, efficium.* Proinde Rex *Mycerinus* filiam ſuam in lignæ bovis auro obductæ utero condiderat, cui *Saïtæ* quotidie omnifarios odores adolebant. Sic habetur in *Herodoto* lib. 2. Et apud *Stephanum De urbibus* voce Βύζιρις: Ἐκεῖ λέγεται θάψαι τὸν Βύσιριν (lege Ὄσιριν) Ἶσις, ἐκβαλοῦσα ὀπὸ ξύλινον βοῦν ὃν τὸ βασιλικὸν ἦναι τῶν πάλαι. Vult *Oſirin* ibi ſepultum à matre *Iſide* ligneo bovi fuiſſe incluſum, à quo urbs primò *Buſoſiris*, deinde per contractionem *Buſiris* dicta fuerit. Itaque fallitur vir doctus, qui vivum ſolùm animalia, non eorum effigies coluiſſe vult *Ægyptios*; nec boum ſimulachra in eorum ſacris fuiſſe adhibita uſpiam legi. Tertiò, certum eſt *Judæos*, dum *Ægyptiis* ſerviebant, eorum quoque Diis ſerviiſſe. In quam rem diſertè *Joſue* cap. 24. v. 14. *Auferte Deos, quibus ſervierunt patres veſtri in* Meſopotamia, *& in* Ægypto. Et *Ezechiel* cap. 20. verſ. 7. 8. *Edixeram eis, unuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat. Et ſtercoreis* Ægypti *Dios nolite pollu. Ego ſum Dominus Deus veſter. Sed ùt me rebellaverunt, nec audire voluerunt. Quiſque oculorum ſuorum offenſiones non abjecerunt, & ſtercoreos* Ægypti *Deos non reliquerunt.* Et *Ezech. 23. verſ. 3. Scortata ſunt in* Ægypto, *ut adoleſcentia ſua ſcortata ſunt.* Et verſu 8. *Scortationes ſuas ab* Ægypto *allatas non dereliquit.* Ex quibus videtur ſequi, *Judæos* ad *Ægyptiorum* exempla ſe compoſuiſſe, cum vitulum aureum in deſerto fuſum adorârunt. Quò commodè referuntur hæc *Stephani* protomartyris *Actor. 7. v. 39. Averſi ſunt cordibus ſuis in* Ægyptum, &c. *Et vitulum fecerunt.* Rectè igitur de iiſdem *Lactantius* lib. 4. cap. 10. *Ad profanos* Ægyptiorum *ritus animos tranſtulerunt. Cum enim* Moſes *dux eorum aſcendiſſet in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput bovis, quem vocant* Apim, *quod eos ſigno præcederet, figurârunt.* Et *Hieronymus* in *Of. 4. Videtur autem mihi idcirco & populus* Iſrael *in ſolitudine ſibi feciſſe caput vituli, quod coleret*, & Hieroboam, *filius* Nabat, *vitulos aureos fabricatus, ut quod in* Ægypto *didicerant,* Ἄπιν, καὶ Μνεῦιν, *qui ſub figura boum coluntur, eſſe Deos, hoc in ſua ſuperſtitione ſervarem.* Et *Auguſtinus* in *Pſal. 73. Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis, & apoſtata, quærens Deos* Ægyptiorum. Et *Baſilius Seleucienſis* Orat. 6. Προσκύνουν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ τῷ μόχθῳ. *Vitulum in deſerto, ſicut in* Ægypto, *adorabant.* Obiter nota pro *bove*, vel *vitulo*, Lactantium *caput bovis*, & Hieronymum *caput vituli* dixiſſe. Quomodo *Tertullianus* adverſus *Judæos* cap. 1. *Cum præceſſiſſet eis bubulum caput.* Et *Cyprianus* De bono Patientiæ, *Ut ſtuneris ſus duces nuncuparet caput bubulum, & terreſtre fermentum.* Et *Ambroſius*, *De Pœnitentia* lib. 1. cap. 8. *Vituli caput fides immemores adoraverunt.* Et in *Exodum*, *Conflatum eſt vituli caput.* Item, *Cur autem vituli caput exierit, ſequentia docent.* Item, *Fregit tabulas* Moyſes, *& comminuit vituli caput.* Et *Optatus* lib. 3. *Temporibus* Moſis *populus* Iſrael *caput vituli colunt.* Et *Hieronymus* in *Oſe. 7. In eremo vituli conflaverunt caput.* Et in *Amos* cap. 5. *Aurum in caput vituli transformarunt.* Et *Auguſtinus in* Pſal. 61. *Caput vituli corpus erat impiorum.* Et *Iſidorus*, *Originum* lib. 8. cap. 11. ubi de *Apide Ægyptio*, *Hujus capitis imaginem ſibi in eremo videri fecerunt*, lege *Judæi fecerunt.* Et ſententiæ Patrum ſeptimæ *Synodi* de imaginum uſu, Ὅτε τὸν χρυσοῦν τοῦ μόχθου κεφαλὴν ἐποίησαν, *Cum aurei vituli caput ex tempore fecit.* Et *Eutychius Alexandrinus* lib. 1. *Hiſt.* pag. 106.

اخذوا حلي نسائهم فسبكوه فخرج لهم راس عجل *Mulierum ſuarum mundum ceperunt, & fuderunt, & exiit ipſis caput vituli.* Quod mirabitur lector, cùm Scripturæ locis, ni fallor, decem, *Iſraelita* (e) *vitulum* conflâſſe, & adorâſſe, & *Moſen* vitulum contriviſſe legatur; nuſquam *vituli caput.* Non tamen eſt, quod quiſquam hoc idolum ſibi fingat ex mente veterum ſolum vituli caput, cætera hominis habuiſſe, quomodo apud *Herodotum* muliebre *Iſidis* ſimulachrum fuit βουκέρων. Quin bovis, aut vituli caput nihil aliud, quam bovem aut vitulum ſignificat. Sic *Iliad. Ψ.* verſu 260. in ludis ad *Patrocli* funus, *Achilles*, pro decertantium præmiis, è navibus adduci curavit

(e) *Exod.* 32. v. 4. 8. 19. 20. 24. *Deut.* 9. 16. 21. *Pſ.* 106. 19. 20. *Nehem.* 9. 18. *A.* 7. 7. 39. 41.

Ἴωτας δ', ἡμόνας τε, βοῶν τ' ἰφθίμα νείατα, *Equoſque, maloſque, & boum fortia capna*, id eſt, περιφραστικῶς βοῦς, *periphraſtice boves*, ut ibi *Scholiaſtes*. Rurſus Hymno in *Mercurium* boves *Apollinis*, ab eo per dolum amotæ, ter appellantur βοῶν ἰφθιμα νείατα. Quod *Poeta* ſic imitatur lib. 5. *Æn.*

Bina boum vobis Troja *generatus* Acceſtes
Dat numero capita in naves. ---

Bina boum capita, id eſt, *bines boves.*

Hæc de vituli fuſione. Jam ſequitur abuſus, primò populi, qui dixit, *Hi ſunt Dii tui, è* Iſrael, *qui ex* Ægypto *te eduxerunt:* ſecundo *Aaronis*, qui *vidit, & altare exſtruxit coram eo, proclamavitque dicendo, Cras erit feſtum Domini.* Et in populi verbis videbitur eſſe ἀσύνετον, quod de uno vitulo dicunt, *Hi ſunt Dii tui, è Iſrael*; quaſi in uno vitulo plures Deos conciperent. Sed fatendum ibi Plurale pro Singulari uſurpari, quod ſæpe fit, cum de Deo res eſt. Sic *Abraham*, qui non niſi unum Deum agnoſcebat, dixit tamen *Gen.* 20. 13. התעו אותי האלהים *Errare me fecerunt Dii è domo patris mei.* Et *Gen.* 35. *verſ.* 7. Jacob *vocavit locum* Beth-el, נגלו אליו האלהים *revelati fuerant illi Dii.* Et *David Pſal.* 149. *verſ.* 2. *Lætetur* Iſrael בעשיו *in factoribus ſuis.* Et *Solomon* Eccleſ. 12. v. 1. *Memento* את בוראיך *creatorum tuorum. Philiſtæi* quoque, quamvis ſcirent unum Deum in *Iſraele* coli, ejus tamen metu perculſi, *Quis nos liberabit*, inquiunt, *è manu Deorum illuſtrium iſtorum; Hi ſunt Dii, qui percuſſerunt* Ægyptios. Proinde hæc accepit *Jonathan* tanquam Singulari numero dicta de uno Deo. Ita etiam *Theodoretus* in lib. 1. *Regum* Quæſt. 10. Neque dubium, quin *Iſraelitæ* idem his verbis voluerint, *Ili ſunt Dii tui, è Iſrael.* Quod palam docent ſequentia, *qui è terra* Ægypti *te eduxerunt.* Quibus non ſignificabant, ſe ab hoc idolo fuiſſe erutos, quod inanimatum eſſe ſciebant, & nuper fuſum: ſed, ne viderentur idololatræ, credi voluerunt verum Deum à ſe in hoc idolo coli. Quod ipſum *Aaron* reſpiciens *feſtum Jehova* vocat verſu ſequente feſtum illi vitulo ſacrum, quaſi vituli illius cultus ad Deum pertineret. *Micham* etiam, qui *Teraphim*, & *Jeroboamum*, qui vitulos fuderunt, idem prætexiſſe patet ex *Judic.* 17. *v.* 3. 13. & 1 *Reg.* 12. *v.* 28. Quod tamen fuit inane ſubterfugium, nec eos ab idololatriæ crimine coram Deo liberavit. Hanc *Iſraelitas* fuiſſe mentem, & verbis, *Hi ſunt Dii tui*, idem ſignificari quàm ſi dixiſſent, *Ille eſt Deus tuus*, probatur ex his *Nehem.* 9. *v.* 18. *Fecerunt ſibi vitulum fuſilem, & dixerunt* זה אלהיך אשר העלך ממצרים *Hic eſt Deus tuus, qui eduxit te ex* Ægypto, id eſt, imago, ſeu ſymbolum illius unici Dei, qui quod patribus tuis promiſerat ipſo opere præſtitit, & forti manu, brachioque extenſo, ab *Ægyptiaca* ſervitute te liberavit.

Et vidit Aaron, *& altare exſtruxit coram eo*, &c.] Id eſt, quomodo populi precibus flexus hoc idolum fuderat, ita cum vidit illud à populo tanto plauſu accipi, illico conſecravit, altari, ſacrificiis, & ſolennibus feſtis in ejus cultum inſtitutis. Poteſt etiam verbis, *Et vidit Aaron*, aliud ſignificari, nempe *Aaronem* quoque ipſo vituli viſu fuiſſe ad ejus cultum incitatum, ac proinde altare, & diem feſtum illi conſecraſſe. Nam hic quoque nonnunquam locum habet illud *Poëtæ*,

Uh vidi, ne perii, ne me malus abſtulit error.

Itaque cum Deus in monte *Moſem* alloquutus eſt, ſtante ad pedem montis univerſo populo, noluit ulla viſibili ſpecie præbere ſe conſpiciendum, ne populus eam illi ſpeciem affingeret, quam *Propheta* exhibuiſſet. *Non vidiſtis*, inquit, *ullam ſimilitudinem die, quâ vos alloquutus eſt Dominus in* Horeb *è medio ignis, ne vos corrumpatis, & facatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, vel fœminæ ſimilitudinem ullius animalium, quæ ſunt ſuper terram*, &c. Deut. 4. v. 15. 16. Hic autem *Judæi* rurſus in omnes partes ſe vertunt, ut Sacerdotem ſuum excuſent. In *Vajikra Rabba* cap. 10. *Dixit* Aaron *apud ſe, Quid faciam? Jam occiderunt* Hurem, *qui Prophetæ erat: ſi me inſuper occidant, qui ſum Sacerdos, in eis implebitur, quod ſcriptum eſt* Thren. 2. 20. (Quaſi *Aaronis* ævo id jam fuerit ſcriptum) "*Annon occiſi ſunt Sacerdos & Propheta in* "*Sanctuario Domini? Et ſtatim in captivitatem abducentur. Aliter.* Et vidit *Aaron. Quid vidit? Si hoc altare ædificent* Iſraëlitæ, *unus calculum, alter lapidem afferet, & unâ momento perficietur eorum opus. At ego, ſi illud ædificem, lentius in opere meo procedam, & deſcendet interim magiſter noſter* Moſes. *Præterea, ſilo idolo, in ege illud conſecrabo nomini Dei Sanctiſ Benedictiſ, prout ſcriptum eſt* Aaronem *proclamaſſe*, Cras erit feſtum Domino. *Neque enim ſcriptum eſt*, Cras erit feſtum vitulo, *ſed* Cras erit feſtum Domino. *Aliter.* Et vidit *Aaron. Quid vidit? Dixit apud ſe, ſi altare hi ædificent, ipſis hoc peccatum imputabitur. At ego malo, ut mihi imputetur peccatum, quam Iſraëli.* Quod novum charitatis genus eſt, peccare pro alio, ne is peccando reus fiat: & idololatris malle obſequi, ne, ſi obſiſtas, & te occidant, id crimen iis imputetur. Id *Danielu* ſociis ſi veniſſet in mentem, ſtatuam adoraſſent, ne Rex illos perſequendo Deum in ſe provocaret. Quæ remedia ſunt pejora morbo, imò nec remedia ſunt. Neque enim peccatis aſſentiendo medemur, ſed obſiſtendo. Quod *Aaronem* addunt in hoc negotio lentiùs proceſſiſſe, ex Scriptura non apparet. Illa enim ipſa die, qua populus novos Deos petiit, *Aaron* inanes juſſit afferri, à populo oblatas fudit in modulo ad id parato, vitulum inde expreſſum populo exhibuit, altare ei fabricavit, & ſolenne feſtum in craſtinum indixit. Quod quidem vocat *feſtum Domini*, ſed quâ ratione docuimus ſolere idololatras ſuis ἱεροφαντικαῖς veri Dei cultum obtendere. Certè feſtum ei conſecravit, cui altare extruxerat. Altare autem diſertè dicitur *coram eo extruxiſſe*, id eſt, coram vitulo, de quo proximè actum fuerat. Sed fruſtra diſputamus, cum *Aaronis* frater *Moſes* eum incuſaverit, ut qui grave peccatum non ſolum ipſe admiſerit, ſed & ſuper *Iſraelitas* induxerit. Ita enim *Aaronis Moſes* verſu 21. *Quid tibi fecit iſte populus, ut graviſſimum peccatum ſuper eum induceres?* Et verſu 25. idem *Aaron* dicitur *Iſraëlitas* demiſaſſe. Unde eſt, quod *Deus. 9. v.* 20. narratur Deus, in *Aaronem* vehementer iratus, voluiſſe eum perdere, & re verâ fuiſſe perditurum, niſi pro eo *Moſes* interceſſiſſet. Et verò hoc crimen in plebejis longè fuit tolerabilius, quàm in *Aarone*, cujus manu Deus multa in *Ægypto* miracula patraverat, quemque adeò aliquoties alloquio ſuo dignatus fuerat, & ad ſummum gradum evexerat, totique populo, abſente *Moſe*, præfecerat. Sed Deus quandoque permittit, ut ſanctiſſimi fœde labantur, ne de propriis viribus plus nimio præſumant, quomodo *Petrus* ante lapſum. Præterea hoc ipſo, quod non primarius ſolum, ſed & primus *Levitici* ordinis Sacerdos tam grave peccatum incidit, *Iſraelitas* docuit Deus noſtram cum Deo reconciliationem non poſſe fieri hujuſmodi Sacerdotum miniſterio, qui ipſi peccatores eſſent, & priùs pro ſuis delictis offerre opus haberent. Nam, ut rectè hic habet *Ferus*, *Quomodo unus captivus alium liberaret?* Neceſſe igitur fuit, ut Eccleſia alium haberet Pontificem, qui eſſet *ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, Hebr. 7. v. 26.

Ab *Aarone* igitur *Iſraëlitæ* in craſtinum convocati cum ſummo manè convenissent, vitulum adorârunt, eique holocauſta obtulerunt, & hoſtias pacificas, ſeditque populus, ut manducaret, & biberet, & ſurrexit, ut luderet. Nempe hoc idolum eodem modo colitur, quo verus Deus. Niſi quod inter genera ſacrificiorum omittuntur ſacrificia pro peccatis, quibus tamen maximè egebant. Sed quamlibet rei, tamen ſibi videbantur ſacris egregiè defuncti, atque illorum conſcien-

ſcientiæ ad tam grave ſcelus obtorpuerant. Convivia, & ſacri ludi ſacrificiorum erant appendices etiam in cultu divino. Cum enim ſacrificia vel holocauſta eſſent, vel expiatoria, vel pacifica: in holocauſtis victima tota comburebatur; in expiatoriis pars cedebat Sacerdotibus, qui ſoli epulabantur; in pacificis offerentes aliquam victimæ portionem pro jure ſuo retinebant, ut amicis, ſi viſum eſſet, convocatis, agitarent convivia læti. In his enim conviviis jubebantur *Iſraelitæ* lætari coram Domino, *Deut.* 12. *verſ.* 7. & 16. *verſ.* 11. non tamen gaudio futili, laſcivo, & petulanti, ſed pio, moderato, & cum celebratione Divini nominis conjuncto, tanquam ipſo Deo præſente,

--- ὃς πασι' ἱφερᾷ, καὶ πάν' ἑταλάα.

Nec ludos defuiſſe patet ex exemplo *Davidis*, quem, poſt ſacrificia coram Arca peracta, *Michaël* è feneſtra vidit ſaltantem, atque ludentem, 2 *Sam.* 6. *v.* 16. & 1 *Paral.* 15. *v.* 29. Sed, cùm alios ἐμμελῶς, id eſt, *modeſto*, & *concinno corporis motu*, alios πλημμελῶς, id eſt, *immodeſtè*, & *inconcinnè* ſaltare dicat *Plato* (*De Legibus* lib. 7.) haud dubiè *Davidis* ſaltatio fuit ἐμμέλεια, id eſt, *ſaltatio modeſta*, & *compoſita*, non deſultoria, & levis. At idololatræ fidelium hac in parte ſimiæ ſic fuerunt, ut intra hos limites non ſe continuerint. Nam hæ ſacrificiales epulæ ſæpe in temulentiam, aut laſciviam, aut contentiones, clamores, verbera, & cædes deſinebant. Itaque Veteres ebrietatis primam originem huc referunt. Et apud *Athenæum* lib. 2. docet *Ariſtoteles* τὸ μεθύειν, id eſt, *inebriari*, *Græcè* dici, quia μετὰ τὸ θύειν, *poſt peracta ſacrificia, largius compotabant*. Quale eſt, quod ibidem convivia θοίνας vocari ſcribit *Seleucus*, ὅτι διὰ Θεὸν οἰνοθῶσι δεῖν ὑπελάμβανον, *quia propter Deos vino indulgendum eſſe putabant*. Et Θαλῆς, ὅτι Θεῶν χάριν ἠλίζοντο, καὶ συνήζοντο, *quia in Deorum gratiam congregabantur, & convenichant*. Alioqui enim τὸ παλαιὸν οὐκ ἦσαν ἴθ᾽, ὅτ᾽ οἶνον ἔδει πλεῖν, ὅτ᾽ ἄλλῳ ἡδυπαθείᾳ προσφέρεσθαι μὴ Θεῶν ἕνεκα τῶν ἀρίστων, *non fuiſſe veteſtis moris aut vinum, aut alias delicias quaſvis largius apponere, niſi propter Deos fieret*. Quò pertinet illa *Epicharmi* gradatio. Ἐκ μὲν θυσίας θοίνη, ἐκ δὲ θοίνης πίλις ἐγένετο (χαίρει δὲ γέλωτι) ἐκ δὲ πότου κῶμος, ἐκ κώμου δὲ ὑβρισταὶ (f) θυσίαι, ἐκ δὲ θυσίας δίκη, ἐκ δὲ δίκης καταδίκη, ἐκ δὲ καταδίκης πέδαι τε, καὶ (g) σφίγλοι, καὶ ζημία. *E ſacrificio epulum, ex epulo comporatio ſunt, (quod multa perjucundum) ex compotatione protervia, ex protervia convitium, ex convitio lis, ex lite condemnatio, ex qua compedes, & cuppa, & mulcta*. Pro θυσία, voce nihili, reſcribo σωσία, id eſt, λαιδορία, καὶ ἡ διὰ χαιρὸς μάχη, *convitium, & manuum conſertio*. Et pro σφίγλοι, quæ vox nihil ſignificat ad rem, σφιγκὸς, id eſt, ξύλινον ποδῶν δεσμωτήριον, *ligneum pedum vinculum*. Utrumque eſt in *Heſychio*. Cum dicuntur *Iſraëlitæ* poſt ſacrificium accubuiſſe, ut ederent, & biberent, & ſurrexiſſe, ut luderent; Magiſtri *Iudendi* voce pleraque hæc intelligunt. Nam, præter ludos indecoros, *Tanchuma* vult alia duo hic deſignari, nempe גלוי עריות ושפיכות דמים *ſcortationem, & effuſionem ſanguinis*. Et prius probat ex *Gen* 39. *verſ.* 14. 17. ubi *Potiphari* uxor *Joſephum* accuſat, quaſi venerit לצחק *ad ludendum ſecum*, vel *ad illudendum ſibi*, id eſt, *ad vim ſibi inferendam*. Poſterius ex 2 *Sam.* 2. *v.* 14. ubi *Abner Joabi* dicit de *Benjamitis* duodecim, qui cum totidem *Davidis* militibus committuntur, *Surgant nunc juvenes*, וישחקו, & *ludant coram nobis*. *Ludant*, id eſt, *dimicent, & in mutuas cades ruant*. Quaſi certamen acerrimum, in quo juvenum paria duodecim mutuis vulneribus ſe confecerunt, à ſpectatoribus pro ludo ſit habitum, ut *Romæ* gladiatorum commiſſiones. Unde *Hebræi* Veteres apud *Kimchium*, לפי שעשה עם רם הנערים שחוק וגעגע מפל בחרב *Quia populus pro ludo habuit ſanguinem illorum juvenum, mulctatus eſt, & gladio cecidit*; nempe in illo prælio, quod narratur verſu decimo ſeptimo. At cur *Iſraelitæ* poſt vitulum adoratum ita luſiſſe credantur, hoc eſt, vel in Venerem, vel in mutuas cædes ruiſſe, mihi nulla apparat ratio. Fateor quidem, hæc ſæpe fuiſſe ebrietatis conſectaria: ſed *Iſraelitas* comediſſe, & bibiſſe reperio, non tamen ad ebrietatem. Quin *Deut* 29. *verſ.* 5. 6. leguntur vino, & ſicera, id eſt, potu inebriante, caruiſſe totis quadraginta annis, quibus in deſerto commorati ſunt. Itaque cum in *Græca* verſione, verſu 18. *Moſes*, ex monte deſcendens, dicit *Joſuæ* ſervo ſuo, φωνὴν ἐξαιχόντων οἶνος ἐγὼ ἀκούω, *Vocem pracinentium vinum ego audio*, illud οἶνος, undecunque irrepſerit, merum eſt gloſſema, cujus neque *Hebraum* textus, neque aliæ verſiones ullum veſtigium exhibent. Nam in *Hebræo* ſolum eſt קול ענות *Vocem cantantium ego audio*, vel, ſi mavis, *alternis canentium*. Puto igitur *Græcorum* alios φωνὴν ἐξαιχόντων reddidiſſe, alios φωνὴν ἐσθῆ, pro quo οἶνα ſcripſerint ſemidocti, & ex utroque conflatum, φωνὴ ἐξαιχόντων οἶνος. Sic ἐσθῆ fuerit pro *Hebræo* ענות, quomodo ante Vocales adſcriptas legi potuit, & *Græcè* ſcribi ab iis, quos latebat vis *Hebraiſmi*. Illis enim tralatitium fuit voces ignotas nude exſcribere. *Samaritanus* reddit סאלחץ, *vocem peccatorum*, ut & *Syrus* ܩܠܐ ܕܚܛܝܐ, quia pro ענות legerant שגות. Verè igitur *Græcus Scholiaſtes*, Τὸ Σαμαρειτικὸν, φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. Neque *Druſio* debuit id eſſe ſuſpectum.

Hęc ad initia capitis de vitulo ab *Aarone* fuſo: cujus reliqua pari ſtylo ſi proſequeremur, longiores eſſemus, quàm patitur noſtri inſtituti ratio; itaque ſufficiat aliquid addere de modo, quo *Moſes* vitulum contrivit, & in pulverem redegit. Is ſic habetur verſu 20. *Deinde accipiens vitulum illum, quem fecerant, exuſſit igne, & molnit, donec contriviſſet, ſparſitque in aquam, & bibendum obtulit* Iſraëlitis. Quod ipſe *Moſes* huic populo ita narrat *Deuter.* 9. *v.* 21. *Peccatum autem veſtrum, nempe vitulum, quem feceratis, accipiens igne combuſſi, & contrivi eum molendo optimè, donec in pulverem eſſet contritus, & projeci pulverem ejus in torrentem, qui deſcendit ex illo monte*. In quibus tria quæruntur. 1. Quomodo *Moſes* vitulum aureum combuſſerit, cùm aurum poſſe comburi, negent rei metallicæ periti. 2. Quomodo in pulverem molendo contriverit, cum aurum molendo, vel atterendo, ab iiſdem negetur in pulverem poſſe redigi. 3. Cur aqua torrentis, hujus auri pulvere aſperſa, potaverit *Iſraelitas*. Ad primam quæſtionem ſic *Aben Ezra*, יא כי וישרוף בכוו ויתך באש ואין צורך כי יש דבר שישם באש עם הזהב ומיד ישרף ויהיה שחור ולעולם לא ישוב זהב וזה דבר מנוסה ואמת הוא *Sunt, quibus* comburere *hic idem eſt, quod* igne liquefacere: *quo recurrere neceſſe non eſt, cùm res quadam ſit, quaſi in ignem cum auro conjiciatur, ſtatim illud comburitur, & fit nigrum* (carbonum inſtar) *neque unquam reſtitui ſit aurum. Quod verum eſt, & experimento probatum*. Sunt etiam è noſtris, qui, neſcio cujus, herbæ vi aurum ſolvi dictitant, & in cineres redigi. Sed neque hanc herbam nominant, neque *Moſem* eam noviſſe, aut in illo deſerto ad manum habuiſſe probant. Addo, hanc ſententiam ſtare non poſſe cum verbis *Moſis*. Nam, ſi vi medicaminis aurum in ignem conjectum ſolutum, atque in cineres redactum eſt, poſt combuſtionem quid fuit opus illud molere, & conterere, ut abiret in pulverem, quod *Propheta* factum aſſerit? Itaque, quod *Aben Ezra* rejicit, veriſimum eſt, hunc vitulum à *Moſe* non aliter combuſtum dici, quàm auri illius fuſione, ex quo conflatum fuerat. Quamvis enim vituli materia (id eſt, aurum) in igne non perierit, tamen forma, & ſpecies externa ſic abolita eſt,

(f) Lege θυσία & ὑβρισταί.
(g) Lege σφιγκοί.

eſt, ut hoc haberi potuerit pro vera combuſtione. A quo loquendi genere *Romanos* non abhorruiſſe ſuadet, quod *aſtrimam* vocabant *locum, in quo metalla conflantur*. Secundæ quæſtioni facile erit ſatisfacere, ſi ſequimur *Syrum* interpretem, & *Chaldæos*, & *Arabes*, ex quorum mente *Moſes* lima vitulum elimavit, atque in tenuiſſimam ſcobem attrivit. Nempe ars aurum ſic elimandi *Hebræis* non fuit ignota. Id ex *Joſepho* apparet, qui *Salomonis* equites dicit δύγμα χρυσὸν, id eſt, *ſcobem auream*, quotidie capillis ſic inſperſiſſe, ut Solis repercuſſu Illuminati ſplenderent, *Antiq.* lib. 8. cap. 2. Quomodo *Trebellius* Gallienum *crinibus ſuis auri ſcobem aſperſiſſe*, & *Spartianus* Commodum *capillo ſemper fucato, & illuminato fauſſe* tradit. Neque illâ auri ramenta ex *Tago*, aut *Pactioli* arenis, ſed ex auri maſſis deſumpta, quas limâ eradebant, ut ſcobem decidentem capiti aſpergerent. *Moſem* igitur veriſimile eſt hac eadem ratione vitulum paulatim attriviſſe, atque in ſcobem ſic contudiſſe. Hinc moluiſſe dicitur, quia auri ramenta tam minuta fuêre, quàm quæ in piſtrino ſunt commolita: Antecedens pro Conſequente. Ad tertiam quæſtionem varié reſpondetur. *Hebræorum* plerique putant *Moſem* ideo auream vituli ſcobem in aquas conjeciſſe, & eas aquas populo bibendas obtuliſſe, ut idololatriæ reos cognoſceret. Quomodo Sacerdos adulteras aquæ amarę potu dignoſcebat, ut habetur *Num. 5. verſ.* 27. Hinc *Jonathan* in *Paraphraſi*, *Et potavit filios* Iſraelis ובל מאן דיהב תמן כל כאנא דדהבא הוא סיכא נפקא באנפו *Et quicquid ibi dederat vas aliquod aureum* (ad vituli confectionem) *in ejus ore ſiguum apparebat*. Proinde in *Tanchuma* fol. 47. b. & in Notis *Rabbi Selomonis* hæc aquæ conferuntur cum aquis adulteræ, tanquam eadem vi pollentes. Et *Allen Ezra*, והנה הכים חרשו אות בעובדי העגל בפניהם או שעכתה בגגם כי לולי זה אין הבינו בני לוי שעבד העגל מי הוו *Et, ecce! aqua novaverunt ſignum* (nullo ſenſu, aut valde obſcuro; ſed pro חרשו per *Daleth* legendum חרשו per *Reſ*, id eſt, *impreſſerunt ſignum*) *in iis, qui vitulum coluerant, in faciebus ipſorum: aut venter eorum intumuit* (quomodo venter adulteræ). *Alioquin enim quomodo* Levitæ (illi, à quibus ô populo ter mille interfecti ſunt) *eos cognoviſſent, qui vitulo ſervierant?* Ad *Hebræorum* ſententiam valde accedit, quod aliquot retro ſæculis multi docuerunt omnes idololatriæ reos, poſtquam aquas hauſiſſent aurea ſcobe aſperſas, barba aurea fuiſſe inſignes. *Petrus Comeſtor*. Hiſt. *Exodi* cap. 73. *Videns* Moyſes *ſibi indicatos a Deo ſceleruin auctores per pulverem bibitum, qui in barbis eorum miraculoſe apparuit. Petrus de Riga* in *Aurora* ſua,

Hebræi *tradunt* Moſem *feciſſe quod audis,*
Ut ſcirent ſolos hac ratione reos.
Namque rubellam auro monſtrabat barba nocentes,
Dum paulo lasces flumnis ore bibunt.

Bibliorum tranſlatio *Gallica* vetus inchoata Anno 1289. in *Notis* ad hunc locum; *Ceux qui le veau adoreront, eurent la barbe dorée, car la poudre étoit arretée par miracle à leurs barbes, ſi en furent leurs barbes dorées*. Nauclerus, *Chron.* Generat. 27. *Dedit potum filiis* Iſraël: *remanſit autem color auri circa ora nocentium, ita ut diſcerni poſſent ab innocentibus*. Nec diſſimile eſt, quod ad verba, *Convenerant in* Maſphat *hauſerunt que aquam, & effuderunt in conſpectu Domini* 1 Reg. 7. v. 6. (*b*) habent *Traditiones Hebraicæ*, *Hieronymo* perperam adſcriptæ; Hebræi *tradunt, quod coram Domino in eandem aquam maledicta conjecta ſint. Et ſicut in Lege mulier zelotypa* (lege *mulier zelotypi*) *hauſta aqua probatur, ita & hic idololatra hac aqua probatus ſunt. Hi videlicet, qui ſe idola coluiſſe penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicunque idololatra hanc aquam guſtaſſet, labia ejus ita ſibi mutuo adhærerent, ut nequaquam ea ab invicem idololatra ſeparare poſſet. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur.* Et in eadem verba *Comeſtor* Hiſt. primi *Regum* cap. 8. *Effundens aquam coram Domino, in qua maledicta congeſta erant, quam ſi idololatra biberat, labia ejus adhærebant ſibiinſeparabiliter*, &c. *Quidam tamen aſſerunt* Samuelem *quoddam idolum redegiſſe in pulverem, & maxtum dediſſe populo ad bibendum; & in barbis eorum judicaſſe reos idololatriæ à non reis, ſicut quondam fecit* Moyſes. Hæc illi, ſed fabuloſe omnia. Nam, ut ordiamur à loco 1 *Sam.* 7. v. 6. in quo *Iſraelitæ*, qui *Baali*, & *Aſtarte* ſervierant, ad ſolum Dominum converſi, aquam hauſtam coram illo effudiſſe, & tota die jejunaſſe leguntur. Ibi *Chaldæus* interpres & cum ſequuti, *Junius*, & *Tremellius*, non alias aquas intelligunt, quam lacrymas contritionis, quæ ex intimo corde hauſtæ per oculos coram Deo effuſæ fuerint. Alii aquas, quibus corporis ſordes eluerint, ut animam ſignificarent à peccatorum maculis pari ratione eſſe purgandam. Alii, quod veriſimilius, aquas in terram effuſas, in ſignum expiationis iniquitatum, juxta illud *Job.* 11. *verſ.* 16. *Ut aquarum, quæ tranſierunt, non recordaberis*. Joſephus *Antiq.* lib. 6. cap. 2. putat *Judæos* hanc aquam Deo libaſſe, quomodo *David Bethlehemiticam* 2 *Sam.* 23. *verſ.* 16. Utut ſit, has aquas *Iſraelita* non leguntur bibiſſe, ſed effudiſſe. Illos igitur has aquas bibiſſe commentitium eſt, & quidquid huic commento ſuperſtruitur. At res aliter ſe habet de iis *Iſraelitis*, qui vitulum coluerant, quibus aquas, aureis vituli ſcobe aſperſas, *Moſes* propinaſſe legitur. Nihilo tamen verius eſt, quod additur, iis, qui has aquas biberant, aut ventrem intumuiſſe, aut barbas fuiſſe auro concolores. Nam hoc quoque falſo fundamento nititur, nempe *Moſem*, & *Levitas*, cum in idololatras promiſcua cæde graſſati ſint, habuiſſe notam aliquam διαγνωστικὸν, qua vituli cultores à fidelibus dignoſcerent, ne pro illis hi cæderentur: Neque enim tali nota fuit opus, cum כל העם *univerſus populus* reus fuerit, ut diſertè habetur *Exod.* 32. v. 3. Fuit nempe tam generalis hæc defectio, ut inter tot idololatras, ſi qui in veri Dei cultu perſtiterint, li conſpicui non fuerint in tanto prævaricatorum numero. Itaque cum verſu vigeſimo octavo eos, qui Deo adhærebant, ad ſe convenire juſſit *Moſes*, præter *Levitas* nulli adfuerunt. Et, ſi neceſſe fuiſſet vituli cultores ſpeciali nota dignoſci, barba aurea non ſufficiſſet. Fuere enim in magno populo imberbes multi juvenes, neque dum veſticipes, fuêre multæ mulieres, fuêre etiam eunuchi, ad quos hęc nota non pertinuit. Addo, nihil cauſæ poſſe afferri, cur miraculum de barbis in aureum colorem aquæ potu mutatis Scriptura ſuppreſſiſſet, cum ad auctoris gloriam pertineant miracula, quæcunque Deus edidit, ut nomen ſuum ab idololatrarum contemptu vindicaret. Sed, ut commenti vanitas clarius eluceſcat, peto, an omnes vituli cultores ſint morte mulctati? Ita ferè ſtatuunt quotquot barbas aureas, aut aliud viſibile ſignum idolatris affingunt. *Tanchuma* ubi ſupra, היה בודקן בכים כסוטה והודנן *Probabat eos per aquas, ut adulteram, & occidebat*. Hinc *Comeſtor*, *Occidat quiſque amicum ſuum, & fratrem, quem ſcilicet ſignatum pulvere invenerit*. Et tranſlatio *Gallica*, quam ſupra citavimus, *Occies chacun ſon frere, & ſon ami, & ſon prochain, voire ceux, qui ont les barbes dorées*. Ut in *Regum* libros *Hieronymus*, vel quiſquis eſt, *Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & occidebatur*. Hoc porro falſiſſimum eſt, omnes idololatras à *Levitis* fuiſſe cæſos. Nam, poſt promiſcuam illam cædem, populus adhuc fuit reus, & precibus obnixiſſimis pro illo interceſſit *Moſes* Exod. 32. 30. &c. Fruſtrà, ſi jam occiſi fuerant omnes προκλαυσιμαῖοι. Præterea cum Scriptura diſertè dicat univerſum illum populum inaures ſuas

Aarons

Aaroni obtuliſſe ad conflandum vitulum, *Exod.* 32. *v.* 3. quis auſit affirmare in populo tam numeroſo, ut ex (*s*) eo prodirent (*s*) plus quàm ſexcenta armatorum millia, nonniſi ter mille fuiſſe reos, id eſt, nè ducenteſimam quidem militum partem? Ut de aliis taceam: Hoc autem illos affirmare neceſſe eſt, qui *Levitas* um gladio cecidiſſe volunt omnes idololatriæ reos. Neque enim ceciderunt ſupra tria hominum millia. Ità aſſerit *Moſes* Exod. 32. 38. Non me latet *Vulgatum* Interpretem pro *tribus millibus* ibi habere *viginti tria millia*, atque id ſequi *Gregorium*, & *Rupertum*. Sed videtur ille numerus perperàm huc eſſe tranſlatus ex 1 *Cor.* 10. *verſ.* 7. 8. ubi *Paulus Iſraelitarum* alios idololatras, alios ſcortatores fuiſſe ſcribit, & ex ipſis *cecidiſſe unâ die viginti tria millia*. Quod ſic acceptum, quaſi dicatur de vituli cultoribus, cum ad eos pertineat, qui cum *Moabitici* mulieribus fornicati ſunt, *Num.* 25. *verſ.* 9. Ubi *Moſes* quidem aliquantò plura, nempe occiſa hominum viginti quatuor millia, recenſet. Sed hæc facilè conciliantur. Nam populi Principes, Deo jubente, ſuſpenſi fuerant, & initiati *Baal-peor* gladio cæſi, *Num.* 25. *verſ.* 4. 5. Sed ſcortatorum longè plures plagâ, id eſt, peſte à Deo immiſſâ, unâ die perierunt. De his ſolùm egit *Paulus*, ſed *Moſes* de omnibus. Itaque ex *Moſe* & *Paulo* inter ſe collatis colligimus, mille circiter ſuſpendio, & gladio, viginti tria millia peſte interiiſſe: quæ ſimul junctа faciunt viginti quatuor millia. At vituli cultorum nonniſi tria millia cæſa fuiſſe ſcimus, 1. Ex *Hebræo* textu. 2. Ex omnibus omnino Scripturæ verſionibus præter *Vulgatam*, *Græcas*, *Chaldæas*, *Syras*, *Arabicas*, *Perſicas*, *Samaritanas*. 3. Ex *Hebræorum* conſenſu, quorum antiquiſſimus *Philo* ſic habet libro tertio *De Vita* Moſis, Οἱ δὲ ἀνιερῶσαι τριχθὰς κτείναντες τὰς ἀρχηγέτιδας μάλιστα τῆς ἀσεβείας γενομένας. *Illi autem* (Levitæ) *cum ſublato clamore viros ter mille occidiſſent, qui impietatis fuerant præcipui incentores*. Et *Tanchuma* fol. 47. b. *Omnes, in quem erat* התראה *monitio* (id eſt, *accuſatio*) *ſed nulli teſtes, per aquas probabatur, ut adultera, & interficiebatur, prout dicitur* Exod. 32. verſ. 20. "Et ſparſit ſuper aquas, & propinavit *Iſraelitas*. *Etiam quiſquis per teſtes convincebatur accuſatione pravâ, ſtatim morte mulctabatur. Unde eſt, quòd dicatur verſu* 27. "Quiſque fratrem ſuum interficiat. *Sed ut, ut quem neque teſtes erant, neque ulla accuſatio*, (à Deo) *percutiebatur, ut habetur verſu* 35. " Et Dominus percuſſit populum שך שנהרנו כשלשרת אלפי איש *donec interfecta fuerint tria curcuter hominum millia*. Ità etiam alii plures. 4. Ex veterum ſuffragio, in quibus *Ambroſius* in Epiſtola ad *Romulum*, *Occiſa quidem ſcribuntur eria millia hominum: nec numeri invidiâ movemur, quia melius eſt parcorum ſuppleto univerſos exus* (fortè *eximi veterum*) *quam in omnes vindicari*. Nempe *Ambroſius* ità legerat in *Italica* verſione, quæ *Vulgatam* præceſſit. Sunt, qui *Iſidorum* huic addunt, qui jam non eſt ad manum. *Rabanus* quoque in *Exodum* lib. 4. cap. 18. *Ipſo numerum trium millium interfectorum triplicem formam indicat peccatorum. Omne enim peccatum aut facto, aut verbo, aut cogitatione committitur. Petrus Comeſtor*, tanquam dubius inter utramque lectionem; "*Et ceciderunt eadie quaſi eria millia: Alia tranſlatio habet*, "*Viginti eria millia*. Itaque illius ætate ambigua erat lectio, ſed tandem prævaluit pejor. Quamvis hodieque in *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nuperâ, in majoribus illis *Bibliis* πολυγλώττοις, legantur *tria millia*. Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, cùm aquis vituli ſcobe aſperſis Scriptura nullas virtutes tribuat, nos quoque nullas tribuimus. Itaque has populo propinâſſe videtur *Moſes* ſymbolicè de cauſâ. Fortaſſe quaſi dixiſſet quomodo *Sapientia* Prov. 31. 31. *Comedent fructus viæ ſuæ, ſuſque conſiliis ſatiabuntur*. Vel, ut ſignificaret peccatum hoc non cuti ſolùm adhærere, ſed in viſceribus eſſe defixum, nec exteriora ſolùm, ſed & intùs latentes affectus inquinâſſe. Vel juxta *Hieronymum*, ut contemnere diſcerent quod in ſeceſſum projici viderent, ſcirentque hujuſmodi Deos verè eſſe ſtercoreos. Denique, ut ſcirent maledictionem, quam in ſe hoc peccato accerſiverant, ſibi tanquam amarum calicem exhauriendam eſſe, ac ebibendam. Et verò *Judæi* recentiores, poſtquam multa moverunt, ut majores ſuos ſaltem ex parte excuſarent, tamen fatentur hoc peccatum uſque adeò grave fuiſſe, ut nondum ſit expiatum. Unde *Moſes Gerundenſis*, אין לך ישראל פורעניות שאין בה אוקיא מעין העגל *Non eſt tibi ulla pœna, O* Iſraël, *in qua non ſit uncia de iniquitate vituli*. Quale illud *R. Iſaac* in Tractatu *Talmudico Sanhedrin* cap. 11. fol. 102. a. אין לך כל פורעניות ופורעניות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ׳ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון *Tibi non eſt ulla pœna, quæ veniat in mundum, in qua non ſit una vigeſima quarta pars* (id eſt, drachma) *in depreſſione libræ de vitulo primo*. Si roges, quomodo *Moſes* auream vituli ſcobem ità diſpenſaverit, ut ſuffecerit tot hominum myriadibus, reſponſio erit facilis. Nempe *Moſem* hanc ſcobem inter illos non ità diviſiſſe, ut ſingulis ſita eſſet portio, ſed in amnem ex monte *Horeb* fluentem projeciſſe, ut habetur *Deut.* 9. 21. Ex quo bibere coacti ſunt omnes *Iſraelitæ*; quia potus alius non ſuppetebat.

Hæc de vitulo *Aaronis*, pro quo, duplicato crimine, duos conflavit *Jeroboam*. Unde *R. Oſias* in *Sanhedrin* ubi ſuprà, עד ירבעם היו ישראל יונקים כעגל אחד מבאן ואילך משנים ושלושה עגלים *Uſque ad* Jeroboamum Iſraëlitæ *fuerant ex uno vitulo. Exinde duplicaverunt, & tres fuerunt vituli*. Non ovum ovo ſimilius, quàm *Aaronis* vitulo vituli *Jeroboami*. Eadem enim utriſque materia, aurum ſcilicet. Utrique ex æquo fuſiles, 2 *Reg.* 17. *v.* 16. & *Oſ.* 13. 2. Et pari de cauſa conflati ſunt. *Aaronis* quidem vitulus propter *Moſis* abſentiam; & vituli *Jeroboami*, quia ſacra urbis (in qua erat Templum, & altare, & veri Dei Sacerdotes) *Iſraelitis* jam erat inacceſſa. Atque ut *Aaron*, ita *Jeroboam* vitulorum cultum in *Ægypto* didicerat, ubi degerat per multos annos ſub *Ægypti* Rege *Soſaco*, 1 Reg. 11. v. 40. Nec minùs de *Jeroboami* vitulis, quàm de *Aaronis* vitulo dictum, *Hi ſunt Dii tui, O* Iſraël, *qui ex Ægypto te eduxerunt*, 1 Reg. 12. verſ. 28. Quin ut huic, ità & illis feſti dies conſecrantur, & offeruntur victimæ. Sed ut *Moſes* vitulum *Aaronis*, ità *Joſias* vitulum, quem in *Beth-elo Jeroboam* erexerat, altare etiam, & excelſum locum deſtruxit, atque combuſſit, & comminuit in pulverem, 2 *Reg.* 23. *v.* 15. Addo, *Iſraëlitarum* crimen ſub Rege *Jeroboamo* multâ cæde fuiſſe expiatum. Nam pro ter mille vituli cultoribus, quos interfecerat *Moſes*, *Aba* Rex *Judæ* unus è piis, poſtquam *Jeroboamus*, & *Iſraelitæ* vitulorum cultum exprobrâſſet, eos tantâ clade fregit, ut unico prælio corruiſſe legantur virorum quingenta millia, 2 *Par.* 13. 8. 17. quâ clade majorem uſpiam me legere non memini.

Porrò quâ occaſione vitulos conflaverit *Jeroboam*, Sacra Hiſtoria bis verbis docet, 1 *Reg.* 12. 26. 27. *Dixit apud ſe* Jeroboam, *Nunc reverteatur regnum hoc ad domum* Davidis, *cum aſcenderit populus iſte ad offerenda ſacrificia in domum Domini* Hieroſolymis. *Et convertetur animus populi iſtius ad* Roboamum *Regem* Judę, *dominum ſuum, & me interficient*. Fuit enim id veriſimile fore, ut cùm *Iſraëlitæ* ter in anno ad ſolennia feſta *Hieroſolymam* ſe conferrent, prout Lex præſcripſerat, à Rege, & populo, ſed præcipuè à Sacerdotibus, & *Levitis*, ad defectionem ſollicitarentur, Templique, & regię urbis ſplendore caperentur, *Davidiſque*, & *Solomonis* memoriâ inſtigarentur ad rerum mutationem, & *Jeroboamum* non ſolùm dignitate, ſed & vitâ ſpoliarent. Itaque cum debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, qui eum ad regnum evectum poterat inter tot pericula ſartum

(*s*) *Num.* 1. 45. 46.

& tectum tueri, ad malas confugit artes, &, quod Principes ſæpe ſolent, religionem ad ſua commoda pravè detorſit. His *Talmudici* quædam addunt, quæ, quia minùs nota, non gravabor hic inſerere, licèt non magni momenti. In *Sanhedrin* ſic *R. Nachman*, נמירי ראין שיכרה בשורה אלא לסלקי בירת יהודה כלכר כין רחוא לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סבריא האי מלכא והאי עבדא ואי יהיבנא מורד במלכות הוא וקטלין לי ואזלו בתרה מיד *Didicerunt nemini jus eſſe in aurea Templi ſedendi, præterquam Regibus è domo* Judæ. *Si igitur* (inquit apud ſe *Jeroboam*) *ſedente* Roboamo *me ſtantem viderunt, ſtatuent unum eſſe Regem, alterum ſervum, aut, ſi ſedeam, me in Regem eſſe rebellem: ac, me proinde interfecto, ſtatim illis adhærebunt.* Nam populum ſediſſe nunquam, ſed vel in Templo ſtetiſſe, vel in genua procubuiſſe *Hebræi* probant ex *Pirke Aboth* cap. 5. עשרים צפופים ומשתחוים רווחים *Qui ſtantes in arcto erant, in genua procumbentes dilatabantur:* quod unum eſt è primi Templi miraculis. At Regibus è domo *Davidis* ſedere conceſſum fuit, quod colligunt ex 2 *Sam.* 7. *verſ.* 18. *Et ingreſſus Rex* David *ſedit coram Domino.* Unde *Maimonides* Tractatu *De Regibus* cap. 2. אם נכנס לעזרה והיה מורת רוך שכ ואין שיכרה בשורה אלא לסלכי בירת רוך *Cum in atrium Templi ingreditur, ſedet, ſi ſit e ſemine* Davidis; *quia in atrio jus ſedendi non eſt, niſi* Davidicæ *domûs Regibus.* Aliud ex *Talmude* de *Jeroboamo* affert *Kimchius.* במוצאי שמיטה מלך ירבעם אכר כתיב בקוץ שבע שנים ונו תקרא את התורה הזות אם אני אראה לקרואי יאטרו מלך העיר יקרא קודם ואם אני אקרא בני ננאי הוא לי ואם לא אקרא כזיין הוא לי *Cum venit annus remiſſionis, dixit apud ſe Rex* Jeroboam, *Scriptum eſt* Deut. 31. verſ. 10. "A fine "ſeptem annorum, ſtato tempore, &c. leges hanc "Legem. *Eam legere ſi voluero, dicent, Metropolis urbis* (id eſt, *Hieroſolymorum*) *Regem eam prius lecturum. Et ſi legero ſecundus, ignominioſum erit mihi. Aut, ſi plane non legero, deſpecias habebor.* Hujuſmodi multa Regem impium eo adduxerunt, ut ſubditis ſuis, à veri Dei cultu averſis, alios Deos proponeret.

Quapropter inito conſilio, (id eſt, in conſilium adhibitis ſæculi hujus prudentibus, qui, dummodo ſtet reſpublica, religionem ſuſque deque habent,) *erexit duos vitulos aureos*, qui deinceps pro vero Deo colerentur. *Graci*, δύο δαμάλεις χρυσᾶς, *duas juvencas aureas.* Ità etiam *Joſephus Antiq.* lib. 8. cap. 3. Et vetus verſio *Italica*, quâ uſus eſt *Lucifer Caralitanus* lib. 1. *De Regibus apoſtaticis*, "*Et fecit duas vitulas aureas.* *Tobiæ* etiam capitis primi verſu quinto, Πᾶσαι αἱ φυλαὶ αἱ συναπόσασαι ἔθυον τῇ Βάαλ τῇ δαμάλει. *Omnes tribus, quæ defecerant, ſacra faciebant* Baali *juvencæ.* Sed & *Oſ.* 10. 5. in *Hebræo* textu Fœminino genere legas לעגלות כית און *ad vitulas Beth-aven*, id eſt, *Beth-elis.* Quod autem à ſequiore ſexu *juvencæ*, & *vitulæ* vocantur *Jeroboami* vituli, putant ad contemptum pertinuiſſe: ut illud *Græci* vatis,

--- (*k*) Ἀχαιδὸς, οὐκ ἐν Ἀχαιοῖ.

(*k*) *Iliad.* β'. Et *Romani*,

(*l*) Æn. 9. (*l*) *O veri Phrygia, nec enim Phryges.*

Neque dubium, quin illud ἐξυθενίζειν genus multùm valuerit apud *Hebræos*, qui Deorum ſexus neſciunt, ut alibi probavimus. Proinde in Dis cenſentur *Beruth* Jud. 8. verſ. 33. & *Aſtarte* 1 Reg. 11. verſ. 5. 33. quamvis reverà apud cultores ſuos pro Deabus habitæ fuerint. Fœminino igitur genere *juvencæ*, & *vitulæ* vocantur idola *Jeroboami*, ut eò magis conſtet illa non poſſe haberi pro vero Deo, cujus decem nomina omnia Maſculina ſunt. Sic apud *Laertium* in *Prefatione* à *Chaldæis* Magis ii inprimis damnantur, qui dicunt ἄρρενας εἶναι θεούς, τοὺς δὲ θηλείας, *Deos eſſe mares, & fœminas. Jeroboam* tamen, ut ad vitulorum cultum populum incitaret, *Sufficit*, inquit, *vobis habitennis aſcendiſſe* Hieroſolymam: *Ecce Dii tui, O* Iſrael, *qui eduxerunt te è terra* Ægypti! In prioribus verbis hærent interpretes, quia conſtructio eſt difficilis. *Hebraicè* enim habetur רב לכם מעלות ירושלם, id eſt, ad verbum, *Multum vobis ab aſcendendo* Jeroſolymam. Sed illud *multum* ſæpe idem eſt, quod *ſufficit.* Proinde *Græci* reddunt *inaviσθω ὑμῖν, ſufficiat vobis*; quomodo ſæpe alibi. Exempla vide *Num.* 16. *verſ.* 7. *Deut.* 1. *verſ.* 6. & 2. *verſ.* 3. & 3. *verſ.* 26. &c. Perpende tamen imprimis verba hæc *Ezech.* 44 *verſ.* 6. רב לכם מכל תועבותיכם *Multum vobis ab omnibus abominationibus:* ubi *Græci*, Ἱκανώθω ὑμῖν ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν, *Sufficiat vobis ab omnibus iniquitatibus veſtris.* Quod, quia propter brevitatem eſt obſcurius, *Petrus* ità extendit 1 *Pet.* 4. 3. Ἀρκετὸν ὑμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τῶν βίων τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, &c. *Sufficit nobis præteritum vitæ tempus, quod qua libent Gentibus patraverimus, cum inceſſimus in laſcivias*, &c. Sed, ut in pauca rem conferamus, ut *Hebr. Multum eſt vobis à peccatis veſtris*, idem eſt, ac ſi quis dicat, *Plus ſatis antea peccaviſtis*: ità omnino, *Multum eſt vobis ab aſcendendo* Hieroſolymam, id eſt, *Antea* Hieroſolymam *plus ſatis aſcendiſtis.* Par enim eſt utrobique conſtructio. Et ſequentia eodem pertinent, *Ecce Dii tui, O* Iſrael, *qui te eduxerant de terra* Ægypti! Itaque non eſt, cur *Hieroſolymam* magno labore, & multis ſumptibus, ter quotannis vos conferatis: cùm verus Deus, qui ex *Ægyptiaca* ſervitute vos liberavit, prout Patribus veſtris promiſerat, hic inter nos non minùs habitet, quàm in urbe *Hieroſolymitana.* Nam eſſentiæ ratione illum ubique eſſe non ignoratis, neque ullo loco ineludi: & ſpecialis ejus præſentiæ ſymbola ſi requiritis, illa habetis in his vitulis, quos erexi. Quaſi cuivis eſſet liberum Dei præſentiæ ſymbola ex animo ſuo commiſcri. Illorum autem vitulorum *unum* Bethele *poſuit*, & *alterum* Dane. Non poſuit in urbe regia, id eſt, *Sichemo*, ſed *Beth-ele*, & *Dane.* Quarum *Beth-el* ad Auſtrum, *Dan* ad Aquilonem fuit. Et *Beth-el* quidem dudum celebris, quia *Jacobo* Patriarchæ Deus ſemel atque iterùm ibi apparuerat, & multa promiſerat. *Dan* etiam propter ſculptile ibi à *Danita* erectum non diu poſt *Joſuæ* tempora, *Jud.* 18. *verſ.* 30. Itaque etiam hoc ultimum fuit *in cauſa peccati.* Et quamvis *Dan* fuerit ad fontes *Jordanis*, in extremo *Judæa* termino, tamen *Danem uſque populus ſe conferebat*, hunc idolo ſacra facturus. Et illi ipſi, quibus grave fuerat ad veri Dei cultum ſe conferre *Hieroſolymam*, grave non fuit ire *Danem* uſque, ut idolo vota facerent. Et, quia *Levitici* Sacerdotes nolerunt, vero Deo abnegato, huic idolo ſe mancipare, *Jeroboam* alios *Sacerdotes inſtituit* מקצות העם *ex extremis populi, qui non erant ex tribu* Levi. Obiter nota eos fallì, qui *ex extremis populi* putant idem eſſe, atque *ex infimis.* Quod nullo modo quadrat, cùm etiam in numeroſa illa turba Sacerdotum è tribu *Levi* nonnulli fuerint, qui ſupra homines infimi ordinis non multùm aſſurrexerint: ut qui ſupplices ſe proſternebant pro obolo, & fruſto panis, 1 *Sam.* 2. *verſ.* 36. Et verò קצות העם non ſunt *extremi populi*, ſed *extrema populi.* Unde Sacerdotes deſumere idem eſt, ac ex univerſo populo illos deſumere, quia extrema pertinent ad complementum rei. Neque ullus dici poteſt totum orbem peragraſſe, donec venerit ad extrema. Itaque in his *Pſ.* 19. 4. *In totum terram exivit delineatio eorum*, ובקצה תבל *& in extremitatem orbis verba eorum*, palàm eſt *totam terram*, & *extremitatem orbis*, poni ut ſynonyma. Et *Gen.* 19. *verſ.* 4. *totus populus* מקצה *ab extremitate* (id eſt, *in univerſum*) *Lot* domum circumdedit. Et *Gen.* 47. 2. *Joſephus* אחיו מקצה *ex extremitate fratrum ſuorum*, (id eſt, *ex omnibus fratribus ſuis*) *quin-*

quinque accepit, quos conſtituerat ante Pharaonem. Et *Num.* 11. *v.* 1. *Accenſus in eos ignis a Domino devoravit,* מקצה המחנה *ab extremitate caſtrorum,* id eſt, *per univerſa caſtra.* Et *Eſ.* 56. verſ. 11. *Omnes ad viam ſuam reſpiciunt, quiſque ad avaritiam ſuam,* מקצהו *ab extremo ejus,* id eſt, *ad unum omnes:* ut *Jerem.* 50. 26. *Venite ad eum* מקץ *ab extremitate,* id eſt, *tota.* Plura hujus generis doctè obſervat *Ludovicus de Dieu* in *Ezech.* 33. *v.* 1. Ita igitur *Jeroboam*; *Levitarum* (*m*) tribu neglectâ, & *Aaronis* familiâ, Sacerdotes ſibi delegit *ex extremis populi*; id eſt, *ex univerſo populo.* Quaſi ſolius *Aaronis* virgam floruiſſe neſciret, & terram eos abſorpſiſſe, qui in *Moſem*, & *Aaronem* inſurrexerant, *Num.* 16. *v.* 32. & 17. *v.* 8. Quin ſacerdotium ipſe invaſit, & Dûs à ſe confictis propriâ manu ſacrificia obtulit. Quod *Judæorum* Regibus è familia *Davidis* uſque adeo vetitum fuit, ut in hujus criminis pœnam *Ozias* fuerit leprâ percuſſus, 2 *Par.* 26. *verſ.* 19. Denique idem *Jeroboam* novam inſtituit ſolemnitatem, non ſeptimo, ut Lex juſſerat, ſed octavo menſe celebrandam. Hic igitur profana omnia, profani Dii, profani Sacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia religionis profanum eſt, quidquid non habet Deum auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diabolo* 2 Par. 11. verſ. 15. Et horum myſtæ, pro *Sacerdotibus*, כמרים comarim, *ſacrificuli*, Of. 10. 5. Et ſolennia, pro *Dei feſtis*, *Regis dies*, Of. 7. 5. quia à Rege, non à Deo fuerant inſtituta. Et locus, pro *Beth-ele*, *Beth-aven.* Of. 10. verſ. 5. 8. id eſt, pro *domo Dei*, *domus idoli*, vel *domus iniquitatis.* Mutato enim unguento in venenum lethiferum, non debuit manere pyxidis inſcriptio.

(*m*) *Vide* 2 *Paral.* 13. 14.

Tamen, quod dictu horrendum eſt, his vitulis creduntur *Iſraelitæ* humanis hoſtiis litaſſe; quia dicitur *Of.* 13. *v.* 2. זבחי אדם עגלים ישקון *Qui ſacrificant homines, vitulos deoſculantur.* Ita enim hæc verba reddunt *Hebræa* veteres apud *Salomonem*, & *Kimchium.* Nec multò aliter *Syrus* Interpres. *Græci* quoque, θύεται ἀνθρώπους: & *Vulgatus*, *Immolate homines, vitulos adorantes:* quia legerunt וזבחו. Itaque *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus ad* τὰς ἀνθρωποθυσίας illâ referunt. Sed fatendum זבחי אדם poſſe reddi *ſacrificantes hominum*, id eſt, *is hominum, qui ſacra faciunt.* Sic *Eſ.* 29. *v.* 19. אביוני אדם *pauperes hominum*, id eſt, *homines pauperes*, vel אבינים מאדם *pauperes ex hominibus*, ut habetur *Prov.* 30. 14. In quam interpretationem ideo ſum proclivior, quia cùm in vitulis illis ſe verum Deum colere profiterentur *Iſraelitæ*, illos haud dubiè colebant eo modo, quo verum Deum. Is autem humanas hoſtias nunquam ab ullo exegit præterquàm ab *Abrahamo*, cujus manum in ipſo ictu inhibuit, ſolâ voluntate contentus. At ſaltem vel ex hoc loco certum eſt *Iſraelitas* hos vitulos ſacrificiis, oſculis, atque adorationibus mactâſſe. Quale eſt, quòd *Amos* 8. 14. *Jurant per deliktum* Samariæ, *& vivit Deus tuus, O* Dan, id eſt, *vitulus tuus.* In quibus criminibus cùm jugiter perſeverarent, nec aſſiduas *Prophetarum* monitiones apud illos quidquam proficerent, tandem ille populus cum Dîs ſuis in captivitatem abductus eſt ab *Aſſyriis*, ut prædixerat *Oſeas* capitis decimi verſibus quinto, & ſexto.

Si *Judæis* credimus in *Seder Olam majori*, anno vigeſimo *Phacæ* Regis *Iſrael*, *Tiglath Phalaſſar*, Rex *Aſſur* abſtulit è *Dane* vitulum aureum: quod colligere ſe putant ex 2 *Par.* 28. *verſ.* 21. Et duodecimo Regis *Achaz*, id eſt, octavo poſt anno, etiam alter vitulus è *Beth-ele* à *Salmanaſſare* ablatus eſt, ut *Prophetæ* prædixerat *Of.* 10. *v.* 5. 6. In quo morem agnoſcis veterum Ducum, qui non ſolùm de victis gentibus, ſed & de Diis triumphabant. Proinde *Philiſtæi* arcam abducunt 1 *Sam.* 5. *verſ.* 2. Et, captâ *Babylone*, *Babylonicorum* idola, *Bel*, & *Nebo*, in captivitatem abierunt, *Eſ.* 46. *verſ.* 1. 2. *Moabitide* itidem à *Chaldæis* excuſâ, *Jeremias* vaticinatur fore, ut *Chamos*, *Moabitarum* Deus, in tranſmigrationem eat, *Jerem.* 48. *verſ.* 7. Et de *Ammonitarum* Deo, *Malcham*, idem prædicit videas, *Jerem.* 49. *verſ.* 3. & *Amos* 9. *verſ.* 15. ubi מלכם *Malcham*, nonnulli alieno ſenſu *Regem eorum* reddunt. Quo eodem exemplo, *Ptolemæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico*, & *Syris*, *Deos eorum captivos ducit in* Ægyptum, Dan. 11. verſ. 8. Quod ipſum à *Romanis* ſæpe uſurpatum. Ita *Plutarchus*, in *Marcello*, eum acculatum fuiſſe ſcribit, ὡς ἐπίφθονος ποιῶντα τὴν πόλιν, ἀ μόνον ἀνδράπασι, ἀλλὰ καὶ θεοῖς, ἅπερ αἰχμαλώτοις, ἀγομένοις ἐπ' αὐτῇ, καὶ πομπευομένοις (lege πομπευομένων) *Quod invidiam conflaret urbi, in qua non ſolùm homines, ſed & Dii, tanquam captivi, cum pompa in triumphis agebantur.* Et idem in *Paulo* Æmylio, ubi de triduano ejus triumpho, Ἡ μὲν πρώτη (ἡμέρα) μόλις ἐξεκένωσε τῶν αἰχμαλώτων ἀνδριάντων, καὶ γραφίδος, καὶ κολοσσῶν, ὅπερ ζευγῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων καμιζομένων. *Prima dies cum vix ſufficeret captivis ſtatuis, & picturis, & coloſſis, quæ vehiculis* CCL. *vehebantur.* In *Appiani Mithridatico* tertium *Pompeii* triumphum decorant θεῶν βαρβαρικῶν εἰκόνες, *barbaricorum Deorum imagines.* Multò plura hujuſmodi facile eſſet proferre, ſi tanti eſſet. Ita igitur *Aſſyria* Rex, cùm univerſa gente, *Iſraelitarum* quoque Deos in captivitatem abduxit. Et idola, quæ *Prophetæ* ſuis concionibus non potuerant ſubvertere, ab aliis idololatris ſubverſa ſunt, atque aliò tranſvecta. Unde eſt, quod *Aſſyria* Regem vocat *Oſeas* מלך ירב *regem* Jareb, *Of.* 5. *verſ.* 13. & 10. *verſ.* 6. tanquam ad id alludens, quod *Gedeon*, aræ *Baalis* ſubverſâ, *Jerubbaal* dictus eſt; quia locorum incolis, de ara illa diruta apud patrem conquerentibus, reſponderat pater; *Si Deus eſt* ירב בו הבעל *contendat in eum* Baal, vel, ut reddit *Hieronymus*, *Ulciſcatur ſe de eo* Baal, *Jud.* 6. *verſ.* 32. Itaque idem pro rege *Jareb* habet *Regem ultorem*, ut *Symmachus indicat*, vel *indicantem*, & *Chaldæus* מלכא דייתי לאתפרעא להון *Regem, qui veniet, ut animadvertat in eos.*

Sunt, qui *Jeroboamum* ſaltem ex parte excuſare poſſe ſe putant exemplo *Moſis*, & *Salomonis*; quorum hic boves æneos duodecim in Dei Templo poſuit, quibus inniteretur labrum æneum. Et uterque *Cherubinos* in ipſo adyto collocavit, quos vitulorum ſpeciem habuiſſe probari videtur ex *Ezech.* 1. *verſ.* 10. cum *Ezech.* 10. 14. collato. Nam in poſteriori loco פני הכרוב *facies Cherubini* vocantur, quæ in priore פני שור *facies bovis.* Sed utrumque fruſtrà profertur. A *Cherubinis* enim ut ordiar, etſi de illorum ſpecie ſit magna lis inter Scriptores, eoſque *Joſephus* definiat (*Antiq.* lib. 3. cap. 6.) ζῶα πτηνὰ μεμιγμένα ἰδέαι τῇ ὑπ' ἀνθρώπων ἰαμβικῶν παραπλήσια, *animantia volucrin nullis eorum, quæ ab hominibus viſa ſunt, ſimilia.* Et eodem auctore lib. 8. c. 2. τὰς δὲ Χερουβὶς ἰδεῖν ἐνοίαι τινες οὐκ ἔχουσιν οὐδὲ εἰκάσαι δύνατοι. Cherubes *quales fuerint nemo dicere, vel conſepere poſſit.* Multique adeò putent ex *Ezechiele* ſe colligere illos ex homine, leone, bove, & aquilâ mixtam habuiſſe formam. Fateor ex citatis locis valdè veriſimili ratione colligi, *Cherubinos* ad bovis figuram magis acceſſiſſe. Itaque *Cherubinum* appellari nonnulli volunt à *Chaldæo*, & *Syro* verbo כרב *cherab*; quod *arare* ſignificat, vel *aratro terram invertere*, ut *Arabicè* خرب *charaba*; quia bovis proprium eſt officium. Sed, ſive *Jeroboam* id reſpexerit, cùm fabricavit vitulos, ſive *Aaronem*, aut Ægyptios ſibi propoſuerit imitandos, nullum habuit in *Cherubinis* cauſæ ſuæ patrocinium. Primò enim *Moſis Cherubinos* arcæ impoſuit, ut Deo obſequeretur, qui illi diſertè dixerat, *Facies duos Cherubinos aureos*, Exod. 25. verſ. 18. Quale mandatum *Jeroboam* nullum potuit proferre. Quin totum hunc cultum legitur de ſuo confinxiſſe, 1 *Reg.* 12. *verſ.* 33. Præterea *Cherubum* neque Dei

erant imagines, ut vituli *Jeroboami:* neque Angelorum ullius, sed emblemata potiùs, quibus Angelica natura utcumque exprimebatur. Itaque *Cherubinorum* imagines *Judæorum* nemo coluit, quomodo vitulos *Jeroboami.* Cùm enim in arca fuerint *simplex ornamentum, accommodata suggestus, longè diversas habendo causas ab idololatriæ conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari,* ut rectè *Tertullianus* contra *Marcion.* lib. 2. cap. 22. Ita etiam *Thomas* (primâ secundæ, quæst. 102. art. 4.) *Similitudines* Seraphim (*Cherubim* voluit dicere) *non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo Legis præcepto, sed in signum mysterii.* Et *Lorinus* in *Act.* 17. *v.* 25. *De* Cherubinis *jussu Dei factis, & de aliis a* Salomone, *dicendum, fuisse dumtaxat ut appendicem, & additamentum ornatûs alterius rei, non vero per se propositas modo accommodato ad adorationem, quam constat quoque ab* Hebræis *non esse ipsis exhibitam.* Quibus similia habent *Vasques,* (*Disput.* 104. cap. 6.) *Viegas* in *Ezechiel.* (pag. 14. & 16.) & alii non parvi nominis Theologi. Denique, cùm *Jeroboami* vituli palàm profiterentur ab universo populo conspiciendi, adorandi, & osculandi, *Cherubini,* arcæ impositi, & *in* adyto Templi latentes, *à nemine conspiciebantur. Nemo enim ingredi poterat Sanctum Sanctorum, nisi Pontifex, idque semel tantum in anno, tunc que nebula, & fumo incensi tegebat,* Cherubinos, *ut videri non possent.* Hæc *Cornelius a Lapide* in *Exod.* 25. *vers.* 18. Et arca, cùm in deserto è loco in locum transferretur, tegebatur ab *Aarone,* & filiis, triplici velo, *Num.* 4. *vers.* 5. 6. Et illi ipsi, qui eam ferebant, *Levitæ,* filii *Caath,* non priùs accedebant, quàm à Sacerdotibus tecta, & obvelata fuisset, ne, si eam tangerent, vel nudam conspicerent, illico morerentur, ut habetur ibidem versibus 15. 19. 20. Jam de bobus, à *Solomone* æneo mari suppositis, dicere necesse non est. Hos enim fuisse cultûs objectum nemo est, qui suspicetur: quin ipsa loci vilitas nonnullis suasit hoc fecisse *Solomonem* in contemptum vituli ab *Israelitis* in deserto culti, atque ut in hac figura discerent nihil esse adoratione dignum. Quid? quòd, si *Josepho* credimus, ἀμαχητὶ αὐτὸν ἔσυρε, καὶ σφᾶξαι περὶ τὴν φυλακὴν ἔφ' ὑμῖν, ἵνα ἔχαλκοῦν βοῦν ἐμιεμήματα καταζεύξατο τῷ ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθήματι, &c. *peccare ipsi contigit,* & *ab observatione legum aberrare, cum æreas boum effigies basi maris addidit,* &c. Sed, ut dicam quod res est, illi non facilè accesserim; quia miraculis post conditum Templum editis Deus abundè docuit à se probari quidquid fecerat *Solomon,* tanquam ipsius directione, ac inspiratione factum.

Non possum non addere *Beth-elis,* & *Danis* vitulos, à *Prophetis, Samariæ* quandoque tribui; quia *Samaria* caput erat regni *Israelitici.* Sic *Os.* 8. *vers.* 5. *Expulit te vitulus tuus, O* Samaria! Et versu sexto, *In frusta redigetur vitulus* Samariæ. Et 10. 5. *Propter vitulos* Beth-aven *pavebunt incolæ* Samariæ. Et *Amos* 8. *vers.* 14. *Qui jurant per delictum* Samariæ, *& dicunt, Vivit Deus tuus, O* Dan. Indè est, quòd vel *Sergius,* vel *Mahumetes,* vel auctor *Alcorani,* quisquis est, Scriptor omnium, quos novi, longè futilissimus, putavit, non jam dico hos vitulos, sed & vitulum illum, qui ætate *Mosis* conflatus est, à *Samaritanis* esse profectum, adeoque ipsum *Aaronem* fuisse *Samaritanum.* Locum profert *Seldenus* ex *Azoara* trigesima, quæ *Arabibus* vigesima est: *Ascemeh* (Arab. السامري id est, *Samaritanus,* supple *Aaron,* ut sequentia docent) *taurum fudit corporeum emittentem mugitum,* &c. (*Arab.* عجلا جسدا له خوار) Quod sequutus *Nabiensis* (*Clim* 2. part. 5.) *Samaritanos* describit in quandam *Rubri Maris* insulam deductos, si credimus,

من اليهود المنسوبين الي السامري
صنع العجل في زمن موسي عليه السلام

à Judæis *illis, qui genus suum referunt ad* Samaritanum (Aaronem) *vituli auctorem tempore* Mosis, *cum sit pax.*

Et *Alcamus,* السامري الذي عبد العجل
كان علجا كرمان او عظيما من بني
اسرايل Samaritanus, *qui coluit vitulum, fuit profectus ex honoratioribus, aut magnatibus è filiis* Israëlis. Fallitur doctissimus *Seldenus,* cùm سامري *custodem* exponit, quasi sic dicatur *Aaron,* quia, *Mose* absente, Dei populus illi commissus fuerat. Nam, utut *Hebræis* שומר *somer,* sit *custos,* tamen *Arabicè* سامري *Samari* nihil quidquam, quàm *Samaritanum* sonat. *Aaron* porrò hoc cognomen ab imperitis hominibus non aliâ de causâ fuit inditum, quàm quia aurei vituli fabricatio, & cultus communis illi fuit cum illis *Israelitis,* quorum *Samaria* erat metropolis. Qui immanis est error: sed ab iis profectus, quibus solenne est sic impingere etiam in rebus maximè obviis. Et *Christus* ipse, *Joh.* 8. *vers.* 48. *Samaritanus* ab iis vocatus est, qui cum *Samaritano* putabant cum συμφανῶς.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Miracula quædam à Deo in Bobus, aut per Boves præstita: & primò de igne cœlitùs in Sacrificia delapso.

Hujus miraculi exempla, Levit. 9. vers. 24. 1 Par. 21. vers. 26. & 2 Par. 7. vers. 1. 2. 3. & 1 Reg. 18. 38. 39. *Eo referri verba* Psaltis, *Psal.* 20. 3. *Ignis ubi delapsus servabatur inextinctus,* Levit. 6. vers. 12. 13. Aaronis *filii consumpti, quòd alienum subsituissent,* Levit. 10. 2. *Duravit ille ignis usque ad captivitatem* Babylonicam. *Quòd tum quoque in puteo reconditum, & postea repertum narrat* Jason 2 Macchab. 1. 19. Jeremias, Nehemias, Esdras, & Josephus *silent. Et* Hebræi *omnes hunc ignem censent in quinque rebus, quæ in secundo Templo defuerunt. Horum loca à falsa* Petri Costi *interpretatione vindicata. Indè invictum in* Judæos *argumentum.* Vestales *quoque* Romę, Græci Delphis & Athenis, Afri *in delubro* Ammonis, Persæ *in* Pyreis *seu* Pyrathæis *suis,* Brachmanes *in* India *ignem servabant inextinctum.* Indos, Lydos, & Persas *ignem sacrum jactâsse è cœlo esse delapsum. Ejusdem miraculi vestigia in* Virgilii *Pharmaceutria.* Seleuco *sacrificanti, & uxori* Ciceronis, & Æmyliæ Vestali, *aut ejus discipulæ, ignis per se accensus. In* Sicilię *colle* Vulcanio, & Salentinorum *urbe* Egnatia, *farmenta, aris imposita, ignem sponte concipiebant. Hoc Diaboli virtute posse fieri probatur ex* Job. 1. vers. 16. Ephes. 2. vers. 2. & Apoc. 13. 13.

Jam aliquot de bobus historias referemus, in quibus emicuit Dei virtus extraordinaria. In illis agmen ducent boum sacrificia ab igne cœlitùs delapso incensa, & consumpta. Sic *Levit.* 9. 24. Cùm sacrificia pro peccato, holocausta, & eucharistica ex bobus, hircis, & arietibus, altari impositi esset *Aaron ignis à conspectu Domini exiens consumpsit in altari holocaustum, & adipes: quo viso, totus populus acclamavit, & in facies suam procidit.* Hoc scilicet miraculo

raculo Deus ordinem ſacerdotalem Legis veteris à ſe inſtitutum, ſuas de ſacrificiis leges confirmavit, atque obſignavit. Simile miraculum accidit in ſacrificio *Davidis* ad peſtem amoliendam oblato. Cùm enim boves, ab *Arauna*, qui & *Ornan*, certo pretio comparatos, *David* partim in holocauſtum, partim in ſacrificium euchariſticum obtuliſſet, Dominumque invocâſſet, *exaudivit eum Dominus, igne cœlitùs demiſſo ſuper altare holocauſti*, 1 Par. 21. verſ. 26. Et in initiatione Templi, *cùm* Solomon *erandi finem feciſſet, ignis, è cœlo illico delapſus, abſumpſit holocauſta, & reliqua ſacrificia, & gloria Domini implevit domum. Adeò ut Sacerdotes in Domum domum ingredi non poſſent; quia eam impleverat gloria Dei.* Et *omnes* Iſraëlitæ, *deſcendentem ignem videntes, & gloriam Domini in domum, inflexerunt ſe facie pronâ in terram ad pavimentum, & proſtrati Dominum celebraverunt; quia bonus eſt, & in ſæculum benignitas ejus*, 2 Par. 7. verſ. 1. 2. 3. Quæ duo miracula eòdem pertinuerunt. *David* enim *Araunæ* boves in eo ipſo loco mactaverat, in quo poſteà Templum conditum eſt. Utroque igitur miraculo docuit Deus ſe in eo loco libenter coli. Itaque hoc ſolo differunt, quòd priore *Davidem* monuit Deus Templum ibi loci eſſe condendum; poſteriore, jam conditum probavit, & conſecravit. Rurſus cùm Propheta *Elias* veri Dei cultum contra *Baalitas* aſſeruit, ligna, & juvencum altari impoſuit, nullo igne admoto. Contrà, holocauſtum, & ligna, duodecim aquæ cadis perfundi juſſit, ità ut aquæ circa altare fluerent longè latèque, & vicinum alveum replerent. Tamen ad *Elia* preces *ignis Domini decidens, holocauſtum, ligna, & lapides, & pulverem ipſum conſumpſit, aquamque etiam elinxit, quæ erat in alveo. Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus*, 1 Reg. 18. verſ. 38. 39. Proinde, Prophetis *Baalnicis* juſſu Prophetæ jugulatis, verus Dei cultus reſtitutus eſt. Ad hujuſmodi miracula nonnulli volunt *Iſraelitas* alludere, cum, *Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona, hoc petunt, *Pſal. 20. verſ. 3. Ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & holocauſta ejus* ידשנה *incineret*; id eſt, igne cœlitùs immiſſo in cinerem redigat, ut favorem ſuum illi teſtetur hoc ſigno. Ad quæ verba *Kimchius*, כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלנה לרצון *Quaſi dicerent, ut immittat ignem ad illa conſumenda, & ea benevolè ſuſcipiat.* Plura de hoc miraculo vide in Tractatu *De ovibus* ad locum *Gen. 4. verſ. 4.* Hîc ſolùm addimus, ignem illum, per miraculum è cœlo demiſſum, pro ſacro fuiſſe habitum. Itaque jubebantur Sacerdotes eum perpetuò ſervare inextinctum. Verba ſunt *Levit. 6. verſ. 12. 13. Ignis autem, qui eſt ſuper altare, aletur in eo, nec extinguetur: ſed faciet Sacerdos, ut ligna ſuper illud qualibet manè ardeant*, &c. *Ignis* (inquam) *jugiter aletur in altari, nec extinguetur.* Proinde *Aarenis* filii, *Nadab*, & *Abihu*, quia pro igne ſacro ignem alienum, in thuribulis ſuis poſitum, Domino obtulerant, *egreſſus ignis à Domino exanimavit eos, atque ità coram Domino conſumpti ſunt.* Neque enim in thuribulo alius ignis poni debuit, quàm ſacer ex altari ſumptus, *Levit. 6. verſ. 12.* & *Apoc. 8. 5.* Servatus autem eſt ſacer ille ignis uſque ad *Babylonicam* captivitatem. Nec deſunt, qui etiam poſt captivitatem arſiſſe, & ad extremum uſque *Judæorum* excidium durâſſe velint. Nempe 2 *Macchab.* 1. verſ. 19. leguntur pii Sacerdotes, ante tranſmigrationem, ignem altaris in puteo quodam arido abſcondiſſe, & poſt reditum *Nehemias* ὕδωρ παχὺ, *aquam denſam*, ex eodem puteo eruiſſe, quâ cùm aſperſæ fuiſſent victimæ, indè accenſam eſſe πυρὸ μεγάλον, *pyram magnam*, ità ut mirarentur omnes. Spurius quoque *Joſephus* (*Hiſt. Jud.* lib. 1. cap. 17.) eundem ignem narrat à *Jeremia* in puteo quodam abſconditum, è quo cùm *Eſdræ* juſſu Sacerdotes כים שמן ועב כדבש *aquam pinguem, & denſam ut mel*, pugillis ſuis hauſiſſent, & ſuper altare ſparſiſſent, tantum ignem ſubitò exarſiſſe, ut fugere coacti ſint, nec ſolùm holocauſtum, & ligna combuſſiſſe, ſed & totum Templum, & vaſa ejus luſtrâſſe. Sed nihil horum neque in *Jeremia*, neque in *Nehemia*, neque in *Eſdra*, neque in vero *Joſepho* legas. At *Hebræi* ferè omnes magno conſenſu tradunt ſacrum illum ignem in poſteriori Templo defuiſſe. Ità *Midras* in *Cant.* 8. *verſ.* 9. אלו חמשה דברים שהיה בית אחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש של מעלה ושמן המשחה ארון ורוח הקדש ואורים ותומים. *Quinque res habuit prima domus, quibus ſecunda caruit, nempe* 1. *ignis ſuperni delapſus*, 2. *oleum unctionis*, 3. *arca*, 4. *Spiritus ſanctitatis*, 5. *Urim*, & *Thummim*. In *Talmude Hieroſolymitano*, Tractatu *Sanhedrin*, eædem illæ quinque res hoc ordine narrantur; 1. ignis, 2. arca, 3. *Urim*, & *Thummim*, 4. Oleum unctionis, 5. Spiritus Sanctus. Et in *Babylonico* Tractatu *Joma* cap. 1. ferè in fine, paulò aliter, ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים 1. *Arca, propitiatorium*, & *Cherubim*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim*, & *Thummim*. Quod ſequitur *Kimchum* Pſ. 85. verſ. 10. Sed in *Agg.* 1. *verſ.* 8. diverſo ordine ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקודש 1. *Arca*, 2. & *Urim*, & *Thummim*, 3. & *ignis cœleſtis*, 4. & *Dei Majeſtas*, 5. & *Spiritus Sanctus*. Ità etiam *Sepher Amana* cap. 6. Sect. 70. הארון עם כפורת וכרובים אש שכינה רוח הקודש אורים ותומים 1. *Arca cum propitiatorio*, & *Cherubinis*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim*, & *Thummim*. Ipſa *Hebræorum* verba profero, ut *Petrum Coſtum* falli appareat, cùm in *Typo Meſſiæ* pag. 138. ſimul jungit אש שכינה & *divinum ignis ſplendorem* exponit, *quo velut præſens Deus totum Templum perluſtrabat.* Quâ interpretatione prorsùs conjungit quæ erant divellenda, nec quidquam commune inter ſe habent. Nam אש eſt *ignis* de quo diximus, & שכינה *Dei Majeſtas*. Itaque in *Joma* non legitur אש שכינה *ignis Dei Majeſtas*, ſed אש ושכינה *ignis, & Dei Majeſtas*. Ità etiam in *R. Salomone*. Et in *Midras* אש של מעלה *ignis de ſurſum* ſupple *delapſus*. Et in *Kimchio*, ואש העליונה ושכינה *Et ignis ſupernus, & Dei Majeſtas.* Quæ duo ſi conjungant ità, ut אש שכינה ſit *Dei majeſtatis ignis*, non conſtabit numerus, & pro quinque rebus, quæ in poſteriore Templo defuerunt, ſolùm quatuor reperientur. Tamen *Hebræi* omnes quinque numerant. Et *Agg.* 1. *verſ.* 8. *He* paragogicum in voce אכבד *glorificabor* ideò deeſſe volunt, ut ſignificetur illas quinque res in ſecunda domo fuiſſe deſideratas; quia in numeris *He* valet quinque. Neque id *Coſtum* latuit. Itaque ne deeſſet unitas in quinario illo numero, arcam & propitiatorium ſeorſum numeravit, ut res diſtinctas. At propitiatorium nihil quidquam fuit, quàm arcæ operculum. Ne igitur divellerentur, dixit auctor *Sepher Amana* האארון עם כפורת וכרובים *arcam cum propitiatorio, & Cherubinis*, ut doceret propitiatorium & *Cherubinos* arcæ adhæſiſſe, & ejus fuiſſe quaſi appendices, adeoque pro uno hîc ſumi. Et *Midras* in *Cantica*, *Talmud Hieroſolymitanum*, *Kimchius* in *Aggæum*, & alii, arcam nominâſſe contenti, propitiatorium omittunt, & *Cherubinos* illi inſculptos; quia *arca* nomine continentur. Nec fruſtrà eſt, quòd Deus in poſteriore Templo deſiderari voluit externa illa ornamenta, quæ prius Templum inſignichant. Ità nimirum nos docuit hujus Templi privilegium non aliud fuiſſe, quàm quod *Chriſtus* illud ſuâ præſentiâ, doctrinâ, & miraculis illuſtre reddidit: atque eo referenda eſſe hæc *Aggæi Prophetæ* verba, *Major futu-*

ra eſt gloria domûs hujus poſterioris, quàm prioris ultima, aut Dominus exercituum, Agg. 2. 9. Alioqui enim ſecundum Templum ad prioris gloriam nullâ ex parte acceſſerit: neque verè dixerit *Aggæus* majorem fore ejus gloriam. Ad quod argumentum *Judæi* planè obmutéſcunt, neque habent quod regerant.

Sed, ut ad ignem è cœlo delapſum, & à Sacerdotibus per multa ſæcula ſervatum redeamus, nota Diabolum, hâc etiam in parte Dei æmulum, ſuos habuiſſe Sacerdotes, qui ignem ſervarent inextinctum. De *Veſtalibus*, quæ à *Pontifice Maximo* in abdito conclavi, lineo velo obtento, flagris cædebantur, ſi ſacrum, & æternum ignem deficere paſſæ eſſent, res notior eſt, quàm ut probatione egeat. Hoc nempe *Romanæ* fuit maximè formidoloſum, quaſi ignis extinctio σφαγὴ τῆ πόλεως, *excidium urbis*, portendiſſet. Ita *Dionyſius Halicarnaſſenſis* libro ſecundo. *Græci* quoque *Delphis*, & *Athenis*, πῦρ ἄσβεστον, *ignem inextinctum* ſervabant. Non tamen virgines ei præfuerunt, ſed γυναῖκες πεπαυμέναι ἄνδρων, *mulieres, quæ deinceps a conjugio abſtinebant*. Et, ſi quando extinguebatur, eum ad Solem denuò ſuccendebant, oppoſitis illi τοῖς σκαφίοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλινθίδος ἰσοσκελοῦς ἐφ' ἑκατέρᾳ τριγώνῳ κοιλασμένα, συντίθεται δ' εἰς ἓν τὸ πυρεῖον κύκλον, *ſcaphis quæ excavantur lateribus æqualibus rectangulis trigoni, ita ut ex circumferentia in unicum centrum concurrant*. Hæc *Plutarchus* in *Numa*. Et in *Ammonis* delubro, *Silio* teſte libro tertio,

Inroſtincta ſocis ſervant altaria flamma.

Perſarum quoque *Pyræa* nota, in quibus æternum ignem non ſervabant ſolùm, ſed & pro Deo colebant, ut multis docet *Briſſonius* libro ſecundo *De regno Perſarum*. Πυραθῖα vocat *Strabo* libro decimo quinto, & in *Cappadocia* quoque deſcribit. Sed & videtur ille mos in *Indiam* ad *Brachmanes* uſque penetrâſſe, de quibus *Ammianus* libro vigeſimo tertio, *Ferunique, ſi juſtum eſt credi, etiam ignem, cœlitùs lapſum, apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri*. Nota hęc verba *ignem cœlitus lapſum*. Ideò enim vel ſervatus, vel etiam cultus eſt ignis; quia putabatur è cœlo eſſe demiſſus. Nam & hoc à myſtis ſuis Diabolus credi, & prædicari voluit, ne hujus miraculi gloria Deo eſſet peculiaris. Itaque in *Græcorum*, & *Romanorum* libris nihil frequentius, quàm ſacrum ignem è cœlo decidiſſe, aut ſponte ſuâ fuiſſe accenſum. Sic *Appianus* in *Syriaca* de Rege *Seleuce* dicit, Ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἰσίαν αὐτῷ τὴν πατρῴαν, ἱδρυσὸ ἄψυτον, ἐκλάμψαι πῦρ μέγα, in Macedonia *paternam aram magno ipſi igne fulſiſſe, cum nemo illam accendiſſet*. Et de eodem *Pauſanias* in *Atticis*, *cùm ex* Macedonia *cum* Alexandro *profecturus* Pellæ Jovi *ſacrificaret*, τὰ ξύλα δὴ ἐβάμβαινε κάμπτεσθαι, προίεσθαι τε καπνὸν πρὸς τὸ ἄγαλμα, καὶ αὐτῷ πυρὸς ἔφθη, *ligna ara impoſita ultrò ad Dei ſimulachrum acceſſerunt, & ſine igne accenſa ſunt*. Et in *Eliacis prioribus*, ubi de *Lydiæ* urbibus, *Cæſarea*, & *Hypapis*; *In templo utriuſque urbis ampliſſimo cella cum ara: ſuper his cinis ulto longè colore à vulgari cinere. Huc ingreſſus Magus, ubi, feco lignis impoſitis, ſuâ caput velavit, imploravit cognomen Dei, quicunque ille ſit. Ex libro enim recitat carmen barbaricum, linguâ planè ignotâ* Græcis. *Ubi peroravit, ſponte ſua è lignis, nullo igne admoto, puriſſima emicat flamma. Græci*, Αὐτὸν δὲ δὴ πυρὶς αὐτίκα πᾶσα ἀφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ φανῆναι φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. Quod in *Lydia* miraculum ipſe ſe vidiſſe aſſerit. *Perſa* etiam, ſi Τζέτζης fides *Chil.* 3. *Hiſt.* 66. ignem, qui in *Perſide* pro Deo colebatur, ἐκ παμπύρου μὲν ἀναφθὲν ὑπὸ Περσῶν πάλαι, *ex fulmine à* Perſeo *fuiſſe olim accenſum* jactitabant. Quale eſt, quod apud *Cedrenum Perſeus* ignem coli ſtatuit, ὡς ἐκ πρώτου κατενεχθὲν Θεοῦ, *ut Deum è cœlo delatum*. Quò eodem fortè pertinet, quod fingitur *Prometheus* ignem cœlitùs ſurreptum in terras detuliſſe. Jam, *Romanis*, *Poetam* audi in *Pharmacentria*.

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ſerta moror, cinis ipſe: bonum ſit.

Ubi *Servius*, *Hoc uxori* Ciceronis *dicitur contigiſſe: cum poſt peractum ſacrificium libare vellet, in cinere victa eſt flamma, qua flamma eodem anno oſtendit Conſulem futurum ejus maritum*. Ut in hæc libri duodecimi *Æneidos*.

— Quis ſæderâ fulmine ſancit,

idem *Servius*, *Apud majores ara non incendebantur: ſed ignem devinum precibus eliciebant, qui incendebat altaria* (Nota *eliciebant*, unde *Jovi Elicio* nomen, cui aram in *Aventino* monte dicavit *Numa*. Vide *Plutarchum*, & *Livium*, & *Ovidium* in *Faſtis*) In *Valerio* lib. 1. cap. 1. *Maxima virginis* Æmyliæ *diſcipulam, extimile igne, tuam ab omni reprehenſione* Veſtæ *Numen præſtitit. Quâ adorante, cùm carbaſum, quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet, ſubito ignis emicuit*. Ut miraculum ſit illuſtrius, dicit *Dionyſius*, libro primo, ἐκ δὲ πατρογνήτης πρὸ πολλοῦ, καὶ ἰδίαν φυλαττούσης ζηνθῖαν, πῦρ ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν διὰ τέλους πάνυ, *ex matre quidem prudem frigido, neque ullam ſcintillam ſervante multam flammam per carbaſum emicuiſſe. Solinus* in capite *de Sicilia*; *Nec longè inde collis* Vulcanius, *in quo qui Divina res operantur, ligna vitea ſuper aras ſtruunt, nec ignis apponitur in hanc congeriem, cum proficiat intulerint. Si adeſt Deus ſacrorum probator, ſarmenta, licèt viridia, ignem ſponte concipiunt, &, nullo inflagrante halitu, à Numine fit incendium: ubi opulentioribus alludit flamma, qua, ſexuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit non adurit. Nec ulud eſt, quam imagine mentis perfectis vitiè vott. Plinii* lib. 2. cap. 107. ubi de ignium miraculis; *Reperitur apud auctores*, &c. *In* Salentino *oppido* Egnatia, *impoſito ligno in ſaxum quoddam, protinùs flammam exiſtere*. Quod tamen cùm in ipſâ *Egnatiâ*, ſeu *Gnatiâ*, quod idem eſt, ab incolis audiviſſet *Horatius*,

— Epicuri de grege porcus,

ita rejecit ut fabuloſum, lib. 1. *Sat.* 5.

— dehinc Gnatia, *lymphis*
Iratis extructa, dedit riſuſque, jocoſque,
Dum flammâ ſine thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. Credat Judæus Apella,
Non ego. —

Sed tam multis teſtibus fidem abrogare difficile eſt: cùm hæc *Satanæ* potentiam non ſuperent, qui eſt ἄρχων τῆ ἐξουσίας τῆ ἀέρος, *Epheſ.* 2. 2. & in elementa multa poteſt, ignemque immiſit cœlitùs in *Jobi* greges, *Job.* 1. 16. Proinde hujus virtute, beſtia, quæ aſcendit ex terra, ignem è cœlo emittit in conſpectu hominum, *Apoc.* 13. 13. Tamen *Baalitæ* non potuerunt cœleſtem ignem ſuis precibus elicere. Neque *Satanas*, qui haud dubiè favebat idololatris, hoc in illorum gratiam præſtitit; quia Deus impediebat.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De Morbis *Philiſtæorum*, & Vaccis, quæ captivam arcam reduxerunt, & *Bethſemitarum* plagâ.

Arca captiva Philiſtæos *quàm malè multaverit. Cur Templi limen tranſiliant. Agri eorum cur à muribus vaſtati.* עפלים, *vel* טחורים, *quod morbi genus. Varia ſententia.* טחור tachor, σφιγατὴς, *ſeu* podex; עפלים *apholim*, tumores in illa parte. *Lat.* mariſcæ, *vel* fici; *quorſum.* عفل aphal *Arab.* tumor in vulva. *An ad mariſcas pertinet locus* Pſal. 78. *verſ.* 66. משם

Digitized by Google

אשם *cur* Græci βάσανον *reddant.* Caſmilli קסמיאל. *Cur* Philiſtæi *murum*, *& mariſcarum imagines Dee offerant. Veteres, ab aliquo malo liberati, hujus inſignia Dus conſecrabant.* Philiſtæorum *vocabula* סרנים farnim; & ארנז argaz: *quorum illud* principes, *hoc* triſcum *ſonat.* Aquila *cur* ἕδραν *& καρὰς vertit. Vocis quadam* Philiſtæis, *& Phrygibus communes. Cur arcam in novo plauſtro* Philiſtæi *poſuerint vaccaſque indomitas, & fœtas illi junxerint. An has vaccas Deo offerre licuerit. Deo cultus tum nullo loco affixus.* אבן eben *cur mus atum in* אבל ebel. *Arcam tangere, & mœroſpicere vetitum.* Beth-ſemitarum *ſolum ſeptuagima caſi, non ſeptuaginta millia. EX* Hebr. *ſæpe ſuppletur.*

Jam ad aliud miraculum nos conferimus priore nihilo minus. *Philiſtæ* captivam arcam in ſuis urbibus non aliter detinebant quàm *Spartanus* puer geſtabat vulpeculam in ſinu, quæ interim ejus vitalia carpebat. Ità enim arca captiva illos pluribus modis vexaverat, & malè mulctaverat. Quàm primùm ſcilicet in *Dagonis* ædem deducta fuerat, impurum illud idolum coram ea ſemel atque iterùm pronum in terram ecciderat, capite, & manibus limini allifis, truncatum. Itaque in rei memoriam exinde *Philiſtæi* à calcando templi limine, tanquam idoli contactu conſecrato, abſtinuerunt. Quem ritum per multa ſæcula durâſſe colligere eſt ex his *Soph. 1. verſ. 9. Et animadvertam in omnes eos, qui limen tranſiliunt, Philiſtæorum* exemplo ſcilicet. Unde *Chaldæus*, ואסער על כל מהלכין בניסוסי פלשתאי *Et animadvertam in omnes, qui ambulant in legibus* Philiſtæorum. Et *Midras* apud *Kimchium*, מצינו שהחמידו ישראל בעז יותר מאומות העולם באומרו כתיב על כן לא ידרכו כוהני דגון אבל בישראל כתיב הרולג על הפתן *Reperimus* Iſraelitas *idolorum cultus impenſius ſe addixiſſe, quàm gentes unquàm. De gemibus enim ſcriptum eſt* 1 Sam. 5. 5. "*Ideo Sacerdotes* Dagon *non calcant* (ſuper limen) *ſed de* Iſraelitis *ſcriptum eſt* Soph. 1. 9. "*Tranſiliunt limen.* Quaſi limen tranſilire ſit gravius, quàm ſimpliciter non calcare.

Prætereà, ut conſtaret *Dagonem* non eſſe verum Deum דגן *dagan*, ſeu *frumentum*, quod nomen ſignificabat (unde eſt, quòd in *Euſebio Phyle Byblius* Σίτευα reddit, quaſi Deum ἔ *oiτu*) *Philiſtæorum* agri, moribus immiſſis, vaſtati ſunt, qui ſegetes, atque omnem terræ proventum abſumpſerunt.

Denique, quod graviſſimum fuit malum, neque ullo modo tolerabile, Deus ipſos *Philiſtæos* moleſtiſſimis morbis afflixit, quos Sacer Textus עפולים *apholim*, ſed *Maſorethæ* טחורים *techorim*, vocant. Quam ipſam vocem ſuo more inflexam uſurpant *Chaldæus*, & *Syrus* Interpretes. Sed quale morbi genus ſit, parùm conſtat; quia extra hanc hiſtoriam nonniſi ſemel nominatur. Nempe *Deut.* 28. *verſ.* 27. in morborum ſerie, quorum metu Legiſlator *Iſraelitas* deterret à rebellione in Legem. Neque ulla notantur illius ſymptomata, ex quibus poſſit certò colligi, quæ ſit natura morbi. Itaque hic Interpretes in diverſiſſima abeunt. *Septuaginta* conſtanter reddunt ταῖς ἕδραις, *ſedes*, ſeu *nates*. Hieronymus, *anos, ſecretiorem partem natium, partem corporis, per quam ſtercora egeruntur.* Quibus vocibus fortaſſe morbi locus ſignificatur, non ipſe morbus. *Joſephus*, τὸ τῆς δυσεντερίας πάθος, *dyſenteriæ morbum. Symmachus* modo τὰ κρυπτὰ, *occulta*; modò πρόλαψιν τῆς ἕδρας, *reſolutionem ſedis*, id eſt, ἕδραν πρόπτωσιν, *ſedem procidiuam*, qui morbus in pueris frequens. *Aquila*, τὸ ἐ φαγεδαινικὸν ἕλκος, *ulcus phagedænicum. Jonathan* in Lege, טחוריא דסמין חווזא, quaſi hoc morbo viſus excæcetur. *Arabes* in *Samuele* & in *Euty-*

chio, نرجس *proſluvium ventris.* Ità etiam in *Pentateucho* Manuſcripto: ſed in editis بواسير *mariſcæ*, ſeu *hæmorrhoidas*; quod ſequuntur plerique *Hebræorum*, & novi Interpretes ferè quotquot ſunt. Nos, ut in tanta interpretum diſcordia dicamus quid videatur vero propius. Primò diſtinguendum putamus inter voces טחורים *techorim*, & עפולים *apholim*; quas *Maſorethæ* tam promiſcuè ſumunt, ut pro עפולים *apholim*, ſemper legi velint טחורים *techorim*, quaſi voces eſſent prorſus ἰσοδύναμοι. At nobis טחור *tachor*, eſt, *anus*, ſeu *podex*, & עפולים *apholim*, eſt *morbus in illa parte.* Nempe טחר *tachar*, Verbum in *Arach* eſt עצם *claudere*, & *conſtringere*; *Græcè* σφίγγειν dixeris; unde טהור *tachor*, σφιγκτὴρ, ſeu *podex.* Et *Syris* ܛܗܪ *techar*, eſt *niti*, & ܛܗܘܪܐ *niſus ad ventrem exonerandum*, in *Ferrarii Lexico* pag. 889. Quæ ità ſunt contraria, cùm in uno facultas retentrix, in altero expultrix agat, ut tamen idem ſphincter utriuſque ſit organum. Ab utraque igitur facultate potuit illi nomen indi. Sed עפולים *apholim*, *illius partis* eſſe *tumores* puto, quia עפל in *Paal* eſt *tumere*, & *efferre ſe*, & in *Hiphil* ſignificat *in altum contendere.* Et Nomen עופל *ophel*, pro *clivo* aliquoties in Scripturis occurrit. Itaque dicuntur עפולים *apholim*, morbi, quibus pars illa protuberat, atque intumeſcit, cùm melancholico ſanguine diſtenditur. *Mariſcas*, ſeu *ficos*, *Romani* vocant; quia accedunt ad ficûs formam. Unde *Juvenalis* Sat. 2.

Caduntur tumida, Medico ridente, mariſcæ.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr.* 66.

Dicemus ficos, Cæciliane, *tuos.*

Etiam *Arabicè* عفل *aphal*, eſt *tumor*, ſed ab עפולים *apholim*, diverſus. Hoc enim eſt in podice, ut docuimus; illud in muliebri vulva, & pro herniæ genere habetur. *Alcamus* in mulieris & camelæ vulva extare, & protuberare ſcribit كالادرة من الرجال *ut herniam in viris.* Et عفل *aphala* Verbum *tali herniâ laborare*; عفلا aphla, *mulierem*, vel *camelam tali morbo laborantem*; عفيل aphil, *morbi curam* ſignificat. Uſus Scripturæ palàm confirmat, quod docuimus ex Etymologia vocum, עפולים *apholim*, eſſe *morbum*, & טחורים *techorim*, eſſe partem *affectam.* Sic *Deut.* 28. *verſ.* 27. *Percutiet te Dominus ulcere* Ægyptio, ובעפולים & apholim, & *ſcabie*, & *prarigine*, &c. Vides, lector, ibi עפולים non eſſe ταῖς ἕδραις, *nates*, ut *Græci* habent, nec *partem corporis, per quam ſtercora egeruntur*, ut *Hieronymus* reddidit, ſed *morbi genus.* Neque aliter ſumendum, cùm de *Philiſtæi* dicitur 1 *Sam.* 5. *verſ.* 6. *Et percuſſit eos* בעפולים *apholim.* Et verſu duodecimo, *Percuſſi ſunt* בעפולים, id eſt, *mariſcis.* Itaque verſu nono dicitur, וישתרו להם עפולים *Et latebant ipſi apholim*: quod ad *nates*, aut *podicem* pertinere non poteſt, ſed ad *mariſcas* referendum, quarum quæ intùs latent graviùs dolent, & difficiliùs curantur. Proinde non fruſtrà obſervatur illas intùs delituiſſe. Ut igitur in loco Legis, quem citavimus, ſic toto illo capite עפולים ſunt *mariſcæ.* Rurſus capitis ſexti verſu quarto זהב חכשה עפלי *quæque mariſca aurea.* Et verſu quinto צלמי עפליכם *imagines mariſcarum veſtrarum.* Sed eædem verſu undecimo vocantur צלמי טחוריהם *imagines anorum ſuorum.* Et verſu decimo ſeptimo טחורי הזהב *ani aurei*; quia anos referebant cum mariſcis adnatis. Itaque illas imagines liberum fuit ab utrovis denominare.

Ad hanc *Philiſtæorum* plagam multi *Davidis* verba referunt *Pſal.* 78. 66. *Et percuſſit hoſtes ſuos* אחור,

אחור, *retrò*, *opprobrium æternum dedit ipſis*. Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, ונתנא טעיקין בטחוריא באחוריהון *Et oppreſſores eorum mariſcis percuſſit in poſterioribus.* Apollinaris,

Ὀρνύμενος δ' ἴδρις κακὸς ἰδύιοισιν ἀλήταις,
Surgens ſceleratos natibus malè mulcavit. Auguſtinus, *Percuſſi ſunt in ſedibus ſuis.* Arnobius, *Percuſſit omnes immunes in ſecreto natium eorum.* Theodoretus, Λέγει δὲ τὸ ἴδρας τὸ πάθος, ἤτοι ἡ ἕδρα διάστασιν. *Natium morbum intelligit, quem docet hiſteria.* Suidas in Ἕδρα, Καὶ τοῦτό φησιν ὁ Προφήτης, (lege ἡ προφητεία) Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, τὸ ἴδρας τὸ πάθος σημαίνων. *Etiam hoc Prophetia dicit, "Et percuſſit hoſtes ſuos retrò, natium morbum ſignificans.* R. Selomo quoque intelligi vult מכרת אחורים בשפולים *plagam mariſcarum*, & *hæmorrhoidum in poſterioribus partibus.* Et huic accedit *Aben Ezra*. Tamen nihil opus eſt huc recurrere. Nam in præliis à tergo percutiuntur quivis fugaces: cùm viri fortes adverſo pectore vulnera omnia excipiant. Ut *Thraſybulus*, *Tyrannchi* filius, de quo Epigramma vetus in *Plutarchi Laconicis*,

Τὸν Πιτάνην Θρασύβουλ' ἐν ἀσπίδι ἕλκεα ἔντες,
Ἐκτὰ πρὸς Ἀργείων τραύματα δεξάμενον,
Δουρὸς ἀντία πάντα. ---

Thraſybulus *in clypeo examinis* Pitanen *venit*, *cùm ab* Argivis *ſeptem accepiſſet vulnera*, *ea oſtendens adverſa omnia.* Et apud *Plutarchum Craſſus*, cùm in *Cas Cannicis*, & *Caſis* copiis, hominum millia duodecim & ducentos cæcidiſſet, δύο μόνοι ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσαντο, δισχιλίους μαχομένους τὰ τῶν ἀνδρείων, *duos ſolum invenit à tergo vulneratos*: reliqui enim omnes, in acie ſtantes, & cum *Romanis* fortiter pugnantes, occubuerant. Itaque hoſtes ſuos *à tergo percutere* idem eſt, quod *in fugam vertere*. Neque aliud hic intellexit *Kimchius*, cujus verba ſunt, הכה אותם עד ששכו *Percuſſit eos*, *donec terga dederunt.* Quamvis ad rebelles ex *Iſraelitis* perperam referat, quod de *Iſraelitarum* hoſtibus dicit *David*, Deum eos à tergo percuſſiſſe, id eſt, in fugam vertiſſe, ut ab *Iſraelita* à tergo cæderentur.

Philiſtæos quod attinet, tot malis preſſi, & domiti, Sacerdotes, & vates ſuos conſuluerunt, quorum monitu arcam plauſtro, cum muneribus pro delicto, impoſuerunt. *Delictum* Hebræis eſt אשם *aſom*: *Græci* ferè πλημμέλειαν reddunt; at in hac hiſtoria βάσανον, quâ de cauſa nullus capio, niſi quis illos putet (ut *Hebræas* voces quandoque retinent) pro אשם *aſom*, ſcripſiſſe ἀσαμόν, quod in βάσανον mutaverit ſcribarum imperitia. *Vates*, & *miniſtri Deorum* קסמים *koſemim*, vocantur; ut *Romanis* Casmilli, id eſt, קסמי אל *koſme el*, *miniſtri Dei*. Cujus Fœmininum *Caſmilla*, vel *Camilla*. Virgilius *Æn.* lib. 11. verſu 542.

--- *matriſque vocavit*
Nomine Caſmillæ, *mutatâ parte*, Camillam.

Et verſu 557.

Alma, *tibi hanc*, *nemorum cultrix*, Latonia *virgo*,
Ipſe pater famulam voveo.

Ubi *Servius*, *Voveo*, *conſecro in tuum miniſterium*, *unde* & Camilla *dicta eſt*, &c. Vide & *Macrobium*, *Saturnal.* lib. 3. cap. 8. & *Turnebum*, *Adverſar.* lib. 14. cap. 13. ubi *Camænas* contendit olim *Caſmænas* fuiſſe dictas. Hi autem Deorum miniſtri, & vates, arcam remittendam ſuadent, non ullâ pietate erga Deum, ſed metu pœnæ, & *Ægyptiorum* exemplo territi; qui, captivos *Iſraelitas* retinere fruſtrà conati, tandem gravibus plagis coacti ſunt Deo cedere, & populo ejus facere abeundi poteſtatem. Sed & munera adjungunt, ab ipſâ naturâ edocti, Deum donis eſſe placandum. Unde *Poeta*,

Δῶρα Θεοὺς πείθει, καὶ αἰδοίοις βασιλῆας,

Et *Ovidius* lib. 3. *De Arte*,

Munera, *credo mihi*, *capiunt hominesque*, *Deoſque*,
Placatur donis Jupiter *ipſe datis.*

Offeruntur autem muneris loco ex auro ſolido imagines tam murium, qui agros devaſtaverant, quàm mariſcarum, quæ in pudendis tot dolores creaverant. Solebant enim veteres, aliquo metu, vel periculo defuncti, præteritorum malorum inſignia, ac monumenta illis Dis conſecrare, à quibus ſe liberatos putabant. Ità naufragi *Iſidi*, vel *Neptuno* tabulam dedicabant, quæ expreſſam naufragii ſui imaginem continebat. Unde *Juvenalis* Sat. 12.

--- *picture quas nexu ab* Iſide *pependit?*

Et *Horatius* Ode 5.

--- *me tabula ſacer*
Votiva paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

Gladiatores arma *Herculi* appendebant. Idem *Epiſt.* 1.

--- Veianius *armis*
Herculis *ad poſtem fixis latet abditus agro.*

Servi, & captivi, in libertatem aſſerti, catenam laribus offerebant. Idem lib. 1. *Sat.* 5. de *Sarmento* diu ſervo,

--- *donâſſet jamne catenam*
Ex voto Laribus *quærebat.* ---

Quin *Chriſtiani*, horum æmuli, quinto poſt *Chriſtum* ſæculo, cœperunt donaria in Templis appendere, imaginem habentia partium, quæ aliquo morbo afflictæ convaluerant. Ità diſerte teſtatur *Theodoretus* in octavo *Therapeuticôn*, Ὅτι δὲ τοιαύτην ἄσκησιν αἱρετίζουσιν οἱ πιστοὶ ἐπαγγελλόμενοι, διὰ φανερῶν μαρτυρεῖ τὰ τῶν ἀναθήματα, τὴν ἰατρείαν δηλοῦντα· οἱ μὲν γὰρ ἐφθαλμῶν, οἱ δὲ ποδῶν, ἄλλοι δὲ χειρῶν προσφέρουσιν ἱστουργήματα· τοὺς μὲν ἐκ χρυσῆ, οἱ δὲ ἐξ ὕλης ἀργύρου πεποιημένα. *Quod verò votorum compotes fiunt, quæ fidelitèr promittunt, palam teſtantur eorum donaria curationem indicantia. Alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum effigies offerunt, ex auro, vel argento confectas.* Philiſtæi igitur ab *Iſraelitarum* Deo, ut ſperabant, ex malis ſuis propediem liberandi, murium, & mariſcarum imagines illi Deo vovent, à quo ſalutem expectabant. Singularum autem offerunt quinque numero; quia *Philiſtæorum* regio erat πενταπολις, & quinque habebat Principes. Hi, voce *Philiſtæis* propriâ, סרנים *ſarnim*, dicuntur in libris *Joſuæ*, *Judicum*, *Samuelis*, & *Paralipomenon*. Quod eſſet *Hebraice* שורים *ſarim*, ut explicatur 1 *Sam.* 29. *verſ.* 9. De cætero, vel famâ, vel proprio periculo edocti, Dei arcam abſque periculo non poſſe aperiri, munera ſua in ipſâ arca non recondunt, ſed בארגז, *in argaz*, ſeu *capſa à latere arca ponendâ*. Eſt & ארגז *argaz*, ut videtur, *Philiſtæorum* vocabulum; quia extra hanc hiſtoriam nuſquam reperitur. *Semores* ignotam vocem nudè exſcripſerunt, quæ à ſcribis variè corrupta eſt. *Jonathan* reddit תיבותא *thebutha*, *arculam*; Arabs ملة *michla*, *peram* propriè *pabulatoriam*; Selomo, *ſernium*; Joſephus, γλωσσόκομον, *marſupium*; Symmachus, λαφύσσιον unde *Hieronymus*, *capſellam*; Aquila, ὑφασμα καπῶν, *textile ex lana detonſa*, quod in mendo non cubat, ut à *Druſio* creditum, ſed nititur etymo vocis, quam deduci putavit contentioſus Interpres ex ארג *arag*, & זג *gaz*, quorum illud *texere*, hoc *tonſionem* ſonat. *Græci* Scholiaſtæ, πλεκτὸν ἀσκὸν εἰς ὕφινον, *textilem quaſi cophinum*, vel ἐκ τριχῶν ἴσα σακκία, *ex crinibus ut ſaccos* cilicinos. *Syrus* pro ארגז *argaz*, iiſdem radicalibus ܪܓܙ *ragzatha*, *quod Syri* recentiores *ſaccum cilicinum*, vel *ſpertam cilicinam* explicant.

Arabicè رجاز *rigiaza* eſt clitellæ camelinæ genus, ex qua utrinque pendent ſacci cilicini lapidibus oppleti, qui illi ſint pro ſacomate, ut in æquilibrio maneat. Id ipſum erat ארגז *argaz*, & ſaccos ſignificabat ex utraque parte arcæ pendulos, ut fac-

ſacculi, quos deſcripſimus. Et veteres *Syros* putaverim per Metathefin לגן *rezga*, vel *rizga* ſcripſiſſe, atque inde ῥίσκους, *riſcum*, dici *ciſtam ex pellibus.* Sic Σαλίστοις *Heſychio* ſunt *ſi τὰ ζευγνύμενα κιβώτια, καὶ τὰς διφθέρινας ῥίσκας ἐργαζόμενοι, qui arculas corio obductas, & riſcos pelliceos conficiunt.* Fallitur, ſi quis putat vocem eſſe recentioris *Græciæ*, quia in *Pollucе* (*a*) *arca*, quæ veteribus erant κίστη, καὶ κίστη, καὶ ζυγοστρία, dicuntur παρὰ τοῖς νεωτέροις ῥίσκος, καὶ καυδάτης, *à recentioribus riſcus, & candatæ.* Idem enim (lib. 10. cap. 31.) hanc vocem citat ex *Antiphanis Aleatoribus.* Et eâdem utitur *Terentius* in *Eunucho.* Ad quem locum *Donatus riſcum* pro *ciſta pelle contectâ* tradit eſſe nomen *Phrygum.* Neque mirum, *Phrygibus* quaſdam voces communes fuiſſe cum *Philiſtæis*, ſi *Philiſtæorum* urbs *Aſcalon* ab *Aſcalo Phryge*, *Tantali* fratre, verè fuit condita, prout apud *Stephanum* tradunt *Xanthus*, *Lydius* & *Nicolaus Damaſcenus.* Utut ſit, multa *Phrygum* vocabula certum eſt ex *Paleſtina* fuiſſe ſumpta: cujuſmodi *Cabiri* pro *Dii magni*; *Coes*, eorum *Sacerdos*; ΈΤΟΙ, *Euoe*, vox *Bacchantium*; ΝΙΝΗΆΤΟΣ, ſeu *nana*, *tympana* matris Deûm; ipſum *Cybeles* nomen; *Atindis* nomen, quod *hircum* explicant; ΒΑΛΑΗ'Ν pro *Rege*; ΣΟΥ'ΣΟΝ pro *lilio*; & ſimilia, de quibus plura alias. Pertinet ad arcæ honorem, quod cum illo riſco ponitur in plauſtro novo, quomodo *Chriſtus* in monumento novo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat, *Matth. 27. verſ. 60.* & *Luc. 23. verſ. 53.* Atque ob id ipſum plauſtro junguntur juvencæ duæ nondum jugum expertæ. Quod etiam in certis ſacrificiis fuiſſe obſervatum jam antè notavimus. Sed & alia de cauſa voluerunt vaccas illas eſſe injuges. *Philiſtæi* enim omen optabant. Si arca, inquiunt, rectâ viâ in urbem *Beth-ſemes* contenderit, fatebimur *Iſraelitarum* Deum hoc nobis malum intuliſſe. Sin minùs, tum ſciemus ejus manum nos nequaquam attigiſſe, ſed hæc contigiſſe caſu. Itaque, ut omen eſſet certius, injuges vaccas elegerunt, quia ad miraculum faciebat, ut vaccæ hactenus indomitæ, ſine ullo duce, rectam viam inſiſterent. Qua ipſa de cauſa fortaſſe ceperunt, id eſt, quæ vitulos lactabant, ad quos, Naturâ duce, rediiſſent, niſi vis major eas alio impuliſſet. His igitur obſervatis, tamen vaccæ, rectam viam inſiſtentes uſque *Beth-ſemes*, ſtratâ viâ iverunt perpetuò mugientes (vitulorum, quos lactabant, deſiderio, ut ſuo loco (*b*) docuimus) neque ad dextram, aut ſiniſtram declinaverunt. Quæ *Philiſtæos* non latuerunt, illorum enim Principes ſequebantur, ut viderent, quo res tandem evaderet. Hæc *Philiſtæ* hactenus.

(*b*) *Cap. 29. ſupra pag. 281, 283.*

Beth-ſemita autem, quorum plerique tum temporis erant in agris, quia tritici meſſi vacabant, arcam tam mirâ ratione ex captivitate reducem cum lætitia exceperunt, plauſtrique lignis ſuccenſis vaccas duas in holocauſtum Deo obtulerunt, adhibitis Sacerdotibus, quorum ibi fuit copia; quia *Beth-ſemes* oppidum erat Sacerdotale, *Joſ. 21. 16.* Si quis objiciat, *Philiſtæorum* vaccas Deo non potuiſſe offerri, quia *ſacrificium impiorum Deo eſt abominationi*, Prov. 21. 27. reſpondebo, non à *Philiſtæis*, ſed ab *Iſraelitis* fuiſſe oblatas, in quorum poteſtatem venerant, Deo illas in *Judæam* eâdem providentia deducente, quâ in montem *Morija* arietem illum deduxerat, quem pro *Iſaaco* obtulit *Abraham.* Et quia tum Dei cultus nulli loco erat affixus, pro altari fuit *ſaxum antiquum, ingens, campe quod fortè jacebat*, quod pro אבן גדולה *eben gedola*, id eſt, pro *lapide magno* dictum eſt אבל גדולה *ebel gedola*, *luctus magnus*, à luctu ibi edito, ut habetur verſu decimo nono, ויתאבלו העם *Et lamentati ſunt populus.* Luctûs enim acerbiſſimi cauſa fuit ſequuta clades hominum plus quinquaginta millium; quia arcam temerè apertam curioſiùs introſpexerant: quod Deus non ſolùm plebeiis, ſed & *Levitis*, ſub pœna mortis, interdixerat, *Num. 4. 20.* Hæc ex vulgi ſententia, à qua tamen non diſſimulabo me eſſe remotiſſimum, ut qui cum *Joſepho* ſentiam nonniſi ſeptuaginta *Beth-ſemitas* fuiſſe cæſos. Is enim ita habet *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Ὀργὴ δὲ, καὶ χόλῳ ὁ Θεὸ μέτεσιν, ὅτι τὸ ἱδεῖν παντὸς τὸ ἐν τῇ Βηθσάμης κώμῃ, ὡς ἐν ὄντας ἀξίους ἁψασθαι τῆ κιβώτε, ἱερεῖς γὰρ ἦν ἔζων, καὶ προσελθόντας αὐτῇ, βαλὼν ἀπέκτεινεν. *Accenſit autem ira, & indignatio Dei, quòd ſeptuaginta homines ex pago* Beth-ſemes *ferienti interfecerit, eò quod ad arcam acceſſiſſent, cum eam attingere digni non eſſent, neque enim erant Sacerdotes.* Neque aliud ſonabunt *Hebræa* verba 1 *Sam. 6. verſ. 19.* ſi commodè reddantur ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון יהוה ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש. Illa enim puto ſic eſſe vertenda, *Et percuſſit è* Beth-ſemitis, *quia Domini arcam introſpexerant, percuſſit* (inquam *ex* illo *populo*) *ſeptuaginta homines, quinquaginta* ſcilicet *è mille hominibus:* ut ſenſus ſit, Deum pro indulgentia ſua noluiſſe in omnes reos animadvertere, ſed è reis multò pluribus ſolùm ſeptuaginta morte mulctâſſe, hâc proportione obſervata, ut pro mille reis nonniſi quinquaginta perirent, id eſt, pars vigeſima. Reos igitur arcæ introſpectæ ſic ſequatur fuiſſe mille quadringentos, quorum partem vigeſimam, id eſt, ſeptuaginta homines, Deus percuſſerit. Itaque hæc verba, *quinquaginta* ex *mille hominibus*, nihil quidquam ſignificabunt, quam proportionem, quam obſervavit Deus in pœnis exigendis. Quomodo, apud *Romanos*, milites mortis reos decimare in more fuit. Sed hanc eſſe *Hebraiſmi* vim ideò fugit Interpretes, quia non viderunt in verbis חמשים אלף איש ſupplendum eſſe מ ante vocem אלף, & locum ſic reddendum, quaſi legeretur חמשים מאלף איש id eſt, *quinquaginta è mille hominibus.* Tamen hujus propoſitionis Ellipſi nihil eſt frequentius. Sic *Exod. 19. 12. Cavete vobis* עלות בהר *aſcendere in montem*, pro מעלות *ab aſcendendo.* Exod. 36. 8. *Fecerunt cortinas decem* ששׁ, pro משׁשׁ, *ex byſſo.* Et verſu 19. *Et fecit tegmen tabernaculo* עורות, pro מעורות *è pellibus arietum.* Et verſ. 34. *Et annulos eorum fecit* זהב, pro מזהב *ex auro.* Et verſ. 35. *Et fecit velum* תכלת, pro מתכלת *ex hyacintho.* Et paſſim toto illo capite. *Joſ. 10. 13. Donec ulciſceretur ſe gens* איביו, pro מאויבין *de inimicis ſuis.* 2 Sam. 23. 24. *Elchanan filius Dodo* בית לחם, pro מבית לחם *è Beth-lehem.* 2 Reg. 17. 24. *Addixit Rex Aſſur, ex Babel, & ex Cuth, & ex Hara, & ex Hamath,* וספרים *& Sepharvajum*, pro מספרים, *& ex Sepharvajim*, quomodo ſuppletur in τῷ *Keri.* Hanc conjecturam maximè firmant vulgo receptæ verſionis incommoda, qua ſtatuitur Deus percuſſiſſe *Beth-ſemitarum* quinquaginta millia & ſeptuaginta. Nam, ex illorum ſententia, *Hebræa* ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש ad verbum ſic ſonabunt, *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta millia hominum.* Quæ erunt ἀσύνετα. Itaque, ut ſimul jungantur, tanquam partes ejuſdem numeri, ſupplenda erit conjunctio ET. Præterea vocum ordo plane erit inverſus. Debebant enim millenarii præcedere numeros inferiores, quod in Scriptura perpetuum æquè, ac in linguis noſtris. Itaque dicendum fuiſſet, *quinquaginta hominum millia*, & *ſeptuaginta*; non contrà, *ſeptuaginta homines*, & *quinquaginta millia.* Denique vox *hominum* fruſtra repeteretur. Suffeciſſet enim dicere חמשים אלף ושבעים איש *quinquageſies mille*, & *ſeptuaginta homines.* Hæc de verbis: rem quod attinet, quid vero abſimilius, quàm Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem edidiſſe, qui redemtam arcam cum gaudio exceperant, & lætitiam ſuam multis ſacrificiis oblatis teſtati fuerant, 1 *Sam 6. 13. 15?* Aut in extrema *Judæa* oppidum, vel pagum verius, ut à *Joſepho* appellatur, tot homi-

hominum myriadas mœnibus ſuis incluſiſſe? Qui advenas fuiſſe regerunt, quos reverſæ arcæ fama ex vicinis urbibus exciverit, non ſolùm id gratis aſſerunt, ſed & contra Scripturam. Neque enim ulli alii à Deo percuſſi leguntur, quàm *Beth-ſemita*, qui arcam introſpexerant. Verba ſunt, וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ *Et percuſſit in hominibus Beth-ſemes*; id eſt, ex oppida incolis.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Cum in luto hæſiſſent Boves, qui arcam vehebant, *Uza*, illam attingere auſus, à Deo percuſſus eſt.

Area in Kirjath-jearim. *Iude* Davidis *juſſu abducta. De eo Scriptura loca duo* συμφωνοῦντα *conciliantur.* Fullerus *notatus. Area* Kaathitarum *humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi. Eadem area cur* Nachon *dicatur*, & Chidon; *& Syriacè* Damin, *quomodo legendum, non* Ramin. *Loca quædam a ſanguine dicta.* Vox שמטו ſamatu, *de bobus quam varie reddatur. Hujus vera ſignificatio ex* Arabismo *eruitur.* Hebr. ש Arabes *in* ث *mutant. Falluntur, qui* Uzam Levitam *fuiſſe negant. Neque id docet* Joſephus, *ſed contrarium. Bona intentio non excuſat.* Uzæ *peccatum duplex. Genus mortis ignotum.*

Aliud Dei judicium ſimile, quo vir, haud dubiè ſpectabilis, propter arcam temere attrectatam, à Deo percuſſus eſt, ideò libentiùs hic referemus; quia in eo quoque boves ſuas partes habent. *Beth-ſemita*, cà clade territi, de qua diximus, arcam retinere non audent, ſed mittunt *Kirjath-jearim*, quaſi Ταῦπολιν, ſeu *ſylvarum urbem* dicas, ubi poſita eſt in *Abinadabi* domo, quæ erat in vicino colle. Et unus è filiis ejus *Eleazar* nomine ad cuſtodiam arcæ conſecratus eſt, 1 *Sam.* 7. *v.* 1. Ibi igitur manſit arca uſque ad *Davidis* tempora, qui anno regni ſui octavo, eam inde abduxit, ut in *Sionem* transferret. Urbs *Kirjath-jearim* alio nomine vocatur *Kirjath-baal*, *Joſ.* 15. *v.* 60. & 18. *verſ.* 14. & *Baala*, vel *Baale Juda*, 1 *Par.* 13. *verſ.* 6. & 2 *Sam.* 6. *verſ.* 2. In quibus locis diſſidere videntur *Eſdræ*, & *Prophetarum* quiſquis auctor eſt librorum, qui à *Samuele* nomen habent. Ille enim *Davidem* aſſerit cum toto *Iſraele* contendiſſe בעלתרה *Baalam*, quæ eſt *Kirjath-jearim*, ut arcam inde aveheret. At in altero diſcedit *David* cum ſuis מבעלי יהודה *è Baale Juda*, ut abducat arcam. Quod Cl. *Fullerum* ita perculit (*Miſcellan.* lib. 1. cap. 4.) ut inde collegerit in *Samuele* מבעלי יהודה *è Baale Juda* id ipſum eſſe, quod in *Paralipomenis* בעלתרה *ad Baalam*. Sed ita ſentientes pridem refellit *Kimchius* in *Samuelem*, docens unum ſignificare, הרחוק, *remotionem à loco*; & alterum הקרוב, *acceſſum ad locum*. Neque verò hic opus fuit τῷ *Mem* contrariam receptæ ſignificationem affingere, ut auctori librorum *Samuelis* cum *Eſdra* conveniret. Utrumque enim verum eſt: *Davidem* primò iviſſe *Baalam*, deinde ex ea diſceſſiſſe, ut arcam abduceret. Et horum unum in *Samuele*, alterum in *Paralipomenis* legitur. Nonne verum eſt, exploratores, à *Moſe* miſſos, & in vallem *Eſcol* veniſſe, & ex ea diſceſſiſſe, ut inſignem illam uvam ad populares ſuos in deſertum referrent?

Arcam autem cum humeris ferre debuerint *Kaathitæ*, prout jubentur *Num.* 7. *v.* 9. & 1 *Paral.* 15. *v.* 15. atque ob id ipſum plauſtra boum illis conceſſa non fuerint, ut reliquis *Levitarum*: tamen *Iſraelitæ*, Lege neglecta, maluerunt, *Philiſtæorum* exemplo, eam plauſtro imponere, à bobus advehendam. Et bubulcorum vicem præſtabant duo filii *Abinadab*, *Uza*, & *Achio*; quorum hic præcedebat, ille comitabatur arcam. Fuitque iter proſperum uſque ad נורן נכון, *aream Naebon*. In *Græca* editione, & vetuſtis *Vulgatæ* exemplaribus legitur *Nachor*, cum R. in fine: ſed perperam. Meritò igitur *Nachon* repoſuerunt *Sixti Quinti* correctores. *Hebraicè* כון quandoque eſt *parare*, *apparare*; itaque נרן נכון *aream apparatam* reddidit *Aquila*: *Syrus* quoque, & *Arabs*, *aream apparatam*. Frigidè, ut videtur. Neque enim noſtra refert ſcire, an areæ, quę in hac via occurrebant, fuerint paratæ, necne. Quid quod *area parata* non diceretur נרן נכון, ſed נרן נכונרה, quia נרן eſt Fœminum? Aliis *Nachon* eſt viri nomen, at mihi loci, qui per anticipationem ſic appelletur, propter *Uzam* ibi percuſſum, ut ſubinde dicetur. Nam à verbo נכרה nacha, *percutere*, נכון nachon, *percuſſionem* puto ſignificaſſe, ut ſit nomen ejuſdem formæ, cujus nomina Verbalia שאון, רצון, רזון, יצוּ, חרון, הזון, & ſimilia. Itaque *area Nachon* eſt *area percuſſionis*. Ita vocatur in *Samuele*: & in *Chronicis* נרן כידון *area Chidon*, quia כיד chid, *exitum* ſonat. Et in *Syra* verſione ibidem ܐܝܕܐ ܕܢܟܝܬ, *area Ramin*. Sed puto legendum ܕܡܝܢ *damin*, ut fit *area ſanguinum*; ſi verbo datur venia. Nam, ut *Hebraicè*, ita etiam *Syriace*, R & D Scribarum incuriâ ſæpè permutantur, quia ſunt literæ ſimiles. *Area* autem *ſanguinum* dicta eſt propter *Uzæ* ſanguinem ibi effuſum. Sic אדמים *Ademim*, id eſt, *cruores*, dicebatur *Judææ* locus, inter *Æliam* & *Jericho*, *propter ſanguinem, qui illic crebro a latronibus fundebatur.* Proinde *Hieronymus*, in *Locis*, caſtellum militum ibi ſitum fuiſſe ſcribit ad auxilia viatorum: & *Chriſtum* quoque hujus cruenti loci meminiſſe in Parabola deſcendentis *Hierochuntem* ex *Hieroſolymis*, *Luc.* 10. 30. Et *Brochardus* viatores ibi hodieque aſſerit in latrones ſæpè incidere. Et collis quidam prope *Cilicia Adanam* Αἱματῶν *Βουὸς*, *Sanguinis collis*, dictus eſt propter *Agarenes* tot numero ibi cæſos, ὡς ῥεῦσαι διὰ ἓ πηχῶν τὸ αἷμα πανταχόθεν, *ut per declive in omnis modum flueret ſanguis*, ut *Cedrenus* (*a*) auctor eſt. Sic apud *Spoletium Sanguinarii pontis*, ab *Æmilianis* cæde ſic appellati, meminit *Aurelius Victor* in *Vibio Gallo*.

(*a*) *Edit. Paris.* p. 654. B.

Porrò ad aream, quam diximus, quid acciderit bobus, qui arcam vehebant, Sacer Textus expreſſit voce שמטו *ſamatu*, tam in *Samuele*, quam in *Paralipomenis*. Vox autem illa quid ſignificet valde incertum eſt: & de ejus vera notione *Grammatici* certant;

— & adhuc ſub judice lis eſt.

Neque ullibi majus diſſidium eſt inter veteres Interpretes. *Graci* enim hic habent, Περιέκλινεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Eam* (arcam) *circumflexit vitulus*. Et *Chaldæus*, פרנוהי תוריא *Eam propulerunt boves*. Et Vulgatus, *Calcitrabant boves*. Et *Syrus*, ܐܫܬܠܚܘ ܒܩܪܐ, quod *Arabs*, ex *Syro* expreſſus, reddidit الثيران قد انسلت من الرباط *Boves ſubtraxerunt ſe à loris*. Sed, ut in his verſionibus ſcias nihil eſſe firmum, illi Interpretes ſibi non conſtant. Nam eaſdem voces in *Paralipomenis* multò aliter reddunt. Græci, Ἐξέκλινεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Inclinavit eam vitulus*: unde *Joſephus*, & ex eo *Suidas* in Ὀξεῖα, Τῶν βοῶν ἐπιστενάντων τὴν ἁμαξαν, *Cum boves aream depreſſiſſent*. Et Hieronymus, *Bos laſciviens paululum inclinaverat eam*. Sed *Syrus*, ܘܡܛܐ ܬܘܪܐ ܒܐܪܥܐ ܕܓܘܪܢܐ ܐܫܬܠܚܘ ܒܩܪܐ *Currebant boves ad aream*: quomodo etiam *Arabs*. Et *Eutychius* pag. 162. انحدرت

أذعرلت ارجل العجول واسترخت وكاد النابون يقسط ad verbum, *Cum vitulorum pedes debilitati, & infirmati fuiſſent, parum abfuit, quin arca caderet.* Et *R. Selomo*, יניעו שהו *dimoverant eam.* Et *Kimchius* in *Commentariis*, נתפרקו איבריהם מקדושת הארון *Divellebantur membra eorum propter ſanctitatem arcæ.* Quod in *Lexico* ex *R. Jona*, & *Hebræis* vetuſtioribus, ſe hauſiſſe profitetur. Jam ex recentioribus *Munſterus*, *Excuſſerunt ſe boves*; Arias, *labaſcebant*; ut Genevenſes, *les bœufs avoient gliſſé.* Alii aliter, prout viſum eſt hunc, vel illum veterum ſequi. Ego cum *Kimchio* cenſeo שכמו Verbum eſſe שכר *ſtans*, id eſt, Neutrum, & Intranſitivum. Quia, ſi ſignificaret boves arcam circumflexiſſe, moviſſe, inclinâſſe, aut impuliſſe, ut multi reddunt, pro ſimplici שכמו, ſcriptum fuiſſet שכמוהו, vel שכמוה cum Affixo, *Circumflexerunt eam, moverunt eam*, &c. Neque placent, qui explicant boves è loris ſe ſubtraxiſſe, aut ad arcam cucurriſſe: 1. Quia unicum Verbum tam multa ambitu ſuo complecti parùm verimile eſt. 2. Quia *Uza*, ut huic malo mederetur, non tetigiſſet arcam, ſed boves, è loris ſe ſubtrahentes, jugo junxiſſet firmius, aut alio divertentes in viam reduxiſſet. Jam, quod arcæ majeſtate boum plauſtro junctorum membra divulſa fuiſſe dictitant *Hebræi* veteres, commentum eſt merè *Rabbinicum.* Cui ſi quis habeat fidem, ejus erit proſpicere, & definire, qua ratione, bobus illis membratim divulſis, & diſceptis, & *Uzâ* arcæ contactu interempto, arca ab area *Nachon* deducta fuerit uſque ad ædes *Obed-Edom.* Hactenus igitur, quod viderim, nihil allatum vero propius, quàm שכמו idem eſſe, quod *labi*, vel *labaſcere*, Gallicè *gliſſer.* Sic enim videbitur *Uza* arcæ meritò timuiſſe, cum periculum fuerit, nè boves eam unà cum plauſtro ſubverterent. Tamen, quia hæc interpretatio mera divinatio eſt, cum neque *Hebræorum*, neque veterum ſuffragiis nitatur, nec ullum in vicinis linguis habeat fundamentum; aliud afferemus, eruditi lectoris judicio ſubmittendum. *Hebræum* ש *Arabes* in ث mutant ſæpe ſæpius; ut in vocibus:

Hebraïs,	*Arabicis,*	*Latinis.*
שוב	ثوب	*Reverti.*
שכל	ثكل	*Orbari.*
אשם	اثم	*Delinquere.*
שקל	ثقل	*Appendere.*
ירש	ورث	*Hæreditate poſſidere.*
חרש	حرث	*Arare.*
ישב	وثب	*Sedere.*
שקף	ثقف	*Proſpicere.*
שנים	اثنان	*Duo.*
שלוש	ثلث	*Tres.*
שמנה	ثمان	*Octo.*
שם	ثم	*Ibi.*
נשים	اناث	*Mulieres.*

Hebraïs.	*Arabicus.*	*Latinis.*
שד	ثدي	*Mamma.*
שום	ثوم	*Allium.*
קשא	قثا	*Cucumer.*
שור	ثور	*Bos.*
ליש	ليث	*Leo.*
עש	عث	*Tinea.*
שועל	ثعلب	*Vulpes.*
שלג	ثلج	*Nix.*
אשכול	عنكول	*Botrus.*
חדש	حدث	*Novus.*
משל	مثل	*Parabola.*
פרש	فرث	*Fimus.*
עשן	عثن	*Fumus.*

Talia ſunt *ὀίζειν κόνιν.* Itaque Conjugata eſſe putamus *Hebræum* Verbum שכמ, & *Arabicum* Nomen ثمل id eſt, *lutum tenue, in quo jumenta detinentur*, quod aliis eſt وحل ab *Arabico* Verbo وحل *wachila*, id eſt, *in luto hærere.* Vide *Arabicam* Paraphraſin 1 *Sam.* 14. 26. & *Arabum Lexicographos* in vocibus وحل & ثمل quas illi habent pro ſynonymis. Itaque de bobus שכמו ſignificabit illos in molli & tenaci luto ita hæſſiſſe, ut non potuerint ſe expedire. Quod bobus frequentius accidit, quia graves ſunt, & fortius figunt pedem, neque ulla membrorum agilitate valent. Cum igitur ita hærerent hi duo boves, à quibus vehebatur arca, *Uza* veritus, ne Rex, & populus, qui arcam ſequebantur, nimias ibi moras necterent, aut ne in ipſo conatu boum plauſtrum violentius concuſſum rueret, illi manum admovit, & cepit arcam, eo fortaſſe conſilio, ut illam cum fratre ferret uſque ad montem *Sionis*, à quo credibile eſt aream, quam diximus, non fuiſſe valde remotam. Sed *ira Domini in* Uzam *eſt accenſa: & percuſſit eum ibi Deus propter temeritatem. Et mortuus eſt ibi prope arcam Dei.* Hebraicè ויכהו, *& percuſſit eum*, eſt à נכה *nacha, percutere*, unde etiam נכון *nachon, percuſſio.* Aream igitur indè eſſe dictam, ut monuimus, valde verisimile eſt.

Propter temeritatem] *Hebraicè* עזה השל, à Verbo שלח, quod *errare* eſt. Temeritas in eo fuit, quod manum ſuam miſit ad arcam, ut interpretatur *Eſdras*: non quod *Levita* non fuerit, ut plerique aſſerunt. *Levitam* enim fuiſſe multò eſt credibilius, cum patrem habuerit *Abinadabum*, & fratrem *Eleazarum*, quem viri *Kirjathjearim* קדשו *conſeraverant ad cuſtodiendam arcam Domini*, 1 Sam. 7. verſ. 1. Notum eſt autem rum temporis neminem ad hujuſmodi miniſteria fuiſſe conſecratum, qui *Levita* non eſſet. Itaque *Joſephus*, qui patrem, pro *Abinadabo*, *Aminadabum* vocat, cum diſertè aſſerit *Levitam* fuiſſe, juſtitiæ, & pietatis fama celebrem, *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Et idem (lib. 7. cap. 4.) negat quidem *Uzam* fuiſſe Sacerdotem, non tamen negat fuiſſe *Levitam*, neque diverſe tribui illum aſcribit, quod *Joſepho* perperam imputat *Theodoretus*, *Quæſt.*

Quæſt. 19. in lib. 2. *Regum.* Sed, utut *Levita* fuerit *Uza*, atque (ut credibile eſt) ex ea *Levitarum* familia, cui Arcæ geſtatio commiſſa fuit, tamen illam tangere, imò nec videre debuit. In quam rem Lex eſt diſerta *Num* 4.15. *Cum abſolverit* Aaron, *& filii ejus, tegere Sanctuarium, & omnia vaſa Sanctuarii* (in quorum numero fuit Arca omnium longè pretioſiſſimum) *tum demùm accedant filii* Kaath *ad ea bajulanda: ſed ne attingant rem ullam ſanctam, ne moriantur.* Et verſu vigeſimo, *Ne aſpiciant venundo, cum* Sacerdotes *tegent rem ſanctam, ne moriantur.* Si quis igitur Deum putet in *Uzam* gravius animadvertiſſe, quam pro culpæ merito, cum Arcam, ut putabat ruituram piâ intentione ſuſtinuerit: meminerit eam intentionem verè piam eſſe non poſſe, quæ contra Dei Legem eſt; & *meliorem eſſe obedientiam, quam victimas? & auſcultare præſtantius, quàm offerre adipem arietum*, 1 Sam. 15.22. Bona intentione *Saul* gregibus *Amalekitarum* pepercit; nempe, ut eos Deo immolaret, 1 *Sam.* 15.21. Tamen ideo rejectus eſt, quia Deo non fuit obſequens. Qui occidebant *Apoſtolos*, putabant *ſe Deo gratum cultum exhibere*, Joh. 16.2. Neque iis fuit alia mens, qui *Chriſtum* in crucem egerunt: *Dominum enim gloriæ ſi noviſſent, nequaquam crucifixiſſent*, 1 Cor. 2. verſ. 8. Vana tamen eſt hæc excuſatio; quia quacunque intentione malum fiat, tamen eſt malum. Neque hominis intentio, quæ ſæpe cæca eſt; ſed Dei Lex debet eſſe norma Divini cultus. *Uza* igitur intentio quæcunque fuerit, tamen juſtâ morte multatus eſt; quia peccavit in Legem diſertiſſimam, idque geminato crimine. Prius enim peccatum in eo fuit, quod Arcam, quam humeris geſtare juſſus fuerat, bubus commiſit devehendam: poſterius, quod manibus eam attingere auſus eſt. A Deo igitur percuſſus obiit prope Arcam Dei, *ſuper quam invocabatur Dei nomen*, ut habetur verſu ſecundo, id eſt, quę Dei nomine vocabatur. Proinde ſcribit *Eſdras* Uzam *obiiſſe coram Domino*, quaſi dicat, coram Arca, quæ *Deus* vocabatur, quia ſpecialis Dei præſentiæ ſymbolum erat. Genus mortis definiunt quidam Veterum. Auctor *Mirabilium* ſuffocatum fuiſſe tradit. Et qui *Hieronymi* nomine ſcripſit in *Paralipomena*, aruiſſe brachium, & humerum ejus, quibus Arca Domini portanda erat, atque hanc eſſe diviſionem *Uzæ*. Ex aliorum ſententia fulmine ictus eſt. Nec deſunt, qui contabuiſſe velint. Sed incerta ſunt hæc omnia: & ſufficit, ut ſciamus eum ſubitâ morte coram Arca periiſſe, nulla naturali de causa, & ſolâ Dei manu percuſſum.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, illo ipſo momento ſedâſſe peſtem.

Quod fuerit Davidis *peccatum in recenſendo populo. In populi numero ἐναντιοφανῆ concluduntur. Fames, Davidi propoſita, triumne, aut ſeptem annorum. Tempus* מועד moed, *id eſt*, ſtatutum, *cur* Græci *reddant* tempus prandii. *In his verbis, à* mane uſque ad tempus מועד moed, moed *non eſſe totum triduum, quod Deus peſti deſtinaverat, ſed mane & moed eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque* moed *vel eſt* meridies, *vel* veſpera, *ſed* veſpera *potiùs, quâ ad preces convenebant*, Act. 3. v. 1. *Cum dies aſſiſtionum Deus contrahat, an ideò ſit mutabilis. Quam gravis fuerit hæc lues.* David, *populi miſertus, clamat*, Ego ſum, qui peccavi, *ut in* Poëtis Niſus, *&* Corcebus. Arauna, *vel* Ornan, *an fuerit Rex. De* Jebuſæis *ante* Hebræorum-Araunæ *area in monte* Morija. David *de proprio debuit offerre. Quomodo eadem area alibi quinquaginta, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur. Siclis aureis, & argenteis; quorum pretio duodecupla.* נמקום in loco, *id eſt*, illico. מכקל *non ſolum pondus, ſed & valorem ſonat. Sacrificio* Davidis *Deus placatus docet ſe in loco magis eſſe placabilem, ubi poſtea Templum condatum.*

Ultimum hic eſto miraculum, quod boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, peſtem in *Iſraelitas* graſſantem, ipſo momento ſedavit. Peſtem illam immiſerat Deus, ad iram concitatus propter populi cenſum à *Davide* inſtitutum. Quamvis enim poſſit populus legitimè cenſeri: tamen Deus, ſcrutator cordium, *Davidem* ambitione & faſtu noverat eo delatum, tanquam regni ſui potentiam ex ſuorum potius multitudine, quàm ex divino favore æſtimantem. Addit *Joſephus*, neglectam fuiſſe Legem, quæ jubet, ut in cenſu dimidium ſiclum quiſque perſolvat, *Exod.* 30. 13.

In *Joabi* recenſione occurrit ἐναντιοφανὲς. Nam in libris *Samuelis* ex tribu *Juda* cenſita leguntur quingenta pugnatorum millia, ex reliquis octingenta. At in *Paralipomenis* ex tribu *Judæ* ſolùm cenſentur quadringenta, & ſeptuaginta millia; ſed ex reliquis undecies centena millia. Ad hæc concilianda nihil apparet magis obvium, quam, quod nonnulli aſſerunt, hunc numerum, aut majorem, aut minorem fuiſſe, prout legionarii vel ad cenſum addebantur, vel ex cenſu eximebantur. Legionarios enim viginti quater mille ex ſingulis tribubus habuit *David*, 1 *Par.* 27. *verſ.* 1. Qui ſimul juncti faciunt hominum penè trecenta millia. Hos ſi addas octingentis *Iſraelitarum* millibus, ex quorum tribubus plerique erant, fient undecies centena millia. Rurſus, ſi quadringentis ſeptuaginta millibus, ex tribu *Judæ* deſcriptis, addas viginti quatuor legionariorum millia ex eadem tribu, proximè accedes ad quingenta millia.

Poſt cenſum exactum Propheta *Gad* trinam pœnam *Davidi* denunciat, nempe vel triennii famem, vel bellum trium menſium, vel tridui peſtem, & eligendi arbitrium ei concedit Dei nomine. Hic ſequimur libros *Paralipomenon*, cum *Samuelis* libri pro *triennii* fame *ſeptem annorum* famem habeant. Sed *Græci* Interpretes utrobique habent τρία ἔτη, quod ſequuntur plerique Veterum. Et veroſimilius eſt, trimeſtri bello, & triduanæ peſti oppoſitam fuiſſe famem triennem.

David cum peſtem elegiſſet, quia maluit in Dei, quàm in hominum manus incidere, Deus peſtem in *Iſraelem* immiſit *à mane uſque tempore* (id eſt, ab illo momento, quo *Gad* egerat cum *Davide*; eum enim mane convenerat) *uſque ad tempus* מועד *moed*, pro quo *Septuaginta* legiſſe videntur מעודה, id eſt, *prandium*. Reddunt enim, ἕως ὥρας ἀρίστου, *uſque ad prandii tempus*. Quod ſequuntur *Joſephus*, *Theodoretus*, & *Suidas* in Ὄνου. Hęc lectio ſi vera eſſet, fruſtrà diſputaretur, quod tempus vocetur מועד *moed*, de quo multa quæſtio eſt inter hujus loci Interpretes. Et, quia מועד *moed*, ſæpe ſumitur pro *conducto tempore*, doctiſſimi noſtrorum hic intelligunt tempus illud, quod Deus ad peſtem futuram condixerat, id eſt, integrum triduum. Itaque ex illorum mente Deus peſtem immiſiſſe dicitur *à mane uſque ad tempus* מועד *moed*, id eſt, uſque ad triduum elapſum, quod graſſaturæ peſti definiverat. Quâ interpretatione non puto quidquam eſſe à vero alienius: (quod eorum pace dixero) nam ſtatim ſequenti verſu legitur, Deum hujus mali pœnituiſſe, & Angelo dixiſſe, qui perdebat populum, *Sufficit, nunc contine manum tuam.* Deum autem non pœni-

pœnitet mali, id eſt, pœnæ jam infligendæ, ſed infligendæ, ut ipſe ait, *Jerem.* 26. *v.* 6. *Pœnitebit me mali, quod cogitaveram facere ei.* Et verſu 13. *Pœnitebit Dominum ſtatus mali, quod loquutus erat contra vos.* Neque Deus diceretur Angelum repreſſiſſe, ſi jam impleviſſet ille Angelus quidquid erat ſui muneris. Poſt jugulatum *Iſaacum*, Deus patri fruſtrà dixiſſet, *Ne extendas manum tuam in hunc puerum. Quod factum eſt*, ut ait *Poeta*, *infectum fieri nequit.* Præterea matutino tempori quidquid opponitur, ejuſdem diei debet eſſe pars: ſive ſit pars indefinita, ut *Ruth.* 2. *verſ.* 7. *A mane uſque nunc ſtat in agro.* Sive ſit definita pars; putà *meridies*, ut 1 *Reg.* 18. *verſ.* 26. *Invocaverunt nomen Baalis a mane uſque ad meridiem.* Et *Nehem.* 8. *verſ.* 3. *Legit a mane uſque ad meridiem.* Aut *veſpera*, quod multo eſt frequentius; quia mane & veſpera ſunt diei partes maximè oppoſitæ. Sic *Exod.* 18 *verſ.* 13. *Moſes* judicat populum *à mane uſque ad veſperam.* Job. 4. verſ. 20. *A mane uſque ad veſperam ſucciduntur.* Eſa. 38. v. 12. *A mane ad veſperam me deſtrues.* Act. 28. v. 3. de *Paulo*, *Exponebat regnum Dei à manè uſque ad veſperam.* Sirach. 18. verſ. 26. *A mane uſque ad veſperam immutabitur tempus.* 1 Macchab. 9. verſ. 13. *Commiſſum eſt prælium a mane uſque ad veſperam.* Et 10. verſ. 80. *Jecerunt jacula in populum a mane uſque ad veſperam.* Quomodo *veſpertino* tempori *matutinum* ſæpe opponitur. Ita *Levit.* 24. *v.* 3. *Aaron* aptabat lucernas, ut lucerent *à veſpera uſque ad mane.* Num. 9. verſ. 21. *Si fuiſſet nubes a veſpera uſque mane.* Itaque cum legitur peſtis immiſſa fuiſſe *à mane uſque ad tempus* מועד *moed*, quidquid ibi ſit *tempus moed*, haud dubiè pertinet ad illum ipſum diem, cujus mane ipſi eſt oppoſitum. Quod agnoſcunt *Hebræi* omnes, quamvis inter illos non conveniat, quæ ſit illa pars diei. *Chaldæus* reddit כעיד דכתכנים תמידא *A tempore, quo immolatur juge ſacrificium, uſque quo adoleatur.* Aliis apud *Kimchium* tempus *moed* eſt חצי היום *meridies*, quaſi tria ſint ſtatuta diei tempora, quibus conveniat hoc nomen, ortus, meridies, & occaſus. Quo ipſo ſenſu *Syrus* hic habet ܥܕ ܨܦܪܐ ܠܥܠ ܡܥܡܐ *uſque ad ſextam horam.* Et *Arabica* الي ست ساعات من النهار *ad horas ſex dies*, id eſt, ad meridiem uſque. Aliis ſic dicitur tempus, כשהאיר מזרח עד הגן החמה *ex quo ortus illuxit, donec ſplendet Sol*, id eſt, ab ortu ad occaſum. *R. Chaja* dixit; כשהשית התמיד עד זריקת דמו *A jugulatione ſacrificii continuo uſque ad aſperſionem ſanguinis ejus.* Nugantur auctores *Midraſ*, Deum horas triginta ſex peſtis graſſationi deſtinaſſe, nempe duodecim in ſingulos dies. Sed פרקליטין גדולין *paracletos*, ſeu *advocatos magnos*, interceſſiſſe, qui hoc tempus decurtaverint, quinque ſcilicet libros Legis, ſeptem dies hebdomadis, octo dies circumciſionis, tres Patriarchas, duodecim denique tribus, aut ut alii ſtatuunt, decem mandata, & duas Legis tabulas. Quæ quia ſimul juncta valent triginta quinque, in eorum gratiam Deum horas totidem ex hac plaga exemiſſe, ita ut horarum triginta ſex non niſi una ſuperfuerit. Nobis non licet eſſe tam acutis. Tantùm aſſerimus *tempus* מועד *moed*, eſſe diei partem aliquam, nempe vel *tempus meridianum*, vel *veſpertinum*; quia hæ diei partes *matutino* opponuntur. Sed *veſpertinum* potius, cum quia *matutino* opponitur magis propriè, & frequentiùs, tum quia מועד *moed*, propriè *conventum* ſonat. Itaque *tempus moed* videtur eſſe tempus, quo ad veſpertinas preces conveniebat populus circa horam diei nonam, id eſt, tertiam poſt meridiem. Unde eſt, quod *Actor.* 3. *verſ.* 1. Petrus, & Johannes *ſimul aſcendant in templum* τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην, *ſub horam orationis*, *nonam* ſcilicet. De qua hora precationis, ejuſque origine, & uſu ex *Judæorum* ſcriptis multa obſervat *Druſius* in illum locum. Hujuſmodi conventus ante Templum conditum in Tabernaculo fiebant, aut in Synagogis hinc inde ſparſis. Proinde Tabernaculum ſæpe dicitur אהל מועד ohel moed, *tabernaculum conventûs*; & Synagogæ מועדי אל moade el, *conventus Dei*, Pſ. 74. verſ. 18. id eſt, loca, in quibus populus ad Deum colendum conveniebant. Eodem pertinent hæc *Hieronymi* in *Traditionibus Hebraicis* in lib. 2. *Regam.* *De mane uſque ad tempus conſtitutum*: Tempus conſtitutum *dicit quando ſacrificium veſpertinum offerebatur.* Hoc dato, lues in populum per novem circiter horas graſſata fuerit, quæ præciſè conficiunt tridui partem octavam. In quo temporis ſpatio cum Angelus occiderit ſeptuaginta hominum millia, ſi per totum triduum ſingulis novem horis totidem occidiſſet, eorum, qui cenſiti fuerant, partem pluſquam tertiam conſumpſiſſet tetra illa lues. Sed, ut hic habet *Kimchius*, מרחמי האל קצר זמן הדבר *Ex Dei miſericordia peſtis tempus contractum eſt.* Quomodo dies afflictionum propter electos decurtare dicitur Deus *Marc.* 13. *verſ.* 20. Non, quòd Deus ſit mutabilis, ſed quia quæ decreverat ſub certa conditione revocat, cùm in conditione aliquid deeſt. Ita decreverat, ut lues per *Judæam* toto triduo graſſaretur, ſi *David* & populus fuiſſent μεταπάντες. Sed, iis pœnitentibus, illud tempus ita contraxit, ut ſolum pars octava ſuperfuerit.

Varia morbi hujus συμπτώματα *Joſephus* mirè deſcribit, undecunque id habuerit: *Grave malum*, inquit, *clam ingruens ſubitam mortem inferebat. Alios derepente cum graviſſimis doloribus, & acerbo cruciatu animam agentibus: alios agrundine tabeſactos, & ne ad ſepulturam quidem relictos, ſed ipſo morbo planè conſumptos. Alios ſubito tenebris ob oculos obortis præfocatos ejulabant. Nonnulli etiam, domeſticorum alicui juſta facientes, ſepulturâ nondum abſolutâ, moriebantur.* Neve mirum videatur, quod Deus in *Iſraelitas* tam graviter animadvertit propter unius *Davidis* crimen, legendus eſt *Theodoretus* in 2 *Reg.* Quæſt. 45. ubi docet à populo quoque meritas pœnas juſtè repeti, eò quod, pio Rege deſerto, cuique tam multa debebant, ad parricidam filium paulò ante defeciſſent. Poſſent & alia adferri, cum

— *nemo ſine crimine vivat.*

Tamen, cùm admiſſi criminis in populi enumeratione ſolus *David* ſibi eſſet conſcius, exclamavit, viſo Angelo cum gladio in manu jam ſuper urbem protenſo; *Ego ſum, qui peccavi, ſed iſta oves quid fecerunt? Sit igitur manus tua contra me.* Sic, peſte ab *Apolline Argis* immiſſa propter *Coroibi* crimen, is exclamat apud *Statium* lib. 1. *Theb.* verſu 651.

Quid meruêre Argi? me, me, Dvûm optime, ſolum
Objeciſſe caput ſatis preſtabit. —

Et in *Poeta Niſus*,

Me, me, adſum, qui feci, in me convertite ferrum.

Interim, Propheta *Gad*, ad *Davidem* iterum miſſus, cum monet, ut *Arauna Jebuſæus* aream emat, altare in ea exſtruat, & ſacrificia offerat, quibus Dei iram emolliat. *Arauna* etiam *Aranja* vocatur, & *Ornan*; uno, ut videtur, nomine aliter atque aliter flexo. Idem *Joſepho* eſt Ὀρέφνα, & Ὀρνᾶς, *Antiq.* lib. 7. cap. 3. & 10. Malim Ὀρέφνα, & Ὀρνᾶς. Fuit is inter *Jebuſæos* ditiſſimus, erga *Judæos* benevolus, & inter præcipuos *Davidis* amicos. Proinde in urbis expugnatione, quæ olim *Jebuſæorum* fuerat, nihil illi moleſtum accidit. Hæc omnia apud *Joſephum*. Rex vocatur, ut quidam putant, 2 *Sam.* 24. *v.* 23. ubi ſic facer Textus הכל נתן ארונה המלך למלך *Omnia dedit* Arauna *Rex Regi.* Unde quidam colligunt, ante captam urbem, aut illum *Jebuſæorum* Regem fuiſſe, aut dignitate primaria, ita ut eſſet quaſi Rex. Sed illud המלך ſeu *Rex*, fugit Interpretes, *Græcum*, *Syrum*, & *Arabem*: nec legebatur in plerilque *Vulgata* exemplaribus

ante *Sixti* correctionem; neque in *Chaldæa* Paraphraſi ævo *Kimchu*, qui ſic citat יהב ארון למלך די בעא סניה מלכא *Dedit* Araun *Regi quod ab eo petiit Rex.* Et cum *Arauna*, vel *Ornan*, in libris Sacris memoretur locis quatuordecim, eſt, quòd eum miremur hoc uno loco *Regem* vocari. Utut ſit, hic *Arauna* fuit ex illis *Jebuſæis*; quos tribus *Judæ* & *Benjamin* non potuerunt expellere ex urbe Metropoli, *Joſ.* 15. *v.* 63. & *Jud.* 1. *v.* 21. Et ex quorum nomine *Jeruſalem* dicitur *Jebus*, *Joſ.* 18. *v.* 28. & *Jud.* 19. *v.* 10. Hos autem *Chananæos* fuiſſe neminem latet. Tamen *Hebræi* fabulantur ideo non debuiſſe pelli; quia genus ſuum referebant ad *Philiſtæorum* Regem *Abimelechum*, cum quo fœdus contraxerant Patriarchæ veteres. His addunt ægrorum ſomnia, quę legat apud *Kimchum* in *Joſ.* 15. qui nugarum curioſus eſt. Neque enim vacat ea referre.

Arauna area fuit in monte *Morija*, in eo ipſo loco, in quo *Iſaac* olim oblatus, & Templum poſtea conditum 2 *Paral.* 3. *v.* 1. Proinde Deus per *Prophetam* juſſit *Davidem*, ut altare ibi exſtrueret, & mactaret victimas. Cui mandato *David* illo ipſo momento obſequens, ad *Araunam* profectus eſt, qui non ſolum aream, ſed & boves in holocauſtum, & plauſtra boum pro ligno, & triticum pro oblatione Regi gratis obtulit. Sed Rex nonniſi de proprio voluit offerre victimas, juxta illud *Solomonis* Prov. 3. *v.* 9. *Honora Dominum de ſubſtantia tua.* Quod *Græci* reddunt, Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ τῶν δικαίων πόνων. *Honora Dominum de tuis juſtis laboribus*, id eſt, de iis, quæ à te juſto labore parta ſunt. Unde *Siracidæs*, *Eccleſ.* 34. *v.* 18. *Qui ex injuſto ſacrificat, ejus oblatio eſt* μεμωκημένη, *derſoria.* Ut igitur de proprio Rex offerret, *Arauna* aream, & boves emit quinquaginta ſiclis. Ita diſertè legitur 2 *Sam.* 24. *v.* 24. ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים *Et emit* David *aream*, *& boves argento*, nempe, *quinquaginta ſiclis.* Quod valde torquet Interpretes, quia 1 *Paral.* 21. *v.* 25. hęc eadem area emitur à *Davide*, ut quidam putant, *aureis ſiclis ſexcentis.* Quæ ut concilientur, *Hebræi* ſomniant ſingulas tribus quinquaginta ſiclos dediſſe, quorum ſumma confecerit ſexcentos ſiclos. Quod eſt ineptiſſimum. Neque enim à duodecim tribubus, ſed à ſolo *Davide* facta eſt emptio. Proinde is *Araunæ* dixit, *Emam à te pretio, neque enim holocauſta Deo meo gratis offeram.* Nec emiſſe legitur quinquaginta ſiclis pro unaquaque tribu, ſed abſolutè. Noſtri non multò feliciùs *Davidem* ſolos boves quinquaginta ſiclis, & aream ſexcentis ſiclis comparâſſe ſtatuunt. Illud autem in priore loco, hoc in poſteriore haberi. Quin diſertè prior locus, *Emit* David *aream*, *& boves*, &c. *quinquaginta ſiclis.* Neque ulla apparet ratio, cur boum pretium ibi indicaverit Sacer Scriptor, areæ pretio ſuppreſſo, quod momenti eſt multo majoris. Audaci conſilio *Syrus* Interpres in utroque loco ſcripſit ܚܡܫܝܢ ܣܛܝܪ *quinquaginta ſtateribus*, ut ita ſecaret nodum, quem non poterat ſolvere. *Arabs* in *Paralipomenis*, cumulato errore, pro *ſexcentis ſiclis* habet مايتي أستير من ذهب *ducentos auri ſtateres.*

Mihi nihil aliud apparet, quam quod jam ex parte vidit Vir Doctiſſimus, qui ſcripſit in *Exechielem*, in uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio ſit duodecupla, ita ut quinquaginta ſicli aurei valeant ſiclos argenteos ſexcentos. Ita enim ſe habuiſſe aurum ad argentum docet *Platonis* locus in *Hipparcho*, ubi *Socrates Hipparchum* ſic interrogat, Φέρε γάρ εἰ τις, χρυσὸν ταλαντιαῖον ἡμῖν ἀναλώσας, διπλαζίον λάβοι ἀργυρίου, κέρδος, ἢ ζημίαν οἴεσθαι; *Si quis dimidium auri libram impendat, duplum argenti reportet, dic utrum lucrum, an jacturam fecerit?* Et reſpondet *Hipparchus*, Ζημίαν δήπου, ὦ Σώκρατες, εἴπερ διπλασιονα χάς, διπλάσιον ἀντὶ καλίσκου τὸ χρυσίον, *Jacturam ſane*, ô Socrates, *nam pro duodecupla nummiſ duplum* (argentum) *auro ipſius rependitur.* Quam interpretationem ad ſacra verba ut referamus, locum *Samuelis* ita reddimus, *Et emit* David *aream*, *& boves pecuniâ*, nempe *quinquaginta ſiclis* aureis. Hieronymus, *argento ſiclis quinquaginta.* Ita etiam *Genevenſes:* quaſi *Hebræum* בכסף *argento* materiam ſiclorum ſignificet. Quin ut *Gallis argentum*; ita *Hebræis* כסף *pecuniam* ſæpe ſignificat, ex quacunque materia ſit. Quod vel ex hac hiſtoria conſtat, in qua *David*, hæc empturus, בכסף מלא *argento pleno* pro ſolutione dat שקלי זהב *ſiclos aureos.* 1 *Paral.* 21. *v.* 21. 22. 23. 24. Hoc igitur manet, in *Samuelis* libris ſignificari *Davidem* aream, & boves emiſſe quinquaginta ſiclis aureis. Quod 1 *Paral.* 21. *v.* 25. *Eſdræ* ita explicat, ut nos intelligimus, *Et illico dedit* David τῷ Ornan *ſiclos aureos valoris ſexcentorum* ſupple *ſiclorum vulgarium*, ſeu *argenteorum.*

Illico] Hebr. eſt במקום, id eſt, *in loco.* Sed id tam temporis, quàm loci eſt Adverbium, planè ut Romanum *illico.* Nam *illico* dicitur pro *in loco*, ut à *Nonno*, & aliis notatum. Alii, *Dedit pro loco*, id eſt, *pro area*: quomodo ſumunt *Syrus*, *Vulgatus*, & plerique recentiores. Quod minus probo; quia *David* illos aureos non dedit pro ſola area, ſed & pro bobus, & plauſtris, & tritico ad oblationem, ut apparet ex verſu vigeſimo tertio. Senſus igitur eſt, *Davidem* hæc ſolviſſe præſenti pecunia, tanquam de ſuo non oblaturus, niſi reapſe ſolviſſet.

Valoris ſexcentorum] Hebraicè משקל שש מאות. Quamvis enim *Hebræum* משקל propriè pondus ſignificet, tamen pro valore hic ſumimus, quia res ita poſtulat, ut hæc quandoque promiſcuè ſumuntur. Sic cùm de corona Regis *Ammonitarum*, quam ab ejus capite detractam capiti ſuo impoſuit *David*, legitur, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 30. ומשקלה ככר זהב *& pondus ejus talentum auri*, pondus eo loco valorem ſonat, aut coronę pretium. Nam, ſi pondus propriè ſumas, quis capite coronam tulerit talento gravem, id eſt, libris, ut volunt, cxxv. Itaque hoc de pretio, & valore accipiendum, non de pondere propriè dicto. Neque enim ex auro ſolùm, ſed ex gemmis etiam conſtabat hęc corona, quæ ad pondus auri non exiguntur. Valebat igitur auri talentum propter lapides magni pretii auro intermixtos. Proinde Verbum שקל, quod propriè *pendere*, vel *ponderare* ſonat, *Græci* quandoque τίνω, ἀποτίνω, & τιμάω, id eſt, *ſolvere*, *exſolvere*, & *æſtimare* reddunt. Et *Latinè* quoque *pendere*, *impendere*, *rependere*, *compenſare*, *diſpenſare*, quamvis à pondere ſumptæ voces, tamen ad rerum pretium, valorem, & æſtimationem non rarò referuntur. Ita igitur משקל pro pondere valorem ſonat in *Eſdræ* loco, in quo verſamur. Neque is aliud ſibi propoſuit, quàm ut doceret quinquaginta illos ſiclos, quibus *David* emiſſe legitur *Arauna* aream, & boves, non fuiſſe vulgares ſiclos, id eſt, argenteos, quorum uſus multò fuit frequentior; ſed aureos, quorum ſinguli pretio duodecim argenteos æquaverint, ac proinde quinquaginta illos ſiclos ſexcentis argenteis æquivaluiſſe. Quo pretio ſoluto, in area jam ſua *David* ſtatim altare conſtruxit, & boves immolavit, ut holocauſta offerret, & ſacrificia pacifica. In quæ ignis è cœlo delapſus docuit Deum eſſe pacatum. Itaque Angelus, qui, ut cometa ξιφίας, gladio evaginato ſuper urbem ſtabat, gladium in vaginam recondere viſus eſt, & ſtatim ceſſavit lues. Unde collegit *David*, Deum in eo loco magis eſſe placabilem, & conſilium cepit de Templo ibi ædificando. Sed opus à *Davide* vix dum affectum, & inchoatum, filius ejus *Solomon* ad umbilicum perduxit.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

De Bubulcis, & Boum ſtimulis.

Sirachidis *locus de bubulcis emendatus.* Stiva aratri *ſive δόρυ dicta, ut* charba Syris, & Arabibus, *id eſt*, gladius, *&* haſta, *ſeu* lancea: *ut* vomer *Romanis* culter, *nobis* coultre. *Non ſolum* de tauris narrat arator, *ſed & eos alloquitur. Bubulcs etate* Sirachidis *in ſummo contemptu. At olim viri principes boum curam geſſere, quod probatur in* Patriarcharum *gratiam, qui non ſolum paſtores, ſed & bubulci fuere. Ita etiam* Amos 7. verſ. 14. 15. *Quæ verba explicantur.* Nec Propheta, nec filius Prophetę, *ſimilis aliis phraſis.* בולם שקמים Græcè κυζίκου συκάμινα. *Quid id proprie in* Theophraſto, *&c. Alia interpretationes vocis* בולם boles. Arabicè & Æthiopicè بلس balas, *ficus. Erge* בלס balas, *Verbum* συκάζειν, ἰσυμάζειν, *&c. Sycamina fructus non magna res. Erge ad contemptum pertinet, quod de* Amoſo *habetur. Boum ſtimulum cur* Hebraicè מלמד malmad, & Talmudicè מרדע marda. Res *inſertum multis vocibus.* Samgar *ſtimulo boum inſtructus, ut* Lycurgus βυκλάγη, *in* Homero, & Nonno. Lycurgi *pugna prope* Carmelum, *ubi* Samgar. *Pro ſtimulo boum bipennem utrobique intelligi, vomerem etiam.* Samgar *Suida* Audod. *Stimulus boum etiam* דרבן darban, *unde dicatur, & quid differat à* malmad. *Dicta ſapientum ut aculei, & clavi. Idem de* Pericle, & Nigrino *Philoſophe.* Æſchyli *verba* γεωφυσαγῆ. Chriſti *Proverbium,* Contra ſtimulos calcitrare, *etiam à* Græcis, & Romanis *uſurpatum, ſed multo antè à Prophetis, in quibus fuit* Chriſti *ſpiritus.*

Bubulcorum, & aratorum genus quàm ſit indocile, alienumque ab omni doctrinæ & diſciplinæ cultu, his verbis docet *Surachides* Eccleſ. 38. verſ. 26. Τὶ σοφισθήσεται ὁ κρατῶν ἀρότρου, καὶ καυχώμενος ἐν δόρατι πέτρᾳ. 27. Βόας ἐλαύνων, καὶ ἀναστρεφόμενος ἐν ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἡ διήγησις αὐτῶ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων. 28. Καρδίαν αὐτῦ δώσει ἐκδῦναι αὔλακας, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτῦ εἰς χορτάσματα δαμάλεων. Id eſt, juxta *Druſium, Quo pacto fiat ſapiens, qui tenet aratrum, & gloriatur in haſtili ſtimuli; Boves agens, & verſans in eorum operibus, ejuſque narratio de filiis taurorum. Cor ſuum applicat ad ducendos ſulcos, & vigilia ipſius de pabulis juvencarum.* In quibus vix dixeris, quid ſit *haſtile ſtimuli.* Nemo enim reperietur, qui ſtimulum bovis ſic vocaverit. Sed *Græca* verba aliter legenda, & explicanda. Sic nimirum, Καυχώμενος ἐν δόρατι. Κέντρῳ βόας ἐλαύνων, &c. id eſt, *Qui gloriatur in ſtiva. Quo ſtimulo boves agit.* Quomodo diſtinxit vetus Interpres, qui ſic habet, *Qui gloriatur in jacule. Stimulo boves agnat.* Rectè, niſi quod neſcivit δόρυ hoc loco idem eſſe, quod ἰχέτλη, ſeu *ſtivam aratri*, non *Græca* phraſi; ſed *Hebraica, Syra*, & *Arabica.* Nam ἐν δόρατι *Hebr.* erat בחרב *in chereb*, quod reddi queat *in gladio, in cultro*, vel *in haſtili late cuſpidis*, quale *Arabes* حربة *charbah* vocant. Itaque *Job.* 41. *verſ.* 17. *Gracum* λόγχας reſpondet *Hebr.* חרב. Porro, cum de aratione agitur, hoc idem חרם *chereb*, Syr. ܚܪܒܐ *charba*, & Arab. حربة *charbah*, eſt *ſtiva aratri.* Proinde in hoc ipſo loco habet *Arabs* الغدان الماسكن حربة *qui tenet haſtile aratri*, id eſt, *ſtivam. Syrus* itidem ܐܝܟ ܕܐܚܕ ܡܫܟ ܚܪܒܐ Ut *Luc. 9. verſ. 62. Nemo manum admovet* لا يمسك يده *ad haſtile aratri*, id eſt, *ad ſtivam.* Et in *Talmudico* Tractatu *Celim*, cap. 21. ſect. 2. חרב *chereb*, eſt *Gloſſatoris* העץ שתופס בו האיש החורש *lignum, quod tenet arator. Haſtile* autem vocatur id lignum propter inſertum vomerem. Omnino enim hoc lignum cum inſerto vomere haſtile imitatur latæ cuſpidis, quod nos *halebardam* vocamus. Poſſis etiam *cultrum* reddere, quomodo *Romani* vomeris genus vocitabant, ut *Plinius* auctor eſt libri decimi octavi capite decimo octavo. Unde vernaculo ſermone vomer hodieque *coultre* dicitur. Omnino igitur legendum, ut diximus, καυχώμενος ἐν δόρατι, id eſt, *qui in ſtiva gloriatur*, ut ſit idem, quod prius ὁ κρατῶν ἀρότρου, *qui tenet aratrum.* Nam hæc hemiſtichia ſolent eſſe ἀντίστροφα. In ſequentibus pro ἀναστρεφόμενος, *qui verſatur*, quædam exemplaria habent ἀσυστρεφόμενος, *qui inmaturus eſt in laboribus eorum.* Sed utrum legas parum refert: tamen prior lectio magis arridet, quam ſequitur vetus Interpres; quia Scriptoris genium magis refert. Is enim ita paſſim. Sic *Eccleſ.* 8. *verſ.* 9. *Ne negligas narrationem ſapientum, & in Proverbiis ipſorum* ἀναστρέφειν *verſare.* Et 39. verſ. 3. Ἐν αἰνίγμασι παραβολῶν ἀναστραφήσεται, *In ænigmatibus parabolarum verſabitur.* Et 50. verſ. 30. Μακάριος, ὃς ἐν τούτοις ἀναστραφήσεται. *Beatus, qui in his verſabitur.*

Sequitur, Καὶ ἡ διήγησις αὐτῦ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων, *Ejuſque narratio eſt de fœtibus taurorum*, juxta illud *Poeta*,

Navita de ventis, de tauris narrat arator.

Sed *Syrus* pro ἐν τοῖς υἱοῖς legiſſe videtur σὺν τοῖς υἱοῖς; Reddit enim ܥܡ ܒܢܝ ܬܘܪܐ *Et confabulatio ejus eſt cum filiis taurorum.* Ut *Arabs*, وحديثه مع العجاجيل *Et colloquium ejus cum vitulis.* Quod poteſt ferri. Ita enim *Thyrſis* apud *Poetam*,

Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.

Et *Corydon* vaccæ dicit apud *Theocritum* Idyll. 4.

Σίτ' ἀ Κυπαῖθα ποτ. ἢ λάθυ· ἢ κ ἰπακάης;

Heu, ubi Cymætha *ad tumulum. Annon audis?* Et *Daphnis* tauris *Idyll.* 27.

Ταῦροι καλὰ νέμεθ' ὅτα παξίνῳ ἄλσεα δάκῃ,

Tauri bene paſcimini, dum virgulta nemora oſtendo.

Interim, cùm appareat ex loco, quem citavimus, bubulcos, & aratores, quâ ætate ſcripſit *Sirach*, in ſummo contemptu vixiſſe; nihil mirum, quòd, in *Theocrus Bucoliſco*, *Eunica* puella bubulcum hoc ſermone repellit,

— ἴψ' ἀπ' ἐμεῦ.

Βουκόλε ἀν ἰθίλεις μι κύσαι, τάλαν· ἁ μεμαθήκα
Ἀγροίκως φιλέειν. ---

Abi a me in malam rem. Bubulcus cum ſis, vis me oſculari, miſer? Non dediſci more ruſtico oſculari. Et poſt multa hujuſmodi,

--- τρὶς ἐς τὸν ὑπτιον κόλπον,

ter in ſinum ſuum deſpuit: ut *Idyll.* 27. pari faſtidio puella, quam oſculatus fuerat *Daphnis* bubulcus,

Τὸ ῥῖμα μὰ πλύνα, καὶ ἀποπτύα τὸ φίλαμα·
Καλὸς εἰ δαμάλας φιλέων, ἀλλ' ἄζυγα κύσαι.

Os meum lavo, & oſculum deſpuo: decet te vitulas oſculari, non innuptam puellam. Sed apud priores mortales longè aliter res ſe habuit. Tum enim boum curam non dedignabantur viri principes. Hinc *Iliad. ζ. Cilicum* Regis filia, *Andromache*, *Achillem* ſeptem fratres ſuos interfeciſſe queritur

Βυσὶ ἐπ' ἀλιπέδοισι, καὶ ἀργεντῇσι ὀΐεσσι·

Apud boves curvis pedibus, & oves albas. In quem locum *Euſtathius*, Βουκλέοντες πολλαὶ ἦσαν, καὶ δὶς νέμοντες ἐκάτον, ἴσως ὑπὸ τῷ Ἀχιλλεῖ. *Illi boves, & oves ſeptimore paſcentes, ſub* Achille cecidere. Et *Iliad. υ.*

Æneas

Æneas ſe jam antea cum *Achille* congreſſum eſſe narrat,

Ἐξ Ἴδης ὅτε βοῦς ἐπήλυθεν ἡμετέρους,

Cum ex Ida, inquit, *boves invaſit noſtros*, quibus ſcilicet ipſe cuſtos aderam. Et *Iliad.* φ'. *Phœbo* dicit *Neptunus*:

Φοῖβε, σὺ δ' οὐλοπόδας ἕλικας βοῦς βουλύσαο,

Tu autem, Phœbe, *pedibus, & cornibus flexis boves paſcebas.* Et *Theocritus Bucoliſcem*, hujuſmodi hiſtorias, aut fabulas plures congerens,

Ἀλλ' ὅτι βουκόλῳ ἁμὶ παῤῥάμεν, κἤπετ' ἀνώγει
Ὡς καλὸς Διόνυσος ἐν ἀγκοίνεσι πέρτιν ἑλίσσει.
Οὐκ ἔγνω σφ' ὅτι Κύπρις ἐπ' ὤρεσι μήνατο βώτᾳ,
Καὶ φρυγίῳ ἐνέμοντο τὸν ὄρεσσι σὺν βώτᾳ Ἄδωνιν
Ἐν δρυμοῖς φίλαντι, καὶ ἐν δρυμοῖσιν ἔλαυνον.
Ἐκδυόμαν δὲ τὰς ἦν; ὁ βουκόλος; ὅντι Σελάνᾳ
Βουλίοντα Φιλάεσσ' ἀπ' ὀλύμπω δι μολοῖσα
Λάτμιον ἐς νάκος ἦλθε, καὶ οὐδ' ὅσα παιδὶ κάτυδε.
Καὶ σύ, Ῥέα, πλαίοις τὸ βουκόλον· ἴσχι δ καὶ τύ,
Ὦ Κρονίδα, διὰ παῖδα βοωμένου ἄντρου ἐπιλγόμενος.

Sed, quia ſum bubulcus, me præterit, nec unquam audivit, quomodo formoſus Bacchus *in vallibus vitulam agit. Neque ſcis* Venerem *amore bubulci inſaniviſſe, & in* Phrygiæ *montibus una paviſſe. Ipſumque* Adonidem *in ſylvis amaſſe, & in ſylvis deploraſſe.* Endymion *autem quis erat? Aunon bubulcus? Quem tamen boves paſcentem* Luna *doperiit, & è cœlo deſcendens in* Latmium *ſaltum venit, & unà cum puero cubuit. Et tu,* Rhea, *deſles bubulcum. Nonne & tu, ô* Jupiter, *propter puerum boves paſcentem ipſe errâſti?* Quæ, utut pleraque fabuloſa, docent tamen bubulcos non fuiſſe adeo viles, cum illa conficta ſint. Hæc in *Patriarcharum* gratiam afferimus, qui non ſolùm paſtores, ſed & bubulci fuerunt. At hi bubulci divites erant, & propriis armentis præerant.

Quæritur, an *Amos* Propheta, qui ſe bubulcum fuiſſe dicit, fuerit proprii pecoris, aut verò alieni cuſtos. Prius tuentur *Hebræi* poſt *Chaldæum* Interpretem, qui pro *bubulco* appellat נתין מרי *dominum pecorum*. Poſterius priſci Patres, qui pauperrimum deſcribunt. Ut decidatur hæc lis, *Propheta* verba explicanda ſunt. *Neque Propheta eram*, inquit, *neque Prophetæ filius, ſed bubulcus, vellicans ſycomoros*, Amos 7. v. 14. Ad prima verba notat Cl. *Buxtorfius* in majore *Lexico*, *radice* נגר, *Talmudicos* quoque ſic loqui: ut, cùm in ליט f. 50. b. de quadam objectione dicitur, ליט נגר ולא בר נגר דיפרקניה *Non eſt artifex, neque artificis filius, qui eam ſolvat.* Et reſpondit *R. Seſeth*, אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנה ליט *Ego neque ſum artifex, neque filius artificis, attamen ſolvam illam*, Contra quam *Paulus* Act. 23. v. 6. *Ego ſum Phariſæus, filius Phariſæi.* A verbo בקר *bakar*, id eſt, *bos*, בוקר *boker*, pro *bubulco* hic ſolum occurrit. *Syrus* ܒܩܪܝܐ *paſtorem* reddit. Arabs راعي المعز *paſtorem caprarum*, ut *Græci* αἰπόλον· ſed melius *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotio*, & quinta editio βουλὸν, *bubulcum*, & Hieronymus *armentarium*. Tamen eumdem paſtorem fuiſſe apertè docet verſus ſequens, *Et ſumpſit me Dominus* מאחרי הצאן *à tergo ovium, & caprarum*, ut de *Davide* dicitur *Pſal.* 78. v. 71. מאחר עלות *a tergo fœtarum adduxit eum.* Sed & ex ipſo Prophetiæ titulo id evincitur, *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנוקדים *in opiliombus è Thekoa*, de qua voce noſtro loco.

Vellicans ſycomoros.] Ita *Hieronymus* pro *Hebræo* בולס שקמים *boles ficuum*, & *Græco* νύζων συκάμινα in verſione *Seniorum*. Sycomori ſcilicet *agreſtes* affe-runt *ficus*, *quæ*, *ſi non vellicentur*, *amariſſimas* cariculas *facunt*, & *à culicibus corrumpuntur*. *Hieronymus* verba ſunt, quibus non abſimile eſt, quod ſe à quodam audiviſſe profitetur *Theodoretus*, Ὡς ὁ τάτων καρπὸς ἢ πεπαίνεται μὴ πρότερον τομήν τινα βραχεῖαν δεξάμενον, *Horum fructum non matureſcere, niſi prius brevem quamdam inciſionem exceperit.* Quæ ſumpta ſunt ex Naturæ Scriptoribus. Ita enim *Theophraſtus* Hiſt. lib. 4. c. 2. Πάντων δ' ὁπόσα μὴ ἐπιτιλῶσιν, οὐκ ἴσχουσι ὄψυχας οὐδ' ὠρὰς ἐπιμίζους· ἀλ' ἂν ἐπιτιλῶσι, ταχαταῖα πίπτουσι. *Matureſcere non poſſunt, niſi vellicentur. Proinde unguibus ferreis vellicant*: &, *poſtquam vellicata ſunt, quarto die matureſcunt.* Et *Dioſcorides* lib. 1. Φέρει δὲ καρπὸν μὴ πιπανόμενον ὄψιν δὲ ἐπιτιλῶσιν ὄνυξι, ἢ σιδήρῳ. *Fert fructum, qui non matureſcit, niſi vellicetur ungue, vel ferro*, pro eo, quod Theophraſtus, *unguibus ferreis*. *Plinius* lib. 13. cap. 7. *Ficus eſt pradulcis ſine granis interioribus, perquam fœcunde proventu, ſcalpendo tantùm ferreis unguibus; aliter non matureſcit.* Heſychius, Κνίζων συκάμινα, τινες τιλοῦσιν, ἅτε γενέσθαι πίκρια. *Vellicans ſycamina, id eſt, pungens, ut matura fiant.* *Avicenna* capite جميز quem *Latinus* Interpres miſerè decurtavit,

ليس ينضج دون ان يشرط بمنقلب من حديد

Non matureſcit, niſi incidatur ungue ferreo. Hæc ad *Semarum*, & *Hieronymi* verſionem. Jam, ſi lubet alios quoque Interpretes conſulere, omnes in diverſa abeunt. *Chaldæus* ita habet, שקמים לי בשפלתא *Sycomori mihi erant in planicie.* Syrus, ܠܚܙܐ ܕܣܩܡܝܢ *colligens ſycomoros*: quomodo etiam *Arabs*. Theodotio, κεκαυῶν συκαμίνους, *pedamentis ſuſtinens ſycomoros.* Nunquid potius κεκάσων, *incidens?* Symmachus, ἔχων συκαμίνους, *habens ſycomoros*: Aquila, ἐρευνῶν, *ſcrutans*; quia *Chaldaicè* בלש eſt *ſervare*, & *perquirere*. Neque aliter explicat *Selomo Jarchi*. Aliam interpretationem petit *Kimchius* ex *Talmudicis*, quibus בלם eſt *commiſcere*. Vult igitur בולם hic eum dici, *qui ſycomori fructum cum rebus aliis miſcet, quas pecori ſubminiſtret.* Abſurdè, cum συκάμινα non ſint pecorum cibus. Supereſt *Aben Ezra*, in quo בולם ex *Arabiſmo* explicatur מיבס *exſiccans*, quomodo in *Giggeio* legas ابلس *exſiccavit.* Quin in *Lexicis Arabum* ابلس *ablaſa* idem eſt, quod يبس jaiſa, *deſperavit*, *unde* ابليس iblifo, *Diabolus*, quia deſperat de Dei miſericordia. Sed pro يبس inſigni errore uterque legit يجس jabaſa, *ficus fuit*, aut *exſiccavus*. Verum, his miſſis, aliud mihi venit in mentem. Tam *Arabicâ*, quam *Æthiopicâ* lingua بلس *balas* eſt *ficus*. *Alcamus*, البلس ثمر كالتين والتين نفسه Albalaſo, *fructus ut ficus, & ficus ipſe.* Hinc in verſione *Pſalmorum Æthiopica* ወበለሰ: *& ficus eorum*, Pſal. 104. v. 31. Vide & *Æthiopum* verſiones *Cant.* 2. 13. *Hab.* 3. v. 17. *Matth.* 7. v. 16. & 21. v. 19. &c. *Marc.* 11. v. 13. &c. *Luc.* 6. v. 44. & 13. v. 6. & 21. v. 29. *Joh.* 1. v. 48. 50. *Jac.* 3. v. 12. *Apoc.* 6. v. 13. ubi pro *ficu* vox eadem conſtanter uſurpatur. Sed & pro שקמורת *ſycamus* occurrit *Pſal.* 78. v. 47. Ergo ut בלם Nomen eſt *ficus*, vel *ſycaminus*, inde formatum בלם Verbum erit *ficare*, vel *ſycaminare*, ſi verbo datur venia. Cujuſmodi verba *Græci* multa habent, ut συκάζειν, ἀποσυκάζειν, ἐμπάζειν, ἀνασπάζειν, σφυρίζειν, ἀποσφυρίζειν. In his συκάζειν in *Heſychio* eſt τὰ σῦκα τρώγειν, *ficus edere*, & ἀποσυκάζειν idem. At in *Ariſtophanis Avibus* συκάζειν eſt τὰ σῦκα ἐκλέγειν, *ficus colligere.* Et in *Equitibus* ἀποσυκάζειν proprie τὸ ἀνασπάζειν τὰ σῦκα, ἢ ὁμοῦ, ἢ πίπτοντα, *ficus premere, ut ſcias, an matura ſint, necne.* Unde per Metaphoram δουμάζειν. In *Polluce* συκάζειν eſt τὰ ἴφυα (lege τὰ ἴφυα) συλλέγειν, καὶ περιμετᾶν, *groſſos*, ſeu *ficus immaturas colligere*, & *ex caprificio ſuſpendere*, ut demorſæ à culicibus, quas generat caprificus, citiùs matureſcant. *Caprificari* uno verbo dixit *Plinius*, ut *Theophraſtus* ἐμπάζειν, & ἀνασπάζειν.

Et

Et quia θρία ſunt *folia ficûs*, θριάζειν eſt φυλλολογεῖν τὸν συκῆν, *ficuum folia deterpere* collucandi gratiâ. In *Pollice* (lib. 7. cap. 32.) perperam ſcribitur καθαιάζειν. Unde compoſitum ἀπεθριάζειν. Vide *Heſychium* in ἀποτεθριακέναι. Ex exemplis allatis appareat, iis verbis, quæ fictæ ſunt ex variis ficuum nominibus, ſignificari quidquid ad eorum curam pertinet. Quidni pari ratione, cum בלס *ficum*, & *ſycaminum* ſonet, בולס is rectè dicatur, *qui ficus colit*, & *ſycaminos*, quaſi ὁ συκάζων, ὁ ἰσπάζων, ὁ ὀλυνθιάζων, ὁ ἐπινίζων, ὁ θριάζων, & ſi quid aliud in ficûs cultura requiritur. Quod ne quis putet alienum ab *Hebræa* linguę genio, etiam à כרם *vinea*, כורם in Scriptura paſſim dicitur *is, qui colit vineas*. Porrò ſycomori fructus in *Dioſcoride* eſt ἄπυφος, & καυκοσυμαχος. In *Aetio* facilè corrumpitur. *Athenæus* libro tertio ſcribit *Andream Medicum* ἄχρι τινὸς τὸ συκῆ χίνεσθαι τὸ συκομόρου, ὃν τὰς φαγίνας τριχοῦντες, *in* Syria *ex ſycomoris panem conficiunt, cujus oſa capilli deſtuant*. Itaque non videtur hic fructus eſſe magnæ rei. Et cum agnoſcit *Amos* ſe neque *Prophetam* fuiſſe, neque *Prophetæ filium*, ſed *bubulcum, ſycomoros vellicantem*, idem eſt, ac ſi dicat, ſe infimæ ſortis homuncionem, & in re tenui natum, ita ut miſeram vitam parco & frugali victu ægrè ſuſtinuerit, ne cogitaſſe quidem de Prophetico munere inter *Iſraelitas* obeundo, donec ad id ſuſcipiendum vis major illum impulerit, hoc eſt, divina inſpiratio.

Hic obiter de boum ſtimulo, qui *Hebraicè* vocatur מלמד *malmad*, à Verbo למד *lamad*, *diſcere*; quaſi διδακτικὸν dixeris, quod eo bos edoceatur, & eruditatur quaſi. Unde *Thargum* Eccleſ. 12. 11. המכנא דמאלף תורתא *ut qui bovem edocet*. Et bovem hinc אלוף quaſi *edoctum* dici ſuo loco (*) obſervavimus. Et עגלה *vitulam edoctam*, Oſ. 10 11. cui opponitur עגל לא למור, *vitulus nondum edoctus*, Jer. 31. 18. Itaque etiam *Talmudicè* linguâ *ſtimulum bovis* ideo מרדע *marda* dici volunt, quod ſit מורה לפרדע רעיא *juvenco ſcientiam edocens*. Ita habetur in *Vajekra Rabba*, ſect. 29. Quod tamen haudquaquam probo, quia hujuſmodi compoſitiones apud *Hebræos* parùm uſitatæ ſunt. Sed ab *Arabico* نكز quod *pungere*, & *fodicare* eſt, primo factum eſt מכז pro *ſtimulo*, deinde מכרז inſerto *Reſ*, ut in vocibus, ערגל, & פתק, & פתרק, & פרציד, & שרביט, & גרמיד, & דרכשך, & ſimilibus. *Jud.* 3. 31. *Samgar* ſtimulo boum ſexcentos *Philiſtæos* percuſſiſſe legitur. Quod an ſolus fecerit, aut tumultuaria ruſticorum turma comite, cujus Ducem ſe præſtiterit, Scriptura non definit. Utut ſit, hoc notabile, quod, non alio telo, quàm boum ſtimulo inſtructus, viros egregiè armatos non ſolum aggreſſus ſit, ſed & fregerit. Quale eſt, quod *Iliad. ζ'. Lycurgus*, eodem telo armatus, circa *Nyſam* fugat *Bacchi* copias, & ejus nutrices,

Θύσθλα χαμαὶ κατέχευεν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου
Θυιάδες βουπλῆγι· Διωνύσοιο δὲ φοβηθεῖσ
Δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα. ---

Thyrſos in terram projecerunt, ab homicida Lycurgo *boum ſtimulo percuſſæ. Et ipſe* Bacchus *territus mariæ ſe fluctibus ſubtrit*. Proinde *Nonnus Dionyſ.* lib. 20. *Lycurgum Bacchum* ita compellat:

Ἰὼ καράοις Σατύροισι, κεραοφόρε Βάκχε, κελεύσεις,
Τμῆσαι, ἵνα ζύγωσιν, ὁμῷ βουπλῆγι δαμάσσω.

Si cornutis Satyris, *O cornute* Bacche, *imperas, vos, boum inſtar, ſimilo ſtimulo domabo*. Ibidem hæc pugna deſcribitur --- ἐγγύθι Καρμήλοιο, *prope Carmelum*, montem in *Judæa* notiſſimum. Et fortaſſe *Lycurgus* idem eſt cum noſtro *Samgare*. *Arabi* Interpres non *ſtimulo*, ſed بقر جفاس *ſecuri boum*, id eſt, πελέκει βοῶν ἀναιρετικῷ, *Samgarem* pugnâſſe ſtatuit. Quomodo apud *Homerum* βουπλῆγα ſumi non pauci volunt. Quibus ſcilicet viſum eſt ad *Bacchi* decus id pertinere, ut bipenni ceſſerit potiùs, quàm ſtimulo boum. Ita *Samgarem Arabi* bipenni malunt inſtruere, ut honeſtiùs pugnaret. At ille hâc ſua prudentia Sacri Scriptoris ſcopo repugnat, qui hanc pugnam nobis proponit, ut rem inſolitam, & paradoxam. Quamvis βουπλῆγα ſic ſumant *Græcorum* etiam nonnulli, ut *Oppianus*, qui βουπλῆγα vocat ἀμφίτομον, *Halieut.* lib. 5. verſ. 257. Ἀμφίτομον, id eſt, *anceps*: quod non eſt *ſtimuli*, ſed *bipennis* Epithetum. *Hieronymus*, qui *vomerem* reddit, *Græci* habuit, quos ſequeretur. At ipſi *Græci* cur hic habeant ὃν τῷ ἀρτριακῷ, nullus capio. Ut neque cur, qui *Hebræi* eſt *Samgar*, & *Græcis* Interpretibus Σαμγὰρ, & *Joſepho* Σαμίγαρ, à *Suida* vocetur Ἀνάθ. Sunt, qui Ἀνὰθ corrigant. Sed per litterarum ſeriem non licet quidquam mutare. Neque *Aod* idem cum *Samgare* fuit. Hic ſucceſſor, ille anteceſſor. *Samgaris* nomen in uſu fuit etiam apud *Phrygas*, qui *Sangarium* fluvium à *Sangari*, ſeu *Sangaride* quodam dictum volunt, ibi ſubmerſo, immiſſo furore à *Cybele* Deûm matre, cujus numen ille ſpreverat.

Aliud eſt *ſtimuli* nomen דרבן *darban*, 1 Sam. 13. 21. ubi *Iſraelitæ* leguntur iviſſe ad *Philiſtæos*, להציב הדרבן *ad aptandum ſtimulum*: quod *R. Selomo* exponit, להדדו בראשו לנועצו ולהציבו בתוך המרדע *ad acuendum caput illius, & infigendum, & conſtituendum eum in cornu medio*. Nec multò aliter *Kimchius*. Sic *Arabicè* نصاب eſt *enſis, cultri, ſecuris*, &c. *manubrium*: & انصب *manubrium indoro*. Itaque דרבן *darban*, non ſignificat *ſtimuli contum*, ſed *ferrum aculeum conto indutum*. In quo differunt מלמד & דרבן. Nam מלמד propriè *contus* eſt, in quem aculeus inditur. Hinc *Talmudici* in *Kelim*, capite nono, בוש שכלע את הצנורת מלמד שכלע את הדרבן *Fuſus; qui vorat verticillum; & contus, qui vorat ſtimulum. Vorare* Hebraeâ phraſi eſt *in ſe recipere quod inſeritur*. Sic fuſus verticillum recipit, quod pro axe habet, & contus aculeum infixum. Vocis דרבן *darban*, originem, *Hebræis* prorſus ignotam, ex *Arabica* linguâ ſcimus, qua ذرب daraba *acutum eſſe*, ذرب darib *acutum*, & ذربة dirba, & ذراب durab *acumen* ſignificat. A voce דרבן *darban*, Phœnices *Drepane* feciſſe nomen alibi obſervavimus; quia in portu *Dropanitano* terra deſinit in longum acumen: ut in *Acbara* promontorio *Drepano*, quod alio nomine Δίλο nonnulli dictum volunt, παρὰ τὸ μείζειν τὸ καταλήγον εἰς ὀξὺ, *eò quod in acutum deſinat*.

A Singulari דרבן *darban*, fit Plurale דרבנות *darbanoth*, quo *Solomon* eleganter utitur *Eccleſ.* 12. v. 11. ubi *dicta Sapientum* ait eſſe כדרבנות וכמשתרות נטועים *ut aculeos, & clavos infixos*. Ita *Lucianus* de *Nigrino* Philoſopho, Κατὰ τὸ Κωμικὸν εἰς ἀληθῆς ἐγκατάληπτά τι πάντων τοῖς ἀκούσι. *Juxta Comicum quam verè auditoribus aculeum quemdam relinquit*. In *Nigrino* ita transferens quod de *Pericle* dixerat Comœdia vetus. *Cicero* lib. 3. *De Orat. Quid* Pericles? *cujus in labris veteres Comici leporem habitaſſe dixerunt, tantamque in eo vim fuiſſe, ut in eorum mentibus, qui audiſſent, quaſi aculeus quoſdam relinqueret*. Et *Valerius Maximus* lib. 8. cap. 9. *Veteris Comœdiæ maledica lingua, quamvis potentiſſimos viros perſtringere cupiebat, tamen in labris ejus honoris mella dulciorem leporem ſatebatur habitare: inque animis eorum, qui illum audierant, quaſi aculeos quoſdam relinqui prædicabat*. Eupolidis Demos intellige, in quibus de *Pericle* inter cætera hæc habebantur,

Πλοῦτά τις ἐπικάθητο τοῖσι χείλεσιν,
Οὗτος ἐκεῖνος, καὶ μόνῳ τῷ ἤτορι
Τὸ πάντων ἐγκατάλοιπα τοῦ δικαιοσύνης.

(*) *Cap. 28. ſupra pag. 279. lin. 45.*

Quadam infidebat Suada *labris illius,*
Mulcebat arte sanâ, ut unus linqueret
Fixos in animis audientium aculeos.

Citat *Plinium* lib. 1. *Epist.* 19. & de ſuo hæc addit, *Relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit.* Quæ *Chriſtianus*, aut *Judæus* ſi dixiſſet, putaretur alluſiſſe ad verba *Solomonis*, quibus cum aculeis, & clavis infixis, verba Sapientum conferri notavimus. Planè diverſo ſenſu *Æſchyli* grandia verba vocat *Ariſtophanes* ἡήματα γομφοπαγῆ, *verba clavis connexa*, id eſt, juxta *Scholiaſtem*, ἀκριβέστατα, πολυζήτητα, σκληρά, καὶ ἔχοντα πολλὰ, ἅπερ αἱ κυναφαμβεῖαι εἰσὶν, *accuratiſſima, plurimum compoſita, dura, & ſonora, ut ſicca aſſerat.*

De ſtimulis hoc unum addo, *Chriſtum*, è cœlis *Hebraice Paulum* alloquentem, inter cætera dixiſſe, *Durum eſt tibi contra ſtimulos calcitrare*, Act 9. 5. & 26. 14. Quod Proverbium, à bobus refractariis ſumptum, *Græci* quoque & *Romani* Scriptores paſſim uſurpant. *Æſchylus* in *Agamemnone* verſu 1620.

Πρὸς κέντρα μὴ λακτίζε, μὴ πίσος μογῇς,

Contra ſtimulos ne calcitra, ne patiendo labores. Et in *Prometheo vinctо*, verſu 321.

Ὄνειρ, ἰμοὶ γὰ χρεμπὸ διδασκάλῳ,
Πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτανεῖς.

Non igitur, me magiſtro uſus, contra ſtimulos membra extendes. In *Euripidis Bacchis* dicit Nuntius verſu 793.

Θύσαμ' ἂν ἀντὶ μόσχου, ἢ θυμούμενον
Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θηρὶ θεὸν.

Potius illi ſacrificarem, quam Deo infenſus adverſus ſtimulum calcitrarem, mortali cum ſim. Pindarus in fine *Pythiæ* ſecundæ,

Φέρειν δ' ἐπέλαφρὸν
Ἐπαόχοις λαβόντα
Ζυγὸν, ἀμάγητ' ποτὶ κέντρον δέ τοι
Λακτιζόμενον, τελεσθὲν
Ὀλισθηρὸς ἔμπᾳ. —

Ferre autem leviter ſuper cervicem jugum, quod ſumpſeris, prodeſt: at contra ſtimulum calcitrare, eſt lubrica via. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἡ ὁ τροπὴ ἀπὸ τῶν βοῶν· τὰ γὰρ βοῦν οἱ ἄπαιδες κατὰ τὴν γεωργίαν, κατηρίζουσι ὑπὸ τὸ ἅρτρον, λακτίζοντα τὸ κέντρον, καὶ μάλιστα πλέοντα. *Figura eſt à bobus ſumpta. Boves enim refractarios, cum ad arationem ab agricola paganturr, in ſtimulum calcitrant, & eo gravius feriuntur. Terentius* in *Phormione*, Actûs primi Scenâ ſecundâ,

Nam quæ infecta eſt
Adverſum ſtimulum calces

ſupple *jactare? Plautus* in *Truculento*, Scenâ *Lepade* (a)

(a) *Act. 4. Sc. 11. v. 55.*

— *Si ſtimulos pugnis cadis, manibus tibi dolet.*

Qui Scriptores cum omnes *Chriſti* adventum præceſſerint, abſit tamen, ut credamus *Chriſtum* ex iis ſumpſiſſe quidquam: quod eſſet fontem limpidiſſimum ex lacunoſis rivulis derivare. Quomodo *Platonici* illi, qui *Chriſtum* ex *Platone* ſcriptis multum profeciſſe aſſerebant, & quidquid habet eximium inde hauſiſſe. Quos in libro *De Sacramentis*, ſive *De Prophetia*, qui hodie non extant, confutavit (b) *Ambroſius*. At nobis hic ſufficiet id obſervâſſe, quod in rem noſtram eſt, nempe hæc in *Moſe* (c) legi, qui *Æſchylum*, & *Pindarum* mille circiter præceſſit annis, *Saginatus eſt rectus*, וַיִּבְעַט *& recalcitravit*, nempe in Legis ſtimulos, quibus ad officium urgemur. Et 1 *Sam.* 2. *v.* 29. לָמָּה תִבְעֲטוּ בִּזְבְחִי *Cur in ſacrificia mea recalcitrâſtis?* Et *Of.* 4. *v.* 16. in *Thargum*, כְּתוֹרָא דְאִתְפְּטַם וּכְעַט *Ut bos, qui ſaginatus eſt, & recalcitrat, ita rebellis fuit propter multitudinem bonorum* Iſraël. In his porrò Prophetis fuit ſpiritus *Chriſti* Propheticus, 1 *Pet.* 1. 11.

(b) *Auguſtin. Epiſt.* 54. *& De doctrina Chriſt. l.* 2. *cap* 28. *& Retract. l.* 2. *c.* 4.

(c) *Deut.* 32. 15.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Leges de Bobus.

Boves olim in quo pretio. Exod. 21. 28. *&c. Leges de bove cornu-peta. Si quem occiderit, lapidabitur juxta Legem*, Gen. 9. 5. *Quod factum quatuor de cauſis.* Romani *bovis cornu-peta corum ſacro circumſigebant.* Solon *canem, qui momorderat, noxa tradere juſſit.* Draconis, *&* Thaſiorum *Leges etiam in ἄψυχα, qua laſerant.* Theagenes *pugil, cur dictus* Nicon. *Bovis cornu-peta caro per Legem immunda. Dominus quoque morte multatus, ſi monitus non recluſerit.* Judæorum *ad hanc Legem exceptiones. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata. Pro ſervo caſo triginta ſicli, quo pretio* Chriſtus *venditus, qui ſervi formam acceperat. Leges* Salicæ *ſimiles.* Bovis *nomine intelligi quadvis aliud animal noxium, quod tamen à* Samaritano *perperam in Sacrum Textum intruſum eſt. Damni tenetur, qui ciſternam aperit, in quam cadat bos alienus. Hujus Legis mitiora* Maimonides *quam penſiculatè excutit. Lex de bove, qui bovem alienum cornu ferit. Inde alia multa per Analogiam colligi. Cum reliqua furta nonniſi dupli reſtitutione Lex punit, cur pro ove quadruplum, & pro bove abacto quintuplum repetat.* 2 Sam. 12. 6. אַרְבַּעְתַּיִם, *licet Duale, tamen nonniſi* quadruplum *ſignificat, ut Lat.* quadrigeminus, trigeminus, ſeptemgeminus, *nonniſi* quadruplum, triplum, ſeptuplum. *In* Auſonii *Gripho, qui ſim* tergemini vigiles. *Quatuor vigilia* Romanis, *ſed* Hebræis *ſolum tres. Fur, qui non habet unde reddat, venundatur.* Judæi *hanc Legem ſic emolliunt, ut propè abrogent. Qui bovem ipſum furto ablatum reddit, cur nonniſi dupli teneatur. Lex eadem* Athenis. Gellius *emendatus.* Judæorum *exceptiones. Lex de pecude, qua in agro pauperiem fecit. Leges de bove depoſito, ſurrepto*, &c. *Bos errans, ſive fratris, ſive inimici, reducendus.* Jonathanis *prava exceptio. Lex de bove, & aſino, vel fratris, vel inimici, in via lapſo*, Deut. 22. 4. *&* Exod. 23. 5. *Cujus Legis obſcuriſſima verba crucem figunt Interpretibus. In illam conjectura duplex. Lex quæ vetat arare cum bove & aſino ſimul, quàm variè accepta. Bovem triturantem* Græci *olim capiſtrabant, alii quoque populi; quod Lege Dei vetitum. Varia capiſtri genera*, φίμωθρον, *filcella παυσικάκη, etiam ſervis indita. Alia rationes, quibus ab eſu boves arcentur. Hæc omnia Lege prohibita. Legis ſcopus. Leges ceremoniales de bove.* Romæ *bovem, qui in ſpecum decidiſſet, ſervus liberare jubebat, ut* Luc. 13. 15. & 14. 5.

Boves quanti fecerint priſci mortales cùm alii Scriptores docent, tum maximè *Pauſanias* in *Meſſeniacis*, cujus hic locus unus erit inſtar omnium. *Præterquam quod* Iphicli *boves* Neleus *expetivit*, Herculi *etiam imperavit* Euryſtheus, *ut, cum in* Hiſpania *præclarat ſpecus boves eſſe comperiſſet*, Gerionis *inde armentum abigeret. Sed & ejuſdem pecoris ex* Erythea *abolli mirâ fuiſſe cupiditate incenſum* Erycen *in* Sicilia *ex eo conſtat, quod, cum in lucta certamen cum* Hercule *deſcendiſſet, hinc* Herculis *boves, illinc* Erycis *regnum præmia victori propoſita fuerunt. Teſtatum etiam in* Iliade *reliquit* Homerus, Iphidamantem, Antenoris *filium, inter ſponſalia dena, primò centum boves ſocero ſuo deciſſe. Qua omnia ſatis perſpicuo argumento ſunt, bobus imprimis priſcos illos homines delectatos.* Inde eſt, quod Scriptura inter opes Veterum, *Abrahami* puta, *Iſaaci*,

Iſaaci, Jacobi, Jobi, &c. ſemper memorat boves. Et boum fœcunditas eſt in cenſu benedictionum, *Deut.* 7. 13. & 28. 4. & *Pſal.* 144. 14. ut eorumdem ſterilitas, vel abactio in præcipuis maledictionibus, *Deut.* 28. 18. 51. *Jerem.* 51. 23. *Habac.* 3. 17. In *Exodo* denique, & *Deuteronomio* non paucæ occurrunt Leges de bobus, quas obiter explicare, quo ordine ſeſe offerunt, non erit prorſus extra rem.

Exod. 21. 28. & ſequentibus, quædam habentur Leges de bove cornu-peta, quarum prima hęc eſt, *Si bos cornu-peta percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes ejus, dominuſque bovis erit innocens.* Caſus eſt, non ſolùm *ſi percuſſerit*, ſed *ſi percuſſerit ictu lethali.* Nam, ſi quis à bove cornu-peta citra mortem læſus fuiſſet, dabatur compenſatio; & tenebatur bovis poſſeſſor quoquo modo providere, ne in poſterum tale quid accideret: at, ſi bos percuſſerat ictu lethali, lapidibus obruebatur, juxtà Legem ſtatim à diluvio promulgatam, *Gen.* 9. 5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu omnium beſtiarum.* Non, quod bos ſit propriè reus; neque enim vitium, aut virtus in brutum animal cadunt: ſed id fiebat propter homines, in quorum uſum beſtiæ creatæ ſunt. Primo enim dominus, qui hoc malum non ſatis præcaverat, bovis ſui jactura mulctabatur. Secundo, hoc exemplo alii monebantur, ut cautiores eſſent. Tertiò, Deus ſic docebat homicidium crimen eſſe graviſſimum, cum ejus pœna etiam ad belluas aliquo modo pertineret. Quartò, cædendo animal, qui hominem lethaliter percuſſerat, & poterat in poſterum alios pari ratione cædere, vitæ, & ſecuritati hominum conſulebatur. *Romenſis* quidem ſatis fuit τὸ κυρίττοντα τὸν βοῦν, ναὶς ἕ φυλάττεσθαι τὸν ἐντυγχάνοντας, χάριτα παιδιᾶς τὸ πάθος, *bobus cornu-petentibus, ut obvii ſibi caverent, cornu ſano circumligare.* Ita *Plutarchus* in *Craſſo.* Cujus moris rationem idem exquirit *Quæſt. Rom.* 71. Et, eo alludens, *Horatius* Sat. 4.

Fœnum habet in cornu, longè fuge.

Et *Hieronymus* in *Apologetico* ad *Domnionem*; *De nobis quoque dici poteſt, Fœnum habet in cornu*, &c. Sed boves cornu-petas, quamvis hoc ſigno notatos, ſemper vitare non eſt cujuſvis. Et eos mactâſſent juſtiùs quàm canes, quos quotannis crucifigebant in illorum memoriam, qui nocturnam *Gallorum* in Capitolium irruptionem latratu non indicaverant. Unde *Plinius* lib. 29. cap. 4. *Supplicia annua pendunt inter ædem* Juventutis & Summani, *vivi in furcis ſambucea arbore fixa.* Ita *Solon Athenis*, ut *Plutarchus* auctor eſt, Κύνα δακόντα παιδίοις κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον. *Canem, qui momordit, noxa tradere jubet quadricubitali catenâ vinctum.* Quod, inquit, factum πρὸς ἀσφάλειαν, *ad indemnitatem.* Sed & *Draco* ſanxerat etiam τὸ ἄψυχα, ἐάν τινα ἐμπεσόντα ἀποκτείνῃ, ὑποφεύγειν, *inanimata* (puta ligna, lapides, ferrum) *quorum caſu cædes alicujus facta ſit, fugiebat ejus.* Legis meminêre *Demoſthenes* contra *Ariſtocratem*, *Æſchines* contra *Cteſiphontem*, *Pollux* libri octavi capite decimo, *Pauſanias* quoque in *Atticis*, & in *Eliacis poſterioribus.* Ubi *Thaſos* etiam narrat pugilis *Theagenis* ſtatuam, latâ ſententia, in mare ideo dejeciſſe, quod ruina ſua quemdam oppreſſiſſet. Quod idem de *Nicone* narrat *Suidas.* Sed fallor, aut *Theagenis* cognomen fuit *Nikon*, illi inditum, quia luctâ, pancratio, curſu, & reliquis certaminibus, *Nemea*, *Olympia*, atque in *Iſthmo* ſemper victor, ἔνθεν ἐπῴνις, ὡς φασι, χιλίας καὶ τετρακοσίας, *coronas accepit, ut ajunt, mille & quadringentas.* Ita *Suidas* in *Nikon.* Neque aliter *Pauſanias* de *Theagene*, niſi quod, millenario prætermiſſo, coronas ſolùm quadringentas illi tribuit.

De bove cornu-peta Lex addit, *non comedi carnet ejus.* Ad quæ verba *Maimonides* Tractatûs *De cibis vetitis* cap. 4. ſect. 22. *Quomodo poſſet comedi, poſtquam lapidibus eſt obrutus, cum ſit cadaver? Sed Scriptura ſcopus aliud non eſt, quàm ut te doceat, quod quamprimùm lata eſt lapidationis ſententia, veritus eſt, & ſit ut beſtia immunda. Ita ut, ſi quis, hanc ſententiam præveniens, illum legitimè mactet, tamen ejus uſus ſit interdictus, & vapulet quiſquis è carne ejus comederit quantum olivam. Proinde, cum lapidatum eſt, neque venditur, neque datur canibus, neque* Cuthæis, &c. Addunt nonnulli, bovis homicidę carnem pro polluta, Lege ceremoniali, cenſeri; quaſi hanc comedere ſit humana carne veſci.

Interim dominus ſola bovis jactura mulctabatur; ſiquidem bos tum primùm incepiſſet cornu ferire. At, ſi monitus bovem ſuum huic vitio eſſe obnoxium, non proſpexiſſet, tum non bos ſolus, ſed & dominus mortis erat reus. Quod in Lege diſertè habetur, *Quod ſi bos cornu-peta fuerit ab hers & nudius tertius, & conteſtati ſint dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum, aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominus quoque ejus occidet.* Sed *Hebræi*, ut hanc legem emolliant, diverſas exceptiones adhibent. *Maimonides* Tractatûs *De damno* cap. 6. ſect. 2. conteſtationem nullam eſſe docet, אלא בפני הבעלים ובפני בית דין *niſi fiat coram domino, & coram Magiſtratu.* Et ſectione prima vult agi de bove, qui feriit tribus diverſis diebus. Nam, ſi probetur uno die plures feriiſſe, אפילו מאה פעמים אין זה מוסר *vel centum vicibus, non eſt conteſtatus. Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ואסתהד על אנפי מריה תלתי זמני *Et conteſtatio facta ſit in os domini ejus tribus vicibus.* Sed hoc peſſimum, quod verba Legis, *Et dominum quoque ejus occident*, idem Interpres ſic reddit, ואף מריה יתקטל במיתותא דמשתלחא עלוי מן שמיא *Atque etiam dominus ejus intermetur, morte illi cœlitus immiſſa.* Itaque cum Lex velit in dominum bovis judiciaria pœna animadverti, iſte, hac Lege antiquata, rem ſoli Deo committit. Tamen quia in certo caſu hęc pœna mortis gravior videri potuit; puta, ſi bos feriit provocatus, aut ruptis vinculis, quibus detinebatur, aut per ſervi negligentiam, cui à domino commiſſus fuerat: Deus, judicibus permittens capitalem pœnam quandoque in judiciariam commutare, *Si redemptionis pretium*, inquit, *ei fuerit impoſitum, tum det pretium redemptionis ſuæ, planè ut ei fuerit impoſitum*, id eſt, juxta *Jonathanem*, ככל מה דישוון עלוהי כנהדרין דישראל *prout de eo æſtimaverint Sanhedrin*, ſeu *cviduas Iſraelis.* Et juxta *Maimonidem* cap. 11. *De damnis*, כמו שראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שווי של נהרג *prout videbunt judices pretium eſſe occiſi, omnino juxta æſtimationem illius.* Cedet autem hoc pretium ליורשי הנהרג *occiſi hæredibus.* Et, ſi uxor fuerit cæſa, ליורשיה מאביה ואינו לבעל *hæredibus ejus ex familia patris, non viro.*

Sequitur in Lege Dei, *Si filium, aut filiam bos percuſſerit, idem de eo ſtatuetur. Sed, ſi ſervum, aut ancillam percutiat, triginta ſiclos argenteos domino dabit* (bovis dominus) & *bos lapidibus obruetur.* Quia quod de viro, & muliere, à bove percuſſis, dictum fuerat, ſæpiùs poſſe videbatur ad patres, & matres familias, quorum ut jactura major eſt, ita vita pretioſior; hic additur, de liberis eamdem eſſe Legem. Quod tamen ad ſolos *Iſraelitarum* liberos referunt *Jonathan* & *Onkelos*, qui hic habent אין לבר ישראל יתן *Si filium* Iſraelis, *aut ſi filiam* Iſraelis *bos cornu petet.* Nam præ illis nos fungi & numerus ſumus, — & *fruges conſumere nati.* In *Maimonidis* capite undecimo, Si gravida mulier à bove percuſſa abortiat, etiamſi in illum conteſtatio facta ſit, *domini bovis immunes ſunt à pretio pro prole ſolvendo; quia Lex non condemnat pro pretio prolis, ſed hominis.* At, ne dicam etiam liberos eſſe in hominum cenſu, in Lege diſertè dicitur *pro filio, aut filia eamdem eſſe Legem.* Denique Divina Lex neminem præter ſervos excipit, quibus à bove occiſis, dominus bovis

nonniſi triginta ſiclis mulctabatur. Ad quæ *Maimonides*, *Et expiatio pro ſervis, ſive ſint magni, aut parvi; ſive ſint mares, aut fœmina; mulcta eſt in Lege definita, nempe triginta ſicli* כסף יפרה *probi argenti, ſive ſervus centum minis æſtimetur, aut ne denarium quidem valeat. Et ſi quis* (poſt impletum ſervitii ſui tempus, anno remiſſionis & Jubilæi) *differat habere* נט שחרור *literas manu-miſſionis, pro eo nulla eſt mulcta; quia non habet dominum, ſed in libertatem jam eſt aſſertus.* At, ob id ipſum, quod liber eſt, mulcta major eſſe debuit, utpote pro libero homine, non quidem domino, ſed illi ipſi ſolvenda. Cur *Jonathan* hanc Legem ad *Chananæos* ſervos reſtringat, nullus capio. Notandum eſt, *Jeſum Chriſtum*, qui formam ſervi acceperat, à proditore *Juda* triginta ſiclis (*a*) fuiſſe venditum; cum ipſo pretio ſervi vita hic æſtimatur. Cum Legibus, quas explicavimus, hanc componit *Bocellus* (*b*) ex *Salice* Legis Tit. 31. *Si homo ex aliqua quadrupede domeſtica occidatur, pro media parte feudi* (id eſt, *ſubditi hominis*) *dominus componat, & pro alia animal det; niſi pecoris dominus vitium antè non intellexerit.* Et alteram ex lege *Ricardi*, Tit. 4. *De damnis animalium; Qui bovem, aut taurum, aut aliam quadrupedem nocentem, aut vitioſam habuerit, antequam noceat, jubetur occidere: & ſi, poſt denuntiatum vitium a vicinis, non occiderit, & illud animal aliquem vulneret, vel occidat, tenetur damnum componere, ut de homicidio.* In qua lege hoc obſervandum, bovi, & tauro addi quamvis *aliam quadrupedem nocentem.* Quod ipſum in *Moſis* Legibus de bove analogica ratione debet ſubintelligi. Neque id ab *Hebræo* eſt præteritum. *Maimonides* ſtatim initio libri *De damnis*, *Quodcunque animal eſt in poteſtate hominis, ſi noceat, dominus tenetur ſarcire damnum, quod à poſſeſſione ſua eſt illatum. Cum enim dicitur:* "Cum bos alicujus "bovem alterius percuſſerit, *eum bove idem ſunt reliqua pecudes, fera item, & aves. Scriptura enim de bove non agit,* אלא כהוותה *niſi exempli cauſa.* Et author libri *Chinnuch*, pag. 25. וכבר נתרבו נזקי שור באדם ולאו דוקא שור אלא אפילו כל כהמה וחיה ועוף שהזיקו חייבין *Cum multa referuntur damna bovis in hominem; non bos ſolum, ſed etiam omne jumentum, fera, & avis, quæ damnum inferunt, Lege tenentur.* Itaque in toto hoc contextu *Samaritanum* exemplar pro *bove* habet בצ אנש פעש בצבצ *bovem, aut quamvis beſtiam*, aut etiam בצבצ *beſtiam* ſimpliciter pro פעש, ſeu *bove*; id eſt, nomen Genericum pro Specifico. Quod quidem in *Paraphraſi* ferri potuit, ſed in ipſum Textum *Hebraicum* intrudi non debuit, niſi ab iis, qui putent ſe Deo plus ſapere; ut rectè omnino obſervat vir ſummus *Jo. Henricus Hottingerus* in *Anti-Morinianis* ſuis, ſect. 71.

(*a*) Matth. 26. 15.

(*b*) In Legibus Pol. c. 11 V. & N. T. tit. 31.

Excipit alia Lex de bove, & aſino, ejuſdem capitis verſibus 33. & 34. *Si quis aperuerit ciſternam, vel foderit, nec operuerit eam, ceciderintque in eam bos, aut aſinus, dominus ciſternæ reddet jumenti pretium, & reſtituet domino ejus, & quod mortuum eſt erit illius.* Recte ſupplet *Jonathan* בשוקא *in vico*, aut *platea publica*. Nam in proprio fundo ciſternam licet fodere, & aperire; non in communi, vel publico. Hinc *Maimonides* in Tractatu *De damnis*, capitis duodecimi ſtatim initio, המופר בור ברשות הרבים *Qui fodit ciſternam in loco, qui eſt poteſtatis multorum*, id eſt, communi, & publico. Ibidem omnes hujus Legis minutias, mirâ ἀκριβείᾳ, quaſi ad trutinam exigit. Sic ſectione prima docet reum eſſe ciſternæ dominum, ſi cadat, & moriatur in ea bos, aut aſinus, aut aliud quodvis animal, etiamſi ciſterna plena ſit נזורת שלי צמר *lanâ detonſâ*, aut alia re hujuſmodi; quia dicitur, *Dominus ciſterna reſtituet.* Sectione ſecunda docet ex æquo eſſe reos, qui fodiunt ciſternam in loco communi, & qui in proprio defoſſam in loco communi aperiunt, aut prope vicini prædium. Eos quoque hac Lege teneri, qui, poſtquam in proprio fundo ciſternam foderunt, & aperuerunt, fundum illum publici juris faciunt, excepta ſolâ ciſterna: at eum eſſe immunem, qui tam fundum, quàm ciſternam, aut ciſternam ſaltem fecit publici juris, aut Deo conſecravit; quia dicit Lex, *Ciſterna Dominus reſtituet*, qualis non eſt amplius. Sectione tertia, Quin ſi foſſam illam aries, aut aliud animal foderit, dominum damni teneri, niſi repleat aut operiat: & idem eſſe, ſi ipſe foderit, aut ab alio effoſſam emerit, aut dono acceperit; quia dicitur, *Foſſa dominus reſtituet*, undecunque illi devenerit hoc dominium. Sectione quarta, Tam reum eſſe, qui foſſam aperit, quàm qui fodit, quia dicitur, *Si quis ciſternam aperuerit, vel foderit.* Sed, ſi operiat כראוי *convenienter*, & ſi carioſum fiat operculum, & bos in medium foſſæ decidat, & moriatur, liberum eſſe dominum, quia dicitur, *Si non operuerit eam.* Eâ igitur opertâ, liberum eſſe. Quod ſi operculum boves ſuſtinere poſſit, ſed camelos non item, & cameli, illâc iter facientes, illud fregerint, deinde boves in ciſternam decideriint: ſi cameli non ſoleant illâc iter facere, liberum eſſe ſolſſæ dominum, כפני שזה אונס *quia hæc fuit mera neceſſitas.* Sed, ſi cameli ſoleant illâc iter facere, אפילו לפרקים *quamvis nonniſi certis temporibus*, reum eſſe dominum. Et ſectione quinta, Si tamen boves decideruntt, quia cariolum eſt operculum, etiam camelis ſit illac conſuetum iter, & ratione camelorum in Legem peccaverit, eum nihilominùs eſſe liberum; quia boves non alia de cauſa deciderunt, quam propter ligni cariem. Sectione ſexta, Si foſſam quis reperit, & operuit, deinde rediens aperuit, foſſæ dominum eſſe reum, & alterum iſtum liberum. Sed, ſi alter ille foſſum pulvere obſtruxerit, & poſtmodum refoderit, eum eſſe reum, quia, cum foſſum pulvere obſtruxit, priſoris opus deſtructum eſt. Sectione ſeptima, Si ciſterna ſit communis inter duos, & unus eorum tranſiens illam non aperuerit, deinde tranſeat alter, qui nec ipſe eam operiat, priorem eſſe reum, niſi ſitulas ſuas alteri tradiderit: ſed, ſi tradiderit alteri, ut è ciſterna hauriret, priorem eſſe liberum, & alterum teneri ad eam operiendam. Si poſtquam prior operuit, ignotus aperit, & poſterior apertam reperiens non claudat, hunc eſſe reum: & ſemper ſolùm manere reum, donec prior reſciverit ciſternam eſſe apertam. Qui eum conduxit operarios, ut cedros exſcindant, & operiant, quodcunque animal decidat, & moriatur interea temporis, ſolum poſteriorem ejus eſſe reum: ſed exinde, ſi quæ moriantur, utroſque ex æquo eſſe reos. Sectione octava, Cum ciſterna cuſtodi traditur, hujus eſſe præſtare damnum, modo ne ſit ſtultus, aut puer, tum enim eſſe dominorum. Sectione nona. Cum quis ciſternam operit ſitulis vicini ſui, & vicinus eas repetit, atque aufert, dominum teneri damni. Sectionibus decima & undecima, Idem eſſe, ſi quis fodiat בור או שיח או מערה או חריץ *ciſternam, aut foveam, aut ſpeluncam, aut aquæ-ductum, modò altitudo ſit* עשרה טפחים *decem palmorum*: nam in foveam minus altam cadi abſque vitæ diſcrimine. Id tamen de fovea inaquoſa accipiendum. Si enim aqua ſit in fundo, unum aquæ palmum haberi pro duobus aridis. Sectione duodecima, Si unus fodiat ciſternam decem palmorum, quam ſecundus ad vigeſimum, tertius ad trigeſimum palmum excavet, omnes eſſe ex æquo reos. Sed, ſi unus nonniſi novem palmos foderit, & alter decimum addiderit, aut ad palmi altitudinem ciſternæ oram evexerit, iſtum ſolum eſſe reum. Sectionibus decima tertia & decima quarta, Si quis profundam foſſam fodiat, & alter eam dilatet, & bos in eam decidens nonniſi ex exhalatione ejus moriatur, qui dilatavit liber eſt, quia minuit exhalationem: nam quo foſſa latior, eo minor eſt exhalatio. Sed, ſi ipſo caſu bos moritur, cum eſſe reum, cum

bos

bos cecidit ex qua parte is dilatavit. Multa ſunt hujuſmodi uſque ad finem capitis: de terræ aggere decem palmorum facto in loco publico, ex quo bos præceps cadat. De quali præcipitio idem judicium, quod de fovea; nempe, ſi bos ſit cœcus, aut noctu cadat: nam ſi interdiu cadat bos oculatus, id fieri præter morem. Neque enim bovem oculatum interdiu in foveam, aut ex præcipitio in declive, cadere ſolere. Item de beſtia, quę ſolùm læſa eſt; non item cæſa. De beſtia polluta, quæ ſepeliri debet; non comedi. De beſtia, quæ in foveam cadit ipſo illo tempore, quo foditur, non progrediendo, ſed recedendo, fodientium ſtrepitu abſterrita. De beſtia, quæ hoc ipſo metu non cadit in foveam, ſed ad oram foveæ, & moritur. De beſtia, quam in foveam bos impellit, uter damni teneatur, bovis dominus, an foveæ. Et, ſi quis lapidem ponat ad oram foveæ, ad quem impingens jumentum cadat, uter ſit reus, foveæ dominus, an qui lapidem appoſuit. Et, ſi bos caſu ſuo hominem interimat fodientem in loco publico, foſſorne ſit reus, an dominus bovis. Hæc ille, & plura alia, quæ conſultò prætermimus, ne lectori faſtidium creent. Ex quo ſpecimine abundè apparet, *Hebræos* veteres, ex quibus hæc deſumpta ſunt, fuiſſe in his minutulis ad ſuperſtitionem uſque accuratos, dum negligebant τὰ βαρύτερα τ̃ νόμου, *quæ Legis graviora ſunt:* quod illis jure merito *Chriſtus* objicit *Matth.* 23. *v.* 23.

Exod. 21. v. 33. 34. *Si ferierit bos alicujus bovem proximi ſui, ita ut moriatur, vendent bovem vivum, & pecuniam ejus inter ſe dividunt; ſed & mortuum dividunt. Aut ſi notum fuerit, bovem antea fuiſſe petulcum, nec cuſtodiverit eum dominus ejus, reddet bovem pro bove, & qui mortuus eſt erit illius.* Pro quo *Jonathan*, ונבילתא ומשכא יהא דלידה *Ejuſque cadaver & pellis erit illius.* Ad hanc Legem ita *Maimonides* cap. 1. libri *De damnis: Omne animal quod eſt in hominis poteſtate, ſi læſit, tenetur dominus reparare damnum; quia poſſeſſio ejus id intulit. Dicitur enim in Lege,* "Si feriat bos alicujus bovem proximi ſui, &c. *Quod æquè pertinet ad omnes beſtias, feras, & aves; cum Lex de bove non agat, niſi* ברוּחַ *exempli gratiâ. Et tantundem reddit, ſi læſit in uſu, quæ jugiter ſolet facere per Legem creationis ſuæ: putà, ſi jumentum comedit fœnum, aut gramen, aut ſi pede ſuo nocuit ſtercorando, tenetur damnum integrum reparare* מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו *è præcipuis bonis ſuis: prout dicitur* Exod. 22. v. 5. "Optimum agri ſui, & optimum vineæ ſuæ rependet. *Sed, ſi diverſum quid facit ab eo, quod jugiter ſolet, & in eo noceat, puta, ſi bos cornu ferat, aut mordeat, tenetur dominus reſtituere damni dimidium ex corpore jumenti ipſius, à quo damnum illatum eſt; prout dicitur,* "Et vendent bovem vivum, & dividentpretium ipſius, *&c. Cum bos, minam unam valens, ferit bovem viginti minarum, & cum necat, & cadaver valet quatuor minas, dominus bovis deberet rependere ollo minat, quæ facerent dimidium noxæ* (additæ ſcilicet dimidiæ parti pretii cadaveris) *Tamen non tenetur reddere, niſi ex corpore bovis, qui læſit; quæ dicitur,* "Et vendent bovem vivum. *Proinde, ſi bos viginti nummorum occidit bovem ducentorum, cujus cadaver minam valeat, cadaveris dominus non poteſt dicere domino vivi bovis, Da mihi quinquaginta nummos. Quin ei dicetur, Penes te eſt bos, qui læſit, accipe eum, & abi; quamvis ſupra denarium non valeret.* Hæc ille tribus primis ſectionibus. Sed idem ſectione ſeptima obſervat ſic reparari damnum, cum jumentum noxium in læſi paſcuum ingreſſum eſt, & læſit illud. Alioqui enim, ſi qui damnum accepit in alterius paſcuum ingreſſus eſt, & ibi bos illius eum, aut bovem ejus percuſſerit, alterum illi poſſe dicere, Niſi in prędium meum ingreſſus eſſes, non accidiſſet tibi hoc malum. Atque id poſſe colligi ex verbis Legis, *Exod. 22. verſ. 5. Si quis dimiſerit jumentum ſuum, ut paſcat in agro alterius,* &c. Et capitis ſeptimi ſectione quarta, Si quis bovem ſuum in alterius domum deduxit, & ibi feriat eum bos, vel mordeat canis domini domûs, dominus domûs immunis erit: ſed, ſi bos cò deductus feriat bovem domini domûs, qui eum deduxit damni mediam partem reſtituet; ſi bos, qui feriet, eſt תָּם *perfectus:* integrum, ſi ſit מוּעָד *conteſtatus.* Bos *perfectus* eo loco idem eſt, quod *non conteſtatus*, id eſt, de quo per teſtes nondum probatum ſit, 17 eum antea cornu feriiſſe. Et ſectione nona, Si bos, valens ducentos nummos, cornu percuſſus moriatur, & cadaver ejus momento mortis centum nummos valeat, ſed, dum de eo lis intenditur, pretium imminutum eſt, nec valet ſupra octoginta nummos: qui damnum intulit, ſi bos fuerit conteſtatus, nonniſi centum reſtituet; ſi perfectus, ſolum quinquaginta de corpore ejus. Et capitis octavi ſectione prima, Bos *Iſraelita* ſi percuſſit bovem Deo ſacrum, aut bos ſacer ſi percuſſit bovem *Iſraelitæ*, immunis eſt; quia dicitur in Lege, *Si percuſſerit bovem proximi ſui,* non *ſi bovem Deo ſacrum.* Et ſectione quinta, *Si bos* Iſraëlitæ Cuthæi *bovem percuſſerit, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus, immunis eſt*, &c. *Sed, ſi* Cuthæi *bos* Iſraëlitæ *bovem ferat, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus*, Cuthæus *integrum damnum reſtituat.* Quę aperta eſt προζωπολαψία, cùm non habetur rei, ſed perſonæ diſcrimen. Cætera, quæ de hac Lege in *Maimonide* habentur, accuratiùs perſequi longum eſſet, & tædioſum.

Exod. 22. verſ. 1. *Si quis bovem, aut ovem furatus fuerit, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro uno bove, & quatuor oves pro una ove reſtituet.* In his duo obſervanda: Primò, reliqua furta ex Dei Lege ſolùm dupli reſtitutione puniri, ſed hæc quadrupli, aut quintupli. Secundò, graviùs in bovis, quàm in ovis furem animadverti: ab hoc enim nonniſi quadruplum, ab iſto quintuplum repetitur. Utrumque à *Joſepho* ſic obſervatur *Antiq.* lib. 4. cap. 8. *Qui aurum, aut argentum furripit, duplum rependat, ſed pecudem qui furatur, multam ſolvat quadruplam; niſi ſit bos, pro quo quintuplum pendat.* Et à *Maimonide*, libri *De furto* capitis primi ſectione ſexta, תשלומי כפל *Dupli reſtitutio recepta eſt in omnibus, præterquam in ove, & bove. Bovem enim, aut ovem qui furatus eſt, & macta vit, aut vendidit, pro ove quidem quadruplum, pro bove autem quintuplum reddit.* Et pecudum abactores ideò graviori pœnâ mulctabantur; quia difficilior fuit eorum cuſtodia. Cùm enim veſtes, pecunia, annuli, monilia, & reliquus mundus muliebris, quæ inter pretioſiſſima ſunt, in ſcriniis reponantur; armenta & greges in communibus paſcuis oberrabant, omnium rapinæ expoſiti, niſi Legum metus abactores coercuiſſet. Itaque etiam apud *Scythas*, quorum opes erant in pecore ſitæ, nullum fuiſſe ſcelus furto gravius teſtatur *Trogus* lib. 2. *Quippe*, ait, *ſine tecto, munimentoque, pecora, & armenta habentibus quid ſalvum eſſet, ſi furari luceret?* Porro in bovis abactorem ideo gravius animadverſum, quam in abactorem ovis, aut capræ, non ſolùm, quia bos pretii longè majoris, ſed & quia ad plura eſt utilis, putà ad arandum, vehendum, triturandum, *&c.* Quod ex parte vidit *Jonathan.* Scribit enim in *Paraphraſi*, pro uno bove quinque reddi כַּן בגלל דבשליה כן רדידה *propter ceſſationem ejus ab agricultura.* Et pro una ove ſolum reddi quatuor, כן בגלל דאקטה בגניבותיה ולית בה עבידתא *quia in furto ejus moleſtia fuit, neque ab illa colitur terra.* Senſus eſt, duabus de cauſis mitius agi cum eo, qui ovem furto ſubduxit; 1. Quia in furto ovis plus laboris eſt. Bos enim ſolùm abigitur, ovis autem aufertur humeris: qui labor, ut quidem volunt *Hebræi*, in partem pœnæ cedit. 2. Bos hominis in ruſtico opere aliquo modo ſocius eſt: ovis, aut aries non item. Quorum ut primum futile eſt, ita alterum veriſſimum, & rectè obſervatum.

David, hanc Legem reſpiciens, ita ſtatuit de divite, quem pauperis oviculam *Nathan* abſtuliſſe dixerat, *Et pro ove ejus reddet* ארבעתים *quadruplum*, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 6. *Kimchius* intelligit שני פעמים ארבעה *bis quatuor*; quia ארבעתים Dualem habet formam. Proinde *Pagninus* hic habet, *Agnam reſtituet bis quadruplatam.* Et *Munſterus* in *Notis*, *In* Hebræo *proprie habetur*, Reddit bis quatuor, *hoc eſt*, *octo: nam eſt* ארבעתים *Dualis numeri.* Sed hæc ratio, ſi quidquam valet, etiam Duale שבעתים ſignificabit *bis ſeptem*; ut cum *Juno* dicit apud *Pectam*,

Sunt mihi bis ſeptem præſtantes corpore Nymphæ,

id eſt, *quatuordecim.* Quod eſt aperte falſum. Nam ubicunque adhibetur שבעתים, nihil niſi *ſeptuplum* ſonat. Sic *Gen.* 4. *verſ.* 15. *Omnis, qui occiderit* Cain, שבעתים יקם *ſeptuple vindicabitur.* Pſal. 12. verſ. 7. *Argentum purgatum in cauſſe*, &c. כור שבעתים *defæcatum ſepties.* Pſal. 79. verſ. 12. *Redde vicinis noſtris* שבעתים *ſeptuplum.* Eſa. 30. verſ. 26. *Et lux Solis erit* שבעתים *ſeptupla, ſicut lux ſeptem dierum.* Qui locus eſt apertiſſimus. Nam lux ſeptem dierum, collata cum unius luce, ſolum eſt ſeptupla, non bis ſeptupla. Itaque Dualia ארבעתים, & שבעתים, non ſignificant duplicari quaternarium, & ſeptenarium; ſed rem ipſam, de qua agitur, per quaternarium, aut ſeptenarium geminari, & multiplicari. Neque Veterum eſt ullus, qui non ſic accipiat. Quod patebit locorum, quæ citavimus, *Chaldæas*, *Syras*, *Arabicas*, *Græcas*, & *Romanas* verſiones inter ſe conferenti. Niſi quod in loco *Samuelis*, pro *quadruple*, in nonnullis Exemplaribus *Chaldæus* habet ערך חד ארבעין *pro uno quadragima*: & *Græcus*, τῶν ἀμνάδα μετὰ τέσσαρας ἐπταπλασίονα, *agnam reddet ſeptuplam.* Sed utrumque mendoſe. Itaque in editionibus *Complutenſi*, *Pariſienſi*, & *Anglicanâ*, legitur in *Theſaurum* ארבעה, *quatuor*, & in *Græco* textu τετραπλάσιον, *quadruplicem.* Cui lectioni veteres ſuffragium addunt. Nam *Joſephus* (c) habet τετραπλοῦν, *Theodoretus* (d) τετραπλοῦσθαι, *Ambroſius* (e) ex *Italica* verſione, quæ ex *Græca* expreſſa fuerat, *in quadruplum.* Eodem facit, quod *Hebræi* vetuſtiores, prout citat *R. Levi*, omniſa fuiſſe ſcribunt verba *Davidis*, cùm tot illi filii perierint, quot oves divitem repenſurum dixerat, is numerum, quem habuerat ex *Berſabea*, *Amnon*, *Abſalom*, & *Adonija.* Alii *Adonija*, qui patri per aliquot dies fuit ſuperſtes, *Thamarem* ſubſtituunt, quam violavit *Amnon*: quod ſequuntur *Solomo*, & *Kimchius.* Itaque etiam veteribus *Hebræis* Duale nomen ארבעתים *quadruplum*, non *octuplum*, ſignificavit. In *Romana* lingua dicam exemplum ſimilis locutionis. *Plinius* lib. 8. cap. 25. ſcribit *ceraſtis emunere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *octa*, ſeu *quaterna geminata*, ſi ſequimur barbaros Interpretes. Hinc *Vincentius* (*Doctrinalis* lib. 16. cap. 108.) *Ceraſtes eſt ſerpens octo cornua in capite habens.* Ita etiam liber *De natura rerum.* Et *Bellonius* (*Singular.* lib. 2. cap. 54.) *Plinio* litem intendit; quaſi ceraſtem dixerit *octe habere cornua*, cùm ſit *bicornis*, quales profitetur ſe vidiſſe in *Ægypto.* At *bicornes* octe *Plinius* haudquaquam negat. Tantùm in *ceraſte* aſſerit *emunere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *quaterna*, non *octona*, ut volunt. Sequitur enim *Nicandrum*, cujus verba ſunt,

Ἄλλοτε μὲν τετράτρητοι, τοτὲ δὲ δοιαὶ κεράστης,

Quandoque quatuor quidem, quandoque duobus cornibus *ceraſtes.* Unde *Scholiaſtes*, Ἔστι καὶ τετρακέρατος κεράστης, καὶ δικέρως. *Sunt & quadricornes ceraſtæ, & bicornes. Cornicula* igitur *quadrigemina* prorſus idem ſunt, quod *quaterna.* Sic *ſeptemgeminus* eſt *ſeptenus*, non *bis ſeptenus.* *Catullus* ad *Furium*, & *Aurelium*,

Sive quæ ſeptemgeminus colorat
Æquora Nilus.

Virgilius lib. 6. *Æneidos*,

Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili.

id eſt, *ſeptem.* *Nile* enim amni notum eſt ſolùm fuiſſe ſeptem oſtia. Et habetur *Eſa.* 11. *verſ.* 15. Sic apud *Claudianum* in *Feſcenninis* nuptiarum *Honorii* & *Mariæ*,

Aurea ſeptemgeminas,
Roma *coronet arces:*

id eſt, *ſeptenas in ſeptem* Romæ *montibus.* *Tergeminus* quoque, vel *trigeminus*, idem quod *ternus.* Ut apud *Livium* lib. 1. ubi de *Horatiis*, & *Curiatiis*; *In duobus tum exercitibus erant trigemini fratres.* Item, *Trigemini arma capiunt.* Pro quo infrà, *terni juvenes.* Et rurſus, *Princeps* Horatius *ibat trigemina ſpolia præ ſe gerens.* *Aurelius Victor*, in *Tullo Hoſtilio*, *Erant apud* Romanos *trigemini* Horatii, *tres apud* Albanos Curiatii. *Florus*, (lib. 1. cap. 3.) Horatiis, Curiatiiſque *tergeminis hinc atque inde fratribus utriuſque populi fata commiſſa ſunt.* *Virgilius* lib. 4. *Æneidos*,

Tergeminamque Hecaten, *tria virginis ora* Dianæ.

Et *Æneidos* lib. 8.

Tergemini nece Gerionis. —

Ut *Lucretius* lib. 5.

Quid ve tripellora tergemini vis Gerionai.

Tibullus de *Cerbero* lib. 3. *Elegia* 4.

Cui tres ſunt linguæ, tergeminumque caput.

Seneca in *OEdipo* trivium deſcribens,

Trigemina qua ſeſpargit in campos via.

Auſonius in *Gripho Ternarii*,

Et tres fatidica nomen commune Sibyllæ,
Quarum tergemini fatalia carmina libri.

Et aliquantò ante,

— *molliſque per umbram*,
Tergemini vigiles. —

Ad quæ verba *Scaliger*; *Ita intelligendum puto, ut, cum ſint quatuor vigiliæ, in ſingulis ternæ vigiles ſint. Ut unuſquiſque pro ſua hora excubet. Tres enim horas habet una vigilia. Neque aliter ſententiam hujus loci conſtare potest.* Ex qua interpretatione pro tribus duodecim vigiles conſtituit Vir illuſtris, imo & vigilias totidem. Tot enim ſunt vigiliæ, quot novi vigiles excubant. Ego *Pectam Chriſtianum*, quique Sacros libros non perfunctoriè legerat, putaverim hic ſequi *Hebræos* vetuſtiores, apud quos nonniſi tres vigiliæ fuerunt. Prima dicitur ראש אשמרות *initium vigiliarum*, Thren. 2. v. 19. Secunda התיכונה *media*, Jud. 7. verſ. 19. Tertia אשכרת הבקר *vigilia matutina*, Exod. 14. v. 24. *Kimchius* in *Judices*, והיו חולקים אשכרת הלילה לשלשה חלקים השומרים בתחילת הלילה הן עורים עד שליש הלילה והוא סוף האשכורת הראשונה וראש האשכורת התיכונה והיו השומרים הראשונים הולכים לישן והאחרים קמים משנתם לשמור *Dividebant noctis vigilias in tres partes. Qui intra noctis excubabant, vigilabant uſque ad noctis tertiam partem, qua finis erat primæ vigiliæ, & initium mediæ. Tum verò primi vigiles ibant cubitum, & alii è ſomno excitati his ſuccedebant.* Et *R. Selomo*, שכן דרך בני ניכורת להעמיד שומרים אלו ישמרו שליש הלילה הראשון ואלו שליש השני ואלו שליש האחרון *Quæ qui in exercitu degebant, ſolebant vigiles conſtituere; quorum alii primum, alii ſecundum, alii tertium noctis trientem vigilabant.* Unde *Talmudiſtæ* in *Beracoth*, שלשה משמרות הוי הלילה וער כל משכר וכשכר הקדוש ברוך הוא אומר אוי שחרבתי את ביתי *Tres ſunt vigiliæ noctis; & ſingulis vigiliis Deus Sanctus & Benedictus dicit, Heu quòd deſolavi domum meam?* At *Romani* demum temporibus, pro tribus vigilibus, quatuor conſtitui cœperunt. Unde eſt, quod quartæ vigiliæ mentio

(c) *Antiq. l. 7. c. 7.* (d) *In 2 Reg. 4. v. 24.* (e) *In Apologia Davidis prima c. 5. & ſecunda c. 12.*

mentio eſt *Matth.* 14. *v.* 25. & *Marc.* 6. *v.* 48. *Lucas* tamen more veteri tertiam vigiliam habere videtur pro ultima, cap. 12. v. 38. *Quadrigeminus*, & *ſeptemgeminus*, *Græcè* eſſet τετραδίνμος, & ἑπταδίνμος, pro quibus *Strabo* lib. 15. contractè ſcribit τετράδυμος, & ἑπτάδυμος, ubi de mulierum in *Ægypto* fœcunditate: ut *Plutarchus* in *Parallelis* dixit τριδύμους ἀδελφούς, & τριδύμους τρομάχους, pro τριδύμους.

Quid ſi fur non habeat unde reddat? Deus jubet verſu tertio, ut pro furto ſuo vendatur. Sed ad hanc Legem *Judæi* multa excipiunt. Primo enim *vir ſolus pro furto ſuo venditur*, *mulier non item*. Quod profitentur ſe habere כפי הקבלה *ex Kabbala*, ſeu *traditione*. Secundò, *Fur non venditur*, *niſi* בקרן *pro ſumma capitali*. *At pro duplo*, *vel quadruplo*, *vel quintuplo non venditur*; *ſed hoc illi creditur*, *donec diveſcat*. Tertiò, *Etiam pro ſumma capitali non venditur*, *quo* Cuthæo *furatur*, *aut qui rem ſanctam ſurripuit*; *ſed creditur illi hac ſumma*, *donec diveſcat*. Quartò, *Si ſumma furto ablata valeat centum nummos*, & *furis æſtimatio ſit ſolum quinquaginta nummorum*, *ille venditur*, & *reliquum ſummæ cum duplo*, &c. *illi creditur*, *donec è ſervitute exeat anno ſeptimo*, & *diveſcat*, & *ſolvat*. Quintò, *Si fur æſtimetur nummis centum*, & *uno*, (id eſt, unico nummo ſupra furti pretium) *non venditur*; *quia dicitur in Lege*, "Pro furto ſuo vendatur: *nempe ita*, *ut pretium ejus furti pretio totum abſorbeatur*. Hæc *Maimonides*, *De furto* cap. 3. §. 12. 13. 14. Idem io Tractatu *De ſervis* docet ſervum *Hebræum* non vendi, niſi *Iſraëlitæ*, aut Proſelyto, neque vendi בפרסום ערי אבן המקח ולא כסיכסא כדרך שהעבדין נמכרין *publicè ſuper lapidem emptionis*, *neque in platea*, *ut ſervus vendi ſolent*, ſed בצנעה ודרך כבוד *occultè*, & *decorè*: quod probant ex *Levit.* 25. *verſ.* 42. Quorum pleraque divinæ Legis ſeveritatem ſic emolliunt, ut eam propè antiquent, ac abrogent. Tamen etiam io Legibus duodecim Tabularum una fuit, quæ furem manifeſtum ei, cui furtum factum erat, in ſervitutem tradebat, ut auctor eſt *Gellius* lib. 20. cap. 1.

Verſu quarto pro quadruplo ovis, & quintuplo bovis abacti, cùm occiſus, aut diſtractus eſt, Legiſlator nonniſi duplum exigit, cùm vivus, & integer in manu furis reperitur. Nempe qui bovem non ſolùm abigit, ſed aut mactat, aut vendit, magis eſt reus; quia furtum ſuum majore celat induſtria, & omnem ſpem reſtitutionis ita videtur adimere. Ecce *Athenæ* Legem ſimilem ex *Demoſthenis Timocratea*! Ὁ ἰὼν τὰ ἀπολίσθ, ἰὼν μὴν ἀντὶ λαβῇ, τὴν διπλασίαν καταδικάζων· ἰὼν δὲ μή, τὴν δεκαπλασίαν. *Si illud ipſum*, *quod furto perierat*, *recuperet dominus*, *ſolum duplione luito*, *qui furtum fecit*; *ſin minus*, *decupliane*. Quam Legem reſpicit *Gellius*, cum de *Solone* ſcribit lib. 11. cap. 18. *Is*, *ſua Lege in fures*, *non* (ut Draco *antea*) *mortis*, *ſed duplici pœna vindicandum oxiſtimavit*. Pro *duplici pœna* legendum *duplo pœno*, ut cum infra de Decemviris addit idem, *Aliis deinde furtis omnibus*, *qua nec manifeſto appellantur*, *pœnam impoſuerunt dupli*. Quæ pœna fuit mitiſſima, & neceſſaria prorſus. Nam, ut rectè *Demoſthenes*, Ὥστε δὲ δοῦ τινὶ τὰ αἰρσὰ ἐργαζόμενον, μὴ, ἃ ὑφείλετο μόνον ἀποδιδόνα, ἀπολαμβάν· πολλοὶ γὰρ ἂν αὐτῷ ἰδίων ἄν γ' οἱ κλέπται ἐπιθῶν, εἰ μέλλοιεν λαθόντες μὴ ἴξειν, μὴ λαθόντες δὲ ἀντὶ μόνα κατα[illegible] ὑφείλανο. Solon *cum credidit*, *qui turpia perpetrat*, *non eſſe dimittendum*, *ut ſolum qua ſubtraxit redderet*; *cum fures exiſtimaverit magna copia futuros*, *ſi ea*, *qua furto abſtuliſſent*, *aut cum latent retinerent*, *aut cum patent ſola redderent*. Tamen hic quoque *Hebræi* habent quod excipiant. *Maimonides*, *De furto* cap. 1. §. 7. 8. 9. *Mulier conjugata*, *qua non habet quod reddat*; *creditur in duplum*, *donec repudiata fuerit*, *aut obierit vir ejus*, & *ab ea recedant judices*. *Puer pro furto non tenetur duplum reſtituere*. *Sed*, *ſi quid illi ereptum eſt*, *reſtituitur*. *Et rem ſurreptam ſi amiſit*, *non tenetur quidquam reddere præter ſummam capitalem*, *idque poſtquam adoleverit*. *Servus quoque*, *qui furatur*, *a dupli reſtitutione liber eſt*, *ut* & *ſervi domenus*. *Neque enim quiſquam tenetur ſervorum noxam præſtare*. Volunt tamen ſententia judicis pueros pro ætate, & ſervos aſperius cædi, ne furto ſenſim aſſuefcant. Cætera ibi vide.

Verſu quinto, *Si quis depaſtus fuerit agrum*, *vel vineam*, & *immiſerit pecus ſuum ut paſcat in agro alterius*, *optimum agri ſui*, & *optimum vineæ ſuæ rependet*. Maimonides, *De damno* ubi ſuprà, vult à domino bruti plenè & planè reſtitui damni quidquid intulit כדברים שדרכה לעשותם תמיד כמנהג בריותו *in rebus*, *qua ſemper facit juxta morem creationis ſuæ*, *ut ſi comedat fœnum*, *aut gramen*, *aut pede ſuo inter modum ladat* terræ proventum, *dominus damnum plenè reparare tenetur* כן היפה שבנכסיו *ex iis*, *qua præcipuè habet in bonis*; *quia dicitur in Lege*, "Optimum agri ſui, & "optimum vineæ ſuę rependet. Simile, *Si quadrupes pauperem feciſſe dicatur*, *eo*, *cujus intereret*, *in eum*, *qui dominus erit quadrupedis*, *actio noxalis eſto*; nempe ex Legibus duodecim Tabularum. Vide *Inſtitutionum* libri quarti Titulum nonum, & ad eam Legem Juriſconſultos.

Multa hic haberemus inferenda de bove alteri credito, aut depoſito, vel in cuſtodiam commiſſo: qui ſi ab ignoto furripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, tenetur depoſitarius, ſi rei geſtæ teſtes, aut certa indicia deſunt, coram judicibus ſacramento ſe purgare; aut duplum reſtituere, ſi rem fidei ſuæ commiſſam reperiatur fraude aliquâ intervertiſſe. Quod pluribus docet *Moſes* à verſu ſeptimo uſque ad decimum ſextum. Sed de his tacere malumus, quàm pauca dicere; cum in hunc Legis locum *Maimonis* filius tres Tractatus ſcripſerit, ſingulos multorum capitum: quorum unus eſt *De conducto*, ſecundus *De depoſito*, tertius *De mutuo*. Eos autem hic deſcribere neque otii, neque inſtituti eſt noſtri: quamvis quædam habeant lectu & ſcitu non indigna.

Exod. 23. v. 4. *Si offenderis bovem inimici tui*, *aut aſinum ejus errantem*, *reducito eum ad illum*. Et *Deut.* 22. *v.* 1. *Si videris bovem fratris tui*, *aut pecudes ejus errantes*, *non occultabis te ab illis*: *ſed eas reduces ad fratrem tuum*. Hęc duo loca ſi conferas, in quibus Lex eadem diverſis verbis effertur: primò notabis io poſteriore eum vocari *fratrem*, qui in priore *inimicus*: quia homines etiam infenſiſſimi pro fratribus habendi ſunt, cùm communem nobiſcum habeant originem, & gerant imaginem ejuſdem Dei. Secundò, io uno de bove, & aſino; in altero de bobus, & pecudibus errantibus ſic agi: ut & aliud quodvis animal, cujus dominum novimus, ſignificetur. Itaque poſt hæc *Exodi* verba, *Si offenderis bovem inimici tui*, *aut aſinum ejus*, addunt *Samaritani*, ואו גב פעיניאץ *aut quodcunque ejus animal*. Quin, ut ſcias hanc Legem patere multò latius, Legiſlatoris ipſius ἀνεξήγησιν audi *Deut.* 22. *verſ.* 3. *Et ſic facito aſino ejus*, *ſic etiam veſtimento ejus*, & *omni rei amiſſæ fratris tui*: *cum perierit illo*, & *eam inveneris*, *non poteris te occultare*, id eſt, te ſubducere, & oculos avertere, quaſi non videas quæ vides. *Jonathan* in *Exodo* ſic habet, *Si incidas in bovem inimici tui*, ואין סני לידך בחובתא תראין ידע בידה בלחודך *quem oderis propter peccatum*, *quod tu ſolus in eo noveris*. Planè extra alcas. *Inimicus* enim is vocatur, qui nos odit, non quem ipſi odimus. Neque enim per Legem nobis licet quemquam odiſſe. *Phariſeorum* quidem hæc fuit doctrina, *Diliges proximum tuum*, & *odio habebis inimicum tuum*: ſed quam meritò refellit *Chriſtus* *Matth.* 5. *v.* 43. Et cauſa odii ſive publica, aut privata ſit, ſive nota omnibus, aut nobis ſolis; tamen tenemur hunc Legi obſequi; quia quemvis inimicum pro fratre agno-

agnoſcere debemus, & omnibus ſincero charitatis officiis pro virili proſequi: ut, quantum fieri poteſt, bono malum vincamus juxta *Pauli* exhortationem *Rom.* 12. *v.* 21.

Ejuſdem Legis conſectarium eſt, quod ſequitur *Deuter.* 22. *v.* 4. *Viſo aſino fratris tui, aut bove ejus in via lapſis, non ab eis te occultabis, ſed una eum illo erriges.* Pro *aſino fratris tui* Syrus habet מפלכבב *Arabs* itidem, quem in *Sueca* vidi manuſcriptum, حمار عزوك *aſinum inimici tui.* Neque id aliunde ſumptum, quam ex loco parallelo *Exod.* 23. *v.* 5. qui, quia eſt obſcuriſſimus, obiter eſt explicandus. *Hebræi* ſunt, כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת כשוב לו שוב תשוב עמו id eſt, ad verbum, *Cum videbis aſinum tui inimici tui ſub onere ſuo jacentem, deſines à relinquendo ipſi: relinquendo relinquies cum eo.* Quę quia in ſpeciem contraria ſunt, *Deſines*, ſeu *abſtinebis ab aſino ſub onere jacente inimico tui relinquendo:* &, *Aſinum cum hoſte tuo relinquendo relinques*; interpretes, ut hæc concilient, in omnes partes ſe vertunt. Et veteres quidem, de verbis non multum ſolliciti, ſat habuerunt ſenſum utcunque exprimere. In his *Hieronymus*, *Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, noa pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo:* ut *Græc.*, Οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ (τὸ ὑποζύγιον) ἀπὸ συναφοῦ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. *Complutenſis*, ἀπὸ συνοχῆς. Ita etiam *Cyrillus* lib. 8. *De Adoratione.* Unde Pſeudo-*Phocylides* verſu 132.

Κτῆνος δ' ὑπ ὀχθοῦσ πίεζ καὶ ὀδὸν, συλήσεαι.

Jumentum inimici cum per viam ceciderit, cum eo *ſimul excita.* Jonathan, כשבוק תשבוק בהדיא שעתא דתרי כנא דלבבך עלוי ותפרוק ותטעין עמיה *Dimittendo dimittes eo momento odium, quod eſt in corde tuo contra eum, & ſublevabis, onerabiſque cum eo.* Alii in poſtremo commate nonniſi alterutrum habent. Ita *Onkelos*, ותפרוק עמיה *& ſublevabis cum eo.* Et *Syrus*, ܘܬܫܒܘܩ ܥܡܗ ܘܬܫܪܐ ܠܗ *ſubievando ſublevabis cum eo.* At *Samaritanus*, וחדלת משוב לו שוב תשוב עמו *onerando onerabis cum eo.* Contra quam *Arabs Pariſiis* editus, يجب ان تحط عنه حطا *Oportet, ut eum exonerando exoneres.* Et *Erpenianus*, معون تعون معه *Auxiliando auxiliaberis cum eo.*

Nempe ex *Selomonis* ſententia, cui עזיבת זו לשון שורה *derelictio hic auxilium ſonat.* Quod ut probet, affert exempla ex *Deut.* 33. *v.* 36. & *Nehem.* 3. *verſ.* 8. Sed quæ ſunt planè extra rem, ut inſpicienti patebit. Et præcedentia בתמיה, id eſt, *interrogativè*, ſumens, totum locum ita exponit, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem, an deſines illi auxiliari? Quin auxiliando auxiliaberis cum illo.* Quod ſequuntur *Pagninus*, *Coſtalio*, *Ainſworthius*, & *Anglicana* verſio. At *Kimchius* (quomodo ſupra *Jonathan*, & *Samaritanus*) *Aſinum onerando onerabis cum eo*, id eſt, cum hoſte, quem adjuvabis ad onus aſino collapſo, & erecto rurſus, imponendum. Quaſi שוב *relinquere* hoc loco ſit *onerare*, quomodo ſumi contendit *Job.* 10. *verſ.* 1. Sed perperam, ut docet *Mercerus* ad *Jobum.* Et *Aben Ezra* de ſuo multa inferciens, *Cave, ne id relinquas ipſi ſolæ: ſed vincula cum ipſo ſolves, & onus ſublevabis, ut hinc vel inde cadat, & ſurgat aſinus.* Unde Junius, *Si videris ſuccumbentem*, &c. *dum abſtines à deponendo onere illum, eum asino deponito cum eo* onus. Munſterus, *Ceſſabis dimittere eum, relinquendo relinqueris cum eo.* At תשוב eſt *relinquet*, non *relinqueris.* Mercerus, *Deſinaes relinquere ei*, onus ſcilicet, id eſt, non committes, ut ei onus relinquatur, ne oneri ſuccumbat, *ſed relinquendo relinques cum eo*, id eſt, rurſus, cum adjuvans, illi onus impones. Ex qua interpretatione, ut cætera taceam, idem Verbum priore loco *exonerare*, poſteriore *onerare* ſignificabit. *Schindlerus*, *Deferendo deferes cum eo*, id eſt, rejectis aliis negotiis, ſis cum eo. *Buxtorfius*, negatione de ſuo additâ, *Relinquendo* (non) *relinques cum eo. Deodatus* in *Italica* verſione, *Del tuoco ſo con lui ſi che poſſe andar oltre*, id eſt, *Omnino ita fac cum eo, ut poſſit ire alterius.* Et in *Gallica*, *Ne ſan point à luy aider à le relever*, id eſt, *Cave, ne inimico non adſis ad aſinum ejus erigendum. Genevenſes* vel obſcurè, *Tu de deporteras de le luy laiſſer là, ta le laiſſeras ſeulement avec luy.* Ludovicus de Dieu, *Potius quam relinquas ei* (aſino) ſupple *onus, ſub quo jacet*, vel *relinquas eum* ſupple *ſub onere, relinque potius omnino* litem, quæ *cum ipſa* (hoſte) tibi eſt. Vel, *Cum videbis aſinum oſoris tui jacentem ſub onere, cave, ne relinquas id ipſi. Relinquendone relinqueres cum ipſo?* Id eſt, cave, ne aſino ejus relinquas onus, ſub quo preſſum cum vides. Vel ſic, *relinquendo relinque cum ipſo*, vel *apud ipſum*; id eſt, ubi ſublevatus fuerit aſinus, ne tu onus ejus tibi auferas, ſed apud aſinum relinque. Ex quorum collatione planum eſt, viros doctos, qui hunc locum attentant, in magnis verſari anguſtiis. Neque verò id immeritò. Nam quidquid agatur, non puto ullum ex recepta lectione commodum ſenſum poſſe elici.

Sed videat peritus Lector, annon ſenſui conſulatur, ſi, *Maſoretharum* diſtinctione neglecta, לו *lo*, per *Vau* vel ſic legatur, vel ſic reddatur, quaſi eſſet לא per *Aleph.* Quo conceſſo, Lex de aſino jacente ſublevando ſic habebit, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem*, וחדלת משוב לא שוב תשוב עמו *a relinquendo* (ſupple *illo*) *abſtinebis. Cum eo* (ſupple, inimico, illum) *relinquendo non relinques.* Nempe, ut ſolus jacentem aſinum quomodocunque erigat, quaſi hoc ad te nihil attineret. Ita hæc duo commata idem dicent. Sed mandatum noſtris affectibus tam oppoſitum ingeminare neceſſe fuit, ne illud mundani homines perfunctorie legerent, & leviter præterirent. Commatum Scripturæ diſtinctionem, quam *Maſorethæ* obſervant, non ſemper eamdem fuiſſe, cum alii probarint, tum maximè *Capellus* ὁ μαχλότατος *Criticus Sacra* libri quinti capite quarto. Et לו *lo*, per *Vau* ſæpe occurrere pro לא *lo*, per *Aleph*, ut viciſſim לא pro לו, idem probat multis exemplis ex Lege, & Prophetis allatis ejuſdem *Criticæ* libri tertii capite decimo. Itaque lectio, quam indicavimus, nihil ſupponit, quod non ſit uſitatiſſimum. Res eodem redibit, ſi ſic legas, וחדלת משוב לו לא שוב תשוב עמו *à relinquendo illi* (aſinum ſub onere jacentem) *abſtinebis. Relinquendo*, inquam, *non relinques cum eo.* Particularum enim לו *lo*, per *Vau*, & לא *lo*, per *Aleph* ſe mutuò ſubſequentium, facilè potuit à Scribis poſterior præteriri, quia ſunt ſono planè ſimiles. Potuit etiam ſic legi, וחדלת משוב לו עזור תעזור עמו *Et abſtinebis ab* (aſino jacente) *ipſi relinquendo:* aſino potius *auxiliando auxiliaberis cum eo*, id eſt, cum inimico tuo. In qua lectione, pro vocibus עזוב תעזוב, haberetur עזור תעזור, *Beth* & *Res* permutatis. Quod non eſt ſine exemplo. Nam in una & eadem hiſtoria de *Joſophato* legitur 1 *Reg.* 22. *verſ.* 32. ויסרו עליו *Et declinaverunt ad eum*, & 2 *Paral.* 18. *v.* 31. ויסבו עליו *Et circumdederunt eum.* Quomodo utrobique legiſſe *Græci* Interpretes docet, quod utrobique reddunt, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτόν. Sic *Ezech.* 2. *verſ.* 6. כי סרדים ab iiſdem redduntur διότι παροξύνουσι, quia legerunt כי סרדים: ut *Oſ.* 4. *verſ.* 16. כפרה סרה סרד, quod exponunt, ὡς δάμαλις παροιστρῶσα παροίστρησε, de quo plura in capite *De Oſſe.* Et *Amos* 6. *v.* 12. בבקרים, *in bobus*, reddunt *Ἱππεῖαις*, quaſi legerint בפקים, *Nun* pro *Beth*, & *Beth* pro *Res.* Accedit, quod ex עזור תעזור, per Scribarum imperitiam facilè fieri potuit עזוב תעזוב, quia immediatè præcedit משוב לו. Neque eſt, quòd in hujuſmodi conjecturas paratragœdiet Vir magnus, cujus pater, illi doctrinâ non inferior, *Græces*

Inter-

Interpretes conjicit *Amos* 5. 25. pro כיון legiſſe ריון ῥοφὰν, litera כ inferne evanidâ. Tamen hæc ponò, non ſtatuo. Neque mihi tam *Suffenus* ſum, ut non omnia mea pertinorum judicio libens ſubmittam.

Deut. 22. 10. *Non arabis bove & aſino ſimul.* Addit *Jonathan*, וככל בריאתא בתרין זנין קטרין כחדא *neque ullis jumentis diverſorum ſpecierum ſimul junctis.* Ita etiam intelligunt *Joſephus* & *R. Selomo.* Alii cum *Maimonide* ſolùm hinc colligunt, mundum animal, qualis eſt bos, cum immundo, qualis eſt aſinus, ſimul copulari non poſſe. Alii jungi debere negant, quia vires habent inæquales. Alii, quia bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & bovi ruminanti invidet, quaſi pabulum, quo ipſe caret, illi ſuppetat: tum verò

Invidus alterius rebus macreſcit opimis.

(*f*) *Cap. 13. ſupra. p. 187. lin. 17. 18.* Sed de hoc jam actum ſuprà (*f*).

Deut. 25. v. 4. *Bovem triturantem non capiſtrabis.* Quod olim apud *Græcos*, & fortaſſe etiam apud alios, tam fuit uſu receptum, ut inde natum ſit Proverbium, de quo *Suidas*, & reliqui Paræmiographi, Βοὸς ἅλων ἀμῶν, ὅτι τ ἀλοῶντας, καὶ διὰ φιμῶ ἐσθίειν κωλυομένου. *Bos in acervo, de bobus triturantibus, & qui per canum ab eſu prohibentur.* Tamen, quia inhumanum videtur, ut in mediis frugibus bos, qui laborat, inſtar *Tantali*, obſervare cogatur eſuriales ferias, Deus hanc Legem ſanxit *Iſraelitis*, *Bovem triturantem non capiſtrabis.* *Hebraice* לא תחסום, & *Græcè* ἀ φιμώσεις, quod ſequitur *Apoſtolus* 1 *Cor.* 9. 9. & 1 *Tim.* 5. 18. Nempe חסם, *Græcè* φιμὸς, propriè eſt *os jumenti capiſtrare*, ne odat, vel mordeat. Et capiſtrum, quo id fit, *Hebraicè* מחסום, vel חסום, *Græcè* φιμὸς vocatur. Hinc *Pſ.* 39. 2. *Symmachus*, φυλάξω τὸ στόμα μου φιμῷ, pro *Hebræi* אשמרה לפי מחסום. Et *Sirach.* 20. 29. *Munera, & dona, ὡς φιμὸς ἐν στόματι, ut capiſtrum in ore, averſum reprehenſiones.* *Talmudici* etiam in Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. *Ne egrediatur vacca* (die Sabbathi) כחסום שבפיה *cum capiſtro, quod ori ejus indatur.* Ubi *Gloſſa*, שחופפין אותה שלא תרעה בשדה *quo capiſtrant eam, ne paſcatur in agro.* Item, וכשבניעין למקום מרעיתם נותלין אותה הסנר *Et cum venerunt ad locum paſcuæ ſuæ, hoc illi adimunt.* Hujuſmodi capiſtris olim non ſolum triturantes, ſed & arantes boves capiſtrare moris erat. *Faſcellas* à figura *Romani* Scriptores appellant. Hinc *Cato*, *Ruſt.* cap. 54. *Boves faſcellas habere oportet, ne herbam ſcilicet, cum arabunt.* *Plinius* quoque jubet *boves faſcellis capiſtrari, ne germinum tenera præcerpant*, lib. 18. cap. 19. Alii collo jumentorum ligneam indebant machinam, qua ab eſu prohiberentur. Quod ſervis quoque in piſtrino molentibus factitatum eſſe legimus. *Græci* παυσικάκην vocabant. *Euſtathius* in *Iliad* 22. ex *Ælio Dionyſio*, Παυσικάκη, μηχάνημά τι τροχῷ ἐμφερὲς, δι ὃ τ τράχηλον διώρυξ τ ὑποζυγίων, ὅτε μὴ ἐσθίειν ἐμέλλοις δὲ καὶ τ ἀνθράκων, ὅτε μὴ δύνασθαι τὰς ῥῖνας τῷ πόματι προσάγειν. Pauſicape, *machina quadam rotæ ſimilis, per quam jumentorum collum trajiciebant, ne ederent: quomodo etiam hominum, ne manus ori admovere poſſent.* Unde παυσικάκη dicta, ὡς παύουσα τ κάκης, ἡ δ κάκτιν, ὅ ἐστι δ ἐσθίειν, *eò quod ab eſu prohiberentur.* De eadem vide *Pollucem*, *Heſychium*, *Suidam*, &c. Alii hæc ipſa de cauſa ora boum fimo oblinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 25. Ὅταν ἀλοητὸς ᾖ, καὶ γρίφονται περὶ τὸν δίνον οἱ βόες, καὶ παλαμαρίῳ τ διαγμάτων ἡ ἄλως ᾖ, ὑπὲρ δ τὸν βοῦν μὴ δηχομένου τ σαχίνη, βάλλε τὰς ῥῖνας ἐπιχρίων αὐτῶν. *Cum trituræ tempus eſt, & boves in gyrum aguntur, & manipulis ſegetum plena eſt area, ne boves ſpicas comedant, naves eorum unguntur ſimo bubulo.* Fuêre etiam, qui voce, aut alio metu, aut aculeo in ore indito, bovem ab eſu abſterrebant, aut admoto matri vitulo, aut potu diu illi denegato, ut bos ſiti laborans à cibo abhorreret. Alii ſe-

getes pellibus obtegebant, ne bos poſſet illas morſu attingere. Itaque in eorum cenſu, qui hujus Legis violatæ rei ſunt, à *Maimonide* ponitur יש לה קון בפיה ורש ברה והרי אין אוכלת הרבין לה ארי מבחון או שהרבין בנרן מבחון הרי שצמארה ואינו משקרי אותה פרם שור על גבי הריש כרי *qui in ore beſtiæ ſpinam ponit, cum ea triturat, ne comedat: aut qui facit, ut leo prope aream, aut vitulus ejus illi accubet: aut qui ſitientem non potat: aut qui pelles extendit ſuper triturâ, ut ab eſu prohibeat.* Denique כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה *quiſquis jumentum ab eſu prohibet, dum operi incumbit.* Addit, cum bove hic idem eſſe quodvis aliud animal, ſive mundum, ſive immundum. Et cum tritura hic idem eſſe כל מלאכות של נחלי קרקע *omnia opera, quæ ad proventum terræ pertinent.* Et triturantem bovem ſolùm adduci בהוה *exempli cauſa.* Neque referre, utrum in ipſo labore, aut ante laborem obligetur os bovis. Et pro obligatione haberi etiam quæ fit בקול *ſolâ voce*, cùm nempe quis clamore, & minis, bovem ab eſu abſterret. Et eum, qui jumentum conduxit, & eo capiſtrato triturat, præterquam quod vapulat, quia Dei legem violavit, debere jumenti domino pro bove quatuor cabos, & pro aſino tres cabos, quos nimirum veriſimile eſt illos ſuiſſe eſuros, niſi fuiſſent capiſtrati. Hæc & multò plura *Maimonides* in Tractatu שכירות *Sechiruth*, ſeu *De conductione*, capite ultimo. Scopus Legis eſt, ut juſtos ſciamus ne beſtias quidem ſuas negligere debere, multò minùs familiam, & egenos homines. Hinc *Solomon* Prov. 12. 10. *Juſtus etiam jumenti ſui vitæ proſpicit, ſed impiorum viſcera crudelia ſunt.*

Leges, quæ arare vetant primogenito bovi, *Deut.* 15. 19. & de bove die octavo offerendo, & ejus quiete die Sabbathi, *Exod.* 22. 30. & 23. 12. ideo præterimus, quia ſunt merè ceremoniales. *Chriſtus* docet die Sabbathi licuiſſe bovem & aſinum à præſepi ſolvere, & aquatum deducere. Et, ſi in puteum decidiſſent, illa ipſâ die potuiſſe extrahi, *Luc.* 13. 15. & 14. 5. Quomodo apud *Romanos Scævola*, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit, *Quod prætermiſſum noceret.* Quapropter, ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumque pater-familias, adhibitis operis, liberâſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe. Hęc *Macrobius Saturnalium* libri primi capite decimo ſexto.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Similitudines à Bobus ductæ.

Somnium Pharaonis *de ſeptem vaccis*, Gen. 41. יאר *propriè* Nili *duiųę*. *Vacca* באחו in achu, *ſeu* carice. Ægyptiis *idem* 'AXI', & Arabibus أخيه achia. Græcus *Scholiaſtes mutatus.* Heſychius *emendatus.* *Somnium* Archelai *ſimile ſomnio* Pharaonis. *Septem vaccæ, ſeptem annis: ut in* Homero *novem paſſeres, novem anni*; & *duodecim* Romuli *vultures, tot ſæcula.* *Bos, agriculturæ ſymbolum.* *Somnis* Pharaonis *reliqua explicantur.* *Septem annorum fertilitas, & fames miraculoſa.* *Fames novennalis ſub* Buſiride *ab hac diverſa.* *Quid de* Joſepho Trogus, & Philo *Senior.* Deut. 33. 17. *primogenita bovis decor aut* Joſepho *tributus, aut tribubus ex eo natis.* *Primogenitura jus partim in* Joſephum *tranſlatum.* Jud. 14. 18. Samſon *non dicit* Philiſtæos *arâſſe vitulam ſuam, id eſt*, Dalilam; *quod eſſet obſcœnius: ſed arâſſe cum ea; quia illius operâ arcanum ſuum vinxerat fuerant.* Job. 6. vers. 8. An

mugit bos juxta pabulum? *Ita* Job *non querebatur, quamdiu boves abundabat.* Job. 40 10. Herbam ut bos comedit, *ut* Eſ. 11. 7. & Dan. 4. 29. *Obiter explicantur duo loca* Sirachidis *obſcuriſſima.* Pſ. 22. 12. *cum tauris, iſque* Baſanis, *conferuntur homines ſtultè feroces, qui alios tanquam coràm impetum. Eadem Metaphora alibi frequens. Tauri duces armenti.* Pſal. 29. 5. 6. *Cedri ad Dei vocem* ut vitulus exiliunt. Prov. 7. 22. *Juvenis, ab adultera ſeductus, ut bos, qui ducitur ad lanienam.* Eſ. 1. 3. *Bovi, qui poſſeſſorem agnovit, quam diſſimilis* Iſrael. Eſ. 11. 6. 7. *Vitulus & leo, vacca & urſa ſimul, id eſt, Gentes cum* Judæis *in eadem Eccleſia.* Eſ. 15. 5. Cor meum clamat ut vitula trienuis, *qua tauro vocaluer eſt, ea etate imprimis.* Jerem. 31. 18. Caſtigatus fui ut vitulus nondum edoctus, *qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur.* Jer. 46. 20. Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus: *cui* Syrus picturatam *reddat. Verſa ſequentis* Ægyptii *milites ut* vituli טרבק marbek, & Jerem. 50. verſ. 11. pingues ut vitula triturans. *Idem de juſtis* Malach. 4. 2. *Quatuor animalia ſpecie bovis,* &c. Ezech. 1. 7. 10. & Apoc. 4. 7. *An* Cherub *forma vituli & Aaron vitulum faciens id reſpexerit. Vox* cherub *quid ſignificet.* Oſ. 4. 16. ut juvenca refractaria, refractarius Iſraël. *Quid ſit* paſci in loco ſpatioſo. *Boves refractarii cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt: ita* Iſrael. *Oſ.* 10. 11. Ephraim vitula edocta, & amans triturare. *Cur dicatur Deus* transiviſſe ſuper collum ejus. *Oſ.* 14. 2. *quomodo Deus auferat omnem iniquitatem, & accipiat bonum. Ibidem, quid ſit* reddere juvencos, *aut* fructus labiorum. καρπὸν *pro* oblatione. *Amos* 6. 12. Quis arabit bobus? *nempe in petra. Cur* bubalos *ſubſtituat* Hieronymus: & Græci *quomodo legerint. Paſtores* currere *dicuntur, & eorum labor agriculturæ genus.* 1 Cor. 9. 9. *ad paſtores refertur Lex, qua boveæ triturantem capiſtrare vetat. Cur neget* Paulus *boves Deo eſſe cura. Eadem ferè verba uſurpant* Philo & R. Menachem.

Quia non multum refert quo ordine referantur ſimilitudines à bobus ductæ, nos ſimpliciter ſequemur Sacrorum Scriptorum ordinem, ſolùm iis ſimul junctis, quæ ſæpiùs recurrunt. In his primò ſe offert *Pharaonis* ſomnium de vaccis, quæ vel fertilitatis, vel famis annos referebant. Illud ſic refert *Moſes* Gen. 41. Pharao *in ſomnis ſibi viſus eſt ſtare ad flumen. Et ecce ex flumine aſcenderunt ſeptem vaccæ pulchræ aſpectu, & pingues carne, quæ paſcebantur in carice. Ecce item ſeptem aliæ vaccæ aſcenderunt poſt eas ex eodem flumine, turpes aſpectu, & tenues carne, quæ ſteterunt juxta vaccas illas ad ripam fluminis, & devoraverunt vaccas illas turpes aſpectu, & tenues carne, ſeptem vaccas pulchras aſpectu, & pingues.* Flumen illud eſt *Nilus.* Proinde *Arabica* verſio in majoribus *Bibliis* pro *flumine* ubique habet النيل *Nilum. Hebraum* nomen יאור, non tam *flumen* ſonat, quam *diuyvya, rivum*, ſeu *alveum ex flumine deductum*, quales ex *Nilo* multos deduci nemo eſt, qui neſciat. Vaccæ pulchræ, & pingues, quæ indè emerſerunt, paſcebantur in carice, *Hebraicè* באחו *in achu.* Ut *Job.* 8. 11. *An adoleſcet juncus abſque cæno*, aut *creſcet* אחו *achu* (id eſt, *carex*) *ſine aqua?* Alibi non occurrit. Sed *Ægyptii*, ut putant, id ipſum fuit *achi.* Hinc *Strachides*, qui in *Ægypto* ſcripſit, *Eccleſ.* 40. verſ. 16. Ἀχὶ ἅπὶ πανὶὸς ὕδατος, καὶ χείλος ποταμοῦ. Et *Septuaginta* de vaccis Gen. 41. *verſ.* 2. 18. Ἐνεμοντο ἐν τῷ ἀχί. Et *Eſ.* 19. 7. Τὸ ἀχὶ τὸ χλωρὸν πᾶν τὸ πλησίον ἧ ποταμοῦ· ubi tamen *Hebraicè* non eſt, אחו, ſed עֲרוֹת. Et ad hunc locum *Hieronymus, Auctor ab Ægyptiis hoc nomine lingua eorum omne, quod in palude virens naſcitur, appellari.* Etiam *Arabicè* اخبة *achia*, & Plur. اواخي *awachi* in *Guadari* dicuntur اسباب زرعي *res paſcuales.* Et in *Graco Scholiaſte* in *Geneſin*, Ἄχος· ἰσὶ τὸ λεπτὸν, καὶ βοτανῶδες φυτάριον, Achos *tenuis, & herboſa planta eſt.* Sed ἄχος perperam habetur pro indeclinabili ἄχι. Et in *Heſychio*, pro Ἀχιστᾷ, ἢ χόρτῳ χλωρῷ legendum Ἀχῖ, πάφ, ἢ χόρτῳ χλωρῷ.

Pharao in ſomnii narratione hoc ſolùm addit, ſeptem vaccas deformes, poſtquam ſeptem pingues devoràſſent, & in viſcera demiſiſſent, id non apparuiſſe; quia, illis abſumptis, tam turpes, & macræ fuerunt quàm priùs. Somnio de ſeptem bobus ſimile fuit alterum de ſeptem ſpicis plenis, & pulchris, quas vorârunt ſeptem tenues. Et ex utroque conflatum ſomnium *Archelai Judæ* Regis, de quo *Matth.* 2. 22. Is enim, ut refert *Joſephus*, ſub finem libri decimi ſeptimi, ſomniavit ſe videre decem ſpicas maturas, & tritico plenas, à bobus abſumi. Et ſomnii interpres, *Simon Eſſæus*, indè collegit, eum non victurum ſupra decem annos, & rerum fore mutationem; quia bos terram invertit: cui prædictioni reſpondit eventus. At *Pharao* de ſomniis ſuis cum ariolis & conjectores fruſtrà conſuluiſſet, *Joſephus* advocatus ſibi nihil arrogavit: ſed *Deus*, inquit, *ſine me ſalutaria* Pharaoni *reſpondebit.* Ut *Daniel Nebucadnezari* Dan. 2. 28. *Profecto eſt Deus in cœlo, qui revelat arcana.* Deinde, ad ſomniorum Regis interpretationem ſe accingens, docet utrumque ſomnium idem ſignificare, nempe ſeptem annos ubertatis, & ſeptem ſterilitatis. Sed, ut de ſpicis jam taceamus, etiam in auguriis voluere veteres per aves annos deſignari. Sic, *Græco Trojam* obſidentibus, cùm draco octo paſſerculos cum ipſa matre devoraſſet, *Calchas* Augur dixiſſe fertur *Iliad.* β'.

Ὡς ὅτ' ἀριθμὸν πατὰ τέπα' ἐφαγε ερυθὸς, καὶ αὐτὸς,
Ὀκτὼ, αἱαὶ μήτηρ ὀγδάτη ἦν, ἣ τίπτε τέπεσα·
Ὡς ἡμεῖς τοσσοῦτ' ἔτεα πτολεμίζομεν αὖθι.

Quæ *Tullius* ita reddidit libro ſecundo *De Divinatione*,

Nam quot aves retro maſtaras dente videtis,
Tot nos ad Trojam *belli exanti labimus annos.*

Ut ex duodecim vulturibus à *Romulo* viſis *Varro* apud *Cenſorinum* refert, *Vellium* Augurem collegiſſe *Romanorum* imperium à tempore urbis conditæ ad mille & ducentos annos perventurum, id eſt, ad ſæcula duodecim, quod ipſo eventu comprobatum eſt. Ita igitur *Pharaoni* boum numero Deus annorum numerum ſignificavit. Præterea, quia boum opera coluntur agri, in *Ægyptorum* Hieroglyphicis, ut *Clemens* auctor eſt libro quinto *Stromatum*, γῆν τε αὐτὴν, καὶ γεωργίαν, καὶ προφῆτ εὐμβολον ὁ βῶς, *terra ipſius, & agricultura, & cibi bos ſymbolum eſt.* Bovum igitur pinguedine fertilitas, & macie fames optimè eſt adumbrata. Nec fruſtrà macræ boves ſeptem *Pharaonis* viſæ ſunt totidem opimas devoraſſe, cum ſeptem annorum ubertatem conſumpſerit ſeptem ſequentium ſterilitas. Hoc quoque obſervandum, macras boves, pinguibus degluttis, nihilo fuiſſe obeſiores, atque habitiores. Id enim in fame ſæpe accidit, ut homines quamlibet voraces, nunquam tamen exſatientur; quia Deus frangit baculum panis, id eſt, ſuſtentandi vim ei adimit. Quò faciunt minæ Legis, *Levit.* 26. 26. *Frangam vobis baculum panis, & comedetis, nec ſaturabimini.* Vide & *Oſ.* 4. 10. *Mich.* 6. 14. *Agg.* 1. 6. &c. Neque omittendum, tam pingues, quàm macras boves ex *Nilo* aſcendiſſe; quia, cum in *Ægypto* vix pluat, *Nilus Ægyptius* tam copiæ, quàm inopiæ ſolus auctor eſt, prout magis aut minus creſcit. Si enim ſolùm ad duodecimum, aut infra duodecimum cubitum exundet

det *Nilus*, regio fame premitur; quia pauci agri rigantur. At, cum excedit aliquot cubitis, ubertas magna ſequitur. *Plenum* libri quinti capite decimo nono, *In duodecim cubitis famem ſentit* (Ægyptus) *in tredecim etiamnum eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum fuit ad hoc ævi cubitorum decem & octo*, Claudio *Principe*. *Minimum quinque*, Pharſalico *bello*; *velut necem* Magni, *prodigio quodam*, *fluminis adverſantis*. Veriſimile igitur eſt per ſeptem annos fertilitatis *Nilum* ultra ſolitum exundâſſe. Et contra, per annos famis, aut intra limites ſuos ſe continuiſſe prorſus, aut eos parùm exceſſiſſe. Quod Naturæ non tribuerim, ſed miraculo. Ita enim ſuadent *Joſephi* verba *Gen.* 41. 28. *Deus oſtendit* Pharaoni *quod facturus eſt*. Quippe, utut Naturæ opera Deo etiam tribuantur, tamen extraordinaria virtus his videtur ſignificari. Quin ipſa viſio ſatis docuerat aliquid hic futurum præter Naturam. Neque enim bovi naturale eſt, ut alter alterum voret. Quidam ad hanc famem referunt quod in *Ovidio* legitur libro primo *De Arte*,

Dicitur Ægyptus cavuiſſe juvantibus arva
Imbribus, atque annis ſicca fuiſſe novem:
Cum Thraſius Buſirin *adit, monſtraque pari*
Heſperiis offuſo ſanguine poſſe Jovem.

Sed non convenit annorum numerus. Nam fames ſub *Buſiride* novem annorum fuit; ſub *Joſepho* nonniſi ſeptem. Et *Buſiris* in *Ægypto* diu poſt *Joſephum* regnavit, *Moſe* jam ſene. Proinde illum *Iſocrates* ſolùm ducentis annis facit *Perſeo* vetuſtiorem, cùm annis ferè quadringentis ante natum *Perſeum Joſephum Pharaonis* ſomnium explicaverit. Sed rei tantæ teſtes externos qui deſiderat, *Trogum* legat libro trigeſimo ſexto, ubi de *Joſepho* hæc habet; *Minimuſque inter fratres ætate* Joſeph *fuit. Cujus excellens ingenium ut vidit fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in* Ægyptum, *cùm Magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, brevi ipſi Regi percharus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat, & ſomniorum primus intelligentiam condidit: nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur. Adeo ut etiam ſteritatem agrorum ante multos annos providerit: periiſſetque omnis* Ægyptus *fame, niſi monitu ejus Rex edicto ſervari per multos annos fruges juſſiſſet: tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur.* Neminem turbet, quod Magicis artibus *Joſephum* id præſtitiſſe vult, quod Deo revelante didicerat. Neque enim aliud potuit venire in mentem *Ethnici* hominis, & veri Dei cognitione deſtituti. Eodem pertinent hęc *Philonis* apud *Euſebium* libro nono *Præparationis*,

Ἰακὼβ ἐντέκνοις τοῖς Ἰωσὴφ, ἐς ὄνειρα
Θειοτέρης, ἐκπεπτηχὼς ἐν Ἀιγύπτοιο θρονοισι,
Δινεύσας λαθραῖα χρόνῳ πλεμμυρίδι μοίρης.

Jacobi *liberis beati proles* Joſephus, *qui ſomniorum interpres fuit, ſceptrisque in* Ægypti *ſolus, occulta temporis reciproco ſati aſtri verſans.* *Philonem* intellige, non *Byblium*, neque *Alexandrinum*, ſed alium utroque vetuſtiorem, quem de rebus *Judaicis* citant *Joſephus* libro primo contra *Apionem*, & *Clemens* primo *Stromatur*. Itaque is à *Joſepho* vocatur Φίλων ὁ πρεσβύτερος, *Philo ſenior*.

Dubitatur, an de *Joſephi* perſona, vel de tribubus ab illo oriundis dixerit *Moſes* Deut. 33. 17. *Primogenitis bovis decor ille eſt*. Si prius, videbitur *Joſephus* à forma commendari: ut revera fuit formæ venuſtate inſignis, *Gen.* 39. 6. qualis fuerat mater, *Gen.* 29. 17. Deo volente, ut non ſolùm animi, ſed & corporis dotibus præ reliquis emineret, quo Regis, & Magnatum benevolentiam ſibi faciliùs conciliaret. Nam illud *Poetæ* veriſſimum eſt,

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Interim hæc ipſa forma fuiſſet ipſi exitioſa, niſi providiſſet Deus, cùm egregius ille juvencus ab hera ſua, tanquam laſciviente vaccâ, ad ſtuprum appetitus eſt. Addunt, *Joſephum* conferri cum bove non immeritò; quia in agricultura bos homini cooperatur: *Joſephus* autem, ut bonus agricola, proſpexerat, ne panis *Ægyptus* famis tempore deeſſet: atque inde eſſe, quod bovis ſimulachrum ejus ſepulchro impoſuerint, adeoque ipſum in *Apide* bove coluerint. Sed ſuprà (*) probavimus hæc falſa eſſe, vel incerta. Et verò *Prophetæ* verba non tam ad *Joſephum* pertinent, quàm ad tribus ex illo ortas. Quod ſequentia palàm docent, ubi hęc verba referuntur ad myriades *Ephraim*, & chiliades *Manaſſe*. His igitur tribuit *Moſes* primogeniti boves, id eſt, tauri decorem, ſeu gloriam. Nam הדר non ſolùm *decorem*, ſed & *gloriam* ſonat. Tauri autem gloria præcipua eſt ex robore, quod in his tribubus tantum fuit, ut ſemper firmiſſimum fuerint regni *Iſraelitici* columen. Ex tribu *Ephraim* ortus eſt *Joſue* primus *Judicum*, & *Jeroboam* primus Regum poſt divortium decem tribuum. Indidem *Nadab*, *Sallum*, *Pekach*, *Menahem*, *Pekachia*, *Hoſeas*, totidem Reges. Sed & in tribu *Manaſſe*, *Jair*, *Jephte*, & *Gedeon* inter populi Judices magnum nomen conſequuti ſunt. Si roges, cur *Joſephus* non ſolùm cum *tauro* conferatur, ſed & cum *bove primogenito*, reſponſio eſt in promptu. Primogenituræ jus, quo propter inceſtum excidit *Ruben*, in *Joſephum* ex parte tranſlatum eſt 1 *Paral.* 5. 1. 2. ac proinde in terra *Chanaan* obtigit illi duplex portio.

(*) *Cap. Jupra pag.* 337. 335.

* *Jud.* 14. 18. *Philiſtæis* dicit *Samſon*, qui ænigma ejus aperuerant, *Niſi aràſſetis cum vitula mea, ænigma meum non invenniſſetis. Vitulâ*, id eſt, *uxore*, quæ viro idem eſt, quod tauro vitula, aut juvenca. Itaque δάμαρ uxor, & δάμαλις juvenca, ſunt voces ejuſdem originis. Utraque enim eſt à δαμάω. Atque hoc quidem ſatis planum eſt. Sed quorſum *Philiſtæos* ſuâ vitulâ *Samſon* araſſe dixerit, non eſt ita obvium. *R. Levi*, *arandi* verbo ſenſum obſcœnum tribuens, *Samſon*, inquit, *hoc dixit, ut doceret ſe ſuſpicari* שאשתו ונתה עם אחר מהם *uxorem ſuam ſcortatam eſſe cum uno ex illis; cui ſæpe ænigmatis expoſitionem indicâſſet, illum autem alias urbis incolis ſignificaſſe.* Neque infrequens eſt hæc Metaphora. Ita enim *Theognis* verſu 579.

Ἐχθαίρω δ' γυναῖκα περίδρομον, ἥτις τε μάζγει
Ὅς τὴν ἀλλοτρίην βίλεται ἄρουραν ἀρῆν.

Vagam odi mulierem, & virum procacem, qui alienum vult arvum arare. Et *Plautus* alicubi de homine adultero,

Fundum alienum arat, ſuum incultum deſerit.

Et *Virgilius* libro tertio *Georgic.*

— nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, ſulcoſque oblimet inertes.

Proinde in *Græca* verſione, pro lectione vulgo recepta, Ἐι μὴ ἠρτιάσατε ἐν τῇ δάμαλι μου, *Complutenſis* editio habet, Ἐι μὴ κατεδαμάσατε τὴν δάμαλιν μου, *Niſi ſubegiſſetis juvencam meam.* Quâ eâdem mente *Syrus* interpres, ڕڝڵڡ ڕڝڵڡ ڕڝڵڡ *Niſi ſeduxiſſetis vitulam meam.* Ut *Exod.* 22. *verſ.* 16. idem *Syrus*, ڡڝڵڡ *Et cum ſeduxerit virginem*: & *Onkelos* ibidem, ואתי ישדל *Et ſi ſeduxerit*, &c. Quaſi non fuerit veriſimile, uxorem tam grande viri ſui arcanum aliter, quam per ſtuprum aperuiſſe. Nec deſunt è recentioribus qui hoc ſequantur. At obſtat, quod *Hebræa* non habent, *Niſi araſſetis* עגלתי *vitulam meam*, ſed *Niſi araſſetis* בעגלתי *vitulâ meâ*: quæ non parùm differunt. Itaque *Philiſtæ Samſonis* vitulam araſſe non dicuntur, ſed eâ ad arandum uſi. Et *arare* hic eſt *rimari*; quod aratorum verbum eſt, qui terram

ram aratro, & raſtro rimantur. Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Ergo agrè raſtris terram rimantur —
Rimantur, id eſt, in rimas agunt; inquit *Servius.* Hinc, ad arcana tranſlatum, *rimari* eſt *perſcrutari*, & *perquirere*. Huc pertinet, quod *Samſonis* verba *Chaldæus* ita reddit, אילולפון בקרתון באיתתי *Niſi per uxorem meam rimata*, aut *perſcrutata eſſetis*, ut aratores arvum, bovis arantis opera, rimantur, & ſcrutantur. Cùm nempe *Samſonis* arcanum eſſet quaſi ſub terra latens, uxoris operâ illud eruerunt, & in lucem eduxerunt.

Job. 6. 5. *Numquid rudit onager juxta herbam? An mugit bos juxta pabulum ſuum?* Mirabantur amici *Jobi*, virum, alios erudire, & conſolari ſolitum, nunc ejulare, & de ſua ſorte tam graviter conqueri. Reſpondet is, antea non fuiſſe cur ejularet, ductâ ſimilitudine à mutis animantibus, quæ clamare non ſolent, cùm habent cibos ſibi neceſſarios. *Didymus*, Ταῦτα δὲ φησὶν ὁ Δίκαιος, ὅτι, Ὡς ἡ μήτηρ ἀναπαύζει ἐν ᾧ βοῦς, ἀλλ' ὅταν ἐπιλείπῃ τὰ βρώματα· οὕτως οὐ τοιαῦτα ἐβόησα, ἡ μὴ πρὸς ἱκανοῦ ἐπηλάκησα κακῶ. *Hoc autem juſtus dicit; Ut non fruſtra vociferatur aſinus, aut bos, ſed cum alimentum defuerit: ita nec ego animo conſiderem, niſi ad extremitatem malorum devenìſſem.* Similis locus *Joel.* 1. 20. ex communi interpretatione, *Etiam beſtiæ agreſtes clamant ad te, propterea quòd exaruerunt alveiaquæ.* De qua dicetur alibi.

Job. 6. 15. legitur de *Behemoth*, qui aliis eſt *elephas*, nobis *hippopotamus*; *Herbam*, *ut bos*, *comedit*. Et *Eſ.* 11. 7. *Leo herbam*, *ut bos*, *comedit*. Et *Dan.* 4. 29. *Nebucadnezari* dicitur, *Herbâ*, *ut boves*, *te cibabunt*. Et verſu ſtatim ſequenti, *Herbam*, *ut boves*, *comedit*. Utut enim herbâ veſcantur multa animalia: tamen ab iſto ſolo ducitur ſimilitudo; quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maximè omnium eſt πανφάγον. His videbitur poſſe jungi quod habet *Græca* verſio *Eſ.* 5. 17. Καὶ βοσκηθήσονται οἱ δύο παμμιγεῖς ὡς ταῦροι, *Et paſcentur duo pecudes ut tauri.* Sed in *Hebræo* Textu planè aliter legitur ורעו כבשים כדברם *Et paſcentur agni juxta morem ſuum.* Pro quo *Græci* legiſſe putaverim ורעו נבזים כהדרים. Miror neminem vidiſſe hactenus ad hunc *Græci* verſionis locum alludere *Sirachidem*, cum dicit *Eccleſ.* 6. 2. Μὴ ἐπάρῃς ἑαυτὸν ὡς βοὴ ψυχῆς σου, ἵνα μὴ διαφαγῇ ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου. *Ne te ipſum extollas ob conſilium anima tua, ne diripiatur ut taurus anima tua.* In quibus verbis meritò quærunt interpretes quid ſit *diripi ut taurum*, cum taurus non diripiatur, ſed magis diripiat. Proinde hic exclamat *Druſius*, *Inepta comparatio!* & ſuſpicatur in *Hebræo* fuiſſe כתור *ut turitur*, vel כמור *ut* mons *Taurus*: vel *ne diripiatur*, *ut taurus*, *anima tua*, idem eſſe, quod *ne diripiatur velut à tauro vita tua*: vel denique verbum ὡς ταῦρος, aut totum hoc hemiſtichium, merum eſſe Gloſſema; quia in *Aldi* & *Baſileenſi* Editione deſideratur. *Syrum* tamen, *Arabem*, & *Vulgatum* Interpretem illud legiſſe apparet, quamvis aliter atque aliter exponant. Sed quidquid objicitur facile erit ſolvere, ſi obſervemus *tauri* nomen non rarò ſumi pro *bove* in genere, ut in Vulgato verſu,

Ἵπποι μὲν οφρυῶν γένεις, ταῦροι δ' μηλοσῶν,
Equi veſparum ortus, tauri autem apum.

Et apud *Poëtam*,

Pingue ſolum primis extemplò à menſibus anni
Forgis invertant tauri. —

Nempe *Hebraum* שור *ſor* (unde *Chaldaicum* תורא *thor*, *Arabicum* ثور *thaur*, Ægyptium ⲥⲟⲩⲣ, & *Græcum* ταῦρος) ſumitur in genere pro *bove*: quomodo *taurum* ſi ſumas in loco *Sirachidis*, nulla erit difficultas, quia bos quotidie διαφαγεται, id eſt, *diripitur*, & *diſcerpitur*, cum ducitur in lanienam, *Prov.* 7. 22. Nec ſine cauſa dixit *Sirachides*, διαφαγῇ ὡς ταῦρος, potius quàm διαφαγῇ ὡς βοῦς. Maluit enim alludere ad locum, quem diximus, βοσκηθήσονται οἱ δύο παμμιγεῖς ὡς ταῦροι. In quo tamen voces ὡς ταῦροι non cohærent cum proxima διαφαγεται, ſed cum βοσκηθήσονται, ut ſenſus ſit, fore, ut qui direpti fuerant, jam liberè paſcantur ut tauri.

Libet obiter alium exponere ejuſdem *Sirachidis* locum de bove, quem puto non intelligi. *Eccleſ.* 26. 7. ſic habetur, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά. *Jugum boum motum eſt uxor mala.* Quorum verborum volunt hanc eſſe mentem, conjugium viri cum mala uxore eſſe inſtar boum diſcordium ſub uno jugo, qui in diverſa feruntur, ac proinde multa movent, nihil promovent. Atqui Βοοζύγιον σαλευόμενον non ſignificat jugum boum, qui in diverſa feruntur, ſed ſimpliciter qui moventur. Et cum tali jugo non confertur conjugium, ſed mala uxor. Fallor, aut *Sirach Hebraice* ſcripſerat טוט צמר הבקר אשת רע quod *Sirachides* reddidit, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά: quia טוט Verbum idem eſt, quod σαλεύεσθαι, & in *Græca* verſione vigeſies minimum ſic exponitur. Sed & טוט Nomen pro *jugo* aliquoties occurrit. Itaque verba quæ diximus, ſic erant exponenda, *Jugum paris boum eſt mala uxor*, ſenſu apertiſſimo. Significatur enim viro malam uxorem tam eſſe gravem, & moleſtam, quam jugum boum collo impoſitum.

Cùm dicit *David* Pſ. 22. 12. *Circumdant me juvenci multi, robuſti* tauri *Baſanis me circumcingunt*, paucis verbis, ſed graviſſimis, hoſtium in ſe inſurgentium furorem, & potentiam exaggerat. Primò enim à multis ſe ſolum oppugnari queritur: ut *Pſal.* 3. verſ. 2. *Domine, quam multi ſunt hoſtes mei, quàm multi inſurgunt contra me!* & *Pſal.* 56. 3. *Multi me oppugnant, O excelſe.* Secundo, à juvencis, & tauris ſe queritur impeti. Quo nomine Sacri Scriptores ſæpe intelligunt homines ſtolidè feroces, quique virium fiduciâ obvios quoſque obterunt, & tanquam cornibus impetunt, imprimiſque tenuioribus crudeliter inſultant. Tertiò, tauros illos vocat אבירי בשן *robuſtos* tauros *Baſanis*; quaſi dicat, eos non eſſe vulgares tauros, ſed tauros robuſtiſſimos, eoſque è *Baſane*, regione fertiliſſimâ, in qua ut giganteâ ſtaturâ homines, putà *Og* Rex *Baſanis*, ita boves etiam fuiſſe dicuntur hebetiores, obeſiores, majoriſque molis, & virium. Proinde *Septuagintæ* πίονες vocant, *Aquila* λευκοὺς, *Symmachus* hic εὐτεῖς, & ἐυτρόφους *Amos* 4. 1. Alius παμμιγεῖς. Denique addit ab iis ſe circumdari, & circumcingi, ità ut nullus ſit effugio locus. Similia loca multa ſunt: ut *Pſal.* 68. 31. ubi Deum *David* ita compellat, *Increpa congregationem taurorum, cum vitulis populorum*; duces *taurorum*, & plebem nomine *vitulorum* ſignificans. *Graci* maluerunt ἐπαγωγὸν τὸν ταῦρον τὸν (vel σὺν) ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν, *congregationem taurorum, cum vaccis populorum*, quaſi tauri non tam vitulorum, quàm vaccarum gregis ſint duces. Nam vituli ſequuntur matres, ſed matres virum armenti, id eſt, taurum. Unde *Poëta* libro duodecimo *Æneidos*,

Cùm duo converſis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pavidæ ceſſere magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque juvencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.

Quod ſic imitatur *Statius* libro quinto *Thebaidos*,

Sic ubi ductorem trepida, ſtabulique maritum,
Quem penes & ſaltus, & adulta gloria gentis,
Maſſylo frangi ſtupere ſub hoſte juvencæ.

Et libro undecimo,

— magnâ ſtat ferviduſ ira
Ante gregem, ſpumiſque animos ingentibus efflat,
Nunc pede torvus humum, nunc cornibus æra fodiens,
Horret ager, trepidæque expectant prælia vaccæ.

At

At myſticos illos tauros, quamlibet terribiles, non ſolum increpat Deus, ſed & prorſus exſcindit. Quò pertinent minæ illæ in *Idumæorum* potentiſſimos *Eſa.* 34. *v.* 6. 7. *Gladius Domini implebitur ſanguine, pinguefiet adipe*, &c. *Deſcendent juvenci cum tauris; & inebriabitur terra eorum ſanguine, pulviſque eorum adipe pinguefiet.* Et in *Babylonios* Jerem. 50. *v.* 27. *Gladio tollite omnes juvencos ejus, deſcendent ad maſtationem.* Et in populos *Gog*, & *Magog*, ad *Iſraëlem* Ezech. 39. *v.* 18. 19. *Carnem potentium comedetis, & ſanguinem principum terræ bibetis; arietum, agnorum, hircorum, juvencorum, pinguium* Baſanis *omnium. Comederis adipem ad ſatietatem, & bibetis ſanguinem ad ebrietatem*, &c. Sic *Philoſtrat.* libri ſexti capite decimo quarto *Apollonium*, *Titi* Imperatoris collum demulcens, dixit, Τίν' βλάπτεται ταῦρον, ἀνυχίνα ὕτω καστορὸν, ὑποζεύξων ζυγῷ; *Quo tam valida cervice taurum jugum ſubire cogeret?* Unde *Romanis* Principibus hanc appellationem non diſplicuiſſe colligas.

Pſal. 29. *v.* 5. 6. *Vox Domini confringit cedros*, &c. *facit, ut exſiliant ſicut vitulus.* Non quo ſenſu dicit *Poëta* ad *Solem* cantum

— *rigidas motare cacumina quercus.*

Ad quę verba *Servius*, *Quaſi genus ſaltationis vult eſſe ita arboribus cacuminum motum.* Ibi enim agitur de tripudio, ſeu ſaltatione ad modum rhythmi, & cantilenæ. At in *Pſalmo* de ſubſultatione ex metu, qualem Poetica Hyperbole cedris, atque ipſi *Libano* tribuit Divinus *Pſalter*; quaſi terrificus tonitruum fragor non ſolùm celſas arbores, ſed & montes exceliſſimos à radicibus ſuis convellat, atque ſubvertat. Vide (a) *Pſal.* 114. *verſ.* 4. 6. Sed de hoc loco ſupra (a) jam actum. (a) *Cap. 29. p. 288. lin. 36.*

Prov. 7. *v.* 22. Juvenis, qui adulteræ artibus patitur ſe allici, confertur cum bove, qui inſcius ducitur ad lanienam; quia ſimilis eſt in utroque ſtupor, & par utrobique periculum. Quippe, ut bobus laniena, ita domus adulteræ juvenibus funeſta, & exitioſa eſt. Id profana hiſtoria *Paridis*, & ſacra *Davidis* exemplo docet, cui dicit Deus 2 *Sam.* 12. *v.* 10. *Non amovebitur gladius à domo tua uſque in ſæculum, eò quòd, me inſuper habito, rapuiſti uxorem Uriæ.* Itaque, ſub finem capitis, ſcribit *Solomon*, *Multos confoſſos dejecit, & numeroſi ſunt omnes ab illa interfecti. Viæ inferi ſunt ejus ædes, quibus deſcendatur ad penetralia mortis.* In quam mentem *Horatius* lib. 1. *Sat.* 2.

Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omnis parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara cadat dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit; ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos.

Cætera ibi vide.

Eſa. 1. *v.* 3. *Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: ſed* Iſrael *non agnoſcit, populus meus non animadvertit.* David *Pſal.* 49. *v.* 21. dicit, *Homines, qui in honore eſt, neque intelligit, ſimilem eſſe jumentis, quæ intereunt:* at hic *Eſaias* hujuſmodi homines deprimit infra beſtias, eaſque ſtupidiſſimas. Bobus enim, & aſinis vix quidquam eſt ſtupidius. Tamen poſſeſſorem ſuum agnoſcunt, & præſepe domini ſui, à quo aluntur, in non ſuum, ſed in illius bonum; nec filiorum loco habentur, ſed jumentorum, nec evehuntur ad dignitatum faſtigia, ſed gravantur magnis & quotidianis laboribus; dum *Iſraelitæ*, ex mera Dei gratia electi, & in filios adoptati, & ad ſummos honores evecti, Dominum Deum ſuum non agnoſcebant, & ejus mandata, quamlibet æqua, & juſta, ſuſque-deque habebant. Vide locum ſimilem *Jerem.* 8. *verſ.* 7.

Eſa. 11. *v.* 6. 7. *Vitulus & leunculus ſimul erunt, & vacca & urſa ſimul paſcent, & una cubabunt cauli eorum.* Non, ut *Hebræorum* nonnulli volunt apud *Kimchium*, כי בימות המשיח יתחלפו טבעי החיות והבהמות *quia in diebus* Meſſiæ *mutabuntur natura ferarum*, & *pecudum*: quin, ut alii meliùs, כל זרז בזה *hæc omnia dicuntur per Parabolam.* Et *ferarum* nomine vel Gentes intelliguntur ad *Chriſtum* convertendæ; vel violenti homines, qui per vim ſpiritûs *Chriſti* miteſcent, & manſueti fient.

Eſa. 15. *v.* 5. *Cor meum propter* Moab *clamat, propter fugitivos ejus uſque ad* Tſoar, *ſicut vitula triennis.* Quia in hoc *Propheta* verſu voces intercidiſſe ſunt, nec ſenſus conſtare poteſt, niſi quædam ſuppleantur, verum hujus ſenſum exſculpere difficile eſt. Tamen verſio, quam attulimus, videtur eſſe vero proxima. Patet ex toto contextu agi de *Moabitide*, à *Salmanaſſare* triennio poſt miſerum in modum devaſtandâ. *Propheta* igitur, futuræ cladis miſericordiâ commotus, *Cor meum*, inquit, *propter* Moabum *clamat. Cor meum clamat*, id eſt, *Ego clamo:* ut in *Ennio*,

— (b) *quem credidit eſſe meum cor,* (b) *Ap. Gellium lib. 17. c. 2.*

id eſt, *quem ego credidi.* Prophetas enim non ſolùm Eccleſiæ, ſed & vicinarum gentium mala graviter afficiebant, & ad gemitus provocabant. Proinde exclamat idem *Propheta* capitis ſequentis verſu undecimo, *Viſcera mea propter* Moabum, *tanquam cithara ſonabunt; perſtrepunt; & interanea mea propter* Kircheres. Vide & *Eſa.* 21. *verſ.* 3. *Jerem.* 47. *verſ.* 6. & 48. *verſ.* 36.

Propter fugitivos ejus uſque ad Tſoar] quæ erat *Moabitarum* extrema urbs verſus *Judæam.*

Sicut vitula triennis] Hæc jungenda cum initio verſus hoc ordine, *Cor meum clamat*, id eſt, *Ego clamo ſicut vitula trienni.* Quod colligere eſt ex loco parallelo *Jer.* 48. *verſ.* 34. *Edent vocem ſuam à* Tſoare *uſque ad* Horonaim, *ſicut vitula trienni.* Ex cum natura bovis rectè convenit, qui ab *Homero* vocatur ἠϊμυκῶν, id eſt, μεγαλόφωνον, *magna*, & *contenta voce.* Itaque vel *a boatu bos* dicitur, vel *boatus à bove*, tam *Græcis*, quam *Romanis.* Et *Propheta* fœminæ potiùs, quàm maris meminit; quia in ſolo hoc genere fœmina eſt vocalior. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 4. ſub finem, Καὶ περὶ φωνὴς δὲ, πάντα τὰ θήλεα λεπτοφωνότερα, καὶ ὀξυφωνότερα, πλὴν βοὸς, ἡ ἔχει φωνὴν· αἱ δὲ βόες βαρύτεραι αἱ θήλειαι τῶν ἀρρένων. Quæ *Plinius*, in capite *De vocibus*, ſic in pauca contraxit, (c) *Bubus tantùm fœminis vox gravior, in aliis omnis generis exilior quàm maribus.* Fœminam tamen in bubulo genere non quamvis *Propheta* profert, ſed triennem, quâ ætate vox plenior; quia tum robur firmius. Unde *Plinius*, (d) *Demuntur boum in trimatu, poſteà ſera, ante præmatura.* Et ante *Plinium Columella*, ubi de bobus domandis, (e) *Neque ante tertium, neque poſt quintum annum juvencos domari placet: cùm illa ætas adhuc tenera ſit, hæc jam pradura.* (c) *Lib. 2. cap. 51.* (d) *Lib 8. cap. 45.* (e) *Lib 7. cap. 2.*

Jerem. 31. *verſ.* 18. *Ephraimitarum* ad Deum hæc querela eſt, *Me caſtigaſti, & caſtigatus ſum,* כעגל לא למד *ut vitulus non edoctus*, id eſt, jugo nondum aſſuetus, quique pluribus plagis ad id ferendum inſtituitur. *Columella* ubi ſupra, *Retinaculis eos continent: & unus, cum clava lignea procedens, modicis ictibus ſubinde impetus eorum coercet.* Tamen idem ibidem docet quomodo ad patientiam laboris pauciſſimis verberibus perducatur. Nempe, ſi fabricetur jugum, quo tres jungantur, & juvencus contumax inter duos boves veteranos collocetur. Tum enim, ſive efferatus proſilit, duorum arbitrio inhibetur; ſeu conſiſtit, duobus gradientibus obſequitur; ſeu conatur decumbere, à valentioribus ſublevatus trahitur. Quale eſt, quod bovem cubitorem, hoc eſt, qui in medio ſulco decumbit, non vult ſtimulis, aut igniibus, aut aliis tormentis excitari; ſed pedes ejus vinculis obligari, ne

ne aut insistere, aut progredi, & per hoc pasci possit. Quo facto, inedia & siti compulsus, deponit ignaviam. Nam cum vehementius afficiunt naturalia desideria, quam plagæ. Sed ævo *Jeremiæ Judæi* has artes ignorabant, nec aliter quàm stimulis & verberibus, juvencorum vel ignaviam, vel contumaciam corrigebant: ac proinde *stimulum bovis* vocabant מלמד *malmad*, quasi *διδακτήριον* dixeris, ut jam supra (*f*) notatum. Merito igitur *Ephraimita*, qui in *Medica* captivitate dira patiebantur, queruntur secum agi, ut cum juvenco nondum domito. Ita tamen, ut Deum agnoscant meritò illos sic affligere; ut, his plagis edomiti, paulatim assuefiant ad jugum Legis ferendum, quod rebellione sua jamprudem excusserant.

(*f*) *Cap.* 29. *supra pag.* 385. *lin.* 30.

Jerem. 46. *verf.* 20. *Vitula speciosissima est Ægyptus: excidium ex ab Aquilone omnino venturum est. Speciosissima* Hebraicè est יפה פיות geminatis Radicalibus, ut significatio sit intensior: ut in הפר פרורים *Esa.* 2. *verf.* 20. & פקח קוח *Esa.* 61. *verf.* 1. Veterum plerique יפה פיה explicârunt tanquam distinctas voces. Sic *Græci* in *Theodoreto*, δάμαλις καλὴ πικαλωσώζουσα· quamvis nostræ editiones solùm ultimam exhibeant: Hieronymus, *vitula elegans atque formosa*: Syrus ܥܓܠܬܐ ܫܦܝܪܬܐ ܣܓܝܐ *vitula pulchra, picturata*; quia فوي *Arab.* est *rubiâ tingere*, & فوّة rubia *Hebræis* פואה, ut in Tractatu *De Sabbatho*, cap. 9. fol. 89. b. in *Mishna*, אסכים ופואה כדי לצבוע בהן *Isaïs*, & *pua* (rubia) *ad tingendam illis*. Et in *libro Nominum*, qui *Hieronymo* tribuitur, in *Exodo*; Fua *rubrum* redditur: ut φὰ ἐρυθρὸν à *Philone* in libro *Quis divinarum rerum sit hæres*. Sed & פוה *puach*, per *Cheth*, videtur idem significâsse; ut cum *Talmudici*, agentes de luctu, & squallore, in quo sunt propter Templi vastationem, dicunt in *Bava Bathra*, sub finem capitis tertii, אין מסיידין ואין מכירין ואין ספיחין בוסן הזה *Hoc tempore* (*Judæ* domus suas) *neque calce obliniunt, neque figuris, neque coloribus ornant.* Itaque jam apparet, cur *Syrus Hebræum* פידה *picturatam* reddat. Quæ tamen versio est nihili. Nam *picturatæ vestes* in *Poëta* legimus: sed picturatæ vitulæ alibi nulla est mentio. Et vera est prima versio, quâ cum speciosissima vitula confertur *Ægyptus*; quia fuit כלכורת שוא *regnum inclytum* (ut *Chaldæus* hic habet) & in amœnissima, & præpingui tellure situm. Sed inclyto huic regno Deus minatur excidium ab *Aquilone*, id est, ex *Chaldæa* venturum. Pro quo *Hieronymus*, ut servet Metaphoram, *Suscitator ab Aquilone venit ei.* At *Hebræis* omnibus קרץ *keretz*, est *excidium*; & Verbum קרץ *karatz*, excidi, *Job.* 33. *verf.* 6. *Græci* ἀπότομα *avulsionem* reddunt, *Arabs* الانكسار *fractionem*, Syrus ܕܚܠܐ *exercitum*, Chaldæus עממין קטולין *populos occisores*. Quæ, utut diversa verbis, tamen in eumdem sensum recidunt.

Jerem. 46. verf. 21. *Etiam mercenarii ejus in medio ejus* בעגלי מרבק *ut vituli marbek*, id est, ut supra (*g*) probavimus, vituli ad aream palum collo devincti, ut triturando saginentur. Cum his vitulis conferuntur ab *Ægyptiis* conducti milites; quia, otio diffluentes, in agro, rerum omnium proventu tam ubere, non poterant non esse pingues. Rursus *Jer.* 50. *verf.* 11. de *Chaldæis* dicitur, qui *Judæam* expilaverant, *Pingues facti estis ut vitula triturans.* Et *Amos* 4. *verf.* 1. de regiæ urbis *Samariæ* potentioribus, qui ex pauperum spoliis opes suas contraxerant, ut *Cyclops*, qui apud *Poëtam*,

(*g*) *Cap.* 31 *supr. p.* 303. & 304 *lin.* 16. & *c.* 32. *p.* 310. *& infra, pag.* 413. *lin.* 60.

Viscera miserorum, & sanguine pascitur atro:

de illis, inquam, sic *Propheta*, *Audite verbum istud, vaccæ Basan, quæ estis in monte* Samariæ, *quæ opprimitis tenues, & quassatis egenos. Vaccæ Basan*, id est, tam pingues, quàm vaccæ in *Basane* saginatæ. Neque necesse est, ut, cum *Hebræis*, *potentiorum uxores* intelligamus. Nam viri quoque possunt conferri cum vaccis *Basan*, non sexûs ratione, sed pinguedinis. Quomodo *Juda* & *Gad* leguntur esse כלביא *ut leæna*, *Gen.* 49. *verf.* 9. *Deuter.* 33. *verf.* 20. & *David*, cum suis, *ut ursa* catulis *orbata*, 2 Sam. 17. verf. 8. De cætero ne putetur hæc similitudo semper odiosè sumi, etiam piis dicitur *Malach.* 4. *verf.* 2. *Et pinguescetis ut vituli marbek*; quod jam ante (*b*) explicavimus. Sed ut fames, & satietas, ita etiam obesitas quædam est piis propria. De fame, & satietate dicitur *Matth.* 5. *verf.* 6. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam; quoniam saturabuntur.* Et de obesitate *Psal.* 32. *verf.* 30. *Comedentes incurvabunt se* (coram Domino) *omnes pingues terræ.* Psal. 92. verf. 15. *Adhuc germinabunt in canitie, pingues, & virentes erunt.* Proverb. 28. verf. 25. *Qui confidit in Dominum, pinguescet.* Et nonnunquam gratiæ cœlestes per pinguedinem adumbrantur. Unde illud *Psal.* 36. *v.* 9. *Inebriabuntur* (id est, *explebuntur*) *pinguedine domûs tuæ.* Et *Psal.* 63. *v.* 6. *Sicut adipe, & pinguedine saturabitur anima mea, & labiis exultationis laudabit te os meum.*

(*b*) *Cap.* 31 *p.* 302. *lin.* 19.

Ezech. 1. *v.* 7. 10. & *Apocal.* 4. *v.* 7. quatuor animalia describuntur, quæ in hominis, leonis, bovis, & aquilæ specie primò *Ezechieli*, deinde etiam *Joanni* apparuerunt. De quibus dicetur in Tractatu *De Leonibus*. Hic observâsse sufficiet uni horum animalium pro *facie bovis*, Ezech. 1. v. 10. tribui *faciem Cherub*, Ezech. 10. v. 14. quasi *facies Cherub* eadem sit, quæ bovis. Unde colligit non nemo, *Cherubos*, qui arcam obumbrabant boum habuisse speciem, atque inde esse, quod *Aaron* & *Jeroboam* verum Deum vituli formâ coli voluerint. Sed de *Aarone* res palam falsa, cùm, quo tempore fudit vitulum, arca fœderis nondum fuerit fabricata. Interim puto *Cherubos* varias animalium formas ita exhibuisse, ut ad bovis speciem propiùs accesserint. Hoc saltem certum vitulorum pedes illis tribui *Ezech.* 1. *v.* 7. Et Verbum כרב *cherab*, unde כרוב *cherub*, *arandi* notionem apud *Syros* obtinere, quod bovis maximè proprium. Aliis כרוב *cherub*, placet per Metathesim deducere à voce רכוב *rechub*, quæ *currum*, aut *plaustrum* sonat. Sed & boves plaustro junguntur. Reliqua in *Leone* vide.

Os. 4. *v.* 16. *Sicut juvenca refractaria, refractarius est* Israel,] id est, sicut juvenca adhuc

Ἀδμὼν, ὃν ὕπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἄνὴρ,

indomita, quam nondum quisquam sub jugum duxit. Ita enim *Israelita* ad Legis jugum erant refractarii, tanquam adhuc indomiti, & insuefacti. Quod *Oseæ* ætate fuit intolerabile, cùm jam ante octo sæcula jugum illud subiissent. Itaque Deus hoc scelus non reliquit impunitum: sed, *quia sicut vacca refractaria refractarius est* Israël, *nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in loco spatioso*; id est, in vastissimas regiones, *Mediam* nempe, & *Assyriam*, captivos deportabit, in quibus oberrent, ut agnus, qui à grege divulsus, & à matre destitutus, inani balatu omnia complet, & tandem præda fit lupis. Ita intelligunt veteres, *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus*, *Theophylactus*, & *Hebræorum* nonnulli, plerique etiam recentiorum. Quibus tamen ut accedam, à me impetrare non possum; quia *pascit in loco spatioso* planè aliud significat, quàm in *captivitatem abduci*. Hoc enim in malam partem, illud in bonam accipitur. Et ex perpetua Scripturæ phrasi *locum alicui dilatare* est *eum ex angustia liberare*, & *in libertatem asserere*. Quo sensu *Psaltes* dicit *Psal.* 4. *verf.* 2. *In tribulatione locum dilatâsti mihi.* Et *Psal.* 18. *verf.* 20. *Eduxit me in latum, liberavit me.* Et *Psal.* 31. *verf.* 9. *Statuisti in latitudine pedes meos.* Et *Psal.* 118. *verf.* 5. *Ex angustia invocavi Dominum, qui respondens in loco lato*

lato me collocavit. Et *Pſal.* 119. *verſ.* 45. *Ambulabo in latitudine; quia mandata tua quæro.* Denique, quod maximè ad rem facit, *Eſa.* 30. *verſ.* 32. inter multa Dei beneficia hoc *Judæis* promittitur, *Depaſcent pecora tua die illâ paſcuum latum.* Ex quo loco *Kimchius Oſeæ* verba ſic exponit, neque id malè, ut quidem puto, *Ut vacca refractaria refractarius ſuis Iſrael* (Alioquì) *nunc paſceret eos Dominus, tanquam agnos in loco ſpatioſo*; Hebr. *tanquam agnum*, per Numeri Enallagen; ut cum *Jacobus* dicit *Gen.* 32. *verſ.* 5. *Eſt mihi bos, & aſinus, ovis, & ſervus, & ancilla:* id eſt, *Sunt mihi boves*, &c. Cùr pro *juvenca refractaria* in *Græca* verſione habeatur δάμαλις παροιστρῶσα, *juvenca aſilo percuſſa*, dicetur in capite *De Aſilo*, ſeu *Oeſtro*. Hic ſolum addam, boves ideo potiſſimum dici *refractarios*, quod promovere juſſi, contra retrocedentes, cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt. Proinde ad utrumque ſic alluditur *Nehem.* 9. *verſ.* 29. *Exhibebant humerum refractarium, cervicemque ſuam obdurefcebant, neque auſcultabant.* Alii ad ſolum humerum alludunt; ut *Zachar.* 7. *verſ.* 11. *Renuerunt attendere, & præbuerunt humerum refractarium.* Alii ad ſolam cervicem; ut cum de *Iſraëlita* dicit Deus *Exod.* 32. *verſ.* 9. *Ecce populus dura cervicis eſt!* Et *Stephanus* proto-Martyr *Act.* 7. *verſ.* 51. Σκληροτράχηλοι, *Duri cervice, & incircumciſi corde, & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini.* Ejuſdem locutionis exempla vide *Exod.* 33. *verſ.* 3. & 5. & 34. *verſ.* 9. & paſſim (*i*). Neque alio pertinet, quod populo ſuo dicit Deus *Eſa.* 48. *verſ.* 4. *Scivi enim te durum eſſe, & nervum ferreum cervicem tuam.* Et *Propheta* Jerem. 5. verſ. 5. *At ipſi pariter fregerunt jugum, diruperunt vincula.* Et Jerem. 27. verſ. 12. *Inducite colla veſtra in jugum Regis* Babyloniæ, *& ſervietis.*

(*i*) *Deut.* 9. 6. 13. & 10. 16. & 31. 27. 2 *Reg.* 17. 14. 2 *Par.* 30. 8. & 36. 13. *Neh.* 9. 16. 17. 29. *Prov.* 29. 1. *Jer.* 7. 26. & 19. 15.

Oſ. 10. *verſ.* 11. idem *Propheta*, qui *Iſraëlitas* cum *juvenca indomita*, & *refractaria* comparaverat, eoſdem cum *vitula domita* confert, ſed planè alio ſenſu. Tum enim florebant *Iſraëlitarum* decem tribus: & Rex eorum *Pecach*, *Remalia* filius, cum Rege *Syriæ Rezino* fœdere junctus, *Judæam* devaſtaverat, *Judæorum* CXXM uno die jugulaverat, & captivorum CCM abduxerat, quos tamen, à *Propheta* quodam monitus, gratis remiſit, 2 *Paral.* 28. *verſ.* 6. &c. Itaque proſperum *Iſraëlitarum* ſtatum his verbis deſcribit *Oſeas*; Ephraim *eſt vitula edoctа, & amans triturare. Et ego tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus. Equitare faciam* Ephraimum. *Aravit* Juda, *occavit ei* Jacob. *Vitulum* vocat eodem ſenſu, quo antea *juvencam*: ut hæ voces promiſcuè ſumuntur. Et *vitulam edoctam* non ad arandum, ſed ſolùm *ad triturandum.* Quod opus aratione longè facilius erat, atque etiam fructuoſius: quia in trituratione boves non ligabantur ſub jugo; ſed vel ſinguli pedibus triturabant, vel trahas, aut ploſtella rotis ferreis agebant, quibus grana è ſiliquis elicerent; & liberum illis erat de frugibus ſubinde aliquid arripere, quia Lege cautum erat, ne os eis obligaretur. Huic igitur operi incumbentes mirum in modum pinguſcebant, ut ſuo loco (*k*) pluribus docuimus. Et cum boum arantium collum ſub jugo atteratur, atque exulceretur, in hac vitulâ colli pulchritudinem laudat Deus, *Ego*, inquit, *tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* Quod dici puto per Hypallagen. Deus enim hic agit tanquam armentarius, qui ſuper boves non tranſit, ſed ſub ejus virga boves tranſeunt: ut dicitur *Levit.* 27. *verſ.* 32. *Et omnis decima bovis, & pecoris, omne, quod tranſit ſub virga, decimum ejus erit ſanctitas Domino.* Quem Legis locum explicabimus in capite *De Paſtoribus.* Hic ſolum monemus *Prophetam* eò alludere, & Dei verba ſic ſumenda, quaſi dixiſſet, *Pulchritudo colli ejus, ſeu juvenca hæc pulchro collo tranſiit ſub virga mea*; id eſt, *Eam pro mea agnovi, & in armento meo recepi.* Sed, quia trituration præcedunt aratio, & occatio, & reliqua, quæ ad terræ cultum pertinent, ſi *Ephraimitis* ſolum triturationis cura fuit, quæri potuit quoſnam alios ad ruſtica hæc opera adhibuerit. Cui quæſtioni *Propheta* ſic ſatisfacit, *Equitare faciam* Ephraimum: *arabit* Juda, *occabit ei* Jacob. Quod idem eſt, ac ſi dicat fore, ut tribus *Juda* laboriosa hæc miniſteria peragat, dum equitabit *Ephraim*, id eſt, lautè vivet, & opiparè: ut cùm dicitur *Deut.* 32. *verſ.* 13. *Fecit eum equitare ſuper excelſa terra, & comedit proventus agri.* Et *Eſa.* 58. *verſ.* 14. *Tunc delectaberis in Domino, & equitare to faciam ſuper excelſa terra, & cibabo te hæreditate* Jacobi *patris tui*, &c.

Oſ. 14. verſ. 2. *Omnem iniquitatem aufer, & accipe bonum, & reddemus juvencos labiis noſtris.* Ut *ferre iniquitatem ſuam* in *Levitico*, & paſſim, eſt *pœnâ commutâ mulctari*, ita *auferre peccatum alicujus* eſt *ab hac pœna illum eximere*, uno verbo *illi condonare*, & *ignoſcere*. Sic *Joſepho* fratres dicunt *Gen.* 50. *verſ.* 17. *Aufer prævaricationem fratrum tuorum*, id eſt, Remitte pœnam, quam ab illis poſſes juſtè exigere propter peccatum in te commiſſum. Hoc ſenſu Deo hic dicitur, *Omnem iniquitatem aufer.* Nam, quòd pravos peccati habitus eximi, & aboleri notant per Spiritum Sanctificationis, verum quidem eſt, ſed non ad rem: quia *auferre peccatum* phraſi Scripturæ nihil quidquam eſt, quam quod diximus. Vide *Geneſ.* 18. *verſ.* 24. 26. *Exod.* 10. *verſ.* 17. & 23. *verſ.* 21. & 32. *verſ.* 32. & 34. *verſ.* 7. &c. Rogatur autem, ut omnem iniquitatem auferat, nulla excepta: ut *Pſal.* 51. *verſ.* 11. *Dele omnes iniquitates meas:* quia fruſtra partem ignoſceret, ſi vel una ſupereſſet, cujus nomine rei eſſemus apud Deum, *Maledictus enim eſt, quiſquis non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis*, Gal. 3. verſ. 10. *Et quiſquis totam Legem ſervaverit, peccaverit autem in uno, omnium eſt reus*, Jac. 2. verſ. 10. Itaque Deus iis, quorum in *Chriſto* miſeretur, omnia omnino peccata remittit. Hinc *David* Pſal. 103. verſ. 3. *Condonat* (Dominus) *omnes iniquitates tuas, medetur omnibus morbis tuis.* Et Pſal. 130. verſ. 8. *Et ipſe redimet* Iſraëlem *ab omnibus peccatis ejus.* Et Dominus ſervo nequam in Parabola *Matth.* 18. *v.* 32. *Illud totum debitum remiſeram tibi.* Et *Apoſtolus* Coloſſ. 2. verſ. 13. *Condonans vobis omnia delicta.* Additur in *Oſea*, *Et accipe bonum*, ut rectè *Hieronymus.* Reliqui veteres multò aliter; quia non intellexerunt quo ſenſu rogetur Deus, ut accipiat bonum: non certè in nobis, in quibus bonum aliud nullum reperit, quàm quod ipſe potuit. Rogatur igitur, ut bonum de ſuo accipiat, quod nobis conferat. Sic *Gen.* 21. *verſ.* 21. Agar *accepit filio* Iſmaël *uxorem*, nempe quam illi copularet. Ita etiam de *Juda* Gen. 38. verſ. 6. & *Pſal.* 68. verſ. 19. *Accepit dona hominibus*, nempe quæ daret, & diſtribueret. Proinde Apoſtolus *Epheſ.* 4. *verſ.* 8. pro ἔλαβε, habet ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. Hæc fidelium oratio hactenus. Sequitur votum, ſeu promiſſio, quâ gratitudinem pro acceptis à Deo beneficiis pollicentur. ונשלמה פרים שפתינו *Et reddemus juvencos labiis noſtris*, id eſt, laudes, & gratiarum actiones, quas bovis immolati loco habeas. Hæc enim ſacrificia Deo fideles ſæpe offerebant pro libamine, & thure. Hinc *David* Pſal. 116. v. 12. 13. *Quid rependam Domino? omnia beneficia ejus ſuper me ſunt. Poculum ſalutis accipiam, & nomen Domini invocabo.* Et verſu 17. *Tibi ſacrificabo ſacrificium laudis.* Et *Pſalm.* 141. *v.* 2. *Statuatur oratio mea, ut ſuffitus coram te; elatio manuum mearum, ut oblatio veſpertina.* Quod ſacrificiorum genus, etiam ſub œconomia Legis, Deo longè fuit acceptius, quam boum ſacrificia. Hinc *Pſ.* 50. *v.* 13. 14. *An veſcor ſanguine taurorum, aut ſanguinem hircorum bibo? Sacrifica Deo laudem, & redde Excelſo vota tua.* Et Pſal. 51. v. 17. *Sacrificia Deo, ſpiritus contritus*, &c. Et Pſal. 69. v. 31. 32. *Laudabo nomen*

(*k*) *Cap.* 31 *ſect. p.* 303. & 304. *Im.* 26. & *c.* 32. *p.* 310. & *hoc capite p.* 411. *Im.* 63.

Deo

Deo cantico, & magnificabo eum gratiarum actione: quæ Domino melior videbitur quoquam bove, & juvenco cornuto ungulam fissam habente. Osea verba *Græci* reddunt, Καὶ ἀνταποδῶμεν καρπὸν χειλέων ἡμῶν, *Et reddamus fructum labiorum nostrorum.* Quasi, pro פרים שפתינו, aliter divisis vocibus, legerint פרי משפתינו *fructum è labiis nostris.* Idem sequuntur *Syrus* & *Arabs.* Et *Paulus* huc palam alludens *Hebr.* 13. *verſ.* 15. *Per ipſum igitur* (inquit) *aſſidnè offeramus Deo ſacrificium laudis, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus.* Sed ſenſus planè idem eſt. Nam καρπὸς *fructus* eo loco pro *oblatione* ſumitur: ut in *Græca* verſione κάρπωσις, κάρπωμα, ὁλοκάρπωσις, ὁλοκάρπωμα, quę pro *ſacrificio*, & *holocauſto* paſſim occurrunt.

Amos. 6. v. 12. *An current in petra equi? Aut quis arabit bobus?* Nempe *in petra*, quod ſupplere facile eſt ex priore hemiſtichio. *Syrus* igitur non male, *Num current ſuper petras equi?* ⟨ܐ ܒܟܦܐ ܒܬܘܪ⟩ ⟨ܐ ⟩ *aut ducent in illis jugum boum?* Tamen in re obvia hæſerunt alii veterum. Sic *Hieronymus*, cum hæc *Propheta* verba non caperet ſatis, אם יחרוש בבקרים *An* quis *arabit bobus?* quibus videtur negari boves ad aratrum eſſe commodos, voluit voce בקרים, pro *bobus* vulgaribus, *bubalos* intelligi; *qui*, inquit, *tam indomiti ſunt, ut jugum cervicibus non recipiant, &, cum ſylveſtres boves ſint, propter ferinatem nolint terram vomere ſcindere.* Atqui *bubalus Hebræis* non dicitur בקר, ſed תאו, vel תאו *Græcis* hunc eumdem locum plane aliter reddunt, Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι; εἰ παρασυμβήσονται ἐν θηλείαις; *An perſequentur in petris equi? An filebunt inter fœminas?* id eſt, *inter equas.* Nempe חרש non ſolum *arare*, ſed & *ſilere* ſignificat. Et, pro בבקרים *in bobus*, legerunt בנקבים, *in fœmina.* Quamvis ne ſic quidem rectum eſſet; quia *Hebræis fœmina* non ſunt נקבים, ſed נקבות. Ut taceam cauſam non eſſe, cur hic agat *Propheta* de equis ad fœminas hinnientibus. Sed dum totus in eo eſt, ut *Iſraelitas* in peccatis plane obduruiſſe probet, nec jam ullam in eo populo ſupereſſe ſpem reſipiſcentiæ; inter cætera dicit, *An current in petra equi? aut* quis in ea *bobus arabit?* quaſi dicat hos homines habere cor lapideum, adeoque *Prophetas* fruſtra inter eos currere, ut munus ſuum obeant, & laborare incaſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Quæ Metaphoræ ſunt aptiſſimæ, & Sacris Scriptoribus ſatis frequentes. Sic *currere* dicuntur *Propheta*, aut *Apoſtoli*, *Jerem.* 23. *verſ.* 21. 1 *Corinth.* 9. *v.* 26. *Galat.* 2. *verſ.* 2. *Philipp.* 2. *verſ.* 16. &c. Et eorum labor cum agricultura confertur, 1 *Cor.* 3. *verſ.* 9. & 9. *verſ.* 10. & 2 *Tim.* 2. *verſ.* 6.

1 Cor. 9. v. 9. *In* Moſis *Lege ſcriptum eſt*, "Non "obligabis os bovi trituranti. *Num boves cura ſunt Deo? An propter nos hoc omnino dicit? Propter nos enim ſcriptum eſt. Nam ſub ſpe debet is, qui arat, arare; & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.* Certum eſt, Dei providentiam non ſolum ad boves, ſed & ad minima quæque extendi. Itaque Deum etiam beſtiis proſpicere paſſim docent Sacri Scriptores. Sic *Geneſ.* 8. *verſ.* 1. *Recordatus eſt Deus* Noæ, *& omnium beſtiarum, omniumque pecudum, quæ erant cum ipſo in arca.* Job. 39. verſ. 3. *Quis corvus eſcam præparat, cum pulli eorum ad Deum clamant*, &c. Pſal. 36. verſ. 6. *Homines, & jumenta conſervas, Domine.* Pſal. 104. verſ. 21. *Juvenes leones rugiunt ad prædam, & eſcam ſuam à Deo quærunt.* Pſalm. 147. verſ. 9. *Dat jumentis cibum ſuum, pullis corvorum, qui crocitant.* Jon. 4. verſ. 11. *Et ego non parcerem* Ninivæ, *in qua ſunt plusquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt diſcrimen inter dexteram & ſiniſtram ſuam, jumentaque multa.* Matth. 6. verſ. 26. *Reſpicite volucres cœli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illas.* Matth. 10. verſ. 29. *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? Et unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patre veſtro.* Itaque cum hic dicit Apoſtolus, *An boves cura ſunt Deo?* non ſimpliciter negat, vel boves, vel jumenta reliqua Deum ullo modo curare: tantùm vult, Deum hanc Legem non tam propter boves, quàm propter homines, condidiſſe; & hoc præcipuè reſpexiſſe, ut nos doceret ex labore ſuo unumquemque vivere oportere: adeoque in his Paſtores, quorum quò nobilius miniſterium eſt, eò eſſet iniquius debitam illis mercedem denegare. Quo argumento iterum uſus 1 *Tim.* 5. *verſ.* 17. 18. *Presbyteri*, inquit, *qui bene præſunt, duplici honore digni habeantur, maximè ii, qui laborant in ſermone, & doctrinâ. Dicit enim Scriptura*, "*Bovi trituranti non obligabis os*; &, "*Dignus eſt operarius mercede ſuâ. Apoſtola* æqualis *Philo* in libro Περὶ Θυσιῶν ea ferè verba uſurpat, quæ *Apoſtolus*; quanquam in diſſimili argumento. Agens enim de Lege, quæ præcipit, ut Deo victimæ eximiæ, integræ, puræ, atque ab omni labe immunes offerantur, ait tam accurato victimæ examine morum emendationem in offerente ſignificari: Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ὁ νόμος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν καὶ λόγου ἐχόντων· ὅτε ὁ τῶν θυομένων φρονεῖν ἐᾷν, ἀλλὰ τῶν θυόντων, ἵνα μᾶλλον καθῶσι καιρίως. Quæ ſic reddit *Latinus* Interpres, *Nec enim bruta Legis cura ſunt, ſed animæ rationis compotes: utique de offerentibus, non de victimis eſt ſollicita, ne quod vitium eis inſideat.* Sic, apud *Druſium*, *Menachem Ricmenſis* ad locum *Deuter.* 22. *verſ.* 6. "Non accipies matrem cum pullis, *Intentio præcipientis non eſt miſereri avium, ſed propter homines hoc dicit, quos ita voluit aſſuefacere ad manſuetudinem, & commiſerationem.*

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

Oves, & Capras *Hebraicè* eodem nomine contineri; quia multa habent communia.

Probatur ex Ariſtotele, *capras & oves multa habere communia. Itaque in unum gregem ſæpe coeunt. Quamodo vocetur* Arabicè *grex ex utriſque conflatus.* Ἐμμηλάδες, capræ cum ovibus. Κατοικάδες, capræ, quæ ovibus præcunt. *Eodem modo paſcuntur. Morbos habent ſimiles. Eadem utriſque venena. Eadem medicina. Hædi & agni eodem tempore caſtrantur. Oves & capræ in tres claſſes dividuntur.* Homerus μήλων *nomine complectitur utrumque pecus.* Σηκοὶ, ovium, & caprarum caulæ. Μηλωτὴ *tam* capræ, *quam* ovis pellem *ſonat.* Heſychius *emendandus.* Καὶ *etiam non ſolum* capræ, *ſed &* ovis pellis; *unde* ναυτίλιτης, lanarum evulſor: & ναυτιλία, veſtis genus. *Origo vocis* Syriaca. Σαυμάδες *tam* ovium, *quàm* caprarum excrementa. Heſychius *rurſus emendandus. Balatus utriuſque gregis communis.* Hebr. צאן *ſon*, ovis, *aut* capra. שרי *ſeh*, hœdus, & agnus. Agnus *Hebraicè* טלה tale: hœdus *Æthiopicè* ጠሊ: tali: *Arabicè* تلا tala, *utrumque.* Arabicæ *voces plurimæ utriuſque communes.*

Capras & oves multa habere communia, jampridem à *Philoſopho* eſt obſervatum. Sic *Hiſtoria animalium* libri ſecundi capite primo, Τὰ δ' αἰγίδια, καὶ ἔνια τῶν ὀνύχων ἔχει, ἅπερ τὰ πρόβατα, καὶ αἱ δορκάδες. *Bifida autem pro ungulis forcipes habent, ut ovis, & capra.* Et

Et capite tertio, Ἔχουσι δὲ πλείους οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν ὀδόντας ἐν ἑκατέρᾳ σιαγόνι, καὶ ὅλη πρόβατον, καὶ αἴγειον. *Mares fœminis plures habent dentes, tam in humanibus, quàm in ovibus, & capris.* Et libri tertii capite decimo ſeptimo, Ὅσοι δὲ ζῶσι τῶν φύλων τούτων, ἔστι πρόβατα, καὶ αἴγες. *Jura ex animalibus, quæ ſolum habent, concrecunt, ut ovis, & capra.* Et capite vigeſimo primo lac augere dicit κυάμου πλῆθος ὀλίγου ὄν, καὶ αἰγὸς, *ſebarum nonnihil ovi, & capræ datum.* Et libri quarti capite decimo, ſomniare, præter alia, quædam animalia, ἔτι δὲ πρόβατα, καὶ αἶγας, *etiam oves, & capras.* Et libri quinti capite decimo quarto, Πρόβατον μὲν, καὶ αἴξ, ἀντιστὶς ἐχόντων, καὶ κύων. *Ovis, & capra, armenta inveniuntur, & utrumque forum.* Et capite trigeſimo primo, Τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες πρίονται, φθηναὶ δὲ ὧν ἔχωσι. *Oves, & capra ricinos habent, non pediculos.* Et libri ſexti capite decimo octavo, Τοῖς μὲν οὖν προβάτοις, καὶ αἰξὶ, ἐπιτηδεῖ ἡ ἅμα ἐχόντων, ἐπιτεμαίνει πρὸς ἐχούσας. *Ovibus, & capris, cùm eſt concunda tempus* (menſtrua) *id ſignificans antequam coeant.* Et capite decimo nono, Τὰ δὲ πρόβατα κύεσιν μὲν ἐν ὑγιεῖ, ἢ τίτταρσιν ἐχόντας, ἂν δὲ ὕδατ γίνεται μετὰ τὴν ἐχόντας, ἀναπλέκειν ἐμοῖος δὲ καὶ αἶγες. *Oves autem tertio, aut quarto initu implentur; & ſi poſt coitum imber ingruat, patuntur abortum: ita etiam capræ.* Et rurſus, Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατα, καὶ αἴξ· διὸ ἐν τοῖς τόποις, ὅσοι ἀλεεινοὶ εἰσι, καὶ ἐν οἷς ἀνημερίαι, καὶ τροφὴ ἀφθονος ἔχουσι, δὶς τίκτουσι. *Oves, & capra uterum ferunt quinque menſibus: ideo in locis calidioribus, & in quibus commodè degant, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Item, Ὀχεύουσι δὲ, καὶ ἐχόντας, ἕως ἂν ζῷ, καὶ πρόβατον, καὶ αἴξ. *Init, & ineunt, quamdiu vivit, capra, & ovis.* Ibidem, Διδυματοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες, διὰ τὰ ἐυδαίμονα, καὶ ἰαὶ ὁ τόπος, ἢ ὁ τρέφων ἢ διδυματόκων. *Geminos autem parunt oves, & capra, cùm pabuli beneficio, tum ſi aries, aut hircus natura ſit gemelli-parus.* Et libri octavi capite decimo, Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγες εἰσι μὲν πανφάγα, &c. *Oves autem, & capra ſunt herbivoræ,* &c. Et capite vigeſimo octavo, Καὶ ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες τίκτουσι, ἅπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις. *Etiam capra in* Cilicia *ſonderentur, ut oves apud alios.* Et libri noni capite tertio, κατανέμονται δὲ αἱ ἶες, καὶ αἶγες ἀθρόαι κατὰ συγγένειαν. *Cubant verò oves, & capra conferta per cognationem.* Et capite quinquageſimo, Μηρυκάζει δὲ τὰ μὴ ἀμφίδοντα, οἷον βόες, καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες. *Ruminant verò quæ utrumque dentes non habent, ut boves, capra, & oves.* Et *De partibus animalium* libri tertii capite duodecimo, Σπλῆνα δ' ἔχει, τὰ μὲν κοιλοτέρους, διχηλὰ, καὶ τρίγλυλον, καθάπερ αἶξ, καὶ πρόβατον. *Lienem rotundum habent quæ cornuta ſunt, & biſida, & capra, & ovis.* Et libri quarti capite ſecundo, Συμβαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ περὶ τὰ πρόβατα, καὶ τὰς αἶγας· τὰ μὲν γὰρ πλεῖστα τίκτει ἔχει χολὴν· ὅλη ἐκαχῆ μὲν τοσαυτὴν, ὥστε δοκεῖν τίμιον εἶναι τὴν ὑπερβολὴν, ὅιον ἐν Νάξῳ ἐκαχῆ δὲ ὑπ ἔχουσι, ὅιον ἐν Χαλκίδι τῇ Εὐβοίας. *Tale quid etiam ovibus, & capris evenit: pleraque enim fel habent; & quidem alicubi tale, ut prodigii inſtar habeatur ejus exceſſus, ut in* Naxo, *alibi autem non habent, ut in* Eubœæ *Chalcide.* Et *De generatione animalium* libri quarti capite quarto, in Ægypto, ubi fœcundiora ſunt animalia, plura dicit monſtra gigni: Ἐν δὲ ταῖς αὐξὶ καὶ προβάτοις γίνεται μάλιστα πολυτοκώτατα γὰρ ἐστι· *ſed imprimis inter capras, & oves, quæ ſunt maximè fœcundæ.* Et *Problem.* 6. quæſtione decimâ quærit, Διὰ τί αἶγες μὲν, καὶ πρόβατα ἀμέλγονται πλείστου γάλα, ὑ μέγιστα σώματ ἔχοντα? *Cur capræ, & ovibus, quæ corpore non maximo ſunt, mulgeatur lactis plurimum?* Niſi hæc eſſent plus ſatis: multò plura proferri poſſent ex *Varrone, Columella, Plinio,* & Ælianò; unde conſtaret, capras, & oves animalia eſſe in multis ſimilia. Unde eſt, quòd in eundem gregem quandoque coëunt. *Virgilius Eclogâ ſeptimâ,*

Compulerantque greges Corydon & Thyrſis *in unum:*

Thyrſis *oves,* Corydon *diſtentas lacte capellas.*

Cujuſmodi grex *Arabicè* dicitur البكيلة *albechilà.* Lexicon *Alcamus*; البكيلة الضان والمعز Albechila, *oves, & capra, qua commixta ſunt.* Vocatur etiam الاعرم *alaram.* Ibidem, الاعرم القطيع من ضان ومعزي Alaram, *grex ex ovibus, & capris.* Priùs nomen propriè *mixti*, poſterius *diſjuncti* ſonat. Ita *Heſychius* ἰμμιγάδας αἶγας appellari ait τὰς μετὰ τῶν προβάτων γινομένας, *caprot, quæ ſunt una cum ovibus,* nempe in eodem grege. Ἐπιμιγάδος id ipſum ſonat. *Callimachus,* Hymno in *Apollinem,*

... ἰδὲ καὶ αἶγας
Δίκτυνα βριθόμεν ἐπιμιγάδας.

Neque capra egeant hœdis admixtæ ovibus. Et, *Pauſaniâ* teſte in *Arcadicis*, ſolebant *Lacedæmoniorum* Reges oves ſecum in bella educere, ut Diis ante prælia litarent; quibus itineris duces capræ præibant, inde appellatæ κατιμάδες. Verè igitur de ovibus *Ælianus*, (*Hiſt.* lib. 7. cap. 27.) Καὶ μὴν τοι καὶ ἱστορεῖται ταῖς αἰξὶ *Etiam capras ſequuntur.* Et *Varro* (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) docet utrumque hoc pecus uno fere modo paſci, de capris ſcribens, *Nec multò aliter tuendum hoc pecus, atque ovillum.* Morbi etiam ſæpe ſimiles: ſic podagra, teſte *Athenæo*, eſt αἰπολίων καὶ προβάτων νόσος, *caprarum, & ovium morbus.* Eædem herbæ utriſque noxiæ. *Plinius* libri decimi ſexti capite vigeſimo, *Sabina capris, & ovibus venenum eſt.* Et libri vigeſimi capite decimo quarto, *Guſtatum a pecore capriſque* (pulegium) *balatum concutat. Unde quidam* Græci, *Interas mutantes*, blechon *vocaverunt*, cùm alioqui vocetur γλήχων. Et libri vigeſimi quarti capite undecimo, *Pecus, & capra, ſi aquam biberint, in qua falix rhododendri maduerint, mori dicuntur.* Et alibi, *Oves, & capras perdunt euonymus, & conyza.* Eadem quoque remedia. *Columella* libri octavi capite ſeptimo, *Sicut in ovillo pecore præſtitum eſt, caprino medebimur.* Et capite tertio, *Capri, vel arietis pendet ſævitiam paſtores hac aſtutia repellunt. Menſura pedalis robuſtam tabulam configunt aculeis, & adverſam frontis cornibus relegant*, &c. *Plutarchus* de alyſſo, (*Sympoſ.* lib. 3. cap. 1.) Αἴγονται δὲ καὶ ποιμένιος ἀγαθὸν, καὶ αἰπόλοις, παμφυτοσμίᾳ ταῖς μάνδραις. *Dicitur & ovium, & caprarum gregibus eſſe utilis, ſi prope caulas plantetur. Plinius* libri vigeſimi ſexti capite decimo, *Satyris genus erythraicon uruentibus quoque, & hircis, ad Venerem ſegnioribus, in potu datur. Heſiodus* etiam in *Operibus & Diebus* (*a*) eàdem menſis die jubet (*a*) *Verſu* 784.

... ἰρίφους τάμνειν, καὶ πάσσε μῆλον·

hœdos caſtrare, & greges ovium. Et *Odyſſ.* ν'. (*b*) *Homerus* tam oves, quàm capras in tres claſſes vult dividi, (*b*) *Verſu* 219. ita ut

... τριχῆς μὲν πρόγονοι, τριχῆς δὲ μέτασσαι,
Τριχῆ δ' αὖθ' ἵεζαι, ...

ſeorſim quidem ſint ætate proveſtiores, ſeorſim mediæ, & ſeorſim recens editæ. Proinde idem μῆλα communi nomine paſſim complectitur utrumque pecus. Ita *Iliad.* κ'.

(*c*) Ὡς δὲ λέων, μήλοισιν ἐπιπτήσσων ἀγελαίοις, (*c*) *Verſu* 485.
Αἰγάσιν, ἢ ἐλάφοις, πασὶ φορβάσιν, ἐνορούσῃ.

Ut leo, pecoribus incuſtodatis ſuperveniens, capris, aut ovibus, mala machinans, irruit. Et *Iliad.* π'.

(*d*) Ὡς δὲ λύκοι, θέοντε ὑπὲρ κρημνοῖο, ἢ ὑρίφους, (*d*) *Verſu* 352.
Σίνται, ὑπ' ἐκ μήλων αἰγανέμενοι, αἴ τ' ἐκ θρώσκωσι
Πουλυβότης ἀφαδόντες ἀλιτρεμέων. —

Ut lupi, in agnos, aut hœdos irruentes, noxii, ex pecore ede-

eas surripientes, quæ in montibus pastoris fluctibus dispersa sunt. Et *Odyss.* 9.

(e) Verſu 184. (e) Μῆλ', ὄφρ' ἔτι τε, καὶ ἀγρεῖ λαῖτμα. —

Dormiebam μῆλα, *oves* ſcilicet, & *capræ*. Ad quem locum *Scholiaſtes*, Προτάξας τὸ γένος, ἐπήνεγκε τὸ εἶδος. *Præpoſito genere, ſpeciem addidit.* Hinc eſt, quod *Iliad.* δ'. de caprario dicit,

(f) Verſu 279. — (f) ὑπὸ τε ὑπὸ ἴλαδὸν μῆλα,

ſub ſpelæum autem μῆλα *compulit*, id eſt, *capras*. Et *Odyſſ.* ξ'. de *Ulyſſis* caprariis,

(g) Verſu 105. — (g) ἐκάστῳ ἐν ἤματι μῆλον ἀγινεῖν,
Ζατρεΐδην αἰγῶν ὅσσα φαίνηται ἄριστα.

Quiſque in diem μῆλον *abducit, ſaginatarum caprarum quamcunque apparet optima.* Tale eſt, quòd ὄνειρ' *caulæ* ſunt *ovium*, & *caprarum*, Odyſſ. 9.

(h) Verſu 219. — (h) τοιοῦτοι δὲ σκῶλ
Ἀρνῶν, ἠδ' ἐριφων. —

Plena autem erant caulæ agnis, & hœdis. Et quòd μηλωτὴ non ſolùm τὸ προβάτου δορὰν, *ovis pellem*; ut plerumque ſignificat, ſed & *caprinam*, quam αἰγείαν μηλωτὴν nonnulli vocant. *Heſychius*, Ἴασλαι, κάλλαι, καὶ αἱ ἀγραῖαι μηλωταί. Item, Ἰάδη, αἰγεία μηλωτὴ, ἀμφίς (lege Αμεινας, *Græci* Criſſiatoris nomen, quem *Athenæus* ſæpe citat) Proinde multus Veterum *melote* eſt *caprina pellis*. *Hieronymus* Præfatione in *Regulam* Pachomii, *Et caprinam pelliculam, quam* meloten *vocant*. *Sedulius* in Epiſtolæ ad *Hebræos* caput undecimum, *Eſt autem* melota *pellis caprina ex uno latere dependens, quâ Monachi muniuntur Ægyptii*. *Caſſianus* lib. 1. *Inſtitut.* 8. *Ultimus eſt habitus eorum pellis caprina, quæ* meloteS, *vel* pera *appellatur*. Iſidorus, *Orig.* lib. 19. cap. 24. *MeloteS, quæ etiam* pera *vocatur, pellis eſt caprina à collo pendens, præcincta uſque ad lumbos*. Tamen *meloteS* caprarum pellibus diſtingui videtur in his *Pauli* ad *Hebræos* (i) Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· niſi dicatur ultimum illud per explicationem eſſe additum.

(i) Hebr. 11. 37.

Sed & νάκη, vel νάκῳ, quod pro *capra pelle* paſſim uſurpant (k) *Homerus*, & (l) *Theocritus*, à *Simonide* pro *ovillo vellere* ſumitur. Quo quidem nomine apud *Etymologum* ita carpitur, Νάκη, τὸ αἰγεῖον διφθερικὸν, τὸ προβάτειον· ἐπὶ ἄρα τὸ ἐν Κολχοῖς νάκῳ χρυσέῳ· ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης νάκῳ φησὶ. *Caprina pellis eſt* νάκη, *ut ovilla* παίδια. *Itaque* Colchicum *vellus non ſecundum eſt* νάκῳ. *Male igitur* Simonides νάκῳ *appellat. Simonidis* tamen exemplo νάκῳ pro *vellere* ab iis uſurpari video, qui puriſſimè loquuti ſunt. Sic apud *Herodotum* (lib. 2. cap. 42.) *Thebani Jovem* fabulantur, ariete cæſo, καὶ ἐνδύντα τὸ νάκος, *& vellere illius aſſumpto, Herculi* apparuiſſe. Et, in *Syra Luciani Dea*, quiſquis illi ſacra facit, ove macta, τὸ νάκος χαμαὶ διέβρωσε, ἐπὶ τούτῳ οἱ γόνυ ἵζεται, *vellus humi ſternens, ſuper hoc in genua procumbit*, &c. Et *Archippo* κασιτιλτῶν eſt *vellera tendere*, aut *vellicare*. Et *Philemoni* κασιτίλτης, *vellerum evulſor*. Et *Cratino* κασίτιλτος ἀνὴρ ἐπὶ παιδίοις, *qui velleris inſtar vulſus eſt*. Quæ omnia apud *Pollucem* libri ſeptimi capite nono. Proinde *Heſychio* κασιτλάται ſunt οἱ κείροντες τὰ πρόβατα, *qui tondent oves*. *Suida* etiam & *Cyrillo* apud me manu-ſcripto, οἱ τῶν προβάτων κῦρες, *ovium tonſores*. Et νάκῳ huic κώδιον, *vellus*; illi δορᾷ προβάτου, *ovilla pellis*. Et *Gloſſatori* veteri, *Pellis lanata*, νάκη. Unde *Varro*, *Feſtus*, & *Paulus*; *Necca appellantur vulgò fullones*, &c. *Quod omnia ferè opera ex lana* nacę *dicantur à* Græcis. Et καταπάκη *Pollucis* libri ſeptimi capite decimo quarto, ἐξ ἧς μὲν ἂν ἐσθῆτι παχεῖα· νάκῳ δὲ αὐτὸ κατὰ τὴν πίλου προσηγόρευσεν. *Lanea veſtis erat denſa eum ipſo vellere ad ſimilitudinem aſſuto*. Vox in *Ariſtophane* extat non ſemel, & in *Heſychio*, & *Suida*, quos vide. Ex his probatur plurimis, νάκη, vel νάκῳ tam *vellus eſſe*, quàm *capræ pellem*. Et eſt, cur credam de *vellere* primò & propriè dici. *Hebræi* נקי naki, eſt *innocens*, נקה naka, *innocentem eſſe*. Hinc *Syris* ܢܟܝܐ *nekjo*, vel *nakjo*, eſt *ovis*. Et *Græcis*, niſi fallor, νάκη, vel νάκῳ, pro *vellere*, ſeu *ovis pelle*; unde ad *caprum* eſt tranſlatum.

(k) Odyſſ. 8. verſu 552. (l) Idyll. 5.

Huc quoque pertinet, quòd σπυρίδες, σφυράδες, σπυράδαι, σπυρίαι tam ſunt *ovium*, quam *caprarum excrementa*. *Galenus* in *Exegeſi*, Σπυράδες, τὰ τῶν ἀιγῶν, καὶ προβάτων ἀπόπατήματα. *Heſychius*, Σπυράδαι, τὰ προβάτων καὶ αἰγῶν ἀπόπατα. Item, Σφυράδες, τὰ διαχωρήματα τῶν αἰγῶν, καὶ προβάτων· οἱ δὲ, ζυρίδας. Unde apud eundem in Σπυρόδυγμα, τὰ διαχώρητα τῶν αἰγῶν, ἅτινες σπυρίδας καλοῦσι· pro διαχώρητα ſcribendum διαχωρήματα· & σπυράδας, vel σπυρίας, pro σπυρίδας. Nam σπυρίδας eſſe *ſportas* nemini non eſt notum. Et ἰσυνῷ, aliis τὸ προβάτειον, *Heſychio* eſt ὃ τῶν αἰγῶν ἶπνος. Neque hoc omittendum, ut ovibus, ita & capris balatum tribui. *Plautus* ubi ſupra, de pulegio, *Guſtatum à pecore* (id eſt, *ovibus*) *caprisque balatum concitat*. *Ariſtophanes* in *Pluto*, Actu ſecundo,

Βλαχάμενοί τε πρόβατον, αἰγάν τε κυκᾶσθαι μέλη,
Balantes ovium, & graves olentium caprarum cantus. Et *Theocritus Idyll.* 5.

— αἱ δὲ χίμαιραι
Ἅιδε κατυβλαχάοντο, —

capræ autem illa bulabant. *Græce* tamen μηκᾶσθαι caprarum proprium eſt, ut βλαχᾶσθαι ovium. Sed hæ voces ſæpe promiſcuæ ſunt, atque ut capris βλάχημα, viciſſim ovibus μηκασμὸν quandoque tribui videas. De ovibus enim dixit *Poëta*

— Ἀζηχὲς μεμακυῖαι,

Iliad. β'. verſu 475. &

Θήλειαι δ' ἐμέμηκον —

Odyſſ. 9. verſu 439. Non poſſum hic omittere vocem κυμβαμάδας, æquè ac κυμβοιστὰς, arietibus, & hircis communem, qui cornibus mutuò ſe impetunt. *Heſychius*, Κυμβαμάδας, διαμαχομάδας, ἀπὸ τῶν κριῶν, καὶ τῶν τράγων, ἤγουν καὶ τὸ κυμβιστᾶν.

Hæc præmittere neceſſe habui, ne quis miretur, quòd *Hebræi* quamlam habeant vocabula capris, & ovibus communia: puta צאן *ſjon* & שה *ſeh*; quibus *oves* frequentiſſimè, ſed & quandoque *capras* ſignificari certum eſt. Hinc de priore *Kimchius* in *Lexico*, הבהמה הדקה הכבשים והעזים יקראו צאן פעם כולל כלם *Pecus minutum, ut oves, & capra, vocantur quandoque* צאן *univerſali nomine*. Et *Pomarius*, ותרע שצאן הוא שם כולל עזים וכבשים *Sectæ nomen* צאן *commune eſſe capris, & ovibus*. Et *Aquinas*, הבהמה הדקה כמו כבש ועז יקראו בשם זה הכולל *Tenue pecus, ut ovis, & capra, vocatur hoc generali nomine*. Itaque צאן *Hebræis* idem eſt, quod μῆλα *Græcis*. Neque aliter reddi debuit, eum de capris uſurpatur: ut *Gen.* 27. *verſ.* 9. *I nunc* אל הצאן, πρὸς τὰ μῆλα, *& cape mihi inde* שני גדיים עזים טובים *duos hœdos caprarum bonos*. Et Geneſ. 38. verſ. 17. *Mittam hœdum caprarum* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων. Et Levit. 1. verſ. 10. *Et ſi ſit* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων, *oblatio ejus ex ovibus*, nempe *aut capris*. Et Jerem. 50. 8. *Eſtote ut hirci* לפני הצאן, κατὰ πρόσωπον τῶν μήλων.

Etiam שה tam *hœdum* eſſe, quàm *agnum*, patet ex locis, quæ ſequuntur, *Gen.* 30. *verſ.* 32. כל שה חום בכבשים וטלוא ונקוד בעזים *Omnis* שה *niger in ovibus, & maculoſus, & guttatus in capris*. Exod. 12. verſ. 5. ubi de *Paſchate*, שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם *Integer* שה, *maſculus, anniculus erit vobis, quem capietis ex ovibus, & capris*. Num. 15. *verſ.* 11. *Sic unicuique bovi fiet, aut unicumque arieti*, או לשה בכבשים ובעזים *aut* שה *ex ovibus, & capris*. Et Deut. 14. 4. *Hæſent beſtia, quas comedetis; Bos*, שה כבשים ושה עזים & שה *ovium, & caprarum*. Unde eſt, quod in *Lexico Kimchius*, ונקצן מן הכבשים ומן העזים הוא שיקרא שה *Et parvulus tam ex ovibus, quam ex capris is eſt, qui vocatur* שה. Quod ipſum tradunt *Hebræorum* alii.

Sic,

Sic, apud *Damirem*, *Arabum* الشاء quod idem eſt, نقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز *occurrit de mare, & fœmina, ex ovibus, & capris.*

Rurſus *Hebræum* טלה *tale*, & *Arabicum* طلا *tala*, cum *agnum* ſonet, tamen *Æthiopicè* ጠሌ: *tali*, eſt *hircus*, *hædus*, & *capra*. Exempla vide in *Æthiopicis* verſionibus *Deut.* 14.4. *Pſ.* 49.14. & 65.14. *Cant.* 4.1. & 5.7. *Matth.* 25.32.33. *Luc.* 15.29. *&c.*

Æquivoca hujuſmodi multò plura ſunt apud *Arabes*. Sic حلان & سخلة & فريض aut فرفر ſeu حلام totidem ſunt nomina *hœdis* & *agno* communia. Et بهم eſt *hœdum*, vel *agnum ablactare*. Et حبلة *ovium*, *aut caprarum grex*. Et, quod jam (*m*) diximus, بكيلة & اعرم *capra & oves ſimul commixtæ*. Et تعيشة & ميش *ovilli lactis cum caprino mixtio*: quod *Siculum* eſſe inventum dicit *Philoſophus Hiſt. animal.* lib. 3: cap. 20. Et بعار *tam caprarum balatus, quàm ovium*. Et شمال *faccus, quo vel ovis, vel capra ubera reconduntur, ne illa exſugat parvulus*. Hæc junctim de ovibus, & capris; jam de utriſque ſeorſim agendum.

(*m*) *Pag.* 418. *lin.* 2.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Ovium *Hebræa* nomina, & *Chaldaica* quædam, ordine Alphabetico explicaotur.

Uh אל Deus, *ita* איל aries *à robore dictus*. *Hinc* Jupiter πρωτόγονος. *Contra*, agni *tam* Græcum, *quàm* Arabicum *nomen* ab infirmitate *ductum*. *Agnus cur* à lana *dicatur* אסר *in* Eſdra, & *alibi*. *Agnina pellis*, *id eſt*, ἀρνακὶς, *ſeu* theno, *in veſtium uſum quam commoda*. Agnus in ora veſtis *quid ſit* Chaldæis. *Idem* Græcis ἄα, *vel* ἴα. Bezek *in* Kimchio *non eſt* agnus, *ut volunt*, *ſed* calculus, *ut* Chaldaicum ביזקא bizka, & Græcorum *recentiorum* βιζάκιον. Iſraëlitæ *à* Saüle *per calculos & agnos numerati*. *Arietes in* Eſdra דכרין, *id eſt*, mares, *duces*. *Aries*, *qui gregem ducit*, *quomodo* Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus, & Græcis. *Dux gregis cur* Homero κνίλ@. טלה tale, *Hebræum* agnus ſubrumus. *Arabice* tala, talu, & tila; *Æthiopicè* tali, & vajatal; *Chaldaicè* tele, *vel* talja, *quid differant*. Ταλθὰ κῶμα. Puella nubilis *Græcè* τάλις. *Origo vocis* טלה tale. Jobel יובל *non eſt* aries, *ut volunt*. *Veterum buccina ex boum*, *non ex arietum cornibus*. Servius, & Joſephus *notati*. *Vocis* Jobel *variæ interpretationes*. *Harum vero ſimillima*. Jubilum, & jubilare, *quid propriè*. *Agnus quâ ætate dicatur* Hebræis כבש chebes & Arabibus خكبش chebs. Bidens, & ſiſarra *quid propriè*. *Pro* כבש *ſcribitur* כשב, *tanquam voce à lucrò facta*. Car כר *propriè* paſcualis ovis, *aut* agnus. *Chaldæum* פלגיש phalgis *idem*; *ex* Græco φαγιλ@, *id eſt*, agnus quadrimeſtris; *quia tum maximè edulis* Jonibus κοὶς pediculus, & agnus.

Caria *inde dicta*, & Cos *inſula* Caris. Pediculus *cur* Homero κάρ, vel ἴγνακ. *Quæ oves dicantur* המשנים hamiſnim, 1 *Sam.* 15.9. *Vox à Veteribus prævè tetta*. Miſnim *propriè* bidentes: *quæ vox accuratè explicatur*. Aſtaroth עשתרות; armenta, *aut* greges: *unde* Venus Aſtarte; *in cujus tutela boves*. *An oves* à ditando *dicantur* aſtaroth. Tſon צאן, capris, & ovibus *commune nomen*, à fœcunditate *ductum*. Saanan צאנן Judææ *oppidum*; *male* Græcis Sennaar. Σενναὰρ, & Σενναὰν, *pro* ἰνδικὸν. Keſita קשיטה *non eſt* ovis, *ut redditur*, *ſed nummus genus*. *Vox propriè* ſincerum *ſonat*, & ἀκίβδηλον. Jacobi *ævo non ſolebant res permutari*, *ſed nummis appenſis*, *vel numeratis*, *emebantur*. *Ager à* Jacobo *emptus* argenti pretio, *Act.* 7.16. *Tria in eo loco* ἄκεμα. *Non* Joſephi *ſolum*, *ſed* & *fratrum corpora in terram* Chanaan *exportata*, *idque in agrum* Sichemitarum, *non* Chebronem. *Cur* Chebron *dicta* Kirjath-arba. *In* Iſraëlis *nomine contineri omnes*, *qui* Chebrone *ſepulti ſunt*. Abraham *pro* Jacobo *nominatus*; *id eſt*, *pater pro filio*. *Similes aliàs locutiones*. *Aut* Abrahami *nomen merum Gloſſema*. Emmor ὁ Συχὲμ, *id eſt*, Sichemi *pater*, *non filius*. *Ejuſdem Phraſis varia exempla*. *Cur moneta genus* Keſita *pro* agnis *accepta*. *De eo conjectura tres*. Keſita, *quod genus nummi ſit*. Rachel רחל, *ovis*, Hebræis, Syris, & Arabibus. Arias *notatus*. *Ovis* reicula. Rachel, Jacobi *uxor*, *cur ovis dicta*. Theræ filius *quorſum vocatus* ἐλλὼ καὶ ὄν@. *Quid differant* שה & צאן. Hebræi *Lexicographi notati*. *Vocis* שה *origo* Arabica.

Ovium in Scripturis nomina, quia plura occurrunt, libet in hoc capite explicare juxta literarum ordinem.

איל *ajil*, eſt *aries*. Sic *Gen.* 15.9. איל משלש, *aries triennis*. Gen. 22.13. איל אחר נאחז בסבך בקרניו *Aries à tergo detentus in* veprium *perplexitate cornibus ſuis*. 2 Reg. 3.4. אילים צמר *Arietes* cum *lana*, id eſt, *intonſi*. Pſal. 114.4. *Montes exſilierunt* באילים, *ut arietes*. Eſ. 60.7. אילי נביות *Arietes Nabatæorum*. Dan. 8.4.6. איל בעל הקרנים *Aries cornutus*: & איל מנגח *aries cornu feriens*. Nomen ab אל, id eſt, *robore*, ductum: ita ut איל *aries*, & אל *Deus fortis*, ſint conjugata. Quin vox Pluralis אלים, *elim*, & *arietes*, & *Deos* ſonat. Unde eſt, quod *Ethnicorum* vetuſtiſſimi *Jovem* ſuum finxerunt κριοπρόσωπον. Porrò *à robore* dictus eſt *aries*; ut oppone retur *agno*, qui *Græcè* vocatur ἀμνὸς, quaſi ἄμυ@ος id eſt, *ſine viribus*: & *Arabicè* سخلة *ſachla*, à Verbo سخل *ſachala*, quod *infirmum eſſe* ſignificat, ut خشل *chaſala*, & *Hebræa* חשל *chaſal*, & חלש *chalaſ*. Tria enim hæc vocabula eaſdem habent Radicales, ſed ordine permutato.

אמר *immar* eſt *agnus*. Inde Plur. אמרין *immerin*, *Eſdræ* 6.9: 17. & paſſim in *Paraphraſi*. Eſt enim *Chaldaïca* vox, quam *Arabes* quoque uſurpant. Nempe *Chaldæis*, quibus ſolenne eſt צ & ע permutare, *lana* eſt עמר, pro צמר. Et ab עמר fit אמר, quæ licet ſcripturâ diverſa, tamen ſono tam vicina erant, ut *Galilæi* inter loquendum confunderent, quod *Talmudici* teſtantur in Tractatu עירובין fol. 53.3. *Chaldæum* igitur *agni* nomen *à lana* ductum eſt, quæ in matribus quidem villoſior eſt. Hinc *Theocritus Idyll.* 12.

— ὅσσον τὸ σφέτερον λασιώτερον ἀρνὸς ἀρνός;

Quantò ovis agno ſuo villoſior eſt. Sed in agnis eſt tenuior, & tactu mollior, atque eo ipſo plus in pretio. Proinde *Martialis* lib. 5. *Epigr.* 38.

Puella ſenibus dulcior mihi cygnis,
Agnâ Galeſi *mollior* Phalantini.

Aut *Phalantini* potiùs, quia ad *Galesum* amnem *Turentum* condidit *Phalantus*. Et φάννας, ſeu ἀφαννάδας, id eſt, *agninas pelles unà cum lana*, in veſtium uſum maximè commendant Medicorum filii, ut quæ non ſolùm plus caloris, quàm ovillæ, conferant, ſed & dorſo & renibus plurimùm proſint. Hujuſmodi veſtis eſt *rhenо*, ſi vocis origo ſervatur. Nam *Græce* ῥὴν eſt *agnus*. Et אכרא *imra*, *Chaldæis* non ſolùm *agnum*, ſed & *lumbum veſtis* ſignificat, cui aſſuebatur ἀφαυλίς. Sic *Pſ.* 133. 2. in *Chaldæo* Paraphraſi, *Sicut unguentum bonum, quod effuſum ſuper caput deſcendit ſuper barbam, barbam* Aaronis, *quod deſcendit* על אכרא דלבושוי, *ſuper agnum veſtis ejus*, id eſt, *ſuper oram veſtis ejus agnina pelle ſuffultam. Græci* habent ἐπὶ τὸ ὄαρ ἢ ἐνδύμα@, quod ferè idem eſt. Nam ὄα, ὄα, ὶα, vel ὄαι, primò μηλωτὴν *vellus* ſignificavit, ſeu *ovis pellem cum lana. Heſychius*, Ὄα ἢ προβάτου, ἢ μηλωτή. *Suidas*, Ὄαι, μηλωτή. *Pollux*, τὸν δὲ ὄαν, ἐξ ὧν λέγουσι· ὶα δὲ καλοῦσι καὶ ἢ ἐξ προβάτου δορὰ ἢ ἐνὸς τῷ ἰρῷ. Secundo ſic dicta eſt *ora veſtis cum hujuſmodi pelle aſſuta.* Καὶ γὰρ οἱ ἀρχαῖοι προβάτων δέρματα ἔζωνον ἐν τοῖς κραπίδεσι ἢ ἱματίων. Ita *Etymologus*; & *Cyrilli* Lexicon nondum editum, in voce ὄα. Et *Euſtathius* in *Iliad. γ'.* Οἱ παλαιοὶ ἐκάλεσαν τοῦτο ὅπερ ἔδερμα περιέβαλλοντο, ὃ καὶ ἔζωνον τὰ κάτω ἢ ἱματίων. Hinc igitur *ora veſtis inferior* ὄα, vel ὶα dicta eſt: neque *inferior* ſolùm, ſed & *ſuperior*, quam aliter περισίμωσιν, & περιστραχήλιον vocant. *Pollux*, Ὄαι δὲ τὰ ἐξωτάτω ἢ χιτῶν@ ἐπάρματα. *Heſychius*, Ὄαι δὲ ἢ ἱματίων, καὶ τὸ λῶμα ἢ ἐνδύματ@, καὶ τὸ περισίμωσιν ἢ ἱματίου. Quod à *Pſalte* intelligi palàm eſt. Rectè igitur *Suidas* poſt *Theodoretum*, Τὸ περισίμωσιν ὅπερ ἐκάλεσεν ὁ Δαβὶδ, ὁ καλύμμ@ περιστραχήλιον.

בזק bezek, *agnum* multi explicant tanquam ex *Talmude*, & *Kimchio*. Schindlerus, *Talmudicis* בזק *agnus*. Boderianus, בזק *eſt agnus ſecundum R.* David *in libro* Radicum. David de Pomis, בזק שה לפי ר' ד' קמחי שכואל א'. Bezek, *agnus, ſecundum R.* Davidem Kimchium 1 *Sam.* 11. In quo tamen nihil tale reperio, neque in *Hebræis* vetuſtioribus. Tantùm ad locum 1 *Sam.* 11. 8. ubi de *Saule* dicitur, *Et recenſuit eos* (Iſraëlitas) *in Bezek*, poſtquam notavit *Kimchius* (in *Lexico*) *Bezek* eſſe loci nomen, de quo *Jud.* 1. 5. *Et repererunt* Adoni-bezekum *in Bezek*, addit in libro *Haggada* בזק *bezek* hic pro *calculo* ſumi, ac ſi dicatur *Saul* populum באבנים per *calculos* recenſuiſſe, quos ſinguli viritim dederint. Nempe, ut βιζάνιον apud *Græcos* recentiores (*a*), ſic *Chaldæis*, (*b*) בזק *bezek*, vel בזקא *bizka*, pro *calculo* uſurpatur. Rurſus, quia טלאים *telaim*, ſunt *agni*, ut dicetur in ſequentibus, cum idem *Saul* 1 *Sam.* 15. 4. populum recenſuiſſe legitur *in Telaim*, quod loci nomen fuit *ab agnis* dicti, ut *Græcis Rhene*, *Arne*, *Palyrrhenum*; idem liber *Haggada* per טלאים, telaim, *agnos* intelligit, per quos *Iſraelitas* numeravit *Saul*. In qua eadem ſententia fuit *Chaldæus Paraphraſtes*, qui pro במלאים *in Telaim*, habet באימרי פסחיא, *per agnos Paſchales*; quaſi tum fuerit *Paſcha* tempus, & per *Paſcha* victimas, quæ plerumque per decurias comedebantur, initus fuerit populi cenſus. Et author *Tanchumæ*, ſive *Jelammedenu*, hæc duo loca inter ſe conferens, *Saülem* dicit pauperes per calculos, & divites per agnos denumeraſſe. Quem locùm cum citet *Kimchius*, abundè docet בזקיא, id eſt, *calculos*, & אימרא, id eſt, *agnos*, nihil habere commune. Itaque nullus capio, quomodo ex his verbis docti collegerint בזק bezek, *Kimchio* eſſe *agnum*.

(*a*) *Vide Macarium, Homil.* 17. & *Anonymum Homil.* 66. & *Suidam in* Βιζάνιον. (*b*) *Thargum Prov.* 26. 8.

(*c*) *Vide Iliad. μ'. verſu* 451. & *ν'. verſu* 337. *Odyſſ. ι. v.* 425. & 438.

דכרין dikrin, *Chaldæis* primò *mares* in genere, deinde in ſpecie ſunt *mares ovium*, id eſt, *arietes*; ut in Sacro Textu *Eſdr.* 6. 9. 17. & paſſim in *Paraphraſtu*. Ita *Homerus* arietes (*c*) ἔρσενα μῆλα, & ἄρσενας ὄιας, id eſt, *oves maſculas* appellat. *Talmudicus* porrò כרכשתא *charchaſtha*, vel קרקשתא *karkaſtha*, eſt *aries, qui gregem ducit, apenſo tintinnabulo*, atque ipſum *tintinnabulum*, à Verbo קרקש *karkas*, quod *ſonare* eſt. Neque aliud משכוביתא *maſchobitha*, in *Paraphraſi Jonathanis*, quæ de *Jacobo* ſic habet, *Gen.* 30. 40. ויהב בריש ענא כשכוביתא *Et* maſchobitham *poſuit in capite ovium*. Pro quo legendum videtur, כשכוכיתא, *maſbochitha*, vel משבוקיתא, *maſbokitha*; quia שבק *Arabibus* eſt *præire*, & *antecedere*, unde dictum putaverim *arietem* gregis ducem. *Gemariſta*, in *Bava Kama*, כשכוכיית *maſchochith*, ſcribunt per duplex *Caph*; tanquam a כשך maſach, *trahere*: quo hæc *Gloſſatoris* pertinent, יש לכל בעל שדר עז חריף ותולה לה וזג להלוך בראש והערד נמשך והולך אחריה *Quiſquis eſt gregis dominus, habet ovem præantem, cui tintinnabulum appenditur, ut eat in capite gregis: & grex trahitur* quaſi, *& illam ſequitur*. Nec multò aliter *Arach. Syris* id ipſum eſt ܟܒܫܐ *chorzo*. Baptiſta Ferrarius, ܟܒܫ Chorzo, *hircus, vel aries, qui eſt dux gregis*. Quod puto eſſe *Arabum* كرانى *chorraz*, quomodo ab illis vocari reperio, الكبش تحمل خرج الراعي *arietem, qui peram paſtoris gerit*. Nempe *pera*, quæ vulgo خرج *horg* (unde Hiſpanum *alforjas*) etiam كرش *chorz* vocatur. Itaque ut كرش *chorz* eſt *pera*; ſic كرانى *chorraz* eſt ὁ περιφέρ@. His ſi *Græca* libeat addere; *Heſychio* Στίλ@; & κτίλ@; eſt ὁ προηγούμ@ τῶ ποίμνης ηρὸς, *aries, qui præcedit gregem*. Nec prius aliunde novimus. Sed πρόλ@ eſt ex *Homero* notiſſimum, qui de *Uliſſe* dicit *Iliad.* γ'.

Αὐτὸς δ', κτίλ@ ὡς, ἐκατεπλόῤῥει ἰζηὸς ἀνδρῶν.

Is autem, ut dux gregis aries, inſtratus virorum ordines.

Et *Iliad.* ι'. populus Æneam ſequi tradit,

--- ἀεὶ τε μετὰ κτίλον ἴζετο μῆλα,

ut ducem gregis arietem ſequuntur oves. Sellarium ex *Feſto* rectè dixeris, cui *Sellarius vervex* eſt, *qui gregem agnorum præcedens ducit*. Nec vero eſt abſimile, quod habet *Homeri Scholiaſtes*, κτίλον dici, quaſi ἀκτίλεα, ἀπὸ ἢ ἄγειν τὰ λευκὰ ῥήμματα, *à ducendo reliquo pecore*. Et *Servio* ſi credimus, *Laconum lingua* Tityrus *dicitur aries major, qui gregem anteire conſueverit.*

טלה *tale*, propriè eſt *agniculus*, *agnus ſubrunnus*; ἀρν@ ὑπομαζί@. Solùm occurrit tribus locis: nempe 1 *Sam.* 7. 9. *Et* Samuel *cepit* טלה חלב *agnum lactis*; id eſt, *lactentem*. Et *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, brachio ſuo congregabit* טלאים *agnos, & ſinu ſuo portabit*. Et *Eſ.* 65. 25. ואב וטלה *Lupus & agnus paſcentur ſimul*. Quartus additur locus ex 1 *Sam.* 15. 4. *Et recenſuit eos* בטלאים, quod quidam *Hebræorum* reddunt *per agnos*: & Hieronymus *quaſi agnos*, quia legit בטלאים. Sed ibi *Telaim* jam (*d*) docuimus loci nomen eſſe proprium. Quod agnoſcunt plerique interpretes, quamvis aliter atque aliter efferant. *Syrus* enim habet ܛܠܚܝܡ *in Telaja*, diverſa terminatione; *Arabs* في موضع يقال له طويلا *in loco, qui vocatur Tavila*: cujus nominis urbs eſt in *Luſitania*. *Græci*, ἐν Ταλαΐαις, pro ἐν Ταλάϊς; quomodo Scribæ imperiti ſolent ignotis nominibus notiora ſubſtituere. Porrò, ut *Hebræis* טלה *tale*, ſic *Arabibus* طلا *tala*, eſt *agnus*: cujus vocis originem his verbis aperit *Damir*, الطلا بالفتح الصغير من اولاد الغنم وانما سمي بذلك

(*d*) *Pag.* 423. *lin.* 33.

Digitized by Google

بزلك لانة يطلي اي تشد رجليه بحبل الي وقد Tala, *per* Fata, *eſt fœtus ovillus adhuc parvulus, quomodo vocatur, quia* jotla, *hoc eſt, pedibus, ad paxillum funi ligatur*, nempe mactandus. Neque enim Verbum *Arabicum* طلي eſt *ligare* in genere, ſed *ligare mactandum agnum*, ut *Hebraicè* עקר. Tamen inde dici vel *Arabum* טלא *tala*, vel *Hebræorum* טלה *tale*, pro *agno*, vix crediderim. Et Verbum ex Nomine potiùs, quam Nomen ex Verbo videtur factum. Utut ſit, טלא *tala*, & טלו *talu*, cum ſcripturâ parum differant, tamen apud *Arabes* ſunt notionis diverſiſſimæ. Illud enim *ovis*, hoc *lupi fœtum* ſignificat. Et טלא *tila*, cum *Kefra*, ولد ذوات الطلق *catulum animalium, quæ habent ungulam fiſſam.* Ita *Damir*. At *Æthiopicè* ጠሊ : *tali*, eſt *hœdus*, aut *caper*. *Arabes* quoque ita uſurpant, ut obſervat *Giggeius* in vocibus طلي, & لسن. *Æthiopicè* rurſus ፎደጠል : *vajatal*, eſt *caprea*. Et *Chaldaicè* טלה *tele*, vel טליא *talja*, puer, & טליתא *taljetha*, vel אגרגונתא *talitha*, puella. Unde notiſſimum illud, Ταλιθὰ κοῦμι, *Puella, ſurge*; Marc. 5. verſ. 41. A quo deflexum *Æolicum* τᾶλις pro *puella nubili*. Heſychius, Τᾶλις, ἡ μελέτημα παρθένος, καὶ παντελεμαχὴν τινί. Talis, *virgo nubilis, & alicui deſponſata.* Quomodo *Callimachus* uſurpat, & *Sophocles* in *Antigone* verſu 639. ad quem vide *Scholiaſtem*. *Suidas* etiam hic conſulendus, qui ex *Scholiaſte* pleraque habet. Unum addo, טלה, vel טלא, unde Plurale טלאים, videri prius *hœdum*, quam *agnum* ſignificaſſe. Nam טלה, vel טלא, quodcunque ſit animal, *à maculis* ita dictum eſt, quod *hœde* maxime convenit. *Hœdus* enim adhuc ſubrumus certis maculis aſperſus eſt, quas ætas delet. Unde *Poeta* Ecl. 2.

Capreolis ſparſis etiam nunc pellibus albet.

Ad quem locum *Servius*, *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes : acceſſu enim temporis mutatur color. Capreolus* porro eſt hœdi ſylveſtris ſpecies : & continetur ſub *Arabico* nomine طلا *tala*. Itaque الطلية *caprea* in *Damiro*, *Arabicè* dicitur ام الطلا *mater* ſ *tala*.

יובל *jobel*, creditur eſſe *aries*; quia *Jeſ.* 6. *verſ.* 5. 6. קרן היובל *cornu* jobel, *Chaldæus* reddit קרן דכרא *cornu arietis*; & שופרות היובלים *buccinas* jobelim, *Talmudici* volunt *Arabicum* eſſe hanc vocem, quia id his verbis aſſerit *Rabbi Akiba* in *Rosh haſſana* cap. 3. fol. 26. 2. בשהלכתי לערביא הוו קורין לדכרא יובלא *Cum in* Arabiam *profectus ſum, arietem vocabant* jobela. Proinde cornu arietino quinquageſimus annus promulgatus fuiſſe fertur : atque ideo vocari יובל *jobel* & שנת יובל *annus jobel*, ſeu *jubilæus*, Levit. 25. verſ. 10. 13. &c. Sed valde vereor, ne commentum hoc ſit meræ *Rabbinicum* : cum aries *Arabicè* nuſquam vocetur *jobel*, quod quidem ſciam, ſed جمل *hamal*, aut كبش *chebs*, aut شافع *ſaphi*, aut, ſi ſit procerior, جخجخ *giuchguch*, & همهم *hughug*, &c. Tantum وعلة *wabala* in ove eſt ؤهوة الفحل *admiſſaris* (ſeu *arietis*) *appetitus*, & استوجلت الغنم *ovis arietem appetiit*. Ita habetur in *Alcamus*. Quod videtur occaſionem dediſſe huic commento. Præterea nuſquam legitur in Sacris Scriptoribus quinquageſimum annum promulgatum fuiſſe cornu ſ *jobel*, ſed בשופר הרועה *tuba clangoris*; quo nomine *cornu arietis* deſignari.... *credas* Judæus Apella, *non ego*. Veterum certè buccinæ ex boum erant, non ex arietum cornibus. *Dionyſius Halicarnaſſæus* libro ſecundo, τὰς δημοτικὰς ὑπηρέτας τοῖς ὑπάτοις βοείοις ἐμβυκάνοντες, ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον. *Plebejos miniſtros quidam, bovinis cornibus buccinantes, ad conciones cogebant.* Et multo ante *Varro* libro quarto *De Lingua Lat. Cornua* dicta, *quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubula cornu.* Solus, quod meminerim, *Servius* buccinam ex capræ cornu fieri in ſpeciem docet. Verba ſic habent, *Cum Dis Inferi inducuntur, quare ſignum buccina detur* (*Æn.* lib. 7. verſu 518.) *Solvatur, quod buccina ex ..... capra fiat, & quod ſit proprie* Ditis *patris boſtia*, &c. Legendum *ex cornu capra* : neque enim aliud occurrit, quod poſſit commodè ſuppleri. Itaque, ex mente *Servii*, buccina fuit ex capræ cornu. Sed de tuba, vel buccina ex cornu arietino, apud veteres *Græcos*, & *Romanos* nulla mentio. Neque verò id commodum eſſet, cùm ſit omnino ſolidum, neque cavum quidquam habeat, in quo flatus recipiatur. Itaque nullus capio, unde ſumpſerit *Joſephus* quod de *Gedeonis* militibus refert *Antiq.* lib. 5. cap. 8. Ἐπόμενον δὲ πάντας, &c. ἐν τῇ δεξιᾷ κρὸς ἅπας, ἐχρῶντο δὲ τούτοις ἀντὶ σαλπίγγων. *Ferebant omnes in dextra manu cornu arietis, quo pro tuba utebantur.* In Scriptura enim שופרות, id eſt, *tubæ*, reperio *Jud.* 7. *verſ.* 8. 16. 18. 19. 20. 22. & in *Græcis* κερατίναι, *cornua* : ſed arietis cornua pro tubis uſurpata, neque in Sacro Textu legi, neque apud ullum Interpretem. Quid erunt igitur *annus* דה *jobel*, aut vero *tuba* דה *jobel* ? Plures ſunt ſententiæ, ut fit in re obſcura. *Jubilæum* Joſephus ἰωβηλαῖον explicat; *Aquila*, & *Seniores* ἄφεσιν. *Philo*, in *libro Nominum, dimittentem*; *Hieronymus* in *Eſaiam* lib. 2. *dimiſſionem*; & *Moſes Gerundenſis* in *Levit.* 25. *verſ.* 10. שלוח, eodem ſenſu. Sed puto illos Interpretes rem reſpexiſſe, non verbum : neque enim יבל uſpiam eſt *dimittere*, vel *remittere*. Sunt, qui שנת היובל volunt eſſe. שנת המוביל, id eſt, *annum reducentis*; quia eo anno ſervus, & captivus, & exul quaſi poſtliminii jure revertebatur ad ſuos : quod *Fullerus* maximè probat *Miſcellaneorum* libri quarti capite octavo. Nonnulli יובל referunt ad יבול *terræ proventum*, cujus eo anno defectum ſupplebat Dei benedictio, *Levit.* 25. *verſ.* 20. 21. *Oleaſter*, *Ribera*, *Serrarius*, alii, Scripturæ aliquot loca proferunt, in quibus יבל in *Hiphil* eſt *afferre cum gaudio* : unde colligunt יובל ideo dici *quinquageſimum annum*, quia bonis omnibus erat fœcundus. Sed הוביל eſt ſimpliciter *afferre*, vel *reducere*, ſive id fiat *cum gaudio*, ut *Pſal.* 45. *verſ.* 16. &c. ſive *cum mœrore & luctu*, ut *Job.* 10. *verſ.* 19. & 21. *verſ.* 30. 32. *Eſa.* 23. *verſ.* 7. & 33. *verſ.* 7. *Jerem.* 11. *verſ.* 19. *Oſe.* 10. *verſ.* 6. &c. *Avenario* יובל *jobel* eſt *ſemus ex tuba proflamens*, ut יבל מים, id eſt, *decurſus aquarum*, Eſa. 30. verſ. 25. & 44. verſ. 4. *Maſii* ſententia noo caret veriſimilitudine, *Hebræum* vocabulum *jobel*, & *Latina jubilum*, & *jubilare*, à *Jubal* eſſe deducta, primo inventore Muſices, *Gen.* 4. *verſ.* 21. ac *voces* quaſque *canoras* illas quidem, ſed *ruſticas*, *duras*, *agreſtes*, & *quaſi ululantes* ſignificare : quales inchoata illa, ſed non perfecta primi artificis inſtrumenta edebant. Eo ſeſit קרן היובל & משך היובל *Exod.* 19. *verſ.* 13. & שופרות היובלים *Joſ.* 6. *v.* 5. 6. ſunt *tubæ*, vel *cornua ſoni grandis, & protractis ruſtico more*. Et annus *Jobel* eſt *annus*, *cujus promulgatia fiebat tali cornu*, *vel tubâ*.

Quo faciunt hæc *Varronis* libro quinto *De Lingua Latina. Ut* quiritare *urbanorum*, *ſic* jubilare *ruſticorum. Itaque hos imitatus* Apriſius *ait in* Bacche (vel, ut emendat *Scaliger*, *apte* Attius *ait in* Bacchis) "*Quis me jubilat?* Et hæc *Feſtus*, *Jubilare eſt ruſticâ voce* inclamare. Unde *Gloſſarium* vetus, Κραυγὴ ἀγροικῶν. *Jubilatus agreſtium.* Item, Ὁλολυγμὸς ἀγροικῶν. *Jubilatus agreſtium.* Cujus locutionis exempla ſi deſideras, en tibi ex *Silio* libro decimo quarto!

Et lætus ſcopulis audivit jubila Cyclops;

id eſt, *cantus paſtoris* Daphnidis: & ex *Calphurnii Ecloga* prima,

Nec montana ſacros diſtinguunt jubila verſus:

& *Ecloga* ſeptima,

Et tua mœrentes expectant jubila tauri:

& ex *Apulejo* libro octavo, *Ville vero colonis canes rabidos & immanes*, &c. *jubilationibus ſolitis*, &c. *ubis inhortantur*, id eſt, *in nos hortantur, & concitant.* Et ex *Ammiano Marcellino* lib. 22. *Cum mules cantilenas mediaretur pro jubilo molliores. Pro jubilo*, id eſt, *pro militari voce*, *vel cantu*; qui ruſticus eſt & inconditus.

כבש chebes, *Arabicè* كبش *chebs*, eſt *media ætatis agnus*, inter טלה tale *agniculum*, & איל ajil *arietem.* Nempe ut *Homerus* ovile genus in tres ætates ita diſtinguit *Odyſſ. ι.* verſu 221.

--- χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μίνυθες ἕποι,
Χωρὶς δ' αὖτ' ἔριφοι, ---

ſeparatim quidem erant ætate priores, ſeparatim quoque media, ſeparatim denique recens nata: ſic etiam *Hebræi* hos trium ætatum gradus in ovibus obſervant, & triplici nomine inſigniunt; atque ut טלה eſt *ſubrumus agnus*, 1 Sam. 7. verſ. 9. *quique in ſinu geſtatur*, Eſa. 40. verſ. 11. & איל *aries trimus*, Gen. 15. verſ. 9. ita כבש inter utrumque medius, ab anno primo ad tertium, hoc nomen obtinet. Unde in Scriptura toties כבש בן שנה *agnum anniculum*, & כבשים בני שנה *agnos anniculos* legas. Exempla vide *Exod.* 12. *verſ.* 5. & 29. *verſ.* 38. *Levit.* 9. *verſ.* 3. & 12. *verſ.* 6. & 23. *verſ.* 12. 18. 19. *Num.* 6. *verſ.* 12. 14. & 7. *verſ.* 15. & ejuſdem capitis locis aliis viginti quinque. Inde *Kimchius*, ונקרא כבש בן שנה בי הנדול *Et vocatur* chebes *anniculus*; *quia*, *ſi ſit anniculo major*, *vocatur* ajil. Quod ipſum ſequuntur *Pomarius*, & *Aquinas.* At *Arabes* id nominis paulo latius extendunt. *Damir*, الكبش فعل الضن في اي سن وقيل انا اثني وقيل انا اربع Alchebs, *ovis maſculus ætate quavis* (nempe καταχρηστικῶς) *aut*, *ut alii dicunt*, *cum duales*; *aut*, *ut alii*, *cum quatuor dentes ejecit.* Alcamus, الكبش العمل اثني او انا جرجت رلعينة Alchebs, *aries*, *cum duales ejecit*, *aut cum prodeunt quatuor ejus dentes:* id eſt, ut idem explicat, *dentes*, والناب الثنية التي جين *qui inter duales & molares medii ſunt*; quod anno ſecundo, aut tertio contingere infra dicetur, ubi de voce משנים. Itaque in ovibus الكبش ferè idem eſt, quod *bidens*, quod poſtea explicabimus. Poſſis & *ſiſarram* reddere, quomodo vocatur ovis, quæ primum annum ſuperavit. Gloſſæ, *Siſarra*, πρόβατον μῆζον ἐνιαυτοῦ. Quippe *ovem* etiam ſignificat כבש ut *Levit.* 4. *verſ.* 32. *Si obtulerit* כבש *in oblationem ſuam*, *fœminam integram eam offeret.* Tamen, quia de mare plerumque uſurpatur, ex כבש fit כבשה Fœminina terminatione, ut ſignificetur *agna*, ſeu *ovicula.* Sic *Levit.* 14. *verſ.* 10. וכבשת אחת בת שנתה *Et ovicula una annicula.* Et, in *Nathanis* Parabola, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 3. *Pauperi cuidam nihil erat præter unam* כבשה *oviculam.* Et *Geneſ.* 21. *verſ.* 28. שבע כבשות *ſeptem agas.* Per ἀναγραμματισμὸν כבש *chebes*, mutatur in כשב *cheſeb*, Geneſ. 30. verſ. 22. & paſſim in *Moſis* libris. Unde *Arabum* كسب *chesb*, vel *chub*, pro *quæſtu* & *proventu*, qui populis Orientis ex pecore maximus fuit. Hinc *Arabs Erpenianus* de *Iſaaco*, Gen. 26. verſ. 14. *Et fuerunt ipſi greges ovium*, & armenta boum, وكسب عظيم & *chesb* (id eſt, *proventus*) *magnus.*

כר contractum ex כבר (ut כרת ex כברת *populus*) primò *paſcuum* ſignificat, ut *Eſa.* 30. *verſ.* 23. & *Pſal.* 65. *verſ.* 14. Secundò *paſcualem agnum*, & *ovem*, aut *paſcalem*, ſi mavis ἀσχαίνως. *Lucilius*,

Paſcali pecore & montano, hirto atque ſoloci.

Feſtus, *Paſcales oves* Cato *poſuit pro Paſcuales.* Sic *Deuter.* 32. *verſ.* 14. עם חלב כרים ואילים בני בשן *cum adipe paſcualium* agnorum, & *arietum* Baſanæorum. 1 Sam. 15. v. 9. *Et indulgens ſuit* Saul & *populus* erga Agagum, & erga optimas oves, & boves, & bidentes, ועל הכרים & erga agnos *paſcuales.* 2 Reg. 3. verſ. 4. de Rege *Moab*, *Pendebat* Iſraëlis *Regi centum millia* כרים agnorum *paſcualium.* Pſal. 37. verſ. 20. *Quia peribunt impii*, & *Domini hoſtes* כיקר כרים *pretioſum* agnorum *paſcualium* (id eſt, adipes) *deficient*, *in fumum abeunt.* Ejuſdem vocis exempla plura ſi deſideras, quære *Eſa.* 16. *verſ.* 1. & 34. *verſ.* 6. *Jerem.* 15. *verſ.* 40. *Ezech.* 27. *verſ.* 21. & 39. 18. & *Amos* 6. *verſ.* 4. Nobis ſufficiet hic obſervare in loco *Davidis*, quem nuper citavimus, *Hebræa* verba כיקר כרים à *Chaldæo* reddi היך יק פלגיסין דכן אולא מתעצמין וסופיהון מתגבסין *quemadmodo pretioſum* palgiſin (aut *phalgiſia* potius) *qui primum quidem ſaginantur*, *ſed poſtmodum immolantur.* In quibus verbis, quorſum agni vocentur *phalgiſin*, *Hebræi* quærunt non immeritò; quia פלגים *phalgis* pro *agno* nuſquam alibi reperitur. Et alii quidem componunt ex פלג גם, quaſi *portionem craſſam*, aut *pinguem* dixeris: alii ex פלג שה, ac ſi ſit *ovis dimidia.* Ita *Elias*, qui inde colligit שה שיצא מכלל כבש ולבלל פלגים eſſe איל לא בא *pecus ovilli generis*, *quod perfectionem agas ſuperat*, *ſed arietis perfectionem nondum attigit.* Et, hunc ſequuti, *Pomarius* & *Aquinas* volunt *agnum* eſſe *tredecim menſium*; quaſi כבש non dicatur, niſi qui præciſe eſt *anaiculus*: quæ ſunt nugaciſſima. Omnino enim פלגים *phalgis*, trajectis literis, defluxum eſt ex *Græco* φάγιλ@, id eſt, *agnus.* *Plutarchus* in *Hellenicis*, *Quæſt.* 14. ubi de mulcta, quam procorum hæredibus, ab *Ulyſſe* interemptis, impoſuit *Achillis* filius *Neoptolemus*, Ἦν ἡ ἀλφιτα, οἶν@, καμία, ἔλαιον, ἅλας, ἰχθῦς προσὸντα φαγίλων. Φάγιλος δὲ φησιν Ἀμυσταίνης ἡ ἀμνὸν εἶναι. *Erat autem* (mulcta illa) *farina*, *vinum*, *favi mellis*, *oleum*, *ſal*, *victima phagilus adultiores.* *Phagilum verò* Ariſtoteles *agnum eſſe dicit.* *Heſychius*, & *Phavorinus*; φάγιλ@, ἀμνός. Ita legendum, non φάγιλ@ per η. φάγιλ@ enim nomen eſt ejuſdem formæ, cujus ἐγγίλ@, αἴγιλ@, νεογιλὸς, κτίλ@, καρπτίλ@, δέκτιλ@. Ita nempe dicitur *agnus*, cum *edulis* eſſe incepit, ἀπὸ τῆς φαγεῖν, id eſt, quadrimeſtris ut minimùm. Vix enim eduntur agni antequam depulſi ſint, nec niſi quarto menſe depelluntur. *Nutricantur* (inquit *Varro*) *quoad ſatis ſint quadrimeſtres.* Itaque φάγιλ@ *Græcè* id ipſum eſt, quod *Arabicè* الجفر *algnaphre.* *Quadrimeſtrem* enim *agnum Arabes* ita nominant. *Alcamus* الجفر من أولاد الشاه ما عظم

عظم واستكرش او بلغ اربعة اشهر

Algiaphro, *ex ovis factibus, qui crevit, & ventre jam intumuit, aut attigit quartum menſem.* Et verò ex φαγίνα, R & L permutatis, potius fieri primò الفجر *elphagro*, deinde per Metathesin الجفر *algiaphro*: ut per aliam Metathesin à *Chaldæis* φάγγλος mutatum in פלגים *phalgis.* Quin פלגים, vel φάγγλοι, planè videntur exprimere vim *Hebræi* כר *car*; quo, niſi fallor, nomine ſignificatur *agnus, qui, à matre depulſus, jam capus eſſe paſcualis.* Porrò, ſi quis roget, qui factum ſit, ut *Græca* vox φάγγλος, ipſis *Græcis* non multùm nota, ad *Chaldæos* & *Arabes* penetraverit, ipſum rogabo viciſſim, unde devenerit ad *Græcos Hebræorum* כר *car*; cùm populi, qui in vicinia habitant, *Arabes* & *Syri* putà, hoc vocabulum prorſus ignorent, atque ipſimet *Hebræi* nonniſi raro uſurpent: tamen ad *Græcos* deveniſſe, & *Jonicam* fuiſſe vocem ex *Heſychio* ſcimus, cujus verba ſunt, Καὶς, θύνατος, φθίσις (lege φθεὶς) πρόβατον. Item, Κάφα, &c. Ἴωνες τὰ πρόβατα. Et, creſcente voce, Καφος, φθεὶς, βόσκημα, πρόβατα. Item, Καφυσάων, τάλας, ἄκρα τὰ κάφυα ἴσατας. Item, Καφος, &c. βόσκημα. Item, Καρφθεὶς, πρόβατα ὀΐδος. Lege diviſis vocibus Καὶς, φθεὶς. *Ovem* igitur *Græci* ſignificarunt vocibus καὶς, & καφὶς, & καφος, vel κάφυος: quæ palàm deductæ ſunt ex *Hebræa* כר *car*. Neque verò eſt abſimile, quod jam alibi obſervavimus, indidem dici *Carnam*, cujus ager eſt maximè compaſcuus. *Cicero* libro primo *De Divinatione*; Arabes *autem*, & Phryges, & Cilices *paſtu pecudum maximè utuntur*, &c. *Tum* Caria *tota, præcipueque* Telmiſſenſes, *quos antè dixi, quod agros uberrimos maximoque fertiles incolunt. Palæphatus*, ubi de *Heſperidibus*; Ἑσπερος ἦν αὐτῆς Μιλήσιος, ὃς ἔβοσκε ἐν τῇ Καρίᾳ, &c. πάντα δὲ ἦσαν ἴδιος καλαὶ, καὶ ἐγκαφεῖς· ἔτικτε γὰρ αὐτὰ ἐπὶ πλείστους χρόνους. Heſperus *vir erat* Mileſius, *qui in* Caria *habitabat. Hinc autem erant oves pulchræ & fecundæ, cujuſmodi etiam nunc ſunt* Mileti, *ac proinde vocantur aureæ.* Et *Caria* vicina *Cos* inſula etiam ipſa *Caria* dicitur. *Stephanus*, Ἐκαλεῖτο ἡ καὶ Καφὶς· aut Καφὶς *Caris*, ut legit *Euſtathius*, qui hæc habet ad librum ſecundum *Iliadis*, Ἡ Κὼς Καφὶς ἐλέγετο κατὰ τὴν ἐπιλάτιν τῶν Ἑβραίων. Cos *dicebatur* Caris juxta Collectorem Gentilium Nominum. Neque & ipſa fuit valde ἰνδοτος. Proinde *Callimachus* de hac inſula Hymno in *Delum*, verſu 164.

— λιπαρή τε, καὶ ἰνδοτος, οἰ νότιε ἄκρα.

Et pinguis & paſcua, ſi qua alia. Unde eſſe, quòd *Cos* vocatur, affirmat *Euſtathius* in *Iliad.* ξ. Verba ſunt, Φασὶ δέ τινες Κάφας ὕστω καλεῖν τὰ πρόβατα, ὅθεν καὶ ἡ νῆσος Κῶς, ὡς πολυβήμων, διὰ ἰνδοσίαν. *Dicunt autem* Cares *ſic appellare oves, unde & inſula* Cos, *utpote multa alens pecora propter paſcuu ubertatem.* Sed κῶς, vel κώδιον, *vellus* eſt, ut *Arabum* كد *cad*; non *ovis.*

Itaque, ſi ab ἰνδοσία dicta eſt, eò potiùs pertinet alterum inſulæ nomen καφὶς, quia καὶς *Jonicè* ovem, *Hebraicè* non ſolùm *ovem*, aut *agnum*, ſed & *paſcuum* ſignificat. Vox eadem καὶς ab *Heſychio* φθεὶς exponitur, ſeu *pediculus.* Id ex *Homero* ſumptum, apud quem *Achilles* de *Agamemnone* dicit *Iliad. I.* verſu 378.

— τίη δέ μιν ἐκ καφὶς ἔλεν,

quod, *Euſtathio* teſte, nonnulli ſic explicant, Τιμᾷ ἀντὶν ἐκ μόνης καφὶς, ὅ ἐςι φθειρὸς τῆ περὶ τὴν κεφαλήν. *Eum non pluris facio, quàm pediculum capitis.* Quomodo ſi interpreteris, legi malim — ἰνκαφος ἔλεν, ut *pediculus* ἰνκαφος dicatur, quia eſt ἐν καφὶ *in capite.* Et verò id *Euſtathio* maximè placet. Sed hæc obiter. Quomodo à voce כר fiat מכרכר 2 *Sam. 6. verſ. 44.* dicemus infrà.

משנים *miſnim*, queritur quid ſint 1 *Sam. 15. 9.* ubi *Saül* pepercisſe *legitur optimis gregibus, & armentis*, & המשנים hamiſnim, & [illegible]. Plerique Veterum ſic reddunt; quaſi aliter legerint. *Chaldæus*, משמניא *Syrus* ܡܫܡܥܢ? *Arabs* السمان *pinguibus*; id eſt, המשנים pro המשנים, *Mem* & *Schin* tranſpoſitis; *Græci*, τῶν ἰδιωμάτων id eſt, יחומנים *Zajin* pro *Schin*; Hieronymus, *veſtibus*, id eſt, השנים, omiſſo *Mem*. Ex *Hebræis*, *R. Eſaias* ſequitur *Jonathanem*; *R. Salomo* putat *boves pingues* המשנים, id eſt, *duplos* appellari; quod duplam habeant carnem, & pinguedinem, quomodo *Gen.* 43. 12. כפל משנה *duplum argentum* ſignificat. *Kimchius* explicat שנים לבטן *ſecundo partu genitos*, ac ſi ſint præſtantiores, aut בני שתי שנים בני שנה filius *biennes.* Contra, *R. Jacob Eleazaris* filius *annnculos* hic intelligit. Inter tot expoſitiones fluctuat *Pomarius*, neſcius quid ſequatur. Et *R. Levi* maluit hunc locum intactum præterire, quam cum cæteris nugari. *Druſius* exponit *ſecundarias*; ut intelligatur *Saül* non ſolùm optimis gregibus, & armentis pepercisſe, ſed & iis, qui erant in proximo illis ordine, & ſi non optimi, ſaltem ab optimis ſecundi. Quæ ſingula hic perpendere noſtri non eſt otii, nec inſtituti. Tantùm id afferam, quod verò videtur eſſe proximum. משנים, quod omnes ſciunt, fit ab *Hebræo* Verbo שנה *ſchana*, id eſt, *iterare* & *duplicare*, ut *Arabicum* ثني *ſana*. A quo ثنيان *thſaniath*, id eſt, *duales*, vel *gemini*, dicuntur dentes duo, qui in jumentis, & omni pecore, ſed in ovibus præſertim, eminent certâ ætate, nec multò poſt excidunt. Et أثني *athſna* Verbum quartæ Conjugationis, quæ reſpondet *Hebræo Hiphil*, ſignificat apud *Arabes*, *hos dentes abjicere.* Et *quo abjicit* ثني *thſani* dicitur, atque inde colligitur quot annos agat. Agnus enim illos dentes ſecundo, aut tertio anno abjicit; vacca tertio, aut quarto; equus quarto; camelus ſexto. *Alcamus*, الثنية الناقة الطاعنة في السادسة Thſania, *cameli famina, qua ſextum annum attigit.* Idem, البعير الثني والفرس الراخلة في الرابعة والشاة في الثالثة كالبقر *Camelus* thſani (id eſt, *ſexennis*) *Equus quartum ætatis annum agens, & ovis tertium, ut & vacca.* Alii *Arabes* apud *Giggeium* الثني Thſani, *jumentum, quod duales dentes abjecit. Agnus biennis. Camelus ſexennis. Equus quadriennis. Ovis biennis. Vacca trienuis, quod duales dentes tunc abjiciant.* Et in *Alcamus* jumentum, aut pecus dicitur الجذع قبل الثني Algiadſo, *antequam duales abjiciat*, id eſt, *infirmus, invalidus, ætatis nondum ſatis firma.* Proinde idem addit, اسم له في زمن ولبس جسن ينبت او يسقط *Hoc nomen à tempore dictum eſſe, non à dentibus, qua creſcunt, aut decidant.* Tempus igitur, quo dentes duales abjiciuntur, ideo paſtores curioſiùs obſervant; quia hæc eſt ætas pleni roboris, ad quam pecora quo propiùs accedunt, eo majori ſunt in pretio. Proinde in ovibus bidentes, id eſt, in quibus ſeſe exerunt hi duo dentes, quos diximus, olim exquirebantur, ut Diis acceptiores, & ſacrificiis aptiores. *Virgilius* libro quinto *Æneidos*,

— *cudit quinas de more bidentes.*

Et

Et libro ſexto,

Nunc gregis de *immolare ſeptem mactare juvencos*
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et libro ſeptimo,

Centum lanigeras mactabat ritè bidentes,

Et libro duodecimo,

— *intonſamque bidentem*
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

Et *Silius* libro decimo tertio,

— *circumque bidentem*
Viſceribus lacteis, & odore ſulfuris aurâ,
Grammibuſque novis, & longo murmure purgat.

Et *Seneca* in *Oedipo*,

Nitro bidentes vellere, atque ara boves
Retrò trahuntur. —

Non me latet, à multis Veterum hanc vocem multò aliter ſumi. Nam apud *Gellium* (*d*) & *Macrobium* (*e*) Nigidius *bidentes* appellari ait non *oves* ſolas, ſed *omnes beſtias bimas*. Et ibidem *Gellius bidentes* dici vult, quaſi *biennes*. Et *Nonnius Marcellus*, Bidentes *qui aſtimant ob eam cauſam oves a* Virgilio *dictas, quòd duos dentes habeant, peſſimè ac vitioſè intelligunt*, &c. *Et melius intelligi poteſt, ſi* biennes *dixerit*. *Hyginus* tamen (qui, *Gellio* teſte, jus *Pontificium* non ignoravit) *bidentes* appellari ſcripſit *boſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in majorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem*. Et *Feſto* quoque *bidentes* ſunt *oves duos dentes longiores catera habentes*. *Iſidorus* etiam libri duodecimi capite primo quatdam ex ovibus bidentes vocari refert, *eò quod inter cæta dentes duos altiores habeant*. Et *Gloſſa Philoxeni*, Δίοδους, *Bidens*. Et *Gloſſarium* aliud vetuſtiſſimum, *Bidentes*, Ἐπὶ τῶν πρόβατων, διὰ τὸ δύοδοντα αὐτὰ εἶναι. Quibus ideo accedit *Scaliger* ad *Varronem*; quia ſi *bidens* eſſet quaſi *biens*, vel *biennis*, inde *bidennes*, non *bidentes* dicerentur. Sed, cùm de ove agitur, parvi momenti eſt hæc quæſtio; quia duos hoſce dentes eminulos ovis non habet, antequam ſit biennis. Itaque *bidens biennem* ſignificat ſaltem ex conſequenti. Unde eſt, quòd utroque modo nonnulli interpretantur. *Servius* in librum ſextum *Æneidos*, *Bidentes ſunt oves circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores, quæ erant aptæ ſacrificiis*. *Gloſſa* veteres, *Bidentis*, Διστὸς ἐστ, ὁποῖα πρόβατα· lege *διόδοντα πρόβατα*. Utut ſit, המשנים *Hebræis*, ut ثنيون *Arabibus*, dictas fuiſſe *pecudes* puto, atque in his *ovis* maxime, vel *cùm eminebant*, vel *cùm excidebant bi duo dentes*. Quod cùm adultæ ætatis ſit indicium, hoc ipſo maxime præſtabant.

(*d*) *Lib. 16. c. 6.*
(*e*) *Lib. 6. cap. 9.*

עשתרות *aſtharoth*, Deut. 7. 13. & 28. v. 4. 18. 51. *Arabs* Pariſienſis *agnos*, & Kimchitis *oves* explicat. *Liber nominum* in Hieronymo *caulas, præſepia, ovilia, atria*. Alii plerique *armenta*, aut *greges*. Ita enim *Græci, Chaldæi, Syri, Samaritanus, Arabs Erpenianus, Vulgatus* Interpres, *Aben Ezra, David de Pomis*, & magna pars recentiorum. Et verò inde dicta *Aſtarte* videtur non ſolùm gregibus, ſed & armentis præfuiſſe, atque ideo capiti impoſuiſſe *βαειλείας παράζημον κεφαλὴν ταύρου*, *tauri caput pro regni inſignibus*, ut habet *Sanchoniathon*. Nempe *Aſtarte* eſt *Venus*: quod ex eodem *Sanchoniathone*, ex *Cicerone*, *Theodoreto*, *Procopio Gazæo*, *Suida*, & aliis probare eſſet obvium, ſi hæc res ageretur. Porro de *Venere Lucretius*,

— *per te genus omne animantum*
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis.

Et *Manilius* libro ſecundo, ubi de cœli ſignis, quæ ſub Deorum tutela ſunt,

— *taurum* Cytherea *tuetur:*

ut taurum illi ſcias ſpeciali curâ fuiſſe commiſſum. Vocem עשתרות quod attinet, illam *Talmudiſtæ* referunt ad עשר, quod *diteſcere* eſt in *Cholin* capite tertio. Verba ſunt, מאי רבי יוחנן הרועה שיתעשר יעשוק בבהמה דקה אמר רבי חסדא מאי דכתיב ועשתרות צאנך שמעשרות את בעליהן *Dixit* Rabbi Johannes, *Quiſquis vult diteſcere, occupetur in minute pecore*. *Dixit* Rabbi Chaſda, *Quorſum dicitur* Deut. 7. verſ. 13. "Et *aſtaroth* (greges) ovium tuarum? *Quia ditant dominos ſuos*." Itaque, ex illorum ſententia, poſt ſecundam Radicalem litera. *Thau* in עשתרות eſt epenthetica, Quod ideo non admittimus, quia res eſt ſine exemplo.

צאן *tſon*, jam ante (*f*) docuimus commune nomen eſſe ad *ovillum* & *caprinum* genus; quamvis צאן *tſon* & *capra* quandoque opponantur, ut cùm de *Nabale* dicitur 1 *Sam.* 25. 2. Et *erant* צאן *tſon*, (id eſt, *oves*) *ter mille, & mille capræ*. Idem nomen, utut ſemper Singulare, tamen vim Pluralem ubique habet. Neque enim צאן unam ovem, aut unam caprim ſignificat, ſed multas ubique collectas. Et ſecunda Radicalis *Aleph*, quæ alibi ſolet moveri, hic quieſcit in *Cholem*. Unde eſt, quòd *Lexicographi* referunt ad צין, quaſi *Aleph* ſit loco *Vau*. Sed nihil erat neceſſe, cùm in vocibus ראש *caput*, & קארה *ramus*, *Aleph* Radicale medium pariter quieſcat in puncto *Cholem*: itaque apud *Arabes Elif* ﺻﻨﺎن *hamzâ* habet adſcriptum, quâ notâ indicant illud *Elif* pertinere ad Radicem. Notandum interim, alicubi pro *Hebræa* צאן ſcribi צנא, & אנה, ut *Chaldaice* קנין. Sic *Num.* 32. *v.* 24. "*Ædificate vobis civitates pro parvulis veſtris, & caulas* לצנאכם *pro ovibus veſtris*. Et Pſal. 8. v. 7. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus, boves,* וצנה *& oves*. Quomodo ſi ſcribatur, Radix erit צנא, vel צנה, id eſt, *Arabice* ضنا vel ضنى quod apud illos *ſebeleſcere, ſatificare*, & *fecundum eſſe* ſignificat. Sic apud *Lexicographos*, ضنا المال *multâ prole fuit mulier*, ضنانات المراة *greges valde fecundi fuerunt*, الضنو *prolis copia*. Quod ovibus quàm conveniat infra dicemus. A voce צאן vocatur צאנן *Saanan*, *Judæ* quoddam oppidum, *Mich.* 1. 11. quaſi *pecoroſum* dixeris. Hodie legitur Σενναὰρ *Sennaar* in *Græcis* editionibus, id eſt, שנער, nomine ignoto, ut ſæpe fit, deflexo in alterum notius. Sed *Theodoretus* Ἀνὰν legit in *Commentariis* in hunc locum. Ita etiam *Chryſoſtomus* Homiliâ decimâ octavâ *Ad populum Antiochenum*; aut, ut habet margo, Σανὰν, quod ſequuntur *Complutenſis Bibliorum* editio, & nupera *Pariſienſis*. Symmachus *abundantem, uberem, fertilem* reddiderat. *Hieronymus* in *Micheam*, *Porro quod ſequitur*, "*Non eſt egreſſa, qua habitat in* Sennan, *&c.* Symmachus *vertit*, "*Non eſt egreſſa habitatio abundans*. Idem in *Locis*; Sennaar, *pra qua* Aquila *Senman*, Symmachus *interpretatur* uberem. *Meminit hujus* Michæas *Propheta*. Hinc *Gloſſa* veteres, *Sennaar, fertilis*. *Symmachus* quidem apud *Cyrillum* reddidit planè aliter. Ἐκδέδωκασι μὲν, inquit, οἱ ἑβδομήκοντα Σεννααὰρ, Ἀκύλας δὲ ἐξ ὑπονοίας ἐνδεεστέραν δὲ Σύμμαχος· quod potiùs *validam* ſonat. Sed pro ἐνδεεστέραν reſcribendum ἐνθυμέσεραν quomodo *Hieronymum* in *Symmacho* legiſſe certum eſt. Ἐνθυνεῖν enim eſt *abundare, uberem, & fertilem eſſe*. *Heſychius*, Ἐυθυνῶν· ἐυδαιμονῶν, πλουτῶν. Gloſſæ *Philoxeni*, Ἐυθύνια (lege Ἐυθυνία) *copia, uberias, annona, abundantia, merges*. *Pollux*, (lib. 1. cap. 12. §. 13.) in laudibus prati ponit, ut ſit πολυθρεπτον, ἐρεγνὸν, ἐυθυνον. Reddit *Gualterus* Interpres *ferax, germinans, juſtum*: quorum ultimum, cum ad pratum non pertineat, mutandum in ἐυθυνῶν *abundans*. Sic, cùm in arbore idem requirit, ut ſit ὑπερφυὲς, ἐυθυνὲς, ἐυφορον, πολυφόρον, ἐυκαρπον, πολυκαρπον, ut planè conſtet ἐυθυνὲς ſcribi debere pro ἐυθυνῶν, ſtatim pro Concretis ſequuntur Abſtracta totidem; id eſt, Subſtantiva nomina pro Adjectivis: Καὶ βίοδυς ἐυκαρπία, ἐυθυνία, ἐυφορία, πολυφορία, ἐυκαρπία, πολυκαρπία. Conſimili mendo in *Homeri* Hymno *in Terram* legitur in nonnullis exemplari-

(*f*) *Cap. 49. ſupra, pag. 420.*
Num. 39.

plaribus, κτήνεσιν ἰνδυσῶν, pro ἰνδυσῶ. Sed & in *Græca* Scripturæ verſione quædam editiones habent ἰνδυσῶσι pro ἰνδυσῶν, *Job.* 21. 23. & *Dan.* 4. 1. ἰνδυσώσεως pro ἰνδυσώσεσι, *Pſ.* 72. 12. ἰνδύσεως, pro ἰνδύσεσι, *Jerem.* 12. 1. ἰνδυσῶσιν pro ἰνδυσῶζαι, *Thren.* 1. 6. ἰνδυσία, pro ἰνδυσία, *Pſal.* 29. 7. & 121. 6. 7. *Ezech.* 21. 49. *Dan.* 11. 21. 24. Porrò, quod צאן *Symmachus* ἰνδυσῶζαι exponit, confirmat id, quod diximus, צאן *pecus* dici ab *Hebræis* ab ubertate, & fertilitate, & quia in immenſum ſoboleſcit.

קשיטה *keſita*, pleriſque veterum *agnum*, aut *ovem* ſonat. Sic *Gen.* 33. 19. ubi *Jacob* emiſſe dicitur à filiis *Hemor* portionem agri בני קשיטה, *centum keſitas*; *Keſitarum* nomine *Græci*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, *Vulgatus* Interpres *centum agnos*, aut *oves* intelligunt. Nec locus hunc parallelus *Joſ.* 24. 32. aliter redditur ab ullo vetuſtiorum interpretum. Et *Job.* 42. 11. ubi ab amicorum ſingulis *Job* accipit קשיטה אחת, *keſitam unam*, *Chaldæus* habet חרפא, *agnum*, Græci ἀμνάδα, *agnam*, *Syrus* ܐܡܪܐ, *Arabs* الشاة, Vulgatus *ovem*: eodem omnes ſenſu.

Mihi tamen eſt perſuaſiſſimum קשיטה *keſitam*, *Hebræis* nec *ovem* fuiſſe nec *agnum*, ſed aliquod *nummi genus*. Quæ ſententia nititur his rationibus: 1. Cum de ovium paſtu, proventu, mactatione, & ſacrificiis libri *Prophetici* agant locis plùs centum, in his *agnus* כבש, & כבש, & שה, & כר, & טלה, & אמר; *ovis* צאן vocatur, & רחל, & כבשה, nusquam קשיטה. Nec in vicinis linguis, *Chaldæa* putâ, *Syrâ*, *Samaritanâ*, *Æthiopicâ*, & *Arabicâ*, quæ *Hebraicæ* Dialecti ſunt, ullum extat, quod quidem ſciam, hujus vocis veſtigium. Unde valde veriſimili conjecturâ colligo, nunquam ab Orientis populis eâ notione uſurpatam. 2. Quia *Talmudica* קשיטה *keſita*, eſt *nummi ſpecies*. Ita explicat *R. Akiba* in *Ros haſſana*, cap. 3. fol. 26. a. כשהלכתי לאפריקי הוו קורין לסעה קשיטה לטאי נפקה מינה לפרושי מאה קשיטה דאוריתא מאה דנקי *Cum per* Africam *peregrinarer*, *obolum vocabant* keſitam. *Quanam inde eſt utilitas? Ut centum* keſitæ, *de quibus agitur in Lege* Moſis, *explicentur centum* δάνικις. Atque id ſequuntur *R. Selomo*, & *R. Levi Ben Gerſon* in *Commentariis* in hunc locum: &, in *Lexicis*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & in *Concordantiis* R. *Mardochæus*: *Hebræi* denique omnes præter unum *Aben Ezram* in *Jobum*; cui *keſita* eſt כבשה קטנה, *ovicula*, aut *agna*. 3. Et, ſi liceret per *Maſorethas*, qui nulla, ut puto, neceſſitate adducti, punctum ש *Sin* in קשיטה *keſita* è dextro cornu tranſtulerunt in ſiniſtrum, ipſa origo vocabuli decideret hanc litem. Nam קשט *koſet*, *Hebræis* eſt veritas. Extat hoc vocabulum *Pſ.* 60. 6. & *Prov.* 22. 21. Et *Chaldæum* קשוט *koſet*, id ipſum ſonat, *Dan.* 4. 34. & paſſim. Unde קשט *kaſit*, pro *vero*, & *facere* ſæpè habetur in *Paraphraſtis*. Itaque קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, aut *ſincera*, non *agna*, aut *ovis*, ſed *probæ monetæ* eſt attributum, ſive materiæ ratione, ſive ponderis. Hinc *Deut.* 25. 15. in *Onkelo* כתקלין שלמין דקשוט *pondera perfecta* (Dikeſot) *veritatis*, & מכילן שלמין דקשוט *menſuræ perfectæ veritatis*, id eſt, *juſtæ*, & *æquæ*. Et in *Jonathane* ibidem, משחתא דקשוט *ſtatera veritatis*, & קסטן דקשוט *ſextaria veritatis*; non ſine alluſione ש *keſot*, ad *vic keſatim*: quorum illud *veritatem*, hoc *ſextaria* ſonat. Et *Prov.* 16. 11. pro *Hebræis* אבני כיס *lapides marſupii*, *Chaldæus* Interpres habet מתקלי דקושטא *pondera veritatis*; ac ſi כיס eo loco, quod quidam volunt, deducatur à כסס, id eſt, *ſupputare*, & *numerare ad juſtam ſummam*. Ex his cùm conſtet plus ſatis קושט koſet, *veritatem* (juxta *Hebræos*) ponderum eſſe attributum, potuit קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, dici moneta, quæcunque habuit juſtum pondus, aut etiam *moneta ſincera*, & ἀνόθευτον, ut opponeretur adulterinæ, quam *Hebræi* vocant מטבעי שקר *monetam falſitatis*, ut nos vernaculè *falſam monetam*: Et generale probæ monetæ attributum ad certam ſpeciem transferri, quæ ideo קשיטה *keſita*, dicta ſit, quod maximè eſſet ſincera, & ex auro, vel argento puriſſimo conflata, vel quod in ea pondus rigidè, & exactè obſervaretur. Utut ſit, cùm omnis moneta extendi, & appendi, & ſignari, & numerari ſoleat, tamen à פשט, quod *extendere* eſt, פשיטה *peſita*, dicta eſt certa monetæ ſpecies, eâdem formâ nominis, quâ קשיטה *keſita*. Et à Verbis שקל *ſakal*, & פלס *pallet*, aut *phallet*, quæ *appendere* ſignificant, שקל ſekel, *ſiclus*, & פולס phullas, *follis*. Et à טבע *taba*, quod *ſignare* eſt, & χαρακτηρίζειν, טבעה *tiba*, pro *dimidio ſiclo*. Et à מנה *mana*, id eſt, *numerare*, מנת *mane*, Græcè μνᾶ, nobis *mina*. Rurſus כסף cheſeph, *argenteus*, זהוב zahob, *aureus*, apud *Hebræos* fuêre nummi certæ ſpecies, quamvis ferè omnibus id commune ſit, ut vel ex argento, vel ex auro conflentur. Proinde, licet in nummis τὸ ἀνόθευτον ubique requiratur, tamen potuit una quædam ſpecies קשיטה *keſita*, nominari peculiari de cauſâ, quæ nos lateat. 4. Quadrabit igitur nomen *keſita*, ſi de nummo accipiatur. At, cur ſic vocetur agnus, nulla poteſt dari ratio, quæ vel minimam habet veri ſpeciem. Imò קשיטה *keſita*, non eſſe *agnum* docet Fœminina terminatio. Et *agnam* ſi intelligas, ſequetur, *Jacobum* pro agri pretio, quem emit à filiis *Emor*, nonniſi agnas dediſſe: & *Jobum* ab amicis ſolùm accepiſſe fœminas abſque ullo mare, quod parùm eſt veriſimile. *Agnorum* quidem nomine poſſunt etiam *agnæ* contineri, ſed non viciſſim. Itaque, ſi de ovillo fœtu ageretur in illis locis, eas adhibuiſſent voces Sacri Scriptores, quæ mares potius deſignaſſent. 5. Præterea *Jacobi* ævo, & multò antè, jam deſierant res rebus permutari, & in uſu erant veræ emptiones, quæ nummis fiunt, vel appenſis, vel numeratis. Itaque *Jacobi* avus *Abraham* ſervos habuit ἀγοραστούς, *Gen.* 17. 12. 13. Et *Hephronis* agrum emit quadringentis ſiclis probæ monetæ, ac inter mercatores receptæ, *Gen.* 23. 16. *Joſephum* quoque à fratribus viginti nummis emptum *Iſmaelita* in *Ægypto vendiderunt*. Et *Jacobus* ipſe, famis tempore, filios eodem amandavit, ut præſenti pecunia frumentum compararent. Quod ipſum *Ægyptii* cùm aliquamdiu præſtitiſſent, nummis tandem conſumptis, anxii hæſerunt, & conſilii inopes, donec *Joſephus* illis permiſit armenta, & greges frugibus permutare, *Gen.* 47. 16. Ex quo ipſo ſatis apparet, factum id fuiſſe præter ſæculi morem, ut in re extraordinaria. 6. Quid? quòd ille ipſe ager, de quo *Moſes*, & *Joſue*, legitur *Actor.* 7. 16. à filiis *Hemor* emptus fuiſſe τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*. Verba ſunt, Κατέθετο ὁ Ἰακὼβ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὼρ τοῦ Συχέμ. In quo quidem loco fatoor eſſe tria, quæ lectorem remorentur. Quorum primum eſt, quod ibi patrum, id eſt, duodecim *Patriarcharum*, corpora ex *Ægypto Sichemum* tranſlata fuiſſe leguntur, cum id Scriptura tribus locis nonniſi de *Joſepho* tradat. Secundum, quod hunc agrum, vel monumentum, quod in eo agro fuit, emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor*, cum agri prope *Sichemum Jacobus* emptor fuerit, non *Abraham*, *Gen.* 33. 19. & *Joſ.* 24. 32. Tertium, quod agrum illum emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor* ש Συχίμ, id eſt, filii *Sichemi*, ut quidam volunt, cùm *Emmor* non fuerit *Sichemi* filius, ſed pater, ut in *Geneſi*, & *Joſua* clarè docetur. Sed primum facilè ſolvitur: cùm *Joſephus* ſolus fratrum vates fuerit, & *Judæorum* in *Ægypto* mox ſequuturam oppreſſionem, & ex *Ægyptiorum* jugo liberationem ſpiritu Prophetico ſolus præviderit, is etiam in morte ſolus petiit, ut oſſa ſua ex *Ægypto* in *Chananæam*

transferrentur. Quo nomine illum commendat *Apoſtolus* Hebr. 11. 22. Neque id petiſſe contentus, gravi etiam ſacramento populares ſuos adſtrinxit, ne huic officio deeſſent. Quod cum memoràſſet *Moſes*, *Gen.* 50. 25. neceſſe habuit docere, quomodo ſe hoc juramento liberaverint *Iſraelita*. Proinde *Exod.* 13. 19. narrat ſe ex *Ægypto* excuntem *Joſephi* oſſa ſecum exportàſſe, ut juramento ab illo moriente exacto ſatisfieret. Et *Joſ.* 24. 32. leguntur hæc eadem oſſa ſepulta fuiſſe *Suchemæ* in agro, quem *Jacob* emerat à filiis *Emor* patris *Sichem*. Sed quamvis de *Joſepho* fratribus idem non referatur, tamen id conjicere facile fuit, quia par erat ratio. Utut enim *Joſephus* in *Ægypto* dignitate ſupra fratres eminuerit, omnium tamen *Patriarcharum* apud *Judæos* eadem fuit dignitas. Itaque ſi *Patriarcharum* unius oſſa ex *Ægypto* neceſſe fuit in *Chananæam* transferri, nulla cauſa apparet, cur non reliquis quoque *Patriarchis* idem honor ſit exhibitus. Et verò *Joſephum* Hiſtoricus (*Antiq.* lib. 2. cap. 4.) poſt hiſtoriam de morte *Joſephi Patriarchæ* de fratribus hæc ſubjungit, Τελευτῶσι δ' αὐτὸ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, ζήσαντος ἑνὸς ἑκάστου ἐπὶ πλεῖστον καὶ τέτταρα μὲν τὰ σώματα κομίσαντες μετὰ χεῖρας ἀνῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες ἐθάψαν ἐν Σικίμοις. *Sed & obierunt fratres ipſius, cum ſa Ægypto felicitèr vixiſſent: atque eorum quidem corpora cum poſt aliquod tempus poſteri exportàſſent*, (eorum qui exportaverant) *filii* Chebrone *ſepelîverunt*. Quod ex vetuſtiorum *Judæorum* traditione hauſit *Joſephus*: quamvis in eo fallatur, quod *Chebronem* ſcripſit pro agro *Suchemitarum*. Atque hunc eſſe memoriæ lapſum palàm facient ea, quæ dicturus ſum. *Hebræorum* eſt vetus traditio, quam referunt *Hieronymus* in *Locis* in voce *Arboc*, & in *Traditionibus Hebraicis* in *Geneſin*, & *Eugeſippus* in *Deſcriptione Terræ Sanctæ* ſtatim initio, & *R. Selomo Jarchi* in *Gen.* 23. *Chebronem* alio nomine vocatam fuiſſe קריית־ארבע *Kirjath-Arba*, id eſt, πόλιν τῶν τεσσάρων, a quatuor *Patriarchis* inibi ſepultis. Hi ſunt *Adam*, *Abrahamus*, *Iſaacus*, & *Jacobus*. Quod de *Adamo* tam incertum, quam de reliquis tribus certum & indubitatum eſt. Licet etiam de *Adamo* probare conentur ex *Joſ.* 14. 15. Sed quàm verè hæc illi dixerint, jam non quærimus. Tantum notamus, hæc ab illis ſic affirmari. Quod neutiquam faceret, ſi præter illos quatuor *Patriarchas*, etiam *Joſephi* fratres undecim credidiſſent ibidem fuiſſe ſepultos. Neque obſervàſſent Doctores *Cabaliſtici* in nomine ישראל ſeu *Iſraëlitis*, omnes illos contineri per *Roſe theboth*, qui *Chebrone* ſepulti ſunt. Nempe in nomine ישראל quinque ſunt literæ, quarum prima *Jod* eſt initialis nominum *Iſaaci*, & *Jacobi*; ſecunda *Schin*, nominis *Sara*; tertia *Res*, nominis *Rebeccæ*; quarta *Aleph*, nominum *Adami*, & *Abrahami*; quinta denique *Lamed*, nominis *Lea*. *Saram* porrò, *Rebeccam*, & *Leam* idem habuiſſe ſepulchrum cum *Patriarchis*, quos diximus, *Moſes* docet *Gen.* 49. *verſ.* 30. 31. Hoc potiſſimum, quod *Hieronymus*, cui *Judea* non minùs nota fuit, quàm *Joſepho*, teſtatur *Jacobi* duodecim filios ſepulchra habuiſſe prope *Suchemam*, cum Epiſtolâ vigeſima ſeptima ad *Euſtochium* ſcribit de *Paula* matre, *Tranſiit* Sichem, &c. *Atque inde divertens vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra*. Meritò igitur *Stephanus* de *Patriarchis*, Μετετέθησαν εἰς Συχέμ, *Tranſlati ſunt Suchemam*, id eſt, *prope Sichemem* ut *Hebr.* 9. 4. *In arca erat urna aurea, & virga* Aaronis, id eſt, *prope arcam*. Nam præciſè loquendo, nihil fuit in arca præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 9. Sed longè plus eſt difficultatis in eo, quod idem *Stephanus Abrahamum* dicit *Patriarcharum* ſepulchrum emiſſe à filiis *Emor*: cum agrum, in quo fuit illud ſepulchrum, non emerit *Abraham*, ſed *Jacobus* diu poſt *Abrahamum*. Sunt, qui *Abrahamum* putant ideo pro *Jacobo* nominari; quia parentes, & filii idem eſſe moraliter cenſentur: atque inde eſſe, quod 1 *Reg.* 12. 16. populus *Roboamo* infenſus dicit, *Quæ pars nobis in Davide*, id eſt, in *Roboamo Davidis* nepote. Et quod 1 *Reg.* 15. 6. perpetuum bellum intercedſiſſe legitur inter *Roboamum*, & *Jeroboamum*, quamdiu hic fuit in vivis. Nam *Roboami* nomine, qui pridem obierat, *Abiæ* filius intelligitur, qui graviter afflixit *Iſraelitas* uſque ad obitum *Jeroboami*, 2 *Par.* 13. 17. 18. 19. 20. Tale, quod *Chriſto* tribuitur *Davidis* nomen *Jerem.* 30. *verſ.* 9. & *Ezech.* 34. *verſ.* 23. Et *Æneas*, pro *Dardanide*, *Dardanus* vocatur in his *Poëtæ* libro quarto *Æneidos*,

Hauſit hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, *& noſtra ſecum ferat omina mortis.*

Alii, in quibus *Beza*, & *Maſius* in *Joſuam*, nomen *Abrahami* ſuſpicantur eſſe Gloſſema, quod à ſcioli o in margine adſcriptum tandem in textum irrepſerit. Nempe ſcripſerat *Lucas*, *Deſcendit* Jacob *in* Ægyptum, *& obiit tam ipſe, quam patres noſtri, qui* Sichemam *tranſlati ſunt, & poſiti in monumento, quod emerat argenti pretio. Quod emerat*, ὁ ὠνήσατο, nempe *Jacob*, de quo paulo ante. Quod non ſatis animadvertens ſemi-doctus aliquis, putavit ante ὠνήσατο rectum caſum deeſſe, & in margine ſcripſit Ἀβραάμ, ac ſi eo loco res eſſet de ſepulchro, quod *Abraam* emiſſe legitur *Gen.* 23. 16. &c. Atque alius æquè indoctus quod perperam adſcriptum fuerat è margine in textum inſulſit. Jam, quod ſupereſt, παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὼρ τοῦ Συχέμ, ab Interpretum pleriſque, adeoque etiam à noſtris malè redditur *à filiis Emor*, filii *Suchem*. Reddendum enim, *à filiis Emor* patris *Sichem*. *Emor* ſcilicet *Suchemi* pater fuit, non filius. Nec quidquam obſtat, quominus *Græca* verba id terre poſſint. Nam in *Herodoti Clio*, Ἄδραστος ὁ Γορδίου τοῦ Μίδεω, id eſt *Adraſtus* nepos *Gordii* patris *Midæ*. Et in *Ælianæ Variis* lib. 13. cap. 30. Ὀλυμπιὰς ἡ Ἀλεξάνδρου eſt *Olympias* mater *Alexandri*. Et in *Stephani Ethnicis*, voce Δαίδαλα, Ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἡ ἐν Λυκίᾳ, id eſt, *Urbs in* Lycia *condita eſt à Dædalo* patre *Icari*. Quin & *Luc.* 24. 10. Μαρία Ἰακώβου, id eſt, *Maria* mater *Jacobi*, ut rectè reddunt *Syrus*, & uterque *Arabs*, nempe ex *Marc.* 15. 40. ubi expreſſe id habetur. Itaque, ut eò redeat oratio, unde deflexa eſt, omnino agitur in loco *Stephani* de agro, qui, à *Jacobo* emptus centum *Keſitis*, poſteris pro ſepulchro, aut coemeterio fuit, in quo cum *Joſepho* ſepulti ſunt undecim fratres. Et in eo loco cum *Stephanus* emptum fuiſſe dicat τὸ μνῆμα, id eſt, *agrum*, *in quo ſepulchrum fuit*, τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*, centum illæ *Keſita*, quibus emptum eſt, non fuerunt centum agnę, nitidaureas, & argenteas *Mandrabuli* agnas intelligas, aut oves, quas in crumena ſe condidiſſe dicit *Strabax* in *Plauti Truculento*, id eſt, ovium à patre venditarum, pretium viginti minas, quibus illum interverterat. Atque id quidem clarum eſſe puto. Sed duo quærenda reſtant: unum, cur, pro *nummis*, *agros*, aut *oves* reddiderint tam multi veteres; alterum, quod nummi genus fuerit *Keſita*. Quorum utrumque valde obſcurum eſt. Tamen ad priorem queſtionem ſunt qui reſpondent, errori anſam præbuiſſe *Græcam* verſionem hic facili lapſu corruptam, cùm ex ἑκατὸν μνᾶς, id eſt, *centum minis*, ſcriptores imperiti feciſſent ἑκατὸν ἀμνῶν, *centum agnis*. Sic *Gen.* 31. *verſ.* 7. *Jacob*, de *Labane* multa queſtus apud uxores, inter cætera dicit, *Mutavit mercedem meam* עשרת מנים *decem vicibus*. Quod *Græci* reddiderant, Ἠλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα μνᾶς, *Mutavit mercedem meam decem minis*; quia *Hebræum* מנים & *vices*, & *minas* ſignificat. Deinde per Scribarum ſcitantiam ex δέκα μνᾶς, id eſt, *decem minas*, factum δέκα ἀμνὰς *decem agnas*. Unde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* in *Geneſin*, *Pro eo, quod nos poſſumus* decem vicibus, *Septuaginta, aeſcio quâ opinione dulci, poſuerunt* decem agnis. Et *Auguſtinus* in *Geneſin*, *Queſtione* nonage-

gesimâ quintâ, *Conquerens de patre illarum* (uxorum) *aut inter cætera*, "*Et mutavit mercedem meam decem* "*agnorum.* Alii *agnorum* nomine nummos intelligunt agnorum imagine signatos. Quomodo apud *Plinium* (lib. 18. cap. 3.) *Servius, Romanorum* Rex, boum, oviumque imaginibus primus signavit æs. Et apud *Athenienses* nummus erat bovis imagine signatus, qui & *bos* dicebatur. Unde *Proverbium*, *Βοῦς ἔπι γλῶτταν*, *Bos in lingua*, in eos, qui pecunia corrupti tacent. Et *Argivi* lupum, *Thessali* equum, *Cyzicens* & *Lyci* leonem, *Rhegini* leporem, alii cervum, alii alias pecudes nummis impressêre. Quibus docti videant an addi possit tertia hæc conjectura, cui nec ipse multùm fido. Si, quod multi suspicantur, numeri olim non plenè scripti sunt, sed per literas numerales expressi, duæ voces כמאה קשיטה scribebantur בק קשיטה, duobus *Koph* sc mutuo subsequentibus: quorum altero suppresso, ut sæpe fit in literis similibus, vox קשיטה *kesita*, mutata est in שיתא, vel שיתא *seiha*, (*Chaldæ* sic *ovem* dicunt, ut *Hebræi* שה) & בק שיתא redditum, *centum ovibus*, aut *centum agnis.* Jam secunda quæstio, quod nummi genus sit *kesita*, multò est obscurior; *Hebræi* summo consensu טעה exponunt, id est, *obolum*: quod videtur ridiculum, quia *Hebræorum* obolus vix assem valuit nostræ monetæ. Itaque ex hac sententia *Jacobus* agrum suum centusse circiter emerit. Et amici *Jobi* minutam illi stipem contulerint, singuli nempe unum assem, quod fuerit contumeliæ genus. At, si *Græcum* ἑκατὸν ἀμνῶν factum est ex ἑκατὸν μνᾶν, ex *Græcorum* calculo *centum kesita* fuerunt minæ totidem, quarum singulæ pendebant duas argenti libras cum semisse. Itaque centum *kesitarum* pondus librarum fuerit quingentarum. Sed hæc ii discutiant, qui scribunt de re nummaria; nobis aliud pensum incumbit: itaque hoc solum addimus, קשוט *kissut*, in *Paraphrasi* quandoque pro *ornatu* sumi; quod respexisse videntur *Jonathan*, & *Jerosolymitanus* Interpres, quibus agri à *Jacobo* empti pretium sunt מארה מרגליין *centum margaritæ*, aut verò *centum gemmæ*, ut quæ inter ornamenta primas teneant.

רחל rachel, *Hebraicè* est *ovis.* Sic *Gen.* 31. *vers.* 38. רחליך, *oves tuæ*, & *capra tua non abortierunt.* Gen. 32. 14. רחלים מאתים, *ducenta oves.* Cant. 6. 6. *Dentes tui* כעדר רחלים *ut grex ovium.* Es. 53. 7. וכרחל *Et sicut ovis, quæ coram se tondentibus obmutescit.* Alibi in Scriptura non extat. Sed frequens est in *Paraphrasi.* Ita in *Jonathane* Levit. 22. 28. תורא או רחלא יתה ורת כרה *vaccam, aut ovem, ipsam & fœtum ejus.* Et Deut. 14. 4. ואטרין כני רחלין *& agni filii ovium.* Ubi *Onkelos*, אטרין דרחלין *agni ovium.* Et *Arabs Parisiis* editus *Gen.* 31. *vers.* 38. رخالك ومواعزك *oves tuæ, & capratuæ.* Doctores quoque usurpant, ut in Adagio *Talmudico*, Tractatu *Cetuboth* cap. 5. רחילא בתר רחילא אזלא *Ovis ovem sequitur.* Et *De Sabbatho* cap. 5. רחלות יוצאורת שחוורת *Oves* (die Sabbathi) *exeunt candidæ sursum ligatæ, & erectæ.* *Arabicè* verbum شحل tale aliquid significat. Dicitur enim in *Lexico Alcamus*, de camela, quæ عند المخاض وفعث ذنبها فالوتة الوا شريدا *in doloribus partus caudam attollit, & eam validè contorquet.* Idem definit رخل *rachil*, vel *richal*, id est, *ovem*, (ita enim efferunt *Arabes*) الانثى من اولاد الضان *fœtum ovis fœminei sexûs.* Itaque, cùm *Hebræi* & *Chaldæi* pro *matre* usurpent, apud *Arabes* propriè est *agna.* Et verò sic sumitur aliquoties رخلة in *Nathani* Parabola 2 *Sam.* 12. Respondet enim *Hebræo* כבשרת, quod *agnam* sonat. Tamen inde Verbum ترخل *therecchala* est *ovibus abundare.* *Arias Montanus* רחל *rachel*, dicta videtur *ovis*; quia est רוח חולרה *ruach chola: quod*, inquit, *spiritum modestum, & patientem, & ingenium mansuetum interpretari possumus.* Sed vir in his literis impensè doctus, ut argumento subserviret, videtur plus æquo sibi indulsisse. Neque enim רוח חולרה *mansuetum*, sed *agrum animum* sonat, aut *ex ægritudine infirmum.* Itaque, si verum illud est, quod conjectat *Arias*, ovem רחל *rachel*, ideo dici, quia est רוח חולה, significatur hoc nomine ovem infirmum esse animal, & multis morbis obnoxium. Et sono, & sensu utcunque alludit *Romana* vox *reicula*, quâ significatur *ovis ægrota.* Noli tamen illam ad *Hebraismum* revocare, cum *reiculam* ovem *à rejiciendo* dici planum fit. Vide (*f*) *Catonem*, (*g*) *Varronem*, (*h*) *Nonnium*, &c. *Jacobi* uxorum una *Rachel* dici potuit à manſuetudine. Ita de *Fabio Plinius* in libello *De viris illustribus*; Quintus Fabius Maximus, *ut* Verucosus *à verruca in labris*, *sic* Ovicula *à clementia morum.* Et *Plutarchus*, Ὁ δ' Ὀυιόλας σημαίνει τὸ ἐπιεικὲς καὶ πρᾶον· ἐτίθη πρὸ τῶ πραύτητα, καὶ βαρύτητα τῶ ἦθος ἔτι παιδὸς ὄντος. Ovicula *autem ovem significat: imponebatur propter manſuetudinem, & gravitatem morum illius jam pueri.* Vel à cura pecorum *Rachel* dicta est. *Gregem enim ipsa pascebat*, Gen. 29. 9. Ita *Varro*, *Rust.* lib. 2. cap. 1. *Multa nomina*, inquit, *habemus ab utroque pecore; à majore, & à minore: à minore* Porcius, Ovinius, Caprilius; *sic à majore* Equitius, Taurus, *cognomina adsignificari; quod dicuntur, ut* Annii Capræ, Statilii Tauri, Pomponii Vituli: *sic à pecudibus aliis multi.* Apud *Herodotum* libro quarto *Theras*, in *Callistam* insulam navigaturus, cum ic dixisset *Sparta* filium καταλείψειν ἐν τὸ λύκοισι, *relinquere* ut *ovem inter lupos*, ab eo dicto nomen *Oeolyes* (quasi *Ovis-lupum* dixeris) adolescenti fuit. Quod ideò observo; quia alludit ad *Christi* dictum *Matth.* 10. 16. *Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum.* In *Lexico Cyrilli* apud me manu-scripto, Ῥαχήλ, ἀμνὰς ἤτοι μαίωας. Quidam pro ἀμνὰς legi vult μαμὰς. Male: rectum enim est ἀμνὰς sed sequens ἤτοι μαίωας mutandum est in ἡ ναμαίωας.

שה seh, *Hebrais*; שׂה sah *Arabibus*: שיתא fetha *Chaldæis*; tam *capram*, quam *ovem* significat, sive sit mas, sive fœmina. Itaque tam generale est, quam צאן. Sed שה, & צאן, in eo differunt, quod צאן collectivum est, nec nisi de pluribus dicitur: at שה tantùm de singulis. Neque enim habet Plurale, saltem apud *Hebræos*, & *Chaldæos.* At *Arabicè* شاة *sah* duo habet Pluralia, unum paucitatis شياه à tribus ad decem; alterum multitudinis شا *sau*, cum plures sunt quàm decem. Quid differant צאן, & שה, collige ex his *Ezech.* 45. 15. ושה אחת מן הצאן מן חמאתים *Et* seh (*ovis* aut *capra*) *una ex* tson, scilicet *ex ducentis. Hebræorum* Lexicographi *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas* שה definiunt הקטן מן הכבשים ומן העזים *parvulum ex ovillo, aut caprino genere.* Quod quidem sæpe verum est, non tamen perpetuum. Nam in his *Exod.* 34. 19. פטר שור ושה *Primogenitus bovis, & seh*, palam est voce *seh* non significari parvulum, sed ovem, quæ jam mater est. Et passim in lege שה generale est ad ovem cujuscunque ætatis, aut sexûs. Sic *Exod.* 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut* שה seh, *&c. quinque boves reddet pro bove, & quatuor* צאן tson, *pro* והשה *illa seh.* Proinde tam *seh*, quam *tson*

(*f*) *Rust.* lib. 2. c. 1.
(*g*) *Rust.* lib. 2. c. 1.
(*h*) *Cap.* 2. *in Reicumorum.*

(i) *Pag. 432 ſupra lem. 15 pag. 433. lem. 59.*

de quavis ove dicitur. Tantùm, ut jam (*i*) obſervavimus, צאן de pluribus, שה non dicitur niſi de una. Unde eſt, quod *Arabes* hanc vocem extendunt ad omne genus ovillum, & caprinum utriuſque ſexûs, ſine ulla ætatis diſtinctione. *Damir*,

الشاة الواحد من الغنم تقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز

Sah, *unica ex pecore; de mare, & fœmina dicitur in ovibus, & capris. Alcamus* itidem, الشاة من الغنم الذكر والانثي ويكون من الضان والمعز

Sah, *in pecore mas, & fœmina, ſive ovilla ſit, aut caprina generis. Kimchius* quoque exemplis allatis probat שהמלה כוללת זכר ונקבה *vocem eſſe, quæ marem, & fœminam complectitur.* Tantum in ætate fallitur, quæ ad ovium, aut caprarum parvulos reſtringi non debuit, cum ovis, & capra שה dicitur quâvis ætate. Radix *Arabibus* eſt شوه cum *Vau*; ſed *Hebræis* שוה cum *Jod* medio. Id apparet cum addunturAffixa, ut in שׁוֹן *ovem ejus*, Deut. 22. 1. & in שׁוֹהוּ, *ovem ſuam*, 1 *Sam.* 14. 34. Porro שׁוה quid ſit, neſcimus. At inverſum שׁהי, *Arabicè*, *concupiſcere*, & *libidine ardere* ſignificat, quod fortaſſe huc pertinet; quia hircus, & aries, ſunt valde proni in libidinem. Unde *Philoſophus* (*Hiſt. anim.* lib. 6. cap. 18.) poſtquam de ſuibus egit, qui in rivales ad mortem pugnant, Ὡσαύτως δὲ, inquit, καὶ οἱ τράγοι, καὶ οἱ κριοὶ, καὶ οἱ ταῦροι. πρόσκεινται γὰρ ἕκαστοι ἕκαστοι, περὶ τῶν καπρῶν δ' ἐχέτιας μάχονται, διὸ καὶ πολὺ αἱματώδεις. *Ita etiam hirci, arietes, & tauri: nam qui prius ſimul pacate paſcebantur, pugnam tempore coitus, ob uxorem diſſidentes.* Varro (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) dicit ad denas capras ſe ſingulos parare hircos. Quâ proportione ſervatâ etiam inter oves & arietes, *Jacob Eſavo* fratri obtulit cum ducentis capris viginti hircos, & cum ovibus ducentis arietes viginti, *Gen.* 32. 4.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De gregum Paſtoribus.

Multa in laudem agriculturæ. Huic tamen Patriarchas paſtoritiam artem meritò prætuliſſe; quæ ad plura eſt utilis, & eſt imago Politici, atque etiam Eccleſiaſticis regiminis. Regere, & Regum *nomen ex* Syro רעא rega, *ideſt*, paſcere. *Quid propriè ſit* נוקר noked. *Reges olim paſtores. Tributa ex ovibus.* Amos Propheta *paſtor*, & *bubulcus. Vocis* נוקר noked, *falſa interpretationes*, & *veræ ex* Arabiſmo. פרנם pharnas, *Chald.* paſtor, & gubernator. *Unde* Pharnabazus, *&c.* & Gr. Παραζεύς. Parnaſſi *gramen quam eximium. Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius. Mercenarii paſtores alii primarii, alii ſecundarii. Illi ducuntur principes gregis* Gen. 47. 6. *in quibus* Doeg. 1 Sam. 21. *Pecoris regni præfectis plures ex Hiſtoria.* Talmudicis כרזל, *carzil*, paſtoris diſcipulus. Paſtor malus, & nihili, *quomodo* Arabicè. *Hujus inſignis deſcriptio* Zachar. 11. 16. Jerem. 23. verſ. 1. Ezech. 34. 2. Joh. 10. 1. *quæ loca expleantur. Vocis* רגש *nova verſio.* פרק avellere. *Ungula pro re viliſſima. Ovis* נדחה, diſpulſa, *id eſt*, *vaga*, & *palabunda.* חלב *in* Ezechiele *potius* lac, *quam* adeps. *Latro per feneſtram ingreditur. Paſtores furax hominum genus.* Oves uni ademptas alteri committere *quomodo dicant* Arabes *uno verbo. Bonus paſtor ubi deſcribatur*, & *quomodo. Ovem in ſinu ferre.* נהל minare pecus, *item* ſuſtentare. *Separare oves ab hœdis*, Matth. 25. verſ. 32. *unde ſumptum. Paſtor novit oves ſuas ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus*, &c. *Stabulorum ευμάρεια*, & *μάλα ἀσίμαντα, quid propriè. Boni paſtoris eſt vitam pro ovibus ponere*, & *ex fauce leonis eas eripere: quod ſæpe factum. Gregum fœcunditas quomodo etiam ex paſtore pendeat. Paſtor an diſcerptas*, & *furtè ablatas pecudes teneatur reſtituere. De ea re Lex* Exod. 22. 10. & Hebræorum *in eam exceptiones. Oves ferreæ quæ* Talmudicis. *Pecus noctu ſubreptum quomodo* Arabicè. Adurere *de gelu*, & *de Luna quomodo dictum. Verbum oppoſitum quandoque ſupplendum, ut* 1 Tim 4. 3. Ἀγραυλῶν *quid propriè. Veſperugo ſtella cur dicatur* ἄυλιος. Grotius *notatus. Paſtor* ἀγραυλῶν *quomodo* Arabicè. Chriſtum *hyemali ſolſtitio non eſſe natum. Hyeme pecudes ſub dio non degunt. Oves frigoris impatientiſſimæ. Qui ſub tabernaculis cum pecore degunt non dicuntur* ἀγραυλῶν. Ahiæ ἐφημερία. Chriſti *natale olim in* Ægypto Pachone *menſe celebratum, quo ipſo menſe metebant. Vaſa paſteris quæ ſint. Quo ſenſu paſtor dicatur* involvere veſtem ſuam *Jerem.* 43. 12. *Hujus loci* Græca *verſio emendata, & explicata. Pera paſtoris quomodo* Hebr. Chald. & Arab. *An verè* עשׁן *ſit* mulctrale *Jeb.* 21. 24. *Alia hujus vocis verſio diverſiſſima.* Pedum *quomodo* Hebræis. *Quando pecus ſub virga tranſeat*, Levit. 27. 32. *Numeratur pecus manè & veſperè, atque ſub virga paſtoris. Eadem locutio* Ezech. 20. 37. Goliath *à* Davide *vulneratus per galeæ partem* ἐπιφανίαν. *De eo* Judaica *fabula. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur. Cithara* Davidis *quomodo* Saulo *furorem compeſcuerit. Muſica mira vis ex Hiſtoriis probata. An in dæmonem aliquid poſſit. Muſica eodem modo malum ſpiritum abigit, quo bonum accerſit* 2 Reg. 3. 15. David *quædam inſtrumenta a muſica exogitavit*, Amos 6. 5. & Pſal. 151. Græci *Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. An* Luc. 2. 8. *paſtores* ἀγραυλοῦντες *ita decantur, qui tibiâ canunt. Paſtores interdiu, non noctu canunt. Multa de paſtorum tabernaculis. Horum uſus antiquiſſimus, maximè inter* Judæos. Scenitæ, & Nomades. Jabal *primus inventor.* ET *pro* CUM, Gen. 4. 20. & *paſſim.* רעה paſcere, *etiam* divagari *ſignificat* Num. 14 33. Jabal *Ethnicis* Pales. *Paſtorum caula* Hebræa *nomina quinque habent.* כרבן cubile, *proprie* ovium, *ut* Gr. αὐλίον.

Sunt, qui in *Cainio* dium, & *Abelis* gratiam (quorum ille agricola, hic paſtor fuit non multò poſt orbem conditum, *Gen.* 4. 2.) non contenti paſtoritiam aratoriæ longè præferre, agriculturam, per quam omnes vivimus, mirè deprimunt, ut vilem, & abjectam artem, cuique nonniſi propter peccatum ſimus addicti. Tamen eorum omnium, quæ ad hanc vitam pertinent, ſolum panem diſertè petimus, ut ſummè neceſſarium. Et *Eccleſ.* 5. 9. *Salomon* terram habere dicit ὑπερέχειν ſupra omnia & *Regem ipſum agro ſervire.* Proinde, ut *Hieronem* taceam, & *Philometorem*, & *Attalum*, & *Archelaum*, etiam è piis Regibus *Uzziæ* agriculturæ fuit addictiſſimus 2 *Par.* 26. 10. Et *Romæ* præcipuè duces, ut *Camillus*, *Regulus*, *Fabius*, *Cato*, *Serranus*, *Cincinnatus* ex aratro petiti ſunt. Atque ut paſtores in *Prophetis*, & *Patriarchis*, ſic agricolas fuiſſe certum eſt, *Noam* putà, *Iſaacum*, & *Eliſæum.* Hoc potiſſimum, quod arator *à Deo* dicitur *edoceri* Eſa. 28. v. 26. Et Deus ipſe ſuo modo eſt *agricola*,

cola, Joh. 15. verſ. 1. & fideles *Dei agricultura*, 1 Cor. 3. verſ. 9. & paſtores Dei συνεργοὶ in ſacra hac agricolatione. Neque dicendum eſt, terræ colendæ neceſſitatem ex peccato deveniſſe, cùm etiam ante peccatum hortum coluiſſe dicatur *Adam* Geneſ. 2. verſ. 15. Tantum operi, jam ante peccatum neceſſario, difficultas ex peccato acceſſit; quia terra propter peccatum hominis maledicta, non reſpondet labori noſtro, & cultoris ſpem plerumque eludit. Interim *Patriarchas* fatendum eſt plus adhibuiſſe operæ in gregum curam, quæ laboriosa minus eſt, neque animum ita occupat, ut non ſuperſit multum temporis ad naturę contemplationem & rerum divinarum meditationem. Neque paſtores, aut aratores, ſaltem in illis locis, certæ glebæ addicti erant: ſed, *Nomadum* more, liberè divagabantur, & tentoria, ſub quibus degebant, pro paſcuorum ratione, è loco in locum transferebant, quod iis convenit magis, qui ſe profitentur peregrinos, quomodo *Patriarchæ* omnes uſque ad *Moſem*. Præterea cum fruges nonniſi ad ſolum victum, pecudes inſuper ad veſtitum proſunt, atque ex iis ſacrificia, & victimæ petebantur, quibus placaretur Deus in peccatores juſtè infenſus. Quid? quòd ex paſtorali arte multò plura trahuntur ad vitam, & mores, quàm ex agricultura. In illa enim Politici regiminis aliquam ſpeciem videre eſt, quia ut paſtor ſe habet ad oves, ita Rex ad ſubditos. Unde illud in *Poeta* toties repetitum,

—— Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν.

Sed & in Scriptura paſſim Reges dicuntur *paſcere populos ſuos*, & regale ſceptrum confertur cum paſtorali pedo: ut cum de *Davide* dicitur *Pſal. 78. verſ. 71. A tergo fœtarum duxit eum ad paſcendum populum ſuum.* Et ipſi *Davidi* dicit Deus 2 *Sam. 5. verſ. 2. Paſce populum meum.* Et capitis ſeptimi verſu ſeptimo, *Loquutus ne ſum quidquam ullis ſceptrorum* (id eſt, *reſtorum*) Iſraelis, *quibus præceperam, ut paſcerent populum meum?* Et *David* Deo vicißim *Pſal. 80. verſ. 2. O qui paſcis* Iſraelem, *audi, qui* Joſephum *ducis ut gregem.* Denique ſexcentis Scripturæ locis Eccleſia cum ovili, fideles cum ovibus, & verbi Divini præcones cum paſtoribus conferuntur. Quod loquendi genus in Novi Teſtamenti libris tam eſt frequens, ut *Chriſtianorum* vulgus *Paſtorum* nomine vix alios intelligat, quàm eos, qui Eccleſiæ præſunt; ac ſi Metaphorica locutio propriam penè aboleverit.

Paſtor porro *Hebræis* eſt רוֹעֶה roge; *paſcere* רָעָה *raga*; ut Syris ܪܥܐ *rega*: unde *regere*, & *reges* dicti, quos jam docuimus eſſe paſtores populorum. *Ayun* medium per G efferimus ἀγχαικῶς. Ita enim ſonaſſe apud veteres conſtat ex nominibus רִעוּ, *Ragau*, & רְעוּאֵל *Raguel*, inde deductis.

Sed & *paſtor* dicitur נוֹקֵד *noked*, in duobus Scripturæ locis. Prior eſt 2 *Reg. 3. verſ. 4. Et* Meſa *Rex* Moab *erat* נוֹקֵד *noked*. Ubi *Septuaginta* Interpretes cum hærerent, ſolum *Hebræam* vocem *Græcis* literis ſic expreſſerunt, Καὶ Μεσὰ βασιλεὺς Μωὰβ ἦν νωκήδ. Et *Syrus* quoque hic habet ܢܘܩܕܐ *nokda*, ſola flexione mutata. Sed *Chaldæus* מָרֵי גֵיתָא; & *Arabs* صاحب ماشية *dominum pecoris*; & *Græcorum* nonnulli ἀρχιποιμένα, *paſtorum principem*, & *Hieronymus* πεποιμασμένος, *nutriebat pecora multa*. Quæ verſio non parùm firmatur ex iis, quæ ſequuntur de eodem Rege *Moab*; *Et reſolvebat Regi* Iſraelis *centum mille agnos, & centum mille arietes cum lana.* Neque id fuit ἀνάκτωρ, ut qui Rex erat, etiam eſſet paſtor. Tum enim non privatorum modo, ſed & Regum opes pecore conſtabant. Sic paſtor haberi potuit *Job*, qui inter ſuos habitabat *tanquam Rex in exercitu*, Job. 29. verſ. 25. *Abrahæ* quoque, & *Iſraël* ſeu *Jacobus*, & *Moſes*: quos Reges fuiſſe ſcribit *Trogus* lib. 36. Et Rex *Elidis Augias* quid aliud quam paſtor fuit? *Adonis* etiam, de quo *Theocritus*, *Idyll. 1.*

Ὠραῖος χάδανις, ἔτι καὶ μᾶλα τηλύγετος.

Et cum imitatus *Poeta* Ecl. 10.

Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.

Cinyra, *Cypriorum* Regis, filius fuit. Ut *Sibonis Horræorum* ducis *Ana*, qui *paſcebat aſinas patris ſui*, Gen. 36. 24. Proinde *Odyſſ. ν'.* *Pallas Ulyſſi* apparet,

Ἀνδρὶ δίῃσι εἰκυῖα νέῳ, ἠπιοδώτῃ μηλων,
Παναπάλῳ, οἷά τε ἀνάκτων παῖδες ἰαύουσι.

Corpore ſimilis juveni virо, paſtori ovium, planè tenero, qualeſ ſunt Regum filii. In quæ verba vetus *Scholiaſtes* Τὶ παλαιὸν καὶ οἱ βασιλέων παῖδες πανάπαλαι ἐκαλίοντο, καὶ ἐνοίμωντο. *Filii Regum olim & παναπάλαι* (id eſt, *planè teneri*) *dicebantur, & greges paſcebant.* Eſt & ex uſu veterum, quod *Meſa*, Rex tributarius, non aliud ſolvit tributum, quam ex ovibus. In quam rem inſignia ſunt hęc *Plinii* lib. 18. cap. 3. *Etiam nunc in tabulis Cenſorum paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet; quæ diu hoc ſolum veſtigal fuerat.*

Alter eſt locus in *Amoſo*, ſtatim initio: *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנקדים *in nokedim* (id eſt, *in paſtoribus*) *è Tekoa*: ubi *Syrus* rurſus, *in nokda*; & *Theodotio* ἐν νωκεδὰμ. Sed *Septuaginta* cùm legiſſent בנקדים, *Res* pro *Daleth*, *Græcè* ſcripſerant ἐν ναναφείμ· quod variè detortum eſt. Nam, è duobus N poſteriore ablato, pleraque exemplaria nunc habent ἐν Ἀναφείμ, quomodo & *Hieronymum*, & *Cyrillum*, & *Arabem* legiſſe conſtat. Sed *Theodoretus* multò aliter ἐν Καρκαρναΐμ, & *Complutenſes* ἐν Ἀνακείμ. Nempe his viſum eſt בנקדים eſſe loci nomen. At alii veriùs *paſtores*, aut *pecorum poſſeſſores* interpretantur. Sic *Chaldæus*, כמרי נתין *in dominis pecorum*; *Aquila*, ἐν ποιμενοτρόφοις, vel κτηνοτρόφοις, *in pecoris altoribus*: quomodo in *Cyrillo* legendum pro κτηνοτροφείοις. *Symmachus*, & quinta editio, ἐν τοῖς ποιμέσι, & Vulgata *in paſtoribus*. Nempe paſtor fuit *Amos* latè ſumpto vocabulo. Nam ipſe ſe vocat בּוֹקֵר, *bubulcum* capitis ſeptimi verſu decimo quarto. Proinde huic interpretationi accedunt *Hebræi* omnes. Et paſtorem *Kimchius* vult ideo dici נוֹקֵד *noked* quia pecudum nonnullæ ſunt נְקוּדוֹת *nekudoth*, id eſt, κατάστικτοι, ſeu *maculoſæ*, ut oves *Jacobi*, & *Labanis*, Gen. 30. & 31. Sed *Druſio* נוֹקֵד *noked*, potius *ille eſt, qui pecora ſua ſignat, atque ita notam inurit, quò ſic ab aliis dignoſci poſſint.* Mihi neutrum probatur: non prius, quia cum in magno grege maculoſæ oves pauciſſimæ ſint, ab iis pauciſſimis denominari paſtorem parum veriſimile eſt. Nec poſterius, quia *Hebræi* oves non dicuntur נְקוּדוֹת *nekudoth*, propter characterem in certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter maculas ubique à natura ſparſas. Proinde videtur conſultius, ut vocis originem ex *Arabica* lingua petamus, qua نقن *nokon*, & *nokdon*, *pumilio* dicitur, aut *puer, cujus tarda ſunt incrementa.* Unde, ad pecudes tranſlatâ voce, نقن *neked*, eſt ovis, aut capræ genus, deforme quidem, & pumilum, & cętera viliſſimum, ſed pilis, aut lanis mollibus, quæque magni æſtimantur. Cujuſmodi gregis paſtor propriè vocatur نقاد *nakkad*, vel *nokkad*, & in Plurali نقاد *nikad*, & نقادة *nikada*. Quin & pro paſtore quovis in genere videtur ſumi, ut ſit planè idem, quod נוֹקֵד *noked*. Quod ne videar dixiſſe gratis, en tibi teſtes idoneos! *Alcamus*, النقن جنس من الغنم قبيح الشكل ورأعية نقاد Neked *genus eſt ovis ſpecie deformis, cujus paſtor vocatur* nokkad. Idem alibi, الجهبذ النقاد الخبير *Gihbad*, id

eſt, *nokkad*, ſeu paſtor *peritus*. Damir quoque النقد *neked* explicat صغار الغنم *parvas oves*. Et apud eumdem *Giauhari*, جنس من المعز قصار الرجال قباح الوجوه تكون في البحرين *Caprarum genus, qua breves habent pedes, & facies deformes, & ſunt in Baharin*, quæ *Arabiæ* provincia eſt. Inde in *Proverbiis* apud *Damirem*, & alios, انذل من النقد *Vilior ſi neked*, id eſt, *caprâ*, vel *ove* ſic appellatâ. Et in *Aſſamie* Paræmiographo, اجود الصوف صوف النقد *Lana optimo eſt lana ſi neked*, id eſt, *ovis* ita vocatæ. Et in *Giggeio* نقد *nakdon* eſt *gregum deformium munus*. Et اعطاه النقد *Greges deformes illi dedit*. In *Golio* hæ ipſæ oves alio nomine قرار *kerar* vocantur, fortaſſe à loco ubi naſcuntur; nam *Kerar* eſt loci nomen.

In *Chaldæa* Paraphraſi *paſtor* eſt פַּרְנָס *parnas*, ſeu *pharnas*, quod *& rectorem*, ſeu *gubernatorem* ſonat. Itaque Magnatum in Oriente nomina, ut *Pharnabazus*, *Pharnaſpes*, *Pharnacabras*, *Tiſſaphernes*, *Orophernes*, & in libro *Judith Olopherneſ*, ex *Suida* ſententia *Cambyſes* ἀρχισράτης, manifeſta habent hujus vocis veſtigia. Indidem *Parnaſſo*, ſeu *Parnaſo*, ut libri ſcribunt, nomen eſſe *Caſaubonus* in *Perſium* his verbis tradit: *Nugantur* Græci *Grammatici*, Parnaſſum *quaſi* Larnaſſum *fuiſſe dictum, quòd in eo monte diluvio* λάρναξ, *hoc eſt*, *arca*, *conſtitiſſet*. *Nos alibi docebamus*, & Bœotiæ, & *victima* Phocidis *pleraque loco à* Cadmo, & *alias* Phœnicibus, *aut* Syris *fuiſſe condita*. *Cujus rei etiamſi* Plutarchus, *atque alii Hiſtorici ſilentium fuiſſent*, *appellationes tamen ipſorum manifeſtum fidem facerent*. *Ab ea origine eſt hujus montis nomen*. פַּרְנָסִין parnes Syris *eſt viſum*, פַּרְנָסִין parnaſin *paſtores*. *Inde* Parnaſus *eſt ei nomen*: *ſic montem dixerunt*, *ubi greges ſuos paſcebant*. Nempe ut circa montem *Helicona*, ubi canit *Heſiodus* ſe Poetica facultate donatum fuiſſe,

Ἀρνας ποιμαίνοντ' Ἑλικῶνος ὑπὸ ζαθέοιο,

Cum agnas paſceret ſub Helicone *divino*. Nam & *Parnaſſum* gramine abundare Medicorum filii docent, à quibus inter graminis ſpecies *Parnaſſium* maximè commendatur. *Dioſcorides* libro quarto, Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασῷ γενομένη ἄγρωστις πολυκλαδωτέρα ἐςί, &c. *Plinius*, ubi de gramine, libri vigeſimi quarti capite decimo nono; *Folia ejus in reliquo orbe in exiguitatem faſtigiantur*. *In* Parnaſo *tantum hederaceâ ſpecie denſius quam uſquam fruticante*, *flore odorato*, *candidoque*, *jumenti herba non alta gratior*, *ſive viridis*, *ſive in fœno ſiccata*. Plura in *Galeno* vide libro ſexto *Simplic.* & in *Pauli* libro ſeptimo, & in *Ætii Tetrabiblo* libro 1. Serm. 1. Sed & ad *Arabes* devenit *Parnaſſi* graminis fama, de quo *Abenbitar* capite

واما اغرشطس النابت ثيل id eſt, *gramen*, بجبلاد يقال له فرنسوس فهو اكثر اعصانا من غيره من اغرشطس وله ورق شبيه بورق اللبلاب وزهر ابيض طيب الرايحة وثمر صغار وينتفع به وغروق خمسة او ستة في قلط اصبع بيض لينة حلوة منتنة *Porrò* ἄγρωστις (id eſt, *gramen*) *creſcens in regione*, *qua vocatur* Parnaſſus, *majores habet ramos*, *quàm alia agroſtis ſpecies*, *& folium ſimile folio helxines* (Dioſcorides *hederæ*) *& florem album bonis odoru*, *& fructum parvum*, *ſed cui ſuus eſt uſus*: *& radicem quinque*, *aut ſex digitalu craſſitudinu*, *candidas*, *molles*, *dulces*, *fœtidas*. Dioſcorides ἰσχυράς, *validas*.

Paſtorum ſunt variæ ſpecies: unus enim eſt gregis dominus; alius μισθωτὸς *mercenarius*, Joh. 10. verſ. 12. qui paſcit alienos greges. Ille, ſi *Druſæ* credimus in *Amoſi* Prophetiam, נוקד vocatur, hic רוֹעֶה. Quin רוֹעֶה utrumque ſignificat, non *mercenarium* ſolum. *Abel* vocatur רוֹעֵה *Gen. 4. verſ. 2.* Et *Rachel* Gen 29. verſ. 9. Et *Patriarcha* omnes *Gen. 47. verſ.* 3. qui tamen aut gregum domini erant, aut dominorum liberi, non ſervi aut mercenarii. Quin ipſe Deus hoc nomen non dedignatur *Pſal. 23. verſ. 1.* & 80. *verſ. 2.* Rurſus, ſi נוקד *noked*, *Hebræum*, vel, quod idem eſt, *Arabicum* نقاد *aokkad*, ſignificaret *dominum gregis*, id *Arabes* non tacuiſſent. *Chaldæus* quidem, & *Arabs* Interpretes ita reddunt: & *Aquila* ποιμενοτρόφον, aut κτηνοτρόφον· quia videbatur honeſtius, ut Rex, & Propheta gregum domini, & altores dicerentur, non ſimpliciter paſtores. Sed ſolo *paſtoris* nomine potuit id ſignificari, cùm *paſtor* ſæpe dicatur etiam is, qui dominus eſt. Neque ab *Hebræis* id poſtulandum, ut paſtorem gregis dominum à paſtore mercenario propriis vocibus diſtinguant, cùm alia lingua nulla ſit, quæ hoc aliter, quàm per periphraſin efferat. Niſi quis *cuſtodis* nomen paſtori mercenario ſpeciale eſſe colligat ex 1 *Sam.* 17. *verſ.* 20. ubi *David* oves legitur reliquiſſe עַל שׁוֹמֵר *penes cuſtodem*. Qua mente *Poeta* Ecloga tertia,

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora.

Et *Ecloga* decima,

Atque utinam ex vobis unus, *veſtrique fuiſſem*
Aut cuſtos gregis, *aut mataræ vinitor uvæ*.

Sed ne putetur id perpetuum, *Pœna* etiam ita compellat lib. 1. *Georgic.*

Pan *ovium cuſtos*, *tua ſi tibi* Mœnala *cura*.

Porro inter paſtores mercenarios varii gradus, & alii primarii ſunt, alii ſecundarii. Sic *Pharaonis* plures fuerunt שָׂרֵי הַמִּקְנָה, *principes gregis*, *Gen. 47. verſ.* 6. Ita etiam *Davidis* Regi. Nam boum alii in campis *Saron*, alii in vallibus paſcebantur: quorum his *Saphatus*, illis præerat *Sitrus*, ut camelis *Obil*, aſinis *Jechdias*, ovibus denique, & capris *Jazizus*; 1 *Paral. 27. verſ.* 29. 30. 31. Sed *Saul* tam armentis, quam gregibus videtur præfeciſſe unum *Doëgum*, qui proinde vocatur 1 *Sam. 21. verſ. 7.* אַבִּיר הָרוֹעִים אֲשֶׁר לְשָׁאוּל, id eſt, *princeps paſtorum Saulis*, & *ipſis præfectus*, ut rectè reddunt *Chaldæus*, *Kimchius*, & *Rabbi Levi*. Sic in *Syria* ſub *Nino* Rege, *Simma* erat προεστὼς τῶν βασιλικῶν κτηνῶν, *pecoris regii præfectus*, ut ex *Cteſia* refert *Diodorus* libro ſecundo. Et *Plutarchus* in *Pyrrho* meminit cujuſdam Σώσωνος ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰ βουκόλια τῷ Νεοπτολέμῳ δοθέντος, *Samonis*, *qui* Moloſſorum Regis *Neoptolemi greges*, *& armenta adminiſtrabat*. *Latinis* quoque αἰγοβοσίων erat *Thyrrus*, de quo *Poeta* libro ſeptimo *Æneidos*,

— Tyrrhusque pater, *cui regia parent*
Armenta, *& latè cuſtodia credita campi*.

In quem locum *Servius*, *Magiſtrum hunc pecoris vult fuiſſe*, *& ſaltuarium*, &c. *Magiſter autem pecoris eſt*, *ad quem omnia pertinent animalia*. Cicero, *Nomi-*

Nominat hominem, quem magiſtrum pecoris eſſe dicebat. Proinde *Livius* lib. 1. de *Fauſtulo*, cui *Latus* Rex *Numitor* eamdem curam demandaverat: *Ut lupam lingua lambentem pueros (Remum, & Romulum) magiſter regii pecoris invenerit.* Quem eumdem *Dionyſius Halicarnaſſæus* tanquam ex *Fabio Pictore* fuiſſe dicit ἀνὴρ βασιλικῶν ἐπιμελούμενον. Et de *Phorbante*, quem *Laium Thebarum* Rex paſtoribus ſuis præfecerat, ita *Seneca* in *Oedipo* Actu 4. verſu 815.

— *regius pavit greges,*
Minor ſub illo turba paſtorum fuit.

Et rurſus verſu 839.

Arbitria ſub quo regis fuerant gregis.

Proinde ipſe ille *Phorbas* ita loquitur in *Sophoclis Oedipo Tyranno* verſu 1038.

Ἔνταῦθ' ἀρχαῖος κοιμήλοις ἐπιστάτης,
Montanis ibi gregibus præerram.

Ut in paſtorum ſupremo gradu eſt אביר הרועים, ſeu ὁ ἀρχιποίμην ita כרזיל *carzil*, in infimo, quem *Talmudici* paſtoris diſcipulum eſſe dicunt. Proinde *Baal Aruch* כרזלא לרועה כמו ראש רבנא למלמדי תינוקות Quorum verborum hæc mens eſt, eum, quem *carzil*, vocant, à paſtore tantum differre, quantum à pædagogo differt hypodidaſcalus. כרזיל per *Beth* ſcribitur aliquoties in *Bava kama* capite ſexto: ſed ſcribendum eſſe per *Caph* diximus cùm ex Lexico *Baal Aruch*, qui hanc vocem habet in *Caph*, tum ex *Nomenclatore Syriaco Ferrarii*, in quo ܟܪܙܝܠ, *carzul*, eſt *paſtor ovium*, *opilio*. In *Calphurnio* Ecloga quinta paſtores duo,

Fortè Mycon *ſenior*, Cantitusque, Myconis *alumnus*,
Torrentem paulà vitabant arbore ſolem,
Cum, juvenis ſenior præcepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis tutubantia labris.

Horum *Mycon* ſenior, & qui *Cantitum* docet, eſt רועה, ſed qui docetur *Cantitus* eſt כרזיל *carzil*, aut ܟܪܙܘܠ *carzul*, ut *Syri* efferunt.

Sed in paſtoribus maximè differunt bonus à malo, qui *Zach.* 11. *verſ.* 15. 17. dicitur paſtor אולי, id eſt, *ſtultus*, & paſtor אליל, id eſt, *nihili*; ut *Job.* 13. *v.* 4. רופאי אליל ſunt *Medici nihili*. Et idola vocantur אלילים quia ſunt nihili, & nullius uſus, juxta illud *Apoſtoli* 1 Cor. 8. v. 4. *Idolum nihil eſt in mundo*. Talis paſtor *Arabicè* uno verbo dicitur حطمة *chutma*.

Alcamus, العطمة راعي الظلوم للماشية

Alchutma, *paſtor iniquus gregi*. Ad hujus deſcriptionem pertinent quæ habentur *Zach.* 11. *verſ.* 16. *Pereuntes non viſitabit: errantem non requiret: & confracta non medebitur, & ſtantem non ſuſtentabit: & pinguis carnem comedet, & ungues earum avellet.* Quæ ſingula ut explicentur: *Pereuntes*, inquit, *non viſitabit:*] *Hebræus* הנכחדות propriè *perditas* & *exciſas* ſonat, ita ut jam lateant, nec uſquam compareant. Nam Verbum כחד eſt *abſcondere*. Sed *pereuntes* in Præſenti reddimus, cum *Græci*, *Syro*, *Arabe*, & *Hebræo Jarchio*, quia viſitantur qui pereunt, non qui jam periêre. Et in *Hebraiſmo* tempora ſæpe mutantur. *Errantem non requiret:*] *Hebræa* habent הנער *hannaar*, id eſt, ad verbum, *infantem*, aut *puerum non requiret*. Sed *Hebræi*, *puer* nomine, agnum hic intelligunt, eumque *a caula aberrantem*. *Kimchius* הטלה *agnum* explicat. *Aben Ezra* שה אובד הקטן *ovicnlam perditam*. *Jarchius* השוטרת שאינן יודעות לבא אל הדרך *ſtultas ovet, quæ ad caulam ire neſciunt*. In qua interpretatione durum hoc videbitur, quod נער vocetur *agnus*, cùm alibi ſemper de homine uſurpetur, hoc eſt, locis pluſquam ducentis. Et vel ſi *agnum* intelligas, tamen hæc parum cohærebunt, *agnum non requiret*. Agnus enim non ſæpe quæritur, quia vix aberrat à grege, & matrem ſolet ſequi. Proinde in Parabola *Matth.* 18. *verſ.* 12. non quæritur agnus, ſed ovis, quæ vagabatur. Hoc potiſſimum, quod veteres, ante Vocales à *Maſorethis* adſcriptas, hic legerunt, iiſdem literis, ſed diverſo ſono, *hannoër*, aut *hannaar*, non *hannaar*. צאן הנער *iſon hannoer*, propriè eſt *ovis*, *quæ migrat è loco in locum*. Hoc me docuit doctiſſimus *Buxtorfius* in mirabili illo opere triginta annorum, ubi ex *Talmude Hieroſolymitano* hæc citantur השוכר את הצאן אסור לנערה מרו לנערה מוליכה ממקום למקום לנער. *Qui conducit gregem ovium, prohibetur. Quid hoc eſt* לנערה? *Eſt de loco uno deducere in locum alium*. Itaque הנער *hannoer*, potuit hic dici צאן, vel שה, ovis, quæ è loco in locum non quidem deducitur, ſed palabunda migrat. Qua notione نغر *naara* verbum in uſu eſt etiam apud *Arabes*. Cl. *Golius* in *Lexico*, ex *Arabum* ſcriptis magno labore, nec minori induſtriâ, conflato: نغر Naara, *peragravit regionem, hinc illuc profectus fuit*. Et in *Giggæo* النغر من الرجل Annaaro, *de viro*; *inſtabilis, ſedes mutans*. Quomodo veteres accepiſſe in loco *Prophetæ*, in quo verſamur, illorum verſiones palam docent: *Chaldæus* enim hic habet, דאטלטלו לא יתבע, *Illos, qui migraverunt, non quæret*; & *Syrus* ؟, *illos, qui errant*; & *Arabs* الشارد *divagantem*; & *Græci* τὸ πλανώμενον· & Hieronymus *diſperſum*. Sequitur, *Et confracta non medebitur:*] nempe, os fractum, aut luxatum obligando, ut habetur *Ezech.* 34. *verſ.* 4. *Fracta pecudum non aliter quam hominum crura ſanantur: involuta lanis oleo atque vino infuſcatis, ne mox circumdatis furulis conligata*. Hæc *Columella* lib. 8. cap. 5. *Et ſtantem non ſuſtentabit*,] nempe cibo, & alimento. Id enim propriè יכלכל. Nam, ut confractis, & ægris medelâ opus eſt, ita ſtantibus, & valentibus, alimento, quo bona illa habitudo conſervetur, & perſeveret in ſtatu ſuo. Rectè igitur *Syrus*, ؟ ܠܐ ܡܫܬܟܚ *Stantes non alet*. Et *Hieronymus*, *Id, quod ſtat, non enutrit. Stans* hic opponitur *jacenti*, & *ex morbo decumbenti*. Chaldæus *ſtantes* pro iis accipit, qui non poſſunt è loco ſe movere. Unde eſt, quod reddit, *illos, qui ſtant* (ſeu, *qui immobiles ſubſiſtunt*) לא יסבור כלכל in *ferendo* notione nuſquam occurrit. Itaque hoc minùs placet. *Et pinguis carnem comedet*;] ut *Ezech.* 34. *verſ.* 3. *Etiam ungues earum avellet.*] Hebr. יפרוק. Id alii *franget* exponunt, quę recepta, & uſitata eſt hujus verbi ſignificatio. Sed & apud *Hebræos* פרק eſt *avellere*. Sic שך רמתפרקין אבריו כפרקין כהן קליפה החיצונה *donec divelleretur ejus membra*. Et de nucibus, *Avellunt ab iis corticem exteriorem*: quæ in *Buxtorfio* vide. Porro ungues avelluntur potius quam diffringuntur. Et *Propheta* hac Hyperbole ſignificat, paſtorem illum, aut lupum rapacem verius, ad ſuum commodum omnia omnino converſurum, ne viliſſimis quidem omiſſis, quales ſunt pecudum ungulæ. Ejuſdem *ἀκριβείας*, ſed in diſſimili cauſa, exemplum ſuggerunt verba *Moſis* Exod. 10. v. 26. *Etiam pecudes noſtra nobiſcum ibunt, nec relinquetur ungula*. Nec diſſimilis eſt loquendi modus apud *Arabes*, qui, de equo uſurpari cœptus, etiam ad alia transfertur, النفن عن العافر *Pecunia præſens uſque ad ungulam*. Senſus eſt, ſe vel equum, vel aliud quidquam emptori non creditуros, ante pretium ſolutum, & perſolutum, uſque ad ultimum quadrantem. Sed & ab ungue ſermo noſter quædam habet, quę pertinent ad ſummam *ἀκρίβειαν*, ut *No latum quidem unguem diſcedere*, aut *No tranſverſum quidem unguem*; & *Tenere ad unguem*; & *Reſecare ad unguem*, quod *Græcè*

Græcè eſt ἐξονυχίζειν. Et in *Horatio*,

— ad unguem
Factus homo. —

&,

— carmen non caſtigavit ad unguem.

Et in *Virgilio*, lib. 2. *Georg.*

— Omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Sed diverſa hic eſt Metaphora. Nam, ut monet *Servius*, *tranſlatio eſt à marmorariis, qui juncturas unguibus probant.*

Sed & de malis paſtoribus dicitur *Jer.* 23. *v.* 1. *Væ paſtoribus, qui perdunt, & diſſipant oves mes paſcuæ!* Et verſu 2. *Vos oves meas diſſipaſtis, & diſpellitis, nec eas viſitaſtis.* Quæ quidem tam ſunt Allegorica, quam quæ jam explicavimus. Pertinent enim ad Reges, & Magiſtratus, qui ſunt ποιμένες λαων. Sed ſenſus Allegoricus literali nititur, qui hic non eſt ſatis obvius, cùm nemo ſit paſtor tam malus, ut oves ex ovili diſpellat, & ejiciat. Hoc luporum & leonum eſt, de quibus *Jeerm.* 50. *verſ.* 17. *Ovis* פזורה *vaga eſt* Iſraël, *quam leones diſpulerunt.* Verum enim verò ovis נדחה non ſemper eſt *ovis diſpulſa*, ſed ſimpliciter *ovis errans.* Sic *Deut.* 22. *verſ.* 1. *Cum videris bovem fratris tui, aut ovem ejus,* נדחים *diſpulſas*, id eſt, תועים *errantes*, quomodo habent omnes Interpretes; quæ ſenſus id evincit, & hujus loci collatio cum *Exod.* 23. *verſ.* 4. Proinde *Ezech.* 34. *verſ.* 4. *Et ovem* הנדחת *diſpulſam non reduxiſtis:* Et verſu 16. *Diſpulſam reducam*, id eſt, *errantem.* Et *Eſa.* 13. *verſ.* 14. *Et fiet ut caprea* כרוה *diſpulſa: & ovis* (ſupple *diſpulſa*, id eſt, *errans*) *nec ſit, quæ congregaret.* Quin apud *Arabes* تندح de ove, eſt *à caula ſua longius aberrare.* *Alcamus*,

تندحت الغنم من المرابضها تبردت

Quod *Giggeius* ita reddidit, *A caulis ſuis oves longè diſperſæ ſunt.* Et *Golius*, *Diſperſa, & longius a caulis ſuis digreſſa ſunt oves.* Itaque ut ex היה *vivere*, הוחיה in *Hiphil* eſt *permittere, ut quis vivat:* ita ex נדח *diſpelli*, ſeu *errare* ſimpliciter, הדיח in *Hiphil* non ſemper eſt *diſpellere*, ſed *permittere, ut quis erret*, ſive *errantem negligere.* Proinde mali paſtores dicuntur *oves diſpellere*, cùm errantes negligunt, neque quærunt, neque viſitant. Et *Jeremiæ* verba ſic poſſunt optimè reddi, *Vos oves meas diſſipaſtis, & errare ſinitis, nec eas viſitaſtis.* Sic *Iliad.* π'. verſu 354. Oves

Πορφ. ἀφραδίῃσι διέπμαγεν, —

Paſtoris ſtultitiâ diſperſæ ſunt.

Zacharia, & *Jeremiæ* locis, quæ citavimus, en tertium parallelum *Ezech.* 34. *verſ.* 2. ſed multo diſertiorem! *Væ paſtoribus Iſraëlis, qui paſcunt eos*, ut *Syrus*; vel *qui paſcunt ſemper*, ut habent alii veterum, ſenſu acuto, & eleganti, ſed quem *Hebræa* vix ferre poſſunt. *Nonne gregem paſtores paſcunt?* (id eſt, Nonne paſtorum id officium eſt, nonne hoc muneris illis incumbit, ut paſcant gregem ſibi commiſſum? Juxta illud *Poëtæ*,

— paſtorem, Tytire, pingues
Paſcere oportet oves. —)

At vos adipem comeditis, & lanam induitis, & quod pingue eſt mactatis, & oves non paſcetis.] *Adipem* Hebr. החלב *hacheleb, Græci, Hieronymus*, & *Arabs* diverſis Vocalibus legerunt *hachalab*, id eſt, *lac*: non incommodè. Fortaſſe etiam aptius, quia ſic vitatur repetitio, quæ ex altera lectione emergit. *Adipem comeditis*, &c. *& quod pingue eſt mactatis.* Et manifeſta ὑσιμωνία, cùm ovium adeps non comedatur, niſi poſtquam mactatæ ſunt. Itaque in hanc ſententiam valde propendeo, *Prophetam* ſcripſiſſe, *lac comeditis*; & *lac* הצאן, id eſt, *ovis*, & *capræ*, pro *cibo* hic proponi, ut *Deuter.* 32. *v.* 14. & *Prov.* 27. *verſ.* 27. Paſtori porro quandoque licet lacte ovium ſuſtentari. *Quis paſcit gregem, & ex lacte gregis non edit?* 1 Cor. 9. verſ. 7. Sed hi paſtores ψυθυρισμὸν modum non ſervabant:

Hic alienas oves cuſtos bis mulget in hora,
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

Præterea, cùm ovium lacte & adipe veſcerentur, & lanam induerent, tamen eas non paſcebant, quod egregiè declarat ſequens ἀπεξήγησις. *Infirmas non roboraſtis, & ægram non ſanaſtis, & confractam non alligaſtis, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *non reduxiſtis, & perditam non quæſiviſtis, & duré & aſperè eis dominati eſtis.* Quod de mythicis ovibus, id eſt, *Iſraelitis*, expreſſe prohibetur *Levit.* 25. *verſ.* 43. 46. 53. Sed reliqua ibi videnda.

Nobis hic ſufficerit de malo paſtore pauca ſubjicere ex *Chriſti* verbis *Joh.* 10. *verſ.* 1. *Qui*, inquit, *in caulam ovium, non per oſtium, ſed alunde ingreditur, eſt fur, & latro.* Nempe, ſic fures, & latrones ſolent, *Joel.* 2. *verſ.* 9. בעד החלונים יבאו כגנב *Per feneſtras ingredientur, ut latro:* ubi *Kimchius, ut latro, qui, portam clauſam inveniens, conatur per feneſtras ingredi.* Paſtores porro, ut furax hominum genus deſcribit *Jobus* 24. *verſ.* 2. *Greges*, ait, *quos rapuit, paſcunt.* *Theocritus* item in *Bucoliaſtis*, ubi de *Lacone* paſtore *Comatæ* caprario,

Αἴγες ἐμαὶ τέων ἢ πομφὸς ἢ Συβαρίτας
Φεύγετε τὸν Λάκωνα, τὸ μὲν γάκ᾽ ἔχθος ἁλωφεῖ.

Capræ meæ paſtorem illum Sybaritam Laconem *fugite, qui meam pellem heri furatus eſt.* Ad quæ verba regerit *Lacon*,

Οὐκ ἀπὸ τᾶς κράνας οἴετ᾽ ἀμοιβὶς; ὦ ἰοφῶτε
Τὰν μὰν τὰν σύριγγα πρώϊον κλέψαντα κομάταν;

Annon à fonte fugitis oves? Comatam *non videtis, qui mihi nuper fiſtulam furatus eſt?* Quale illud *Menalcæ* ad *Damætam*,

Quid domini faciem, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, *peſſime, caprum*
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?

Lycidas quoque apud *Calphurnium* hæc habet de paſtore *Mopſo*,

Ut mala nocturni religavit brachia Mopſi
Tityrus, *& medio furem ſuſpendit ovili.*

Et in *Ægypto Bucolium* bubulcos & paſtores plurimos confluxiſſe, qui prædonum vitam agerent, ex *Heliodoro* & aliis ſcimus. Unde *Hieronymus* in vita *Hilarionis*, *Cupiens rurſum ad Ægyptum navigare, hoc eſt, ad ea loca, quæ vocantur* Bucolia, *eò quòd nullus ibi Chriſtianorum eſſet, ſed barbara tantum, & ferox natio.* Alii *furax natio.* Quæ potuit eſſe cauſa, cur *Ægyptus* paſtores tam fuerint odioſi, *Gen.* 46. *verſ.* 34. Itaque cum parabolæ ex conſuetis deſumantur, ad eos paſtores, qui iidem ſunt latrones, & fures, *Chriſtus* alluſit non immeritò.

Addit idem verſu duodecimo, *Mercenarius, & qui paſtor non eſt, cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & diſpergit ovile. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, neque eſt illi cura ovium.* Quod de iis ſolùm intellige, qui verè ſunt mercenarii, hoc eſt, quæſtuarii, & lucri-petæ, quique de conſcientia, & fama non multum ſolliciti, nullo alio affectu ducuntur, quam turpi φιλοκερδείᾳ. Alioqui enim fieri poteſt, ut quis alienas oves mercede paſcat, qui idem ſit paſtor bonus, qualis apud *Labanem Jacobus* fuit.

Quod oves ſuas dicit Deus è malorum paſtorum manu ſe repetiturum, ut aliis tradat, *Ezech.* 34. *verſ.* 10. 23. *Arabes* verbo رمز *ramaza* propriiſſime dixerint. Nam رمز de ovibus dictum ſignificat لز

يرض رعية الراعي فحولها الي راعي اخر

Non probavit dominus paſtionem, & eas alii paſtori commiſit. Ita *Alcamus.*

Male

Malo paſtori *bonum* opponitur, ad cujus officium, & mores Scriptura paſſim alludit: ut eum de *Chriſto* dicitur *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, in brachio ſuo colliget agnos, & in ſinu ſuo portabit, fœtas monabit.* Quibus apud *Calphurnium* hæc *Mycones* conferenda,

Te quoque non pudeat, cum ſervus ovilia viſes,
Si qua jacebit ovis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, mateſque tepentis
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare parantes.

Minabit Hebr. ינהל. *Minare*, de pecore, & jumentis, propriè dicitur. Feſtus; *Agaſones, equos agentes, id eſt, minantes.* Idem, *Agere modo ſignificat ante ſe pellere, id eſt, minare.* Virgilius,

— *& potem paſtas age,* Tityre. —

Anianus, *Alitus quo pecora minare conſuevimus.*

Juvenalis Scholiaſtes in *Sat.* 6. *Hanc igitur* Io *in tantum perſequetur eſt* Juno, *ut* (in vaccam transformata) *per omnem mundum minaret. Hieronymus* Exod. 3. 1. *Cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti.* Et (*a*) 3 *Reg.* 30. 20. *Greges, & armenta minavit ante faciem ſuam.* Et *Eſ.* 11. 6. *Vitulus & leo, & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.* Et *Jerem.* 31. verſ. 24. *Agricola, & minantes gregos.* Aulonius *Epigr.* 66.

Ageret juvencas cum domum paſtor ſuas,
Suam relinquens, me minabat ut ſuam.

Hebræum quoque נהל id ipſum eſt, ita ut *minandi* voce commodiſſimè reddi poſſit. Sic *Pſal.* 23. *verſ.* 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In gramineis paſcuis facit, ut cubem: ad aquas tranquillas* ינהלני *minat me*, nempe ut ovem ſuam. Et *Eſ.* 49. 10. *Ad ſcaturigines aquarum* ינהלם *minabit eos*, inter paſcendum ſcilicet. Proinde *Johannes* ad hunc locum ita alludit *Apoc.* 7. 17. *Paſcet, & deducet eos ad vivos fontes aquarum.* Quin quia hæc deductio ad pecorum paſtum pertinet, נהל quandoque ſignificat *paſcere*, & *ſuſtentare*; ut *Gen.* 47. 17. וינהלם בלחם *Et ſuſtentavit eos pane.* Quomodo ſumpſit *Syrus* in loco, in quo verſamur. *Hebræa* enim עלות ינהל *reddit* ܣܒ̈ܝܡ ܢܫܬ̈ܐ *Et lactantes nutrit.* At *Hieronymus*, *portabit*, id eſt, ינטל. Et *Græci*, παρακαλέσει, *conſolabitur*, id eſt, ינחם: quod ipſum ſequitur *Arabs.* Omnium optimè *Thargum*, בנינה מדבר *lenitè deducens*, quomodo hanc vocem explicant *Aben Ezra* & *Kimchius.* Fortaſſe ex *Gen.* 33. 14. ubi *Jacob*, eo ipſo verbo uſus in Conjugatione *Hithpahel*, dicit *Eſavo* fratri, אתנהלה לאטי *Lentiùs me deducam:* id eſt, me familiæ, & pecoris ducem præſtans, ibo lentiùs, & temperabo gradum: quia ſi matres lactantes urgerent pecuarii, periret grex univerſus.

Iterùm boni paſtoris perſonam Deus inducens dicit *Ezech.* 34. 12. *Ut paſtor quærit oves diſperſas gregis ſui: ſic ego eas eruam ex omnibus locis, in quæ fuerunt diſperſæ in die nubis, & caliginis.* Et verſu decimo tertio, *Et educam eos è populis, & reducam in terram ſuam, ut paſcam eos in montibus* Iſraëlis, *& ad alveos*, &c. Et verſu decimo quinto, *In paſcuo bono paſcam eos, & in montibus excelſis* Iſraëlis *erit caula eorum*, &c. Et verſu decimo quarto, *Ego paſcam gregem meum, & recubare faciam.* Et verſu decimo ſexto, *Perditum requiram, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *reducam, & fractam obligabo, & debilem roborabo: pinguem verò, & obduratam diſperdam* (non *pinguem* ſimpliciter, ſed *pinguem & obduratam:* quod capite ſequenti explicabimus.) Et verſu decimo ſeptimo, *Ecce ego diſcernam inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Ad quæ verba *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. *Congregabuntur*, inquit, *ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos unum ab altero; ſicut paſtor, qui ſeparat oves ab hœdis.*

(*a*) *Hebrais* 1 *Sam.* 30. 20.

Idem *Joannis* capite decimo de bono paſtore tria dicit: (1) *Illum ingredi per oſtium, & janitorem illi aperire*; ut à *latrone* ſic diſtinguat, *qui per feneſtram irrumpat in ovile:* de quo jam actum. (2) *Oves illa eſſe notas, & viciſſim illum ovibus, quæ vocem ejus audiant, & internoſcant.* Ex paſtor quidem novit oves ſuas ex nota inuſta, aut impreſſa. *Calphurnius* ubi ſuprà,

— *nec Brutia deſit*
Duratibi, & liquido ſimul unguine terga memento,
Si ſint raſa, linas: vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impreſſurus ovis tua nomina. —

Virgilius libro primo *Georgic.*

Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.

Ad quem locum *Servius*, *Id eſt, facit aut characteres, quibus pecora ſignantur; aut teſſeras, quibus frumentorum numerus deſignatur. Palladius*, in *Januario* menſe, capite decimo ſexto, *Hoc menſe, ſicut* Columella *dicit, maturi agni, & animalia omnia, minora, atque majora, characlere ſignentur.* Et in *Aprili*, capite ſeptimo, *Nunc calidis locis tondeantur oves, & ſerotini fœtus hoc menſe ſignentur.* Sic *Eulogius* apud *Photium*, Auctore CCLXXX. ovium dicit ἴσια μὲν τοῖς ἀστοῖς, ἄδικα δὲ ἐπὶ ξένοις ζῴοις σφραγιδώμενα, *alias in aure, alias in crure ſignari.* Arabicè طراف eſt *nota ovis inuſta in medius auribus:* & قبلة الاذن *nota ad anteriorem partem auris:* & المنطقة *ovis rubro notata* في موضع النطاق *in loco cinguli*, id eſt, circa lumbos: & قبض *ovis clunes lapillo ſignavit*, qui dicitur القبض & عذق *ovi notam appoſuit*, propriè inſignibus illi appenſis, quæ *Arabibus* عذقة *Druſium* jam (*b*) docuimus huc referre perperam, quod *paſtor* vocatur נוקר *noked.* Neque iis potior fides, qui *paſtorem Græcè* σημάντορα, quaſi *pecorum ſignatorem*, dici volunt. In *Apollonio* quidem legas libro primo *Argonauticon*,

(*b*) *Pag.* 442 *lin.* 45.

(*c*) Δμῶες ἰμὲ ταδμῶν σημάντορες. — (*c*) *Verſu* 355.

At ibi ταδμῶν σημάντορες non ſunt *ſtabulorum ſignatores*, ſed *præfecti*, & *præſides*, quomodo ea vox paſſim ſumitur. Sic μῆλα ἀξίσμαντα non ſunt μῆλα ἀσφάγητα, *oves non ſignatæ*, ut putat *Suidas:* ſed *quæ paſtore carent.* Homerus, *Iliad.* ν'. verſu 485.

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν,

id eſt, *Ut leo ovibus incuſtodiis ſuperveniens.* Vetus *Scholiaſtes* reddit ἀφυλάκτοις, ἀφρουρήτοις, μὴ ἔχουσι ποιμένα, *incuſtodiis, negletis, paſtorem non habentibus.* Et *Euſtachius* ἀπροφατεύτοις, *præfecto carentibus.* Nec multò aliter *Heſychius*, adeoque ipſe *Suidas* in ſequentibus. Oves quomodo paſtorem noverint, dicemus ubi de ovibus. (3) Bonum denique paſtorem addit *Chriſtus* vitam *pro ovibus ponere*, id eſt, *exponere.* In eo numero cenſendus *David*, qui fortaſſe vixdum ephebus, ut ovem modò ex leonis, modò ex urſi faucibus eriperet, extremum vitæ periculum adire haudquaquam timuit. Unde illud *Sirachidæ* Eccleſ. 47. 3. *Cum leonibus luſit ut cum hœdis, & cum urſis ut cum agnis ovium.* Neque id fuiſſe planè inauditum, ut irruenti leoni paſtores ſe opponerent, docet, quod *Amos*, ipſe paſtor, (capitis tertii verſu duodecimo) *Iſraëlitarum* reliquias, ab hoſtium inſultu Dei potentiâ ſervandas, cum ove confert, cujus portiunculam ex ore leonis paſtor eripit. Quamvis alioqui leo ne paſtorum quidem concurſu facilè abſterreatur, aut abigatur à præda. Proinde *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugiens leo, & juvenis leo ad predam ſuam, cum convocatur in eum multi-*

tudo paſtorum, illorum voce non terretur, nec ob ſrepitum eorum cedit. Et Poeta ſummus *Iliad. o'.* verſu 161.

Ὡς δ' ἀπὸ ζάμενος ἕλετο λίνοτ' ἄλσεα δύνατος
Παμφλὸς ἀγραυλοι μίγα ποιμένα δηϊώσι,

Ut ſulvum leonem, cùm valdo oſurit, a corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Et *Iliad. p'. v.* 302.

Βῆ ῥ' ἴμεν, ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδεύὴς
Δηρὸν ἴῃ πρόσω· πέλεται δὲ ὁ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλοισι πειρήσοντα, καὶ εἰ σταυλίδ' δίμοι ἐλθών·
Ἔστησ γάρ τ' ἐνέηκε πυρ' ἀντόφι βώτορε ἄνδρες,
Σὺν κυσὶ, καὶ δόρποισι φυλάσσοντας πυρὶ μᾶλα·
Ὃν ἰμὶ τ' ἀπείρητ@ μέμονε σκέμασὶ δηϊόωσι.

Perrexit ire, ſicut leo in montibus nutritus, qui indigens diuturnùm ſit carnium. Impellit autem ipſum animus ſuperbus, ovestentaturum, etiam in denſam caulam ire. Etſi enim apud eas invenerit virospaſtores, cum canibus, & haſtis cuſtodias agentes circa oves; tamen nonniſi ſalto periculoſo ſtabulo pellis ſuſtinet.

Aliud boni paſtoris ſpecimen in *Jacobo* habemus, qui cùm *Labanu* greges ſibi commiſſos per viginti paviſſet annos ſumma fide, & ſedulitate; tamen avunculi calumniis penè oppreſſus, innocentiam ita tuetur, *Gen.* 31. 38. *Duos fui tecum his viginti annis, oves, & capretuæ non abortierunt; & arietes gregis tui non comedi.* 39. *Diſcerptam pecudem ad te non retuli, quam ego aliud luebam. De manu mea id repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſes furto ſublatum* 40. *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu: & aboculis meis ſomnus fugiebat.* Atque id quidem, quod *Labanis* pecudes abortiſſe neget, non tam ex ipſo pendebat, quam ex Deo benedicente. Proinde gregum fœcunditatem à Deo petit *Pſaltes* Pſ. 144. 13. Sed propter *Jacobum Labanis* gregibus benedixerat Deus, ut agnoſcit ipſe *Laban*, *Gen.* 30. 27. Itaque hanc in greges ſuos Dei benedictionem *Jacobo* debuit *Laban.* Prætercà paſtor eſt aliquo modo Deo συνεργὸς, cum admiſſuram non negligit, quâ commodè adhibita, pecudes utplurimum ſuboleſcunt. Addit ſe *gregis arietes non comediſſe*, quomodo paſtores illi, de quibus nuper *Ezechiel*, qui *pingues oves* 40 *macſabant*, *nequo paſcebant gregem.* Quin maluit lenticulis, & tenui victu contentus eſſe, ne quid domini commodis decederet. Nihil neceſſe eſt monere, *arietum* nomine etiam *agnos* contineri, quos ſi comediſſet *Jacob*, non magna fuiſſet frugalitas, quòd ab arietum eſu abſtinuit. Quod ſubjungit *Jacobus* ſe *diſcerptas pecudes, aut etiam furto ablatas* Labani *reſtituiſſe*, qui de manu ſua eas repoſcebat: magnas in *Labane* ſordes, & ſummam avaritiam prodit, &, quod pejus eſt, animum erga piiſſimum nepotem iniquiſſimum, qui cum in avunculi ovibus ritè paſcendis, & ſervandis, magnam adhiberet diligentiam, ſi quid interim in magno grege vel per vim abriperetur, vel ſurriperetur per fraudem, non tenebatur id reſtituere, quod ipſo invito, & quantum poterat, fruſtrà renitente, fuerat ablatum. Itaque ex Lege *Moſis* Exod. 22. 10. *Si quis proximo ſuo aſinum, aut bovem, aut ovem, aut jumentum ſervandum dederit, quod mortuum, aut fractum, aut vi abactum fuerit nullo vidente: juramentum Domini eſto inter utroſque, annon* (pecoris, aut jumenti cuſtos) *manum ſuam extenderit in rem proximi. Quod ubi acceperit rei dominus, ille non reſtituet.* Et verſu decimo tertio, *Si diſcerptum eſt, pro teſtimonio id afferat, nec diſcerptum reſtituet.* Non me latet in *Hebræorum* ſcriptis non paucis in hanc Legem exceptiones reperiri. Quale eſt, quod reſtitui volunt, quod ab unico lupo diſcerptum eſt. *Maimonides* in Tractatu שבירות cap. 3. §. 4. דושה שכאו ואכים וטרפו מכנו אם היה זאב אחד אין זה אונס *Cum in paſtorem lupi irruunt, & feras diſcerpunt, ſi lupus ſit unicus, hac violentia non eſt* (qua ſcilicet paſtor à reſtituendo excuſetur) Et quod reſtitutioni judicatur obnoxius, quia pecora ultro deduxerit in locum feris, aut latronibus infeſtum. *Hebr.* המוליך הבהמות למקום נדורי חיות וליסטים *Maimonides ib.* §. 5. Item qui neglexerit vicinorum opem implorare. Ibidem ſect. 6. הרואה שהיה להציל והטרפה או השבורה גרועים אחרים ובמקלות ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל הרי זה חיב *Paſtor, qui potuit diſcerptam, aut captivam pecudem per alios paſtores, aut per baculos liberare: ſi paſtores non convocas, aut baculos non affers, is utique eſt reus.* Et *Talmudici* צאן ברזל *oves ferreas* vocant, quas paſcendas eâ conditione paſtor accipit, ut, ſi pereant, illas teneatur domino ſolvere, & reſtituere. Unde *Magiſtrorum* Canon in *Bava Meſia* capite quinto, אין מקבלים צאן ברזל מישראל כפני שהוא ריבית אבל מקבלים צאן ברזל כן הנכרים *Non accipiunt oves ferreas ab* Iſraëlitis; *quia hoc eſſet fœnus, ſed accipiunt oves ferreas à peregrinis.* Utut ſit, cum conſtet ſatis ex iis, quæ diximus, ovem diſcerptam, aut abreptam, à paſtore repetere non licuiſſe, niſi in certo caſu, *Laban*, qui omnes à *Jacobo* repetebat abſque cauſæ cognitione, prorſus iniquè ſe geſſit erga nepotem; maximè, cùm is avunculi greges per multos annos gratuito paverit, & ſine ulla ſpe mercedis. Neque fruſtrà eſt, quod addit, *De manu mea repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſes ſublatum.* Nam in locis, in quibus paſtores ἀγραυλοῦσι, gravius eſt repetere quod noctu ſublatum eſt, id eſt, العريسة *algeriſa*; ita enim vocant *Arabes.* *Alcamus*, العريسة ما يسرق من الغنم بالليل Algeriſa, *quod ex pecore nocta ſublatum eſt.* Itaque minùs rigidè id repetunt, quàm quod de die, & in plena luce eſt ablatum.

Pergit *Jacobus*, *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu.* Ubi *Græci* Ἐγενόμην ἐν ἡμέρᾳ συγκαιόμεν@ τῷ καύματι, καὶ τῷ πάγετῷ ἐν νυκτί. Ita ut συγκαιόμεν@, *aduſtus*, tam ad noctis glaciem, quam ad diei æſtum pertineat. Ut *Pſ.* 121. 6. συγκαύσει, *aduret*, tam de Luna, quàm de Sole dicitur. Unde *Suidas* voce Σελήνη, Lunam collegit æquè ac Solem corpora calefacere. Φασὶ, ait τὴν Σελήνην μὴ μόνον ὑγρὰν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θερμαίνειν ὁμοίως τῷ ἡλίῳ τὰ σώματα. Δαυὶδ, Ἡμέρας ὁ ἥλι@ οὐ συγκαύσει σε, οὐδ' ἡ Σελήνη τὴν νύκτα. *Lunam dicunt non ſolum humidam eſſe, ſed & corpora calefacere æquè ac Solem.* David, "*Sol diei non aduret "te, nequo Luna nocte.* Sed perperam id colligitur. Nam in his locutionibus aliud verbum ſubaudiendum eſt oppoſitæ ſignificationis. *Æſtu die adurebar, & gelu noctu*, ſupple *obrigeſcebam. Die Sol non aduret te, nec Luna noctu*, ſupple *refrigerabit.* Sic 1 *Tim.* 4. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, *prohibentium nubere, & abſtinere cibis*, ſupple *jubentium.* Sed *Jacobum* noctis frigus pati quid neceſſe fuit, aut à ſomno abſtinere? Reſponſio eſt obvia. Paſtores ἀγραυλοῦσι, id eſt, *in agris pernoctare*, moris erat, ovibus inter crates incluſis, ne noctu vagarentur. *Horatius* Epod. 2.

Claudenſque rotis evitis latum pecus.

Ex *Calpurnius* diſcertiùs *Eclogâ* primâ, quâ deſcribuntur *Halcyona*, ſeu tempora, quibus in alta pace vivitur, nec ullus eſt ab hoſte metus;

— licet omne vagetur
Secure cuſtode pecus, noctuſnaque paſtor
Claudere fraxineâ nolit præſepia crate:
Non tamen inſidias prædator ovilibus ullas
Afferet. —

Hinc *Lucæ* 2. 8. paſtores *Beth-lehemitici*, quibus apparuit Angelus, erant ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸν ποίμνιον αὐτῶν, *in agris pernoctantes, & vigilias noctis ſervantes in gregem ſuum.* Quales, qui *Homero* & *Heſiodo* dicuntur ποιμένες ἀγραυ-

ἄγραυλοι, & in Hymno in *Mercurium*, ἀγραυλοι μηλοβοτῆρες. Et in *Nicandri Theriacis* verſu 403.

--- ὅτ' ἀμφ' ἰλαίαισι μακεδναῖς
Ἄγραυλοι ψύχωσι, θαλειπόκτις ἕρμα νομῆων.

Cum circa proceras abietes in agris degentes (paſtores) *frigus captant, relicto paſcendi opere.* Ovibus quoque quadrat idem Epithetum. *Dionyſius Periegetes* verſu 672.

--- ἢ ἀγραύλων γίνεται ἰσάν.

Et verſu 996.

Μῆλα δ' ἀγραύλοιο ἰφίσπεται. ---

Et ἄγραυλοι, ſive greges, ſive paſtores, *ii* dicuntur *qui in agris pernoctant. Heſychius*, Ἄγραυλοι, οἱ ἐν αὐχμῷ νυκτερεύοντες· id eſt, *per noctem in agro degentes.* Quo ſenſu *Strabo* libro quarto de *Belgarum* ſuibus dixit, Αἱ δ' ὗες καὶ ἀγραυλεῖσι. Nempe ἀγραυλεῖν nihil quidquam eſt, quam ἐν αὐχμῷ αὐλίζεσθαι, *in agro pernoctare*, vel *excubare.* Quomodo id verbum paſſim uſurpant *Xenophon*, & *Thucydides*, & *Graci* Interpretes circiter trigeſies pro *Hebræo* לון. Unde αὐλιζμὸς *Heſychio* eſt διανυκτέρευσις, *pernoctatio.* Et *veſperugo* ſtella *Græcè* vocatur ἑσπερος, quia præcedit noctem, &, illâ oriente, tam greges, quàm homines αὐλίζονται. *Apollonius* libro quarto *Argonauticôn*,

Ἥμος δ' ὑλιερὸν μὲν ἴδον, ἀνὰ δ' ἤλυθεν ἀστὴρ
Ἕσπερος, ὅς τ' ἀρίσπανστος ἀιζυρὸς ἀρότῆας.

Cum verò Sol occubuit, & orta eſt ſtella ἕσπερος, ſeu *veſpertina, quæ miſeros aratores recreat.* Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἕσπερον δείλη ἡ ἑσπερος λέγει· ἢ παρὰ τὸ αὐλίζεσθαι, ἤγουν κοιμᾶσθαι· ἢ παρὰ τὸ ἐν αὐλαῖς διατρῖσαι, καθ' ἣν ὥραν ὁ ἑσπερος ἀνατέλλει. *Stellam* ἕσπερον *vocat* Heſperum; *vel à Verbo* αὐλίζεσθαι, *quod eſt cubare, vel in caulis degere qua hora* Heſperus *exoritur.* Quibus conſona hæc *Stephani*, *De urbibus*, in voce Αὐλή. Λέγεται καὶ αὐλὴ ὁ ἑσπερος ἀπὸ, παρὸ τὸ ποιεῖν ἡμᾶς αὐλίζεσθαι. *Veſperugo* ſtella dicitur & αὐλὴ, *quia nos excubare facit.* Itaque fallitur Vir magnus, qui in *Lucam* ſcripſit, Ἀγραυλοῦντες, *agentes ſub dio: nam in hac voce nulla eſt noctis ſignificatio, quam ſequentia exprimunt.* Quin ſequentia *Lucæ* addit ἐπεξηγητικῶς, ut paſtores in agris ſignificet ideo pernoctâſſe, ut vigilias noctis ſervarent in gregem ſuum. Proinde ἀγραυλοῦντες *Hieronymus* reddidit *vigilabant*, Eraſmus *vigilantes*, & Beza *excubantes.* Talis paſtor *Arabicè* عسهاس *hisbas* vocatur voce maximè propriâ. *Alcamus*,

الهسهاس الراعي يرعي الغنم ليلة كله

Alhiſhas, *paſtor, qui totâ nocte oves paſcit.* Ad illas paſtorum vigilias alludi puto, quoties Dominici gregis paſtoribus Scriptura vel *ſomnum* exprobrat, vel commendat *vigilantiam*; ut *Eſ.* 56. 10. *Act.* 20. 31. 2 *Cor.* 6. 4. 2 *Tim.* 4. 5. *Apoc.* 3. 2. 3.

Porrò ex eo, quod, *Chriſto* naſcente, paſtores, & oves noctem in agris degebant, multi recentiores rectè colligunt eum hyemali ſolſtitio non eſſe natum, ut vulgus putat. Id enim anni tempus eſt frigidiſſimum, quo rarò interdiu, nunquam noctu pecudes ſub dio degunt: quin in caulis clauſæ latent, etiam in *Africa*, ſi *Calphurnius*, ut putatur, ibi ſcripſit eas *Eclogas*, quas *Nemeſiano Carthaginenſi* dicavit. In quinta enim, quæ de gregum cura multa habet inſignia, hæc legere eſt;

— vere novo, cùm jam timire volucres
Incipiunt, nidoſque reverſa lætabit hirundo,
Protinus hyberno pecus omne movebis ovili.

Hyberno ovili, id eſt, *caulis, in quibus per hyemem includi ſuit.* Proinde ſequitur aliquantò poſt,

Sed non ante greges in paſcua mittite clauſos,
Quàm ſuperis pecuaria Palis. —

Et eadem *Eclogæ* ſub finem,

— cùm pecudes extremus clauſerit annus.

Virgilius quoque libro tertio *Georgic.*

— ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas.

Et *Columella* libri octavi capite tertio, *Hyeme, & vere, mautinis temporibus intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat.* Hinc *Heſiodus* de *Lenæone* menſe, quo hyems ſævire incipit,

--- μοῖς γὰρ χαλεπώτατος ὔτος
Χειμερίοις, χαλεποὶς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις.

Menſis hybernus ille eſt graviſſimus, gravis ovibus, gravis etiam hominibus. Ovium idem memînit; quia, ut obſervat *Columella* ubi ſuprà, *id pecus, quamvis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Unde eſt, quod ovibus, ne hyemè frigeant, magna cura proſpici volunt, quotquot eâ de re ſcripſêre. *Virgilius*,

Et multâ duram ſtipulâ, filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne friguſa ladat
Molle pecus. —

Calphurnius,

Præcipuè gelidum ſtipulis, & fronde caducâ,
Sterne ſolum, ne ſorte rigor penetrabile corpus
Uret, & interno vaſtet præcordia morbo.

Et *Columella* humilia facere ſtabula jubet, & in longitudinem porrecta, & contra medium diem, *ut hyeme calida ſint*, & annis omnibus, in demortuarum vitioſarumque ovium locum, totidem, vel etiam plura capita ſubſtituere; *quoniam ſæpe frigorum, atque hyemis ſævitia paſtorem decipit, & ex eo vis interimit.* *Ovem* proinde צאן *ſon*, *Arius* dici putavit à *Syro* ܣܢܐ *ſenan*, *frigere*; quia vix ullum aliud eſt animal tam alſioſum. Ex quibus cum pateat ſatis, oves, in fine *Decembris*, in agris non excubâſſe, iis accedere omnino neceſſe eſt, qui natalem *Chriſti* diem in aliud tempus rejiciunt. Si quis objiciat, *Scenitas*, & *Nomadas* toto anno in agris degere, negabo hos proprièe ἀγραυλεῖν, quia ſub dio non degunt, ſed pro domibus habent tentoria, in quibus non ſolùm dominis, ſed armentis quoque, & gregibus loca ſunt deſtinata, ut aureo illo ſæculo,

Cum pecus & dominos communis clauderet umbra.

Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Quid tibi paſtores Libyæ? quid paſcua verſa
Proſequar, & varis habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itaque pecus longa in deſerta, ſine ullis
Hoſpitus, tantum campi jacet. Omnia ſecum
Armentarus Afer agit, tectumque, laremque.

Tectumque, laremque, id eſt, *tentorio multum more*, ut ibi habet *Servius.* Inde Scriptura toties memorat *paſtorum tabernacula, & tentoria*, ut pluribus dicetur, nec *paſtorum* modò, ſed & *pecoris*, 2 *Par.* 14. 15. Illos porrò paſtores, qui ſub tentoriis degunt, non cenſeri in numero ἀγραυλούντων, ex eo patet, quod *Gen.* 25. 27. *Eſau* איש ידע צדה *vir agri*, id eſt, ἀγραυλῶν, & *Jacobus* frater יושב אהלים *in tabernaculis degens*, ſibi mutuò opponuntur. Sed & alia ſunt argumenta; ex quibus colligit vir ſummus, qui multos habet ſequaces, *Jeſum Chriſtum* non *Decembri* menſe, ſed *Martio* natum eſſe. In his palmarium illud, quod *Zacharia*, *Johannis Baptiſtæ* patri, hebdomadario Sacerdoti ἐξ ἐφημερίας Ἀβία, & in ordine *Abia* ἱερατεύοντι, apparuit Angelus, *Luc.* 1. 5. 8. 11. *Abia* porro ἐφημερία eo anno in *Decembrem* incidit, quod ille pluribus probat, & *Chriſtus* ſexto poſt menſe, id eſt, *Junio*, conceptus eſt: unde ſequitur, natum eſſe circa *Martium*, qui eſt poſt *Junium* nonus. Huc accedit, quod apud *Clementem Alexandrinum*, libro primo *Stromatum*, *Chriſtianorum* vetuſtiſſimi *Chriſti* natalem referunt ad menſem *Ægyptium Pachonem*, quo falcem *Ægyptii* in ſegetes mittebant.

Ἀνὰ ἡ ἀναθέντα Παχὼν δρεπάνοις φυλάσσει, *Segetes floremes* Pachon *falces cuſtodit*, id eſt, *deſtinat*. Quod tempus ſi non in *Martium*, ſaltem in *Aprilem* incidit. *Marmolius*, ubi de *Ægypto*, *Africa* ſuæ lib. 1. cap. 9. *A principio de* Abril *ſiegan el pan, y a veinte de* Majo, *ha de eſtar todo trillado y alçado*. Neque aliter *Leo Africanus* libro octavo, *Sub* Aprilis *initium ſegetes ſuccidunt, ſuccisas confeſtim triturant: neque ſpicam ad vigeſimum* Maji *ſecandam relinquunt*.

Jam ſupereſt, ut nonnihil de paſtorum vaſis dicamus, quorum Scriptura non ſemel meminit. Sic 1 *Sam.* 17. 40. *Et elegit ſibi quinque lapides lævigatos de torrente, quos poſuit* בכלי הרועים אשר לו *in vaſe paſtorali, quod habebat*. Et verſu quadrageſimo nono, *Et* David *poſuit manum ſuam* אל הכלי *ad vas*, (id eſt, *in vaſe*,) *& inde ſumpſit lapidem*. Et *Zachar.* 11. 15. *Sume tibi* כלי רועה אולי *Vas paſtoris ſtulti*. Quod priuſquam explicemus, lector monendus eſt, *Hebraum* כלי, quod propriè *vas* ſignificat, patere multo latiùs quam ii putant, qui *Hebraiſtas* ſunt ignari. *Vaſorum* enim nomine *Hebræi*, præter vaſa propriè dicta, *veſtes*, & *arma* intelligunt, & *inſtrumenta omnia*, & quidquid eſt *ſupellectilis*. Sic paſſim כלי מלחמה *vaſa belli* ſunt *arma*, & כלי שיר *vaſa cantici* ſunt *inſtrumenta muſica*. Et *Jerem.* 49. 29. *Illorum oves, & tentoria diripient*, וכל כליהם *& vaſa eorum omnia*, id eſt, *totam ſupellectilem*. Quo eodem ſenſu dicitur *Matth.* 12. 29. τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, *vaſa ejus diripere*. Et *Deut.* 22. 5. *Non erit* כלי גבר *vas viri* (id eſt, *virilis veſtis*) *ſuper muliere*m. Unde eſt, quod ſtatim ſequitur, *Nec vir muliebrem veſtem induet*. Et *Eſ.* 61. 10. *Ut ſponſam, quam ornant* כליה *vaſa ſua*, id eſt, *veſtes nuptiales*. Itaque hic *paſtoris vaſa* dicuntur non ſolùm vaſa propriè dicta, puta γαυλὸς, σκαφὶς, πίθος, κυμβίον, καρχήσιον, κιστέλλιον, mulctrale, ſinus, & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi; ſed & veſtis, & arma, & inſtrumenta muſica, & tota ſupellex. Hinc in *Zachariam* Hieronymus, *Vaſa autem paſtoris inſignia illius, & habitum debemus accipere, peram, baculum, fiſtulam, & ſibilum*. Melius, quàm *Cyrillus*, qui ad *baculum* reſtringit. *Cum enim*, inquit, *aquæ paſtores graciles habeant virgas, quibus pecora à pernicioſis aquis arceant, ut ne conteram, paſtor impernius ἀφρόνιμος αὐτὰ συνηρείδει ξυλίνοις· ἐμὲ γὰρ τοῦτο, φησὶ, δεῖ τὰ σκεύη τὰ ποιμαντικὰ ξύλῳ πταίειν· craſſioribus baculis ea contundit: & hoc, ut puto, vaſa ſunt paſtoralia imperiti paſtoris*. *Kimchius*, hujus vaſa diverſa eſſe dicit à vaſis boni paſtoris. *Nam in* boni *paſtoris vaſis pera eſt, in qua conditur panis, quo veſcatur; & calix, in quo bibat; atque alia, quibus eget, cum oves in deſerto paſcit. At paſtoris ſtulti vaſa ſunt* פחות וגרוע *diminutionis, & jacturæ; & ſtatim ei deficit victus, quo cum eget, ut oves vaſcatur, & graſſatur, neculli parcit*. Ego, cum paſtor ſtultus à bono non videam quomodo ex habitu poſſit diſtingui, puto *Prophetam*, à Deo juſſum, paſtorem quidem veſte, perâ, pedo &c. ſed ejus ſtultitiam factis expreſſiſſe. Dum ſcilicet ovium gregem, qui in viſione apparebat, ſuſque deque habebat, neque fractas ligabat, neque errantes quærebat, &, pinguiſſimis mactatis, earum carne veſcebatur. Quomodo paſtorem illum ſtultum erga myſticas oves, id eſt, Dei Eccleſium, ſe geſturum præduxerat (*d*) Deus.

(*d*) *Zach.* 11. 16.

Sed, ut ſingula, quæ de paſtorum veſtibus, vaſis, armis, & tota ſupellectile habet Scriptura, excutiantur accuratius, en de veſtibus locum inſignem *Jerem.* 43. 12. *Et involvet terram Ægypti* (Nebucadnetſar) *ut paſtor involvit veſtem ſuam*, id eſt, *corpus veſte ſuâ*. Eſt Hypallage omnibus linguis frequens. Ità *Græce* ἐνδύειν τῷ ἱδῷτε, & Latinè *veſtem induere*, eſt ἐνδύειν τὸ σῶμα τῷ ἱδῷτι, *corpus veſte induere*. Quod pleriquè interpretes, cum non animadverterent, ſenſum valde obſcurum huic loco affinxerunt; quaſi *Pro-*

pheta ſignificet fore, ut *Nebucadnetſar Ægypto* amiciatur (id eſt, inquiunt, *Ægypti ſpoliis*) quomodo paſtor veſte ſuâ amicitur, & involvitur. Sunt, qui ad *inveſtituræ* morem alludi volunt, qui *Prophetâ* pluribus ſeculis recentior eſt. Quin *involvi* dicitur *Ægyptus* à *Babyloniorum* copiis, non illas *involvere*, & *amicire*. Ita ut *Jeremiæ* locus ſit parallelus *Ezechielis* loco de *Pharaone*, & *Ægypto*, capitis trigeſimi ſecundi verſu tertio. *Expandam ſuper te rete meum, per congregationem multorum populorum* (id eſt, *Chaldæorum*) *qui te inducent in ſagenam meam*. Nam, ut in *Ezechiele Chaldæi Pharaonem*, & *Ægyptum* in rete inducunt, quo tota includitur, ita in *Jeremia Chaldæorum* dux *Nebucadnetſar involvit terram* Ægypti. *Involvit* Hebr. eſt עטה, quod *involvere* reddimus, ut *Eſ.* 22. 17. ubi de *Sebna* dicitur, ועטך עטה *& involvendo te involvet*. Alii reddunt *obtegit*, quia *Arabicè* غطى *tegere* eſt. Et *Ægyptus Chaldæorum* copiis obtecta fuit, ut paſtorem veſtis obtegit. A paſtore potius ducitur comparatio; quia hoc hominum genus, ut cœli injuriis eſt maximè obnoxium, cum ſub dio ſemper degat, ita contra ventorum ingruentium procellas neceſſe habet ſe majori cura tueri, veſtibus circa corpus ſedulò convolutis: ut apud *Ovidium*, in Fabula *De Borea & Sole*, viator, flante *Borea*,

Ille magis duplicem lateri circumdat amictum,
Turbida ſummotos quo trahit aura ſinus.

Itaque apud *Syrum* Interpretem *paſtoris veſtis* ܓܘܠܝܐ *gulitha* vocatur, id eſt, χλαῖνα, aut περιζώματον. Fit enim à Verbo ܓܠܐ quod *volvere* eſt, & *involvere*. Sed *Græcorum* mira eſt verſio, quam hic intactam præterire non poſſum. Ea ſic habet, φθαρεῖ γὰρ Αἰγύπτου, ὥσπερ φθείρει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Expediculabit* (ſi verbo datur venia) *terram* Ægypti, *ut paſtor expediculat veſtem ſuam*, id eſt, ex ea pediculos eximit. In quæ verba *Theodoretus*, Διδάσκων ὡς ἡ πάσης γῆς ποιήσεται τὴν κατὰ τῆ Αἰγύπτου σφαγήν, ἀλλ' ἀπαμελῶς αὐτὴν καταλύσει, ἀπεικάζων αὐτὸν ποιμένι τὴν φθεῖραν συλλέγοντι· ἀπιμελῶς ἢ τοῦτο ποιοῦσι οἱ ποιμένες, πλείστης χολῆς ἀπολαύοντες. *Ut doceat ſe non perfunctorie bellum in* Ægyptum *geſturum, ſed illam exactè deleturum, eum cum Paſtore confert, qui pediculos ſuos colligu. Nempe id accuratè facunt paſtores; quia otio maximè abundant*. Quod cum ab *Hebræo* textu ſit alienum prorſus, nec Sacro Scriptore ſatis dignum, ut vaſtatorem *Ægypti* putetur paſtori comparâſſe, qui pediculos ſuos eximit, *Græcos* ſcripſiſſe ſuſpicor φθαρεῖ γὰρ Αἰγύπτου, ὥσπερ φθείρει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, *Ægyptum corrumpet*, ſeu *deſtruet*, *ut paſtor corrumpit*, ſeu *deterat*, *veſtem ſuam*. Quam ſcriptionem tria confirmant: Primo, *Arabica* verſio ex *Græca* expreſſa, quæ ſic habet,

يفسد ارضهم كما يفسد الراعي ثوبه

Corrumpet terram eorum, ut corrumpit paſtor veſtem ſuam. Secundò, ܚܒܠ *Syris* eſt *delere*, & *deſtruere*. Itaque *Hebræum* עטה *Græci* ſic reddiderunt, ut vocem ex *Syris* à *Propheta* mutuatam: quod non eſt ſine exemplo. Tertio, iſta verſio, quamvis priore non verior, tamen eſt minùs abſona. De cœlis in fine rerum Dei virtute deſtruendis dicitur *Pſal.* 102. 27. *Ut veſtimentum veterascent*. Ita nihil erit abſurdi, ſi quis *Ægypti* vaſtationem putet cum veſte detrita conferri, adeoque cum veſte paſtoris, qua ſordidius atque incomptius vix quidquam eſt.

A paſtoris veſtibus primum occurrit ילקוט *jalkut*, id eſt, *mantica*, ſeu *pera*; quæ diſertè cenſetur inter vaſa paſtorum 1 *Sam.* 17. 40. A Verbo לקט *lakat*, id eſt, *colligere*, *pera* dicitur ילקוט; quòd in ea viaticum, & quidquid neceſſe eſt, paſtor colligit. Unde eſt, quod *Graci* Interpretes συλλογὴν reddunt. A voce *jalkut Græca* lingua, mirâ literarum trajectione,

Σύλλογη

θύλακα fecit, & θύλακον, & θυλάκιον. Pro תלקוט jalkut, *Arabs* habet מחלה *michla*; & *Chaldæus*, & *Syrus* תרמיל *tharmil*, aut תרמל *tharmal*. Et illud quidem propriè *peram ciboriam* ſonat. Fit enim à חלל *chela*, id eſt, *pabulum*, *cibus*, ut *Græcè* χλόη. Idem eſſe *Chaldæum* תרמיל *tharmil*, patet ex *Ruth.* 2. *verſ.* 18. ubi *Thargum*, *Et protulit* ותרמילא ex tharmila, & *dedit ipſi cibum ſuum*. Et fortè eſt *Græca* originis. *Græcè* enim ἀρμαλιὰ eſt τροφὴ, *cibus*, *alimentum*. Vox occurrit in *Heſiodo*, in veteri *Epigrammate*, in *Heſychio*, *Suida*, *Tzetza*, *Etymologico*, &c. Itaque, ſervili *Thau* præfixâ, *Syros*, & *Chaldæos* putaverim inde feciſſe תרמלא pro *peracibaria*.

Eſt & עטין *atin*, vas πεμβικὸν, ſi *mulctrale* rectè redditur: ſed, quamvis id ſequantur *Lexicographi* ferè quotquot ſunt, & Scripturę interpretes plerique recentiores, tamen, ut molliſſimè dicam, verſio eſt valde incerta. Vox alibi non occurrit, quàm in his *Job.* 21. *verſ.* 24. עטיניו מלאו חלב, quæ hodie ſic reddunt, *Mulctralia ejus lacte plena ſunt*. Sed veteres multo aliter. *Græci*, Τὰ δὲ ἔγκατα αὐτῆ πλήρη σίτου. Et hos ſequutus *Hieronymus*, *Viſcera ejus plena ſunt adipe*. Nempe, pro עטיניו legerunt בטניו, id eſt, *inteſtina ejus*, à voce בטן, quæ *ventrem* ſonat, & חלב *cheleb*, id eſt, *adipem*, pro חלב *chalab*, id eſt, *lacte*; iiſdem literis, ſed diverſis Vocalibus. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*; niſi quod, pro עטיניו, ille habet حواشيه hic جوانبه *latera ejus*, id eſt, עטיו, quomodo eos legiſſe puto. Nam hæc ſcriptura ad noſtram proximè accedit: & עטם *Hebrais* eſt *latus*. Vox in *Talmude* occurrit, & in ſecundo *Thargum* Eſther 1. v. 2. ubi עטמיה רמינא legas pro *latere ejus dextro*, & עטמיה דשמלא pro *latere ejus ſiniſtro*. In nonnullis editionibus litera initialis eſt *Aleph*, ſed in aliis *Ajin*, quę literæ ſunt valde permutabiles. At, his poſterior, *Chaldæus* עטיניו neque *viſcera*, neque *latera*, ſed כיזוי *ubera ejus* reddit prope coactus. Scripſit enim poſt *Maſorethas*, qui quod veteſtiores חלב *cheleb*, id eſt, *adipem*, legerant, Vocalibus additis, legi voluerunt חלב *chalab*, id eſt, *lac*. Unde nata eſt illa verſio, *Ubera ejus lacte plena ſunt*; quia humani corporis nulla pars lacte turget præter ubera. Atque id, ex *Hebræis*, ſequuntur *R. Moſes Bar Nachman*, *R. Levi*, *R. Abraham Peritſol*, &c. Sed alii cautiores, cùm ex hac verſione ubera lacte plena viro tribui animadverteſſent, in varia ſe verterunt, ut vitarent hoc incommodum. *R. Selomo* obſervat בעטן vocari *trapeti cupam*, *in qua oliva reponuntur*, *ut ex iis exprimatur oleum*. Unde colligit, *veri ſuccum*, & *adipem*, & *pinguedinem* עטין vocari: quod eſt ineptiſſimum. Quis enim ſic loquentem ferat, *Adipes ejus lacte implentur? R. Jonas* ex *Arabiſmo* עטנים exponit *loca*, *in quibus aqua*, & *alia congregantur*. Et *Aben Ezra* המקום שיברכו עליו הגמלים על המים *locum*, *in quo cameli genu flectunt ad aquas*. Atque hic quidem verè. *Alcamus* العطن وطن الابل ومبركها حول العوض ومربض الغنم حول الما Alatan, *ſtabulum cameli*, & *locus*, *in quo genu flectit prope piſcinam*; & *locus*, *in quo oves ad aquas jacent*. Ibidem, عطنت الابل روبت ثم برکت Senſus eſt, *atana* verbum *de cameli fœmina dici*, *quæ*, *poſtquam bibit ad ſaturitatem*, *flectit genua*. Et *Abenbitar* in libro *De animalibus*, capite القراد *Alcorad*, ſeu *De ricino*, القردان منتشرة في اعطان الابل *Ricini diſperſi in camelorum ſtabulis*. Et in capite المعز id eſt, *De capris*, العطن idem explicat المرابض *loca*, *in quibus caprę jacent*. Sed hæc nihil ad *Jobi* locum. Supereſt igitur *Kimchii* locus, quo unico nituntur, qui עטין *mulctrale* exponunt. Is ſic habet, יש כפרשים הכלים שהולכין לתוכן ואין בזה יתרון עשר וגדולה אלא ידמה כי ירצה לומר הכלים גדולים *Sunt*, *qui exponunt vaſa mulctralia: ſed in eo non eſt opum abundantia*, & *amplitudo* (ſi quis dicatur mulctralia habere lacte plena) *itaque videtur velle innuere majora vaſa*. Vides, lector, quiſquis es, quam cunctanter hęc ille afferat, & ex ignotis auctoribus, quos ne nominare quidem dignatur, & ex parte refellit. Non erat igitur, cur tot interpretes, hoc uno auctore freti, עטין *mulctrale* exponerent. Maximè, cum ad *Jobi* verba non ſatis quadret hæc verſio: quam ſi ſequimur, ſic habebit verſus integer, *Mulctralia ejus ſunt plena lacte*, & *medullâ oſſa ejus irrigantur*. Quæ duo hemiſtichia non erunt ἀντίστιχα, ut ſolent eſſe *Jobi* carmina, id eſt, ſibi invicem ita reſpondentia, ut unum ex altero poſſit explicari. Quippe mulctralia cum oſſibus, & lac pecuinum cum medulla noſtrorum oſſium commune nihil habent. Proinde, ne jungantur ἀσύμφωνα, ſtatuendum עטיניו partes eſſe noſtri corporis, ut עצמותיו, *oſſa ejus*, in ſequente hemiſtichio. In qua ſuiſſe ſententia veteres omnes jam probavimus. Utut enim in diverſa abeant, cùm alius *viſcera*, alius *ubera*, alius denique *latera ejus* interpretetur: tamen hoc commune habent, quod humanum aliquod membrum volunt hac voce deſignari. Porro tres illæ verſiones ſi inter ſe conferantur, *Syrus* & *Arabs*, qui *latera* exponunt, videbuntur merito ſuo aliis præferendi. *Chaldæus* enim quis ferat ubera lacte plena viro tribuentem? Sed, ut jam ante monuimus, illum eò adegit *Maſorethica* lectio quæ hic habet חלב *lac*, pro חלב *adipe*. Quo modo cur legerint veteſtiores, hanc habuerunt rationem non contemnendam, quod voci חלב reſpondet מוח, id eſt, *medulla*, in altero hemiſtichio. In Scriptura porro non ſunt Synonyma *medulla*, & *lac*, ſed *medulla* & *adeps*. Sic *Eſa.* 25. *verſ.* 6. *Faciet Dominus convivium* שמנים ממוחים *pinguium medullatorum*. Proinde חלב *adipem*, veteres quandoque *medullam* reddunt. Tale in *Græca* & *Vulgata* verſionibus μυελὸς τῆς γῆς, *medulla terra*, Geneſ. 45. v. 18. *medulla olei*, & *vini*, Num. 18. v. 12. *medulla tritici*, Deut. 32. verſ. 14. pro חלב, quod in *Hebræo* eſt. Omnino igitur vel, cum *Græco* עטיניו vertendum *viſcera ejus*; vel, cum *Syro*, *latera ejus adipe plena ſunt*. Sed eſt, cur *latera* malim. Cùm utrique à recepta *Hebræa* textus lectione nonnihil receſſerint (nam, pro עטיניו, *Græcos* בטניו, & *Syrum* עטמיו legiſſe ſuprà (*e*) docuimus) *Syrus* multo minus recedit. *Græci* enim pro *Ajin* initiali *Beth* legerunt, quæ ſunt literæ multum diſſimiles. At *Syrus*, pro *Jod*, & *Nun*, legit *Mem*; quæ mutatio leviſſima eſt, & ferè nulla: ſaltem in ſcriptura *Rabbinica*, qua *Mem* videtur ex *Jod*, & *Nun* eſſe conflatum. Præterea, latera, cùm ſint partes oſſeę, ſimiliora ſunt oſſibus, de quibus agit poſterius hemiſtichium. Proinde, donec meliora ſuppetant, *Syra*, & *Arabica* hujus loci verſioni primas dabimus.

(*e*) *Pag.* 457 *l.* 24.

Paſtorum arma ſunt virga, & pedum; &, quibus eminus pugnant, arcus, ſagittæ, funda, lapides, &c. *Virga*, ſeu *pedum*, quandoque מקל *makkel*, dicitur: ut 1 *Sam.* 17. v. 40. *Et ſumpſit* מקלו *pedum ſuum in manu ſua*, de *Davide* tum paſtore. Et *Zach.* 11. v. 7. *Aſſumpſi mihi* שני מקלות *duplex pedum*, & *pavi pecora*. Tamen in genere מקל *makkel*, eſt *baculus quivis*, *quo nitimur*, ut *Gen.* 32. 10. *Exod.* 12. 11. &c. Alludit *Arabum* مكن *makana* in *firmandi* ſignificatione. Nam, ut *Kaph*, & *Caph*,

transferrentur. Quo nomine illum commendat *Apoſtolus* Hebr. 11. 22. Neque id petiſſe contentus, gravi etiam ſacramento populares ſuos adſtrinxit, ne huic officio deeſſent. Quod cum memoràſſet *Moſes*, *Gen.* 50. 25. neceſſe habuit docere, quomodo ſe hoc juramento liberaverint *Iſraelitæ*. Proinde *Exod.* 13. 19. narrat ſe ex *Ægypto* exeuntem *Joſephi* oſſa ſecum exportàſſe, ut juramento ab illo moriente exacto ſatisfieret. Et *Joſ.* 24. 32. leguntur hæc eadem oſſa ſepulta fuiſſe *Sichemi* in agro, quem *Jacob* emerat à filiis *Emor* patris *Sichem*. Sed quamvis de *Joſephi* fratribus idem non referatur, tamen id conjicere facile fuit, quia par erat ratio. Utut enim *Joſephus* in *Ægypto* dignitate ſupra fratres eminuerit, omnium tamen *Patriarcharum* apud *Judæos* eadem fuit dignitas. Itaque ſi *Patriarcharum* inius oſſa ex *Ægypto* neceſſe fuit in *Chananæam* transferri, nulla cauſa apparet, cur non reliquis quoque *Patriarchis* idem honor ſit exhibitus. Et verò *Joſephus* Hiſtoricus (*Antiq.* lib. 2. cap. 4.) poſt hiſtoriam de morte *Joſephi Patriarchæ* de fratribus hæc ſubjungit, Τελευτῶσι δ' αὐτῷ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, ζήσαντες εὐδαίμονας ἔδη· ἀπέθανε δὲ καὶ τοῦτον μὲν τὰ σώματα καταθέντες μετὰ χρόνον αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες ἐβίωσαν ἐν Αἰγύπτῳ. *Sed & obierunt fratres ipſius, cum in Ægypto felicuter vixiſſent: atque eorum quidem corpora cum poſt aliquod tempus poſteri exportaſſent*, (eorum qui exportaverant) *filii* Chebrone *ſepelîverunt*. Quod ex vetuſtiorum *Judæorum* traditione hauſit *Joſephus*: quamvis in eo fallatur, quod *Chebronem* ſcripſit pro agro *Sichemitarum*. Atque hunc eſſe memoriæ lapſum palàm facient ea, quæ dicturus ſum. *Hebræorum* eſt vetus traditio, quam referunt *Hieronymus* in *Locis* in voce *Arboc*, & in *Traditionibus Hebraicis* in *Geneſin*, & *Eugeſippus* in *Deſcriptione Terræ Sanctæ* ſtatim initio, & *R. Selomo Jarchis* in *Gen.* 23. *Chebronem* alio nomine vocatam fuiſſe קריית ארבע *Kiriath-Arba*, id eſt, πόλιν τῶν τεσσάρων, a quatuor *Patriarchis* ibi ſepultis. Hi ſunt *Adam*, *Abrahamus*, *Iſaacus*, & *Jacobus*. Quod de *Adamo* tam incertum, quam de reliquis tribus certum & indubitatum eſt. Licet etiam de *Adamo* probare conentur ex *Joſ.* 14. 15. Sed quàm verè hæc illi dixerint, jam non quærimus. Tantum notamus, hæc ab illis ſic affirmari. Quod neutiquam facerent, ſi præter illos quatuor *Patriarchas*, etiam *Joſephi* fratres undecim credidiſſent ibidem fuiſſe ſepultos. Neque obtervàſſent Doctores *Cabaliſtici* in nomine ישראל ſeu *Iſraëlitis*, omnes illos contineri per *Raſe theboth*, qui *Chebronæ* ſepulti ſunt. Nempe in nomine ישראלי quinque ſunt literæ, quarum prima *Jod* eſt initialis nominum *Iſaaci*, & *Jacobi*; ſecunda *Schin*, nominis *Sara*; tertia *Res*, nominis *Rebecca*; quarta *Aleph*, nominum *Adami*, & *Abrahami*; quinta denique *Lamed*, nominis *Lee*. *Sarам* porrò, *Rebeccam*, & *Leam* idem habuiſſe ſepulchrum cum *Patriarchis*, quos diximus, *Moſes* docet *Gen.* 49. *verſ.* 30. 31. Hoc potiſſimum, quod *Hieronymus*, cui *Judea* non minùs nota fuit, quàm *Joſepho*, teſtatur *Jacobi* duodecim filios ſepulchra habuiſſe prope *Sichemam*, cum Epiſtolâ vigeſima ſeptima ad *Euſtochium* ſcribit de *Paula* matre, *Tranſiens* Sichem, *&c. Atque unde divertens vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra.* Meritò igitur *Stephanus* de *Patriarchis*, Μετετέθησαν εἰς Συχίμ, *Tranſlati ſunt Sichemam*, id eſt, *prope Sichemam* ut *Hebr.* 9. 4. *In arca erat urna aurea, & virga* Aaronis, id eſt, *prope arcam*. Nam præciſè loquendo, nihil fuit in arca præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 9. Sed longè plus eſt difficultatis in eo, quod idem *Stephanus Abrahamum* dicit *Patriarcharum* ſepulchrum emiſſe à filiis *Emor*: cum agrum, in quo fuit illud ſepulchrum, non emerit *Abraham*, ſed *Jacobus* diu poſt *Abrahamum*. Sunt, qui *Abrahamum* putant ideo pro *Jacobo* nominari; quia parentes, & filii idem eſſe moraliter cenſentur: atque inde eſſe, quod 1 *Reg.* 12. 16. populus *Roboamo* infenſus dicit, *Quæ pars nobis in Davide*, id eſt, in *Roboamo Davidis* nepote. Et quod 1 *Reg.* 15. 6. perpetuum bellum interceſſiſſe legitur inter *Roboamum*, & *Jeroboamum*, quamdiu hic fuit in vivis. Nam *Roboami* nomine, qui pridem obierat, *Abiæ* filius intelligitur, qui graviter afflixit *Iſraelitas* uſque ad obitum *Jeroboami*, 2 *Par.* 13. 17. 18. 19. 20. Similiter, quod *Chriſto* tributur *Davidis* nomen *Jerem.* 30. *verſ.* 9. & *Ezech.* 34. *verſ.* 23. Et *Æneas*, pro *Dardanide*, *Dardanus* vocatur in his *Poëtæ* libro quarto *Æneidos*,

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, *& noſtra ſecum ferat omina mortis.*

Alii, in quibus *Beza*, & *Maſius* in *Joſuam*, nomen *Abrahami* ſuſpicantur eſſe Gloſſema, quod à ſcholio in margine adſcriptum tandem in textum irrepſerit. Nempe ſcripſerat *Lucas*, *Deſcendit* Jacob *in* Ægyptum, *& obiit tam ipſe, quam patres noſtri, qui* Sichemam *tranſlati ſunt, & poſiti in monumento, quod emerat argenti pretio. Quod emerat*, ὁ ὠνήσατο, nempe *Jacob*, de quo paulo ante. Quod non ſatis animadvertens ſemi-doctus aliquis, putavit ante ὠνήσατο rectum caſum deeſſe, & in margine ſcripſit Ἀβραάμ, ac ſi eo loco res eſſet de ſepulchro, quod *Abraam* emiſſe legitur *Gen.* 23. 16. &c. Atque alius æquè indoctus quod perperam adſcriptum fuerat è margine in textum inſulit. Jam, quod ſupereſt, παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὲρ τοῦ Συχίμ, ab Interpretum pleriſque, adeoque etiam à noſtris malè redditur *a filiis Emor*, filii *Sichem*. Reddendum enim, *à filiis Emor* patris *Sichem*. *Emor* ſcilicet *Sichemi* pater fuit, non filius. Nec quidquam obſtat, quominus *Græca* verba id ferre poſſint. Nam in *Herodoti Clio*, Ἄδρηστος ὁ Γορδίου τοῦ Μίδεω, id eſt *Adraſtus* nepos *Gordii* patris *Midæ*. Et in *Ælianæ Variis* lib. 13. cap. 30. Ὀλυμπιὰς ἡ Ἀλεξάνδρου eſt *Olympias* mater *Alexandri*. Et in *Stephani Ethnicis*, voce Δαίδαλα, Ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἡ ἐν Λυκίᾳ, id eſt, *Urbs in* Lycia *condita eſt à Dædalo* patre *Icari*. Quin & *Luc.* 24. 10. Μαρία Ἰακώβου, id eſt, *Maria* mater *Jacobi*, ut rectè reddunt *Syrus*, & uterque *Arabs*, nempe ex *Marc.* 15. 40. ubi expreſſè id habetur. Itaque, ut eò redeat oratio, unde deflexa eſt, omnino agitur in loco *Stephani* de agro, qui, à *Jacobo* emptus centum *Keſitis*, poſteris pro ſepulchro, aut cœmeterio fuit, in quo cum *Joſepho* ſepulti ſunt undecim fratres. Et in eo loco cum *Stephanus* emptum fuiſſe dicat τὸ μνῆμα, id eſt, *agrum*, *in quo ſepulchrum fuit*, τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*, centum illæ *Keſita*, quibus emptum eſt, non fuerunt centum agnę, niſi aureas, & argenteas *Mandrabuli* agnas intelligas, aut oves, quas in erumena ſe condidiſſe dicit *Strabax* in *Plauti Truculento*, id eſt, ovium à patre venditarum, pretium viginti minas, quibus illum interverterat. Atque id quidem clarum eſſe puto. Sed duo quærenda reſtant: unum, cur, pro *nummis*, *agros*, aut *oves* reddiderint tam multi veteres; alterum, quod nummi genus fuerit *Keſita*. Quorum utrumque valde obſcurum eſt. Tamen ad priorem queſtionem ſunt qui reſpondent, errori anſam præbuiſſe *Græcam* verſionem hic facili lapſu corruptam, cùm ex ἑκατὸν μνῶν, id eſt, *centum minis*, ſcriptores imperiti feciſſent ἑκατὸν ἀμνῶν, *centum agnis*. Sic *Gen.* 31. *verſ.* 7. *Jacob*, de *Labane* multa queſtus apud uxores, inter cætera dicit, *Mutavit mercedem meam* עשרת מנים *decem vicibus*. Quod *Græci* reddiderant, Ἠλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα μνῶν, *Mutavit mercedem meam decem minis*; quia *Hebræum* מנים & *vices*, & *minas* ſignificat. Deinde per Scribarum ſcitantiam ex δέκα μνῶν, id eſt, *decem minis*, factum δέκα ἀμνῶν *decem agnis*. Unde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* in *Geneſin*, *Pro eo*, *quod nos poſuimus* decem vicibus, *Septuaginta*, *neſcio quâ opinione ducti*, *poſuerunt* decem agnis. Et *Auguſtinus* in *Geneſia*, *Quæſtione* nonage-

geſimâ quintâ, *Conquerens de patre ſuarum* (uxorum) *aut inter cætera*, "*Et mutavit mercedem meam decem* "*agnorum.* Alii *agnorum* nomine nummos intelligunt agnorum imagine ſignatos. Quomodo apud *Plinium* (lib. 18. cap. 3.) *Servius*, *Romanorum* Rex, boum, oviumque imaginibus primus ſignavit æs. Et apud *Athenienſes* nummus erat bovis imagine ſignatus, qui & *bos* dicebatur. Unde *Proverbium*, *Βοῦς ἔπι γλώττης*, *Bos in lingua*, in eos, qui pecunia eorrupti tacent. Et *Argivi* lupum, *Theſſali* equum, *Cyzicenis* & *Lycii* leonem, *Rhegini* leporem, alii cervum, alii alias pecudes nummis impreſſère. Quibus docti videant an addi poſſit tertia liçe conjectura, cui nec ipſe multùm fido. Si, quod multi ſuſpicantur, numeri olim non plenè ſcripti ſunt, ſed per literas numerales expreſſi, duæ voces כמארז ſcribebantur קשיטה בק, duobus *Koph* ſe mutuo ſubſequentibus: quorum altero ſuppreſſo, ut ſæpe fit in literis ſimilibus, vox קשיטה *keſita*, mutata eſt in שיתא, vel שיתא *ſetha*, (*Chaldæis* ſic *ovem* dicunt, ut *Hebræis* שרה) & בק שיתא redditum, *centum ovibus*, aut *centum agnis*. Jam ſecunda quæſtio, quod nummi genus ſit *keſita*, multò eſt obſcurior; *Hebræis* ſummo conſenſu כיעה exponunt, id eſt, *obolum*: quod videtur ridiculum, quia *Hebræorum* obolus vix aſſem valuit noſtræ monetæ. Itaque ex hac ſententia *Jacobus* agrum ſuum centuſſe curiter emerit. Et amici *Jobi* minutam illi ſtipem contulerint, ſinguli nempe unum aſſem, quod fuerit contumeliæ genus. At, ſi *Græcum* ἑκατὸν ἀμνῶν factum eſt ex ἑκατὸν μνῶν, ex *Græcorum* calculo *centum keſita* fuerunt minæ totidem, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Itaque centum *keſitarum* pondus librarum fuerit quingentarum. Sed hæc ii diſcutiant, qui ſcribunt de re nummaria; nobis aliud penſum incumbit: itaque hoc ſolum addimus, קשוט *keſut*, in *Paraphraſtis* quandoque pro *ornatu* ſumi; quod reſpexiſſe videntur *Jonathan*, & *Jeruſalymitanus* Interpres, quibus agri à *Jacobo* empti pretium ſunt מארז כרתלין *centum margaritæ*, aut verò *centum gemmæ*, ut quæ inter ornamenta primas teneant.

רחל rachel, *Hebraicè* eſt *ovis*. Sic *Gen.* 31. *verſ.* 38. רחליך, *oves tuæ*, & *capræ tuæ non aborſerunt.* Gen. 32. 14. רחלים מאתים, *ducentæ oves.* Cant. 6. 6. *Dentes tui* כעדר רחלים *ut grex ovium.* Eſ. 53. 7. וכרחל *Et ſicut ovis, quæ coram ſe tondentibus obmutueſcit.* Alibi in Scriptura non extat. Sed frequens eſt in *Paraphraſtis.* Itain *Jonathane* Levit. 22. 28. תורא או רחלא יתה וית ברה *vaccam, aut ovem, ipſam & fœtum ejus.* Et Deut. 14. 4. ואכרין בני רחלין *& agni filii ovium.* Ubi *Onkelos*, אכרין דרחלין *agni ovium.* Et *Arabs Pariſius* editus *Gen.* 31. *verſ.* 38. رخالك ومواعزك *oves tuæ, & capræ tuæ.* Doctores quoque uſurpant, ut in Adagio *Talmudico*, Tractatu *Cetubath* cap. 5. רחלא בתר רחילא אזלא *Ovis ovem ſequitur.* Et *De Sabbatho* cap. 5. רחלות יוצאות שחוטות *Oves* (die Sabbathi) *exeunt caudâ ſurſum ligatâ, & ſectâ. Arabicè* verbum شعن tale aliquid ſignificat. Dicitur enim in *Lexico Alcamus*, de camela, quæ وضعت عند المخاض فالوته ألوا شرجبا ذنبها *in doloribus partus caudam attollit, & eam validè contorquet.* Idem definit רחל *rachil*, vel *richal*, id eſt, *ovem*, (ita enim efferunt *Arabes*) الانثى من اولاد الضان *fœtum ovis fœminei ſexûs.* Itaque, cùm *Hebræi* & *Chaldæi* pro *matre* uſurpent, apud *Arabes* propriè eſt *agna.* Et verò ſic ſumitur aliquoties رخلة in *Nathanis* Parabola 2 *Sam.* 12. Reſpondet enim *Hebræo* כבשרז, quod *agnam* ſonat. Tamen inde Verbum ترخل *sheracchala* eſt *ovibus abundare.* *Aria Montano* רחל *rachel*, dicta videtur *ovis*; quia eſt רוח חולה *ruach chola: quod*, inquit, *ſpiritum modeſtum, & patientem, & ingenium manſuetum interpretari poſſumus.* Sed vir in his literis impenſè doctus, ut argumento ſubiêrviret, videtur plus æquo ſibi indulſiſſe. Neque enim רוח חולה *manſuetum*, ſed *ægrum animum* ſonat, aut *ex ægritudine infirmum.* Itaque, ſi verum illud eſt, quod conjectat *Arias*, ovem רחל *rachel*, ideo dici, quia eſt רוח חולה, ſignificatur hoc nomine ovem infirmum eſſe animal, & multis morbis obnoxium. Et ſono, & ſenſu utcunque alludit *Romana* vox *reicula*, quâ ſignificatur *ovis ægrota.* Noli tamen illam ad *Hebraiſmum* revocare, cum *reiculam* ovem *à rejiciendo* dici planum ſit. Vide (*f*) *Catonem*, (*g*) *Varronem*, (*h*) *Nonnium*, &c. *Jacobi* uxorum una *Rachel* dici potuit à manſuetudine. Ita de *Fabio Plinius* in libello *De viris illuſtribus*; Quintus Fabius Maximus, *ut* Verrucoſus *a verruca in labris*, *ita* Ovicula *à clementia morum.* Et *Plutarchus*, Ὁ δὲ Ὀυιδίλλας ἐμμελὲς τὸ πρόβατον· ἐτίθη πρὸς τὸν πραότητα, καὶ βαρύτητα τῦ ἤθους ἐκ παιδὸς ὄντος. Ovicula *autem ovem ſignificas: imponebatur propter manſuetudinem, & gravitatem morum illius jam pueri.* Vel à cura pecorum *Rachel* dicta eſt. *Gregem enim ipſa paſcebat*, Gen. 29. 9. Ita *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 1. *Multa nomina*, inquit, *habemus ab utroque pecore; à majore, & à minore: à minore* Porcius, Ovinius, Caprilius; *ſic à majore* Equitius, Taurus, *cognomina adſignificari; quòd dicantur, ut* Annii Capræ, Statilii Tauri, Pomponii Vituli: *ſic à pecudibus alia multi.* Apud *Herodotum* libro quarto *Theras*, in *Calliſtam* inſulam navigaturus, cum ſe dixiſſet *Sparta* filium καταλείψων ἐν τοῖς λύκοισι, *relinquere* ut *ovem inter lupos*, ab eo dicto nomen *Oeolyces* (quaſi *Ovi-lupum* dixeris) adoleſcenti fuit. Quod idcò obſervo, quia alludit ad *Chriſti* dictum *Matth.* 10. 16. *Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum.* In *Lexico Cyrilli* apud me manu-ſcripto, Ῥαχὴλ, ἀμνὰς ἤτοι μάννεα. Quidam pro ἀμνὰς legi vult μαννὰς. Male: rectum enim eſt ἀμνὰς ſed ſequens ἤτοι μάννεα mutandum eſt in ἢ πυμάννεα.

שה ſeh, *Hebræis*; שאה ſah *Arabibus*: שיתא ſetha *Chaldæis*; tam *capram*, quam *ovem* ſignificat, ſive ſit mas, ſive fœmina. Itaque tam generale eſt, quam צאן. Sed שה, & צאן, in eo differunt, quod צאן collectivum eſt, nec niſi de pluribus dicitur: at שה tantùm de ſingulis. Neque enim habet Plurale, ſaltem apud *Hebræos*, & *Chaldæos.* At *Arabicè* شاة *ſah* duo habet Pluralia, unum paucitatis شياة à tribus ad decem; alterum multitudinis شا *ſao*, cum plures ſunt quàm decem. Quid differant צאן, & שה, collige ex his *Ezech.* 45. 15. ושה אחת מן הצאן מן חמאתים *Et* ſeh (*ovis* aut *capra*) *una ex* tſon, ſcilicet *ex ducentis. Hebræorum* Lexicographi *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas* שה definiunt הקטן מן הכבשים ומן העזים *parvulum ex ovillo, aut caprino genere.* Quod quidem ſæpe verum eſt, non tamen perpetuum. Nam in his *Exod.* 34. 19. פטר שור ושה *Primogenitus bovis, & ſeh*, palàm eſt voce *ſeh* non ſignificari parvulum, ſed ovem, quæ jam mater eſt. Et paſſim in lege שה generale eſt ad ovem cujuſcunque ætatis, aut ſexûs. Sic *Exod.* 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut* שה ſeh, *&c. quinque boves reddet pro bove, & quatuor* צאן tſon, *pro* השה *illa ſeh.* Proinde tam *ſeh*, quam *tſon*

(*f*) *Ruſt.* cap. 2.
(*g*) *Ruſt.* l. 2. c. 1.
(*h*) Cap. 9. in Retractat.

(i) *Pag. 432 ſupra hu. 15 pag. 433. in. 54.*

de quavis ove dicitur. Tantùm, ut jam (*i*) obſervavimus, צאן de pluribus, שה non dicitur niſi de una. Unde eſt, quod *Arabes* hanc vocem extendunt ad omne genus ovillum, & caprinum utriuſque ſexûs, ſine ulla ætatis diſtinctione. *Damir*,

الشاة الواحد من الغنم تقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز

Sah, *unica ex pecore; de mare, & fœmina dicitur in ovibus, & capris. Alcamus* itidem, الشاة من الغنم الذكر والانثي ويكون من الضان والمعز

Sah, *in pecore mas, & fœmina, ſive ovilli ſit, aut caprini generis. Kimchius* quoque exemplis allatis probat שהכלה כוללת זכר ונקבה *vocem eſſe, quæ maremq, & fœminam complectitur.* Tantum in ætate fallitur, quæ ad ovium, aut caprarum parvulos reſtringi non debuit, cum ovis, & capra שה dicitur quâvis ætate. Radix *Arabibus* eſt شوه cum *Vau*; ſed *Hebræis* שיה cum *Jod* medio. Id apparet cum adduntur Affixa, ut in שיו *ovem ejus*, Deut. 22. 1. & in שיהו, *ovem ſuam*, 1 *Sam.* 14. 34. Porro שיה quid ſit, neſcimus. At inverſum שחי, *Arabicè*, *concupiſcere*, & *libidine ardere* ſignificat, quod fortaſſe huc pertinet; qua hircus, & aries, ſunt valde proni in libidinem. Unde *Philoſophus* (*Hiſt. anim.* lib. 6. cap. 18.) poſtquam de ſuibus egit, qui in rivales ad mortem pugnant, Ὡσαύτως δὲ, inquit, καὶ οἱ ταῦροι, καὶ οἱ τράγοι. πρότερον γὰρ ὄντες εὐνοικοὶ ἀλλήλοις, περὶ τὰς καπρὰς τὴν ὀχείας μαχόμενοι, διὶς ἀμφω πρὸς ἀλλήλους. *Ita etiam tauri, arietes, & hirci: nam qui prius ſimul pacate paſcebantur, pugnant tempore coitûs, ab invicem diſſidentes.* Varro (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) dicit ad denas capras ſe ſingulos parare hircos. Quâ proportione ſervatâ etiam inter oves & arietes, *Jacob Eſavo* fratri obtulit cum ducentis capris viginti hircos, & cum ovibus ducentis arietes viginti, *Gen.* 32. 4.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De gregum Paſtoribus.

Multa in laudem agriculturæ. Huic tamen Patriarchas paſtoritiam artem meritò prætuliſſe; quæ ad plura eſt utilis, & eſt imago Politici, atque etiam Eccleſiaſtici regiminis. Regere, & Regum *nomen ex* Syro ܪܥܝ rega, *ideſt*, paſcere. *Quid propriè ſit* נוקד noked. *Reges olim paſtores. Tributa ex ovibus.* Amos Propheta *paſtor*, & *bubulcus. Vocu* נוקד noked, *falſa interpretationes*, & *vera ex* Arabiſmo. פרנס pharnas, *Chald.* paſtor, & gubernator. *Unde* Pharnabazus, *&c.* & Gr. Παφναζέης. Parnaſſi *gramen quam eximium. Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius. Mercenarii paſtores alii primarii, alii ſecundarii. Illi dicuntur principes gregis* Gen. 47. 6. *ut quibus* Doeg. 1 Sam. 21. *Recentiora rega præfecti plures ex Hiſtoria.* Talmudicis כרזיל, *carzil*, paſtoris diſcipulus. Paſtor malus, & nihili, *quomodo* Arabicè. *Hujus inſignis deſcriptio* Zachar. 11. 16. Jerem. 23. verſ. 1. Ezech. 34. 2. Joh. 10. 1. *quæ loca explicantur. Vocis* הנשך *nova verſio.* פרק avellere. *Ungula pro re valiſſima. Ovis* נדחה, diſpulſa, *id eſt*, *vaga*, & *palabunda.* חלב *in* Ezechiele *potius* lac, *quam* adeps. *Latro per feneſtram ingreditur. Paſtores furax hominum genus.* Oves uni ademptas alteri committere *quomodo dicant* Arabes *uno verbo. Bonus paſtor ubi deſtribatur, & quomodo. Ovem in ſinu ferre.* נהל minare pecus, *item* ſuſtentare. *Separare oves ab hœdis*, Matth. 25. verſ. 32. *unde ſumptum. Paſtor novit oves ſuas ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus*, &c. *Stabulorum* ευμάντεμα, & μήλα ἀσύμαντα, *quid propriè. Bonis paſtoris eſt vitam pro ovibus ponere, & ex fauce leonis eas eripere: quod ſæpe faſtum. Gregum fœcunditas quomodo etiam ex paſtore pendeat. Paſtor an diſcerptas, & furto ablatas pecudes teneatur reſtituere. De ea re Lex* Exod. 22. 10. & Hebræorum *in eam exceptiones. Oves ferreæ quæ* Talmudicis. *Pecus noctu ſubreptum quomodo* Arabicè. Adurere *de gela*, & *de Lana quomodo dictum. Verbum oppoſitum quandoque ſupplendum, ut* 1 Tim 4 3. Ἀγραυλεῖν *quid propriè. Veſperugo ſtella cur dicatur* ἄνλιος. Grotius *notatus. Paſtor* ἀγραυλῶν *quomodo* Arabicè. Chriſtum *hyemali ſolſtitio non eſſe natum. Hyeme pecudes ſub dio non degunt. Oves frigoris impatientiſſimæ. Qui ſub tabernaculis cum pecore degunt non dicuntur* ἀγραυλεῖν. Abitæ ἐφημερίαι. Chriſti *natale olim in* Ægypto Pachone *menſe celebratum, quo ipſe menſe metebant. Vaſa paſtorum quæ ſint. Quo ſenſu paſtor dicatur* involvere veſtem ſuam *Jerem* 43. 12. *Hujus loci* Græca *verſio emendata, & explicata. Pera paſtoris quomodo* Hebr. Chald. & Arab. *An verè* עטין *ſit* mulctrale *Job.* 21. 24. *Alia hujus vocis verſio diverſiſſima.* Pedum *quomodo* Hebræis. *Quando pecus ſub virga tranſeat*, Levit. 27. 32. *Numeratur pecus manè & veſperè, idque ſub virga paſtoris. Eadem locutio* Ezech. 20. 37. Goliath *à* Davide *vulneratus per galeæ partem* ἐπιφάλιον. *De eo* Judaica *fabula. Cur tribus lapidibus illius fuiſſe fingatur. Cithara* Davidis *quomodo* Saulis *furorem compeſcuerit. Muſica mira vis ex Hiſtoriis probata. An in dæmonem aliquid poſſit. Muſica eodem modo malum ſpiritum abegit, quo bonum accerſit* 2 Reg. 3. 15. David *quadam inſtrumenta muſica excogitavit*, Amos 6. 5. & Pſal. 151. Græci *Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. An* Luc. 2. 8. *paſtores* ἀγραυλοῦντες *ita dicantur, qui tibiâ canunt. Paſtores unde dicti, non noctu canunt. Multa de paſtorum tabernaculis. Horum uſus antiquiſſimus, maximè inter* Judæos. Scenitæ, & Nomades. Jabal *primus inventor.* ET *pro* CUM, Gen. 4. 20. & *paſſim.* רעה paſcere, *etiam* divagari *ſignificat* Num. 14. 33. Jabal *Ethnicis* Pales. *Paſtorum cauſa* Hebræa *nomina quinque habent.* מרבץ cubile, *propriè* ovium, *ut* Gr. αὐλιον.

Sunt, qui in *Cainî* odium, & *Abelis* gratiam (quorum ille agricola, hic paſtor fuit non multò poſt orbem conditum, *Gen.* 4. 2.) non contenti paſtoritiam aratoriæ longè præferre, agriculturam, per quam omnes vivimus, mirè deprimunt, ut vilem, & abjectam artem, cuique nonniſi propter peccatum ſimus addicti. Tamen eorum omnium, quæ ad hanc vitam pertinent, ſolum panem diſertè petimus, ut ſummè neceſſarium. Et *Eccleſ.* 5. 9. *Salomon* terram habere dicit ὑπερέχειν ſupra omnia & *Regem ipſum agro ſervire.* Proinde, ut *Hieronem* taceam, & *Philometorem*, & *Attalum*, & *Archelaum*, etiam e pius Regibus *Uzzias* agriculturæ fuit addictiſſimus 2 *Par.* 26. 10. Et *Roma* præcipui duces, ut *Camillus*, *Regulus*, *Fabius*, *Cato*, *Serranus*, *Cincinnatus* ex aratro petiti ſunt. Atque ut paſtores in *Prophetis*, & *Patriarchis*, ſic agricolas fuiſſe certum eſt, *Noam* putà, *Iſaacum*, & *Eliſæum*. Hoc potiſſimum, quod arator *à Deo* dicitur *edoceri* Eſa. 28. v. 26. Et Deus ipſe ſuo modo eſt *agricola*,

cola, Joh. 15. verſ. 1. & fideles *Dei agricultura*, 1 Cor. 3. verſ. 9. & paſtores Dei *συνεργοὶ* in ſacra hac agricolatione. Neque dicendum eſt, terræ colendæ neceſſitatem ex peccato deveniſſe, cùm etiam ante peccatum hortum coluiſſe dicatur *Adam* Geneſ. 2. verſ. 15. Tantum operi, jam ante peccatum neceſſario, difficultas ex peccato acceſſit; quia terra propter peccatum hominis maledicta, non reſpondet labori noſtro, & cultoris ſpem plerumque eludit. Interim *Patriarchas* fatendum eſt plus adhibuiſſe operæ in gregum curam, quæ laborioſa minus eſt, neque animum ita occupat, ut non ſuperſit multum temporis ad naturę contemplationem & rerum divinarum meditationem. Neque paſtores, aut aratores, ſaltem in illis locis, certæ glebæ addicti erant: ſed, *Nomadum* more, liberè divagabantur, & tentoria, ſub quibus degebant, pro paſcuorum ratione, è loco in locum transferebant, quod iis convenit magis, qui ſe profitentur peregrinos, quomodo *Patriarchæ* omnes uſque ad *Moſem*. Præterea cum fruges nonniſi ad ſolum victum, pecudes inſuper ad veſtitum proſunt, atque ex iis ſacrificia, & victimæ petebantur, quibus placaretur Deus in peccatores juſtè infenſus. Quid? quod ex paſtorali arte multò plura trahuntur ad vitam, & mores, quàm ex agricultura. In illa enim Politici regiminis aliquam ſpeciem videre eſt, qua ut paſtor ſe habet ad oves, ita Rex ad ſubditos. Unde illud in *Poeta* toties repetitum,

--- Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν.

Sed & in Scriptura paſſim Reges dicuntur *paſcere populos ſuos*, & regale ſceptrum confertur cum paſtorali pedo: ut cum de *Davide* dicitur *Pſal. 78. verſ. 71. A tergo fœtarum duxit eum ad paſcendum populum ſuum.* Et ipſi *Davidi* dicit Deus 2 *Sam. 5. verſ. 2. Paſce populum meum.* Et capitis ſeptimi verſu ſeptimo, *Loquutus ne ſum quidquam ullis ſceptrorum* (id eſt, *rectorum*) Iſraëlis, *quibus præceperam, ut paſcerent populum meum?* Et *David* Deo viciſſim *Pſal. 80. verſ. 2. O qui paſcis* Iſraëlem, *audi, qui* Joſephum *ducis ut gregem.* Denique ſexcentis Scripturæ locis Eccleſia cum ovili, fideles cum ovibus, & verbi Divini præcones cum paſtoribus conferuntur. Quod loquendi genus in Novi Teſtamenti libris tam eſt frequens, ut *Chriſtianorum* vulgus *Paſtorum* nomine vix alios intelligat, quàm eos, qui Eccleſiæ præſunt; ac ſi Metaphorica locutio propriam penè aboleverit.

Paſtor porro *Hebræis* eſt רוֹעֶה roge; *paſcere* רָעָה *raga*; ut Syris ܪܥܐ *rega*: unde *regere*, & *reges* dicti, quos jam docuimus eſſe paſtores populorum. *Ajin* medium per G efferimus *ἐχματικῶς*. Ita enim ſonaſſe apud veteres conſtat ex nominibus רעו, *Ragau*, & רעואל *Roguel*, inde deductis.

Sed & *paſtor* dicitur נוקד *noked*, in duobus Scripturæ locis. Prior eſt 2 *Reg. 3. verſ. 4 Et* Meſa *Rex* Moab *erat* נוקד *noked*. Ubi *Septuaginta* Interpretes cum hærerent, ſolum *Hebraam* vocem *Græcis* literis ſic expreſſerunt, Καὶ Μεσὰ βασιλεὺς Μωὰβ ἦν νωκήδ. Et *Syrus* quoque hic habet ܢܘܟܕ *nokda*, ſola flexione mutata. Sed *Chaldæus* מְרֵי נִיתָא; & *Arabs* صاحب ماشية *dominum pecoris*; & *Græcorum* nonnulli *ἀρχιποιμένα*, *paſtorum principem*, & *Hieronymus* περιφανῆ, *nutriebat pecora multa.* Quæ verſio non parùm firmatur ex iis, quæ ſequuntur de eodem Rege *Moab*; *Et reſolvebat Regi* Iſraelis *centum mille agnos, & centum mille arietes cum lana.* Neque id fuit *ἀνάξιον*, ut qui Rex erat, etiam eſſet paſtor. Tum enim non privatorum modo, ſed & Regum opes pecore conſtabant. Sic paſtor haberi potuit *Job*, qui inter ſuos habitabat *tanquam Rex in exercitu*, Job. 29. verſ. 25. *Abraham* quoque, & *Iſrael* ſeu *Jacobus*, & *Moſes*: quos Reges fuiſſe ſcribit *Trogus* lib. 36. Et Rex *Elidis Augias* quid aliud quam paſtor fuit? *Adonis* etiam, de quo *Theocritus*, *Idyll. 1.*

Ὦρα τῶ χαίδωνε, ἴσαι καὶ μᾶλλα τομεύες.

Et cum imitatus *Poeta* Ecl. 10.

Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.

Cinyra, *Cypriorum* Regis, filius fuit. Ut *Sibonis Horræorum* ducis *Ana*, qui *paſcebat aſinas patris ſui*, Gen. 36. 24. Proinde *Odyſſ. ν.* *Pallas Ulyſſi* apparet,

Ἀνδρὶ δίμας ὁμοῖα νέῳ, ἠπιόφρονι μήλων,
Παναπάλῳ, οἷοί τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν.

Corpore ſimilis juveni viro, paſtori ovium, planè tenero, quales ſunt Regum filii. In quæ verba vetus *Scholiaſtes* Τὸ παναπάλῳ εἰ μὲν βασιλέων παίδες παναπάλως ἐκαλοῦντο, καὶ ἐτιμῶντο. *Filii Regum olim & panapalus* (id eſt, *planè teneri*) *dicebantur, & greges paſcebant.* Eſt & ex uſu veterum, quod *Meſa*, Rex tributarius, non aliud ſolvit tributum, quam ex ovibus. In quam rem inſignia ſunt hęc *Plinii* lib. 18. cap 3. *Etiam nunc in tabulis Cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet; quia diu hoc ſolum vectigal fuerat.*

Alter eſt locus in *Amoſo*, ſtatim initio: *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנקדים *in nokedim* (id eſt, *in paſtoribus*) *è Tekoa*: ubi *Syrus* rurſus, *in nokda*; & *Theodotio* ἐν νωκηδείμ. Sed *Septuaginta* cùm legiſſent בנקדים, *Rex* pro *Daleth*, *Græcè* ſcripſerant ἐν ναχαρείμ quod variè detortum eſt. Nam, è duobus N poſteriore ablato, pleraque exemplaria nunc habent ἐν Ἀκχαρείμ, quomodo & *Hieronymus*, & *Cyrillum*, & *Arabem* legiſſe conſtat. Sed *Theodoretus* multò aliter ἐν Καμαθιαρείμ, & *Complutenſes* ἐν Ἀκκαρεί. Nempe his viſum eſt בנקרים eſſe loci nomen. At alii veriùs *paſtores*, aut *pecorum poſſeſſores* interpretantur. Sic *Chaldæus*, במרי נתין *in dominis pecorum*; *Aquila*, ἐν ποιμενοτρόφοις, vel κτηνοτρόφοις, *in pecoris altoribus*: quomodo in *Cyrillo* legendum pro κτηνοτροφείοις. *Symmachus*, & quinta editio, ἐν τοῖς ποιμέσι, & Vulgata *in paſtoribus.* Nempe paſtor fuit *Amos* latè ſumpto vocabulo. Nam ipſe ſe vocat בוקר, *bubulcum* capitis ſeptimi verſu decimo quarto. Proinde huic interpretationi accedunt *Hebræ* omnes. Et paſtorem *Kimchius* vult ideo dici נוקד *noked* quia pecudum nonnullæ ſunt נקודות *nekudoth*, id eſt, κατάστικτοι, ſeu *maculoſæ*, ut oves *Jacobi*, & *Labanis*, Gen. 30. & 31. Sed *Druſio* נוקד *noked*, potius *ille eſt, qui pecora ſua ſignat, atque ita notam inurit, quo ſic ab aliis dignoſci poſſint.* Mihi neutrum probatur: non prius, quia cum in magno grege maculoſę oves pauciſſimæ ſint, ab iis pauciſſimis denominari paſtorem parum veriſimile eſt. Nec poſterius, quia *Hebræis* oves non dicuntur נקודות *nekudoth*, propter characterem in certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter maculas ubique à natura ſparſas. Proinde videtur conſultius, ut vocis originem ex *Arabica* lingua petamus, qua نقد *nokad*, & *nikad*, *pumilio* dicitur, aut *puer, cujus tarda ſunt incrementa.* Unde, ad pecudes tranſlatâ voce, نقد *neked*, eſt ovis, aut capræ genus, deforme quidem, & pumilum, & cętera viliſſimum, ſed pilis, aut lanis mollibus, quæque magni æſtimantur. Cujuſmodi gregis paſtor propriè vocatur نقاد *nokkad*, vel *nekkad*, & in Plurali نقاد *nikad*, & نقادة *nikada*. Quin & pro paſtore quovis in genere videtur ſumi, ut ſit planè idem, quod נוקד *noked*. Quod ne videar dixiſſe gratis, en tibi teſtes idoneos! *Alcamus*, النقد جنس من الغنم قبيح الشكل وراعية نقاد Neked *genus eſt ovis ſpecie deformis, cujus paſtor vocatur* nokkad. Idem alibi, الجهبذ النقاد العجيبي *Gihbad*, id

eſt, *nokkad*, ſeu paſtor *peritus*. *Damir* quoque النقد *neked* explicat صغار الغنم *parvas oves*. Et apud eumdem *Gianhari*, جنس من المعز قصار الرجال قباح الوجوه تكون في البحرين *Caprarum genus, qua breves habent pedes, & facies deformes, & ſunt in Baharin*, quæ *Arabiæ* provincia eſt. Inde in *Proverbus* apud *Damirem*, & alios, أذل من النقد *Vilior τῇ neked*, id eſt, *caprâ*, vel *ove* ſic appellatâ. Et in *Aſſamio* Paroemiographo, أجود الصوف صوف النقد *Lana optima eſt lana τῆς neked*, id eſt, *ovis* ita vocatæ. Et in *Giggeio* نقد *naldon* eſt *gregum deformium munus*. Et أعطاه النقد *Greges deformes illi dedit*. In *Golio* hæ ipſæ oves alio nomine قرار *kerar* vocantur, fortaſſe à loco ubi naſcuntur; nam *Kerar* eſt loci nomen.

In *Chaldæa* Paraphraſi *paſtor* eſt פרנס *parnas*, ſeu *pharnas*, quod *& rectorem*, ſeu *gubernatorem* ſonat. Itaque Magnatum in Oriente nomina, ut *Pharnabazus*, *Pharnaſpes*, *Pharnazathres*, *Tiſſaphernes*, *Orophernes*, & in libro *Judith Olophernes*, ex *Suida* ſententia *Cambyſos ἀρχισράτης &*, manifeſta habent hujus vocis veſtigia. Indidem *Parnaſſo*, ſeu *Parnaſo*, ut libri ſcribunt, nomen eſſe *Caſaubonus* in *Perſium* his verbis tradit: *Nuncupatur* Græci *Grammatici*, Parnaſſum *quaſi* Larnaſſum *fuiſſe dictum, quòd in eo monte diluvii λάρναξ, hoc eſt, arca, conſtitiſſet. Nos alibi docebamus*, & Bœotiæ, *& vicina* Phocidis *plerasque loca à* Cadmo, *& aliis* Phœnicibus, *aut* Syris *fuiſſe condita. Cujus rei etiamſi* Plutarchus, *atque alii Hiſtorici filuiſſent, appellationes tamen ipſorum manifeſtam fidem facerent. Ab ea origine eſt hujus montis nomen.* פרנסא parnes Syris *eſt ὄιμτο*, פרנסין parnaſin *paſtores. Inde* Parnaſus *eſt ai νομαὶ ſic montem dixerunt, ubi greges ſuos paſcebant.* Nempe ut circa montem *Helicona*, ubi canit *Heſiodus* ſe Poetica facultate donatum fuiſſe,

Ἄρνας ποιμαίνοντ' Ἑλικῶνος ὑπὸ ζάθεον,

Cum agnas paſceret ſub Helicone *divino*. Nam & *Parnaſſum* gramine abundare Medicorum filii docent, à quibus inter graminis ſpecies *Parnaſſium* maximè commendatur. *Dioſcorides* libro quarto, Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασσῷ γονυπαμφὴς ἄγρωσις πολυκλαδωτέρα ἐςὶ, &c. *Plenus*, ubi de gramine, libri vigeſimi quarti capite decimo nono; *Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In* Parnaſo *tamen hederaceâ ſpecie denſius quam uſquam fruticante, flore odorato, candidoque, jumentis herba non alia gratior, ſive viridis, ſive in fœno ſiccata.* Plura in *Galeno* vide libro ſexto *Simplic.* & in *Pauli* libro ſeptimo, & in *Ætii Tetrabiblo* libro 1. Serm. 1. Sed & ad *Arabes* devenit *Parnaſſi* graminis fama, de quo *Abenbitar* capite

وأما اغرنطس النابت في جبل يقال له فرنسوس فهو أكثر اعصانا من غيره من اغرنطس وله ورق شبيه بورق اللبلاب وزهر ابيض طيب الرائحة وثمر صغار وينتفع به

وعروق خمسة او ستة في غلظ اصبع وثمر يبض لينة حلوة متنتة *Porrò ἄγρωσις* (id eſt, *gramen*) *creſcens in regione, qua vocatur* Parnaſſus, *majores habet ramos, quàm alia agroſtis ſpecies, & ſuſum ſimile ſolio helxines* (Dioſcorides *hederæ*) *& florem album bonæ odoris, & fructum parvum, ſed cui ſunus eſt uſus: & radices quinque, aut ſex digitalu craſſitudine, candidas, molles, dulces, fœtidas.* Dioſcorides ἰσχυράς, *validas*.

Paſtorum ſunt variæ ſpecies: unus enim eſt gregis dominus; alius μισθωτὸς *mercenarius*, Joh. 10. verſ. 12. qui paſcit alienos greges. Ille, ſi *Druſio* credimus in *Amoſi* Prophetiam, נוקד vocatur, hic רועה. Quin רועה utrumque ſignificat, non *mercenarium* ſolum. *Abel* vocatur רועה *Gen.* 4. *verſ.* 2. Et *Rachel* Gen 29. verſ. 9. Et *Patriarcha* omnes *Gen.* 47. *verſ.* 3. qui tamen aut gregum domini erant, aut dominorum liberi, non ſervi aut mercenarii. Quin ipſe Deus hoc nomen non dedignatur *Pſal.* 23. *verſ.* 1. & 80. *verſ.* 2. Rurſus, ſi נוקד *noked*, *Hebræum*, vel, quod idem eſt, *Arabicum* نقاد *nokkad*, ſignificaret *dominum gregis*, id *Arabes* non tacuiſſent. *Chaldæus* quidem, & *Arabs* Interpretes ita reddunt: & *Aquila* κτηματικός, aut κτηνοτρόφον, quia videbatur honeſtius, ut Rex, & Prophetæ gregum domini, & altores dicerentur, non ſimpliciter paſtores. Sed ſolo *paſtoris* nomine potuit id ſignificari, cùm *paſtor* ſæpe dicatur etiam is, qui dominus eſt. Neque ab *Hebræis* id poſtulandum, ut paſtorem gregis dominum à paſtore mercenario propriis vocibus diſtinguant, cùm alia lingua nulla ſit, quæ hoc aliter, quàm per periphraſin efferat. Niſi quis *cuſtodis* nomen paſtori mercenario ſpeciale eſſe colligat ex 1 *Sam.* 17. *verſ.* 20. ubi *David* oves legitur reliquiſſe על שומר *penes cuſtodem*. Qua mente *Poeta* Ecloga tertia,

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora.

Et *Eclogâ* decima,

Atque meam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut matura vinditor uvæ.

Sed ne putetur id perpetuum, *Pana* etiam ita compellat lib. 1. *Georgic.*

Pan *ovium cuſtos, tua ſi tibi* Mænala *cura.*

Porro inter paſtores mercenarios varii gradus, & alii primarii ſunt, alii ſecundarii. Sic *Pharaoni* plures fuerunt שרי המקנה, *principes gregis*, *Gen.* 47. *verſ.* 6. Ita etiam *Davidi* Regi. Nam boum alii in campis *Saron*, alii in vallibus paſcebantur: quorum his *Saphatus*, illis præerat *Sitræus*, ut camelis *Obil*, aſinis *Jechdias*, ovibus denique, & capris *Jaziæus*; 1 *Paral.* 27. *verſ.* 29. 30. 31. Sed *Saul* tam armentis, quam gregibus videtur præfeciſſe unum *Doegum*, qui proinde vocatur 1 *Sam.* 21. *verſ.* 7. אביר הרועים אשר לשאול, id eſt, *princeps paſtorum Saülis*, & *ipſis præfectus*, ut rectè reddunt *Chaldæus*, *Kimchius*, & *Rabbi Levi*. Sic in *Syria* ſub *Ninо* Rege, *Summa erat προεστὼς τῶν βασιλικῶν κτηνῶν, pecoris regis præfectus*, ut ex *Cteſia* refert *Diodorus* libro ſecundo. Et *Plutarchus* in *Pyrrho* meminit cujuſdam Σάμμου ἔ τὰ πεῖρια τῆς τὰ βασίλια τῷ Νεοπτολέμῳ διοικοῦντος, *Samonis*, *qui* Moloſſorum Regis *Neoptolemi greges, & armenta adminiſtrabat*. *Latinis* quoque ἀρχιποίμην erat *Thyrrus*, de quo *Poeta* libro ſeptimo *Æneidos*,

—— Tyrrhusque *pater, cui regia parent*
Armenta, & latè cuſtodia credita campi.

In quem locum *Servius*, *Magiſtrum hunc pecoris vult fuiſſe, & ſalutarium*, &c. *Magiſter autem pecoris eſt, ad quem omnia pertinent animalia.* Cicero, *Nomi-*

Nominat hominem, quem magiſtrum pecoris eſſe dicebas. Proinde *Livius* lib. 1. de *Fauſtulo*, cui *Latii* Rex *Numitor* eamdem curam demandaverat: *Ut lupam linguâ lambentem pueros (Remum, & Romulum) magiſter regis pecoris invenerit.* Quem eumdem *Dionyſius Halicarnaſſeus* tanquam ex *Fabio Pictore* fuiſſe dicit ἐφόρους βασιλικῶν ἀγελῶν. Et de *Pherbante*, quem *Laius Thebarum* Rex paſtoribus ſuis præfecerat, ita *Seneca* in *Oedipo* Actu 4. verſu 815.

— regios pavit greges,
Minor ſub illo turba paſtorum fuit.

Et rurſus verſu 839.

Arbitria ſub quo regis fuerant gregis.

Proinde ipſe ille *Pherbas* ita loquitur in *Sophoclis Oedipo Tyranno* verſu 1038.

Ἐστᾶσ' ὀρθὸς τοιμένων ἐποίκτορα,
Montanis ibs gregibus præerat.

Ut in paſtorum ſupremo gradu eſt אביר הרועים, ſeu ὁ ἀρχιποίμην ita כרזיל *carzil*, in infimo, quem *Talmudici* paſtoris diſcipulum eſſe dicunt. Proinde *Baal Arucb* כרזלא לרועה כמו ראש דיכנא למלכי תיוקורת Quorum verborum hæc mens eſt, eum, quem *carzil*, vocant, à paſtore tantum differre, quantum à pædagogo differt hypodidaſcalus. כרזיל per *Beth* ſcribitur aliquoties in *Bava kama* capite ſexto: ſed ſcribendum eſſe per *Caph* diſcimus cùm ex Lexico *Baal Aruch*, qui hanc vocem habet in *Caph*, tum ex *Nomenclatore Syriaco Ferrarii*, in quo ⁂, *carzul*, eſt *paſtor ovium*, *opilio*. In *Calphurnio* Ecloga quinta paſtores duo,

Fortè Mycon *ſenior*, Canthusque, Myconis *alumnus*,
Torrentem patulâ vitabant arbore ſolem,
Cum, *juvenis ſenior præcepta dabatur alumno*,
Talia verba refert tremulis tiubantia labris.

Horum *Mycon* ſenior, & qui *Canthum* docet, eſt רועה, ſed qui docetur *Canthus* eſt כרזיל *carzil*, aut ⁂ *carzul*, ut *Syri* efferunt.

Sed in paſtoribus maximè differunt bonus à malo, qui *Zach.* 11. *verſ.* 15. 17. dicitur paſtor אולי, id eſt, *ſtultus*, & paſtor אליל, id eſt, *nihili*; ut *Job.* 13. *v.* 4. רופאי אליל ſunt *Medici nihili*. Et idola vocantur אלילים quia ſunt nihili, & nullius uſus, juxta illud *Apoſtoli* 1 Cor. 8. v. 4. *Idolum nihil eſt in mundo.* Talis paſtor *Arabicè* uno verbo dicitur حطمة *chutma*.

الحطمة راعي الظلوم للماشية *Alcamus*,

Alchutma, *paſtor iniquus gregi.* Ad hujus deſcriptionem pertinent quæ habentur *Zach.* 11. *verſ.* 16. *Pereuntes non viſitabit: errantem non requires: & confracta non medebitur; & ſtantem non ſuſtentabit: & pinguis carnem comedet; & ungues earum avellet.* Quæ ſingula ut explicentur: *Pereuntes*, inquit, *non viſitabit:*] *Hebræum* הנכחדות propriè *perditas* & *exceſſas* ſonat, ita ut jam lateant, nec uſquam comparcant. Nam Verbum כחד eſt *abſcondere*. Sed *pereuntes* in Præſenti reddimus, cum *Græcis*, *Syro*, *Arabe*, & *Hebræo Jarchio*, quia viſitantur qui pereunt, non qui jam periêre. Et in *Hebraiſmo* tempora ſæpe mutantur. *Errantem non requires:*] *Hebræa* habent הנער *hannaar*, id eſt, ad verbum, *infantem*, aut *puerum non requires.* Sed *Hebræi*, *pueri* nomine, agnum hic intelligunt, eumque *à caula aberrantem.* *Kimchius* הטלה *agnum* explicat. *Aben Ezra* שה אוכר הקטן *oviculam perditam.* *Jarchius* השמורת שאינן ידעות לבא אל הדיר *ſtultas oves, quæ ad caulam ire neſciunt.* In qua interpretatione durum hoc videbitur, quod נער vocetur *agnus*, cùm alibi ſemper de homine uſurpetur, hoc eſt, locis pluſquam ducentis. Et vel ſi *agnum* intelligas, tamen hæc parum cohærebunt, *agnum non requiret.* Agnus enim non ſæpe quæritur, quia vix aberrat à grege, & matrem ſolet ſequi. Proinde in Parabola *Matth.* 18. *verſ.* 12. non quæritur agnus, ſed ovis, quæ vagabatur. Hoc potiſſimum, quod veteres, ante Vocales à *Maſorethis* adſcriptas, hic legerunt, iiſdem literis, ſed diverſo ſono, *hannoër*, aut *hannaar*, non *hannaar.* צאן הנער *ſon hannoër*, propriè eſt *ovis, quæ migrat è loco in locum.* Hoc me docuit doctiſſimus *Buxtorfius* in mirabili illo opere triginta annorum, ubi ex *Talmude Hieroſolymitano* hæc citantur השוכר את הצאן אמור לנערה מהו לנערה טוליכה ממקום למקום *Qui conducit gregem ovium, prohibetur* לנערה. *Quid hoc eſt* לנערה? *Eſt de loco uno deducere in locum alium.* Itaque הנער *hannoer*, potuit hic dici, צאן, vel שה, ovis, quæ è loco in locum non quidem deducitur, ſed palabunda migrat. Qua notione نغر *naara* verbum in uſu eſt etiam apud *Arabes.* Cl. *Golius* in *Lexico*, ex *Arabum* ſcriptis magno labore, nec minori induſtriâ, conflato: نغر Naara, *peragravit regionem, huc illuc profectus fuit.* Et in *Giggeio* النغر من الرجل Annaaro, *de viro; inſtabilis, ſedes mutans.* Quomodo veteres acceperint in loco *Prophetæ*, in quo verſamur, illorum verſiones palam docent: *Chaldæus* enim hic habet, דאטלטלו לא יתבע, *Illos, qui migraverunt, non quæret*; & *Syrus* ⁂, *illos, qui errant*; & *Arabs* الشارد *divagantem*; & *Græci* τὸ ἰξωστρακισμένον & Hieronymus *diſperſum.* Sequitur, *Et confracta non medebitur:*] nempe, os fractum, aut luxatum obligando, ut habetur *Ezech.* 34. *verſ.* 4. *Fracta pecudum non aliter quam hominum crura ſanantur: involuta lanis oleo atque vino infuſcatis, ut mox circumdatis fortibus conligata.* Hæc *Columella* lib. 8. cap. 5. *Et ſtantem non ſuſtentabit,*] nempe cibo, & alimento. Id enim propriè יכלכל. Nam, ut confractis, & ægris medelâ opus eſt, ita ſtantibus, & valentibus, alimento, quo bona illa habitudo conſerveur, & perſeveret in ſtatu ſuo. Rectè igitur *Syrus*, ⁂ ⁂ *Stantes non alet.* Et *Hieronymus*, *Id, quod ſtat, non enutrit. Stans* hic opponitur *jacenti*, & *ex morbo decumbenti.* Chaldæus *ſtantes* pro iis accipit, qui non poſſunt è loco ſe movere. Unde eſt, quod reddit, *illos, qui ſtant* (ſeu, *qui immobiles ſubſiſtunt*) לא יסבור כלכל in *ſerendi* notione uſquam occurrit. Itaque hoc minùs placet. *Et pinguis carnem comedet;*] ut *Ezech.* 34. *verſ.* 3. *Etiam ungues earum avellet.*] Hebr. יפרוק. Id alii *frangere* exponunt, quę recepta, & uſitata eſt hujus verbi ſignificatio. Sed & apud *Hebræos* פרק eſt *avellere.* Sic עד דמתפרקין אברין *donec avelluntur ejus membra.* Et de nucibus, כפרקין בהן קליפה החיצונה *Avellunt ab iis corticem exteriorem:* quæ in *Buxtorfio* vide. Porro ungues avelluntur potius quam diffringuntur. Et *Propheta* hac Hyperbole ſignificat, paſtorem illum, aut lupum rapacem verſus, ad ſuum commodum omnia omnino converſurum, ne viliſſimis quidem omiſſis, quales ſunt pecudum ungulæ. Ejuſdem *ἀμετρίας*, ſed in diſſimili cauſa, exemplum ſuggerunt verba *Moſis* Exod. 10. v. 26. *Etiam pecudes noſtræ nobiſcum ibunt, nec relinquetur ungula.* Nec diſſimilis eſt loquendi modus apud *Arabes*, qui, de equo uſurpari cœptus, etiam ad alia transfertur, النقن عنن الحافر *Pecunia præſens uſque ad ungulam.* Senſus eſt, ſe vel equum, vel aliud quidquam emptori non creditoros, ante pretium ſolutum, & perſolutum, uſque ad ultimum quadrantem. Sed & ab ungue ſermo noſter quædam habet, quę pertinent ad ſummam *ἀκρίβειαν*, ut *Ne latum quidem unguem diſcedere*, aut *Ne tranſverſum quidem unguem*, & *Tenere ad unguem*, & *Reſecare ad unguem*, quod

Græcè

Græcè eſt ἐξονυχίζειν. Et in *Horatio*,

— ad unguem
Factus homo. —

&,

— carmen non eſtigavit ad unguem.

Et in *Virgilio*, lib. 2. *Georg.*

— Omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Sed diverſa hic eſt Metaphora. Nam, ut monet *Servius*, *tranſitus eſt à marmorariis, qui junctiones unguibus probant.*

Sed & de malis paſtoribus dicitur *Jer. 23. v. 1. Va paſtoribus, qui perdunt, & diſſipant oves mei paſcuæ!* Et verſu 2. *Vos oves meas diſſipaſtis, & diſpellitis, nec eas viſitaſtis.* Quæ quidem tam ſunt Allegorica, quam quæ jam explicavimus. Pertinent enim ad Reges, & Magiſtratus, qui ſunt ποιμένες λαῶν. Sed ſenſus Allegoricus literali nititur, qui hic non eſt ſatis obvius, cùm nemo ſit paſtor tam malus, ut oves ex ovili diſpellat, & ejiciat. Hoc luporum & leonum eſt, de quibus *Jerem. 50. verſ. 17. Ovis* פזורה *vaga eſt* Iſraël, *quam leones diſpulerunt.* Verum enim vero ovis נדחה non ſemper eſt *ovis diſpulſa*, ſed ſimpliciter *ovis errans.* Sic *Deut. 22. verſ. 1. Cum videris bovem fratris tui, aut ovem ejus,* נדחים *diſpulſos*, id eſt, תועים *errantes*, quomodo habent omnes Interpretes; quia ſenſus id evincit, & hujus loci collatio cum *Exod. 23. verſ. 4.* Proinde *Ezech. 34. verſ. 4. Et ovem* הנדחה *diſpulſam non reduxiſtis:* Et verſu 16. *Diſpulſam reducam*, id eſt, *errantem.* Et *Eſa. 13. verſ. 14. Et fiet ut capreus* מדוח *diſpulſa: & ovis* (ſupple *diſpulſa*, id eſt, *errans*) *nec ſit, qui congregaret.* Quin apud *Arabes* تندح de ove, eſt *à caula ſua longius uberrare. Alcamus*,

تندحت الغنم من المرابضها تبردت

Quod *Giggeius* ita reddidit, *A caulis ſuis oves longè diſperſæ ſunt.* Et *Golius*, *Diſperſæ, & longius a caulis ſuis digreſſæ ſunt oves.* Itaque ut ex חיה *vivere*, החיה in *Hiphil* eſt *permittere, ut quis vivat:* ita ex נדח *diſpelli*, ſeu *errare* ſimpliciter, הדיח in *Hiphil* non ſemper eſt *diſpellere*, ſed *permittere, ut quis erret*, ſive *errantem negligere.* Proinde mali paſtores dicuntur *oves diſpellere*, cùm errantes negligunt, neque quærunt, neque viſitant. Et *Jeremiæ* verba ſic poſſunt optimè reddi, *Vos oves meas diſſipaſtis, & errare ſinitis, nec eas viſitaſtis.* Sic *Iliad. π.* verſu 354. Oves

Ποιμὴν δ' ἀφραδίῃσι διέπτυγεν, —

Paſtoris ſtultitiâ diſperſæ ſunt.

Zacharia, & *Jeremiæ* locis, quæ citavimus, en tertium parallelum *Ezech. 34. verſ. 2.* ſed multo diſertiorem! *Væ paſtoribus* Iſraëlis, *qui paſcunt eos*, ut *Syrus*; vel *qui paſcunt ſemper*, ut habent alii veterum, ſenſu acuto, & eleganti, ſed quem *Hebraea* vix ferre poſſunt. *Nonne gregem paſtores paſcunt?* (id eſt, Nonne paſtorum id officium eſt, nonne hoc muneris illis incumbit, ut paſcant gregem ſibi commiſſum? Juxta illud *Poëtæ*,

— paſtorem, Tytire, *pingues*
Paſcere oportet oves. —)

At vos adipem comeditis, & lanam induitis, & quod pingue eſt macta tis, & oves non paſcitis.] *Adipem* Hebr. החלב *hacheleb*, *Græc.* *Hieronymus*, & *Arabs* diverſis Vocalibus legerunt *hachalab*, id eſt, *lac:* non incommodè. Fortaſſe etiam aptius, quia ſic viratur repetitio, quæ ex altera lectione emergit. *Adipem comeditis*, &c. *& quod pingue eſt mactatis.* Et manifeſta ὑπέρβασις, cùm ovium adeps non comedatur, niſi poſtquam mactatæ ſunt. Itaque in hanc ſententiam valde propendeo, *Prophetam* ſcripſiſſe, *lac comeditis*; & *lac* הצאן, id eſt, *ovis*, & *capra*, pro *cibo* hic proponi, ut *Deuter. 32. v. 14.* & *Prov. 27. verſ. 27.* Paſtori porro quandoque licet lacte ovium ſuſtentari. *Quis paſcit gregem, & ex lacte gregis non edit?* 1 Cor. 9. verſ. 7. Sed hi paſtores ἀνυπάνομοι modum non ſervabant:

Hic alumnus oves cuſtos bis mulget in hora,
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

Præterea, cùm ovium lacte & adipe veſcerentur, & lanam induerent, tamen eas non paſcebant, quod egregiè declarat ſequens ἔντεξις. *Infirmas non roboraſtis, & ægram non ſanaſtis, & confractam non alligaſtis, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *non reduxiſtis, & perditam non quæſiviſtis, & durè & aſperè us dominati eſtis.* Quod de myſticis ovibus, id eſt, *Iſraelun*, exprefſe prohibetur *Levit. 25. verſ. 43. 46. 53.* Sed reliqua ibi videnda.

Nobis hic ſuffecerit de malo paſtore pauca ſubjicere ex *Chriſti* verbis *Joh. 10. verſ. 1. Qui*, inquit, *in cauſam ovium, non per oſtium, ſed alunde ingreditur, eſt fur, & latro.* Nempe, ſic fures, & latrones ſolent, *Joel. 2. verſ. 9.* בעד החלונים יבאו כגנב *Per feneſtras ingredientur, ut latro:* ubi *Kimchius*, *ut latro, qui, portam clauſam inveniens, conatur per feneſtras ingredi.* Paſtores porro, ut furax hominum genus deſcribit *Jobus 24. verſ. 2. Greges*, ait, *quos rapuerunt, paſcunt. Theocritus* item in *Bucoliaſtis*, ubi de *Lacone* paſtore *Comatæ* caprario,

Ἄιγες ἐμαὶ τᾶνες ἢ ποιμένα ἢ Συβαρίτην
Φεύγετε τὸν Λάκωνα, τί μιν νάκῳ ἐχθὸς ἐλάψω;

Capræ meæ paſtorem illum Sybaritam *Laconem fugite, qui meam pellem heri furatus eſt.* Ad quæ verba regerit *Lacon*,

Οὐκ ἀπὸ τᾶς πρόσθας οἴτ' ἀμπόθεν; ἢ ἐσορῆτε
Τὸν μῆλ' τὸν σύριγμα πρώιαν κλέψαντα κἀμάταν;

Annon à fonte fugitis oves? Comatam *non videtis, qui mihi nuper fiſtulam furatus eſt?* Quale illud *Menalca* ad *Damætam*,

Quid domini faciunt, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, *peſſime, caprum*
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſcâ?

Lycidas quoque apud *Colphurnium* hæc habet de paſtore *Mopſo*,

Ut mala nocturni reliquit brachia Mopſi
Tityrus, *& medio furem ſuſpendit ovili.*

Et in *Ægypto Bucolium* bubulcos & paſtores plurimos confluxiſſe, qui prædonum vitam agerent, ex *Heliodoro* & aliis ſcimus. Unde *Hieronymus* in vita *Hilarionis*, *Cupientis rurſum ad Ægyptum navigare, hoc eſt, ad ea loca, qua vocantur* Bucolia, *eò quod nullum ibi* Chriſtianorum *eſſet, ſed barbara tantum, & ferox natio.* Alii *furax natio.* Quæ potuit eſſe cauſa, cur *Ægyptiis* paſtores tam fuerint odioſi, *Gen. 46. verſ. 34.* Itaque cum parabolæ ex conſuetis deſumantur, ad eos paſtores, qui iidem ſunt latrones, & fures, *Chriſtus* alluſit non immeritò.

Addit idem verſu duodecimo, *Mercenarius, & qui paſtor non eſt, cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & diſpergit ovile. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, neque eſt illi cura ovium.* Quod de iis ſolùm intellige, qui verè ſunt mercenarii, hoc eſt, quæſtuarii, & lucri-petæ, quique de conſcientia, & fama non multum ſolliciti, nullo alio affectu ducuntur, quam turpi φιλοκερδείᾳ. Alioqui enim fieri poteſt, ut quis alienas oves mercede paſcat, qui idem ſit paſtor bonus, qualis apud *Labanem Jacobus* fuit.

Quod oves ſuas dicit Deus è malorum paſtorum manu ſe repetiturum, ut aliis tradat, *Ezech. 34. verſ. 10. 23. Arabes* verbo رمز *ramuza* propriiſſime dixerint. Nam رمز de ovibus dictum ſignificat

غرض رعية الراعي فحولها الي راعي اخر

Non probavit dominus paſtionem, & eas alii paſtori commiſit. Ita *Alcamus*.

Mulo

Malo paſtori *bonus* opponitur, ad cujus officium, & mores Scriptura paſſim alludit: ut cum de *Chriſto* dicitur *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, in brachio ſuo colliget agnos, & in ſinu ſuo portabit, fœtas minabit.* Quibus apud *Calphurnium* hæc *Myconis* conferenda,

Te quoque non pudeat, cum ſervus ovilia viſet,
Si qua jacebit ovis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natoſque tepentes
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare parantes.

Minabit Hebr. ינהל. *Minare*, de pecore, & jumentis, propriè dicitur. Feſtus; *Agaſones, equos agentes, id eſt, minantes.* Idem, *Agere modò ſignificat ante ſe pellere, id eſt, minare.* Virgilius,

— & potum paſtos age, Tityre. —
Agnatus, *Actus quo pecora minare conſuevimus.*

Juvenalis Scholiaſtes in *Sat. 6. Hanc igitur* Io *in tantum perſequuta eſt* Juno, *ut* (in vaccam transformata) *per omnem mundum minaret. Hieronymus* Exod. 3. 1. *Cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti.* Et (*a*) 1 *Reg.* 30. 20. *Greges, & armenta minavit ante faciem ſuam.* Et *Eſ.* 11. 6. *Vitulus & leo, & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.* Et *Jerem.* 31. verſ. 24. *Agricola, & minantes greges.* Auſonius *Epigr.* 66.

Agerei juvencas cum domum paſtor ſuas,
Suam relinquens, me minabat ut ſuam.

Hebraum quoque נהל id ipſum eſt, ita ut *minandi* voce commodiſſimè reddi poſſit. Sic *Pſal.* 23. *verſ.* 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In gramineis paſcuis facit, ut cubem: ad aquas tranquillas* ינהלני *minas me*, nempe ut ovem ſuam. Et *Eſ.* 49. 10. *Ad ſcaturigines aquarum* ינהלם *minabit eos*, inter paſcendum ſcilicet. Proinde *Johannes* ad hunc locum ita alludit *Apoc.* 7. 17. *Paſcet, & deducet eos ad vivos fontes aquarum.* Quin quia hæc deductio ad pecorum paſtum pertinet, נהל quandoque ſignificat *paſcere*, & *ſuſtentare*; ut *Gen.* 47. 17. וינהלם בלחם *Et ſuſtentavit eos pane.* Quomodo ſumpſit *Syrus* in loco, in quo verſamur. *Hebræa* enim עלות ינהל *reddit* סלקנשא סלקנשא *Et lactantes nutrit.* At *Hieronymus*, *portabit*, id eſt, ינטל. Et *Græci*, παρακαλέσει, *conſolabitur*, id eſt, ינחם: quod ipſum ſequitur *Arabs.* Omnium optimè *Thargum*, כנית מדבר *lentè deducens*, quomodo hanc vocem explicant *Aben Ezra* & *Kimchius.* Fortaſſe ex *Gen.* 33. 14. ubi *Jacob*, eo ipſo verbo uſus in Conjugatione *Hithpahel*, dicit *Eſavo* fratri, אתנהלה לאטי *Lentiùs me deducam*: id eſt, me familiæ, & pecoris ducem præſtans, ibo lentiùs, & temperabo gradum: quia ſi matres lactantes urgerent pecuarii, periret grex univerſus.

Iterùm boni paſtoris perſonam Deus inducens dicit *Ezech.* 34. 12. *Ut paſtor quærit oves diſperſas gregis ſui: ſic ego eas eruam ex omnibus locis, in quæ fuerunt diſperſæ in die nubis, & caliginis.* Et verſu decimo tertio, *Et educam eos è populis, & reducam in terram ſuam, in paſcam eos in montibus* Iſraelis, *& ad alveos*, &c. Et verſu decimo quinto, *In paſcuo bono paſcam eos, & in montibus excelſis* Iſraelis *erit caula eorum*, &c. Et verſu decimo quarto, *Ego paſcam gregem meum, & recubare faciam.* Et verſu decimo ſexto, *Perennem requiram, & diſpuiſam* (id eſt, *errantem*) *reducam, & fractam obligabo, & debilem roborabo: pinguem verò, & obduratam diſperdam* (non *pinguem* ſimpliciter, ſed *pinguem & obduratam*: quod capite ſequenti explicabimus.) Et verſu decimo ſeptimo, *Ecce ego diſcernam inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Ad quæ verba *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. *Congregabuntur*, inquit, *ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos unum ab altero, ſicut paſtor, qui ſeparat oves ab hœdis.*

(*a*) *Hebraïs* 1 *Sam.* 30. 20.

Idem *Joannis* capite decimo de bono paſtore tria dicit: (1) *Illum ingredi per oſtium, & janitorem illi aperire*; ut à *latrone* ſic diſtinguat, *qui per feneſtram irrumpit in ovile*: de quo jam actum. (2) *Oves illi eſſe notas, & viciſſim illum ovibus, quæ vocem ejus audiant, & internoſcant.* Et paſtor quidem novit oves ſuas ex nota inuſta, aut impreſſa. *Calphurnius* ubi ſuprà,

— nec Brutia deſit
Duratibi, & liquido ſimul unguine terga memento,
Si ſint raſa, lunis: vivi quoque pondera melle
Argenus coquito, lentumque bitumen aheno,
Impreſſurus ovis tua nomina. —

Virgilius libro primo *Georgic.*

Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.

Ad quem locum *Servius*, *Id eſt, facit aut characteres, quibus pecora ſignantur; aut teſſeras, quibus frumentorum numerus deſignatur. Palladius*, in *Januario* menſe, capite decimo ſexto, *Hoc menſe*, *ſicut* Columella *dicit, matres agni, & animalia omnia, minora, atque majora, charactere ſignentur.* Et in *Aprili*, capite ſeptimo, *Nunc calidas locas tondeantur oves, & ferotina factus hoc menſe ſignentur.* Sic *Eulogius* apud *Photium*, Auctore CCLXXX. ovium dicit ἐνια μὲν ἐπὶ ᾗ ὠτὸς, ἄλλα δὲ ἐπὶ ᾗ ζυλίων ζῴγνυσθαι, *alias in aure, alias in cruce ſignari.* Arabicè طراق eſt *nota ovi inuſta in mediis auribus*: & قبلة الاذن *nota ad anteriorem partem auris*: & المنطقة في موضع النطاق *ovis rubro notata in loco cinguli*, id eſt, circa lumbos: & قبض *ovis clunes lapillo ſignavit*, qui dicitur القبيض & عزق *ovi notam appoſuit*, propriè inſignibus illi appenſis, quæ *Arabibus* عزقة *Druſium* jam (*b*) docuimus huc referre perperam, quod *paſtor* vocatur נוקד *noked.* Neque iis potior fides, qui *paſtorem Græci* σημάντορα, quaſi *pecorum ſignatorem*, dici volunt. In *Apollonio* quidem legas libro primo *Argonautico*,

(*b*) *Pag.* 442 *Lin.* 45.

(*c*) Δμῆτε ἰμεὶ σαθμῶν ζημάντορες. — (*c*) *Verſa* 155.

At ibi σαθμῶν ζημάντορες non ſunt *ſtabulorum ſignatores*, ſed *præfecti*, & *præſides*, quomodo ea vox paſſim ſumitur. Sic μῆλα ἀζήμαντα non ſunt μῆλα ἀσφάγιστα, *oves non ſignata*, ut putat *Suidas*: ſed *quæ paſtore carent.* Homerus, *Iliad* ν'. verſu 485.

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν,

id eſt, *Ut leo ovibus inceſſoditis ſuperveniens.* Vetus *Scholiaſtes* reddit ἀφυλάκτοις, ἀφρουρήτοις, μὴ ἔχουσι ποιμένα, *incuſſoditis, neglectis, paſtorem non habentibus.* Et *Euſtathius* ἀπεφατεύοντας, *præfecto carentibus.* Nec multò aliter *Heſychius*, adeoque ipſe *Suidas* in ſequentibus. Oves quomodo paſtorem noverint, dicemus ubi de ovibus. (3) Bonum denique paſtorem addit *Chriſtus vitam pro ovibus ponere*, id eſt, *exponere.* In eo numero cenſendus *David*, qui fortaſſe vixdum ephebus, ut ovem modò ex leonis, modò ex urſi faucibus eriperet, extremum vitæ periculum adire haudquaquam timuit. Unde illud *Strachidis* Eccleſ. 47. 3. *Cum leonibus luſit ut cum hœdis, & cum urſis ut cum agnis ovium.* Neque id fuiſſe planè inauditum, ut irruenti leoni paſtores ſe opponerent, docet, quod *Amos*, ipſe paſtor, (capitis tertii verſu duodecimo) *Iſraelitarum* reliquias, ab hoſtium inſultu Dei potentiâ ſervandas, cum ove confert, cujus portiunculam ex ore leonis paſtor eripit. Quamvis alioqui leo ne paſtorum quidem concurſu facilè abſterrearur, aut abigatur à præda. Proinde *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugiens leo, & juvenis leo ad prædam ſuam, cum convocatur in eum multi-*

indo paſtorum, illorum voce non terretur, nec ob ſtrepitum eorum cedit. Et Poeta ſummus *Iliad.* ρ'. verſu 161.

Ὡς δ' ἀπὸ ζώματος ἴτυν λέοντ' αἴθωνα δύωνται
Ποιμένες ἀγραυλοι μέγα πιτνάοντα δίεσθαι.

Ut fulvum leonem, cùm vaſtè eſurit, a corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Et *Iliad.* μ'. v. 302.

Βῆ ῥ' ἰέναι, ὥτε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδεύὴς
Δηρὸν ἴῃ πρόσω· πίλονται δὲ ἑ δυμὸς ἀγῆναι,
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς κυνηγὸν δόμον ἐλθεῖν.
Ἔστησ' γάρ χ' ὑψηλὸν παρ' ἀυτόφι βώτορας ἀνδρας,
Σὺν κυσί, καὶ δόρεσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα·
Οὐ λιὰ τ' ἀπείρητο μίμνειν καλιοῖο δίεσθαι.

Perrexit ire, ſicut leo in montibus nutritus, qui indigens dudum ſit carnium. Impellit autem ipſum animus ſuperbus, ovettentaturum, etiam in denſam caulam ire. Etſi enim apud eum inveneris virospaſtores, cum canibus, & haſtis cuſtodias agentes circa oves; tamen nonniſi fallo periculo a ſtabulo pelli ſuſtinet.

Aliud boni paſtoris ſpecimen in *Jacobo* habemus, qui cùm *Labanis* greges ſibi commiſſos per viginti paviſſet annos ſumma fide, & ſedulitate; tamen avunculi calumniis penè oppreſſus, innocentiam ita tuetur, *Gen.* 31. 38. *Dum fui tecum his viginti annis, oves, & capra tuarum abortierunt; & arietes gregis tui non comedi.* 39. *Diſcerptam pecudem ad te non retuli; quin ego illud luebam. De manu mea id repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet furto ſublatum.* 40. *Æſtus die me abſumebat, & gelu nocte: & ab oculis meis ſomnus fugiebat.* Atque id quidem, quod *Labanis* pecudes abortiſſe neget, non tam ex ipſo pendebat, quam ex Deo benedicente. Proinde gregum fœcunditatem à Deo petit *Pſalm.* Pſ. 144. 13. Sed propter *Jacobum Labanis* gregibus benedixerat Deus, ut agnoſcit ipſe *Laban*, *Gen.* 30. 27. Itaque hanc in greges ſuos Dei benedictionem *Jacobo* debuit *Laban*. Præterea paſtor eſt aliquo modo Deo ευπρεπὴς, cum admiſſuram non negligit, quâ commodè adhibita, pecudes utplurimum ſuboleſcunt. Addit ſe *gregis arietes non comediſſe*, quomodo paſtores illi, de quibus nuper *Ezechiel*, qui *pingues oves macſtabant, neque paſcebant gregem.* Quin maluit lenticulis, & tenui victu contentus eſſe, ne quid domini commodis decederet. Nihil neceſſe eſt monere, *arietum* nomine etiam *agnos* contineri, quos ſi comediſſet *Jacob*, non magna fuiſſet frugalitas, quòd ab arietum eſu abſtinuit. Quod ſubjungit *Jacobus ſe diſcerptas pecudes, aut etiam furto ablatas* Labani *reſtituiſſe*, qui de manu ſua eas repoſcebat: magnas in *Labane* ſordes, & ſummam avaritiam prodit, &, quod pejus eſt, animum erga piiſſimum nepotem iniquiſſimum, qui cum in avunculi ovibus rite paſcendis, & ſervandis, magnam adhiberet diligentiam, ſi quid interim in magno grege vel per vim abriperetur, vel furriperetur per fraudem, non tenebatur id reſtituere, quod ipſo invito, & quantum poterat, fruſtrà renitente, fuerat ablatum. Itaque ex Lege *Moſis* Exod. 22. 10. *Si quis proximo ſuo aſinum, aut bovem, aut ovem, aut jumentum ſervandum dederit, quod mortuum, aut fractum, aut vi abactum fuerit nullo vidente: juramentum Domini eſto inter utroſque, annon* (pecoris, aut jumenti cuſtos) *manum ſuam extenderit in rem proximi. Quod ubi acceperit rei dominus, ille non reſtituet.* Ex verſu decimo tertio, *Si diſcerptum eſt, pro teſtimonio id afferat, nec diſcerptum reſtituet.* Non me latet in *Hebræorum* ſcriptis non paucis in hanc Legem exceptiones reperiri. Quale eſt, quod reſtitui volunt, quod ab unico hupo diſcerptum eſt. *Maimonides* in Tractatu שכירות cap. 3. §. 4. רועה שבאו זאבים וטרפו מכנו אם היה זאב אחד אין זה אונס *Cum in paſtorem lupi irruunt, & feras diſcerpunt; ſi lupus ſit unicus, hæc violentia non eſt* (qua ſcilicet paſtor à reſtituendo excuſetur) Et quod reſtitutioni judicatur obnoxius, quia pecora ultro deduxerit in locum feris, aut latronibus infeſtum. *Hebr.* המוליך הבהמות למקום נזורי חיות וליסטים *Maimonides ib.* §. 5. Item qui neglexerit vicinorum opem implorare. Ibidem ſect. 6. הרועה שהיה להציל הטרפה או השבורה ברועים אחרים ובמקלות ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל הרי זה חיב *Paſtor, qui potuit diſcerptam, aut captivam pecudem per alios paſtores, aut per baculos liberare: ſi paſtores non convocat, aut baculos non affert, is utique eſt reus.* Et *Talmudici* צאן ברזל *oves ferreas* vocant, quas paſcendas eâ conditione paſtor accepit, ut, ſi pereant, illas teneatur domino ſolvere, & reſtituere. Unde *Magiſtrorum* Canon in *Bava Metſia* capite quinto, אין מקבלים צאן ברזל מישראל כפני שהוא ריבית אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים *Non accipiunt oves ferreas ab* Iſraëlita; *quia hoc eſſet fœnus, ſed accipiunt oves ferreas à peregrinis.* Utut ſit, cum conſtet ſatis ex iis, quæ diximus, ovem diſcerptam, aut abreptam, à paſtore repetere non licuiſſe, niſi in certo caſu, *Laban*, qui omnes à *Jacobo* repetebat abſque cauſæ cognitione, prorſus iniquè ſe geſſit erga nepotem; maximè, cùm is avunculi greges per multos annos gratuito paverit, & ſine ulla ſpe mercedis. Neque fruſtrà eſt, quod addit, *De manu mea repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet ſublatum.* Nam in locis, in quibus paſtores ἀγραυλοῦσι, gravius eſt repetere quod noctu ſublatum eſt, id eſt, الحريسة *algeriſa*, ita enim vocant *Arabes*. *Alcamus*, الحريسة ما جرق من الغنم بالليل Algeriſa, *quod ex pecore noctu ſublatum eſt.* Itaque minus rigidè id repetunt, quàm quod de die, & in plena luce eſt ablatum.

Pergit *Jacobus*, *Æſtus die me abſumebat, & gelu nocte.* Ubi *Græci* Ἐγενόμην τὴ ἡμέρας ευγυμνώθη τῷ καύματι, καὶ τὴ παγετῷ τὴ νυκτός. Ita ut ευγυμνώθη, *aduſtus*, tam ad noctis glaciem, quam ad diei æſtum pertineat. Ut *Pſ.* 121. 6. ευγαυσει, *aduret*, tam de Luna, quàm de Sole dicitur. Unde *Suidas* voce Σελήνη, Lunam collegit æquè ac Solem corpora calefacere. Φασὶ, ait τὴν ζελήνην μὴ μόνον ὑγρὰν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θερμαίνειν ὁμοίως τῷ ἡλίῳ τὰ σώματα. Δαβὶδ, Ἡμέρας ὁ ἥλιος ὁ ευγαυσει σε, νὺξ δὲ ζελήνη τὴν νύκτα. *Lunam dicunt non ſolum humidam eſſe, ſed & corpora calefacere æquè ac Solem.* David, "*Sol dies non aduret* "*te, neque Luna nocte.* Sed perperam id colligitur. Nam in his locutionibus aliud verbum ſubaudiendum eſt oppoſitæ ſignificationis. *Æſtu die aduerebar, & gelu nocte*, ſupple *obrigeſcebam. Die Sol non aduret te, nec Luna nocte*, ſupple *refrigerabit.* Sic 1 *Tim.* 4. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, *prohibentium nubere, & abſtinere cibis*, ſupple *jubentium.* Sed *Jacobum* noctis frigus pati quid neceſſe fuit, aut à ſomno abſtinere? Reſponſio eſt obvia. Paſtores ἀγραυλοῦν, id eſt, *in agris pernoctare*, moris erat, ovibus inter crates inclusis, ne noctu vagarentur. *Horatius* Epod. 2.

Claudenſque textis cratibus lætum pecus.

Et *Calphurnius* diſertiùs *Eclogâ* primâ, quâ deſcribuntur *Halcyonia*, ſeu tempora, quibus in alta pace vivitur, nec ullus eſt ab hoſte metus;

— licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, noctiſque quietæ paſtor
Claudere fraxineâ nolit præſepia crate:
Non tamen inſidias prædator ovilibus ullas
Afferet. —

Hinc *Luca* 1. 8. paſtores *Beth-lehemitici*, quibus apparuit Angelus, erant ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆ νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν, *in agris pernoctantes, & vigilias noctis ſervantes in gregem ſuum.* Quales, qui *Homero* & *Heſiodo* dicuntur ποιμένες ἀγραυ-

ἄγραυλοι, & in Hymno in *Mercurium*, ἀγραυλαι μηλοβοτῆρες. Et in *Nicandri Theriacis* verſu 403.

--- ὅτ' ἀμφ' ἰλάταισι μαιόμεναι
Ἄγραυλοι ψύχωσι, φαλιοσπόρτοις ἔργα νεμέσσαι.

Cum curæ proceræ abſentes in agris degentes (paſtores) *frigus captant, relicto paſcendi opere.* Ovibus quoque quadrat idem Epithetum. *Dionyſius Perſegetes* verſu 672.

--- ἢ ἀγραύλων γλαφυρὸν ὄιστόν.

Et verſu 996.

Μήλοις ἀγραύλοισιν ἰφίσσεται. ---

Et ἄγραυλοι, ſive greges, ſive paſtores, *ii* dicuntur *qui in agris pernoctant. Heſychius*, Ἄγραυλοι, οἱ ἐν ἀγρῷ νυκτερεύοντες· id eſt, *per noctem in agro degentes.* Quo ſenſu *Strabo* libro quarto de *Belgarum* ſuibus dixit, Αἱ δ' ὗες καὶ ἀγραυλεῖσι. Nempe ἀγραυλεῖν nihil quidquam eſt, quam ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι, *in agro pernoctare*, vel *excubare.* Quomodo id verbum paſſim uſurpant *Xenophon*, & *Thucydides*, & *Greci* Interpretes circiter trigeſies pro *Hebræo* לון. Unde αὐλιζωὸς *Heſychio* eſt διανυκτέρευσις, *pernoctatio.* Et *veſperugo* ſtella *Græcè* vocatur αὐλιε, quia præcedit noctem, &, illâ oriente, tam greges, quàm homines αὐλίζονται. *Apollonius* libro quarto *Argonauticôn*,

Ἥμος δ' αἰλιε μὲν ἴδυ, ἀνὰ δ' ἤλυθεν ἀστὴρ
Αὐλιε, ὃς ἀνίπανεν ὀιζυρὰς ἀμητῆρας.

Cum verò Sol occubuit, & orta eſt ſtella αὐλιε, ſeu *veſpertina, quæ miſeros aratores recreat.* Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Αὐλιον ἀστέρα ἢ ἑσπερινὸν λέγει· ἢ παρὰ τὸ αὐλίζεσθαι, ὅ ἐστι κοιμᾶσθαι· ἢ παρὰ τὸ ἐν αὐλαῖς διατρίβειν, καθ' ἣν ὥραν ὁ ἑσπερινὸς ἀνατέλλει. *Stellam* αὐλιον *vocat* Heſperum; *vel à Verbo* αὐλίζεσθαι, *quod eſt cubare; vel in caulis degere qua horâ* Heſperus *exoritur.* Quibus conſona hæc *Stephani*, *De urbibus*, in voce Αὐλή. Λέγεται καὶ αὐλιε ὁ ἑσπερινὸς ἀστὴρ, παρὸ τὸ ποιεῖν ἡμᾶς αὐλίζεσθαι. *Veſperugo ſtella dicitur & αὐλιε, quòd nos excubare facit.* Itaque fallitur Vir magnus, qui in *Lucam* ſcripſit, Ἀγραυλοῦντες, *agentes ſub dio: nam in hac voce nulla eſt noctis ſignificatio, quam ſequentia exprimunt.* Quin ſequentia *Lucæ* addit ἐπεγρηγορόσι, ut paſtores in agris ſignificet ideo pernoctaſſe, ut vigilias noctis ſervarent in gregem ſuum. Proinde ἀγραυλοῦντες *Hieronymus* reddidit *vigilabant*, Eraſmus *vigilantes*, & Beza *excubantes.* Talis paſtor *Arabicè* هسهاس *hiſhas* vocatur voce maximè propriâ. *Alcamus*;

الهسهاس الراعي جرعي الغنم ليلة كله

Alhiſhas, *paſtor, qui totâ nocte oves paſcit.* Ad illas paſtorum vigilias alludi puto, quoties Dominici gregis paſtoribus Scriptura vel *ſomnum* exprobrat, vel commendat *vigilantiam*; ut *Eſ.* 56. 10. *Act.* 20. 31. 2 *Cor.* 6. 4. 2 *Tim.* 4. 5. *Apoc.* 3. 2. 3.

Porrò ex eo, quod, *Chriſto* naſcente, paſtores, & oves noctem in agris degebant, multi recentiores rectè colligunt eum hyemali ſolſtitio non eſſe natum, ut vulgus putat. Id enim anni tempus eſt frigidiſſimum, quo rarò interdiu, nunquam noctu pecudes ſub dio degunt: quin in caulis clauſæ latent, etiam in *Africa*, ſi *Calphurnius*, ut putatur, ibi ſcripſit eas *Eclogas*, quas *Nemeſianæ Carthaginenſi* dicavit. In quinta enim, quæ de gregum cura multa habet inſignia, hæc legere eſt;

— vere novo, cùm jam timire volucres
Incipiunt, niſoſque reverſa lucabit hirundo;
Protinus hyberno pecus omne movebis ovile.

Hyberno ovili, id eſt, *caulis, in quibus per hyemem inclauſum fuit.* Proinde ſequitur aliquantò poſt,

Sed non antè greges in paſcua mittite clauſos,
Quàm fuerit pecuæ Pales. —

Et eadem *Eclogu* ſub finem,

Pars I.

— cùm pecudes extremus clauſerit annus.

Virgilius quoque libro tertio *Georgic.*

— ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas.

Et *Columella* libri octavi capite tertio, *Hyeme, & vere, matutinis temporibus intra ſeptа continentur, dum dies arvis gelicidia detrahat.* Hinc *Heſiodus* de *Lenæone* menſe, quo hyems ſævire incipit,

--- μαὶς γὰρ χαλεπώτατος ὔτος
Χειμέρῳ, χαλεποὶ πρόβατοι, χαλεποὶ δ' ἀνθρώποι.

Menſis hybernus ille eſt graviſſimus, gravis ovibus, gravis etiam hominibus. Ovium idem meminit; quia, ut obſervat *Columella* ubi ſuprà, *id pecus, quamvis ex omnibus animalibus veſtiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Unde eſt, quod ovibus, ne hyemè frigeant, magna cura proſpici volunt, quotquot eâ de re ſcripſêre. *Virgilius*,

Et multâ duram ſtipulâ, filicumque manipli
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus. —

Calphurnius,

Præcipuè gelidum ſtipulis, & fronde caducâ,
Sterne ſolum, ne fortè rigor penetrabile corpus
Urat, & interno veſtet præcordia morbo.

Et *Columella* humilia facere ſtabula jubet, & in longitudinem porrecta, & contra medium diem, *ut hyeme calida ſint*, & annus omnibus, in demortuarum vitio ſarumque ovium locum, totidem, vel etiam plura capita ſubſtituere; *quoniam ſæpe frigorum, atque hyemis ſævitia paſtorem decipit, & ex eo vis intermit.* Ovem proinde צאן *ſon*, *Arias* dici putavit à *Syro* ڨڨ *ſe-nan*, *frigere*; quia vix ullum aliud eſt animal tam alſioſum. Ex quibus cum pateat ſatis, oves, in fine *Decembri*, in agris non excubaſſe, iis accedere omnino neceſſe eſt, qui natalem *Chriſti* diem in aliud tempus rejiciunt. Si quis objiciat, *Scenitas*, & *Nomadas* toto anno in agris degere, negabo hos proprie ἀγραυλεῖν, quia ſub dio non degunt, ſed pro domibus habent tentoria, in quibus non ſolùm dominis, ſed armentis quoque, & gregibus loca ſunt deſtinata, ut aureo illo ſæculo,

Cum pecus & domini communis claudere: umbra.

Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Quid tibi paſtores Libyæ? *quid paſcua verſu*
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itaque pecus longam in deſerta, ſine ullis
Hoſpitus, tantum campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer *agit, tectumque, laremque.*

Tectumque, laremque, id eſt, *tentoria militum more*, ut ibi habet *Servius.* Inde Scriptura toties memorat *paſtorum tabernacula, & tentoria*, ut pluribus dicetur, nec *paſtorum* modò, ſed & *pecoris*, 2 *Par.* 14. 15. Illos porrò paſtores, qui ſub tentoriis degunt, non cenſeri in numero τῶν ἀγραυλούντων, ex eo patet, quod *Gen.* 25. 27. *Eſau* איש השדה *vir agri*, id eſt, ἀγραυλὸν, & *Jacobus* frater יושב אהלים *in tabernaculis degens*, ſibi mutuò opponuntur. Sed & alia ſunt argumenta, ex quibus colligit vir ſummus, qui multos habet ſequaces, *Jeſum Chriſtum* non *Decembri* menſe, ſed *Martio* natum eſſe. In his palmarium illud, quod *Zacharia*, *Johannis baptiſtæ* patri, hebdomadario Sacerdoti ἐξ ἐφημερίας Ἀβιὰ, & in ordine *Abiæ* λειτουργοῦντι, apparuit Angelus, *Luc.* 1. 5. 8. 11. *Abiæ* porro ἐφημερία eo anno in *Decembrem* incidit, quod ille pluribus probat, & *Chriſtus* ſexto poſt menſe, id eſt, *Junio*, conceptus eſt: unde ſequitur, natum eſſe circa *Martium*, qui eſt poſt *Junium* nonus. Huc accedit, quod apud *Clementem Alexandrinum*, libro primo *Stromatum*, *Chriſtianorum* vetuſtiſſimi *Chriſti* natalem referunt ad menſem *Ægyptium Pachonem*, quo falcem *Ægyptii* in ſegetes mittebant.

Ἀλλὰ δ' ἀναθήσει Παχὼν δρεπάνοισι φυλάσσει,
Segetes ſtarentes Pachon *falces cuſtodit*, id eſt, *deſinat*. Quod tempus ſi non in *Martium*, ſaltem in *Aprilem* incidit. *Marmolius*, ubi de *Ægypto*, *Africa* ſuæ lib. 1. cap. 9. *A principio de Abril ſiegan el pan, y a veinte de* Majo, *ha de eſtar todo trillado y alçado*. Neque aliter *Leo Africanus* libro octavo, *Sub* Aprilis *initium ſegetes ſuccidunt, ſucciſas confeſtim triturant: neque ſpicam ad vigeſimum* Maji *ſecandam relinquunt*.

Jam ſupereſt, ut nonnihil de paſtorum vaſis dicamus, quorum Scriptura non ſemel meminit. Sic 1 *Sam.* 17. 40. *Et elegit ſibi quinque lapides lævigatos de torrente, quos poſuit* בכלי הרועים אשר לו *in vaſe paſtorali, quod habebat*. Et verſu quadrageſimo nono, *Et* David *poſuit manum ſuam* אל הכלי *ad vas*, (id eſt, *in vaſe*,) *& inde ſumpſit lapidem*. Et *Zachar.* 11. 15. *Sume tibi* כלי רועה אולי *Vas paſtoris ſtulti*. Quod priuſquam explicemus, lector monendus eſt, *Hebræum* כלי, quod propriè *vas* ſignificat, patere multo latiùs quam ii putant, qui *Hebraïſmi* ſunt ignari. *Vaſorum* enim nomine *Hebræi*, præter vaſa propriè dicta, *veſtes*, & *arma* intelligunt, & *inſtrumenta omnia*, & quidquid eſt *ſupellectilis*. Sic paſſim כלי מלחמה *vaſa belli* ſunt *arma*, & כלי שיר *vaſa cantici* ſunt *inſtrumenta muſica*. Et *Jerem.* 49. 29. *Illorum oves, & temuria diripient*, וכל כליהם *& vaſa eorum omnia*, id eſt, *totam ſupellectilem*. Quo eodem ſenſu dicitur *Matth.* 12. 29. τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, *vaſa ejus diripere*. Et *Deut.* 22. 5. *Non erit* כלי גבר *vas viri* (id eſt, *virilis veſtis*) *ſuper muliere*. Unde eſt, quod ſtatim ſequitur, *Nec vir muliebrem veſtem induet*. Et *Eſ.* 61. 10. *Ut ſponſum, quam ornant* כליה *vaſa ſua*, id eſt, *veſtes nuptiales*. Itaque hic *paſtoru vaſa* dicuntur non ſolùm vaſa propriè dicta, puta γαυλὸς, σκαφὶς, πίθος, κυμβίον, καρχήσιον, ποτήριον, mulctrale, ſimus, & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi; ſed & veſtis, & arma, & inſtrumenta muſica, & tota ſupellex. Hinc in *Zachariam* Hieronymus, *Vaſa autem paſtoris inſignia illius, & habuam debemus accipere, peram, baculum, fiſtulam, & fibulum*. Melius, quàm *Cyrillus*, qui ad *baculum* reſtringit. *Cum enim*, inquit, *aquæ paſtorum gracules habeant virgas, quibus pecora ita percutiunt, ut ne conterant, paſtor imperitus ἀφτσίρειε αὐτὰ συντρίβων* ἐν ἰσχάλεσι· τοῦ τοῦτο, ὑμεῖς, ἐπὶ τὰ σκεύη τὰ ποιμενικὰ ἢ αἰπόλια παιδεύσω, *craſſioribus baculis ea comminuit: & hac, ut puto, vaſa ſunt paſtoralia imperiti paſtoris. Kimchius*, hujus vaſa diverſa eſſe dicit à vaſis boni paſtoris. *Nam in* boni *paſtoris vaſis pera eſt, in qua condunt panes, quo veſcatur; & calix, in quo bibat; atque alia, quibus egeat, cùm oves in deſerto paſcit. At paſtoris ſtulti vaſa ſunt* פחורת ונרוע *diminutum, & ſaltura; & ſtatum os defectæ vitulæ, quo cum egeat, ut oves traſcatur, & graſſetur, nec ullis pareat*. Ego, cum paſtor ſtultus à bono non videam quomodo ex habitu poſſit diſtingui, puto *Prophetam*, à Deo juſſum, paſtorem quidem veſte, perâ, pedo &c. ſed ejus ſtultitiam factis expreſſiſſe. Dum ſcilicet ovium gregem, qui in viſione apparebat, ſuſque deque habebat, neque fractas ligabat, neque errantes quærebat, &, pinguiſſimis mactatis, earum carne veſcebatur. Quomodo paſtorem illum ſtultum erga myſticas oves, id eſt, Dei Eccleſiam, ſe geſturum prædixerat (*d*) Deus.

(*d*) *Zach.* 11. 16.

Sed, ut ſingula, quæ de paſtorum veſtibus, vaſis, armis, & tota ſupellectile habet Scriptura, excutiantur accuratius, en de veſtibus locum inſignem *Jerem.* 43. 12. *Et involvet terram Ægypti* (Nebucadnetſar) ſicut *paſtor involvit veſtem ſuam*, id eſt, *corpus veſte ſuâ*. Eſt Hypalliage omnibus linguis frequens. Ità *Græcè* ἐνδύειν τῇ ἐσθῆτι, & Latinè *veſtem induere*, eſt ἐνδύειν τὸ σῶμα τῇ ἐσθῆτι, *corpus veſte induere*. Quod plerique interpretes, cum non animadverterent, ſenſum valde obſcurum huic loco affinxerunt; quaſi *Prophetæ* ſignificet fore, ut *Nebucadnetſar Ægypto* amiciatur (id eſt, inquiunt, *Ægypti ſpoliis*) quomodo paſtor veſte ſuâ amicitur, & involvitur. Sunt, qui ad *inveſtituræ* morem alludi volunt, qui *Prophetâ* pluribus ſæculis recentior eſt. Quin *involvi* dicitur *Ægyptus* à *Babyloniorum* copiis, non illas *involvere*, & *amicire*. Ita ut *Jeremiæ* locus ſit parallelus *Ezechielis* loco de *Pharaone*, & *Ægypto*, capitis trigeſimi ſecundi verſu tertio. *Expandam ſuper te rete meum, per congregationem multorum populorum* (id eſt, *Chaldæorum*) *qui te inducent in ſagenam meum*. Nam, ut in *Ezechiele Chaldæi Pharaonem*, & *Ægyptum* in rete inducunt, quo tota includitur, ita in *Jeremiæ Chaldæorum* dux *Nebucadnetſar involvit terram* Ægypti. *Involvit* Hebr. eſt עטה, quod *involvere* reddimus, ut *Eſ.* 22. 17. ubi de *Sebna* dicitur, ועטך עטה *& involvendo te involvit*. Alii reddunt *obtegit*, quia *Arabicè* غطى *tegere* eſt. Et *Ægyptus Chaldæorum* copiis obtecta fuit, ut paſtorem veſtis obtegit. A paſtore potius ducitur comparatio; quia hoc hominum genus, ut cœli injuriis eſt maximè obnoxium, cum ſub dio ſemper degat, ita contra ventorum ingruentium procellas neceſſe habet ſe majori cura tueri, veſtibus circa corpus ſedulò convolutis: ut apud *Avienum*, in Fabula *De Borea & Sole*, viator, flante *Borea*,

Ille magis duplicem lateri circumdat amictum,
Turbida ſummoeos quo trahit aura ſinus.

Itaque apud *Syrum* Interpretem *paſtoris veſtis* ﻟﺤﻠﻮﺑﺎ *gulliba* vocatur, id eſt, πῆλημα, aut περιβόλαιον. Fit enim à Verbo ﻟﺤﻠﺐ quod *volvere* eſt, & *involvere*. Sed *Græcorum* mira eſt verſio, quam hic intactam præterire non poſſum. Ea ſic habet, Φθερεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθερεῖ ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Expediculabit* (ſi verbo datur venia) *terram* Ægypti, *ut paſtor expediculat veſtem ſuam*, id eſt, ex ea pediculos eximit. In quæ verba *Theodoretus*, Διδάσκων ὡς ὁ πάσης γῆς ποιήσεται τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου στρατείαν, ἀλλ' ἀπρομηλώς αὐτὴν καταλύσει, ἀπεικάζει αὐτὸν ποιμέσι τοῖς φθεῖρας συλλέγουσιν ἐπιμελῶς· ἢ τοῦτο ποιοῦσι οἱ ποιμένες, πλείστης χαλεπῆς ἀπαλλάττοντες. *Ut doceat ſe non perfunctorie bellum in Ægyptum geſturum, ſed illam exactè deleturum, eum cum Paſtore confert, qui pediculos ſuos colligit. Nempe id accuratè facium paſtores; quia otio maximè abundant*. Quod cum ab *Hebræo* textu ſit alienum prorſus, nec Sacro Scriptore ſatis dignum, ut vaſtatorem *Ægypti* putetur paſtori comparâſſe, qui pediculos ſuos eximit, *Græcos* ſcripſiſſe ſuſpicor Φθερεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθείρει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, *Ægyptum corrumpet, ſeu deſtruet, ut paſtor corrumpit*, ſeu *deterit, veſtem ſuam*. Quam ſcriptionem tria confirmant: Primo, *Arabica* verſio ex *Græca* expreſſa, quæ ſic habet,

يفسد أرضهم كما يفسد الراعي ثوبه

Corrumpet terram eorum, ut corrumpit paſtor veſtem ſuam. Secundò, ﻟﺤﻠﺐ *Syris* eſt *delere*, & *deſtruere*. Itaque *Hebræum* עטה *Græci* ſic reddiderunt, ut vocem ex *Syris* à *Propheta* mutuatam: quod non eſt ſine exemplo. Tertio, iſta verſio, quamvis priore non verior, tamen eſt minùs abſona. De cœlis in fine rerum Dei virtute deſtruendis dicitur *Pſal.* 102. 27. *Ut veſtimentum veteraſcent*. Ita nihil erit abſurdi, ſi quis *Ægypti* vaſtationem putet cum veſte detrita conferri, adeoque cum veſte paſtoris, qua ſordidius atque incomptius vix quidquam eſt.

A paſtoris veſtibus primum occurrit ילקוט *jalkut*, id eſt, *manica*, ſeu *pera*; quæ diſertè cenſetur inter vaſa paſtorum 1 *Sam.* 17. 40. A Verbo לקם *lakat*, id eſt, *colligere*, *pera* dicitur ילקוט; quod in ea viatigam, & quidquid neceſſe eſt, paſtor colligit. Unde eſt, quod *Græci* Interpretes συλλογὴν reddunt. A voce *jalkut Græca* lingua, mirâ literarum trajectione,

Σύλακα

θύλακα fecit, & θύλακον, & θυλάκιον. Pro ילקוט jalkut, *Arabs* habet مخلاة *michla*; & *Chaldæus*, & *Syrus* ܬܪܡܝܠ *tharmil*, aut ܬܪܡܨܠ *tharmal*. Et illud quidem propriè *peram cibariam* ſonat. Fit enim à חלל *chela*, id eſt, *pabulum*, *cibus*, ut *Græcè* χίλλω. Idem eſſe *Chaldæum* תרמיל *tharmil*, patet ex *Ruth.* 2. *verſ.* 18. ubi *Thargum*, *Et protulit* ותרמילא *ex* tharmila, *& dedit ipſi cibum ſuum.* Et fortè eſt *Græca* originis. *Græci* enim ἀρμαλιὰ eſt τροφὴ, *cibus*, *alimentum*. Vox occurrit in *Heſiodo*, in veteri *Epigrammate*, in *Heſychio*, *Suida*, *Tzetza*, *Etymologico*, &c. Itaque, ſervili *Thau* præfixâ, *Syri*, & *Chaldæi* putaverim inde feciſſe תרמלא pro *pera cibaria*.

Eſt & עטין *atin*, vas πεμματικὸν, ſi *mulctrale* rectè redditur: ſed, quamvis id ſequantur *Lexicographi* ferè quotquot ſunt, & Scripturę interpretes plerique recentiores, tamen, ut molliſſimè dicam, verſio eſt valde incerta. Vox alibi non occurrit, quàm in his *Job.* 21. *verſ.* 24. עטיניו מלאו חלב, quæ hodie ſic reddunt, *Mulctralia ejus lacte plena ſunt.* Sed veteres multo aliter. *Græci*, Τὰ δὲ ἔγκατα αὐτοῦ πλήρη στέατος. Et hos ſequutus *Hieronymus*, *Viſcera ejus plena ſunt adipe.* Nempe, pro עטיניו legerunt בטניו, id eſt, *inteſtina ejus*, à voce בטן, quæ *ventrem* ſonat, & חלב *chelev*, id eſt, *adipem*, pro חלב *chalab*, id eſt, *lacte*; iiſdem literis, ſed diverſis Vocalibus. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*; niſi quod, pro עטיניו, ille habet ܒܥܘܬܘܗܝ hic جوانبه *latera ejus*, id eſt, עטמיו, quomodo eos legiſſe puto. Nam hæc ſcriptura ad noſtram proximè accedit: & עטם *Hebræis* eſt *latus*. Vox in *Talmude* occurrit, & in ſecundo *Thargum* Eſther 1. v. 2. ubi עטמיה דימינא legas pro *latere ejus dextro*, & עטמיה דשמאלא pro *latere ejus ſiniſtro*. In nonnullis editionibus litera initialis eſt *Aleph*, ſed in aliis *Ajin*; quę literæ ſunt valde permutabiles. At, his poſterior, *Chaldæis* עטיניו neque *viſcera*, neque *latera*, ſed *ubera ejus* reddit prope coactus. Scripſit enim poſt *Maſorethas*, qui ſod vetuſtiores חלב *chelev*, id eſt, *adipem*, legerant, Vocalibus additis, legi voluerunt חלב *chalab*, id eſt, *lac*. Unde nata eſt illa verſio, *Ubera ejus lacte plena ſunt*; quia humani corporis nulla pars lacte turget præter ubera. Atque id, ex *Hebræis*, ſequuntur *R. Moſes Bar Nachman*, *R. Levi*, *R. Abraham Peruſol*, &c. Sed alii cautiores, cùm ex hac verſione ubera lacte plena viro tribui animadvertiſſent, in varia ſe verterunt, ut vitarent hoc incommodum. *R. Selomo* obſervat מעטן vocari *trapeti cupam, in qua elæa reponuntur, ut ex iis exprimatur oleum.* Unde colligit, *vas ſuccum*, & *adipem*, & *pinguedinem* עטין vocari: quod eſt ineptiſſimum. Quis enim ſic loquentem ferat, *Adipes ejus lacte implentur? R. Jonas* ex *Arabiſmo* עטנים exponit *loca, in quibus aqua*, & *alia congregantur.* Et *Aben Ezra* המקום שיכרכו עליו הגמלים על המים *locum, in quo camelı genu flectunt ad aquas.* Atque hic quidem verè. *Alcamus* العطن وطن الابل ومبركها حول العوض ومربض الغنم حول الما Alatan, *ſtabulum cameli*, & *locus, in quo genu flectit prope piſcinam*; & *locus, in quo oves ad aquas jacent.* Ibidem, عطنت الابل روبت ثم بركت Senſus eſt, *atana* verbum *de cameli fœmina dici, quæ, poſtquam bibit ad ſaturitatem, flectit genua.* Et *Abenbitar* in libro *De animalibus*, capite القراد *Alcorad*, ſeu *De ricino*, القردان منتفشرة في اعطان الابل *Ricini diſperſi in camelorum ſtabulis.* Et in capite المعز id eſt, *De capris*, العطن idem explicat المرابض *loca, in quibus capra jacent.* Sed hæc nihil ad *Jobi* locum. Supereſt igitur *Kimchi* locus, quo unico nituntur, qui עטין *mulctrale* exponunt. Is ſic habet, יש מפרשים הכלים שחולבין לתוכן ואין בזה יתרון עשר וגדולה אלא ידמה כי ירצה לומר הכלים גדולים *Sunt, qui exponunt vaſa mulctralia: ſed in eo non eſt opum abundantia, & amplitudo* (ſi quis dicatur mulctralia habere lacte plena) *itaque videtur velle innuere majora vaſa.* Vides, lector, quiſquis es, quam cunctanter hęc ille afferat, & ex ignotis auctoribus, quos ne nominare quidem dignatur, & ex parte refellit. Non erat igitur, cur tot interpretes, hoc uno auctore freti, עטין *mulctrale* exponerent. Maximè, cum ad *Jobi* verba non ſatis quadret hæc verſio: quam ſi ſequimur, ſic habebit verſus integer, *Mulctralia ejus ſunt plena lacte, & medullâ eſſa ejus irrigantur.* Quæ duo hemiſtichia non erunt ἀντίστοιχα, ut ſolent eſſe *Jobi* carmina, id eſt, ſibi invicem ita reſpondentia, ut unum ex altero poſſit explicari. Quippe mulctralia cum oſſibus, & lac pecuinum cum medulla noſtrorum oſſium commune nihil habent. Proinde, ne jungantur ἀζύγαστα, ſtatuendum עטיניו partes eſſe noſtri corporis, ut עצמותיו, *eſſa ejus*, in ſequente hemiſtichio. In qua fuiſſe ſententia veteres omnes jam probavimus. Utut enim in diverſa abeant, cùm alius *viſcera*, alius *ubera*, alius denique *latera ejus* interpretetur: tamen hoc commune habent, quod humanum aliquod membrum volunt hac voce deſignari. Porro tres illæ verſiones ſi inter ſe conferantur, *Syrus* & *Arabs*, qui *latera* exponunt, videbuntur merito ſuo aliis præferendi. *Chaldæum* enim quis ferat ubera lacte plena viro tribuentem? Sed, ut jam ante monuimus, illum eò adegit *Maſorethica* lectio quæ hic habet חלב *lac*, pro חלב *adipe*. Quo modo cur legerint vetuſtiores, hanc habuerunt rationem non contemnendam, quod voci חלב reſpondet מוח, id eſt, *medulla*, in altero hemiſtichio. In Scriptura porro non ſunt Synonyma *medulla*, & *lac*, ſed *medulla* & *adeps*. Sic *Eſa.* 25. *verſ.* 6. *Faciet Dominus convivium* שמנים ממוחים *pinguium medullatorum.* Proinde חלב *adipem*, veteres quandoque *medullam* reddunt. Tale in *Græca* & *Vulgata* verſionibus μυελὸς τῆς γῆς, *medulla terræ*, Geneſ. 45. v. 18. *medulla olei*, & *vini*, Num. 18. v. 12. *medulla tritici*, Deut. 32. verſ. 14. pro חלב, quod in *Hebræo* eſt. Omnino igitur vel, cum *Græcis* עטיניו vertendum *viſcera ejus*; vel, cum *Syro*, *latera ejus adipe plena ſunt.* Sed eſt, cur *latera* malim. Cùm utrique à recepta *Hebræa* textus lectione nonnihil receſſerint (nam, pro עטיניו, *Græcos* בטניו, & *Syrum* עטמיו legiſſe ſuprà (*e*) docuimus) *Syrus* multo minus recedit. *Græci* enim pro *Ajin* initiali *Beth* legerunt, quæ ſunt literæ multum diſſimiles. At *Syrus*, pro *Jod*, & *Nun*, legit *Mem*; quæ mutatio leviſſima eſt, & ferè nulla: ſaltem in ſcriptura *Rabbinica*, qua *Mem* videtur ex *Jod*, & *Nun* eſſe conflatum. Præterea, latera, cùm ſint partes oſſeę, ſimiliora ſunt oſſibus, de quibus agit poſterius hemiſtichium. Proinde, donec meliora ſuppetant, *Syra*, & *Arabica* hujus loci verſioni primas dabimus.

(*e*) *Pag.* 457. *l.* 24.

Paſtorum arma ſunt virga, & pedum; &, quibus eminus pugnant, arcus, ſagittæ, fundę, lapides, &c. *Virga*, ſeu *pedum*, quandoque מקל *makkel*, dicitur: ut 1 *Sam.* 17. *v.* 40. *Et ſumpſit* מקלו *pedum ſuum in manu ſua*, de *Davide* tum paſtore. Et *Zach.* 11. *v.* 7. *Aſſumpſi mihi* שני מקלות *duplex pedum, & pavi pecora.* Tamen in genere מקל *makkel*, eſt *baculus quivis, quo nitimur*, ut *Gen.* 32. 10. *Exod.* 12. 11. &c. Alludit *Arabum* مكن *maccana* in *firmandi* ſignificatione. Nam, ut *Koph*, & *Caph*,

Caph, ita *Lamed*, & *Nun* ſunt literæ permutabiles. Unde eſt, quod *Michaelem Arabes* مكايين *Michain* vocant.

Aliud eſt *virga*, ſeu *baculi* generale nomen שבט *ſcebet*, *Græcè* ῥάβδος, ſeu σκῆπτρον· quod pro *pedo* nonnunquam occurrit; ut *Pſal.* 23. *verſ.* 1. 4. *Dominus eſt paſtor meus*, &c. שבטך ומשענתך ינחמוני *Pedum tuum, & baculus tuus me conſolantur.* Et *Mich.* 7. *verſ.* 14. *Paſce populum tuum* בשבטך *pede tuo, oves poſſeſſionis tuæ.* Hinc explicatur locus obſcurus *Levit.* 27. *verſ.* 32. *Et omnis decima bovis, & pecoris, omne, quod tranſit* תחת השבט *ſub virga, decimum ejus erit ſanctitas Domino.* In quem *R. Selomo, Cùm ad decimationem proceditur, per oſtium educuntur* (pecora decimanda) *unum poſt aliud: & decimum virgâ percutitur tinctâ* בסקרא *ſyrico* (ſeu *minio*) *ut ſciatur hoc ad decimam pertinere: quomodo quotannis ſit tam de agnis, quam de vitulis.* Nos agi non putamus de virga decimatoris, ſed de paſtoris pedo, quomodo multi ſumunt. Ita *Syrus*, ملا بحصر لمعمد معطا ولحما *Quodquid tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Arabs*, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, ما يجوز تحت عصا الراعي *Quod tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Vulgatus*, *Quæ ſub paſtoris virga tranſeunt.* *Aben Ezra* quoque hic habet שבט הרועה, *virgam paſtoris.* Nempe ſub virga paſtoris tranſibant armenta, & greges, quoties illorum numerus ſubducebatur. Unde *Septuaginta* hoc ipſo loco, πᾶν, ὃ ἂν διέλθῃ τὸ τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον. *Quidquid in numero* (id eſt, *inter numerandum*) *ſub virga tranſit.* Numeratur autem pecus ab iis, qui accurati ſunt, mane, & veſperi, & *dum vadit ad paſcua*, & *dum inde revertitur*; ut habet *Servius* in illud *Poetæ Ecloga* tertiâ,

Biſque die numerant ambo pecus, alter & hœdos.

Sed maximè ſub veſperam, cùm è paſtu reducitur. *Theocritus Idyll.* 8.

--- τὰ δὲ μᾶλα πεδέρπεα κἀντ' ἀριθμῶντι,

Oves autem veſpere ſemper omnes numerant. Virgilius *Ecloga* ſexta,

Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

Et *Georgicorum* libro quarto, ubi de *Proteo* phocas numerante,

Ipſe (*velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,*
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditoſque lupos acuunt balatibus agni)
Conſedit ſcopulo medius, numerumque recenſet.

Calphurnius Ecloga tertia,

--- *quot noſtris numerantur veſpere tauri.*

Quò *Jeremias* reſpiciens capitis trigeſimi tertii verſu decimo tertio, *Adhuc*, inquit, *tranſibunt oves* עוד צאן ידי תונה *per manum numerantis*, id eſt, per paſtoris manum, qui eas numerabit. Nam verſu proximè præcedente dixerat, *Tuguria paſtorum erunt oves ſtabulantium.* Porro *ſub virga tranſire* dicuntur oves, quæ numerantur; quia in ovile ingredientes, ut ſuſpicamur, ſingulas paſtor extremâ virgâ tactas, præſente domino, aut villico, recenſebat. Ad eumdem ritum palam alluditur his Dei verbis ad *Iſraëlem* ſuum *Ezech.* 20. 27. *Et vos tranſire faciam ſub virga, & inducam vos ad vinculum fœderis.* Quod ita exponit *Kimchius*; *Quomodo legitur* Levit. 37. verſ. 32. "Omne, quod tranſit ſub virga, *quaſi dicat, Ut qui numerat oves manu ſua, virgam capit, quâ ſingulas numerat, & decima in decimationem cedit, ita vos numerabo, & peccator peribit* (*Hebraicè* יהחוט יאבר (והרומא) nullo ſenſu, ſed legendum) Ego verò non puto *Prophetam* eam pecoris enumerationem reſpicere, quæ fit ab exactore decimæ, ſed eam, quæ à paſtore fit: ut doceat Deus ſe populi ſui eamdem curam gerere, quam gregis bonus paſtor, ita ut omnes ſuos, acſi ſub paſtoris virga tranſeant, accuratè recenſeat, & recognoſcat. Proinde ſequitur, *Et inducam vos ad vinculum fœderis*, id eſt, Novo fœdere me vobis, & vos mihi devinciam.

Præter virgam, ſeu pedum, ſunt & alia paſtoribus arma, quibus eminùs pugnant, ſi res poſtulat; tela, & ſagittæ putà. *Virgilius* lib. 3. *Georgicorum*,

--- *omnia ſecum,*
Armentarius Afer *agit*, *tectumque*, *laremque*
Armaque, Amyclæumque *canem*, Creſſamque *pharetram.*

Et lib. 4. *Æneidos*,

--- *qualis conjecta cerva ſagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Creſſia *fixit*
Paſtor agens telis, *liquitque volatile ferrum.*

Ita paſtor *David*, in *Goliathum* depugnaturus, præter pedum, fundum etiam ſumpſit, & lævigatos quinque lapides, quos in pera geſtabat. Et horum uno gigantem in fronte percuſſum proſtravit, & ſolo allisit. *Hebræi*, ſæpe nugaces, quærunt apud *Kimchium*, qui potuerit lapis, ex funda excuſſus, cataphracti, & galeati gigantis frontem attingere? Et propoſitam quæſtionem ita ſolvunt, *Cum* Goliatho *dixit* David, "*Dabo carnem tuam avibus cœli: ad avium mentionem* Goliath *ſurſum aſpexit, ita ut frontale ejus in poſteriora decideret, quo ipſo momento* David, *excuſſa funda, eum in fronte percuſſit.* Sed nihil opus tot ambagibus. Galeæ pars ἐπιφάλαιος aliquid habet apertum, unde proſpicit qui galeatus eſt (*viſieram* appellamus; *Chaldæi*, & *Syri* كحلا *domum oculorum*) in eam partem lapis impactus *Goliathi* frontem ſeriit, unde *Chaldæus* ומחא ית פלשתאה על בית עיניוהי ומבערת אבנא בבית עיניוהי *Et* Philiſtæum *percuſſit ad domum oculorum ejus, & immerſus eſt lapis in domum oculorum ejus.* Nec *Syrus* multò aliter. *Joſephus* (*Antiq.* lib. 6. cap. 11.) & *Suidas* (voce Καμβδεί) lapidem dicunt fronti allisum ad cerebrum uſque penetrâſſe, & gigantem κατακλινέντα, *veterno correptum*, in faciem pronum cecidiſſe. Quod fabulatur *Comeſtor*, *Philiſtæum* nonniſi tertio lapidis jactu fuiſſe proſtratum, ſumptum eſt ex ſpurio *Pſalmo* CLI. quem ad tres Pentecontadas nonnulli impoſtores in fine *Pſalterii* addiderunt. Eum in *Æthiopica*, & *Arabica Pſalmorum* verſionibus reperias *Romæ* procuratis Annis 1513. & 1619. & in *Syro-Arabica*, quę *Romæ* etiam edita eſt *Syrus* characteribus, & in *Apollinaris Paraphraſi* ſæpe cuſa, & recuſa. Illius porro *Pſalmi* verſu ſeptimo de *Philiſtæo* dicit *David* in *Arabica* editione Anni 1619.

فرميت جثلثة اجحار في جبهته بقوة الرب

Et proſtravi cum tribus lapidibus in fronte ejus in virtute Domini. Quæ tamen in *Syro-Arabica* deſunt, & in *Apollinari*. Et verò ſunt apertè falſa, & Sacro textui palam adverſantur, atque ideo in pleriſque editionibus ſunt omiſſa. Sed fabulæ occaſionem dedit, quod 1 *Sam.* 17. *verſ.* 49. 50. ter idem repetitur πρὸς ἀνῆκεν, *Et manum immiſit* David *in peram & inde ſumpſit lapidem, quo fundo jacto* Philiſtęum *in fronte percuſſit.* 2 *Et lapis in frontem penetravit*, &c. 3 *Et* David *funda, & lapide*, Philiſtæo *prævaluit, & Philiſtæum percuſſit, & interfecit.* Atque hic quidem ſe prodidit *Davidis* induſtria, & robur. Sed longè magis eminuit Dei virtus, qui hanc fiduciam in *Davidis* animum inſpiravit, vireſque ei dedit, pertiamque jaculandi, & in re tanta ſucceſſum ſupra omnem ſpem. Neque hunc lapidem minus direxit, quam lapidem, quo (*f*) *Abimelech*; & telum, quo (*g*) *Achab* cæſus eſt; & ferrum, quod, è lignatoris ſecuri elapſum, in (*h*) prætereuntem impingitur.

(*f*) *Jud* 9. 53. 56. 57.
(*g*) 1 *Reg.* 22. 34. 38.
(*h*) *Exod.* 21. 13. *Deut.* 19. 5.

Pha-

Phœnices alibi docuimus inſignes fuiſſe funditores, atque ex iis hanc artem ad *Baleares*, atque alios populos deveniſſe. Unde eſt, quòd *funda habenam* ab *Hebræa* voce קלע *Græci* κῶλον appellant.

Jam ad paſtorum Muſicam me vocat *Davidis* cithara, *Hebræis* כנור *cinnor*; unde *Græcè* κιννύρα, quam *Joſephus* ita deſcribit *Antiq.* lib. 7. cap. 10. Ἡ μὲν κινύρα δέκα χορδαῖς ἐξαμμένη τύπτεται πλήκτρῳ. *Cinyra quidem, decem chordis inſtructa, plectro pulſatur.* Proinde dubito, an כנור *cinnor*, rectè reddatur *cithara*, quam auctor Epiſtolæ ad *Dardanum* ſub *Hieronymi* nomine in modum *Deltæ* literæ, id eſt, triangularem deſcribit, cum chordis viginti quatuor, quæ per digitos *Pandari* variis vocibus tinnulis ictibus diverſis modis concitentur. Utut ſit, narratur *David* 1 *Sam.* 16. verſ. 13. hoc inſtrumentum arte tanta pulſaviſſe, ut *Saülis* furorem & veſaniam compeſcuerit. Cujuſmodi vires Muſicæ tribuunt multi veteres. Quippe, ut de *Orpheo* & *Amphione* taceam, de quibus ea referuntur, quæ vel apertè fabuloſa ſint, vel in myſticum ſenſum trahenda, quod ita facit *Horatius De Arte Poetica*,

Sylveſtres homines ſacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc leones rapidoſque tigres,
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. ---

Hæc, inquam, ut taceam, en de Muſicæ vi in corpora, & animos plurima, quæ Hiſtoricâ, non Poëtica fide conſtant. Cum *Sparta* ſeditionibus laboraret, *Lacedæmonii*, oraculi monitu, *Terpandrum* Muſicum è *Lesbo* accerſiverunt, qui Muſica ſua ἤμουσον ἀνιῶν ψυχάς, καὶ τὸν νοῦν ἔπαυεν, *ipſorum animos delinivit, & ſeditionem ſedavit.* Unde natum eſt Adagium, Μετὰ Λέσβιον ᾠδὸν· de quo *Suidas*, & *Zenodotus*. Sed & *Clinias Pythagoræus*, ſi quando ad iracundiam ſe præcipitem ferri ſenſiſſet, τὸν λυραν ἁρμοσάμενος ἐκιθάριζε, *lyram adaptatam pulſabat.* Quod cur faceret rogatus reſpondit, Πλάνημαι, *mirigor.* Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 14. cap. 23. & *Athenæus* lib. 14. cap. 5. ex *Chamæleonte Ponti*co. *Homericus* quoque *Achilles* τὴν κιθάρᾳ κατιπραΰνετο, *cithara demulcebatur*: quod idem ibidem obſervat. Et apud *Marinum Proclus* hymnos ſubinde cani jubebat, καὶ λεγομένων τῶν ὕμνων, πᾶσα εἰρήνη τῶν παθῶν ἐγίγνετο, καὶ ἀταραξία, *& recitatis hymnis, pax, & tranquillitas ſumma erat in affectibus.* Quale eſt, quod *Apollonii Mirabilium* capite quadrageſimo octavo citatur *Theophraſti* locus ex libro *De Enthuſiaſmis*, quo docet τὸν Μουσικὸν πολλὰ τῶν περὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα γεγονότων παθῶν ἰατρεύειν, καθάπερ λιποθυμίαν, φόβον, καὶ τὰς ἐπὶ μακρὸν γεγονυίας ἀπὸ διανοίας ὑπάρξεις· ἰᾶται γάρ, φησὶν, ἡ καταύλησις ἰσχιάδα καὶ ἐπιληψίαν, *Muſicam multis animi & corporis morbis mederi, ut animi deliquio, pavoribus, & mentis abalienationibus, quæ diu duraverint: quin tibiarum concentum morbum iſchiadicum, & comitialem ſanare addit.* *Gellius* quoque libri quarti capite tertio, *Creditum hoc à pleriſque eſt, & memoriæ mandatum, iſchiaci, cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minus dolores.* Item, *Ego nuperrimè in libro* Theophraſti *ſcriptum inveni viperarum morſibus tibicinem ſeitè modulatoque adhibitum mederi.* Et de *Democrito* ibidem. *Docet plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe mentiones tibiarum: tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum, mentibuſque, & propterea quoque vitus, aut medelis animorum, & corporum.* Et *Hermogenes* libro *De Ideis*, poſt hiſtorias de *Timotheo* qui *Alexandrum* tibiis ad iram concitabat, & *Lacedæmonii*, qui, πρὸς τὴν ἐμβατήριον ἅμα ἀυλῷ ῥυθμὸν, *ad embaterium tibiæ ſonum*, in hoſtes ferebantur: *Ajunt*, inquit, *Pythagoræos, ſi quando affectibus ipſis concitarentur, aut alios viderem in correptos, διὰ τ' ὠ αὐλοῦ τε, καὶ ῥυθμοῦ ῥυθμῶν, μεταγειν ἐπὶ τὸ ἐμμελέστερον τὴν ψυχὴν, per tibiarum, & cithara modulos, animum ad mitiorem ſtatum reducere.* Idem ex *Jamblicho Pythagorum* ſubjicit juvenis cujuſdam, cum lampade, & tibicina noctu graſſantis, & domum combuſturi, petulantiam coercuiſſe, παραχειλιούμενον τῇ αὐλητρίδι μεταβαίνειν ἐπὶ ῥυθμὸν ἧττον τι κατασηματικώτερον μέλους τὸ καλούμενον σπονδεῖον. Quod, ex antiquioribus deſumptum, ita expreſſit *Quintilianus* libri primi capite decimo, *Pythagoram accepimus concitatos ad vim pudica domus adſerendam juvenes, juſſa mutare in ſpondæum modos tibicine, compoſuiſſe.* Simile eſt, quod, cùm protervus quidam adoleſcens eædem eſſet ad nuſſurus, *Empedocles*, ἀναμισάμενος τι κατασηματικὸν τῇ παιδὶ μέλος, ᾧ ἔτυχε μετὰ χεῖρας ἔχων, διεκάλυπτε τὸν φῶτα γίνεσθαι, χαλάσας ἐ τοῦ νεανίσκου τὸν θυμὸν μαλθακωτέρῳ ῥυθμῷ, *cithara, quam fortè manu habebat, ſedatiorem concentum modulatus prohibuit, ne cædes perpetraretur, adoleſcentis animo per pacatiorem modulum ſedato, & delenito*: quod in eodem *Hermogene* legere eſt. Multa hujuſmodi habentur *Martiani Capellæ* libro nono; in quo de ſe ipſa *Muſica* hæc inter cætera dicit; *Perturbationibus animorum, corporoſque morbis, medicabile crebrum carmen inſonui. Nam phrenetiços ſymphoniis reſanavi. Quod* Aſclepiades *quoque Medicus imitatus, cùm conſulentibus urbanum patribus plebis incendia vulgus infremeret, ſeditiones accenſas crebriùs cantus inhibuit. Ebrios juvenes, perindeque improbius petulantes*, Damon, *unus e ſectatoribus meis, modulorum gravitate perdomuit. Quippe tibicinem ſpondæum canere jubens temulenta perturbationis dementiam infregit. Quid aſſiduitatibus corporis nonne aſſiduâ meditatione ſuccurris? Febrem curabant, vulnera que, veteres cantione.* Aſclepiades *item tubâ ſurdiſſimis medebatur. Ad affectiones animi tibias* Theophraſtus *adhibebat. Iſchiadici quis neſcit expelli antica ſuavitate?* Xenocrates *organicis modulis lymphaticos liberabat.* Thaletem Cretenſem *cithara ſuavitate compertum eſt morbos ac peſtilentiam fugaviſſe.* Hierophilus *ægrorum venas rhythmorum collocatione penſabat.* Hinc apud *Philoſtratum* libri quinti capite ſeptimo, *Canus*, ætatis ſuæ tibicinum præſtantiſſimus, roganti *Apollonio* reſpondit, *Se quidquid vellet Muſicâ ſuâ poſſe præſtare: ſacturum ſcilicet*, τὸν λυπούμενον μὲν κωμάζεσθαι ἀντῷ τὸν λύπην ὑπὸ ᾠ ἀυλῇ· τὸν δὲ χαίροντα ἡμερώτερον ἑαυτῷ γίγνεσθαι· τὸν δὲ ἐρῶντα θερμότερον· τὸν δὲ φιλοθύτην, εὐθυτήριον τε, καὶ ὑμναῳδῆ, *ut mœrenti à tibia mœror ſopiatur, lætus verò ſe ipſe reddatur hilarior, & qui amat calidior, & qui ſacris addictus eſt, in Dei cultum & laudes ſiat promtior. Sozomeni* libri ſeptimi capite vigeſimo tertio *Theodoſium* Imperatorem *Antiochenſi*, ob ſtatuas ipſius à populo dejectas, merito infenſum, eadem arte demulſit *Flavianus*: *Perſuaſit nimirum iis juvenibus, qui ad regium menſam canere ſolebant, ut eas canerent cantilenas, quæ in* Antiochenſium *ſupplicationibus erant.* Quo facto, λίγεται φιλανθρώπως διαχυθῆναι τὸν βασιλέα κατανθῆναι τῇ ἰλιγγι, καὶ αὐτίκα τὸν ὀργὴν ἐκβαλεῖν, καὶ σπουδάσαι πρὸς τὸν αὐλὸν ἀάμονι βρίζαντα τὸν φιλάνθρ, ᾧ ἔτυχε κατέχων. *Imperatorem ajunt humanitatis affectu perfuſum, & miſericordia victum, ſtatim iram depoſuiſſe, & urbi reconciliatum fuiſſe, patera, quam fortè tenebat, lachrymis irrigata.* Quin ſi lubet ad inferiora deſcendere, *Albertus Kranzius*, *Danæ* ſuæ libri quinti capite tertio, Muſicum quemdam narrat, qui cùm cithara ſua quoſcumque vellet excitaret affectus, juſſus à Rege artis ſpecimen edere, paruit, licet invitus: *Et primùm gravi ſono mœrorem quemdam audientibus ingerebat? inde ſuccinendo plauſibilius in lætitiam vertit, ut paulum abeſſet, quominus jocabundi deſultarent. Tum, modis acrioribus intentatis, indignationem quandam concitabat, quæ ubi invaſit, furere Regem, aſtantiſque, cernere erat.* Jam quis neſcit à Tarantula demorſi, quæ eſt phalangii ſpecies in *Apulia*, quàm

quàm graviter afficiantur. *Aliqui*, inquit *Scaliger*, *ſopore occupantur, ſed non pauciores perpetuis vigiliis diſtrahuntur: alis flent, alis riſu diſſunduntur: quidam turrent; nonnulli inertes ſedent: ſunt, qui ſudent, qui vomant, qui inſaniant.* Tot porro affectus, & tam varios, Muſica ſedari compertum eſt. Quod diſertiſſimis verbis aſſerunt αὐτόπται teſtes, idem *Scaliger* (in *Cardanum Exercitat.* 185.) *Alexander ab Alexandro* (*Genialium dierum* lib. 2. cap. 17.) *Matholus* in *Dioſcoridem* (lib. 2. cap. 57.) atque alii, quorum hac in parte fides nulli debet eſſe ſuſpecta. Itaque ex tot exemplis conſtat omnino Muſicam in animos hominum tam multum poſſe, ut & mœrore dejectos erigat, & irâ exaſperatos mitiget, & metu conſternatos confirmet, & alio quovis affectu perturbatos intra rectæ rationis limites coerceat. Unde *Caſſiodorus* (*Var.* libro 2. *Epiſt.* 40.) rudi quidem oratione, ſed verâ: *Triſtitiam noxiam jucundat: tumidos furores attenuat: eruentam feritatem efficit blandam: excitat ignaviam, ſoporamenque languorem: vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem: vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium revocat caſtitatem: ſanat meatus tadium, bonis cogitationibus ſemper adverſum, pernicioſa odia convertit ad auxiliatricem gratiam: &c., quod beatum genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones.*

At *Saulem*, inquies, non perturbabant proprii affectus, ſed malus Dæmon exagitabat, in quem Muſica nihil poteſt. Neque enim mani ſono, ſed (*i*) *jejunio, & oratione* Dæmon pellitur. Sunt, qui Dæmonem à *Davide* pulſum reſpondent, non vi Muſicæ, ſed piarum cantionum, Pſalmorum putà, & orationum, quas canebat ſuper citharam. Atque id quidem verum eſt, *Davidem* citharam ſuam non turpibus cantilenis, ſed ſacris canticis deſtinaſſe, & conſecraſſe, quod liber *Pſalmorum* abundè docet. Tamen hoc certum, ſervos *Saulis*, id eſt, Medicos ægro adhibentes, de materia cantûs parum ſollicitos, hoc ſolum quæſiviſſe, ut vocaretur peritus κιθαριστὴς, qui Regem, à cacodæmone divexatum, arte ſua recrearet, & liberaret. Proinde Sacerdotem, aut Prophetam non poſtulant, ſed Muſicum. Itaque in ipſa Muſica putaverunt aliquid eſſe, quod Regi eſſet levamento, & ſpei reſpondit ſucceſſus. Aliter ergo reſpondendum, nempe Muſicam, quæ res eſt corporea, per ſe nihil poſſe in Dæmonem, qui ſpiritus eſt: tamen aliquid poſſe per accidens; quia, mitigatis affectibus, per quos in animos noſtros Diabolus ſe inſinuat, & mœrore, aut furore pulſo, aut ſi quid aliud ſit, quo in perniciem noſtram humanæ ſalutis hoſtis abutatur, etiam ipſe pellitur. In hanc rem diſerta ſunt *Pauli* verba (*Epheſ.* 4. *verſ.* 26. 27.) *Sol ne occidat ſuper iracundiam veſtram, ne detis locum Diabolo.* Ex iis enim patet per inordinatos affectus (præcipuè ſi ſint vehementes, qualis *ira*, quæ *furor brevis eſt*) aditum patere Diabolo. Diabolus igitur excluditur ea arte, qua hi affectus demulcentur. Exemplo ſint radii Solis, qui neque gladio ſecari, neque flatu extingui, neque ullo conatu averti queunt, ita ut verè dicatur, nos in eos nihil poſſe. Radios tamen, clauſa feneſtra, ex cœnaculo excludimus. Ita, quamvis Muſica in Dæmonem directè nihil poſſit, cum tamen excludit, obſtructo aditu, quo animorum arcem invadit. Denique Muſica malum ſpiritum eodem modo abigit, quo bonum accerſit. Bonum autem ſpiritum accerſit, dum perturbatum animum pacat, & pia voluptate permulcet, ne in mente noſtra quidquam ſit, quod Sanctum Spiritum repellat, aut refriget ejus inſpirationibus. Unde eſt, quòd *Eliſeus* fidicinem juſſit advocari, quo pulſante fieret idoneus ad oracula fundenda. *Et, dum fides pulſabat fidicen, ſuper eum fuit manus Domini*, 2 Reg. 3. verſ. 15. *Lunaticus* vocatur, qui dæmonium habuit, *Matth.* 17. *verſ.* 15. 18. quia idem Lunæ erat obnoxius, id eſt, morbo, qui Luna creſcente intendebatur. Quo morbo ita aucto à Diabolo arripiebatur. Itaque, ſi Medicus morbum illum ſanaſſet, is ægrum eâdem opera à Dæmone liberâſſet. Quidni pari ratione Muſicus, *Saulis* animum mitigando, potuerit illum ab eo ſpiritu liberare, cui vefania ſua locum dederat? Sed & *Davidem* agnoſcendum eſt aliquid habuiſſe ſupra communem hominum ſortem, & extraordinariam Muſicæ peritiam huic paſtori Deum indulſiſſe, ut ſic illi viam ad majora paulatim præſtrueret, ut ex eventu apparuit.

(*i*) *Matth.* 17. 21.

Quin ex Scriptura illum diſcimus non ſolum citharam arte mirâ pulſaviſſe, & ſacras illas conciones compoſuiſſe, quas hodieque canit *Chriſtianus* orbis univerſus, ſed & inſtrumenta Muſica ipſum excogitâſſe, & fabricaſſe. Ita enim *Amos Propheta*, capitis ſexti verſu quinto, de ſui ævi troſſulis, *Qui nabilo numeros modulamur*, כדויד חשבו להם כלי שיר ut David *inſtrumenta Muſica ſibi excogitaverunt*, aut, juxta *Chaldæum*, אתקנו *aptaverunt, fabricaverunt*. Unde fortaſſe pſeudo-*Pſalites*, *Pſal.* 151. in editione *Syriaca*,

ܐܢܐ ܪܥܝܐ ܐܒܝ ܘܐܕ ܐܝܕܝ ܥܒܕܘ ܟܢܪܐ
ܘܐܢܝ ܒܨܒܥܝ ܥܒܕܬ ܡܙܡܪܐ

Me paſcente oves patris mei, manus mea fecerunt organum, & digiti mei citharam compegerunt. Nec multo aliter *Arabs*, & *Æthiops*. Et *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Ἐμπνείων εἶδε ἀγέλας ἀγρωῖτι νομεύων,
Χεῖρες ἐμαὶ φόρμιγγα λιγύφρονα ἐντύνασκε,
Δάκτυλα δ', ἀρμονίην θεοτερπέα τιτύηνται.

Citharam quidem, & alia quædam Muſica inſtrumenta, non ſolùm ante *Davidem*, ſed & ante diluvium invenerat *Cain* trinepos *Jubal*, *Gen.* 4. *verſ.* 21. Sed potuit *David* inventis addere, & in paſtorali otio multa excogitare, quibus ars dudum inventa magis ac magis excoleretur. Ita *Graci* quoque Scriptores Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. *Apollo* enim citharæ repertor, ut quidem volunt, Regis *Admeti* greges per novennium paviſſe fertur. Et lyra *Mercurii*, fiſtula *Panis* inventum eſt, quorum uterque pro Deo paſtorum cultus eſt. Et de tibia ſic *Lucretius* libro quinto,

Inde minutatim dulces diſcêre querelas:
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas, ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.

Et *Nicander* lib. 1. ἑτεροιωμένων de *Terambo Melienſi* paſtore ad *Othrys* montis radices: Ἐγίνετο δὲ αὐτῷ θρίμματα πολλὰ, καὶ αὐτὸ ἐτοίματο αὐτὸς, νύμφαι δὲ συνελάμβανον αὐτῷ, διότι αὐτὰς ἐν τοῖς ὄρεσι φῶτ ἔτερον. Λίγεται γὰρ μετὰ τοῦτο Φ τὸν γαμῆσαι, καὶ ἐπὶ βουκολικοῖς θέμασι διαζευχθῆναι, καὶ ζώνῃ ποιμενικὸν ἐν τοῖς ὄρεσι συνδῆναι, καὶ λύρᾳ πρῶτ Φ ἀνθρώπων κιχρήσθαι, πλεῖά τε, καὶ κάλλιστα μέλη ποιῆσαι. *Is pecus, quod ei obtigerat copioſiſſimum, ipſe paſcebat, adjuvantibus Nymphis, eò quod illas ipſe canendo oblectabat. Fertur enim ſuæ ætatis hominibus arte Muſicâ præcelluiſſe, & Bucolicis carminibus celeberrimum fuiſſe, & paſtoralem fiſtulam in montibus compoſuiſſe, lyraque primus hominum uſus eſſe, multaſque, & pulcherrimas cantiones edidiſſe.* Neque ſæculis poſterioribus Muſicam neglexiſſe paſtores, *Idyllia Theocriti* docent, *Virgilique*, *Calphurnii*, & *Nemeſiani Eclogæ*, in quorum pleriſque paſtores inter ſe de peritia cantûs magnâ contentione decertant. Proinde paſtores ἀγραυλίοντες, de quibus *Lucas* ſupra, *Theophylacto* ſunt paſtores ἀγραυλικῶν αὐλιζόντες, id eſt, *ruſtico more tibiâ canentes*. Nam utut fiſtula maximè, tamen etiam tibiâ delectabantur paſtores illius ævi. Hinc *Theocritus Idyll.* 6.

Αὐλεῖ Δαμοίτας, σύριδι δὲ Δάφνις ὁ βώτας,
Tibiâ Damœtas, *& fiſtula canebat* Daphnis *bubulcus.*

Et

Et *Idyll.* 7.

Αὐλησεῦντι δέ μοι δύο ποιμένες,

Tibiâ verò cantabunt mihi paſtores duo. Et in *Bucoliſco* paſtor quidam,

Ἁδὺ δέ μοι τὸ μέλισμα, τὸ δ' ὑπὸ ῥίζῃσι μελίσδει,

Καὶ δύλιχ' ἁλίου, καὶ δύσεως, καὶ πλαγιαύλου.

Dulce meum carmen eſt, & cum fiſtula modulor, & cum tibia cano & calamo, & obliquâ tibiâ. Et paſtor *Damon* apud *Poetam Eclogâ* octavâ,

Incipe Mœnalios *mecum mea tibia verſus.*

Et in *Nemeſiano Tityrus*, *Eclogâ* primâ,

Dicat honoratos pradulcis tibia manes.

Hinc *Anthologiæ* libri ſexti capite vigeſimo quarto,

--- Αὐλοὶ

Πανὸς Μελίτῳ, &c.

tibias Pani conſecrat *Meliſcus* paſtor. Tibiam denique à paſtoribus fuiſſe repertam nos docuit jam modo *Lucretius*. Tamen ad tibiæ cantum pertinere haud quaquam puto, quòd ἀγραυλῶντες dicuntur ii paſtores, qui *Chriſtum* adoraverunt; quia hæc non cohærerent, *Paſtores tibiâ canebant, & noctis vigilias ſervabant in greges ſuos.* Neque ad ſcriptoris ſcopum id obſervâſſe pertineret. Tum, utut paſtores ſoleant

--- *camando ducere ſoles,*

vix ullum ceciniſſe legas in noctis cantucinio, præter *Polyphemum* in *Theocrito*, qui deſcribitur

--- ἀείδων πολλὰν νυκτὸς ἀοιδὴν.

ſæpe canens nocte intempeſtâ, quod ipſum ad mores barbaros, & *Cyclopicos* pertinet. Prætereà, quamvis ſimplex αὐλεῖν ſit *tibiâ canere*, compoſitum tamen ἀγραυλεῖν *tibiâ ruſticè canere* nuſquam ſignificat, ſed, quod (*k*) ſuprà (*k*) diximus, ἐν ἀγρῷ αὐλιζέσθαι. Neque id ipſum latuit *Theophylactum*, cujus verba ſunt, Ἀγραυλοῦντες, τουτέστιν, ἀγρυπνοῦντες αὐλοῦντες, ἤ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλιζόμενοι· Ἀγραυλοῦντες, *id eſt, ruſticè canentes, vel in agro cubantes.*

(*k*) *Pag.* 453 *ſupra lin.* 27.

Ad alia properantem remorantur *paſtorum tabernacula*, quę quandoque dicuntur משכנות, ut *Cant.* 1. 8. *Paſce capellas tuas* עַל משכנות הרועים *ad tabernacula paſtorum.* Quandoque אהלים, ut 2 *Par.* 14. 15. *Percuſſerunt etiam* אהלי מקנה *tentoria pecorum.* Et *Eſ.* 38. 12. *Mea duratio efflaxit, & à me tranſlata eſt* כאהל רעי *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Jerem.* 6. 3. *Ad eam venient paſtores cum gregibus ſuis, & in illa circumquaque figent* אהלים *tentoria.* Prius eſt à Radice שכן *ſacan, habitare*, unde *Græca* σκηνὴ, & σκηνόω. Poſterius ab אהל *ahal, tentorium figere* vel *movere*, unde Nomen אהל *obel*, Plur. אהלים *oholim*, Græcè αὐλαῖα, *aulæa, tentoria.* Sub hujuſmodi tentoriis ſemper degiſſe *Patriarchas* obſervat *Apoſtolus* Heb. 11. 9. Qui idem fuit ſtatus *Iſraëlitarum* omnium in deſerto per annos quadraginta. Proinde ſervabatur quotannis feſtum Σκηνοπηγίας, quo, deſertis urbibus, & pagis, *Judæi* per ſeptiduum in agris degebant ſub tentoriis, juxta Legem, quæ habetur *Levit.* 23. 42. 43. *Sub tabernaculis habitabitis per ſeptem dies. Quiſquis in* Iſracle *indigena eſt, habitabit in tabernaculis, ut poſteri veſtri ſciant me feciſſe, ut in tabernaculis habitarent* Iſraëlitæ, *cum è terra* Ægypti *eos eduxi.* Itaque in exitu ex *Ægypto* prima *Iſraëlitarum* manſio *Succoth*, id eſt, *tentoria*, dicta eſt *Exod.* 12. 37. qui ibi primùm cœperunt ſua tentoria explicare. Atque in ipſa terra *Chanaan* multi domibus tentoria illa præferebant. Unde eſt, quod toties (*l*) legas, cum conventus diſſolvitur, aut diſſipatur exercitus, unumquemque *fugiſſe*, aut *ceſſiſſe in tentoria ſua.* Et *Jabel Siſaram* in tentorio ſuo excepit, & occidit *Jud.* 4. 17. *David* ceſſi gigantis arma detulit in tabernaculum ſuum, 1 *Sam.* 17. 54. *Rubenita*, pulſis *Agarenis*, eorum tentoria occupârunt, 1 *Par.* 5. 10. Et *Recabita*, per multa ſæcula, ſibi nefas eſſe duxerunt alibi habitare, quam in agro ſub tentoriis, quia domos, & urbes, *Recab* pater eis in perpetuum interdixerat, *Jerem.* 35. 7.

(*l*) *Joſ.* 22. 14. *Jud.* 7. 8. & 20. 8. 1 *Sam.* 4. 10. & 13. 2. 2 *Sam.* 18. 17. & 19. 8. & 20. 1. 22. 1 *Reg.* 8. 66. & 12. 16. 2 *Reg.* 13. 5. & 14. 12.

Et חוות יאיר, *villa Jair*, quæ memorantur *Num.* 32. 41. *Deut.* 3. 14. & paſſim, non videntur quidquam fuiſſe, quam tentoria in orbem digeſta, & collecta. Nam *Arabicè* حوا propriè *pagum* ſignificat *ex temoſtis ita digeſtis.* Sed, utut tentoriorum uſus inter *Judæos* fuerit receptiſſimus, tamen id agnoſcendum eſt à paſtoribus incepiſſe, & inter eos populos maximè, duraviſſe, qui pecuariam exercuerunt, quales in *Arabia Scenita*, & *Nomades* in *Africa*. Rei originem arceſſit *Moſes* ab ante-diluvianis temporibus *Gen.* 4. 20. ubi de *Jubalis* fratre *Jabale* ſic habetur, הוא היה אבי יושב אהל ומקנה *Is pater fuit habitantis in tabernaculo, & pecoris.*

Pater habitantis; id eſt, *primus auctor habitandi*, vel *primus habitantium.* Quo eodem ſenſu, paulò poſt, *Jubal* Muſicorum, & *Tubal-Cain* fabrorum ferrariorum *patres* dicuntur. *Habitantis in tabernaculo, & pecoris*, id eſt, *cum pecore.* Nam apud *Hebræos Vau* copulativum quandoque eſt idem, quod *cum.* Sic *Exod.* 1. *verſ.* 5. *Erantque omnes animæ egreſſorum è femore* Jacobi *ſeptuaginta animæ*, & Joſephus, *qui erat in* Ægypto. *Et Joſephus*, id eſt, *cum Joſepho.* Neque enim *Joſephus* addendus eſt illis ſeptuaginta, ſed in illis cenſendus, & numerandus, ut patet ex *Geneſeos* capite quadrageſimo ſexto. Rurſus *Job.* 19. 23. 24. *Utinam ſcribantur ſermones mei, utinam in libro ſculpantur ſtylo ferreo, & plumbo in perpetuum in rupe incidantur! Et plumbo*, id eſt, *cum plumbo* ſuperinducto, & literarum ſulcis infuſo, ut hic notat *R. Selomo.* Neque enim ſtylo plumbeo quidquam in rupe poteſt incidi. Et 1 *Sam.* 14. 18. *Erat arca Dei in die illa, & filii Iſraëlis*, id eſt, *cum filiis Iſraëlis*, ut *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, & *Hebræi* omnes rectè interpretantur. *Græci*, ἐνώπιον Ἰσραὴλ, *coram Iſraële*; quod eodem redit. Et *Jerem.* 22. 7. *Præparabo contra te deſtructores unumquemque, & arma ſua*, id eſt, *cum armis ſuis.* Eâdem igitur ratione *Jabal pater* fuiſſe dicitur *habitantium in tabernaculis, & pecoris*, id eſt, *habitantium in tabernaculis cum pecore.* Neque enim *pater* fuit *pecoris*, id eſt, *primus auctor gerendi pecoris.* Nam *Abel*, aliquot ſæculis vetuſtior, fuerat paſtor ovium. Et haud dubiè patrum plurimi idem cum *Abelo* vitæ inſtitutum ſequuti fuerant. At arti, jam antè inventæ, *Jabal* aliquid inſigne addidit: nempe, ut ne cogerentur greges ſemper iiſdem hærere paſcuis, tanquam uni glebæ addicti, ſed è loco in locum migrarent pro ratione paſcuorum: & ubicumque nox, aut frigus, aut cœli inclementia illis eſſet moleſta, ſub tentoriis ſecederent, tanquam in caulis ἀνυπαζόλοις, ac tumultuaria opera factis, & fabricatis. Itaque, ne *Jabali* putentur duæ artes hic adſcribi: una, quod tabernacula primus fixerit, altera, quod paverit greges, *Græci* hæc duo ſic conjunxerunt, Οὗτος ἦν πατὴρ ἐνοικούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων, *Is pater pecuariorum fuit ſub ſcenis habitantium.* Et Interpretum *Arabum* unus, quem in *Suecia* vidi manu-ſcriptum,

وهو اول السكان في الخيم الذي لرعاة الغنم *Is primus fuit habitantium in tabernaculis, quæ habent paſtores gregum.* Et *R. Selomo* in hunc locum, *Is primus fuit, qui pecudes pavit in locis deſertis: &, ſub tentoriis degens, loca mutabat pro ratione paſcuorum gregis ſui; ita ut paſcuo* (id eſt *pabulo*) *in uno loco conſumpto, in alio loco figeret tabernaculum ſuum.* Inde *Eſaias*, ubi ſuprà, durationem ſuam à ſe tranſlatam fuiſſe queritur, *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Hebræum* רשה non ſolum *paſcere* ſignificat, ſed & *errare*, ſeu *divagari*, quomodo greges ſolent paſcuorum cauſâ. Sic *Num.* 14. 33. *Et filii veſtri erunt* רועים *paſcentes in deſerto quadraginta annis. Paſcentes*, id eſt,

eſt, *errantes*. *Jonathan* טעין vertit: & *Arabs* in majoribus *Bibliis* ضالين: & Hieronymus *vagi*: omnes eodem ſenſu. Et *R. Selomo* in hunc locum obſervat ad morem paſtorum alludi, qui uno loco ſtare non ſolent, ſed transferre tabernacula. Hujus porrò inſtituti primus auctor, *Jabal*, *Ethnicis* non videtur fuiſſe prorſus ignotus. Alibi notavimus *Jod* initiale non raro deficere, ut cum dicitur עבור *avor*, pro יעבור *jaavor*, Eſ. 28. 15. עשה *aſe*, pro יעשה *jaaſe*, 1 Sam. 20. 2. אר *or*, pro יאר *jeor*, Amos 8. 8. בול *bul*, pro יבול *jebul*, Eſ. 44. 19. & Job. 40. 15. Et *Phœnicis* רוד *rod*, *dirige*, pro ירוד *jarod*; unde *Rhodi* inſulæ nomen. Et apud *Arabes* nonnunquam قحطان *Kahtan* pro يقطان *Jakhtan*, quem pro conditore, agnoſcunt. Eodem exemplo בל *Bal*, pro יבל *Jabal*, dici potuit, &, addita terminatione, inde fieri *Bales*, vel *Pales*, paſtorum Deus. Deam plerique faciunt, & genere Fœminino appellant. Sed alii, in quibus *Varro*, Maſculino, ut notat *Servius* ad librum tertium *Georgicorum*.

Ad paſtorum tabernacula caulæ pertinent, quas *Hebræi*, quantum memini, quinque appellant nominibus, ſed diverſæ rationis. I. Primum eſto גדרה *gedera*, *ſeptum*; unde Plurale גדרות *caulæ*, & גדרותיו צאן *caulæ ovium*, *Num.* 32. 16. 24 36. & 1 *Sam.* 24. 4. & *Sophon.* 2. 6. Unde גדרות, *Gaderoth*, urbs in tribu *Judæ*, 2 *Par.* 28. 18. à caulis dicta, ut *Græcè* Αὐλὶς. Et *Gadium* priſcum nomen, Γάδειρα, à *Phœnicibus* inditum, *Heſychius* explicat περιφράγματα, & SEPTUM *Plinius*, *Solinus*, *Avienus*, *Iſidorus*. II. Secundum דבר *dober*, Mich. 2. 12. *Congregando congregabo reſiduum* Iſraelis: *ſimul ponam illum, ut oves* Bozræ, *ut gregem in medio* הדברו *caulæ ſuæ*. Nempe verbum *Hebræum* דבר non ſolum *loqui*, & *dicere*, ſed & *ducere* ſignificat, quia homines ducuntur, & reguntur ſermonibus,

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Hinc *Pſal.* 18. 48. ודבר *Et deducet populos ſub me*, id eſt, *mihi ſubjicet*, quod in *Chaldaiſmo* frequens. Inde דבר *dober*, primo *ductus*, ut *Eſ.* 5. 17. *Paſcent arietes* כדברם *ſecundum ductum ſuum*, id eſt, *prout duces ſolent*. *Vulgata* non malè, *juxta ordinem ſuum*. Secundò *caula*, *in quam aguntur pecora*. Veriſimile eſt idem verbum in uſu fuiſſe inter *Pœnos*, atque illud in animo habuiſſe *Auguſtinum*, quoties *Synagogam* definit *pecorum congregationem*, ut ab *Eccleſia* diſtinguat, in quam homines convocantur; *quia convocari*, inquit, *magis hominibus congruit*, *congregari autem magis pecoribus*. Vide illum in expoſitione *Epiſtolæ* ad *Romanos*, & in *Pſalmum* Octogeſimum primum. III. Tertium *caula* nomen eſt מכלה *mucla*, Hab. 3. 17. *Ovem abſcidit* hoſtis מכלה *ab ovili*. Contractum eſt ex מכלאה, unde Plural. מכלאות. Sic *Pſal.* 50. 9. *Non accipiam è domo tua juvencum, nec* מכלאותיך *è caulis tuis hircos*. Et *Pſal.* 78. 70. *Et elegit* David *ſervum ſuum, & aſſumpſit eum,* ממכלאות *צאן e caulis ovium*. Radix כלא *cala*, eſt *claudere*: unde deducitur *Græcum* κλεὶς. IV. Quartum נוה *naue*, ut 2 *Sam.* 7. 8. *To ſumpſi* מן הנוה *ex caula à tergo ovium*. Eſ. 65. 10. *Et erit* Saron לנוה צאן *in caulam gregis*, id eſt, *in caulas*. Jerem. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus* נוה רועים מרבצים צאן *caulæ paſtorum ſubulantium oves* Ezech. 34. 14. *In bono paſcua paſcam eos, & in montibus celſis* Iſraëlis *erit* נוהם *caula*, vel *paſcuum eorum*. Plurale Maſculinum נוים Jerem. 23. 3. *Et reducam eos* על נוהן *ad caulas ſuas*. Et Fœmininum נות Sophon. 2. 6. נות כרותי רועים *caulæ effoſſarum paſtorum*, id eſt, *caulæ à paſtoribus effoſſæ in cryptis ſubterraneis ad vitandum Solis æſtum*. Quale *Polyphemi* antrum fuit, in quo

... μῆλ', ὅτε τε, καὶ ἀλγὺς ἰαύουσι,

pecora, oves ſcilicet, *& capræ dormiebant*. Pro נוות plerumque נאות ſcribitur, ut *Pſal.* 23. 2. בנאות דשא *in caulis*, vel *in paſcuis herbidis faciet ut recubem*. Et Jerem. 25. 37. *Excidentur* נאות השלום, *caulæ pacis*, id eſt, *pacuæ*. Et נאות מדבר, *caulæ deſerti*, *Pſal.* 65. 13. *Jerem.* 9. 10. *Joël.* 2. 13. Radix נוה *nava*, habitare, *Græcè*, *vaſtare*. V. Denique מרבץ *marbets*, vel רבץ *rebets*, eſt *cubile ovium*, à Verbo רבץ. *Arabicè* ربض quo propriè ſignificatur *ovem in pellis procumbere*. Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم. Ita *Arabes*. Tamen *Hebræi* id non obſervant. Nam רבץ de feris dicitur *Sophon.* 2. 15. de leone *Gen.* 49. 9. *Pſal.* 104. 22. *Ezech.* 19. 2. de pardo *Eſ.* 11. 6. de urſa *Eſ.* 11. 7. de thoe *Eſ.* 13. 21. de dracone *Eſ.* 35. 7. de crocodilo *Jerem.* 29. 3. de bove *Eſ.* 11. 7. & 27. 10 & 65. 10. de hœdo *Eſ.* 11. 6. de aſino *Gen.* 49. 14. *Exod.* 23. 5. *Num.* 22. 27. de ave *Deut.* 22. 6. Sed de ovibus, & paſtoribus, frequentius: ut *Gen.* 29. 2. *Ecce puteum in agro, & ibi tres ovium greges* רובצים עליה *ad eum recubantes*. Et Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In caulis herbidis* ירביצני, *facit, ut recubem*. Cant. 1. 7. *Indica mihi ubinam paſcas,* איכה תרביץ *ubinam recubare facias*, ſupple *oves tuas*, *circa meridiem*. Eſ. 13. 20. *Et paſtores* לא ירבצו שם *non facient ibi recubare*, ſupple *oves ſuas*. Jer. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus caulæ paſtorum* מרבצים צאן *facientium ut oves recubent*. Et 50. 6. *De monte in collem abeunt* (oves errantes) שכחו *oblitæ ſunt cubilis ſui*. Ezech 25. 5. *Redigam* Ammon רבצם לצאן *in cubile ovium*. Et 34. 14. שם תרבצנה *Ibi recubabunt oves in bono paſcuo*. Et verſu 15. ואני ארביצם *Et ego eas recubare faciam*. Sophon. 2. 14. de *Ninive*, ירבצו *Recubabunt in medio ejus greges*. Itaque מרבץ *Hebraicè* ferè idem eſt, quod *Græcè* κλίσις, id eſt, *cubile*, ἀπὸ τῆς κλίνεσθαι ἐν αὐτῷ τὰ πρόβατα, *ſtabulum*, *ita dictum*, *quod in eo recubent pecora*. Ita *Heſychius*. Neque aliud κλεῖον, quod idem exponit πρόβατον, καὶ ἔνθα κοῖτος, *ovium*, & *bonum ſtabulum*. Sed κλεῖον ſcribit *Suidas*, tanquam à κλεῖω. Sic eſſet מכלאה, non מרבץ.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cùm externis, tum internis, quæ in Scriptura memorantur.

Ovium propria, & partes, quæ in Scriptura memorantur. Balatus, 1. קול vox, *dicitur*. 2. שריקות ſibili, *ut in* Arriano *barritus elephanti*. 3. פעה *eſt* balare, *quod de parturiente dictum* Eſ. 42. 14. *Similis κατάχυσις etiam in aliis linguis. Adipis ejus ſub pœna mortis in Lege prohibitus. Ad hanc Legem exceptiones. Vox* פדר peder, *variè reddita. Propriè eſt* adeps à carne ſeparatus, *quo tecta victima facilius conſumuntur. Agni* כחים, *id eſt*, μεμυελωμένοι, medullati, *ſeu* pingues; *quod ex* Arabiſmo *probatur. Veteres multò aliter. Multa de lactis ovini & caprini præſtantia. Butyrum ex eo pinguiſſimum, quod* Galenum *latuit. Butyri vox quàm inepta. Hujus uſus ex Barbaris ad* Græcos *ſero devenit. Cur* Hebræis חמאה. Agnus ſubrumus, *Hebraïcè* agnus lactis. *Conjectura in locum* Sirachidis. *Lana ovibus pro pilo. In ea quatuor obſervanda. Lana frequentiſſimè alba. Quomodo nix lanæ ſimilis*, Pſal. 146. 16. *In lana* צחר *quis color. Candor ſummus videtur in rubrum inclinare* חום *chum*, fuſcus. Arabibus, & Ægyptiis *voces ſimiles*. נקוד na-

kod

kod, στικτὸς, compunctus; *color in equis, cervis, hyænis, pardis, cenchrite, draconе*, &c. קרוח *non ſignificat* excornem, *ut volunt, ſed* maculoſum. Ποικίλος, *quid proprie.* מלוא *tulu*, magnis maculis aſperſus, *ut* נקוד *naked*, parvis. רקוע maculis albis inſignis, *ut* ابلق & διάλευκος. Salmaſius *notatus.* עקור akod, λευκόπους. *Quomodo idem* Chaldaicè, & Arabicè. ברוד *barud*, grandinatum *non ſignificat, ſed* rubro & albo diſtinctum. Borda, *quæ veſtis.* רבדא rabda, *in capris, quis color. Gulanga color. Tonſionis dies ſolennes, & convivales.* גז gazaz, Schindlero, *non eſt* tondere, *ſed* vellere. *Olim lana vellebatur. Capilli quoque in lucta.* Imò גז *eſt* tondere; *quod multis probatur.* גז pratorum tonſio. *Lapides* גזית. Lana *à* laniando *non fit, ſed a* Græco λάω. *Lanam vellendi mos* Romæ, *nec in* Græcia, *nec in* Judæa. Πόκος tondere, *non* vellere. גזז *proprie* κείρειν. *Comarum tonſio in luctu tam recepta, quam vulſio.* Πριαμοειδὴς, Priami more radi. *Sponſa dentes cur conferantur cum grege tonſarum ovium*, Cant. 4. 2. *Agni in veſtium, lana ratione, non pellis*, Prov. 27. 26. *Lana primitia Deo data. Quomodo lumbi pauperis divini munifico benedicant. Quædam* Paulus *habet tanquam ex* Moſe, *qua in eo non leguntur.* Characmoba *ubi.* Ptolemæus *emendatus.* Prov. 31. 13. *cur pro* דרשה Græci *habent* μηρυκᾶται. *Quid* Arabicum دبر. *In* Heſychium *conjectura.* Ezech. 27. 18. vinum Chelbon, *id eſt*, ex Chalybone, *quod eximium fuit.* Plutarchus & Suidas *emendati.* Vinum Chelath. *Lana* מילת, *id eſt*, Mileſia. *Oves* pelitæ, *Hebr.* מכבנין. *Origo vocis*, שקמונין. *Lana & lini mixtio vetita.* כלך calch, *vel* כולבא colcha, *Hebr.* τὸ κάνναβις ἔριον, *id eſt*, pinnæ, *ſeu* conchæ margaritiferæ lana, *quod pluribus probatur.* Ariſtoteles *emendatus.* Βύσσος, *marinis lochmis genus*, unde βυσσίνη ἀμφίεσις. *Marinum vellus aureum.* Πολυτελῆ πρόβατα. *Ex marino vellere comæ adſcititiæ. Indidem ellychnia, chlamydes, marſupium*, &c. Procopius *emendatus.* Perſis & Arabibus *quid ſit proprie* chaz, *vel* kaz. *Vir doctiſſimus notatus. Pinnici frequens piſcatio in* Indiæ Colchis, *hodie* Cochin, *unde* Hebræis *vellus marinum* כולבא colcha, *dictum.* Ariſtoteles *emendatus. Cur* margaritæ *Hebr.* פנינים penuinum, & *vulgò* perlæ. *Cur lana & lini miſtionem Deus prohibuerit.* Joſephus *notatus. Lanea veſtes quando Sacerdotibus unerdula. Quid ſit* cingi בוץ in ſudore *Ezech.* 44. 18. Ægyptiis *Sacerdotibus nonniſi lineæ veſtes, & quarſum. Lana* ζωτίζεσθαι. *Lepra in lana qualis. Lepra* ממארת, *id eſt*, aſpera, & acerba. *Alia interpretationes. Conjectura in locum* Levit. 13. 55. *Lobus auris in ove* בדל, *in homine* תנוך, *cur* Græcè λοβὸς, *Latinè* lanna, *vel* lamna. *Cauda* אליה *quàm gravis, & quanta pretii in Oriente. Huic ploſtella ſupponi. De tali cauda egiſſe* Moſem; *quod nondum obſervatum. Probatur* עצה *eſſe* coccygem. יותרת jothereth, *non eſt* membrana tenuis, quo tegitur jecur, *ut contendit* Fullerus; *ſed* maximus loborum hepatis, in quem incidit veſica fellis. *Explicatur locus* Jonathanis *de diaphragmate* Exod. 29. 13. *Jecur prope diaphragma.* יותרת trapeza Rabbinis, *ut* τράπεζα Græcis. *Conjectura in locum* Heſychii. *Cur* reticulum *reddat* Hieronymus. Omentum *cur* Hebræis מכסה. *Hujus in ſacris uſus.* Heſychius *emendatus.* Perſæ *ſolum omentum Dijs offerebant.* Omento *ab* omaſo *nomen non eſt.* Rones *cur* Hebræis כליות, & מחורת. *Renes punguiſſimi, maximè in ovibus.* Ariſtoteles *emendatus. Gula* Meruanis קכרה marſupium in lactentis pecoris inteſtinis, in quo lac coagulatur. Græcè ὑστερὸν, *vel* ὕστερον, *de cujus ſitu diſputatur. Ratio nominis.* Κολπίαν, *vel* χολάδιον, *quid* Græcè. Stephanus *notatus.* Moſis χολάσεται, Deut. 34. 17. *Quid proprie ſint* כסלים. *Varia ſententia. Probatur eſſe* lumbos. *Ex* כסל *falium* ἰξὸς, *id eſt*, lumbus. *Alii aliter reddunt, ſed perperam.* Boderianus *notatus.* Lumbi *quomodo aliter* Hebræis. Homero *junior* Heſiodus. Hebræum TSADE, Arabes, Æthiopes, & Chaldæi *in* KOPH *mutant*, Lumbi *a firmitate* מתנים *dicti.*

Ovium in Scriptura memorantur קול *balatus.* 1 *Sam.* 15. 14. שריקות *ſibili*, Jud. 5. 16. בשר *caro*, Exod. 12. 8. דם *ſanguis*, Exod. 12. 7. חלב cheleb, *adeps*, Gen. 4. 4. פדר peder, *adeps* etiam, ſed *à carne ſeparatum*, ut in ignem injiciatur, *Levit.* 1. 12. & 8. 20. עצמות *oſſa*, Exod. 12. 46. מוח *medulla*, Pſ. 66. 15. & Eſ. 5. 17. חלב chalab, *lac*, Deut. 32. 14. גז *vellus*, Deut. 18. 4. צמר *lana*, 2 *Reg.* 3. 4. & è lanæ coloribus לבן *albus*, Gen. 30. 35. צחר *candidus*, vel *rutilus*, Ezech. 27. 18. חום *fuſcus*, Gen. 30. 32. *Varii* quoque, & *mixti*, ut נקוד, & טלוא, & עקוד, & ברוד, Gen. 30. & 31. Et in partibus diſſimilaribus externis ראש *caput*, Levit. 1. 12. אזן *auris*, & בדל אזן *lanna*, ſeu λοβὸς ὠτὸς, *lobus auris*, Amos 3. 12. קרנים *cornua*, Gen. 22. 13. & Dan. 8. 4. לחיים *maxillæ*, Deut. 18. 3. חזרה *pectus*, Exod. 29. 26. צד *latus*, Ezech. 34. 21. כסלים *lumbi*, Levit. 3. 10. עצרה *coccyx*, Levit. 3. 9. אליה *cauda*, Exod. 29. 22. זרוע *humerus*, Num. 6. 20. שוק *femur*, Exod. 29. 22. כרעים *crura*, Exod. 12. 9. פרסים *ungues*, Zachar. 11. 6. Et in internis partibus כבד *jecur*, Exod. 29. 22. יותרת הכבד *maximus jecoris lobus*, qui & τράπεζα ſeu *menſa*, ibidem. כסלא *omentum*, Levit. 9. 19. כליות *renes*, Exod. 29. 22. קבה *ventriculus*, vel *ventriculi pars*, quæ *Græcis* ὑστέρα, *in qua lac coagulatur*, Deut. 18. 3. קרב *exta*, Exod. 12. 9. & 29. 22. In quibus ea tantum edifferemus, quæ habent aliquid obſcurum, aut obſervatu dignum.

Ovium *balatus*, & boum *mugitus*, 1. generale nomine קול *vox* dicitur; ut 1 *Sam.* 15. 1. *Quanam eſt vox ovium illarum in auribus meis, & vox boum, quam ego audio?* 2 שריקות *ſibili*, ut in Cantico *Deborа* Jud. 5. 16. לשמוע שרקות עדרים *ad audiendas ſibiles gregum.* Quod in illo carmine ſi quis miratur, in quo

— *per audaces nova dithyrambos*
Verba —

devolvit mulier θαύσιος, ſciat etiam in ſoluta oratione *Græcos* ſic loqui. Elephantorum enim *barritus*, qui à ſibilo non minùs diſtat, quàm *balatus* ovium, appellatur tamen *ſibilus* in his *Arriani* libro quinto, ubi de *Pori* elephantis, Ὡς δὲ καμασῆρε τε καὶ τὰ θηρία, καὶ ἀνὴρ ἀνηρ (lege ἀνὴρ) ἐξεμάχησαν αἱ ἐκφοραὶ ἐγίγνοντο, ἀλλὰ ζυγομαχίᾳ μόνῃ διαχρήμενα. *Feſſis autem bellatis, cum illarum incurſus valuiſſet amplius non eſſent, ſed ſibilo ſolùm uterentur.* 3. פעה eſt *balare*, ut נעה *mugire*, tam *Hebræis*, quam *Chaldæis*, & *Syris.* Unde ſecundus libri *Eſther Paraphraſtes*, capitis primi verſu ſecundo, תורין נעין ואריתא נהמין דוכין חצפן אמרין פעין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi uncabant, agni balabant.* De parturientis ejulatu ita uſurpatur *Eſ.* 2. *verſ.* 14. כיולדה אפעה *ut parturiens ejulabo.* Sed brutorum propriæ voces ſæpe ad homines transferuntur, adeoque illa ipſa *balandi* vox. *Varro, Ruſt.* lib. 2. cap. 3. *Cui* Coſſinius, *Quoniam ſatis balaſti, inquit, O* Fauſtule *noſter.* Et *De lingua Lat.* lib. 6. *Cæcilius, Tamam rem dibalare ut pro nihilo*

bilo habuerit. Ariſtophanes in *Veſpis* Scena, Καὶ μὴν
τὰ δὶ (παιδάρια) συγκύπτοντ' ἅμα βλαχάται.
Pueruli verò inclinati ſimul balabant. Nicander in *Alexipharmacis*, de eo, qui bibit toxicum,
Ἀυτὰρ ὁ μηκάζει μανίης ἄπο μοῖρα φανύσσαι,
Is autem pro inſana balat, ſexcentu debluterant. Atque illud ipſum *blaterandi* verbum de ariete uſurpat auctor carminis *De Philomela*,
Blaterat hunc aries, hinc pia balat ovis.
Alii à camelo ſumptum putant. Feſtus, *Sed & camelos, cum vocem edunt*, blaterare *dicimus*. Sic μυκᾶν *mugire*, quod boum eſt, apud *Ariſtophanem Baccho* ita tribuit παιδοκούτριφ in *Ranis*, Actûs ſecundi Scenâ quartâ,
Ἔβλαψεν ὡς ἰμὶ θρεμὼ, κἀμυκάτο γε,
Me torvè intuebatur, & mugiebat. Ut *Homerus* de *Xantho*, *Iliad.* φ'.
— μεμυκὼς ἴετο πᾶνθ',
tauris inſtar mugiens. Quale apud *Varronem*, ubi ſuprà, illud *Ennii*,
— *clamore bovantes.*
Item, *Tibicina maximo labore mugit.* Quid ſi *Hebræis* vetuſtioribus פעה idem fuerit, quod *Arabibus* ثغا quod non ſimpliciter *balare* ſonat, ſed *balare inter parſeudum? Alcamus*, ثغا ضعن صون الغنم والطبا والغيرها عنن الولادة
Tſagha, *duplicatu balatûs ovis, aut capræ, & ſimilium in partu.*

De carne, & ſanguine, & oſſibus ſi quid dicendum occurrit, rejicientis in caput *De agno paſchali.* In adipe hoc turbat, quod quandoque omnis adeps *Judæis* videtur interdici, ut res Deo ſacra, & devota. Ita enim habetur *Levit.* 3. 16. *Omnis adeps Domini erit.* Et verſu decimo ſeptimo. *Nullum omnino adipem, nec ſanguinem comedetis.* Et *Levit.* 7. 23. *Non comedetis ullum adipem bovis, aut ovis, aut capræ.* Et verſu vigeſimo quinto, *Quiſquis comederit adipem ex iis pecudibus, ex quibus offertur, quod igne abſumendum eſt, è populis ſuis exſcindetur ille, qui comederit.* Proinde 1 *Sam.* 2. 14. 15. *Heli* Sacerdotis filiis objicitur ut crimen grave, quod victimarum carnes rapiebant, antequam adipem adoleviſſent. Tamen *Deut.* 32. 13. 14. populo ſuo Deus exſugendum concedit *adipem agnorum, & arietum è* Balane, *& hircorum.* Hæc ut concilientur, ſciendum eſt *Judæis* gravem videri, & tanquam ſanguine ſcriptam Legem, quâ eſus adipis ſub pœna mortis illis interdicitur. Itaque omnem lapidem movent, ut hujus Legis rigorem aliqua ex parte emolliant. Et primò id obſervant violatæ Legis reum eſſe, non qui בשוגג *per errorem*, ſed qui כמזיד *per ſuperbiam* concederit, idque מזרת *quantum oliva craſſa eſt.* 2. Non omnem omnino adipem prohiberi, ſed ſolum bovis, ovis, & capræ; quæ tria animalia *Levit.* 7. 23. 25. Deo offerebantur. 3. Prohiberi ſub pœna mortis adipem, quo teguntur exta, renes, & ilia, quem adoleri jubet Deus *Levit.* 3. 9. 10. Unde analogicâ ratione concludunt, eum adipem prohiberi, qui carnem ambit, non qui in media carne latet: unde natum hoc Axioma, כל מקום שתמצא בי החלב תחרת הבשר והבשר מקוף אותו מבחל סביבו ולא יראה עך שיקרע הבשר ורי זה פותר *Ubicunque reperieris adipem ſub carne, & carnem illum undequaque ambientem, ita ut non appareat, niſi caro dilaceretur, illius adipis eſus conceſſus eſt.* Hæc, & alia hujus generis, habentur in *Maimonidis* Tractatu *De variis cibis*, cap. 7. §. 1. 5. 8. *&c.*

Præter adipis vulgare nomen (חלב *cheleb*) eſt & alterum פדר *peder*, *Levit.* 1. 8. 12. & 8. 20. ubi de bove, hœdo, & agno, vel ariete res eſt, quod multis interpretibus crucem figit. Et è recentioribus *Pagninus* quidem *adipem* exponit, & Caſtellio *ſebum*: ſed Junius *inteſtina*, Schindlerus *diaphragma*, Mercerus *truncum corporis, dempto capite, & crumbus* (quod *Arabes* جلمة *gelemu* vocant, & *Itali buſto*) Munſterus *reticulum illud, quod ſuper hepar poſitum invenitur.* Nec minus incerti veteres, in quibus *Jonathan* נוף, id eſt, *corpus*, exponit; Hieronymus *ea omnia, quæ jecori adhærent*, Levit. 1. 8. 12. *Arabs Pariſiis* editus, قصبة *fiſtulam*, nempe jecoris, id eſt, venam cavam, & portam, quæ vocantur ἦπαρ ἡ εὐυγὲ, *fiſtulæ jecoris*, ab *Hippocrate* libro *De nat. mulebri*, & paſſim. Sed plerique פדר *peder*, eſt *adeps. Græci* enim στέαρ hic habent. *Syrus* quoque, & *Oukelos* תרבא, & *Arabs Erpenianus* شحمة & *Hebræi* recentiores חלב, id eſt, *adipem.* Quomodo etiam *Talmudici* ſæpe uſurpant: ut in *Thamid*, cap. 4. fol. 65. a. & in *Cholin*, cap. 2. fol. 27. a. b. locis, niſi fallor, decem. Itaque etiam ex iis, qui aliter acciplunt, nonnulli in hæc caſtra tranſeunt. Sic idem *Hieronymus*, cui *Levit.* 1. 8. 12. פדר *ea* ſignificat, *quæ jecori adhærent*, verbum idem *adipem* exponit *Levit.* 8. 20. Et *Jonathan*, qui ſuprà *corpus*, in eodem loco habet *adipem* תרבא; & *Levit.* 1. 8. פרסומא דתרבא *ſeparationem adipis.* Unde patet origo vocis. Nam פדר *parad*, eſt *ſeparare.* Ergo פדר *peder*, inde factum per Metathefin (ut in כשב & אלנוסים & חלש & חשל, כבש) non ſignificat *adipem* ſimpliciter, ſed *adipem à carne ſejunctum*, Lev. 3. 9. & 4. 35. ut in unum collectus & in ignem conjectus alat flammam, qua victimæ reliquæ partes citiùs & faciliùs abſumantur. Quâ ipſa de cauſa, ut poſt *Talmudicos* obſervant *Selomo* & *Kimchius*, in victimæ capite, cum in ignem injiciebatur, הזיר חופרת הפדר את בית השחיטה *adepi tegebat locum decollationis*, qui alioqui, tabo & ſanguine diffluens, potuiſſet flammam extinguere. Cujus ritus veſtigia ſunt *Exod.* 29. 17. ubi viſcera capiti, & membris, & *Levit.* 9. 20. ubi adipes victimæ pectori ſuperponuntur. Ut *Græci*, *Jovi* ſacra facientes, *Iliad.* β'. verſu 423.
Μηρία τ' ἐξέταμον, κατὰ τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,
Femora inciderunt, & adipe adoperuerunt.

A voce מוח, id eſt, *medulla*, מחים dicuntur *arietes*, vel *agni pingues*, quaſi μυελωμένοι, ſeu *medullatos* dixeris, ſi *medullare* ſit *Latina* vox, quomodo *emedullare.* Occurrit *Pſal.* 66. 15. *Holocauſta* מחים *medullatorum* (agnorum) *offeram tibi cum ſuffitu arietum.* Et *Eſ.* 5. 17. *Et paſcent agni arburam ſuo*, וחרבות מחים גרים יאכלו *& ſolitudines medullati* (arietes) *peregrini depaſcentur.* Septuaginta pro מחים גרים legerant מחים ברים & reddiderant τὰ ἰρήμως ἢ ἀκυλιφόμενα ἄρνες φάγονται, *deſerta eorum, qui deleti ſunt, agni comedent.* Sed ἀκυλιφόμενοι, mutatum eſt in ἀποπλημμένων, id eſt, *eorum, qui capti ſunt.* Quamvis neutro modo legerit *Arabs* Interpres, qui verſionem ſuam ex *Græco* expreſſit. Is enim habet خرِبات المتهدمين id eſt, τὰ ἰρήμως ἢ ἀκυλιφόμενα, *deſerta eorum, qui minus terrum ſunt.* Rurſus *Syrus* multò aliter, nempe ܡܫܚܒܐ ܘܠܚܪܒܐ *vaſtitates* (id eſt, *ruinas*) *quæ reſtaurata ſunt.* Ac ſi מחים fiat à Verbo חיה, quod *reſtaurare* ſignificat. *Nehem.* 4. 2. & 1 *Par.* 11. 8. Sic in obſcuro loco Interpretes non ſemel ceſpitârunt. Sed מחים id omnino eſt, quod diximus. Atque ita intelligunt *Hebræi* ferè omnes. *Kimchius* in *Pſalmos*, מחים *eſt nomen formatum à* מוח, *id eſt*, *medulla*, *quaſi dicat*, כבשים בעלי מוח ושומן *arietes medulla & adipe refarti.* Et *R. Selo-*

Salomo כבשים שמנים, *pingues*. Et *Aben Ezra* כבשים שמנים בעלי כוח, *arietes pingues medullâ plenos*. Et idem in *Esaiam*, הם הכבשים השמנים שיש בהם מוח *Sunt arietes pingues, in quibus est medulla*. Et in *Lexico Kimchius*, כרים הטלאים והכבשים שמנים *Medullati sunt agni, & arietes obesi*. Nota eamdem Phrasin in usu esse apud *Arabes*. A quibus à Nomine مخ *mucb*, quod *medullam* significat, مخيخة *machicha*, id est, *medullata*, dicitur *ovis pinguis*. Et inde Verbum امخ *amaccha*, *medullavit*, de ove, quę pinguescit. Utrumque me his verbis docuit *Alcamus*, شاة المخيخة شمينة *Ovis medullata*, *id est*, *pinguis*. Item, امخت الشاة سمنت *Ovis medullavit, id est, pinguis evasit*. Ibidem, الهملاج *Alhamlag* est شاة لا مخ فيها لهزا لها *ovis, quæ propter macilem suam medulla caret*. Et الراهق السمين الممخخ من الدواب Zahik, *id est, pinguis, medullosus, de jumentis*. Sed & *Poëta Iliad.* χ', ut *Astyanactem* molliter vixisse doceat, dum pater *Hector* in vivis fuit,

Μυελὸν οἷον ἔδοντας, καὶ οἶνον πίνον ἁμαὸν,
Solum adipe agnino vixit, pinguique medulla.

Lac ovillum in Scriptura commendatur plusculis locis. Sic *Deut.* 32. *vers.* 13. 14. *Sugendum ei de dit mel è petro, & oleum è silice petro: butyrum vaccæ, & lac ovium, cum adipe agnorum.* Et *Eso.* 7. *vers.* 21. 22. *Et fiet in die illa, ut si quis buculam unam alat, & duas oves, pra copia lactis, quod proveniet, butyro vescatur.* Et *Ezech.* 34. *vers.* 2. prout legerunt veteres, & quidem rectè, ut puto, *Lac* (ovium) *comedistis, lanam vestiti estis*, &c. Et 1 *Cor.* 9. *vers.* 7. *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit?* Quæ eadem loca etiam possunt ad capras pertinere, quæ faciunt partem gregis, & continentur sub *Hebræo* צאן, quo hic utuntur Sacri Scriptores. Proinde *Salomon* de caprino lacte specialius *Prov.* 27. *vers.* 27. *Sufficiet lac caprinum in cibum tuum, & in cibum tuæ domûs, & in ancillarum tuarum victum.* Et de utroque lacte multa veteres. Sic *Philosophus* (*Problem.* Sect. 10. §. 6.) quærit, Διὰ τί αἱ ἔχιδναι μόνα, καὶ πρόσθεν ἀμέλγοντα πλεῖον γάλα, ἢ μάγιδα οὖμα ἔχουσα; *Cur caprę, & ovibus mulgeatur plurimum lactis, cum corpore non maximo sint?* Varro *De re rustica* lib. 2. cap. 11. *Lac est omnium rerum, quas cibi causa caprimus, liquentium maxime alibile; & id ovillum, inde caprinum.* *Columella* lib. 8. cap. 11. *Cosci, lactisque* (ovilli) *abundantia non solum agrestes saturat, sed etiam elegantium mensas jucundis & numerosis dapibus exornat. Quibusdam verò nationibus, frumenti expersibus, vitium commodat. Ex quo* Nomadum Getarumque *plurimi* γαλακτοφάγοι *dicuntur. Plinius* lib. 28. cap. 9. *Stomacho accommodatissimum lac caprinum, quoniam fronde magis quam herba vescuntur: bubulum medicatius: ovillum dulcius, & magis alit.* Plura vide apud Medicos, *Dioscoridem, Galenum, Actium, Rufum, Ægineta, Avicennam, Abenbutarem* &c. quorum loca de utroque hoc lacte hic describere non putavi esse operæ pretium. Tantum ad *Esaiæ* locum, quo butyrum tam ex ovillo, aut caprino, quam ex bubulo lacte fieri asserit, observandum est, veteres id ipsum statuere discretis verbis. *Dioscorides* lib. 2. cap. 65. alias 66. Βούτυρον γενναῖόν καλὸν ἐκ δὲ λευκοτάτου γάλακτος· τοῦτον δὲ ἔστι τὸ προσφάτως γινόμενον· γίνεται δὲ καὶ ἐκ δὲ αἰγείου, ἐκ αἰγείας μονοβρίου δὲ γάλακτος, καὶ χειροξυθοῦ τοῦ λεπτοῦ. *Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ovillum est. Fit etiam ex caprino, agitato in vasis lacte, donec pingue separetur. Plinius* ubi suprà, *Ex lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui divites à plebe discernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen, pinguissimum ex ovibus. Fit & ex caprino, sed hyeme calefacto lacte, æstate expresso tantum, crebro jactatu in longis vasis, angusto foramine fistulam accipientibus sub ipso ore, aliàs praligato. Serapion* cap. 457. *Butyrum accipitur ex lacte caprarum, vaccarum, & ovium. Galenus* quoque lib. 10. *Simplic.* juxta *Arabicum* exemplar, ex quo *Abenbitar* citat capite الزبد يستخرج من البان الضان والبان البعر والبان البقر يشرب من المخض *Butyrum exprimitur ex lacte ovis, & ex lacte capræ, & ex lacte bovis, per verberationem ex lactis agitatione.* Quod esset *Galeno* dignius, quam quę in *Græco* textu habentur: Θαυμάζω δὲ ὅπως ὁ Διοσκορίδης ἐκ προβατείου φησὶν αὐτὸν καὶ αἰγείου τὴν γίνεσιν ἔχειν· ἐγὼ γὰρ ἐκ δ βοείου τὸ φάρμακον τοῦτο γιγνόμενον εἶδα, καὶ διὰ τοῦτο νομίζω καὶ βούτυρον καλεῖσθαι. *Miror autem, quomodo* Dioscorides *ex ovillo & caprino lacte illud confici dixerit: ego enim ex bubulo hoc pharmacum fieri novi, ac proinde butyrum vocari puto.* Ex quibus *Galenum* apparet ignorasse, quod hodiè nemo est qui nesciat, butyrum etiam exprimi ex ovillo, & caprino lacte: & ideò solum bubulum admisisse; quia *butyri* nomen *à bove* sumptum est, quæ ratio valde infirma est. Neque enim necesse fuit, ut *Græco butyri* nomine includerentur pecora omnia, ex quorum lacte elicitur. Sufficit à bove denominari, qua utplurimum fit ex bubulo. Sed aliud in hoc nomine meritò desideramus, quod à caseo sumptum est. Βούτυρον enim ad verbum est *bovinum caseum*. Butyrum porro à caseo plurimum differt. In lacte enim tres substantiæ sunt, ut *Medicorum* filii observant: ἡ τυρώδης, unde caseus; ἡ ὀρώδης, unde serum; & ἡ λιπαρὰ, unde butyrum. Quæ tres lactis substantiæ cùm sint naturâ prorsus distinctæ, non debuit ἡ λιπαρὰ in *butyri* nomine confundi cum τῇ τυρώδῃ. Sed *Græci* hic ideò minus accurati fuêre; quia butyri cognitio, & usus ad eos serò devenit, nec nisi per barbaras nationes. Itaque cum casei, & lactis, *Homerus, Theocritus, Euripides* in *Cyclope*, & *Poëtarum* alii meminerint sexcentis locis, βούτυρον ne semel quidem nominârunt, quod meminerim. *Aristoteles* quoque de lacte & caseo multa habet insignia, *Hist. anim.* lib. 3 cap. 20. & 21. de butyro ne γνῶ quidem, nisi quis ad butyri descriptionem putet hæc pertinere, Ἔπηξε δὲ τὸ τῷ γάλακτι λεπτομέρεια, ἢ καὶ ἐν τοῖς πιττυώδεσι γίνεται ἰλαιώδες. *Inest lacti pinguedo quædam, qua, cum concretum est, fit oleosa.* Quomodo in *Hecatæo* butyrum intelligunt, cum *Paones* ungi dicit (*a*) ἐλαίῳ ἀπὸ γάλακτος, *oleo ex lacte*, supple *expresso*. Utut sit, vel inde apparet *butyri* nomen tum temporis nondum fuisse in usu, adeoque nec rem ipsam, nisi inter barbaros. Cùm rem, & nomen *Orientales* usurpaverint ab omni ævo. Ita *Gen.* 18. *v.* 8. *Abrahem* Angelis ad coenam invitatis obtulit המאה וחלב *butyrum, & lac*. Et *Deut.* 32. *v.* 14. Deus populo suo largitur inter cętera חמאת בקר *butyrum vaccarum, & lac ovium*. Et *Jahel* offert *Siseræ lac, & butyrum*, Jud. 5. *v.* 25. *Davids* quoque, à filio pulso, viri boni butyrum afferunt, & caseos bubulos, 2 *Sam.* 17. *v.* 29. Plura vide *Job.* 20. *v.* 17. & 29. *v.* 6. *Psal.* 55. *v.* 22. & *Prov.* 30. *v.* 33. ubi obiter butyri conficiendi ratio à *Salomone* sic docetur, מיז חלב יוציא חמאה *Expressio lactis educit butyrum*. Pro quo *Syrus* ܡܚܠܒ ܐܣܩܛܪܝܢ ܚܡܐ *Ex pinguedine loctis egreditur butyrum*. Cur *Hebraicè butyrum* vocetur חמאה *chemeo*, ex *Arabibus* discere est, apud quos خما *chama*, de lacte, *spissum & concretum esse* significat, nempe *in butyri modum*.

(*a*) *Athenæus lib.* 10. *c.* 14.

Tamen *Arabicè* خماء *chemah* pro *butyro* non occurrit, ſed زبد *ſpuma*, vel سمن *pinguedo*.

A lacte matris, quem exſugit agnus ſubrumus, vocatur *Hebraicè* טלוא חלב *agnus lactis*. Sic 1 *Sam.* 7. *verſ.* 9. *Et cepit* Samuël *agnum lactis* (id eſt, *lactentem*) *unum, quem Domino totum obtulit in holocauſtum. Græci* habent ἀρνα γαλαθινόν. Unde *Strathides* de *Samuele*, capitis quadrageſimi ſexti verſu decimo ſexto, *Et invocavit Dominum*, &c. τὸ προσφερὲ ἀρνὸς γαλαθινοῦ, *in oblatione agni lactentis*. Pro quo *Vulgatus*, *in oblatione vivi immolati*, id eſt, ἀνδρὸς ἀληθινοῦ, quomodo illum legiſſe puto. Certè ἀνδρὸς pro ἀρνὸς legas in Editionibus *Complutenſi*, *Baſilienſi*, *Lipſienſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed in omnibus habetur γαλαθηνοῦ, non ἀληθινοῦ. Unde legendum conſtat ἀρνὸς. Quid enim eſſet ἀνδρὸς γαλαθηνοῦ?

Lana, *Hebrais* צמר, in ovillo pecore id ipſum eſt, quod in aliis pili. Hinc 2 *Reg.* 3. *v* 4. אלים צמר, pro בצמר, *Arvetes* cum *lano*, id eſt, *lanati*, vel *lanigeri*. Nam, ut ovis frigidiſſimum, ita veſtitiſſimum eſſe animal voluit Deus. Quamvis non tam ſibi, quam nobis lanam gerat, unde *Poëta*,

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

In lana ex Sacris Scriptoribus quatuor hæc obſervanda ſunt, color, tonſio, uſus, & corruptio. Et color quidem eſt multiplex, ſed albus maximè vulgaris, proinde ſæpe memoratur. Sic *Gen.* 30. *verſ.* 35. *Et quidquid fuit album*, nempe in *Jacobi* pecore. *Eſa.* 1. *verſ.* 18. *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur; &, ſi fuerint ut vermiculus, lana inſtar ſient*, id eſt, *æque alba*. Dan. 7. verſ. 9. *Et veſtimentum ejus candidum ut nix, & capillus capitis ejus ut lana munda*. Ad quæ a *Johanne* ſic alluſum *Apoc.* 1. *verſ.* 14. Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών. *Caput autem ejus, & capilli albi, ut lana alba, ut nix*. Aliter intelligunt quod habetur *Pſal.* 147. *verſ.* 16. *Dans nivem ſicut lanam*. Quidam ad uſum referunt, quia terra per hyemem nive obtegitur, tanquam veſte lanea, ne ſata corrumpat nimium frigus. Alii reſpici putant ad externam nivis ſpeciem, quæ lanam utcunque refert. In his *Theodoretus*, Γίνεται δὲ χιὼν, μανῆτε, καὶ μαλακὴ, καὶ ἱρὶν κάταγμα μιμουμένη. *Eſt autem nix rara, & mollis, & lanæ glomum referens*. Et *Euſtathius* in *Dionyſium Periegetam*, pag. 91. Τὴν χιόνα ἱστόρησε τῶν πεζῶν οἱ παλαιοὶ Φασι, ἧ σταφὶ βασιλίως Δαβὶδ αἰφορμὴν ἐυδόντ@ αὐτοῦ, ὅτι οἷον, Διδόντ@ χιόνα αὐτὲ ὡσεὶ ἔριον. *Nivem aquam laneam veteres eleganter vocant, occaſione natâ ex ſapientis Regis* Davidis *dicto*, "*Dantis nivem ſuam ſicut lanam*. Quo eodem pertinet, quod nivem *Martialis* appellat *denſum vellus aquarum* lib. 4. *Epigr.* 3.

Aſpice quam denſam tacitarum vellus aquarum
Deſluat in vultus Cæſaris, atque ſinus.

Sic in ſpuria illa *Alexandri* ad *Ariſtotelem* Epiſtola, *Cadere mox in modum vellerum cœperunt nives*. Nec diſſimili Metaphorâ uſus *Arnobius* libro ſecundo, *Poteſtis*, inquit, *interrogare planum facere, ſeuentiſſimique monſtrare, quid nivem in plumeas ſubaperiat cruſtulas?* Alludens, credo, ad locum *Herodoti* in *Melpomene* quo *plumarum* nomine, quibus in extrema *Scythiæ* oppleri aërem, & viſum præpediri *Scythæ* narrant, perpetuas nives intelligit: Ἔοικε γὰρ ἡ χιὼν πτεροῖσι. *Nix enim*, inquit, *plumis ſimilis eſt*. Et paulò poſt, Τὰ δὲ πτερὰ, ὠνομάζοντας τὴν χιόνα, τῆς Σκυθικῆς, καὶ τῆς περιοικίδος δοκὸν λέγειν. *Plumas agitur à* Scythis, *& vicinis gentibus dici puto, has nivem comparantibus*. Quale eſt, quod nives *Arabum Poeta* appellant *alas cœli*. Alcamus, جراف السفينة والسما *Ale navis* (id eſt, *remi*) *& ala cœli propter nivem, qua ab eo decidit*. Quæ etſi afferri poſſint ad *Prophetæ* locum illuſtrandum, *Chaldæo* tamen accedo, qui, ut nivem cum lana conferri doceat albedinis ratione, *Pſalmi* verba ſic reddit, דיהב תלגא חיור היך עמר *Qui dat nivem albam ut lanam*. Quod ſequutus *Kimchius*, *Dans nivem ſicut lanam, id eſt, nivem, quæ alba eſt ut lana, ſupple alba: ut* Eſa. 1. v. 18. "Erunt inſtar lanæ, *ſupple albæ. Neceſſe autem albedinis hujus meminiſſe, quia albedo in nive maximè eminet. Et ideo cum lana confert, quamvis albedine lanæ nivi ſit inferior, quia in rebus terrenis nihil eſt magis album, cum quæ nix poſſit conferri.*

Ezech. 27. *verſ.* 18. id ipſum eſt צחר צמר, ſi credimus *Syro*, & *Hebræis*, qui *lanam albam* reddunt, ut *Jud.* 5. *verſ.* 10. אתונות צחורות *aſinas albas*. Sed alii longè aliter. *Græcorum* nonnulli ἔριον φίλεον, *lanam lucidam*, vel in Plurali ἔρια φίλεα, quia legerunt צחר, pro צחר, *He* pro *Cheth*. Nam *Hebræce* צחר *ſohar*, eſt *ſplendor*: & *Chaldaicè* צחר *ſohar*, *lucere*. Hieronymus, *lanas coloris optimi*, quod eſt generale admodum. *Aquila*, & *Theodotion*, *lanas Soor*; quaſi *Soor* eſſet loci nomen. Neque alia mens fuit τῷ ἱεξαπλῶσαντα, qui hic habent ἔριον ἐκ Μιλήτου. Unde *Arabs* صوف من ميليطوس *lanam ex Mileto*. Nempe cum *Soor* crediderint loci nomen eſſe eximiâ lanâ nobilis, huic aliud ſubſtituendum putârunt, quod *Græcis* eſſet notius. Unde *Hieronymus*, Miletum *in* Hebraico *non habetur: ſed quia inde lanæ præcipuæ deferuntur, pro* Soor Miletum *interpretati ſunt*. *Chaldæus* item עמר מילת כבינה *lanam Mileſiam tectam*, quod infra explicabimus, non *lanam ferocem ſubtilem*, ut in *Bibliis* majoribus ineptè reddunt. Jam, ne lector anceps hæreat inter tot interpretamenta, ex *Arabibus* docebo quid propriè ſit צחר. In *Lexico Alcamus*, الاصحر قرب من الاصحب *Color* aſhar *ferè idem*, *qui* aſhab. Et اصحب *aſhab*, *color* eſt *ex rubro & alba*, ſeu, quod idem eſt, *albus in rubrum vergens*. Proinde in eodem *Alcamus*, صحور ابل وأتان فيها بياض وحمرة Sahur *dicitur camelus, vel aſina, in qua album eſt, & rubrum*, id eſt, τὸ λευκὸν ἐρυθρίζον. Quomodo candor ſummus, quodam errore viſus, videtur in rubrum inclinare. Quod non ſolum in lumine, ſed & in nive; & in cygnis *Poëta* deprehendunt. Inde *Horatius* libri quarti *Odæ* primâ,

Purpureis alet oloribus.

Et *Albinovanus*, ad *Liviam*,

— *purpureâ ſub nive terra latet.*

Quomodo interpretor, quod *Jeremias*, *Thren.* 4. *verſ.* 7. viros vegetos, & boni habitus, rubere dicit מפנינים *plus quam margaritas*. Ita etiam lana ſummè candida potuit vocari צמר צחר, quaſi ad rubedinem vergeret.

Lanæ colori *albo*, aut *candido*, opponitur חום chum, *fuſcus* Gen. 30. verſ. 32. &c. Radix חמם *Hebræis*, & *Arabibus* *calere* eſt, aut *calefacere*: ſed *Arabibus* inſuper *denigrare* in Conjugationibus ſecunda, & quarta. Unde احم acham, *niger*; حمة chumma, *nigredo*; حمم chumam, *carbo*; يحموم jachmum, *fumus*. Et *Ægyptium* CHEMIA pro *nigro*, *quod eſt in oculo*. *Plutarchus* in *Iſide*, Ἔτι τὸν Ἀιγύπτιον ἐκ τοῦ μέλανος μελάγγειον ὄζαν, ὀζύτερ τὸ μέλαν ἔ ὀφθαλμῷ χημία καλοῦσιν.

Sequuntur Synonyma quatuor petita ex *Geneſ.* 30. & 31. quibus *varius color* in ovibus & capris ita figni-

ſignificatur, ut in ſingulis aliquid ſit peculiare. 1. נקוד *naked:* 2. טלוא *talu:* 3. עקד *akod:* 4. ברוד *barud.* Et primum quidem נקוד *naked*, στικτὸν propriè ſignificat. Nam *Hebræis* Verbum נקד *nakad*, eſt στίζειν, *pungere*, vel *punctis adſcribere in Magiſtrorum ſcriptis.* Et in ipſa Scriptura נקודות ſunt *puncta* Cantic. 1. verſ. 11. *Græci* Interpretes optimè στίγματα reddunt. Itaque *Labanis* gregum Epithetum נקוד, *Gen.* 31. *verſ.* 32. &c. melius στικτὸν redditiſſent, quam ἀστὸν, aut ποικίλον. Maximè, cum à *Græcis* στικτὸς, & κατάστικτος, id eſt, *compunctus*, dici ſoleant quæcunque animalia varia ſunt, & maculoſa. Sic in *Electra Sophoclis* verſu 569. *Agamemnon* in *Dianæ* luco interficit

Στικτὸν κεράστην ἔλαφον, —

compunctum cornutum cervum. Et in *Oedipode Coloneo* verſu 1086. Chorus *Dianam* vocat

— πυκνο-
ῤίνων ὀπαδὸν
ὠκυτάδων ἐλάφων,

compunctorum venatricem velocium cervorum. Et in *Philoctete* verſu 183. *Philoctetes* in *Lemno* inſula jacet

Στικτῶν, ἢ λασίων μετὰ
Θηρῶν, —

inter compunctas, aut hirſutas feras. In *Euripidis Iphigenia* in *Aulide* verſu 220. *Eumelus*, ſtadium decurſurus, habuit

Τοὺς μὲν μείζους ζυγλοις
Λευκοποίκτῳ πρὸς βαλίοις,

medios quidem jugales equos, crine albis notis compuncto variis. Oppianus *Cynegeticôn*, libri ſecundi verſu 178. cervorum genus deſcribit,

Στικτὸν, ἀῤῥηκτον, ποταμηπόρον, ὑλιδάμνον,

compunctum, eximium, fluvios trajicientem, capite arduum. Et libri tertii verſu 288. miraculum ſe audiviſſe profitetur

— περὶ στικτῆσιν ἐλάφοις,

de compunctis hyanis. Nonnus etiam de *Aëthone* in cervum mutato, lib. 5. verſ. 321.

Καὶ στικτοῖς μελέεσσιν ὑπὸ ποικίλετο μορφὴ,

Et compunctis membris adulterina variabatur forma. Et paulò poſt, *Aëthonis* canes,

Στικτὸν ἰδοπόρφυρον ὀδὸν ἔῤῥωσε λύσσης,

Compunctum devorabant falſum corpus inſana rabie. Itaque apud *Pollucem* cervi habent τὸ χρῶμα ἐπίκαρδον, κατάστικτον λευκοῖς γράμμασι, πλοῖα δὲ αἱ θήλειαι τὰ στίγματα ἔχουσι, *colorem ſubflavum, albis lineis interpunctum, ſed fœmina plura habent puncta.* Sic *Nicander* in *Theriacis* cenchrinem, ſeu miliarem ſerpentem deſcribit

— περίσκιον φολίδεσσιν,

ſquamis cir compunctum. Et præiverat *Heſiodus* in *Aſpide* ubi στίγματα, ſeu *puncta*, vocat maculas in tergo draconis. Verba ſunt,

Στίγματα δ' ἐν οἷς ὑπέφαντο ἰδὲν δυσείς δράκοντι
Κνώσια κατὰ νῶτα, —

Quædam autem velut puncta apparere videbantur horrendis draconibus nigra ſuper terga. Ubi *Scholiaſtes*, Ὡσανεὶ δὲ στίγματά ἐστιν ὑπάνω τῆ ῥάχεως τῆ δρυμένων κατάστικτα γάρ, περὶ ποικίλα εἰ ἔφυν. *Super dorſa draconum erant velut puncta quædam: compuncti enim, & varii ſunt ſerpentes.* Proinde *Græci Hebræum* נקוד poterant eleganter reddere στικτὸν, vel κατάστικτον, & *Latini* quoque *compunctum.* Qua voce utitur *Tullius*, ſed non-
(b) *De Of. fic. lib. 2.* nihil diverſo ſenſu, cum barbarum deſcribit (*b*) *compunctum notis Threcicis.* Sed *Hebraïſmi* elegantiam nemo interpretum aſſequitur præter *Arabes*, qui hic habent منقط vocem non ſolum notionis, ſed & originis ejuſdem cum *Hebraica. Punctum* enim ut *Hebræis* נקדה, ſic *Arabibus* نقطة dicitur, *Daleth*, & *Ta* permutatis, quod in illis linguis tralatitium eſt. Et ex نقطة formatur منقط, id eſt, κατάστικτος, *compunctus.* In *Hieronymo* redditur *varius*, in *Jonathane*, *Onkelo*, & *Samaritano* נמור, quaſi dicas παρδάλεον, aut παρδαλεοῦν, *pantheram in modum varium*, & *maculoſum.* In *Hieroſolymitano* & *Syro*, ܢܡܪܐ vel ܢܡܪ quod *excornem* interpretantur *Gabriel Sionita*, *Johannes Baptiſta Ferrarius*, *Thomas à Novaria*, & alii Scriptores; ſed, niſi fallor, magno errore. Hic enim agitur de coloribus, non de cornibus pecudum. Dicam tamen quid fefellerit viros cætera non indoctos. קרח *Hebraïcè* propriè *calvum* & *glabrum* ſonat. Unde *Talmudiſta* in *Sanhedrin* capite ſeptimo, "*Viri* Hamath *fecerunt* Aſima 2 *Reg.* 17. *verſ.* 30. *Quid illud eſt?* ברחא קרחא *hircus glaber.* Ubi *Gloſſa*, ברחא קרחי כל צאן וחשן קרו ליה קרחא על שם שאין לו צמר כל כך Barcha *vocatur etiam omnis ovis, ſed capra vocatur* Karcha (id eſt, *glabra lanarum*) *quia non habet tantum lana*, id eſt, quia pilos habet breves, neque cum ovium lana conferendos. Ergo cum קרח *glabrum*, adeoque *calvum* propriè ſonet, inde potuit à *Syris* pro *excorni* uſurpari; prout agm, aut capri glabrâ frons cornutæ arietis, aut hirci fronti opponitur. At hic dicitur קרח *aries*, aut *hircus*, *cujus alba macula, vel in fronte, vel toto corpore ſparſa calvariam mutantur.* Sic *Arabicè* قرحة *macula* eſt *alba in equi fronte*, & اقرح *equus tali notâ inſignis. Græcum* ἴσον τῶς, quo hic utuntur *Seniores*, *aſperſum*, aut *inſperſum* ſonat, ſupple *maculis.* Ita nævi *corpori inſpergi* dicuntur. *Horatius Satyra* ſexta,

— *velut ſi*
Egregio inſperſos reprendas corpore nævos.

Nec multo aliter *Poëta*,

Capreolæ, ſparſi etiam nunc pellibus albo.

Vel ἰαντὸς, ἀπὸ τῆ ἰανίδων, *à guttis* ſumptum, idem eſt, quòd *guttatus* in illo *Martialis*,

Et pilla perdix, Numidicæque *guttata.*

id eſt, *maculis quibuſdam in modum guttarum diſtinctum.*

טלוא *tala*, *Hebræi* omnes explicant *magnis maculis*, at נקוד *naked*, *parvis*, ſive *punctis aſperſum.* Nempe טלא *tala*, propriè eſt *conſuere ex multis pannis*, & *coloribus*, quomodo centonem ſolent. Hinc *Ezech.* 16. *v.* 16. *Sumpſiſti de veſtibus tuis*, & *feciſti tibi* במורת טלואות *excelſa* (id eſt, *aras*, ſeu *ſacella*) *multicoloria*, id eſt, *variis pannis*, & *multorum colorum inſtrata. Aquila*, & *Theodotio* ἐμβαλίσματα tranſtulerunt, quod ſignificat *diverſos pannos hinc inde conſutos*, quaſi κολλύμφον veſtimentum. Ita habetur in *Hieronymo.* Et *Joſ.* 9. *verſ.* 5. *Gabaonitis* tribuuntur נעלות בלות וטלאות, quod *Græci* explicant, σανδάλια παλαιὰ, καὶ καταπεπιλματωμένα, & *Vulgatus*, *calceamenta perantiqua*, *quæ* (*ad indicium vetuſtatis*) *puttacis conſuta erant.* Inde igitur ſumpta Metaphora, *oves*, aut *capræ* טלואות ſunt, *quæ maculas habent aſperſas*, aut *tanquam aſſutas*, ut in centone particulas, & aſſumenta. Sed plerique veterum *maculas albas* intelligunt. Nam in *Onkelo* רקוע *rakoa*; in *Arabibus* أبلق *ablak* & مبلق *mublik*; in *Græca* verſione διάλευκος ſignificant *maculis albis inſignem.* Et *Chaldæum* quidem רקוע *rakoa*, propriè id eſſe, quod diximus, ex *Arabibus* didicimus, quibus رقعا *raka* dicitur *ovis, quæ latera habet alba*, & رقاع rika, *quod nigrum, & album eſt.* Neque aliud أبلق *ablak.* Nam in *Lexico Alcamus*, بلق *belek*, vel بلقة *bulka* redditur سواد وبياض *nigredo cum albedine mixta. Græcum* deni-

denique διάλευκος eodem pertinet. Falluntur enim *Bellorum* editores, qui *ſubalbum* exponunt. Cum διάλευκος ſit idem, quod μεσόλευκος, vel *album in medio*, cum extrema ſint diverſi coloris. Ita Regum *Perſidis purpurea tunica medium albo intextum erat*, ut in *Curtio* legere eſt, quam proinde *Graecorum* alii μεσόλευκος alii διάλευκος vocant. In illis *Xenophon Cyropaedia* libro octavo, ubi deſcribitur *Cyrus* ἐξῆλθε ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, *rectam habens tiaram, & tunicam purpuream in medio albam.* Et apud *Athenaeum* libro duodecimo *Ephippus Olynthius Alexandrum* narrat, cum in *Perſarum* mores tranſiiſſet, geſtaſſe χλαμύδα τε πορφυρᾶν, καὶ χιτῶνα μεσόλευκον, *purpuream chlamydem, & tunicam in medio albam.* Sed de eodem *Diodorus* libro 18. pag. 603. Περιεκεῖτο διάδημα πορφύρεον, καὶ ἐνεδύετο διάλευκον χιτῶνα. Perſico *diademate cingebatur, & induebat tunicam* διάλευκον. Et *Plutarchus* in *Alexandro*, Ὃν τὸν Περσικὸν ζῆλον, καὶ τὸν διάλευκον χιτῶνα προσκυνῶν. *Quo* Perſicam *zonam, & διάλευκον tunicam adorans*, id eſt, qui *Perſarum* Regibus ſubſunt. *Plinius* quoque in argumento diverſiſſimo, nempe in croci deſcriptione, libri vigeſimi primi capite ſexto, *Eſt per ſe genius ſativi blandiſſimum vulgo, cum ſit medio candidum*, dialeucon *vocant*. Quam lectionem fruſtra ſollicitat Vir magnus in *Solinum*. *Ovis* igitur διάλευκος eſt, *quae in nigro, aut rufo vellere medias habet maculas albas*. Quod ipſum ab *Hebraeis* voce טלוא *talu*, ſignificatum. Atque inde per Metatheſin factum videtur *Arabicum* لطأ *lata* pro *macula in equi fronte*. Reliquas hujus vocis interpretationes conſulto praetereo; quia nihil habent inſigne.

עקוד *akod*, eſt à verbo עקר *akad*, quod *ligare* ſignificat, non quivis, ſed *ovem tondendam*, aut *mactandam*. Unde *Geneſ.* 22. *verſ.* 9. de *Abrahamo* dicitur, ויעקוד *Et ligavit* Iſaacum *filium ſuum*, nempe ut ovem mactandam. Et 2 *Reg.* 10. 12. בית עקד הרועים *domus ligationis paſtorum*, putatur eſſe locus, in quo tondendas oves ligabant *Samaritani* paſtores. Quia porro vel mactandum, vel detondendum pecus pedibus vincire moris erat, inde עקודים explicat *R. Selomo* משונים במקום עקידתם דהם קרסולי ידיהם ורגליהם, *varios in loco ligationis, id eſt, in malleolis anteriorum, & poſteriorum pedum.* Ita etiam *Kimchius*, *Pomarius*, & *Hebraeorum* alii. Neque aliud voluere *Symmachus*, qui λευκάνδας, & *Onkelos*, qui רגולין, id eſt, *pedibus variis*, aut *faſciatis*, & uterque *Arabs*, qui محجلة reddunt, id eſt, *pedibus albis*. Quamvis ad equum referant *Arabum* Lexicographi. *Alcamus*, التحجيل بياض في قوائم الفرس كلها ويكون في رجلين فقط Thachgil *eſt albedo in omnibus equi pedibus, aut in poſterioribus ſolùm*. Cætera ibi vide. Videtur à perdice ſumptum, quam *Arabes* حجل *chagel* vocant. Perdicis enim crura ſupra genua plumis albicantes veſtiunt.

ברוד *barud*, Hebraei χαλαζίμενον *grandinatum* explicant, ſeu *reſperſum maculis albis inſtar grandinis*; quia *Hebraus* ברד *barad*, eſt *grando*. At *Syra* vox ܒܪܕ *borde*, qua hic utitur *Syrus* Interpres, *rubro & albo diſtinctum* ſonat, ſi creditur *Syrorum* Lexicographis. Et *Arabicè* برد *bord* vel بردة *borda* eſt ثوب ذو خطط *ſtriata veſtis*, & per ſimilitudinem *ala locuſta* in *Poëtis*. Ita *Alcamus*, & *Giauhari*. Et per Metatheſin رقد *rabada*, *nigro & albo, vel nigro & rubro diſtingui*, idque propriè de capra, & ove. Hinc *Alcamus*, الربدا من المعز السودا المنقطة بحمرة Rabda *de capra, id eſt, nigra rubro interſtincta*. An huc reſpiciunt *Arabes*, qui كلنجون vel خلنجية habent pro *Hebraeo* ברודים *Geneſ.* 31. *verſ.* 10. 12. quaſi *galangiatos* dixeris, id eſt, *galanga concolores*: quam definit *Avicenna* (lib. 2. *Can.*) قطاع ملتوية حمر وسود *fruſta involuta, rubra, & nigra*, &c. Utut ſit, cum ברודים hircorum Epithetum *Gen.* 31. *verſ.* 10. 12. ponatur pro טלואים *Gen.* 30. *verſ.* 35. 39. videntur hæ duæ voces eſſe prorſus ſynonymæ: & ut à centonibus טלואים, ita dici ברודים ab *Arabum borda*, quæ eſt *veſtis multicolor*. Sed de hac voce plura vide (*c*) in *Equorum coloribus*, in quibus cenſentur ברודים *Zach.* 6. *verſ.* 3. 6. (*c*) *Cap.* 7. *ſup. pag.* 109. 110.

Jam de ovium tonſione agendum, de qua Scriptura paſſim. Ita de *Labane* dicitur *Geneſ.* 31. *verſ.* 19. *Abierat ad tondendum oves ſuas*. Et de *Juda* Geneſ. 38. verſ. 12. *Aſcendit ad tonſores gregis ſui*. Et verſu decimo tertio, *Aſcendat* Timnam, *ut tonderet oves ſuas*. Et de *Nabale* 1 Sam. 25. verſ. 2. *Cum tonderentur illius oves Carmeli*. Et de *Abſalome* 2 Sam. 13. verſ. 23. *Cum tonſores haberet Baal-hazore*. Quo praetextu *Davidem* patrem, & fratres ad ſe invitat verſu vigeſimo quarto, *Nunc*, inquit, *ſervus tuus habet tonſores: veniat igitur Rex, & ſervi ejus apud ſervum ſuum*, id eſt, *apud me convivabuntur*. Nam, quia viris illis νομήλοις tonſio erat altera meſſis, ſolebant tonſionis dies ſolennes eſſe, & convivales. Proinde *Judas*, abſoluto luctus tempore propter uxoris obitum, ut animum recrearet, ivit ad tonſores ſuos. Et *Davidis* ſervi, ad *Nabalem* tonſionis tempore miſſi, dicunt ſe *die bono* (id eſt, *hilari & feſte*) veniſſe 1 Sam. 25. verſ. 8. *Hebraum* porro גזז *gazaz*, quod veteres *tondere* reddunt, *Schindlero*, & recentiorum aliis, non eſt *tondere ferro*, ſed *manu vellere*, & *extrahere*: & גזז *gozez*, *evulſor*, non *tonſor*. Lana enim, inquiunt, prius vulſa eſt, quàm tonſa, quod docet nomen *velleru*, non à tondendo, ſed *a vellendo* deductum. *Varro* libro quarto *De Lingua Lat. Id dictum, quod vellebant lanam*. Et alibi in eodem libro, *Velus unde eſſent plures acceps cauſas: in quis, quod ibi paſtores* Palatini *ex ovibus, ante tonſuram inventam, vellere lanam ſint ſolti, ex quo* vellera *dicta*. Et *De re Ruſtica* libri ſecundi capite undecimo, *Alii* vellera, *alii* vellumina *appellant, ex quorum vocabulo animadverti licet, prius lana vulſuram, quam tonſuram inventam*. Quod, ut ævo *Varronis* ſcias nondum in deſuetudinem abiiſſe, addit continuo poſt; *Qui etiam nunc vellunt* (oves) *ante triduò habent jejunas, quod languida minus radices lana retinent*. Quomodo etiam *Plinius* libri octavi capite quadrageſimo ſexto, *Oves non ubique tondentur: duras quibuſdam in locis vellendas mos*. Proinde *Iſidorus* (*d*) *lanam* dici vult *à laniando*, ut *à vellendo* vellus, *quod prius lana velleretur, non tonderentur*. Jam, ut probent *Hebraeo* verbo גזז gazaz, *vulſionem* illam ſignificari, obſervant *Jerem.* 7. *verſ.* 29. *Propheta verba* גזי נזרך *Chaldaeum* cum reliquis non reddidiſſe, *Tonde capillum tuum*, vel *caſarium tuam*; ſed תלישי על דבריך *Evelle* (ſupple *crines*) *propter principes tuos*. Et *Job.* 1. *verſ.* 20. cum de *Jobo* dicitur, וגז את ראשו ſignificari conterdunt eum *capitis capillos evulſiſſe*, non *totondiſſe*; quia in mœrore, & luctu capillos evellere, & diſcerpere moris erat. Unde eſt, quod *Eſdras* de ſeipſo ſcribit capitis noni verſu tertio, *Evulſi pilos capitis, & barbae*. Et *Homerus* de *Ulyſſis* (*d*) *Orig. l.* 19. *c.* 23.

ſociis

ſociis in morte *Elpenoris*, *Odyſſ.* libro decimo,

Ἕξαμμοι δὲ κατανθιγίων, τίλωντό τε χαίτας.

Ibi ſedentes ejulabant, & evellebant comas. Et *Iliad.* χ'. de *Priamo* graviter ferente, quod *Hector* cum *Achille* dimicaturus ibat,

--- πολιὰς δ' ἀπ' ἀνὰ τρίχας ἤλκετο χερσί,
Τίλλων ἐκ κεφαλῆς. ---

Canos vero capillos manibus extrahebat, ex capite avellens. Sed & *Agamemnon*, multis ſuorum ab *Hectore* cæſis, *Iliad.* κ'.

Πολλὰς δ' ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἤλκετο χαίτας,

Multos ex capite crines radicitus evellebat. Ad quem locum reſpiciens *Cicero* libro tertio *Tuſculanarum Qu.* *Hinc ille* Agamemnon Homericus, & *idem* Accianus,

"*Scindens dolore identidem intonſam comam,*

In quo facetum illud Bionis, "*Perinde ſtultiſſimum Re-*"*gem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvum mœror* "*levaretur. Smyrnæus* quoque, id imitatus libro tertio, *Græcos* deſcribit in luctu *Achillis*

Χαίτας ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἀμέωντας,

Crines ex capite radicitus vellentes. Et in *Lucano* libro *De luctu*, cum quis obiit, παρὰ πάντων δάκρυα, καὶ σίφνα τυπτόμενα, καὶ σπαραττομένη κόμη, *ab omnibus fundantur lacrymæ, & pectus verberatur, & coma diſcerpitur.* Sed illius patri, obitum ſuum lugenti, fingitur dicere, Παῦσαι τιλλόμενος τὴν κόμην, *Deſine comam evellere*, &c. Etiam *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Act. 1. Sc. 7. cenſet inter officia mortuis neceſſario debita τὸ τίλασθαι τὰς τρίχας, καὶ κόπτεσθαι, *comas evellere, & plangere.* Eodem pertinent hæc *Martialis* in *Selium* lib. 2. *Epigr.* 11.

Quid dextra pulſat pectus, & comam vellit?
Non ille amicis fata luget, aut fratris.

Hæc illi: ſed quidquid afferant, certum eſt vocem גזז ad *tonſionem* pertinere. Res clara ex his *Talmudis* in *Sanhedrin*, cap. 11. fol. 96. a. זיל איתי לי מספר ואגיזיך, id eſt, *Ita, affer mihi novaculam, & tondebo te.* Proinde אגיזיך in *Gloſſa* redditur אגלחך. Patet etiam ex *Act.* 8. 32. ubi *Græca* ἐαυτοῦ ἐν κείρει αὐτὸ *coram tondente ſe*, Syrus *Paraphraſtes* explicat ܩܕܡ ܓܙܝܗ & *Arabs Leidæ* editus قدام من يجزه & alter, qui *Pariſiis*, قدام من يجزه Sic 1 *Cor.* 11. 6. pro καὶ κειράσθω, *& tondeatur*, unus *Arabum* habet فلتجز شعر راسها, id eſt, *& tondeat capillos capitis ſui.* Itaque גזז tam apud *Arabes*, quàm apud *Syros*, *tondere* ſonat, non *evellere*. Proinde, ut *Latinè prata*, & *ſegetes tondere* dicuntur, id eſt, *falce ſecare*, ut in *Poeta*,

(e) *Georg. lib. 1. verſu 390.*

(e) *Nocte leves ſtipulæ melius, nocte arida prata*
Tondentur: —

ſic *Arabicum* جز ad utrumque adhibetur: & معجز eſt *falx* tam *meſſoria*, quàm *ſunifeca*. Quomodo *Hebraum* גזז, quod pro *vellere* vulgò ſumitur, etiam *ſollum ſanum* ſignificat *Pſal.* 72. 6. & *Amos* 7. 1. Hoc potiſſimum, quòd λίθοι ξυστοὶ, id eſt, lapides, qui ferro raduntur, & expoliuntur, *Hebraice* vocantur אבני גזית 1 *Reg.* 5. 17. & paſſim alibi. Itaque גזז, unde גזירת, non eſt *manu vellere*, ſed *ferro ſecare, tondere, radere*, & *expolire*. His poſitis, quæ objecta ſunt facilè diluentur. Lanæ vulſio, inquiunt, tonſione eſt antiquior: *vellus* enim *a vellendo* eſt, & *a lanando lana*. Reſpondeo, poſtremum illud de lanæ nomine eſſe falſiſſimum: quod ſatis docet prima Syllaba; quam *lana* longam, at *lana* Verbum brevem habet. Quin *L A N A Græcum* eſt, ut apud *Varronem Polybius*, & *Callimachus* ſcribunt. *Lana* nempe eſt λᾶν, vel λᾶνα, ſi mavis, quomodo *Dores* & *Æoles* efferebant. Hâc voce utitur *Æſchylus*, cum *Oreſtem* in *Doris* ſcribit

Λήνοι μεγίστῳ σωφρόνως ἐσημένον,

Lanâ maximâ modeſtè coronatum, id eſt, ἀργῆτι μαλῷ *candido vellere*, ut ipſe exponit ſequente verſu. Et *Apollonii* libro quarto aureum vellus commendabat μάρμαιραν λήνοιο, *ſplendor lanarum*, & quod βεβρίθει λήνοιο ὑπερφίαι, *gravabatur lanis coopertum.* Ad quem locum *Scholiaſtes*, λήνοιο, τοῦ ἱρίου, ὅθεν καὶ λανάριοι καλοῦνται οἱ κτενίσαι. Vult inde *lanarios* dici lanæ carminatores. *Heſychius* quoque, Λήναια, τὰ ἱμάτια. Item, Ληνῖ, ἱμᾷ. Pro Λήναια lege Λήνεα. Nam aliud ſunt Λήναια, nempe *Bacchi* feſtum *Athenis*. Vellendi morem quod attinet, is olim *Romæ* fuit in uſu, & in vicinis locis, non in *Judæa*, nec in *Græcia*. Saltem apud *Heſiodum*, qui de re pecuaria ſcripſit primus omnium, διας πώκειν, non eſt *oves vellere*, ſed *tondere*: ut in *Theocriti Bucoliaſtis*,

--- ἐπτάκις πεξῶ
Τὰν ὂν τὰν πίδαν,

cum ovem pullam tondebo. Verbum enim πώκειν *Scholiaſtes* notat hic idem eſſe, quod κείρειν *tondere*, ὡς καὶ παρ' Ἡσιόδῳ, *ut & apud* Heſiodum. *Heſychio* etiam πίξαι eſt κεῖραι· & πιξίς, ψίλωσις, κυρὰ, ξύρησις. Et, quamvis apud *Archippum*, *Cratinum*, & *Philemonem* πωκολιάτης, vel πωκοτίλτης, *vellerum vulſorem* propriè ſonet, veteres tamen *tonſorem* explicant. (*Heſychius*, Πωκοτίλται, οἱ κείροντες τὰ ἀρίδακτα. *Suidas*, Πωκοτίλται οἱ τὰ πρόβατα κείροντες.) quia in vocum explicatione non tam etymon, quam uſus reſpicitur. Nec opponendus unus *Onkelos*, cui נז eſt תליש, *evelle*, Jerem. 7. 29. tot aliis interpretibus, quibus גזז eſt κείρειν. In quibus *Lucas* Evangeliſta *Hebraa Eſaiæ* verba כרחל לפני גזזיה *Græcè* ita extulit, (g) ὡς πρόβατον ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτόν. Quin *Hebraa lana vulſorem* opponunt τῷ גזז, id eſt, *tonſori*: ut *Maimonides* in *Biccurim* cap. 10. §. 6. התולש צמר רחלים בידו ולא גזז חייב בראשית הגז *Etiam qui lanam ovium manu ſuâ vellit, & non tondet, debet velleris primitias.* Denique, quod maximè urgent, in *Jobo* גזז ראשו necеſſariò eſſe reddendum, & *evulſit* crines *capitis ſui*, quia in luctu comæ vellebantur, non tondebantur, ne umbram quidem habet veri. Neque enim comarum tonſio in luctu minùs recepta fuit, quàm evulſio. Sic *Iliad.* ξ'. jurat *Achilles* ſe caput ſanie, & tabo infectum non abluturum,

Πρίν γ' ἐπὶ Πατρόκλοιο θέμεν πυρὶ, σὺν βέλος τε χῶσαι,
Κείρασθαί τε κόμην. —

Prius quam Patroclum *rogo impoſuerit, tumulumque erexerit, & comam totonderit.* Ad quæ verba ſic *Euſtathius*, Τὸ δὲ κείρεσθαι κόμην ἴδιόν ἐστι γυναικῶν, πλατὺ ἔθιμον ὂν καὶ τῶν πάλαι, ὃν καὶ αὐτὸ λύσης τὸ ἐνδυμα, καθὰ καὶ τὸ τίλασθαι πενθητικῶς κεφαλῆς τρίχας. *Comam tondere propter mortuos, apud veteres in multo uſu, fuit etiam mœroris argumentum, ut & capitis crines in luctu avellere.* Et in *Achillis* funere *Odyſſ.* ω.

Δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοὶ, κείροντό τε χαίτας,

Lacrymas calidas fuderunt Danai, & crines totonderunt. Ut *Smyrnæus* libro tertio,

--- ἀμφὶ δὲ χαίτας
Μυρμιδόνες κείραντο, τέκνῳ δ' ἐπάλυσσεν ἄνακτι·
Καὶ δ' αὐτὴ Βρισηὶς, ἀκηχεμένη περὶ πατρῷ,
Κειραμένη πλοκάμους πύματον πάρα δῶρον ἄνακτι.

Myrmidones autem, capillis circumtonſis, cadaver Regis texerunt: & ipſa etiam Briſeis, dum functum mœret, detonſam cæſariem ultimum Regi munus exhibuit. Inde eſt, quod poſt tot ſuorum funera *Priamus* in theatra tonſus inducebatur. *Euſtathius*, Οἱ μὲν Ὁμηρικὸς καὶ κείρεται αὐτὸν ἔθος καὶ Πριαμαδίναι, τὸ ξυρᾶσθαι, ἐπεὶ ὁ τραγικὸς Πρίαμος ξυρᾶς εἰσήγετο. Homero poſteriores etiam illum tondent, unde Πριαμωδίναι eſt Priami *more radi*, *quia in Tragœdiis* Priamus *raſus exhibebatur.* Quæ ferè eadem habet *Heſychius*

in Πριαμωδήσεται. Et, ne putentur hujus ritus exempla non aliunde peti, quam ex fabulis, poſt navium *Athenienſium* viginti quinque naufragium ad *Arginuſas*, narrat *Xenephon*, rerum *Græcarum* libro primo, fuiſſe ſubornatos ἀνδρώπους μίλακα ἱμάτια ἔχοντας, καὶ ἐν χρῷ κεκαμμένους πεδὰς ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, ὅπερ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἦκεν, ὡς δὴ συγγενὲς ὄντες τῶν ἀπολλύντων, *pullatos homines plurimos, & ad cutem uſque detonſos, ut ad conventum ſe conferrent* (Apaturiorum) *feſto, tanquam cognati eorum, qui perierant.* Et apud *Herodotum Argivi*, ἢ *Spartanis* victi & *Thyreis* pulſi, ὑπὸ τούτου δὲ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἴσπαι ἀγκὼς κομῶντες, *ab eo tempore tonſis capitibus, cum antea neceſſario comati fuiſſent*, legem ſanxerunt, ut ne quis *Argivorum* comam aleret, antequam *Thyream* recuperaſſent. Et *Iſocrates* in oratione funebri apud *Ariſtotelem*, *Rhetoricorum* libri tertii, capite decimo, Ἄξιον μὲν δὴ τῷ τάφῳ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τελευτησάντων κήδεσθαι τὴν Ἑλλάδα. *Æquum erat ad ſepulchrum eorum, qui* Salamine *occubuerant, tonderi* Græciam. Sed & ad barbaros manavit ille ritus. Itaque in *Germanos* morte, *regules queſdam barbam poſuiſſe* (ferunt) *& uxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus.* Ita *Suetonius* in *Caligula*, capite quinto. Hinc idem *Herodotus*, qui ſupra, libro ſecundo, ubi de *Ægyptiis*, *Apud alios homines more receptum eſt ἅμα κῆδει κεκαρῆσθαι τὰς κεφαλὰς, ut in luctu ſtatim capita tondeantur.* Et apud *Athenæum* libri decimi quinti capite quinto etiam in alieno luctu, ἐμπεπαθὼς δ' ἀνεμνήσθη, καλοῦμεν ἡμᾶς ἀντὶ τῶν κομῶν τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν σεφάνων ἀφαιρέσει, *afflicto compaſſionis, nos decurtamus tam capillorum tonſione, quam coronarum detractione.* Sed de hoc ritu, plura qui volet, *Kirchmannum* conſulat *De Roman. funer.* lib. 2. cap. 13. 14. 15.

Obiter nota ſponſæ dentes *Cant.* 4. 2. gregi tonſarum ovium non conferri, quo ſenſu plerique putant. Neque enim *Hebræs* habent גזוזות, quod propriè *tonſas* ſonat, ſed קצובות: quæ vox nuſquam adhibetur, quibus locis agitur de lanæ tonſione. Quin קצב (unde קצובות) eſt *lignum cadere*, & *dedolare*, 2 *Reg.* 6. 6. Unde non ſolum *Cherubini*, qui lignei erant, ſed & res fuſiles dicuntur habere קצב אחד *eamdem cæſionem*, 1 *Reg.* 6. 25. & 7. 37. Quâ phraſi ſignificatur res duas, aut etiam plures ita eſſe dolatas, & exaſciatas, ſi materia ſit lignea, aut cęlo & ſcalpro ita formatas, ſi lapidea ſit, aut fuſilis, ut inter eas ſervetur eadem proportio. Metaphora igitur ſumptâ ab iis, quæ arte fiunt, oves קצובות dicuntur, id eſt, *cæſa* vel *dedolata*, cum interſe tam ſint ſimiles, quam ſi ex ligno, aut ære ad eumdem typum effictæ fuiſſent, & fabre-factæ. Ita *Hebræs* intelligunt. *Aben Ezra* in hunc locum, וענין הקצובות שיש להן מדה אחת באילו נחצבת כל אחת כמו חברתה *Significatur voce* קצובות *illas eamdem eſſe menſuram, ac ſi unaquæque cæſa fuiſſet ad inſtar ſocia ſua.* Et in *Lexico Kimchius exponit* שוות בקומתן במרתן כאילו הן חתוכות בשורה *Staturâ & menſura æquales, ac ſi æqualiter fuiſſent ſuccifa.* Rectè igitur *Pagninus*, *Dentes tui ut grex ovium æqualium.* Et *Junius*, *Dentes tui ſimiles gregi æquarum pecudum.* Nam in dentibus maximè laudatur proportio, & *Συμμετρία*. Hinc in *Imaginibus Lucianus*, Παῦε μειδιάσασά γε, ὦ Πελόπεια, ὀδόντας ἐξέφηνε, πῶς ἂν ἄκριβῆ σε, ὅπως μὲν λευκοὺς, ὅπως δὲ συμμέτρους, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένους; ὥσπερ κάλλιστα ἴσμεν ὄντας τοὺς τῶν γιλωτοπάντων, καὶ ἐκφαίνοντας μαργαρίτας, ὅταν ὅτι μέγα ἐπεφύκεσαν. *At ſubridendo, Polyſtrate, dentes oſtendebat, quomodo dixerim tibi quam albos, quàm æquales, & inter ſe coaptatos? Sicubi monile pulcherrimum vidiſti ex nitidiſſimis, & magnitudine paribus margaritis: adeo concinnâ ſerie erant nati.*

Lanæ præcipuus in veſtibus uſus. Unde *Solomon* Prov. 27. 26. כבשים ללבושך *agni in veſtimen tuum.* Neque enim *agnorum* nomine intelliguntur καῖδια, vel ἀρνάκιδες, id eſt, *agana pellos.* Ut cum in *Chaldæa* Paraphraſi *Pſ.* 133. 2. oleum ex vertice *Aaronis* defluere legitur על אנרא דלבושוי *ſuper agnum veſtis illius*, id eſt, *ſuper oram veſtis agninâ pelle ſuffultam.* Hæc ſi eſſet mens *Solomonis*, agnos hircis non opponeret, quomodo opponit his verbis, *Agni in veſtimen tuum, & hirci ſunt pretium agri.* Pelles enim caprinæ, æquè ac ovillæ in veſtium uſum adhibentur, & utriſque commune nomen *meloræ*. *Agni* igitur *in veſtimen tuum*, id eſt, *agnorum lana*, vel, quod idem eſt, *ovilla.* Quamvis enim alicubi etiam è pilis caprinis panni texantur, tamen id eſt infrequentius, neque in *Judæa* receptum fuit. Et veteres quidem in *Lycia*, & *Cilicia* capras memorant fuiſſe longiſſimis villis, & ut oves tonderi ſolitas: ſed ex iis nihil contextum, aut confectum legi, præter cilicia, & rudentes in uſum nauticum, aut funes ad tormenta bellica. At lanei panni uſus ubique receptus eſt, & ab omni ævo. Proinde lanei panni meminit *Moſes*, cui linum miſceri vetat *Deut.* 22. 11. Et *Job.* 31. 20. *vellere*, ſeu *tonſione ovium caleſieri*, id eſt, *panno ex lana detonſa confecto.* Et *Ezech.* 34. 3. *Lac ovium comedetis, & lanam induetis.* Et *Ezech.* 44. 17. de Sacerdotibus dictum, *Lana non aſcendet ſuper ipſos*, id eſt, *lanâ non induentur.* Et *Oſ.* 2. 9. *Eripiam lanam meam, & linum meum, quibus tegebant nuditatem ſuam*, id id, *lineas, & lineas veſtes.*

Hæc in genere de lanæ uſu præcipuo, & primario: ſed, ſi ad ſpecialia deſcendas, ejus uſum reperies primò in ſacris. Nam lanæ primitiæ DEO ſolvebantur. Hinc *Deut.* 15. 19. *Ne tondero primogenitum ovium tuarum.* Et *Deut.* 18. 4. *Primitias velleris ovium tuarum ei dato*, Sacerdoti ſcilicet. Hanc legem multis explicat *Maimonides* in *Biccurim* capitis decimi paragraphis ſexdecim, quorum primo obſervat primitias velleris in Lege non æſtimari, ſed in ſcribarum verbis, qui vetant, ne minores ſint כאחד משיש *quàm unum ex ſexagena.* Addit alibi non ſolvi, quam in *Judæa*, ſive ſtet Templum, ſive non ſtet, ut ſegetum primitias, nec ſolvi de ſacris, ſed de profanis. Cætera ibi vide, neque enim vacat hæc deſcribere.

Eòdem poteſt referri quod propter Deum pauperi dabant. *Job.* 31. 19. 20. *Si quem perire vidi veſtis inopiâ, & pauperem abſque operimento, ſi non mihi benedixerunt lumbi ejus, ac non incaluit agnorum meorum vellere.* Etiam ingrati pauperis lumbi nobis dicuntur benedicere eleganti Proſopopœiâ, quia tale beneficium non perit apud Deum, qui illud rependit ſuo tempore. Ut ſanguis occiſi *Abelis* de terra clamâſſe legitur, quia impius fratricida ultorem habuit Deum. At *Syrus* multò aliter ܥܠ ܒܪܟܝ ܐܬܚܫܠܘ *Super genua mea educati ſunt*, quaſi legerit על ברכי אותחשלו pro לא ברכתי חלצי. *Chaldæis* nimirum חסל eſt *ablactare*, & *educare.*

Etiam ad ſacra pertinet aſpergillum ex hyſſopo & lana coccinea, de quo *Levit.* 14. 49. & *Heb.* 9. 19. ubi de *Moſe* quædam habet *Apoſtolus*, ut & capitis duodecimi verſu vigeſimo primo, 2 *Tim.* 3. 8. quæ à *Moſe* nuſquàm referuntur. Sed ea diſcere potuit vel ex *Judæorum* libris, vel ex Dei revelatione.

Sunt & alii lanæ uſus. Lana partem faciebat tributi Regis *Moab*, qui pro tributo annuo centum agnorum millia *Iſraëlis* Regi ſolvebat, & totidem arietes ſimul cum lana, 2 *Reg.* 3. 4. Neque enim detonſos licebat exhibere. Huc pertinere creditur, quod *Eſ.* 16. 1. *Moabitæ* ita compellat *Propheta*, *Mittite agnum dominatori terra è* Petra, *quæ eſt verſus deſertum ad montem filiæ* Sion. *Mittite agnum*,] id eſt, agnorum numerum olim imperatum. Eſt Enallage numeri. *Dominatorem terra*] id eſt, *Ezechiæ* Regi, qui, regno *Iſraëlis* ab *Aſſyrio* jam deſtructo, & abolito, *Judæa* totius

totiùs jam eſt verus & legitimus Rex. Itaque illi debetur tributum, quod primò *Davidi*, & *Solomoni*, 2 *Sam.* 8. 2. & 1 *Paral.* 18. 2. poſteà, lacerato regno, Regibus *Iſraelis* ſolutum eſt, 2 *Reg.* 1. 1. & 3. 4. *E* Petra, *qua eſt verſus deſertum*) quam poſteriora ſæcula vocârunt כרך־מואב *Charach Moab*, id eſt, *arcem Moab*, & *Graeci* Χαράκμωβα. *Stephanus*, Χαράκμωβα, πόλις τῆς νῦν τρίτης Παλαιστίνης, ἣν ἀναγράφει Πτολεμαῖος ἐν Γεωγραφικῇ ἐκ πέμπτου βιβλίου, ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς. Characmoba, *urbs* Palæſtinæ *nunc tertiæ dicta, quam in* Geographicis *deſcribit* Ptolemæus *libro quinto in Arabicis*. Inde igitur *Ptolemæus* eſt corrigendus, in quo. pro Χαράκμωβα perperam hodiè legitur Χαράκμα. Eodem hæc *Glauci* pertinent *Arab.* lib. 4. Ἐνίκησεν ἐν τούτοις Χαρακμωβηνοί. *Interea quietis erant* Characmobeni.

De muliebribus lanificiis ita *Solomon* in deſcriptione mulieris fortis, id eſt, ſtrenuę & induſtriæ *Prov.* 31. 13. *Quærit lanam, & linum, & operatur pro voluntate manuum ſuarum. Quærit*, Hebr. דרשה, id eſt, *comparat*, ut *Aben Ezra*. Sed hic *Graci* μηρυσάμενη, id eſt, *filum deductum glomerant*. Nempe legerunt דרה unâ literâ minùs, tanquam à דרר, quod *Arabicè* in quarta Conjugatione ſignificat *torquere fuſum*. Et دراية eſt *fuſus, qui ſic torquetur*: & مدرة *mulier, quæ fuſum celeriter torquet*. Quæ omnia rectè in *Golio*, ſed in *Giggeio* valdè corrupta; quia pro المغزل, id eſt, *fuſo*, legit القول *ſermonem*. Vide illum *Theſauri Arabici* tom. 2. pag. 48. Itaque ex hac lectione reddendum, *Glomerat lanam, & filum*; nempe circa fuſum, quem torquet. Tamen *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* hic habuerunt ἐξέτασεν, & *Chaldæus* תבעת, & *Syrus* ܒܥܐ, id eſt, *quæſivit*. Conſtat igitur eos omnes eodem modo legiſſe. At *Arabs* تمد يدها *Extendet manum ſuam ad lanam, & linum*; quod ſumptum ex *Græco*, quem hic ſequitur, ſed perperam intellecto. *Græcum* enim μηρυσάμενη in *Heſychio* exponitur ἐκτεινομένη· & μήρυμα, τὸ ἐκτεινόμενον, quia filum extendi oportet, antequam glomeretur fuſi circumactione. Niſi pro ἐκτεινομένη, & ἐκτεινόμενον, legendum ſit ἐκπεμπόμενη, & ἐκπεμπόμενον. Certum enim eſt hęc duo verba paſſim ſe mutuò explicare. Sic *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis*, ad vocem ἐκπηνίζεται, Metaphoram eſſe docet ἀπὸ τῆς κόκκης μηρυομένων εἰς πηλόν. Et *Heſychius* ipſe alibi, Ἐκπηνίζεται, ἐκμαρύζεται, quomodo rectè legit *Stephanus* pro ἐκμυρίζεται. In ſequentibus, *Et operatur pro arbitrio manuum ſuarum*, manibus ſtrenuæ mulieris voluntas, & προαίρεσις, per Proſopopœiam tribuitur, & ad laborem propenſio, ut contra, pigri manibus à labore averſio, cum de eo dicitur *Prov.* 21. 25. *manus ejus quadquam operari renuunt*.

De lanisad commercia locus eſt inſignis *Ezech.* 27. 18. quem ſupra jam attigimus. Ibi *Propheta Tyrum* ita compellat, *Damaſcus negotiatrix eſt tua*, &c. *Vino* Chelbon, *& lanâ candidâ*, vel *rutilâ*, ſi mavis. Nam *Hebræo* צחר ſignificari docuimus colorem album ſubrubrum, qui fortaſſe *Græcis* rutilus, & *Erythræus*. *Plinius* lib. 8. cap. 48. ubi de ovium, & lanarum coloribus; Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet*, Pollentia *juxta* Alpes *cani*, Aſia *rutili*, quas Erythræas *vocant*. Qui color etiam in quoſdam aſinos non malè quadrat, ut inde dici potuerint אתונות צחרות *Jud.* 5. 10. Utut ſit, ex *Ezechielis* loco ſupra allato colligere eſt *Damaſcenos* duabus maximè rebus *Tyrios* nundinas infignivifſe, vino ſcilicet, atque lanâ. Et vinum quidem vocatur *Hebraicè* יין חלבון *vinum Chelbon*, id eſt, ex *Chelbone*, ſeu *Chalybone*, quomodo *Græci* efferunt, quod vinum fuit tam eximium, ut *Perſarum* Reges è nullo alio biberint. *Strabo* libro decimo quinto; Διὰ δὲ τὸν πλοῦτον οἱ τρυφὴν ἐξήσκουν οἱ βασιλῆς, ὥστε πυῶν μὲν ἐξ Ἀσσου τῆς Ἀπολλοδώρου μετέπεμπον, οἶνον δὲ ἐκ Συρίας τὸν Χαλυβώνιον. *Per opulentiam Reges in luxum prolapſi ſunt, ita ut triticum advehi juberent ex* Aſſo Æoliſdis, *& vinum ex* Syria Chalybonium. Unde *Heſychius*, Χαλυβώνιος, ὁ ἀπὸ τόπου τινὸς τῆς Συρίας, Chalybonius, *vini ſpecies a loco quodam* Syriæ. Malè in *Suida* ſcribitur Χαλυδώνιος οἶνος. Et *Plutarchi* lib. 2. *De fortuna Alexandri*, Οὐδὲ τρυφᾶ Μηδικῇ, καὶ τράπεζα, καὶ γυναῖκες, ἐδὲ Χαλυβώνιος οἶνος. *Neque deliciæ* Medicæ, *& menſa, & mulieres, neque* Chalybonium *vinum*. Et utrobique reſcribendum Χαλυβώνιος. Nec eſt, quod quis miretur è *Damaſco Tyrum* fuiſſe advectum. Nam *Chalybonis* vites *Damaſci* propagatæ fuerant, *Perſis* (id eſt, *Aſſyriis*, ut hi populi à *Græcis* promiſcuè ſumuntur) ita procurantibus. Id ex *Poſidonio* docet *Athenæus* libri primi capite vigeſimo ſecundo; quod maximè notandum: Ὁ Περσῶν βασιλεὺς, inquit, τὸ Χαλυβώνιον μόνον οἶνον ἔπινεν ἐν Φησὶ Ποσειδώνιος· κεῖν Δαμασκῷ τ Συρίας γίνεσθαι, Περσῶν αὐτοῖς κατασπευσάντων τὰς ἀμπέλους. Perſarum *Rex nonniſi* Chalybonium *vinum bibit, quod eas* Poſidonius *etiam* Damaſci *ingeni, cum ibi* Perſæ *vites* (Chalybonias) *propagaverint*. Porrò vinum illud cur *Chaldæi* appellet חמר חילת כבשל *vinum Chelath coctum*, ignoro juxta cum ignariſſimis. Nugantur enim, qui reddunt *vinum dulce conditum*. Omnino *Chelath* eſt loci nomen, ſed mihi prorſus ignoti. Pagi fortaſſe nomen fuit circa *Damaſcum*, in quò *Aſſyrio* vites, quas diximus, propagaverant. At cur *Damaſcena lana* eidem interpreti dicatur עמר מילת כבינא *lana Malat circumbgata*, alibi jam aperui. Nec *Melat* ἀπὸ τῆς μηλώτης, ut hactenus fuerat creditum, ſed à *Milete* nominari, ubi eximium fuit lanæ genus. Itaque *Græco* etiam hic habent ἱμὸν ςίλβον ἐκ Μιλήτου. Non, quod *Damaſcenes* hanc lanam è *Mileto* attuliſſe crediderint, ſed quia *Mileſiam* lanam æquabat puritate, & mollitie. Atque ob id ipſum erat כבינא *circumligata*, ut habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. ככבין אותו למילת *Circumligant eum* (agnum ſcilicet) *ut ſit mollis*. Et ibi *Gloſſa*, לעשות מצמרו כלי מילת, *ut ex lana ejus fiant* Mileſiæ *veſtes*. Et *Solomo* in *Ezechielem*, ביום שנולד הטלה ושירדתו אמו בלחיכתה שקשין כסות ומכבין אותו מכיכיו בקרסין כדי שיהא צמרו נקי *Quo die natus eſt agnus, & mater illum lambendo expurgavit, parant ei integumentum, quod fibulis circumquaque annectunt, ut pura ſit lana ipſius*. Oves hujuſmodi *Varro pellitas* vocat *De re ruſt.* lib. 2. cap. 2. *Pleraque*, inquit, *ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem* (*ut ſunt* Tarentinæ & Altinates) *pellibus integantur, ne lana inquinetur*. Unde *Diogenis Cynici* jocus apud *Lærtium* libro ſexto, cum *Megaris* videns τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐκπεπαμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνούς, *oves quidem pellibus tectas, eorum autem liberos nudos, præſtare dixit* Megarenſis *arietem eſſe, quàm filium*. Et *Columella* (lib. 8. cap. 4.) monet, ut liberis campis, & omni ſurculo ruboque vacantibus, paſcant, *ne & lana carpatur, & tegumenta. Damaſcena* porrò lanæ fama durabat adhuc ævo *Hieronymi*, qui in hunc locum de *Tyro* ſic habet; *Ad nundinas ejus de* Damaſco *deferebatur vinum pinguiſſimum, & lana præcipua, quod uſque hodie cernimus*. Sed ſericum, & goſſipium, quorum hodie *Damaſci* maximus eſt proventus, lanæ famam obſcuraverunt.

Circa lanæ uſum duo ſunt in Lege prohibita, quorum ratio non ſatis liquet. Primum שעטנז *ſaatnez*, *Levit.* 19. 19. Quod quid ſit ne ignoremus, ita explicatur in repetitione Legis *Deut.* 22. 11. *Non induetis* שעטנז צמר ופשתים יחדו *ſaatnez, lanam & linum ſimul*. Ergo lanam & linum in eodem panno aut veſtimento ſimul commixta *Hebraicè* vocantur *ſaatnez*. De origine vocis *Hebræi* multa nugantur, quæ conſultò prætereo;

quia nullam habent veri ſpeciem. Videtur eſſe compoſita ex שעם *ſaas*, & נז *nez*. Ad prius alludit *Arabum* شوط vel ساط *ſata*, quod *miſcere* eſt, proprie *res liquidas*, ſed & alia quævis, puta opes, greges, & ſimilia. Et נז *nez*, Hebræi *textum* reddunt. Itaque, cum ſimul miſcentur duo heterogenea, potuit id vocari שעטנז *ſaatnez*. In שעם, & שוט, *Ain* & *Vau* permutata ſunt, ut in *Syro* ܥܠ pro ܘܠ *Arabs* Interpres in *Suecia* manu-ſcriptus verba Legis ſic reddit,

ولا تلبسوا ثيابا مخطلة من كتان وصوف وأشباه ذلك *Non induetis veſtes mixtas ex line & lana, & his ſimiles.* Quaſi analogicâ ratione Lex prohiberet etiam alias pannorum miſturas. Sed contrà *Talmudici* in *Kelaim* cap. 9. ſtatim initio, אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים *Nullum* (in pannis) *heterogeneum prohibitum eſt præter lanam, & linum.* Sequitur tamen exceptio, quam affero ut explicem, quia non ſatis intelligitur, השרים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין Senſus eſt, Dei Legem, quæ Lanam & linum prohibet in eodem panno ſimul miſcere, non idem vetare de bombycino, & *calch*: tamen *Magiſtros* vetare, nè miſceantur propter externam ſpeciem, id eſt, quia linum & lanam externâ ſpecie ità referunt, ut quiſquis ea miſcuerit videri poſſit peccâſſe in Dei Legem, unde materia eſſet ſcandali. Quæritur porro, quid ibi ſit כלך *calch* — *& adhuc ſub judice lis eſt. Baal Aruch* ita explicat, כלך גושקרא מטכסא השראן והסיריקין כלן ממין שירא פרנוא הן אלא משתין באריגתן יש מהן דקים ויש מהן עבים יש מהן בגיר אחר ויש מהן בב נירין ויותר יש שיש בהן צורה יש שאין בהן צורה כראטרין בחוקם וחשב ויש ספרשים כלך מסולרת של משי אותן קליפורת שנשארו מן המשי שמוציאין התולעין ואין * נוחין לטוות Calch, guskra, metaſa, *bombycinum*, & *ſericum*, *ſunt totidem ſpecies ſerici* Pharandæi, *quæ ſunt textura varia. Aliaenum tenues ſunt, alia craſſa: alia filis unius, alia duorum, aut plurium: alia figurata, alia ſine figuris, ut diximus in vocibus* רוקם, & השוב. *Porro ſunt, qui* calch *ſtupam ſerici interpretantur, aut cortices, qui ſuperſunt ex bombycino, quod educunt bombyces, quique ad nendum ſunt inepti.* Hæc ille, quoſdam ſequutus, qui ità reddunt in *Gemara Talmudica* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. At ibidem *Rabbi Samuel* ſe rogaſſe dicit, quid ſit כלך *calch*, ab iis, qui in mare deſcendunt, qui reſponderunt alio nomine vocari כולכא *colcha*. Quod ita explicat *Hebræorum* longe doctiſſimus *Maimonides* in libro *De heteroganeis* cap. 10. ויש בכרכי חים כמו צמר שגדל על האבנים שכים הפלח תבניתו כתבנית חזהב והוא רך ביותר וכלך שמו ואסור עם הפשתן מפני מראית העין שהוא דומה לצמר רחלים וכן השרין והכלך אסורין מפני מראית העין *Eſt in maritimis urbibus tanquam lana petris innaſcens, quæ ſunt in mari Salſo* (id eſt in Oceano) *amœi coloris, valde tenera,* calch *nomine, quam lino miſcere vetitum, quia externa ſpecie lanam ovium refert. Quomodo ſericum & calch non liceat ſimul miſcere propter externam ſpeciem*, quâ ſcilicet linum & lanam referunt. Nempe *calch* lanæ ſimile eſt, ut ſericum lino, ut ibidem habet *Gloſſa*. Quam interpretationem alterâ illa eſſe veriorem, quę *calch* ſtatuit ſpeciem eſſe ſerici craſſioris, vel ex eo colligas, quod ſericum, quantumvis craſſum, lino, quàm lanæ ſimilius eſt. Itaque *calch*, quidquid ſit, aliud eſt à ſerico, nempe aliquid lanæ ſimillimum, ita ut viſum fallat, & credatur eſſe lana, ac proinde prohibeatur, ne quidquam fiat, quod vel in ſpeciem ſit contrarium Legi Divinæ. Sed quid illud tandem ſit, quod in *Oceano* littore petris adnaſcitur, aurei coloris, lanæ ſimile, *calch*, vel *colcha* nomine, eoquo pannus texitur, aut texi poteſt, ducere non eſt obvium, & rem ignotam edocenti *διδακτρον* meritò debebitur pro indicii præmio: ego, dum meliora ſuppetant, rem hic afferam, quæ vel vera eſt, vel certe vero proxima. Nempe *Hebræi* hoc nomine nihil quidquam deſignaſſe, quam τὸ πίννινον ἱμον, id eſt, *pinna* ſeu *concha margaritifera lanam*, quia in illam omnes notæ, quas diximus, apprimè quadrant. Primò, pinna petris hęret, atque innaſcitur, quod omnes ſciunt, & in *Orientalis Oceani* littoribus eſt maxime frequens. Secundo, hirſutam, & villoſam deſcribunt priſci Scriptores. *Androſthenes* in *Indica* παρὰπλῳ apud *Athenæum* libri primi capite decimo tertio, ubi de concha margaritifera, quam *Indi* appellant *Berberi*; Οὐ διάλυκτας ᾖ, ἀλλὰ λᾶας τὸ ἐγκαυσὲ ἴχυ, τῷ δασὺ. *Non eſt ſculpta, ſed lævem habet teſtam, & hirſutam.* In quæ verba magnus interpres, *Quod teſtam, eandem λεῖαν & δασεῖαν facit* Androſthenes, *difficultatem parit, niſi de variis partibus intelligat.* Sed non opus eſt huc recurrere. Neque enim ἡλιότης, *lævor*, ubique τῇ δασύτητι, *hirſutiei*; ſed ſæpe τῇ τραχύτητι, *aſperitati* opponitur. Proinde λεία dici poteſt etiam concha villoſa, modo non ſit ſtriata & inæqualis, aut ſcabra, & aſpera, ut vulgaria oſtrea. Quod voluiſſe *Androſthenem* patebit attento lectori. *Sculpta non eſt*, inquit, *ſed lævem habet teſtam.* Ergo *lævem* ideò vocat, quia ſculpturis, & inciſuris caret, cum de cætero ſit δασεῖα, id eſt, *hirta* & *villoſa*, ut lepus δασύτατος dicitur, quia hirtos habet pedes. Tale eſt, quod apud *Plinium* (lib. 9. cap. 35.) *Juba* dicit eſſe *horſutum echinorum modo*, nempe marinorum, qui *Ariſtoteli* βρύττοι. *Heſychius*: Βρύττοι, διὰ τὸ ἰχθῦσι τιλαγῆι, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης. Itaque pro βρίττοις legendum βρύττοις in his *Ariſtotelis*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 1. Ἄνια ᾖ δύο γένη, τόν τε ζωπάγουρ καὶ τὸ τῶν καλυμβίων βρίττοις τριττοῖς ᾖ ὕστι πιλάγιοι καὶ σπάνιοι. *Sunt & alia duo* (echinorum) *genera, ſpatagi, & qui vocantur briſſi* (imo *brytti*) *qui marini ſunt, & infrequentes.* Porrò ab his bryttis, qui villoſi erant, dici βρυττικὸν δμαγῶν, id eſt, *bryttinum byſſum*, in *Cratini Mathetis* & βρύττινος πίνακα, *bryttinum ſtamen*, rectè conjicit *Salmaſius* ὁ μακαρίτης, quamvis *Heſychius* aliter accipiat. Unde eſt, quod villorum ratione cum his echinis pinna confertur à *Juba*, & *Plinio*, qui ob id ipſum conchas quaſdam *crinitas*, & *criſpas* eſſe dixerat capite trigeſimo tertio. Tertiò, pinnæ villus *lana*, & *vellus* appellatur, & cum ovillo confertur. *Neophytus* in *Jatrice*, Μάγυμα, ἡ τροπὸς τῶ πηνίων, ᾗ τὸ πιννίν, ᾗ τὸ ἐξυμβάινον ᾗ μαλακὸν ἱμον. Metygma, *floccus muricum, & pinnarum, & lana mollis ut omnia.* Gloſſæ, Πίννιον, *marinum vellus.* Tertullianus, *De pallio* cap. 3. *Nam & de maris vellera, quo muſcoſa lanoſitatis lanuginem concha comant.* Baſilius Homilia ſeptima *ad divites*, Τὰ ᾖ ἐκ θαλάττης δῶρα, ἡ πόρνη, ἡ πίννα (ἐνυβρίζεται) ὑπὸ τῶ ἰῶ τῶ προβάτων ἱμου. *Maris autem flores, concha, pinna, majore ſtudio quæritur, quam lana ex ovibus.* Lexicon *Cyrilli* apud me nondum editum, Πίννα, ᾗ πινὰξ, ᾗ πινᾶ, ᾗ ἱμὸς θαλάσσιος. Vult his vocibus non ſolùm *ſordes*, ſed & *lanam marinam* ſignificari. Quartò, pinnino velleri color affingitur aureus. *Baſilius* in *Hexæmeron* Homilia ſeptima, Πλὴν τὸ χρυσοῦν ἱμιον αἱ πίνναι τρέφουσιν, ἐκ τῆς ἰδίας ᾗ πιθεδάφου ὑμιμάσατο. *Unde lanam auream pinna nutriunt, quam nemo eorum imitatus eſt, qui floridis coloribus lanas imbuunt?* Quod more ſuo ſic amplificat *Ambroſius* in *Hexæmeron* lib. 5. cap. 12. *Aurum enim vellus aqua nutrit, & lanam in memoratæ ſpeciem metalli gignunt littoræ, cujus colorem nullus adhuc eorum, qui ſucis diverſis obdulcant vellera, imitari potuit: adeò natura marinum gratiam humano implere neſcit induſtriæ.* Et paulo poſt, *Hic naturalis color*

* Forte כנבין.

color eſt, quem nullus adhuc ſucus æquavit: hoc quoque pinnis eſt vellus. Inde πινοπόπτιχα πρόβατα vocari obſervat *Salmaſius* oves, quę lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt, aurei. Et in *Ezechiele Tragado* phœnix, qui *Moſi* ſcilicet apparuit prope *Elim*, κροκοπέπλῳ μαλλῷτο ὑπηρίζετο, *crocco pinna vellere decorabatur.* Ita legit *Euſtathius* in *Hexaemeron*, non κρηπτίνοις, ut *Euſebius* libro nono *Præparationis Evangelicæ.* Unde patet quorſum *Hebræa* verba *Prov.* 25. 12. וחלי כתם vetus aliquis interpres, quem citat *Scholaſtes*, reddat, Καὶ πίνοις χρυσῆ, ubi *Druſio*, & aliis hæret calculus. Πίνοις χρυσῆ eſt *aureum pinna vellus.* Itaque videtur ille interpres pro חלי legiſſe וחלך, verbum ſono tam vicinum *Talmudico* כלך ut pro eodem ſumpſerit. Quintò, veteres etiam patet hanc lanam neviſſe, ut ex ea facerent comas adfcitias. *Phile*, cap. 88. *De animalibus*,

Πίνη δὲ ποιῇ τρὶχὰς βλάστο ξίνη,
Ὅς ἐξ ἀμαχῶν συμφυὰς ἢ ἐγκάτων·
Ἧς ἡ φύσαυχὴς, καὶ χλιδῶσα λεπτίτης,
Κατθύει πλεχταῖς ἐυδιδύζα παρθένων,
Σπαργῶσιν ἀνταῖς μαργαρώδεσι συμφοραῖς.

Pinna autem pilorum mirabile facit germen; ac ſi ex arenarum viſceribus produceres: cujus lucida, & deliciosa tenuitas, flavis virginum cincinnis illigata, procos in eas prurientes concitat. Sed & ad ellychnia fuiſſe adhibitam hanc lanam *Talmudici* ſic docent. אין בודקין כלכש ולא כחוטן ולא בכלך *Lucernas* die Sabbathi *non accendunt cedri muſco, nec ſtupâ lini, neque* בכלך *calch*, ſeu *calcha.* Verba ſunt in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. Veſtes quoque ex eadem materia ſic deſcribit *Procopius* in Commentario *De Juſtiniani fabricis* ſub initium libri tertii, Χλαμὺς ἐξ ἰρίων πεποιημένη, ἰχνέλα τῷ προβάτων ἐκφύεται, ἀλλ' ἐν Θαλάσσῃ συνεπλεγμένων (lege συνελιμμένων) πίνναι τὰ ζῶα καλεῖν νενομίκασιν, ἐκ οὖ ἡ ἰρίων ἐκφυσις γίνεται. *Chlamus ex lanis facta, non quales ſunt ovium, ſed e mari ſumptis: pinnas vocari cenſent animalia, in quibus ha lana producuntur.* Marſupium ingens cum aſſutis è pinna fimbriis nobilem virum Dominum à *Berangen*, *Henrici Quarti* Regis Cubiculariorum primicerium, ſibi oſtendiſſe teſtatur *Caſaubonus* in *Athenæum* lib. 3. cap. 11. Ex quo viro nata rari exempli mulier, nec minùs virtute, & pietate, quam genere nobilis, Domina *de la Luſerne* in hac ipſa urbe habitat. Lanam porro, quam diximus, Perſæ قز *kaz*, & *Arabes* خز *chaz* vocant. *Giggeius* explicat *ſericum craſſius*, aut *veſtem ex lana & ſerico*, id eſt, ex lana, quæ habetur pro craſſiore ſerico. Et præſtantiſſimus *Golius*, ex *Maruphade*, *lanam ſeu pilos animalis marini, ex quibus texuntur veſtes, & pannum ex iis contextum.* Hinc in *Naſrio* (Scriptore *Arabe Onevocritico*, quem legi adoleſcens in *Oxonienſi* Bibliotheca) in illo, inquam, *Naſrio* libro 3. capite 43. ſect. 25. خز ثياب *veſtes chaz*, in ſomnis viſæ, divitias ſignificant. Fallitur vir doctiſſimus, qui marinum animal, ex quo lana illa deſumitur, putat eſſe *caſtorem.* Caſtor enim marinum non eſt animal, ſed fluviatile. Et ejus pilos *Arabes* وبر potius, quam صوف, ſeu *lanam*, appellant. Nec opus eſſet circumloqui, ſi de caſtore ageretur, qui *Perſico* nomine, apud illos notiſſimo, جندبادستر *gendobadſter* dicitur. Sextò, ut lector intelligat, cur *Talmudici* pinnam, & aurem ejus lanam כלך *calch*, vel כולכא *colcha* nuncupent, notandum eſt præter *Colchos* illos ποντοθρυπτίνους, alios ad *Orientalem Oceanum* fuiſſe *Colchos*, de quibus *Ptolemæus*, & *Arrianus* in *Periplo.* Hodie *Cochin* appellant non multùm diverſo nomine. Ibi porro, & in vicinis locis, multa eſt pinnici piſcatio, id eſt, pinnarum, unde margaritę. *Ptolemæus* in deſcriptione *India intra Gangem*, lib. 1. cap. 7. Καρίαν, ἐν τόλπῳ Κολχικῷ, ἐν ᾗ πολύμυκτες πίνναι. Careorum *regio in ſinu* Colchico, *in quo pinnices piſcatio. Arrianus* in *Periplo*, Ἄλλη παρὰς χώρα, &c. ἡ Παραλία λεγομένη, πρὸς αὐτῷ τῷ τόπῳ, ἐν ᾗ καὶ πολύμυκτες ἰσιν, ὑπὸ τῇ βασιλέι Πανδίονι, πίνναι, καὶ πόλις ἡ Λεγομένη Κόλχοι. *Alia ſequitur regio ad* Auſtrum *ſpectans*, Paralia (ſeu *Littorea*) *dicta, in qua pinnices eſt piſcatio, ſub rege* Pandione, *& urbs* Colchi *dicta.* Et paulo poſt de *Comari* (hodie *Comorin*) regione *Colchis* proxima, Ἀπὸ δὲ ἧς Κομαρὶ ἐκτείνεται χώρα μέχρι Κόλχων, ἐν ᾗ πολύμυκτες· ἡ πίννη ἐστὶ· ἀπὸ δὲ καταιγισίμων κατεργάζεται. *A* Comari *regio quadam ad* Colchos *uſque porrigitur, in qua margaritarum eſt piſcatio, cui capite dominari operam navant.* Et rurſus, Μετὰ ἧς Κόλχων ἐνδέχεται πόντῳ, αἰγιαλὸς ἐν κόλπῳ κείμενος, ἔχων χώραν μεσόγειον, Λεγόμενον Ἀργάλην· ἐν δὲ τούτῳ περαταί παρ' αὐτὸν ἡ Ἠπειδώρη συναγόμενα πινικία. *Poſt* Colchos *autem ſequitur primum litus in ſinu ſitum*, Argali *dictum, regionem habens mediterraneam. In cujus uno loco margaritæ perferuntur juxta* Epiodori *inſulam colliculæ.* Pro Ἀργάλη *Ptolemæus* Ἀργείρη, vel Ἀργάρη, unde margaritæ putantur dictæ. Sed, ſive ſcribatur Ἀργάρη vel Ἀργάλη, parum refert, cum *Syris margarita* ſit, مرجان *margal*, & مرجالة *margalah*, per L. Ex his igitur cùm conſtet ſatis magnam eſſe pinnarum copiam circa *Colchos*, juſta fuit cauſa, cur, ab illis *Colcho* ſumpto nomine, כולכא *colcha* diceretur aurea illa lana, quæ pinnis adnaſcitur. Noſtram hanc in *Colchos* uſque, e veſtris illis longè remotiores, excurſionem lector, ut quidem ſperamus, non iniquo feret animo, cum, *Argonautarum* inſtar, inde referamus aureum vellus. Quod me pene fugerat, ad pinnæ lanam multi referunt locum *Ariſtotelis*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 15. Αἱ δὲ πίνναι ἐξαὶ φύονται ἐν ᾗ βύσζῳ ἐν τοῖς ἀμμώδεσι, καὶ βαρβαρικῶδες quæ *Gaza* ita reddidit, *Pinnarectæ locis arenoſis cænoſiſque ex byſſo, id eſt, villa, five lanâ illâ pinnali proveniunt. Scaliger* quoque, *Pinnæ ſurrectæ enaſcuntur ex byſſo in ſabuletis, & cæno.* Et *Rondeletius*, *Pinnæ*, &c. *ex byſſo provenunt.* Sed *Goſſero* id ſuſpectum eſt, 1. Quia pinnarum villus non appellatur *byſſus* uſpiam, ſed *lana*, aut *vellus.* 2. Sive *byſſum*, aut *lanam* appelles, ex eo villo pinna non provenit, ſed potius villus ex pinna. 3. *Byſſus* pro *lana* Fœminino eſt: itaque dicendum fuiſſe ἐκ τῆ βύσσου, non ἐκ ᾗ βύσσου. 4. Proinde, mutato accentu, legendum contendit ἐκ ᾗ βυζῇ, id eſt, *ex fundo maris provenunt*, qui ferè pinnarum naturalis eſt locus. 5. Inde eſt, quod *Athenæus*, hunc ipſum locum *Ariſtotelis* referens, pro ἐκ ᾗ βύσσου habet ἐκ ᾗ βυθῇ, *ex fundo.* Et de pinna dicit *Oppianus* libri ſecundi *Halieuticôn* verſu 186.

Ὄστρεον αὖ βυθίας μὴ ἴχνι πλάκας,

Teſta quidem profundas maris plagas obtinet. Et *Nicandri Alexiph.* verſ. 391. quædam editiones ſic legunt,

Κυίδαλα φυλίσσετα, βαθὺς ἀνὰ βύζεται ἄλμης,

Animalia in alga degentia, quæque paſcuntur in fundo maris, id eſt, pinnæ, & conchæ reliquæ, quas recenſet continuo poſt. Quibus rationibus cum videatur vir doctiſſimus etiam ab invitis aſſenſum extorquere, miror, cur *Caſaubonus* ἰ μίγας inter utramque hanc ſententiam hæreat ita ſuſpenſus, ut neſciat cui ſe addicat. Ego ut rem certam aſſero, *Græci* veteſtiores nihil ſcripſiſſe de lana pinnæ, nec ejus meminiſſe quemquam ante *Jubam*, & *Andrœſthenem*, quos pares, aut ſuppares fuiſſe putaverim. De ea ſaltem apud *Cteſiam* nihil extabat, nec apud eos, qui ſcripſerunt de rebus *Alexandri*, quos *Strabo*, & *Diodorus* diligenter evolverant. Nec ante *Procopium Gracorum* ullus eſt, quod ſciam, qui veſtis meminerit ex ea materia confectæ. Sed *Talmudici* Doctores, qui *Babylone* degebant, de mercibus *India* ſui temporis potuerunt citius & certius edoceri, quam *Græci.* Tale eſt, quod margaritę in *Gracia* diu ignotæ à *Jobo* & *Solomone* celebrantur diſertis verbis. Atque ipſum nomen פנינים *pennim*,

videtur ex *pinna* factum, translato conchæ nomine ad gemmam in ea inclusam. Quomodo nos *perlam* appellamus, voce ex *perna* deflexa. Quippe etiam *perna* dicitur concha margaritifera, quia pernæ figuram utcumque imitatur.

Sed, ut eo jam revertamur, unde digressi sumus, si quis quærat quorsum Deus lanæ cum lino mixtionem *Israëlitis* interdixerit, cùm res per se sit prorsus ἀδιάφορος, pauca habebo, quæ respondeam. Neque verò hujusmodi rituum ratio exigenda est, cùm plerique ex mero pendeant legislatoris arbitrio. Veteribus tamen assentior, qui Deum voluit suos hoc ritu vocâsse ad morum simplicitatem. *Theodoretus* in *Leviticum* Quæstione vigesimâ septimâ nos ita doceri asserit πράξεις ἐναντίας μεθαμᾶς ἐπιτηδεύειν, *non esse dandam operam contrariis affectibus*. *Cyrillus* libro septimo *De adoratione* confert *Lev.* 19. *vers.* 16. Οὐ πορεύσῃ δόλῳ ἐν τῷ λαῷ σου, *Non ambulabis doloso in gente tua*, cum versu decimo nono, quo vetatur ἱμάτιον ἐκ δύο ὑφασμένον, *vestis ex duobus textis*; quasi sit idem diversis verbis. Et iis, qui sunt duplici corde, opponit μονοτρόπους, de quibus *Psal.* 67. *vers.* 7. Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ. Ubi tamen μονότροπος non dicuntur *viri simplices*, sed יחידים *solitarii*, id est, *qui liberis carent*. Ut sæpe μονότροπον pro *solitario* usurpant *Plutarchus* & *Basilius*. *Josephus*, utut Sacerdos, *Judaicarum* tamen Legum interpres quandoque pessimus, vult soli populo interdici vestes ex lana & lino, ut sic distinguatur à Sacerdotibus, quibus erat permissa. Verba sic habent *Antiq.* lib 4 cap. 8. Μωσῆς ἐξ ὑμῶν καλῶς τὴν ἐξ ἰρὶς καὶ λινῆ κολὴν φορεῖσθαι· ταῖς γὰρ ἱερεῦσι μόναις ταύτην ἀποδέδειχθαι. *Nemo vestrum ex lana & lino vestem honestè gerat. Sacerdotibus enim solis hæc concessa est.* Quod est oppido falsum. Nam quidquid habetur legum *Lev.* 19. & *Deut.* 22. ubi vestis heterogeneæ usus interdicitur, tam Sacerdotes, & *Levitas* respicit, quàm reliquas *Judæorum* tribus. Nihil ibi reperias peculiare plebi. Et verò, licet Sacerdoti variæ vestes attingerentur, byssinæ, purpureæ, coccineæ, hyacinthinæ, tamen illarum nulla pars ex tali materia conflabit. Quin certi ministerii tempore lanearum vestium usus Sacerdotibus prorsus fuit interdictus. *Ezech.* 44. *vers.* 17. *Cum ingredientur portas interiores atrii, vestes lineas induent, nec lanearum indumentum gerent.* Ad verbum, *Non ascendet super eos lana, cum ministrabunt in portis interioris atrii. Lana*, id est, צמר כבוש *lanea vestis*, ut habet *Chaldæus* Interpres. Eodem refert *Junius* quod habetur versu sequente, *Non cingent se* בזיע, ad verbum *in sudore*, id est, si illum sequimur, *nulla re sudatoria, ut sunt vestimenta lanea, quorum proximè meminerat.* Quod ille sumpsit ex *R. Selomone*. At vestimenta lanea non sunt semper sudatoria. Gausapa, & lanea fuerunt, ἀμφίμαλλα. Dicit tamen apud *Martialem* penula gausapina libro 14. *Epigr.* 144.

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Ut me vel mediâ sumere messe velis.

Præterea de cingulo hic agitur, quod, ex quacunque sit materia, sudorem non excitat. Denique *sudoris* nomine durum est *rem sudatoriam* intelligere, seu *quæ sudorem provocet*. Proinde *Talmudicis* accedo potius, quibus *cingi in sudore* est (*b*) *cingi* בכקום שמזיעין *in locis, in quibus sudant*, id est, vel ad axillas, vel infra lumbos. Quorum neutro Sacerdotes lineis vestitos cingi voluit Deus, ne sudor corporis sacras vestes inficeret. Proinde cingebantur in medio intervallo, id est, in costis, & circa mammas. Quam interpretationem valde confirmat, quod summum Ecclesiæ Sacerdotem, id est, Dominum nostrum *Jesum Christum Joannes* raptus in extasin, vidit περιζωσμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς ζώνην χρυσῆν, *zona aurea cinctum circa mammas*, Apoc. 1. vers. 13. Sed hæc sunt alterius loci. Hic observasse sufficiat, quod *Ægyptii*, in multis *Judæorum* ænuli, nonnisi lineas vestes Sacerdotibus suis permittebant. Et alii quidem, auctore *Plutarcho* in *Iside*, τὸ μὴ ἰρὸν, ἀεσεβὲς δ' ἡγεῖτο, σεβόμενος τὸ πρόσωπον, ἀπέχεσθαι λίγνου, *eos, ovem venerantes, tam lanis, quam ovillis carnibus dissitam*: φορεῖν δὲ τὰ λινᾶ διὰ τὴν χρόαν, ἣν τὸ λῖνον ἀνθεῖ φύσει, τῇ περὶ κόσμου αἰθερίᾳ χαριέστατα προσοικείαν, *& linum gerere propter colorem, quem florens habet, similem splendori æthereo mundum ambienti.* cum *Josepho* (*i*) linum terram significet, διὰ τὸ ἐξ ἀνῆς ἀναδίδεσθαι τὸ λῖνον, *quia linum ex ea provenit*. At *Plutarchus* ipse rem sic expedit. Ab eo, qui purus est, impurum tangi non debet, qualia sunt excrementa omnia; ut lanæ, comæ, ungues, &c. Proinde raduntur Sacerdotes. Id autem esset valde absurdum, ut qui proprios deponit crines, quo mundior sit, pecorum lanis amicietur. *Linum verò*, inquit, *nascitur ex immortali Telure, & edulium fert fructum, tenuemque, & puram vestem exhibet, quæ gerentem non gravat, & ad omnia anni tempora apta est, nec piculos gignit.* Ita de lino *Plutarchus* multa philosophatur subtilius, quam solidius, ignarus ab *Hebræis* ad *Ægyptios* multa hujusmodi manâsse.

(*b*) *Talmud De sacrif. c. 2. fol. 19. a.*

(*i*) *Antiq. l. 3. c. 9.*

Supereſt, ut de lanæ corruptione dicatur, quæ vel est ex externa vi, ut si sit ἐντόξυτον, vel ex interno morbo. De priore sic *Esa.* 51. *vers.* 8. *Sicut vestimentum absumet eos tinea, & sicut lanam comedet eos blatta.* Quæ, cum bono Deo, explicabimus in libro *De insectis*. De posteriore *Moses* Levit. 13. vers. 47. &c. *Cum ergo in aliqua veste plaga lepræ, in veste lanea, aut in veste linea, aut in stamine, aut subtegmine, lineis, lanisve*, &c. *erit que plaga illa viridis, aut rubra in aliqua veste, aut in pelle, aut in stamine, aut in subtegmine*, &c. *plaga lepræ est.* De quo lepræ genere cum altum sit silentium apud Scriptores exoticos, tamen *Hebræi* loquuntur ut de re nota. Vide *Talmudicos* in Tractatu נגעין seu *De plagis* cap. 11. Et *Maimonidem* libro *De lepra* cap. 12. & 13. quorum prius ita incipit, צרעת בגדים בגרים כצרעת אדם אבל פחורת מכגדים שחור ושלשת סימני שנמצאת יש בהן ירקרק אדמדם ופכיון ושלשתן כפורשין בתורה ירקרק הוא הירוק שבירוקין שהוא יותר הרבה בכגף הבוסם וכהגוי הירקל ואדמדם הוא אדום שבאדומים שהוא אדום הרבה בזהורית יפה. *Lepra vestium lata in faba fresa cenſetur ut lepra hominis; sed, si sit minus lata quam faba fresa, vestis pro pura habetur. In vestibus porro tria sunt signa immunditiei, viror, rubedo, & extenſio, qua tria in Lege sunt explicata. Et viror, qui* ירקרק *dicitur* (geminatis Radicalibus) *est viror in viroribus* (id est, *viror intenſissimus*) *qualis est in alapevonis, aut in palma folii. Et* אדמדם *rubedo est rubedinum*, (id est, *in intenſo gradu*) *ut est pulcherrimi coccinei.* Idem tamen agnoscit hanc vestium affectionem nonnisi æquivoce *lepram* appellari, æquè ac *lepram domorum*, Levit. 14 vers. 34. &c. & utramque fuisse miraculosam, & *Judæa* propriam. Verba sunt ejusdem libri cap. 16. §. 9. הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין רומין זה לזה שהרי לובן שער האדם קרוי צרעת ונפילת קרקפת שער הראש או הזקן קרוי צרעת ושגוי עין הכגדים או הבתים קרוי צרעת וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של שלם אלא אורת ופלא הירח בישראל. *Lepra est nomen æquivocum, res multas complectens, quæ nullo modo sunt similes. Nam exalbescentia cutis rubra lepra vocatur. Et defluvium partis pilorum capitis, aut etiam barbæ, lepra vocatur. Sed & alteratio coloris vestium, aut domorum, appellatur hoc eadem lepra nomine. Hæc porro vestium, & domorum alteratio, quam per æquivocationem Scriptura lepram nominat, non accidebat juxta conſuetum naturæ ordinem, sed signum, & miraculum erat in* Israële.

Obi-

Obiter dicendum quid ſit lepra ממארת, quomodo vocatur *lepra veſtium* Levit. 13. v. 51. & *lepra domorum* cap. 14. verſu 44. cum per ſeptiduum duravit. *Græci* reddunt ἰμάντα, & *Vulgatus perſeverantem*, id eſt, מתמידת. *Jonathan* מחלטא *abſolutè declaratam*, & *pronuncciatam*, id eſt, מאמרת. *Syrus* ܡܐܡܪܬ, & *Arabs* in *Suecia* MSS. مر *amarum*, id eſt, מרת, tanquam ab הסר. *Onkelos* מחסרא *minuentem*. *Arabs Erpenianus* ناقص eodem ſenſu, ſed *Pariſiis* editus ماحق *delentem*, id eſt, ut ſuſpicor, מארת tanquam ab ארר, quod *carpere* eſt: unde *leonem* אריה dici volunt, tanquam *à carpenda prada*. *Samaritanus* שנמצא quod veteribus eſt φιλάργυρον. Ita enim *Græcum* Scholiaſtes in *Leviticum*, Σαμαρειτικὸ φιλάργυρον, Junius *dolorificam*, quod non capio: cum plaga domûs, aut veſtium, quam contagioſam fuiſſe non apparet, nemini ſit dolorifica. Video tamen quid ſequatur. *Ezech.* 28. *verſ.* 24. קוץ מכאב *eſt ſpina dolorem inferens*. Porrò סלון ממאיר quod immediatè præcedit, putavit idem ſignificare, adeoque מכאב & ממאיר tam eſſe ſynonyma, quàm קוץ & סלון. Nunc in tanta interpretum turba, quorum ferè tot capita, quot ſenſus, ne lector in incerto fluctuet, conabor ignotæ vocis vim eruere, & aperire. *Arabicè* مار eſt *irritare*, unde مبر الجرح *vulnus irritatum eſt*, aut *recrudut*. Ita explicat *Alcamus*. Sic *Hebraicè* צרעת־ממארת eſt *lepra exaſperata*, id eſt, *aſpera, & acerba*. Quomodo *Græcum* παροξύνεσθαι etiam ad morbos transfertur, qui dicuntur παροξύνεσθαι, cum exacerbantur, & ingraveſcunt. Et *Ezech.* 28. *verſ.* 24. סלון ממאיר eſt *ſpina, quæ acriter, & acerbè pungit*. Ita ממאר eſt ejuſdem ſignificationis cum המרה *Hiphil* ז מרה. Unde *Pſal.* 78. *v.* 56. ויתרו *Et irritaverunt Deum excelſum*. Et *Pſal.* 106. *verſ.* 33. המרו *Irritaverunt ſpiritum ejus*. Sic etiam in *Samaritano* שנמצא ממאם eſt *lepra irritata*. Veteres φιλάργυρον reddunt tanquam ex *Arabiſmo*. Nam مري in tertia Conjugatione *vixerioſi*, & *altercari*. Sic 1 *Cor.* 11. v. 16. فان مري الانسان *ſi quis contendit*. Et *Tit.* 3. *v.* 9. ممارات *contentiones* in *Arabe Erpeniano*.

In fine verſus quinquageſimi quinti tres ſunt voces בקרחתו או בנכחתו, id eſt, ad verbum, *in calvitie occipitis ejus, aut in calvitio ſincipitis ejus*, quæ eò tranſlatæ videri poſſint ex verſibus quadrageſimo ſecundo, & quadrageſimo tertio, ubi de leproſi calvitie, & depilatione agitur. Neque enim facilè dixeris quomodo calvitium ad veſtes pertineat. Itaque *Græci* Interpretes planè aliud habent, nempe ἐν τῷ ἰματίῳ, ἢ ἐν τῷ ὑφάνῃ, ἢ ἐν τῇ πρίκῃ. Ac ſi legerint או בכנר בשתי או בערב. Videntur tamen omnes alii interpretes ſtare receptæ lectioni, quamvis aliter atque aliter explicent, ut fit in re obſcura. In his maximè placet, quod recentiores intelligunt utramque panni partem, quaſi recta pars ſincipiti, inverſa occipiti reſpondeat, iiſque calvis, quia lepra tam pannos, quam homines depilabat, & deglabrabat.

In ovis partibus, כרל האזן, *lobus auris*, alibi non legitur, quam *Amos* 3. *v.* 12. ubi Deus, populi ſui reliquias hinc inde colligens, cum paſtore confertur, qui *ex ore leonis eripit* ovis *duo crura, & lobum auris*. Itaque כרל in ove eſt, quod in homine תנוך *Exod.* 29. *verſ.* 20. & paſſim in *Levitico*. Eam particulam *Syrus* ܟܪܥ *extremum* vocant, *Samaritani* שצץ *ſummum*; ineptè admodum, cum de homine res eſt, quia eſt ima pars auris. *Arabes* شحمة *pingue*, non malè, cum in aure nihil ſit pinguius. *Chaldæi* חסחום, vel כחום, *cartilaginem*, quod non capio, cum pars ſit auris minimè cartilaginoſa. *Græci* λοβὸν, ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν, quia veteres ut admonerent, aurem ea parte vellebant. Unde *Poëta*,

— *mihi* Cynthius *aurem*
Vellit & admonuit. —

Latini *lanam*, *lannam*, aut *lamnam*. *Gloſſarium* vetus, *Lana*, λοβὸς ὠτὸς. *Gloſſarium* B. *Benedicti*, *Lanna*, λοβός. Lexicon *Philoxeni*, λοβὸς ὠτὸς, *lamna*. Cujus vocabuli ratio planè me latet, ut & *Hebræi* תנוך. Sed כרל propriè eſt *portio*, ut Verbum ברל in *Hiphil* eſt *dividere*. Falluntur, qui ad דל referunt, ut ſit *tenerum auris* quaſi *Beth* eſſet Servile; quamvis id ſequatur *Kimchius*. Nam in his *Prophetæ* שתי כרעים או כרל האזן *duo crura, aut lobum auris*, omnino conſtat *Beth* eſſe Radicale.

In reliquis animalibus *cauda Hebraicè* dicitur זנב (k) *zanab*, ſed in ove אליה *alyah*; voce maximè propriâ. Sic *Exod.* 29. *verſ.* 22. *Et capies ex ariete adipem*, ואליה, *& caudam*. Et *Levit.* 3. *verſ.* 9. de agno, qui offertur in ſacrificium euchariſticum, האליה תמימה *caudam integram uſque ad coccygem removebit*. Et *Levit.* 7. *v.* 3. ubi de oblatione agni pro delicto, את האליה *caudam offerat, & adipem, qui operit exta*. Et *Lev.* 8. *v.* 25. de agno conſecrationum, *Et cepit adipem*, ואת האליה *& caudam*. Et *Levit.* 9. *v.* 19. *Et ex ariete obtulerunt* האליה *caudam*. Alibi in Scriptura non extat. Sed eamdem vocem uſurpant *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, & *Arabes*. Quin apud hos الي *alia* Verbum, de ove, ſignificat *caudam habere amplam, & adipoſam*: unde ad homines transfertur, qui nates habent carne & arvina diſtentas. كبش الايان vel الي vel الل vel الي eſt *agnus ampla cauda*, ut ovis pari de cauſa dicitur نعجة اليانة, vel اليا. Et الا *mercator adipum hujuſmodi*. Hic enim duo obſervanda ſunt; 1. *Arabicè* الية quandoque non ſolam *caudam* ſignificare, ſed العجيزة او ما ركب العجز من شحم او لحم *nates etiam, aut quidquid carnis, & pinguedinis nates operit*. Ita habet *Alcamus*. 2. Hoc ipſo nomine non intelligi vulgares ovium caudas, ut in *Europa* nos habemus, ſed, ut verè aſſerit *Lexicographus* longè optimus *Golius* noſter, *quales in Orientis ovibus ſpectare eſt, quarum minima decem, vel duodecim libras pendent, nonnulla autem quadraginta libras pondere excedunt. Eas autem minutatim conciſas liquant, & adipem in uſus ſuos ſervant, vel ad condiendum imprimis frumentaceum cibum, vel etiam, ut in* Perſia, *& alibi, ad conficiendas candelas*. Proinde caudam hujuſmodi *Arabes* alio vocabulo nominant وافرة, quaſi *devitem*, & *copioſam* dixeris, & وذبلة *ſegmentum ejus*, cujuſmodi multa proſtant apud *Arabum* ſartores, & macellarios. De his caudis multa legere eſt tam in veterum, quàm in recentiorum ſcriptis, quæ hic referre non eſt extra rem. Ut ab *Hebræis* ordiar, in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 7. in *Miſna* ſic habetur; ואין הזכרים יוצאים בעגלת שתחת האליה שלהן *Arietes* (die Sabbathi) *non egrediuntur cum ploſtello cum cauda ſua*. Et ibidem in *Gemara*, ואין הזכרין יוצאין בעגלה כי היכי דלא לחכמן אליותיהו *Non egrediuntur arietes cum ploſtello* (quod illis datur) *ne caudam ſuam inflectant*. *Gloſſa* etiam ad eum locum, עגלה כגון קרון קטן ששישין לו תחת זנבו שראש

(k) *Exod. 29. verſ. 4. Jud. 15. 4. 1. Sam. 16. verſ. 12.*

שראש זנב אותן האלים רחב כמין כר קטן ואין בו עקם אלא שומן ושב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועשין לו עגלדי כתגלגלת אחריו בשהוא הולך והזנב קשר עליהי *Pleſtellum illud eſt parva rheda, quam cauda ſupponunt, quia caput caudæ illarum arietum eſt latum, ad inſtar agniculi: neque habet oſſa, ſed pinguedinem, & denſitatem, & gravitatem: &, cum humum verrit, laceratur, & corrumpitur. Proinde pleſtellum ipſa aptant, quod poſt eos volvitur, cum ambulant, & caudæ illis allegatur.* Ejuſdem moris veſtigia reperire eſt in *Græcis* Scriptoribus, in *Herodoto* inprimis lib. 3. cap. 113. ubi de *Arabibus*: Δύο δὲ γένεα ἐόντα οἰῶν ἐφ' ἵρι θωμαστὰ ἄξια, τὰ ἀδαμάδι ἐτέρωδί ἐστι. Τὰ μὲν ἀυτῶν ἕτερα ἔχει τὰς ἰρὰς μακράς, τριπήχεας καὶ ἐλάσσονας, τὰς δὲ τὰς ἑπτάπηχυς (ἔστι δὲ καὶ πλέω ἔλαια ἐὰν ἔχωσι, ὑποτρίβεται πρὸς τῷ γῇ τὰ ἰρία· τὰ δὲ ἄπαντα τὰς ἢ πτέρνας ἐπίσαται ξυλλέγειν ἐς τοσοῦτο αἰμαξίδας γὰρ πιοῦσι, ὑπάδυσι ἀυτὰς τῇσι ἰρῇσι, ἐπὶ ἑκάστῃ κτήνεϊ τὰς ἰρὰς ἐπὶ ἁμαξίδα ἑκάστῃ καταδήσαντες. Τὰ δὲ ἕτερα γένεϊ τῶν ἄλλων τὰς ἰρὰς σκατίας φορέουσι, καὶ ἐπὶ πῆχυν πλάτεϊ. *Duo autem habent ovium genera admiratione digna, qua uſquam alibi ſunt. Quorum unum lengas habet caudas, trecubitalibus non minores: quas trahere ſi permitterentur, ulcera contraherent, cum cauda ad terram atterentur. Sed unuſquiſque paſtorum hactenus arte fabrili doctus eſt, ut pleſtella faciant, quæ illarum caudis ſubligent, ſingulas ovium caudas ſingulis pleſtellis devinciendo. Alterum autem ovium genus ad cubitalem latitudinem caudas gerit.* Cum his conferat, qui volet, *Ælianum* lib. 10. cap. 4. *De animalibus*, ubi ex *Herodoto*, ſed aliis verbis, deſcribit utrumque hoc ovium genus. Ad poſterius pertinent hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 28. Ἔν δὲ τῇ Συρίῃ τὰ πρόβατα τὰς ἰρὰς ἔχει τὸ πλάτεϊ πήχεως. *In* Syria *autem oves caudas habent cubitalis latitudinis.* Et hæc *Plinius* lib. 8. cap. 48. Syriæ *cubitales ovium cauda, plurimumque ut ea parte lanuci.* *Diodorus* quoque libro ſecundo *Arabiæ* partem ad *Oceanum* intimam ſcribit Ἐρημώτατον πασῶν πλήθει, καὶ μάλιστα βοῶν, καὶ προβάτων, τῶν τὰς μεγάλας καὶ παχείας ἰρὰς ἐχόντων, *ſcatere pecoribus omnis generis, ſed bobus maximè, & ovibus, ex iis, quæ magnas, & craſſas caudas habent.* Et *Creſias* de *Indis* apud *Ælianum* lib. 3. cap. 3. Πρόβατα τὰ ἐκείνων ἰρὰς πήχεως ἔχειν τὸ πλάτεϊ πὶ φησιν. *Oves eorum alicubi caudas cubitum latas habere dicit.* Et libro 4. cap. 32. de eadem *Indiæ*, καὶ τοῖς μὲν προβάτοις αἱ ἰρὲς περὶ τὸ πύδα τίτανται. *Et cauda quidem ovilla ad pedes uſque pertinent.* Et paulò poſt, Τῶν μὲν ἐν ἄλλοις τῶν πλείστων ἀγαθῶν ἀσυμπτωζ τὰς ἰρὰς οἱ τομεῖς, ἵνα ἀναβαίνωσιν· ἐν ᾗ τ' πιμελὴς τίτων καὶ ἔλαιον ἀποδιδοῦσι· τῶν δ' ἀρίστων διατέμνουσι τὰς ἰρὰς, καὶ ἐξαιροῦσι τὸ σίαφ, καὶ ἐπιῤῥάπτουσι, καὶ ἐπῖται πάλιν ἡ τομὴ, καὶ ἀφανίζονται τὰ ἴχνη ἀυτῆς. *Paſtores igitur ovium, quæ ad partum idoneæ ſunt, caudas amputant, ut facilius ineantur. Sed ex illarum adipe oleum exprimunt. Arietum quoque caudas diſſecant, atque adipem extrahunt, & uterum conſumunt: & ſectio ſita evaleſcit, ut ejus veſtigia nulla appareant.* *Photius* item in *Excerptis* ex *Cteſia*, Ἔχουσι ἰρὰς μεγάλας· διὸ τῶν τοιάδε ἀποτέμνουσιν, ἵνα δύνωνται ἐχίνεσθαι. *Caudas magnas habent: proinde idoneorum ad partum caudas abſcindunt, ut à mare inire poſſint.* *Arabes* non abſcindunt quidem, ſed in altum ſublatas tenent, dum ovem init aries, quod coitûs genus غل (*l*) dicitur. Iidem de *Indicarum* ovium caudis referunt multò portentoſiora. *Damir*, *De Animalibus*, capite الضان ſeu *De ove*, وجملب من الهند نوع من الضان في صدره البة وعلي كتفيه البتان وعلي فخذيه البتان وعلي ذنبه البة وربما تكبر البة الضان حتي تمنعه من المشي *Affertur ex* India *ovis ſpecies, quæ in pectore caudam habet, & ſuper humeros duas caudas, duas item in femoribus, & unam à tergo, quæ quandoque ea augetur, ut eam ab acceſſu prohibeat.* Jam ſequentur alii recentiores. *Paulus Venetus* de *Camandu* in *Perſide* lib. 1. cap. 22. *Arietes illius regionis ea munere ſunt aſinis, caudam ferentes tam longam, & latam, ut triginta librarum pondus habeat.* *Ludovicus Vartomannus*, *Navigat.* lib. 2. cap. 5. *Ædibus Principis* (*Aden* in *Arabia Felice*) *interrabat prapinguis vervex, cujus cauda adeo obeſa erat, ut pondo eſſet librarum quadraginta.* Et capite nono, ubi de *Reame* urbe *Arabiæ Felicis*; *Ibi nonnulla vervecum genera, quorum ego caudam animadverti pondo eſſe librarum* XLIV. *Carent cornibus, adeoque ſunt obeſi, & pingues, ut vix incedere poſſint.* Et capite decimo quinto de *Zeila* Æthiopiæ, *Sunt etiam illic verveces nonnulli, qui ponderaſſimas trahunt caudas, aſpote pondo ſedecim librarum.* Eaſdem oves reperire eſt in *Aſia* parte, quæ *Byzantio* vicina eſt. *Buſbequius*, Epiſtola prima, in itinere *Nicæa* Ancyram; *Eſt quoque frequens iiſdem locis genus illud ovium* (*neque enim ex alio fere conſtans grege*) *quod pinguem, & ponderoſam caudam trahit: qua modo trium, aut quatuor, modo etiam octo, aut decem librarum eſt. Quinimo in eam aliquando magnitudinem excreſcit in ovibus veteſtioribus, ut duas rotulas cum media tabella ſubjici neceſſe ſit, in quam illa recumbat, ut oves trahant quod ferre non poſſunt.* *Olearum* etiam harum ovium meminit, tanquam in *Syria*, *Meſopotamia*, *Gordyæa*, & *Perſide* vulgarium. Illum vide *Maſcovitices* & *Perſicis itineris* lib. 5. pag. 548. & *Indiæ* lib. 1. pag. 91. Sed & in *Africa*, & in *Ægypto* ſimiles deſcribit *Leo Africanus* libro nono; *His arietibus* (inquit) *nullum ab aliis diſcrimen eſt præterquam in cauda, quam latiſſimam circumferunt: qua cuique quo opimior eſt, eò craſſior obigit, adeo ut nonnullis libras decem, aut viginti pendat, cum ſua ſponte impinguantur. Veruntamen in Ægypto plurimos, faciendis vervecibus intentos, furfure, ordeoque faginant: quibus adeo craſſeſcit cauda, ut ſe ipſos dimovere non poſſint. Itaque qui earum curam gerunt, caudam exiguis vehiculis ullegantes, gradum promovere faciunt. Vidi ut* Aſiota *Ægypti*, *ad* Nilum *eruntes*, CL *paſſuum millia ab* Alcairo *ſita, hujuſmodi caudam libras* LXXX *ponderare, alios ſe vidiſſe affirmantibus, quæ* CL *libras expendiſſent. Omnis itaque horum animalium pinguedo in cauda conſiſtit, nec uſquam* (in Africa) *niſi* Tuneti, *& in Ægypto reperiuntur.* *Ludovicus Marmolius* (*Africæ ſuæ* libro 1. capite 23.) *Hiſpanicè* appellat *carneros de cuco quartos*: quia, cùm noſtri ſolum in quatuor partes, hi in quinque dividuntur, quarum partium una eſt cauda, eaque ſæpe potiſſima. Has caudas cum ſale comedi docet *Sirachides* capitis vigeſimi verſu vigeſimo, juxta *Syrum* Interpretem, ubi legitur انحنا بذا معهما الحملا وبالواحد حذا معكما *Ut* (arietis) *cauda ſine ſale comedi non poteſt.* Ita etiam in *Arabe*, كما ان الالية لا توكل بغير ملح. Sed id unde ſumpſerint, nullus capio, cum in *Græcis*, & *Latinis* exemplaribus nihil ſimile reperiatur. Naturam porro in hac parte fuiſſe valdè providam his verbis docet *Cardanus*, *De Subtilitate* libro decimo, *Cauda vervecum in peregrinis quibuſdam regionibus tanta ſunt, quantus apud nos nullus vervex. Contigit hoc, quia humidiſſimum eſt animal,*

(*l*) *Vide Golii Lexicon, pag.* 2723.

animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumque cætera offa extendi nequeant, ne pinguedine propriâ obruatur animal, totum humorem ea caudam transmittit. Hæc ideo docui pluribus, quia ἀβλαζόντως nemo notaverat hactenus quid propriè sit אליה, & à vulgari cauda quid differat, quod tamen interesse scire, ne quis miretur, quod *Moses*, qui in boum & hircorum sacrificiis de cauda ne γρὺ quidem habet, de ovilla tam est sollicitus, quæ apud nos solet esse vervecini femoris appendix, tam parvæ rei, ut ne truncium quidem ematur. Quid quod vocem apud omnes *Orientales* receptissimam *Graci* Interpretes usque adeo non intellexerunt, ut in *Exodo* planè omiserint, & in *Levitico* constanter τὸν ὀσφὺν, id est, *lumbum*, explicaverint? Ex quo errore natus est alius, ignoratio nimirum vocis עצה, de qua jam dicturi sumus.

In sacrificio eucharistico ex ovibus sumpto, Deus inter cætera vult adoleri האליה תמימה לעצה quod *Graci* reddunt τὸν ὀσφὺν ἄμωμον (ὃν ταῖς ψόαις, *lumbum immaculatum cum* vicinis *musculis*. In qua versione peccatum est quadruplex. Primum jam notavimus, quod האליה illis est ὁ ὀσφὺς *lumbus*, aut *pars circa lumbos*, cum eâ voce planè constet *caudam* significari, eamque *ovillam*. 2. Quòd תמימה, ἄμωμον *immaculatam* explicant, cùm ὅλην totam debuissent, vel ὁλόκληρον *integram*. Sic *Levit.* 23 15. שבתות תמימות sunt *hebdomades integræ*, non ἄμωμοι, *inculpatæ*. Et *Exech.* 15. 5. de ligno vitis, בהיותו תמים *cum est integrum*, quod *ambusta* opponitur. 3. Particula לעמת, id est, *è regione, contra, usque, ad, propè*, malè redditur ἐπὶ, *cum*; ac si Deus caudam adoleri velit una cum העצה, cum nonnisi caudam postulet, sed *totam usque ad* העצה. 4. Denique non potest ferri, quod ταῖς ψόαις habent, id est, *musculos propè lumbos*, pro *Hebraeo* העצה. Quod quidem verbum obscurum est, & ἐν τῇ ἄκρᾳ λαγωνίων. Unde est, quòd in ejus interpretatione Veteres in tam diversa abeunt. *Hieronymus renes* explicat. *Syrus* ܐܠܝܐ quod Gabriel *dorsi crepidinem*, ego *lumbos* expono ex *Hebraeo* מתנים. *Hierosolymitanus* עציא, quæ est ipsa vox *Hebraa Chaldaeo* more inflexa. *Samaritanus* בעצה, id est, *vertebram*, ut 1 *Sam.* 4. 18. מפרקי est *compages vertebrarum cervicis*. *Onkelos* שזרתא. Arabs *Erpenianus* itidem الشزرة. *Mardochæus* quoque, & *Pomarius* שדרה *dorsi spinam*. Arabs *Parisiis* editus العصعص *coccygem*. Kimchius, קצה השדרה *extremum spinæ*. R. Selomo, למעלה מן הכליות היוצאות *quod est supra renes consistarios*. Quibus verbis ad id alluditur, quòd *Hebraei* veteres partem renibus vicinam עצה dici voluerunt tanquam à Verbo יעץ, quod *consulere* est; quia dicit *David* Ps. 16. 7. *Erudiunt me renes mei*. Vide *Kimchium* in *Lexico*. Tamen inter tot interpretamenta non difficilis est optio. Primo enim illud ex ipso contextu liquet, העצה in ove partem esse caudæ proximam & attiguam. Ita enim habet Sacer Textus, *Auferes caudam integram usque ad* העצה. Itaque העצה neque ταῖς ψόαις, neque *renes* significat, aut *lumbos*, aut *dorsum*, aut *dorsi crepidinem*, aut *spinam*. Harum enim partium nulla est caudæ proxima. De renibus, & ταῖς ψόαις res notissima est. Ex infra dorsum sunt lumbi, ubi spina desinit, ad quam cauda non attingit, quia os sacrum & coccyx interjacent. Proinde, si presse loqui velimus, ovilli corporis nulla pars est caudæ contigua & continua, præter coccygem. Atque id omnino voluit *Moses* voce העצה. Et ejus verba sic reddenda sunt, *Caudam totam usque ad coccygem auferet.* Quod ipsum Nomen עצה evincit, si conferatur cum *Arabico* صعص. Nam עצה & صعص idem sunt, neque aliter differunt, quàm Radicalium geminatione in *Arabico* صعصص. Porrò صعصص esse *coccygem* constat ex *Avicennæ* definitione, quæ sic habet, (m)

(m) العصعص مولق من فقرات ثلث عضروفية لا زوايد لها ينبت العصب منها عن ثقب مشتركة كما الرقبة لصغرها واما الثالثة فيخرج عن طرفيها عصب فرد

(m) Lib. 1. Fen 1. Doct. 5. Sum. 1. cap 12.

id est, *Coccyx compositus est ex tribus ossibus cartilaginosis, quæ nulla habent additamenta*, (seu nullas ἐπιφύσεις.) *Et nervi quidem inde oriuntur ex communibus foraminibus, ut in collo, propter eorum parvitatem, & ex extremitate tertii nervus egreditur impar. Coccygem* reddo, quia descriptio convenit, qualis est in *Galeni* libro *De ossibus*, Ἐπὶ τῷ πέρατι ἡ πλατεῖα ἕτερον ὀστοῦν ἐστι τὸ καλούμενον κόκκυξ, ἐκ τριῶν καὶ τούτου συγκείμενον ἰδίων μορίων χονδρώδεσιν. *In extremitate ossis lati* (seu sacri) *aliud est os, coccyx nomine, ex tribus compositum propriis partibus cartilaginosis.* Et paulò pòst, Διεξέρχεται δὲ κατὰ τοῦτον συνταξεως ἐκ τοῦ ὀπίσω καὶ πέρατος μυελὸς νεῦρα. *Nervi verò transeunt per eorum compositiones, tam ex posterioribus, quàm ex anterioribus partibus.* Et rursus, Ὅσον δὲ ὑπόλοιπον ἦ νευρικὸν κατὰ τὸ πέρας ἀνευ ἑ τρίτου διεξέρχεται μόνον ἄζυγὸν. *Et ad finem tertii transit nervus impar, qui ex spinali medulla solus supereſt.* Hæc igitur conferenti cum iis, quę ex *Avicenna* descripsimus, clarum fiet עצה, vel עצעץ, esse *coccygem*. Neque vero hæc vérsio prorsus nova est. Nam, ut *Arabem* taceamus *Parisiis* editum, qui pro העצה habet العصعص id ipsum est, quod *Kimchius* appellat קצה השדרה *extremitatem spinæ*; & *Samaritanus* בעצה *vertebram*, seu *spondylum*. Utut enim spina dorsi tota ex vertebris constet, tamen extremum illud os speciali nomine *spondylum* dicitur, id est, *vertebra*. *Pollux* de sacro osse, Ἄρχεται μὲν ἐξ ὑφίστου· ὑπὸ τὴν ῥάχιν ὑποτείνεται δὲ κατὰ τὰ κακκύγια καλούμενον, ὃ καὶ σπονδύλιον, καὶ διὸ πύγον ὀνομάζεται. *Initio quidem sub spina dilatatur: coarctatur verò circa os, quod & coccygem vocant, & spondylium, & orthocygium.*

Jam disquirendum quæ pars tam bovini, quàm ovilli, & caprini jecoris *Hebraicè* dicatur יותרת *jotheret*, Exod. 29. 13. 22. & passim (a) in *Levitico*. In quo frustra se fatigavit vir doctissimus, & in his rebus valde accuratus, *Nicolaus Fullerus*, *Miscellan. Sacr.* lib. 5. cap. 14. Vult enim is voce יותרת significari *membranam illam tenuissimam, quâ jecur integitur*, atque id ipsum in *Hieronymo* esse *reticulum jecoris*, & in *Græca* editione λοβὸν ἢ ὑμέν. Quomodo in leguminibus λοβὸν vocant siliquam, aut folliculum, quo semen continetur. In quibus ne apparet quidem vel minima veri species, quod hæ rationes palàm facient. Deus in sacrificiis partes victimarum opimas, hoc est, optimas & pinguissimas sibi deligit super altare suum adolendas. Putà in ove caudam, qualem suprà descripsimus, & arvinæ quidquid habent externæ partes; & in internis omentum, & renes, & si quid aliud adiposum est in ventre, & extis, usque ad ilia. In his porro censetur etiam יותרת *jotheret* jecoris: unde apertè concluditur ea voce non intelligi cuticulam, qua jecur integitur, quæ macra, & exilis, & jejuna

(a) *Levit.* 3. 4. 10. 15. & 4. 9. & 7. 4. & 8. 16. 25. & 9. 10.

jejuna eſt, ſtipulaque levior, & foliis farfari. Hanc igitur qui Deo affignant, idem faciunt, ac ſi ex nuce conſecrarent ſolum putamen, aut ſola culiola, aut nihil ex ovo darent præter teſtam, aut pelliculam, quæ albumen obtegit. Præterea cuticula illa jecoris ſubſtantiæ tam arctè nexa eſt, ut vix ab ea poſſit divelli. Saltem id plenum otium requireret, & lentam operam, qualem ad altare adhibere non potuerunt *Levitæ*, & Sacerdotes, quibus quandoque paucis horis plura pecudum millia immolare neceſſe fuit. Tertiò, quorſum jecoris membranula *reticulum* ab *Hieronymo* diceretur, cum in ea διατυπώσις, vel *reticulatum* nihil quidquam ſit? Denique quis neſcit apud *Græcos* lobum jecoris non eſſe cuticulam, ſed ſubſtantiæ partem, quomodo in aure, & pulmone lobus pars eſt ſubſtantiæ, non membrani, aut cuticula? Miſſo igitur *Fullero*, docebo, cum bono Deo, quid in jecore ſit יותרת *jothereth*, tam ex *Hebræa* linguæ genio, quam ex veterum Interpretum collatione. *Hebraicè* יתר *jathar* eſt *abundare* & *ſupereſſe*: & יותר jother, *quod abundat, quod ſupereſt, quod excedit, quod ſuperfluit.* Inde factum יותרת *jothereth*, ſolum addita Fœminina terminatione. Proinde in jecore יותרת *jothereth* eſt pars aliqua, quæ excedit, quomodo lobi, & appendices. Inde eſt, quod ab *Arabibus* id ipſum vocatur زيادة *zaada* verbo maximè proprio, quod *Hebræum* prorſus exprimit. Nam ut *Hebraicè* יתר *jathar*, ſic *Arabicè* زاد zada, *excedere* & *redundare* eſt. Et ex زاد *zada* factum زيادة *ziada* eſt *augmentum*, *exuberantia*, *additamentum*. In *Abenbitare*, capite *De hirundine*, زيادة الغمر eſt *augmentum Lunæ*. In *Proverbiis Abi Ubeid*,

جا يطلب زيادة واتلف ما عنده

Venit petitum auctarium, & amiſit quod penès ſe erat. In Novo Teſtamento editionis *Erpenianæ* Act. 4. 17. & 9. 22. زيادة *in augmento* reſpondet *Græcis* πλέον, & μᾶλλον, & *Syris* ܝܬܝܪ & ܣܓܝ. Itaque, cum *Hebræum* יתר *jathar*, & *Arabicum* زاد *zada* verba ſint ejuſdem notionis, veriſſimum eſt in jecore *Hebræum* יותרת idem eſſe, quod *Arabicum* زيادة. Unde eſt, quod cum in quatuor inciderim *Pentateuchi* verſiones *Arabicas*, quæ in multis differunt, quia una *Hebræum* textum, alia *Chaldæum Onkeloſi*, alia *Syrum*, alia denique *Græcam Septuorum* editionem exprimit, tamen omnes hoc commune habent, quod יותרת *jothereth* reddunt زيادة *ziada*. Quo ſemel animadverſo, facile erit ſolvere quæſtionem propoſitam. Jecoris enim partem aliquam *Arabicè* vocari زيادة *ziada*, vel زايدة & in Plurali زوايد *zavvaid*, diſcimus ex *Lexicographis*. *Golius* ex *Guahari*. زايد Fœm. زايدة *Plur.* زوايد *redundans*. *Et hinc Servilis litera apud Grammaticos*, &c. *Et res acceſſoria, adnata alteri. Peculiariter exiguum quid tale in latere hepatis.* Et *Avicenna* rem deſcribit accuratiùs his verbis (o)

ولكبد زوايد يحتوي بها علي المعدة

ويلزمها كما يحتوي علي المقبوض

(o) *Arab. pag 455. Lat. lib. 3. Canon. Fen. 13. cap. 1.*

عليه بالاصابع واعظم زوايدها هي

الزايدة المخصوصة باسم الزايدة وقد

وضع عليها المرارة وجعل مدة الي

اسفل وجملة زوايدها اربع او خمس

Et hepar quadam habet zavvaid (id eſt, *augmenta, additamenta*, vel *proceſſus quoſdam*) *quibus ſtomachum amplectitur, & adhæret ei, quomodo quis id amplectitur, quod digitis tenet. Quorum augmentorum maximum illud eſt, quod ſpeciali nomine vocatur* zaida (ſive *augmentum.*) *Illi autem fel incumbit, unde ad inferiora extenditur. Ejus porrò augmenta quatuor omnino, vel quinque ſunt.* Ex perfectam definitionem ejus, quod quærebamus! Ex qua duo colliguntur, primò in jecore زوايد *Arabibus* id ipſum fuiſſe, quod *Græcis* λοβοὶ, de quibus *Hippocrates* in libro *De oſſium natura* §. 9. Ἡπατος πέντε λοβοί. *Jecoris lobi quinque ſunt.* Sed *Galenus Anatom.* lib. 6. cap. 8. Ὅυ μὴν τόγε πλεῖσθον ἴσον ἀριθμῷ τῶν λοβῶν τῷ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶν, οὔτε κατὰ τὸ γένος, οὔτε κατ' εἶδος οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος, ἴσον οὐδὲ τῷ λοβῷ, οὐ δὲ ἴσα ἑκάστῳ τῶν σπλάγχνων. *Jecoris lobi non ſunt numero pares in cunctis animantibus, neque ſecundum genus, neque ſecundum ſpeciem: ut neque magnitudo æqualis eſt cum loborum, tum totius viſceris.* Et apud eundem *Galenum Herophilus*, Λοβοὺς γάρ φησι μὴ εἶναι ἴσους, ἀλλ' ἔστι ὅτε τρεῖς λοβοὺς καὶ δυοῖν, τοῖν δὲ δύο, τοῖν δὲ καὶ πλείους, καὶ πολλοῖς καὶ τετραμμένους ἴσχει. *In quibuſdam ne lobus quidem habet, ſed ex toto rotundum eſt, manuſque rectum, quibuſdam duos, aliis plures, multis etiam quatuor obtinet.* Secundò, in illis jecoris augmentis (ſeu lobis) ex *Avicenna* colligitur unum eſſe majus aliis, quod κατ' ἐξοχὴν زايدة زايدة, ſeu *augmentum* dicitur. Illud nimirum, in quod fel incumbit, de quo *Hippocrates*, ubi ſuprà; Ἡπατος πέντε λοβοί· ἔχει δὲ ἡ τετράχτη λοβὸ ἐπίκειται ἡ χολή. *Jecoris lobi quinque ſunt, quorum quarto fel incumbit.* Et *Galenus* in *Anatomia* de veſica fellis, Θέσις γε μία τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν ζώοις ἐστὶ διαπαντὸς, ἡ κατὰ τὸ μέγιστον τῶν λοβῶν ἧ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἰδίᾳ. *Eam habentibus animalibus ſemper idem ſitus eſt, nempe in omnibus ad maximum loborum hepatis.* Et *Pollux*, τὸ δὲ μέγιστον ἔχουσι ἥπατος διαιρεῖται γὰρ τριφῆ· οἷς αἷμα, καὶ χολὴν, καὶ τὸ μὲν ἄγγειόν τι πλησίον ἢ ἴχνιται τῷ μεγίστῳ λοβῷ. *Præcipuum jecoris officium eſt cibum in ſanguinem bilemque diſtribuere, & bile implere quoddam vaſculum, quod maximo jecoris lobo inſidet.* Ergo maximus ille loborum hepatis, in quem incumbit veſica fellis, ut *Arabicum* زايدة *zaida*, vel زيادة *ziada* dicitur κατ' ἐξοχὴν, id eſt, *augmentum*, vel *exuberantia*, ita *Hebraicè* יותרת *jothereth* eſt appellatum eodem planè ſenſu. Atque hæc fuit pars jecoris, quam juſſit Deus in altare ſuum adoleri. Hodie multi tam *Arabes*, quàm *Græcos* erroris arguunt, quod hujuſmodi lobos deſcribunt etiam in humano jecore, cum nonniſi in brutis reperiantur. Sed hæc diſputatio ad nos nihil attinet. Neque enim hic de humano, ſed de pecuino jecore cum *Moſe* agimus, quod in plures lobos dividi, atque in illis unum eſſe reliquis craſſiorem & eminentiorem, nemo negavit hactenus. Quod ideo hic obſervamus, ut *Fullero* ſatisfiat, qui rogat, cur *Græci* Interpretes Singulari numero dixerint τὸ λοβὸν τῷ ἥπατος, ſi plures illos lobos intelligant

gant, in quos fiſſum eſt brutorum jecur. Ad quod viri docti quæſitum jam facilis eſt reſponſio, nempe tam in *Moſe* יותרת *jothereth*, quam in *Græca* verſione ὁ λοβὸς non omnes jecoris lobos, ſed maximum illum ſignificaſſe, quem Deus ſibi ſelegerat. Quem יֹתֶרֶת id eſt, יותרת ſpecialiùs fuiſſe dictum ex *Avicenna* probavimus. Fruſtrà etiam id objicitur, lobos ſubeſſe jecori, cum יותרת *jothereth* à *Moſe* deſcribatur עַל הַכָּבֵד, *ſuper jecur*, *Exod.* 29. 13. & in *Levitico* pluries. Nam עַל הַכָּבֵד iis locis reddendum eſt *ad jecur*, non *ſuper jecur*. Neque aliud *Græci* ἐπὶ ἧπατος. Sic rectè dixeris ἐπὶ τὰ ἰδία, *ad vnam*, ἐπὶ θυρῶν, *ad fores*, aut *pro foribus*, non *ſuper fores*. Fateor tamen *Syrum*, & *Chaldæos* ad hunc lapidem impegiſſe: cum enim verba עַל הַכָּבֵד eodem modo, quo *Fullerus*, intellexerint, putaverunt nomine יותרת deſignari partem aliquam ſupra jecur, ac proinde חצר, vel חצרא reddiderunt, id eſt, *ſeptum*, nempe tranſverſum, ſeu διάφραγμα, à quo jecur immediatè dependet. *Septum* interpretor cum *Gabriele Sionita* ex *Arabica* lingua, quâ حجاب eſt *ſepimentum*. Et diaphragma ſignificari apertè docent hæc *Jonathanis*, *Exod.* 29. 13. modò rectè legantur: וית דמתשאר עַל חצר כבדא *Et quod carnoſum eſt in jecoris ſepto*. Nempe cum in diaphragmate, quod omnes norunt, ambitus ſit carneus, medium nervoſum & membranoſum, voluit *Jonathan* Deo ſervari ſolùm id, quod carneum eſt. Atqui *Jonathanis* hanc eſſe mentem ideo nemo vidit, quia in voce דמתשאר punctum ſiniſtrum ſ *Sin* tranſlatum eſt in cornu dextrum. Itaque planè aliter & nullo ſenſu interpretantur, *Et quod reſiduum eſt*, &c. Sed neque ullus animadverterat rem, quæ valde erat obvia, apud *Syros* & *Chaldæos*, חצר כבדא, *ſeptum jecoris*, aut חצרא דעל כבדא, *ſeptum*, *quod eſt ſupra jecur*, eſſe diaphragma. Quod & *Talmudici* uſurpant in *Joma* capite octavo, ubi morſum à cane rabioſo cibari volunt מחצר כבד שלו, *ſepto jecoris illius*, id eſt, diaphragmate. *Septum jecoris* ideo appellant, quia jecur diaphragmati non ſolum vicinum, ſed & junctum eſt, & ex eo appenſum. Unde *Poëta Odyſſ. i.*

— πρὸς ῥηθῆ, ὅθι φρένες ἧπαρ ἔχουσι,

ad peſtus, ubi diaphragma jecur continet. Hebræus jam ſi conſulas, eos *Græco* & *Arabibus* concinere reperies in interpretatione vocis יותרת *jothereth*, quod ſententiæ noſtræ, aliunde jam ſatis probatæ, non leve pondus addit. En ipſa eorum verba! *Mardochæus* in *Concordantiis*, יותרת טרי שהוא שט הטרפ"שא Jothereth, *id, cujus aliud nomen eſt* τράπεζα. R. Selomo, ואת היותרת היא טרב"שא דכבדא שקורין שיב"דיש Jothereth *eſt jecoris* τράπεζα, *quam* Gallicè *vocant Tibres*, lege פי"ב"רש *Fibres*. Kimchius, רוא התקראא בלשון ר"ל טר"פש ובלעז אב"רש *Id eſt, quod lingua patrum noſtrorum beatæ memoriæ* τράπεζα *dicitur*, & Hiſpanica *vulgari* hebræa. *Fibræ* in jecore, Gallis *fibres*, & Hiſpanis *hebræ*, ſunt lobi, & extremæ partes. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Antiqui fibrum dicebant extremum. Unde in fagis extrema fimbria, & in jecore extremum fibra. Poëta* de *Tityo*, cujus immortale jecur vultur exedit, libro ſexto,

— *nec fibris requies datur ulla renatis.*

Et ibi Servius, *Fibræ, jecoris extremitas.* Feſtus, *Fibras jecinorum, & fimbrias veſtimentorum dicunus.* Iſidorus, *Fibræ jecoris ſunt extremitates. Gloſſarium* vetus, *Fibra*, λοβὸς ἥπατος, *Philoxenus*, λοβὸς ἥπατος, *fibra, fiber. Hebræi* igitur rectè hactenus. Certum quoque in majorum ſcriptis, hoc eſt, in *Talmudicis*, טרפ"שין ſeu τράπεζας aliquid eſſe in jecore. Sic in *Cholin* capite tertio, טרפ"שיה דכבדא τράπεζαι *jecoris*

ris. Item נדלדל כבד ומעורה בטרפ"שין *languidum jecur, & adhærens trapezæ.* Quod mutuati ſunt à *Græcis*. *Nicander* in *Theriace* verſu 559.

— ἢ ἀπὸ νώτου
Ἧπατος ἀκρίτατον κίρεας λοβὸν, ὅττι τράπεζαι
Ἐκφύονται, τοῦσι δὲ χολὴς χυδὸν, ἠδὲ τυλάων.

Aut ex apro extremum jecoris lobum detondens, qui ex trapezæ naſcitur, & ad fel vergit, & jecoris pocias. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Τράπεζα, καὶ πυλαὶ, μικρὰ τινὰ ἀπὸ ἐξωμίδων ἧπατος, ὥσπερ καὶ ὦνοξ, καὶ μάχαιρα, καὶ κάνεον. *Trapeza* (aut *menſa*) *& portæ ſunt partes quædam hepatis adhærentes, ut & unguis, & gladius, & canistrum. Polyænus* libro quarto in *Attalo*, Ὁ μάντις ἐπιδειξάμενος τοῖς λοβοῖς, καὶ τῇ χολῇ, πύλας τε δὴ, καὶ τράπεζαν, καὶ ἕτερα ἄλλα ζωτικὰ κατανοῶν. *Haruſpex veſiculæ lobos percurrens, & veſicam fellis, portas quoque, & trapezam, & qualibet alia ſigna inſpiciens.* Heſychius, Δύλας τράπεζα, ἐπὶ ἧπατος σκωλὸν ὁ δυτικῆ. *Dolatrapeza, in jecore ſignum in haruſpicina. Ruſus Epheſius*, ubi de hepate, Α δὲ ἐν ἱεροσκοπίᾳ πύλας, καὶ τραπέζαν καὶ μάχαιραν καὶ ὄνυχα καλοῦσι· ἔστι μὲν καὶ ἐν αὐτοψίαις, ἀσαφῆ δὲ, καὶ οὐ ἐνδηλα. *Quæ autem in haruſpicina portas, & trapezam, & gladium, & unguem vocant, etiam in homine ſunt, ſed incerta, nec ſatis manifeſta.* Tamen *Theophilus Proto-ſpatharius, De fabrica humani corporis* lib. 2. cap. 11. jecoris quatuor lobos nominari ait τράπεζαν, ἰσλὰν, μάχαιραν, ὄνοχον, *menſam, ſecum, gladium, aurigam:* & cauſas etiam addit, cur ita nominentur, ſed quæ non ſunt hujus loci. Utut ſit, ex *Nicandro* conſtat τράπεζας fuiſſe χολῆς χυδὸν, *prope fel*, ubi etiam ille jecoris lobus, qui *Hebræis* יותרת & *Arabibus* ذنب الكبد. Et præter *Selomonem*, *Mardochæum*, & *Kimchium*, quibus hic *lobus* cum *trapeza* idem eſt, etiam *Talmudicus Gloſſator* ad locum *Cholin*, quem citavimus, poſtquam abſurdè *trapezas* pronuntiavit eſſe *renes*, וכצאתי ליכנא אחרינא ביותרת הכבד אית"רש בלש"ן וקן טרפ"שין *Etiam*, inquit, *repers aliam Gloſſam, quæ* jothereth *jecoris fibras explicat, id eſt, trapezas.* Ubi notandum, *trapezas* Plurali numero dici, cum *Græci* nonniſi unam agnoſcant. Nempe, cum apud *Græcos* τράπεζα, ſeu *menſæ* nomen maximo jecoris lobo fuerit peculiare, quia menſæ inſtar eſt latus, *Hebræi*, quibus verbi vis erat ignota, hoc idem nomen ad omnes jecoris lobos extenderunt. Ita ut illis טרפ שא τράπεζα ſit idem, quod λοβὸς, & *Romanis fibra*. Porrò fibris etiam ſuam meſſe pinguedinem, cujus ratione potuerint cum aliis pinguioribus in altari adoleri, vel ex *Perſio* diſcere eſt, qui ad fibrarum adipem ſic alludit *Satyra* tertiâ,

Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue, &c.

Nunc, ſi roges quorſum יותרת *Hieronymus reticulum* interpretetur, cum in jecore nihil retiforme ſit; duo habebo, quæ reſpondeam. Unum, videri vocem eſſe corruptam, & *Hieronymum* ſcripſiſſe *reſticulum*, non *reticulum*. Nam ex *reſte* utrumque deducitur, *reſticula*, & *reſticulus*. Et priori utitur *Hieronymus* 3 *Reg.* 7. 23. Alterum, cùm Vocales deeſſent, legiſſe יתרת *jethereth*, tanquam à יתר *jether*, quod *reſtum* ſonat: ac *reſticulum* reddidiſſe, non conſultis iis, qui periti ſunt anatomiæ, à quibus didiciſſet nullam eſſe partem jecoris, quæ ita nominetur.

Ventriculum, atque inteſtina pingui ac tenui omento integi dicit *Plinius* lib. 11. cap. 38. Unde eſt, quod à *Græcis* dicitur ἐπίπλοον, quaſi viſceribus *innatans*. Et definitur πιμελώδης ὑμὴν ὅλη τὴν κοιλίαν, καὶ τὰ ἐντέρα, *adipoſa membrana ſuper ventrem, & inteſtina.* Quin *Arabicum omenti* nomen ثرب *tharb*, vel *thrb*, (barbaris *zirbus*) eſt ab adipe factum. *Syris* enim ܬܪܒܐ *tharba* eſt *adeps*. Et apud ipſos

Arabes ثَرْبا *tharba* de ove *pinguem* ſonat, & أثْرَب athraba *pingueſcere*. Itaque *Exod.* 29. 13. & *Levit.* 3. 9. החלב המכסה את הקרב *adeps tegens inteſtina operiens*, videtur eſſe omentum: ut & ſimplex הַמְכַסֶּה *operiens* in his *Moſi Levit.* 9. 19. *Ex ariete* (obtulerunt) *caudam*, & המכסה *operientem* (ſupple *adipem*, id eſt, omentum, quo inteſtina operiuntur) & *renes*. Nempe in ſacris omenti plurimus fuit uſus, etiam apud *Romanos* & *Græcos*, qui *Judæos* æmulati ſunt. Hinc *Perſius Satyra* ſecunda,

Tot tibi cùm in flammis junicum omenta liqueſcent.

Et *Homerus Iliad.* β'.

--- κατὰ τὰ νέατα ἰκάλυψαν
Δίπτυχα πολλὰ ταμόντες. ---

Ad quæ *Etymologus*, Δίπτυχα πολλάκις τοὺς πίονας, νῦν δὲ λίαν τὸν ὑπόλιπον. *Duplicia facientes, id eſt, adipem duplicantes, nunc autem omentum ſignificat.* Et *Heſychius*, eodem haud dubiè reſpiciens, Δίπτυχα, δύο ὑπόλοιπος ἔχοντα, ἢ διπλᾶν (lege ἢ διπλᾶν ἐλίπλαν, quarum vocum una omiſſa eſt à Scribis propter τὸ ὁμοίστατον) ἄλλοι τῷ μὴν ὑπερῶσθαι τὸν ὑπόλιπον, τῷ δ' ὑπόλοιπον εἶναι. *Duplicia, id eſt, duos in jecinore habentia, aut duplum omentum, ab altero ſuperponatur.* Sed & apud *Perſas* ex toto ſacrificio ſolùm omentum, aut omenti pars Diis ſervabatur. *Strabo* libro 15. *Cum Magus, qui ſacrificium enarrat, carnes diſtribuit, parte ſuâ acceptâ, quiſque abit. Deum enim dicunt nihil quidquam petere præter animam.* Ὅμως δ' τῷ ὑπόλιπόν τι μοῖρόν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες, ὅλῃ τὸ πῦρ, *Omenti tamen nonnihil, ut quidam ajunt, in ignem injiciunt.* Sic, apud *Catullum* in *Gellium*, *Perſorum* Magus

--- accepto veneratur carmine Divos,
Omentum in flammis pingue liquefacientes.

Et ex omenti ſtatu & ſitu haruſpices multa conjectabant. Proinde *Lucanus*, ubi de inauſpicato *Arunſis* ſacrificio, libri primi verſu 624.

Cor jacet, & ſantem per hiantes viſcera rimas
Emittunt, fraudemque ſuus omentum latebras.

Et, in *Oedipo Senecæ*, *Manto*, extis inſpectis, *Tireſiæ* patri tum cœco inter cætera dicit,

--- non mollis imbitus
Omenta pingues viſcerum obtendunt ſinus.

Itaque *omentum* ab *omine* quidam deducunt. Quod etſi præſtare nolim, tamen puto veriſimilius, quam quod plerique ſtatuunt, *omentum* ab *omaſo* dici; quia in *omaſo* prima eſt brevis. *Horatius* lib. 2. *Sat.* 5.

--- ſeu pinguis tantus omaſo:

& alibi,

--- patinas evanabat omaſi.

Nævius in *Anularia*,

Præciſum, omaſum, pernam, callum, glandia.

Omentum ovis Arabicè eſt عَثَل *athſal*, & ejus *adeps* سمعق *ſamahik*. Ita habetur in *Alcamus*.

De renibus quoque dicendum, quorum *Hebræa* nomina duo ſunt: unum vulgare כְּלָיוֹת à libidine ſumptum, cujus ſedes eſt in renibus. Nam כלה Verbum inter cætera *ſummè appetere* ſignificat. Alterum infrequentius פְּדָרוֹת *Job.* 38. 36. & *Pſal.* 91. 8. ſumptum ab adipe, quo illiti ſunt atque obducti. *Hebræis enim* פדר *illinere* & *obducere* eſt. Hinc *Aben Ezra*, in *Pſalmos*, Veteres dicit *renes* ita vocâſſe, שהם מכוסות חלב *quia ſunt adipe obducti*. Huc facit, quod, *Jod* & *Vau* permutatis, *Arabicum* Verbum طبخ de iis uſurpatur, quos ſagina obruit. Ita enim in *Alcamus*, طبخه السمن *Sagina illum obduxit*. Renum autem adipem *Poëtarum* princeps ἐπινεφρίδιον appellat *Iliad.* φ'.

Δημὸν ἐρυσσάμενοι ἐπινεφρίδιον, κείροντες
Adipem comedentes, qui ſupra renes eſt, & deglutientes. Ad quæ verba vetus *Scholiaſtes*, Δεῖ συνάπτειν δημὸν ἐπινεφρίδιον· ἐπὶ τῶν νεφρῶν γὰρ ἡ πιμελή· *Voces δημὸν & ἐπινεφρίδιον conjungendæ ſunt; quia ſuprà renes eſt adeps.* Alii tamen divellunt, & ἐπινεφρίδιον jungunt cum ſequente κείροντες, ac ſi ἐπινεφρίδιον per ſe ſignificet τὸ ὑπὲρ τῶν νεφρῶν λίπος, quomodo *Heſychius* & *Suidas* exponunt. Utut ſit, renes conſtat eſſe partes pinguiſſimas. Quod unde fiat, ita docet *Philoſophus De partibus anim.* lib. tertio capite nono, Ἔχουσι δὲ οἱ νεφροὶ μάλιστα τῶν σπλάγχνων πιμελὴν ἐξ ἀνάγκης μέν, διὰ τὸ διηθεῖσθαι τὸ περίττωμα διὰ τῶν νεφρῶν· τὸ γὰρ λιπῶδες τῶν αἱμάτων, ὥσπερτον ὂν, τίλος δὲ ὑγιεινῆς αἱματικῆς πιμελὴ, καὶ τίμιος ἰσίο. *Renes omnium viſcerum ſunt maximè pingues, quod neceſſario ſit, quia quidquid* ſanguinis *ſuperfluum eſt per renes percolatur. Sunguis enim reliquus, cùm ſit apprimè cœtinis, tandem per bonam ſanguinis coctionem fit adeps & pinguedo.* Alia ratio ſequitur, Ἡ δ' ἰσχὺς ἀζυγίου· ὅταρχοι γὰρ αἱ καμπαὶ πάντων· αἱ γὰρ ὀχεῖς γὰρ ἡ πιμελὴ γίνεται πρὸς ἄλλημα τοῦ νεφροῦ. *Lumbus eſt ſine carne; quia flexus omnes carne carent. Pro carne igitur adeps renibus eſt pro munimento.* Ecce & tertiam, Ἔτι δὲ διαφέρει, καὶ πίττεις τὴν ὑγρότητα μᾶλλον πίονος ὄντος· τὸ γὰρ λιπαρὸν θερμὸν, πίττει δὲ ἡ θερμότης. *Præterea cùm pingues ſunt, humorem melius ſecernunt, & concoquunt. Nam omne pingue eſt calidum; calor autem concoquit.* Porrò, ut omnium viſcerum renes ſunt pinguiſſimi, ita omnium animalium maximè in ovibus pinguedo exuberat. Ex quo περίνεφροι fiunt, & in morbum incidunt, qui in *Ariſtotele* vocatur σκιρραλιεμία. Sed legendum σφακελιεμία, id eſt, *gangræna, cum ſummum attigit corruptionis gradum.* Quod paucis ita *Plinius* lib. 11. cap. 38. *Animalia in renibus pinguiſſime. Ovibus quidem lætaliter, circum eos concreto pingue.* Sed *Philoſophus* multò pluribus, ubi ſuprà, τῶν μὲν οὖν ἄλλων ζώων συμφυεῖ τε τοῖς νεφροῖς ἔχει πίονα, καὶ πολλοῖς ἔχουσιν ἴλως περίπλεως· τὰ δὲ πρόβατα, ὅταν τύχῃ παθῇ, ἀπολύονται. *Cum aliis animalibus renes habere pinguiſ proficiat, & ſæpe totos obeſos habeam: ovi, cum hoc patitur, lætalo eſt.* Reliqua ibi vide. Et *Hiſt. anim.* lib. 3. cap. 17. ubi eas mori dicit τῶν νεφρῶν πάντη πολυφθόντων, *cùm renes adipe ſunt planè obducti.* Quo & ſequentia pertinent, Γίνονται δὲ περίνεφρα δι' ἀνεσιότητα, ὅταν τὸ Σικελίας περὶ Λεοντίνους· διὸ καὶ ἐξελαύνουσιν εἰθὺ τὰ πρόβατα τὰ ἡμέρας, ὅπως ἐλάττω λάβωσι τὴν τροφήν. *Ubertate pabuli renes illis adipe circumſcribuntur, ut circa* Siciliæ *Leontinos. Quocirca nonniſi ſub veſperam oves agunt ad paſcua, ut minus pabuli capiant.* Quod de ovibus timetur magis, quia, ut idem alibi habet, τῶν ἄλλων τοῖς τριχώδεσιν ἧττον πυκνὸν τὸ σῶμα ἢ τοῖς προβάτοις, καὶ τῷ πλήθει πολὺ τὰ πρόβατα ὑπερβάλλει, γόνατα περιτρφα τάχιστα τῶν ζώων τὰ πρόβατα, *alius animalibus adipoſis minùs pinguis eſt adeps, quam ovibus, & adipis copia ovem longè excedunt, proinde illis adiperenes craſſiſſimè opplentur.* Hæc ideo notanda duxi, quia *Iſ.* 34. 6. *adipem renum arietum* commendat *Propheta* diſertis verbis. Non poſſum his non addere *Elmacini* locum inſignem de *Mervano* gula, qui fuit *Ægypti* pro-Rex ſub imperio *Soffahi Caliphæ* XXII. *Is*, inquit, *gulæſus admodum fuit, & tamopere delectabatur* كلا العراق الشوا *toſtis ovium renibus, ut quotieſcunque in manus ejus incidiſſet ovis, continere ſe non poterit, quin manum ſuam, tunica manicâ involutam, in ovis ventrem inſereret,* فيخن الكلا وياكلها *reneſque acciperet, & comederet. Tunica autem illa deinde exuta, aliam induebat. Ajuntque eum plures quam decem mille tunicas reliquiſſe, quarum manica* دهن الكلا *pinguedine renum inquinata erant.* Hæc ille *Hiſtoria Saracenica* libri ſecundi capite ſecundo, & rurſus capite octavo.

Quod

Quod penè omiſeram, קבר putatur eſſe *victima ſtomachus*, ſeu *ventriculus*, Deut. 18. verſ. 3. ubi quisquis offert victimam, dare jubetur Sacerdoti הזרוע, *humerum*, והלחיים, *& maxillas*, והקבה, *& ventriculum*. A *Kimchio* קבר definitur הכים שבמעי הבהמה שבו כנוס חלב היתק וקרוש בו. Quod *Mercerus*, apud *Pagninum* in *Lexico*, exponit *locum, ſeu receptaculum in beſtia viſceribus, in quo congregatur adeps exſugens, & concreſcit.* Sed peſſimè, & nullo ſenſu, quod tanti viri pace dixerim. Quid enim eſt *adeps exſugens?* Itaque haec ſic reddenda, קבה *eſt marſupium in pecoris inteſtinis, in quo lacteus lac collectum coagulatur.* Quae vera eſt expoſitio. Nam & *Arabicè* قبة id ipſum ſignificat. *Arabes ventriculum* explicant *ex agno roſtum*, cujus aliud nomen أنفحة. Porro أنفحة eſt *lacteus agni, hoedi*, aut *leporis ventriculus*; & *lactis coagulum*, *quod in eo concreſcit.* A quo كرش *Hebraum* כרש hoc ſolo differt, quod *jam ablactati animalis* eſt *ventriculus*. Itaque in *Graeca* verſione pro utroque occurrit ὑσγερον. Nam, ut habetur pro הקבה cum legitur *Deut.* 18. *verſ.* 3. Δώσεις τὸν βραχίονα τῷ ἱερῇ, καὶ τὰ σιαγόνια, καὶ τὸ ὑσγερον ita in his *Malach.* 2. *verſ.* 3. Σκορπιῶ ὑσγερον ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν, ὑσγερον ἑορτῆς ὑμῶν, *Cappellus è manuſcripto* rectè obſervat ὑσγερον ibi eſſe pro *Hebraeo* כרש, quomodo legerunt pro פרש. Porro ὑσγερον *Heſychio* eſt τὸ μέγα ὕστερον τῶν ζώων, ἡ κοιλία, *magnum animalium inteſtinum, venter.* Alii ὕσγερον ſcribunt, quod ab eodem definitur ἡ πρώτη κοιλία τῶν μηρυκαζομένων ζώων, *primus venter animalium, quae ruminant*; aut, ex aliorum ſententia, ὑπογάστριον, *imus venter.* Prius videtur ſequi *Suidas*, cum ventrem dicit εἰς τρία τμηθέντας, ὕσγερον, ἐχῖνον, κεκρύφαλον, *in tria divido, ſyſtrum, echinum, & reticulum*, cum ὕσγερον primo loco ponat. Et diſertè *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 579. Οἱ δὲ τῶν μηρυκωμένων ζώων τρίτα τὰ κοιλίας λέγοντες· τὴν μὲν πρώτην ὕσγερον καλοῦς· τὴν δὲ δευτέραν ἐχῖνον· τὴν δὲ τρίτην κεκρύφαλον. Tamen apud *Philoſophum* ὕσγερον appellatur *una ventriculi pars*, (*Hiſt.* lib. 2. cap. 17.) ubi animalia, quae ruminant, quatuor ventriculos habere aſſerit, quorum primum ad os ſtomachi vocant τὴν κοιλίαν τὴν μεγάλην, *magnum ventrem*; ſecundum κεκρύφαλον, *reticulum*, à figura retiformi; tertium *ab aſperitate* ἐχῖνον· quartum denique ὕσγερον. Et libri tertii *De partibus animalium* capite decimo quarto docet hos quatuor ventriculos ſupplere vicem dentium, quae illis ab una parte deſunt. Neque enim ſunt ἀμφίδοντα· ac proinde pluribus opus eſſe ventriculis, qui cibum prorſus digerant, & conficiant. Et illos rurſus recenſens eodem ordine, quo ſuprà, *Vocantur*, inquit, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ὕσγερον. Nempe ὕσγερον eſt ab ὕστερος, *perfectus*, & *abſolutus*: quia cibi digeſtio, in prioribus ventriculis ſolùm affecta, in iſto planè perficitur, & conſummatur; quod his verbis docet *Philoſophus*, Ἡ δὲ κοιλία ὅτῳ πρὸς ὕτερον διήκομεν τὴν τροφὴν, ἡ μὲν ἀκατέργαστον, ἡ δὲ κατειργασμένη μᾶλλον, ἡ δὲ πάμπαν, ἡ δὲ λίαν. Inde vocatur ὕσγερον, quaſi *perfectiorum*, ultimus ille ventriculus. Sed קבה, in quo agni, vel haedi, vel lepuſculi lactentis lac coagulari ſolet, ſitne primus, vel ultimus, aut unus è mediis ventriculis, planè neſcimus. Utut ſit, certum eſt ὕσγερον à Veteribus cenſeri inter cupedias. Hinc *Ariſtophanes* in *Equitibus*,

(p) *Act. 1. Scen. 3.* (p) Ἐγὼ δὲ γ' ὕσγερον βοὸς, καὶ κοιλίαν ὑείαν καταζορχεῖσθαι,

Ego verò cùm ſyſtrum bovis, & ventrem porcinum deglutiverò. Item,

(q) *Act. 4. Scen. 1.* (q) Καὶ χόλικα, ὑσγέρα τε, καὶ γαστὸς τόμον,

Et viſcera, & ſyſtra, & ventris tomaculum. Proinde *Heſychio* ὕσγερον non eſt ὑπογάστριον ſimpliciter, ſed ὑπογάστριον ἠδυσμένον, *imus ventriculus conditus.* Quod ideò hic obſervamus, ne cui mirum videatur, quod à *Graeco* Interpretibus, cum humero, & maxillis victimae, etiam ὕσγερον Sacerdoti aſſignetur. *Maxillarum* porro nomine etiam *labra* contineri, diſcere eſt ex *Joſepho*, qui χελύνιον reddit, cùm è pecoribus, quae quisque macta̅t domi, Sacerdotibus offerri ait ὕσγερόν τε, καὶ χελύνιον, καὶ τὰ δεξιὰ βραχίονα ἅ θύματος, *ſyſtrum, & labium, & occiſi pecoris dextrum humerum*; Antiq. *lib.* 4. *cap.* 4. Neque enim *Henricus Stephano* aſſentiendum, cui χελύνιον in eo loco eſt *dorſi convexa pars*, aut *armus*, aut *quod prominet in ſcapulis*, aut *pectoris pectus*. Quin χελύνιον idem eſt, quod χελύνη. *Heſychio* autem χελύνη eſt χέλος, καὶ μέρος τι ἱερεῖου. Itaque ut χελύνη *labium* eſt, ita etiam χελύνιον. Fruſtrà objicitur idem *Heſychius*, cui χελύνιον eſt χελώνιον, quod *Stephanus* exponit *tegumentum teſtudinis, & convexam dorſi partem in modum teſtudinis tegminis*, cùm *labium* debuiſſet. Ita enim *Graeci* uſurpant, cùm de *Moſe* dicunt *Deut.* 34. *verſ.* 7. Οὐκ ἠμαυρώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐφθάρησαν τὰ χελύνια αὐτοῦ. *Non caligaverunt oculi ejus, neque corrupta ſunt labia ejus.* Pro *Graecis* χελύνια αὐτοῦ, *Hebraea* habent, לחה *vigor ejus.* Sed *Samaritae* legerunt לחי *gena*, vel *maxilla ejus*, quomodo & plures alii. *Syrus* ܠܚܘܡܝܗ *Nec gena ejus rugas contraxerunt.* *Arabum* unus in *Smecia* manuſcriptus ولم ينقبض عارضيه eodem ſenſu. *Jonathan*, ולא נתרון ניבי לכתיה *Et non exciderunt molares dentes maxillae ejus.* Hieronymus, *Nec dentes illius moti ſunt.*

Sed neque ſatis certum eſt quid propriè ſint כסלים in bove, ove, aut capra, *Levit.* 3. *verſ.* 4. 10. 15. & 4. *verſ.* 9. & 7. *verſ.* 4. & in homine, *Job.* 15. *verſ.* 27. & *Pſal.* 38. *verſ.* 8. *Hebraei* recentiores *ilia* reddunt; ut *Aquila* λαγόνας, *Symmachus* ψόας, vel ψύας, *partes lumborum muſculoſas*: quomodo & *Samaritae* in *Jobo*, ſed alibi *μηρούς*, & μόρια, *femora. Hieronymus* in *Leviticо*, *ilia*; in *Jobo*, *latera*; in *Pſalmo*, *lumbos*. Syrus ܓܢܒ̈ܐ *latus*, Onkelos גיסאי *latera*, Arabs Erpenianus خواصر *hypochondria*, alter أحشا *inteſtina*. Jonathan כפלי, quod idem eſſe puto, quamvis *lumbos*, aut *ilia* exponant *Lexicographi*. Nam vox כפל, quae *duplicatum* & *tortuoſum* ſonat, inteſtinorum ſpiras, & anfractus optimè exprimit. Preterea *Talmudicum* effatum in *Cholin* cap. 7. חמשה חוטי אורך בהו ככפלי כפלי, videtur poſſe referri ad inteſtina quinque. Qui inteſtinorum eſt numerus juxta (r) *Philoſophum*, (s) *Galenum*, (t) *Julium Pollucem*, & Veterum alios, quamvis recentiores ſextum addiderint. Sunt & ejusdem vocabuli verſiones aliae longè remotiores, quas conſulto praetereo, cum quia ex prava lectione natae ſunt, tum quia quae hactenus ſunt allatae plus ſatis docent Veteres in meris tenebris hic verſari. Quibus ut lux inferatur, primò id obſervandum eſt, כסלים partes eſſe renibus proximas, quod docent verba *Moſis* in *Leviticо* ſaepe repetita, *Renes duo cum adipe, qui eſt ſuper ipſos, qui* (inquam) *eſt ad* הכסלים. Secundò partes eſſe adipoſas tam ex hoc loco conſtat, quàm ex altero *Jobi*, *Adipe operuit faciem ſuam, & fecit* (id eſt, *obduxit*) *arvinam ſuper* כסל. *Arvina* Hebraicè eſt פימה *pinna*. Alludit *Graecum* πιμελὴ, quod *Symmachus* hic uſurpat. Recentiores ad פום referunt, id eſt, *ora*; quia obeſi, ut inquiunt, ſtrigas habent, & plicaturas in cute, quae ora utcumque imitantur. Quod cùm ſit remotum, malo פימה ex *Arabica* lingua deducere, quâ فيم *pinguefcere* ſonat. Sic in *Lexico Camus*, فيم حارك البعير *Obeſum ſuit interſtitium*

(r) *De part. anim l* 3. *cap.* 14 (s) *De loc. aff. l.* 6. *cap.* 2. (t) *Lib.* 2. *ſect.* 63.

tum ſcapularum cameli, & בְּעֵין מִקְעָם *Camelus in ea parte obeſus.* Tertiò, כְּסָלִים eſſe partes, quæ facile incalescant, colligere eſt ex his *Pſal.* 38. *verſ.* 8. כְּכְסְלִי מָלְאוּ נִקְלָה: quibus illas queritur ardore eſſe plenas. Quæ omnia in lumbos cadunt. Lumbis enim non ſolum ſunt vicini renes, ſed & iis prorſus incumbunt. Et iiſdem immergitur adeps, quo renes ambiuntur, de quo jam actum. Lumbis denique communis eſt renum ardor, quem non ex urina ſolùm, ſed & ex tactu deprehendi docet *Avicenna* lib. 3. *Fen.* 18. tract. 1. cap. 4. Huc accedit, quod ex כְּסִיל factum videtur ἰξύς: nam *Caph* & *Samech* latent in ξ, & *Lamed* Finale de more mutatum in S. Tale Ἀνίσως pro חִנִּי בַעַל *Hanni-baal*, Ἀσδρύβας pro אַזְרוּ בַעַל *Azru-baal*, κάλγ@ pro גִּלְגָּל *Gilgal*, Γολγὸς in Cypro locus pro *Phamicio Golgol.* Quomodo & Liquidæ omnes. Ita כַּרְכֹּם *carcom* Græcè eſt κρόκ@, לֶאֱם *leom* λαός, אֲגַן *agan* ἄλγ@, צְפוֹן *ſiphon* ζυφ@, כֹּהֵן *cohen* καός, נְצִיבִין *Neſibin* Νισίβις, צְפוֹרִין *Tſipporin* Σιπφορὶς اسقنقور *iſcancur* ενήγκ@, אֲבִיר *abir* Ἄπις.

Sic *Joſepho* Cain eſt κάϊν, & *Jonathan* Ἰωνάθης. Eodem, unquam, exemplo factum ἰξύς pro ἰξύα ex *Hebræo* כְּסָל *ceſel*, vel *eſal*, ut ſcribitur in Regimine. Porrò ἰξύς eſt *lumbus*. Ita plerique reddunt. *Heſychius*, *Erotianus*, *Homeri* vetus *Scholiaſtes*, in librum tertium *Odyſſ.* Ἰξύι, ὀσφύι. *Suidas*, Ἰξύν, τὴν ὀσφύν. *Pollux* ubi de coccyge, Οὐ τὸ ὑπερᾶνον ὀσφύος, ἡ ἰξύς. *Etymologus*, Ἰξύς, ἡ ὀσφύς. *Euſtathius* ad *Iliad. Υ.* Ἴξαλ@ de hirco, ὁ περὶ τὰς θηλείας ἰξύας, ἤτοι ὀσφύας ἀνόμωρ@, *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 248. Τῇ ἰξύι, ἤγουν τῇ ὀσφύι. Et vetus auctor *Iſagoges ad Medicinam* Ὀσφὺν καὶ ἰξύν nominari dicit *eam partem*, *quâ cingimur*, & *quæ ſpinam excipit*, id eſt, *lumbos*. Eſtque id ex *Homero* planum, apud quem *Ceſpſo Odyſſ.* ε, & *Circe Odyſſ.* κ.

--- περὶ ζώνην βάλετ' ἰξύι,

id eſt, *zonam lumbo circumpoſuit*. Proinde *Centauros* & *Onocentauros* multi ſcribunt humanam habuiſſe formam uſque ad ἰξύν, id eſt, *uſque ad lumbum*. *Calliſtratus* ad *Centauri* ſtatuam, Τὸν μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης (φύσεως) ἕσον καὶ ἰξῦ@ εἰς ἄκρον ὑποφῆναι τὸν θώρακα, αἰῶλον. *Ab humana natura, quantum à lumbo ad imos pedes ſubcenditur, detraxit. Oppianus* ferè initio libri ſecundi *Cynegeticôn*,

Ἀμφίπολ@ φοιτᾷς ἀνημάδι@ ἄγριος ὕλαι,
Θηρομιγὴς, μιξίφρων μὲν ἐπ' ἰξύας, ἰξυόφιν δὲ
Ἵππον ὑμωδύτας, ---

Utrinque eloveſa, ventoſaque Pholoes *ſæva ſæcula, hominum quidem formâ uſque ad lumbos, à lumbis autem equorum ſemi-hominum. Ælianus* lib. 17. cap. 9. in deſcriptione *Onocentaura*, Ὦμοι δὲ, καὶ βραχίονες, καὶ πήχεις, ἔτι δὲ χῶρα, καὶ στέρνα ἐς ἰξύν, καὶ ταῦτα ἀνθρωπικά. *Homeri* autem, *& brachia*, *& cubiti*, *manus quoque*, *& pectus uſque ad lumbum*, *omnia hæc humana erant*. Et *Phile* eandem deſcribens capite 40.

Πρόσωπον ἀνδρὸς εἶδον, ἰνδὸ, καὶ κόμην,
Καὶ στέρνα, καὶ τράχηλον, ἄχρις ἰξύ@,

Faciem virilem vidi, *ô* Inde, *& comas*, *& pectus*, *& collum uſque ad lumbum*. Quale eſt, quod *Nonni Dionyſiacôn* libro ſexto deſcribuntur *Tritones*,

Ἔγχλοον αἰθύσσοντες ὑπ' ἰξύι δίπτυχος ὑρὴ,

Viridem moventes ſub lumbo duplicem caudam. Et libro decimo quarto idem de *Satyris*,

--- ὑπτίοις δὲ, τετανυσμένη διὰ νώτου,
Ὀρθι@, ἀμφιλικτ@, ὑπ' ἰξύ@ ἴρηξ ὑρή.

Equina cauda per dorſum extenſa, erecta, circumvoluta ſuper lumbum fluitabat. Lumbum intelligi patet, quia dorſum & ἰξύς ibi ſunt ſynonyma. Sic in *Arato* cœleſtes Urſæ dure

--- κεφαλὰς μὲν ὑπ' ἰξύος αἰὲν ἔχουσι
Ἀλλήλων. ---

capita ad lumbos invicem ſemper habent. Quod *Germanicus* ita reddidit,

--- *obverſa refulgent*
Ora feris caput alterius ſuper horrida terga.

Et *Cicero*, Ubi de Urſa minore,

Obſtipum caput, *& teretes cervice reflexum*,
Obtutum in cauda majore figere dicas.

Rurſus apud *Maximum Tyrium*, Sermone quadrageſimo, cervæ natatu maria trajiciunt, ἐπιθέσαι ἑκάστη τὸν καρυφὸν τῇ τοῦ ἡγεμόνος ἰξύι, *unaquæque caput imponens anteriori lumbo*. Pro quo *Ælianus* in fine libri quinti, τὰ γόνατα αἱ ὑπερῶναι τοῦ ἱππείου προηγεμόνων τῇ ἰσχιάδι ἐπιπάθειαι, *Sequentes mentum ſuper anteced entium lumborum fulcientes*. Ex qua collatione apparet *Maximo* τῇ ἰξύι id ipſum eſſe, quod *Æliano* τῇ ὀσφύι. *Hippocrates* quoque promiſcuè ſumit utramque vocem libro Περὶ γονῆς φύσιος, ubi, poſtquam ſæpe dixit, Ὀδύνη ἴσχει τὴν νεφριτιν γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας, *Dolor tenuem ventrem*, *& lumbos detinet*, ſemel hoc idem repetens, pro τὰς ἰξύας, habet τὴν ὀσφύν. Non deſunt tamen, quibus ἰξύς aliud eſt. *Suidas* ex ignoto *Poeta*, Ἐπ' ἠϊόνι ψυχόμενον χηλαῖς τε, καὶ ἰξύσι, ταυρίσι τὸν ῥάχιν, *In littore exſiccantem ungulas*, *& ἰξύας*, *id eſt*, *dorſi ſpinam*. *Heſychius*, Ἰξύι, ὀσφύι, λαγόνι, ac ſi non ſolum *lumbum*, ſed & *ilia* ſignificet. Quomodo accepiſſe videtur *Archias Poeta*, cùm de acheta, cicadæ genere, dicit *Anthologiæ* lib. 3. cap. 24. *Epigr.* 7.

Ἔκφρικες ὑπαφεῦσο δὶ ἰξύ@, ἀχέτα, μελπών;

Ocheta, *per alata ilia carmen canebas*. Cicadas intelligit, de quibus *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo ſexto, *Quæ canunt*, *vocantur ochetæ*. Et multo ante *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7. Τὰς μὲν καλουμένας ὀχέτας ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα διηρῆσθαι, καὶ ἔχειν ὑμένα φανερόν. *Ochetas*, *quas vocant*, *ſub diaphragmate dividi*, *& membranam habere liquet*. Et canoras eſſe illa parte etiam *Ægyptii* obſervant. *Horus*, *Hieregl.* lib. 2. cap. 52. Διὰ τὸ τόνον ὑ καλῶ, διὰ διὰ τῆς ῥάχεως φθεγγόμεν@ καλὸν μέλ@ ἀείδει. *Hæc*, *non ore*, *ſed ſpinâ dorſi reſonans*, *pulcherrimum concentum edit*. Et *Ælianus* libro primo capite vigeſimo. τὰ μὲν δὴ διὰ τῶν ὀδόντων (lege ὠδίνων) ἐρίσαι ἐνεστὶ, καὶ τῇ γλώττῃ φθέγγεται δῆλον ἀνθρώπου· οἱ δὲ τέττιγες καὶ τὴν ἰξὺν οἷς καλέσαντο. *Canora quidem aves alia ore valent*, *& linguâ loquuntur hominum more*; *ſed cicadæ circa lumbum ſunt loquaciſſimæ*, membranulæ ſcilicet agitatione ſtridorem edentes. Quod ipſum voluit *Archias*, niſi quod illi ἰξὺς ἐνταῦθ@, id eſt, *alata*, non poteſt eſſe lumbus, cum alæ non ſint à tergo. Proinde *ilia* intelligo. Et *Heraclides* Περὶ ἀνθρώπου, cum *Centauros* ſcribit τὰ μὲν ἱππεῖα ἕως λαγόνων ἀνδρῶν ἔχοντας, τὰ δὲ ἄλλα ὅ μέρος πᾶν ἵππων, *qua ſunt ſupra ilia hominum habuiſſe*, *reliqua autem omnia equorum*, λαγόνας, id eſt, *ilia* vocat, quod alii ἰξύν. Quin ipſe *Hippocrates*, ubi ſupra, videtur τὴν ὀσφὺν, & τὰς ἰξύας, tanquam diverſa, diſtinguere, cum dicit, Ὀδύνα ἴσχει τὴν τε ὀσφὺν, καὶ τὴν νεφριτιν γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας. Itaque *Galenus* ſcribit ἰξύας quibuſdam eſſe τὰ ὑπὲρ λαγόνων ὀστᾶ, *ilium oſſa*, aliis τὰ ὑπερᾶνα αὐτῶν, *ſuperiorem partem*, *quæ proprie λαπάρη* dicitur. Et ipſe definit τὸ μεταξὺ ὑπὲρ ἰσχίων καὶ τῆ ὀσφύ@, *coxendicis & lumborum partem intermediam*. Et in *Etymologico* ἰξὺς vel eſt ἡ ὀσφὺς, *lumbus*, vel τὸ ἰσχίον, *coxendix*. Et in *Gloſſario Philoxeni* ἰξύς *clunis* redditur. Quæ hic ideo affero, ut Lector ſciat *Græcis* ἰξὺν tam eſſe ambiguum, quam *Hebræis* כְּסָל. Tamen utrumque puto primò *lumbum* ſignificâſſe, deinde per κατάχρησιν vicinas partes, putà *ilia*, & *oſſa ilii*, adeoque *os femoris huic ſuppoſitum*, atque inde eſſe, quod כְּסָל à *Græcis* μηρὸς redditur, & μηρὸν, id eſt, *femur*. Et in *Talmude* כְּסוֹל vocatur *qui femur unum habet altero longius*. Aliud agebat doctiſſimus *Bederianus*, cum reddidit, tanquam ex *Aruch*, *aqui-cruram*, *habentem femora æquali altitudine*. Nam in Tractatu *Talmudico Bechoroth*, cap. 6. f. 40. a. in ipſo *Miſna* textu, ut שחול is eſt, שנשככה

ירכו

יריכו, *cujus luxatum eſt femur*: ita כסול definitur שאותת מירכיו גבוהות *cujus unum femur eſt altius*. Quod ipſum exſcribit *Aruch*, niſi quod pro גבוהות habet גבוהה, quæ melior eſt lectio.

Lumbi Hebræis aliter vocantur חלצים, & מתנים quæ voces ſunt frequentiſſimæ. Et a priore חלץ eſt *ad militiam ſe accingere*; quia ſuper lumbos ſe accingebant. Quomodo etiam in *Homero Iliad. ϕ. Epeus*, & *Euryalus*, pugiles decertaturi,

--- ζωσαμένω βέλτεϊ οἱ μέσσον ἀγῶνα.

In quem locum vetus *Scholiaſtes*, κατὰ δὲ τὸν λ' καὶ δεύτερον Ὀλυμπιάδα Ὀξυντὸς ὁ Λακεδαιμόνιος ἀνὴρ ἀγωνιζόμενος τὸ πυρίζωμα αὐτὸν ἀντὶ ἱστᾶς ἐγίνετο, ἐξ οὗ νόμος ἐτέθη γυμνὸς πάλλειν. *Circa* Olympiadem XXXII Orippi Lacedæmonii *decertantis cingulum ſolutum cauſa fuit cur vinceretur, à quo tempore lege cautum eſt, ut nudi certarent*. Sed *Euſtathius* rectius *Orſippum* deſcribit, & ad *Olympiadem* XIV hoc idem refert. Verba ſunt, Μετὰ τὴν ιδ' Ὀλυμπιάδα ζωσθεὶς, Ὀρσιππός τινα, ἱμασθιόντα ὑπὸ τῆς πυριζώματος, πίπτειν, καὶ τελευτῆσαι, ἢ κατά τινας νικηθῆναι· ὅθεν ἐδικάσθη, γυμνοὺς τοὺς τοιούτους ἀγωνίζεσθαι· ἀφ' ὧν καὶ γυμνάσιόν τι τόπος, ἐν ᾧ τοὺς ἀγῶνας ἐτίθεντο. *Poſt* Olympiadem XIV *contigit, ut* Orſippus *quidam, à cingulo ſuo impedatus, caderet, & moreretur, aut juxta nonnullos vinceretur; unde ſancitum eſt, ut deinceps hi nudi decertarent: ac proinde Gymnaſium dicebatur locus, in quo edebantur hæc certamina*. Quin, ut ibidem additur, ex eo *Heſiodum* colligunt *Homero* eſſe juniorem; quia γυμνὸν εἰσάγει Ἱππομένην ἀγωνιζόμενον τῇ Ἀταλάντῃ, *nudum induxit* Hippomenem *cum* Atalanta *certantem*. Ex quo ſequatur *Heſiodum* vixiſſe poſt *Olympiadem* XIV, quod ſcripſerunt multi Veterum, cùm *Homerum* primam *Olympiadem* uno, aut altero ſæculo præceſſerit. Sed hæc obiter. Pro חלצים *Chaldæi* הרציץ ſcribunt, *Lamed* & *Reſ* permutatis: & *Syri* ܚܨܝܨ vel ܚܨܨ utroque eliſo. Et *Tſade* illud *Arabes* & *Æthiopes* in *Koph* mutant. Illis enim حقو

his ሕቍ: eſt *lumbus*. Sic *Chaldæis* ארקא eſt *terra* Jerem. 10. verſ. 11. pro *Hebræo* ארץ. Quæ mutatio alioqui eſt valde infrequens. Ita paulatim linguæ deſciſcunt à prima origine.

מתנים *mothnajim*, *Hebraum* pro *lumbis*, licet in Scriptura occurrat locis ferè quinquaginta, tamen apud *Hebræos* vox eſt incertæ originis. Sed rem, illis prorſus ignotam, ab *Arabibus* didicimus, quibus متن *mathana* Verbum, *firmum* & *ſolidum eſſe* ſignificat. Et متين *mathin*, id eſt, *firmus* & *ſolidus*, membrorum, quę in humano corpore firmiora & validiora ſunt, Epithetum, in *Avicenna* ſæpe eſt in uſu. *Lumbi* igitur *Hebraicè* מתנים *mothnajim*, & *Arabicè* متان *mathan*, meritò inde dicti, cum in iis conſiſtat robur, & virtus corporis. Proinde dictum de *Behemoth*, ſeu *hippopotamo*, Job. 40. verſ. 11. כחו במתני *robur ejus in lumbis*. Et *Eſa.* 45. *verſ.* 1. מתני מלכים אפתח *lumbos Regum aperiam*, ſeu *ſolvam*, id eſt, juxta *Seniores*, ἰσχὺν βασιλέων διαῤῥήξω, *robur Regum confringam*, niſi ſcripſerint ἰξὺν, quod, quia minùs notum, Scribæ in ἰσχὺν mutaverint. De re incerta nihil ſtatuo, quamvis alii Interpretes *darſa*, aut *lumbos* hic habeant.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Ovium propria, & mores.

Ovium mira fœcunditas, maximè in Judæa. *Paſcua induuntur ovibus*, Pſal. 65. verſ. 14. *Oves pleraſque ſingulis parant: tamen in* Judæa, *& alibi quandoque gemelliparæ. Δίδυμα τρίδυμα, &* ambegnæ oves *dictæ*, Græcos *ad* Apollini Nomio *tribuiſſe. Alicubi etiam bis in anno pariunt. Sed nuſquam ter, ut fabulantur. An* Labanis *oves bifera fuerint*. Decies, *id eſt*, multoties: *numerus finitus pro infinito. Quid ſint agni* עקדים, & קשרים Gen. 30. verſ. 41. 42. Agnus *Chaldaicè* חורפא *ab hyeme, ut* hircus τράγος *ut* ἱρφὸς *a vere, quo naſcitur*. שרי, *Dei nomen, unde*. Ovis, *& agni, diverſa nomina juxta ætates. Agnus quando ad ſacrificia aptus. Aries trimus in pleno robore*. Heſychius *emendatus. Agnus animal* ἀλτικὸν. כריר *curſor* in agni modum ſubſilire. *Viri docti offcantur. Hippurus piſcis cur* ἀρνευτὴς. *Urinator cur* ἀρνευτὴς. *Oves gaudere montibus. An inde montana loca* Homero ἐπιπόλια. Heſychius *emendatus. Oves in paluſtribus majores, ſed caro deterior. Oves in metu ſe colligunt & mutuò premunt, unde* Homero ἀγκίστρους. *Oves* בצרה Botſræ, *vel* ἐν Βαλλῇ, Mich. 2. verſ. 12. *Herba paſtus ovium. Obiter de ſaccharo Veterum, Arab.* tabaſchir. *Res pecori gratus, quando ſalubris, vel infalubris.* ثرن tharz, *in ovibus quis morbus. Oves quando ad paſtum, ad aquas, & ad umbram ſint deducendæ, quo alludunt ſacri Scriptores. Meſopotamiæ paſtores cur congruerint* Jacob. *Sponſa quomodo* כיעטיה Cant. 1. verſ. 7. *Literarum tractatio in hac voce. Hebræis* vaga, *id eſt*, meretrix, *Ovis animal miſſiſſimum*, Syriacè ܡܫܡܫܐ, *id eſt*, innocua, *dicta*. Fabius Maximus, *cur* Ovicula *vocatus. Agnus* אלוף aluph, *id eſt*, manſuetus, *Jer.* 11. *verſ.* 19. *quod probatur ex* Arabiſmo. *Oves quam ſint dociles. Voces quaſdam intelligunt. Paſtori quam ſint morigeræ*. Ovicula in ſinu domini quieſcens, *&c. in parabola* Nathanis. *Exempla hujuſmodi in canibus, felibus, & draconibus. Vitia duodecim, qua animal ab aris excludunt*. Levit. 22. *proponuntur, & explicantur*. Melitæus canis *quomodo* Arabicè. Cheth & Ajin *permutari. Caſtrandi quatuor modi. Clauda victima rejecta.*

Eunuchi à ſacris excluſi. Ovis كنوف canuph, *quæ à grege longius aberrat: quod per morbum quandoque accidit. Ovis pra pinguedine laſciviens.* שכר perdere, *ſed* שכר ſervare. *Saginari, & obſtupefieri; in malum. An oves paſta paſcua procudent, & aquas pedibus turbent. Prophetæ: quandoque ἐν τῷ ἐναντίῳ φέρεται habent, quam ἐν τῷ μέσῳ. Hirci, & arietes, petulci & cornu-peta.* Κριόπαιδα, κερασφόρους, κριστὰν, arietare, coniſcare, *Synonyma*. Heſychius *emendatus, & Gloſſarium vetus*. Ventilare *quid* Hieronymo. *Aries & hircus myſtice, à Daniele viſi, quid portenderint*. Syllæ *viſio ſimilis, &* Tarquinii Superbi.

In eo capite, in quo *Hebraica* ovium nomina explicavimus, illas צאן, vel צנה, docuimus (a) *à fœcunditate* dici. Neque verò id immeritò, cùm ovis ſit pecudum omnium fertiliſſima. Proinde *Pſ.* 144. 13.

(a) *Cap.* 41 *p.* 431. *ſupra.*

Digitized by Google

David oves deſcribit in *Judæa* plateis, & vicis, כאליפות, χιλιαπλασιαζομένας, & מרבבות, μυριαπλασιαζομένας, id eſt, *per chiliadas, & myriadas ſignificantes.* Eodem recidit quod habetur *Pſal.* 65. *verſ.* 14. לבשו כרים הצאן *Induuntur paſcua ovibus.* Quâ Metaphorâ valde eleganti ſignificatur ovibus ita obtegi terræ ſuperficiem, ac ſi lanugerum pecus illi eſſet pro indumento. Neque id fruſtrà dici patet ex prodigioſis ovium enumerationibus, quæ in Scriptura paſſim habentur. Sic in *Arabia* parte, non procul à *Judæa* diſſita, *Job* primò ſeptem, deinde quatuordecim habuit ovium milia, *Job.* 1. *verſ.* 3. & 42. *verſ.* 12. Et *Meſa*, Rex *Moabitidis*, *Iſraelitarum* Regi pro tributo annuo pendebat agnorum centum millia, & lanatorum arietum parem numerum, 2 *Reg.* 3. *verſ.* 4. Et ex *Agarenorum* gregibus *Rubenita* ovium abegerunt ducenta quinquaginta milia, 1 *Par.* 5. *verſ.* 21. Ut de *Solomone* taceam, qui in Templi initiatione obtulit in ſacrificium millia ovium centum viginti, 2 *Par.* 7. *verſ.* 5. Et de *Joſia*, nonniſi duarum tribuum regulo, qui ſuis largitus eſt agnorum triginta milha ad *Paſche* celebrationem, 2 *Par.* 35. *verſ.* 7. Quod leve videbitur præ eo, quod narrat *Joſephus*, *de bello Judaico* libri ſeptimi capite decimo ſeptimo, duabus horis, veſpera *Paſche*, quæ ſub *Ceſtio* celebrata eſt, cæſa fuiſſe *Hierofolymis* agnorum ducenta quinquaginta millia & ſexcentos. Miraculum auget, quod ovem quotannis obſervant nonniſi ſemel parere, *Damir*, Scriptor *Arabs*,

جعل الله البركة في ذوع الغنم
وهي تلد في عام مرة ويوكل منها
ما شا الله وينتلا منها وجة الارض
خلاو السباع فانها تلد ستا وسبعا ولا
يبري منها الا واحد واحد في اطراف الارض

Ita genus ovium Deus benedictionem ſuam effudit: ita ut, cum in anno nonniſi ſemel pariant, & ex iis comedatur quantum vult Deus, tamen terra ſuperficiem repleant. Contra quam (b) fera, quæ, licet ſex, aut ſeptem edant catulos, non videntur niſi ſingula in terra finibus, id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed, quòd ovem ajunt quotannis parere ſemel duntaxat, nec niſi unum agnum, verum quidem eſt ἐπὶ τὸ πολύ, non tamen perpetuum. Primò enim in *Judæa* oves quandoque fuiſſe διδυμότοκας, ſeu *gemelliparas*, colligere eſt ex his verbis *Cant.* 4. *verſ.* 2. *Dentes tui ſunt ut grex* ovium *æqualium, quæ aſcendunt lavacro, & omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Vocem *ovium*, quæ deeſt, ſupplemus ex *Cant.* 6. *verſ.* 5. ubi diſerte habetur. *Æqualium*, id eſt, הקצובות, quod jam ante explicavimus. *Gemelliparæ* Hebraicè ſunt מתאימות, quod nonnulli aliter explicant. *Rabbi Seleme* reddit *integras*, tanquam ex מתום *Pſal.* 38. *verſ.* 8. quod *Grammatica* non patitur. Nam à Singulari מתום Plurale Fœmininum eſſet מתומות, non מתאימות. Recentiorum aliis *oves* מתאימות ſunt *quæ gemina incedunt*: quod nihilo eſt veriſimilius. Quippe, cum תאמים propriè *gemmos in partu* ſonet, ut *Gen.* 25. *verſ.* 24. & 38. *verſ.* 27. & *Cant.* 4. *verſ.* 5. & 7. *verſ.* 3. inde *Benoni Hiphil* מתאימות *eas* propriè ſignificat, *quæ gemina faciunt*, id eſt, *pariunt.* Quod optimè cohæret cum ſequentibus, *Omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Cum hæc ſint ἀνώδυνα, *Incedunt gemina, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Nihil enim commune habet inceſſus cum abortu. Vera igitur & certa eſt interpretatio, quam diximus. Proinde illi mordicus hærent veterum Interpretum quotquot ſunt. Sic *Syrus*, ܬܬܝܡ *gemelliparæ.* Arabs, ذوان اتوام *gemellos habentes.* Chaldæus, ילדן תיומין בכל שנן *geminos parientes omni tempore.* Seniores, διδυμοτοκεῖαι. Aquila, διδυμοτόκοι. Hieronymus, *omnes gemellis fœtibus.* Et, ex *Hebræis*, Kimchius, כלומר שכולם יולדות תאומים *Quaſi diceret eas omnes gemellos parere.* Et *Pemarius*, רתאים *Gemellas fecit*, Cant. 4. Et *Aquinas*, שכולי יולדות זוגות זוגות ר"ל ז ילדים *Significat omnes per paria peperiſſe, id eſt, duos fœtus.* Denique novæ interpretationi nemo favet præter *Aben Ezram*; qui, confundens *Kal* & *Hiphil*, dicit מתאימות, idem eſſe, quod תאומות, id eſt, *gemmas*, quamvis fateatur alios intelligere שיש לפני כל אחת תאומים *ſingulas oves ante ſe habere geminos fœtus.* Itaque non video, cur ab interpretatione tam recta & tam recepta diſceſſerint novi Interpretes, niſi, peregrinas oves ex ſuarum natura dimetientes, hoc pecus putaverint uſpiam eſſe gemelliparum. Tamen in eam rem expreſſa ſunt Veterum teſtimonia. *Ariſtoteles* (*Hiſtor.* lib. 6. cap. 19.) de ovibus, & capris; Τίκτουσι δὲ τὰ μὲν πλεῖστα δύο· ἐνίοτε δὲ καὶ τρία, ἧδη δὲ καὶ τέτταρα. *Multa verò geminos parunt; quandoque etiam tres, aut quatuor.* Et rurſus, Διδυμοτοκεῖ δ' καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες διὰ τὸ ἐνδέχεσθαι, καὶ ἐὰν ὁ τρίτος, ἢ ὁ τέταρτος ἢ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ. *Geminos parunt tam oves, quam capræ, & pabuli beneficio, & ſi arcus, aut hircus, aut mater naturâ ſint gemelliparæ.* Et in *Mirabilibus*, Αἰγέναι δὲ καὶ ἐν Ἰλλυρίοις τίκτειν τὰ βοσκήματα δὶς ἔτους ἕκαστον, καὶ τὰ πλεῖστα διδυμοτοκεῖν. *In* Illyriis *pecora* (id eſt, oves, & capræ) *dicuntur bis in anno parere, & geminos pleraque edere.* Quin *Ælianus* libri quarti capite trigeſimo ſecundo ſcribit *Indicas* oves ἀπὸ τριάκοντα ἡμερῶν τεκεῖν, ἢ μᾶλλον γε μὴν ἢ τρίας, *ſingulas quatuor, aut tres ni minimum fœtus edere.* Oves gemelliparas ἀπὸ δὶς κύειν *Græci* διώρυα πρόβατα vocant. *Suidas*, & *Photorinus*; Διώρυμα, τὰ διδυμοτόκα πρόβατα. Eædem priſcis *Romanis* AMBEGNÆ dicebantur. *Fulgentius* in libello *De priſco ſermone ad Chalcidium* cap. 6. Bebius Macer, *qui Faſtes dies ſcripſit, ait*, Junoni *eas, quæ geminos parerent, oves ſacrificare cum duobus agnis altrinſecus alligatis; quas oves* ambegnas *vocari, quaſi ex utraque parte agnos habentes.* Quam ovium fœcunditatem *Græci* ad *Apollinem Nomium* referebant. Proinde *Callimachus* Hymno in *Apollinem* petit, ut ejus beneficio

Ἡ δίκε μηνοτόκῳ διδυμοτόκῳ αἶψα γένοιτο·
Quamprimum erat, gemellipara repente fiat.

Sed & aliud obſervandum eſt, oves quandoque non ſolum eſſe gemelliparas, ſed & biferas, id eſt, bis in anno parere. Quod de *Illyricanis Philoſophus* jam ſupra docuit. Quale eſt, quod idem habet *Hiſt.* lib. 6. cap. 18. Ἐν ἐνίοις τόποις, ἔσοι ἀλυκοὶ εἰσι, καὶ ἐν δὶς ἐνιαυτῷ τίκτουσι, καὶ τροφὴν ἀφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι. *Quibuſdam in locis, qui muriores ſunt, & in quibus commode degunt, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Et *Problem.* cap. 10. ſect. 46. Τὰ δ' ἀνὰ ἀλκαδὶ μὲν ἅπαξ τίκτει, ἀλκαδὶ δὲ πλειόνας· οἷον τὰ πρόβατα ἐν Μαγνησίᾳ καὶ Λιβύῃ τίκτει δὶς. *Eadem animalia alibi parunt ſemel, alibi ſæpius, ut oves in* Magneſia & Lybia *bis parunt.* Quin *Odyſſ.* δ'. *Homerus*, Poeticè rem augens, de eadem *Libya* ſcribit,

Τρὶς γάρ τίκτει μῆλα τολύφορον ἐς ἐνιαυτόν,
Ter enim (ibi) *parunt oves in anno perfecto.* Sed res merè eſt impoſſibilis, quia ovis uterum gerit per dies CL, vel, quod idem eſt, per quinque menſes. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Gerunt partum diebus* CL. *Philoſophus*, ubi ſupra, ἔνιοι δὲ πᾶσι μᾶλλον πρόβασιν, καὶ αἶξ. Qui menſium numerus in anno bis quidem poteſt, ſed non ter reperiri. Itaque valde ſuſpectum eſt quod legitur in

(b) *Vel hæna.*

in libro *Mirabilium*, Παρὰ τοῖς Ὀμβρικοῖς φασι τὰ βοΐδια τρὶς τίκτειν ἔτους ἑνός. *Apud* Ombricos *pecora ter in anno parere ajunt.* Utut ſit, quàm incertum, imò & falſum eſt, quidquid de triplici fœtura; tam verum & certum eſt, quod de duplici traditur. Nam & de ſua *Italia Virgilius* lib. 2. *Georg.*

Bis gravida pecudes, bis pomis utilis arbos.

Ad quem locum *Servius*, *Verum eſt: unde enim eſt in* Bucolicis,

"*Lac mihi non eſtate novum, non frigore deſit.*

Ibi ſcilicet *lac novum* Servio *celeſtrium* eſt, quod matrum partum ſtatim ſequitur. Quale hyeme & æſtate haberi non poteſt, niſi biſeræ ſint oves. *Arabes* proprias habent voces, quibus id ſignificent. Sic المغلة *almagla* in *Lexico Alcamm* eſt النعجة تنتجت في عام مرتين. *Ovis, quæ in anno bis parit.* Et مغل *magala*, vel أعيل *agila*, de ove, eſt *bis in anno parere.* Sic in *Meſopotamiæ* parte, in qua degebat *Laban*, oves fuiſſe biferas ex eo multi probant, quod mercedem ſuam ſexennii ſpatio decies à *Labane* mutatam fuiſſe, & interverſam, queritur *Jacob*, *Gen.* 31. 7. 41. Cùm enim è fœtura pecoris ſumeretur *Jacobi* merces, non potuiſſet per ſexennium mutari ſupra ſexies, ſi *Labanis* oves quotannis nonniſi ſemel peperiſſent. Proinde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* Hebraicis; *Hic magis ſenſus probatur, quod per ſingulos fœtus ſemper* Laban *conditionem mutaverit. Si videbat varium naſci pecus, poſt fœtum dicebat,* "*Volo, ut in futurum mihi varia naſcantur. Rurſus cum vidiſſet, unius coloris naſci pecora,* (Jacob *quippe, hoc audita, virgas in canalibus non ponebat*) *dicebat, ut futuros fœtus unius coloris ſibi pecora procrearent. Ecquid plura? uſque ad vices decem, ſemper à* Laban *pecoris ſui, ſive* Jacob, *mutata conditio eſt. Et quodcunque ſibi propoſuerat ut naſceretur; in contrarium colorem vertebatur. Ne cui autem ea ſex annis decem parienda vices incredibiles videantur, lege* Virgilium, *in quo dicitur,* "Bis gravidæ pecudes. *Natura autem* Italicarum *ovium, & Meſopotamiæ, una eſſe traditur. Auguſtinus* quoque in *Geneſin* Quæſt. 95. *Bis pariebant in anno.* Et quia videtur inde ſequi *Labanis* oves ſexennio illo duodecies peperiſſe, adeoque *Jacobi* mercedem mutatam fuiſſe duodecim vicibus, reſpondet primo anno à pacta mercede nonniſi ſemel peperiſſe, quia hoc eodem anno jam pepererant ſemel ante pactam mercedem; & rurſus ultimo anno tantùm ſemel peperiſſe, quia *Jacob*, diſcedere coactus ante ſextum annum prorſus completum, ſecundum partum non expectavit. Atque ita è toto partuum numero duos eximit, ut nonniſi decem ſuperſint. Sed nihil opus eſt calculos tam accuratè ſubducere. *Mutâſti mercedem meam decem vicibus*, id eſt, *multis.* Numerus finitus pro infinito: ut *Num.* 14. 22. *Tentaverunt me jam per decem vices.* Et *Job.* 19. 3. *Ea decies mihi pudorem incutitis*, id eſt, *multoties.* Proinde, ſi aliud non eſſet, rationem haberemus dubitandi, an *Labanis* oves reverâ fuerint biferæ. At id ipſum videbitur conſtare certiùs ex *Gen.* 30. 41. 42. ubi, juxta receptam interpretationem, è dusbus *Labanis* ovium fœturis prior, quæ multò erat potior, *Jacobo* ſemper cedebat, & *Labani* ſolùm poſterior. Naſcebantur enim agni *Jacobi* virgis concolores. Suas porrò virgas non objiciebat *Jacobus* niſi prioris fœturæ matribus. Itaque, ubi *Hebræa* habent *Labanis* fuiſſe העטפים & *Jacobi* והקשרים, pro העטפים *Syrus* & *Chaldæus* uterque habent לקדמיא *ſerotinos*; *Arabs Erpenianus* الموخرون *poſteriores*, & alter *Lutetia* editus العريفية *Autumnales*; Aquila, ὄψιμα: Symmachus, δευτερόγονα: Hieronymus, *ea quæ ſunt ſerotina.* Et his oppoſiti הקשרים *Syro* & *Chaldæis* ſunt בכוריא, *primitivi*, aut *primogeniti*; *Arabibus* الربيعية *vernales*; *Aquilæ*, ut ſuſpicor, πρώϊμα, & *Symmacho* πρωτόγονα, ut Hieronymo *quæ primi temporis.* *Kimchius* quoque, *Aben Ezra*, *Pomarius*, *Aquinas*, & alii *Hebræorum* priorem fœturam referunt ad menſem *Niſan*, ſecundam ad menſem *Tiſri*: quorum ille *Martio*, hic *Septembri* ferè reſpondet. Et agnos prioris fœturæ ideo הקשרים, id eſt, *vinctos*, ſeu *ligatos*, dici aſſerunt, quia corpus habent compactius: & alios העטפים, id eſt, *deficientes*, quia ſunt infirmiores. Tamen *Autumnales* vernis, & hyemales æſtivis à pleriſque præferuntur. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis interſit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe, ſalumque hoc animal utiliter brumâ naſci.* Et *Columella* lib. 8. cap. 3. *Melior eſt agnus* Autumnalis *verno, ſicut aut veriſſimè* Celſus, *quia magis ad rem pertinet, ut ante æſtivum, quam hybernum ſolſtitium convaleſcat; ſaluſque ex omnibus animalibus brumâ commodè naſcitur.* Unde eſt, quod ab *Hebræo* חורף *choreph*, quod *hyemem*, vel ab Arabico خريف *chariph*, quod *Autumnum* ſonat, *agnus Chaldæis*, & *Syris*, ܕܡܣܦܬܐ *churpha* dicitur, & *Arabibus* خروف *charuph*, tanquam χειμερινὸς, vel ἐπιφορὰς ζῶος, *hyeme*, vel *Autumno naſci ſolitum.* Quale eſt quod *Heſychio* ἔριφος dicitur ὁ μηδὲπω ἐπὶ τὸ ἔαρ φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος· χίμαρος δὲ, ὁ ἐν τῷ χειμῶνι. Verùm ut dicam quod res eſt, in *Hebræis Prophetæ* verbis nullum fœturæ duplicis veſtigium reperio. Illa enim puto ſic poſſe reddi commodiſſimè, *Eventu autem, ut quandocunque oves incalefcerent, Jacob virgas poneret ante earum oculos in canalibus ut ad virgas illas incalefcerent. Sed cum debiles erant oves, non poneret: & ſic debiles* Labanis, *robuſta autem* Jacobi *eſſent.* Nempe, ut ait *Poeta Venuſinus*, libri quarti *Odæ* quartæ,

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Itaque è robuſtis matribus robuſti agni naſcebantur. At, eædem ſi debiles erant, fœtus procreabant ſimiles. A Verbo קשר, quod *hgare* eſt, *oves robuſtæ*, & *vegetæ* מקשרות, & *agni* pariter *vegeti* קשרים à *Moſe* appellantur, quomodo illæ linguæ *ligandi* verbis ad corporis & animi vigorem ſignificandum ſæpe abutuntur. Sic *Arabica* Verba ربط *rabata*, & أوثق *awthaka*; primo *vincire*, & *ligare* ſignificant; deinde *animum obfirmare*, & *confirmare.* Et, quod maximè ad rem facit, à Verbo شد *ſeadda*, in *ligandi* notione his Synonymo, شديد *ſeadid robuſtum* ſonat; & Dei nomen שדי *ſeaddai παντοκράτωρ.* Præterea ligari ſolent animalia, quæ ſaginantur, & in his oves. Quod *Arabicè* جنن *hannana* dicitur voce maximè propriâ. *Altamus*, جنن ارقبط الشاه ليسمنها *hannana, ligavit ovem, ut eam ſaginaret.* Itaque in ovibus מקשרות *ligata*, & in agnis קשרים *ligati*, dici potuére obeſiſſimi, & pinguiſſimi. Contrà העטפים *debiles* reddimus, & *viribus defectos*; quia Verbum עטף *languere* ſignificat, *deficere*, & *labaſcere.* Exempla vide *Pſ.* 61. 3. & 77. 4. & 102. in Titulo, & 107. 5. & 142. 4. & 143. 4. & *Thren.* 2. 11. 12. 19. & *Jon.* 2. 8. &c. Aut vehementer fallor, aut hæc eſt verborum *Moſis* vera interpretatio. In his igitur nihil eſt de diverſo tempore, aut diverſâ ovium

fœtura: cum nihil obſtet, quominus matres, vigore & viribus impares, eadem anni tempeſtate ineantur. Itaque *Græci* Interpretes, omnium antiquiſſimi, de diverſa illa fœtura nihil quidquam habent. Tantùm intelligunt *Labanum* pecora ita diſtingui in ἔλατμα, & ἄσπρα, hoc eſt, *nobilia* & *ignobilia*: ita ut nobilia *Jacobo*, ignobilia *Labani* ceſſerint. Quâ arte porrò *Jacob* ſit uſus, ut varios agnos ex unicoloribus matribus eliceret, dicetur in ſequentibus.

Judæos ovium ſexus, & ætates accuratè diſtinxiſſe jam apparuit ex iis, quæ *De* Hebræis *Ovium nominibus* (c) differuimus. Illis enim טלה *taleh*, erat *agnus lacteus*, id eſt, uſque ad quartum menſem; כר car, *paſcualis agnus*; כבש *chebes*, aut כשב *cheſeb*, nomen ad utrumque commune; איל ajil, aries; כשׂים miſnim, *bidentes*; כבשׂרן chebaſa, *agna*; רחל rachel, ovis; שה *ſeh*, & צאן *ſon*, ad caprillum & ovillum pecus communes appellationes, ita tamen, ut שה de ſingulis, צאן de pluribus dicatur, quia Collectivum eſt nomen. Apud *Arabes* in *Alcamus*,

(c) Cap. 430. 432 & ſupra.

الشاة اول سنة حمل او جري ثم جذع

ثم ثني ثم رباح ثم سديس ثم سالغ

Sab, (id eſt, *capra*, ſeu *ovis*) *primo anno dicitur* hamal, *aut* gedi, *deinde* giadſa, *deinde* tlani, *deinde* raba, *deinde* ſadis, *deinde* ſalig. Hęc ille in سلغ *ſalaga*. Agnus octavo die ad ſacrificium erat aptus. Ita enim ſtatutum in Lege *Exod.* 22. 30. *Septem diebus ſit cum matre ſua, & die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum genitus fuerint, ſeptem diebus erunt ſub matre ſua: die autem octavo, & deinceps, accepta erunt in oblationem igneam Domino.* Quibus *Moſis* legibus conferenda ſunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis factus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octavo.* Itaque cum in Lege totus (d) *agnum anniculum* Deus poſtulat ſibi offerri, non ſignificatur agnus præcisè διέτημος, ſed agnus ab octavo die, uſque ad annum completum. Cur vitulam, capram, & arietem, pro anniculis, trimos offerre juſſus ſit *Abrahamus Gen.* 15. 9. aliis diſquirendum relinquo, hic contentus id obſervâſſe, trimum arietem eſſe in pleno robore, & vigore ætatis. Unde eſt, quod apud *Lucianum*, in *Deorum Dialogis*, *Ganymedes* à *Jove* raptus, & dimitti petens, pro λύτρῳ ſuo promittit ſe arietem *Jovi* immolaturum τὸν τριετῆ, τὸν μέγαν, ὃς ἡγεῖται πρὸς τῷ ὠμῷ, *trimum, magnum, qui gregi in paſcua præit.* Qualis aries ἀρνειὸς, & μοσχίας *Græcè* dicitur. *Heſychius*, Ἀρνειὸς, ὁ τριετὴς κριός. Et *Phavorinus* in Ἀρνειὸς ex *Euſtathio*, Ἱερῶ δὲ Ἀττικῶς λέγει λέγει ἄρνα, ὅταν ὑμνῇ, ὅταν ὑφηνῇ, ὅταν λειτουργήσῃ. Ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριετὴς κριός. *Poëta* τριτοπάτορα, id eſt, *ter-tonſum*, vocant. *Heſychius*, Τριτοπάτορα, ὁ δὶς τρὶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν κειρόμενος κριὸς (lege κειρόμενος.) Cur has hoſtias *Abram* diviſerit, cum fœdus ſanxit cum Deo, *Gen.* 15. 10. quomodo *Iſraelita*, *Jerem.* 34. 18. jam antè docuimus.

(d) *Exod.* 29. 38. *Levit.* 9. 10 & 9. 3. & 4.

Agnus eſt animal ἐλπιδικὸν & παθητικὸν· quo pertinent hæc *Pſalmi* 114. 6. *Montes, ſubſiliſtis, ut arietes; colles, ut fœtus ovium*, id eſt, *agni*. Itaque ut כר *car*, eſt *agnus*; ita, geminatis Radicalibus, כרכר *circer*, eſt *in agni modum ſubſilire*. Hinc 2 *Sam.* 6. 14. ודוד מכרכר בכל עז, *Et* David *ſaltavit totis viribus*. Et verſu decimo ſexto, *Et vidit* (Michal) *Regem David* מפזז ומכרכר, *exſilientem, & ſaltantem*. Duo verba ſunt Synonyma, niſi quod hoc ab agno, illud à dorcade ſumptum eſt, ut ſuo loco dicetur. Non poſſum mirari ſatis viri docti ſcitantiam, cùm ܟܪܟܪ Syris *gaudium*, & מכרכר ſunt Conjugata. Quin ברא pro *gaudio* eſt *Græcum* χαρὰ. Et, quod diximus, eſt veriſſimum, τὸ כרכר eſſe ignorum proprium. Itaque apud *Athenæum* libro ſeptimo *Numenius* hippurum piſcem ἀρνοτρὸν vocat, tanquam ab agnino ſaltu, διὰ τὸ συνεχὲς ἐξάλλεσθαι, *quia jugiter ſaltat*, ut ibidem obſervatur. Et *urinator*, qui primus in mare deſilit, *Homero* eſt ἀρνευτὴς, καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀρνῶν πορίας, οἱ ευρτάντες τοῖς μὲν ὀπισθίοις ποσὶν ἅλλονται, τὸν δὲ κεφαλὸν τῇ γῇ πελάζουσι, *ab agnorum inceſſus ſimilitudine, qui, cum ſaltu laſcivunt, pedibus poſterioribus ſaliunt, & caput terræ admovent.* Hæc *Euſtathius* in *Iliad.* π'. pag. 1110.

Arietem *Itali*, nos vervecem ideo *montonem* vocamus; quia montibus gaudet ovillum pecus. Sic *Exod.* 3. 1. Moſes *paſcebat oves* Jethronis *ſoceri ſui Sacerdotis* Madian, *cumque minaret gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei* Horeb. Et *Theocritus Idyll.* 3. *Adonis.*

--- ἐν ὄρεσι μᾶλα νομεύει,

in montibus oves paſcit: ut *Idyll.* 8.

Μᾶλα νέμων (ὡς φασιν) κατ' ἄγκεα μακρὰ Μαιάλκαι,

Oves paſcens (ut aiunt) in montibus altis Menalcas. Et *Corydon* apud *Poëtam*,

Mille meæ Siculis *errant in montibus agnæ.*

Quo nonnulli referunt, quod à *Poëtis in* μᾶλα dicuntur montana loca, ut *Iliad.* ϛ'. verſu 471.

--- οὔτε ὄρεσιν ἀλλὰ πεπυθὼς,

χώῳ ἐν ἀνθρώπων· ---

& *Iliad.* ω. verſu 614.

Νῦν δέ πω ἐν πίτυρσιν, ἐν ὄρεσιν ἀνθρώπους·

& *Odyſſ.* λ'. verſu 573.

Τὸν αὖτις κατίσῃσιν ἐν ἀνθρώποισιν ἕῃσιν.

Quaſi ἀνθρώπους non tantùm *ſolitaria loca* ſignificet, à Nomine ἄνθρωπος, quod *ſolum* ſonat, ſed & loca, in quibus ἄνθρωποι, *oves degunt*. Hinc *Euſtathius* in *Iliad.* ο'. pag. 917. Ἀνθρώπους δὲ χώρους κυρίως ὁ ἱερώτατος ἐν ᾧ εἴπεν τις, ὃ ἐστι μόνος, πολύς· ἢ ἔνθα ἀνὴρ πολὺς πολλοὺς βοσκήσῃσι. Vetus *Scholiaſtes*, Ἀνθρώπους, οὗτοι ἐν ᾧ ἔστι ἀναστρέφονται, ἤ ἐστι πρόσφατα· πολὺν γὰρ τὸν ἀναστρέφεσθαι· ἢ ἐν ᾧ εἷς τις, ἐφ' ἑνὸς πολύτας. *Heſychius*, Ἀνθρώπους ἐν ᾧ εἷσαι πολλοῖς, ἢ μόνος τις πολλοὺς ταῦ· lege Ἀνθρώπους, ἐν ᾧ εἷς πολλοῖς, ἢ μόνος τις πολλοὺς. Similia habent *Etymologus*, *Phavorinus*, alii.

At *Arabicè* توشعت propriiſſimè de ove dicitur, quæ

في الجبل صعدت لترعا *montem conſcendit ad paſtum.* Ita *Alcamus.* Procerior quidem eſt ovis, quæ in locis depreſſis alitur. *Columella* lib. 8. cap. 2. *Pinguis & campeſtris ſitus procerum ovem toleret; gracilis, & collinus, quadratam; ſylveſtris, & montoſus, exiguam.* Sed caro eſt deterior. Τὰ πρὸς χώμα, ἤτοι, εἰς ἰλυώδη χωρία νέμονται, ἢ ἅπερ ματαιότερα. *Carnes pejores ſunt, cum in locis paluſtribus paſcunt, quam cum in editioribus.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Tamen cum oves utrobique degant, & paſcere ament, meritò de myſticis ovibus ſuis, id eſt, *Iſraelitis Babylone* captivis, Deus ſic agit *Ezech.* 34. 12. 13. *Requiram* את צאני *oves meas*, &c. *ut paſcam eas in montibus* Iſraëlis, *in aquarum alveis*, &c. Nec erat, cur hic *Kimchius* oves à capris diſtingueret; quia צאן utrumque ſignificat, quaſi alterum capris, alterum ovibus promittatur: כי השׂים טוב מרעיתם מהרים והכנשים ומרחלים בעמקים ובאפיקים, *quia capra libentius in montibus paſcunt; agni autem, & oves in vallibus, & aquarum alveis.* Utut enim צאן tam *capras* quam *oves* ſonet, tamen ſolùm *oves* ſignificat, cum agitur de *Iſraele*, qui paſſim cum ovibus, nunquam cum capris confertur.

Hoc quoque ad naturam ovium pertinet, ut in metu ſe colligant, & mutuò premant: unde eſt, quòd apud *Poëtam Iliad.* i. cum ovium gregem adoriatur leo,

Ἀι μὲν τ' ἀγχιστῶαι ὑπ' ἀλλήλῃ πίχυνται,
He quidem coacervatæ aliæ ſuper aliàs fundantur. Ἀγχιστῶαι ab aliis ſcribitur ἀγχιστίναι, & ἀγχιστίναι, & vel ab ἄγυια deducitur, id eſt, *proximè*, vel ab ἀγχὶ ἑστῆναι, id eſt, *prope ſtare*. Sed quomodocunque ſcribas, aut undecunque vocem deducas, tamen de ſenſu convenit. Explicatur enim à veteri *Scholiaſte* ὑπάλληλαι, πυκναὶ, πλησίον, ἅμα αἰθόμεναι, *mixtæ mixtis incumbentes, denſæ, quæ prope & ſimul ſunt.* Ab *Heſychio* συνίσχυσι ἀλλήλων, ἢ συνέχεσθε, ἢ ἐγγὺς πυκναὶ, ἢ ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις, *ſibi invicem proximæ, aut contiguæ, quod eſt conferta, & aliæ in aliis.* Ab *Euſtathio* ni ἄγχι ἀλλήλων ἑστῶσαι, ἢ ἐγγὺς πυκναὶ, *quæ ſtant aliæ prope alias, id eſt, denſæ.* Et *Phavorinus* addit ὃ ποιοῦσι αἱ ὗες διὰ φόβον πυκνούμεναι, *ne ſibi convenerint, quod faciunt oves, cum præ metu coacervantur, ut in multarum teſtudine.* Eodem pertinet vox πίχυνται, quam *Scholiaſtes* exponit πάντως ἀθρόαι, *conferta jacent.* Neque dubium, quin *Prophetæ Micheæ* id reſpexerit, cum Dei nomine minatur fore, ut præ metu hoſtium ingruentium, & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut *Boſræ* oves in caulis ſuis, nempe cum lupus, aut leo gregem infeſtat. *Colligendo*, inquit, *te colligam, O Jacob, totum? congregando congregabo reſiduum* Iſraelis, *ſimul paucos illum, ut oves* Boſtræ, *ut gregem in medio caulis ſuæ: perſtrepent præ hominibus*, id eſt, *præ copia hominum.* Falluntur enim, & totam ſeriem orationis abrumpunt, qui hæc in promiſſis cenſent, ut legenti ſtatim conſtabit. Rectè igitur *Kimchius* ופי׳ אסף אאסוף שיכנסו במצור בערים הבצורות מפחד האויב *Verbis* congregando congregabo *ſignificatur fore, ut, præ metu hoſtium, ad arces, & urbes munitas confluant.* Et paulo poſt, אמת שידמו ישראל בנרחם אל הערים והאספם בהם מפחד־האויב לצאן שיכניסו אותם אל הערים והאספם כפני האויבים בלומר שלא יהיה להם כח לעמוד לפני האויב כמו הצאן, *Dicu* Iſraelitas *in urbes ſeceſſuros, & conventuros præ metu hoſtium, ſimiles fore ovibus, quæ in urbibus, hoſte ingruente, colliguntur, & congregantur; quaſi dicat tam imbelles fore, quam oves, ad obſiſtendum hoſti.* Non malè, niſi quod non ſatis intellexit hominum trepidationem, deſertis agris, in loca munita magno numero confluentium, conferri cum ovium metu, quæ, lupo, aut leone viſo, in arctum ſe colligunt. Quo fortaſſe pertinet, quod pro *ovibus Boſtræ* veteres aliis Vocalibus legerunt *oves* בצירי *beſiem*, id eſt, *in anguſtia*: quod *Græci* reddunt πρόβατα ἐν θλίψει. Sed & extra metum ovibus naturale eſt, ut ſe condenſent; contrà quam capris, quæ diſpergunt ſe. *Varro* libri ſecundi capite tertio, *In gregibus eſt numor* (numerus) *caprino, quam in ovillo, quod capræ laſciva, & quæ diſpergunt ſe: contra quam oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in locum unum.* Et *Columella* de capris, *Numerum generis hujus majorem, quam centum capita ſub una clauſo non expedit habere: cum lanigeri mille pariter commodè ſtabulentur.* Vulgaris ovium paſtus herba eſt. *Phiſoſophus, Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγες εἰσὶ μὲν πανφάγα. *Oves autem, & capræ ſunt herbivoræ.* Unde *Pſaltes* Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt, nihil mihi deerit. In caulis* (vel *in amœnitatibus*) *herboſis* (Hebraicè בנאות דשא) *faciet, ut recubem.* Septuaginta εἰς τόπον χλόης, *in loco herbæ viridis.* Aquila, & Symmachus, ἐν τῷ ἡμαϊάζειν πόαν, *in pulchritudine herbæ.* Et *Ezech.* 34. *verſ.* 14. *Ibi requieſcunt* (oves meæ) בנות טוב *in cauſa bona.* Septuaginta, ἐν τρυφῇ ἀγαθῇ, *in deliciis bonis*, aut, ἐν τροφῇ, *in pabulo.* Hieronymus, *in herbis virentibus.* Et *Gen.* 47. 4. *Joſephi* fratres *Pharaoni* dicunt, *Ad peregrinandum in hac terra venimus, quia* (in terra *Chanaan*) אין מרעה *non eſt paſcuum ovibus, quas habent ſervi tui.* Hieronymus, *non eſt herba.* At in *Proſite*, quæ *Indiæ* gens eſt circa *Gan-*

gem, pluit mel quoddam liquidum, (c) ὕπνῳ, ὑμνί- (c) *Ælian. Hiſt. lib.* 15. c. 7.
πτου ταῖς πίαις, καὶ ταῖς τῶ ἑλείου καλάμου κόμαις, τοῖς μὲν τοῖς βουσὶ, καὶ τοῖς προβάτοις παίχει θαυμασιὸς *quod, in herbas, & paluſtrium arundinum comas incidens, mira bobus & ovibus pabula præſtat.* Paſtores enim ex pecore eo rore depaſto ἀμελγουσι πορίγλυκυτον γάλα, καὶ ὃ δοίντες πνιμίξαι πυρῷ μέλι, ἀπεργάζονται ἥδιστον *elicere, ſuaviſſimum lac exprimunt, nec ex mel miſcere opus habent, quomodo* Græci *facunt.* Nempe mel illud eſt ipſiſſimum veterum Scriptorum ſaccharum, de quo *Dioſcorides, Plinius, Galenus, Paulus Ægineta, Arrianus* in maris *Erythræi Periplo, Heſychius* verbo Σάκχαρον. *Aphrodiſæus* lib. 2. *Problem.* 74. *Arabes* طباشير *tabaſchir* vocant, & recentiores ſaccharum *Bambu*, aut *Mambu*. Quod ideo hic obſervo, quia *Iſraelitarum* armenta, & greges aliquamdiu in deſerto ſimili rore vixerunt, Manna ſcilicet cœlitus delapſo, quod pecori nonniſi pabulum, Dei populo fuit pabulum, & ſacramentum. Quin ros vulgaris pecori gratus, nec inſalubris eſt, ſi *Poetæ* credimus, qui in *Pharmacentria* ſic habet,

Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.

Et rurſus lib. 3. *Georg.*

Luciferi *primo dum ſidere* frigida rurâ
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenerum pecori gratiſſimus herba eſt.

Non tamen hoc verum ubique, ſi verè *Servium* ad hunc locum, *Manè paſci præcipit oves ſecundum morem provinciæ ſuæ: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, niſi jam ſiccato rore paſcantur.* Quod confirmari videtur ex *Arabum* teſtimonio, à quibus inter morbos pecudum unus eſt nomine ترش *tharz* أن تاكل العنم حشيشا فيه النادي فيقطع اجوافها *cum oves rore mademes herbas comedum, & venter earum diſſundatur.* Ita definit *Alcamus*. Sed diſtinguenda ſunt tempora. Æſtivis enim ſolùm menſibus, capris, & ovibus ſalubres ſunt herbæ roſcidæ: quod *Poeta* his verbis diſertè monet,

At verò Zephyris *cum læta vocantibus æſtas,*
In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes,
Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Neque aliter alii Scriptores. *Varro, Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo; *Æſtate, prima luce exeunt paſtum, præterea quod tunc herba roſcida, meridianam, quæ eſt aridior, jucunditate præſtat*, &c. *Hæc ab* Vergiliarum *exortu ad Æquinoctium* Autumnale *maximè obſervant*, &c. *Reliqua paſtiones hyberno at verno tempore hoc mutant, quod, pruina jam exhalata, propelluntur in pabulum.* Et *Columella* libri octavi capite tertio, *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſentio, quam ut prodidit* Maro,

"Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Hyeme, & vere, matutinis temporibus, intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat. Nam pruinoſi ſit herba pecudi gravedinem creat. Et *Palladius* libri duodecimi capite decimo tertio, *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio, cum gramina teneri ſuavitatem rarus mixtura commendat. Hyeme autem, vel vere, reſolutis geliciidiis ad paſcua produre non debent.* Columnus tamen *Eclogæ* quintæ, ſine ulla temporis diſtinctione,

— *ante diem pecus exeat, humida dulces*
Eſſicus aura cibos, quoties, fugientibus Euris,
Frigida nocturno tinguntur paſcua rore,
Et matutina lucent in gramine gutta.

Poſt matutinum paſtum, oves horâ dici quartâ, quæ nobis eſt decima, ducebantur ad aquas, dein ad umbram, & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto, iterùm paſcebant uſque ad veſperam, & Solis occaſum. *Virgilius* ubi ſupra,

Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ,
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignum potare canalibus undam;
Æſtibus & medius umbraſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos, aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum, cum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida Luna.

Varrò, *Circuter meridianos æſtus, dum deferveſcant; ſub umbriferas rupes, & arbores patulas ſubjicium: quod refrigerato aere veſpertino, rurſus paſcant ad Solis occaſum.* Et *Columella* Poëtam ſequutus, *Indè, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora, ad puteos, aut alta greges ad ſtagna perducamus: medioque die, ut idem, ad vallem,* &c. *Rurſus deinde, jam mitigato vapore, compellamus ad aquas,* &c. *Et uberiùm ad pabulum producamus.* Palladius, *Quarta hora caleſcente, potus pure fluminis, aut puteo præbeatur, aut fontis. Medios Solis calores vallis, aut arbor umbroſa declinet. Deinde, ubi, flexo jam die, ardor infringitur, & ſolum primo umbræ veſpertinæ rores humeſcit, gregem revocemus ad paſcua.* Nam in calidis regionibus, niſi pecora, horis meridianis ad umbram, & aquas ſubducta, vitarent æſtum dici, in periculoſos morbos inciderent. Hinc رمض *ramadha, torrere*, cum ovibus tribuitur, eſt illas *in pleno Sole circa meridiem paſcere.* Alcamus رمضت الغنم *torruit oves*, id eſt, رعت في شدة الحر فقرحت أكبادها *pavit* illas *in ſummo dies æſtu, & jecora earum ulcus contraxerunt.* Et lac per æſtum corrumpitur. Hinc paſtor *Menalcas* apud *Poetam*.

Cogite oves pueri, ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtrà preſſabimus ubera palmis.

Quæ ideo huc afferimus, quia Sacri Scriptores ad hunc paſcendi morem, quem diximus, alludunt aliquoties. Sic *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *requieſcere facias ſub meridiem.* Et *Pſal.* 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In cauſis herboſis facit me recubare, ad aquas quietis me deducit*, id eſt, ad aquas, in quibus circa meridiem quieſcunt greges, frigusque, & umbram captant. Et *Ezech.* 34 13. *Paſcam eos in montibus* Iſraelis, *& ad alveos.* Et verſu decimo quarto, *Ibi recubabunt in cauſa bona.* Et verſu decimo quinto, *Ego paſcam gregem meum, & faciam ut recubet.* Eſ. 49. 10. *Non eſurient, neque ſitient, neque feriet eos æſtus, aut Sol: nam qui miſeretur eorum deducet eos; ad fontes aquarum minabit eos.* Cui loco parallelum vide *Apoc.* 7. 16. 17. *Meſopotameæi, Labanis & Jacobi* ævo, cum greges ſuos circa meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis. Quo nomine gentis illius paſtores *Jacobum* his ferè verbis merito coarguit, *Gen.* 29. 7. *En dies cum multum adhuc ſuperſit, nec ſit tempus cogendi pecoris, oves adaquate, & ad paſcua reducite.*

Obitèr nota in his verbis Sponſæ ad Sponſum *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *recubare facias circa meridiem, ne ſim* כעטיה *ut operta* (ita habetur ad verbum) *ad cauſas ſocorum tuorum*, multùm laborare interpretes in expoſitione vocis כעטיה. *Kimchius* reddit כנוטה וסרה *ſicut declinans, & recedens*, ex 1 *Sam.* 14. *verſ.* 32. & 15. *verſ.* 19. ubi ויעט, vel תעט אל השלל reddi vult, *Et declinavit*, vel *declinaviſti ad ſpolium.* Quin עיט, vel עטה, unde יעט, & תעט, eſt *irruere*, & *involare more rapacis avis*, quæ *Hebraicè* dicitur עיט *ayit*, unde *Græcum* αἰετὸς, & *alevie, aquila.* Alius כעטיה *ut operta*, ſeu *velata*, id eſt, *ut meretrix*; qua meretrices velantur. Et velari meretrices probant ex hiſtoria *Thamaris, Gen.* 38. 14. 15. Verùm hæc fruſtrà adducuntur, cùm non ſit meretricum proprium *velari*, ſed *revelari*, potiùs, *Eſ.* 46. 3. *Ezech.* 16. 36. 37. *Nahum.* 3. 5. Neque more meretricis *Thamar* ſe theriſtro obtexerit, ſed ne agnoſceretur. Alii *ut operta*, id eſt, *ut lugens*; quia lugentes tegebant labrum ſuperius, *Ezech.* 24. 17. quod quàm alienum ſit nemo non videt. Quid ſi, trajectis literis, *Ajin* & *Teth*, כעטיד ſcriptum fuerit, pro כטעיר, *ut vaga, ut aberrans*, aut etiam *ut meretrix? Syris* enim, & *Chaldæis* טעיתא primò *vagam*, ut *Hebræum* טעיר, deinde etiam *meretricem* ſonat. Sic *Eſ.* 1. 21. pro *Hebræa, Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis? Chaldæus* habet. *Quomodo mutata ſunt opera ejus, ut eſſent* כטעיתא *tanquam meretricis?* Scribitur & כטעיא in *Onkelo* Levit. 21. 7. & כטעירת, vel כטעיתא, in *Jonathane, Gen.* 38. 21. & 42. 9. 12. Quia טעה non ſolùm *errare*, & *divagari*, ſed & *ſcortari* ſignificat. Itaque, ſi *Salomon* ſcripſit כטעירת, reddi poterit vel *ut vaga*, vel *ut meretrix.* Utut ſit, veterum nonnullos puto vel legiſſe כטעיד, vel ita legendum conjeciſſe. *Syrus* enim reddit ܟܥܠܡܐ. Et *Aquila*, *ὡς ἐμοιχῶντα*, *ut vaga.* Et *Hieronymus*, *ne vagari incipiam*, id eſt, *ne ſim ut vaga.* Et *Chaldæus Paraphraſtes*, ad populares ſuos hæc referens, totum hemiſtichium ita exponit, *Cur erunt* כטלטלין *divagantes inter greges filiorum* Eſau, & Iſmael, (id eſt, inter *Romanos*, & *Saracenos*) *qui adjungunt tibi idola ſua pro ſocio.* In quibus verbis planum eſt עטירת explicari per כטלטלין *divagantes.*

Hactenùs non diximus, quod in ove præcipuum, placidiſſimum, & mitiſſimum eſſe animal. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *In quos* (animalibus) *primùm non ſine cauſa putam oves aſſumptas, & propter mitigatem, & propter placiditatem. Maximè enim hæ natura quietæ.* Feſtus, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.* Unde eſt, quod *Herculis* abnepotes, *Euryſthenes*, & *Proclea*, ab oraculo moniti, ut ibi uxorem ducerent, ubi τὸ ἀγριώτατον ἀνατείνῃ ζῴων φυὴν τὸ ἡμερώτατον, *ſummè ferum occurreret animal mitiſſimum ferens*, de lupo id interpretati ſunt, qui agnum ferens in *Cleonæorum* agro illis occurrit. Ita *Ælianus Hiſt.* lib. 12. cap. 31. Itaque *ovis Syriacè* ܠܐܡܐ id eſt, *innoxia*, dicitur. Et *Q. Fabium Maximum OVICULÆ* cognomen habuiſſe πρὸς τὴν πραότητα ἢ ἥθους, *à clementia morum*, ex *Plutarcho*, & *Plinio* ſcimus. Et *Chriſtus* ipſe non dedignatur cum agno & ove conferri. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Joh. 1. 29. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine, utpote agni immaculati, & incontaminati, nempe Chriſti*, 1 Pet. 1. 19. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente*, Eſ. 53. 7. *Et Jeremias*, aut, ut volunt veteres, & multi recentiorum, ipſe *Chriſtus*, Jerem. 11. 19. *Ego fui ut agnus manſuetus, qui ducitur ad occiſionem. Ut agnus manſuetus.* Hebr. ככבש אלוף cum *Hieronymo* ita interpretor, ex *Arabiſmo* ſcilicet. Nam אלף Hebraicè *diſcere* eſt, ſed Arabicè *manſuefacere. Golius* noſter ex *Lexico Ibnomaruphi*, الف (alapha) *manſuefactus fuit*, *etiam de brutis.* Inde igitur אלוף *aluph*, aptiſſimum agni Epithetum, quod, tanquam ex Deorum ſententia, *Ælianus*, ubi ſuprà, ἡμερώτατον ξῷον *manſuetiſſimum*

mum animal esse asserit. Quin, ut scias hoc ipsum אלוף *aluph*, ovis Epithetum esse apud *Arabes*, in explicatione Verbi רווּם *rawum*, quod *ovem mansuefactam* & *cicuratam* sonat, ita habet *Alcamus*,

شاة رووم الوف تلعس ثياب من مربها

Ovis rawum est ovis *aluph* (id est, *cicurata, mansueta*) *quæ lingit vestes educatoris sui.* Et facti duritatem id auget, ut talis ovis ducatur ad lanienam. Proinde à *Propheta* consulto additum, *Ego sum ut agnus* אלוף *aluph, qui ducitur ad occisionem*, id est, ut agnus tam mansuetus, ut illorum lambat vestes, à quibus ad lanium rapitur. Hæc vera notio vocis, in qua hærent interpretes. *Chaldæus* reddit בחיר; & *Syrus*, ܒܥܝܪܐ *electum*; *Græci*, ἄκακον, *innoxium*; *Hebræ* copulam supplent, *Ego sum ut agnus* & *aluph*, quod *bovem* explicant. Nempe nesciunt אלוף *aluph*, mansuetæ, vel mansuefactæ ovis esse Epithetum apud *Arabes* familiare.

Est & ovis animal valde docile. *Ælianus* libri septimi capite vigesimo septimo, Ἐνευδίσματα δὲ ἄρα τῶν ζώων τὰ πρόβατα ἐστι, καὶ ἀφυπνῶσι (lege ἀγχυπνῶσι) φίλοι πεπαιδευμένα· ὑπανίσι γὰρ καὶ τῷ νομεῖ, καὶ τοῖς κυσὶ, καὶ μᾶλλον τοι καὶ ὑποτυπτοῦσι ταῖς αἰξί. *Oves præ omnibus animalibus obedientes, & ad parendum natura facta sunt. Obtemperant enim & pastori, & canibus, & capras quoque sequuntur.* Sed pastori imprimis morigeras se præbent, atque (ut ait *Christus* Joh. 10. verl. 4.) *eum sequuntur, & vocem ejus audiunt. Aristoteles* (*Hist.* lib. 6. cap. 19.) singulis gregibus scribit arietem esse pro duce, ὃς, ὅταν ὑπάρχῃ καλῆς ὑπὸ ἧς ποιμένος, πρωτεύειν, qui, *suo nomine à pastore vocatus, antecedat.* Sed & pastores alias habent voces proprias, quibus assuescunt pecudes, ut *sitta*, vel ψίττα, quod est βουκολικὸν ἐπιφώνημα apud *Theocritum*, & *Eustathium*. Cujusmodi pastores *Arabum* multa usurpant. Ita oves increpant voculis فع فع *pha pha*, & غير غير *gair gair*, & أوس أوس *ausa ausa*. Ad se vocant voculis جس جس *bus bus*, & رحالة رحالة *rhalarhalala*. Et ad mulgendum vocibus ادجع ادجع *adhag adhag*, انزار انزار *azar azar*, & حبر حبر *habar habar*. Et ad aquas invitant voce بر بر *burbir*, vel *barbar*. Sunt & alia plura hujus generis ἐπιφωνήματα, quæ oves intelligunt longâ assuetudine, atque iis obsequuntur. Nempe sentiunt se non posse aliter subsistere, & ab hostibus se tueri, quam si pastori sint morigeræ: cum neque æstu valeant, neque viribus, neque pedum celeritate, & omnium animalium injuriis pateant, cùm à pastore deseruntur. Proinde nihil tam miserum est, quam oves sine pastore, quod Scriptura toties repetit, ut *Num.* 27. *vers.* 17. & 1 *Reg.* 22. *vers.* 17. & 2 *Par.* 18. *vers.* 16. & *Zachar.* 10. *vers.* 2. & 13. *vers.* 7. & *Matth.* 9. *vers.* 36. & *Marc.* 6. *vers.* 34. Et videtur apud *Hebræos* cessisse in Proverbium.

In Parabola *Nathanis* 2 *Sam.* 12. legitur pauper quidam unam habuisse oviculam à se emptam, & enutritam, quæ unà cum filiis ejus adoleverat, ejus pane vescens, ex ejus calice bibens, & in ejus sinu quiescens, & illi erat loco filiæ. Quæ Parabola quò minus videatur vero absimilis, non jam afferam insanum nobilium amorem in *Meliæos* catellos, quos in deliciis habent, qualis fuit *Issa Publii* apud *Martialem*, libro primo, *Epigr.* 110.

Issa *est* delitiæ *catella* Publi,
Collo nixa cubat, capitque somnos,
Ut suspiria nulla sentiamus.

Aut in feles, qualis *Meeblempe*, cui *Constantinus Monomachi* uxorem lautos cibos & opiparos in aureis vasis quotidie apponi jussisse refert *Tzetzes Chil.* 5. *Hist.* 12. Sed, quod maxime fidem superat, dracones, immanem belluam, nonnulli enutrivisse non contenti, etiam in lecti consortium admiserunt. Quod in medium afferre non auderem, nisi rei tam paradoxæ haberem auctores idoneos. *Plutarchus* in libro *Utra anim.* &c. Ὁ δὲ δράκων, ὁ τῆ Αἰτωλίδι ἐμπεσὼν, ἐφέλετο νύκτως πρὸς αὐτὴν, καὶ ἅμα σώματι ὑποδυόμενος ἐκ χηῦ, καὶ περιπλεκόμενος, ἡδίω ἦν ἰδεῖν, ἢ τε ἀκὼν, ἔλαθεν, ἀλλὰ καὶ κατοίκοις ἀεὶ περὶ τὸ ἐρῆμον ἀνεπαύετο. *Draco verò, cum Ætolam virginem amaret, ad eam nocte venebat, & ejus corpori maxime adrepens, atque implicitus, eam neque sponte, neque invitam, ullo modo lædebat, sed appetente luce semper modestè recedebat.* In *Judæa* quoque sub Rege *Herode* draco maximus cum puella quadam ξυνευδυσθῆναι ζηλήσας ἰσχυρῶς, *peramanter dormiebat*, ut *Ælianus* auctor est libri sexti capite septimo. Quale est quod ejusdem libri capite sexagesimo tertio alium immanis magnitudinis draconem in *Arcadia* describit καθεύδοντα σὺν τῷ παιδὶ ὅτι γε τῆς ηλικίας αὐτῆς, *in eodem lecto simul cum puero dormientem.* Et ex *Democrito* nos docet *Plinius* (lib. 8. cap. 17.) *Arcadi* illi puero *Thoanti* fuisse nomen. Sed & alter *Ælianus* (*Var.* lib. 13. cap. 46.) similem habet historiam de *Patrensi* puero, qui δράκοντα μικρὸν ἐτήλευε, καὶ ἐτρέφε μετὰ πολλῆς τῆς κομιδῆς, ἀνεψιὸν ᾧ αὐτῷ ἐλάλει πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς ἀκούοντα· καὶ ὕδωρ μοι αὐτῷ, καὶ ζυμαίθυδον αὐτῷ, *draconem parvum emit, & magna cura educavit, cumque crevisset, cum alloquebatur tanquam intelligentem: ludebat quoque, & dormiebat cum ipso.* Ut jam nemini sit mirum de ove hoc idem asseri: maximè, cum soleant *Arabes* insignem aliquam ovem apud se habere, quam mansuefaciunt, & domi mulgent, nec foras pastum dimittunt. Qualis ovis تيمة *thima* dicitur, voce, cujus ratio mihi non est satis nota. Potest etiam رووم & الوف appellari, de quibus supra.

Ovium dotibus, de quibus hactenus, opponuntur vitia; quorum alia sunt corporis, putà morbi, & languores, & si claudæ sint, aut cæcæ, aut mutilæ, aut fracto crure, quales in sacrificiis offerre non licebat. Unde est, quod jubetur toties, ut offeratur agnus תמים *integer*, & ovis תמימה *integra*. Vide *Exod.* 12. *vers.* 5. *Levit.* 1. *vers.* 10. & 3. *vers.* 6. & 4. *vers.* 32. &c. Et *Levitici* capitis vigesimi secundi versibus 22. 23. 24. enumerantur vitia duodecim, quæ animal ab aris excludunt, quorum nonnulla sunt parum nota: I. Si fuerit עורת *cæcum*, seu *cocles*, utrumque enim *Hebræi* intelligunt. Et quæ vox *Hebraicè cæcum*, eadem *Arabicè cocleum* sonat. II. שבור, *fractum*, ad ossa refertur, femoris putà, aut cruris. Proinde *Jonathan* reddidit תבירא גרמא, *quod osso confractum est.* III. חרוץ quid propriè sit valde incertum est. Plerique *mutilum* reddunt; *Græci*, γλωσσότμητον, *cui lingua acuta fuit*; Hieronymus, *cicatricem habens*; Jonathan, *cujus palpebra, aut oculi contusi sunt*; Hebræi, *cujus palpebræ, aut labia sunt fissa, vel abscissa.* Quid si *capite contusum* sonet, ex *Arabico* حرصة quo *capitis contusionem* significari scribunt *Arabum Lexicographi?* IV. יבלת *verrucam*, aut *verrucosum* explicant *Hebræi* omnes, & *Græci* μεμμακότα, quia μεμμακίαι sunt *verrucarum species.* Hieronymus *papulas* reddit, ideest, ψωρώσεις. V. גרב est ψώρα *scabies*, quod ex *Avicenna* constat, ubi scabies semper vocatur جرب. Vide illum imprimis libro quarto *Fen.* 7. Tractatu 3. capitibus sexto & septimo, ubi de scabie, & curâ ejus, multis agit. VI. ילפת *Græci* explicant λειχῆνας. Hieronymus, *impetiginem*; Hebræi, החזזית המצרית *porriginem Ægyptiam*,

Syriam, & *Arabes* حراف. *Porriginem* explico ex *Avicenna* libro 4. *Fen.* 7. Tract. 2. capitibus 24. & 25. ubi حراف id ipsum est, quod *Græcis* πτυρίασις, Latinis *porrigo*, & *furfures*, nobis *tinea*. VII. שרוט dicitur animal, cùm è partibus, quæ geminæ sunt, una est alterâ longior, & extensior. VIII. קלוט contrà, cùm una pars justo brevior est, & contractior. Ita *Hebræi* omnes, & *Arabes* excusi duo, & *Samaritanus*, & *Chaldæus Jonathan*, & *Onkelos*. Quæ vera est interpretatio, & confirmatur ex his *Esa.* 28. *vers.* 20. *Brevior est lectus* מהשתרע *quam ut in eo quis se extendat*, ubi שרע, io *Hithpahel*, *extendere se* significat. Et ex *Arabibus*, quibus شراع est *cameli collum*, à longitudine sic dictum, & *herba super terram extensa*, & *via lata & ampla*. At قلطي contra, in cane, *nanum*, & *pumilionem* sonat; quia membris est contractior. Proinde *Melitæi* canes *Arabicè* sic appellantur. Hinc *Damir*, *De animalibus*, capite de ظربان *Dhorbau*, mustelæ specie, quam à putore barbari Scriptores *putorium* vocant. الظربان علي قدر الهر والكلب القلطي *Putorius accedit ad staturam felis, aut canis Melitæi.* Et capite de القنفذ seu *Hirtnaceo*, قنفذ يكون بارض الشام وعراق في قدر الكلب القلطي *In terra* Syriæ, & Mesopotamiæ, *herinaceus statura aquas* Melitæum *canem*. Ideo קלוט in *Arabe Parisiis* edito قليط redditur, quod *Gabriel Sionita nanum* exponit. Itaque supplenda est hæc vox in *Lexico* doctissimi *Golii*, qui eam omisit imprudens. Quod penè omiseram, שרוע, vel שרוט (neque enim per *Schin* scribitur, sed per *Sin* cum puncto sinistro, quasi dicas per *Sumech*) idem est, quod סרוח, *Cheth*, & *Ajin* permutatis, quod in illis linguis est frequens. Porro סרוח *superfluum* significat, & *quod redundat*. Ergo קלוט, huic oppositum, est *quod deficit*, & *justo est minus*. Hæc cùm sint manifesta, mirabere, quorsum *Græci* שרוט αὐτόματοι, & קלוט καλοδάκτυλοι exponant; unde *Hieronymus*, *aure & cauda auspatatis*: & versionem iam alienam etiam *Syrum* sequi, & *Arabes* duos, quos in *Syria* vidi manu-scriptos. IX. מעוך *compressus*. X. כתורת *contusus*. XI. נתוק, *avulsus*. XII. כרות, *excisus*, id est, *cui testiculi compressi*, vel *contusi*, vel *avulsi*, vel *excisi sint*. Nam tot modis castratur agnus, ut ex agno fiat vervex. Quomodo etiam capri, & vituli, de quorum castratione vide *Philosophum* (*Hist. anim.* lib. 9. cap. 50.) & ex *Magone Columellam* (lib. 7. cap. 25.) & *Palladium* (lib. 6. cap. 7.) & *Sotionem* in *Geoponicis*. Nam in his immorari non vacat. Tantum monebo, *Græcos* quatuor vocabula suppetere, quæ *Hebræis* totidem respondent ad amussim. Nam מעוך, *compressus*, est θλασίας: כתות, *contusus*, θλαδίας, vel θλαστός: נתוק, *avulsus*, ἀπάδων: כרות, *excisus*, τομίας, vel ἐκτομίας. Proinde *Senatores* aut has ipsas voces usurpant, aut earum conjugatas, nempe θλαδίαν, καὶ ἐκτεθλιμμένον, καὶ ἐκτομίαν, καὶ ἀπεκταμένον. Io quibus tamen non servatur vetus ordo. Nam mediæ duæ voces debuerant esse in extremis. Vitiis, quæ diximus, à quibus victimas suas immunes esse voluit Deus, addi potest *claudicatio* ex *Deuter.* 15. *vers.* 21. ubi de bovis, & ovis primogenito hæc habentur, *Si sit in eo macula, si sit claudus, aut cæcus, aut maculam ullam malam habeat, non offeres eum Domino Deo tuo.* Unde *Malach.* 1. *vers.* 8. *Cum admoveris cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et cùm admoveris claudum, & ægrotum, nonne malum est? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut suscipietne vultum tuum, dicit Dominus exercituum?* Sed & in sacris suis *Græci* & *Romani* hoc accuratè observabant, ut hostiæ lectæ, & eximiæ essent, neque claudæ, & vitiosæ. Unde in *Poeta* libro 4. *Æneidos*,

— mactant lectas de more bidentes.

(*f*) *Lectæ dicuntur hostiæ majores, & ubertim depastæ, quæ claudæ, morbosæ, aut vitiosæ non sunt.* Hinc *Decapolis* apud *Aristophanem* in *Acharn.* (*g*) de porca quadam,

Ἀλλ' οὐδ' Θεσμοῖς ἔστιν αὐτῇ, &c.
Κίχλου δὲ ἴχει, —

Sed neque ad sacrificia hæc apta est, caudam non habet, Ad quæ verba *Scholiastes*, Τὰ γὰρ κάλλιστα ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἐστὶ θύματα, καὶ καθόλου ὅσας ἂν ᾖ μὴ τέλειαι, καὶ ὑγιεῖς, οὐ θύεται τοῖς Θεοῖς. *Nam quæ caudæ mutilata sunt, in sacrificiis non mactantur, &, in summa, quicquid perfectum, & sanum non est, Diis non offertur.* Quibus simillima reperire est apud *Suidam* in κίναιρα, & *Plinium* lib. 8. cap. 45. *Victimarum probatio in vitule, ut articulum suffraginis cauda contingat; breviore non luant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè luere, sicut nec claudicantem*, &c. An etiam castratas hostias illis offerre fuerit nefas, haud-quaquam scio. Sed, ut eunuchos à sacra congregatione excludit Deus, *Deut.* 23. v. 1. sic, in *Eunucho Luciani*, *Dioclesi* asserit, Μὴ δὴ τὴν ἀρχὴν Θεμιτὸν ἦναι τῷ βαγῳ μεταπαιδεύσαι φιλοσοφίας, καὶ τί ἐν' ἀνὴρ ἀμείνων, ἐνοίχου γε ὄντι· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους οὐχ ὅπως τοῦ ἀκροκλιδὸν ἔξω, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἀνωθεν, πορρώτατω τιμίου, καὶ τί καινὸν ἀπόπτων ἐνθάδε. *Neque præceptio Bagoæ lucere, cum Eunuchus esset, Philosophiam, ejusque præmia sibi vindicare; sed & tales non salum ab his excludendos censuit, sed & ab ipsis sacris, & aspergillis, & publicis omnibus cœtibus.* Hinc de Eunuchis *Claudianus* in *Eutropium* libro primo,

His nullus meruit vitam, semperque profani.

Sunt & in pecore quædam animi vitia, ut ita dicam, puta cum ovis divagari solet, nec sequitur reliquum gregem. Ad quod ovium genus pertinet quod dicitur in fine *Psalmi* 119. *Erravi sicut ovis perdita*: & Esa. 53. vers. 6. *Nos omnes, ut oves erravimus, unusquisque in viam suam conversi sumus*: & 1 *Pet.* 2. *vers.* 25. *Eratis sicut oves errantes.* Qualem ovem *Arabes* peculiari nomine كنوف *canuph* vocant. *Alcamus* من الغنم القاصية لا تمشي مع الغنم Canuph *in ovibus est, quæ longiùs aberrat, nec incedit cum reliquo grege.* Quod in ovibus vitium quandoque est à natura, quandoque per morbum accidit, qui *Arabicè* dicitur ثول *thsavval*. Rursùs *Alcamus*, الثول استرخا في الاعضا الشا خاصة او كالجنون يصيبها فلا تتبع الغنما وتستدبر في مرتعها Thsavval, *Langnor peculiariter in ovium, aut caprarum membris, aut manie genus, quæ cum accidit, non sequuntur alias oves, sed pascua sua circumeunt.* ثول *Hoc morbo laboravit.* ثولا *Aries, aut hircus, hoc morbo laborans.* ثولا *Ovis, aut capra, sic affecta.*

Aliud in pecore vitium, cùm in opimis pascuis præ pinguedine lascivit, petulansque, & petulcum est. Cujusmodi oves *pingues*, & *robustæ* dicuntur: *aversique*, & *errantibus* sic opponuntur, *Ezech.* 34. *vers.* 16. *Perditam requiram, & errantem reducam, & ægram con-*

(*f*) *Alex. ab Alex. Genial. l.* 3. *c.* 12.
(*g*) *Arist.* 3. *Sc.* 3.

confirmabo; ואת השמנה ואת החזקה אשמיד, *ſed pinguem, & robuſtam perdam. Hebræum* אשמיד *Chaldæum* rectè reddidit אשחי, *perdam, conſumam*: ſed alii veterum, ſenſu non ſolùm diverſo, ſed & contrario, *ſervabo. Græci* enim hic habent, φυλάξω. *Hieronymus*, conſervabo; *Syrus*. ܢܛܪ, *Arabs*, احفظ, omnes in eamdem mentem. Nempe, pro אשמיד legerunt, אשמיר, mutatione quoad ſcripturam levitiſimâ, ſed quoad rem graviſſimâ. Utut enim ſcripturâ parùm differant, tamen re nihil eſt tam oppoſitum, quam שמר, *perdere*, & שמר, *ſervare*. Sed, ut priorem lectionem pateat eſſe veriorem, has oves obſervandum eſt *pingues*, & *robuſtas*, hic odioſè, & φορτικῶς dici: ut in Scriptura paſſim שמן *ſaginari*, & חזק *roborari*, pro vitio adſcribuntur. De priore res notiſſima. Dicitur enim *Deuter.* 32. *verſ.* 15. וישמן *Et ſaginatus eſt rectus, & calcitravit.* Item, שמנת *Saginatus es, pinguefactus es, adipem obduxiſti, & deſeruiſti Deum.* Pſal. 78. verſ. 31. *Ira Dei aſcendit in eos, & occidit* במשמניהם *eorum pinguiſſimos.* Eſa. 6. v. 10. השמן *Saginato cor populi hujus, & aures ejus aggrava.* Jerem. 5. v. 28. שמנו *Saginati ſunt, nuſquam factis ſunt, malefacta prætereunt, cauſam non judicant*, &c. Sed & חזק, *roborari* ſæpe idem ſignificat: ut cum de *Pharaone* (b) legitur ויחזק לב פרעה *Et roboratum eſt cor Pharaonis*, id eſt, *obduratum, & ad malum obformatum.* Exod. 14. verſ. 17. *Ecce ego ero* מחזק, *roborans* (id eſt, *obdurans*) *cor Ægyptiorum.* Joſuæ 11. verſ. 20. de Chananæis, *A Domino hoc fuit*, לחזק לבם, *quod roborabant cor ſuum*, id eſt, *obdurabant.* Jud. 8. verſ. 1. *Contenderunt cum eo* בחזקה, *in robore*, id eſt, *aſperis verbis.* Jerem. 5. verſ. 3. חזקו פנים, *Roborarunt*, (id eſt, *obdurarunt*) *facies ſuas præ petra, converſi nolunt.* Et in ipſo *Ezechiele*, capitis ſecundi verſu quarto, *Duri facie*, וחזקי לב, & *robuſti corde*, id eſt, *in malum obfirmati.* Et capitis tertii verſu ſeptimo, חזקי מצח, *robuſti fronte*, id eſt, *præfracti, & obſtinati.* Itidem in loco, in quo verſamur, oves *pingues*, & *robuſtæ* dicuntur, quæ *proterve* ſunt, & *petulantes*, & *præ pinguedine laſcivientes*, ut jam ante monuimus. Quod *Arabicè* دبص *daiſa* dixeris cum *Je lumzato* voce maximè propriâ, quæque fugit *Lexicographos. Alcamus*, دبص أشر وبطر والمال أمتلا سمنا Daiſa, *Protervus fuit, petulans fuit, & pecus pinguedine diſtentum fuit*, atque inde protervum, & petulans. *Propheta* ita hic uſurpaſſe paret ex ſequentibus, *Et paſcam eas* (pecudes) *in judicio. Et, vos* quod attinet, *o mi grex, ſic dicit Dominus Deus, Ecce! ego dijudicabo inter pecus & pecus, inter arietes, & hircos.* Ad quæ verba *Chryſius* alludens *Matth. 25. verſ. 32. 33. Cogentur*, inquit, *eorum ex omnes gentes, & ſeparabit eas ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis: & ſtatuet oves quidem à dextra ſua, hœdos autem à ſiniſtra.* Sequitur in *Propheta*, *Parumne eſt vobis paſcuum optimum depaſci, niſi etiam pabulorum veſtrorum reliquias pedibus obteratis? Aut limpidiſſimam aquam bibere* (Hebraicè משקע מים, *ſedimentum aquarum*, id eſt, in quibus deſidunt omnes ſordes) *niſi inſuper reliquam pedibus turbetis, ut oves meæ pedibus veſtris obtrita paſcant, & turbata bibant?* Quibus verbis, ovibus illis, aut hircis cum ovillo genere mixtis, duo tribuit *Propheta*: unum, quod pabuli ſui reliquias pede obterunt, quod ferinum eſt potius, quàm pecuinum; proinde *Daniel*, capitis ſeptimi verſu ſeptimo, de quarta illa fera cæteris ferociore, *Comedebat, ac conminuebat, & reliquum pedibus ſuis conculcabat.* Alterum, quod aquas limpidas pedibus ſuis turbant. Quod camelo ſibuit *Philoſophus*, qui (c) πίνει ἥδιον θολερὸν, καὶ πηχὺ, ἢ διὰ τὸ πονηρὸν πίνειν πίνει, ἢ συνταράξει, *turbulentam, & craſſam aquam ſuavius bibit, neque ex fluviis potat, antequam turbaverit.* Sed, cum camelus aquam proturbet, antequam bibat, quia ſic bibit ſuavius, hæ pecudes, poſtquam affatim ederunt, & biberunt, reliquias pedibus proculcant; & proturbant; quaſi, ejuſdem boni uſuram aliis invidentes, timerent ne quid iis purum ſuperſit, quæ poſtmodum paſturæ, aut bibituræ ſunt. Quæ ſi minùs conveniunt veris ovibus, quadrant tamen in oves myſticas, quæ hic intelliguntur, id eſt, in *Iſraelitas*, in quibus multi divites, poſt plenam meſſem & vindemiam, pauperibus ſpicilegium & racemationem invidebant. Neque hoc inſolens apud *Prophetas*, ut plus ſit ἐκ τῆ ὑπομονῆς, quam ἐκ τῆ μισθῦ, & ea tribuantur τῷ τιμωδίστι, quæ in typum minùs cadunt. Nunc ſequentia maximè adverte, *Propterea dicit ita Dominus Deus, Ecce ego dijudicabo inter pecus pingue & pecus macrum.* Ex quibus palam eſt oves *pingues macris* opponi, ut malos bonis; & protervos, qui rerum ſuccеſſu inſolеſcunt, tenuibus, atque humilibus: ut ad utrumque pertinent quæ *Ezechiel* ſubjicit; *Quia latere & humero detruſiſtis, & cornibus veſtris impeuiſtis infirmas, donec eas foras propelleretis.* In quibus minus recedit ab inſtituta Metaphora. Sive enim ad hircos, aut ad arietes referas, utrumque petulcum eſſe animal, & cornupetam, etiam ii

— *ſciunt, qui nondum æra lavantur.*

Unde *Poeta*,

Occarſare capro (cornu ferus ille) *caveto:*

ex *Caprario Theocriti*, qui ſic habet,

Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα φυλάσσεο, μὴ τὸ κερούῃ, *Cave tibi à* Lybico *Cnacone*, (hirco ejus nominis) *ne te cornu ferat.* Ubi *Scholiaſtes*, Τὸ κερατίζειν κερύττειν (lege κορύπτειν) οἱ Ἀττικοὶ λέγουσι, οἱ δὲ συντρέχοντων ἀλλήλοις τῶν κριῶν, καὶ τὰς κορυφὰς πλήττόντων, καὶ ἡνγυημμένων (lege ἠγνυμμένων) *Attici* κερύττειν *eſt cornu ferire, quia mutuo concurſa arietes* τὰς κορυφὰς (id eſt, *capita*) *collidunt, & elidunt.* Unde colligas de arietibus propriè dici. Tamen de hirco uſurpat *Theocritus*, ubi ſupra: in *Bucoliaſtis* ab eo ipſo Verbo hirci Epithetum eſt κερυπλᾶς pro *cornu-peta.* Ita in *Heſychio* Κυρεάσασθαι, arietum & hircorum eſt commune Verbum. Κυρεάσασθαι, inquit, διαμαχέσασθαι ἀπὸ τῶν κριῶν, καὶ τῶν τράγων. Κυρεάσασθαι *eſt dimicare*; deſumptâ voce *ab arietibus, & hircis.* Sed malim κυρεῖσθαι, quia in *Ariſtophanis Equitibus* lego

— πρὸς ζιλᾶς κυρεῖσθαι.

& in *Scholiis*, Κυρεῖσθαι λέγονται ἡ διὰ τῶν κέρατων μάχη, ἅπερ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις γίνεται. *Pugna, quæ cornibus fit*, κυρεῖσθαι *dicitur; quæ inter animalia bruta evenit.* Et rurſus, Κυρεάσαι γὰρ λέγονται αἱ ἀλλήλων τῶν τράγων· καὶ γὰρ ἐκεῖνα ταῖς κεφαλαῖς διαμάχονται. *Illud hircorum* κυρεάζειν *dicuntur; illis quippe capitibus dimicant.* Nec multò aliter *Suidas* in Κυρεῖσθαι. Eodem pertinet κυρίττειν. *Heſychius*, Κυρίξαι (lege κυρίεσαι) ἢ κυρίττειν, κέρασι μαχέσθαι. Item, Κυρίττει, κερατίζει, τύπτει μετὰ τῶν κεφαλῆς ἢ βοῦς, lege ἢ βῆς. Quamvis arietum ſit magis proprium. Idem *Heſychius*, Διακυρίττεσθαι, ἀντιμάχεσθαι, κυρίαι ᾗ κριῶν. Proindè *Gracum* Proverbium, Κριὸς τοσοῦτα ἀπέτισε; *Aries tot tricationis præmia perſolvit*, in ingratos uſurpari, ſcribit *Suidas*; quia τοὺς κριοὺς ἐκτρέφοντας φασὶ κυρίττειν τοὺς διεφθαρμένους, ὅ ἐστι πλήττειν, *mutuos*, & jam adultos *arietes ejiunt alteros ſuos* κυρίττειν, *id eſt, percutere*, ſeu cornu ferire. Et rurſus in altero Proverbio, Κριοῦ διακονία, *Arietis miniſterium*, idem *Suidas*, Κυρίττει γὰρ τὰς τρίφοντας, *Altores enim percutit.* Sed quod arietum proprium eſt, non ſolùm in hircos, ſed & in boves transfertur: quomodo *Arabicum* نطح natacha *cornu-petere*, & نطاح natach *cornu-peta*, quod de bove uſurpant *Locmanus* Fabula prima, & *Paraphraſtes Arabes* Exod. 21. verſ. 28. &c. Quamvis qui purè loquuntur, ad arietem velint maximè pertinere. Unde eſt, quod duas

(b) *Exod. 7. verſ. 13. 22. & 8. 15. & 9. 35.*

(c) *Hiſt. l. 8. c. 8.*

duas illas ſtellas, quæ in capite cœleſtis *Arietis* tanquam cornua eminent, *Aſtrologi* vocant النطح vel الناطح. Et de eo, qui ad incitas eſt redactus, dici ſolet ليس له ناطح ولا حابط, id eſt, *Neque vvem habet, neque cameium.* Ita enim exponunt *Lexicographi. Romanis* quoque fixæ ſunt voces, quibus agnum, aut arietem cornu ferire ſignificant, nempe *arietare*, & *coniſcare*. Quarum prior ab animali ſæpe transfertur ad cognominem machinam, quâ mœnia urbium capiuntur, & dejiciuntur, ut ſit idem, quod κριοκοπεῖν. Sed & quandoque propriè ſumitur, ut in *Accio Bruto*, quem paulo poſt citabimus, atque id ipſum eſt, quod κερόπτειν. Itaque quo loco legitur in Veteri *Gloſſario*, *Arcetat*, κρόπτει, utraque vox mendoſa eſt, & legendum, *Arietat*, κερόπτει, quomodo in *Philoxeno*, Κερόπτει, *arietat*. Poſterior *coniſcare* à *Lucretio* ſic uſurpatur libri 2. verſu 320.

Et ſatiatas agni ludunt, blandeque coniſcant.

Et à *Cicerone*, ſed in contemptum; *Capua opponis, cum eo coniſcans*, ut teſtatur *Quintilianus* libri octavi capite tertio. Non *coniſcans*, ut referibunt inepti correctores, tanquam à *cono* deducta voce. Sunt, qui *ventilandi* verbum his ſynonymum eſſe colligunt ex *Hieronymi* verſione, in qua legere eſt *Deut.* 33. *v.* 17. *Cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes.* Et 1 *Reg.* 22. *v.* 11. *Hic* (cornibus *ventilabit* Syriam. Et *Ezech.* 32. *v.* 2. *Ventilabas cornu in fluminibus tuis.* Et 34. *v.* 21. *Cornibus veſtris ventilabatis omnia infirma pecora.* Et *Dan.* 8. *v.* 4. *Vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem.* Et *Zach.* 1. *v.* 19. 21. *Hæc ſunt cornua, quæ ventilaverunt* Judam. Et 1 *Maccab.* 7. *verſ.* 46. *Ventilabant eos cornibus.* Sed tollitur, quiquis putat *Latinum* eſſe Phraſim, cùm ex his *Zachariæ* ſumpta ſit, *Hæc ſunt cornua, quæ* זרו *ventilaverunt* Judam: nec alibi legatur uſpiam.

Danielis capite octavo, *arietem*, qui cornibus fuis omnis orbis partes ita impetebat, ut nullus ei obſiſteret, eſt *Perſarum* Rex. Dicitur *ſediſſe ad Eulæum*, quia *Suſa*, regni metropolis, ad eum amnem ſita erat. Et *cornua duo habuiſſe*, id eſt, duo regna, *Medicum*, & *Perſicum*, *quorum poſtremum ſublimius*, id eſt, *Perſicum*, quod *Medicum* dignitate, & potentia ſuperabat. *Hircum* huic oppoſitus, *Macedonum* Monarchiam in genere ſignificat, & ſpeciatim *Alexandrum*, primum Monarcham. Hircus ille fuit *è capris*, id eſt, *juvenis*, *Hebræa* Phraſi. Vix enim vigeſimum annum agebat *Alexander*, cum bellum ſuſcepit in *Perſas*. *Veniſſe* dicitur *ex occaſu*, & ex *Javan*, id eſt, ex *Græcia*, & *Macedonia*, quæ eſt ad occaſum regni *Perſici*: *In ſuperficiem totius terræ*, quia orbis magnæ parti imperavit: *Nec tetigiſſe terram*, quia mira fuit ejus alacritas, & in victoriis celeritas: & *Arietem proſtraviſſe*, & *utrumque ejus cornu fregiſſe*; quia, debellato Rege *Dario*, regnum ejus utrumque occupavit. Et *hirci cornu magnum*, quod primo unicum, deinde fractum, ut illi ſuccederent minora quatuor, ſignificabat *Alexandro Magno*, in ipſo victoriarum curſu mortuo, ſucceſſuros quatuor Reges, *Seleucum*, *Antigonum*, *Caſſandrum*, & *Ptolemæum*, à quibus *Græcorum* Monarchia in totidem portiones divideretur. Sed quia hæc ſunt alterius loci, ſufficiet ad præſens inſtitutum, ut obſervemus etiam alios apparuiſſe viſiones hujuſmodi, quæ futura portenderent. Ira, *Plutarcho* teſte in vita *Sullæ*, ἐν Καμπανίᾳ περὶ τὸ Ἡφαιστὸν ἱερὸν (lege Τιφατὸν) ἰφίοις ἄφθησαν δύο ταῦροι μεγάλοι συμφιέμβοι, καὶ πάντα ἐνίκων, καὶ πάσχοντες, ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις, *in* Campania, *circa* Tiphaton *montem* (qui aliis *Tifata*) *interdiu viſi ſunt confligere magni lucis duo, & ea omnia facere, & pati, quæ viri in pugna ſolent.* Spectrum autem, è terra ſenſim elatum, paulo poſt diſſipatum, & ex oculis elapſum eſt. Nec multo poſt *Sylla*, *Mario Juniore*, & *Norbano* Conſule, in eo ipſo loco fuſis, & profligatis, & cæſis hominum ſeptem millibus, Conſulem incluſit *Capua*. Et in *Accii Bruto*, qui à *Cicerone* citatur libro primo *De Divinatione*, *Tarquinius Superbus* ſuum hoc ſomnium narrat.

Viſum eſt in ſomnis paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclariorumque alterum immolare me:
Deinde ejus germanum cornibus committer
In me arietare, eoque me od caſum dare:
Exin proſtratum terrâ graviter ſauciam,
Reſupinum, in cælo conſuere maximum.

Hi arietes conſanguinei *L. Junium Brutum*, & fratrem ejus à *Tarquinio* cæſum ſignificabant; quorum ille, in *Tarquinium* inſurgens, eum regno ſuo ſpoliavit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Inter Oves & Lupos quanta ſit antipathia.

Lupi odium in oves nunquam deponunt. Etiam ſaturi totos greges paſſim jugulant. Ovis viciſſim lupum horret plusquam ullum aliud animal. Ovilla pellis lupinâ admotâ pili excidunt. Tympanum lupinum ſi percutiatur, ovilla tacent, aut etiam crepant. Ovis a lupo interempta pellis pediculis ſcatet, & varios gerentis morbos parit. Oves *Scriptura*, *ſæpe* lupis *opponit. Contra* Eſa. 11. verſ. 6. & 65. verſ. 25. lupus, & agnus *ſimul*. Poëtarum *loca ejuſdem argumenti.*

Ovibus infeſtæ & infenſę ſunt ferę quævis, leones, & urſi puta, 1 *Sam.* 17. *verſ.* 34. Saüli *dixit* David, *Cum ſervus tuus paſceret oves patris ſui, venit leo, & urſus, qui abſtulit ovem è grege.* Jerem. 50. verſ. 17. *Ovis vaga fuit* Iſrael, *quam leones diſpulerunt.* Mich. 5. verſ 8. *Ut leo inter ſylva beſtias, ut leunculus inter greges ovium; ſi tranſeat, & conculcet, & rapiat, non eſt qui eruat.* Amos 3. verſ. 12. *Ut paſtor eripit ex ore leonis* ovis *duo crura, & lobum auris.* Sed, utut *leo* (a) ſit *inter feras maximè terribilis*, (a) Prov. & urſus, morum feritate & aſperitate nulli cedat; 30. 30. ovis tamen hoſtem non habet lupo immaniorem, qui eum illa perpetuas exercet inimicitias, eique, ubique terrarum, mortiferum, & implacabile bellum indicit. Unde *Siracbides*, *Eccleſ.* 13. verſ. 9. νὶ συνευρεῖ λύκῳ ἀμνός; Quod *Arabs* ita reddidit,

لمان يشارك الذيب الغنم الا ليهلكه

Quod conſortium inibit lupus cum agno, niſi ut perdat eum? Nec multo aliter *Poëta* ſummus *Iliad.* χ'.

Οὐ δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θῦμὸν ἔχουσιν,
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι.

Neque lupi & agni concordem animum habent, ſed mala ſibi ſemper invicem moliuntur. Et *Poëta* incertus apud *Platonem* in *Phædro*,

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς πατὴρ φίλιόν τ' ἐμὲ καὶ σέ.

Ut lupi agnum amant, ita puerum amatores. Et *Horatius* in *Menam*. Epod. 4.

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt.

Sunt proinde, qui lupos ſcribant, quantumvis ecuratos, odium in oves nunquam deponere, &, iis viſis, & lupinum ingenium ſtatim redire, & diſciplinam

plinam omnem obliviſci? & in caulam ingreſſos non ſolùm interficere quod ſatis eſt ad famem ſedandam, ſed & totum gregem paſſim jugulare. Et ovis viciſſim lupum horret pluſquam ullum aliud animal. Unde *Cyclops* in *Theocrito*,

Θεύγοις ὄϊος ἴτε, πολὺν λύκον ἀθρήσασα.

Fugis ut ovis, cum canum lupum vidit. Et *Horatius* in *Gratidiam*, Epod. 12.

O ego non felix, quem non fugis, ut fugit acres
Agna lupos, capreaque leones.

Et *Ovidius* libro primo *De Arte*,

Ut fugiunt agnam timidiſſima turba columbæ,
Utque fugit viſes agna novella lupos.

Quod *Damir*, Scriptor *Arabs*, his verbis cenſet inter miracula naturæ ovillæ. من عجيب امرها انها اذا رات الفيل والجموس لا تهابهما مع كبر ابدانهما وقري الزيت قبعنريها خوف فطم لمعني خلقة الله تعالي في طبعها *E miraculis naturæ ejus eſt, quod, ſi elephantem, aut bubalum videat, eos non metuat, utut vaſta habeant corpora: ſed, ſi videat lupum, illum corripit timor maximus. Unde patet Deum Optimum Maximum hunc timorem ei a natura indidiſſe.* Sed, quod mirere magis, naturalis hæc antipathia etiam poſt mortem durat, ſi vera ſunt, quæ idem habet in capite *De Lupo*, وعداوتة مع الغنم شريزة بحيث انة اذا اجتمع جلد شاة مع جلد ذيب تمعط جلد الشاة *Summa illi eſt in oves antipathia, ita ut, ſi pellis ovilla lupina admoveatur, ovilla pili excidant.* Cui ſimile eſt, quod habetur in ſectione *De propriis*, اذا علق وتر من ذيب علي شي من اللاهي وضرب بها تقطعت جميع اوتار الغنم التي تكون علي اللاهي *Si ſuſpendatur lupi nervus ſupra aliquod Muſicum inſtrumentum, & illud percutiatur, diſcindantur omnes ovium nervi, qui ſunt in illo inſtrumento.* Aliud exemplar addit, ولم يسمع له صوت *Neque auditur ulla vox.* Quale eſt, quod *Cardanus* tanquam rem certam aſſerit, lupi fidibus agninas male obſtrepere. Sequitur, وكذلك ان عل من جلد طبل وضرب به بين طبول تشققت الطبول كلها *Iidem, ſi ex pelle ejus tympanum fiat, quod inter (ovilla) tympana percutiatur, crepabunt omnia illa tympana.* Quod ſumptum ex his *Oppiani* libro tertio *Cynegeticon*,

Εἰ δὲ λύκου δοίας, ἰσχίῳ ἀπὸ τετμήνας
Τύμπανον ἰυκτίλλοιο, διδυμάων, ἀλαζήσεται,
Μυίης τοι μετὰ πᾶσι βαμβάσσουσι ἴκελος ἠχὴν,
Καὶ μὲν πανταχῇ τὰ δὲ ἴνδρα πρόσθεν ἰόντα
Τύμπανα σεύᾳζει, καίφρεῖ τὰ πάζαν ἁπὴν.

Sin autem, lupo excoriato, ex pellibus confeceris tympanum ſonorum, Dindymcum, *frugi-perdam* (id eſt, *Dindymenes*, ſeu *Cybeles*, cujus miniſtri i caſtrati erant) *ſolum inter omnia gravem edit ſonum, & ſolum ſtrepit: quæ verò ante a ſenora fuerant tympana cantiecſcere facit, obtundatque omnem ſtrepitum.* Quæ de tympanis ex ovis pelle confectis intelligi docet qui ſequitur verſus,

Καὶ φθίμβοι γὰρ ὅτε φθίμβου λύκου ἐρίγωσι,

Quippe etiam oves mortuæ mortuum lupum perhorreſcunt.

Non poſſum non addere vivas oves à pediculis eſſe immunes, ſed in üſdem à lupo cæſis vellus, & lanam eſſe φθειριδίους vel maxime. Prius docet *Philoſophus Hiſt.* lib. 5. cap. 31. τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες πρόσφυσες, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι. *Oves autem, & capra ricinos quidem, ſed pediculos non habent.* Poſterius *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Τῶν δὲ λυκοβρώτων προβάτων τὰ κώδια, καὶ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἱμάτια, φθειριδιέστερα γίνεται πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων. *Ceſarum à lupis ovium vellera, & lana, & qua ex iis fiunt veſtes, fiunt multò plus quam alia pediculis obnoxia.* Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 33. *Pilas habentium aſinum tantum immunem hoc malo* (pediculis) *credum, & oves. Gignuntur autem & veſtis genere, præcipuè lanitio uteremptarum a lupis ovium. Plutarchus* etiam *Sympoſiac* libri ſecundi capite nono hanc quæſtionem accuratè tractat, Διὰ τί τὰ λυκόβρωτα τῶν προβάτων, τὸ μὲν ἔριον γλαυκότερον, τὸ δὲ ἱμάτιον φθειρώδες ἔχει. *Cur oves à lupis ceſa carnem quidem ſuaviorem, ſed lanam habeant pediculis obnoxiam.* Quin *Phile* capite quadrageſimo octavo indui nos vetat ἐν δορᾶς λυκείας καὶ προβάτου, *pelle ovis à lupo diſcerpta*, hâc addita ratione,

Ποιεῖ γὰρ ἐνθὺς ἀτηρανίν τε, καὶ φρίκας,
Παλμοῖς ἀτερπεῖς ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ.

Statim enim prurium excitat, & febrilem horrorem, & injucundas palpitationes in cor immittit. Quæ quidem omnia ut pro veris præſtare nolim, ita neque rejicienda puto ut falſa, & confictа prorſus. Atque ideò huc affero, ut illuſtrem Scripturæ loca, quibus *oves lupis* opponuntur. Sic *Matth.* 7. 15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos cum indumentis ovium* (id eſt, ἐν μηλωταῖς, quæ *Prophetarum* erat veſtis) *& intus ſunt lupi rapaces.* Matth. 10. 16. & Luc. 10. 3. *Mitto vos ut oves* (Lucas, *ut agnos*) *in medium luporum:* quo referenda quæ de Oeolyco ſuprà diximus. Joh. 10. 12. *Mercenarius, videns lupum venientem, deſerit oves, fugitque: lupus autem rapit, & diſpergit eas.* Act. 20. 29. *Novi, quod poſt diſceſſum meum ingreſſuri ſunt inter vos lupi graves, non parcentes gregi.* Itaque magna rerum converſio ſignificatur, cum dicitur *Eſ.* 11. 6. *Habitabit lupus cum agno.* Et *Eſ.* 65. 25. *Lupus & agnus paſcentur ſimul.* Qualia hæc *Poëta*,

Nec lupus inſidias pecori, &c.

Et pſeudo-*Sibyllina* libro tertio,

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν ὄρεσιν ἄμμιξ ἰδονται, &c:

Quæ cum iis, quæ ſequuntur, tanquam ex *Erythræa Sibylla*, ſed corruptiſſima, citat *Lactantius* libri ſeptimi capite vigeſimo quarto. Alludunt etiam hæc *Horatii* libri tertii *Odâ* 18.

Inter audaces lupus errat agnos.

Audaces, id eſt, lupum non metuentes, *Fauni* præſidio ſreti. Neque diſſimilia habent *Claudianus* de *Orpheo* canente, in præfatione libri ſecundi *De rapta Proſerpinâ*,

Securum blandi leporem fervêre moleſſi,
Victumque lupo prabuit agna latus:

& *Martialis* libri noni *Epigrammate* 73.

Maſſyli leo fama jugo, pecorisque maritus
Lanigeri, mirum quâ coiere fide,
Ipſe lucet videas, caveâ ſtabulantur in unâ,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Niſi quod de leone, non de lupo, ibi agitur.

Lupi ovibus quàm infenſi, tam illis ſunt amici canes, quos jam olim ad pecoris cuſtodiam fuiſſe adhibitos docent hæc *Job.* 30. 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum*, id eſt, עם כלבי צאני *cum canibus, quæ cuſtodiunt oves meas*, ut *Chaldæus* hic habet. In quibus, qui lupo veniente tacent, vocantur *canes muti*, *latrare non valentes*, Eſ. 56. 10. Sed de cane gregis cuſtode ſuo loco (*b*) plura dicemus.

(*b*) *Cap. ſequenti.*

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Loca quædam in *Prophetarum* ſcriptis Ovium proventu celebria.

Baſan *terra pecoris: ejus paſcua uberrima.* *Vox* Baſan *ab interpretibus ſæpe prorſus omiſſa, aut aliter reddita. Quid proprié ſonet, ex* Hieronymo, *&* Arabibus. Carmeli *vox quid ſignificet. Duo montes hujus nominis. Unus prope* Ptolemaidem, *ubi amarum* Eliæ, *& templum* Jovis *poſtmodum. Ipſe mons pro Deo habitus. Alter prope* Hebronem. Amalekitis *a* Saüle *ibi devictis, &* Nabalis *paſcuis celebris, de quo* Prophetæ *paſſim.* Saron *juxta* Joppen, *&* Lyddam. Saron, *id eſt*, campus. *Ibi paſcua, & vites.* Syrus *Interpres emendatus.* Botſra, Idumæorum, *aut* Moabitarum *urbs, rugo valde pecoroſa. Vox* Boſra *Mich.* 2. 12. *à* Græcis *altior tecta.* Carthaginis Byrſa *unde dicta.* Boſra, *id eſt*, Roma. Cedar, *&* Nebajoth, *id eſt*, Cedrei, *&* Nabatæi. *Horum opes ſolo pecore conſtituiſſe. Iidem cur* Dachareni *dicti.* Stephanus *notatus.* Nabatæis, *&* Cedarenis, *unde nomen. Illis clari, bi obſcuri.*

Loca quædam à *Prophetis* memorantur ovium & boum etiam proventu celebria: ut in *Judæa* BASAN, CARMEL, & SARON; extra *Judæam* BOSRA, KEDAR, & NEBAJOTH.

Ad paſcuorum BASAN commendationem maximè pertinet, quod filii *Ruben*, & *Gad*, cum haberent pecora multa, aſſignari ſibi petunt terram, quam percuſſerat Dominus in conſpectu filiorum *Iſrael*, quia erat מקום מקנה *locus pecoris*, & ארץ מקנה *terra pecoris. Græci* reddunt τόπον κτήσεως, & γῆν κτηνοτρόφον, *aptas animalibus terras*, & *regionem uberrimam ad paſtum animalium*, Num. 32. 1. 4. Sic ajo commendari paſcua terræ *Baſan*, ad quæ hæc referuntur verſu trigeſimo tertio, qui ſic habet, *Dedit itaque* Moſis *filiis* Gad, *&* Ruben *&c. regnum* Sihon *Regis* Amorrhæi *& regnum* Og *Regis* Baſan, *& terram eorum.* Proinde de pecoribus *Baſanitidis* in Scriptura paſſim agitur. Sic *Deut.* 32. 14. *Et arietum filiorum Baſan*, id eſt, *Baſanitecorum.* Pſal. 22. 13. *Tauri* Baſan *obſederunt me.* Ezech. 39. 18. *Sanguinem arietum, agnorum, hircorum, & taurorum, qua omnia ſunt altilia* Baſan. Amos 4. 1. *Vaccæ* Baſan, *&c.* Sed pleraque hæc veterum interpretum nonnulli aliò detorſerunt, ita ut nomen *Baſan* in iis non compareat. Sic *Deut.* 32. 14. pro *filius Baſan*, *Græci* habent υἱὸς ταύρων, *filios taurorum*; *Syrus* בני ?כבא, & *Arabs*, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, أولاد الوعول *filios ibicum.* Quaſi pro בני בשן, illi בני שור, hi בני רישן legerint *Pſ.* 22. (alias 21.) 13. pro *tauris Baſan Seniores* habent ταῦροι πίονες *Aquila*, λιπαροί. *Symmachus*, ζιγεσοί, Vulgata, *tauri pingues*, quod ſequuntur *Arabs* & *Æthiops.* Exech. 39. 18. pro *altilia Baſan omnia*, *Græci*, omiſſa voce *Baſan*, ἰσχυρῶν πάντων Hieronymus, *altilium, & pinguium omnium*; *Chaldæus*, tanquam Allegoriam explicans, קתירי נכסיא כלהון *omnes illi cenſu divites.* Amos. 4. 1. pro *vaccis Baſan*, Symmachus, *ai βόες ἰσχυφοί.* Hieronymus, *vaccæ pingues.* Sic *Pſ.* 78. (alias 77. 16.) pro Hebræo *mons Dei, mons Baſan*, LXX ὄρη θεοῦ, ὄρη πίονα. Hieronymus, *mons Dei, mons pinguis.* Jer. 50. 19. *Paſcet in* Carmelo *& in* Baſan. *Græci* in pleriſque editionibus ſolùm habent Νεμήσεται ὁ κεκμηὼς omiſſa voce *Baſan.* Et *Eſ.* 33. 9. pro *Baſan* eſt ἡ Γαλιλαία. Quas interpretum aberrationes hic ſigillatim excutere non aggredimur. Tantùm, ne quis miretur *Baſan*, toties per *pingue* reddi, & pro *tauris* & *vaccis Baſan*, toties legi *tauros*, & *vaccas pingues*; & *altilia pinguia*, pro *altilibus Baſan*; & *montem pinguem*, pro *monte Baſan*: duo hic obſervanda ſunt. Primò, paſcua *Baſan*, cum uberrima fuerint, & pinguiſſima, *pinguia* dici jure merito tam ipſum montem *Baſan*, quàm pecora in eo faginata, quę arvina diſtenta, ac quaſi differta fuiſſe, vero conſentaneum eſt. Secundò, illam ipſam vocem BASAN *pinguedinem* ſignificaſſe. *Hieronymus* in *Eſ.* 33. BASAN, *regio trans* Jordanem, *quam duæ & dimidia tribus poſſederunt, & qua interpretatur* uberrima, *&* pinguis. Et in *Locis*, capite *De Numeris*, BASAN, bruchus *ſive* pinguedo. *Nam, quod interpretari ſolet* ignominia, *vel* confuſio, BUSA *dicitur.* Quod quidem *Hebræos* latuit. Neque enim eorum ullus eſt, qui nos moneat *Baſan* idem eſſe, quod *pingue.* Tamen id ab illo verè obſervari ex *Arabibus* ſcimus, qui بثنة vel بثنية quomodo hoc nomen ſcribunt, non multò aliter exponunt. In *Giauhari* بثنة redditur سهلة ولينة *terra facilis, & mollis.* Et in *Alcamus*, البثنة والبثنية الارض السهلة والرديدة والمراة البضة النعمة وكورة بدمشق والبثنية الحنطة الجيدة منها والرملة اللينة Bathſana, & Bathſania, *terra facilis, fertilis. Item, mulier ſpecioſa, & venuſta. Item, regio prope* Damaſcum. *Item,* Bathſania, *triticum optimum ex ea. Item, arena mollis.*

Arabibus igitur بثنة, quod cum *Baſane* idem eſt, *terram* ſignificat *facilem, mollem*, & *fertilem. Facilem* hic voco, non *planam*, ut viri docti interpretantur, ſed *ἐυάροτον, facilè arabilem.* Qualis eſt *Byzacena*, de qua *Plinius* libri decimi quinti capite quinto, *In* Byzacio Africę *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres vix aſellis, & à parte altera jugo arua vomerem trahente, videmus ſciſſi.* Inde igitur nomen agro in *Judæa* fertiliſſimo, qui Hebraicè בשן *Baſan* dicitur; Arabicè بثنة *Bathſana*, vel بثنية *Bathſania*; Syriacè ܒܬܢܝܐ *Mathnia*; Chaldaicè בתנן *Mathnan*, & בותנן *Buthnan*, & בתניא *Bathnaja*; Græcè Βανυναία, *Batanæa*, quæ vox in *Joſepho*, *Ptolemæo*, *Stephano*, *Euſebio*, *Hieronymo*, & aliis paſſim occurrit.

CARMEL & BASAN ſæpe junguntur; ut *Eſ.* 33. 9. *Jerem.* 50. 19. *Mich.* 7. 14. *Nahum.* 1. v. 4. Et CARMEL æquè ac BASAN *ubertatem* ſonat. Nam vel appellativè ſumitur, vel propriè. Et priore ſenſu כרמל *carmel*, dicitur *locus* quivis *arboribus conſitus, frugibuſque, aut gramine fertilis*, Eſ. 16. 10. Jerem.

Jerem. 48. 33. &c. Voce, ut ſuſpicor, compoſita ex כר *car*, quod *paſcuum*, aut *agrum* ſonat, & מול *mul*, quod *ſuccedere* eſt: ut כר־מל ſit *pratum*, vel *ager ſucceſſionis*, id eſt, ex quo fœnum, vel ſpicæ ſucciduntur. Unde & *ſpica recens ſucciſa* כלילת vocatur, & כרמל. Sed & כרסל *Carmel*, proprium nomen eſt duorum in *Judea* montium: quorum unus ad Aquilonem eſt προσωπεῖον, prope *Ptolemaidem*, in confinibus *Aſer* & *Zabulon*, de quo *Joſ.* 12. 22. & 19. 26. Alter ad Meridiem μεσόγυον, prope *Hebronem* in tribu *Judæ*, de quo *Joſ.* 15. 55. In priore habitavit *Elias* 2 *Reg.* 2. 25. & 4. 25. & altare Deo erexit: & per inſignem miraculum coram *Iſraelem* præſtitum, *Baalem* confutavit, & veri Dei cultum reſtituit. Sed illud ipſum altare poſtmodum in ſuperſtitionem verſum, & *Jovi* conſecratum eſt. Unde *Scylax*, ex doctiſſimi *Voſſii* emendatione, Καρμανία ὄρος, ἐφ᾽ ὑψηλοῦ ὄρους, Carmelus *mons*, & *templum Jovis*. Quamvis in eo *Tacitus*, *Hiſtoriarum* libro ſecundo, templum ullum fuiſſe neget, ſed montem ipſum aſſerit pro Deo fuiſſe cultum. *Eſt* (inquit) Judææam *inter* Samariamque Carmelus. *Ita vocant montem, Deumque. Nec ſimulacrum Deo, aut templum, ſic tradidere majores, aram tantum, & reverentiam.* Inde eſt, quod in *Suetonio Veſpaſianus Carmeli* Dei oraculum conſuluiſſe legitur. In altero monte *Carmelo Saul*, devictis *Amalekitis*, מציב לו יד *fecit ſibi plateam*, 1 Sam. 15. 12. vel *ad dividenda ſpolia*, ut *Chaldæus*; vel *ad caſtra-metationem*, ut *Kimchius* intelligit; vel, juxta *Hieronymum*, *fornicem, ſive arcum triumphalem* ibi *erexit*; vel denique altare ibi ædificavit, quod repiaravit *Elias* 1 Reg. 18. 30. Ita *Midras*, & *R. Salomo*: ſed ineptè admodum; quia *Carmelus*, de quo hic agitur, ab *Elia Carmelo* diverſus eſt, & valde remotus. In eodem hoc *Carmelo* degebat *Nabal*, qui numeroſos habuit greges, mille ſcilicet capras, & ovium tria millia, 1 *Sam.* 25. 2. Proinde ad hunc *Carmelum* referunt quæcunque habent *Prophetæ* de *Carmelo* paſcuis. Ut *Jerem.* 50. 19. *Reducam* Iſraelem *ad caulam ſuam, ut depaſcat* Carmelum, & Baſanem. *Agros* 1. 2. *Luxerunt tugoria paſtorum, quia exaruit* Carmeli *vertex.* Mich. 7. 14. *Paſce populum tuum cum pedo tuo, gregem poſſeſſionis tuæ, habitantem ſolitarie in ſylva, in medio Carmeli.* Pro quo *Syrus* Interpres, ܕܫܪܝܢ ܒܟܪܡܠܐ ܐܢܘܢ ܒܠܚܘܕ ܚܝܐ ܒܡܨܥܬܐ *Habitent ſolitarii ut oves in medio Carmeli*; quaſi pro יער legerint בצאן. Utut ſit, hæc loca referri poſſunt etiam ad *Eliæ Carmelum.*

De SARONE ſic *Eſ.* 65. 10. *Et erit* Saron *in caulam ovium.* Pro quo *Seniores*, Καὶ ἔσονται εἰς τὴν δρυμὸν ἐπαύλιον πεπιῶν. Et *Hieronymus*, *Et erunt campeſtria in caulas gregum. Campeſtria*, id eſt, πεδιὰ quomodo *Eſ.* 35. 2. *Decor Carmeli, & Saron*, à *Symmacho* redditur ἰσχὺς ἢ καρμήλου, καὶ ἢ πεδίου, *decor Carmeli, & campi.* Et *Cant.* 2. 1. חבצלת השרון, *narciſſus Saron*, Senioribus eſt ἄνθος ἢ πεδίου, & Hieronymo *flos campi.* Itaque vocem שרון *Saron*, *campum* ſignificaſſe valde veriſimile eſt, quamvis id *Hebræos* lateat. Nempe à Verbo ישר *rectum* & *planum eſſe*, unde מישור eſt *planities*, factum etiam ישרון formæ רבעון, & per Aphæreſin, שרון. Qualis in אור pro יאור, & לדד pro ילדד, & ירשה pro ירעה, & עצרה pro יעצרה, &c. Niſi potiùs à Verbo שור, id eſt, *à contemplando* deducatur; quia ex illa planitie latè patet proſpectus, quod jam alibi diximus. Utut ſit, in his *Eſaiæ*, *Et erit* Saron *in caulam ovium*, *Saron* eſſe loci nomen omnino docet Comma ſequens, & *vallis* Achor *erit in cubile boum*: ut in altero loco, quem citavimus, *Decor Carmeli & Saron*, ut *Carmelus* nomen eſt proprium, ita etiam *Saron*. Itaque in neutro *Saron* debuit appellativè ſumi. Maximè, cum, *Hieronymo* teſte in *Eſaiæ* cap. 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddam*que* appelletur *regio, in qua latiſſimi campi, fertileſque tenduntur.* Unde *Act.* 9. 35. *Et viderunt eum omnes, qui habitabant* Lyddæ, & Saronæ. Et 1 *Paral.* 27. 29. *Armenti, quæ paſcebantur in* Sarone, *propoſitus fuit* Setrai *Saronites.* Sic apud *Talmudicos* (a) ים השרוני *ventus Saroniticus* inter generoſa cenſetur; in quibus miſcebantur שני חלקי מים *duæ partes aquæ.* Sed *Cant.* 2. 1. poteſt ferri, quod חבצלת השרון pro *narciſſo Saron* explicatur *flos campi*; quia ſic meliùs cohæret cum eo, quod ſequitur, שושנת העמקים *lilium convallium.* Ne quis roget, cur pro *narciſſo*, aut *flore Saron*, *Syrus* habeat ܫܘܫܢܐ ܕܒܝܬ ܐܪܥܐ, quod *Gabriel* explicat *florem abietum*, ſciendum vocem ܒܝܬ ܐܪܥܐ eſſe corruptam, & ablato *Jod*, legendum eſſe ܒܘܬ ܐܪܥܐ, *Sarona.* Flos abietis nullus eſt, quamvis aliter ſtatuat *Theophraſtus Hiſtoria Plantarum* libri tertii capite ſexto. Neque, flos abietis ſi eſſet, ܫܘܫܢܐ diceretur, cum ܫܘܫܢܐ non ſit *flos* quivis, ſed *lilium.* Denique ܒܝܬ ܐܪܥܐ *Syris* (ita enim ſcribendum) *cedros* eſſe puto potiùs, quàm *abietes*: ut *Chaldæis* שורבן *ſurban*, & *Arabibus* شربين *ſcerbin*, eſt *cedrus.* Res clara eſt ex *Abenbitare* cum *Dioſcoride* collato. Verè igitur *Sylvaticus* in *Pandectis*; *Scerbin* Arabibus *eſt arbor Alkitran, & eſt Cedrus apud* Dioſcoridem. Corrigendumque eſt *Aviconna*, qui ſcribit شرفي lib. 2. *Can.* Et ſupplenda hæc vox in *Giggeii* & *Golii Lexicis*, in quibus deeſt.

Ad BOSRÆ oves hæc pertinent *Mich.* 2. 12. *Congregabo reſiduum* Iſraëlis, *ſimul ponam illum ut oves Boſra.* Fuit hæc urbs *Idumææ* vetuſtiſſima, in qua natus eſt *Jobab*, Rex *Edom*, Gen. 36. 33. & 1 *Par.* 1. 44. *Idumæa* diſertè adſcribunt *Prophetæ* tres, *Eſaias* 34. 6. & 63. 1. *Jeremias* 49. 13. & *Amos* 1. 12. Tamen unus ex hoc numero *Jeremias* 48. 24. *Boſram* cenſet inter *Moabitarum* urbes. Itaque vel utrique adſcribitur; eò quod in utriuſque regionis fuerit confinibus: vel, quod puto verius, gemina fuit *Boſra*; una *Idumæorum*, altera *Moabitarum.* Nec multum refert, utram intelligas in his *Michæe*, *ponam illum ut oves Boſra*: quia utraque regio fuit valde pecoroſa. De *Moabitide* res clara eſt ex 2 *Reg.* 3. 4. ubi *Meſa*, Rex *Moab*, *Iſraëlitis* pro tributo legitur annuatim ſolviſſe agnorum, vel lanatorum arietum, ducenta millia. Et *Idumæos* quoque pecore abundâſſe docent hæc *Eſ.* 34. 6. *Gladius Domini implebitur ſanguine agnorum, & hircorum, adipe renum arietum; quia ſacrificium erit Domino* Boſræ, *& maltatio magna in terra* Edom. Sed *Michæa* locum veteres multò aliter interpretantur. Nam, pro *Hebraïs* כצאן בצרה *ut oves Boſræ*; *Græci* habere jam (b) monuimus *ὡς πρόβατα ἐν θλίψει*, quod ſequuntur *Syrus* & *Arabs*; quia, mutatis Vocalibus, ex בצרה fecerunt בצרה. *Chaldæus*, *Hieronymus*, & *R. Salomo*, *caulam*, aut *bulle* reddunt, quia caula eſt quaſi vallum ovium, & בצרת *boſra*, propriè *vallum*, aut *munimentum* ſonat. Inde *Carthaginis* arcem, à *Didone* conditam, *Puni* BOSRAM, & *Græci* Βύρσαν appellârunt; barbarum vocabulum more ſuo emollientes. De *Idumæa* quidquid legitur in *Prophetarum* ſcriptis *Hebræis* perabiturdè ad *Romanos* transferunt. Quod ſequutus *Abarbanel* in *Commentariis* in hunc locum *Boſram* vult eſſe *Romam*, à paſtoribus, ut ait, conditam, & *Valentiam* olim dictam, à robore ſcilicet, & munimento, ut *Idumæorum Boſram.*

Superſunt CEDAR & NEBAJOTH, de quibus *Eſ.* 60. 7. *Omnes oves* Cedar *congregabuntur ad te; arietes* Nebajoth *tibi ſervient.* Et *Ezech.* 27. 21. Arabes *& omnes principes* Cedar *erant negotiatores plateæ*

(a) Tract. De Sabbato cap. 7. & Nidda. cap. 2.

(b) Cap. 46. p. 317. lin. 50 ſeq.

ιτα (id eſt, *fori tui*) *agni, arietibus, & hircis eorum negotatores tui. Nabajoth* ſunt *Nabatæi*, quibus nomen fecit *Nabajoth*, filius *Iſmaelis* primogenitus; ut ſecundus *Cedar Cedarenis*, qui *Geographis Cedrei*, & *Cedranitæ*. Vide *Gen.* 25. 13. & 1 *Par.* 1. 29. Horum pecora tam illuſtribus verbis in Scriptura depraedicari non mirabitur, qui ſciet gentis opes ſolo pecore conſtitiſſe. Quod de *Nabataeis Diodorus* diſerte ſcribit libro decimo nono, pag. 722. Κύμ& δ' ἐϛὶ αὐτοῖϛ, μήτε οἶτον σπόρων, μήτε φυτῶν μηδὲν φυτὸ καρποφόρον, μήτε οἶνῳ χρῆϑαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν· ὃϛ δ' ἂν παρὰ ταῦτα ποιῶν ἐμφϑῇται, ϑάνατον αὐτῷ πρόϛιμον εἶναι· χρῶνται δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ, διαλαμβάνοντες τὸν ταῦτα πτοιοῦϛαν ἀναγκαιότατόν ϛοι βοᾶν ὑπὸ τ δυνατῶν εἶναι τ τῶν χρείας ποιῶν τὸ πραττόμενον· τρίφυϛι δ' αὐτῶν οἱ μὲν καμήλοις, οἱ δὲ πρόβατα, τὴν ἔρημον ἐποίμαντες. *Lex ipſis eſt, ut neque fruſtum ſerant, neque fruſtiferam ullam arborem inſerant, neque vino utantur, neque domos aedificent* (quæ ſunt ipſiſſima *Rechabitarum* inſtituta *Jerem* 35. 6. 7.) *Et ut, quiſquis reperietur his incumbere, mortis habeatur reus. Euexiſtimantes, qui hæc poſſident, talium rerum uſu à potentioribus facilè cogi, ut imperata faciant. Sed eorum alii camelos, alii oves alunt, deſertum depaſcentes.* Et *Strabo* libro decimo ſexto, de hac eadem gente, Πρόβατα λευκότριχα, βόες μεγάλοι· ἵππων ἀφϑ& ἡ χώρα, κάμηλοι δὲ τὴν ὑπερβολὴν αὐτ' ἰϛόνων παρίχονται. *Oves ita ſunt albi velleris, boves magni: equos non fert regio, ſed cameli eorum officium implent.* De *Nabataei* iidem, *Diodorus*, inquam, & *Strabo*, multa habent inſignia, quæ non ſunt hujus loci. *Nabataeos Stephanus* (ex *Uranio*, niſi fallor) alio nomine ſcribit Δαχαίους appellari, quod ſignificat ἀγεσιλάους, ſed legendum ἀγεσιπόλους *mares*, ut in *Euſtathio* habetur. Nempe, ut *Hebrais* זכר *zachar*, & *Syris* ܕܟܪ *dechar*, *marem* ſignificat, ita ذكر *dachar* *Arabibus*, vel *dſachar* blaſo ſono propter punctum adſcriptum τῷ *Dal*. Et illo nomine *Nabataei* ſeſe olim extuliſſe ex eo colligere eſt, quod hodieque intima deſerti ſui فلاة مذكار *Phelath midſchar*, id eſt, *deſertum maſculeum*, vocant *Arabes*, tanquam ſolis maribus penetrabile, ut habetur in *Alcorano*. Idem *Stephanus Nabataei* ἀπὸ Ναβάτου τινὸϛ, à *Nabate* quodam nomen habere verè aſſerit. Neque alius fuit ille *Nabates* ab *Iſmaelis* filio *Nabajoth* de quo *Moſes* Gen. 25. 13. Sed quod addit falſiſſimum, Ναβάτης δὲ ἰϛὶ ὁ ἐν μοιχείαις γοιτεύϑ&, nempe Ἀραβιϛί, ut ſupplet *Euſtathius*. Nabates *autem* Arabicè *eum ſignificat, qui ex ſcortatum natus eſt. Arabicè* quidem نبذ *nabada*, vel *nabadſa*, eſt *aliquem ut ſpurium abjicere*; unde منبوذ manbuds *ſpurius*, quo videtur reſpexiſſe illius commenti auctor, quiſquis eſt: ſed نبا *nabo*, unde *Nabajoth*, *eminere* eſt, & *excellere*.

Et *Cedar* Hebraicè *fuſcum* ſonat, qui ferè *Arabum* color eſt; quia ſunt à Sole aduſti, quales propriè dicuntur קדרים *cedarim*. Unde eſt, quod *Job* queritur ſe קדר, id eſt, *fuſcum* ambulaſſe, quamvis à Sole intactum, *Job.* 30. 28. ut luctum in ſe doceat id ipſum præſtitiſſe, quod in aliis Solis aduſtio. Et Sponſa *Cant.* 1. 5. nigrum ſe eſſe dicit ut tentoria *Cedar*, id eſt, juxta *Chaldaeum*, כבנוי דכוש דשרין במשכני קדר *ut filii* Chus, *qui habitant in tentoriis Cedar*: imò, ut *Iſmaelitæ*, quorum pars filii *Cedar*. Ex his plus ſatis conſtat ineptire *Etymologum*, cui κέδρος eſt *Graca* vox, quæ σημαίνει, ait, τὸ ὀκτωπόδι, παρὰ τὸ κέδα τὸ κοιμᾶϑαι. A *Cedare Cedrei*, vel *Cedranita*, ut jam diximus. De quibus *Plinius* lib. 5. cap. 11. *His* Arabes *junguntur*, *ab Oriente* Chanclei (imò *Chavilei*) *à Meridie* Cedrei, *qui deinde* Nabataeis. Et *Stephanus*, Κεδρηνῖται, ἔθν& & Ἰουδαίων& Ἀραβίας, Ὀυρανί& Ἀραβιῶν τρίτ&. *Cedrenita, gens Arabiæ Felicis, Uranius in tertio Arabicorum.* De cætero *Cedrei* tam obſcuri & ignoti ſunt, quàm *Nabatæi* celebres. Tamen Sacri Scriptores gentem *Cedar* ſæpe nominant. Et, ſi *Suidæ* credimus, eorum nomen durabat uſque ad illius ævum. Μέχρι ζήϑου, inquit, *ἡ πόλις* & Βαβυλῶν& ἐκαλοῦντο. *Uſque hodie non longè à* Babylone *habitant.* Sed credo hæc illum habere ex alio vetuſtiore: quia *Suida* ætate gentis *Cedar* apud *Arabes* dudum nomen intercideraat. Itaque in ſcriptis *Arabum* nulla eſt, quod meminerim, *Cedarenorum* mentio; quamvis illorum non pauci ſcripſerint ante *Suidam*.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Miracula in Ovibus à Deo facta.

In verbis, ad *Abelem* reſpexit Deus, *tria quaruntur*: 1. *Quid ſit* reſpicere *in Deo.* Reſp. *Deum duos eos reſpicere, quorum miſeretur, & oblationes reſpicere, quas benevolè accipit.* 2. *Cur* Abelis *oblatio Deo fuerit acceptior, cum* Cain *major natu fuerit, & maxi charior. Cauſa commentitia, cur* Cain *rejectus fuerit. Vera, quod* Abel *per fidem obtulit*, Hebr. 11. 4. Cain *non item. Quid ſit* offerre per fidem. 3. *Quo ſigno innotuit* Abeli *Dei favor*, & Cain *Dei averſio. An per ignem è cœlo miſſum in* Abelis *ſacrificium. Ità conjectant veteres. Exempla hujus miraculi.* Abraham *arietem in vepreo detentum pro filio obtulit. Aries ille creatus non fuit ab initio, ut* Judæi *fabulantur, ſed à vicino grege aberraverat. Hujus hiſtoria lacinia in* Graecorum *fabulis. De hoc ariete* Hebraea *lectio vetus hodiernæ collata. Aries detentus* בסבך, *id eſt*, in loco perplexo. *Alia vocis hujus interpretationes. An* Abraham *hunc arietem do ſuo obtulerit.* ET *pro* POSTQUAM. *Hic aries* Chriſti *figura. Un oves agnos varios concepere*nt, Jacob *triplici arte uſus eſt. Fuitne hoc Naturæ opus, aut Dei ſolius virtute factum? Natura quidem opus fuit, quod multa probant; ſed naturalibus mediis Deus extraordinarie benedixit.* Jacobo *licuiſſe hac arte avunculum ſuum ſpoliare; quas Deo auctore fecit, qui partem opum, quas ingratus* Laban *ex* Jacobi *labore comparaverat, in* Jacobum *juſtè tranſtulit. Vellus, pro* Gedeonis *voto, modo ſiccum, modo roſcidum. Area, in qua vellus, fuit ſub dio.* Area *Hebrais* גרן goren; *unde* Graeci γόρνον. Arabicè, & Æthiopicè *areo quamodo dicta. Ros Dei donum.* טפל *an ſit ſimpulum. Ros duplex, nocturnus, & matutinus. Utrumque nomen* Arabicum. *Ita* Manna *utroque tempore pluit. Dei beneficia parata, & obvia. An per diffidentiam duplex miraculum petierit* Gedeon, *& Deum ſic tentaverit.*

E Scriptura quatuor de ovibus eliciuntur, vel θαύματα, vel θαυματίδια. Primum ex *Moſis* verbis de *Cain* & *Abele* oblationibus, Gen. 4. 4. 5. *Et ad* Abelem שעה *reſpexit Deus, & ad oblationem ejus: ſed ad* Cainum לא ישע *non reſpexit, nec ad oblationem ejus.* Securidum de ariete, qui in monte *Moria* repertus eſt, & pro *Iſaaco* immolatus, *Gen.* 22. 13. Tertium de *Jacobi* ovibus, quæ agnos objectis virgis concolores concipiebant, *Gen.* 30. 37. &c. Quartum denique de vellere ad *Gedeonis* votum modo ſicco, modo roſcido, *Jud.* 6. 37. &c. De quorum ſingulis pauca dicemus.

I. Pri-

I. Primum quod aiunt: de his verbis, *ad Abelem reſpexit Deus*, &c. tria quæruntur. 1.) Quid ſit in Deo *reſpicere*, vel *non reſpicere*. 2.) Cur ad *Abelem* reſpexerit Deus potius, quam ad *Cainum*. 3.) Quo ſigno patuerit Deum ad *Abelem* potius, quàm ad *Cainum* reſpexiſſe. Quarum quæſtionum *prima* eſt facilis. Deus enim *dicitur reſpicere eos reſpicere* dicitur, quorum miſeretur; & *oblationem reſpicere*, quam benevolè accipit. Sic de perſona dicitur *Exod.* 2. *v.* 26. *Reſpexit Deus filios Iſraëlis*, id eſt, eorum ih Ægypto miſertus eſt. *Judic.* 6. *v.* 14. de *Gedeone*, *Reſpexit ad eum Dominus*. Pſal. 11. v. 7. *Rectum reſpexit facies ejus*. Pſal. 25. verſ. 16. *Reſpice me, & miſerere mei*. Eſa. 66. v. 2. *Ad quem reſpiciam, niſi ad afflictum, & contritum ſpiritu?* Et de oblationibus *Num.* 16. *v.* 15. *Ne reſpicias ſacrificia eorum*, nempe ſacrificia *Core*, *Dathanis*, & *Abirams*. Amos. 5. v. 22. *Munera veſtra non habebo accepta, & pingues pro ſalute hoſtias veſtras non reſpiciam*. Et Malach. 2. v. 13. *Non amplius reſpiciam ad munus, nec illud benevolè receptam e manu veſtra*. Itaque *munus reſpicere* eſt *illud benevolè accipere*: Metaphorâ ab iis ſumpta, qui oculorum nutu ſignificant munus ſibi eſſe acceptum; aut, ſi diſplicet, oculos avertunt, nec dignantur intueri. Quæ nemini non ſunt obvia.

Sed aliquanto plus eſt operæ in *ſecunda quæſtione*, quâ quæritur, cur *Abelis* munus Deo fuerit acceptius? Neque enim miramur, quod *Aarons* poſtponantur *Nadab*, & *Abihu*; aut *Core*, *Dathan*, & *Abiram*: cum illi peregrinum ignem in altare intulerint, *Levit.* 10. *verſ.* 1. ſu, ſine vocatione, thus obtulerint, *Num.* 16. verſ. 1. &c. Nec immeritò *Elias* præfertur *Baalsticis*. Is enim erat *Propheta* verus, & veri Dei cultor; iſti falſi Sacerdotes, & falſo Deo devoti, 1 *Reg.* 18. *verſ.* 19. *&c.* Cauſa denique fuit fontica, & manifeſta, cur *Judæica* ſacrificia præferrentur *Samaritanis*: cùm *Judas Jeroſolymis* ſacra fecerint in loco, quem Deus elegerat; *Samaritani Sichemis*, & in monte *Garizim*, & colendo Dominum Diis quoque ſuis ſervierint, 2 *Reg.* 17. verſ. 33. At hic nihil tale occurrit. Agitur enim de duobus fratribus, qui in eodem ventre nati erant, in eadem Schola educati, & ejuſdem Eccleſiæ pars erant, & eidem Deo ſacrificabant, eodem tempore, & loco, & ex eadem occaſione. Aut, ſi qua in re differebant, eſt, cur *Cain* videatur *Abeli* fuiſſe præferendus. Is enim prior obtulerat, & fratri præiverat exemplo ſuo: adeoque erat natu major, & dici potuit *virtus patris, ac principium roboris ejus*, æquè ac *Ruben Jacobi* Geneſ. 49. v. 3. Quin, ut matri gratiorem, & acceptiorem fuiſſe ſcias, illa *Cainо* naſcente dixerat, *Verum acquiſivi à Domino*, & inde *Cainum* appellaverat, ac ſi Κτησίας *Græcè* dixeris, aut Ἐνίκητος, quaſi hac poſſeſſione ſe ditiorem eſſe credidiſſet: at *Abelis* à *vanitate* nomen à parentibus inditum, quaſi fuerit homò nihili. *Abele* tamen accepto, *Cainum* rejecit Deus. Cujus rejectionis varias cauſas varii comminiſcuntur. Nonnulli enim rejectum volunt, quòd terræ fruges obtuliſſet, cui Deus maledixerat. Sed hæc maledictio fideles non reſpicit, quibus omnia munda ſunt, juxta illud *Pauli* Tit. 1. v. 15. *Omnia munda mundis*. Alii, quod in fine dierum obtuliſſet, id eſt, ſerius, & in exitu anni, cum Deus primitias ſibi velit offerri: ſed Lex, qua id jubetur, nondum fuerat promulgata. Et illa ipſa Lege jubentur *Iſraelita* feſtum ſolenne celebrare in exitu anni poſt omnes fructus congregatos, *Exod.* 23. verſ. 16. nec apparere vacui ante Dominum, *Deut.* 16. *verſ.* 16. Sunt, qui *Cainum* ſtatuunt exiles Deo ſpicas, & parca manu obtuliſſe: quod aſſeritur gratis, nec uſpiam habetur in Sacro Textu. Quin *Hebræa* vox מִנְחָה ad verbum *& venire fecit*, (id eſt, *juſſit afferri*) *Cainum* ſubindicat aliorum operâ uſum fuiſſe in iis afferendis, quæ Deo obtulit; unde colligere eſt largam fuiſſe oblationem. Plerique ſtatuunt *Caini* munus Deo diſplicuiſſe, quia diſſidebat à fratre. Debuerat igitur, inquiunt, *munus ad altare relinquere, & prius cum fratre conciliari*, Matth. 5. verſ. 24. ut *Deo manus puras attolleret ſine ira & diſceptatione*, 1 Tim. 2. verſ. 8. Fruſtrà enim pacem ambit apud Deum, qui cum fratre pacem non colit. Quæ quidem verè afferuntur, ſed minùs ad rem: quia *Cain* cum *Abele* fratre diſſidium poſt rejectum munus natum eſt. Sed oblationis vitium fruſtrà in externis quæras, cùm totum intus latuerit, nec patuerit niſi ſoli Deo. Itaque adhuc neſciremus, niſi nobis revelâſſet Deus per *Apoſtolum Hebr.* 11. *verſ.* 4. ubi legitur *Abel per fidem obtuliſſe Deo præſtantius ſacrificium quàm Cain*. Ut igitur extrinſecus *Abelis* oblatio nihil habuerit ſupra fratris oblationem, tamen in offerentium animis magna fuit diſſimilitudo. Fratrum enim unus fidelis, alter infidelis fuit. Et qui fidelis erat, acceptus eſt; qui infidelis, cum ſuo munere à Deo rejectus, & excluſus. Nam *ſine fide quodquod fit, peccatum eſt*, Rom. 14. v. 23. Nec *abſque fide poſſumus Deo placere*, Hebr. 11. v. 6. Itaque quâ fide ſervamur, eadem fide ſervati ſunt ii, qui *Chriſtum* præceſſerunt: *& inter nos & illos nihil diſcrevit Deus, qui corda illorum fide purificavit*, Act. 15. verſ. 9. Porro, ut cum fide quid offeratur, tria requiruntur. 1. Ut ſciamus actionem illam Deum verbo ſuo aut juſſiſſe, aut permiſiſſe. *Fides* enim eſt *ex auditu, & auditus ex verbo Dei*, Roman. 10. v. 17. Quo ſenſu *Apoſtolus*, *Rom.* 14 *verſ.* 23. vult, ut edamus *cum fide*, id eſt, ut certi ſimus hunc eſum eſſe licitum, neque à Deo prohibitum. 2. *Offerre cum fide* eſt offerre cum fiducia remiſſionis peccatorum, & gratiæ Dei per Mediatorem, vel mittendum, ut olim ante Legem, & ſub Lege; vel miſſum, ut hodie ſub ſtatu gratiæ. 3. Quiſquis offert cum fide, eum oblatione ſua *ſeipſum offert in ſacrificium vivum, ſanctum, & Deo acceptum*, Rom. 12. verſ. 1. Quorum trium duo priora ſunt de eſſentia fidei, & tertium eſt effectus inde neceſſariò conſequens. Quiſquis enim verè, & ex animo credit *Chriſtum* pro ſe ſatisfeciſſe, aut quandoque ſatisfacturum, is, ſc, ſuaque omnia Deo deberi agnoſcens, non poteſt illi non offerre ſacrificium euchariſticum. Quomodo *Pſaltes*, quem ſenſus Dei beneficentiæ ad hoc compellit ἐπιφώνημα, *Quid Domino retribuam?* &c. Pſal. 116. verſ. 12. Trium porrò, quæ diximus, primum in *Cainо* fuit, qui ſacrificia ſciebat à Deo eſſe imperata: ſed reliqua duo illi deerant. Non acceſſit cum fiducia in Dei gratiam, nec cum certo conſilio Deo totum ſe devovendi. Terræ fructum obtulit Deo, non fructum labiorum confitentium nomini ejus. Aut, ſi labiis Deum honorabat, cor ejus procul aberat. Et per opera eum negabat, quem ore confitebatur. Speciem habens pietatis, virtutem ejus abnegaverat. Oblationem è frugibus offerebat, non ſacrificium contriti cordis, quo delectatur Dominus. Jactabat ſe Deum diligere, quem non viderat; nec amabat fratrem, quem videbat. Denique *Caini* victima cor nullum habuit, ſed ſellis plurimum, ac proinde à Deo rejecta eſt: ſed in *Abele* fuerunt contraria omnia. Sciebat enim hæc agnorum ſacrificia Deum conſtituiſſe in figuram ſacrificii à *Chriſto* pro nobis offerendi, in quem ſolum totam ſalutis ſpem, & fiduciam collocaverat. Itaque, agnum immolans, cogitabat de agno ante jacta mundi fundamenta pro nobis immolato. Victimæ ſanguinem fundens, *Chriſtum* habebat in animo, qui ſanguinem ſuum fuſurus erat pro remiſſione peccatorum. In igne cœlitùs delapſo, ut ſtatim docebitur, quo conſumebatur ea pars victimæ, quæ Deo ſervata fuerat, iræ Divinæ imaginem videbat in peccatores juſtè accenſæ, & pœnas illis debitas à *Chriſto*, vade, & vindice noſtro, meritò repoſcentis. Reliquas denique ejuſdem victimæ carnes comedens, *Chriſtum* fide amplectebatur, cujus caro verè cibus eſt, & ſanguis verè potus, ita ut quiſquis manducat carnem ejus, aut bibit ſanguinem ejus, vivat in ſempiternum. Accedebat igitur cum fiducia ad Dei gratiam, per Filii merita, & preces, nobis conciliati,

cilati. Et in tanti beneficii memoriam, cum victima ſua ſcipſum in poſterum Deo conſecrabat, certus vivere deinceps in Dei timore, ut in illius gratia moreretur, & in gloriam reciperetur. Quibus de cauſis, *Caino* rejecto, Deus *Abelem*, & oblationem ejus reſpexit, & benevolè accepit.

Supereſt *tertia quæſtio*, quæ maximè eſt hujus loci, nempe quo ſigno innotuerit aut *Abeli* Dei favor, aut *Caino* Dei averſio: ſive in ipſa oblatione, vel poſt perfecta ſacrificia. Et in genere quidem reſpondet *Apoſtolus* Hebr. 11. verſ. 4. *Abelis* juſtitiam patuiſſe, μαρτυρῶντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, *ipſe Deo munera testimonium perhibente*. Sed rurſus quæritur, quo indicio Deus, hoc teſtimonium perhibuerit. An viſibili aliquo ſigno, aut cœleſti oraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, qui *Abeli* dixerit, quomodo *Daniele Don. 9. verſ. 23. Vir deſideriorum es*, id eſt, Deo gratus, & acceptus? Si credimus *Aben Ezræ*, יתכן שירדת אש ושמרה כנחרת הבל ולא כנחרת קין *Vero conſentaneum eſt ignem* è cœlo *deſcendiſſe*, & Abelis *quidem oblationem in cinerem redegiſſe*, *ſed* Caini *oblationem non item*. Quod idem his verbis ſcribit auctor *Faſciculi myrrhæ*; *Deſcendit ignis a Domino*, & *conſumpſit adipem*, *atque ita benevolentiam ſuam erga* Abelem, & *munus ejus*, *declaravit*. Cujus ſententiæ vetuſtiſſimus auctor eſt *Theodotion*, qui verba *Moſis* ſic reddiderat, Καὶ ἐπυρώσεν *Et inflammavit Dominus ſuper* Abel, & *ſuper ſacrificium ejus: ſuper* Cain *verò*, & *ſuper ſacrificium ejus* οὐκ ἐπυρώσεν, *non inflammavit*. Et *Hieronymus* in *Traditionibus Hebraicis* hanc verſionem calculo ſuo ita comprobat, *Unde ſcire poterat* Cain, *quod fratris ejus munera ſuſcepiſſet Deus*, *niſi illa interpretatio vera eſſet*, *quam* Theodotion *poſuit?* Et *Cyrillus* libro primo *Glaphyr.* Ἐπὶ μὲν τοῖς ἀπ' Ἄβελ δώροις πῦρ, καθὼς ἱστόρηται, διακαῶδες παρασταῖναι τὸ ἱερόμαγμα· ἐπὶ δὲ Καὶν, οὐκ ἐπὶ τοῖς θυείαις αὐτοῦ, ἀ πρόσεχε, φησὶν ὁ γὰρ τὸ σύνοπτος ἐπιφὼς πῦρ τοῖς προσηνεγμένοις. *In* Abelis *quidem dona ignis*, *callitus deſcendens*, *ad oblationem conſumptionem comparatus fuit*: *ad* Cainum *verò*, & *oblationes ejus*, *Deus*, *inquit*, *non attendat*; *neque enim ſolitus ignis in oblata ab eo immiſſus eſt*. Ita etiam *Procopius* in *Geneſin*, & *Fauſtus Rhegienſis*, libri ſecundi capite ſexto *De libero arbitrio*, & veterum Scriptorum alii. Quia divini favoris hoc erat indicium, cum ignis ſponte victimam incendebat. Cujuſmodi exempla habemus in ſacrificio, quod obtulit *Moſes*, *Levit. 9. verſ. 24.* & in cibis Angelo à *Gedeone* oblatis, *Jud. 6. verſ. 21.* & in oblatione *Davidis* ad peſtem amoliendam, 1 *Paral. 21. v. 26.* & in ſolenni *Salomonis* ſacrificio in Templi encæniis, 2 *Paral. 7. verſ. 1. 3.* & in ſacrificio, quo *Elias Baalitas* confutavit, & veri Dei cultum aſſeruit, 1 *Regum 18. verſ. 38.* Unde eſt, quod *Iſraelitæ*, *Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona hoc quoque petunt, *Pſalm. 20. verſ. 4.* ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & ejus holocauſta דשנה *incineret* (ut ita loquar) id eſt, *in cinerem redigat*. Sed de his alibi (*a*) jam actum.

(*a*) *Cap. 35 ſupra pag. 360. 361 &c.*

II. Ecce aliud mirabile, quod *Abrahamo* accidit, filium immolaturo. Poſtquam Angelus illi ſubitò apparens, οὐκ ἐκ μαχαίρης, gladium, in *Iſaac* jugulum jam intentatum, cohibuiſſet, *Abrahàm* ſublatis oculis arietem animadvertit in vepreto detentum cornibus ſuis, quem ſtatim arreptum pro filio in holocauſtum obtulit, *Gen. 22. verſ. 13.* Arietem illum *Judæi* nugaces creatum fuiſſe volunt ante annos bis mille & ampliùs, nempe ſub veſperam diei ſextæ creationis. *Jonathan* in *Paraphraſi*; *Et* Abraham *ſuſtulit oculos ſuos*, & *aſpexit*, והא דכרא חד דאתברי ביני שבשתא ורשכלול עלמא אחיד בחרשותא דאילנא בקרנוי *& ecce arietem unum*, *qui creatus fuerat inter duas veſperas perfectionis mundi*, *detentum in perplexitate arborum cornibus ſuis.* Rabbi Selomo, והנה איל טוכן הוה לכן משתית יומי בראשית *Ariet ille porro propterea paratus fuerat à ſex diebus creationis.* Tanchuma, (*b*) איזה אחד מ' דכרים שנתבראו בין השמשות *Iſte* aries *res una eſt è decem*, *quæ creata ſunt inter duas veſperas*. Tamen in *Jonathanis* Paraphraſi *Num. 22. verſ. 28.* & in *Pirke Aboth* fol. 30. a. & in Tractatu *Talmudico Peſachim* fol. 54. a. & *Capitulis R. Eliezer* initio capitis decimi noni, ubi enumerantur res illæ decem, quas ſub veſperam ſextæ diei creatas fuiſſe fingunt; arietis nulla eſt mentio. Itaque hac in parte *Judæi* ſibi non conſtant, quod in tanta mentiendi licentia mirum non eſt. Arietem quidem creare potuit Deus ſtatim initio, & per multa ſæcula in hunc uſum ſervare: ſed nihil fuit neceſſe, nec miracula ex noſtro ingenio confingenda ſunt. Sufficit, ut ea credamus, quæ Deus revelavit. Cujus hîc providentiam, non potentiam celebrat *Moſes*. *Iſaaco* enim, inquirenti de holocauſto, reſponderat *Abraham* fore, ut Deus provideret, *Geneſ. 22. verſ. 8.* Et poſtquam providiſſe vidit multo aliter, quàm putaverat, hoc ariete illi oblato, ipſi loco nomen indidit *DOMINUS PROVIDEBIT*, unde natum eſt apud poſteros hoc Proverbium, *In monte Dei provideb-tur*, *Gen. 22. verſ. 14.* Deus igitur non creavit arietem, quod potentiæ fuiſſet opus; ſed ſolùm *Abrahamo* obtulit, & fecit, ut commodum occurreret, quod fuit providentiæ. Neque quærendum eſt anxiè hic aries unde venerit. Ovium à grege aberrantium Scriptura meminit paſſim. Et omnes ſciunt vix quidquam eſſe, quod accidat frequentius. Proinde hunc arietem à vicino grege aberraſſe veriſimile eſt, & in *Abrahamum* incidiſſe, Deo rem ſic dirigente, ne ſanctus *Patriarcha*, qui ſacrificandi animo illuc iverat, re infectâ diſcederet, & ut, filio à morte exempto, haberet unde Deo teſtaretur debitam gratitudinem. Hujus hiſtoriæ lacinias, ſed de more interpolatas, *Græci* ſuis fabulis immiſcuerunt. Sic *Iphigeniam* narrant à patre *Agamemnone Dianæ* fuiſſe oblatam: &, cum *Chalcantis* miniſterio jamjam eſſet mactanda, *Vox quædam*, inquiunt, *luco emiſſa*, *aſpernaris Numen ſacrificis genus*, & *ob id abſtinendum a corpore virginis*, &c. *Itaque curarent id*, *quod in vicem virginis oblatum animadverterent*, *immolari*, &c. *Interim*, *deliberantibus cunctis*, *quidnam*, & *ubi eſſet*, *quod immolari juberetur*, *cerva*, *formâ corporis admiranda*, *ante ipſam aram intrepida conſiſtit*. *Eam pradſtam hoſtiam rati*, *oblatamque divinitus comprehendunt*, *moxque immolant*. Ita *Dictys Cretenſis*, vel quiſquis illius nomine abutitur, libro primo ſub finem. Alii aliud animal, aut anum etiam pro *Iphigenia* mactatam ſcribunt. *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 40. Ἰφιγενίας τῇ θυείᾳ, τῇ μαϊδίᾳ θυούσας, ἄρτον, ἢ ταῦρον, ἢ ἔλαφον διάφορα μέσα ἢ τὴν Ἐλένην φασὶ, καὶ προσαγαγεῖν τὸ μάντευμα διεῖλὸν ἐκάνα ἀναιρεῖσαι. *Cum ad immolationem adſtaret* Iphigenia, & *eſſet immolanda*, *ursus*, *aut taurus*, *aut cervus*, *medium* Græcorum *percurrit exercitum*, & *quodcunque præterit mandato vatis mactatum eſt*. Nec deſunt, qui immolatam aſſerant ipſam *Iphigeniam*, aut, quod idem eſt, *Iphianaſſam*. *Lucretius* libro primo,

(*b*) *Fol. 10. b. col. 2.*

Aulide *quo pacto* Triviai *virginis aram*
Iphianaſſæo *turparunt ſanguine fœdè*
Ductores Danaûm. —

Propertius de *Chalcante* libri quarti *Elegâ* primâ.

Idem Agamemnoniæ *ferrum cervice puellæ*
Tinxit, & Atrides *vota cruenta dedit.*

Et ipſe *Calchas ad Græcos* libro ſecundo *Æneides*,

Sanguine plactiſtus ventos, & *virgine cæſâ*.

Sed ibi *Servius*, *Virgine cæſa non verè*, *ſed ut videbatur*. *Et ſcendum in ſacris ſimulata pro veris accipi*. *Nempe*, ut paulò ante dixerat, *cum* Iphigenia *in eo eſſet*,

eſſet, ut immolaretur, Numinis miſeratione ſublata eſt, cerva ſuppoſitâ. Et, cùm putaret ipſe *Chalcas* ſe virginem mactaviſſe, ſenſit ſe fuiſſe deceptum,

Ἔλαφος γὰρ ἀζηλώτου ἐκεῖ θῆκε χθονὸς,

Cerva enim palpitans jacebat in terra. Ita refert nuntius, qui huic ſacro interfuerat, apud *Euripidem* in *Iphigenia in Aulide* verſu 1587. Et ſequenti Dramate ipſa *Iphigenia*,

Ἀλλ' ἐξέκλεψεν, ἔλαφον ἀντιδοῦσά μοι,

Ἄρτεμις, Ἀχαιοῖς. ——

Sed me ſubduxit, cervam pro me ſubjiciens, Diana *Græcis.* Unde *Metamorphoſeos* libro duodecimo.

Vilia Dea eſt, nubemque oculis objecit, & inter
Officium, turbamque ſacri, voceſque precantum,
Suppoſita fertur mutaſſe Mycenida *cervâ.*

Et *Hyginus* Fab. 98. *Cum parens eam immolare vellet,* Diana *virginis miſerata eſt, & caliginem eis objecit, cervamque pro ea ſuppoſuit.* In *Plutarchi Parallelis*, capitè trigeſimo quinto, ſimiles fabulæ duæ ſunt: una *Græca* ex *Ariſtodemo*, quæ ſic habet: *Poſte* Lacedæmone *graſſante, cum ex oraculi monitu* Helena *fuiſſet aris admota, ut pro ſalute populorum immolaretur, αὐτὸς καταπτὰς ἥρπαζε τὸ ἱερεῖον, καὶ εἰς τὰ βουκόλια κομίσας ἔθυε βαμβάλῳ κατίθηκεν, aquila devolans gladium arripuit, & in armentum deferens bucula impoſuit,* quæ proinde *Helena* ſubſtituta eſt. Altera *Romana*, ex *Ariſtidis Italicis*, de *Valeria Luperca*, quæ, in remedium graſſantis peſtis pariter immolanda, ſimili caſu ſervata eſt, cùm arreptum gladium aquila injeciſſet *βαμβάλου τινὸς παρὰ τὸ ναὸς βουκολίῳ in juvencam quandam propè templum paſcentem.*

Hæc in genere ad hiſtoriam arietis, qui *Iſaaco* ſubſtitutus eſt. Nunc, ſi libet expendere ipſa *Prophetæ* verba, *Abraham*, inquit, *ſuſtulit oculos ſuos, & vidit, & ecce* אחר איל *arietem poſt tergum.* Ita *Hebræi* poſt *Hieronymum.* Sed exemplar *Samaritanum*, *Et ecce*

אחד בקרנו *arietem unum*, id eſt, *Daleth* pro *Res*, quæ lectio magis arridet multis de cauſis. 1. Primò enim è veteribus longe plures habet aſſertores. Nam, ſi priori favet *Hieronymus*, poſteriorem *Græci* ſequuntur, & è *Chaldæis Jonathan*, & *Onkelos*, & *Samaritanus Paraphraſtes*, & *Syrus. Arabes* quatuor vocem planè omiſerunt, quia putârunt אחר hic eſſe ſuperfluum, & verba *ecce arietem* tantum valere, quantum *ecce arietem unum*; hanc particulam non omiſſuri, ſi legiſſent אחר *à tergo*. 2. Si legas אחר per *Daleth*, planè parallelus erit hic locus cum altero *Dan.* 8. *verſ.* 3. *Et ſuſtuli oculos meos, & vidi, & ecce* איל אחד *arietem unum*, &c. 3. *A tergo* Hebraicè eſſet אחור *achor*; non אחר *achar*. Et אחר ita ſolitarium potius eſt *temporis* Adverbium, quàm *loci*. 4. *Abraham* arietem à tergo *ſublatis oculis* vidiſſe non diceretur, ſed in poſteriora reflexis. 5. Neque fruſtrà dicitur *Abraham unum* arietem vidiſſe. Aries quippe, cùm gregarium ſit animal, ſignanter dicitur hunc arietem *unum*, & *ſolum* fuiſſe, nec ulli gregi adjunctum. De eodem ſequitur, fuiſſe detentum cornibus ſuis בסבך *in denſitate*, aut *perplexitate* ſupple *ſylvæ, fruticum*, aut *arborum*. Id enim eſſe ſuppliendum patet, tam ex ipſa textûs ſerie, quàm ex locis ſimilibus. Sic *Pſalm.* 74. *verſ.* 5. *Pront ſecures ſurſum efferebat* בסבך עץ *in perplexitate lignorum:* Græci, ἐν δρυμῷ ξύλων. Eſa. 9. verſ. 18. *Et incendet* (ignis) בסבכי היער *in perplexitatibus ſylvæ:* Græcis, ἐν ταῖς διόδοις ἕ δρυμοῦ. Eſa. 10. verſ. 34. *Et ferro excidet* סבכי היער *perplexa ſylvæ.* 2 Sam. 18. verſ. 9. *Venit* (Abſalomi) *mulus* תחת שובך האלה *ſub perplexitate magna quercus:* Græci, ὑπὸ τὸ δένδρον τὸ δρυὸς τὸ μεγάλης. Nam שובך & סבך idem ſunt, quamvis hoc per *Samech* ſcribatur, illud per *Sin*, ut שבכה *rete* Job. 18. verſ. 8. & paſſim in libris *Regum* & *Paralipomenan.* Unde *Arabum* شبكة & *Hiſpanorum* XABECA, vel XABEGA. Quomodo *rete* vocari conſtat; quia perplexum, & implicatum eſt opus. Itaque nihil hic ſunt, quod remorari poſſet Interpretes. Et à mente *Prophetæ* plerique parum recedunt. Sic arietem *Jonathan* detentum fuiſſe ait בחרשותא, ἐν ὑλίμασι (ita *Hanoverienſis* editio, non ברחישותא, ut aliæ perperam, & nullo ſenſu) *Onkelos*, באילנא, *in arbore*; *Syrus*, ⁂, *in ramis*; Arabs *Pariſiis* editus, في شعب الشجر *in ramis arborum*; Arabs *Erpenianus*, في الشوك *in ſpinis*; alius *Arabs* manuſcriptus, في شعرة *in arbore*; Aquila, ἐν συχῇ, *in condenſo* ſupple *arborum*; *Symmachus* tamen ἐν διατῇ, *in rete*, quod eſſet בשבכה. Et *Septuaginta Seniores*, & poſt eos *Theodotion*, ἐν φυτῷ εαβὲκ, ac ſic סבך *ſabec*, ſit arboris, aut fruticis peculiaris ſpecies, in qua hæſerit ille aries. Quod *Heſychius* βάτος explicat, ſed legendum βάτος, *rubus*. Et *Cyrillus*, & *Phavorinus*, χνοζολάχανον legerim χνοώδες. Sic à *Dioſcoride* vocatur, ὁ θάμνος συκῆς, *frutex denſus*, cui folia quernis ſimilia. At χνοζολάχανον, aliis ἀτραφάξις *atraplex*, olus eſt in hortis creſcens, quod arietem detuliſſe, aut implicaſſe, ne ſomniando quidem quiſquam finxerit. Alios taceo, quibus סבך *ſabec*, eſt ἀφεσις *remiſſio*, ut *Syrum* ⁂ *ſebabek*, per *Schin* & *Koph:* & *Græci Scholaſtes* ineptias, qui εαβὲκ exponit ἑρμὸς, *rectum*, aut ἐπηρμένον *ſublatum*; ut aries, cornibus implicatis, erectus, aut ſublatus hærens, meliùs referat *Chriſtum* in cruce pendentem. Quale eſt, quod נאחז *detentum* Melito κρεμάμενον & unus *Arabum*, quos in *Suecia* legi, معلقا *ſuſpenſum* reddit. Hinc Pſeudo-*Athanaſius* in *Interpretatione Parabolarum*, Quæſt. 66. Φυτὸν Σαβὲκ ὁ τίμιος ἡμῶν σωτὴρ. *Planta* ſabec *eſt veneranda crux.* Et arietem ibi detentum idem aſſerit *Chriſtum* ſignificâſſe ἐν τῷ ξυλῳ θάνατον ὑποφαίνων ὑπὲρ ἡμῶν, *qui pro nobis in cruce mortem ſubiit.* Sed nihil opus eſt *Hebræis* verbis vim facere, ut pateat hunc arietem fuiſſe figuram *Chriſti* pro nobis crucifigendi, cum res per ſe pateat ſatis, quod ſtatim docebimus. Si *Hebræis* credimus apud *Jarchium*, ille aries היה רץ אחר אברהם והשמן סיבבו ומשרבבו באילנות, *ſponte ad* Abrahamum *currebat: ſed* Satanas *eum arboribus implicuit, & ſuffocavit.* Quod tamen tribuo potiùs Dei providentiæ, quâ ſic detentum *Abrahamus*, jam annis gravis, nullo labore cepit pro *Iſaaco* filio mactandum, & immolandum, ut *Propheta* ſubjungit, *Et* Abraham *accepit arietem illum, & obtulit eum in holocauſtum* תחת בנו *pro filio ſuo.* Nempe, ut *Hebræi* volunt, *quidquid in ariete faciebat, Deum precabatur has verbis, Id benevolè accipe tanquam factum in filio meo,* כאלו בני שחוט כאלו דמו זורק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ועשוי רשן *ac ſi filius meus jugularetur, ac ſi ſanguis ejus funderetur, ac ſi filius meus pelle nudaretur, ac ſi is adoleretur, & in cinerem redigeretur.* Hæc *Rabbi Selomo*, quibus ſimilia tradunt *Rabbi Benajah* & *Rabbi Phinees* in *Bereſchith Rabba*, ſectione quinquageſima ſexta. Dices arietem ita repertum Deo non debuiſſe offerri. Nam quiſquis ſacrificat, de ſuo debet, non de alieno ſacrificare. *Honora Deum de tua ſubſtantia*, Prov. 3. verſ. 9. *De injuſto immolantis oblatio ridicula eſt*, Eccleſ. 34. verſ. 21. Proinde *David Aranæ* boves emit, & ſolvit, Deoque tum demum obtulit. *Emam*, inquit, *dato pretio, nec holocauſta gratis offeram Domino Deo meo*, 2 Sam. 24. verſ. 24. Et à *Chriſto* is damnatur, qui patri alicit, ne teneatur ejus inopiam ſublevare, *Korban* (ſeu *Deo devotum*) *id omne eſt, quo à me juvari poſſet*, Matth. 15. v. 5. & Marc. 7. verſ. 11. Quia qui Deo vovet quæ patri neceſſaria ſunt, aliena vovet, non ſua. Nam

pars

pars bonorum, quâ pater eget, mea non eſt, ſed patris. *Zacchæus* quoque Publicanus *Luc.* 19. *v.* 8. malè parta reſtituit, antequam det pauperibus: *Domidum*, inquit, *bonorum meorum do pauperibus*, &, *ſi quid cuipiam per fraudem eripui, reddo quadruplum. Do & reddo*, id eſt, *dabo poſtquam reddidero*, ex *Hebræorum* phraſi, apud quos Copulativa *Vau* quandoque eſt Ordinativa. Sic *Joſ.* 7. *verſ.* 25. *Eos igne combuſſerunt, & lapidibus obruerunt*, id eſt, *poſtquam lapidibus obruiſſent.* Job. 14. verſ. 10. *Morietur vir, & debilitabitur*, id eſt, *morietur, poſtquam debilitatus fuerit.* Ex præmiſſis ſequi videtur, *Abrahamum* non potuiſſe offerre arietem in dumis repertum, quia non erat *Abrahami* aries, ſed illius, à cujus grege aberraverat. Noſtra eſſe reſpondeo, quæ in loco publico inveniuntur, quamdiu ignoratur prior dominus. Ita crumenam, aut pecuniam in via ſi quis reperit, ea utitur tanquam ſua, ſi neſciat cujus fuerit. Et bovem, aut ovem, cujus dominus ignotus eſt, ſervare jubetur qui reperit, donec à domino repetatur, *Deut.* 22. *verſ.* 2. Itaque ſemper ſervabit, ſi dominus nunquam repetat, aut ſi nuſquam appareat. Neque enim poteſt eſſe dominus, quamdiu non apparet. *Non eſſe* enim, & *non apparere* tantumdem valet, quoad cum, cui non apparet. Vide *Grotium De Jure Belli & Pacis* lib. 2. cap. 10 §. 11.

Pro corollario addam quomodo hic aries *Chriſtum* figuraverit. Et in genere *Chriſtus* aut aries, aut certe agnus fuit innocentia, lenitate, humilitate, & patientia. *Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ejus. Qui, convitiis affectus, non convitiabatur viciſſim; &, cum malis afficeretur, non minabatur, ſed commutebat cauſam ſuam ei, qui juſte judicat*, 1 Pet. 2. verſ. 22. 23. *Ut ovis ad mactationem ductus eſt, ut agnus coram ſe tondente mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8. *v.* 32. Et, ut carne ſua nos alit, *Joh.* 6. *v.* 53. ſic lana veſtit, unde eſt, quod *Chriſtum induere* dicuntur *Rom.* 13. *v.* 14 *Galat.* 3. *v.* 27. &c. & *alba veſtimenta* jubemur *ab eo comparare, ne nuditatis noſtræ dedecus appareat*, Apoc. 3. *v.* 18. Sed, ut ex his generalibus ad ſpecialia deſcendamus; Hic aries ex *Abrahami* ovilibus ſumptus non fuit, ſed tanquam à Deo illi datus, & à non quærente inventus: *Chriſtus* itidem, de quo *Propheta* Eſa. 9. *v.* 6. *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Et *Evangeliſta* Joh. 3. *v.* 16. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Et *Chriſtus* ipſe *Rom.* 10. 20. *Inventus ſum à non quærentibus me*, &c. *Abraham*, Deo loquente, ſuſtulit oculos, & vidit arietem, quem antea non animadverterat: ita *Chriſtus*, antea ignotus, per verbum Dei nobis patefactus eſt. Hunc *caro, & ſanguis non revelavit; ſed Pater, qui eſt in cœlis*: Matth. 16 *v.* 17. Quod ſi *Abraham* arietem vidit à tergo, ut fert hodie recepta *Hebræi* textus lectio, ita etiam *Chriſti* diem vidit illum poſt ſequuturi, *Joh.* 8. *v.* 56. Virgulta, & ſpinæ, in quibus hæſit aries, ſunt incommoda vitæ, cruces, & tentationes perpetuæ, cum quibus conflictatus eſt *Chriſtus*. Denique, ut aries pro *Iſaaco* eſt oblatus, qui in lumbis habuit univerſum Dei populum: ita *Chriſtus obiit pro populo*, Joh. 11. *v.* 50. *Animam poſuit pro ovibus*, Joh. 10. *v.* 11. *Eccleſiam acquiſivit ſanguine ſuo*, Act. 20. *v.* 28. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros portavit. Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras. Attritus eſt propter ſcelera noſtra. Caſtigatio pacis noſtræ ſuper eum eſt, & livore ejus ſanati ſumus*, Eſa. 53. *v.* 4 5.

III. Hoc quoque in ovibus, ſi miraculum non fuit, ſaltem eſt admirabile, quod arte nova *Jacobus* ufus gregum avunculi *Labanis* optimam partem ſuam fecit. Is nimirum *Laban* per annos quatuordecim ſervierat omnino gratis, idque tanta fide, & induſtria, ut *Labanis* greges, antea pauci, & tenues, in immenſum excreviſſent. Quo nomine *Laban* profeſſus ſe multum *Jacobo* debere, mercedis illi dedit optionem. Petiit ille, ut è *Labanis* gregibus removerentur omnes oves variæ & maculoſæ, illis ſolum relictis, quæ unius coloris eſſent. Ex quibus ſi quid varium in poſterum procrearetur, id ſibi in mercedem cederet. Quod facile conceſſit *Laban*, ex unicolore grege ratus diſcolores fœtus pauciſſimos oborituros, quia colores ferè ſequuntur corporis temperamentum, quod plerumque propagatur à parentibus in ſobolem: unde *Poeta*,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos, &c.

Sed plane aliter accidit, quia *Jacob* triplici arte uſus eſt, ut in fœtura gregum *Labanis* quidquid erat eximium ad ſe transferret. Quarum *prima* hæc fuit, quod virgis ſumptis ex arboribus, quæ in illis locis ſuppetebant, populis nimirum, amygdalis, & platanis, earum amovit corticem per certa intervalla uſque ad alburnum, quod, apparens inter eminentem corticem fuſcum, diſcolores virgas efficiebat. Et has virgas, ſic adumbratas aquarum canalibus, circumpoſuit ipſo admiſſuræ tempore, ut ex earum aſpectu matres fœtus concolores conciperent, & ſuo tempore in lucem ederent. Huic ſimilis ars *alter* a fuit, quod, poſtquam res ſucceſſiſſet, & hac arte agni maculoſi nati fuiſſent aliquam multi, illos, à reliquo grege ſejunctos, & in unum collectos, *Labanis* ovibus ſemper objiciebat, ut fœtus matres ferirent perpetuum hoc objectum, & ad agnos ſimiles procreandos induceret. Quas tamen artes non adhibuit, niſi erga habitiores & vegetiores *Labanis* oves; cæteris ideo neglectis, ut ne ſibi parerent, ſed *Labani*. Quæ *Jacobi* fuit ars *tertia*. Hinc natæ duæ quæſtiones: *Prior*, An naturæ fuerit opus vel divinæ omnipotentiæ, quod *Labanis* oves fœtus, vel virgis, vel agnis objectis concolores, pariebant? *Poſterior*, An *Jacobo* licuerit *Labanem* avunculum ſuum gregum parte maxima, & optima, his artibus ſpoliare?

Neque harum quæſtionum *prior* uno modo ſolvitur. Nam *Græci* Patres plerique ad miraculum referunt, quod ad virgarum obtutum varios agnos concepere *Labanis* oves. *Chryſoſtomus* Homil 57. in *Geneſin*, Ταῦτα ποιῶ ὁ δικαιος, οὐ κλοπὴν ἐρεμβόμενος, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἐπιχύσεως αὐτῷ τῷ διανοίᾳ· οὐδὲ γὰρ ἦν κατὰ φύσεως ἀπόλαυσις τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πολὺ τὸ παράδοξον, καὶ ὑπερβαῖνον τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἦν. *Hæc non fecit juſtus proprio ductu, ſed ſuperna gratia mentem ipſius inſpirante. Non enim erat juxta naturæ ordinem quod fiebat, ſed valde admirandum, & naturæ modum tranſcendens.* Et *Cyrillus* (*Glaphyr.* in *Gen.* lib. 5. pag 147.) poſtquam viderit dixit hoc opus naturali quadam lege contigiſſe, per modum ἐπαγῳδούσης ſtatim addit, Ἀρίστα δὲ τὰ τοιαῦτα πανταχοῦ, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἐννοίαις ἀπόῤῥητα. *Quæ talia prorſus ſunt ineffabilia, & noſtris mentibus inacceſſa.* Et *Theodoretus* in *Gen.* Quæſt. 89. Τὰς μὲν ὠδῖνας ἐτίμωρεν, ἃ ταύτας δὲ ἐμίμησε, ἀλλὰ τὴν θείαν ἐπαγωγὰς προσμένων. *Virgas decorticavit, non ut fretus, ſed divinum auxilium expectans.* Sed videntur *Latini* Patres in diverſa eſſe ſententia. In quibus princeps *Hieronymus* in *Quæſt. Hebr. Nec mirum*, inquit, *hanc in conceptu fœminarum eſſe naturam, ut quales perſpexerint, ſive monte conceperint in extremo voluptatis æſtu, quo concipiunt, talem ſobolem procreent: cùm hoc ipſum etiam in equarum gregibus apud* Hiſpanos *dicatur fieri.* Et Quintilianus *in ea* Controverſia, *in qua accuſabatur matrona, quod* Æthiopem *peperiſſet, pro defenſione illius argumentatur hanc conceptûs eſſe naturam, quam ſupra diximus. Et ſcriptum reperitur in libris* Hippocratis, *quod quædam ſuſpiciene adulterii ſuerat punienda, quod pulcherrimum peperiſſet, utrique parenti generique diſſimilem, niſi memoratus Medicus ſolviſſet quæſtionem, monens quærere, ne forte talis pictura eſſet in cubiculo: quâ inventa, mulier à ſuſpicione liberata eſt.* Et *Auguſtinus* in *Gen.* Quæſt. 93. *Multa dicuntur ſimiliter fieri in animalium ſœtibus: ſed & mulieri accidiſſe traditur. Et ſcriptum reperiunt in libris antiquiſſimis & peritiſſimis Medicis* Hippocratis. Et quæ ſequuntur, ut apud *Hieronymum*, ex quo ſumpta ſunt.

Idem

Idem (*De Creatore Deo* lib. 18. cap. 5.) docens qui fœtum fuerit, ut, *Apide* mortuo, semper alius reperiretur iisdem notis insignitus; *Nunquid magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos phantasiam talis taurи, quam sola cernerent, ostentare vacca concipienti, atque prægnanti, unde libido matris attraheret, quod in ejus fœtu jam corporaliter appareret. Sicut* Jacob *de virgis variatis, ut oves & capræ varia nascerentur, effecit.* Isidorus *Orig.* lib 12. cap. 2. Jacob *contra naturam colorum similitudines procuravit. Nam tales fœtus oves illius concipiebant, quales umbras arietum desuper ascendentium in aquarum speculo contemplabantur.* Ex quo specimine satis apparet *Lamus* Doctores naturali *Jacobi* industriæ id tribuisse, quod *Graci* virtuti Divinæ supra Naturam operanti.

Nos, in hoc dissidio, *Latinorum* sententiam, ut veriorem, ideò amplectimur, quia Naturæ Scriptores illi suffragari videmus, cum matrum prægnantium oculis aut imaginationi objecta statuunt imprimere fœtui notas indelebiles. Et de mulieribus quidem id multi tradunt. Sic apud *Galenum* in *Historia Philosophica* vetustissimus Philosophus *Empedocles* docet τῇ κατὰ σύλληψιν ὁμοιότητι ἢ φαντασίᾳ τὰ γυναικὸς μορφῶσθαι τὰ βρέφη, πολλάκις ἐν διαφόροις καὶ ἀνομοίοις ἠθέσιν, καὶ ἰδιώμασι τίκτειν τετύπωται, *visu & imaginatione mulieris inter concipiendum formari fœtus, ita ut sæpe mulieres statuas & imagines adamaverint, sicque similes liberos procreaverint.* Et *Galenus* ipse in libro *De theriaca ad Pisonem.* Τῶν ἀμόρφωτος δυνατὸν ὑπομορφοῦ θήλεα γυναῖκα παῖδα, ἐποίησε γράψας ἐν πλατεῖ ξύλῳ ἐνιδὼν ἄνδρα παιδικὸν καὶ ἅλοχον τῇ γυναικὶ συμπλακέντα· ἐκείνην τῇ τύπῳ τῆς γραφῆς ἐμβλέψασαν· ἢ ὃ αὐτὸς ἐμβλέψασα, καὶ ὡς ἴσον εἶδεν, ἴδιον ἢ αὖθις ἔχουσα, ἐχὶ τῷ γεννῆσαι, ἀλλὰ τῷ γεγραμμένῳ, ἅπασιν ἀπέτισε τὸ παιδίον. *Cum deformis quidam ut ibus potens formosum vellet procreare puerum, pingi curavit in lato ligno puerum alium valde elegantem: & uxorem in ipso complexa jacebat, ut illam picturam inspiceret. Illa autem defixis intuendo oculis, &, ut ita dicam, totam mentem illuc advertens, infantem nunquam patri, sed picto similem peperit.* Quod *Galenus* factum addit, τῇ ἰδίᾳ διαπεπαικυῖαι τῇ φύσει ἓξ γεγραμμένῃ τοῦ τύπου, *visa picti imaginem ad naturam transmutente.* Tale quid habet *Oppianus* de *Laconum* arte, ut formosos liberos consequantur, *Cynegeticon* libri primi versu 357.

Καὶ μήν ἄδε Λάκωνες ἐπιφρονα μητίσαντο
Δῖοι φίλοις ἀλόχοις, ὅτε γαστέρα κυμαίνωσι,
Γράψαντες πινάκεσσι, κάλας θέσαν ἀγλαὰ κάλλη
Τῶν πάρ' αἰσιμήσαντας ἐὺ ἐμεμίσιος ἐφῆσθαι.

Certè hoc pacto Lacones *ingeniosa comminiscuntur in caris suis uxoribus, cum utero turgent, pingentes in tabulis, prope conspicuum splendidas formas* (eos scilicet) *adolescentes, qui olim inter homines emicuerunt.* Et postquàm in his censuit ex hominibus, *Nireum*, *Narcissum*, & *Hyacinthum*; ex semi-Deis, *Castorem*, & *Pollucem*; ex Diis denique, *Apollinem*, & *Bacchum*: ità concludit,

Αἱ δ' ἐπιτέρπονται πελώριστον ἀθ' ἱδέσθαι,
Τίκτειν τε καλὸς θῆλυ καὶοὶ ποτηρίοις.

Illa verò oblectantur amabilem formam intuita, parumque formosos, super formam ubstupefacta. His adde quæ ex *Hippocrate* & *Quintiliano* suprà citavit *Hieronymus*, & hiſtoriolam recentiorum ſcriptis vulgatiſſimam, de muliere, quæ hirſutum puerum peperit, quia *Johannis Baptiſtæ* imago ei in conceptu obverſabatur. Proinde *Iſidorus* ubi ſuprà, *Indè eſt, quod quidam gravidas mulieres jubent nullos intueri turpiſſimos animalium vultus, ut cynocephalos, & ſimias, nè viſibus occurrentes ſimiles fœtus pariant.* Et libro quarto *Heliodori*, cujus narrationes, quantumlibet fabuloſæ, tamen veri ſpeciem habent, *Charicleæ* mater, *Perſina*, *Æthiopia* Regina, album ſe filiam ideo peperiſſe dicit, quia, παρὰ τὴν ἐμιλίαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα, προσελεῖφθαι τὸν Ἀνδρομέδαν ἐν γραφῇ παρὰ κλίνῃ, καὶ παντοίᾳδη ἐπιδεδέσθαι γυμνὸν, ἐμοιδίᾳ ἐκείνῃ τὸ ἀπαρὲς ἐκ τύχης ἐμίξασαν, *in conjectandæ cum viro pulchræ* Andromedam *videndam affixam, & undequaque nudam exhibens, ſparſum ſemen illi ſimile quid infelicem effœmaverat.* Hinc libro decimo ex ea tabula *Perſina* legitur ἐκπλῆσαι τινὰ ἄθυλα, καὶ φαντασίας ὁμοιότητι, *attraxiſſe quadam ſimulachra, & imaginationes ſimilitudinum*: unde factum ſit, ut *Andromedam Charicleæ* planè referat. Ex horum igitur ſententia, ſi in mulieribus imaginatio effigiem ſuam fœtui inſculpſit, multò magis in brutis; quia ut brutorum animus humano eſt minùs mobilis, & quaſi ad unum defixus, ità in embryo notas infirmius atque altius imprimit. Unde eſt, quòd *Philoſophus* (*Problem.* ſect. 10. §. 12.) fœtus in brutis parentum naturas ideò magis referre, quam in hominibus docet, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος πολλαχῶς διατίθεται τὸν ψυχὴν κατὰ τὴν ὁμιλίαν· καθὸς δ' ἂν ὅτε πατὴς καὶ ἡ μήτης διατεθῶσιν, ὅταν ποιῶνται καὶ τὰ τικτόμενα· τὰ δὲ ἄλλα ζῶα, τὰ μὲν πλεῖστα πρὸς αὐτὸ τοῦτο εἰσι· *quia ſæpe in ipſo congreſſu hominis animus variè afficitur: prout autem affecti fuerint pater & mater, ita fœtus evariant; at reliqua animalia pleraque ad hoc ſolum intenta ſunt.* Quod ſic imitatur *Plinius* lib. 7. cap. 12. *Similitudinum quidem in mente reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, hauſtæque imagines ſub ipſo concepin. Cogitatio etiam utrumlibet, animum ſubito tranſvolans, effingere ſimilitudinem, aut miſcere exiſtimatur. Ideæ plures in homine, quam in cæteris omnibus, differentia, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenis varietas multiformes notas imprimit: cum cæterorum animantium immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſingulique in ſuo cuique genere.* Itaque quod in ovibus *Jacobus* legitur præſtitiſſe, id alii in equis, & aſinis, aliiſque animalibus præſtiterunt. Abiyrtus, *Suus*, qui, *rerum perpulcharum ſtudioſores, aſinum, aut aliam quemvis admiſſarium hujus coloris, veſtimento contegunt, quem fœtuum pulcritudinem referre volunt: ſiquidem qualem veſtitu colorem is mentientur, in talem enata progenies degenerabit.* Oppianus, *Cynegeticon* libri primi verſu 327.

Δηθάκι δ' ἄλλα βροτοὶ πανσκέψιος μητίσαντο
Παῖδας ἐπιγράψαι καὶ νηδύι μητρὸς ἐούσας.
Ὦ πόσση καδίη, πόση μεροπηοι πίλαι Φρήν!
Ἔρξαν ἅπαξ ἐθέλοντα· θέλει πολυειδέας ἵππους.
Μητρὸς ἔτι γλαγερῇσι περιχεομένους λαγόνεσσιν,
Ὁππότε θηλυτέρην γὰρ ἐλη-φιλοτησι θ' ἑρμὴ,
Ἵππους δ' ὑγρὸς ἐόντα πλατὺ μεγαλήτορα μίμνη.
Δή τότε δαιδάλλουσι ποσὶ καλὸν, ἀμφὶ δὲ πάντῃ
Πᾶν δίμας ἐνσήπτουσι περὶ χροιῇσι γράφουσι,
Καὶ ποτὶ λίκτρον ἄγουσι, τὰ' ἀγλαὸν κεμέοντα.

Sæpe verò alia homines ingeniosiſſima excogitarunt, ut (videlicet) *pullum ſtigmatizent etiam in matris utero latentem. O quantum ingenium, quanta hominibus ineſt ſolertia! Faciunt quomodocunque volunt. Faciunt verſicolores equos lacteis etiamnum matris ilibus contentos. Cum eum equam corripuerit amoris impetus, & equam accedentem inclytum & animoſum expetit: tunc ſanè pingunt marſtum formoſum, & aſque quaque totum corpus variis coloribus inſignunt, & ad cubile ducunt forma ſe efferentem.* Et paulo poſt,

Ἡ δ' ὑπερκυμάδην πελωνίδα γείνατο παῖδα,
Νηδύι μὲν πόσι θ' γίνομεν θοὸν εἰσάμενα,
Δεξαμένη μεφόν δὲ πολύχρωτον ἐφθαλμοῖσι.

Illa autem gravida facta floridum parit filium, utero quidem maritu fœcundum ſemen auferens, verſicolorem verò formam oculis recipiens. Sequitur de columbis, quæ in amore miſcentur, verſu 353.

Δὴ τότε μῆτιν ὕφαινε κλυτὴν τιθυστιόφ θ' ἁπάσῃ·
Ἄγχι δὲ θηλυτέρῃσι ἐθήματα δαίδαλα πολλὰ
Εἵματα περφύρει· ταὶ δὲ κλυδὸν ἔσατ βαλέσαι,
Θυμὸν ἱμείρωσαι, τίκτειν ἀλιπέφυρα τέκνα.

Tunc equidem ſolers conſilium texit, qui circum aves nutrit: prope feminas feliciter dædala multa veſtimenta purpurea collocat; illa verò, lumis oculis conjectis, animoque oblectata, purpureos pullos parunt. Iſidorus quoque cum equos, tùm columbas his artibus ad libitum effingi ſcribit. *Hoc ipſum*, inquit, *in equarum gregibus fieri fertur, ut generoſos objiciant equos viſibus concipientium, quo eorum ſimiles concipere, & ereare poſſint. Nam & columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas ipſdem locis, quibus illa verſantur, quo, rapiente viſu, ſimiles generent.* Et quâ ratione id fiat, ſic docet *Avicenna* libro quinto *De Animalibus*, quem *Arabicè* videre nondum contigit; *Fortis imaginatus ſpiritus aereos, & naturâ ſuâ mobiles, ſtatim movet, hiſque optata res ſpeciem inſculpat; & ſpiritus ſanguini, proximo fatis alimento, permiſti eamdem figuram imprimunt.* His auctoribus, atque exemplis treti, *Jacobi* factum, & ſucceſſum, Naturæ quidem adſcribimus: ſed ita, ut Deum putemus naturalibus mediis extraordinariè benedixiſſe. Quod *Jacobo* ſignificatum eſt per viſionem Angeli, maculoſos illi admiſſarios oſtendentis, qui admiſſuræ tempore capras & oves mibant, & Deo patere aſſerentis quidquid à *Labane* paſſus eſſet, ut ſe à Deo protegi ſciret, & illi curæ eſſe res ſuas. Vide *Gen.* 31. 11. 12. 13.

Prior quæſtione ſic ſoluta, difficile non erit etiam *alteram* ſolvere, qua quærebatur, Utrum *Jacobo* licuerit iis artibus, quas diximus, avunculum ſpoliare gregis ſui parte maxima, atque adeo præſtantiſſima? Apparet enim licuiſſe, quandoquidem, Deo per Angelum monente & movente, id factum conſtat. Alioqui videretur *Jacobus* cum avunculo non ſatis ingenuè egiſſe. Nam inter illos convenerat, ut variæ oves *Jacobi* eſſent: nempe quæ ſorte, ſeu caſu; non quæ arte ſic naſcerentur. Ea enim fuit mens *Labanis*. Et contractus intelligi debet ex communi mente contrahentium. Fruſtrà *Jacobum* regeſſeris clavum truſiſſe, & artem arte deluſiſſe, nec niſi graviter læſum ita egiſſe cum avunculo. *Laban* enim *Rachelem*, quam gratis dare debuerat, eamque non indotatam, *Jacobo* vendiderat ſeptem annorum ſervitio. Quibus peractis, ſumma fraude *Leam* illi ſubſtituerat, & aliud ſervitii ſeptennium pro ea extorſerat, & in omnibus erga genercum iniquiſſimè ſe geſſerat. Nec ulli erant judices, apud quos de illatis ab avunculo injuriis poſſet conqueri: ita ut coactus fuerit jus ipſi ſibi dicere, & ſuum repetere, quomodocunque potuit. Hæc, inquam, à nonnullis in *Jacobi* defenſionem fruſtrà afferuntur. Neque enim malum malo repellere, & proprias injurias ulciſci, & accepta damna ſarcire, privatis licet. Quin verè fidelium eſt *malum bono vincere*, *Rom.* 12. 21. vindicemque, & ultorem Deum expectare, qui dicit, *Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore*, Deut. 32. 35. Et verò id à *Jacobo* ſanctè & religioſè obſervatum eſt, qui, toties & tam graviter læſus ab avunculo, tamen ſe ſemper illi præſtitit ſervum fidelem: donec eâ arte, quam diximus, ſuum repetit, auctore Deo, qui partem opum, quas *Laban* ex *Jacobi* labore comparaverat, in *Jacobum* juſtè tranſtulit, quomodo vaſa *Ægyptiorum* volunt ab *Iſraelitis* auferri, in duriſſimæ ſervitutis mercedem, ingratis dominis abſque ullo ſtipendio per multos annos exhibitæ. Unde *Philo*, vel quiſquis alius auctor eſt libri *Sapientiæ*, capitis decimi verſu decimo ſeptimo; Ἀνέδωκεν ἐτέλει μισθὸν δίκαιον τῶν πόνων ἀνδρῶν. *Reddidit ſanctis mercedem ſanctitatis laborum ſuorum.*

IV. Supereſt quartum miraculum in *Gedeonis* vellere, qui à Deo ad id vocatus, quod videbatur ſupra vires, nempe ad liberandos *Iſraelitas* à *Madianitarum* jugo, quo graviter premebantur, petiit aliquo ſigno in hac vocatione confirmari. *Situ* (inquit) Iſraelem *manu mea ſervaturus es, quemadmodum locutus es: ecce ſtatuo lana vellus in area, ſi ros fuerit in ſolo vellere, & in tota terra ſiccitas, ſic noverо te manu meâ ſervaturum* Iſraelem, *Jud.* 6. 36. 37. Pro *lana vellere* alibi legas *ovium* aut *ognorum vellus*; ut *Deut.* 18. 4. & *Job.* 31. 20. Quæ adduntur διακριτικῶς, quia *Hebræum* גזז, vel גז, non ſolùm *vellus* ſignificat, ſed & *herbam reſectam*, *fænſecum*; ut *Pſ.* 72. 6. & *Amos* 7. 1. In area porrò ponitur vellus cœleſti rore imbuendum, quia tum erant ſub dio illæ areæ, in quibus grana ventilabant, vel triturabant; non, ut noſtræ, ſub tecto clauſæ. Proinde illas omni vento patuiſſe conſtat ex his *Oſ.* 13. 3. *Sicut palea turbine rapta ex area. Area* Hebræis eſt גורן *goren*. Fallor, an inde *Græc γύρος* dixerunt pro *gyro*, & *ambitu*? Rotundas enim eſſe oportuit areas, ut boves, in iis in gyrum acti, grana pedibus triturarent. Quocirca *Græca* vox ἅλως, vel ἄλων, quæ *aream* ſignificat, etiam pro *circulo* paſſim ſumitur: ut in *Æſchyli* Tragœdia, cui titulus *Septem ad Thebas*, verſu 441.

Ἅλως τε πολλὴν (ἀστρὶ δ' οὐ κύκλου λέγω)

Et multam halo, clypeo circulum dico. Et in *Pollucis* ἅλως in oculo eſt ὁ ὑπὸ ταῖς ὄψεσι κύκλος, ὁ τῷ λευκῷ ἐπόμενος, *circulus ad trim albugins proximus.* Apud *Phyſicos* quoque ὁ ἅλως eſt *circulus apparens circa Solem & Lunam*, Senecæ *circulus ſiderum.* Sed & *Æthiopicè* ዐውድ: *area* (a) eſt à verbo ዐወደ: quod *circumire*, & *circumdare* (b) ſignificat. Quod ideo hic obſervo, quia videtur *David Hebraum* verbum עור eodem ſenſu uſurpare *Pſ.* 119. 61. ubi *Hebræa* חבלי רשעים עורדני *Græci* reddunt Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι & *Vulgatus*, *Funes peccatorum circumplexi ſunt me*: quæ verſio eſt aptiſſima, & loco maximè convenit. Dum in eo ſumus, non poſſum non addere *aream* nomen *Arabicum* أندر *ander*, ut *Chaldaicum*, & *Syriacum* ܐܕܪ *iddera*, pro *indera*, literâ N latente in *Dagheſ*, fieri, ut quidem ſuſpicor, ex *Græco* ἄνδηρον, vel ἀνδηρὰν per κατάχρησιν. Neque enim ἄνδηρον eſt *area triturantium*, ſed *horti area*, vel *areola*. Suidas, Ἄνδηρα, μέρος τι τῆς πόλεως, ὅπερ ἐστὶ περιοχή. Andera, *pars quædam horti, ut areola.* Ita etiam ἀνδηράς. *Heſychius*, Ἀνδηράδες, περιοχαί. *Theocritus* in *Bucolicaſtis* ἄνδηρα uſurpat pro *floribus* alia καταχρήσει, quia in hortorum areolis creſcunt. *Gedeon* porrò, cum à Deo petit, ut areâ ſiccâ madeat ſolum vellus, ſupponit roris diſtillationem divinum eſſe donum, quod Scriptura ſæpe teſtatur. Sic *Gen.* 28. 28. *Det tibi Deus de rore cœli.* Et *Mich.* 5. 7. *Res à Domino*: qui proinde dicitur *generare guttas roris*, Job. 38. 28. id eſt, virtute ſua procreare. Hinc in peccatores infenſus, 1 *Reg.* 17. 1. minatur per *Eliam* ſe rorem cohibiturum, ut ne terram aſpergat: & *Agg.* 1. 10. ſe clauſurum cœlum à rore, id eſt, ne dimittat rorem. Et idem pacatior *Zach.* 8. 12. pollicetur ſe facturum, ut cœli dent rorem ſuum. Itaque qui virtute ordinariâ rorem ſolet ubique ex æquo demittere, rogatur hic, ut extraordinaria virtute roris defluvium in *Gedeonis* aream ita moderetur, ut ſolum vellus irriget. Quod & à bono Deo factum eſt: cùm enim ſummo manè ſurrexiſſet *Gedeon*, reperit in area ſicca vellus ita madere, ut ex eo expreſſerit *plenum aquâ ſimpulum. Hebræum* סמל ſephel, *ſimpulum* reddo poſt *Scaligerum*, qui ex סמל *ſephel*, deduci putat *ſimpulum*; ut *ſindon* ex סדין *ſadin*; & *camphora* ex כאפור *caphur*; & τύμπανον ex תוף *toph*. Hoc ſaltem vero ſimilius, quam, quod vult *Varro*, *ſimpulum* à *ſumendo* dici. Dubitari tamen poteſt, an סמל ſit prorſus idem; quod *ſimpulum*. In Scriptura סמל bis ſolùm occurrit, hic, & in Cantico *Deboræ* capitis præcedentis verſu vigeſimo quinto, ubi *Jahel Siſaræ* butyrum offert בסמל אדירים *in ſephel*, ſeu *vaſe magnificorum*. Ex utroque loco colligere eſt סמל *ſephel*

(a) In Æthiopica Paraphraſte Matth. 3. 12. & Luc. 3. 17.
(b) Ibid. & Matth. 12. 43. & 23. 15. Luc 9. 6. Act 9. 13. & 28. 13. &c.

ſephel, eſſe vas patens, & ſatis amplum. Quò facit, quod pro *pelvi* ſumitur in *Miſna*, Tractatus *Bava Baſkra* capite quarto, ubi qui vendidit balneum, non cenſetur cum balneo etiam aſſeres vendidiſſe, והכפלין *& pelves.* At ſimpulum vas parvum fuit. Feſtus, *Simpulum vas parvum fuit, non diſſimile cyatho.* Unde *Gloſſa* veteres, *Simpulum*, Κυαθ@. Et pro vaſculo videtur ſumi in *Ciceronis* Adagio, libro tertio *De Legibus*; *Excurabat fluctus in ſimpulo*, *ut dicitur*, Gratidius, *quos pœ filius ejus* Marius *in* Ægeo *excitavit mari.* Præterea in *Miſna* Tractatu *Succa*, capite quarto, memorantur כפלין שרל כסף, id eſt, *argentea pelves.* At ſimpulum fictile fuit. *Plinius* lib. 35. cap. 12. *In ſacris quidem, etiam inter has opes, non myrrhinis, cryſtallinuſve, ſed fictilibus probabatur ſimpulis innocentius.* Et *Apuleius*, *Apologia* primâ, *Diis immortalibus ſimpulo & catino fictilis ſacrificat.* Tamen utrumque vas in ſacris adhibitum fuiſſe conſtat. De ſimpulo jam probavimus ex *Plinio* & *Apuleio* locis, quibus adde ex *Varronis De lingua Latina* libro quarto, *Inſacrificio remanſi guttum*, & *ſimpulum.* Et ex *Feſto*, *Simpulum*, *vas parvum, non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificio libabant. Unde & mulieres, rebus divinis dedita, ſimpulatrices dicuntur.* Cui de ספל *ſephel*, ſimilis eſt locus in *Jonathane* Num. 15. 7. והסך ענבא תלתות הנא תקריב בסיפלי לניסוכא *Et vini nivarum truentem ſ Hin offeres in ſiphle* (ſeu *ſimpulis*) *pro libatione.* Et in *Talmudico* Tractatu *De Sacrificiis*, cap. 10. in *Gemara*, וין תקריב לנסך לספלין *Et vinum offeres pro libamine in ſimpulis.* Et *Exod.* 24. 6. ubi è ſacrificii ſanguine legitur *Moſes* partem in altari fudiſſe, partem באגנות *in pelvibus*, *Hieroſolymitanus* אגנות reddidit ספלין, ut *Aruch* auctor eſt. Itaque ספל & *ſimpulum* in ſacris eumdem uſum habuerunt. Tamen *ſimpulum* propriè eſt *fictilis cyathus*; & ספל *ſephel*, potiùs *pelvis* ex quacunque materia. Rectè igitur in *Gedeons* hiſtoria, in qua verſamur, *Graci* λεκάνην, id eſt, *pelvem*, reddunt; *Chaldæuſque*, & *Syrus* ܠܟܢܐ *lakna*, quod idem eſt. Nec malè *Arabs* سفل *ſefel*, id eſt, *ſitulam*, vel, ut *Arabes* definiunt, *hauſtrum anſatum, quo in balneis, qui lavantur, aquam hauriunt.* Et Hieronymus *conchem*, id eſt, *pollubrum in concha formam.* Proinde idem 2 *Paral.* 4. 6. *Fecit quoque conchas decem*, &c. *ut lavarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant.* Et *Juvenalis* Sat. 6. *Cùm bibitur conchâ*, Hyperbolicè pro grandiore poculo, aliter quàm apud *Græcos*, quibus κόγχη, vel κογχη eſt *vaſculum*, vel menſura naturali conchâ non major. Eodem facit, quod in Cantico *Debora* ספל *ſephel*, redditur לילי, *phiala*, à *Chaldæo*, & *Hieronymo.* Quæ *Athenæo* non eſt *poculum*, ſed χάλκιόν τι, ἐφ' ὑπνάλου, λοβητόμου, δύο ὦτα ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τ μερῶν, *aneum quid, & parvulum, lebeti ſimile, ex utraque parte auritum.* At *Aſclepiadi Myrleano*, ἡ μὲν φιάλη κατ' ἀντιφοχίαν ἐπὶ πλέον, ἡ δὲ πυέλη ἐλάττονα μείζων γάρ ἐ ποτηρία, *phiala, per tranſelementationem dicitur, quaſi pſiala, quia continet quantum ad bibendum ſatis: major enim poculo eſt.* Hæc omnia pertinent ad augendum miraculum, quo vellus in area ſicca tam multo rore aſperſum eſt, ut ex eo *Gedeon* expreſſerit quantum ſatis fuit ad implendum ספל *ſephel*: quâ voce non intelligitur *Romanorum ſimpulum*, id eſt, vas parvum, ſed phiala utrimque anſata, aut ſitula, aut pelvis, cujus in balneis uſus eſt. *Gedeon* tamen, hoc miraculo nondum plenè confirmatus, audet aliud à Deo petere, nempe ut, verſis vicibus, in area rora madida maneat ſiccum vellus: *Ne*, inquit, *iratus mihi accendatur*, & *loquar tantùm hâc vice*: אנסרי *tentabo ſolùm hac vice in vellere: ſit precor ſiccitas in ſolo vellere, & ſuper totam terram ſit ros.* In quæ verba *Rabbi Levi*, לא הספק לו האות הזא כי מדרך הגזה שתכשוה * הלחיות ולזה שאל את שני הפך הא *Non ſufficeret miraculum primum, quia eſt de natura velleris, ut attrahant illud humores. Ac proinde petit miraculum ſecundum, contrarium primo.* Et *Gedeonis* votum ſtatim exaudîit Deus. *Et illa ipſa nocte ficcitas fuit ſuper vellus, & ros ſuper univerſam terram. Illa ipſa nocte*, inquit, בלילה ההוא. Ros enim alius manò pluit, alius ipſâ nocte. Ille in *Oſea* dicitur טל כשכים, ὄρθρ@ ἐξῃσὴ, *ros matutinus*, Of. 6. 4. & 13. 3. Et *juxta* ὄρθρου ἐξῃσὴν, *gutta roris matutina*, Sap. 11. 23. Hunc *guttas noctis* vocat *Solomon Cant.* 5. 2. ubi ſic ſponſus, *Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis. Arabes* hæc diſtinguunt propriis nominibus. Illis enim æquè, ac *Hebræis* טל tal *rorem* in genere ſonat; & נדי nedan *matutinum*, ut نَدِي ſedan *nocturnum rorem* ſonat. Utroque tempore pluebat *Manna*, aut ros illi prævius, de quo dicitur *Exod.* 16. 13. *Manè quoque ros jacuit per univerſum caſtrorum.* Et *Num.* 11. 9. *Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros.* At hic Deus, non matutinis horis, ſed illa ipſâ nocte, quâ rogatus fuerat, rore totam aſpergit aream, ſiccis manente vellere. Sic enim parata & obvia eſſe ſolent Dei beneficia, ita ut preces noſtras non tam ſequantur, quàm occupent, atque antecedant. Ut *Gen.* 24 15. ubi *Abrahamo* ſervus creditur, antequam intra ſe orationis verba complexiſſet. Et *David* Pſal. 32. 5. *Dixi*, *Confitebor*, &c. *Et tu remiſiſti*, &c. Et *Dan.* 9. 21. *Adhuc me loquente in oratione, ecce* Gabriel, *&c.* Denique *Eſ.* 65. 24. *Eruque, ut, antequam clament, ego reſpondeam, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam.* Quæ eò pertinent, ut ſciamus Deum ſuis prompté adeſſe, quotieſcunque urget periculum, & præſenti ſubſidio eſt opus.

Nunc paucis occurremus iis, qui *Gedeonem* inſimulant, quaſi diffidentiæ ſuæ magnum ſpecimen ediderit, petendo, ut Dei verbum, quod planum, & apertum erat, duplici miraculo confirmaretur, tanquam alioqui non crediturus. Illumque hoc ipſo addunt Deum graviſſimè tentaſſe, & ea reſponſione dignum fuiſſe, quâ *Chriſtus Phariſæos* excepit; *Generatio mala & adultera ſignum quærit*, &c. Math. 12. 39. & 16. 4. Quæ ſi vera ſunt, quomodo Deo gratus fuit & acceptus, & oratio ejus exaudita? Et quorſum *Gedeonis* fides ab *Apoſtolo* commendatur *Hebr.* 11. 32. Ut igitur quæſtioni ſatisfiat, fatendum quidem eſt, *Gedeonem* non ſtatim plenè credidiſſe, ſed initio vacillâſſe, & fluctuâſſe, ut qui dicebat, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam*, Marc. 9. 24. Proinde *R. Levi* non malè *Gedeonem* ait fuiſſe מאמין ואינו מאמין *credentem & non credentem*, id eſt, ita credentem, ut tamen aliquid ſuperfuerit hæſitationis. In quo ſtatu cum eſſet, petit, ut ſua fides aliquo ſigno confirmaretur. Neque illum negaverim hac ſua petitione Deum aliquo modo tentaviſſe. Habemus enim confitentem reum, cui, poſt prius miraculum de ſolo vellere ſicco, contrarium alterum petit, *Tentabo*, inquit, *ſolum hac vice.* Sed duplici modo tentatur Deus. Nonnunquam infirmitate fidei, quæ, ſentiens ſe labaſcere, confugit ad miracula, quibus ſulciatur, & ſublevetur, quomodo qui titubat baculum petit, quo ſuſtentetur. Nonnunquam etiam inſita animi pervicacia tentatur Deus ab iis, qui non ſolùm increduli ſunt, ſed & prorſus infideles, nec miraculum petunt ut credant, ſed ne credant, quia de Dei potentia, & providentia quidquid dicitur, inter fabulas rejiciunt, & verbo ejus non acquieſcunt, quin ut futile, & abſurdum irrident. Priorum exemplum eſto *Gedeon*, qui jam crediderat antequam ſignum à Deo peteret, &c, prout fuerat juſſus, aram idoli ſubverterat, & undequaque nuntios ad *Iſraelitas* miſe-

(*) Lege תמשכוה

rat, multaque hominum millia convocaverat, & copiosum exercitum jam conscripserat. Quibus fidei suæ signis editis, nondum tamen plenè confirmatus, amplius confirmari postulavit extraordinariâ ratione, ut vocabatur ad munus prorsus extraordinarium. Neque dubium, quin *Ezechiæ* (Rex omnino pius, & sanctus, & atavi *Davidis* vestigiis insistens 2 *Reg.* 18. 3.) ita fuerit affectus, cum petiit, ut Dei promissio de valetudine intra triduum perfectè restituenda signo aliquo confirmaretur, 2 *Reg.* 20. 8. Sed *Scribæ*, & *Pharisæi*, qui signum à *Christo* petebant, eum omnino rejecerant. Neque illis signis contenti, quæ multa, & valde illustria in terris jam ediderat, alia petebant edi cœlitùs, *Matth.* 16. 1. quæ ut priora despexissent, atque insuper habuissent. Venerant enim ad eum σημείωσις, id est, ut rectè exponit doctissimus interpres, ut experirentur ecquid hoc posset præstare quod petebant, sed captiosè, & malo animo ad id petendum ipsos instigante, nempe quod sperarent se aliquid in eo reperturos, unde justæ reprehensionis occasionem arriperent. Duo tentandi genera, quorum unum licitum, alterum illicitum, *Sanctius* ita distinguit. הנסיון ביכולת הבורא אשר ככו שאמר וינסו אל בלבבם ואמרו הנם להם יוכל תתאכל נדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לנס נוסף כזה *Tentatio de potentia creatoris vetita est, prout dicitur* Psal. 78. 18. "*Et tentaverunt Deum in cordibus suis, & dixerunt, An etiam poterit dare panem? Sed* Gedeoni *nulla fuit dubitatio de creatoris potentia. Tantum tentare voluit, an dignus haberetur tam insigni miraculo.* Ahi signum petiisse volunt, ut sciret an verè Dei esset Angelus, qui illum compellaverat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

De Agno Paschali.

Miraculum Paschalis *agni cur majus præcedentibus. In eo* Christi *typus valde expressus. Septem de* Paschate *tractanda. I. Nomen, quod* Chaldæum *est. Radix* פסח pasach, *significat* διαβαίνειν, & ὑπερβαίνειν. *Quid* διαβατήριον Græcis. *Ratio nominis. Cur* Baalitæ *aliare transtulerint*, 1 Reg. 18. 26. *varia interpretationes.* Hieronymiana *præfertur.* Paschæ *vox quam homonyma.* Πασχαλινὸς *quis.* Syri, Æthiopes, & Græci Paschæ *nomen quàm variè reddant. II.* Paschæ *tempus mensis* Abib, *qua vox variè reddita. Mensis* Βοηδρομιὼν Delphis, *quasi* Φοιβῷος. *Mensis* Nisan Chaldæis *unde dictus; quod nondum observatum. Hoc bello gerendi fuisse tempus, ut* Martium *nobis,* Σκιροφοριὼν Bithynis, Φαμενὼθ Ægyptiis. Abib *è septimo factus mensium primus.* Paschæ *inter duas vesperas. Quid sint duæ vesperæ. Idem* Chaldaicè & Talmudicè, duo Soles: Græcis δείλη πρωία, & δείλη ὀψία, *quæ Latinis* vesper serus. *Quam multa fecerint Sacerdotes inter duas vesperas, & quo ordine. Duabus illis vesperis tertiam addi perperam ex* 1 Sam. 20. 5. *Tempus medium inter duo extrema posse ab alterutro denominari.* Pascha *non celebratum est vespera dies* XIV. *incipientis, sed definentis.* Christus *ultimum* Paschæ *celebravit eodem die, quo* Judæi. *Quo sensu multis è nostris* Christum *velint diem a* Judæis *receptum anticipasse. Canones* Judæorum *de* Paschate Christi *ante nondum fuisse in usu, neque eum* Talmud *scriptum est, ex ipso* Talmude *probatur, & ex* Patribus. Judæos *olim* Pascha *consti-*

tuisse per Lunæ ψῆφον. Quod probatur ex Maimone, & *ex* Karaita *quodam Anonymo. Quâ ratione id factum. Privato non licuisse id mutare. Mutatio, qualem volunt, fuisset inutilis.* Pascha Hierosolymis *nunquam per biduum celebratum. Nec indictum unius τῆς ἑνιαυτοῦ.* Mosis *ætate nullis in* Ægypto *Astrologi. Solvuntur objectiones. An* Christus *die festo mortis sit traditus. Festo* Paschatis *quædam licuisse, quæ Sabbatho vetita. Hora festi nocturna diurnis minus sacra. Scelera gravissima diebus festis patrata.* Paschalis *agnus die festo non mactabatur, sed die ἰεγναίῳ.* Joh. 18. 28. Pascha manducare, *id est, Paschalia sacrificia ab agno diversa.* Deut. 16. 2. Mactabis Pascha *eodem sensu dictum.* Parasceve, *id est, dies* Veneris Joh. 19. 14. Parasceve Paschæ *non est præparatio ad* Pascha, *sed ad* Sabbathum, *ideo* Paschæ *dicta, quia in* Paschæ *festum incidit.* Magnam diem *posse dici quodlibet festum.* Magnum Sabbatum *quando.* Philo *de more crucifixos e cruce die festo deponendi. An primis* Christiani *crediderint* Pentecosten, *de qua* Act. 2. *in diem* Dominicam *incidisse. An quinquagesima dies à* Paschate *ad* Pentecosten *potuerint a* Sabbato *incipere.* Impleri *Hebræis, id est,* impletum esse. *Quo anno* Christus *passus est.* Dominica in Ramis *nonnisi quinque diebus præcessit festum* Paschatis. Pascha *secundo mense cur institutum.* Pascha *primum, & secundum, quid commune, aut diversum habuerint.* Pascha *primum sub* Ezechia, *cur secundo mense celebratum. An* Pascha *potuerit in tertium mensem rejici. III. In* Ægypto *agni domi mactati, in* Judæa Hierosolymis, & *in Templi atrio.* Pascha *verum fuisse sacrificium tam ex Scriptura probatur, quam ex ipso rito. Sanguis agni Deo oblatus, & ad altare aspersus, in quo formalis ratio sacrificii. Quomodo in* Ægypto *hæc aspersio observata. Ibidem fuisse propitiatorium. Ejusdem adeps Deo adolebatur. Refellantur, qui* Pascha *putant ubivis potuisse mactari, & comedi. Quomodo tot agnorum millia paucis horis potuerint in Templi atrio mactari, & offerri. IV. Ante Sacerdotes mysticus primogeniti eorum munus obierunt. Etiam in* Judæa *plebejos die* Paschatis *pro Sacerdotibus fuisse* Philonis *error.* Θυσίαν ἀναγκῆ, Lucæ, & Philonis *phrasis. Plebesne quidem* Paschalem *agnum, sed & alias victimas aque mactabant. Sed solis Sacerdotes sanguinem accipiebant, & aspergebant. In sacrificiis quinque res ad plebem attinent, quinque ad solum Sacerdotem. Populi census quomodo per agnos factus. V. Convivæ vel genuini, id est, veri* Judæi; *vel adscititii, id est, qui* Judæi *fiebant, quorum plura genera. Nemo incircumcisus admissus. Baptismus* Judæorum. *Servos emptitios non potuisse invitos circumcidi. De vernis quid statuendum: & de apostatis. Chaldæum aliter legisse* Exod. 12. 43. *Fœminas ad tres festa venisse, & sacrificia participasse: in his* Paschalia *etiam, nec pro incircumcisis habitas. Legalis immunditia excludebat. Immunditia quadam solum in diem, alia diuturniores. Quomodo immundi ad* Pascha *admissi,* 2 Par. 30. Sanare, *id est,* peccata remittere. *Remotum iter, quod à* Paschatis *communione excusabat, aliter a* Philone, *aliter a recentioribus* Hebræis *definiti. Agni convivæ per domos conveniebant.* Familia *lautiùs patet, quàm* domus. *Cum minor erat domus, vicini advocati. Convivæ quot circiter. Quantum unusquisque comederit.* Contubernia *quomodo* Hebraicè & Græcè *dicta, & ex qualibus constiterint. VI. In ritibus observanda, 1. victima separata, 2. mactatio, 3. assatio, 4. manducatio. 1. Seponi jubetur* שה seh, *id est,* agnus, *vel* hœdus; *tamen potius* agnus; *quod multis probatur.*

Fabu-

Fabuloſum Iſaaci Paſcha *in* Eliezeris Capitulis. *Agnus in* Ægypto *cur die decimo ſepoſitus.* Joſephus *notatus.* Aries & Taurus *cur prima* Zodiaci *ſigna. Sepem debet agnus* integer, maſculus, anniculus. Integer, *id eſt*, ſine labe, *Vitia in eo quinquaginta a* Maimonide *recenſita. In his* שרפות teraphoth, *id eſt*, à feris dilcerpta; *quorum ſeptuaginta ſpecies. Maſculus cur præfertur.* Auguſtinus *emendatus.* שור *communis generis* Hebræus, & Arabibus. Agnus anniculus, *id eſt*, qui annum non ſuperaverit. *Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio. Idem in* Plinio. *Secundo anno cur vetitus.* Judæi *hic quam accuratè. Agnorum fœtura duplex, quomodo, & quibus nominibus, diſtinguatur.* 2. *Mactatio toti populo communis. Infidelium Sacerdos, ara, & mactatio, quomodo* Chaldæis *dicta. Vaſa, quibus ſanguis excipitur*, ספורת ſipporh. Simpuvium *quid.* Sipo, *in* Plinio ζιφων *ad reſtinguenda incendia. Hyſſopi faſciculo agni ſanguis aſpergebatur. Ejuſdem alius uſus.* Hebræum אזוב ezob, *eſt* hyſſopus, *non* muſcus, *nec* adiantum, *nec* libanotis. *De ea voce quid* Talmudici, Syrus, Arabs, Joſephus. *Probatur* אזוב *eſſe* hyſſopum. Joſephus *emendatus. Cur in* Syro, 1 Reg. 4. v. 33. *legatur* ܠܘܦܐ lupha, *id eſt*, ἀνζωτις, *pro* ܙܘܦܐ zupha, *id eſt*, hyſſopus. *De origano, maro, & ſampſucha obiter. Faſciculum hyſſopi quomodo* Hebræi *deſcribant. De hyſſopo* qui naſcitur in pariete, 1 *Reg.* 4. *verſ.* 33. *Annon potius*, qui naſcitur in muro, *id eſt*, prope mœnia *Jeruſalem.* Iſaaci Ben-Omran *locus de hyſſopo in montibus* Hieroſolymitanis. *IN aliquando idem, quod PROPE. Hyſſopi quatuor ſpecies apud* Hebræos. *Conjectura de hyſſopo* Cochlienſi *in* Talmude. Elhanan *cur legatur* Goliathum *percuſſiſſe* 2 Sam. 21. verſ. 19. *Quid ſit* Joh. 19. v. 29. ὑσσῳπῳ περιθεντες. Calamus *in aliis* Evangeliſtis, *& in* Joanne hyſſopus *non idem ſunt. Crucis altitudo, hyſſopi humilitas. Hyſſopus neque arbor, neque arbuſtum. Receptam lectionem variè ſollicitari. Si pro* ὑσσῳπῳ *ſcribas* ὀζυωνι, *omnia poſſe concilliari. Nova expoſitio Prophetæ* Davidis *Pſal.* 69. *verſ.* 22. *Veterum hyſſopus ab* Iſaaco Ben-Omran *deſcripta. Cur limen non ſuis ſanguine aſperſum, ſed ſuperliminare, & poſtes. Quomodo utrumque*, Græcè, Hebraicè, Talmudicè, *&c. obiter de veſtibulo. Primogenitorum occiſio in* Ægypto, *quam gravis plaga. Cur ſanguis pro ſigno datus.* 3. *Aſſus agnus eds debui, non crudus, nec elixus.* Hebraicè נא na, *non ſignificat* fractum, *ut vult* Oleaſtrius; *ſed* crudum, *aut* ſemicoctum *potius: quod probatur ex* Hebræo, & Arabico. Μάλιστα, & κάτωθεν, *quid in* Ariſtotele. *Caro ſæpe ſemicocta comedatur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum immoderatam ingluviem, cujus etiam in ſacrificiis multa exempla. De agno* בשל *dictum non eſt* elixare, *ut vulgò, ſed in genere* coquere, *aut etiam* aſſare. *Par ambiguitas in* Arabiſmo. Græca *verſio emendatur.* Elixare, lix, lixæ, *quid proprié.* Hebræorum λειτολογηματα *in hujus Legis explicatione. Cur agnus aſſus potius quam elixus. Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima.* Aſſa caro, *id eſt*, ſola. 4. *Manducare jubentur cinctì, cum baculis, & calceati. Priora duo breviter explicata. Ad tertium quæritur, an* Hebræi *fuerint aliquando diſcalceati.* Græcos *quidem*, & Romanos *diſcalceates accubuiſſe: ſed hujus moris nulla veſtigia apud* Hebræos *vetuſtiores, qui menſa non accumbebant, ſed, ut heroes* Homerici, *ſedebant. Fruſtra hic viatorum calceos à vulgaribus diſtingui. Apud veteres quam vulgaris fuerit ἀνυποδεσία. Hujus exempla varia in multis gentibus. Ejuſdem in* Hebræis *veſtigia.* Attæ *quid proprié, & unde dicti.* David & Eſaias *diſcalceati. Ita etiam qui lugebant mortuos.* Berenicę, Agrippæ *Regis ſoror, cur coram* Floro γυμνίπους. *De quo* Joſephus, & Juvenalis. *Stantes ediſſe* Paſcha *in* Ægypto, *& cum feſtinatione, quorſum.* Azyma *Hebraicè* מצות à ſinceritate *dicta: quo alluſum* 1 Cor. 5. verſ. 8. *Fermentato ſpecies corruptionis. Ideo ejus uſus* Flaminii Dialis *interdictus. Error* Taciti. Judæos *azyma in exitu ex* Ægypto *per menſem comediſſe. Sed exinde ſolum ſeptem* azymorum *dies. Cur primus, & ultimus, feſti. Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe. Ad hanc legem exceptio duplex. Quod hic* Suidas. *Quinque ſegetum ſpecies, unde fermentum.* Spica vulpis, & ſiphon *quid. In herbis amaris, qua cum agno comedebantur, quinque nota, & quinque ſpecies.* 1. Lactuca, *quæ* Chaldæis, & Arabibus, *cur* חס chas, *dicta: &* Pythagoræis ἰνὶ ϑ, ἀσυτὶς, & νικὼν βρῶμα. Plinius *emendatus. Cur dicatur* Adonis *in lactuca obiiſſe. Cur eadem* Cyprus βρίσθη. *Lactuca* Romanos *ante* Auguſtum *abſtinuiſſe, falſum.* Plinius *id non dicit. Locus, ex quo id elicitur, corruptus, & reſtituendus. Lactuca quando a fine convivii ad principium tranſlata.* Lactucini *unde dicti, &* lactucæ Cæcilianæ. *Cur* lactuca חזרת Hebraicè. 2. עולשין *ulſin*, intuba. *Eadem dicti* τρώξιμα eſcaria (*unde* ſcaria, & ſcariola) *quæ nomina, ut &* עולשין *idem ſignificant. Vir magnus obiter notatus. Duæ ſpecies* ulſin. 3. מרור meror, *idem, quod* Græcum πικρίς, lactucę, *vel* intubi amari *ſpecies, alias* cichorium. *Lactuca* Græcis *recentioribus a* Majo *dicta* μαΐλιον, *deinde etiam* Μαΐλιον. *Arabibus* meruna *idem, quod* meror *Hebræis.* Lactuca meconis, *quid.* Lactuca *unde dicta.* 4. תמכא thamca, *quam vario reddatur. Videtur eſſe* parthenium, *herba amara, & edulis, qua Pœnis* thamacath. *Plinio aliter* tamnacum, *officinis* tanacetum. 5. חרחבין charchabin, *vel* חרחלין charchalin, *non eſſe* eryngium, *ut volunt, ſed* urticam *potius, cujus* Latinum, Græcum, Arabica *nomina explicantur. Urtica edulis, & amara.* Hebræorum הרדופנין hardophnin, *eſſe* rhododaphnen, *ex deſcriptione probatur. Rhododaphne* herba aſinaria *cur dicta.* Gloſſæ *emendatæ. Jumentis, & pecori herba mortifera; ſed hominis ſaluti ſalutifera. Aquæ* Mara *per eam edulcatæ. An etiam minuta agni oſſa frangere vetitum. Quò pertinuerit hæc Lex. Agni ne in poſterum diem quid relinquatur. Idem de* Manna, *& pleriſque ſacrificiis. Reliquia comburendæ, ut* Romæ *in ſacro* Protervia *dicto; de quo* Catonis *jocus. Pridiana dapes quam contempta. Quorſum data hæc Lex. Cur totâ nocte exire vetitum. Cur è domo de carne agni nihil fuerit efferendum.* Paſchæ *ritus quidam perpetui, quidam in ſola* Ægypto *obſervati. In* Judæa *die decima non ſeponebatur agnus, nec poſtes ſanguine aſpergebantur, nec accincti cum baculo, & raptim comedebant, nec è domo tota nocte exire vetitum. VII. Duo beneficia per hos ritus ſignificata.* 1. *Liberatio ex* Ægypti *ſervitute, & plagis in* Ægyptios *influxis, imprimis ab ultima.* 2. *Liberatio à peccato, & morte æterna per* Chriſtum. *Amara herba, & azyma miſeram* Iſraelitarum *in* Ægypto *vitam adumbrabant. Alii ritus ſignificabant inde propere eſſe excedendum. Et ipſum* Paſchatis *nomen monebat Angelum* Judæis *pepercriſſe. Iſdem ritibus ſignificatur* Chriſti 1. *perſona*, 2. *mors*, 3. *mortis fructus*, 4. *quo-*

modo illorum fiamus participes. Chriſtus *cum agno collatus propter manſuetudinem, humilitatem, ſimpliciatem, patientiam. Leonis in agnum mira amorphoſis. Agnus ille nos alit, lavat, induit. Aries pro* Iſaaco *immolatus. Agnorum juge ſacrificium.* Chriſtus *quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, amniculus, die decimo ſepoſitus. Mactatus* Paſchatis *feſto, inter duas veſperas, idque* Hieroſolymis, *& ab univerſo* Iſraele. *Sanguis ejus pro Deo populo effuſus, pretioſus, & Eccleſiæ theſaurus. Quo igne fuerit aſſatus. Agni veru crucem imitatur. Ejus nullum os fractum. Myſterium in eo, quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus. Deus ne ſolis parcat, qui hujus ſanguine aſperſi ſunt. Nec illis quidquam timendum ab Angelis percuſſoribus. Cum agnus in* Ægypto *caſus eſt,* Iſraelitæ *ex ſervitute liberati; & in Deos* Ægyptiorum *judicia Deus exercuit? & menſis* Abib *factus eſt primus menſium: qua omnia in* Chriſtum *quadrant. Ut horum ſimus participes, 1. ejus ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt, cor de noſtra, quæ Deo tam patent, quam nobis poſtes adium. Quomodo fiat illa aſperſio. Cavendum, ne hoc ſanguine epoſtibus, & ſuperliminari in limen abjiciatur. Ejuſdem agni caro verè edenda, quia verè cibus eſt, ſed anima. Ideo non edatur ore, ſed fide. Eadem caro quomodo cocta, & tota edatur, tamen abſque oſſibus. Herba amara, & azyma quid hæc ſint. Pollati, peregrini, incircumciſi, cur excludantur. Quinam ſtantes, & accincti dicantur; & calceati, & baculis innixi. Verum hunc eſſe habitum, quales omnes fideles. Quam nec neceſſaria feſtinatio. Agnus cur in una domo edendus, nec inde excedendum.* Chriſtus, Paſcha *noſtrum.*

Miraculis quatuor, quæ per oves, aut in ovibus Deum edidiſſe docuimus, hoc capite quintum addemus, de quo ſeorſim agere vtium eſt, quia majoris eſt momenti. *Iſraelitarum* primogenitos inteligo, per agni ſanguinem ædium poſtibus & ſuperliminari affixum, ab *Ægyptiorum* clade exemptos. Quod miraculum ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem: neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim miracula fuiſſe nemo negaverit, quot agnorum millia cæſa. Taceo in tota Lege nullum haberi *Chriſti* mortis typum ita expreſſum, quam in agno *Paſchali.* Proinde dicit *Paulus* 1 Cor. 5. verſ. 7. *Paſcha noſtrum, Chriſtum* ſcilicet, *pro nobis eſſe immolatum.* Et *Joannes*, capite decimo nono, *Chriſti* crura obſervat in cruce non fuiſſe fracta, quomodo crura latronum: ut in illo impleretur quod de agno Lex edixerat, *Non confringetur illum ex ipſius.* Itaque idem, in *Apocalypſi*, *agni* nomine *Chriſtum* deſignat duodetriginta locis. Et *Joannes* alter, digito in illum intento, *Hic*, inquit, *eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Johan. 1. verſ. 29. Ne igitur tantæ rei memoria periret, *Iſraelitas* juſſit Deus eam renovare quotannis *Paſchæ* celebratione. De quo ſolenni plenè hoc loco tractare cum non ſit opus, ſolum ſeptem hæc levi calamo perſtringemus, *Paſchæ* nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus, & myſterium.

I. Nomen.

Paſchæ nomen eſt *Chaldaicum*, ut rectè notat *Philo* libro tertio *De vita Moſis.* Sed *Hebræis* idem eſt פסח *Peſach* (veteribus *Phaſe*, & *Phaſec.*) Radix פסח *paſach*, eſt διαβαίνειν *tranſgredi*, vel ὑπερβαίνειν *prætergredi. Joſephus* ὑπερέβασεν reddit, & *Philo* διαβατήρια. Ita etiam *Origenes* libro octavo *Contra Celſum.* Proinde *Gregorius Nazianzenus* hoc idem feſtum διάβασιν vocat Oratione quadrageſima tertia; & ἑορτὴν διαβατήριον Epiſtola quinquageſima quarta ad *Helladium*, voce *Græca* non ignota. *Lacedæmone* enim τὰ διαβατήρια dicebantur *ſacrificia pro tranſitu*, id eſt, pro felici expeditionis progreſſu; quibus ſi non eſſet litatum, expeditio in aliud tempus rejiciebatur. Hoc verbo utuntur non ſemel *Xenophon* & *Thucydides.* Et apud *Plutarchum Lucullus*, *Euphratem* trajecturus, ἱδρυτο τῷ Εὐφράτῃ τὰς διαβατήρια. Ita *Auguſtinus*, in *Joannem* Tractatu quinquageſimo quinto, putat *Paſcha tranſitum* dici; *quia tunc primum* Paſcha *celebravit populus Dei, quando, ex* Ægypto *fugientes, Rubrum mare tranſierunt. Gregorius* itidem διάβασιν, ſeu διαβατήριον, vult appellari, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν, ἣν μετανάσταν, *propter* (Iſraelitarum) *ex* Ægypto *fugam, & migrationem.* Sed conjecturis nihil eſt opus, cùm ex ipſo *Moſe* pateat *Paſcha Hebræis* dici פסח *Peſach*: ut *Chaldæis* פסחא *Piſcha*, vel *Paſcha*, quia פסח, id eſt, *tranſivit*, vel *tranſilivit* Deus ſuper *Iſraelitarum* oſtia, poſtes eorum videns agni ſanguine tinctos, prout habetur *Exod.* 12. *verſ.* 23. Nempe ita promiſerat verſu decimo tertio, *Videbo ſanguinem*, ופסחתי עליכם, *& tranſibo ſuper vos*, vel *prater vos*, ſi ղuavis; quaſi dicat, ſe illos tranſmiſſurum, & intactos præteriturum, cùm in *Ægyptios* animadvertet. Sic *Eſa.* 31. *verſ.* 5. Deus *Jeruſalem* liberat פסוח *tranſiliendo*; vel, ut *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* reddunt, ὑπερβαίνων *prætergrediens*, eum de reliquis populis commentas pœnas repoſcit. Et 1 *Reg.* 18. *v.* 28. de *Baalitis* dicitur, ויפסחו *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (faciens) id eſt, *quod fallum fuerat.* Nempe, quaſi furore Prophetico extra ſe rapti, incompoſitis motibus huc illuc ferebantur. *Prophetus* enim egiſſe patet ex verſu vigeſimo nono, *Et prophetaverunt uſquedum offerretur oblata.* Proinde *Chaldæus* utrobique habet, ואשטטו *Et pro inſanis ſe gerebant.* Pro eodem ויפסחו in *Græco* verſione legas, καὶ διεπήδων, *Et tranſcurrebant ſuper altare*, &c. diviſis hinc inde turmis mutuo incurſus imagine (qui proprie διαδρομὴ in *Suida*, & aliis.) In *Syra* ܘܦܣܚܘ *Et colluctabantur.* In *Arabica* واضطربوا *Et conturbabantur. Selomo* reddit ויפסעו, *Et incedebant*, quaſi *Cheth* & *Ajin* permutatis. *Kimchius*, עשו עצמם כפסחים וכואבים הולכים ושכים על המזבח *Tanquam claudi, & dolentes ſe gerebant, ennes, & redeuntes ſuper altare*; quia פסח alibi *claudicare* eſt. Sed *Hieronymus* optimè, *Tranſiliebant que altare*; quod in monte *Carmelo* tumultuario opere factum non multum ſupra terram eminebat. Non nemo, *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (*Elias*) tanquam per ludibrium. Ut novos *Romæ* muros fratris ludibrio *Remus* (*n*) tranſiluſſe fertur, ubi *Dionyſius Halicarnaſſæus* voces ὑπερβαίνειν, & ὑπερήλοντο adhibet. Sed *Elias* tum temporis altare ſuum nondum erexerat. Neque illi ludebant, ſed precibus maximè ſeriis Dei ſui opem implorabant. Itaque à Verbo פסח, *Paſcha* deductum, primò Angeli tranſitum ſignificat; qui, *Ægyptios* percutiens, *Iſraelitarum* domos tranſilit. Secundò, agnum, qui in hujus liberationis memoriam immolabatur; ut *Exod.* 12. *verſ.* 21. *Jugulate Paſcha* 2 Par. 35. verſ. 11. 13. *Et immolaverunt* Paſcha, &c. *& aſſaverunt* Paſcha *ad ignem juxta præceptum.* Luc. 22. v. 7. *Venit dies azymorum, quo oportebat maclari Paſcha.* Tertiò, ſacrificia tum temporis offerri Deo ſolita; ut *Deuter.* 16. *v.* 2. *Offeres* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Quartò, feſtos dies, quibus hæc celebrantur; ut *Luc.* 22. *v.* 1. *Prope erat feſtum azymorum, quod dicitur Paſcha.* Hinc παρασάβιοι nonnullis, qui *feſtorum obſervationem maximè* eſt *addictus. Marcus Hieromonachus*, Εἰ δέ τις ἕως λίαν ἐχῃ παρασαβικῶς, καὶ φιλοεορτῶν. *Si quis autem pariter feſtorum obſervationi valde eſt addictus, & illorum amans. Syri*, pro פסחא *Paſcha*, ſcribunt ܦܨܚܐ *Peſcha*, *Tſade* pro *Samach*, quaſi *à lætitia* dicatur. ܦܨܚ eſt *exultare*, Pſal.

(n) *Lin.* *lib.* 1.

Pſalm. 93. v. 4. & paſſim in *Eſaia*. Unde in *Syro* Interprete ܚܕܐ *exulta*, Galat. 4. v. 27. & ܚܕܘ *hilaritas*, Rom. 12. v. 8. Quæ *Chaldæis* per Metatheſin eſt ܨܦܘܬ *Ezech.* 25. *v.* 6. Sed *Æthiopibus* ሐሤ: Ita ut *Hebræum Paſcha* nomen *Æthiopicè* nihil quidquam, quàm *gaudium*, & *lætitiam* ſonet. In qua vocum alluſione ideo *Syri* ſibi placent; quia hoc feſto nihil lætius. Contrà, è *Græcis* non defuerunt, qui *Paſcha* dici putaverunt *ἀπὸ τῦ πάσχειν*, quia *Paſcha* tempore *Chriſtus paſſus* eſt. Hinc *Irenæus* libri quarti capite vigeſimo tertio, *Diem paſſionis non ignorabant* (Moyſes) *ſed figuratim pronuntiavit, cum* Paſcha *nominans.* Et paulò poſt, *Paſſus eſt Dominus adimplens Paſcha.* Quod ſequutus *Tertullianus*, adverſus *Judæos* cap. 10. *Adjecit*, inquit, *Paſcha eſſe Domini, id eſt, paſſionem* Chriſti. Et *Gregorius Nazianzenus*, *Oratione* quadrageſima ſecunda, poſtquam ex *Hebraiſmo* vocem explicavit, quoſdam addit credidiſſe *ἢ σωτηρίᾳ πάθος ὀνομα τῦτο εἶναι, hoc ſalutifera paſſionis nomen eſſe.*

II. Tempus.

Paſcha tempus cum alibi notatur, tum maximè *Levit.* 23. *v.* 5. *Prima menſis, die menſis decima quarta, inter duas veſperas erit* Paſcha *Domino.* Ibi nempe tria notantur, menſis, dies, & pars diei, qua *Paſcha* celebratur. *Menſis primus* hic appellatur, qui alibi menſis אביב *Abib*, ſeu ניסן *Niſan*, à quo veris initium. Is enim partim *Martio*, partim *Aprili* noſtro reſpondet. Menſis *Abib* dicitur *Exod.* 13. *v.* 4. & 23. *v.* 15. & 34. *v.* 18. & *Deut.* 16. *v.* 1. Quod *Arabes* editi reddunt شهر الفريك *menſem granefcentis ſegetis.* Et *Græci* ἢ μῆνα τῦ νέου, ſupple κάρπων, aut χύδην, aut γενημάτων, *menſem novarum frugum*; quia *Hebræi* אביב *abib*, *ſpicam adhuc recentem* ſonat. Tum ſcilicet in *Judæa*, ut ait *Philo* ubi ſupra, *τὰ μὲν ἔσχατα ἢ ἀναγκαῖα τροφὴ τελειογονῆται, matureſcunt ſegetes ad vitam neceſſaria.* Ad *Hebræum* אביב, ſono alludit *Syrum* ܐܒܒܐ *bababa*, quod *florem* ſonat. Proinde *Syrus* hic habet ܢܝܣܢ *menſem florum*: & *Arabes* duo, quos in *Suecia* vidi manu-ſcriptos, *menſem* الزهر vel الفقاح *florum.* Sed & *Macarius Ægyptius*, *Homiliâ* quadrageſima ſeptima, Deum ſcribit *Iſraelitas* ex *Ægypto* eduxiſſe *ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἀνθῶν, ὅτι ἀρίστου ἐαρὸς φαίνεται τὸ ἄνθος ἐκεῖ, menſe florum, quo ver gratiſſimum primùm apparet.* Sic *Delphus* unus menſium Βούλ@· dici creditus eſt quaſi *φύει@·* quia, cùm incipiat ver, *τὰ πολλὰ φύτευτα τρυφᾶνται, καὶ διακλαίουσι, multa eo menſe naſcuntur, & progerminant.* Ita *Plutarchus* in *Hellenicis.* Cur idem menſis à *Chaldæis* vocetur ניסן *Niſan*, *Nehem.* 2. *v.* 1. *Eſther.* 3. *v.* 7. & paſſim in *Paraphraſtis*, nondum à quoquam eſt obſervatum. Errant enim toto cœlo, qui deducunt à Verbo נוס *nus*, quod *fugere* eſt; quia illo menſe *Judæi* ex *Ægypto* fugerunt. Ad *Chaldæos* enim, à quibus impoſitum eſt hoc nomen, nihil attinebat obſervare quando ex *Ægypto* exceſſiſſent *Iſraëlita.* Sed fallor, aut ſcribendum ניסן *Niſſan*, per duplex *S*, ut in *Joſepho*, *Antiquitatum* libri tertii capite decimo, *Τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃν Νισσὰν καὶ ἡμῖν καλεῖται, Menſe* Xanthico, *qui* Niſſan *apud nos vocatur.* Vel in ניסן *Niſan*, Vocalis longa ſupplet defectum ſ *Dagheſ*, ut ſæpe in ניסן *niſin*, pro ניסן *niſſin*, id eſt, *vexilla.* Ita menſi *Niſan* nomen erit percommodum *à bellicis ſignis*, ſeu *vexillis*, quæ illo menſe primùm educuntur. Quippe hoc ipſum tempus *Hebræi* intelligunt in his 2 *Sam.* 11. *verſ.* 1. *Et factum eſt, vertente anno, quo tempore Reges ſolent ad bella procedere.* Menſe *Adar* ſcilicet, anno revoluto, & abſoluto, alius annus primo vere ſuccedebat menſe *Niſan*, quod belli gerendi tempus eſt commodiſſimum, & uſu maximè receptum. Unde eſt, quod *Julianus* Imperator, ut *Perſas* imparatos aggrederetur, hoc anteceſſit tempus. *Socrates Hiſt.* lib. 3. cap. 21. *Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν Περσῶν ἐπέβαλε μικρὸν πρὸ ἦρ@·, πυθόμε@· αὐτὸν ἐπιτήδεια, καὶ ἀναῤῥήτατα εἶναι χειμῶνος τὰ ἤθη Περσῶν· πρωΐαν γὰρ μὴ φέροντες, αἰχμάζουσι μίνυσι μετὰ τὴν ἦ χρόνον. Imperator autem paulò ante ver in* Perſarum *regionem irruit, eam gentem audiens hyemę invalidiſſimam eſſe, & ignaviſſimam, illamque adeò, cùm non ferat frigus, eo tempore prorſus à pugna abſtinere.* Illis igitur *Niſan* meritò dictus eſt ille menſis, quo ניסן *niſin*, id eſt, *militaria ſigna*, ſolebant primum emittere, poſtquam otioſa in armamentariis tota hyeme ſervata fuerant. Pari de cauſa verni menſes priores duo *Bithynis* dicti ſunt Στρατεύ@·, & Ἄρει@· ut *Romanis* Martius à *Marte*. Proinde apud veterem *Poetam* ſic loquitur *Martius* menſis,

Ἄρχεο δ' Ἄρεος ἀπ' ὁμοίου, καὶ ἄνθεα, καὶ γλήνας ἔδε,
Marti *principium*, *lætique*, *& floribus a me eſt.*

Et alius ità habet de *Ægyptio* menſe *Phamenoth*, qui *Martio* ferè reſpondet;

Ἄρει@· ἴσλα φέρων φαμενὼθ δείκνυσι μαχηταῖς,
Militibus Phamenoth Mavortia *tela miniſtrat.*

Porro menſis *Abib*, ſeu *Niſan*, cum antea ſeptimus fuerit, poſt exitum ex *Ægypto*, cœpit pro primo haberi, Deo ſic ſanciente *Exod.* 12. *v.* 2. *Hic menſis vobis erit principium menſium. Primus ille ſit vobis inter menſes anni.* Quod tamen non obtinuit, niſi in rebus ſacris. *Judæos* enim omnes ſciunt annum habuiſſe duplicem, civilem unum, alterum ſacrum. Illius initium fuit menſe *Tiſri* circa autumnum, hujus menſe *Niſan* circa ver. Itaque תשרי *Tiſri*, Chaldæis *annum* ſonat. Servilis enim eſt litera ת, & Radix שרה eſt *incipere.* Neque ſolum anni, ſed & mundi menſe *Tiſri* fuiſſe initium *Joſephus Scaliger*, *Seibus Calviſius*, *Chriſtianus Schotanus*, atque alii magno numero aſſerunt, iis rationibus, quas non refellunt, qui in diverſa ſunt ſententia. De civilis hujus anni uſu apud *Judæos* conſulendus eſt ipſe *Moſes Exod.* 23. *v.* 16. & 34. *v.* 22. & *Levit.* 25. *v.* 8. 9. 10.

Hæc de menſe *Abib*, ſeu *Niſan*, quem Legiſlator *Iſraëlitas* ſignificâſſe non contentus, etiam diem, & pene horam indixit, qua *Paſcha* voluit quotannis ab illis celebrari, diem nempe menſis decimam quartam בין הערבים, *inter duas veſperas*, quia eo ipſo puncto temporis primum *Paſcha* in *Ægypto* fuerat celebratum, *Exod.* 12. *verſ.* 6. *Levit.* 23. *verſ.* 5. *Num.* 9. *v.* 3. 5. 11. *&c.* Diem naturalem apud *Judæos* à veſpera incepiſſe, & in ſequentem veſperam duraviſſe, apertè conſtat ex hiſtoria creationis. Proinde jubentur ſervare Sabbatum מערב עד ערב *à veſpera ad veſperam*, Levit 23. verſ. 32. Sunt, qui utramque hanc veſperam ſignificari volunt, cum *Paſcha celebrare* jubentur *inter duas veſperas.* Quod eſt abſurdiſſimum: cum enim in illo ſpatio horæ viginti quatuor includantur, quamvis hora *Paſchalem* agnum mactare, & edere licuiſſet, contra Legis diſerta verba, *Deut.* 16. *verſ.* 6. *Paſcha immolabis* בערב כבוא השמש *veſpere circa occaſum Solis. R. Selomo*, *Kimchius*, & *Pomarius* hic per *duas veſperas* totum pomeridianum tempus cum prima parte noctis intelligunt, quaſi Sol occaſu ſuo duas veſperas dividat. Sed ex *Aben Ezra* ſententia duæ veſperæ incipiunt ab occaſu Solis, & in crepuſculo deſinunt, aut prima face, quod temporis intervallum horâ cum triente conſtare ſcribit. Pro *duabus veſperis Chaldæi* habent בין שמשיא *inter duos Soles*: quod mendoſum eſſe videri poſſit, &, una litera mutata, legendum eſſe בין רמשיא, *inter duas veſperas*: prout hic *Syrus* habet ܒܝܢ ܡܫܡܫ, & *Samaritanus*, בינמשמש. Tamen nihil mutandum. Hæc eſt enim *Chaldæa* phraſis, *Talmudicis* non ignota. Sic in *Talmude Hie-*

Hieroſolymitano, Tractatus *Berachoth* capite primo, כל זמן שפני מזרח כארמין זהו יום הכפיפו זהו בין השמשות השחירו נעשה העלין דופה לתחתון זהו לילה *Omne illud tempus, quo facies Orientis rubet, vocatur Dies; quando incipit pallescere, vocatur Inter-Soles: quando nigrescit, & ſuperius ſit ſimile inferiori, tum eſt Nox.* His ſimillima reperias in *Talmude Babylonico*, Tractatus *De Sabbatho* capite 2. fol. 34. b. ſed ex parte corrupta, atque hinc reſtituenda. Duo Soles ſunt duo tempora, quibus Sol à meridie lucet, quorum unum meridiei, alterum occaſui propius. Id ipſum ſunt duæ veſperæ. Et *Græci* quoque ſic definiunt. *Heſychio* enim δείλη πρωία, ἡ μετ' ἀριστον ὥρα, *veſpera matura tempus eſt a prandio* (proximum) & δείλη ὀψία ἡ πρὸ δύσεως ἡλίου, *veſpera ſera, ante occaſum Solis occaſum.* Hinc *Euſtathius* in librum 17 *Odyſſ.* Δοιαὶ κατὰ τὰς παλαιὰς ἡ δείλη, ἡ μὲν γὰρ ὀψία δείλη, τὸ τελευταῖον φασι τῆ δείλης μέρος τὸ περὶ ἡλίου δυσμὰς ἴτιμα δὲ δείλη πρωία, τὸ πρώτον φασι τῆ δείλης, τὸ ἀνδρὸς in μεσημβρίας. *Juxta veteres duplex eſt veſpera: ſera enim veſpera eſt, ut ajunt, veſpera pars extrema; altera vero matura veſpera, cujus initium ſtatim à meridie. Suidas* addit *Atticum* eſſe hoc loquendi genus. Ejuſque proferuntur exempla ex *Philemone*. Eodem pertinet illud *Varronis* in *Satyra Menippea*, *Neſcis quid veſper ſerus vehat. Veſper ſerus*, id eſt, δείλη ὀψία, cui πρωία opponitur. Ita igitur *Hebræis* duplex fuit veſperæ, utraque ante Solis occaſum; una meridiei, altera occaſui propior. Et inter, vel potius intra illas veſperas, id eſt, intra illud ſpatium, quod ambæ complectuntur, præter *Paſchalem* agnum etiam mactabatur juge ſacrificium, accendebantur lampades, & fiebat ſuffimentum, *Exod.* 29. *verſ.* 39. & 30. *verſ.* 8. Quæ ſingula quo ordine facta ſint ita docet *Maimonis* filius in Tractatu *De Paſchate* cap. 1. ſect. 4. שחיטת הפסח אחר הצות ואם שחטו קודם הצות פסול ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים אחר שמקטירין קטרת של בין הערבין ואחר שכשיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסחי עד סוף היום Paſchæ *mactatio ſit à meridie: nam antemeridiana mactatio profana eſt. Neque mactatur niſi poſt ſacrificium juge, quod inter duas veſperas offerri debet poſt ſuffimenti oblationem. Deinde aptantur lampades. Et tum demum incipiunt jugulare* Paſchata *uſque ad finem diei. Miſna* in *Peſachim* ſtatim initio capitis quinti horas ita definit. תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת הל ערב פסח להיות בע"ש נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצא והפסח אחרון *Cum juge ſacrificium* (veſpertinum) *mactari ſoleat horâ octavâ & ſemi, & hora nona & ſemi offerri, veſperâ* Paſchæ *horâ ſeptimâ & ſemi immolatur, & octavâ & ſemi offertur, ſive dies ſit profanus, aut Sabbatum. At ſi veſpera* Paſchæ *in Sabbati Paraſceven incidat, hora ſexta & ſemi mactatur juge ſacrificium, offeruntque ſeptimâ & ſemi. Deinde* Paſcha *ſequitur. Hora ſeptima & ſemi*, id eſt, inter primam & ſecundam à meridie. Hæc in *Miſna*: & *Gemariſta* tempus veſpertinum dividi dicunt inter duas veſperas, ità ut ſint שתי שעות ומחצה לבין ושעה אחת לעשיתו שתי שעות ומחצה לבין ושעה אחת לעשיתו *inde duæ horæ cum dimidia, & illinc totidem aliæ, & in medio hora una ad parandum agnum.* Ibidem harum initium eſt tempus, משינטו צללי ערב, *à quo declinant umbræ veſpertinæ*, vel מעידנא דסתחיל שכשא למערב, *tempus, à quo Sol incipit in occaſum vergere.* Et veſpera futuri Sabbati, cum mactandus eſt *Paſchalis* agnus poſt juge ſacrificium, tempus jugis ſacrificii ideo anticipat, ne agni aſſatio attingat Sabbatum. Et in *Gloſſa* Solis umbra legitur in neutram partem inclinare primâ ſemihorâ poſt meridiem, ſed poſt ſemihoram illam palam ad occaſum vergere. Ex quo colligitur veſperam inde habere initium. Itaque quidquid temporis ſuperfuit uſque ad occaſum Solis, potuit tam ad jugis ſacrificii oblationem, quàm ad *Paſchatis* mactationem & aſſationem infumi. In *Joſepho* (b) *Paſchales* agni mactantur ἀπὸ ἑβδόης ὥρας μέχρι ἐνάτης, id eſt, *ab hora tertia uſque ad quintam veſpertinam.* Et tertia illa hora videtur, ex *Joſephi* ſententia, priorem veſperam à poſteriori diſtinxiſſe. His duabus veſperis ſunt qui tertiam addunt ex 1 *Sam.* 20. *verſ.* 5. ubi *David* in agro ſe abſcondit עד הערב השלשית *uſque ad tertiam veſperam.* Verum inepte hæc proferuntur, cùm ibi tres veſperæ non ſint unius diei, ſed trium, ut docet contextus ſeries. Neque vero poſt duas veſperas tertiæ fuit locus, cùm duas illas veſperas, intra quas mactari jubetur agnus, pateat ex *Deuter.* 16. *verſ.* 6. uſque ad Solis occaſum duraſſe: poſt quem tertia non fuit ejuſdem diei veſpera, ſed ſequentis initium. Ita ut potuerit cœna *Paſchalis* ad utrumque referri, cum in utriuſque diei confinio comedebatur agnus; & pars una cœnæ præcedebat, altera ſequebatur Solis occaſum, & in noctem uſque producebatur. Quod *Chriſto*, Domino noſtro, in ultima illa cœna acciditſe colligas non ſolùm ex *Apoſtolo*, qui eum refert qua nocte traditus eſt ſacram cœnam inſtituiſſe, ſed & ex *Johan.* 13. *verſ.* 30. ubi *Judæ*, accepta offula, ſtatim exivit, cum jam nox eſſet. Et ex *Matthæo*, *Marco*, & *Luca*, apud quos hæc eadem cœna refertur ad primum diem *azymorum*, id eſt, menſis diem decimam quintam, cùm, ex inſtituto Legis, *Paſcha* celebrari debuerit die menſis decima quarta. Sed, ut reſtè *Gellius* in argumento planè diverſo, *tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert, utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis, locus ipſe confinis demonſtretur.*

Hinc ſolvitur *duplex quæſtio*, quam de præciſo *Paſcha* tempore multi movent. *Prior*, cùm dies apud *Judæos* à veſpera inceperit, & in veſperam defierit, an veſpertinum illud tempus *Paſcha* celebrationi ex Lege deſtinatum fuerit in principio, aut in fine diei decimi quarti menſis *Abib*? Apparet enim in fine fuiſſe; quandoquidem *Paſcha* celebratiom ſtatim ſucceſſit dies decimus quintus, qui primus fuit *azymorum*, aut etiam *Paſchalis* cœna celebrata ſit illo die decimo quinto jam ineunte. Itaque in hiſtoria primi *Paſchatis* in *Ægypto* celebrati, mane ſequens, quo *Iſraelita* ſine ulla mora diſcedere coacti ſunt, non fuit decimi quarti pars, ſed decimus quintus dies. Ita habetur *Num.* 32. *verſ.* 3. *Decimo quinto die menſis primi, poſtridie* Paſchatis *egreſſi ſunt Iſraelitæ.* Præterea à veſpera diei decimi quinti, quâ comedebatur *Paſchalis* agnus, uſque ad finem diei vigeſimi primi, numerantur ſeptem *azymorum* dies. Ita habetur *Exod.* 12. *verſ.* 18. *Paſcha* igitur comedi oportuit non initio, ſed in fine diei decimi quarti. Nam ſi ab initio inceperis, non jam ſeptem *azymorum* dies, ſed octo erunt numerandi. Denique ערבים id eſt, duas illas veſperas, intra quas mactari, & aſſari debuit agnus, præceſſiſſe docuimus occaſum Solis. Hujuſmodi autem veſperas dies *Judæos* non habuerunt niſi in fine, cùm ab occaſu Solis inceperint.

Altera quæſtio, an *Chriſtus* eodem, quo *Judæi* die, aut pridiè, ut *Græci* volunt, ultimum *Paſcha* celebraverit, indidem quoque videtur ſolvi. *Judæi* enim *Paſcha* celebrabant in fine diei decimi quarti, aut jam ineunte decimo quinto, qui primus erat *azymorum*. *Chriſtus* autem eo ipſo die cum *Apoſtolis* ultimum *Paſcha* celebravit. Itaque *Matth.* 26. *verſ.* 17. *Marc.* 14. *verſ.* 12. & *Luc.* 22. *verſ.* 7. *Paſcha* illud parari, & celebrari legitur primâ die *azymorum*. Et fuiſſe

id

id *Paſchatis* apud *Judæos* celebrandi ſolenne tempus docent illa *Marci*, Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, *Primâ azymorum die, quâ* Paſcha *immolabant*, nempe *Judæi*. Quin *Lucas* ita oportuiſſe fieri diſerte aſſerit, Ἦλθε δὲ, inquit, ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. *Venit* (prima) *dies azymorum, quâ* Paſcha *mactari oportuit*. Fruſtrà, ſi *Chriſtus* ſolitum tempus anticipavit, neque enim ita fieri neceſſe fuit. Eodem pertinet, quod Diſcipulis dixit *Matth.* 26. 2. *Scitis, quod poſt biduum* Paſcha *fiet*, nempe à *Judæis*. Quâ ipſâ mente dicitur *Marc.* 14. 1. Paſcha *autem, & azyma erant poſt duos dies*. Itaque, cum poſt duos illos dies *Paſcha* celebravit *Chriſtus*, celebravit quo tempore *Paſcha* fiebat, & *azyma* erant apud *Judæos*. Et dies ſequens, quo *Chriſtus* traditus, & crucifixus eſt, feſtus fuit. Proinde *Barabbas* liberatus eſt, quia feſto illo ſolebat reus aliquis liber dimitti. Ita habetur *Matth.* 27. 15. *Marc.* 15. 6. *Luc.* 23. 17. *Joh.* 18. 39. Unde novum emergit argumentum. Nam feſtum illud celebrationem *Paſchatis* proximè ſequens non potuit aliud eſſe, quàm feſtum *azymorum*, de quo *Moſes* Levit. 23. 5. 6. *Primi menſis die decimâ quartâ inter duas veſperas erit* Paſcha *Domino. Et ejuſdem menſis die decimâ quintâ inter duas veſperas feſtum* azymorum *erit Domino*. Hinc *Joh.* 13. 1. 2. ſolennis illa *Chriſti* cœna celebratur πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſcha*, id eſt, *prudie feſti Paſchatis*, de quo in Lege. Et *Joh.* 13. 27. verba *Chriſti* ad *Judam*, cùm jam nox eſſet, exeuntem: *Quod facis fac citiùs, Apoſtoli* ſic acceperunt, quaſi his verbis *Chriſtus* eum juſſiſſet quæ neceſſaria erant ad feſtum. Feſtum igitur fuit proximum. Nam, ſi totus dies interceſſiſſet, non veniſſet *Apoſtolis* in mentem nocte intempeſtâ *Judam* ad ea comparanda fuiſſe miſſum. Quid enim opus fuiſſet tanta feſtinatione? Præterea non potuit *Paſchalis* agnus alibi mactari, quam in *Hieroſolymitano* Templo, poſt ſanguinem ad altare fuſum, & adipem ibidem igne abſumptum, ut infrà probabimus. In Templo autem mactari non potuit citra generalem populi conſenſum. Proinde dies mactationis à privato homine non potuit anticipari. Aut, ſi anticipavit *Chriſtus*, comedit agnum *Paſchalem* in Templo non mactatum, atque eo facto, quod abſit, Legem violavit. Sed & hoc ipſum, quod diem anticipavit, ſi *Græcorum* ſententiæ ſtatur, & celebravit die decima tertia, cum Lex præſcribat decimam quartam, fuerit aperta violatio Legis. Maximè, ſi pro *azymo*, ulus eſt ἐζύμῳ pane, quomodo iidem ſtatuunt. Nec poteſt dari idonea ratio, cur *Chriſtus*, *Judaicum* Sacramentum celebrans, non obſervaverit ritus, qui ſunt in Lege præſcripti; quos negligere, aut alterare non potuiſſet ſine gravi ſcandalo, *Chriſtique* hoſtes, à *Juda* moniti, id illi objeciſſent ut grande crimen: neque opus habuiſſent alios teſtes conquirere, ut eum violatæ Legis reum peragerent.

Sunt tamen etiam è noſtris viri longè doctiſſimi, qui, *Græcis* ex parte accedentes, *Chriſtum* diem à *Judæis* receptum anticipâſſe volunt. Sed id accipiunt multò aliter. Cùm enim *Græci* cenſeant *Chriſtum* die menſis decimo tertio, *Judæos* autem decimo quarto die celebrâſſe; ex horum ſententia *Chriſtus* die decimo quarto celebravit, *Judæi* autem die decimo quinto, nempe feſtum *azymorum*, in *Veneris* diem incidens, cum *Sabbato* continuum eſſet. Quia *Judæi* feſtis diebus ab omni opere tam ſcrupuloſè abſtinebant, ut continua duo feſta ab illis obſervari non potuerint abſque gravi incommodo. Et verò hodie feſtum *azymorum* immediatè ante *Sabbatum*, vel continuò poſt numquam ſervant. Non eſt tamen, quòd quis putet illos apertè Legi refragari. Nam *Paſchale* convivium menſis *Niſan* decimâ quartâ, & feſtum *azymorum* decima quinta ſemper celebrant. Sed in *Calendariis* ſuis Neomenias ita diſponunt, ut feſti dies cum *Sabbato* numquam continui ſint. Atque, ut vitent hoc incommodum, Canones quoſdam habent de ſuis feſtis, quos accuratè obſervant, quale illud de *Paſchate* לעולם לא בדו פסח *Nunquam Bada Paſcha*: id eſt, *Paſcha* nunquam incidat in ſecundam, quartam, aut ſextam feriam voce בד"ו ſignificatas. Sed hi Canones *Chriſti* tempore nondum erant in uſu. Quin *Talmudici* libri, qui quinto demùm poſt *Chriſtum* ſæculo abſoluti ſunt, paſſim meminêre feſtorum, quæ *Sabbato* continua ſunt. Ut in *Succa*, capite quinto, יום טב סמוך לשבת בין לפניו בין לאחריו *Feſtum* Sabbato *conjunctum, ſive præcedat, aut ſubſequatur*. Et in *Betſa*, capite primo, יום טוב שחל להיות אחר שבת *Feſtum, quod poſt* Sabbatum *incidit*. Et in *Chagiga*, capite ſecundo, עצרת שחל להיות בערב שבת *Feſtum, quod in* Sabbati *Paraſceven incidit*. Verè igitur *Aben Ezra* in *Levit.* 23. 4. כמשנה גם בתלמוד ראיית שהיה פסח בבד"ו *Tam ex* Miſna, *quam ex* Talmude *probatur* Paſcha *in ſecundam, quartam, & ſextam feriam quandoque incidiſſe*. Concinit *Epiphanius*, in *Ebionæis* ſect. 32. ubi de *Judæorum* Neomeniis, feſtis Tabernaculorum, *Paſchalibuſque*, & jejuniis agens, Ὅτε ἐμπίπτοιεν, inquit, αὗται αἱ ἡμέραι ἤτοι εἰς δευτέραν Σαββάτου, ἢ εἰς τρίτην, ἢ εἰς τετράδι. *Cum hæ dies incidunt in hebdomadis ſecundam, tertiam, aut quartam*. Et in *Alogis* ſect. 31. de *Paſchali* feſto, Ἡ τοιαύτη ἀγία ἡμέρα, εἰς Σάββατον ἀγιαζομένη, καθ' ὃ τε Κυριακὴ εἴη, κἂν δευτέρα, κἂν τε τρίτη καταντικρύ. *Sancta illa dies in* Sabbatum *conſecrata, ſive in* Dominicam *aut ſecundam, aut tertiam feriam incidat*. Itaque apud *Teſſareſcadecatitas*, qui *Paſcha* celebrabant iiſdem diebus, quibus *Judæi*, *Paſcha* in quamlibet hebdomadis diem incidebat, nullâ exceptâ. Ita habet *Euſebius*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 23. Ὅπου δὲ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος συντυγχάνοι, *In quamcunque hebdomadis diem incideret*. Et *Epiphanius*, Hæreſi 50. Ὅπου δ', ἂν ἐμπίπτῃ ἡ τεσσαρακαιδεκάτη τῆς σελήνης. *In quamcunque diem incidat decima quarta Lunæ*. Et *Auguſtinus*, *De Hæreſibus* cap. 29. *Quilibet ſeptem dierum occurrat dies*. Et expreſſius *Philaſtrius* in *Hæreſi* de feſto *Paſchatis*, *Diem non* Dominicam *ſemper cuſtodiunt* Paſchæ, *ſed ſecundâ, aut tertiâ, aut quartâ, aut quintâ, aut ſextâ die celebrant*. Et *Theodoretus*, *Hæretic. Fab.* lib. 3. Ποτὲ μὲν τρίτῃ, ποτὲ δὲ πέμπτῃ, ποτὲ δὲ ἑβδόμῃ, ἡ ὅταν ἐν τύχῃ, παικιλλίζουσι τῇ πάσης τὴν μοῖραν. *Interdum feriâ tertiâ, interdum quintâ, nonnunquam* Sabbato, *aut prout incidit, Paſſionis memoriam celebrant*. Itaque *Judæi* tum temporis Neomenias nondum loco ſuo moverant, ne *Paſchale* feſtum cum *Sabbato* continuum eſſet.

Ut res ſit compertior, notandum eſt *Judæos*, quamdiu ſtetit eorum Reſpublica, non aliter Neomenias & feſta ſua conſtituiſſe, quàm juxta Lunæ φάσεις. Quod *Judæorum* doctiſſimus *Maimonides* ita diſertè docet in Tractatu *De conſecratione Novilunii* cap. 5. ſect. 2. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראייה ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבים כו היום ואין נזקקים לראייה אלא פעמים שהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה או קורם לו ביום או אחריו ביום *Hæc eſt conſtitutio* Moſis *in monte* Sinai, *quòd, quamdiu durarent* Sanhedrin, *Neomenias conſtituerent ſecundùm Lunæ* φάσεις. *At, ubi non ſunt* Sanhedrin, *conſtituunt ſecundùm hanc computationem, qua nos hodie utimur, quia ad* φάσεις *non adſtringimur. Sed quandoque dies, quem per hanc computationem conſtituimus, eſt diei τῆς φάσεως, quandoque etiam uno die præcedit, aut ſubſequitur*. Et ſectione tertiâ tempus, quo hæc computatio uſurpari cœpit, ita indicat. ומאימתי התחילו בלי ישראל לחשב

לחשב בהשכון זה בסוף הכמי הגמרא בערי שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי הגמרא עד בי אבי ורבא על קבועת ארץ ישראל היו סומכין *Quando primum coepit totus* Iſrael *hanc computationem uſurpare? Poſt finem Doctorum* Gemaræ, *cum deſolata eſt terra* Iſrael, *neque ibi ſuperſunt judicis domus ſtata, & fixa. Sed in diebus Doctorum* Miſnæ, *& ſimiliter in diebus Doctorum* Gemaræ, *uſque ad diem* Abijæ & Rabbæ, *à deciſione terræ* Iſraelis (reliqui *Judæi*) *pendebant.* Itaque in manu-ſcripto cujuſdam *Karaitæ* libro, quem in hoc argumento citat egregius Scriptor *Anglicanus*, id in confeſſo eſſe legitur apud omnes *Iſraelitas*, שמזמן המלכות היו מקדשים החדשים בראות הירח *quod à Regum tempore neomenias conſecraverunt per Lunæ φάσεις.* Addit idem Lunarem menſem vocari חודש *chodes*, ab innovatione Lunæ, quæ *Hebraicè* dicitur חדוש *chiddus.* Et *Rabbanos* gravis in Deum criminis arceſſit; quia feſtorum indictiones non dirigunt ex ſola Luna: *quo facto*, inquit, טרו ועצבו את רוח קדשו *Irruaverunt, & afflixerunt Spiritum ſanctitatis ejus.* Hinc multa poſſent inferi de curia in fine menſis convocari ſolita in loco dicto בית יעזק *Beth-jaazek* prope Templi atrium, ut audirentur idonei teſtes, quotquot de Lunæ naſcentis φάσει certum aliquid referrent. Et his auditis, quomodo vel per πυρζίας, ſeu *faces in celſis locis accenſas*, vel per nuntios undequaque miſſos, curiæ decretum ſignificaretur uſque ad loca, quæ ab urbe diſtabant decem dierum itinere. De quibus multa *Maimonides* ubi ſupra poſt *Talmudicos* in *Roſ haſſana* capite ſecundo. Sed puto jam conſtare ſatis *Judæos Chriſti* ævo *Paſcha* tempus in Lege *Moſis* præſcriptum accuratè obſervaſſe, quantum poterant per Lunæ φάσεις.

At, dato, non conceſſo, veteres illos *Judæos* ferias *Paſchales* ea ratione computaſſe, quâ *Judæi* poſteriores, non licuiſſet tamen alio tempore *Paſcha* celebrare, quam quo celebrabat tota gens. Hic ſcilicet locum habere potuit *Judaicum* Canon, בית דין שקדשו את החדש בין שוגגים בין כמזידים הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקע המושרים על היום אעפי שזה יודע טעו *Cum domus judicii Neomeniam conſecravit, ſive errat, aut in errorem inducat, illa tamen eſt conſecrata: nec quiſquam eſt, qui non teneatur feſta obſervare ſecundum illam diem, licet errorem noverit.* Nam, in feſtivitatibus certo anni tempore celebrandis, non jubemur præciſè ſequi rationes Aſtronomicas, quæ vulgus plerumque latent; ſed illorum ſequi definitiones, quibus id incumbit muneris, ut *Calendarius* præſint. Hoc potiſſimum, quod qui *Judæos* volunt *Paſcha* in diem ſequentem ideo tranſtuliſſe, ut primus dies *azymorum* in *Sabbatum* incideret, ne duo feſta eſſent continua, non vident ſe incommodo hac ratione non mederi. Quia, ſi ſeptem *azymorum* primus dies in *Sabbathum* eſt tranſlatus, ultimus in *Venerem* diem incidit, & cum ſequente *Sabbato* fuit continuus. Primus autem & ultimus ex æquo fuêre feſti. Utroque enim indicitur ſancta convocatio, & ſervile opus interdicitur, *Levit.* 23. 7. 8. Quin *Deut.* 16. 8. ultimus vocatur עצרת *feſtum.* Itaque hujus tranſlationis primus auctor, quiſquis fuit,

Incidit in Scyllam, *dum vult vitare* Charybdim.

Sunt viri doctiſſimi, & piiſſimi, qui, ne incidant in hęc ἀτοπα, alias cauſas ſibi fingunt, cur *Chriſtum* & *Judæos* diverſis diebus *Paſcha* celebraverint. Liberum erat, inquiunt, ſingula feſta per duos dies celebrare; quia de vero tempore, quo debebant celebrari, non erant ſatis certi. Atque id quidem convenit cum eorum praxi hodierna. Recentiores enim *Judæi*, מפסח מחברת המאורים *propter dubium conjunctionis luminarium*, Paſcha *celebrant XV & XVI Niſan.* Ita *Scaliger.* Et *Buxtorfius* in *Synagoga*, *Feſtum* Paſchatis *per duos dies colebrant, ut eò certiores ſint, & à vero feſto die omnino non aberrent.* Veteres quoque, ſi qui erant à *Judæa* remotiores, binos dies obſervabant; quia latebat illos, qua die *Hieroſolymitani* decreviſſent celebrare cujuſque menſis Neomeniam, ex qua reliqua feſta pendebant. *Maimonides* in libro *De die feſto* cap. 6. ſect. 14. היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגליות עושין שני ימים ברי להסתלק כן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל *Quamdiu ſtetit judicis domus in terra* Iſraëlis, *Neomenias conſecrabant κατὰ φάσιν. Sed qui erant in captivitate, per biduum eas celebrabant, ut ex dubio ſe expedirent, quia ignorabant quem diem conſecraſſent incolæ terræ* Iſraëlis. At in *Judæa*, & *Hieroſolymis*, alios uno die, alios altero *Paſcha* immolaſſe, nuſquam habetur. Quod tamen probandum illis incumbit, qui *Chriſtum Hieroſolymis* negant eâdem die celebrâſſe, qua aut *Judæi* reliqui, aut *Judæorum* pars maxima. Non erat *Hieroſolymis* ullum eâ de re diſſidium, quia quidquid decreviſſet domus judicii, id ſequebantur.

Eadem obſervatio iis eſt opponenda, qui *Judæorum* alios putant Neomenias indixiſſe κατὰ τὴν φάσιν, alios κατὰ τὴν σύνοδον, id eſt, ſecundum Lunæ cum Sole εὐζυγίαν, quæ τὴν φάσιν præceſſerit integro ut minimum die. Quorum utrumque potuerit fieri legitimè, cum Lex non definiat quando inchoanda ſit Neomenia, an à σύνοδω, an verò à φάσει. *Chriſtum* igitur, eos ſequutum, qui ἀπὸ τῆ ſυνόδω Neomeniam inchoabant, alios, quibus ἀπὸ τῆ φάσεως menſis initium erat, uno die anteceſſiſſe. Quæ omnia gratis dicuntur, & ſine ullo teſte vetuſtatis. Doctores enim *Talmudici*, quorum nonnulli ſæculum *Apoſtolicum* proximè attingunt, ne γεῦ quidem habent de Neomeniarum indictione ἀπὸ τῆς σύνοδε. Quæ tamen eos non potuit latere, ſi tum fuit in publico uſu. Præterea, ſi Legiſlatorem ſtatuas hanc voluiſſe reſpici, neceſſaria fuerit *Iſraelitis* Aſtronomiæ peritia, ut Legi Divinæ obſequerentur, idque ea ætate, qua, hujus primi inventores, *Chaldæi* has artes aut adhuc ignorabant, aut nondum evulgaverant. In *Beroſo* quidem decima poſt diluvium generatione vixiſſe narratur apud *Chaldæos* vir quidam juſtus, τῶν τὰ ἱερὰ τῶν ἀνθρώπων, & *rerum cœleſtium peritus*, quem *Joſephus* vult *Abrahamum* fuiſſe, & eumdem *Ægyptiis* tradidiſſe τὰ περὶ ἀστρονομίαν, *Antiq.* lib. 1. cap. 8. & 9. Sed hæc palam fabuloſa ſunt, eum apud *Ægyptios Moſes* מכשפים *Magos*, & חרטמים *incantatores*, ſed Aſtrologos nullos cenſeat. Itaque *Jannis*, & *Jambris*, qui *Moſi* in *Ægypto* obſtiterunt ſolum Magiæ peritia tribuitur, non item Aſtronomiæ. Aſtronomiam igitur *Ægyptii* aut ab *Abrahamo* non didicerunt, aut ſtatim oblivioni tradiderunt. Sed nec apud *Iſraelitas* ullum apparet hujus ſcientiæ veſtigium, ne quidem poſt reditum è captivitate *Babylonia*, ubi erant חוכרי שמים החזים בכוכבים קורעים לחרשים *Aſtrologi, ſtellarum inſpectores, Neomenias declarantes* Iſ. 47. 13. Id eſt, ut quidem puto, qui ex ſiderali ſcientia hæc ipſa deprehendebant, quæ *Iſraëlita* ex ſola φάσει. Itaque mihi non apparet hactenus aut *Paſchalis* agni ſolennia, aut *Paſchale* feſtum ſubſequens *Hieroſolymis* per biduum fuiſſe celebratum. Neque verò hujus ſententię primi auctores eam aliâ de cauſa amplexi ſunt, quàm quia non crediderunt *Joannem* cum *Matthæo*, *Marco*, & *Luca* poſſe concilari, niſi hoc præſupponatur. Et fatendum ab illis nonnulla objici, quę ſpecie non carent. Ea igitur obiter excutere erit operæ pretium.

Primo objicitur ſacram, *Chriſti* cœnam & lotionem pedum fuiſſe πρὸ τῆς ἑορτῆς τῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſchatis*, Joh. 13. 1. 2. unde colligunt feſtum *Paſchatis* nonniſi poſtridiè fuiſſe celebratum. Reſpondeo πρὸ τῆς

ἡ ἑορτὴ idem eſſe, quod ἐν τῷ προωρίῳ, quod ita præcedit feſtum, ut tamen ſit pars feſti. Ut πρόλογος eſt pars orationis, πρόδομος pars domûs, πρόγλωσσις pars linguæ, προκάμινον pars comæ, προμετωπὶς pars frontis, πρόστοον pars urbis, προτοίχισμα pars muri, & multa hujuſmodi. Itaque *ante feſtum Paſchatis* idem eſt, quod *in ipſo feſti exordio*. Ante occaſum Solis agnum mactari & aſſari oportuit, die *Niſan* decimo quarto, & comedi in ipſo occaſu Solis incunte feſto diei decimi quinti. Quod ſuo loco jam probavimus. *Johannes* igitur illius cœnæ tempus accurate deſignat. Et mirum ab illis id objici, quod tam facilè queat in ipſos retorqueri. Sed in ſequentibus plus videbitur eſſe varium.

Joh. 18. 28. *Judæi*, qui ex *Caipha* domo *Chriſtum* ad *Pilatum* deduxerunt, noluerunt in Prætorium ingredi, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλὰ ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα; *ne polluerentur, ſed ut* Paſcha *manducarent*; id eſt, ne ingreſſus in Prætorium in capitali cauſa eos ità polluere, ut à *Paſchalis* convivio excluderentur, ad cujus communionem ſe parabant. Ergo, inquiunt, *Judæi* nondum *Paſcha* manducaverant. At *Chriſtus* priùs manducaverat. Non igitur eâdem die *Chriſtus* & *Judæi* manducaverunt. Reſpondeo *Paſchatis* nomine agnum non intelligi, quem jam manducaverant, ſed pacifica ſacrificia per ſeptem dies offerri ſolita. Sic in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezechia* Rege 2 *Par.* 30. *verſ.* 22. *Comederunt ſeptem diebus ſolemnitatis, immolantes victimas pacificorum*, &c. Nempe populo Rex piiſſimus de ſuo dederat mille juvencos, & ovium ſeptem millia, & magnates juvencos totidem, & ovium decem millia, ut ſequitur verſu vigeſimo quarto. Quam *Ezechiæ* munificentiam *Joſias* longè ſuperans in idem feſtum contulit agnorum, aut hœdorum triginta millia, & boum tria millia. Hujuſque æmuli Principes pecudum etiam, & boum aliquot chiliadas his addiderunt, 2 *Par.* 35. 7. 8. 9. Ubi notandum hæc ità narrari, ut videantur tam boves, quam oves, & hœdi deſtinari לפסחים *ad Paſchata* imprimis, verſu octavo, & nono: quorum prior ſic habet, *Sacerdotibus dederunt* לפסחים *ad* Paſchata *bis mille & ſexcentos.* (ſupple, *agnos, & hœdos*, quod ex prioribus repetendum) *& boves trecentos.* Et poſterior, *Largiti ſunt* Levitis *ad* Paſchata *quinquies mille*, (agnos, aut hœdos) *& quingentos boves.* Proinde *Hieronymus* verſu octavo, *Dederunt Sacerdotibus ad faciendum* Phaſe *pecora commixtim* MMDC. *& boves* CCC. Et *Græci* ibidem, "Εδωκαν εἰς τὰ θυσία πρόβατα, καὶ ἀμνοὺς, καὶ ἐρίφους διακόσια ἑξακόσια, καὶ μόσχους τριακοσίους. Et verſu nono, Ἀπέξαντο τῶν Λευίτων εἰς τὸ φαγεῖν πρόβατα πεντακισχίλια, καὶ μόσχους πεντακοσίους quomodo etiam *Syrus* & *Arabs.* Et Apocryphus *Eſdræ* capitis primi verſu octavo, & nono, utrobique εἰς Πάσχα. In his igitur vix cauſam dixeris, cur non vox לפסחים, *ad Paſchata*, bobus, & agnis cenſeatur eſſe communis. Tamen, quia id negari poterit à contentioſo Interprete, res conſtabit certius ex his *Deut.* 16. 2. זבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר *Mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves:* ubi *Paſcha* nomen oves & boves palàm complectitur. Scio non paucos interpretes hic *Paſchatis* nomine ſolum agnum intelligere, quaſi tria hic jubeat *Moſes*, nempe ut Deo mactentur *Paſchata*, ſeu *Paſchales* agni, oves, & boves. Sed huic interpretationi repugnare verborum ordinem attentus lector animadvertet. In confeſſo enim eſt hæc omnia Deo fuiſſe mactanda, quod ut ſignificetur, ſi *Paſcha*, oves, & boves ſint tria diverſa, Lex ſic erat concipienda, *Mactabis Deo* Paſcha, *oves, & boves*; vel, *Mactabis* Paſcha, *oves, & boves Deo Domino tuo.* At in verbis ità conceptis, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo, oves & boves*, ſolum *Paſcha* jubetur Deo mactari, quia eſt genus ad ſequentia, quaſi dicat, *Mactabis Paſcha Deo*, nempe *oves, & boves.* Quæ adduntur ἐπεξηγητικῶς, ut ſcia-

mus quid ſit illùd *Paſcha*, quod Deo eſt immolandum. Bene igitur *Hieronymus*, *Immolabis* Phaſe *Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus. Syrus* itidem, מן ענא ותורי *Ex ovibus, & bobus.* Neque aliter *Arabes* duo inediti. Et *Saadias*, من الغنم ومعه من البقر *Ex ovibus, & inſuper ex bobus.* Ita etiam pleræque vernaculæ. Malucrim tamen *Hebræa* verbatim ſic reddere, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo*, nempe *oves & boves.* Ut ſenſus ſit apertior, ſuppleo vocem *nempe*, ut in ſimilibus locis. Sic *Exod.* 20. 24. *Immolabis*, &c. *pacifica ſacrificia tua*, nempe *oves tuas, & boves tuos.* Exod. 24. 5. *Obtulerunt ſacrificia pacifica Domino*, nempe *vitulos. Num.* 28. 11. *Offeretis holocauſtum Domino*, nempe *juvencos fatus boum duos, arietem unum, agnos*, &c. 1 *Par.* 29. 21. *Obtulerunt holocauſta Domino*, nempe *juvencos mille, arietes mille, agnos mille*, &c. 2 *Par.* 7. 5. *Mactavit Rex* Solomon *hoſtias*, nempe *boum viginti millia, & ovium centum viginti millia. Paſcha* igitur *Deut.* 16. 2. tam eſt genus ad ea, quæ ſequuntur (nimirum *oves*, & *boves*) quàm *holocauſti, ſacrificia*, & *hoſtia* voces in locis modò citatis. Et מנחה *mincha*, id eſt, *munus*, in iis, quæ ſubjiciemus. Geneſ. 43. 11. *Deferte ad virum illum* מנחה *munus*, nempe *parum reſinæ, parum mellis, ſtyracem, maſtichem, piſtacia, amygdala.* Nehem. 13. 5. *ibi ponebant munus*, nempe *thus, & vaſa, & decimam frumenti, muſti, & olei.* Et de *Solomone* 1 Reg. 10. 25. *Quinque illi afferebat munus ſuum*, nempe *vaſa argentea, & vaſa aurea, & veſtes, & arma, & aromata, & equos, & mulos.* Quiſquis attentè hæc loca conferet cum eo, de quo agitur, vix ac nè vix quidem à ſe impetrabit, ut dubitet de veritate noſtræ interpretationis. Itaque ibi loci *Paſcha* vocantur oves & boves, quæ *Paſchalibus* feriis in pacifica ſacrificia mactare moris erat. In his חגיגת ארבעה עשר *chagiga dies* XIV. dicebatur victima, vel pars victimæ, quæ unà cum agno *Paſchali* menſæ imponebatur. Cujus uſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium *Levit.* 7. 16. & 19. 6. De *chagiga* qui plura volet, conſulat *Maimonidem De oblatione Paſchatis* cap. 10. ſect. 12. 13. 14. Ibi videbit ad *chagigam* ſpeciatim referri locum, in quo verſamur. Verba ſic habent, הוא חגקראת חגיגת י"ד ועל זה נאמר בתורה זבחת פסח להשם אלהיך צאן ובקר *Hæc eſt, quæ vocatur* chagiga *dies* XIV. *& de qua dicitur in Lege*, "*Et mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Nos quoque aut *chagigam*, aut quodvis aliud *Paſchale* ſacrificium è pacificis intelligimus tam *Deut.* 16. 2. quam *Joh.* 18. 28. ubi *Judæi* pollui timent, nè prohibeantur ab eſu *Paſcha*, id eſt, *Paſchalis* victimæ. Quia res ſanctas comedere iis non licebat, qui legali immunditia quoquo modo polluti erant, *Levit.* 7. 19. 20. & 22. 3. &c. Quod me penè fugerat, *Paſchatis* nomine *Deut.* 16. 2. non ſignificari ſolùm agnum, ſed *Paſchalem* ſacrificia, quæcunque per ſeptem *azymorum* dies comedebantur, maximè docent hæc ſequentis verſus, שבעת ימים תאכל עליו מצות *ſeptem diebus comedes cum eo* (Paſchate) *azyma.* Neque enim per ſeptiduum azyma cum agno comedebantur, ſed illâ ſolum horâ, quâ comedebatur agnus. Ut *azyma* cum *Paſchate* comedantur per ſeptem dies, neceſſe eſt *Paſchatis* nomine ſignificari ſeptiduana ſacrificia.

Imprimis id urgetur tanquam palmarium argumentum, quod *Joan.* 19. *v.* 14. dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, vocatur *Paraſceve Paſcha.* Unde invicta, ut inquiunt, ratione id evincitur, *Paſcha* nondum veniſſe tum, cùm *Chriſtus* crucifixus eſt. Aliud enim *Paſcha*, aliud *paraſceve Paſcha*; ut aliud feſtum,

aliud vigilia feſti. Reſpondeo hic *paraſceven* idem eſſe, quod *Hebræis* ערב, vel עֶרְוֻכְתָּא, qua voce non ſolùm *paraſceve* vel *Sabbati*, vel alius feſti vocatur, ſed & ſpeciatim *Veneris* dies, quia *Sabbati* fuit *paraſceve*. Proinde in *Bereſith Rabba* cap. 11. dies hebdomadis ſic numerantur, חַד בְּשַׁבְּתָא תְּרֵי תַּלְתָּא אַרְבְּעְתָא חַמְשְׁתָא עֲרוּכְתָא שַׁבְּתָא *Prima hebdomadis, ſecunda, tertia, quarta, quinta, paraſceve, Sabbatum.* Quod vocabulum ita obtinuit, etiam inter *Arabes*, qui *Sabbatum* non obſervabant, ut *Veneris* dies vocata ſit

(c) *Vide Golium p. 1551. & Giggeium Lem. 2. p. 182.*

العروبة *paraſceve*. Ita aſſerit *Giauhari* (c) & fuiſſe hanc vocem veteris *Arabiſmi*. Nam poſt *Mahumetem* dici cœpit يوم الجمعة *dies alginma*, ſeu *congregationis*; quia illa die populus in *Moſcheas* convocatur. Itaque cum *Veneris* dies *paraſceve* vocabatur tam ab *Hebræis*, quàm ab *Arabibus*, quidni *Paraſceve Paſcha* dicta fuerit illa dies *Veneris*, qua fuit *Paſcha*, quomodo *Dominica Paſcha*, vel *Dominica Pentecoſtes* dicitur, quæ concurrit cum feſto *Paſcha*, vel *Pentecoſtes*? Nam, cum alibi *Paraſceve* pro *præparatione* ſumitur, non refertur niſi ad *Sabbatum*. Sic *Marc.* 15. 42. ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, *quia erat Paraſceve, id eſt, ante Sabbatum.* Et *Luc.* 23. 54. *Et dies erat Paraſceve*, & Sabbatum *illuceſcebat.* Et in ipſo *Joanne* ubi ſupra verſu 31. *Ne manerent in cruce corpora* Sabbato; *erat enim Paraſceve.* In quibus locis nota, non dici *Paraſceven Sabbati*, ſed ſimpliciter *Paraſceven*; quia Sacri Scriptores aliam *Paraſceven*, ſeu *præparationem* non nórunt, quam *Sabbati*. *Sabbato* nempe cum (d) nec ignem accendere, nec parare cibum licuerit, ut jam ſupra monuimus, neceſſaria fuit *Paraſceve*, id eſt, horas aliquot ante *Sabbati* veſperam inſumere in iis inſtruendis, & adornandis, quæ ad feſtum erant neceſſaria. Quo pertinent hæc Legis *Exod.* 15. 5. *Die ſexto præparent quod invexerint.* Et rurſus verſu 23. *Requies Sabbati ſanctè erasſit Domino. Quod vobis pinſendum eſt pinſite, & quod coquendum coquite*, &c. Ne ſcilicet harum rerum cura *Sabbati* quietem interturbet. At aliis feſtis præter *Sabbatum* Lex non fuit ita præciſa. Iis enim ſervilia opera ita prohibita fuêre, ut tamen licuerit parare cibos. Quod de *Paſchalibus* feſtis diſerte legas *Exod.* 12. 16. ubi de *azymorum* die primo & ultimo dicitur, *Nullum opus fiet in iis: ut quod unicuique comedendum eſt, illud ſolum parabitur vobis.* Itaque de illorum παρασκευῇ nihil in Lege præſcribitur. Sed dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, cum alibi προσάββατον, & παρασκευὴ dicatur (nempe *Sabbati*) à *Joanne* appellatur παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, quia hoc habuit peculiare, quod in *Paſchatis* feſtum incidit, unde hoc illi proprium, quod à *Paſcha* denominatur: ut *Ver*, vel *Autumnus æquinoctium* vocamus, quod in Ver, vel in Autumnum incidit. Quin, ut ab ipſo præparationis verbo deſumamus exemplum (quamvis *paraſceven* hic aliter ſumi docuerimus) nonne *Aſſueri* puellæ, de quibus *Eſther.* 2. 12. diei queant præparatione primi ſemeſtris unctæ fuiſſe oleo myrrhino, & præparatione ſecundi ſemeſtris aliis aromatibus, ita ut præparatio nomen habeat à tempore, quo fiebat? Sic *præparatus Paſcha* dici potuerit, quæ in diem *Paſchatis* incidebat. Sed eo devenire non eſt opus, cum *paraſceve* hoc loco non aliud ſignificet, quam diem *Veneris*.

(d) *Vide Exod. 35. 3.*

Etiam objicitur locus *Joan.* 19. 31. *Ut non manerent in cruce corpora* Sabbatho, *quoniam erat* Paraſceve: ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, *erat enim magna dies illius* Sabbati. Senſus eſt, ut volunt, tam *Chriſti*, quàm latronum corpora fuiſſe de cruce properè deponenda, quia erat *paraſceve*, adeoque paraſceve diei, qui apud *Judæos* ſit maximè in honore, propter *Sabbati* concurſum cum prima *azymorum*, ac proinde à *Joanne* vocetur *magnus dies*. Quaſi non alia poſſit eſſe cauſa, cur dies aliqua *magna* vocetur, quàm duorum feſtorum concurſus. Quin apud *Judæos* nullum fuit feſtum, in quod non quadret hoc nomen. *Joh.* 7. 37. *magna diei feſti* vocatur ultima *Scenopegiæ*; Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, &c. quę tamen ſupra primam nihil habuit. *Eſ.* 1. 13. pro *Hebraïs* חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא אוּכַל *novilunium, & Sabbatum, & ſolennem convocationem non feram*, Graeci habent τὰς νουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέξομαι. Ex qua verſione pro *magna* haberi debet quæcunque dies ſacris cœtibus convocandis eſt deſtinata. Proinde ad illum locum *Procopius magnam diem* appellari aſſerit πᾶσαν τὸν ἐν τῷ νόμῳ καλουμένην κλητὴν, ὅια ἡ πρώτη καὶ ἑβδόμη τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ τῶν πεντηκοστῶν, καὶ ἡ δεκάτη ἕβ μησὶν, καὶ πᾶσαι ἁπλῶς ὅσαιπερ ἑορταὶ, *diem quamlibet in Lege* κλητὴν (à populi convocatione) *dictam, quales* azymorum *prima & ſeptima*, & pentecoſte, & *decima menſis* (Tiſri) *& uno verbo feſta quæque ſolennia.* Itaque nullum eſt Sabbatum, quod non poſſit ſic appellari. Imprimis, ſi in aliquem *azymorum* diem incidat, ad quorum celebrationem *Hieroſolymam* undequaque confluebant *Judæi* omnes. Tamen hodie שַׁבַּת הַגָּדוֹל, *Sabbatum magnum*, *Judæi* vocant non quod in *Paſchales* dies incidit, ſed quod illos proximè præcedit. Cujus appellationis ratio fabuloſa eſt in *Synagoga Buxtorfii* cap. 12. Nota obiter ad morem crucifixos è cruce eximendi, ut feſti honori conſulatur, inſignia eſſe hæc *Philonis* in *Flaccum*, ubi de feſto *Imperatoris* natalitio, Ἤδη τινὰς ἴσθα τῶν ἀνεσκολοπισμένων, μοκλεύσαι ἐσίασθαι τιμώντας ἡσυχίᾳ καθαιρεθέντας, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιωθῆναι, καὶ τυχεῖν τῶν νομιζομένων ἀποδιδόντας· ἰδὼ γὰρ καὶ νεκρὸς ἀπολαύσας τοῦ χρηστοῦ γενεθλιακαῖς ἀντεκράτησε, καὶ ἅμα τὸ ἱερατικὸς τῶν πανηγύρεως φυλαχθῆναι. *Quoſdam novis jam crucifixos, inſtante tali feſto, de cruce depoſitos, & cognatis redditos, ut ſepulturam, & juſta exequiarum conſequerentur: decebat enim vel ad mortuos redire aliquem fructum ex* Imperatoris *natalibus, ſimulque ſolennitatis ſacrum honorem ſervari.*

Iis, qui ex *Jeunne* afferuntur, ita ſolutis, cætera erunt minoris momenti, ut quod *Matth.* 26. 5. inter *Judæorum* Sacerdotes & Scribas hoc conveniſſe legitur, ut ne *Chriſtus* morti traderetur die feſto, ne tumultus in populo fieret. Unde colligunt quo die *Chriſtus* crucifixus eſt, nondum fuiſſe feſtum *azymorum*. Reſpondeo, illos quidem id in animo primum habuiſſe, ut ne feſto die quidquam in *Chriſtum* molirentur metu populi, quem ſciebant eum magnificere. Sed ab hoc conſilio diſceſſiſſe, oblata per *Judam* occaſione: neque id ſine numine. Ita enim factum, ut *Chriſti* mors plures haberet teſtes, & in ipſum *Paſcha* feſtum incideret, ut vel hinc *Chriſtum* ſciremus per *Paſchalem* agnum fuiſſe adumbratum. Sed & hinc conſtat à *Chriſto* morti tradendo ipſa feſti religione non fuiſſe deterritos, ſed ſolo populi metu. Quod notandum in ſequentem objectionem: ea ſic habet.

Primâ die *azymorum* omne opus ſervile prohibetur, *Levit.* 23. 7. Quale multa *Judæos* feciſſe conſtat eâ die, qua *Chriſtus* traditus eſt. Ita *Joſephus Arimathæus* emit ſindonem, qua *Chriſti* corpus, è cruce ſublatum, aromatibuſque conditum, involvit, in monumentum depoſuit, oſtioque monumenti ſaxum advolvit, *Marc.* 15. 46. Sanctæ mulieres paraverunt aromata, *Luc.* 23. 56. *Judæi Chriſtum* in jus traxerunt, interrogârunt, teſtes produxerunt, *Romanis* tradiderunt, accuſârunt, & importunis clamoribus condemnationem ejus è *Pilato* extorſerunt. Itaque, inquiunt, illa dies non potuit eſſe prima *azymorum*, quâ hæc omnia Lex prohibebat. Reſpondeo die *azymorum* licuiſſe parare cibum, *Exod.* 12. 16. quod die *Sabbati* nefas. *Exod.* 16. *v.* 2. &c. Et quodvis iter conficere. Nam qui è locis remotis venerant in locum, quem Deus elegerat, putà *Hieroſolymam*, ut *Paſcha* celebrarent, poſt-

poſtquam agnum veſperè mactaverant, & comederant, poterant manè redire ad ſuos, id eſt, ipſo *Paſchatis* feſto, ut diſertè habetur *Deuter.* 16. *verſ.* 5. 6. 7. Itaque eo ipſo die *Judas* ex *Ægypto* ſummo manè diſceſſerant, & ex oppido *Rameſſe Succothum* ſe contulerant, *Num.* 13. *verſ.* 3. 5. cum iter *Sabbatis* breviſſimum fuiſſe conſtet ex *Act.* 1. *verſ.* 12. Et multi planè prohibitum fuiſſe collegerint ex *Exod.* 16. *verſ.* 29. Proinde *Judæos Chriſtum* monet, ut Deum orent, ne fugæ neceſſitas illis in *Sabbatum* incidat, *Matth.* 24. *v.* 20. Unde illos colligas reliqua feſta non obſervaſſe tam ſcrupuloſe, quam quietem *Sabbati*. Itaque die *Pentecoſtes* mortuum effert *Tobias*, ut ejus ſepulturæ proſpiciat, *Tob.* 2. *v.* 1. 4. &c. Quidni de *Chriſto* idem licuerit, cum res non poſſet differri, quia inſtabat *Sabbatum?* Jam de *Chriſti* hoſtibus quid ſtatuatur noſtra nil refert. Eos, qui divina, & humana jura omnia pedibus inſolenter proculcant, nil mirum eſt feſti religione non retineri. Neque tum primum devenerant eo furoris, & veſaniæ. Nam magna & ultima die feſti Tabernaculorum Sacerdotes & *Phariſæi* lictores immiſerant, qui in *Chriſtum* manus injicerent, *Joh.* 7. *v.* 2. 37. 44. 45. Et feſto encæniorum *Judæi* lapides ſuſtulerant, quibus illum obruerent, *Joh.* 10. *v.* 22. 31. Denique in pleno Synhedrio jam ante deliberatum fuerat, an *Chriſtum* ipſo feſto morte mulctarent. Neque feſti religio, ut ſupra obſervatum, ſed ſolus populi metus eos ab hoc conſilio abſterruerat. Quid quod ipſa die *Sabbati* ligator quidam coram *Moſe* & *Aarone* ſiſtitur, & in carcerem conjicitur, *Num.* 15. *v.* 32. 33. 34? Neque ex ſacro textu ſatis conſtat, an *Moſes*, conſulto Deo, cum ipſo momento lapidibus obrui juſſerit, aut ſupplicium in ſequentem diem diluerit, quamvis poſterius ſentiant *Hebræi* omnes. Præterea, etſi feſta *Judæorum* noctem & diem duraverint, tamen nocturnis horis putaverim multo plura licuiſſe, quam diurnis, quibus populus convocandus, & cultui Divino vacandum erat. Nocturnis autem pleraque hęc facta. Sic illa ipſa nocte, qua *Chriſtum* cum *Apoſtolis Paſcha* celebraverat, à *Judæ* miſſi lictores eum invaſerunt, & primò ad *Annam*, deinde ad *Caiphum* adduxerunt, à quo interrogatus eſt, cum eò convenîſſent Scribæ, Sacerdotes, & Seniores profunda nocte, & jam concubia, quod probavimus in capite *De Gallinacio*. Et, orto Sole, cætera *Pilato* commiſerunt. Rurſus illa ipſa die *Chriſto* crucifixo, *Joſephus Arimathæus Pilatum* adiit, ut *Chriſti* corpus impetraret, ἐψίας γενομένης, *cum jam eſſet veſpera*, Matth. 27. verſ. 52. Quo facto corpus è cruce depoſitum pollinxit, & ſepelivit. Et ſanctæ mulieres, quæ id viderant, aromata paraverunt, *Luc.* 23. *v.* 55. 56. Itaque κατὰ βλασφημίαν retorqueri poſſe puto quod de *Judæis* objicitur, qui videntur ob id ipſum profunda nocte convenîſſe, ut de *Chriſti* capite agerent, quia propalam, & pleno die his vacare vix potuiſſent abſque gravi ſcandalo propter feſti religionem.

Ecce alteram objectionem priori non abſimilem, *Judæos* veſpera *Paſchatis*, & ſtatim poſt eſum *Paſchatis* agni, in *Chriſtum* tanto impetu irruiſſe non videri veriſimile. *Reſp.* Quidni verò, ſi eodem ſpiritu acti ſunt, quo proditor *Judas*, qui, *Paſchate* jam modò cum *Chriſto* celebrato, tam ſceleratæ cohortis ducem, & incentorem ſe præſtitit? *Canum* à fatricidio non prohibuit ſacrificium ſolenni more nuper oblatum. Adultera mulier, poſt conſecratas victimas, & vota ſua Deo reddita, mox in libidines ruit, *Prov.* 7. *v.* 14. 15. *Zachariam*, vel *Jojadæ*, vel *Barachiæ* filium, in ipſo Templi atrio prope altare *Judæi* lapidibus obruerunt, 1 *Paral.* 24. *v.* 21. & *Matth.* 23. *v.* 31. idque die propitiationum, ſi *Hebræi* credimus. Plebejus furor nullos habet limites, maximè, cum religionis velum illi obtenditur. Quo prætextu in *Chriſtum*, & ejus ſervos *Judæi* ſæviebant. Unde illud *Chriſti* Joh. 16. ℣. 2. *Venient tempora, quo quiſquis vos interfecerit, putabit ſe λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ*, *cultum Deo præſtare* vel *oblationem Deo offerre*, ut hic habent *Syrus* & *Arabs*.

Objectio ultima ſumitur à *Pentecoſte*, quam omnis *Chriſtianitas*, inquiunt, ab ultima uſque antiquitate credidit anno Paſſionis *Chriſti* in *Dominicam* incidiſſe. Ergo vel tota Eccleſia hac in parte erravit, vel primus *azymorum* fuit *Sabbatum*, non dies *Veneris*. Id prima fronte videtur ἀναθεματικὸν. Nam à ſecunda die *azymorum* numerabantur ſeptem hebdomades, id eſt, dies quadraginta novem, quibus pro colophone addebatur quinquageſima, unde *Pentecoſte* dicta. Itaque ſi prima *azymorum* fuit *Sabbatum*, prout illi contendunt; prima ſeptem hebdomadum, adeoque ſex reliquæ inceperunt die *Dominica*, & in *Sabbatum* deſierunt. Et poſt *Sabbatum* ſeptimæ hebdomadis dies *Dominica* ſequuta eſt, id eſt, *Pentecoſte*. At, ſi prima *azymorum* in diem *Veneris* incidit, in eamdem *Veneris* diem omnes hebdomades deſierunt, & quinquageſima fuit *Sabbatum*. Reſpondemus primò, gratis id dici, ab omnibus *Chriſtianis* ab ultima uſque antiquitate creditum *Pentecoſten* anno Paſſionis in *Dominicam* incidiſſe. Nam, ſi *Clementis Conſtitutiones* excipias, & *Auguſtini* Sermonem *De Tempore* CLIV, quæ ſcripta ſunt ψευδεπιγράφα, nemo citatur, qui id aſſerat ante *Leonem Primum*, ad *Romanum* Epiſcopatum evectum ſeculo quinto plus dimidio. Secundò, ex ipſa Lege dubium oboritur de vero die *Pentecoſtes*. Ita enim habetur *Deut.* 16. *verſ.* 9. *Ex quo cœpit falx in ſegetem immitti, incipe numerare ſeptem hebdomadas.* Falx autem in ſegetes immittebatur poſtridie feſti primi *azymorum*, quod vocatur *Sabbatum Levit.* 13. *verſ.* 15. ut ex demeſſis frugibus offerretur Deo manipulus. At, cùm feſtum *azymorum* ſequebatur *Sabbati* dies, manipulus ille frugum non poſtridie, ſed perendie videtur fuiſſe oblatus; quia *Sabbate* non licebat falcem in ſegetes immittere. Quo dato nulla fuerit objectio, cùm quo anno *Chriſtus* paſſus eſt primo poſt feſtum die *Sabbatum* fuerit, unde ſequatur frugum oblationem, & ſeptem hebdomadum enumerationem in primam feriam fuiſſe rejiciendam, adeoque *Pentecoſten* in eumdem diem incidiſſe. Tertio, *Luca* verba *Actor.* 2. *verſ.* 1. Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ſic accipi poſſunt quaſi dixiſſet, μετὰ τὸ συμπληρωθῆναι, *poſtquam impleta ſum dies Pentecoſtes*. Quod non eſt ſine exemplo. *Hebræis* enim ſic loqui amant. Sic *Lev.* 12. *v.* 6. de puerpera dicitur וכמלאת ימי טהרה ad verbum καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τοῦ καθαίρεσθαι αὐτήν, *cum implerentur dies purgationis ejus*. Tamen *Græci* Interpretes, ὅταν ἀναπληρωθῶσιν· & *Hieronymus*, *Cum impleti fuerint dies*, &c. Rectè omnino. Agitur enim de oblatione, quam offerebant puerperæ poſt quadraginta dies, ſi marem, aut poſt octoginta dies à partu impletos, ſi fœminam peperiſſent. Proinde *Maimonides* in libro *De iis, qui non egent ſacrificio expiatorio* cap. 1. ſect. 5. היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר או ביום שמנים לנקבה אלא מערבת שמשה ומביאה קרבנה לבחר שהוא יום מ"א לזכר יום פ"א לנקבה והוא היום שנ"א בו ובמלאת ימי טהרה *Puerpera non offert oblationem ſuam die quadrageſimo pro mare, aut octogeſimo pro fœmina, niſi poſtquam ea occubuit Sol.* (ultimæ diei, id eſt, poſt diem planè completam) *Offert igitur oblationem ſuam poſtridiè, id eſt, die quadrageſimo primo pro mare, & octogeſima primo pro fœmina. De qua die dicitur* Levit. 12. verſ. 6. "*Et cum implentur dies purgationis ejus,* καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, &c. Id eſt, ut vult intelligi, *Poſtquam planè & planè impleti ſunt.* Rurſus *Num.* 6. *v.* 13. ביום מלאת ימי נזרו *Quando complentur* (id eſt, *quando complevi ſunt*) *dies nazireatus ejus.* Et *Eſther* 1. *v.* 5. ובמלאת הימים ἐν τῷ συμπληρῶσθαι τὰς ἡμέρας ταύτας, id eſt, ὅτε ἀνεπληρώθησαν, *cum impleti ſunt illi dies*, ut ibi habent Interpretes. Sic, dato, non conceſſo, *Judæorum Pentecoſten* in *Sabbatum* incidiſſe quo anno

Chriſtus paſſus eſt, poſſet tamen intelligi Spiritus Sanctus in *Apoſtolos* die *Dominica* deſcendiſſe, quia *Graca* ὁ τῇ ἐνδεκαπρώτῃ, &c. *Hebraico* loquendi more non ſolum ſignificant impleri dies *Pentecoſtes*, ſed & jam impletos fuiſſe. Non fuerunt autem perfectè adimpleti uſque ad diem ſequentem. Denique argumento à *Pentecoſte* ducto, nos ſumptum opponemus à *Dominica in Ramis*, quod hæc *Joannis* ſuggerunt capitis duodecimi verſu primo, *Jeſus ergo ſex diebus ante* Paſcha *venit Bethaniam*. Et verſu duodecimo, *Poſtero die multa turba, qua venerat ad feſtum, cum audiſſent* Jeſum *venire* Hieroſolymam, *acceperunt ramos Palmarum, & prodierunt ei obviam. Poſtero die*, id eſt, *Dominica in Ramis*, cujus in cujuſdam *Homilia* titulo meminit *Maximus Taurinenſis* circa annum 420. *Jeſus* igitur *Bethaniam* venerat die *Sabbati*; qui ſi fuit ſex diebus ante *Paſchale* feſtum, feſtum illud die *Veneris*, non *Sabbati*, celebratum eſt. Sextus enim à *Sabbato* dies non eſt *Sabbatum*, ſed dies *Veneris*.

Præter *Paſcha* primi menſis aliud celebrabatur die decimo quarto ſecundi menſis, in eorum gratiam, qui tempore primi *Paſchatis* immundi erant, aut in locis ab urbe tam diſſitis, ut ad eam maturè ſe conferre non poſſent. Hujus inſtitutio & praxis habentur *Num. 9. verſ. 6.* &c. *Maimonides* in libro *De Paſchate* cap. 6. & 7. multa habet de iis, qui à primo *Paſchate* excludi debent, & ad ſecundum ablegari, quæ hic referre longum eſſet, & tædioſum. Sed, ſi quis aveat ſcire quomodo *Judæi* ſecundum *Paſcha* à primo diſtinguant, id ille docet his verbis cap. 10. ſect. 15. מרה בין פסח ראשון לפסח שני הראשון אסור בחמץ בכל יראה ובל ימצא ואינו נשחט ערב חמץ ואין מוצאין ממנו חוץ להבורה ושן הלל באכילתו ובכיאין עמו הגיגה ואיפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מרת כמו שבארנו אבל פסח שני הכין * ומצרה עמו בבית ואינו טעון הלל באכילתו ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהן דוחין את השבת ומעונין הלל בעשיתן ונאכלין צלי בבית אחר על כצה ומרור ואין מותרין כהן ואין שוברין בהן את העצם *Quid inter ſe differunt* Paſcha *primum & ſecundum? In primo veritum eſt, ne fermentum* (in domo) *videatur, aut reperiatur, nec cum fermento macletur. Neque ex eo quidquam auferatur extra τὴν φυρασιν. Et hymnus inter comedendum eſt decantandus. Et cum eo offertur* chagiga. *Et fieri poteſt, ut cum immunditie celebretur, ſi contacta mortuo polluta eſt major pars congregationis, ut ſupra docuimus. Sed cum* Paſchate *ſecundo poſſunt fermentum & azymum ſimul cum eo eſſe in domo. Nec neceſſe eſt, ut inter comedendum canatur hymnus. Nec cum eo offertur* chagiga. *Nec cum immunditie celebratur. At ambo impellunt Sabbatum* (id eſt, celebrantur, etiamſi ſit Sabbatum). *Et dum paratur agnus, hymnum oportet cani. Et toſtus comedatur in una domo cum azymo, & herbis amaris. Neque ex iis quidquam ſervatur. Neque frangitur ullum os.* His merito poteſt objici, ſecundum *Paſcha* in omnibus primo debere æquari; quia de eo dicitur *Num 9. verſ. 12. Juxta omnem ritum primi* Paſchatis *illud celebrabunt.* Quod ut ſolvatur, obſervat à *Moſe* quoſdam *Paſchatis* ritus ibidem exponi, qui ſint כגופו *in corpore ejus*, id eſt, illi eſſentiales; ut ſciamus in his ſolum ſecundum primo exæquari. Sed hæc non ſatisfaciunt. Quippe, cùm jubet *Moſes Paſcha* ſecundum celebrari juxta omnem prioris ritum, aperte docet hæc duo *Paſchata* nullo modo differre ab invicem, niſi in ſola temporis circumſtantia. Quamvis ne tempore quidem prius ab altero differat, niſi reſpectu menſis. Nam de cætero æquè ac prius die menſis decima quartâ, atque inter duas veſperas celebratum eſt, *Num. 9. verſ. 11.* Addi poteſt prius fuiſſe altero ſolennius, quia ad illius celebrationem confluebant mares omnes, iis tantùm exceptis, quos vel legalis immunditia, vel major ab urbe diſtantia prohibebat. Hi enim ſoli in alterum *Paſcha* ſe reſervabant. Non tamen id perpetuum fuit: nam ſub *Ezechia* Rege *Paſcha* primo menſe celebratum non fuit, ſed ſolum ſecundo. At cauſa eſt in promptu. *Achaz*, *Ezechiæ* pater, Dei altare loco ſuo moverat, ut alterum, *Damaſceno* ſimile, ei ſubſtitueret, Templum clauſerat, Liturgiam aboleverat, totum Dei cultum ſubverterat, idola ubique erexerat, & omnia ſuſque deque miſcuerat, *2 Regum 16. verſ. 10.* Hæc reſtituere conatus *Ezechias* primo regni ſui anno incunte menſe *Niſan*, non habuit ſatis temporis, ut Templum, Sacerdotes, *Levitas*, & populum ipſum repurgaret ante diem menſis *Niſan* decimam quartam. Templ enim conſecratio abſolvi non potuit ante diem decimam ſextam, *2 Paral. 29. verſ. 17.* Neque dum ſanctificati fuerant Sacerdotes *ad ſufficientem numerum.* Nec populus potuerat *Hieroſolymam* convocari *2 Paral. 30. verſ. 3.* Ideoque primi *Paſchatis* celebratio in ſecundum menſem neceſſariò fuit differenda. *Auguſtinus* in *Numeros* Quæſt. 15. dubitat, an *Paſcha* poſſit etiam in tertium menſem reſici, *ſi forte tales immunditias etiam ad ſecundum menſem occurrerent.* Ego tempus à Deo in Lege ſua indictum non puto quacunque de cauſa potuiſſe prorogari. Præſtat enim à *Paſchatis* celebratione ad tempus abſtinere, quam illud obſervare tempore non ſuo. Inter *Jeroboamis* peccata hoc unum eſt, quod ſolenne feſtum celebravit בחדש אשר בדא בלבו *menſe, quem confinxerat ex corde ſuo*, 1 Reg. 12. verſ. 32. 33. id eſt, ברעותיה *arbitrio ſuo*, ut *Chaldæus* hic habet. Hæc de *Paſchatis* tempore: jam de loco.

* *Legerim* יבצא *reperiatur.*

III. Locus.

In genere ex Scriptura docemur *Paſcha* non ſolum in *Judæa*, ſed in *Ægypto* quoque fuiſſe celebratum, *Exod. 12. verſ. 21.* & in deſerto *Sinai*, Num. 9. verſ. 5. *Paſcha* autem in *Ægypto* in propria domo mactavit quiſque *Iſraëlitarum*, quia non licebat alibi, cùm in *Ægypto* nullum fuerit altare, nec ullus locus, ad quem convenire illi populo eſſet liberum. At poſt exceſſum ex *Ægypto* res aliter ſe habuit. Tum enim non potuit *Paſcha* alibi mactari, quam in loco, quem Deus elegerat. Ita habetur *Deut. 16. verſ. 5. 6. Non poteris immolare* Paſcha *intra ullam è portis tuis, quas Dominus Deus dat tibi: ſed in loco, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi collocet nomen ſuum.* Id eſt, non ſolum *Hieroſolymis*, poſtquam ibi Templum ædificavit *Salomon*, ſed & in ipſo Templi atrio, ubi reliquas victimas mactare moris erat. Locus enim, quem Deus elegit, ut in eo collocet nomen ſuum, quid aliud ſit, quàm facer locus? Itaque in eo loco holocauſta, & ſacrificia quævis, oblationes, vota, decimas, primitias, primogenita offerri, & abſumi legas, *Deut. 12.* & 14. & 15. & 27. Et ibidem non ſolum *Paſcha*, ſed & reliqua feſta cum lætitia celebrari, *Deuter. 16.* Et Sacerdotes conſuli, *Deut. 17. verſ. 8. 9.* Et convenire *Levitas*, *Deut. 7. verſ. 6.* Adeoque totum *Iſraëlem* ante Domini faciem comparere, *Deut. 31. verſ. 11.* Itaque ex illo ipſo *Deuteronomii* loco, quem citavimus, probat *Maimonides Paſcha* etiam in celſis locis, tum, cum licita fuêre, mactari non potuiſſe, ſed ſolum in Templi atrio. Verba ſic habent libri *De Paſchate*, cap. primo ſectione tertia, אין שוחטין הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחרת שערין *Non mactant* Paſcha *niſi in Templi atrio, ut reliqua ſacra. Etiam tum cùm licita fuêre loca celſa*, Paſcha *in loca celſa privata non offerebant. Et vapulabat quiſquis in loco celſo privato* offe-

offerebat, quæ dicitur Deut. 16. verſ. 5. "*Non poteris* "*immolare* Paſcha *in ulla portarum tuarum.* Neque obſcurum eſt, cur *Paſcha* in loco ſacro mactari oportuerit. Nempe *Paſcha* non ſolum ſacramentum, ſed & ſacrificium fuit. Quod *Moſes* non ſemel docet. Sic *Exod.* 12. verſ. 27. *Hoc eſt ſacrificium* Paſchatis *Domino.* Exod. 23. 18. & 34. verſ. 25. *Non immolabis cum fermentato ſanguinem ſacrificii mei*, id eſt, *Paſchalis* agni, ut ſtatim docebimus. *Num.* 19. *verſ.* 7. qui propter immunditiem excluſi fuerant, petunt cur prohibeantur, *ne oblationem offerant Domino ſtato tempore ſuo*, quæ eadem locutio repetitur verſu decimo tertio. Et *Deut.* 16. *verſ.* 4. *Neque pernoctabit de agni carne, quam ſacrificabis veſpere.* Et verſu quinto, *Non poteris ſacrificare Paſcha.* Et verſu ſexto, *Paſcha ſacrificabis veſpere.* Neque aliter loquuntur novi fœderis Scriptores. *Marc.* 14. *verſ.* 22. Ὅτι τὸ Πάσχα ἔθυον. *Luc.* 22. *verſ.* 7. Ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. 1 *Cor.* 5. *verſ.* 7. Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη. Sacrificium autem fuiſſe propriè dictum, ex ipſo ritu apparet. Sanguis enim agni Domino offerebatur. Quod colligere eſt ex verbis *Moſis* Exod. 23. verſ. 18. *Non offeres ſanguinem* זבחי *ſacrificii mei cum pane fermentato: nec adeps feſti mei remanebit uſque manè. Sacrificii mei*, id eſt, *Paſchatis mei.* Itaque *Onkelos* hic habet דם פסחי, *ſanguinem Paſchatis mei.* Et *Jonathan*, אדם נכסת פסחי *ſanguinem Ishaminis Paſchatis mei.* Et *Saadias* in *Arabica* Paraphraſi, *Non immolabis* فسحي *Paſcha meum.* Neque aliter ſumunt *R. Selomo*, *Aben Ezra*, *Menachem*, *Abarbanel*, aut *Hebræorum* ullus, quod quidem ſciam. Et hanc ſuam interpretationem duplici ratione probant. 1. Ex loco parallelo *Exod.* 34. *verſ.* 25. *Non immolabis cum pane fermentato ſanguinem ſacrificii mei, nec remanebit uſque manè* זבח חג הפסח *ſacrificium feſti* Paſchatis. Ubi vides in poſteriore hemiſtichio Legem *Paſchatis* diſertè meminiſſe. 2. Ex ſequentibus utroque loco, *Principium primitiarum terræ tuæ feres in domum Domini tui. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.* Quorum unum ad *Pentecoſten*, alterum ad feſtum Tabernaculorum pertinere volunt, ut dicetur ſuo loco. Ita ut *Exodi* 23. *verſ.* 18. 19. & 34. *verſ.* 25. 26. duobus verſibus continuis tres habeantur Leges; quæ tria feſta reſpiciunt in *Judæa* ſolennia, *Paſcha*, *Pentecoſten*, *Scenopegiam.* Hoc præcipuum, quod agni ſanguis per Sacerdotem ſpargebatur. Quod diſertis verbis teſtatur *Eſdras* 2 Paral. 30. verſ. 16. הכהנים זורקים את הדם מיד הלוים *Sacerdotes ſpergentes* (*Paſchalis* agni) *ſanguinem e manibus Levitarum* (acceptum.) Et rurſus cap. 35. verſ. 11. *Et mactârum* Paſcha ויזרקו הכהנים מידם *& aſperſerunt Sacerdotes è manu eorum.* Quod ad ſacrificium pertinere nemo neſcit. Ac proinde, quoties offerruntur victimæ in *Exodo* & *Leviticо*, toties Sacerdos ſpargit ſanguinem ad altare circumcirca. Et idem victimæ ſanguis libris, vaſibus, veſtibus, Sacerdotibus, populo univerſo inſpergitur. Id *Paulo* eſt τῷ αἵματι ῥαντίζειν, *Hebr.* 9. *verſ.* 21. Et *Petrus*, eodem alludens, nos electos fuiſſe ſcribit *εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti, 1 *Pet.* 1. *verſ.* 2. Itaque *Judæorum* hic Canon eſt notiſſimus, עקר הזבח בהזיית הדם *Radix* (ſeu *eſſentia*) *ſacrificii eſt in aſperſione ſanguinis.* Hinc *Maimonides*, *De Paſchate* c. 2. ſect. 6. שהזריקה חמורה שהיא עקר הקרבן *quia aſperſio magni momenti eſt, cum ſit radix oblationis.* Et pelvis, aut crater, quo Sacerdotes ſanguinem aſpergendum excipiebant, מזרק dicitur, quod ῥαντήριον, *aſperſorium.* Quid quod in primo illo *Paſchate*, quod in Ægypto celebrarunt *Iſraëlitæ*, cum nullum eſſet altare, ad quod conveniret populus, ut agni ſanguis ad illud ſpargeretur, tamen huic aſperſioni id fuit analogum, quod agni ſanguine ſuperliminare, & poſtes illinere juſſi ſunt, *Exod.* 12. *verſ.* 22. Itaque multi interpretes *aſpergendi* vocem hic adhibent. Ita *Onkelos*, & *Jonathan* ודרון *& aſpergetis. Syrus* quoque eodem ſenſu, ܬܪܫܘܢ. Et *Hieronymus*, *Aſpergite ex eo ſuperliminare. Apoſtolus* vocat πρόχυσιν *affuſionem*, cùm dicit *Moſem* per fidem feciſſe *Paſcha*, καὶ τὴν πρόχυσιν τοῦ αἵματος, *& affuſionem ſanguinis:* ubi rurſus *Syrus* habet ܘܣܗܪܝܢ *& aſperſionem ſanguinis.* Nec quiſquam negaverit propitiatorium fuiſſe illum ſanguinem, cum ejus vel illitu, vel aſperſione Deum placaverint. Jam, ſi *Hebræos* conſulas, diſces non ſolum ſanguinem ad altare effundi, ſed & ejus viſcera, & adipes adoleri debuiſſe, ut in aliis ſacrificiis, *Lev.* 17. *verſ.* 6. *Maimonides*, *De Paſchate* cap. 1. §. 6. דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד ואחר כך ששופכין כדו כפשיטין אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אמוריו וכקטרין אותן חלבין כל זבח וזבח לבדו ובעל הזבח נוטל פסחו עם השור שלו וסביא לביתו לירושלם ומולחו ואוכלו לערב *Sanguinem* Paſchatis *ad baſin altaris effundere neceſſe eſt. Et poſt ſanguinem effuſum illud pelle denudant, & ex ejus ventre diſſiſſo extorum adipes educunt, & eos adolent, in unoquoque ſacrificio ſeorſim. Et ſacrificii dominus*, Paſcha *ſuum una cum pelle auferens, defert in domum, quam habet* Hieroſolymis, *& aſſatum veſperè comedit.* Et ſectione ſeptimâ, המניח אמורין ולא הקטיר עד שלנו ונפסלו בלינה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא ילין חלב חגי עד בוקר *Qui reponit extorum adipes, nec adolet donec pernoctaverint, ita ut pernoctatione illicita fiant, peccat in mandatum negativum; quia dicitur* Exod. 23. v. 18. "*Non* "*pernoctabit adeps feſti mei uſque manè.* Et ſectione octava, וכקטרין חלבי פסחין בכל הלילה עד שיעלה עמוד השחר *Et tota nocte adolent* Paſchatum *adipes, donec aſcendat columna Aurora.* Et ſectione decima quarta, poſtquam longam Sacerdotum ſeriem circa altare deſcripſit cum aureis & argenteis pelvibus, addit, cum quis *Paſcha* mactaviſſet, ſanguinem in pelvi fuiſſe exceptum à Sacerdote vicino, qui eum alteri traderet, & ſic deinceps, עד שהגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד *donec pervenerit ſanguis ad Sacerdotem vicinum, qui eum unica effuſione ad altaris baſim effunderet, & quam pelvim plenam acceperat, vacuam redderet.* Et ſectione decima octava, שחיטת הפסח וזריקת דמו וניתוי קרבו והקטר חלביו דוחין את השבת *Jugulatio* Paſchatis, *& aſperſio ſanguinis ejus, & ventris ejus percuſſio, & adipum ejus ſuffitus impellunt Sabbatum.* Senſus eſt, his vacandum eſſe etiam die *Sabbati*, quia Lex jubet, ut fiant במועדן *ſtato tempore ſuo*, ac proinde non poſſunt in aliud tempus rejici. Hæc omnia ferè totidem verbis legas in *Miſna* Tractatu *De Paſchate* cap. 5. & 6. Nec leviter prætereundum eſt etiam *Karaitas*, qui *Judaicas* Traditiones rejiciunt, ut ex ſola Scriptura pendeant, pleriſque his aſſentiri. Id probat doctiſſimus *Anglus* ex his veteris cujuſdam *Karaitæ* verbis, quem penes ſe eſſe aſſerit, דע שהקרבת הפסח הוא בכקום המוכחד בכתוב לא תוכל לזבוח אחד הפסח באחד שעריך ובכקום שחיטתו בעזרה ושפיכת דמו אל יסוד המזבח ואמודיו הן נקטרים בהזבח *Scito* Paſchæ *oblationem fieri in loco* [à Deo] *electo, ſicut ſcriptum eſt*, "*Non poteris immolare* "Paſcha *in ulla portarum tuarum. Locuſque mactationis ejus eſt in Templi atrio: & ſanguinis ejus effuſio ad altaris baſin. Extorum denique adipes in altari adolentur.* Hæc ille in capite, cui titulus eſt במקום הקרבת הפסח ואכילתו *De loco, in quo* Paſcha *offeren-*

offerendum eſt, & ejus eſa. Vir quidam piiſſimus & doctiſſimus, qui *Paſcha* putat potuiſſe ubivis mactari, & comedi, quamdiu ſtetit *Jeruſalem*, non cogitabat fruſtra toties (e) juberi mares omnes, ut quotannis veniant *in locum, quem Deus elegerit*, hoc feſtum celebraturi, ſi tum potuit agnus ubivis mactari, & manducari. Nec fuiſſe opus, ut qui erant בדרך רחקה *in via remota* tempore primi *Paſchatis*, *Hieroſolymam* ſe ſiſterent ſecundo menſe, & in eorum gratiam *Paſcha* alterum obſervaretur. Neque, ut Deus illorum urbes ab invaſione per miraculum ſervaret, dum ad feſta celebranda in unum locum ſe conferrent; quomodo ſe facturum pollicetur *Exod.* 34. *v.* 24. Neque enim opus eſt miraculis, cum media ordinaria non deſunt. Illa autem non defuiſſent, ſi viri potuiſſent *Paſcha* alibi celebrare, quia vacuas urbes non reliquiſſent. Temporis & loci anguſtia fruſtra objicitur, quaſi inter duas veſperas non potuerint tot agnorum millia ad unum altare ſiſti & offerri. Templi enim atrium latiſſimè patuiſſe docent viginti duo millia boum, & ovium centum viginti millia in Templi encæniis à *Solomone* ibi oblata, 1 *Reg.* 8. *v.* 63. & à reliquo populo ſacrificia ſine numero, 2 *Par.* 5. *v.* 6. Neque parvum fuit altare, quod in ſecundo Templo deſcribit *Joſephus* τετράγωνον, tam latum, quàm longum, cubitis quinquaginta, id eſt, pedibus ſeptuaginta quinque, *De bello Jud.* lib. 6. cap. 6. In illud autem altare non toti agni, ſed ſolum extorum adipes imponebantur, & ſanguis fundebatur ad baſin. Quibus offerendis vacabant plurimi & expediti Sacerdotes per horas quatuor, ſi res ita poſtularet; quod ex *Talmudicis*, *Maimandy*, & *Hebræorum* aliis probare ſit obvium. Quin ſupra docuit *Maimonides* agni adipes tota nocte potuiſſe adoleri, & donec aſcenderet columna Auroræ.

(e) Exod. 23. *v.* 17. & 34. 23. Deut. 16. 16.

IV. Ministri.

Sed, ut jam de miniſtris agamus accuratius, hi vel è plebe fuerunt, vel *Levitæ*, vel Sacerdotes. Plebejos fuiſſe nonnulli probant ex primo illo *Paſchate*, quod in *Ægypto* celebratum eſt. Quæ probatio non valet: quia tum temporis, cùm Sacerdotes nondum inſtituiſſet Deus, neceſſe erat plebejos Sacerdotum implere locum. Ita tamen, ut hoc muneris vel cederet patrifamilias, vel ejus filio natu majori. Quod obtinuit maximè poſt exitum ex *Ægypto*. Tum enim Deus, *Iſraelitarum* primogenitos ex communi clade eximens, novum jus in eos ſibi acquiſivit, *Exod.* 13. *verſ.* 15. & *Num.* 8. *verſ.* 17. Illos igitur vel redimi oportuit, *Exod.* 13. *verſ.* 13. pretio nempe quinque ſiclorum, *Num.* 18. *verſ.* 16. vel Deo conſecrari. Atque ut mundarum pecudum fœtus primogeniti pro victimis fuêre; ita hominum primogeniti Sacerdotum loco habiti ſunt: donec, iis in deſerto recenſitis & ſupra viginti duo millia numeratis, *Levitæ*, qui ferè totidem reperti ſunt, Deus in illorum locum ſibi adſcivit, & cultui ſuo dicavit, *Num.* 3. & 8. Itaque, cum Sacerdotes, qui ad Deum accedunt, jubentur ſe ſanctificare, *Exod.* 19. *verſ.* 22. plerique *Sacerdotum* nomine primogenitos intelligunt, quia tum nulli erant Sacerdotes proprie dicti. Neque aliter accipitur, quod *Exod.* 24. *v.* 5. *juvenes de filiis Iſraelis* Deo leguntur holocauſta obtuliſſe, & pacificas victimas immolaviſſe. Unde eſt, quod, pro *juvenibus*, *Oaheloc*, & *Jonathan Chaldæi*, *Saadias Arabs*, & *Tavvæſius Perſa*, *primogenitas* habent. Atque eoſmet ipſos intelligunt *Rabbi Solomo*, & *Aben Ezra*. Quidni igitur pari ratione *Paſcha* in *Ægypto* fuerit adminiſtratum aut à patrefamilias, aut ab hujuſmodi primogenitis? At etiam in terra *Chanaan* non pauci plebejis putant idem fuiſſe juris. Quibus præiviſſe videtur *Philo Judæus*, eum dicit de feſto *Paſchatis* in libro *De Decalogo*, Ἐν ᾗ (ἑορτῇ) θύειν πανδημεὶ ἀντῶν ἕκαστον, τὸν ἱερὸν αὐτῶν οἶκον ἐν ἀναμέσῳ ἱστάντες, ἱερουργίαν ἅμα καὶ θεωρίαν τοῦ ἔθνους παντὸς μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον διὰ πάσῃ ἕτει, εἰς εὐτυχίαν θυσίαν. *Quo feſto paſſim ſinguli ſacrificant, non expectatis Sacerdotibus, Lege ſacerdotum quot annis univerſa genti una die eximia concedente, ut ſacrificia per ſe faciat.* Et rurſus libro tertio *De vita Moſis*, Ἕτερα ἡ ἱερὰ βίβλος ἰδιώτας προσάγειν τοῖς βωμοῖς τὰ ἱερεῖα, θύειν δ' οὐ τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ νέμει προσάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱερεῖται, ἕκαστον μέρος ἰδίοις τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ θύειν διάγουσι· τίτε, καὶ χειμερίοις· *Quo feſto* (ut aliàs) *plebejis hominibus victimas ad altare addueunt à Sacerdote mactandas: ſed, jubente Lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque hoſtiam offert, & propriis manibus immolat.* In quibus verbis obiter nota *Philoni* θύειν ἀναγειν idem eſſe, quod *Luca*, *Act.* 7. *v.* 41. ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, *obtulerunt ſacrificium idolo:* cujus locutionis alioqui rara exempla. Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, non *Philo* ſolus, ſed ipſe Deus videri poſſit id toti populo conceſſiſſe, ut *Paſcha* mactet. Sic enim Lex de agno *Exod.* 12. *v.* 6. *Eum mactabunt* כל קהל עדת ישראל *tota congregatio Synagoga Iſraelis.* Proinde in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezekia* videtur id fuiſſe extraordinarium, quod agni non à populo, ſed à *Levitis* immolati ſunt. *Eſdras* enim rem ita refert, ac ſi præter morem facta ſit propter popuh immunditiam. Verba ſunt 2 *Par.* 30. *verſ.* 17. *Quia plerique è congregatione non ſe ſanctificaverant, ideo* Levitæ *vacabant mactationi* Paſchatum *pro omni immundo, ut ea Domino ſanctificarent.* In quem locum *R. Selamo*, *No mireris, cur non ipſi* Paſchatum *domum illa mactaverint, idve ſervatum continuo poſt*, "*Quia plerique non ſe ſanctificaverant*, &c. Eodem hæc pertinent *Eſd.* 6. *verſ.* 20. *Mundaverant ſe Sacerdotes, ac* Levitæ *pariter, omnes mundi erant. Ideo mactaverunt* Paſcha *pro omnibus ſis, qui ex captivitate redierant.* Qui nimirum ipſi mactaſſent, ſi fuiſſent æquè mundi. Plebejis igitur agnos mactare per Legem fuit liberum, modo ne immundities obſtaret. Non tamen inde ſequitur, quod contendit *Philo*, Oratorum more rem exaggerans, plebejos die *Paſchatis* Sacerdotum egiſſe partes. Neque enim hic fuit quidquam peculiare, cum in quovis alio ſacrificio idem fuerit conceſſum plebejis hominibus. Sic de holocauſto dicitur *Levit.* 1. *verſ.* 3. 4. 5. *Si quis holocauſtum offerat*, &c. *manum imponet holocauſti capiti*, &c. *Et mactabit filium bovis* (id eſt, *vitulum*) *coram Domino. Et Sacerdotes, filii* Aaron, *ſanguinem offerent, & ad altare ſpargent circumcirca.* Et de ſacrificio pacifico, *Levit.* 3. *verſ.* 2. *Manum imponet capiti oblationis ſuæ, & mactabit eum pro foribus tabernaculi conventus: Sacerdotis autem*, &c. Et de ſacrificio pro peccato *Levit.* 4. *verſ.* 24. *Et manum imponet hirci capiti, & mactabit eum in loco, ubi jugulatur holocauſtum coram Domino. Et Sacerdos accipiet de ſanguine*, &c. Hinc *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sacerdotis in Sanctuarium*, cap. 9. ſect. 6. שחיטת קדשים בשרת מרים אפילו קדשי קדשים בין קדשי יחיד בין קדשי ציבור שנאמר ושחט את בן הבקר לפני יי והקריבו בני אהרן *Mactatio victimarum per peregrinos legitima eſt* (id eſt, facta per eos, qui non ſunt ex *Aaronis* familia) *etiam ſanctiſſimarum, ſive ſint privati hominis victimæ, aut totius congregationis. Dicitur enim* Levit. 1. verſ. 5. "*Et mactabit vitulum coram Domino, & filii* Aaron *offerent.* Sed additur continuo poſt, מקבלה ואילך מצות כהונה *Recepto* (ſanguinis) *& quæ ſequuntur, pertinent ad ſacerdotium.* Ita *Talmudici* in *Zebachim* capite quinto, שחט ישראל וקבל הכהן *Mactat Iſraël* (id eſt, *quivis Iſraelita*) *ſed Sacerdos* ſanguinem *accipit.* Et ibi *Bartenora*, שחט ישראל אם ירצה שהשחיטה בשרת מרים בכלי הקרבנות *Mactat Iſraël* (quivis è plebe) *ſi velit, quia victima mactata per peregrinos legitimè ſit in omnibus ſacrificiis:*

eius: ſed Sacerdotum eſt accipere ſanguinem. Proinde *Abarbanel* in *Leviticum* res decem in ſacrificio numerat, quarum quinque ad eos attinent, qui victimas offerunt, quinque ad ſolum Sacerdotem. Illæ ſunt, 1 manuum impoſitio in caput victimæ, 2 macſtatio, 3 excoriatio, 4 diſſectio, 5 extorum ablutio: hæc, 1 ſanguinem in pelvi accipere, 2 eundem aſpergere, 3 ignem ſuper altare accendere, 4 ligna digerere, 5 & partes carnium, quæ adolentur. Hæc pluribus refert egregius Scriptor *Anglicanus* ignoti nominis, quem hic me ſequi ingenuè profiteor. Ex illis autem abundè patet in oblatione *Paſchatis* nihil licuiſſe privatis, quod non iis æquè licuerit in quovis alio ſacrificio. Nam, ut in aliis ſacrificiis, ita etiam in *Paſchate* ſolus Sacerdos ſanguinem, vel à *Levitis*, vel à plebejis acceptum, in altare ſpargebat, ut ſuprà docuimus ex 2 *Par.* 30. 16. & 35. 11. Solus item extorum adipes in altari adolebat, quod *Hebræi* omnes aſſerunt. Hinc Sacerdotes non latebat quot numero eſſent *Paſchata*. Et ſub *Nerone* ut *δεχιοπόῖς*, ut *Coſtio* ſatisfacerent, *Judæorum* numerum ab iis ſciſcitanti, reſponderunt ſe *Paſcha* ſolenni die numeraſſe (*f*) *τὰν μὲν δυμάτων ὀπτὰ πέντε μυριάδας πρὸς δὶ πεντακοσίοις ἑξακόσια, hoſtiarum viginti quinque myriades, & inſuper quinque millia, & ſexcenta.* Ut 1 *Sam.* 15. 4. in *Chaldæa* Paraphraſi *Saülis* numeraſſe legitur באכרי פסחיא *per agnos Paſchales.* Quod, licet fabuloſum, ut alibi docuimus, probat tamen ex illius interpretis ſententia, qui creditur eſſe *Jonathan*, *Iſraelitas* ſic potuiſſe numerari. Quod ne concipi quidem poteſt, ſi agnum domi ſuæ mactatum quiſque comedit. Hæc de ſacrorum miniſtris. In *Paſchate* autem convivio pater-familias, miniſtri vices gerens, cæteris in eadem menſa accumbentibus panem, & agni carnes, & poculum diſtribuebat.

(*f*) *Joſeph. De bello, l. 7. c. 17.*

V. Convivæ.

Convivas quod attinet, ii vel genuini fuerunt, vel adſcititii *Judæi*, *Genuinos* hic voco, quotquot erant ex *Abrahami* genere. *Adſcitatos* τὰς προσηλύτους, id eſt, quotquot aliunde orti, *προσεληλυθότα, καὶ Ἰουδαΐζοντα, circumcidebantur*, & Judæi *fiebant*, ut habetur *Eſther.* 8. 17. Horum alii עברים ילידי בית *verna*, ſeu *ſervi domi nati*, alii מקנת כסף *ſervi ἀγορασθέντες*, alii שכירים *mercenarii*, alii תושבים *inquilini* terræ *Chanaan*, nulli ſervitio addicti: de quibus omnibus *Gen.* 17. 12. & *Exod.* 12. 44. 45. Qui ad *Judaiſmum* convertitur *Hebraicè* dicitur גר *ger*, & *Chaldaicè* גיורא *giora*, unde *Græcum* γυιώμας *Exod.* 12. 19. & *Eſ.* 14. 1. ſed frequentius *προσήλυτος*. Ante circumciſionem nemo ad *Paſcha* admittebatur, in quam rem eſt diſerta lex *Exod.* 12. 48. *Nemo incircumciſus ex eo comedet.* Et proſelytos inſuper baptizari oportuit, poſtquam circumciſionis vulnus coaluerat, de quo baptiſmo multa *Judæi*. Mercenario, & inquilino, inter *Judæos* degentibus, haud dubiè liberum fuit à circumciſione abſtinere. Sed ſervos *ἀγοραστοὺς* ad circumciſionem potuiſſe cogi multi colligunt ex *Gen.* 17. 12. ubi *Abrahamo* circumcidère jubetur tam ſervum emptitium, quam dominatum. Quibus concinere videntur hæc Legis de *Paſchate* Exod. 12. 44. *Omnem ſervum, argento emptum, circumcides, tum vero de eo comedet.* Tamen vix crediderim quenquam ad circumciſionem mera vi fuiſſe adactum: quia ſic ſumenti imponeretur peccandi neceſſitas, & juberetur hypocriſis. Nec talis circumciſio ſacramentum eſſet Dei fœderis, quo non trahimur inviti, ſed id volentes amplectimur. Denique vera Religio ſuaderi debet, non imperari; nec hominum metu ſuſcipi, ſed ſolius Dei timore. Quem qui colit invitus, eo non eſt melior, qui idolis ſponte ſervit. In Lege igitur dominos non puto juberi ſimpliciter, ut ſervos à ſe emptos circumcidant, ſed ut circumcidant, quantum in ſe eſt, aut aliter à ſe abdicent. Hanc Legem ab *Hebræis* ſic intelligi docent iſta *Maimonidis De circumciſione* cap. 1. ſect. 6. לקח עבד נרדי מן הכותים ולא רצה העבד למול מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש יתר על כן אמר לקיימו כשהוא ערל אלא חזר ומכרו לכותים *Si quis ſervum jam adultum a* Cuthæis *comparaverit, qui circumcidi nolit; revolvuntur cum eo omnes duodecim anni menſes* (id eſt, toto anno ſervatur) *ſed non licet eum ſervare diutius incircumciſum. Debet igitur* Cuthæis *iterum venundari.* Verum tamen, ſeu infantes à ſervis domi natos, etiam invitis parentibus, à dominis octavo die potuiſſe circumcidi palàm eſt; quia liberi in ſervitute nati non tam erant patris, quàm heri. Proinde ſervus, anno *Sabbatico* Legis beneficio ex ſervitute exiens, liberos ex ancilla creatos ſecum non abducebat, ſed domino relinquebat, *Exod.* 21. 4. Quę Lex excludebat incircumciſos, excludebat etiam apoſtatas; & rebelles in Dei Legem. Nempe, ut ait *Apoſtolus* Rom. 2. 25. *Circumciſio quidem prodeſt, ſi Legem exſequaris, ſed ſi tranſgreſſor Legis fueris, circumciſio tua facta eſt præputium.* Hinc *Exod.* 12. 43. ita habuit *Hieroſolymitana* Paraphraſis, prout *Elias* citat in *Thisbi*, *Nemo Iſraëlita*, דאשתמר *qui defecit* (vel *apoſtata fuit*) *ex eo comedet.* Pro quo *Onkelos*, דאסתלק, *qui receſſit.* Et *Jonathan* cum auctuario, דאסתלק ולא הדר *qui receſſit, nec reverſus eſt*; ne quis putet non relinqui locum pœnitentiæ. Sed in *Hebræo* ſolum eſt, כל בן נכר *Quiſquis eſt peregrini filius non comedet ex eo. Peregrini filius*, id eſt, ἀλλογενὴς *alienigena*, ut *Græci* & *Hieronymus* rectè reddunt. Itaque hæc verba ad *Gentes* pertinent, non ad *Judæos* apoſtatas. Sed *Chaldæus* pro בן נכר *ben nechar*, id eſt, *filio peregrini*, puto legiſſe בן נכר *ben nechar*, id eſt, *filium alienationis*, & eos intellexiſſe, qui per apoſtaſiam à Deo alienantur. Videri poſſit qua Lege excluduntur incircumciſi, etiam excludi fœminas, quæ non circumcidebantur: maximè, cum in Lege ſoli mares ad tria feſta ſe conferre jubeantur. Vide *Exod.* 23. 17. & 34. 23. & *Deut.* 16. 16. Sed *Exod.* 12. 6. 47. כל עדת ישראל *omnis cœtus Iſraël* jubetur *Paſcha* celebrare. Itaque fœminas unà cum viris ſolennia hæc feſta celebràſſe patet exemplo *Elkanæ*, qui quotannis ambas uxores, cum filiis & filiabus, ſecum ducebat *Silonem* ad ſolennia feſta, 1 *Sam.* 1. 3. 4. *Joſeph* quoque, & ſancta virgo, feſto *Paſchatis Hieroſolymam* annuatim ſe conferebant, *Luc.* 2. 41. Neque dubium, quin idem præſtiterint omnes eorum temporum piæ mulieres. Proinde illis fuit ſua pars in ſacris conviviis. Et quo die ſacrificabat *Elkana*, uxori ſuæ *Penninæ*, ejuſque filiis, & filiabus omnibus dabat ſacrificii partes. Et *Annæ*, quam amabat, dabat מנת אחת אפים *portionem unam honorariam*, 1 *Sam.* 1. 4. 5. *Davidi* quoque, oblatis ſacrificiis euchariſticis, horum partem impertiit omnibus *Iſraelitis* לאיש ועד אשה *à vire ad mulierem*, id eſt, tam his, quam illis, 2 *Sam.* 6. 18. 19. Et Sacerdotum filiæ ſacris cibis veſcebantur; *Num.* 18. 11. 19. Quidni igitur credamus mulieres etiam *Paſcha* participàſſe; quod euchariſtici ſacrificii fuit genus, ut docuimus? *Hebræi* certè *Maimonides*, *Paſch.* cap. 2. §. 4. non ſolum mulieres admittere docet in *Paſchalibus* conviviis, ſed & nonnunquam, ut ait, עשים הגורת כלם נשים אפילו בפסח שני *conſtubernium faciunt totum ex mulieribus etiam in ſecundo* Paſchate. Neque verò illas excluſit lata Lex in incircumciſos: cum mulier incircumciſa dici nequeat, quia ad eam non pertinet circumciſio. Quid quod ערל *arel*, propriè *ἀκροβυστία incircumciſum* non ſonat, quomodò reddi ſolet, ſed *ἀκρόβυστον præputiatum*, ſi ita loqui liceat, quod ſequutus eſt *Aquila*. Mulierem autem non

poſſe eſſe ἀκροβυστίαν præputiatum, eos non latet, qui ſciunt quid ſit ἀκροβυστία præputium.

Legalis etiam immunditia *Iſraelitæ* à *Paſchatis* communione excludebat, donec ab ea expurgati eſſent. *Joſephus*, *De Bello* lib. 7. cap. 17. Οὔτε γὰρ λεπροῖς, οὔτε γονορρυέσιν, οὔτε γυναιξὶν ἐπιμήνοις, οὔτε τοῖς ἄλλως μεμιασμένοις ἐξὸν ἦν θυσίας μεταλαμβάνειν. *Neque enim leproſis, neque gonorrhœâ laborantibus, neque menſtruatis mulieribus, neque aliter pollutis licebat hujus ſacrificii participem eſſe.* Sic *Num.* 9. 6. *Quidam fuerunt, qui, cum immundi eſſent ex contactu humani cadaveris*, Paſcha *illo die celebrare non potuerunt.* Itaque, ut tam illis, quam aliis deinceps in ſimili caſu provideretur, alterum *Paſcha* Dei juſſu in ſequentem menſem eſt indictum. Non, quod eo recurrere ſemper neceſſe fuerit. Quædam enim immunditiæ non durabant niſi in diem, & ſub veſperam expurgabantur. Hinc *Maimonides*, *Paſch.* cap. 6. ſect. 1. *Quinam eſt ita immundus, ut ad* Paſcha *ſecundum impellatur? Quiſquis non poteſt comedere* Paſcha *nocte decimæ quintæ menſis* Niſan *propter immunditiam ſuam:* כגון זבים חבות נדות ויולדות ובועלי נדות *ut viri ſeminis, & mulieres ſanguinis fluxu laborantes, menſtruatæ, puerperæ, & qui cum menſtruatis mulieribus rem habuerunt. Sed qui cadaver* reptilis *tetigit, aut reptile, aut quid aliud ſimile die decimæ quartæ, is lavatur, & poſtquam lotus eſt, pro eo* Paſcha *maſtam. Et ſub veſperam, cum Sol ex occubuit, comedit* Paſcha. Quia qui ſe polluerat rerum hujuſmodi contactu, nonniſi uſque ad veſperam immundus erat, *Levit.* 11. 24. At per ſeptem dies erant polluti, qui humanum cadaver tetigerant, *Num.* 19. 11. &c. Item, qui viri ſeminis, & quæ mulieres ſanguinis fluxu laboraverant, & qui menſtruatam iniverat, *Levit.* 15. 13 19. 24. 28. Quæ marem pepererat, per hebdomadem; quæ fœminam, per duas hebdomadas impura fuit: nec illa ante quadrageſimum, hæc ante octogeſimum diem perfecte purgari potuit, *Levi.* 12. 2. &c. Proinde donec purgationis tempus eſſet elapſum, non licebat illis vel agni *Paſchalis*, vel ullam euchariſtici ſacrificii carnem morſu libare ſub pœna excuſionis. Ita de Sacerdotibus pronuntiat Lex *Levit.* 22. 3. &c. *Quicunque è toto ſemine veſtro acceſſerit ad res ſacras, quas Domino ſanctificaverint filii* Iſraelis, *dum ejus immunditia in ipſo eſt, is utique excindetur à facie mea*, &c. *Quiſquis è ſemine* Aaronis *eſt leproſus, aut gonorrhœa laboret, da rebus ſacris ne comedat uſquedum mundus fuerit: ſimiliter qui tetigit ullum immundum à mortuo, aut ullum, ex quo exit ſemen concubitus. Aut quicunque tetigerit ullum reptile*, &c. *Quiſquis illud tetigerit, immundus erit uſque ad veſperam. Nequitur comedat de rebus ſacris donec laverit corpus ſuum aqua. Et poſtquam occubuerit Sol, mundus erit, & poſtea comedere poterit de rebus illis ſanctis, quia ſunt ejus cibus.* Et de quovis *Iſraelita* Levit. 7. 20. *Quiſquis comederit carnem è ſacrificio euchariſtico, quod eſt Domini, cum immunditia ſua in ſe, exſcindatur vir ille è populis ſuis.* Ideoque ſupra nos docuit *Joannes* noluiſſe *Judæos* in Prætorium ingredi, ne *Paſcha* comeſuri polluerentur, *Joh.* 18. 28. Ubi, ſive *Paſchatis* nomine *Paſchalem* agnum intelligas, ut plerique volunt; aut ſacrificia euchariſtica, quæ vel cum agno, aut poſt agnum diebus *azymorum* comedebantur: tamen hic locus omnino ad rem eſt, quia quiſquis erat pollutus ab utriuſque eſu prohibebatur. At ſub *Ezechiæ* Rege piiſſimo hanc Legem violaverunt multæ tribus *Iſraelis*, de quibus ita habetur 2 *Paral.* 30. 17. כי רבת בקהל *Quia multitudo fuit in congregatione, qui ſe non ſanctificaverant.* Et rurſus verſu decimo octavo כי מרבית העם *Quia magna pars populi,* רבת *multitudo ex* Ephraim, & Manaſſe, & Iſachar, & Zabulon, *non ſe mundaverant, ſed comederant* Paſcha בלא ככתוב *aliter quam ſcriptum eſt.* Tamen verè converſis ignovit Deus, pii Regis oratione patratus. Proinde ſequitur, *Sed pro iis oravit* Ezechias, *dicens, Bonus Dominus propitius illi ſit, qui totum animum ſuum comparaverit ad quærendum Deum, Dominum Deum patrum ſuorum, licet non* כטהרת הקודש *ſecundum purificationem ſanctuarii.* Id eſt, licet ab immunditia ſua ſe non purificaverit ſecundum ritus in Lege ceremoniali præſcriptos. *Et exaudivit Dominus* Ezechiam, ורפא את העם *& ſanavit populum*, id eſt, ei ignovit, ita ut ex peccati reatu, tanquam ex morbo convaleſceret. Sic *Pſ.* 41. 5. *Sana animam meam, quia peccavi*, id eſt, ignoſce mihi. Et *Propheta* verba *Eſ.* 6. 10. *Et convertatur*, ורפא לו *& ſanetur*, *Chriſtus* ſic reddit *Matth.* 13. 15. *convertantur, & ſanem eos*; & *Marc.* 4. 12. *convertantur, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα, & remittantur eis peccata. Maimonides* (*Paſch.* cap. 7. §. 1.) eos aſſerit, qui primo *Paſchate* immundi ſunt propter contactum mortui, rejici in ſecundum *Paſcha*, ut alios immundos, ſi ſint, מיעוט הקהל *minor pars congregationis*; ſed, ſi ſint רוב הקהל *major pars congregationis*, omnes ità admitti, ut pro immundis habeantur. Si præciſè dimidia, omnes quidem admitti, ſed ita, ut mundi cum mundis, immundi cum immundis ſeparatim coeant. Idem in libro *De ingreſſu ſummi Sacerdotis in Sanctuarium* cap. 4. §. 10. quærit an eo anno, quo *Ezechias* ſolenne illud *Paſcha* celebravit, intercalaris *Adar* in fine anni ſit additus, ut differretur *Niſan*, quia plerique nondum erant ſanctificati. Sed Scriptura diſertè docet *Paſcha* celebratum fuiſſe ſecundo menſe 2 *Par.* 30. 2. id eſt, menſe *Jiar*, non menſe *Niſan* per intercalationem dilato.

Sed & remotum iter non tam excludebat, quam excuſabat *Iſraelitas* à celebratione *Paſchatis*. Itaque quiſquis menſe primo erat בדרך רחקה *in via remota*, ita ut non poſſet ſtato die venire *Hieroſolymam*, differebat in menſem ſecundum, *Num* 9. 10. 11. *Via remota* definitur in *Miſna* Tractatu *Peſachim* cap. 9. ſtatim initio, ſpatio, quo urbs מודיעים *Modiim* (è qua oriundi *Maechabæi*) diſtabat *Hieroſolymis*. Et in *Gemara* dicuntur eſſe מן מודיעים לירושלם חמשה עשר מיל *è* Modiim Hieroſolymas *quindecim milliaria*, (longè aliter, quam *Engeſippus*, qui ſolum ſex numerat.) Hinc *Maimonides*, *Paſch* cap. 5. §. 8. 9. ואיזו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומות ירושלם כי שהיו בינו ובין ירושלם יום ארבעה עשר אם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הזה דרך רחוקה היה בינו ובינה פחות מזה ואינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול לתגיע לירושלם אחר חצות כשיהלך כרגליו בנחת *Quænam eſt via remota? Millia quindecim extra* Hieroſolymitana *mœnia: ſi quis igitur die decimæ quartæ* (menſis *Niſan*) *inter ſe & Hieroſolymam, orto jam Sole, millia quindecim, aut amplius interjecta habeat, hæc eſt via remota. Sed, ſi quid habeat minus, non eſt via remota: quia poteſt Hieroſolymam poſt meridiem pervenire, etiam ſi pedes eat, & lento gradu.* Si quem, qui in viam ſe dedit, remoratur jumentorum tarditas indomita, aut morbus pedum, aut carcer, quo detinetur extra urbis mœnia, is non cenſetur eſſe in via remota, ſed אנוס *per vim detentus.* Vide plura in *Maimonide* ubi ſupra. Hic ſolùm addo, longinquum iter à *Philone* libro tertio *De vita Moſis* longè aliter accipi, nempe pro peregrinatione in regionem à *Judæa* procul diſſitam, cum ſecundum *Paſcha* permitti dicit τοῖς μακρᾷ χώρᾳ ἀπὸ πατρίδος κεκωμηκόσιν ἅμα τῷ πατρὶ ἱδρυσαμένοις γένη· ὁ γὰρ οἱ ξεντεύοντες, καὶ ἐπίηθι εἰκότως ἀδύ-

(f) Lego κίνων, ὡς στρέβλωσις ἢ ἕτερα τιμῶν καὶ ταῦτα, μὴ χωρίσας τὰ ἴδια πολυφθογγίαν (f) τὸ ἴδιον μιᾶς χώρας, ἀλλ' ἀπειρίας τῶν πανταχοῦ διατριβόντων, ὡς, qui longinqua peregrinationis ergo prohibiti ſunt, ne cum reliqua gente ſacrificia-

ficarent. Neque enim qui peregrinantur, & alibi terrarum degunt, ullum peccatum admittunt, cur honore cum cæteris communi prohibentur. Maximè, cum una regio gentem tam populoſam non capiat, ſed colonias in multa loca mittat. Et vero hæc videtur fuiſſe legis vera mens. Nam qui ſolùm quindecim ab urbe milliaribus abfuit die menſis decima quarta, ſi non potuit illa ipſa die *Hieroſolymam* ſe conferre, cur non pridie diceſſit, ut feſto intereſſet, nec paterentur à tempore ſe intercipi. Hæc exceptio ſi valeat, in ipſa *Judæa* potuit *Iſraëlitarum* pars maxima à feſto impune abeſſe, nempe quotquot quindecim paſſuum millibus ab urbe aberant. Itaque Doctores videntur interpretatione tam diluta *Iſraëlitas*, ſacra feſta negligentibus, conſuiſſe pulvillos, ut molliùs caderent in peccatum prolabentes.

Agni convivæ per domos convenire jubentur *Exod.* 12. 3. *Accipiant ſibi quiſque agnum pro domo patrum, agnum pro* unaquaque *domo.* Sunt nonnulli interpretes, qui pro *domo familiæ* habent, id eſt, כשפחות, minùs rectè. Aliud enim *familia*, aliud *domus. Familia* latiùs patet, atque ut tribus in plures familias, ſic familia dividitur in plures domos, *Joſ.* 7. 14. Itaque, cum in una familia plures agni comederentur, ſæpe minor fuit domus, quam ut agno comedendo par eſſet. In quo caſu Lex jubet vicinos advocari, ita ut conveniant, quantum ſit ſatis ad comedendum agnum, *Exod.* 12. 4. Nec convivarum numerus ſit infra decem, aut ſupra viginti excreſcat. Quo faciunt hæc *Jonathanis* in *Paraphraſi* ואין זערין אנשי ביתא ממנין עשרא כמיסת למיכל אמרא *Et ſi homines domûs numero ſunt minus quam decem, quantum ad comedendum agnum ſatis eſt.* Item hæc *Joſephi*, *De bello* lib. 17. cap. 7. Ἕκαστις δὲ φιλεῖται περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, ἣν ἐλαχίστη ἀνδρῶν δέκα (μείων γὰρ οὐκ ἔξεστι δαπανᾶσθαι) πολλοὶ δὲ καὶ εἰς εἴκοσιν ἀθροίζονται. *Tanquam cognatio erit circa unamquamque victimam hominibus decem non minor (ſolum enim convivare non licet) multis autem ad uſque viginti congregantur.* Nec fortaſſe minor fuit convivarum numerus in ſuprema *Chriſti* menſa, ſi cum *Apoſtola* duodecim, ut nonnulli conjectant, illi adfuit ædium dominus, cum domeſticis ſuis. Nec debuit exceſſi ille numerus, ut adſtantium unuſquiſque ſaltem haberet agninæ offulam, vel ut *Hebræi* definiunt, כדית *quantum olivam.* Itaque *Baal Hatturim* obſervat verba *Moſis* Exod. 12. 4. איש לפי אכלו *unuſquiſque ſecundum id, quod comedit*, per *Gematriam* idem valere, quod אכל כזית *comedit quantum olivam.* Nempe apud *Cabaliſticos* nullum momentum habet unitas, qua ſola differunt duo numeri ex illis vocibus emergentes. Porrò contubernia, in quibus comedebatur agnus, *Joſephus* φατρίας vocat, *Hebræi* חבורות *fodalitia*, & commenſales בני חבורות *filios fodalitii.* In his contuberniis ſimul accumbebant viri & mulieres, ſenes & pueri, ſani & ægri, domini & ſervi. *Judæorum* denique quotquot poterant comedere carnis offulam, ne infantibus quidem excluſis, modò ne eſſent ἀρτιγέννητα βρέφη, *infantes modò geniti*, quales lacte egere dicit *Paulus*, & non ſolido cibo, *Hebr.* 5. 12. Interim *Maimonides*, *De Paſch.* cap. 1. ſect. 4. fodalitium iniri negat inter mulieres & ſervos, ne ſit קלות ראש *levitas capitis inter eos*, id eſt, ne levius & protervius ſe gerant, quam in tali feſto deceat. Sed idem approbat fodalitium totum ex mulieribus, aut totum ex ſervis conflatum, non tamen totum ex pueris, quia nondum ſunt rationis compotes. Neque totum ex ægris, aut ex ſenibus, aut ex אונים, id eſt, *propter mortuum lugentibus*, quia tales parum comedunt. Timendum igitur, ne quid ſuperſit, & agni reliquiæ vilefcant, & profanæ fiant. Quod idem ſit periculum, ſi omnes eſſent proſelyti, qui agni carnes diſſecare ſolent in tenuiſſimas partes. Sed piget hic referre tam futilia λεπτολογήματα.

VI. Ritus.

In præſcripcis à *Moſe* ritibus quatuor ſunt examinanda. 1. Victimæ ſeparatio. 2. Ejuſdem mactatio. 3. Aſſatio. 4. Manducatio. Primum quod attinet, *Exod.* 12. 3. שה *ſeh*, jubetur ſeponi, id eſt, *agnus*, vel *hædus.* Nam, ut capræ & oves in natura multas habent communes dotes, ita in ſermone communia habent non pauca vocabula. Sic ſuo loco (*g*) *Homerum* obſervavimus μήλων nomine utrumque pecus ſæpe complecti. Et οἰνὰς tam *caprarum*, quam *ovium* eſſe *caulas. Pellem* utramque dici ῥακᾶς, & μηλωτὰς, *excrementa* σπυράδας, *vocem* βλάχημα, ſeu *balatum*, & κριάσειν, vel τυρκάσαιθαι, tam hircis, quàm arietibus convenire, qui cornibus ſe mutuo impetunt. Ità etiam *Hebræis* צאן *ſon*, tam *capram*, quam *ovem*, & שה *ſeh*, tam *hædum*, quam *agnum* ſonat. Quod ex *Moſe* abunde patet, qui *Gen.* 30. 32. meminit שרי ſch, *nigri in ovibus*, & *maculoſi in capris.* Et *Num.* 15. 11. *Sic fiet*, inquit, לשה ש seh, *in ovibus*, & *in capris.* Et *Deut.* 14. 4. *Comedetis* שה כבשים ושה עזים ſeſi *ovium*, & ſch *caprarum.* Cum igitur *Exod.* 12. 3. jubet ſeponi ש שה *ſeh*, per ſingulas domos, non dubium eſt, quin intelligit utrumque pecus. Itaque ſignanter addit verſu quinto, *Ex ovibus, & ex capris eum accipietis*: id eſt, ex ovibus, aut ex capris. Neque enim utrumque ſeponi oportuit, ſed alterutrum, prout libebat. Qui tamen libertate pios putaverim ſic eſſe uſos, ut agnum frequentius, & libentius obtulerint, tanquam victimam Deo gratiorem; quia major eſt in ovibus manſuetudo, docilitas, innocentia. Unde factum eſt, ut olim ovis etiam apud *Ethnicos* pro maxima hoſtia haberetur. *Paulus* ex *Feſto*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo pacatore.* Et ipſe *Feſtus*, *Agnus dicitur a* Græco ἀγνὸς, *quod ſignificat* caſtum; *eò quod ſit hoſtia pura, & immolationi apta.* Proindè *Ezech.* 34. 17. dijudicari dicit *Propheta inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Quo *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. 33. electorum à reprobis ſeparationem, quam faciet ultima die, confert cum paſtore, qui ſeparat oves ab hœdis. Adeoque cum idem nobis proponatur tot locis ſub *agni* typo, ne ſemel quidem *hœdi* nomine illum inſigniri videas. Et utrique commune *Hebræum* שה *ſeh*, Græci Interpretes ἀμνὸν, πρόβατον, πρόβατον, id eſt *agnum*, *arietem*, *ovem* reddunt quadraginta locis; χίμαρον *hœdum* ſemel tantùm. Et *Chaldæi* tres interpretes vix uſpiam aliter reddunt, quàm אמר *immar*, vel אמרא *immera*, id eſt, *agnum.* Et jam olim pro *Chriſti* typo fuerat aries *Iſaaco* ſubſtitutus, *Gen.* 22. 13. Itaque etiam in *Paſchate* videtur agnus communior fuiſſe victima; neque hœdus mactatus, niſi cum agni deerant. Quo faciunt hæc *Theodoreti* in *Exodum.* Quæſt. 24. Ὅτι ὁ μὲν πρόβατον ἔχων, θύει τοῦτο· ὁ δὲ οὐκ ἔχων πρόβατα, ἐρίφους. *Ut qui ovem habet, eam immolat; & qui ove caret, hœdum.* Et in *Chaldæa* Paraphraſi, 1 *Sam.* 15. 4. *Saul* populum dinumeraſſe legitur באמרי פסחיא *per agnos Paſchales*, non *per Paſchales hœdos.* Non me latet, quod *Eliezer* refert in *Capitulis* ſect. 32. *Jacobum* duos hœdos patri ideo appoſuiſſe, cum ab illo benedictus eſt, quia dies erat *Paſchatis*; & horum alterum fuiſſe pro *Paſchate.* Sed nihil fingi potuit ineptius. Nam, ut cætera taceam, *Paſcha* non inſtituit Deus, niſi in exitu ex *Ægypto.*

Præparatio ad *Paſcha* incepit à die decimo, quo Deus agnum ſeponi juſſit mactandum die decimo quarto, *Exod.* 12. 3. Mira igitur eſt *Joſephi* ἀβλεψία, qui, decimæ diei decimam tertiam ſubſtituens, Deum *Moſem* juſſiſſe dicit, (*h*) ut populo nuntiaret θυσίαν ἑτοίμην ἔχειν, παρασκευασαμένους τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς πάντας εἰς τὸν τεσσαρακαιδέκατον, *ut paratam habeant victimam*, Xanthici *menſis die decimotertio in*

(*g*) *Cap.* 4. p. 48. *lin.* 5. *& ſequ.*

(*h*) *Antiq.* l. 2. c. 5.

decimum quartum præparatum. Cur autem tanto tempore, antequam mactaretur, præparari voluerit Deus, *Hebræi* has cauſas afferunt. 1. Ne in ipſo diſceſſu, ſi eo uſque hanc curam diſtuliſſent, negotiorum turba obruti, id oblivioni traderent. 2. Ut accuratius obſervarent, an forte aliquis defectus in agno eſſet. 3. Ut ex agni aſpectu occaſionem haberent inter ſe colloquendi de ſua ex *Ægypto* redemptione. 4. Ut ſe maturè accingerent ad futurum feſtum celebrandum. *Sabbatum* fuiſſe addunt decimum illum diem: & ab eo ad diem decimum quartum ſingulos *Iſraelitas* agnum habuiſſe lectorum ſpondæ alligatum; rogantibuſque *Ægyptiis*, quorſum id fieret, reſpondiſſe ſe mactaturos in Dei honorem die decimo quarto. Quod *Ægyptios* malè habebat; quia ſignum *Arietis* illo ipſo menſe colebant. Itaque *Judæos* malè multatiſſent, niſi divina vis eos coërcuiſſet. In cujus miraculi memoriam *magnum* vocant quodcunque *Sabbatum* proximè præcedit *Paſchatis* feſtum. In quibus, licet fabuloſis, tamen haudquaquam abſurdum eſt, quod arietem volunt jam olim ab *Ægyptiis* pro Deo fuiſſe cultum. *Ægyptii* enim à *Chamo* oriundi ſunt, cujus filius מצרים *Miſraïm*, *Ægypto* nomen dedit. Et ille quidem *Hammon* dictus eſt; hic *Mifçi* vel *Oſyris*: quorum prior in *Ariete*, poſterior in *Tauro* cultus eſt. Id Mythologorum neminem latet. Proinde à *Judæis* utrumque immolari vult *Tacitus* in *Ægyptiorum* contemptum. *Caſo*, inquit, *ariete velut in contumeliam* Hammonis. *Bos quoque immolatur, quem* Ægyptii Apim *colunt.* Valde igitur veriſimile eſt eodem eſſe referendum, quod in *Zodiaco* ſignis *Aries* primum locum, *Taurus* ſecundum obtinet. Maximè, cum *Chaldæos Ægyptios* in *Aſtrologia* ſtudio proximè ſequuti ſint. Itaque *Ptolemæus Peluſiota Ægyptium* κατ' ἐξοχὴν paſſim appellat ὁ ἀρχαῖος, quaſi nullum *Aſtrologum* noverit antiquiorem. Et ejuſdem tribuerunt *Græci* vetuſtiores, ut *Ariſtophanes* in *Danaidibus*,

Καὶ ὁ Κυλλήνιος φθίγγα, κἀκ Πισάτιος.

Ægyptios tamen æquè, ac *Chaldæos Aſtrologiam* primos reperiſſe, *Clemens* non conceſſerim, cujus verba ſunt libro primo *Stromatum*, Διεγράψατο γὰρ πρῶτος ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξενεγκὼν· ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. *Ægyptii ſiquidem primi Aſtrologiam inter homines intulerunt; ut & Chaldæi. Chaldæos* enim præceſſiſſe facile eſſet docere, ſi hæc res ageretur.

In agno, aut hœdo mactando Legiſlator tria requirit, ut ſit *integer*, *maſculus*, & *anniculus*, Exod. 12. 5. Quæ jam ex parte explicavimus libri ſecundi capite trigeſimo tertio. Et docuimus τέλειον *perfectum* dici agnum, aut quodvis aliud victimæ genus, omnis vitii, & labis expers. Ita Legiſlator explicat *Levit.* 22. 19. 20. *Perfectum marem ex bobus, ex agnis, aut ex capris, in quo nullum ſit vitium offerre. Alioqui non eſſet acceptus pro vobis.* Et rurſus verſu vigeſimo primo, *Perfectum ſit* (ſacrificium veſtrum) *ut ſit acceptum, nullum in eo ſit vitium.* Et *Malach.* 1. 8. *Cum admovetis cæcum ad immolandum, nunquid malum eſt? Et cum admovetis claudum, & agrotum, nonquid malum eſt? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut an ſuſcipiet vultum tuum?* Quæ ſint in victima vitia pluribus recenſet *Moſes Levit.* 22. 22. *Si ſit* (animal) *cæcum, aut fractum, aut mutilum: ſi ſit verrucoſum, aut ſcabie, aut impetigine laboret.* Et verſu vigeſimo tertio. *Si ſit* שרוע וקלוט, id eſt, *ſi membrum aliquod juſto longius, aut brevius habeat.* Et verſu vigeſimo quarto, *ſi ſit* (teſticulis) *compreſſum aut contuſum, aut avulſum, aut exciſum*; Græcè θλιβίας, θλαδίας, πτάδων, & ἐκτομίας dixeris. Quæ quaſi non ſufficiant, & ſolùm לרוכא in exemplum proferantur, *Hebræi* longè plura de ſuo comminiſcuntur, propter quæ nec offerre potuerit Sacerdos, nec offerri victima. Itaque *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sanctuarii* cap. 7. hujuſmodi vitia quinquaginta recenſet. Quinque in auriculis, ſi ſint fractæ, fiſſæ, perforatæ, tabidæ, duplicatæ. In palpebra tria, ſi ſit perforata, fiſſa, fracta. Octo in oculo, ſi quis cœcus ſit, aut cocles; ſi humores ſuffuſi viſum intercipiant; ſi ſcotomate laboret, quod *Hebraicè* סנורים; ſi tanquam ענב *uvam* in oculo habeat; ſi carnem ſuperfluam, quâ pupillæ pars obtegatur; ſi albuginem, quæ *Hebraicè* תבלול; ſi punctum album habeat in pupillæ medio, aut etiam nigrum profundum: quorum utrumque דק *Hebraïs.* In naſo tria, ſi ſolùm ab una parte perforatus eſt, aut ſi fiſſus, aut ſi fractus eſt. In ore ſex, ſi labium eſt perforatum, fractum, aut fiſſum; ſi maxilla inferior ſuperiorem excedat; ſi os naturâ balbum, & lingua impedita (quæ duo vitia nonniſi ad Sacerdotem pertinent.) In pudendo duodecim, ſi nervus compreſſus, contuſus, avulſus, aut exciſus eſt. Teſticuli itidem ſi compreſſi, contuſi, avulſi, aut exciſi ſunt. Si quis μόρχιχος duplex ſcrotum habeat, aut duos teſticulos in uno ſcroto. Si ſit הטכטום *ambigus ſexus*, aut *androgynus.* Sex in manibus, & pedibus: ſi ſit claudus, ſi femur unum habeat longius, qui *Hebraicè* שרוע, aut ſi habeat altius. Si in oſſe manus, aut pedis anterioris, eſt fractura notabilis. Si idem in poſteriore. Si pedes natura habeat מכולמורת *conſtrictos*: (*vacuumne* velit, *Græci* χαῦλόν aut *compernem*, *Græcè* σκαμβόν, aut tertium aliquid, non ſatis ſcio.) In toto corpore ſunt quatuor, ſcabies ſicca, verruca, impetigo *Ægyptia* חזזית כצרירת, quæ *Hebraicè* ילפת. Os aliquod exciſum, quod *Hebraicè* חרוץ. His adduntur tria vitia, ut abſolvatur πανσπερμία, ſi præ ſenio tremat, aut ſi præ morbo, & ſi victima ſit טרפה *terepha*, id eſt, à *fera diſcerpta.* Sed nihil actum hactenùs, cùm *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 42. 2. meminerint שמנה עשרה טרפות *Octodecim terephoth*, quæ שנאמרו לכשרי בסיני Moſi *tradita ſunt in monte* Sinai. Hinc *Jonathan*, Levit. 11. 1. *Ut caveant & ſeparent ſe* מטומאות תכניסירי טריפן *à pollutione octodecim terephoth.* Quod tamen leve eſt præ *Maimonidis* παιγνίῳ in libro *De macſutione* cap. 10. ſect. 9. ubi reperiri contendit ſeptuaginta ſpecies *terephoth*, quas dinumerat ſingulas.

Idem agnus debuit eſſe *maſculus*, quia mas præſtat fœmina, & præſtantiora Deo ſunt immolanda. Itaque *mas corrupto* opponitur in his *Malach.* 1. 14. *Maledictus eſto vir doloſus, qui, cum habeat maſculum in grege ſuo, corruptum Domino vovet, & ſacrificat.* Et a Nomine איש *vir*, Verbum אתאשש *pro viroſo gerere*, & *fortem eſſe* ſignificat, ut *Græcum* ἀνδρίζεσθαι. Sic *Eſ.* 46. 8. *Hujus memeneste*, והתאששו & *viriliter agite*; Chaldæus, ואתקפו & *roboramini.* Ut 1 *Cor.* 16. 13. *Vigilate, ſtate in fide*, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, *viriliter agite, eſtote fortes.* Unde eſt, quod in holocauſtis, quæ ſacrificii ſpecies perfectiſſima fuit, ſoli mares offerebantur, *Levit.* 1. 3. 10. Et ab *Hebræis* manavit ille ritus ad *Ægyptios*, quos alibi (*i*) probavimus ex *Herodoto* nihil aliud Diis ſuis mactaviſſe, quàm τοὺς καθαροὺς ἄρσενας τῶν βοῶν, καὶ τοὺς μόσχους, *boves*, & *vitulos mundos*, *eoſque mares.* Miratur *Auguſtinus* in *Exod.* 4. 42. cur dicatur *agnus maſculus*, *quaſi agnus poſſit eſſe maſculus*, legendum *non maſculus.* Nempe virum magnum latuit *Hebræum* שה *ſeh*, quo hic pro *agno* utitur *Moſes*, communis eſſe generis. Itaque שה מזורה *ſeh diſperſa* legitur *Jerem.* 50. 17. שה בריה *ſeh optima*, & שה רזה *ſeh macra*, Ezech. 34. 20. ושה אחרת & *ſebuna*, Ezech. 45. 15. Sed & *Arabicum* شاة *ſah* eſt utriuſque generis, & tam fœminam, quam marem ſonat. *Damir*, الشاة من الغنم والانثى الذكر *ſah ex pecore, mas, & fœmina.*

(*i*) *Cap.* 33. *pag.* 321. *in fine.*

Tertia

Tertia in agno conditio eſt, ut ſit *anniculus*, Hebraicè בן שנה *filius anni*. Qua locutione agnum non intelligunt, qui primum annum attigerit, ſed qui nondum ſuperaverit. Neque enim ſolus agnus, ſed & hœdus, & bos quoque jam inde ab octavo die ſacrificio purus erat. Ita ſancit Legis-lator *Exod.* 22. *verſ.* 30. ubi poſtquam de hominum primogenitis Deo conſecrandis actum, *De bobus quoque*, inquit, *& ovibus ſimiliter facies: ſeptem diebus ſit cum matre ſua, die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cùm nata fuerit, dieſque ſeptem fuerit ſub matre ſua, poſtmodum à die octavo, & deinceps accepta erit in oblationem ignitam Domino.* Cujus ritûs ratio licet maximè pendeat ex arbitrio ſanctientis, non inſcitè tamen hic obſervat non nemo, recens natas animantes, quia brevem lucis uſuram habuêre, & incertum adhuc eſt, an vita illis vitalis ſit, ante octavum diem vix in cenſu animantium æſtimari. Ad hoc, nondum ſpurcitiem defluxiſſe, quæ ex utero illis, atque ex partu, credita eſt adhærescere. Eamque cauſam eſſe, cur ex hoc genere mactari ſibi victimas vetuerit Deus, cui ingratum eſt quidquid ſemiperfectum, aut impurum eſt. Sed aliud afferunt *Hebræorum* Magiſtri, nempe in ſeptem diebus, qui octavum præcedunt, aliquod eſſe *Sabbatum*, quo mundâri oporteat quæ Deo ſunt offerenda. Atque ob id ipſum pueros ante octavum diem Deo per circumciſionem conſecrari non debuiſſe. Mirabere, quiſquis hæc leges, etiam gentes, à veri Dei cognitione remotiſſimas, obſervâſſe ſimiles ritus. Quod planum faciunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt*; PECORIS, DIE OCTAVO. Ab octavo igitur die offerri potuit agnus uſque ad primum annum impletum. At ſecundo tales hoſtias ideo non accepit Deus, quia tum demum puræ, & intactæ eſſe deſinunt. Secundo enim anno agnorum libido accendi ſolet, quâ in coitum feruntur, rarò primo, ſed hœdorum potiùs. *Philoſophus* lib. 5. cap. 14. Πρόβατον μὲν, καὶ αἰξ ἀντοντὶς ἐχούσας, καὶ κύων· μᾶλλον δὲ ἡ αἰξ· καὶ αἱ ἀρίστας δὲ ἐχούσιν ὠζούσας. *Ovis quidem, & capra annicula inuir, & concipit; capra autem potius. Mares autem parùm vigent.* Interim *Judæos* vetuſtiores non putaverim in exigendis temporum minutiis tam fuiſſe accuratos, ut prima ſtatim hora ſecundi anni ineuntis putaverint agnos, aut boves hoc ipſo fieri profanos, quòd Legis terminum exceſſiſſent. Quod his verbis aſſerit *Maimonides* in libro *De ſacrif. offer.* cap. primo ſect. 13. קרבן שבמותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת נפסל *Victima, quam anno primo Lex jubet offerri, ſi ad annum addatur hora unica, fit profana.* Proinde in ſacrificiis numerari dicit horas, ne profana fiant, אם הוסיפו שעה אחת או פחתו *ſi una hora vel addatur, vel deſit. Judæi* ſcilicet credibile eſt pecorum natalia ephemeridibus ſuis inſcripſiſſe, ne velmomento aberrarent. Quin alibi (*k*) notavimus in illis locis pecora fuiſſe bifera, & fœturæ unius tempus in menſem *Niſan*, alterius in menſem *Tiſri* incidiſſe, adeoque primæ fœturæ pecudes הראשונים *vernales*, poſterioris האחרונים *autumnales* Arâbicè appellari: ut *Chaldais* בכוריא, & לקשיא. *Aquilæ* πρόϊμα, & ὄψιμα. *Symmacho* πρωϊόγονα, & ἀντιμήγονα. Hieronymo *pecora primi temporis*, & *ſerotina*. Quæ *Columella* inter ſe conferens (libro 8. capite 3.) *Melior*, inquit, *eſt agnus autumnalis verne, ſicut aut veriſſimè* Celſus. Et *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis*, &c. Proinde agnus ab *hyemo*, *Syris*, & *Chaldæis* חורפא *chorpha*, & *Arabibus*, ab *autumno* خريف *chorreph* dicitur: ut *Græcè* hœdus à *vere* ἐριφος, & ab *hyeme* χίμαρος, ſi *Grammaticis* credimus. Utriuſque porro fœturæ agnos die *Niſan* decimo quarto puto potuiſſe haberi pro ἐπισυστοις etiamſi in priore nonnulli annum unâ aut alterâ hebdomade jam exceſſiſſent: in poſteriore plerique ſolum eſſent ſemeſtres. Nam, ſi ab ſit ſuperſtitio, hæc cenſentur ex æquo & bono, non κατὰ τὸ ἀκριβοδίκαιον. Quin agni, illo ipſo menſe nati, quo *Paſcha* celebrabant, modò ſuperâſſent octavum diem, habebantur pro *anniculis*. Agni igitur *anniculi* triplicis erant fœturæ, nati ſcilicet jam ante annum menſe *Niſan*, nati ante ſex menſes menſe *Tiſri*, & illo ipſo menſe nati nondum menſtrui.

Agni *ſepoſitionem* ſequitur *mactatio*, quam Deus, *Moſem* alloquens, toti *Iſraëlis* cœtui vult imperari: *Et mactabunt eum*, inquit, *omnis congregatio Synagoga* Iſraëlis, *Exod.* 12. *verſ.* 6. Proinde omnibus dicit *Moſes* verſu vigeſimo primo, *Mactate Paſcha*, id eſt, *Paſchalem agnum:* non ſolùm, quia tum temporis quiſque pater-familias, aut quilibet primogenitus in familia ſua erat Sacerdos, ſed & quia mactatio tam ad populum, quam ad Sacerdotes pertinebat, ut jam (*l*) probatum. Mactatio legitima, *Hebraicè* שחיטה *ſechita*, ut *Hebræorum* Magiſtri tradunt, acutiſſimo cultro fit per animalis jugulum ducto, & reducto. Sed נחירה *nechira*, mactatio illegitima eſt, qua nares diſcinduntur, quali uſus eſt *Balak*, Rex *Moabitarum*. De eo enim legitur in *Jonathane* Num. 22. verſ. 40. ותבח בלק תורין ועאן *Et mactavit* Balak *boves*, & *oves*, mactatione ſcilicet à naſo inchoata; quod ex Verbo נחר *nechar*, colligunt naſuti homines, quia alludit נחיר *nechir*, *naſus*. Sed nos hujus libri capite octavo (*m*) docuimus *partem pectoris ſuperiorem*, quæ *Græcis* στῆθος, *Arabibus* dici نحر *nachar*. Unde eſt, quod in equi deſcriptione *Job.* 39. *verſ.* 23. prò *Hebraïs* הוד נחריו *Græci* habent δοξα στήθεων αὐτοῦ, *gloria pectoris ejus.*

Inde igitur نحر *nachara*, *mactare* eſt, cultro non in naſum, ut nugantur, ſed in ſummum pectus adacto prope jugulum. Quod verbum *Arabibus* notiſſimum etiam *Chaldæi* uſurpant, cùm de victimæ mactatione agitur in infidelium ſacrificiis, in quo numero erat *Balak*. Itaque, ut *infidelium Sacerdos* כומר, & *ara* אגורא dicitur; ita נחר *ſacrificare* nonniſi de infideli uſurpatur.

Vas, quo agni ſanguis excipitur, סף *ſaph* vocatur *Exod.* 12. *verſ.* 22. voce æquivoca; quæ etiam *limen* ſonat. Quomodo hic perperam ſumunt nonnulli Interpretum. Sed *Onkelos*, & *Syrus* ܣܦܐ *vas* reddunt, & *Jonathan* כן פחרא *vas fictile*, & alibi קוא *hydriam*. Reperitur *Zach.* 12. *v.* 2. סף רעל pro *calice horroris*. Et plurale ספים *ſiphim*, ספורים *ſaphoth*, vel *ſiphoth*, in (*n*) *Jeremia*, & libris (*o*) *Regum*, ubi de vaſis Sanctuarii. An hinc *ſimpuvium* dictum vaſis lignei genus in ſacris adhibitum apud *Nonium* ex *Varrone*? Putavit non nemo *ſiponem* undidem appellari vas ad reſtinguenda incendia, quia in *Plinio* legerat, *Epiſtolarum* libro decimo, ubi de *Nicomedia* incendio ad *Trajanum*, *Nullus unquam in publico ſipo, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda.* Sed *ſipo eſt* Σίφων, ſeu *tubus ſubterraneus, ex quo emittitur aqua in incendia.* Ita *Heſychius*, Σίφων, ὀχεταὶ τι οἱ πρίονι ὕδατον ἐκ τῆς ἡμιμαμμίδι. *Hero Mechanicus*, in libro Περὶ πνευματικῶν, hujuſmodi ſiphonum rationem & fabricam docet, qui adverſus incendia aquam in ipſa quoque ædium faſtigia ejaculabantur, ut obſervat *Turnebus*, *Adverſ.* lib. 19. cap. 23. Ita *Roma* tantum aquæ eſſe per aquæ-ductus derivatæ ſcribit *Strabo* lib. 5. *ut flumina per meatus ſubterraneos labantur*, ἀκάλεως δὲ εἰσὶν χρῆσις δεξαμεναῖς, καὶ σίφωσι, καὶ πρὸς ἕκαστα ἀφῶσι, & *omnes prope domus ciſternas, ſiphones, & canales habet copioſos.* Sed ſupra (*p*) cap. trigeſimo tertio nos quædam habemus de vaſis; quibus

(*k*) *Cap. 44. p. 514. ſupra.*

(*l*) *Pag. 575. 576. ſupra.*

(*m*) *Pag. 124. 125. 126. ſupra.*

(*n*) *Jer. 52. 19.*

(*o*) *1 Reg. 7. 50. 2 Reg. 12. 13.*

(*p*) *Pag. 323. 324.*

bus victimarum ſanguis excipitur, quæ *Moſes* alibi vocat אגנות *aganoth*.

In agni porro ſanguine intingi jubetur אזוב אגדת, *faſciculus hyſſopi*, qua aſpergantur ædium poſtes, & ſuperliminaria. Ita *Levit.* 14. v. 6. 7. ex cedro, coccino, & hyſſopo fit aſpergillum, quâ in aquam, & immolati paſſeris ſanguinem, immeriſa leproſus aſpergitur ſepties, ut à lepra ſua mundetur. Et verſibus 49. 50. 51. 52. hac ipſa ratione purgatur domus lepra infecta. Neque aliter aſpergebantur aquis גדרה, *ſeparationis*, homines, tentoria, vaſa, & quidquid aliud cadaveris contactu pollutum fuerat, *Num.* 19. *verſ.* 6. 18. Quo alludens *Propheta David* à peccatis ſuis purgari petit באזוב, *hyſſopo*, ut ſit mundus, *Pſal.* 51. *verſ.* 9. Et ob id ipſum ὕσσωπος *Heſychio* eſt βοτάνη ζωγυζα, *herba abſtergens*, ſeu *purgans*; nempe in Lege *Moſis*. Alioqui enim in hyſſopi natura nihil eſt ἐμετικὸν *Hebræus* אזוב ezob, *hyſſopum* reddo cum vetuſtiſſimis interpretibus, quos palam ſequitur *Apoſtolus*, cum *Moſem* ſcribit, ſumpto ſanguine vitulorum, & hircorum, cum aqua, lana coccinea, & hyſſopo, ipſum Legis librum, & totum populum, tabernaculum quoque, & omnia vaſa miniſterii aſperſiſſe, *Hebr.* 9. 19. 21. Tamen hodie in quæſtionem vocatur hæc verſio: & *Tremellius* maluit *muſcum* exponere; *Levinus Lemnius*, & ex eo *Schindlerus*, *adianthum*; *Piſcator* denique *libanotidem*, ſeu *rorem marinum*, *Ochinum* ſequutus, qui prior ſic reddiderat in libro *De harmonia mundi*. Sed multò ante de vocis אזוב *ezob*, ſignificatione *Talmudici* diſputaverant. Et in Tract. *De Sabbatho* cap. 14. fol. 109. b. alius vult *ezob* eſſe אכרתא (junci ſpeciem apud *Arabes*) alius אזובין, quod diviſis vocibus legerim יון אזוב *ezob Javan*, id eſt, *hyſſopum Græcum*; alius כרוא החורא *marum album*; alius שכשוך *ſampſuchum*. Et cap. 16. fol. 128. a. videntur פארה *peah*, & סיאר *ſeah*, & צתרי *ſtehri*, & קורנית *kornith*, cenſeri inter *hyſſopi* ſpecies, aut herbas huic congeneres. Ruſſus in *Cholin* cap. 3. fol. 62. b. mentio fit יון אזוב, *hyſſopi Græcæ*, & אזוב כוחלי, *hyſſopi Cochalienſis*, & אזוב רוכי, *hyſſopi Romanæ*, & אזוב מרבדי *ezob*, *hyſſopi ſylveſtris*, vel *ex deſerto*. Ita etiam in *Succa* cap. 1. fol. 13. a. & in *Negaim* capitis ultimi ſect. 6. *Syrus* Interpres pro אזוב *ezob*, habet ܙܘܦܐ *ſupha*, id eſt, ἀείζωον, *ſemper-vivum*, 1 Reg. 4. verſ. 33. Sed idem alibi conſtanter ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyſſopum*, interpretatur. Quod ſequuntur *Arabes*, *Pſalm.* 51. *v.* 9. & *Hebr.* 9. *v.* 19. Quamvis in Lege صعتر, id eſt, *originum*, exponant, quomodo etiam *Kimchius*. *Joſephus* (cui אזוב *ezob*, eſt *hyſſopus*. *Antiq.* lib. 8. cap. 2.) videtur inſinuare hyſſopum, ſua ætate, in *Judæa*, *chor*, vel *echor*, fuiſſe dictam, cum nomen pagi Βαϐχώῤ explicat ἴλεω ὑσσώπου, *domum hyſſopi*; *De Bello* lib. 7. cap. 8. Et novum ſcrupulum injicit *Aruch*, cum תמורת תמרוח *themaroth*, definit מין גרגרין קטנים שיש בראש האזוב *parvorum acinorum ſpeciem, quæ ſunt in vertice ſ. ezob*; quia in hyſſopi apice nulli ſunt tales acini.

Mihi tamen אזוב *ezob*, eſſe *hyſſopum* multa non ſolum ſuadent, ſed & perſuadent. 1. Vocum ſimilitudo: neque enim quiſquam eſt, qui non fateatur ad אזוב *ezob*, alludere *Græcum* ὕσσωπος, quæ ratio, utut ſola non multum proſit, tamen, cum aliæ accedunt, ſuum pondus habet. 2. Hyſſopus *Chaldaicè* אזובא *ezoba*, dicitur, & *Æthiopicè* ዕዝብ: *ezob*, planè ut *Hebraicè*. 3. Et vix credibile eſt hujus verſionis primos auctores, id eſt, *Græcos* Interpretes, qui ὕσσωπον conſtanter reddunt, in voce אזוב *ezob*, potuiſſe falli. Quia, cum ſacros libros interpretati ſunt, ſtabat adhuc *Judæorum* Reſpublica, in qua רוּ אזוב *ezob*, quotidianus erat uſus in iis aſpergendis, & repurgandis, quæ per ד אזוב *ezob*, aſpergi & repurgari Lex juſſerat. Neque enim abſque אזוב *ezob*, mundari poterat quiſquam, qui mortui contactu ſe polluerat, ut qui morientibus adſtabant, & pollinctores, & veſpillones, & libitinarii. Idem de leproſis judicium, quos à morbo ſanatos *Chriſtus* ad Sacerdotes amandabat, ut ea facerent, quæ præſcripſerat *Moſes*, *Matth.* 8. *verſ.* 4. *Marc.* 1. *verſ.* 44. *Luc.* 17. *verſ.* 14. Sacerdos igitur tum nullus fuit, quem latuerit quid eſſet אזוב *ezob*. Et *Græci* Interpretes ſi ignorâſſent, rei tam protritæ doctores habuiſſent paſſim obvios. 4. Neque in errore tam craſſo illos ſequutus eſſet Divinus Scriptor, qui *Corinthios*, πολυλογίαν ſuam in plena Eccleſia non ſine aliqua jactantia oſtentantibus, ſe pluribus loqui linguis ſcribit, quam illos omnes, 1 *Cor.* 14. *verſ.* 18. 5. Sed neque hic contemnenda eſt *Joſephi* auctoritas, qui, cum Sacerdos fuerit unus è primis, & in eo miniſterio conſenuerit, τῷ *ezob* ſæpe uſus eſt propter cauſas ſupra jam allatas. Tamen is, *Græcos* ſequutus, Regem *Solomonem* tradit de qualibet arbore ſuam dixiſſe parabolam ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου, *ab hyſſopo ad cedrum*. Et fruſtra objicitur *Batechor* ab eodem exponi *hyſſopi domum*. Nam, ut *hyſſopum* taceam potuiſſe apud *Hebræos* eſſe πολυώνυμον, non dubito quin pro Βαϐχώῤ, voce nihili, legendum ſit Βαϐζώϐ, vel Βαϐζώϐα, *domus hyſſopi*, cum in veteri verſione, ſolum R in fine inſerto, legam, *Vetezobra*, pro *Vetezoba*: ut illo ævo B ſæpe expreſſum eſt per V conſonum, quod conſtat ex *Gloſſariis* vetuſtiſſimis. In *Latino Nicephoro* ſcribitur *Batechzar*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 7. Sed *Græca* conſulenda eſſent, quæ jam non ſunt ad manum. 6. *Syrus* quoque, cum alibi ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyſſopum*, reddiderit, illi non imputo, quod 1 *Reg.* 4. *v.* 33. pro ܙܘܦܐ *zupha* legitur ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt, ἀείζωον: ſed ſcribæ ſemidocto, qui putaverit locum eſſe mendoſum, & quod ibi legebatur *zupha in pariete naſci*, hyſſopo non convenire, ſed ἀείζωον quod eſt parietariæ ſpecies. Itaque, unius literulæ mutatione, ex ܙܘܦܐ *zupha* factum ܠܘܦܐ *lupha*. Obiter nota, cavendum, ne in illis linguis promiſcuè ſumantur ܦ *laph*, & ܦ *lupha*: quorum illud *aruncum*, aut *dracontium* ſonat, ut omnes ſciunt; hoc *ſemper-vivi* ſpeciem. Hujus longam deſcriptionem ita orditur *Abulabas*,

لوفا حي العالم المسمي بانن الغسيس
بالزيار المصرية وبالشام ايضا عصاركد
هندرم من الرهن معلاة تنفع من
وجع الاذان وكثير اما يتخذونها
في البساتين وعلي القبور وفي
السطوح في المراكن وهي ايضا
مخمرة في الاسهال

Lupha *eſt ſemper-vivum. In Ægypto, & Syria vocatur Auricula Sacerdotis. Inde exprimitur oleum dolori aurium mirè conferens. Magna copia colligitur in hortis, ſepulchris, & teſtorum angulis. Sed & in campeſtribus locis reperitur.* Cætera ibi vide. 7. *Arabes* autem, & *Kimchius*, qui צעתר, id eſt, *originum* exponunt, à recepta ſententia parum recedunt. Hyſſopus enim veterum origano fuit ſimilis. *Dioſcorides* libro tertio, Ὀρίγανον Ἡρακλεωτικὴ, &c. φύλλον ἔχει ὅμοιον ὑσσώπῳ. *Origanum* Heracleotica *folium habet hyſſopo ſimile*. Et infra de origano omitide, Ἡ δὲ ὀνίτις καλουμένη λευκοΐῳ τοῖς φύλλοις ὅμοι, καὶ μέγεθος ὁμοία ὑσσώπῳ. *Quæ vero omitis*

onitis dicitur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilatur. 8. Hinc etiam *Talmudici* עיתרי *ſiſtiori*, id eſt, *origanum*, numerant inter hyſſopi genera. Marum quoque, & ſampſuchum, majoranæ ſpecies, ab illis habentur pro herbis hyſſopo congeneribus. Neque id mirum, cum hodieque idem ſentiant viri in re herbaria non infimi nominis. Sic in *Hiſtoria plantarum Lugdunenſi* lib. 8. cap. 29. Pena *hyſſopum genuinum* Dioſcoridis *ſtatuis eſſe communem illam majoranam in* Gallia & Belgio *notam*, *quæ* majorana craſſa, & Anglica *vocatur*, *quia in* Anglia *latior & cibo aptior provenit. Quod ut probet*, &c. Aliis majorana eſt marum. Ibidem capite quarto, *Quidam*, *teſte etiam* Dodonæo, *Marum eſſe exiſtimant id planta genus*, *quod illo origano ſpeciem ſtatuit*, *quam olitores colunt*, & amaracum Britannicum, *ſive* craſſum *vocant*. At veteribus idem ſunt שמשוק *ſampſuchum*, & *amaracus*. *Dieſcorides* de ſampſucho libro tertio, Κράτιστον τὸ Κυζικηνὸν, καὶ τὸ Κύπριον· δεύτερόν δὲ τοῦτο τὸ Αἰγύπτιον, καλοῦται δὲ ὑπὸ τινων Κυζικηνὸν, καὶ ὑπ' ἐνίων Σικελὸν, ἀμάρακον. *Optimum eſt* Cyzicenum, & Cyprium: *hoc autem proximum* Ægyptium; *vocatur autem à* Cyzicenis, & Siculis, *amaracum*. *Plinius* lib. 21. cap. 11. *Amaracum* Dioclès *Medicus*, & Sicula *gens appellavêre*, *quod* Ægyptus, & Syria, *ſampſuchum*. *Heſychius*, Σαμψύχῳ· πλείων γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ, ἄνωθι δὲ μάραθον (lege ἀμάραθον) καλεῖσθαι ἀντὶν. *Sampſuchus multa naſcitur in* Ægypto, *alii autem* amaracum *illam appellant*. *Servius* in illud *Poeta* libro primo Æneid.

— *ubi mollis amaracus illum*, &c.

Hic puer regius unguentarius fuit, *qui*, *caſu lapſus*, *dum ferret unguentum*, *majorem ex confuſione odorem creavit. Unde optima unguenta* amaracina *dicuntur: hic poſtea in herbam ſampſuchum verſus eſt*, *quam nunc* amaracum *dixit*. Ex his omnibus colligimus vetuſtiores Interpretes vocem אזוב ita variè explicâſſe, ut non multum inter ſe diſſentiant. Et vel majoranam ab illis intelligi patet, vel herbæ genus majoranæ non abſimile. Et verò ad aſperſiones majorana noſtra eſſet percommoda, cùm parva, frequentia, & tenera habeat folia, eaque leviter villoſa, quæ, in aquam, aut ſanguinem immerſa, humorem ſtatim imbibunt, & eumdem excuſſa facilè emittunt. Et ex hujuſmodi plantis aptum fieret aſpergillum tribus caulibus in unum faſciculum colligatis, quomodo his verbis deſcribit *Maimonides*, *De vacca rufa* cap. 11. ſect. 1. לוקח אדם טהור שלשה קלחים שלאזוב ואוגדן אגודה אחת בלבד ובד נבעול אחר ושוכל ראשי נבשלין כמי נדה שכבלי *Sumit vir mundus tres hyſſopi caules*, *quos in faſciculum unum compingit*, & *ſingulis ramis ſpicas habent*, *quarum apices immergat in aquam ſeparationis*, *quæ eſt in vaſe*. *Jonathan* quoque in *Paraphraſi* Num. 19. v. 18. ויסוב אזוב תלת קלחין באיספרא חדא *Et capies hyſſopum*, *tres nempe caules in uno faſciculo*. Et *Talmudici* in *Para* cap. 11. in fine אזוב שלשה קלחין וכהן שלשה גבעלין *Hyſſopus triplici caule*, *in quibus totidem culmi*, ſeu *ſpicæ*. In his autem ſpicis ſunt תמרות *themareth*, id eſt, grana ſeminis tenuiſſima, quæ deſcribit *Aruch*. Itaque hactenus omnia belle procedunt. Sed jam ſequuntur duo Scripturæ loca, quæ videntur ſubvertere quidquid hactenus adſtruximus, unus in veteri Teſtamento, alter in Novo.

Prior eſt celebris de *Solemene* locus 1 *Reg.* 4. *verſ.* 33. *Diſſerut etiam de plantis à cedre*, *quæ eſt in* Libano, *uſque ad* ezob, *qui naſcitur in pariete*. Unde colligunt *ezob* non eſſe *hyſſopum*, neque herbam congenerem, quia neque hyſſopus, neque herbæ congeneres in pariete naſcuntur. Antequam reſpondeamus, audiendus eſt *Iſaac Ben-Omran* de hyſſopo,

وفوا يابس في خشيشة تنبت في
جبال البيت المقدس وتنغرش اغصانها
على وجة الارض في طول الذراع او
اقل ولها ورق واغصان فورقها يسبة
قدره قدر مرزنجوش ولها رايحة
وطعم مر وتجمع في ايام الربيع

Hyſſopus ſicca (cui opponitur وفوا رطب hyſſopus humida, ita *Arabes* Oeſypum vocant) *herba eſt in montibus* Hieroſolymitanis *proveniens*, *cujus rami ſuper faciem terræ extenduntur ad cubitis longitudinem*, *aut aliquanto minus. Folio enim*, & *ramis luxuriat. Et folii menſura eadem*, *quæ foliis ſampſuchi: ſuavis odor*, *ſapor amarus*, *verno tempore colligitur*. Iſta *Arabis* celeberrimi, & αὐτόπτου proferre neceſſe habui, cum aliis de cauſis, ut patebit ex ſequentibus; tum maximè ut conſtet hyſſopum circa *Hieroſolymam* copioſe provenire, nempe in illis montibus, quibus inædificata, & cincta fuit, ut habetur *Pſal.* 87. *v.* 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*. Et Pſal. 125. v. 2. *Montes in circuitu ejus*. Itaque, cum tradit Sacer Scriptor cedrum in *Libano*, & hyſſopum in muro naſci, fortaſſe hoc ſolum voluit, ut in *Libano* cedri magna copia ſoboleſcunt, ita hyſſopum ad mœnia urbis feliciter provenire. Quippe, cum auctor libri *Regum Hieroſolymis* ſcripſerit, fieri poteſt, ut illud בקיר *in muro* de ſuæ urbis mœnibus intellexerit. Neque enim *Hebræum* קיר *kir*, ſolum *privatus parietes* ſignificat, ſed & *urbium mœnia*. Sic *Num.* 35. *verſ.* 4. *Levitis* aſſignantur agri mille cubiti circumquaque מקיר העיר, *a muro urbis*. Et *Joſ.* 2. *verſ.* 15. *Raab* domum habuit בקיר, id eſt, *in* ipſis *mœnibus* urbis *Jerichuntinæ*. Neque dubium, quin *Moabiturum* urbs קיר חרס *Kircheres*, *Jerem.* 48. *verſ.* 31. à teſtaceis mœnibus nomen habuerit. Porro *in muro* creſcere dici poteſt herba ſummœniana, etiamſi ex ipſo muro non creſcat. Ita ut בקיר *in muro* hic ſit idem, quod על קיר *ad murum*, vel *prope murum*, ut cum dicitur *Joſ.* 10. *verſ.* 10. *percuſſit eos cæde magna* בגבעון *in Gabaone*, id eſt, *prope Gabaonem*. Neque enim in ipſa urbe pugnarum fuerat. Et *Jud.* 18. *verſ.* 12. *Caſtrametati ſunt* בקרית יערים *in Kiriath-jearim*, id eſt, *prope Kirjath-jearim*. Nam ſequitur continuo poſt, locum vocatum fuiſſe *caſtra Dan*, *qui eſt poſt Kirjath-jearim*, id eſt, ab occidente ejus. *Chriſtum* quoque paſſum eſſe dicimus in urbe *Jeruſalem*, quia paſſus eſt in vicinia. Et *Hebr.* 9. *verſ.* 4. *in arca* fuiſſe leguntur urna aurea *Manna* plena, & virga *Aaronis*, id eſt, *prope arcam*. Nam in ipſa arca nihil fuit præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 9. Sic אזוב *ezob*, non fuerit herba parietaria, & nulla erit objectio. Dato tamen, non conceſſo, agi de planta verè parietaria, hoc tantùm inde ſequetur, *Hebræum* nomen אזוב *ezob*, patere latius, quàm *Græcum ὑσσωπος*. Quod ultrò concedimus, cùm *Græci* nonniſi unam, aut alteram, *Hebræi* quatuor hyſſopi ſpecies numerent. *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa* cap. 3. ſect. 2. ומיני אזוב ארבעה *Et quatuor ſunt ſpecies ezob*, nempe *Græca*, *Cochalienſis*, *Romana*, & *ſylveſtris* ſeu *deſerti*: quas *Talmudici* enumerant tribus locis ſuprà citatis. In his porro quia neſcitur quæ ſit hyſſopus *Cochalienſis* אזוב כוחלי; & plerique *ſuſcam* inceptè reddunt, cum nulla ſit hyſſopus fuſca, & reliquæ tres à locis denominentur: pro כוחלי *cochali*, libenter reſcripſerim כותלי *cothali*, quod vel *parietariam*, vel *ſummœnianam* red-

reddere poſſis, à voce כותל *cutel*, quæ *parietem*, aut *murum* ſonat. Certè literæ ן & ת, ut tunt figura perſimiles, facilè permutantur. Hinc 2 *Sam.* 21. *v.* 19. *Elhanan* percuſſiſſe legitur את גלית *Goliathum*, cum reverà *Goliathum* non percuſſerit, ſed את גלית *fratrem Goliathi*, ut ſcimus ex 1 *Paral.* 20. *v.* 5. *Goliath* autem à *Davide* percuſſum fuiſſe neminem latet. Itaque in *Samuele* את ſcriptum pro אח, ut rectè obſervat *Ludovicus Capellus à μασωρήτης*.

Alter locus eſt *Joh.* 19. *v.* 29. *Illi autem, cum ſpongiam aceto implevissent*, καὶ ὑσσῴπῳ περιθέντες, *& hyſſopo circumdedissent, ori ejus admoverunt.* Quem ſi conferas cum *Matth.* 27. *v.* 48. *Cum ſpongiam cepiſſet, & aceto implevisſet*, καὶ καλάμῳ *& calamo circumdediſſet*; & cum *Marc.* 15. *v.* 36. *Cum ſpongiam aceto implevisſet*, περιθεὶς τ καλάμῳ, *calamoque circumdediſſet*: ſtatim colliges in *Johanne* ὑσσῴπῳ περιθέντες idem eſſe, quod περιθεὶς καλάμῳ in *Matthæo*, & *Marco*. In his enim ut calamus, ita in illo hyſſopus ſpongia aceto plena circumdatur, & *Chriſto* in cruce ſtitienti offertur. *Johanni* igitur cum *Matthæo* & *Marco* non conveniet, niſi ſtatuas illis *calamum* idem eſſe, quod *hyſſopum Johanni*. Ut ſenſus ſit, impios homines, ut *Chriſto* in cruce ſitienti illudere pergerent, ſpongiam aceto plenam pro vero potu illi obtuliſſe. Et, quia in cruce ſublimis erat, nec ſola manu poterant ad illius os pertingere, ſpongiam hyſſopi cauli circumpoſuiſſe, qui caulis à *Johanne hyſſopus*, à *Matthæo*, & *Marco*, *calamus* appelletur. Sunt viri pii, & docti, qui, loca hæc duo ἐναντιοφανῆ ſic conciliare conati, ut unum incommodum vitarent, in alterum inciderunt. Nam, ut vocetur *calamus* herbæ caulis, in qua nihil eſt ἀναλόδιε, res eſt ſine exemplo. Κάλαμ& quidem non eſt ſola *arundo*, ſed propriè ὃ εἶτα ἐ καυλὸς, *frumenti caulis*, ut habetur in *Heſychio*. Unde ad alia transfertur, & *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata, & *ſtipula* καλάμη. Et *propriè calamitatem ruſtici grandinem dicunt, quod communiat calamum, hoc eſt, culmum, ac ſegetem.* Ita *Donatus* ad *Comicum*. Et *calamus* ſcriptorius, quomodo cum *Græcis* κάλαμος nunquam ſumpſerint, hujus tamen uſus à *Romanis* ad *Chaldæos*, *Arabes*, *Æthiopes*, & *Perſas* eſt propagatus. Sed calamum pro herbæ caule, qui neque ſit nodoſus, neque concavus, qualis eſt hyſſopi caulis, non puto me legiſſe uſpiam. Præterea nullus video, quomodo ſpongia, hyſſopi cauli defixa, vel involuta, potuerit ad *Chriſti* crucifixi os admoveri. Debent, qui in magna turba in exemplum ſtatuuntur, tam ſublimes evehi, ut omnibus ſint conſpicui, nec viſum intercipiant peditibus, ſi qui equites proximè adſtant. Non dubium igitur, quin, ut cæteri patibularii, ita etiam cruciarii in ſublime evecti fuerint. Unde eſt, quod *Artemidori Onirocritucon* libri quarti capite quinquageſimo quinto *gloriam* ſignificat, ſi quis ſe crucifigi ſomniat, διὰ τὸ ὑψηλότερον ὄντας ἢ ἰσανυμφίων, *quia qui crucifigitur ſublimior eſt.* Itaque, ut de *Hamane* (q) taceam, in crucem cubitorum quinquaginta ſublato, de *Regulo* legitur apud *Silium*,

(q) *Eſther.* 5. *v.* 9. 10.

— *vidi, cum, robore pendens,*
Italiam *cruce ſublimis ſpectaret ab alta.*

Et de *Hippolyto Martyre* in *Prudentio*,

— *crucis aſſum tollat in auras.*

Et apud *Nonnum* de ipſo *Chriſto*,

Εἰς ὕψος τετράπλευρα, ἐπήορα, ὑψίβολ γαῖαν
Ὀφθῆναι ἐξετάνυσσεν. —

Supra lignum quadratum, ſublime, ſupra terram ardorem extenderunt. Proinde זקף Chaldæis *in altum evehere*, ſed Syris *crucifigere* eſt. Et ipſa crux זקיפא utriſque dicitur *ab attollendo*. Quò *Chriſtus* reſpiciens *Joh.* 3. *verſ.* 14. *Ut* Moſes, inquit, *ſerpentem exaltavit in deſerto, ita Filium hominis* ὑψωθῆναι δεῖ, *exaltari oportet.* Et rurſus *Joh.* 12. *v.* 32. Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τ γῆς, *Si exaltatus fuero ex terra.* Ad hanc porro altitudinem quid faciat hyſſopi caulis, quem ferè cubitalem ſuprà deſcripſit *Iſaacus Ben-Omran*, at alii minorem. *Meſue* hyſſopi habet duo genera, hortenſem, & montanam; quarum illa ſemicubitalis, hæc brevior eſt. Ajunt hyſſopum in *Judæa* majorem eſſe, ut ſinapi, de quo *Chriſtus Matth.* 13. *verſ.* 31. Et arboreſcere colligunt ex eo, quod dicitur *Solomon* de omni arbore diſſeruiſſe à cedro uſque ad hyſſopum, quaſi hyſſopus ſit arbor. Unde *Joſephus*, Καὶ ἴσασιν γὰρ οἱ & δένδρε παμβολὴν ὄντε, ἀπὸ κέδρε ἕως κάδρε. Reſpondeo pro *arboribus Hebraicè* haberi עצים *ligna*, quæ vox extenditur uſque ad λιγναλόην *Joſ.* 2. *verſ.* 6. Hoc præcipuum, quod hyſſopi rami non ſolùm exiles deſcribuntur, ſed & humi jacentes. *Iſaacus* ubi

وتنغرش اغصانها على وجه الارض ,ſuprà

Et extendantur rami ejus in terra ſuperficiem. Ne quiſquam ſibi fingat illos eſſe firmos & rigidos, ita ut calamorum vicem præſtare poſſint.

Sunt, qui receptam *Johannis* lectionem ſollicitant, &, pro ὑσσῴπῳ, ὑσσώπῳ legi volunt, vel ὕσσῳ, vel ὑσσῶπῳ. Tot enim diverſas reperio de hoc loco conjecturas, quas expendere in præſens non eſt noſtri otii, nec inſtituti. Sed, ut de meo aliquid afferam, puto omnia poſſe conciliari, ſi, ſolùm Caſu mutato, pro ὑσσῴπῳ ſcribas ὕσσωπον. Ita enim habebit locus; *Illi autem, cum ſpongiam aceto implevissent*, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, *& hyſſopum circumdediſſent, ori illius admoverunt.* Sic ſpongia hyſſopum non circumdederit, ſed hyſſopus ſpongiam, ut, aceti acore cum hyſſopi amaritudine mixto, fieret potus ingratior. Reliqui duo *Evangeliſtæ* de aceti ſpongia egerant, & quomodo calamo alligato *Chriſti* ori fuiſſet admota. Sed hoc unum præterierant, quod *Johannes* hic ſupplet, ſpongiam illam fuiſſe hyſſopo circumdatam, ut non ſolum acerbus, ſed & amarus eſſet *Chriſti* potus. Quod ſcire nos intererat, quia ſic perfectè adimpletum eſt *Davidis* vaticinium, quo, ſub perſona *Chriſto* loquens, *Pſal.* 69. *v.* 22. *Fel*, inquit, *in cibum mihi dederunt, ut aceto me potaverunt in ſitim meam.* *Fel* reddimus *Hebraum* ראש cum vulgo interpretum, cùm ſit propriè herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens, *Oſ.* 10. *v.* 4. quæ cum abſinthio ſæpe jungitur ut æquè amara. Exempla vide *Deut.* 29. *v.* 18. *Jerem.* 9. *v.* 15. *Thren.* 3. *v.* 19. & *Amos* 6. *v.* 12. Mirabilis igitur eſt hæc Prophetia, in qua & aceti fit mentio, & herbę amaræ illi adjunctæ. Amaram enim in *Judæa* eſſe hyſſopum ex *Iſaaco Ben-Omran* jam didicimus. Quia pleriſque viſum eſt *hyſſopum* in *Johanne* idem eſſe, quod *calamum* in aliis, Caſus à Scribis mutatus, & pro ὑσσῴπῳ περιθέντες, ſcriptum ὑσσώπῳ, ut Caſu conveniret cum aliorum καλάμῳ.

Quod *Iſaacum* de noſtra hyſſopo egiſſe volunt, non de hyſſopo veterum, puto eſſe falſiſſimum. Neque enim is noſtram hyſſopum, ſed *Judaicam* deſcribit, in montibus prope *Jeruſalem* hodieque naſcentem, & priſcum nomen & naturam in *Judæa* ſervantem. Itaque, cùm noſtra hyſſopus oblonga & anguſta habeat folia, ille hyſſopum deſcribit ſampſuchi foliis, quę rotunda ferè ſunt, quomodo & prigari, cui *Dioſcorides* & *Plinius* hyſſopi folium tribuunt. Agit ergo de eadem hyſſopo, de qua ab illis actum. Præterea in hyſſopo noſtra nullus eſt inſignis amaror. Proinde illam non ſolum officinarum, ſed & culinarum cauſa coli aſſerunt auctores *Hiſtoriæ Plantarum Lugduni* editæ. Et *Levinus Lemnius* eandem in *Belgio* ſcribit condimenti vice juri innatare, *quod eximis ſit odoris, ac ſaporis non ingrati: ſic ut elixa quæque non minus ſalubria efficiat, quam ſapida.* Sed fruſtra hæc diſputantur, cùm tam edulis hyſſopus, quàm quæ propter amaritudinem edulis non erat, vetuſtioribus *Hebræis* nota fuerit. Et prior quidem ſimpliciter vocatur אזוב *ezob*; de qua in Lege agi volunt, altera יין אזוב, *hyſſopus Græca*, quæ nonniſi in Medicinis recepta fuit. Ita-

ſtaque in Tractatu *De Sabbatho* cap. 14. fol. 109. b. ita habet *Miſna*, אין אוכלין אזוב יון בשברית שאינו מאכל בריאים *Non comedunt hyſſopum Græcam die Sabbati; quia non eſt ſanorum cibus.* Nam quæ fuit illarum ſuperſtitio, putabant die *Sabbati* ægro non licere ullis uti remediis, quantumvis urgeret morbus, ſed ſolùm iis veſci cibis, quibus utuntur qui valent. Proinde die *Sabbati* hyſſopi *Græcæ* uſum vetabant, qua illius in cibum nullus fuit uſus, ſed ſolùm in Medicinam. At alteram concedebant, id eſt, אזוב דכתיב באורייתא *hyſſopum, de qua in Lege ſcriptum eſt*, ut habetur in *Gemara*. Quo reſpiciens *Maimonides* hæc habet *Sabbat.* cap. 11. ſect. 22. אוכל אדם אכלין ומשקין ישרך הבריאין לאכולן ולשתותן כגון הכוסברא והבשורת והאזוב אעפ"י שהן מרפאין ואכלן כדי להתרפאות בהם מותר הואיל והם מאכל בריאים *Si quis comedat, & bibat* (Sabbato) *cibos, & potus, quos ſani homines comedere, & bibere ſolent, ut coriandrum, lupulum, & hyſſopum, etiamſi remedia ſint, & illa comedat, ut per ea ſanetur, tamen id licitè fit, quaſi ſum ſanorum hominum cibus.*

Hæc de hyſſopo hactenùs, quò in agni ſanguinem immerſò Lex aſpergi jubet utrumque oſtii poſtem, & ſuperliminare. Superliminare, inquam, non limen, ne ſanguinem ſacrum, quique tam ſacrificii, quàm ſacramenti loco ſunt, tranſeuntes pedibus conculcarent. Quidni enim in illis vera religio præſtiterit quod in *Azotus* ſuperſtitio, qui à calcando Templi ſui limine diu abſtinuerunt, poſtquam in eo *Dagon* cernuus eccidiſſet, 1 *Sam.* 5. 5. & *Sophon.* 1. 9. Ut *fera* Hebræis חיים *à motu* dicuntur, quomodo *Gracis* κινήματα, & κινήτρα· ita etiam *poſtes* מזוזות, non quod ipſi moverentur, ſed à valvarum motu, quæ illis innituntur. At *Græca* fortaſſe melùs σαλμοί, & παραστάδες, quia ipſis ſunt immobiles. Proinde hic *Græca* verſio תרי ספי *δύο σαλμοὶ*· & *Syriaca* ܬܪܝ ܣܦ̈ܝ *δύο παραστάδες*, voce à *Græcis* mutuatâ. *Pollux*, Σταλμοὶ δὲ τὰ ἱκανῶς ὀρθὰ ξύλα κατὰ πλευρὰν τῆ θυρῶν, ἃ καὶ παραστάδας φασίν. *Arabs* quoque, qui ex *Græca* verſionem ſuam expreſſit على قائمة الباب *ſuper ſtantes* (partes) *oſtii*, id eſt, *ſuper poſtes*. Et alius MSS. على اعضاد الباب *ſuper brachia oſtii*. Et *Erpenianus*, على زوج الحدود *ſuper duas maxillas*. Quomodo in *Lexico Kimchi* מזוזות *poſtes* voce *Talmudicâ* vocantur לחיי השערים *maxillæ oſtiorum*, quæ miræ ſunt Metaphoræ, & noſtris prorſus ignotæ. *Superliminaris Hebræum* nomen משקוף extra hoc caput non reperitur. A proſpectu ſic dici puto, propter cancellos, aut clathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur, qui fores pulſaverant, antequàm recluderetur oſtium. Cujuſmodi januas *Polybius* appellat θύρας διαφανῶν δικτύωτας; Paulinus, *Epiſtolâ* duodecimâ ad *Severum*, *pellucentem tranſonnam*; Caſſiodorus, *tralucidas fores*. Poteſt & veſtibulum intelligi, ex quo in viam patet proſpectus, *Græce* πρόθυρον & προπύλαιον. Quò fortaſſe pertinet, quòd *Graci* τὴν φάλαν hic habent. *Heſychio* enim φλία eſt πρόθυρον. Neque aliud المعطل in *Arabico Saadiæ*. Nam *Arabicè* طلل in quarta eſt *extra eminere*. Portò, ne videretur ſuperſtitum, poſtes, & ſuperliminare ædium, agni ſanguine inungere, Deus mandati ſui rationem *Moſi* aperire non dedignatur, ſe nempe per *Ægyptum* illâ nocte tranſiturum, & percuſſurum omnem primogenitum ab homine uſquo ad pecus: illis autem parſurum, quorum ædes agni ſanguine tinctæ fuerint, *Exod.* 12. 7, 12, 13. Quibus verbis gravem plagam *Ægyptiis* interminatur, & iis, quæ præceſſerant, longè acerbiorem. Nam liberi omnes chari ſunt, ſed in his primogeniti; maximè, ſi ſint unici, ut tum *Ægyptus* multos habuit. Notum illud *Zach.* 12. verſ. 10. *Plangent de eo ſecundùm planctum de unico, & amarè dolebunt de eo, ut quis amarè dolet de primogenito.* Et hi omnes primogeniti unâ nocte ſublati novo & ignoto mortis genere, Deo, per Angelos malos, cunctos fere uno temporis momento percutiente, ita ut nullus pater alli poſſit eſſe ſolatio, quia illorum nemo ſunt, quem non communis elades tangeret, præter ſolos *Iſraelitas*, quos pollicetur Deus ſe ab hoc malo immunes præſtiturum, ſi modò agni ſanguine oſtia aſpergant. *Erit*, inquit, *ſanguis vobis in ſignum, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens.* Non, quòd in agni ſanguine naturalis eſſet illa vis; aut quod externo ſigno DEUS egeat, ut ſuos dignoſcat ab hoſtibus, & *Iſraelitas* ab *Ægyptiis*. *DEI fundamentum manet firmum*, inquit (r) *Paulus*: *hoc ſigillum habens, Novit Dominus, qui ſint ſui.* Et *Chriſtus* non ſemel dicit ſe nôſſe ovès ſuas, *Joh.* 10. v. 14. 27. Itaque hoc ſignum Deo non datur, ſed *Hebræis*, ut, eo confirmati, de liberatione certi ſint. Quod de *Moſe* dicitur *Hebr.* 11. verſ. 28. *Per fidem fecit* Paſcha, *& affuſionem ſanguinis, ne qui perimebat primogenitos, ipſos tangeret.*

(r) 2 *Tim.* 2. 19.

Agni *immolationem* ſequitur *aſſatio* Exod. 12. verſ. 9. *Non comedetis ex eo crudum quidquam, aut coctum in aqua, ſed aſſum igne. Crudum* eſt *Hebraicè* נא *na*, quæ vox una eſt ex τοῖς ἅπαξ λεγομένοις. Tamen inter veteres de ejus expoſitione convenit. Nec recentiorum alicujus nominis quiſquam diſſentit, quod meminerim, præter unum *Oleaſtrum*, qui receptam interpretationem tanquam abſurdam exſibilat, quaſi non ſit veriſimile DEUM *Judais* crudæ carnis eſum prohibuiſſe, ac ſi fuiſſent κἂν τοῖς τυπτόντε αἱμοφάγοις, aut immani illi *Cyclopi*, de quo apud *Poëtam Achemenides*,

— *vidi, atre cùm membra fluentia tabo*
Manderet, & ſepulti tremerem ſub dentibus artus.

Is igitur נא *na*, *fractum*, & *diſſectum* reddidit, tanquam à Verbo נאא *no*, quod *frangere*, & *diſſecare* ſonat. Nempe DEUS, ut quidem putat, agnum integrum aſſari, & comedi jubet; non per partes diſſecari, ut fit in iis, quæ elixantur. Quæ cùm me non capere. Nam poteſt quidem agnus integer vel aſſari, vel elixari; at comedi non poteſt, niſi diviſus, atque diſſectus. Quis igitur eſt, qui animo concipiat quod vult *Oleaſtrius*, Deum *Moſi* dixiſſe, *Non comedetis agnum diſſectum?* Tamen idem jam antè ſenſerant anonymi quidam Doctores è recentiorum grege, quos jure merito refellit *Abea Ezra*. Neque verò illius momenti eſt *Oleaſtris* objectio: cùm נא *na*, præciſè loquendo, non ſignificet *planè crudum*, ſed *imperfectè coctum*. Ita reſtè omnino reddit *Maimonides* in *Poſch.* cap. 8. §. 6. נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדין *Illud* na, *de quo Lex admonet, carnem ſignificat, quam ignis incepit afficere, ita ut nonnihil toſta ſit, ſed nondum ad hominis eſum idonea. Selomo* quoque, & *Kimchius* explicant *quod non eſt toſtum*, aut *quod non eſt coctum* כל צרכו *quantum ſatis eſt.* Et *Pomarius*, *quod eſt* בלתי אפוי בשלמות *ſine perfecta coctione.* Res ex *Arabica* lingua certior, quâ נא, vel ני idem ſonare verè obſervant *Selomo* & *Aben Ezra*. Cl. *Golius* ex *Giauhari*, & *Camus*, *Lexici* ſui pag. 2491. نا (*Naa*) *ſemi-coctus*, *cruda fuit caro. Et in ſecunda Tranſitivè*, *crudam*, *vel ſemi-coctam reliquit carnem.* نيء *cruda*, *ſemicocta caro.* Itaque pro נא hoc loco نيا habet uterque *Arabs*. Vide & 1 *Sam.* 2. verſ. 15. Eodem pertinet, quòd *Avi-*

cenna نبا vocat *carnem in ſtomacho nonniſi ex parte concoctam, neque dum perfectè digeſtam.* Locus eſt *Can.* lib. 1. *Fen.* 3. Doct. 2. cap. 4. cui titulus *De regimine infantium*, وبجنبون ما · امكن شرب الما علي الطعام لبلا يتغن فيهم نبا قبل الهضم *Et, quantum fieri poteſt, à potu aquæ poſt cibum eos prohibeant, ne crudus* (id eſt, nonniſi ſemi-concoctus) *in eo penetret ante* (perfectam) *digeſtionem.* Itaque, cùm de carne coquenda agitur, *Hebræis* נא, & *Arabibus* نى dicitur *caro*, quæ non prorſus cruda eſt, ſed ſolùm *ex parte cocta.* In *Ariſtotele*, *Meteorol.* lib. 4. cap. 3. duæ cenſentur ſpecies hujus imperfectæ coctionis, μόλυνσις & τάτυνσις· quarum illa ὑφέως *elixationis*, hæc ὀπτήσεως *aſſationi* opponitur. Ita ut in μολύνσει caro maneat ἡμίφθη *ſemi-elixa*, ut ἡμίεφθη *ſemi-aſſa in* τατύνσει. Utrumque complectitur *Hebræum* נא in *Moſe*, & *Arabicum* نى quo uturtur ejus interpretes. Itaque non prohibet Deus, ne comedatur agnus omnino crudus, quod, etiam nullo vetante, *Judæi* facturi nonerant: ſed, ne comedatur ſemi-coctus, & ſolum מהבהב *uſtulatus*, ut hic habet *Hieroſolymitana* verſio. Nempe coquorum incuriâ ſæpe accidit, ut non perfecta ſit coctio. Hinc apud *Alexim* in *Pannychide* quidam coquum ita objurgat,

— ἡμίεφτα μᾶζ᾽
Τὰ κρέα᾽ ἐστί, τὰ περίκομμ᾽ ἀπόλυτα.

Semicocta ſunt hæ carnes, corruptum eſt minutal. Et *Martialis Nevia*, lib. 3. *Epigr.* 13.

Accuſat, rumpiſque coquum, tanquam omnia cruda
Attulerit. —

Et *Rufo*, *Epigr.* 93.

Eſſe negas coctum leporem, poſciſque flagella.

Quandoque etiam caro ſemi-cocta comeditur per immoderatam helluonum ingluviem, quæ nullas patitur moras. Et fuere, qui dapes propè crudas ſtipuerint non ſolum ex popinis, ſed etiam ex locis ſacris. Sic 1 *Sam.* 2. *v.* 13. *Cùm quis immolabat victimam, venebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes, tridentem fuſcinam habens in manu, eamque in labrum, aut in ollam, aut in caccabum, aut in lebetem immittens: & quidquid fuſcinâ illâ deprimebat, id accipiebat Sacerdos.* Qualis apud *Athenæum* deſcribitur ab *Archeſtrato* mulier quædam, quæ ſacra nondum immolata devorabat, ἐφαπτάζυσ᾽ ἐξελόντα, *à vero illa rapiens.* Et in *Suetonio* Vitellius, *Homo non profunda modo, ſed intempeſtiva quoque, ac ſordida gula, ne in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem ſtatim viſcus, & farta penè rapta è foco manderet, circaque viarum popinas fumantia obſoma.* Denique, ut *Poeta* auctor,

Eſt etiam è mediis victima rapta focis.

Cujuſmodi ventres ferit illud *Simonidis*, quod tandem in *Proverbium* ceſſit.

Ἄφυτα δ᾽ ἱερὰ πολλάκις κατέφθιε,
Nondum immolata ſacra ſæpe devorat.

Proinde in *Heſiodo*, inter alia præcepta, quæ ad mores pertinent, hoc quoque habetur in *Operibus*, verſu 746.

Μηδ᾽ ἀπὸ χυτροπόδων ἀνατρίψαντα ἀΐλαντα
Ἔσθειν. —

Neque ab ollis nondum ſacrificatis (cibum) *rapiens comedito.* Nam, ut ἱζειν, & ἀνατρίψαι ζειν, *ſacrificare* eſt, ita ἀνατρίψαντος eſt ἄθυτος, *nondum ſacrificatus*, vel *immolatus*, prout à *Tzetza* redditur. Quod ideo profero, ne quis cum *Oleaſtrio* communem verſionem erroris ſuſpectam habeat, quaſi ex ea DEUS Legem *Iſraëlitis* ſanciat, quam nemo unquam violaverit. Quinquam aliud μυσταγωγὸν reſpiciat hæc prohibitio, ut infra docebimus.

Sed agnum perfectè coquere non ſufficiebat, niſi coqueretur eo modo, quo Deus præſcripſerat, nempe aſſando, non elixando. *Ne comedatis*, inquit, *ex eo crudum* ובשל מבשל במים *& coquendo coctum in aquis, ſed* צלי באש *aſſum ad ignem*, Exod. 12. verſ. 9. Contra quam reliqua ſacrificia pacifica, quorum carnes, tam à populo, quàm à Sacerdotibus comedendas, elixare moris erat, etiam ipſo *Paſchali* feſto. Proinde 2 *Paral.* 35. *verſ.* 13. hæc accuratè diſtinguuntur, *Et* Paſcha *igne coxerunt juxta morem, reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus, & caccabis, & ollis.* Ubi nota utrobique adhiberi Verbum בשל, ut illud ſcias tam ad aſſationem, quàm ad elixationem pertinere, pro ratione ſubjecti. Itaque, cùm in *Exodo* dicatur de *Paſchate*, *Ne comedatis* מבשל, ſed צלי tamen de eodem legitur *Deut.* 6. *v.* 7. ובשלת. Nempe, etiamſi בשל utplurimùm ad *elixationem* pertinet, non tamen id eſt perpetuum. Nam בשל in genere eſt *coquere*: & alia eſt בשילה באש *coctio ad ignem*, id eſt, צלייה *aſſatio*, cujus reſpectu dicitur in loco *Paralipomenon*, quem citavimus ויבשלו הפסח באש כמשפט *Et* Paſcha *igne coxerunt juxta morem*; alia בשילה במים *coctio in aquis*, id eſt, *elixatio*, quæ vetatur in *Exodo*. Itaque in *Paralipomenis*, poſtquam actum de *Paſchate* igne cocto, ſequitur, *Reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus*, &c. Et ad *Deuteronomii* vocem זהו צלי אש שאף הוא קרוי ובשלת dicit *R. Selomo* בשול *Hæc eſt aſſatio ad ignem, quæ & ipſa vocatur* בשול. Quod probat *Aben Ezra* ex loco *Paralipomenon*. Et ibidem ויבשלו *Kimchius* exponit ויצלו *& aſſaverunt.* Sic pro ובשלתם in *Jonatbane* legas ותצון & *aſſabitis*. Eodem poteſt referri, quod habent *Saadias* وانضجه & alter *Arabs* وقطبخ Quamvis enim نضج & طبخ ſæpe nihil quàm *coquere* ſonent, tamen utrumque ad *aſſationem*, vel *toſtionem* nonnunquam pertinere certum eſt. Nam ex نضج factum منضاج eſt *veru*, quo aſſantur carnes. Et ex طبخ factum طابخ vel طباخ *Arabibus* eſt *Angelus, qui damnatos in Inferis torret.* Et طبخ *febris vehemens*, quâ ægroti torrentur quaſi. Et طبابخ *ventis fervidi*, & *torridi.* Sed *Græca* verſione quid abſurdius, in qua ובשלת redditur, καὶ ἑψήσεις, καὶ ὀπτήσεις, & *elixabis*, & *aſſabis*; quod eſt oppoſitum in appoſito. Abſit igitur à nobis, ut utrumque putemus eorumdem eſſe interpretum. Quin cum alii ובשלת reddidiſſent καὶ ἑψήσεις, *& elixabis*, quomodo plerumque ſumitur; alii καὶ ὀπτήσεις, *& aſſabis*, quod neceſſario hic ſignificat, inepti Scribæ duas verſiones in unam compegerunt. Interim, quamvis vox בשל ſit ambigua, tamen in Lege *Exod.* 12. *verſ.* 9. nihil eſt ambiguum. Neque enim Deus ſimpliciter vetat comedere agnum. מבשל *coctum*, ſed מבשל במים *coctum in aqua*, cui opponit צלי באש *aſſatum igne.* Quæ fuiſſent ſuperflua, ſi מבשל per ſe *elixum* ſignificaret. Neque enim dicimus aliquid aquâ elixari, quia *elixari* per ſe id ſonat. Nempe *lixa* veteribus fuit aqua; *lix* cinis aquâ maceratus, unde *lixivium*; *lixa*, qui militibus in caſtris aquam portabant, ut calones, qui ligna. Quales inter *Judæos Gabaonita.* Sed, ut ad penſum redeamus, *Hebræi* in hac Lege explicanda ſe produnt mirè ſuperſtitioſos. In *Maimonide* illius

illius violatæ reus eſt, non ſolùm qui in aquis, ſed & qui in aliis, quæ bibuntur, aut in ſucco fructuum agnum elixat. Idem qui prùs elixum aſſat, aut qui prius aſſum elixat. Quamvis agnus inter aſſandum vino, oleo, aut fructuum ſucco rigari poſſit, aut jam aſſatus lavari, excepta tamen aquâ. Nec debet aſſari ſuper lapidem (putà ſuper *Arabum* Ἐλαιῶν *vulgatum*, de qua nos alibi) nec in vaſe fuſili, vel conflato ex metallo, (patellâ putà, aut ſartagine æreâ, vel ferreâ) quia dicitur *aſſum igne:* niſi vas ſit perforatum (ut cratieula) ut ignis illud penetret. Neque aſſatur veru fuſili, ſed ligneo. Quia veru ferreum cùm incaluit, aſſat locum ſuum, id eſt, agni partem, quam attingit. Nec in medio furno ſuſpenſum aſſare licet, cùm igne nuper ejecto adhuc calet, aut ſuper ollæ tergum, aut ad tegulam, aut ad thermas *Tiberiadis*. Sed aſſatur veru ligneo, quo ab ore ad podicem transfigitur, aut in medio furno cum igne ſubjecto ſuſpenſus. Veru ex ligno mali punicæ ad aſſationem egregiè purgatur, ne humor inde ſparſus in agni carnes eas elixet. Sed eadem furni tegulas alicubi attingunt, locus excoriatur, quia carnem illam coxit tegula, non ignis immediatè. Eò quòd *Exod.* 12. verſ. 9. non ſolùm corporis truncum, ſed caput quoque agni, cum cruribus, & inteſtinis, Deus aſſari jubet; monet idem crura, & viſcera (à trunco corporis divulſa, ut purgentur) ſeparatim eſſe ſuſpendenda, nec in agni ventrem inferenda; quia, ſi ſic coquerentur, hoc eſſet כמין בשול *tanquam ſpecies elixationis.* Agni venter ſcilicet videretur illis eſſe inſtar ollæ. Hæc, & plura alia ejuſdem commatis, quæ conſulto prætereo, leguntur in *Maimonide, De Paſchate* cap. 8. §. 7. &c. Neque dubium, quin in his Traditionum minutiis multa fuerint ſuperſtitioſa, & præter mentem Legis obſervata: de quibus meritò dicatur, (*f*) *Quæ quæſivit hoc de manibus veſtris?* Et (*f*) *Iſ.* 1. *verſ.* 12. (*t*) *Matth.* 15. *v.* 6. (*f*) *Fruſtrà me colunt, docentes doctrinas,* quæ ſunt, (*t*) *mandata hominum.* At ſaltem hæc Legis diſerta, *Non comedetis eolium in aqua, ſed aſſum igne.* Cujus prohibitionis variæ cauſæ à noſtris afferuntur. 1. Hunc coquendi modum eſſe antiquiſſimum. Proinde *Homerum* Diis ſuis nunquam elixas carnes, ſed ſolùm aſſas appohere. 2. Eſſe etiam ſimpliciſſimum, cùm neque ollâ, neque aquâ, neque ullo ſaporis alieni condimento ad carnem aſſandam ſit opus, ſed ſolo igne. Unde veteri voce *aſſa caro,* id eſt, *ſola,* dicitur: ut *aſſâ voce cantare,* id eſt, *ſolâ voce,* nullo organo adhibito. Ita ex *Varrone*, & *Catone*, *Nonius.* 3. Aſſâ carne veſcentes robuſtiora habere corpora, qualia eſſe debuerunt *Iſraelitis* ad longum iter ſe comparantibus. 4. Sic iiſdem eſſe ſignificatum quâ feſtinatione eſſet opus, quia celeriùs aſſatur caro, quàm elixatur. Quò pertinet, quod *Iliad. ξ. Eumæus* ſubulcus,

Ὀπτήσας δ' ἄρα πάντα φέρων, παρέθηκε Ὀδυσῆι;

Omnia aſſata afferens, apposuit Ulyſſi; quia videbat rem urgere. Hinc *Euſtathius* ad illum locum, Ὅτι δὲ ὅτι ἑτοῖλα πάντα ἔδωδαι· Ἔνθεν καὶ τῷ Ὀδυσῆι πᾶσα παρέθετο, σχεδιάσας διὰ τάχος. *Nota hic diligentem* Eumæum *aſſas carnes* Ulyſſi *apponere, cùm eas tumultuariè paràſſet pra feſtinatione.* Hæc tamen Deum reſpexiſſe, cùm agnum juſſit aſſari, vix conceſſerim, cùm pleraque ſint valde incerta, nec ſatis ad rem. Itaque videtur potiùs hic ſubeſſe aliquid myſticum, de quo deinceps.

Aſſationem excipit manducatio, in qua multa notanda. 1. Manducantium habitus, ut lumbis eſſent ſuccincti, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, *Exod.* 12. *v.* 11. Qui viatorum eſt habitus, & eorum, qui operoſum aliquid moliuntur. *Orientalium* enim veſtes, cùm longæ, & fluxæ fuerint, & plerumque diſcinctæ, eas oportuit ſuccingi, cùm vel ad iter ſe parabant, vel ad opus laborioſum, ne eſſent impedimento. Hinc *Eliſæus* ſervo dicit 2 *Reg.* 4. *v.* 29. *Accingo lumbos tuos, & ſume baculum meum in manu tua, & vade.* Et uni è filiis *Prophetarum* capitis noni verſu primo, *Accinge lumbos tuos,* &c. *& abi* Ramotham *Galaadæ.* Et *Jerem.* 1. *v.* 17. Deus *Prophetam* ſic alloquitur, *Accinge lumbos tuos, & ſurge, & loquaris apud eos, quæ præcepero tibi.* Nec in *Evangelio* minùs frequens hæc locutio. Nam *Luc.* 12. *v.* 35. jubemur *lumbos eſſe præcinctos.* Et *Luc.* 17. *v.* 8. dominus ſervo ſuo imperat, ut cœnam paret, & præcinctus ſibi miniſtret. Et *Joh.* 13. *v.* 4 *Chriſtus*, ut lavet pedes Diſcipulorum, accepto linteo, præcingit ſe. Proinde *Latini* dicimus *aliquem ad iter*, vel *ad opus accingi.* Et *Poeta* ſummus *Æn.* lib. 7.

Accinguntur omnes operi. —

Neque raro *accinctus* ſumitur pro *homine induſtrio*, & *expedito*, qui *Græcis* ἐύζωνος & ἀνὴρ & *Hebræis* חלוץ *chalutz*, quia חלצים *chalatſim*, ſunt *lumbi*, ubi cingulum. Sic *Joſ.* 4. *v.* 13. *Græci* τῶζωνοι εἰς μάχην ubi *Hebræis* חלוצי הצבא. Baculum quoque ad iter pertinere nemo neſcit, cum eo viatores fulciantur in locis lubricis, & ab aggreſſoribus ſe tueantur. Itaque *Gen.* 32. *verſ.* 10. *Jacob* cum baculo tranſit *Jordanem.* Et *Gen.* 38. *verſ.* 18. *Juda*, *Thamam* ſe conferens, baculum in manu habuit. Neque aliud fuit virga *Moſis* tam decantata, quàm iter facientis baculus, *Exod.* 4. *v.* 2. Unde eſt, quòd *Chriſtus* profecturis Diſcipulis præcepit, ut nihil ad iter ſumerent, niſi baculum ſolum, *Marc.* 6. 8.

Hæc igitur facilia hactenus: ſed mirari ſubit, quorſum *Iſraelita Paſcha* jubeantur calceati comedere, quaſi antea fuiſſent diſcalceati. Sunt, qui referant ad morem apud veteres receptum deponendi calceos inter edendum, ne lectos inquinarent, in quibus diſcumbebant. Quaſi voluerit Deus *Paſchale* convivium à reliquis hac in parte differre, ut ne calceos pro more deponerent. Sed mos accumbendi menſæ non fuit tam veruſtus. Priſci enim mortales menſæ aſſidebant, ut nos hodie. *Athenæum* libri primi capite decimo quarto, Καθίζοντες δ' ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες, ἀ κατακλίνεται. *Sedebant in conviviis Heroës* (apud *Homerum*) *non accumbebant.* Quem morem apud *Macedones*, *Alexandri*, & *Caſſandri* ævo, nondum planè exoleviſſe, ex *Duri* & *Hegeſandro* probat. Itaque in *Prophetarum* libris convivas in menſa ſemper ſedere reperias, nuſquam accumbere. Sic *Gen.* 27. *verſ.* 19. *Jacobus* patri dicit, *Sede, & comede de venatione mea.* Gen. 37. *v.* 25. *Joſephi* fratres *ſedent ad comedendum cibum* Gen. 43. verſ. 33. iidem in *Ægypto* à *Joſepho* invitati *ſederunt coram eo.* Exod. 16. verſ. 3. ajunt *Iſraelita* ſe ibidem, *ollis carnium aſſidentes, ad ſaturitatem comediſſe.* Et *Exod.* 32. *verſ.* 6. poſt aurei vituli cultum in deſerto *ſedit populus ad edendum, & bibendum.* Judic. 19. *v.* 6. *Levita*, & ſocer ejus, *ſedentes comederunt ambo una, & biberunt*, Ruth. 2. verſ. 14. *Booz* Ruthæ, *meſſoribus aſſidens, porrexit ariſtas toſtas.* 1 Sam. 20. verſ. 5. *Jonathan* dicit *Davidi*, *Novi-lunium eſt cras, quo ego cum Rege ſedere ſaleo ad comedendum.* Et verſibus 24. & 25. *Saule* ad cibum ſedente, *Abner* illi aſſidet. Et, cùm eidem *Saüli*, apud *Pythoniſſam* cœnaturo, lectus eſſet oblatus, quia vires defecerant, in eo tamen non recubuit, ſed ſedit, 1 *Sam.* 28. *verſ.* 23. Tale eſt, quòd de duobus *Prophetis* dicitur *Bethele* convivantibus, *cumque ſederent ad menſam*, 1 Reg. 13. *v.* 20. Et de *Aſſuero* prandente, *Dixit verò mihi Rex, & conjuxeo aſſidens*, Nehem. 2. *v.* 6. Hinc *Proverb.* 23. *v.* 1. *Cùm ſedebis, ut comedas cum principe.* Jerem. 16. *v.* 8. *In domum convivii ne ingrediaris, ut ſedeas cum eis.* Et *Ezech.* 44. *v.* 3. *Princeps ibi ſedebit, ut comedat panem coram Domino.* Ex tot *Prophetarum* locis cùm veteres illos pateat in menſa ſediſſe, non accubuiſſe, cauſa non fuit, cur ad menſam accedentes calceos eximerent. Proinde quoſdam legas, qui aliud comminiſcuntur, Deum ſcilicet ſanxiſſe, ut *Iſraelita*, *Paſchale* convivium celebraturi, viatorum calceos ſumerent, quos à vulgaribus fuiſſe diverſos aſſerunt, non tamen

tamen probant, cùm Lex nihil tale habeat. Solùm enim *Judæos* jubet ut calceati comedant, ſed de calceorum genere nihil præſcribit. Hæc igitur eſt mera divinatio. Proinde hoc unum habeo, quod objectioni reſpondeam, *Judæos*, ut non ſemper cincti, aut baculis inſtructi fuere, ita nec ſemper fuiſſe calceatos. Quod non difficulter credet, quiſquis ſcier quam vulgaris fuerit ἀνυποδησία apud veteres. Sic in *Lycophrone Baleares*.

Ἀχλαινον ἀμπυκώσει τέλεσσιν βίον,
Sine tunica trahunt diſcalceatam vitam. Lycurgus Lacedæmonam noluit pedes calceis emolliri, ſed eorum privatione firmari, & obdurari, ἀντὶ γε μὴν ἧς ἀπαλύνει τοὺς πόδας ὑπόδημασιν, ἔταξεν ἀνυποδησίᾳ πατεῖν. Ità *Xenophon* in libro *De eorum politia*. In *Nicolao Damaſceno*, *De moribus gentium*, deſcribuntur νῦν κρηνῶν παῖδες καὶ θῆρας, καὶ δρόμους τε ἀνατείνειν ἀνυπόδητοι κατανύοντες, Cretenſium *pueri venationes, & curſus arduos diſcalceati conficientes*. Et ad id ipſum *Oppianus* venatorem ſuum his verbis inſtituit libro primo *Cynegeticon*,

--- γυμνώσει δὲ ποδοῖν ἰδανὸν
Κούρης, τοῖον ἴχνη μίλητα δυοδεκάδι θηρᾶν.
Nudet pedibus illis incedant, quibus obſcura ferarum veſtigia cura ſint. Ibidem libro quarto puella, veris tempore.

Ἀβλαύτοισι πόδεσσιν ἀν' ὕρεα καὶτ' ἀλάληται,
Ἄνθεα διζομένη, ---
diſcalceatis pedibus per omnes montes oberrat flores quæreas. Et *Cyrenaica* virgines ſic loquuntur in *Callimachi* Hymno in *Cererem*,

Ὅτε δ' ἀνιδίλωται, καὶ ἀτάμπονες, ἄτυ πατοῦμες,
Ut diſcalceate, & ſine vittis, urbem perambulamus. Quin virgo regii ſanguinis, *Antigone* in *Sophoclis Oedipo Coloneo* deſcribitur,

--- πολλὰ μὲν κατ' ἀγρίαν
Ὕλην ἄνιτος πλάτης τ' ἀλωμένη.
Sæpe in horridis ſylvis jejuna, & nudipes obirrans. Quod ſi ut fabuloſum rejeceris, ſaltem pro comperto haberi debet quod de *Phocione* tradit *Plutarchus*: *Peregrè, & in bello* ἀνυπόδητος ἀεὶ, καὶ γυμνὸς ἐβάδιζεν, *ſine calceis ſemper, & nudus incedebat, niſi frigus eſſet immodicum, & intolerabile.* Et de *Lycurgo Rhetore* in ejus vita, Ὑπεδεῖτο δὲ ταῖς ἀναγκαίαις ἡμέραις, *Calceos nonniſi neceſſario tempore ſumebat.* De *Catone* etiam, Παῖδάκις δ' ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων οὐ τὰ δημόσια προῆλθε μετ' ἀμπεχόνης. *Crebrò ſine calceis & tunica in publicum a prandio procedebat.* Sic etiam in *Achaica* peregrinatione *Nero* plerumque in publicum prodibat *ſine cinctu, & diſcalceatus*, ut *Suetonius* auctor eſt capite quinquageſimo primo. Et apud *Martialem* libro duodecimo, *Cotta*, cùm ſoleas inter cœnandum bis perdidiſſet,

Excalceatus ire caput ad cœnam.

Quin ſi *Clementis* judicio ſtamus *Pædag.* lib. 2. cap. 11. Ἀνδρὶ δὲ ἐν μάλα ἀρμοδίοις ἀνυποδησία, πλὴν εἰ μὴ στρατεύοιτο. *Viro maximè convenit, ut ſit diſcalceatus, niſi ad militiam proficiſcatur.* Nimirum τὸ ὑποδεῖσθαι *calceari*, ut ait, penè idem eſt, quod τὸ δεδέσθαι *vinciri*. Alluſione captatâ in verbis, ac ſi *caligatum* dixeris poſſe pro *ligato* haberi.

Jam, ut conſtet clariùs non eſſe παράδοξον, quod *Judæorum* plurimos conjectamus in *Ægypto* fuiſſe excalceatos, tria hic obſervanda ſunt. 1. *Ægyptum* eſſe in fervida plaga fere ſub fidere *Cancri*, ac proinde ejus incolas poſſe calceis carere facilius. Ut hodieque non paucos *Afros*, ſub eodem cum *Ægypto* parallelo, magnâ anni parte, nudis pedibus incedere nemo neſcit. 2. *Judæos* in *Ægypto* ſub jugo miſeræ ſervituris fuiſſe preſſos, ac penè oppreſſos: in quo ſtatu valde credibile eſt illis multa defuiſſe, quæ ad vitam commodè degendam requiſita ſunt. 3. *Judæorum* ἀνυποδησίας etiam in ipſâ *Judæa*, rebus illorum maximè florentibus, veſtigia ſuperfuiſſe. Quod pluribus exemplis conſtaret, ſi ſequeremur Interpretes. Sic enim de *Samaria* habet *Græca* verſio *Mich.* 1. v. 8. Περιῶξται ἀνυπόδητος καὶ γυμνὸς, *Incedet diſcalceata, & nuda.* Ad quæ verba *Cyrillus*, Ἡ δὲ γυμνότης, καὶ ἀνυποδησία, τὸ τῆ αἰχμαλώτου σχῆμα δηλοῖ. *Nuditas autem, & excalceatio, captivorum habitum ſignificant.* Et de Rege *Achabo*, ad *Eliæ* verba reſipiſcente, ſcribunt *Chaldæus, Syrus*, & *Arabs*, 1 Reg. 21. v. 27. *Cum cilicio jacuit, & ivit diſcalceatus.* Sed neutrum exemplum eſt ad rem. Nam in primo perſona mutata eſt, nec de *Samaria* dicit *Propheta*, ſed de ſe ipſo אילכה שולל ועירם *Ibo ſpoliatus, & nudus*: nec de ἀνυποδησίᾳ ullum eſt verbum. In altero Rex *Achabus* non legitur iviſſe diſcalceatus, quod eſſet יחף *jacheph*; ſed iviſſe אט *at*, id eſt, *lenter, ſenſim, pedetentim*, tanquam præ mœrore languens. Quo eodem verbo *Jacobus* uſus *Eſavo* dicit Gen. 33. verſ. 14. אתנהלה לאט *Leme progrediar*, nempe, ut ad greges, & pueros, quos ſecum habebat, greſſum ſuum attemperaret. Et *Eſ.* 8. v. 6. *Aquæ* Siloe *fluentes* לאט *ſenſim*. Fortaſſe ab illa אט *at*, quod proprie *greſſus tardiuſculum*, & *lentitudinem* ſonat אטא *ata*, primò *Punicè*, deinde etiam *Latinè* dictus eſt, qui propter crurum vitium nonniſi lentè incedit. *Feſtus*, Attæ *appellantur, qui propter vitium crurum*, (t) *aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt majus terram, quam ambulant: quod cognomen* Quintio *Poeta adhæſit*. Gloſſæ, Ἄττα, ὁ τοῖς ποσὶ ἀρχίδιφ. πυρπατεῖν.

(t) Forte haud pedum planitia miſſunt.

Sed jam vera ſequentur ἀνυποδησίας exempla, & ex *Hebræo* textu petita. *David*, regno ſuo pulſus, à rebelli filio (u) *aſcendit montem* Olivarum *flens, & operto capite, & ibat* יחף *diſcalceatus*. Eſ. 20. v. 2. *Eſaias* jubetur ire ערום ויחף *nudus, & diſcalceatus*: ut ſimilem *Chuſæi*, & *Ægyptii* nuditatem, & diſcalceationem in triennium portenderet, *Ezech.* 24 v. 17. *Prophetam* lugere vetat DEUS propter ademptam uxorem, & calceos deponere, ut fiebat in luctu. Quod *Judæ* cùm tanquam inſolens mirarentur, quia rum aliter fiebat, prædicit ipſos quoque, liberis gladio tublatis, calceato pede manſuros, nec ullum luctus ſignum edituros. In *Joſepho* quoque (*De bella Judaico* lib. 2. cap. 15.) *Judææ* Gubernator *Florus*, narratur in *Judæos* immanem in modum ſeviſſe. Quorum miſerta, Regis *Agrippæ* ſoror, *Berenice* γυμνὴν καὶ ἐφ' ἵππου βήματος ἱκέτευσε τὸν Φλῶρον, *nudipes coram tribunali* Florum *deprecata eſt*. Hinc de eodem *Floro Hegeſippus* lib. 2. cap. 8. *In conſpectu* Berenices, *quæ ſoror* Agrippæ *Regis, ad templum religionis cauſa venerat, acerbiſſimâ cæde in populum deſævabat: nec obſecratus deferendum arbitratus, cum inſervientem religioni nudis pedibus aſtantem cerneret.* Nec alìò referenda hæc *Juvenalis Satyra* ſextà,

--- *deinde adamas aeriſſimus, & Bernices*
In digito factus pretiohar: hunc dedit olim
Barbarus inceſtæ, dedit hunc Agrippa ſoroti,
Obſervans ubi feſta mero pede Sabbata Reges.

Agitur enim de *Bernice*, *Agrippæ* ſorore, & ejus γυμνοποδία obiter perſtringitur. Itaque nugatur vetus *Scholiaſtes*, qui *Agrippam Auguſti* nepotem, & ſororem ejus *Juliam* hic intelligit. Hæc de *Judæorum* ἀνυποδησίᾳ, quæ cum in *Ægypto* minùs fuiſſet periculoſa, iisdem, longum, aſperum, & ſenticoſum iter jam aggreſſuris, voluit DEUS de calceis proſpici; ut qui amicum ſuum ſic monet in *Theocriti Paſtoribus*.

Ἐς ὄρος· ἐχ' ἕρπυς, μὴ ἀνάλιπος ἔρχεο, βάττε.
Ἐν γὰς ὄρει βάμνός τις, καὶ αἰ(πάλαθοι κεμόεντι.
In montem cum ambulas, ne diſcalceatus eas, Batte: in illo enim rubi, & aſpalathi frondent. Quin, ut religio quoque eos ad rei tam neceſſariæ curam adigeret, ſancit, ut nonniſi calceati *Paſcha* manducarent. Neque paſſus eſt calceos, quos ad hoc ſolenne feſtum ſibi comparaverant, per annos quadraginta deteri, *Deut.* 29. *verſ.* 5.

Porrò,

Porrò, an ſtantes ederint, vel ſedentes, Lex diſertè non dicit. Tamen ſtantes ediſſe multa ſuadent. 1. Neque enim ſediſſe credibile eſt, qui lumbis præcincti, calceati, baculis innixi, & ad iter inſtructi comedebant. 2. A *Philone* (in libro *De Sacrificio* Abelis & Caini) *Paſcha* comediſſe leguntur ἀκλινῶς, καὶ παγίως ἐπὶ τοῖς ποσί, *pedibus immobiliter & firmiter ſtantibus.* 3. Ad eumdem ritum videntur alludere hęc *Apoſtoli* Epheſ. 6. v. 15. Στῆτε οὖν: *State igitur lumbis veritate cinctis*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.*

Additur edendum eſſe בחפזון *in feſtinatione*; quia res maximè urgebat. Erant enim in procinctu, & illâ ipſâ nocte ex *Ægypto* exituri. *Aquila* reddit ἐν θάμβει, *in pavore*; quia חפז alicubi *pavere*, & *trepidare* ſonat. Sed prior interpretatio videtur præferenda; quia pavor non jubetur, neque percellit niſi invitos. Præterea quæ præceſſerant de lumbis præcinctis, calceatis pedibus, & baculo in manu, feſtinationem quidem indicant, ſed non pavorem. Denique cum hoc loco alia duo ſunt conferenda. Unus *Deut.* 16. v. 3. ubi *Iſraelitæ* jubentur *azyma* comedere; *quia ex Ægypti terra egreſſi erant* בחפזון *in feſtinatione*, antequam panis eſſet fermentatus. Alter *Eſ.* 52. v. 12. *Non exibitis* בחפזון *in feſtinatione*, *neque ibitis* במנוסה *in fuga*, id eſt, tanquam fugientes; *quia præcurſurus eſt vobis Deus, & in extrema ætate erit Dens* Iſraëlis. Docet *Iſraelitas* è *Babylone* non exituros, quomodo ex *Ægypto* exierant properè, & fugientium in morem, ſed pacatè & quietè; quia Deus & primam & poſtremam aciem aget.

Cum *Paſchali* agno duo comedenda præſcribuntur; מצות *azyma*, מרורים *herba amara*. *Azyma* cur dicantur מצורת, non conſtat. Falluntur enim viri docti, qui *à comprimendo* deducunt, quaſi *Hebræum* מצץ id ſonet. Quin *Hebræis*, *Chaldæis*, *Syris*, & *Arabibus* מצץ eſt *emulgere*, *exſugere*, *exprimere*, non *comprimere*. Azyma autem ab exprimendo nullis fidiculis expreſſeris, nec extorſeris. Et panis *azymus* non comprimitur, ſed manet in naturali ſtatu, cùm fermentatus intumeſcat. Sed aliud occurrit, nempe *Arabicum* مصاص iiſdem Radicalibus; quod *Lexicographi* خالص exponunt, id eſt, *purum* & *ſincerum*. Itaque מצורת proprie ſunt *puri* & *ſinceri panes*, *& ab omni fermento expurgati*, quod corruptionis eſſe genus voluerunt multi veteres. Hinc *Hieronymus* 1 *Cor.* 5. 6. & rurſus *Gal.* 5. 9. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, ubi *Græcè* eſt ζυμοῖ *fermentat*. Et *Plutarchus* in *Romanis Quæſtionibus* vult fermenti uſum *Flaminis Dialis* fuiſſe interdictum; quia ἡ ζύμη, καὶ γίγνεται ἐκ φθορᾶς ἄντε, καὶ φθείρει τὸ φύραμα μιγνυμένη, *fermentum*, *cùm ipſum ſit ex corruptione natum*, *maſſa admixtum illam corrumpit*. Et paulò poſt, καὶ ὅλως ἴσως οὔτως ἡ ζύμωσις ἔοικε καὶ ἀτοπον ἐστὶ τὸ φύραμα μιγνύμενον, *fermentatio videtur eſſe putrefactio. Sincerum* igitur jure vocatur *panis*, cui nihil fermenti eſt admixtum. Quò fortaſſe alludit *Gentium* Doctor ὁ πολύγλωττος, qui jubet, ut feſtum celebremus ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, *in azymis ſinceritatis*, 1 Cor. 5. 8. Hunc panem putavit *Tacitus Judæis* fuiſſe perpetuum. *Raptarum*, inquit, *frugum argumentum*, *panis* Judaicus *nullo fermento detinetur*. Sed Lex illius uſum non præſcribit ultra ſeptiduum, cujus initium veſperâ diei decimi quarti, finis veſperâ diei vigeſimi primi menſis *Niſan*. Quin, ſi *Judæis* credimus, ſeptem illis diebus fermentato pane veſci fuit nefas, ſed *azymum* edere nonniſi primo fuit neceſſarium, ſex reliquis liberum. Itaque pro *azymo* per ſex illos dies אורז *oryzam* edere licuit, aut דחן *panicum*, aut קוליות *fruges toſtas*, aut פירורין *fructus*, quod ex *Maimonide* & *Selomone* rectè probat *Petavius* in *Epiphanium*, ad *Audianorum Hæreſin* pag. 293. Semel quidem *Iſraëlitæ azymos* panes per totum menſem comederunt, nempe in exitu ex *Ægypto*, à die decimo quintò primi menſis uſque ad decimum quintum & decimum ſextum menſis, quibus Deus illis largitus eſt *Mannam*, & coturnices, *Exod.* 16. *verſ.* 1. 13. &c. Sed neceſſitate id factum, quia in deſerto nihil illis fuit, unde ſe toto illo menſe ſuſtentarent præter φύραμα, quod ex *Ægypto* infermentatum attulerant, quia præ feſtinatione expectare non licuerat, donec fermentatum eſſet, *Exod.* 12. *verſ.* 39. Quod autem illo anno neceſſitate factum ſequentibus repetierunt, ut Legi obſequerentur, in qua Deus, ſeptem dies *azymos* indixiſſe contentus, de cætero conceſſit illis fermentati panis uſum. Neque fruſtrà id inſtitutum. Sic enim ſuę ex *Ægypto* liberationis memoriam quotannis refricabant, ne tanti beneficii ſenſum ex eorum animis ulla deleret ætas. E ſeptem autem *azymorum* diebus cùm medii quinque fuerint ἐφεξάημοι, primum, & ultimum pro feſtis haberi voluit Deus; quia ut primo ex tam dura ſervitute in libertatem aſſerti fuerant, ita ſeptimo *Pharaonem* cum omnibus copiis ſuis mare *Erythræum* abſorpſerat. Proinde, cùm maximi momenti fuerit illa Lex, ad ejus obſervationem omnes præciſè adſtricti ſunt. Et vetitum ſunt per illos dies non ſolùm fermentum comedere, ſed & domi habere, idque ſub gravi pœna, exciſionis ſcilicet ex *Iſraële*. Unde multi concludunt id capitale fuiſſe crimen: quomodo *Sabbati* violatio, cujus quiſquis erat reus, è medio populorum ſuorum exſcindebatur, *Exod.* 31. *verſ.* 14. id eſt, morti tradebatur, ut explicatur verſu ſequente. Nec pœna delicto gravior: nam eadem debebatur *Paſchæ* reverentia; quæ circumciſioni. Circumciſionem autem qui rejecerat, exſcindebatur è populis ſuis; quia irritum fecerat Dei fœdus: *Gen.* 17. *verſ.* 14. Idem igitur de *Paſcha* judicium, cujus contemptor cum ſigno rem etiam ſignificatam, id eſt, ipſum DEI fœdus irritum feciſſe cenſebatur. Ab hac pœna tamen excipit *Maimonides* hominum duo genera: 1. eos, qui בשוגג *per errorem*; 2. eos, qui פחות מכזית *minus*, *quam quantum olivam*, ex fermentato pane comederant. Quorum illis imponit ſacrificium offerri ſolitum pro delicto per errorem admiſſo: hos autem cædi vult (*x*) מכת מרדות *plagâ rebellionis*. Non memini me alibi legere quod in *Suida* habetur voce Ζύμη, ab hora ſexta decimi quarti diei menſis, σάλπιγγος φωνάεσσ, *ſigno tubâ dato*, omnem panem fermentatum, ſi quis apud *Hebræos* reliquus fuiſſet, igne cremari, & penitus abſumi ſolitum. *Maimonides* quinque granorum ſpecies enumerat (*y*) quarum fermentum in *Paſchate* vetitum, duas tritici, nempe החטה והכוסמת *triticum propriè dictum*, & *ſpeltam*; & duas hordei, nempe השעורה והשבולת שועל והשיפון *hordeum propriè dictum*, *ſpicam vulpis*, & *ſiphonem*. *Spica vulpis* eſt avena, cujus ſpica caudam vulpis imitatur. Et *ſiphon* eſt αἰγίλωψ, qui alio nomine εἶφος dicitur in *Auctario Dioſcoridis*.

Idem *Arabicè* eſt دوسم *dauſar*. Addit *Maimonides*. *Oryza*, *panicum*, *faba*, *lentes*, & *ſimilia nullum fermentum habent. Nam etiamſi depſatur farina oryzæ*, & *ſimilium*, *in aquis ferventibus*, & *obagitatur veſtibus ita*, *ut intumeſcat ut maſſa quæ fermentatur*, *tamen ejus eſus conceſſus eſt*: *quia non eſt fermentum*, *ſed putredo. Quin quinque granorum ſpecies*, *ſi ſolum depſantur in ſucco fructuum ſine ullis aquis*, *nunquam fermentantur*; & *quamvis totâ die relinquantur*, *donec intumeſcat maſſa*, *licitus eſt illius eſus*: *quia ſucci fructuum non fermentant*, *ſed putrefaciunt.*

Herbæ amaræ, quas cum agno comedi voluit Deus, minùs notæ ſunt. Paucis tamen conveniunt quæque notæ, quas dicturus ſum, in iis requiſitæ. 1. Ut ſint amaræ: inde enim vocantur מרורים *merorim*, ab

(*x*) De Non memini me alibi legere quod in *Suida* habetur ferm. & azym. c. 1. ſect. 1. & 7.

(*y*) *Ibid.* cap. 5.

amaritudine facto nomine. Nam מרר marar, *amarum eſſe*; מרירי meriri, *amarum*; & מרורת merora, *fel* ſonat, 2. Ut ſint edules; quia illas cum agno edi oportuit. 3. Ut vernæ ſint, & vere vigeant; quia edebantur menſe primo, & ſecundo, qui verni erant, *Exod.* 12. *verſ.* 8. *Num.* 9. *verſ.* 11. 4. Ut in *Ægypto*, & *Judæa*, & in vicino deſerto reperiantur, in quibus locis *Paſcha* celebratum eſt. 5. Ut ſint obviæ, & in uſu promiſcuo: nam herbæ rariores, & δυσεύρετοι, nec facilè occurriſſent, nec ſufficere potuiſſent tantæ multitudini. Et has quidem *Hebræi* deſignant, ſed iis nominibus, quæ intelligere non eſt cujuſvis. In *Jonathanis* Paraphraſi, & anonymo *Cantici* Paraphraſte, capitis ſecundi verſu nono, ſolùm cenſentur תמכרת *thamca*, & עולשין *ulſin*, ſed ab auctore *Miſnæ* in *Peſachim* cap. 2. fol. 39. a. his adduntur חורזרת *chazareth*; חרחבינא *charchabina*, & מרור *meror*. Unde *Maimonides* in libro *De ferm.* cap. 7. §. 13. מרורים האמורים בתורה הן החזרת והשלשין והתמכה והחרחבינה והמרור *Herba amara in Lege memorata ſunt* chazareth, & ulſin, & thamca, & charchabina, & meror. Quæ herbarum quinque nomina ſi conor interpretari, erranti, ut ſpero, facilè ignoſcetur, quia rem aggredior nondum à quoquam attentatam.

Ut à facilioribus ordiar, חזרת *chazareth*, eſſe *lactucam* in confeſſo eſt. Et nomen maximè convenit lactucæ feſſili, & capitatæ, cujus caput orbiculare eſt. Nam חזר *chazar*, eſt circuire; חזור chizur, *ſphæra*; חזרא chazora *tuminabulum*; חזר chizrar, *pomi ſpecies*; חזרא chizra, *cardum*, à figura capitis; חזרן chazran, *ambitus*, מחזר machzor, *cyclus*, aut *circulus*. Ergo חזרת *chazareth*, eſt propriè *lactuca capitata*, quam à pomi forma vulgus apud nos *pomatam* appellat. Nomine tamen à ſpecie tranſlato ad genus, ſic dicitur lactuca quævis. Et in *Gemara* explicatur per Synonymum חסא *chaſſa*, quam vocem eſſe *Arabicam Hebræi* monent. *Arabibus* ſcilicet خس *chas* eſt *lactuca*. Quod ex Medicorum ſcriptis conſtat, ex *Avicenna* imprimis, & *Abenbitare*, ubi ad خس *chas* refertur quidquid habent de *lactuca Dioſcoridis* & *Galeni*. Et خس *chas* eſt à Verbo خس *chaſſa*, quod *ignobile*, *vile*, & *contemptum eſſe* ſonat. Neque vero eſt abſimile, *Arabes lactucam* inde appellaſſe, quia olim fuit in maximo contemptu propter frigidam facultatem, quâ viros evirare credebatur, & ad Venerem inutiles reddere. Ac proinde ἀσπίχιον & ἀσπάριδα à *Pythagoræis* dictam eſſe auctor eſt *Ibycus* ipſe *Pythagoræus*. Plinius *Eunuchion* ſcribit, & *Aſtylida*, libri decimi noni capite octavo: quorum poſterius palàm corruptum eſt. Nam ἀσπάρις cur dicatur, neminem doctorum latet: at ἀσπαλὶς *Heſychio* aliud eſt, nempe φυτὸν, ἔθος ἐ ἔξις, *herba*, *unde viſcus*; cujus una ſpecies σφαλὶς, in (z) *Theophraſto*. *Eubulus* quoque in Ἀσπάριδι *lactucam* vocat νεκύων βρῶμα, *mortuorum cibum*. Unde *Amphis* in *Jalemo*,

(z) De Cauſ. l. 2. cap. 21.

Ἐν ταῖς θριδακίναις, ταῖς κάπως' ἀπολαμβάνεις,
Ἃς εἰ φάγοι τις ἐντὸς ἑξήκοντ' ἐτῶν,
Οὐ πότε γυναικὸς λαμβάνοι κοιτωνίτου. *n*

Inter lactucas, quæ peſſimè pereant, quas ſi quis edat nondum ſexagenarius, is cum muliere conſuetudinem nunquam habebit. Eodem referunt fabulam de amaſio *Veneris*, *Adonide*, in lactuca latente, aut etiam ibi mortuo, tanquam ἀπαγορύοντος τ ποιητὰς, ὅτι ἀθυσὸς εἰσι πρὸς Ἀφροδίσιν οἱ ἀνυχὰς θριδακι χρώμενοι, *Allegorizantibus Poetis, quia qui lactucis continuò utuntur, ſunt ad Venerea impotentes.* Ita *Athenæus* libro ſecundo. Quò fortaſſe pertinet, quòd in *Cypro* lactuca βρίνδις appellabatur. *Arabicè* ſcilicet بربر *berd*, vel *bered*, eſt *frigus*, & بربد ibreda, *morbus, quo quis ad Venerem frigidus, & impotens redditur.* Inde igitur à *Phœnicibus*, tum *Cypri* dominis, quorum lingua ſemi-*Arabica* fuit, *lactuca* ברדתא *beredeth*, vel ברדתא *beredtha* dici potuit, & *Græcis* in *Cypro* βρίνδις. Aſſert *Caſaubonus* (a) ſuperſtitioſam hanc opinionem adeo in animis hominum inveteraſſe, ut *Romæ* etiam ad *Auguſtum* Principem multis eſſet religio veſci lactucis. Nempe id ſibi velle videntur hæc *Plinii* ubi ſuprà, *Divus certè* Auguſtus *lactuca conſervatus in agritudine ſertur prudentiâ* Muſæ *Medici*, *cum priores eam ob religionem minimè commanducarent*: aut, ut alii, *cum priores caverent*, *religione nunc omni caret*: & alii rurſus, *cum priores eam maximè ob religionem manducarent.* Sed non diſſimulabo hunc *Plinii* locum eſſe inſigniter corruptum, & partim ex codicibus *Turnebi*, *Thuani*, *Rigaltii*, & *Chiffletii*, partim ex nondum edito *Apulejî* libro *De remediis ſalutaribus*, à magno *Salmaſio* (b) ſic fuiſſe reſtitutum: *Divus certè* Auguſtus *lactucâ conſervatus in agritudine ſertur prudentiâ* Muſæ, *Medici*, *cum priori* Camelii *religio nimia ea abnegaret.* Senſus eſt *Camelium* Medicum, cujus *Auguſtus* ante *Muſam* uſus eſt, lactucarum eſum ægrotanti *Auguſto* negâſſe: *Muſa* verò operâ ex ancipiti valetudine convaluiſſe lactucæ uſu. Itaque hæc ad rem non faciunt. Et verò lactucarum eſum *Romæ* tum primùm incepiſſe mera fabula eſt. Notiſſimum illud *Martialis* libro decimo tertio,

(a) *In Athen. l.* 1, *cap.* 27.

(b) *In Solinum p.* 272.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras incheat illa dapes?

Ex quo conſtat lactucas in *Romanis* menſis ſitum mutaſſe, & à fine convivii in principium fuiſſe traductas; ut oſtrea, & echinos, & cruda omnia olera, de quibus ita *Plutarchus Sympoſ.* lib. 8. Quæſt. 9. Αἱ γὰρ καλούμεναι ψυχραὶ πρόπαλαι πρότερον, ὄστρια, ἐχῖνοι, ἁμαὶ λαχάνων, ὡς ψυχῆς εἰσιόντες, ἵν' ἐμὲ ἔτι γεύματα γεύσεται, τὸ πρώτιν αὖτι ἐ ἐσχάτης τάξιν ἔχουσι. *Quæ enim frigida menſæ prius vocabantur, oſtreorum pua, echinorum, crudorum olerum, tanquam levis armatura militum, à cauda ad os tranſlata, primum pro ultimo ordinem obtinent.* Et ſanè videtur hæc mutatio *Auguſti* ævo, quo priorum error deprehenſus, de quo plura *Plutarchus*. *Auguſto* enim æqualis *Horatius* eum errorem obiter ſic tangit lib. 2. *Sat.* 4.

— natæ lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho. —

Itaque avi illi, quorum cœnas claudere ſolebat lactuca, *Auguſtum* præceſſerunt. Quid? quòd in ipſo *Plinio* legere eſt LACTUCINOS *in* Valeria *familia non puduiſſe appellari*, nempe à *lactucarum* cultu, ut *à cæpis* COEPIONES, *à fabis*, *piſis*, *lentibus*, *cicoribus*, FABIOS, PISONES, LENTULOS, CICERONES. Itaque anno Urbis conditæ CCXCVIII, id eſt, annis ferè quadringentis ante *Auguſtum* natum, *Romanis* Conſulem creaverunt cum *Sp. Virginio*, Τρίσοφιν Μάρκον Οὐαλέριον Λακτούκαν *Marcum Valerium Lactucam*. Isitâ vocatur *Diodoro* libro duodecimo. Lactucarum igitur cultus *Romæ* jam tùm ità viguit, ut ab eorum ſtudio cognomen deſumpſerit illuſtriſſima familia. Vjciſſim inter lactucarum ſpecies idem *Plinius Cæciliana* meminit: *Purpureamque*, inquit, *maximè radicis* Cæcilianam *vocant*: nempe à *Cæcilio Metello*, quod docent hęc *Columella* in horto, ubi varia deſcribit lactucarum genera,

Altera crebra viret, fuſco nitet altera cruſe,
Utraque Cæcilii *de nomine dicta* Metelli.

Qui primo *Punico* bello *Romæ* Conſul creatus anno Urbis conditæ DIII, annis circiter CCXX antequàm imperaret *Auguſtus*. Unde priſca lactucarum apud *Romanos* nobilitas altero emergit argumento.

Sequens עולשין *ulſin*, variè reddunt, *inuſbum*, *chara-*

charophyllum, *cicerbitam*, *ſonchum*, *troximum*. Plerique tamen חינדבי *intuba*, de quibus *Poëta* ſummus,

— *& amaris intuba fibris.*

Quam verſionem veram eſſe multa probant. Primo, *Gemara Hieroſolymitana Talmudis* in *Paſchim*, ubi עולשין *ulſin*, explicantur טרוקסטון τριξίμιον. *Troximum* autem eſt *intubum*, *Græce* Σίρις. Hinc *Didymus*, *Geoponicus*, lib. 12. cap. 28. Σίρις, τινὲς τριξίμα. *Intuba*, *id eſt*, *troxima*. Et ipſum caput inſcribitur Περὶ εἴρεως, καὶ τριξίμων. *De intubo*, *& troximis*: quod additur ἐπεξεγητικῶς, ut in *Tralliano* paſſim ὑστέρου, καὶ τριξίμου. *Ætii* lib. 9. cap. 48. Ἀποκαθαίρει χυλῷ τριξίμων, *Excipe ſucco intuborum*. Porrò τριξίμων, id eſt, *edule*. Inter tot barbarum edulium ſpecies *intubum* ſic vocatur; quia in acetariis crudum comeditur. Unde *Gloſſæ* à *Stephano* editæ pag. 22. *Acetaria*, τριξίμα. Et pag. 256. *Eſcaria*, τριξίμα. Et in vetuſto *Salmaſii* codice, τριξίμα, *Scaria*. Hinc vernaculum *ſcariola* pro *intubo*. Proinde fallitur vir magnus, qui *ſcariolam* dici vult, vel quaſi *ſeriolam* ex *Græco* σίρις, vel quaſi *ſerriolam*, quia folia ejus *inſtar ſerræ* pungunt. *Scariola* enim ex *ſcaria* factum, quod rurſus pro *eſcaria* ab *eſca*, & *eſu*; ut τριξίμων ἀπὸ ϛ τριγὼν. *Chaldæum* etiam עולשין *ulſin*, ſimilem habet originem. Nam *Arabicè* علس *alaſa* Verbum eſt *edere*; Nomen علس *als*, vel *alſon*, *cibus*, علاس *alas*, vel علوس *alus*, *edule*. Neque dubium, quin עלש *alas*, *Chaldæis* idem fuerit, quod *Arabibus* علس *alaſa*, unde Nominis עולשין *ulſin*, vera eſt origo. In *Gemara* leguntur עולשין *ulſin*, duarum eſſe ſpecierum עולשי שדה ועולשי גינה *ulſin agri*, *& ulſin horti*. Et additur, חזרת עולשי גינה *ulſin horti eſſe lactucam*: non quòd verè lactucæ ſint, ſed quòd lactucę ſint ſimiles. Hinc *Dioſcoridis* ζῖρις ἥμερος θριδακοειδὴς, καὶ πλατύφυλλος, *intubum ſativum lactucæ ſimilius eſt*, *& latifolium*.

Jam dicemus quid ſit מרור *meror*. Hujus Plurale מרורי *merorim*, videtur eſſe generale nomen ad omnes herbas amaras, quarum in *Paſchate* uſus fuit. Sed Singulare מרור *meror*, ad certam ſpeciem reſtringi, ut *Græcum* πικρὶς etiam *ab amarundine* factum. Videndum igitur quid propriè ſit πικρὶς, ut eâdem operâ diſcamus quid ſit מרור *meror*. Πικρὶς aliquando ſumitur pro lactucæ ſpecie, quæ reliquis eſt amarior. Ita *Plinio* lib. 19. cap. 8. *Peſſimum autem lactuca genus cum exprobratione amaritudinis appellavêre picridas*. Et lib. 8. cap. 27. *Draco vernam nauſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtinguit*. *Sylveſtris lactuca ſucco*, id eſt, *picridis ſucco*. Ita enim *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Ὁ δὲ δράκων ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸ ὑπὸν τῶ πικρίδι ἐκφοᾶ. Neque aliter *Ælianus* lib. 6. cap. 4. Οἱ δράκοντες, ὅταν ὀπώρας μέλλωσι γεύσεσθαι, τῶ πικρίδι καλουμένῃ ῥοφῶσι τὸ ὑπόν. Hinc *Apulejus Herbario* cap. 30. *cui* titulus *De lactuca ſylveſtri*. *Gracis* Θρίδαξ ἀγρία *dicitur* &c. *aliquibus* πικρίς. Quod ſequutus *Hieronymus* in *Exodo*, & *Numeris*, *Græcum* δὲ πικρίδων reddidit *ſum lactucis agreſtibus*. Sed & πικρὶς eſt *ſylveſtre intubum*. Dioſcorides, Σέρις, ἀγρία· καὶ ἥμερος· ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλουμένη. *Intubum*, *vel ſylveſtre*, *vel ſativum eſt*: *ſylveſtre eſt picris*, *quæ etiam cichorium dicitur*. *Ætius* utrumque intubum *cichorii* nomen habet, ſed ſolùm agreſte πικρὶς vocatur. Σέρις, inquit, ἡ κιχώριον, ὑπότριμμον ἔχει λάχανον, καὶ μᾶλλον τὸ ἄγριον, ἔστι καὶ πικρὶς προσαγορεύεται, τινὲς δὲ καὶ κιχώριον. *Intubum*, *ſive cichorium*, *ſubamarum eſt olus*, *agreſte imprimis*, *quod & picris dicitur*; *quibuſdam etiam cichorium*. Suidas, Σέρις (lege Σέρις) ἀθ· λάχανον· τὸ παρ' ἡμῶν τάραξα (imo σέρις) λεγόμενον· οἱ πικρίδες παρ' ἄλλοις, ἢ μᾶλλον, τὸ ἀληθέστερον εἰπεῖν, Μακεδονικὸν. *Seres* (intuba) *genus oleris*, *quod apud nos ſerica vocatur*, *ab aliis picrides*, *vel*, *ut verius dicamus*, *Macedonica* (à loco.) Et his omnibus longè antiquior *Theophraſtus Hiſt.* lib. 7. cap. 11. ponit picridem inter τὰ ὀχωριώδη. Horum enim ſpecies percurrens, Ὡσαύτως δὲ, ait, καὶ ἡ πικρὶς, καὶ γὰρ ἄνθη τῶ ἔαρι ἀνθεῖ. *Similiter & picris*, *nam & ipſa vere floret*. Et paulò poſt, Τῇ γεύσει δὲ πίκρα, διὸ καὶ τὴν ὠφε- λη. *Guſtu amara eſt*, *unde illi nomen*. Unde *Plinius* lib. 21. cap. 17. *Amara aphace*, *& quæ picris nominatur*, *& ipſa toto anne florens*: *nomen eſt amaritudo impoſuit*. Itaque tam in intubis, quàm in lactucis, quæ eſt reliquis amarior, *picris* vocatur. Niſi quis *lactuca ſylveſtris*, & *intubi ſylveſtris* nomine velit unum idemque ſignificari. Quâ mente videri poſſit hæc ſcripſiſſe *Nonnius*, Σέρις τὸ κιχώριον ἤτοι τὸ ἄγριον μαρύλιον, ὃ καὶ πικρομάρυλον λέγεται, καὶ πικρὶς. *Seris* (intubum) *cichorium*, *aut lactuca ſylveſtris*, *quæ & picromarulum* (amara lactuca) *dicitur*, *& picris*. Μάρυλλον, vel μαρύλιον, pro *lactuca* vox eſt *Græcia* recentioris, deflexa ex μαιδίλιον, quomodo *lactucas* vocaverat ſuperior ætas, quia *Majo* maximè vigent. *Heſychius*, Θριδακίνας, &c. αἱ παρ' ἡμῖν θριδακες, ἤτοι μαιδίλια. *Suidas*, Θριδακίνη, τὸ παρ' ἡμῖν μαιδίλιον. *Etymologus*, Θριδακίνη, τὸ μαιδίλιον. At poſteriores μαρύλια dixerunt. *Symeon Seth*, Μαρύλια, ἃ καὶ θριδακινοι καλοῦνται. Et *Nicomedes Pario-ſophiſta* in *Lexico*, Ἀδυία, θρίδαξ, ὅπερ μαρύλιον. Jam apparet quid ſit πικρὶς, & מרור *meror*, *meror* id ipſum eſt. Itaque, cùm חזרת *chazareth*, propriè *lactucam ſativam* ſonet, & עולשין *ulſin*, *ſativa intuba*, מרור *meror* (ut *Græcum* πικρὶς) ab utroque in eo differt, quod nonniſi *ſylveſtrem lactucam* ſignificat, aut verò *ſylveſtre intubum*. Ea enim ſic vocantur ſpeciali nomine ratione amaritudinis, quæ in illis major, quàm in ſativis. Quibus illuſtrandis iſta conferent, ex *Abenbitare* petita,

مرورية هو صنف من الهندبا البري شديد المرارة وفي الكتاب العاوي المرورية صنف من الخس له مرارة ويسيل منه لبن

Meruria *eſt intubi ſylveſtris ſpecies maximè amari*. *In libro* Alhavi (id eſt, *aggregatoris*, cujus auctor *Serapio*) meruria *eſt lactuca ſpecies*, *in qua eſt amarundo*, *& unde fluit lac*. Vides, Lector, ab *Hebræo* מרור *meror*, factum *Arabicum* مرورية *meruria*, illa duo ſignificare, quæ diximus; 1. *ſylveſtre intubum* valde amarum: 2. *lactucam amaram*, & *lacte fluentem*, quæ ſunt lactucæ ſylveſtris notæ. De eo enim *Dioſcorides*, Πίπτει δὲ πρὸς τῇ γεύσει ὠμότητα δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν μήκωνι. Ἔθεν καὶ ὁ ὑπὸς αὐτῆς ὅπιον μίσγουσι τῶ μηκωνίῳ. *Guſtu amara eſt*; *papaveri ſimiles vires habet*: *ideoque lac ejus quidam papaveri miſcent*. Et multò antè *Theophraſtus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 4.) deſcripſerat hoc lactucæ genus ὑπώδες σφόδρα, *lactiferum valde*: & capite ſexto, Θριδακίνη *lactuca ſylveſtris* ὁ ὑπὸς ἔχει δριμὺν, καὶ φαρμακώδη, *ſuccum acrem habet*, *& medicatum*. *Succum*, id eſt, *lac*, ut Interpretes rectè accipiunt. Ita in *Plinio* lactucæ ſylveſtris ſpecies una eſt, *quæ* meconis *vocatur à copia lactis ſoporiferi*. Addit *olim in* Italia *hoc ſolum genus fuiſſe*, *& ideo* lactucæ *nomen adeptum*. Ita ex *Apulejo Herbario* ἀναπλέτῳ hæc citat *Salmaſius*: *Lactuca alba* μηκωνὶς *vocatur à copia lactis ſoporiferi*, &c. *In* Italia *hoc ſolum genus fuit*, *& ideo à lacte* lactucæ *dicta*.

Nihil tam incertum, quàm quid ſit תמכה *thamca*; quod *R. Selomo* exponit מרן כיא *marubium*; Baal Aruch קרדן *cardamum*; Gemariſtæ Hiero-

Hieroſolymitani גינגיר, *gingidium*; ibidem alii סיב סביבות הגדל הקרד *maſcam creſcentem circa palmam*; *Judæi* recentiores, & ex iis *Buxtorfius* in שלשין, *raphanum majorem*; nos ex conjectura *parthenium*, quod *ſapore amaro* deſcribit *Plinius*, & *Dioſcorides* τῇ γεύσει πικρίζον, *Arabes* quoque في طعامه مرارة *in ſapore ejus eſt amaritudo*. Vide *Avicennam*, & *Abenbuarem* in اقحوان *Ukhnen*; quomodo *parthenium* vocant *Arabes*. Idem ab *Afris*, ſeu *Pœnis*, *thamacath* dicebatur. Ita habetur in *Auctario Dioſcoridis*, Παρθένιον, Ἀφροι θαμακάθ. Et in *Plinio*, *alii Tamnacum* vocant. Quæ ad תמכרת *thamca*, palàm alludunt. Quin una parthenii ſpecies hodieque in officinis vocatur *tanacetum* (Gallis *tanaiſie*) quâ condiuntur artolagana. Plura vide in noſtro *Phaleg* pag. 873.

Solum ſupereſt הרחבינין *charcabinin*, in cujus explicatione interpretes fere obmutuiſſent. *Maimonides*, & *Bartenora*, poſt *Iſaacum*, exponunt per *Arabicum* קרצנא vel קרצענה. Id eſſet *eryngium*, quod *Arabicè* قرصنة *kurſenna*, dicitur vel قرصعنة Id me docuit *Abenbitar*, qui huc refert quidquid de *eryngio* habent *Galenus* & *Dioſcorides*. Idem ab *Hiſpanis* vocari dicit شويكة اجراهيم *Spinulam Abrahami*. Et *Abulabas* id ſe vidiſſe aſſerit prope *Hieroſolymam*. *Dioſcorides* herbam eſſe dicit ἄκανθοδὲς τῇ ὑπ' ἐκ- 30
χῇ τὰ φύλλα παχυνόμενα εἰς ἀλμώδες συντιθέμενα, ὁ ſpinoſarum genere, *cujus unctio* (id eſt, primùm naſcentia) *folia ſale condita olerum modo comeduntur*. Et ad eum ſcribit *Marcellus* pluribus in *Italia* locis melle ſervari radicem ejus, nec habere ingratum in cibis ſaporem. His igitur ſubſcriberem libens, ſi quid amarum eſſet in eryngio, quod mihi nondum conſtat, cui non ignotum eſt eryngium. *Gemariſta* videntur הרחבין *charchabin*, & חרחלין *charchalin*, pro eodem uſurpare. Sed non conſtat quid ſit הרחלין *charchalin*. Et in margine id ſolum habet *Gloſſa* לא אתפרש שמו *Non explicatur nomen ejus*. *Aruch Talmudis* locum de *charchabin* deſcripſiſſe contentus, nullam expoſitionem addit. Et *Pomarius* tantum eſſe dicit מין עשב או ירק, *herba, aut oleris genus*. Illis igitur palam eſt calculum hic hærere. Aliquando ſuſpicatus ſum pro הרחבין *charchabin*, ſcribendum eſſe הורחבין, *carcacus*, id eſt, *Caph* pro *Beth*, quæ literæ ſunt ſimillimæ: & *Arabicè* قرصين *karſin*, vel قرصون *karſun* potius; ut *urtica* ſignificetur, cui *ab urendo* nomen, *eò quod tactus ejus corpus aduret*. Ita habetur in *Iſidoro*. Sic eadem eſſet ratio *Hebræi* nominis. *Hebræis* enim חרך *charac*, eſt *urere*, unde *urtica* diceretur הורחבין *charchacin*, per primæ geminationem: ut in *Gemara* voce הורחלין *charchalin*, pro הרולין *charulin*. Nam חרול *charul*, pro *urtica* occurrit *Job.* 30. *verſ.* 7. & *Sophon.* 2. verſ. 9. Et Plurale חרולים *charulim*, Proverb. 24. verſ. 31. ubi *Chaldæum* חרלי. Cui conjecturæ robur videantur addere *Arabica urticæ* nomina حريق *chorraik*, & قرميص *karraits*: quorum prius *ab urendo* factum, ut *Latinum* urtica; & poſterius *à vellicando*, ut *Græcum* κνίδη. *Arabibus* enim حرق *charaka* eſt *urere*, ut *Hebræis* חרך *charac*; & قرص *karuſa* eſt *vellicare*, ut *Græcis* κνίζω· & *urtica* ab illo حريق *chorraik*, ab hoc قرميص *karraits* dicta eſt. Cujus Plurale Genitivum قرصين *karuſin* maximè accedit, ad illud קרצינה, quo הרחבין explicari video.

Urticam porrò in cibis adhiberi, non ſolùm in extrema fame, quod docet *Procopius* libro tertio *Gothicorum*, aut in morborum remèdia, quod Medici ſæpe præſcribunt, ſed & in quotidianum uſum hæc *Chryſippo* me docuerunt apud *Athenæum* libro quarto, Μὴ ποτ' ἰλαίαν ἐδεῖ ἀκαλήφην ἴσχειν χειμῶνος ὥρᾳ. *Ne comede unquam oleivam* (id eſt, optima quæque) *ſi urticam habeas hyemis tempore*. Et *Horatium* ad *Iecium*, Epiſtolâ duodecimâ.

Si ſortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Vivis, & urtica. —

Amaram denique eſſe urticam ex *Plinio* colligere eſt, à quo urticæ tribuitur *amaritudo mordax* libri vigeſimi primi capite decimo tertio. Fateor tamen ipſi mihi hæc non ſatisfacere, & ſi quid afferatur melius me libenter amplexurum.

Ad *Miſna* locum de *Paſchalibus* herbis cum agno comedi ſolitis *Gemariſta* nonnullas alias de ſuo intercium: in quibus הרדופנין *hardophnin*, non tam herba, quam arbuſtum eſt. Nam הרדופנן *hardophna*, eſt *rhododaphne*, vel *rhododendron*, quod miror *Lexicographos* non potuiſſe divinare, cum præter nomen etiam plantæ deſcriptio, quam *Hebræi* nobis exhibent, maximè conveniat. In *Schemoth Rabba* capite quinquageſimo legitur *ad aquas creſcere, floreſque habere roſis ſimiles, & folia, quæ beſtias ſint venenum*. Ita etiam in *Jelammedenu* eſt אילן הנדל עלי שפת הנהר ועשה פרחין רוכין לשושנין והן מרין ביותר והוא סם המות של בהמה *Arbuſtum eſt creſcens ad oras amnium, floribus lilionum inſtar, valde amaris, quæque beſtius ſunt letiferа*. Ita citat *Baal Aruch*, & addit *Hiſpanorum* nonnullos vocare סנגינו *Sanguago*. In *Cholin* cap. 3. fol. 58. b. ad *Miſna* verba ושאכלרן הרדופני, & *quæ comedit hardophnen*, notant *Rambam*, & *Bartenora*, *hardophnen* beſtias eſſe lethiferam, ſed homini nihil nocere. Quę de rhododaphne dicti qui non videt nihil videt. Illam enim τίπος παμπετάλωος, ſecùs *amnes creſcere* obſervat *Dioſcorides*, & *habere* τὸ ἄνθος ἰοειδὲς quod ex ipſo nomine conſtat. Is proinde flos, ſi credimus, *Apuleio* propè impoſuit, qui, in aſinum mutatus, cùm, roſas quærens, quarum eſu priſtinam formam recuperaret, in rhododendri flores incidiſſet, illud venenum roſarium ſumere geſtiebat, quod fuiſſet illi lethale. Hinc *Lucianus* in *Lucio*, de hoc eodem arbuſto, Καλὸν ἄρτεον, inquit, ὅτῳ τοῦτο (lege τοῦτο) καὶ ἵππῳ· φασὶ γοῦν ἢ φάγοντα αὐτοθνήσκειν αὐτίκα. *Malum hoc eſt prandium omni aſino, & equo; ajunt enim eo veſcentem illicò mori*. Itaque *Arabes* non ſolùm دفلي *diphla* vocant, nomine ex *daphne* deflexo; ſed & سم الحمار *ſemolhimari*, id eſt, *venenum aſini*. Abenbitar, سم الحمار هو الدفلي *ſemolhimari* (id eſt *venenum aſini*) *eſt diphla*, ſeu *rhododaphne*. Reſcribe igitur in *Gloſſario*, *Herba aſinaria*, ῥοδοδάφνη, pro eo, quod nullo ſenſu legitur, *Herba ſinaria*, &c. *Strabo* libro decimo quinto in *Ariana* docet multa *Alexandri* jumenta hujus plantæ eſu periiſſe: Ἔστι δὲ τι ζῶιον τῇ δάφνῃ φυτόν, inquit, ὃ τὸ γενεάμενον ἀναιρεῖ ἀνθρωπον, μετὰ ἰσπληψίας, καὶ ἄφνω. *Plantam laure ſimilis, quâ quæ ſtatà jumenta comitiali morbo correpta, & ſpumantia, moriebantur*. Quanquam non ſolis jumentis, ſed & pecori ſit mortifera. *Dioſcoridi*, Δύναμιν δὲ ἔχει τὸ ἄνθος, καὶ τὰ φύλλα, κυπτὸν μὲν, καὶ ὕπνον, καὶ ἡμιόνων, καὶ ἵππων πεπαιόμενον ζώων φθαρτικόν. *Flos, & folia vim habent cannibus, multis, & quadrupedum pleriſque letiferam*. Et infrà τὰ δὲ ἀζώνιστρα ἢ ζώων, ὡς αἶγες, καὶ πρόβατα, ἐκδὸς τὸ ἀνιέρτυμα αὐτῶν πίνῃ, ἀκαθνίσκει. *Infirmiores beſtiæ, ut capra, & oves poſſe tantùm eorum diluto, mori*untur. Quæ ita contrahit *Plinius* lib. 16. cap. 20. *Jumentis, capriſque & ovibus venenum eſt*. Quod ut à primi hominis labe

labe derivet *Prudentius* in *Hamartigenia*, cicutam ante peccatum & rhododaphnen innoxias fuiſſe his verbis docet,

Cùm priùs innocuas viderit Natura cicutas,
Roſcidus & viridem qui veſtit flos rhododaphnen
Pabulo laſervis dederit ſincera capellis.

Sed in hac planta veteres id mirantur imprimis (quàm verè jam non quærimus) quod quę beſtiis venenum eſt, non modò homini non nocet, ſed & plurimum prodeſt. Ita *Dioſcorides* vim ejus eſſe dicit quadrupedibus quidem pernicioſam, ἀνθρώποις δὲ ζωοτόκῳ πρὸς διγματα θηρίων, *ſed hominibus ſalutarem contra venenatorum morſus.* Et *Plinius* lib. 24. cap. 11. *Mirum, ſolus ejus quadrupedum venenum eſſe, homini verò contra ſerpentes præſidium.* Quibus ſimilia habet *Iſidorus* de *rodandaro*, ſic enim *rhododendrum* corruptè vocat *Orig.* l. 17. c. 7. Jam igitur nulli non patet *Hebræorum hurdaphnen* eſſe veterum *rhododaphnen*: ſed hoc *Hebræis* peculiare eſt, quod hujus arbuſti ramo in aquas *Mara* injecto volunt eas edulcuiſſe. *Jonath.* in *Paraph. Exod.* 15. 25. וצלי קדם " ואחוי ליה " אילן כרך דארדפני וכתב עלוי שכא רבא ויקוראו ושלק לנו מיא ואתחלין מיא *Et oravit* Moſes *coram Domino, qui indicavit illi arborem, eaque* nempe *ardaphnen, cui inſcripſit* (Dei) *nomen magnum, & pretioſum, eâque in aquas projecta, illa ſtatim dulces factæ ſunt.* Miraculum ſcilicet ut eſſet illuſtrius, Deum contrariis mediis uſum eſſe ſibi fingunt, & amari ligni injectione amaras aquas edulcaviſſe. Cur agnum oportuerit cum herbis amaris comedi, & quid illæ ſignificaverint, infra dicetur.

In ritibus, qui ſuperſunt, vix quidquam eſt, quod nos detineat; Quod dicitur *Exod.* 16. 46. *Os in illo ne confringatis*; & repetitur *Num.* 9. 12. *Os in eo non confringent*, ubi de *Paſchate* ſecundi menſis, *Judæi* non intelligunt de minuſculis oſſibus. *Maimonides, Paſch.* cap. 10. ſect. 3. *Res non ſunt niſi propter fractionem oſſis, quod carnem ſuper ſe habet quantum olivam, aut in quo eſt medulla. Sed, ſi medulla careat, aut carnis habet olivâ minus, reus non eſt, qui illud fregit.* Et ſectione ſeptima, *Qui frangit os eandem non vapulat; quia ad eſum apta non eſt.* Sed ad generalem Dei Legem, noſtrum non eſt quidquam excipere. Itaque ad agni oſſa potuit transferri quod in alio argumento dicit *David*, *Pſal.* 34. 20. *Omnia oſſa ejus ſervat*, (Deus) *ne unum quidem frangitur.* Et ipſe *Maimonides* ſcribit, ubi ſuprà ſectione nona, שאחר השובר עצם קשה או עצם רך *Idem eſſe, ſi quis aurium os, aut tenerum confringat*; id eſt, reatum utrobique parem eſſe. Videri poterat ea Lex ad id pertinuiſſe, quod raptim edere juſſi fuerant. Neque enim qui properant, in emedullandis oſſibus tempus terunt, qua ferè de cauſa franguntur. Sed & in ea Lege latebat myſterium, de quo *Johannes.*

Ecce aliam Legem *Exod.* 12. 10. *Nerelinquite quidquam ex ea* (id eſt, ex agni carne) *uſque ad matutinum tempus, ſed ſi quid reliquum erit comburite.* Cujuſmodi fuere Leges in omnibus ſacris conviviis. Sic de *Manna* dicitur *Exod.* 16. 19. *Nemo ex ea quidquam relinquat uſque in craſtinum.* Et de ſacrificio Euchariſtico *Levit.* 22. 30. *Eodem die illud comedetis, nec ex eo quidquam reliquum facietis ad uſque mane.* Ita etiam *Levit.* 7. 15. Sed verſibus decimo ſexto, & decimo ſeptimo, excipitur votivi & voluntarii ſacrificii caro, quæ poterat in poſterum diem ſervari: at in tertiam diem quod ſupererat, comburebatur. Tale quid *Romæ* obſervatum *Macrobius* narrat his verbis *Saturnalium* lib. 2. cap. 2. *Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur* Protervia. *In eo mos erat, ut, ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc* Catonis *jocus eſt. Namque* Albidium *quendam, qui ſua bona comediſſet, & noviſſimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet.* "Proterviam feciſſe dicebat, quod comeſſe non poteris; id combuſſiſſe. Nec ſolum in ſacris conviviis, ſed in privatis quoque veteres pridianas dapes aſpernabantur. Unde ἴωλον, id eſt, τὸ εἰς τὴν ἴσι λειπόμενον, *quod in Auroram uſque relinquitur. Suidæ* idem eſt, quod ψυχρὸν, μάταιον, ἀνυφελὲς, ἀψυχρον, *frigidum, vanum, inutile, invalidum:* Metaphora ſumpta à cibis, qui in craſtinum ſervantur. His porrò legibus ſacris cibis conſultum voluit Deus, ut ne corrumperentur, nec in profanos uſus cederent. In agno imprimis cavendum fuit, ne aut ejus λείψανα diſceſſuros *Iſraelitas* onerarent, ſi auferrentur, aut *Ægyptiis* eſſent ludibrio, vel canibus prædæ, ſi domi relinquerentur. Fortaſſe etiam hæ reliquiæ ab *Iſraelitis* ſervatæ ceſſiſſent in objectum idololatriæ, quomodo ſerpens æneus: cum Deus per agnum non minus miraculum patrâſſet, quàm per ſerpentem. His igitur incommodis non potuit aliter melius proſpici, quam agni reliquiis, id eſt, carne, pelle, & oſſibus, igne conſumptis.

Et verſu vigeſimo ſecundo, *Nullus veſtrum exeat è foribus domus ſuæ uſque mane.* Ne in percuſſorem Angelum incidat, qui quidem potuiſſet etiam extra ædes *Iſraelitas* dignoſcere: ſed ut doceret eorum ſalutem in eo eſſe ſitam, ut ſe continerent veluti ſub cuſtodia ſanguinis agni, qui effuſus fuerat, ne eorum ſanguis effunderetur. Quod ſalutis ſuæ ſacramentum ſi rejeciſſent, hoc ipſo, gratia quoque, illo ſigno ſignificata, indignos ſe reddidiſſent. Sic, graſſante diluvio, *Noacho*, & ſuis nulla ſalus fuit, niſi in arca incluſis. Neque familiæ *Raab* in *Jerichuntis* excidio prætèrquam in domo, ex qua pendebat funiculus coccineus; cui reſpondet hic agni ſanguis. Proinde huc videtur alludi *Eſ.* 26. 20. ubi populum ſuum Deus jubet, ut in conclavia ſua ingrediatur, & foribus occluſis ibi latitet, donec prætercierit indignatio.

Et verſu quadrageſimo ſexto, *In una domo edatur, nec de carne ejus quidquam efferetur ex domo.* Hæc ex præcedentibus videbuntur neceſſario conſequi. Neque enim agni caro potuit è domo efferri illa nocte, quâ ſtare in domo juſſi ſunt, & totum agnum vel eſu, vel igne conſumere, antequam oriretur dies. Sed huc *domus* nomine *Judæi* חבורה, id eſt, τὸν φρατρίαν, *contubernium* intelligunt. Ita ut quiſquis uni alicui contubernio ſe addixit, ex illo non poſſit ad alterum ſe conferre, quamvis ſit in eadem domo, priuſquam agni ſui carnes viderit plane conſumptas. Mihi videtur hæc lex jungenda cum verſu quarto, in quo familiæ minores, quam ut totum agnum comedere poſſint, jubentur cum vicina ſocietatem inire. Hic autem, ne quis putet agnum poſſe dimidiari, ita ut ad abſentem familiam pars una deferri poſſit; Lex monet, ut, duabus familiis in unam coëuntibus, agnus in domo una edatur, nec ex ejus carne quidquam efferatur. Quia non potuit dividi victima tam ſalutaris, nec niſi integer agnus in unaquaque domo potuit domeſticos imminenti cladi eripere.

Sunt & alii *Paſchatis* ritus, quos invexit ſuperſtitio: ſed eos referre fas habuimus, qui in Lege præſcribuntur. In quibus id notandum, horum alios fuiſſe perpetuos; ut agni immolationem, aſſationem, manducationem cum azymis & herbis amaris; abſque ulla oſſium fractione, &c. alios ſemel tantùm, neque alibi, quàm in *Ægypto* obſervatos. Quod his verbis agnovit *Maimonis* filius in fine libri *De Paſchate*, שלקח הפסח מבעשור ושהוא טעון הגעת דם באגרת אזוב למשקוף ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד *Quod decima die ſumendus* Paſchalis *agnus, & aſpergendus ſanguis ejus hyſſopi faſciculo in ſuperliminare, & duos poſtes, & raptim comedendus, non ſunt res uſurpata* (ſequentibus) *generationibus, neque enim facta ſunt, niſi in* Ægypti Paſchate *ſolum.* Id ut diſtinctius percipiatur, primò

cum *Maimonide* non putamus extra *Ægyptum*, & in *Judæa* neceſſe fuiſſe, ut agnus, die decima quarta machandus, decima ſeponeretur, id eſt, quatriduo ante tempus mactationis. Id enim in *Ægypto* fieri voluit Deus, ne inter infenſos populos, quales erant plerique *Ægyptii*, agnos non facilè reperirent, ſi nonniſi extremo tempore iis quærendis incumberent. At in *Judæa* non fuit, cur id timeretur, cum in id conſpiraverit tota gens, ut huic ſacrificio nihil deeſſet. Nec iis, qui è remotis *Judææ* partibus in urbem ſe conferebant, facile fuiſſet tanto ante feſtum ſibi de agno proſpicere. Pleriſque enim *Jeroſolymam* venire moris non erat, niſi feſti παρασκευῆ, aut ad ſummum προπαρασκευῆς. Itaque tum demum agnos ab iis comparabant, qui boves, oves, & columbas in Templo venum exponebant, cum *Judæorum Paſcha* inſtabat, *Joh.* 2. 13. 14. Proinde *Joſephus*, pro Lege *Moſis* ſui ævi morem reſpiciens, *Judæos* in *Ægypto* ſcribit *Paſchales* victimas præparâſſe τῇ τρισκαιδεκάτῃ ἧ Ξανθικὸς μηνὸς οἷς τὸν τεσσαρακαιδέκατον, *decima tertia* Xanthici *menſis in decimam quartam*. Secundò, in ſola *Ægypto* ædium ſuperliminaria, & poſtes agni ſanguine fuiſſe aſperſos credimus. 1. Quia Deus, hoc jubens, eam addit mandati ſui rationem, quæ ſolam *Ægyptum* reſpicit, *Exod.* 12. 12. 13. *Tranſibo per terram* Ægypti *eâ ipſâ nocte, & percutiam omnem primogenitum in terra* Ægypti, *&c. Erit autem ſanguis ille pro vobis in ſignum ſuper illas domos, in quibus eritis, ut ſanguinem illum videas vos præteream.* 2. Ex 2 *Paral.* 30. 15. 16. & 35. 5. 6. 10. 11. docemur in *Judæa Paſchales* agnos in atrio Templi fuiſſe cæſos, ibique effuſum eorum ſanguinem. Neque apparet in privatas domos fuiſſe delatam ullam hujus ſanguinis partem, qua poſtes ædium aſpergerentur. Tertio, id etiam *Judæis* in *Ægypto* videtur fuiſſe peculiare, quod accincti, & calceati, cum baculis in manu & raptim, *Paſcha* comederunt, tanquam iter longum & operoſum, poſt paucas horas, in hoſtili terra ſuſcepturi. Quo emenſo, quietos, non jam accinctos, ſed diſcinctos; nec ſtantes, ſed ſedentes; nec raptim, ſed lentè & pacatè comediſſe, veriſimile eſt. Ita *Chriſtum* non ſolum ſedens, ſed &, more *Romano*, cum Diſcipulis diſcumbens, in triclinio ἐσπερῖνῳ *Paſcha* ultimum celebravit. Proinde in illorum cenſu, quibus differt nox *Paſchatis* à reliquis noctibus, *Judæi* hoc quoque obſervant, אנו בכל הלילות אוכלים ושותים כין ישבים וכין בסובים והלילה הזה כלנו מסובים *In omnibus aliis noctibus edentes, & bibentes, vel ſedemus, vel diſcumbimus: Hic autem nocte omnes diſcumbimus.* Objiciuntur hæc *Chryſoſtomi* de *Judæis*, *Homilia* vigeſima tertia in Epiſtolam ad *Epheſios*, *Ideò nunc præcinctis, & calceatis veſcimur, ut rogati dicant, Quoniam ad iter faciendum eramus parati.* Et cum reſpondetur de prima illa actione, ut de re præſenti, loqui, cum dicit, NUNC *præcinctis & calceatis.* Sed addi poteſt, voculam NUNC, quâ potiſſimum nititur objectio, in *Græco* textu non legi, ſed hoc ſolum, Διὰ τοῦτο γὰρ ἐζωσμένοι, καὶ ὑποδεδεμένοι ἐσθίετον, &c. Quarto, nonniſi in *Ægypto Judæi* tota nocte ex ædibus egredi prohibiti ſunt, ne ſcilicet inciderent in Angelum à Deo miſſum, ut *Ægyptiorum* primogenitos percuteret. Itaque id in *Judæa* non fuit obſervatum. Quod patet exemplo *Chriſti*, & *Apoſtolorum*. Ii enim illa ipſa nocte, qua *Paſcha* celebraverant, in montem *Olivete* ſe contulerunt, *Matt.* 26. 30.

VII. MYSTERIUM.

Superest, ut breviter doceamus quo tantus cæremoniarum apparatus collimaverit. Et in genere id certum eſt, duo beneficia his fuiſſe adumbrata. Unum temporarium & genti *Judaicæ* peculiare, nempe liberationem non ſolùm ex *Ægyptiaca* ſervitute, ſed & à plagis in *Ægyptios* inflictis; maximè, qua nocte Angelus percuſſit eorum primogenitos. 2. Alterum æternum, & omnibus verè credentibus commune; nempe liberationem à peccato, morte, & inferis, per Dominum noſtrum *Jeſum Chriſtum*. Herbæ amaræ, cum agno comedendæ, vitam amaram ſignificabant, quam in *Ægypto* egerant. Prout *Hebræis amara* dicuntur *quæcunque animum graviter angunt.* Ità *Eſau*, cum ſcivit ſe à paterna benedictione per *Jacobi* artes excidiſſe, clamâſſe legitur *clamore magno, & amaro valde*, Gen. 37. 34. Dicitur etiam de *Joſepho*, qui, à fratribus divenditus, gravia multa in *Ægypto* pertulerat; *Amaritudine affecerunt eum*, Gen. 49. 23. Et *Ruth.* 1. 20. dicit *Noema*; *Ne vocetis me* Noëmi (id eſt, *amœnam*;) *ſed vocate me* Mara (id eſt, *amaram:*) *quia me Omnipotens amaritudine replevit.* Sed hujus locutionis exempla alibi quærere neceſſe non eſt, cum de *Iſraëlitis* in *Ægypto* dicatur *Exod.* 1. 14. *Amaram fecerunt vitam eorum ſervitute durâ in lute, & lateribus*, &c. Ita ut exclamare merito potuerint, ut in *Babylonica* captivitate, *Thren.* 3. 15. ſe amaritudine fuiſſe ſatiatos, & abſinthio inebriatos. Quoties igitur *Paſchatis* feſto veſcebantur intubis, & lactucis ſylveſtribus, quibus vix quidquam eſt amarius, toties in animum revocabant acerba illa tempora ſuæ in *Ægypto* ſervitutis. Quod teſtabantur his verbis apud *Maimonidem*, *De Paſchate* cap. 8. ſect. 4. מרור זה שאנו אוכלים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו שנאמר וימררו את חייהם *Amarum iſtud comedimus, quia amaritudine affecerunt* Ægyptii *vitam patrum noſtrorum in* Ægypto, *prout dicitur* Exod. 1. 14. "*Et amaritudine affecerunt vitam eorum.* Panis quoque *azymus*, qui palato parùm gratus eſt, eodem fine comedebatur. Proinde pater-familias, ejus καθέρματα domeſticis diſtribuens hæc verba proferebat הא לחמא דעניא די אכלו אבהתנו בארעא דמצרים *Hic eſt panis miſeriæ, quem comederunt patres noſtri in terra* Ægypti. Sic nempe vocatur ab ipſo *Moſe* Deut. 16. 3. *Septem*, inquit, *diebus comedes cum eo* (Paſchate) מצות לחם עני *azyma, panem miſeriæ.* Hæc proinde non apponunt, niſi fruſtulatim diviſa; quia pauperibus fruſta panis dantur, non panes integri. *Maimonides* ubi ſupra, ſectione ſexta, מפני מה אינו מברך על שתי כברות כשאר ימים טובים משום שנאמר לחם עוני כה רומז של עני כפרוסה אף כאן כפרוסה *Cur non recitat benedictionem ſuper duobus panibus* (integris) *in reliquis diebus feſtis? Quia vocatur* Deut. 16. 3. *Panis miſeriæ* (aut *paupertatis*) *Pauperis autem conſuetudo quanam eſt? fruſtis panis* (donari) *Ita hic fruſtis panis* (ſupple *nimur*). Plerique alii ritus *Iſraëlitis* ſignificabant, ut, ad libertatem à Deo vocati, quam citiſſimè poſſent, ex hac ſervitute ſe eriperent. Ideò enim ſtantes, & accincti, & calceati, & baculis innixi, & raptim comedere juſſi ſunt, tanquam illo ipſo momento diſceſſuri. Nec elixo cibo, ſed aſſo veſci; quia ſic parabilior eſt. Et *azymis* panibus, ne diſcedendi occaſio è manibus elaberetur, ſi tantillas moras necterent, dum maſſa fermentaretur. Et ipſum nomen *Paſchatis*, quo *præteritionem* ſignificari diximus, monebat Angelum ſuas domos intactas præteriiſſe, qua nocte in *Ægyptios* ita graſſatus eſt, ut eorum nulla domus à cæde eſſet immunis, *Exod.* 12. 30. Tamen, quia muta ſigna per verbum explicari neceſſe eſt, liberis rogantibus quid hic cultus ſignificaret, reſpondere jubentur, *Hoc ſacrificium* Paſchæ *Domino, qui tranſiens prater domes* Iſraëlitarum *in* Ægypto, *tum, cum percuſſit* Ægyptios, *domos noſtras liberavit*, Exod 12. 27. Sed hæc obiter attigiſſe ſufficiat, ut ad alia tranſeamus, quæ ſunt majoris momenti, & magis ad nos pertinent. Docendum enim eſt, hoc ipſo ritu ſignificari nos ab æterna morte per *Chriſti* ſanguinem eſſe redemptos. Quod ut fiat accuratius, probabimus hoc ſacramento quatuor hæc nobis depingi, & quaſi

ob

ob oculos pono. 1. Ipſam *Chriſti* perſonam; 2. Mortem, quam in cruce paſſus eſt; 3. Mortis fructus; 4. Quo modo illorum fiamus participes.

Primò enim *Chriſti* perſonam ſub agni typo nobis exhibent *Prophetæ*, & *Apoſtoli*. In illis ſcilicet *Eſaias* ita (a) de *Chriſto*, (a) *Sicut agnus ad occiſionem ducetur*. Et *Jeremias*, de ſe ipſo ſub *Chriſti* perſona loquens (b) *Ego eram ut agnus manſuetus, qui ducitur ad mactationem.* (c) Ut, in his, *Petrum* nos redemptos fuiſſe ſcribat (c) *agni pretioſo ſanguine*. Et *Johannes* paſſim *agni* meminit (d) *qui occiſus fuerat, & nunc in ſolio ſedet, & coram quo procidant quatuor animalia, & viginti quatuor Seniores*. Cujuſmodi loca in libro *Revelationum* ferè triginta reperias. *Philippum* (e) quoque ad *Chriſtum* refert quæcunque de agno habet *Eſaias*. Et, qui inter *Prophetas* & *Apoſtolos* medius fuit, *Chriſti* præcurſor, digito in *Chriſtum* intento, dixit, (f) *Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Chriſtus* nempe agnus fuit manſuetudine, & humilitate. *Diſcite*, inquit, *à me, quia mitis ſum, & humilis corde*, Matth. 11. 29. Et morum ſimplicitate, *Neque enim inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2. 22. Sed patientia imprimis *Chriſtum* agnum ſe præſtitit. Nam, *ut agnus, coram ſue tonſore mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8. 32. *Non contendit, non litigavit, neque audivit quiſquam vocem ejus in plateis*, Eſ. 42. 2. & Matth. 12. 19. *Convitiis laceſſitus, non vicissim convitiabatur; cum malis afficeretur, non minabatur: ſed committebat cauſam ſuam Deo, qui juſtè judicat*; 1 Pet. 2. 23. Non quod eſſet expers virium; *data* enim illi fuerat *omnis poteſtas in cælo, & in terra*, Matth. 28. 18. Et penes ſe habuit (g) *pluſquam duodecim Angelorum legiones*, quorum unus facilè potuiſſet omnes *Chriſti* hoſtes diſſipare, & conſumere. *At non venerat, ut ſibi miniſtraretur; ſed ut ipſe miniſtraret, daretque animam ſuam in redemptionis pretium pro multis*, Matth. 20. 28. Proinde *ipſe ſe ſubmiſit, factus obediens ad mortem, mortem autem crucis*. Et leo tribûs *Judæ*, mira metamorphoſi, ex leone factus eſt agnus. Sicque ænigma *Samſonis* in *Chriſto* impletum eſt: & *ex edente exivit cibus, & ex acri dulcedo*, Jud. 14. 14. Idem ille agnus carne ſua nos alit: ſanguine potat, lavat, redimit: lana denique ſua induit: Proinde *Chriſtum induere* dicimur *Rom.* 13. 14. & *Gal.* 3. 27. Et *veſtes albas ab eo accipere, quibus mundatis noſtra dedecus obtegatur* Apoc. 3. 18. Quocirca, diu ante *Paſcha* inſtitutum, aries, pro *Iſaaco* immolatus, *Geneſ.* 22. 13. non obſcura fuit *Chriſti* figura. Et juge illud ſacrificium, quo agni duo in dies offerebantur, unus manè, alter veſperi, *Exod.* 29. 38. *Iſraëlis* ſignificabat victimam æternæ virtutis à *Chriſto* pro nobis offerendam. Quod ſacrificii genus à *Chriſto* ſemper oblatum eſt, donec id morte ſua *Chriſtus* aboleverit, ut prædixerat *Daniel* capitis noni verſibus 26. 27. Quia corpori umbras, & veritati typos cedere neceſſe fuit. Sed in agno *Paſchali* hoc ipſum apparuit multò expreſſius, ut ſequentia palàm facient.

Nam, ut agnus è grege ſumptus eſt, *Exod.* 12. 3. ita *Chriſtus* ex fratribus ſuis, *Deut.* 18. 15. Æquè *particeps carnis, ac ſanguinis, illu denique per omnia ſimilis*, Hebr. 2. 14. 17. *peccato tamen excepto*, Hebr. 4. 15. Quod ipſum Lex apertè innuit, cum agnum jubet *integrum* eligi, *Exod.* 12. 5. Proquo *Græci τέλειον perfectum* habent, aut *ἄμωμον immaculatum*. Quo patet *Petrum* alludere, cum redemptionem noſtram tribuit ſanguini (h) *ἀμνοῦ ἀμώμου, καὶ ἀσπίλου, agni immaculati, & incontaminati*, id eſt, à peccato immunis. Peccata enim ſunt animæ maculæ. Ab his autem *Chriſtum* fuiſſe prorſus immunem in confeſſo eſt. *Quis* enim *eum arguit de peccato*, Joh. 8. 46? *Non peccavit, neque inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2. 22. Ille ipſe *Pilatus*, qui *Chriſtum*, tanquam reum damnavit, eundem, tanquam inſontem, ſuffragio ſuo abſolvit, profeſſus coram *Judæis* ſe nullam in eo noxam reperiſſe, *Luc.* 23. 14. *Talis* ſcilicet *decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, Hebr. 7. 26. *Qui per Spiritum æternum ſe ipſum Deo ἄμωμον immaculatum obtulit*, Hebr. 9. 14. Neque enim (i) pro nobis potuiſſet ſatisfacere, qui victimas offerre pro peccatis propriis neceſſe habuiſſet, ut Sacerdotes ſub Lege. Neque immeritò à *Judæis* id illi fuiſſet objectum, *Alios ſervavit, ſe ipſum non poteſt ſervare*, Matth. 27. 42. Proinde *Joannes* hæc duo jungit in ἀχώρισα, & ἀδιάφθορα, *Scitis illum apparuiſſe, ut peccata noſtra tolleret*, & *Peccatum in eo non eſſe*, 1 Joh. 3. 5. Idem agnus *maſculus* debuit eſſe, *Exod.* 12. 5. atque illud quidem, etiam ad literam, in *Chriſto* completum; quem maſculum eſſe oportuit, ut eſſet Dei filius, Regiſque & Sacerdotis, & Prophetæ in Eccleſia munus cum dignitate obiret. Itaque *Luc.* 2. 23. ad *Chriſtum* referuntur hæc verba Legis, *Omnis maſculus primogenitus ſanctus erit Domino*. Et de Eccleſia dicitur *Apocal.* 12. 5. *Peperit filium maſculum, qui omnes gentes virgâ ferreâ regeret*: id eſt, *Chriſtum*, qui maſculus dicitur, non tam ſexus, quàm virtutis ratione; ideò additur τηξυγετικὸς, *qui regeret*, &c. Agnum denique oportuit eſſe *anniculum*; quia, cum primum annum aſſequutus eſt agnus, incipit eſſe in pleno vigore. Tum igitur oblatus meliùs expreſſit vim & vigorem ſacrificii à *Chriſto* in cruce pro nobis oblati. Nec fruſtrà eſt, quod agnus per quatriduum à caula ſegregatus eſt, nempe à die decimo, quo ſeponi; ad diem decimum quartum, quo immolari juſſus eſt, *Exod.* 12. 3. 6. Id enim etiam in *Chriſto* obſervatum, ſi more *Prophetarum* (k) *dies* pro *annis* uſurpentur. Cum enim è materna domo, tanquam ex caula, in qua natus, & educatus fuerat, anno ætatis trigeſimo diſceſſiſſet, quarto poſt anno crucem ſubiit. Sed & id notatu dignum eſt, *Chriſtum* illa ipſa die veniſſe *Hieroſolymam*, quâ Deus agnum in *Ægypto* ſeponi juſſerat, nempe decima menſis *Niſan*; Joh. 12. 1. 12.

Jam, ut de morte agamus, mactabatur *Paſchalis* agnus medio menſe *Niſan*, in pleni-lunio, inter duas veſperas: quo ipſo tempore *Chriſtus* è medio ſublatus eſt. Sunt, qui menſe *Niſan* obſervant, præterito æquinoctio, dies noctibus fieri longiores; ut ſignificetur nova lux mundo tum affuſiſſe, pulſis per *Chriſtum* erroris atque ignorantiæ tenebris. Nec deſunt, qui per *pleniluniom* velint (l) *pleniudinem temporum*, aut per *duas veſperas mundi veſperum*, & *novissima tempora* adumbrari, quibus *Chriſtus* ſeipſum in ſacrificium obtulit, juxta illud *Apoſtoli* Hebr. 9. 26. *Semel in conſummatione ſæculorum manifeſtatus eſt, ad peccatum per ſui ipſius immolationem abolendum*. Sed nihil hic opus μετωνυμολογίᾳ, & remota conſectari, cum *Chriſti* mors inciderit in ipſum tempus *Paſchatis*, ſive illis accedas, qui *Chriſtum* expiraſſe volunt quo ipſo momento à *Judæis* mactatus eſt *Paſchalis* agnus; aut eos ſequaris, qui *Chriſti* mortem in ſequentem diem differunt, id eſt, in *Paſchatos* feſtum. Et de hora ſaltem convenit. Nam mactabatur agnus inter duas veſperas, id eſt, *Joſepho* interprete, ἀπὸ ἕκτης ὥρας μέχρι ἐνδεκάτης, *ab hora nonâ uſque ad undecimam*. *Chriſtum* autem hora diei circiter nona (quæ nobis eſt tertia poſt meridiem) animam egiſſe ſcribitur *Matth.* 27. 46. 50. Locus etiam prorſus idem eſt. Nam inde à *Davidis* ævo *Paſchales* agnos mactari oportuit *Hieroſolymæ*. Ibi autem *Chriſtus* paſſus eſt, 'prout ipſe prædixerat non contingere, ut *Propheta* pereat extra *Jeruſalem* Luc. 13. 33. Et quod de agno dicitur *Exod.* 12. 6. *Mactabit eum tota multitudo congregationis* Iſraëlis, *Chriſtus* ſuo modo implevit; in quem conſpiraverant Sacerdotes, Scribæ, *Phariſæi*, & univerſus populus. Itaque, cum *Pilatus* petiit, ut *Chriſtum* dimitti paterentur pro more apud illos receptos;

(a) *Eſ.* 53. 7. (b) *Jerem.* 11. 19. (c) 1 *Pet.* 1. 18. 19. (d) *Apoc.* 5. 6. 7. 8. 12. *&c.* (e) *Act.* 8. 32. (f) *Joh.* 1. 29. 36. (g) *Matth.* 26. 53. (h) 1 *Pet.* 1. 19. (i) *Hebr.* 5. 2. 3. (k) *Vide Ezech.* 4. 6. (l) *Gal.* 4. 4. *Ephes.* 1. 10.

cepto, ut aliquem feſto dimitterent, *Matth.* 27. 22. *Omnes illi dixerunt, Crucifigatur.* Et *Luc.* 23. 18. *Exclamaverunt autem παμπληθεὶ, ſimul univerſa turba, dicentes, Tolle hunc, & dimitte nobis* Bar-abbam. Et *Johan.* 18. 40. *Rurſus igitur omnes clamaverunt, Non hunc* (dimitte) *ſed Bar-abbam.* Genus quoque mortis convenit. Nam, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis in morte eſt effuſus. Uterque pro Dei populo. Neque agni ſanguis humi fuſus eſt, ſed, tanquam quid pretioſum, pelvi exceptus, *Exod.* 12. 22. Qua ſignificabat *pretioſum illum ſanguinem agni immaculati*, de quo *Petrum Apoſtolum.* Ille enim ſanguis perpetuus eſt Eccleſiæ theſaurus, quem Patri hodieque pro nobis offert filius, & in æternum oblaturus eſt. Agni inſuper ad ignem aſſatio, quam plenam eſſe oportuit *Exod.* 12. 8. 9. iræ divinæ ardorem exprimit in peccatores meritò accenſæ. Nam cum *igne* paſſim (*m*) confertur iræ Dei ardor in impios. Quo cum torreri oportuit, qui peccatorum ſe vadem præſtiterat, ut pœnas pateretur ab illis commeritas. Hinc graves illæ querelæ *Pſal.* 22. 15. 16. *Cor meum cera inſtar eſt, liquefcit in viſceribus meis. Aruit ut teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis.* Hic quoque momentum habet modus aſſationis, qui in *Maimonide* ſic deſcribitur in libro *De Paſchate*, cap. 8. ſect. 10. כיצד צולין אותו תוחבו סתוך פיו ער בירך ונקבותו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור והאש למטה *Cum eum aſſant, à medio ore uſque ad pudenda tranſigunt eum vero ligneo, & ſubjecto igne in medio furno ſuſpendunt.* Illum igitur ut aſſarent, non verſabant in veru ferreo, more noſtro, ſed veru ligneo tranſfixum ſuſpendebant, quod *Chriſtum* in cruce pendentem utcunque referebat. Maximè, ſi hæc *Juſtini* vera

(*m*) *Jer.* 4. 4 *Thren.* 1. 13. & 2. 4.

(*n*) *Pag.* 259. *B.*

ſunt in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo*, (*n*) Τὸ γὰρ ἐπτάμηνον πρόβατον, χρωματιζόμενον ὁμοίως τῷ χριομένῳ ἢ ταυρὶ ὀπτᾶται· οὗ γὰρ ἐᾷσιν ἐξελίσσειν διατεινόμενοι ἀπὸ τῆς κατωτάτω μηροῦ μέχρι τῆς ἀκροκοιλίας, καὶ οὐ πάλιν κατὰ τὸ μεταξύ, ἕως προσφέρονται καὶ αἱ χεῖρες ἢ πρόσθιαι. *Agnus enim aſſus, in figuram cruci ſimilem conformatus, ad ignem torretur. Nam veru unum ab infimis partibus ad caput uſque adactum perfigitur, & aliud rurſus ad interſcapilium, cui appenduntur agni manus* (ſeu *pedes anteriores*). Quidni vero illi hac in parte credamus, viro non ſolùm ſancto, ſed & rerum *Judaicarum* peritiſſimo, cum *Sichemis* natus fuerit ex patre *Samaritano.* Sed in eo maximè elucet Dei providentia, quod latronum crura fracta ſunt, *Chriſti* non item, quia jam expiraverat: ut in

(*o*) *Exod.* 12. 46. *Num.* 9. 11. *Joh.* 19. 31. &c.

Chriſto impleretur quod de agno Lex edixerat, (*o*) *Oſſa ejus non confringetis.* Quomodo, cum *Chriſtum Judæi* è cruce exemerunt, propter inſtans *Sabbatum*, Legi imprudentes obſequuti ſunt, quæ agnum ſervari vetabat uſque ad maturinum tempus, *Exod.* 12. 10.

Sequitur, ut hujus ſacrificii fructus, & confectaria dicamus, quæ nobis plura ſe offerunt. Primò enim hujus agni ſanguine aſperſi ſunt *Iſraelitarum* poſtes, & ſuperliminaria, ut communem cladem evaderent, neque eos attingeret Angelus, à quo cæſi ſunt *Ægyptiorum* primogeniti. Ut ſciamus Dei juſtitiam ut ſolis parcere, quorum conſcientiæ *Chriſti* ſanguine aſperſæ ſunt. Quippe, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis non alia de cauſa effuſus eſt, quàm ut aſpergeretur, & aſperſione ſua nos è morte eximeret, & liberaret. Quo fortaſſe ſenſu de *Chriſto* dictum eſt *Eſ.* 52. *verſ.* 15. *Iſte aſpergет gentes multas.* Quomodo prima *Petri* Epiſtola ita inſcribitur, *qui electi ſunt εἰς ἁγιασμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti. Et *Hebr.* 12. 24. *ſanguis aſperſionis* Chriſti *meliora loqui* legitur, *quam ſanguis* Abel. Atque, ut de agni ſanguine *Judæis* dixit Deus, *Videns ſanguinem illum, Tranſibo præter vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, cum percutiam terram Ægypti.* Ita, viſo Filii ſanguine, quo electos ſuos aſpergit, ex communi peccatorum maledictione illos excipit, ne eàdem cum reliquis ruina involvantur. Inde *Petrus* ubi ſupra. *Redempti eſtis pretioſo* Chriſti *ſanguine, tanquam agni immaculati, & incontaminati.* Et *Paulus* Rom. 5. 9. *Juſtificati ſanguine ipſius multò magis ſervabimur ab ira per eum?* Non eſt igitur, quod timeamus ampliùs ultoris Angeli gladium. Sive enim tenebrarum is fuerit Angelus, *Deus eripuit nos ex poteſtate tenebrarum*, &c. *per ſanguinem Filii ſui*, Col. 1. 13. 14. Sive fuerit cœleſtis Angelus, *Pace per ſanguinem ejus facta, reconciliavit omnia ſibi, tam quæ in terra, quam quæ in cœlis ſunt*, ibidem verſu 20. Itaque qui nos olim verſatili gladio ex *Paradiſo* terreſtri excluſerant, nunc in cœleſtem deferunt, *Luc.* 16. 22. Suntque *adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæredes ſunt ſalutis*, Heb. 1. 14. Secundò, qua nocte cæſus eſt agnus, data eſt *Iſraëlitis* plena poteſtas ex *Ægyptiaca* ſervitute in libertatem ſe aſſerendi: ut ſciremus *Chriſtum* ſanguine ſuo nos ex mundi & Diaboli ſervitute redemiſſe, ut vocaret in libertatem gloriæ filiorum Dei, *Rom.* 8. 20. Inde 1 *Cor.* 7. 23. *Pretio redempti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.* Et *Hebr.* 2. 14. 15. *Ut per mortem liberaret eos, qui metu mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.* Et *Joh.* 8. 36. *Si vos Filius in libertatem vindicaverit, verè liberi eritis.* Tertio, hâc eâdem nocte Deus in *Ægyptiorum* Deos judicia exercuit, *Exod.* 12. 12. & *Numer.* 33. 4. Judicia nempe quatuor, ſi *Jonathanis* fides, cujus in *Paraphraſi* hæc verba ſunt, שעות מתרככין שעות אבנא מתגרעין שעות פחרא מתעברין בקיקין שעות אעא מתעברין קמם *Idola fuſilia liquefacta ſunt; idola lapidea ſuccuſſa ſunt; idola fictilia in fruſta conrita ſunt; idola lignea in cinerem redacta ſunt.* Quæ ut vera præſtare nolim, qua, cum Scriptura taceat quale fuerit judicium, id divinare, aut definire noſtrum non eſt: tamen has minas inanes non fuiſſe, neque effectu caruiſſe certum eſt. Et quidquid illæ ſignificent, etiam hac in parte agnus in *Ægypto* mactatus figura fuit *Chriſti*, in cujus morte ſoluto intergerini parietis ſepto (*p*) quo à *Judæis* dividebamur, plurimæ gentes ad veri Dei cognitionem vocatæ, talpis, & veſpertilionibus idola ſua objecerunt, *Eſ.* 2. 20. Et *Deus emaciavit omnes Deos terræ, ut eum adorarent omnes inſulæ gentium, unuſquiſque è loco ſuo*, Sophon. 2. 11. Quartò, cum menſis *Abib*, ante *Paſche* inſtitutionem, in anno *Judaico* menſium ſeptimus fuerit, Deus, inſtituto *Paſchate*, ſtatuit, ut deinceps pro primo haberetur, & ex eo *Judæi* ſacrum annum ordirentur. Quo ipſum nomen *Abib*, videbatur eos invitare. Nam אביב *abib*, eſt *ſpica recens.* Itaque hunc menſem veteres vocabant *menſem novarum frugum*, aut ſimpliciter μῆνα τῶν νέων *menſem novorum.* Eique initium cum vere commune fuit, quo, cum Deus ſpiritum ſuum emiſit, omnia recreantur, & renovatur terræ facies, *Pſal.* 104. 30. Et hoc quoque ad *Chriſtum* refertur, qui novum induxit ſæculum, & vetera abolevit, ut ea in melius mutaret, ac recuderet quaſi. *Ecce*, inquit, *nova facio omnia*, Apocal. 21. 5. (*q*) *Creavit novos cælos & novam terram.* (*r*) *Dedit nobis mandatum novum.* (*s*) Novum inſtituit fœdus. (*t*) Novum nomen victori pollicetur. (*u*) Novam nobis viam per carnem ſuam conſecravit. (*x*) Nos invitat ad novam *Jeruſalem.* (*y*) Ex duobus populis condidit in ſemetipſo unum novum hominem. (*z*) Vult, ut Deo ſerviamus in novitate ſpiritûs, non in vetuſtate literæ. (*a*) Et veterem hominem crucifigamus, ut (*b*) novo induamur. Proinde ſi quis eſt *in Chriſto*, ut ait (*c*) *Apoſtolus*, *nova fit creatura: vetera enim præterierunt, & nova facta ſunt omnia.*

(*p*) *Epheſ.* 2. 15.

(*q*) 2 *Pet.* 3. 13.
(*r*) *Joh.* 13. 14.
(*s*) *Matth.* 26. 28.
(*t*) *Apoc.* 2. 17.
(*u*) *Hebr.* 10. 20.
(*x*) *Apoc.* 3. 12.
(*y*) *Epheſ.* 2. 15.
(*z*) *Rom.* 7. 6.
(*a*) *Epheſ.* 4. 24.
(*b*) *Col.* 3. 10.
(*c*) 2 *Cor.* 5. 17.

Ut

Ut abſolvatur hęc tabula, ſupereſt, ut doceamus qua ratione *Iſraelitæ* eorum bonorum facti fuerint participes, quæ per agnum conſequebantur. Duo autem requirebantur. 1. Ut agni ſanguine ædium poſtes, & ſuperliminare aſpergerent. 2. Ut ejuſdem carnem ederent. Nam, ſi quis *Iſraëlitarum* altérutrum neglexiſſet, eo ipſo reſpuiſſet ipſam gratiam, quæ his mandatis erat annexa. Per poſtes autem ædium, quibus hic jubentur *Iſraëlitæ* agni ſanguinem aſpergere, & *Deut.* 11. *verſ.* 20. mandata Dei inſcribere, corda noſtra ſignificari puto: quia hæc aſpergit Deus ſanguine filii ſui, ut dicitur *Hebr.* 10. *verſ.* 22. *Aſperſis cordibus à conſcientia mala*, id eſt, *Chriſti* ſanguinis aſperſione à peccati labe purgatis. Et iiſdem Leges ſuas inſcribit. *Indam*, inquit, *legem meam mentibus eorum, & corde eorum illam inſcribam*, Jerem. 31. verſ. 33. Et corda hominum Deo æque patent, quam nobis poſtes ædium. *Ego*, inquit, *non judico juxta intuitum hominis: homo enim videt ea, quæ patent; Dominus autem intuetur cor*, 1 Sam. 16. verſ. 7. Cordium autem poſtibus *Chriſti* ſanguinem aſpergimus, cùm firma fide amplectimur doctrinam crucis, certi Dei Filium pro nobis ſanguinem ſuum fudiſſe, ut quiſque noſtrum dicat cum *Apoſtolo* 1 Tim 1. verſ. 15. *Certus eſt hic ſermo, & dignus, qui modis omnibus recipiatur*, Chriſtum Jeſum *veniſſe in mundum ut peccatores ſervaret, quorum primus ego ſum.* Ut Dei Legem cordi inſcribimus, cùm, Deum toto corde amantes, ejus mandatis plenè nos ſubmittimus, ei in omnibus pro virili obſequi certi. Cavendum interim, ne quæ ſuperliminari, & poſtibus jubemur inſpergere, & inſcribere, limini inſpergamus, & inſcribamus, tanquam pedibus proculcandam: ne feriant *Apoſtoli* fulmina in eos, qui Dei Filium proculcant, & ſanguinem fœderis, per quem ſanctificati fuerant, profanum ducunt, *Hebr.* 10. *verſ.* 29. Hi ſunt canes, & porci, quibus ſancta, & margaritas projicere vetamur, ne eas pedibus conculcent, *Matth.* 7. *v.* 6.

Eadem fide, qua docuimus veri agni ſanguinem cordis poſtibus aſpergi, etiam ejus carnes comeduntur. Et comedi quidem neceſſe eſt. *Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis*, Joh. 6. verſ. 53. Et verſu quinquageſimo quinto, *Caro mea verè cibus eſt*; ſed animæ cibus; non corporis. Proinde non editur ore corporis, ſed animæ, quæ eſt fides. *Quid paras dentes, & ventrem? crede, & manducaſti.* Ea ratione hujus agni caro manducatur, & ſanguis bibitur, qua animæ fami & ſiti ſatisfit, id eſt, veniendo ad *Chriſtum*, & in illum credendo. *Qui venit ad me*, inquit, *nequaquam eſuriet; & qui credit in me, non ſitiet unquam:* Johan. 6. verſ. 35. Eo modo recipitur, quo habitat in nobis. *Habitat* autem *in cordibus noſtris per fidem.* Epheſ. 6. v. 17. Itaque *illum recipere* eſt *credere in nomen ejus.* Quomodo exponit *Johannes* capitis primi verſu duodecimo, *Quotquot eum receperunt, dedit eis hoc jus, ut filii Dei fiant*, nempe *iis, qui credunt in nomen ejus.* Ita fuit cibus, & potus *Iſraelitarum* in deſerto, de quibus *Apoſtolus* 1 Corinth. 10. verſ. 3. 4. *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat* Chriſtus. Sed non aliter, quam per fidem, eum biberunt, & manducaverunt. Neque enim ore potuit manducari corpus, quod nondum erat, nec niſi poſt multa ſæcula in ventre Sanctæ Virginis formatum eſt. Cruda autem agni caro edi non debet, nec ſemi-cocta. Cujus criminis rei ſunt, qui hæc myſteria non concoquunt aſſidua meditatione. Meditatio autem id eſt animo, quod ſtomacho concoctio & digeſtio. Hinc, apud Petronium, *cruda adhuc ſtudia in vulgus propellere* eſt ea proferre, quæ nondum attenta meditatione concocta, & digeſta ſunt. Debuit idem agnus totus comedi, ita ut nihil eſſet reſiduum, *Exod.* 12. *v.* 10. Neque enim ſufficit illum ex parte comedere: ut, ſi quis *Chriſti* gloria frui velit, nec paſſionum ejus eſſe particeps; aut illum habere pro redemptore, non pro Legiſlatore, & domino. Aut, ſi quis *Chriſti* meritis non ſatis tribuens, in propriis operibus, aut in aliorum mediatione, ac interceſſione, ſalutis fiduciam ex parte ponat. Sed nec totum *Chriſtum* recipiunt *Arrian*, qui divinam, & *Eutychian*, qui humanam naturam ipſi adimunt; & *Apollinariſtæ*, qui animam negant. Carnes interim ſic edendæ ſunt, ut ne oſſa confringamus. Agni autem oſſa confringere eſt ea rimari, & ſcrutari velle, quæ captum noſtrum ſuperant: quaſi fidem obviis paſci, & ſuſtentari non ſufficiat, niſi conemur ea indagare, quorum cognitio vetita eſt, & inveſtigatio periculoſa. Qualia velle ſcrutari eſt in offibus genuinum frangere; & eadem populo proponere, eſt pro pane lapidem eſurienti porrigere, *Matth.* 7. *v.* 9. Hic igitur ſuccurrat illud *Moſis* Deuter. 29. v. 29. *Quæ occulta ſunt penes Dominum Deum noſtrum ſunto; at quæ revelata, nobis ſint, & filiis noſtris in ſæculum.* Et eximium illud *Hieronymi*, Proverb. 25. v. 27. quamvis cum *Hebræo* minus congruum; *Qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur à gloria.* Herbæ amaræ, cum quibus agnum oportuit comedi, ſignificant *omnes qui volunt pie vivere in* Chriſto Jeſu, *perſecutionem pati*, 2 Timoth. 3. v. 10. *Ut, per communionem paſſionum illius, conformes fiamus mortis ejus*; Phil. 3. v. 10. Eodem enim tendentibus idem iter eſt proſequendum. Et ſpinea corona nobis cum *Chriſto* ferenda eſt, ut ſuccedat corona gloriæ; juxta illud *Apoſtoli, Si ſuſtinemus, etiam cum illo regnabimus*, 2 Timoth. 2. verſ. 12. Etiam ad mores illud pertinet, quòd iis, qui vocantur ad agni manducationem, fermentum toties, & tam diſertè prohibetur. In Scriptura enim fermentum corruptionis eſt ſymbolum. Hinc *Pſal.* 71. *v.* 4. *David* liberari petit *à manu impii, à manu prævaricatoris*, חומץ *& fermentati*, id eſt, cujus animus fermenti inſtar acidus eſt. Qualem *Arabes* حامض الفواد *corde acidum*; Græci ὄξινον, & Romani *vappam* appellant, quod jam alibi pluribus explicavimus. Proinde *Chriſtus* ſuos monet, ut ſibi caveant à fermento *Phariſæorum*, quod ad doctrinam refert (*d*) *Matthæus*, (*e*) *Lucas* ad hypocriſin. Et *Paulus fermento malitiæ* opponit *azyma ſinceritatis, & veritatis*, 1 Cor. 5. verſ. 8. Alii ad ſuperbiam referunt; quia maſſa fermentata ſtatim intumeſcit. Alii ad odia, & ſimultates; quibus aceſcunt animi, & exacerbantur. Ab his nempe vitiis expurgari debet quiſquis cum *Chriſto* communicat. Cùm hypocritas is non ferat (*f*) *in cujus ore dolus non eſt inventus*; nec ſuperbos, qui (*g*) *ſe demiſit uſque ad mortem crucis*; nec contentioſos, qui (*h*) *pax noſtra eſt*, & *ideò ſeipſum obtulit, ut nos reconciliaret.* Sed & à *Paſchalis* agni communione excludebantur polluti, peregrini, incircumciſi; quia nullum eſt conſortium juſtitiæ cum iniquitate, nec communio lucis cum tenebris, nec concordia *Chriſti* cum *Belial:* 2 Cor. 6. verſ. 14. 15. Rurſus *Iſraëlitæ* agnum comedere juſſi ſunt accincti, calceati, & baculis nitentes. Ad quos ritus alludi videas in variis Scripturæ locis. Ut *Luc.* 12. *verſ.* 35. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucerna veſtra accenſa.* Et 1 *Pet.* 1. *verſ.* 13. *Quapropter ſuccinctis lumbis mentis veſtræ, ſobriis*, &c. Et *Epheſ.* 6. *verſ.* 14. 15. *State igitur lumbis circumcinctis veritate*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.* Et fides proponitur ut baculus, quo innitimur, cùm dicimur *ſtare fide:* ut *Rom.* 11. *verſ.* 20. *Tu autem fide conſtitiſti.* Et 1 *Cor.* 16. *verſ.* 13. *Vigilate, ſtate in fide.* Sed notandum imprimis hunc viatorum eſſe habitum, quæ omnium eorum eſt conditio, qui *Chriſti* ſunt participes. Illi enim in hac vita peregrini ſunt, & ad meliorem tendunt. Itaque non ſolùm *Patriarcha* peregrinos ſe profitentur,

(*d*) *Matth.* 16. 12. (*e*) *Luc.* 12. 1. (*f*) 1 *Pet.* 2. 22. (*g*) *Phil.* 2. 8. (*h*) *Epheſ.* 2. 14. 15. 16. 17.

ſed & *David*, ſolio inſidens, & rebus maximè florentibus, Deum tamen ita compellat *Pſal.* 39. *verſ.* 13. *Advena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Nempe id commune fuit *Iſraelitis* omnibus, ut Deus ipſe diſerte docet, *Levit.* 25. *verſ.* 23. *Mea eſt terra* (Chanaan) *ſed vos peregrini eſtis, & inquilini apud me.* Quin *Chriſtum* ipſe, licet omnium dominus, tamen à propriis fratribus pro (*i*) *peregrino* & (*k*) *ignoto* eſt habitus; & in diverſorio natus eſt: neque habuit (*l*) *ubi caput reclinaret:* & agnovit coram *Pilato* (*m*) *regnum* ſuum *non eſſe de hoc mundo.* Et quæ capitis, ea membrorum eſt conditio. Ideo nos hortatur *Petrus*, (*n*) ut, *tanquam advena & peregrini, abſtineamus à carnis cupiditatibus.* Quale eſt, quod *Apoc.* 12. *verſ.* 14. alæ dantur Eccleſiæ, ut in deſertum avolet, ibique per tempus alatur. Addo hunc habitum *Iſraelitis* in *Ægypto* maximè conveniſſe; quia in procinctu erant, & continuò poſt diſceſſuri, & *Ægyptii* inſtabant. Itaque jubentur raptim edere, quia periculum erat in mora. Quod ipſum ad nos pertinet; quia multi hoſtes imminent, & iter longum eſt, & tempus breve, noſque infirmi ſumus, & facilè fatiſcimus. Proinde: ut (*o*) *Lot* è *Sodoma*, & *Iſraelita* ex *Ægypto* exituri (*p*) properare jubemur, & magna vi contendere, ut tanquam è Diaboli faucibus eripiamur, & *violentos* (*q*) illos imitemur, qui *raptum regnum cœlorum.* Sic *Petrus* jubet (*r*) *properemus in adventum dies Domini.* Et *Chriſtus*, ut (*ſ*) *memores* ſimus *uxoris Lot*, quæ cunctatione ſua periit. Nec temerè prætercundum, quod agnus in una domo edi debuit, ex qua nefas erat egredi, ne in Angelum mortis incideret. Hæc enim domus eſt *Eccleſia, extra quam nulla eſt ſalus*, nulla cum *Chriſto* communio. Quod Pſeudo-*Nicomedita* notent, qui inter *Ægyptios* putant ſe tuto poſſe latere, & ſufficere, ſi *corde crediderint*, etiamſi *ore ſuo non confiteantur Dominum Jeſum*; ſic divellentes quæ diſertis verbis conjungit *Apoſtolus Rom.* 10. *verſ.* 9. Itaque, ſi ſapiant, ne deſerant congregationem noſtram, *Hebr.* 10. *verſ.* 35. Et in hanc domum ſemel ingreſſi, ex ea nunquam excedant, ad illud de apoſtatis ſerìò attendentes, (*t*) *E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis: nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent nobiſcum: ſed* (egreſſi ſunt ex nobis,) *ut pateret non omnes eſſe ex nobis.* Nemo eſt, qui, his lectis, non agnoſcat quam merito *Chriſtum* Apoſtolus *Paſcha* nomine indigitet, cùm dicit *Paſcha noſtrum*, nempe *Chriſtum*, *pro nobis eſſe immolatum*, 1 Cor. 5. verſ. 7.

(b) *Pſ* 69. *verſ.* 9.
(k) *Joh.* 9. 29.
(l) *Luc.* 9. 58.
(m) *Joh.* 18. 36.
(n) 1 *Pet.* 2. 11.
(o) *Gen.* 19. 15. 22.
(p) *Deut.* 10. 3.
(q) *Matth.* 11. 12.
(r) 2 *Pet.* 3. 12.
(ſ) *Luc.* 17. 32.
(t) 1 *Joh.* 2. 19.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De Caprarum nominibus, pilis, & lacte plurima.

Ovibus & capris multa communia. Capra *Hebræis* עז *ez*, *quia ove robuſtior: Phœnicibus* עזא *azza*; *Syris* עזא *izza*, *unde* ἰζάν. Chaldæum, Arabicum, & Græcum capræ *nomen indidem deductum. N ſæpe ut ſortium loco* Daghes. *Litera permutabiles Z & X; item Z & G. Greges caprarum ſemper parvi.* חשוף grex caprarum, 1 *Reg.* 20. *verſ.* 27. *aut potius* capreæ hinnulus. Binarius *numerus* pauciratem *ſignificat. Hinnulus quam imbelle animal, & fugax.* Arabicæ *de* Chriſto *fabula. Quid ſint* teraphim, & κυνοκέφαλα, 1 Sam. 19. verſ. 13. *Ibidem quid* caprarum כביר cebir. *Varia interpretationes* כביר, *id eſt*, magnus, *unde* Cabiri. Magnus caprarum, *ſupple* pilus, *quæ vox ſæpe ſuppletur. Capra longiore pilo ubi ſint.* Plinius *emendatus. Mulieres in* Syria *pilos caprinos neviſſe. De pilis,* כבר chabara *eſt* creſcere. *Pilus caprarum ſubtilior unde dicatur* merhazi, & *craſſior* melcha. *Lana caprina. Caprum pili in* Oriente *humanis ſimiles. Capilli ſponſæ, cum caprinis pilis collati* Cant. 4. verſ. 1. *Ibidem vox* שגלשן, *parum nota, variè redditur. Sed* גלש *eſt* aſcendere, *quod multis probatur. Capra, cum aſcendunt pilos habent in naturali ſitu. An capra dici poſſint è monte aſcendere. In his verbis trajectio, cujus varia exempla. Mons* Galaad *celſiſſimus. Regio* Galaad ἐνθεν, & *caprîs aptior. Ibi* צרי *eſt* reſina, *non* balſamum, *ut* Hebræi *reddunt, & multi recentiores; quod planè eſt ἀνοίκειον. Lac caprinum in cibum.* Varro *præfert ovillum: ſed Medicis aliter ſtatuunt.* Jupiter *caprino lacte nutritus.* Amaltheæ *capra unde dicta. Mos cur cum caprino lacte jungatur. Quod in* Jove *inſame obſervatum. Aliis etiam infantes primò melle, deinde lacte nutrirì. Spongia melle plena in fugenda offerebatur. Notandum in* Eſ. 7. v. 15. *Utrumque in Baptiſmo veterum.*

Oves & capras multa habere communia ex *Philoſopho* & aliis ſupra (*a*) docuimus. Utriſque pro ungulis χηλαὶ *forcipes*, & dentes ab una ſolùm parte, quibus ruminant, ùque ferè plures maribus, quam fœminis; & pro adipe ſebum, quod facilè concreſcit: & rotundus lien: & fel alicubi ampliſſimum, alibi nullum prorſus: & lac pro corporis magnitudine plurimum, quod augetur ſabarum eſu. Rurſus in utroque pecore fœminæ primo ſtatim anno, atque exinde quamdiu vivunt, ineuntur, & uterum ferunt, menſtruis coeundi tempus pauló ante ſignificantibus, tertioque, aut quarto initu implentur, & quinto menſe pariunt, & patiuntur abortum, ſi poſt coitum imber ingruat. Et, cum plerumque fœtum unum pariant, nec niſi ſemel quotannis, tamen alicubi, pabuli beneficio, biferæ ſunt, & gemelliparæ. Atque, ut in *Ægypto* ſunt fœcundiores, ita ſæpius monſtra pariunt. Utriſque porro caſtrandi tempus idem eſt, idem quoque paſcendi modus, & morbi plerique ſimiles, atque eadem remedia. Unde eſt, quod in unum gregem capræ & oves facillimè coeunt: & in doctorum linguis communia habent nomina, qualia *Hebræis* צאן, & שרי, quæ abundè ſunt explicata. (a) *Cap.* 42. *p.* 416. *&c.*

At *capra* nomen *Hebraicum* peculiare eſt עז *ez*, à *robore* ductum; quia capra & ovis inter ſe ſunt ita ſimiles, ut capra ſit robuſtior. Unde *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Τραγέλαι μὲν δὴ εἰσὶ τῶν αἰγῶν, ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν ὀΐων. *Oves quidem capris ſunt ſanniores, ſed capra ſunt ovibus robuſtiores.* Nomen עז *ez*, vicinæ linguæ variè inflexerunt. Nam inde *Phœnicibus* capra erat *aza*. *Stephanus* de *Paleſtinæ* urbe *Azota*, Ταύτην ἔκτισεν ὁ τῶν Philiſtaeiôn ἀνὴρ Ἐνυβρὶς Θαλάσσιος Φυγάδων, τὰ δὲ τῶν γυναικῶν ἀυτῶ Ἄζαν ἀνόμασεν, ὅ ἐστι χίμαιραν. *Eam ædificavit exulum unus è Rubro mari redeuntium, & ab uxore ſua* Aza *nominavit, quod capram ſonat. Phœnices* intelligit, quos ex *mari Rubro*, id eſt, *Perſico*, veniſſe veteres crediderunt; quia *Phœnicia* partem tenebant *Samaritani* è *Perſide* advecti, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 24. quod alibi multis docemus. Sed hos *Azotum* condidiſſe, aut ab *Aza* nominaſſe falſum eſt. *Azotus* eſt *Philiſtæorum* urbs condita multis ſæculis ante *Samaritanorum* è *Perſide* migrationem. Neque ab *Aza*, id eſt, *capra*, dici potuit; cum *Phœnicia* nomina אשדוד *Aſdod*, id eſt, *Azotus*; & עזא *aza*, vel *azza* potius, id eſt, *capra*, commune nihil habuerint. Pro עז *ez*, vel *azza*, capra, *Syri*, & *Chaldæi* עזא *izza*, dicitur; Plur. עזין *izzin*, unde *Græcum* ἰζάν, *caprina pellis*. *Julius Pollux* libri quarti capite

capite decimo octavo, qui eſt *De hoſtiarum apparatu*, Ἡ δὲ ζατρικὴ ἐσθὴς, τοῖς αἰγείοις, ἢ καὶ ἐξ αἰγῶν ἐκείνων, καὶ τριχῶν. *Satyrica autem veſtis, hinnuleæ, aut caprinæ pelles, quam etiam* izanen, *& hircinam vocabant.* In *Chaldæi Paraphraſtis* pro עִזִּים, ſeu *capris*, paſſim occurrit מִעְזֵי *maze*, quod fit ex *Hebræo* עֵז *ez*, præfixo ſervili M. Proinde etiam apud *Arabes* معز *maz* eſt *capra*. Neque diverſę eſt originis عنز *enz*, quod iidem pro *capra* ſæpe uſurpant. Quippe *Hebræum* עֵז *ez*, mutatum in عنز *enz*, inſerto N loco *Dagheſ*, quod creſcente voce apparet. Tale سنط *ſent* pro שִׁטִּים *ſitta*, ſpinæ genere, ex quo fabricata eſt arca fœderis: عنكبوت *ancabuth*, id eſt, *aranea*, pro *Hebræo* עַכָּבִישׁ *acchabis*: قنفذ *kunphud*, id eſt, *hyſtrix*, pro *Hebræo* קִפּוֹד *Kippod*: حنطة *chinta*, id eſt, *triticum*, pro חִטָּה *chitta*. Sed & ex *Hebræo* עֵז *ez*, videtur factum *Græcum* αἴξ, αἰγὸς. Vocali nempe mutata in Diphthongum vicini ſoni, & Z in Ξ recti Caſus, & Γ obliqui; quia Z, Κ, & Γ literæ ſunt homogeneæ, & facile permutabiles. De Z & Ξ en exempla. Eadem *Paleſtinæ* regio זִיף *Zeph*, *Hebraicè* dicitur, & *Joſepho* Σιφήν, & *Stephano* Ξιφήν. Iidem populi *Troadis Heſychio* Αἰζώται, & Ἀξιώται. Eadem gens circa *Colchidem* Καρῆζοι, & Κορῆζοι, *Tzetzi*, Hiſt. *Chiliad.* 9. 329. & 11. 388. Eadem *Africæ* urbs ad *Oceanum Ptolemæo* Ζιλία, & *Stephano* Ξιλία· ut circa *Syrtim* urbs eadem *Strabonι* Ζῦχις, quæ *Artemidoro* Ξύχις; utrumque apud *Stephanum*. Quo ipſo teſte *Topazia* inſulæ nomen διὰ τὸ Ξ ἐγκαθέτου πρότερον. Et ἐξάμιτον, panni genus, *Græcis* recentioribus etiam dicitur ζάμιτον. Et apud *Chalcondylam* libro ſeptimo *Turcicis* quidam milites Βιτακίδες, & Βιτιζίδες· ut *Scacchorum ludus* Perſis eſt *xatrang*, Hiſpanis *axedres*, & *Græcis* hodie ζατρίκιον. Iidem G *Arabum* per Z efferunt; ut in ζῦτα pro جبة *giubba*: & ζιζύλιον pro جلجلان *giulgiulan*, & ζιλάπιον pro جلاب *giulab*. Contra, Hiſpanis *giraſa* pro Arabico زرافة *ziraſa*.

Ita in literarum ordine *Latinum* G locum obtinet *Græci* Ζεταν.

Grex caprarum חֲשִׁישׁ *chaſiph*, dicitur voce maximè propriâ, quæ ſolum extat 1 *Reg.* 20. *verſ.* 27. ubi *Iſraëlitarum* turmæ puſillæ, duæ immenſę hoſtium multitudini nullo modo conferendæ, fuiſſe dicuntur præ iis כִּשְׁנֵי חִשְׁפֵי עִזִּים *ut caprarum duo greges*. Hieronymus, *quaſi duo parvi greges caprarum*. Quomodo etiam *Kimchius*, & *R. Levi*, & *Pomarius*, & *Aquinas*. Ac ſi חִשְׁפֵי עִזִּים non *quaſivis caprarum greges*, ſed *parvos* ſolum ſignificet. Quod ſupponere nihil eſt neceſſe, cum caprarum greges ſemper parvi ſint. *Varro*, *Roſſ.* lib. 2. cap. 3. *In gregibus eſt minor* (numerus) *caprino, quàm in ovillo, quod capræ laſciva ſunt, & qua diſpergant ſe: contra oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in unum locum: Itaque in agro Gallico greges plures facunt potius quam magnos; quod in magnis citò exiſtat peſtilentia, quæ ad perniciem eos perducat. Satis magnum gregem putarunt eſſe circiter quinquagenas. Quibus aſſentiri putant id, quod uſu venit* Gaberio *Equiti* Romano. *Is enim, cum in ſuburbano mille jugerum haberet, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ab urbe decem, ſibi in dies ſingulos denarios ſingulos dare audiſſet, coegit mille caprarum, ſperans ſe capturum de pradio in dies denarios mille. Tantum enim fefellit, ut brevi omnes amiſerit morbo. Contra, in* Salentinis, *& in* Caſinati, *ad centenas paſcunt. Columella* libri octavi capite ſexto, ubi de caprino pecore, *Numerum generis hujus majorem, quàm centum capitum ſub uno clauſo non expedit habere; cum lanigera mille pariter commode ſtabulentur.* Quæ ipſiſſima cauſa eſt, cur *Iſraëlitarum* paucitatem potius cum caprinis gregibus, quàm cum ovillis, contulerit Sacer Scriptor.

De cætero plane neſcitur, quorſum *grex caprarum* חֲשִׁישׁ *chaſiph*, dicatur. Neque enim huc pertinet *Hebraum* verbum חָשַׁף *chaſaph*, quod vel *haurire* ſignificat, vel *denudare*. Et quæ hic afferunt Interpretes pudet referre, cum ne ſpeciem quidem veri habeant. Quid, ſi חִשְׁפֵי הָעִזִּים, pro *gregibus caprarum*, ex *Arabica* lingua *hinnulos caprearum*, id eſt, *capreolos*, interpretemur? Nam vox *Arabica* عنز *enz*, quæ reſpondet *Hebræa* עֵז *ez*, non ſolum *capram* ſonat, ſed & *capream*. Ita explicant *Alcamus*, & *Giauhari*. Et خشف *chiſph*, vel *chuſph*, eſt *hinnulus*, vel *capreolus*. *Alcamus*, الخشف ولد الظبي اول ما يولد اول مشيه او التي انظرت من اولادها وتشردت Alchiſpho, *fœtus capreæ, cum primum natus eſt, aut cum primum incedit. Aut jumenti, quæ à patre & matre recedit, & divagatur.* Nec multo aliter *Damir*, & *Giauhari*. Quod ſi ſequaris, *Iſraëlitæ*, qui & pauci erant, & deſtituti viribus, quibus adverſus ingruentes tot hoſtes ſe tuerentur, Sacra Hiſtoria contulerit cum duobus caprearum hinnulis. Et *binarius* quidem numerus *paucitatem* ſignificabit, ut in Scriptura paſſim. Sic 1 *Reg.* 17. *verſ.* 12. *colligam duo ligna*, id eſt, pauca numero. Et *Eſa.* 17. *v.* 6. de *Iſraële* dicitur, *Tantum relinquetur in eo racemuſto, ut cum ſtringatur oliea, duæ, treſve bacca in ſummis ramis.* Et *Jerem.* 3. *verſ.* 14. *Aſſumam vos, unum ex civitate, & duos ex familia*, id eſt, pauciſſimos. Et *Oſ.* 6. *verſ.* 2. *Vivificabit nos poſt duos dies*, id eſt, intra breve tempus. Rurſus *Iſraëlitica* plebis conſternatio, & debilitas per hinnulos deſignabitur, quod imbelle eſt animal, pavidumque, & fugax. Unde *Anacreon*, Οἷα τε νεβρὸν νεοθηλέα, γαλαθηνὸν, ὅς τ' ἐν ὕλῃ κερόεσσης ἀπάλαμφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐτύθη. *Ut hinnulum recens edutum, lactentem, quique, in ſylva derelictus à matre cornigera, attonitus eſt.* Quod *Horatium* ſic imitatur libri primi *Ode.* 23.

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſylvæ metu:
Nam, ſen mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis, ſen virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde, & genibus tremit.

Pro *hinnulo* occurrit *Arabicum* الخشف *alchiſpho* apud *Damirem* in Hiſtoria de *Chriſto*, quam, utut fabuloſam, libet hic obiter referre, ut pateat quàm celebre & venerabile ſit etiam apud infideles *Jeſu Chriſti* Domini noſtri nomen. Ea ſic habet ad verbum, *Narrat* Giarir *ex* Laithſo (qui ſunt *Arabica* Scriptores vetuſti ſatis, nec incelebres) *quemdam convenſſe* Jeſum *filium* Mariæ, *ſuper quem pax, & ex dixiſſe, Ero tecum, ô Spiritus Dei, & comitabor te. Iverunt igitur ſimul, donec ad ripam fluminis devenſſent, ad quam ſederunt cibum ſumpturi. E tribus porro placentis, quas habebant, cum duas comediſſent, una ſuperfuit. Tum ſurrexit* Jeſus, *ut iret ad flumen, & biberet. Unde, cum reduſſet, nec reperiſſet placentam, ab illo petiit, quis cepiſſet placentam, & is reſpondit ſe neſcire. Tum profecti ſunt* فرأي ظبية معها خشفان لها

Et

Et capream vidit (Jeſus) *& cum ea hinnulos duos ipſius. Et vocavit* Jeſus, *ſuper quem pax, unum eorum. Qui, cum veniſſet, multavit eum, & ex aſſata carne ejus uterque comederunt.*

ثم قال للعشق قم باذن الله

Tum hinnulo dixit, Surge cum bono Deo. Et ſurrexit is, & abiit. Quo facto, Jeſus *viro dixit, Jam peto à te, poſtquam oſtendi tibi hoc ſignum, quis ceperit placentam: qui rurſus ſe ignorare reſpondit. Unde profectis cum ad alium amnem venſſent,* Jeſus *virum manu ſumpſit, & inceſſit ſuper aquas. Et, amne trajecto, dixit, Poſtquam alterum hoc ſignum oſtendi tibi, rogo te quis ceperit placentam: quod is ſe ſcire iterum diſſimulavit. Cum inde ad amnem venſſent, & confediſſent,* Jeſus, *terram & arenam colligens, dixit, Fiat id aurum cum bono Deo, & factum eſt aurum. Quo in tres partes diviſo, dixit* Jeſus, *Trium eſto mihi, trientem tibi, & trientem illi, qui ceperit placentam. Tum verò is placentam ſe cepiſſe confeſſus eſt, & totum aurum* Jeſus *illi tradidit. Quo accepto, cum* Jeſum *reliquiſſet & abiiſſet, ut ſtaret prope aurum in antro, ad eum acceſſerunt viri duo, qui, ut aurum ſurriperent, mortem illi intentaverunt. Quam ut vitaret, promiſit ſe unicuique daturum auri trientem. Et cum inter eos ſic convenſſet, miſerunt ad urbem unum è ſuo numero, ut emeret cibos: qui ita miſſus apud ſe dixit, quorſum dividerem has opes? Quin venenum immittam in cibos, ut eos conficiam, quod & præſtitit. Interim, eo abſente, dixerunt ſocii duo, Quorſum is opum erit particeps? Itaque, cum rediit, interficiamus eum, ut opes dividamus in duas partes. Et venientem adorti interemerunt. Sed & ipſi, cibo comeſo, mortui ſunt. Et manſit aurum in antro: & tres illi circa aurum mortui jacebant. Quo cum veniſſet* Jeſus, *& ſic jacentes invenſſet, diſcipulis ſuis dixit, Ita agit mundus cum ſuis. Et tumuerunt eum.*

Jam videndum, an aliqua ratione poſſit exſculpi quid propriè ſit כביר השעים cebir *caprarum.* 1 *Sam.* 19. *verſ.* 13. ubi *Mical*, *Davide* elapſo, ad cervical ejus poſuiſſe legitur כביר השעים. Quod ita obſcurum eſt, ut plerique veterum hic in diverſa abeant. Ut res repetatur altiùs, *Saulem* Regem ſciendum eſt in *Davidem* generum, quamvis optimè de ſe meritum, ita tam graviter exarſiſſe, ut eum, indicta cauſa, morti adjudicaverit, & miſiſſe lictores, qui noctu domum obſiderent. Quo comperto, *Mical* uxor virum ſuum per feneſtram funè dimiſit, & ſumpſit תרפים *teraphim*, quæ poſuit in lecto pro *Davide*. *Teraphim* hic *idolo* non ſunt, ut in Scriptura paſſim. Quippe veri Dei cultui addictior fuit *David*, quàm ut in ædibus ſuis ulla ſervaret idololatriæ monumenta. Neque, cum *Aben Ezra*, *imagines* intelligo *cœleſtes influentia capaces:* quod ſi minùs idololatricum, ſaltem eſt ſuperſtitioſum, & *Davidis* ævo multo recentius. Sed hoc loco *teraphim* ſunt *grandes poppa*, cujuſmodi unam aliquam fecit *Mical* tumultuario opere, quę ad hominis formam utcunque accederet. Quales erant, quæ tauris objiciebantur in *Circo*, aut *Argei*, ſeu ſcirpeæ effigies è ponte *Sublicio Roma* Maji Idibus in *Tiberim* jaci ſolitæ, aut μορμολύκια in hortis, aut in agris, ad terrendas aves poni ſolita. Proinde, pro *teraphim*, *Aquila* hic habet μορφώματα. Hieronymus, *ſtatuam*, & *ſimulachrum*; *Chaldæus* צלמניא, *Syrus* ܨܠܡܐ, *Arabs* تمثال omnes eodem ſenſu. Soli *Septuaginta* κενοτάφια reddunt, quod non capio, niſi ſit verum, quod quidam volunt, *imagines* intelligi, *quales cenotaphiis imponi tum ſolebant, quæ abſentem aliquo modo referrent.* Quò hæc *Suidas* referunt, Κενοτάφιά τινα ἦσαν (*b*) ἐλεεινόμορφα αἰτ τούτῳ ὁσπῷ, μὴ ἔχοντα νεκρόν. Utut ſit huic *theraph*, ſeu imagini, quam pro *Davide* in lecto poſuerat *Mical* impoſuit כביר השעים, quod *Septuaginta Seniores* exponunt ἦπαρ τῶν αἰγῶν, *jecur caprarum.* Ad quem locum ſcribit *Theodor.* quæſt. 49. in lib. primum *Regum*, τὸ τῶν αἰγῶν ἦπαρ ὑποτεθῆναι, ἵνα κινούμενον τὸ σχῆμα πιθανὴν ἀπεργάσηται· καὶ γὰρ φασὶ τῶν αἰγῶν τὸ ἦπαρ κινεῖσθαι μίκρι πολλοῦ. *Jecur caprarum* (ſtragulis) *fuiſſe ſuppoſitum, ut, cum moveretur ſimulatum efficeret veriſimile: ajunt enim caprarum jecur aliquamdiu movere.* Quod ex *Joſepho* ſumptum, apud quem ſimilia legas *Antiquitatum* libri ſexti decimo quarto. Sed, quod illorum pace dixero, ne umbram quidem veritatis id habet, exenteratæ capræ jecur ſtragulis ſuppoſitum, μίκρι πολλοῦ, id eſt, *per longum tempus* ita palpitare, ut ſtragula ſublevet, & motu ſuo vitam mentiatur. Et כביר, quidquid fuerit, non latebat ſub ſtragulis, ſed eminebat מראשתיו, *ad pulvinar ejus*, nempe *Davidis*, ut habetur in Sacro Textu. Sed pravum hunc ſenſum peperit prava verſio. Et prava verſio nata eſt ex *Græcorum* prava lectione, qui, pro כביר, legerunt כפר, id eſt, *jecur.* Alii Interpretes mirè diſſident. Sic כביר *Chaldæus* interpretatur גודא *ſtrem*; *Aquila*, στρῶμα τριχῶν, *orbem pilorum*; Kimchius, כר *pulvinar*; Pomarius *modium*, aut *lagenam*, quia in *Kimchio* pro גר *car*, legit כר *cor*, ſeu *corum*, menſuræ genus: Hieronymus, *pellem piloſam.* Fortè ex *Syro*, in quo hic ܡܫܡܫܒ *meſco*, id eſt, μίτρᾳ, vox ex *Nicandro* nota, quam *Heſychius* κάδιον & βίρρα exponit. Quæ ſingula expendere noſtri non eſt otii. Tantùm ea hic afferam, quæ videntur vero proxima, ne inter tot interpretamenta ſuſpenſus hæreat lector, & incertus quid eligat. Vox כביר *cebir*, eſt in Regimine: ſtatus Abſolutus eſt גביר *cabir*. Et גביר *cabir*, idem, quod גבי *cabbir*, vox notiſſima, quam pro *multo*, aut *magno*, *Jobus* & *Eſaias* ſæpe uſurpant. Sic *Job.* 8. *verſ.* 2. רוח כביר *ventus multus*, aut *ventus magnus*, גדול, ut *Aben Ezra.* Et *Job.* 15. *verſ.* 10. כביר ימים *multus*, aut *magnus dies*, id eſt, *grandævus*, ubi rurſus *Aben Ezra* גדול *magnus* tanquam ex lingua *Kedar*, id eſt, *Arabico*, qua كبير cabir, *magnus*, etiam ad ætatem refertur. Et *Job.* 31. *verſ.* 25. כביר מצאה ידי *multum quid*, aut *magnum quid invenit manus mea.* Et *Job.* 34. *verſ.* 17. צדיק כביר *juſtus magnus*, quo ſenſu *Gallus*, *un grand homme de bien.* Et *Job.* 34. *verſ.* 24. ירוע כבירים *conteret magnos*, id eſt, *potentes.* Et *Job.* 36. *verſ.* 5. אל כביר *Deus magnus.* Item כביר כח לב *magnus virtute animi.* Et *Eſa.* 16. *verſ.* 14. *Et reſiduum* Moab *paucum, parvum*, לא כביר *non magnum.* Et *Eſa.* 27. 12. & 28. *verſ.* 2. מים כבירים *aqua multa*, aut *aqua magna.* Inde Cabiri *Phœnicibus* apud vetuſtiſſimum Scriptorem *Sanchoniathonem*; de quibus nos alibi multa. Et, quod jam *Aben Ezra* notavit, hodieque apud *Arabes* كبير *cabir* eſt *magnus.* Itaque etiam verba *Samuelis*, in quibus verſamur, ואת כביר השעים שטרה מראשתיו ſignificare puto, *Et magnum caprarum poſuit ad cervical ejus.* Quæ quidem Elliptica eſt oratio, & in qua aliquid eſt neceſſariò ſupplendum. Sed quid illud ſit linguæ periti ſtatim animadvertent. Supplendum nempe שער *pilum.* Et hæc ſunt accipienda, quaſi ſcripſiſſet Sacer Vates, ואת שער השעים כביר *Et magnum* (ſeu *longiorem*) *caprarum pilum poſuit ad cervical ejus.* Quæ Ellipſis vocis שער ante השעים nemini dura videri debet, cùm in Scriptura ſit valde frequens. Sic *Exod.* 25. *verſ.* 4. שש ועזים *byſſus & capra*, id eſt, *& pilus caprarum.* Et *Exod.* 26. *verſ.* 7. יריעות עזים *aulæa caprarum*, id eſt, *è pilo caprarum.*

Et

(*b*) Forte τελευτῶν-τα.

Et *Exod.* 35. 26. עזו אזים העזים *neverunt capras*, id eſt, *pilos caprarum*. Et *Cant.* 4. 1. *Capillus tuus eſt* כעדר העזים *ut grex caprarum*, id eſt, *ut pilus gregis caprarum*. Hic itidem כביר העזים *magnus caprarum*, id eſt, *magnus pilus caprarum*. Nam alicubi capræ ſunt longiore pilo, & tondentur ut oves & in varios uſus adhibentur earum villi. Sic in *Hiſpania* circa *Cynetas*. *Feſtus Avienus* in ora maritima,

Hirtæ hic capellæ, & multus incolis caper,
Domoſa ſemper intererrant ceſpitum,
Caſtrorum in uſum, & nauticis velamina,
Producliores & graves fetas alunt.

Et in *Phrygia*. *Varro* ſub finem libri ſecundi *Ruſt.* Tondentur, *quod magnis villis ſunt in magna parte* Phrygiæ: *unde Cilicia, & cætera ejus generis fieri ſolent.* Et in *Lycia*. *Ælianus* libri decimi ſexti capite trigeſimo, Ἐν Λυκίᾳ λίγει Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος αἰγίδας καὶ τὰς αἶγας, ὥσπερ ἀνταχοῦ τὰ πρόβατα, γίνεσθαι καὶ δασυτάτας, καὶ ἐνθρίχας δηλονότι τὰς αἶγας, ὡς ἀπὸν βοστρύχους, ὡς τινας ἐλίκας κόμης ἐξηρτῆσθαι ἀυτῶν. *In* Lycia *dicit* Callisthenes Olynthius *etiam capras tondere, ut oves ubique locorum: Ibi enim eſſe hirſutiſſimas, & egregiis villis, ita ut ab iis cincinni, & tanquam retorti capilli dependere videantur.* Et in *Africa* circa *Cinypem* amnem *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſetaſque comantes,
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Et in *Cilicia*. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 22. Ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται ἄπαξ τὸ τρίχωτα παρὰ τοῦ ἄλλου. *Plinius* quoque libri octavi capite quinquageſimo, *In* Cilicia, *circaque* Syrtes *villo ſenſili veſtiuntur*. Alii *circaque Syriæ*, non malè: cum in *Syriæ* mulieres pilos caprarum neviſſe conſtet, & ex iis aulæa facta, quibus tectum fuerit tabernaculum (vide *Exod.* 25. 4. & 26. 7. & 35. 6. 23. 26. & 36. 14.) Quomodo *Scenitarum Arabum* tentoria *Solinus cilicina* fuiſſe ſcribit, id eſt, ut ipſe interpretatur, *è caprarum pilis texta. Caprarum* porrò *villus tonſilis*, ex quo ſaga fiebant, & tentoria, rectè כביר appellatus eſt; quia major & prolixior: ut *pilorum incrementa* ſignificantur *Arabico* verbo كبر *cabara*. Sic in *Erpeniana Paraphraſi*, quæ ex *Chaldæa Onkeloſi* expreſſa eſt, *Levit.* 10. 6. *Caput veſtrum* (id eſt, *pilos capitis veſtri*) لا تكبروا *non ſinetis creſcere*. *Chaldæus* habet לא תרבון *non nutrietis*. Et *Levit.* 21. *verſ.* 10. *Capillum capitis ſui* لا يكبر *non ſinet creſcere*; Chaldæus לא ירבי *non nutriet*. Et *Num.* 6. 5. راسه شعر صبولة يكبر *ſinet creſcere ceſariem pilorum capitis ſui*; Chaldæus ירבי. Et *Hebræus* textus גדל. Sed & *Hebraicè* כבר in *Hiphil* eſt *augere*, & *multiplicare* Job. 35. 16. & 36. 31. Caprarum igitur villum, indies creſcentem, & fruticantem, כביר inde fuiſſe dictum valde veriſimile eſt. Hujus duæ ſunt ſpecies: unus craſſior, ex quo fit pannus מסכא *meſcha* nomine, cujus uſus eſt جسوح in ſaccis, & ciliciis; alter longè ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis, ut ſericeis parum cedant. Latere ajunt hanc quaſi lanuginem ſub craſſioribus caprarum pilis. Ea vocatur مرزي *murizza*, vel *marizza*, voce, quæ uſu eſt *Arabica*, ſed origine *Syriaca*. Facta enim eſt ex *Syris* vocibus ܡܪܙܝ *amarizza*, quaſi *lanam caprinam* dixeris. Ut *Horatius* ad *Lollium*;

(c) *Alter vixatur de lana ſæpè caprina.*

(c) *Lib. 1. Epiſt. 18.*

Vox occurrit in *Lexicographis*, & in *Pentateucho Pariſiis* edito *Exod.* 25. 4. & paſſim. Lanam *merhazi*

vocat *Andreas Bellunenſis*. *Lana* (inquit) merſiati; *eſt lana capræ ſubtiliſſima, ex qua fiunt* Zambelotti, *& alia vellera ſubtilia*: ut eidem *Meſcha rudis eſt panni genus, contextum ex pilis aſinorum & caprarum; ac interdum ex ſolis caprinis, ex quo qui deſerta habitant* Arabes *tentoria & ſaccos ſibi conficiunt*. Jam facile erit conjicere, cur hujuſmodi caprarum villos *Mical* in *Davidis* cervical impoſuerit; nempe, ut ejus ceſariem aliquo modo referrent. Caprini enim in Oriente pili humanis non ſunt prorſus abſimiles. Unde eſt, quod in *Apulei Aſino*, libro tertio *Photii*; cum non potuiſſet *Bunis* juvenis capillos apud tonſorem ſurripere, prout à domina juſſa fuerat, quia tonſor prohibuerat id ſcelus, *cum triſtis*; inquit; *inde diſcederem, ne prorſus vacuis manibus redirem; conſpicio quemdam forſicalis tondentem caprinos utres; quos cum probè conſtrictos, inflatoſque, & jam pendentes ternerem, capillos eorum humi jacentes,* FLAVOS, AC PER HOC ILLI BOEOTIO JUVENI CONSIMILES, *aufero, eoſque domina meæ, diſſimulata veritate, trado*. Quale eſt, quod ex *Calliſthene* ſupra dixicimus, capras in *Lycia* eſſe ἐνθρίχας *bene capillatas*, ita ut ab iis dependere dixeris βοστρύχους *cincinnos*; & ὡς τινας ἐλίκας κόμης, *quaſi quoſdam cirrorum cirros*. Proinde galericuli ex hœdina pelle confecti ad diſſimulandam calvitiem *Martialis* ita meminit, libri duodecimi *Epigrammate* 45.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nuda tempora verticeſque calva.

Et *Rebecca* hœdinis pellibus texit *Jacobi* collum, & manus, *Gen.* 27. 16. ut haberetur pro fratre *Eſavo*; qui hirſutus erat toto corpore. Non immeritò igitur *Mical* viri ſui cæſariem quomodocunque imitari conata eſt mollioribus illis & tenuioribus caprarum pilis, quos eam in promptu habuiſſe nihil mirum, cum illorum temporum matronæ inter cætera nere diſcerent caprinos villos, ut ſuprà probavimus ex *Exod.* 35. 26.

Ut ad caprini pili commendationem valde pertinent quæ dicta ſunt ad præcedentem locum, ita etiam quæ dicentur ad ſequentem *Cant.* 5. 2. ubi capilli ſponſæ cum caprarum pilis conferuntur, ſed iis verbis, quæ Interpretes non parum torquent. Nos illa putamus ita reddenda, *Capillitium tuum eſt ut gregis caprarum, qua aſcendunt è monte Galaad*, vel *è Galaad*, ut habetur in loco parallelo *Cant.* 6. 4. *Ut gregis caprarum*; ſupple *pili*. Nam, cum de capris agitur, eam vocem ſupra docuimus ſæpe ſuppleri. Et hic ſupplendam eſſe ex ſermonis contextu patet. Neque enim ſponſæ capilli capris in genere, ſed caprarum pilis, ſunt ſimiles, quas alicubi habere ὡς βοστρύχους καὶ ὡς τινας ἐλίκας κόμης ex *Calliſthene* jamjam aſſeruit *Ælianus*: id eſt, *Geſnero* interprete *pilos ut mulsebres crines implexos*; quia ex multorum ſententia βόστρυχος propriè eſt *mulebris cirrus*. Proinde *Gregorius Nyſſenus* in *Canticum Homilia* decima tertia pilos hic in capra propriè reſpici animadvertit: Τὸ δὲ, inquit, τὰ αἰγίδια ζῶον εἰς τὰ τριχῶν ἴχναιον καταλήφθη, τάχα μὲν ὅτι καὶ ἡ φύσις ἓν τοιοῦτο ζῶον κατασκήνωμα πρὸς τὸν χειμῶνα τῶν τριχῶν κατεζεύχθαι, ἅτε αἰσχύμα ἓν διὰ τὰ τριχῶν κόμας γινόμενα τὸ ζῶον, τὸ ταῖς θηλείαις φυσικῶς δασυτέρων. *Caprinum autem animal ad capillorum laudationem ideo forſaſſe ſumptum eſt, quod hujus natura idonea ad pilorum laudationem comparata ſit: Ita ut ornamenti, quod in capillis ſitum eſt, imago quædam ſit hoc animal, cum denſis pilis ſit naturaliter hirſutum*. Et hæc quidem facilia ſunt: ſed quæ ſequuntur non item, שגלשו מהר גלעד quæ nos reddimus, *qua aſcenduntur è monte Galaad*. Nam, ut ſupra vox כביר, ita hic valde ambigua eſt vox שגלשו; quia verbum גלש non occurrit uſpiam, præterquam in duobus locis parallelis, quæ expendimus. *Graci* videntur legiſſe שגלו pro שגלשו, poſteriore ש omiſſo. Nam duobus verbis ſynonymis expli-

cant, *ai ἀναπαλάφησαν*, & *ai ἀναφάνεται*. Unde *Hieronymus*, poſteriore loco, *quæ apparuerunt*. Ita etiam *Arabs*. Et *Aben Ezra*, שנשקפו וניראו או יתגלו מן העין *quæ apparent, & videntur, aut deteguntur ab oculo*. Reſcripſimus יתגלו pro יתגדלו voce nihili, quam habent noſtra exemplaria. *Rabbi Jonas*, השכימו *manè ſurrexerunt*, tanquam ex lingua Arabica, qua *auroram* גולש vocari aſſerit. Alii obſervant vocem נבח quæ *recalvaſtrum* ſignificat, ab *Onkelo* reddi גלוש, & à *Jonathane* גלשלשן, *Levit.* 13.41. Unde inferunt שגלשו reddendum eſſe *qua depilantur*; nempe inter dumeta, & ſpinas montis *Galaad*, in quibus hærere par eſt longiores caprarum villos. In qua ſententia ſunt, præter *Jarchium*, *Pomarius* & *Aquinas*. Sed, quia id videtur incommodum, ut ſponſæ crines conferantur cum capris calvis, & depilibus; capræ, inquiunt, in illo monte non planè depilantur, ſed נסרטו ונסרקו בינות עצי היער ונתיפו כאלו נסרקו בסרק *ponuntur, & comuntur inter arbuſta ſylvæ; atque ita decoræ ſunt ac ſi pectine pexeremur*. Quæ res eſt ſine exemplo, ut pili, dumis hærentes, ſic digerantur, ac ſi cum arte, & induſtria, pexi fuiſſent. Nec, ſi fieret, voce גלש id ſignificaretur, ſi גלש eſt *depilari*. Aliud enim eſt *comis*; aliud *depilari*, & *deglabrari*. Et pecten ad glabrum, & calvum nihil attinet: Unde *Poeta* in *Apophoretis*,

Quid faciet nullos hic inventura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

Et *Phædrus*, Fabula octogeſima ſeptima,

Invenit calvus fortè in trivio pectinem.
Acceſſit alter: aquè defectus pilis.
Heia, inquit, commune, quodcunque eſt lucri.
Oſtendit ille pradam, & adjecit ſimul,
Superûm voluntas fuvit, ſed fato invida:
Carbonem, ut ajunt, protuliſſe thesauro invenimus.

Proinde ex *Aben Ezra* ſententia הוא רחוק בעניין בעיני *hoc ſignificatione remotum eſt*, aut *hoc remotum eſt in oculis meis*: quod illum ſcripſiſſe puto, quia ſic terè loquitur, cum aliquid rejicit tanquam ineptum, & abſurdum. Neque minus hic diſſidium eſt inter recentiores, quorum alius habet *quæ nitefcunt*, alius *emicantium*, alius, *quæ detendent* ſupple *dumeta*, alius *quæ detondetur*, alius *quæ ſe depilarunt*, alius *quæ aſpiciunt*, vel *quæ proſpectant*. Nos reddimus *quæ aſcendunt*, quomodo non pauci veterum. Ita enim *Græci* Interpretes in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, *Cant.* 6.4. *ai ἀνέβησαν*. Et *Hieronymus* Cant 4.1. *quæ aſcenderunt*. Et *Syrus* utrobique ܐܝܟ ܥܕܪܐ ܕܥܠ̈ܝܢ *ut grex caprarum, qui aſcendit*. Quod ſumptum ex *Arabica* lingua, qua جلس *gialaſa* Verbum non ſolum *ſedere*, ſed & *aſcendere* ſignificat. Ita *Golius* noſter ex *Giauhari*, جلس *ſedit*, &c. & *vaſit, aſcenditque*, & *venit in elatorem terram*. Et ibidem جلس *gels* Nomen idem eſt, quod نجد *negid*; nempe *elatior terra*. Et in *Giggeſe* جلس *gels* eſt *mons excelſus*. Quo eodem facit, quod *Auroram* גולש *Arabicè* vocari ait *R. Jonas*. Aurora enim nihil quidquam eſt, quam aſcenſus Solis. Præterea *Chaldæus* quoque גלשושיתא, *galſuſitha*, vox palàm indè deducta, *collem*, & *eminentiam* ſonat. Sic in graphica illa ſenilis ætatis deſcriptione *Eccleſ.* 12.8. pro *Hebræo* גם מגבה וירא יראו *etiam ab excelſo loco timebunt*, ſic habetur in *Chald. Paraphraſ.* ואף גלשושיתא קלילא מתיהא באנפי נפשך למזר רם *Et parva eminentia in facie animæ tuæ ſimilis erit excelſo monti*, i.e. tibi videbitur eſſe inſtar montis excelſi. In editione *Buxtorfii* legitur וגבשושיתא per *Beth*, ſed in *Amverpiana*, & *Pariſienſi*, melius per *Lamed* וגלשושיתא. Quin in *Paraphraſi* locorum, in quibus verſamur, *Chaldæus μετωνομάζων*, & palam ad hoc verbum alludens per *capras Galaaditicas* שגלשו, *Jacobi filios* intelligit, qui collectis lapidibus, עברו גלשושיתא בטורא *aggeravere eminentiam*, (id eſt, *acervum, foecerunt in monte Galaad*. Neque corrumpi potuit vox גלשושיתא ut in loco *Eccleſiaſtis*; quia propter alluſionem prorſus eſt neceſſaria. Proinde illam retinent editiones, quotquot ſunt. Itaque verſionem vocis שגלשו, quam adduximus, præter *Græcos*, & *Syrum*, & *Romanum* interpretem, *Arabica* inſuper, & *Chaldaica* lingua confirmant. Neque vero fruſtra dicuntur ſponſæ capilli ſimiles eſſe caprarum villis, cum *aſcendunt*, non cum *deſcendunt*. Quia capræ, cum aſcendunt, longiores illi villi ſunt in naturali ſitu; at cum deſcendunt, iidem reflectuntur, & inverturtuntur, quod minus decorum eſt. Sed huic interpretationi unum eſt, quod poſſit opponi, nimirum id non quadrare, ut capræ dicantur *aſcendere* מהר גלעד *è monte Galaad*. Neque enim *è monte aſcenditur*, ſed *deſcenditur*. Abſonum proinde videbitur quod hic habet *Syrus* Interpres, *Ut grex caprarum*, ܐܝܟ ܥܕܪܐ ܕܣܠ̈ܩ ܘ ܡܢ ܛܘܪ ܓܠܥܕ *qui aſcendit è monte Galaad*. Et Hieronymus *Sicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad*. Unde eſt, quod *Aponius*, hic hærens, libro ſexto in *Cant. De monte*, inquit, *deſcendere dicitur, & in montem aſcendere*. Et, cum aliud non ſuccurreret, confugit ad myſteria, quæ non ſunt hujus loci. Sed duo ſunt, quæ reſpondeam. Primo etiam è monte aſcendi, nempe è monte inferiore ad alterum ſuperiorem, vel ex ejuſdem montis partibus inferioribus ad altas ſuperiores. Sic qui ex *Alpium*, vel *Pyrenæorum* media parte ad cacumen emittur, dici poteſt è monte aſcendere. Itaque, utut verum ſit, quod à *Brocardo* aſſeritur, montem *Galaad* vicinorum omnium eſſe altiſſimum, & ut reliquorum caput ob ſui eminentiam, tamen ex illo monte capras aſcendere verè dixeris, cum illius partem ementiæ, nituntur ad faſtigium. Secundò poteſt hic eſſe verborum trajectio, ita ut illa intelligas quaſi hæc ordine ſita ſint, *Capillitium tuum eſt, ut gregis caprarum è monte* Galaad *quæ aſcendunt* ſupple *ad illum montem*. Cujus trajectionis exempla ſunt *vide vide*. Sic 2 *Sam.* 11.2. *Et vidit mulierem ſe lavantem ex tecto* (ita eſt in *Hebræo*) id eſt, *vidit è tecto mulierem ſe lavantem*. Et Pſal. 68.24. *Ut tingas pedem tuum in ſanguine, linguam canum inorum ex hoſtibus*, &c. Ordo eſt, *Ut tingas ſanguine ex hoſtibus*, ſeu *hoſtili, pedem tuum, & linguam canum tuorum*. Et rectè dicitur *caprarum è monte Galaad?* quia regio fuit νομαδική, & compaſcua. Unde *Galaad* dicitur *Num.* 32.1. מקום מקנה *locus pecuaria*: & *Mich.* 7.14. *Depaſcent* Baſan, & Galaad: & *Jerem.* 50.19. *Paſcetur* Carmel, & Baſan; & *in monte* Ephraim, & Galaad. Quin ut terra *Baſan* ovibus, ita terra *Galaad* eſt capris aptior; quia montoſa, & ſylvoſa eſt. *Dioſcorides* libro ſecundo in capite *De lacte*, capras paſci dicit ὄρνι, καὶ ἀγίνῳ, καὶ θαλίᾳ, καὶ τερμίνθῳ, *quercu, lentiſco, olea, & terebintho*; cujusmodi arboribus ſcatent montana *Galaad*. Reſiniferas ſaltem arbores, quales ſunt lentiſcus, & terebinthus, in iis locis non defuiſſe docent Sacri Scriptores, qui *reſina de terra Galaad* non ſemel meminerunt. Sic *Gen.* 38.25. *Iſmaelita* mercatores reſinam è *Galaad* in *Ægyptum* deferunt. Et *Jerem.* 8.22. *Nunquid reſina non eſt in* Galaad? Et *Jerem.* 46.11. *Aſcende in* Galaad, *& tolle reſinam, virgo filia Ægypti. Reſina* Hebræis eſt צרי *tſeri*, *Græcè* ῥητίνη per Metathefin, & ץ mutato in T: ut in Τύρῳ ex צור *Tſur*; & Τάνις ex צען *Tſoan*. Quod novi interpretes, poſt *Kimchium*, *balſamum* reddunt, eſt prorſus ἀνοήτως. Conſtat enim ex hiſtoriis balſamum eis *Jordanem* creviſſe prope *Engadi*, & *Hierichuntem*; non trans *Jordanem* in terra *Galaad*.

laud. Strabo, ubi de *Phœnicone Hierichuntis* libro decimo ſexto; Ἔτι δὲ ἀντὶ τοῦ ὁ τῷ Βαλσαμῳ παράδειγμα, καὶ ἐνταῦθα μόνον γοννᾶται. *Ad illam etiam pertinet balſamum paradiſus, & ibi* SOLUM *naſcitur. Diodorus* etiam de hoc eodem *Phœnicone* loquutus libro decimo nono, pag. 724. Γίνεται δὲ περὶ τὴν τόπον ἐν ἀνδρῶνι τινι καὶ τὸ καλλίδρυον βάλσαμον, ἐξ ὃ πρόσοδον ἀδρὰν ἔσχε συμβαίνει· ὀδαμοῦ μὲν ἄλλου ἐπιμίξης ἐφικνεῖται ὃ φυτῶ. *Naſcitur autem in valle quadam circa illa loca balſamum, quod vocant, unde maximus colligunturredditus, nec alibi terrarum uſpiam reperitur hæc planta. Trogus* libro trigeſimo ſexto, *Opes gentis ex veſtigalibus opobalſami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur: eſt namque vallis, quæ, continuis montibus, velut muro quodam, cincta, ad uſtar hortorum clauditur: ſpatium loci CCM jugera, nomine* Jericho *dicitur. In ea valle ſylva eſt, & ubertate & amœnitate inſignis: ſiquidem palmeto & balſameto diſtinguitur.* Joſephus de *Hierichunte*, *Antiquitatum* libri quarti capite tertio, Πόλις δ' ἐστὶν, ἐυδαίμων ἄντη, φοινικὼν τε φέρων ἀριστῶν, καὶ βαλσάμου τεμαχῆν. *Ea eſt beata urbs, cujus ſolum eſt palmis ferax & balſamum diſtribuit.* Ex *Belli Judaici* libri quinti capite quarto, de eodem agro rurſus, Φέρει δὲ καὶ ἀποβάλσαμον. *Fert etiam opobalſamum. Hegeſippus* libri quarti capite decimo ſeptimo, *Illic opobalſamum gignitur. Gervonides* libri quarti capite vigeſimo ſecundo, בכפום ההוא הרה צוכח בלסמו הוא שמן המוב הנקרא אפרסמן והוא ענג *In illo loco creſcebat balſamum, id eſt, oleum ſuaviſſimum, quod* apharſemon *vocant, & pannag. R. Levi* in 2 *Reg.* 20. *verſ.* 13. ושמן המוב והוא שמן אפרסמון שלא הירה נמצא בי אם בארצו ובמקום אחר ממנו לבד והוא נקרא בשם׳ בלעז *Oleum illud* (quod legatis *Babylonius* oſtendit *Ezechiæ*) *eſt apharſemon, quod alibi non reperiebatur quàm in regno ejus, idque ea uno ſolùm loco* (nempe prope *Jericho*, nam terra *Galaad* non erat pars regni *Ezechiæ*) *atque id ipſum eſt, quod balſamum vulgo appellam.* Et, quod maximè notandum, in eundem locum ipſe *Kimchius*, שמן טוב וה שמן אפרסמון שלא הירה בכל השלם אלא בירחו *Oleum preſtoſum*, id eſt, *apharſemon*, ſeu *balſamum, quod nuſquam terrarum erat, præterquam prope Jericho.* Proinde ipſo *Kimchio* teſte; ארץ terræ *Galaad* non poteſt eſſe *balſamum*, cum à valle *Jerichuntis* terra *Galaad* plurimum diſtet. Quid quod in terra *Galaad* jam erat ævo *Jacobi* Patriarchæ, *Gen.* 37. 25. & 43. 11. At balſamum in *Judæa* notum non fuit ante *Solomonis* tempora, quibus eo tranſlatum eſt ex *Arabia Felici* à Regina *Sabæorum*, ut docet *Joſephus Antiquitatum* libri octavi capite ſecundo.

Pro corollario hic addam lactis caprini laudes, quod non ſolum eſt in Medicina magni uſus, ſed & apud quoſdam populos in quotidianis cibis. Hinc *Solomon* Prov. 27. 27. *Et ſufficiet lac caprarum in cibum tuum, & in cibum domus tuæ, & in victum ancillarum tuarum.* Et *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite quarto; *Eſto*, inquit, *hoc ad arandum, ad ſedendum equus, canis ad ſervandum, capra ad lac, oves ad lanitia conditæ ſint.* Et *Lacmanus* in Fabula *De homine, & porco,*

الكبش لصوفه والعنز يطلب للبنها

Agnus propter lanam, & capra propter lac quæritur. Et *Galenus* in libro Περὶ ὑγιεινῆς, &c. capite quarto, Ἀιγείη μὲν οὖν γάλακτι πλείστῳ χρῶνται παρ' ἡμῖν, ἄσχετο δὲ ὄιεαι ἔτεροι βοείῳ. *Caprino lacte apud nos* (in victu quotidiano) *multùm utuntur, ut bubulo apud alios populos.* Et *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite undecimo, *Eſt omnium rerum, quas cibi cauſa ſapimus, lenticinium* (hoc) *maximè alibile, & id ovillum, inde caprinum.* Quibus verbis in alimentis, quæ ex rebus liquidis conſtant, dat primas ovillo lacti, & caprino ſolùm ſecundas. Sed Medicorum filii caprinum ovillo præferunt. *Dioſcorides* libro ſecundo, de lacte, τὸ δὲ αἴγειον ἧττον ποιεῖ ἄπεπτα, διὰ τὸ τὰς αἶγας τὸ πλεῖον τυφόεσι νέμεσθαι, ὄρεσι, καὶ χίονι, καὶ θαλίαις, καὶ τιθυμάλῳ· ὅθεν καὶ ὑσσώπου τυγχάνει· τὸ δὲ προβάτειον ἧσσ παχύ τε, καὶ γλυκύ, καὶ πιὸ λιπαρῆ, ὡς ὅτω δὲ ὑσσώπου. *Lac caprinum alvum minùs tentat, propterea quod capra multo adſtringente pabulo utuntur, quercu, lentiſco, olea, terebintho: unde & ſtomacho bonum eſt. Ovillum verò craſſum, & dulce eſt, & valde pingue; nec ita utile ſtomacho.* Et *Galenus* ubi ſuprà, poſtquam lac ovillum craſſum eſſe dixit, contrà quam aſinorum, & bovinum pinguius, de caprino addit; Ἀπάντων δ' ἔχει συμμέτρων τὸ ϒ αἰγῶν, ἔτε γὰρ ἰκανῶς ἰσιο, ἔτε λιπαρὸν, ἔτε ἀραχῦ· καὶ διὰ τῦτο μέσον τι ϒ ἄλλων ὑπάρχει κατὰ τὰς ἐυτροφίας, ἂς ἐνεργᾶ κατὰ τὸ ϒ ἀνθρώπειον σῶμα. *Sed omnia moderatè habet caprinum, quippe cum nec immodicè pingue, neque verò craſſum ſit: ideoque aliorum medium quid eſt quoad operationes, quæ in humano corpore edit.* Paulus Ægineta, *Lac mulierbre temperatiſſimum eſt, mox caprillum, hinc aſininum, ovillumque, poſtremò vaccinum.* *Aetius* in *Tetrabiblo* primo, *Serm.* 2. cap. 87. *Caprinum lac moderatam compagem habet, & ad purgandum debilius bubulo eſt, de cætero æquè commodum, & multum nutriens. Ovillum hoc craſſius eſt, verùm vulſignes albas ſub cute inducere ſolet, ſi quis eo aſſiduè matur.* Proindè ſummus Deorum *Jupiter*, aut *Creta* Regulus verius, circa *Abrahami* tempora, capræ lacte nutritus fertur. Et capram illam *Aſtroomi* in cœlum tranſtulerunt. Qui nôrunt *N* & *L* eſſe literas maximè permutabiles, facilè credent *Amaltheam* fuiſſe dictam ex *Phœnicio* אבנתא *amantha*, deflexo ex *Hebræo* אמנת, quod pro *nutrice* occurrit *Ruth.* 4. 6. & 2 *Sam.* 4. 4. Sed obſervandum ex *Galeno* ubi ſuprà, Ὅτι αἰσθάλεις, ἅτιν μέλιτι & προσφιρεσθαι τὸ ϒ αἰγῶν γάλα· πολοῖς γὰρ ϒ μόνῃ αὐτὸ πίνταν ἐνυμῦδη κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ θωμασῶδ ὑπας βαρύνει τε, καὶ πνίγει τὸν ἄνθρωπον. *Non tuto lac caprarum abſque melle offerri: cum multis, qui ſolum ſumpſerant, in ventre ſit coagulatum, quod hominem mire gravat, atque ſuffocat.* Quod veteriſſimos illos mortales noo latuit, qui *Jovi* duas nutrices aſſignârunt: unam *Amaltheam*, quæ lac caprinum; alteram *Meliſſam*, quæ mel illi adminiſtraret. *Lactantius* libri primi capite vigeſimo ſecundo *De falſa religione:* Didymus *in libris* ἐξηγήσεως Παδαμῆς *ait*, Meliſſea, Cretenſium *Regem primum, Diis ſacrificaſſe, ac ritus novos, ſacrorumque pompas introduxiſſe. Hujus duas fuiſſe filias*, Amaltheam, *ac* Meliſſam, *quæ* Jovem *puerum caprino lacte ac melle nutrierunt. Unde Poëtica illa fabulæ originem ſumpſit, advolaſſe apes, atque os pueri melle compleſſe.* Hinc *Callimachus* Hymno *in Jovem*;

— τὸ δ' ἰθύνεο πῖον μαζόν.
Αἰγὸς Ἀμαλθείης, ἥτις δὲ γάνυτο πυρὸν ἔδεσα,
Tu autem ſuxiſti pinguem uberem capræ Amaltheæ, *& inſuper dulcem favum comediſti.* Nec deſunt è veteribus, qui quoſlibet infantes primo melle, deinde lacte nutritos fuiſſe teſtentur. Epiſtola *Barnabæ*, τί οὖν τὸ γάλα, καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὰ παιδία μέλιτι· εἶτα γάλακτι ζωοτιθῶται. *Quid ergo lac, & mel? Quia primùm infans melle, deinde lacte vivificatur*, id eſt, *alitur.* Quod ex Medicorum præſcripto factum, ut ad eum locum obſervat doctiſſimus *Voſſius*, magni patris magnus filius. *Paulus* παιδιατρ. Πρῶτον τροφὴν ἐσφίγιον δὲ τῷ ἐσχυτὸ παιδίῳ ϒ μέλιτ&, μετὰ ϒ ϒ γάλακτ&, &c. *Aetius* Περὶ παιδοτροφίας. Δοτέον δὲ αὐτῷ πρὸ πάσης τροφῆς μέλι κάθαρσιν ἀπεφριμένον ἐκλείχειν, &c. Itaque in χυτριδίῳ, ſeu *ollula*, ſpon-

ſpongia melle plena infanti ſugenda offerebatur. Quò pertinent hæc *Ariſtophanis* in *Acharn.*

Δὸς μοι χυτρίδιον σφηκίης βεβυρσωμένον.

Ad quæ *Scholiaſtes*, Ὅτι χόνδρον σφηκίης, ἐν ᾧ ἐνέβαπτε παιδάριον μέλιτι καὶ τιθίασον ἐν τῷ σίνασθαι τὰ παιδία. Itaque etiam *Iſ.* 7. 15. mel infanti præſcribitur cum lacte & butyro. Et in baptiſmo veterum ſcribit *Hieronymus* adverſus *Luciferianos* capite quarto, è lavacro egreſſos *lactis & mellis praguſtare concordiam, ad infantiæ ſignificationem.* Quomodo *Tertullianus, De corona militis* capite tertio, *Dehinc ter mergitamur*, &c. *Inde ſuſceptí lactis, & mellis concordiam praguſtamus.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Explicantur Scripturæ loca de Hœdis; in his Lex, quæ Hœdum coquere vetat in lacte matris ſuæ.

Hœdus Hebraicè גדי. *Cur dicatur hœdus caprarum. Vicus* Engedi *cur ab hœdis nomen habuerit. Aliud ejus nomen* Haſaſon-thamar. *Ibi palma, & balſamum.* Vineæ Engedi, *id eſt*, balſameta. *Hœdi olim in deliciis. Horum caro ſaluberrima.* Iſaacus *per hœdos duobus modis deceptus. Hœdus capreolo ſimilis. Hiſtriones, ut Satyres referrent, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdina* Jacobus, *ut pro* Eſavo *haberetur. Lex, qua hœdum in lacte matris coquere vetat, ter repetita. Verborum verſio multiplex.* Samaritanus *Interpres emendatus, & notatus.* Auguſtinus *negat hanc Legem ad literam poſſe intelligi. Hujus quinque interpretationes, quarum quatuor rejiciuntur, quinta probatur, & confirmatur. Refelluntur objectiones. Cur hœdus in lacte matris coctus ſit potius quam aliud animal quodvis. Ratio prohibitionis. Aliquid ex ea Lege tropologicum. Crudelitatem etiam in mortua animalia poſſe exerceri.* Aben Ezræ *ea de re locus. Quomodo* Judæi *recentiores hanc Legem amplexi ſint, & quam ſuperſtitioſè obſervent. De eadem Lego quid* Abarbanel, *&* Karaita *anonymus.*

Hœdi nomen *Hebræum* גדי *gedi*, *Syri* etiam uſurpant, & *Chaldæi*, & *Arabes*, qui definiunt الجذي من اولاد المعز الذكر *capra fœtum maſculum.* In libris *Moſis*, *Judicum*, & *Samuelis* paſſim occurrit. Sic, *Gen.* 38. 23. *Ecce miſi*, הגדי הזה, *hunc hœdum. Jud.* 14. 6. de leone *Samſonis*, *Et dilaceravit eum*, כשסע הגדי, *ac ſi dilacerâſſet hœdum.* Et 1 *Sam.* 10. 3. *Unus ferens* שלשה גדיים, *tres hœdos.* Sed & *Eſ.* 11. 6. *Et pardus* עם גדי, *cum hœdo accubabit.* Fœmininum גדית, *capella*: Unde *Cant.* 1. 8. ורעי את גדיותיך, *Et paſce capellas tuas.* Et *Arabice* Levit. 18. in *Erpeniana* Paraphraſi, *Et offeres oblationem ſuam* من جذية المعز *capellam è capris*: unde deductum جذاية الجذي الذكر والانثي من اولاد الطبي اذا بلغ ستة اشهر او سبعة وخص بعضهم به الذكر منهم Algidaia, *maſculus, aut fœmina ex caprea catulis, cum ſextum, aut ſeptimum menſem attigit, quamvis nonnulli velint capreæ fœtum maſculum peculiariter hac voce deſignari.* Quod mirum, cum terminatio ſit Fœminina.

Sæpe in Scriptura *hœdus* non dicitur גדי ſimpliciter, ſed גדי העזים *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 27. 9. *Ito ad gregem, & inde cape mihi* שני גדי עזים, *duos hœdos caprarum.* Et verſu decimo ſexto, *Et pelles* גדיי העזים, *hœdorum caprarum.* Et *Gen.* 38. 17. *Ego mittam* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu vigeſimo, *Et miſit* Juda את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 6. 19. *Et* Gedeon *ingreſſus eſt, & paravit* גדי עזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 13. 15. Manoa *dixit Angelo*, &c. *Parabimus tibi* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu decimo nono, *Et cepit* Manoa את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 15. 1. *Viſitavit* Samſon *uxorem ſuam* בגדי עזים, *cum hœdo caprarum.* Et 1 *Sam.* 16. 20. *Iſai* per *Davidem* ad Regem *Saülem* mittit *aſinum panis* (id eſt, pane onuſtum, quomodo apud *Athenæum Sofibius* dixit ἄρτων τρεῖς ὄνους καταβλίτους, *panum tres aſinos cantherios*) & *vini utrem*, וגדי עזים אחד, & *hœdum caprarum unum.* Inde colligit *Kimchius* nomen גדי eſſe commune agnis, & hœdis, & גדי *caprarum* dici διαφορικῶς, ut diſtinguatur à גדי *ovium.* Sed, cum גדי nec *Hebræis*, nec *Syris*, nec *Arabes*, de agno unquam uſurpent, accedo potiùs *Aben Ezræ*, qui גדי עזים *hœdum caprarum* ideo dici autumat; quia עזיין צריך לעזים *capris adhuc indigot*, id eſt, quia, cum ſit tenellus adhuc, nondum poteſt matre carere. Quamvis ne hoc quidem ſatisfaciat, quia tam dicitur צפיר עזים, & שעיר עזים, id eſt, *hircus caprarum*, quàm גדי עזים, *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 38. 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים, *hircum caprarum*: cujuſmodi loca propriè triginta reperire eſt tam in libris Legis, quàm apud *Ezechielem.* Et צפיר עזים, vel העזים, occurrit 2 *Par.* 9. 21. *Eſd.* 6. 17. & *Dan.* 8. 5. ubi *hirci* nomine non poteſt hœdus intelligi, quia cornutus deſcribitur, & in arietem æque cornutum incurrit, eumque victum proſternit, & pedibus proculcat; quæ in hœdum haudquaquam quadrant. Itaque aliud ſubeſſe oportet, cur *Hebræi hœdum caprarum*, aut *hircum caprarum* dicant, potius quam *agnum ovium*, aut *vitulum vaccarum*, quod amplius quærendum. An quia שעיר primò *piloſum*, deinde *hircum* ſignificat, שעיר עזים, quaſi *piloſum caprarum* dixerunt διαφορικῶς, ut ſciretur non piloſum in genere, ſed hircum deſignari? Quo exemplo dictum etiam צפיר עזים, & גדי עזים, quamvis non par ſit homonymia.

Ab hœdi nomen habet *Engedi* vicus in agro *Jerichuntino*, qui *Plinio En-gadda*, *Ptolemæo*, & *Stephano Engada*, ſed *Hebræis* עין גדי *En-gedi* dicitur, id eſt, *fons capri*, ut in libro *Nominum* rectè interpretatur *Hieronymus.* Hoc nomen à ſitu adeptus, ut quidem ſuſpicamur. Eſt enim in celſis rupibus, quæ in valles ſubjectas caſum minari videntur, & terrorem transeuntibus incutiunt. Itaque fons inde promanans ideo *fons hœdi*, vel *caprea*, videtur appellatus, quaſi ſolis capris eſſet pervius. Et pagus ibi conditus fontis nomen retinuit. Idem ille pagus 2 *Par.* 20. 2. vocatur חצצון תמר *Chaſaſon-thamar*, à tuguriis in palmeto ſitis: Saltem pars prior nominis alludit ad *Arabum* خصاص *chuſas*, quod *caſas* ſonat, ſeu *tugu-ria.* Poſteriore *palmam* ſignificari nemo eſt qui neſciat. Circa pagum illum ſcilicet palmetum fuit nobiliſſimum, & longe palmeto præſtantior hortus opobalſami, de quo jam actum capite præcedenti. Proinde *Joſephus Antiquitatum* libri noni capite primo, de *Moabitis*, & *Ammonitis*, *Bello oppugnabant* Engaddi, *oppidum* Aſphaltii *lacus vicinum*, *ſta-dijs*

dus trecentis diſſitum à Jeroſolymis. Τὸν φοίνικα ἢ ἐν αὐτῷ φοινικῶνα, καὶ ὀποβάλσαμον. *Invenio autem naſcentur egregia palmæ, & opobalſamum.* Nempe *Engedi* pars erat agri *Jerichuntini*, ubi balſamum provenire ſupra docuimus. Unde eſt, quod per כרמי עין גדי *vineas Engedi* Cant. 1. v. 14. multi *Salomonem* putant balſamera ſignificaſſe, quia balſametis vinearum ſpecies ſunt. *Plinius* lib. 12. cap. 25. *Oſtendere arbuſculam hanc urbi Imperatores* Veſpaſiani, &c. *In totum alia natura, quam noſtris externisque prodiderant. Quippe vitis ſimilior eſt quam myrto. Malleolis ſeritur, nuperque vincta, ut vites, & implet colles vinearum modo. Juſtinus* lib. 36. *Arbores opobalſami formam ſimilem paene arboribus habent, niſi quod ſunt humiles magis, & in vinearum morem extolluntur.* Et è recentioribus *Marinus Sanutus* lib. 3. cap. 14. *Arbuſcula illa eſt ficus lignum vanitatum annorum.*

Hœdi apud *Hebræos* maximè erant in deliciis. Hinc, cùm *Iſaac* ab *Eſavo* מטעמים *cupedias* petiit, quibus ſenilis palati faſtidiis aliquo modo ſubveniret, *Rebecca* illi paravit duos hœdos. Non, ut unus *Paſchalis* eſſet, alter in cibum, quod *Hebræi* ſtultè aſſerunt, cum *Paſcha* multis demum ſæculis poſt *Iſaacum* fuerit inſtitutum: ſed ut condirentur الوانا diverſis modis, quomodo hic habet Interpres *Arabs Pariſius* editus *Gen.* 27. *v.* 9. 14. 17. Et è variis condimentis eligeret *Iſaacus* quod maximè arrideret. *Gedeon* quoque *Jud.* 6. *v.* 10. & *Manoah Jud.* 13. *v.* 15. hoſpites ſuos lautè excepturi, Angelos nempe qui latebant ſub hominum ſpecie, hœdos illis apponunt. Et *Davida* pater, *Iſai*, Regi hœdum audet offerre 1 *Sam.* 16 *v.* 20. Ut de *Juda* taceam, qui pro אתנה ſeu *concubitus mercede* hœdum *Thamari* obtulit *Gen.* 38. *v.* 17. Et de *Samſone*, qui *Dalilæ* hoc idem munus deſtinat *Judic.* 15. *v.* 1. Ut qui dicit apud *Poetam*,

Præterea duo nec tuſcâ mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo;
Bina die ſiccant ovis ubera, quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illas abducere Theſtylis *orat;*
Et faciet, quoniam ſordent tibi munera noſtra.

Et verò antequam tot gulæ mangonia reperta eſſent, quibus harum artium magiſtri id tandem obtinuerunt, ut ad communes dapes palatum obbruteſceret, magni fiebat hœdina caro, & in conviviis apud veteres læpe laudatur inter præcipuos cibos. Sic *Athenæus* libri nom capite decimo quarto, Περιφέροντο καὶ ἰμφοι πολλαὶ πομπαὶ ἰσταμένης ζωθίου, ἄδηλοι δὲ καὶ πολὺ ἓξ ὧν ἔχοντες, ἅπαντες ἐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρέχον ἡμῖν. *Sæpe etiam hœdi circumferebantur varia apparatu, quorum nonnulli, multum habentes laſerpicii, nos non vulgari voluptate afficiebant.* Et *Ariſtophanes* in *Ciconis* inter dapes opiparas cenſet κωλῆς ἰμφοῦ, *hœdorum pernas.* Et *Xenophanes Colophonius* in *Elegis*,

Πίμψας γὰρ κωλὴν ἰμφοῦ, τιλέῳ ἔμπλεον πᾶσι
Τοῦτο λαβεῖν. ---

Miſſa hœdi pernâ, crus pro pingue reportaſti Larini *tauri.* Et *Juvenalis Perſico*, quem ad cœnam invitat, hœdum his verbis pollicetur, *Sat.* 11.

De Tiburtino *veniet pinguiſſimus agro*
Hœdulus, & toto grege mollior, inſectus herba
Nec dum auſus virgas humilis mordere ſalicis,
Qui plus lactis habet, quam ſanguinis. ---

Quin ſibi fingit *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *hœdum* ab *edendo* dici, quaſi appellari mereatur *edulium* κατ' ἐξοχὴν propter ſaporem eximium. Nec hœdina caro minoris fit à Medicis, qui ſalubérrimam cenſent. *Galenus* Περὶ ἰσχυμίας capite quarto, poſtquam agnorum, & porcellorum recens natorum membra, quia ſunt valde humida, βλεννώδη *mucoſa* eſſe notavit, ac proinde difficulter concoqui, τὰ δὲ τῶν ἰμφων, inquit, ἐπιπόλαιον ἐχόντων φύσιν τὰ ζῶα, πολὺ βελτία, καὶ πρὸς πέψιν ἐστὶ, καὶ πρὸς τροφὴν, *hœdorum autem membra, quia hæc animalia naturâ ſunt ſiccioris, multò meliora ſunt tam ad concoctionem, quam ad alimentum.* Et capite octavo libri, *De attenuante victus ratione*, qui *Græcè* non habetur: *Ex terreſtribus vero animalibus hirci & arietes, & genus omne ovium, & caprarum, non undequaque laudabilis ſunt alimenta. Solis autem hœdis innoxiæ utere.* Et *Symeon Seth* capite *De cibatorum facultate*, Τὰ δὲ ἰμφων κρία ἐυπεπτά ἐστι, καὶ εὐμιγῆ· αἱτοχολικὰ δὲ αἶγα λεπτὸν, καὶ ὑγρὸν, ἀφελεῖ δὲ τὰς διεμὰς, καὶ ξηρὰς κράσεις. *Hœdorum carnes facilè concoquuntur, & temperata ſunt; ſanguinemque tenuem & humidum gignunt, calidas autem & ſiccas habitudines juvant.* Et è recentioribus *Platina* in libro *De honeſta voluptate, & valetudine*; *Hœdorum carnem, qua nulla inter domeſtica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in ſe habet, facilè concoquitur, bene alit, ſanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus convenit lautè viventibus.*

Iſaacus Geneſ. 27. per hœdos *Jacobi* deceptus eſt duobus modis. Primò, ſapore carnis, quam putavit eſſe ferinam. Secundò, tactu pellium, quibus *Jacobus* collum, & manus obvolverat, ut haberetur pro *Eſavo*. Nec difficile fuit *Iſaaco* tum valde ſeni ſic imponere, cui ætas ingraveſcens ut hebetaverat oculos, ita etiam reliquos ſenſus obſtupefecerat. Præterea ut capra capreæ, ſic hœdus capreolo eſt perſimilis, neque carnes multum differunt, maximè ſi condimenta accedant, quibus naturalis ſapor ita alteratur, ut vix poſſit internoſci. Memini me vidiſſe viros, rei venatoriæ non imperitos, qui bubulam in artocreate pro cervina comederint. *Eſavum* quod attinet, is natus erat hirſutus ad inſtar villoſi pallii, *Geneſ.* 25. *verſ.* 25. quomodo *Poeta Satyros* nobis deſcribunt. Ac proinde qui *Satyrorum* in theatris perſonam ſuſtinebant, hinnulorum, aut hircorum pellibus induebantur. *Pollux*, Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς νεβρὶς αἰγῆ, ἢ καὶ ἐρίνεα ἐκάλουν, καὶ τραγῆν. Ita *Jacobum* oportuit, ut *Eſavum* fratrem referret, hœdinâ obtegere eas partes, quæ nudæ eſſe ſolent, nempe collum, & manus. Notant *Hebræi* eundem *Jacobum*, qui patrem per hœdum ſefellerat, vicißim à filiis ſuis deceptum fuiſſe per hœdum illum, cujus ſanguine *Joſephi* tunicam cruentaverunt, ut *Jacobus* crederet feras illum diſcerpſiſſe.

Lex eſt in *Moſe* de hœdo ter repetita, ſcilicet *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *v.* 26. & *Deut.* 14. *v.* 21. *Hœdum non coques in lacte matris ſuæ.* Cujus verba, utut facilia, tamen Interpretes varie torquent. *Græci Seniores*, quibus alibi גדי ſemper eſt ἰμφός, vel αἰγίθιον, id eſt, *hœdus*, conſtanter *agna agnum* hic habent. *Symmachus*, Οὐ ἑψήσεις ἰμφον διὰ γάλακτος μητρὸς ἑαυτῆ, *Non conduis hœdum lacte matris ſuæ.* Cùm enim de cibis agitur, ἑψειν Græcè *condire* eſt. *Onkelos* non tam verba reſpiciens, quam quem credidit ſenſum eſſe verborum, לא תיכל בשר בחלב *Non comedes carnem cum lacte*, quod ſequitur *Arabs Erpenianus*. Et utriſque præivit *Hieroſolymitana* hæc Paraphraſis לא אתן רשאן לא לבשלא ולא למיכל בשר וחלב מעורבן בחדא *Vobis licitum non eſt coquere, nec edere carnem, & lac ſimul commixta.* Quæ ferè eadem habet *Jonathan* cum auctario pleno numarum. Et in *Paraphraſi* quidem illud eſt tolerabile. Sed *Samaritanos* quis ferat, qui poſt verba Legis, *Hœdum non coques*, &c. in ipſum *Moſis* textum hæc inferere auſi ſunt, עבד כדנה הוא עבד צדקה קדם יי אלהי יעקב *Et qui hoc facit eſt, ut qui macrum ſacrificat, quod irritat Deum Jacobi.* Vox עבד *obtruncare* ſonat, quod cum hic ſit prorſus extra rem, muto in עבר id eſt, *macrum*. Aliud conjectat doctiſſimus *Hottingerus* in *Ami-Mormiani* ſuis capite ſeptuageſimo,

geſtimò, quem conſulat, & ſequatur, qui volet. Hæc de verbis: rem quod attinet, vix ulla eſt Lex in toto *Moſis Pentateucho*, de cujus ſenſu minus conſtet. Sunt, qui literalem ſenſum prorſus excludunt, ut ſubſtituant Allegoricum. In his *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 90. multis probare nititur hæc non poſſe intelligi ſecundùm verborum proprietatem: quod & alii ſequuntur veterum, & recentiorum. Itaque nihil non movent, ut his verbis doceant Allegoricum ſenſum ſubeſſe. At nobis non licet eſſe tam acutis, quibus id ſolum eſt propoſitum, ut ad literam ſingula exponamus, certi nullam eſſe Dei Legem, quæ juxta literalem ſenſum non poſſit, & debeat intelligi. Quo poſito, & explicato, ſi quis ex illo conatur Allegorias elicere, per nos non ſtabit, dummodo ne in eo ſit nimius, & remota ac aliena non confectetur. Sed in hac Lege ſtatuere quis ſit literalis ſenſus, hoc opus, hic labor eſt. Nonnulli verba, *Hœdum in lacte matris ſuæ*, ſimul connectunt, quaſi hic coqui prohibeatur hœdus, qui eſt in lacte matris ſuæ. Alii malunt hæc jungere, *Non coques in lacte matris ſuæ*, quaſi hœdus prohibeatur in lacte materno coqui. Et priores in tres claſſes, poſteriores in duas dividuntur, unde enaſcuntur horum verborum quinque interpretamenta, quæ ſingula ordine proponemus. 1. Sunt, quibus *hœdum in lacte matris ſuæ* hœdus eſt in matris utero latens, ubi nonniſi lacte matris alitur, atque augetur. Et rem explicant verbis *Clementis Alexandrini*, qui ſic habet libro ſecundo *Stromatum*, Οἱ δὲ καὶ πιρλακτίζοντες τὰς γαστέρας πρὸ τῆ ἀκτοκίας ζώων τινῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀκαταμίκτῳ ἑαυτὰ θηπάζωνται, τάφρον τὴν κυοφορμένων τὸν εἰς γάλακτα κτισθέντα μήτραν νεκρώκασι, διαφθόρα τὸ τεκνοθύτου κελεύοντος. Ἀλλ' οὐδὲ ἰφίζειν ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτῆ μὴ γὰρ γνίσθω ἡ ἓξ ζώντος τριφὴ ἄθυτος ἢ ἀναιρεθέντος ζῶν, φησὶν, ἀ σὰρξ μηδὲ τὸ ἐν ζωῇ αἴτιον, συνεχὲς τῇ ἓξ αἵματος καταλύεσι γενέσθω. *Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, ut contemperatà carne lacte veſcantur, matricem, quæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus, qui geſtatur in utero: cum Lex aperte ſtatuat,* "*Sed neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, inquit, quæ viventis nutrimentum eſt, interempti animalis condimentum: neque quod eſt cauſa vitæ ad corporis deſtructionem inſervias.* Quale illud *Plutarchi* Περὶ σαρκοφαγίας lib. 2. Οἱ δὲ ἔδηδι ἐνίοις ἐπιτίκτουσι ἐκκλίμβοις, καὶ λακτίζοντες, ἵνα οἴκοι, καὶ γάλα, καὶ λίπος ἁμζώοις ὁμοῦ συμφθαρίντων ἐν αὐτῷ ἀναλώσαντες (ὦ Ζεῦ καθάρσιε) φάγωσι ἓξ ζώντος τὰ μάλιστα φλάσματα. *Alii autem ſuum partum viscerum uberibus inſilientes, ea calcibus ferunt, ut ſanguinem, & lac, & tabum embryonum ſimul peremptorum in doloribus partus immiſcentes (prob pudor Jupiter) maximè affluentem animalis partem devorent.* 2. Alii hœdum in lacte matris cenſent primo poſt partum ſeptiduo, quo maximè tempore hœdus eget lacte materno, ut ejus fuctu invaleſcat, & cibo reddatur idoneus. Itaque ex horum ſententia Lex vetat hœdum coquere, Deo ſcilicet offerendum, ante octavum à partu diem: ut hic alios verbis idem dicatur, quod *Exod.* 22. *v.* 30. ubi, poſtquam hominum primogenitos ſibi conſecrari juſſit Deus, de brutis addit, *De bobus quoque, & minuto pecore* (id eſt, de ovibus, & capris) *idem facies: ſeptem diebus eſto cum matre ſua, die autem octavo illud reddes mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum nata fuerit, & ſeptem dies manſerit ſub matre ſua, die octavo, & deinceps offerri Deo poterit in ignitam oblationem.* Cujus ſententiæ vel auctores, vel aſſertores, *Junius*, *Piſcator*, alii hoc potiſſimum fundamento niti videntur, quod ut *Exod.* 22. *v.* 30. Legi de primitiis Deo offerendis ſubjicitur Lex de pecore ante diem octavum Deo non offerendo: ita *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *verſ.* 26. eandem Legem de primitiis imibi repetitam ſequitur Lex de hœdo in lacte matris non coquendo. Quod *Deut.* 14. *v.* 21. ideo volunt rurſus interdici, ut non ſacer ſolum, ſed & privatus uſus prohibeatur hœdi, qui adhuc eſt in lacte matris. Neque enim ibi agitur de primitiis, ut in *Exodo*: ſed poſt vetitum eſum morticinii additur *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ*: ut in privatis cibis hœdi ſeptiduani eſus tam eſſe vetitus intelligatur, quàm eſus morticinii. Nec deſunt, qui ad *Paſchalem* hœdum, aut agnum hæc referant ex *Exod.* 34. *v.* 26. quia præcedente verſu de *Paſchali* ſacrificio actum fuerat. 3. Tertia interpretatio eorum eſt, quibus hœdus, aut agnus in lacte matris eſſe cenſetur, ac proinde in cibis interdictus, non ſolum per ſeptiduum, ſed quamdiu à matre lactatur. Lactationis porro tempus tres in hœdis, quatuor in agnis menſes durat. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *Ferè ad quatuor menſes à mamma non disjunguntur agni, hœdi tres.* Et capite ſecundo, *In nutricatu hœdi, trimeſtres cum ſunt facti, tum ſubmittuntur, & in gregem incipiunt eſſe.* Itaque toto illo tempore horum uſum, & eſum *Judæis* interdictum fuiſſe volunt, cum quia tunc ſunt minùs ſalubres, & quod ait *Poëta*,

Plus lactis habent quam ſanguinis,

tum quia lactantem fœtum ab uberibus matris avellere, ut occidatur, videtur aliquid habere immanitatis. 4. Quartò, lac matris aliis per Hypallagen eſt mater lactans. Et *hœdum coquere in lacte*, aut *cum lacte matris*, eſt hœdum coquere unà cum matre, quæ vivum lactavit, quod hac Lege vetitum eſſe cenſent. Quomodo *Levit.* 22. *v.* 28. vaccam, aut ovem, aut capram eadem die cum fœtu mactare prohibetur. Et *Deuter.* 20. *v.* 6. matrem in avium nido cum pullis accipere. Quale eſt illud Pſeudo-*Phocylidis*,

Μηδὲ τὸν ἔρηδας κελεὺς ἅμα πάντας ἀλίσθω,
Μητέρα δ' ἐκπετάσας, ἐν ἴχνι κιάλι τ' ἦ νεοσσούς.

Neque quis aves è nido ſimul omnes auferat: ſed matrem dimittat, ut pullos ex ea rurſus habeat. 5. Quinta denique interpretatio id ſolum hac Lege ſanciri ſtatuit, quod verba præ ſe ferunt, nempe ut ne in lacte materno coquatur hœdus.

Jam de ſingulis interpretationibus liberè dicemus quid videatur. 1. In prima ſupponit *Clemens Moſis* ſæculo jam fuiſſe in uſu rem ſui ævi, nempe ut gravidæ matris uterum, & mammas, lurcones calcibus ideo impeterent, ut fœtus per abortum ex vulva excidens eſſet palato gratior. Quod ut credam mihi non poſſum in animum inducere. Neque enim tam docta & ingenioſa fuit gula prioribus illis ſæculis. Nonniſi poſt multas ætates *magiſter artis*, *ingeniique largitor*, *venter* has artes excogitavit. Itaque illarum nemo, quod ſciam, meminit ante *Plutarchum*, qui *Moſe* junior fuit annis circiter mille quingentis. Ut taceam de hœdis, aut agnis, hæc in eo non legi; ſed de porcellis, quorum eſus *Judæis* prorſus erat interdictus. 2. Sed neque eos probo, qui volunt *hœdum in lacte matris* eum dici, qui recens natus eſt, neque dum attigit octavum diem. Quia hœdus tam eſt in lacte matris, quamdiu lactatur, quam prima hebdomade. Neque ulla ratio eſt, cur ſeptimo à partu die dicatur eſſe in lacte potius quam octavo, aut nono. 3. Hoc quoque parum eſt veriſimile hœdum lactentem toto lactationis tempore *Judæis* fuiſſe interdictum, quia quidquid per Legem ſacrificare licuit, licuit etiam comedere. Neque enim ullus cibus per Legem fuit interdictus, niſi propter legalem immunditiem. Id porro per Legem immundum cenſeri non potuit, quod Deus habebat acceptum, & in ſacrificiis admittebat. Admittebat autem hœdos, & agnos nondum ablactatos, nempe ſtatim ab octavo die, ut expreſſe habetur *Exod.* 22. *v.* 30. & *Levit.* 22. *v.* 27. Unde eſt, quod *Samuel* Deo obtulit טלה חלב *agnum lactis*, id eſt, ἄρνα γαλαθηνὸν, *agnum ſubrumum*, ut habent *Græci* Interpretes. Et Deus multo fragore tonitruum, & *Iſraelitarum* hoſtibus ſuis fugatiſque, teſtatus eſt ſe ratum, & gratum habere hoc ſacrificium, 1 *Sam.* 7. *v.* 9.

v. 9. 10. & Eccleſ. 48. v. 20. 21. Itaque, ut lactentem hœdum, vel agnum ſecùt offerre Deo, ita etiam comedere non fuit illicitum. 4. Videtur etiam dura Hypallage, qua per lac matris matrem ipſum ſignificari voluerit, quæ ſimul cum hœdo coquatur. Quod ſi voluiſſet *Moſes* quidni dixiſſet? *Hœdum cum matre non coques*; cùm verba legum clara, & diſerta eſſe oporteat, ne uſu ſit excuſatio.

5. Itaque nihil ſupereſt, niſi ut ſtatuatur Legiſlatorem hoc voluiſſe, quod verba ſonant, nimirum, ut ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ. In quam interpretationem nihil objici video, quòd non poſſit facile refelli. Fruſtra, inquiunt, id vetetur, quod non fit, neque verò unquam factum eſt. Quis enim hœdum unquam audiit in lacte matris fuiſſe coctum? Non reſpondebo cum *Aben Ezra* in hunc locum, id hodieque fieri apud *Iſmaëlitas*, neque cum *Thoma* in *primam ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6. *Gentiles* in idolorum ſolemnitatibus hœdorum carnes in matrum lacte decoxiſſe ad immolandum, & comedendum. Quippe incerta hæc eſſe fateor, cùm è veteribus neminem ſciam, qui tale quidquam aſſerat. Sed & æquè incertum eſt nihil tale fuiſſe in uſu ætate *Moſis*. Quin ad vicinarum gentium ritum aliquem alludi puto, cujus in tanta vetuſtate veſtigia non ſupereſſe quis miretur, cùm è profanis Scriptoribus nullum habeamus ſuperſtitem, qui non ſit *Moſe* poſterior multis ſæculis. Addunt nihil eſſe cauſæ, cur id de hœdo videtur potius, quam de agno aut vitulo. Sed in promptu eſt reſponſio, de ſolo hœdo id vetari; quia vicini populi ſolum hœdum ita coquebant. Neque deſunt rationes ſaltem vero ſimiles, cur ſolus hœdus ita coctus ſit. Nonniſi carnem tenerrimam in lacte poſſe coqui planum eſt; quia niſi eſſet tenerrima, non coqueretur tam cito, quam ipſum lac, quod ferè momento coquitur. Porro caro tenerrima non eſt niſi in animali recens nato. At ex animalibus recens natis ſolus hœdus ad cibum eſt idoneus, quia ſiccior. Ne agnum quidem hic excipimus, quamvis ad hœdi naturam proximè accedat. *Galenus, De attenuante victu* capite octavo, *Solus hœdus innoxiè manet. Agnorum eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus.* Et *De alimentorum facultate* libri tertii capite ſecundo, poſtquam hœdinam caprinæ prætulit, & porcellos rejecit propter humiditatem, ὑγροτάτου δὲ ἔχουσι, καὶ φλεγμονὴν σάρκα, καὶ οἱ ἄρνες, *ſed & agni humidiſſimam, & pituitoſam carnem habent.* Quæ eadem habet *Aetius, Tetrab.* 2. cap. 122. Itaque agni tenelli, & recens nati, vel planè non conduntur, aut ſaltem ad ignem aſſantur, ut nimia illa humiditas ex parte conſumatur. Et peſſimè ſibi conſuleret, qui comederet in lacte coctos, quia humidiſſimo humidiſſimum ſic admoveret. Proinde agnos in lacte qui coquerent nulli fuerunt, neque id prohibere fuit neceſſe quod à nemine fiebat. Jam ſi petatur quæ fuerit ratio prohibitionis, rogabo vicifſim quorſum vetuerit Deus trituranti bovi os alligare, *Deut. 25. verſ. 4.* Et animalia virium inæqualium, ut bovem & aſinum, ſub eodem jugo copulare. *Deut. 22. verſ. 10.* Et vaccam, ovem, aut capram mactare una cum fœtu, *Lev. 22. verſ. 28.* Et in avibus matrem una cum pullis accipere, *Deut. 32. verſ. 6.* Quæ non ideo fanxit Deus, quod illi curæ eſſent beſtiæ. Sed illæ Leges propter nos latæ ſunt, *1 Cor. 9. verſ. 9. 10.* Nempe ut iis doceremur, quam humani & æqui eſſe debeamus erga homines, qui nobis ſunt ſimiles, ad & imaginem Dei facti. Quandoquidem in bruta etiam Lex ea vetat admitti, quæ ſpeciem habent immanitatis. Itaque hæ fuerunt Leges ita ceremoniales, ut tamen ineluderent aliquid tropologicum. Sed *& Athenienſes* in puerum animadverterunt, qui configebat comicum oculos, & τῷ ζῶντα ἢ ἀρτίως ἐκβάντα ἄλγος ἐνθεῖναι, *panum illis irrogarunt, qui vivum arietem excoriaverat*, ut teſtatur *Plutarchus* ἀφ' οὗ· libro primo. Et in ſecundo idem in eos acriter invehitur, qui vera candentia in ſuum jugulum intrudunt, ut ſanguis, circa ferri tinctura extinctus, atque diffuſus, carnem teneram & friabilem reddat: Aut qui in ſuum ubera inſiliunt, & calcibus impetunt eo fine, quem jam diximus, aut qui ſaginandis gruibus, & oloribus oculos conſuunt. At, inquiunt, ſic conferuntur quæ non ſunt ſimilia ſatis. Nam Leges de aſino & bove ſub eodem jugo non copulandis, & de bove triturante non obligando, & de matre cum fœtu non capiendâ, vel mactandâ, exempla quoque ex *Plutarcho* allata reſpiciunt animalia viva, quæque vel immanitatis, vel miſericordiæ poſſunt quadantenus eſſe objectum. Quod de hœdo dici non poteſt, qui in lacte matris coquitur. Neque enim ad animal occiſum attinet, qua ratione coquantur ejus carnes. Cum *Thoma* reſpondemus (*primâ ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6.) etſi hœdus occiſus id non ſentiat, tamen id in decoquentis animo crudelitatis ſpeciem habere; ſi lac matris, quod ei pro nutrimento datum eſt, adhibeatur ad carnium ipſius conſumptionem. Falſum enim eſt, quod hi ſupponunt, nonniſi in vivos, & ſentientes crudelitatem exerceri. Annon immanitas fuit in *Fulvia*, (*a*) quod mortui *Ciceronis* linguam acu crinali pupugit? Et in *Nerone* (*b*) quòd matris à ſe interfectæ membra curioſius inſpexit, & contractavit? Et in uxore *Tarquinii Tullia*, quod (*c*) ſupra cadaver patris adhuc cruentum, vecta carpento, conſternatos equos egit. Et in *Scythis* apud *Herodotum*, (*d*) quod hoſtium corio pro amiculis utebantur, & iiſdem pharetras integebant? Quæ tamen mortuos non ſenſiſſe in confeſſo eſt. Ita ſunt, qui in pecudes tam mortuas, quam vivas atrociores ſe exhibent: quorum utrumque divina Lex *Iſraelitis* interdixit, ne qui in bruta ſævire incepiſſent, inde etiam in homines graſſari paulatim aſſueſcerent. In hunc locum qui plura volet conſulat *Aben Ezra* Commentaria, ex quibus non piguit hæc *Latinè* reddere in eorum gratiam, quibus *Hebraa* ſunt inacceſſa: *Vulgo non comeditur caro cum lacte, cum quia cibus eſt inſuavis, tum quia caro nonniſi per multum tempus coquitur, quod in lacte ſecus ſe habet. Quin hodieque in regione* Arabum *non ſolet comedi agnus in lacte elixus, quia in agno multa eſt humiditas, quomodo etiam in lacte, quocirca id eſſet noxium, ac proinde non comeditur. At qua hœdus non eſt carnis humidæ, ſed calidæ ſtatim à teneris, ideo in lacte coquitur. Neque id mirum videri debet; quia horum locorum homines hœdo caprarum* (id eſt, lactente) *veſci non ſolent. Nam fatentur Medicis nullam eſſe talem carnem* (id eſt, tam ſalubrem) *Unde eſt, quod ejus eſum egrotis conceſſerunt. Et in morbis ea veſcuntur in* Hiſpania, *&* Africa, *&* terra Iſraelis, *&* Perſide, *&* Babylonia. *Quod etiam apud veteres receptum fuit. Proinde dicitur* Gen. 27. verſ. 9. "*Hœdos capra-*"*rum duos bonos accipe. Et* Jud. 13. verſ. 15. "*Parabi-*"*mus tibi hœdum caprarum. Et unum pro peccato comedebat Sacerdos. Porro, qua caro viva non comeditur, vetitum eſt coquere hœdum in lacte matris ſuæ. Sunt, qui dicunt Verbum* בשל (quo hic utitur *Moſes*) *non uſurpari niſi de coctione, quæ fit per ignem* (id eſt, aſſatione) *Sed nonne idem verbum uſurpatur, cùm ſcribitur* Exod. 12. verſ. 9. "*Et coquendo coques in aquis, Et* 1 Paral. 35. verſ. 13. "*Et coxerunt in ollis; Neque verò ſolemne eſſe ſolitum de ratione prohibitionum* (ceremonialium) *qua doctiſſimos etiam latent. Sed fortaſſe hæc facta eſt, quòd coquere hœdum in lacte matris ſuæ habet aliquid arcæ: ut Lex ſit iſtis ſimiles:* "*Bovem, & ovem, & capram cum fœtu ſuo non macta-*"*bitis* Lev. 22. verſ. 8. "*Et matrem cum pullis non accipies*, Deut. 22. verſ. 6. In ſequentibus hoc ſolum notandum duxi והנה גם הישמעאלים מודים כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת שורז אן הואא יזהר קשה *Etiam* Iſmaëlitæ *aſſerunt hœdum in lacte matris elixum longè eſſe ſuaviorem propter aqualitatem temperamenti.* Cætera conſulto prætereo, quibus majores ſuos excuſare conatur; quod hanc prohibitionem non parum ampliaverint:

(*a*) *Dio in Aug.*
(*b*) *Sueton. in Ner. cap. 34.*
(*c*) *Florus l. 1. c. 7.*
(*d*) *Lib. 4. c. 64.*

Nam

geſimo, quem conſulat, & ſequatur, qui volet. Hæc de verbis: rem quod attinet, vix ulla eſt Lex in toto *Moſis Pentateucho*, de cujus ſenſu minus conſtet. Sunt, qui literalem ſenſum prorſus excludunt, ut ſubſtituant Allegoricum. In his *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 90. multis probare nititur hæc non poſſe intelligi ſecundùm verborum proprietatem: quod & alii ſequuntur veterum, & recentiorum. Itaque nihil non movent, ut his verbis doceant Allegoricum ſenſum ſubeſſe. At nobis non licet eſſe tam acutis, quibus id ſolum eſt propoſitum, ut ad literam ſingula exponamus, certi nullam eſſe Dei Legem, quæ juxta literalem ſenſum non poſſit, & debeat intelligi. Qua poſito, & explicato, ſi quis ex illo conatur Allegorias elicere, per nos non ſtabit, dummodo ne in eo ſit nimius, & remota ac aliena non conſectetur. Sed in hac Lege ſtatuere quis ſit literalis ſenſus, hoc opus, hic labor eſt. Nonnulli verba, *Hadum in lacte matris ſuæ*, ſimul connectunt, quaſi hic coqui prohibeatur hœdus, qui eſt in lacte matris ſuæ. Alii malunt hæc jungere, *Non coques in lacte matris ſuæ*, quaſi hœdus prohibeatur in lacte materno coqui. Et priores in tres claſſes, poſteriores in duas dividuntur, unde enaſcuntur horum verborum quinque interpretamenta, quæ ſingula ordine proponemus. 1. Sunt, quibus *hœdus in lacte matris ſuæ* hœdus eſt in matris utero latens, ubi nonniſi lacte matris alitur, atque augetur. Ex rem expliciant verbis *Clementis Alexandrini*, qui ſic habet libro ſecundo *Stromatum*, Οἱ δὲ καὶ πυρολακτίζοντες τὰς γαστέρας πρὸ τῆς ἀποτέξεως ζώου τινὸς, ἵνα δὴ γάλακτι ἀναπεφραγμένον αὖρα θηλάζωνται, τάφου τὴν ἀνοφορμίαν τὴν ἐς γόνου κτηθέσαν μήτραν κτείνασι, διαιρήσαντες δὲ τὸ μὴ θέλειν κελεύσαντος· Ἀλλ' ἐδὲ ἐφίζεις ἄρα τὸ γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ· μὴ γὰρ γενέσθαι τῆς ζώντος τροφὴ ἤθυσμα ἦν ἀναιρεθέντος ζώου, φησὶν, ἡ σάρξ· μηδὲ τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον, συναπολλύειν τῇ τοῦ σώματος καταλύσει γινόμενον. *Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, ut contemperatâ carne lacte veſcantur, matricem, quæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus, qui geſtatur in utero: cum Lex aperte ſtatuat,* "*Sed neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, inquit, quæ viventis nutrimentum eſt, interempti animalis conditionem: neque quod eſt cauſa vitæ ad corporis deſtructionem inſervat.* Quale illud *Plutarchi* Περὶ ἀφειδοφαγίας lib. 2. Οἱ δὲ ὕδατι ἐνίοτε ἐπιπλέοντες ἐκπίμπλαντες, καὶ λαπίζοντες, ἵνα αἷμα, καὶ γάλα, καὶ λίπος ἐμβρύου ἅμα συμφθαρέντων τῷ μήτρᾳ διαθλίψαντες (ὦ Ζεῦ καθάρσιε) φάγωσι ζῶν τὸ μάλιστα φλιγμαῖνον. *Alii autem ſuum partus vicinarum uberibus inſilientes, ea calcibus ferunt, ut ſanguinem, & lac, & labum embryonum ſimul peremptorum in doloribus partus immiſcentes (proh piacularis Jupiter) maxime æſtuantem animalis partem devorent.* 2. Alii hœdum in lacte matris cenſent primo poſt partum ſeptiduo, quo maximè tempore hœdus eget lacte materno, ut ejus ſuctu invaleſcat, & cibo reddatur idoneus. Itaque ex horum ſententia Lex vetat hœdum coquere, Deo ſcilicet offerendum, ante octavum à partu diem: ut hic aliis verbis idem dicatur, quod *Exod.* 22. v. 30. ubi, poſtquam hominum primogenitos ſibi conſecrari juſſit Deus, de brutis addit, *De bobus quoque, & minuto pecore* (id eſt, de ovibus, & capris) *idem facies: ſeptem diebus eſto cum matre ſua, die autem octavo illud reddes mihi.* Et *Levit.* 22. v. 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum nata fuerit, & ſeptem dies manſerit ſub matre ſua, die octavo, & deinceps offerri Deo poterit in gratiam oblationem.* Cujus ſententiæ vel auctores, vel aſſertores, *Junius*, *Piſcator*, alii hoc potiſſimum fundamento niti videntur, quod ut *Exod.* 22. v. 30. Legi de primitiis Deo offerendis ſubjicitur Lex de pecore ante diem octavum Deo non offerendo: ita *Exod.* 23. v. 19. & 34. *verſ.* 26. eandem Legem de primitiis inibi repetitam ſequitur Lex de hœdo in lacte matris non coquendo. Quod *Deut.* 14. v. 21. ideo volunt rurſus interdici, ut non ſacer ſolum, ſed & privatus uſus prohibeatur hœdi, qui adhuc eſt in lacte matris. Neque enim ibi agitur de primitiis, ut in *Exodo:* ſed poſt vetitum eſum morticinii additur *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ:* ut in privatis cibis hœdi ſeptiduani eſus tam eſſe vetitus intelligatur, quàm eſus morticinii. Nec deſunt, qui ad *Paſchalem* hœdum, aut agnum hæc referant ex *Exod.* 34. v. 26. quia præcedente verſu de *Paſchali* ſacrificio actum fuerat. 3. Tertia interpretatio eorum eſt, quibus hœdus, aut agnus in lacte matris eſſe cenſetur, ac proinde in eibis interdictus, non ſolum per ſeptiduum, ſed quamdiu à matre lactatur. Lactationis porro tempus tres in hœdis, quatuor in agnis menſes durat. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *Ferè ad quatuor menſes à mamma non disjunguntur agni, hædi tres.* Et capite ſecundo, *In nutricatu hædi, trimeſtres cum ſunt facti, tum ſubmittantur, & in grege incipiunt eſſe.* Itaque toto illo tempore horum uſum, & eſum *Judæis* interdictum fuiſſe volunt, cum quia tunc ſunt minùs ſalubres, &, quod ait *Poëta*,

Plus lactis habent quam ſanguinis,

tum quia lactantem fœtum ab uberibus matris avellere, ut occidatur, videtur aliquid habere immanitatis. 4. Quartò, lac matris aliis per Hypallagen eſt mater lactans. Et *hœdum coquere in lacte*, aut *cum lacte matris*, eſt hœdum coquere unà cum matre, quæ vivum lactavit, quod hac Lege vetitum eſſe cenſent. Quomodo *Levit.* 22. v. 28. vaccam, aut ovem, aut capram eadem die cum fœtu mactare prohibetur. Et *Deuter.* 20. v. 6. matrem in avium nido cum pullis accipere. Quale eſt illud Pſeudo-*Phocylidis*,

Μηδέ τις ἔρνιθας καλιῆς ἅμα παίσαι ἰλίσθω,
Μητέρα σὺν νεοτοκίαις, ἢν ἔχῃς καλὰς ἢ ἢ νεοσσούς.

Neque quis aves è nido ſimul omnes auferat: ſed matrem dimittat, ut pullos ex ea rurſus habeat. 5. Quinta denique interpretatio id ſolum hac Lege ſanciri ſtatuit, quod verba præ ſe ferunt, nempe ut ne in lacte materno coquatur hœdus.

Jam de ſingulis interpretationibus liberè dicemus quid videatur. 1. In prima ſupponit *Clemens Moſis* ſæculo jam fuiſſe in uſu rem ſui ævi, nempe ut gravidæ matris uterum, & mammas, lurcones calcibus ideo impeterent, ut fœtus per abortum ex vulva excidens eſſet palato gratior. Quod ut credam mihi non poſſum in animum inducere. Neque enim tam docta & ingeniosa ſunt gula prioribus illis ſæculis. Nonniſi poſt multas ætates *magiſter artis, ingeniique largitor, venter* has artes excogitavit. Itaque illarum nemo, quod ſciam, meminit ante *Plutarchum*, qui *Moſe* junior fuit annis circiter mille quingentis. Ut taceam de hœdis, aut agnis, hæc in eo non legi; ſed de porcellis, quorum eſus *Judæis* prorſus erat interdictus. 2. Sed neque eos probo, qui volunt *hœdum in lacte matris* eum dici, qui recens natus eſt, neque dum attigit octavum diem. Quia hœdus tam eſt in lacte matris, quamdiu lactatur, quam prima hebdomade. Neque ulla ratio eſt, cur ſeptimo à partu die dicatur eſſe in lacte potius quam octavo, aut nono. 3. Hoc quoque parum eſt veriſimile hœdum lactentem toto lactationis tempore *Judæis* fuiſſe interdictum, quia quidquid per Legem ſacrificare licuit, licuit etiam comedere. Neque enim ullus cibus per Legem fuit interdictus, niſi propter legalem immunditiem. Id porro per Legem immundum cenſeri non potuit, quod Deus habebat acceptum, & in ſacrificiis admittebat. Admittebat autem hœdos, & agnos nondum ablactatos, nempe ſtatim ab octavo die, ut expreſſe habetur *Exod.* 22. v. 30. & *Levit.* 22. v. 27. Unde eſt, quod *Samuel* Deo obtulit טלה חלב *agnum lactis*, id eſt, ἀρνα γαλαθηνὸν, *agnum ſubrumum*, ut habent *Græci* Interpretes. Et Deus multo fragore tonitruum, & *Iſraëlitarum* hoſtibus fuſis fugatiſque, teſtatus eſt ſe ratum, & gratum habere hoc ſacrificium, 1 *Sam.* 7. v. 9.

v. 9. 10. & *Eccleſ.* 46. *v.* 20. 21. Itaque, ut lactentem hœdum, vel agnum heuit offerre Deo, ita etiam comedere non fuit illicitum. 4. Videtur etiam dura Hypallage, qua per lac matris matrem ipſam ſignificari voluit, quæ ſimul cum hœdo coquatur. Quod ſi voluiſſet *Moſes* quidni dixiſſet? *Hœdum cum matre non coques*; cùm verba legum clara, & diſerta eſſe oporteat, ne ulla ſit excuſatio.

5. Itaque nihil ſupereſt, niſi ut ſtatuatur Legiſlator hoc voluiſſe, quod verba ſonant, nimirum, ut ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ. In quam interpretationem nihil objici video, quod non poſſit facile refelli. Fruſtra, inquiunt, id vetetur, quod non fit, neque verò unquam factum eſt. Quis enim hœdum unquam audiit in lacte matris fuiſſe coctum? Non reſpondebo cum *Aben Ezra* in hunc locum, id hodieque fieri apud *Iſmaelitas*, neque cum *Thoma* in *prima ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6. *Gentiles* in idolorum ſolemnitatibus hœdorum carnes in matrum lacte decoxiſſe ad immolandum, & comedendum. Quippe incerta hæc eſſe fateor, cùm è veteribus neminem ſciam, qui tale quidquam aſſerat. Sed & æquè incertum eſt nihil tale fuiſſe in uſu ætate *Moſis*. Quin ad vicinarum gentium ritum aliquem alludi puto, cujus in tanta vetuſtate veſtigia non ſupereſſe quis miretur, cùm è profanis Scriptoribus nullum habeamus ſuperſtitem, qui non ſit *Moſe* poſterior multis ſeculis. Addunt nihil eſſe cauſæ, cur id de hœdo videtur potius, quam de agno aut vitulo. Sed in promptu eſt reſponſio, de ſolo hœdo id vetari; quia vicini populi ſolùm hœdum ita coquebant. Neque deſunt rationes ſaltem vero ſimiles, cur ſolus hœdus ita coctus ſit. Nonniſi carnem tenerrimam in lacte poſſe coqui planum eſt; quia niſi eſſet tenerrima, non coqueretur tam cito, quam ipſum lac, quod ferè momento coquitur. Porro caro tenerrima non eſt niſi in animali recens nato. At ex animalibus recens natis ſolus hœdus ad cibum eſt idoneus; quia ſiccior. Ne agnum quidem hic excipimus, quamvis ad hœdi naturam proximè accedat. *Galenus, De attenuante victu* capite octavo, *Solis hœdu innoxiè utare. Agnorum eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus.* Et *De alimentorum facultate* libri tertii capite ſecundo, poſtquam hœdinam caprinæ prætulit, & porcellos rejecit propter humiditatem, ὑγροτατον δὲ ἰχυει, καὶ φλεγματώδη σάρκα, καὶ οἱ ἀρνες, *ſed & agni humidiſſimam, & pituitoſam carnem habent.* Quę eadem habet *Aetius, Tetrab.* 2. cap. 121. Itaque agni tenelli, & recens nati, vel planè non comeduntur, aut ſaltem ad ignem aſſantur, ut nimia illa humiditas ex parte conſumatur. Et peſſimè ſibi conſuleret, qui comederet in lacte coctos, quia humidiſſimum ſic admoveret. Proinde agnos in lacte qui coquerent nulli fuerunt, neque id prohibere fuit neceſſe quod à nemine fiebat. Jam ſi petatur quæ fuerit ratio prohibitionis, rogabo viciſſim quorſum vetuerit Deus trituranti bovi os alligare, *Deut.* 25. *verſ.* 4. Et animalia virium inæqualium, ut bovem & aſinum, ſub eodem jugo copulare. *Deut.* 22. *verſ.* 10. Et vaccam, ovem, aut capram macſare una cum fœtu, *Lev.* 22. *verſ.* 28. Et in avibus matrem una cum pullis accipere, *Deut.* 32. *verſ.* 6. Quæ non ideo ſanxit Deus, quod illi curæ eſſent beſtiæ. Sed illæ Leges propter nos latæ ſunt, 1 *Cor.* 9. *verſ.* 9. 10. Nempe ut iis doceremur, quam humani & æqui eſſe debeamus erga homines, qui nobis ſunt ſimiles, ad & imaginem Dei facti. Quandoquidem in bruta etiam Lex ea vetat admitti, quæ ſpeciem habent immanitatis. Itaque hæ fuerunt Leges ita ceremoniales, ut tamen includerent aliquid tropologicum. Sed & *Athenienſes* in puerum animadverterunt, qui configebat cornicum oculos, & τῷ ζῶντα ἅ πρὸν ἐκόλαζεν ἕλεον ἐνδύσασθαι; *panam illis irrogarunt, qui vivum ariete excoriaverat*, ut teſtatur *Plutarchus* ἐν τῷ· libro primo. Et in ſecundo idem in eos acriter invehitur, qui vera candentia in ſuum jugulum intrudunt, ut ſanguis, circa ferri tincturam extinctus, atque diffuſus, carnem teneram & friabilem reddat: Aut qui in ſuum ubera inſiliunt, & calcibus impetunt eo fine; quem jam diximus, aut qui ſaginandis grubus, & oloribus oculos conſuunt. At, inquiunt, ſic conferuntur quæ non ſunt ſimilia fatis. Nam Leges de aſino & bove ſub eodem jugo non copulandis, & de bove triturante non obligando, & de matre cum fœtu non capiendâ, vel mactandâ; exempla quoque ex *Plutarcho* allata reſpiciunt animalia viva, quæque vel immanitatis, vel miſericordiæ poſſunt quadantenus eſſe objectum. Quod de hœdo dici non poteſt, qui in lacte matris coquitur. Neque enim ad animal occiſum attinet, qua ratione coquantur ejus carnes. Cum *Thomâ* reſpondemus (*prima ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6.) etſi hœdus occiſus id non ſentiat, tamen id in decoquentis animo crudelitatis ſpeciem habere; ſi lac matris, quod ei pro nutrimento datum eſt; adhibeatur ad carnium ipſius conſumptionem. Falſum enim eſt, quod hi ſupponunt, nonniſi in vivos, & ſentientes crudelitatem exerceri. Annon immanitas fuit in *Fulvia*, (*a*) quod mortui *Ciceronis* linguam acu crinali pupugit? Et in *Nerone* (*b*) quòd matris à ſe interfectæ membra curioſius inſpexit, & contrectavit? Et in uxore *Tarquinii Tullia*, quod (*c*) ſupra cadaver patris adhuc cruentum, vecta carpento, conſternatos equos egit. Et in *Scythis* apud *Herodotum*, (*d*) quod hoſtium corio pro amiculis utebantur, & iiſdem phareetras integebant? Quæ tamen mortuos non ſenſiſſe in conſeſſo eſt. Ita ſunt, qui in pecudes tam mortuas, quam vivas atrociores ſe exhibent: quorum utrumque divina Lex *Iſraelitis* interdixit, ne qui in bruta ſævire inceperint, inde etiam in homines graſſari paulatim aſſuefcerent. In hunc locum qui plura volet conſulat *Aben Ezra* Commentaria, ex quibus non piguit hæc *Latinè* reddere in eorum gratiam, quibus *Hebraa* ſunt inacceſſa: *Vulgo non comeditur caro cum lacte, cum quia cibus eſt inſuavis, tum quia caro nonniſi per multum tempus coquitur; quod in lacte ſecum ſe habet. Quin hodieque in regione* Arabum *non ſolet comedi agnus in lacte elixus, quia in agno multa eſt humiditas, quomodo etiam in lacte, quocirca id eſſet noxium, ac proinde non comeditur. At quia hœdus non eſt carnis humida, ſed calida ſtatim à teneris, ideo in lacte coquitur. Neque id mirum videri debet; quia horum locorum homines hœdo caprarum* (id eſt, lactente) *veſci non ſolent. Nam fatentur Medicis nullam eſſe talem carnem* (id eſt, tam ſalubrem) *Unde eſt, quod ejus eſum ægrotus confeſſerint. Et in morbis ea veſcuntur in* Hiſpania, *&* Africa, *&* terra Iſraelis, *&* Perſide, *&* Babylonia. *Quod etiam apud veteres receptum fuit. Proinde dicitur* Gen. 27. verſ. 9. "*Hœdos capra-*"*rum duos bonos accipe. Et* Jud. 13. verſ. 15. "*Parabi-*"*mus tibi hœdum caprarum. Et unum pro peccato comedebat Sacerdos. Porro, quia caro vitæ non comeditur, vetitum eſt coquere hœdum in lacte matris ſuæ. Sunt, qui dicunt Verbum* בשל (quo hic utitur *Moſes*) *non uſurpari niſi de coctione, quæ fit per ignem* (id eſt, aſſatione) *Sed nonne idem verbum uſurpatur, cùm ſcribitur* Exod. 12. verſ. 9. "*Et coquendo coques in aquis, Et* 1 Paral. 35. verſ. 13. "*Et coxerunt in ollis; Neque verò ſolemne eſſe ſollicitè de ratione prohibitionum* (ceremonialium) *qua doctiſſimos etiam latent. Sed fortaſſe hæc facta eſt, quia coquere hœdum in lacte matris ſuæ habet aliquid atrox: ut Lex ſit ipſis ſimilis:* "*Bovem, & ovem, & capram cum fœtu ſuo non macſabitis* Lev. 22. verſ. 8. "*Et matrem cum pullis non accipies*, Deut. 22. verſ. 6. In ſequentibus hoc ſolum notandum duxi

וזהה גם הישמעאלים
פורים כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת
שורז אז הוא יזהר ערב *Etiam* Iſmaëlitæ *aſſerunt hœdum in lacte matris eluxum longè eſſe ſuaviorem propter aqualitatem temperamenti.* Cætera conſulto prætereo, quibus majores ſuos excuſare conatur, quod hanc prohibitionem non parum ampliaverint:

(*a*) *Dio in Aug.*
(*b*) *Sueton. in Ner. cap.* 34.
(*c*) *Florus Lt. c.* 7.
(*d*) *Lib.* 4. *c.* 64.

Nam

Nam *hædi* nomine bovis etiam, & agni carnem, & *coctionis* nomine quemvis carnium illarum uſum intelligunt: neque lac ſolum matris, ſed aliud quodvis negant cum carne debere comedi. *Maimonides* libro *De cibis vetitis* cap. 9. בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקונרין אותו ואפרו אסור באפר כל הנקברים ומי שיבשל משניהם כזית כאחד לוקה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו וכן האוכל כזית משניהם מהבשר והחלב שנתבשלו באחד לוקה ואעפ שלא בשל *Carnem in lacte coquere vetitum eſt, & comedere etiam Lege vetitum. Vetitum denique eſt omne ex eo lucrum. Itaque ſepelitur, & cinis quoque ejus vetitus eſt, ut cinis eorum omnium, quæ ſepulta ſunt. Et vapulat quiſquis ex illis duobus mixtus elixaverit ad olivæ magnitudinem. Quia dictum eſt, "Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Sed & vapulat quiſquis ex iis duobus comederit quantum olivam, ex carne, inquam, & lacte ſimul elixis, etiamſi ipſe non coxerit.* Hic primus eſt ex viginti octo paragraphis, quos in illo capite habet *Maimonides* de hac eadem prohibitione, qui tamen hoc argumentum *Hebræorum* omnium breviſſimè tranſcurrit. Alii enim libros integros de ea Lege ſcripſerunt, ex quibus illos habere conſtat duplicia vaſa culinaria, altera ad carnes, altera ad cibos lacteos. Quorum lactaria tribus diſtinctis notis ſignant, eò quod hæc prohibitio ter in *Moſe* repetatur. Aliquando iiſdem inſcribunt vocem חלב, id eſt, *lac*, ut reliquis בשר *caro*. Quale eſt, quod ſinguli *Judæi* duos ſemper cultros deferunt, unum ad carnes, alterum ad caſeum, pariter tribus inciſuris notatum. Duo quoque in menſâ habent ſalina; quorum alterum eodem modo notatur. Et, ſi alterum pro altero uſurpatur, ſal effunditur, nec eo amplius uti licet. Vaſa item ſi mutata ſunt, cibos in illis coctos non edunt, fictilia confringunt, lignea probè abluunt, ferrea in igne mundant. Carnes, & lacticinia non coquuntur ſimul in eodem foco, nec ſimul menſæ apponuntur, ſed pro utrisque peculiares habentur mappæ, & mantilia inſcripta, quomodo diximus, ne ab incautis permiſceantur. Qui carne, vel jure è carnibus vescitur, per horam integram caſeo, & lacticiniis abſtinet; nonnulli etiam per ſex horas. Qui tamdiu expectare nequit, carnem dentibus curiosè eximat, os abluat, & panis fruſtulo carnium ſaporem detergat & auferat. Si ſebum in lac inciderit, cibus ille vetatur, niſi ſebum ſexagies quantitate ſuperet. Hæc & alia hujus generis vide apud *Buxtorfium Synagoga Judaica* cap. 26. & apud *Fagium* in hunc locum, ubi bonam hodie partem religionis *Judaica* obſervat in horum rituum obſervatione conſiſtere. Quod me penè fugerat, *Exod.* 23. *verſ.* 18. 19. & *Deut.* 34. *verſ.* 25. 26. Deus, *Iſraelitas* cohortatus ad tria feſta quotannis celebranda, hæc quatuor illis præſcribit, 1. Ne cum fermentato pane fiat: 2. Ne in poſterum ſervetur *Paſchale* ſacrificium. 3. Primitiæ afferantur in Dei domum. 4. Ne coquatur hœdus in lacte matris. Quorum ut duo priora palam ad *Paſcha* pertinent, & tertium ad *Pentecoſten*, ita quartum refert *Abarbanel* ad feſtum Tabernaculorum, ſeu collectionis frugum. Quaſi hoc feſto Deus ideo prohibuerit coquere hœdum in lacte matris, quia tum ſolebant Idololatræ לבשל גריים בחלב בזמן אסיפת התבואות לחשבם שבזה יתרצו לאלהיהם *hœdos in lacte coquere, quo tempore legebant fruges, ut ſic magis propitios haberent Deos ſuos.* Eſt & *Karaita* Scriptor anonymus, qui factum id fuiſſe dicit דרך כשפה magica ratione, & veteres idololatras poſt collectionem frugum hoc lacte arbores, agros, hortos, & paradiſos ideo aſperſiſſe, ut in ſequentem annum feraciores eſſent. Ac proinde caviſſe Legem, ne tale quid admitterent *Iſraelitæ*. Id in *Anglicano* libro reperi *Londini* edito *Anno* 1642. in quo vir doctiſſimus *Paſcha Judaicum* cum cœna Domini mira ratione conſert.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur.

I. שעיר ſair, *id eſt*, piloſus. Vulgata *emendatur.* Τράγος *unde.* Cilicii *hirci. Hircipili.* Feſtus *emendatus.* Hircus & hirtus *conjugata.* C & T *permutantur.* Iſraelitæ *in* Ægypto *cum* piloſis *formicas ſunt. Hirci à* Mendetiis *culti. Ibidem mulieres hircis fœdè ſe ſubmittebant. Ut* Jupiter *arietis*, Anubis *canis*, Diana *felis*, *ita* Pan hirci *ſpecie in* Ægypto *cultus. Idola cur* Græcè τὰ μάταια. Piloſi, *id eſt*, dæmones. *Dæmonum in deſertis voces.* Τριχώντες, *dæmonum genus. Dæmones hircorum ſpecie ſæpe viſi. Tragœdia unde dicta.* Satyri τράγοι *dicti. Arabibus* aſatiro *hirci.* Mendes *hircus* Ægyptiacè. Ægyptii *ætate* Moſis *à veri Dei cultu jam alieni. Quid ſit* immolare abominationem Ægyptiorum, *Exod.* 8. *verſ.* 26. Græcanici *mores cum* Ægyptiacis αἰσχύνει. *De eo locus* Anaxandridis. *Cur paſtores* Ægyptiis *odioſi. Magus jam olim in* Ægypto. Jancs, & Jambres. Plinius *notatus.* Janis, & Jambris ἀπὸ τοῦ ταῦρος *in* Ægypto. Iſraëlitæ *ibidem idololatræ.* II. עתוד atud, *hircus* Hebræis, & Arabibus. עתודים atudim, *id eſt*, parati. *Hirci cur ita dicti. Principes etiam.* Alexander *hircus caprarum.* Attidis, *vel* Atydis *nomen indidem.* Arnobius *emendatus.* Atages *hirci* Phrygibus. Ἄτταγος *idem.* III. צפיר *ſaphir*, hircus, vox Chaldæa *potius*, *propriè* matutinum *ſonat. Capra ſummo mane ad paſcua deducenda, certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur.* IV. תיש thaas, *hircus* Hebræis, Chaldæis, Syris, & Arabibus. *Ad denas capras hircs ſinguli. Hirci in* Arabia *plurimi. Hircus dux gregis quam magnificè incedat.* Chaldæus *interpres à gravi morbo expurgatus.* Thais *Arabicè non ſolum* mas caprarum; *ſed* & ibicum, & caprearum. Aſima *al.* hircus, *al.* agnus, *al.* ſimia. Pithecuſæ, Enariæ, & Arimi, *idem locus.*

Hebraica *hircorum* nomina quatuor ſunt. Primum שעיר *ſair*, *Hebræis* peculiare. Secundum עתוד *atud*, Arabibus. Tertium צפיר *ſaphir*, Chaldæis. Quartum תיש *taijis*, utriſque commune cum *Hebræis*. Niſi quod *Arabes* تيس *tais* ſcribunt, literis *Sin* & *Scin* ſuo more permutatis.

I. Ut שער ſear, *pilum*, *villum*, ita שעיר *ſair*, propriè *piloſum*, aut *villoſum* ſonat. Sic *Gen.* 27. *verſ.* 11. *Et dixit* Jacobus *matri ſuæ*, *Frater meus eſt* איש שעיר (is ſair) *vir piloſus:* & *ego ſum* איש חלק (is chalak) *vir lævis*, ſeu *glaber*, *Græcè* ἀνὴρ λεῖος, non *lenis* per *N*, ut hodie perperam legitur in *Vulgata*. Ibidem verſu vigeſimo tertio, *Manus ejus erant ſicut manus* Eſau *fratris ſui* שעירות (ſeiroth) *villoſæ*. Inde igitur eadem vox שעיר *ſair* hircum etiam ſignificat, quaſi *piloſum* dixeris. Sic *Gen.* 37. *v.* 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים (ſeir izzim) *piloſum caprarum*, id eſt, *hircum*. Levit. 4. verſ. 23. 24. *Et afferet oblationem ſuam, piloſum caprarum, maſculum integrum. Et ponet manum ſuam*

ſuam ſuper caput piloſi, id eſt, *hirci*. Et Fœm. genere, verſu vigeſimo octavo, *Et aſſe et oblationem ſuam* שעירת עזים *piloſam caprarum*, id eſt, *capellam*. Talia *piloſa peccata* Levit. 9. verſ. 15. *Piloſus Azazel* Levit. 16. v. 5. *Piloſus vivus* Levit. 16. 20. id eſt, *hircus*. Cujusmodi loca plùs quinquaginta occurrunt in *Prophetarum* ſcriptis. Sed & *Græce* τράγος dictus putatur παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, *ab aſperante pelli*. Ἐκ Κιλικίας τράγοι λίγονται οἱ δασεῖς, τοῦτου χάριν ἐν Κιλικίᾳ γίνονται τράγοι· ἔθνος γὰρ τὸ ἐν τραχεῖ συντεθράμμενον κιλίκια λέγονται. *Cilicia hirci dicuntur, quo ſunt pilis denſioribus. Tales enim hirci ſunt in* Cilicia. *Unde eſt, quod quæ ex pilis conſtant cilicia vocantur.* Utrumque habet *Etymologus*. Et *Feſtus*, *Hircipili, denſorum pilorum homines*. Malè legunt *duorum*. *Theocritus* in *Thalyſiis* de caprario *Lycida*,

Ἐκ μὲν γὰρ λασίου δασύτριχος ἄχι τράγοιο
Κοιλὰν δίεμ' ἅμαξαν. —

Habebat enim ex hirſuto, & denſioris pili hirco, flavam pellem ſuper humeros. Fortaſſe enim conjugata ſunt *hircus*, & *hirtus*; C. & T. permutatis: quod non eſt ſine exemplo. Sic pro κάνθος οἱ Δωριεῖς τὸν λίγυστι, τὸ κ τρισὶν οἷς τ. Ita *Moſchopulus*. Περὶ σχεδὸν pag. 15. Et *durum ſordes*, vulgo κνῆλα, etiam dicuntur τνῆλα. *Heſychius*, Τνῆλα, ὁ ὁμοῦ τοῖς ὠσὶ ῥύπος. Et *beſtia* eſt pro *beſcia* à *Græco* βέσκομαι. Et *cluporres* Gallis *clauſa aporta* pro *clauſis porcis*. Vide doctiſſimi *Meſnagii Gallicas Origines* pag. 220.

Obiter docendum, quos hircos, aut piloſos intelligat *Moſes Levit.* 17. *verſ.* 7. ubi *Iſraelitas* ex *Ægyptiaco* ſervitute liberatos offerre vetat amplius ſacrificia ſua לשעירים אשר הם זונים אחריהם *piloſis, cum quibus fornicati erant*. Tria reſponderi poſſunt. Primò, hircos intelligi, ſeu piloſa animalia; quæ in *Ægypto* coluerant. Secundo, illorum ſtatuas, & imagines. Tertiò, dæmonia in iis culta, juxta illud *Pſalm.* 95. (al. 96.) *verſ.* 5. in editione *Græca* & *Vulgata*, Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, *Omnes Dii gentium dæmonia*. Unde eſt, quod *Apoſtolus* gentes dæmonis ſacrificare diſerte pronunciat 1 *Cor.* 10. *verſ.* 20. De quorum ſingulis ut dicamus, *Ægyptios* multa piloſa animalia, puta boves, canes, lupos, cebos, ſimias, cynocephalos, ichneumones, feles, muſtelas, & in his hircos, qui κατ' ἐξοχὴν שעירים, id eſt, *piloſi*, dicuntur, impenſè coluiſſe certum eſt. Atque, ut de reliquis taceamus in præſens, en de hircis in *Ægypto* cultis diſerta veterum teſtimonia. *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Σέβονται δὲ πάντας τοὺς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τῶν ἐρσένων ἢ θηλέων. *Omnes autem capras* Mendeſii (*in* Ægypto) *colunt, ſed mares pluſquam fœminas. Diodorus* libro primo pag. 55. Τὸν δὲ τράγον ἀπεθέωσαν, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τετιμῆσθαι λέγουσι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννητικὸν μέρος. *Hircum autem deificarunt, ut apud* Græcos Priapum *colis dicunt propter genitalem partem*. *Strabo* libro decimo ſeptimo, Μενδὴς ἔστι καὶ Πὰν τιμᾶται, καὶ ζῷον τράγος. Mendes, *ubi* Panem *colunt, & virum hircum*. Et rurſus. Λέγει δὲ, καὶ τράγον (τιμᾶσι) Μενδήσιοι. *Capram autem, & hircum* colunt *Mendeſii*. Hinc *Lactantius* in *Imaginibus* inter *Ægyptiorum* numina hircum cenſet, cum in magnificis illorum Templis ἡ ζητῇς ἢ Θεὸν, inquit, ἢ πίθηκον ἴσον, ἢ βῆτα, ἢ τράγον, ἢ αἴλουρον, *ſi Deum quæras, aut ſimia eſt, aut hircus, aut bos, aut felis*. *Plutarchus* denique in *Iſide*, *Stephanus*, *Suidas*, *Phavorinus* voce Μένδης, aut Μένδιος, *Nonnus*, & *Elias Cretenſis* in illud *Nazianzeni* Orationc quartâ, Οἱ Μενδήσιοι Θεοὶ, *Mendeſios* aut hircum coluiſſe teſtantur, aut *Panem* in hirci forma. Nempe ΜΕΝΑΗΣ, unde oppido & nomo fuit nomen, *Ægyptiacè* hodieque *hircum* ſonat. Proinde *Pan* quoque *Mendes* dictus eſt. Et in ejus honorem ab hircis, & capris abſtinebant, ut ſcribunt *Herodotus*, *Nonnus*, *Suidas*, alii. Quò hæc *Poetæ* pertinent.

— *neſas illic fœtam jugulare capellam.*

Neque feſta deſuiſſe hircis conſecrata ſcribit *Eliani*. Meritò igitur *Moſes Iſraelitas* dehortatur ab hircorum illorum cultu, cum quibus in *Ægypto* fornicati fuerant. Et haud dubiè *fornicandi* verbum, ut paſſim, ad idololatriam refertur. Ita tamen, ut ſimul alludat ad *Ægyptiorum* impuriſſimas libidines, horreſco referens. In parte hircini cultûs id fuit, quod quædam mulieres, tanquam religione addictæ, ſacris ſcilicet hircis fœdè ſe ſubmittebant.

Tantum religio potuit ſuadere malorum.

Unde *Pindarus*,

Μίνδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης;
Νεῖλε χέρας ἱ αἰγίβατα
Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίγνυνται.

Hinc *Strabo*, Ὡς δὲ Πινδαρός φησιν, ὅι τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται. Et *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 7. cap. 19. Ἀπέλαφοι δὲ κυνοκέφαλοί τε, καὶ τράγοι· ἔστι μὲν καὶ ἀμείλιχον γυναιξὶ φάναι αὐτὸν· καὶ ἴσασιν αὐτὸ θαυμάζειν ὁ Πίνδαρος. Quin *Herodotus* id propalam factum aſſerit, cùm eſſet in *Ægypto*, & in hominum notitiam deveniſſe: Ἐγένετο δὲ, inquit, ἡ ἐς τὰ κρεᾶ τούτου ἐπ' ἐμεῦ τόδε τὸ τέρας γυναικὶ τράγος ἐμίγνυτο ἀναφανδὸν τόδε ἐς θηΐδειξιν ἀνθρώπων ἀνήκοτο. Quamvis ſalaciſſimum animal, & à mulieribus formoſiſſimis provocatum, ab hac fœditate nonnunquam abhorruiſſe teſtentur, iſta *Plutarchi* in libro, quòd *bruta ratione utuntur*: Ὁ δὲ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος αἰγέταις πολλαῖς καὶ καλαῖς συνεργούμενος γυναιξὶν, ἐκ ὀλίγου μίγνυθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἶγας ἐντείνεται μᾶλλον. Nempe ſola in brutis natura ſæpe plus poteſt, quàm in homine ratio.

Secundò, nomine שעירים *ſeirim*, prohiberi à *Moſe* diximus hircorum atque animalium quorumvis imagines, quibus *Ægyptii* ad idololatriam maximè abutebantur. *Panem* enim, ut jam tetigimus, pingebant τραγοπρόσωπον καὶ τραγοσκέλεα, *caprina facie, hircinſque cruribus*. Ita habetur in *Herodote*. Et *Jupiter Thebanus* erat κριοπρόσωπος, *arietina facie*. Latrator *Anubis* תנובת *caninâ*. *Bubaſtis*, ſive *Diana* ſeli erat ſimilis, quem ΒΟΤΒΑΣΤΟΝ *Ægyptii* appellabant. *Stephanus*, Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βάσκανον τὸν αἴλουρόν φασι. Neque obſcurum, cur *Diana* ſic ab *Ægyptiis* vel dicta, vel picta fuerit. Cùm illam, ut reliquos Deos, *Typhaus* perſequeretur, in ſelem mutata eſt.

Fele ſoror Phœbi, *nivea* Saturnia *vacca*,
Piſce Venus *latuit*, Cyllenius *ibidis alis*.

Ita *Ovidius* lib. 5. *Metam.* Fab. 5. Et quòd *Jupiter* arietis habet ſpeciem, nititur fabellâ non abſimili, quam vide apud *Herodotum*. Hujuſmodi ergo ſtatuas, quæ in *Ægypto* frequentes erant, *Græci* videntur intellexiſſe in loco *Moſis*, quem ita reddunt, Ὅν θύουσιν ἔτι τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, *Non immolabant amplius hoſtias ſuas vanis*, id eſt, idolis, quibus nihil eſt vanius. *Idolum enim nihil eſt in mundo* 1 *Cor.* 8. *verſ.* 4 Unde eſt, quòd in *Prophetis* הבל, & און, *vanitas*, quandoque pro *idolo* ſumitur. Et *Act.* 14. v. 15. ἀπὸ τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν eſt *converti ab idolis*. Itaque juxta *Paulum* Rom. 1. verſ. 21. ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, *vani facti ſunt in ſermonibus ſuis*, qui *mutaverunt gloriam incorruptibilis DEI in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & repilium*. Nec omittendum eſt etiam, 2 *Par.* 11. *verſ.* 5. in *Græca* verſione legi *Jeroboamum* Sacerdotes excelſorum conſtituiſſe τοῖς εἰδώλοις, καὶ τοῖς μάταιοις, *idolis, & vanis*. Quæ ambo reſpondent *Hebræo* לשעירים, τοῖς *ſeirim*. Sed alterum videtur eſſe Gloſſema ex alia verſione huc intruſum. Utut ſit, ibi שעירים *ſeirim*, eſſe *idola* ſuadent, quæ ſequuntur ולעגלים אשר עשה *& vitulis, quos fecerat*. Idola enim erant ü vituli, quos erexerat *Jeroboam*.

Tertiò, שעירים *seirim*, *Moſi* eſſe *dæmones, qui volantur in idolis*, putant plerique Interpretes. Ita enim *Chaldæus* reddunt, & *Syrus*, & *Arabs* uterque, & *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Neque res eſt ſine exemplo. Nam ad dæmones referunt *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* quod habetur *Eſ.* 13. verſ. 21. de *Babylonis* futura deſolatione, והשעירים *Et pilofi ſaltabunt ibi.* Et *Eſ.* 34. *verſ.* 14. de *Idumæa* deſertis, ושעיר *Et ſatir* (ſeu *pilofus*) *ad ſocium ſuum clamabit*, id eſt, dæmon ad dæmonem, quorum ululatus *Arabicè* vocantur الهدهدة. *Alcamus* الهدهدة اصوات الجن Alhadhada, *dæmonum voces.* Quomodo idem explicat زيزي *zizi* & ضيزي *dſizi* & العزيق *alazipho*, de qua voce hæc habet hic obſervanda, عزوق العزيق الجن وهو جرس يسمع بالمغاوز بالليل

Alazipho, *vox dæmonum, id eſt, ſuſurrus, qui noctu auditur in deſertis locis.* Et paulò poſt العراق جبل بالرهنا علي اثني عشر ميلا من المدينة سمي لانه كان يسمع به عزيق الجن Alazapho, *mons in* Dahana *ad mil-liare duodecimum à* Medina, *ita dictum, quod in eo dæmonum ſuſurri audiantur.* Neque aliud voluit *Aquila*, cùm שעירים *ſeirim*, reddidit τριχώντας, unde Hieronymus *pilofos.* Saltem, ſi *Procopio* credimus, cui τριχώντες ſunt dæmonum genus ſylveſtre & tenebroſum. Verba ſunt, Τίνες δὲ φασι τριχώντας Ἄνελλας αἰτίασαι, δυλῶν καθύλεον, καὶ ἀκατάσκεπτον δαίμονα. Et *Hebræi* varias aſſerunt caulas, cur dæmones ſic appellantur. *Aben Ezra* in *Leviticum*, נקראו כן שנצטיר הנוף הרוואה אותם *Sic vocantur, quia maret quiſquis illos videt.* Sequitur; והקרוב בעבור שיראו אותם המשתעים כרמות שעירים *Sed vero ſimilius eſt ſic vocari, quia manacs vident eos in ſpecie hircorum.* Quod idem ſequitur *Abarbanel* in *Eſaiam.* Et *Kimchius* in *Lexico*, *Eos ita nominat* Moſes, *quia hircorum ſpecie ſibi tredentibus apparent.. Maimonides* itidem in *More Nebochim* lib. 3. cap. 46. *Ex* Zabiis *quidam fuerunt, qui dæmones colebant, & eos exiſtimabant habere formam hircorum. Unde etiam dæmones* שעירים ſeirim, *hoc eſt, hircos appellabant. Qua opinio* Moſis *ævo jam longè lateque in orbe diffuſa fuit, ſicut ait*, Levit. 17. verſ. 7. "*Et non ſacrificabunt ultrà ſacrificia ſua* לשעירים *hircis, id eſt, dæmonibus ita appellatis.* Huc refert, quòd in *Jamblicho Babyloniis* apud *Photium* τράγε τι Φάεμα ἠμὶ Σατύρε, *hirce ſpectrum quoddam deperis Satyridem*, id eſt, diabolus hirci ſpecie. Et totam veterum Theologiam de *Pane*, *Fauno*, *Sylvano*, *Silvanis*, & *Satyris*, qui & ipſi *hirci* dicti ſunt. Proinde *Etymologus* Tragœdiam ex eo nomen habere aſſerit, ὅτι τὸ παλαὶ οἱ χοροὶ ἐκ Σατύρων συνίσαντο, ὡς ἐπίπαν τράγοι, *quod chori plerumque ex* Satyris *conflabant, quos hircos appellabant.* Quin *Arabice ſatar*, Plur. *aſatir*, *hircum* ſonat. *Alcamus*, العتود من الغنم Satar, *hircus è grege.* Et Plurale ibidem eſt. اساطر *aſatir.* Scribitur etiam الصطر per *Sad.* Et *Panis* nomen *Ægyptium* MENDES *hircum* ſignificabat, ut jam antè monuimus. Neque obſcurè colligitur ex ipſo *Moſe*, has ſuperſtitiones illius ævo in *Ægypto* jam invaluiſſe.

Nam præter locum, in quo verſamur, ſunt & alia, quæ *Ægyptias* apertè docent gentem fuiſſe à vero DEI cultu prorſus alienam, & idololatriæ addictiſſimam. Profitetur enim *Pharao* ſe Deum planè ignorare *Exod.* 5. *verſ.* 2. *Quis*, inquit, *eſt Dominus, ut illius vocì obſequar? Ego non novi Dominum.* Et de *Ægyptiacis* idolis palam agitur *Exod.* 12. *verſ.* 12. ubi minatur DEUS fore, ut judicia ſua exerceat in omnes *Ægypti* DEOS. Atque id impletum legitur *Num.* 33. *verſ.* 4. Quo reſpiciens *R. Eliezer* Capitulo 48. *Cum*, inquit, *ex* Ægypto *egreſſi ſunt* Iſraelitæ, *quid fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum, juxta illud* Num. 33. verſ. 4. "*Et Dominus in illo-*"*rum Deos judicia exercuit.* Quin eoſdem coluiſſe beſtias ex eo colligunt, quòd, cùm *Pharao* juberet *Iſraelitas* in *Ægypto* ſacrificare, reſpondit *Moſes* Exod. 8. verſ. 26. *Non expedit ita facere, quia abominationem* Ægyptiorum *immolaremus Deo noſtro*, &c. *Et, ſi immolaremus abominationem* Ægyptiorum, *nonne illi nos lapidarent? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, & capras, quas illi colunt, quas ſi immolaremus, id illis eſſet abominabile. Proinde *Onkelos* reddit, *Si immolaverimus* אין בעירא דמצראי דחלין לה *animal*, *quod* Ægyptii *colunt.* Et *Jonathan*, אמריא דנין טעוההון דמצראי מנהן ניסב ונקרבא קדם " אלהן *Agni eum ſint* Ægyptiorum *idola, ex iis ſumeremus quod offerremus Domino Deo noſtro.* Et *Syrus*, *ſi ſacrificamus.* ܐܝܟ ܕܢܩܪܒ ܠܡܪܝ ܐܠܗܢ *Deos* Ægyptiorum *in oculis ipſorum.* Et *Hieronymus*, *Quod ſi macta verimus ea, quæ colunt* Ægyptii *coram eis.* Et *Gen.* 43. *v.* 32. ubi *Ægyptios* legimus non poſſe panem comedere cum *Hebræis*; *quia id* Hebræis *eſt abominatio*, ultima verba ſic interpretatur *Jonathan*, ארום בעירא הצראי דחלין לה יהודאי אכלין *Quia beſtias, quas* Ægyptii *colunt*, Judæi *comedunt.* Nec multò aliter *Onkelos*, & *Arabs Pariſius* editus لان طعامهم مكروه عندهم *quia illorum cibus his eſt abominabilis.* Qua in parte non ſolùm *Judaici*, ſed & *Græcanici* mores cum *Ægyptiacis* erant ἀνόσιοι. Unde eſt, quòd *Athenæus* libro ſeptimo Comicus *Anaxandrides Ægyptios* ita deridet,

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ,
Οὐδ' οἱ τρόποι γὰρ ἁμοιρεῖ· τῷ δ' οὐ νόμῳ.
Ἡμεῖν, ἀν' ἑλλήνων δὲ διέχυσε πολύ.
Βοῦ προσκυνεῖς, ἐγὼ δὲ θεῷ τοῖς θεοῖς.
Τὸ ἐγκλημ μέγιστον ἡμῖ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ ἓν ἕκαστον μέγιστον πανικόλ.

Ego eſſe veſter non queam commilito,
Quando nec leges, nec mores conſentiunt,
Sed multis inter ſe univallis diſſidem.
Bovem tu adoras, ego quem ſacrificio Diis.
Anguillam numen eſſe vero optimum,
Quæ mihi putatur eſſe optimum obſonium.

Proinde non licebat *Ægyptio Græcum* hominem ſuaviari, ejuſve cultro, verù & aut ollâ uti, ut ſcribit *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo primo. Eddem quoque multa referunt, quòd *Ægyptis* paſtores averſabantur *Gen.* 36. *verſ.* 34. qui nimirum pecora non ſolùm paſcere & ſaginare, ſed & mactare ſolent. Unde in hunc locum *Jarchius Ægyptios* pecudum paſtores ideo abominari aſſerit; לפי שהן להן אלוהות *quia illas pro Diis habent.* Nec *Moſis* ſolùm & *Joſephi* ætate Magia jam in *Ægypto* vigebat; *Gen.* 41. *v.* 8. Et *Joannes*, & *Jambres*, qui *Moſi* obſiſtere auſi ſunt, tam ex *Paulo* noti ſunt 2 *Tim.* 3. v. 8.

quàm

quam ex *Judæorum*, *Græcorum*, *Romanorum*que monimentis. Sic *Exod.* 7. *verſ.* 11. verba *Moſis*; *etiam Ægypti Magi ſimiliter fecerunt per incantationes ſuas*, *Jonathan* ſic παραφράζει, ועברו לחוד הנון ינים ויסבירים חרשין דמצרים בלחשי קוסמיהון היכרין *Etiam ſimiliter fecerunt* Janes & Jambres, Ægyptii *Magi*, *per muſſitationes incantationum ſuarum.* Et *Talmud Babyloniacum* tractatu *Menachoth* capite nono in *Gemara*, אמר ליה יוחני ומטרא למשה חבן את מכנים ליעריים ואמר להו אמרי אנשי לסתא ירקא ירקא שקול Moſi *dixerunt* Janes & Jambres, *Stramen tu infers in* Aphranı (*Ægypti* urbem, ubi multum ſtraminis) *Et reſpondit* Moſes, *Vulgo dicere homines*, *In urbem olera olera deferto. Numenius* apud *Euſebium*, *Præpar. Evang.* lib. 9. pag. 241. Ἰαννᾶς καὶ Ἰαμβρῆς Αἰγυπτίων ἱερογραμματεῖς ἀνδρες ὑδενὸς ἥττους μαγείαι πειθόντες ὅτι Ἰουδαίοι ἐξελαυνομένων ἐξ Αἰγύπτου. Μωσῆς γὰρ τῷ Ἰουδαίων ἐξηγεμονεύοντι ἀνδρὶ γενομένῳ Θεῷ ἑυξάμενοι δυνατὸν ἀπ᾽ αὐτῶν ἐξελαύνοντες ὑπὸ δὲ πλήθους δὲ τῶν Αἰγυπτίων, ὕσοι ἦσαν, τῶν τε ευμφύλων, ἀς ὁ Μωσῆς ἐπήγετο τῆ Αἰγύπτῳ, τοῦ παλαιοκτάτους ἀντῶν ἐπιλύεσθαι ἀφθόνως δυνατοί. Janes & Jambres *ſacris ſcriba* Ægyptii, *viri Magicis artibus excellere judicati: tum cum* Judæi *ex* Ægypto *expulſi ſunt.* Muſæo (Moſi) *igitur* Judæorum *duci*, *viro*, *qui precibus apud Deum multum poterat*, *bo oppoſus dignè habitiſunt ab* Ægyptiorum *populo. Et calamitatum*, *quas* Muſæus Ægypto *imulit*, *potiſſimas ſolvere poſſe viſi ſum. Plinius* lib. 30. cap. 1. *Eſt & alia Magices factio a* Moſe, & Jamne, & Jochabele, Judæis *pendans.* In his erratum multiplex. 1. Quod *Moſem* Prophetam ſanctiſſimum in Magorum cenſu numerat. 2. Quòd *Jamnem*, vel *Jannem*, *Moſis* in *Ægypto* antagoniſtam, pro *Judæo* habet. 3. Quòd *Jochabelem*, ſeu *Jochabedem* veriùs, matrem *Moſis Exod.* 6. *verſ.* 20. & *Num.* 26. verſ. 59. inter Magos recenſet; quia in aliquo *Græculo* legerat Magorum factionem aliquam cœpiſſe εἰπὶ δὲ Μωσῆς ὁ Ἰωχαβὴλ, καὶ ὁ Ἰαννᾶ, quod reddi debuerat à *Moſe*, *Jochabelis* filio, & *Janne*, non à *Moſe*, *Jochabele*, & *Janne*, quomodo putavit *Plinius.* Sunt, qui pro *Jochabele* ſcribunt *Jotape*, nullo ſenſu. *Apulejus Apologia* ſecundâ, *Ego ille ſum* Carmondas, *vel* Damigeron, *vel* Hiſmoles, *vel* Joannes (lege *vel is* Moſes, *vel* Jannes) *vel* Apollonius, *vel ipſe* Dardanus, *vel quicunque alius poſt* Zoroaſtrem & Holthanem *inter Magos celebratus eſt.* Ubi rurſus *Moſes* cum *Janne* inter Magos recenſetur eodem errore, quo priùs. In *Palladii Lauſiaci* capite vigeſimo narratur *Macarius* in vaſta ſolitudine *Jannis* & *Jambru* fratrum, qui propter Magicæ artis peritiam apud *Pharaonem* primo loco erant, καταφύριον, id eſt, *ſepulchrum* in horto viſitaſſe. Verba ſunt, Ἐπεδύμησε ποτε εἰς τὸ καταφύριον ἀπελθεῖν ὁ Ἰαννᾶ, καὶ Ἰαμβρῆ, τῶν μαγῶν τῶν ὄντων ὁ Φαραώ, χάριν ἱστορίας, ἢ καὶ συντυχίας τῶν ἐκεῖσε δαιμόνων. Ἐλέγετο γὰρ παμπόλλους, καὶ χαλεπὰς ἀποκεκληρῶσθαι παρ᾽ ἀυτὸν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐκείνῳ δαίμονας ἀπ᾽ ὑπεροχὴν τῆ ἀτιμίᾳ τόχης ἀυτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ καταφύριον γέγονεν παρ᾽ ἀυτὸ ὃ Ἰαννᾶ καὶ Ἰαμβρῆ τῷ ἀδελφῶν ἀπ᾽ ὑπεροχὴν τῆ μαγικῆς τέχνης τὰ πρῶτα ἐχόντων κατ᾽ ἐκεῖνο καιρῷ παρὰ τῷ Φαραώ. *Optavit aliquando in ſepulchrum ingredi*, *quod in horto habebant* Jannes & Jambres *ſub* Pharaone *Magi*, *ut viderent*, & *occurreret damonibus*, *qui illic ſunt. Dicebantur enim infames illorum artis vi locum illum eſſe ſortiti multi*, & *moleſti damones. Fallumque fuerat hoc hortenſe ſepulchrum ab illis ipſis fratribus* Janne & Jambre, *qui propter Magicæ artis præſtantiam tum temporis apud* Pharaonem *primas tenebant.* Hæc de ſuperſtitione *Ægyptiorum*, cui *Iſraelitas* in multis adhæriſſe, dum in *Ægypto* erant, ex *Joſua*, & *Ezechiele* conſtat. Quorum ille ſic habet *Joſ.* 24. *verſ.* 14. *Auferte Deos*, *quibus patres veſtri ſervierunt trans fluvium*, & *in* Ægypto. Hic autem *Ezech.* 20. *verſ.* 5. 6. &c. *Apparui iis in terra* Ægypti, & *levavi manum meam pro eis*, *ut educerem eos de terra* Ægypti. *Et aliis dixi*, *Unuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat*, & *in idolis* Ægypti *nolite pollui: ego enim Dominus ſum Deus veſter. Sed irritaverunt me*, *nolueruntque me audire. Unuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non projecit: nec idola* Ægypti *reliquerunt.* Et capite 23. verſ. 2. 3. *Duæ mulieres matris unius filiæ fuerunt* (nempe *Juda*, & *Iſrael*) *quæ in* Ægypto *fornicatæ ſum in adoleſcentia ſua*, id eſt, idolis ſe proſtituerunt. Meritò igitur *Iſraelis* ex *Ægypto* eductis dixit *Moſes*, *Non offerent amplius ſacrificia ſua piloſis* (id eſt, *hircis*, vel *idolis*, vel *dæmonibus*) *cum quibus* (in *Ægypto*) *ſcortati fuerant.* Et, ut rectè notat *Abenezra*, מלת עוד תורה שכן היו ישראל עושין במצרים *Dicto* עוד (id eſt; *adhuc*, vel *amplius*) *docet* Iſraëlitas *in* Ægypto *ita feciſſe.*

Secundum *hircorum* nomen, עתודים *athudim*; vel *athudim*, in ſacris libris non occurrit, niſi in Plurali numero; ſed Singulare עתוד *athud* apud *Arabes* eſt frequens, & definitur in *Alcamus* العتولي من اولاد المعز *E capra catulis qui annículus eſt.* Idem alibi البذج dicit eſſe ولد الضان كالعتود من المعز *fœtum ovis*, *ut* alathud *eſt fœtus capræ.* Damiri *athud eſt* الصغير من اولاد المعز اذا قوي ورعى واقي عليه حول *Parvus è capra catulis cùm involvit*, & *paſcitur*, & *primum annum attigit.* Ut ferè idem ſit, quod עיר, quamvis diſtinguat *Kimchius*, הגדולים נקראו עתודים ותישים והקטנים שעירים *majores vocantur* athudim, & thajaſim, & *minores* ſeirim. Quod illum colligere puto ex eo, quod nunquam legas שעתודי עזים, nec תישי שעירים, quomodo paſſim שעירי עזים; quaſi adhuc ſubſint matribus. Sed fortaſſe שעירי עזים, ad verbum *piloſi caprarum*, dicuntur διαφυτικῶς non ratione ætatis, ſed ut ita diſtinguantur ab aliis piloſis animalibus, quod jam antè monuimus. Utut ſit, vox עתודים propriè *parates* ſonat. Et in hircos quadrat id nomen, cùm ad ſacrificia, ad lanienam, ad commercia, ad coitum, ad præcedendum gregem; & ad alia, ut ita dicam, hircorum munia obeunda parati ſunt, & idonei. Itaque עתודים ad hæc omnia adhiberi videas. Ad ſacrificia, *Pſ.* 65. *verſ.* 15. *Holocauſta pinguium arietum offeram tibi cum ſuffitu. Parabo boves* עם עתודים *cum hircis.* Ad commercia; *Ezech.* 27. *verſ.* 21. Arabes, & *omnes Principes* Kedar *erant negotiatores mercium manus tuæ*, *agnis*, *arietibus*, ועתודים & *hircis.* Et *Prov.* 27. *verſ.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum*, & *pretium agri* עתודים *hirci*, id eſt, ex eorum pretio agrum comparare poteris. Ad coitum, *Gen.* 31. *verſ.* 10. *Et ecce* העתודים *hircos*, *qui pecudes ineunt.* Denique ad præcedendum gregem, *Jerem.* 50. *verſ.* 8. *Eſtote* כעתודים *veluti hirci ante gregem.*

Itaque, ut Principes (*a*) אלים, & (*b*) כרים id eſt, *arietes*, ita etiam עתודים, id eſt, *hirci*, quandoque appellantur; quia ut arietes, ita etiam hirci gregem præcedunt. Sic *Eſ.* 14. *v.* 9. כל עתודי ארץ *omnes hirci terræ*, id eſt, omnes Principes terræ. Ita ſumunt *Græci*, *Hieronymus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Rabbini* omnes. Et ipſe *Propheta* ita explicat, cùm addit ינהגוכם כל מלכי גוים *omnes Reges gentium.* Sic etiam *Zachar.* 10. *v.* 3. *Contra paſtores iſtos exean-*

(*a*) *Exod.* 15. *v.* 15. *Pſ.* 29. *v.* 1. *Ezech.* 17. 13. & 32. *v.* 21. (*b*) 2 *Reg.* 23. *v.* 11. *Eſa.* 14. 9. *Ezech.* 21. *verſ.* 22.

dantra mea, ועל עתודים *& in hircos animadvertam:* quod *Chaldæus* ita reddidit, *In Reges fuos furor meus* ושולטניא *& in Sultanos* (ſeu *principes*) *ego eorum peccata viſitabo.* Et *Jarchius*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, & *Abarbanel* hæc referunt ad *Seleucidas*, qui in *Judæos* ſuperbè dominati ſunt. Quale eſt, quod *Dan.* 8. *v.* 5. *Alexander* vocatur *hircus caprarum.*

Eſt, cur *Atydas*, vel *Athydas Phrygium* nomen fluxiſſe credam ex illo עתוד *atiud*, vel *athud*. *Arnobius* hircinum eſſe nomen *Atydæ*, & ab hirco ſumptum apertè docet, cùm de *Atyde* ſic habet libro quinto; (c) *Vide Melangium Gall. org. in voce Fromage.* *Repertum neſcio quis formas latto alas hirquino* (lege (c) *formis lactis alas hirquinas*, id eſt, caſeis) *Et quoniam* Lydia *ſecundos ſic vocat, vel quia hircos* Phryges *fuos atages locutionibus nancupant, unde* Atys *nomen ut fortiretur effluxit.* Et infrà eodem libro, *Atydem eum nominamus. Solem, unguat, ſignificamus, & dicimus*, &c. Item, *Quid tandem de vobis Sol aureas meruit, ut ex cum ſemi-viro faceretis vocabulum iſtud eſſe commune: ſin hirquinum*, & Phrygium eſt. Sic alicubi apud *Euſtathium* Ἄτταγας dicuntur αἶγες ἄῤῥενες. Ex his conſtat *Arnobium* in ea fuiſſe ſententia *Atydem* habuiſſe nomen à *Phrygia* voce *Atages*, quâ hircos vocant. At mihi nomen *Atydæ* eſt purum putum *Hebræum* עתוד *athud*, quod *Phryges* putaverim in *atages* deflexiſſe ævo poſteriore, quomodo ex *Carthada Carthago* facta, ut alibi docuimus.

Tertium *hircorum* nomen צפיר *tſaphir*, nemo *Hebræorum* uſurpavit ante (d) *Danielem*, & (e) *Eſdram*; quorum ille in captivitate *Babylonica*, hic paulò poſt reditum ſcripſit. Et *Dan.* 8. *v.* 21. poſt והצפיר additur השעיר ἐκδηγητικὸν, quia צפיר potiùs *Chaldæum* eſt. Itaque, ut in Ἄσσᾶ, ὁ πατὴρ, *Marc.* 14. *v.* 36. *Rom.* 8. *v.* 15. *Gal.* 4. *v.* 6. vox prior, quæ *Syra* eſt, per poſteriorem explicatur, quę eſt *Græca*, ità, quo loco diximus, *Chaldæum* צפיר explicatur per *Hebræum* שעיר. *Chaldæcè* porrò ut צפר *manè ſurgere*, & צפרא *auroram*, ita צפיר propriè *matutinum* ſonat. Quo nomine cur primùm a *Chaldæis*, deinde etiam ab *Hebræis* appellatus fuerit *hircus*, nemo facilè dixerit. An quia per æſtatem ſummo manè capræ æque, ac oves ducuntur ad paſcua? *Varro*, *Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo, *Æſtate*, *prima luce exeant paſtum. Virgilius* libro tertio *Georgicorum*,

> *At verò* Zephyris *cùm læta vocantibus æſtas,*
> *In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes,*
> Luciferi *primo cum ſidere.* ---

Columella lib. 8. cap. 3. *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſenſus quam ne prodidit* Maro &c. *Palladius* lib. 12. cap. 13. *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio. Calphurnius* Ecl. 5. *ante diem pecus exeat.* Aut ſi quæ ratio quæritur caprino generi peculiaris, eo forte pertinebit, quod à *Plutarcho* refertur in libro *Utra animal*, &c. capras certo anni tempore (nempe tum cùm canicula oritur unà cum Sole) ἰκὼ στρεφομένας διαβλέπειν πρὸς τὴν ἀνατολήν, *eo converſas ortum reſpicere.*

Quartum & ultimum hirci nomen eſt תיש *thajus*. Neque enim תיש eſt *aries*, ut reddidit *Hieronymus*, *Prov.* 30. *v.* 31. nec *taxus*, ut nonnullis placet, nec hircus minor, id eſt, *hædus*, ut habetur in *Pagnini* Lexico, ſed hircus, ut tres illæ voces, quas jam explicavimus. Quod planum facit 1. conſentius interpretum, qui in hanc verſionem magno numero concurrunt: 2. vicinæ linguæ, *Chaldæa*, & *Syra*, cui תיישא *thajeſa*, & *Arabica* præcipuè, cui تيس *thais*, hircum ſonat. Sic *Avicenna* lib. 2. لحية التيس eſt τραγοπώγων *barba hirci.* Ibid. cap. *De carne*, لحم التيس ردي مطلق *Caro hirci eſt abſolutè mala.* (f) *Pro. 6. tract. 3. cap. 11.* Et lib. 3. (f) دم التيس *Hirci ſanguis ia domo defoſſus fugat pulices.* In *Alcamus*, معز اللحية explicatur احبه كالتيس *cujus barba eſt inſtar hirci.* Et الوقف ibidem eſt corii, aut panni fruſtum, quod alligatur علي بطن العنود او التيس *ſuper vegetrem* athud, *aut* thais, *ne lotium ſuum ebibat, aut fœminam ſubigat.* Unde colligas *athud* & *thais* illi eſſe ſynonyma. Sic in verſione *Pſalm.* 65. *verſ.* 14. *Offeram tibi boves*, وتيوس وجدا & *hircos, & hædos.* Utrumque reſpondet *Græco* τράγους, & *Hebræo* עתודים. Sed videtur id ex duplici verſione natum, quarum una جدا *hædos*, altera وتيوس *hircos* reddiderat. Ut *Hebr. 9. verſ.* 13. *Si αἷμα ταύρων*, *Erpeniana* verſio reddidit بدم الجدا *per ſanguinem hædorum*, & *Parſ. per ſanguinem* التيوس *hircorum.* 3. Sed hoc potiſſimum, quod ex ipſo contextu palam eſt תיש eſſe *hircum*, ubi in Scriptura occurrit. Sic *Gen.* 30. *verſ.* 36. *Removit in illa die* את התישים *hircos faſciatos & maculoſos, & omnes capras puncticas diſtinctas & maculoſas.* Et *Gen.* 32. *verſ.* 14. *Jacob* offert *Eſavo capras ducentas,* ותישים עשרים *& hircos viginti, & oves ducentas, & arietes viginti* proportione decuplâ utrobique ſervatâ; quam *Varro*, *De re ruſtica*, ſuo commendat exemplo libri ſecundi capite tertio, *De maribus*, inquit, *& fœminis idem ferè diſcrimen, ut alis ad denas capras ſingulos parent hircos, ut ego.* 2 Paral. 17. verſ. 11. *Arabes Joſaphato* Regi pro tributo ſolviſſe leguntur *arietum ſeptem millia, & ſeptingentos,* ותישים *& hircorum ſeptem millia, & ſeptingentos.* Nempe utriuſque in *Arabia* pecoris magnum fuiſſe proventum conſtat ex *Ezech.* 27. *verſ.* 21. *Eſ.* 60. *verſ.* 7. &c. Et de *Arabum*, *Nabatæorumque* hircis, & capris in hiſtoria ladani nonnulla habent (g) *Herodotus*, & (h) *Plinius.* Vocis תיש in Scripturis nullum eſt alibi veſtigium, præterquam *Prov.* 30. *verſ.* 31. ubi תיש recenſetur inter animalia מתיבי צעד, id eſt, quæ magnificè incedunt. Quod intelligunt priſci Interpretes de hirco, qui præcedit gregem. Hinc *Septuaginta*, τράγον ὑγιαίνοντα αἰπόλιν. Et *Arabs* التيس المتقدم القطيع. Et *Syrus*, ܬܝܫܐ ܕܡܩܕܡ ܠܥܕܪܐ. Omnes eodem ſenſu, quia ut leo, & equus, de quibus proximè actum in *Salomonis* loco, quem citavimus, ita etiam hircus cum quadam pompa incedit, tum cùm, barbæ & ſexûs fiduciâ, præit gregem. Hoc *Ælianus* non latuit, qui cùm de capra diſſiſſet, quæ in ovillo grege eſt, libri ſeptimi capite vigeſimo ſexto, Οὐκ ἀξιοῖ δὲ προβάτου ἡγεμονεῖν, ἀλλ' ἐγκύπτειν ἐν αὐτοῖς δεῖν καὶ ἐν ᾧ βαδίζουσι ὁμολογεῖ. *Dedignatur autem in extremo ovium agmine ſubſiſtere, ſed ſe præcedere debere ipſo ineeſſu profitetur*, de hirco ſtatim addit, Πιθανὸν γὰρ ἐκεῖνα (malim ἐκείνῃ) καὶ μᾶλλον τοῖς καὶ αὐτὰς τὰς αἶγας ὁ τράγος τῷ γενεῖῳ θαῤῥοῦν, καὶ κατὰ τινα φύσιν θαυμασιὴν ἢ θήλεσι προσῖον (lege προσιὸν) τὸ ἄῤῥεν. *Illic autem etiam ipſas capras præcurrit hircus, barbâ fretus, & mirabili quodam naturæ inſtinctu marem fœmina præferendum judicans.* Unde *Pollux*, (i) Ὁ δὲ αἰγῶν ἡγεμὼν τράγος, *Caprarum verò dux hircus eſt.* Et *Jerem.* 50. 8. *Eſtote velut hirci* לפני צאן *ante gregem.* In quæ verba *R. Solomo* דרך השעירים ללכת לפני השדר בראש העדים *Hirci gregem præire ſolent in capite caprarum.* Quæ quidem facilia ſunt. At *Chaldæi* Interpretis quis hæc

(g) *Lib. 30. cap. 12.* (h) *Plin. l. 12. c. 17.*

hæc capiat ותישא ראול בית נזורא *Et hircus, qui it in peregrinis domum?* Quid hæc ad mentem *Solomonis?* Quis fando unquam audiit hircum magnificentiùs ferri, & majori pompâ incedere in advenæ, quam in civis ædibus? Res certè eſt tam ridicula, ut Interpretes ne conati quidem ſint illam explicare, ne viderentur velle cum ratione inſanire. Sed locus eſt de mendo ſuſpectus, & pro בית נזורא, legendum ſuſpicor בינת נזורין, *inter gregem*, נזורא vel נזרא, eſt *grex*, unde Plural. נזרי עזין *greges caprarum*, 1 Reg. 10. verſ. 27. Et *Syrus* hoc ipſo loco ملعما وانا كبعد *Et hircus, qui incedit in capite gregis.* Et בינת pro בין, id eſt, *inter*, paſſim uſurpat *Proverbiorum Chaldæus* Paraphraſtes. Exempla ſunt *Prov.* 1. *verſ.* 14. & 8. *verſ.* 2. & 14. *verſ.* 9. & 15. *verſ.* 31. & 17. *verſ.* 2. & 18. *verſ.* 18. Quin בית retineri poteſt ex *Syrorum* dialecto, quâ בית eſt idem, quòd בין. Itaque, ſi ſolum נ mutaveris in ת, ut ex נזרא fiat גזרא, quæ mutatio eſt leviſſima, cum *Vau* & *Zajin* ſint perſimiles literæ, ex *avonis* illa, quam diximus, ſenſus emerget valde commodus, nempe hircum cum faſtu & pompa ferri, cùm incedit inter gregem, id eſt, in medio grege, quaſi capris ſuis ſe venditet. Et *incedere inter gregem* hic idem erit, quod in aliis *ante gregem*, aut *in capite gregis*. Unum addo, apud *Arabes* ut عنز non ſolùm *capram*, ſed & *capream* ſignificat, ita تيس etiam ad *ibices*, & *capreolos* extendi. *Alcamus*, التيس الذكر من الظبا والمعز والوعول واذا اتي عليه السنة Thais *mas eſt caprarum, caprearum, & ibicum, cùm primum annum attigit.* Idem etiam in *Damire* habetur, & in *Giauhari*. Et rurſus in *Alcamus*, البغيبغ *Albogaibag* redditur تيس الظبا السمين *hircus caprearum pinguis*. A voce تيس *capra in hirci modum cornuta* تيسا dicitur, & تياس *qui hircos multos poſſidet*, & تيسية *fætor hircinus*, & استتيس τραγίζειν, id eſt, *hircum libidine, vel fœtore referre.*

Quintum hirci nomen aliqui ſumunt ex 2 *Reg.* 17. *verſ.* 30. Ubi *Hamathæorum* idolum אשימה *aſima*, Talmudici קרחא ברחא *hircum glabrum* explicant in *Sanhedrin* capite ſeptimo. Sed hoc tam fabuloſum puto, quàm quod habet *Aben Ezra* in Præfatione in librum *Eſther*, *Cuthæos* ſeu *Samaritanos* initio *Pentateuchi* pro ברא אלהים, *Creavit DEUS*, ſcripſiſſe ברא אשימא, *Creavit aſima*, quod falſum eſſe, vel pueri jam ſciunt, cùm in omnium manibus verſetur *Samaritanorum Pentateuchus*, in quo primus verſus idem eſt, qui in editione *Judaica*, nec *Aſima* in toto opere nominatur uſpiam. Aliis *aſima* eſt *agnus*, quod habent ex *Talmude Hieroſolymitano*. Aliis denique eſt הקוף, *ſimia*, credo propter alluſionem cum *Latino ſimiæ* nomine. In qua ſententia eſt *Elias* in *Thisbi*, voce אשמא: quaſi *ſimiæ* vox ab *Aſima* ſit deducta, cùm à *ſimitate* dicatur. Unde etiam *enarus*, quaſi ſine naribus, & *Phœnicibus* חרים *harim*. Unde *Arimi* in *Pythecuſis* inſulis, quæ *Romanis Enaria*, ut alibi multis probamus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

De Hirco *Azazel*, qui vulgò *emiſſarius* dicitur.

Vox Azazel *ignota. In ea myſterium. Nonnullis montis nomen. Vox compoſita, ut multis placet, qui refelluntur. Alius* Azazel emiſſarius *tanquam ex* Græca *verſione. In qua tamen aliud* ἀποπομπαῖος, nempe ἀποτρόπαιος, averruncus, depulſor malorum. Heſychius *emendatus.* Πομπαῖος· Ἑρμῆς. Ἀποδιοπομπεῖσθαι. *Sors una Domino, altera τῷ ἀποπομπαίῳ, id eſt,* averrunco Dæmoni, *juxta* Julianum Apoſtatam. *Ita* Hebræis Azazel *Dæmon, cui hircus oblatus die propitiationum. Hoc uno die cur* Satan *in homines nihil poſſit, ratio* Cabaliſtica. Valentinianis *etiam &* Magis Azazel *Dæmon. Qui omnes confutantur. Etiam hircus* Azazel *Deo devotus.* Azazel *neque* mons *eſt, neque* hircus emiſſarius. *Nova vocis explicatio ex* Arabiſmo. Tityrus, & muſimon, *quid propriè. Victima, DEI cibus. Etiam hircus* Azazel *coram Deo ſiſtitur. Lingua coccinea, capiti hirci* Azazel *imponi ſolita die propitiationum, exalbeſcebat in ſignum propitiationis. A* Chriſti *morte deſiit hoc miraculum, & Templi valva ſponte aperta ſunt. Cur manus à Sacerdote victimæ capiti impoſita. Manu-miſſionis ritus. Idem in* Ægypto *factum. Ibidem ab animantium capite abſtinebant. Oratio ſummi Sacerdotis ad Deum die propitiationum. Quis ſit vir* עתי Levit. 16. verſ. 21. *Qui hircus ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos. Iter* Sabbati. *Hircus in præcipitium detruſus vi* θεμιτὸν. *Potiùs* ἀφετὸν, *id eſt,* liber dimiſſus, *ut apud* Græcos & Arabes *ſacra animalia. Horum* Græca *nomina &* Arabica. *Ipſe hircus, ut paſſer emiſſus* Levit. 14. verſ. 4. 49. *Uterque Chriſti redivivi typus. Hircus ille* שׂעיר, *& piacularis hoſtia.* Jonathan *emendatus.* Græcos *vulgaris Adagio* Κατ' αἶγας ἀγρίας, in ſylveſtres capras *immunia mala amandaſſe.*

Locus poſtulat, ut diſcutiamus quid ſit עזאזל *Azazel* Levit. 16. ubi legitur verſ. 8. *Aaron ſortes jaciet ſuper duos hircos, ſortem unam Domino, & ſortem unam* לעזאזל *Azazelo.* Et verſu 10. *Et hircus, in quem ceciderit ſors,* Azazeli *ſtabit vivus, coram Domino, ut per eum fiat propitiatio, & mittatur ad* Azazelem *in deſertum.* Et verſu 26. *Et qui miſerit hircum ad* Azazelem, *lavabit veſtes ſuas,* &c. In iis locis quid propriè ſit *Azazel*, magno molimine quærunt interpretes, neque dum id conſtat ſatis. Prudentiores vocem *Hebræam* relinquunt ἀνερμήνευτον, ut è multis interpretationibus lectori libera ſit optio. Ita *Jonathan, Onkelos, Samaritanus*, & plerique recentiorum. *Aben Ezra* in hac dictione magnum aliquod myſterium ſubeſſe ſignificat, quod nemo poſſit capere ante annos virilitatis. Multis *Azazel* eſt nomen montis in quem hircus deducebatur. *R. Selomo* שעזאזל הוא הר ש וקשה צוק וגבוה שנאמר ארץ גזרה התוכרה Azazel *eſt mons aſper, & confragoſus, & anguſtus, & celſus, qui (verſu vigeſimo ſecundo) dicitur terra* גזרה *id eſt, ab aliis divulſa, & exeſa.* Quod ex *Jonathan* ſumptum, qui, cùm alibi vocem עזאזל *Azazel*, invariatam retineat, tamen in fine decimi verſus *Hebræa* verba, לשלח אותו לעזאזל למדברה *ad mittendum eum ad* Azazelem *in deſer-*

deſertum, ita reddit לשדה יתיר כמתרי באתר תקיף וקשי כמדבריא דצוק דהוא בירת הדורי *ad mittendum eum ad mortem in locum aſperum & confragoſum, in deſerto* Tſiuk, *qui eſt locus flexuoſus. Arabes* quoque pro *ad Azazelem* ubique habent أجبل العراز *ad montem* azaz, vel *ad montem aſperum*. Nam عراز *azaz*, id propriè ſonat. Et *R. Saadias Gaon*, putat eſſe vocem compoſitam ex עז & אל, ut mons עזאזל *azazel* dicatur pro עזאל *azazel*, id eſt, *mons aſper Dei*. Quo ſenſu celſos montes *David* appellat הררי אל *montes Dei* Pſ. 36. v. 7. Idem ſenſiſſe videtur *Syrus*, qui hic habet ܛܘܪܐ ܕܐܠܗܐ. Sed *R. Levi* meritò rejicit hanc originationem; quia *Moſes* non ſcribit עזאזל *azazél*, ſed עזאל *azazel*, literâ *Aleph* inſertâ inter duo *Zajin*. Quod eſſet divellere literas Sacri nominis monoſyllabi, & biliteri. Itaque *Hebræorum* alii, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, &c. literarum ordine ſervato, vocem עזאל *azazel*, conflatam eſſe dicunt ex עז ez, *caper*, & אזל azal, *abiit*, & inde nomen inditum monti, in quo caper oberrabat, eò miſſus à Sacerdote. Quæ originatio priore nihilo eſt melior. Nam עז non eſt *caper*, aut *hircus*, ſed *capra*. Nec genere conveniunt עז & אל. Illud Fœminium eſt, hoc Maſculinum. Proinde vox non potuit ex utroque conflari.

Tamen id ipſum ſequuntur, quotquot volunt עזאל *azazel* fuiſſe nomen hirci in deſertum emiſſi: in quâ ſententia eſt magna pars recentiorum. Itaque ex illorum mente verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Aaron jacet ſortes ſuper duos hircos, ſortem unam Domino*, id eſt, in hircum Domino mactandum; *& alteram in Azazelem*, id eſt, in hircum in deſertum abiturum & dimittendum. Quo pertinere volunt quod habet *Symmachus* εἰς τράγον ἀποχήν, *in hircum abeuntem*. Et *Aquila*, εἰς τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὰν ἔρημον, *in hircum, qui in deſertum dimittitur*. Et *Seniores*, τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπήν. Atque in hanc rem citantur *Græci Patres*, quibus ὁ τράγος ὁ ἀποπομπαῖος hircus eſt, qui in deſertum emittitur. *Theodoretus* in *Leviticum*, Ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, εἰς ἀποπομπὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον. *Cyrillus* in *Glaphyris*, τῶν τραγῶν ἀπεμασσέων, ἓ μὲν ἐνὸς κυρίῳ, ἓ δὲ ἑτέρῳ ἀποπομπαίῳ, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. Unde eſt, quod ὁ ἀποπομπαῖος *Hieronymo* eſt *caper emiſſarius*. Interim certum eſt has voces longè aliam habere uſum apud *Græcos* Scriptores. Illis enim ἀποπομπὴ, fere eſt ἀποτροπὴ, id eſt, *malorum depulſio, qua fit per ſacrificia, & preces*. Quales fieri ἀποπομπὰς dicit *Iſocrates* in Oratione ad *Philippum*, ut avertantur mala, quæ nobis à noxiis Dis imminent. Unde *Harpocration*, ἀποτροπιαὶ, ἀποτρόπαι· ἱκεσίαι τῶν φιλίπτων. Et *Suidas*, Ἀποπομπὴ, αὐτὶ ἡ ἀποτροπή. Quin feſta hujuſmodi ſacrificiis dicata ἀποπομπαὶ dicebantur. Et ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, *Dii averruncæ*, id eſt, qui mala credebantur avertere. *Heſychius*, Ἀποπομπαὶ, ἡμέραι τινες, ἐν αἷς Θυσίαι ἐτελοῦντο τοῖς ποπμαίοις Θεοῖς. Legendum ἀποπομπαίοις. Θεὸς πομπαῖος unus eſt *Mercurius*, quem in *Ajace Sophoclis* verſu 844. *Ajax* ita invocat, gladio ſuo ſe confoſſurus,

— καλῶ δ' ἀμὰ
Πομπαῖον Ἑρμῆν χθόνιον, οὔ με κοιμίσαι

Rogo ſimul Pompæum Mercurium *ſubterraneum, ut me ſuaviter conſopiat*. Πομπαῖον, id eſt, ὁ ψυχοπομπὸν, ut exponit *Scholiaſtes*, ſeu Deum illum, qui animas (a) *ſub triſtia Tartara mittit*. Sed ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, vel δαίμονες, idem, qui ἀποτρόπαιοι, vel *averruncі*. *Pollux* lib. 5. cap. 26. Οἱ δὲ δαίμονες, οἳ μὲν λύοντες τὰς αἰτίας, ἀλεξίκακοι λέγονται, ἀποπομπαῖοι, ἀποτρόπαιοι, λύσιοι, φύξιοι. Hinc *Suidas*, Ἀποπομπαῖοι, Θεοί τινες ἄτας ἐκαλοῦντο. De his ſcripſiſſe *Apollodorum* libro ſexto *De Deis*, qui hodie non habetur, ex his *Harpocrationis* ſcimus: Ἀποπομπαῖοι, τινες ἐκαλοῦντο Θεοὶ, περὶ οὓς Ἀπολλόδωρος ἐν ἕκτῳ περὶ Θεῶν διείλεκται. In eo numero *Herculem* cenſebant, & *Apollinem*, & Διοσκόρους, & *Jovem* omnium principem. Unde natum verbum elegans ἀποδιοπομπεῖσθαι, id eſt, ἀποτρέπεσθαι διὰ ἢ ἀποπομπαίων Διός. Itaque, cum hircum *Septuaginta Seniores* in deſertum mitti ſcripſerunt εἰς τὴν ἀποπομπὴν, *Joſephus* intellexit ἀποτροπὴν, vel, quod idem eſt, ἀποτροπιασμόν. Is enim ita de hirco illo *Antiquitatum* libri tertii capite decimo, Εἰς τὸ ὑπερφυὲς ἐρημίας πέμπεται ἀποτροπιασμὸς, καὶ παραίτησις ἅπαντος ἀνὴρ ἁμαρτημάτων ἱλασμός. *In remotum deſertum amandatur, ut ſit malorum depulſio, & populi pro peccatis ſatisfactio*. Et *Julianus Apoſtata* hoc *Moſis* loco abutitur, ut eum ſcripſiſſe probet ἀνὴρ ἀποτροπαίων, id eſt, *De Dis averruncis*, quod multis refellit *Cyrillus* libro nono in *Julianum*. Sed & inter ejuſdem *Cyrilli* Epiſtolas una extat bene longa ad *Meletuenes* Epiſcopum *Acacium* (b) Περὶ ἓ ἀποπομπαίου, quâ in eos acriter diſputat, qui ex eo, quòd in *Græca* verſione legerant in duos hircos jactas fuiſſe ſortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Deo ad ſacrificium deputari, τὸν γε μὲν ἕτερον ἀποπομπαῖόν τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἑνὸς, καὶ ἐν ἐρημίᾳ θεζόμενον. *alterum autem ad averruncum aliquem malum & impurum Dæmonem in deſertum fuiſſe amandatum, idque per ſeeram manum, atque ex decreto Legis*. Nec eſt, quod quis hic dicam ſcribat *Græcis* interpretibus, quaſi ambiguâ verſione hunc errori anſam dederint, cùm ex *Hebræo* etiam in hunc eundem lapidem multi impegerint. Ita *Menachem* in *Leviticum* ex hoc loco colligat עזאזל *Azazel* unum eſſe ex quatuor Dæmonum antefignanis, quorum hæc ſunt nomina, ſi recutito credimus, מחואל, שאל, שאזל, סכאל, *Sammael*, *Azazel*, *Azael*, & *Machazael*. At in *Capitulis* R. Eliezer *Azazel* Dæmon idem, qui *Sammael*, cui cur *Iſraelita* hircum obtulerim die propitiationum, prout concludere ſe putat ex verbis *Moſis*, en tibi jocularem rationem capite quadrageſimo ſexto: *Die, quo data ſunt Lex, Deum Sanctum, & Benedictum ita compellavit* Sammael; *Domine mundi, cur in reliquos totius orbis populos mihi dediſti poteſtatem prater ſolos* Iſraelitas? *Reſpondit Deus, Etiam in illos habebis poteſtatem, ſi die propitiationum peccatum in illis inveneris. At, ſi peccata ſunt experta, nihil erit tibi juris in illos*. לפיכך הוי נותנין שחור ליום הכפורים לסמאל שלא יכשל קרבנם שנאמר גורל אחד לידוה וגורל אחד לשאזל גורלו של ה׳ הקב׳ה הוא קרבן העולה וגורל שאזל שעיד חטאת כל עונות של ישראל עליו *Ideo* Sammaeli *dant munus die propitiationum, ne irritam reddat illorum oblationem. Hinc dicitur: Una ſors* DEO, *altera* Azazeli. *Sors Sancti & Benedicti Dei eſt oblatio holocauſti, & ſors* Azazelis *eſt hircus peccati, ſuper quem ſunt omnes iniquitates Iſraelis*. Hinc legas in libro *Cosri* hebr pag. 71. prout citat *Buxtorfius Synag.* cap. 21. *Judæos ideo* Satanæ *dediſſe munus, ut illius oculos perfringerent, ne ab illis accuſarentur; quia ſcriptum eſt*, Exod. 23. verſ. 8. *Munus excæcat oculos videntis*. Alii *Satanam* aſſerunt hoc uno die nihil poſſe, atque inde eſſe, quòd literæ numericæ nominis השטן, id eſt, *Satanæ*, valent CCCLXIV; quia per anni dies totidem imperium ſuum exercet in homines, nec ullus excipitur ab toto anno præter diem, quem diximus. *Valentinianos* quoque *Azazelem* pro Dæmone habuiſſe ſuadent veteris *Poëtæ Chriſtiani* carmina in *Marcum*, *Valentini* diſcipulum, qui præſtigiis ſuis credebatur ſpectatoribus illudere:

Ἐνδυκαπεὶ Μάρκε, καὶ τιρατοσκόπε,
Ἀγριλογικῆς ἐμπειρε, καὶ μαγικῆς τέχνης,

(a) *Æneid. lib. 4.*

(b) *Cons. Tom. 2. pag. 121.*

Δι' ὧν κρατύνει ἡ πλάνη τὰ δόγματα,
Σημεῖα δεινοὺς τοῖς ὑπ' αὐτὴν πλανωμένοις,
Ἀποστατικὰς δυνάμεως ἐγχειρήματα,
Ἃ τοῦ χορηγοῦ σὺν πατρὸς Σατὰν δόλου,
Διὰ αἰσχυντίας δυνάμεως Ἀζαζὴλ ποιεῖν,

Hos verſus ex *frenæo* citat *Epiphanius Hæreſi* trigeſimâ quartâ, & vir doctus ita reddidit.

Idola fingens Marce, *monſtrorum artifex*,
Fraudiſque gnara magicæ, & aſtrorum ſciens,
Erroris inde dogma peſtiferum ſtruis.
Portenta cuca ſtita dum turba cubibes,
Per to rebellis qualia aggreditur manus:
Hæc tu illa Satanæ *freti auxilio patris*
Azazelique *mira deſignas ope.*

Quin hodieque in Magorum libris cenſetur *Azazel* inter Dæmones, qui elementis præſunt. Sed hęc commenta præter *Cyrillum*, de quo diximus, *Theodoretus*, *Iſychius*, & *Procopius* meritò rejiciunt. Cum nihil quidquam fingi potuerit abſurdius, quàm Deum ex duobus hircis alterum ſibi, alterum Diabolo deſtinâſſe, & offerri juſſiſſe; Cùm ſequentis capitis verſu ſeptimo ſacrificare dæmonibus vetet diſertis verbis. Et ille ipſe hircus, qui ſervabatur vivus, *coram Domino* ſiſti jubeatur *Levit.* 16. *v.* 10. Itaque hircus uterque Deo fuit ex æquo devotus, & ſolùm differebant in offerendi modo. Unus enim ſuper altare mactabatur, alter in deſertum vivus emittebatur. Quid igitur hæc ſibi volunt, *ſors una Domino, altera Azazelo?* An ibi *Azazel* eſt montis nomen, ut ſtatuunt *Arabes*, & non pauci ex *Hebræis?* Non videtur veriſimile; quia in regione toties peragrata, & tam accuratè deſcriptâ, nemo eſt, qui meminerit montis *Azazel*. Itaque nemo ſitum indicat præter anonymum in *Aben Ezra*, qui admovet monti *Sinai*. Quò hircum ab urbe quotannis *Iſraelitas* deduxiſſe non facilè illis perſuadebitur, qui norunt quàm vaſtæ ſint interjectæ ſolitudines. Præterea, ſi *Azazel* eſt nomen montis, cur id tacuiſſet *Moſes?* Quidni dixiſſet הר עזאזל *montem Azazel*, æquè ac *montem Abarim*, Num. 27. *v.* 12. *montes Ararat*, Gen. 8. *v.* 4. *montem Ebal*, & *montem Garizim*, Deut. 11. verſ. 29. *montem Galead*, Gen. 31. verſ. 21. *montem Hermon*, Deut. 3. *v.* 8. *montem Hor*, Num. 20. *v.* 22. *montem Horeb*, Exod. 33. *v.* 6. *montes Kedem*, Num. 23. *v.* 7. *montem Nebo*, Deut. 34. verſ. 1. *montem Pharan*, Deut. 33. *v.* 2. *Saphar montem Orientis*, Gen. 10. *v.* 30. *montem Seir*, Gen. 36. *v.* 8. *montem Sepher*, Num. 33. *v.* 23. *montem Sion*, Deut. 4. *v.* 48. &c. *montem Sinai*, Exod. 29. *v.* 11. *Libanum* & *Horeb*, & *Sinai* fruſtrà regens non ſemper montes nominari. Neque enim id neceſſe fuit, quia tum erant notiſſimi, quod de monte *Azazelo* dici non poteſt. Nihilò magis ardent qui *Azazelem* dici volunt hircum ipſum emiſſarium. Nam, ut hanc interpretationem niti taceam falſâ originatione vocis *Azazel*, ut abunde docuimus, hæc videntur valde implicata, *Sortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos, ſortem unam Domino, & ſortem alteram hirco emiſſario.* Neque illa potuit *Cyrillus* aliter interpretari, quàm ſupponendo hircorum unum vocatum fuiſſe יהוה *Jehova*, quòd nomen eſt incommunicabile. Fateor interim me de voce עזאזל *Azazel*, nihil habere ſatis certum. Sed conjecturam affero, quam doctorum judicio ſubmitto libens. Ea ſic habet. *Arabicè* verbum عزل *azala*, *removere*, & *ſeparare* eſt. Exempla paſſim extant. *Abenbitar.* cap. اسفيداج *aſphidegi* ſeu *De ceruſſa*, اخذ ما كان من الخل صافيا وعزل في دهنة *Sumitur quod ex aceto purum eſt, & ſeorſim ſeponitur.* Hiſtoria *Saracenica* capite decimo ſexto, *Præfecit* Jezidus *fratrem ſuum regionibus* Irak, & Choraſan, ثم عزله عنهما *deinde removit eum abillis*, id eſt; à præfectura depoſuit. Et paulò poſt, عزل ايوب *Removit* Jobum, *qui gubernaverat* Ægyptum. *Paulus* 1 Cor. 16. verſ. 12. *Unuſquiſque veſtrum prima* (hebdomadis) *die* فليعزل في بيته *demi ſua ſeponat*; Græcè, παρ' ἑαυτῷ τιθέτω. Et octavâ Conjugatione *Act.* 23. *verſ.* 19. واعتزل به ناحية *Et ſeorſum* receſſit: Græcè, *διαχωρήσας κατ' ἰδίαν*. Et *Gal.* 2. verſ. 12. اعتزل *Separavit ſe*, ἀφώριζεν ἑαυτόν. Et 1 *Cor.* 7. *v.* 10. لا تعتزل المراة من زوجها *Uxor à viro ſuo ne ſeparetur.* Et verſu ſequente, فان ابت ان تعتزل *Et ſi maluit ſeparari:* Græcè χωρισθῆ, & χωριζέσθω. Et verſu decimo quinto فليعتزل *ſeparetur*. Et 2 *Cor.* 6. *verſ.* 17. *Exite è medio eorum*, واعتزلوا منهم *ſeparamini ab illis*, ἀφορίσθητε. *Eſaiæ* locus eſt capitis quinquageſimi ſeptimi verſu undecimo, ubi *Arabs* habet Conjugatione ſeptimâ انعزلوا ut *Ezech.* 34. *verſ.* 12. خراف المنعزلة *agni ſeparati*: Græcè, διασκορπισθῶσιν, Indidem apud *Arabes* معتزلة eſt ſecta quædam Schiſmaticorum. Et عازل & معزال qui ab aliis ſe ſubducit. Et اعزل tam de paſtore, quàm de pecude dicitur, cùm ſeorſim paſcunt. Fallor, an hinc factum عزازيل *azazil* (quod *Hebræi* עזאזל *azazel*, efferunt) cujus formæ Pluralia multa ſunt apud *Arabes*, quibus mediam Radicalem ità duplicare ſolenne eſt cum *Eliſ* inter duas geminatas inſerto. Talia ſunt, بزازل *bazázil* mammę in *Arabe Erpeniano* Gen. 49. verſ. 25. ذرارج *dſarârig* cantharides, خطاطف *chatâtiph* hirundines; عجاجل *agiâgil* vituli, حنانيص *chanânis* porcelli, سنانير *ſananig* feles, زقاقح *zakâkis* pulli coturnicum, خفافش *thaphâphin* veſpertiliones, فرارج *pharârig* pulli gallinacei, كرازن *carârin.* accipitres anniculi cùm mutant plumas. نساسق *naſâſph* aves quædam ut hirundines زرارق *zarârak* accipitres albi, درارج *darârig* attagenes, زجابر *zabâbir* veſpæ, زمامج *zamâmig* aquilarum genus, ابابل *abâbil* hominum & equorum agmina hinc inde ſparſa, اجاجر *agiâgir* teſta, ارارس *arâris* agricolæ, بلالط *balâlit* pavimenta; عقاقل *akâkil* ὄνος, ſive arenarum aggeres, عكاكيز *acâciz* haſtilia, ثنانير *thanânir* furni, دنانير *danânir* denarii, جمامس *giamâmis* tuberum genus; دبابس *dabâbis* clavæ; كلاليب *calâlib* uncini سنانير *ſanânir* anſæ clypei; سكاكين *ſacâcin* cultri, قطاطس

فطاطس *phatátis* malleï, كثاكث *cathâthib* puerorum parvæ fagittę, quibus jaculari diſcunt, شبابك *ſabâbic* cancelli, شقاقل *ſakâkil ἰρίσιον*, vulgò caſiduus centum capitum. Vides, lectior, totidem voces à radice triliteră deductas quâ ratione diximus. Ita ex Verbo עזל *azala*, quod *ſeparare* & *recedere* eſt, potuerunt *Arabes* formare Nomen عزازيل *azázil*, quod χωρισμὸς, vel ἀναχώρησις, id eſt, *ſeparationes*, aut *receſſus*, & *receſſus* ſignificaverit, & ex עזאזל *azázil Hebrei* mutuari ſuum לעזאזל *azázel*, ac eodem ſenſu uſurpare. Ita hircorum unus rectè dicetur Domino fuiſſe ſervatus, nempe ut ſuper altare mactatus illi eſſet in cibum, quod de victimis legitur *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Alter ſervatus לעזאזל *adazázel*, πρὸς ἀναχώρησιν, id eſt, ut in locum deſerti remotum & ſeparatum deducatur, qui vocatur verſu vigeſimo ſecundo ארץ גזרה, *terra exciſa*, aut *divulſa*.

Ut res planior fiat, libet explicare obiter quidquid dicitur de *azazel Levit.* 16. *v.* 5. Jubetur *Aaron* duos hircos die propitiationum ab *Iſraelitis* ſumere in oblationem pro peccato. *Jonathan* habet תרי שעירי בני עזי דלא עירובין *duos hircos filios caprarum, qui non ſint mixti*, ſeu *heterogenes*; quomodo *tityrus*, qui ex hirco & ove; aut *muſimon*, qui ex ariete & capra naſcitur. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Tityrus ex ovibus oritur hircoque parente;
Muſimonem & capra ex vervege femine gignit.

Requirebatur inſuper, ut hi duo hirci eſſent שוין כמראה כקומה וברוחן ולקיחתן כאחד *pares ſpecie, ſtatura, & pretio, & ſimul comparati.* Ita *Talmud* in *Joma* cap. 6. & *Maimonides De die propitiationum* cap. 3. §. 14.

Verſu 7. & 8. *Et capiet duos hircos, & ſtatuet eos coram Domino ad oſtium Tabernaculi conventûs. Et ſortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos, ſortem unam pro Domino, & ſortem alteram pro Azazele.* De ſitu hircorum ita *Maimonides* ubi ſupra cap 3. §. 2. וסעמידים שני השעירים פניהם למערב ואחוריהן למזרח וכהן גדול בא לעם והסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושני השעירים לפניו אחד לימינו ואחד לשמאלו *Et hircorum duorum facies ſtatuunt verſus Occaſum, & terga verſus Ortum: & magnus Sacerdote ad Dominum ingrediente,* Sagan (ſeu *ſecundus Sacerdos*) *adſtabat illi a dexira, & princeps domus patrum & ſiniſtra, quomodo & hirci duo, unus a dexiris, alter a ſiniſtris.* Quorum pleraque ſumpta ſunt ex *Joma* cap. 3. Jam, ſortes quod attinet, ibidem §. 1. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל *Super unam ſcriptum erat pro Domino, & ſuper alteram ſcriptum erat pro Azazele.* Quamvis enim uterque hircus Deo fuerit conſecratus, inde eſt, quod uterque coram illo ſtatuebatur, tamen in Dei ſortem cedere videbatur, magis ſpeciali jure qui ſuper altari mactabatur; quia victimæ in illius honorem immolatæ *Hebræis* Phraſi vocantur Dei cibus *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Et huc opponitur alter hircus לעזאזל, id eſt, πρὸς χωρισμὸς, vel πρὸς ἀναχώρησιν, id eſt, hircus ad id deſtinatus, ut ad loca remota deductus à grege ſeponeretur. Porrò ut hircos, ita & ſortes oportuit eſſe pares, ne ab extrinſecùs intuentibus dignoſcerentur. Unde *Jonathan*, *Et ſuper duos hircos ponet* Aaron שוין שרבין *ſortes pares.* Et *Maimonides* diſertiùs, והן כשרים מכל הדבר בין מן העץ בין מן האבן בין מן המתכת אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטן אחד כסף ואחד זהב אלא שניהם שוין *Et hæ capta ſunt ex quavis materia, ſive ex ligno, aut ex lapide, aut ex metallo: modo ne una magna ſit, altera parva; una argentea, altera aurea; ſed amba ſint æquales.* In *Joma* capite tertio, שני גורלות של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב *Duæ ſortes erant buxeæ, ſed* Gamlæ *filius fecit aureas.* Ita *Maimonides* has ſortes ſcribit olim fuiſſe ligneas, ſed in Templo ſecundo aureas. Et ambas in uno vaſe reconditas, quod caperet utramque manum כדי שיכנים שתי ידיו ולא יתבוין *ut Sacerdos dimittet manus in illud immutteret, nec attenderet*, id eſt, ut ſortes utrâque manu indiſcriminatim tolleret, neque hanc, vel illam alteri præferret, ſed omnia ſortis arbitrio permitteret, aut Dei potiùs, qui ſortes dirigit, juxta illud *Salomonis* Prov. 16. v. 33. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Sequitur, vas fuiſſe profanum, & ligneum, & קלפי, κάλπη, ſeu κάλπις appellatum. Ita *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpas*, Τὰς κάλπιδας, ἐν αἷς τοὺς κυάμους διανέμουσι δικαστάς, *urnas, in quas calculos* (ſeu *ſortes*) *mittebant judices.* Et *Lucianus* in *Hermotime*, Κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται ἐμοὶ ἐς ταύτην ἐμβαλόντες κλῆροι μυρίοι, ἔσον δὲ κυαμιαῖον τὸ μέγεθος ἐπιγεγραμμένοι. *Argentea urna Deo ſacra in medio poſita eſt: in eam conſcriptæ conjiciuntur parvæ ſortes faba magnitudine.* Addit *Maimonis* filius hanc urnam ad Orientem atrii, & Aquilonem altaris fuiſſe ſitam; &, eâ motâ, ſortes in Sacerdotis manus incidiſſe juxta nomen duorum hircorum. Et, ſi Dei ſors in manum dextram incidiſſet, dixiſſe Saganem, qui à dextris adſtabat, אישי כהן גדול הגבר ימינך *Domine mi, magne Sacerdos, tolle dexteram tuam.* Et, ſi incidiſſet in ſiniſtram, dixiſſe principem domûs patrum, *Domine mi, magne Sacerdos, tolle ſiniſtram tuam*, tum verò Sacerdotem dexteram ſortem hirco dextero, & ſiniſtro ſiniſtram impoſuiſſe: quæ eadem in *Joma* legas capite quarto. De his quoque *Jonathan* verſ. octavo, ויתיב בקלפי ויפקינון ושלקינון על צפיריא *Et movet urnam, & educit ea* (ſortes) *& ſuper hircos illas projicit.*

Verſu 10. *Et hircus, in quem cecidit ſors ad azazel* (id eſt, cui ſorte id obtigit, ut ſeparetur, & ſeponatur) *ſiſtetur vivus coram Domino.* (Unde *Theodoretus* rectè colligit hunc hircum æque ac alterum Domino fuiſſe conſecratum) *ut per eum fias propitiatio, & dimittatur ad azazel* (id eſt, *ad loca remota*) *in deſertum* Jonathan, *ut expiet iniquitatem populi domûs* Iſrael, *& mittatur ad mortem in locum aſperum & confragoſum, nempe in deſertum* צוק Tſuk, *qui locus eſt flexuoſus. Chaldæus* verba jam ſuprà protulimus. Apud *Rambam* ubi ſuprà §. 4. *Sacerdos* קושר לשון של זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח ומעמיד כנגד בית שלוחו *ligabat linguam coccineam* (id eſt, panni fruſtum in linguæ formam cocco tinctum) *ponderis duorum ſiclorum in capite hirci emiſſarii, & eum dirigebat verſus locum, in quem dimittendus erat.* Olim hanc linguam alligabant ad oſtium porticus exterioris, aut etiam interioris. Et, cum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe referunt, id habebatur pro fauſto omine: unde ſcilicet conjectabant remiſſa ſibi eſſe peccata, juxta illud Prophetæ *Eſ.* 1. *verſ.* 18. *Si rubra ut coccinum fuerint peccata veſtra, tanquam nix exalbeſcent.* Hinc *Gemara* in *Joma* capite ſexto, תנו רבנן בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין ומתביישין התקינו שיהו קושרין על פתח אולם מכפנים ועדין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין *Tradunt Magiſtri linguam coccineam olim alligatam fuiſſe ad oſtium porticus exterioris: cum vero ſi exalbeſcebat, lætabantur: ſin minus, dolebant, & pudore ſuffundebantur. Statuerunt etiam, ut ligaretur ad oſtium porticus interioris, & cum quoque intuebantur, & videbant: & ea exalbeſcente, læti erant; non exalbeſcente, mœſti.* Sed obſervari deſiit hoc ſignum remiſſionis peccatorum annis quadraginta ante Templi *Hieroſolymitani* excidium, ut iidem *Talmudici* ſcri-

ſcribunt in *Joma* cap. 4. fol. 39. b. תנו רבנן ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה נורל עולה כימין ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן *Magiſtri docuerunt quadraginta annis ante Templi deſolationem non aſcendiſſe amplius ſortem in manum dextram, neque linguam coccineam amplius exalbuiſſe, & neque lucernam veſpertinam amplius arſiſſe, Templi fores per ſe patuiſſe.* Nempe annis quadraginta ante Templi deſolationem *Chriſtus* paſſus eſt. Et illius morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta, lumen cognitionis in ea gente extinctum, nec Templum ſolum, ſed & cœlum hactenus clauſum gentibus tum demum patere cœpit. Quod ſignificabant Templi fores ſponte apertæ. Seu mavis *velum Templi, quod medium ſciſſum eſt*, ut habent *Evangeliſtæ*. Idem enim intelligi ſuadet *Syra* verſio; quę ſic habet. *Matt.* 27. ٥١ ممحمل اهد لمحل وتمحلا اوكهد لحلمي

Et illico facies porta Templi diviſa eſt in duas partes.

Verſu 20 21. 22. *Et offeret hircum vivum: & impoſuet* Aaron *utramque manum ſuper caput hirci vivi, & confitebitur ſuper eum omnes iniquitates filiorum* Iſraelis, *& omnes prævaricationes eorum ex quibuſvis peccatis. Et, cum eas hirci capiti impoſuerit, amandabit eum in deſertum per manum viri parati. Et portabit hircus omnes iniquitates eorum* אל ארץ גזרה *in terram* ab aliis, quæ habitantur, *divulſam*, & ideo *hircum in deſertum mittet.* Ritus imponendi manus ſuper caput victimæ non hic ſolùm uſurpatus. Ejuſdem veſtigia videre eſt *Levit.* 1. 4. & 3. 2. & 4. 4. 33. & 8. 14. 18. & 16. 21. in ſacrificiis omne genus, id eſt, tam pacificis, quàm expiatoriis. Ritum multis deſcribit *Maimonides* in libro *De oblationibus* cap. 3. ſect. 6. 8. 9. &c. Neque obſcura fuit hujus inſtituti ratio. Primò enim victimam offerens eam hoc ritu Deo tradebat, & quaſi manu-mittebat, profeſſus ſe renunciare juri, quod in iſtud animal habebat, ſeque illud dominio ſuo eximere, & cultui Divino dicare. Quomodo priſci *Romani* ſervum in libertatem aſſerendum manu tenebant dicentes, *Hunc hominem liberum eſſe volo.* Unde eſt, quod aſſertio in libertatem *manumiſſio* appellabatur. Secundò, hoc eodem ritu iram Dei peccator deprecabatur, eamque immitti petebat in illius victimæ caput, quam ſuo loco ponebat. Proinde hic ſummus Pontifex ſolenni expiationis feſto, totius Eccleſiæ perſonam ſuſtinens, jubetur, utrâque manu in hirci caput impoſita, *Iſraëlitarum* omnia peccata confiteri, eoque ipſo hircum devovere, ut quidquid pœnarum in populum propter admiſſa peccata impenderet in illum converteretur. Neque dubium quin inde apud *Ægyptios* manaverit ſimilis ritus. De iis enim ſic *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo nono, Καταίονται δὲ τάδε λίγοντες τῇσι κεφαλῇσι, οἵτε μάκαι, ἢ ὀφίες τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τρέπεσθαι. *Execrantur autem* (victimarum) *capita in hæc verba, ut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut toti Ægypto futurum ſit, id in hoc caput convertatur.* Sequitur per *Ægyptum* univerſam idem fieri πρὸς τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων, *eirca capita pecudum immolandarum:* & inde eſſe, quod οὐδὲ ἄλλο οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς χρέονται Αἰγυπτίων ἰδεῖν, *nemo Ægyptiorum de ullius animantis capite guſtet.* In *Joma* cap. 6. fol. 66. a. legitur ſummus Sacerdos, utrâque manu in hirci caput impoſita, talem orationem habuiſſe; אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ופשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם

Rogo te, Domine, peccarunt, iniquè egerunt, prævaricati ſunt coram te populus tuus domus Iſraël. *Quæſo, Domine, expia nunc peccata, iniquitates & prævaricationes, quibus peccârunt, iniquè egerunt, & prævaricati ſunt in te populus tuus domus* Iſraël, *prout ſcriptum habetur in Lege* Moſis *ſervi tui* (Levit. 16. 30.) "*Quia iſto die vos expiabit ad vos mundandos ab omnibus* "*peccatis veſtris: coram Domino mundabimini.* Et Sacerdotes, & populus, qui ſtabant in atrio, cum audiebant שם המפורש *nomen explicatum*, id eſt, nomen יהוה, prolatum ex ore ſummi Sacerdotis, flexis genibus adorantes proni in faciem dicebant, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *Benedictus ſit Dominus, gloria regni ejus ſit in æternum.*

Hac oratione peracta, hircus in ſolitudinem deducebatur ביד איש עתי *per manum viri* ad id *parati.* Ita rectè veteres vocem עתי reddunt, quæ alibi non extat, quia עת *Hebraicè tempus* ſignificat, ut *Chaldaicè* זמן. Inde עתי collegerunt idem eſſe, quod זמון, vel מזומן, id eſt, *paratum*, & *inſtructum.* Alii *commodum* & *opportunum* malunt, quaſi ſit idem, quod *Græcè* καιρὸς, & ἐυκαιρος. Quidquid ſit, vir ille ad id paratus, & deſtinatus erat מן אשתקד *ab anno præterito*, ſi *Jonatha* credimus: at, ſi *Jarchio*; ſolum ביום אתמול *ab heſterno die. R. Moſes* ſcribit quoſlibet aptos fuiſſe ad id muneris, modo ſummi Sacerdotes eos deſignarent, neque ullum *Iſraëlitam* eò amandatum. Quod ipſum *Talmudici* habent in *Joma* cap. 6. Iidem tamen addunt ערסלא מצפורי *Arſalam Tſipporienſem* hircum deduxiſſe; quamvis eſſet *Iſraëlita.*

Locus, in quem deducebatur hircus, à *Moſe* vocatur מדבר *deſertum*, & עזאזל *azazel*, *receſſus*, vel *receſſus*, ut nos quidem putamus, & terra גזרה *gezera*, *exciſionis*; id eſt, exciſa, vel divulſa, ut volunt, à locis habitatis: quomodo *Arabicè* جزيرة *gezira* eſt *inſula*, quia à continente divulſa. *Græci* γῆν ἄβατον reddunt, Hieronymus *terram ſolitariam*, Jonathan ארע לא אתר צריא *locum deſolatum*, Onkelos ארע לא יתבא *terram inhabitabilem*, Syrus ارض خربة *terram incultam*, Arabs uterque, omnium optimè, niſi fallor, ارض منقطعة ad verbum *terram exciſam*, ut *Hebræum* ארץ גזרה. Nam *Arabicum* قطع idem eſt, quod *Hebræum* גזר. Sed & منقطع proprie *invium* ſonat; ut notant *Lexicographi*, quia montes, & rupes, cum exciſæ & abruptæ ſunt, etiam ſunt inviæ. Itaque hæc *Arabum* verſio eadem, quæ *Græcorum*, qui habent γῆν ἄβατον. Sed ideo *Græca* præferenda, quod *Hebræa* vocis vim aperit, & effert per ſimile loquendi genus. Locum eumdem à *Jonathane* vocari diximus ברברא דצוק *deſertum Tſuk*, id eſt, *anguſtum*, & אתר תקיף וקשי *locum aſperum & confragoſum*, & בית הרורי ad verbum *domum confractionis*, id eſt, locum flexuoſum & tortuoſum. Eos egregiè falli conſtat, qui deſertum illud volunt fuiſſe prope *Sinai*, ſi verum eſt, quod *Talmudici* aſſerunt, ab urbe non diſtâſſe ſupra רים תשעים *nonaginta ſtadia*, id eſt, duodecim milliaria; quorum ſingula ſunt ſeptem ſtadiorum cum dimidio. Verba ſunt ubi ſuprà, fol. 66. b. מיכיר ירושלם היו מלון אותו של טורח הראשונה עשר טוכות מירושלם ועד צוק תשעין רים שבעה וכחצה לכל מיל *Nobles* Jeruſalem *comitabantur ipſum* (nempe deductorem hirci) *uſque ad primum Tabernaculum. Decem erant Tabernacula ab* Hieroſolymis *uſque ad* Tſuk; *& nonaginta ſtadia, & ſeptem ſtadia cum ſemiſſe in unoquoque mutiari.* Quæ, quia ſubobſcura ſunt;

sunt, audi *Maimonidem*, qui pleraque hæc sic effert disertius, וסוכות היו עשרים מירושלם עד תחילת המדבר ושובת איש אחד או אנשים הרבה בכל סוף וסוף כדי שיהיו מלוין אותו מסוכה לסוכה *Et faciebant Tabernacula ab* Hierosolymis *usque ad initia deserti. Et in singulis Tabernaculis unus, aut multi viri degebant, ne esset qui illum comitarentur* (seu *deducerent*) *ab uno Tabernaculo ad aliud Tabernaculum.* Quia res agebatur magni momenti, ne quid hirci deductori in via secus accideret, illum necesse fuit per totum iter aliquos habere comites. Sed obstabat festi religio, ne quis illi comes esset perpetuus. Quia die *Sabbathi*, vel alio quovis festo, nefas erat supra quindecim stadia emetiri. Quod institutum violare cum nemini liceret præterquam soli hirci ductori, quem ipsa Lex aperte excipit, comites mutari necesse erat per singula milliaria, quæ in reditu duplicabantur. Proinde à primo urbe milliari, quo illum deducebant nobiles *Hierosolymitani*, decem stationes erant dispositæ, atque in singulis unus, aut plures, qui illi adstarent, usque ad milliare undecimum. Et על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון הרי מים אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל ומעלים לא צריך לאדם לכך *Et ad singula tentoria illi dicebant, En tibi cibum, en potum! Et, si vires fatiscerent, sta ut cibo egeret, edebat. Quod tamen haud unquam ulli contigisse observatum est.* Sequitur in *Maimonide*, ואנשי המוכה האחרונים עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק *Et viri extremo tentorio stabant in fine termini, visuri eminus quid faceret.* Neque enim iis licebat ultenùs progredi. Itaque hirci deductor conficiebat solus milliare ultimum, & sic perveniebat ad desertum צוק *Tsuk.* In quo, si *Misna* fides, & eum sequuto *Maimonidi*, hirci ductor הירח חולק לשון של זהורית שבקרניו חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל וירוד לא היה פגיע להצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים *dividebat coccineum panno frustulum, quod hircus habebat in cornibus, & illius parte rupi, parte alteri hirci cornibus alligata, cum à tergo impellebat. It verò è* summa rupe *devolvebatur, & cadebat præceps, & membratim discerpebatur, priusquam præcipitii medium partem attigisset.* Qua in parte *Talmudicus* cum *Jonathane* non convenit, qui detrusum fuisse scribit vi quâdam θεομάχῳ· quod apertè hæc significant *Levit.* 16. 22. ויפטר נבראי ירח צפירא לסדברא דצוק ויסוף צפירא על טוריא דבית חדורי וירחניה רוח זקא סן קדם י ויטות *Et vir dimittebat hircum in desertum* Tsuk, *& hircus ascendebat super montes, ubi loca sunt anfractuosa, & impellebat eum ventus procellosus à facie Domini, & movebatur.* Sed hæc sunt palàm falsa. Hircum enim à ductore suo dimissum scribit *Moses*, non in præceps detrusum, aut ventorum turbine abreptum. Hinc in *Græca* versione *Levit.* 16. 26. *segregatus* fuisse legitur *in dimissionem*, διεσταλμένῳ εἰς ἄφεσιν. Quomodo scilicet sacra quædam animalia, quæ *Græci* ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Quo alludens *Plato* libro sexto *De Republica*, eos, qui jam senes à reipublicæ administratione ad Philosophiam se conferunt, ἀφέτους νόμοις scribit. *Synesius* itidem *Epistola* LVII. Ἔξω μοι ἀγαθοὶ ἢ ἰκτῖνες, ἄνετος ὁ ἱερὸς πετρίδιος τοῦ πέσειν ζῶον ἄφετον. *In mundo bona cum spe versabam, ut ex sacro septo solutum animal.* Aliis *idem* ἄνετος. Hinc *Athenæus*, libri septimi capite septimo, Ἱερὸν βοῦν dici vult ἢ ἄνετον. Et *Harpocration* in *Hyperidis Deliaco* ἄνετον exponit ἢ ἱερὸν, ἢ ἀνιερώτον Θεοῦ τινι. *Cælius Rhodiginus*, in fine libri septimi, ejusdem ritûs vestigia trans *Euphratem* observat, ubi pascebantur, inquit, boves *Dianæ Persicæ* sacræ, nullo custode, & ἄφετοι, Deæ charagmate insignes. Et *Suetonius* in *Julio* capitè octogesimo primo memorat equorum greges, quos *in trajiciendo* Rubicone *flumine consecraverat* (Cæsar) *ac vagos, & sine custode dimiserat.* Sic *Arabes* في الجاهلية *in Ethnicismo*, id est, antequam impuro *Mahumeti* nomen dedissent, quædam jumenta, & pecora, puta camelos fœminas, oves, & capras Diis suis sic devovebant. Et pecudem ita devotam بحروها وشقوها وتركوها وقرعي *auribus fissis relinquebant, ut liberè pasceretur* فكان حراما عليهم لحمها ولبنها وركوبها *Et erat ipsis interdicta caro ejus, lac ejus, & equitatio ejus.* Et dicebatur سائبة *saibah*, id est, ἄφετος. Quomodo *Deut.* 15. 1. 2. pro *Hebræo* שמטה, quod *Græci* reddunt ἄφεσιν, *Arabs* uterque habet تسييب *remissionem, dimissionem.* Sed & *Arabicè* pecus ita dimissa بحيرة *bahirah* dicitur ab auribus fissis, quia بحر *bahara* est *aures findere*; & صريبي *sarba*, quia libera erat à mulctura, & lac retinebat in mammis, à Verbo صرب *saraba* quod *lac in vaso colligere* significat. وصيلة *wasilah* vocatur, quæ ideò dimissa est, quia in septimo partu marem & fœminam junctos peperit, quia وصل wasala *jungere & copulare* est. Hircum ita fuisse dimissum verba Legis planum faciunt. Quod ingenuè agnovit *Aben Ezra*, qui hæc habet in *Lev.* 16. והשם צוה להוליך השעיר ולהעלותו שם עד ששמט *Deus jussit, ut eò deduceretur hircus, & ad ascensum promoveretur, imò ὡς ἀφεθῆναι, donec dimitteretur.* Et rursùs de quodam anonymo, וזה מפ אמר כי השעיר ישולה במדבר כי כן כתוב ושלח את השעיר במדבר ושעטו כשעם צפור המטרד מהצרעת שהוא על פני השדה מקום שאין שם ישוב והעד אל ארץ גזרה ואנחנו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וידחף אהריו שך יברח ויעל אל הצור על כן אמרו חו"ל ודוחפו *Et iste sic interpretatur, Dicit Deus, ut hircus mittatur in desertum; ita enim scriptum est* Levit. 16. 22. "*Et mittet hircum in desertum:* quo *sensu de passere dicitur, qui mundabat à lepra, ut mittatur in superficiem agri* (ita etiam hircus mitti jubetur) *in locum inhabitabilem, quod testantur hæc Legis verba, in terram excisam* (vel *abruptam*) *Et nos quoque* eodem modo intelligimus, *ut hircum mittat in desertum, sicut scriptum est,* "*Et eum insequatur donec evadat, & rupem* "*conscendat. Proindè dixerunt sapientes beata memo-*"*ria, Et impellat eum.* In quibus hoc placet imprimis, quod Lex de duobus hircis, quorum unus mactari jubetur, alter in desertum emitti, confertur cum Lege simili de duobus passeribus *Levit.* 14. 4. 49. quorum uno jugulato, alteri liber in agros volatus permittebatur. Nam, ut *Pharaonis* duplex somnium ad eundem scopum collimabat, ita hoc duplici typo, quamvis in argumento dissimili, Deus videtur idem significâsse; nempe *Christi*, Servatoris nostri, mortem, & resurrectionem. Quippe, cum animæ lepra sit peccatum, tam *Christum* figurabant duo passeres pro mundatione leprę, quam hirci duo pro peccatis oblati. Atque, ut mactatus hircus, & jugulatus passer, *Christi* in cruce sublati, ita ejusdem redivivi typus erant hircus, & passer, qui vivi emittebantur. Aliis hircus, aut passer,

paſſer, emiſſi, *Chriſto* animam ſignificant, aut naturam divinam, aut *Barabbam*, aut humanum genus in morte *Chriſti* ſervatum.

Verſu 26. *Et qui emiſerit hircum ad* azazel (ſeu *receſſus*) *ablues veſtes ſuas, & lavabit aqua carnem ſuam, & poſtea redibit ad caſtra.* Qui deduxerat hircum, redibat, & manebat ſub ultimo tentorio uſque ad veſperam. *Mamvendes* שי תחשך *donec tenebræ invaleſcerent*; quia legalem immunditiam contraxerat ex hirci contactu, qui erat inſtar καθάρματος, & piacularis hoſtiæ. Et hæc immundities durabat uſque ad veſperam, *Levit.* 15. 5. Et, cum ſimplicem lotionem præciperet *Moſes*, *Jemahan* corpus & veſtes ablui vult כארבעין מאוין דמי *quadraginta lotionibus aquarum.* מאוין, vel סוין, ut paulò poſt ſcribitur, vox eſt mihi. Sol puto legendum סחין à סחה, quod *lavare* eſt. Unde in *Syro* Interprete ܡܣܚܐ eſt *lavacrum*, *Epheſ.* 5. 26.

Non poſſum non addere videri *Græcos* ad hunc *Hebræorum* ritum alluſiſſe, cum ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabant. *Eraſmus* Adagio 2178. Κατ' αἶγας ἀγρίας, *in capras feras. Abominantis eſt fermo, & malum deprecantis, ingue ſylveſtres capras avertentis.* Quod ex *Athenæo* loco probat.

Cui poterant addi hæc *Heſychii*, Κατ' ἀγρίας αἶγας, παροιμία λεγομένη ἐπὶ ἀγρίας αἶγας τρέπειν τὰς νόσους, μᾶλλον δὲ τὸν ἰσχίον. *In capras agreſtes, Proverbium, quo morbi, & maximè comitialis, converti dicuntur in capras agreſtes. Suidas* etiam uſurpari dicit ἐπὶ κατάρας, κατ' αἶγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακὰ, *per execrationem in ferat capras mala convertere.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Canum *Hebræum* nomen, latratus, gannitus, hirritus, fames, cibus, potus, & mictus.

Hebræum כלוב club, *cavea* (*unde* κλωβός, & κλωβὸς idem *Græcis*) Item *uncinus, forceps. Hinc* canis כלב celeb, *dictus a tenacitate morſus. Ferreus harpax Latinis*, lupus, & canicula. Canis *compedis genus.* Davidis *ex* Abigale *filius* Daniel, & Caleb *vocatus.* Caleb *a cane dictus.* Nabal Calebita, *non canis, ut* Græci *reddunt. Æſculapius canino lacte nutritus, unde illi nomen. Canes in Templo. Alia nomina ex cane ſumpta.* Caſinæ *cur latrans nomen. Malè reſerſitum* Caniſſa. קסנא caſna, *in* Talmude *parvi & teneri canis Epithetum.* נבח nabach, latrare, *canum proprium.* Albuſus, Arabica *mulier in canem mutata, ut* Hecuba נבחא *nabacha* Arabicum *de cane, lurco, & ſerpente.* Anubis *unde dictus.* Nubæ *canem pro Rege habuerunt.* Nibchaz *Deus effigie canis.* Pſal. 59. 7. 15. יהמו frement ut canes. *Græcè* λιμάζειν, eſurient. *Legendum* μαιμάζειν, tumultuabuntur. Athenis Jupiter Μαιμάκτης, & *menſis hybernus* Μαιμακτηριών. Græcæ *verſionis due lectiones in eadem voce corruptæ. Hoc verbum* Hieronymo, & *aliis ignotum, ac proinde corruptum. Canis animal famelicum.* Κυνάδης ὄρεξις, *morbi genus.* Λαφυγμός. *Proverbium* Arabicum *de cane, qui propriam caudam comedit. Et* Talmudicum, Famelicus ut canis. Κυνοπῶνες *monſtroſi populi; potius* Cynopanes. Γρύζειν *de cane* Exod. 11. 7. *ſuum potius, ut Rom.* grunnire. *Sed* γρύζω *communem. R littera canina. Id* Latinè gannire, & hirrire, *ut* Arabicè غر harra. *Gannitus etiam blandientis canis, ut* Græcum κυζᾶσθαι. Heſychius *emendatus.* Τριζεῖ *pro* Hebræo יחרץ *quod proprie* acuere *eſt, ut* שנן. *Ante Adverbum verbum* Hebræi *ſæpe emittunt nomen agentis.* خرش & عرش frendere, *de cane irritato.* Κυνάμυια, *qui canes. Horum cibus mica*, Matth. 15. 27. *id eſt, panis fruſtula, non micæ proprie dictæ.* Philoſtrati *locus ſimilis.* Res Hebræum *poſt primam Radicalem a* Syris *ſæpe inſeritur. Canes* τριπτοὶ *in* Homero. *Canum* ἀπομαγδαλία, *quid proprie.* Euſtathius & Heſychius *emendantur. Canis panes ſomniat. Canis media natura inter ferum & pectus domeſticum. Caro ejus cibus. Cur care diſcerpta eam projicienda*, Exod. 22. 31. *Mira præditiones de* Achabo, Jezabele, & Aſſeclarione *Mathematico.* Σκύβαλα, *cibus canum.* Canem redire ad vomitum. Ἔξιαμα *quid proprie.* Laërtius *emendatus. Quid* Syris ܕܣܟܒܢܐ *Canes lingenda vulnera ſanant. Aquas lambere, canum proprium*, Græce λάπτειν, *Gallicè* laper. *Quomodo id* Arabicè. *Cur canes in* Nilo *aquam currentes lambant.* Heſychius *ter emendatus. Qui ſint equi* λυκοπάδες. *Equi* Heneti *prope* Adriam, *non in* Paphlagonia. *De* Lycoſpadum *nomine nova conjectura. Cur exclusi* Gedeonis *milites, qui aquam non lambebant more canum. Canis, crure ad parietem ſublato, mingit. Quomodo id* Arabicè. *Quid in* Prophetis *ſit* neminem relinquere, qui mingat ad parietem. *Refelluntur, qui canes intelligunt. Quid ſit* clauſus, & derelictus, 1 *Reg.* 14. 10. Mingens ad parietem, *id eſt*, vir. *Poſt victoriam tum ſolis viris cædebantur. Vires in oriente mulierum more mentiſſe falſum. Lotium cur Hebræis* aqua pedum. *Voces* mingentem ad parietem *quomodo veteres aliò detorſerint.*

Poſtquam de gregibus abundè actum eſt, jam libet in cuſtodiam canes illis apponere, ne feris cedant in prædam. *Canis Hebræum* nomen eſt כלב *celeb*; quod alii *quaſi cor* explicant; id eſt, כלב; alii *totum cor*, id eſt, כל לב; alii denique, *ſicut leo*, id eſt, כלביא; quæ non tam ſunt vocis origines, quam ad illam frigidè alluſiones. Neque enim compoſitum, ſed ſimplex Nomen eſt כלב. Proinde conabimur aliquid afferre vero propius. *Hebraice* כלוב *club*, eſt *cavea.* Sic *Jerem.* 5. 27. ככלוב מלא עוף *ut cavea plena avibus.* Unde *Græcorum* κλωβὸς, vel κλωβὸς. *Philoſtorgius*, apud me MSS. edito multo emendatior, libri decimi capite undecimo; Ὁ δὲ Ἀρχόντιος ὅτω κατεβραχύνετο, ὡς τε μηδ' ἀκμάζειν τοὺς ἐν τοῖς κλωβοῖς πέδησιν ἐκφεύγειν, καὶ συναθρόον αὐτῷ πρὸς ἴσιν ἰκνεῖσθαι. Ægyptius autem (pumilio) *ita contrahebatur, ut non male* κλωβὸς *mutaretur perdices cavea incluſas, & ea cum ipſo per contentionem luderent.* Heſychius, Κάρταλλος, τὸ πλέκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ἐψαρτυτικοῖς, πλοκὸς (malim κλωβὸς). *Cartallus, vas textile ut libris de re culinaria, cavea. Philoxenus* in *Gloſſis*, κλωβὸς, *cavea. Poëta* vetus apud *Suidam*, κλωβὸς ἀμφιλίγυας, *caveæ undequaque rimoſæ*, ſeu *apertas. Cedrenus* pag. 592. B. Ζωόν τι πτηνὸν ἐν κλωβῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον. *Avis quædam erat in regia, caveâ appenſa. Oppianus* Scholiaſtes *Halieut.* lib. 3. Κύφος, ζωγρεῖον, κλωβίον. Et in *Ixeuticis* ipſe *Oppianus* ægithum capi κλωβῷ aſſerit, in quo ægithus illex includitur. Hæc obiter de *Hebræa* voce à *Græcis* pridem uſurpata. Sed & כלוב *club*, Amos 8. 1. 2. *uncinum* reddit *Hieronymus*. Et verò apud *Ara-*

Arabes كلوب vel كلاب id omnino significat. Et كلبتان vel كلابان sunt *forcipes*. Utrumque habent *Arabica Pentateuchi* Paraphrafes: prius *Parisiensis*, posterius *Erpeniana* editio *Num.* 4. 9. Neque *Chaldæa* fuit ignota vox, quibus כולביא non solum *securis* est, sed & צבת *forceps*, juxta autorem *Aruch*, & *Kimchium* in 1 *Sam.* 13. 20. Et *Hebræum* כבל *cebel*, pro *compede* videtur indidem factum per literarum trajectionem. Canis igitur potuit inde appellari כלב *celeb*, à *firmitate dentium*, quibus tanta est morsus tenacitas, ut harpagonum, & forcipum, & ferreorum compedum instar esse videri queant. Nisi forcipi, & harpagoni, & compedi malis à cane nomen esse. Tale, quod *Isidoro Orig.* lib. 20. cap. 15. *lupus*, & *canicula* nominatur ferreus harpax, quo extrahitur, quod in puteum decidit. Et apud *Festum*, *Catulus genus quoddam est venculi, quod interdum* canis *appellatur*. Hinc *Plautus* in *Casina*, Scenâ *Facto Chalino*,

Taceo, Deos quæso, ut quidem hodie canem, & furcam ferus.

Sunt, qui *canum* perperam legunt.

Tractatum *De Cane Damir* ita orditur الكلب حيوان معروف وربما وصف به فقيل للرجل وللمراة كلبة Alcelb (id est, *canis*) *animal notum est, à quo sæpe viro cognomentum inditur, ut mulier vocatur Celba*, id est, *canis fœmina*. Quò refertur paulò post, quod كلاب أسم رجل من أجداد النبي Cilab *fuit nomen unius ex Prophetæ avis*, id est, impuri *Mahometi*. Sed nomen כלאב *Cleab* filio *Davidis* inditum, quem illi peperit *Abigail*, *Hebræs* multò aliter interpretantur. Eum enim observant fuisse binomium, & alibi (*a*) *Danielem*, alibi (*b*) *Cileabam* vocari. Et *Daniel* quidem, ut quiunt, fuit שמו העיקר *nomen ejus fundamentale*, seu *primarium*; quia dixit *David*, illo nascente, דנני אל נגאל *Deus a* Nabale *me vindicavit*, sed & *Cileabum* appellavit, id est, *patri similem*, quia cum לעיני הדור ævi illius decoribus *Abigailem* asserentem ex priore viro *Nabale* concepisse, & nasciturum infantem *Nabalu* esse filium, ad amoliendam hanc calumniam permisit Deus, ut קלסתר פנין *figura faciei ejus Davidis* vultum planè referret. Utut sit, *Calebo* saltem nomen à cane fuisse, quacunque tandem de causa, certum atque indubitatum est. Et *Nabalem* dici כלבי, *Calebi*, id est, *Calebitam*, 1 *Sam.* 25. 3. quia erat מדבירת כלב *ex Calebi domo*, ut *Chaldæus*; vel *de genere Caleb*, ut *Hieronymus* reddidit. Quanquam alii veterum *caninum* interpretentur, ac si hac voce illum innuat Sacer Scriptor caninos habuisse mores, & caninum ingenium. Inde in *Græca* versione vocatur ἀνὴρ κυνικὸς, *homo cynicus*, vel *caninus*. Et in *Syra* כלבא *rabiosus ut canis*. Et *Arabs* disertè في صفيعة الكلاب شبيهة *cani similis erat in actionibus suis*. *Æsculapius* quoque *Phœnicum*, Deus ut ex *Sanchoniathone* patet, & *Damascio* apud *Photium*, fortasse *Phœnicè* dictus est אישכלבי, *is-calebi*, *vir caninus*, unde *Græcè* Ἀσκληπιὸς, & *Romanè* ÆSCULAPIUS. Neque verò causa defuit, cur à cane nomen desumeret. *Hunc* Tarquitius, *da illustribus viris differens, ait incertis parentibus natum, expositum, & à venatoribus inventum, canino lacte nutritum*. Ita *Lactantius*, *De falsa religione* lib. 1. cap. 10. Et *Festus* vocibus, *In insula Æsculapio*, &c. *Canes adhiberentur ejus Templo, quod is ulteribus canis sit nutritus.* Sed, si *Arabum*, *Hebræorum*, & *Phœnicum* nonnulli à cane nomen habuerunt, nihil hic illis fuit peculiare: cum apud *Græcos* Κύων, vel Κυνίδας, unde Κυνίδαι genus sacrum *Athenis*, & Κυναίγειρος, & Σκύλαξ, & Κύννα, & Κύνη, & Κυνίσκος· & apud *Romanos Catulus*, *Catullus*, *Canius*, *Canutus*, *Canidius*, *Canuleius* sint ex eadem origine. De *Casina* quoque videtur idem esse statuendum, quia Comœdiam ita inscriptam *Plautus* dicit habere *latrans nomen*, id est, *canium*. Is enim ita in *Prologo*,

Κληρούμενος *vocatur hæc Comœdia*
Græcè, Latinè *Sortientes*, Diphilus
Hanc Græcè *scripsit: post, id rursum denuò*
Latinè Plautus *cum latrans nomine.*

Fateor tamen mihi calculum hic hærere cum viris longè doctissimis, qui vel hoc securè transmittunt, vel ea dicunt, quæ tacuisse præstitisset. *Plautum* (inquit *Camerus Not. Lect.* lib. 7. cap. 22.) *canis & Casina nomen idem valere Comœdi dixit, quoniam ab eadem incipiunt Syllaba.* Et *Samuel Petitus* è μαναρίοις *Miscellan.* lib. 2. cap. 18. pro *Casino Canissam* scribit, quomodo *Plautum* reddidisse vult *Græcum* Κυνίσκος nomen, quo *catella* significatur, aut *canicula*. Sed *Canissa* vox est nihili. *Plautus* vel retinuisset *Græcum cynisca* nomen, vel mutasset in *Latinum catella*, aut *canicula*. Præterea, si loca expendas in quibus occurrit *Casina* nomen, in plerisque videbis non posse in *Canissam* sine flagitio mutari; quia id non patitur metri ratio. Exemplo sint pauca hæc è multis Actu primo,

Bellam, & tenellam Casinam, *conservam tuam.*

Et Actu secundo,

Ne Casinam *uxorem ducam.* St. *Quid tum possies?*

Et rursus,

Sorti fuum vicinus, Casina *nubet villico.*

Et Actu quarto,

Quem dem pro Casina *nuptum nostro villico.*

Et in fine ejusdem Actus,

Quis nunc ergo? St. *Bellatu, meæ* Casinæ.

His, inquam, locis *Canissam*, pro *Casina* scribe, & versum claudicare facilè deprehendes. Proinde *Grammatici* veteres, quotquot superfunt, *Varro*, (*De Ling. Lat.* lib. 6. in *Fragmentis*) *Festus* (in *Casina*, & *Nepa*) *Nonnius Marcellus* (in *Calvitur*, & *Langulaca*) *Fulgentius* (in *Catillare*, & *Sculponeus*, & *Tetrevillatum*) hoc Drama non aliter citant, quam sub *Casina* nomine. *Gellius* quoque libri primi capite septimo. Plautus *etiam in* Casina, *cum de puella loqueretur, occisurum dixit, non occisuram, his verbis:* "*Etiamne habet* Casina *gladium*, &c. Denique *Casinæ* nomen præferunt sex Acrostichi versus, quibus argumentum Fabulæ continetur. Quorum versuum auctor fuit vel ipse *Plautus*, vel alius propè æqualis, ut ex ipso stylo docti colligunt. *Casinam* igitur à *Plauto* dictam fuisse hanc fabulam tam certum est, quàm quod est certissimum. Et potuit esse canis nomen, aut attributum apud vicinos barbaros. Ut קסנא *kasna*, in *Talmude*, quod de catulo *parvum* & *teneum* sonat. Hinc in Tractatu *Cetubin* capite quinto in *Gemara* ומטללא בנרישתא קסנישתא *Et qui ludit cum catulis parvulis.* Ibi enim *Glossator* בבלבים דקים *cum canibus teneris*, aut זוטרתא *parvis.*

Ut homini *ridere*, ita cani *latrare* proprium: quod *Hebræè* est נבח *nabach*. Hinc *Es.* 56. 10. *Omnes illi canes muti sunt*, לא יוכלים לנבח, *latrare non possunt.* Vox alibi non habetur in Sacræ Scripturæ libris. Sed apud *Hebræos* passim occurrit. Ut, cum de decrepito sene dicitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbato* cap. 23. fol. 152. a. כלבוהי לא נבחין טחנוהי

(a) 1 *Par.* 3. 1.
(b) 2 *Sam.* 3. 3.

כחנוהי לא טחנין *Canes ejus non latrant, mola ejus non molunt:* id eſt, vox ita ſubmiſſa eſt, ut non amplius audiatur, & dentes ita detriti, aut confracti, ut non poſſint mandere. Et in *Eruvin* cap. 8. fol. 86. a. in *Gemara* נבח בך כלבא עיל נבח בך נורייתא פוק *Si te allatras canis maſculus, ingredere; ſed, ſi canis fœmina te allatrat, exi.* Nec immerito obſervat *Aben Ezra* ſic efferri בלשון קדר *lingua Kedar*, id eſt, *Arabicâ*, qua frequentius nihil eſt. Sic ipſum Eſaiæ hunc locum *Arabs* ita expreſſit لا يستطيعون أن ينبحوا *latrare non poterunt.* Et *Exod.* 11. *verſ.* 7. verſio *Pariſius* edita لا ينبح كلب بقبيه *Canis ore ſuo non latrabit.* Et de cane فقفق *phakphaka* explicatur in *Alcamus* نبح فرقا *Timidè latravit.* Et البسوس *Albaſus* eidem eſt *mulier, quam Deus* جعلها كلبة نبحة *mutavit in canem latrantem*, quod de *Hecuba Graci* fabulantur. Sed cum *Hebræi* נבח nonniſi de cane uſurpent, latius patet نبح apud *Arabes.* Nam in *Alcamus* نبح الكلاب الطبي والنبيس والعبة. Quibus verbis ſignificatur نبح dici de latratu canis, de capreæ, ac hirci balatu, & de ſibilo ſerpentis. Indidem *Ægyptus* dictus *latrator Anubis*, quod *Hebræis* eſſet הנובח, *hannobeah.* Quamvis enim *Ægyptia* lingua plurimum ab *Hebræa* differat, *Ægyptii* tamen à *Syris*, & *Hebræis* multas voces mutuati ſunt, quod docere eſſet obvium. *Nubia* quoque nomen eodem puto referri poſſe, quia *Nubarum* pars *Ptolemæo* (Ptolemæo Πτολεμαφανῆς) *canem pro Rege habuerunt, motu ejus imperia augurantes.* Ita *Plinius* lib. 6. cap. 30. Et *Hermippus* ex *Ariſtocleone* apud *Ælianum De Animalib.* lib. 7. cap. 40. Sed & à latratu dictus eſt *Avarum* Deus נובחז *nibchaz*, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 13. ſi verè habuit latrantis canis effigiem; ut aſſerunt *Jarchius*, & *Kimchius* poſt *Talmudicos* in libro *Sanhedrin* capite ſeptimo fol. 63. b.

Id etiam ad latratum canum multi referunt; quod habetur *Pſal.* 59. *verſ.* 7. 15. יהמו כבלב *frement*, vel *obſtrepent ut canes.* Proinde hic *Hieronymus, latrent ut canes.* Et *Aben Ezra*, דמה אותם לכלבים שהם נובחים בלילה *Confert eos cum canibus, qui noctu latrant.* Et *Kimchius*, ככו הכלב שדרך ונוכח בלילה *ut canis ut noctu latrans*, &c. Alii ad ululatum malunt. Ita *Syrus*, ܢܗܡܘܢ ܐܝܟ ܟܠܒܐ. Et *Arabs*, يعوون مثل الكلاب *ululabunt ut canes.* Sed *Hebræa* vox ad omnem ſtrepitum & tumultum generalis eſt. Rectè igitur *Symmachus* συνεχύθησαν ὡς κύνες, *perſtrepent ut canes.* Et *Chaldæus* מתרגשין איך כלבא *Et tumultuantur ut canes.* At *Græci* planè aliter, λιμώξουσιν ὡς κύνες unde Vulgatus, *Famem patientur ut canes.* Et *Æthiops* ደርዕ ከመ ፡ ክፍ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ *Eſurient ut canis.* Et *Apollinarius*, Καὶ κυνὶ παναλίσκι λιμῷ, *Et canibus famelicis ſimiles.* Quod novum iis videbitur, qui has literas colunt, cùm verbum רמה, quo hic utitur *Pſaltes*, commune nihil habeat cum iis verbis, quæ *famem* aut *eſuram* ſignificant. Itaque vox λιμώξουσιν, utut jam olim lecta, mihi tamen de mendo ſuſpecta eſt, & *Seniores* pro λιμώξουσιν ſcripſiſſe puto μαιμάξουσιν: Quod apprimè hic quadrat. Μαιμάσσειν quippe, vel μαιμάζειν, inter cætera *ſtrepere eſt*, *turbari*, *tumultuari*. *Suidas*, Μαιμάζει, σφίζει, πρόθυμόν ποιεῖται. *Salit, promptum eſt, ſiſtuat, ſaltat, ſtrepit, turbatur. Heſychius*, Μαίμαξ, ταραχώδης. Μαιμάσσει, σφίζει (ſiege σφύζει) πρόθυμόν ἐστι. Inde Ζεὺς Μαιμάκτης dictus *Athenis*, quaſi furioſus, & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium menſium primus, quo aër incipit turbari, & commoveri. Proinde *Jovi Mamacti* ſacra fiebant *Mamacteria* dicta, ut pacatior eſſet hyems. *Harpocration* in voce Μαιμακτηριών, Ὀνόμασαι δὲ ἀπὸ Διὸς Μαιμάκτου. Μαιμάκτης δ' ἐστὶν ὁ ἐνθουσιώδης, καὶ ταραχτικὸς, ὥς φησι Δυσιμαχίδης ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀθήνησι μηνῶν· ἀρχὴν ἡ λαμβάνουσι δ χειμὼν ἐν τούτῳ τῷ μηνί, ὁ καὶ ταράττεται, καὶ μεταβολὰς ἔχει. Nec fuit ignota vox *Græcis* interpretibus, qui de mari dixerunt *Job.* 38. *verſ.* 8. Ὅταν ἐμαίμασσεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη, *Cum tumultuaretur ex utero matris ſuæ prodiens.* Et *Jer.* 4. *verſ.* 19. Τὰ διάστημα τῆς καρδίας μου μαιμάσσει, *Cordis mei ſenſoria tumultuantur*, vel *concutiuntur.* Et, quod maximè notandum, ibi μαιμάσσει eſt pro *Hebræo* הומה. Vero proinde conſentaneum eſt, eoſdem Interpretes idem verbum reddidiſſe μαιμάξουσιν in *Pſalmo* loco, in quo verſamur. Sed ſcribæ tribus de cauſis hunc locum corruperunt. Prima & præcipua hæc eſt, quod *Græcum* verbum μαιμάσσω, licet elegans, & *Atticum*, tamen parum eſt in uſu. Proinde in *Jeremiæ* loco, quem citavimus, multos torſit Interpretes. Et profitetur *Hieronymus* ſe non intelligere. *Ubi*, inquit, *juxta* Symmachum *poſuimus* turbati ſunt, *in* Hebræo *ſcriptum eſt* הומה Septuaginta, & Theodotio *poſuerunt* μαιμάσσει, *quod verbum uſque in præſentiarum quid ſignificet ignoro.* Aquila autem *poſuit* ἐχλαίζει, *quod & ipſum tumultum ſonat. Hoc de verbo dictum ſit, ſuper quo ſcio apud plerosque magnum eſſe certamen.* Hæc *Hieronymus* hactenus. Itaque etiam in *Jeremiæ* vox corrupta eſt, & pro μαιμάσσει ſcriptum μὲ μάσσει, tanquam à μάζω *premo*, *ſubigo*, in editione *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed μαιμάσσει rectè ſcribi tam ex *Hieronymo* conſtat, quàm ex *Theodoreto* in hunc locum, & *Gregorii Nazianzeni* Orat. 17. ubi ſtatim initio hæc *Jeremiæ* verba citantur, & explicantur. In *Job* denique pro ἐμαίμασσεν quidam legerunt ἐμαίξατο, ut hic notat *Olympiodorus.* Ex quibus apparet ſcribas huic voci tanquam ignotæ ἄσπονδον πόλεμον indixiſſe, & omnem moviſſe lapidem, ut illam è Scripturis eliminarent. Præterea hæc verba *Pſal.* 59. (al. 58.) verſ. 15. Λιμάξουσιν ὡς κύνες, *Famem patientur ut canes*, videbantur belle cohærere cum ſequentibus, quæ in eadem verſione ſic habent, Καὶ κυκλώσουσι πόλιν, αὐτοὶ διασκορπιζόντων ἕ φαγῶσι, ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγίζουσιν. Et in Vulgata, *Et circuibunt civitatem, Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi verò non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Eſuritio denique, quæ canibus ſic adſcribitur ad illorum naturam pertinere viſa eſt: quia canis eſt animal valde famelicum, à quo κυνόδης ὄρεξις, *Arabicè* الشهوة الكلبية, *canimus appetitus* dicitur morbus in homine τῇ βουλιμίᾳ non abſimilis, de quo *Galenus De locis affectis* lib. 5. cap. 5. *Aetius* lib. 9. cap. 21. *Avicenna* lib. 3. Canonis Fen. 13. tract. 2. cap. 2. & ſeq. Proinde λαφυγμὸς dicitur immenſa *canum aviditas. Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus*: Λαφυγμὸν γὰρ λέγει τὸ ἁπλῶς ἐσθίειν. Et paulo poſt, Ἔστι γὰρ λάπτω, καὶ λαφύσσω, τὸ ῥαφῶ, κυρίως ἐπὶ κυνῶν, καὶ χοίρων· ὅθεν παιδάγετας καὶ ὁ λαφυγμός. Et meminerunt *Arabes* mulieris cujuſdam اكلت نفها حومل *Haumal* nomine, cujus canis جوعا caudam ſuam pro fame comedit. Unde natum eſt Proverbium vulgare apud illos, أجوع من كلبة حومل *Cane* Haumalis *plus eſuriens.* Ita habe-

habetur in *Alcamo*, & in *Talmudico* Tractatu *Gittin* cap. 5. fol 56. a. quidam ideo vocabatur כן כלבא *Bencalba Sabua*, id eſt, *filius ſaurus canis*, שכל התנכם לביתו כשהוא רעב ככלב יתא כשהוא שבע *quia quiſquis in domum ejus ingrediebatur famelicus ut canis, ex ea ſatur exibat.* His addi poſſe videbitur, quòd inter monſtroſos populos cenſentur *Cynopena* in *Tertulliani Apologetico* capite octavo, & libro primo *ad Nationes*. Ibi enim *Cynopena Salmaſio* ſunt Κυνοπῆναι, id eſt, *qui canina fame laborant*. *Voſſio* tamen noſtro potius aſſentior, qui *Cynopanes* mavult, ut κυνόπανες dicantur, quomodo τραγόπανες, αἰγόπανες, ἰχθύπανες. Proximè accedit ſcilicet *Pamelii* lectio, *Cynophanes*.

Ecce aliud de cane, latratui proximum *Exod.* 11. *verſ.* 7. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ. *Canis lingua ſua non hirriet*, vel *non gannies*. Unde *Judith.* 11. *verſ.* 19. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἀπέναντί σου. *Canis lingua ſua contra te non hirriet.* Tamen apud *Graecos* Scriptores γρύζειν non eſt canum, ſed ſuum, aut porcellorum, ut *grunnire* apud *Romanos*. *Pollux* de vocibus animalium libri quinti capite 13. Συῶν δὲ γρυμασμὸς, γρυλλιζειν, γρυλλιζοντες, καὶ γρύζειν, καὶ γρύζοντες. *Heſichius*, Γρυλλίζοντα, γρυζοντα. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* Act. 2. Sc. 5. Κυρίως δὲ γρύζειν ἐπὶ τῶν μικρῶν χοίρων φησὶν πρόσκειται. *Alcaeus* in *Paleſtra* apud *Athenaeum* lib. nono cap. 12.

Οἷσι δ' ἀκούω αὐτὸς, εἰ μὴ γρύζομαι;
Πᾶν σὺ λέγε, πλέον τι γαλαθηνοῦ ὑὸς;

Cenſeſne' iſtum qua dicam tibi intelle&ionem magis quàm lactentem porcellum, niſi grunniam? Unde γρυμὸς porcus *grunnitus*. *Agathocles Babylonius* de *Jove* apud *Athenaeum* libri noni capite quarto, Λέγεται γὰρ ὡς ἄρα Διὶ ὑπέχειν ὖς, καὶ τῷ ἐφοτίμῳ γρυμῷ πειρωκυῖζα ταῖς κυζηθμοῖς ἡ βριφίας ἀνεπαισεν τοῖς παρέσι ἑτέροις. *Ajunt enim ſuem illis ſugendam mammam praebuiſſe, & circumcurſantem grunnitu ſuo impediviſſe ne illum vagitus poſſet intelligi.* Sed ut γρύζειν porcorum, ita ϊζειν eſt canum, quod & ἴζειν ſcribitur, & ἰσίζειν, & ἀριάζειν, & ἀριαΐζειν. *Pollux* ubi ſupra de canum vocibus, Ἐτοῖς δὲ καὶ ἀριάζειν, καὶ ἀριάζουσι, καὶ ἰνζειν, καὶ ἰνζουσας. *Suidas*, Ἴζειν, ἴσγειν, ὑλακτεῖν, κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν κυνῶν, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων. In *Euſtathio* ϊσίζειν pro eodem habetur, & in *Ammonio* ἀριαΐζειν, tanquam ἀπὸ τῆς ἀρᾶς φωνῆς, à voce AR, quam edunt canes lingua inter dentes vibrata. Unde eſt, quod *canina* vocatur *litera* R. *Perſius* Sat. 1.

— ſonat hoc de nare canina
Litera. —

Canis igitur proprié loquendo non γρύζει, ſed ϊνζει, vel ϊσίζει, &c. Quod *Arabicè* هر *harra*, ut *Latinè hirrire*, *& gannire*. Alcamus, هر الكلب اليه هو صوته دون ذبحة من قلة صبرة علي البرد *Hirrivit canis in eum. Hac eſt vox ejus infra latratum*, ut fit *ex impatientia frigoris*. Feſtus, *Hirrire*, *garrire*, *quod genus vocis eſt canis rabioſa*. Lege *Hirrire*, *gannire*, &c. Neque enim *garrire* canum eſt, ſed *gannire*. Nonnus cap. 6. *Gannire cum ſit proprié canum*, Varro, *aſinos rudere*, *canes gannire*, *pullos pipire dixit*. Feſtus, *Gannire*, *canum querula murmuratio*. Sed cum *hirrire* ſit irati canis, *gannire* vox media eſt. Quippe blandiuntur etiam gannitu canes: de quibus *Lucretius*,

— (a) gannitu voces adulant.

(a) *Lib. 5. v. 1069.* Itaque gannitus quandoque eſt κυζηθμὸς. Sic appellatur canum vox blanda, quam latratui opponit *Poeta* (b) *Odyſſ.* ſummus, apud quem canes ad ſtabuli fores, viſa *Pal-* *n. v. 162. lade* (b)

— οἳ κύνες ὑλάουτες,
Κυζηθμῷ δ' ἐτέρωσε διὰ σκιρτῶσι φεβεσθε.

Non latrabant, ſed blando gannitu ex altera parte per ſtabulum fugiebant. Ex iis, quæ diximus, colliget aliquis in Sacro Textu, pro ϊ γρύξει κύων, legendum eſſe ϊ ἰνζει, vel ϊ ϊσίζει. Tamen rectum eſſe ϊ γρύξει collige ex eo, quod in *Exodo*, & in libro *Judith* conſtanter legitur ϊ γρύξει & *Joſ.* 10. *v.* 21. de quo ſtatim, οὐκ ἰγρύξεν. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Γρύξαι, ἠρεμα κράξαι, ἠρέμα φθέγξασθαι, ἠ ὑλακτῆσαι. *Leniter clamare*, *leniter loqui*, *aut latrare*. In exemplaribus noſtris pravè legitur Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι ſed reponimus. Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι, quia ſenſus ita poſtulat, & literarum ordo. Nam τὸ γρύξαι eſt inter γρῦ & γρυμὸ. Conſtat igitur ex *Heſychio* etiam γρύξαι de canibus uſurpari, cum leniter latrant, id eſt, hirriunt, aut ogganiunt. *Graecum* porro γρύξαι reſpondet *Hebraeo* חרן. Ita enim habet *Moſes*, לא יחרן כלב לשונו, quod exponit *Kimchius*, *Non movebit*; ſed *R. Selomo* rectius לא ישנן *Non exacuet canis linguam ſuam*, id eſt, in acumen non exeret, linguam inter dentes vibrando non producet, ut canes hirrientes ſolent. Nam verbum חרן, *movere* non eſt, ut multi volunt, ſed *acuere*, *acrem eſſe*, *acriter agere*. Hinc *Job.* 41. *v.* 21. *Stermit fibi* חרון, *rem acutam in luto*. Ex *Eſa.* 41. *v.* 15. טורת חרון, eſt *tribula acuta*. Et per Metaphoram חרוצים, *acuti* dicuntur *Prov.* 10. *v.* 4. qui ſunt diligentes, ſolertes, induſtrii. Ita hoc loco לא יחרן *Non acuet canis linguam ſuam*, id eſt, *Non hirriet*. Antecedens pro Conſequente. Locus eſt huic parallelus *Joſ.* 10. *v.* 21. לא חרן לבני ישראל לאיש ארת לשונו *Non acuit* (ſupple *acuens*, id eſt, canis) *linguam ſuam in filios* Iſraël *in eorum ullum*. Vocem *canis* ſuppleo ex uſu linguæ *Hebraica*, quæ ante Verbum Activum ſæpe omittit nomen agentis, ac proinde id ſupplendum eſt. Sic *Eſa.* 9. *v.* 6. de *Jeſu Chriſto*, *Vocabit nomen ejus Dominum*, *admirabilem*, &c. *Vocabit*, ſupple *vocans*, id eſt, Deus, aut fidelis, qui in eum credit. *Mich.* 2. *v.* 4. *Tollet ſuper vos parabolam*, nempe המושל *parabolis utens*. Amos 4. *v.* 2. *Tollet vos ſentibus*, *& poſteros veſtros ſpinis piſcatorijs*, nempe *qui tollit*, id eſt, hoſtis. *Hab.* 3. *v.* 6. *Abſcindis ab ovili gregem*, nempe *abſciſſor*, ſeu *devaſtator*. Ita hic, *Non acuit* (*acuens* ſcilicet, ſeu canis) *linguam ſuam*, &c. Obiter nota tam שנן, quam חרן de lingua dici, quę excrendo acuitur. Sed ut חרן ad canem, ita שנן ad hominem pertinet, & ad ſerpentem;

— qui linguis micat ore trifidis.

Sic *Pſal.* 140. *v.* 4. שננו לשונם ככמו נחש *Exacuerunt linguam ſuam ut ſerpens*. Ex *Pſal.* 64. *v.* 4. שננו כחרב לשונם *Exacuerunt ut gladium linguam ſuam*. Ab *Hebraeo* חרן factum *Arabicum* خرش de cane *irritari* ſignificat, & *dentibus frendere*. *Giggeio* كلب مخرش vel مخارش vel مخترش eſt *canis multum irritatus*. Ex الكلاب تخارشت *Canes irritati fuerunt*. Et كلب خراش *Canis incitatus*, *canis dentibus in alium frendens*. Scribitur etiam خرش per *He*. Unde *Arabica* verſio 1 *Sam.* 3. *verſ.* 8. كلاب تهارش *canes irritantur*.

Paſtus canum primò panis eſt, *Matth.* 15. *v.* 27. Τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. *Catelli comedunt de micis, quae cadunt è menſa dominorum ſuorum*. Catellos hic intelligo, non præciſe *Meliſtaos*, qui plerumque micas panis ſub menſa non colligunt, ſed in ipſo ſinu dominæ iiſdem cum illa ciborum deliciis lautè veſcuntur. *Tzetzes Chil.* 5. Hiſt. 12.

— οἳ

— τῶν δὲ κυνιδίων τι

Παρὰ δεῖπνον γυναικὸς φορίμων τοῖς πέλοις

Δίκτυον ἔχει τὸν αὐτὸν, καὶ τ' ἄλλα ὁμοίως.

Nunc eum ex catellus quispiam, a principe mulieris gremio delatus, vitium habet eundem, & alia similiter. Hic igitur κυνίδια sunt canes quivis infra molossos, & vertagos, quibus cadentes è mensâ micæ non sufficerent, sed majoribus offis opus est. Nempe domestici canes sunt ut plurimum in hoc genere, id est, infra majores illos, ac proinde κυνάρια merito dicti, non tamen è muniminis, quos habent mulieres in deliciis. *De micis*, id est, *de frustulis:* neque enim canes colligunt micas propriè dictas, sed gallinæ, aut aves aliæ, quibus rostrum est acutius, aut minora animalcula. Ita de *Diogene* narrat *Plutarchus* in libro *De Prof. virt. sent.* Μόνῳ τῶν προτερημάτων, περὶ τὰς ψίχας αὐτῷ τὰ μείζω ἀναστρέφεσθαι, *Morum quendam adrepentem circa mazæ ejus micas fuisse observatum.* Itaque ψίχια hic aliud sunt, nempe οἱ ἐμψύχωτοι, καὶ ζωώδεις ψωμοὶ, frusta tam parva, ut micarum instar haberi possint. Proinde *Arabs* reddidit الفتات *frustæ*, voce deductâ ex *Hebræo* פת. Unde פת לחם *frustum panis*, *Gen.* 18. *vers.* 5. *Jud.* 19. *v.* 5. 1 *Sam.* 2. *vers.* 36. & 28. *vers.* 22. 1 *Reg.* 17. *vers.* 11. &c. Et פתותי לחם *frusta panis:* Ezech. 13. vers. 19. *Syrus* quoque hic habet ܦܬܬ, de more inserto R post primam Radicalem. Talia גרמ׳ד, *cubitus* pro גמד, דרמשק, *Damascus* pro דמשק, ערגל *volvere* pro עגל, פרנק, *delicari:* pro פנק, שרנק, *suffocare* pro שנק, שרביט *sceptrum* pro שבט, פרציד, *crus* pro פציר. *De micis, quæ cadunt è mensa*, sive fortè fortuna id fiat, sive à domino projiciantur. Itaque etiam *Philostratus* quosdam scribit πλησίον τοῖς κυσὶ πράττειν τοῖς σιτηρεῖοις τὰ ἐκπίπτοντα ἢ δοτὸς, *facere canum instar, qua vescuntur dapidibus qua excidant.* Quomodo faturari voluit *Lazarus* ἀπὸ τῆ ψίχιων τῆ πιπτόντων ἀπὸ τῆ τραπέζης ἢ πλησίον *de micis, qua cadebant è mensa divitis.* Apud *Homerum* canes τραπεζίται, seu *mensarii* sæpe nominantur. Sic *Iliad.* χ'. versu 69. de canibus suis *Priamus.*

Οὓς τρίφαο ἐν μεγάροισι τραπεζῆας πυλωρούς,

Quos in ædibus alus mensarios janitores. Et *Iliad.* ψ'. versu 173. de *Patrocle*,

Ἔνθα τοὶ γε ἅπαντι τραπεζίται κύνες ἦσαν,

Novem huic Regi mensarii canes erant. Et *Odyss.* ξ'. versu 309.

— οἵη τε τραπεζῆας κύνες ἀνδρὸς

Γίγνονθ', ἁγλαΐης δ' ἕνεκεν κομέουσι ἄνακτες,

Quales sunt virorum mensarii canes, quos deliciarum gratia nutriunt Reges. Τραπεζίτης, id est, ὁ ἐν τραπέζῃ τροφίμων, παράσιτος, *qui ad mensam alitur, parasita.* Prius est in veteri *Scholiaste*, posterius in *Rhetorico Lexico* apud *Eustathium.* Ita *Luc.* 16. *vers.* 21. ad mensam purpurati divitis canes adibant. Ad hujusmodi canes pertinet illud *Poëtæ Odyss.* ρ'. versu 216.

Ὣς δ' ὅτε κύων ἀμφὶ δύοντα κύνες δαιτῆθεν ἕκηται

Σαίνουσ' (αἰεὶ γάρ τε φίλοι μειλίγματα θυμῷ.

Ut cum è convivio proficiscentem canes circum blandiuntur. Is enim semper affert animi delinimenta, id est, juxta veterem *Scholiastem*, πρὸς ἡδονὴν ἐσιτήματα, ἢ πρὸς τὸ ἐσθ, ἢ τὰ ἀπομαγδαλίαν, ἢ προσδοκῶμενοι οἱ κύνες ἐκ γεγύμνασι, *dona ad delicias, sive sint carnes, aut apomagdalia, quam expectantes canes vigilant. Apomagdalia* quid sint *Julius Pollux* accuratè docet his verbis lib. 6. cap. 14. Οἱ δὲ πάλαι ταῖς καλυμμέναις ἀπομαγδαλίαις ἐχρῶντο, αἱ ἦσαν τὸ ἐκ τῆ ἄρτῳ μαλακὸν, καὶ ταυτάσει, ὅτι ἐ ἀποψηκτάμενοι, τοῖς κυσὶν αὐτὸ παρέβαλλον· εἶτα καὶ Λακεδαιμόνιοι κυνίδια τὰς ἀπομαγδαλίας καλοῦσι· ὑπεδέχοι δὲ καὶ Ὅμηρος, &c. *Apomagdalias, quas vocant, veteres mechantur. Ea erant quod ex pane molle, & postaceum est*, (utor voce barbarâ, quia *Latina* nulla suppetit) *quo postquam se abstersissent; canibus ad projiciebant. Unde est, quod apomagdalium* Lacedæmonii *cynadem* (quasi *caninam*) *vocant. Atque ad subsumit Homerus*, nempe, eo loco, qui supra. In quem etiam *Eustathium* tanquam ex *Pausania*, Ἀπομαγδαλία, καὶ ἀπομαγδαλὶς, ψῶμος, οἷς ἐν ἀπομασσόμενοι τὰς χεῖρας, μετὰ δεῖπνον ἐίλιττον κυσίν. *Apomagdalia, & apomagdalis, frustum panis est, quo cum manus detersissem, illud a cana canibus projiciebam.* Addit à *Dioscoride* κύνα, id est, *canem*, appellari. Sed κυνᾶν legendum, ut in *Polluce*, & *Athenæo. Hesychius*, Ἀπομαγδαλία, σίαξ, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν τοῖς δείπνοις· βαλόντες δὲ αὐτὸ τοῖς κυσὶ ἀναλίσκουσι ἀπὸ τῆ δείπνου. *Apomagdalia, adeps, quo manus inter cœnandum abstergebant, & cœna autem redeuntes canibus id jaciebant.* Non probo, quod σίαξ vocat, id est, *adipem*: de quo meritò rogaveris, unde abstergantur, qui inde absterguntur. Itaque ab aliis σαῦς appellatur, non σίαξ, & à *Polluce* σαυᾶδες. Et σαῦς quidem quandoque est *adeps*. Sed & plerumque σαῦς est massa farinacea, quam *pastam* appellamus, quo sensu hic omnino sumitur. Plura de magdalia, & apomagdalia, habent *Aristophanes* in *Equitibus*, & ibi *Scholiastes*, *Athenæus* lib. 4. & 9. *Plutarchus* in *Lycurgo*, *Suidas*, *Eustathius* in lib. 4. *Iliados*; *Erasmus* in *Adagio*, *Canis vivens ex magdalia*; *Rhodiginus* lib. 28. cap. 1. quos consulat cui hæc non sufficiunt. Piscator quidam in *Theocrito Idyll.* 21. pisces se somniare ait, ut canis panes somniat. Verba sunt,

— καὶ γὰς ἐν ὕπνοις

Πᾶσι κύων ἄρτους μαντεύεται· ἰχθύα δ' ἰχθύς.

Etenim in somnis canis omnis panes auguratur; & ego pisces. Vir doctus ἄρτους non probat, & legi mavult ἄγρους *agros.* Quorsum nullus video. Nam ut piscator pisces, quidni canis panes somniet, quorum esu impensè delectatur? Maximè, si apomagdaliæ intelligantur, quæ panum erant cupediæ, atque, ut ait *Poëta*, μειλίγματα θύμῳ, *canini animi delinimenta.*

Secundò, canum cibus est caro, qua ferino more vescitur. Unde canem *Arabes* colligunt mediæ esse naturæ inter feras & pecus domesticum. *Damir*,

وهو لا سبع ولا بهيمة حتي كانه من

الخلق المركب لانه لو ثم له طباع

السبعية ما الق الناس ولو ثم له

طباع البهيمة ما اكل لحم الحيوان

Neque fera est, neque pecus, quin est tanquam composita natura. Nam, si ferina natura in eo esset perfecta, non degeret cum hominibus, nec animalium carne vesceretur, si perfecta esset pecuina. In Scriptura canibus ea maximè caro destinatur, quam homines attingere est nefas. Sic *Exod.* 22. *vers.* 31. *Carnem à feris discerptam non comedetis, sed eam canibus projicietis.* Unde Pseudo-*Phocylides* versu 136.

Μὴδὲ τι θηρίοφρον δαπὰν πρίαο, ἀφρίσσουσι δὲ

Λείψανα κάπι κυσὶ νωλεῖ. —

Ne quam à feris depastam comedas carnem, sed velocibus reliquias linque canibus. Et *Jonathan*, לכלבא תרמון יתיה לסטריה *Eam projicies eam pro mercede sua.* Hempe quia, cum *Israelita* ex *Ægypto* excesserunt, canis in eos לא יחרץ *non exacuit linguam suam*; Scripturâ sic docente שאן נקב׳ה מקפח שכר כל בריה *Deum Sanctum, & Benedictum nulli creaturæ denegare mercedem suam.* Ita *Rabbi Selomo* in hunc locum, & *Kimchius* in *Psalm* 145. ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 4. Canum etiam est cadavera trahere, lacerare, & devorare, quibus pœnis sæpe mulctantur impii.

impii. Sic *Jerem.* 15. *v.* 3. quatuor pœnarum generibus minatur Deus ſe in *Judæos* animadverſurum, in quibus ſunt הכלבים למחוך *canes ad trahendam*, vel lacerandum eorum cadavera, qui gladio interempti ſunt. Et *Pſal.* 68. *verſ.* 24. *Ut immergas pedem tuum, & linguam canum tuorum ex hoſtibus ſanguine.* Et 1 *Reg.* 14. *verſ.* 11. *Morientem* Jeroboamo *in civitate comedent canes, morientem verò in agro comedent volucres cœli.* Quod idem de *Baaſa* prædicitur 1 *Reg.* 16. *verſ.* 4. Et de *Achabo*, 1 Reg. 21. verſ. 9. *Ut lixerunt canes ſanguinem* Nabothi, *ita etiam canes ſanguinem tuum lingent.* Et verſu vigeſimo tertio, *Canes* Jezabelem *comedent ad caſtrum* Jezraëlis. Et verſu vigeſimo quarto, *Morientem* Achabo *in urbe comedent canes*, &c. Quarum prædictionum veritatem comprobavit eventus. Eorum enim Regum familiæ deletæ ſunt funditus, & ad internecionem cæſæ: & inſepulta cadavera canibus aut avibus ceſſere in prædam, prout Prophetæ prædixerant. Atque id imprimis memorandum eſt, quod de *Achabo* refertur, eum in curru fuiſſe ictum lethali vulnere; & dum currus regio ſanguine cruentatus in *Samariæ* piſcina lavaretur, canum ingruentium turbam juxta divinum oraculum ejus ſanguinem linxiſſe, 1 *Reg.* 22. *verſ.* 38. Et *Jezabelem* in caſtro *Jezraëlis* captam, & è feneſtra dejectam, qui poſt paucas horas ſepeliendam quæſiverunt, nihil de ea reperiſſe, præter calvariam, & pedes, & volas manuum, quia canes reliqua omnia abſumpſerant, 2 *Reg.* 9. *v.* 35. Tale aliquid refert *Suetonius* de *Aſcletarione* Mathematico, aut Mago veriùs, qui cùm affirmâſſet fore ut brevi à canibus laceraretur, cum *Domitianus* interfici quidem ſine mora, ſed ad coarguendam temeritatem artis, ſepeliri quoque accuratiſſimè imperavit. Quod cum fieret, evenit, ut, repentinâ tempeſtate dejecto funere, ſemi-uſtum cadaver diſcerperent canes. Nec multò aliter *Dio*, Ἐρωτηθεὶς ἐπείσε αὐτὸν τάφοι δ βιᾶ χρήσται, καὶ ἀπορραφῆναι ὅτι ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσονται, ἰσχνῷ μὲν ζῶν κατασωθῆναι, καὶ τὸ πῦρ αὐτῷ περσχεῖν· αὐτὸ δ ἐν τύπῳ πολλῷ κατορύττοντ@, ἥτε πυρὰ ἰσθίσειν, καὶ ἐπίνειον πύνες· ὀπίσω τῷ χεῖρε δεδεμένω, καὶ ἐπιπλάσμασι ἐπ' αὐτῷ ἐορτὴν, διασπάσαι. Sed *Aſcletarium* hoc inſpiraverat Dæmon, cui facile eſt prædicere quid ſit futurum de ſuis mancipiis, cùm id exequatur ipſe, quod eventurum prænunciavit.

Tertiò, veſcuntur canes rebus impuriſſimis. *Damir*,

الجيف احب اليه من اللحم العريض

وياكل العذرة ويرجع في قيئه

Cadaver fœtidum illi gratius eſt corne capri anniculi, & ſtercus comedat, & redit ad vomitum ſuum. De cadavere jam actum. Stercus *Græcè* dicitur σκύβαλον, etiam à *Paulo*, *Philipp.* 3. *verſ.* 8. quaſi συσβάλλον, id eſt, τὸ τοῖς συσὶ βαλλόμενον, *quod canibus projicitur*, ut volunt *Suidas* & magnus *Etymologus*. Inde *Vulturius* cani apud *Phædrum* Fab. 27.

— *O canis, meritò jaces,*
Qui coacuiſti ſubito regales opes,
Tritoq; mutatus, & educatus ſtercore.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr.* 84.

Non miror merdas ſi libet eſſe cani.

Et canem redire ad vomitum, ut quod evomuit rurſus comedat, pridem obſervavit *Solomon*, cujus verba ſunt *Prov.* 26 *v.* 11. ככלב שב על קאו *Ut canis redit ad vomitum ſuum, ita ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.* In quæ verba ſic *Aben Ezra*, *Ut canis* אוהר (lege אכל) *cibum, quem vomuit, edit denuò: ita ſtultus iteratis vecibus recidit in ſtultitiam ſuam, nec erubeſcit.* Et Rabbi Levi, *Ut canis, qui reperit cibum, quem evomuerat, non ſentiens illum ſibi fuiſſe noxium: ita eſt de ſtulto, qui ſtultitiam ſuam iterat, poſtquam jam expertus eſt eam ſibi malè ceſſiſſe.* Ex *Solomone* ſumptum hoc *Petro* 2 *Pet.* 2. *verſ.* 22. Κύων ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον ἐξίαμα; *Canis ad proprium vomitum redeuns*: quamvis *Græca* verſio ἐμετὸν habeat, non ἐξίαμα. Quam vocem alibi me legere non memini. Sed ἐξιᾶν, id eſt, *educere, exprimere, evacuare*, paſſim occurrit. Sic apud *Dioſcoridem* libro ſexto in *Pharico*, quod eſt veneni genus, Δεῖ δὲ, μετὰ τὸ ἐξιᾶσαι αὐτὸν, ποτίζειν οἶνον ἀψινθίτην, *Oportet autem, poſtquam evacuati ſunt, abſinthite vinum bibendum dare.* Et apud *Laertium Heraclitus*, aquâ intercute laborante, Medicos interrogavit, Εἰ τις δύναται ὑγρὰ ταπεινώσας ὑγρὸν ἐξιᾶσαι, *An quis poſſet ex imoſtimis preſſis humidum educere:* ubi ἐξιᾶσαι pro ἐξιᾶσαι perperam ſcribunt recentiores editiones, etiam *Caſaubonianæ*. *Syrus* uno verbo ܡܣܒܠܥܒܥ dicitur *canis qua vomuit reſorbens*, ſi *Ferrario* creditur *Syriaci Nomenclatoris Romæ* editi paginâ 860. Sed pro *Caph* ſcripſerim *Koph*; quia *Hebræum* קיאה eſt *vomitus*. Compoſiti nominis prima pars unde ſit, non ſatis notum.

Sed & canis tam propria lingit vulnera, quam aliena. De his *Luc.* 16. *verſ.* 21. in parabola de *Lazaro*, *Canes venientes ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ, ipſius ulcera lambebant.* De propriis ita *Lapſus* ex *Sexto Empirico* libro primo *Pyrrhon. Hypotyp.* cap. 14. *Si ſeſtuca ſit impacta, eam extrahit dentium miniſterio: ſi altera alibi (quoniam ea ſordentia agrè, facilè autem munda curantur) leviter tabem inde fluentem abſterget*, linguâ ſcilicet, cui nihil ſordet. Hinc *Ælianus*, *De anim.* lib. 8. cap. 9. Τρυβόντες ἢ ἴχνει τὸν γλύπτην φάρμακον, ἢτινα ἂν περιλιχμήσωσι τὸ τραῦμα μέρ@· οὐ γὰρ ἁπτόμενοι ἰκανῶς. *Vulnerati linguam habent pro pharmaco, quâ partem læſam circumlambentes ſanatis reſtituunt.* Et *Gratius* de cura vulnerati canis,

Quod ſi diſtrictæ levis eſt in vulnere noxa,
Ipſe habet auxilium validæ ad ſalutis ſalivæ,

quam lambendo vulneri obducit.

Aqua canis eſt potus, quam non ſorbet pleno hauſtu, ſed ſolum lambendo bibit. Inde *Judic.* 7. *verſ.* 5. *Quiſquis lambet aquas lingua ſua* כאשר ילק הכלב *ut lambit canis.* Quod rectè *Onkelos*, במא דמלחך בלבא. Rectè etiam *Syrus* ܐܝܟ ܕܠܚܫ ܟܠܒܐ. *ut lingit canis.* Sed *Arabs* minùs expreſſe: *Quiſquis*

كما يشرب الكلب يشرب *bibet linguâ ſuâ*, *ut bibit canis.* Non linguæ culpâ, ſed Interpretis, cum *Arabica* voces plures ſuppetant, quibus id poterat efferri. In his ولغ *walago* vox notiſſima. *Alcamus*,

ولغ الكلب في الانا وفي الشراب

شرب ما فيه باطراني لسانه انا

انخل لسانه فيه *Canis* walaga *in vaſe, aut in potu, id eſt, quod in vaſe erat linguâ extremâ bibit, linguâ in illud immiſſâ.* Ibidem huic ſynonyma verba ſunt قفن & مغمغ & لغن. Et نرق feris omnibus generale eſt, quæ aquam linguis lambunt. Ita enim *Alcamus*, نرقت السباع شربت

الما بالسنتها. At *Græcis* id ipſum λάπτειν, nobis *laper*, voce fictitiâ dicitur, quæ bibentis canis ſtrepitum utcunque imitatur. Hinc *Græca* verſio *Jud.* 7. *v.* 5. Πᾶς, ὃς ἂν λάψῃ τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ὕδατ@, ὡς ἂν λάψῃ ὁ κύων. Et *Ælianus* de canibus, qui ex *Nilo* bibunt, *Animal.* lib. 7. cap. 53. Τὸν μὲν ὄχθην παραλιεύοντες λάπτουσι δὴ τῇ γλώττῃ ἀφειζόντες, οὐκ ἂν εἴποι τις, ἢ καὶ τὰ ἀμφιλάπτοντες τὸ πόμα. *Ripam quidem percurrunt, lambunt autem* (aquam) *linguâ: quaſi ponum ſubripientes, ut ita dicam, aut per Jovem ſuffurantes.* Et

alter

alter *Ælianus Var.* lib. 1. c. 4. Ὅτι ἄθρόως, ὑδὲ ἀνιᾶται *Ælianus Var.* lib. 1. c. 4. Ὅτι ἄθρόως, ὑδὲ ἀνιᾶται ὑν, ὑδὲ ἐλινυθίως ἐν ᾧ ποταμῷ πίνουσι, ἐκπίπτουσιν ὑν, ὑδὲ ἐλινυθίως ἐν ᾧ ποταμῷ πίνουσι, ἐκπίπτουσιν ἄμα, καὶ ἓν ἀθρόῳ διῶσι λαίτμοντες, &c. *Non continuo, neque* ἄμα, καὶ ἓν ἀθρόῳ διῶσι λαίτμοντες, &c. *Non continuo, neque ad ſatietatem, neque libere examine bibunt, meliusque ad ſatietatem, neque libere examine bibunt, meliusque ſimul, & quantum ſitiunt lambentes*, &c. Ut *Plinius* lib. *ſimul, & quantum ſitiunt lambentes*, &c. Ut *Plinius* lib. 8. cap. 40. *Certum eſt* (canes) *juxta* Nilum *amnem* 8. cap. 40. *Certum eſt* (canes) *juxta* Nilum *amnem currentes lambere.* Et *Solinus* in capite de *Boryſthene*, *currentes lambere.* Et *Solinus* in capite de *Boryſthene*, Ægyptii *canes* è Nilo *nunquam niſi currentes lambitant.* Ægyptii *canes* è Nilo *nunquam niſi currentes lambitant.* Hinc *Phædrus* lib. 1. Fab. 25. Hinc *Phædrus* lib. 1. Fab. 25.

Igitur cum currens bibere cœpiſſet canis,
Suc crocodilus, Quamlibet lambe ocyus.

Ex *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 2. *Peſt* Mutinenſem Ex *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 2. *Peſt* Mutinenſem *fugam quæreutibus quid ageret* Antonius, *reſpondiſſe familiaris ejus ferebatur, Quod canis in* Ægypto, *bibat, & fugit: quoniam in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos currere, & bibere.* Itaque Verbum λάπτειν à *Grammaticis* ferè ad canes refertur. *Philoxenus*, Λάπτει, ἔστι κυνὸς, *lambo. Suidas*, Λάπτουσιν, τῇ γλώττῃ πίνοντες οἱ κύνες. Et ad eandem vocem *Heſychius*, Πεποίηται δὲ ἀπὸ τῶν κυνῶν τῶν τοιούτων (lege ἢ τῶν τοιούτων) ὕτω πινόντων μετὰ ψόφου. *Eſtitna vox eſt a canibus, aut ab hujuſmodi animalibus, qui cum ſtrepitu bibunt.* Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus* ad vocem Ἀπολάψῃς, ἀπολαπίσῃς· ἴσον δὲ, ὡς ταῖς πλοκαῖς, ἀπολάψῃς, ἰκμὰς ἀπὸ τῶν κυνῶν ἡ μεταφορὰ, ἢ ἵνα λάκτῶσι τὸ πίνῃ, id eſt, *decorticabis*; *aut*, *flegas ἀπολάψῃς, (ut plerique* legendum videtur) *ebibes*, *a canibus* erit *Metaphora*, *vel quoniam lambendo bibunt.* Neque enim id cani peculiare, ſed iis omnibus convenit, quibus ſerrati ſunt dentes. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8 cap. 6. Πῶν δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν πεκτινοδόντα, λάπτοντα· τὰ δὲ συνδόντα ἑδόντα στῷ, οἷον ἵππος, καὶ βόες. Quæ ſic *Plinius* lib. 11. cap. 3. *In porro, quibus ſerrati dentes, lambunt; quibus contenui dentes, ſorbent, ut equi, & boves.* Serratos porrò dentes præter canem etiam lupi habent, hyænæ, vulpes, thoes, *&c.* Quocirca de lupis ſcribit Ἀριστοτέλης ſummus *Iliad.* π. verſu 161.

Λαίστοντο γλάγεσσιν ἀριπρεπὲα μέλαν ὕδωρ,
Lambentes lucidis tenuibus nigram aquam. Ad quem locum *Euſtathius*, Ἄκρον δὲ λαπτισμὸν ὕδατος, διότι τὰ κατὰ τὰς παλαιὰς ἢ καθάπερ τὸν γλάσσαν εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς οἱ βόες· ἴδιὸν κατὰ τὰς λιχενικὰς ἵππους τὸ ἅμυν τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ῥ ἐπιπολῆς ὕδατος πίνουσι, ὡς ἄπορ καὶ ἰλλιχνοι. *Summum aquam lambunt: propterea juxta Veteres linguam in aquam non demittunt, ut boves, neque medium vultum, ut equi lycoſpades, ſed aqua ſuperficium delibant, ac ſi lingerent.*

Si quis ſcire laborat qui ſint equi *lycoſpades*, conſulat *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 2. Quæſt. 8. ubi multa de his equis. Quibus hoc ſolum addo, ab *Heſychio* dici λυκοπαδῶσι, & poni circa *Andriam* περὶ τὴν Ἀνδρίαν, ſed errore manifeſto. Legendum enim περὶ τὸν Ἄδριαν, *circa Adriam*, ubi nobiles equi *Venети* à Veteribus tam decantati. Idem *Heſychius*, Ἐνετίδας, πῶλους γεφυρωφόρους ἀπὸ τῆς περὶ τὸ Ἀδρίαν (lege περὶ τὸν Ἀδρίαν) Ἐνετικῆς· διαφέρουσι γὰρ ἵπων. Henetidas, *pullos equinos coronatos*, *ab* Henetide (id eſt, *Venetia*) *que circa* Adriam *eſt. Ibi enim excellunt.* *Euripides* in *Hippolyto* verſu 230.

Ἔστι γενοίμαν ἐν σταῖς δαπίδοις
Πώλοις Ἐνέταις δαμαζομένοις.

Utinam eſſem in tuis campis, pullos Henetos (id eſt, *Venetos*) *domans.* Et verſu 1131.

Ὄνα ἔτι ἐυζυγίαν
Πώλων Ἐνετῶν ἐπιβᾶζ.

Non amplius jugum equorum Henetorum (Venetorum) *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtes*, Ἐνετῶν) Παφλαγονικῶν. Ἔνιοι γὰρ ἴδιον Παφλαγονίας. Sed melius in priorem locum, Πώλων Ἐνέτων) ταῦτα ἀναγκαίως· ἴδιον γὰρ Ἕλληνες ἱππικὸν ἵππους (adde Ἐνέτας vocem hic omiſſam). Οἱ γὰρ Ἐνέται, Παφλαγονίαν πρότερον ὠκηκότες, ὕστερον ἦλθον ἐπὶ (lege τὴν) Ἀδρίαν διῶκισαν. Λέγει ῥ πρῶτον Δαναΐδαις ἐπίσημον Ἐνέτας ἵππους, ὡς Πολέμων ἱστορῶ, καὶ ἐπέγραψεν ἐν πίνακι, ΔΕΞΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣ ΤΙΠΠΟΙΣΙ ΝΙΚΗΝ ΕΝΕΤΑΙΣ, ΑΝΤΙΚΛΕΙΔΑ ΠΑΤΗΡ. *Equos Venetos* cum *Phædra*, *Hippolyti* novercæ, nominaſſe fingitur, *commentitur anachroniſmum. Nondum enim equi* Venetis Græci *utebantur.* Heneti *enim*, *qui priùs* Paphlagoniam *habitaverant*, *tandem ad* Adriam *trajecerunt.* Leo *autem Lacedæmonius* (in *Olympico* Certamine) *Venetis equis primus vicit*, *ut refert* Polemo, *& in tabula ſcripſit*, LEO LACEDÆMONIUS, ANTICLIDÆ PATER, EQUIS ENETIS VICTOR. Unde equos illos liquet *Henetos* non dici ab *Henetis Paphlagoniæ*, niſi ratione primæ originis, ſed ab *Henetis* prope *Adriam*, id eſt, *Venetis*. Quod ipſum *Strabo* pluribus docet libro quinto, ubi *Henetos*, vel *Venetos* circa *Padum* nonnullos deducere refert à *Gallia Venetis*, alios ab *Henetis Paphlagoniæ*, unde muli apud *Homerum*. Quo pertinere volunt, quod *Veneti*, tanquàm priſcæ originis memores, equis alendis olim tantoperè ſtudebant. Unde eſt, quod *Dionyſius*, *Siciliæ* Tyrannus, ἐνταῦθα τὰ ἱπποτροφῶν ἐνεσείσατο ᾧ αἰλητῶν ἵππων, ὃς τε καὶ ἄσημα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἐνετικῆς παλαίας, καὶ πολὺ χρόνῳ ὑστερήσας τὸ γένος. *Inde certatorum equorum armentum inſtituit, ita ut inter* Græcos Veneticorum *pullorum fama innotueriit*, *& genus illud diu fuerit in magna exiſtimatione.* Res porrò eſt valde incerta, cur equi illi dicti fuerint *Lycoſpades*, nec quidquam affert *Plutarchus*, quod cordatis ſatisfaciat. *Græcos* ego putaverim ad ſuæ linguæ genium deflexiſſe vocem barbaram, quæ ſignificaverit equos ad *Padum*, aut *Paduſam* natos, aut equos *lacus Paduſæ*, ſiquidem in illa gente vox *lacus* priſca fuit.

Sed, ut ad canes redeam, quæritur cur eos *Gedeonis* milites, qui aquam, manu è flumine hauſtam, lambebant more canum, illis prætulerit Deus, qui flexis genibus pleno flumine ſe proludebant. *Joſephus* putat τὸν μὲν κατακλιθέντας, καὶ ὅσοι πίνοντες, *eos qui ſe unclinaverant*, *atque ita biberant*, hoc indicio ἀνδρώδεις *animoſos* patuiſſe. Quotquot verò biberant ἀσπουδεῖς, καὶ μετὰ θορύβου, *feſtinanter*, *& cum perturbatione*, ut canis è *Nile* bibit, & fugit) id feciſſe præ metu hoſtium. Et Deum hos timidos cæteris prætuliſſe, ut victoria eſſet illuſtrior, & uni Deo accepta referretur. Quod cum hiſtoria ſacra parùm convenit. Nam verſu tertio timidos omnes Deus jam excluſerat. Nec trecenti viri timidi *Gedeonem* ſequi voluiſſent contra tot *Madianitarum* millia proficiſcentem. Et hoc ipſo, quod tam pauci numero hoſtilem exercitum aggredi auſi ſunt, illuſtre animi ſui ſpecimen ediderunt. Itaque malo accedere ſententiæ *R. Levi*, qui indicium הרצות וגבורה *alacritatis*, *& fortitudinis* fuiſſe vult, quod quidam ſtantes biberint, & manu ſolùm ad os admota, qua è flumine aquam hauſerant; cum ſe prodiderint עצלים, id eſt, *ignavos*, qui genua flexerant; & toto corpore inclinato potaverant. Itaque eumdem Deum, qui trepidos jam excluſerat, etiam hos ignavos amandaviſſe, & ii ſoli ſupereſſent, qui ſtrenuos & alacres ſe exhibuerant. Auctor *Midras* in hunc librum, & ex eo *Solomo*, & *Kimchius*, ſtatuunt eos omnes, qui biberant flexis genibus, etiam coram *Baale* flexiſſe genu, & voluiſſe Deum, ut qui per idololatriam ſe polluerant hoc ſigno dignoſcerentur: quod myſticum eſt, & valde incertum.

Eſt & canis ex animalibus, quę mingunt erure ſublato. Hinc de leone *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ὀυρῶ γὰρ αἴρων τὸ σκέλος, ὥσπερ οἱ κύνες. Quod ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit *urinam mares* (leones) *erure ſublato reddere ut canes.* Nec deſunt *Arabibus* propriæ voces, quibus id ſignificetur. *Alcamus*, شقح الكلب رفع رجله ليبول

لبيول *Canis ſakacha*, id eſt, *ſuſtulit pedem ſuum ut mingeret.* Adde ex eodem huic Synonyma قرح *kazacha*, & قحز *kachaza*, quæ ex سقح *ſakacha* per Metatheſin facta ſunt, & *Sin* cum *Ze* permutato. Ibidem شغر الكلب *ſagara* de cane, id eſt, رفع احدي رجليه بال اولم يبل او فبال *ſuſtulit unum pedum ſuorum ut mingeret, ſive minxerit, aut non minxerit.* Inde شغري *ſagra* dicitur lapis quidam prope *Mecchan*, ex quo jumenta conſcendunt, quia يشغر علية الكلاب *canes ad eum pedem tollunt tanquam mictur.* Quapropter in diverſis Scripturæ locis, cum in aliqua domo ad internecionem delenda, vel deleta, legitur neminem eſſe relinquendum, aut neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, puta in domo *Nabalis*, 1 Sam. 25. 22. 23. *Jeroboami*, 1 Reg. 14. 10. *Bahaſæ*, 1 Reg. 16. 10. *Achabi* denique 1 *Reg.* 21. 21. & 2 *Reg.* 9. 8. id ad canes multi extendunt. Neque aliter accipiunt, quam *Aureliani* minas, quas *Vopiſcus* refert his verbis, *Cum* Thyanam *veniſſet, eamque occluſam reperiſſet, ſi quis dixiſſe fertur, Canem in hoc oppido non relinquam.* In ea ſententia fuit *Arabs* Interpres, qui 1 *Reg.* 21. 21. כלבא علي حايط משתין בקיר reddidit *canem ad parietem*, ſupple جايلا *mingentem*; quod puto à ſcribis omiſſum. Ex *Hebræis* quoque *Jarchius*, *Kimchius*, *R. Eſaias*, *Aquinas*, alii plures canem intelligi aſſerunt שדרכו להשתין בקיר *quia ad parietem mejere ſolet.* Et recentiorum magna pars hanc interpretationem ut veram amplectitur. In ea tamen multa deſidero. Primò, quod hæc deſcriptio pertinere non poteſt ad canum genus univerſum. Neque enim omnes canes ad parietem ſublato crure mingunt, ſed ſoli mares, iique ſexto demum, aut etiam octavo menſe. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 20. Τὰ δὲ ἀρρενα αἴροντες ὑρεῦσι τὸ αἰδοῖον, ὡς μὴ ἐπιτυπανὸ ὕταν ἐξάμηνα ᾖ(ι· πεσεῖν δέ τινες καὶ ἕτερα τοῦτο, ἤδη ὀκταμήνου ὄντες. Et paulò poſt, Αἱ δὲ θήλειαι πᾶσαι καθεζόμεναι ὑροῦσιν. Quæ in pauca contraxit *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Exiſtimantur in urina attollere cras ſuré ſemeſtres, id eſt ſignum conſummati roboris. Femina hoc idem ſedentes.* Neque id fugit *Eliam*, qui ad vocem שתן ſic habet in ſuo *Thisbi*, אם נתרשהו על הכלב אין נקרה הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר *Si interpretamur de cane, canis famina non poterit intelligi, quia canis femina non mingit ad parietem.* Secundò, in his verbis, *Exſcindam*, &c. משתין בקיר עצור ושוב בישראל *mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum in* Iſraele, 1 *Reg.* 14. 10. & 21. 22. & 2 *Reg.* 9. 8. ad canes ſi referas τὸ *mingentem ad parietem*, nulla ratione cohærebunt quæ ſequuntur, *clauſum & derelictum in Iſraele*, quoquo modo interpreteris. Sunt, qui *captivos*, & *liberos* hic intelligunt. Alii *in urbibus clauſos*, & *in agris ſparſos.* Alii *conjuges*, & *cœlibes*, quam interpretationem ex *Arabica* lingua multis aſſerit vir in his literis, dum vixit, doctiſſimus *Conſtantinus l'Empereur.* Sed quidquid eligas, hæc non cohærebunt, *Exſcindam canes, & captivos, & liberos*, aut *cœlibes, & conjugatos*, &c. Et in his 1 *Reg.* 16. 11. *Percuſſit omnem domum* Bahaſæ; *non reliquit ei mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, eadem erit ἀσυνεξία. Neque enim dixeris alicujus familiam ita fuiſſe deletam, ut neque canis in ea relictus ſit, neque cognatus, aut amicus ullus. Iis igitur accedo potius, quibus *mingens ad parietem*, *mas*, aut *vir* eſt periphraſis, ut ſtatuunt quidam *Hebræorum.* In quo numero *R. Levi*, משתין בקיר והוא הזכר *mingens ad parietem, id eſt, mas.* Et *Elias* ubi ſupra, ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר *At ego dico magis convenire, ut mingens ad parietem de omni viro intelligatur, cum ad parietem vir mingat, quod mulieres non ſolent.* Itaque, ex hac ſententia, *Exſcindam mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum*, &c. id eſt, Exſcindam omnem marem, ſeu captivum, ſeu liberum, vel in urbe degentem, aut in agris, vel conjugatum, aut cœlibem. Et in domo *Bahaſæ non reliqui mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, id eſt, Non pepercit ulli viro tam ex cognatis, quam ex amicis *Bahaſæ.* Et in *Achabi* domo, quia quod prædictum fuerat fore, ut deleretur quiſquis mingit ad parietem, pertinebat ad ſolos mares, ſequitur Prophetia peculiaris de nece *Jezabelis* uxoris 2 *Reg.* 9. 8. 9. 10. Proinde cum hoc oraculum implevit *Jehu*, præter *Joramum*, *Achabi* filium natu maximum, ejuſdem filios, aut nepotes ſeptuaginta interemit, 2 *Reg.* 10. 11. &c. ſed fœminam omnino nullam, ſola *Jezabele* excepta. Nempe ſolos viros cædere etiam in atroci bello tum fuit uſitatiſſimum. Sic in *Sichemitis*, *Gen.* 34. 25. in *Madianitis*, *Num.* 31. 7. in *Idumæa*, 1 *Reg.* 11. 16. in urbibus *Boſor*, & *Maſpha*, & *Ephrane*, 1 *Macchab.* 5. 28. 35. 51. & *Joſephi* libri duodecimi capite duodecimo enſis ſtrictus eſt in ſolos viros, fœminis omnibus cladi exemptis. Lege etiam ita jubente *Deut.* 20. 13. 14. *Cum civitatem tradiderit Dominus Deus tuus in manum tuam, percutes omnem marem ejus acie gladii. Tantum fœminas, parvuloſque, & jumenta, & quidquid erit in civitate, omnia ſpolia ejus diripies tibi.* Proinde *Deut.* 25. 19. ubi jubentur *Amalecitæ* delere *memoriam Amalek*, pro זכר *zeker*, id eſt, *memoria*, nonnulli aliis Vocalibus זכר *zakar*, id eſt, *marem*, legebant, de quo vide hiſtoriolam, aut fabellam veriùs, in *Bava Bathra* cap. 2. fol. 21. a. b. Fruſtrà vir doctus objicit viros in *Oriente* ad parietem non mingere, ſed mulierum more ſubſidere. *Europæi quidem*, inquit, *ſi mas eſt, qui veſtes ad id aptas habent, ſed non* Aſiatici, *qui veſtes geſtant talares. Et quamvis ſub iis habeant quoque femoralia, non tamen ad eum uſum aperta ſunt, ut* Europæis, *ſed crumenæ inſtar contrahuntur, & laxantur, quibus laxatis, & demiſſis ſubſidunt viri inſtar mulierum, ut ſub veſtium talarium latebra, quibus pedes teguntur, honeſte lotium reddant.* Hæc, inquam, fruſtrà afferuntur. Neque enim illa conceſſerim niſi de ſolis *Perſis.* Saltem *Turcas* more noſtro ad parietem mingere plane certum eſt. *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, *Perſici Itiner.* lib. 5. pag. 570. Perſæ *ſtantes non mingunt, ſed mulierum more ſubſidunt, & poſtea lavantur. Proinde* Turcas Sekſunni *per contumeliam appellant, quia canum inſtar ad parietem mingunt.* Præterea veteres eo, quo *Perſa* hodie, ſitu minxiſſe nullo probatur argumento. Et verò præter Sacerdotes, cum ad altare accedebant, non reperio quemquam è priſcis *Judæis* geſtaſſe femoralia. Proinde ad hæc verba *Miſnæ* in *Bava Bathra* cap. 8. §. 1. המכייש את שרים *qui ignominia afficit nudum*, ille ipſe vir doctus hanc habet notam, *Obſerva, non quemvis nudum hic ſpectari, ſed eum hoc ſpectatim ab ignominia defendi, cui caſu quodam contingit, ut exterior veſtis elevetur. In Oriente veſtes talares Judæis in uſu erant, quas ita ſubducto, ut corpus videretur, ignominioſum habebatur. Quapropter gradibus ad altare aſcendere veritum, ne ſublatis pedibus locum & veſtis ala attolleretur, adeoque femora conſpicerentur*, Exod. 20. 26. &c. *Ne ergo, ſi ventus alam attollat, alterius nuditatem quis augeat, veſtemque amplius ſubducat, hic interdicitur. Alioqui ignominiæ illata*

pœnæ

nomine quicunque id fecerit mulctam ſoluturum. Nam qui Sacerdotes non erant femoralibus ſæpe (melius dixiſſet *ſemper*) *caruiſſe videntur ex* Deut. 25. 11. *Idem* Gemara *legimus*, מאי עירום דאתא זיקא כרכינהו לכאניה יאתא הוא דלינהו טפי ובישיר *Quid eſt, quod dicitur* Nudus? *cum vrtuente vento, qui ſurſum miſſelit ipſas veſtes, aſcendens qui eas magis ſurſum ſubducit, ipſumque dedecore afficit.* Hæc de veterum *Judæorum* veſtibus. Mingentium ſitum quod attinet, ad rem non eſt *Saulis* exemplum, qui *texit pedes ſuos.* 1 *Sam.* 24. 4. ut *Eglon*, *Jud.* 3. 24. id eſt, in terram ſe demiſit, non micturus, ut vult ſolus *Kimchius*, ſed להפנות הנקבים הרוחים ut alii ex *Miſna* probant. *Hieronymus* rotundè, *ut purgaret ventrem*; *Aquila*, ἀποκαθῆραι. *Septuag.* περιτελέσαι. Pro quo ex *Polluce* ſcripſerim ἀποζωννύσθαι. *Attice* διαζώννυσθαι dixeris, quod propriè *ſedere* eſt, ut in lege *Poſtſtrati*, quæ vetabat ἐν πυθίῳ διαζώννυσθαι. At *Græcos* in eo ſitu minxiſſe nullibi reperias præterquam in *Heſiodo*, ubi damnatur is, qui contra Solem erectus mingit, aut προβάδην *incedendo*, & ἀπεγομισθεὶς *demudatus*. Cum contra

Ἐξόμπλῳ ἧι ὄγε θεῷ ἀνὴρ πεπνυμένος εἰδὼς,
Ἢ ὄγε πρὸς τοῖχον πεπαλάξας ἰσταμένῳ ἀνάλτῃ.

Sedens mingat *vir Deorum amans, & prudens, aut ad parietem accedens bene-ſepti atrii.* Itaque *Heſiodi* ævo *Græci* bene-inſtituti vel ſedentes mingebant, vel ad parietem accedentes. Sed, poſterioribus ſæculis, prius illud à viris uſurpari deſiit, & mulieribus relictum. Itaque in *Græcorum* monumentis nullum extat exemplum viri, qui ſedens minxerit. In *Æſopi* vita *Xanthus* ὁ τῷ πυρετῷ τὴ χύτρα ἀναγομένῳ ὑφὶ, *incedens veſte ſurſum retracta mingebat.* In *Laertio Diogenes*, in quoſdam infenſus, qui oſſa tanquam cani projecerant ἀναβαπτόμενοι προσίσχνετο ἀεὶ κύκλῳ, *digreſſus eos permingit ut canis. Heſychius* voce ἐν πυθίῳ refert *Athenienſium* nonnullos in *Poſiſtrati* odium περιεῤῥῶ τῷ πυρφόρῳ, *minxiſſe ad ſepem* templi *Apollinis*, quod is in *Pytho* ædificabat. In *Plutarchi* libro *De Stoicis contrar. Chryſippus* dicit ἀσεμνὸν εἶναι τὰ πρὸς βωμὸν ἰέναι, ἢ αἰφίδιον θεὸν, *non ferendum eſſe, ſi quis ad aram mingat, aut ad Dei ſtatuam*, quod nonniſi ſtantes faciunt. Sed *Herodoto* nihil expreſſius, qui, ut probet *Ægyptios* in pleriſque aliter ſe gerere, quam reliquos homines, inter cætera hæc habet libri ſecundi capite trigeſimo quinto, Οὐρέουσι αἱ μὲν γυναῖκες ἑστεῶσαι, οἱ δὲ ἄνδρες καθήμενοι, *Fœmina quidem ſtantes mingunt, virs autem ſedentes.* Alibi igitur viri ſtabant. Et de *Græcis* id jam probatum. De *Romanis* quoque idem patet ex his *Lucretii* de pueris libri quarti verſu 1020.

Puſi ſæpe lacum propter ſe, ac dolia curta,
Somno devincti, credunt extollere veſtem;
Totius humorem faccatum ut corporis undent.

Credunt nimirum in ſomnis ſe id facere, quod vigilantes ſolent. Sed & *Judæos* in eo ſitu lotium excreviſſe docet *Talmudica Lex*, quam in Radice שתן citat *Kimchius* לא ישתן בצד כותלו של חבירו אלא א"כ הרחיק ממנו שלשה טפחים *Nemo mingat ad vicini ſui parietem, niſi poſtquam ab eo tribus palmis receſſerit.* Quam ipſam Legem cum citet vir doctus, quem refellimus, quomodo idem *Judæos* neget ad parietem minxiſſe, nullus video. Addit lotium ab *Hebræis* מי הרגלים *aquam pedum* appellari, quia, dum ſubſidunt, inter pedes emittitur. Quaſi neſcierit *Hebraicè pedum* nomine cenſeri quidquid eſt infra ventrem, & maximè partes illas, unde emittitur lotium. Sic *Gen.* 49. 10. Et *Legiſlator* מבין רגליו *è medio pedum illius.* Jonathan, מזרעיה *è ſemine illius.* Onkelos מבני בנוהי, *è filiis filiorum ejus.* Deut. 28. 57. *Et in ſecundinam ejus, quæ prodit* מבין רגליה *è medio pedum ejus*; Græci, ὑπὸ τῶ μηρῶ αὐτῆς. Hieronymus, *de medio feminum ejus*; Jonathan; מכירת תורפה בעירין מולדה *è loco pudendo tempore partûs ejus.* Et. 7. 20. *In die illa radet*, &c. *capra* ושער הרגלים, *pilum pedum*, id eſt, העורה *pudenda*, juxta *Kimchium*. Ex quibus patet quorſum urina dicatur *aqua pedum*. At, ſi *mingens ad parietem* nec canem deſignet, nec virum, ut vir doctus utrumque excludit, quid igitur intelligemus? *Puerilem*, inquit, *ætatem, quam non pudet ad parietem mingere.* Verùm enim verò, viris exclusis, ne pueri quidem ſupererunt, quia *vocis* hic accipimus, non ut *pueris*, ſed ut *fœminis* opponuntur. Itaque viri hic ſunt mares omnes, הזכרים ut diſertè ſtatuunt *Elias* & *R. Levi.* Et verò par eſt ratio. Proinde utrique hic vel admittendi, vel excludendi. Aut ſi qui excludendi eſſent, id ad pueros potiùs pertineret, qui ob id ipſum, quod eos nihil pudet, non tam mingunt ad parietem quam ubivis in propatulo. Nihilo magis placet *Theodoreti* ſententia, qui in 3. *Regum* Quæſt. 41. per *mingentem ad parietem* putat ſignificari ἢ ἀσθενῆ διακείμενον, ἢ εἶναι δίκαι ἢ ἐμπεδοῦται τῇ τοίχῳ παντελῶς μὴ δυνάμενον, *eum, qui ita infirmus eſt, ut nullo modo ſtare poſſit, niſi pariete ſuniatur.* Qui ad parietem micturi obvertuntur, fulcrum non quærunt, ſed latebras, & pudori ſic conſulunt, non infirmitati virium. Sed in his diutiùs immorari pudet, & piget.

Tamen, antequam manum è tabula tollamus; Lector obiter monendus eſt, quoſdam Veterum, ante Vocales appoſitas, pro משתין בקיר, id eſt, *mingentem ad parietem*, legi voluiſſe מושתין בקיר, *ponentes, vel poſitos ad parietem.* Quæ lectio, ut multis de cauſis inepta & abſurda eſt, duas interpretationes peperit æquè abſurdas. Una eſt eorum, qui intelligunt omnia, quę in domo ſunt, ita vaſtari & deſtrui, ut ne quidem iis parcatur, quæ ad parietem ſunt appenſa, vel appoſita. In quam mentem apud *Syrum* Interpretem, 1 *Sam.* 25. 21. jurat *David* in *Nabalis* domo ſe pihil relicturum, ﻣﺼﻠﺢ ﻫﺎﻟﺤﺎﺋﻂ *quod apponatur ad parietem.* Et, apud *Arabem*, ſe non relicturum

شي يعلق علي الوتد *quidquam, quod appendatur è paxillo.* Altera interpretatio *Jonathanis* eſt, qui משתין בקיר conſtanter reddit ידע מדע *ſcientem ſcientiam*, id eſt, aliquâ rerum cognitione imbutum, ut ii omnes intelligantur, qui infantiæ annos exceſſerunt, in qua ætatula non novimus bonum, aut malum, *Deut.* 1. 39. nec quid à ſiniſtra dextra differat, *Jon.* 4. 11. Cujus interpretationis ratio nos lateret abſque *Hebræis*, qui *Jonathanem* obſervant alludere ad locum *Jerem.* 4. 19. ubi præcordia vocantur *parietes cordis*, ac proinde, ex illius mente, *ponentes in pariete*, ſupple, *cordis ſui*, eos dici, qui per ætatem rationis jam ſint aliquo modo compotes. At, ut cætera taceam, hæc interpretatio cum Hiſtoria Sacra ſtare non poteſt, quæ docet in *Achabi* domo nulli ætati parcitum. Nam in ſeptuaginta illius liberis, aut nepotibus, haud dubie nonnulla fuerunt ἀστιγάντατα βρέφη. Tamen omnes ex æquo cæſi ſunt.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Canum vitia, & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quædam.

Canes eſſe ſomniculoſos perperam probari ex Eſ. 56. 10. *cum contra ſint vigilantiſſimi.* הוה Hebræum *quid propriè. Canes ſomniant, & ſomnia ſua geſtu & latratu patefaciunt. Inter dormiendum*

τὸς ἔχειν. Pollux *emendatus. Canum ſomnia* Poëtæ *definiunt. Canes quorſum*, in Pſalmo, noctu circumire *dicantur. Quomodo id* Arabicè *dicatur.* Σαίνειν, & λιχᾶσθαι, Arabicè يصبص. *Canum erga dominos mira fides. De eo nova hiſtoria. Canes* Melitæi *in ara* Melite *naſcantur. Quomodo* Arabice *vocentur. Aliud in* Evangelio κυνάρια. *Num ad contemptum vox pertinet.* Prov. 30. 31. זרזיר מתנים *quibuſdam venaticus canis.* Ariſtoteles *emendatus. Canes*, pecoris *cuſtodes*, Job. 30. 1. Gargittius Geryonis *canis. Canis* Apolliniſ. *Canis* Abelis. *Paſtores cum canibus collati.* Eſ. 56. 10. *ut in* Ægypti *ſacris ſcriba. Præfici canibus quam probroſum.* Caput canis *quid. Canis, vile animal.* Canum *nomine ſignificari infideles, profanos, piorum hoſtes, impuros homines, & paſtores mercenarios. Vitia canum.* Σκαμάδοκλαι, *canes pigri. Canum proprium τὸ λαλητικὸν. Baculi in canes.* Arabicum عطى baculo canem ferire. Hecuba *cur fingatur fuiſſe mutata in canem. Mulier rixoſa ex cane ſacta. Canina facundia. Canis valdè iracundus, & rabiei obnoxius. Cane nihil incivilius, nec inhoſpitalius. Canum impudentia. Canes poſt coitum diu colligati. Gula canum.* Cynoſargi *unde nomen. Canes firmi animi* Eſ. 56. 11. Pandoræ *canina mens.* Κυνόμυια. Heſychius *emendatus.* Κυναλώπηξ. Κυνοκέφαλος Cleonis *cognomen, non* Pericli, *qui* Plutarcho χοιροκέφαλος. Pollux *emendatus.* Cynici *ſumme impudentes. Tres valde impudentes. Canis immundum animal. Canes & ſues cur ſæpe junctis. Canem vel pretium canis offerre nefas*, Deut. 23. *Vox* canis *ibi varie reddita. Canes in* Ægypto *miré culti*, Anubis *canino capite. Canis* Ægyptiacè ΣΟΘΙΣ. *Canis ubi in ſacrificiis admiſſus. Per diſſectis canis partes tranſire, expiatio publica.* Περιοσολαχιεμός. Plinius *emendatus.* Genitæ Manæ *canis immolatus. Canina ſacra non ita pridem inventa. Hyæna cani adverſa*, Eccleſ. 13. *Vomitus imitatione canes allicit, & umbra ſua ſtupefacit.* Hyæna *vox in* Sirachide *ab Interpretibus ſecus accepta.* Κύων ὅλη θεοῦ, *ſacrum Adagium ſumptum ex* Græca *verſione* Prov. 7. 22. *Legendum* κύων *pro* κύφων. Κύφων *quid proprié.* Heſychius *emendatus.* Κύφων *pro* ſcelerato. Τραχηλίζεσθαι.

Ex eo, quod falſi paſtores *Eſ.* 56. 10. conferuntur cum canibus, שוכבים אוהבי לנום *qui dormiunt, & ſomnum amant*, *Hebræ* canem colligunt ſomniculoſum eſſe animal. *Kimchius*, מנהג הכלבים לנום תמיד לפיכך הכשילם לכלבים *Canes ſolent ſemper dormire, proinde comparat eos canibus.* Et *Aben Ezra*, לפי שהכלבים הם ארוכים בתנוכת יותר משאר כל בעלי חיים *Quia canes ſomno plus dedunt, quam reliqua animalia.* Quod eſſe falliſſimum nemo eſt, qui neſciat, cum canis ſit potiùs unum è vigilantiſſimis. Hinc *Lucretius* libri quinti verſu 862.

Et levi-ſomna canum fido cum pectore corda.

Et *Ovidius Faſtorum* libri quarti verſu 488.

— jam vigiles conticuere canes.

Et *Faſtorum* libri quinti verſu 142.

Pervigilantque Lares, *pervigilantque canes.*

Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 16.

Incluſom Danaën *turris ahenea*,
Robuſtaque fores, & vigiles canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis.

Et *Columella* de canibus lib. 8. cap. 12. *Quis fidelior canes? Quis cuſtos incorruptior? Quis invenire poteſt vigilantior?* Fateor canes dormientes *Gallis Capitolium* ſilentio ſuo prodidiſſe. Sed id accidit præter morem. Et Hiſtorici, qui rem referunt, mirantur magis, quod *Galli* canes, quam quod cuſtodes latuerint. *Livius* libro quinto, *Tanto ſilentio in ſummum evaſere, ut non cuſtodes ſolum fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal, ad nocturnos ſtrepitus excitarent. Plutarchus* libro *De Fort. Roman.* Ἀνίσχυσαν λαθόντες οὐ μόνον τὰς φύλακας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐγρηγορὸς, καὶ τὰς προκοίνους τῶν ὄρνεων ἀκοὰς ὕπνῳ βαθεῖ κατασχόντες. Canibus igitur ſomnolentia tribuitur ab *Eſaia*, non ut proprium, & naturale quid, ſed ut vitium præter naturam. Et ex illis *Prophetæ* verbis canes eſſe ſomnolentos tam ineptè colligitur, quam ſi quis eos eſſe mutos nec latrare poſſe colligat ex iis, quæ præcedunt, *Omnes iſti canes muti ſunt, qui latrare nequeunt.*

In eodem verſu הוזים *Chaldæus* reddit נימין *dormientes*, tanquam iis Synonymum, quæ jam explicavimus. Atque id ſequuntur *Hebræi* ferè quotquot ſunt, *R. Dones, R. Jonas, R. Selomo, Aben Ezra, Mardochæus, Pomarius, Aquinas*, &c. *Kimchius* quoque, ſed ita, ut quoſdam in *Lexico* citet Interpretes, qui הוזים vocari dicunt הסרברים כשינת דכרי תהו ובקצרת החלאים *eos, qui loquuntur in ſomnis verba vana, & in quibuſdam morbis*, quod vernaculè, inquit, id eſt, (*Hiſpanicè* dixeris) פרלאר אין סו גין *parlar en ſueño.* Et *Arabicè* هزجان cum *Daleth* raphato (id eſt, *Dſal*) loco *Hebræi Zajin.* Quæ, licet obiter dicta, & ab *Hebræorum* aliis omiſſa, & neglecta, veriora tamen ſunt iis, quæ ad Sagram. Omnino enim *Hebræum* הזר *haza*, quod hic ſolùm occurrit, idem eſt, quod *Arabicum* هزي *hadſa*, literis *Zajin* & *Dſal* de more permutatis. Et هزي *hadſa*, *delirare* eſt, unde هزيان *hadſian*, *deliratio*, ſive per ſomnum, aut per morbum fiat. Vox paſſim occurrit in *Avicenna*, ſed inprimis *Can.* lib. 3. *Fen.* 1. tract. 4. cap. 8. & ſequentibus, ubi agitur de natura, cauſis, ſignis, & cura deliramenti, quæ eſt ex morbo. *Alienationem* vocat vetus interpres. Et הזיות pro *ſomniis*, & *deliramentis*, occurrere in præfatione ד *More Nebochim*, & libri ſecundi capite trigeſimo ſexto obſervat *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico.* Utitur quoque *Abarbanel*, cum in hunc ipſum locum de pſeudo-Prophetis dicit הן ששים הזיות ובדיות סלכם *Somnia, & mendacia è corde ſuo confingebant.* Neque aliud voluit *Eſaias.* Proinde הזים à *Græcis* non male redditur ἐνυπνιαζόμενοι, id eſt, *ſomniantes*, & ab *Aquila* φαντασίαζόμενοι, id eſt, *phantaſiis, & vanis imaginationibus actis.* Quo eodem referri poteſt *Symmachi* verſio ὁραματισταὶ, & Hieronymi *videntes vana*, modo ne legerint הזים per *Cheth*, pro הזים per *He.* Quod mihi fit veriſimile, quia חזיון eſt ὅραμα viſio. Unde eſt, quod *Prophetæ* paſſim dicuntur הזים *videntes.* Sed, quamvis חזים, & הזים, ſcriptura, & ſono parùm differant, tamen ſenſus multum eſt diverſus. Nam veri *Prophetæ* ideo dicuntur חזים *videntes*; quia vident Dei viſiones: at falſi הזים *delirantes*; & *ſomniantes*; quia vanis rerum imaginibus & ipſi deluduntur, & credentes in ſe deludunt. Et in hac parte cum canibus meritò conferuntur, qui non modò ſomniant ut multa animalia, ſed ſomnia ſua vel latratu, vel geſtu ſaltem ex parte pateſaciunt. Proinde *Philoſophus Hiſt.* lib. 4. cap. 10. poſtquam non ſolos homines, ſed & omnes quadrupedes ſomniare aſſeruit, de ſolis canibus addit; Δηλοῖ δὲ ὅτι κύων τῷ ὑλαγμῷ. *Canes autem latratu ſignificant* ſupple *ſua ſomnia.* Quamvis plenus non ſit latratus, ſed murmuratio quædam, cujus reſpectu dicuntur ζωΐζειν. *Heſychius*, Σκύζεσθαι, ὀργὴ ὑπαθύμιος ἄκρατος κόπος. *Pollux*, ubi de canum vocibus, Σκυζᾶν (imò σκυ-

ζειν) τὸ κυδιόωντας ὑπερφίαλγιόωσι. Emendo σκύζειν ex *Heſychio*, quia σκυζᾶν aliud eſt. Hæc porro demurmuratione ſua ſomnia tam apertè produnt: ut *Poëta* ea definire auſi ſint. *Theocritus* jam ſupra allatus,

— καὶ γὰρ τὸ ὄνειρος
Πᾶσα κύων ἄρτος μαντίνεται, —

Nam in ſomnis omnis canis panes auguratur. Et *Æſchylus* in *Dircæ*,

Ὅταν διώκῃς θῆρα, κἀλαλάζῃς δ' ἅμα
Κύων, μίμνουσα δ' ἐγγὺς ἐκλιχνῷ πόνον.

Feram per ſomnium perſequeris, & latrans ut canis, laboris ſollicitudinem nunquam deponens. *Lucretius* libri quarti verſu 988.

Venantumque canes in molli ſæpè quiete
Jactant crura tamen ſubitò, vocemque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneam inventa ferarum.

Canum alii in urbibus, alii in agris degunt. De prioribus dicitur 1 *Reg.* 14. *verſ.* 11. *Morientem* Jeroboam *in civitate comedent canes.* Et *Pſal.* 59. *verſ.* 7. 15. *Redibunt ſub veſperam frementes ut canes, & circuibunt urbem*, noctu ſcilicet. Quod *Arabicè* uno verbo, يعسوا recte dixeris. Nam عس *aſſa* eſt في طاف *nocte circumvit.* Unde عاس *vigil*, *qui nocte circumit.* Et قعساس *lupus*, *qui noctu circumiens prædam quærit.* Et القناعس, id eſt, *ereti* vocantur العساعس لكثرة ترددها بالليل *aſaiſo*, *quia nocte multum diſcurrunt.* Sed maximè huc facit, quod de cane noctu ſic circumeunte *Arabes* hoc Proverbium habent, ut auctor eſt *Alcamus*

كلب اعنس خير من كلب ربض

Canis noctu circumiens præſtat cane jacente. Et in Fulgentio *Catillare eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant.* In urbibus porro canes plerique ſunt οἰκουροί, *cuſtodes domus*, aut *dominum ſequi ſolati.* Ita, *Tobiæ* cum Angelo proficiſcente, ὁ κύων ἦν παιδαρίῳ μετ' αὐτῶν, Tobiæ *junioris canis erat cum ipſis.* Et iisdem redeuntibus, Συνῆλθεν ὁ κύων ἐπίσω αὐτῶν, *Simul erat canis, poſt ipſos*, Tobiæ cap. 5. verſ. 23. & cap. 11. verſ. 3. Neque plura *Græcum* exemplar. Sed *Vulgatus* hæc addit; undecunque ſumpta ſint, *Tunc præcurrit canis, qui ſimul fuerat in via, & quaſi nuntius adveniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat.* Canes caudam ſic agitantes vocat *Heſychius* σαυρίους, & σαυρίδας, quia σαῦρος eſt *cauda* vel *aurium motu blandiri.* Sic apud *Poëtam Argus* canis, *Ulyſſem* dominum agnoſcens, *Odyſſ.* ρ. verſu 302.

Οὐρῇ μὲν ῥ' ὅγ' ἔσηνε, καὶ ἄμφω πάσσαλον ἄμφω,

Cauda quidem eſt adulatus, & ambas dejecit aures. Quod ita imitatur *Heſiodus Theogon.* verſu 771.

Σαίνει ὀρὰς ὀρῇ τε, καὶ ἄκρια ἀμφερίσσει.

Cui Synonymum eſt αἰκάλλει. *Heſychius*, Αἰκάλλει, σαίνει, ϑωπεύει. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Equitibus*, Αἰκάλλει δὲ τὸ ὁ κύων τοῖς ὠσὶ, καὶ τῇ ὀρᾷ σαίνει τὴν οὐράν. Proinde *Ælianus* (*Anim.* libri undecimi capite tertio) verbum utrumque jungens ſcribit de *Ætnæis* canibus, qui ſunt in æde *Vulcani*, Οἱδὲ σαίνουσι, καὶ αἰκάλλουσι. *Arabicè* يصبص *baſaſa* dixeris. *Alcamus*, يصبص الكلب حرك ذنبة *Canis baſaſa*, id eſt, *movit caudam ſuam*, nempe blandiendi cauſa. Unde eſt, quod idem Verbum in *Gnari* redditur تملق *blanditus eſt.* Hinc de cane *Damir*, ومن طباعه البصبصة بذنبه *Etiam è natura ejus eſt adulatio cauda ſua.* Ita habet unum exemplar. In altero vox بذنبه *caudâ ſuâ* omiſſa eſt; quia البصبصة per ſe id ſignificat, ut *Græcum* σαίνειν. Itaque idem alibi rurſus de cane, بصبصت له وخشعت بين يديه *Blanditur ipſi* (caudæ motu) *& ſe demittit coram eo.* Sic in his *Perſii*

— *caudam jactare popello*,

eſt *populo blandiri*, tranſlatione ſumpta à canibus, qui, cum blandiuntur dominis, caudam movent. Ita *Cornutus* ad eum locum. Hic locus eſſet agendi de fide canum erga dominos. Sed, quia res eſt protrita, ſolum hæc ex *Damire* notentur, انا يعيب دعي بعد الضرب ويرجع بعد الطرد واذا لاعبة ربة عض العض الذي لا يولم

Reſpondet, cum vocatur, etiam poſt verbera; & redit, poſtquam expulſus fuit. Et, cum dominus cum eo ludit, morſicat illum morſu innoxio. Hiſtoriam, à *Scaligero* (*o*) & aliis deſcriptam, & in cœnaculo regio pictam de cane in *Gallia*, qui domini homicidam magnis & continuis latratibus, & foſſam, in quam cadaver ejus projectum fuerat, prodidit, illuc identidem eundo, & redeundo, hoc loco non attingerem, niſi huic parallelam reperiſſem in libro *Mirabilium* ante annos ferè quingentos ab *Alkazunio* ſcripto. Ea ſic habet, شخص قتل شخصا باصبهان والقاه في بير وكان للمقتول كلب ينظر اليه فكان ياتي كل يوم الي راس البير ويبحث التراب عنها ويشير اليه واذا راي القاتل نبح عليه فلما تكرر منه ذلك حفروا الموضع فوجدوا القتيل فيها ثم اخذوا الرجل وقرروه فاقر فقتلوه به

Quidam alium interfecerat in (urbe *Perſidis*) Eſpahan, *& in puteum projeceras. Et qui occiſus eſt habebat canem, qui hoc viderat, & quotidie ad os putei veniebat, terram ex eo eruens, nunquam rem indicans. Idem, quoties videbat homicidam, eum allatrabat. Quod cum ſæpe repetiviſſet, nonnulli locum effoderunt, repertoque ibi cadavere, hominem ceperunt, & de crimine interrogaverunt; quod cum confeſſus eſſet, merita morte pœnas luit.* Sed veteres hiſtorias replicare nihil opus eſt, cum hodie *Lutetiæ Pariſiorum* vivat canis, qui domini in *S. Innocentii* cœmeterio ſepulti tumulo jam pene triennium incubuit, nec ullis inde blanditiis abduci potuit. Quin à nonnullis vi abſtractus, & ad aliam partem urbis tranſlatus, ibique aliquandiu detentus, quamprimum fuit ſui juris, priſtinam ſta-

(*o*) *Scal. in Cic. de caſt. 202. ſect. 6.*

tionem repetiit, domini cadaveri, ut videtur, tandem immoriturus, niſi obſtet vis major. Res, anno, quo hæc ſcribo, Æræ ſcilicet *Chriſtianæ* milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo, ideo viſa eſt mirabilior, quod in illo cœmeterio per hyemales menſes nix fuit altiſſima, & frigus intenſiſſimum. Si de tam fidi canis victu lector eſt ſollicitus, ſciat locorum accolas, rei novitate perculſos, huic abunde proſpicere, pane & aqua ad tumulum, cui aſſidet, ſubinde miſſis.

Sunt & in urbicis canibus *Melitæi* catelli, quos opulentæ mulieres in deliciis habent. *Melitæos* dici vult *Strabo* à nobiliore illa *Melita*, quæ *Siculæ* ſubjacet. At *Callimachus*, *Plinius*, *Stephanus*, *Etymologus* ad alteram *Meliten* referunt, quæ pertinet ad *Illyricum*. Neque lis facilè poteſt decidi, cum hodie catelli ſimiles in neutra reperiantur. *Melitæi* canis apud *Arabes* nomen eſt multiplex, ſed vulgatiſſimum *kalati*.

القلطي هر صغير الجرم قصير جدا ويسي الصيني وبعض الناس يسونه زغاري

Alkalati *canis eſt parvo corpore, membris valde contractis, qui etiam* Sini *vocatur. Suns & qui* Zagari *appellent.* Ita *Damir. Sins*, id eſt, *Sinenſis*, *Zagari*, id eſt, *parvus*, ut زغير *Syrus.* Hoc nemini non eſt apertum. Sed cur dicatur *Kalati* non eſt æquè obvium. An à *Græco* καλαθὺς, quod in *Adæi* Epigrammate lib. 1. cap. 33. *Melitææ* catellæ aptum nomen eſt, quia in calatho, ſeu quaſillo circumfertur. An potius ab *Hebræo* verbo קלט *kalat*, quod ſignificat *membra habere contracta*, ut שרץ fara, *equo longiora*, Levit. 22. verſ. 23. Hos catellos *Græci* plerumque κυνίδια, ſed & κυνάρια nominant, ut *Athenæus* libro duodecimo, ubi *Timon Sybaritas* habere dicit κυνάρια Μελιταῖα, ἅπερ αὐτοῖς καὶ ὑποθῦσαι δὲ τὰ γυμνάσια, *catellos* Meliteos, *qui ſequuntur ad balneum euntes.* Et *Epictetus* in *Arriano* lib. 2. cap. 22. Κυσάρια εἶδες ποτὲ καίνοντα καὶ παίζοντα ἀλλήλοις; *Nonne aliquando vidiſti catellos abblandientes invicem, & inter ſe colludentes?* Proinde *Matth.* 15. 27. & *Marc.* 7. 28. κυνάρια illa, quæ micas è menſa cadentes colligunt, vir longè doctiſſimus vult eſſe *Melitæos* catellos. Quod mihi non probatur, quia ibi vox κυνάριον ad contemptum pertinet, quaſi vilſſimos canes dixeris. Ut ſi pro *homine* dicas *homunculum*, & pro *muliere mulierculam.* Quomodo *Apoſtolus* 2 Tim. 3. verſ. 6. αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια, *captivas ducentes mulierculas.* Et *Græci* Interpretes *Job.* 24. *verſ.* 21. γύναιον ἀπ' ἐλάφου, *mulierculæ miſerius non eſt.* Nempe menſarii canes, qui ſub menſa cibi reliquias abliguriunt, ferè minoris ſtaturæ ſunt, ut jam ante monuimus. Proinde *Agaſæos* in *Britannia*, ſagaces canes, qui non ſunt magnæ molis, cum his ita confert *Oppianus* libro primo *Venat.* verſu 471.

Τῶν ἤτοι μεγέθῳ μὲν ὑπείρεια ἔπλετο δαυτῶν
Αἰχμητὴς σιαδίοιο τραπεζίοισι κύνεσσι,

Quorum quidem magnitudo æqualis eſt vilibus, catellonibus; domeſticis, menſariis canibus.

Canibus urbicis quantò ſint præſtantiores qui in agris educantur *Lycurgus* (*b*) palam fecit exemplo duorum canum ex eadem ſtirpe: quorum qui in urbe nutritus fuerat inter culinę lautitias in patinam oblatam irruit, alter, qui in agris vixerat, emiſſum leporem inſecutus eſt. Nempe canes plerique in agris venationi aſſuëſcunt, quæ abſque canibus mutila eſt & imperfecta. Proinde *venatio Græcè* dicitur κυνηγεσία, *venari* κυνηγέν, *venator* κυνηγὸς, vel κυνηγέτης, à ductandis canibus. Sic de *Nimrodo* dicit *Græco* verſio *Geneſ.* 10. *verſ.* 9. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγός. Et de *Eſavo* Geneſ. 25. verſ. 27. Ἦσαῦ ἄνδρα κυνηγὸν ἀιδοὶ κυνηγῶν. Et *Pſal.* 22. *verſ.* 17. Ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί pro quo *Aquila*, & *Theodotio*, Κυνηγέται πολλοί. Tamen in *Hebræo* Textu nulla apparent veſtigia venationis, quæ fit per canes. Niſi fortaſſe *Proverb.* 30. *verſ.* 31. ubi זרזיר מתנים, ad verbum *rembus ſuccinctum*, *Hebræorum* non pauci volunt eſſe canem leporarium, qui aliis *vertagus*, & *Gallicus* dicitur, aut *Lacomen*. *R. Levi*, הוא הכלב הרך המתנים שילכוהו הצידים לצור *Canis eſt lumbis tenuibus, quo ad venationem utuntur venatores. R. David* in *Lexico*, דיש אומרים שהוא כלב הצד ציד לבר'יח בלש ונקרא כלפי שהוא דק בכתניו כאלו הוא חבוש או חגור בכתניו *Sunt, qui dicant canem eſſe venaticum, qui vulgari lingua leporarius vocatur, ita dictum, quia lumbos habet tenues, ac ſi lumbis conſtrictus, aut cinctus eſſet.* Ita etiam *Pomarius*, & *Aquinas*, & auctor *Portæ cœli* fol. 19. a. & 21. d. Proinde *Gratius*, in *Cynegetico*, de hoc eodem cane,

— *adſtrictâ ſuccingant ilia ventre.*

Et *Ovidius* ubi *Actæonis* canes deſcribit,

Et ſubſtricta gerens Sicyonius *ilia* Ladon.

Eodem hæc refero, quæ habet auctor *Alcamus*,

الازور كلب سبرق جوشن صدره

Azur (id eſt, *ſuccinctus*) *canis tenuis pectoris ambitu.*

Ubi nota ازور *azur*, & זרזיר *zarzir*, voces eſſe vicinas, & quarum una videri poſſit ex altera deducta. Neque hic omittenda, quæ habet *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis* capite ſexto, Οἱ ζωνοὶ (lege οἱ ἰυζωνοὶ) φιλόθηροι, ἀναφίρονται δὲ καὶ τοῖς λίοντας, καὶ τοῖς κύνας· ἴδιος δ' ὢν τις καὶ τῶν φιλοθηρατικῶν ζωνὸς ἔχοντας (lego ἰυζώνους ὄντας) *Qui* (ilibus) *ſuccinctis ſunt venationis ſum ſtudioſi. Referuntur* hoc *ad leones, & canes. E canibus enim maximè venaticos* ilibus *ſuccinctos videre eſt.* Plura huic verſioni firmandę vide apud *Fullerum Miſcellan.* libri quinti capite duodecimo.

Venaticus canis Arabicè سلوقي *ſaluki* dicitur à *Salak*, urbe *Jemen*, id eſt, *Arabiæ Felicis*, à qua etiam الدروع *lorica* denominantur. Ita *Damir*, & *Alcamus.*

Venaticis canibus adde paſtoritios, quibus pecoris cuſtodia committitur. De his diſertè *Job.* 30. *verſ.* 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum.* Unde conſtat jam olim id in uſu fuiſſe, ut canes feris à grege arcendis adhiberentur. Itaque hujuſmodi canum frequens eſt mentio apud *Poetas* vetuſtiſſimos. *Homerus Iliad. δ.* verſu 183.

Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσαμήσαντα λέοντα,
Θηρὸς αἰολόμαλλα πραταίφρονος. —

Ut autem canes circum oves moleſtam cuſtodiam agunt in caula, audità ferocè ferâ. Et *Iliad. μ.* verſu 302.

— βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ, καὶ δίρτοισι φυλάξοντας περὶ μῆλα.

Paſtores viros, cum canibus, & haſtis cuſtodiam agentes circa oves. Et *Iliad. χ.* verſu 109.

— ὡς τε λὶς ἰοχέαιρα,
Ὅς τε κύνες τε, καὶ ἀνέρες αἰνὸ κελωρὸν ἔλωνται.

Ut bene-jubatus leo, quem canes, & viri à ſtabulo abigunt. Quin ipſe *Homerus* circa *Boliſſum*, cum ad *Glauci* greges acceſſiſſet, ὑλάκτεον αὐτὸν οἱ κύνες, *cum* pecoris cuſtodes *canes allatrabant, quos* Glaucus, *commodum ſupervenions*, ἀπεκαλέσσε, καὶ ἀπεζεύξατο ἀπὸ ᾧ Ὁμήρῳ, *revocavit, & ab* Homero *exemiſſit.* Ita *Herodotus* in ejus vita. *Heſiodus* quoque *Poëta*, qui prope *Heliconem* paſtor fuit, canes habuit, qui, παραμένοντες αὐτῷ ἀκαμβέως, κατέλεξαν ὑλακῇ τοὺς φονεύσαντας *juxta eum occiſum manentes, occiſores latratu prodidere*, ut refert *Pollux* lib. 5. cap. 5. Sed *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. canem unum memorat

(*b*) *Plut. περὶ ποιᾶς ἀγωγῆς ἐν Λακεδαίμονι.*

morat τὸν Γαντίατον ἐξελίξαντα ὃ Ναυκλείου παῖδας, ἀφ' ὧν ὁ Ἡσίοδος ἀπέθανεν, *qui* Ganyctoris Nauclerii *filios prodiderat, à quibus* Heſiodus *interemptus eſt.* Et in Fabulis apud *Pollucem*, ubi ſupra, ὁ Γηρυόνου κύων, ὁ τὰς βοῦς φυλάττων, Geryonis *canis, illius boves cuſtodiens, Cerberi* frater, *Gargnus* nomine, ab *Hercule* cæſus eſt. De quo cane plura qui volet, *Albricum* conſulat in *Deorum imaginibus*, capite de *Hercule*. Sed & *Mercurius*, ut boves *Apollinis* ſurriperet, πρῶτα μὲν ἐμβάλλει τοῖς κυσὶν, αἱ ἐφύλαττον αὐτὰς, λήθεργον, καὶ κνηξιππον, *primùm canibus, qui eos cuſtodiebant, veternum anginamque immiſit*, ut poſt *Heſiodum*, & alios, ſcribit *Antonius Liberalis Metam.* 23. Quin, ſi cum *Hebræis* nugari licet, uſque ad *Abelem* aſcendemus, quo à *Caino* fratre cæſo, *canis, qui cuſtodiebat gregem* Abelis, *tuatus eſt illum adverſus omnem feram agri, & volucrem cœli.* Ita habet *R. Eliezer* Capitulo vigeſimo primo.

Cum his maxime canibus *Eſa. 56. verſ.* 10. paſtores conferuntur, quorum munus eſt invigilare gregi, & lupos, id eſt, Eccleſiæ hoſtes, latratu prodere. Proinde etiam *Ægyptii* per canem ἱερογραμματίαν, ſeu *ſacrum ſcribam* ſignificabant: Ἐκπαίδευτος ἡ βασιλέως ἱερογραμματικὰ τέλειον γένεσθαι, χρὴ πάντα μελετᾶν, ὑλακτῶν τε συνεχῶς, καὶ ἀπογλώσσας μηδενὶ προσφαίζοντα, ὥσπερ οἱ κύνες. *Quoniam quicunque voluerit perfectus eſſe ſacer ſcriba, eum oportet multa curare, & aſſidue latrare, & ferum eſſe, nec ullo gratificare, more canum.* Ita *Horus Apollo* libro primo *Hieroglyph.* capite trigeſimo ſeptimo. Merito igitur *Eſaias* in eos paſtores invehitur, qui ſunt ut muti canes, nec latrare poſſunt, &, neglecto munere ſuo, ſomno tantum & gulæ indulgent. In quem locum ita *Kimchius*, *Comparat eos canibus, quia canes gregem cuſtodiunt, & cum malum feram gregi immanentem ſentiunt, latram donec ea receſſerit. At falſi Prophetæ, qui ſe vigiles & cuſtodes Iſraëlis eſſe profitentur, ſunt inſtar canum mutorum, quique latrare nequeunt, & greg ſunt inutiles, ita ut ingruens fera oves pro libitu diripiat. Aut ſunt ut ſomnolenti canes, qui, ferâ rugiente & ad prædam imminente, non excitantur. Itaque ſunt hi canes ac ſi non eſſent, neque ſolum ſunt inutiles, ſed & noxii, quia pecoris cuſtos, iis fretus, feras ad depradandum ventur as haud-quaquam timet.* Hæc & alia non malè recutitus ille Doctor.

De cætero in *Jobi* verbis, *Non dignabar eos ponere cum canibus gregis mei, ponere cum canibus* eſt *in canes præficere*, quod munus eſt abjectiſſimum. Huc pertinere putatur, quod *Abner* à Rege ſuo ſe contemptim haberi putans, 2 *Sam.* 3. *verſ.* 8. *Sumne*, inquit, *ego caput canis?* id eſt, *caput canum*, ut reddit *Syrus*. Ita etiam *Hebræi* omnes. R. Selomo, *Quaſi diceret, Ego habitus ſum* בראש שמר הכלבים *inſtar ducis, qui cuſtodit canes.* Kimchius, אפילו לא הייתי ממונה אלא על הכלבים *Etiamſi non fuiſſem præfectus niſi ſuper canes.* R. Eſaias, אני ראש לכל ישראל ובזיתני כאלו הייתי ראש הכלבים *Cum ſim caput* (id eſt, *Imperator*) *totius* Iſraëlis, *ſprevi ſti me, quaſi ſolum fuiſſem caput* (ſeu *præfectus*) *canum. Græcè* κυναγωγὸν dixeris. Ita nominat *Xenophon* in libro *De Venatione*. Et *Juvenalis* Satyrâ ſextâ *dominum*, nempe canis illi commiſſi:

— *nam, ſi latratibus alti*
Rumpantur ſomni, fuſtes hunc ocyùs, inquit,
Afferte, atque illis dominum jubet ante ferari,
Deinde canem. —

Et præfectura canum ideo vilis eſt, quia canis ipſe vile eſt animal. Proinde leonem & canem ponit in extremis *Solomon*, & illi hunc opponit, ut fortiſſimo & præſtantiſſimo viliſſimum, cum dicit *Eccleſ.* 9. *v.* 4. *Canis vivus melior eſt leone mortuo.* Quale *Græcorum* eſt Adagium,

Νεκρὸς εἶναι λέων ἢ ἰφυκρίζειν λαγωΐ.

Et καὶ ἐξεθειάσθη nonnulli *canes* ſe vocant, atque etiam *canes mortuos*. Ita *David Sauli* 1 Sam. 24. *v.* 15. *Poſt quem egreſſus eſt Rex* Iſraëlis? *Quem perſequeris? Perſequeris canem mortuum.* Et *Davidis Mephiboſeth* 2 Sam. 9. verſ. 8. *Quid eſt ſervus tuus, ut reſpexeris ad canem mortuum, qualis ſum ego?* Et *Eliſæi Hazaël* 2 Reg. 8. verſ. 13. *Quid eſt ſervus tuus? canis; ut magnam hanc rem præſtet. Græc*, ut ſupra, Τίς ἐστι ὁ δοῦλός σου, ὁ κύων ὁ τεθνηκώς, Sed *Hebræo* ſolum, *Quid eſt ſervus tuus? canis?* Nec multo aliter *Helena Hectori Iliad.* ζ. verſu 356.

Δᾶερ, ἐπεὶ μάλιστα πόν & φρένας ἀμφιβέβηκεν
εἵνεκ' ἐμεῖο κυνὸς. —

O levir, quoniam animum tuum labor maximè invaſit propter me, quæ ſum canis.

Atque id quidem humilitatis eſt, cum quis eouſque ſe abjicit, ut *canis* vocari non dedignetur. Sed alterum qui ſic appellat, eum docet ſe prorſus ſpernere, & pro nihilo habere. Ut, cum *Abiſai* dicit de *Semei* 2 Sam. 16. verſ. 9. *Cur maledicet canis iſte mortuus domino meo Regi?* Et *Ulyſſes* procis *Odyſſ.* χ'. Ὦ κύνες, *O canes.* Et *Diomedes Hectori* Iliad. χ'. Ἔξ αὖ τὸν ἴφθιμοι Ἀχαιοὶ δάπτετον, κύνες. *Rurſus jam effugiſti mortem, ô canis.* Et cum ſperat *Hector Iliad.* θ'. Ἐξελάσειν ἐθέλοιτε κύνες κεφαλαφόρητοι, *ſe expulſurum inde canes à fatis advectos*, id eſt, *Græces Trojam* obſidentes. 1. Et Scriptura quidem *canum* nomine primo infideles ſignificat: ut *Matth.* 15. *verſ.* 26. *Non eſt bonum capere panem filiorum, & canibus projicere*, id eſt, iis, qui à Dei fœdere ſunt alieni. 2. Profanos Verbi Divini contemptores, qui crudeliter ſæviunt in veritatis præcones. Quo ſenſu *Matth.* 7. *verſ.* 6. prohibemur *projicere ſanctum canibus, & margaritas porcis, ne conculcent eas pedibus, & converſi nos diſlacerent.* 3. Quoſvis piorum hoſtes, & invaſores: ut *Pſalm.* 22. *verſ.* 17. *Circumdederunt me canes, cœtus malefœorum circumvenerunt me.* Et verſu 21. *Eripe à gladio animam meam, & à cane unicam meam.* 4. Impuros, qui variis ſceleribus polluti & contaminati ſunt: ut *Apoc.* 22. *verſ.* 15. *Foras canes, & venefici, & ſcortatores, & homicida, & idololatræ*, &c. 5. Paſtores mercenarios, qui pro Domini grege ſeipſos paſcunt: ut *Eſ.* 56. *verſ.* 10. *Epiſcopi ipſius*, &c. *ſunt canes muti, qui non poſſunt latrare. Delirant, jacent, ſunt ſomnolenti. Sunt canes avidiſſimi* (aut, ut alii, *impudentiſſimi*) *qui non norunt ſaturitatem. Propterea ipſi ſe paſcunt, docere neſciunt*, &c. Et *Phil.* 3. *verſ.* 2. *Cavete à canibus: cavete à malis operariis.*

Nempe aut in genere canes, aut ſaltem nonnulli canum iis vitiis laborant, quibus hæc ſunt analoga. Nam, ut taceam multos eſſe canes ſomno & gulæ deditos, ut deſcribuntur *Eſa.* 56. *verſ.* 10. 11. Multos ἀγαθοὺς ὑλακτεῖν, καὶ διαλυκᾶν τοὺς κύπτας, *qui nihil quam temere latrare ſciunt, atque ollas lingere*, ut ait *Labes Ariſtophanicus* in *Veſpis:* multos denique μαδύλλους cognomento dignillimos, quomodo vocari refert *Heſychius* teſtudines, cochleaſque, & τοὺς νωθεστάτους τε καὶ ἀνάνδρους, *canum tardiſſimos & pigerrimos*. Et ſcatere privatas ædes

— ἀτιθασεύτοις,
Ἀλκυόνες, αἰολόδειρα, τραπεζίοισι κύνεσσιν,

domeſticis canibus, nullius uſus, catellombus, & mensa ſarcis. Hæc, inquam, ut taceam, quæ non ſunt omnium canum vitia, ſed plurimorum, in canino genere univerſo multa ſunt, quæ meritò deſideres.

Sic notat *Philoſophus Phyſiognomicâ* capite quarto canum proprium eſſe τὸ λαίδαρον *convivari*. Et *Clearchus Solenſis* de cane apud *Athenæum* libro decimo tertio, Λοιδόρον δὲ, καὶ παμφάγον ἅπαν ζῶον πεφυκότα, *Cum canis ſit animal contumelioſum, & vorax.* Canis enim, quantumvis manſuetus & cicur, ignotos quoslibet latratu, ſæpe etiam morſu laceſſit, nullâ injuriâ provocatus. Id virorum neminem latet, qui baculis

&

& lapidibus adversùs canum impetum se tueri necesse habent. Unde *Goliath David* 1 Sam. 17. vers. 43. *An canis ego sum, quòd venis ad me cum bacalis?* Septuaginta, Ὅτι ἐξέλκεις ἐν ῥάβδῳ καὶ λίθοις ἐν ἐμοί. *Quod ex me egressus es cum bacula & lapidibus.* Sed illud καὶ λίθοις, *& lapidibus*, addunt desuo, & contra historiæ fidem, cujus series *Davidem* docet tum habuisse lapides in pera reconditos, neque dum exhibuisse. Gigas igitur *Davidi* solum objecit baculum, quo viatores solent canes à se repellere & abigere, aut ferire, cum res postulat. Quod *Arabes* efferunt Verbo

هطر *hatara* maxime proprio. Nam de cane هطر in *Alcamus* est فنلته بالخشبة *cum bacculo laesit*, aut *occidit. Graci* κυνοκτόνος dixeris: ut apud *Aristophanem* in *Equitibus*,

Κυνοκτόνον σε τὸν πάτερ,

ubi *Scholiastes*, Τυπτίσω σε καθάπερ κύνα, *Te verberabo ut canem*, id est, tergum tuum fustibus egregiè dedolabo. Itaque cum canis genium sit, quale descripsimus, vel merè Hyperbolicum est, quod habetur *Exod.* 11. *vers.* 7. nullum canem hirrivisse in tot *Israelitarum* millia ex *Ægypto* excedentia, vel id fuit insigne miraculum, quo Deus testatum voluit se huic populo specialius invigilare & prospicere. Nec immeritò fingitur *Hecuba* in canem fuisse mutata, quia *Gracorum* proceribus perpetuis convitiis quasi oblatrabat. *Plautus* in *Menachmo* Act. 5. S. 1.

Me. *Non tu scis mulier* Hecubam *quapropter canem* Graji *esse prædicabant?* Mu. *Non equidem scio.*
Me. *Quia eadem faciebat* Hecuba, *quod tu nunc facis. Omnia mala ingerebat, quemquam aspexerat; Itaque adeo jure capta appellari est canis.*

Cicero lib. 3. *Tusc. Quæst.* Hecubam *autem putam propter animi acerbitatem quamdam & rabiem, fingi in canem esse conversam.* Quale est, quòd mulieres, prout diversa habent ingenia, *Porta* fingunt ex diversis animalibus esse conflatas, & in his clamosam, ac rixosam ex cane. Sic *Phocylides* apud *Stobæum* Serm. 71. Ἡ δ᾽ κυνὸς χαλεπὴ τε καὶ ἄγριος. *Quæ vero est ex cane, molesta & fera est.* Et *Simonides* τὸν ἐν κυνὶ semper latrare scribit, neque silet, inquit, sive vir conetur mina, aut blanditiis eam compescere, ἀλλ᾽ ἐμπεδὸς ἄπαυστον ἀυσιὴν ἔχει, *sed pertinaciter inutilem clamorem habet.* Hinc in Adagio *canina* eorum dicitur *facundia*, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ studium exercent. Eo utuntur *Sallustius*, *Quintilianus*, *Hieronymus* ad *Rusticum*, &c. Et *Ovidius* in *Ibin*,

Latrat & in toto verba canina foro.

Quapropter *Onomastinens* Scriptor apud *Suidam*,

Κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην,

Canum latratus damnum ab hoste significat. Et quàm sint irritabiles, ex eo maximè patet, quod etiam in baculum & in lapidem morsu sæviunt, & iræ vehementiâ quandoque occæcantur. *Plutarchus* in *Symposiacis* libri quinti capite septimo, Θυμοὶ κυνῶν ἐν ταῖς πρὸς τὰ θηρία γυμνάσιαις ἀμύναις ἀποδεικνύουσι τὰς ὀργὰς πικράς, καὶ τυφλάς. *Ira canum, dum in feras decertant, sæpe visum eorum extinguit & excæcat.* Quid si rabies accedat, cui morbo canis omnium animalium maximè est obnoxius? Hinc *Arabicè* ut كلب *celb* est *canis*, sic اكلب *aclaba*, quasi *canire* dixeris, *rabiosum esse* significat, & كلب calib *rabiosum*, & كلاب celab *à rabie furorem & delirium*, & اكتلب ictelaba *ira furere & delirare.* Nec de cane solum dicitur, sed & de homine, & de animali quovis, quasi quisquis rabiosus est, canino morbo laboret. Proinde canes irritare, atque in se concitare, tutum non est. Et quod tam *Græco*, quàm *Romano* Proverbio, Τὸν ἄτιτα λύκον κρατεῖν, *Auribus lupum tenere* fertur, qui iis implicatur malis, unde eluctari difficile est, *Hebræi* ad canem transferunt. Et *Solomon Prov.* 26. *vers.* 17. eum, qui, alienę hti se immiscens, ultrò malum in se accersit, confert cum eo, qui canem auribus prehendens eum irritat, & provocat ad se mordendum. *Qui prehendit canem auribus*, in *Hebræo* est מחזיק באזני כלב, pro quo *Græci*, ὁ κρατῶν κύνα ὠσὶ, *Arabs* itidem من يمسك ذنب كلب *Qui tenet caudam canis.* Ac si pro באזני legerint כזנב. Sed prius sequuntur *Chaldæus*, *Syrus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Atque id præferendum docet simile de lupo Proverbium, quod jam diximus: & quòd in majus periculum se conjicit, qui aures tenet, quæ dentibus sunt propiores, & è manibus facilius elabuntur, quia sunt cauda plerumque breviores. (c) Non possum non addere *Scaligeri* de cane judicium. *Nullum penè animal cane incivilius. Duo namque pacifico animo etiam in vastis ædibus vix habitare possunt. Canem heri affectum, viatorem, ingenio pavidum, aetate imbecillum, do vix fessum, canis amnes hesperi, ferox animo, robore invictus, otio exultans, aggressus interficit. Hoc enim à nobis visum est.* Item, *Nihil profectò est inhospitalius cane. Hoc cuim pene solus habet, aut cum pauca commune, ut nullam cum suis popularibus ineat societatem.* Item, *Invidam habet pertinaciam.* Et, *canes ad ingenium est, ut nulli, præterquam sibi soli, quidquam esse velint.*

(c) (c) *In Cord. Ecl. ariis. 1554 sect. 5.*

Canum quoque vitium est summa impudentia. Reliqua enim animalia hominum reverentia nonnihil coercentur. At canis, sive gulæ, sive libidini indulgeat, nihil non patrat in propatulo. Et in *Venerea* copulatione manet mas cum femina colligatus aliquamdiu. *Oppianus* lib. 1. *Halieut.* versu 534.

μαλὰ δηρὸν ἐκασσε

Ἐξόπιθεν συνίχονται, ὁμοίιον ὕσμιν ὀαρῇ,

Valde diu singuli à tergo cohærent, nexi tanquam vinculo. Quasi non sufficiat, ut canina libido hominum oculis pateat, nisi & diu pateret. Cur ita post-coitum colligentur, quærit *Aphrodisiensis* lib. 1. *Problem.* 73. Hanc canum colligationem *Arabes* vocant العطال *alidhal*. Alcamus في العطال الملازمة الكلاب والعراد وغيره السفاد من *Alidhal* est *in coita mutua cohæsio canum & locustarum, aliorumque* animalium. Gulam quod attinet, quis canes nescit in media hominum turba exta, & carnes victimarum ex sacerdotum, & poparum manibus nonnunquam diripuisse: atque inde nomen inditum *Cynosargi*, loco *Athenis* notissimo, eo quod, sacra faciente quodam *Didymo*, κύων ἄργος (id est, λευκὸς) ἥρπασε τὰ ἱερεῖα, *canis albus victimam rapuit?* Proinde *Esa.* 56. *v.* 11. *Hebræa* verba הכלבים עזי נפש, id est, *canes firmi animâ*, LXX. reddunt οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, *Arabs* quoque الكلاب الوقحة النفس *canes impudentes animâ.* Et Hieronymus *canes impudentissimi.* Neque fortasse id malè, cum huic gemina phrasi עזי פנים *firmi facie* dicantur, qui sunt *perfricta fronte.* Exempla vide *Deut.* 28. *vers.* 50. *Prov.* 7. *vers.* 13. & 21. *vers.* 29. *Eccles.* 8. *vers.* 1. *Dan.* 8. *vers.* 23. Alii Interpretes reddunt, *canes avidi animâ*, id est, gulosi & voraces: ut hæc melius cohærent cum sequentibus, *nescunt saturitatem.* Sed & voracitatis inverecundia ferè comes est: ita ut helluones & parasitos paucos videas, qui non iidem sint summè impudentes. Præterea id bellè convenit, ut iis tribuatur impudentia, qui traducuntur *canum* nomine, cùm in omnibus vitiis nullum sit caninum magis Inde plerasque voces, quæ *impudentiam* significant, *Græci* à cane desumunt. *Hesychius*, κυνῶδες, λίαν ἀναιδές. Item, Κυναῖος, ἀναιδής. Item, Κυνὴς, ἀναιδεῖς. Item, Κυνὰς, ἀναιδέστη. Item, Κύνας-

κύνατος, ἀναιδέστερος, & κύστερος, ἀναιδίστατος, quaſi κυνέστερος, & κυνάτατος dixeris, id eſt, *caniorem*, & *caniſſimum*, ut ita loquar. Etiam ipſum *canis* nomen pro *impudente* ſumitur. Idem *Heſychius* in voce κύων, Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ ἀναιδῆ. Item, κύνες, ἀναιδεῖς, & κυνὸς, ἀναιδοῦς. Sic apud *Pollucem* lib. 5. cap. 11. Ἀριστογείτων ὁ Κυδιμάχῳ (alii Ανυτιμάχῳ) κυνὶ διὰ τὴν τόλμαν ἐπαλήθη, *Ariſtogiton Cydimachi* (aut *Lyſimachi*) *filius canis propter audaciam appellabatur*. Et *Achilles Agamemnoni*,

--- Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην τ' ἐλάφοιο,

quaſi cervorum timiditati junxerit caninam impudentiam. Proinde eundem vocat κυνώπην, tanquam canino aſpectu. Quo ipſo ſenſu κυνᾶσθαι, & κυνοβλαβῆ paſſim uſurpantur, & κυνοφθαλμίζεται, id eſt, ἀναιδῶς ἐμβλέπει. Hinc eſt, quod cum *Pandora* tribuit *Heſiodus*

--- κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος,

caninam mentem, & furaces mores, per caninam mentem Interpretes ἀναιδῆ τε, καὶ τολμηρὸν λογισμὸν, *impudentem & audacem rationem* intelligunt. Et κυνώπιδα mulier, vel Dea dicitur διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀναιδείας, *propter immodicam impudentiam*, quia vox compoſita eſt ἐκ δύο ἀναιδῶν τελείων, ἥ τε κυνὸς, καὶ ἡ μυίας, *ex duobus ſummè impudentibus, cane, & muſca*. Ita ad *Homerum Grammatici*. Et *Ælianus Anim.* lib. 7. cap. 19. Ἀναιδῆ δὲ, καὶ μὴ ῥᾳδίως ὑποσοβήσιμον μυίας, καὶ κύνες. *Impudentes ſunt, neque facile cedunt muſcæ & canes*. Et *Heſychius*, Κυνόμυια, ἀναιδὴς, καὶ ἰταμὴ, καὶ θρασεῖα. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ζῶα ὁ κύων, καὶ ἡ κυνόμυια (lege καὶ ἡ μυῖα) *Cynomyia, impudens, & inverecunda, & audax. Talia enim animalia canes, & muſca. Athenæus* libro quarto, κυνάμυια Νίκων ſcortum *Nicium* cognomine *Cynamia* propter impudentiam. Tale, quod à *Comico* quidam vocatur κυναλωπεξ, cui cum vulpina vafritie canina fuit impudentia. *Cleon* quoque ab eodem in *Equitibus* dictus eſt κυνοκέφαλος, ἀντὶ δ' ἀνὴρ καὶ ἀναίσχυντος, *pro gravi, & inverecundo*, vel, ut alii, ἰταμὸς, κυνώδης, καὶ ἁρπακτικὸς, *pro audace, impudente, & rapaci*. Sed in *Perſeis* viri optimi memoriam injurius eſt *Rhodiginus*, cum hoc idem cognomentum ei adhæſiſſe ſcribit lib. 17. cap. 27. *Cynocephali*, inquit, *cognomentum, quod cum aliis, tum verò Pericli adhæſiſſe legimus, non ſaronilud, quàm impudentiam, & rapacitatem ſignat*. Neque verò (d) *Pollux* (d) Ἐχινοκέφαλον δὲ Κρατῖνος ἐπὶ Περικλέους. Nec enim *Cynocephalus*, aut *Echinocephalus*, ſed *Schinocephalus* à *Cratino* vocatus eſt *Pericles*, quia fuit κεφαλαγερέτης, id eſt, oblongi capitis, quomodo idem eum appellavit, & caput habuit ad ſquillæ formam, plantæ bulbacei generis, quam *Athenienſes* σχινὸν vocabant. *Plutarchus* in *Pericle* pag. 279. Οἱ δ' Ἀτταλοῦ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλεσαν, τὴν γὰρ σχίλλαν ἴσως ὅτι καὶ χθόνιον ὀνομάζουσι· τῷ δὲ κωμικῷ ὁ μὲν Κρατῖνος ἐν Χείρωσι, &c. μίγιστον τίκτει τὸν τύραννον, ὃν δὴ κεφαλαγερέταν Θεοὶ καλέουσι. Et pag. 291. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θρήτταις παίζει πρός αὐτὸν,

Ὁ σχινοκέφαλος· Ζεὺς ὅδε προσέρχεται Περικλῆς.

Quod *Rhodiginus* ipſe agnovit lib. 20. cap. 12. At *Cynicis* certum eſt nomen à canibus eſſe inditum, quia erant ſimonè impudentes. Ὄντως γὰρ ἀλογιστότατον δημόσιον, ὃ κατ' ἰδίαν καὶ ὅτε ἤθελον, ἃ ἀεὶ τι ἐπράττον, ἀναφανδὸν αὐτὰ ἐποίουν ὡς οἱ κύνες. *Illa enim publicè, non privatim reprehendebant: & ſive comederent, ſive quid aliud agerent, id faciebant in propatulo ut canes*. Ita edoêti ſcilicet à ſectæ ſuæ principe *Diogene*, quia ἐδίδαξε πάντα ποιεῖν ἐν τῷ μίζει, καὶ τὰ Δήμητρος, καὶ τὰ Ἀφροδίτης. *Solebat omnia palam facere, & quæ ad* Cererem, *& quæ ad* Venerem *pertinent*. Quamvis in his fortaſſe nimiu fuerimus, nen poſſum non addere *R. Jakini* Apophthegma in *Semoth Rabba* cap. 42. שלשה הטופים הם המוף בוחרים כלב בשוק תרגנול ובאטורית ישראל *Tres ſunt valde impudentes, ut*

quadrupedibus canis, in avibus gallus, & in gentibus Iſraël. Sic confitentem reum habemus, & ἀναισχυντότατον.

Eſt etiam canis immundum animal. Hinc *Poëta* lib. 1. *Georg.*

Obſcœnique canes, importunæque volucres.

Et *Horatius* de *Ulyſſe* lib. 1. *Epiſt.* ad *Lollium*,

Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Ubi nota canem & ſuem ſimul jungi, quomodo lib. 2. *Epiſt.* ad *Julium Florum*,

Hinc rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.

Et lib. 4. *Tibulli*,

Caniſque fœva, ſuſque lignee tibi
Luteſus adfricabo oblitum latus.

Et in Scriptura paſſim. Sic *Eſ.* 56. 3. *Qui mactat pecus, quaſi decollatet canem: qui offert oblationem, quaſi ſanguinem ſuillum offerret*. Et *Matth.* 7. 6. *Nolite quod ſanctum eſt canibus, ne projicite margaritas veſtras coram porcis*. Et 2 *Pet.* 2. 22. *Canis reverſus eſt ad ſuum vomitum, & ſus lota ad volutabrum cœni*. Nempe utrumque animal ex æquo immundum eſt, cum quia utrique ex æquo eæ notæ deſunt, quas requirebat Lex *Moſis* in mundis animalibus, tum ratione victus, qui tam in cane, quàm in ſue valde impurus eſt. Quippe ſupra jam docuimus nihil eſſe viſu tam fœdum, aut odore tam fœtidum, quo non veſcatur canis. Putrida cadaverum carne maximè delectatur, lingit ſaniem ulcerum, ὀκατοφαγοῖ, *quod evomat reſorbet*. Proinde *Deut.* 23. 18. Lex vetat offerri Deo non ſolùm canem, ſed & canis pretium מחיר כלב. Hoc eſt non tantum כלבים *folles canis*, ſeu *obolos*, id eſt, pecuniam, quam dedit emptor, ut habet *Arabs Erpenianus*: ſed etiam quodvis aliud ἀντάλλαγμα. Itaque *Græci* habent ἄλλαγμα κυνὸς. *Onkelos*, חולפן. *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* מירוג. *Samaritanus* פַּעְתְּרָא, quæ voces ſignificant quidquid datur in compenſationem. In qua Lege *Hebræi* de more omnia penſiculate tanquam ad trutinam exigunt. *Maimonides* in *Iſſure Mizbeoch* cap. 3. §. 16. *Si aliquis ſocio dixerit, En tibi agnum hunc pro iſte cane: aut ſi canem permutaverit cum aliquot beſtiis, aut avibus, aut aliis hujuſmodi, omnia illa ſunt interdicta*. Et §. 17. *Duo, qui ſocietatem inuerant, inter ſe diviſerunt. Horum unus decem agnos, alter novem acceptis cum uno cane. Qui ſunt cum cane ſunt lucri. Sed e decem oppoſitis ſi unus tantum vulet, quantum canis, aut etiam plus quam canis, is è numero eximitur, ut eodat in compenſationem canis, & nlis novem agni ſunt lucri. At, ſi ſingulorum pretium minus eſt pretio canis, omnes decem ſunt interdicti*. Et §. 18. *Si alteratur pretium, exemplo cauſa, ſi canis cum tritico permutatur, ex quo commoluto farina fiat, ea farina eſt licita*. Cætera ibi vide. *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. vult hac Lege vetari, ne Deo quis offerat mercedem acceptam pro admiſſura canis venatici, aut paſtoralis. Μηδ' ἁ, inquit, ἐκ ὀχείου κυνὸς, ἢ θηρευτικῆ, ἢ ποιμένιος φύλακος, λάβοι τις μισθὸν, ἐν τάξει θύειν τῷ Θεῷ. Quod ſequutus *Caſtellio* hanc Legem ita reddidit, *Admiſſura canis pretium in* Jovæ *Dei tui Templum ullum ob votum ne inferto*. Junio *canis* hoc loco eſt *meretorius puer*; quia cum ſcorto jungitur. Ita enim habet Lex, *Ne inferto mercedem ſcorti, aut pretium canis in domum Domini Dei tui*. Et in præcedente verſu, *Ne eſto meretrix è filiabus* Iſraëlis, *neque eſto meretorius è filiis* Iſraëlis. Ex quibus inter ſe collatis colligit vir acutiſſimus eundem hic duci *canem*, quem ſupra *meretorium*, quia meretorii cum canibus impudentia, & obſcœnitate certant. Mihi tamen videtur ſimplicius, ut verus canis intelligatur, quia Legis-latores Tropis, & Metaphoris uti non ſolent, ſed edicta ſua verbis propriis efferre, ne ulla ſubſit æquivocatio. Eò nos ducit *Eſaiæ* locus, quo Deus canis, & ſuis, ſacrificia rejicit,

ut pariter abominanda *Eſ.* 66. 3. Nec defuit cauſa, cur Deus id ſpeciali Lege prohibere voluerit. In *Ægypto*, unde nuper exceſſerant *Iſraelita*, cum Lex eſt *Moſi* data, canis impenſè colebatur. *Juvenalis Satyra* decima quinta,

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Diodorus lib. 1. pag. 52. Σέβονται γαὶ ἴσα τῶ ζῶντι Ἀιγύπτιοι καθ' ὑπερβολὴν, ἃ ζῶντα μόνα, αἵματι καὶ τελευτήσαντα· ἴσον τῆς τε αἰλούρε, καὶ τῆς ἰχνευμόνος, καὶ τῆς κύνας. *Quadam enim animalia Ægyptii impenſè colunt, non viva ſolùm, ſed & mortua: ut feles, ichneumones, maſtelas, & canes.* Sed canes potiſſimum, ut conſtat ex *Herodoto*, quo teſte, *in quibuſcunque ædibus feles eſt ex ſe mortuus, omnes eorum incolæ ſolaradum ſupercilia, πλὴν ὁπόταν δὴ ἀπὸ κύνα, πλὴν τὸ σῶμα, καὶ τὴν κεφαλὴν, at in quibus moritur canis, totam corpus, & caput.* Et feles *Bubaſti* ſolùm, ſed canes per totam *Ægyptum* aromatibus conditi ſacris in loculis ſepeliebantur. Quid quod *Anubis*, unus ex ſummis *Ægypti* Diis, caninum habuit caput? *Diodorus* pag. 54. τὸν Θεὸν ἃ πᾶς ἄνθρωπος καλέμενον Ἄνουβιν παρισιάνυσι κυνὸς ἔχοντα κεφαλήν. Unde apud *Lucianum* in *Deorum concilio* Momus, Σὺ δὲ, ὦ κυνοπρόσωπε, καὶ σισθένει ἐσαλμένε, Ἀιγύπτιε, τὶ οἱ, ὃ βέλτιστε, ἢ πᾶσι ἀξιοῖς Θεὸς εἶναι ὑλακτῶν; *Tu verò canino vultu, Ægyptie, quique ſindonibus obvolutus es, qui es, O optime, & quomodo te dignum cenſes, qui ſis Deus, cum latres?* Et *Virgilius Æn.* lib. 8.

Omnigenúmque Deúm monſtra, & latrator Anubis.

Et *Ovidius Metam.* lib. 9. ubi de *Iſide*,

— *cum qua latrator* Anubis.

Et *Propertius* lib. 3. de regina *Ægypti Cleopatra*,

Auſa Jovi noſtro latrantem opponere Anubin.

Quæ confirmant quod ſupra diximus, *Anubin* Ægyptios *latrantem*, vel *latratorem* ſignificâſſe, ut *Hebræis* תועבה *hannobeah*. *Plutarchus* proinde *canem* videtur explicare, cum de *Anubi* dicit in *Iſide* τὴν δ' κυνὸς ὄπιν ἀκριβῶν ἴσχυν. Sed *canis Ægyptius* erat ΣΩΘΙΣ· ut hodieque apud *Coptos*. Ita aſſerunt præter eumdem *Plutarchum Horus Hieroglyph.* lib. 1. cap. 3. & *Porphyrius* in libro *De Nympharum antro*. Verum canem in *Ægypto* jam olim tam impenſè cultum ajunt his honoribus ex parte excidiſſe, poſtquam *Apidi*, à *Cambyſe* mactati & projecti, carnes ſolus omnium animalium morſu violare auſus eſſet. *Plutarchus*, ubi ſuprà, Πάλαι μὲν τὰς μεγίσας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς ὁ κύων ἔσχεν· ἐπεὶ δὲ Καμβύσου τὸν Ἄπιν ἀπέκτεινε, καὶ βοῦν ἔφαγε, εἰδὶς προσῆλθεν, ἀφ' ἑνὸς ἄρξαντος δ σώματος, αἵματι ἡ μόνῳ ὁ κύων, ἀπόλαυσε τῶ πρώτῳ εἶναι, καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἱερῶν ζώων. Alibi canis non quidem cultus eſt, ſed in ſacrificiis admiſſus. Ita *Cares Marti* canem immolabant (*e*), qui proinde dictus eſt (*f*) Καρικὸν θῦμα. Quamvis *Spartanos Carum* exemplum eſſe imitatos docent hæc *Plutarchi*, *Rom. Quæſt.* CXI. Ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῷ Φοινικαίῳ Θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας ἐτέμνουσι. Et ibidem pro publica expiatione habitum fuerit apud *Beotos*, κυνὸς διχοτομηθέντος μέρη διξελθεῖν per canis in duo diſſecti partes tranſire. Quod *Macedones* quoque uſurpârunt. *Livius* lib. 40. ubi de *Philippo* Rege *Macedonum*, non *Alexandri* patre, ſed *Demetrii* illius, qui obſes *Roma* fuerat: *Fortè luſtrandi exercitus venit tempus, cujus ſolenne eſt talo. Caput media canis præciſa; & prior pars ad dexteram cum extis, poſterior ad lævam via poſitur. Inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur.* Et in *Lycophronem*,

Ζῆνθεν ἄντρον ἁγνὸν ἢ κυνοφαγὲς Θεᾶς.

Samothracia antrum eſt, in quo canes in *Hecates* honorem mactari ſoliti. Unde κυνοφαγὲς Θεᾶς nomen habuit. Omnes denique *Græcos* in ſacris expiatoriis canem immolâſſe *Plutarchus* his verbis diſertè aſſerit *Quæſt.* 68. Τῷ δὲ κυνὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες ἐχρῶντο, καὶ χρῶνται μέχρι τῶν νῦν σφαγίῳ πρὸς τὰς καθαρμούς. Quod genus expiationis περιπελαπισμὸν ibidem appellat. Et *Lupercos* vult hoc exemplo mactâſſe canem menſe *Februario*, qui à *februando*, ſeu *purgando* dictus eſt, quod urbem eo menſe luſtrari & expurgari oportebat. Quibus hæc *Plinii* conſonant lib. 29. cap. 4. *Canibus lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hoſtiarum vice uterentur his. Genito mane catulo, res divina fit, & in canes Deûm etiam ponitur catulina.* Sed in his *Plinii* verbis inſigne eſſe mendum vir doctus pridem monuit, & pro *genito mane catulo* legendum, *Genitæ* Manæ *catulo res divina fit.* Ita enim *Plutarchus* Quæſt. 52. Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενέτῃ Μανῇ κύνα θύουσι; *Cur* Genitæ Manæ *quæ dicitur, canem immolant?* vocabatur Dea generationis præſes, ut apparet ex ſequentibus. Interim, ut agnoſcit ille ipſe *Plutarchus Quæſt. Rom.* III. Ὁν μὲν οὖν καθαρώτατον ὅλως παντάπασιν οἱ παλαιοὶ τὸ ζῶον, καὶ θυομένων μᾶλλον ἁγὲ ἡδονὴ Θεῶν καθίστατο. *Veteres hoc animal ullo modo purificare non putaverunt, ac prorſus cœleſtium Deorum nullis immolabatur.* Itaque canina illa ſacra non ita pridem in mundum invexerat immundus ille ſpiritus, atque omnis immunditiei pater, Diabolus.

Hyæna cani maximè adverſa eſt. Unde *Sirachides Eccleſ.* 13. 20. al. 21. Τὶς ἐρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Qua pax hyænæ cum cane?* Et auctor *Homiliarum* in *Marcum*, quæ *Chryſoſtomo* tribuuntur, *Homil.* 13. *Hyæna hanc naturam habet: maximè canibus delectatur, & ipſos rapit ac devorat.* Item, *Non delectatur niſi cadaveribus mortuorum, & canibus: eos vult occidere, qui ſervant domum.* Canes venari dicitur duobus modis, primò dum hominum vomitum imitatur, atque eos ad ſe hac arte allicit. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Τὺς δὲ κύνας καὶ ἰρπέα θηρεύει, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. *Ælianus Hiſt.* lib. 7. cap. 22. Ἡ γὰρ ὕαινα πρὸς τὰ αὐλία νύκτως φοιτᾷ, καὶ μιμεῖται τὺς ἰμῶντας· ἀκούοντες δὲ οἱ κύνες προσίασιν ὡς ἐπ' ἄνθρωπον, ἡ δὲ ἀντὶς συναμύνεται, καὶ ἐδάκε. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 30. eamdem ſcribit *vomitionem hominis imitari ad ſollicitandos canes, quos invadat.* Et *Solinus*, *Vomitus quoque humanos mentiuntur, falſiſque ſingultibus ſollicitaturos canes ſic devorat.* Secundò, hyæna dicitur homines & quodvis animal, ſed præcipuè canes ſtupefacere, & mutos, aut immotos reddere, vel præcipites dejicere, ſi umbram eorum calcaverit. *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ὑαινῶν τι γένος φασὶν εἶναι, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ τὸ θηρίον, ἢ ἀνθρώπου ἐπίδῃ τὴν σκιὰν, ἀφωνίαν ἐργάζεται καὶ πτῆξιν (al. πῆξιν) τοιαύτην, ὥστε μὴ δύνασθαι κινῆν τὸ σῶμα· τοῦτο δὲ ποιῶν καὶ ἐπὶ τῶν κυνῶν. *In* Arabia *hyænarum quoddam genus eſſe ajunt, quæ ſi priùs feram viderint, aut hominis umbram calcaverint, vocem illu auferunt, atque ita ſtupefaciunt* (aut *defigunt*) *ut corpus movere non poſſit. Et in canes quoque idem operatur. Damir*, in capite *De cane*,

جبنة وبين الضبع عداوة شديدة

ولكن انه اذا كان في موضع

مرتفع ووطيت الضبع ظلة في القمر

رمى نفسه اليها مجزولا فتاكله

Inter eum & hyænam gravis eſt antipathia: ita ut, ſi canis in loco celſo exiſtentis umbram hyænæ ad Lunam calcaverit, is ad hyænam præcipitem ſe conjiciat, mox ab illa devorandus. Et in capite *De hyæna*

وهي اذا وطيت ظل الكلب في القمر

وهو علي سطح وقع الكلب اليها فتاكله

Cum

(*e*) *Arnob. l. 4.*
(*f*) *Suidas.*

Cum umbram canis, qui ſupra tectum eſt, hyæna ad Lunam calcat. Canis ad eam decidens devoratur. Hæc illi. At ex aliorum ſententia hyæna non calcat umbram canis, ſed propriæ umbræ contactu vocem, aut vires iis adimit. Ita *Plinius umbra ejus contactu canes obmutescere* tradit. Et *Ælianus* lib. 3. cap. 7. Κύνας δὲ ἀφωνους ἀναφαίνει τὰς ὑαίνας, ὅταν αὐτοῖς τὴν σκιὰν ἐπιβάλῃ. *Hyænæ canes mutos reddere, umbra ſua in illos injecta.* Et *Solinus*, *Si venantes* (canes) *umbram ejus, dum ſequuntur, contigerint, latrare nequeunt, voce perdita.* Et *Phile* capite 43.

Ὅυτις γὰρ αὐγὴν δαψιλῆς ἐκ ἠπείρου
Παρῆκεν ἀντοῖς τὴν σκιὰν ἕ σώματος,
Τὸ κατόπιν κινῆσαι ἕ δρόμου σίλας.
Καὶ κατασιγάσασα τὰς τριζαβόλους,
Ὡς φασμακὶς ἐντυχοῦσ' ἐξ ἐπαοιδάτου,
Ἀσιδὰς πασῶς μὴ ἀγροικίζας ἐ δόλου.

Cum enim veſperè lucis abunde eſt, immittit in canes umbram corporis, curſus ſui fulgorem retro occultans: & ter miſeros obmutescere facens, ut perita veneficæ per incantationes, aquaras dolo amarâ morte tollit. Magorum vanitatem ſapit quod habetur apud *Plinium* lib. 28. cap. 8. *Eos, qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus.* Idem tamen eſt in *Damire*, انا حمل انسان لسانها لم تنبح عليهٔ الكلاب *Si quis linguam ejus ferat, eum canes non allatrabunt.* Quod idem præſtat, ſi credimus جلن الضبع انا امسكهٔ انسان فانهٔ دهن كلب بشعمها جن واختلط *hyænæ pellis, quam quis tenet. Et, ſi ejus adipe ungatur canis, furit & perturbatur.* Multas hujuſmodi nugas legere eſt apud *Arabes*, quibus neſcio an veriora ſint hęc *Plinii*, ubi ſupra, carnes hyænæ, ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe, adipem quoque illitum, & corium ſubſtratum.

Mira metamorphoſi *Arabica Sirachidis* verſio *hyænam* tranſmutavit in *crocodilum terreſtrem*, & *Vulgata* in *ſanctum hominem*. Nam hæc *Græci* textus Τίς κοινωνία ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane? Arabico* ſic exponit, لماذ يعاشر الكلب للضب *Quorſum ſocietatem inibit canis cum crocodilo terreſtri?* Et *Vulgata* ſic, *Quæ communicatio ſancto hominis ad canem?* Sed *Arabica* facile eſt reſtituere; nempe, ſi pro للضب, id eſt, *cum crocodilo terreſtri*, adjecto *Ain* finali, ſcribas للضبع *cum hyæna.* In *Vulgata* non ita patent fontes erroris. Dicam tamen quid ſentiam. Interpres rectè ſcripſerat, *Quæ communicatio hyænæ ad canem?* Sed pro *hyænæ* ſcriptum eſt *hominis*, per Scribarum imperitiam, quos latebat quid eſſet hyæna; &, Epitheto poſtmodum addito, *ſancto hominis*: quaſi hic *ſancti* homines *impiis* opponerentur, quos Scriptura *canes* vocat.

Eraſmus Adagiorum Chil. 2. Cent. 7. num. 67. unum habet in hæc verba, Κύων ἐπὶ δεσμῷ, *id eſt, Canis in vincula. Dicebatur ubi quis ſe-ipſum in ſervitutem, aut in malum aliquod injiceret. A canibus ſumptum ultrò ſe præbentibus vinciendos cibi lenocinio. Auctor* Zenodotus. In *Heſychio* quoque eſt, Κύων ἐπὶ δεσμῷ, παροιμία ἐπὶ τῶν ἑαυτὸς ἐπὶ κάκιστα ἐπιδιδόντων. Λέγονται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπὶ δεσμὰ. Nec diſſimilia habent *Suidas* & *Phavorinus*. Illud Adagium pro corollario hic addo, quia, quod *Eraſmum* & alios latuit, ſæpe rum eſt Adagium. Extat enim in *Græca* editione *Prov.* 7. 22. ubi de eo dicitur, qui adulteræ lenociniis ineſcari & irretiri ſe ſinit, Ὡζεται δὲ βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται, καὶ ὄπτερ κύων ἐπὶ δεσμούς. *Ut bos ducitur ad lanienam, & ut canis ad vincula.* Sed & in *Chaldæa* legas, ואיך כלבא לאסורא Et in *Syra* ملم حكما لاسمط *Et ut canis ad vinculum*, vel *ad vincula.* In *Arabica* itidem مثل الكلب يساق الي السجور *Ut canis, qui ducitur ad ſagiur. Arabes* ita vocant خشبة تعلق في عنق الكلب *lignum, quod è collo canis appenditur.* Sic definit *Alcamus*: ut ſit idem, quod *Græcè* κλοιός. Sed in ea verſione mirum eſt concurrere tot Interpretes, cùm *Hebræa* de cane ne γνῶ quidem habeant. Neque enim עכס eſt *canis*, quod illi volunt, ſed *cippi*, aut *compedis* genus. Ita ex *Hebræis* explicant *Aben Ezra*, *R. Levi*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquæus*. Et Plurale עכסים Eſ. 3. 18. *mulierbres periſcelides* ſonat, ut ex *Talmude* abundè probat *Buxtorfius* in *Hebraico Lexico*. Quin ipſe *Propheta* docet עכסים tuniſe *pedum ornamenta*. Et *Arabicè* العكس iiſdem literis eſt أن تشد حبلا في خطم البعير الي يديهٔ لينزل *cum funem à jumenti naſo ad anteriores ejus pedes deligas, ut ſubigatur.* Et hujuſmodi funis عكاس *neas* vocatur. Quod me docuit *Alcamus*.

Proinde in loco, in quo verſamur, *Hebraïm* עכם *Græcè*, ut ſuſpicor, redditum fuerat κύφων, non κυνων. Κύφων eſt *cataſta* genus, qua rei vinciebantur, aut torquebantur. Ita ſcribit *Ariſtoteles Politicorum* lib. 5. cap. 6. *Heraclea Eurytionem*, & *Thebas Archiam* in adulterii pœnam δεδῆσθαι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι, *in foro cyphoni fuiſſe alligatos. Suidas* quoque legis cujuſdam fragmentum his verbis refert, Εἰὰν δέ τις θηλυτέλειος τὰ ἐν ἕ νόμε παρ' ἄλλο ποιῇ τινα, δεδέσθω ἐν κύφωνι πρὸς τῷ Ἀρχείῳ ἡμέρας ἕκατὸν ἐπιβεβλημένος μίλιτε γυμνὸς, καὶ γάλακτος ἵνα ἕ μολίνται, καὶ μέλιτος δόπτου. *Si quis verò perpetrarit ea, quæ Legis ſunt, mibuli faciens, per viginti dies prope archivum cyphoni nudus alligetur, mille & lacte perfuſus, ut apibus & muſcis ſit pabulum.* Hinc in *Ariſtophanis Pluto* Actus ſecundi Scena quarta exclamat *Blepſidemus*, ut Πονίαν, id eſt, *Paupertatem*, accedentem à ſe abigat,

Ὦ τύμπανα, καὶ κύφωνες, οὐκ ἀκούετε;

O tympana, & cyphones, non ſuccurretis? Et eandem Scena ſequenti *Chremylus* amandat εἰς τὸν κύφωνα, *in cyphonem.* Sic in *Lucians* Νεκυομαντεία inter Inferorum ſupplicia ſunt σπάλαι, καὶ κύφωνες, καὶ τρόχος, *tormenta, & cyphones, & rota.* Definitur porro *cyphon* ab *Ariſtophanis Scholiaſte* δεσμὸς ξύλων, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσι, οἱ δὲ καλιάν. *Suidas* ſcribit καλιόν. Dicitur παρὰ τὸ τὰς θυρίδας ἀναγκάζουσα κύφειν, ἁπλῶς ἅμα κολαζομένους, τῇ τε ξ τραχήλε πόνῳ, καὶ τῷ μηδαμῶς ἀναπνεῖν δύνασθαι, *abco, quod qui ſunt in his vinculis incurvari cogantur, ita ut duplici pœna multentur: una, quod collum premitur; altera, quod nullo modo poſſint ſurſum ſe erigere.* Alii definiunt ξύλα ἐπιτιθέμενα οἷς τοὺς τένοντας ἕ κατεδέων, ἵνα μὴ ὑψαυχενῶσι, καὶ γὰρ ἕ κριόμενοι ποιοῦσι κύφωσι, *ligna damnatorum cervicibus impoſita, ne poſſit ſurſum aſpicere, reum enim deorſum inclinant.* Et *Heſychius* ξύλον βασανιστικὸν κελαστήριον, ᾧ κατέτειναν τοὺς θανάτῳ κατακρινομένους, *lignum tortorum, & pœnale, quo mortis addictos concidebant.* Legerim κατέτεινον, *extendebant.* Neque enim ligno concidimus. Neque ad hanc rem pertinet τὸ κατατίμωτον. Sed κατατείνω tortorum verbum eſt. Sic apud *Demoſthenem*, Κατατιμήσῳ ὑπὸ τῶν βασάνων ἀμολίγετον. Et in *Baſilio* ἐπὶ τρίχα κατατεί-

γνώμῃ. Et in *Sophiſta Thomiſtu*, Στιβαῖο τι ὄντες, καὶ κατατόμου. Κύφων, porrò non ſolum *lignum tortorium* ſignificabat, ſed & *rem hac pœna dignam*. *Ariſtophanis Scholiaſtes* ubi ſupra, Ἐνθεν καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος κύφων, *Unde & vir ſceleſtus* vocatur *Cyphon*. Item, Ἀρχίλοχος δὲ ἀντὶ τοῦ πανὸς, καὶ ὀλεθρίου. Archilochus *autem pro malo, & permicioſo uſurpat*. Quo ipſo ſenſu puto *Seniores* uſurpaſſe, cum de mulierario dixerunt, ſi noſtra conjectura valet, *ne bos docatur ad tantenam, καὶ ὡς κύφων ἔσῃ διεμὸς, & at rem ad vinculo*. Illis enim עכם, id eſt, *cippus*, aut *catafta*, idem fuit, quod איש עכם, id eſt, *vir cippo*, aut *catafto dignus*. In qua ipſa ſententia eſſe video viros doctiſſimos, *Junium*, & *Buxtorfium*. Non abſimile eſt quod *Diogenes* de *Diexippo* dixit, *Olympionico* pugile, quem mulierculæ formâ detinebat, Ὁρᾶτε τὸν ἀθλητὴν ὑμῶν τὸ μέγαν ὑπὸ παιδίσκης ἡττεχαλιζόμενον. *Videte magnum illum pugilem veſtrum, quem puella tanquam obtorto collo trahit*. Ita *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 58. Nec multò aliter *Laertius* in *Diogene*, & *Plutarchus* in libro *De curioſitate*. Pari ratione τραχηλίζεσθαι dici poterat, qui cyphoni alligabatur, quandoquidem rei cervicibus imponebatur hoc lignum, collumque graviſſimè premebat & coarctabat. Ita ut in eodem argumento eadem utrobique ſervata ſit Metaphora. Nec male reſpondet *Græcum* κύφων *Hebræo* עכם, quo *cippum*, vel *cataſtam* ſignificari probavimus. Tamen, ut antèà μαμάσσω verbum elegans, ita hoc nomen κύφων per Scribarum imperitiam depravatum eſt, & mutatum in κῦνα. Et, quod mirere magis, ex ſcriptura ſic depravata verſionem ſuam expreſſerunt tres veteres Interpretes, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*. Alii jam obſervarunt, in hoc eodem Hemiſtichio pro אל כוסר, *ad caſtigationem*, *Græcos* legiſſe אל סטרת, *ad vinculum*; &, pro איל *ſtulto*, איל *cervum*; & hanc eandem vocem ab hoc verſu detractam ſequenti copulaſſe. Itaque in his non hæremus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

De Suibus, & Siliquis.

Sus, חזיר *chazir*, Hebraicè *ab oculi anguſtia*. Arabicè خزر chizron *μυωπία*. *Oculi ſuibus quam profundi. Vel* ſus חזיר *dicitur, quia teres, & rotundus. Nulli in* Judæa *ſues, nulli ſubuleï. Acolaſius non in* Judæa, *ſed in remota regione porcos pavit*. Gadara, *ubi porcorum duo millia*, Græcâ *ſunt urbs, non* Judaica. Gadareni *cur* Gergeſeni *Matth.* 8. & Hieronymo Geraſeni. Gerala & Gadara *diverſæ urbes, ſed vicinæ*. Chriſtum Judææ *limites quandoque exceſſiſſe. Porcus ad ſolam mortem nutritur*. Phrygia *de eo fabula. Cur* Judæi *a ſue abſtinuerint. Cauſæ commentitiæ a* Græcis *allatæ. Aliæ verſiones ex* Hebræorum & Patrum *ſcriptis. Cur Deus non admiſeris niſi animalia quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. Porcus natura non immundus, ſed ſignificatione. Quinque hic obſervanda*. I. *Legem, quæ porcinæ eſum prohibet, fuiſſe valde practicum*. II. *Inde* Judæorum *hoſtes occaſionem ſumpſiſſe eos proterve deridendi, & acriter perſequendi*. III. *Non tamen vere pios ab exactiſſima ejus obſervatione ſic potuiſſe abſterreri. Quin ſuem alere venerunt ſub pœna maledicti atque etiam nominare*. IV. *Vicinos etiam populos multos à ſue abſtinuiſſe; ut* Arabes, & Saracenos, Phœnices, & Ægyptios. *His addè* Barcæos, Æthiopes, & Indos. Hieronymus *emendatus*. V. *Hanc Legem a* Chriſto, & Apoſtolis *fuiſſe antiquatam. A ſuibus Parabola*.

נזם nezem, *vel ἐνώτιον, vel ἐνῳτίνιον. Margaritæ cur porcis non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis proponenda. Non ſolam ab apris, ſed & a ſuibus homines dilaceravi*. Straboni *locus malè redditus. Lota ſus cur ad volutabrum ſtatim redeat. Sues in cano pingueſcere*. Συῆλυε *Gall.* ſueil. *Lufra, Lamæ, lazane, hudna, Gal.* bauge. Κόλαξ & porcellus, *unde* κολακεύειν *Job.* 5. 4. Heſychius *ter emendatus. Subulci viliſſimi: In* Ægypto *profani, in* Græcia *contemptiſſimi. Itaque in* Bucolicis *nullus his locus. Porcorum ſiliquæ* Luc. 15. *non ſunt leguminum* λοβοὶ, *ſed* παράσια, Syr. ܦܓܪ charub, *Gall.* carouge, *al.* ξυλοκέρατα, & ξυλόγλυκα, *quæ dulcescat. Arbor* κερατία, & καρατωνία *non eſt* glycyrrhiza, *ut vult non nemo, nec* Ægyptia *ficus. Hujus variæ ſpecies ex* Avicenna, & *aliis. Siliquæ victus tenuiorum. Siliqua per miraculum creata. Siliquæ porcorum pabulum. Siliquæ* janbuth *dicta deſcripto ex* Arabibus.

Tranſimus à canibus ad ſues, quæ duo genera animalium in Scriptura quandoque jungi ut pariter immunda jam ſupra obſervavimus. Sus *Hebræis*, & *Syris* חזיר *chazir*, & *Arabibus* خنزير *chunzir* dicitur cum *Nun* Epenthetico. Neque origo vocis ſatis certa eſt. *Ibne Saida*, & reliqui *Arabum* ſic appellari contendunt من خزر العين *ab oculi angustia*. Nam *Arabicè* خزر *chazara* eſt *anguſtos oculos habere*. Et تخازر *thechâzara* in ſexta Conjugatione de homine dicitur اذا ضيق جفنه لبعد النظر *cum contrahit palpebras ſuas, ut videat acutius*. Ita *Damir*, & *Alcamus*. Et خزر *chazra* eſt *μυωπία*. Et أخزر *μύωψ*, id eſt, *μύων ὄτας oculis connivens*. Proinde apud *Philoſophum Problematum* Sect. 31. §. 16. *μύωπες* ii vocantur qui *συνάγουσι τὰ βλέφαρα ὁρῶντες*, *contrahit palpebras videns*. Neque id in ſues malè quadrat, quibus oculos ita cavos profundoſque tribuit *Geſnerus*, ut eximi non poſſint abſque vitæ periculo. Eodem referri queat, quod tradit *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. Quæſt. 5. Τὰ ὄμματα τῶν ὑῶν ἅπας ἐκπλαίδευε καὶ κατοπάδεται ταῖς ὄψεσιν, ὅς τε μηδενὸς ἀντιλαμβάνεσθαι, μηδέποτε τῶν ἄνω, μηδὲ προσιόντι τὸν ὑφορᾶν, ἂν μὴ φορμὸς ἢ κίστιον ἀναφοφῶν τινα παρὰ φύσιν αἱ κόραι λάβωσιν. *Suum oculos viſum habere tam reflexum & retractum, ut eorum, quæ ſupra ſunt, nihil percipere poſſint, atque cœlum intueri, niſi cum ſupini jacent, & pupilla præter naturam invertuntur*. Alii חזיר referunt ad *Chaldæum* & *Syrum* חזר *chazar*, quod *redire*, & *volvere* ſignificat; quia ſus lota redit ad cœni volutabrum, ut in eo volvatur, ſeu volutetur. Sed & hoc obſervandum eſt, cum in ſe redeant quæ rotunda ſunt, ab eodem verbo deduci חזור *chizor*, pro *ſpharula*; חזרא *chazora*, pro *tintinnabulo*; חזרד *chizrad*, pro *pomi* ſpecie; חזרא *chizra*, pro *cardine*, cujus caput eſt orbiculare; חזרת *chazareth*, pro *lactuca* propriè *ſeſſili*, ſeu *capitata*, cujus folia in orbem circumvolvuntur; חזרן *chazran*, pro *ambitu*; מחזור *machzor*, pro *Solis*, aut *Lunæ cyclo*; atque alia hujus generis. Itaque etiam *porcus*, maximè qui ſaginatus eſt, חזיר *chazir*, dici potuit, quia eſt totus teres, atque rotundus.

De ſue pauca habent Sacri Scriptores, quia, quamdiu ſtetit *Judæorum* reſpublica, in *Judæa* nulli erant ſues. Hinc 1 *Par.* 27. 29. 30. legitur *David* alios habuiſſe præfectos על הבקר *ſuper boves*, alios

עַל הַגְּמַלִּים *ſuper camelos*, alios עַל הַצֹּאן *ſuper oves*, *& capras*; ſed de ſuibulcis nulla eſt mentio. Et *Patriarcharum* opes camelis, aſinis, bobus, ovibus, & capris conſtitiſſe cùm identidem memoret *Moſes*, ſuum, quos habuerint cum reliquo pecore, non meminit uſpiam. Quin, in vicina *Arabia*, *Job* in tot pecudum millibus ne unum quidem ſuem poſſediſſe legitur. Et, cum è vicinis gentibus armenta & greges ſæpe abegerint *Iſraelitæ*, ſues in præda bellica nuſquam cenſentur, ſive nulli fuerint, aut nullo loco habiti. Quin *Porphyrius* in libro *De abſtinentia à cæde animalium* ullos in *Judæa* naſci ſues diſertè negat. Ὑὸς δ' ὄυκ, inquit, ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο ὔτε. Unde eſt, quod in Parabola *Luc.* 15. *verſ.* 11. filius acolaſtus porcos in *Judæa* non pavit, ſed in longinqua regione: Ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, &c. Et urbs *Gadara*, in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, *Marc.* 5. *verſ.* 1. 13. & *Luc.* 8. *verſ.* 26. 32. *Græca* fuit, non *Judaica*. *Joſephus Antiq.* lib. 17. cap. 13. Γάδαρα, καὶ Ἵππον, Ἕλληνίδες εἰσὶ πόλεις. Gadara, *&* Hippos *urbes* Græcæ *ſunt*. Proinde idem, libri decimi tertii capite vigeſimo tertio, inter urbes peregrinas, quas *Judæi* tenebant ſub Rege *Alexandro*, cenſet *Gadara* oppidum ab *Alexandro* occupatum poſt decem menſium obſidionem, ut habetur capite vigeſimo primo. Et à *Judæis* dirutum *Pompejus*, in liberti ſui *Demetrii Gadarenſis* gratiam, reſtituiſſe narratur *Belli Jud.* libri ſecundi capite quinto. Sed *Auguſtus* cum *Herode* regno attribuiſſet, *Antiq.* libri decimi quinti capite undecimo, *Herode* fatis functo, *Romanorum* provinciæ *Syriæ* adjunxiſſe *Antiq.* lib. 17. cap. 14. Et verò *Matth.* 8. *verſ.* 28. ubi pro *Gadarenis Gergeſenis* nominantur, apertè ſignificatur locorum illorum incolas non fuiſſe *Judæos*, ſed è ſtirpe *Chananis*, in cujus filiis *Moſes* cenſet אֶרֶץ הַגִּרְגָּשִׁי *Gen.* 10. *verſ.* 16. pro quo *Græci* habent ἡ γεργεσαίων. Niſi quis pro *Gergeſenis* Evangeliſtam *Geraſenos* ſcripſiſſe colligat ex *Hieronymo*, qui tam in *Matthæo*, quàm in *Marco*, & *Luca*, conſtanter habet *Geraſenos*, ut *Gadarenos* Syrus, & *Gergeſenos* Arabs, & Æthiops. Ita ut hujus loci vera lectio ex veterum Interpretum collatione non poſſit erui. Atque id quidem certum eſt, *Geraſam*, & *Gadara* diverſa fuiſſe oppida. Ita enim diſtinguit *Joſephus* libri ſecundi capite decimo nono *De bell. Jud.* Τοὺς τε κώμας τὴν Σίγων, καὶ τὰς πρεσχεῖς ἑπτὰν πόλεις, Φιλαδέλφειάν τε, καὶ Γαδαρίτην, καὶ Ἱππαῖον, &c. Ἔπειτα Γαδαίους, καὶ Ἵππα, καὶ τῇ Γαυλανίτιδι προσκειμένους. Syrorum *autem vicos*, *& vicinas urbes* (Judæi) *devaſtarunt*, Philadelphiam, Gebonitin, *&* Geraſam, &c. *Deinde in* Gadara, *&* Hippon, *&* Gaulanitidem *irruentes*, &c. Et capite vigeſimo, Ἵππινοί τε, καὶ Γαδαρεῖς ἐμοίρασε τοὺς μὲν ἥκιστα ζητοῦντας ἀντεπιβαίνοντο, τοὺς δὲ φεύγοντας διὰ φυλακῆς εἶχον. Hippeni *autem*, & Gadarenſes Judæorum *quidem audaciſſimos amolirebantur*, *metuendos autem in cuſtodia habebant*. Et paulò poſt, Γερασηνοί τε ὅτε οἱ τὰς ἐμπεπνευκότας ἀκαθάρτους ἐκβαλεῖν ἐβούλοντο, καὶ τὰς ἐξελθὼν ἐβούλετο πρόπεμψαν μέχρι τ' ὅρου. *Et* Geraſeni *neque in manentes iniquè ſe geſſerunt*, *& egreſſi volentes uſque ad fines ſuos deduxerunt*. Sed cum *Gadara*, & *Geraſa* vicina fuerint oppida, ab utroque potuit idem ager denominari, & fortaſſe etiam à *Gergeſæis*, qui fuerint horum locorum priſci incolæ. Itaque *Gergeſa* pagus ibi oſtendebatur. *Hieronymus* in *Locis*. Gergeſa, *ubi eos, qui à dæmonibus vexabantur*, *Salvator reſtituit ſanitati*. *Et hodieque ſuper montem viculus demonſtratur juxta ſtagnum* Tiberiadis, *in quod porci præcipitati ſunt*. *Eugeſippus* in Tractatu *De diſtantiis locorum terræ ſanctæ*. *Decimo ſexto milliari a* Nazareth *contra Orientem ſupra mare* Galilææ, Gergeſa *viculus*, &c. Sed ſive *Gadarenos*, aut *Geraſenos*, aut *Gergeſenos* legas, conſtat *Græcos*, aut *Syros* ibi degiſſe, non *Judæos*. Ut eos porcis alendis contra morem *Judæorum* operam dediſſe nihil ſit mirum. Ad hæc ſi quis objiciat id parùm videri verifimile, ut *Chriſtus* exceſſerit extra *Judææ* limites, cum ipſe profiteatur ſe non fuiſſe miſſum, niſi ad oves perditas domus *Iſraelis*, *Matth.* 15. *verſ.* 24. facilis erit reſponſio. Nam ea ipſa verba protulit *Chriſtus* extra *Judæam* in finibus *Tyri* & *Sidonis*, *Matth.* 15. *verſ.* 21. *Marc.* 7. *verſ.* 24. 31. Potuit igitur pari ratione etiam ire ad *Gadarenos*, maximè cum apud eos non fuerit niſi ad tempus breviſſimum, & poſt patratum in ipſo appuſu miraculum, quo edidit virtutis ſuæ inſigne documentum, rogatus ab incolis ſtatim exceſſerit, ad ſuos poſtliminio rediturus.

Neque obſcurum, cur ſues *Judæi* non aluerint. Verè obſervat *Lactantius Inſtit.* lib. 4. c. 17. porcum ad ſolam mortem nutriri: cùm nullum, quamdiu vivit, præſtare poſſit uſum, ſicut cæterę animantes, quæ vel ſedendi vehiculum præbeant, vel in cultibus agrorum juvant, vel plauſtra collo trahunt, vel onera tergo geſtant, vel indumentum exuviis ſuis exhibent, vel copiâ lactis exuberant, vel cuſtodiendis domibus & gregibus invigilant. Proinde in *Locmani Fabulis* porcus, qui cum agno & capra ad urbem deferebatur, rogatus, cur, cùm illi pacatè degerent, ſolus ſe diſtorqueret, ita reſpondit,

انا اعلم ان الكبش لصوفه والعنز
يطلب للبنها وانا الشقي لا صوف
لى ولا لبن انا عند وعلي الي
المدينة ارسل الي المسلخ لا محالة

Agnum propter lanam, *& capram propter lac queri ſcio*. *at ego miſer*, *qui neque lanam*, *neque lac habeo*, *cum in urbem venero*, *haud dubie mittar in lamienam*. Quod licet in *Æſops Fabulis*, quas *Planudes* colligit, nuſquam reperiatur, tamen ex *Æſopo* citat *Ælianus* in *Varia* libri decimi capite quinto, Φησὶ, inquit, ὁ Αἴσωπος ἓν γάρ Αἰσωπῷ ἡ ὑὸς τὴν ὗν, ἰδοῦ τί αἰσχρὰς ἀνοὰς βοᾷ, καὶ μάλα γε σκληρὰς, ὅσο γὰρ ὄμια ἔχει, ὅτε ἄλλο τι, καὶ ἐσπαρτολᾷ ἐνδὺς τὸ δέρματος, σιδοῖα οἷς ὅτι τοῖς χειρουμένοις ἀνιεῖσαι. Porcus igitur vulgo hominum nonniſi mortuus prodeſt, at *Judæis* ne mortuus quidem ulli uſui eſſe potuit, cum neque cum ad ſacrificia, neque ad eſum adhiberi Lex permiſerit. Cujus prohibitionis varii varias cauſas afferunt. *Tacitus Hiſt.* lib. 5. *Sue abſtinent* Judæi *memoriâ cladis*, *quòd eos ſcabies quondam turpaverat*, *cui id animal obnoxium*. *Calliſtratus* apud *Plutarchum Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Judæos* à ſuibus ideo abſtinere ſuſpicatur, quod eos in honore habeant, quomodo *Ægyptii*, qui ſuem colunt, eo quod τῷ προέχοντι τ' ὀυχοῦ, id eſt, ſummo roſtro, terram proſcindens, arationem primus docuit & uſum vomeris, qui ὗς dicatur ἀπὸ τ' ὀύς. Ac ibidem *Lampridius Judæos* ſuem abominari ſibi fingit. 1. Quia ſub ventre ſolet eſſe λίπαρας ἀνάπλεως, καὶ ψωρικῶν ἐξανθημάτων, *lepra plenus*, *& ſcabies poſtulis*. 2. Quia nullum aliud eſt animal βοᾷ ἧττον χαίρει ὕτος; καὶ τύπτεις ὑπαρεῖς, καὶ ἀκαθάρτους, *cano tam gaudens*, *ſordidiſque & impuris locis*. 3. Quia cœlum nunquam videt niſi ſupinus. 4. Eò quòd à ſue *Adonis* interemptus eſt, quem alii *Baccho* in deliciis, alii eundem cum *Baccho* fuiſſe putant. *Bacchum* autem eum eſſe Deum, quem *Judæi* colebant, iis contendit argumentis, quæ verìùs figmenta dixeris & febricitantis ſomnia. In his ut multa vana & inepta ſunt, tanquam ab eo profecta, qui, utut cætera vir magnus, tamen *Judæorum* rituum fuit planè imperitus, tamen quædam habentur, quæ ipſi *Judæi* hic afferunt. Ita *Maimonides* in *More Nobochim* part. 3. cap. 48. *Potiſſima autem cauſa*, *propter quam Lex nobis prohibuit carnibus ſuillis veſci*, *eſt ſœda porcorum ſordities*, *& quod multæ ſordidaſque*

res comedant. Noſti enim quam antiè Lex omnes ſordes, omnemque immunditiam prohibuerit, in agris quoque & in caſtris, in ipſis urbibus. Quod ſi autem permiſſum eſſet porcos comedere, plateæ, & domus omnes longè ſordidiores eſſent, quam ſterquilinia, & latrinæ. Hæc *Buxtorfius* ex textu *Hebræo*, qui jam non eſt ad manum. Aliud addunt *Talmudici* Tractatûs *De Sabbatho* fol. 129. b. פגע ברבר אחר קשה לדבר אחר *Qui incidit in rem alium, periclitatur de re alia:* id eſt, juxta *Gloſſatores*, *Porcum comedenti periculum eſt à lepra.* Hinc *R. Bechai* in Legem ſcribit in quibuſdam libris Medicinalibus ſe reperiſſe, *Infantem, ſi lac ſuillum ſugat, fieri leproſum.* Quod eſt in *Plutarchi Iſide*, Τὸν τὸ (οὖν) γάλα πιόντων ἐξωθεῖ τὰ σώματα λέπρας, καὶ ψωρικὸν ποιοῦσιν. *In eorum, qui lac ſuillum bibunt, corporibus lepra pullulat, & ſcabies aſpredinis.* Et *Plutarchus* id habet ex *Manethone*. *Ælianus* libri decimi capite 16. *De animalibus*, Ἀνὴρ δὲ καὶ Μανέθωνα τὸν Αἰγύπτιον, σοφίας οὐκ ἄκρον ἐπαινέτην ἄνδρα, οἶσθα, ὅτι χάλκουν θεὸν γενόμενον ἀλφῶν ἐπορίμαλέσαι, καὶ λέπρας. Manethonem *porro* Ægyptium *virum, qui ſapientiæ ſummum attigit faſtigium, audis dicere, eum, qui ſuillo lacte veſcatur, vitiligines & lepra oppletum iri. Judæi* ergo hanc Legem putant Phyſicas habere cauſas: ſed *Patres* eam ad mores referunt. *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogi*, per ſues, quorum eſus in Lege prohibetur, vitandos intelligit impuros homines, qui more ſuum ἡδονῶν ἐκμανέντες, καὶ δουλείαις προσφεῖς, καὶ γαστρολατρεῖς ἀτελῶς ἐκπεπώκασι, πρὸς Ἀφροδίτην καὶ χαῦνον ἡδονὴν χαίρουσι, *corporeis voluptatibus, ferocesque cibis, & impudicis inſultationibus prurientes, ad pernitioſam Veneris voluptatem exultant.* Et libro ſecundo *Stromatum* Deum *Judæis* prohibuiſſe dicit quæcunque ſunt φύσει πίονα *naturâ pinguia*, ut ſuum genus, quod eſt ἐνσαρκότατον, *maximè corpulentum.* Τρυφῶσι γὰρ ἡ τοιαύτη χρῆσις κεκτῆσθαι, *Luxurioſis enim talium uſus concedatur.* Et libro ſeptimo ſuem edere quoddam negat διὰ τὸ κατὰ φύσιν οὐ συνοίκιον εἶναι τὸ ζῶον, quia *proclive eſt animal ad coitum.* Nec multo poſt ſuillam addit, cùm ſit multi nutrimenti, τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα χρησίμευεν, τοῖς δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὔξειν ἐπιχειροῦσι διὰ τὴν ταύρειαν τὴν ἀπὸ τῆς πρωτοφυΐας ἰσχυμένην, ἵν' ἴτε, *ut qui corpus exercent* (id eſt, *athletæ*) *eſſe utilem, ut autem, qui ipſam animam angere conantur, non item, propter hebetudinem, quam ingenerat eſus hujuſmodi carnium. Novatianus* capite tertio *De cibis* Judaicis, *Cum ſuem cibo prohibet aſſumi, reprehendit mique cæneſam, & luteam, & gaudentem voluptuoſis ſordibus vitam, bonum ſuum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponentem. Lactantius* ubi ſupra, *Eodem ſpectat ſuilla carnis interdictio, ut ſe à peccatis atque immunditiis abſtinerent. Eſt enim luteum hoc animal, & immundum. Nec unquam cœlum aſpicit, ſed in terra, luto & corpore, & ore projectum, ventri ſemper, & pabulo ſervit.* Item, *Interdixit ergo, ne porcina carne uterentur, id eſt, ne vitam porcorum imitarentur, qui ad ſolam mortem nutriuntur: ne, ventri ac voluptatibus ſervientes, ad ſacrificandum juſtitiam inutiles eſſent, ac morte afficerentur. Item ne ſe ſordis libidinibus immergerent, ſicut ſus, quæ ſe ingurgitat cæno: vel ne terrenis ſervirent ſimulachris, ac ſe limo inquinent. Late enim ſe obtinent, qui Deos, id eſt, qui lutum terramque venerantur.* Procopius *in* Leviticum, *Animalia quædam, quæ divino cultu proſequebantur* Ægyptus, *ut ovem, & bovem, Deus ut pura in cibo habere voluit, ut contemnere ea diſcerent* Judæi: *illa verò, qua Ægyptii avidius lurcabantur prohibuit, ut ſuillam, quam in ſolitudine etiam deſiderabant.* Plura hujuſmodi poſſent ex *Patribus* aliis congeri; ſed hi ſunt inſtar omnium, quia illorum veſtigiis reliqui ferè inſiſtunt. E recentioribus addit non nemo Deum hac abſtinentia voluiſſe, ut *Judæorum* pietas, & docilitas eluceſceret: quia, cum ſuilla caro ſit ſuaviſſima, & ad humanam naturam maximè accommodata, his propter Deum deliciis in perpetuum orbari arduum fuit & operoſum. Nec deſunt, qui balſametis, aliiſque aromatibus ea ratione conſultum velint, quorum radices hoc animal roſtro potuiſſet ſubvertere, atque eruere, ſi liber illi fuiſſet in *Judæam* acceſſus. Tamen interdicti ſui hanc ſolam rationem affert Legiſlator, ſuem immundum eſſe animal, quia non ruminat, *Lev.* 11. *verſ.* 7. & *Deuter.* 14. *verſ.* 8. Quippe Lex ceremonialis pro mundis ea ſolum admittit animalia, quę & ruminant, & ungulam habent fiſſam. Itaque utut porcus fiſſam habeat ungulam, tamen quia non ruminat, cenſetur in immundis. Quæ, ſi myſticè intelligas, dicetur is ruminare, qui cibum animæ, id eſt, verbum Dei, aſſiduâ meditatione recolens, ita mandit, & concoquit, ut in alimentum ſuum convertat. Et fiſſam habet ungulam homo ſpiritualis, qui omnia diſcernit, & dijudicat, ut, poſtquam probavit omnia, id retineat, quod bonum eſt. Animalia porro, quæ his notis carebant, natura immunda non erant, ſed ſignificatione ſolum, ut rectè obſervat *Auguſtinus* contra *Fauſtum* libri ſexti capite ſeptimo, & in *Pſalmum* 141. Natura enim immundum nihil eſt. Quippe creavit Deus omnia valde bona. Et omnis creatura Dei bona eſt. Et omnia munda mundis. Proinde natura ſua porcus tam mundus erat, quam agnus: ſed ſignificatio fuit diverſa. Hic enim aliquid mundum, ille immundum aliquid ſignificat.

Sed quæcunque fuerit hujus interdicti ratio, quinque habemus hic obſervanda. Primò legem fuiſſe valde præciſam, & in hujus tranſgreſſores Dei Prophetas graviter intonaſſe. Ita enim *Eſaiæ* capitis ſexageſimi quinti verſu tertio & quarto, *Populus eorum eſt, qui me coram ſemper provocant: qui ſacrificant in hortis,* (ſeu, lucis idolorum, ut *Exod.* 34. *v.* 13.) *Qui adolent in tegulis* (id eſt, ſuper tecta domorum, ut idololatriæ tum ſolebant. (Vide 2 *Reg.* 23. *verſ.* 12 *Jerem.* 19. *verſ.* 13. & 32. *verſ.* 29. *Sophon.* 1. *v.* 5.) *Qui habitant in ſepulchris, & in locis deſolatis pernoctant* (ut dæmones conſulant arte necromanticâ, ut 1 *Sam.* 28. *v.* 8. & *Eſa.* 8. *v.* 19.) *Qui comedunt carnem ſuillam, & jus immunditiarum carnium habent in vaſis ſuis* (id eſt, in ollis, in quibus ſuillæ carnes elixantur; quæ eſt ſceleris in Legem admiſſi oratoria exaggeratio.) Et capitis ſequentis verſu 17. *Qui ſe ſanctificant & purificant in hortis, poſt unam* arborum, quæ *in medio ſunt* (ſuppleo vocem *arborum*, cum quia locus poſtulat, tum quia implicitè continetur in *Hebræo* הגנות, quod non quovis hortos ſignificat, ſed hortos arboribus conſitos, uno verbo *lucos*, aut *paradiſos*) *Qui pures carnem comedunt, & res abominabiles, & mures, pariter conſumentur, inquit Dominus.* Et de hypocritarum ſacrificiis agens ejuſdem cap. 5. v. 3. *Qui jugulat bovem ac ſi occideret hominem: qui mactat ovem, ac ſi decollaret canem: & qui offert oblationem, ac ſi offerret ſanguinem porci.* Quæ duplex eſt abominatio. Nam ut ſuis, ita ſanguinis eſus *Judæis* fuit interdictus. Unde hic *Abarbanel*, הזה פגול מצד היותו דם ומצד היותו חזיר *Fuit id abominatio, tum quia ſanguis, quam quia porcus fuit.* Et tale ſacrificium confertur cum mactatione hominis aut canis in victimam, quorum utrumque erat exſecrandum.

Addi queat ex *Græca* verſione *Pſal.* 16. (*Heb.* 17.) verſu 14. Ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν, *Saturati ſunt porcina, & dimiſerunt reliquias parvulis ſuis.* Niſi conſtaret tam ex emendatis exemplaribus, quam ex collatione cum *Hebræo*, pro υἱῶν, aut ὑῶν legendum eſſe ὑιῶν. Sed melius *Symmachus* Χορτασθέντες ἐκέτευσαν υἱοί, *Saturabuntur filii. Hebræa* enim habent ישבע בנים. Tamen ſpuria lectio jam olim ita prævaluit, ut ejus veſtigia reperias in *Pſalterio Romano*, & *Arabice*, & apud *Paulinum*, & *Auguſtinum* in hujus Epiſtola 58. & 59. Et in *Arno-*

nobis Commentarius in *Pſalmos*. Unde *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Πλησθέντες σιάλων λίπον υἷες λείψανα δαιτὸς,

Impleti porcis pinguibus reliquerunt filii reliquias convivii. Et *Arabica* verſio ex utraque conflata in editione *Savariana Romæ*, & *Pariſienſi* nupera

من لحم الخنازير شمع بنوهم

E carne porcorum ſaturati ſunt filii eorum. Quod me penè fugerat etiam *Antiochenorum Canonum* ab *Apoſtolis* editorum, ſi *Turriano* credimus, nonus ſic habet, *Belluna* Judæorum *Synagogæ ſuem quidem abominatur, turpem verò vitam vivit, & impietate tenetur conſtricta, ſicut ait Prophetа,* Ἐχορτάσθησαν υἱοὶ, *Saturati ſunt porcinâ.* Sed quo numero illi *Canones* habendi ſint diſce ex doctiſſimis *Dallæi Pſeudepigraphis Apoſtolicis.*

Secundò, cum *Judæis* nominis hoſtes hanc ab eſu ſuillæ abſtinentiam habuerint pro ſuperſtitione, & dementia, inde ſumpſerunt occaſionem *Judæos* aut protervè deridendi, aut acriter perſequendi. Quorum *Antiochus* anteſignanus *Eleazarum* ad eſum ſuillæ carnis ſollicitans, Διὰ τί, inquit, τ̀ φύσιος ἀπεχαριζόμενος κακίζεις τὸν δι' ἧς ζᾷς εὐφροσύνην βδελύττῃ· καὶ γὰρ αὐτὸν τοῦτο μὴ ἀπολαύειν τ̀ χωρὶς ἐνιδὼς ἡδέων, καὶ ἄδικον ἀποτρέφεσθαι τὰς τ̀ φύσεως χάριτας· *Cur, cum optimam ejus animalis carnem natura indulſerit, illius eſum abominaris? Inſanum enim eſt, non ſruì delicijs, quæ probroſum nihil habent, neque juſtum eſt naturæ dona repudiare.* Ita refert *Joſephus* in libro *De Macchabæis*. Et apud *Macrobium Saturnalium* lib. 2. cap. 4. Auguſtus, *cum audiſſet inter pueros, quos in* Syria *Herodes, Rex* Judæorum, *infrà bimatum juſſit interfici, filium quoque ejus occiſum, ait, Melius eſt* Herodis *porcum eſſe, quàm filium.* Eum ſcilicet ſuggillans, quòd porcis parceret, qui filio non pepercerat. Et apud *Philonem* libro *De Legatione ad Cajum*. Cum *Judæos Cajus* interrogaſſet, cur à ſuilla abſtinerent, qui adſtabant in riſum effuſi ſunt, ὑπὲρ δ τὸ λειχθὲν δοκῶν σὺν ὑπερπληρίᾳ καὶ χάριτι ἀγάσθαι, *quia videbatur id facetè & cum lepore dixiſſe.* Et in *Plutarchi Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Lampria* avus dictitabat, τὸν Ἰουδαίοις ἀπειπάντων, ὅτι τὸ δικαιότατον κρέας ἀπέχονται, Judæos *ſubſannans, eos à carne omnium juſtiſſima abſtinere*, id eſt, quam edere juſtiſſimum eſt, quia porcus videtur ad id ſolum creatus, ut nobis eſſet in cibum. Et *Joſephus* contra *Apionem* libro ſecundo, *Nec accuſat* (Apion) *eò quod animalia ſacrificamus, καὶ χαίρειν ἀγόμεθα, & ſue non veſcimur.* Nec deſuit hic *Poëtis* cavillandi materia. *Juvenalis* enim de *Judæis Satyra* quarta.

Nec diſtare putant humanâ carne ſuillam.

Id eſt, ab utriuſque eſu æquè abhorrent. Et *Satyra* ſexta,

Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Senibus dicit, quia ſeneſcunt, cum non mactentur. Falſum enim & abſurdum eſt, quod ait vetus *Scholiaſtes, Senibus, id eſt, majoribus parcunt; nam minores manducant.* Sed leves & tolerabiles fuerunt hi profanorum hominum ſarcaſmi præ *Antiochi* immanitate, qui, poſtquam in ipſo *Hieroſolymarum* ſacrario mactaſſet ſues, ſanis, & aris oppidatim extructis, in quibus hoſtiæ ſimiles Diis ſuis offerrentur, *Judæos* ad impura hæc ſacra paſſim adegit, metu mortis intentato. Et in eos, qui ſuum immolatione & eſu polluere ſe recuſabant, diris modis animadverſum. Vide 1 *Macchab.* 1. *verſ.* 50. & 2 *Macchab.* 6. *verſ.* 18. & 7. *verſ.* 1. &c. Et *Joſephum Antiq.* lib. 12. cap. 7. & *De bell. Jud.* lib. 1. cap. 1.

Interim, quæ tertia ſit obſervatio, nèc profanorum hominum judicia, nec tyrannorum minæ verè pios abſterruerunt ab exacta & accurata horum rituum obſervatione. Nam, ut *Ezechielem* taceam; qui aliquid immundum delibare juſſus reſpondit: *Ah! Domine Deus, ecce anima mea non eſt polluta. Nam cadever, aut diſcerptum, a puericia mea huc uſque non comedi, neque intravit in os meum ulla caro immunda*, Ezech. 4. verſ. 14. Et *Patrum*, qui in pari occaſione ſimile dedit reſponſum, *Abſit, Domine, nunquam enim edi quidquam pollutum, vel impurum*, Actor. 10. verſ. 14. Et *Danielem* cum ſociis, qui maluerunt ſolis leguminibus veſci, quàm regio cibo pollui, *Dan.* 1. *verſ.* 8. 12. Hæc, inquam, exempla ut taceam, *Eleazarus*, qui ἀναχασὼν ἀναγκάζετο φαγεῖν ὕειον κρέας, *huans* (id eſt, ore per vim diducto) *cogebatur ſuillam edere*, 2 Macchab. 6. verſ. 18. extrema quæque paſſus eſt potius quàm ut Regi hac in parte obſequeretur, Μὴ μικρὰν, ait, ὦναι τοιαύτην ταύτην τὴν μιαροφαγίαμεν ἁμαρτίαν· τὸ γὰρ δι' μικρὰ, καὶ μεγάλων παραπαιθῆναι λογιζόμενον ἴσον. Δικαίαν γὰρ ὁ νόμος ἡμῖν ὑπογράφειται. *Ne parvum hoc peccatum eſſe eſtimes, ſi pollutos cibos cibamus. Perinde enim eſt, ſive in magnis, aut in parvis tranſgrediaris, quia per utrumque lex pariter contemnitur.* Ita ille apud *Joſephum*: Et *Eleazari* virtutem imitati ſeptem fratres unà cum illo eadem de cauſa multa perpeſſi vitam martyrio finierunt. Horum agon deſcribitur 1 *Macchab.* 7. & in *Joſephi* libro de *Macchabæis*. Neque dubium quin Regis æſtuantis furor ſævierit in multo plures. Nam, ut teſtatur *Joſephus Antiq.* lib. 12. cap. 7. Διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν ἡμέραν αἰκιζόμενοι καὶ πικρὰς βασάνους ὑποφέροντες ἀπέθνησκον, *Propterea quotidie deſtructati, & dira tormenta perpeſſi moriebantur.* Proinde cum ab hac tyrannide *Judæi* reſpirare cœperunt, feruntur hanc legem ſanxiſſe ארור מי שיגדל חזיר *Maledictus, quiſquis ſuem aluerit.* Ea habetur in libro *Juchaſim*. Et eorum nonnulli ſuem ita deteſtati ſunt, ut ne nominare quidem dignati pro *ſue* dicerent דבר אחר *rem aliam*, ut in loco *Talmudico*, quem ſupra citavimus פוגע בדבר אחר, *qui incidit in rem aliam*, id eſt, *in poreum*. Et in Tractatu *De Sabbatho* fol. 100. b. דבר אחר הוטראנא *res alia maculoſa*, id eſt, *porcus maculoſus*, ſeu *punctis latis reſperſus*. Et in *Beracoth* fol. 43. b. חלי לירח קורא לדבר אחר ואיהו רידיח עכיד *Appende palma cerebrum rei altæ, tamen illa quod ſuum eſt faciet.* Senſus eſt, ſuem, etiam delicatiſſimis cibis appoſitis, tamen ſtercore veſci, & rebus impuriſſimis. Et *ſuis* nomen apud eos ideo taceri aſſerit *Elias* in *Thisbi*, ne pueri, eo audito, inde occaſionem habeant inquirendi de ſue, ויבאו לידי אכילה & *ad eſum uſque deveniant.* Quapropter etiam panem fermentatum non nominant feſto *Paſchatis.*

Sed & è vicinis populis nonnulli, *Judæorum* æmuli, etiam à ſue abſtinebant, quod quarto loco hic obſervamus. In his primò *Arabes*, apud quos porcus ne vivere quidem poteſt, ſi Veteribus creditur. *Plinius* lib. 8. cap. 52. *In* Arabia *ſuillum genus non vivit.* Et *Solinus* capite de *Arabia*, *Suillis carnibus prorſus abſtinent. Sane hoc animalis genus, ſi inveſtum illic fuerit, moritur illico.* Hinc *Hieronymus* de *Saracenis*; qui *Arabum* pars erant, libri ſecundi in *Jovinianum* capite ſexto, *His nefas arbitrantur porcorum veſci carnibus. Sues enim, quæ glande, caſtaneis, radicibus ſilicum, & ordeo alì ſolent, aut raro apud eos, aut penitus non inveniuntur, & ſi inventi fuerint, alimentaque non habent, ſupra diximus.* Lege *alimenta non habent, quæ ſupra diximus*, atque ob id ipſum ibi non vivunt. II. Et *Phœnices*; *Herodiani* libro quinto *de Heliogabalo*, Ζῷά τε πάντα, ἔλεγε, ἥμερα, ἔθνεα ἀτίθασα, πλὴν χοίρων, τούτου γὰρ ἀπέχεσθαι Φοινίκων νόμῳ. *Beſtias quoque omne genus, ſive cicures, ſive feras*, (populo dabat in miſſilibus) *exceptis ſuibus. His enim, lege* Phœnicum, *abſtinebat.* Tamen de eodem *Lampridius* in ejus vita, *Exhibuit & ſummina aprugna per dies decem treceua quotidie cum ſus bulbis.* Item, *Habuit etiam iſtam conſuetudinem, ut*

cenâi

cænæ ſibi exhiberet tales: una die nonniſi de ſaſianis tantùm ederet, omneſque miſſus ſola faſianorum carne ſtruxeret. Item alia die de pulli, alia de piſce illo & item illo, alia de porcis, &c. Quę quomodo concilientur, fateor me non videre ſatis. III. *Ægyptii. Herodoti* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, Τὸ δὲ Αἰγύπτιοι μισηδὸν ἡγηνται θηρίον εἶναι. Καὶ τοῦτο μὲν, ὅτε τοῖς φανῇ αὐτῶν ἀμφὶ ὗς, ἀνυσάντες τοῖσι ἰρηΐοισι οὕτω ἔζωσα ἐωῦτὸν, βάς ἐς τὸ ποτάμιον. *Suem autem Ægyptii pollutum animal eſſe putant. Et cum ſi quis vel transeundo contigerit, abit immerſum ſe flumini cum ipſis veſtibus. Græcus* aliquis apud *Anaxandridem* in Πλόκοι varias caulas afferens cur *Ægyptiam* militiam detrectet,

Οὐκ ἰδίαις ὑσὶ, ἐγὼ δὲ γ' ἰδίαις
Μᾶλλον τύπτις, ---

Sulla non veſterus, ego autem ea maximè deleſtor. Ælianus *Hiſt.* lib. 10. cap. 16. Ἡ ὗς καὶ ἡ ἰδίων τέκνων ὑπὲρ τὸ λαιμαργίας ἀφειδὲς ἔχει. Καὶ μὴν τοι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα (lege εἶμαι) ἐντυχόντα ἂν δείξαιτο, ἀλλ' ἐῶσιν· ταύτῃ τοι καὶ ἱμείρεται Αἰγύπτιος τὸ ζῶον ὡς μιαρὸν καὶ παμβόρον. *Sus pra voracitate ne propriis quidem ſœtibus parcit, & cum in humanum corpus ſœviit, non abſtinet, ſed illud mandit. Proinde hoc animal* Ægyptii *odorari ne abominandum, & omnivorum.* Plutarchus *in* Iſide, Τὸν δὲ σίδηρον ζῶσι ἡγοῦνται· ὡς μάλιστα γὰρ ἐχυνόδει δοκεῖ τὸ σελήνης φωτίζειν. *Suem animal impurum eſſe æſtimant: plerumque enim cornu videtur, cum Luna decreſcit. Joſephus* contra *Apionem* libro ſecundo de *Ægyptiis* Sacerdotibus, Ἐκείνοις τοίνυν ἅπαντες καὶ ἀεὶ τετιμήκασιν, καὶ χοιρείων οὐ μέτεστιν οὐδὲ βρωμάτων. *Illi omnes & circumcidantur, & porcinis abſtinent carnibus.* IV. *Barcæa* mulieres in *Africa Cyrenaica. Herodotus* libri quarti cap. 186. Αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑὸν πρὸς τῷσι βοὸς γίνονται. Barcææ *quidem* mulieres *præter vaccas etiam a ſuibus abſtinent.* V. Porphyrius *etiam* Æthiopes ab iiſdem abſtinere vult, ἐπεὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν οὐ γράδιον τὸ ζῶον τοῦτο, *quia in* Æthiopia *negant hoc animal uſquam videri.* VI. His denique *Indos* addimus ex *Ælians* libri decimi ſexti capite trigeſimo ſeptimo, Τὸ δὲ ἐν Ἰνδοῖς ὅ φασι γενέσθαι, ὅτε ἡμέρα, ὅτε ἄγριον· μυσάττονται δὲ καὶ ἐθίουσι τῶδε τὸ ζῶον Ἰνδοί, καὶ οὐκ ἂν γένοιντό ποτε φύσει, ἀσεμνον εἶδος ἀνθρωπίνων εἰ ἀντεῖ. *Suem autem apud* Indos, *neque cicurem, neque ferum naſci aſſerunt, & Indos tam a ſordida, quam ab humanæ caritatis eſu abhorrere.* Hæc ille haud dubiè ex *Cteſia.* Ita enim *Philoſophus Hiſtor.* libri octavi capite trigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ, ὡς φησὶ Κτησίας, οὐκ ἂν ἀξιώσαις, ὅτε ἡμερ, ὅτε ἄγριός ἐστιν. *In* India, *ut dicit* Cteſias, *auctor pa um fide dignus, ſus neque eſcur, neque ferus eſt.* Et *Photius* in *Excerptis* ex *Cteſia*, Τὸ δὲ ὅτε ἡμερ, ὅτε ἄγριός ἐστιν ἐν τῇ Ἰνδικῇ.

Supereſt, ut quinto loco doceamus has de cibis immundis Leges pridem fuiſſe antiquatas & abrogatas à *Chriſto* & *Apoſtolis*; quorum hæc ſunt diſerta verba, *Quod ingreditur in os, non pollutis hominem*, Matth. 15. verſ. 11. *Quod Deus purificavit, ta pollutum ne dixeris*, Actor. 5. verſ. 15. *Novi, & perſuaſum habeo nihil eſſe impurum per ſe*, Rom. 14. verſ. 14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus*, Ibidem verſu decimo ſeptimo *Eſca nos non commendat Deo: neque enim, ſi veſcamur, plus habemus; neque, ſi non veſcamur, minus habemus: Quidquid in macello venditur edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini enim eſt terra, & plenitudo ejus. Quod ſi quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quidquid apponitur vobis edite*, &c. 1 *Corinth.* 10. *verſ.* 25. 26. 27. *Ne quis vos damnet ob cibum, vel potum*, &c. *Quæ ſunt umbra rerum futurarum, at corpus eſt* Chriſti, Col. 2. verſ. 16. 17. *Si mortui cum* Chriſto, *liberi eſtis ab elementis mundi: quid ut viventes in mundo ritibus oneramini? Ne ederu, neque gaſtaris, neque attigeris.* Ibidem verſu 20. 21. *Quidquid creavit Deus, bonum eſt, nec quidquam rejiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur*, 1 Tim. 4. verſ. 4. *Omnia munda mundis*, Tit. 1. verſ. 5. Itaque, ſi quis adhuc more *Judaico* diſtinguit cibos, ut hodie præter *Judæos*, *Arabes*, & *Mahumetanos*, quotquot ſunt, inani ſcrupulo tenetur, nec ea fruitur libertate, quam *Chriſtus* ſua morte nobis peperit.

A ſuibus quaſdam Parabolas mutuantur ſacri Scriptores. Ita *Solomon*, cum dicit *Prov. 21. verſ. 22. Ut annulus aureus in naſo ſuis, ita mulier pulchra, and* וסרת טעם *& perverſi animi. Annulus* Hebraicè נזם *nezem* propriè eſt *circulus, qui, ornatus cauſa*, vel *auribus, vel naſo appenditur.* Illud *Græcè* ἐωύτιον, id eſt, *inauris*; hoc dicitur ἐαυτίνιον. Ad ἐωύτια hæc pertinent *Gen. 35. verſ. 4. Dederunt Jacobo*, &c. את הנזמים *annulos, qui erant in auribus ſuis.* Et *Exod. 32. verſ. 2. Tolliteנזמי הזהב annulos aureos, qui ſunt in auribus uxorum veſtrarum*, &c. Et verſu tertio, *Et tot as populus ſuſtulit* את נזמי הזהב *annulos aureos, qui erant in auribus ſuis.* Et ad τὸ ἐαυτίνιον quod habetur *Geneſ. 24. v.* 47. ואשים הנזם על אפה *Et poſui annulum ſuper naſum ejus.* Et *Eſa. 31. verſ. 21.* ונזמי האף *& annules naſi*; Vulgata, *Et gemmas in fronte pendentes.* Et *Ezech. 16. verſ. 12.* ואתן נזם על אפך *Et poſui annulum ſuper naſum tuum.* Ad quem locum *Hieronymus*, *Verbum* Hebraicum נזם *aezem* (perperam legitur כש *maſi* in noſtris editionibus) *excepto* Symmacho, *qui interpretatus eſt* ἐμπίονον, *omnes* inaurem (ἐνώτιον) *transtulerunt. Nea, quod inaures ponantur in naribus, quæ ex eo, quod de auribus pendeant*, inaures *vocantur: ſed quod circulus, in ſimilitudinem factus inaurium, eodem vocabulo nuncupatur. Et uſque hodie inter cætera ornamenta mulierum ſolent aurei circuli in os ex fronte pendere, & imminere naribus.* Ad hujuſmodi annulos palam alludunt hæc *Solomonis*, נזם זהב באף חזיר *ut annulus aureus in naſo ſuis.* Et ſenſus eſt formam corporis mulieri perverſæ mentis tam male convenire, quam ſui talis ornatus. Quia cum corporis ſpecies ſit egregium Dei donum, eam fœdè proſtituit prava mulier, dum in ſtupris & ſpurcis libidinibus volutatur, ut ſus in volutabro cœni. Ibi enim prava mulier, vel mulier perverſæ mentis, *Hebraicè* סרת טעם eſt *cujus animus recedit*, vel *avertitur*, nempe ab amore viri ſui, ut ad alium transferatur. Itaque ut adulteræ forma cum annulo aureo, ſic ipſa mulier adultera cum ſue comparatur, impuræ vitæ ratione, & fœdarum libidinum.

Alio reſpectu vetat *Chriſtus* projicere porcis margaritas, *Matth. 7. verſ. 6. Ne date*, inquit; *ſanctum canibus, aut projecite margaritas veſtras coram porcis: ne quando coaculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.* Planum enim eſt per *margaritas* eo loco *Evangelii myſteria* ſignificari, & per *canes* & *porcos profanos homines*, qui hæc deſpiciunt & ſuſque deque habent. In genere quidem jubemur *quæ audivimus in tenebra dicere in pleno lumine*, & *quæ in aure nobis dicta ſunt nuntiare ſuper tecta*, Matt. 10. verſ. 27. & *Evangelium prædicare omni creaturæ*, Mar. 16. verſ. 15. Nempe quamdiu aliqua ſpes ſucceſſus affulget, & ii, quibus prædicamus, non ſunt prorſus immorigeri. At, cum quis ſanctæ doctrinæ profanum contemptorem, aut obſtinatum hoſtem ſe præbet, ita ut veritatis præcones non modo non audiat, ſed & iis acre bellum indicat, tum is pro *cane* & *porco* habendus eſt, id eſt, pro eo homine, cui ſacra hæc myſteria exponere tam ſit abſurdum & incongruum, quam ſi quis cani rem ſanctam, puta ſub Lege partem aliquam ſacrificii, projiciſſet, aut porco pretioſiſſima quæque, puta gemmas, & margaritas. Inde eſt, quod *Apoſtoli* à gente *Judæorum*, cui primum prædicaverant, variis affecti contumeliis, & indignis modis repulſi, ita demum concludunt: *Vobis neceſſe fuit primum exponi verbum Dei: ſed, cùm illud repellatis, & vosmet-ipſos vitâ æternâ indignos decernatis, jam ad gentes convertimur*, Act. 13. verſ. 26. Et *Chriſtus* ipſe eadem de cauſa *Phariſæis* concionabatur per

per Parabolas, *ut videntes non viderent, & audientes non audirent*, Matth. 13. v. 13. ut illi, de quibus *Prometheus* apud *Æſchylum* in *Prometheo* verſu 435.

Οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἴδιλπτον μάτην,
Κλύοντες οὐκ ἤκουσε. ---

Hic enim proprie locum habet, quamvis in re diſſimili, dictum illud vetus, quo excludebantur ἀμύητοι,

Procul, ô procul, eſte profani,

vel,

--- ἀπὸς, ἀπὸς, ὅστις ἀλιτρὸς,

aut,

--- θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις.

Quia, cùm profanis hominibus ſacroſanctæ myſteria promiſcuè objiciuntur, duplex inde malum exſurgit. Unum, quod contemnuntur, & pedibus proculcantur, ut margaritæ à porcis, qui earum pretium neſciunt. Quo ipſo verbo uſus *Apoſtolus Hebr.* 11. *verſ.* 29. dicit impios ἀνὸν ἓ Θεῦ καταπατῆσαι, *filium Dei tanquam pedibus proculcare*. Atque id in contemptorum perniciem cadit, qui hoc ipſo contemptu reatum ſuum non parùm augent, & ſemet ipſos gravioribus ſupplicüs addicunt. Tum *Evangelii* contemptus redundat in auctorem, id eſt, in ipſum Deum, cujus gloria ſic offuſcatur, ut lumen Solis nube interpoſitâ. Et, quamvis verbo Dei ſemper maneat ſua ſanctitas, utut ab impiis deſpiciatur, tamen idem illi accidit, quod margaritis, quas cùm porci pedibus proculcant, quamvis de illarum pretio nihil minuatur, tamen aliquid decedit de dignitate. Præterea, cùm profani homines Dei verbum non ſolùm contemnant, ſed & oderint, timendum eſt, ne, dum illos intempeſtivè hortamur, etiam irritemus, atque ita grave malum in nosmet ipſos accerſamus, ſi ex contemptoribus perſecutores fiant, & Eccleſiæ bellum denuntient. Quod his verbis inſinuat *Chryſtus*, *Ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos*. Atque id quidem apris convenit potiùs, quàm porcis domeſticis. Tamen etiam ſues hominem quandoque lacerare Veteres ſcribunt. *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Fœminas ſubantes in tantum efferari ajunt, ut homines lacerent, candidâ maximè veſte indutum*. Et lacerare Græcè eſt ſύξαι, cujus compoſitum ζυſύξαι, vel συſυγχνῶσαι tam de ſue, quàm de apro dicitur. *Pollux* lib. 5. cap. 15. Ἔνιοις δ' ἂν εὖ καὶ κάπρον ζυſυγχνῶσαι, λύσσα δ' ἐφορμᾶν, &c. Et de *Belgarum* ſuibus ita *Strabo* libro quarto, Αἱ δ' ὗες καὶ ἀγριαὶ εἶσιν, ὑψη τε, καὶ ἀλκῇ, καὶ τάχει διαφέρουσαι, κίνδυνον γὰρ ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ ποιοῦνται, ὠκεῖαι καὶ λύσσαι. *Sues etiam in agris pernoctant, proceritate, robore, & celeritate præſtantes, ad quas nemo inſuetus niſi cum periculo accedit, ut neque lupus*. Male Interpres, *à quibus accedenti non minus quàm à lupo eſt periculi*. Notandum in his *Chriſti* verbis, *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis*, aliquid eſſe Proverbiale, ut probat *Druſius* ex *Hebræo* libro, cui titulus מבחר הפנינים *Electio Margaritarum*. Ibi enim legitur de ſapientia capite primo, *Ne projicite margaritas coram porcis. Hebraicè*, ut quidem puto, quia liber non eſt ad manum לא תשליכו את הפנינים לפני החזירים Et in *Scholio* Adagium eſt, quod mox explicat, *Ne tradite ſapientiam ei, qui non novit dignitatem ejus. Nam eſt pretioſior margaritis, & qui non quærit eam pejor eſt porco, qui fœdat & volutat ſe in ſterquilinio: ſic qui non novit dignitatem ſapientiæ, prophanat gloriam ejus*, &c.

Ecce aliud de ſue 2 Pet. 2. verſ. 22. Τὸ λουσαμένη (ἐπιſρέψασα) εἰς κύλισμα βορβόρου. *Sus lota* rediens *ad volutabrum cœni* (illud ἐπιſρέψασα ſuppleo ex præcedente hemiſtichio, κύων ἐπιſρέψας, &c.) Cui ſimile illud *Cratetis* in *Apoſtolio*, Adagio 1910. Τὸ ὗς ἐν βορβόρῳ λουσάσθαι, *Sus in cœno ſe provolvit*. Eſt Adagium à ſue ſumptum, quem fruſtrà laveris, quia ſtatim ad volutabrum redit, cùm luto maximè gaudeat, & volutatione in cœnoſis locis pinguefcat. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Τὰς τὸ ὗς (λιαίνει) καὶ τὸ λούσασθαι ἐν πηλῷ, *Sues autem* pinguefacit *lavatio in cœno*. Ælianus *Anim.* lib. 5. cap. 45. Παχύνεσθαι δ' ἓ σῦν οὐκὰν μὴ λαβόμενον μάλιστα, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διατρίβοντά τε, καὶ ſροφόμενον, (lege ſροφέμενον) καὶ πίνοντα ὕδαρ τοιοῦτον. *Suem autem pingueſcere audite, non cum maxime lavatur, ſed cum in luto verſatur & volutatur, & aquam turbidam bibit*. Varro *Ruſt* lib. 2. cap. 4. *Admiſſuras (ſuum) cum faciunt, prodigunt in luteoſos limites ac luſtra, ut volutentur in lute, quæ eſt illorum requies, ut lavatio homini. Columella* lib. 8. cap. 9. *In luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimum*. Et capite decimo, *Cum ſit aſtuoſiſſimum* (animal) *non eſt contentum potione aquæ, niſi obeſam lluviem, atque diſtentam pabulo alvum demerſerit & refrigeraverit: nec ullâ re magis, quàm rivis atque cœnoſa lacu voluari*. Et lib. 9. cap. 4. Epheſius Eraclitus *ait ſues cœno, cohorales aves pulvere, vel cinere lavari. Plinius* lib. 8. cap. 5. *In luta volutatio ſuillo generi grata*. Clemens *in* Protreptico, Τοὺς ὕδατι βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ ὕδατι καὶ ἐπὶ φοινικῷ μαργαρίταις κατὰ Δημόκριτον. *Sues luto delectantur magis, quam aquâ mundâ; & juxta* Democritum *in cœno laſcivum*. Quod *Aratus* imitatur, cùm dicit verſu 1123.

--- σύες φοινικῷ ἐπιμαργαίνεται.

Suum, aut *aprorum volutabra* Græce σύλαι dicuntur. *Heſychius*, Σύλαι, τόποι βορβοώδεις, Latine *luſtra, lacuna, lama*. Feſtus, *Luſtra ſignificant lacunas* (alii *lamas*) *luteſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia: A qua ſimilitudine ii, qui in loca abdita & ſordida, ventri & deſidiæ operam dant, dicuntur in luſtris vitam agere*. Idem, *Lacuna, aqua collecta, à lacu derivatur, quam alii lamam, alii luſtrum dicunt*. Gloſſæ veteres, *Lama*, πηλώδης τόπος. Nobis id ipſum *fevil, & bauge*: quorum illud eſt Græcum Σύλα· hoc ex *budia* deflexum, & *budia* ex *buda*. *Buda* propriè eſt *ulva*. *Servius* in lib. 2. *Æn. Ulvam dicunt rem, quam vulgus* budam *vocat*. Hinc *Epigramma* vetus,

Ut devota pius clarefcant lumina flammis,
Niliacam texit cerea lama budam.

Inde factum, ut *buda* primo *paluſtrem ulvignem*, deinde etiam *lutum quodvis* ſignificáverit, unde lutum Gallicè *boüe*, & apri volutabrum *bauge*, id eſt, *budia*, ut diximus. Porrò cur ſui, quæ ad volutabrum redit, *Petrus* eos conferat, qui flagitia jam expiata iterant, tam clarum eſt, ut non egeat ampliori explicatione.

Pſal. 80. ut *Judæorum* Eccleſia viti confertur ex *Ægypto* tranſlatæ, quæ ramos ſuos à mari, ſive *Rubro*, ſive *Mediterraneo*, uſque ad amnem *Euphratem* emiſerat, ita hoſtium Eccleſiæ figura eſt porcus ſylveſtris; qui vitem illam ſuffodit & depaſcitur. Sed hoc pluribus exponemus in capite De *Apro*.

In *Græca* verſione 3 *Reg.* 21. *verſ.* 19. narratur *Elias* Propheta hæc *Achabo* Regi dixiſſe, Ἐν παντὶ τόπῳ, ᾧ ἐλιζαν αἱ ὗες καὶ αἱ κύνες τὸ αἷμα Ναβουθαὶ, ἐκεῖ λιζουσιν αἱ κύνες τὸ αἷμά σου, *Ubicunque linxerunt ſues & canes ſanguinem* Naburthæ, *ibi lingent canes ſanguinem tuum*. Illud αἱ ὗες, *ſues*, merum eſt *gloſſema*, ut quod additur continuò poſt in fine ejuſdem verſus, Καὶ αἱ πόρναι λούσονται ἐν τῷ αἵματί σου, *Et meretrices lavabuntur in ſanguine tuo*. Tamen in Prophetiæ impletione capitis 22. verſu 38. rurſus, Καὶ ἐξέλιξαν αἱ ὗες, καὶ αἱ κύνες τὸ αἷμα, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι. *Eo ſanguinem linxerunt ſues, & canes, & meretrices in ſanguine ſe lavârunt*. Veteres hunc locum aliter atque aliter citant. *Canem*, & *ſuem*, & *fornicarearum* hic meminit *Lucifer Caralitanus*. Sed *ſues* omittunt *Ambroſius* & *Theodoretus*. Nec tale quidquam *Hebræi* habent, neque *Chaldæus*, neque *Syrus*, neque *Arabs*, neque *Latinus* Interpres. Adeoque id abſurdum eſſet, cùm ſuprà probaverim in *Judæa* nullos fuiſſe ſues. At meretricum mentio unde venerit, non eſt obſcurum. *Hebræa* verba זהונות

רחצו *Et arma laverunt*, *Græce* reddita, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο, quia *Hebræum* הזנות tam *meretrices*, quàm *arma* ſonat.

Κόλαξι & *Græci* eſt *porcellus*. In *Olympiodoro* & *Suida* redditur ὁ μικρὸς χοῖρος, & in *Heſychio* τὸ καλλίστιον· ſed legendum τὸ χοιρίδιον. Inde κολαζίζειν Helleniſtis *contemnere*; quia porcello apud *Judæos* nihil fuit contemptius. Hinc de impiorum poſteris dicitur *Job.* 5. 4. in *Græca* verſione κολαζευθήσονται ἢ ἐπὶ θύραις ἑτέρων, *Hebraicè* ירכאו בשער *Atterantur in porta*, id eſt, in judicio damnentur, & cauſâ cadant. Nam ad portas urbium ſedebant ſeniores, ut jus dicerent. Vide *Deut.* 21. *verſ.* 19. & 22. *verſ.* 15. & 25. *verſ.* 7. *Ruth.* 4. *v.* 1. 2. *Pſ.* 128. *v.* 5. &c. *Jobi* verba rectè à nobis exponi patebit illa conferenti cum his *Prov.* 22: *v.* 22. *Ne diripias tenuem, quia ipſe tenuis eſt,* ואל תדכא עני בשער & *ne atteras pauperem in porta*, id eſt, judicio iniquo ne opprimas, ut apparet ex ſequentibus verſu vigeſimo tertio, *Quia Dominus cauſam eorum aget, & rapiet animam eos diripientium.* Sed *Græci* videntur utrumque locum ad eos retuliſſe, qui mendicantes oſtiatim, dum ſtant pro foribus ædium, variis contumeliis ſunt obnoxii. Habent enim in Proverbiis, Μὴ ἀπειλεῖς πένητι· πτωχὸς γὰρ ἐσι, καὶ μὴ ἀτιμάσῃς ἀφανῆ τὸν πένητα. *Ne vim facias pauperi; pauper enim eſt, & infirmum in oſtiis ne ignominiâ afficias.* Et in *Jobi* loco, ut diximus, Κολαφισθήσονται δὲ ἐπὶ θύραις ἑτέρων, *Deſpiciantur autem* etiam *in inferiorum oſtiis.* Addita voce ἑτέρων, quæ in *Hebræo* uſquam eſt, quia gravior eſt contumelia, ſi quis ab inferiore deſpiciatur. Et monent interpretes voce κολαζισθήσεσθαι, à porcellis deductâ, ſummum contemptum ſignificari. *Olympiodorus*, τὸν ἴσον ἐπιτριβήσεσθαι, ἐξευτελισθήσεσθαι, *Hoc eſt, atterantur, vilefcant.* Et rurſus, Εὐτελεῖς νομισθήσονται, καὶ ἰδιώτης λόγου ἄξιος, ἀπεστραμμένος θύραις προσφυρήμενος, καὶ πάντα τὰ ἐπὶ ἐλαττώσει. *Viles reputabuntur, neque digni ut eorum ulla habeatur ratio, alienis portis comabefcentes, idque inferiorum.* Suidas, Κολαζισθεὶς, χλευασθεὶς, ὑπτιαχθεὶς, ἀτιμασθεὶς, &c. ἰδιώτης λόγου ἄξιος νομισθείς. *Irridetur, exeutiatur, ignominiâ afficiatur, nullius pretii habeatur.* *Heſychius* per ὁ locos, Κολαζισθήναι, χλευασθήναι. Et per ὁ Κολαζισθήσεσθαι, ὑπτιασθήσεσθαι, πατηθήσεσθαι. *Irrideamur, contundamur, pedibus percutiamur.* Pro κολαζισθήσεσθαι *Complutenſes* ἐντριβήσονται *atterantur*, quod ex *Aquila* ſumptum, ut nos docent *Olympiodori Scholia* in hunc locum.

Neque dubium, quin ut ſues, ita etiam ſubulci apud *Judæos* viliſſimi fuerint. Unde eſt, quòd acoluſtum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus, *Chriſtus* ad paſcendos porcos rus amandatum fuiſſe narrat *Luc.* 15. *verſ.* 15. Sic *Ægyptii* ſubulcos uſque adeo contemnebant, ut tanquam profanos homines à templorum aditu arcerent, neque ex fæce plebis quiſquam eſſet, qui cum illorum familiis ullam conjugii ſocietatem inire vellet. *Herodotus* lib. 2. cap. 47. Οἱ εὐβῶται ἐς ἱρὸν οὐδὲ τὸ ἐς Αἰγυπτίους ἐσιέχοντας μάλιστα πάντων· οὐδὲ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδὲ ἐξ ἄλλους, οὐδ' ἄν γαμέειν ἐξ αὐτέων, ἀλλ' ἐκδίδοντας οἱ εὐβῶται, καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. Atque, utut *Emmanus* ſubulcum *Poëta* ſummus tam multis commendaverit, ſubulcos tamen in *Græcia* non fuiſſe multo meliore loco ſuadet, quòd uſquam eos *Theocritus* introducit cum opilionibus, aut bubulcis colloquentes. Quin, ut *Donatus* obſervat, tria ſunt tantùm paſtorum genera, quæ dignitatem in *Bucolicis* habent, bubulci, opiliones, & omnium minimi *aixilai*, ſeu *caprarii*. Proinde etiam in *Virgilio* de ſubulcis altum ſilentium. Et *Eclogâ* decimâ,

Venit & upilio, tardi venere bubulci,

rectè obſervat vir doctus à *Servio* pro *bubulci* perperàm legi *ſubulci*. Quod docet *tardi* Epithetum, bubulcis apprime congruum, ſed ſubulcis non item, quibus per porcorum celeritatem tardis eſſe non licet. Et *Theocriti* verſus (*a*) quem *Poëta* hic imitatur,

Ἤλθεν τοι βῦται, τοι ποίμφρες, αἰπόλοι ἦλθον, (*a*) *Idyll. 1. verſu 80.*

ubi ſubulcorum nulla mentio.

Jam pauca de ſiliquis porcorum cibo *Luc.* 15. *v.* 16. ubi acoluſtus in fame repleri cupit ἀπὸ τῶν κεράτιων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, *Siliquis, quas porci comedebant.* Nec deſunt, qui leguminum ſiliquas intelligant (Gall. *gouſſes*) quales habent piſa, fabæ, lupini, phaſeoli, atque alia hujus generis. Sed *Græca* vox κερατίων eos abunde refellit. Nam leguminum ſiliquæ non ſunt κεράτια, ſed λοβοί. Sic apud *Theophraſtum* lib. 4. cap. 8. *De Cauſis*, Τὰ χόρτα περιεχόμενα τῷ λοβῷ, *Legumina ſiliquâ comprehenſa.* Et *Hiſt.* lib. 3. cap. 14. de colytea, ἡ δὲ καρπὸν ἔλαιον ἔχει, καθάπερ τὰ χόρτα πᾶ. *Fructum habet ſiliquâ incluſum, ut legumina.* Et lib. 8. cap. 3. τὰ μὲν ἔχει σάχυν, τὰ δὲ χόρτα λοβόν. *Illa quidem ſpicam habent, ſed legumina ſiliquam.* Et capite ſequente, Πολύλοβον δὲ καὶ ἡ τίφη, καὶ ἡ ὀλύρα. *Multis ſiliquis eſt typha, & olyra*; niſi ſit legendum πολύλεπον, *multis tunicis.* Utut ſit, κεράτια ſunt planè aliud, nempe *fructus arboris ceratoniæ ſiliquis digitalibus incluſi*, aut etiam ipſæ *ſiliquæ.* Κεράτια propriè ſunt *cornicula*, quomodo dici potuit vel ipſe fructus à corniculis, quæ in eo eminent, vel etiam ſiliquæ; quæ in modum cornuum curvatæ ſunt. Unde *falcatas* vocat *Plinius* lib. 5. cap. 14. *Digitorum*, inquit, *hominis longitudo illis, & interim falcata pollicaris latitudine.* Arbor *Theophraſto* κερατία, *Galeno* & *Paulo* κερατωνία, Plinio *ſiliqua* & *ceratonia*, *Syris* & *Hebræis* חרוב *charub*, *Arabibus* quoque خروب *charub*, & خرنوب *charnub.* Quomodo etiam *ſiliquam* & *fructum* vocant. Unde χάρτα *Græcis* recentioribus, *algaroba* Hiſpanis, *caroba* Italis, *carouge* Gallis. Id ipſum *Simeonis Sethi* ξυλοκέρατα, ἃ καὶ κέρατα; quia ſiliquæ illæ lignoſæ ſunt. Unde *Plinius* lib. 15. cap. 28. *In ſiliquis verò quod mandatur, quid niſi lignum eſt?* Alii ξυλόγλυκον appellant ab inſigni dulcedine. Idem *Plinius* ubi ſuprà, *Alia ſiliquis gignuntur, ipſis dulcibus, ſemen complexis amarum.* Et ejuſdem libri capite vigeſimo quarto, poſtquam egit de quadam caſtanearum ſpecie, quæ ſuum pabulo gignuntur: *Haud procul abeſſe videantur & prædulces ſiliquæ, niſi quod in iis cortex ipſe mandatur.* Proinde *ſiliquam Gloſſæ* veteres κερατίον reddunt, & ξυλόγλυκον, quod inſigni errore vir doctiſſimus, in *Gloſſario Græco-barbaro glycyrrhizam* exponit. Neque levius peccat *Iſidorus Orig.* lib. 17. cap. 7. cùm *xyloglycon* confundit cum *acacia ſiliqua*, & *Latinum ſiliqua* nomen deducit ex *xyloglyco*. *Xyloglycon* (inquit, ita enim ſcribendum pro *ſiſicon* ſequentia palàm faciunt) *quam* Latini *corruptè* filiquam *vocant, ideo à* Græcis *tale nomen accepit, eo quod ligni ejus fructus dulcis*; ξύλον *quippe dicunt* lignum, γλυκὺ dulce. *Hujus arboris pomo ſuccus expreſſus acacia* Græcis *dicitur.* Sed & jam olim veteres de hac arbore ſic egerunt, quaſi eadem eſſet cum *Ægyptia* ficu. Unde *Heſychius*, Κερατία, τὸ δένδρον, ἡ συκῆ Αἰγυπτία. Item, Κερατωνία, συκῆ Αἰγυπτία. Et rurſus, Συκῆ Αἰγυπτία, ἡ λεγομένη κερατία τὸ δένδρον. Et multò ante *Theophraſtus*, *Hiſt.* lib. 1. cap. 18. Ἡ τε κερατία, ἣν τινα καλοῦσι συκῆν Αἰγυπτίαν. Sed hunc errorem idem refellit his verbis libri 4. cap. 2. Ταύτην δὲ παγκληςίαν καὶ ἂν οἱ Ἴωνες κερατέαν καλέσειν· ἐν ἑλίκνι γὰρ καὶ ἄντῃ φίρει ἢ πλέον καρπὸν, ἀπὸ δὲ μικροῦ ἀνθρώπων, ἄσκιος ἀκμὴν ὀλίγον· ἡ δὲ καρπὸς ἐλαίῳ, ἢν καλοῦσί τινες Αἰγύπτιον σῦκον διὰ μαρτηκότες· ἡ γίνεται γὰρ ἔλαιος περὶ Αἴγυπτον. Quæ *Plinius* ita contrahit lib. 13. cap. 8. *Similis his ſiliqua, quam* Jones *ceraunian vocant* (imò *ceroniam*) *truncо, & ipſa fertilis, ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidam* (quod ſit truncо fertilis) Ægyptiam *ficum dixere errore manifeſto: neque enim in* Ægypto *naſcitur.*

In *Abenbitare Abuchampha* ſiliquæ meminit *Janbuh*, vel *Almagri* dictæ. Hujus duas habet ſpecies, quarum deſcriptionem hic apponere viſum eſt. Eæ ſic habent.

habent. ينبوت هو خروب المغربي عند اهل الشام ابو حنيفة هو ضربان احدهما هذا هو الشوك الغضار الذي يسمي الخروب النبطي له ثمرة كانها نغفة فيها حب احمر وهو يقول للبطن والاخر شجر عظيمة تكون مثل شجرة التفاح العظيمة ورقها اصغر من ورق التفاح ولها ثمرة اصغر من الزعرور سودا شريرة الحلاوة ولها عجمة توضع في الموازين وهي شبه الينبوته في كل شي الا انها اصغر ثمرة وهي عالية كثيرة والاولي تنغرش علي الارض وله شوك وقد يتوقد به النار الناس اذا لم يجدوا غيره Janbuth *eſt ſiliqua* Almagri *Syri.*

Abuchanipha. *Ea eſt duarum ſpecierum, quarum una ſpinas habet breves. Vocatur ſiliqua* Nabatæa. *Fructus eſt tanquam veſicula, in qua granum eſt rubrum ventrem adſtringens. Altera eſt arbor in magna malus, ſed flaviore folio, fructu minore meſpilo, inſignis ingredinis & dulcedinis, cujus grana in triasa ponuntur. Priori ſiliquæ in omnibus eſt ſimilis, niſi quod fructus minor eſt, & maxime anollatur, cum prior ſpargatur per terram. Habet ſpinas, quibus accenditur ignis, cum aliud non ſuppetit.* Sequitur ejuſdem arboris altera deſcriptio priori non abſimilis, in qua ad rem noſtram hæc nota imprimis.

وحمل احمر شغبق كانه تفاح شبيع لا يوكل الا في الجهدة

Et fructus ejus ruber, levis ſicut pomum (uno puncto ablato, lege نغاح كانه *ſicut veſicula*) *malis ſaporis, nec comeditur niſi in ſumma penuria. Avicenna* etiam libro ſecundo *Canone* duo facit genera خروب *charnub*, ſive *ſiliquæ*, quorum unum, idque optimum eſt الشامي *Syrum*, vel *Damaſcenum*; alterum النبتي *Nabatæum*. Et *Althemthemi* in libro, cui titulus الرشد id eſt, Ὀδηγητικὸν, *Syram ſiliquam* ſubdiſtinguit in tres ſpecies, quarum الصيدلاني *ſeidalaz* nomine, reliquis mollior & dulcior. Proinde, ut addit idem هو ماكول عندنا بالشام من الخرنوب

Hæc ſola ſiliqua ſpecies apud nos, id eſt, in Syria, *edulis eſt.* Hæc *Arabes* de *Syra*, & *Nabatæa* ſiliqua. De *Ionica*, *Græca*, *Italica*, & *Gallica*, alii. *Theophraſtus* de ceronia *Hiſt.* lib. 4. cap. 2. Περὶ Συρίαν (γίνεται) καὶ ἐν Ἰωνίᾳ δὲ, καὶ Κιλικίᾳ, καὶ Ῥόδῳ. Lege καὶ περὶ Ῥόδον, non Ῥόδῳ ut *Plinius* recte omnino. *In Syria* (naſcitur) *Joniaque*, *& circa* Gitdum, *atque in* Rhodo. Unde *Græcam* nonnulli vocant. *Columella* lib. 6. cap. 8. *Siliquam* Græcam, *quam quidam* κερατῶνα *vocant, & perſicum ante brumam per autumnum ferito. Plinius* lib. 17. cap. 18. *Siliquæ* Græcæ, *& perſicis ante brumam per autumnum conſerendi tempus.* Ne quis tamen in *Italia* peregrinam fuiſſe putet, idem lib. 15. cap. 24. & 28. deſcribit ut notam arborem, & indigenam. *Matthiolus* quoque; & *Dalechampius*; *Multum hæc coepta* Nicææ, *& maris* Ligustici *accolis.* (in *Provincia Gallia*) *Naſcitur & in agro* Neapolitano, *præſertim in* Apulia, *ac etiam in* Campania. *In via* Appia *frequentiſſimè conſpicitur. Incola* Salequa *vocant, a nomine à Siliqua detorto.* Siliquas æſtate & autumno profert, quæ recentes ab arbore decerptæ guſtui ſunt ingratę, ſed diu in cratibus ſiccatæ adeo mitescunt, ut dulces fiant, neque inſuaves. Ita ut iis pro cibo utantur tenuiores. Unde eſt, quod ſiliquas *Poeta* pro tenui victu ſumunt. *Horatius* lib. 2. *Epiſt.* 1. de Poëta,

— vertit ſiliquis, & pane ſecundo.

Perſius, *Satyrâ* tertiâ, de juvenibus, qui *Stoicis* iis diſciplinam ſe tradunt,

— inſomnis quibus & detonſa juventus
Invigilat, ſiliquas & grandia paſta poleatâ.

Juvenalis, *Satyrâ* undecimâ;

Sed laudem ſiliquas occultus ganeo.

id eſt, viles cibos extollam, gulæ meæ luxum diſſimulans. *Talmudici* in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 33. b. narrant *Simeonem Jochai* filium, qui martyrio vitam finiit in *Adriani* bello contra *Judæos*, in ſpelunca quadam cum filio per duodecim annos metu Imperatoris latuiſſe. *Tum autem*, inquiunt, איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא *factum eſt miraculum. Creata eſt ipſis ſiliqua, & ſcaturigo aqua.* Et ibi *Gloſſa*, איברי להו חרובא לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות *Creata eſt ipſis arbor ſiliqua, ut ejus fructibus veſceremur, & ſcaturigo aqua, ex qua biberent.* Porcorum quoque pabulum ſunt hæ ſiliquæ. *Columella* lib. 8. cap. 6. *Nemora* (ſuibus) *ſunt convenientiſſima, qua veſcuntur; quercu, ſabere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, ſerunticibus, corylis, pomiferiſque ſylveſtribus, ut ſunt albaſpina*, Græcæ *ſiliquæ*, &c. *Hæc enim diverſis temporibus mateſcunt, ac penè toto anno gregem ſaturant. Plinius* ubi de caſtanéis, *Cætera ſuum pabula gignuntur*, &c. *Haud procul abeſſe videmur & pradulces ſiliquæ, niſi quod in ils cortex ipſe maceatur. Dalechampius* de ceratonia, *Eam edunt pueri, etiamque porci.* Hoc proinde ſiliquæ genus à *Luca* ſignificari non eſt quod quiſquam dubitet. Et verò vetuſtiores Interpretes ſic accipiunt. Ita *Syrus* hic habet ܚܪܘܒ *charube. Arabs* الخرنوب *alcharnub.* Æthiops ψመ2: ጸ2ሽ: *chamar ſfero*, id eſt, *ſiliquam Græcam*, quomodo illam vocant *Columella* & *Plinius*. Neque aliud voluit *Theophylactus*, cùm ſcripſit ad hunc locum; Κερατίου παραβόσκεται ἡ ἁμαρτία γλυκύτατα ἔχουσα, καὶ τραχύτητα.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS PRIMÆ PARTIS Liber Tertius:

DE *Feris quadrupedibus.*

CAPUT PRIMUM.

Leonum nomina, & natalia, in *Prophetarum* Scriptis.

Initium à leone, quia Rex ferarum eſt. Iſidorus *notatus. Leo cur* Arabicè baſil, & الشبع fera κατ' ἐξοχὴν, *ut* Græcè θὴρ, *Latinè* Africana, *aut* Libyca, *ſcilicet* fera. Hebræa *leonum nomina ſeptem totidem ætatum gradus ſignificare falſò creditur. I.* גור gur, *catulum non ſolum* leonis, *ſed &* urſi, *canis, vetò,* &c. *a congregando; quia catuli circa matrem congregantur. II.* כפיר cephir, *pro* כביר cebir, *ab adoleſcendo, ut* Arabibus شبل λεοντοφ, *qui jam adolevit, & prædari incipit. III.* ארי ari, *leo cujuſcunque ætatis, aut ſexûs, pro* ראי, *per Metathefin, ut* λέων *à* ὁράω video. *Hæc Metathefis frequens. Leonis tota vis in oculis, quibus ſago operis facile capitur.* Ariel, *id eſt,* leo Dei, *olim virorum fortium cognomen, ut hodieque inter* Arabes. *Achæa, & milites,* leones *dicti. Altare cur dictum* Ariel. *IV.* שחל ſachal, *pro* שחר ſachar, *leo niger. Leones fere fulvi, quidam tamen nigri, ut in* Syria, &c. שהלת ſohalt onyx, *à nigredine. V.* שחץ ſachats, *non eſt* leo, *ut volunt, ſed* proceritas corporis, *vel* elatio, & ſaltus animi. *Animalia quædam* בני שחץ *dicta, ut* Græcè ὑπερήφανα. *VI.* לביא labi, *leæna,* Copticè ΛΑΒΟΙ, Arabicè لبو labwa. *Quadam Maſculina terminatione, ſed Fœminina genere. Leæna marem aquas robore, & feritate, aut etiam ſuperat. VII.* ליש lajis, *non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus, ut* archeleon, *vel* acreolon. *Origo vocis.* Μυρμηκολέων *leonis ſpecies.* Tigris *leoni quam ſimilis. Leonis apud* Arabes *pluſquàm quingenta nomina, præcipua viginti quatuor. Leones in* Judæa *multi, maximè prope* Jordanem. *Leonum urbs, & ſylvius. Leones in* Syria, & Arabia. *In* Ægypti Thebaide, Æthiopiâ ſub Ægypto, Cyrenaicâ, Marmaricâ, & Libyæ *parte vicinâ* Alexandriæ.

IAM de feris acturus non diu deliberabo unde initium faciam. Primus enim ſe offert leo, qui propter eximias dotes Rex ferarum eſſe putatur. Ita *Poeta* ſtatuunt; ut *Oppianus* (a) in quo leones

(a) *Cynег. lib. 3.*

Δώρατα μετάπεμπε Διὸς μέγα κειρονίζ
Θηρῶν ἀρτιάνλας, ---

Donis Jovis poſtmodum potenter imperant feris mortivagis. Proindè idem vocat

(b) *Ibid.* --- (b) κλυτὸν βασιλῆα λέοντα,

inclytum Regem leonem. Et *Philo* capite trigeſimo primo;

Θηρῶν τε βασιλεὺς ὁ θυμὸς ἄναξ λέων,

Et qui ferarum ſirennus Rex eſt leo. Ita *Philoſophi*: ut *Apellonius* (c) qui *Amaſim* olim Ægypti Regem, converſum fuiſſe aſſerebat εἰς τὸ βασιλικώτατον τ῀ θηρίων, *ferat. l. 5. in feram maximè regiam*, nempe leonem. Et *Ælianus cap. 17.* (d) qui, leonem cum delphino conferens, βασιλεύων, inquit, ὁ μὲν τ῀ χερσαίων, ὁ δὲ τ῀ ἁλίων. *Regnant, 15. c. 17. ille quidem in terreſtribus, hic autem in aquatilibus.* Et apud *Suidam* Anonymus, Ἀρχὴ ἡ μὲν φυσικὴ, ὡς λέοντος ἐν ζώοις, καὶ ἀετὸς ἐν ὀρνέοις. ἡ δὲ χειροτονητὴ, ὡς ὁ τῶν βασιλέως ἀνθρώπων. *Principatus quidem alius eſt naturalis, ut leonis in quadrupedibus, & aquilæ in avibus, alius verò per electionem, ut in hominum Rege.* Ita *Mythologi*: ut *Æſopus* Fab. 72. & paſſim. Et *Phædrus* Fab. 20.

Cùm ſe ferarum Regem feciſſet leo,
Et aquitatis laudem vellet conſequi.

Ita plebeji homines: ut, apud *Ælianum* libri tertii capite primo, *Mauritana* mulierecula; quæ leonem ſic

(c) *Philo-*

(d) *Lib. 15. c. 17.*

sic affatur, Σὺ δὲ τὰ αἰδῆ λέων ὤν, ὁ Ψ ζώων βασιλεύς, ἐπὶ τὴν ἐμὴν καλύβην ἦλθες, καὶ γυναικὸς δούλης; ἵνα τραφῇς. *Nunquid te pudet, leo cum ſis, & Rex animalium, in meum ingredi tugurium, & mulierculæ operæ aggere, ut vitam tuam ſuſtentes:* Ita etiam *Patrum* chorus: ut *Epiphanius*, cui (*e*) leo eſt βασιλικώτατον ζῴων ἐπὶ τὰ ἄλκιμα ζῶα, *maximè regium genus ſupra reliqua animalia.* Et *Iſidorus*, qui vocat (*f*) *principem beſtiarum.* Quamvis magno errore aſſerat id *Græco leonis* nomine ſignificari. *Leo* (inquit) *Græce*, Latine *Rex interpretatur, eo quod ſit princeps beſtiarum.* Quod quam falſum & abſurdum, tam vero conſentaneum eſt, *leonem Arabicè* dici البَاسِل *albaſil*, quaſi ὁ βασιλεύς, nomine à *Græcis* mutuato. Saltem id certum *leonem Arabes* appellare السبع id eſt, *feram*, ut *Græcos*, θῆρα κατ' ἐξοχήν, eo quod inter feras ſit eximia. Quale eſt, quod apud *Romanos* Scriptores *Libyco*, aut *Africano* (fera) eſt leo. *Suetonius* in *Caligula* capite decimo octavo, *Interjecta modò* Africanarum *venatione*; id eſt, *leonum. Plinius* libri ſexti Epiſtolâ ultimâ, *Vellem*, Africanæ, *quæ cœmeræ plurimæ, ad præfinitum diem occurriſſent*, id eſt, *leones. Symmachus* libri ſecundi Epiſtolâ quadrageſimâ ſextâ, *Libycarum largitione*, id eſt, *leonum:* ut Epiſtolâ ſeptuageſimâ quintâ ejuſdem libri, *Et de leonibus fama contiuit, quorum adventus poſſet efficere, ut urſorum defectum congreſſio* Libyca *compenſaret.* Et libri ſeptimi Epiſtolâ 122. *Ut oblatarum* Libycarum *empto mihi ſacrâ auctoritate præſtetur.* Itaque non ſolùm de feris, ſed de univerſis animalibus magnum opus à leone incipit *Damir Arabs* cum hac præfatione أنما ابتدأنا

به لانه اشرف الحيوان المنوحش ان

منزلته منها منزلة الملك الهاب لقوته

وشجاعته وقساوته وشهامته وشراسة خلقه

Ab eo utique nobis initium eſt, quia ferarum eſt nobiliſſima, & dignitas ejus pra illis tanquam timendi Regis propter ejus robur, & audaciam, & aſperitatem, & generoſum animum, & naturalem proteruiam.

(*e*) *Hær. 78. Sect. 12.*

(*f*) *Orig. lib. 12.*

(*g*) *Conſtitut. De die Nat. cap. 14.*

Hippocrates Medicus (*g*) in ſeptem ætatum gradus diſtribuit humanæ vitæ tempora. Idem in leonibus à *Judæis* præſtitum, ſi Magiſtris credimus, qui *Hebræos* ſeptem leonum nomina, ſcilicet גור *gur*, vel *gor*; כפיר *cephir*; ארי *ari*, vel אריה *arjeh*; שחל *ſachal*; שחץ *ſachats*; לביא *labi*; & לישׁ *lajit* totidem ætatis gradus continere ſibi perſuadent. Nempe גור *gur*, vel *gor*, ut inquiunt, eſt catulus leonis: כפיר *cephir*, leunculus, ſi verbo fit venia: ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, leo jam adultus, ſed junior: שחל *ſachal*, leo jam ætate & viribus confirmatior: שחץ *ſachats*, leo in pleno vigore: לביא *labi*, leo jam annoſus: לישׁ *lajit*, denique leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis & imminutis prædam amplius conſequi nequit. De quibus præter *Lexicographos* vide *Druſium Obſervationum* lib. 10. cap. 4. Sed, ut molliſſimè dicam, hic *Grammatici* videntur mirè ſibi indulgere, cùm pleraque hæc de ſuo aſſerant ſine ulla probatione idonea. Neque verò credibile eſt priſcos illos mortales tam accuratos fuiſſe in re tantula; atque in animali fero, cuique cum homine ferè nihil eſt commercii, tam penſiculatè ſingulas annorum minutias ad normam exegiſſe, neglectis interim ſpecierum & ſexûs differentiis, quæ oculis primò ſe ingerunt, & ſunt momenti multò majoris. Itaque Lectori ne ſit grave, ſi pleraque hæc alio pertinere jam docuero.

Fateor quidem de גור *gur*, & כפיר *cephir*, illos id pronunciare, quod verum eſt. Nam, ut à priore ordiar, omnino גור *gur*, vel *gor*, eſt *catulus leonis.* Sic *Gen.* 49. *verſ.* 9. Juda *eſt* גור אריה, *gur arjeh*, id eſt, *catulus leonis.* Quod ipſum de *Dane* legitur *Deut.* 33. *verſ.* 22. Et *Jerem.* 51. *verſ.* 38. *Fremuerunt* כגורי אריות, *ut gore arjoth*, id eſt, *ut catuli leonarum.* Et *Ezech.* 19. *verſ.* 2. de leæna, *nutrivit* גורידה *gureah*, id eſt, *catulos ſuos.* Et *Nahum.* 2. *verſ.* 13. *Leo rapiens* ברי גורותיו *bete gorothau*, id eſt, *quantum ſufficit catulis ſuis.* Tamen; ut ἐπάρατος *Heſychius* exponit ἐπιχύτου λεόντων, καὶ ἄλλων ζώων, *fœtus leonum, & aliorum animalium*, ita גור *gur*, etiam aliis tribuitur præter leonem animalibus. Sic *Thren.* 4. *verſ.* 3. *Jeremias* ait תנים *thannim*, ſeu *cete* præbere mammam, ut lactent גוריהן *gureihen*, *catulos ſuos.* Et *Midras* in 1 *Sam.* 17. tam de urſo, quàm de leone uſurpat. Dicit enim שהיו שם חמש היות רשות כיצר ארי ושני גורותיו והדוב וגורו *quia ibi erant quinque mala beſtiæ, leo cum catulis, & duo gurothau* (id eſt, *catuli ejus*) *& urſus, & guro* (id eſt, *catulus ejus*) Et *gur* de catulo canis *Hebræs* paſſim uſurpant. Ut in *Seder Olam* capite 25. מכלבא בישא גורא טבא לא נפיק *E cane malo catulus bonus non naſcetur.* Et in *Vaikro Rabba* ſect. 9. גור טוב מכלב בישׁ לא תרבי גור בישׁ מכלב בישׁ על אחרת כמה וכמה *catulum bonum ex cane malo non educabis, quantò magis catulum malum ex cane malo.* Sic *Arabicum* جرو *giarou* factum ex *Hebræo* גור *gur*, literis *Re* & *Vau* tranſpoſitis, tam de catulo canis, quàm de catulo leonis uſurpatur. Ut in *Abi Ubeid* Prov. 170. *A cane malo ne compara* جروا *catulum.* Et in *Alcamus* النفة دويبة كجرو الكلب Nuffa, *animalculum, ut catulus canis.* Et, alibi, قردس جروا الكلب دعاء Kardaſa *catulum canis, id eſt, vocavit illum.* Et eidem كلبة مجرية eſt canis ذات جرو *qua catulum habet.* Et الجرو ibidem ولد الكلب والاسد *Catulus canis, & leonis.*

Occurrit etiam in eodem de catulo lyncis, urſæ, hyænæ, vulpis, &c. Neque obſcura eſt origo vocis. Apud *Hebræos* אגר *egar*, eſt *congregare* & *colligare*, unde *Græcum* ἀγεῖρω. Quâ eâdem notione etiam occurrit גור *gur*, Hab. 1. verſ. 15. & *Pſ.* 56. verſ. 7. & 59. verſ. 4 & 140. verſ. 3. & paſſim. Inde igitur גורים *gurim*, ſunt catuli, qui circa matrem colliguntur & congregantur, quomodo pulli in avibus, quos mater ἐπισωρεύει, & ſub alis ſuis congregat, *Luc.* 13. *verſ.* 34. Unde eſt, quòd *Arabes gallinam* vocant ام حفص *matrem congregationis.*

Jam כפיר *cephir*, leunculus, *Græcè* λεόντιον; λεοντίδιον, λεοντίδιον, *Arabicè* شبل tantum differt à גור אריה *gur arjeh*, ſeu *catulo leonis*, quantum à vitulo juvencus, aut ephebus à puero. Res clara, *Ezech.* 19. *verſ.* 2, 3. *Mater tua leæna*, inquit, *Prophetæ, evexit unum* כגורידה *è catulis ſuis, ut eſſet* כפיר *cephir* (id eſt, *leunculus*) *& aſſueſceret ex rapto vivere, & comederet homines.* Itaque quam primum catulus leonis, à lacte depulſus, prædari incipit, & ſibimet victum quærere ſine matris opera, tum deſinit eſſe גור *gur*, & rectè vocatur כפיר *cephir.*

Sic الشبل definit *Alcamus* ان ولد الاسد ادرك الصيد *catulum leonis, cum prædari incipit.* Hujuſmodi λεοντίδια *Horatius* ita deſcribit lib. 4. *Od.* 4

Qualemve lacis caprea paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſam leonem
Dente novo peritura vidit.

Cùm nihil ſit uſitatius permutationis literarum *Beth* & *Pe*, puto כפיר *cephir*, dici pro כביר *cebir*, à Verbo כבר *cabara, adoleſcere*, ut ſit *leo jam adoleſcens.* Hanc conjecturam valde confirmat, quod כבר *cabara*, & شبل *fabala* ſunt verba Synonyma. Nam, ut כבר *cabara*, ita etiam شبل *fabala*, *adoleſcere* ſignificat, ſic in *Alcamo*, شبل الغلام *fabalalgulamo, crevit adoleſcens*, ſeu *adoleuit.* Atque hinc شبل *fablon* nomen eſt λεόντιον, ut *Hebraum* כפיר *cephir.* Itaque nobis convenit hactenus cum vulgo interpretum in explicatione nóminum גור *gur*, & כפיר *cephir.* Sed reliqua, quæ afferunt, leonum vocabula nihil minùs ſignificare, quàm ætatum diſcrimina patebit ex ſequentibus.

Primum eſt ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, quo deſignari volunt *leonem* jam *adultum*, ſed juniorem, mediæ ætatis inter כפיר *cephir*, & שחל *ſachal.* At nihil videt, qui non videt ארי vel אריה ſpeciei totius eſſe nomen ſine ullo reſpectu ad ætatem, cùm hoc ſolum leonis nomen ſemper adhibeant Sacri Scriptores in narrationibus hiſtoricis. Niſi quòd *leunculus*, qui à *Samſone* cæſus eſt, ſemel appellatur כפיר *cephir*, Jud. 14. verſ. 5. Sed & idem paulo poſt vocatur אריה *arjeh*, ut ſcias qualibet ætate leonem eſſe *arjeh.* Quale eſt, quòd iiſdem animalibus tribuuntur פני אריה, *facies arjeh*, ſeu *leonis*, *Ezech.* 1. *verſ.* 10. & 10. *verſ.* 14. & פני כפיר, *facies cephir*, ſeu λεοντίδιον, *Ezech.* 41. *verſ.* 19. *Chaldæis* quoque, & *Syris* אריא *leonis*, אריוא, vel אריות in regimine *leena* generale nomen eſt. Quod vel ex *Heſychio* diſcas, cujus verba ſunt, Ἀριοὶ, ἢ λέαινα ἀπὸ Σύρων. Radix non eſt ארה, ut putant. Nam ארה *arah*, *Hebræis* eſt *carpere*, vel *decerpere.* Sic de myſtica vite, quam ex *Ægypto* Deus in *Judæam* tranſtulit, legitur *Pſal.* 80. *verſ.* 13. *Cur rupiſti macerias ejus* ויארוה, *& decerpſerunt eam omnes viatores?* Et *Cant.* 5. *verſ.* 2. ארית כורי *Decerpſi myrrham meam.* Vox alibi non extat. Itaque aliud nihil ſignificat, ac proinde ad leonem pertinere non poteſt, qui proventum terræ non carpit, ſed carnivorum eſt animal. Aliud igitur quærendum, neque à ſcopo aberrabimus, ſi *Græcos* ſequamur duces, qui λίοντα *leonem* dici volunt à λαίειν, vel λάω, id eſt, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus.* Ita *Porphyrius*, *Euſtathius*, *Etymologus*, & *Grammaticorum* alii, quia leo eſt ἐξυδριζόντων ὄψιν, *animal viſûs acerrimi*, ut ſcripſit *Manethon* Ægyptius in notis ad *Herodotum.* Unde eſt, quòd tam lucidos habet oculos, ut aliorum animalium viſum fulgore ſuo perſtringat. *Oppianus* de leonibus *Venat.* lib. 3.

Καὶ πυρὶ λειψήνειεν ἀπ' ὀφθαλμῶν ἀμαρυγὰς,
Et feminla ignis ab oculis fulgurant. Et libro quarto de equis,

--- τρόμοι δὲ ἀγκλίνουσιν ὀπωπὰς
Δειμαίνοντες ἄνακτα· τὸ πυριλαμπὲς κανθὸν,

Tremunt, & avertunt oculos, metuentes Regis ſui (id eſt, *leonis*) *fulgentem aſpectum. Callimachus* Hymno in *Cererem* de *Eryſichthone*, in illam concitato,

Τὰν δ' ἀπ' ὑπαλλάξας χαλεπώτερον ἢ κυνὸς ὀμμα
Θρῆιξ ἐν Τμαρίοισιν ὑποβλήτην ἄνδρα λέαινα
Ὠμηστὴς (τῶν φασὶ κύλιν βλοσυρώτατον ὄμμα)

Hanc verò cum lumis oculis aſpexiſſet torvius quam in montibus Tmariis *virum venatorem aſpicit leæna crudipara, cujus dicunt atrociſſimum eſſe oculum.* Quo pertinet, quòd ab *Homero* γλαυκῶπις vocantur, & ὀμματόεσσαι. Nam γλαυκῶπις dicuntur, qui glaucos & fulgidos, atque ideò truces habent oculos. Et ὀμματόεσσαι *Euſtathio* ſunt οἱ τῇ ὄψει καταπληκτικοὶ, *qui viſu ſunt terribiles.* Ut μιμῆσθαι *videre* eſt, & ἀμιμῆσθαι *excæcare, offuſcare.* Itaque *Plinius* leonem capi ſcribit ſago contra impetentis impetum objecto, quia hujus vis omnis conſtat in oculis, libri octavi capite decimo ſexto: ut *Lucan* libro quarto legitur venator *Afer*,

Veſtibus iratos laxis aperire leones.

Proinde à Verbo ראה *raa*, quod *videre* ſignificat, *leo* primò ראי *rai*, & ראיה *rajeh*, deinde per Metatheſin dictus ארי *ari*, & אריה *arjeh.* Ita quandoque medium *Aleph* mutat ſitum & primam Radicalem præcedit. Sic *gemere* eſt נאק *naak*, & אנק *anak*; *gemitus* נאקה *naaka*, & אנקה *anaka*; *dolere* דאב, *daab* & ארב *adab*; *labruſca* in *Eſaia* באושים, in *Talmudicis* אובשים. Quid quod etiam *Arabice* leo vocatur مبصر *mubſir*, id eſt, *videns*, quia يبصر الغريسة من بعد فيقصرها *prædam ſuam videt eminus, & ad eam contendit?* Ita eſt in *Alcamo.*

Ex ארי *ari*, & אל *el*, compoſitum אראל *ariel*, proprie eſt *leo Dei*, id eſt, leo magnus, ut montes Dei, cedri Dei, luctationes Dei. *Ariel* fuit virorum fortium cognomentum in terra *Moab.* Unde eſt, quod *Benaja* percuſſiſſe legitur שני אראיל מואב, *duos Ariel Moabitarum*, 2 *Sam.* 23. *verſ.* 20. Et hinc fortaſſe אראלם, *vos fortes eorum*, Eſ. 33. verſ. 7. ut recentiores multi volunt. Sed notandum imprimis hodieque apud *Arabes* virum fortem dici اسد الله *aſedollahi*, leonem Dei. *Damir*, وقيل لحمزة بن عبد المطلب اسد الله وبقال من نبل الاسد انه اشتق لحمزة بن عبد المطلب وكزلك لابي قتادة فارس النابى صلي الله عليه وسلم

Et Hamza *filius* Abdolmutalibi *vocatus eſt* Aſedollahi (ſeu *leo Dei*) *quod cognomentum ferunt propter leonis præſtantiam illis fuiſſe indutum. Quomodo etiam* Abuketada, *equitis Prophetæ, cui Deus miſericordiam, & pacem præſtet* (id eſt, uni ex equitibus *Mahumeti* pſeudo-Prophetæ.) Et in libro juridico, cui titulus صحيح مسلم *Verus fidelis*, in capite *De occiſi ſpolus occiſori diſtribuendis*, de quodam alio dicit *Abubeker*, وندع اسد من اسد الله يقتال عن الله وعن رسوله ونعطيه سلبه

Et vocavimus eum leonem è leonibus Dei, ut nomine DEI & Prophetæ ejus interimeret, & dedimus ei ſpolia. Marmolius Africa ſuæ lib. 2. cap. 12. *Por muerte de* Soliyman *ſuccedio en el imperio de los* Arabes Omar Aben Moadi *hijo de* Abdulmelic, *aquen tambien llaman* Açedalla, *que quiere dezir leon de Dios.*

Id

Id eſt. "Per *Solimani* mortem *Arabum* imperio ſuc-"ceſſit *Omar Ibnomoadi*, *Abdolmelici* filius; quem etiam vocabant *Aſcad-allah*, quod *leonem Dei* ſignificat. A *Perſis* quoque τῷ *Hali* ſectæ ſuæ principi idem cognomen eſt inditum. Itaque, ut fabulantur, is, dum eſſet adhuc in vivis, unà cum *Mahumete* in Paradiſum ſe contulit, neque in eum eſt admiſſus, donec janitori ſignificâſſet ſe eſſe شير خدا *ſchir choda*, id eſt, *leonem Dei*. Vide *Olearium Perſ. Itiner.* lib. 5. pag. 562. Tale eſt, quòd athletas *Graci* leones nuncupabant. *Lucianus* in *Demonact.* Τὸς νῦν ἀθλητὰς οἱ παρεμφερῶντες λέοντας καλοῦσι. *Athletas hujus temporis leones appellant qui ſunt eorum affecta.* Et in his *Claudianus* de bello *Gildonico*.

Dictaque ab Auguſto *legio*, *nomenque probatos*
Invictis clypeoque animoſa teſte leones.

Leonum nomine videntur intelligi milites, qui clypeo leonem appingebant.

Idem nomen אריאל *ariel*, etiam altari inditum *Exech.* 43. *v.* 15. 16. adeoque Templo, & urbi *Eſ.* 29. *v.* 1. niſi fallor propter altare, cujus ignis perpetuò accenſus holocauſta, leonis inſtar, vorabat & conſumebat. Frigidum enim eſt, quod vult *Aben Ezra*, *Jeruſalem Ariel* dici שמזלת אריה quia leonis ſydus ei dominabatur. Neque iis aſſentior magis, qui leonis figuram Templo aſſignant, quia erat צר כאחוריו ורחב מלפניו *anguſtum à poſteriori parte, latum ab anteriori.* In libro *Juchaſin Hebræi* dicunt, poſterius Templum cum priore conferentes, אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה כאריה *Ignis ſuper altare cubat, ut canis, quia perit vis ejus, poſtquam defecerunt quinque res in domo ſecunda. Sed in prima domo erat ſicut leo.* In *Talmudico* Tract. *Succa*, *Maria* quædam, *Bilga* filia, Templum ingreſſa, ſandalio detracto, eo percuſſit altare, dicens, לוקום לוקום שר מתי אתרי כבלה מבונו של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu conſumes* Iſraëlitarum *opes?* Quod quidem ab illa factum eſt malo animo, erat enim apoſtata. Tamen vel hinc colligas quo ſenſu Templi altare cum fera conferatur, quia ſcilicet omnes victimas, quas offerebat populus, vorabat ignis in altari ſemper accenſus feræ rapacis inſtar.

Sequitur aliud *leonis* nomen שחל *ſachal*; quem medium eſſe dicitant inter אריה *arjeh*, & שחץ *ſachats*, hoc juniorem, illo ſeniorem. Cujus aſſertionis cauſam ſi roges, nihil aliud reſpondebitur, quàm ſic placuiſſe *Grammaticis*. At אריה *arjeh*, leonem dici quàvis ætate jam docuimus: & שחץ *ſachats*, ne leonem quidem eſſe, ſtatim dicetur. Jam שחל *ſachal*, quod attinet, puto *nigrum eſſe leonem*, quem *Arabes* ادلم *adlaman* vocant. *Alcamus* الادلم من الاسد الاسود Aladlamo *de leone*, *niger*: ut الاسكلق *Alaſchlaplo* dicitur leo, in quo eſt السواد في الصغر *nigredo cum flavedine*. Nempe à Verbo שחר *ſachar*, *nigrum eſſe*, leo pro שחר *ſachar*, dicitur שחל *ſachal*. L & R ita paſſim permutari nemo eſt, qui neſciat. Sic ſigna quædam cœleſtia vel מזלות *mazzaloth*, dicuntur; vel מזרות *mazzarot*: *palatia* אלמנות *almenoth*, vel ארמנות *armenoth*: *conari*, & *contendere*, השתדל *iſtaddel*, vel השתדר *iſtadder*. Ecce *Chaldæus* אלו *alu*, vel ארו *aru*, bos ſylveſtris: תורבלא *thorbala*, vel תרברא *thorbara*, vidua: *Hebraicè* אלמנה *almana*, *Chaldaicè* ארמלא *armelah*. Ita videtur leo niger pro שחר dictus שחל. Leonum quidem color ferè fulvus eſt. Proinde *fulvos* noſtri *Poëta*, & *Graci* appellant αἴθωνας, θοώνις, πυρρὸς, & ξανθομίμας. Atque id eſſe perpetuum credidit *Philoſophus*, qui ſic habet *De generat. anim.* lib. 5. cap. 6. Τῶν δὲ ζώων τὰ μὲν αἰεὶ μονόχροα. Λέγω δὲ μονόχροα, ὧν τὸ γένος ὅλον ὁμοίαν χρόαν ἔχει· οἷον οἱ λέοντες πυῤῥοὶ πάντες. *Animalium quædam ſunt unicoloria. Dico autem unicoloria, quorum univerſum genus unum habet colorem, quemadmodo leones omnes fulvi ſunt.* Tamen quoſdam leones eſſe nigros ex *Oppiano* conſtat, qui de *Libyco* leone ſcribit libro 3. *De venatione*,

Σμιῤδαλέος δ' πρόσωπα, καὶ αὐχένα, πᾶσι δὲ γυίοις
Ἦκα μέλαν ῥυάεσσι Φέρει μεμιγμένον ὠδῇ.

Facie & cervice terribilis eſt, & omnibus membris ſubnigrum ferè fuſco temperatum florem, id eſt, colorem. Et de *Æthiopico* idem paulò poſt,

Ἐκ δέ ποτ' Αἰθίοπας Λιβύην ἐμείψατο γυίοις,
Θαῦμα μάλ' αἰζηοῖσι, μελανόχροϊ ἠυκόμοιο τε.

Aliquando ex Æthiopibus *in* Libyam *venit terram (mirabile viſu) leo nigro-color & bene-jubatus.* Atque, ut eum ſcias de re comperta loqui, ſtatim addit, Ἔδμεν, οὐ πυθόμην, *Vidi, non audivi.* Proinde idem agens de leonum in *Æthiopia* venatore libro quarto, *Excitat*, inquit, *feram nigram*, αἰόλην θῆρα κελαινὴν. Quale eſt, quod in Epiſtola *Hebræa* Regis *Abyſſinorum*, quam *Munſterus* edidit, quatuor leonum in *Abyſſinis* colores memorantur, aureus, fulvus, albus, & niger. Sed & *India* nigros habet leones, ut *Ælianus* auctor eſt lib. 17. cap. 26. Δύο ἴκτινον λεόντων μελαινά τε ἰδεῖν, καὶ φρίξωσα, οὐδὲ τὰ ἀνίσωται, καὶ ἐνεκεῖμαι δὲ ὄπιον ἰκμαλιτικόν. Denique, quod maxime ad rem facit, etiam in *Syria* ſunt leones hujuſmodi. *Plinius* lib. 8. cap. 17. *Leonum color tantùm in* Syria *niger*. Nempe *Æthiopicos* illos, & *Indicos* non noverat, de quibus *Oppianus* & *Ælianus*. Omnino igitur è *Syria* leonibus, qui nigri erant, primò שחרים, deinde שחלים ſunt appellati. Ut res ſit confirmatior, en tibi exemplum ſimile in hac ipſa Radice! Unguis odoratus *Hebraicè* שחלת *ſcheleth* vocatur, *Exod.* 30. *verſ.* 34. nempe ab atro colore pro שחרת *ſchereth*. Hoc conchæ genus *Graci* ὄνυχα, *Chaldæi* טפרא, *Arabes* أظفار *unguem*, vel *ungues* à forma, ſed *Hebræi*, שחלת *ſcheleth*, à colore nominant. Niger enim eſt ὁ ὄνυξ unguis odoratus, ſaltem *Babylonicus*, qui notior *Judæis*, quia propior. Unde *Dioſcorides*, poſtquam egit de onyche *Erythræo*, ſeu *Perſico*, addit de *Babylonico*: Μέλας δὲ ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μικρότερος· ἀμφότερα δὲ εὐώδεα θυμιώμενα. *Sed* Babylonius *onyx niger, & minor eſt; utrique autem in ſuffitu ſunt boni odoris.* Et *Avicenna* libro ſecundo, واما البابلي فاسود صغير جدا *Et verò* Babylonicus *unguis niger eſt & valde parvus.* Et *Alcholil Ben Achmed*, الاظفار شي من العطر اسود شبيه بالظفر يجعل في الدخن ولا تغرد منة الواحدة *Adphâr* (ſeu *ungues*) *res eſt aromatica, nigra, ungui ſimilis, ex qua fit ſuffitus, Singulari caret.* Porrò ut nigros leones, ita conchas videre nigras valde inſuetum eſt. Proinde utriſque fecit nomen color inuſitatus.

Succedit שחץ *ſachats*, leo ſcilicet medius inter שחל *ſachal*, & לביא *labi*. Ita plerique perſuaſum, cùm ne leo quidem ſit שחץ *ſachats*, nec animalis ullius nomenclatura, ſed *elatio*, vel *proceritas*. *Arabicè* certè شخص *ſachaſa*, eſt *attollere*, *procerum eſſe*. Ita de viſu شخص eſt *oculos ſurſum tollere:* de loquela, *vocem intendere*, vel *attollere:* de via, *per ſublimiora loca iter facere:* de ſtatura, *pinguis & proceri eſſe corporis*. Hinc ad animam tranſlatum שחץ apud *Talmudicos* pro *ſuperbia* ſumitur, atque *animi elatione*. Sic in Tractatu *De Sabbatho* cap. 4. אנש שחץ

Digitized by Google

אנשי שחץ, *virî elationis* ii dicuntur, qui inani fastu turgent, & supra alios se efferunt. Quocirca בני שחץ *Job.* 28. *v.* 8. & 41. *v.* 26. (quibus Scripturæ locis occurrit, neque usquam alibi) nihil quidquam significare reor, quàm *filios elationis*, aut verò *procerinatis*, id est, procera animalia. Hęc interpretatio utrique loco bellè convenit. In primo Sacer Scriptor humanam industriam hâc ratione extollit, quod, ut aurum effodiat & gemmas ex terræ sinu, ea loca pervadat homo, quæ neque avibus pervia sunt, neque *filius elationis*, id est, feris procerioribus, quantumvis hominem superent mole & vastitate corporis. In *Græca* versione pro בני שחץ sunt υἱοὶ ἀλαζόνων, *filii superborum*. Ad quæ verba *Olympiodorus*, Λέοντες, ἢ τὰ ἴτεα μεγάλα θηρία, ταῦτα γὰρ υἱοὺς ἀλαζόνων καλεῖ. *Leones, aut alia majora fera, has enim vocat filios superborum.* In altero loco *Leviathan*, id est, *crocodilus*, quamvis vere reptilis, despicere tamen dicitur quidquid altum est, & Rex esse על כל בני שחץ *supra omnes filios elationis*, id est, supra animalia procerissima, ut explicabitur pluribus in capite *De Leviathan*. Procera hæc animalia *Græcè* rectè dixeris τὰ ὑψηλόκρανα ζῶα, quomodo apud *Herodotum* lib. 7. cap. 10. dicit *Artabanus Persa* τὰ ὑψηλόκρανα ζῶα κεραυνοῖ ὁ Θεός, *procera animalia fulmine ferit Deus.*

Ita לביא *labi*, *leo annosus* non est, ut volunt, sed *leæna*, ut *Coptiscè* ABAOI, & *Arabicè* لبأ *laba*, لبوءة *labua*, & لبيئة *labia*. Radix לבא *labaa* in prima Conjugatione *mulgere* est propriè *colostrum*, seu *primum lac*, in quarta *lactare colostro*. Inde nomen *leænæ*, cujus lac crassius est instar colostri. Itaque לביא *labi*, propriè *leæna* est ἡ τῶν ἀγκυλῶν θηλάζουσα. Sic *Ezech.* 19. *verf.* 2. 3. אמך לביא, *mater tua leæna*, &c. *inter leones* רבצה *cubavit. In medio leunculorum* רבתיה *educavit catulos suos.* Vides לביא Fœmininum, & pro leæna sumi, quæ catulos educat. *Masoretha*, quibus persuasum erat לביא *leonem* esse *marem*, cùm hoc loco viderent palàm pro *leæna* sumi, pro לביא *labi*, punctis mutatis, legi voluerunt לביא *lebiæ*: sed contra analogiam. Nam, ut ex נביא *nam*, *propheta*, נביאה *nebiah*, est *prophetissa*: sic *ex* לביא labi, *leone* fieret לביאה lebiah, *leæna*; non לביא, *lebiæ*. *Kimchiam* id non latuit, qui vult in לביא, *lobiæ*, *Jod* esse loco *Aleph*, & *Aleph* loco *He*, & *Jod* protrachonis absorberi in *Dagbes*, &c. Sed nihil opus est tot ambagibus, si לביא *labi*, simpliciter dicatur esse *leæna*, quomodo plerumque reddit *Hieronymus*. Nihil obstat terminatio, quæ propria Masculinorum est, cùm alia multa occurrant animalium nomina, ut רמך, *equa*, ש, *capra*, שלו, *coturnix*, אפרח, *vipera*, רחלי, *ovis*, אתון, *asina*, quæ genere Fœminina sunt, quamvis Masculina terminatione. לביא *labi*, duplex habet Plurale, unum לבאים *lebaim*, *Pſ.* 57. *verſ.* 5. in ים-, *mo*, desinens more Masculinorum (qualia sunt רמכים, *equa*, שים *capra*, רחלים, *oves*, &c.) alterum לבאות *lebaoth*, apertè Fœmininum, *Nahum.* 2. *verſ.* 13. *Leo rapiens sufficienter catulis suis, & suffocans* ללבאותיו, *leænis suis.* Nec est, quòd cuis miretur לביא *labi*, seu *leænam*, in Scriptura sæpe censeri inter leones ferocissimos. Putà *Gen.* 49. *verſ.* 9. *Num.* 23. *verſ.* 24. & 24. *verſ.* 9. *Deut.* 33. *verſ.* 20. *Job.* 4. *verſ.* 11. & 39. *verſ.* 1. *Pſal.* 57. *v.* 5. *Eſ.* 5. *verſ.* 29. & 30. *verſ.* 6. *Oſ.* 13. *verſ.* 8. *Num.* 2. *verſ.* 11. 12. Leonem enim æquat leæna, aut etiam superat robore & feritate. Hinc *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὲ λέαινα ἰὸν ἰσχυρότατον, καὶ θηριωδέστατον. Et *Gellius*, *Animalium acerrimum leæna*, & *audacissimum*. Et *Plutarchus* in Tractatu, *Quod bestia ratione utantur*, Αὐτὸς δὲ καὶ παιδάλεις, καὶ λεαίνας πολλάκις ἰσχυρὰς, ὡς οὐδὲν τῶν θηλέων τοῦτ' ἀφίστησι ἢ θυμὸς, καὶ ἀλκή. *Ex pantheris etiam, & leænis ipse crebrò animadverti fœminas animo & robore maribus haudquaquam cedere.* Proinde Φασὶ γὰρ καὶ Σεμίραμιν τὴν Ἀσσυρίαν, ἢ ἄλλο τι λέοντα, ἢ παρδάλιν κατέκτανεν, ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον, ἀλλ' οὐ λεαίνας ἐχρήσατο ἐχίστῃ, μέγα ἐφρόνει. Semiramidem Assyriam *dicunt*, *non si leonem, aut pardalim, aut aliam similem feram interfecerat, sed si leænam coperat, magnopere se extulisse.* Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 39. unde natum hoc illius axioma, quòd πεπίστευται ἡ μόνη παρὰ τῆς Ἕλληνος ἀλκιμώτατόν τε, καὶ ἀνδραχώτατον εἶναι θηρίον ἡ λέαινα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις, *non solum apud* Græcos, *sed etiam apud Barbaros leæna creditur esse robustissimum atque invictissimum animal.*

Supereſt ultimum leonum nomen ליש *lajis*, vel *lais* ἀρχαϊκῶς, quo leonem decrepitum, & virium tam effœtarum, ut prædam assequi nequeat, significari volunt. Cujusmodi leonum graphicas descriptiones *Poëta* sæpe nobis exhibent. In his *Smyrnæus*, cum hæc *Nestori* tribuit libri secundi versu 329.

Νῦν δ' ὡς τίς τε λέων ὑπὸ γήρεος ἄχθομαι ἀνὴρ,
Ὅς τε κύων ταθμοῖο πολυβρίθεος ἀίσσει
Θαρσαλέως· ὁ δ' ἀεὶ ἔτι λαιψηρὸς ποδὶ μίμνει
Οἱ αὐτῷ· ὁ γάρ οἱ ἐν' ἰμπεδέοι φίλον ἦτορ,
Οὐδὲ βίῃ· κρατερῶν δὲ χρείῃ ἀμαθύνεται ἥτις.

At nunc molesto gravor senio, ut leo aliquis, quem canis à caula agnis repleta audaciter fugat. Qui, licèt cupiat, tamen non sese vindicat. Non enim solidos dentes, neque vires habet ampliùs: sed validum cor temporis longinquitate marcescit. Et *Cornelius Gallus* Elegiâ primâ,

Fracta diu rabidi compescuit ira leonis,
Lentaque per senium Caspia tigris erat.

Et *Statius Thebaidos* lib. 11.

— qualis leo rupe sub alta,
Quem viridem quondam sylva montesque tremebant,
Jam piger & longo jacet exarmatus ab ævo.

Et *Phædrus* Fab. 21.

Defessus annis, & desertus viribus
Leo cum jaceret spurium extremum trahens.

Ut Fabulator *Æsopus*, Λέων γηράσας, καὶ μὴ δυνάμενος θηρεύειν αὐτὸς ἐκ τροφῆς. Et *Ælianus* statim initio libri noni, Ὁ λέων ὅταν πρόκωλον τὸν ἡλικίαν, καὶ γήρᾳ βαρὺς γιγνόμενος θηρᾶν μὲν οὐκέτι ἰσχύει. Et *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Γηράσας δὲ ὁ λέων, καὶ εἰς ἄγραν βαδίζων ἀτονῶν, &c. Leonem ita affectum voce ליש *lajis*, designari probare conantur ex *Job.* 4. *verſ.* 11. ubi ליש *lajis*, perire dicitur *absque prada*, vel *impia prada*. At ex iis *Jobi* verbis planè sequitur contrarium, nempe ליש leonem esse robustissimum, & prædæ consequendæ vel maximè idoneum. Ibi enim in eo totus est facer vates, ut Dei potentiam hâc ratione commendet, quòd impiorum conatus, quamlibet sint potentes, solo halitu dissipet atque dissipet. Verba describam eò libentius, quòd in iis diversa leonum nomina quinque sunt, id est, quæcunque habent *Hebræi*, præter solum גור *gur*, quo catulum non solum leonis, sed & canis, & ursi, &c. significari docuimus. *Vidi*, inquit, *aranes scelus, & fœminarum molestiam, eam metere, halitu Dei pereunt, & flatu furoris ejus deficiunt. Deficiunt*, inquam, *rugitus* שאגה *leonis, & vox* שחל, *evelluntur dentes* בפיהם, *leunculorum: leonis nigri, & evelluntur dentes* בפיהם, *leunculorum: perit inopiâ prædæ, & filii* לביא, *leænæ, dispergantur.* Summa est, homines rapacissimos, quique immanium leonum instar prædæ semper inhiant, & potentiâ suâ freti nihil non audent, solo Divini numinis halitu ita percelli atque prosterni, ut de spe conatuque depulsi ad summam rerum omnium inopiam rediguntur. Cui loco en alterum geminum *Pſal.* 34. *v.* 11. *Leunculi destituuntur, & esurium, sed qui quærunt Dominum, non egebunt ullo bono.* His ità explicatis, nemo non videt

ליש

לישׁ non poſſe eſſe *leonem effœtum*, & *decrepitum*. Niſi quis Sacrum Scriptorem velit Dei potentiam ſic extollere. Etiam leonem effœtum & decrepitum Deus halitu ſuo ita percellit, ut inopia prædæ pereat. Quod encomii genus, tam ridiculum & præpoſterum, videatur cedere potius in Dei contumeliam. Huc accedit, quod *Prov.* 30. 30. *Salomon* dicit לישׁ *fortem eſſe in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedere.* Itaque לישׁ *laiu*, in leonum genere is eſt potius, qui robore maximè valet. Nempe auctore *Philoſopho Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Τῶν δ' ἰσὶ λεόντων δύο· τούτων δ' ἰσὶ τὸ μὲν ἐγελυκώτερον, καὶ ἱλαστικώτερον, καὶ θηλύτερον· τὸ δὲ μαχέτερον, καὶ ἐυθύτερχον, ἀνδρειότερον. Et hunc ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit eſſe *leonum duo genera, compactile, & breve, craſſioribus jubis. Hos pavidiores eſſe, quàm longo ſimplicique villo, eos contemptores vulnerum.* Ælianus etiam leones ita diſtinguit, quamvis verbis prorſus aliis *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. Sunt, qui fortiores illos à *Julio Capitolino* in *Gordiano junore* dici putant *archoleontes*, aut, ſi mavis *acroleontes*. Nam diverſa eſt lectio: & pro utroque alii legendum contendunt *agrioleontes*, alii *argoleontes*; quod ſubalbi ſint, & vulgaribus minus flavi. Nec deſunt, qui *jubatos* appellari aſſerant in his *Plinii* ubi ſupra, *Leonum plurium pugnam* Romæ *princeps dedit* Q. Scævola, &c. *Centum autem jubatorum primus omnium* L. Sulla, &c. *Poſt eum* Pompejus Magnus *in* Circo DC, *ac in eis jubatorum* CCCXV. Utut enim jubati ſint mares leones omnes, tamen in fortioribus illis juba maximè notabilis, quia promiſſior, longoque & ſimplici villo. Et fortaſſe hoc ipſum eſt leonum genus, quod *Hebraicè* dicitur לישׁ *lajis*, *Chaldaicè* לישׁא *lejah*, & *Arabicè* ليث *laith*. Unde paſſim in *Paraphraſtis* شبل الليث *catulus leonis*. Et in vita *Tamerlanis* pag. 15. وهجموا الي العساكر هجوم الليث *Et in caſtra irruerunt impetu leonis. Græcè* uno verbo λεοντιδὸν dixeris, ut 2 *Macchab.* 11. 11. Λεοντιδὸν δὲ ἐνεπέσοντες εἰς τὸν πολέμιον, *Cum leonum impetu in hoſtes irruiſſent.* Utut ſit, hoc leonis genus à robore & audacia nomen habet. Nam *Arabicè* لايث *lajathſo*, & ثلبث *tholajathſo* eſt *fremè ſe gerere*, & البث *alaiſo* idem quod شجاع *ſtrenuus, animoſus.* Et in *Alcamus* ملبث شرين الغوي *robore maximè valens.* Indidem Aſi mutuatum, *Græcum leonis* nomen frequens apud *Poëtas*, in cujus origine inveſtiganda *Grammatici* incaſſum ſe fatigant, cum merè ſit *Hebraicum*. Hinc in *Aquila* אר pro לישׁ legebatur *Job.* 4. 11. Quod mihi ſe probat magis quam *Vulgatus* Interpretis *tygris*, & *Septuaginta* μυρμηκιλέων. Quamvis μυρμηκιλέων ſit leonis ſpecies; ſed in intima *Africa*, ut alibi docebimus. Et tigris animal leoni quàm ſimillimum, niſi quod habet virgatam cutem. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Tigris oſſa leo varius.* *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticôn*,

Πάντα μὲν ἀλφηστὰς ἐρίδαιτα εἶα λέαιναν,
Νόσφι μόνη ἰνοδὴ, ἢ ἀλίτορ ἐτσφάνεται.

Per omnia ipſum videas montanam vis leænam, præter ſolam pellem, quâ varia circumdatur. Proinde נמר *tigris* definitur à *Talmudicis* אריא דבי עילאי *leo, qui eſt in ſylva Elæ* in Tractatu *Cholin* fol. 59. b.

Hæc de leonum nominibus apud *Hebræos*, quæ utut multa, valde pauca ſunt præ *Arabicis*, quæ numerantur per centurias. *Damir*, قال ابن خالوية للاسد خمس مائة اسم وزاد عليه علي بن قاسم اللغوي مائة وثلثين اسما

Dixit Ibno Chalwia, *leonem habere quingenta nomina. Quibus centum & triginta ſuperaddidit* Ali Ben Kaſim *Allaguienſis.* Ex his أشهر id eſt, *celebriora*, viginti quatuor recenſet *Damir*, & aliquot cognomina. Nempe in hoc argumento illorum *Poeta* ludunt, quia leo nobiliſſimum eſt animal, & in *Judæa*, *Syria*, & *Arabia* valde frequens. Quod probare eſt obvium. Nam leonum in *Judæa* Scriptura ſæpe meminit. *Libanum*, *Amanum*, *Sanirem*, & *Hermonem*, montes in terra *Chanaan*, luſtris leonum ſcatere ſcribit *Salomon Cant.* 4. 8. Et *Jeremias* minatur fore, ut leones, è ſylvis erumpentes, *Judææ* urbibus ſic immineant, ut ex iis in agros exituri plerique diſcerpantur *Jerem.* 5. 6. Ita in *Samaritanos* leones immiſit Deus 2 *Reg.* 17. 25. Et à leone diſcerptus eſt Propheta quidam prope *Beth-el*, 1 *Reg.* 13. 24. Alius item ad oppidum *Aphek* 1 *Reg.* 20. 36. Contrà, *Samſon*, *Jud.* 14. 5. *David*, 1 Sam. 17. 24. *Benaja*, 2 Sam. 23. 20. leones obvios fortiter aggreſſi peremerunt. Unde in *Judæa* leones abunde fuiſſe colligas. Proinde *Johannes Phocæ*, qui de *Judæâ* ſcripſit ante annos quingentos, dicit capite vigeſimo tertio circa *Jordanem* μέγα τι καλάμων χρῆμα ἀφύεσθαι, ἐν οἷς λεόντων φῦλα ἐνίοθεν κατοικεῖ, *magnam naſci vim arundinum, in quibus leonum caterva degere ſoleant.* *Hieronymus* itidem in *Zachar.* 11. Jordani *fluvio, qua maximus in* Judæa *eſt, juxta quem morantur leones.* Sic in *Phœnice* proximâ inter *Berytum*, & *Sydonem*, à leonibus dicta eſt Λεόντων πόλις, *Leonum urbs*, ad fluvium cognominem. Urbis meminere *Strabo*, & *Plinius*, fluvii *Ptolemæus*. Et de *Syria* leonibus agunt (*a*) *Ariſtoteles*, & (*b*) *Plinius*. *Curtius* quoque libro octavo, ubi *Lyſimachum*, cum in *Syria* venaretur, leonem occidiſſe refert eximiæ magnitudinis. Eoſdem in *Meſopotamia* deſcribit *Ammianus* libro octavo. De *Arabicis* ſic habet *Agatharchides* lib. 5. cap. 33. Οἱ κατὰ τὴν Ἀραβίαν μὲν λέοντες ἐλάττονες μὲν εἰσι, καὶ θρασύτεροι. *Leones quidem circa* Arabiam *minus hirſuti ſunt, & ferociores.* Et *Dioclorus* lib. 2. pag. 93. Θηρίων τε πλῆθος ἀλλάττων ἢ προσῆζεν τῇ Συρίᾳ τρέφει καὶ γὰρ λέοντας καὶ παρδάλεις ἐν αὐτῇ πλείους καὶ μείζους καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφέρους πεφυκέναι ἔοικε ἐν τῇ Λιβύῃ συμβαίνειν. *Robuſtiorum vim ferarum alit* Arabiæ *pars* Syriæ *vicina. Leones enim & pardi in ea multò plures & viribus præſtantiores quam in* Libya *procreantur.* Et lib. 3. pag. 124. ubi de *Nabatæis*, Φορτίζει δὲ καὶ ἐρίων λευκῶν, καὶ λύκων, καὶ παρδάλεων ἀγέλας, πρὸς οὓς οἱ πανοπλοφόροι ἀναγκάζονται, καὶ μυρίοι ἡμέραν καὶ νύκτωρ διημερεύειν ὑπὲρ τῆ θρεμμάτων. *Ex deſerto commeant leonum, luporum, & pardorum caterva, in quas pro pecoribus die noctuque depugnare cogantur pecuarii.* A *Strabone* quoque libro decimo ſexto, in iiſdem locis deſcribuntur λέοντες τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοὶ, *leones, pardi, & lupi plurimi.* *Oppianus* etiam libro tertio *Cynegeticôn*, genera leonum enumerans,

Τοὺς ἢ τρίφυλ μεγάθυμοι Ἐρημαῖοι δοθῆτε ἄγυια,

Alios autem nutrit Eremborum (ſive *Arabum*) *fertilis terra.* Et his omnibus vetuſtior *Xenophon* in libro *De Venatione* leones capi aſſerit, ὃν τῇ Νυσῇ τῇ ὑπὲρ τῆς Συρίας, *in* Nyſa *monte ſupra* Syriam.

In *Judæâ* porrò, & regionibus, quæ *Judæam* attingunt, cum ſit leonum tanta vis, quorſum ex *Ægypto* venire לביא ולישׁ *leænam & leonem* ſcribit *Eſaias* capitis 30. verſu 26. An, ut nonnulli aſſerunt, leones intel-

(*a*) *Hiſt.* lib. 6. c. 31.
(*b*) Lib. 8. cap. 16.

intelligit Metaphoricos, id eſt, immanes homines, & truculentiæ plenos? Vel, quod puto verius, in Ægypto, ac vicinis locis leones aut plures eſſe ſignificat, aut immaniores, quam in *Judæa*. De feris *Thebaidis* ſæpe mentio eſt in vitis *Patrum*. Et cum *Nili* catadupa præteriiſſet *Apollonius* cum ſociis, ὁρῶντες καὶ λέοντας ἄγχι τῶν ὑδάτων, καὶ καμήλους, καὶ ταύτην θηρίων ἴτυν, *viderunt & leones prope viam, & pardos, & alias hujuſmodi feras.* Sic apud *Strabonem* lib. 7. in Æthiopia circa *Meroen* θηρία καὶ ἐλεφάντων ἀγέλαι, καὶ λεόντων, καὶ παρδάλεων, *venatio elephantorum eſt, & leonum, & pardorum.* Et libro 16. agitur de leonibus τοῖς παλαιῶνιοι μύρμηξιν, *quos formica vocantur*, quibus abundat *Troglodytica*. *Oppianus* quoque memorat leones Æthiopicos lib. 3. *Venat.* Et *Cyrenaicos Pindarus*, quos fugavit colonia eò à *Batto* deducta. Ad quem locum vetus *Scholiaſtes*, Ἀριστοκ. κατὰ τ τόπον φησὶ τοῦτον, κατ' ὀλ ἱστόρησε ὁ Κυρήνη, λέοντας διατρίβειν ἀπλήστ τῇ ϛ βάττῳ τ Ἀπόλλωνα δῶναι τινὰς ἀγαθάς, ἢ ὅτι αὐτὸς ἱμνῆσαι ἀποτάξεως, καὶ τ τόπον ἐμοιῆσαι, Ariſtarchus *circa illum locum, in quo* Cyrene *condita eſt, multos degiſſe leones refert:* Batto *autem* Apollinem *quaſdam incantationes dediſſe, quibus illos abigeret, & locum manſuefaceret.* Sunt & *Marmaricæ* leones Ægypto proximi. *Seneca* in *Agamemnone* verſu 735.

— Marmaricus leo
Morſu cruentos paſſus audacis lea.

Nemeſianus Ecloga quarta,

Et ſua Marmaricos *coget jugâ ferre leones.*

Nec *Diodoro* facilè crediderim *Arabicos* leones prope *Syriam Libycis* præferenti. Quæ de *Libycis Oppianus* plane aliter lib. 3. *Venat.*

Ἀλλὰ ϐλ' ἐν μελίσσῃσι ἀνάρσιος, ἢ ὅτι λεόντων
Κυμαινικῶν Λίβυσι μεγα κεκμηῶσι λέοντες.

Robur verò in membris immane eſt, atque inter leones regios Libyci *leones potenter domanantur.* Quod ipſum *Leo Africanus* aſſerit, hac addita ratione, quæ valdè eſt vero ſimilis: *Quanto ferocioribus locis, tanto major eorum eſt rabies, & audacia. Velut in* Temeſnæ & Feſſæ *regnorum confiniis*, Angad *deſerto juxta* Teleuſinam, *quique inter* Hiſponum & Tunetum *degunt, quos inter celebriores & truculentiores totius* Africæ *leones referunt.* Apud *Athenæum* lib. 15. κατὰ τὸν πλεῖστον τῷ Ἀλεξανδρείᾳ Λίθῳ in *Labra Alexandria* proximo leonem inter venandum proiravisſe legitur *Adrianum* Imperator, immanem bellúam, quæ diu *Lybiam* univerſam ita vaſtaverat, ut ejus magna pars eſſet deſerta.

CAPUT SECUNDUM.

De natura Leonum multa inſignia in Sacris Scriptoribus.

Leo ferarum fortiſſimus. Nihil timet. Lanis non intuetur. Dormit ubivis. Non retrocedit, etſi multi ingruant. Si tandem numero cedat, ſæpe reſtat, & convertitur. In leone Scriptura notat quinque terribilia. I. *Facies.* *Ita etiam* Poëtæ, *Virilem illi ſpeciem tribuunt* Philoſophus. *In* Ariſtotelem & Heſychium *conjectura. Quid ſit in leone* ἦ ἀγριότης *demiſſio. Vox in* Stephani Theſauro *omiſſa, nec ab* Ariſtotele *ſatis explicata. Nube obductæ videtur facies irati hominis.* II. *Magnificum inceſſum*, Prov. 30. 30. *Hujus accurata deſcriptio ex* Philoſopho, & Arabibus. III. *Rugitum*, Amos 3. 8. *&c. Leonum rugitum* Parthi *pugnaturi immanitur.* Oppianus *cum* Gange *confert. Poſt rugitum leonis ſtatim ſequitur cædes, & dilaceratio. Hinc* terram rugitu ſuo vaſtare *dicitur. Antecedens pro Conſequente. Non tamen in eo vis magica, qua audientes detineat. Rugire in* Græca *verſione* ὑρύεσθαι. Aquilæ ἐρυχᾶσθαι *melius: quia* ὑρύεσθαι Græci *minoribus ferís tribuunt, ſed & leonis quandoque.* Rugire *Hebraicè* 1. שאג *locis quindecim*, 2. נהם, *id eſt*, fremere, 3. נעה, rudere. *Et* Johannes Apoc. 10. 3. μυκᾶσθαι, *quorum illud aſinorum, hoc boum. Tamen utrumque de leone in* Poëtis, *&c.* 4. הגה, muſſitare, murmurare, *ſeno demiſſiore, cum ſua præda jam eſt compos. Idem de engaſtrimuchis* Ec. 8. 19. *Ita* Magi, *umbra, dæmones exili ſono loquentur.* IV. *Os & dentes. Os leonis rectè dicis. Os illi vaſtiſſimum: & dentibus cataphractum, qui duriſſimi. Ex oſſibus leonis colliſis ignis elicitur. Medulla carent. Dentibus quàm valeant. Syris* animal dentis, *id eſt*, fera. V. *Manum*, *id eſt*, *pedes anteriores.* Arabes *quoque ſic vocant*, & Græci. *Sub manu* Oppianus *illi tribuit* ὑπὸ χεῖρα θοὴν, *non* εὐχεῖρα, *at prave corrigunt. Idem de hyæna tradi. Levat digitis quinque*, *id eſt*, *ungues*, *qui maximi*, & *acutiſſimi. Eos ſollicitè ſervat.* Exarmare leonem *quid. De eo fabella* Eumenis. *Leones ſylvicola, & montícola. Cur leo dicatur* à præda aſcendere, *Gen.* 49. *Cur leonibus vehatur* Cybele. *Leo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas. Leonis luſtra apud* Arabes *pro varietate ſitus diverſa habeat nomina.* רבץ *de leone* in luſtro cubare. *Leo noctu venatur. Animal eſſe infidele ſuos probatur, quod negat* Philoſophus. *Quid ſit* טרף Deut. 33. 22. *Variæ verſiones.* Chaldæus *notatus.* טרף in prædam inſilire, *ut* Arabibus ترف *per Metatheſin*, & Æthiopicè ፀገሸ: *per inverſionem. In prædam inſilire leonum proprium.* Theocriti *locus explicatus. Leo lingit ſanguinem, oſſa frangit, carnes deſcerpit, præcipue cor appetit*, Of. 13. 8. *qua ſingula multis probantur. Refelluntur commentum de ove coredulo. Loca à leonibus vaſtata, & deſolata. Magna in* Libya *provincia ab uno leone veſtata. Similia in* Prophetis. *Leænam tantùm fœtui, nec aſi unum catulum parere, qua matris vulvam diſcerpit catulus, mera fabula. In* Prophetis *leæna multos catulos tribuit, & in* Ariſtotele. *De numero catulorum* Græcæ & Arabicæ *fabulæ refelluntur. Similes nugæ de partu felis. Leonis habitus faciem* Job. 6. 7. *in* Græca *verſione. Quod quidem verum, ſed in* Hebræo *nihil tale. Unde ſit hoc gloſſema.*

Leoni regnum aſſignatur ſuper reliqua animalia propter inſignem fortitudinem, quam diſertis verbis paſſim deprædicant Sacri Scriptores. Sic *Jud.* 14. 18. *Quid leone fortius?* Prov. 30. 30. *Inbuſtis leo fortiſſimus eſt.* Hinc de *Saule*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Erant aquilis leviores, & leonibus fortiores.* Et 2 Sam. 17. 10. *Fortiſſimus quiſque, cujus cor erat ut cor leonis. Græci* unà verbo θυμολέοντα, vel λεοντόθυμον dixeris. Ita *Herculem* (a) & *Achillem* (b) θυμολέοντα *Poëta* vocant. De leone ſcilicet idem pronunciant *Græci* & *Romani* Scriptores, illo nihil eſſe fortius. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ ϐ θήρια, ἠλεόθυμα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ ἐυγνῶ, ἐνι λόγ. *Fera quædam liberæ ſunt, & ſtrenua, & generoſa, ut leo. Lucretius* libro quinto,

Principio genus acre leonum ſævaque fac'la
Tutata eſt virtus, vulpes dolus, & fuga cervos.

Germanicus ad *Aratum*, *Leonem* homoſcio Junonis *inter aſtra collocatum dicitur, eò quod virtute cæteras præcelleret.* Ælianus *Var.* lib. 12. cap. 39. Ἀλκιμώτατον

(a) *Iliad.* ϛ. 459. *Oyſſ.* λ. 266.
(b) *Iliad.* ι. 288. *Heſiod. Theog.* verſu 1007.

μότατόν τε, καὶ δυζμαχώτατον θηρίων, ἡ λέαινα. *Omnium robuſtiſſimum & invicteſſimum eſt animal leana.* Fortitudinis in leone & generoſitatis indicium eſt, quod nihil timet. *Nahum.* 2. 11. *Ubi eſt habitaculum leonum, & paſcuum leunculorum, quo ibat leo, ubi eſt leæna cum catulis ſuis;* ואין מחריד *nec eſt, qui terreat.* Hinc *Solomon Prov.* 28. 1. צדיקים ככפיר יבטח *Juſti ut leunculus confidit*, id eſt, Sunt ut leunculus, qui confidit, vel *confidit*, id eſt, *confidunt.* Sic *Pſ.* 125. 1. *Qui confidunt Domino, inſtar montis* Sion לא ימוט *non commovebitur*, id eſt, *non commovebuntur. Hebraiſmus* eſt, quo Verbum cum propinquo Nomine convenit, non cum remotiore. Ad leonis fiduciam pertinent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔστι δὲ τὸ ἦθος, οὐχ ὑπέντης ἰδυὸς, ὑφορώμενον ἰδίν. *Mores quod attinet; non eſt ſuſpicax, neque lumis oculis aſpiciens*, ut ſuſpicioſi ſolent. Quo *Plinius* alludens lib. 8. cap. 16. *Oculi*, inquit, *carent, & ſuſpicione, nec timis intuentur oculis.* Hoc quoque fiduciæ argumentum eſt, quod ad dormiendum non ſecedit in loca remota & abdita, ſed ſomnos capit ubivis. *Oppianus, De Venat.* lib. 3.

Οὐδ' ὕπνου μυχάτοιο ἔχει παρὰ τέρμασι πέτρης.
Ἀμφαδὸν ὑπνώει δὲ θρασύφρονα θυμὸν ἰλήσας,
Ἔνθεν δ' ἐνθα κίχῃσιν ὑπόρνυσθον ἰσχυρὴ νύξ.

Nec ſomnum capit ad extremos ſcopuli termnos. Quin dormit in propatulo, audacem animum verſans. Dormit autem ubicunque eum eminens deprehendit veſpertina nox. Quaſi ſciat neminem eſſe, qui ubivis ſic dormientem excitare audeat. Unde *Jacob* de *Juda* Gen. 49. 9. *Decubuit leonis, aut leæna inſtar, quis excitabit eum?* Et *Balaam* de populo *Iſraelitico* Num. 24. 9. *Inclinavit ſe, & dormivit ut leo, & ut leæna, quis excitabit eum?* Sed leonis generoſitas maximè apparet in periculis. Dum enim prædæ ſuæ incumbit, *licet convocetur in eum multitudo paſtorum, voce eorum non terretur, nec propter ſtrepitum eorum cedet*, Eſ. 31. 4. *Nec ullum meta retrogradietur*, Prov. 30. 30. Quale illud *Homeri Iliad.* μ'. verſu 299.

— ὡς τε λέων ἐρεσίχθονα φῶτ', ὅτε τ' ἀνδρῶν
Δηΐων ἐν κρατέῃσι, κέλεται δὲ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ
Μηλῶν πειρήσοντα, καὶ εἰς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν
Εἰσορόων· καὶ τοῖσι πάρ' αὐτόφι βώτορας ἀνδρῶν
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὐ πρὶν ἀπείρητον μήμονε ταλέμεν ἔπλεθαι,
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἡ ἔρηκε μετάλμενος, εἴ τιν' ἐπαύρῃ
Ἔσλην· ἐκ πρώτοιο θοὸς ἀπὸ χειρὸς ἄνωτεν.

Sic ut leo in montibus nutritus, jam diu carnium indigens, quem impellit animus ſuperbus oves tentaturum etiam in denſam caulam ire. Et ſi inveniat apud ipſas paſtores viros cum canibus & haſtis, cuſtodiam agentes circa oves, non tamen ve intentata à caula pelli ſuſtinet: ſed aut is rapit tranſiliens, aut etiam ipſe vulneratur inter primos jacula ab expedita manu emiſſo. Et *Iliad.* ε'. verſu 461.

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος ἔστι λέοντ' αἰσυλα δύνανται,
Πειρήσι' ἀγραύλοι μέγα πεφιδέσθαι ὀΐεσσι.

Ut fulvum leonem, cum valde eſurit, à corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Ubi σώματος corporis nomine ψυχὴν τὸ σῶμα, id eſt, *cadaver*, intelligit *Euſtathius*, ut *Iliad.* γ'. 23. Sed vetus *Scholiaſtes* utrobique vivum animal, quia νεκρὰ φασὶ σώματος μὴ ἅπτεσθαι λέοντα, *leonem cadaver attingere negant.* Quod ſi venatorum & canum numero tandem cedere cogitur, tamen illum apparet, nonniſi coactum cedere, quia ſubinde reſtitat, & convertitur. Unde *Poeta Iliad.* ε'. *Menelaus* Hectori cedit,

Ἐντροπαλιζόμενος, ὅς τε λὶς ἠΰγένειος,
Ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο διῶνται
Ἔγχεσι, καὶ φωτῇ· ὃ δ' ὃ φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Πεπνυμένως, οὐκ ἐθέλων ἔβη ἀπὸ μηκεδανῆλιν.

Subinde ſe convertens, ut leo bene jubatus, quem canes & viri aſtabula haſtis & clamore abigunt: hujus autem in præcordiis fortis animus mœrore afficitur, invituſque abit à caula. Nec multò aliter *Poeta* ſummus libro nono *Æneidos*,

— *ceu ſævum turba leonem*
Cum telis premit inſenſis, at triſtis ille,
Aſper, acerba tuens, retrò cedit. Et neque terga
Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra
Ille quidem, hoc cupiens, poſſis eſt per tela, viroſque.

Nec eſt, quod quis *Poetas* putet more ſuo leonis animum plus juſto efferre. Quippe etiam Naturæ Scriptores leonem apertè & contento curſu fugere negant, quantacunque vis canum, aut venatorum in illum ingruat. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἐν δὲ ταῖς θήραις ὁρμῶσιν μὲν οὐδένες φεύγει, οὐδὲ πτήσσει, ἀλλ' ἐπὶ καὶ διὰ πλήθους ἀναγκασθῇ τῶν θηρευόντων ὑπαγωγῆς βάδην ὑποχωρεῖ, καὶ κατὰ σχολὴν, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενον. *In venationibus autem; dum videtur, nunquam fugit, nec conſternatur. Sed, ſi per venatorum copiam cedere cogitur, ſenſim recedit, & pedetentim, & crebrò ſe convertens.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Quamlibet magna canum & venantium urgente vi, contemptum reſtantſque cedit in campis, quamdiu ſpectari poteſt.* Et *Solinus*, *Cum premuntur à canibus, contemptim recedunt, interdumque incepto proceſſu diſſimulant timorem.* Et *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Καὶ φύγει δὲ ἐκ ἂν ποτε τὰ τοιαῦτα τρίψας λέων, ἑαυτῷ δὲ δοὺς πόδα ἀναχωρεῖ, βλέπων αὐτοῦ, καὶ ὑποδυόμενον. *Nunquam terga vertit in fuga, ſed ſenſim pedetentimque ſe recipit, cum rugitu contra tuentis.*

Quinque hæc Scriptura notat in leone terribilia, 1. faciem, 2. inceſſum, 3. rugitum, 4. os, ſeu dentes, 5. manum denique, vel ungues aduncos. Terribilem eſſe faciem *Eſdræ* apertè inſinuat, cum fortiſſimos illos *Gadnarum* duces undecim, qui ſtabant à *Davide* partibus, refert habuiſſe *leonum facies*, 1 Par. 12. 8. Sic etiam *Ovidius* de *Hippomene*, & *Atalanta* jam leonibus,

Iram vultus habet. —

Et *Oppianus De Venat.* lib. 3. verſu 8.

Σμερδαλέον δὲ πρόσωπα καὶ ἀυχένα.

Terribilis eſt facie & cervice. Et apud *Statium Thebaidos* libro undecimo leonem præ ſenio jam viribus effœtum commendat tamen faciei majeſtas. Verba ſunt,

— *qualis leo rupe ſub alta,*
Quem viridem quondam ſylvæ montiſque tremebant,
Jam piger, & longe jacet exarmatus ab ævo:
Magna tamen facies, & non adeunda ſenectus.

Magnam illam faciem ita graphicè deſcribit *Philoſephus* in *Phyſiognomonicis* capite quinto, Φαίνεται δὲ ζώων ἀκόσμητα λέων τελεώτατα μυελοκόφινα δὲ ἄγαν· ἰδίως δὲ ἔχει γὰρ ἔχων σῶμα ἐυμεγέθες· τὸ δὲ πρόζωπον τετραγωνότερον, ἐκ ἄγαν ἐπῶδες, τὴν δὲ ὀφρὺν τοῦ γένυος ὑπερέχουσαν, ἀλλὰ ἐοικυῖαν τῇ κάτω· ἰσθμὸν δὲ παχύτερον, ἢ λεπτότερον χαμοῦσι ἐφθαλμοὺς, ἐχυκλεῖς, ἐ σφόδρα περιφερεῖς, ὅτε ἄγαν προμήκεις, μέγεθος δὲ μέτριον, ὀφρῦν ἐυμεγέθη, μέτωπον τετράγωνον, τὰ μέζω ὑπολειπόμενον πρὸς δὲ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ ἓ μετώπου ὄνυξ νέφος ἐναντιούσης· ἄνωθεν δὲ ἓ μετώπου μετὰ τὸν ῥῖνα ἔχει τρόχας ἐκλελοιπώς, ὄνυξ ἂν ἄνωλος. *Virilem ſpeciem leo videtur omnium animalium perfectiſſimè referre. Habet enim os magnum, faciem quadratam, neque oſſeam nimis, ſuperiorem mandibulam non eminentem, ſed deorſum aqualiter pendentem: naſum magis craſſum, quam tenuem: oculos caſios, concavos, non valde rotundos, neque nimis oblongos, ſed mediocris magnitudinis, ſupercilium magnum, frontem quadratam, in medio aliquantum cavam, ad ſupercilia autem & naſum ſub fronte tanquam nubem incumbentem: & ſupra frontem ad naſum habet rugas inclinatas tanquam aſylum.* Quid ibi voceat ἄνωλος ignoro cum ignariſſimis. Vox fortaſſe eſt corrupta, & pro ἂν ἄνωλος diviſis vocibus, ſcribendum ἀνάζωμα; vel ἀνάσιμον, id eſt, *coronam*. *Heſychius*, Ἀνασεσωλιάδαι, ἐτυμβωμένοι ἔχειν τὰς τρίχας, ἀνάζωμα τὸ σῶμα. Legendum ἀνασεσωμάδαι, & ἀνάσωμα, vel ἀνα-

ἀναστενάζεσθαι, & ἀναζίλλ@. In *Etymologico* ἀναζιλλᾶται τρίχωμα eſt *capillitium* ἀπὸ μετάφ. ἀπὸ τῶν περφὴν ἀναστρεφόντων, *a fronte in verticem verſum*. Sed *Heſychius* hoc idem ſcribit ἀναζεμεῖν. Verum eſt, quod primum diximus, legendum eſſe ἀνάσιλλον, vel ἀνάσυλλον. Voluit enim *Philoſophus* leonis antias, ſive capronas, in frontem propendere in coronæ modum. Nubes porrò, quam ſub fronte ad naſum & ſupercilia deſcribit, creditur id eſſe, quod *Poëta* vocat τὸ ὑπηνέμιον, cum de leone dicit *Iliad.* ϱ. verſu 135.

--- ὁ δὲ τε θῆρι βλεμεαίνει,
Πᾶσι δὲ σ' ὑπηνέμιον κάτα ὄλλυται ὄσσε καλύπτει.

Illo autem robore ferociens totum epiſcynium deorſum trahit, oculos tegens. Τὸ ὑπηνέμιον veteri *Scholiaſtæ* ad hunc locum eſt τὸ ὑπὲρ τῶν ὀφθαλμῶν μέρ@, ἤτοι δέρμα, τὸ συνοφρύωμα ἢ μετάφρ· ἔστιν ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ ὀργίζεσθαι διὰ τὸ ἐκδιδόσθαι γίγνεσθαι τὸ μέρ@ τοῦτο ὀργιζομένοις, *pars, quæ eſt ſupra oculos, aut cutis, locus frontis, in quo ſupercilia concurrunt: unde & ὀκνίζεσθαι eſt iraſci, quam in iratis hæc pars afficitur.* Et *Euſtathio* ὑπηνέμιον ὁ ὑπερκαλύπτει τοῖς τῶν λεόντων ὀφθαλμοῖς, ἐφ' ᾧ καλύπτει αὐτὸς περὶ φ φύζων, ἢ τοιοῦτον διὰ θυμόν, ὅτε ὀκνίζεται τὸ θηρίον· ὃ ἐστιν ὀργίζεται, ὅσον ἵνα μὴ βλέπων τὰ ὑποβαλλόμενα βέλη, διαλανθάνῃ, *cuticula, quæ in leonum oculos demittitur, & eos obtegit providentia naturæ, non tam ira, cum ſæpe ὀκνίζεται, id eſt, iraſcitur, quam ne tela, quæ conjiciuntur, videns timore percellatur.* In *Heſychio* redditur τὸ ὑπάνω τῶν ὀφθαλμῶν ὀφρύδιον, ἢ τὸ μικρόφυσον, *parvulum ſupra oculos ſupercilium, aut quod inter ſupercilia medium eſt.* Et in *Cyrillo* τὸ ὑπηνέμιον τῷ μετώπῳ, ἢ ᾗ φλέψ, ἢ τὸ ὀφθαλμικὸν δέρμα τὸ ἄνωθεν τῶν ὀφρύων. *Quod frontis ſuperjacet, aut verecundia, aut in oculis cutis ſuper ſupercilia.* In *Pollice* ὑπήνιον eſt *ſuperior palpebra*, unde ὑπηνέμια dicuntur, τὰ πρὸ τῶν ὀφρύων γένεια, *ſuperciliorum ſuggrundia*, ſeu *partes prominentes*. In *Theocrito Scholiaſte* Idyll. 16. Λέγεται ἡ τῶν ὀφρύων κάθοδος ὑπηνέμιον· τοῦτο δὲ ποιεῖ ὀλίγον, ὅταν τινὶ κυκλοῦῖ, καὶ μᾶλλον πολεμῶν αὐτῷ· Epiſcynion *dicitur ſuperciliorum demiſſio, quod facere leo dicitur, cum, a canibus obſeſſus, ea eos pugnaturus eſt.* Eandem vocem uſurpat *Ariſtophanes* in *Ranis*, ubi *Æſchylum* cum leone confert his verbis,

Φρίξας δ' ἀντεκύμα λοφιᾶς λασιαύχενα χαίτας,
Δεινὸν ὑπηνέμιον ξυνάγων, βρυχώμεν@ ἦσι
Ῥήματα γομφοπαγῆ. ---

Cervicis per ſe comata hirſutam jubam erigent, horrendumque epiſcynium contrahens, cum ingens mittet verba tanquam clavis compacta. Et ibi *Scholiaſtes pellem* interpretatur, quæ eſt circa ſupercilia, voce à σκύλ@ deducta, Λ & Ν permutatis; Σκύλ@ enim, inquit, *pella* dicitur, unde σκυλοδέψης *coriarius*, ut βυρσοδέψης. Ita etiam *Etymologus*. *Oppianus* etiam, tigridem cum leone conferens, libro tertio *Cynegeticôn*,

--- τοῖόν ὄπιθεν
Νεῦσι ὑπηνέμιον, τοῖον καλαγεύζα ἰδόντες.

Tale ſuperne nutat epiſcynium, ita crepitum dentes. Et *Suidas* ex *Epigrammate*, ut videtur,

Γυμνώσαντα βίᾳ κεντὸς ὑπηνέμιον,

Nudato vitæ tuæ epiſcymo. *Philoſtratus* quoque utitur, cum de *Achille* dicit in *Heroum Imaginibus*, Ὑπηνέμιόν τε, καὶ θυμοειδὲς ὀφρύωμα ἴσι μᾶλλον ἤδη τῷ παιδί. *Epiſcymumque, & iracunda ferocia puero jam ineſt.* *Gloſſarium* vetus in capite *De membris*, ὑπηνέμιον *cilium* reddit, & Philoxenus *ſupercilium*. *Tzetzes Chil.* 10. Hiſt. 305. exponit τὸ μέρ@ τῶν ὀφρύων, ὅπερ ποτὲ χαλάσαντες τῇ τύχῃ τῶν βλεφάρων δοκεῖν ὄμμα τινὰ ἄνω, καὶ θυμοειδὲς, *pars ciliorum, quam aliquando demittentes in loca palpebrarum, videmur rufici quidam eſſe atque ferum.* Addit à feritate dici τὸ ὀκνίμενον, id eſt, *cauforum leonis*, ὃ ἐκ τοῦ ὀκνίζω, id eſt, *irrito*. Mirabere vocem à *Græcis* toties uſurpatam & tam accuratè explicatam, in *Theſauro Stephani* fuiſſe prorſus omiſſam. Et τὸ τῶν λεόντων ὑπηνέμιον à *Philoſopho*, qui *Homerum* tanta cura legerat, ſolùm deſcribi hac periphraſi, πρὸς τὰς ὀφρῦς καὶ τὸν μέτωπον, ὅσον ὑπ@ καθύπνου, *ſupercilius, & naſo ſub fronte, tanquam nubes, incumbens.* Ubi tamen elegantè Metaphora *nubes* vocatur epiſcynii in ira demiſſio, quo & oculi pars obtegitur & vultus, tanquam nube obductus, fit triſtior & morioſior. Hinc de *Iſmene Sophocles* in *Antigone* verſu 533.

Νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἰματίαις
Ῥειθ@ αἰχμαῖς, ---

Nubes autem ſuper ſupercilia cruentam faciem deformat. Et *Euripides* in *Hippolyto*, de nutrice *Phædra*,

Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφ@ ἀνέστασε,

Triſtis ſuperciliorum nubes augetur. Et in ejuſdem *Electra* Clytæmneſtra imputatur, quod, cum res *Trojanorum* malè cederent, illam viderent ζοφερᾶς ὄμματα, *oculos obumbilantes*. Et in *Phœniſſis* Regem *Creontem* ζοφῶδη, *umbroſum*, id eſt, *triſtem* & *morioſum* appellat Chorus. Quale illud *Ciceronis Orat.* 37. in *Piſonem*, *Fronti tuæ nubeculam pertimeſcerem*. Et *Horatius* ad *Lollium* lib. 1. Epiſt. 18. *Demne ſupercilio nubem*. Id explicavi pluribus, quia nihil eſt in irritati leonis facie terribilius, quàm illa, quam diximus, epiſcynii demiſſio. Et tum verè eſt عابس *abu*, vel عوبس *ubat*, vel طباس *abbas*, vel عبوس *abut*. Quibus nominibus *leonem* vocant *Arabes* à tetrico & auſtero vultu.

De leonis inceſſu ita *Solomon*, *Prov.* 30. 30. *Tria ſunt, imò quatuor, quæ magnificè incedunt: Leo, in beſtiis fortiſſimus, qui nullius metu retrogreditur*, &c. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Κατὰ σκέλος δὲ βαδίζουσιν ὅ τε λέων, καὶ αἱ κάμηλοι ἀμφότεραι, αἵ τε Βακτριανοὶ, καὶ αἱ Ἀραβίαι· τὸ δὲ κατὰ σκέλ@ ἐστι, ὅτι ἡ προβαίνει τῷ ἀριστέρῳ τὸ δεξιὸν, οὐκ ἐναλλαττ. *Pedatim incedunt leo, & camelis utrique*, Bactriani & Arabici. *Pedatim autem incedere eſt, cùm pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur, ſed ſubſequitur.* Idem in *Phyſiognomonicis* leoni tribuit Βαδίζειν βραδίως, *juvenilem greſſum*, id eſt, ſtrenuum, qualis eſt juvenum. Et deſcribit tanquam animal βαδίζον βραδίως, καὶ μεγάλα διαβαῖνον, καὶ διατεταμένον τὸ τοῦ ὤμους ὅταν περιόντα, *tardè incedens, & magnis paſſibus, & humeros quatiens, cum ambulat.* Unde capite ſequenti, Οἱ τοῖς ὤμοις ἐκπαφλαζόντες ἐκκεκυφότες, μεγαλόφρονες· ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰς λέοντας. *Qui* (inter gradiendum) *curvatis humeros quatiunt, ſunt magnanimi: referuntur enim ad leones.* Nec multò aliter *Adamantius*, Ὁ δὲ τοῖς ὤμοις ὑποκινούμεν@, καὶ ὤμα πήχεσι πεπυθὼς, μεγαλοψυχίας καὶ ἀνδρείας εὖ ἔχει· ὅτε γὰρ καὶ λέων βαίνει. *Movere humeros leviter inflexum, magnanimitatis & fortitudinis convenit: ita enim graditur leo.* Sed, cum *Græca* & *Romana* propriæ voces nullæ ſint, quæ leonis inceſſum peculiariter deſignent, en tibi multas apud *Arabes*! أخبعت in *Alcannus* مشي مشية الاسد *inceſſu more leonis*. Ibidem المتزلق eſt *leo, qui lentè incedit*, id enim propriè eſt تزلق. Et المقتدي in leonibus eſt المبختر id eſt, *cum faſtu incedens*. Ita etiam المباس *leo, qui inter eundum corpus in latera movet*, cui ſuperbus eſt inceſſus. Sed & الهواس *leonis* genus eſt *à groſſa dicti*. Nempe الهوس المشي الزي يعتهن فيه صعبة علي الارض Alhaus *eſt inceſſus genus, quo quis utitur, terra firmiter innititur*. Hæc de leonum inceſſu apud *Arabum Lexicographos*, quibus *Salomonis* locus non patum illuſtratur.

Rugi-

Rugitus quoque leonis terribilis eſt. Hinc *Amos* 3. *verſ.* 8. *Leo rugit, quis non timebit?* Leonis ſcilicet rugitus valde ſonorus eſt. Unde *Eſa.* 12. *verſ.* 8. de eo, qui in excubiis eſt, *Et clamavit ut leo*, quid videat ſignificaturus. Et *Apoc.* 10. *verſ.* 3. de Angelo, *Et clamavit voce magna, ut rugit leo.* Sed & dirum aliquid habet, & ominoſum, quodque comparatum videtur ad terrorem incutiendum. Proinde apud *Plutarchum* in *Craſſi* vita, *Parthi*, ad prælium ſe comparantes, ut hoſtes metu percellerent, partim æreis quibuſdam crepitaculis, partim militari ululatu, βόμβόν τε, καὶ δεινὸν ἀφιεῖ θηρώδει, καὶ τραχύτατι βροντῆς μιμήμασι, *profundum quiddam, & dirum rugitu ferino*, (id eſt, leonino) *& tonitrus aſperuare miſtum* exprimebant. Neque ſucceſſu res caruit. Sequitur enim, ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸ ἦχος, Romanis *eo ſtrepitu perterritis.* Nempe, ut idem addit, τὸ αἰσθητήριον ἁπὸ ταραττόμενον ἐστὶ τὸ ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὸν διάνοιαν, *auditus omnium ſenſuum maximè turbat animum, ejuſque affectus ocyſſimè ciet, ac potiſſimum mentem de ſtatu dejecit.* Apud *Oppianum*, *De Venatione* libro quarto, *Ganges*, maximus *India* fluvius, qui, viginti fluviis auctus, magno impetu per ſcopuloſa & abrupta dejicitur, non tantùm edit fragorem,

Οἷον ὑπερμαιμῶῃ ὀρυμὸς ἄσπετος, ἠὲ χαράδραι
Βρυχηθμοῖς ὀλοῖσιν, ἐποτρύνεται ἀζηχὲς αὐλίς.

Quàm reſonat ſylva vehementer, & valles leonis *rugitibus permiſtis, reboat verò totus aether.* Sed in rugitu leonis hoc maximè terribile eſt, quod hac quaſi clarigatione; aut hoc claſſico, ſi mavis, bellum indicit. Et poſt rugitum ſtatim ſequitur ſtrages, & dilaceratio. Neque enim acri illo, & contento rugitu rugire ſolet, niſi cum videt prædam, in quam protinus irruat. Unde *Amos* 3. *verſ.* 4. *An rugiet leo in ſylva, cum præda non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, niſi ſit quod capiat?* Et *David* Pſal. 104. verſ. 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſaias* capitis quinti verſu vigeſimo nono, *Rugitus eis ut leæna, & rugiet ut leunculi, & fremet, & capiet, & ſalvam prædam auferet, nec erit qui eripiat.* Et capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugit leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Jerem.* 2. *verſ.* 15. *In eum rugient leunculi. Ediderunt vocem ſuam; & poſuerunt terram ejus deſolatem.* Et *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et capitis decimi noni verſu ſeptimo, *Deſolata eſt terra, & plenitudo ejus voce rugitus illius.* Antecedens pro Conſequente. Nam præciſè loquendo per rugitum ſuum leo terram non deſolat, ſed per ea, quæ rugitum conſequuntur. Nempe cum rugitu edito in homines & greges inſilit, eoſque immanem in modum contritos, & diſcerptos vorat. Sumptâ tamen occaſione ex hujuſmodi Scripturæ locis, nonnulli Veterum leonis rugitui vim tribuunt, prope dixerim magicam, qua animalia ſic detineat, ut eo ſemel audito obtorpeſcant, & fugere haudquaquam poſſint. *Gloſſa* vetus in *Amos* 3. *verſ.* 4. ex *Remigio Altiſſiodorenſi*: *Leo, cum famem patitur, ſi videat prædam, dat rugitum, quo audito fera ſtans fixo gradu ſtupefacta:* Et de eodem *Baſilius* in *Hexaemeron Homilia* nona, Οἱ καὶ τηλικαῦτα τῆς φωνῆς τὰ ἔγγονα ἡ Φύσις ἐνέθηκεν, ὥστε πολλὰ τῶν ὑπερβαίνοντα τῇ ταχύτητι μόνῃ πολλάκις ἀλίσκεσθαι τῷ βρυχήματι. *Cui natura talia præſtitit vocis organa, ut animantium complura, quæ ipſum celeritate ſuperant, ſolo ſæpe rugitu vocis capiantur.* Quod *Ambroſius* ſic imitatur in *Hexaëmeron* libri ſexti capite tertio, *Cujus vocis tantus naturaliter ineſt terror, ut multa animantium, quæ per celeritatem poſſent impetum ejus evadere, rugientis ejus ſonitu, velut quadam vi attonita, atque ſibi deficiant.* *Græcè rugire* eſt βρυχᾶσθαι, & *rugitus* βρύχημα: quas voces ſæpe adhibuit *Aquila* pro *Hebraïs* שאג, & שאגה, ut apparet ex fragmentis, quæ ſuperſunt, *Pſal.* 22. *verſ.* 2. & 32. *verſ.* 3. & 38. *verſ.* 9. *Eſa.* 5. *verſ.* 29. &c. Sed *Septuagintà* utuntur libentius vocibus ὠρύειν, vel ὠρύεσθαι, & ὠρυσμὸς, ac ſi ſint Synonymæ prioribus, quas diximus. Sic *Jud.* 14. *verſ.* 5. Σκύμνος λέοντος ὠρυόμενος. *Pſal.* 22. *verſ.* 22. al. 21. *verſ.* 23. Ὡς λέων ἁρπάζων, καὶ ὠρυόμενος. *Pſal.* 104. al. 103. *verſ.* 22. Σκύμνοι ὠρυόμενοι. *Jer.* 2. *verſ.* 15. Ἐπ' αὐτὸν ὠρύοντο λέοντες. *Ezech.* 19. *verſ.* 7. de leone, Ἀπὸ φωνῆς ὠρυσματος αὐτοῦ. *Ezech.* 22. *verſ.* 25. & *Soph.* 3. *verſ.* 4. Ὡς λέοντες ὠρυόμενοι. *Zachar.* 11. *verſ.* 3. Φωνὴ ὠρυομένων λεόντων. Unde *Petrus Apoſtolus* 1 Pet. 5. verſ. 8. Ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ. Proinde *Eſa.* 5. *verſ.* 29. pro ὠρύσεται ὡς λέοντος, legendum eſt ὠρύονται. Nam *orgia* nihil ad leonem. Et *Hebræa* habent, שאגה לו כלביא, *rugitus ille tanquam leænæ.* Sunt, quibus hæ locutiones minus *Græcæ* videntur, quia in *Pollucè* (lib. 5. cap. 13.) luporum, vulpium, & thoum eſt, ὠρύεσθαι, ut leonum, urſorum, & pantherarum βρυχᾶσθαι. Et verò ὠρύεσθαι de canibus plerumque dicitur, & minoribus feris. Sic *Lucianus* memnit τῶν κυνῶν ὠρυμάων. In *Oppiani* lib. 4. *De Venatione* canis

— περιπεχὴς ὀδύρεται
Ὠρυμοῖς ἐλάτῃ. —

In *Bione Adonidem*

— φίλοι κύνες ὠρύοντο.

Et de *Daphnide* dicit *Theocritus*,

Τῶν μὰν θῶες, τῶν δὲ λύκοι ὠρύοντο.

In *Nonni Dionyſiacis*, libro ſecundo, inclamante *Typhoëo*,

Ὠμηστὴ πιλάδητι λύκοι, βρύχημα λεόντων.

In *Theophraſti* libro *De ſignis tempeſtatis*, Λύκῳ ὠρυόμενος χειμῶνα σημαίνει· ut in *Arate*,

Καὶ λύκῳ ὑπνώτῃ μακρὰ μυκήσατο ὠρύεται.

Tamen etiam leonibus ἡ ὠρυμὸς tribui videas, & τὸ ὠρύεσθαι. Nam apud *Theocritum* de leone *Nemeæo* dicit *Hercules*,

Ἥματος ἦν τὸ μέσσον, καὶ οὐ δύη ἴχνια τοῖο
Φραδσῆναι δυσμῇ, τόθ' ὠρυομοῦ πυθέσθαι.

Jam dies medium erat, neque uſquam illius veſtigia poteram animadvertere, neque rugitum audire. Et *Apollonius Argonauticôn* lib. 4. verſu 1338.

— λέων ὡς, ὅς τε ἁ τ' ἀν ὕλῃσι
Σώμασιν ἦι μεθίπων ὠρύεται. —

Ut leo, qui per ſylvam compaſcuam ſuam ſequens rugit. Ubi *Scholiaſtes*, Ὠρύεται αὐτὶ τοῦ βοᾷ, ἴσι δὲ τὰ τῶν λεόντων φωνῆς. *Heſychius* itidem, Ὠρυομένων, κραζόντων. Κυρίως δὲ ἐπὶ λιμῷ πλειόνων λύκων, ἢ λεόντων, ἢ κυνῶν. Et *Philoxeni Gloſſa*, Ὠρύομαι, *rugio.* Hæc de *Græcis.* At *Hebræi* quatuor vocibus hoc ipſum efferunt, quarum prima שאג in *Prophetis* pro *rugitu leonis* occurrit quindecim locis. Inſuper Deo tribuitur, qui, rugientis leonis inſtar, voce ſua graviter intonat, ut *Job.* 37. *v.* 4. *Jer.* 25. *v.* 30. *Joel.* 3. *v.* 16. *Amos* 1. *v.* 2. Et hominibus, ſive minentur, ut *Pſal.* 74. *v.* 4. ſive graviter ingemiſcant, ut *Pſal.* 22. *v.* 2. & 32. *v.* 3. & 38. *v.* 9. Quin pro lacrymis ſumitur, quæ gemitum comitantur, in his *Job.* 3. *v.* 24. *Stillant, ut aqua rugitus mei.* Sed & *Græcè* ὠρυόμην *rugitum* pro *ejulatu*, & *planctu* adhibet *Quintus Calaber.* Et in *Nicandri Alexipharmacis* verſu ducenteſimo vigeſimo primo, qui toxicum bibit βρυχᾶσθαι ἀρυδὸν *rugit cum fremitu*, aut *cum rugitu*, id eſt, *graviter ejulat.*

II. Verbo שאג *ſaag* Synonymum נהם *naham* ſacri Scriptores nonniſi de leunculis uſurpant. Sic *Prov.* 19. *verſ.* 12. & 20. *verſ.* 2. נהם ככפיר, *rugit*, vel *fremuit, ut leunculus.* Et *Eſa.* 5. *v.* 29. ושאג ככפירים ינהם, *Et rugiet ut leunculi, & fremet. Chaldæis* tamen, & *Arabes* cuivis leoni tribuunt. Proinde *leo Arabicè* dicitur نهام. Propriè נהם eſt *fremere*, ut המה. Itaque quomodo המה *fremere* de mari paſſim occur-

occurrit (ut *Pſal.* 46. *verſ.* 4. *Eſa.* 17. *verſ.* 12. & 50. 42. & 51 *verſ.* 55. *Jerem.* 5. *verſ.* 22. & 6. *verſ.* 23. & 31. *verſ.* 35. & 51. *verſ.* 55.) ita legas *Eſa.* 5. *verſ.* 30. ינהם, *Et fremet ſuper illum in ea die* כנהמת ים, *juxta fremitum maris*, id eſt, *prone mare fremit.* Unde in leonem recte transfertur. Nam & de leone *Poëta* dixit *Æneidos* libro nono, & duodecimo,

— *fremit ore cruento.*

Et *Lucanus* lib. 1.

— *vaſto & grave murmur hiatu*
Infremuit. —

Et *Seneca* in *Oedipo*,

— *ceſſat vrats fremitus leonis.*

Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Ubi ſævit in viros, priuſquam in fœminas, fremit.* Et *Lucretius Hipponenſis* de *Proteo*,

Spumat uper, fluit unda, fremu leo, ſibilat anguis.

Græcis quoque *leonum* Epitheta ſunt ἰμβριμήτης, & ἰμβρομᾶς, ut *Oppianus Cynegeticôn* lib. 4.

— ἰμβριμᾶς ἐύκομος Ἄρης,
Gravitur fremiens bene-jubatus leo.

III. Magis inſolens videbitur, quòd *Jeremias* leonum catulos rudere ſcribit capitis quinquageſimi primi verſu 38. *Ut leunculi*, inquit, רגעם, *rugunt ut catuli leonum.* Id enim propriè נערן. Itaque ad hunc locum *R. Selomo*, & *Kimchius* obſervant *aſinum rudentem Hebraicè* dici חמור נוער. Sed eadem Catachreſi dixit *Poeta* ſummus lib. 7. *Æneidos*,

— *ſæque leonum*
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum.

Ubi *Servius*, *Ruditus proprie clamor eſt aſinorum, ut grunnitus porcorum, ranarum autem coax. Johannes* etiam *Apoc.* 10. *v.* 3. Ἔκραξε λέων μυκᾶται, *ut leo mugit*: cum *mugire* ſit boum. Sed rationem καταχρήσεως ita docet *Plutarchus* in libro *De terreſtribus & aquaticis animalibus*, Κἂν λάβωσιν ἰτέου, ἀνακαλύπτει μίαν μυκήματι τὸ βρύχημα ποιοῦντες ὅμοιον. *Si quid capiunt*, (patres leones) *advocant* (catulos ſuos) *rugitum vituli mugitui ſimilem edentes.* Hinc *Theocritus* in *Bacchi* de *Agave Pentbei* matri,

Μάτερ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἰδοῖσα,
Ὅσσ᾽ ὑπὸ ταυρᾶν τελείων μύκημα λεόντων.
Mater quidem mugit capite filii ſublato tanto mugitu, quantus eſt fata leana mugitus. Et *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

At ille, ut ingens, nemoro ſub Naſamonio,
Æger reclusi pectore admugit leo.

Oppianus quoque mugitum videtur cum rugitu confundere, cum dicit, ubi ſupra,

Μυκᾶται βρύχημα τιλούρων, —

Gravi rugitu mugit. Et in *Ajace Sophocles* verſu 323.

Ταυρούμενος ταῦρος ὡς μυκώμενος,
Gemebat ut taurus mugiens, pro μυκώμενος quædam editiones habent βρυχώμενος *rugiens*, pro *mugiens.*

IV. Quid quod הגה Verbum, quod *meditari* & *muſſitare* ſignificat, de leone ſic uſurpatur? *Eſ.* 31. *v.* 4. כאשר יהגה האריה וכפיר על טרפו ad verbum, *Ut muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam*: nempe analogica ratione. Neque enim intelligitur plenus leonis rugitus, ſed demiſſior ſonus, qualem edit leo prædæ ſuæ jam compos. Qui à pleno rugitu non minus differt, quàm à latratu gannitus, aut à pleno ſermone muſſitatio. *Græcè* dixeris ὑποβρύχημα. *Ovidius murmur* appellat, cum de *Hippomene* & *Atalanta* in leones mutatis dicit,

Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt.

Atque id propriè eſt הגה. Hinc *Eſa.* 8. 10. *Conſulite* Pythonicos, *& arvolos*, המצפצפים והמהגים *qui ſuſurrant, & qui muſſitant.* Agitur de engaſtrimuthis, & vatibus necromanticis, qui mortuorum umbras evocant, ut docent ſequentia. Hi porro exili ſolent & ſubmiſſa voce loqui. Hinc *Nonnus* libri quarti *Dionyſiacôn* verſu 272.

Καὶ κρυφίῃ μάγον ὕμνον ἀνέκλαγε δαιδὶ φωνῇ
Δεπτὸν ἔχων ἐλέλυγμα. —

Et magicum hymnum reſonavit occulta voce ſacra exilo murmur edens. Qualem etiam dæmonibus vocem tribuunt hujus artis ἐπῳδοί. *Pſellus* de dæmonibus Ἐξαίτιόν τὸ γὰρ τῶν ἀμυδρὸν ἔχειν ἐπιτηδεύουσι, ἵνα διὰ τὴν ἀσαφειαν τῆς φωνῆς ἡ ἐξ ὑποβάσεως ἀποδιδράσκουσιν ἔλεγχος. *Data operis hoc genus exili ſono loqui ſtudet, ut per vocis obſcuritatem mendacii reprehenſionem effugiant.*

Inde in *Alcorano* التهوين ذهاب الصوت الترجيع بالصوت في لين Atthahuido, *reſonſu dæmonum, & vocis lenis percuſſio*, qualis ſcilicet putatur eſſe dæmonum. Item, الغزيل صوت الجن وهو جرس يسمع بالفلوات بالليل Alazipho, *vox dæmonum, id eſt, levis ſonus, qui nocte auditur in deſertis.* Unde nomen habet mons العرأى *Alazapho* in *Dahna* milliaribus duodecim à *Medina* diſſitus, in quo hujuſmodi ſibili creduntur ſæpe audiri. Sic apud *Petrum Cranium* (lib. 6. cap. 11. *De honeſtu Diſciplina*) profitetur *Hermolaus Barbarus vocem ſe dæmonis pertenuem & pene ſubſibilantem audiſſe, quâ ille de* Ariſtotelis *forte* Entelechia *interrogatus, ſibi ipſi & Georgio* Placentino *reſponſitavit.* Quod nominatim aſſerit *Procopius* in *Eſaiam* de iis dæmonibus, qui animarum vicem præſtant, cum evocantur arte Necromantica. Λίπτα λίγοντες, inquit, καθάπερ ἐκ τοιούτων εἰ δαίμονες ψυχὰς τὰς καλουμένας ἐνεκρομάντευον. *Exiliter loquentes ut dæmones, qui ſimulant ſe eſſe animas, quas per Necromantiam evocantur.* Itaque etiam *Poeta* mortuorum umbris tenuem hanc loquelam aſſignant. Ita, cùm *Æneum* viderunt in Inferis lib. 6. *Æneidos*,

— *pars tollere vocem*
Exiguam, inceptus clamor frustratur hiantes.

Et *Horatius* lib. 1. *Satyra* 8. poſtquam multis deſcripſit, quibus artibus uſæ ſint *Canidia*, & *Sagana*, veneficæ, ut elicerent animas reſponſa daturas.

Singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
Umbra cum Sagana *reſonarent triſte & acutum?*

Et *Lucanus* lib. 6.

Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.

Stridere Græcè eſt τρίζειν, qua voce *Homerus* uſus eſt in argumento ſimili, nempe in *Odyſſea*, libri ultimi ferè initio, ubi procorum animas, quas in Inferos deducebat *Mercurius*, ſtridiſſe refert more veſpertilionum, quę in intimo magni antri ſinu ſtridentes volant:

— ταὶ δὲ τρίζουσαι ἵποντο,
Ὡς δὲ ὅτε νυκτερίδες μυχῷ ἄντρου θεσπεσίοιο
Τρίζουσαι πωτῶνται. —

Nempe, ut ait *Euſtathius*, μυθικῶς ταῖς ψυχαῖς ἴσως λίχθη τρίζοις, οἷα λόγου μὴ ἐπιδεχθεῖσι ἐσημάναι, *fabuloſe animabus tribuitur ſtridor, quia ſermone articulato carent.* Sed hæc obiter ad locum *Eſaiæ.*

Præter leonis faciem, & greſſum, & rugitum, etiam os eſt terribile, de quo Scriptura paſſim. Ita *Pſal.* 22. *verſ.* 22. *Libera me ex ore leonis.* Dan. 6. verſ. 22. *Dominus meus miſit Angelum ſuum, & clauſit os leonum, ne me perderent.* 2 Timoth. 4. verſ. 17. *Ereptus ſum ex ore leonis.* Hebr. 11. verſ. 33. *Occluſerunt ora leonum.* Apoc. 13. verſ. 2. *Et os ejus ut os leonis.* Mirum fuiſſe, qui negarent *os* fere Latinè dici, quos *Nonius Marcellus* ita refellit: *Os hominum tantum dici putant, cum auctoritate Veterum, & pecudum, & ferarum dici poſſit*, &c. Virgilius *de leone*, Æneid. *lib.* 7.

Im-

Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Addi poterat quod idem etiam de leone dicit libro undecimo,

— lavit improba teter
Ora cruor. —

Et ex *Statio* lib. 2. *Thebaidos*,

— excuſſaque leonum
Ore dapes. —

Os porro leonis vaſtum & immane eſt. *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis*, Ἔστι γὰρ ἔχων εὖρυ ἐυμέγεθες. *Virgilius* libro decimo,

Gaudet hians immane. —

Lucanus lib. 1.

— vaſto & grave murmur hiatu
Infremuit. —

Sed os quam vaſtum habeat leo nihil tam docet, quam quod aſſerit *Phile* cap. 31.

Ῥοφεῖ δὲ ταχέως ὑγιεῖς ὅλον βρύχων,

Frendens autem totum facilè abſorbet hominulum. Proinde leonis os *Oppianus* libro 4. *Cynegeticôn* appellat φάναν χάῤ lethiferum chaos, ſeu *hiatum*. Et *Phile* κατάφρακτον σῶμα, propter ſeptum dentium, quorum quanta ſit firmitas & durities, vel hinc colligo. Στερεὰ δὲ μᾶλιστα ὁ λέων πάντων ἔχει τὰ ὀστᾶ· ἅπτα γάρ ἐστι σκληρὰ, ὥστε συντριβῆναι, ἄντερ ἐκ λίθων, ἐκλάμπουσι πῦρ. *Oſſa habet leo omnium firmiſſima: nam ita dura ſunt, ut ex iis colliſis ignis, tanquam ex ſilice, elicitur.* Proinde medullam nullam habet, aut ferè nullam. Hoc utut rideat *Epicurus* in Epiſtola, quam citat *Athenæus* lib. 8. cap. 12. tamen ut rem compertiſſimam repetit *Philoſophus* ejusdem libri cap. 20. & *De partibus* lib. 2. cap. 6. & 9. *Ælianus* quoque *Hiſtor.* lib. 4. cap. 34. Εἰ δέ τις τὰ ὀστᾶ ἔ λέοντος διαπτοι, πῦρ ἐξ αὐτῶν ἐξάλλεται· μυελὸς δὲ οὐκ ἔχει· οὐδὲ γὰρ ἐστι κοῖλα αὐλῶν δίκην. *Si quis oſſa leonis collidat, ignis ex ipſis elicitur. Medullis autem carent: neque enim fiſtularum modo cava ſunt.* Et *Phile*,

Καὶ κοῖλον ἐστὶν οὐκ ἔχει τὸ θηρίον,

Et ita cavum hac fera non habet. Porro in quovis animali dentes oſſa reliqua duritie, firmitate, & ſoliditate longè ſuperant, molares præcipuè. Ideo in Sacris Libris res maximè noxiæ cum leonum dentibus & molaribus conferuntur. Et de locuſtis dicitur *Joel.* 1. *verſ.* 6. *Gens aſcendit contra terram meam valida & innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, & ei ſunt leæna molares.* Quod in myſticas locuſtas *Johannes* ita tranſtulit *Apoc.* 9. *verſ.* 8. *Dentes earum erant ut leonum dentes.* Et *Sirachides* εἰς τὸν ἁμαρτίαν *in peccatum*, de quo ſcribit *Eccleſ.* 21. *verſ.* 3. *Dentes leonis dentes ejus ſunt, perimentes animas hominum.* Et, cùm tyrannorum potentiam retundit Deus, *molares leonum avellere*, aut *confringere* dicitur. Ita *Job.* 4. *verſ.* 8. *Quemadmodum vidi, quod arantes iniquitatem metunt illam. Flatu Dei perent, & ſpiritu furoris ejus deficiunt. Rugitus leonis, & vox leonis nigri, & dentes leunculorum excutiuntur.* Et *Pſal.* 58. *verſ.* 7. *O Deus, deſtrue dentes eorum in ore ipſorum. Molares leunculorum avelle, Domine.* Quapropter leones dentibus maximè valere hæc *Anacreontes* inſinuant *Oda ſecunda*,

Φύσις κέρατα ταύροις,
Ὀπλὰς δ' ἵπποις ἔπηξε,
Πόδωκίην λαγῴοις,
Λέοντι χάσμ' ἰόδοντα.

Natura cornua tauris, ungulas dedit equis, celeritatem leporibus, leonibus hiatum dentium. Itaque cum *Syro* ſermone fera quævis vocetur ܐܪܝܐ ܕܣܝܢ *animal dentis*, *Apocal.* 6. *v.* 8. & 11. *v.* 7. & 13. *v.* 1. &c. hoc nomine credibile eſt leonem potiſſimùm intelligi, cujus dente tam *Syria*, quàm vicinæ regiones maximè infeſtantur. Et cum *Alcibiadi* dixiſſet colluctator ab ipſo morſus, Δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἐγώγε, ἄνερ, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. *Mordes, ô* Alcibiades, *mere mulierum: Minimè verò, inquit, ſed more leonum.* Ita *Plutarchus.*

Quintò in leone timenda eſt manus, de qua *David* 1 Sam. 17. *v.* 37. *Dominus, qui eripuit me è manu leonis, & è manu urſi, ipſe eripiat me è manu* Philiſtæi *iſtius.* Et *Darius* in edicto ſuo *Dan.* 6. *v.* 27. *Liberavit* Danielem *à manu leonum.* Neque ulla eſt κατάχρησις in hoc loquendi genere, ut viri docti ſibi fingunt. Nam pedes leonis anteriores, quibus potiſſimum diſcerpit, dum poſterioribus nititur, verè & propriè dicuntur *manus.* Et ſic *Arabes* conſtanter vocant. *Alcamus*

قبط الاسد جمع بين يديه ورجليه

Leo kamata, *id eſt, collegit inter manus ſuas & pedes ſuos.* Ex uſu *Romanæ* linguæ dixeris *inter anteriores & poſteriores pedes.* Sed & à *Græcis manus* vocatur leonis pes anterior. Cujus locutionis ecce illuſtre exemplum in *Oppiano* libro tertio *Cynegeticôn*, quodque non tam propter verba, quam propter rem ipſam hic profero,

Ἔκλυσε μὲν κρατεροῖο λεοντείοιο πέδιλα,
Δεξιτερὴν ὑπὸ χεῖρα φέρων ἀλίωτα λίαινα
Νάρκα θοὴν, τῇ πάντα λέων ὑπὸ γούνατα θηρῶν.

Hoc parve etiam audivi de manſuetariis leonum juvenibus, fulvum leonem ſub dextra manu geſtare promptam torpedinem, qua omnia fulvæ ferarum genua. Quod nihilo videtur verius, quàm quod alii ſupra aſſerierunt, reliqua animalia leonis rugitu ſtupefieri. Tamen hæc non alia de cauſa conficta ſunt, quàm propter leonis robur immenſum, quo reliquas feras tam facilè obruit, quam ſi vis ναρκωτικὴ illarum artus ſtupefaceret. Pro νάρκα θοὴν *Brodæus* legi voluit νάρκα θόην, quia νάρξ, unde Accuſativus νάρκα, alibi nuſquam legitur. *Torpedo* enim νάρξ non dicitur, ſed νάρκη, vel νάρκη. Proinde *Rutgerſhuſii* editio, atque aliæ recentiores, contra veterum fidem, habent νάρκα, non νάρκη. Sed præſtrenda videtur lectio vetus, quia ſenſus ita poſtulat. Νάρκα θοὴν, id eſt, *torpedinem*, quæ ſtatim obſtupefacit. At per νάρκα θοὴν quid intelligi poſſit nullus video. Itaque per Metaplaſmum, cujus exempla non deſunt, νάρκα, pro νάρκαν, aut νάρκην, *Poeta* ſcripſit. De hyæna Veteres aliquid ſimile ſcripſerunt. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 14. Ἡ θῆλυς, ὡς Ἀριστοτέλης λέγει, τὴν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ἔχει δύναμιν ὑπνοποιὸν, καὶ ἐσεργάζεται κάρον μόνον προσίγουσα. *Hyæna, ut tradit* Ariſtoteles (nempe in *Mirabilibus*, ubi locus de hyænis hodie mutilus eſt) *in læva manu vim habet ſoporiferam, & ſole tacta vim cenciliat. Phile* capite quadrageſimo tertio.

Καὶ τὴν ἑαυτῆς ἐντίνασα δεξιὰν,
Καθῆκεν εἰς τὴν ῥῖν ἅ καμμόλης,
Κάρη γὰρ ἅπαι φασὶν αὐτὴν ἰσχύειν.

Et ſuam dexterum parans mittit in dormientis naſum, eam enim ajunt vim habere ſoporiferam. Vides tam hyænæ, quam leoni manum tribui, eique manui vim ſoporiferam. Et *Ariſtoteles* quidem ſiniſtram manum dixerat, ſed *Phile* dextram. Ita ut, mutato nomine, de hyæna idem, quod de leone narretur. In manu leonis *digitus* imprimis ſunt terribiles. *Ungues* ita nominat *Philoſephus*, cùm de leone dicit libri quarti *De partibus* capite decimo, Πενταδακτύλους ἔχει τοὺς προσθίους πόδας, τοὺς δ' ὀπίσθιους τετραδακτύλους. *Priores pedes quinis digitis diſtinctos habet, poſteriores quaternis.* Cujuſmodi digitos idem lupis tribuit, & canibus, & pantheris. Sed illorum ungues parvi ſunt præ leonum unguibus. Proinde eſt inter leonum imperii notas, quas in *Jambis* collegit *Phile*,

— πόδας μέγας ὄνυξ,

pedem magnus unguis. In quo tam notabilis eſt magnitudo, ut inde natum ſit Adagium, Leonem ex ungue dignoſci. Idem quoque eſt acutiſſimus. *Herodotus*

rodotus lib. 3. cap. 108. de leone, Ὁ δὲ ἰχνῶν ἐνοχας θηρίων πάντων ἰσχυράτους, *Cum ex omnibus feris ungues habeat longè acutissimos.* Quin quasi scirent leones quantum unguibus valeant, eos summa cum custodiunt. Atque, ut ex *Plinio Solinus* refert, *Gradientes mucrones unguium vaginis corporum claudunt, ne acumina asperitu retundantur.* Leonis ungues *Arabicè* مخالب *machalibo*, & pulpæ, seu digiti, quibus adhærent, براثن *barathsino* dicuntur, & عكارين *achaxilo*. De leonum dente, & ungue multa habet *Oppianus Cynegeticôn* lib. 4. in quibus hæc notanda,

Ἀντὰρ ὁ γ' ἐσ τ' ἰνύχεσσι γενίζει τι λευγαλέησιν
Ἀρχτῶ, ὃ κεν ἤληται ὑπαιθύσσων κεραΐζει.

At ipsis quidem unguibus maxillisque pernicioſis indomitus, quemcunque corripuerit, cum concussens trucidat. Proinde in leonum venatione Æthiopes habere dicit clypeos è bubulis pellibus,

Ἄλλας ἴμεν τ' ἰνύχων βιαρῶν, γενίων τε δαφοινῶν,
Ut sint tutamen adversus robustos ungues, & cruentas maxillas. Ac leonem impune lacessere, iis clypeis fretos,

Τὼς ἕ τε πρατερὸν γενύων τάμνειν ἐδόντας,
Οὔτε σιδηρείων ἰνύχων πάμπαν ἀκαχεῖν.

Quos neque validi maxillarum secant dentes, neque unguium ferreorum perforant cuspides. Et de utroque sic *Horatius* lib. 2. *Oda* 19. ad *Bacchum*,

Rhœcum retorsis leonis
Unguibus horribilique mala.

Rhœcum enim *Gigantem Bacchus* leonis specie dentibus & unguibus vicisse fertur. Hinc *exarmare leonem* est illi dentes & ungues avellere apud *Lampridium* in *Heliogabalo*. Et apud *Diodorum* (a) libro decimo nono *Eumenes* fabellam refert de leone, qui cum virginem, cujus amore tenebatur, in conjugem petiisset, eam concessit pater, modo leo dentes & ungues eximeret. Quo facto, ἁ πατὴρ θηρίωσαντα πάντα, ἐπεὶ οὖν ἦν φιλικὸς, ἀποδεδληκότα, τύπτοντα τῇ ξύλῃ ῥᾳδίως ἀποκτείναι, *patrem, cum leonem illa mansa deposuisse videret, quibus erat formidabilis, illum baculis concisum facilè interfecisse.*

(a) Pag. 684.

Leones in solitudine plerumque degunt, in sylvis puta, & montibus, ab humano commercio remotissimis. De leonibus sylvicolis ecce aliquot Scripturæ loca! *Psal.* 104. *vers.* 20. *Dispones tenebras, ut fit nox, quâ erepunt omnes bestiæ sylvæ. Leunculi rugientes ad prædam,* &c. Jer. 5. vers. 6. *Percutiet eos leo è sylva,* &c. Jer. 12. vers. 8. *Est mihi hæreditas mea* ut *leo in sylva,* &c. Amos 3. vers. 4. *An rugiet leo in sylva?* &c. Mich. 5. vers. 8. *Erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus inter populos multos velut leo inter bestias sylvæ.* Sic è *Poetis Theocritus* Idyll. 1.

Τίων χ' οἱ ἐν δρυμοῖσι λέων ἀνέλασκεν Θαύητα,
Etiam morientem illum leo ex sylva flevit. Ovidius de *Hippomene* & *Atalanta* jam leonibus,

Protholamus celebrant sylvas. —

Seneca in *Thyeste*,

Sylvæ jubatus qualis Armeniâ *leo.*

Ecce itidem Scripturæ loca de monticolis leonibus! *Deut.* 33. 22. Dan *est catulus leonis, insiliens ex* monte *Basan.* Cant. 4. vers. 8. *Mecum è* Libano *veni, ô sponsa, contemplare ex* Amani *vertice, ex vertice* Senir, & Hermon, *è lustris leonum, è montibus pardorum.* Ezech. 19. vers. 9. de leone mystico, id est, de Rege *Juda*, quem *Babylonis* captivum abduxerant, *Non audietur amplius rugitus ejus super montes* Israëlis. Jerem. 49. vers. 19. & 50. vers. 44. *Ut leo ascendit ex* Jordanis *fastigio in loca aspera.* Gen. 49. v. 9. *Catulus leonis est* Juda. *A præda, fili mi, ascendisti.* A leonibus sumptum, qui, postquam in planis prædati sunt, saturi ad montes redeunt. Unde *Xenophon, De Venat.* Τὰ δὲ αὖτὸν καταβαίνοντα εἰς τὸ πεδίον τὸ ἔυστὸν, ἀσπαλιεύοντα μετὰ ἵππων καὶ κύνων, ἀλίσκεται εἰς πίνδυνον καθιστάντα τὸν αἰρόντα. *Quæ fera noctu in plana descendunt, equis & armis à reditu intercluſa, non sine venatorum discrimine capiuntur.* Ibidem leones, pardi, lynces, pantheræ, & ursi degere dicuntur in montibus, puta in *Pangæo*, & *Cisto* supra *Macedoniam*, & *Olympo Mysiæ*, & *Pindo Macedoniæ*, & *Nisæ* supra *Syriam*. Hinc *Homerus Iliad.* μ'.

Ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, —

Ut leo in montibus nutritus. Theocritus *Idyll.* 25.

— τις τὸ ἄφρων αἱμοφάγος λὶς,

Aliquis in montibus crudivorus leo. Dionysius libr. 3. *Bassaric.* apud *Stephanum* in Κάπυρος,

Ὅσσον γὰρ τ' ἐν ὄρεσσιν ἀριστεύουσι λέοντες,

Quantum enim in montibus virtute præstant leones. Oppianus lib. 3. *Cynegeticôn*

— Ὀρέστιον ὣς λέοντα,

Ut montanam leænam. Actæon apud *Nonnum*, cum à canibus lacerandus *Dionysiacôn* lib. 5.

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρεσσίγονος, —

Utinam me domuisset leo in montibus oriundus. Catullus de *Rufa*,

Num te leæna montibus Libyſtinis.

Virgilius,

Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Proinde *Pollux*, Τῶν δ' θηρίων τὰ μὲν ὄρεια δεῖ πλέκειν αὐτὰ ἐκ τῶν λίνων. *Ferarum quædam sunt plerumque montanæ, ut leones.* Et *Aristophanis Scholiastes* in *Avibus*, Κυβέλην φασὶ τὴν Ῥέαν παρὰ τὸ Κύβελα ὄρη· ὀρεία γάρ ἡ Θεός, διὸ καὶ ἐποχεῖται λεόντων ζεύγει. Cybelem Rheam *vocant à* Cybelis *montibus: montana enim est Dea, ac proinde bigâ leonum vehitur.*

Tamen ad urbes & loca culta leones interdum accedunt, & feræ aliæ. *Jerem.* 5. v. 6. *Percutiet eos leo è sylva; lupus vespertinus vastabit eos; pardus vigilabit ad civitates eorum: quisquis egredietur exinde discerpetur.* Ita *Samaritanos* leones interimebant 2 *Reg.* 17. 25. 26. Et præ metu leonis piger non audet è domo egredi. *Leo,* inquit, *est foris, in mediis plateis occidar,* Prov. 22. v. 13. Et rursus, *Prov.* 26. v. 13. *Leo niger est in via, leo est in plateis.* Porro leones è desertis locis ad cultiora veniunt, sive vis quædam θείλατος ad impiorum ultionem eos impellat, ut suo loco dicetur, sive naturâ propriâ eò ferantur. Ita enim *Philosophus Hist.* libri nono capite quadragesimo quarto, Περὶ δὲ τὰς πόλεις ἐρχονται μᾶλλον, καὶ τὰς αὐθρώπους ἀδικοῦσι, ὅταν χειμῶνας πρωΐονται, διὰ τὸ τὸ χῶρος ἀδύνατοι θηρεύειν ὄντες, καὶ διὰ τὴ πεινοῦσιν τὰς ἑαυτῶν. *Ad urbes veniunt, & hominibus insesti sunt, maxime cum senuerunt, & propter senium & dentium imbecillitatem venari nequeunt.* Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 16. *Polybius*, Æmyliani *comes, insaniæ hominem appeti ab iis refert, quoniam ad persequendas feras vires non superant. Tunc obsident* Africæ *urbes*, &c. *Origenes Catenâ* in *Jeremiam*, Ὁ δὲ λέων, ὡς ἱστόρηται, γηράσας περὶ τὰς πόλεις γίνεται, θηρίων δίκην ἀνθρώπους. *Leo, cum senuit, ut refertur, circa urbes degit, ut venetur homines. Eustathius* in *Hexaemeron*, Τοιοῦτος δὴ, καὶ ὁ ἐς ἄγαν βαδίζων ἀνοσιουργὸς ἐρεθισμὸς τοῦ κάλεσεν, θηρίοις οἷς βλοῦσι τὸν ἄνθρωπον γλιχόμενος. *Cum senuit, & ad venandum est impar, urbibus insidiatur, hominibus inhians, ut inde victum sustentet.* Alii non ad urbes, sed ad pastorum casas tum leonem accedere scribunt. *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Τὸ γήρας δὲ ἐπαρχόμενος, καὶ ὑπὸ τὸ ἄυλια ἔρχεται, καὶ δὴ τὰς καλύβας, καὶ ἔνδοι τὰς οἰκήσεις τὰς τῶν ποιμένων τὰς ὑπαίθριους· ταῦτ γὰρ ἐρήμας ἔτι θήρας ἐπιβαίνειν ἀδύνατός ἐστι. *Cum senescere incipit, ad caulas, tuguria, & subterraneas pastorum casas proficiscitur. Infirmus enim cum sit, montanis prædia non confidit amplius.* Unde *Phile* cap. 31.

Ὅταν δὲ γηρᾷ, καὶ τροφῆς χρείαν ἴσχῃ,
Ἐκεῖ τὸ θηρίον οἶδε τὸ θηρᾶν οὐκ ἴσχει,
Φυτρᾷ πρὸς ἀγρὸς, καὶ νομεῦ ἐκνυλίους.

Leo, ubicunque degat, lustrum habet vel in antro, vel

vel in vepretis, vel in denſis arboribus, ubi latet interdiu tanquam in inſidiis. Id *Arabicè* dicitur حدر *ehdron*, & ناموس *namuſon* à latendo; مريسة *mrisaton* à quieſcendo; أجمة *agiamaton*, & خيس *ehesſon*, cum eſt in arundineto; غيل *ghilon*, & عرين *arinon*, cum eſt in ſylva; خيفة *chaphaten*, cum eſt in declivi montis. Tot enim vocabulis, & fortaſſe multo pluribus *leonis luſtrum* ſignificant. *Hebræi* quoque non pauca habent, quibus id ipſum deſignent, ſed aliunde mutuata. Ita סך *ſoc*, vel סכה *ſucca*, propriè *tugurium*, *tabernaculum*, pro *leonis luſtro* ſumitur *Job.* 39. 2. *Pſ.* 10. 9. & *Jerem.* 25. 38. Et מעון *maon*, vel משענה *meona*, eodem ſenſu occurrit *Job.* 39. 2. *Pſ.* 104. 22. *Cant.* 4. 8. *Amos.* 3. 4. *Nahum.* 2. 11. 12. cum vox ſit generalis ad quodvis habitaculum. מסתר *miſthar* quoque, id eſt, *latibulum*, pro *luſtro leonum* uſurpant *David Pſ.* 10. 9. & *Jeremias Thren.* 3. 10. Quomodo *Jerem.* 4. 6. *Exivit leo* מסבכו, *ex perplexitate ſua*, id eſt, ex vepreto, cujus rami perplexi pro luſtro illi ſunt. Et *Nahum.* 2. 11. *Ubi* מעון *habitaculum leonum*, ומרעה, *& paſcuum eſt leunculorum?* id eſt, luſtrum. Et verſu ſtatim ſequente. *Et prada replebat* חוריו, *foramina ſua*, id eſt, antra, ſeu luſtra. Quippe in luſtris leones prædam colligunt, quâ & ipſi veſcantur, & catulos ſuos alant. *Nahum*, ubi ſuprà, *Leo rapiebat ſufficienter pro catulis ſuis, & ſuffocabat pro leænis ſuis, & prada replebat foramina ſua, & habitacula ſua rapina.* Hinc apud *Gellium* libri quinti capite decimo quarto, *Androclus* (aut *Androcles* verius) *truculentum*, inquit, *totum ego & leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras, membra opimora ad ſpecum mihi ſuggerebat.* In iiſdem luſtris cubat leo. *Job. cap.* 39. *verſ.* 1. (al. 38. 39.) *Nunquid venaris leoni prædam, & animam leunculorum imples, cum* ישחו, *inclinantur in habitaculis, &* ישבו, *ſedent in tugurio?* Pſal. 17. verſ. 12. *Et ut leunculus* יושב *ſedens in latibulis.* Pſal. 104. verſ. 22. *Et in habitaculis ſuis* ירבצון, *recubant.* Quod leonum proprium: unde *Jacob* Gen. 49. verſ. 9. *Incurvavit ſe*, רבץ כאריה, *recubuit ut leo.* Et *Ezech.* 19. 2. *Leana inter leones* רבצה, *recubans.* Hinc *Arabicè* ربض eſt leo, quaſi *recubitorem* dicas. Leones porrò, ut reliquæ feræ, diurnis horis potiſſimum in luſtris ſuis recubant, ſomnoque indulgent, ut noctu ad prædam quærendam divagentur. Unde *Pſal.* 104. *verſ.* 20. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, & erepunt omnes ſylvæ beſtiæ. Leunculi rugiunt ad prædam, & ut à Deo quærant eſcam ſuam. At, exorto Sole, recipiunt ſe, & in habitaculis ſuis recubant.* Nec deſunt *Arabibus* voces, quibus ſignificetur *leonis noctivaga venatio.* العوف الاسد لانه يتعوف بالليل *Alcamus*, *Alaupho*, *leo*, ſic dictus, *quia noctu venatur.* Idem, عواف *Uvvafon*, & عوافة *Uvvafathon* ما يتعوفه الاسد بالليل *quod leo nocte venatur.* Item, تقمر الاسد طلب الصيد في القمر 'Ο λέων ἀγελάσιος, id eſt, *Leo ad Lunam quæſivit prædam.* Nonnunquam etiam leones ex latibulis ſuis, aut reliquis animalibus, aut hominibus inſidias ſtruunt. *Job* ubi ſuprà, *Sedent in tugurio ſuo* למי ארב, *ad inſidias.* Pſal. 10. 10. יארב, *Inſidiatur in latibulo ut leo in tugurio.* Pſal. 17. 12. *Simi-*

lis eſt leoni, qui prædam appetit, & leunculo, qui ſedet in latibulis. Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi, leo in latibulis.* Sirach. 27. 10. *Leo venationi inſidiatur.* Et ejuſdem capitis verſu vigeſimo nono, *Ultio, tanquam leo, illis inſidiatur.* Leonem in antro ſuo inſidiantem ita deſcribit *Statius* libri ſeptimi verſu 670.

Qualis ubi primum leo manè cubilibus altis
Erexit rabiem, & ſævo ſpeculatur ab antro
Aut cervum, aut nondum bellantem fronte juvencum.

Itaque non probo, quod *Philoſophus* leonem inſidioſis animalibus ita opponit *Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ δ' ἀγελαῖόθηρα, καὶ ἐπιβουλα· οἷον οἱ ὄφεις· τὰ δὲ ἐλευθέρια, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ ἰνγενῆ· οἷον λέων· τὰ δὲ γοητικὰ, καὶ ἄγρια, καὶ ἐπίβουλα· οἷον λύκος. *Beſtia quædam ſunt illiberales, & inſidioſæ, ut ſerpentes: quædam liberales, fortes, & nobiles, ut leo: quædam generoſæ, & inſidioſæ, ut lupus.*

Leo ex inſidiis erumpens in prædam oblatam plerumque inſilit. Hinc *Deut.* 33. 22. Dan *eſt catulus leonis*, יזנק, *inſiliet ex* monte *Baſan.* Verbum יזנק unum eſt ex τοῖς ἅπαξ λεγομένοις. Proinde in ejus expoſitione valde laborant Interpretes. Pro יזנק, *Syrus*, una littera minus, aut legit, aut legi voluit ינק. Unde nata eſt illa verſio, *Dan catulus leonis* ܕܢ ܓܘܪܐ ܕܐܪܝ ܢܬܩ ܡܢ ܒܝܬ ܡܥܢ *qui lac ſugit ex Mauhnin.* Idem ſequutus unus *Arabum*, quem in *Suecia* MSS legi, ſic habet شبل الليث دان الذي يرضع من البثنية

Catulus leonis Dan, *qui lactatus fuit ex Batanea*, ſeu *Baſan:* quam regionem ſcatere leonibus ſcribit *Chazkuni* in hunc locum. Huic lectioni favere videtur, quod גור אריה *catulus leonis* leunculum deſignat, quâ ætate lac ſugit. Secunda interpretatio *Chaldæorum* eſt, qui id referunt ad annes, quibus irrigatur terra *Dan.* Ita *Onkelos* דן תקיף כגור אריון ארעיה שתי מן נחליא דנגרין מן כתנן Dan *robuſtus eſt ut catulus leonum, terram ejus potant annes, qui fluunt ex Mauhnan*, ſeu *Baſan.* Nec multo aliter *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres. Unde *R. Selomo*, יזנק מן הבשן כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו מסעיר פמיאם והיא לשם שהיה בחלקו שרי דן שנאמר ויקראו לשם דן חנוהו וקלוחו מן הבשן *Hæc verba* יזנק fluet ex Baſan *intelligenda ſunt ſecundum* Targum *eorum*, (id eſt, ſecundum *Chaldaicam* Paraphraſin) *quia* Jordanes *ex ejus portione fluebat, nempe ex antro Paneas* (id eſt, *Panoadis*) *quæ aliter dicta eſt* לשם Leſem. *Erat enim ea urbs in portione* Dani, *Unde eſt, quod dicitur* Joſ. 19. 47. "*Et vocaverunt* Leſem Dan. Jordanis *autem emanato, & defluxus eſt ex* Baſan. *Hic onymus* quoque hic habet, *Fluet largiter de Baſan.* Et verò זנק *zanak*, in *Talmude* paſſim *fluere* ſignificat: Et זנוק מים, *fluxus aquarum.* Et *Arabicè* زرنوق inferto R, *rivulus*, aut *fluentum* eſt. Eſt tamen, cur huic interpretationi non poſſim meum calculum addere. Si יזנק hic eſt *fluere*, verba *Moſis* ſic habebunt, *Dan eſt catulus leonis, fluet ex Baſan:* quæ verba nullum habent ſenſum commodum. Itaque *Chaldæi* Interpres cogitur hic multa ſupplere, nempe annes, qui rigant terram ejus, fluere ex *Baſane.* Sed ne ſic quidem quidquam profecit. Nam, ut taceam hæc non cohærere, *Dan eſt catulus leonis, annes, qui rigant terram ejus, fluunt ex Baſan*, rem aſſerit, quæ planè falſa eſt, nempe *Danitarum* ſolum rigari annibus ex *Baſanitide* ortis. *Danita* enim alii habitabant prope *Philiſtæos* ad rivum *Sorek* à *Baſane* remotiſſimum; alii ad fontes *Jordanis*, qui nec ipſe ex *Baſane* oritur, ſed ex *Trachonitide*, quæ à *Baſane* prorſus diverſa eſt. Itaque jam ſupereſt eorum interpretatio, quibus יזנק eſt *exſi-*

exſilire, vel *inſilire*. In his *Graci* Interpretes, Δὰν ἁλεύμενον ἐπ' Λίοντα, καὶ ἐκπηδήσει ἐκ ἧς Βασὰν. Et *Arabs Erpenianus*, يقفز من البثنية. *Hebras* quoque, *Aben Exra*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, ידלג. Et recentiores ferè omnes, *inſilet*, *ſaltabit*, *exſilet*. Huc facit, quod *Arabicè* ڤرق *nazaka*, *Nun* & *Ze* tranſpoſitis, hoc ipſum ſonat. Sed & ex *Hebræo* זנק *zanak*, palàm factum eſt *Æthiopicum* ቀነጸ: *kanaſa*, inverſis nempe literis, & permutatis *Zain* & *Tſadi*, quæ literæ ſunt maximè permutabiles. Et familiaris eſt *Æthiopibus* vocum *Hebraarum* inverſio. Talia ፈሐኀ: *machara*, *miſertus eſt*, pro רחם *racham*: ሰለፀ: *ſalaka*, *illuſit*, pro קלס *kalas*: ፈጸሐ: *rada*, *juvit*, pro עזר *azar*: አንገርገረ: *angurgur*, *murmuravit*, pro רגן *ragan*, &c. Ita ቀነጸ: *kanaſa*, factum ex זנק *zanak*. Extat in *Æthiopica* Paraphraſi *Cant.* 2. 8. pro *Græco* πηδῶν ἅλλομαι. Præterea in his verbis, *Dan eſt ut catulus leonis*, *qui ex* Baſan *exſiliet*, ſenſus apprimè quadrat, modò ne catulus leonis præciſè intelligatur adhuc lactens, ſed qui jam eſt כפיר, *leunculus*. Quomodo hæc ſæpe confunduntur. Et ſuo loco (*b*) docuimus עגל *vitulum* ſæpe vocari, qui jam eſt פר *par*, *juvencus*. Nempe leonibus id naturale eſt, ut in prædam inſiliant, *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Διώκων μὲν τοῦ ἐπιπήδησιν ἐποιεῖ, ὅταν ἡ πλησίον. *Cum inſequitur*, *impetu ſeipſum*, *cum in propinquo eſt*. *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Dum ſequitur*, *inſilit ſaltu*. Solinus, *Cum inſequuntur*, *niſus ſaltu adjuvant*. *Pollux* lib. 5. cap 14 Τὰ δ' ὑφὶ τούτοις, ἴδιον παρδάλεως, καὶ λέοντος, ἁλίμενα μέχρι ἧς κυνηγέτης χρέμψαι, πλησιάζοντα ποδῶν. *Ferè iſte*, *pardi puta*, *& leones*, *curſu ad venatorem uſque delato*, *cum propinqui ſunt*, *inſiliunt*. Et capite decimo quinto, Ἔστιν δ' ἂν ἐλαφος θεῖν, λαγωὸς φεύγειν, οὐ καὶ κάπρος ζωὴν γνώσεται, λέοντι ἐφορμῶν. *Dicet autem cervum currere*, *leporem fugere*, *ſuem & aprum irrumpere*, *leonem verò ruere*, ſaltu ſcilicet. *Alcamus*, السبطر الاسد يمتن عنى الوثبة; Affibatro; *leo*, *qui ad inſiliendum ſe extendit*. التقبض الاسد المستعد للوثوب Attekabbadho, *leo paratus ad inſiliendum*. Tamen hæc duo nomina التقبض & السبطر aliquo modo ſunt contraria, unum enim *ab extenſione*, alterum *à contractione* factum. Sed utrumque præcedit leonis ſaltum, qui ad inſiliendum primò membra contrahit, deinde eadem extendit. Et contractionis quidem meminit *Theocritus* in *Hercule* λεοντοφόνῳ, *Cum prius* (inquit *Hercules*) *flexus fuiſſet in arcûs modum*,

Ὡς ὅτ' ἰμὰς λὶς ἀνὴρ ἀνὰ πυθμένα πήξῃ, ἦλτο,

ſic ut nec leo ſævus collectus proſiliit. *Collectus*, ſeu *contractus*, *Græcè* est ἀθρόος, quod Interpretes non ſatis animadverterunt. De cætero non eſt obſcurum, cur *Dania* conferantur cum leone, qui in prædam ſaltu irruit. Sic enim illi, tanquam ſaltu, ab uno *Judæa* extremo ad alterum progreſſi, *Laiſam*, ſeu *Leſem* oppidum invaſerunt, quod de ſuo nomine poſtmodum *Dan* appellârunt, *Judicum* capite decimo octavo.

Leone porrò in prædam, id eſt, in homines, & pecora, aut alias feras inſiliente, ſtatim fit horrenda ſtrages, cum immanis monſtri dentes, & ungues, quotquot habet, in unius homuncionis, aut pecudis cædem conſpirant. Quod Hiſtorici Sacri ſimpliciter efferunt, & abſque ullo apparatu verborum. Sic 1 *Reg.* 13. 24. de *Prophetâ* miſſo in *Bethel*, *invenit eum leo in via*, & *occidit eum*. Et 1 *Reg.* 20. 36. de alio prope *Samariam*, *inveniens eum leo pervaſſit eum*. Et de *Cuthæis* 2 Reg. 17. 25. *Dominus miſit in eos leones*, *qui interficiebant eos*. Sed *Prophetæ* iis verbis utuntur, quæ magis afficiunt, & rem quaſi ob oculos ponunt. Horum libet quædam exponere.

Num. 23. 24. *Iſte populus ut leæna ſurget*, & *ut leo ſe eriget*, *neque cubabit*, *donec prædam comederit*, & *ſanguinem conſoſorum biberit*. Rem leoni familiarem propriè ſignificant *Arabes* Verbo العق *alapha*. *Alcamus*, العق الاسد ولع الدم Alapha *leo*; *id eſt*, *luxit ſanguinem*.

Eſ. 38. 13. *Ut leo*, *ſic* כאריה *confringet omnia oſſa mea*. Dan. 6. 24. *Invaſerunt eos leones*, & *omnia oſſa eorum* הדיקו *comminuerunt*. Unde patet, quid ſit *frangere* in his 1 *Reg.* 13. 26. *Tradidit eum Dominus leoni*, וישברהו & *fregit eum*. Et paulò poſt verſu vigeſimo octavo, ולא שבר ארי החמור *Et non fregit aſinum*, id eſt, oſſa ejus non comminuit, neque contrivit. Sic *Arabicè* in *Alcamus* عصر الاسد فريسته *Leo fregit prædam ſuam*: unde vocatur الهصور & الهيصر. Ibidem aliud *leonis* nomen الهموس exponitur الاسد الكسار الفريسته *Leo confractor prædæ ſuæ*. Et *Poeta* quoque ſic loqui amant. *Homerus Iliad.* Λ'.

Ὡς δὲ λέων ἰλάφοιο τανύσσας πάσσατο τέκνα
Τηΐδιος ξυνιὼξ, λαῶν κρατερώτατον ἔδοντα,

Ut leo cervæ velocis parvos catulos ſæpiùs confregit, *arripiens validis dentibus*. *Horatius* ad *Chloen* libri ſecundi *Oda* vigeſima tertia,

Atqui non ego te, *tigris ut aſpera*,
Getulusve *leo*, *frangere perſequor*.

Statius libro quinto *Thebaidos*,

Sic ubi ductorem trepidæ ſtabulique marinum,
Quem penès & ſalius & adulta gloria gentis,
Maſſylo *frangi ſtupuere ſub boſſe juvenca*.

Et libro undecimo,

— *indomitos ut cum* Maſſyla *per arva*
Armenta Reges magno leo frangit hiatu.

Seneca in *Troade*,

At ille ſevus, *matre ſubmota*, *leo*,
Prædam minorem morſibus vaſtis ſremens
Frangit, *vehuque*. —

Verbo שבר propè Synonymum eſt פרק, tamen nonnihil differunt. Illud enim *frangere* ſignificat, hoc *diſcerpere* potiùs, *lacerare*, & *divellere*; ut in loco, quem citat doctiſſimus *Buxtorfius*, פתחין ליה עד דכתפרקו אבריו *Illum extendebant*, *donec divellerentur membra ejus*. Ita igitur ſumo in his *Davidis* Pſal. 7. 3. *Ne rapiat ut leo animam meam*, פרק *diſcerpat*, & *non ſit qui eripiat*. Propriè franguntur oſſa; ſed caro & membra divelluntur. Leo dentibus frangit, unguibus diſcerpit & dilacerat. Hujus dilacerationis en exempla! *Deut.* 33. 20. *Reſedit ut leæna*, *abrepta brachio*, & *vertice*. Amos. 3. 12. *Ut eripiat paſtor ex ore leonis duo crura*, *aut lobum auriculæ*. Oſ. 13. 8. *Dilacerabo clauſuram cordis eorum*, id eſt, τὸ περικάρδιον, & *comedam eos ibi ut leo*. Quod non obiter prætereundum: notant enim naturæ conſulti leonem præcipuè cor appetere. Proinde ad hunc locum *Kimchius* כן יעשה האריה כטרפו יקרע הנוף עד הלב ויאכלהו וישתה דמו *Ita facit leo*, *cum diſcerpit*: *dilacerat corpus uſque ad cor*, *quod comedit*, & *bibit ſanguinem ejus*. Et *Scaliger* contra *Carda-*

(*b*) *Lib.* 2. *cap.* 28. *ſupra*, *initio*.

Cardarum ex Hiſtoria Navigationis cujuſdam *Troglodyta* id ita probat, ut interim profiteatur ſe neſcire qui fiat, ut cor intus rimetur, ac ſi ſciret ibi eſſe, quod palato magis ſapiat. Idem teſtatur *Franciſcus Alvarez*, *Navigationis Æthiopica* capite vigeſimo tertio, *Venit*, inquit, *leo, & hominem interfecit, & cor ipſius deſcerpſit.* Neque *Homerum* id latuit, apud quem leo himnulos, dentibus abreptos, tulit in luſtrum,

--- ἁπαλόν τε φίλ' ἦτορ ἀπηύρα, ---

tenerumque ipſis cor abſtulit, *Iliad.* λ'. verſu 115. Eodem hæc referri poſſunt *Apollinaris* in *Paraphraſi Pſalmi* ſeptimi,

Μήπεσ' ἁρπάξῃσι λέων ὡσεὶ τις ἄγρης,

Ne quando, ut leo aliquis, meum cor rapiat. Et *Pſalmi* quinquageſimi ſexti,

Ῥύσατο γὰρ ψυχήν μου ἐκ μέσου ἄγρης ἰσχυρῶν,

Liberavit enim cor meum è medio leunculorum pernicioſorum. Avem naturæ ſimilis, & inde *coredulum* dictam, nonnulli ſibi fingunt. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 7. *Coredulus, genus volatilis eſt, quaſi cor edens.* Cui commento hoc de ſuo ſuperſtruit *Vincentius* in *Doctrinali*; *Carne namque & præda vivens, corde maximè inhiat fatuari.* Uterque ridicule. Neque enim ulla eſt avis *coredulus*. Sed κορίδαλος *torydalus* eſt *alauda*.

Quiſquis ſeriò cogitabit, quantum roboris, quæ agilitas, qualis ſit animi vigor in animali, quod hactenus deſcripſimus, regiones integras facile credet ab eo vaſtari poſſe & deſolari, cum Deus ita permittit. Quod de quadam *Africæ* regione multi ſcribunt. *Agatharchides* lib. 5. cap. 28. Ὑπὸ λεόντων ἐπιπολαίων πολλαὶ μεταναίσσουσι, ὡς ἔθνη λέοντος. *A leonibus ſuperfrequentibus civitates alio migrare coacta ſunt, ut in* Libya. *Diodorus* lib. 3. pag. 115. Ἀνάγκαι δὲ κατὰ τὴν Λιβύην πόλεις τινὲς ἐγίνοντο, πλῆθος λεόντων ἐπιλαβόντος ἐν τῇ ἠπείρῳ. *Quædam in* Libya *civitates ſubverſæ ſunt, cum leonum vis ex ſolitudine ſupervenisſet.* Ælianus lib. 17. cap. 41. Γίνεται μὴν τοῖς Λιβυστίνοις, ἐπιφυτευόντων αὐτοῖς λεόντων, ἅτε τέκνα ἀναιρῶσι πατρῴας γῆς ἐξανιστῶντες. *Gentem quandam* Libycam *leones ingruentes à patria terra migrare coëgerunt.* Quod idem narrat pluribus ejuſdem libri capite vigeſimo ſeptimo, ubi gentem *Nomeam* appellat, id eſt, *Nomadem*, ſeu *Nomadicam*, & fortunatam deſcribit, neque ſolùm mutaſſe ſedes, ſed planè fuiſſe extinctam & abolitam aſſerit, λεόντων αὐτοῖς ἐπαλλόντων, πλήθει τε παμπόλλων, καὶ μεγέθει μεγίστων, καὶ τὴν τόλμαν ἀμάχων, *cum ipſis leones & multo numero, & proceritate maximi, & audacia invicti ſupervenisſent.* Unde pro coronide hoc πάϱεργον ille elicit, Λεόντων γὰϱ αἱϱέσεων ἐπιδημία χϱῆμα ἀπϱίξασιν, *Leonum enim confertorum adventus res eſt inexpugnabilis.* Quin apud *Athenæum* libro octavo, *Pancrates Alexandrinus* leonem refert ab *Adriano* Imperatore cæſum, πολλῷ χϱόνῳ καταδιαφθείϱαι πᾶσαν τὴν Λιβύην, ᾗ καὶ πολλὰ ἄσυλα ἐπιτοπάσαι, *cum universam* Libyam (*Marmaricam* ſcilicet, quæ vicina eſt *Alexandriæ*) *ea vaſtaſſet, ut magna ex parte feciſſet inhabitabilem.*

His illuſtrantur Scripturæ loca, quæ leonibus aſcribunt regionum devaſtationes. Sic *Jerem.* 2. 15. *Contra eum* (Iſraelem) *rugierunt leunculi, ediderunt vocem ſuam, & poſuerunt terram ejus in deſolationem.* Et *Jerem.* 4. 7. *Aſcendit leo ex vepreto ſuo, & interfector gentium pradit è loco ſuo, ut exponeret terram tuam deſolationi, & civitates tua deſtruerentur, & nemo inhabitaret.* Et *Ezech.* 19. 17. *Et civitates eorum vaſtavit* (leunculus) *& deſolata eſt terra, & plenitudo ejus à voce rugitus illius.* In quibus quidem locis myſtici leones deſignantur. De *Aſſyrio* enim agit *Jeremias*, & de *Nebucadnezzare*: & *Ezechiel* de *Judæa* Rege. Sed ob id ipſum regionum vaſtatoribus aſſignatur leonum nomen, quod habitata loca vaſtare & deſolare leones ſolcant. Sic *Levit.* 26. 22. minatur Deus ſe in *Judæos* feras immiſſurum, quæ regionem depopulentur, & pecora diſperdant, & eos ita imminuant, ut in ſolitudinem viæ redigantur. Et *Jerem.* 15. 3. *Præficiam iis*, inquit, *ſita quatuor pernarum genera, gladium ad necandum, canes ad trahendum, aves cæli, & beſtias terræ* (id eſt, feras) *ad vorandum, & ad diſperdendum.* Porrò in feris leones ſuprà monuimus ita regnum obtinere, ut ſæpe *ferarum* nomine tam *Græci* quàm *Arabes* ſolos leones intelligant. Proinde *Eſ.* 15. 9. *Moabitarum* reliquias Deus leoni tradit. Neque aliud feræ genus in *Cuthæos* idem immittit 2 *Reg.* 17. 25. Ita enim Scriptura, *Et miſit Dominus in eos leones, qui occidebant eos.* Unde tamen ſequuta ſtrages hanc ab incolis apud *Salmanaſſarem* querelam elicuit (ſi creditur *R. Eliezer*, aut quiſquis auctor eſt *Capitulorum*, quæ extant ſub illius nomine) *Domine Rex noſter, terra iſta, in quam nos miſiſti, non recipit nos: Pauci enim ex magno numero relicti ſumus.* Sed de his pluribus capite ſequenti.

Naturam providiſſe ajunt, ne in generis humani perniciem hæc fera nimium ſuboleſceret, atque inde eſſe, quod leæna in tota vita ſemel parit, nec niſi unum catulum. *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὲ λέαινα ἐὸν ἰοχϱώτατον, καὶ θϱασυτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἓν. *Leæna, cum fortiſſimum & audaciſſimum ſit animal, ſemel in vita & unum parit.* Antigonus *Hiſt.* 25. Ἡ δὲ λέαινα δὶς οὐ κυίσκεται, *Leæna bis non concipit.* Horus *Hieroglyph.* lib. 2. cap. 78. Γυναῖκα γυνὶ ἅπαξ βουλόμενοι σημῆναι, λέαιναν ζωγϱαφοῦσιν, ἅτι γὰϱ δὶς οὐ κυίσκει. *Cum Ægyptii ſemel enixam ſignificare volunt, leænam pingunt, hæc enim bis non parit.* Epiphanius in *Antidicomarianitis*, Φασὶ τὴν λέαιναν μὴ τίκτειν πλὴν μιᾶς γαστϱὸς μόνης. *Leænam ajunt nonniſi ſemel parere.* Baſilius in *Hexaëm.* Homil. 9. Λέων καὶ ἐπὶ τῆς μέλλει ἡ λέαινα μητὴϱ γίνεται. *Leonis unius leæna vix fit mater.* Euſtathius in *Hexaëm.* pag. 35. Ἡ δὲ λέαινα μέλις ἐπὶ σκύμνου ὑπομεῖναι τὸν κύησιν, *Leænæ vix patitur unius catuli fœturam.* Etiam additur cauſa, cur non poſſit plures parere, nempe quod leæna partiens uterum catuli unguibus lacerantur una cum fœtu emittit. *Herodotus*, Τίπτουσα γὰϱ συνεκβάλλει τῷ τόκῳ τὰς μήτϱας. Et paulò poſt, Ὁ δὲ, ἐχόμενος θηϱίων πολλῶν κάϱτα ἐξυπάτων, ἀμύσσει τὰς μήτϱας. *Antigonus*, Τῶν γὰϱ ἐμβϱύων συνεκβάλλει τὰς μήτϱας. *Ælianus* in *Variis* lib. 10. cap. 3. Οἱ δὲ λέοντες ἐπιμανῶς καταγϱάφουσι τῶν ὄνυχι τὰς μήτϱας τῶν μητόμων, πϱὶν φῶς ἐπιγινώσκειν. *Epiphanius*, Διὰ τὸν ὄνυχα (φασὶ) καταστϱῶσαι, ξίον τε τὰς ἐγκυμοσύνας, μήτϱας τε, καὶ ὑστέϱας. Et paulò poſt; Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ τὰς ὑστέϱας, καὶ τὰς μήτϱας ἐκβάλλεσθαι ἅμα φασὶν οἱ φυσιολόγοι. *Baſilius* quoque & *Euſtathius* naſcentem catulum aſſerunt ταῖς ὁμοίως τὸν ὄνυχα τὴν μήτϱαν διαξυϱαίνοντα. Sunt & alii plures, qui idem aſſerunt, quod tamen ut fabuloſum merito rejiciunt magni Scriptores. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 31. Ὁ δὲ λιχὰς μοῦνος καὶ πεϱὶ ἓν ἐκβάλλει τὰς ὑστέϱας τίκτουσα, λεγόμενος ἐσί. *Quod leænam ajunt una cum partu uterum ejicere, dictum fabula eſt. Plinius* lib. 8. cap. 16. *Semel autem edit partum, lacerato unguium acie utero in enixu, vulgum credidiſſe video.* Ariſtoteles *diverſa tradit.* Ælianus *Hiſt. anim.* lib. 4. cap. 34. Ὁ λόγος δὲ, ὅτι λέγει διαξαίνειν αὐτὸν τὰς μήτϱας, μύθός ἐσι. *Quod dicunt eos vulvam dilacerare, fabuloſum eſt. Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 1. cap. 16. Οὐ γὰϱ προσῆκε τοῖς λέγουσι, ὡς ξύοντες οἱ σκύμνοι τὰς τῆς λεαίνης μήτϱας, ἐκδίδονται ἐκ τοκάδος. *Neque enim fides iis adhibenda eſt, qui catulos naſci dicunt leænæ utero laniato.* Oppianus *Cynegeticôn* libro tertio,

Βαῖνε δ' ἀπ' ἀτϱεκέος ἀνομάδος, ὡς ἔνα τίκτει,
Fama eſt omnino inanis, quod unum parit. Hoc ipſum commentum *Gellius* libri decimi tertii capite ſeptimo ex *Homero* refellit, qui *Iliad.* ϛ'. & ϛ'. leones ait plures gignere atque educare catulos. Nos majoris momenti teſtes hic adhibemus, duos ſcilicet *Prophetas*. Unus eſt *Ezechiel*, cujus de leæna verba ſunt capitis

decimi noni verſu ſecundo, *Inter leunculos educavit catulos ſuos, & è catulis ſuis unus in leunculum adelevit.* Alter *Nahum*, qui ſic habet capitis ſecundi verſu duodecimo, *Leo ſufficienter rapiens catulis ſuis.* Interim non conſtat ſatis quoties leæna parere, aut quot catulos edere ſoleat in uno partu. Apud *Euſtathium* in *Iliad.* ε'. Γεμίζει οἱ παλαιοὶ, ὅτι ἡ λέαινα δύο τίκτει, ἴχνεσι δύο μαζῶν. *Veteres leænam ajunt duos parere, cum duas habeat mammas. Philoſtratus* leænam ter parere ſcribit, & prima vice tres catulos, ſecunda duos, tertia unum eximium & natura ferociorem. τρὶς δὲ, inquit, ἀκοτίστησεν, ἀριθμὸς δὲ ⁋ σκύμνων παρὰ μὲν τὴν πρώτην τρεῖς· ἐπὶ δὲ ⁋ δευτέρᾳ δύο, τρίτῃ δὲ ἁπλοῦν τίκτει μονήρη σκύμνον ἀποτίκτει, μέγαν ὄγκον, καὶ ἀγριώτερον ⁋ φύσεως. Alii leænam ſtatuunt quinquies ferre uterum, & quinque, vel ſex catulis primo partu editis, ad unius partum ita venire per gradus. Et vix de leone quidquam eſt, quod tam unanimi conſenſu Veteres tradant. *Ariſtoteles, De generat. anim.* lib. 3. cap. 1. de leæna, Τὸ μὲν γὰρ πρώτοκον τίκτει πέντε, ⁋ ἓξ, ἅπαξ τὸ σύμπαν τέτταρα· πάλιν δὲ τρὶς σκύμνος, ἅπαξ ⁋ ἐχόμενον ἀριθμὸν ἕως ἑπτὰ, ἀεὶ ὑστέρου. Et capite decimo de leonibus, Οἱ τὸ πρῶτον πέντε γεννήσαντες, ὕστερον ἑλάττω γεννῶσι, καὶ τέλος ἕν, εἶτ' οὐδέν. *Plinius* quoque ex eodem tradit *leænam primo fœta parere quinque catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab unoſterileſcere. Et Solinus, Leæna fœtu primo catulos quinque edunt, deinde per ſingulos partus numerum decoquunt annis inſequentibus: ſed poſtremo, cum ad unum materna fœcunditas recidit, ſterules fiunt in æternum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. τίκτει δὲ καὶ πεντάκις, καὶ τῇ μὲν ὠδῖνι τῇ πρώτῃ πάντ', δευτέρᾳ τέτταρα, τρία δ' ἐπὶ ταύτῃ, καὶ δύο ἐπ' ἐκείνῃ, καὶ ἓν ἐπὶ πάσαις. *Oppianus* libro tertio *Venat.*

Πεντάκι δηλυτέρη δὲ τέκος ἀπελύσατο ζώνης.
Πόντε φίλοι τρίφυσιν· ἀτὰρ πίνυσας μετέπειτα
Ὠδῖσι σκύμνοις· κατὰ δ' ἕξεσι ὑπάτερθεν
Νεβρὸν· ὁκ τριτάτης τρὶς ἴωδινον· ἐκ δὲ τετάρτας
Ἀμφίδυμοι παῖδες· πύματον δ' ἕνα γείνατο μήτηρ,
Ταρρός ἀμειλίκτοιο κλυτὸν βαζιλῆα λέοντα.

Quinques autem fœmina partum ſolvit zonam. Quinque ſert primum, tum deinde quatuor catulos parit. Et deinceps uno minus ex utero tertio tres prodeunt. At è quarta gemini catuli. Poſtremo autem unum parit mater utero fœcundo, inclytum Regem leonem. Et *Phile* capite trigeſimo ſecundo,

Λέαινα δίς, πράτιστα, πεντάκις κύει,
Καὶ πέντε μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δὶς δύο,
Καὶ τρὶς ἑφεξῆς, τῷ τετάρτῳ δ' αὖ δύο,
Καὶ σκύμνον ἁπλοῦν εἰς τὸ πέμπτον ἐξάγει,
Ἔπειτα τιθέτας πλεῖς ⁋ γονῆς ταῖς ἐξόδοις,
Τῆς γε φύζους τὸν ἕκτον αἰχμήσας τόκον.

Rem tamen à Veteribus tanto conſenſu traditam recentiorum nemo confirmat. Et cum ſciret *Philoſophus* in patriæ ſuæ leonibus nihil tale obſervari, id nonniſi *Syris* tribuit, *Hiſt.* lib. 6. cap. 31. Verba ſunt, Οἱ δ' Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα αἰεὶ ἐπ' ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα ἑνὸς ἤδη τίκτουσιν, ὥσθ' ἅπαξ διοτοκεῖν. Quanquam de *Syrie* leonibus id nihilo putem verius, quam quod apud *Plutarchum* in *Iſide & Ægyptii*, ut felem probent eſſe Lunare animal, cum tradunt primò ἓι τίκτειν, ἔπειτα δύο, καὶ τρία, καὶ τέτταρα, καὶ πέντε, καὶ καθ' ἓν ἕως οὗ πλεῖα προσιδεῖν, ὥστε ἑκατὸν καὶ ἕνδεκα τίκτειν· ἔπειτα καὶ ⁋ σελήνης φθίσιν ἴσον, *catulum unum parere, deinde duos, & tres, & quatuor, & quinque, unoque ſubinde plures uſque ad ſeptem, ita ut in univerſum viginti octo pariat, qui eſt numerus dierum Luna.* Quod invertit *Damaſcius* in *Iſidori vita*, dicens τὸν αἴλουρον ἐπὶ μὲν τὸν πρῶτον, ἓξ δὲ τὸν δεύτερον τόκον, τὸν τρίτον πέντε, καὶ τέσσαρα ⁋ τέταρτον, καὶ τρία ⁋ πέμπτον, ἐφ' οἷς δύο ⁋ ἕκτον, καὶ ἓν ἐπὶ πᾶσι τὸν ἕβδομον, καὶ ὅσαι τοσαῦτα γενήματα ⁋ αἰλούρου, ὅσα καὶ τὰ ⁋ σελήνης φάσεα, *felem ſeptem primo, ſex ſecundo partu, tertio quinque, quarto quatuor, quinto tres, ſexto duos, ſeptimo unum edere, ita ut ſint tot fœtus felis, quot dies habet Luna.*

En aliud commentum ſimile! *Arabicè* سبع *ſabon* ſignificat *ſeptem*, & سبع *feram* in genere, & in ſpecie *leonem.* Cujus allufionis cauſam diſquirens *Ibno Abas* leonem ita vocari fabulatur, لانه يكمث في بطن امه سبعة اشهر ولا تلد الانثي اكثر من سبعة اولاد ولا يبزو الذكر علي الانثي الا بعد سبع سنين من عمره *Quia per ſeptem menſes haret in matris utero, nec niſi ſeptem catulos parit fœmina, nec eam init mas ante annum vitæ ſuæ ſeptimum.* In quibus nihil verum eſt. Neque enim leo ſeptimo anno coire incipit, ſed ſecundo, aut tertio. Neque leæna ſeptem menſes, ſed ſex ſolùm uterum gerit. Et catulorum numerum quod attinet, τίκτει ἀς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μὲν τοι πλείστα ἓξ, τίκτει ἐνίοτε καὶ ἕν, *geminos parit uſplurimum, & ad ſummum ſex, nonnunquam etiam unum.* In *Sulpitii Dialogo* primo, capite nono, leæna in *Thebaide* miræ magnitudinis *adultos jam quinque catulos mollè fœta nutriebat.* Famen apud *Philoſtratum* ingens leæna circa *Cteſiphontem* σύμνες ἀπαμβλώσα ὑπὸ ἄχεϊ, *caſo ventre octo catulos habere reperta eſt.* Hæc de leænę partu numeroſo, ad ſubvertendam fabulam, qua fingitur eſſe unipara, quam præter cęteros *Epiphanius* cupidè amplectitur, ut ſanctam virginem hac in parte cum leæna conferat.

Quædam de victu leonum haberemus hic addenda, de quibus anxiè quæritur, quo pabulo vixerint in arca *Noæ* cum feris aliis carnivoris. Sed huic quæſtioni jam abundè ſatisfactum eſt libro primo, capite *De quadrupedibus.* Tantùm libet aliquid addere de leonis fœtido halitu in illud *Job. 6. 7.* juxta *Græcam* editionem. Βρόμον γὰρ ὀφῶ τὰ εἰτά μου, ὥζειε ἐσμὴν λέοντος. *Fœtorem enim video eſcæ meæ, ſicut eſt odor leonis.* Et ibi *Chryſoſtomus*, Δυσωδὲς γὰρ τὸ θηρίον τοῦτο μυῖ' ὑπερβολῆς. *Supra modum enim fœtet hæc bellua.* Et paulò poſt, Φασὶ δὴ, ὅτι τὰ λείψανα ⁋ τούτου τροφῆς ἀζωτὰ ἐσι τοῖς ἄλλοις ζώοις, διὰ τὸν ἐκπνεόμενον αὐτοῖς ἐξ αὐτῶ δυσωδίαν. *Ferunt autem alia animantia hujus reliquias non poſſe veſci, propter fœtorem odorem, quem illius inſpirat.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἐμποιεῖ δὲ καὶ ὀσμὴν βαρεῖαν ἐν τοῖς ἐδωδίμοις καταπνέων· καὶ γὰρ ἀναπνοῇ ⁋ αὐτῶ, τὰ ἐκ τοῦ ἀτμοῦ ἀφίησι βαρέα. *Fœdum quoque odorem in cibo relinquit ex ſuo halitu: diffacile namque leone, interiora gravem odorem emittunt.* Plinius quoque libri octavi capite decimo ſexto leonem tradit *gravem odorem, nec minus halitum* reddere. Et libri undecimi capite quinquageſimo tertio, *Animæ leonis virus grave, urſi peſtilens. Contacta halitu ejus nulla fera attingit, citiuſque putreſcunt afflatu reliquiæ.* Ælianus *Hiſt.* lib. 5. cap. 39. Περιχεῖται ὀμπνοὴ μὲν ⁋ καθ' αὐτὸν ἀθυμία ⁋, καὶ τοῦτο τὸ φυλακὴν ἐπιτίθησι. *Halitus,* cibi reliquias *halitu ſuo inſpirat, & hunc cuſtodiam permittit.* Vult cibi reliquias ſervari per ſe ſine cuſtode, quia gravis odor, quem iis afflatu ſuo inſpirat, arcet cætera animalia. Quomodo *Phile*, capite trigeſimo tertio,

Καὶ πνᾶ τι δυσὸν ἐγχανὸν τοῖς λειψάνοις.
Καὶ γίνεται τὸ πνεῦμα δὴ φυλακὴ ξένη.

Et hians reliquiis grave aliquid inſpirat. Et halitus ille iis eſt mira cuſtodia. Martialis libri ſexti *Epigrammate* 93. *Thais* tam male olet, ut ne fœtidiſſima quidem pejus oleant,

Non

Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
*Non detracta canis trans-*Tyberina *cutis.*

His igitur bellè convenit cum *Græcis* Interpretibus: *Græcis* non item cum *Hebræo* Textu, in quo nihil ſimile. Sed pro חמה כרוי לחמי *Ea ſunt tanquam dolores cibi mei*, id eſt, *cibus meus doloroſus*, legerunt חמה סרוי לחמי *Video factorem cibum meum*, unde nata illa verſio, βρίμον ὁρῶ τὸ σῖτά μου. Et quod ſequitur ὥσπερ δομὴ λέοντος eſt Gloſſema, quo aliquis βρίμον explicaverat. Βρόμος nempe duo ſignificat diverſiſſima, *fremitum*, & *fœtorem*: & priori ſignificatu leoni ſæpe tribuitur, quem ἰρίζομαι, & ἰριζόμενον à *Poëtis* vocari obſervavimus. Inde collegit *Gloſſator* βρίμον de leone dici etiam, cum *fœtorem* ſonat. Et *Gloſſa*, quam in margine ſcripſerat, tandem in ipſum textum irrepſit.

CAPUT TERTIUM.

Quæ judicia Deus per Leones exercuerit.

Leones in Cuthæos *immiſſi, non peſtis* (*ut* Joſepho *placet.*) *Fons erroris. Hæc hiſtoria quomodo in* R. Eliezere. *Quo* Prophetam *percuterè noluit à leone merito cæſum, quia juſſus fuerat* in verbo Domini, *& ipſe eros* Propheta, *ac ob id ipſum magis reus.* Propheta *cur in capite volverit percuſs juxta* Arabem, *& in eo myſterium.* Belkis, *Regina* Sabæ, *dæmonem habuit inter majores ſuos, ſi* Arabibus *credatur. Viri unius uxores quatuor ex dæmonum genere.* Daniel Babyloniæ *trium virorum primus. Inſignem Regis edictum, quo non tantum invocari ut Deus, ſed & ſolus invocari voluit ut ſolus Deus. Cur araverit* Daniel *feneſtra verſus* Jeruſalem *aperta. Edicta Regum* Perſidis *ne ab ipſis quidem Regibus potuiſſe revocari. Rex* Danielis *Deum invocans ejuſdem criminis cum ipſe reus. Cur ſaxum foſſæ leonum impoſitum, in quam* Daniel *conjectus eſt? De eo fabula* Selomonis, Saadiæ, & Arabum. *In foſſa illa quot leones. Rex de Dei potentia dubitavit:* Daniel *non item, qui per fidem obſtruxit ora leonum*, Hebr. 11. verſ. 33. Daniel *a Deo ſervatus, quia inſons, non tamen propter merita. Fabula in* Saadia *de leone domus ſuperioris, qui & leo thronus gloriæ.* Habacuc *in Apocryphis ad* Danielem *miſſus, in* Arabibus Jeremias, *aut Angelus. Leones* Danielem *linxiſſe ſcribunt* Arabes, *& id in ejus annuli gala fuiſſe pictum. Fides vis. Fidelis tamen* Ignatius *à leonibus diſcerptus.* Danielis *inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti. Leones antea multo cibo ſaziati, ſed fruſtrà. Verus Deus à* Babyloniis *cultus, ut jam ante à* Ninivitis. *Ad vocationem gentium προφητευτέα.*

Jam in genere docuimus Deum quandoque per feras judicia ſua exſequi, ut ipſe minatur *Lev.* 26. *verſ.* 22. & *Jerem.* 15. *verſ.* 3. Unde eſt, quod *Moabitarum* reſiduum leoni tradidit, *Eſa.* 15. *verſ.* 9. Et in *Cuthæos* leones immiſit, qui occidebant eos, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 25. 26. Quod cum diſertiſſimis verbis Scriptura nos edoceat, mirum, quid *Joſephum* moverit, ut pro leonibus peſtem ſcriberet *Antiquitatum* libro nono ferè in fine, ubi hanc ipſam hiſtoriam narrans, Λοιμὸν, ait, ἀνταῖς ἐπέμψεν, ὑφ' ἧ φθειρόμενοι, καὶ μηδεμίαν τῶν κακῶν θεραπείαν ἐπινοῦντες, *peſtis ipſos invaſit, quâ afflictis cum nullum malorum levamen excogitarent.* Et paulò poſt, καὶ ἡ λοιμὸς παραχρῆμα ἐπαυσατο; *Et a peſte ſtatim liberati ſunt.* Mihi nihil quidquam occurrit, quàm *Joſephum* id ſumpſiſſe ex aliquo *Judæorum* Hiſtorico, qui leonum in *Samaritanos* incurſum *peſtem* vocaverit per Metaphoram. Ut cum de locuſtis agros noſtros devaſtantibus dicit *Plinius* lib 11. cap. 29. *Deorum ira peſtis ea intelligitur.* Et apud *Poëtam Ulyſſes* de *Polyphemo*,

— Hinc talem terris avertite peſtem.

Ex ſacra porrò Hiſtoria notum eſt Deum propter neglectum numinis ſui cultum *Cuthæos* afflixiſſe hac clade. Cùm enim in locum *Iſraelitarum* à *Salmanaſſare* abductorum è *Babylonia* in *Judæam* traducti fuiſſent, & in terra, quam ſpeciali jure Deus cultui ſuo conſecraverat, idola ſua colere pergerent, leones ſuſcitavit Deus, qui novos iſtos incolas miſerè divexarent. A qua calamitate liberari non potuerunt, antequam unum è captivis Sacerdotibus eò remiſiſſet *Salmanaſſar*, à quo veri Dei colendi ritum utcunque edocerentur. In *Capitulo* R. *Eliezer* capite trigeſimo octavo res narratur his ferè verbis: *Cum* Iſraelitæ *è loco ſuo captivi abducti ſunt, miſit Rex* Salmanaſſar *ſervos ſuos, qui* Samariæ *habitarent, & tributum illi penderent. Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Immiſit in illos leones, qui eos interfecerunt, ut habetur* 2 Reg. 17. verſ. 25. "*Et fuit*, &c. *Tum illi miſerunt, qui dicerent Regi* Babyloniæ, *Domine Rex noſter, terra iſta, in quam nos miſiſti, non recipit nos. Pauci enim ex magno numero relicti ſumus. Rex autem miſit, & convocavit omnes Senatores* Iſraëlis, *& dixit illis, Omnibus iſtis annis, quibus fuiſtis in terra veſtra, nulla fera agri abſumpſit vos, & jam non recipit iſtos. Davent igitur ſibi conſilium, an eos in terram ſuam reduſturus eſſet. Reſponderunt illi, Domine Rex noſter,* דארץ ההיא אינה מקבלת גוי שאנו נמול *Terra iſta non recipit gentem incircumciſam. Regeſſit Rex, Date duos de vobis, qui eo profecti eos circumcidant, & librum Legis edoceant. Nec verbo Regis erat quidquam reponendum. Miſerunt igitur R.* Doſithæum, & *R.* Zachariam, *qui flentes circumciderunt eos, & docuerunt eos librum Legis* בכתב נוטריקון *ſcripturâ* notarikon, id eſt, *compendioſa.*

Leonibus etiam utitur Deus in privatorum ſupplicium. Et in capite (*a*) *De miraculis, quæ per aſinos, aut in aſinis geſſit Deus*, jam actum eſt de leone, qui *Prophetam* interfecit in pœnam rebellionis, & ejus aſino pepercit, 1 *Reg.* 13. *v.* 24. Cui ſimile aliud exemplum eſt 1 *Reg.* 20. *v.* 35. 36. *Vir autem quidam de Prophetarum filiis dicit ſodali ſuo in verbo Domini, Percute me, obſecro: Et vir ille renuit eum percutere. Tum dixit illi* Propheta, *Propterea quod verbo Domini non fuiſti audiens, Ecce te à me diſcedentem leo percuſſurus eſt! Cumque is abiiſſet, eum invenit, & percuſſit leo.* Quæ pœna videri poſſit æquo atrocior, quia qui alium jubebat, ut ſe percuteret, rem jubebat immanem, nec ulla lege permiſſam. Immane enim illud eſt, & prorſus illicitum, hominem inſontem percutere: quique nulla te prius injuria provocavit: maximè, ſi is ſit in ordine ſacro, qualis erat *Propheta*, qui jubebat ſe percuti. Sed duo hic obſervanda ſunt, primò *Prophetam* id juſſiſſe בדבר יהוה *in verbo Domini*, hoc eſt, non ſponte, nec proprio & privato motu id juſſiſſe, ſed verbo Dei præeunte: quaſi dixiſſet, ut hic habet *Theodoretus*, Οὐκ ἐγώ σοι ἐπιτάττω, ἀλλὰ τὸ ἐκ ἐμοῦ πνεῦμα, *Non ego hoc tibi præcipio, ſed ſpiritus, qui in me eſt.* Secundò, hoc dixiſſe *Prophetam* אל רעהו, quod non reddiderim cum *Græcis* πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, *ad proximum ſuum*, ſed cum *Hieronymo* potius *ad ſocium ſuum.* Ita *Chaldæus*, & *Syrus* ܠܚܒܝܫܗ: & *Arabs* لصحبه *ad ſodalem ſuum*, id eſt, ad ſymmyſtam ſuum, qui eodem cum ipſo *Prophetæ* munere fungebatur, ac proinde melius noverat illorum verborum pondus, *Rogo te in verbo Domini.* Et quidquid obtendatur, lethale crimen eſſe, ſi quis, verbo Domini deſerto,

(*a*) *Lib.* 2. *cap.* 16. *ſupra.*

& expreſſo, quale hoc fuit, ſe præbeat immorigerum. De cætero, qui à leone ideo interemptus eſt, quod à Deo juſſus *Prophetam* percutere noluiſſet, *Achabum* graviter puniendum ſignificabat, quod *Ben-hadadum*, *Syrorum* Regem, à Deo morti addictum, impunè dimiſiſſet. Proinde ſunt, qui *Prophetam* juſſiſſe, vel innuiſſe volunt, ut in capite ſibi vulnus infligeretur, quia caput Regis eſt ſymbolum. In qua ſententia fuiſſe *Arabem* Interpretem ex eo patet, quod *Prophetæ* verba *Percute me* reddidit شجحجني id eſt, *Percute me in capite*. Id enim propriè eſt شج. Unde *Marc.* 12. v. 4. وشجوه pro *Gracis*, κεφαλαίωσαν, *& illum in capite vulneraverunt*. Et *Avicenna* lib. 2. capite *De ſanguine*, *Sanguis columbæ, & hirci, & turturis calidus diſtillatus* على الشجاج *ſuper capitis vulnera*. Et in *Damire* capite الجن id eſt, *De dæmonibus*, quo loco diſputat, an in dæmonibus ſit ſexuum differentia, de quodam agitur, في راسه شجة *in cujus capite vulnus erat*, quod ſibi inflictum ab uxore queritur, quam ex dæmonum genere eſſe aſſerit. *Duxi*, inquit, *uxorem* من الجن *è dæmonibus, & rixa inter me & illam orta eſt*, فشجتني *& ea in capite me vulneravit*. Obiter nota à recutitis illis aſſeri coitum cum dæmone non eſſe prorſus illicitum, cùm auctor ſit magnus, ſcilicet Propheta *Mahumetes*, unum è majoribus *Belkis*, Reginæ *Sabæ*, fuiſſe dæmonem. Et *Damir* ipſe Doctorem *Mahumetanum* ſe vidiſſe & audiviſſe refert, qui palàm profitebatur انه تزوج اربعا من الجن واحدة بعد واحدة *ſe quatuor uxores duxiſſe ex dæmonum genere, unam poſt aliam*. Sed hæc ſunt alterius loci.

Jam dicendum ſupereſt de *Babylonicis* leonibus, qui quam in *Danielem* mites fuerunt, tam truces & immites ſe præbuerunt in ejus obtrectatores. Illis grave id erat, nec ferendum videbatur, quod *Daniel*, vir peregrinus, & diverſæ religionis, & captivus è *Judæa* in *Babyloniam* traductus, non ſolum ſederet inter magnates, ſed & in his primas teneret. Nam è tribus כרכין *ſarchin*, ſive exarchis, qui toti regno præſidebant, *Daniel* erat primus, & Rex in animo habebat eum ſolum univerſis præficere. Neque facile erat eum deturbare ex tanto dignitatis faſtigio, quia Regi erat percharus, & demandato ſibi munere optimè fungebatur: niſi ex diverſo cultu aliqua eum criminandi occaſio oboriretur. Quam viam tentare viſum eſt, cùm aliæ omnes occluſæ eſſent. Hoc igitur animo Regem adeunt, &, tanquam illius honori & majeſtati conſulentes, edictum ab eo extorquent, quo ſanciebatur, ut quiſquis per totum menſem alium quàm Regem coleret atque invocaret, in leonum foſſam conjiceretur. Quo edicto nihil iniquius. Sic enim Rex non ſolum pro Deo ſe gerebat, quod & alii ante eum *Perſarum* Reges attentaverant, ſed & pro ſolo Deo à ſuis haberi voluit, aliis omnibus ſaltem ad tempus excluſis. Rem igitur veri Dei cultoribus prorſus intolerabilem, atque ipſis etiam idololatris haud dubiè gravem, publica profeſſione *Daniel* teſtatus eſt ſe execrari. Et, hoc edicto inſuper habito, ter quotidie de more Deum invocavit, palam aperta feneſtra verſus *Hieroſolymam*, quia Deus promiſerat ſe captivos auditurum facie verſus Templum obverſa precantes, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 46. &c. Quo nomine ſtatim delatus, & magnatum ſententia morti addictus eſt. Neque Rex ipſe, quantumvis in *Danielem* propenſus, reum potuit eripere è tam præſenti periculo, quia Lex in eam rem erat diverſa, nec revocari poterant edicta Regum *Perſidis*, ut habetur *Eſther.* 8. *verſ.* 8. & & *Dan.* 6. *verſ.* 8. 12. 15. Proinde *Diodorus* libro decimo quarto cum *Darius Charidemum* morti adjudicaſſet, Ἐνθὺς μετανοήσας, καὶ κατομόμενος ἑαυτὸν, ὡς τὰ μέγιστα ἡμαρτηκὼς· ἀλλ' ὁ νόμος ὁ δυνατὸν τὸ γεγονὸς διὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀγένητον κατασκευάσαι, *Statim pœnitens, & ſeipſum ut gravater lapſum accuſabat: ſed quod regiâ auctoritate factum fuerat, infectum reddere nefas erat*. Proinde *Daniel* in foſſam leonum conjectus eſt, invito & mœrente Rege, & illi ipſi, quem damnaverat, fauſta apprecante. *Liberet*, inquit, *te Deus tuus, quem aſſidue colis*. Quo ipſo criminis *Danielis* objecti particeps & conſcius fit, dum eum ipſum Deum invocat, quem invocaverat *Daniel*. Oſtio foſſæ faxum impoſitum Regis & Magnatum annulis obſignatum eſt ad majorem cautionem, quia timebant Magnates, ne vel ipſe *Daniel* ex illa foſſa quomodocunque evaderet, aut aliorum opera extraheretur, quia magnam apud omnes gratiam & auctoritatem, tam Propheticis donis, quam ſanctiſſima adminiſtratione, ſibi comparaverat. Aliud comminiſcitur *Saadias*, nempe ſaxum ori ſpeluncæ juſſu Regis eſſe impoſitum; שאם הדר הבור פתוח היו זורקין עליו לונביות וחיים ששונאין אותו ואומרים כי האריות הרעוהו *Quia, ſi foſſa manſiſſet aperta*, Damelis *inimici lanceas & miſſilia in eum jaculati eſſent, & a leonibus interemptum fuiſſe dictitaſſent*. Quaſi cuiquam illorum id veniſſet in mentem, forc, ut *Danielis* leones parcerent. *Rabbi Selome* hoc ſaxum contendit ideo *unum* appellari אבן חדרית *Dan.* 6. *verſ.* 17. quia nullum aliud fuit in tota *Babylonia* præter hoc ſolum, quod ab Angelis, inquit, in hunc uſum allatum fuerat, ac proinde lateribus ſtructam fuiſſe *Babylonem* Gen. 11. verſ. 3. *Arabes* quoque hanc hiſtoriam multis modis interpolant. Sic *Ibnoſſuni* in libro, cui titulus *Opus dies & noctis*,

دانيال طرح في الجب القيت عليه السباع

فجعلت السباع تلعسه وتمعبص اليه

Daniel *in foſſam miſſus eſt, & ad eum projecti ſunt leones, qui illum lingebant, more canum adblandientes, & caudam agitantes*. Et apud *Damirem Ibno Abiddunia*,

دخت نصر ضرا أسرين قطبيين والقاهما

في جب وجا بدانيال فالقاه عليهما

فمكث ما شا الله Nebucadnetſar *venationi aſ-*

ſuefecerat duos leones magnos, quos in foſſam conjecit, & ad Danielem *veniens eum illis objecit. Atque ut ibi ſtetit quamdiu voluit Deus*. Ita *Nebucadnetſari* tribuitur quod à *Dario* factum. Et leonum numerus ad binarium redigitur, cùm multo plures fuiſſe ex eo conſtet, quod integras accuſatorum *Danielis* familias contriverunt, antequam ſolum attigiſſent, *Dan.* 6. *verſ.* 24. Additiones ad *Danielem* ſeptem leones in illa foſſa numerant, Ἦσαν δὲ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες. Utut ſit, Rex, *Danide* illuc projecto, in luctu fuit: & cum veſpere incœnatus nocte manſiſſet inſomnis, ſummo mane ad foſſam ſe conferens, lugubri voce clamavit, *O* Daniel, *ſerve Dei viventis, potuitne Deus iſte tuus, quem tu perpetuo coluiſti, à leonibus te defendere?* Utut enim Dei cognitione aliquo modo imbutus, prout dicit *Apoſtolus* τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ etiam infidelibus ex Dei revelatione eſſe manifeſtum, tamen de potentia dubitabat.

Non

Non ſic ſocii *Danielis*, qui in ignem conjiciendi plena fide pronunciant Deum poſſe eos liberare ex fornace ignis ardentis, *Dan.* 3. 17. Nec ipſe *Daniel*, qui *credidit in Deum ſuum*, Dan. 6. verſ. 23. & *per fidem obſtruxit ora leonum*, Hebr. 11. verſ. 33. id eſt, per fidem hoc beneficium à Deo impetravit, qui *miſit*, inquit, *Angelum ſuum, qui occluſit os leonum, ne me lederent, quoniam & erga eum innocens inventus ſum, nec adverſum te, ô Rex, ullum crimen admiſi.* Cum leonum ore etiam manum intellige (à qua Deus *Danielem* liberâſſe traditur verſu vigeſimo ſeptimo hujus capitis) & quidquid in leonibus homini perniciosum eſt. Illorum enim vim noxiam Deus ad tempus cohibuit, ne ſervum ſuum læderent. Quomodo ſuſpendit vim ignis in ſuorum gratiam, ita ut ex fornace egreſſi ſint ab ignis afflatu intacti, & ne capillo quidem adusto, *Dan.* 3. *verſ.* 27. *Danielis* porro Deus ideo miſertus eſt, quia ejus innocentiam noverat, nempe in eo facto, cujus tanquam reus arceſſebatur. Neque enim ſignificat ſe fuiſſe perfectè juſtum, atque illa juſtitia aliquid meruiſſe erga Deum. Quin *Dan.* 8. *verſ.* 18. Dei miſericordia, non propria juſtitia, niti ſe profitetur his verbis, *Non propter juſtitias noſtras nos procedentes deprecamur te, ſed propter miſerationes tuas amplissimas.* Et ne quis *Iſraelitarum* in genere, non etiam ipſius *Prophetæ* reſpectu hæc dici putet, addit verſu vigeſimo, *Me autem adhuc loquente, & orante, & confitente peccatum meum, & peccatum populi mei* Iſraëlis. *Hebræi* negatores apud *Saadiam Danielis* ad Regem reſponſionem ita efferunt, *Leo domui ſuperiori, id eſt, leo throni gloria rugiens dixit, O leones, cavete, ne lædatis leonem cunis leonis filium. Ideoque dentes, & maxilla eorum ita cohæſerunt, ut ſuperari non potuerint pra metu leonis rugientis, qui clauſit ora leonum, ne me perderent. Sed & aliud ingens miraculum mihi obtigit: nempe Prophetam* Habbacuc *addu xit è terra* Judæ *ſecum habentem* ארוחות טוּבְלֵי שׂדהו *cibaria operariorum agri ſui, qua mihi obtulit: & ſimul comedimus, atque bibimus, & laudavimus nomen creatoris: quo facto is abiit viam ſuam, duce Angelo, qui illum attulerat. Proinde adhuc orva, prout videt Dominus meus.* In quibus quidquid aſſuunt de *Prophetâ Habbacuc* ſumptum eſſe patet ex Additamentis ad *Danielem*. *Arabes* id ipſum tribuunt *Jeremiæ*. *Ibno-Abiddunia* ubi ſupra,

فمكث ما شا الله ثم اشتهي
الطعام والشراب واوحي الله الي ارمي
عليه السلام وهو بالشام ان يذهب
الي دانيال بطعام وشراب وهو بارض
العراق وذهب بذلك اليه حتي وقف
علي راس الجب فقال دانيال دانيال
وقال من هذا قال ارميا قال ما
جا بك قال ارسلني اليك ربك بطعام
وشراب فقال دانيال الحمد لله

Et ſubſtitit (Daniel in foſſa leonum) *quamdiu voluit Deus. Tum cibum & potum appetiit. Et inſpiravit Deus* Jeremiæ, *cui bene ſit, qui in* Syria *tum erat, ut cum cibo & potu iret ad terram* Irak (ſeu *Babyloniæ*) *ubi erat* Daniel. *Quibus ſuſtructus uter fecit, donec veniſſet ad caput* (ſeu os) *foſſæ. Et dixit*, Daniel, Daniel. *Quo reſpondente, Quis es tu? Is regeſſit ſe eſſe* Jeremiam. *Et rogatus quorſum veniſſet, reſpondit, Ad te miſit me Dominus tuus cum cibo & potu. Et dixit* Daniel, *Laus Deo.* At *Ibnoſſum* neque *Habbacuc*, neque *Jeremiam*, ſed Angelum inſtruit hoc

فاتاه ملك فقال يا
دانيال فقال من انت قال انا رسول
ربك اليك. ارسلني اليك بطعام وشراب

Et veniens ad eum Angelus dixit, ô Daniel: *quo rogante quis eſſet, reſpondit, Ego ſum Domini tui ad te legatus, & ad te miſſus cum cibo, & potu.* Nihil opus tot ambagibus, ſi ſtamus Scripturæ verbis, quæ *Danielem* docet in foſſa leonum nonniſi una nocte ſtetiſſe, quo temporis ſpatio facile potuit cibo, & potu carere. Sed Additamentorum auctor *Danielis* de victu providere neceſſe habuit, quia uſque ad ſextum diem illum affixit huic foſſæ. Ὁι δὲ, inquit, ἓκτον αὐτὸν εἰς ἡ λάκκου Ἦν Δανιὴλ, καὶ ἐν ἐκεῖ ἡμέρας ἕξ. Et *Arabes* non pauca alia commiſcuntur hujus commatis. In quibus is, quem jam

citavimus, *Ibno Abiddunia*; للملك الزي كان
دانيال في سلطانه جاه النجمون
واصحاب العلم فقالوا له انه يولد
ليله كذا وكذا غلام يفسد ملكك
فامر بقتل كل من يولد في
تلك الليلة فلما ولد دانيال القته امه
في أجمه الاسد فبات الاسد ولبوته
يلحسانه فنجاه الله تعالي بذلك

Ad Regem, ſub cujus imperio erat Daniel, *venerunt Aſtrologi, & Magi* (quos nota vocari اصحاب العلم unde eſt quod *Elymas* redditur *Magus* Actor. 13. v. 8.) *qui ipſi prædixerunt fore, ut tali nocte naſceretur puer, qui regnum ejus ſubverteret. Proinde interfici juſſit omnes, qui illa nocte nati ſunt* (ſumptum id ex *Herodis* παιδοφονίᾳ) *Et poſtquam natus eſt* Daniel, *conjecit illum mater ejus in antrum leonis. Et venit leo cum leana ſua, qui lingebant eum* (aliud exemplar habet يحرسانه *qui cuſtodiebant eum*) *Et ſic eum ſervavit Deus.* Et in libro اسنادة *Allegationum*, ſeu *Exemplorum*, *Abderrachman*, filius *Abizenadæ*, patrem ſuum dixiſſe refert رأيت في يد ابي بردة بن ابي موسي الاشعري خاتما نقش فصه أسدان بينهما رجل وهما يلحسانه

بلعسانة قال ابو بردة هذا خاتم
دانيال اخذه ابو موسى يوم دفنه وان
اباذوسي سال علما تلك البلدة فقالوا
ان دانيال نقش صورته وصورة الاسدين
وهما تلعسانه في فص خاتمه ليلا
ينسى نعمة الله عليه في تلك انتهى

Vidi in manu Abubardæ, *filii* Abumuſæ Aſarienſis, *annulum, in cujus pala ſculpti erant duo leones, in quorum medio ur erat, quem lingebant. Et dixit* Abubarda *annulum eſſe* Danielis, *quem ſumpſit* Abumuſa *ſolennis die ſepulturæ ejus. Et* Abumuſam *interrogaſſe Doctores regionis illius, quis* Danielem *dixerunt in annulo ſuo pala figuram ſuam ſculpſiſſe cum figura duorum leonum ſe lingentium, ne immemor eſſet gratiæ Dei ſuper ſe, per quam liberatus eſt.*

Sed, his miſſis, ad Sacrum Textum nos conferimus, in quo ſequitur mirabilis totius tragœdiæ cataſtrophe *Danielis* tam læta, quàm triſtis ejus obtrectatoribus. *Daniel* enim, ab exultante Rege è leonum foſſa eductus, repertus eſt prorſus illæſus, quia crediderat in Deum ſuum, *Dan. 6. verſ. 23.* Prout capitis tertii verſu vigeſimo octavo (al. nonageſimo quinto) idem Deus abjgne eruerat ſervos ſuos, qui crediderant in eum. Nam (a) *per fidei clypeum* extinguimus *omnia ignea tela Satanæ, & miniſtrorum ejus.* Non, quod Deus ſervos ſuos ea ratione ſemper liberet. Notum enim eſt infinitos martyres in mediis cruciatibus periiſſe. Et *Ignatium, Antiochiæ* Epiſcopum, fidiſſimum *Chriſti* ſervum, propter ipſius nomen à leonibus ſub *Trajano* fuiſſe dilcerptum. Tamen nemo fidelium eſt, qui non debeat credere quod crediderunt *Daniel* & tres ſocii ejus: nempe eam eſſe in Deo potentiam, quâ poſſit nos liberare; & voluntatem etiam, quâ id ipſum velit, ſi modò illud gloriæ ſuæ & ſaluti noſtræ ſervire videat. *Daniele* porro ſic liberato, qui eum accuſaverant in idem barathrum, Rege ſic ſtatuente, conjecti ſunt. Quod talionis lex poſtulabat, & criminis perpetrati gravitas, quo non ſolum in *Danielem*, ſed & in Regem peccaverant, & totum regnum. *Daniel* enim Regi & regno ita erat neceſſarius, ut eo carere non potuerint ſine inſigni detrimento. Itaque, ut pœnæ gravitas alios à tam gravi ſcelere in poſterum deterreret, Rex, unà cum reis, eorum uxores, & liberos leonibus tradi voluit, qui fortaſſe æquè erant ſontes, & Regis ſententia damnato petulanter inſultaverant. Unde eſt, quod, Deo ſic permittente, illi ipſi leones, qui *Danielis* pepercerant, hos in medio aere avidis faucibus excepe-
runt, & horrendo morſu contriverunt, antequam eſſent prolapſi, ita ut in illorum oſſibus nihil integrum ſupereſſet. Quomodo ille ipſe ignis, qui *Danielis* ſocios non attigit, ſtatim conſumpſit Regis miniſtros, à quibus in fornacem conjecti ſunt. Et *Pharaonem* cum ſuis demerſerunt eædem aquæ, quas *Iſraelitæ* incolumes pertranſierant. *Joſephus* rem ita amplificat. Danielis *inimici, eum videntes multi nihil eſſe perpeſſum, fateri noluerunt per Deum fuiſſe ſervatum, & per ejus providentiam. Sed leones, cibo ſaturati,* Danielem *unaſtum præteriiſſe exiſtimantes, hoc Regi dixerunt. Qui, eorum malitiam execratus, juſſit multum carnium objici leonibus. Et, ut ſaturati, Danielis inimicos in foſſam conjici, ut addiſcerent, an propter ſaturitatem eos non attingerent. Satrapis autem ad leones conjectis*, Dario *apparuit* Danielem *à numine fuiſſe ſervatum. Illorum enim nemini leones pepercerunt, ſed omnes diſcerpſerunt, ac ſi fuiſſent valde famelici, & eborum undis.* Inde hic fructus emanavit, quòd Rex *Darius*, edicto per totum imperium promulgato, coli juſſit Deum *Danielis*. Non quidem vero cultu. Neque enim *Aſſyrii* idolis ſuis renunciaverunt, quorum cultus cum veri Dei cultu ſtare non poteſt. Proinde *Darius* Deum non vocat Deum ſuum, ſed *Deum Danielis*. Nondum ſcilicet venerat tempus vocationis gentium. Tamen hoc edictum *Darii*, & aliud ſimile *Nebucadnezaris Dan. 3. verſ. 29.* & jejunium *Ninivitis* indictum ad avertendam ſummi numinis iram *Jon. 3. verſ. 5.* & quæ alia fuerunt hujus generis, videntur fuiſſe totidem προπαρασκευαὶ ad populorum converſionem, quæ *Chriſti* adventum ſubſequuta eſt. Ita enim paulatim, & quaſi per gradus, innotuit Dei virtus, & magnitudo, iis etiam populis, *qui alieni erant a republica Iſraelis*, & cum *Pharaone* dicebant, (b) *Quis eſt Dominus, ut illi obſequamur? Nos non novimus Dominum.*

(a) Ephes. 6. 16.

(b) Vide Exod. 5. verſ. 2.

CAPUT QUARTUM.

Leones quandoque ab hominibus, vel Marte, vel arte, victi.

Samſonis *cum leone pugna prope* Thimnatham. Thimnatha *deverſum a* Thimna *oppidum. Illud in tribu* Dan, *hoc in tribu* Judæ. *Illud in valle, hoc in monte. Vites* Sorek *prope* Thimnatham. *Vicina appida à leonibus dicta.* Kimchius notatus, *Leo ab inermis* Samſone *laceratus.* Joſephus *ſuffocatum ſcribit. Ita leo* Nemeæ *ab* Hercule, *& alius à* Phylio, *alius item a* Polydamante *pugile. Leonem & urſum ſimul eandem ovem abſtuliſſe*, & Davidem *utramque eodem tempore vicilſe, malè collegi ex* 1 Sam. 17. verſ. 34. *Leo venatiens ſecum non admittit. ET in Scriptura ſæpe pro AUT: & Perfectum tempus pro Imperfecto.* Venit leo, & urſus, *id eſt*, Veniebat leo, aut urſus. David *non tantum ſemel ἀθλοθετικῶς. Ejus in feras duplex pugnæ genus: & robur non vulgare. Barba leonis.* זקן & barbam & mentum *ſonat.* Θαίνης, *proprie* fauces, *etiam* os *ſignificat. Serpentis venenum in ore.* Ἔνατος *in* Siracuſe *pro* ἕκτος. Benaja *ſub* Davide *dux Prætoriana cohortis, ſub* Solomone *Imperator exercitus loco* Joabi. *Hujus pater*, Jojada *Sacerdos, vir fortiſſimus. An tum arma permiſſa fuerint Sacerdotibus, quibus mortua conſulta poſtea nefas.* Romanæ *leges ſimiles.* Ariel Moab *quid ſit.* Moab & Ariel *in* Arabica *verſione duo gigantes a* Benaja *caſi. Hiſtoria certaminis* Benajæ *cum leone a* Joſepho & Judæis *interpolata. In eam conjecturam. Quorſum hoc* die nivis *contigiſſe obſervetur. In* Syra *Paraphraſi mendum. Expiicatur Allegoria elegans a leonum venatione ſumpta*, Ezech. 19. *Ibidem verſa 7.* ודע *pro* ודלת Daleth *pro* Res. *Leones in foveis caps ſolere. Fovea ſatis deſcriptio*, & Arabica *nemina. Leones etiam retibus caps, idque ad* Euphratem, *probatur ex* Ezechiele, & Oppiano, *contra* Pollucem, *qui negat.* חחים, *id eſt*, uncı, & uncinti, *Ezech. 19. verſ. 4. 9. quod multis probatur. In* Græca *verſione* σφαγίδας *pro* ἁλιεῖς. סוגר *Hebr.* leonis cavea *a claudendo dicta, ut* Græcè κλεῖθρον. Γαλεάγρα *idem.* Gloſſæ *emendatæ.* קולרין kolarin, *Chald. non eſt* κολλάριον, *ut putant, ſed* κολαστήριον. נדל nedal, *Chald.* Græcè ναυδαλ Θ.

Leo-

Leonem, utut ferum animal, tamen ab hominibus Marte, vel arte ſubjici, ut reliqua animalia, nemo eſt, qui neſciat. Marte, id eſt, aperta vi. Arte, id eſt, venatorum technis, & dolis. Prioris exemplo ſint, quod in Scriptura memorantur viri tres, *Samſon*, *David*, & *Benaja*, qui, congreſſi cum leonibus, illuſtres de iis victorias reportarunt. De horum ſingulis ut aliquid dicamus, res poſtulat.

De *Samſone* ita habetur *Jud.* 14. *verſ.* 5. *Et deſcendit* Samſon, *& pater ejus, & mater ejus* Thimnatham. *Et venerunt ad vineas* Thimnathæ. *Et ecce? leunculus leonum rugiens in occurſum ejus. Et cum eum invaſiſſet Spiritus Domini, laceravit illum, ut laceratur hœdus, cum nihil haberet in manu. Thimnatha* oppidum fuit in tribu *Dan. Joſ.* 19. *verſ.* 43. diverſum a *Thimna* in tribu *Juda*, *Jud.* 15. *verſ.* 10. 57. & 2 *Paral.* 28. *verſ.* 18. Quod ideo notandum duxi, quia qui pro eodem habent, multum laborant in hujus loci collatione, *Deſcendit Samſon Thimnatham*, cum altero de *Juda* Gen. 38. verſ. 12. 13. *Aſcendit* Thimnam *ad tondendum gregem ſuum*. Neque enim ſatis capiunt quomodo ad idem oppidum *aſcendi* dicitur, & *deſcendi*. Druſius, *Ne miremur: nam pro ratione loci, in quo ſumus, vel aſcendimus, vel deſcendimus. Ferè locus erat infra* Tiorah, *ubi* Samſon *habitabat, miſi verus, ut ducamus eum fuiſſe tunc in caſtris* Danitarum. *Midras* apud *Kimchium*, יהודה עלית שנתעלה בה כתיב ביה ירדה בירה עלית שמשון שנתנוה בה כתיב ביה ירדה Judas, *qui in eo oppido exaltatus fuit, eo aſcendiſſe ſcribitur*. Samſon *autem, qui ibidem ignominioſe eſt habitus, ſcribitur eo deſcendiſſe*. Multò verius, quod & agnoſcunt nonnulli *Hebræorum*, duo eſſe oppida, quorum unum *Thimna* dicitur, alterum *Thimnatha*. Illud erat in tribu *Judæ*, hoc in tribu *Dann*. Ad illud aſcendebatur, quia monti incumbebat. Ad hoc deſcendebatur, quia ſitum erat in valle. Hic vinearum fit mentio prope *Thimnatham*. Nempe circa hæc loca fuit vallis *Sorck*, *Jud.* 16. *verſ.* 4. unde vites illæ eximiæ, de quibus *Gen.* 49. *verſ.* 11. *Eſ.* 5. *verſ.* 2. & *Jer.* 2. *verſ.* 21. Nec eadem loca leonibus fuiſſe inacceſſa docent à leænis appellatæ vicinæ urbes *Lebaoth*, Joſ. 15. verſ. 32. & *Beth-lebaoth* Joſ. 19. verſ. 6. Ibidem igitur כפיר אריות *leunculus leonum*, aut *leonarum*, qua phraſi dicitur גדי עזים *hœdus caprarum*, quam ſuprà explicavimus. Hic rectè obſervat *Kimchius* כפיר *leunculum* eſſe majorem τῷ גור *gur*, id eſt, *leoni catulo*. Sed quæ ſequuntur falliſſima ſunt וארזה גדול מכפיר והלביא גדול מהארזה והליש גדול מהלביא *Et* arjeh *major eſt* τῷ chephir, *&* labi *major eſt* τῷ arjeh, *&* laji *major eſt* τῷ labi. Nam ea nomina docuimus ad leonum ætatem haudquaquam pertinere, ut neque שחל, & שחין, quæ hodie his interſerunt. Nec verius quod ab eodem additur וכל זמן שמוקין גבורתו נוספרת בו *Et quamdiu ſenefcit, augetur robur ejus*. Quippe leonum etiam vires in ſenio decreſcere abunde ſuprà probatum eſt. Ad *Samſonem* porro rugiens venit leunculus, qui rugitu ſuo, tanquam claſſico, bellum illi indicebat. *Sed eum invaſit Spiritus Domini*. Hac præfatione utitur Sacer Scriptor, quia rem de *Samſone* narraturus eſt, quæ alioqui videatur ſuperare vires humanas, illum ſcilicet leonem laceraſſe, ut laceratur hœdus, cùm nihil haberet in manu, id eſt, cùm inermis eſſet, nec ullo telo inſtructus. *Græc* in *Complutenſi* rectè habet *διέτιλεν* *dilaceravit*, in aliis minus rectè *συνέτριψεν* *contrivit*. *Joſephus* tamen *Antiquitatum* libri quinti capite decimo hunc leonem non laceratum, ſed ab inermi *Samſone* ſuffocatum fuiſſe ſcribit. Συστραγάσας, inquit, λέοντα, τοῖς γομφοῖς ἅμα, ἐκβιάζεται ἀντὸν ἄζειν ταῖς χερσί· *in leonem incidit, & nudus* (id eſt, *inermis*) *eum manibus ſuffocavit*. Et *Ambroſius* Epiſtola 23. *Virgilio, Irruentem in ſe brachiis amplexus necat, & laceratorum nodo exarmatum*. Quo fere modo *Nemeæ* leonem *Hercules* interemiſſe dicitur. Hinc apud *Euripidem* in *Hercule Furente* (*a*) *Lycus*, *Herculi* geſta referens, (*a*) *Verſu* 153.

Ἓν τ' Νέμεον θηρ' ὃν ἐν βρόχοις ἑλὼν
βραχίονος φίξ' ἀγχόνιον ἔξυλον.

Aut Nemeæum *leonem, quem, retibus captum, brachiorum laqueis ſe interemiſſe dixit*. Et apud *Sophoclem* in *Trachinus* (*b*) ita loquitur ipſe *Hercules*. (*b*) *Verſu* 1096.

--- ὦ φίλοι βραχίονες,
Τμεῖς ἤπιον δὴ καλίσαθ', ἓι ποτε
Νομὰς ἔνοικον βυζάκων· ἑλάσσορα
Λίσσ' ἄπλατον θρίμμα κἀπροσήγορον
Βίᾳ κατιφγάσεσθε. ---

Quæ *Cicero* libro ſecundo *Tuſculanorum Quæſtionum* liberiùs ita reddidit,

& lacertorum tori
Veſtrone preſſu quondam Nemeæus *leo*
Frendens efflavit graviter extremum halitum?

Et *Ovidius* libro nono *Metamorphoſeon*,

Hu elisa jacet moles Nemeæa *lacertis*.

Quod imitatus *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

Hisego lacertis ſpolia Nemeæi *mali*
Eliſa preſſi. ---

Et in *Agamemnone*,

Te ſinſis Nemeæus *arcta*
Preſſus lacerto ſulmineus lea.

Et in *Hercule Furente*.

--- *maximus* Nemeæ *tumor*
Gemuit lacertis preſſus Herculeis *leo.*

Et *Claudianus* in laudibus *Herculis*,

--- *invadit trepidum ſolisque lacertis*
Grandia corripiens eliſo guttura morſu,
Imbellem fractis proſternit faucibus hoſtem.

Et *Nonnus Dionyſiacôn* libro vigeſimo quinto.

--- Λέοντι βραχίονα λαξὸν ἑλίξας
Ἐυπαλάμῳ πήχυνε περιπλόκοις ἀγκῶσι δεσμῷ.
Πότμον ἄγαν ἀεἰδηλον. ---

Leonis brachium obliquum involvens, vinculo valide manus circumdatam cervicem complexus eſt, mortem inferens ſine ferro. Ita etiam Mythologi, *Apollodorus* libro ſecundo, Καὶ περιθεὶς τὸν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κάτεχεν ἄγχων ἕως ἔπνιξε. *Diodorus* libro quarto, Συνεπλάκη, καὶ τ' ἀγκῶνα σφίγξας τοῖς βραχίοσιν ἀπέπνιξε. *Tzetzes* chil. 2. Hiſt. 101. Γυμνὰς χερσὶ λαβόμενος συνέθλασεν ὑψηρὰς. *Arati Scholiaſtes* nondum editus, Φιλοθέῳ γοῦν μέτεστι τούτου· οὐχ ὅπλοις ἀνῄλει, ἀλλὰ συμπλακεὶς ἀπέπνιξε. Sed & apud *Antaeum liberalem* Metam. 12. *Phylius* quidam, περιβαλὼν τὸ βραχίονα τῷ ἰῳδῆτι, ᾗ ἐφόρει, ἔφραξε τὸ στόμα ὃ λέοντος, ἀνέλων δὲ αὐτὸν, καὶ ἀναθέμενος· ὅθι τὸν ὦμον, ἀπήνεγκε πρὸς τὸν κύκνον, brachio, cui veſtem circumvolverat, *in os inſerto leonem ſuffocavit, ſublatumque in humeros ad* Cygnum *attulit*. Et apud *Suidam Polydamas Scotuſæus* pugil, omnium ſuæ ætatis hominum proceriſſimus, ὃς ἐν ἀπίκτοις λέουτα ἐν τῷ Ὀλύμπῳ Μακεδονίας, ἰδιοχειρίᾳ ἐξενεγκὼν ὅπλα, *juvenis adhuc leonem in* Olympo Macedoniæ *monte, nullo telo armatus interfecit*. Quod ſumptum eſt ex *Pauſaniæ Eliacis* poſterioribus. Qui factum ſit, ut in leonis à *Samſone* cæſi cadavere apes nidulatæ ſint, dicetur, ubi *De Apibus*.

Quod *David Saulis* narrat 1 *Sam.* 17. *verſ.* 34. Ita exponit *Caſtellio*, *Cum patris mei pecus paſcerem, leo, una cum urſo gregem adortus, ovem ſuſtulit. Ego hunc perſecutus occidi, eique de faucibus prædam extorſi. Tumultum in me inſurgentem veſtro prehenſum afflixi, & necavi. Quid ſi & leonem & urſum occidi*, &c. Atque id ipſum ſequuntur multi recentiores, quos miror non vidiſſe quàm multa habeat incommoda hæc verſio. Primò enim ſupponit leonem & urſum, quaſi ex compacto, venari ſimul, cùm leo ne leænam quidem in venationis ſocietatem admittat. *Ælianus* libri quarti capite tertio, Λέων ἐνοίμων ἡμῖν ἴσπτω, λέοντι γε μὴν οὐκ ἔχιν· λέαινα γοῦν ἡμῖν λέων οὐτε τὴν αὐτὴν

ἐστιν, ὅτ' ἐπὶ δύσι, ὅτε πώλφοι. *Lupa duo, & equa duo ſimul paſcuntur, leones duo aeri uem: leana enim & leo neque ad venationem, neque ad potum eandem viam*

inſiſtunt. Damir Arabs de eodem, لا يالق شيا من

السباع لانه لا يري فيها ما يكافيه

Nullam ferarum in ſocietatem admittit; quia nullam videt, quæ ſit illi par. Proinde à *Poeta* dicitur μονολίων, quia *ſolitarium* eſt animal. Vide *Anthologiæ* libri primi capitis trigeſimi tertii *Epigramma* trigeſimum. Secundo, cùm *Hebræa* ad verbum ita habeant, *Venit leo, & urſus,* ונשא שה מהעדר *& abſtulit ovem à grege, & exivit poſt eum, & percuſſi eum, & ovem ex ore ejus eripui, & inſurrexit in me, & barbâ ſuâ* (aut *maxillâ ſua*) *arreptum percuſſi, & necavi:* Ad quem referes illud *abſtulit*, & *exivit poſt eum*, &c. An ad ſolum leonem, aut ad ſolum urſum, aut vero ad utrumque? Si de uno ſolùm agatur, quomodo concludit *David*, *Quod ſi & leonem & urſum occidi?* An plus habet in concluſione, quàm fuit in præmiſſis? Si de utroque agi dixeris, cur non Plurali numero dixit *David*, *Ovem abſtulerunt, & exivi poſt eos, & percuſſi eos?* &c. Præterea, qui fieri poteſt, ut leo & urſus oviculam conjunctim abſtulerint? Aut ut *David* utrumque ſimul barbâ, aut mento correptum interfecerit? Niſi *Davidem* fingas non quidem ἑκατόγχειρα, ſed ſaltem πολύχειρα fuiſſe, ut una manu leonis, alia teneret urſi maxillas, tertia ovem ex illorum faucibus eriperet; quæ plane ſunt ἀενάοτα. Denique quidni locum hic habeat Veterum Adagium, ne *Herculem quidem ſtare poſſe contra duos*, id eſt, unum *Davidem*, quamlibet generoſum, contra leonem, & urſum, conjunctis viribus pugnantes? Si ad miraculum confugias, nihil egeris. Quippe, ſi leonem & urſum nonniſi per miraculum vicit *David*, eâ victoriâ fretus non debuit gigantem aggredi. Eum enim auxilio DEI ordinario, & ſolita virtute niti oportuit, non miraculo, quod Deus non promiſerat. Proinde, ut vitentur incommoda, quæ diximus, notandum eſt Copulativam ET in Scriptura non raro ſumi pro Disjunctiva AUT. Ita *Gen.* 13. *verſ.* 8. *Ne ſit contentio inter me & te, & inter meos paſtores & tuos*, id eſt, *aut inter*, &c. *Gen.* 19. *verſ.* 12. *Tum viri illi* Loto *dixerunt*, *Quis præterea hic tuus eſt, gener, & filii tui, & filiæ tuæ?* Id eſt, *aut filii tui, aut filiæ tuæ.* Exod. 12. verſ. 5. ubi de agno, ſeu hœdo Paſchali; *Ex ovibus tuis, & ex capris illum accipietis*, id eſt, *aut ex capris.* Exod. 21. verſ. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum, & matrem ſuam*, id eſt, *aut matrem ſuam.* Et verſu 17. *Qui maledixerit patri ſuo, & matri ſuæ*, id eſt, *aut matri ſuæ*; quomodo *Matth.* 15. *verſ.* 4. interpretatur ipſe *Chriſtus* Pſ. 8. *verſ.* 5. *Quid eſt homo, ut memor ſis ejus? & filius hominis, ut viſites eum?* id eſt, *aut filius hominis*, ut reddit *Apoſtolus Hebr.* 2. *verſ.* 6. Ita omnino in loco *Davidis*, in quo verſamur, *Venit leo, & urſus*, id eſt, *Venit leo, aut urſus.* Nam ut cætera taceam, ſi ET eſſet Copulativa, Plurali numero dixiſſet באו *venerunt.* Hoc quoque hic obſervandum; Tempus Imperfectum apud *Hebræos* nullum eſſe, ſed Perfectum per Imperfectum *Latinè* reddi, quoties res ita poſtulat, quod nôrunt quotquot has literas à limine ſalutârunt. Quibus animadverſis, verba *Davidis* obvium erit ita reddere; *Cum paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui,* ובא האריו ואת הדוב *& venebat leo, aut urſus & auferebat ovem è grege* (id eſt, ſive leo, ſive urſus irruens auferret, &c.) *egrediebar in eum, & percutiebam eum, & ovem ex ore ejus eruebam, & in me inſurgentem barbâ* (vel *mento*) *arreptum percutiebam, & necabam.* Itaque non agitur de ſingulari eventu, ſed de re, quæ non ſemel acciderat. Deus enim, qui *Davidem* ad magna deſtinaverat, eum ab adoleſcentia voluit his periculis exerceri, ut, Dei auxilium ſæpe expertus, animum in rebus adverſis obfirmaret, & vocationis ſuæ quidquid eſſet intrepidè aggrederetur. Et, ne putentur ad ſingularem eventum hæc pertinere, duplex hic pugnæ genus deſcribit *David*, quo hujuſmodi feras ſolebat proſternere. Illas enim quandoque cum præda fugientes, primo ſtatim congreſſu, pedo, aut venabulo lethaliter feribat, & è morientium ore ovem eruebat: aut, ſi, præterito grege, in paſtorem rectà irruerent (quomodo leones & urſi ſolent; illi, ut dilacerent; hi, ut hominem amplexu necent) eas *David*, maxillâ, aut faucibus unâ manu correptas, alterâ confodiebat. Et periculoſum quidem eſt, & propè ſupra vires humanas,

Eſurgens leonis ex ore exſculpere prædam,

ut in *Lucilio* habetur. Unde *Nævius* alicubi,

Deprandi autem leonis obdas oream.

Oream pro *ora*, vetus verbum, ut *deprandi* pro *impranſi.* Quod dici conſtat tanquam de re, quam attentare ſit nefas. Sed *Davidi*, præter magnam animi præſentiam, fuit robur corporis non vulgare. Unde eſt, quod *Pſalm.* 18. *verſ.* 35. arcum chalybeum brachius ſuus frangi aſſerit. Quod penè omiſeram, in editione *Complutenſi Græca* verſio reddit quomodo diximus, Ὅταν ἔρχεται λέων, ἢ ἄρκτος, καὶ ἁρπάσῃ πρόβατον ἐκ τῆς αὐλῆς, καὶ ἐξερχόμην κατόπισθεν αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξον αὐτὸν, καὶ ἐξεσπασα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ, εἰ ἐπανίστατο ἐπ' ἐμὲ, ἐκράτησα τῆς φάρυγος αὐτοῦ, &c. *Cum veniebat leo, aut urſus, & capiebat ovem ex grege, eum & pone inſequebar, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: &, ſi in me inſurgebat, eum faucibus arripiebam*, &c. A verſione tam appoſita nullus capio cur recentiores receſſerint, ut alteram huic ſubſtituerent, quam pluribus incommodis premi palam fecimus. *Hebræa* וחזקתי בזקנו, *Et barbâ ejus corripiebam*, cur *Graci* reddant ἐπαίνων ἢ φάρυγος αὐτοῦ, *Et fauces ejus corripiebam*, puto me deprehendere. Leoni quidem barba convenit. Unde *Homerus* aliquoties,

--- λὶς ἀγρόνομος,

leo bene-barbatus. Et *Martialis* lib. 10. Epigr. 9.

Barbam vellere mortuo leoni.

Sed cum hic tam de urſo, quàm de leone agatur, maluerunt eâ voce uti, quæ utrique eſſet communis. Et fortaſſe *Hebræum* זקן non ſolùm *barbam*, ſed & *mentum* ſignificat, ut *Arabicum* ذقن indè deductum, & *Græcum* quoque γένυν. Itaque *Chaldæus* hic habet, *Et apprehendi* בלחיה, & *Arabs*, بلحيته *Per maxillam ejus.* Et Hieronymus, *Et apprehendebam mentum eorum.* Φάρυγξ etiam, quamvis propriè *fauces* ſignificet, poteſt tamen eò pertinere. Nam in *Heſychio* Φάρυγξ inter cætera γένυς redditur. Quomodo *Homerum* ſumpſiſſe volunt *Odyſſ.* τ', ubi *Ulyſſes*, tumens ne *Eurycleæ* ſe proderet,

Χεῖρ' ἐπιμαζεόμην φάρυγος λάθε δεξιτερῆφι,

id eſt, *Os manu dextra cepit comprimens.* Ibi igitur vetus *Scholiaſtes*, Φάρυγος, ἤγουν στόματος. Neque aliud intelligo in *Heraclifco Theocriti*, quo loco deſcribitur *Hercules*, adhuc puer, duos angues

Διαξαίνυσι φάρυγος, τοῖσι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται
Οὐλομένοις ἀφιδεσι, ---

id eſt, *Ore corripiens, ubi mala ſunt venena pernicioſis ſerpentibus.* Os interpretor, quia ſerpentis venenum eſt in ore ad radices dentium. *Davidis* ἀνδριαντόμημα *Sirachides* his verbis deprædicat *Eccleſ.* 47. *verſ.* 3. Ἐν λέουσιν ἔπαιζεν, ὡς ἐν ἐριφοις· καὶ ἐν ἄρκοις, ὡς ἐν ἀρνοις προβάτων. *Cum leonibus luſit, ut cum hædis; & cum urſis, ut cum agnis ovium.* Hoc eſt, leones & urſos occidere illi luſus fuit, quomodo non loqueretur, qui hoc crederet nonniſi ſemel factum. Ἔπαινον *Syrus* reddit ܫܒܚܐ, *Arabs*,

Arabs قتل *occidit*, quaſi eſſet à πτίω *ferio*. Quod *Sirachides* ſi voluiſſet, non diviſſet *ἐν λέοντι*, ſed *λέοντας ἴναιον*? Itaque *ἴναιον* fit à *ναίζω ludo*. *Atticum* eſt pro *ἴναξεν*, quomodo nonnulli ſcribunt. Alii etiam *ἐναξίναιον verſatus eſt cum leonibus*. Ita exemplar *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuper editum. Sed verum eſt *ἴναιον*. Porrò, quod cum hœdis leones conferuntur, ſumptum ex his de *Samſone* Jud. 14. v. 6. *Leonem dilaceravit, quaſi dilacerâſſet hœdum.*

Tertium habemus exemplum in *Banaja*, *Jojada* filio, 2 *Sam.* 23. *verſ.* 20. & 1 *Par.* 11. *verſ.* 22. *Et* Banaja, *filius* Jojadæ, *viri ſtrenui, & rebus geſtis clari, è* Cabſeel, *percuſſis duos* Ariel Moab. *Et ipſe deſcendit, & percuſſit leonem in media foſſa die nivis.* Is ille eſt *Banaja*, qui ſub *Davide* præfuit *Cerethæis*, & *Pelethæis*, id eſt, Regis ſtipatoribus, ſeu militibus Prætorianis, 2 *Sam.* 8. *verſ.* 18. & 20. *verſ.* 23. Et ſub *Solomone*, *Joabo* occiſo, qui Imperator erat exercitûs, in illius locum ſuffectus eſt, 1 *Reg.* 2. v. 35. & 4. v. 4. Pater, vir fortiſſimus, Sacerdos fuiſſe legitur 1 *Paral.* 27. v. 5. 6. Proinde illi non licebat mortui contactu pollui, *Levit.* 21. *verſ.* 1. Quin, ſi *Hebræis* credimus, ne ad quartum quidem cubitum poterat accedere. Ita definit *Maimonides* in Tractatu *De luctu* cap. 3. ſect. 13. *Romana* etiam leges *Pontifices* oculos à funere arcebant, ut teſtatur *Seneca Conſolatione ad Marciam* capite decimo quinto. Et *Flamen Dialis* (*a*) locum, in quo buſtum eſſet, nunquam ingrediebatur, nec mortuum unquam attingebat. Proinde moris *Romani* fuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quisquam *Pontifex* per ignorantiam pollueretur ingreſſus. Ita *Servius* ad librum tertium *Æneidos*. Tamen quia *Jojada* Sacerdos in Scriptura commendatur ut vir inſignis propter res in bello geſtas, unde ſit veriſimile multos ab eo fuiſſe cæſos, dicit *Kimchius* in hunc locum, Deum non diſtinxiſſe Sacerdotes à reliquo populo, cùm juſſit *Iſraelitas*, ut ſeptem gentes oppugnarent, & quaſcunque alias, quæ *Iſraelitas* opprimebant: quin inſtituiſſe, ut Sacerdotes ad bellum ungerentur, & cum *Iſraelitis* ad militiam ſe conferrent. Ac proinde *Phinees* non timuiſſe, ne pollueretur, cùm interfecit *Zimri*, & *Cozbi*, & bello contra *Madianitas* ſuſcepto interfuit. Urbs *Cabſeel*, in qua natus eſt vir ille fortis, fuit in tribu *Juda* in *Idumæa* confinio, *Joſ.* 15. v. 21. Filius non degener primò pereuſſiſſe legitur duos *Ariel Moab*, id eſt, juxta *Hieronymum*, *duos leones*, & juxta *Caſtalionem*, *duos* Moabiticos *leones ſummanes*: quia אריאל *ariel*, ad verbum *leonem Dei*, aut *leonem fortem* ſonat. Sed Principum & virorum fortium apud *Orientales* hoc eſſe Epithetum hodieque in uſu ex *Arabiſmo* ſuprà docuimus. *Chaldæus* hic habet רברבי *magnates*. Et *Kimchius* cognomen eſſe dicit הגדולים והגבורים *magnorum & fortium*: quia ארי *ari*, id eſt, *leo*, magnitudine, fortitudine, & robore inter feras excellit; & אל *el*, etiam *robur*, & *vires* ſonat. Eodem per multas ambages *Rabbi Levi* tandem devolvitur. *Turris*, inquit, *valida vocatur* Ariel, *unde & Ariel dicitur domus ſanctuarii ara*, (ſeu *Templum*.) *Et itaque videtur percuſſiſſe deſenſores turrium validarum, quæ erant in terrâ* Moab. *Compoſita autem eſt dictio ex* אר ari, & אל el, *& ſignificat leonem validum; quia leo robore maximè valet. Sed & illi potuerunt leonum ſpeciem habere in roboris & fortitudinis argumentum.* *Syrus* etiam, *Illa interemit* ܬܪܝܢ ܓܒܪ̈ܐ ܕܡܘܐܒ *duos gigantes, Moabitas.* *Arabs* in *Samuele*, *Occidit* جبارا من الموديين *gigantem è Moabitis.* Et in *Paralipomenis*, *Occidit* الجبارين وهما مواب وارسل *duos gigantes, nempe Moab, & Arſal*: quæ deflexa ſunt ex *Hebræo* אריאל מואב *Ariel Moab*, malè lectis, & intellectis.

Ecce aliud facinus ejuſdem *Banaja*! *Et ille deſcendit, & leonem percuſſit in medio foveæ die nivis.* Quod ſignanter additum vult *Kimchius*: כי האריה כיום ענרי ושלג נוספרת גבורתו *qua tempore frigoris & nivis leonis vires augentur.* Aliud affert *R. Levi*, *Dixit in die nivis, ut indicaret quantum valeret robur. Quamvis enim tum temporis vis illi eſſet infirmior propter frigoris vehementiam, maximè in media fovea, ubi frigus erat intenſius, pram ſerebat natura loci; & tam ipſi, quam leoni nullam pateret effugium, ne ſe mutuò perderent: deſcendit tamen* Banaja, Jojadæ *ſummi Sacerdotis filius, leonis in ipſo deſcenſu inſultum haudquaquam timens, & eum fortiter interemit.* At eandem hiſtoriam *Joſephus* ſic adornat, *Cum ningeret, in quandam foveam lubrico lapſu decidit leo, cujus os, quod anguſtum eſſet, videbat brevi fore, ut oppleretur nivibus. Atque ita cum nullam exitus & ſalutis viam videret, rugiebat.* Banajas *autem, audità feræ, illàc enim iter faciebat, & ad rugitum veniens, deſcendit in os foveæ, & repugnantem ictu baculi, quem habebat in manu, ſtatim exanimavit.* Hæc illi, quibus ideo haudquaquam aſſentior; quia credibile non eſt *Banajam*, virum eximium, quemque *David* Prætorianæ cohorti, & *Solomon* toti exercitui præfecerat, tam fuiſſe temerarium, & vitæ ſuæ prodigum, aut tam futilem virium ſuarum oſtentatorem, ut ultrò cum leone captivo includi voluerit, & ſubire pugnæ aleam. Dicam igitur quid ſuſpicer. *Anthologia* libri primi capite trigeſimo tertio leonem narrat incertus *Poeta* in capriariorum ſtabulum ſeceſſiſſe, ut nivem vitaret & grandinem. Verba ſic habent,

Χειμερίην διὰ νύκτα χαλαζίεντά τε συμφὼ,
Καὶ σιφετὸν φοίτων, ἐς κυνόδοντα πάγων,
Μυκολίων, ἐς δὲ κεκαυμένῳ ἀδρία γυῖα,
Ἤλυθ φιλοκρύμνων ἄντρα ἐς αἰγοσόμων.

Hibernâ nocte, grandinis impetum & nivem fugiens, & frigidum collem, ſolitarius leo, & omnibus membris malè affectus, venit in ſtabulum caprariorum locis præruptis gaudentium. Ita leo, de quo hic agitur, nive ingruente, in foveam deſcenderat, id eſt, in antrum profundius, cujus umbrâ adverſus ætris inclementiam aliquamdiu ſe tueretur. Qua ipſa de cauſa *Banaja*, in idem antrum aliquanto poſt ingreſſus, in leonem ex improviſo incidit, & obluctantem peremit. Non fruſtrà igitur Sacer Scriptor id *die nivis* contigiſſe obſervat. Ita enim ſubindicat quâ ratione factum ſit, ut ad ſpeluncam ille leo dux & *Judæus* eandem devenerit. *Foveam* hic pro *antro* ſumo, aut pro *fovea in antris modum exciſa*, quia res ita poſtulat. Et *Hebræum* בור ſignificat *foveam* omne genus. Quandoque *puteum*, aut *ciſternam*, in quam aquæ confluunt, ut *Levit.* 11. v. 36. *Deut.* 6. v. 11. & 2 *Sam.* 23. *verſ.* 15. Aliquando *foſſam ſine aquâ*, in qua captivi detinentur, ut *Jerem.* 38. v. 6. & *Zachar.* 9. v. 11. Et *carcerem*, ſeu *cryptam* quamvis *ſubterraneam*, ut *Gen.* 40. v. 15. & 41. v. 14. *Exod.* 12. *verſ.* 29. &c. Non rarò etiam *ſepulchrum*, ut *Pſ.* 28. v. 1. & 30. v. 4. Item *foveam inſidioſam*, in quam decidant prætereuntes, ut *Pſalm.* 7. v. 16. Foveam denique in antri modum excitam, in quam ſe ſubducant homines, ut ibi delitescant. Sic 1 *Sam.* 13. *verſ.* 6. *Abſcondit ſe populus in ſpelunceis, in ſpinetis, in petris, in locis altis* ובבורות *& in foveis.* Et *Jerem.* 41. v. 9. חבר *Et foveæ, in quam projecit* Iſmael *omnia cadavera hominum illorum*, (ſeptuaginta) *quos percuſſerat ad latus* Godoliæ, *ea eſt, quam fecerat Rex* Aſa *metu* Baaſæ *Regis* Iſraelis, nempe ut in ea lateret. In hujuſmodi foveam nivoſo cœlo cùm deſcendiſſet *Banaja*, neceſſe habuit cum leone decertare, qui jam eodem ſe ſubduxerat. *Arabs* hic habet نزل الي الغيض *Deſcendit in ſylvam*, &c. *Syrum* ſequutus, cujus verba,

(*a*) *Gellius l.* 10. *c.* 15.

verba ſunt, *Is deſcendit, & occidit leonem* כפיר בבא *in medio ſylvæ.* Sed, unâ literâ mutatâ, ex בבא *foſſa* factum בבו *ſylva.* Cum *Banaja* conferri queat *Alexander* Rex, qui leonem raræ magnitudinis in ſe incurrentem non excepit modo, ſed & uno vulnere occidit. Rem pluribus narrat *Curtius* libri octavi ſerè initio. Ibidem *Lyſimachus* quondam, cum venaretur in *Syria*, occiderat eximiæ magnitudinis leonem ſolus. Sed, lævo humero uſque ad oſſa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Addit fabulam, quæ objectum leoni à Rege *Lyſimachum* temere vulgavit, ab eo caſu ortam eſſe. Tamen apud *Plutarchum* in *Demetrio* ipſe *Lyſimachus*, altas in cruribus & brachiis ſuis leoninorum unguium cicatrices oſtendens, narrat τὸν γεγονότα αὐτῷ μάχην πρὸς τὸ θηρίον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἀνγκαθειχθέντα ἢ βασιλέως, *ſuam cum leone pugnam, quam ab* Alexandro *Rege cum illo concluſus conſeruerat.*

De iis actum eſt hactenus, qui leones aperta vi, & tanquam collatis ſignis debellârunt & devicerunt. Jam ad venatorum artes converſi mur, de quibus inſignis eſt locus *Ezech.* 19. *verſ.* 2. & ſequentibus, ubi *Joſiæ* filios, & ſucceſſores (*Joachazum*, & *Joachimum*, qui, cùm *Hieroſolyma* aliquamdiu regnâſſent, captivi abducti ſunt, illic in *Ægyptum*, hic in *Babyloniam*) *Propheta* eleganti Allegoriâ confert cum leunculis, qui, cum prædari & rapto vivere jam inciperent, in venatorum foveas & caſſes inciderunt. *Prophetæ* verba ſic habent, *Quid erat mater tua? Leæna, quæ inter leones recubabat, & in medio leunculorum educabat catulos ſuos. Et evexit unum è catulis ſuis, qui leunculus factus eſt, & didicit rapere prædam, & voravit homines. De quo cum audiviſſent Gentes, eum, foveâ ſuâ captum, uncis in terrum Ægypti deduxerunt. At illa, videns periiſſe ſpem & expectationem ſuam, alterum ſumpſit e catulis ſuis, quem effecit leunculum. Atque is, inter leones ambulans, pro leunculo ſe geſſit, & prædam rapere didicit, & homines voravit, & deſtruxit palatia eorum, & urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt, & plenitudo ejus a voce rugitûs illius. Et diſpoſuerunt contra eum Gentes circumquaque de provinciis, & extenderunt in eum rete ſuum, Et foveâ ſuâ captum uncis in cavea poſuerunt, & adduxerunt ad Regem* Babyloniæ, *& deduxerunt in munitiones, ne audiretur vox ejus amplius in montibus* Iſraëlis. *Mater* Ioana, juxta *Chaldæum*, eſt בנישת דישראל *Synagoga Iſraëlis. Leones*, inter quos recubabat, ſunt vicinarum gentium Reges. *Catuli*, quos educabat, ſunt filii *Joſiæ* Regis. *Primus*, quem in leunculum evexit, fuit *Joachaz*, qui *Joſiæ* patri ſuffectus eſt, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 30. & 2 *Paral.* 36. *verſ.* 1. & 3 *Eſd.* 1. 34. *Didicit rapere prædam, & voravit homines*, id eſt, *fecit malum coram Domino, ſicut fecerant patres ejus*, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 32. Hinc *Joſephus Antiquitatum* libri decimi capite ſexto, ἀσεβὴς δὲ, καὶ μιαρὸς τὸν τρόπον, *Impius & impuris fuit moribus. Et Gentes foveâ captum uncis in* Ægyptum *deduxerunt*, id eſt, *Ægyptii*, duce *Pharaone Nechone*, à quo *Riblam* vocatus in terra *Hamath*, quæ *Græcis Epiphania*, captivus in *Ægyptum* deductus eſt, ubi ſupremum diem obiit, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 33. 34. Et leæna *alterum* è catulis ſuis conſtituit leunculum, id eſt, *Iſraelita* Regi captivo *Joachimum* fratrem ſubſtituerunt, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 34. & 2 *Paral.* 36. *verſ.* 4. Sed hic *leunculum factus, & inter leones ambulans*, id eſt, pro Rege ſe gerens, & cum vicinis Regibus, *Ægypto* puta, & *Babylonio*, pacis fœdera contrahens, *etiam ipſe didicit prædam rapere, & voravit homines, & deſtruxit palatia, & vaſtavit urbes*, &c. id eſt, impiè ſe geſſit neque ac frater, & in eadem crimina incidit, in quæ inciderat *Manaſſe*, & in ipſa urbe metropoli fudit ſanguinem innoxium, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 37. & 24. *verſ.* 3. 4. & *Jerem.* 22. *verſ.* 17. Obiter nota Interpretes hæc rere in his verbis initio ſeptimi verſus ידע אלמנותיו id eſt, ad verbum, *Et novit viduas ejus*, aut, ſi mavis, *palatia ejus.* Nam poſtrema vox eſt ambigua, neque ſolùm *viduas*, ſed & *palatia* ſonat; ut אלמנות per *Res.* Sic *Eſ.* 13. *verſ.* 22. *Et alternis ululabunt thoos* באלמנותיו *in palatiis ejus.* Sed, ſive *viduas*, aut *palatia* reddas, id omnino videtur eſſe præter rem, *Novit viduas*, aut *Novit palatia ejus*, id eſt, reipublicæ *Iſraelis.* Nec mihi ſatisfaciunt quæ afferunt hic Interpretes. Niſi quod *Chaldæus*, qui habet ואגדי בירנותיה *Et deſolavit palatia ejus*, videtur legiſſe ורץ per *Res*, pro ודץ per *Daleth.* Propriè ורץ ſignificat *Et contrivit*, ut *Dan.* 2. verſ. 40. תדק ותרץ *Comminues, & conteret.* Sed, ad ædificia tranſlatum, *deſolare*, & *diruere* eſt. Sic in *Chaldaica* Paraphraſi *Pſ.* 62. *verſ.* 4. הך גודא רעיעתא *ut macerie diruptæ*, vel *diruta.* Et *Ezech.* 40. *verſ.* 1. *Anno decimo quarto* בתר דאתרעית קרתא *poſtquam coactus eſt civitas*, id eſt, *deſtructa & deſolata.* Ita omnino *Ezechiel*, ubi ſuprà, videtur ſcripſiſſe ידע אלמנותיו *Et deſtruxit palatia ejus.* Saltem ita legit *Chaldæus*, & ſenſus apprimè convenit. Et hæc cohærent cum ſequentibus, *Et urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt.* Sed, ſi per *Daleth* legas ודץ *Et novit*, quicquid afferas, nihil occurret, quod non ſit valde coactum, addo etiam prorſus alienum. Itaque hic putaverim propter ſimilitudinem, literas *Res* & *Daleth* fuiſſe permutatas, ut locis aliis fere viginti, quæ collegit vir, dum vixit, doctrinâ & pietate illuſtris, *Lud. Capellus Sacra Critica* ſuæ libri primi capite ſeptimo. Sed hęc obiter. Jam quod additur contra leunculum illum, qui regionem, palatia, & urbes vaſtaverat, & deſolaverat, vicinas gentes undequaque convenîſſe, eumque, retibus ſuis implicitum, & in foveâ captum, & uncis tractum, & cavèâ incluſum, ad Regem *Babyloniæ* fuiſſe adductum, & munitionibus detentum, ne rugitus illius amplius audiretur ſuper montes *Iſraëlis*, valde veriſimile eſt ad *Joachimum* Regem pertinere, de quo ſupra. Is enim, propter flagitia ſua, & vitam impiè actam, tandem à Deo deſertus eſt. Et in eum convenerunt *Chaldæi*, *Syri*, *Moabita*, & *Ammonitæ*, qui *Judæos* malè mulctârunt, 2 *Reg.* 24. *verſ.* 2. Quin ipſe *Joachimus*, catenis chalybeis duabus vinctus, in *Babyloniam* captivus deductus eſt, 2 *Paral.* 36. *verſ.* 6. & 3 *Eſd.* 1. *verſ.* 40. Sunt tamen, qui hæc omnia malunt ad *Joachim* filium *Jechoniam* referre, qui & ipſe *Babylonem* adductus eſt, 2 *Reg.* 24. verſ. 12. &c. Cui ſententiæ maximè favet, quod *Jerem.* 22. *verſ.* 18. 19. prædicitur fore, ut *Joachimi* cadaver inſepultum projiciatur extra portas *Hieroſolymorum.* Unde colligunt *Joachimum* in *Babyloniam* non fuiſſe deductum, ſed eo deducendum in via perliſſe, non procul ab *Hieroſolymis*, ibique jacuiſſe inſepultum. Proinde *Hieronymus*, *Theodoretus*, & *Polychronius*, in altero illo leunculo, qui *Babylonem* perductus eſt, *Jechoniam* intelligunt. Sed, utrumvis intelligas, notanda ſunt, quæ hic habet *Hieronymus*, hæc de *Jechonia* dici, *ut leonis ſervetur tranſlatio, qui capitur in foveis, catenisque conſtringitur, & in cavea reſervatur.* Quibus hæc *Theodoreti* conſona, Ἐκάτερα δὲ εἴρηται λέοντος τὴν μὲν τῶν ἐθνῶν προσδοκῶν ἀνάρασιν δίκτυα καὶ ἄγκιστρα, καὶ γαλεάγραν, τὸ παγιδεύεσθαι αὐτῷ δεσμὰ ἐπιβάλλει γὰρ τροπικῶς αὐτὸν ἐκάλεσε λέοντα, ἀπολλύμενα καὶ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ τροπικῶς ἐνομάζει τῷ γὰρ λέοντι καὶ τὰ δίκτυα καὶ ἡ γαλεάγρα ἁρμόττει. *Dicta autem tanquam contra leonem exercitus impetum retia nominavit, camumque, & cavearn, injecta ejus vincula. Cum enim per tranſlationem eum leonem vocaverit, congruenter quoque ea, quæ ipſi accidunt, per tranſlationem appellat; leoni enim & retia & cavea conveniunt.* Quæ ut intelligantur, de ſingulis jam agendum eſt.

Primò de leunculo dicitur verſu quarto, & rurſus verſu octavo, בשחתם נתפש *In foſſa eorum captus eſt.*

eſt. Graci, Συνελήφθη ἐν τῇ διαφθορᾷ αὐτῶν, *Captus eſt in corruptione eorum.* Quod *Hieronymus* ſic exponit verſu quarto, *Non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum.* Et verſu octavo, *In vulneribus eorum captus eſt.* Nempe שחת eſt *corrumpere*, unde שחת quandoque eſt *corruptio:* ut *Pſalm.* 16. *verſ.* 10. *Non permittes*, ut *ſanctum tuum videat corruptionem*; quomodo interpretantur inſignes *Apoſtoli* duo, *Petrus* Act. 2. verſ. 31. & *Paulus* Act. 13. verſ. 35. Tamen plerumque שחת eſt *foſſa*, tanquam corruptionis locus, niſi malis deducere à Verbis שוח, aut שחה, quæ *deprimere* & *inclinare* ſignificant. Ita *Job.* 9. *verſ.* 31. *Demerges me* בשחרת *in foveam.* Et 17. verſ. 14. *Clamavi* לשחרת *foſſæ, Pater meus es.* Et 33. verſ. 18. *Educat animam ejus* מבני שחת *à fovea.* Et e uſdem capitis verſu 22. *Anima ejus propinqua ſit* לשחת *fovea.* Et verſ. 24. *Redime eum* מרדת שחת *ne deſcendat in foveam.* Et verſu 28. *Redemit animam meam, ne tranſiret* בשחת *in foveam.* Et verſu 30. *Reducendè animam ejus* מבני שחת *à fovea.* Pſal. 7. verſ. 16. *Et cadet* בשחת *in foſſam, quam fecit*, Græcè εἰς βόθυνον Pſ. 94. verſ. 13. *Donec fodiatur improbo* שחת *fovea*, Græcè βόθυνος. Plura ſi deſideras, vide *Pſ.* 9. *verſ.* 16. & 30. *verſ.* 10. & 35. *verſ.* 7. & 49. *verſ.* 10. & 55. *verſ.* 14. & 103. *verſ.* 4. & 107. *verſ.* 20. & 119. *verſ.* 85. *Eſ.* 51. *verſ.* 14. *Ezech.* 28. *verſ.* 8. *Jon.* 2. *verſ.* 7. Ita igitur *Ezechiel* de leone, *Captus eſt* בשחתם *in foſſa eorum.* Quam veram eſſe verſionem in *Commentario Hieronymus* confitetur his verbis, *Cepit eum*, inquit, *non abſque vulneribus ſuis, ſive in fovea, ut propriè in* Hebraico *continetur, in conſervas tropologicam captionem leonum, quæ ſemper in foveis capi ſolent.* Malim, *quæ ſæpe.* Neque enim *ſemper*, ſed *ſæpe* leones in foveis capiuntur. *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto. *Capere eos ardua erat quondam operis, foveisque maxime. Statius* libro ſecundo *Sylvarum*, de leone manſueto *Domitiani*,

Non formidato ſupra vendula ſaltu
Incitus, aut cæco foveæ deceptus hiatu.

Claudianus, in *Stilichonem* Panegyrico ſecundo, de *Diana* leonibus,

Non illos tædæ ardentes, non ſtrata ſupernè
Laſſuro virgulta ſolo, non vocibus hæſit
Pendentis ſtimulata fames, nec foſſa fefellit.
Ultrò ſe volvere capi, gaudentque videri
Tantæ præda Deæ. —

Sed venatoriam illam foſſam capiendis leonibus nemo pluribus deſcribit *Oppiano* in libro quarto *Cynegeticæ*, ubi, poſtquam obſervari dixit viam à leone tritam à ſpelunca ad aquas proximas, ex quibus bibere ſolet, addit continuo poſt:

Ἐνθ' ἤτοι βόθρου μὲν ὑδρόμου ἀμφὶς ὀρυξεν,
Εὐρὺν, καὶ περίμετρον· αὐτὰρ μεσάτῳ ἐνὶ τάφρῳ
Κίονα δειραδίην μίγαν, ἐρέισεν ὑφιλάοντι,
Τῇ δ' ἄπο μὲν πρεμάσαντο μετήορον αὖ ὀρύζοντος
Ἀρνειὸν τετυλιγδὸν ὑπ' ἀρτέμνοιο τανύσσας·
Ἔκτοθι δ' αὖ βόθρου περίτροχον ἐστιφάνωσεν
Ἀμαξίην πυκάσαντες ὑπασπιστῆρσιν μυλάκεσσιν.
Ὄφρα κε μὲν πτελέης δολερὸν χαὶς ἀῤῥήξειε·
Καί ῥ' ὁ μὲν ὑλοφρονέων ὑπεμάξιος ἀμφὶς ἐόντα
Τῇ δὲ τε πυκνὰ κραδὴν ὑπατάξει ἰσχίῳ·
Μαιμήμῳ δ' ἰδυιο φίλον πεχαμηλέϊ ἦτορ
Ἴχνῳ ὑπεκφέρεται βλαχρὸν, ἵν' ἐνθα καὶ ἐνθα
Πλαπταίνων πυρὸς· τὸν δ' ἔνθεν ἄγχι δόλοιο.
Ἀμφὶ τε δυσπάτοις, κραιπνοὺς δὲ ὀλιμοὺς ὀρόντι.
Ἀντικα δ' αἰμασιὴν μὲν ὑπέρθορε γαστρὶ πιδύσας.
Δίκτο δὲ μιν χάος ἰσχὺ περιτροφὸς, ἵν' ἐσίνετο.
Ὡς ὑπὶ βυσσὸν ἔκανεν ἀναιδέα βερέθρου.

Quæ verſibus *Latinis* totidem *Bodinus* ita utcunque expreſſit,

Effodiunt illic foveam latam orbe rotundo,
In cujus medio defigunt ore columnam
Sublimem, teneris quâ pendet vellera agnis.
At paries foveam ſummo præcingit ab ore
Saxeus, ut lateant conſtructo tegmine fraudes.
Sic alta pendens agnus ſublimis in aëra
Claros effundit balatus ore tenello.
Perculit extemplo jejuna palata leonis,
Exacuens fauces, auditus in æthere clamor.
Quærit ovans claro balantis in æthere voces:
Enimneoſque orbes volvens loca luſtrat aperta.
Tandem quæſitas reperit non conſcius artes.
Cernens hoc illuc præcluſum noctibus antrum,
Inde famis rabies fubigit tranſcendere muros,
Ut pingue præda jejunam compleat alvum.
Sic inſperatum recipit concluſus hiatus
Undique, nec ſenſim miſer improviſa hæraſura.

Quod ipſum multo ante ita ſcripſerat *Xenophon*, Ἔστι δὲ ὅτε αὐτῶν καὶ ἐρύγματα ποιεῖ περιφορῇ, μεγάλα, βαθέα· ἐν μέσῳ λείποντι κίονα τοῦ χάρακος. Ἐπὶ δὲ τούτοι εἰς τάφρα ἐπιβάλλει δρέπανα αἴγεα, καὶ ἕλκεται κύκλῳ τὸ ἔρυγμα ὑλῇ, ἅτε μὴ περιορῶν, ἕστοδε ἂν λείποντες. Τὰ δὲ, ἀκούσαντα τῆς φωνῆς ἐν τῇ νυκτὶ, κύκλῳ ἐφ' ἑαυτὰ περιδινεῖ, καὶ, ἐπειδὰν μὴ οὐρίζῃ δίδυν, ὑπερπηδᾷ, καὶ ἁλίσκεται. *Sunt etiam* (feris) *quibus foveas magnas in orbem ducunt, profundam in medio relinquentes terræ columnam, cui capram ſub noctem relegatam imponunt, & foveam ramis circumſepiunt, ne videatur, nulle aditu relicto. Illa autem, audità per noctem voce, fœtum obambulant, &c., ubi tranſitum non invenunt, tranſiliunt, & capiuntur.* Hæc in libro *de venatione Xenophon*, duobus ad ſummum ſæculis *Ezechiele* poſterior. Hoc idem venationis genus eſt *Arabibus* hodieque notiſſimum, qui propriis vocibus ſingula deſignant. *Fovea, in qua capitur leo*, vocatur زبية *zubia*, vel *zubiathon*, à Verbo زبا *zaba*, quod *hujuſmodi foveam fodere* ſignificat. Domos quoque leonibus capiendis ædificant, in quarum aditu eſt lapis سهم *ſahmon*, vel شهم *ſchahmon* nomine, in quem leo impingens capitur. *Alcamus*,

السهم حجر علي باب بيت بيني ليصطاد
فيه الاسد واذا ادخله وقع قشدوه

Alſahmo, *lapis pro foribus domûs* (id eſt, decipulæ) *qua ad venandum leonem ædificatur. In quam leo ingrediens cadit, & eum devincunt.* Idem alibi ſcribit الشهم per *Sein. Hœdum ad columnam appenſum ad leonem allicendum* جعر *jaar* appellant. Idem *Alcamus*,

البعر العدي. يشد زبية الزبين والاسد

Aljaaro, *hœdus qui ad foveam lupi aut leonis ligatur.* Unde Adagium apud illos هو اذل من البعر *Is eſt vilior* تو *jaar.* Quia in hœdis nonniſi viliſſimi ſic appenduntur. Porrò à balatu جعر *jaar* vocatur: nam جعر *jaara* Verbum *balare*, &c البعار *aljaar* eſt صوت الغنم والمعزي *vox ovium*, & *caprarum.* Quandoque pro balante hœdo, vel agno, aſſa caro appenditur, cujus nidore leo pelliciatur. Atque id ſignificatur Verbo قتر *Katharra*, id eſt, *ſuffumigare.* Alcamus قتر الاسد وضع له لحما يجعل قتاره *Suffumigavit leoni, id eſt, carnem illi poſuit, cujus nidorem deprehenderet.*

Secundò, de leunculo *Prophetâ* ſcribit *Ezech.* 19. *verſ.* 8. ויפרשו עליו רשתם *Et extenderunt ſuper eum*

rete ſuum. Et capitis trigeſimi ſecundi verſu ſecundo, poſtquam de Rege *Ægypti* dixit, *Fuiſti leunculo ſimilis inter gentibus*, addit verſu proximè ſequenti, *Ita dixit Dominus Deus, extendam ſuper te rete meum.* Et *Jobi* verba capitis decimi verſu decimo ſexto כשחל תצודני *ut leo*, vel (ut alii) *ut leonem venaris me*, Rabbi *Salomo* ſic παραφράζει תפרוס לי כצודה כאלו אני גבור כשחל *Rete in me expandit, ac ſi tam robuſtus eſſem quam leo.* Quæ videbuntur minus congruere, ſi *Pollucem* audimus, qui de leone hæc habet libri quinti capite duodecimo, Θηρᾶται δὲ ἥκιστα μὲν ὁ τίγρις, ὁ πλήμμυρα, ἀλλὰ μηχανήμασι, καὶ σοφίσμασι. *Rariſſimè* (aut *difficillimè*) *capitur adultus* leo, *non peditis, ſed machinamentis, & dolis.* Sed *Oppianus* multo aliter. Docet enim pluribus, ubi ſuprà, leones, clypeorum colliſione & tacibus accenſis territos, in retia ad id expanſa ſe conjicere, atque ita capi

— παρ' ὄχθας
Εὐφρατάο, —

ad ripas Euphratis. Quod maximè notandum, quia ad *Euphratem* ſcripſit *Ezechiel*, qui ſolus *Prophetarum* leones memorat hac arte captos. Quia ipſos *Poeta* verſus apponere longum eſſet, rem in pauca contraham, iis ſolum ad verbum inſertis, quibus deſcribit hæc retia. Ad ripas *Euphratis*, inquit libri quarti *Cynegeticôn* verſu 411. equos habent ad curſum expeditos, & ad certamen intrepidos, quibus inſtructi equites ad leonum venationem proficiſcuntur:

Πεζοὶ δ' ἐκτανύσαντο λίνοις πυκάσαντο ἴχνος,
Ἄγκυραι ἀκοντίῳσι διαδεδαμέναι πελάσσαι,
Τόσσοι δ' αὖ ἑκάτερθε ἐπιπρομολυνθοι ἵππων,
Ὅσσοι ἐπωμάδιοι ἵππαι ἀρτεπέκταν σελήνην,
Τρηχεῖαι δ' αὖ λοχάσιν λίνων ὕδατι θηητῆρες
Ἔκ μέσατ@-, δουλ δ' ἀρ' ἐπ' ἀκροτάτοις κερύμβοις,
Ὀπτῆρες ἐκ μεσάτοιο γοργοπόδ@- ἀμφετέρωσε
Ἔκπαλον ἐκάτερθε δικλὰς ἀκρόπτυρα φωτοί.

Quæ *Bodæus* ita expreſſit,

Retia tum pedites ſinuoſa indagine pandunt,
Pralongos denſo figentes ordine vates,
Ut cornu caſſis tanto flectatur utrimque,
Quanto curvatur reparans aeva cornua Phœbe.
Tres ſtatione ratâ inſidiantur caſſibus: unus
In medio, lætant alii per cornua ſumma,
Quò facilè a medio voces utrimque capeſſant.

Retibus ita diſpoſitis, alii faces mittant, alii colliſis clypeis obſtrepunt, gnari leones ſtrepitu non minùs quam igne terreri. Et, magno clamore ſublato, univerſi equites & pedites in eos impetum faciunt, ut impellant verſus retia:

Καὶ τότ', ὀμβρίτης κύκλου ἀνάρρ@-, ἠὲ Φλέγα πυρσοῦ,
Ἀντίματοι πλαγκτῆρες λίνων λαγόνεσσι πίλασσαν,

Et tunc leones, metuentes turmam virorum, & flammam lampadum, ultro plexu retium lateribus accedunt. Capiebatur igitur leo

— πλαγκτῆρες λίνων λαγόνεσσι, —

id eſt, πλήμμυρα (quod negaverat *Pollux*) idque iis ipſis in locis, in quibus *Ezechiel Propheta* vixit, & ſcripſit. Nec deſunt, qui ἄγκυρα, quâ voce *Poeta* ſuprà uſus eſt, *retia* interpretentur, *quibus capiuntur leones. Suidas*, Ἄγκυρ@-, τὸ θηρευτικὸν δίκτυον· τὰ λίνα, ἃ ἐξάει πρὸς ἄγρας τ@- λεόντων. *Etymologus*, Ἄγκυρ@-, ὁ-ἀθ@- δικτύου ἐκ παχέ@- χοινίδ@-, ὃ ἐξάει πρὸς θήραν λέοντ@-, ἡ ἄγκυρ@-, ἡ ἰλαφ@-. *Arabicè* ﺷﺎﺻﻴﺮ *ſaſira* dixeris, quod *Alcamus* exponit حبايل السباع *pedicæ leonum.* Jam quis neſcit in ſylvis, & ſaltibus, qui indagine, id eſt, perpetuâ plagarum ſerie, circumcinguntur, etiam capi leones? Unde *Statius*, ubi ſupra de leone *Domitiani*,

Non grege Maſſylo *curvaque indagine clauſus.*

Et libri primi *Achilleidos* verſu 460.

— *ſic torva feras indago latentes*
Claudit, & admotis paulatim caſſibus arctat:
Illa ignem ſonitumque pavent, diffuſaque linquunt
Avia, mirantur que ſuum decreſcere montem,
Inque vicem ſtupuere greges, ſociique timore
Manſuefiunt: ſimul hirtus aper, ſimul urſa, lupuſque
Cogitur, & captos contemnit cerva leones.

Jam in *Propheta* ſequitur de leone in foſſâ capto *Ezech.* 19. *verſ.* 4. *Et duxerunt eum* בחחים *uncis* (vel *uncinis*) *in terram* Ægypti. Et rurſus de altero, verſu nono, ויתנהו בכוגר בחחים *Et poſuerunt eum in cavea uncis*, ſupple *airaſtum*. Non eſt omnino certum quid ſint חחים, & quid כוגר. Nos *uncos*, & *caveam* reddimus, alii multo aliter. Nam pro בחחים *Hieronymus* habet *catenis*, vel *in catenis*, & *Chaldæus* בכל שלין, quod idem eſt. Atque id ipſum ſequuntur nonnulli *Hebræorum.* At *Graci* οἱ ταμῶ, & *Syrus* ܒܟܠܐܒ, & *Arabs* بِعكمة id eſt, *camo*, vel *capiſtro.* Sed nos ad verum proximè accedere multa docent. Primò, id certum חוח propriè eſſe *ſpinam.* Sic 2 *Reg.* 14. *verſ.* 9. החוח *ſpina, qua eſt in Libano.* Job. 31. verſ. 40. *Pro tritico prodeat* חוח *ſpina.* Prov. 26. verſ. 9. חוח *ſpina aſcendit in manum ebrii.* Cant. 2. verſ. 2. *Ut lilium* כן החוחים *inter ſpinas.* Unde eſt, quod *Eſ.* 34. *verſ.* 13. & *Oſ.* 9. *verſ.* 6. in locis deſolatis חוח creſcere dicitur, cum קימוש, & סירים, quæ ſunt ſpinarum ſpecies. Et חוחים ſunt *ſpineta*, & *dumi*, in quibus homines latent. Sic 1 *Sam.* 13. *verſ.* 6. *Abſcondit ſe populus in antris*, ובחוחים & *in ſpinetis.* Et 2 *Par.* 33. *verſ.* 11. *Ceperunt* Manaſſem בחוחים *in ſpinetis.* Inde tranſlatâ ſignificatione *Exod.* 35. *verſ.* 22. inter aurea mulierum ornamenta חח putatur eſſe *acus*, aut *fibula*, aut *acicula. Kimchius* explicat חחלי שהוא כמין מחט שנוקבין ומחברין שתי שפתותיו החלוק תחת הגרון *Ornamentum inſtar acûs, quâ perforant, & jungunt duas oras induſii ſub gutture.* Addit vernaculè vocari אן ד' פומו'לו *ago de pomolo*, vel *da pomolo* potiùs. *Aciculam* ſic vocant *Itali* propter pomulum in ſumma parte. *Hiſpani* quoque nonnunquam, ſed frequentius *Alfiler*, ab *Arabico* الحلال *alhalal.* Nos *épingle*, id eſt, *ſpinulam*, à figura: & quia ſpinæ olim fibularum & acicularum vicem præſtabant. Hinc *Æneidos* libro 3. *Achæmenides*, inter *Cyclopes* degens habuit

Confertum tegmen ſpinis. —

Ad quæ verba *Taciius* palàm alludens in libro *De moribus* Germanorum, *Tegmen*, inquit, *omnibus ſagum fibulâ, aut, ſi deſit, ſpinâ conſertum.* Videndi ea de re *Fulleras Miſcellaneorum* libri quinti capite decimo tertio, & *Meſnagius, Gallicus Varro*, in doctiſſimo opere *De lingua* Gallicæ *originibus* pag. 703. Rurſus חוח pro *hamo* ſumptum, qui ſpinæ & fibulæ eſt ſimilis. *Job.* 40. *verſ.* 21. de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Penoſne juncum* (ferreum) *in naribus ejus* ובחוח תקב לחיו *aut maxillas ejus hamo perforabis? Ezech.* 29. *verſ.* 3. 4. ubi ſub ceti, aut crocodili figura *Pharao* deſcribitur; Pharao *Rex* Ægypti, *cetus magnus, qui cubat in medio fluminum ſuorum, qui dixit, Mihi eſt rivus meus, quem ego mihi feci: ai indam ego* חוחים *hamos gemis tuis*, &c. Denique חוח eſt *uncinus ferarum naribus, aut malis affixus, quo mentes trahuntur.* Quomodo hodieque *Itali* bubalos, annulo naribus inſerto, quovis ducunt. Huc videtur alludi, cum Deus *Rabſaci* dicit *Eſ.* 37. *verſ.* 29. & 2 *Reg.* 19. *verſ.* 28. *Ponam* חחי *uncinum meum in naribus tuis, & frenum meum in labiis tuis.* Et principi *Gog* Ezech. 39. verſ. 4. *Indam* חחים *uncinos maxillis tuis, & reducam te*, &c. Atque id ipſum intelligo, cùm de leone dicitur *Ezech.* 19. *verſ.* 4. *Duxerunt eum* בחחים *unci-*

uncinis in terrum Ægypti. Et rursus versu nono, *Et posuerunt eum in cavea* attractum *uncis, & deduxerunt ad Regem* Babylonis. Ita tamen, ut prior locus per posteriorem explicetur. Cum enim leones non soleant uncis trahi per longum iter, cùm versu quarto leo, in fossa captus, inde in *Ægyptum* uncis deductus fuisse legitur, eum e fovea intelligo in caveam fuisse uncis tractum, atque ita in *Ægyptum* deductum, quomodo versu nono alterum leonem in *Babyloniam* fuisse translatum scribit idem *Propheta*.

Cavea Hebraicè סוגר *sugar* vocatur, id est, κλεῖθρον, nam סגר *sagar*, est κλείειν *claudere*. Et verò *leonum cavea Plutarchus* in *Bruto* appellat κλεῖθρα, quo loco leones narrat magnam *Megarensibus* cladem intulisse, cùm ἤδη τῆ πόλους καταλαμβανούσης διέκοπτον τὰ τῶν λεόντων κλεῖθρα, καὶ τοὺς δεσμοὺς ἀνῆκαν, *dum jam caperetur urbs, leonum fregerunt claustra* (seu *cavea*) *& vincula dissolverunt*. Cùm illis non veniret in mentem vetus *Hebræorum* scitum, אל תרפה ארי אסור בחבלך ואם אותו תשלח יאכלך *Ne dimittas leonem ligatum funetuo, is enim te vorabit, si eum dimiseris*. Sed usitatior est pro *feracavea* vox γαλαίγρα, quâ hic utuntur *Græci* Interpretes. Eam enim in simili argumento Veteres passim adhibent. Sic *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. tigrim esurientem narrat γαλαίγρας σπαράττειν *cavearum discerpere*, non *felem*, ut *Grynæus* pessimè reddit. Apud *Laertium* libro sexto *Diogenes*, ἰδὼν γυναῖκα ἐν φορείῳ, Οὐ κατὰ τὸ θηλύτερον, ἔφη, ἡ γαλαίγρα, *mulierem in lectica ferentes, Non secundum feram, inquit, est cavea*. Et libri quinti ferè initio *Callisthenes*, cùm putaretur insidiarum in *Alexandrum* cum *Hermolao* fuisse conscius, ἐν οἰδήρᾳ περιήγετο γαλαίγρᾳ, φθειρῶν, καὶ ἀκμῆς, *cavea ferrea circumducebatur, pediculosus, & squallidus*. Apud *Athenæum* libro decimo quarto *Lysimachus Telesphorum* ἐμβληθῆναι ἐκέλευσεν εἰς γαλαίγραν καὶ δίκην θηρίου περιφερόμενον καὶ τριφόμενον, κολάζεσθαι ὕστερον ἐπιταχύτερον ἀποθανόντα, *in caveam conjici jussit, & ferarum instar circumferri, & ita, donec hac pœna illum ad mortem adigeret*. Quod ita expressit *Seneca* capite decimo septimo lib. 3. *De ira*, Lysimachus Telesphorum Rhodium *amicum suum decurtatum, cum aures illi naſumque abscidisset, in caveavelut novum animal aliquod & insuetarum diu pavit*. Apud *Dionem Caligula*, quodam equite interfecto, quasi *Agrippinæ* matri suæ feciſſet injuriam, τόν τε πατέρα αὐτοῦ μηδὲν ἀδικήσαντα, ὡς τὸ γαλαίγραν, ὥσπερ καὶ ἄλλος τινὰς καθεῖρξε, κἀκεῖθεν διέφθειρε, *parem etiam ejus, qui nihil commiserat, conjectum in caveam, sicut alios multos interfecit*. Constat igitur γαλαίγραν *ferarum* esse *caveam*, ἀπὸ θηρίων ὑποδοχῆς, ut est in *Etymologo*: quamvis si originem vocis respicias, sit *maxillarum decipula*, ut μυάγρα *murium*. Unde *Philoxenus* in *Glossis*, Γαλαίγρα, *Cavea, viverrarium, muscellarium* (forte *muſtelarium*.) Et *Pollux*, Ἐκ δὲ τῶν καὶ γαλαίγρα, καὶ μυάγρα. Supereſt, ut doceamus, quomodo סוגר *sugar* reddant alii Veteres. Hieronymus *caveam*; & *Arabs*, quod idem est, قفص interpretatur, *Syrus* ܒܝܬ ܣܘܟܪ, quasi παιδαλαίγραν, vel *pamberarium* dixeris; *Chaldæus* קולרין *kolarin*, cujus vocis originem libet obiter aperire, quia hactenus prorsus ignota est. Nam viri docti falluntur, qui κολάριον explicant. *Græci* quidem recentiores κολάριον usurpant pro *collari*, seu *collario*, id est, vinculo circa collum. *Artemidorus Scholiastes* ad *Vespas*, Κλαὶς (seu κλοὶς) τὸ κολάριον τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον, ᾧ εἰώθασι τοὺς κύνας διαιρεῖν ἐκ τῶν ἀγρῶν. Et ad *Plutum*, Κύφας δὲ δουλὸς ἐφ' ξύλῳ, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσι, οἱ δὲ καλόν. Lege ὁ δὲ κολάριον. *Hesychius*, Κλοιός, μέρος τι τῆς πύλης, ἢ πιστραχήλιον διζωὸς, κολάριον, ἤτοι μανίακης. *Philoxenus* in *Glossis*, Κολάριον, *Collarium*. *Plautus* in *Captivis*, *Collarium* Fœminino genere dixit.

Hoc quidem, inquit, *haud molestum est, quod collus collarem caret.*

Alii *collare*, ut apud *Nonnium Lucilius*,

Cum manicis, catulo, collarique, ut fugitivum
Deportem. —

Sed hæc nihil ad rhombum. Neque enim *Chaldaicum* קולר *kolar*, vel קולרין *kolarin*, est *torques*, vel *vinculum circa collum*, sed vel *pœna*, vel *carcer*. Pro *pœna* sumunt *Hebræi* cum dicunt עשרה שישבין ברין קולר תלוי בעוזר כולן *Cum decem in judicio sedent, omnium collo impendet* kolar, id est, *pœna*, si iniqui sunt, & judicium pervertant. Pro *carcere* in *Thargum Jerosolymitano* Num. 21. vers. 30. *Tradidistis filios vestros* בפיתין בקולריא *ligatos in carcerem*. Et *R. Selomo* in *Thren.* 3. 13. כשחו אויבים טוליכין אותם בקולרין *Ac si essent hostes ducentes eos in carcerem*. Et in *Eccles.* 10. *vers.* 7. טוליכין ארו שבוי ישראל אסורים בקולרין *Captivos* Israëlis *vinctos deducentes in carcerem*. Neque aliter accipiendum quod de leone mystico, id est, *Joachimo*, vel *Jechonia*, scribit *Chaldæus Paraphrastes*, *Et conjecerunt* בקולרין *in kolarin*, id est, *in carcerem*. Nempe קולרין *Kolarin*, est *Græcum* κολαστήριον, quod non solum *pœnam*, & *supplicium*, sed & *carcerem* sonat: ut apud *Synesium* libro *De insomniis*, Ἐφ' οἷς πρώην ἐστενοχωρήθη τὰ κολαστήρια. *Quibus nuper carceres repleti sunt*. *Græcum* κολαστήριον contractum est in קולרין *kolarin*, tertiâ syllabâ detractâ ex voce ποντικοκάβη. Ita נרל nedal, *vermis genus*, aut *reptile multipes*, contractum ex *Græco* νεκύδαλον. הרדפני *hardaphne*, & הירדוף *hurdaph* ex βδελύφη. בורני *burni* ex *Liburnica*, &c.

CAPUT QUINTUM.

Variæ in Scriptura similitudines ex Leone in bonum, aut malum sumptæ.

In laudem leoni conferuntur I. Deus, sive suos castiget, aut in impios animadvertat, tum enim cum leone confertur, qui frangit, & dilacerat, quæ θεοπρεπῶς *intelligenda. Et cum leone rugiente, cùm minatur*, Prophetas etiam invitos mala prænuntiare, nec posse DEUM excutere. *II.* Christus, *qui nobis agnus, impiis leo de tribu* Juda. *Quomodo Evangelium leonis rugitus simile. III. Angeli. Quatuor Angeli in leonis, vituli, hominis, & aquilæ specie qui sint, & cur ita adumbrati. IV. Justi, qui instar leunculi confidunt, nempe conscientiæ suæ theatro tuti. V. Viri fortes, quibus tribuitur cor, & facies, & fortitudo leonis. VI. Reges, qui hominibus imperant, ut leones feris.* Pharao, Joachaz, Joachim, Assuerus, Tiberius, Nero, *leones dicti. Leones in* Solomonis *throni gradibus, & sub* Ori *solio. VII.* Judæi *olim, roboris & potentiæ nomine. Quo sensu dicantur* discerptam hostium carnem deglutire, & confossorum sanguinem bibere, & in sanguine lavare pedes suos. *Synagoga*, Babylone *captiva, quomodo leæna similis. Ezech.* 19. 2. *VIII. Tribus* Judæ, Gad & Dan *leonibus similes. Jerusalem* Ariel, *id est*, leo DEI. *Quomodo, & quando tribus* Judæ *leoni fuerit similis. Multis refellitur fabula de quatuor animalibus in* Judæorum *vexillis.* דוראים dodaim, *non sunt*

ſunt mandragoræ, *nec mandragora ſunt* ἀνθρωπόμορφοι, *ut volunt.* Judæos *nullas habuiſſe imagines. Ex* Pſ. 68. verſ. 11. *perperam hæc cetari*, Animalia turi habitaverunt in ea. *Nomine Singulari collectivo Plurale Verbum ſæpe jungi. In malam partem cum leone confertur.* I. *Diabolus cur* rugire *dicatur*, obambulare, *&* homines vorare. *Angeli quoque obambulant, ſed alio ſitu, & à DEO miſſi. Diabolus quam leoni in multis ſimilis.* Heſychius *emendatus.* II. *Impii, & Dei hoſtes, & fidelium. Leones etiam, & fera alia in Eccleſia, ſed ferutete depoſitâ.* Davidis *hoſtes cum leonibus ſæpe collati. Pios etiam ad literam calcare leonem & aſpidem.* III. *Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur.* IV. *Gentes bellicoſæ & rapaces; ut* Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ. *In* Daniele *leo eſt imperium* Babylonicum. V. Judæi *in Deum rebelles, qui ineum rugiunt, id eſt, obloquuntur.* VI. *Moroſi, contemtoſi, & facile irritabiles. Quid ſit* Φανταστικὸν. *In* Ariſtophanis Scholiaſtem *conjectura.* VII. *Quadquid noxium; ut* 1. *peccatum*, 2. *ultio*, 3. *mala lingua*, 4. *gladius.* VIII. *Leonis partes; ut dentes, maxilla, os, caput in malam partem.*

Quia in leone multa ſunt, quæ laudamus & admiramur, multa item, quæ execramur, Sacri Scriptores leonem interdum *in laude* ponunt, interdum *in vituperatione*, ut verè obſervat *Auguſtinus* in *Pſalmum* quadrageſimum nonum, & *De Doctrina Chriſtiana* libri tertii capite vigeſimo quinto. Itaque nihil eſt in cœlo & terra tam ſacrum & eximium; viciſſim in terra & in ferís nihil tam dirum & infauſtum: quod cum leone con ferratur. Id breviter exequemur; quia inſtituti noſtri ratio non patitur, ut in his diu immoremur. Et res per ſe tam claræ ſunt, ut ſufficiat eas ſubindicâſſe.

Prioris exemplum eſto I. Deus Opt. Max. qui ſive ſeverius caſtiget ſuos, ſive in impios atrocius animadvertat, nobis proponitur ut leo, qui, è luſtro ſuo prodiens, obvios diſcerpit & dilacerat, nec quiſquam eſt, qui ei obſiſtat. Ita *Job.* 10. *v.* 16. Deum ita compellat vir ſanctus; *Ut leo venaris me, & mecum agis mirificè. Jeremias* quoque *Thren.* 3. *v.* 10. *Urſus inſidians eſt mihi* (Deus) *leo in latibulis.* Et *Jerem.* 25. *v.* 37. 38. *Succiſa ſunt caula pacata per aſtum iræ Domini, qui deſeruit ut leunculus habitaculum ſuum.* Et *Eſaiæ* 31. *v.* 4. *Ut murmurans leo, aut leunculus ſuper prædam ſuam, cum convocatur in eum multitudo paſtorum, eorum voce non terretur, nec propter illorum tumultum demittit ſe: ita deſcendit Dominus exercituum ad pugnandum pro monte* Sionis, *& pro colle ejus*, nempe in hoſtes Eccleſiæ. Et *Judæ* Rex *Ezechias* Eſ. 38. *v.* 13. *Proponebam, dum mane erat, tanquam leonem, ita Deum fracturum eſſe omnia oſſa mea.* Denique ipſe DEUS *Oſ.* 5. *verſ.* 14. *Ego ut leo ero* Ephraimo, *& ut leunculus domui* Judæ. *Ego, ego rapiam, & abibo; auferam, & nemo eripiet.* Et *Oſ.* 13. *verſ.* 7. 8. *Et ero illis ut leo, ut pardus in via obſervabo. Occurram eis ut urſa orbatâ: & lacerabo præcordia eorum, exedamque eos ibi ut leæna, aut agreſtis fera diſſipabit.* Hæc eo pertinent, ut ſciamus quam tremenda ſint Dei judicia, & quam *terribile ſit cadere in manus DEI viventis*, Hebr. 10. verſ. 31. Cavendum interim, ne, ſi humanos, aut quod pejus eſſet, ferinos & belluinos affectus Deo tribuamus, in nos aliquando inſurgat non ſolùm *Erbincus*, ſed & profanus *Poëta*, *Lucretius*, qui tamen de Dei natura hæc ſcripſit (*a*) non contemnenda: (*a*) *Lib* 2. *verſa* 645.

Omnis enim per ſe Divûm natura, neceſſe eſt,
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur.
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Quamvis illum cum *Epicuro*, magiſtro ſuo, conſtet ulterius proceſſiſſe, quam oportuit, & Deum humanis affectibus ſic liberâſſe, ut omnem rerum humanarum curam illi adimeret. Itaque pro Ethnico, & profano *Poëta* ſatiùs eſt *Poëtam* audire *Chriſtianum*, & *Theologum*, & verè pium, *Nazianzenum* ſcilicet, qui *Jambico* carmine vigeſimo primo poſtremum *Oſeæ* locum, quem protulimus, iis verbis interpretatur, quæ quia ſunt elegantiſſima, non grave erit hic adſcribere:

Θεὸν δ' ἁπάσαι τὸ γλυφαῖς χαλκήλαις,
Ἢ πάσμαλόν τιν', ἢ παμιερέων πίθῳ
Ἄρητον, &c. —
Καλῶς ἄναξ, μὴ κακῶς, ξ πράγματ@.
Πάσχει γὰρ ἴδιά σ' ἃ ἐγὼ πάσχω, Θεός.
(Μὴ τις τοῦ σπυ) Καὶ γὰρ οὐ ἐξίστασαι
Αὐτὸς παῤ αὐτὸ· Ταῦτα γὰρ ὁ ενθέτης,
Καὶ ᾧ μαχεῖδαι ὑγιμῶσαι ἐκ πάλαι@·
Ὁ δ' ἴσι, τὰν' ἐνθήλαι, ἄτρεπτ@· φύσις.
Πῶς δὲ τυπτεται ταῦτα; τροπὴς οἰμεῖ.
Πῶς; δειματῦζαι ᾧ ἀπλυτίαν φρένας
Ἔπειτ' τὸ πολὺ ᾧ λόγῳ δηλωθέντ.
Ἀντιτροφὴν γέει, (*b*) τρὶ τὸ πᾶν ἔχειν·
Ἐπεὶ γὰρ ἀυτοὶ πλεῖστον χιλιάσιοι,
Χολὴν τὸ πλεῖστον τῆς κακῆς ἐγραψάμεν.

(*b*) *Aliquod deeſt.*

Deum autem in Scripturis iratum eſſe cum audis, aut pantheram eſſe, aut urſum aſtro affectus pereitum, &c. Rem bono, non malo ſenſu accipe. Neque enim quidquam eorum, qua patior, patitur DEUS. (*Hoc nemo dixerit*) *Nam extra ſe ipſum Deus nunquam rapitur. Quod natura compoſita proprium eſt, & eorum qui pugnare* (id eſt, contrariis affectibus agitari) *dudum caperunt. Ille autem eſt immutabilis natura, hoc palam eſt. Quomodo igitur hæc deſignantur? Tropi legibus. Quomodo? ut terreat ſimpliciorum animos: ut multa, qua verbo ſignificantur. Fac converſionem, & rem omnem habebis. Quia enim ipſi plectimur iratis, vrafci ſcripſimus numen, quod plectit impios.*

Porrò, ut DEUS, jam malos plectens, cum leone comparatur, qui frangit, & dilacerat quæcunque habet obvia, ità idem, futura judicia per *Prophetas* prænuntians, cum rugiente leone comparatur. *Amos.* 3. *Audite* (inquit *Propheta*) *Verbum hoc, quod loquitur Dominus contra vos, filii* Iſrael, &c. *Viſitabo contra eos omnes iniquitates veſtras*, &c. *An rugiet leo in ſilva, cum prada non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, & non capiet?* Leonem enim fremere & rugire ſuprà docuimus, cùm prædam ob oculos videt: Ita Deus verbi ſui rugitu & minaci prædicatione mundum terret, cùm homines per ſcelera ſua quodammodo in laqueos ruere, & ſibi ex his quaſi prædam paratam eſſe animadvertit. Cum enim ſit juſtus & verax, nequaquam inanibus minis cuiquam obſtrepit. At vos eum auditis ſubinde rugientem, & multa minantur vobis ſummo conſenſu *Prophetæ* omnes, quos ille ceu leunculos ſuo Spiritu excitat. Ne putetis igitur hæc incaſſum fieri, aut Deum minarum ſuarum veritati defuturum eſſe, ſi ſceleratí eſſe pergatis. Jam quia *Iſraelitæ Prophetas* inculcabant, quaſi malorum prædictione delectarentur, docet ſe vi quâdam ἀναλέγω ad id adigi, ita ut hoc prædicandi munus nullo modo poſſit defugere. In quam mentem capienda ſunt quæ habentur verſu octavo, *Leo rugit, quis non timeat? Dominus Deus loquutus eſt, quis non prophetet?* Si enim leonis rugitu omnes moventur, quantò magis Dei mandato iſ moveri debent, quos conſtituit Deus verbi ſui præcones? *Jonæ* quàm malè id ceſſit, quod Prophetandi munus, à Deo ſibi impoſitum, detrectare auſus eſt? Quamvis non ſemper fuerit penes *Prophetas* Deo obluctari, & Spiritum in ſe loquentem, tanquam ex ſinu ſuo, excutere. Nam

Balaa-

Balaamus, velit nolit, ei populo benedicere cogitur, cui maledicturus venerat. Et *Jeremias*, cum apud ſe conſtituiſſet non prophetare amplius, ſenſit ſibi loquendi neceſſitatem impoſitam. Et majore vi coactum ſe fuiſſe profitetur his verbis *Jerem.* 20. 9. *Dixeram, Illum non commemorabo, nec loquar amplius ejus nomine. Sed fuit in animo meo tanquam ignis ardens, clauſus in oſſibus meis, quem quantumvis laboraverim, continere non potui.* Ut vates *Thyodamas* apud *Statium* libro decimo *Thebaidos*, (ſi non ſit nefas ſacris noſtris hæc profana miſcere)

Proſilit in medio, viſu auduque tremendus,
Impatienſque Dei, fragili quem mente receptum
Non capit. —

II. *Leonis* nomine *Chriſtus* ſignificatur *Apoc.* 5. 5. *Ecce! vicit leo, qui eſt de tribu Juda.* Qui tamen verſu ſtatim ſequente, & toto libro paſſim vocatur *agnus occiſus.* In *Æliani Varias*, libri primi capite vigeſimo nono, Αἴγυπτοι κύνα παῖδες ὁ κῶ τίκτει ὁ τὸν πεῖραν Νικήσας ὃ τυφάσιν ὃν τίκτει δὶ ἐν ἄντρῳ, ἀλλὰ λέοντα. Coi *dicunt in Co inſula, in quodam Nicippi Tyranni paſcuo ovem peperiſſe: peperiſſe autem non agnum, ſed leonem.* Quam verè id illi aſſerant, meâ nil refert. Tantùm aliquid majus *Chriſto* eveniſſe affirmo, qui, cum agnus in morte fuerit, in reſurrectione factus eſt leo, poſtquam, *demone & inferis morte ſua devictis, omnem acceptit poteſtatem in cœlo, & in terra,* (e) *Philip.* 2. 9. & (e) *nomen ſupra omne nomen, ut in nomine* Jeſu *flectatur omne genu*, &c. Et rectè vocatur *leo de tribu Judæ*, qui ipſe *leo* vocatur *Gen.* 49. 9. ut infrà docebimus. Ad hujus leonis rugitum pertinent, quę habentur *Of.* 11. 10. 11. *Poſt Dominum ambulabunt, qui tanquam leo rugiet. Quando ipſe rugiet, tunc properabunt filii à mari. Properabunt, tanquam, m aves ex Ægypto, & ut columba ex terra* Aſſyriorum; & *habitare faciam eos in domibus ſuis, inquit Dominus.* Quibus verbis *Hebræi Judæorum* reditum ex captivitate *Babylonica* perperam intelligunt. Nam ex verſibus 8. & 9. conſtat agi de *Ephraimitis*, quos *Salmanaſſar* abduxerat. Illos verò ſemel abductos in *Chananæam* poſtliminio rediiſſe non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non ſit impletum, myſticè debet intelligi dereſtauratione ſpirituali, & vocatione gentium, quæ facta eſt per Evangelii prædicationem. Proinde ſignificatur idem ille rugitus, de quo *Joel.* 3. 16. *Dominus è* Sione *rugiet, & è* Jeruſalem *edet vocem ſuam: commovebuntur cœli & terra: & Dominus refugium erit populi ſui, robur filiorum* Iſraelis. Nec immeritò *rugitus* appellatur Evangelii prædicatio, cum tam ſit clara, & ſonora, ut per totum orbem audita fuerit, nec ſolum aures, ſed & auditorum animos vi ſuâ perculerit, & ſollicitos reddiderit de ſalute ſua cum metu & tremore procuranda.

III. Angelus quoque per leones ſignificari docent quatuor Angeli, qui in leonis, vituli & aquilæ ſpecie (d) *Ezech.* 1. 10. & 10. 14. primò (d) *Ezechieli*, deinde etiam (e) *Johanni* apparuerunt. Nam quidquid alii hic afferant, aut aſſerant, ipſi *Ezechieli* malo credere, qui *Cherubinos* appellat toto capite decimo minimum viginti locis. (e) *Apoc.* 4. 7. Proindè (f) alæ ipſis tribuuntur, ut *Seraphimis*, (f) *Confer. Iſ.* 6. 2. 3. atque idem ferè canticum, *Sanctus, ſanctus, ſanctus eſt Dominus*, &c. in honorem Τ Θεῦ ὃ παντοκρ. Et ab iiſdem arcana viſionum *Johanni* (g) aperiuntur, ut (g) *Apoc.* 6. 1. 3. 5. 7. ab angelis (h) *Ezechieli*, (i) *Danieli*, (k) *Zachariæ.* (h) *Ezech.* 11. *&c.* Denique ab horum uno in terram effundendę traduntur (l) ſeptem angelis aureæ phialæ ſeptem, plenæ (i) *Dan.* 8. & 9. & 10. & 11. ſeptem ultimis plagis, quibus ira Dei conſummatur. Unde valde veriſimili argumento colligitur quatuor (k) *Zachar.* 1. & 2. *&c.* illa animalia non ſolùm eſſe angelos, ſed & archangelos, qui aliis angelis præfecti ſint, & eorum unicuique penſum ſuum aſſignent. (l) *Apoc.* 15. 6. 7. *Zachar.* 2. 1. 2. quatuor cornua ventilant *Judam, Iſraelem*, & *Jeroſolymam.* His fabri totidem opponuntur verſibus, tertio & quarto, qui quatuor illa cornua retundunt, & comminuunt. Atque ut *quatuor cornibus* quatuor imperia ſignificari putant, quæ in Eccleſiam inſurrexerunt, ita per *quatuor fabros* quatuor Angelos intelligunt, qui obſtiterunt horum conatibus, & fideles in media tentatione tanquam in accenſa fornace conſervârunt. Quod ipſum adumbrâſſe quatuor illas quadrigas, quas idem *Propheta* vidit, ſcimus ex angeli revelatione, qui, ab illo conſultus quid eſſent eæ quadrigæ, ita reſpondit, *Hi ſunt quatuor cœli ſpiritus egredientes unde abi ſteterunt apud Dominum totius terræ*, Zachar. 6. 6. Itaque quot ſunt mundi partes, Oriens, Occidens, Meridies, & Septentrio, *Dan.* 7. 2. &c. quot in templo facies deſcribuntur, *Ezech.* 48. 30. &c. Quot novæ *Jeruſalem* latera tribuit *Johannes*, *Apoc.* 21. 13. tot eſſe archangelos, tam Eccleſiæ, quam terrarum orbi præfectos, vero conſentaneum eſt, per quos inferiora omnia adminiſtrentur, & gubernentur. Et varias mundi revolutiones, & rerum vices per rotas deſignari, quas horum impulſu, & nutu, aut moveri, aut ſiſti *Propheta* ſcribit. Atque oculis ideo ſcatêre rotas, ut hæc ſciamus non cœco motu ferri, ſed per ſummam ſapientiam gubernari, & ad certos fines dirigi. Formas quod attinet, per *leonem* ſignificatur in Angelis robur, generoſitas, majeſtas Dei hoſtibus terribilis. Per *bovem* conſtantia, patientia, firmitas, aſſiduitas in obeundo munere ſibi à Deo demandato. Per *hominem* humanitas, lenitas, φιλανθρωπία. Per *aquilam* naturæ cœleſtis vigor, agilitas, riſus ad ſublimia. Ut taceam ſingula hæc animalia habere aliquid eximium: quippe leo in feras, aquila in aves, bos in domeſticum pecus, homo in omnes imperat, & primas tenet. Et ex his duo eſſe fera, leonem & aquilam; duo manſueta, hominem & bovem: illa, ut rebelles terrent; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris leo in terra ſectatur prædam, aquila etiam in aëre, & in mediis nubibus. Ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum homines aggredi, qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, *Epheſ.* 6. 12. Sic *Apoc.* 12. 7. fit in cœlo prælium *Michaëlis* cum dracone. Manſueta duo, bos, & homo terreſtria ſunt, quia Angelorum protectio, dum hic in terra ſumus, nobis neceſſaria eſt: in cœlo non item, ubi nulli hoſtes, nulla mala impendentia. Hæc & alia hujus generis, fuſiùs pertractata vide in *Commentariis* in *Apocalypſin D. Jona le Bay*, viri eximii, & harum rerum callentiſſimi.

IV. Fideles in genere cum leonibus conferri docent hæc *Solomonis* Prov. 28. 1. *Fugit impius nemine perſequente: ſed juſti, inſtar leunculi, confidunt.* Quem, robore ſuo freturn, ubivis dormire tanquam in tuto loco, neque mali quidquam ſuſpicari, ex idoneis auctoribus jam ſupra provabimus. Ita cum bono viro agitur, qui, conſcientiæ ſinæ theatro tutus, nihil timet. Hinc apud *Laertium Bias* interrogatus, Τί ἀδ ἂν Τ κατὰ Τ βίον ἄφοβον; *Quid in vita eſſet metûs expers?* reſpondit, Ὀρθὴ συνείδησις, *Bona conſcientia.* Et *Socrates* quærenti Τίνες ἀναφύκτους ζῶσιν; *Quinam ſine perturbatione viverent?* regeſſit, Οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς ἄτοπον συνειδότες. *Qui nullius peccati ſibi conſci ſint.* Τὶ γὰρ ἂν ἧττον φοβοῖτό τι, ἢ ἑαυτοῦ μάλιστα, ἢ ὅτῳ ἑαυτῷ μηδὲν συνείδοιη κακόν; *Quis enim minus timeat, aut confidat magis, quam qui nullius mali ſibi conſcius eſt? Plautus* in *Amphitruone*,

— *qui non deliquit, decet*
Audacem eſſe, & confidenter proſe & proterve loqui.

Horatius libri primi *Epiſtola* prima,

— *hic murus aheneus eſto*
Nil conſcire ſibi, nulla pallescere culpa.

Contrà, ut egregiè *Pythagoras* apud *Stobæum* Sermone 22.

Ὁ συνειδὼς ἑαυτῷ τι, κἂν ἢ θεμένου Θ,
Ἡ σύνεσις ἑαυτὸν ἐλαύνουσ' οὐκ ἐᾷ πεσεῖν.

Qui ſibi conſcius eſt, etiamſi ſit audaciſſimus, conſcientia eum facit eſſe timidiſſimum. Verè igitur *Cicero* pro *Milone*, *Magnum vim habet conſcientia an utramque partem, ut ſemper pœnam ante oculos verſari putent, qui peccaverint: & nihil timeant, qui nihil admiſerint.* Ita Philoſophi, aut potiùs Naturæ ſenſus cum Dei verbo hâc in parte pulchrè conſpirat.

V. Cum leonibus viri fortes in Scriptura non ſemel conferuntur: ut 2 *Sam.* 17. 10. *Fortiſſimus quiſque, cujus cor eſt ſicut cor leonis.* 2 Sam. 1. 23. de *Saule*, & *Jonathane*; *Aquilis erant leviores, leonibus fortiores.* Et 1 Paral. 12. 8. de *Gaditis* undecim, qui *Davidi* adierant: *Valentes robore, viri militares ad bella ejus, inſtructi clypeo & ſcuto, quorum facies ut facies leonis erant.* Unde in *Meabitis Ariel* virorum fortium cognomen fuit, ut hodieque apud *Arabes* أسد الله *Aſadollahi*, *Leo Dei*, quod abundè ſupra probatum. Sic apud *Homerum Hector* & *Ajax* concurrunt

--- λέοντε ἐοικότε ὠμοφάγοισιν,

leonibus crudiveris ſimiles, Iliad. ι. Et *Herculem* vocat *Lycophron*

--- τριέτηρον λέοντα,

leonem trinoctium. Sed *Poetas* hic citare ſit ſuperfluum, cum nihil ſit frequentius.

VI. Ut leo inter animalia regnum obtinet, & Rex ferarum paſſim appellatur, ita Reges cum leonibus non rarò conferri videas, adeoque *leonum* etiam nomine nuncupari. Hinc *Prov.* 19. 12. *Ut rugitus leunculi eſt indignatio Regis.* Prov. 20. 2. *Ut rugitus leunculi eſt terror Regis: qui irritat illum, peccat in animam ſuam.* Id eſt, qui eum ad iram provocat, vitam ſuam in diſcrimen conjicit, quia *Regis ira mentis eſt mortis*, *Prov.* 16. 14. Et de *Pharaone* dicitur *Ezech.* 32. 2. *Similis factus es leunculo in gentibus.* Et *Ezech.* 19. per leonum catulos, qui leunculi facti ſunt, duos *Judæ* Reges intelligi ſuprà probatum eſt. *Aſſuerus* quoque *leo* vocatur in *Additamentis* in libr. *Eſther*, ubi Regina Deum rogat, ut λόγον ἐυρύτμων, *ſermonem bene compoſitum*, in os ſuum indat, ἐνώπιον τ̃ λέοντ@, *coram leone*, id eſt, coram Rege *Aſſuero.* Et 2 *Tim.* 4. 17. cum dicit *Apoſtolus* ſe fuiſſe liberatum ἐκ στόματ@ λέοντ@, *ex leonis ore*, *Nero* putatur intelligi. E Veteribus ita ſentiunt *Euſebius Hiſt.* lib. 2. cap. 22. & in hunc locum *Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus.* Quale eſt, quod *Agrippa* libertus *Marſyæ* domino *Tiberio* mortem, qui captivum eum detinebat, *Hebraicè* denuntiavit his verbis, מת האריה *Leo mortuus eſt*, ut in *Joſepho* habetur *Antiq.* lib. 18. cap. 8. Eodem pertinet, quod, in Regalis potentiæ ſymbolum, *Solomon* leones aureos duodecim in ſolii ſui gradibus inſculpi juſſit, & in fulcris leones duos etiam aureos. Quo exemplo Ægyptii ἀνὰ τ̃ θρόνον ἕ ὅρα λέοντας ἑστῶτας, *ſub Horis ſolio leones ponunt*, ut habetur in *Horo Apollinis Hieroglyph.* lib. 1. cap. 17.

VII. *Judaici* populi robur, & potentia hoc eodem ſymbolo ſæpe in Scriptura deſcribitur. Sic *Num.* 23. 24. *En populus! quaſi leæna ſurget: & ut leo erigetur. Non cubabit donec comederit prædam, & ſanguinem confoſſorum biberit.* Quod *Balaami* vaticinium pertinet potiſſimum ad victorias quas *Judas*, duce *Joſua*, è *Chananæis* reportarunt. Tum enim non quieverunt, donec plenè eſſent victores, & univerſa terra *Chanaan* illos dominos agnoſceret. *Prædo Hebr.* eſt טרף, id eſt, ferarum unguibus diſcerpta caro, quam deglutire dicuntur, & confoſſorum ſanguinem bibere. Non quod in *Judæos* ceciderit pluſquam *Scythica* hæc immanitas: quibus ne pecuinum quidem ſanguinem delibare Lex permittebat, quanto minus humanum? Sed id illis tribuit Vates, quod leonum eſt proprium, ut perſiſtat in Metaphora. Aut eſt Hyperbole, quales Scriptura hic ſæpe adhibet. Sic *Pſal.* 58. 11. *Lavabit pedes ſuos in ſanguine. Pſal.* 68. 4. *Ut immergas pedem tuum in ſanguine.* Quæ Phraſes aliud non ſignificant, quam inſignem, plenam, & perfectam de hoſtibus victoriam. Addit hic idem Vates de hoc eodem populo *Num.* 24. 9. *Incurvatus ſo, & dormivit tanquam leo: quis excitabit eum?* Quibus verbis ſignificatur eum ita compotem futurum terræ *Chanaan*, ut quietem ejus nemo audeat interturbare. Quod impletum maximè ſub Regno *Davidis* & *Solomonis.* Sed & *Ezechiel* capite 19. *leænam* appellat *Judæorum* Synagogam, quamvis ſub *Aſſyriorum* jugo tum graviter premeretur. *Quid erat*, inquit, *mater tua? Læna inter leones recubans, inter leunculos educans catulos ſuos.* Quæ *Chaldæus* ſic reddit, *Quid Synagoga* Iſraelis, *qua ſimilis erat læænæ? inter Reges crevit, & inter principes nutrivit filios ſuos.* Sive læna vocetur reſpectu priſtinæ dignitatis, aut in poſterum futuræ. De qua ſic *Propheta Michæas* capitis quinti verſu octavo, *Et erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus in medio populorum multorum, ſicut leo inter beſtias ſylvæ, & ut leunculus inter greges ovium, qui tranſit, calcat, & rapit, neque eſt qui eripiat.* Quamvis eo loco non tam agatur de *Judæorum* Synagoga, quam de *Chriſtianorum* Eccleſia. Præceſſerat enim eodem capite illuſtris Prophetia de *Chriſto* ex *Bethlehem* orituro.

VIII. Sunt & de ſingulis tribubus ſimiles *Prophetiæ.* 1. De tribu *Juda*, Gen. 49. 9. *Catulo leonis*, Juda, *à prædâ, fili mi, aſcendiſti: incurvavit ſe, decubuit ut leo: quis excitabit eum?* 2. De tribu *Gad*, Deut. 33. 20. *Tanquam leæna habitat, & rapit brachium, etiam verticem.* 3. De tribu *Dan*, Deut. 33. 22. Dan *catulus leonis exſiliet ex* Baſane. 4. Urbs *Jeruſalem Ariel* vocatur, ſeu *leo Dei*, *Eſ.* 29. 1. *Væ* Arieli, Arieli, *urbs, in qua caſtrametatus eſt* David. Sed per Synecdochen partis pro toto. Nam *Ariel* proprie eſſe templum, aut altare, conſtat ex *Ezech.* 43. 15. 16. In his porrò vaticiniis longè antiquiſſimum & celeberrimum eſt illud *Jacobi* de *Juda*, *Catule leonis, Juda*, &c. quo Regi animalium, id eſt, leoni, comparari propter Reges ex *Juda* tribu oriundos docet quod ſtatim ſequitur, *Non recedet ſceptrum à Juda*, &c. Itaque *Davidis* demum tempore, qui primus fuit Regum in illa tribu, *Juda* pro leone habitus eſt. Quod *Hebræi* ex his ipſis verbis conantur elicere per rationes *Cabaliſticas. Baal Haturim* Commentario Myſtico in *Pentateuchum* גור אריה יהודה בנים דויד ושלמה גור אריה יהודה רת בנים דור Senſus eſt, voces גור אריה יהודה *Catulus leonis Juda* per *Gematriam* idem valere, quod דוד ושלמה *David* & *Solomon.* Et harum vocum primas literas, nempe *Gimel*, *Aleph*, & *Jod* per *Gematriam* idem valere, quod דוד *David.* Quorum poſterius verum eſt, nam utrumque valet *quatuordecim.* Sed prius falſum, cum numeri non conveniant. Obiter nota partim huic loco inædificari figmentum de quatuor animalibus, quæ picta fuiſſe volunt in quatuor *Judæorum* vexillis, de quibus *Num.* 2. 3. 18. 25. *Aben Ezra* in *Num.* 2. 2. וקדמונינו אמרו שהיה כתוב ראובן צורת אדם מטה דוד וחדאים ובנימן יהודה צורת אריה כי בו ומשילו יעקוב ובדגל אפרים צורת שור מטעם ככור שורי ובדגל דן צורת נשר שר שדמרו לברוניס שראה יחזקיאל הנביא *Et majores noſtri dixerunt fuiſſe in* Rubenis *vexillo figuram hominis juxta vim ſymbolicam mandragorarum: & in vexillo* Judæ *figuram leonis; quia illum* Jacob *leoni comparavit: & in vexillo* Ephraim *figuram bovis; quia dicitur* (Deut. 33. 17. de *Joſepho*, patre *Ephraim*) "*Primogenitus bovis illius decor eſt ei:* & *in vexillo* Dan *figura aquilæ, ut ſimilis ſit* Cherubinis, *quos vidit* Ezechiel *Propheta.* Quibus ſimilia habent *Chizkuni*, & *Bar Nachman* in *Num.* 3. Sed hoc commento putidius nihil quidquam eſt. Nam, ut de *Juda* jam tacea-

nceamus, planè abſurdum eſt, quod *Rubenitæ* figuram hominis volunt habuiſſe in vexillo ſuo propter mandragoras à *Rubene* repertas, quæ ſcilicet fuerint, ἀνθρωπόμορφοι. *Ruben* enim דודאים *dodaim*, reperit, non *mandragoras*, quæ planè aliud ſunt, ut multis probavimus in libello ea de re ſcripto. Quamvis vel ſi concederemus *Rubenem* mandragoras in agro reperiſſe, tamen id non eſſet ad rem, quia mandragoras eſſe ἀνθρωπόμορφους alterum eſt ſomnium ex eburnea porta. Fateor quidem mandragoram à *Pythagora* ἀνθρωπίμορφον appellari, & in *Columella* legi,

Quamvis femi-hominis veſano ſemine ſacta
Mandragoræ pariat flores. ---

Et *Avicenna* libro ſecundo, المبروح اسم صنم الطبيعي اي النبات هو هي صورة الناس

Aljabruch (id eſt, *mandragora*) *eſt imago naturalis, id eſt, planta, quæ ſpeciem habet hominis.* Nihilominus mandragoram quotquot viderunt, merum hoc eſſe commentum ſciunt, neque illam cum forma hominis commune quidquam habere, præter radicem, quæ ſæpe eſt bifurcata. Illa igitur hominem referri volunt divaricatis cruribus, quod quam frigidum ſit nemo non videt. Abſurdum quoque illud eſt, *Ephraimitas* figuram bovis, & *Danitas* figuram aquilæ in vexillis habuiſſe, illos propter ultima *Moſis* morientis verba de *Joſepho*, & *Ephraimita*: hos verò, quia è quatuor *Cherubinorum* facibus, quos vidit *Ezechiel*, una fuit ἀντώμορφος. Agitur enim de vexillis, quæ erexerant *Iſraelitæ* anno ſecundo ab Ægypti exitu *Num.* 1. 1. & 2. 2. &c. annis ante *Moſis* obitum triginta octo, ſæculis ante *Ezechielem* circiter novem. Et *Ezechiel* in ea viſione de *Danitis* ne γνῶ quidem habet, ut neque de aliis *Judæorum* tribubus. Præterea *Danitas* pro aquila ceraſtem habere in vexillo æquum fuiſſet, ſiquidem talia reſpexiſſent, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit ceraſtes in via.* Sed, ut dicamus quod res eſt, vero non eſt conſentaneum, illis ipſis, quos paulò ante Deus tam malè tractaverat ob cultam bovis imaginem, *Meſem* alias, aut bovis, aut aliorum animalium, imagines continuo poſt erexiſſe, & populo, ad idololatriam tam proclivi, hoc ſcandalum ultrò objeciſſe. Cum *Vitellius*, in *Arabas* bellum moturus, vellet è *Ptolemaide* per *Judæam* exercitum ducere, ἐκστρατεύσαντες ἄνδρες οἱ πρῶτοι (inquit *Joſephus* lib. 18. cap. 7.) παρῄνουν διὰ τῆς χώρας ἰέναι· ἡ γὰρ αὐτῇ ὁδὸς πάντων πορωτάτη εἰς αὐτὴν φέρουσα, πολλὰς δ' ἔχουσα ἐπιμαχίας ἐπιτηδείους, *viri* (Judææ) *primarii illi occurrentes tranſitum per regionem deprecati ſunt, cauſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines, quales* Romana *ſignapleraque habebant.* Quorſum, ſi & ipſi imagines habuerunt in vexillis ſuis? Cur à *Romanis* aquilis ita abhorrebant, ſi vel ipſi, vel majores eorum in deſerto ſimiles aquilas juſſu *Moſis* erexerant. Denique cum nec in Scriptura, nec in *Joſepho*, nec in Libris *De vita Moſis* apud *Philonem* quidquam tale habeatur, ſed neque in univerſo opere *Talmudico*, quod quidem ſciam, libens petierim quis tam grande arcanum poſterioribus *Judæis* revelaverit, heri & hodie natis, annis propè ter mille poſtquam res geſtæ ſunt? Scio citari à nonnullis hæc verba *Pſal.* 68. 11. *Animalia tua habitaverunt in ea*, quaſi de ſolitudine agatur, in qua per aliquot annos habitavit *Iſraël*, quem *animalia Dei* nominet *Pſaltes*, quia ſignificabatur, inquiunt, per quatuor animalia in vexillis depicta. Sed primò illud ברו *in ea*, non refertur, ut illi volunt, ad ſolitudinem, de qua *Pſaltes* verſu octavo. Ibi enim *ſolitudo Hebraicè* eſt ישימון, quod nomen eſt Maſculinum. Sed refertur ad נחלה ſeu *hæreditatem Dei*, id eſt, terram *Chanaan*, de qua verſu proximè antecedente. Secundo, quod illi reddunt cum pleriſque Veterum *animalia tua*, *Hebraicè* non habetur in Plurali חיותך, ſed in ſingulari חיתך, *animal eorum*, aut potius *congregatio tua.* Ita enim intelligunt *Hebræi* ferè omnes, *R. Selemo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius.* Quomodo hujus ipſius *Pſalmi* verſu trigeſimo primo, חית קנה, ipſis eſt *congregatio arundinis*, quod alibi explicabimus. Et 2 *Sam.* 23. 11. *Collecti ſunt* Philiſtæi להיה, *in congregationem.* Et ibidem verſu decimo tertio, וחיל פלשתים *Et cœtus* Philiſtæorum *caſtrametans in valle* Rephaim. Ita hic חיתך ישבו בה, *Congregatio tua habitavit in ea.* Nomini Singulari Plurale Verbum jungitur; quia nomen eſt collectivum. Sic *Gen.* 33. 13. *Et morientur totus grex.* Gen. 41. 57. *Et univerſa terra venerunt in Ægyptum.* Exod. 7. 16. *Dimitte populum meum, ut mihi ſerviant.* Exod. 12. 27. *Et incurvavit ſe populus, & adorârunt.* Exod. 15. 24. *Et murmuraverunt populus.* Exod. 16. 1. *Et venerunt omnis congregatio.* Exod. 16. 29. *Et quieverunt populus die ſeptimo.* Et verſu ſtatim ſequente, *Et vocaverunt domus* Iſraël *nomen ejus Manna.* Num. 10. 3. *Et convenient ad te omnis congregatio.* 1 Reg. 1. 40. *Et aſcenderunt univerſus populus.* Eſdr. 10. 12. *Et reſponderunt tota Eccleſia.* Ut apud *Pectam*,

Turbâ ruunt. ---

Tertio, hoc dato, non conceſſo, *Dei animal*, ut *animalia* vocari *Iſraëlitas*, an ſequetur *Pſaltem* alludere ad *Judæorum* vexilla ζώνατα, vel *bellua?* Cum Eccleſia paſſim (*m*) vocetur *grex Domini*, & *oves Dei*, quidni etiam fideles pro *Dei animalibus* haberi queant, abſque ullo reſpectu ad vexilla, quæ diximus? Huc facit, quod *R. Selomo*, poſtquam חיתך reddidit עדתך, id eſt, *congregatio tua*, eum vulgo *Hebræorum*, addit per בנסת ישראל קדוישה אחמה וחיתו של הב"ה *Eccleſiam* Iſraëlis, *quæ vocatur pecus, aut animal Dei Sanctis Benedicti.*

(*m*) *Pſ.* 77. 13. Ezech. 34. 6 8. 10. Zach. 11. 3.

Hactenus *leonis* nomen Scriptura ſumpſit in bonam partem; jam ſequetur in malam, & agmen ducet Diabolus, de quo *Apoſtolus*, 1 Pet. 5. 8. *Adverſarius veſter Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem devoret.* Leonem multis docuimus maximè rugire, cum prædam habet in conſpectu. Rugit quidem etiam tum cum prædæ eſt compos, ſed minùs contentu rugitu, quod הגה, id eſt, *muſſitare*, vocat *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Quomodo*, inquit, יהגה *muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam.* Hic porro confertur Diabolus cum leone rugiente, dum adhuc querit, non cum jam obtinuit prædam. Itaque videtur agi de graviſſimo rugitu. At id Diabolo minùs convenire dices, qui leonis habet ferociam, atque immanitatem, ſed multò eſt aſtutior. Proinde non rugit antequam in nos irruat, nec ſigno dato pugnam capeſſit, ſed latenter obrepit, ſeque paulatim inſinuat, & quaſi per cuniculos, ita ut non ſentiatur. Proinde *rugiendi* vox hic urgeri non debet ultra *Apoſtoli* ſcopum, qui hoc ſolum vult, Diabolum animabus noſtris tam avidè inhiare, quam avidè prædæ inhiat leo, tum cum maximè rugit. Fruſtrà igitur anxiè quærunt Interpretes quis ſit Diaboli rugitus, & quid per rugitum illum propriè ſignificetur. Neque enim extrinſecus ſe prodit Diabolicus ille rugitus, cum nihil ſit aliud, quam animi æſtus, quo in hominum perniciem fertur. Proinde addit *Apoſtolus* cum *obambulare quærentem quem devoret. Obambulat*, *Græcè* περιπατεῖ, videtur ſumptum ex hiſtoria *Jobi*, ubi *Diabolus*, à Deo rogatus unde veniret, reſpondit משוט בארץ ומהתהלך בה *Job.* 1. *verſ.* 7. quod *Seniores* reddunt, περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας, &c. Idem dicunt Angeli *Zachar.* 1. *verſ.* 11. ubi *Græci*, περιῆλθομεν πᾶσαν τὴν γῆν, והתהלכנו בארץ

γῆν, *Totam terram circumivimus*, aut *ebambulavimus*. Sed Angeli à Deo mittuntur, & cum ſequuntur Ducem, ut animalia domita, quæ dominus agit ad libitum. Hinc *Zach.* 1. 10. *Iſti ſunt, quos Dominus miſit* להתהלך בארץ *περιπατῆσαι τὴν γῆν, ad circumeundam terram.* Et *Zachar.* 6. 7. *Et dixit* Dominus, *Ite, & perambulate terram, & perambulaverunt terram.* At Diabolus, ut leones, & feræ indomitæ, proprio motu fertur, & prout impellit libido. Ex Angeli terram circumeunt in fidelium bonum. Proinde apud *Zachariam*, cum poſt illud iter emenſum referrent reliquam terram pacatè degere, nempe præter *Judæam*, quam miſerandum in modum infeſtabant vicinæ gentes: indè occaſione ſumpta, Angelus pro Eccleſia his verbis intercedit, *Domine exercituum, quouſque tu non miſereberis* Jeroſolymæ, *& urbium* Judææ, *quibus iratus fuiſti hos ſeptuaginta annos?* quaſi dicat, cum profanæ gentes pace & otio fruantur, an juſtum eſt, ut aſſiduis motibus & bellis exerceatur illa gens, quam tibi in hæreditatem delegiſti, maximè cum elapſi ſint anni ſeptuaginta, quibus populum tuum in captivitate detinendum prædixerat *Jeremias?* At Diabolus, cum divagatur, & terram perambulat, longè alium ſibi ſcopum proponit, nempe, ut homines devoret leonum inſtar, de quibus *David* Pſ. 104. 21. 22. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, qua ambulant omnia animantia ſilvæ: leunculi rugientes ad prædam.* Quod ipſum in Diabolum omnino quadrat, qui princeps eſt tenebrarum, & ignorantiæ ſæculi, tanquam nocte profunda, in hominum perniciem abutitur. Nec deſunt qui *Epheſ.* 6. 11. *τας μεθοδίας ἢ διαβόλου, Diabolis abambulationes* eſſe velint. Quanquam *Suidas* rectius reddat *τέχνας, ἢ δόλους.* Itaque enim in *Heſychio* pro Μεθόδιας, *τέχνας*, legendum μεθόδους. Eſt & ad rem quod obſervant, leones ſenes hominibus magis eſſe infeſtos, ut ſuo loco diximus. Ita enim *Diabolus, antiquus ſerpens, & annoſus leo, deſcendit ad vos plenus iraram, ſciens ſe parum habere temporis*, Apoc. 12. 9. 12. Sed & accendit animos, & furorem excitat vulnus illi à *Chriſto* inflictum, ut leo ſaucius gravius ferit. *Virgilius* libri duodecimi *Æneidos* fere initio,

—— Pœnorum *qualis in arvis*
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus
Tum demum movet arma leo. ——

Verbum καταπ.γ videri queat hic minùs convenire: quia leo homines integros non devorat, ſed minuta animalia. Hominem autem devorare draconis aut ceti proprium eſt. Unde *Jeremias* capitis quinquageſimi primi verſu trigeſimo quarto, בלעני כתנין *Græci* κατέπιέ με ὡς δράκων, *me voravit ni draco.* Et *Jona* 2. 1. *Et præparavit Dominus piſcem magnum* לבלוע אית יונה *ad vorandum Jonam*, Græcè καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν. Hinc *Apoc.* 12. 4. draconis figuram aſſumit Diabolus, ut naſciturum infantem devoret. Tamen etiam leonis os tam vaſtum eſt, ut quandoque devoret animalia non minima. *Phile* capite trigeſimo primo, de leone,

Ῥοφεῖ δὲ πᾶσαν ἐυχερῶς ὅλον βρύχων,
Rugiens autem totum bovulum facilè abſorbet. Præterea non neceſſe eſt, ut ad literam vero leoni convenat de hoc leone myſtico quidquid dicitur. Quin hoc ipſo, quod *Apoſtolus* huic leoni ea tribuit, quæ non cadunt in leonem propriè dictum, docet agi de leone, qui multum præpollet viribus, & cujus comparatione nos homunciones tantuli ſumus, quantula præ leone ſunt minora animalcula.

II. *Leonum* nomine ſæpe intelliguntur impii, & Dei hoſtes, aut fidelium. Ita *Job.* 4. 10. 11. *Rugitus leonis, & vox leonis* (atri) *& dentes leunculorum excutiuntur: Leo* (major) *perit ſuopiè præda, & catuli leænæ diſſipantur.* Impios ſignificari patet ex iis, quæ præceſſerant verſibus octavo & nono, *Qui arant iniquitatem, & ſeminant perverſitatem, metuunt ullam. Flatu Dei pereunt, & ſpiritu furoris ejus deficiunt.* Neque aliter ſumitur *leonis* & *fera* nomen in his *Eſaiæ* de *Chriſti* Eccleſia capitis trigeſimi quinti verſu nono, *Non erit ibi leo, & violenta beſtia*, &c. Quibus cave ne opponas quod idem dicit de eadem Eccleſia *Eſ.* 11. 6. 7. *Commorabitur* (ibi) *lupus cum agno, & pardus cum hædo recubabit: vitulusque, & leunculus*, &c. *Et vacca paſcet cum urſa. Simul recubabunt catuli eorum, & leo ſicut bos comedet ſtramen.* Nam utrumque ſuo ſenſu verum eſt. Leones enim, & feræ quævis ab Eccleſia exulant, quamdiu feræ manent: ſed eædem in Eccleſiam admittuntur, cum per vim Sancti Spiritus, & verbi divini efficaciam, ferinam illam naturam exuunt, ut convertantur in oves *Chriſti.* Prout accidit *Paulo*, qui ex lupo factus eſt agnus, imò paſtor in *Chriſti* ovili. Eſt & in *Pſalmis* hoc frequens, ut *David* vel hoſtes ſuos, vel in genere quoſvis impios, leones indigitet; quia immanitate, truculentia, & ferocia certare videbantur cum leonibus atrociſſimis. Ita *Pſ.* 7. 3. *Ne abripiat tanquam leo animam meam, & diſſipet, & nemo ſit qui eripiat.* Pſal. 10. 9. *Inſidiatur in latibulo, ſicut leo in luſtro ſuo. Inſidiatur ad diripiendum pauperem & afflictum.* Pſal. 17. 12. *Simile eſt leoni, qui rapere appetit, & leunculo, qui ſedet in latibulo.* Pſal. 22. 22. *Serva me ab ore leonis*, ubi *Chaldæus*, *ſerva me ab ore* תקיף כאריא *illius, qui fortis eſt ut leo.* Pſal. 34. 11. *Leunculi indigent, & eſuriunt, ſed quærentes Deum non egent ullo bono.* Pſal. 35. 17. *Eripe animam meam à vaſtatione eorum, à leunculis unicam meam.* Pſal. 57. 5. *Anima mea eſt inter leænas, dego inter incendiarias.* Pſal. 58. 7. *O Deus, elide dentes eorum in ore ipſorum; molares leunculorum avelle, Domine.* Pſal. 91. 13. *Super leonem & aſpidem incedes; conculcabis leunculum & draconem.* Quamvis ultimum hoc poſſit etiam ad literam ſumi. Sic enim *Daniel* leones, *Apoſtoli* ſerpentes impunè calcârunt, juxta *Chriſti* promiſſionem *Marc.* 16. 18. Quod in *Paulo* impletum, cum viperam excuſſit illæſus, *Act.* 28. 5. Sunt, qui per *leones* & *leunculos* deſignari velint aperta & violenta mala, per *aſpides* vero & *draconos* occultas noxas, quibus inſidioſè & ex inopinato, quaſi ex ſerpentum latebris, impetimur. Utrumque malum ut in *Pſalmo*, ita in his *Planis* jungitur ſtatim initio *Perſæ*,

Cum leone, & cum excetra, &c.
Delectus mavelim quam cum amore.

Interim videndum, an ibi שחל & כפיר non ſint ſerpentum potiùs quam leonum nomina. De quo nos ſuo loco.

III. Etiam in leonibus cenſentur quotquot uſurpant dominationem tyrannicam, aut etiam qui legitimâ per fas & nefas abutuntur. Sic *Prov.* 28. 15. *Ut leo rugiens, & urſus ſeſurions, eſt dominator impudens in populum tenuem.* Et *Surach.* 13. 21. al. 24. *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum ſunt pauperes.* Proinde ad *Saulem Hebræorum* multi referunt quod dicit *David* Pſal. 7. 3. *Ne abripiat ut leo animam meam*, &c. Et hæc *Eſ.* 35. 9. *Non erit ibi leo, & mala beſtia*, &c. *Chaldæus* ita reddit, *Non erit ibi* מלך כבאיש ושולטן מעיק *Rex maleficus, & dominator opprimens*, &c. Et *Jerem.* 4. 7. pro *Hebræis* עלה ארדה מסכנו *Aſcendit leo ex vepreta ſua*, habet idem *Chaldæus* נלא מלכא מטרכידה *Migravit Rex ex arce ſua.* Rex nempe *Nebucadnezzar*, ut exponit *R. Selome.* Nempe ut leoni nemo obſiſtit, ita *Nebucadnezzar* ſibi ſubjecit omnes terras, neque fuit quiſquam, qui illi obſiſteret. Ita *Kimchius*, & *Abarbanel* in hunc locum. Et *Jerem.* 49. 19. *Ecce! quaſi leo aſcendit ſupra altitudinem* Jordanis, id eſt, juxta *Chaldæum*, *Ecce! Rex cum exercitu ſuo aſcendit contra eos, ſicut leo, qui aſcendit ab altitudine* Jordanis. Quod *Hebræi* referunt ad *Nebucad-*

nezza-

netzaris expeditionem in *Idumæos*. Et ad verba *Jeremiæ* capitis quinquageſimi verſu decimo ſeptimo, *Pecus diſperſa ſunt* Iſrael, *quam leones diſpulerunt. Prior comedit eam, Rex* Aſſyriæ, *poſterior oſſa ejus communuit*, Nebucadnetſar *Rex* Babyloniæ. Et *Ezech.* 38. *v.* 13. Saba, & Dedan, *& negotiatores* Thariſis, *& omnes leunculi ejus*, pro quo *Chaldæi*, *Et omnes Reges ejus*. Nec deſunt, qui *Aſſuerum*, *Tiberium*, & *Neronem leones* vocari putent in locis, quæ citavimus, non ſolum quia Reges, ſed & quia tyranni erant, & à Deo ſibi conceſſa poteſtate abutebantur. Sic *Theodoretus* in 2 *Sam.* 6. *v.* 17. Τὸν Νίνοῦα λιοντα πλειονάκις ἐπαναγόμενον, καὶ ὡς βασιλέα, καὶ ὡς ἡμέτερον γεγενημένον. Neronem Paulus *leonem appellavit*, *ut qui & Imperator, & crudeliſſimus fuerit.*

IV. Cum leonibus gentes bellicoſas & rapaces Scriptura confert. Ita *Jerem.* 2. *v.* 15. *Contra eum* (Iſraelem) *rugiunt leunculi, edunt vocem ſuam, & exponunt terram ejus deſolationi, civitates ejus ſuccenduntur, ut nullus inhabitet. Leunculi*, id eſt, *Ægyptii:* ſequitur enim, *Et* Memphitæ, & Daphnæi *conterunt tibi verticem.* Eodem multi hæc referunt *Eſ.* 30. *verſ.* 6. *Leana, & leo ex ea*; Ibi enim de *Ægypto* res eſt. Et cum quatuor imperia *Daniel* capite ſeptimo comparat quatuor beſtiis, *Prima*, inquit, *beſtia ſimilis leoni, cui erant ala aquilæ:* Prima illa beſtia ſignificabat imperium *Babylonicum*, quod leonem robore, & victoriarum celeritate aquilam referebat. Etiam de *Chaldæorum* gente dicitur *Eſa.* 5. *verſ.* 29. *Rugitus ei ut immanis leonis, rugiensque ut leuncula fremet, & capiet prædam, ſalvamque deportabit, & nemo eripiet.* Et *Jerem.* 51. *verſ.* 38. *Simul ut leones rugient, rudent ut catuli leonum.* Et ſpeciatim de *Niniviis* Nahum. 2. verſ. 11. 12. *Ubi eſt luſtrum leonum, & paſcuum leunculorum? Ubi verſabatur leo, leæna, & catulus leonis, nemine exterrente? Leo rapiens ſaſſicienter pro catulis ſuis, & ſuffocans pro leænis ſuis, qui replebat prædâ antra ſua, & habitacula ſua rapinâ.*

V. *Judæa* quòque *leonum* nomen ſæpe cedit in probrum, ut *Jerem.* 12. *verſ.* 8. *Eſt mihi poſſeſſio mea ſimilis leonis in ſylva: edit contra me vocem ſuam: Idcirco odi eam.* Dei verba ſunt de *Judæis* conquerentis, quod ferè inſtar indomitæ in dominum ſuum inſurgant, & in eum quaſi rugiant, id eſt, blaſphema lingua obloquantur. Et *Sophon.* 3. *verſ.* 3. *Principes ejus* (Jeruſalem) *in medio ejus leones rugientes*, quia leonum inſtar prædæ inhiabant. Et de *Prophetis* ipſis querelam conſimilem! *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus eſt. Similes ſunt leoni rugienti deripienti prædam: animas comedunt, opes & res pretioſas capiunt, viduas ejus multiplicant in medio ejus.* Puduit veteres Interpretes tot ſcelera *Prophetis* tribuere. Proinde pro *Hebræis* קשר נביאיה *conjuratio Prophetarum ejus*, *Chaldæi* habet ספרהא סיעת *Cœtus Scribarum ejus.* Et *Græci* ἧς αἱ ἀφηγήσεις, & *Arabs* مقدموها *cujus duces.* Sed ut vero *Prophera* nihil melius, ita nihil deterius mendace, qui Dei nomine ad quæſtum abutitur, & religionem ventri ſubjicit. Atque hic maximè locum id habet, ex optimi corruptione generari peſſimum.

VI. Quia leo valde biliоſum eſt animal, & pronum ad iram, *Hebræi* moroſos, contentioſos, & facilè irritabiles, ſeu viros, ſeu mulieres, cum leonibus conferunt. Et *Sirachides Eccleſ.* 25. *verſ.* 17. (al. 23.) profiterur malle ſe habitare cum leone, & dracone, quàm cum mala muliere. Cui non abſimile eſt, quod eam *Ariſtophanes* in *Lyſiſtrata* (*x*) *In de-* (*n*) panthera & fera quavis pejorem facit. Verba *rum ſenſum* ſunt,

& mulie-

Οὐδὲν ἔστ' ἄγριον γυναικὸς ἀμαχώτερον·
Οὐδὲ πῦρ, εἰ σοὶ ταῦτ' ἀναιδὲς ἰδιμία πάρεστι.

Ut citat *Suidas* in Οὐδὲν, & in Πάρεστι. Et de viro idem *Sirachides* capitis quarti verſu penultimo, *Ne ſis ut leo in domo tua, & ſuſpiciosus in domeſticos tuos.* Græci, Φαντάζεσθαι ἐν τοῖς οἰκέταις ἐκ. Pro quo in *Vulgata* duplex verſio, *Evertent domeſticos tuos*, & *opprimens ſubjectos tibi.* Duplex etiam in *Syro* ܐܬܕܚ ܘܡܫܒܥ *Iracundus*, & *terribilis.* Et in *Arabe* فظا غليظا *durus*, *aſper.* Et in verſione *Druſii* longa Periphraſis, *Cerebroſus*, *ut qui vanis imaginibus percellantur.* Id enim propriè eſt Φανταζόμενος, ut ἐλπιδοκενεῖν *vana ſpe laltari.* Proinde *Euſtathius* de *Tantalo* in *Odyſſ.* λ'. Φαντασιοῦται δὲ, καὶ ἐλπίσι κεναῖς, ἐφ' οἷς οὐ χρὴ βοᾷ κόμενος. Et paulò poſt, Πρὸς ἄδην τι τέλος χρηΐζει διὰ ἐλπιδοκοπόμενος. In quibus Φαντασιοῦται, & ἐλπιδοκοπόμενος, vel ἐλπίσι κεναῖς βοᾷκόμενος penè ſunt Synonyma. Et aliud in *Sirachide* Φαντάζεσθαι ἐν τοῖς οἰκέταις, nempe qui imaginaria de cauſâ in domeſticos commovetur, Gallis *fantaſque*, *ombrageux.* Hoc minus convenire dices leonis moribus, de quo *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔχει δὲ τὸ θηρίον ἰχνος ὑπόπτης ἤθους, ἐφ' ὑφορώμενος ἑαυτόν. *Mores quod attinet, ſuſpicione cares, nec limis intuetur oculis*, ut ſuſpicioſi ſolent. Sed leonem ſedati animi *Philoſophus* ita deſcribit, iratum *Sirachides*, neque jam ſui compotem. Leonem porro jam monuimus propter bilis copiam facilè irritari. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Immota cauda placidus, clemens, blandientique ſimilis, quod rarum eſt. Crebrior eam iracundia ejus.* Et *Ovidius Metam.* lib. 15.

Armeniæ *tigres*, *iracundique leones.*

Obiter nota in vocem Φανταστικὸν, de qua ſupra; legi in *Lexico Cyrilli* apud me manuſcripto, Πίτυλος, Φανταστικὸς, & in *Etymologo* Πίτυλος, πτυστὴς, Φανταστικὸν. Pro quo alibi Φανταστικὸς. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpas* ad vocem Πιτυλίνεας. Πίτυλος καλεῖται ἡ καταβολὴ τῶ κώπης καὶ πτυστικὸς, Φανταστικὸς. *Suidas*, Πίτυλος, πτυστὴς, Φανταστικὸς. Quomodocunque legas, non ſatis video quid vel Φανταστικὸς, vel Φανταστικὸν commune habeant cum πίτυλος, qua voce ſignificatur aut *remi ſtrepitus in aqua*, aut *remex*, *qui remorum agitatione ſtreptum edit.* Forte legerunt Φανταστικοπίνης, quia κωπίνης eſt remex.

VII. Neque homines ſolum, ſed & quodcunque noxium eſt, & in hominum perniciem cedit, idem ille *Sirachides* leoni comparat. Ita, 1. *peccatum*, de quo *Eccleſ.* 21. *verſ.* 13. *Dentes leonis dentes ejus ſunt, perimentes animas hominum.* Et 27. verſ. 10. *Ut leo præda inſidiatur, ſic peccatum operantibus iniqua.* 2. *Ultionem*, Eccleſ. 7. verſ. 29. *Illuſio, & contumelia ſuperborum eſt, ſed altio tanquam leo inſidiatur eis.* 3. *Malam linguam*, cujus verbere impios caſtigari docet his verbis *Eccleſ.* 28. *verſ.* 27. *Immittetur in eos*, (mala lingua) *tanquam leo, & ut pardus devaſtabit eos.* 4. Non diſſimile eſt, quod cum leone confertur *gladius* Jerem. 2. verſ. 30. *Conſumpſit gladius veſter Prophetas veſtros, ut leo deſtructor.*

Leonum etiam membra modò in bonam, modò in malam partem nonnullis tribui videas. Ita fortibus tribuuntur cor leonis, 2 *Sam.* 17. *verſ.* 10. & facies leonis, 2 *Par.* 12. *verſ.* 8. Et leonis dentes, & maxillæ locuſtis, ſive veris, ut *Joel.* 1. *verſ.* 6. ſive myſticis, ut *Apoc.* 9. *verſ.* 8. Et os leonis beſtiæ ſepticipiti, quæ ex mari aſcendit, *Apoc.* 13. *verſ.* 2. Et capita leonum equis magni exercitus ex *Euphrate* venientis *Apoc.* 10. *verſ.* 17. Quę ſingula hic explicare noſtri otii, aut propoſiti non eſt. Multa in iis ſunt arcana, & recondita, quæ ad hunc tractatum non pertinent.

CAPUT SEXTUM.

De loco celebri *Pſal.* 22. *Foderunt manus meas & pedes meos*, in quo *Judei* pro כארו *foderunt* perperam legunt כארי *ſicut leo.*

Status quæſtionis, & quanti ſit momenti. Probatur legendum כארו *carn.* 1. *Ex* Græco Seniorum ὤρυξαν, vel ἐξώρυξαν, *pro quo* Tertullianus exterminârunt, *quia legit* ἐξώλεσαν. 2. *Ex* Aquila, *qui reddit* ἤχμασαν, *quia* כאר Chaldaicè *eſt* fœdare, *quod pateſt ferri, licet prior verſio ſit multis de cauſis præferenda.* 3. *Ex* Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo. 4. *Ex* Maſorethis, *qui agnoſcunt in* Hebræo *olim fuiſſe* כארו & כארי *eo loco non ſignificare* ſicut leo. *In* Eſdra *verſu ultimo* נשאו, pro נשאו. *Fraus* Judæorum *inſignis, qui* כארו *è Textu in marginem tranſtulerunt, quibuſdam exemplaribus hodieque repugnantibus, ne ipſi agnoſcant.* 5. *Si ſcribas* כארי ſicut leo, *nullus erit ſenſus commodus: quod docetur ex verborum examine. An inde rectè concludatur* Judæos Hebræum *Textum malitioſè corrupiſſe.*

Magna eſt de hoc loco contentio inter Synagogam & Eccleſiam. Clamant enim recutiti Doctores nos ſacra verba corrupiſſe, cùm in *Hebræo* Textu non habeatur כרו *carn*, *foderunt*, ſed כארי *cauro*, *ſicut leo.* Ita reperiri in omnibus quotquot extant *Hebraico Pſalterii* exemplaribus. Ita legiſſe *Chaldæum* Interpretem, qui locum ita reddit, נכתין כארוא אידי ורגלי *Mordentes ut leones manus meas, & pedes meos.* Ita *Maſorethas*, qui notant כארי *cauro*, bis in Scriptura legi cum *Kamets*, hic unicum, & *Eſa.* 38. *verſ.* 13. Ita denique priſcos Commentatores, quorum notæ hæc lectione nituntur.

Nos contra, poſt magnos viros, qui hunc locum tractaverunt, legendum contendimus in *Hebræo* כרו *foderunt*, vel, quod idem eſt, כארו cum *Aleph* Epenthetico, ut poſt *Kamets* quandoque additur ad Vocalis longæ ſonum protrahendum. Ut in וקאם *& ſurrexit*, Oſ. 10. verſ. 14. וראמות *& exaltata ſunt*, Zach. 14. verſ. 10. ראמורת *excelſa*, Prov. 24. v. 7. &c. Ita pro כרו *foderunt*, ſcribi potuit כארו cum Epentheſi literæ *Aleph*. Atque ita legiſſe Veteres, adeoque hanc lectionem veram & indubitatam eſſe, iis rationibus aſſeremus, quæ cordatum Lectorem facilè in aſſenſum trahent. Neque vana eſt hæc diſputatio. Quippe, utut כארו, & כארי ſint voces ſcriptura ſimillimæ, tamen ſenſu multum differunt. Et *Chriſtiana* lectio nobis ſuggerit inſigne argumentum pro veritate noſtri *Meſſiæ*. Cùm enim *Davidis* ſit hic *Pſalmus*, ut ex titulo apparet, tamen in eo multa ſunt, quæ *Davidi* non conveniunt, ſed ſoli *Chriſto*, cujus typus fuit *David*. In quibus hoc potiſſimum, *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Quod nuſquam alibi impletum, quàm in cruce, in qua *Chriſti* manus & pedes clavis confoſſi, & confixi ſunt.

Porro veram eſſe hanc lectionem. I. probat *Seniorum* verſio omnium antiquiſſima. Illi enim hic habent ὤρυξαν χεῖράς μου, καὶ πόδας μου. Quod ſequuntur *Græci Patres*. In his *Juſtinus Martyr* in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, *Athanaſius* in libro *De Incarnatione*, & in *Dialogo primo De Trinitate*, Auctor *Quæſtionum ad Antiochum* Quæſt. 136. *Apollinaris* etiam in *Paraphraſi*, Ἤμπηξαν ὤρυξαν ἐμοῦ χεῖρας καὶ πόδας, πᾶσαι γε. Unde ſumptum *foderunt* apud *Vulgatum* Interpretem, & pleroſque *Latinorum*. *Cyprianus* habet *effoderunt*, tanquam à *Græco* ἐξώρυξαν lib. 2. *Teſtimon. contra Judæos.* Et ex ἐξώρυξαν per corruptionem factum ἐξώλεσαν *exterminaverunt*, quod in *Tertulliano* frequens. Sic libri *Adverſus Judæos* capite octavo, *Sicut eſt in Pſalmis Prophetarum*, "*Exterminaverunt manus* "*meas, & pedes.* Et capite decimo, *Sicut in Pſalmis ipſe Spiritus* Chriſti *jam canebat, dicens*, "*Exterminaverunt*, &c. Et capite decimo tertio, *Et in Pſalmis dicit*, "*Exterminaverunt*, &c. Tamen idem capite decimo ejuſdem libri, *Foderunt, inquit, manus meas, & pedes, quæ propriè eſt affixuras crucis.* Conſtat igitur *Græcos* illos vetuſtiſſimos non legiſſe כארי, ὡς λέων, ſed כרו, vel כארו, ὤρυξαν, unde nata ἐξώρυξαν & ἐξώλεσαν. Itaque *Chriſtianis* non poteſt tribui lectio, & verſio, quæ in Eccleſia *Judaica* recepta jam fuit tertio ante *Chriſtum* natum ſæculo.

II. Secundò, *Aquila* (qui & ipſe *Judæus* fuit, & Sacra *Biblia Græcè* reddidit ſub *Ælio Adriano* centum ad ſummum annis poſt *Chriſti* aſcenſionem) legiſſe כארו, palam docet vox ἤχμασαν, qua hic uſus eſt. Id enim ex *Chaldæa* lingua ſumptum eſt, quâ כער, vel כאר, *Ajin* & *Aleph* permutatis, eſt *fœdare*, vel *inquinare*. Per *Ajin* ſcribitur in *Thargum* Nahum. 3. verſ. 6. ואשוניך כבראא לעיני כל חזך *Et reddam te fœdam in oculis omnium videntium te*, pro *Hebræo*, *Et reddam te* כראי, *ut ſtercus.* Et *in Bereſith Rabba* cap. 17. ועל ידי שגרלתי עמו בבירת התבערתי בעינין *Et prout in eadem cum ipſo domo crevi, fœda viſa ſum in oculis ejus.* Per *Aleph* in *Bava Kama* cap. 10. in *Miſna*, ubi de lana dicitur צבעו כאור *Tinxit eam colore fœdo.* Unde *Syris* ܟܡܐ eſt *pudor*, & *confuſio.* Ita in *Syro* Interprete 1 *Cor.* 6. *v.* 5. ܠܟܡܐ *ad pudorem, ſeu confuſionem*, Græcè πρὸς ἐντροπήν. Et in *Ethpheel* ܐܬܟܡ *verecundatus eſt* in *Ferrarii Nomenclatore Syriaco* pag. 763. Et *Arabicè* مكور cum *Vau* medio in *Alcamus* idem eſt, quod فحش *turpis, fœdus, obſcenus.* Proinde *Aquila* cauſa non deſunt, cur כארו redderet ἤχμασαν *fœdârunt.* Nam *Aleph* כשך, ſeu *protrahonis*, in voce כארו putavit eſſe Radicale, & eam deduxit ex *Syro*, vel *Chaldæo* כאר, quod *fœdare* eſt, ut probavimus. Neque id prorſus eſt extra rem. Nam *vicinitas fœdare* quandoque eſt *torquere, cruciare, indignis modis tractare.* Sic *Iliad. δ'.* verſu 24. *Achilles*, accepto de cæde *Patrocli* nuntio,

--- χαρίεν δ' ἤχμαζε πρόσωπον,
pulchram faciem fœdabat. Et *Æneidos* libro ſecundo, cum *Hector Æneæ* apparet in ſomnis,

Squalentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios: ---

dicit illi *Æneas*,

--- *quæ cauſa indigna ſerenum*
Fœdavit vultum? ---

Fœdavit, id eſt, *cruentavit*, ut rectè ibi *Servius*. Et libro quarto, mortuâ *Didone*, à *Poeta* deſcribitur

Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.

Fœdans, id eſt, *ſanguine cruentans.* Et libro ſeptimo,

--- *fœdataque ora Galeſi*,

id eſt, *cruentati.* Ita utroque loco *Servius.* Et libro undecimo in *Pallantis* funere,

Ducitur infelix ævo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora.

Ubi *Servius* iterum, *Fœdans, vel cruentans, vel lacerans.* Quod ſi ſequamur, dixerit *David* tanquam ſub *Chriſti* perſona, *Fœdârunt manus meas, & pedes meos:*

id

id eſt, clavis infixis **cruciarunt**, & lacerarunt. Poteſt igitur ſerri hæc *Aquilæ* verſio. Tamen pluribus de cauſis prior illi præferenda eſt. 1. Quia vetuſtior eſt quatuor ferè ſæculis, & apud *Judæos Helleniſtas* obtinuit diu antequam res illis verbis prædicta compleretur. 2. Quia Verbum כארו in *ſudandi* ſignificatione *Hebræis* prorſus ignotum eſt, nec niſi *Syro*, aut *Chaldæis* in uſu, à quibus non ſolet *David* ulla verba mutuari. Tum enim *Judæi* cum *Syro* parum habebant commercii, nec niſi poſt *Babyloniæ* captivitatis tempora cœpit *Hebraiſmus Syriſmo* infici. 3. In eo *Pſalmo* ſunt & alia, quibus palam alluditur ad ea, quæ *Chriſtus* in morte crucis paſſus eſt: ut verſu octavo, *Omnes, qui me vident, ſubſannant me, diducunt labium, movent caput.* Et verſu nono, *Devolvit rei ſuas ad Dominum, liberet eum, eripiat eum, quandoquidem eo delectatur.* Et verſu decimo nono, *Dividunt veſtimenta mea inter ſe, & ſuper veſtem meam projiciunt ſortem.* Et ſtatim initio *Pſalmus* habentur ea ipſa verba, quæ *Chriſtus* in cruce protulit, *Mi Deus, mi Deus, quare derelinquiſti me?* Itaque nullum dubium, quin eodem etiam alludat locus, in quo verſamur. Quod patet quidem etiam in verſione *Aquilæ*, ſed multò evidentius in verſione *Seniorum:* cum *Judæos Chriſti* manus & pedes non fœdâſſe ſolum, ſed & fodiſſe docuit. Quorum illud ad omne vulnus generale eſt, hoc ad illa vulnera ſpeciale, quæ *Chriſto* in cruce inflicta ſunt. Nam ibi כרה eſt *fodere*, & *perforare*. Sic *Pſal.* 40. *v.* 7. אזנים כרית לי *aures fodiſti mihi*, id eſt, *perforaſti*. Alluditur enim ad locum *Exod.* 21. *v.* 6. ubi ſervus, qui anno ſeptimo dimitti abnuit, & domino in perpetuum ſe devovet, admovetur ad oſtii poſtes, ורצע אדניו אזנו במרצע *Et perforat ei aurem ſubula dominus ejus.* Cujus moris veſtigia in *Syria* ſuperſuerunt uſque ad *Juvenalis* ævum; apud quem libertus, ſeu, quod idem eſt, libertinus, ita loquitur, *Satyra* prima,

> *Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis*
> *Natus ad* Euphratem, *molles quod in aure feneſtræ*
> *Arguerint, licet ipſe negem.* —

Id eſt, priſtinam ſervi conditionem, & genus ex *Syria* fruſtra diſſimularem, cum id palam doceant aures, quæ mihi pertuſæ ſunt, dum in *Syria* ſerviebam. Unde vetus *Scholiaſtes*, *Pertuſis auribus ſigna libertinorum colare non poterant.* Quod etiam in Arabia receptum. *Petronius* in *Satyrico*, *Circumcide vos*, *ut* Judæi *videamur*, *& pertunde aures*, *ut ſimulemur* Arabes, ſupple *ſervos*. Neque enim omnium *Arabum*, ſed ſervorum duntaxat aures pertundebantur. Et verò de ſervis agitur. Nam paulo ante atramento voluerant infici, ut viderentur ſervi *Æthiopes*. Itaque ut *Pſal.* 40. *fodere aures*, ita *Pſalm.* 22. *fodere manus*, *& pedes*, idem eſt, quod pertundere, & perforare, quod ipſiſſimum paſſus eſt *Chriſtus*. 4. Proinde cum *Aquilam* nemo ſequatur, penè omnes Interpretes *Seniorum* verſionem calculo ſuo comprobârunt, quod ſequentia docebunt, ut novum inde emergat argumentum pro veritate lectionis, quam aſſerimus.

III. Tertio igitur loco pium Lectorem rogamus, ut ne hoc oſcitanter prætereat, præter *Seniores*, & *Aquilam*, etiam veterum plures alios in *Hebræo* legiſſe כארו caru, *foderunt*, non כארי caari, *ſicut leo*. In his fuit *Syrus* Interpres, qui hic habet ܟܪܘ *perforarunt*, aut *tranſfixerunt*. Nam, utut ܟܪܐ in *Schindlero*, & aliis, nihil aliud ſit, quam *ſcindere*, *findere*, *dilacerare*, tamen hoc idem Verbum etiam *perforare* ſonat, & *tranſfigere*. Sic *Num.* 25. *v.* 8. in *Onkelo* de *Phinees* ותקע ית תריהון *Et tranſfixit ambos iſtos*, Hebraicè וידקר. Et in *Syro* Paraphraſi 2 *Reg.* 18. *v.* 21. & *Eſa.* 36. *v.* 6. *penetrabit manum ejus* ܘܢܟܘܒ ܠܗ & *perforabit eam*, Hebraicè ונקבה. Hæc de *Syro* Interprete. Jam ſequentur *Arabs* & *Æthiops*, quorum ille habet ثقبوا *perforarunt*. Vox illa notione eſt notiſſima. Sic in Paraphraſi *Erpeniana* Exod. 21. *v.* 6. وثقب مولاه اذنه *Et perforavit dominus ejus aurem ejus.* *Avicenna* (*a*) de tunica uvea in capite *De anatomia oculi*, وحيث يثقب *& ubi perforatur.* Inde ثقب الابرة *foramen acus*, Luc. 18. *v.* 25. Et in *Alcamus margarita* مثقبة *perforata*, ut محرمة. In *Æthiope* eſt ፍ ኀ ወ ለ: *perforarunt mihi pedes meos, & manus meas.* Nempe ፍ ኀ ወ: *kanawa* Æthiopicè *perforare* ſignificat. Unde ፍ ኀ ት: *aculeus*, *ſtimulus*, 1 Cor. 15. verſ. 55. & *Apoc.* 9. *v.* 10. ፅ ለ ፍ ኀ ት: *vulnera*, quibus cutis perforatur, *Job.* 20. *v.* 25. Si *Arabem* & *Æthiopem Græcos* nude ſequi dixerint, ſaltem *Syrum* Interpretem verſionem ſuam ex *Hebræis* fontibus hauſiſſe nemo eſt, qui neſciat. Habemus inſuper *Latinos Hieronymi Pſalmos* juxta *Hebraicam* veritatem, cum præfatione ad *Sophronium*, in qua hæc habet: *Certè confidenter dicam, & multos hujus operis teſtes citabo, me nihil duntaxat ſententiæ de* Hebraica *veritate mutaſſe.* Et paulò poſt, *Interroga quemlibet Hebræorum.* Ad quorum judicium tanta fiducia non provocâſſet, ſi alicujus corruptionis ſibi fuiſſet conſcius in tam ſolenni loco, quem ſic reddidit, *Fixerunt manus meas, & pedes meos. Fixerunt* nempe *cruci*, unde compoſitum *crucifigere*. Conſequens pro Antecedente; quia *Chriſti* manus, & pedes *Judæi* non alia de cauſa foderunt, ſeu perforarunt, quàm ut crucifigerent. *Symmachum* quoque, & *Theodotionem*, quos, ut *Aquilam*, *Judæos* fuiſſe conſtat, à *Græcorum* verſione non multum receſſiſſe ſuadet ipſum Veterum ſilentium. Cùm enim *Aquilam* obſervent, pro ὤρυξαν habere ἤχμασαν, cur *Symmachum*, & *Theodotionem* intactos præteriiſſent, ſi quam in iis deprehendiſſent inſignem mutationem?

IV. Quartò, ne *Judæi* regerant hæc noſtrorum fide nati, quæ illis in hoc argumento queat eſſe ſuſpecta, jam alios teſtes proferemus ex intimo ipſorum ſinu depromptos, *Maſorethas* ſcilicet, qui ſic habent in *Maſora* marginali ad *Num.* 24. *verſ.* 9. ad vocem כארי, *ſicut leo*, ד׳ ב׳ קמצין וב׳ פתחין, id eſt, *quater occurrit hæc vox: bis cum Kametz* prima Syllaba (nempe *Pſal.* 22. *verſ.* 17. & *Eſa.* 38. *verſ.* 13.) *& bis cum Patach* (nempe *Num.* 23. *verſ.* 24. & 24. *v.* 9.) Et in *Maſora* textuali ad eundem locum כארי ידי ורגלי כארו כתיב ſenſus eſt quo loco legitur, *Sicut leo manus meas, & pedes meos*, pro כארי, id eſt, *ſicut leo*, quod in margine habetur, in ipſo Textu ſcriptum eſſe כארו. Itaque cum hæc *Maſora* ſcripta eſt, (id eſt, ſexto demum ſæculo poſt *Chriſtum* natum, ut ex *Elia* docti probant) vox כארו, id eſt, *foderunt*, ſcribebatur in Textu Sacro, & vox כארי, ſolum in margine. Et quamvis vox eadem aliter in margine ſcriberetur, aliter in ipſo Textu: tamen illud כארי, quod margini erat adſcriptum tanquam diverſa lectio, non reddebatur *ut leo*, ſed *foderunt*, ut vox כארו, quæ in Textu habebatur. Proinde in *Maſora* magna finali, capite, cui titulus eſt אב מן כב׳ ותרויהן בתרי לישני *Alphabetum ex binis vocibus*, *quæ duæ voces ſumuntur duplici ſignificatione*, in voce כארי notantur duæ illæ voces כארי *Kametſata*, de quibus ſuprà, una *Eſa.* 38. *verſ.* 13. & altera *Pſal.* 22. *verſ.* 17. tanquam voces diverſæ ſignificationis. Porrò in priore certum eſt כארי reddendam eſſe *ſicut leo*. Is enim locus ita habet כארי *ſicut leo ſic franget omnia oſſa mea.* Sequitur in poſteriore, id eſt, *Pſ.* 22. *verſ.* 17. vocem כארי *Maſorethis* aliud ſignificaſſe,

(*a*) *Lib* 3. *Fen.* 3 *Tract.* 1. *cap.* 1.

caſſe, nempe idem, quod כארו *foderunt*, ſeu *perfoderunt*, quæ vox tum in Sacro textu extabat. Quorſum igitur ſcribebatur per *Jod* in *Kers*, cum forma Conjugationis poſtulet, ut per *Vau* ſcribatur? Reſpondeo variaſſe exemplaria, ut in voce נשאו *acceperunt* in *Eſdra* verſu ultimo, quam contra *Grammaticæ* normam quidam נשאי, per *Jod* ſcripſerunt. Unde eſt, quod hodieque utrumque habent noſtra exemplaria, unum in textu, nempe נשאו, prorſus anomalum, alterum נשאו, in margine. At hic aliter res ſe habebat. Nam rectum כארו *carn*, erat in textu, & anomalum כארי, ſolum in margine. Itaque inſigni fraude abhinc aliquot annorum centuriis, כארו è Sacro textu prorſus exulat, & huic ſubſtitutum כארי marginale. Tamen *R. Jacob Ben Chajim* in *Maſora* magna finali, quam *Venetiis* primus edidit, in ordine אר, id eſt, literarum *Aleph Res*, habet בטקצת ספרים מדויקים מצאתי כתיב כארו וקרי כארי *In nonnullis exemplaribus accurate ſcriptis reperi in textu* כארו, *& in margine* כארי. Et in hujuſmodi exemplaria manuſcripta ſe incidiſſe teſtantur *Galatinus*, (*De arcanis Catholicæ veritatis* lib. 8. cap. 17.) *Joannes Iſaac* (lib. 2. contra *Lindanum*) & *Andradius* (*Defenſ. Concil. Trident.* lib. 4.) Omnino igitur deberet ad illorum ęodicum fidem reſtitui hic locus, quem aut veterum *Judæorum* incuria, aut recentiorum impoſtura manifeſte depravavit. Et vero id pridem in animo habuerat illuſtris Bibliopola *Bombergus*, qui *Hebraica Biblia Venetiis* aliquoties edidit. Sed eum corrector *Judæus* ab hoc conſilio metu deterruit, minatus ſe procuraturum apud ſuos ne ullum illius editionis exemplar emeretur. Id ex *Druſio* ſe ſæpe audiviſſe refert *Sixtus Amama* lib. 3. *Biblioth. Anti-barbari.*

V. Quinto, unum addam, unde maximè conſtet reponendum eſſe illud כארו, quod olim in Sacro textu fuiſſe clamant veteres verſiones, & fatentur ipſi *Maſorethæ*. Adeoque in emendatiſſimis codicibus hodieque extare agnoſcit *Maſora* noſtro ævo collector, & corrector, *R. Jacob Ben Chajim*. Si כארו mutetur in כארי, ex illuſtri Prophetia, quæque non ſolùm *Chriſti* veritatem, ſed & Scripturæ divinitatem planè arguit, fiet oratio nihili, & ex qua, quoquo te vertas, nullum unquam elicies ſenſum commodum. Quid enim ſignificabit hoc hemiſtichium, *Ut leo manus meas, & pedes meos*, vel *manus mea, & pedes mei?* An per ſe ſonabit aliquid, aut aliud ſupplendo, aut iis annexum, quę vel ſequuntur, vel præcedunt? Per ſe clarum eſt hæc verba nihil ſignificare. Proinde ſunt, qui aliquid ſuppleant. Ita *Rabbi Joſeph Cæcus*, auctor *Chaldaica Pſalmorum* Paraphraſis, ſupplet vocem נכתין *mordemes*, & cum præcedentibus ita connectit, *Congregavo malignorum circumdederunt me, mordentium inſtar leonum manus meas, & pedes meos.* Et *R. Selomo* ſic exponit, כארי ידי ורגלי כאלו הם מרוכאים בפי ארי *Sicut leo manus mea, & pedes mei, id eſt, ac ſi contriti eſſent ore leonis.* Quod ineptum, & abſurdum eſt. Nemo enim eſt, qui ſic loquatur, *Manus mea ſunt ſicut leo*, id eſt, *tanquam ſi eſſent contrita dentibus leonis*: aut *Sicut leo manus meas*, ſupple *impii, mordent, frangunt, lacerant.* Similis Ellipſeos exempla nuſquam occurrunt. Præterea leo totum hominem appetit, non ſpeciatim manus, & pedes. *Kimchius*, & *Aben Ezra*, ut vitarent hæc incommoda, nihil ſupplentes, hæc verba cum præcedentibus ſic jungunt, *Congregatio malignorum circumdederunt multi ſicut leo manus meas, & pedes meos.* Quæ interpretatio vim facit textui manifeſtam. Primo enim *David* non dicit הקיפו לי *Circumdederunt mihi*, ſed הקיפוני *Circumdederunt me.* Porro nemo dixerit, *Ille manus meas circumdat me*: ſed *Ille manus meas circumdat*, aut *Manus circumdat mihi.* Addo punctum *Athnach*, quod eſt ſub Verbo הקיפוני paulam facere, & prohibere, ne Verbum illud jungatur cum ſequentibus. Denique quod *Davidi* affingunt vanum eſt, & ipſiſſum, *Congregatio malignorum circumdat mihi manus, & pedes, ſicut leo.* Neque enim leo circumdat manus, & pedes. Diabolus quidem in *Petro sic* Ἀὼν ἀρυόμενος & περιπατῶν, *ut leo rugiens circuit.* Sed illud περιπατεῖ docuimus potius Diabolo tribui, quàm leoni, qui non circuit, ſed recta fertur in prædam. *Kimchius*, ut ſe expediat, hanc fabellam commiſcetur.

האריי סקיף בונבו ביעי וכלי חידי
שתראה אותה העגולה לא תצא כשם שמוראה
האריה ונפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם ויבואו
האריה טרפו בתוך עגולתו *Leo in ſylva caudæ ſuæ circulum deſcribit, quem fera cum vident, ex eo non audent excedere præ leonis tumore & metu, & manus, & pedes colligunt*, (id eſt, tam prioribus, quam poſterioribus pedibus immotis ibi manent) *Et in medio circuli prædam ſuam invenit leo.* Quo commento quid inſulſius? Leonem viſa præda quis credat ad eam non contendere rectà, ſed locum circumſcribere? aut circulo, quem cauda deſcribit, vim ineſſe magicam, qua feræ defixæ maneant, & immobiles? aut feras non fugere, dum ſit circulus, & patienter expectare donec circumſcriptæ fuerint? Quæ tamen ſi conceſſeris, ad rem non erunt. Nam vel ſi leo cauda circulum deſcriberet, in quo feræ clauſæ manerent, non ideo diceretur ſerarum pedes circumdare, ſed ipſas feras. Plura poſſem in hanc rem addere, niſi nugarum jam taderet.

Quod inde nonnulli colligunt *Judæos Hebræum* textum malitioſè corrupiſſe, videtur ἀπαράδοτον· quia *Una hirundo non facit ver.* Neque hoc exemplo, quod unicum in ſuo genere eſſe aſſerimus, poteſt niti regula. Quamvis ne hic quidem error totus ex malitia ſit ortus. Patet enim quibus gradibus in hunc *Pſalmum* irrepſerit. Primò pro כרו ſcriptum כארו cum *Aleph* Epenthetico. Quod, quia minus conſuetum, cum è Scribis ſemidoctis multi non intelligerent, ex כארו fecerunt כארי deluſi ſimilitudine literarum *Jod*, & *Vau*; quæ ſæpe in libris manu exaratis tanta eſt, ut etiam ab attento lectore non facilè dignoſcantur. Inde nata eſt exemplarium diverſitas, quam ut ſignificarent Doctores *Maſorethæ*, ſcribendum monuerunt in Sacro texto כארו, & in margine כארי. Quod cum per aliquot ſæcula Scribæ obſervaſſent, tandem poſtremis hiſce ſæculis è duabus lectionibus *Judæi* eam elegerunt, quæ *Chriſtiana* religionis veritati minus favet, altera plane ſuppreſſa, & inducta è ſuis libris. Ita tamen, ut admiſſi criminis per proprios Doctores ſuos facilè poſſint argui. Proinde in hunc locum ita non malè *Genebrardus*, *Locus quidem eſt corruptus, ſed διορώμενος, fortuito, & caſu, quaſi per ſe, & ſponte, propter nimiam affinitatem duarum literarum* Jod, & Vau, *qua adhuc erat major olim in manuſcriptis, dum inter ſe duntaxat parva longitudine differunt. Aliquoti* Judæi (nempe veteres) *non corruperunt de induſtria: ſed varie legi, & ſcripſi, alteram ſive lectionem, ſive ſcripturam, id eſt, noſtram agnoſcunt, & interpretantur: alteram verò, id eſt, deteriorem, ut qua ſuam ipſorum perfidiam protegat, ſequuntur. Nam, quod noſtram ſequuntur, apparet è magna Maſorâ. Deinde & Gloſſa* Hebraica *ad illud* Num. 23. כארי ſicut leo, *quæ hodie in exemplaribus correctis hic ſcribi* caaru, *non* caari. Cætera ibi vide.

CAP.

CAPUT SEPTIMUM.

De Pardo.

Pardus à leone ordine dignitatis ſecundus. Leo & pardus in Sacris Libris & exoticis ſæpe junctis. Pardus נמר Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus. *Varia pardi pelle.* Παρδαλὶς non ſolum pardi pellis, *ſed & alia quævis, modo varia. Varii coloris animalia quæcunque, ut porphyrion, chamæleon, chaus, ſeu rhaphius, gryphes, equi* Orynges *dicti, cum pardo conferuntur.* Africa *pardo ſimilis. Pardus à maculis* נמר *dictus, ut* panthera *Latinè* varia. Arabica *pardi Epitheta huc pertinentia.* Pardus *alludit ad* פרדש pardes. *Macula pardi* Jerem. 13. 23. *in* Chaldæo שלטי, *id eſt*, ſcutula. *Scutulatæ veſtes. Scutulati equi. Cur ha macula* Hebraicè חברבורת. *Leviores pardis*, Hab. 1. 8. *Mendum in* Syro *Interprete. Pardi tam ad curſum, quam ad ſaltum agiles.* Druſius *notatus. Pardus inſidioſus*, Oſ. 13. 7. *Vigilat in* Judææ *urbes*, Jerem. 5. 6. *Pardum cum hædo cubare, ut* Eſ. 11. 6. *quam ſingulare. Quomodo tertia Monarchia pardo ſimilis*, Dan. 7. 6. *Pardus in venabula præceps ruit. Idem vini avidus.* Bacchi *nutrices in pantheras mutatæ. Panthera fragrantia. Loca dicta à pardis.* Of. 13. 7. *an Veteres rectè legerint*, Ut pardus in via *Aſſur?*

IN feris pardo damus ſecundum à leone locum, *Arabes* ſequuti, quorum verba in *Damire* ſunt في كتابه منزلته من السباع الرتبة الثانية من الاسد *Ordinem quod attinet, ſedes ejus in feris eſt à leone ſecunda.* Et paulò poſt, وفي طبعه عداوة الاسد والظفر بينهما شعال *Et, cum naturale ſit ibi odium in leonem, victoria inter eos alterna eſt.* Proinde in Sacris Libris leo & pardus ſæpe junguntur, tanquam animalia aliquo modo homogenea. Sic *Cant.* 4. 8. *De luſtris leonum, de montibus pardorum.* Eſa. 11. 6. *Pardus cum hædo cubabit, vitulus & leunculus* &c. *erunt ſimul.* Jerem. 5. 6. *Pervaſſit eos leo de ſylva*, &c. *pardus vigilans ſuper eorum urbes.* Of. 13. 7. *Ero eis ut leo, ut pardus in via obſervabo.* Quod imitatus *Sirachides* Eccleſ. 28. 23. al. 27. *Immittetur*, inquit, *in eos tanquam leo, & ut pardus devaſtabit eos.* Et ex exoticis Scriptoribus *Homerus*, *Iliad.* ε'.

Οὐτ' ἂρ παρδάλιος τοσσον μένος, οὔτε λέοντος,
Nec pardi vis tanta, nec eſt vis tanta leonis.

Et apud *Nonnum* libro quinto *Atlæon*, dum à canibus lacerabatur,

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρεσσίτροφος! Αἴθε με σύφων
Παρδαλὶς αἰολόνωτος ἀνὴρίθμευεν!

Utinam me domuiſſet montanus leo! Utinam me vario dorſo pardus trahens diſcerpſiſſet! Quomodo in *Ælianis Variis* lib. 14. cap. 4. *Ariſtides Locrenſis*, à *Tarteſſia* muſtela demorſus, dixit moriens, ἦτι πολὺ ἂν ἡδίων ἦν αὐτῷ ἀπολέσθαι ὑπὸ λέοντος, ἢ παρδάλεως ἀπολέσθαι, *multò ſibi jucundiorem mortem futuram fuiſſe, ſi ex leonis, aut pardi morſu obiiſſet.*

Pardum Hebræi נמר *namer* vocant. Nec multò aliter *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, & *Æthiopes*. Proinde quoties in *Prophetarum* ſcriptis occurrit נמר, *Graci* conſtanter παρδάλεις reddunt, & *Hieronymus pardum.* Et *Apoc.* 13. 2. pro *Graco* παρδάλει, *Arabs Pariſin* editus, *Æthiops*, & *Syrus habent* ܢܡܪ, vel نمر. Et in *Arabica* verſione *Dioſcoridis* aconitum occidere legitur النمورة والخنازير والزياب id eſt, παρδάλεις, καὶ ὗες, καὶ λύκους, ut in *Graco* habetur. Et in *Avicenna* aconitum παρδαλιαγχὲς vocatur خانق النمر *ſtrangulator pardi.* Sed huc maximè facit definitio נמר *namer*, quam afferunt *Aſſariph*, *Damir*, & *Aben-bitar.* النمر حيوان فيه شبه من الاسد الا انه اصغر منه منقط الجلد نقطا سودا Namer *eſt animal leoni ſimile, niſi quod minus eſt, & pellem habet nigris maculis diſtinctam.* Hæ maculæ *Hebraice* dicuntur חברבורת. Sic *Jerem.* 13. 23. *An mutabit* Chuſæus *pellem ſuam, & pardus* חברבורותיו *maculas ſuas?* Græci τὰ ποικίλματα αὐτῶν & Hieronymus *varietates ſuas.* Chaldæus שלטי רקמתיה *ſcuta recamatumis ſua*, ut ita dicam, id eſt, operis *Phrygionici.* Et *ſcuta* vocat, quomodo nos *ſcutula* vocamus ſegmenta in veſtibus, & maculas in equis; unde *ſcutulatæ* veſtes, & *ſcutulati* equi. *Plinius* hh. 8. cap. 48. *Pluribus locis texere, quæ polymita appellant*, Alexandria *inſtitum*, *ſcutulis dividere* Gallia. *Juvenalis Satyra* ſecunda,

Cærulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa.

Palladius lib. 4. cap. 13. *Colores equorum hi præcipui, badius, aureus, abineus, ruſſeus, murenus, cervinus, gilvus, ſcutulatus. Hebræa* vox חברבורות alibi non reperitur. Sed חבורה eſt *livor*; unde geminatis Radicalibus חברבורת *leviores maculas* explicant. Quid, ſi ad *Arabicam* linguam referas, qua حبر eſt *nota inuſta*, vel *impreſſa*, & احبر *ſignare, notam inurere?* Itaque חברבורות erunt *nota in pilis impreſſa. Oppianus* ὀφαγίδας, id eſt, *ſigna*, aut *ſigilla* vocat, cum deſcribit *Oryngas* equos.

De varia pardi pelle multa Veteres. *Homerus* de *Menelao*, *Iliad.* κ'.

Παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενα ἶφι κάλυψε
Ποικίλῃ. —

Primùm quidem variâ pardi pelle latum dorſum texit. Philoſophus *De Generat. anim.* lib. 5. cap. 6. *In animalibus τὰ μὲν τῇ χροιᾷ ποικίλα, ὥσπερ παρδάλεις, καὶ ταὼς, quædam* toto *genere varia ſunt, ut pardus, & pavo*; quædam ex parte tantum, ut boves, & capræ. Itaque in ejuſdem *Phyſiognomonicis* capite quinto ad pardi deſcriptionem pertinet τὸ χρῶμα ποικίλον, *varius color. Plinius* lib. 8. cap. 17. *Panthera* (id eſt, pardi fœmina) *& tigris macularum varietate propè ſola beſtiarum ſpectantur.* Et paulò poſt, *Pantheris in candido breves maculares ocelli.* Solinus, *Pantheræ quoque numeroſa ſunt in* Hyrcania *minutis orbiculis ſuperpictæ: una ut, oculatis ex fulvo circulis, vel cæruleæ, vel alba diſtinguatur tergi ſupellex.* *Martialis* lib. 1. Epigrammate 105.

Picta quod juga delicata colla
Pardus ſuſtinet, &c.

Juvenalis Satyra decima quinta,

— *parcis*
Cognatis maculis ſimilis fera. —

id eſt, pardo pardus, & tigri tigris. *Oppianus* in pardi deſcriptione libro tertio *Cynegeticôn*,

Ἰνδὸς δαιδαλέῃ, χροιῇ τ' ἐπικαμφιάζων,
Πυρσὸς, ποικίλος μελανομβρήεσσι γένεσσιν.

Cutis dædala, color lucidus (malim χροιῇ τ' ἐπικαμφιάζων·

caſſe, nempe idem, quod כארו *foderunt*, ſeu *perfoderunt*, quæ vox tum in Sacro textu extabat. Quorſum igitur ſcribebatur per *Jod* in *Kerì*, cum forma Conjugationis poſtulet, ut per *Vau* ſcribatur? Reſpondeo variaſſe exemplaria, ut in voce נשאו *acceperunt* in *Eſdra* veriù uſtimo, quam contra *Grammaticæ* normam quidam נשאי, per *Jod* ſcripſerunt. Unde eſt, quod hodieque utrumque habent noſtra exemplaria, unum in textu, nempe נשאו, prorſus anomalum, alterum נשאי, in margine. At hic aliter res ſe habebat. Nam rectum כארו *carn*, erat in textu, & anomalum כארי, ſolum in margine. Itaque inſigni fraude abhinc aliquot annorum centuriis, כארו è Sacro textu prorſus exulat, & hinc ſubſtitutum כארי marginale. Tamen *R. Jacob Ben Chajim* in *Maſora* magna finali, quam *Venetus* primus edidit, in ordine אר, id eſt, literarum *Aleph Res*, habet בנסקרת ספרים מדויקים מצאתי כתיב כארו וקרי כארי *In nonnullis exemplaribus accurate ſcriptis repert in textu* כארו, *& in margine* כארי. Et in hujuſmodi exemplaria manuſcripta ſe incidiſſe teſtantur *Galatinus*, (*De arcanis Catholicæ veritatis* lib. 8. cap. 17.) *Joannes Iſaac* (lib. 2. contra *Lindanum*) & *Andradius* (*Defenſ. Concil. Trident.* lib. 4.) Omnino igitur deberet ad illorum codicum fidem reſtitui hic locus, quem aut veterum *Judæorum* incuria, aut recentiorum impoſtura manifeſtè depravavit. Et vero id pridem in animo habuerat illuſtris Bibliopola *Bombergus*, qui *Hebraica Biblia Venetus* aliquoties edidit. Sed eum corrector *Judæus* ab hoc conſilio metu deterruit, minatus ſe procuraturum apud ſuos ne ullum iſtius editionis exemplar emeretur. Id ex *Druſio* ſe ſæpe audiviſſe refert *Sixtinus Amama* lib. 3. *Biblioth. Anti-barbari.*

V. Quinto, unum addam, unde maximè conſtet reponendum eſſe illud כארו, quod olim in Sacro textu fuiſſe clamant veteres verſiones, & fatentur ipſi *Maſorethæ*. Adeoque in emendatiſſimis codicibus hodieque extare agnoſcit *Maſoræ* noſtro ævo collector, & corrector, *R. Jacob Ben Chajim*. Si כארו mutetur in כארי, ex illuſtri Prophetia, quæque non ſolùm *Chriſti* veritatem, ſed & Scripturæ divinitatem planè arguit, fiet oratio nihili, & ex qua, quoquo te vertas, nullum unquam elicies ſenſum commodum. Quid enim ſignificabit hoc henuſtichium, *Ut leo manus meas, & pedes meos*, vel *manus meæ, & pedes mei?* An per ſe ſonabit aliquid, aut aliud ſupplendo, aut iis annexum, quę vel ſequuntur, vel præcedunt? Per ſe clarum eſt hæc verba nihil ſignificare. Proinde ſunt, qui aliquid ſuppleant. Ita *Rabbi Joſeph Cæcus*, auctor *Chaldaicæ Pſalmorum* Paraphraſis, ſupplet vocem נכתין *mordentes*, & cum præcedentibus ita connectit, *Congregatio malignorum circumdederunt me, mordentium inſtar leonum manus meas, & pedes meos.* Et *R. Selemo* ſic exponit, כארי ידי ורגלי כאלו הם מרוכאים בפי ארי *Sicut leo manus meas, & pedes mei, id eſt, ac ſi contriti eſſent ore leonis.* Quod ineptum, & abſurdum eſt. Nemo enim eſt, qui ſic loquatur, *Manus meæ ſunt ſicut leo*, id eſt, *tanquam ſi eſſent contrita dentibus leonis:* aut *Sicut leo manus meas*, ſupple *impii, mordent, frangunt, lacerant.* Similis Ellipſeos exempla nuſquam occurrunt. Præterea leo totum hominem appetit, non ſpeciatim manus, & pedes. *Kimchius*, & *Aben Ezra*, ut vitarent hæc incommoda, nihil ſupplentes, hæc verba cum præcedentibus ſic jungunt, *Congregatio malignorum circumdederunt mihi ſicut leo manus meas, & pedes meos.* Quæ interpretatio vim facit textui manifeſtam. Primo enim *David* non dicit הקיפו לי *Circumdederunt mihi*, ſed הקיפוני *Circumdederunt me.* Porro nemo dixerit, *Ille manus meas circumdat me:* ſed *Ille manus meas circumdat*, aut *Manus circumdat mihi.* Addo punctum *Athnaeh*, quod eſt ſub Verbo הקיפוני pauſam facere, & prohibere, ne Verbum illud jungatur cum ſequentibus. Denique quod *Davidi* affingunt vanum eſt, & inſulſum, *Congregatio malignorum circumdat mihi manus, & pedes, ſicut leo.* Neque enim leo circumdat manus, & pedes. Diabolus quidem in *Petro οὐκ λέων ἀγωνιῶν & περιπατῶν, ut leo rugiens circuit.* Sed illud περιπατεῖν docuimus potius Diabolo tribui, quàm leoni, qui non circuit, ſed recta fertur in prædam. *Kimchius*, ut ſe expediat, hanc fabellam commiſcitur. האריי מקיף בגנבו ביער ובכל חידה שתראה אותה העגולה לא תצא משם מטורא האריה וכפחדו ואספו ידיהם ורגליהם ויכנא האריה טרפו בתוך עגולתו *Leo in ſylva caudaſua circulum deſcribit, quem fera cum vident, ex eo non audent excedere præ leonis timore & metu, & manus, & pedes colligunt*, (id eſt, tam priorибus, quam poſterioribus pedibus immotis ibi manent) *Et in medio circuli prædam ſuam invenit leo.* Quo commento quid inſulſius? Leonem viſa præda quis credat ad eam non contendere rectà, ſed locum circumſcribere? aut circulo, quem cauda deſcribit, vim ineſſe magicam, qua feræ defixæ maneant, & immobiles? aut feras non fugere, dum fit circulus, & patienter expectare donec circumſcriptæ fuerint? Quæ tamen ſi conceſſeris, ad rem non erunt. Nam vel ſi leo cauda circulum deſcriberet, in quo feræ clauſæ manerent, non ideo diceretur ferarum pedes circumdare, ſed ipſas feras. Plura poſſem in hanc rem addere, niſi nugarum jam tæderet.

Quod inde nonnulli colligunt *Judæos Hebræum* textum malitioſe corrupiſſe, videtur ἀναίσθητον· quia *Una hirundo non facit ver.* Neque hoc exemplo, quod unicum in ſuo genere eſſe aſſerimus, poteſt niti regula. Quamvis ne hic quidem error totus ex malitia ſit ortus. Patet enim quibus gradibus in hunc *Pſalmum* irrepſerit. Primò pro כרו ſcriptum כארו cum *Aleph* Epenthetico. Quod, quia minus conſuetum, cum è Scribis ſemidoctis multi non intelligerent, ex כארו fecerunt כארי delufi ſimilitudine literarum *Jod*, & *Vau*; quæ ſæpe in libris manu exaratis tanta eſt, ut etiam ab attento lectore non facilè dignoſcantur. Inde nata eſt exemplarium diverſitas, quam ut ſignificarent Doctores *Maſorethæ*, ſcribendum monuerunt in Sacro texto כארו, & in margine כארי. Quod cum per aliquot ſæcula Scribæ obſervaſſent, tandem poſtremis hiſce ſæculis è duabus lectionibus *Judæi* eam elegerunt, quæ *Chriſtiana* religionis veritati minus favet, altera plane ſuppreſſa, & inducta è ſuis libris. Ita tamen, ut admiſſi criminis per proprios Doctores ſuos facilè poſſint argui. Proinde in hunc locum ita non malè *Genebrardus*, *Locus quidem eſt corruptus, ſed divinitùs, fortuitò, & caſu, quaſi per ſe, & ſponte, propter nimiam affinitatem duarum literarum* Jod, & Vau, *quæ adhuc erat major olim in manuſcriptis, dum inter ſe duntaxat parva longitudine differunt. Alioqui* Judęi (nempe veteres) *non corruperunt de induſtrio: ſed variè lecti, & ſcripti, alteram ſive lectionem, ſive ſcripturam, id eſt, noſtram agnoſcunt, & interpretantur: alteram verò, id eſt, deteriorem, in qua ſuam ipſorum perfidiam protegat, ſequuntur. Nam, quod noſtram ſequuntur, apparet è magna Maſorâ. Deinde & Gloſſa* Hebræa *ad illud* Num. 23. כארי ſicut leo, *quæ notat in exemplaribus correctis hic ſcribi* caaru, *non* caari. Cætera ibi vide.

CAP.

CAPUT SEPTIMUM.

De Pardo.

Pardus à leone ordine dignitatis secundus. Leo & pardus in Sacris Libris & exoticis sæpe junctis. Pardus נמר Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus. *Varia pardi pellis.* Παῤδαλὶς *non solùm* pardi pellis, *sed & ulna quævis, modo varia. Varii coloris animalia quæcunque, ut porphyrion, chamæleon, chaus, seu rhaphius, gryphes, equi* Orynges *dicti, cum pardo conferuntur.* Africa *pardo fimilis. Pardus i maculis* נמר *dictus, ut* panthera *Latinè* varia. Arabica *pardi Epitheta huc pertinentia.* Pardus *alludit ad* פרדש pardes. *Macula pardi* Jerem. 13. 23. *in* Chaldæo שלט, *id est*, scutula. *Scutulata vestes. Scutulati equi. Cur ha macula* Hebraicè חברברות. *Leviores pardi*, Hab. 1. 8. *Mendum in* Syro *Interprete. Pardi tam ad cursum, quam ad saltum agiles.* Drusius *notatus. Pardus insidiosus*, Os. 13. 7. *Vigilat in* Judææ *urbes*, Jerem. 5. 6. *Pardum cum hœdo cubare, ut* Es. 11. 6. *quam mirabile dictum. Quomodo tertia Monarchia pardo similis*, Dan 7. 6. *Pardus in venabula præceps ruit. Idem vini avidus.* Bacchi *nutrices in pantheras mutata. Panthera fragrantia. Loca dicta à pardis.* Os. 13. 7. *an Veteres recte legerint*, Ut pardus in via *Assur?*

IN feris pardo damus secundum à leone locum, *Arabes* sequuti, quorum verba in *Damire* sunt in capite *De Pardo*, منزلته من السباع في الرتبة الثانية من الاسد *Ordinem quod attinet, sedes ejus in feris est à leone secunda.* Et paulò post, وفي طبعه عداوة الاسد والظفر بينهما شعال *Et, cum natura sit illi odium in leonem, victoria inter eos alterna est.* Proinde in Sacris Libris leo & pardus sæpe junguntur, tanquam animalia aliquo modo homogenea. Sic *Cant.* 4. 8. *De lustris leonum, de montibus pardorum.* Esa. 11. 6. *Pardus cum hœdo cubabit, vitulus & leunculus* &c. *erunt simul.* Jerem. 5. 6. *Pervasit eos leo de sylva*, &c. *pardus vigilans super eorum urbes.* Os. 13. 7. *Ero eis ut leo, ut pardus in via observabo.* Quod imitatus *Sirachides* Eccles. 28. 23. al. 27. *Immittetur*, inquit, *in eos tanquam leo, & ut pardus devastabit eos.* Et ex exoticis Scriptoribus *Homerus, Iliad. ζ.*

Οὔτ' ἄρ παῤδαλέῳ τόσσον μένος, οὔτε λέοντι,
Nec pardi vis tanta, nec est vis tanta leonis.

Et apud *Nonnum* libro quinto *Ætæon*, dum à canibus lacerabatur,

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρεσσίφοιτος! Αἴθε με σύραι
Παῤδαλις αἰολόνωτος ἀνιάχων!

Utinam me domuisset montanus leo! Utinam me vario dorso pardus trahens discerpsisset! Quomodo in *Ælianis Variis* lib. 14. cap. 4. *Aristidas Locrensis*, à *Tartessia* mustela demorsus, dixit moriens, ὅτι πολὺ ἂν ἥδιον ὑπ' ἄντῃ δηχθεὶν ὑπὸ λέοντος, ἢ παῤδάλεως ἀπολωλεὼς, *multò sibi jucundiorem mortem futuram fuisse, si exleonis, aut pardi morsu abiisset.*

Pardum Hebræi נמר *namer* vocant. Nec multò aliter *Chaldæi, Syri, Arabes*, & *Æthiopes*. Proinde quoties in *Prophetarum* scriptis occurrit נמר, *Græci* constanter παῤδαλις reddunt, & *Hieronymus pardum.* Et *Apoc.* 13. 2. pro *Græco* παῤδάλει, *Arabs Parisiis* editus, *Æthiops*, & *Syrus habent* ﻧﻤﺮ, vel ﻧﻤﺮا. Et in *Arabica* versione *Dioscoridis* aconitum occidere legitur النمورة والخنازير والذياب id est, παῤδάλεις, καὶ οὖς, καὶ λύκους, ut in *Græco* habetur. Et in *Avicenna* aconitum παῤδαλιαγχὶς vocatur خانق النمر *strangulator pardi.* Sed huc maximè facit definitio ipsius נמר *namer*, quam afferunt *Assariph*, *Damir*, & *Aben-bitar.* النمر حيوان فيه شبه من الاسد الا انه اصغر منه منقط الجلد نقطا سودا Namer *est animal leoni simile, nisi quod minus est, & pellem habet nigris maculis distinctam.* Hæ maculæ *Hebræis* dicuntur חברברות. Sic *Jerem.* 13. 23. *An mutabit* Chuſæus *pellem suam, & pardus* חברבורותיו *maculas suas?* Græci τὰ ποικίλματα αὐτῶν & Hieronymus *varietates suas.* Chaldæus שלט רקמתיה *scuta recamationis suæ*, ut ita dicam, id est, operis *Phrygionici.* Et *scuta* vocat, quomodo nos *scutula* vocamus segmenta in vestibus, & maculas in equis; unde *scutulatæ* vestes, & *scutulati* equi. *Plinius* lib. 8. cap. 48. *Pluribus locis texere, quæ polymita appellant*, Alexandria *instituit*, *scutulis dividere* Gallia. *Juvenalis Satyra* secunda,

Cæruleus undatus scutulata, aut galbina rasa.

Palladius lib. 4. cap. 13. *Colores equorum hi præcipui, badius, aureus, abineus, russeus, murenus, cervinus, gilvus, scutulatus. Hebræa* vox חבורות alibi non reperitur. Sed חבורה est *livor*; unde geminatis Radicalibus חברברות *leviores maculas* explicant. Quid, si ad *Arabicam* linguam referas, qua حبر est *nota insita*, vel *impressa*, & أحبر *signare, notam inurere?* Itaque חברברות erunt *notæ in pilis impressæ. Oppianus* σφραγίδας, id est, *signa*, aut *sigilla* vocat, cum describit *Orynges* equos.

De varia pardi pelle multa Veteres. *Homerus* de *Menelao, Iliad. δ.*

Παῤδαλέῃ μὲν πρῶτα μεταφρένιον ὤμῳ
Πουλὺ. —

Primùm quidem variâ pardi pelle latum dorsum texit. Philosophus *De Generat. anim.* lib. 5. cap. 6. *In animalibus τὰ μὲν τῷ γένει ποικίλα, οἷονεὶ παῤδαλις, καὶ ταὼς, quædam* toto *genere varia sunt, ut pardus, & pavo*; quædam ex parte tantum, ut boves, & capræ. Itaque in ejusdem *Physiognomonicis* capite quinto ad pardi descriptionem pertinet τὸ χρῶμα ποικίλον, *varius color. Plinius* lib 8. cap. 17. *Pantheræ* (id est, pardi fœmina) *& tigres maculârum varietate propè sola bestiarum spectantur.* Et paulò post, *Pantheris in candida breves macularum oculi.* Solinus, *Pantheræ quoque numerosa sunt in* Hyrcania *minutis orbiculis superpictæ: ita ut, oculatis ex fulvo circulis, vel cærulea, vel alba distinguatur tergi sepellex. Martialis* lib. 1. Epigrammate 105.

Picto quod juga delicata collo
Pardus sustinet, &c.

Juvenalis Satyra decima quinta,

— *parcit*
Cognatis maculis similis fera. —

id est, pardo pardus, & tigri tigris. *Oppianus* in pardi descriptione libro tertio *Cynegeticôn*,

Τοῖς δαιδαλέῳ, χροὶ τ' ἐπηπαφίαζε,
Ἠμὲν, πυκνῇσι μελανορρήγεσι ἐπισκίῃ,
Cui is *dædalo, colori lucidus* (malim χροὶ τ' ἐπηπαφ-

φαιοαργῆ, *colore lucido*) *obſcura, crebris oculis nigricantibus.* Inde παῤδαλία vocatur non ſolùm pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita *Satyricam* veſtem textilem vocat *Pollux* παῤδαλιν ὑφαντὸν. In *Orphei*, vel *Onomacriti* veriùs *Argonauticis*, *Chiron* dat *Orpheo*, ad *Colchos* profecturo, ὀκρὶν παῤδαλίην, id eſt, *hinnuli pellem variam. Ariſtophanes* in *Avibus* porphyriones deſcribit παῤδαλᾶς ἐνημμένους, *pardaleis veſtitos*, id eſt, pictis pennis. Qua ipſa de cauſa quæcunque animalia varia ſunt, cum pardo conferuntur. Sic in *Ariſtotele Hiſt.* lib. 2. cap. 11. chamæleon habet χρωὰν ὀλιγὰν μιλτώδη, ἄλλως τὰ παῤδαλια, διαπεπουκιλμένον, *colorem pallidum, ut pardi, nigro diſtinctum. Plinius* lib. 8. cap. 19. *Pompeius Magnus* ludi *primùm oſtenderunt chaum, quem* Galli *rhaphium* vocabant, *effigie lupi, pardorum maculis. Oppianus Cynegeticôn* libro primo, *Orygum* equorum nonnulli

--- ἐντροχάλοιο παρίφρονα δαιδάλον ἅντα
Σφαιρώσιν πυκνῇσιν, ὁμίλια παῤδαλίοισι,

rotundis in orbem variantur denſis notis, pardorum inſtar. Pauſanias in *Arcadicis* ait gryphibus, uti pardis, ſegmentatam & maculis diſtinctam eſſe pellem. *Africa* quoque *Strabonis* libro ſecundo eſt ἰσοσκελὴς παῤδάλοις, *pardo ſimilis*; quia κατάστικτός ἐστι ταῖς ὑπόκυκλοις περιοχαῖαις ὑφαιμοις, καὶ ἀνύδροις γῇ, *interpuncta eſt habitationibus, quæ terra deſerta & inaquoſa ambuntur.* Unde *Dionyſius Periegetes*,

Παῤδαλίῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσι ἕκαστοι,
Ἢ γὰρ διψαρό τι καὶ ἀνχμάζεα τίτυνται,
Τῇ καὶ τῇ ποικίλοι κατάστικτοι φολίδεσσι.

Et *Priſcianus*,

Has pelli ſimiles pardi dixere priores,
Namque ſolum ſqualens urbes diſtinguit opacas;
Hac ſitis, hac humor latos variatur in agros.

Quo eodem alludens *Cicero* in *Somnio Scipionis*, *Vides habitari in terra raris & angustis in locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas.* A maculis, quas diximus, pardo nomen eſſe نمر *namir* docent *Arabes. Alcamus*, سبع النمر سمي للنمر النمي فيه Namir *fera ſic dicta à maculis, quas habet.* Nempe *Arabicè* نمر namara *varium eſſe*, & نمرة nomra *maculam* ſonat. Ut *Syris* ܢܡܪ nemor *varius*, & ܢܡܪ nammer *variegare.* Sic panthera *Latinè varia* dicitur. *Plinius*, ubi ſuprà, *Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Item, *Primus autem* Scaurus *Æduitate ſua varias* GL. *univerſas miſit.* Gloſſæ, *Varia*, ποικίλη, παῤδαλις. Eodem pertinent *Arabica* pardi Epitheta, ſeu cognomina: الارقط *alarkato*, id eſt, *albus cum maculis niger*; & ابو الاردن *pater varius*; & ابو الرقاش *pater grandinatus*, ſeu *maculis tanquam grandine aſperſus.* Nec deſunt, quibus inſitatum παῤδ- apud *Ariſtophanis Scholiaſtem*, unde *pardus*, παῤδαλις, & πάῤδαλη, videtur alludere ad *Hebræum* נמר *pardes*, pro *horto*; quia ut hortus floribus, ita maculis variatur pardi pellis. Quæ ipſa Metaphora frequens eſt in *Oppiano.* Sic libro primo *Venaticorum* equis *Orygibus*, qui pardorum inſtar maculoſi ſunt, tribuit

--- πολυανθέα κάλλη,

floridam ſpeciem. Et libro tertio tigridis pellem deſcribit

--- ἄνθεσι μαρμαίροντα,

floribus micantem. Et libro quarto *Bacchus*, nutricibus ſuis in pantheras mutatis,

--- κατίγνατο δ' ὄφρα τάχιστα
Ῥοιὸν ἐπαμοιβοῖσι ---

pinxit in illarum dorſe pellem floribus autumnalibus.

Ecce aliud de pardis *Hab.* 1. 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus:* nempe equi gentis *Chaldaicæ! Syrus* perperam, *Leviores ſunt* ܩܠܝܠ ܡܢ ܢܡܪ *aquilis:* de quibus *Propheta* in fine commatis, *Volabunt ut aquila.* Sed Scribis id imputandum, qui, una litera mutata, ſcripſerunt ܩܠܝܠ pro ܡܢ. *Græci*, Ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παῤδάλους, *Exſilient ſupra pardos:* ac ſi nihil aliud in pardis hic commendetur, quam levitas in ſaltu, quæ revera ſumma eſt. Proinde *Cyrillus* in hunc locum, Πηδητικὸν δὲ λίαν ἡ παῤδαλις, καὶ πολὺ πλὰν ἐυπετὴς εἰς τὸ καταθρώσκειν δύνασθαι ἕ διαπηδᾶν. *Pardus ad ſaltum eſt valde agilis, & promptus ad inſiliendum in eos, quos inſequitur.* Neque aliter οἱ ἑξῆς. *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Inſidunt in eadem* Africa *pardi condenſa arborum, occultatisque earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur. Lucanus* de *Scæva, Cæſaris* milite fortiſſimo, in obſidione *Dyrrachii*, libro ſexto,

--- *non ſegnior exultit illum*
Saltus, & in medios jecit ſuper arma catervas,
Quàm per ſumma rapit celerem venabula pardum.

Philoſtratus in *Tyrrhenis* libro primo *Iconum* de panthera, Πηδᾷ κῶφα, καὶ ἐα ἐνάδι, *Leviter ſaltat inſtar Bacchæ.* Pollux, Ἔχει τὸ σῶμα ὑγιὲς, ἰνλικτεῖ, πολύμορφον, πηδητικὸν, ἀλτικὸν. *Corpus habet molle, flexile, agile, deſultorium. Damir* quoque idem animal deſcribit

يعين الوثبة فربما وثبت اربعين ذراعا

longinquo ſaltus, ita ut quandoque quadraginta cubitos ſaltu japeret. Sed & idem ſæpe laudatur à celeritate curſus. *Homerus Hymnicus* Hymno in *Venerem*,

--- παῤδαλίῃ τι θοαὶ, πτερόεσσιν ἀείρετοι,

pardi curſu celeres, quæ dumes nunquam ſaltantur. Ælianus Hiſt. lib. 8. cap. 6. Ἡ παῤδαλις δὲ αἰρὴ θέουσα τὸ πλέον, καὶ ὅτι καὶ μάθοι τὸ πέδημον. *Pardus celeritate curſus cum alia animalia, tum maxime ſimias aſſequitur.* Oppianus libro tertio *Cynegeticôn*,

Ὠκύτατον θάσσει, καὶ τ' ἄλλυδις ἴθυε ὁρμὴν;
Θαῖνε ἐπικὺ ἰδὼν ἀμφὶν φαείσθαι.

Celerrimè currit, & fortiter rectà irruit. Diceres, cum videres, eam aeriam ferri. Et de *Periclymeno Tzetzes* Chiliad. 2. Hiſt. 45.

Ἐν τοῖς πολέμοις ἅπαντας τὰς θήρας ἐμιμεῖτο,
Παῤδάλεον ἐξύντα, λοίντων μίγα φῶτας.

In bellis omnes feras imitabatur, pardorum velocitatem, leonum magnum robur. Ita etiam *Patrum* plurimi. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homil. 9. deſcribit hoc animal τῷ κούφῳ τῶν τοῦ ψυχῆς κινήσεως ζωπαρόμενον, *levitate ſua animæ motiones ſequens. Hieronymus* in *Of.* 13. *Nihil pantherâ velocius. Theodoretus* in *Dan.* 7. vult *Alexandrum* illi comparari διὰ τὸ ταχὺ, καὶ ἐξὺ, καὶ ποικίλον, *propter velocitatem, celeritatem, & varietatem. Cyrillus* in *Of.* 5. Ὠκύτατόν λίαν καὶ ὃν δὲ ἅλοιτο φέρεται ὁρμὴ, ὀλισθοῦς ἓ ὅταν ἄντει πετὸν, ὡς μηδὲ ἴχνους ὁρᾶσθαι ταχάπυ, μετὰ μὲν ἐκπαλαισθαί τι τῇ γῇ. *Incitatiſſimo curſu fertur in quoſcunque vult, & tam levi pede ſalit, ut vix veſtigium ejus cernatur, neque ullum ſignum humi relinquat.* Et *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Τῶν ἄλλων διαφέρει ὀξύτητι, καὶ ὅτι τὰς ὕλας ἕ δρυοτρῶν ἱφιστάμενον. *Alia animalibus celeritate præſtat, & ante venatorum ocules quaſi volat.* E recentioribus denique *Olearius* (*Moſcovitici* & *Perſici itineris* lib. 4. pag. 398.) pardum venaticum *Scamachiæ* ſe vidiſſe profitetur quovis cane *Gallico* velociorem, qui in lepores incidens eos ſtatim aſſequebatur, ita ut nullus evaderet. Itaque pardorum levitas, quam verbis tam illuſtribus *Propheta* deprædicat, tam ad curſum poteſt, quàm ad ſaltum referri. Et fallitur *Draſius* in *Of.* 13. 7. ubi pardum aſſerit curſu minùs valere.

Eſt & pardus animal inſidioſum *Of.* 13. 7. *Et ero eis quaſi leo, ut pardus ſuper viam ſpeculator:* nempe ut in prætereuntes inſiliam. Ita enim pardi ſolent. Ita nuper Plinius, *Inſidunt pards condenſa arborum, occultatisque earum ramis in prætereuntia deſiliunt.* Eodem refer hæc *Jeremiæ* capitis quinti verſu ſexto, *Pardus* שקד *vigilans ſuper eorum urbes.* Nempe in malum, ut *Jerem.*

31.

31. 28. *Vigilavi ſuper eos, ut divellerem, & deſtruerem, & diſſiparem, & diſperderem, & affligerem.* Et *Jerem.* 44. 27. *Vigilabo ſuper eos in malum, & non in bonum.* Et *Dan.* 9. 14. *Vigilavit Dominus in malum, & hoc adduxit ſuper nos.* Quibus locis agitur de malo pœnæ. Sed mali culpæ reſpectu dicitur *Eſ.* 29. 20. *Et ſuccidentur qui vigilant ſuper iniquitatem.* Eo ſenſu in *Jeremia* deſcribitur pardus vigilans ſuper *Judæorum* urbes, nempe ut illas peſſumdet & deburat, ut habetur *Sirach.* 28. 27. *Immittetur in eos tanquam leo, & ut pardus perdet eos.* Græcè ὡς παῖδαλις λυμανεῖται αὐτούς. Λυμανεῖται, id eſt, יחבל. Sic *Dan.* 6. 22. *Occluſit os leonum*, ולא חבלוני & *non perdiderunt me*, Græcè, καὶ οὐκ ἐλυμαναντό με. In *Sirachide Aldi* editio, & *Baſilienſis*, pro λυμανεῖται ineptè legunt λιμανεῖται, *fame affliget.*

Eſaias, magnam rerum mutationem prædicens ſub *Meſſia* futuram, inter cætera hæc habet capitis undecimi verſu ſexto, *Et pardus cum hædo acubabit.* Quod ita utcumque exprimunt *Sibyllina* carmina libro tertio,

--- παῖδάλιές τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκέσονται.

Nempe lupis & agnis quanta fortitò obtigit, tanta pardis eſt cum hœdis diſcordia. Et panthera quidem in *Æliano* (lib. 6. cap. 2.) cum prima die ab obſato hœdo abſtinuiſſet διὰ πλεονασμὸν, quia jam aliunde ſatiata erat; & ſecundâ itidem, fame nondum oborta; tertiâ quoque ἀ μὲν ἓ ἐρίφῳ, γενομένῳ δὲ ἡμέρᾳ ἑωυτῆ φίλῳ, ἵνα προσίψατο, ἀπ' ἐκείνου μὲν ἔπασε, δῆλον ἓ ἔλαβεν, *eadem quidem, quocum per biduum amicè vixerat, non attigit, ſed illo relicto alterum ſumpſit.* At *Ælianus* id refert ut rem plane inſolitam, occaſionemque inde ſumit in eos invehendi, quibus omnia cognationis atque amicitiæ jura perdere & violare ludus eſt.

Dan. 7. 6. cum pardo confertur tertia Monarchia, id eſt, *Alexandri*, & *Græcorum*. 1. Nempe ut pardus ſtaturâ parvus eſt, ſed animo & robore maximè præſtans, ita ut cum leone & proceriſſimis quibuſque feris congredi non vereatur: ſic *Alexander* penè Regulus, & cum exiguo apparatu, Regem Regum aggredi auſus eſt, id eſt, *Darium*, cujus regnum à mari *Ægeo* uſque ad *Indos* extendebatur. 2. Nullum animal eſt pardo velocius: ita *Alexander* tanta pernicitate in rebus gerendis uſus eſt, ut magnam partem habitati orbis annis duodecim ſubegerit. Proinde illum pinxit *Apelles* fulmen manu geſtantem, quod in obſtantia rapidè fertur, & maximo cum impetu: atque ipſe, interrogatus quâ ratione res tantas tam brevi temporis ſpatio confeciſſet, reſpondit, Μηδὲν ἀναβαλόμενος, *Nihil cunctatus.* Ut cum veriſſimè dixerit *Hieronymus* victoriis potiùs quam præliis totum terrarum orbem percurriſſe. 3. Maculas pardi referunt gentium, quibus imperavit, diverſi mores. In his, præter *Macedones*, & *Græcos*, & *Thraces*, & *Illyrios* in *Europa*; & in *Africa*, *Lybyes*, *Ægyptios*, & *Troglodytas*; *Aſiaticos* fuere gentes omnes uſque ad *Gangem*, quem trajeciſſet etiam, ſi licuiſſet per milites tot victoriis fatigatos. Sunt, qui hanc ſimilitudinem ſubtilius fortaſſe quàm ſolidius perſequentes, inconſultam *Alexandri* temeritatem cum pardi furore conferant, quo in venabula præceps ruit de vita ſua parùm ſollicitus. *Homerus Iliad.* Φ'.

--- πρὶ δορὶ πεπαρμένῳ ἠὲ ἀκοντίῳ·
Ἀλλὰς, πρὶν γ' ἢ ἓ ξυμβλήμεναι ἢὲ δαμῆναι,
Etiam haſta tranſfixa (panthera) *non ceſſat à robore* (id eſt, à pugna) *donec communis congrediatur, aut ſuccumbat.* Oppianus *Halieuticôn* libro ſecundo,

Ἡ δ' ἢ καὶ ἀεσφίσσα γένυν θηκτοῖο σιδήρε
Ἄχνη ἀνμαίνεσα κορύσσεται· ἐν δ' ἄρα καιρῷ
Ἠύτε δορόδινη χαλκήλατον ἴσατο αἰχμὴν.
Illa autem acrem videns acuti ferri ferociter fluctuans irruit. Ritu autem tanquam thecæ æream trahit cuſpidem.

Et ibi *Scholiaſtes*, Ἡ δὲ, καίπερ ὁρῶσα τὸ θηρατὸν ἓ δυναμένη εἰδῆναι, ἰσχύσεν ἔμως κατ' αὐτὸ ἀφεῖται. *Illa autem, quamvis acutum haſta ferrum videat, tamen continere ſe non poteſt, quin in illud irruat.* Ita in *Lucano* ſaltus

--- *per ſummarapit celerem venabula pardum.*

Et in Iſidoro *pardus ſaltu ad mortem ruit.* Addunt *Alexandrum* vini fuiſſe avidiſſimum, ut pantheræ, de quibus *Oppianus* libro tertio *Cynegeticôn*,

--- ὅτε μεγα κεχαλκότες,
Διογενέϊ ζομάσσασι Διωνύσῳ μέγα δῶρον,
Vino admodum exultant, capiuntes ore Liberi *magnum munus.* Et Regem, tot hoſtium victorem, vino ſæpe occubuiſſe, ut in eodem *Oppiani* libro quarto,

Παῖδάλιος τε δόρυ Διονύσιον δάμασεν,
Θηροφόνου δολιρὸν δολιρῇ πόσει ἐνιχρίσαντος.
Pantherum etiam dona Bacchi *domârunt, doloſis venatoribus doloſum potum fundentibus.* Quod quâ ratione fiat eodem libro multis *Poëta* proſequitur à verſu 318. uſque ad verſum 351. Ita etiam ex *Arabibus* apud *Damirem*, النمر يحب شرب الخمر فاذا وضع له في مكان شرب منه حتى يسكر فعند ذلك يصاد *Pardus potu vini delectatur: &, cum alicubi illi apponitur, ex eo bibit uſque ad ebrietatem, in eoque ſtatu capitur.* Unde *Poëtæ* nata eſt occaſio fingendi *Bacchi* nutrices in pantheras fuiſſe mutatas. Obſervatum quoque illud eſt, quod ex *Ariſtotelis Commentario* de *Alexandro* refert *Plutarchus*, ὅτι τῷ χρωτὶ ἥδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ σῶμα κατέχει ἡσυχῇ καὶ τὸν ἱδρῶτα πᾶσιν, ὥστε πληροῦσθαι τὰς χιτωνίσκας, *odorem ex cute ejus gratiſſimum exhalaſſe, & quoque & carnem totam tantum habuiſſe fragrantiæ, ut eâ repleretur interiores tunicæ.* Quod ipſum de panthera Veteres magno conſenſu tradunt. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Δίγνωσι ἓ καὶ κατανοοῦντες τὸν παῖδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ ἀντῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ὑπομηνύεσθαι ἑαυτὸν θηρεύοντα. *Panthera ajunt, cum feras ſcire odore ſuo delectari, ſeſe abſcondere, ut eas venetur.* Idem *Problematum* Sect. 13. §. 4. quærit. Διὰ τί τὸ μὲν ζῶον ἡδὺν ἐνυδρὶς ἐστι, ἓξω δὲ παῖδάλεως; *Cur animantium nullum ſuaviter oleat præter pantheram?* Cætera ibi vide. Idem in *Theophraſto* reperire eſt *De cauſis plantarum* lib. 6. cap. 5. In *Plutarcho* etiam, in *Plinio*, in *Solino*, in *Æliano* denique *Hiſt.* lib. 5. c. 40.

A pardis, vel pantheris, loca dicta, hæc in Scriptura occurrunt. *Nimra*, Num. 32. 3. *Beth-nimra*, Num. 32. 36. & *Joſ.* 13. 27. Et *aqua Nimrim*, Eſ. 15. 6. & Jerem. 48. 34. Quæ tria videntur eſſe unius loci nomina. *Moſes*, & *Joſue* in *Gadin* ponunt, *Eſaias* & *Jeremias* in *Moabitis*, qui in vicinos *Gaditas* tum temporis uſurpaverant. Ævo *Hieronymi* vocabatur *Benamerium*, id eſt, בית נמרים *Beth-nimrim*, *domus pardorum.* Inſuper *Cant.* 4. 8. memorantur *montes pardorum*: ſive à *Solomone* ſic appellentur montes quilibet pardis frequentes, præcipuè *Libanus*, *Amana*, *Senir*, & *Hermon*, quorum ibidem eſt mentio: ſive aliqui tum fuerint montes circa *Libanum* peculiariter ſic nominati; ut is, de quo *Brocardus*, *A* Tripoli *per duas leucas eſt mons Leopardorum, rotundus & altus, una leuca à* Libano *diſtans.* Putatur etiam agi de pardis circa *Aſſyriam* Of. 13. 7. ubi ultimum hemiſtichium, *Ut pardus in via* אשור *ſpeculabor*, *Græci* reddunt ὡς παῖδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων. & *Hieronymus*, *Sicut pardus in via Aſſyriorum*; & *Syrus*, ܐܝܟ ܢܡܪܐ ܒܐܘܪܚܐ ܕܐܬܘܪ, & *Arabs*, مثل النمر في طريق الموصليين

Omnes in eundem ſenſum. Nam in *Syro* ܐܬܘܪ, *athur*, eſt

eſt Ἀτόμη, vel *Aſſyria*. Et in *Arabe* الموصليين *Mauſalteſes* ſunt incolæ urbis *Manſal*. *Manſal* autem eſt ad *Tigrim*, è regione ruderum urbis *Ninives*, quę olim fuit *Aſſyriæ* caput. Nempe hi quatuor Interpretes pro אשור *ſpeculabor* legerunt אשור *Aſſur*, id eſt, *Aſſyriam*. Quæ lectio eſſet percommoda, & fortaſſe præferenda, ſi puncta Vocalia abeſſent. Quamvis *Livelanus* in hunc locum etiam *Hebræorum* lectionem conetur eò trahere hac nota non contemnenda, *Nihil dubio, quin* אשור *hic idem valeat, quod* אשר, *quia brevis Vocalis in longam mutatio* Hebræis *familiaris eſt, ut* סחל *pro* סהל, *&* אקל *pro* אקל *prater alia multa*. Græci *Interpretes*, & Hieronymus *ita intellexerunt: atque ex recentioribus* Caſtalio, & Mollerus. Calvinus *quoque, eſſe dubitat, in contextu tamen nomen* Aſſur *poſitus, quaſi hanc ſententiam magis probaret. Senſus eſt, Deum illis in* Aſſyriam *opem quæſitum profecturis obſiturum eſſe. Conſentaneus ille quidem capitis quinti verſus decimus quartus*, "*Profectus eſt* Ephraim *ad* Aſſyrium, *qui eum juvare non poterit. Ego enim illi, quaſi leo,* &c. *Sic capitis ſeptimi verſus duodecimus, eumdem in* Aſſyriam *ſe rete expanſurum minatur Deus. Et* Jerem. 2. "*Quid tibi in* "*via* Aſſyriæ? *Caſtigabit te malitia tua, & defectio tua corripiet te.*

CAPUT OCTAVUM.

Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther, & Leopardus, quomodo inter ſe differant.

Tigris aliis animal leoni ſimillimum, aliis idem cum pardo. Tigris Ariſtoteli *parum notus, & ad canem accedere creditus.* Theophraſtus *varium deſcribit.* Nearchus *in* India *ſolam pellem vidarat. Tigres nonnullis maximi, & elephantos viribus pares, alios thoum genus. Tigris* Varronis *ævo nondum* Romæ *viſus, ſed ſub* Auguſto *primum. Exinde tigres* Romam *ſæpe allati. Pellis in tigride per tænias, in panthera per rotundas maculas variatur. Equi* Orynges. *Menſa tigrina & panthernina. Virgata tigres. Tigris quomodo dicatur* Perſicè & Arabicè, Πρωτεύς, curſor. *Tigris thoi ſimilis. A vento concipi creditus. Per vitreas ſpheras capitur. Lynx varia, at pardus, & tigris.* Baccho *ſacra.* Indicum, & Æthiopicum *animal, non* Italicum. Lyncurium *pro* Ligurio. *Animal in* Africa *panthera ſimile, ſalta valens, pernacciſſimè retinens, Arabicè* phehed: *quo in venationibus utuntur, non ſine periculo, quia valde iracundum. Femina maxime indocile. Hujus venationis primi auctores. Cur ab* Euripide *lyax vocetur* δύσεμος. *Lyncis deſcripto non convenit in omnibus cum* phehed. *Lynx timida, fugax, imbellis. Idem de panthera Veteres. Lyncis viſus acutiſſimus tribuitur, quod de* Lynceo Poëtæ *dixerant. Lyncurium lapidem ex urina lyncis concreſcere fabuloſum.* Phehed *animal fœmineloſum.* فهد *phahada*, dormire, pandiculari.

Proverbium Arabicum, Mendicior τῷ phehed. *Lynx Gallicè* once. *Pantheram & παρδαλιν idem eſſe animal, probatur decem rationibus contra* Allatium, *& alios, qui pernegant. Camelopardalu ex camelo & panthera. Pardalio gemma à panthera nomen. Pardalianches pantheras mecat. Panthera ex* Cilicia *à* Cicerone *miſſa* Plutarcho *ſunt* παρδάλεις. Plinius *ad pantheras refert, quod* Græci *dicunt* παρδάλεις *magnu eſſe corda, odoratus, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & prius decidere adnata pelle hyæna. Pantheros a pardis in* Plinio *ſolo ſexu & candore diſtingue. An panther a pardo, aut panthera differat. Scriptores ſæpe diſtinguunt. Panther* Oppiano *minutum & imbelle animal.* Ἀνυπόστατος *eſt thos. Tamen etiam panther idem cum pardo. Panther, magnum animal, catulos cacos parit, ut in* Plinio *panthera. Eſt ἀσιμαῖος, & odoratum.* Παυδηγικὸς *ad* Bacchi *pedes. Vitis potu delectatur. Diluuntur objectionei. Pardorum duplex genus. Leopardus, animal ex parda & leæna, non ex leone & panthera natum. Jubas curat. Leopardi nomen ſerò uſurpatum.* Ignatii *epiſtola cur ſuſpecta. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab* Hieronymi *ævo.*

Conabor hic docere quod pauci ſciunt, quid à pardo differant, aut eum pardo quomodo conveniant tigris, lynx, panthera, παύδης, & leopardus.

I. Tigris quale ſit animal, non ſatis conſtat. Multi cum leone conferunt, quaſi ſit leonis ſpecies, aut animal, exceptis maculis, leoni quam ſimillimum. *Varro, De ling. Lat.* lib. 4. *Tigris eſt ut leo varius. Oppianus* libro tertio *Cynegeticôn*,

Πάντά μιν ἀθρήσειας ὁρίσιον ὅια λέοντα,
Νέοφι μούνῳ ἰοειδὲς, ἢ αἰόλον ἐσφάνται.

Per omnia ipſam videas montanam veluti leænam, præter ſolam pellem, qua varia cuncta eſt. Apud *Talmudicos* Tractatu *Cholin.* lib. 59. 6. in *Gemara* נמרים *tigres* à *Rabbi Juda* definitur אריא דבי עלא *leo ſylvæ Ilan.* Eodem videntur facere hęc *Hieronymi* Job. 4. 11. *Tigris periit, eo quod non haberet prædam.* Ibi enim *tigris* eſt pro *Hebræo* לישׁ, idem, *leo.* Aliis tigris eadem eſt cum panthera, aut pardo. In qua ſententia cum hodie multi ſint, neſcio an fuerit quiſquam Veterum, ſi *Plutarchum* excipias, qui quod de panthera refert Ælianus (*Hiſt.* lib. 6. cap. 2.) de tigri narrat his verbis in libro *Ura anim.* Τίγρις δὲ φασὶ, ὁρίου παραδοθεισῶν ἀνθῶν, χαμᾶθεν διαίτης, μὴ φαγεῖν ἐφ' ἡμέρας δύο τῇ δὲ τρίτῃ κτισθεῖσαν αὐτῶν ἄδειν, καὶ τὴν γαλαξίαν ἐπιφέρειν, ἐκείνη δὲ φέρουσαν ἀσμένην αὐτροφον ἔχειν ἤδη, καὶ σίνεσθαι. *Tigrim autem ajunt, cum diutius egeret, ab oblato hædo per biduum abſtinuiſſe: die autem tertia ſurientem aliud petiiſſe, & caveam diſcerpſiſſe, illi autem hœdo peperciſſe, ut quem pro contubernali & domeſtico jam haberet.* Vides, Lector, tigri tribui quod Ælianus ſuprà de pardo ſcripſerat, quaſi pardus & tigris ſint idem animal. De tigri primus meminit *Ariſtoteles*, ſed obiter ſolum his verbis *Hiſt. anim.* lib. 8. cap. 28. Φασὶ δὲ καὶ ἐξ τίγριος καὶ κυνὸς γίνεσθαι τὸν Ἰνδικὸν κύνα. *Canes* Indicos *naſci ajunt ex tigri & cane.* Et *De generat.* lib. 2. cap. 7. Οἱ Ἰνδικοὶ δὲ κύνες ἐκ θηρὸς τοιοῦδε γεννῶνται, καὶ κυνός. Indici *autem canes procreantur ex fera quadam, quæ caninam habet ſpeciem, & cane.* Tigrim ſcilicet putavit ad canis formam accedere, quod falſi arguunt poſteriores. *Ariſtotelis* enim diſcipulus *Theophraſtus* (*Hiſt. plant.* lib. 5. cap. 6.) variam in ea pellem eſſe innuit, cum ex arbore quadam in *Tylo* inſula ſcribit ἐκσκινδῦ τὰς βακτηρίας καλὰς σφόδρα, ποικιλίαν δέ τινα ἰσχύος, ὁμοίαν τῷ ἐξ τίγριδος διῃρμένῃ, *baculos valde pulchros, coloris varietatem quandam habentes ſimilem pelli tigris.* Et *Alexandri* comes *Nearchus* tradit apud *Arrianum* in *Indicis*, τίγριδος δορὰν μὲν ἰδεῖν, ἀνοῦν δὲ τίγριν οὐ ἰδεῖν· ἄλλα τὸν Ἰνδὸν γὰρ ἀνάγκασθαι τίγριν οὖσαν μείζω δορᾶς μὴ ἐλάττω ἢ μείζονα ἔχειν· τὸν δὲ ἀκόντα, καὶ ἄλλως, ἰδεῖν ἄδικα εἰκάσειν· τίγριν γὰρ ἐπεὶ ὁμοῦ ἴλαθι ἐλέφαντι, ἐκπεσεῖν τὸ ὦδὶ τὴν κεφαλὴν τῶ ἐλέφαντος, καὶ ἀγχειν ἰσχυρῶς· ταῦτα δὲ, ὅς τισιν καὶ ὑμῖν ὁρίσμῳ, καὶ τίγριδος καλόμεν, θῆρα εἶναι αἰόλον, καὶ μείζονας ἢπερ τὸν ἄλλον θῆρας, *ſo pellem quidem*

dem vidiſſe tigris, ipſamet autem tigrim nequaquam: ſed narrari ab Indis *tigrim habere maximi equi magnitudinem, celeritate autem & viribus nullum animal illi eſſe par. Elephanto enim congredientem, & in caput ejus inſilientem, facilè ſtrangulare. Eas verò, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoos eſſe maculoſos, & aliis thoibus majores.* Ex quo loco tria hæc collige: 1. Tigrim, ſi *Iadis* credimus, tantæ eſſe proceritatis, ut cum cane coire non poſſit; quod aſſeruerat *Philoſophus.* 2. Parum eſſe credibile, quod *Ammianus* aſſerit libro vigeſimo tertio, in *Hyrcania* tigridum millia multa cerni, cum *Nearchus*, qui *Hyrcaniam*, & *Indiæ* partem cum *Alexandro* peragraverat, & *Indicæ* claſſi præfectus fuerat, profiteatur ſe vivam tigrim nunquam vidiſſe, ſed ſolam tigris pellem. 3. Jam tum pro genuina tigri ſuppoſitum fuiſſe aliud animal, quod re verâ non erat tigris. *Nearchum* ſtatim excipit *Megaſthenes*, qui & ipſe, *Iadis* ſub *Seleuco Nicatore* peragratâ, *Indicæ* ſcripſit, ex quibus recentiores multa proferunt. In his *Strabo* libro decimo quinto, Τίγρις δὲ τοῖς Πρασίοις γένεσθαι μεγίστοις, σχεδὸν δέ τι καὶ διπλασίοις λέγεται δυνατὸς δέ, ὡς τι τῶν ἡμῖν τίνα, ἀγρίμοις ὑπὸ τετράπουν, τῷ ἐπιθεῖν εὐθὺ διαξαίνειν ἰσχύϊ, βιάσασθαι, καὶ ἁλῶναι πρὸς αὐτόν. *Tigres apud* Praſios *maximos gigas, & leonibus ferè duplo majores, adeo robuſtos, ut unus demanſuetis, a quatuor hominibus ductus, multum poſteriore pede apprehenſam vi ad ſe pertraxerit.* Hæc ferè de tigri *Græci* veteſtiores. Sequuntur *Romani* tempora, quibus ignota fuit tigris uſque ad *Varronem*; cujus verba ſunt, *Tigris, qua eſt ut leo varius, virgis caſu adhuc non potuit.* Sed exinde, *Romani* imperii finibus uſque ad *Parthos* propagatis, tigris ex *Armenia*, aut *India*, & *Hyrcania* per *Parthos Romam* uſque cœpit adduci. *Et* Q. Tuberone & Fabio Maximo *Conſulibus IV. Non.* Maji, *Theatri* Marcelli *dedicatione, tigrim primus omnium* Romæ *oſtendit* (Divus Auguſtus) *in cavea manſuefactum. Divus verò* Claudius *ſimul quatuor.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo ſeptimo: & *Dion* in *Auguſto*, Καὶ Ἰνδοὶ, πρεσβευσάμενοι πρότερον, φιλίαν τότε ἐποιήσαντο, δῶρα πέμψαντες ἅπερ τε, καὶ τίγριν πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθέντα. *Et* Indi, *qui antea quoque legatos miſerunt, tunc amicitiam datis muneribus confirmaverunt, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à* Romanis *viſa ſunt.* Sed *Auguſtum* ſequuti *Cæſares* hoc idem animal *Romanis* oculis ſæpe exhibuerunt. Hinc ſub *Tito Martialis* in libro *Spectaculorum Epigrammate* 18.

Lambere ſecuri dextram conſueta magiſtri,
Tigris ab Hyrcano *gloriatura jugo,*
Sæva ferum rapido laceravit dente leonem,
Res nova non ullis cognita temporibus.

Et ſub *Domitiano* libri primi *Epigrammate* 105.

Pillo quod juga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello.

Et *Julius Capitolinus* in *Antonino Pio*, *Omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit.* Et *Lampridius* in *Heliogabalo*; *Junxit & tigres*, Liberum *ſe vocans.* Et *Capitolinus* rurſus in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *tigres decem.* Et *Vopiſcus* in *Aureliano*, in deſcriptione triumphi de *Zenobia*, & *Tetrico*; *Præceſſerunt tigrides quatuor, camelopardalis, alces*, &c. Leonis ſpeciem tigridi tribuunt Scriptores illorum temporum, excepta pelle varia. Ita *Varro*, & *Oppianus*, qui multis rem perſequitur. Aliter in tigribus, aliter in pantheris pellis variatur. Illæ enim longas tænias, hæ rotundas habent maculas. Hinc idem *Oppianus*; ubi de equis *Orygibus* libro primo *De Venatione.*

Δισσὰ δ' ἐπ' ἀρύγων τελέθει πολυανθέα κάλλη,
Τοὶ μὲν γὰρ δειρὴν, καθύπερθέ σ' ἴυρια πάντα
Γεγράφαται δολιχὴν ἐπιτερμὶς ταινίῃσι,
Τίγριδες, οἷα θεοὶ, τρισσὴ Ζεφύροιο γενέθλη.

Τοὶ δ' ἄρ' ὑπερμάλλοισι καρήατα δενδάδονται
Σφραγῖδι πυκνῇσιν, ὁμοίια ποικίλλουσι.

Duplicia verò Orygum *equorum ſunt floralia genera. Alii namque collum, & pulchris crinibus lata terga inſigniti ſunt longis confertum vittis, ut veloces tigrides, pernicis* Zephyri *ſoboles. Aſt alii rotundis ta orbem variantur ſigillis denſis, quomodo pardi.* Hinc in cedrinis menſis tigrinæ dictæ, quæ oblongas, pantherinæ, quæ rotundas habuere maculas. Plinius libri 13. capite 15. *Menſis ex cedro præcipua dos in vena criſpis, vel in vertice variis: illud oblongo evenit diſcurſu, ideoque tigrinæ appellantur; hoc interto, & ideo tales pantherinæ vocantur.* Neque aliud ſunt *Poetis virgata tigres*, quam longis tæniis variæ. *Seneca* in *Hippolyto*,

— Tunc virgatas
India *tigres decolor horret.*

Et in *Hercule Oetæo*,

— Te Rhodope *tulit,*
Te præruptus Athos, *te fera* Caſpia,
Qua virgata tibi præbuit ubera.

Silius lib. 5.

Caucaſiam *inſtratus virgato corpore tigrim.*

Claudianus in *Stilichonis Panegyrico* primo,

— ore longo virgatas figere tigres.

Ita melius in veteri *Claveri* codice, quam ut vulgò legitur,

— virga tranſigere tigres

Tigris *Arabicè* & *Perſicè* dicitur الببر *albabir*, & البريد *alberid*, & الفرانق *alphuranik*. E tribus nominibus duo poſteriores deduci videntur *à celeritate curſus.* Nam جريد *berid* eſt *veredus*, ſeu *curſor.* Et *phuranik* eſt πρανὴς, quod etiam *curſorem* ſonat, eumque *valde expedium. Heſychio* certe πρανεῖς ſunt δρομεῖς ταχεῖς, ἐξαὶς, ἐνεπίνυτοι, γοργοὶ, μισθωτοὶ, *curſores veloces, citi, expediti, celeres, mercenarii: & Suida* Πρανεῖς, δρομεῖς, γοργοὶ, *Curſor, citus. Byzantinam* vocem eſſe ſcribit *Julius Pollux* à novæ Comœdiæ Scriptoribus uſurpatam: ego ex *Chaldæis*, aut *Perſis* malim arceſſere; quia פרונקא *prunca*, Chaldaïs *tabellarium* ſonat: *Gloſſa Talmudis* רץ, ſeu *curſorem*, explicat in Tractatu, *Succa* fol. 48. b. Verè me conjecſaſſe docent hæc *Damiri*,

الببر ضرب من السباع يعادي الاسد
من العدو لا من العداوة ويقال له
البزيد الفرانق Albabir, *fera ſpecies, quæ* يعادي *præcurrit leonem, voce* يعادي *deducta ab* العدو *id eſt, curſu, non ab* العداوة *id eſt, odio. Ac proinde dicitur etiam* berid, *&* phuranik. Sequitur,
وهو شبيه جاجن اوي *Et ſimilis eſt* ابنavi, id eſt, *thoi.* Agitur ergo de illis tigribus, de quibus ſupra *Nearchus*; *Ea, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoes ſunt maculoſi, & aliis thoibus majores.* Addit *Damir*, ويقال انه متولد من البزرقان والليوه *Et generari dicitur ex* bezarkan *&* leana. *Bezarkan* quod ſit animal phanè neſcio. Vox videtur eſſe *Perſica.* Sed quidquid ſignificet, tigrim certum eſt non eſſe hybridam, ut mulum, ſed animal ſui generis. Pergit,
ومن طبعه ان الانثى منه تلقح من
الريح

الريح ولهذا كان عدو كالريح لا يقدر احد علي صيده *Et è natura ejus eſt,*

ut fœmina è vento concipiat. Proinde curſus ejus eſt qualis venti, nec eum poteſt venatu quiſquam aſſequi. Ecce alteram fabulam priore putidiorem, quæque illam deſtruit! Neque enim tigris ex *bezarkan* & leæna procreatur, ſi mater ex vento concipit. Sed *Arabes* hac in parte Veterum veſtigiis inſiſtunt. Ita enim *Oppianus* libro primo *Cynegetic.*,

Τίγριος εἶα θοὸν, κραιπνῆ Ζεφύροιο γονῆλαι,

Ut cui tigres, pernicis Zephyri ſoboles. Et libro tertio,

Ἀκυτέρη πέλεθαι ξ θοῶν πανυπείροκα θηρῶν
Ἀντὴ γάρ τ᾽ ἀῖσσει ἰαίλαι Ζεφύρῳ γενέτῃσι.

Multò celerrima eſt inter veloces feras: eſt enim ipſi Zephyro genitori curſu ſimilis. Quam tamen fabulam idem retexit verſibus quinque ſequentibus. *Claudianus* libro tertio *De rapt.*,

--- fremit illa marito
Mobilior Zephyro.

Sympoſius in Ænigmate *De tigri*,

Junctaque ſum vento, vento velocior ipſo:
Et mihi das ventus natos, nec quæro maritum.

Subjungit Scriptor *Arabs*, وانما تسرق جراوه فتجعل في مثل الغواريز من زجاج ويركض بها علي الخيول السابقة فاذا ادركهم ابوها القوا اليه قارورة منه فيشتغل بالنظر اليها والحيلة في اخراج ولده منها فيفوته بقيتها فنرجي حينئذ من الصبيان وتاس بالانس

Et cauſis ejus præripiuntur, & poſitis in ſpecie quadam vaſorum vitreorum citatis equis auferuntur. Raptores autem cum aſſequitur pater, unum ex vaſis illis ei projicunt: cujus aſpectu dum detinetur, cogitans qua arte catulum ſuum inde educat, reliquos amittit, qui cum pueris alunturque, & ab hominibus cicurantur. Quas venatorum artes ita deſcribunt *Claudianus*, ubi ſupra,

Ardens Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates,
Cujus Achæmenio *Regi ludibria natos*
Avenis tremebundus eques: fremit illa marito
Mobilior Zephyro, *totamque virentibus iram*
Diſperſit maculis, jamjamque hauſura profundo
Ore virum, vitrea turbatur imagine forma.

Et *Ambroſius* diſertius *Hexaëmeri* lib. 6. cap. 4. *Ubi vacuum vaſa ſoboles cubile reperit, illico veſtigia raptoris inſiſtit. At ille, quamvis equo vectus fugaci, videns tamen velociorem ſe poſſe præverti, nec evadendi ullam ſuppetere ſibi poſſe ſubſidium, technam hujuſmodi fraude molitur. Ubi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro projicit: at illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans revocat impetum, colligere fœtum deſiderans.* Cujuſmodi Scriptores ſic imitatur *Arabs*, ut quod illi rectè docent, prava interpretatione aliò detorqueat. Neque enim, quod is aſſerit, tigridis catulos vitreis vaſis includi dicunt, quod effet perabſurdum: ſed matri vitreos globos projici, in quibus tanquam in ſpeculo ſe ipſam intuens, quam videt imaginem putat eſſe ſobolem ſuam. De robore tigridis mira narrat *Voſſius* noſter in *Melam* pag. 248. & 249.

Lynx etiam varia eſt æquè ac pardus, & tigris. *Euripides* in *Alceſti*,

--- βαπτὰς τε λύγκος.

Virgilius lib. 1. *Æneidos*,

Succinctam pharetra, & maculoſa tegmine lyncis.

Et lib. 3. *Georgicorum*,

Quid lynces Bacchi *varias, & genus acre luporum?*

Ideo *Bacchi* dicit, quia ut tigres, & pantheræ, ita etiam lynces *Baccho* ſacræ. Hinc *Ovidius* de *Baccho* Fabula ultima lib. 3. *Metamorphoſeos*,

Quem circa tigres, ſimulachraque vana lyncum,
Pictarumque jacens feracorpora Pantherarum.

Et lib. 4. Fabulâ 1.

--- in bijugum pellis inſignia frenis
Colla premis lyncum. ---

Et lib. 15. Fabula 40.

Vitea racemifero lyncas dedit India Baccho.

Unde obiter collige lynces eſſe *Indicum* animal. Eſt & in *Æthiopia*. *Plinius*, lib. 8. cap. 21. *Lyncas vulgò frequentes, & ſphingas fuſco pilo, mammis in pectore geminis* Æthiopia *generat.* Proinde *peregrinas* idem vocat lib. 28. cap. 8. *Peregrinæ*, inquit, *ſunt & lynces, quæ clariſſimè omnium quadrupedum cernunt.* Falluntur itaque, qui lyncas, & lyncurium è *Liguria*, aut ex *Italia* arceſſunt. In quibus *Theophraſtus*, *Zenothemis*, *Sudines*, & Veterum alii. Neque iis potior fides, qui ponunt in luporum genere, ut *Solinus*, & *Iſidorus*. Mihi lynx eſt animal pantheræ ſimile, quod ex *Æliano* probo, apud quem *Mauro*, lynças cum pantheris conferentes, eas ajunt παρδάλεως μὲν ἴτι καὶ πλέον εἶναι, ἄτρα γε μὴν τὰ ὦτα ἔχειν, *pantheră quidem majorem eſſe ſimas, & ſummis horſutas auribus.* Addit animal eſſe ἀλκιμὸν δυσὶν, καὶ καταφορᾷ βιαιότατά τε, καὶ ἐγκρατέσατα κάρτει, *ſaltu maximè valens, & ad firmiſſimè & pertinaciſſimè retinendum validiſſimum*, nempe ea, quæ unguibus ſemel corripuit; quæ pantherinum ingenium magis exprimunt. Itaque lynx videtur eſſe idem, quod *Arabicum* الفهد *alphehed*, animal pantheræ ſimile, de quo *Damir*, مزاجه النمر *Temperamentum ejus eſt temperamentum pardi.* Proinde *Arabes* ſæpe jungunt ut feras homogeneas. Sic *Avicenna* (a) in (a) *Lib. 4. Fen. 6. Tract. 4. cap. 10.* capite, cui titulus في غص النمر والفهد *De morſu pardi, & phehed*, id eſt, pardi, & lyncis. Et *Alcamus*, الكشمة النمر والفهد *Alchathſama, namir, & phehed.* Senſus eſt, utrumque animal contineri ſub nomine *Cathſama*. Atque ut ſcias animalia eſſe vicinæ naturæ, eadem vox παρδαλὶς *Apoc.* 13. *v.* 2. in *Arabica* verſione *Pariſiis* edita نمر *Namir* redditur, & *in Erpeniana* فهد *phehed.* Utramque feram in Oriente ad venationem inſtitui his verbis docet *Paulus Venetus* lib. 2. cap. 17. *Magnus* Cham *habet cicuratos leopardos*, (النمور) *qui mirum in modum venationi infervuunt, multaſque capiunt beſtias. Habet & lynces* (الفهود) *non minus ad venandum induſtrios.* De quo genere venationis multa *Arabes*, & qui eorum ſcrinia compilârunt. *Raſis* in libro *De animalibus*, *Alphehed* (الفهد, id eſt, *Lynx*) *cicuratur aliquando, & venationi aſſuefcit ut canis: cum autem errat in venatione, retrogreditur iratus.*

Damir in capite *De Alphehed*, وهو ثقيل الجثة يعظم

يحطم ظهر العيوان في ركوده *Male corpo-*

ris gravis eſt, ita ut conterat dorſum animalis, quod in-
equitat. Eques enim *Tartarus*, ad venationem ſe conferens, pardum, aut lyncem habet à tergo. Sequitur,

ومن خلفه الغضب ونلك انه اذا وثب

علي فريسة لا يتنفس حتي نبالها

فيعمي لزلك مراجه وتمتلي ريهه

من الهوا الذي حبسه واذا اخطا

صيده رجع مغضبا وربما قتل نسايسه

Natura ſua iracundus eſt ita ut non reſpuat, cum
ſuper pradam inſilit, donec eum aſſequatur. Preme-
de effervefcit temperamentum ejus, & repletur pul-
mo ejus aere, quem continet. Et cum aberravit à
prada, redit ita iratus, ut nonnunquam interficiat in-
ſtitutorem ſuum. Hoc ipſum alii *leopardo*, id eſt, *pardo*) tribuunt. In his *Alberius Magnus*, *Aliquan-*
do ſecuratum hoc animal ducitur ad venandum: & niſi
admodum blandatur ei venator, retrocedit, & occidit
homines, & canes. Et *Vincentius*, *Doctrin.* libri decimi ſexti capite nonageſimo, *Domeſticatur* (id eſt, *ſecuratur*) *ad venandum. Itaque cum ad pradam in*
venatione ducitur, relaxatur. Quam ſi quarte vel quinto
ſaltu capere nequiverit, ferociter iratus ſubſiſtit. Et
niſi ſtatim venator furentis beſtiam aliquam obtulerit, in
ipſum venaterem, vel in quoſlibet obvios irruit. Im-
poſſibile eſt enim eum placari niſi ſanguine. Sed in
hoc provida ſunt venatores, & agnos ponet ſe, vel
alia animalia ſemper habent, quibus iratos placent.
Pantheram ad venationem ſic inſtitutam *Leoni Decimo* dediſſe *Luſitanus* Regem *Emmanuelem* ſcribunt *Maffæus* libro quinto, & *Oſorius* libro nono. Cum anhelat in ſaltu *alphehed*, vocem è gutture emittit,

quæ *Arabicè* خع dicitur. Auctor *Alcamus*, خع

الفهد صات من حلقه اذا انبهر في عدوه

Fœminam *alphehed* mari difficilius inſtitui collige ex

his *Damiris* in capite *De cane*, اناث السلوقي

اكثر تعليما من الزكور والفهد بالعكس

Canes fœmina Salucienſes (id eſt, ex *Arabia Felix* oppido *Saluc*, ubi canes venatici ſunt eximii) *maribus ſunt docliores, contra quam* in alphched. Si quis ſcire aveat à quibus hoc venandi genus primò fuerit inſtitutum, & uſurpatum apud *Ara-*

bes, en tibi apud *Damirum* in *Alphehed*! اول

من صاد به كليب بن وايل واول من

حمله علي الخيل يزيد بن معويه واكثر

من اشهر باللعب به ابو مسلم الخراساني

Primus ea fera in venatione uſus eſt Chalib, Wailis *filius. Et primus illam in equitatis* Jazid, *filius* Muaviæ. *Et à Poetis* Abu Muſallim Choraſanius *ea maximè luſit:* id eſt, hoc venandi genere maximè delectatus eſt, aut in hoc argumento inprimis ſe exercuit. In his *Euripidis* verſibus,

Ἤτοι δ' ἐπ' ἄμοιν ἢ σοὶς φέρων βάρος,
Ἢ τὰν δύσοκον λύγκαν, δύσοκος ἁνία.

Venit autem humeris aut apri ferens onus, aut defor-
mem lyncem, beſtiam difficilis partus. Ælianus (*Hiſt.* lib. 14. cap. 6.) à *Crincis* quærendum ait, cur lynx vocetur δύσοκος, id eſt, *difficilis partûs.* An quia fœta propter uteri pondus venari nequit, nec niſi maris indulgentia ab interitu ſervatur? Unde *Damir*,

يقال ان الفهرة اذا ثقلت بالحمل حن

عليها كل ذكر يراها من الفهود

ويواسيها من صيده فاذا ارادت الولادة

ذهبت الي موضع قن اعدته لزلك

Cum alpheheda (ſeu *lynx fœmina*) *propter conce-*
ptum gravis eſt, illius miſereri dicitur quiſquis è ly-
cum maribus eam videt, & è venatione ſua illi lar-
giri. Et cum partura eſt, ad locum, quem ad id
paravit, illa ſe confert. Quid, ſi lyncem δύσοκον ideò dici quis putet, quia illi ſit imputatum, quod alii de leæna ſcribunt, & de panthera? *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 2. *Hæc ſemel omnino parturit,*
&c. *Nam cum in utere matris coaluere catuli, matu-*
riſque ad naſcendum viribus pollent, odiunt tem-
porum moras. Itaque oneratum fœtibus vulvam, tan-
quam obſtantem partui, unguibus lacerant, & effun-
dit illa partum, ſeu potius dimittit dolore cogente,
&c. Fatendum interim deſcriptionem *& phehed* non convenire in omnibus cum deſcriptione lyncis, qualis extat apud Veteres: ſive illi *lynci* nomen latius extenderint; aut naturam ejus non habuerint ſatis perſpectam. Primò enim الفهد *alphe-*
hed eſt iracundum animal, & ferox, ut panthera, quodque non ſolum in feras, ſed & in hominem ſæpe irruit; cum lynx timida, fugax, & planè imbellis à *Poetis* deſcribatur. *Horatius* libri ſecundi *Oda* decimâ tertia,

Nec curat Orioni *leones,*
Aut timidos aguare lynces.

Et libri quarti *Oda* ſexta,

Deliæ *tutela Deæ, fugaces*
Lyncas & cervos cohibentis arcu.

Et de *Chironide Achille* apud *Statium* libro ſecundo *Achilleidos*,

Nunquam ille imbelles Oſſæa *per avia lynces,*
Sectari, aut timidos paſſus me cuſpide damas
Sternere. —

Sed à *Poëtis* timiditatis & imbellitæ nota lyncibus ideò potuit inuri, quod in amphitheatris illas fugere videbant, quoties cum leonibus, & pantheris, & urſis, & majoribus feris committebantur. Quamvis id ipſum pantheris objici videam. *Ariſtoteles*, *De partibus animal.* lib. 3. cap. 4. Μεγάλαις δὲ καὶ παχείαις ἴχνεσι λαγώς, ἔλαφος, μῦς, ἄνανα, πάχηλαι, γαλῆ, καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν πάντα ἴσα φαιρῖς διελὼ, ἢ διὰ φόβουναιῆεγα. Unde *Plinius* libri 11. capite 37. *Maximum eſt eor proportione muribus, lepori, aſino, cervæ, pantherâ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, & propter metum maleficis.* Ælianus lib. 17. cap. 43. Πηδάλιον Καρικὴ, καὶ Λυκιακὴ, ἐν ἓν μὲν θυμοῖ. *Panthera in Caria, & Lycia non eſt animoſa.* Secundò, *alphehed* non celebratur ab acumine viſus, ut lynces, quas *Oppianus* (*b*) ὀξυόπας, id eſt, *perſpicaces* nominat; & *Plinius* (*c*) *clariſſimè* omnium quadrupedum cernere aſſerit. Sed fabu-

(*b*) *Cynog.* l. 3. v. 97.
(*c*) *Lib.* 28. *cap.* 9.

fabulosum id esse puto, & lynci animali perperam tribui, quod de *Lynceo, Idæ* fratre, scripserant *Poetarum* vetustissimi. Tertiò, urinam *Ephebed* in lapidem concrescere nemo scripsit, quomodo lyncis urinam, ex qua lapis lyncurium, ut tradunt *Aristoteles, Theophrastus, Dioclas, Demostratus, Ovidius, Plutarchus, Solinus, Ælianus*, & Veterum non pauci alii. At hoc commentum pridem explosit *Plinius* lib. 37. cap. 3. *Ego*, inquit, *falsum id tatum arbitror, nec visum in avo nostro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo potos elidi, & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, am si portetur.* Et pro *lyncurio* λιγγυρίου, vel λυγύριον multi scribunt, ac si sit lapis ex *Ligaria* allatus. Vide *Græcos* Interpretes, & *Vulgatum Exod.* 28. *v.* 19. & 39. *v.* 10. (al. 12.) & *Joseph. Antiq.* lib. 3. cap. 8. Quin apud *Plinium* contendit *Sydnes* arborem esse, quæ lyncurium gignat in *Ligaria*. In qua eadem sententia & *Metrodorus* fuit. *Strabo* quoque libro secundo in *Ligurię* descriptione, Πλουσίζει δὲ καὶ τὸ λυγύριον παρ' ἀυτῶν, ὃ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. Λυγύριον nota per ο, non λυγύριον per γ. Quamvis id non satis recte. Scribendum enim λιγύριον, ut jam diximus. Quartò, de lynce nemo scribit, quod de *alphebed Arabes*, somniculosum esse animal, & gravissimi capitis. *Dam.* يضرب بالفهد المثل في كثرة النوم *Ad* alphebed *pertinet Proverbium de multo somno.* Nempe انوم من فهد *Tæ* phebed *somnolentior.* Cui aliud est non absimile, اثقل راسا من فهد *Capite gravior tæ phebed.* Quin & Verbum فهد *phahida*, inde formatum, *dormire, oscitare*, & *pandiculari* sonat. *Alcamus*, فهد نام وتغافل عما يجب تعهده واشبه الفهد في تمدده ونومه Phahida, *dormivit, & id neglexit, quod fibi curandum fuerat, somnoque ac pandiculatione tæ* phebed *fuit similis.* Liceat de hac eadem fera tertium addere Proverbium usu tritum apud *Arabes*, هو اكسب من فهد *Hic tæ* phebed *est mendicior.* Cujus hæc est ratio, الفهود الهرمة التي تعجز عن الصيد لانفسها انجمع علي فتي فهد فيصيد لها في كل يوم طعمها *Alphahud* (id est, *lynces*) *senes, qui sunt infirmiores, quam ut sibimet venari possint, ad juniorem* phebed *congregantur, qui venetur illis cibum in dies.* Hæc, & alia *Græcos* Scriptores de animali parum noto omisisse nihil mirum est. *Lynx* Gallicè *once* dicitur, L exciso ex nomine λυγκὸς, ac si sit L Articulare: ut in *azur* pro *lapide cyaneo* ex *Persico* لاژورد *lazurd. Alphebed* esse *leopardum* quidam ex eo colligunt, quod in *Damire*, dicunt *Arabes*, انه جنول بين اسد ونمر *eum ex leone & pardo procreari.* Sed patebit deinceps multis exemplis *Arabes*, qui hoc asserunt, id solum velle, *alphebed* aliquid habere eum utroque animali commune. Quo eodem sensu sumendum, quod tigrim supra dixerant ex *bezarkan* & lexna nasci, quodcunque animal sit *bezarkan.* Neque enim nascitur *alphebed* ex diversa specie: sed mater est الفهدة *alphebeda*, de cujus fœtura & partu supra egimus. Proinde catuli ♂ *alphebed* non semel meminit *Alcamus*, eumque vocat العوبر *alanbar*, vel الهوبر *alhanbar.*

Pantheram & πάρδαλιν diversa, imò diversissima esse animalium genera multi contendunt. In his *Leo Allatius* in *Eustathii Hexaemeron.* Ego, ut idem genus esse asseram, his moveor rationibus. 1. Camelopardalim ex camelo & panthera componi dicunt *Romani* Scriptores. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Ut* Alexandriâ *camelopardalis nuper adducta, quòd erat figurâ ut camelus, maculis ut panthera. Horatius* libri secundi *Epistola* prima,

Diversum confusâ genus panthera camelo.

2. Idem *pardalion* gemmam à panthera dici volunt. *Plinius* libri trigesimi septimi capite undecimo, *Sunt & a leonis pelle & panthera nominata leontios, pardalios.* 3. Et aconitum *pardalianches*, eò quod pantheras necat. *Plinius* libri octavi capite vigesimo septimo, *Pantheras perficata carne aconito* (*venenum id est*) *barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare* pardalianches *id venenum appellavere quidam.* Et libri vigesimi septimi capite secundo, *Tangunt carnes aconito, necantque gustatu earum pantheras*, &c. *Ob id quidam* pardalianches *appellavere.* Et Solinus, *Fauces earum angina obsidentur. Ideo gramen* παρδαλιαγχὶς *appellaverunt.* 4. Apud *Plutarchum* in *Cicerone*, Κικιλία (lege Κιλικία) ♂ Ῥήγιος διεμέλλε παρδάλεις αὐτῷ πρὸς τὰ θέατρα δώσειν· ὡς δ' ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἡ Κιλικίας ἀποστολὴ, καλοσπουδῶν ἔδει τοῦ πράγματος, γράφει πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ, πεφυγάδευκε γὰρ οἱ Καρίαν, ἀγανακτέουσι, ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πάντων ὑφίεσι ἰχθύων. Cœlio *Oratori, ut* παρδάλεις *filio ex* Cilicia Romam *mitteret ad quoddam spectaculum roganti, cum aliqua rerum à se gestarum jactantia rescripsit,* παρδάλεις *in* Cilicia *non esse, quippe in* Cariam *fugisse, indignatas in communem pace nonnisi secum gerì bellum.* Παρδάλεις, id est, *pantheras.* Ita enim ipse *Cælius* ad *Ciceronem* libri octavi *Epistola* secunda, *Ut tibi cura sit quod ad pantheras attinet rogo.* Et *Epistola* quarta, *Item de pantheris, ut* Cibyratas *arcessas, curesque, ut mihi velentur.* Et *Epistola* sexta, *Turpe tibi erit pantherarum greges me non habere.* Et *Epistola* nona, *Fere literis omnibus tibi de pantheris scripsi. Cicero* quoque ad *Atticum* libri sexti *Epistola* prima, Cœlius *libertum ad me misit, & literas accurate scriptas, & de pantheris*, &c. Et ad *Cælium* ipsum libri secundi *Epistola* undecima, *De pantheris, per eos qui venari solent, agitur mandato meo diligenter. Sed mira paucitas est. Et eas, quæ sunt, valde ægrè queror, quod nihil cuiquam insidiarum in mea provincia nisi sibi fiat. Itaque constituisse dicuntur in* Cariam *ex mea provincia decedere.* Quem *Ciceronis* locum à *Plutarcho* respici patet. 5. In loco *Aristotelis De partibus* supra citato παρδάλις est in iis animalibus, quæ μεγάλας τὰς παρδίας ἔχουσι pro quo *Plinius*, *Maximum est cor proportione pantheræ.* 6. Quæ de pardalis fragrantia *Græci* scribunt, *Romani* ad pantheram transferunt. Ita hæc *Plinii* de pantheris libri octavi capite decimo septimo, *Ferunt odore earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed captus torvitate terreri. Quamobrem, occultato eo, reliqua dulcedine invitatas corripiunt*, in *Aristotele* sic habentur *Historiæ animalium* libri noni capite sexto, Λέγεται δὲ καὶ κατασκευάζειν τὸν πάρδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ ἀυτῶν χαίρουσι τὰ θηρία, ἀπικρύπτει(ω) ἑαυτὸν θηρίοις. Rursus *Plinii* verba libri vigesimi primi capite sexto, *Animalium nullum odoratum, nisi de pantheris quod dictum est credimus*, sumpta ex his *Theophrasti*, *De causis* libri sexti capite vigesimo sexto, Ζώων δ' ἥδιστ' (ἴσασιν) οἱ μὴ τὸν πάρδαλιν φασι, καθά-

καθάπερ ἐλέχθη, τοῖς θηρίοις. 7. Hæc *Ariſtoteles*, *Hiſtoria animalium* libri ſecundi capite primo, Ἡ δὲ παίδαλις τίκτουσας ὡς τῇ γαστρὶ (μάσους ἔχει) *Plinius* ità expreſſit libri undecimi capite quadrageſimo, *Alia* (animalia) *ventre medio quaternas* (mammas habent) *ut panthera*. 8. Idem rurſus libri undecimi capite quadrageſimo nono, *Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis*. Quod mutuatum ex his *Philoſophis*, *Hiſtoria animalium* libri noni capite primo, Ἀθυμοτέρα δὲ τὰ θήλεα πάντα τῶν ἀρρένων, πλὴν ἄρκτου, καὶ παίδαλιος· τούτων δ' ἡ θήλεια δοκεῖ θυμοειδεστέρα εἶναι. 9. *Horus Hieroglyphicûm* libri ſecundi capite ſexageſimo ſexto, de pelle hyænæ, & pardalis, Εἰσὶ γὰρ ἐπὶ τῆς τὰ δύο ταῦτα διάφορα, τὸ μὲν τῆς παρδάλεως ἀπολάβοι τὰς τιθήνας, τὸ δὲ ἄνθος δ'· quod ipſum ità *Plinius* libri vigeſimi octavi capite octavo, *Morumque dicta, & pelles utrumque contrariæ ſuſpendantur, decidere pilos panthera*. 10. Denique pantheras à pardis ſolo ſexu, aut candore, non genere differre, *Plinius* expreſſè docet libri octavi capite decimo ſeptimo. Verba ſic habent, *Pantheris in candido breves maculârum oculi*, &c. *Nunc variæ, & pardos, quos mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa, Syriaque. Quidam ab iis pantheræ candore ſolo diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam invenio*. Nec terendi ſunt, qui *Plinium* hic erroris arceſſunt, virum undecunque doctum, & ejus urbis incolam, in qua pardis, & panthers, ſeu variis plena erant amphitheatra. *Primus* (inquit) Scaurus *Ædilitate ſuâ varias cemum quinquaginta universas miſit. Deinde* Pompejus Magnus *quadringentas decem. Divus* Auguſtus *quadringentas viginti*. Nec ſolus hunc errorem erraverit *Plinius*, ſed *Varro* etiam, *Cicero*, *Cælius*, *Horatius*, *Solinus*, *Plutarchus*, *Philoſtratus*, & quis non?

Fateor interim dubitari non immeritò, an *Græcis* ὁ πάνθηρ id ipſum ſit, quod *Romanis pantbera*. 1. Quia τὸν πάνθηρα & τὰς παρδάλεις videntur diſtinguere multi Scriptores tanquam diverſas ſpecies. Sic *Græci* Interpretes *Of.* 13. *verſ.* 7. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς παρδαλις. *Et ero ipſis ut panther, & ut pardalis*, ſeu *pantbera*. *Xenophon* libro *De Venatione*, Λέοντες δὲ, παρδάλεις, λύγκες, πάνθηρες, ἄρκτοι, καὶ τὰ ἴδια ἑκάστοις τούτων θηρία. *Leones autem, pardi, lynces, panthereæ, urſi, & alia hoc genus fera*. Et apud *Athenæum Callixenus Rhodius* in *Deſcriptione pompæ Ptolemæi Philadelphi*, Ἄρκτοι μὲν λευκαὶ μεγάλη μία, παρδάλεις δέκα τέσσαρες, πάνθηρες ἑπτὰ, λυγκὲς τέσσαρες· *Urſi quidem alba una magna, pardi quatuordecim, panthereæ ſeptem, lynces quatuor*, &c. *Pollux* libri quinti capite decimo tertio, Ἐπὶ δὲ ἄκανθ τῶν ἀγρίων, ἐφ' ὧν ἴδιον ἐκ ἔστι ὄνομα ἀφ' ἑνὸς, ἔστιν ἄρκτος, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσιν· *Alius autem feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum, pantherem, & reliquas hujuſmodi, rugire dicunt*. Apud *Euſtathium* quoque in *Hexaemero* primo deſcribuntur *ut παρδάλεις pardi*, & poſt pardos ὁ πάνθηρ. Contrà quàm in *Iſidoro*, qui, poſtquàm egit de panthere, *Pardus*, inquit, *ſecundus poſt pantherem eſt*. Sed inprimis illud urget, quod ab *Oppiano* libro ſecundo *Cynegeticôn* verſu 570. pantheres inter minora & imbellia animalia recenſentur his verbis:

Μῦζε φίλη, βαιῶν ἔ μοι θήρες ἀμφὶς ἀείδων
Ὀντιβολεῖς λίνα θῆρας, ἔσοις μὴ κάρτος ὑπεῖδε,
Παίδεσσιν χαροπὰς, ἠδ' αἰλούρους κακοεργούς.

Chara Muſa, mihi non licet in parvis diu immorari: minutas relinquæ feras, quas robur non comitatur, pantheres ravas, & feles maleficos. Huc accedit, quod thos, animal vulpe non multò majus, παῦθήριον, & λυκοπάνθηρ, vel λυκοπανθήριον à multis appellatur. Ità *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* χ'. Θῶες, παῦθήρια. Et alibi, Θῶες, παυθήρια. Et in priorem locum *Euſtathius*, Ὅτι λυκοπάνθηρ ζῶόν ἐστι φασὶ δὲ τινες, διὰ τοῦτο τὸ λυκοπανθήριον κλῆσιν ἐσχηκέναι ἴζειν τύπον ἐν πολλοῖς. Et *Oppiani Scholiaſtes* in *Halieuticôn* libri ſecundi verſum 615. Θῶες, λυκοπάνθηρες. Et *Cyrilli Lexicon* apud me manuſcriptum, Θῶες, ὁ λυκοπάνθηρ. Quomodo etiam in *Phavorino*. Ex quibus concludit *Geſnerus* pantherem, vel thoem, eſſe parvum, & imbelle animal, thoi ſimilè. Quod firmari poſſe videtur ex eo, quod ab *Herodoto* libri quarti capite 192. junguntur Θῶες, καὶ πάνθηρες, *thoes, & pantheres*, in cenſu animalium, quæ naſci narrat apud paſtorales *Afros*. Et apud *Philoſophum* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 35.) panther cum lupo, thoe, & cane ita confertur: Καὶ ὁ πάνθηρ τίκτει δὲ τυφλὰ ὥσπερ λύκος· τίκτει δὲ τὰ πλείστα τέτταρα τὸν ἀριθμόν· καὶ οἱ Θῶες δὲ ὁμοίως κύουσι τοῖς αὐτοῖς, καὶ τίκτουσι τυφλά. *Et panther cæcos catulos parit, ut lupus; & quatuor numero parit ad ſummum, thoes quoque quomodo canes concipiunt, & cæcos generant*.

Tamen ut *pantheram*, ita & πάνθηρα *pantherem*, vel eſſe pardum, vel animal pardo congener, non thoem, aut aliud ſimile animalculum probant hæ rationes. I. *Xenophon*, qui Scriptorum quotquot extant, pantherum primus meminit, eos palam recenſet inter majores feras. *Leones*, inquit, *pardi, lynces, panthereæ, urſi, aliaque ſimilet fera*. Ita etiam, quem citavimus, *Callixenus Rhodius*; *Urſa quidem alba magna una, pardi quatuordecim, panthereæ ſeptem, lynces quatuor*, &c. Et *Julius Pollux* non ſolùm majoribus feris accenſet, ſed & minoribus opponit, vulpibus ſcilicet, thoibus, & lupis. Verba ſunt, Ἐπὶ δὲ ἄκανθ τῶν ἀγρίων, ἐφ' ὧν ἴδιον ἐκ ἔστι ὄνομα ἀφ' ἑνὸς φωνῆς, ἔστιν ἄρκτος, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσιν· ἐπὶ δὲ μικροτέρων, ἴων ἀλωπέκων, καὶ λύκων, τὸ ὑλακτεῖν, καὶ ὀρύεσθαι. *Alias feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum, pantherem, & ſimiles, rugire dicunt. Minores autem, ut vulpes, thoes, & lupos, latrare, & ululare*. II. Ex hoc ipſo, quod *Philoſophus pantherem* in eo cum lupo, thoe, & cane confert, quod cæcos catulos parit, probatur pantherem idem eſſe animal cum panthera. Ita enim *Plinius* libri decimi capite 62. *Cæcos autem gignunt canes, lupi, panthera, thoes*. III. Cùm juxta *Græcos* Interpretes Deus *Judæos* ita compellat *Of.* 5. *v.* 14. *Quia ego ſum ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραὶμ, quaſi panther* Ephraimitis, & *quaſi leo domui* Judæ, & *rapiam, & vadam, & tollam, & non eris qui eruat*. Et *Of.* 13. *v.* 7. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς παρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων. *Et ero ipſis ut panther, & ut pardus in via* Aſſyriorum, *occurram ipſis ut urſa cibo indigens & diſrumpam interiora cordis eorum*. In illis, inquam, locis, quis non videt thoem non intelligi, neque aliud animalculum, ſed majorem aliquam feram, quales leones, pardi, & urſi. Neque aliter accipiunt *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Cyrillus*, *Theophylactus*. Et res ipſa per ſe loquitur. Niſi velis Deum rebelles tabbus minis territâſſe, *Ero illis ut thoes, aut vulpes*, &c. V. *Euſtathius* in *Hexaemero* pantherem dicit eſſe animal τῷ σώματι ποικίλον, *maculârum oculis quaſi ſtellis inſignem*, & reliqua delectari ποικιλίᾳ ἑ σώματος, *corporis illius varietate*, quod pantheræ belle convenit, & illi commune eſt cum pauciſſimis animalibus. Plinius, *Panthera & tigris maculârum varietate, propè ſola beſtiarum, ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cuiuſque generis color*. VI. De panthere addit idem *Euſtathius*, Καὶ ἑ σώματος (lege σώματι ἑ) ἀντὶ ἡδυσμάτων τῶν ἔξωθεν ἀρωματικῶν, δι' ὃς τὰ ἄκανθ ζῶα θηρεύοντες, τὰ ἴχνη, καὶ τὰ πήγασθαι, ἰχνεύουσιν ἀυτὸ, καὶ ἕπονται. *Ex illius corpore aromatica quadam fragrantia effunduntur, quapellella animalia, tam vicina, quàm remotiora proximè accedunt, & ſequuntur*. Et paulò poſt, Ὁ δὲ πάνθηρ ἀλύων τι προσγενόμενος ἀυτῷ ὑποτρέφεται, καὶ πιστεῖ, καὶ ὅσ' ἂν τῶν ζώων ἅψηται ἀυτῷ, ἐπιπηδᾷ καμόντα. *Panther autem aliquantulum progreſſus regreditur, & iis inſidiatur, & quodcunque unis animal impetu facto invadit*. Quæ eadem de pardo habet *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 40. cui titulus, Περὶ τῶν κατὰ τὸν παρδάλιν ἰνδικὸν.

ἡσθῆναι. Quin, teſte *Philoſopho Problematum* Sect. 13. Quæſt. 4. Τὸ μὲν ζῶον ἡδέως ἂν ἥσθη τοῦ ἔξω τῶν παρδάλεως, *præter pardum nullum animal ſuaviter olet.* Quod ipſum confirmant *Theophraſtus*, *De cauſis* lib. 5. cap. 6. & 26. & *Plinius* lib. 21. cap. 6. Neque enim Zibethi ſelem noverant, neque muſci capreolum. Itaque, ſi panther benè olet, ex illorum ſententia non poteſt eſſe animal à pardo ſpecie diverſum. VII. In ſcenis Veterum verſatilibus ſemper ante *Bacchi* pedes ſingebatur παυθήρινος. *Hero* Περὶ αὐτοματοποιητικῆς, quem citat *Salmaſius* in *Solinum* pag. 212. Παρακάθηται δὲ παυθήρινος πρὸς τοῖς τοῦ Διονύσου ποσίν. *Ad* Bacchi *pedes aſſidet pantheriſcus.* Pantheriſcus eſt parvus panther, vel, quod idem, parva panthera; *Bacchi* lacrum animal, ut jam probatum. VIII. Eodem facit quod ſequitur de ſcypho, quem *Bacchus* habet in manu: Ἐκ δὲ τοῦ σκύφου τοῦ ἐκχυθήσεται ὑπὸ τὸν ὑποκείμενον παυθήρισκον. *Ex ſcypho autem vinum effundetur in ſubjectum pantheriſcum.* Quia ſcilicet vini potu panthera maximè delectatur, ut ex *Græcis* & *Arabibus* jam ſuprà probavimus. IX. Præterea, ſi panthera eſt pardus, quod in Veterum ſcriptis omnino clarum, quidni etiam παυθὴς id ipſum ſit? Certè ut *fera* factum ex *Æolico* φὴρ pro θὴρ, ita etiam *panthera* ex παυθὴρ. Et pardo prorſus convenit παυθήρου nomen, cum odore ſuo putetur omnes feras ad ſe allicere. Ita παυθήρου eſt *retis genus, quo capiuntur omnes feræ*: alii παναγραν vocant. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Ferarum vocabula item partim peregrina, ut panthera, leo. Utraque* Græca, *a quo etiam & rete quoddam panther*: lege *pantheron*. Quod penè omiſeram, in *Gloſſario Latino-Græco* veteri per capita digeſto more *Nomenclatorum*, in capite *De beſtiis*, *pantheru* Græcè eſt παυθὴς.

Jam, ut objecta diluam, notandum eſt pardorum eſſe duo genera. *Oppianus Cynegeticôn* libro tertio,

Παρδάλεις δ' ὅλαι, διδυμον γένος· αἱ μὲν ἔασιν
Μείζονες εἰς ἰδιην, καὶ πάσσονες ἰσχια νῶτα·
Αἱ δ' ἐτ' ὀλιζότεραι μὲν, ἀτὰρ μέγα· ὅτι χρείων.
Εἶδεα δ' ἀμφοτέρηισιν ὁμίλια διαδέδρομεν,
Νέφει μίνυθ ἡρῆες, τῇ τ' ἰμαλιν ἀσφάραγοι·
Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλοισι δὲ μείων.

Pantherarum autem pernicioſa duplex genus: alia quidem ſunt majores aſpectu, & ampliores lata dorſa: alia vero minores quidem, ſed robore nequaquam deteriores. Forma autem utriſque ſimiles variegantur, præter ſolam caudam, qua diverſa conſpiciuntur: minoribus quidem major eſt, magnis autem minor. Quod ita paucis *Arabes* in *Damire*

وهو صنفان صنف عظيم الجثة قصير الذنب وعكسه *Hyæna* (pardi) *duæ ſunt ſpecies, una magni corporis, & brevis caudæ, & altera contra*: hoc eſt, parvi corporis, & caudæ longioris. Aliter diſtinguit *Plinius*, nempe à ſexu, & colore. *Pantheræ*, inquit, *in candido breves macularum oculi.* Et paulò poſt, *Nunc* (pantheras) *varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Et rurſus, *Quidam ab iis pantheram candore ſolo diſcernunt.* Et in *Solino*, *Plinii* ſimia, pantheræ ſunt *minutis orbiculis ſuperpicta, ita ut oculariæ ex fulvo circulis vel caruleis, vel albo diſtinguantur torgs ſupellex.* Et in *Iſidoro*, *Beſtia eſt hæc minutis orbiculis ſuperpicta, ita ut, oculatis ex fulvo circulis, nigra, vel albo diſtinguatur varietate.* Itaque vel ex ſexu, vel ex mole corporis, vel ex variis maculis factum, ut in eodem animalis genere aliud propriè παυθὴς, aliud πάρδαλις diceretur. Neque aliud volunt Veteres, qui pantheres & pardos diſtinguunt ut diverſa animalia. Proinde ut pantherem *Iſidorus*, ita pantheram à pardo *Solinus* diſertè diſtimit: quam tamen quidem eſſe cum pardo generis invictis rationibus probare conati ſumus. Et *Oppianus* fruſtrà opponitur, in quo πάνθηρες χαροποί, quos cenſet in minutis & infirmis animalibus, non ſunt in παύθηρες, quos inter majores feras memorant vetuſti Scriptores, ſed recentiorum παυθήρια, vel λυκοπάνθηρες, aut λυκαυθήρες. A poſterioribus *Græcis* thoibus id nominis inditum eſt; quia in lupina forma pellem pantherinam habent. Unde eſt, quod thoes naſci fabulantur ex lupi cum panthera coitu. *Oppianus* libro tertio *Venaticorum* verſu 336.

Δυσεὰς δ' αὖτε λύκοι καὶ ποικιλόδειροι δαφοινοὶ
Εἰς ἑνὸς ἱμείρεσθαι, ἵνα κρατερόφρονα φῦλα,
Θῶες· ὁμὰ δὲ φῆρεσι διπλόον μορμύγμασι ἀνδρῶν,
Μητέρα μὲν μούσαι, πρόσθιος δ' αὖ γένετ' ἄρσην.

Sæpenumero autem impetuoſam pantheris cruentis ad concubitum accedunt, unde robuſta ſæcula thoes (procreantur:) *ſimul autem ferunt duplicem & mixtum florem, marrem quidem pelle, & facie patrem* (referentes.) Quod quidem inceptè confictum eſt, cum thos ſit animal ſui generis, & ſtaturâ corporis pantherâ longè minor. Itaque thoem *Homero* vetus *Scholiaſtes* non vocat ſimpliciter παύθηρα, ſed παυθήριον ἰποκωμικῶς, id eſt, *parvum pantherem.* Interim vel inde conſtat pantherem cum pardali idem eſſe animal: cùm παυθήριον, vel λυκοπάνθηρ thos ideo nuncupetur, quod ex lupo & pardali procreari credatur, & ad illum facie, ad hanc pelle accedat, ut diſerte habet *Oppianus*. Hæc fortaſſe pluribus in *Geſnerum*, *Bodinum*, *Rutershuſium*, *Allatium*, & viros alios impenſè doctos; quibus παύθηρ nihil quidquam eſt, quàm animalculum a panthera toto genere diverſum.

Leopardi vox compoſita ſignificat animal ex pardo & leæna natum. *Plinius* in *Africa* naſci ſcribit, & à vulgari leone in eo differre, quod juba ſemper caret. *Leoni*, inquit, *præcipua generoſitas tunc, cum colla armoſque veſtiunt juba. Id enim ætate contingit ex leone conceptis. Quos verò pardi generavere, ſemper inſigni hoc carent.* Et paulo poſt, Africa *hac maxime ſpectat, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris.* Meminit & *Solinus*, ubi de pardis, *Quorum adulteriis*, ut ait, *coitibus degeneratur partus leænarum, & leones quidem procreantur, ſed ignobiles.* Et *Claudianus Panegyri* in *Manlii Theodori* Conſulatum,

Obvia fulminei propereas ad vulnera pardi,
Semivir permixto genuit, cum ferto leæna
Nobilioremuterum variis corrupit adulter.
His maculis patres referunt, & robore mares.

Si *Iſidoro* credimus, *Plautus* dicit *leonem cum parda, ut pardum cum leæna concumbere, & ex utroque coitu degeneres partus creari.* Sed pardam pro panthera, aut cum panthera coire leonem nemo dixit ante *Iſidorum*, qui hoc *Plauto* perperam imputat. Quin ex *Plinio* diſcere eſt adulterinum hunc coitum leoni tam eſſe odioſum, ut inultum non ſinat. *Odore*, inquit, *pardi coitum ſentit in adulteri leo, totaque vi conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur.* Quibus concinit *Philoſtratus* in *Apollonio* libri ſecundi capite ſeptimo, ubi, poſtquam leænarum cum pardis coitum deſcripſit, ſubjungit, τίκτουσι δὲν κρίσσιον ἀυτά, καὶ θηλάζουσι σκυλικαῖς λαχμαῖς, πλατάμῳσι ἀφημμένοις πρὸς θήρας· οἱ γὰρ φυσιῶντες τοῦτο οἱ λέοντες, διασπῶσι τὰ ἀνύμενα, καὶ ξαίνουσι τὸν στόμαχον ἐς τέλος, *pariunt maculoſas* (catulos:) *propterea illos in denſis virgultis occultatos nutriunt, ſimulantes ſe venationis cauſſâ abſcedere. Nam, ſi leones deprehenderint, catulos dilacerant, & ut ſobolem ſpuriam cædunt.* Hæc Veteres de leænarum cum pardo concubitu, unde novum monſtrum editur. Cui deſignando conficta videtur leopardi vox. Ad quam interim duo notanda. Primò illam ſerius uſurpari cœpiſſe, nempe *Conſtantini* ævo. Cum enim totis tribus ſæculis poſt *Chriſtum* natum in *Romanis* Scriptoribus nuſquam reperiatur, quarto & exinde paſſim occurrit.

Spar-

Spartianus in *Antonino Geta* ad *Conſtantinum Auguſtum*, *Urſi ſæviunt*, *leones rugiunt*, *leopardi rictiant*. *Lampridius* in *Heliogabalo* etiam ad *Conſtantinum*, *Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis*. *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio ad eundem *Conſtantinum*. *Ederunt ſub* Gordiano Romæ, *&c. tigres decem*, *leones manſuetos ſexaginta*, *leopardi manſuetis triginta*. *Fl. Vopiſcus*, his fere æqualis, in *Probo* ad *Ceſſum*; *Edidit deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. *Symmachus* libri quarti *Epiſtolâ* duodecimâ *Stiliconi*, *Cùm* Romanam *caveam leopardorum curſus impleverit*. Et libri ſeptimi *Epiſtolâ* quinquageſimâ nonâ *Decio*, *ſacram mihi literam* Julius *agens in verbis exhibuit*, *leopardorum munificentiam contumentes*. *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Leopardus caprea agreſtus ſanguinem bibit*, *& vim languoris evitat*. Item, *Quid dicam alios homines delectari*, *& illud ad eſcam ſumere*, *quod leopardus fugit? Paulinus* in *Ambroſii* vita, *Dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem locum*, *in quo fuderant*, *qui de Eccleſia triumphabant aſcendentes*, *graviter lanatos reliquerant*. Proinde *Ignatii ad Romanos* Epiſtolam, quam circumferunt, eo demùm ſæculo fuiſſe ſcriptam, vel ex hoc argumento colligas, quod leopardorum diſertè meminit. Ibi enim vir ſanctus inducitur ſic loquens, Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ, &c. ἐδεδεμένος δέκα λεοπάρδοις. *A* Syria *uſque* Romam *cum beſtiis pugno*, *vinctus cum decem leopardis*. Neque id vocabulum puto apud *Græcum* Scriptorem uſquam alibi extare. Vox enim eſt merè *Latina*, pro quâ *Græcè* dicatur λεοντοπάνθης, vel λεοντοπάρδαλις, quanquam neutrum legerim. Secundo, quamvis *leopardi* vox præciſè ſumpta animal ſignificet ex leæna & pardo natum, tamen καταχρηστικῶς pro pardo jam olim uſurpata eſt: ut in his *Fl. Vopiſci*, *edidit deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. Nam in *Syria* leopardi ex mixto femine nulli ſunt, ſed ſolum in *Africa*. Nec in ipſa *Africa* tam numeroſi occurrunt, ut *Romæ* potuerint edi per centurias. Neque aliud voluit *Symmachus*, cùm *Romanam caveam* ſcripſit *leopardorum curſus impleviſſe*. Itaque in his *Lampridii* in *Heliogabali* vita, *Ebrios amicos plerumque elaudebat*, *& ſubito nocte leones*, *& leopardos*, *& urſos exarmatos immittebat*, *ità ut expergefactis in cubiculo eodem leones*, *urſos*, *pardos*, *cum luce*, *vel*, *quod eſt gravius*, *nocte invenirent*; vocantur *pardi*, qui paulò antè *leopardi*. Ità in *Hieronymo* paſſim *leopardos* pro *pardis* uſurpari manifeſtum eſt: ut libro primo in *Jovinianum* capite decimo ſeptimo, ubi hæc citat ex *Cantico Solomonis*, *A cubilibus leonum*, *à montibus leopardorum*: cùm *Hebraica* habeant מהררי נמרים *à montibus pardorum*. Et paulò poſt ſic alludit ad locum *Jeremiæ* de pardo, *Fuge leopardorum montes*, *qui non poſſunt mutare varietatem ſuam*. Hinc in veteri *Gloſſario Latino-Græco*, in capite *De beſtiis*, *leopardus* eſt παίρδαλις. Quæ καταχρήσεις noſtris ſæculis ità invaluit, ut plebs hodie *leopardi* nomine nihil quàm *pardum* intelligat. Sunt, qui *Hebræos* jam olim putant leopardorum meminiſſe; quia in *Bereſcith Rabba* legunt ferè in fine Sectionis 77. היה לו כלב אנרין ואריה נמרין *Fuit illi canis agreſtis*, *& leo* παρδαλωτὸς, id eſt, *pardi maculis inſignis*. Quod animal quid aliud ſit, quàm leopardus? Sed hæc lectio, quamvis recepta & confirmata in *Jalkut* Sectione וישלח & in *Aruch*, Radice אנר, tamen falſa eſt; & legendum אריה איטרין, λέον ἡμιερῆ, *leo cicur*, qui agreſti cani opponitur; cum naturâ ſuâ canis ſit cicur, leo ferus. Itaque in eodem *Aruch* ſic legitur in voce איטרין. Ibi vide doctiſſimum *Buxtorfium Lexici Talmudici* pag. 126.

CAPUT NONUM.

De Urſis.

Urſo Hebræum *nomen à pilis*, *quia eſt animal hirſutiſſimum*. Septentrio *cur* Æthiopicè ደብ: dabub, & Urſa cœleſtis διὰ ζυλὴ Chald. *in* Heſychio. *Urſi ovibus quam infeſti*. *Urſi roſtrum*, *& amplexus quam terribiles*. *Urſi pedes anteriores manuum inſtar*. *Urſus ferus*, *triſtis*, *obſcuro vultu*, *& quaſi obcæcato*. *Cur* eadem Græcè ἄρκτος. *Locus de urſo* Eccleſ. 25. v. 24. *Varia lectio*, *utra præferenda*. *Urſorum eſt* βρυχᾶσθαι, ſævire, uncare, gemere, Hebraice הכה, Chaldaicè חמק. *Urſus*, *& ἄρκος unde dicti*. Ἄρκος quaſi ἀεργός, *quia pigrum animal*. Amos 5. v. 19. Leonem fugiens in urſum incidit. *Proverbium ex hiſtoria natum*. *Ejus Allegorica expoſitiones*. *Urſus inſidioſus*. *Nunquam eſt fidendum*. *Infinitivus* Hebraicè *pro Optativo*. *Urſâ orbatâ nihil ferocius*. *Idem de tigri*. *Urſa cur catulos amet ardentiùs*. *Origo fabulæ de urſæ partu informi*. *Urſa mare fortior & ferocior*. *Cum catulos habet*, *valde irritabilis*, *iis ademptus*, *implacabilis*. Prov. 28. v. 13. דוב שוקק urſus eſuriens. *Aliæ verſiones refelluntur*. *Lacta tauri cum urſa frequens*. *At* Eſ. 11. v. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur. *Monarchia* Perſarum *quomodo urſo ſimilis* Dan. 7. *Urſus quam vorax*. Perſæ *comati*. *Urſi montiſcolæ*. Perſarum *immanitas*. *Urſi quàm laſcivi*. *Coram urſis projici viatores*, *ut evadam*. *Beſtiis quarta* Dan. 7. *cur habeat urſi pedes*. *Urſi greſſus ſardas*, *ſed firmus*: *ita* Romani *imperii progreſſus*. *De quadrageno duobus pueris* Bethele *ab urſis dilaniato*. Bethelitæ *cur* Eliſæo *infenſi*. *De hujus calvitie nuga* Hebræorum. Bethel *à* Jordane *quantum diſtet*. *Calvitium cavillis quàm obnoxium*. *Coma infigne ornamentum*. Prophetæ *non immiſit urſos*, *ut privatam injuriam ulciſcerentur*. *Sylva prope* Bethelem. *Hiſtoria Allegorica expoſitiones*.

Urſum *Hebræi*, *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Æthiopes* דב *dob*, vel *dub* vocant. Radix דבב Hebraice *loqui*, vel *obloqui*, Arabice *repere* ſignificat, quæ parum videntur ad rem. Sed & *Arabice* دبب *dabiba* eſt *piloſum habere faciem*: unde دب *dabbon*, vel دبب *dababon*, *faciens pili* & *villi*; & أدب *adabbo* eſt *facie piloſus*, aut in genere *villoſus* & *hiſpidus*, ut أزب *azabbo*. Quod in omnibus feris urſorum eſt maximè proprium. Hinc *Philoſophus*, *De partibus animalium* libri ſecundi capite decimo quarto, Ὅσοις δὲ τὸ ζῶμα δασὺ λίαν πεπέφυκε (ἢ φύσις) τούτοις ἐκδυσὶς ἴσχει τὰ περὶ τὸ κέρας· ὅσοι δὲ ἔχει τὸ ἄγριον συμβέβηκε. *Quibus naturâ corpus factum valde piloſum*, *illis parum eſt cauda*; *ut in urſis contigit*. Et *Plinius* libri undecimi capite quinquageſimo, *Cauda parva villoſis*, *ut urſis*. Et *Oppianus* libri tertii *Cynegeticôn*, verſu 141.

Δάχνῃ μὲν πυκινὴν ἀνεπίκλωτοι ἀμφιέλυντο,

Villo quidem denſo & aſpero urſi veſtiti ſunt. Et v. 170.

Ναὶ μὴν χειμερίην πανυπόρκα δείδιε ἐρεμνὴν,

Καὶ λαῖτμα πᾶς ἴσκε, —

Sanè hybernum imperium (urſa) *maximè timet*, *quantumvis ſit hirſuta*. Neque aliter *Poeta* vetuſtiores. *Homerus Hymnicus* de *Baccho* inter *Tyrrhenos* latrones,

Ἄρκτοι ἰκέλοισι λασιαύχενες. —

Urſum fecit hirſuta cervice. *Orpheus*, ſeu *Onomacritus* verſus, de *Ancæo Arcade Argonauticôn* verſu 199.

Αὐτὰρ ἄρκτοι λάσιον φίλησιν ἀμπίσχετο δέρμα,

Sed hirſuta urſi pelle pectus indut. Ovidius *Metamorphoſeon* lib. 2. Fab. 5. de *Calliſto* in urſam mutata,

Brachia cæperunt nigris horrere ſetis villis.

Et libri tertii Fabulâ quartâ de *Aphyana Centaure*,

Fuſus in Oſſa villoſis pellibus urſa.

Et lib. 13. Fab. 8. *Cyclops Galatea* offerendos invenit,

Villoſa catulos ſummus in montibus urſa.

Seneca in *Oedipo*,

Nulla villoſis feritas in urſis.

Statius libro ſexto *Thebaidos*,

— ſic biſpida turpes
Pralia villoſis ineunt complexibus urſi.

Veterum *Poetarum Cataleƈta*,

O non candidior puella Mauro!
Urſis aſperior, pilioſiorque.

Urſum igitur veriſimile eſt *Orientales* à villorum hirſutie, דוב *dob*, appellaſſe. Sic in *Etymologo*, Δαῦλλις ἄρκτος *Daſyllis, urſus*; quia δασὺ, id eſt, *hirſutum* eſt animal. Nec deſunt, qui eodem referant *Germanicum urſi* nomen **Beer** / vel **Baer** / & *Anglicum* **Bear**; quia in *Phavorino* Βηρὸς eſt δασύ. Nota obiter *Æthiopes* à Nomine דב: *dob*, id eſt, ab urſa cœleſti, quam in extremo Horizonte vident, *Septentrionem* appellare דבוב: *dabub*. Exempla vide in Paraphraſi *Æthiopica Cant.* 4. *v.* 16. & *Luc.* 13. *v.* 29. & *Liturgia* fol. 175. d. Unde בדבוביאן: *dabubavian*, Ἀρκτικὸς, ſeu *Septentrionales*. Apoc. 21. v. 13. Eſt & *Aſtronomicum* vocabulum δαῦλλι in his *Heſychii*, Δαῦλλι, ἄρκτος, Χαλδαῖοι, ſed corruptum. *Chaldæis* enim דוב עלאה *dob ilaa*, *vel* דוב עלי *dob illai*, eſt *urſa ſuperior*, id eſt, *cœleſtis*. Quomodo cœleſtes aquas vocant מיא עלאי *aquas ſuperiores Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres *Gen.* 1. *v.* 6. Et cœlum ipſum *David* עליות *Pſ.* 104. *v.* 13.

Urſi prima mentio in his *Davidis* ad *Saulem*, 1 *Sam.* 17. *v.* 34. *Cum paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui, & veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem e grege, egrediebar in eum, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: & in me inſurgentem, maxilla arripiam, percutiebam, & necabam. Et tam leonem quam urſum percutiebat ſervus tuus*, &c. Quæ jam (*a*) explicavimus in Tractatu *De leonibus*. Tantùm hic obſerva tam urſos quam leones ovibus eſſe infeſtos. Ita enim *David*, *Cum veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem è grege.* Quod fit noctu maximè, quandoque ſub Auroræ tempus: unde *Valerius Flaccus* libro ſecundo *Argonauticôn*,

(a) *Cap. 4. ſupra, pag. 745. lin. 62. &c.*

Albet ager, notiſque truces ab ovilibus urſi,
Tella domeſque petunt. —

Quandoque ſub veſperam. Proinde *Horatius Epoda* decimâ ſextâ de *Elyſiis* campis inter cætera hæc habet,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Porrò *Oppianus* urſo tribuit

Κάπαρον, ὀλόμβιον, ταναὸν τόμα,
uſperum, exitioſum, patulum os, ex quo *David* ovem abreptam tanquam ex barathro eruebat. Et in *Davidem* inſurgebat urſus, nempe in poſteriores pedes, ut eum priorum amplexu ſuffocaret & contereret, juxta illud *Statii* nuper citatum,

Pralia villoſis ineunt complexibus urſi.

At illum, maxilla aut mento arreptum, ut à morſu cohiberet, *David* paſtorali pedo impetebat, & confodiebat. Atque id quidem periculoſum eſt urſis roſtrum attentare, & corripere. Et *Martialis* illud notum eſt libri ſexti *Epigrammate* 64.

— rabido nec perdutus ore
Fumantem naſum vvvi tentaveris urſi.

Sed immenſum fuit *Davidis* robur, ita ut brachiis ſuis arcum chalybeum contriviſſe legatur *Pſalm.* 18. *v.* 35. Nec dubium eſt, quin Deus, qui virum illum, ſibi unicè charum, ad majora ſervabat, in his pugnis ei adfuerit peculiari ratione. Quod his verbis ipſe aſſerit verſu trigeſimo ſeptimo, *Dominus, qui me eruebat de manu leonis, & de manu urſi*, &c. In leone quid ſit *manus* jam (*b*) docuimus. In urſo res multò plànior, cujus pedes anteriores manuum formam imitantur. Hinc *Ariſtoteles* de phoca, *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Ἔχει τὲ πόδας ὁμοίως χέρσιν, ὥσπερ καὶ αἱ ἄρκτοι. *Pedes habet manibus ſimiles quales ſunt urſi pedes.* Et *Oppianus*, urſos deſcribens *Cynegeticôn* libri tertii verſu 144.

(b) *Cap. 4. ſupra, pag. 734. lin. 4. &c.*

Χεῖρας χερσὶ βροτῶν ἴκελοι, πόδας ἠδὲ πόδεσσι,
Manus hominum manibus ſimiles, & pedes pedibus. Et ejuſdem libri verſu 174. de urſa, quæ hyeme in ſpelunca latens ab eſu abſtineat,

Καὶ, βίου χατίζουσα, πόδας χοῦσὶ τε λιχμᾶται,
Et, cibo carens, manus, pedeſque lingit. Et libri quarti verſu 413. ubi deſcribuntur urſi venatorum retibus impliciti.

— μάλα γὰρ τότε Θυμὸν ἐγείρει,
Ἄρκτος, καὶ γενύεσσι, καὶ ἀγχαλίῃσι παλάμῃσι.
Tunc enim maximè furunt urſi, & maxillis, & aſperis manibus. Et paulò infra.

Ἀλλὰ τότε κρατερός τις ἀνὴρ παλάμῃ ἐπίδησεν
Ἄρκτου δίξιτερὴν, χείρωσι δὲ πᾶσαν ἰοιήν.
Tum autem robuſtus aliquis vir, dextrâ urſi manu devinctâ, ſedat omnem ejus impetum. Ovidius quoque de *Calliſto* jam urſa,

Qualeſcunque manus ad cœlum & ſidera tendit.

Neque eſt, quod quis putet hanc κατάχρησιν *Poëtis* fuiſſe peculiarem. Idem enim ſequutus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto; *Invalidiſſimum*, inquit, *urſo caput, quod leoni fortiſſimum. Ideo, urgente vi, præcipitaturi ſe ex aliquarupe, manibus eo operto jaciuntur.* Et *Ælianus* libri ſexti capite tertio, *Per totos quadraginta dies ſine cibo & alimento manet. Et ſufficit illi interim τὴν ἀνὴν δεξιὰν περιλιχμᾶσθαι, dextram manum circumlingere.* Ut ſuprà *Oppianus*,

— χεῖράς τε λιχμᾶται.

Et *Plutarchus*, *De cauſſis naturalibus* Quæſtione 22. Διὰ τί τὴν ἄρκτον φασὶ τὰς χεῖρας γλυκυτάτην ἔχειν, τὰς δὲ φαγεῖν ἡδίστας; *cur urſi manum dulciſſimam, & carnem illius eſus gratiſſimam eſſe perhibent?* Et paulò poſt, Παῖζ ταῖς ἰσχυρόταις βαδίζουσα χρῆται, καὶ τῷ χρῶτι, καὶ ὡς χεῖρι ἀντιλαμβανομένῃ. *Pedibus anterioribus in ingreſſu, & curſu utitur, & iiſdem tanquam manibus apprehendit.* Et quæſtione 28. Μάλιστα ἰσχύουσι ταῖς χερσὶ, ῥήγνυσι, καὶ διασπᾷ τὰ βρίχια. *Cum manibus maximè valeat, ita laqueum diſcerpit, & diſrumpit.* Item, καὶ ταῖς χερσὶν ἅμα χρῆται, καὶ τῷ στόματι. *Et manibus, & ore ſimul utitur.* Neque aliter loquuntur *Arabes*. Ut *Alkazwinus* in deſcriptione pugnæ urſi cum tauro,

فاذا اقطعه البقر استلقي
ويجعل يديه قرنيه ويعضه عضا شديدا

Et cum à tauro cornu petitur, ſupinum ſe ſternit, & manibus cornua ejus arripiens mordet eum morſu valido. Et *Aſſarafi* apud *Abenbitarem*,

دب هو
حيوان معروف شبيه الخنزير في فرطسه
وخلقته الا ان يديه ورجليه كيدي
الانسان ورجليه *Urſus eſt animal notum; roſtro & formâ porco ſimile, niſi quod manus habet, & pedes inſtar manuum, & pedum hominis. Et Damir,*

واذا جاع يمص يديه ورجليه ويندفع
عنه بذلك الجوع *Et cum eſurit, exſugit manus ſuas, & pedes ſuos, & hac arte famem à ſe repellit.* Item

والاثني

والاثني اذا انهزمت دفعت جراءها بين يديها

Et fœmina, cum fugit, manibus catulum ſuum propellit.

Plutarchus in libro *De amore erga liberos* urſum dicit eſſe ἀγριώτατον, καὶ ἀνυβριστότατον θήριον, *animal maximè ferum & turicum.* Unde eſt, quod urſos *Poetæ triſtes* vocitant. Et in *Statio* libro ſecundo *Achillem* legitur *Achilles*

— triſtes turbare cubilibus urſos.

Et iiſdem tribuit *Oppianus Cynegeticôn* libro tertio,

Μορφὴν ἐν ἀγαυῇ παναμειδήτοιο προσώπου,

id eſt, ad verbum, *Formam maximè blandam facieſque a riſu prorſus alienas.* Quo reſpiciens *Sirachides Eccleſ.* 25. (al. 24. 23.) Πονηρὰ, inquit, γυναικὸς ἀθλιοῖ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ σκυθοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκος. *Nequitia mulieris immutat aſpectum ejus, & obtenebrat vultum ejus ut urſus.* Nam ut hilaritas vultui videtur lucem addere, contrà ira & moroſitas illum obſcurat & obnubilat, ut jam (c) in capite *De leone* docuimus. Vulgatus, *Obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus.* Quod ad urſos referunt, de quibus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Oculi eorum hebetantur crebro, quos maximè cauſa favos expetunt, at convulneratum ab apibus levet ſanguine gravedinem illam*, qua ſcilicet oculi hebetantur. *Solinus* id ipſum imputat lucis deſuetudini, cum in ſpelunca diu latuerint. *Enixa*, inquit, *urſa quaterno latent meaſibus. Mox egreſſa in diem liberum tantam patiuntur inſolentiam lucis, ut pues obſitas cæcutiat.* Quo pertinere puto, quod *urſus* vocatur *Græcè* κνωπὸς, κνῶπες, & κνῶψ· nam κνὼψ eſt *cæcus. Heſychius*, Κνωπὸς, ἄρκτος, ὑπὸ ἀνυπνίας. Idem Κνῶπες, ἄρκτοι, Μακεδόνες. *Suidas*, Κνὼψ, τυφλός. Tamen prior interpretatio videtur præferenda; quia in *Græco* textu *Sirachidæ* non legitur τυφλοῖ, *obcæcat*; ſed ζοφοῖ, *obtenebrat, obſcurat. Syrus* reddit ܟܡܟ & *Arabs* يسود *denigrat.* Sed iiſdem, pro ὡς ἄρκτος, vel ὡς ἄρκος, *ut urſus*, legerunt ὡς ἑλὼς, *ut ſaccus*, vel ὡς ζάκκος, *ut ſaccum*, quomodo habent multæ editiones. Et *Vulgata* verſio ex utraque lectione ſic conflata eſt, *obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus & tanquam ſaccum oſtendit.* Quaſi mulier nequam vultum obtenebrare & denigrare dicatur inſtar ſacci cilicini, qualis ſolet in luctu geri. Unde *Apocal.* 6. v. 12. Καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος, *Et Sol niger ſactus eſt, ut ſaccus cilicinus.* Atque id quidem ferri poteſt. Videtur tamen convenire magis, ut moroſi vultûs nubila conferantur cum urſorum παναμειδήτοις προσώποις. Itaque in optimis editionibus, quales *Complutenſis*, *Antverpienſis*, *Camerarii*, *Stephani*, *Pariſienſis* nupera, legitur, ὡς ἄρκος, vel ὡς ἄρκος, unde factum ὡς ζάκκος, adſcito *Sigma* ex præcedenti vocula ὡς.

Ut Leones, pardos, pantheras, ita etiam urſos, βρυχᾶσθαι *rugire* dicit *Pollux.* Proinde φοβερὸν βρυχὴ *terribilis rugitus* urſo tribuitur ab *Oppiano.* Quod ſequutus *Hieronymus* ita habet *Eſ.* 59. v. 11. *Rugiemus quaſi urſi omnes.* Alii recentiores, *fremuimus, clamavimus, vociferati ſumus. Latinum* eſſet *ſevimus. Sevire* enim urſorum proprium. *Virgilius* libro ſeptimo Æneidos,

— atque in præſepibus urſi
Sevire, & formæ magnorum ululare luporum.

Spartianus in *Antonino Geta*, *Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, urſi ſævunt.* Aliis *minare* id ipſum eſt; quia in auctore Poematii de *Philomela* legerunt,

Dum lynces orrendo fremunt, urſus ferus uncat.

Sed ea vox, ut plures aliæ in eodem Poematio, mihi eſt valde ſuſpecta, quia ὀγκᾶσθαι *uncare* aſinorum eſt. Proinde ſequitur non multò poſt,

Querula curres, tardas rudet, uncat aſellus.

Sevire de urſo *Hebraicum* eſt זמר. Ita enim *Eſaias*, ubi ſuprà, נהמה כדובים כלנו *Sevimus ut urſi nos omnes.* Sed vox non eſt urſo propria. Nam & de canis ululatu dicitur *Pſ.* 59. v. 7. 15. יהמו ככלב Et de gemitu columbarum, *Ezech.* 7. v. 16. כיוני הגאות כלם הומות. Et de tumultu viſcerum *Jerem* 31. v. 20. Et de maris fremitu pluſculis locis. Ita ut videatur eſſe vox ad omnem ſtrepitum generalis. Hic habent *Græci* Interpretes, Στενάζωσιν ὡς ἄρκοι, *Gemant ut urſi.* Non malè, ſi perſonam non mutâſſent. Videtur enim urſorum vox habere aliquid gemebundum. Unde *Horatius* ſuprà jam citatus,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Et *Ovidius* de *Calliſto* in urſam mutata,

Aſſiduæque ſuos gemitu teſtata dolores.

Et *Faſtorum* libro ſecundo de eadem,

Et gemuit, gemitus verba parentis erant.

Itaque *Sevimus ut urſi nos omnes*, id eſt, gemitu noſtro ſævientes urſos referimus. Proinde ſequitur, *Et ut columba gemendo geminas.*

Eſt & alter Scripturæ locus, quem ad urſi βρύχημα multi referunt, nempe *Proverb.* 28. v. 15. ארי נהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל qui ſic reddendus ex mente *Salomonis*, *Leo rugiens, & urſus* βρυχώμενος, *ſæviens eſt dominator improbus in populum tenuem.* Sed ibi דוב שוקק aliud eſſe infrà dicetur. Hic igitur ſolum addimus rem a *Lexicographis* nondum obſervatam, quod quidem ſciam, nempe id ipſum ſignificari Verbo חמס, quod alioqui *rapere* eſt. Ita uſurpatur in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, תורין נעין אריוָתא נהמין דובין חטפין איטרין פעיין נמרין בעין, id eſt, *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi ſæviebant, agni balabant, pardi ululabant.*

Ut *bos Græce* βῦς à boatu, ſive mugitu dictus eſt: ita *urſum* à voce ſua *Lucam* appellarunt, fortaſſe etiam *Romani.* Id ſibi volunt hęc *Varronis*, quæ immerito *Geſnerus* ut mendoſa rejicit: *Urſi* Lucana *origo, vel, unde illi, noſtri ab ipſius voce.* Quod mihi fit veriſimilius quam *urſum* dici quaſi *orſum*, aut *ab urgendo.* Nec magis arridet recentium *Græcorum* conjectura, ἄρκος dici παρὰ τὸ ἀρκεῖν, vel, quod idem eſt, ἱκανεῖν, quia eſt ἱκανῶν ἑαυτῷ ζῶον, *animal ſibimet ſufficiens*, cum hyeme diu vivat ἐκ τοῦ ἐκ τοῦ σώματος τροφῆς, *abſque externo alimento.* Quin ἄρκος dici videtur quaſi ἀργός, id eſt, *piger.* Pigerrimum enim eſſe animal docet φυλάττει tempus, quo urſa per plures menſes præ nimia pinguedine βαρεῖα, καὶ ναρκώδης, καὶ δυσκίνητος ἄνω, manet in antro prorſus immota, donec emaciata priſtinas vires recuperet. Rem referunt *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Plinius*, *Solinus*, *Plutarchus*, *Ælianus*, *Tzetzes* in *Heſiodum*, atque alii magno numero. Unde eſt, quod qui in *Hexaemeron* ſcripſerunt, *Baſilius* Homilia nona, & *Euſtathius* pagina 35. urſæ deſcriptionem ſic ordiuntur: Νυθρὰ ἡ φύσις τῆς ἄρκτου, *Pigra eſt urſæ natura.* Ut meritò dicatur ἀργός, vel ἄρκος, κ & γ permutatis: quæ literæ ſunt prope ejuſdem ſoni & tam facile permutabiles, ut in *Alphabetho* C *Latinum* occuparit locum τοῦ γάμμα. Unde *Auſonius*,

— Gamma vice ſumſit priſci C.

Periculum ab urſo non multò minus quàm à leone imminere his verbis inſinuat *Amos* capitis quinti verſu decimo nono, *Quomodo ſi quis fugiat leonem, & occurrat ei urſus.* Quæ videtur eſſe Proverbialis locutio, vel ex aliquo eventu ſingulari nata, vel ex eo quod ſæpe accidit; quale eſt vulgatum illud,

Incidit in Scyllam *cupiens vitare* Charybdim.

Et verò huc referri poſſunt *Arabum* hiſtoriolæ, aut fabellæ verius, quas hic proferre non pigebit. *Alkazeinius* in libro *Mirabilium* أسن قصن انسانا فهرب والتجا الي شجرة فاذا علي بعض أغصانها دب يقطف ثمرها فجا الاسن

(c) Cap. 11. *ſupra pag. 728. lineâ 6ta.*

علي الحيلة اقدر منا فعلقا له فتشبث
حتي وجد ثقبا فوصل اليه ثم الي
الفضا فتخلص وخلصهما

Vir quidam, à leone fugiens, in puteum incidit, in quem etiam poſt eum decidit leo. In eodem puteo erat etiam urſus, cum dixit leo, Quamdiu hic fuiſti? Reſpondit urſus, Per aliquot dies, itaque fames me enecat. Regeſſit leo, Ego & tu comedamus hunc hominem, ne falſemur. Reſpondit urſus, At, cum fames nos urgebit, quid faciemus? Itaque in ea ſententia ſumus, ut illis uterque juremus nos eum intactum relicturos, ut cogitet de liberatione noſtra, & ſua: ita enim ingenio nobis præpollet. Quod cum illi juraſſent, non deſtitit is, donec foramen reperiſſet, per quod in locum ſpatioſum devenit, atque ita liberatus etiam eos liberavit. Has fabellas ideo protulimus in re ſeria, cum quia habent ſuos lepores, tum quia docent etiam apud *Arabes* id haberi tralatitium, ut quis leonem fugiens in urſum incidat. *Rabbi Eliezer* capite trigeſimo ſeptimo id refert ad *Jacobum*, qui, poſtquam *Labanem* effugiſſet, incidit in *Eſavum*. *Hic leo*, inquit, *fuit* Laban, *quo* Jacobum *inſequutus eſt, ut eriperet animam ejus. Urſus autem fuit* Eſau, *qui ſteterit in via inſtar urſi, ut interimeret omnem advenientem, matrem cum filiis. Leo habet verecundam faciem, urſus verò non*, &c. *Hieronymus* in hunc locum de *Chaldæis* & *Medis* ita exponit, *Fugientibus à facie* Nabuchodonozor *leonis occurret* Aſſuerus *urſus, ſub quo* Eſther *narratur hiſtoria. Sæve, deſtructo* Aſſyriorum & Chaldæorum *imperio*, Medi Perſæque *conſurgent*. Sed *Kimchius* ſimplicius, תצאו מצרה אל צרה *Ab una angustia in aliam devenietis*. Et *Aben Ezra*, אם ימלט מרעש אורת לא ימלט מרעש אחרת כאשר ינוס כי הוה עלי הוה תבוא *Si malum unum evadat, non evadet aliud, cùm fugerit; quia calamitas calamitatis ſuperincidet*. Tale aliud *Apoc.* 9. *verſ.* 12. Ἡ Οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχονται ἔτι δύο Οὐαὶ μετὰ ταῦτα. Et *Apoc.* 11. *verſ.* 14. Ἡ Οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἡ Οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ. Et *Eſ.* 24. *verſ.* 18. *Et erit, ut fugiens ab auditu pavoris incidat in foveam, & qui aſcendet è medio fovea capiatur laqueo.* Vide & *Jerem.* 48. *verſ.* 44.

In urſo duo timentur, verſutia, & ferocitas. Verſutiam illi tribuo, quia inſidioſum, & fraudulentum eſt animal, quodque, inſpeciem cicuratum, & manſuefactum, ad ingenium ſuum ſubinde redit, & incautos homines aggreditur, adeoque necat. Hinc *Jeremias* Thren. 3. v. 10. דוב ארוב הוא לי *Urſus inſidians eſt mihi*. Et *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Urſo inſidiam licet, ut Scriptura ait, eſt enim plena fraudis fera*. Et *Baſilius*, ubi ſuprà, Νυθρὰ ἡ φύσις ἡ ἄρκτου, ἰδιότροπος, καὶ τὸ ἦθος ἄπιστον βηθὶ ἐυδιάνιστ. Quæ non malè ſic reddit *Jo. Argyropylus*, *Pigerrima eſt urſæ natura, ſolitaria, ingenii latentis, ac doloſi, profundeque tecti. Plinius* quoque libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Nec alters animalium in maleficio ſtultitiæ ſolertior*. Hinc *Oppianus* urſos appellat

— γένος αἰολόζωλον,

genus verſutum, & iis tribuit

— δολερὸν κέαρ αἰόλον ἦτορ,

cor ſubdolum, verſatum pectus. *Adamantius* quoque in *Phyſiognomonicis* δολίαν *doloſam* deſcribit. Quo pertinet *Arabicum* قارة *kara* (unum è variis nominibus, quibus *urſam* indigitant *Arabes*.) Fit enim

الاسد وافترش تحتها ينظر نزول
الانسان ليأكله فنظر الي الدب فاذا
هو يشير باصبعه الي فيه يعني
اسكت ليلا يعرف الاسد اني ههنا
فبقي متحير بين الاسد والدب وكان
معه سكين صغير فاخرجه وقطع به
بعض الغصن الذي عليه الدب حتي
لم يبق منه الا اليسير فانكسر
الغصن بسبب ثقل الدب عليه وسقط
الدب الي الارض فوثب الاسد عليه
وتصارعا زمانا ثم الاسد غلبه وافترسه
ورجع عن الانسان فنزل الانسان من
الشجر وذهب شالما

Leo comendit ad' quendam hominem. Is, fugâ ſibi conſulens, confugit ad arborem, cujus ramus urſus inſidens fructus ejus decerpebat. Quæ ſe conferens leo ſub arbore decubuit, certus expectare hominis deſcenſum, ut eum devoraret. Homo interim, viſo urſo, digito ad os admoto, ipſi innuit, quaſi dixiſſet, Tace, ne leo me hic eſſe ſciat. Et inter leonem & urſum remanſit valde attonitus. Donec edulio gladiolo, quem ſecum habebat, ramum, cui innitebatur urſus, ita ſecuit, ut nonniſi parum ſupereſſet. Atque, urſi pondere confracto ramo, is in terram decidit. Et cum in illum inſiliſſet leo, aliquamdiu colluctati ſunt, donec leo victor urſum diſcerpſit, & dimiſit hominem, qui ex arbore deſcendens abiit incolumis. En ejuſdem farinæ fabellam alteram ex libro, cui titulus, الانكيا عرب *Solertes*, cujus auctor *Ibnolgiauzi*!

رجل من الاسد فوقع في بير
ووقع الاسد خلفه فاذا في البير دب
فقال له الاسد منذ كم انت ههنا قال
منذ ايام وقد قتلني الجوع فقال
له الاسد انا وانت ناكل هذا
الانسان وقد شبعنا فقال له الدب
فان عاودنا الجوع فما نصنع وانما
الراي ان نخلق له انا وانت لا نوذيه
ويتعيل في خلاصنا وخلاصة فانه

enim à Verbo ארב quod ſignificat *ex occulto captare, & invadere prædam.* Vide Cl. *Golii Lexicon* pag. 1979. *Martialis* etiam libri ſexti *Epigrammate* 64. docet non fidendum eſſe urſo.

Sit placidus licet, & lambat digitoſque manuſque. Et Geſnerus, *Capta aliquando mansuescunt*, &c. *ſed facilè concitantur, & commota ſæviunt, ac perimunt homines.* Et paulò poſt, *Infidelem certe & malignam iniquæ beſtiæ naturam ipſe expertus ſum aliquando. Berne* ſcilicet, ubi urſus, manu per caveæ clathros injectâ, *Geſneri* manum pene corripuit. Quomodo alius ibidem viri juxta clathros ſtantis brachium à thorace per vim extraxerat.

Ferocia quoque urſi maxima eſt, ſed in orbitate inprimis, & in fame. *Hieronymus* in *Oſeam* lib. 3. cap. 13. *Ajunt, qui de beſtiarum ſcripſere naturis, inter omnes feras nihil eſſe urſâ ſævius, cum perdiderit catulos, vel indignerit cibo.* Conſtat utrumque ex Scriptura. Et prius quidem illud, urſam catulis orbatam eſſe ferociſſimam, in tribus legitur locis. Primus eſt 2 *Sam.* 17. *verſ.* 8. ubi *Chuſas Abſalomo* dixit, *Noſti patrem tuum, & viros ejus, quod fortes ſint, & amari animo* (id eſt, *exacerbati*) כדוב שכול בשדה *ut urſa orbata in agro.* Graeci ἄρκῃ ἀμετρῷ ἠτιαωμένῃ ἐν τῷ πεδίῳ, & Vulgata, *velut ſi urſa raptis catulis in deſertis ſæviat.* Ad quæ verba *Kimchius*, כדוב שכול שהוא סר נפש כשדרנו לו נורותיו והוא נלחם עם אדם אשר יפצא בחוקה וכמרורת לב *Ut urſa orbata, quæ amaro eſt animo, cum ipſi occiderunt catulos ſuos, & quemcunque hominem invenerit, oppugnat cum robore, & animi amaritudine.* Secundus *Prov.* 17. *verſ.* 12. *Occurrere urſæ orbatæ virum, & non ſtulto in ſtultitia ſua. Occurrerè virum*, id eſt, *Occurrat vir:* ut *Prov.* 12. *verſ.* 7. *Subvertere* (Deum) *impios, & non ſint*, id eſt, *Subvertat Deus.* Et *Prov.* 15. *verſ.* 22. *Diſſolvere* (Deum) *cogitationes abſque conſilio*, id eſt, *Diſſolvat Deus.* Senſus igitur eſt, urſa orbata nihil videri atrocius, tamen viro fatius eſſe, ut urſæ orbatæ occurrat, quàm ſtulto in ſtultitia ſua. Rectè *Theodotion*, Συναντῆσαι ἄρκῃ ἠτιαωμένῃ ἀνδρὶ & Vulgatus, *Expedit magis urſæ occurrere raptis ſatibus.* Reliqui Interpretes, *Graci, Chaldæus, Syrus*, & *Arabs* abeunt in diverſiſſima. Tertius locus eſt *Oſ.* 13. *verſ.* 8. *Occurram eis ut urſa orbata, & diſlacerabo præcordia eorum.* Ubi *Hieronymus*, *Occurram eis quaſi urſa raptus catulis.* Quæ vera eſt interpretatio. Falluntur enim *R. Leon* in *Samuelem*, & *R. Salomo* in *Proverbia*, & *Oſeam*; quibus דוב שכול non eſt *urſa orbata*, ſed *urſa orbans*, ſeu *orbos faciens*; cùm & forma Nominis huic interpretationi repugnet, & Scripturæ perpetuus uſus. Sic de ovibus dicitur *Cant.* 4. *verſ.* 2. & 6. *verſ.* 5. *Quæ ſunt omnes gemellipare* ושכולה אין בהם *& orba non eſt in eis.* Et *Jerem.* 18. *verſ.* 21. ותהינה נשיהם שכולות ואלמנות *Et ſint uxores eorum orbatæ & viduæ.* Neque enim poteſt aliter reddi. Itaque pari ratione דוב שכול eſt *urſa orba.* Et ſenſus quoque eſt multò aptior, quia ſi dicas *urſam orbantem*, vel *orbos facientem*, hoc Epithetum non erit διαιρετικὸν quia omni urſo convenit, ut orbos faciat, cum occaſio ſe offert. Sed paucis id contingit, ut orbentur raptis catulis. Neque verò dubium eſt, quin tum ſint ferociores, quomodo & aliæ feræ. Quod de tigri *Poëta* paſſim ingeminant. *Seneca* in *Medea*,

Ut tigris orba gnatis
Curſu furente luſtrat,
Gangeticum *nemus*, &c.

Martialis libri tertii *Epigrammate* 44.

Non tigris catulis citata raptis,
Non diſpſas medio peruſta Sole,
Non ſic ſcorpius improbus tumetur.

Statius Epicedio in *Glaucum Melieris* libro ſecundo *Sylvarum*,

— citiùs me tigris abactis
Fœtibus, orbatique velint audere leones.

Et libro quarto *Thebaidos*,

— raptus velut aſpera natis
Prædatoris equi ſequitur veſtigia tigris.

Et libro decimo,

— ſic aſpera tigris
Fœtibus abreptis Scythico *deſerta ſub antro.*

Claudianus libro tertio *De raptu*,

Arduus Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates,
Cujus Achemænio *Regi ludibria natos*
Avexit tremebundus equo: ſurit ulta mariti
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Diſpergit maculis.

Quin contendit *Kimchius* cauſam eſſe peculiarem, cur ut la catulos diligat ardentiùs, & alius ferè ſit ferocior iis amiſſis: quam ita effert in *Oſ.* 13. *verſ.* 8. ובזקרו דוב שכול ואלא אסר ארידו או נסר שכול אומרים כי הדוב כשתלד תלד כמו התיכרת בשר כי הולד מכוסה כולו בהולדו בשליא עבה מאד והדוב מלחכת השליא וחותכת מעט מעט כדי שלא תזק לולד והיא יניעה בזה מאד עד שתעביד כל הבשר ויצא הולד ולפי שטרחה והרבה בו היא כורת נפש יותר כשיהרגו אותו *Prophetam ajunt ideo urſa potius quam leæna, aut panthera orbata meminiſſe, quia quod urſa partu emiſit, eſt tanquam fruſtum carnis; cum fœtus in denſa valde ſecundina totus lateat. Et ſecundinam illam urſa deliget, & paulatim abſcindit, ne fœtui noceat. In quo cum plurimum fatigetur, donec totam illam carnem exemat, atque ex ea fœtus prodeat, propter laborem in eo inſumptum, dolet acerbius, cum catuli illi occidantur.* Quod accidit vero propius, quam quod fabulantur plerique Veteres: in his (*d*) *Ariſtoteles*, (*e*) *Horus*, *Virgilius* apud (*f*) *Gellium*, (*g*) *Ovidius*, (*h*) *Petronius*, (*i*) *Plinius*, (*k*) *Plutarchus*, (*l*) *Pollux*, (*m*) *Ælianus*, (*n*) *Solinus*, (*o*) *Oppianus*, (*p*) *Galenus*, (*q*) *Clemens*, (*r*) *Ambroſius*, (*s*) *Iſidorus*, (*t*) *Phile*, (*u*) *Damir*, urſas parere maſſam informem, quæ lambendo paulatim formetur, & figuretur. Quam ſententiam viri doctiſſimi (*x*) *Scaliger* (*y*) *Camerarius*, (*z*) *Andreas Laurentius* (*a*) *Matthiolus* (*b*) *Dalechampius*, (*c*) *Voſſius* partim indè ortum habuiſſe volunt, quod craſſæ admodum ſint urſarum ſecundinæ; partim inde, quod fœtus ſuos accuratè lambant. Id verò eſt, quod ſcribit *Kimchius*. Non tamen inde ſequitur, urſam erga catulos ſuos teneriùs affici, cùm reliquis quoque feris id ſit inſitum, ut fœtus ſuos lambant, & ſummo ſtudio delingant. Sed quatuor hic obſervanda. 1. Urſum eſſe animal longe ferociſſimum, quod nemo neſcit. 2. Fœminam in hoc genere ferociorem, & fortiorem eſſe mare. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 1. de panthera, & urſa; Τετάρτη δ' ἡ θήλεια *Jonaî ἄσαι ἀνδρειοτέρα. Plinius* lib. 11. cap. 49. *Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis.* Hinc *Plutarchus* ubi ſuprà, Ἡ δὲ ἄρκτος ἀγριώτατον, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἀνθρωποκτονώτατον θηρίον, *Urſa autem animal eſt maximè ferum & tetricum.* Urſa, inquam, non urſus. *Philoſtratus* itidem *Apollonii* ſui lib. 2. cap. 7. Τοῖς τε ἄρκτοις ἐνθυμοῦμαι μᾶλλον ὡς ἀγριώταις θηρίοις εἶναι, *Urſas inprimis animad verto, qua cum ſint ferarum ferociſſimæ*, &c. 3. Urſæ eum habet catulos plus meſſe feritatis. Ita aſſerit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 18. Χαλεπαὶ δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἄρκτος δὲ καὶ τὸ ἄνδρειον, ὥσπερ καὶ αἱ κύνες ἀπὸ τοῦ ἐναντίου. *Urſa à catulis ſuis ſunt aſperiores, ut & canes.* Hinc *Ovidius Metamorphoſeon* libro decimo tertio Fabulâ octavâ.

— fœta truculentior urſâ.

4. Unde urſam colligere eſt, raptis catulis aut occiſis maximè ferocire, atque immanem in modum. Quod teſtantur Sacri Scriptores. Et è *Patrum* choro inprimis *Cyrillus* in *Eſaiam*, cujus verba ſunt: (*d*) Φασὶ γὰρ p. 534. ἀπὸ τοῦ

(*a*) *Hiſt. l.* 6 cap 20.
(*b*) *Hiſt. l.* 9. c. 19.
(*c*) *Hieroglyph. l.* 2. cap. 79.
(*d*) *Lib. Metam. l.* 15. *Fab.* 13.
(*e*) *In Satyr.*
(*f*) *Lib.* 5. cap. 16 & *l.* 16. c. 13.
(*g*) *Trist.*
(*h*) *Satyr.*
(*i*) *Lib.* 8. c. 53.
(*k*) *Nat. Animal. l.* 2. c. 2.
(*l*) *Lib.* 5. cap. 12.
(*m*) *Hist. l.* 9. c. 19.
(*n*) *Cap.* 39.
(*o*) *Lib.* 3. *Cynog.*
(*p*) *Ad Pisonem.*
(*q*) *Strom. lib.* 6.
(*r*) *Hexaëm. l.* 6.
(*s*) *Orig.* 12. c. 2.
(*t*) *Hist. Animalibus* 42.
(*u*) *De animalibus* (*x*) *Exercit.* 6 15. & 182 2.
(*y*) *Cent.* 2. *Emblem.* 29.
(*z*) *Anatom. lib.* 8. cap. 4.
(*a*) *In Dioscor. lib* 2. cap. 37.
(*b*) *In Plin. l.* 8. c. 56.
(*c*) *De Idol. lib.* 3. c. 54.
(*d*) *Lib* 5.

τὰς ἄρκτους, οἱ ἀντικινδυνεύειν ἀπὸ ἧς διεκπεραιοῦνται ἑαυτοῖς ἢ ἑκουσίως, δηλοῖ ὀλοφύρεσθαι, καὶ πίμπλασθαι μὲν ἀφάτου μανίας, ἧν δὲ καὶ κάπας περισσεῖν, καὶ τοῖς ἀναντέσιν ἀφειδῶς ἐπιπηδᾶν. *Urſas enim ajunt, ſi catulis orbatas ſint a quopiam ſibi ereptis, graviter lugere, & impotentis rabiæ ferri, monteſque, & ſaltus circumire, nec poſſe continere ſe, quin in obvios inſiliant.*

Aliud eſt, quod inſtam in urſis ferociam proritat, atque accendit, nimirum quæ in homine etiam eſt *male-ſuada fames*. Idcò *Solomon* Proverb. 28. verſ. 15. *Leo rugiens, & urſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem. Urſus eſuriens* Hebraicè eſt דוב שוקק quod plerique multo aliter reddunt. *Chaldæus* interpres דוכא מגריה *urſus clamans:* & *Syrus* ܕܒ ܘܟܣܐ *urſus vocem edidit*. Et *R. Solomo*, נהימה לארי ושקיקה לדוב שניהם לשון צעקה quibus innuit urſi vocem *Hebraice* שקיקה dici, ut leonis נהימה. Urit enim vox שוקק eâ notione nuſquam occurrat, tamen putarunt illi Interpretes neceſſario ſic vertendam, ut hæc inter ſe cohærerent, Ἀτιμωμένῳ, καὶ ἄρτι βουχαίτῃ, *Iracundens, & urſus ſavions.* Neque enim vita ſunt inter ſe poſſe aliter cohærere, quàm ſi utrumque ad vocem referatur, atque ut דוב שוקק אריי נוהם haud dubiè eſt *leo rugiens*, ita credatur eſſe *urſus ſaviens*. *Aben Ezra* aliud ſentit, nempe urſum dici שוקק à voce שוק, id eſt, *a cruce*, quaſi דורס, id eſt, *conculcans*, & *dilacerans*. Aliis ab eodem שוק ſeu *cruce*, דוב שוקק eſt *urſus gradiens*, ſive *diſcurrens*, ut *Eſa.* 33. *verſ.* 4. שוקק בו *gradiens in eo*. Id ſequuntur *Kimchum*, *R. Levi*, *Mardochæum*, & plerique recentiorum. Sed harum interpretationum nulla mihi ſatis probatur. Non *prima*; quia שקק pro βρυχᾶσθαι nuſquam reperitur, nec novæ notiones verbis affingendæ ſunt, niſi nos eo adigat ferro trabali vincta neceſſitas, qualem hic nullam video. Quæ eadem ratio valet in *Aben Ezra*, cùm idem verbum in *calcandi* aut *lacerandi* ſignificatione nemo unquam uſurpaverit. Nec video quorſum cum leone rugiente jungatur *urſus gradiens*, aut *diſcurrens*. Malo igitur *Hieronymo* accedere, cui דוב שוקק eſt *urſus eſuriens*. Ita *Pſalm.* 107. *verſ.* 9. כי השביע נפש שוקקה *Quia ſaturavit animam eſurientem*, aut *famelicam*. Et 29. verſ. 8. ונפשו שוקקה *Et anima ejus eſuriens*, de eo, qui vacuus expergiſcitur, poſtquam per ſomnium edit, & bibit. Radix שוק eſt *appetere*, unde תשוקה *appetitus*. Et *Gallis* quoque *appetitus* eſt fames. Porrò cum urſo famelico rectè jungitur leo rugiens; quia prædæ appetitu leo rugire ſolet. Hinc *Pſalm.* 104. *verſ.* 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſ.* 31. *verſ.* 4. *Ut rugus leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et *Amos* 3. *verſ.* 4. *An rugiet leo, cum præda non eſt ei?* Proinde verſu octavo additur, *Leo rugit, quis non timebit*, quia ſtatim à rugitu ruit in prædam. Quod idem ab urſo eſuriente cùm timeatur, cum utroque meritò confertur princeps rapax, qui ſubditorum bonis inhiat, & illa diripit, & deprædatur.

Urſus in fame non ſolùm greges, quod & diximus, ſed & armenta audet aggredi, adeoque ipſos tauros. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 9. Τὴν δὲ λεμπυρσὸν εἶναι ἐστὶν ἣν, κατὰ μὲν τὸ κατηρὸν καὶ ἐξ ὑθάκας ὑ μάχεται, προσπαλαίει δὲ, καὶ ἧ τίκτει ἀκδομίῃ πλείᾳ, καὶ ἅμα ἐδίᾳ. Ὁ δὲ πίζεται, καὶ μάμαι καὶ τιλευτᾷ ἀνῶκε, καὶ κάται, καὶ ἐπίη ἐμαίμλαται. *Cum autem taurum invadit urſa eſurions, non plenis uberibus, nec rotta* (id eſt, aperto *Marte*) *pugnat, ſed colluctatur, & cervice correptum deprimit, ac ſimul comedit. Ille autem premitur, & mugit, & moribundus fatiſcit, & ſuccumbit, & illa ſaturatur.* De hac eadem urſæ cum tauro luctâ paulo aliter *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Καὶ τοῖς ἀγρίοις ὕζει, ἐὰν δύνηται λαβεῖν, ἐπιπαίσασα, καὶ τοῖς ταύροις, ἐμίσε καὶ χαίπασα τῷ τόπῳ κατὰ πρόσωπον, ὑπτία κατακλίνει, καὶ ἧ ταύρῳ τύπτειν ἐπιχειροῦσ᾽, ταῖς μὲν βραχίοσι ἧ πτῶσι τὰ πίρατα περιλαμβάνει τῷ δὲ τόματι ἀκρωμίων δάκνεσι κατασάλλεται ἡ ταῦρος. *In apros, & tauros clam, ſi poteſt, irruit: ſed & taurum aperte aggreſſa ſupernam ſe ſternit, & cum taurus eam ferire conatur, brachiis quidem tauri cornua amplexa & ſummos humeros ore mordens, illum dejicit.* Et Plinius, *Tauros ex ore cornibuſque eorum pedibus omnibus ſuſpendi pondere fatigant.* Et Solinus, *Si quando tauros adoriuntur, ſcinit, quibus poſſibnum partibus immorentur: nec aliud quam cornua, aut naves petunt: cornua, ut pondere defatigens; naves, ut acrior dolor ſit in loco teneriore.* Proinde, ut magna rerum converſio ſub *Meſſia* futura ſignificetur, prædicitur fore, ut, mutuo inter hæc animalia odio deſaviente, bos & urſa paſcantur ſimul, & earum catuli ſimul recubent, *Eſ.* 11. *v.* 7. Quod *Clemens Alexandrinus* transfert ad gentes in eandem Eccleſiam cum *Judæis* conſociandas. Bos enim, inquit, animal Lege mundum *Judæus* eſt: *Gentilis* autem urſus, quæ eſt animal immundum & agreſte, quodque ſola lingua formatur, quomodo gentes per verbum Dei. Hæc ille pluribus *Stromatum* lib. 6. pag. 640.

Perſarum Monarchia cur *Dan.* 7. conferatur cum urſo, quæritur non immeritò. Reſpondent *Talmudici* in libro *De Idolatria* cap. 1. Et in *Kidduſin* cap. 4. *Perſas* cum urſo conferri; שאוכלין ושותין כדוב ומגולין בדוב ואין להם מנוחה כדוב *quia edunt, & bibunt urſino more, & pingues ſunt ut urſi, & comatis ut urſi, & irrequietis ut urſi. Edere urſino more*, id eſt, ingurgitare ſe cibo, ut urſi ſolent. Hinc *Horatius* de *Mevio* lurcone,

— *patinas canabat omaſi*

Vilus, & agninas, tribus urſis quod ſatis eſſet.

Et *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. Epiſt. 135. Ὅταν γάρ τις ἐπιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ἵππος, χρεμετίζῃ δὲ ἔτι γυναῖκας ὡς ἵππος θηλυμανίᾳ, καὶ γαστριμαργῇ μὲν ὡς ἄρκτος. *Cum quis ut taurus laſcivit, ut aſinus calcitrat, ut ſalax equus in fœminas hinnit, ut urſus ventri indulget.* *Leontius Cypri* Epiſcopus in fragmento contra *Hebræos* explicans locum *Eſ.* 11. *verſ.* 7. *Bovem quidem vocat operarium, urſum verò voracem.* Cui vitio *Perſæ* mancipari cœperunt, cùm priſcos illorum mores *Medicus* & *Lydus* infecit luxus. Proinde *Perſicum* luxum ſuggillant *Pauſanias* in *Herodoti Calliope*, *Horatius* libri primi *Odâ* 38. *Ælianus* in *Varia* initio libri duodecimi, & alii magno numero. Et cum urſorum villis conferuntur *Perſarum* comæ; quia prolixum illis fuit capillitium. *Perſas* ideò κομήτας, id eſt, *crinitos*, *Delphicum* vocat oraculum *Mileſios* redditum libro ſexto *Herodoti*,

Σαὶ δ᾽ ἁλοχῳ πολιῇσι πέδας νίψουσι κομῆται,

Tua autem uxores multis crinitis pedes lavabunt, id eſt; *multis Perſis.* Addit enim *Herodotus* hæc *Mileſios* contigiſſe, ἐπὶτο ἀνδρῶν μὲν οἱ πλεῖστοι ἐστήλωσαν ὑπὸ τῶν Περσέων εἶσιν ἀκμητέων, γυναῖκας δὲ καὶ τέκνα ἐς ἀνδραπόδων λόγῳ ἐχρήσαντο. *Cum ex iis plerique viri à Perſis qui crinitis erant ſint cæſi, uxores autem, ac liberi mancipiorum loco habiti.* Et in *Æſchyli Epitaphio* apud *Athenæum* libro decimo quarto.

Καὶ βαθυχαίτης Μῆδ᾽ ἐπεσάμβᾳ,

Et coma profunda Medus *id novit.* Quod ſequitur *Perſas* eſſe irrequietos ut urſos, quadrat quidem in *Perſas* propter continua bella: ſed in urſos minus quadrare videbitur; quia eos probavimus pigerrimum eſſe animal. Tamen hic habet *Gloſſa Talmudis* דוב אין לו מנוחה כשהוא קשור הולך ובא תמיד סביבותיו *Urſo nulla eſt quies: cùm enim* ad palum *eſt vinctus, illum aſſidue circumit.* Et alibi הולך ובא בכל שעה *quovis tempore it & redit.* Hæc *Talmudici*, quos ex parte ſequuntur *Solomo* & *Saadias* ad *Danielem*. At *Joſeph*, *Jachia* filius, urſum obſervat eſſe

eſſe leone minùs pugnacem, & *Nebucadnezarem* leonino robore *Babylonicum* imperium ſtabiliviſſe, cùm urſi robur *Dario Medo* ſufficerit ad *Chaldæos* debellandos. Alii ex *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ*, *Perſas* olim habitaſſe probant ὡς ὀρεινὴ οὖσα τὴν χώραν, *in regione, quæ montana eſt.* Quomodo urſi, de quibus *Theocritus Idyll. Inca*

--- ἃ μὲ ὄρτα φαλάδοι ἄρκτοι,

O in montanis luſtris degentes urſi. Et *Cyclops* in *Ovidio* ſe reperiſſe ait

Villoſa catulos cèlſis in montibus urſæ.

Addunt cum urſo conferri *Perſæ* ratione immanitatis, quæ ſumma fuit. *Ammianus* libro vigeſimo tertio, *Cutes vivis hominibus detrahunt pariecalatim, vel ſolidas.* Item, *Leges apud eos impendio formidatæ. Inter quas diritate exſuperant lata contra ingratos & defortores, & abominandæ alteræ, per quas ob noxam unius tota propinquitas perit.* Hujus duritatis illuſtre exemplum in *Intapherne* habet *Herodotus*, qui cùm ſolus peccaſſet, tamen Rex ad ſupplicium corripi juſſit αὐτόν τε ὁ Ἰνταφέρνης, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τοὺς οἰκείους πάντας, *cum ipſum* Intaphernem, *tum liberos ejus, & domeſticos omnes. Haman* quoque in *Græca* editione libri *Eſther* capitis octavi verſu duodecimo crucifigi juſtus eſt ἐν τῇ παννυχίᾳ, *cum tota familia.* His junge *Perſas* fuiſſe in omnem libidinem projectos, pellicumque habuiſſe & exoletorum greges, atque inceſto cum matribus & ſororibus concubitu ſe polluiſſe, quæ neminì non ſunt obvia. Hæc porrò naturam urſorum belle exprimunt, de quibus *Oppianus*,

Καὶ πολὺς Κυθέρεια, καὶ ὑπατα κέρτομος ἶδεα.
Ἥμενα γὰρ, καὶ νύκτας ἐπαλάμυκα φιλότητος,
Ἀντροι ὀρεσκῴοισι μάλ' ἐν ἄρεσιν ἐμμαίνουσι.

Et multa eſt Venus, nec decenter ſe gerens: dies enim ac noctes avido contrà ipſa fœmina cupidè in mares irruunt. Addit eas, cum fœtæ ſunt, *Veneris* uſu carere, ac proinde fœtum ante tempus ex utero violenter exprimere,

Τόσσῃ μαχλοσύνῃ, τόσσῳ δρόμῳ εἰς Ἀφροδίτην.

Tanta libido, tantus eſt in Venerem *impetus.* Unde *Arabes* de homine in libidinem maximè prono, هو الوط الدب *Hic eſt urſe libidinoſior.* Ita habetur in *Damire.* Huc quoque refert non nemo, ſed, ut videtur, ſubtiliùs quam ſolidiùs, ad *Perſarum* Regem aliter accedere non licuiſſe, quàm pronum, & proſtrato corpore, more adorantium. Cujus venerationis originem ab imperii *Perſici* conditore *Cyro* arceſſit *Arrianus* libro quarto his verbis, Αἴγεται τὸ πρῶτον προσκυνηθῆναι ἀνθρώπων Κῦρον, καὶ ὅτι τῷ δὲ ἐμμεῖναι Πέρσαις τὸ καὶ Μήδοις τὸν δὶ τὸν τοιοῦτον. Cyrum *ajunt primum omnium mortalium fuiſſe adoratum, atque inde hanc ſubmiſſionem* Perſis & Medis *manſiſſe.* Et illud quoque urſinum eſſe contendit is, quem diximus, cum ante urſos tam venatores, quam viatores ad terram cernuos ſe projiciant, tanquam mortuos, ut evadant illorum impetum. *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 49. Αἱ ἄρκτοι ἢν θηρατὰς τοὺς οἷς σῖμα πεσόντας, καὶ τὸ πνεῦμα οἷς ἑαυτὰς ὥζοντας ὑποφειδῶνται, ὡς νεκρὸς παραλιμπάνουσι. *Urſi venatorum illos, qui in os ſe proſternunt, & ſpiritum continent, odorati, ut mortuos relinquunt.* Quo faciunt hæc *Aviani* de viatore, cui occurrerat urſa,

Illa trahens nullo jacuit veſtigia greſſu,
Examinem fingens ſponte relictus homo.
Continuò prædam cupiens fera ſæva cucurrit,
Et miſerum curvis unguibus ante levat.
Verùm ubi concreto riguerunt membra timore,
(Nam ſolutus mentis luquerat oſſa calor:)
Tunc olidum credens, quamvis jejuna, cadaver
Deſerit, & luſtris conditur urſa ſuis.

Et quatuor imperiis *Danieli* primum, id eſt, *Babylonicum*, cum leone confert; ſecundum, id eſt, *Perſicum*, cum urſo; tertium, id eſt, *Macedonicum*, cum pardo; quartum denique, id eſt, *Romanum*, cum tetra & terribili beſtia, quam non nominat. Sed *Apoc.* 13. 2. eadem hæc beſtia habet aliquid ex his tribus, leonis ſcilicet os, pardi corpus, & urſi pedes. Atque ut per os leonis robur immenſum, per pardi corpus, aut maculas varium regimen, aut diverſæ gentes illi ſubditæ, aut doli & technæ variæ, quibus rem ſuam *Romani* auxerunt: ita per urſi pedes firmior quidem, ſed & tardior *Romani* imperii greſſus atque progreſſus videtur ſignificari. Latum enim in terra pedem urſus figit fortiùs. Sed idem pardo & leone graditur multò lentiùs. Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 45. *Homini genua & cubita contraria. Item urſi, & ſimiarum generi, ob id minimè permeabus.* Ita *Romana* Reipublicæ firma fuere incrementa, ſed tarda. Anno urbis conditæ ferè quingenteſimo ex *Italia* primùm exceſſit. *Florus* initio libri ſecundi, *Domita ſubactaque* Italia *populus* Romanus *prope quingenteſimum annum agens.*

Supereſt, ut dicamus de ſtrage puerorum ad *Eliſæi* preces à duobus *urſis* edita prope *Bethelem.* Hiſtoriæ verba clara & diſerta ſunt 2 *Reg.* 2. 23. *Et inde* (Eliſeus) *aſcendit* Bethelem. *Cum autem per viam illam aſcenderet, pueri parvi, ex urbe egreſſi, deriſerunt eum, dicentes, Aſcende, calve, aſcende, calve. Quos reſpiciens cum vidiſſet, maledixit eis in nomine Domini: & duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, dilaceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.* Rectè *aſcendit Bethelem.* Eſt enim in alto monte ſita. Brochardus, *A Samaria contra Auſtrum juxta viam, quæ ducit* Sichem, *ſunt duæ leucæ ad* Bethel *in alto monte ſitam.* Tamen in via ex oppido *Galgale* montes occurrunt altiores. Proinde initio capitis inde deſcendunt *Bethelem Eliæ* & *Eliſæus. Bethele* ſchola erat *Prophetarum*, qui veri Dei cultum pro viribus aſſerebant & propugnabant, 2 *Reg.* 2. 2. Sed & in eadem urbe vitulum erexerat *Jeroboam*, quem pro Deo colebat populi pars longè maxima, 1 *Reg.* 12. 29. *&c.* Cui non dubium quin *Prophetæ* valde fuerint odioſi; quia in idololatras actiùs invehebantur. Et in his *Eliſæus* imprimis, qui perpetuus & indivulſus fuerat *Eliæ* comes, & veritatem non ſolùm ſermone, ſed & miraculis confirmabat. Proinde *Bethelem* in Prophetico habitu venientem ſubſannant idololatrarum filii, ut veriſimile eſt, à parentibus inſtigati. *Talmudici* in *Sota* cap. 9. fol. 46. b. frigidas in vocibus alluſiones more ſuo captantes, נערים *pueros* dici ſomniant, שכנוערין כן המצורת quia *mandata* Dei *excuſſerant*, & *parvos*, שהיו מקבני אכונה *quia erant ἀλιγάπεσι.* Quin *pueri parvi* dicuntur διαπιπάϊς, ut 1 *Sam.* 20. 35. *Et mane exiit* Jonathan *in agrum*, ונער קטן עמו *& puer parvus cum eo.* Et *Eſ.* 11. 6. *ſimul erunt vitulus & leo*, &c. ונער קטן נוהג בם & *puer parvus deducet eos.* Quia *Hebræa* phraſi נערים *pueri* dicuntur etiam, qui jam adulti ſunt. Ita *Iſaacus* anno ætatis XXVIII. immolandus נער *puer* vocatur *Gen.* 22. 5. 12. Quomodo etiam appellantur *Joſephus* tricenarius *Gen.* 41. 12. & *Roboam* quadragenarius 2 *Paral.* 13. 7. *Rabbi Selomo* Prophetam *calvum* à pueris dici nugatur; quia locum decalvaverat, ſeu denudaverat, iis amptis, quibus oppidi incolæ hactenùs vitam ſuſtentaverant. Nam ſi Magiſtris credimus, antequam *Hierichuntinas* aquas ſanaſſet *Eliſæus*, aqua urbis ex oppido *Bethel Hierichuntem* deferebatur non ſine magno incolarum quæſtu. Quod ridiculum & abſurdum eſt. Neque enim unquam fando auditum eſt aliquem ideo *calvum* appellari; quia oppidum neceſſarijs ad vitam præſidiis decalvavit & denudavit. Nec opus fuit, ut *Hierichuntini* aquas è *Bethele* peterent, cum à *Jordane* fluvio, cujus aquæ ſunt ſaluberrimæ, non niſi LX ſtadiis diſtet *Jericho. Joſephus* libri quinti capite quarto *De bello Judaico*, Ἀπέχει δὲ Ἱερεχοῦντος μὲν σταδίους ἑκατὸν πεντήκοντα, τῶν δὲ Ἰορδάνου ἑξήκοντα. Quin alii propiorem faciunt. *Engeſipus*,

pus, De diſtantiis locorum terræ Sanctæ pag. 107. *In quo* (Jordane) *Chriſtus a* Johanne *præcurſore ejus tertio lapſide à* Jericho *baptizari voluit. Willebrandus ab Oldenborg* in *Itinerario terræ Sanctæ*; *Diſtat* Hiericho *à* Jordane *duo parva milliaria, nempe Gallicana:* ſequitur enim, *ab Hieruſalem quindecim millia Gallicana.* Brochardus, *A* Jericho *per duas leucas verſus* Jordanem *eſt facellum exſtructum in honorem S.* Johannis Baptiſtæ, *ubi putatur Dominus eo baptizatus.* At *Bethelem* ab *Hierichunte* diſtare duplo longius nullo negotio probaverim, ſi tanti eſſet. *Calvum* igitur *Prophetam* pueri *Bethelenſes* non alia de cauſa vocarunt, quam ut calvitii deformitatem illi exprobrarent.

(e) *Sueton. in Jul. cap.* 45. Quam obtrectatorum jocis obnoxiam *Cæſar* (e) ſæpe expertus legitur iniquiſſimè tuliſſe. Ideoque & deficientem capillum revocare à vertice aſſueviſſe, & ex omnibus decretis ſibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepiſſe, aut uſurpaſſe libentius, quàm jus laureæ perpetuò geſtandæ. Nempe capillitium eſt inter præcipua capitis ornamenta. Hinc *Ovidius*,

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Petronius in *Satyrico*,

Quod ſanitatem formæ decus eſt, periere capilli,
Vernantesque comas triſtis abegit hyems.

Pollux lib. 2. cap. 3. Ἀκμὴ τῆς κεφαλῆς ἄνθρωπος. *Apuleius Aſini* libro ſecundo, *Cum ſemper mihi unicæ curæ fuerit caput capillumque ſedulo & publicè prius intuers, & domi poſtea perfrui:* &c. *Quod præcipua pars iſta corporis, in aperto & perſpicuo poſita, primus noſtris luminibus occurrit*, &c. Ambroſius *Hexaem.* lib. 6. cap. 9. *Quam ſpecioſa ceſaries? quam reverenda in ſenibus? quam veneranda in ſacerdotibus? quam terribilis in bellatoribus? quam decora in adoleſcentibus? quam compta in mulieribus? quam dulcis in pueris?* Item, *Tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt. Quanto igitur major humani capitis ornatus eſt?* Itaque apud *Pocium Iliad.* β'. hominum foediſſimus *Therſites*,

Φεξῆς ἦν κεφαλήν, ψιδνὴ δ' ὑπενήνοθε λάχνη.

Acuto erat capite, & rarus illi efflorebat capillus. Neque aliter calvitium laudavit *Syneſius*, quam ut alius peſtem, alius *Phalaridem*, alius *Buſiridem*, alius *Neronem* propoſuit ſibi laudandum, non tam ut perſuaderent, quam ut rei paradoxæ tractatione ingenium ſuum oſtentarent. Quo ipſo animo Hubaldus Elnonenſis monachus carmen trecentorum verſuum ad Regem Carolum Calvum ſcripſit in calvorum laudem, cujus omnia verba incipiunt à litera C. Gravem igitur *Propheta* notam te inurere putaverunt pueri petulantes, qui calvitium illi objecerunt. Et Deus, qui noverat illorum animum, eos ideo morti addixit; quia in ſervi ſui perſona ſciebat ſe ipſum deſpici. Neque enim privatas injurias ultus eſt *Propheta* ſanctus. Quin contemptum ſui fortiter contempſiſſet, ſi res fuiſſet de ſe ſolo. Sed hoc illi ſuggeſſit Dei Spiritus, quo plenus erat, ſe non tam ut *calvum* traduci & ſuggillari, quam ut *Prophetam* veri Dei. Itaque ut *Moſes Judæis* dicit *Exod.* 16. 8. *Non contra nos ſunt murmura veſtra, ſed contra Dominum.* Et *Petrus Ananiæ* Act. 5. 4. *Non mentitus es hominibus, ſed Deo.* Et Deus *Samuelis* 1 Sam. 8. 7. *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et *Chriſtus* Apoſtolis *Luc.* 10. 16. *Qui vos ſpernit, me ſpernit; qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Ita deriſoribus illis *Prophetæ* merito dixiſſet, *Vos mihi non illuditis; ſed Deo, qui miſit me.* Proinde ut *Core, Dathan*, & *Aburam* ideò à terra abſorpti ſunt; quia in *Moſem* inſurrexerant; ut *Ananias*, & *Sapphira*, quia *Petro* illuſerant, ad illius pedes mortui ceciderunt, *Act.* 5. 5. 10. ut *Elymas Paulo* obſiſtens cæcitate percuſſus eſt, *Act.* 13. 11. ſic è pueris illis, qui Dei virum ſannis excipiebant, multi morte mulctati ſunt. Et quamprimum *Propheta* illis maledixit Dei nomine, duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, ex eo numero dilacerarunt XLII. pueros. Ad quæ verba quidam *Hebræorum* apud *Kimchium*, מעשה נס הירה כי באותו יער לא היו רגילים חזיר רשרת *Fiat opus miraculoſum, neque enim in illa ſylva degebant ulla fera maleſica.* Alii item, נס בתוך נס היה כי לא הירה שם לא יער ולא רובים *Miraculum fuit in miraculo, ubi enim nec ſylva, nec urſi erant.* Sed his Scriptura repugnat, quæ ſylvam circa illa loca fuiſſe palàm docet, ex qua duæ urſæ prodierint. In qua eadem ſylva potuit eſſe quercus, aut quercetum *Bacuth*, id eſt, *fletus*, ſub quo *Debora* ſepulta eſt, *Gen.* 35. 8. Et terebinthus, ſub qua virum Dei reperit *Propheta Bethelenſis*, 1 Reg. 13. 14. Indidem quoque videtur prodiiſſe leo, à quo vir ille Dei inventus & occiſus eſt ejuſdem capitis verſu vigeſimo quarto. Neque tamen ſine miraculo id fuit, quod ad *Prophetæ* nutum urſæ ſtatim ex ſylva egreſſæ ſunt, nec unum, aut alterum è pueris illis dilaniaſſe, & comediſſe contentæ, ut latranti ſtomacho ſubvenirent, tantam ſtragem ediderunt. Quadraginta duos pueros ab urſis ideò eeſos *Judæi* ſibi fingunt; quia totidem oblationes obtulerat *Balac* Rex *Moab*, Num. 23. & 24. At Patres *Eliſæum* volunt hic fuiſſe *Chriſti* figuram, cui *Judæi* illuſerint, ut pueri ſancto *Propheta*, & dixerint, *Aſcende calve*, hoc eſt, aſcende in crucem in *Calvariæ* loco erigendam. Et ultos eſſe hanc veſaniam urſos duos, in nefariam gentem à Deo immiſſos, *Titum*, & *Veſpaſianum*, per quos ſubverſa fuerit *Jeruſalem* anno à *Chriſti* morte quadrageſimo ſecundo. Ita ut etiam annorum numerus reſpondeat numero puerorum, quos urſi dilacerarunt. Hujusmodi Allegorias texunt *Hieronymus* in *Sophoniam* tomo quinto, & Commentario in *Pſalmos* 45. & 84. ſi verè eſt *Hieronymi*. Et auctores *Mirabilium Scripturæ* lib. 2. cap. 23. & Sermonis 204. *De tempore* ſub *Auguſtini* nomine.

CAPUT DECIMUM.

De Lupis.

Lupus *cur* Hebraicè זאב zeeb. *Lupus aureus in* Cilicia, *& prope* Amanum. Lupus *Chaldaicè* Deba, *Phrygibus* Davus. *Oraculum de lupis* Byzantii, *id eſt*, Turcis. Lycus, Aſſyriæ *fluvius*, *incolis* Zabus, Diavas, Adiavas, *unde* Adiabene. *De lupo in Scriptura notanda.* I. *Deſcribi rapaciſſimum, ut in* Poëtis, *&* Arabum *ſcriptis.* Λύκος, *vel* ἅρπαξ, *lupi ſpecies.* Jupiter *lupos prædari juſſit.* II. *Vaſtator eſt*, & *ſanguinarius.* III. *Vorax, avidus, inſatiabilis. Veſperè & manè comedit.* Lupo avidior, *Proverbium* Arabicum. Romanis *cur luporum animi.* IV. *Veſpere prædatum ſe confert. ET pro POSTQUAM. Lupi quidam μονόπωμα, μονόλυκοι, μονῆι. Alii gemini. Alii turmatim eunt. Lupum noctu deprædari* Poëtæ *cur tam ſæpe obſervant. Idem* Arabes. *Lupus cur* Samnitibus irpus; *unde* Irpini. *Lupus ſatur manſuetus. Sed cum fame lupinum ingenium redit. In* Prophetis *lupi* ערב *an lupi* Arabiæ, *ubi lupus frequens, & minimum centinomius? Potius* lupi veſperæ. *Lupi quandoque ad domos, & urbes accedunt, quod* Romæ *in prodigiis.* V. Hab. 1. 8. *lupis ἐξύτατοι curſu, vel viſu.* Arabica *lupi nomina à velocitate dicta. Lupus ὀξύδερκής, noctu eram videt: quia oculi ſplendent, & lucem jaculantur. Inde* Apollini *ſacer, qui ipſe in lupo cultus.* Λυκόφως crepuſculum. Ἀμφιλύκη νὺξ nox ſubluſtris. Λύκη *lux primo, quâ lupi ad paſtum eunt. Genus acre luporum.* VI. *Lupi ovibus quam infeſti: tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur.* VII. *Cum lupis cur falſi Doctores conferantur, & quemodo lupis ſimiles. In-*

dumenta

dumenta habent ovium, id eſt, μηλωτάς. *VIII. Iſdem tyrannis ſimiles, & Eccleſiæ perſecutores, quorum metu fugiunt mercenarii. His lupis in aves mutantur, ut* Paulus. *IX.* Benjamin *cur vocetur* lupus rapax. *An propter altare in* Benjamitarum *tribu? Hoc refellitur. Alii id interpretantur ex* Jud. 21. 21. *Alii ad* Saülem, *& Mardochæum; alii ad* Paulum *referunt. Lupi fortiſſimi, Martiales, & Marti dicati.* Ἀνιαθαξάς, lupinus in bello ululatus. Hercules *lupus dictus. Ita* Benjamitæ *fortiſſimi. In his fundatores* DCC. *ne à pila quidem aberraverunt, ut in* Smyrnæo Teucer, Saül *quam fortis.*

E quinque luporum ſpeciebus *Oppianus* tertiam ita deſcribit libro tertio *Cynegeticôn*,

Ἐσὶ δὲ τῆς Ταύρου ἀμφιβλήτης ὑλὴς ἀντάς
Ἐνδιάσας, Κιλικὰς τε πάγας, καὶ πρῶνας Ἀμανοῦ,
Καλὸς ἰδεῖν θήρεσσι πανείοχος, ὅν τε καλεύζ
ΧΡΥΣΕΟΝ, ἀγραύστοτα πτηνοσυλήσιον ἐθείραν.
Οὐ λύκῳ, ἀλλ' ἀλύκτι προφερίσατος, αἰετύνατος θὴρ,
Χάλκεοι χαλκείοισι τετυγμένῳ, ἄσπετος ἀλκὴ.
Πολλάκι τοι καὶ χαλκὸν ἀτειρέα, πολλάκι λᾶας
Ἁρπάξας ἐτέρωσε, καὶ αἰχμήεντα σίδηρον.

Eſt & alius (lupus) *ſupra nivoſos* Tauri *ſcopulos degens,* Cilices*que colles, &* Amani *vertices, pulcher aſpectu, inter feras prorſus eximus, quemque adea vocant* AUREUM, *quia fulget denſis pilis. Non lupus eſt, ſed lupo præſtantior, perniciofiſſima fera, labiis quin armata, immenſi roboris, ita ut ſæpe rapidum es, ſæpe lapidem fortiter perfrangat, & acutum ferrum.* Fallor, an *Hebræum lupi* nomen זאב *zeeb*, huic luporum generi primò fuit inditum propter aureum colorem, & inde ad alios tranſlatum? *Aurum* enim *Hebræi* eſt זהב *zahab*, unde זאב *zeeb*, potuit fieri, permutatis *He* & *Aleph*, quæ literæ ſunt maximè permutabiles. Ex *Hebræo* זאב *zeeb*, deducta ſunt *Chaldæum* דיבא *deba*, Syrum ܕܝܒܐ *deba*, vel *daba*, & *Arabicum* ذيب *dsb.* Forte etiam *Davus*, Græcè Δάος, qua voce *Phryges lupum* ſignificabant. *Heſychius*, Δάος· τὸν Φρύγα λύκον. Inde lux *Sibylla* oraculo, quod à *Tzetza* refertur *Chil. 9. Hiſt.* 288.

Δὴ τότε θέσπιν γαῖαν λύκοι ἐκλήσουσι,
Ζωὸς ἐκφοβέοντες· καὶὸς δ' ἐπιθήσεται ἄνδρας;
Ἀνδρὸς οἱ βύζαντος ἰδὼν καταναιετάζει.

Sanè tunc Bithynorum *terram lupi habitabunt*, Jovis *conſilius, malum autem invadet viros, vires* inquam, *qui* Byzantis *ſolum incolunt*, id eſt, *Byzantium.* Lupi illa ſunt *Turcæ*, ut *Tzetzes* rectè conjectat, ſed cur *Turcæ lupi* dicantur nobis relinquit divinandum. Mihi nihil occurrit vero propius, quam quod *Turcæ* oriundi ſunt à *Daos* circa *Oxum*, id eſt, à lupis *Phrygum* lingua, qua Δάος eſt *lupus.* A *Chaldæo* דיבא, *Aſſyria* duo amnes, in *Tigrim* influentes, quorum unus *Græcè* eſt Δύας, in *Ammiano* vocantur *Diabas*, & *Adiabas*, & ab his *Adiabena* dicta, quaſi Δυῶν, aut *Lupinam regionem* dixeris: Non quod ſit ἀδιαβατος, ut Veteres arbitrati ſunt. Quam veterum ſententiam poſtquam retulit *Ammianus* libro 23. *Nos autem*, inquit, *didicimus, quod in his terris amnes ſunt duo perpetui, quos & tranſivimus*, Diabas & Adiabas, *junctis navalibus pontibus: ideoque intelligi* Adiabenam *cognominatam.* Iidem amnes aliis *Zabai*, & *Anzabas*; quod eodem recidit.

Etſi Sacri Scriptores de lupo pauca tradant, tamen illius ingenium nobis graphicè depingunt. I. Primò enim deſcribunt ſummè rapacem *Gen.* 49. 27. Benjamin *lupus, qui rapit:* Græcè λύκος ἁρπαξ· & Vulgatus, *lupus rapax.* Ezech. 22. 27. *Principes ejus*, &c. *ut lupi rapientes prædam.* Matth. 7. 15. *Intus autem ſunt* λύκοι ἅρπαγες, *lupi rapaces.* Joh. 10. 12. de ovibus à paſtore deſertis, *Et lupus eas rapit.* Quod lupo maximè convenit, qui vulgo *Potis rapax*, & *raptor. Virgilius* libro ſecundo *Æneidos*,

Pars I.

— Inde lupi ceu
Raptores atra in nebula. —

Horatius libri quarti *Oda* quarta,

Cervis luporum præda rapacium.

Et *Epodo* decima ſexta,

Agros, atque lares patrios, habitandaque fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis.

Ovidius libri primi *Triſtium Elegia* quinta,

Utque rapax, flammante fame, cupiduſque cruoris,
Inceſſedunt captæ ovile lupi.

Sic *Oppianus* vocat lupum

— πολύπλοκος ἁρπακτῆρα,

verſipellem rapterem. Et in eodem quædam eſt lupi ſpecies

Τὸν μίσητοι κίρκοι τε, καὶ ἅρπαγα κικλήσκουσι,

Quem homines circum & raptorem vocant. Et apud *Poëtam* libro primo *Georgicorum* hoc lupo munus ab *Jove* demandatum eſt, ut rapiat, & deprædetur,

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit. —

Hinc *Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 2. cap. 7. τὸς τε λύκους, οἱ διὰ προσώπου τῷ ἁρπάζειν, *Et lupos, tanquam ad prædam ſemper intentos fuit.* Itaque etiam apud *Arabes* tria ſunt luporum nomina: nempe الخاطف, & المشان, & العدوان, quę *rapacem*, aut *raptorem* ſonant.

II. Secundo lupus deſcribitur vaſtator, & ſanguinarius. Jerem. 5. 6. *Lupus veſpertinus vaſtabit eos.* Ezech. 22. 27. *Tanquam lupi rapientes prædam, effundendo ſanguinem.* Joh. 10. 12. *Lupus autem eas* (oves) *rapit, & diſpergit ovile.* Act. 20. 29. *Lupi graves, non parcentes gregi.* Ita *Ovidius* libri primi *Metamorphoſeon* Fabula ſexta, de *Lycaone* mutato in lupum,

— ſolitaque cupidine cædis
Utitur in pecudes, & nunc quoque ſanguine gaudet.

Statius libro quarto *Thebaidos*,

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pellere ſi tabemi ſanie gravis, hirtaque ſetis,
Oracruentatâ deformis hiantia lanâ.

Et apud *Smyrnæum* libri decimi tertii verſu 73. lupi ſæme concitati

Σταθμῷ ἐπιβρίσαι κατ' ὄρεα μακρὰ, καὶ ὕλας,
Ἔνδοντος μεγάλῳ ζημάτοιο, ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις
Δώματ' ἔχει ἐκτός, (lege ἐντός.)

Ad ſtabulum contendunt per arduos montes, & ſylvam, dum dormit paſtor labore feſſus, aliaſque oves poſt alias intra ſepta diſtraverat. Nempe non ſolum jugulant quantum ſufficiat ad famem explendam; ſed totum gregem paſſim interimunt, niſi latratu canum, aut clamore paſtorum abſterreantur. Ita *Albertus*, & alii recentiorum.

III. Tertio, voraciſſimum atque aviditſſimum eſſe animal docet his verbis *Sophonias* capitis tertii verſu tertio. *Judices ejus ſunt lupi veſpertini, qui* לא גרמו לבקר *non exoſſant ad aſque mane:* id eſt, qui veſpertinam prædam ita abſumunt, ut ad matutinum tempus ne oſſa quidem relinquant. Ita plerique Veterum, & *R. Salomo*, & *Kimchius.* Neque obſtat, quod *Gen.* 49. 27. legitur lupus *mane comedere prædam.* Nam de veſpertina præda agitur in *Sophonia*, de matutina in *Moſe.* Ne dicam vel ab invitis prædæ partem ſæpe relinqui; quia per ventris anguſtias non licet totam abſumere. Proinde apud *Arabes* ختل *chatala* de lupo eſt *prædæ partem ſeponere, & ſibi recondere.* Ita *Alcamus* ختل الزيب الصبين تلخفي له. Tamen ab iiſdem lupus لعوس, id eſt, *bellua*, appellatur. Et famelicus quiſquis eſt, vulgari Proverbio dicitur eſſe أجوع من الزيب *Lupo avidior.* Ita habetur in *Damare.* Neque id latuit *Poetas*, qui lupos paſſim *avides* vocitant atque *inſatiabiles.* Statius, *Thebaidos* libri undecimi verſu 30.

Tunc avidi venere lupi. ---
Ovidius libro ſecundo *Faſtorum*,
Sæpe avidam fugiens reſtitit agna lupum.
Et in *Ibin*,
Deque tuo fiet, luces hâc ſic laude ſuperbus,
Inſatiabilibus corpore rixa lupis.
Proinde *Juſtinus* libro trigeſimo octavo *Romanos Mithridates*, tanquam lupæ uberibus altos, luporum animos haberi aſſerebat, *inexplebiles ſanguinis, atque imperii divitiarumque avidos, ac jejunos.*

IV. Quarto, tempus, quo lupus prædatum ſe confert, *Prophetæ* aperte deſignant, cum vocant *lupum veſperæ*, ſeu *veſperarum*, id eſt, *veſpertinum*. Sic *Jerem.* 5. 6. *Lupus veſperarum vaſtabit eos.* Hab. 1. 8. *Leviores erunt pardis equi ejus, & acutiores lupis veſperæ.* Sophon. 3. 3. *Judices ejus lupi veſperæ.* Et multo ante *Jacob*, Gen. 49. 27. *Benjamin lupus rapiens. Mane comedit prædam, & ad veſperam dividit ſpolium.* Quæ duo tempora ibi loci non totam diem ſignificant, ut volunt, ſed totam noctem, cujus pars una veſpertina eſt, altera matutina. Itaque copula *ET* hic eſt Ordinativa, & idem valet quod *poſtquam*, quaſi *Prophetæ* dixiſſet: *Tribus* Benjamin *erit inſtar lupi rapacis, qui prædam uſque ad matutinum tempus comedendam habet, poſtquam illam divîſit ſub veſperam.* Nam prædam dividere prius eſt, quam illa veſci. Tale *Joſ.* 7. 25. *Et combuſſerunt eos igni, & lapidaverunt eos lapidibus*, id eſt, בתר דרגימו *poſtquam lapidavîſſent*, ut habetur in *Chaldæo*. Job. 14. 10. *Moritur vir*, ויחלש *& debilitatur*, id eſt, *poſtquam debilitatus eſt.* Porrò prædam non dividunt lupi omnes. Quidam enim ſunt μονόπυρα, quod exponit *Heſychius* τὰς μὴ ἀθρόως, ἀλλὰ καθ' ἕνα πειρατεύοντας, *eos, qui non confertim, ſed ſinguli prædantur.* Quibus verbis luporum genus deſcribi ſuadent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἀνθρωποφαγίαι δὲ οἱ μεσόπυρα ἢ λύκοι μᾶλλον ἢ τὰ κυνηγέσια. *Lupi, qui μεσόπυρα dicuntur, homines libentius invadunt & vorant, quam canes venatorii.* Itaque λύκοι μεσόπυρα idem, qui alius μεσόλυκοι, & μεσοί, nobis *loups-garoux*. *Aratus* in *Phænomenis* verſu 1123.

Καὶ λύκος ἐσπάσατο μακρὰ μεσόλυκος ἀρύεται,
Et lupus ſolitarius cum comante ululat. Suidas, Μεσὸς, ἄγριος, ὡς μεσονυμφίος, ὁ μεσόλυκος. *Lucianus* in Epiſtola *Saturni* ad divites, Οὐ γὰρ ἐᾷς ἢ ἐᾷς ἁμίλλας ἰδὼ δύμας μόνοι ἁμαλλάσθαι, ἅπερ τὰς λέοντας φασὶ, καὶ τὰς μονὰς τῶν λύκων. *Neque enim perinde juvat, opinor, ſi quis ſolus expleatur, ut leones, & ſolitarios lupos fuiſſe dicunt.* Et in *Timone*, Μονήρης ἢ ἢ βίαιτα, καθάπερ τοῖς λύκοις. *Vita autem eſt ſolitaria ut lupis*, ut ſcilicet, quos alibi μονὰς vocat. Qui quod ſoli venantur, ſoli vorant, nullo in prædæ ſocietatem adicito & admiſſo. At luporum alii fere gemini venantur. Hinc de thynnis *Ælianus* lib. 15. cap. 3. Οἱ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὰς σὰς αἰεὶ μονὰς, καὶ καθ' ἑαυτοὺς νήχονται μεγάλοι ὄντες, οἱ δὲ συνδυάζοντες, καὶ οἷς ἢ κατὰ τὰς λύκας σύνοδος. *Eorum alii ut aprî ſunt ſolitarii, & ſinguli natant, quia maximi: alii gemini more luporum, qui ſimul paſcuntur.* Quò pertinent hæc *Statii Achilleidos* libro ſecundo,

--- *procedunt gemini, ceu fadere juncto*
Hyberna ſub nocte lupi. ---

Sæpe etiam turmatim eunt, ſi periculum majus imminet. Et, ut teſtatur *Xenophon* in *Hipparchico*, Λύκοι τάξαντες ἑαυτοὺς, τοὺς μὲν ἀπολαύειν τῆς φυλακῆς, τοὺς δὲ ἀρπάζειν, ἕως τὰ ἐπιτήδεια προΐζοντας. *Cum lupi ſeipſos tuitionem inſtruxerunt, ut alii cuſtodiæ depellant, alii prædam rapiant, ſic ad victum neceſſaria ſibi comparant.* Tum verò prædam communi labore partam inter ſe dividunt, & quiſque partem ſibi ſumit, quam, ſi poteſt, illico vorat, aut in poſterum ſeponit quidquid ſupereſt, poſtquam abundè paſtus eſt. Proinde confertur *Benjamin* cum lupo, qui veſpere venatus tam multam prædam diviſit, ut ad matutinum uſque tempus habeat, unde veſcatur. Atque id quidem convenit feris omnibus, ut noctu deprædentur. Unde *Pſaltes* *Pſ.* 104. 20. *Diſponit tenebras, ut ſit nox, qua erepunt omnia animalia ſylvæ.* Lupo tamen magis proprium eſt, quam leoni, pardo, aut urſo; quia ut lupo minus virium, ita minus eſt audaciæ. Proinde id à *Poetis* eſt toties obſervatum, lupum noctu ad prædam divagari. *Virgilius* libro nono *Æneidos*,

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media. ---

Et libro quarto *Georgicorum*,

Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni.

Et libro tertio, cum graſſatur lues,

Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat. Acrior illum
Cura domat. ---

Statius libro tertio *Thebaidos*,

--- *haud aliter ſaltu divertitur orbis*
Paſtor ab agreſtum nocturna ſtrage luporum.

Et libro octavo,

--- *ſic denſa lupum jam nocte ſub arce*
Arcet ab oppreſſo paſtorum turba juvenco.

Et libro decimo,

--- *rabidi ſic agmine mixto*
Sub noctem cœêre lupi, quos omnibus agris
Nil non auſa fames longo tenuavit hiatu.

Et in *Achilleidos* loco jam ante allato,

--- *procedunt gemini, ceu fadere juncto*
Hyberna ſub nocte lupi, lucêt & ſua pulſet
Naturamque fames.

Ut è *Gratii Tryphiodorus* in *Ilii halooi*,

Καρχαρίοιοι λύκοιζιν ἐοικότες οἳ τ' ὑπὸ νύκτα
Χειμερίην φοίνιοντες ἀεικέντοις ὀδὶ μῆλοις
Ὄιχονται. ---

Fraudentibus lupis ſimiles, quique ſub noctem hybernam graſſantes in inſultoſitas oves abeunt. Et *Oppianus Cynegeticôn* libro tertio, ubi de lupo, & hyæna;

Τὸν μὲν νυκτομόλοι διὰ γαμφηλὰς ὤφυκτον ἰοιὸν
Ἀργυνέοι ἰμάσιν τε πολύσπαστοι ἀφαπτῆρες,

Illum quidem propter ventris inevitabilem impetum, noctiurnum, & verſipellem alborum hadorum raptorem.

Arabicè quoque عسعس الذيب id eſt, طاف باللّيل *lupus nocte divagatus eſt.* Unde lupus العسعس *alaſſaſo*, vel العساس *alaſſaſo*, id eſt, *nocturnus erro* appellatur. Quid ſi ab ערב deducatur *Samaritanum lupi* nomen *Irpus*, unde *Irpini*, vel *Hirpini* populi? Feſtus, *Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt* Samnites. *Eum enim ducem ſequuti agros occupavere. Strabo* libro decimo quinto, Ἐξῆς δὲ οἴκουσι Ἰερτῖνοι, κ' αὐτοὶ Σαυνῖται, τάνομα δ' ἔχον ἀπὸ ἧ ἡγεμονίας λύκου τῇ ἀποικίας. Ἴρπου γὰρ καλοῦσι οἱ Σαυνῖται τὸν λύκον. Vide & *Servium* in librum ſeptimum *Æneidos*. Neque fruſtra *Jeremias*, *Lupus veſperinus vaſtabit eos.* Et Habacuc, *Acutiores lupis veſperæ.* Et *Sophonias*, *Judices ejus lupi veſperæ.* Nam, ut *Hieronymus* in *Habacuc* rectè obſervat, *Lupi ſæviores eſſe dicuntur nocte vicina, & tota die ſame ad rabiem concitati.* Nempe extra famem mitis eſt lupus, nec ulli inſidioſus. *Ælianus* lib. 4. cap. 15. Ὁ λύκος ἡμερωθεὶς οὐκ ἀδικεῖ, &c. πρώτιστος ἐντυχὼν ἐγὼ ἁμοῦ δίκην, καὶ ὡς ἂν ἐπιβουλεύσας (lege ἐπιβουλεύσοιτο) ἢ ἀνθρώπῳ, ἢ θρέμμασιν, ὑδί οἱ ἡ ἀγέλης βαδίζει μέσος. *Lupus ſaturatus occurrentibus inſtar agni manſuetus eſt, nec ulli homini, aut pecudi inſidiatur, etiamſi per medium gregem eat. Phile* capite quadrageſimo primo,

Λύκος φαγὼν δὲ, καὶ πεφθεὶς, ὑ λύκος·
Ἀπ' ἀμοῦ δὲ φαίνεται ποιμένων μέσος.

Lupus paſtus & ſanatus, non lupus ſed agnus eſſe videatur inter greges. Sed lupinum ingenium ſtatim cum fame redit. Proinde idem paulò poſt,

Καὶ ξ κῶμ πεφθεὶς, ὁ βιαιχεῖ χάνος
Ὁ θὲς πάλιν δείκνυσι ἡ πρώτου λύκου.

Sed

Sed concoctâ fatietate (id eſt, concocto cibo, quo ſatiatus fuerat) *brevi tempore fera primum lupum rurſus exhibet.* Quomodo etiam *Ælianus*, ἔθος ἀεὶ τὸ ἀρχαῖον χρῆμα ἐπάγειν, καὶ λύκῳ γίνεται αὖθις. *Deinde in antiquam figuram redit, & rurſus fit lupus.*

Pro *lupo* זְאֵב *zeeb*, id eſt, *veſpera*, ſeu *veſpertina*, *Graci* habent λύκοι τῆ Ἀραβίας, *lupos Arabiæ*; quia diverſis Vocalibus pro זְאֵב *zeeb*, legerunt עֲרָב *Arab*, id eſt, *Arabiam*. Neque id omnino malè. Lupis enim *Arabiam* ſcatere notiſſimum eſt. Hinc *Agatharchides* lib. 5. cap. 45. in deſcriptione terræ Βυτημανίου (malim Θαμανίου, id eſt, *Thamanitarum Arabum*) prope *Nabatæos*, & *Laentom*, vel *Ælanitem* ſinum: Λυκίται, καὶ λύκων, καὶ παρδάλεων συναφῆναι πλῆθος ἡ γῆ. *Leonum, & luporum, & pardorum copiam terra ſimul producit.* Et de eadem *Strabo* lib. 16. Λιονίς τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοὶ. *Leones quoque* in ea ſunt, *& pardi, & lupi frequentes.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 124. Φανῆναι ἐκ τῆ ἐρήμε λέοντας, καὶ λύκους, καὶ παρδάλεων ἀγέλας. *Leonum, luporum, & pardorum ex deſerto turmas venire.* Proinde in *Arabum* ſcriptis lupi frequens eſt mentio. Et nomina ejus ferè centum mihi occurrerunt in ſolo *Lexico Alcamsi*. Pluribus tamen de cauſis זְאֵבי עֲרָב in *Habacuc*, & *Sophonia* mihi ſunt *lupi veſpertini*, non *lupi Arabiæ*. Primò enim ſic intelligunt *Maſorethæ*, à quorum lectione non receſſerim niſi coactus. Secundò, *Chaldæus*, *Syrus*, *Symmachus*, *Hieronymus*, *Hebræi* omnes idem ſequuntur. Tertiò, quamvis in *Arabia* lupi ſint frequentiſſimi, tamen his non video à Scriptoribus eximium quidquam tribui, cur eos *Syrus*, aut *Judæus* lupis *Prophetæ* prætulerint. Et *Prophetarum* loca de lupis *Arabiæ* ſic citat *Tzetzes Chil.* 10. *Hiſt.* 307. ut ad ea illuſtranda nihil afferat. Quartò, *Jerem.* 5. *verſ.* 6. זְאֵב עַרְבוֹת eſt *lupus veſperarum*, ſeu *veſpertinus*, non *Arabarum*. Nam עֲרָב *Arab* pro *Arabia* Plurali caret. Pari igitur ratione זְאֵבי עֶרֶב ſunt *lupi veſpere*, non *lupi Arabiæ*. Eſt enim valde veriſimile זְאֵבי עֶרֶב & זְאֵבי עַרְבוֹת ſolo Numero differre. Sed *Graci* Interpretes id non viderunt, quia in *Jeremia* pro עַרְבוֹת, diviſa voce, & literis nonnihil mutatis, legerunt עַד בַּיִת *uſque ad domum*. Unde nata eſt illa verſio, καὶ λύκῳ ἕως τῶν οἰκιῶν ἐλήλυθεν αὐτὸς, *Et lupus uſque ad domos vaſtavit eos.* Senſu non omnino incommodo. Sequitur enim, καὶ παίδαλις ἐγρηγόρασι θεὶ τὰς πόλεις αὐτῶν, *Et pardus vigilavit ſuper urbes eorum.* Et *Oppianus* hæc habet de circo, vel harpage, lupi ſpecie, *Cynegeticôn* libro tertio,

Δὴ τότε καὶ πόλεϊ πῆλας ἵαστο θοὴς ἐλοιὸφρας,
Παῖδας ἀναιδείην ἐπιειμένῳ ἄνεν' ἐδωδῆς.

Tum ſane ad urbem accedit perniciosa fera, omnem impudentiam induta propter cibum. Et Albertus, *Senes lupi facilè capiuntur: accedunt enim ad domos*, &c. Quod tamen in prodigiis cenſet *Julius Obſequens: M. Ciceronе*, inquit, & *C. Antonio Conſulibus lupi in urbe viſi.* Et ex *Livio* non nemo, *Viſo lupo in* Capitolio, *dirum putatum, & urbs poſtea luſtrata.* Item, *Lupum caſtra introiſſe, & laceratis obvios impiè abiiſſe, exitium & cladem portendiſſe, eventus docuit, poſtea exercitu ingenti clade affecto.*

V. Quintò, de *Aſſyriorum* equis dicitur *Hab.* 1. *v.* 8. וְחַדּוּ מִזְאֵבי עֶרֶב *Et acuiores ſunt lupis veſpertinis.* Et illam ἐξύτητα alii ad curſum, alii ad viſum referunt, ut jam alibi docuimus. Quorum utrumque lupo convenit. Nam in variis luporum ſpeciebus unus vocatur τοξευτὴς *jaculator*; alius ἱέραξ *gyrus*, vel *accipiter*, à velocitate curſus. Et ille quidem habet θοὰ κῶλα, *veloces artus*: hic autem eſt

— πάντεσσι θοώτερος ἔπλετο λύκοις,

lupis omnibus celeritate potior. Ita eſt in *Oppiano*. Hinc è multis luporum nominibus apud *Arabes* hæc à levitate atque agilitate ſumpta ſunt, quantum memini. السمعمع *aſſamamao*, اللذ *alladſo*, اللذلذ *alladsladſo*, الملان *anmiladſo*, الهذول *alhudſoulo*, الهرديع *alhuriao*, الهزلاج *alhuzlagio*, & الهملع *alhemmelas*. Sed & lupum acutiſſimè cernere teſtantur idonei Scriptores. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 26. Ὀξυωπίατον ἰσχύει ζώων καὶ μάλιστα νυκτὸς, καὶ ζοφώδους ἀέρος, ἢ δι' ὀμῆς. *Acutiſſimi viſus eſt animal: quippe etiam nocte, & lunâ non lucente, videt.* Ita etiam *Apoſtolus* Cent. 12. Prov. 21. Et *Phile* capite quadrageſimo primo,

Ὀφρῦ δὲ μαχὰν, ἐξυδερκὲς ὃ φάος,
Καὶ γλαυξ ἀτειχῶς ὑπό γε νύκτα, καὶ σύτ@.
Acie oculorum prævalens procul videt,
Ut noctua atra noctis in caligine.

Cauſa ex *Plinio* patet, qui oculos lupo ſplendere, & lucem jaculari aſſerit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo. Inde *Arabicè* ضبز *dſabiz*, & ضبيز *dſaibaz* dicitur, quod *Alcamus* de lupo explicat, cum eſt متوقد اللحظ id eſt, cum ardent canthi oculorum ejus, quibus limis aſpicit. Proinde ضبز *dſabz* in lupo ibidem redditur شدة اللحظ *extremi oculi intentio*, quo quid attentè aſpicitur. Atque ob id ipſum nonnulli lupum volunt *Apollini* eſſe ſacrum, ut Deo perſpicaciſſimo. *Arati Scholiaſtes* apud me manuſcriptus de *Apolline*, Ὡς γὰρ ἐκεῖν@ μαντεῖόν ἐν ὄρει δύναται, ὕτω δὲ καὶ ὁ λύκ@ ἐξυδερκὴς· καὶ διὰ τὸ ὀξυδερκὲς αὐτῆ προσέμοσαν αὐτὸ τῷ Ἀπόλλωνι. Quin ipſum *Apollinem* in lupo coli in *Ægypti Thebaide Macrobius* his verbis aſſerit *Saturnalium* lib. 1. cap. 17. Λύκοι autem *Solem* vocare etiam Lycopolitana Thebaidos *civitas teſtimonio eſt: quæ pari religione* Apollinem, *utrumque lupum* (*hoc eſt*, λύκοι) *colit: in utroque Solem venerans, quod hoc animal caput & conſumens omnia in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis evincit.* Inde *crepuſculum* λυκόφως, ut in *Homero nox ſubluſtris* ἀμφιλύκη νύξ· quia lupus tum ſolus fruitur lucis uſurâ, ut *Ælianus* obſervat, ubi ſupra. Quamvis apud *Macrobium* nonnulli aliter ſtatuant; nempe *ipſos quoque* λύκους ἀπὸ τῆ λύκης, *id eſt, à luce prima appellatos, quia hæ fere maxime ad tempus rapiendo pecori obſervant, quod anteluccanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur.* Quod ſequutus *Oppianus* de lupo hæc habet libro tertio *Cynegeticôn*,

Ποσσὶ δὲ θοὸν ῥαῖζε δι μάλ' ἐχθρὸ@ ἀνὴρ ἐν ἄγρῃ
Πμάτῃ ὑπ' ἀμφιλύκῃ.

Magno autem cum ſtridore valde matutinus ad prædam contendit ſub primum crepuſculum. Utut ſit, cum utrumque hoc probaverimus, lupos & curſu valere, & oculorum acie, utrumque potuit reſpicere *Propheta*, cum *Aſſyriorum* equos dixit eſſe lupis veſpertinis ἐξυτέρους. Licet ad animum id referre malim, ita ut tam equi, quam lupi bellicoſi ἐξαὶς, id eſt, *acres* dicantur; quia quidquid agendum ſibi proponunt, acriter exſequuntur, & ſumma contentione. Utrumque in ſummo *Poeta* reperitur,

— *Et genus acre luporum,*

libro tertio *Georgicorum*: &

— Aſcanius *medias in vallibus acri*
Gaudet equo. —

Quam animi ἐξύτητα *Hebræa* voce ſignificari alibi docuimus.

VI. Sextò, Sacri Scriptores lupos ovibus paſſim opponunt, tanquam infenſiſſimos atque infeſtiſſimos hoſtes. Quò *Chriſti* verba pertinent *Matth.* 10. *v.* 16. *Mitto vos ut oves* (Luc. 10. *v.* 3. ut agnos) *in medio lu-*

porum. Et Joh. 10. v. 12. *Mercenarius, lupum venientem videns, deſerit oves, & fugit. Lupus autem eas rapit, & diſpergit.* Et *Sirachidis* Eccli. 13. verſ. 19. *Quæ communio inter lupum & agnum?* Proinde ut ſub regno *Meſſiæ* magna rerum converſio futura ſignificetur, dicitur *Eſa.* 11. *v.* 6. *Habitabit lupus cum agno.* Et Eſa. 65. v. 25. *Lupus & agnus ſimul paſcentur.* Sed his non immoramur, quia jam explicata ſunt in Tractatu *De Ovibus.*

VII. Septimò, cum lupis conferuntur falſi Doctores, de quibus *Chriſtus* Matth. 7. v. 15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in indumentis ovium, ſed intus ſunt lupi rapaces.* Et *Paulus* Actor. 20. v. 29. *Ego enim illud ſcio, lupos graves, & non parcentes gregi, ingreſſuros eſſe inter vos poſt diſceſſum meum.* *Veſtimenta ovium* uno verbo ſunt μηλωτὰι, quibus amiciebantur veri *Prophetæ.* Hinc de *Elia* legitur 1 *Reg.* 19. v. 13. Ἐπεκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν τῇ μηλωτῇ αὐτοῦ. Et de *Eliſæo* 2 *Reg.* 2. *v.* 13. Καὶ ἔλαβε τὴν μηλωτὴν Ἠλίου. Itaque in *Chriſti* verbis duplex alluſio. Una ad *Prophetarum* veſtes, quas imitabantur falſi Doctores, ut pro veris haberentur: altera ad ovium manſuetudinem, quam externa ſpecie mentiebantur, eùm re verâ eſſent lupis rapaciores. Nam ut lupus toti gregi: ita toti Eccleſiæ falſus Doctor inſidiatur. Atque ut lupus inhiat ovium vitæ & ſanguini: ita ille animabus, quas ſanguine ſuo redemit *Chriſtus.* Vide *Ezech.* 13. *v.* 18. Ut illum taceam vero paſtori eſſe tam ſimilem, quàm lupum cani. Et quomodo per noctis tenebras graſſatur lupus, & dum paſtores dormiunt gregem invadit: ita eum *Chriſti* Eccleſiam, cum negligentia paſtorum, & ignorantiæ tenebræ ingruentes videntur graſſanti malo latam feneſtram aperire.

VIII. Octavò, luporum nomine ſæpe intelliguntur tyranni, & bonorum perſecutores, propter rabiem inſitam, & morum immanitatem, quâ fit, ut luporum inſtar, ſanguinem populi ſitiant, neque eo ſatientur unquam. Sic *Ezech.* 22. *verſ.* 27. *Principes ejus ſunt tanquam lupi rapientes rapinam, effundendo ſanguinem, perdendo animas* (id eſt, vitas) *ut quæſtum faciant.* Sophon. 3. v. 3. *Judices lupi veſpertini ſunt, qui oſſa non relinquunt uſque ad mane nunum tempus.* Matth. 10. v. 16. *Mitto vos ut oves in medio luporum:* id eſt, infirmos, inermes, & ab omnibus auxilio humanis imparatos, nec lupi unius furori expoſitos, atque obvios, ſed plurimorum. Quot enim inter *Judæos*, quot inter *Gentiles* fuerunt veritatis ignari, tot hoſtes habuerunt primi Evangelii præcones. Quorum conatibus quid opponerent nihil illis fuit præter *Chriſti* promiſſionem *Matth.* 16. *verſ.* 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non prævalebunt adverſus eam.* Et *Matth* 28. *verſ.* 20. *Ecce! ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.* Quod ſi unus lupus ſufficit magno gregi perdendo, & devaſtando: in medio tot luporum quomodo evaſiſſet parvus *Chriſti* grex, niſi illum ſervaſſet idem, qui *Danielem* inter leones? Metu luporum hujuſmodi fugiunt paſtores mercenarii, *Joh.* 10. *verſ.* 12. id eſt, qui avaritiâ ducuntur non zelo gloriæ Dei; & oves per illorum defectionem rapiuntur, & diſſipantur. Tamen illos ipſos lupos quandoque mutat in oves, aut in paſtores etiam, vis ſpiritus ἐργωδιώδης, ut patet ex *Pauli* exemplo. Et tum impletur quod *Eſaias* prædixerat, fore, ut lupus & agnus unà degerent, & ſimul paſcerentur, hoc eſt, in eadem Eccleſia.

IX. Nonò, diſquiramus ſupereſt quorſum *Benjamin*, id eſt, tribus ex illo oriunda, vocetur *lupus, qui rapit, & manè comedit prædam, & ſub veſperam dividit ſpolium*, Gen. 49. v. 27. *Chaldæi* tres interpretes id ad altare referunt, quod fuit in tribu *Benjamin*, ubi Sacerdotes manè victimas obtulerunt, & veſperi oblata à populo inter ſe diviſerunt. Proinde in *Talmudico* Tractatu *Zebachim* cap. 5. fol. 53. b. Templi, & altaris portio, in qua cædebantur victimæ, vocatur חלקו של טורף *pars rapientis*, ſeu *diſcerpentis*, id eſt, בנימין דכתיב בידה זאב יטרוף Benjamin, *de quo ſcribitur*, Benjamin *eſt lupus diſcerpens.* Ita *Gloſſator* ad eum locum. Et eodem videtur alluſiſſe *Maria Bilga* filia, cùm in altare ſic exclamavit, לוקוס לוקוס שך כתי אתרז ככלה מכונן של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu tu conſumes facultates* Iſrachitarum. *Talmudici* ſic referunt in *Succha* cap. 5. fol. 56. b. Et in *Cabaliſtico* Legis commentario, cui titulus *Baal Hatturim*, verba *Jacobi* de *Benjamine* ולערב יחלק שלל *Et ſub veſperam dividet ſpolium*, notantur per *Gematriam* idem valere, quod verba אילו הקורבנות *Hæ ſunt oblationes.* Ex utriſque ſcilicet exſurgit idem numerus, nempe DCCCXVI. Tamen in hac interpretatione nihil eſt ſani; quia, utut altare conſtructum fuerit in *Benjamitarum* ſolo, *Benjamin* ea de cauſa dici non potuit *lupus rapax*, aut *manè comediſſe* & *ſub veſperam diviſiſſe ſpolium*; cum *Benjamitarum* non fuerint, ſed *Levitarum* victimæ, & oblationes, quæ in altari offerebantur. Proinde *Hebræorum* alii ad *Benjamitas* referunt, quibus permiſſum fuit uxores ſibi rapere ex *Silonitum* puellis, *Jud.* 21. *verſ.* 21. Alii ad *Saulem*, & *Mardochæum*, qui & ipſi fuerunt ex *Benjamitarum* tribu. Ille porro manè, id eſt, primis *Iſraelitici* regni temporibus uberrimam de *Amalekitis* prædam retulit. Hic autem ſub veſperam, id eſt, poſt captivitatis *Babyloniæ* tempora, *Hamanu*, & filiorum ejus ſpolia diviſiſſe legitur in libro *Eſther.* De his videndi *Selomo*, & *Aben Ezra* in hunc locum. *Tertullianus* contra *Marcionem* libri quinti capite primo, *Ambroſius* capite duodecimo *De benedictionibus Patriarcharum*, *Hieronymus* libro quarto in *Eſaiam*, & libro ſecundo in *Oſeam*, *Auguſtinus* Sermone primo *De converſione Pauli*, & Veterum plures alii, *Paulum* hic intelligunt, ex eadem tribu oriundum, qui primo manè, id eſt, junior, tanquam lupus, vaſtavit Eccleſiam, & in fideles ſævit: veſpere autem, id eſt, ſenior, ſpolia gentium, Diabolo detracta, *Chriſto*, & Eccleſiæ diviſit. *Barradus Jeroſolymam*, *Benjamitarum* metropolin, in qua *Judas* ut lupus manè prædam comederunt, id eſt, *Meſſiam* crucifigendum ad *Pilatum* adduxerunt, & veſperè milites ſpolia diviſerunt, id eſt, ejuſdem *Chriſti* veſtes.

Nos ut *Judam* leoni, ita *Benjaminum* lupo conferri putamus propter fortitudinem. Lupi enim animo & robore non parum valent. Proinde *Marti* dicati ſunt, & à *Poëtis* vocantur *Martii*, & *Martiales. Horatius* lib. 1. *Odâ.* 17.

Nec viridet metuunt colubras
Nec Martiales *hædilia lupos.*

Virgilius libro nono *Æneidos*,

Quaſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius *à ſtabulis raput lupus.*

Ubi *Servius*, *Martius lupus, aut cruentus, aut* Marti *dicatus.* Hinc *in Epigrammate* λυκοθρηξὶς eſt *audax, & magnanimus.* Et in *Heſychio* λυκοθρασὲς, θρασὺς. Rurſus in eodem λυκόφρων, *lupino animo præditus*, exponitur δολόφρων, & ὑψηλόφρων. Quid quòd nonnullæ gentes lupino ululatu, tanquam incentivo carmine, ad pugnam ſe incitabant? *Suidas*, Λυκηθμὸς, ὁ τῶν λύκων βοὴ, *Luporum ululatus.* Et paulò poſt ex auctore innominato, Οἱ Ἀζαροι ἐβόων λυκηθμῷ· φλὴ δὲ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ἰαυγή. Abari *conſertum irruunt inpune ululatu de more ſuo; quaſi ululatus ipſos delectat. Plinius* libri vigeſimi ſexti capite quarto, *Cum* Cimbri, Teutoniique *terribili* Marte *ulularent. Statius* lib. 9. *Thebaidos*,

Tu dulces linus, ululataque prælia gaudes.

Hoc præcipuum, quod fortiſſimis viris luporum no-

men

men quandoque inditum. *Hercule* puta, cujus fanum ænigmatice ſic deſcribit *Lycophron* in *Caſſandra* verſu 871.

Καὶ θηροχλαίνᾳ σκηπτὸν αἰμαχθὲ λέων,

Et ferinâ pelle indutus lupi crudelis templum. Pari ratione ſub lupi typo *Benjamita* ſignificantur propter bellicam fortitudinem. Et porro maximè eminuit in bello *Gabaitarum* cauſa ſuſcepto, in quo *Benjamita* ſoli reliquas undecim tribus intrepidè adoriuntur. Et hominum in illis viginti ſex millia audent in acie ſtare contra omnes *Iſraelitas*, qui cum ex omnibus *Judæa* partibus convenîſſent, ad quadringenta peditum millia recenſiti ſunt: *Benjamita* tamen, duobus prælii victores, & cæſis *Iſraelitarum* duodequadraginta millibus, tertio tandem prælio nonniſi aſtu à reliquis victi & profligati ſunt. In *Benjamitarum* copiis notandum eſt ſeptingentos fuiſſe funditores *Gabaitas* jaculandi tam peritos, ut ne à pilo quidem aberrarent, *Jud.* 20. v. 16. Quomodo apud *Smyrnæum* libro quarto in ſagittario certamine pro ſcopo ſtatuit *Agamemnon*

--- ἱππάκομον τηυφάλειαν,

galeam ſetis equinis inſignem, præmium illi daturus,

--- ἃς πίξιον ἀκὴ τρίχας αἰθὴ χαλκῆ,

qui acuto ſagittæ *ære galeæ comas reſecaret.* Et *Ajax* quidem, qui primus deſcendit in hoc certamen, nonniſi galeam feriit: ſed hunc ſequutus *Teucer* ſagittam emiſit eventu ſecundiore,

--- ἄφαρ δ' ἀπέκειρεν ἰδείας
Ὀξὺ βιλος, ---

Et ſtatim pilus totondit acutum telum. Nec ita pridem in *Perſide Scamachia* pro-Rex ſemel atque iterum ictu ſagittæ medium ſecuit pilum ſex magnorum paſſuum intervallo à ſe diſtantem. Ita narrat teſtis *αὐτόπτης Olearius Itineris Perſici* libro quarto pag. 399. His adde geſta *Saulis* Regis è tribu *Benjamitica*, qui, *potitus regno* Iſraëlis, *omnes undique ſuos hoſtes debellavit*, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, *& Reges* Sobæ, & Philiſtæos, *& quocunque ſe vertebat, eos* ירשיע *malè multabat, coactiſque copiis* Amalekitas *profligavit*, *& Iſraëlitas ab oppreſſorum injuriis liberavit*, 1 Sam. 14. v. 47. 48. Quin, *Saule* à Deo rejecto, occiſoque à *Philiſtæis*, delectiſque ejus copiis penè ad internecionem, & *Davide* ei ſubſtituto à maxima parte populi, tamen *Benjamitarum* regnum ſtetit adhuc per ſeptennium, nec niſi poſt longum bellum, & imperatoris *Abneri* defectionem potuit deſtrui, & diſſipari. Quamvis à *Davidis* partibus ſtarent *Benjamitarum* fortiſſimi, adeoque nonnulli ex *Saulis* cognatione. Ex quibus jam conſtare puto hanc tribum meritò conferri cum lupo rapace, qui mane comedit prædam, quam veſpere diviſerat.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur צבוע eſſe *Hyænam*, de qua multa.

Cur cenſeatur lupus in ſpeciebus הצבועים. *Varie* Fulleri *conjectura.* צבוע *eſt* hyæna. *Quod probatur ex* Jerem. 12. verſ. 9. *&* 1 Sam. 13. verſ. 18. *&* Sirach. 13. verſ. 21. *&* Mardochæo. *Crocuta* κυνόλυκος. צבועים *non ſolum* hyænæ, *ſed & quævis* feræ rapaces. Arabibus ضبع hyæna, *quod multa probant. Hyæna lupo ſimilis. Cum currit, claudicare videtur. Hybrida animalia ex hyæna mare & lupa, vel ex lupo & hyæna fœmina, quomodo* Arabicè. *Lupa hyæna catulos lactat. Thoes ex hyæna & lupo ſciliet. Hyæna canibus quàm infeſta. Hyæna lingua geſtata canum incurſum prohibet. De hyæna & canum umbra fabulæ.* Alcamus *emendatus. Hyæna natalis in* Arabia, *&* Africa. *Hyænis homines, quos hyæna ſolos è multis adoritur. Hyæna* τυμβωρυχεῖ. *Eam alternare ſexum multi aſſerunt: ſed* Ariſtoteles, Diodorus, Clemens Alexandrinus, Euſtathius *meritò negant. Origo fabulæ. Aliud commentum ſimile. Humana ſermonis eſt amula.* Macarii *cum hyæna dialogus.* Turcica *&* Arabica *verba, quibus caput dicitur.* Ledem *carminis genus. Medicina ex hyænæ felle, pelle*, &c. Dioſcorides *emendatus. Hyæna dicitur* צבוע, *ut canchris à varietate colorum. Roſomacha hyænæ ſpecies. Ginetta, id eſt, hyanetta. Hyæna oculis etiam & animo varia. Hinc* צבוע hypocrita. *Crocutta, & mantichora hyænæ ſpecies. Explicatur locus de hyæna* Jerem. 12. verſ. 8. *Variæ interpretationes prorſus alienæ. Locus* Druſio *de vitio ſuſpectus. Cur* Græci עיט ζανάλιον *reddant.* Ἀετὸς *ex* Hebræo עיט ajit. עיט *non ſolum* avis rapax, *ſed &* fera. *Nomina quædam feris & avibus communia. Loci* Jeremiæ *Paraphraſis.* Nodus hyænæ *Lucani libro ſexto quid propriè.* Salmaſius *notatus. Primum ſpinæ articulum in hyæna* nodum *vocari*, & atlantion. *Ejus virtus, & deſcriptio.* Ἄτλας *ultima cervicis vertebra. Cur hyæna claudicet.*

Fullerus vir doctiſſimus in *Miſcellaneis* ſuis libri ſexti capite decimo nono operoſè diſquirit, quorſum *Rabbi Mardochæus* lupum eſſe dixerit מין ממיני הצבועים, id eſt, ut vertendum putat, *de genere animalium, qui ſunt diverſi coloris*, aut verò *rubri* etiam, quia צבוע utrumque ſonat. Atque id modò refert ad cinereos lupos, quia cinereus color ex albo & nigro miſtus eſt. Modo ad lupos, qui rufi ſunt: de quibus in *Oppiano.* Modo צבוע vult eſſe genus ad omnes feras carnivoras, quas *Hebræi* ſic appellaverint, quia dilaniatorum animalium ſanguine tinguntur, & cruentantur. Quod ultimum eſt prioribus verius. Nam in epiſtola *Hebræea* de animalibus, quam *Holmia* legi manuſcriptam, paſſim ita ſumi videas. Ita è ſex legatis, qui mittuntur ad totidem ſpecies animalium, השלוח הראשון הלך אל הצבועים ר"ל היות טורפות *legatus primus mittitur ad* tſeboim, *id eſt, ad feras rapaces.* Sed & צבוע *tſeboa*, ibidem eſt *hyæna.* Utroque modo uſurpatum reperias in his verbis paulò infra, שלח המלך ויאכפו אליו חיילו מיני צבועים והיות טורפות נמרים חאבים ואלפהוד ובני אוי ורובים ושועלים וחתולי הבר והצבוע *Convocavit ad ſe* leo *Rex* ferarum *copias ſuas, ſpecies* tſeboim, *& ferarum rapacium, pardes, & lupos*, & alphehud (id eſt, *lynces*) *& filios* awi (id eſt, *thoes*) *& urſes, & vulpes, & feles ſylveſtres*, & tſeboa, (id eſt, *hyænam*) In quibus verbis Plurale צבועים *tſeboim.* ſignificat quaſvis *feras rapaces*, ut *Arabicum* سباع *ſibaon*, quod tamen illi per *Sin* ſcribunt, non per *Sad.* Sed ſingulare צבוע *tſeboa*, eſt *hyæna.* Proinde cum in ferarum concilio ſingulæ apud Regem ſuum, id eſt, leonem, profitentur qua facultate polleant, בחפירת קברות צבוע *tſeboa*, ſe valere jactitat, וסחוב הנבלות ולהלחם בכלבים *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad trahendum cadaverum, & ad pugnandum in canes:* quæ hyænæ quam conveniant patebit ex ſequentibus. *Lexicographi* quidem de hac voce nil quidquam habent, nec eam in S. Scriptoribus reperiunt novi Interpretes. Tamen צבוע *tſeboa*, vetuſtioribus *Hebræis* fuiſſe *hyænam* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Primò enim id patet ex *Jerem. 12. verſ. 9.* ubi *Græci* עיט צבוע, explicant σπήλαιον ἐλαίας, *ſpeluncam hyænæ*, de quo loco plura deinceps.

Secun-

Secundò, ex eo, quod eorum unus, qui *Græcam Bibliorum* verſionem recuderunt, ab *Aquila*, *Symmacho*, & *Theodotione* diverſus, 1 *Sam.* 13. *verſ.* 18. גי הצבעים exponit φαραγγα τ̃ ὑαινων, *vallem hyænarum*, non *ſuicularum*, ut accepit *Druſius*. Nam *ſucula Græcè* non ſunt ὑαιναι, ſed ὑαδες. Quamvis enim ὑαδες ἀπὸ τ̃ ὕειν à *pluendo* dictæ ſint, tamen *Romani* veteres, in eruendis vocabulorum etymologiis parum exercitati, *ſuculas* appellaverunt. Ac ſi ὑαδες ὀνομαστικῶς dicerentur parvæ ὗες. Vide quid de ea re ſcripſerit *Tullius Tiro*, *M. Ciceronis* alumnus, & libertus, apud *Gellium* libri 13. cap. 9. Tertiò, ibidem *Chaldæus* habet לחולדת אפעיא, quod *Hebræi* omnes reddunt *ad vallem vſperarum*, vel *baſiliſcorum*. At ego vertendum contendo *ad vallem hyænarum*. Quia *Syris* ܐܦܥܐ eſt *hyæna*. Patet id ex *Syra* verſione *Sirachidæ* cap. 13. verſ. 21. ubi *Græca* hæc verba, Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα, *Quæ pax hyænæ cum cane? Syriacè* ſic explicantur ܡܢܘ ܠܗܘ ܐܦܥܐ ܥܡ ܟܠܒܐ. Proinde in *Lexico Syro Baptiſtæ Ferrarii* pag. 743. ܐܦܥܐ legitur eſſe *fera quædam homines devorans*, id eſt, *hyæna*.

His teſtibus addo *Arabes*, quibus ضبع *dſabuon* (Barbari Scriptores perperam habent *zabo*, *alzabo*, *akabo*, *debub*, *dabub*, *dabath*, *dhoboah*, &c.) *hyænam* eſſe planè conſtat; quia ضبع deſcribunt iiſdem planè notis, quibus hyænam *Græci*, quod probare cuivis obvium.

I. Primò, hyæna eſt lupo ſimillima. Ita *Scaliger* in *Cardanum* lupum & hyænam ſub eodem genere anonymo contineri aſſerit. *Geſnerus* lupo & hyænæ multa eſſe communia obſervat, magnitudinem, & colorem, voracitatem item, & inſidias, quas aliis animalibus moliuntur: dentes utrique ſerratos, genitalia utrique ſimilia, & quod uterque noctu vagatur ad prædam. Hinc eſt, quod *Oppianus*, de lupo & hyæna conjunctim agens, utriuſque deſcriptionem ita orditur:

Φράζω δὴ δύο φῦλα δυζήλωτα καρχαρίδοντα,
Μηλοφόνον τε λύκον, δυζήκεα τ' ἀνδρὸς ὕαιναν.
Τὸν μὲν ποιμαίνων καὶ αἰπολίων ἐλετῆρα·
Τὴν δ' ἰχθῆρι ἑκηλάκτορι, ἀρτιότιμος τε κύνεσσι.

Conſidera jam duo genera infeſta, aſperis dentibus, & ovicidam lupum, & cæcutientem hyænam. Illum quidem ovilium & caprilium vaſtatorem; hanc verò catulis infeſtam & majoribus canibus. Quomodo deinceps pergens, utriuſque crimina raſis librat in antithetis, atque inter ſe ita opponit, ut quid inter ſe commune habeant, quid ſingulis ſit proprium, elegantiſſimè doceat. Ita hyænæ ſpeciem in Æthiopia *crocutam Diodorus* & alii ſcribunt μιγνυμένων ἴχνιν φύσιν λύκου, καὶ κύνος. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 21. *Crocuttas velut ex cane lupoque conceptas* (Æthiopia generat.) Itaque κυάλωπες *Græci* vocabant, quaſi ex utroque mixtum animal. Ita الضبع *Giggeius* ſcribit medium eſſe animal inter lupum & canem. Alii ſimpliciter lupo ſimilem. *Alcamus*, ضبع كالذيب الا انا جري

وكانه اعرج فلذا سمي الضبع العرجا

Dſabuon *eſt inſtar lupi, niſi quod, cum curris, videtur claudus, as prorſus claudus vocatur.* Et *Aſſariph*, è quo *Alcambitur* هذا الحيوان شبيه الذيب

Hoc animal eſt lupo ſimile, & reliqua ut in *Alcamus*. *Arabi Pandectarius* dicit *vergere ad formam lupi.* Leo Africanus *magnitudine & forma lupum referre.* Et *Alkazuinius*,

وبين الضبع والذيبة مصادقة ويتولد
منهما ولد ويقال له السمع وهو حيوان
عجيب الشكل بين الضبع والذيب فان
كان الذكر ذيبا فقال له العبار
وشكله عجيب ايضا *Amor etiam eſt mutuus*

inter dſabuon *& lupam, & catulus ex iis generatur* ſimon *nomine, quod mirabilis eſt formæ animal, medius inter* dſabuon *& lupam. Aut, ſi mas ſit lupus, vocatur* ibar, *& hujus quoque mira eſt ſpecies.* De priore, qui سمع *ſimon* vocatur, fabulantur *Arabes* in *Alcamus* انه لا يموت حتف انفه كالحية وفي عدوه اسرع من
الطير ووثبته تزيد علي ثلاثين ذراعا

Eum per ſe non mori, ut neque ſerpentem, & curſu velociorem eſſe avibus, & ſupra triginta cubitos ſaltu ſuo tranſmittere. At poſterioris verum nomen non eſt عبار *ibar*, ſed عسبار *ibar*. Alcamus, العسبار ولد الضبع من الذيب *Alibara catulus hyæna ex lupo.* Aliter tamen *Algiahad* in *Damire*, وتلد من الدب جرو يسمي السمع
العسبار ومن الذيب جرو يسمي السمع

Paris ex urſo catulum isbar *nomine, & ex lupo catulum, qui* ſimon *dicitur.* Alii دروان *dirvvan* nominant. *Alcamus*, الدروان ولد الضبعان من الذيبة

Dirvvan, *hyæna maris catulus ex lupa. Græci*, qui adulterinum hoc animal non prorſus ignorârunt, idem eſſe cum thoe ſibi finxerunt. *Heſychius*, Θῶας, Θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένας. Quin, ſi *Arabibus* fides, lupa quandoque catulos hyænæ lactat ſuis relictis. Unde Proverbium, احمق
من جهيزة من عرس الذيب لانها
تذبح ولدها وترضع ولد الضبع ويقال
اذا صنعت الضبع كفل الذيب ولدها

Stultior gehizâ, *id eſt, lupi fœminâ; quia deſerit catulum ſuum, ut hyæna catulum lactet. Quin cum hyæna venatione capitur, fœtum alius curat lupus.* Hæc *Alcamus.*

II. Secundò, nemo eſt, qui hyænam neſciat canibus eſſe infeſtiſſimam. Id ſupra nos docuit *Sirachides* diſertis verbis, *Qua pax*, inquit, *hyænæ cum cane?* Et *Oppianus*,

Τὸν δ' ἰχθῆρι ἑκηλάκτορι, ἀρτιότιμος τε κύνεσσι,

Illam catulis infeſtam eſſe & majoribus canibus. Ut auctor *Homiliarum* in *Marcum* ſub *Chryſoſtomi* nomine *Homilia* decima tertia, *Maximè canibus deleſtatur*,

latur, & ipſos rapit ac devorat. Et ejus umbræ contactu canem obmutescere asserunt *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile*. Quin *Plinius* eos asserit, *qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus.* Quibus illud ſimile, quod ex *Zoroaſtre* referunt Scriptores *Geoponicōn* libri decimi quinti capite primo, Ἐὰν τις δὲ κατέχειν τῇ χειρὶ γλῶσσαν ὑαίνης, μεγίστην ἕξει φυλακὴν πρὸς τὸν τῶν κυνῶν ὑλακτισμόν. Neque *Arabum* nugæ diſpares de ſuo ضبع. *Alkazuinius* in libro *Mirabilium*, بين الضبع والكلب عداوة فان وضع ظل الضبع علي الكلب يقف مكانه لا يقدر علي المشي حتي ياتي لضبع ياكله وان مرض الضبع اكل لحم الكلب

Inter dſabuon *& canem gravis eſt inimicitia. Et ſi umbra* ſ dſabuon *in canem incidat, is in loco ſuo ſtat, nec poteſt inde moveri, donec veniat* dſabuon, *& eum voret. Et, ſi ægrotat* dſabuon, *comedit carnem canis.* Damir de *dſabuon*, ſeu *hyæna*, وهي اذا وطيت ظلة الكلب في القمر وهو عاي سطح وقع الكلب البها فتاكله *Cum ad Lunam calcat umbram canis, qua ſupra tectum eſt, canis ad eam decidit, & ea illum devorat.* Et *Alcamus*, من امسك اسنانه معة لم تنبح علية الكلب *Dentes ejus ſi quis ſecum deferat, canes eum non allatrabunt.* Pro اسنانه (*iſnanahe*) *dentes ejus*, levi mutatione legendum لسانه (*liſanahe*) *linguam ejus.* Ita enim eſt in *Damire*. Et convenit cum *Zoroaſtre*, & *Plinio*.

(a) *Ariſtot. Mirab. Herod. l. 4. c. 192. Plin. l. 8. c. 30. Solin. cap. 27.*

Tertiò, hyænę natales (*a*) *Arabia*, *Syria*, & *Africa*. In iiſdem locis *dſabuon Arabice*, vel *Syri*, mentio eſt in *Alberto*, *Bellunenſi*, & *Giggeio*; *Africani* in *Leone*, *Marmolio*, & *Geographo Nubienſi*. Non poſſum, quin hic referam rem memoratu non indignam, ſi modo veram. Sed fides eſto penes auctores, *Alkazuinium*, & *Damirem*, quorum ille ſic habet, في العرب قوم يقال لهم الضبعيون لو كان احدهم في قفل فيه الف نفس وجا الضبع لا يتعدى احدا الا الضبعيون الضبعي *Inter* Arabes *quidam populi ſunt* Dſabuiouna (id eſt, *Hyanii*) *nomine, ex quibus ſi vel unus ſis in mille hominum caterva, & dſabuon veniat, nullum adoriatur præter ſolos Hyanios.* Nec multò aliter *Damir*.

Quartò, hyænam nemo non tradit τυμβωρύχον. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Τυμβωρυχεῖ δὲ ἰφιμᾶλλον ἢ κυνοφαγίας ἕνεκα ἀνθρώπων. *Sepulchra effodit humanæ carnis avida. Plinius* lib. 8. cap. 30. *Ab uno animali ſepulchra erui* (traduntur) *inquiſitione corporum.* Solinus, *Eadem hyæna inquiſitione corporum ſepultorum buſta eruit. Hieronymus* in *Eſaiam* capite 65. *Semper cadavera perſequitur, & vivit ſucco ac ſanie corporum mortuorum.* Et in *Jeremiam* capite 13. *Vivit cadaveribus mortuorum, & de ſepulchris ſolet effodere corpora.* Quod ipſum de الضبع conſtanter ſcribunt *Arabes*. *Alkazuinius*, ينبش القبور ويخرج الجيف والعرب تزعم انها لا تاكل الا لحوم الشجعان *Effodit ſepulchra, & cadavera eruit: ſed aſſerunt* Arabes *eam nonniſi fortium virorum carnes comedere.* Damir, وهي مولعة بنبش القبور لكثرة شهوتها للحوم بني ادم *Etiam ea buſtorum effoſſione delectatur, quia humanarum carnium eſt ſummè avida.* Similia habent *Leo Africanus*, *Marmolius*, *Bellunenſis*, *Giggeius*, & *Gabriel Maronita*, in Notis ad *Geographum Nubienſem* pag. 9.

Quintò, hyænam multi ſcribunt ſexum alternare, id eſt, modo marem eſſe, modo fœminam. *Herus Hierogl.* lib. 2. cap. 65. Αὐτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην, ὅτε δὲ θήλεια γίνεται. *Illa enim quandoque eſt mas, quandoque fœmina.* Ælianus *Hiſt.* lib. 1. cap. 25. Τὴν ὕαιναν πᾶσαι μὲν ἄῤῥενα οἱ ἰατροὶ, τὴν αὐτὴν δὲ ἅμα θήλειαν. *Hyænam ſi hoc anno marem videas, eandem anno ſequenti fœminam videbis. Oppianus* libro tertio *Cynegeticōn*,

Θαῦμα δὲ καὶ τὸ δὴ ἄλλο περὶ ςυγέρην ὑαίνης,
Ἀρσενα, καὶ θήλειαν ἀμοιβαδὶς αὐχένα λυκάζαν.

Miraculum etiam hoc audivi de pilis hyænis, marem & fœminam alternare quotannis. Phile capite quadrageſimo tertio,

Αἰῶνι μὲν ἔτι ὕαινα ἑκάς κε χρόνοι,
Θήλυς δὲ ἐκ τοῦ· δηὲ τὸ, καὶ πάλιν πάλιν.

Mas quidem erat hyæna præcedenti tempore, nunc verò fœmina: agit, & rurſus patitur. Ovidius Metam. lib. 15. Fab. 38.

Alternare vices, & quæ modo fœmina tergo
Paſſa marem eſt, nunc eſſe marem mutemur hyænam.

Tertullianus, *De pallio* capite tertio, *Hyæna, ſi obſervas ſexus, annalis eſt, marem & fœminam alternat.* Proinde in *Artemidori Oneirocriticis* lib. 2. cap. 12. hyæna in ſomnis viſa androgynum & cynædum ſignificat. Idem *Arabes* de ſuo الضبع *Alkazuinius*, وذكروا ان الضبع سنة ذكر وسنة انثي كالارنب *Etiam* dſabuon *narratur uno anno eſſe mas, altero fœmina, ſicut lepus.* Damir, ومن عجيب امرها انها كالارنب تكون سنة ذكرا وسنة انثي فتلقح في حال الذكورة وتلد في حال الانوثة *Ex mirabilibus natura ejus eſt, quòd leporis inſtar uno anno mas eſt, altero fœmina. Et quo anno mas eſt, generat; at quo fœmina eſt, parit.* Ita etiam *Giahid*, & *Zamachſuri* in libro, cui titulus ربيع الابرار *Ver piorum.* Et liber alius titulo

مفيد العلوم ومبيد الهموم *Largitor ſcientiarum, & deſtructor curarum.* Et في رحلته *Ibneſſilach in Itinerario ſuo*, idque tanquam ex *Ariſtotele*. Tamen *Ariſtoteles* hoc rejicit ut fabuloſum *Hiſt.* lib. 6. cap. 32. Περὶ δὲ τῶν αἰδοίων, inquit, ὁ λέγεται, ὡς ἔχει ἄῤῥενος, καὶ θηλείας, ψευδὲς ἐστι. *De* hyænæ *autem pudendis, quod maris & fœminæ habere dicitur, mendacium eſt.* Et rurſus *De generatione animalium* lib. 3. cap. 6. tanquam ἀνοήτους, καὶ λίαν διαψευστικὰς, *ineptos, & prorſus mendaces*, eos arguit, qui volunt τὰς ὕαινας ἐχούσας, καὶ ἐχούσαις παῤ ἔτος, *hyænam annis alternis inire, & mari:* & refellit ex ἀντιθέσει. Tantum hyænam marem fœminæ, & fœminam maris genitali ſimile aliquid habere agnoſcit, quod minùs attentis anſam dedit errori. Hinc *Plinius*, ubi ſuprà, *Hyænæ utramque eſſe naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri vulgus credidit:* Ariſtoteles *negat*. *Diodorus* quoque libro trigeſimo ſecundo apud *Photium* in *Excerptis*, Τὰς λεγομένας ὑαίνας ταῖς μυθολογίαις ἄῤῥενας ἅμα καὶ θηλείας ὑπάρχειν, καὶ παῤ ἑαυτὰς ἀλλήλας ἐχούσας· τὰς δὲ ἀληθείας οὐχ' ὕτως ἐχούσας. *Hyænas quidam fabulantur ſimul mares eſſe & fœminas, & alternis annis ſe invicem inire: cum veritas non ſic ſe habeat.* Et in ſequentibus rem explicat eo ferè modo, quo *Philoſophus*. *Clemens* item libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, Ὄνους δὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ. *Nequaquam igitur credendum eſt hyænam mutare naturam.* In qua eadem eſt ſententia *Euſtathius* in *Hexaemeron* pag. 39. Sed uterque huic commento aliud ſubſtituit, quod nihilo puto verius, nempe hyænam infandum in modum abuti ſexu ſuo διὰ τὸ ὑπερβάλλοντα παχυτάτοις. 1

Sexto, hyænam nugantur Veteres humani ſermonis non eſſe prorſus ignaram. Sic eam tradit *Plinius ſermonem humanum inter paſtorum fabula aſſimulare, nomenque alicujus addiſcere, quem evocatum foras laceret.* Et Solinus, *Sequitur fabula paſtorum, & audita aſſiduo addiſcit vocamen, quod exprimere poſſit imitatione vocis humanæ, ut in hominem aſtu accitum noctu ſæviat.* In *Laufiaca Palladis* hiſtoria capite vigeſimo, cum *Macarius* cæſum hyænæ catulum ſputo ſanaſſet, pro ζώσῃ die ſequenti mater illi dedit κριδίον προβάτε μεγάλε, *magna vere pellem. Et cum Sanctus vidiſſet pellem, hæc dixit hyæna, Undenam hanc habuiſſes, niſi ovem alicujus devoraſſus? Quod ergò proficiſcatur ab injuria, ego à te non accipio. Hyæna autem, humi inclinato capite, genuflectebat ad pedes Sancti, & ponebat pellem: ipſe autem ei dicebat, Dixi me non accepturum, niſi juraveris te non amplius offenſuram pauperes, comedendo eorum oves. Illa verò ad hoc quoque caput ſuo annuit, ut qua Sancto aſſentiretur* Macario. Ita habet vetus verſio. Sed ille *Macarii* cum hyæna dialogus in *Græce* textu non comparet, ſive ab Interprete fuerit additus, aut ex *Græco* eraſus à Scribis, quos puduerit hujus commenti. *Busbequius*, Epiſtola primâ de legatione *Turcica*, *Ajunt hyænam, quam ipſi* Zirtlan *vocant, ſermonem intelligere humanum, propterea que à venatoribus hunc in modum capi. Accedunt ad ejus cavernam, quam ex oſſibus (ut dixi) cumulo deprehendi facile eſt. Subit unus cum fune, cujus partem extremam ſecum tenendam foris relinquit: ipſe identidem prenuntians,* Joctur, Joctur, icela, *illam ſe non reperire, illam non adeſſe, introrepit.* Non ovum ovo ſimilius, quam hoc commentum iis, quæ de *Dſabuan* ſcribit *Damir*.

وهي توصف بالموق والحمق لان الصيادين لها يقولون علي باب وحارها كلمات يصيدونها بها *Et ea deſcribitur ſatua, & ſtulida; quia venatores ad ſpeluncæ oſtium illi verba quædam diſſitant, per quæ illam venantur.* Carmen nempe ſemi-barbarum, quod ibidem ita effertur, ſed, niſi fallor, corruptiſſimè. Proinde mentem non capio.

اطرقي ام طريق خامري

ام عامري

ابشري بحراد (b) غضلا (b) al. ابشري

وشاة (d) حرلا (c) al. ايسري

(c) al. عطلى

(d) al. حرلى

Sequitur, فلا يزال يقال لها ذلك حتي يدخل عليها الصايد فيربط يديها ورجليها ثم يحرها *Neque venator ceſſat hæc ei ingerere, donec ad eum ingreſſus quadrupedem devinxerit, quo fallo eam trahat.* Aliud exemplar يخرجها *eam educit.* Idem aliter narrat *Abraham Ecchellenſis Maronita* in Notis ad *Abdarrachmanum De proprietatibus animalium* capite vigeſimo quarto. *Hujus*, inquit, *animalis venatio omnium lepidiſſima & jucundiſſima eſt. Nam muſico concentu adeo mulcetur, & allubeſcit, ut frequenter hoc venatoris captetur genere, quod ita fit. Ubi de antro, ſeu latibulo conſtiterit, ad ejus oſtium ſua pulſant venatores inſtrumenta, & cantiones quaſdam occinunt. Unuſque eorum ſemper dicit, Dababa* (Dſabuon) *eſt hoc, alter verò reſpondet negando, Dababa non eſt hoc. His per aliquod temporis ſpatium cantatis, egreditur animal illud eſcuratum, ac totum manſuetum, omnis ferinæ depoſitâ & boſtibus blanditur, & ipſi boſpores, ſed abblandiendo eorum imponunt ori, & fune collum adſtringunt, & ducunt captivum. Hinc fortè* Orphei *orta eſt fabula*, &c. Huc alludit celebre dictum *Ali Ben Abutalib* لا اكون كالضبع يسمع اللدم فيخرج حتي يصاد *Non ero ſicut* dſabuon, *qui audit* ledem, *& exit, ut capiatur. Ledem* eſt ضرب الخفيف *genus carminis*, ut interpretatur *Damir* in capite ذيخ *dſeb*, id eſt, *hyæna mas*, in quo citatur hoc Apophthegma.

Septimo, in *Græco Dioſcoride*, libro ſecundo, capite *De felle*, cæteris præfertur ἢ τε ἐκ θαλασσείου σκορπίου, καὶ ἰχθύος ἐκ λαγοφθόνου καλουμένου (lege καλλιωνύμου) χελώνης τε θαλασσίας, καὶ ὕαινης, *fel marini ſcorpii, & piſcis callionis* (imò *callionymi*) *& marinæ teſtudinis, & hyænæ*, id eſt, الضبعة العرجا *dſabua elauda*, ut ibi habet *Arabs* Interpres. Proinde etiam *Aviceuna* libro ſecundo, capite مرارة ſeu *De felle, inter quadrupedum fella*, inquit, ſi verbo ſit venia, *præſtantiſſimum eſt* ثم مرارة البقر الضبعة

الضبعة والذب *fel bovis, deinde* dſabuæ, *& urſi.* Et idem capite ضبع *dſabuon*, eo levari ait النقرش ووجع للمفاصل *podagram, & dolores arthriticos.*

(e) *De Simplic. l. 13. c. 47.* (f) *Terabib. 1. Serm. 2. cap. 144.* (g) *Terrab. 1. Serm. 2. cap. 162.*

Quod hyænæ ſelli tribuunt (e) *Galenus*, (f) & *Ætius*. Rurſus in *Avicenna* lib. 4. Fen. 6. tract. 4. cap. 9. جلد الضبعة العرجا *pelle dſabuæ claudæ* medetur τῆς λυσιοδύντος, ut hyænæ pellis in (g) *Ætio*. Jam, ſi ad Magorum vanitates liberet deſcendere, ab *Alkazuino*, *Damire*, *Razi*, & *Abdarrachmane* ferè eadem de *dſabuo* tradi docerem, quæ Magi apud *Plinium* de hyæna ſcripſerunt. Sed in his præſtat ἐπέχειν, cum jam probaverim plus ſatis *Arabum* ضبع *hyænam* eſſe.

Hebræum porrò צבוע, vel צבע id ipſum eſt, & eaſdem habet literas, hoc ſolo diſcrimine, quod *Arabico* more *Tſade* initiale ex parte διανάζει propter punctum appoſitum.

Hyæna porrò cur צבוע *tſebua*, vel *tſeboa* vocetur, non eſt obſcurum. Nam, ut poſt *Kimchium Fulleras* notat, צבוע id propriè dicitur, quod variorum eſt colorum. Sic in ſerpentum genere צבוע *tſeboa*, eſt *cenchris*, de quo *Nicander*,

--- ὃν τε λίσσετα
Ἄκολον ἀνδάξαντο πιρίσσατον φολίδεσσιν,

Quem leonem varium appellârunt, ſquamis circumpunctum. Et *Lucanus* libro nono,

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quam parvi tinctus maculis Thebanus *ophites.*

Et in *Bereſchith Rabba* capite ſeptimo *Hebræi* ſuo more Hyperbolici, הצבוע הזה כטפרה שלו לובן הוא ויש לו שס"ה מיני צבועין כמנין ימות השנה של חמה *Hic* tſeboa (ſeu *cenchrias*) è *gutta alba factus eſt, tamen colores illi ſunt trecenti ſexaginta quinque, ſecundum numerum dierum anni ſolaris.* Eadem planè ratio nominis in hyæna, quam φοινικὸν *maculoſam* appellat *Oppianus* libro tertio *Cynegeticôn*, eò quod

--- ἰξίασιν δίμας αἰνὸν
Κυανέαις ἐκάτερθεν ἐπιπρὸς ταινίῃσιν,
--- *cutis horrida corpore toto*
Cærulea denſè conſpergitur undique virgis.

Hinc & aliud *hyænæ* nomen البالغ *albakso* ab *Arabibus* inditum, quaſi *variam* dixeris. Nempè البقع eſt *varius color*: unde *cornix* ابقع. Neque aliter ab *Olao* deſcribuntur eæ hyænarum ſpecies in Septentrione frequentes, quas Sclavi *roſomachas*, Succi *Jerf*, Germani *Wilfras* nominant. *Petuntur*, inquit ille, *à venatoribus pellis ſolùm gratâ, quæ apud nobiles & diteſſimos ad veſtimenta in pretio eſt, utpote ſplendidis & florum inſtar diſtincta coloribus, quales in* Damaſcena *veſte ſpectantur.* Item, *Candet fuſcata nigredine, inſtar panni* Damaſceni *diverſis ornata figuris.* Eadem quoque colorum eſt mixtura, & varietas in *genetta*, animali in *Hiſpania* vulpis magnitudine, de quo *Cardanus: Pelle varia eſt, ac nigro & cinereo alternantibus maculis diſtincta.* Et Scaliger, *Admirabili pulchritudine eſt. Macularum crebritas, ordo, vegetus ſplendor multi cedit.* Indè *ginettam*, vel *junettam*, vel *hyanettam*, dici vult *Salmaſius*, quaſi hyænulam ὑαινοπιθηκάν, quia utrumque animal ſimilibus maculis pellem habet variegatam. Et verò pro hyæna barbari Scriptores *jenam* habent. Pandectarius, *Lupi jena* (id eſt, *hyænæ*) *ſecundum* Albertum *eſt à beſtia, qua* jena *vocatur.*

Addo hyænam non pelle ſolùm, ſed & oculis variam eſſe, ut & ratione oculorum conveniat ei nomen צבוע. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo, *Oculis hyænæ mille ſunt varietates, oculorumque mutationes.* Et libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Hyænæ oculi in mille colores transeunt ſubinde.* Solinus, *Varietas multiplex meſſ oculis, colorumque mutatio.* A qua hyeniæ gemmæ dictæ, de quibus *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo.

Jam, ſi ad animum transferas. *Hebræâ* Phraſi צבוע *tinctus, diſcolor eſt hypocrita, qua hypocrita* (inquit *Elias* in *Tisbi*) טראים צבע אחר בכה שהם *alium colorem præ ſe ferunt, quam revera habent.* Verè enim hypocrita eſt,

Ὃς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

Qui aliud quidem abſcondit in animo, & aliud dicit. Hinc cantor *Ezobani*, הזהר בני מן הצבועים נשיקתם נשיקה נעתרה *Cave tibi, mi fili, a ſeboarum* (id eſt, *diſcolaribus*, ſeu *hypocritis*) *quorum oſculum eſt oſculum ſuperſtitum*, imo noxium, & perfidum, ut in *Juda*. Sic etiam nomen צבוע *tſeboa*, hyænæ mores prorſus exprimit, quos valde fucatos eſſe oportet, ſi vera ſint, quæ de hyæna ſcribunt *Plinius* & *Solinus*, eam imitatione vocis humanæ hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſic devorare. Et de vomitu quidem eadem etiam alii (*h*) ſcribunt. Sed vocis imitationem crocutę potiùs tribuunt, aut mantichoræ. Nobis id perinde eſt, cum crocuta & mantichora ſint in hyænarum ſpecie. In *Plutarchi Sympoſio* vulpi etiam tribuit *Æſopus* animi ποικιλίαν, ſed in laudem. Nempe ibi ποικιλία ſumitur pro *ſolertia*. Et cum εἰς ἀγῶνα ποικιλίας *in certamen de varietate* cum panthera veniſſet vulpes, εἶτα τὰ ὑδρὶς αὐτῆς καταμαθὼν ἡ δικαστὴν, ποικιλώτερα γὰρ ἐκείνου φαινόμενα, *rogabat judicem, ut perpenderet quæ intus erant, ibi enim apparitura quæ magis varia eſſent.*

(h) *Ariſtot. Hiſt. l. 8. c. 5. Ælian. l. 8. c. 22. Jubæ apud Plin. l. 8. cap. 30.*

Supereſt, ut explicemus celebrem *Jeremiæ* locum, quem alii de ave rapace, nos cum *Græcis* de hyæna intelligimus. In eo loco Deus de *Iſraëlitis* graviter expoſtulat, quod beneficiorum ab eo toties exceptorum immemores, in benefactorem ſuum ferinum animum induerint, & eos mores, quos in belluis rapacibus meritò execramur. Hanc querelam ſic exorditur, (*i*) *Eſt erga me hereditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam, ideò eam odi.* Tum ſequuntur *Hebræa* hęc verba, היעט צבוע נחלתי לי היעים סביב עליה quæ ex vulgari interpretatione ita ſonant, *An avis tincta* (vel *varia*) *hereditas mea erga me? An avis circumquaque ſuper eam?* Quàm parum hęc cohærent cum iis, quæ præcedunt, quàm parum cum ſequentibus, *Agite, congregamini omnes agri beſtiæ, venite ad devorandum*, Certe inter agri beſtias valde intempeſtiva videbitur avis pictę mentio. Præſertim ſi *Hieronymi* conjecturam ſequimur, qui *pavonem* hic intelligit. Ecquid enim pavoni cum leone & feris commune eſt? Alii autem avem quandam variam ſignificari putant, quam ut exolam cæteræ omnes infectentur. Noctuam fortè, vel potiùs cornicem *Æſopicam*. Noctua enim varia non eſt. Alii malunt avem rapacem deſignari, quæ ideo צבוע, id eſt, *tincta* dicatur, quod aliarum avium ſanguine ſit fœdata. Vir doctus *avem digitatam* vertit; quaſi צבוע fiat ab אצבע *digito*. Porro per *avem digitatam* rapacem avem intelligit, quæ uncis unguibus, tanquam digitis in prædam involat. Atque ita ſumi putat apud *Plinium*. Sed utrobique fallitur. Quippe ab *Hebræo* אצבע, id eſt, *digito*, *digitatus* non eſtet צבוע, ſed אצבעי. Ut ab אזרח fit אזרחי 1 *Reg.* 4. 31. Neque in *Plinio* (*k*) *digitatæ aves* ſumuntur pro *rapacibus*. Is enim *digitatas aves* opponit *palmi-pedibus*. Ut planum ſit intelligi aves χηλοπόδας, vel χηλάτας; in quibus (*l*) γαμψώνυχας, ſive *rapaces*, ſunt una ſpecies è multis. Sed quamlibet avem intelligas, cum ad analyſim ventum eſt, Interpretes mirè ſe torquent. Totum locum *Joſephus Kimchius* ſic παρὰφράζει, *An avis tincta ſanguine avium occiſarum erit*

(i) *Jerem. 12. 8.*

(k) *Lib. 11. c. 47.*

(l) *Vide Athen. l. 9. & Ariſt. Hiſt. l. 9. cap. 3.*

circumquaque ſuper hæreditatem meam, quam mihi elegeram? Et, poſtquam ſaturataverit avis, venient agri beſtiæ ad vorandum, juxta id, quod ſequitur, "*Venite, con-*"*gregamini, omnes agri beſtiæ, venite ad vorandum.* At, ſi *Propheta* mens hæc fuit, interrogatione non erat opus: aut interrogationi addenda erat nota negationis, ne videretur id negare, quod affirmat. Hoc magnos viros non fugit, quorum nominibus hic parco. Itaque in verſionibus ſuis diſſimulârunt interrogationis notam voci עיט præfixam in medio verſu. Sed ne ſic quidem facile eſt membra orationis ſic connectere, ut nihil ſit hiulcum. Ac proinde cum *Druſio* calculus hic hæreret, ſuſpicatus eſt locum eſſe corruptum. *Ut dicam*, inquit, *quod res eſt, locus iſte mihi ſuſpectus eſt de vitio.*

Ego aliter judico, locum eſſe integerrimum, ſed ideo obſcurum, quia non ſatis conſtat quid ibi ſit עיט צבוע. De צבוע jam diximus *hyænam* eſſe, quomodo *Græci* verterunt. Sed iidem minùs rectè עיט ποικίλον explicant. An pro עיט legerunt עוט, *Vas* pro *Jod?* Saltem עוט, vel עוטה eſt terræ pars humilis, atque depreſſa, qualis in convallibus, aut cryptis ſubterraneis. Hinc *Damaſcena* vallis hodieque vocatur الغوطة *Algama.* עוטאא mendoſè ſcribitur in *Hieroſolymitano* Paraphraſte *Gen.* 14. 15. Vetuſtiſſimum nomen erat ענן. Sed hæc alibi diſcuſſimus.

Alii omnes עיט aut *avem* ſimpliciter explicant, aut *avem rapacem* & *carnivoram.* Et vero עיט alibi eſt *avis rapax.* Sic *Gen.* 15. 11. *Et deſcendit* עיט *avis rapax ſuper cadavera.* Et *Job.* 28. 7. *Semitam ejus non cognovit* עיט *avis rapax, nec eam vidit oculus æſalonis.* Hinc αἰετός, vel αἰητὸς *aquila*, quaſi עיט *ajus*; quia præcipua in rapacibus, & maximè eximia. Sed quid obſtat, quominus eadem vox pro *fera rapace* ſumatur? Cum Verbum עוט, unde עיט, non pertineat ad ſolas aves, ſed ad animal quodvis quod in prædam irruit. Sic 1 *Sam.* 14. 32. ויעט, *Et irruit populus in prædam.* Et capitis decimi quinti verſu decimo nono *Samuel Sauli* dicit, תעט, *Irruiſti in prædam.* Atque, ut ſcias nomen עיט patere latiùs, quàm ut ſolas aves deſignet, illi quandoque additur צפור *avis* διακριτικῶς, *ut Ezech.* 39. 4. *Tradidi te* לעוף צפור עיט *rapaci avi.* Nempe non omnis עיט eſt צפור *avis.* Nam è feris etiam, quæ rapaces ſunt & carnivoræ, eodem nomine continentur. Neque novum eſt, ut idem nomen *avi rapaci* cum *beſtia carnivora* ſit commune. *Græci* ἱέρακα *accipitris*, ἄμπυκα *aquilæ* genus, & ἰκτῖνα *milvus* eſt, quod nemo neſcit. Tamen inter luporum ſpecies λύκου nomine (*m*) *Oppianus* & ἄμπυκα, & ἰκτῖνα. *Milvum* viciſſim hodie *Græci* λύκον vocant à lupino ingenio. Et cur *monedula* ſpecies λύκος vocetur, rapacitas in cauſa eſt. Hæ rationes faciunt, ut עיט tam ad feras, quam ad ſolites pertinere putemus, adeoque עיט צבוע, ad verbum ſignificare *rapacem feram variam*, uno verbo *hyænam.*

(*m*) *Cyneg. l.* 3. *v.* 304. *ver.* 316. & 339.

His ita explicatis, facile erit extricare quidquid intricatum hic erat, ſi *Jeremias* (*n*) locum ſic reddas; *Eſt erga me hæreditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam, ideo illam odi. An igitur eſt fera rapax variegata* (hyæna) *hæreditas mea erga me? An eſt fera rapax circumquaque ſuper eam? Hæreditatis* nomen & pro terræ *Chanaan* incolis, & pro ipſa terra ſumitur, ut hic ſit ſenſus: "Quorſum *Judæ*, quos "in filios, & hæredes adoptaveram, leonum in mo-"rem rugiunt, & ferociunt adverſus me? & odioſis "clamoribus mihi obſtrepunt? Uſque adeone omnem "ſenſum humanitatis perdiderunt, ut hyænarum in-"ſtar ſint? An feras dicam pro hominibus incolere "terram illam, quam elegeram? Cum moribus, & "ritibus efferatioribus, quam ulli barbari, imò quàm "rapaciſſimæ beluæ utantur? Ita eſt omnino: jam "feræ ſunt, non homines. At ego in feras illas alias "feras immittam, nempe *Chaldæos*, à quibus terra "deſolabitur. Huc pertinet ſequens Apoſtrophe, *Ite, congregamini, omnes agri beſtiæ, venite ad verandum.* Jam videt cordatus Lector omnia plana eſſe, & perſpicua, quæ prius magnis viris negotium faceſſchant.

(*n*) *Cap.* 12. *v.* 8. 9.

Pro corollario libet addere quod latuiſſe video virum maximum in *Notis* ad *Solinum*, quid ſit *hyæna nodus* in his *Lucani* libri ſexti verſu 673.

Viſcera non lyncis, non dira nodus hyænæ.

Nodum hyænæ vir ille κάξιν explicat, id eſt, defixionem. Quia in *Ariſtotelis Mirabilibus Arabica* hyænæ genus quoddam eſſe legitur, ὁ ἰτυδὰν πρόϊδη τὸ ὄμμα, ἢ ἀνθρώπου σκιὰν ἴδῃ τὴν ταχὺν, ἀφωνίαν ἐχόντας, καὶ πεῖν τοιοῦτον, ὅτε μὴ δύνασθαι κινῆν τὸ σῶμα. *quod cum aliquod animal viderit, aut humanis umbram calcaverit, vocem illis aufert, & talem operatur defixionem, ut corpus movere non poſſit.* Illi igitur nodus hyænæ magicum id impedimentum, & defixio, quam facit hyæna, ἡ κάξις τῆ θαίνης, vel magicus nodus, quo illiqueat eos, quos ter luſtraverit. Scribit enim *Plinius omne animal, quod hyæna ter luſtraverit, in veſtigio hærere.* Sed cum hyænæ nodum *Lucanus* cenſeat in ſagæ ſupellectile, &, ut vir magnus agnoſcit, inter easres, quæ Magiæ ſerviunt, rogaverim libens qui potuerit hyænæ defixio, id eſt, vis, qua animalia detinet, in iis locum habere. Agitur de *Erichtho*, Maga *Theſſala*, quæ ut *Romani* militis animam arte necromanticâ ex Inferis excitet, Magica pharmaca omnia adhibet. Proinde, ut ait *Poeta*,

Hæc quidquid fœtu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur, non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
Viſcera non lyncis, non dira nodus hyæna
Deſunt, & cervi paſti ſerpente medulla.
Non pappum retinens Euro tendente rudentes
In medios echeneis aquas, oculique draconum,
Quæque ſonant fœtæ repefacta ſub alite ſaxa.
Non Arabum *volucer ſerpens, innataque ruberis*
Æquoribus cuſtos preciosæ viperæ concha;
Aut viventis adhuc Libycæ *membrana ceraſtæ;*
Aut cinis Eöa *poſitus phœnicis in ara.*

Ex quorum lectione conſtat *nodum hyæna* non eſſe affectionem, ſed ſubſtantiam, ut reliqua omnia, quæ à *Lucano* ibi recenſentur, nempe ſpuma canis rabioſi, lyncis viſcera, medulla cervi, remora piſcis, draconum oculi, lapis aëtites, ſerpens alatus, vipera è *maris Rubro*, exuvium ceraſtæ, phœnicis cinis. Sed, ne Lectorem teneamus diu ſuſpenſum, ipſiſſimam hyænæ nodi definitionem ex *Plinio* adferemus: qui libri vigeſimi octavi capite octavo, dum in eo eſt, ut probet Magos hyænam ex omnibus animantibus in maxima admiratione poſuiſſe, & ad Magicas artes ſingulis prope membris vim aliquam peculiarem tribuiſſe, inter cætera hæc habet; *Totius domûs concordiam eodem* (hyænæ) *genitali, & articulo ſpinæ cum adhærente corio adſervatu conſtare* (tradunt) *quem ſpinæ articulum ſive NODUM aliarium vocant. Eſt autem primus. In comitialem quoque remedia habent eum.* Spina hic eſt vertebrarum, ſeu articulorum dorſi compages, quorum primus ille dicitur, qui proximè collo jungitur. Et meritò vocatur *nodus.* Eſt enim commune hoc nomen omnibus articulis. Unde idem *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Quibus cervix è multis vertebratiſque orbiculatum oſſibus, flexilis ad circumſpectum, articulorum nodis jungitur.* Et infrà, *Nervi nodos corporum, qui vocantur articuli, alibi interveniunt, alibi ambitu, alibi tranſita ligantes.* Et *Ovidius* libri primi *Elegia* quartâ *De Ponto*,

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Nodoſam podagram, id eſt, morbum in corporis nodis & articulis, unde vulgò *articularem* appellant. Præterea nodus dicitur primus in hyænæ dorſo articulus ſpecia-

ſpeciali de cauſa: quia cum in reliquis feris colli & dorſi vertebræ recta linea continuentur, hyænæ ῥάχις ibi κυρτοῦται, id eſt, *curvatur*, & in nodum, ſeu gibbum attollitur. Hinc *Oppianus* libro tertio *Venaticorum*,

Ἡ δέ τε κορτῦται μεσάτη ῥάχις.

Quamvis in ſummo dorſo & inter humeros ſit hyænæ gibbus, illam tamen *Poëta* curvari, & in gibbum attolli dicit circa mediam ῥάχιν quia ῥάχις præter *dorſi ſpinam* etiam *colli vertebras* complectitur, aut *os colli*, qualecunque ſit. Hyænæ enim collum pro vertebris continuum os habere creditur, ac proinde non eſſe flexile. Plinius, *Collum & juba continuitate ſpina porrigitur, flectique niſi circumactu totus corporis nequit.* Solinus, *Cum ſpina riget collum continuâ unitate, flectique non quit niſi toto corpore circumactio.* Quod ſi verum eſt, ob id ipſum primam hyænæ dorſi vertebram ampliorem eſſe oportuit, ut continuum illud os exciperet, & tanquam nodo fortiùs devinciret. Et nodus ille rectè dictus eſt *atlantius*, quia prope humeros ſitus, quibus onera tanquam *Atlante* ferri notum eſt. Unde eſt, quod in homine vocatur ἄτλας *ſeptima colli vertebra dorſo proxima.* *Pollux* libri ſecundi capite quarto §. vigeſimo octavo, (Τ δὲ σπονδύλων ἕ τραχήλου) ὁ τελευταῖος ὑπὸ ἀχθοφόρων ἄτλας ὀνομάζεται. Hic quæri poſſit non abſurde, an in hyæna colli rigor, & nodus circa humeros, qualem deſcripſimus hactenus, cauſa ſit, cur inter currendum claudicare videatur, ut *Arabes* omnes aſſerunt, quamvis illius claudicationis cauſam aliò referant. *Damir*,

الضبع توصفت بالعرج وليس عرجا

وانما يخيل للناظر وسبب هذا

التخيل لبرودة في مفاصلها وزيادة

الرطوبة في جانب الايمن علي الايسر

Diabua *clauda deſcribitur, etſi revera clauda non ſit, ſed in ſpeciem claudicat. Cujus claudicationis cauſa refertur ad articulorum ejus frigiditatem, & humorum copiam in dextro latere ſupra ſiniſtrum.*

CAPUT DUODECIMUM.

Probatur אים eſſe Thoes, qui *Arabicè* vocantur *filii* أوي *avvi.*

Voces אים *variæ interpretamenta. Videntur eſſe filii* avvi, *quod* Arabes *cum canibus, lupis, & hyænis ſæpe nominant, ut prope ejuſdem generis animalia. Hujus animalis* Arabica *nomina. Gallinis quam ſit infenſum. Qua arte venentur aves aquaticas. Ejus ululatus qualis. Captivitatem quam impatienter ferat. De eo Magorum nuga. Ejus deſcriptiones ex* Alberto, Bellonio, Scaligero, & Busbequio. *Cur* Eſa. 13. verſ. 22. *dicatur* clamare alternis. אי & أوي *voces ſimiles, &* ἐναλλαγοφωνικαί. ابن أوي filius avvi, *nec muſtela, nec canis, nec vulpis, nec hyæna eſt ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis. Ab hyæna quid differat contra* Geſnerum, *& ab urſo lupo contra* Bellonium. *Thoum eſſe probatur ſeptem rationibus.* 1. *Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur.* 2. *Lupo minor.* 3. *Fulvus.* 4. *Gregarium animal.* 5. *Latrat.* 6. *Tigri ſimilis.* 7. φιλάθρωπος. *A Scriptoribus media ætatis vocatur* λυκοπάνθηρ, & παντόθηρον. *Fallitur* Euſtathius, *cum putat thoes cum leone congredi.* Πολέμιοι *quidem leones, & thoes; quia diſſident, ſed ut minima quæque, & maxima.* Plinius *emendatus. Thoes, leone viſo, ſtatim fugere. Horum varia nomina.*

Eſaiæ 13. *verſ.* 22. & 34. *verſ.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. אִיִּים *ijim*, *Chaldæus* explicat זְאֵבִין, *feles*, *Syrus* in *Eſaia* ܐܝܠ̈ܐ, ſed mendoſe. Legendum enim סִירִנִים, *Sirenes*, ut in *Jeſaia*; Septuaginta, ὀνοκενταύρους; *onocentauros*; Theodoretus, ἰμαντόζωας *inconcinnos*, *ſpectra*, *larvas*; Arabs الغبلان quod idem eſt; Hieronymus *ululas*, & *Faunos ficarios.* Alii *pueas*, teſte *Kimchio:* alii *feroles avos*, & *terrifica animalia.* Nos putamus eſſe animal, quod ab *Arabibus* ابن أوي *Ibn-avvi*, ſeu *filius avvi*, à Barbaris dicitur *iben angue*, A *abin-avin*, & *babuin*, & *papio.* *Avicenna* illud nominat aliquoties cum canibus, & lupis: ut lib. 4. Can. Fen. 6. Tract. 3. cap. 8. *Aconitum lycoctonum interficit lupum, & canem,* وابن أوي & *filium avvi.* Et Tractatus quarti capite quinto agens de rabioſis animalibus, quorum morſus eſt maximè periculoſus: *Lupus*, inquit, *eſt deterior cane, & ſimiliter animalia, quæ lupo accedunt, ut* الضباح والبنات أوي *hyæna, & filia avvi.* Ejuſdem animalis frequens eſt mentio in *Lexico Alcamus*; in quo ابن أوي *filius avvi* explicatur دوبية λυκος, quia eſt animal parvo lupo ſimile. Et علوش *ilvvas*, vel علوض *ilvvads*, & وح *vva*, vel وعوع *vvavva*, & دبل *dail*, vel دالان *dalan* totidem ſunt apud *Arabes* ejuſdem animalis nomina. Et نوفل *nauphal* eſt ذكر الضباع وابن أوي *mas hyænarum*, & *filii avvi.* Et برعل *burol* ولد الضبع او ولد الوبر *fœtus hyænæ, aut fœtus viverræ ex filio avvi.* Et وعوعة *vvavvaa* eſt صوت الذيب والكلاب والبنات أوي *vox lupi, & canum, & filiarum avvi.* Et Verbum عوي *avva*, *latrare*, vel *ululare* dicitur de lupo, cane, & *filio avvi.*

Sed quia ignotum eſt hoc animal *Europæis* hominibus, illius deſcriptiones hic adſcribere non gravabor. *Arabes* paucis rem conficiunt; quia notiſſimum eſt animal apud ipſos. De illo tamen *Alkazwinus*,

ابن أوي يقال له بالفارسية شغال

حيوان مفسد الكروم والثمار اذ

وقع نظر الدجاج عليه لا يطير

يضبر

يضبر حتي ياتيها لياكلها ولو كانت
الدجاج علي شطح او شجرة يتنع
عنه ومن العجب ان الدجاج اذا
رايت كلبا او ثعلبا وسنووا او شيا
من الحيوانات * الطالبة لها لم تحرك
وان مر بها ابن اوي بعي لو كانت
مايتة لم تبق واحدة لا رمت بنفسها
اليه وانقاد الدجاج لابن اوي هو
كانقياد الشاه للذيب واذا اراد ابن
اوي صيد طيرا الما يجمع خرمة
شوك او خطب ويرميها فوق الما
حتي يستانس بها الطير ويمشي خلفها
والطير لا ينفر من الخرمة لانه يستانس
بها فيثبت من خلفها ويصطاد ما شا

* Lege الطالمة

Filius awi Perſicè *vocatur* ſcagal. *Hoc animal perdit vites & fructus arborum. Cum gallina proſpectus in ipſum incidit, illa non avolat*, ſed *expectat donec filius* awi *irruens eam vuret. Quin, ſi gallina ſit ſuper tectum, aut ſuper arborem, cadit illico. Et mirabile illud eſt, quod ſi gallina canem, aut vulpem, aut felem videat, aut animal aliud ſibi infenſum, non movetur. At, ſi accedat filius* awi, *vel ſi gallina centum eſſent, omnes ad eum ſe projicerent, & ne una quidem remaneret. Nempe gallina ſe habet ad filium* awi, *ut ovis ad lupum. Porro cum filius* awi *venari vult aves aquaticas, ſpinarum, aut ligni faſciculum colligit, quem in aquas projicit, ut aves eo aſſuefiant. Et ipſe retrò ſe confert, neque aves a faſciculo fugiunt; quia eo aſſueverunt. Is retrò ſtans venatur quaſcunque vult.* Et *Damir*,

لا يعوي الا ليلا وذلك اذا استوحش
وبقي وحدة وصياحه يشبه صياح
الصبيان وهو طويل المخالب والاظفار
ويعد ويباكل بما يصاد من الطيور
وغيرها وخوف الدجاج منه اشد
من خوفها من الثعلب لانه اذا مر
تحتها وهي علي شجرة او جدار
تساقت اليه ولو كانت عددا كثيرا

Non ululat niſi noctu, idque potiſſimum cum triſtis eſt, aut manet ſolus. Ejus porro ululatus infantis vagitui ſimilis eſt. Ungues & falculas habet prælongas, quibus cum prædam arripuit, comedit quidquid venatur ex avibus, aut aliis animalibus. Eum plus quam vulpem timet gallina. Nam, ſi ſub arbore aut ſepe tranſeat, in qua gallina ſint, ea cadunt ad illum, quamvis ſint plures numero. Dicitur captivitatem impatientiſſimè ferre. Unde *Poeta*, quem citat *Damir*, de hoc eodem animali:

لشرين المقتنص
وهو اذا صيد رمح في قفص

Huic tam grave eſt, quod venatu capitur, ut, poſtquam captus eſt, in cavea calcitrare non deſinat. Medici, vel Magi verùs, nugantur linguam ejus in domo relictam excitare الخصومة بين اهله *lites inter domeſticos.* Oculum dextrum appenſum habenti non nocere عين عاين ὀφθαλμὸν ὀφθαλμίζοντα, id eſt, *oculum faſcinantem.* Cor ſi quis ferat, tutum eum fore à reliquis feris; & carnem liberare من الجنون *à damonibus*, & ab epilepſia, quæ accidit في اواخر الشهر *in extremo menſe*, Lunari ſcilicet. *Græcè* dixeris φθινοντος μηνὸς, aut λήγοντος, aut παυομένου. Aliud de *filio awi* non reperio apud *Arabes*, niſi quod de الببر ſeu *tigri* legitur in *Damiro* هو شبيه ابن اوي *Is eſt ſimilis filio* awi. Sed ſub aliis nominibus idem animal multi deſcribunt. *Albertus* apud *Geſnerum: Papio animal circa Cæſaream abundat, paulo majus vulpibus, ſupernum ingenio. Colleda enim hac animalia ululant, uno præcinente, & aliis poſtea ſimul reſpondentibus. Pilo vulpem refert. Uno ex iis occiſo, cæteri eirca ipſum ululant, tanquam plangant mortuum. Voces eorum adeo ſonora ſunt, ut quamvis remota ex propinquo audiri videantur. Urgente fame ſepulchra hominum aliquando ingredi, & cadaveribus veſci dicuntur. Videntur ſanè ex lupo & vulpe compoſita.* Andreas Bellunenſis, *Abon avin, id eſt*, babuin, *animal eſt ſimile cani, quod noctu latrat, & vorat cadavera. Reperiuntur autem permulta in* Syria *inter* Damaſcum & Berytum. Bellonius *Singularium* libri ſecundi capite centeſimo octavo, *Parvus quidam lupus in* Cilicia, & *tota ferè* Aſia *reperitur, qui rapit quæcunque invenerit noctu circa dormientes, ad quos proximè accedit, in pilos, ocreas, frænos, caleos, & hujuſmodi. Forma ei inter lupum & canem eſt. Multis ejus Veteres, tum* Græci, *tum* Arabes *meminerunt.* Græci *hodie vulgò appellant* ſquilachi. *Et hoc videtur eſſe, quem* Græci *auctores lupum* chryſeon, *id eſt, aureum, cognominant. Non multò minor eſt lupo. Noctu incluſus canis inſtar latrat. Nunquam ſolus reperitur. Eſt enim gregarius, adeo ut aliquando ducenti in unum gregem coeant, & nihil per* Ciliciam *hoc animali frequentius ſit. Vociferantur autem in grege alius poſt alium, ac ſi canis vocem* hau hau *repeterat. Color eis egregiè fulvus eſt: quamobrem pellis eorum veſtibus fulciendis deſtinata non parvo illic in pretio eſt.* Scaliger *in* Cardanum Exercitatione ducenteſima decima ſeptima, *Vulpes in* Arabia & Syriæ Palæſtina, *pilo ſordo, audacia inſigni, veſpere mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato ad nocturnam conditam prædam convenire. Gregatim prædari, omnia ſurripere, etiam calceamenta, atque in ſua luſtra comportare*, &c. *Hæc cum*

cum ex quodam regulo accepiſſem, unus, qui in eodem fuerat comitatu, negabat eſſe vulpes: ſed lupos eſſe haud magno corpore, neque fuſco pilo, ſed colore luteo nitido. Buſbequius Epiſtola prima, quo loco deſcribit iter *Nicomedia Nicæam:* Nicomedia, *tranſmiſſo monte* Olympii *jugo, in pagum* Kaſokli *venimus: ex hoc Nicæam, ſed ſerius, capta jam prima vigilia. Non procul inde audio magnum clamorem, & velut hominum irridentium inſultantiumque voces. Interrogo quid ſit,* &c. *Narrant nobis ululatum eſſe beſtiarum, quas* Turcę Cicales *vocant* (ut *Perſæ* شغال *ſciagal*, vel *ſcugal*) *Lupi ſunt vulpibus majores, communibus lupis minores, voracitate tamen edendique ingluvie pares. Gregatim incedunt, hominibus armentiſque innoxii, furto magis, & dolo, quam vi victum quærentes. Ab harum ferarum ingenio* Turcæ *homines fraudulentos, & verſipelles, maximè* Aſiaticos, Cicales *vocant. Tentoria* Turcarum, *aut etiam domos noctu ſubeunt. In quibus quidquid invenium eſculentum, vorant. Quod ſi aliud deeſt, quidquid eſt operis corticeis rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladiorum vaginas, & quidquid eſt hujus generis. Neque deeſt ad furtum ſolertia, niſi (quod ridiculum eſt) ſuo ſe proderent indicio. Nam, cum maximè ſint in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt, parum memores ubi verſentur. Quo clamore expergefactis hominibus, arreptis armis, fures manifeſtarios male mulctant. Olearius* in *Itinere Moſcovitico* & *Perſico*, libro quarto ubi de Provincia *Schirvan; Ibi vulpium genus eſt, quos* Schakal *vocant, ejuſdem cum* Europęis *magnitudinis, quibus lanugo eſt pro pilo, venter albus, aures nigræ, cauda minor, quam noſtratium. Hos per noctem audiebamus, circa pagos oberrantes, aſſiduo clamore, eoque protracto, & quaſi lugubri nobis obtundentes.*

De hoc animali *Eſaias* egiſſe videtur his verbis capitis decimi tertii verſu vigeſimo ſecundo, *Clamabunt alterius* אייִם ijim *in palatiis ejus*, id eſt, in macenis deſolatæ *Babylonis.* Rationes in promptu ſunt. Primò enim notandum eſt Verbum ענה pro quo alii *clamabunt:* ſed expreſſius Vulgata, *reſpondebunt*; Arias, *alterius canent*; & Genevenſes, *ululabunt ſibi mutuo reſpondentes.* Omnino enim ענה ſonat aliquid *mutuum*, & *alternum*, ut apud *Græcos* ἀναμέλπω. Porro animalium, quæ deſcripſimus, hoc maximè proprium eſt, quòd alternis ululatibus ſibi mutuò reſpondent. Albertus, *Ululant uno pracinente, & aliis reſpondentibus.* Bellonius, *Vociferantur in grege, alius poſt alium.* Scaliger, *Mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato, conveniunt.* Quin, apud *Buſbequium*, qui in domos furtim irrepunt, *cum maximè ſint in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt.* Alternis nimirum illis clamoribus ita aſſueti, & innutriti, ut ne periculo quidem ſuo ab iis abſterreantur. Aliud animal nullum novi, cui talis tribuatur clamorum alternatio. Secundo, Plurale אייִם eſt à Singulari אי, cui proximè accedit أوي quo nomine hoc animal vocari docuimus ab *Arabibus.* Utrumque nomen אי, & أوي eſt ὀνοματοποιητικὸν. Utroque ſcilicet utcunque exprimitur *acutus fera ululatus*, quem levi mutatione ùdem *Arabes* عوي dicunt, & عوا. Itaque nemo negaverit verisimile id eſſe, quod diximus, אייִם apud *Hebræos*, & apud *Arabes filium* أوي pro eodem animali ſumi.

Sed neque ſic res eſt confecta. Utut enim accuratæ ſint illius animalis deſcriptiones, quas ſupra exhibuimus, tamen adhuc ambigitur, ad quam ſpeciem ſit referendum, & quo nomine *Græcis* olim & *Romanis* innotuerit. Illis enim ignotum fuiſſe quis dixerit animal in *Syria* & *Cilicia* tam frequens?

Planè ridiculus eſt *Avicenna* Interpres, qui ابن أوي *filium avvi*, *muſtelam* explicat *Canonis* lib. 4. *Fen.* 6. tract. 4. cap. 5. in ipſo lemmate capitis. Niſi ſtatuas eum legiſſe ابن عرس pro ابن أوي. *Bellunenſis* refert ad *canes*. Ita etiam *Greggius* paſſim. Et *Græci* recentiores, qui *ſimilachi*, id eſt, σκύλακα vocant. Unde *Perſicum* شغال *ſciagal* per Metatheſin. Vel *Perſa* شغال appellant, quia *Hebræis* שועל eſt *vulpes*. Nam *Olearius* eum ponit in genere vulpium. Quomodo etiam *Scaliger*, quamvis ab aliis cenſeri dicat in lupis. In qua ſententia eſt *Bellonius*. Sed *Geſnerus* eum refellit, & papionem ſtatuit eſſe hyænam; in qua ſententia uſque adeo ſibi placet, ut quam inſtituit probationem claudat hoc Epiphonemate, *Quamobrem papionem hyænam eſſe concludimus, multis hactenus ſaculis, & nomine, & figura doctiſſimis etiam viris ignotam.* At ego, utut eos exculatos habeam, qui vel canibus, vel vulpibus, vel lupis, vel hyænis accenſent, cùm de ſingulis habeat aliquid, tamen aſſero *papionem*, vel *babuinum*, ſi mavis, animal eſſe ſui generis ab his omnibus diverſum. Ut à cane, ſic ab hyæna diſtinguit *Avicenna* duobus locis, quos citavimus. Ita etiam *Damir*, & *Alkazuinias*, & cæteri *Arabes* lupum hyænam, & filium *avvi* ſeparatim deſcribunt, ut diverſa animalia. Et verò hyæna non latrat, nec gregarium eſt animal, nec ad hominem dormientem ideo tantùm accedit, ut ſuffuretur calceos, pileum, &c. Contra, hyænam deſcribit *Plinius* ut animali pantheris etiam terribile: quodque canes, & homines, ad ſe evocatos lacerat. Ut de ſtatura taceam, quæ lupo par, ſæpe etiam major, cùm papio ſit minor lupo. Hyęnæ denique pellis virgata eſt, & maculoſa, papionis unicolor, in *Cilicia* ſaltem, & *Syria*. Qui factum, ut hęc *Geſnerum* fugerint, virum impenſe doctum, quique in hoc ſtudio tam ſedulam navavit operam? Nec felicior *Bellonius*, cùm papionem pronunciat eum eſſe, quem *Græci* auctores *lupum aureum* cognominant. *Aureis lupi* ſolus meminit *Oppianus*, apud quem is eſſe legitur

Οὐ λυκος, ἀλλὰ λύκοι πρόφρίτατοι, κὶκύτατοι θὴρ, κείλεσι χαλκείοις τετυγμένος, ἀζηττος ἀλκὴ.
Non lupus, at plus quam lupus, in leo celſus, abeas Armatus labris, immanis robore præſtans.

Nemo papionem ſic deſcripſerit, qui lupo ſtaturâ & viribus inferior eſt, vix ſupra vulpem aſſurgens.

Proinde aliud ſuccurrit, quod, ut ſpero, doctorum aſſenſum merebitur, nempe papiones eſſe *thoas*, de quibus licet Veteres multa ſcripſerint, nemo tamen, quod quidem ſciam, nomen explicavit hactenus. Nam eorum ſententia pridem exploſa eſt, qui thoas aut volunt eſſe *ginettas*, aut *lupos cervarios*. Conſule ea de re, ſi vacat, *Hermolaum*, & *Geſnerum*, & *Salmaſium*, ut diſcas thoes cum neutris quidquam habere commune. At hæc omnia quadrant & ad amuſſim conveniunt.

I. Primò enim, ut papiones, ita & thoes lupo & hyænæ tam ſunt ſimiles, ut alii Veterum thoas lupis, alii hyænæ accenſuerint, alii tertium animal eſſe dixerint ex utroque mixtum. *Ariſtoteles Hiſt.* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, Ἔχει δὲ καὶ ὁ θὼς πάντα τὰ ὠτὰ ὅμοια λύκῳ. *Plinius* lib. 8. cap. 34. *Thoes, luporum id genus eſt. Heſychius*, Θώων, αἰδοῖον θηλυ λύκου. Idem, Θώας, θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένους. *Suidas*, Θῶες, θῆρια θήλεα ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινόμενα. *Euſtathius* alibi dicit eſſe ζῶον λυκοειδὲς, alibi eſſe ζῶον παμμιξίαν ὑαίνης.

II. Thos tamen eſt parvum animal, & lupo minus. Proinde thoem *Philoſophus* ita cum lupo confert ratione præceritatis, *Hiſt.* libri 6. capite 35. Ἔχει δὲ τὸν ἰδίαν ὑμὸν ὅλῳ μὲν μικρὸν, τῷ δὲ ὑψει βραχύτερον. *Speciem quod*

Digitized by Google

quod attinet; eandem verſus porrigitur, ſed ſtaturâ humilior. Et *Plinius* ubi ſupra, *Luporum id genus eſt, procerum longitudine, brevitate crurum diſſimile.* Hinc in *Heſychio* Θῶες definiuntur θήρια μικρά. Et *Pollux* feras minores ſic recenſet, Ἐπὶ δὲ τ μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων, thoas medios ponens inter vulpes & lupos, quia magnitudo eſt illis inter utroſque media.

III. Ut papioni, *Bellonio* & *Scaligero* teſtibus, color egregie fulvus eſt, ita thoi. Hinc *Iliad.* λ'. βαφαὶ θώες, id eſt, πυῤῥαὶ φῦλα, ut habet *Scholiaſtes*.

IV. Etiam gregarios eſſe thoas ex *Oppiano* collige, cum ſcribit lib. 2. *Halieuticôn*,

Θῶας ὑπερφιάλως ἱλαδὸν περιπωτήσασθαι
Ἀγρομένους. ---

id eſt, συναθροιζομένους, *confertos, congregatos*, ut ibi *Scholiaſtes*. Quibus ſimilia legas *Iliad.* λ'. verſu 474. &c.

V. Sed & ut papiones, ita & thoes latrant. Supra nos docuere *Arabes* عوي *awa*, id eſt, *ululare*, ſeu *latrare*, proprium eſſe *canis*, *lupi*, & أبن أوي *filii awi*, ſeu *papionis*. Quæ conferenda cum his *Pollucis*, Ἀλωπήκων, καὶ θώων, καὶ λύκων τὸ ὑλακτεῖν. *Vulpium, & thoum, & luporum eſt latrare.* Non ovum ovo ſimilius. Addo, ut אבן & أوي ſic thois nomen *à latratu* fieri. Θῶες enim, & θωάζειν ſunt Conjugata. Porro θωάζειν eſt ὑλακτεῖν *latrare*. *Suidas*, Θωάζοντες, ὑλακτῶντες. Ὅμηρος, --- βαμβάλοφα θωάζοντες, καὶ θουπτῆρες, ἤγουν ὑλακτικούς.

VI. Supra didicimus ex *Arabibus* النمر ſeu *tigrim* eſſe أبن أوي شبيهة *ſimilem filio awi*, ſeu *papioni*. Ecce idem de thoë in *Arriani Indicis*, Οὗτοι τοιαῦτα καὶ ὑμᾶς ἐρίσουσι, καὶ τίγρεις καλέσουσι, θῶας οὗτοι αἴλους, καὶ μείζονας ἤπερ τοὺς ἄλλους θῶας. *Quos videmus, & tigres vocamus* (ſcribit *Nearchus*) *thoas eſſe varios, & aliis thoibus majores.*

VII. Denique quod papio legitur ad hominem dormientem accedere ſine noxa, planè thoum exprimit φιλανθρωπίαν à Veteribus tam decantatam. *Philoſophus Hiſtor.* libri noni capite quadrageſimo quarto, Φιλάνθρωποι δ' οἱ καὶ οἱ θῶες, καὶ ἐπ' ἀδικίᾳ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι φοβοῦνται ἐφόδρα. *Etiam thoes hominem amant, neque eum ladunt, aut multum timent.* Plinius, *Luporum id genus eſt*, &c. *homini innocuum.* Solinus, *Homines tamen nunquam impetunt.* Ælianus *Hiſtor.* libri primi capite ſeptimo, Λέγουσι δ θῶα τὰ ζῶα φιλανθρωπότατον εἶναι, καὶ ὅταν μὲν τινα περιτύχῃ ἀνθρώπῳ, ἐντρέπεται αὐτόν, εἰδὼς αἰδήμονα· ὅταν δὲ ἀδικημένον θεάζηται, ὑπ' ἄλλης θηρὸς, τὸ τηνικαῦτα ἐπικούει αὐτῷ. *Thoëm animal eſſe dicunt homini amiciſſimum, & ſi fortè in hominem inciderit, tanquam venerabundum reverens: quin ſi ab alia fera infeſtari viderit, ſtatim ei ſuccurrere. Phile* capite quadrageſimo quarto,

Ποίης δ καλῶς ἐκπαίδων αἰδοῖ νέμες,
Ἀιδρύονται θῶες, οἱ δ' ἄθρηκτον βλέπει;
Ποίαν δ τιμὴν ταυτευῇ ἐμαυχήσεις,
Ἀλκτῆρ· ἥκει συμμαχῶν ἡμῖν φίλῳ,
Εἰ ἄρα τις δῆϊς δυζήνης ἐπιτρίχει.

Quales pudoris leges bene edoctus vereatur thos, ſi hominem viderit? Et qualem militia confœderationem ſervant? Ad nos venit commilito ſemper amicus, ſi quæ fera inſenſa in nos incurrat. Quæ, licet in majus aucta, hoc ſaltem docent homines à thoibus nunquam impeti.

Scriptores mediæ ætatis idem animal Λυκοκύνθρα, λυκεπάνθρωπον, & παυθήριον appellant. *Homeri Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* λ'. Θῶες παυθήρια. *Oppiani Scholiaſtes* in librum ſecundum *Halieuticôn*, Θῶας, Λυκοπαίδρας. Lexicon *Cyrilli* apud me MSS. Θῶς, ὁ λυκοπάνθρωπος· παχὺς γάρ ἐστι, καὶ πιμ βραχυκωλότερος ὄντος. Pro παχὺς legendum ταχὺς, ut in *Etymologo*, & *Phavorino*. In *Plinio* quoque, *Thoes, luporum id genus eſt, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu.* Euſtathius in *Iliad.* λ'. Λυκοειδῆ ζῶα εἶναί φασιν οἱ παλαιοί· διὸ καὶ τὸν τ Ἀνταπαθήρων πλῆζιν ἐντεῦθεν ἴσως οὖραι οἱ παλαί. *Thoes luporum ſpeciem habere tradunt Veteres: unde fortaſſe factum, ut plerique lycopantherum nomen iis tribuant.* Quin fuere è Veteribus, qui thoem ex lupo & panthera genitum eſſe crediderint. *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticôn*,

Ἀνθέων δ' αὖ τε λύκοι, καὶ παρδαλίδεσσι δαφοινοὶ
Εἰς ἑνὸς ἰσάλιγξαν, ὅθεν πατρώιον φῦλα
Θῶες. ---

Sæpe etiam lupi cum pantheris fulvis coëunt, unde robuſta ſæcula thoes.

Euſtathio tamen aliter viſum. Is enim in *Iliad.* ν'. ut eos errare probet, qui lycopantherem cum thoe idem animal eſſe putant Λυκοπάνθηρας objicit feras eſſe fructivoras, non magnæ rei, cum thoes animoſi ſint, uſque adeo ut leones aggredi audeant. Verba ſunt, Πλανῶνται δὲ οἱ τὰς αἰγυπιὸς καὶ καρκοφάγους λυκοπάνθηρας εἰς τοιούτους θῶας νοοῦντες, οἱ καὶ πρὸς λέοντα θρασύνονται. Quomodo *Gratius* in *Cynegetico*,

Thoes commiſſos (*clariſſima fama*) *leones*
Et ſubière, aſtu, & parvus domuere lacertis.

Quod puto ſumptum ex his *Ariſtotelæ Hiſt.* libri noni cap. 1. Πολέμιοι δ καὶ ὁ λύκος καὶ ὁ θὼς ἀλλήλοις· ἀμοφάγοι γάρ ἐντες ἀπό τ αὐτῶν ζῶσι. *Leo & thos inimici ſunt, cùm enim ſint carnivori, victum ex iiſdem petunt.* Et rurſus capite quadrageſimo quarto, Πολεμίως δ τοῖς κυσὶ, καὶ τοῖς λέουσι (οἱ θῶες) διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὄ γίνονται. *Pugnant thoes cum canibus, & leonibus, proinde in iiſdem locis non degunt.* Sed hæc *Philoſophi* verba non ſunt accipienda, ac ſi thoas voluerit quaſi collatis ſignis cum leonibus bellum gerere, tanquam viribus pares, aut ſuppares. Imo πολεμεῖν eo loco ſimpliciter eſt *diſſidere*, ex quo diſſidio fiat, ut thoes à leonibus fugiant, ut quos eſſe non ignorent ſe multò potentiores. Eò pertinent hæc *Plinii* libri decimi capite ſeptuageſimo quarto, *Diſſident thoes & leones, ut minima aque* (lege *quaque*) *ac maxima.* In *Homero* res clara, cùm in *Ulyſſem* graviter læſum turmatim irruiſſe fingit *Trojanorum* imbelle vulgus: ſed eoſdem in fugam ſe dediſſe, quamprimùm conſpectus eſt *Ajax*, quomodo in cervum jaculo percuſſum turma thoum irruens, leone viſo, fugam capeſſit. Verba ſunt,

--- ἐπὶ τὸ λὸ ἤγαγε δαίμων
Σίντην, θῶες μᾶλ' τε διίτριναν. ---

Poſtquam verò noxium leonem induxit dæmon, thoes quidem intremuerunt, id eſt, σὺν δίῃ ἴφυσσον, *cum tumore fugerunt*, ut ibi habet vetus *Scholiaſtes*. Proinde ad eundem locum *Euſtathius*, Θῶες δ περὶ αὐτὸν οἱ τρῶες λέοντ δ' Αἴαντ, ἤλιθόντ· οἱ Τρῶες φεύγουσι. *Thoes ſunt* Trojani, *qui circa ipſum* (Ulyſſem) *erant: leo autem* Ajax, *quo veniente fugiunt Troes.* Item, Ὡς θῶας ἀπελαύνει λέων ἐπιφανεὶς, ὥτα τοὺς τρῶας Αἴας. *Ut thoas abigit leo cum apparet, ſic* Trojanos *Ajax.* Multa hujuſmodi leges in *Homeri* ſimia *Q. Smyrnæo*. Ita libro ſecundo *Thraſymedes* & *Phereus*, *Memnone* conſpecto, qui erat πολὺ ὑπέροχ·, *multò præſtantior*,

--- ἄτε θῶε,
Ἀμφ' ἰλάφῳ βεβαῶτε, μέγαν φοβέοντο λέοντα,
Οὐ τι πρόσω μεμαῶτ' ἐπὶ ἰλάεσσι, ---

Ut duo thoes, qui cervum obeunt, magnum metuebant leonem (id eſt, *Memnonem*) *nec auſi ſunt ulteriùs progredi.* Et libro ſexto de *Eurypylo*,

--- δὲ ἴδεν ἔχ· ἴεσετο λαῶν,
Ἠΰ τε τις θώεσσι λέων ἐν ἔρεσσι μεταλλᾷ.

Ille autem ſequebatur, ſupra vulgus eminens, ut leo aliquis in mandris cum thoibus congreſſus. Et libro 9.

Ὡς

Ὡς δ' ὅτε σῦς ἐν ὄρεσσι νεηγενέα σκύλακα τέτυκεν
Θοὸς ἀπουρήσων· λέων δ' ὑπένερθε φανήη
Ἔκτοθι ἰοντμήνων, ὃ δ' ἴσατο ἄσπετον ὄμμα.

Ut cum aper in montibus à recens natis catulis thoas abigit: leo autem ex alia parte apparet alicunde irruens, ejus autem gravis impetus subsistit. Ita ut non leo solus, sed & cum leone non conferendus aper thoas fugat. Ex his abunde patet verum esse, quod diximus thoes cum leonibus non aliter dici σολιμὸν, quam quia inter se dissident. Quomodo de ardea dicit *Philosophus* libri noni capite primo, Πολεμεῖ δὲ τῇ (ὁ ἰχθὺς) ἀετῷ γὰρ αὐτός. *In aquilam pugnat ardea, nam* (aquila) *ipsam rapit:* Et πόλεμος δὲ καὶ ἀσυμφωνία καὶ μάχη καὶ κατάθεσις γὰρ τὰ ὀφείλοντα ὁ ἀσκαλαβώτης. *Inter stellionem & araneam bellum est; araneas enim comedit stellio.* Item, Τοῖς ὑμοφάγοις ἅπαντα πολεμεῖ, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις. *Cum feris carnivoris pugnam omnia animalia, ut illa vicissim cum aliis.* Quo sensu etiam oves cum lupis πολεμεῖν, & lepores cum canibus. Itaque hoc maneat ratum, nihil obstare quominus *Hebraorum* אים, *Arabum* ابن أوي *Persarum* شغال *Græcorum* veterum θῶες, recentiorum σύλακες, medię ætatis λυκοπάνθηρες & παῦδες, barbarorum *papiones* & *babuini*, ejusdem animalis sint diversa nomina.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Vulpibus.

Proverbium de vulpina tussi, à qua vulpes *Hebraicè* שועל. Βέχιον *herba quomodo* Arabicè. *Vulpes animal* πανοφάγον. *Impia* portio vulpium, *Psal.* 63. *vers.* 11. Cœada *quasi* Lacedæmone. Κοίατον, καιετόν. Lacedæmon καιετόνορα. Aristomenes *per vulpem è* Cœada *liberatus. Vulpes uvis delectantur. Vulpes solitarium animal.* Ἀλώπηξ *unde dictus.* Vulpium foveæ *quomodo* Græcè, & Arabicè. Giauhari *emendatus. Foveæ vulpium cur plura habeant ostia. Cur ostiis scillas apponant,* Ambrosius *notatus. Lupi hostis vulpes. De* Samsonis *vulpibus* Jud. 15. vers. 4. Obvertit caudam ad caudam, *pro quo Veteres* ligavit. Λάμπας *ex* לפיד lappid. גדיש gadis, *quid propriè.* Hesychius *emendatus.* Στοιβὴ *quid sit, unde* στοιβάζειν. כרם זית *male redditur* vinea olivarum *pro* vinea & oliva. *ET sæpe sæpiùs. Unde* Samson *tot vulpes nactus fuerit, responsio quadruplex.* 1. *Ibi multa vulpes.* 2. *Fortasse* vulpium *nomen thoas etiam complectitur, gregarium animal.* 3. *Ha vulpes multis duobus aut hebdomadibus captæ:* 4. *Nec à solo* Samsone. *Vulpes venatos quam ardua. Retibus non capiuntur.* Teumessia *vulpes. Artes, quibus caps solet. Cur per vulpes* Samson *segetes exusserit. De vulpis incessu retrorsum, & obliquo. Segetes flammam facilè concipere.* Romæ *vulpes in* Circo *cum tadis ardentibus medio* Aprili *quorsum emissa.* Carseolana *vulpes in* Ovidio. *Messis tempus quando in* Ægypto, & Judæa. *Pentecostes* festum messis. *Hordeacea messis prior triticeâ. In* Bœotia *incendia per blattam, & vulpes, ex* Aristophane, & Suida. *Vulpes cur dicatur* λαμπυρὶς. *Vulpes quam vafra; unde* κερδώ. Ἀλωπεκίζειν, *id est,* πανουργεῖν. Vulpinari *idem.* Vulpio, *id est,* subdolus. Κίναδος *vulpes, &* Κάδμος *idem; unde* καδμεῖον. *Vulpis vaframenta quædam.* Arabicum وثب *de vulpe gradu suspenso incedere.*

Note in Nehem. 4. vers. 3. *Falsi dolores vulpibus fimiles.* Herodes cur à *Christo vocetur* vulpes. Herodiani *qui. An* Christo *locuera* Herodi *convenisset?*

Scriptor quidam anonymus Proverbiorum farraginem vernacula linguâ edidit, in qua de vulpe hæc habentur; *Videtur hoc animal esse tussi obnoxium, & propter calorem internum, qui vehementissimus est, perpetuâ pulmonum imbecillitate laborare, quod gannitus ejus & raucus clamor abunde docent. Proinde cum sonum videmus tussim ex imo pectore vix extundentem, dicimus,* C'est une toux de renard, qui vous menera au terrier, *Hæc est vulpina tussis, qua in foveam te deducet, id est, in sepulchrum.* Ex vero hoc Adagium est apud nos receptissimum, sive vulpes revera sæpe tussiat, aut tussientis raucedinem gannitu suo imitetur. Quod ideo hic observo, quia *Hebræum vulpis* nomen שועל *sual*, videtur *a tussi* deductum. Nam *Hebræum*, & *Syrum* ܫܥܠܐ *saal*, *tussire* est, & ܫܘܠ *sual*, aut *seol*, est *tussis*. Auctor *Bereshith Rabba* de *Noa* Sect. 32. in fine, הוא היה נתה דם מפני הנגה *Is pra frigore sanguineo excreabat:* id est, ut ait *Baal Aruch*, מוציא קול כעין שועל ומשליך דם *Vocem edebat tanquam* Ioel, (seu *tussientis*) *& sanguinem emittebat. Elias* in *Thisbi*, ראיתי בספרי רפואות שקורין לגניח שארם מוציא כפיו מן הראה שעול כלשון אשכנז הוס שן ובלעז טו׳שא והוא לשון ערבי *Vidi in Medicorum libris tussim, quam ex ore & pulmone quis profert*, seol *vocari, in* Germanicè husten / & Italicè tossa, *& est* Arabica *dictio.* Nempe apud *Arabes*, *Sin* dextro de more in *Sin* sinistrum permutato, سعل *saala tussire* سعالي *soâl tussim*, سعالي *soali tussilaginem*, مسعل masal *gutturis branchium* fortat, ubi formatur tussis. Vide *Avicennam* libro secundo de herba سعالي *soali*, & lib. 3. *Fen.* 10. Tract. 3. qui totus est في السعال والنفث الدم *de tussi, & sputo sanguinis.* Et *Abenbitarem* in فيجون id est, Βέχιον, cujus foliis sanari dicit من به سعال يابس id est, ὁ ὑπὸ ξηρᾶς βηχὸς ἐχόμενος, *eum, qui siccâ tussi laborat*, ut est in *Dioscoride.* Quomodo in *Avicenna* herba سعالي *soali est* افضل دوا السعال *eximium tussi remedium.* Nempe سعالي & فيجون idem sunt. Et فيجون corrupte scribitur pro بجيون Βέχιον.

Scribit *Aristoteles Politicorum* libri primi capite octavo ϓ θηρίων τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα τὰ δὲ πανοφάγα αὐτῶν ἐστι, *ferarum alias carne reliquorum animalium, alias fructibus, alias omni alimento vesci,* id est, tam carne, quam fructibus. Ex quo genere esse vulpem vel ex Scriptura constat. Eum enim vesci carne cadaverum docent hæc de *Davidis* hostibus *Psalm.* 63. *vers.* 11. יהוה מנת שועלים יהיו *portio vulpium erunt.* Ubi *Selomo* perperam habet ישובו חרב שועלים ילכו בו *Habitatio eorum erit vastitas, quam vulpes frequentabunt.* Neque enim eorum habitationem, sed ipsos gladio confossos *Propheta* dicit futuros partem vulpium. Proinde *Syrus* reddit, ܢܣܒܘ ܠܚܘܒܐ ܕܫܘܥܠܐ: & *Arabs*, وللثعالب طعاما يكونون *Et vulpibus erunt pro cibo.* Neque malè hic *Kimchius*, *Erunt portio vulpium* שאוכלים החללים *qui confossos comedent.* Et rursus, *Gladio confodientur* ואכלום השועלים וחזרת *& comedens eos vulpes, & reliqua fera.* Quomodo etiam *Theodoretus*, plerique eorum, *qui in bello cadent, ne sepultura quidem digni habebuntur*, ἀλλὰ παντάπασι τοῖς θηρίοις βορὰ, *sed jacebunt in cibum feris.* Itaque è carnivoris feris hic pro toto genere ponitur una species, atque

quod asinos; eandem versus porrigitur, sed staturâ humilior. Et *Plinius* ubi supra, *Luporum id genus est, procerum longitudine, brevitate crurum dissimile.* Hinc in *Hesychio* Θῶες definiuntur θήρια μικρά. Et *Pollux* feras minores sic recenset, Ἐπὶ δὲ τ῀ μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων, thoas medios ponens inter vulpes & lupos, quia magnitudo est illis inter utrosque media.

III. Ut papioni, *Bellonio* & *Scaligero* testibus, color egregie fulvus est, ita thoi. Hinc *Iliad.* κ'. διαφοινοὶ Θῶες, id est, πυῤῥοὶ *fulvi*, ut habet *Scholiastes*.

IV. Etiam gregarios esse thoas ex *Oppiano* collige, cum scribit lib. 2. *Halieuticôn*,

Θῶας ὑπιεφιάλτης ἴλαφον περιπεπνύσθαι
Ἀγρομένους. ---

id est, συναθροιζομένους, *confertos, congregatos*, ut ibi *Scholiastes*. Quibus similia legas *Iliad.* λ'. versu 474. &c.

V. Sed & ut papiones, ita & thoes latrant. Supra nos docuere *Arabes* عوى *awa*, id est, *ululare*, seu *latrare*, proprium esse *canis, lupi*, & أبن أوي *filii awæ*, seu *papionis*. Quæ conferenda cum his *Pollucis*, Ἀλωπέκων, καὶ Θώων, καὶ λύκων τὸ ὑλακτῶν. *Vulpium, & thoum, & luporum est latrare.* Non ovum ovo similius. Addo, ut אוי & أوي sic thois nomen à *latratu* fieri. Θῶες enim, & Θώσσειν sunt Conjugata. Porro Θώσσειν est ὑλακτεῖν *latrare*. *Suidas*, Θώσσοντες, ὑλακτοῦντες. Ὅμηρος, --- βαρύβρεμα Θώσσοντες, καὶ Θωυκτήρ, κύων ὁ ὑλακτικός.

VI. Supra didicimus ex *Arabibus* الببر seu *tigrem* esse أبن أوي ببببى *similem filio awæ*, seu *papioni*. Ecce idem de thoe in *Arriani Indicis*, Ὅσοι τιναι καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν, καὶ τίγριας καλοῦμεν, Θῶας οὗτοι αὐτοὺς, καὶ μείζονας ἔτι τῶν ἄλλων Θῶας. *Quos videmus, & tigres vocamus* (scribit *Nearchus*) *thoas esse versos, & aliis thoibus majores.*

VII. Denique quod papio legitur ad hominem dormientem accedere sine noxa, planè thoum exprimit φιλανθρωπίαν à Veteribus tam decantatam. *Philosophus Histor.* libri noni capite quadragesimo quarto, Φιλάνθρωποι δ', ἀεὶ καὶ οἱ Θῶες, καὶ ὅτ' ἀδικοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτε φοβῶνται ἐφίδρα. *Etiam thoes hominem amant, neque eum ladunt, aut multum timent.* Plinius, *Luporum id genus est*, &c. *homini innocuum.* Solinus, *Homines tamen nunquam impetunt.* Ælianus *Histor.* libri primi capite septimo, Λέγουσι δ' Θῶα τὸ ζῶον φιλανθρωπότατον ἀνωΐ καὶ ὅταν μὲν τι περιτύχῃ ἀνθρώπῳ, ἐντρέπεται αὐτὸ, οἷον αἰδούμενον· ὅταν δὲ ἀδικημένον θεάζηται, ὑπ' ἄλλου θηρίου, τὸ τιμωρεῖται ἐπαμύνον αὐτῷ. *Thoum animal esse dicunt homini amicissimum, & si fortè in hominem incidérit, tanquam venerabundum reverens: quin si ab alia fera infestari viderit, statim ei succurrere. Phile* capite quadragesimo quarto,

Ποῖός ἢ καλὰς ἐκμαλῶν αἰδῖς ὑίμας,
Λιχνεύσεται Θῶὶς, ὦ τ' ἀνθρώπου βλίτου;
Ποῖῳ ἢ τιμῶν τακτικὴν ἐμαιχμίαν;
Ἀλκτῆρ' ἥκει συμμαχῶν ἡμῖν φίλῳ,
Ἐὰν ἅμα τις θὴρ δυζμενὴς ἐκτρίχοι.

Qualem pudoris leges bene edoctus verentur thos, si hominem viderit? Et qualem militia confœderationem servant? Ad nos venit commilito semper amicus, si quæ fera infensa in nos incurrat. Quæ, licet in majus aucta, hoc saltem docent homines à thoibus nunquam impeti.

Scriptores mediæ ætatis idem animal λυκοπάνθηρα, λυκοπάνθηρον, & πανθήρειον appellant. *Homeri Scholiastes* vetus in *Iliad.* κ'. Θῶες πανθήρια. *Oppiani Scholiastes* in librum secundum *Halieuticôn*, Θῶας, λυκοπανθήρας. Lexicon *Cyrilli* apud me MSS. Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρ· παχὺς γάρ ἐστι, καὶ πυῤῥὸν βραχυκολλὲς ὄντος. Pro παχὺς legendum ταχὺς, ut in *Etymologo*, & *Phavorino*. In *Plinio* quoque, *Thoes, luporum id genus est, brevitate crurum dissimile, velox saltu.* Eustathius in *Iliad.* κ'. Λυκοειδῆ ζῶα εἶναί φασιν οἱ παλαιοὶ διὰ τὸ τ῀ λυκοπανθήρων κλῆζιν ἐντεῦθεν ἴσως ἔχειν οἱ πολλοὶ. *Thoes luporum speciem habere tradunt Veteres: unde fortasse factum, ut plerique lycopantherum nomen iis tribuant.* Quin fuere è Veteribus, qui thoem ex lupo & panthera genitum esse crediderint. *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticôn*,

Δηθάκι δ', αὖ τε λύκοι, καὶ πεφυλίδωτοι δαφοινοὶ
Εἰς ἑνὶ ἐπιλέξεσθαι, ὅθι κρατερόχροα φῦλα
Θῶες. ---

Sæpe etiam lupi cum pantheris fulvis coëunt, unde robusta sæcula thoes.

Eustathio tamen aliter visum. Is enim in *Iliad.* ν'. ut eos errare probet, qui lycopantherem cum thoe idem animal esse putant λυκοπάνθηρας objicit feras esse fructivoras, non magnæ rei, cum thoes animosi sint, usque adeo ut leones aggredi audeant. Verba sunt, Πλανῶνται δὲ οἱ τὰς ἀγριώτητας καὶ κρεοφάγους λυκοπάνθηρας εἰς τοιούτους Θῶας ἑαυτοὺς, οἱ καὶ πρὸς λέοντα θρασύνονται. Quomodo *Gratius* in *Cynegetico*,

Thoes commissos (clarissima fama) leones
Et fulvière, ajit, & parvus donuere lacertis.

Quod puto sumptum ex his *Aristotelis Hist.* libri noni cap. 1. Πολέμιοι ἢ καὶ ὁ λέων καὶ ὁ Θὼς ἀλλήλοις· ὁμοφάγοι γὰρ ὄντες ἀπὸ τ῀ αὐτ῀ ζῶσι. *Leo & thoes inimici sunt; cùm enim sint carnivori, victum ex iisdem petunt.* Et rursus capite quadragesimo quarto, Πολεμοῦσι ἢ τοῖς κυσὶ, καὶ τοῖς λέουσι (οἱ Θῶες) διὸ ἐν τ῀ αὐτ῀ τόπῳ οὐ γίνονται. *Pugnant thoes cum canibus, & leonibus, proinde in iisdem locis non degunt.* Sed hæc *Philosophi* verba non sunt accipienda, ac si thous voluerit quasi collatis signis cum leonibus bellum gerere, tanquam viribus pares, aut suppares. Imo πολεμεῖν eo loco simpliciter est *diffidere*, ex quo diffidio fiat, ut thoes à leonibus fugiant, ut quos esse non ignorent se multò potentiores. Eò pertinent hæc *Plinii* libri decimi capite septuagesimo quarto, *Diffidem thoes & leones, ut minima æque* (lege *quæque*) *ac maxima.* In *Homero* res clara, cùm in *Ulyssem* graviter læsum turmatim irruisse fingit *Trojanorum* imbelle vulgus: sed eosdem in fugam se dedisse, quamprimùm conspectus est *Ajax*, quomodo in cervum jaculo percussum turma thoum irruens, leone viso, fugam capessit. Verba sunt,

--- ἐπὶ τε λὰ ἤγαγε δαίμων
Σίντην, Θῶας μᾶλ' ἐς θέτιδιον. ---

Postquam verò noxium leonem induxit dæmon, thoes quidem intremuerunt, id est, σὺν δίῳ ἴφυγον, *cum timore fugerunt*, ut ibi habet vetus *Scholiastes*. Proinde ad eundem locum *Eustathius*, Θῶες ἢ περὶ αὐτὸ οἱ τρῶες· λέων ἢ ὁ Αἴας, ἔτι λίαν· οἱ Τρῶες φύγοντες. *Thoes sunt* Trojani, *qui circa ipsum* (Ulyssem) *erant: leo autem* Ajax, *quo veniente fugiunt Troes.* Item, Ὡς Θῶας ἀπιλαύνει λέων ἐκιφανείς, ὅτω τὲς τρῶας Αἴας. *Ut thoas abigit leo cum apparet, ita* Trojanos *Ajax.* Multa hujusmodi leges in *Homeri* simia *Q. Smyrneo*. Ita libro secundo *Thrasymedes* & *Phœnix*, *Memnone* conspecto, qui erat πολὺ ὑπέροχος, *multò præstantior*,

--- ὥτε Θῶε,
Ἀμφ' ἰλάφῳ βεβαῶτε, μέγαν φοβέοντο λέοντα·
Οὐ τε πρόσω μεμαῶτ' ἔτι λιλίεται, ---

Ut duo thoes, qui cervum obeunt, magnum metuebant leonem (id est, *Memnonem*) *nec ausi sunt ulteriùs progredi.* Et libro sexto de *Euryalo*,

--- δὸ' ἴξεχος ἴσπετε λαῶν,
Ὅν τέ τις Θώεσσι λέων ἐν ἴρεσσι μετελθὼν.

Ille autem sequebatur, supra vulgum eminens, ut leo aliquis in montibus cum thoibus congressus. Et libro 9.

Ὡς

Ὡς δ' ὅτε οὖς ἐν ὄρεσι παρηγενέων ἀπὸ τέκνων
Θῶας ἀποσσύνῃσι· λέων δ' ὑπέρθορε φωνὴν
Ἐκπροθορὼν ἰαχήσας, ἕ δ' ἅρπετον ἐγγύς.

Ut cum aper in montibus à recens natis catulis thoas abigat: leo autem ex alia parte apparet alicunde irruens, ejus autem gravis impetus subsistit. Ita ut non leo solus, sed & cum leone non conferendus aper thoas fuget. Ex his abunde patet verum esse, quod diximus thoes cum leonibus non aliter dici πελωμὸν, quam quia inter se dissident. Quomodo de ardea dicit *Philosophus* libri noni capite primo, Πελωμοὶ δ' αὐτῷ (ὁ ἐριθάκῳ) ἀρπάζει γὰρ αὐτόν. *In aquilam pugnat ardea, nam* (aquila) *ipsam rapit:* Et πέλωμαι δὲ καὶ ἀναλαβοῦσα καὶ ἁρπάσασα γὰρ τὸν ἀετὸν ἡ ἀναλαβοῦσα. *Inter stellionem & araneam bellum est; araneas enim comedit stellio.* Item, Τὰ ὠμοφάγα ἅπαντα πελωμᾷ, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις. *Cum feris carnivoris pugnant omnia animalia, ut illa vicissim cum aliis.* Quo sensu etiam oves cum lupis πελωμῶσι, & lepores cum canibus. Itaque hoc maneat ratum, nihil obstare quominus *Hebraorum* אים, *Arabum* ابن اوى *Persarum* شغال *Græcorum* veterum θῶες, recentiorum σκύλακες, mediæ ætatis λυκοπάνθηρες & παυθῆρες, barbarorum *papiones* & *babuini*, ejusdem animalis sint diversa nomina.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Vulpibus.

Proverbium de vulpina tussi, à qua vulpes *Hebraicè* שועל. *Βήχειν herba quomodo* Arabicè. *Vulpes animal* πιμφόγαν. *Impia* portio vulpium, *Psal.* 63. *vers.* 11. Canada *quia* Lacedæmone. Καίατον, καιστόν. Lacedæmon καιστόνια. Aristomenes *per vulpem è* Caæda *liberatus. Vulpes uvis delectantur. Vulpes saltatrum animal.* Ἀλώπηξ *unde dictus.* Vulpium foveæ *quomodo* Græcè, & Arabicè. Giauhari *emendatus. Fovea vulpium cur plura habeant ostia. Cur ostia stellas apparent.* Ambrosius *notatus. Lupi hostis vulpes. De* Samsonis *vulpibus* Jud. 15. vers. 4. Obvertit caudam ad caudam, *pro quo Veteres* ligavit. Λάμπας *ex* לפיד lappid. גדיש gadis, *quid proprie.* Hesychius *emendatus.* Στειβὲς *quid sit, unde* συβάζειν. כרם זית *male redditur* vinea olivarum *pro* vinea & oliva. *ET sæpe supplers. Unde* Samson *tot vulpes nactus fuerit, responsio quadruplex.* 1. *Ibi multæ vulpes.* 2. *Fortasse* vulpium *nomen thoas etiam complectitur, gregarium animal.* 3. *Ha vulpes multis diebus aut hebdomadibus capta: 4. Nec à solo* Samsone. *Vulpes venatu quam ardua. Retibus non capitur.* Teumessia *vulpes. Artes, quibus capi soleat. Cur per vulpes* Samson *segetes exusserit. De vulpis incessu retrorsum, & obliquo. Segetes flammam facilè concipere.* Romæ *vulpes in* Circo *cum sedis ardentibus medio* Aprili *quorsum emissæ.* Carseolana *vulpes in* Ovidio. *Messis tempus quando in* Ægypto, & Judæa. *Pentecoste* festum messis. *Hordeacea messis prior truncea. In* Bœotia *incendia per blastam, & vulpes, ex* Aristophane, & Suida. *Vulpes cur dicatur* λαμπυρὶς. *Vulpes quam vafra; unde* πρᾶ. Ἀλωπεκίζειν, *id est,* πανουργεῖν. Vulpinari *idem.* Vulpio, *id est,* subdolus. Κίναδος *vulpes, & vafer.* Κιδαφὴ *idem; unde* κιδαφεύειν. *Vulpis vaframenta quædam.* Arabicum وضر *de vulpe gradu suspenso incedere. Nota in* Nehem. 4. vers. 3. *Falsi doctores vulpibus similes.* Herodes cur à *Christo vocetur* vulpes. Herodiani *qui. An* Christo *lucuerit* Herodi *convivari?*

Scriptor quidam anonymus Proverbiorum farragine vernacula lingua edidit, in qua de vulpe hæc habentur; *Videtur hoc animal esse tussi obnoxium, & propter calorem internum, qui vehementissimus est, perpetuâ pulmonum intemperie laborare, quod gannitus ejus & rauca clamor abunde docent. Proinde cum senem videmus tussim ex imo pectore vix extundentem, dicimus,* C'est une toux de renard, qui vous menera au terrier, *Hæc est vulpina tussis, qua in foveam te deducet, id est, in sepulchrum.* Ex vero hoc Adagium est apud nos receptissimum, sive vulpes revera sæpe tussiat, aut tussientis raucedinem gannitu suo imitetur. Quod ideo hic observo, quia *Hebræum vulpes* nomen שועל *sual*, videtur *à tussi* deductum. Nam *Hebræus*, & *Syrus* ܫܥܠ sual, *tussire* est, & ܫܘܥܠ *sual*, aut *seol*, est *tussis*. Auctor *Bereshith Rabba* de *Noa* Sect. 32. in fine, הוא היה נתז דם כפני הצנרה *Is pro frigore sanguinem excreabat:* id est, ut aut *Baal Aruch*, בוציא קול כעין שועל ומשליך דם *Vocem edebat tanquam* tocl, (seu *tussientis*) & *sanguinem emittebat. Elias* in *Thisbi*, ראיתי בספרי רפואות שקורין לגניח שארם מוציא כפיו מן הראה שעיל בלשון אשכנז הוש שן ובלעז טוסא והוא לשון ערבי *Vidi in Medicorum libris tussim, quam ex ore & pulmone quis profert*, seol *vocari*, ut Germanicè husten / & Italicè tossa, & *est* Arabica *dictio.* Nempe apud *Arabes*, *Sin* dextro de more in *Sin* sinistrum permutato, سعل saala *tussire* سعال soâl *tussim*, سعالى soali *tussilaginem*, مسعل masal *guttaris bronchium* sortat, ubi formatur tussis. Vide *Aviceannam* libro secundo de herba سعالى *soals*, & lib. 3. *Fen.* 10. Tract. 3. qui totus est في السعال والنغث الدم *de tussi, & sputo sanguinis.* Et *Abenbitarem* in فيحون id est, *Βήχιον*, cujus foliis simari dicit من به سعال يابس id est, ὁ ὑπὸ ξηρᾶς βηχὸς ἐχόμενος, *eum, qui siccâ tussi laborat*, ut est in *Dioscoride.* Quomodo in *Avicenna* herba سعالي *soals est* افضل دوا السعال *optimum tussi remedium.* Nempe فيحون & سعالي idem sunt. Et فيحون corrupte scribitur pro بحمون *Βήχιον.*

Scribit *Aristoteles Politicorum* libri primi capite octavo ἔστι θηρίων τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα τὰ δὲ πανφάγα ἀνταῦ ἄνθρ. *ferarum aliæ carne reliquorum animalium, aliæ fructibus, aliæ omni alimento vescis,* id est, tam carne, quam fructibus. Ex quo genere esse vulpem vel ex Scriptura constat. Eum enim vesci carne cadaverum docent hæc de *Davidis* hostibus *Psalm.* 63. *vers.* 11. מנת שועלים יהיו *portio vulpium erunt.* Ubi *Selomo* perperam habet ישובם חרב שועלים ילכו בו *Habitatio eorum erit vastitas, quam vulpes frequentabunt.* Neque enim eorum habitationem, sed ipsos gladio confossos *Propheta* dicit futuros partem vulpium. Proinde *Syrus* reddit, ܠܚܘܠܐ ܢܗܘܘܢ ܠܡܣܒ̈ܪ̈ܐ: & *Arabs*, وللثعالب طعاما يكونون *Et vulpibus erunt pro cibo.* Neque malè hic *Kimchius*, *Erunt portio vulpium* שאוכלים החללים *qui confossos comedent.* Et rursus, *Gladio confodientur* ויאכלום השועלים וחיות *& comedent eos vulpes, & reliqua fera.* Quomodo etiam *Theodoretus*, *plerique eorum, qui in bello cadent, ne sepultura quidem digni habebuntur, ἀλλὰ πτηνοῖσιν τοῖς θηρίοις βορὰ, sed facebunt in cibum feris.* Itaque è carnivoris feris hic pro toto genere ponitur una species, atque illa

illa quidem deſpectiſſima, quaſi ſit magis probroſum à vulpe diſcerpi, & devorari, quam a nobiliore fera. Neve puterur id inſolitum, in *Pauſaniæ Meſſeniacis* narratur *Ariſtomenes* ἐς τ Καιάδας in *Caadam* conjectus, & ibi triduum commoratus, per ſubluſtres tenebras vulpem vidiſſe cadavera appetentem. *Caada* barathrum erat prope *Lacedæmonem*, ὅπερ τὸς κακέργους ἐμβάλλειν εἰώθεσαν, *in quod malefices conjicere ſolitè erant*; ut teſtatur *Thucydides* libro primo, ubi de *Pauſaniæ*. Nempe καιάδας *Lacedæmonius* id ipſum fuit, quod *Græcorum* aliis καίατος, vel καιετὸς, id eſt, *locus effoſſus*, vel *terræ deliſcentis rupturæ*, *quas efficiunt terræ motus*. Heſychius, Καίατα, ῥήγματα, ἃ τὰ ὑπὸ σεισμῶν καταβαγέντα χωρία. Cujuſmodi rupturæ cum frequentes fuerint in agro *Laconico*, ſunt, qui *Spartam* inde ab *Homero* dici ſtatuunt, non, ut vulgo legitur,

(a) *Iliad. β. verſu 581. Odyſſ. δ. verſu 1.*

— (a) Λακεδαίμονα κατείσχεν,

ſed καετίσσαν, ὅτι δι ἀπὸ τ σεισμῶν ῥαγμοὶ καετοὶ λέγονται, καὶ καιάδας τὸ διεφθαρμένον ἐστοῦθος *quæ rupturæ, quæ fiunt ex terræ motibus*, καετοὶ dicuntur, *atque inde carcer* καιάδας. Ita *Strabo* libro octavo: quamvis *Caadas* non tam carcer fuerit, quam barathrum, ut diximus, in quod capite damnati præcipites ex alto demittebantur, ut poſt *Thucydidem* aſſerunt *Pauſanias*, *Thucydidis* Scholiaſtes, *Suidas*, & *Grammaticorum* alii. Quo lapſu tam præcipiti cum plerique conterercntur, erat in ea foſſa cadaverum magna vis, & per meatus ſubterraneos vulpes eò ſe conferebant, ut pabulum inde carperent. Quorum unum, cauda arreptum, ſequutus *Ariſtomenes* per opaca viarum, καὶ ἀπὸ τ κυμβίου πυρὸν ἀγὼν πλάσας, καὶ τὰ σπονδεῖα ἃ ὄντα τῷ ὄσῳ παραίσια, καὶ παρακίπτων, & *cadaverum ibi jacentium eſſe conſcius*, *quo mentis anguſtias amovebat*, *atque exſcindebat*, tandem ex ſpecu illo evaſit dias in lucis oras. Quæ partim in *Pauſania*, partim in *Polyæno* legere eſt libro ſecundo *Strungematum*. Ut de *Plinio* taceam, qui rem ita paucis attigit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo: *Ipſe convulneratus*, & *captus femel per cavernam latomiarum vaſit*, *anguſtos vulpium aditus ſequutus*.

Sunt & vulpes καρποφάγοι, & maximè uvis delectantur. Hinc *Cant. 2. v. 15. Capite nobis vulpes, vulpes parvas, quæ corrumpunt vineas.* Ita *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 185.

Πυτίηφι ὅτε βότρυν ἐείνατο κηλὰς ἀλώπηξ,
Cum pungu nocuit vulpes verſuta racemo.

Et in *Cupraria* poculo apud *Theocritum Idyll. 1.*

Πυρραίαισι καφυλαῖσι καλὸν βεβρυθὸν ἀλωᾷ,
Τὰν ὀλιγῳ τις κὴ ῳ ἐφ' ἁμαξιαῖζι φυλάσσει
Ἕλκοι ἀμφὶ δὲ μιν δύ' ἀλωπέκες ἁ μὲν ἀπ' ἴχνος
Φοιτᾷ, ἐσομένᾳ τὰν τραίξιμον, &c.

Quę verſibus & penè verbis totidem ſic feliciſſimè reddidit *Heuſius* ſ *Macarius*;

Area purpurea pulchrè circumdatur uvis,
Quam puer exiguus reſidens cuſtodit in horti
Sepibus Hunc circum vulpeculabrina, *racemos*
Alter perſcurrens depaſcitur, &c.

Et *Idyll. 5.*

Μυῖα τὰς δασυλιῳ ἀλώπηκας, αἳ τὰ Μίκωνος
Ἀεὶ φοιτῶσας τὰ πεδίοπεμπα ῥαγίζουσι.

Odi vulpes denſis candis, *quæ* Miconis *vites frequentantes*, *veſperi uvas decerpunt*. Et *Varro Reſticorum* libri primi capite octavo, *Unum* (vineæ genus) *in quo terræ cubila præbet uvis*, *ut in* Aſia *multis locis*, *quæ ſæpe vulpibus & hominibus ſit communis*. *Galenus* item *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 2. Τὰ δὲ τ ἀλωπέκων (κρέα) ἐν φθινοπώρῳ, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν κυνηγέται προσφέρονται πεπεικασι γὰς ὑπὸ τ σταφυλῶν. *Vulpium carnibus* Autumno *utuntur venatores*, *qui apud nos ſunt*; *quia tum uvarum eſa pinguiſcunt*. Eodem refer fabellam de vulpe, & uva, quam nemo neſcit, & ita expreſſit *Phædrus*:

Fame coacta vulpes alto in vinea
Uvam adpetebat, *ſummus ſaliens viribus*,
Quam tangere ut non potuit, *diſcedens ait*,
Nondum maturæ eſt, *nolo acerbam ſumere*.

Et *Gabrias*,

Κυβὰ βότρυν πλίνθεσα μικρὰς ἀμπέλε,
Πρὶς ὦφ@ ἦρτε, καὶ καμοῦσα πεδ' ἄκρις
Ἔλειν, ἀπόπα πρὶς δ' ἑαυτὴ ταῦτ' ἔφη,
Μὴ κάμε, ῥᾴγε ἐμφαίζεσθ μᾶλλα.

Amyntas (*b*) in opere, cui titulus Σταθμοί, ſcu *Manſiones*, vulpium *Cæſarum* refert tantam eſſe copiam, ὡς καὶ ὑποφῆται ἃ μέσοι τοῖς αὐλίοις τοῖς μετὰ τὰς ἄγρας ἴδη γε μὴν ἐς τὰς πίλους κυρίνας, καὶ ἐν οἰκίᾳ αὐλωπεξ φαίνεται, *ut non ſolum agreſtia ſtabula adeant*; *ſed urbes quoque ingrediantur*, *ita ut in ædibus vulpes conſpiciantur*. Quod notatum voluit ut rem prorſus inſolitam; quia vulpes animal eſt ſolivagum, quodque αλωπηξ & αλώπεκα dictum volunt ἀπὸ τ ἀλᾶσθαι, *ab errando*, *& devagando* in ſolitariis locis. Inde *Ezech. 13. v. 4. Tanquam vulpes in deſertis*, &c. Et *Thren. 5. v. 18. Montem* Sion, *qui deſolatus eſt*, *vulpes perambulum*. Quin ut lateant magis, in ipſis terræ viſceribus luſtra habent ſua. Unde *Chriſtus Matth. 8. v. 20.* & *Luc. 9. v. 58.* Αἱ ἀλώπεκες φωλεὸς ἔχουσι, *Vulpes foveas habent*. Et *Oppianus*,

Καὶ πανυπὸ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φαλοῖσι,

Et callida habitat intimis in foveis. *Vulpium foveas* uno verbo vocantur ἀλωπεκίαι. *Heſychius*, Ἀλωπεκίαι, αἱ τ ἀλωπέκων καταδύσεις. Ita etiam *Etymologus*. *Arabico* جر *gar* id ipſum eſt. *Alcumus*, الجحر الضبع والثعلب Algiar, *cubile hyænæ*, *& vulpis*. Doctiſſimus *Golius* ex *Giauhari*, *Latibulum lacertæ*, *& vulpis*; quia pro الضبع legit الضب. Eſt & مكا جحر الثعلب والارنب *micha* in *Alcamus latibulum vulpis*, *& leporis*. Si *Iſidoro* credimus apud *Geſnerum*, habitat vulpes in foveis, quas ipſa tamen non parat, ſed à taxo ſeu mele effoſſas dolo occupat, fœdo ſtercoris ſui odore illum inde pellens. At videtur id fabuloſum, cum vulpium luſtra ſæpe ſint in locis, ubi nulli meles. Proinde vulpem alii ſcribunt ipſam ſibi luſtra alte fodere. *Phædrus* Fabulâ 76.

Vulpes, *cubile fodiens*, *dum terram eruit*,
Egitque plures altius cuniculos,
Pervenit ad druconis ſpeluncam ultimam,
Cuſtodiebat qui theſauros abditos.

In quo ipſo ſe prodit vulpis aſtutia. *Oppianus* ubi ſupra,

Καὶ πανυπὸ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φαλοῖσι,
Ἑπτακλινὲς ὀξέσσα δόμος, τριτάς τε πύλαις,
Τηλοῦ ἀπ' ἀλλήλων, μὴ μιν θηρήτορες ὕδρης
Ἀμφὶ θύρῃ λοχόωντες, ἕλῃ βρυχίδεσσιν ἑγγυτάτω.

Et callida habitat intimis in foveis, *ſeptem portarum aperiens domos*, *perforatoſque uidos procul à ſe invicem*, *ne ipſam venatores*, *cireà oſtium inſidiantes*, *in laqueos conjiciant*. Alkazuinius ويتخذ لوجاره ابوابا حتي لو شد عليه بابا يخرج من الاخر *Latibulo ſuo plura facit oſtia*, *ut*, *ſi unum obſtruatur*, *per aliud exeat*. Quo reſpiciens *Lactantius*, *De ira Dei* cap. 7. *Sunt*, inquit, *animalia*, *quæ latibulis ſuis diverſus & plures exitus pandant*, *ut*, *ſi quid per ſculum incideret*, *fugi poſſet obſeſſis*. Quale eſt, quod ſcilla luſtrum ſuum ambire dicitur, ut lupum fugat, qui ſcillæ contactu convellitur, aut moritur. *Zoroaſtres* in *Geoponicis* libro decimo quinto, Λύκ@ σκίλλης θίγων (lege θίγων) σπᾶται· ὅθεν αἱ ἀλώπεκες τοῖς φωλεοῖς ἀντὸν σκίλλας παρατίθενται, *διὰ τὸ λύειν*. Alkazuinius, يجعل العنصل حول بيته حتي لا يقصر الزيب فان

(*b*) *Vide Ælian. Hiſt. l. 17. cap. 17.*

فان الزبي اذا وقعت رجله علي العنصل

يموت *Circa cryptam ſuam ſcillam ponit, ne eò contendat lupus; quia ſi lupi pes in ſcillam incidat, ſtatim moritur.* Quod *Ambroſius* (*Hexaem.* lib. 6. cap. 4.) cur turturi tribuat, nullus capio. *Turtur*, ait, *nido ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquilla folia ſuperjecit. Novit enim, quod hujuſmodi folia lupi fugere conſueverint.* Pullis turturis nullum eſt à lupo periculum, cum turtur in locis celſiſſimis nidificare ſoleat. Sed lupus ἀλώπεκα πτηλίμῳ *vulpe hoſtia* eſt, ut obſervat *Philoſophus Hiſtor.* lib. 9. cap. 1. Et *Gabid* apud *Damirem* inſigni gradatione, & magna ex parte verâ,

الزبي يصيد الثعلب فياكله والثعلب

يصيد القنفذ فياكله والقنفذ يصيد

الافعي فياكلها والافعي يصيد العصفور

فتاكله والعصفور يصيد الجرادة

فياكلها والجرادة تلتمس اولاد الزنابير

فتاكلها والزنبور يصيد النحلة

فياكلها والنحلة تصيد الزبابة

فتاكلها والزبابة تصيد البعوضة فتاكلها

Lupus venatur vulpem, atque ipſum vorat; vulpes venatur, & vorat hericium; hericius viperam venatur, & vorat; vipera paſſerem, paſſer locuſtam, locuſta fatus veſpas, veſpa apem, apis muſcam, muſca culicem.

De vulpibus habetur hiſtoria ſingularis *Jud.* 15. *verſ.* 4. *Et ivit* Samſon (meſſis triticeæ tempore) *& cepit trecentas vulpes, quas ſumptis tædis obvertit caudam ad caudam, & tædas ſingulas poſuit inter binas caudas in medio. Et tædis igne ſuccenſis* vulpes *dimiſit in* Philiſtæorum *ſegetes, & combuſſit cum messas, tum ſegetes, & vineas, & olveta. Hebræa* verba ויתן זנב אל זנב omnino ſignificant, *Et obvertit caudam ad caudam.* Tamen *Græci* in editione *Complutenſi*, Καὶ ἔνευσεν κέρας πρὸς κέρας, *Et ligavit caudam cauda.* Et *Hieronymus*, *Caudaſque earum junxit ad caudas.* Et *Chaldæus*, וקטר דנבא ברישׁ *Et ligavit caudam in capite cauda.* Et *Syrus*, ⟨Syriac⟩ *Et caudis ſuis duos vulpes ſimul ligavit.* Et *Arabs*, ⟨Arabic⟩ *Et vulpes eos binos ligavit.* Omnes eodem ſenſu; quia *Samſon* ideo vulpes caudam ad caudam obvertit, ut ſimul jungeret, & devinciret. Itaque maluerunt diſertè id efferre, quod neceſſariò ſupplendum erat. *Tæda* Hebraicè לפיד *lappid*, vox à *Moſe* jam uſurpata *Gen.* 15. *verſ.* 17. & *Exod.* 20. *verſ.* 18. Unde *Græca* λαμπάδ@ palàm ſumpta. *Segetes*, Hebraicè קמורת, propriè *ſtantes* ſonat, id eſt, fruges *Cereales* nondum demeſſas. Quibus ibidem opponitur גדיש *gadiſ*, id eſt, *acervus*, vel *meta frugum in congerem collectarum.* *Arabicè* id ipſum eſt كدس *cuds*, vel كداس *cuddas*, à Verbo كدس *caddaſa*, id eſt, *in metam congerere.* Mirum ni *Hebræum* גדש *gadaſ*, vel *giddes*, idem ſignificaverit. *Græci* in vulgatis editionibus גדיש, ἅλωνα *aream* reddunt. Sed in *Complutenſi* melius ϛοιβήν. Neque enim eo loco ἀπὸ ϛοιβῆς ſignificat *ab herba*, ut redditur in editione *Pariſienſi*. Quin ϛοιβὴ eſt *ampla acervus, ſtrues, congeries.* Ita *Rab.* 3. *verſ.* 7. *Vomt, ut dormiret ex lapidi & ϛοιβῆς, in parte acervi.* Hebraicè, בקצה השרמה, *in parte manipuli.* Et ϛοιβάζειν eſt *ampliùs acervum colligere.* *Heſychius*, Στοιβάσαι (lege ϛοιβάσαι) *ἀναῦσαι.* Sic 3 *Reg.* 18. *verſ.* 33. Ἐποίησε ξύλα, *Congeſſit ligna aſſulas ſuper altare.* Et *Sirach.* 8. *verſ.* 4. Μὴ ἐπισωρεύσῃς, *Ne congeras ligna in ignem ejus.* Ut *Levit.* 1. *verſ.* 7. Ἐπισωρεύσουσι, *Congerent ligna in ignem.* Complutenſis, ϛοιβάσουσι. *Vineas, & olveta*, Hebraicè כרם זית *vineam, olivam*, abſque Copula. Quę *Hebræorum* nonnulli conſtruentes reddunt *vineam olivarum.* Hinc apud *Kimchium Talmudici* כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי *Vinea olivarum dicitur, vinea abſolutè non dicitur.* Itaque *vinea olea* ipſis eſt *olivetum.* Ut *Cant.* 1. *v.* 14. כרמי עין גדי *Vinea Engadi*, id eſt, baſſameta, ut multi volunt. Et in *Talmudico* Tractatu *Kilaim*, cap. 7. צמר זפן *lana vitis* eſt *goſſipium.* Sed ut baſſameta *vinea* appellentur ferri poteſt; quia baſſami planta viti aliquo modo eſt ſimilis, ut alibi ex *Plinio* (*c*) docuimus. Meritò etiam *lanam vitis* goſſipium dici colligere eſt ex eodem (*d*) *Plinio*, & (*e*) *Theophraſto*, in quibus *languora arbores*, id eſt, goſſipio, folium vitis tribuitur. At nihil tale in oliva, quæ neque folium, neque quidquam aliud habet viti ſimile. Ita ut ratio commoda non poſſit dari, cur olivetis *vinearum* nomen indatur. Neque verò *Samſonem*, *Philiſtæorum* ſegetibus, atque olivetis exuſtis, veriſimile eſt vitibus peperciſſe, quas eximias habebant, præcipuè circa *Sorek*, ubi habitabat *Dalila Jud.* 16. verſ. 4. Itaque palmites *Sorek* maximè commendantur *Gen.* 49. *verſ.* 11. *Eſ.* 5. *verſ.* 2. *verſ.* 21. Et vallis *Eſcol*, ſeu *botri*, unde eximiam illam uvam attulerunt exploratores, à *Sorek* non diſtat ſupra dimidium milliare. Denique cum tempore meſſis uvæ vulpibus jam ſint edules, vulpes, à *Samſone* dimiſſæ, naturali impetu, & appetitu, in *Philiſtæorum* vites ferebantur, ut famem longâ captivitate irritatam exſatiarent. Omnino igitur tum vites devaſtârunt, atque exuſſerunt, quam ſegetes, & oliveta. Itaque inter duas voces ואגודלתי כרם זית ſupple Conjunctionem. Neque eas redde cum *Talmudicis*, *Kimchio*, & *Druſio*, *vineæ olivarum*, quod, ut hîcce dicam, verſionis monſtrum eſt: ſed *vineas*, & *olivas*. Sic ſæpè ſuppletur Copula. Ut *Exod.* 22. *verſ.* 30. *Sic facito de bove tuo, ove tuâ:* id eſt, *& ove tua.* Deut. 24. verſ. 17. *Ne perverte judicium peregrini, pupilli:* id eſt, *& pupilli.* 2 Par. 18. verſ. 30. *Ne pugnate contra parvum, contra magnum:* id eſt: *&*, vel *nec contra magnum.* Hab. 3. verſ. 11. *Sol, Luna ſtetit in habitaculo ſuo:* id eſt, *Sol, & Luna.*

Hæc de verbis: rem quod attinet; primo, ſi quis quærat unde *Samſon* tot numero vulpes nactus fuerit, nempe trecentas, quatuor habeo, quæ reſpondeam. Primò, magnam in illis locis fuiſſe vulpium copiam. Unde *David* de ſuis hoſtibus ſupra, *Pars vulpium erunt.* Et *Solomon* Cant. 2. v. 15. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ vineas perdunt.* Et *Jeremias* Thren. 3. verſ. 18. *Montem* Sionem, *qui deſolatus eſt, vulpes perambulaverunt.* Proinde multa *Paleſtinæ* loca, aut circa *Paleſtinam*, à vulpibus nomen habuerunt. Ut *terra Sual*, id eſt, *terra vulpis*, 1 *Sam.* 13. *verſ.* 17. Et *Haſar-ſual*, ſeu *caſtrum vulpis*, *Judæ* urbs, *Joſ.* 15. *verſ.* 28. vel *Simeonis*, Joſ. 19. *verſ.* 3. & 1 *Paral.* 4. *verſ.* 28. & *Nehem.* 11. *verſ.* 27. Et *Dantarum Saalabim*, Joſ. 19. *v.* 42.

Sed quam *Amorrhæi* occupabant. *Jud.* 1. *v.* 35. ubi *Hebræum* ובשעלבים *Græcorum* alii reddiderunt καὶ ἐν Θαλαβὶν, alii καὶ ἐν ᾗ αἰλούσαις. Et hodie utrumque legitur in noſtris exemplaribus. Nempe ut *Arabicè* ثعلب ita *Philiſtæorum* dialecto, quæ erat ſemi-*Arabica*, שעלב erat *vulpes*. Rurſus *Jeſ.* 19. *verſ.* 11. pro *Hebræo* כרעלה *Marula*, loco maritimo in *Zabulonitis*, *Syrus* habet لصحا لحا *collem vulpis*. Secundò, vulpium nomen potuit etiam complecti thoës, animal vulpi ſimillimum, & in *Judæa* valde frequens, maximè in *Paleſtina*, & circa *Cæſaream*, ut ſuprà probavimus, atque ita gregarium, ut quandoque ducentos thoas in unum gregem convenire teſtetur *Bellonius*, ita ut nullo negotio potuerint capi plurimi. Tertiò, non dicitur *Samſon* numeroſam hanc vulpium turmam unâ aut alterâ die cepiſſe. Potuit igitur tota hebdomas, aut menſis pars notabilis in eam venationem inſumi. Ut menſium unus *Athenis* Ἀνθεστηριών dictus eſt, quia ſere inſumebatur figendis cervis, qui immolarentur *Dianæ* ἐλαφηβόλῳ. Quarto, licet inſignis venator potuerit eſſe *Samſon*, non eſt, quod quiquam ſibi fingat cum trecentas illas vulpes ſolum, & per ſe cepiſſe. Potuit id per amicos facere, aut etiam *Judæorum* univerſæ genti, cui præerat, aut ſaltem tribui ſuę publicam vulpium venationem indicere. Et tamen illas cepiſſe dicitur, quia quod quis per alium facit, id cenſetur ipſe facere.

Interim non diffitendum vulpium venationem eſſe difficillimam. Sunt, qui laqueis & retibus eas capi poſſe negent. *Oppianus* libro quarto *Venaticorum* in fine,

Κερδὼ δ' ὅτε λάχεσιν ἁλώσιμος, οὐδὲ βρόχοιζιν,
Οὔτε λίνοις· δεινὴ γὰρ ἐπιφραζέσθαι νόημα
Δεινὴ δ' αὖ τε κέλευθα ταμεῖν, ὑπὸ δ' ἄμματα λύσαι,
Καὶ πυκινὸν δόλιον ἁλιέσσαι θανάτοιο.

Vulpes neque inſidiis capi poteſt, neque laqueis, neque retibus: eam nec ſat valet ad animad vertendum. Valet quoque ad funes diſſecandos, & nexus diſſolvendos; & vaſtis dolis ad evadendum è morte. Indè Senarium vetus apud *Suidam*.

Γίγνου ἀλώπηξ ἢ μὴ ἁλίσκεσθαι πάρα.

Vulpes vetula laqueo non capitur. Et *Plutarchus* in libro *De cauſis naturalibus* hanc quæſtionem movet, Διὰ τί ἡ θηρίων ἡ ἀρκτος ἅπασι διαθεῖ τὰ δίκτυα, καὶ τοι καὶ λύκοι, καὶ ἀλώπεκες διαθέουσι; *Cur præ reliquis feris urſus minimè caſſes rodat, eum corrodant lupi & vulpes?* Sibi cavet imprimis fœmina, cum gravida eſt, quæ (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib. 6. cap. 34.) ὅταν μέλλῃ τίκτειν, ἐκτοπίζει ἅπασι, ἵνα μὴ συλλάβοι τὸ ἀμφίβληστρον κύουσαν, *cum partura eſt, ita ſecedit, ut gravida raro capiatur.* Itaque ut ſignificarent vulpis venatio quàm ſit ardua, *Teumeſſam* in *Bœotia* vulpem capi potuiſſe negârunt veteres Mythographi. Tamen vulpes quoque nonnunquam capi tam pelliones, quàm venatores apprimè ſciunt. Neque enim ſemper retia frangunt, quæ ad illarum venationem multi non inutiliter adhibent. Hinc *Martialis* ad *Maternum* libri decimi *Epigrammate* 37.

Hic olidam clameſis ages in retia vulpem.

Et Adagium vetus, Ἀλώπηξ, διαφυγοῦσα πάγας, ἅπαξ οὐκ ἁλίσκεται. *Vulpes, quæ laqueos effugit, rurſus non capitur.* Quo ipſo ſemel ſaltem laqueo capi poſſe palàm docetur. *Calentius* quoque è recentioribus,

Et laqueo vulpes, & decipe caſſe ſoinas.

Sæpe etiam canum præda ſunt. *Oppianus* de vulpe in fine libri quarti *Cynegeticôn*,

Ἀλλὰ κύνες μὲν ἄκραν ἀσθμῇσι.

Sed canes frequentes eam persequuntur. Quin apud *Ælianum* libri quarti capite vigeſimo ſexto *Indi* milvos, & aquilas, ad id inſtitutos, ἐπὶ τὰς ἐρίους λαγὼς μεθιᾶσιν, καὶ ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας τὰς ὀρείας, *in montanos lepores, & agreſtes vulpes immittunt*, qui captos dominis afferant. Quod ille refert ex *Ctoſia*. Tranſennas taceo, & γαμαλεύγας, & decipulas, & foſſas, & indaginem, & alias mille nocendi artes, quibus in ferarum perniciem induſtria humana utitur:

--- ἡ γάρ τι πλέον κεκλήρωται ἀνδρῶν
Νέφει θεῶν· μούνοις δ' ὑπάρχουσιν ἀθάνατοι.

Nihil eam eſt ſuperius hominibus præter Deos, ſolíſque eedamus immortalibus. Ita *Oppianus* libro quinto *Halieuticôn*.

Jam qui quærunt quorſum ad fruges *Philiſtæorum* comburendas vulpes potius delegerit *Samſon*, quàm canes, aut lepores, aut aliud quodvis animal, id ipſum quæriſſent, ſi quid aliud delegiſſet. Quamvis reſponderi queat *Samſonem* ideò vulpes in eum uſum adhibuiſſe, ut *unâ fidelià*, quod ajunt, *duas paretes dealbaret*. Captis enim tam multis vulpibus unâ operâ patriam ab animali noxio liberavit, & hoſtibus ſuis maximum creavit malum. Aliud affert *Kimchius* ex *Hebræis*, nempe *Samſonem* vulpes ideò delegiſſe; שהשועל כנהגו לחזור לאחוריו לפיכך הירה רכך הלפיד בין שתי הזנבות כי כל אחד מהם הירה הזר לאחוריו ולא הירה נפרד מחבירו וכתוך כך הירה הלפיד דבק בהם ואלולי כן הירה זרה הולך לפניו והלפיד נופל בביניהם *Quia vulpes ſolet retrorre, ac proinde tada herebat inter duas caudas, quia unuſquiſque vulpium retrogrediebatur, nec à ſocio ſuo divellebatur. Et ſic in eorum medio manebat tada. At ſi ſecus feciſſent, & unuſquiſque in anteriora proceſſiſſet, tada ex eorum medio decidiſſet.* Vulpem porrò retrocedere probat ex *Talmudicis*, qui *Samſonem* dixiſſe fingunt; יבוא שועל שחור לאחוריו ויפרץ בפלשתים שחזרו כשבועתם *Ibit vulpes, qua retrocedit, & pœnas ſumet de* Philiſtæis, *qui retroceſſerunt in juramento ſuo*, id eſt, qui violarunt fœdus cum *Abrahamo* initum, & juratam illi fidem fregerunt. Ego vulpes retrocedere, & in averſum ire alibi nuſquam legi. Sed non abſimile eſt, quod à nonnullis traditur, vulpem ire per anfractus, & ſinuoſas vias. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Vulpes dicta, quaſi volupes. Eſt enim volubilis pedibus, & nunquam rectis numeribus, ſed tortuoſis anfractibus curvis.* Nonnius, *Vulpinari dictum eſt fraudibus, & mendacis vera pervertere, vel effingere. Dictum ab inrecto, ſeu inverto vulpium curſu.* Id *Arabicè* راغ *raga* dixeris voce maxime propria. *Alcamus*;

راغ الرجل والثعلب مال وحاد عن الشي

Raga, *de homine, aut vulpe, declinavit, & deflexit à re.* Sed de homine non niſi per Metaphoram, de vulpe proprie dicitur. Hinc enim روأغ *rawag* eſt vulpes in eodem *Alcamus*. Et in *Damiris Proverbiis*

أروغ من الثعلب يضرب لمن لا يقيم

على حاله *Arvago*, id eſt, *obliquior vulpe de eo dicitur, qui in ſtatu ſuo non permanet.* Id verò hic momentum habet. Vulpes enim tortuoſo illo & anfractuoſo ſuo inceſſu faces caudis alligatas in plures locos differebant, & latius incendium ſic excitabant. Quamvis in frugibus ſemel accenſis ipſa per ſe flamma plus ſatis diffundatur. Hinc *Propertius* libro tertio,

Flamma per inceſſas cuſſus ſedetur ariſtas,
Fluminaque ad fontis ſint reditura caput.

Hujus hiſtoriæ habemus inſigne monumentum in *Ovidio* libro quarto *Faſtorum*, ubi medio *Aprili* narrat vulpes in Circo fuiſſe emiſſas cum tædis ardentibus tergo affixis. Et hujus ritûs cauſam ita diſquirit:

Cur

Cur igitur miſſa junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Et reſpondet ſe, *Roma* in *Pelignos* euntem, per *Carſeolos* tranſiiſſe, ibique ab hoſpite ſuo jam ſene didiciſſe id fieri in memoriam *Carſeolanæ* vulpis, quam à ſe captam pauperis ruſtici filius fœno involvit, & ſtipula, tum in eas immiſit ignem. Quibus accenſis cum effugiſſet vulpes, quacunque fugam moliebatur, agros accendebat meſſi proximos. Eximii *Poetæ* verba ſic habent,

Iscapit extrema vulpem convalle ſalicti,
Abſtulerat multas illa cohortis aves.
Captivam ſtipula faxoque involvit, & ignes
Admovet, at rentos effugit illa manus.
Quæ fugit, incendit veſtites meſſibus agros,
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit, monumenta manent: nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem Carſeolana vetat.
Utque luat pœnas gentis hoc Cerealibus ardet,
Quoque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.

Hæc ille: ſed abſit à nobis, ut ritus tam ſolennis originem arceſſamus à tam obſcuris initiis. An, quia vulpes una, *Carſeolis* fœno ardente involuta, paucas ſegetes in fuga exuſſit, *Roma* certa die quotannis plures vulpes emitti debuerunt cum tædis caudæ alligatis? Quin à *Phœnicibus* id ortum eſt, qui rei apud ſe geſtæ famam paulatim diſſeminârunt. Cui probando afferam hic duo non temerè prætereunda. Unum, quod *Roma* vulpes fœno non involvebantur, quomodo vulpes *Carſeolanæ*; ſed tædas in cauda gerebant. *Ovidium*, ubi ſuprà,

— junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes. —

Quod ipſiſſimum de *Samſonis* vulpibus refert Scriptura. Alterum, quod emittebantur hæ vulpes, non quo tempore *Romæ*, vel *Carſeolis*; ſed quo tempore in *Paleſtina* fit triticea meſſis, nempe circa medium *Aprilem*. *Ovidium* audi:

Sed jam prætorius ubi quartus Lucifer *Idus*
Reſpicit, hac Hyades Dorida *nocte tenent.*
Tertia poſt Hyadas *cum lux erit orta remotas,*
Carcere pars ritus Circus *habebit equos.*
Cur igitur miſſa junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Senſus eſt, *Hyades*, ſive ſuculas occumbere quarto die poſt Idus *Aprilis*, id eſt, *Aprilis* die XVII, vel, quod idem eſt, XV Kalendas *Majas*. Et tertiâ poſt die, id eſt, *Aprilis* XX *Circulus* ludos in *Circo* celebrari & vulpes emitti. Hoc porrò *Roma* ſationis eſt, non meſſis tempus. *Virgilius* libro primo *Georgicorum*:

Arctò ubi Eoæ Atlantides *abſcondantur, —*
Debita quam ſulcis commutat ſemina, —

At in *Ægypto*, & *Paleſtina* res ſe habet multò aliter. In iis enim locis meſſis incipit menſe *Abib*, ſeu *Epiphi*, id eſt, *Martio*; cui nomen אביב *Abib*, inditum à *novis frugibus*. *Vincentius Bellovacenſis* in *Speculo Hiſtoriarum*, quod nonniſi *Gallicum* habeo, libri trigeſimi ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, ubi de *Ægypto*: *En* Mars *les laboureurs fauchent, & moiſſonnent*: id eſt, Martio *menſe ſegetes falce reſecant, & metunt agricolæ*. Idem in *Judæa* factum. Ideo (*c*) poſtridie *Paſchatis*, hoc eſt, medio menſe *Abib* manipulus è primis frugibus Deo offerebatur, *Levit.* 23. *verſ.* 10. 11. Sed feſto *Pentecoſtes*, id eſt, quinquageſimo demum die poſt *Paſchale* feſtum, meſſis erat plenè peracta. Unde eſt, quod *Exod.* 23. *verſ.* 16. *Pentecoſte* vocatur חג הקצר *feſtum meſſis*, nempe abſolutè, non inchoatæ. Nam ut circa *Paſcha* falx promebatur ad reſecandas ſegetes, ita circa *Pentecoſten*, meſſe jam perfectâ, recondebatur. Et his duobus feſtis, tanquam terminis, concluſa, & definita erat meſſis apud *Hebræos*. Itaquè tum *Judæi* panes fermentatos Deo offerebant, tanquam re tum demùm perfectâ, & in uſum quotidianum paratâ, *Levit.* 23. *verſ.* 17.

(*c*) *Vide Fuller. Miſcell.* 4. c. 11.

Hoc porrò meſſis tempus bifariam dividebatur. Pars enim hordeaceæ, pars triticeæ meſſi deſtinata erat. Atque illa quidem prior, hæc tempore poſterior erat. *Plinius* libri decimi octavi capite ſeptimo, *In Ægypto hordeum ſexto a ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur. Clemens Alexandrinus* libro ſexto *Stromatum*, Πεσσοτόκια γάρ εἰσι ὥραι ἔτους ἡ πυρὶ μᾶλλον ἡ κριθῇ. *Meſſis enim tempore hordeum frumento citius maturoſcit.* Proinde 2 *Sam.* 21. *verſ.* 9. primis diebus meſſis fit meſſis hordeacea. Et *Exod.* 9. *verſ.* 31. 32. grando in *Ægypto* hordeum affligit, quia jam erat אביב, *ſpicatum*. At triticum, & zeam non item; quia erant אפילות, *ſerotina*. *Martio* igitur hordeum, ſed triticum *Aprili* demùm menſe metebatur. Atque id ipſum fuit tempus, quo *Samſon*, in ſocerum irritatus, quod uxorem ſibi ademptam alteri conceſſiſſet, cepit trecentas illas vulpes, & in *Philiſtæorum* agros immiſit. Unde eſt, quod Sacer Scriptor hanc hiſtoriam ita orditur *Jud.* 15. *verſ.* 1. Et poſt aliquod tempus בימי קצר חטים, *diebus meſſis triticeæ*. Et ſegetum pars adhùc ſtabat, pars jam in acervum erat collecta. Quocirca verſu quinto *Samſon* omnia exuſſiſſe legitur כנדיש ועד קמה, *ab acervo uſque ad ſtantem ſegetem*. Itaque veriſimile eſt incendium illud eo ipſo die acciditſe, quo *Roma* vulpes in Circum emittebantur, & in illius incendii memoriam id primo à *Phœnicibus*, deinde *Phœnicum* exemplo etiam ab aliis eſſe factitatum. Indidem videtur ſumptum, quod *Bœoti*, quibus olim *Phœnices* imperaverant, quidvis incendi poſſe credebant, ſi certa quædam animalia, blattæ nimirum, & vulpes, & teſtudines cum facibus affixis emitterentur. *Suidas* in Νεῦρα. Τίφη μὲν θηλυκῶς, ἡ καὶ αἰλφὸ· ζωύφιον παραπλῆσιον, ᾧ δοκοῦσι Βοιωτοὶ ἐμπυρεύοντες δᾴδα ἐμπείσαντες, ἢ τι τοιοῦτον, ἐπιπυρίζειν ἃ θέλουσι· (malim ἃ θέλοντες) τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ αἰλουρίκων, καὶ χελωνῶν ἐγίνετο. Tiphe *fœmineo genere, quæ & ſilphe* (*blatta:*) *animalculum eſt ſcarabeo ſimile, in quod* Bœoti *ſi facem, aut tale quid inſixerint, quidvis incendere ſe poſſe putant. Hoc autem etiam per* VULPES *& per teſtudines fiebat.* Quod partim ſumptum ex *Ariſtophanis Acharnen.* Actu quarto, ubi *Nearchus*, cum dixiſſet unicam θριαλίδα, id eſt, *unicum lucernæ ellychnium* poſſe navale totum incendere, rogatus quomodo id fiat, ita reſpondet:

Ἐνθοὶ δὲ ἐς τίφη ἀνὴρ Βοιώτιος·
Ἅψας δὲ ἐσπέμψειεν ἐς τὸ στρότον,
Δι' ὀθρυοῖσιν βοῦαν ἐπτερωμένας μίγας,
Κἄπειτ' ἀΐξειτο Ϝ ὡσὼν τὸ νῦν ἄπαξ
Στλαγγίων' ἂν αἱ νῆες. —

Si vir Bœotus *ellychnium blatta imponat, & accenſum in navale immittat, per emiſſarium* Boream *obſervans cum eſt vehemens, ſi ſemel naves invadat ignis, ea lucebunt.* Hæc de blatta in *Ariſtophane*: ſed aliunde ſumptum eſt quod de vulpe & teſtudine addit *Suidas*. Nunc libet aliud afferre, quod fortaſſe eodem pertinet. Cicindelæ, vel noctilucæ cur à *Philoſopho* (*d*) πυγολαμπάδες, & ab aliis λαμπυρίδες dicantur, nemini latet, cùm caudæ illis noctu tam luceant, quam ſi faces haberent tergo infixas. Unde *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Lucent ignium modo nocta, laterum & clunium colore, lampuridos*. At quorſum etiam vulpibus lampuridum nomen inditum? Certum enim eſt ſic vocari. *Heſychius*, Λαμπυρὶς, ἀλώπηξ. *Lycophron* de *Nauplio* verſu 344.

(*d*) *Hiſt. l.* 4. c. 1. & l. 5. c. 19.

Τὴν Σιναφέως δ' ἀγχόλης λαμπυρίδ@·
Λάμψει καικὸν φρύκτωμα σύνταφόμ@·

Cognatus Siſyphræ *verſutæ vulpis* (id eſt, *Nauplius* cognatus *Ulyſſis* è *Siſyphi* genere) *malam accendet tædam.* Idem verſu 1393. *Erichthonem* vocat patrem

Τὸν παντομήφα βαεκάρτα λαμπυρίδ@·

Moratricis vulpeculæ, quæ in omnes ſe mutabat formas. Et in *Theocriti Bucoliaſtis* canis vocatur Λάμπυρ@, ἐπειδὴ κύνες εἶσιν αἰλώπηξιν ὁμοῖοι· λαμπυρὶς γὰρ ἡ ἀλώπηξ

ἀλώπηξ· *quia canes ſunt vulpibus ſimiles, lamparis enim eſt vulpes.* Ita habet *Scholiaſtes*. Jam ſi de ea voce *Grammaticos* conſulas, reſpondebunt ita vocari vulpium certum genus, qui caudam albicantem habent. Cujuſmodi vulpes naturæ conſulti nuſquam deſcribunt. Et vel ſi deſcriberent, tamen id parum eſſet ad rem; quia aliud eſt albere, aliud in cauda lucere in ignis, aut lampadis modum. Id enim propriè λάμπειν, unde λαμπάς, & λαμπηδὼν aut utrumque ex *Hebræo* לפיד *lappid*. Sed fortaſſe *Poeta Tarſenſes*, in quo numero erat *Lycophron*, ſic alluſum voluerunt ad morem aut in vicina *Syria*, aut in ipſa *Cilicia* receptum, facem vulpium caudis alligandi certâ die in memoriam facti *Samſonis*. Quod tamen affero cunctanter, & peritiorum judicio libens ſubmitto.

Supereſt, ut de vulpinis moribus paucis agamus, quo argumento nihil tritius. Vulpem enim eſſe verſutum & ſubdolum animal omnes uno ore prædicant. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ μὲν πανοῦργα, καὶ κακόεργα, οἷον ἀλώπηξ. *Quædam animalium callida ſunt, & malefica, ut vulpes.* Et *Phyſiognomicôn* capite ſexto, Οἱ πυῤῥοὶ ἅμα πανοῦργοι, ἀναφίνεται δὲ τὰς ἀλώπεκας. *Ruſi ſunt valde callidi, quod refertur ad vulpes.* *Ælianus Hiſt.* lib. 4. cap. 39. eas attigiſſe dicit ὑπερβολὴ πανουργίας, καὶ τρόπου δολεροῦ, *ſummum malitiæ, & fraudis faſtigium.* Hinc *Horatius, De Arte Poëtica*,

Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.

Et *Perſius Satyra* quinta,

Aſtutam vapido ſervas ſub pectore vulpem.

Arabes quoque in *Alcamus.* عم في مسوك الثعالب أي مرعورون *Hi ſunt in pellibus vulpium, id eſt, pravi, ſceleſti.* Eodem refer notiſſimum *Lyſandri* Apophthegma, Ὅπου μὴ ἰφικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσαπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν. *Ubi leonina non ſufficit, vulpinam eſſe aſſuendam.* Quo voluit ad dolos eſſe recurrendum, cùm ſolâ virtute res obtineri non poteſt. Et cum apud *Græcos* quatuor ſint vulpium nomina diverſiſſima, ἀλώπηξ, κερδὼ, κίναδος, & ὑδαφὸς, horum nullum eſt, quod non ad fraudes adhibeatur. Ex primo ἀλωπεκίζειν *Ariſtophani* eſt πανουργεῖν. Et ſecundo κερδοσύνη eſt *aſtutia*, & κερδαλέος *aſtutus*. Tertium κίναδος maximè à *Siculis* pro *vulpe* uſurpatum, *Sophocli, Ariſtophani*, & *Theocrito* eſt πανοῦργος, & πανοῦργος. A quarto ὑδαφίνειν eſt *doloſè agere*. *Heſychius*, Κιδαφίνειν, πανουργεῖν (lege πανουργεῖν) κιδαφὴν γὰρ ἀλώπηκα. Ita *vulpinari* Nonno eſt *fraudibus & mendaciis vera pervertere*. Et in *Apulei Aſino* libro tertio *vulpinaris amaſio* eſt *amator fraudulentus*, & *ſubdolus*. Ut in ejuſdem *Apologia* ſecunda *vulpionem* ſumi palam eſt pro doloſo palpatore, cum *Rufinum* dicit, etiam cum matri blandiretur, tamen jam tum vulpionem & impium fuiſſe. Res erit evidentior, ſi referamus vulpium vaframenta, & ſtrophas, quæ habentur apud Scriptores. Jam ex *Oppiano* didicimus vulpem ſibi parare cubile ἐκτάνυσθαι, ut, uno, vel altero oſtio clauſo, aut occupato, ſemper alia pateant. Et ex aliis luſtri ſui aditus ſcillâ obſepire, ut lupos fugeat. Aure ad glaciem admotâ conjectare glaciei craſſitudinem tradunt *Plinius, Plutarchus*, & *Ælianus*. Eadem immota, repreſſo ſpiritu, clauſis oculis, & pedibus extenſis تماوت mortuam ſe ſimulat, & aves ita allectas avido hauſtu vorat. Ita *Oppianus Halieuticôn* libro ſecundo, *Alkazminus, Damir*. Ut veſparum favos comedat, ad φῶλεον, ſeu *veſpetum*, primum accedit averſa, metu aculeorum, & veſparum impetum caudâ excipit, quæ propter hirſutiem illorum aculeis eſt inacceſſa, & caudam, veſpis onuſtam, petræ aut arbori illidens multas necat. Quâ arte uſa aliquoties, donec omnes interemerit, favos impunè invadit, *Ælian. Hiſt.* lib. 4. cap. 39. Et ejuſdem lib. 6. cap. 24. caudâ, tanquam hamo in aquas immiſſo, venatur piſciculos, & pilis ſuis implicitos repente trahit. Erinaccum, ejus metu in orbem ſe contrahentem, & ſpinis ſuis ſe tuentem, ſupinum evertit, ut ventrem invadat, aut immingit in os, atque ſuffocat. Ita *Alkazminus* ex *Ælian.* Pauca addam ex *Arabibus* quæ *Græcos* latuerunt.

انا تولدت القمل فيه وتاني منها
اخذ بفيه لبقة او صوفة ويقف
فوق الما ثم ينزل قليلا قليلا حتي
يجتمع القمل في تلك الصوفة ثم
يجليها ويستريح *Cum pediculi in eo procreantur, & ipſi ſunt nexii, laſipium, aut lanam in ore ſumit, & ſuper aquas conſiſtens in illas paulatim deſcendit, donec pediculi in eam lanam congregentur, quam deinde relinquens liber quieſcit.* Ita *Alkazminus*. Et *Damir* de pulicibus idem narrat. Ecce aliud ex *Lexico Alcamus!*

وجر الثعلب مشي في الخزونة ليعفي اثره

Senſus eſt, Vulpem, cum datur optio, potius incedere per ſalebroſam terram, ut occultet veſtigia ſua, atque id propriè ſignificari voce وجر. At *Giggejus* exponit *more vulpis ſenſim incedere*. Quo fortaſſe pertinet, quod *Tobias Ammonita*, *Judæos* ſubſannans, qui *Jeroſolymorum* mœnia reſtaurabant; *Ædificent*, inquiebat, *& vulpes, ſi aſcenderit, murum eorum lapideum diruet.* Quaſi diceret tam infirmum eſſe hoc ædificium, & tam malè coagmentatum, ut ne minora quidem animalia, quæque ſenſim incedunt, & maximè ſuſpenſo gradu, ut vulpes, ſuſtinere queat.

Reliqua, quæ de doloſo & fraudulento vulpium animo obſervavimus, eo pertinent, ut ſciamus quorſum cum vulpibus conferantur falſi doctores in ſponſi verbis *Cant. 2. verſ. 15. Capite nobis vulpes, vulpes parvulas, quæ corrumpunt vineas.* Nempe propter ſtrophas, & verſutias, quibus credulæ plebi facilè imponunt. Unde *Apoſtolus* 2 Cor. 11. verſ. 13. *Iſtiuſmodi pſeudo-Apoſtoli operarii doloſi ſunt, transformantes ſe in Apoſtolos* Chriſti. Et cùm veris doctoribus id muneris incumbat, ut colant *Chriſti* vineam, id eſt, Eccleſiam; falſi, vulpium inſtar, illam perdunt, & corrumpunt. Ut ad eos pertineant hæc Dei verba *Jerem. 12. verſ. 10. Multi paſtores corruperunt vineam meam, conculcaverunt ſortem meam, redegerunt partem meam deſiderabilem in deſertum deſolationis.* Capiuntur porrò falſi doctores, cum revincuntur erroris, & eorum ſtrophæ in apertam verbi divini lucem proferuntur. Et adhuc parvulos vult capi *Chriſtus*, id eſt, in ipſo ortu, & priuſquam eorum ſermo, ut cancer, latè ſerpſerit, 2 *Tim. 2. v. 17.*

Principiis obſta: ſerò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluêre moras.

O filia Babylonis, &c. *Beatus, qui capiet parvulos tuos, & ad petrum allidet.* De hoc eodem vulpium genere dicitur *Ezech. 13. verſ. 4. Similes vulpibus in deſertis Propheta tui ſunt*, O Iſrael. Qui per cuniculos ſubjectam terram excavant, & ſuffodiunt. Quod faciebant illi *Prophetæ*, cum *Jeroſolymorum* ruinas reparare & ſepem obducere debuiſſent, ut imminenti malo occurrerent. Eo enim reſpectu conferri cum vulpibus ſua-

ſtudent ſtatim ſequentia, *Non aſcenditis in ruinas, nec obduxiſtis ſepem pro domo* Iſraëlis.

Herodes quoque à *Chriſto* vocatur *vulpes Luc.* 13. *v.* 32. propter inſignem aſtutiam. Erat enim παμμεγέθης, ut vir magnus in hunc locum obſervat, & compoſitus ad *Romani* tunc Imperatoris exemplum, qui nullam, ut rebatur, ex virtutibus ſuis magis quam diſſimulationem diligebat. Itaque videas eum magna arte & populo ſe commendâſſe, quaſi *Judaica* religionis perquam ſtudioſum; & *Romano* Imperatori adulatum ſerviliter, quaſi ei devotiſſimum, cùm interim omni modo ipſe res ſuas ageret. Notum eſt, quibus artibus fratris uxorem ad ſe pellexerit, & tanti ſceleris reum, cum *Johannis Baptiſtæ*, illum meritò carpentis, & ad pœnitentiam hortantis, libertatem ferre non potuiſſet, in ſanctum virum ita ſæviſſe, ut videri vellet invitus id facere, nec niſi Sacramenti religione adactus. Ajunt etiam *Herodianos* fuiſſe illius ὑπαντιαίους, & προσαγωγίους, qui quid à ſingulis diceretur ſedulo expiſcarentur, & ad ipſum Dei filium infidioſe veniſſe, ejus verba aucupaturos, *Matth.* 22. *verſ.* 16. Sed utut vulpino fuerit animo tetrarcha *Herodes*, dices non licuiſſe ſubditis, è quo numero erat *Chriſtus*, illi convitiari: cùm Scriptura ſæpè vetet Regibus maledicere, idque ſub gravi pœna. Vide inprimis *Exod.* 22. *v.* 28. 2 *Sam.* 19. *v.* 21. *Job.* 34. *v.* 18. & *Eccleſ.* 10. *verſ.* 20. Reſpondeo, *Prophetæ*, munus ſuum obeuntibus, multa licuiſſe ſupra hominum vulgus: multa etiam *Chriſto* licuiſſe ſupra vulgus *Prophetarum*. Et quamvis ſervi perſonam accepiſſet, eum tamen quandoque egiſſe ut Dei filium & voluiſſe, ut emineret ſub ſervili habitu ſumma illa poteſtas, atque auctoritas, quam habebat in omnes homines. Sed hæc ſunt alterius loci.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Felibus feris, quos *Hebraicè* צים *tſijim*, dici probatur.

Feles feri in Africa *prope* Miltinem. *Felium tres ſpecies. Feles volucres. Feles agreſtes in* Babylonia, & Paleſtina. *Feles* Arabicè ضباون *ut* Hebraicè צים. Arabibus *felis* πολυώνυμος. *Fabellæ inde natæ. Felium dira vox, & inauſpicata.* Saturnus *Arabicè* كيوان *ut in* Amos. כיון. *Aliæ interpretationes vocis* צים. *Non eſſe ferus in genere. Mons* Senir *à felibus dictus. Tam* Talmudicos, *quam* Græcos Onirocriticos *captare in vocibus frigidas alluſiones. Felis cur* Arabicè ſinar.

Feles in his terris cicures, alibi ſunt inter feras. Hinc *Diodorus* lib. 20. pag. 763. prope *Miltinem Africæ* oppidum, meminit ὄφεων οὐλαὶ πορίσκων καὶ ἴλαι καδίσκων διακοσίαι, πλείους δ' ὄντος αὐλίσκου· ἐν ᾧ συνέβαινε μηδὲν ὅλως πτηνὸν ποιεῖσθαι νομήν, μήτε ἐπὶ τοῖς δένδρεσι, μήτε ἐπὶ τοῖς φάραγξι, διὰ τὴν ἀπορρίνητα τῶν προειρημένων ζώων, *excelſi montis ad ſtadia ducenta porretti, pleni felibus: in quo nullam avem nidificare contingit, neque in arboribus, neque in vallibus, propter prædictorum animalium feritatem.* *Nemeſianus* etiam *Poeta Carthaginenſis* in *Cynegetico*,

> — *nos flumineas errare per umbras*
> *Malumus, & placidis ſchœnœmona quærere ripis*
> *Inter arundineas ſegetes, falemque minacem*
> *Arboris in trunco longis præfigere ſolis.*

Et *Alkazuinius*, السنور البر حيوان علي شكل السنور الاهلي الا ان حجمه اكبر واكثر عدوه يبالغ في حفظ نفسه ونوعه حتي يحفظ بعضها بعضا في النهار فاذا كان الليل قام حارسا لا ينام فاذا نام قتلوه

Felis ferus animal eſt ejuſdem formæ, cujus felis domeſticus, niſi quod ſtatura major eſt, & curſu (vel ſalsu) agilior. Maximè ſtudet cuſtodiæ ſui ipſius, & animalium ſibi congenerum. Ita ut interdiu per vices cuſtodias agant. Et noctu ſtet cuſtos à ſomno abſtinens, qui ſi dormiat interficitur. Et *Damir*, والسنور ثلثة انواع اهلي ووحشي وسنور الزباد *Tres ſunt felis ſpecies, domeſticus, & ferus, & felis civeta.* Et paulò poſt, والوحشي اكبر حجما من الاهلي *Et ferus ſe-tis ſtaturâ major eſt domeſtico.* Et rurſus وذكر القزويني ان السنانير جنعة كجنعة الخفافيش من اصل الاذن الي الذنب

Meminit etiam Alkazuinius *felium* ſylveſtrium, *qui alas habent tanquam alas veſpertilionum, à radice auriums uſque ad caudam porrectas.* Quod tamen in meo *Alkazuinio* non reperio. Sed ecce aliquid ſimile in *Scaligero* Exercitatione 217. cap. 9. *In* Malabar *provincia feles ſunt agreſtes in arboribus agitantes. De eorum celeritate in curſu nihil memorabile proditum eſt. Saltu valere potius: peculiaris volatus, idque, quod mirum magis eſt, ſine alis. Membranam ab anteriaribus pedibus ad poſteriores uſque produ&am extendi. Quam, dum quieſcunt, ad alvum contrahunt. Ubi volare inſtituunt, pedum cruorumque agitatione provecta, collectaque membrana, tum ſuſtinentur, tum ferunturs. Mirabiliſque eſt eorum tanquam per aërem currentium ſpecies.*

Sed, his omiſſis, ſufficiet hic doceamus etiam in *Babylonia* & *Paleſtina* fuiſſe feles agreſtes. Quod paſſim docet *Chaldæus*, qui de *Iſraelitis* dicit *Oſ.* 9. *verſ.* 6. חתולין בכרעותהון *Feles* erant *in palatiis eorum.* Et de *Babylonia* Eſ. 13. verſ. 22. וינצמן חתולין בבירנותהון *Et ululabunt feles in palatiis eorum.* Et *Jerem.* 50. *verſ.* 39. ויערעון תמן בחתולין *Et occurrent cercopitheci felibus.* Quod idem de *Idumæa* habetur *Eſ.* 34. *verſ.* 14. *Felis* Chaldæis eſt חתול *chathol*, ut Arabibus خبطل *chathal.* At de *Hebræo felis* nomine nondum conſtat. Nam in *Oſea ad Chaldæum* חתולין reſpondet חוח *choach*, quod non eſt animal, ſed *ſpina* genus, ut alibi docuimus. Et in *Eſaia* & *Jeremia* איים *ijim*, *thoes* eſſe putamus non *feles* cum *Chaldæo*. At *felium Hebræum* nomen ſi quod eſt, videtur id eſſe צים *tſijim*, ut *Arabicè* ضبون

ضباون *dſaiwam* eſt *felis*, cujus Plurale ضبيون *dſajawino*, & τὸ ὑποκορισικὸν ضبيين *dſajaim*, *parvus felis*. Hinc *Poëta Hiſan Ben Tſabith*,

قريد كان الشمس في حجارته

نجوم الثري او عيون الضباون

Vellet, ut eſſet Sol in antris ipſius, ſidera terra, aut oculi felium. Et *Poeta* alius,

يرب بالليل احاريثه

كضبيون دب افي قرنب

Nolle reputat ad vicinas ſuas, ut felis repit ad murem. Eſt & in ore vulgi hoc *felis* nomen, ut cum dicunt

هو اسب واصيد واعلم وانزني وافزي من ضبيون

Hic eſt facie piloſior (aut *magus reptans*) *& ad venatum propenſior, & peritior, & laſcivior, & ſaltu agilior fele.* Nempe felis apud *Arabes*, ut pleraque animalia, eſt παλιγγενεσία. Unde nata eſt hæc fabella in *Damire*, *Quidam*, Arabia *nomine*, *felem venatus, cum neſciret quale eſſet animal, petiit ab obvio quomodo vocaretur, ac is reſpondit* السنور ſinnaur, *& alius idem rogatus reſpondit* القط kat, *& rurſus alius* الهر hir, *alius* الضبون dſaiwan, *alius* الجنرع ginda, *alius* الخبطل chaital, *alius* الدم dim. *Tum dixit* Arabia, *feram illam in forum, ut vendam, quod multa bene vertat Deus. Cumque in forum venalem attuliſſet, & eſtimaſſet centum drachmis, reſponſum eſt non valere ſupra dimidiam drachmam. Tum eo abjecto, dixit,*

لعنة الله ما اكثر اسماء واقل ثمنه

Illi animali malè ſit, cujus tot ſunt nomina, & pretium tam vile.

Jam dicam cur צים *tſijim*, vel *ציין*, ut ſcribunt Veteres, & *Arabicum* ضباون putem idem eſſe animal. Primo, hæc duo nomina vix aliter quàm terminatione differunt, cum in utroque prima Radicalis ſit *Tſade*, & ſecunda *Jod*. Secundo, in *Boſtra*, & *Babylonis* deſolatis palatiis *Propheta* jungunt צים ארת איים, tſijim *cum* ijim *Eſ.* 34. *v.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. id eſt, ut interpretor, *feles cum thoibus*, ut ea ſignificent cum thoum ululatibus, tum ſylveſtrium felium vagitibus aliquando perſonatura. Quia ut thoum ululatus alterni habent aliquid tetrum, & horribile, ita felium in deſertis cœuntium vox dira eſt, & inauſpicati ominis. Maximè, cum mutuis vagitibus, ut ita dicam, velut incentivo quodam ad amorem utuntur. *Vagitus* ideo voco felium clamores ἰφωνικὰς, quia infantum vagitibus ſunt aliquo modo ſimiles. Quod ipſum ſcribunt *Arabes* de thois ululatibus. *Damir* de thoë,

صبعه يشبه صياح الصبيان *Vox ejus eſt ſimilis infantis vagitui.* Unde colligo thoum & felium cattulientium voces non multum inter ſe differre. Nam quæ in uno tertio conveniunt, eadem etiam inter ſe convenire neceſſe eſt.

Obiter nota ad vocem ضبيون *dſaiwan* pro *fele* quid obſervet الصقلي *Aſſacli Grammaticus* inſignis inter *Arabes*. ليس في الاسما ما فية يا ساكنة بعدها واو مفتوحة الا ثلثة اسما وهي حيوة وضبيون وكيوان وهو زحل

Nullum eſt nomen, in quo littera Je *quieſcens habeat poſt ſe literam* Vau *fathatam, præter hæc tria* حيوة *HAIWA, id eſt, vita*, ضبيون *DSAIWAN, id eſt, felis, &* كيوان *CHAIWAN, id eſt, Zachal, ſeu Saturnus.* Quod ideo hic obſervo, non quod ullo modo curem has *Grammaticorum* nugas: ſed quia vox *Arabica* كيوان *Chaiwan* pro *Saturno* eadem eſt cum כיון *Chijun. Amos* 5. *verſ.* 26. quâque adeo *Saturnum* apud *Perſas*, & *Arabes* ſignificari teſtatur *Aben Ezra.* Proinde *Græci* Interpretes, qui verſionem ſuam in *Ægypto* ediderunt, rectè reddunt Ῥαιφὰν, vel Ῥεφὰν. Nam *Rhephan* hodieque *Cophtis* eſt *Saturnus.* Quod *Cophtitarum Lexica* nos diſcere docent.

Alii Interpretes de voce צים *tſijim*, mirè ambigunt. *Seniores*, θηρία, *damonia*, ἰνδάιμονα. *Syrus* reddit ܥܒܝܐ *feras*, ܪܘܚ̈ܐ *ſpiritus*, ܣܝܪ̈ܝ *Sirenes.* Arabs الوحوش *feras*, الجان *dæmones*, اصنام *idola.* Vulgatus *beſtias*, *dæmonia*, *dracones.* Chaldæus, תמן, *cercopithecos*, Abarbanel, הקופים *ſimias.* Solomo, נמיות *martes.* Kimchius, & Aben Ezra, *beſtias habitantes* בציה, *in loco arido*, & *ſiticuloſo.* Munſterus, *lamias.* Caſtalio, *Sylvanos.* Pagninus, *beſtias ſylveſtres.* Junius *fera animalia.* *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Arias* maluerunt vocem *Hebræam* intactam relinquere, quam Lectoris animum dubiâ verſione ſuſpendere.

In tot verſionibus nihil tam veriſimile, quàm צים *tſijim*, eſſe feras, quæ habitant in ſiccis locis; quia ציה tſija, *ſiccitas*, ציון, tſijon, *aridus locus*, & צים *tſijim*, ſunt Conjugata. Præterea, ut *Arabibus* صوا tſawa *areſcere*, & صوي tſawi *aridum* ſonat: ita צוה *tſeva* iiſdem eſt جماعة السباع *ferarum* aut *leonum agmen.* Unde Plur. צוו *tſavo*, & אסוו *aſſavo* ſunt *ferarum caterva*, quæ nimirum in locis ſiticuloſis degunt. Itaque etiam צים *tſijim*, videbuntur id ipſum eſſe. Et in ea interpretatione pleriſque recentiorum cum *Græcis*, *Vulgato*, *Syra*, *Arabe* convenit, & *Hebræorum* doctiſſimis, *Kimchio*, & *Aben Ezra:* ut ea non ſit à quoquam temere repudianda. Illa tamen ſua habet incommoda, quibus premitur. Nam ſi צים *tſijim*, ſunt *fera* quævis, quorſum iis opponuntur איים *thoes*, *Eſa.* 34. *verſ.* 14. & *Jerem.* 50. *verſ.* 39. Quis ferat ſic loquentem, *Occurrent fera thoibus. Habitabunt fera cum thoibus:* quaſi thoes non eſſent feræ: Si צים ibi dixeris pro *leonibus* ſumi, non pro qualibet fera: neque hoc video qui ſtare poſſit, ut *habitare* dicantur צים ארת איים *leones cum thoibus.* Cùm *Philoſophus* diſerte neget thoas cum leonibus in eodem loco poſſe degere. Verba ſunt, Οἱ θῶες πολλαχοῦ τοῖς λέουσι, διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται, *Hiſt.* lib. 9. cap. 44.

Obiter nota *Hermonem* montem *Amorrhæus* שניר *Senir* vocâſſe (*a*) quaſi *felinum* dixeris, fortaſſe à felibus ibi diverſari ſolitis. Felis ſcilicet ut *Arabicè*

(*a*) *Deut.* 3. *verſ.* 9. 1 *Paral.* 5. 23. *Ezech.* 27. *verſ.* 5.

سنور

שנור *ſinaur*, vel שנאר *ſinar*, ita *Chaldaicè* שונר *ſunar*, vel שונרא *ſunera*, vocatur. Sic in ſecundo *Thargum Eſther.* 1. 2. שונרא דרהבא *felis aureus.* Ibidem inter clamores animalium טיסין שונרין *feles vjulabunt.* Et *Talmudici Onirocritici* in *Beracoth* cap. 9. fol. 56. b. שרואה תחול בחלום באתרא דקרו שונרא נעשה לו שירה נאה שונרא נעשה לו שיני רע *Qui* chatul (i. e. *felem*) *videt in ſomnio, in loco, in quo* felis *vocatur* funera, *fiet illi* ſira naa, id eſt, *canticum pulchrum. At ſi videat in loco, in quo vocatur* ſinura (quomodo apud *Arabes*,) *fiet illi* ſinui ra, id eſt, *mutatio mala.* Hæ ſunt frigidæ vocum alluſiones; quale eſt, quod *Satyrus*, ab *Alexandro* in ſomnis viſus, dum *Tyrum* obſideret, ſignificavit *Tyrum* ab illo propediem capiendam: quia Σάτυρος divulſa voce eſt *ea Τύρος, tua eſt Tyrus.* Et cum alius vidiſſet Θεσσαλονίκην *Theſſalonicam*, hoc omnem victoriæ ſpem illi ademit, quia nomen ipſum urbis ſignificabat θὲς ἄκμὴν *vinc, alis relinquit victoriam.* Porrò mons *Hermon* hodieque ab *Arabibus* سنير *Senir* vocatur. Illum definit *Alcamus* جبل بين حمص وبعلبك *montem inter* Emeſam, & Baalbech: quæ olim *Heliopolis.* Ibidem felis سنار *ſinar*, vel سنور *ſinaur*, dicitur à naturæ malignitate. Nam *Arabicè* سنى *ſenir* eſt شراسة الخلق *prava indoles.*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur אחים non eſſe genus animalis, ſed *ferarum ululatus*, quibus deſerta perſonant.

Quàm variè reddatur vox אחים. *Hâc ferarum ululatus ſignificari ex* Arabica, Ægyptia, & Græca *lingua probatur.* Græcos, & Arabes *Interpretes ſic accepiſſe.* Gabriel Sionita *notatus. In* Aquila *lege* φώνυς, *non* τυφώνυς. Arabicè *eſt* صدي echo.

Etiam vocis אחים mira eſt verſionum fœcunditas in his *Eſ.* 13. 21. *Et recubabunt ibi* ציים *feles, & replebuntur domus eorum* אחים. Plerique animal eſſe putant, ſed quale, nondum convenit. Hieronymus *dracones* explicat. Kimchius, & Abarbahel *furones.* Pomarius, *feles.* Mardochæus, *ſimias*, aut *muſtelas.* Aben Ezra, *animalia, quorum aſpectu videntes obſtupeſcunt.* Alii *mantichoras*, alii *martes*, alii *Faunos*, alii *ferales aves*, alii *noxia animalia.* Modeſtius *R. Selomo* profitetur ſe neſcire quod genus ſit animalis. Ego planè aliter ſentio, nempe אחים non eſſe feræ ſpeciem, ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant. Sive מלאו Activè reddas hoc modo, *Et replebunt* (ſylveſtres feles) *domus eorum clamoribus:* aut Paſſivè, ut vulgo, *Et replebuntur*, &c. Ut clamoribus repleri dicantur domus, quomodo urbs *Jeruſalem* תשאות מלאה *fragoribus tumultuoſis plena* dicitur ab eodem *Propheta*, Eſ. 22. 2.

Hanc interpretationem multa confirmant. 1. *Hebraïs* אח, & דואה, eſt vox *gementis*, vel *exultantis.* 2. Et huc alludere videtur *Arabum* وحي vel وحاء pro *voce ſonora.* 3. Quod etiam *Ægyptiorum* vocabulum fuiſſe colligo ex *Horo Apolline*, qui ſic habet *Hierogl.* lib. 1. cap. 29. Φωνὴν δὲ μακρὰν βυλόμενοι δηλῶσαι, ἅ καλοῦσι παρ' Αἰγυπτίοις Ὀυαῦ: *Vocem remotam ſignificare volentes, quod Ægyptiis* Vaie *dicatur.* Non dubium, quin ibi Ὀυαῦ ſit *Arabum* وحي mediâ aſpiratione neglectâ, ut in Ἀσιμελὶχ pro Ἀχιμελὶχ *Pſ.* 51. in *Aquila.* Sed & ab *Hebraïs* אח, & אחים, fieri videntur *Græca* vocabula ἠχὼ *ſonus*, & ἠχὶς *ſono*, pro quo *Dores* ἀχὶς. Quod ipſum in cauſa fuit, cur alluſione vocis ſervata, *Seniores* אחים ἤχου *ſonum* redderent. Quomodo etiam *Theodotion.* Et *Syrus*, *Et replebuntur domus eorum* صدا *filia vocis*, id eſt, *echo.* Et *Arabs* من الصدي *voce*, vel *echo* (non *ululis*, ut perperam reddit *Gabriel Sionita.*) Et *Aquila*, φώνυσι *vocibus.* Ita eſt in *Procopio.* Sed pro φώνυσι *Hieronymus* legit τυφώνυσι *typhonibus*, portentoſo errore. Quid enim hic ſint *typhones?* An fabuloſi gigantes, aut ventorum procellæ? Utrumvis intelligas, ἴδιὸν πρὸς ἴυγὴν. *Symmachus*, & *Chaldæus* vocem *Hebræam* nudè exſcribunt. Itaque primus omnium Interpretum *Hieronymus* אחים voluit eſſe animalia, adeoque *dracones.* Sed is ſententiæ ſuæ fundamentum non aperit. Fortè acceperat ab *Arabibus dracones* vocari اخوين *echnin*: unde in *Avicenna* دم الاخوين dam olachuini *ſanguis draconum.*

Obiter dicam, cur in *Arabe* الصدي *tſadi* hic ſit *echo*, non *ulula*, aut *bubo*, ut vulgo. Conſtat utrumque ſignificari voce صدي: Ita enim eſt in *Alcamo*, الصدي ما يرد الجبل علي معوت فيه ويذكر البوم Tſadi, *quod reddit mons, cum quis in eo clamat: & mas bubonis.* Et ibidem, احباب الجبل اصدي id eſt, الجبل بالصدي *Mons reſpondit per echo.* Et *Damir*, poſtquam docuit صدي eſſe *marem bubonis*, addit: والصدي صوت يرجع من الصوت اذا خرج ووجد ما يجيبه او هو الصوت الذي يجيب الانسان من الجبال وغيرها *Etiam* tſadi *eſt vox, quæ redit ex voce, cum exit; & invenit aliquid, quod ei reſpondeat: aut eſt vox, qua homini ex montibus, aut alumde reſpondet.* Itaque voluit *Arabs*, domus *Babylonis* vel bubonibus, vel τῇ echo eſſe replendas. Sed, ut priùs voluerit, haudquaquam eſt veriſimile. 1. Quia nullus eſt Interpretum, qui אחים pro *avibus*, multò minus qui pro *ululu*, aut *bubonibus* ſumat. 2. Quia non dixiſſet numero unitatis, *replebuntur domus ejus* من الصداي من *bubone*, ſed Plurali من الصداي *bubonibus.* 3. Quia *Eſaia Arabica* verſio ferè

Græcam ſequitur, quæ hic habet, Ἐμπλησθήσονται αἱ ἰνίαι ὄχι, *Implebuntur domus ſono.* Pro quo ille legit ὀχῆς *echo*, ac proinde reddidit من الصدى id eſt, *echo:* quomodo etiam *Syrus* صدا *filia vocis*, quod id ipſum ſignificat.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Onagris.

Onagri aſinis domeſticis ſimiles, tamen diverſi generis. 1. *Curſu longè præcellunt, quamvis cito faſciscant. Quomodo capiantur.* Currere פרי, *unde* פרא onager; *quia curſus velocissimi.* 2. *Onagri pulchriores, & lineis nigris diſtincti. Plerique tamen leucephali. Color* πῶλος, vel ἰσάγριος. 3. *Majores plerumque, ſed & minores. Onager* עירוד arod, *dicitur à ruditu, quem homine viſo ſtatim emittit.* Ruditus *Hebraice* נהיקות. Of. 8. 9. *vocatur* ſolitarius; *quia in deſertis degit, ſed ibi eſt gregarius.* Moſes Pſ. 79. 14. *non eſt onager, ut ex* Cyrillo *probat* Heſychius. *Onager eremicola, & cremita. Explicatur* Jobi *locus de onagro capite triceſimo nono.* פרא, & עירוד, *Synonyma. Falluntur, qui onagrum domari poſſe negant.* Solitudo *vocatur* ערבה araba; *quia in* Arabia *ferè perpetua ſolitudines. Et* מלחה melecha, *id eſt,* ſalſugo, *quia ſal terra ſterilitatem inducit. Cur* Soph. 2. 9. *pro* acervo ſalis *Arabs habeat* acervum areę. *Urbs* Sichem *ſale conſita,* Jud. 9. 45. *pro que* Syrus ܡܠܚܐ. Sinapi *reddunt, cum* מלוח *ſit planè aliud* Job. 30. 4. *& in* Talmude. *Vox* מלוח *varie reddita.* קקול kakul, *ciceris ſpecies. Nonnullis* מלוח, atriplex marinum. *Quin* מלוח *eſt* halimus. *Quod probatur ex* Dioſcoridis *& Galeni verſione* Arabica, *& ex* Avicenna. *Ita ſumendum* Job. 30. 4. *probant quatuor rationes.* Antiphanis *locus cum* Jobi *loco collatus.* Græca *verſio emendata.* Ἁλιμὸς, *cum ſpiritu leni, qua herba: & ἅλιμα, quæ pharmaca. Situs terræ* Hus *quàm incertus. Halimum non ſemper provenire in maritimis locis.* Heſychius *emendatus.* מלוח *non eſt* μαλάχη, *cujus nomen eſt* Græcum ἀπὸ τῆ μαλάσσειν. *Onager à tributo immunis. Paſtore non eget; qua montes cibum, fontes potum illi ſubminiſtrant: niſi fames tempore, cum ventum trahit ut dracones, quod expleatur. Oculi etiam medicâ deficiunt, qui tamen acerrimi. Fœmina quam libidinoſa. Menſis* Ab Judæis *eminoſus. Homines ratione ferinatis cum onagris collati. Id ex* Arabiſmo *illuſtratur. Onager leonum pabulum. An verum ſit laſiones à patribus eaſtrari, ut docent* Græci, Romani, *&* Arabes. *Quorum hi matrem addunt pulli ſui crus frangere.*

Quæritur, an aſini feri à domeſticis tota ſpecie, aut ſolùm educatione differant, quomodo à vulgaribus equis & felibus differunt ſylveſtres equi, & feles. Nec deſunt, qui eſſe velint per omnia ſimiles. In his *Liutprandus, Cremonenſis* Epiſcopus, in legatione ad *Nicephorum Phocam* Imperatorem Anno 968. Verba ſunt, *In Umbriam* (lege *Selymbriam*) *qui eſt locus* XVIII M. Conſtantinopoli *diſtans,* Nicephorus *me accerſiri jubet,* &c. *Et me interrogavit, ſi vos* (*a*) *perivolia, id eſt,* (*b*) *brolia, vel ſi in perivoliis onagros, vel catera animalia haberetis. Cui cum vos brolia, & in brolius animalia, onagros exceptis, habere affirmarem, Ducam te, inquit, tu noſtrum perivolium, cujus magnitudinem, & onagros, id eſt, ſylveſtres aſinos, te vidiſſe miraberis.* Et paulò poſt, *occurrunt mihi communiſ caproe, quos ipſi dicunt, onagri. Sed, quaſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici. Color idem, forma eadem, auriſ iidem, vocales ſimiliter cum rudere incipiunt, magnitudo non diſpar, velocitas una, dulces lupis æquè.* Aſinos tamen feros deſcribit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 36. tanquam genere diverſos, nec communi nomine dictos, niſi propter quandam ſimilitudinem, quæ inter illos intercedit, quomodo inter mulos *Syriæ*, qui fœcundi ſunt, & vulgares, qui non pariunt: Ἐπεὶ δὲ, inquit, ὁ Συρὸς τὸ καλούμενον ἡμίονος, τοῦτο γίνεται τῆ συνδυαζομένη γενομένων ἴππε καὶ ὄνε. Ὅμοιοι δὲ τὸν ὄνον, ἄσπερ καὶ οἱ ἄγριοι ὄνοι πρὸς τὰς ἡμέρας, ἀπὸ τινος ὁμοιότητος λεχθέντες οἶοὶ. Itaque docet *Maimonides* in Tractatu *De heterogeneis* nefas eſſe *Judæo* copulare החמור עם הערוד אף ערל פי שרומין זה לזה הרי הן כלאים זה בזה *aſinum cum onagro, quia licet ſint ſimiles, tamen ſunt diverſi generis.* Verba hæc ſunt cap. 9. Sect. 7.

Jam, ſi quis quærat notas διακριτικὰς, quibus ab invicem differunt: 1. Certum eſt, aſinos feros vulgaribus curſu longè præcellere. *Philoſophus* ubi ſupra, Ὅτι ὄνοι ἄγριοι τὸ ταχύτητα διαφέρουσι. *Aſinum feri* (aliis) *celeritate præſtant. Xenophon* in *Cyro Minore* libro primo, Ὅτι μὲν ὄνοι, ἴσασι τε διῶκοι, προφαμόντες ἀνεισάμενοι πολὺ γὰρ ἦν ἔππων θᾶττον ἔτρεχον, καὶ πάλιν, ἐπεὶ πλησίαζοι ὁ ἵππος, ταῦτα ἐποίουν· ἄχρι ἐς ἣν λαβῶν, εἰ μὴ διασώσαιτε οἱ ἱππεῖε θηρᾶν διαδοχίμοις τοῦ ἵππου. *Aſinus quidem* (feri in *Meſopotamia*) *cum quis eos inſequebatur, poſtquam præcurriſſent, reſiſtabant. Equum enim curſu facilè ſuperabant. Et, equo curſus accedente, idem præſtabant. Ita ut capi non poſſent, niſi diverſi equites venati eſſent equos* (id eſt, equitibus altis) *ſuccedentes.* Multò aliter Interpres, qui locum non intellexit. *Oppianus* (*c*) etiam onagrum deſcribit Ὑψαύχενα, κεμπτὸν, ἀλλοπόδην, πρατερώνυχον, ἰξύσι τὸν θᾶττ, *bonis cruribus, pernicem, pedibus inſtar turbinis, robuſtis unguibus, curſu velociſſimum.* Ex apud *Ælianum* lib. 14. cap. 10. Ὅτοι Μαυρούσιοι ὠκύποδε δρομῆν, παρά γε τὸν πρόσθεν ἐμὸν αἰεὶ ἐξύστατοι, ἢ ὡς, καὶ τὸ Δία, ὥρας τινὸς ἐμβαλὸν ὄναι, ἢ πτερὸν ἀντίχνυμα ἔχειν. *Aſini* (feri) *Mauruſii curſu ſunt celerrimi, & primo impetu velociſſimi, ita, per* Jovem, *ut venti cujuſdam impetu, aut avis alis ferri omnino videantur.* Et *Leo Africanus* libro nono, *Velocitate equos tantum* Barbaricis *cedunt.* Qui ipſi currentes onagros non aſſequuntur, ſed poſtquam exhauſto ſpiritu in curſu anheli defecerunt. Nam, ut addit *Ælianus*, poſt primum illum impetum, ταχίας καίπνοες, καὶ αὐτοῖς οἱ πόδες ἀπυγοιοῦσι, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκλείπει, *cito laſſantur, & pedes apſis fatiſcunt, & ſpiritus deficit.* Tum verò illos invitos ſubſiſtentes, & præ deſperatione flentes, *Mauritam* collo alligatos captivos ducunt. Ita *Ælianus.* Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Ἐπειδὰν ὑλίσκωνται καὶ ὑπηλθωκότα γίνωνται, *Poſtquam laſſi & anheli ſupra modum facti ſunt, alios quidem ſagittis conficiunt, alios vero vivos capiunt, laqueis ferreis collo injectis.* Quin, ſi eidem creditur, *qui ex inſequutione amentes facti ſunt, ſæpe ſequuntur non invitis, cum quis averſe equo traxerit.* Porrò ex celeritate curſus factum videtur פרא, quod pro *onagro Hebræi & Arabes* uſurpant. Quippe פרא, vel פרי, Verbum *Syris currere* eſt. Sic in *Talmude Jeroſolymitano*, capite בכרא אשרי in fine, חויא פרי בתרך *Serpens curris poſt te.* In *Vajekra Rabba* capite vigeſimo ſecundo, כי פרי וסלק חבא חד תעלי מירת *Cum cucurriſſet, & aſcendiſſet, vulpem unam mortuam vidit.* Ubi *Gloſſa*, פרי dicit eſſe לשון ירושלמי *lingua Jeroſolymitana.* Et in *Midbar Rabba* capite duodecimo paucis verbis

(a) περιβόλια. *Gallus.*
(b) *Gall. brevils, id eſt.* περιβόλια. παραδείσους.
(c) Cynegl. l. 3. v. 182.

verbis quater occurrit Verbum פרא in *currendi* notione, quâ alioqui rarò reperitur. Inde *Hebræus* & *Arabibus* פרא dictus eſt, ut à vulgari aſino diſtingueretur, quo jumento nullum eſt tardius, neque ad curſum ineptius.

II. Plerumque etiam onager vulgari aſino pulchrior eſt, & procerior. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 110.

Pulcher adeſt onager, &c.

Oppianus,

--- πάντὼ ἔναγχον,
Ὅς τε πίλοι φαιδρὸς δίμαε, ἀρεμὲς, ἰνμὸς ἰδέσθαι,
Ἀργέτι χροιῇ. - -

Procerum aſinum, qui eſt pulcher corpore, amplus, latus aſpectu, argenteus colore. Item,

Ταινία δὲ μιλαινα μέση ῥάχιν ἀμφιβέβηκε,
Χαιτίης ἐκάτερθε περιχρομένη στέφεσιν.

Linea autem mediam dorſi ſpinam cingit, nivees utrinque diſtincta coronis. Philoſtorgius libri tertii capite undecimo, ubi de regionibus ad Orientem, & Meridiem; *Hæc quoque regio fert onagros ſtatura proceriſſimos, & pelle mire varios, albo colore & nigro non leviter interſtinctos. Quin & his inſunt zona quædam, aſpina dorſi ad latera & ventrem uſque demiſſa, καὶ ἐναύλια ὑποχέζουσι, καὶ κατά τινας περιφερείας ἀλλήλας ἐπολιτεύονται, θαυμαστόν τινα, καὶ ξένην ἀπεργάζεσθαι πλοκὴν, καὶ κυκλίαν, & inde diviſa, & circa quoſdam orbes inter ſe implicata, mirum quendam & inſolitum exhibent nexum, & varietatem.* Damir, والواذ معتلفة والاخرى اطولها عمرا واحسنها شكلا

Onagri colores varios ſunt, ſed nigris vita longior, & forma eſt præſtantior. Sæpe tamen leucophæi ſunt ut vulgares aſini. Leo Africanus, *Aſini ſylveſtres reperiuntur in deſertis Africæ maxima frequentia, leucophæi colores.* Marmolius, *Son de color pardillos. Pollux* lib. 7. cap. 13. Ὄνος δὲ καὶ πίλιος (lege πίλιος) ἐσθῆτος χρῶμα τὸ τῶν ἀνάγκιον καλούμενον· πίλιος γὰρ ὁ ὄνος οἱ Δωριῆς. Senſus eſt, à cillo, quod *aſini* nomen eſt apud *Dores*, cillium dici colorem, qui aliis eſt onagrius, unde ſequitur onagrum vulgari aſino ſæpe eſſe concolorem. Neque ſemper eſſe majorem docent hæc *Ælianı* ubi ſuprà Μακροὶ μὲν ἴδεν ἀσιν οἱ Λίβυες ἵπποι, καὶ ὄνοι, ὑπερμεγέθεις δ' ἄμφω. *Aſpectu quidem parvi ſunt* Africani *equi, & aſini, ſed curſu celerrimi.* De feris enim aſinis ibi agitur. Hinc *Marmolius, Tambien vemos grandes manadas destos aſnos ſalvages en Cerdeña, aunque ſon mas pequeños.* In *Sardinia* etiam vidimus magna horum onagrorum armenta, licet aliquanto minorum.

Tam *Syrus*, quàm *Hebræis* ערוד *arod*, à *rudeo* dicitur, voce, quam ὑπηκοότατον eſſe ſtatim agnoſcent, qui ſcient quomodo ſonet initiale *Ajin*, noſtris planè ἀνεπαφώνητον. Nempe quamprimum videt hominem, contenta voce rudit. Leo Africanus, *Hominem videntes magnis clamoribus ululantes recalcitrant.* Marmolius, *En viendo un hombre luego comiençan a rebuznar.* De cætero in illo ruditu nihil ſingulare, ut à *Lutprando* didicimus. Itaque in Oriente נהיקרו, tam uſurpatur de feri, quam de vulgaris aſini ruditu. De fero legitur *Job.* 6. 5. הינהק פרא עלי רשא *Numquid rudet onager ſuper herbam?* Et de vulgari *Gen.* 30. *v.* 16. in *Jonathane*, ועל יעקוב מן חקלא כרשא ושמעת לארז קל נהיקיה רחמרא *Et venit* Jacob *ex agro ſub veſperum, & rudivit aſini ejus vocem audivit* Lea. Sed & *Arabicè* نهق *rudere* eſt, & نهيق vel نهاق *ruditus*, & ناغق *fiſtula gutturis*, quâ rudit aſinus. Unde *Aben Ezra* in *Jobum* ad vocem הינהק obſervat in Scriptura nuſquam alibi hanc vocem eâ ratione occurrere: ſed ſimile verbum eſſe כלשון קדר *in lingua Kedar*, id eſt, *Arabica.*

Ad mores pertinet, quod *Of.* 8. 9. vocatur פרא בודד, *onager ſolitarius.* Non quod etiam τὸ ἐμπόδιον conſortium fugiat, ut nonnulli perperam ſumunt. Onager enim eſt animal gregarium. *Pollux*, Ἀγελάζονται ἢ κατὰ πλῆθος, *Gregatim colligmur. Varro Ruſt.* lib. 2. cap. 6. *In* Phrygia & Lycaonia *ſimi greget multi. Plinius* lib. 8. cap. 30. *Mares in eo genere ſingulis fœminarum gregibus imperitant. Solinus* itidem, Africa *onagros habet, in quo genere ſingulis imperitant gregibus fœminarum.* Iſidorus, *Singuli fœminarum gregibus præſunt.* Oppianus,

Πολλάκι τ' ἀλλοχίοιν ἀγαθὸν ἰάμβοις κομίσας,
Θηλύτεραι τ' ἔστησεν ὅτι τοι πάσης ἠγεμονεύει.

Multiſque uxoribus exultantes ſuperbunt: ſequuntur verò formina, quocunque vir duxerit. Ammianus libro vigeſimo quarto ferè in fine, *Fumus, vel vis quædam turbinata pulverus apparebat, in opinari daretur aſinorum eſſe greges agreſtium, quorum multitudo in tractibus illis eſt innumera.* Leo Africanus, *Conferetur incedunt, cum vel pabulantur, vel potum.* Itaque eos non probo, quibus *Pſ.* 79. (Hebr. 80.) verſu 14. μονὸς ἄγριος eſt *onager.* In quo numero eſſe *Cyrillum Heſychius* his verbis docet, Μονὸς, ὃς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος, &c. Ὁ δὲ ἄγριος Κύριλλος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ Ὡσηὲ ἕνα φησὶν ὄντα λέγει σημαίνειν. *Singularis, porcus ferus*, (aper: *qui cum reliquis non congregatur*, &c. *Sanctus autem* Cyrillus *in Commentario in Prophetam* Oſeam *aſinum ſignificare dicit.* Nempe locum *Pſalmi Cyrillus* ita citat in *Of.* 14. 8. (*d*) Ἐλυμήναντο αὐτὸν ὡς ἐκ δρυμοῦ, καὶ ὡς ἄγριος κατεπάτησαν αὐτόν. *Vaſtavit eum ſus de ſylva, & aſinus agreſtis depaſtus eſt eum.* Et ne quis ſuſpicetur ὡς ibi ſcriptum pro μονὸς per amanuenſium imperitiam, ſtatim ſequitur; Τιθέντες γὰρ ἄσπερ ἐκ καταπάτου τοῦτ' ἐδήλωσεν αἰδημόνως, χοίρους τε, καὶ ὄνους νομὶ. *Poſita eſt enim velut in conculcationem nocere volentibus, porcis, & aſinis pabulum.* Alibi quidem apud *Cyrillum* (*e*) legitur μονὸς ὡς ἄγριος in eodem *Pſalmi* loco: ſed mendoſe, ut quidem puto. Agitur enim de loco *Eſaiæ*, quo *Jeruſalem* facta dicitur ἀγαλλίαμα ὄνων ἀγρίων, *gaudium onagrorum.* Et profertur *Pſalmi* locus, quo probetur *Davidem* idem cum *Eſaia* vaticinari, nempe fore, ut *Judæam* depaſcantur onagri. Itaque *Cyrilli* vetus Interpres etiam eo loco habet, *Aſinus ferus depaſtus eſt eam:* unde illum *Græce* legiſſe colligas ὡς ὄναγρος. Non tamen inde collegerim cum *Heſychio* μονὸς *Cyrillo* eſſe *aſinum.* Sed *Hebræum* יזן, in loco *Pſalmi* veterum Interpretum aliquem ὄνον ἄγριον reddidiſſe putaverim, atque id ſequutum *Cyrillum.* Huc facit, quod etiam *Arabs Pariſius* editus habet وزعاها حمار الوحش *Et depaſtus eſt eam aſinus ferus.* Quod ſuo loco diſpiciemus. Interim בודד *ſoded*, id eſt, *ſolitarius*, onager ab *Oſea* rectè dicitur; quia eſt cremicola. Hinc *Job.* 24. 5. *Ecce onagri in deſerto!* Et *Jerem.* 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto.* Et *Eſ.* 32. 14. cum prædicitur fore, ut *Jeruſalem* fiat *gaudium onagrorum*, idem eſt, ac ſi vaſtanda dicatur, & deſolanda, & in deſertum redigenda. Sic de *Nebucadnezare* legitur *Dan.* 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Et *Sirach.* 13. *verſ.* 21. al. 24. Ὄναγρος ἐν ἐρήμῳ, *Onagri in deſerto*, &c. *Græca* denique verſio *Job.* 11. 12. Βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικὸς ἴσα ὄνῳ ἐρημίτῃ. *Mortalis autem à muliere genitus eſt inſtar aſini eremita*, id eſt, *eremicola.* Et *Jeremias cap.* 48 *verſ.* 6. Ἔστω ὥσπερ ὄναγρος ἐν ἐρήμῳ. *Eritis ut aſinus ſylveſtris in deſerto.* Sed *Hebraicè* eſt כערוער *ut myrica*, pro quo legerunt כערור *ut onager.*

(*d*) *Edit. Paris.* 2. *p.* 194 *D.*

(*e*) *In Ed.* 6. 32. *p.* 438. *b.*

Sed hoc argumentum nemo uberius *Jobo* perſequitur, vel ipſo Deo potius, cum *Jobum* ſic alloquitur capitis trigeſimi noni verſu 5. al. 8. *Quis dimiſit* פרא, *onagrum*, *liberum*, & *vincula* עירור, *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi* ערבה, *ſolitudinem pro domo*, & *pro habitaculo* מלחה, *ſalſaginem. Ridet tumultum civitatis*, תשאורת נוגש, *clamores exactoris non audit*, יתור הרים *explorator montium paſcuum ejus*, & *ſectatur quidquid viret.* Falluntur, qui פרא & עירור diſtinguunt, ac ſi diverſum quid ſonent. Quin in *Hebraorum* uſu voces ſunt prorſus Synonymæ, quarum unam cum *Arabibus*, alteram cum *Syris* communem habent. Itaque in his *Jobi*, *Quis dimiſit* פרא, *liberum*, & *vincula* עירור, *quis ſolvit?* bis idem dicitur בכלות שונורת, diverſis verbis, quomodo in hoc libro paſſim. Quo exemplo non incommodè legeretur *Eſ.* 32. *verſ.* 14. משוש פראים כרעה עדרים, *Gaudium* erit *onagrorum*, *paſcuum aſinorum ſylveſtrium*, niſi conſtanter haberent omnia exemplaria כרעה עדרים, *paſcuum gregum*. Et veteres quoque Interpretes ita legiſſe conſtat. Nam *Græci* etiam habuere βοσκήματα πεφυ-γότων *paſcua gregum*, non πεφυγότων *paſtorum*, ut hodie perperam legunt. Abſit igitur à nobis, ut in *Hebræo* quidquam mutemus,

Onager porrò dicitur *liber eſſe dimiſſus*, & *ſolutus à vinculis*; quia domeſtici inſtar homini non mancipatur, ſed liber eſt, & ſui juris. Quin domari poſſe negant multi Interpretum. *Chryſoſtomus* in *Catena*, Ἰσχυρὸν τὸ ζῶον, καὶ ἀδάμαστον, καὶ μυρίας φιλοτιμίας, ἐν ἀξίᾳ ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν σὴν. *Robuſtum eſt animal*, & *indomitum*, *nec*, *ſi coneris multos*, *illud egeris ſub manum tuam*. *Olympiodorus* item, & *Polychronius* deſcribunt ut animal ἀνυπόταατον, quodque in ordinem cogi nequeat. Et *Vincentius* in *Doctrinali* lib. 16. cap. 97. *Odit hominum frequentiam*, & *habitationem*, *nec domari poteſt*. Quo, credo, torrente abreptus *Deodatus* ὁ μαναφίτης, negavit onagrum ab homine poſſe domari, vel cicurari. Et recentior alius, quo loco ראם (qui aliis eſt *monoceros*) contendit eſſe *rerum*: *Ut creſcat*, inquit, *admiratio ſuper indomita* reemi *feritate*, *eandem demonſtrat Deus in onagro quoque*, &c. *Quæ certè admirabilia nihil dici*, *aut cogitari poteſt*, *aſinos ſylveſtres*, *quorum totos greges vel unus puer in fugam agat*, *non manſuefcere*. De hac re tamen naturæ conſulti ſentiunt multò aliter. Varro,

(f) *Roſt.* 2. 2. c. 6. (f) *Ad ſennationem onagros idoneus*, *quod è ferò ſit manſuetus facile*, & *à manſueto ferus nunquam*. Plinius

(g) *Lib* 8. *cap.* 43. (g) *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ*, &c. *Anatolius* in *Hippiatricis* capite decimo quarto, Ἔστι δὲ καλῶς ποιῆσαι καὶ τοὺς ἀγρίους (ὄνους) ἡμερῶσαι, καὶ ὕστερον αὐτῶν ἡ παιδοποιΐα καλλίων. *Quidam pulchrè facientes onagros manſuefaciunt*, & *optima eſt ex illis ſeminatio*. *Talmudici* in *Avoda Zara* cap. 1. fol. 16. b. טחון ריחים בשעודי *Molas onagris verſant*. *Aſſyrius* in *Damire*, لو توحش الحمار الاهلي حرم اكله ولو ناهل الوحشي لم تحرم

Etiamſi efferatus aſinus domeſticus, *ejus eſus manet interdictus*; *ſed ferus ſi manſuefeat*, *non prohibetur tamen*. *Mutarriphus* ibidem, انذا انس واحتلق صار كالاهلي *Cum manſuefcit*, & *ſaginatur* (aſinus ferus) *fit ut domeſticus*. Id igitur certò conſtat etiam onagros hominum induſtria domari, & manſuefieri poſſe, & manſuefactos iiſdem addici miniſteriis, quibus vulgares. Neque vero id negat *Job* in verbis, quæ citavimus: tantum docet onagrum natura ſua eſſe liberum. In quo ſtatu quamdiu manet, habitat in ſolitudine, nec curat tumultum urbium, &c.

Solitudo ibi *Hebraicè* dicitur ערבה *araba*, & מלחה *melecha*. Vox prior, *campum deſertum*, *nec habitatum*, propriè ſonat. Unde eſt, quod à *Symmacho* modo πίδιον, modo redditur ἀσίτως. Ut à *Chaldæo* בישרא, *planities*, & הרוב, *vaſtitas*. Qualis cum ſit ערב *Arab*, id eſt, *Araba*, maximam partem, maximè quæ *Judææ* vicina eſt, ex ערב *Arab*, factum eſt ערבה, *araba*, pro *campeſtri ſolitudine*. Synonymum מלחה *melecha*, propriè eſt *ſalſuga*, ſeu terra *ſalſuginoſa*. Quo nomine ſolitudinem etiam alibi ſignificari videas. Sic *Pſal.* 107 34. *Terram fructiferam redigit* למלחה, *in ſalſuginem*. Quod imitatus *Symachides* capitis trigeſimi noni verſu trigeſimo, Μετέτρεψεν, inquit, ὕδατα εἰς ἅλμην. *Aquas*, id eſt, loca irrigua, *converſit in ſalſuginem*. Jerem. 17. 6. *In deſerto*, *in terra* מלחה, *ſalſuginis*, *quæ non habitatur*. Ubi Chaldæus, *Sicut terram* Sodomæ, *quæ non habitatur*. Et in loco *Pſalmi*, *Terram* Iſraelis, *quæ fructifera eſt*, *vaſtat tanquam* Sodomam. Quaſi *ſalſaginis* nomine ſignificetur locus *Sodomitica* valli ſimilis, in qua *mare ſalſum Moſes* & *Joſue* paſſim deſcribunt. Quin *ſalſuginoſa* dicitur *Hebræo* Phraſi terra quævis, quæ ſterilis eſt, qua ſallugo terræ ſterilitatem induxit. *Plinius* lib. 31. cap. 7. *Omnia loca*, *in quæ reperitur ſal*, *ſterilia eſſe*, *nihilque gignere*. Hinc *Virgilius* libro ſecundo *Georgicorum*,

Salſa autem tellus, & *quæ perhibetur amara*
Frugibus infelix (*ea nec manſuefcere arando*,
Nec Baccho genus, *aut pomis ſua nomina ſervat*.)

Hinc *Deut.* 29. 23. *Sulphure & ſale exuſta tota terra ejus*, *non ſeretur*, *nec germinabit*, *aut creſcet in ea ulla herba*. Et *Sophon.* 2. 9. *Locus urticæ derelictus*, & *foſſura ſalis*, & *deſolationes in æternum*. מכרה מלח, *foſſuram ſalis* cum *Chaldæo* reddimus; quia כרה eſt *fodere*. Tamen ſi quis *acervum* malit cum *Græcis*, & *Hieronymo*, non multum repugnabo; quia כרי *Talmudicis* eſt *acervus*, & כרון *acervus* Chald. *Exod.* 8. 10. in *Thargum Jonathan* & *Jeruſalem*. Sed *Arabi* quid facias, in quo pro *acervo ſalis* legitur عرمة البير *acervus areæ*? Nempe in *Græca*, unde verſionem ſuam expreſſit, pro Σημωνία ἁλὸς, legit Σημωνία ἅλω.

Huc quoque illud pertinet, quod *Jud.* 9. 45. legitur *Abimelechus* urbem *Sichem*, à ſe dirutam, ſale conſeviſſe, tanquam in perpetuæ vaſtitatis Symbolum, & juxta *R. Levi*, בני שלא תהא ראויה לשדות ולכרמים *Ne unquam apta eſſet ad arva*, & *vites*. Verba ſacri textus ſic habent, ויתוץ את העיר וזרעה מלח *Et dirut urbem*, & *conſevit eam ſale*. In quibus cum nihil videatur eſſe obſcurum, mirabere cur pro *ſale* Syrus habeat *ſinapi*, & Arabs *herbam ſalſam*. Si quidem illorum mentem rectè percepit *Gabriel Sionita*, qui *Syram* hujus loci paraphraſin *Latine* ita reddidit, *Creaturam everſit*, & *ſeminavit ſinapi*; & *Arabicam* in hæc verba, *Eruit portam ejus*, & *conſevit eam herba ſalſa*: dicam quod res eſt, *Hebræum* מלח *melach*, id eſt, *ſal*, ſi puncta demas, legi poterit מלך *malluach*, & verò à *Syro* ita lectum eſt, qui exponit ܡܠܘܚܐ. Porrò *Hebræum* מלוח, & *Syrum* ܡܠܘܚܐ, vel herba eſt, vel frutex, cui nomen *à ſalſedine*. Inde eſt, quod *Arabs* hic habet البقلة المالحة *herbam ſalſam*. Sed *Gabriel ſinapi* reddit poſt *Ferrarium* in *Lexico Syro*: idque abſurdè, niſi fallor, cum quia ſinapi ſalſum non eſt, tum quia reliquæ notæ non conveniunt. Sinapi enim lautiorum etiam condimentum eſt. At מלוח non niſi tenuiorum cibus. Res patet ex *Job.* 30. 4. ubi deſcribuntur miſeri homines, qui in deſertis vagantur, eo adacti inopiæ, ut decerpant מלוח על שיח, *malluach ſuper arbuſtum*, ita vitam ſuſten-

ſuſtentaturi. His adde locum *Talmudu* de *Jannæo* Rege in Tractatu *Kiddufin* capite tertio, fol. 66. a.

הלך לכוחלית שכמדבר יכבש שם ששים ככרים וכחזרתו הירה שבח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל אכר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואכלו

Ivit in urbem Cochalith, *quæ eſt in deſerto*, &, *partu ibi ſexaginta talentis, reduxe plurimum lætatus eſt. Et convocatis omnibus ſapientibus* Iſraelis *dixit: Patres noſtri* (præ inopia) malluchim *comederunt, quo tempore laborabant in ædificatione Templi* ſecundi: *& nos quoque* malluchim *comedemus in memoriam patrum noſtrorum. Et allatæ ſunt* malluchim *ſuper menſas aureas, & comederunt.* Ex quibus id quidem palam fit מלוח *mallauch* (Plur. מלוחים *malluchim*) non eſſe *ſinapi*. Sed quid ſit, definire non eſt obvium. Et plures ſunt ſententiæ. *Symmachus* in *Jobo* φλοιὸς φυτῶν, & *Hieronymus* reddit *arborum cortices*, quorſum non capio ſatis. *Chaldæus* unus ex מלוח, divulſa voce & reſoluta in duas, fecit מן לוח, *è tabula*, ac ſi de iis agatur *ἀνατικῶς*, qui legem inducunt *è tabula cordis ſui*. *Aben Ezra*, eandem vocem divellens, vult מלוח id eſſe, quod decerpitur מן לחים, *ex locis humidis, & virentibus. Chaldæus* alter הובאי *bobai*, id eſt, *ſpinæ* reddidit, vel ſpinæ genus nobis ignotum. Quale eſt, quod pro חרול *charul*, id eſt, *urtica*, ut volunt, *Chaldæus* habet מלוחין, *Sophon. 2. verſ. 9.* unde factum, ut multi putent מלוח eſſe *urticam*. Tamen diſtingui videntur מלוח, & חרול, *Job. 30. verſ. 4. 7.* ubi Sacer Scriptor, quos dixerat מלוח *mallauch*, ex arbuſto decerpere, eoſdem addit congregari תחת חרול, *ſub charul*. Ex eodem loco colligere eſt חרול non eſſe *urticam*, quæ minor eſt, quàm ut ſub illa homines congregentur. Sed & ex חרול factum חרדל, id eſt, *ſinapi*: & à *Syris* ܚܪܕܠ *ſinapi* redditum. Ab iis interpretationibus, quæ hactenus allatæ ſunt, plane diverſa eſt Gloſſa *Talmudis*, quæ *malluchim* exponit per *Syrum* ܟܟܠܝ *kakelin*. Hujus auctor *R. Selomo* in *Jobum* etiam idem ſequutus addit vulgari lingua, id eſt, *Gallicâ*, vocari מעז"ש ſed legendum ציצש *chiches* (*ciche*, vel *chuche*, nobis eſt *cicer*, cujus natura eſt, auctore *Plinio*, gigni cum falſedine) Nempe inter ciceris ſpecies apud *Syros* eſt *kakel*, vel *kakuli*, Arabicè قاقلي *kakeli*, de quo *Abuchanipha*;

هو من الحمص والناس ياكلونه مع اللبن وهو مثل الاشنان الا ان القلام اعظم منه وورقه شبيه بورق الحرف وهو من الحمص اشد رطوبة واكثر مايية

Ciceris genus eſt. Cum lacte comeditur. Simile eſt τῷ uſnen, *niſi quod calamus eſt major, & folium ſimile folio naſturtii. Et inter ſpecies ciceris hæc eſt maximè humida, & aquoſa. Et Gais Ben-Achſan,*

القاقلي بقلة شبيه بنبات الاشنان وليس هو منه في شي وفيها من بعض الحرارة لموضع ملوحتها واذا

تفعمها نكرذكن ملوحتها ملوحة البورق وينبت في السباخ والخرايب ولها خاصية في اسهال الما الاصفر

Kakeli *herba eſt ſimilis τῷ* uſnen, *non tamen ex eo genere alio modo. Et propter ſalſedinem ineſt quidem calor, ita ut ſalſedo ejus, cum gaſtas, revocet tibi in memoriam ſalſedinem* albumack, *ſim aphronari. Creſcit in terris ſalſis, & ruderibus, & proprium ejus eſt, quod purgat flavam bilem. Iſaac Ben-Omran* dicit habere eaſdem vires, quas الكشوث *naasvda*. Almanſor, *excitare lac.* Avicenna, *provocare urinam, generare ſemen, flavam bilem ejicere*, &c. Ita citat *Aben-buar*. Tamen in ſecundo *Canone* de ea nihil reperio. De eadem ſic *Sylvaticus* in *Pandectario*, Cakele *eſt herba ſimilis vermicalari* (quod ipſum ſcribit de uſnen) *acetoſum habens ſaporem, & ſalſum.* Videndus *& Serapio*, qui jam non eſt ad manum. Hæc de *kakulin*, ſive *kakeli*, herba herbariis noſtris prorſus ignota, dicere neceſſe habui, ut intelligeretur *R. Selomonis* Gloſſa in *Jobum*. *Kimchius* in libro *Radicum* מלוח *mallauch*, *Arabicè* vocari ſcribit, נאמ"וך, id eſt غاسول *gaſul*, *lixivium*, quod eſt inter ſpecies uſnen. *Abuchanipha*,

اشنان القصارين هو الغاسول الذي يغسل به الثياب

Uſnen *fullonum eſt* gaſul, *quo eluuntur maculæ.* De uſnen plura dicentur (*b*) in Tractatu *De Columbis.* In *Abenbuare* ملوخ *maluch* à quibuſdam redditur القطف البحري *atriplex marinum*. Alibi ſcribitur ملوخية *molochia*. Unde in *Pandectario*, Molochia, *albacharum, id eſt, atriplex.* Legendum, *Molochia, alkatafe albachari, id eſt, atriplex marinum.* Sed cùm hactenus Interpretes in meris tenebris verſati ſint, jam afferemus veram interpretationem vocis מלוח *mallauch*, *Europeis* prorſus ignotam. Aſſerit *Abenbitar* ܡܠܘܚܐ *Syris* hodieque eſſe *halimum*; illud, inquam, ipſum *halimum*, quod à *Dioſcoride* & *Galeno* deſcribitur.

(*b*) *Par. 2. l. 1. cap. 7. pag. 45. &c.*

Verba ſunt, د في الاولي اليمون واهل الشام يسمونه الملوخ وهو شجيرة يعمل منها السيجان شبيه بالعوسج غير انه ليس له شوك وورقه شبيه بورق الزيتون غير انه اعرض منه وينبت في السواحل البحر وفي السيجان

Dioſcorides *libro primo halimum, quod populus* Syriæ *vocat* maluch, *aut eſſe arbuſtum, ex quo ſunt ſepes, rhamno ſimile, niſi quod earet ſpinis, & folio ſimili oleæ, ſed latiori, & creſcere ad littora maris, & circa ſepes.* Quæ ſic habentur libro primo *Dioſcoridis*, Ἅλιμος θαμνίσκος φλοιμὸς

φραγμίτης, ὅμοιος ἰσάμῳ, ἀπὸ ἴσχω ἀκαίθας, φύλλα δὲ ἐλαίᾳ παραπλήσια· πλατύτερα μὲν τοῦ Φοίνικος ἐν παραθαλασσίοις, καὶ φραγμοῖς. Sequitur in *Abenbitare*,

ج في السدسة الملوخ وهو نبات يكون
كثيرا في بلاد قاليقيا واطرافه تؤكل
اذا كان طرية وتكبس ويستعن بها
لوقت اخر وتولد في بدن من يستعمل
مني ولبن وطعمه طعم مالح يسير القبض

Galenus *libro ſexto ſcribit* almaluch *plantam eſſe, quæ abundat in regione* Ciliciæ, *cujus ſummitates comeduntur, cum ſunt recentes, atque etiam reconduntur, & parantur in tempus poſterum, & generatur in corpore illum utentis ſemen, & lac: ſapor autem ſalſus eſt, & aliquantum ſtypticus.* Quibus conſona hæc *Galeni* de halimo libro ſexto *Simplic.* capite vigeſimo ſecundo, Ἅλιμον, ὃ ἄλιμόν τινες καλοῦσι, τοῦτο τὸ ἐστὶ τὸ φυτὸν ἐν Κιλικίᾳ μάλιστα πλήθει γινόμενον, ἵνα καὶ τὰς βλαστὰς αὐτοῦ ἐσθίωσι, προσφάτους τε, καὶ εἰς ἀποθήκην διαυρίζοντες· ἔστι δὲ καὶ σπέρματος καὶ γάλακτος γονιμικὸν τὸ φυτὸν, καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἁλυκόν τι ἐστὶ, καὶ ὑπόστυφον ἔχον. Rurſus hæc *Dioſcoridis*, Λαχανεύονται δὲ αὐτῶν τὰ φύλλα ἐψόμενα ὡς βρῶσιν, ibidem ita redduntur,

وقن يبطخ ورقها وتؤكل *Etiam ſolium ejus coquitur, & comeditur.* Denique quidquid de halimo ſcribunt *Dioſcorides* & *Galenus*, ibi citantur tanquam dicta de arbuſto, quod *Syri maluch* appellant, ut neceſſe ſit idem eſſe. Neque dubium, quin eodem referenda ſint hæc *Avicennæ* libro ſecundo *Canonis:* Melha *quid eſt? eſt ſicut rhamnus, & folia ejus ſunt ſicut folia olivæ, & lactora, & comeduntur ſicut olera*, &c. *In ipſo ſunt ſalſedo, & ſtypticitas*; &c. Ita habet *Latina* verſio, voce *melha* facta ex

ملوخا *meluha* facili mutatione. Sed *Arabicum* exemplar veteris ſcripturæ veſtigium vix ullum ſervat. Ibi enim legitur ممبخ *mabich.* Itaque, quod rarò accidit, τὸ πρωτότυπον hoc in loco corrigi debet ex ſe ipſo. Sed & in *Pandectario melhu, almalhe*, & *melgra*, quæ pro *halimo* leguntur, indidem deflexa eſſe conſtat. In *Lexico* ſcribitur

ملاح *mollach.* Item, كشمخة & كشملخة

Vide *Giggeium*, & *Golium.* Omnino igitur מלוח, eſt *halimum.* Atque hanc demum veram eſſe interpretationem vocis מלוח *malluach*, in loco *Jobi* multa probant. Primò, quod *Syri* ſic ſumunt, ut nos diſertis verbis docuit *Abenbitar. Halimum*, inquit, *quod populus* Syriæ *vocat* maluch: *Molechiam* ſcribit *Serapio.* Secundò, quod utraque vox, מלוח, inquam, & ἅλιμος, vel ἅλιμον, à ſale facta eſt. Tertiò, quod *Jobum* in eo eſt, ut miſeros homines deſcribat, & redactos ad incitas, quò vel maximè hæc pertinent, *qui decerpebant halimum ſupra arbuſta.*

Ita *Cæſar* prope *Dyrrachium* in ſumma fame
— *cerpit miſerabile vulgus*
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, &c.

Hæc *Lucanus* lib. 6. Sed, quod maximè ad rem facit, non ovum ovo ſimilius, quàm *Jobi* loco ſimilis eſt hic *Antiphanis* apud *Athenæum* lib. 4. cap. 16.

Τῶν Πυθαγορικῶν δὲ τυχεῖν ἄλιπά τινες,
Ἃ τῇ χαράδρᾳ τρώγοντες ἅλιμα, καὶ κακὰ
τοιαῦτα συλλέγοντες. —
E Pythagoricis fortè quidam pauperes,
Halima exedentes, quæque talia colligunt
Inſipida terra in hiatibus. —

Quartò, quod *Graci* Interpretes, hoc ſequuti, ſic reddunt, Περικλῶντες ἅλιμα, *Confringentes halima*, ſcio in multis codicibus legi περιαλλίττες, *circumeuntes.* Et in omnibus ἅλιμα cum ſpiritu leni, pro ἅλιμα cum ſpiritu aſpero. Unde in *Catena Chryſoſtomus* ad hunc locum, Ἅλιμα βοτάνη τίς ἐστι, ἃς φασι, ταχὺ πληρῶσα τὸν ἐσθίοντα, καὶ κόπτουσα ἐμπαῖσα. Alima *herba quædam eſt, ut ajunt, quæ cito explet ea veſcentem, & ſatietatem affert:* quaſi ab eximenda fame *Græcè* dicta ſit. Fortè *alimon* voluit, de qua *Solinus*, ubi de *Creta. Herba ibi eſt, quæ* ἅλιμος *dicitur. Ea admorſa diurnam famem prohibet.* Et *Priſcianus* in *Periegeſi*, quamvis *Dionyſius Periegetes*, quem ſequitur, nihil tale habeat,

Gignitur hic alimos, quam ſi quis mordeat herbam,
Compeſcit dammumque famis, rabiemque diurnam.

Certè ἅλιμα Plurali Numero ſunt *pharmaca, quæ famem eximunt.* Hæc ex malva & aſphodelo potiſſimum conſtitiſſe Veteres volunt: & *Heſiodum* id his verbis ſubinnuiſſe,

Οὐδ' ἴζον ἐς μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Vide ibi *Proclum*, & *Tzetzam*, & *Plutarchum* in *Sympoſia*, & *Athenæum* libri ſecundi capite octavo. At pharmaca illa ſignificâſſe *Graci* Interpretes nemo dixerit. Quid enim ſit ἅλιμα φάρμακα περικλᾶν, aut περικλᾶν. Itaque reſcribendum eſt ἅλιμα, ſicut diximus: ut & in *Antiphane*, ubi pari errore ἅλιμα cum ſpiritu leni occurrit. Quintò, מלוח *malluach*, eſſe *halimum* potius, quam vel *urticam*, vel *atriplicem*, vel aliquod *ciceris* genus, apparet ex *Jobi* verbis, *Qui decerpunt malluach*, עלי שיח, *ſuper arbuſtum.* Hæc enim palam docent מלוח, herbam non eſſe propriè dictam, ſed ex arbuſto decerpi. In quo genere eſſe halimum ex Veteribus jam didicimus. Rationibus à me allatis unum habuit vir doctus quod objiceret: Nempe *Jobum* habitâſſe in terra *Hus* procul à mari, ubi creſcit *halimum.* Proinde non potuiſſe dicere de pauperibus ſibi vicinis illos halimum decerpſiſſe. Reſpondeo in hac objectione omnia eſſe incerta. Primò enim non ſatis conſtat ubi fuerit terra *Hus*, quam multi tam veterum, quam recentiorum Interpretum in *Idumæa* ponunt, aut circa *Idumæam*, & *Arabiam.* In quibus *Graci* his verbis ad finem libri *Jobi* additis, tanquam ex libro *Syriaco*, id eſt, *Hebræo*, ut ibi habent *Græca Scholia*: Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Ἀνσίτιδι, ἔστι τῶν ὁρίων τῆς Ἰδουμαίας, καὶ Ἀραβίας. *In terra quidem* Auſitide *habitans in* Idumæa, *& Arabiæ finibus.* Ad quæ verba *Olympiodorus*, Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ Ἀνσῖτις γῆ ἐν μεθορίῳ κεῖται τῆς Ἰδουμαίας καὶ Ἀραβίας. Porro tam *Idumæam*, quam *Arabiam* ad *mare Rubrum* pertinuiſſe, collige ex 1 *Reg.* 9. v. 26. ubi *Salomon* claſſem inſtruxiſſe legitur ad *Eſion-gaber*, quæ eſt juxta *Eloth* ad littus *Rubri maris* in terra *Edom.* Secundò, non agitur de hominibus, quibus habitatio fixa fuerit: quin palantes deſcribuntur, atque incertarum ſedium. *Præcepta, & fame* (inquit *Job*) *ſolitaria erant: fugebant in ſolitudinem, locum tenebroſum, deſolatum ac deſertum. Decerpebant* malluach *ſuper arbuſta*, &c. *E medio urbium propellebantur, & conclamabatur in eos tanquam in fures.* Itaque hujuſmodi homines neceſſe non eſt ſemper habitâſſe in terra *Hus.* Tertiò, quod aſſerit vir doctus halimum nuſquam alibi, quàm in maritimis provenire, non ſatis firmum eſt. *Dioſcorides* & *Oribaſius* naſci ſcribunt ἐν παραθαλασσίοις, καὶ φραγμοῖς, *in maritimis, & in ſepibus.* Non ſolum in maritimis, ſed & alibi in ſepibus. *Heſychius* quoque, Ἁλιμοῖς, τοῖς ἁλμοῖς (lege Ἁλιμοῖς, καὶ ἁλμοῖς, quia cum ſpiritu leni

leni per errorem ſæpe ſcribitur) βορέαν δοκησάντων θαι θάλασσαν, ἢ ξηρὸν γίνεσθαι. *Halimus, aut alimus herbis ad arborum ſpeciem ad mare, aut in aridis locis.* Et *Antiphanes* ἐν τῇ χαράδρᾳ, *in terra ſalebroſa, & hiantibus*, colligi, & comedi tradit. *Serapio* molochiam, id eſt, halimum, per *Babylonem*, id eſt, *Bagdadum*, quæ à mari plurimum diſtat, venalem ait circumferri, in manuales faſciculos diſpoſitam, & vicatim clamitari *molochia*, *molochia*. Hæc *Serapionis* citantur à *Matthiolo* in *Dioſcoridis* caput *De halimo*. *Dalechampius* (*Hiſt. plant.* lib. 2. cap. 65.) halimum dici notat à ſalſo ſapore: *Ne quis*, inquit, *à marinum ſolum natalibus dictum exiſtimet, alibi provenire neget. Bellonius* (*i*) in *Creta* vocari *halimasiam*, atque ex eo conſtare magnam partem ſepium. Atque in *Ægypto* (*k*) etiam ſæpes ex halimo fieri, & faſces, quibus muniantur *Nili* aggeres. Proinde futilis eſt viri docti objectio ſumpta ab halimi loco natali. Quod eidem מלוח *malluach*, eſt μαλάχη *malva*, non alia ratione nititur, quam alluſione nominis, quæ hic nullum momentum habet. Neque enim *Græcum* μαλάχη factum eſt ex *Hebræo* מלוח *malluach*, ſed ἀπὸ τῦ μαλάσσειν, *à molliendo*. *Iſidor.* lib. 17. cap. 10. *Græco vocabulo appellatur ἀπὸ τῦ μαλάσσειν, eò quòd mollendi alvum ſobvendique naturam habet.* Et multò ante *Plinius* lib. 20. cap. 21. quamvis cunctanter ramis; *Ab emolliendo ventre dictam putant malachen.* Nempe hanc in malva naturam, ut *Medicos* jam taceam, etiam *Poëta* agnoſcunt. *Horatius* lib. 1. *Oda* 31.

(*i*) Lib 1. *Obſervat. cap.* 98.
(*k*) *Lib.* 2. *cap.* 78.

— me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malva.

Leves, id eſt, *qua ventrem levant.* Et *Epoda* ſecunda,

— aut graves
Malvæ ſalubres corpori. —

Et *Martialis* lib. 3. *Epigrammate* 88.

Utere lactucis, & mollibus utere malvis:
Nam facunt duram, Phœbe, cacantis habes.

Et lib. 10. *Epigrammate* 48.

Exonerat uras ventrem nubi villica malvas
Attulit, & varias quas habet horta opes.

Jam, ut e diverticulo redeamus in viam, de onagro ſequitur in *Jobo*, ubi ſupra; *Rides multitudinem civitatis, clamores exactoris non audis*; Quo alluſum à *Nazianzeno*, cum inter ea, quæ homini moleſta ſunt, ab eo cenſentur *Carmine* 14.

— δαζομγιάφοι πράκτορες ἰφυβόλιας,
tributorum ſcriba, clamoſi exactores. At onagrum hæc non tangunt. *Ridere* dicitur καταχρηστικῶς, quomodo ſtruthio, & equus, & Leviathan in ſequentibus. *Exactor*, *Hebraicè* נוגש, vel eſt *tributorum*, vel *operum præfectus*. Prius *Græcè* eſt φορολόγος: poſterius πρακτὴρ, & ἐργοδιώκτης, cujus vices erga aſinos præſtat agaſo. At onager, ab his immunis, nullius dicto eſt audiens. Et quamvis homini non ſerviat, qui in mercedem laboris cibum illi ſubminiſtret, victus tamen illi abundè ſuppetit. Quia *inveſtigatio montium paſcuum ejus, & ſectatur quidquid viret.* Ita ut paſtore non egeat, à quo ad paſcua deducatur, cum ipſe ſibi conſulat. Atque ut illi de cibo, ita etiam de potu proſpexit Deus, *Emittens fontes per valles, in inter montes ambulent, & potum præbeant omnibus agris animantibus*, ibique *frangant onagri ſitim ſuam*, Pſalm. 104. verſ. 10. 11. Excipe famis tempus, & ſiccitatis, quo *onagri ſtent in elevis, trahentes ventum tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum, quia nulla eſt herba*, Jer. 14. verſ. 6. Recte *tanquam dracones*, quos *Æliamus* lib. 2. cap. 19. quotidie per aliquot horas erecto capite ſtare ſcribit, & ore hiante cœlum verſus, & aſpiratione ſua ἕλκειν ἴυγγα *tanquam illecebra* quadam non ſolum aërem, ſed & volantes aves ad ſe trahere. Ita de bove dicit *Varro*,

Et bos ſuſpiciens cœlum (mirabile viſu!)
Naribus aërium patulis decerpſit odorem.

Quod *Poëta* ſic imitatus, ut ſuperet,

— hiantia cœlum
Suſpiciens patulis captaverit naribus auras.

Nec fruſtrà *Propheta* obſervat onagrorum oculos præ inedia deficere; quia natura ſunt acerrimi. Proinde

in *Damire* النظر الي اعين حمر الوحش

يردم صحة العين ويمنع نزول الما اليها

aſpectum oculorum onagri conſervat puritatem oculi, & in eum influxum humorum prohibet.

Plinius libri octavi capite trigeſimo onagri fœminam gaudere ſcribit copiâ libidinis. Eò pertinet, quod *Jerem.* 2. *verſ.* 24. *Judæorum* Synagoga ἐν ἐπιθυμίαις ratione, cum ſylveſtri aſina confertur, quæ ardet in libidinem. Verba ſunt, *Aſina fera, deſerto aſſueta, pro animi ſui libidine hauſit ventum* (tanquam amoris œſtro percita.) *Occaſionem ejus quis avertet?* Non eſt, quod quiſquam ſperet fræ-num injici poſſe prurienti libidini, in quam toto impetu ruit. *Omnes, qui quærunt eam*, in illa inveſtiganda, *non laſſabuntur: eam in menſe ſuo invenient*, id eſt, quo menſe ſolent ſylveſtres aſinæ maris appetitu fervere. *Aburbanel* menſem *Ab* intelligit, *Judæis* ominoſum, & quo ſolent hoſtibus ſuis obvii eſſe, & expoſiti. Illo ſcilicet menſe decrevit Deus, ut in deſerto morerentur quotquot obmurmuraverant. Et die nona ejuſdem menſis deſolatum eſt utrumque Templum, tam primum, quam ſecundum. Et *Alexandria* devaſtata eſt *Judæorum* ampliſſima Synagoga. Idem ex *Anglia*, *Gallia*, & *Hiſpania* hoc ipſo menſe pulſi ſunt. Hæc *Aburbanel*. In *Kimchio* nonnulli volunt agi de menſe, quo aſinę feræ partus imminet, atque eam tum facile capi, quia pondus uteri curſum remoratur.

Alibi cum onagris conferuntur homines ratione feritatis. Sic *Gen.* 16. *verſ.* 12. de *Iſmaele* dicitur, *Et ipſe erit* פרא אדם, *onager homo*, id eſt tam ferus, quam onager. Et *Job.* 11. *verſ.* 12. *Et pullus onagri homo noſcitur*, id eſt, æquè rudis, & indocilis. Et *Job* 24. *verſ.* 5. de prædonibus, *Ecce! ſunt onagri in deſerto, egreſſi ſunt ad opus ſuum, ſurgentes manè ad rapinam, ſolitudo eis panis, & filius.* Hinc ratio ſimilitudinis, quod illis victus tanquam onagris è ſolitudine ſuppetit. Alioqui enim onager non eſt è feris rapacibus. Et *Oſe.* 8. *verſ.* 9. *Quia ipſi aſcenderunt ad* Aſſyrium, qui eſt פרא בודד לו, *onager ſolitarius ſibi*, id eſt, qui ſibi ſoli proſpicit, nec aliorum ſalutem curat. Erit igitur, quam inde expectant, *ἀνωφελὴς ἐπικουρία*. Huc refer quod habet *Damir* in capite *De* جحش ſeu *Laliſione*,

ويقال للرجل انا كان مستبدا

برايه جحش وحده كما قالوا عير

وحده يشبهونه في ذلك بالجحش والعير

Dicitur etiam de homine, cùm eſt ſolitarius in propoſito ſuo, Is eſt laliſio ſolitarius, quod idem eſt, ac ſi vocarent pullum onagri ſolitarium, cum hoc in parte cum laliſione, vel onagro pullo conferentes.

Onagro infeſtæ ſunt feræ rapaces, & carnivoræ: *Oppianus* libro tertio *Cynegeticôn*,

Χιλὸν ἴδεν, φίρβης μὲν ἄδην πεπεδημένον ἀλῆ,
Αὖλιν ἀνὴς πατρῴης ἀγαθὴ βίστε ἰκάνει θηρός.

Fœnum edit, & tellus hunc gramine paſcit abundè,
At validis ille ipſe feris eſt præda, cibuſque.

Unde *Sirachides* Eccleſ. 13. v. 21. al. 24. Κυνηγία λέοντων ὀνάγρου ἐν ἐρήμῳ, *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto.* Et *Lautpraindus* in *Legatione*. *Sed, quæſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici: color idem, forma eadem, &c. Dulcis lupis equi:*

Fabus

Fabulosum esse videtur quod *Plinius* & *Salmas.* scribunt, patres, libidinis æmulos metuentes, gravidas fœminas custodire, & mares, quamprimum editi sunt, si qua facultas fuerit, morsu castrare, atque id caventes fœminas in secessibus partum occulere. (l) Tamen id persequitur *Oppianus* (l) elegantissimis versibus quinquaginta, e quibus solum hoc referam,

(l) *Cyneg. l. 3. v. 197.*

(m) *Versa 207.*

(m) Ἐκ δ' ὕδατος μαλακῆς παιδὸς γενέσαι ταμέσθαι
Μηδία, μὴ μετέπειτα νέον γε μὴν ἐξέλθοιεν.

Quæ *Bodinus* ita reddidit,

Profilit, & sævo conatur dente pudenda
Perdere, ne virides sic mas adolescat in annos.

Idem equis in *Syria* seris tribuit *Philosophus* in libro *Mirabilium*. Et de onagris *Arabes* rem referunt cum auctario. *Damir*, من عجيب امره أن الانثي انا ولدت ذكر اكرم الفحل خصيته فالانثي كذلك تفعل الفحل الهرب منه ورما كسرت رجل النولب كي لا يسعي ولا تزال ترضعه الي ان يكبر ولا يتم رضاعه حتي يجعر كسر رجله فيسلم من ايديه *E mirabilibus natura ejus est, quod fœmina, cum peperit marem, admissarius illius testiculos morsu incidit: sed fœmina per technam quandam ab eo fugit. Nonnunquam etiam pulli sui pedem frangit, ne properet: nec cessat eum lædere donec creverit. Neque ejus lædura perfecta est, donec consolidescat fractura pedis ejus, & à patre suo evaserit.* Unde *Poeta Alharizi* in المقامة *almekama* decima tertia (*Poeta* nostrates *stantiam* vocant)

يا رازق الغاب في عشه ✲
وجابر العظم الكسير المهيض ∴
اتح لنا اللهم من عرضه ∴
من دنس الدم نقي رحيض ✲

Qui Cynthii atros pascis in nidis aves,
Lælisonisque ossa fracta roboras:
Nos casu ab isto an liberabis, ô Deus,
Ab innocentis labe lotos sanguinis?

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Cervis, & eorum natura.

Cervorum, & congenerum animalium, in Scriptura decem nomina. אַיָּל *cervus*, Æthiopicè ፆPᐱ: Hesychio Διὰλ pro Διὰλ. *Cervam glocitare aerro fortius* Hebræi *falso asserum.* Ἡ ἔλαφος *dicitur etiam de cervo mare. Cum cerva cornibus careant, cornuta tamen describunt multi* Poëtæ, Hebræi *quoque nonnulli. Cervis pedes firmissimi. Unde* Poeta, ἀεripedem cervam, *id est*, χαλκοπόδην, *non* æripedem, *ut vult* Servius. *Famosus pedes esse firmiores, falsum. Cervus* ἀκτοπόδατος. *Cervinus saltus* LX *pedum. Cursus ex celerrimus. Hinnulus quoque mire currit.* Ἔλαφος, & ἐλαφίς, *Conjugata.* Cervi boatus עֲרִינָה. Arge *in cervam mutata.* עֵרָ *aliter redditum à Veteribus. Eo allusit ἐριγώσας. Quid sit in* Aquila πετραείησαι. Glocitare *non est cervorum, sed gallinarum. Cervos* rudere *dixit* Poeta, Oppianus βυχᾶσθαι, Eustathius μηκᾶσθαι. Ælianus *emendatus.* Arabica *verba propria de cervi voce. Vir doctus notatus, cui* עָרָ Pl. 42. *est* ascendere. *Cervum aquarum appetitu glocitare tribus de causis. Hinnulus cur* Græcè ἐλαφος. *Cervi cur fere degant in locis unaquosis. Cervum serpentum esu incalescere. Ita docent* Græci, & Latini Patres: *profani etiam Scriptores magno numero.* Ælianus *emendatus*, & Homeri *Scholiastes.* Ἔλαφος *quasi* ἐλαφίς. *Cervus cornu attritu odore serpentes attrahit. Serpentis esus illi pro medicina in morbis, & venenum repellit. Post serpentis esum cervus aliquamdiu à potu abstinet. Aquam appetunt, in quibus a canum & venatorum infectatione se liberent. Cervam* Hebræi *ungantur precibus aquam impetrare. Quid sit* cerva auroræ *in titulo* Psalmi *vigesimi secundi. Varia interpretationes alienæ; vera. Cerva quam matutina. Cerva quando concipiant, & pariant. Cum* Philosophi *id scrupulose noverint, cur Deus tanquam de re ignota dicit* Job. 39. An nôsti tempus, *&c. Cognitio duplex. Nuga* Hebræorum *de partu cervarum, serpente obstetricante. Esu herba* fœlis *partum earum sublevari.* Ælianus *iterum emendatus.* Salmasius *notatus.* Plinius *emendatus.* Κόριον, corium *quod sit.* Deut. 28. v. 57. Vox Dei *cur* parere faciat cervas. *Fœtura* Augusto, Caligulæ, Horatio *quam tremenda.* תַּפְלָחָנָה Jobi *vox ignota.* Columna *ex* חֹלֶם. Hinnulus, qui matre non eget amplius, *quomodo* Arabicè & Græcè. *Alii prope vias struxi, alii procul à viis tritis cervas parere scribunt: qui inter se conciliantur. Quid sint in* Prophetis בָּמוֹת bamoth, *seu* celsa loca cervorum. *Cervi in extrema fame hinnulos suos deserunt. Cervus sub Lege fuit mundus; quia ungulam habet fissam, & ruminat. Cervina esum alii salubernmum, alii insalubrem scribunt. Cervi in* Syria *plures etiam circa* Libanum, & Carmelum.

Cervorum, & caprarum sylvestrium nomina decem in Scriptura occurrunt: Nempe [1] אַיָּל, [2] שָׁפָן, [3] יַעֲלָה, [4] יַחְמוּר, [5] זֶמֶר, [6] רְאֵם, [7] רִישׁוֹן, [8] צְבִי, [9] אַקּוֹ, [10] תְּאוֹ, vel תּוֹאָ, vel רִים, quorum pleraque dubia, vel ignota sunt. Quid mirum, cùm etiam in *Græcis*, & *Romanis* nominibus animalium id genus doctissimos multa lateant in tanta luce literarum? Tamen in hac parte non erit, quòd meam operam desideret Lector:

Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra.

Itaque conabimur hæc explicare juxta literarum ordinem.

אַיָּל, *nàà*; *cervi* vulgare nomen est *Hebræis*; *Chaldæis*, & *Syris* notissimum. *Æthiopes* ፆPᐱ: scribunt, aspiratione tenui in densam de more mutata. Quamvis sive per *Aleph*, sive per *Cheth* scribatur, eadem fit vocis origo. Utrumque enim est *à robore*, quod in cervo summum esse docent velocitas, & agilitas, licet animus non respondeat. Διὰλ in Διὰλ mutasse creditur Scribarum imperitia, atque inde in *Hesychio* legi Διὰλ, τὸν ἔλαφον Χαλδαῖοι. *Arabes* أيل *ijal* scribunt, & per Dialectum أجل

ejal

igial, quia *Je* & *Gim* literæ ſunt ſoni ferè ſimilis. Ut *Hebræce* איל, *cervus*, ita אילה, vel אילת eſt *cerva*. Tamen in *Pſalte* legitur כאיל תיערג *Pſal.* 42. 1. ita ut jungatur איל cum verbo Fœminino. Itaque ibi reddendum Ὡς ἡ ἔλαφος μηκᾶται, *Ut cerva glocitat.* Cujus ideo *Pſaltem* potiùs quàm cervi meminiſſe conjicit *Kimchius*, quia cerva glocitat fortius mare. Quod eſt oppido falſum. Contrà enim, Οἱ ἔλαφοι οἱ ἄρρενες τῆ θηλείᾳ φθέγγονται βαρύτερον, *Cervi mares fœminis fortius clamant.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 14. Et rurſus, Ἔστι δὲ ἡ μὲν ἡ θηλείας φωνὴ βραχεῖα, ἡ δὲ ἄρρενος ἔχει μᾶκος. *Brevis quidem eſt fœmina vox, ſed maris protracta.* Sed, ut puto, *Hebræo* ſermo hic ſe habet ut *Græcus*, quo paſſim ἡ ἔλαφος uſurpatur etiam de cervo mare. Ut cum dicit *Philoſophus*, (*a*) Τὰς δὲ Ἠπείρῳ ἐλάφους καταφίττειν τὸ δίξιον κέρας· & (*b*) Τὰς ἐλάφους τὰ κέρατα ἀποβάλλειν de maribus agi certum eſt: nam in cervino genere ſoli mares cornuti ſunt. Unde *Heſychius*, Ἔλαφοι κεραοί, ἄρρενες· ὁ γὰρ ἄρρην ἔχει κέρατα. Sed & ipſe *Philoſophus* alibi (*c*) cervas fœminas cornua habere negat. Unde eſt, quod in *Arte Poetica* capite vigeſimo quinto *Sophoclem* ita excuſat, ut tamen reprehendat, quod cervæ cornua tribuerit, nempe in *Aleadis* (*d*) ubi de cerva, quæ nutrivit *Telephum*:

Ναιὰς δέ τις κεῖνος· ἀπ' ἐρεθίων πάγων
Καθιέμενον ἔλαφος.

Paſcualis quadam ex arduis collibus irrepſit cornuta cerva. Item,

Ἀμαζὼ μάξας, ... ἐχὶ κεραοφόρος
Στόφου γας ὄφεων. ---

Sublatis naribus, & cornigeris ſpiculis repſit. Interim agnoſcendum eſt hunc errorem *Sophocli* communem eſſe cum *Poetarum* multis aliis. Nam & *Anacreon* dixit: Ὅσα τε νεβρὸν τεθηλὰς γαλαθηνὸν, ἢ τε ὦλαν κερόεσσαν ὑπολιποῦσ' ἀπὸ μητρὸς ὑπεύδιν. *Ut hinnulum tenerum adhuc lactentem, quæ in ſylva relictum à cornuta matre expaveſcit.* Et apud *Euripidem Diana Agamemnonis* de cerva, quam *Iphigeniæ* ſubſtituit,

Ἔλαφον δ', Ἀχαιῶν χεῖρὶ ὑποθέσα φίλαν
Κυβόσιον, ὑφ' εὐφαίντος ἀνχένος σὴν
Σφάζειν θυγατρὸς. ---

Cornutam autem cervam in amicis Græcorum *manibus ponam, quæ mactata, ſo tuam filiam maſtavisſe gloriabuntur.* Et cervam, quam ad *Eurypylum* adduxit *Hercules*, fuiſſe χρυσοκέρων aſſerunt idem *Euripides* in *Temenidis*, *Pindarus Olympia* tertia, *Apollodorus* libro ſecundo, Q. *Smyrnæus* libri ſexti verſu 225. *Diodorus* libro quarto, & *Mythologorum* alii ferè quotquot ſuperſunt. Sed & è *Romanis Valerius Flaccus* de *Phryxi* cerva *Argonautic.* libri ſexti verſu 71.

Ipſa comes ſeras fulgens, & cornibus aureis.

Et ex *Hebræis* דרש, ſeu *Commentariis myſticis* in *Pſalmum* quadrageſimum ſecundum, de cerva hæc habet, הופרת גומא וכבנסת קרניו לתוכה *Scrobem effodit, in cujus medio colligat cornua ſua.* Sed quamvis illos

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges:

tamen his omnibus præfero ſuffragium paucorum hominum, & mentis bene-ſanæ. Quales è veteribus *Ariſtoteles*, & *Heſychius*, ſupra citati: & è recentioribus, venator & *Poeta* inſignis, *Jacobus Savary Cadomenſis*, qui venationum omne genus mirâ arte complexus libris quatuordecim, in primo de cervina hæc habet.

Cornu præcipuè ſexum tibi duces, & annes
Cernere nempe tibi ſi fas: hac pondera fronti
Fœmina nulla gerit, nec vos Erymanthia cerva,
Herculeos *inter quondam celebrata labores,*
(*Fabula ſenſerit, ſeu res monſtroſa*) *moretur;*
Fœmina nulla gerit per frontem cornua. ---

Scriptura de cervis pauca habet, ſed in his quædam inſignia. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent 2 *Sam.* 22. 34. & *Pſal.* 18. 34. *Diſponens pedes meos tanquam cervarum, & in excelſis meis ſtatuet me.* *Arabs* in *Pſalmis* habet ثبت رجلي مثل الايل *Firmavit pedes meos tanquam cervi.* Et in *Samuele*, ثبت قدمي وعلبها مثل ارجل الايل *Firmavit pedes meos, & ſolidavit eos ut pedes cervi:* quibus nihil eſt firmius. Unde *Poeta* libro ſexto *Æneidos*,

Fixerit æripedem cervam licet. ---

Æripedem Servius per Craſim dici putat pro *aëripedem*. Quin *aripedem* dici puto, quo ſenſu equi, & tauri paſſim à *Poetis* χαλκόποδες dicuntur, & χαλκοκώτιοι, *aripedes*, & *ariſoni*; quia maximè pedibus valent, duriſſimamque habent ungulam, & ſonoram æris inſtar. *Heſychius*, Χαλκίποδας, ἰσχυρίποδας. *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* δ'. Χαλκίποδας, στρατίσας. *Suidas*, Χαλκωτῦται, χαλκοπόδων· τυτίσι τοὺς ἵππους ἰσχυροὺς ἔχόντων. Item, Χαλκέπως Ἑρμῆν, ὤγυιον στρατόν· lege στρατιὰ, vel στρατιά, ut in *Scholiaſte Sophoclis* in *Electra*; & ipſe *Servius* in hæc verba libro tertio *Georgicorum*,

--- *Junctos tenso trahat æram orbes.*

Æherem, fortis. Sic in quinto,

"*Aerea quem obliquum rota tranſiit.* ---

Horatius,

Incluſam Danaën *turris ahenea.*

Ita igitur *aripedem cervam* vocaſſe videtur *Poeta* ſummus propter inconcuſſam pedum & inceſſus firmitatem. Quomodo etiam *Auſonius* in *Gripho Ternaru*,

Vincum aripedes ter terno Neſtore *cervi.*

Quæ eadem *Pſaltis* mens fuit, cum *Deum pedes ſuos diſpoſuiſſe* dicit *inſtar cervorum pedes.* Proinde huc alludens *Habacuc* Prophetiam ſuam ita claudit, *Dominus eſt robur meum, & firmabit pedes meos tanquam cervorum, & ſuper excelſa mea faciet ut incedam.* *David* dixerat משוה רגלי, *diſponens pedes meos.* Sed *Habacuc* pro משוה habet ישם, *collocabit, ſtatuet, firmabit,* στηρίξει, prout hoc Verbum paſſim reddunt *Græci* Interpretes; ut doceat hic id reſpici, quod cervi per prærupta rupium ſecurè graduntur. Proinde ſequitur, *Et in excelſis meis* יעמידני *ſtatuet me*, vel ידריכני *faciet ut incedam.* Prius eſt in *Davide*, poſterius in *Habacuco*. Ex ſententia *R. Selomonis* in cervino genere שמדות בישר רגלי הנקבות *fœminarum pedes firmiores ſunt in recto*, (id eſt, in arduo loco) יותר משאר זכרים *marium pedibus.* Unde eſt, quod non cervorum, ſed cervarum pedes ſibi tribuit Sacer Scriptor. Sed cum cervorum fœminis nihil tale tribuant Naturæ Scriptores, non puto fuiſſe cauſam, cur *David* fœminas hac in parte maribus præferret, ſed in re διαφόρῳ potuiſſe ſexum utrumvis uſurpare.

Præter greſſus firmitatem notanda venit inſuper ſumma cervi agilitas tam in ſaltu, quam in curſu. Ratione ſaltus dicitur *Eſ.* 35. 6. *Tunc ſaliet claudus ut cervus.* Et *Cant.* 2. 8. 9. de ſponſo, *Venit ſaliens ſuper montes, ſubſaltans ſuper colles ſimilis caprea, & hinnulo cervorum.* Nam ut caprea eſt animal ἁλτικώτατον, ut ſuo loco dicetur, ita & cervus. *Geſnerus* loci meminit prope *Francofordiam* à cervino ſaltu nominati, in quo lapides duo erecti viſuntur interſtitio pedum ferè ſexaginta, quanto ſpatio ibi ſaliſſe dicitur cervus, idque ſupra plauſtrum oneratum, cum venatores inſtarent. Quale eſt, quod refert *Varro* (*e*) in *Saturis Fiſcello* capras feras ſalire è ſaxo pedes plus ſexagenos. Neque minor eſt curſus pernicitas. Unde Sponſa *Cant.* 8. 14. *Fuge, dilecte mi, & ſimilis*

(*a*) *In Mirabil.* (*b*) *Hiſt. l. 9. c.*

(*c*) *De part. anim. l. 3. cap. 2.*

(*d*) *Vide Ælian. Hiſt. l. 7. c. 39 & Pollux. l. 5. c. 12. ſect. cap. 2.*

(*e*) *Ruſt. l. 2. c. 3.*

ſimulaſſe (id eſt, fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *caprea, & hinnulo cervorum ſupra montes aromatum*, ſupple *currentibus*. Et *Xenophon* in *Cynegetico* de cervi hinnulo, qui à venatoribus ſolus deprehenditur, Τὸ μὲν πρῶτον δρόμου οὐ πάνυ ἀπολείπεται· ἔπειτα γὰρ ἀπαυδᾷ τῶν ἱκανῶν πολὺ ὑστερεῖ περιφόβου, τότε ταχὺ ἤδη οἰκεῖος ἐστι τῶν τηλικούτων νεβρῶν. *Primo quidem curſu canes ſuperantur; cum enim cervarum abſentia illum metu percellat, talium hinnularum celeritas eſt incomparabilis. Pollux* itidem libri quinti capite duodecimo, Τὸ μὲν πρῶτον δρόμου ἀπολείψει, οὐ, καὶ αἱ κύνες. *Primo quidem curſu ſuperabere, tu, & canes.* Proinde *Cervo velociorem* dicimus pro *ſummè veloci*. Et *Plautus* in *Pœnulo* Actu tertio,

At ſi ad prandium me in eadem vos dixiſſem decere,
Vincerestis cervum curſu, & grallatorem grada.

Et *Caudlas* de *Achille* in nuptiis *Pelei* & *Thetidis*,

Flammea prævortet celeris veſtigia cervæ.

Et *Ovidius Metamorphoſeon* libro primo in diluvii deſcriptione,

Cruraque nec ablato proſunt velocia cervo.

Currentes ita deſcribit ſummus vatum libro quarto *Æneidos*,

— alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant. —

Quin ἐλαφ-, *cervus*, & ἐλαφρὸς, *levis*, ſunt Conjugata; ſive dicatur ἐλαφ-, quaſi ἐλαφρὸς, aut, quod mihi fit vero ſimilius, ἐλαφρὸς pro *levis* ſumptum ſit ἀπὸ τῆ ἐλάφῳ, ὃ ἐστι κουφότατον, ἐκ ἐνάντιου, ἀ *cervo, quæ perniciſſimum, & agilliumum eſt animal*; ut habetur in *Etymologo*.

Cervus boarius creditur *Hebræis* eſſe עֵרְוָה *arga*; quia legitur *Pſ.* 42.2. כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם id eſt, ut *Hebræi* volunt, *Ut cervus glocitat ad fontes aquarum: ſic anima mea ad te glocitat, ô Deus.* Proinde *Kimchius* ad hunc locum, עֵרְוָה, *Glocitatio in cervo eſt, quod* נְעִיָה, *mugitus in bove.* Et R. Selomo, שַׁרְ, *de voce cervi dicitur, ut* נָהַם, *rugire de leone, &* שָׁקַק, *ungere de urſo, &* נָעָה, *mugire de bove,* צָפְצַף, *garrire de aucubis.* Et Pomarius, *Ut ajunt, cervus* עֵרְ, *glocitat, urſus* שָׁקַק, *ungit, bos* נָעָה, *mugit, equus* צָהַל, *hinnit, leo* שָׁאַג *rugit, aſinus* נָעַר, *rudit, canis* נָבַח, *latrat, avis* צִפְצַף, *garrit, homo* דָּבַר, *loquitur.* Ita etiam *Hebræorum* alii. Et videri poterit huc pertinere, quod *Argo* venatrix in cervam mutata fuiſſe fingitur. *Hyginus* Fabula 205. *Argo venatrix, cum cervum ſequeretur, cervo dixiſſe fertur; Tu, licet Solis curſum ſequaris, tamen te conſequar. Sol iratus in cervam eam convertit. Argo* ſcilicet dicta putabitur, quaſi עַרְגָּא arga, id eſt, *cervorum more glocutans.* Tamen verbo עֵרְ, *cervi boarum* ſignificari non eſt uſquequaque certum. Nam plerique Veterum aliter interpretantur. *Symmachus* σπεύδει ἑστίαται: *Seniores* ἐπιποθεῖ· unde *Hieronymus*, & *Vulgatus deſiderat. Chaldæus* quoque כְּרַנָּא, & *Arabs* يَتُوقُ quod id ipſum eſt. *Apollinarius* quoque in *Paraphraſi*,

Ἧύτε πεζαίαν ὕδατος παρὰ ἰμερόεσσαν,
Ut famianas aquas hinnulus deſiderans. Et *Æthiops*, ⵏⵄⵙ: ⵕⵇⵃⵇ: ⵄⵒⵍ: *ut anima cervus.* Sic ad *Hebraum* עֵרְ, *arag*, alluderet *Græcum* ἐλίγεσθαι in *appetendi* notione, unde ἔλιξις *appetitus. Aquila*, in prorſus diverſa excurrens, ὡς ἀυλὰν πεπραίασαι· vel, ut alii, ὁ τράγος πηδᾷ πραιάζει. Quod vulgò interpretantur, *in vallis*, vel *in campus ſitu*, &c. Nempe אֵיל quandoque eſt *campus*: ut *Gen.* 14. 6. אֵיל פָּארָן *campus Paran.* Et עֵרְוָה, *arnga*, in (*f*) *Ezechiele*, & (*g*) *Canticis* πραιάζει, id eſt, *horti areolam* ſonat. Proinde *Hebræum* תַּעֲרֹג, tanquam inde deductum, expreſſit *Aquila Græco* verbo à ſe conficto πεπραίασαι. Quo magnus *Caſaubonus* Epiſtola DLXXXV deſignari ſtatuit *ſummum deſiderium*, & horum dici πραιάζεσθαι, qui avidè curam & manum domini expectat, quaſi dicas velle in πραιάσι diſtingui, hoc eſt, coli, & cura αἰτεῖσθαι. Sed *Aquila*, ut pridem obſervavit *Hieronymus*, contentioſus fuit Interpres, quique Etymologias potiùs interpretabatur, quam verba. Utut ſit, hi omnes Interpretes à verſione Verbi תַּעֲרֹג, quam *Hebræi* hodie aſſerunt, diſcedunt immenſum quantum. Neque illi favet quiſquam Veterum, ſi *Syrum* excipias, qui hic habet أمر أيلا *quo modo cervus, qui mugit*, id eſt, qui glocitat. Atque id ſaltem certum eſt, Verbum עֵרְ, non eſſe cervorum proprium, ut *Hebræi* volunt, cum dicatur *Joel.* 1. 20. non ſine alluſione ad verba *Davidis*, *Etiam agri beſtia ad te* תַּעֲרֹג, *clamant, quia exaruerunt aives aquarum.* Sed potuerunt *Hebræi* ſine crimine carere verbo proprio, quo vocem cervi deſignarent, eum *Græci* quoque & *Romani* deſit. Nam *glocitandi* verbum, quo meliorís penuria utimur, gallinarum eſt proprium, neque à quoquam uſurpatur pro voce cervi, præterquam à ſcriptore barbaro Poematii *De Philomela, Ovidio* perperam adſcripti. At *Virgilius* de cervis dixit

— gravuerque rudentes

Georgicorum libro tertio. Et *Oppianus* libro ſecundo *Halieuticôn* de cervo, in quem thoes irruunt,

— ὁ δ' αἱμάσσων, ὀδυνῇσι
Βιβρυχὰς, ὀλιγῇσι πεφυλαγμένῃσιν ἀτειλῇσιν.

Ille verò cruentus, præ dolore rugiens, perniciosis vulneribus undique plenus. Ut *Hieronymus* in *Job.* 39. 3. *Parium* (cervæ,) *& rugitus emittunt.* Et *Xenophon* in *Cynegetico* de hinnulo à venatoribus deprehenſo, Ἔδεσι ἀπολλῶσι βοῶν μίγνυ, *Se accidi ſinet multum clamans.* Euſtathio μηκάσθαι *balare* eſt μίμημα φωνῆ αἰγῶν, καὶ λαγωῶν, καὶ ἐλαφων, *imitatio vocis caprarum, leporum, & cervorum.* Et *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 46.) de tauro, equo, & cervo, qui circa *Mithridatem* dormientem in vigiliis ſtabant: Καὶ ὁ μὲν τῷ μυκήματι, ὁ δ' τῷ χλιμετίσματι, ὁ δ' τῇ μικῇ διώπιζον ἀυτόν. *Et unus quidem mugitu, ſecundus hinnitu, tertius balatu eum excitabant.* Μικῇ ſcripſi pro μυκῇ· quia cervorum non eſt μηκάσθαι, ſed μικάσθαι, ut probavimus. Præterea in eadem ſerie orationis ineptè tribueretur tauro μύκημα, & cervo μυκή, cum μύκημα & μυκὴ idem ſint. Utut ſit, harum vocum nulla eſt cervo propria. At *Arabicè* أزمول *izmul* eſt *cervus*, aut *ibex glocitans.* نزب *nazaba* de voce cervi, aut capreæ dicitur, cum libidine flagrat: & بغم *bagama*, cum catulos fovet.

Non poſſum hic præterire vitium quendam in his literis eximium verba *Pſalmi* ita reddere, *Sicut cervus aſcendit ad decurſus aquarum, ſic anima mea aſcendit ad te.* Quam verſionem conatur ex *Æthiopica* lingua adſtruere. Potuit etiam addere *Arabicam*: utraque enim עָרַ, eſt *aſcendere.* Tamen hæc illius verſio planè eſt ἀπροσδιόνυσος· quia ad aquas deſcenditur, non aſcenditur. Nam, ut in ipſa Lege habetur, aquæ ſunt *ſub terra*, id eſt, *infra terram.* Hinc *Gen.* 24. 16. 45. *Deſcendit ad fontem.* Pſal. 107. 23. *Qui deſcendunt in mare.* Eſ. 42. 10. *Qui deſcenditis in mare.* Jon. 1. 3. *Invenit navem*, &c. *& deſcendit in eam.* Itaque, cum *Hebræum* יָרַד, ſit in genere *deſcendere*, *Arabicum* ورد eſt *adaquare*, quia non fit aliter, quàm per deſcenſum in aquam.

Hebræi anxiè quærunt quorſum aquarum appetitu glocitare dicatur cervus. Atque, ut alios hic præteream, tres cauſas affert *Kimchius.* Primam, quia הָאַיָּלוֹת הֵם כִּמְרֹבֵר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם מְצוּיִים וְיִתְאַוּוּ לַמַּיִם *cervi degunt in deſerto locis inaquoſis, ac proinde aquas appetunt.* Secundam, כִּי יֹאכְלוּ

(*f*) *Cap.* 17. v 7. & 10.
(*g*) *Cap.* 5 v. 13.

יאכלו הנחשים ויתחמטו ויבקשו המים להתקרר *quia, cum ſerpentum eſa incaluerunt, aquas quarunt, & refrigerentur.* Tertiam, כי האילים בשרופים אחריהם הכלבים הצריך שילכו ספניהם עד שיצאו נחלי מים עמוקים הולכים ועורגים ויבאו בתוך המים עיפים ונצלו מהם. *Quia cervos neceſſe habent fugere inſequentes canes, donec reperiant profundos aquarum alveos. Eunt igitur ſubinde glociantes, & foſſi tandem in medias aquas ruunt, ut a canibus ſic liberentur.* Quæ tria ſunt ex parte vera. Nam, ut de ſingulis dicamus, quamvis cervus aquoſa loca ſiticuloſis præferat, & *cervos humulos* dici putetur ἐλαφοὶ, tanquam ἐν ἕλεσι τοῖς διατριβὰς ἔχων *in paludoſis locis degens*, tamen in arida vel invitus cogitur ſecedere, hominum & ferarum metu, quæ ad aquas ſæpe ſe conferunt. Petit igitur inaquoſa loca, ut maximè ſolitaria. Unde, cum urget ſitis, ad fontes furtim accedit, ac potus mox ſe proripit, ut canis ὲ *Nilo* bibit, & fugit. Jam, quod addit *Kimchius*, ſerpentum eſu cervos incaleſcere, etiam noſtri ſcribunt in hunc locum magno conſenſu. Et ὲ *Græcis* quidem *Chryſoſtomus*, Δυψαλέον πώς ἐστι ἡ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· δυψαλέον δὲ γίνεται ἀπὸ τοῦ τῶν ὄφεων κατεσθίειν, καὶ τοῦ ἰκτῖνον τρέφεσθαι σάρκας. *Cervus ſitibundum eſt animal: unde eſt, quod ad aquas ſubinde currit. Porro ſitibundum eſt tam propria natura, quam quod ſerpentibus veſcitur, atque eorum carne nutritur.* Theodoretus, φασὶ τὰς ἐλάφους τὰ ἰοβόλα θηρία θηρᾶσθαι, καὶ σφοδρότερον ὀστοῦσθαι αἱ δι' ὕδατων ἐκπαίσωσι, καὶ θερμότερον τῶν ὑδάτων ἀναβλύζει. *Cervos ajunt venenoſis feris* (id eſt, ſerpentibus) *cibari, ac proinde fieri ardore vehementiori, & aquas ſummoperè deſiderare.* Et ὲ *Latinis* Auguſtinus, *Cervus ſerpentes necat, & poſt ſerpentum interemptionem majori ſitis inardeſcit.* Arnobius, *Sicut cervus, ſerpentinis carnibus paſtus, veneno exaſtuans, feſtinat ad fontes.* Et *Hieronymus*, vel *Beda* veriùs; *Moſejus eſt, ut inventum ſerpentem naribus hauriat, & poſt hoc exardeſcens extinguat ſitim.* Quibus ſimilia tradunt etiam οἱ ἑξῆς. Nonnulli ſolùm obiter. In his *Xenophon* apud ſcriptores *Geoponicôn* libri decimi noni capite quinto, Ἔλαφος ἀναιμωθεῖσα, καὶ ἰφολομβεῖσα τῷ πνεύματι ζητεῖ τὴν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτὴν. *Cervus hauſta, tanquam loro, ſerpentem attrahens, atque educens obtenebrat, & ad ſe rapit.* Theophraſtus, *Cauſ.* lib. 4. cap. 10. Τὰς ἔχεις ἐσθίουσι, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θηρεύεται. *Viperas comedunt, qua aliis ſunt lethifera. Plutarchus* in libro *Utra animi. Lupis quidem aſini ſunt capitis faculæ, & apes meropibus, & hirundinibus cicadæ, ἐλάφοις δὲ ὄφεις ἀγέλαι ἰαδίους ἐπ' αὐτοὺς, & ſerpentes cervos, qui illos nullo negotio attrahunt.* Quod imitatur *Ælianus Hiſt.* lib. 8. cap. 6. aut verò *Plutarchus* illum: neque enim conſtat ſatis, uter prior ſcripſerit. *Joſephus* de ibibus *Antiq.* lib. 2. cap. 5. Φύονσί τε γὰρ ὑπερχομένως (οἱ ὄφεις,) καὶ ἀφισάμενοι καθάπερ ὑπ' ἐλάφων ἀφαιρούμενοι καταπίνονται. *Illas enim irruentes fugunt ſerpentes, & inter fugiendum tanquam à cervis abrepti devorantur. Lucretius* libro ſexto,

Naribus alipedes ut cervi ſæpe pavantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.

Lucanus libro ſexto inter Magica pharmaca,

Viſcera non lyncis, non dura nodus hyænæ
Deſunt, aut cervi paſti ſerpente medulla.

Martialis libri duodecimi *Epigrammate* vigeſimo nono,

Cervinus gelidam ſorbet ſic haltus anguem.

Hæc illi ſolùm obiter. Sed rem alii ex profeſſo tractant, & accuratius exſequuntur. Ut *Nicander* in *Theriacis* verſu 140.

Ἔδεκτο γὰρ δολιχοῖσι πεπυκνωμένα κύτεσσι
Νάρκητόπιδι, καὶ ζόφος· ἀνιχνεύσῃ δὲ πάλαι
Τρίχμαλα θ', αἱμασιάς τε, καὶ εἰλάπιν ἰφιόντι
Σμιξάμενον μυκτῆρι ἐπισπέρχοντες ἀνῆκε.

Maximè enim longis ſerpentibus infenſi ſunt cervi, & capreæ. Quærentes autem inveſtigant omnes lapidum ſtruces, & ſepes, & latibula, terribili naris haltu eos excitantes. Quod ſequutus *Plinius*, *ita eſt cum ſerpente pugna, inveſtigant cavernas, nariumque ſpiritu attrahunt rententes.* Et *Plinium* Solinus, *Serpentes hauriunt, & ſpiritu narium extrahunt de latebris cavernarum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 2. cap. 9. Προσιόντας τῇ καταδρομῇ ἕδραν (lege τῇ καταρραχῇ) τὸν ἑαυτοῦ μυκτῆρας βιαιότατα εἵλκυσεν, καὶ ἕλκει, ὡς ἴυγγι, τῷ πνεύματι, καὶ ἅπαντα προσάγει, καὶ περιπίπτοντα αὐτὸν ἰδίοις ἄρχεται. *Naribus ſuis in caverna rimam incumbens vehementiſſimè aſpirat, & trahit ſpiritu ſuo, tanquam amatorio, & invitum ad ſe alicit, & inclinatum edere incipit, quod facu hyeme potiſſimum.* Homeri *Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* γ'. Ἔφυγεν δὲ παρὰ τὸ ἕλειν τὰς ὄφεις, διενὶ ἐλαφὸς τις ὢν· τύπος γὰρ ἰδίαν καθαιρέτας (lege καθαίρετας) φυσικῶς ἔσως γῆς, ὅτε ἀφανὴς ἦεν, αὐτὸς τὸ πέρας αὐτῷ πρατιβοῖ εἰς πίτραν· θερμαινόμενον δὲ ποιεῖ τὴν ἀναθυμίασιν, ἥτ μεταλαμβανόμενοι οἱ ὄφεις ἥ φαλιᾶν ἐξιᾶξιν. *Cervus dicitur* ἐλαφὸς *quaſi* ἐλαφὶς, *eò quod ſerpentes interimit* (Ita etiam *Athanaſius* in *Definitionibus*, & *Epiphanius* in *Phyſiologo*: ſed *Plutarchus* παρὰ τὴν ἕλξιν ἢ ὄφεως *à ſerpentis attractione.*) *Horum enim eſca naturaliter purgatur. Quin, ſi non appareant, is cornua ad rupem atterit, cujus caleſacti odore pulſi ſerpentes è luſtris ſuis exeunt.* Oppianus *Halieuticôn* libri ſecundi verſu 289.

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχους ὀφίων ὀδὸν ἐξερεείνων
Βριθόμενος ἐλαφος μήλαντο ἴχνος ἀνώγῃ,
Χείρη δ' εἰσαφίκανεν, καὶ ἐρπετὰ εἴρυτο ἕλκε,
Δάπτει δ' ἐμπλείους.

Ut autem per ſylvas ſerpentum viam exquirens cornutus cervus naribus indagatum veſtigium invenit, ad latibulum verò pervenit, & ſerpentem extrahit foras, voratque indefinenter. Idem etiam cervorum cum ſerpentibus bellum internecinum latè deſcribit libro ſecundo *Venaticorum* duodequinquaginta verſibus, quos quia hic referre non eſt noſtri otii, Lector ibi videat. *Alkazuinus*, أكل الافاعي وغيرها

Viperas comedit, & alios ſerpentes. Damir, وهو

مولع باكل العيات يطلبها حيث وجدها

Etiam eſum ſerpentum habet in deliciis, & eos impetu, ubicunque reperit. Sunt, qui ſerpentium eſu cervi infirmi, aut ſeneſcentis vires reparari exiſtimant. *Tertullianus*, *De Pallio* capite tertio, *Tacco cervum, quod & ipſe, ætatis ſuæ arbiter, ſerpente paſtus, langueſcit in juventutem. Baſilius* in *Pſalmum* vigeſimum octavum, Καθαρτήριον αὐτῷ ἐστι, ὡς φασὶ οἱ τὰ τοιαῦτα τετηρηκότες, τὸ τῶν ἐχιδνῶν βρῶμα. *Purgatio illi eſt, ut ajunt, qui talia obſervarunt, vipera cibus.* Itaque in *Homeri Scholiaſte* ſuprà rectè ſcripſimus τύπος ἰδίαν καθαίρετας, pro καθαιρέτας, quæ vox nullum ſanum ſenſum admittit. *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite primo, & ex eo *Rabanus De natura rerum* libri ſeptimi capite octavo; *Hi ſerpentium inimici, cum ſe gravatos infirmitate perſenſerint, ſpiritu narium eos extrahunt de cavernis, & ſuperata pernicie venena, eorum pabulo reparantur. Gilbertus Foliot*, qui in *Cantica* ſcripſit ante annos ferè quingentos, in capitis ſecundi verſum ſeptimum, *Eſt & hæc cervi natura, cum centenarium eſt, aut majoris fortè numeri, jamque vergit in ſenium, mutat ſibi quocunque locorum ſerpentis habitaculum, ipſumque, ut natura edocet, flatu ſuo flatim foras extrahit, manducat, atque conſumit. Et poſt canam hanc, hauſta fontis aqua priſtinos petit, cornua ponit illicò, pellemque mutat, & pilos, vulumque recuperat, ſeſeque totum reformant duo vitiorum, jam effœtus juvenis, in vitam pertranſit alteram.*

Tamen poſt eſum ſerpentis alii cervum bibere negant, quaſi naturæ quodam inſtinctu ſciat aquæ potum tum ſibi fore lethiferum. Unde *Poeta Arabs*,

العجايم الذي يدور حول الما

ولا يصل اليه ✡

Stubundas cervum, qui cervum aquas fertur, neque eas attingit. Ad quem locum *Scholiaſtes*, معني الشعر ان الايايل تاكل الافاعي في الصيف فتحمي فتلتهب الحرارتها فتطلب الما فاذا اراته امتنعت من شربه ولا تزال ممتنعه حتي يطول الزمان فيذهب فوران السم ثم تشربه فلا يضرها لانها لو شربته في تلك الحال قصادف الما السم الذي في اجوافها فلكت ✡ Poëta *ſignificat cervos, cum æſtate viperas comederunt, incalescere, & pro æſtu exardeſcere, & ad aquas contendere: ſed, ut viſis, ab earum potu abſtinere. Nec niſi poſt longum tempus definit hæc abſtinentia, cum veneni vis præterit. Tum enim nihil nocet potus. At ſi eo momento biberent; & aqua occurriſſet veneno, quod intus habebant, fuiſſet id lethiferum.* Eodem pertinent hæc *Symeonis Sethi*, qui ex *Arabibus* non pauca habet, Δεῖ δὲ καταμηρύσασθαι τὰς ὀρτυγομήτρας κατὰ τὸ θέρος καιρὸν, ἐπεὶ πολλάκις, τηκομένου ἤδη καὶ ἐχιδνώδους πηφίσματος δεψάδους γίνονται. Φυσικῶς τε γινώσκουσι, ὡς, ὅταν πίωσιν ὕδωρ πρὸ τοῦ τοῦτο πίωσι, θνῄσκουσι, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἕλκος ἀνίχνευτα, καὶ ταύτῃ ὑπεκκαίονται. *Cavendum eſt à cervis, qui æſtive tempore capiuntur, quia, cum viperis & ſerpentibus tum temporis ſæpe veſcantur, ſiticuloſi fiunt. Et naturæ inſtinctu norunt fore, ut moreantur, ſi ante illarum concoctionem aquas biberent, ac proinde ſitim tolerant, atque eâ utuntur.* Notandum tum ab illo, quam ab *Arabe*, quem citavi, ad æſtivum tempus hæc referri, cum contra *Ælianus*, ubi ſuprà, de cervo dicat: Καὶ μάλιστα διὰ χειμῶνος διψᾷ τότε. *Et hyeme maximè id facit.* Quod crediderim potiùs, quia cervum luſtra ſerpentum tum demum ſcrutari veriſimile eſt, cum non ſuppetit alius cibus: ut taceam æſtivis diebus ſerpentum venenum eſſe multò potentius, & cervo pernicioſum futurum, ſi tum ederet. Supereſt tertia ratio, cur cervi aquas appetant, nempe, ut à venatorum & canum inſectatione ſe liberent, aut ſaltem ut longo curſu defeſſi recreentur. *Xenophon* in *Cynegetico*, Πιοῦσαι δὲ καὶ αἱ τὴν θάλασσαν, ἐὰν καταίσχωνται, καὶ αἱ τὰ ὕδατα ἀπορήσασαι· ἔτι δὲ διὰ δύσπνοιαν πίνουσι. *In maritimam & aquas ſe conjiciunt, cum harum conſilii inopes; quandoque etiam deficiente ſpiritu eò delabuntur.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Φεύγουσι διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἄθυμα, οἷς τι ὕδατος. *Propter æſtum, & anhelitum, ad aquas confugiunt. Andæus* in libro *De venatione cervorum*, *Minimè ad extremum cervus reluctabitur: non, ſi anhelus & æſtuans in amnem ſe conjecerit; undiſque fecundis vehendum ſe dederit, quod ſæpe refrigerandi cauſa facit: non, ſi amnem trajecerit, ut canum curſum intercidat: non, ſi concitatiore curſu diuturnoque profligatus, animum jam deſpondens, undis perire, quam laniari malit.* Sed allatis teſtibus id probare nihil opus eſt, quod quotidiana experientia venatores abundè docet. *Hebræi* igitur non malè hactenus. At nihil inſulſius, quàm quod habet דרש, id eſt, *Commentarium Myſticum* in *Pſalmos* locum, in quo verſamur. האילה הזאת חכידה שבחות וכשהחיות צבאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא עשרה הופרת נובא ומכנסת קרניה לתוכה ונועה והב"ה מרחם עליה והתהום כעלה לה מים *Cerva ferarum eſt pulſima. Itaque cum fera ſitiunt ad eam conveniunt, ut ſurſum tollat oculos ſuos. Illa autem quid facit? Defoſſa fovea, in cujus medio colligat cornua ſua, clamat. Et, Deo Sancto Benedicto ad miſericordiam inflexo, abyſſus illi aquas excitat.* Non eſt igitur, quod quis *Moſem* miretur, aut *Elum* aquas à Deo precibus ſuis impetraſſe, cum cerva etiam hâc eâdem virtute polleat apud Deum.

Hoc quoque ab *Hebræis* quæritur, quid ſit אילת השחר, *cerva aurora* in titulo *Pſalmi* vigeſimi ſecundi, qui ſic habet, *Præcentori ſuper cervam auroræ.* Nec deſunt, quibus אילת hoc loco id ipſum ſit, quod אלוה ejuſdem *Pſalmi* verſu vigeſimo, quo Deum ſic compellat *David*, אילותי, *Virtus mea ad auxilium meum feſtina.* In his *R. Menachem*, quem citat *R. Selomo*. Quod ipſum ſequuti *Græci* Interpretes hic habent, Τῇ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐφηβείου, *Pro auxilio matutino*, ſeu *præpropere* ſupple *conſequendo*; quaſi hic ſit *Pſalmi* ſcopus. Et *Symmachus* eodem ſenſu, Τῇ τῆς βοηθείας τῆς ἑῳθινῆς. *Chaldæus* quoque & *Aben Ezra*, אילת pro *robore* & *virtute* ſumunt; ſed aliò referunt. *Chaldæus* enim hic intelligit תקוף קרנן תרירא דקריצתא *virtutem jugis oblationis auroræ*, id eſt, ad auroram offerri ſolitæ. At *Aben Ezra*, כח עלית השחר, *robur*, (ſeu *vigorem*) *aſcenſionis auroræ.* In quibus omnibus hoc deſideres, quod אילת *ajeleth*, confundunt cum אילות *ejaluth*: quorum hoc quidem *robur* & *virtutem*; at illud nil niſi *cervum* ſonat. Pro *cerva* enim habetur hac ipſa forma *Prov.* 5. 19. & *Jerem.* 14. 5. Et Plurale אילות *ajaloth*, vel *ajeloth*, reperitur 2 *Sam.* 22. 34. *Job.* 39. 1. *Pſal.* 18. 34. & 29. 9. *Cant.* 2. 7. & 3. 5. Vocis igitur toties repetitæ ſignificatio non poteſt in dubium revocari. Itaque אילת השחר, omnino eſt *cerva aurora*. *R. Selomo* interpretatur כלי שיר, *inſtrumentum muſicum*: & in *Aben Ezra* nonnulli כלי נגון, *inſtrumentum pulſatile*; ut nablium, lyram, citharam, *&c.* In *Kimchio* Magiſtri veteres per *cervam auroræ* intelligunt כוכב הנוקר *ſtellam matutinam*, ſeu *Luciferum*, qui vulgò *Hebræis* היליל, & נוגה. Alii *Eſtheram* malunt. Alii כנסת ישראל *Synagogam Iſraëlis*: quod *Kimchio* maximè placet. *Judæos* enim idem ſignificari contendit per *agri cervas* Cant. 2. 7. & 3. 5. Et idem confirmat *R. Selomo*; quia Synagoga dicitur *cerva amorum*, Prov. 5. 19. & *ſpectabilis ut aurora*, Cant. 6. 10. *Aben Ezra* denique, priore ſententia repudiata, aſſerit hoc eſſe תחלת פיוט נעשה על דרך דברי חשק כמו אילת אהבים *initium Poematis amatorio ſtylo conſcripti, ut cum dicitur Cerva amorum* Prov. 5. 19. ubi dilecta uxor à *Salomone* vocatur *cerva amorum*, ſeu *amabilis*. Vult igitur *Poetam Hebræum* ſtatim initio cantionis amatoriæ puellam, aut conjugem ſuam, *cervam auroræ* appellâſſe, & ad hujus cantionis numeros compoſitum & decantatum fuiſſe hunc *Pſalmum*, ac proinde ſcribi in titulo, *Magiſtro Symphoniæ ſuper cervam auroræ*, id eſt, *Pſalmus* magiſtro ſymphoniæ datus, ut cancretur iiſdem modulis, quibus amatoria cantio, cujus initium eſt *Cerva auroræ*. In qua ſententia hoc ſolùm diſplicet, quod amatoriam cantionem hic intelligit. Neque

que enim videtur cum *Pſalmis* argumento id convenire, ut ad eum canendum adhibiti ſint amatoriæ cantionis numeri, atque moduli. Neque Eccleſiam id decuiſſet, in qua omnia fieri debent ἐυχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν. Sed nihil opus eſt hæc confingere. Cum enim à cervo ſit initium uni *Pſalmorum*, & in cervo deſinat oratio *Prophetæ Habacuc*, plena ardoris, & zeli: quidni à *cervæ aurora* potuerit incipere ſacra cantio tum inter *Judæos* recepta, ad cujus numeros *Propheta* hunc *Pſalmum* ſcripſerit? Cerva porro merito *cerva auroræ*, vel *matutina* vocatur, cum ſtatim ab aurora ſurgat, & catulos lactet, & eis cubile ſternat. Unde *Xenophon* in *Cynegetico*, poſtquam cervorum venatorem monuit, ut πρὸ ἡμέρας *ante diem* in eum locum contendat, in quo ſunt plures cervi, atque inde circumquaque ſpeculetur, addit continuo poſt; Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἕψεται ἄγυζας τὰς ἐξόδους πρὸς τὸ τόπον, ἢ ἂν μάλιστα ἐκάστη ἢ ἑαυτὴν ἐνάσειν· καταλλήλασι δὲ, καὶ γάλα ἔσται, καὶ διαπεφιλήμασι μὴ ἐρύσσειν ὑπὸ τοῦ φυλάξει ἢ αὐτὴν ἐκάστη ἀπολέσθαι ἐν τῷ τίκτειν. *Simul autem cum die cervas videbit hinnulos ſuos in eum locum adducentes, in quo unaquæque cubile ſuo ſtraturæ eſt. Cum autem recubuerint, & lactaverint, & proſexerint, ut ne a quoquam videantur, unaquæque ſuam ſervabit ad oppoſitam ſtationem profecta.*

In eodem loco docet *Xenophon* hinnulos recens genitos vere eſſe venandos, tunc enim naſci: Τὰς μὲν οὖν ἐαρινὰς ἢ πεζῇ τὸ ἦρος (δεῖ) θηρᾶν, ταύτης γὰρ τὸν ὥρᾳν γίγνονται. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ἡ δὲ ἐχὶς γίνεται μετ' Ἀρκτοῦρον, περὶ ἢ Βενδημιῶνα, καὶ Μαιμακτηριῶνα· εἰσὶ δ' ὀκτὼ μῆνες. Unde *Plinius*, *Conceptus earum poſt* Arcturi *ſidus. Octonis menſibus fetarum partus.* Et Solinus, *Fœmina, hiceſ prius conſerantur, non conceptum ante* Arcturi *ſidus.* Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Κύει δὲ μῆνας ὀκτὼ· κύει δὲ προζηλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ μετόπωρου ἰσημέρου. *Uterum fert menſibus octo: concipit autem, cum impletur ineunte Autumno.* Quæ ſatis conveniunt. Init enim *Autumnus* diebus undecim poſt *Arcturi* exortum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, *Arcturus exoritur* Romæ *undecim diebus ante æquinoctium Autumni.* Et libri decimi octavi capite trigeſimo primo, *Nonis* Septembris *exoritur.* Atticæ *Arcturus matutino*, &c. *Arcturus verò mediis pridie Idus.* Et imbres *Autumnales* tum temporis commodè accidunt. Eos enim poſt coitum expetunt cervi. Rurſus *Ariſtoteles*, Ἔτεκόν δ' ἐμπλεωθέσαι αἱ θήλειαι, ἐκχέονται οἱ ἄρρενες καθ' ἑαυτὰς· καὶ διὰ τὴν ὁρμὴν, τὴν περὶ τὴν ἀφροδίσιον, ἕκας τῷ μεσόμφῳ βεθῦσι ἐρύσσει, καὶ βραμᾶται ἄσπερ οἱ τράγοι, καὶ τὰ πεζόμενα διὰ τὸ ἡδέσθαι μᾶλλον γίνεται ἀντοῖς, ἅζπερ τὰ τῶν τράγων· ὕστερον δὲ διάγνωσιν, ἵνα ὁ ὗδως γίνηται. *Poſtquam autem pregnantes ſunt fœmina, mares ſeparantur: & propter libidinis æſtum quiſque ſolitarius ſcrobes fodit, & ſaltet ut hirci, & facies eorum aſpergine nigreſcunt, ut hircorum, & ſic degunt, donec imber ingruat.* Unde *Plinius*, *A conceptu ſeparant ſe. At mares rebelli rabie libidinis ſæviunt, fodiunt ſcrobes. Tunc poſt aceorum nigreſcunt, donec aliquando adſunt imbres.* Quæ cum Naturæ conſulti tam ſcrupuloſe obſervaverint, eſt, quod miremur, cur Deus *Job.* 39. *verſ.* 1. (al. 4) ſervum ſuum ita compellat, *An noſti tempus, quo pariunt ibices rupicolæ, & parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraſtine menſes, quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* Quidni verò *Job* id noverit, quod nulli non eſt obvium, & à quovis facile poteſt obſervari, & intelligi? Reſpondeo, non hic agi de otioſa & meræ ſpeculativa cognitione, ſed de ea cognitione, quæ Deo propria eſt, qua res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, atque gubernat. Proinde hæc *Hebræa* verba, חלל אילות תשמר *An parturitionem cervarum obſervaſti? Græci* ſic reddunt, Ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων; *Cuſtodiviſtine partus cervarum?* Prout שמר utrumque ſonat, *obſervare*, & *ſervare*, vel *cuſtodire*. Porro abſque Dei cuſtodia, qui quæ ſemel creavit farta & tecta tuetur, brevi deficeret hoc genus inter mille pericula, quæ vel à venatoribus, vel à feris illi imminent, ut ipſas matres taceam fœtus ſuos ſæpe in diſcrimen adducere. Quod ad hanc vocem *Chryſoſtomus* ita obſervat, καλῶς ἦ εἶπεν, Ἐφύλαξας; ἐπειδὴν γὰρ ἀεὶ ἐν φυγῇ, καὶ φόβῳ, καὶ (*b*) ἀτενίᾳ τὸ (*b*) *Al.* ζῆν, ἀεὶ πηδῶν, καὶ ἐναπάμενον, πῶς, φύζῃ, ἀκίνητος, ἀμελήσασα, ἀλλὰ πλήρης ἐστὶ τοκετοῦ ἐξέρχεται. *Recte autem dixit*, Cuſtodiſti? *Cum enim hoc animal ſemper ſit in fuga, & metu, & formidine, ſemper ſaltat, & ſubſultet, quomodo non putatur abortum, ſed maturus factus edatur?* Elucet igitur tam in minis, quam in catuli conſervatione mira Dei providentia. Ita ut nihil ſit opus ad fabulas confugere, ut faciunt *Hebræi* veteres, quorum verba ſic refert *Rabbi Levi* in hunc locum. האילת רחמרו צר ולא תלד אם לא הכישה נחש ברחכה והשם ית ככב שיבא אליה נחש בעת חלידה להכישה ברחכה *Cerva vulva ita angusta eſt, ut non pariat, niſi ſerpens imbs pungat eam. Proinde Benedictus Deus tempore partus ejus ſerpentem adducit, a quo in vulva punita pariat.* Hinc ſecundùm *R. Selomonem* Deus *Jobum* ſic alloquitur, בשעת לידתה אני מזמין לה דרקון ובשעה ברחכה ונפתח ואם מקרים או מאחר רגע מיד פתח *Hora partus ejus draconem ipſi præparo, a quo percuſſa vulva ejus adaperitur. Et, ſi draco ventret aquo citius aut tardius uno momento, illico moreretur.* Quo commento nihil putidius. Inimiciſſima enim duo animalia ſic addicunt inſulſi homines ad mutuas operas ſibi præſtandas.

Interim hoc ſaltem verum eſt, cervas eſſe difficilis partus: ſed iis aliter providit Deus, nempe per herbam *ſeſeli*, cujus eſu partum ſublevant. *Cicero* lib. 2. *De Natura Deorum, Cervæque paulo ante partum perpurgant ſe quadam herbula, quæ* ſeſelis *dicitur. Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Fœmina autem* (cervorum) *ante partum purgantur herba quadam, quæ* ſeſelis *dicitur, faciliore ita uteros uteri.* Et libri vigeſimi capite quinto, de hac eadem herba; *Sunt & ſalva natiua, ut qua partus adjuvent etiam quadrupedum. Hoc maxime paſci dicuntur cerva parturæ.* Ælianus *Variorum* libri duodecimi capite trigeſimo quinto. Αἰγυζ φασὶν ἄνδρες τὸν ἔλαφον, καθάρσεως δεομένην, οὕτω ἰᾶσθαι. Legendum, τὸν ἔλαφον, καθάρσεως δεομένου, οὕτω ἰᾶσθαι. *Dioſcorides* de *ſeſeli Maſſilienſi* libro tertio, Δίδοται δὲ καὶ αἰξὶ, καὶ τοῖς λοιποῖς κτήνεσι, πρὸς ἐντοκίας πετῶν. *Bibendum datur ovibus, aliiſque quadrupedibus, ut partus adjuvet. Avicenna* libro ſecundo *Canonis*,

يسقى منه المواشي فيكثر نتاجها

Pecoribus propinatur, ut fœtus earum multiplicentur. Sed & à partu *ſeſelin* edunt, ut locis purgandis utilem. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſecundo, *A partu duas habent herbas, quæ* aros *&* ſeſelis *appellantur.* Et libri vigeſimi quinti capite octavo, *Cervamontſravero* elapho-boſcon, *de qua diximus, item* ſeſeli *enixa à parta.* Utrumque locum ſolliciat vir magnus in *Solinum*, cui non videtur veriſimile *ſeſeli* & à partu, & ante partum, cervas paſci. Itaque in priore pro *aros*, & *ſeſelis*, corrigi vult *ramus*, & *ſideritis.* Et in poſteriore, pro *item ſeſeli enixa à parta*, legit *item helxinen à partu.* Sed cum tamum, aut thamnum potiùs, ſideritim, & helxinem, ante, vel poſt partum prodeſſe, aut à cervis expeti uſquam legerim, viri magni conjecturis, niſi fallor, valde inanibus, *Ariſtotelem* oppono, cujus de cerva verba ſunt *Hiſt.* libri noni capite quinto, Ὅταν τίκῃ, ἐσθίει τὸ χόριον πρῶτον· καὶ δεῖ τὴν εἰσελθεῖν ἦ τρέχειν, καὶ φεύγουσι ὕστερον ἐξέρχεται πρὸς τὰ τίκτα πάλιν.

Cum peperit, fœtus involucrum primum comedit. Inde ad ſeſelin (cervæ) *currunt, quæ eſa ad fœtum redeunt.* Ex quo loco hæc *Plinius*, *A parta duas habent herbas, quæ* aros *& ſeſelis appellantur, poſta redeunt ad fœtum.* Itaque in voce *ſeſelis* nihil mutandum. Sed pro *quæ aros*, vel *quæ aron*, ut habent quædam exemplaria, omnino legendum *chorion*, quod æquè ac *ſeſelin* pro herbæ genere accepit *Plinius* inſigni errore, cùm χόριον *Græcè* dicatur ea *membrana*, *quâ fœtus involvitur.* Malè ſcribitur τὸ κόριον *Deuter.* 28. *v.* 57. Et *Latinus* Interpres ibidem perperam habet *corium ſuum.*

Alia ratione Deus cervarum partum promovet, nempe terrore vocis ſuæ, id eſt, metu fulminis cum fragore è nubibus erumpentis. Hinc Regius *Pſaltes* Pſal. 29. verſ. 9. קול יהוה יחולל אילות *Vox Domini parturire facit cervas.* Chaldaicè כבטין אליתא; Hieronymus, *obſtetricans cervus*; Aquila, *ἀδίνουσα*· & quinta editio, *μαιεύεται ἐλάφους.* Reliqui Interpretes in diverſa abeunt. Tamen hæc eſt vera verſio. Nam חולל vel *parere* eſt, vel *promovere partum.* Et ſenſus eſt valde commodus. Quippe inter mirabilia tonitruum effecta hoc quoque fuit obſervandum, quod etiam eas feras, quarum partus eſt difficillimus, tanto pavore percellit, ut eo audito ſtatim emittantur. Quomodo de uxore *Phinees* dicit *Arabs* Interpres 1 *Sam.* 4. *verſ.* 19.

اطلق اخزها من شدة الفزع *Dolores partus eam invaſerant pra vehementia timoris.* Neque novum videri debet, quod Dei vox, id eſt, tonitru, ſic afficit pavidiſſimum animal, cum Reges quoque, & Principes, inter ſatellitum globos, non ſint ab hoc metu immunes. Sic *Auguſtus*, in *Suetonio*, tonitrua & fulgura tantopere expaveſcebat, ut ſemper & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio, atque ad omnem majoris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum & concameratum locum ſe reciperet. Et *Caligula*, qui tam fuit atheus, ut aliquando auditus ſit *Jovis* ſuo comminans,

— εἰς γαῖαν δαναῦν πτάσω τε,

tamen ad minima tonitrua, & fulgura connivere, & caput obvolvere: ad majora verò prorripere ſeſe è ſtrato, ſub lectumque condere ſolebat. Tale eſt, quod ingenuè agnoſcit

— Epicuri *de grege porcus,*

ſe timore fulminis fuiſſe adactum ad cultum Divini numinis, quem antea neglexerat. *Horatium* intelligo, cujus verba ſunt libri primi *Oda* trigeſima quarta,

Parcus Deorum cultor, & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro, nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos: namque Dieſpiter,
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum,
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, *& invifi horrida* Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur, &c.

Sequitur de partu cervarum *Job.* 39. *v.* 3. & 4. *Incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos ematunt, valent catulis earum, creſcunt in agro, exeunt, nec revertuntur ad ipſos.*

Incurvantur, Hebraicè והכרענה, nempe ad partum. Sic 1 *Sam.* 4. *v.* 19. de uxore *Phinees*, ותכרע ותלד, *Et incurvavit ſe, & peperit.*

Colon ſequens, *Fœtus ſuos pariunt*, plus negotii exhibet Interpretibus. *Hebræa* enim habent ילדיהן תפלחנה. Neque facile dictu eſt, quid ſit illud תפלחנה, niſi dicamus idem eſſe, quod תפלטנה *pariunt*, *Cheth* & *Teth* permutatis, quæ tamen literæ non ſunt ullo modo permutabiles. Alioqui פלח, *Hebræis* eſt *findere*, & *diſſecare*, quod nequaquam huc pertinet. Nam prorſus coactum eſt, quod hic afferunt, *Diſſindunt fœtus ſuos*, id eſt, matrice diffiſâ, & divulſa, illos in lucem edunt. Quis *Cæſarem* cæſum fuiſſe dixerit, quia ex cæſo matris utero eductus eſt? Aut aperiri pecuniam, quia ex aperta arca ſumitur? *R. Levi* mavult vertere תשכרנה ותכתתנה *Confringunt, & conterunt catulos ſuos inter partus angustias.* Sed neque פלח id ſignificat, neque tale quidquam hinnulis in partu accidit. Itaque, ut ingenuè fatear, hic hærebit mihi calculus, donec melora ſuccurrant.

Dolores ſuos emittunt, Hebraicè חבליהם תשלחנה, id eſt, ab iis liberantur, ſœtu ſuo in lucem edito. Niſi quis *dolorum* nomine *filios dolorum* intelligat, id eſt, catulos ipſos, qui cum dolore emittuntur.

Valent catuli earum, יחלמו, ex *Syriſmo.* Nam חלם *chalam*, Hebræis *ſomniare*, ſed Syris *valere* eſt. Quo alludit *Plautus* verbum *columu*, unde factum *incolumis.*

Creſcunt in agro, exeunt, nec ad ipſas revertuntur. Alii, *Creſcunt in tritico*, *quia* בר *bar*, tam *triticum*, quàm *agrum* ſonat. Sed prius videtur ſimplicius. Hinnuli tritico ali non ſolent; quia in deſertis ferè degunt, & in locis ab omni cultu remotis. Præterea in *Arabia*, cujus *Job* erat incola, metuntur ſegetes *Martio* & *Aprili* menſibus, quibus hinnuli nondum nati ſunt. Proinde בבר, potius reddendum *in agro*, aut uno verbo *foris*, vel *foras. Chaldæis* enim, à quibus ſumpta vox, בבר, vel בברא, planè idem eſt, quod *Hebræis* בחוץ. Sic ubi legitur *Gen.* 24. *verſ.* 31. *Cur ſtas foris? Foris* Hebraicè eſt בחוץ, & in *Jonathane*, & *Onkelo* בברא. Et *Exod.* 21. *verſ.* 19. *Si ſurrexerit & ierit foras. Foras* in *Onkelo* ruſticè eſt בברא, ut in *Hebræo* בחוץ. Ita omnino hic reddendum: &, ſi liceret per *Maſorethas*, totum verſum ſic diſtinguerem; *Valent catuli earum, creſcunt, foras exeunt, neque ad ipſas revertuntur. Foras*, id eſt, extra luſtra, aut ſpelæa, in quibus mater eos pepererat, aut lactaverat. Eam ſcilicet relinquunt, naturæ quodam inſtinctu, quamprimùm ejus opera ſe poſſe carere ſentiunt. In quo ſtatu hinnulus *Arabicè* شادن *ſadin* vocatur. Nam in *Alcamus* الطبي شدن, id eſt, قوي واستغني عن امه *Cervus*, (aut *capreus*) *ita invaluit, ut matre amplius non egeat.* Græcè νεβρὸς vocaveris, ut antea κεμάδα. *Etymologus*, Διαφορὰν δὲ φασιν εἶναι κεμαδ@, καὶ νεβροῦ· κεμάδα μὲν γὰρ εἶναι τὴν ὑπομαμμίαν τῷ ἀνηλαίῳ, νεβρὸν δὲ ἡ μείζονα, καὶ ἐπὶ βορὰν τιθεμένην. *Differunt autem*, πρόμος, κεμὰς, & νεβρὸς· *cum* κεμὰς *dicatur*, *dum adhuc in ſpelunca cubat*, *ſed* νεβρὸς *hinnulus*, *qui jam major eſt*, & *exit ad paſcua.*

De hujus ſpeluncæ ſitu Scriptores inter ſe diſſident. Sunt enim, qui prope vias ab hominibus tritas, cervas parere aſſerunt. *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ποιοῦσι τὰς τόκους παρὰ τὰς ὁδὸς διὰ τὸ πρὸς τὰ θηρία φύσει. *Catulos parit juxta vias propter ferarum metum.* Et lib. 9. cap. 5. τῶν δ' ἀγρίων, καὶ τετραπέδων ἡ ἐλαφ@ τὰ χ ἥκιστα δεκὰ ἔοικε φόβοις, τά τε τίκτουσι παρὰ τὰς ὁδὸς τὰ γὰρ θηρία διὰ τὰς ἀνθρώπους ἧττον ἐρχονται. *Cerva in feris quadrupedibus non videtur eſſe parum prudens in eo, quod prope vias parit: ad quas propter homines fera minus accedunt.* *Plutarchus* in libro *Utra anim.* Τῶν ἐλαφ@ αἱ θήλειαι μάλιστα τίκτουσι παρὰ τὰς ὁδὸς, ὅπως τὰ εφαυσῶσα θηρία μὴ πρόσιωσιν. *Cervarum fœmina* (non *elephantorum*, ut *Grynæus* perperam reddit) *proximè vias ferè parit, quo non veniunt fera carnivora.* Contra tamen *Oppianus*,

Ἀλλ' ὅτε δὴ μετέπειτα περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
Θηλυτέρη τίκτει, τρίδυμα ἀνέρι πάντα λέοντι,
Οὐτιδανὰ πάμπαν μηρίκια θηρσὶ βοῦκλα.

Quæ ſic *Bodinus*,

Fœmina ſola parit, fugiens hominesque, ferasque,
Et loca trita hominum pedibus, tractuſque viarum,
Ut plerumque fera duris ſub tempore partus.

Sed *Ælianus* diſtinguit tempora libri ſexti capite undecimo, ubi, poſtquam de cerva in genere id ipſum tradidit, quod *Philoſophus*, illam parere prope vias, quia ſibi plus timet à feris, quam ab hominibus, quos velocitatis ſuę fiducia contemnit, hanc addit exceptionem: Καταπιανθῆναι δ' ἂν ἐν τίνοι αὐτὴ τὰς ὠδῖνας, οἶδα γὰρ ἔτι δραμεῖν δυνηθεῖσαν. Τίκτει δὲ ἐν τοῖς ἄγκεσι, καὶ τοῖς δρυμοῖς, καὶ τοῖς ἀνάντεσι. *Sed cum pinguis evaſit, non amplius ſecum vnam partę; quia ſecum ſe curſu eſſe tardam. Parit igitur in præruptis locis, & ſaltibus & convallibus.* Et illos ipſos hinnulos, qui juxta vias in lucem eduntur, ſtatim à matre deduci ajunt in loca prærupta, & confragoſa. *Ariſtoteles* lib. 6. cap. 29. Ἐκθέσιμα δὲ ἄγειν τὰς τεκοῦσας ἔλαφους τὰ τέκνα φασίν, ἵνα δὲ τέκνα τὸ χωρίον αὐτοῖς καταφυγὴ, πέτρα περιβλητέα μέλει ἔχουσι δεῖσθαι, ἢ καὶ ἀμελεῖσθαι δυνάμενα ἤδη τὰς ἐπιθυμίας. *Suum autem hinnulum ſolet ad ſtationes deducere, quem locum habet pro refugio, petram nempe præruptam, uno aditu, unde invaſores arcere ſuevit.* Quod idem aliis verbis repetit libri noni capite quinto. Atque hæc illa ſunt במות *bamoth*, ſeu *excelſa loca*, ad quæ ſe, cervorum inſtar, à Deo deductos, & in iis tanquam in tuto collocatos, dicunt *Prophetæ* duo, nempe *David*, & *Habacuc*. Illum vide *Pſal.* 18. *verſ.* 34. hunc capitis tertii verſu decimo nono. Eodem hæc *Plinii* referri queant, *Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent. Ad præcipita ducunt, ſaltumque demonſtrant.* Et hæc *Solini*, *Teneros ſtudioſe occultant, & abſcondituris inter profunda fruticum, vel herbarum, pedum verbere caſtigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur, exercitio docent curſus, & aſſueſcunt ſalire per abrupta.*

Ex his cum cervam conſtet benignum eſſe animal, & de catulorum ſuorum educatione maximè ſollicitum: tamen *Jerem.* 14. *verſ.* 5. *hinnulum ſuum in agro deſeruiſſe* legitur, *quia non erat herba*, id eſt, propter inopiam pabuli. Unde *Kimchius* in hunc locum, שבה ילדיה לבקש כרעה בארץ אחרית ולא חששה על ילדיה אפ"ע שהוא רחמנית והלכה להחיות את נפשה *Deſerit fœtus ſuos, ut in alia regione pabulum quærat, &c., quantumvis miſericors, catulos ſuos non caret, & ut propria vita conſulat proficiſcitur.* Itaque hoc pertinet ad ſummæ famis & ſterilitatis deſcriptionem: ut quod habet idem *Propheta* Thren. 1. verſ. 6. *Principes ejus ſunt ut cervi, qui paſcuum non inveniunt, & abeunt ſine viribus ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis uſus & eſus in ſacris libris ſæpe commendatur: ut *Deut.* 12. *verſ.* 15. *Sicut capream, & cervum comedes.* Et verſu 22. *Sicut comeditur capreа, & cervus, ita veſceris eis.* Et *Deuter.* 15. *verſ.* 22. *Veſcentur eis, quaſi capreа, & cervo.* Quin cervus expreſſe ponitur in cenſu quadrupedum, quibus veſci fas erat. *Deut.* 14. *verſ.* 4. 5. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, oves, & capra, cervus, capreа,* &c. Et in quotidiano victu *Solomonis*, 1 Reg. 4. 23. erant *dem boves pingues, & viceni boves paſcuales, & centena pecudes, præter cervos, capreas,* &c. Nempe cervus beſtia munda eſt ex definitione Legis, in qua pro mundis habentur beſtiæ quæcumque ruminant, & fiſſam habent ungulam. Utramque porro notam habet cervus. Nam, ut de ungula fiſſa taceam, de qua nemini non conſtat, *Philoſophus* in fine libri noni *Hiſtoriæ animalium*, poſtquam ruminare docuit τὰ μὴ ἀμφίδοντα, ut boves, oves, & capras, addit, Καὶ δὲ ἔτι ἄγριον ἄδην τὸ ζυγῶσιν, ἕως μὴ συστρέφεται ἑλικτὸν, οἷον ἔλαφος· ἄνευ δὲ μηρυκάζει. *Sed nihil dum compertum eſt de ſylveſtribus, quæ nobiſcum quandoque non alantur, ut cervus; is autem ruminat.* Unde *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Ruminant, præter jam dicta, ſylveſtrium cervi, cum à nobis alantur.* Quamvis non ſatis perceperit mentem *Ariſtotelis*, qui cervum non dixit tum ruminare, cùm à nobis alitur (neque enim ideo mutat naturam:) ſed quod ruminat cervus nobis inde eſſe compertum, quod nobiſcum quandoque alitur. Cervinæ carnis aſſiduus uſus creditur amovere febres, quia ipſe nunquam fabricitat. *Plinius* ubi ſupra, *Febrium morbos non ſenſit hoc animal: quin & medetur hunc timori. Quaſdam nos principes ſaminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo ævo carniſſe febribus.* Solinus, *Patuit nunquam eos febre ſcere: quam ob cauſam confecta ex medullis eorum unguina ſedant calores hominum languentium. Legimus plurimos, matutinis diebus cervinam carnem deguſtare ſolitos, ſine febribus longævos fuiſſe.* Tamen *Avicenna* contra libro ſecundo *Canonis* in capite *De carnibus*,

لحم البقر والايايل والاوعال وكبار

الظبي يعدن حمية الربع *Caro boum, & cervorum, & ibicum, & magnarum avium quartanas febres excutit. Galenus* libri tertii *De alimentorum ſacultatibus* capite ſecundo cervinam generare aſſerit ſuccum vitioſum, & concoctu difficilem. Ita etiam *Aëtius Tetrab.* 1. Serm. 2. capite centeſimo vigeſimo primo. Et *Symeon Sethi*, Τὰ τῶν ἐλάφων κρέατα κακόχυμά ἐστι, καὶ δυσέκπεπτα, καὶ μελαίνης χολῆς γεννητικά. Sed æſtate inprimis, ſi credimus, quia, cum ſerpentibus alantur, δηλήσεις γίνονται. Et *Philoſophus*, Καὶ ὁ δὲ χρόνος ἐχόντως, τὰ κρέα γίνεται φαῦλα, καὶ δυσέκπεπτα, καθάπερ τὰ τῶν τράγων. *Cum in libidinis æſtu ſunt* (Gall. *en rut*) *carnes eorum mala & fœtida ſunt, perinde ac hircorum.* Interim veteres hoc alimentum magni feciſſe ſuadet, quod *Telephum*, *Myſorum* Regem, lacte cervæ, & *Achillem* μυελοῖς ἐλάφων enutritos fuiſſe fabulati ſunt.

Cervos in *Chanaanide* plures fuiſſe vel ex *Ælianо* conſtat, qui in fine libri quinti diſertè ſcribit Περὶ τῶν ἐν ταῖς Συρίαις ἐλάφων· & caput ita orditur, Οἱ ἐν Συρίαις ἔλαφοι γίνονται μὲν οὐ ὄρεσι μεγίσταις, Ἀμάνῳ τε, καὶ Διβάνῳ, καὶ Καρμήλῳ. *Cervi, qui in* Syris *ſunt, gignuntur in altiſſimis montibus*, Amano, Libano & Carmelo. Profinde anno ſterili pabulum cervis defeciſſe queritur *Jeremias* capitis decimi quarti verſu quinto. Et in vulgatis cibis apud *Judæos* cervinam fuiſſe docuimus. Quin in ſacro dramate, cujus ſcena eſt in *Judæa*, *Jeroſolymitanas* virgines Sponſus ita compellat *Cant.* 2. *verſ.* 7. & 3. *verſ.* 5. *Adjuro vos, filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervos agri*, id eſt, qui degunt in agris, ab urbe non multum diſſitis. Et hinnulis pro ſtatione aſſignantur הרי בתר *montes Bether*, Cant. 2. verſ. 17. & הרי בשמים, *montes Beſamim*, ſive *aromatum*, quæ fuerunt *Judææ* loca hodie nobis ignota. Mons בתר *Bether*, eſt mons *ſciſſionis*. Videtur ita dictus propter ῥηγμὶς, & χάσματα, id eſt, *terra ſciſſuræ*, quæ fiunt imbrium violentia. Et hoc voluiſſe *Seniores*, qui reddunt ὄρη κυλισμάτων *montes cavitatum*. Sunt, qui malunt κυκλωμάτων: quæ lectio ſi potior eſſet, dicerem illos in *Hebræo* legiſſe montes כתר *Cether*, non בתר *Bether*; quia כתר, *corona* eſt κυκλοειδὲς. Et הרי כתר *montes Cether*, ſeu *coronæ*, vocari potuiſſe, montes, quibus *Jeruſalem*, tanquam corona, cincta erat circumquaque, *Pſ.* 125. *verſ.* 2.

CAPUT

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Similitudines à Cervis desumptæ.

Genes. 49. vers. 21. *Nephthali* ut cerva emissa, *&c. Horum verborum sensus valde obscurus, neque patet quomodo in* Nephthalitas *quadrent. Sed, punctis omissis, possent multò aliter legi, & sensa magis congruo.* Nephthalitarum *prodigiosa fœcunditas.* Nephthalitæ *in ultimo Oriente.* Galilæa *fertilissima, & populosissima. Quo sensu* Moses Nephthalitas *dixerit Occasum & Meridiem possidere. Cerva quam amabilis. Cerva olim in deliciis. Eas solebant summo studio alere, lavare, pectere, sertis ornare, & torquibus. Idem de capreis, hubalis, ibicibus.* Theocritus *&* Anacreon *emendati.* צבי *a decore dicta.* Capreæ Isidi *sacræ. Proverbium* Arabicum, Ibice pulchrior. Gazellæ *nomen unde. Sponsus ut* Canticis *quomodo hinnulo similis. Cur adjungat per cervas & capreas. Cerva prima occasio belli inter* Latinos *&* Trojanos.

Jam, ut paucis agamus de symbolicis Scripturæ cervis, primus se offert *Nephthali*, cui Patriarcha *Jacob* benedicit his verbis, נפתלי אילת שלוחה Nephthali *ut cerva emissa, dans eloquia pulchritudinis*, sensu difficili, & obscuro, quemque non capio satis. Dicam tamen quid sentiant *Hebræorum* doctissimi. *Jonathanus* Paraphrasis in hunc versum ita incipit, נפתלי עקר קליל דמי לאילא דרהים על שיני טוריא מבשר בשורין טבן *Nephthali* est ἀεγγέλος (i. e. *nuntius*) *levis, similis cervo, qui currit per scopulos montium, nuntians bona nuntia.* Sequitur, *Is nuntiavit* Josephum *adhuc esse in vivis. Idem accinctus est: ut iret in* Ægyptum, *& auferet contractum emptionis agri duplicis, ne* Esau *in eo partem haberet. Et eam aperiret os suum in congregatione* Israelis *ad laudandum, elegantissimus verbis agebat.* Quæ eadem ferè habet *Jerosolymitanus* Interpres. Nempe volunt ideò *cerva emissa* comparari, quod fuerit velocissimus. Et, quia res valde incerta est, duas fabulas confingunt huic commento statuminando. Unam; cum *Josephi* fratres, eo agnito, redierunt in terram *Chanaan*, *Nephthalim*, ut erat fratribus expeditior, eos prævenisse, & *Jacobo* primum nuntiasse *Josephum* adhuc esse in vivis. Quale nihil in *Mose* habetur: sed in genere, illos, ex *Ægypto* reduces, patri nuntiasse quidquid de *Josepho* didicerant, *Gen.* 45. vers. 26. Alteram pluribus explicat *Rabbi Eliezer* Capitulo trigesimo nono. Summa est, tum cum *Joseph* ex *Ægypto* cum fratribus in *Judæam* ascendit, ut patrem sepeliret in spelunca duplici, seu *Macpela*, prope *Hebronem*, tam pio consilio *Esavum* se hoc prætextu opposuisse, quod sua esset spelunca *Macpela*. Quem ut refellerent, *Nephthalim* missile in *Ægyptum*, ut inde afferret emptionis instrumentum, ex quo *Esavum* appareret spelunciam illam *Jacobo* vendidisse: eumque hoc iter brevissimo tempore confecisse. De qua narratione ne γῦ quidem habet *Moses Geneseos* capite quinquagesimo, ubi de *Jacobi* sepultura prolixè agit. Neque verò id certius est, *Nephthalim* fœcundia sermonis fratribus præpolluisse, aut linguam habuisse חלי כדובשא *dulcem ut mel*, quomodo habet *Jerosolymitana* versio. Quis enim hoc docuit illos Interpretes, veteres quidem, sed tamen *Nephthali*, *Jacobi* filio, juniores annis ferè bis mille? Sunt, qui ex hoc loco concludunt, non tam ipsum *Nephthalim*, quam in genere *Nephthalitas* aliis *Judæis* fuisse diserciores. Quod ipsum vix concesserim; cùm in ea tribu nullæ fuerint Scholæ celebres, nec ulla insignis urbs, nec *Prophetarum* quisquam legatur inde ortum duxisse. Frustra apud *Hieronymum Hebræi* objiciunt Scholam *Tiberiadis*. Ea enim in *Zabulonis* sorte fuit, non in sorte *Nephthali*, & erecta est postremis sæculis: quibus *Galilæa*, quam olim illæ tribus occupaverant, sermonis fuit ita impuri, ut incolas eo nomine *Jerosolymitani* deriserint. Quod multis probat doctissimus *Buxtorfius* ex *Talmudico* Tractatu *Erubin*, cap. 5. fol. 53. a. b. At *Nephthalita* fuit, inquiunt, *Barach*, dux fortissimus, qui profligatis *Sisara* copiis, unà cum *Debora* cecinit insigne carmen *invenuos*, quod hodieque legitur *Judicum* capite 5. Quasi sequatur *Nephthalitas* sermonis elegantiæ maximè studuisse ex hoc uno carmine, cujus auctor non fuit *Barach*, sed *Debora* Prophetissa, oriunda ex tribu *Ephraim*. Itaque vel quomodo impletum fuerit hoc vaticinium nos prorsus latet, vel aliud sonant *Jacobi* verba, quàm quod vulgò putatur. Et verò, si punctis abessent, diversissimus posset ex iis sensus erui: hic puta, *Nephthali est ut arbor fœculosa, edens ramos pulchritudinis*, id est, egregios & speciosos. *Arbor* dicitur אלה vel אילה, *Jod* interto (ut in Plurali אילים. *Esa.* 1. *vers.* 29. & אילי *Es.* 61. *vers.* 3.) & in Regimine אילת. Et שלחות, *Esa.* 16. *vers.* 8. sunt *fœculi*, vel *propagines*, à Singulari שלוחה. Ergo אילת שלוחה, reddi queat *arbor fœculi*, id est, *fœculosa*. Et אמרי שפר, erunt *rami pulchritudinis*, si אמר, sit pro אמרי, suppresso *Jod* quiescente: ut in נזריה, pro נזיריה, *separationes ejus*, Levit. 25. vers. 11. ושלשים, pro ושלישים, *& tertius*, Gen. 6. vers. 16. וסרסים, pro וסריסים, *& eunuchos*, Jer. 41. vers. 16. &c. Itaque, si puncta demas à *Masorethis* non semper commodè addita, nihil obstabit, quominus *Jacobi* verbis congruat versio, quam diximus. Quo posito, causæ non deerunt, cur ea receptæ sit præferenda. In recepta, *Nephthali ut cerva emissa, dans eloquia pulchritudinis*, duo hemistichia inter se non cohærent, cum cervæ proprium non sit pulchrè eloqui: imò neque constat satis quid sit *cerva emissa*; quia cerva semel capta non solet emitti. At, si vertas quomodo diximus, *Nephthali ut arbor fœculosa* (vel, *patula*; *& ramosa*) *edit ramos pulchritudinis*, id est, *pulchros & eximios*, omnia bellè quadrabunt. Præterea cum dici vix queat quid *Nephthali* simile habeat *cerva emissa*, aut cur illi tribuantur *eloquia pulchritudinis*, id est, sermonis elegantia, non erit obscurum, cur idem cum arbore ramosa & fœcunda conferatur. Ita enim sæpe fideles: ut Psal. 1. vers. 3. *Erit ut arbor plantata ad rivos aquarum.* Et Psal. 92. vers. 13. *Justus ut palma florebit, ut cedrus in* Libano *crescet.* Et Esa. 61. 3. *Vocabuntur arbores justitiæ, & plantatio Domini*, &c. Jer. 17. vers. 8. *Similis erit arbori plantatæ prope aquas, & juxta decursus aquarum mittenti radices suas.* Sed nihil opus est exempla hujus similitudinis aliunde congerere, cùm dicat *Jacob* versu statim sequente, *Ramus fœcundus* Joseph, *ramus fœcundus secus fontem. Nephthali* porro ramosæ & fœculosæ arbori similis fuit propter fœcunditatem: cujus ratione licet cesserit fratrum nonnullis, tamen prodigiosum id fuit, quod cùm nonnisi quatuor liberos in *Ægyptum* deduxisset, *Gen.* 46. *vers.* 24. in exitu, post annos duntaxat ccxv, censita sunt in illa tribu virorum, qui viginti annos excesserant, plus quinquaginta millia, *Num.* 1. *vers.* 41. 42. Quid quod ex iis orta creditur in ultimo Oriente *Nephthalitarum* magna gens, de qua *Agathias* libro quarto? Alii *Euthalitas* scribunt. Vide *Procopium* libro primo *De bello Persico*, *Simocattam* libri quarti capite decimo, & libri septimi capite septimo, *Priscum* in *Gothicis*, *Cedrenum*, *Nicephorum*, &c. & è recen-

centioribus *Schickardum De Regibus Peeficis* pag. 131. &c. ubi multis contendit hos *Nephthalitas* eſſe *Judæorum* reliquias de tribu *Nephthali*, quos *Tiglath Pileſer Aſſyrius* in ea loca traduxerat, 2 *Reg.* 15. *v.* 29. Potuit etiam *Nephthali* fœcundæ arbori comparari ratione ſortis illi conceſſæ. Ea enim in ſolo fuit longè fertiliſſimo. Quo *Moſes* reſpiciens de *Nephthalitis* hoc oraculum edidit *Deut.* 33. verſ. 23. Nephthali *beneplacito ſatur erit, & plenus benedictione Domini.* Ut res pateat magis, *Joſephus* audiendus eſt in *Galilæa* deſcriptione, cujus magna pars *Nephthalitis* obtigerat. Πίων τε πᾶσα, inquit, (*a*) καὶ ἔυδεν@, καὶ δυσθρέπτοις ναρκᾶν τοῖς καταφυτ@, ἀς ὑαὶ τῆς ἰυπαθείας ἀρτεχαλέα δια καὶ ἡ ἄκιτα γῆς Φιλότιμον· ἀρτεχθῆν γὰρ ὑαὶ τ ἐπιτήδια πᾶσα, καὶ μήν@ αὐτῆς ἴδιν ἀεχὸν· ἀὸὲ καὶ πόλεις πυκναὶ, καὶ τὸ τ κώμων ἀλλήλ@ πανταχῆ ἀεληνέναι δοκεῖν διὰ τὸ ἐυθηνίαν· ὡς τὸν ἐλαχίσην ὑπὲρ πεντακοσίους πρὸς τοῖς μυρίοις ἔχειν ἐνοίκους. *Tota pinguis & fertilis eſt, & omnium generum arboribus conſita, ut etiam agricultura maximè ſtudioſum ubertate ſuâ provocet. Tota igitur ab incolis eſt exculta, neque illius pars ulla vacat. Quin & civitates ibi crebræ ſunt, & pagorum multitudo propter fertilitatem ubique populoſa: ita ut illorum minimus ſupra quindecim millia colonorum habeat.* Porro, ut idem in *Vita ſua* ſcribit pag. 1017. Διανέμεται καὶ τέταρσι κατὰ τὴν Γαλιλαίαν οἵδε ἀελεῖς, καὶ ὑῶμαι. *In* Galilæa enim *ſunt urbes, antpag.* Unde ſequatur *Galilæam* habuiſſe à tribus ad quatuor incolarum milliones. *Millionem* barbare voco χιλιάδα χιλιάδων. Neque nova videri debet interpretatio, quam affero: cum etiam è Veteribus nonnulli *Nephthalim* animadverterint cum arbore conferri ratione fœcunditatis; licet *Hebræa* verba ſolum ex parte expreſſerint. In his *Græci* Interpretes, Νεφθαλὶ ἐλαχ@ ἀνομάσθη, ἐαυδὶς ἐν τῷ γενομένῳ καλ@, id eſt, juxta *Hieronymum*, Nephthali *virgultum reſolutum, dans in generatione pulchritudinem. Arabum* unus MSS. in *Suecia*,

نتفالي شجرة منعمة تعطي ثمرة حسنة

Nephthali, *ea arbor egregia, quæ bonum fructum affert.* Onkelos, נפתלי בארעא טבא יתרמי שרביא ואסחנתיה תהא כעברה פירין Nephthali, *in terra optima cadet ſors ejus, & poſſeſſio ejus erit fructifera.* Hæc de illo loco plus ſatis.

Tamen, antequam diſcedam è regione *Nephthalitarum*, conabor ſolvere quæſtionem *Geographicam*, quæ Interpretes multum exercuit. *Nephthalitarum* tribui dicit *Moſes* Deut. 33. verſ. 23. ים ודרום ירשה *Occaſum & Meridiem poſſide.* At illa tribus Ortum potiùs & Aquilonem occupavit in *Galilæa ſuperiore* circa *Jordanis* fontes. *Joſephus Antiq.* lib. 5. cap. 1. τὰ δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τετραμμένα μέχρι Δαμασκοῦ πόλεως, καὶ τῆς Γαλιλαίας τὰ καθύπερθεν Νεφθαλίται παρέλαβεν, ἕως τ Λιβάνου ὄρους, καὶ τ ἐ Ἰορδάνου πηγῶν. *Quæ verò ad Orientem ſpectant uſque ad* Damaſcum *urbem, & Galilæam ſuperiorem*, Nephthalitæ *occupaverunt, uſque ad* Libanum *montem, & Jordanis fontes.* Videtur igitur *Moſes* locâſſe *Nephthalitas* planè in contrario ſitu. Vulgò reſpondetur *Nephthalitas* fuiſſe *Phœnicibus* conterminos, à quibus comparare potuerunt quidquid mercium afferebant ex Meridie & Occaſu; atque eà ratione Meridiem & Occaſum poſſidere. Quod quàm frigidum ſit nemo non videt. Sic enim non minus Ortum & Aquilonem poſſedíſſent, unde merces æque potuerunt advehi à *Phœnicibus*, & à *Nephthalitis* comparari. Præterea *Nephthalita Phœnicum* non attingebant, ſed tres aliæ tribus; nempe *Aſer*, *Iſachar*, & *Zabulon*, de quo diſertè *Jacob* Gen. 49. verſ. 13. Zabulon *in littore maris habitabit, & in ſtatione navium, & latus ejus verſus* Sidonem *erit.* Itaque his tribubus id conveniſſet potiùs, quam *Nephthalitis*, quos à *Phœnicibus Aſeritis* ſemovebant. Aliud igitur reſpondendum, nempe quæ de *Nephthali* habet *Moſes* cum iis eſſe conferenda, quæ de *Dane* dixerat verſu proximè antecedente, *Dan eſt ut catulus leonis, qui è Baſane inſilit.* Quod de *Danitis* dici docuimus, (*b*) qui ab uno *Judæa* extremo ad alterum, tanquam ſaltu, progreſſi, *Laiſam* urbem occupaverant ad *Jordanis* fluvii fontes quam de ſuo nomine poſtmodum *Danem* appellaverant. Non igitur totius terræ *Chanaan*, ſed horum *Danitarum* reſpectu, *Moſes* prædicit fore; ut *Nephthali* poſſideat ים ודרום *Occaſum & Meridiem*, aut potius *mare & Meridiem.* Id enim propriè ſonat *Hebræum* ים. Et vero à Meridie urbis *Dan* uſque ad *maro Tiberiadis* extendebatur *Nephthalitarum* portio. Proinde tres *Chaldæi* Interpretes ימא דטבריא *more Tiberiadis*, vel, quod idem eſt, ים גנוסר aut ימא דגנוסר *more Geneſareth* hic intelligunt. Lacus enim ab *Hebræis maria* nominari nemo eſt, qui neſciat.

Quàm eſt obſcurum & incertum, cur *Nephthali* à *Jacobo* conferatur cum *cerva emiſſa*: tam clarum eſt, cur uxor, viro ſuo grata & accepta, vocetur à *Salomone* Prov. 5. v. 19. אילת אהבים ויעלת חן, *Cerva amorum, & ibex gratia. Cerva amorum* eſt *cerva amabilis*: & *ibex*, vel *rupicapra gratia*, id eſt, *gratioſa & venuſta.* Quibus Epithetis quorſum inſigniantur hæ feræ, nemo rogabit, qui viderit. Nam in pilis, & toto filo corporis aliquid habent, quod miré placet. Et Veteres imprimis his maximè delectati ſunt. Proinde cervos, & hinnulos, ferâſque alias congeneres olim in more fuit non ſolum alere ſummo ſtudio, ſed & lavare, & pectere, ſertiſque ornare, aut torquibus, & monilibus. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos* de cervo *Sylvia*,

Cervus erat formâ præſanti, & cornibus ingens, &c.
Aſſuetum imprimis ſeror omnis Sylvia *curâ*
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis,
Pectebatque feram, puroque in fonte lavabat.

Ovidius de cervo *Cypariſſi Metam.* lib. 10. Fab. 3.

Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant terети gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur, parilique aure aurea pendent
Auribus & gemmis circum cava tempora bacæ.

Item,

Gratus erat, Cypariſſe, *tibi: tu pabula cervum*
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas:
Tu modo texebas varios per cornua flores.
Nunc eques in tergo reſidens huc latus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capeſtris.

Silius Italicus libro decimo tertio de *Capuana* cerva,

Cerva fuit rarò terris ſpectata colore;
Qua candore nivem, candore antiverat olores, &c.
Aurato matres aſſuetæ pectine nitem
Comere, & humenti ſurvio renovare colorem.

Cyclops ad *Galateam* apud *Theocritum Idyllio* undecimo

--- τρίφ δὲ τοι ἰσδικα ἐθρέψω,
Πᾶσας μανυοφώμας, ---

Alo tibi undecim hinnulos, torquatos omnes. Ita enim legendum, non ἀμνοφώμας, & docti pridem obſervârunt, & confirmat *Scholiaſtes* ex auctoritate veterum exemplarium. Sic quo *Anacreontis* loco pavens deſcribitur hinnulus, cum relictus eſt πεφοβημένος ἀπὸ μητρός, *à cornua matre*, Ælianus (*Hiſt.* lib. 7. cap. 39.) quosdam repoſuiſſe aſſerit ἐρίφους ἀπὸ μητρός, *ab amabili matre.* In quo numero fuiſſe inſignem illum *Zenodotum* his verbis aſſerit *Pindari Scholiaſtes* in 3. *Olymp.* Ζηνόδοτ@ ὁ μετρικὸς διὰ τὸ ἐρωτικὸν εἶναι τὰς Θήλειας πάρεα μὴ ἔχειν, ἐρίφους εἶπεν. Zenodotus *vero mutavit, ſcribendum dicens hœdos* amabilis, *quia cervorum fœminæ cornua habere negant.* Et apud *Senecam*, *De Beneficiis* libri ſecundi capite vigeſimo nono, *Queruntur quod ſolidior ſit cutis bellua, & decentior damis.* Cervam igitur, & damam Veteres decorum eſſe animal & amabile judicârunt. Idem de caprea fuit *Hebræorum* judicium, cujus *Hebræum* nomen צבי *ſignificat*

(*a*) *De Bello Jud. l.* 3. *c.* 2.

(*b*) *Lib.* 5. *c.* 2. *p.* 738. *Conf. lib.* 18. *c.* 3. *ſect.* 2.

à decore ſumptum. Ut de *Capritis* taceam, quos mares quidem à capreis mactare & comedere nulla vetabat religio: at iidem fœminas colebant & conſecrabant, eas in deliciis *Iſidem* habere perſuaſi. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23. Σέβουσι δὲ ἄρα οἱ Κορυτῆται καὶ θηλείας δορκάδας, καὶ ἐνθυμοῦνται αὐτάς. Τὰς δὲ ἀρρένας κατεσθίουσιν, ἀθυμίᾳ δὲ οὐκ ἂν τὰς θηλείας φάγοις. Sic *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 98.

Deliciam parvo donabis dorcada nato.

Et de bubalo, quod dorcadi congener eſt animal, *Oppianus Cynegeticôn* libro ſecundo,

Ὄμμασιν αἰγλήεις, ἠυκὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι, *Oculis eſt ſplendidus, calore amabilis, aſpectu lætus. Arabes* quoque, ut formam alicujus commendent, illum eſſe dicunt ازهي من الوعل *pulchriorem ibice.* Ita *Damir.* Eodem videtur id poſſe referri, quod capreæ hinnulus غزال *gazal Arabicè* dicitur (vulgò *gazella*) ut *Hebraicè* עזל in *Pomario*, & *Chaldaicè* אורזיל inſerto R, ut paſſim, & primâ Gutturali *Ajin* in *Aleph* mutatâ. Videtur enim nomen ab amore ſumptum. Nam غزل *gazala*, ſignificat *aliquem amatorio ſermone demulcere.* Et الغزل *algazlo* eſt *de amore ſermo, vel carmen:* & اغزل *agzalo* eſt *qui hujuſmodi ſermones apprimè callet.* Unde *Tograi* in Carmine, cui titulus لامية العجم *Lugdum Batavorum* edito pag. 5. ſummâ,

ولا أخل بغزلان أغازلها ۞

Neque daſinam blandis amorum ſermonibus ea demulcere. Plura de hoc argumento vide in *Antonii Thyſii Miſcellaneis*, qui docti & pii patris filius eſt non degener.

Paſſim etiam in *Canico* Sponſus *capreæ* comparatur, & *hinnulo cervarum.* Idque ratione formæ, ut multi volunt; quia de eodem Sponſo dicitur *Pſ. 45. verſ. 3. Filiorum hominum pulcherrimus es.* Et in hoc ipſo *Canico* capitis quinti verſu decimo, &c. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, &c. *Caput ejus aurum optimum, cincinni ejus criſpi, & nigri ut corvus, oculi ejus ut columbarum*, &c. Denique *totus eſt deſiderabilis.* Legenti tamen attentius *Canici* loca, quibus Sponſus *capreæ*, aut *hinnulo* dicitur eſſe *ſimilis*, aliud apparebit, neque tam formam reſpici, quam in iis exequendis, quæ ſunt ſui decreti, improviſam celeritatem. Sed de cervorum tam in curſu, quam in ſaltu agilitate propè incredibili, ſuo loco (*c*) jam actum.

(*c*) *Lib. 3. c. 17. pag. 882. lin. 60 &c. ſqq. & Lib. 2. Cap. 2. 7. & 3. 5.*

Quod pene omiſeram, etiam ad caprearum & cervarum commendationem id pertinet, quod per eas Sponſus adjurat *Jeroſolymitanas* virgines: (*d*) *Adjuro vos*, inquit, *filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervas agri.* Rogare enim & adjurare ſolemus per ea, quæ ſunt charillima. Ita *Dido* libro quarto *Æneidos*,

— per ego hæc lacrymas dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſera nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, &c.

Itaque in ruſtico Dramate, cum Sponſus comites adjurat per capreas & cervas agri, his valde delectari innuit eos, qui ruſticum vitæ genus eligunt. Proinde apud ſummum *Poëtam* cervus, fortuito ſaucius, fuit prima occaſio tumultus inter *Latios* ruſticos & *Trojanos* concitati. Et *Macrobium*, qui hanc belli cauſam deridet, ut levem nimis, *Saturnalium* libri quinti capite decimo ſeptimo, *Pontanus* ex profeſſo refellit. Cæterum *per cervos & capreas adjurare*, nihil aliud eſt, quam orare & deprecari. Quippe vox *adjurandi*, ſi propriè ſumatur, ut jurare non licet niſi per ſolum Deum, *Deut. 6. v. 13.* ita nec adjurare. Ideo *Gen. 24. v. 3. Abraham* ſervum ſuum adjurat per Dominum, Deum cœli & terræ. Quæ ſolum obiter hic attingimus, quia ſunt alterius loci.

(*d*) *Cap. 2. 7. & 3. 5.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

Probatur אקו *akko* Hirci ſylveſtris eſſe ſpeciem.

Quidam ridiculè pro ave ſumunt. איקא ika, *vel* ikka *Talmudicus* hircus. *Forte pro* אנקא *a clamore. Capra clamoſum pecus.* عناق anak *Arabicè* capella. Capellæ poſt camelas, *Proverbium* Arabicum. Mambrinæ *capra lotis auribus equitantur. In* Circenſibus *pueri hirco ſe equitabant. Quid ſit* — ab hirſuta jaculum torquere capella.

Aliud agebant *Rabbini* duo, *Mardochæus, & Pomarius*, cum אקו *akko*, Hebræis שָׁפָן שֵׁם, *nomen avis* eſſe ſcripſerunt. Cum *Deut. 14. v. 5.* quo loco ſolum extat, aperte cenſeatur inter beſtias quadrupedes, quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. *Græci* & *Vulgatus* explicant τραγέλαφον *tragelaphum*, id eſt, *hirco-cervum*; de quo animali agetur in libro *De fabuloſis. Syrus*, & *Chaldæus* tres יעלא, vel יעלין, ut *Arabes* quatuor الوعل & *R. Selomo* אשתין בוק *Eſſain boc*, id eſt, *ibices.* Kimchius תיש הבר, *hircum ſylveſtrem:* Itali *camozzo:* Et Galli *chamois*, id eſt, *capream.* His omnibus id commune eſt, quod אקו *akko*, aut *hirci* ſpeciem eſſe volunt, aut aliquid commune habere cum hirco.

Id à vero non abhorrere ſuadet, quod etiam *Talmudicus* אקא *akka*, vel איקא *ikka*, eſt *hircus*, & איקא שליפא, *hircus avulſus*, ſeu *caſtratus*, id eſt, caper. Adeoque videtur איקא *ikka* per ſe pro *capro* ſumi: ut cum *Hebræi* dicunt רבשר של איקא טובה מכרתא *carnem ikka* (id eſt, *capri*) *præſtantiorem eſſe* carne *hirci.* Hæc omnia in *Aruch*, ubi איקא שליפא, pro *hirco avulſo*, ſeu *caſtrato* citatur ex *Talmudicô* Tractatu *De Sabbatho* cap. 23. fol. 152. a. in *Gemara.* Sed hodie aliter legunt, nimirum עיקרא שליפא: & in margine עקרא שליפא, quod *Gloſſator* explicat שה שביציו עקורין ונתוקין *pecudem, cujus teſticuli exſtirpantur & avelluntur.* Hujus igitur loci duplex lectio. Verum prior eſt præferenda, cum quia eſt antiquior, tum quia in poſteriore hoc abſurdum eſt, quod Adjectiva duo ſynonyma jungit ſimul abſque Subſtantivo nomine. Idem enim ſunt עקרא, & שליפא. Proinde איקא in עקרא, vel עקירא videntur ii mutâſſe, qui neſciebant quid eſſet איקא, quæ vox parum eſt uſitata. Porrò איקא *ikka*, & אקו *akka* palàm ſunt Conjugata Nomina, nec niſi forma differunt. Itaque ut איקא ikka *vulgarem*, ita אקו akko *ſylveſtrem hircum* ſonat. Aliud hujus formę nomen *Kimchius*, nullum exhibet in ſuo *Michlol*, in capite *De formis Nominum.* Mihi tamen duo occurrunt: עכו *Accho*, id eſt, *Ptolemais*, Jud. 1. verſ. 31. & כרו *maddo*, *ſuandæ*, *penulæ militaris*, *Perſis* etiam in uſu, unde Plurale מרויהם *penulas earum*, 2 Sam. 10. verſ. 4. Videtur אקו *akka*, dici pro אנקו *anko*: & איקא *ikka* pro אנקא *inka*, literâ *Nun* abſorptâ in puncto *Daghés*, ut in חמה, & עים, & חזיר, & קפוד, & עכביש, in quibus *Nun* latere in puncto *Daghés Arabicus* ſermo nos docet. Sic אקו *akko* fiet ab אנק *anak*, id eſt, *clamare*, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Proinde *Philoſophus* in *Phyſiognomonicis*,

Ὅτι

Ὅσοι δὲ φωνὴν ὀξὺ, καὶ ἰκκαγγὸς, μᾶλλον ἀναφέρεται ἐπὶ τὰς αἶγας. *Quicunque vocis ſonum acutum & clamoſum emittunt, pro veſanis habentur, & referuntur ad capras.* Itaque etiam ab eadem Radice אנק *anak*, literis *Aleph* & *Ajin* permutatis, quod perſæpe fit, *Arabicè* عناق *anâk* eſt *capella*. Alcamus, عناق الانثي من اولاد المعز Anâk, *fœmina ex capra ortuſve*. Hinc *Damir* capite *De gazal*, vulgo *gazella*, id eſt, *Capreolo*: وفي الغزال ما في الصّغار من اولاد المعز فان كان ذكرا فجري وان كان انثي فعناق *Etiam* gazal *dicitur capra fœtus, dum parvus eſt*: &, *ſi fœtus, vocatur* جري *gedi* (id eſt, *hœdus*:) &, *ſi ſit fœmina, vocatur* عناق *anak*, (id eſt, *capella*.) Proinde *Achmed*, filius *Arabſæ*, in *vita Timuris*, ſeu *Tamerlanis*, paginâ ſextâ, poſtquam eum adhuc pauperem emiſſe dicit راس ماعز *caput capræ*, id eſt, capram unam, quam pro munere cuidam offerret, addit: وقد ربط بطرف حبل عنق ذلك العناق وربط عنق نفسه بطرف الاخر من ذلك الوثاق *Et cum ligaſſet extremum funem collo hujus* anak, *ſeu capellæ, proprio collo ligavit alterum extremum hujus vinculi*. A Singulari عناق *anâk* Plurale eſt عنوق *unouk*. Unde Proverbium elegans apud *Arabes* ratione Paronomaſiæ, العنوق بعد النوق quaſi dices, *Unouk poſt nouk*, id eſt, *Capellæ poſt camelas*, cùm quis ex lauta fortuna in deteriorem ſortem incidit. *Romanâ* linguâ dixeris *Ab equis ad aſinos*. Hujus Proverbii meminere *Damir* & *Micanus*, qui eo ſignificari ſcribunt الضيق بعد السعة *anguſtiam poſt copiam*. Sive in camelis fœminis & capris hoc ſolum ſpectes, quod utræque mulgeantur, ſed illas multo uberius: ſive ut jumenta conteras, ita ut Proverbium eos feriat, qui, cùm camelis ſolerent vehi, tandem eo paupertatis redacti ſunt, ut capræ inſidere ſatis habeant, vili jumento, nec ad vecturas nato. Nam, ut hoc obiter doceam, *Orientales* capras quaſdam habent longis auribus, quibus pro jumento utuntur ſortis tenuioris homines. Vulgus *capras Indicas*, Libes *Adimain* vocant, Ægyptii *Mambrinas*, tanquam ex monte *Mambre* prope *Hebronem*. Sylveſtres enim & montanæ ſunt, ſed facilè cicurantur. Has deſcribit *Philoſophus Hiſtoria animalium* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς ὑγρὰς ἔχει τὸ πλατὺ πάχος· τὰ δὲ ὄτα αἱ αἶγες ἐπίλαμπες, καὶ παλαιστὴν· καὶ ἔνιαι σπιθαμὴν τὰ ὄτα κάτω ἀπηνθοι. *In* Syria *oves caudas habent cubito latas; capræ verò aures dodrantis, & palma longitudine: quibuſdam etiam inferne inter ſe coëunt*. Illas porro inequitari nos docent recentiores, ut Scriptor *Italus* apud *Geſtorum in Terra Sancta deſcriptione*. *Capræ* Mambrinæ *in regione* Damiata *dicta ferè equitantem, ſellam, frenum, & cætera, quibus equi inſtrui ſolent, admittit*. Et Leo Africanus, *Ego quandam juvenis fervore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam milliaris partem delatus fui*. Sic capris ad eſſedum junctis nonnulli geſtabantur. *Martialis* libri quarti *Epigrammate* 52.

Geſtari junctis niſi deſinis, Hedile, *capris*.

Et in *Circenſibus* pueri hircos equitabant phalératos & capiſtratos. *Anyte Anthologiæ* libri primi capitis tri-geſimi tertii *Epigrammate* vigeſimo octavo,

Ἅτινα δὴ τοι παῖδες ἴσι, τράγοι, Φαιπόδεντα.
Θέντες, καὶ λασίᾳ Φοιβὰ περὶ σώματι,
Ἵππια παίδευσιν Θεῖ περὶ ναὸν ἄθλα,
Ὄφρ' αὐτὸς φορέῃς ἅπια τερπομένους.

Purpureas habenas, ô hirce, pueris tibi imponentes, & capiſtrum circa oris ſurſutum, prope Dei templum ludunt equeſtria certamina, ut ipſos portes blandè exhilaratos. Quale eſt, quòd in primis militiæ rudimentis tyrunculi, capris inſidentes, jaculari diſcebant. Quo pertinere videtur *Juvenalis* locus πολυθρύλητον *Satyrâ* quintâ,

Qui tegitur parmâ & galeâ, metuenſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta jaculum torquere capella.

CAPUT VIGESIMUM.

Probatur דישן *diſon* eſſe *Pygargum*, vel *Tragelaphi* genus.

Pygargus aquilæ genus, item dama, aut capra, ab albis natibus dictus. Hebraicè דישון diſon *à cinereis maculis circa ilia. Aut* דישון diſon *eſt* Alberti *tragelaphus dorſo cinereo*. Arabicè يعفور *à colore terræ. Ad* diſon *alludunt Chaldæum* דיצא ditſa, *Laconicum* δίζα, *Arabicum* دهسا dehſa, *Africanum* addace. *Biſontes animal planè diverſum, contrà quàm putavit* Arias. *Biſontes* Germanicè biſont. *Non dicuntur à* Biſtoniis. *Varia verſiones vocis* דישון.

Πύγαργος, *pygargus*, aquilæ genus eſt *à candicante cauda* ſic dictæ: cujus meminere *Ariſtoteles, Plinius, Heſychius, Suidas*. Sed & pygargus eſt inter damarum, aut caprearum genera. Sic *Herodoti* libro quarto inter animalia, quæ habent paſtorales *Afri*, cenſentur πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιος, *pygargi, capreæ, & bubali*. Ælianus *Hiſtoria animalium* libri ſeptimi capite decimo nono, Ἄτολμα δὲ πάντων, καὶ πρίκες, καὶ ζόρκες τε, καὶ πύγαργοι. *Timida autem animalia ſunt hinnuli, & cervi, & capreæ, & pygargi*. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio, ut capras probet in plures ſimilitudines transfigurari; *Sunt caprea, ſunt rupicapræ, ſunt ibices*, &c. *Sunt & oryges*, &c. *Sunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſiceroteſ, multaque alia haud diſſimilia. Sed illa* Alpes, *hæc tranſmarum ſitus mittunt*: id eſt, *Numidia*, & *Africa*. Juvenalis *Satyrâ* undecimâ,

Summus eam magno lepus, atque aper, & pygargus.

Ad quem locum *Scholiaſtes* vetus, *Pygargus fera eſt ſpecie cervi, quæ terriores partes albas habet. Ideo & pygargus* Græcè *dictus eſt, quia* Græcè nates πύγη *dicuntur*. *Apronius* quoque in *Canticum* libro quarto capreas cum pygargis confundens, *Caprearum poſterior pars candorem demonſtrat*. Et *Bellonius Obſervationum* libri ſecundi capite quinquageſimo primo, in *gazella Arabica* deſcriptione, *Nates ut in dama albeſcunt*. Hujus animalis alioqui rara mentio apud Veteres, niſi quod *Deut.* 14. ℣. 5. πύγαργον in *Græca* verſione, & in *Vulgata pygargus* legitur pro *Hebræo* דישון *diſon*. Non tamen *ab albo colore*, ſed *à cinereo* דישון *diſon* dicitur. Nempe *Hebraicè* דשן *deſen* eſt *cinis*. Et cinis ad nigrum vergit potiùs: unde eſt, quòd, N & M permutatis, دسمة *duſma* definitur ab *Arabibus color cinereus ad nigrum vergens*. Et cinerem *atrum Poëtæ* vocant. *Virgilius* libro quarto *Æneidos*,

Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat.

Sed poteſt idem animal eſſe πύγαργον, id eſt, *natibus album*, & alibi cinereum, quomodo pygargus definitur

à *Bellonio*, quamvis ſub *tragelaphi* nomine. *Tragelaphus*, inquit, *quoad pilos ibicem refert, ſed barba caret. Cornua ei caprinis ſimilia, ſed aliquanto retorta, ſicut arietis*, &c. *Crura ejus albicant, ventris ſimilia. Cauda nigra, coxæ ſub cauda alba ſunt.* (Vides, Lector, deſcribi pygargum.) *Pili armorum & pectoris longi & nigri ſunt, cum duabus maculis CINEREIS utrimque adjunctis.* Ab his cinereis maculis, *Hebræis* דישון, quaſi στιγματίας, aut στιγματιὰς, dici potuit, quomodo *Græcis* πύγαργος ab albis natibus. Vel דישון eſt verus tragelaphus, de quo *Agricola*; *Cervinus ipſi color inſidet, ſed admiſtis NIGRESCENS; unde nomen* Germanicum *traxit: verumtamen ſuprema dorſi pars CINEREA eſt, ventris SUBNIGRA, non ut cervi candida.* Et Geſnerus, *Tragelaphus* Germanis *à ſemi-uſti lugis colore* brandhirſch *nominatur. Hoc in* Miſenæ *ſaltibus* Bocmiæ *victimis capitur.* Sed & in *Syria* γίνονται καὶ τραγέλαφοι, ut ſcribit *Diodorus* libro ſecundo, ita ut potuerint noti fuiſſe *Hebræis*, & voce דישון ſignificari. Etiam ad cinereum colorem proximè accedit *juphour*, capreæ genus in *Arabia* coloris terreni. Ita habet *Alcamus*, اليعفور ظبي بلون الترآب Aljuphouro, *caprea coloris terra.* Unde illi nomen; nam يعفر *pulverem* & *terram* ſonat tam *Arabicè*, quam *Hebraicè*.

Ad *Hebræum* דישון *diſea* videntur aliquo modo alludere *Chaldæum* דיצא *diſa*, pro *rupicapra*; *Lacedæmonium diza*, pro *capra* in *Heſychio*; Arabicum دهسا *dehſa*, capræ Epithetum in *Alcamus*, quæ ex rubro nigricat; & *Africanum addaſe*, pro capra ſtrepſicerote in *Plinio*. Sed diverſæ ſunt origines. Nam à *cinere* eſt דישון *diſea*; à *ſaltu*, vel à *tranſigendo* potius דיצא *diſa*; à *terra* cujuſdam *colore* دهسا *dehſa*; *Addaſe* unde fiat neſcio, neque *diza*, niſi ſit דיצא *diſa*.

Penè omiſeram *Aria* conjecturam de hac voce. *Diſon*, inquit, *hæc forſitan fera eſt, quam* Romæ biſontis *nomine, ſive* diſontis *in ludis ſpectatam legimus.* Martialis *in* Amphitheatro,

„*Illic ceſſit atrox bubalus, atque biſon,*

Vel D *in* B *mutato, vel Librarii vitio.* Itane verò? Librarii vitio? Ergò idem *Martialis* etiam in hoc verſu corrigendus libri primi *Epigrammate* 105.

Torpes eſſeda quod trahunt biſontes.

Et in iſto libri noni *Epigrammate* 58.

Non raſum caveâ latus biſontis.

Et *Seneca* in *Hippolyto*, verſu 64.

Tibi villoſi terga biſontes, &c.

Et *Pauſanias* in *Phocicis*, & *Plinius*, & *Solinus*, & *Dion*, & *Xiphilinus in Severo*, & *Oppianus*, qui βίσωνα, aut *biſontum* meminere, nunquam *diſontum*. Verum, ut *Oppianum* ſcias non ſcripſiſſe *βίσωνας*, ſed *βίσωνα*, ipſum audi:

Ἔστιν ἀμαιμάκετον φαίνοις ταύρωνι γένεθλον,
Τὸν καλέουσι βίσωνα, ὑπὸ πάτρης τελέθειρα
Βιστικὸν θρέψασα. —

Eſt etiam in truculbus tauris genus acre, biſontes. Indigitant, illis Thracum *quia* Biſtonis *ortum Terra dedit.* —

Certè *diſonas* à *Biſtoniis* deducere ſit planè ridiculum, ſed neque probo, quod *biſontum* βίσωνα vocabulum inde deducit *Oppianus*; cùm ex *Alberto* didicerim biſent olim apud *Germanos* commune fuiſſe nomen uris, bubalis, & cæteris id genus. *Uri*, inquit libro vigeſimo ſecundo, *quos nos* Germani biſent *vocamus.* Item, *Inveniuntur in genere boum nigri, magni, qui à quibuſdam vocantur* bubali, *& apud* Germanos biſent. Enipſiſſimum *biſontis* nomen, quod à *Romanis* & *Sequanis* acceptum, *Romani* ex genere ad ſpeciem tranſtulerunt. Jam ex *Hebræo diſon Scythas* feciſſe *viſent* ne *Arias* quidem dixerit. Ut taceam *Arctonum* animal non rectè ab illo numerari in *Judæorum* cibis.

Jam, ſi fas ſit licere aliorum interpretamenta, דישון *Samaritanus* reddit ΔΙΣΩΝ *datis*. Orygem eſſe ſuſpicor *à configendo* ſic dictum. Nam דיצן *Chaldæis* eſt *configere*. *Arabes* duo editi الاروي id eſt, *feminam ibicis*. Alii duo inediti رئم ut *Syrus* ڕئما & *Chaldæus* דיצא, vel דיכנין, de qua voce multa dicentur infrà.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Etſi זמר *zemer*, à pleriſque reddatur *Camelo-pardalis*, eſſe potius *Capreæ* genus à *ſaltu* ſic appellatæ. Multa obiter de Camelo-pardali.

זמר zemer, *pleriſque* camelo-pardalis. *Ejus deſcriptio ex* Arabibus. *Ad eam generandam tria animalia concurrere fabuloſum.* زرافة zurapha Arabicè *ab amplitudine paſſus. Cur veteres* Æthiopes rabin *vocaverint, & recentiores* zirath-karchin. Romani *ovem feram. Ejus blaſphemum cognomen apud* Arabes. *Docti viri Epiſtola de camelo-pardali ad* Laurentium Mediceum *addu&ta* Anno 1487. *Cauda huic neque bubuli, neque* ἐλάφου cervina, *ſed* ἰλάχνα, *qualis capreæ. Cum negligentia ſuccurſantem equites aſſequi non poſſunt. Ejus cornua, vel tubercula verius, Veteres latuiſſe: nempe ad* Oppianum *uſque, qui hæc notavit primus omnium. Inceſſus varié à variis deſcribitur. Nullum animal mutus. Proceritas quanta. Eſum ejus* Arabes *plerique vetant. Naſcitur ad* Auſtri *cornu nata vàs levantina. Nullus extra primum climα. Ariſtoteli ignota.* Agatharchides *primus meminit ſub* Ptolemæo VI. *Sub dilatore* Cæſare Romæ *primum viſa. Hinc collige* Moſi *fuiſſe ignotam*; & Judæis *omnibus ante* Alexandrum: *nec fuiſſe opus, ut ejus animalis eſus illis permitteretur, cujus nullum uſum habuerunt. Aliud igitur fuit* زمر zemer, *nempe* capreæ, *vel* rupicapræ *genus ab agilitate ſaltûs ſic dictæ. Nam de caprea* زمر zamara ſalire *eſt. Barritus elephantis ſimilis balatui & zemer* Arabiæ. זמר Chaldaicè דיצא, *qua & ipſa nomen habet* à ſaltu.

Vocem זמר *zemer Deut.* 14. *v.* 5. plerique Interpretes *camelo-pardalim* reddunt. Ita *Græci*, & *Hieronymus*, & è vernaculis non pauci. Et ex *Hebræis* R. *Jonas*, & *Kimchius*, *Perſica* item verſionis auctor *Tawuſus*. Et *Arabes* editi duo, quibus زرافة *zurapha* omnino eſt *camelo-pardalis*. Sic enim definiunt *Lexicographi*, & alii, qui ſcripſerunt *De naturis animalium*. Alcamus, الزرافة دابة فارسيتها استركاوبلنكى لان فيها مشابة من البعير والبقر والنمر Zurapha eſt *animal* oſtorcaujalanca *Perſicè dictum; quia*

quia ſimile eſt camelo, bovi, & pardo. Alkazuinius,

زرافة راسه كراس الابل وقرنها كقرن البقر وجلدها كجلد النمر وقوايمها واظلافها كما للبقر طويلة العنق جدا طويلة اليدين قصيرة الرجلين

Zuraphæ *caput eſt inſtar capitis cameli, cornua ut bovis, pellis ut pardi, pedes & ungula ut bovis, collum valde longum, pedes anteriores longi, poſteriores breves.* Alii ibidem brevius, صورته بالبعير اقرب وجلده بالنمر اشبه وذنبه كذنب الظبا

Figurâ ad camelum accedit. Pelle pardo eſt ſimilis: & caudam habet capreæ. Addit *Damir*, ليس لها ركب في رجلها انما ركبتاها في يديها وانما مشت قدمت الرجل اليسري واليد اليمني بخلاف ذوات الاربع كلها فانها تقدم اليد اليمني والرجل اليسري *Genua non habet in pedibus poſterioribus, ſed tantum in anterioribus. Cùm graditur, præcedunt pes ſiniſter poſterior, & anterior dexter; contrà quàm in cæteris quadrupedibus, in quibus præcedit pes anterior dexter, & poſterior ſiniſter.* Sequitur, وفي طبعها النودد والتانس وتعتر وتبعر

* *Et è naturâ ejus eſt, ut amorem ſibi conciliet, & cicuretur, & ducì ſe ſinat, & jumenti uſum præbeat.* Item, ولما علم الله ان قوتها في الشهر جعل يديها اطول من رجليها لتستعين بذلك علي المرعي منها *Et quia novit Deus ipſam ſuſtentari ex fructu arborum, pedes ejus anteriores produxit plùſquam poſteriores, ut hâc ratione paſtum ſuum ex iis conſequeretur.* Nugatur *Ibnocholcan*, Hiſtoricus *Arabs* non incelebris, ad hujus generationem tria concurrere animalia, hyænam, camelum, & vaccam. Coire ſcilicet hyænæ marem cum cameli fœmina, & ex maris inde nati coitu cum vacca fera edi camelopardalim: atque inde dici *zurapham*, id eſt, جماعة *turmam*, quaſi ex animalium turma generetur: ſed futile hoc commentum meritò refellit *Algiabid*, *zurapham* docens animal eſſe ſui generis. A *Græcis* recentioribus ζιράφις appellatur, ab *Hiſpanis*, & *Italis giraſa*, à *Germanis*, *Polonis*, & *Hungaris* greif, paſſim detortis vocibus ex *Arabica zurapha*. Radix زرف *zarapha*, id eſt, *ampla paſſu incedere*, huic animali non malè convenit, cujus cùm ampliſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe ampliſſimos vero conſentaneum eſt. Veteres *Æthiopes*, auctore *Plinio*, & *Solino*, *Nabin* vocabant. Fortaſſe ab *Arabico* نبا *naba*, quod ارتفع *elatum eſſe*, & طلع *eminere* ſignificat. Nam, ſublato collo, ſupra reliqua animalia multum eminet. Recentiores *Amharicâ* dialecto, ut me docuit *Ludolfus* meus, *zirafh-katchin* appellant, id eſt, λιπτόμηρον, vel λεπτόκερκον: quia caudam habet tenuiſſimam præ reliquo corpore. A *Romanis* autem *ovis fera* dicebatur: *ovis* ſcilicet à manſuetudine morum, & *fera* διαφορικῶς. *Bellonius* ἐξ ἀνατομίας *Obſervationum* libri ſecundi capite quadrageſimo nono, *Animal mutum nullum eſt, eſt inſtar ovis, & quâvis aliâ ferâ gratior.* Hæc igitur nomina ſuas rationes habent. Sed tam abſurdum, quàm impium & blaſphemum eſt, quod dicturus ſum. Idem animal impuri *Arabes*, qua de cauſa ignoro juxta cum ignariſſimis, *matrem Jeſu* cognominant. *Damir* inde orditur tractatum *De zurapha* الزرافة كنيتها ام عيسي Zuraphæ *cognomen eſt mater* Jeſu.

De camelo-pardali *Græci* & *Romani* quidquid habent, quidquid etiam *Itali* Scriptores, videre eſt apud *Geſnerum*. Niſi quod illius fugit diligentiam *Antonii Conſtantii* Epiſtola ad *Galeottum Manfredum*, *Faventinorum* Principem data *Fani* XVII. Kal. *Januar.* Anno 1487. in qua accuratè deſcribit eam camelo-pardalim, quâ *Laurentium Mediceum* donaverat *Sultanus Ægyptius*, ut *Jovio*; aut Rex *Tunetenſis*, ut *Volaterrano* placet. Hæc porro Epiſtola, quia de camelo-pardali plura habet, & meliora, quam uſquam alibi reperias, ex illa non gravabor hinc inde excerpere quæ ſunt maximè inſignia. *Ora* (inquit) *Æthiopiæ, qua ad Auſtri cornu promontorium vergit* (ubi rhinocerotes, pardaleſque naſcuntur) *camelo-pardalim gignit, quam hodie vulgus* giraffam *vocat*, & Arabes *ſiraf* (imò زرافة *zurapham*, ut docuimus) *conſtat eam apud antiquos tum camelo-pardalim, tum ovem ferum ſolitam appellari, nec non ab Æthiopibus nabin: quod nomen* Albertus Magnus *corruptè* anabulam *vocans. Eſt autem hoc animal capite camelino, collo equino, pedibus, caudâ, & cruribus bubulis.* Meliùs *Arabes* illi tribuunt caudam capreæ, poſt *Oppianum*, cujus verba ſunt libro tertio *Cynegeticôn*,

Οὐρὴ δ' ἀὺτ' ἐλάχεια, θοαὶ ἅτε δορκαλίδεσσιν.

Cauda porrò parva eſt, qualis velocibus capreis. Itaque nomen *Æthiopicum* illam habere obſervavimus *à parvitate caudæ.* Tamen in *Latina* verſione doctiſſimi *Rutgerſhuſii* pro *cauda parva* legitur *cauda cervina*, id eſt, ἐλάφεια: quod mirum, cùm ἐλάχεια rectè ediderit: neque hæc cohæreant, *cauda eſt cervina, qualis capreis.* Ἐλάχεια porro pro caudæ Epitheto etiam in *Nicandri Theriacis* occurrit verſu 324. ubi de ſepedone dicit.

--- ἐλάχεια δὲ φαίνεται ἰρὴ,

parva autem apparet cauda. Et vox ſumpta eſt ex *Odyſſ.* lib. 9. verſu 116. ubi pro

Νῆσος ἔπειτα λάχεια, ---

nonnulli legunt

Νῆσος ἔπειτ' ἐλάχεια, ---

ut ad hunc locum monet *Euſtathius.*

Sequitur in Epiſtola, *Albis virgulis rutilas maculas diſtinguentibus, quarum gratiâ* Plinius *ſcribis indictum ei fuiſſe* camelo-pardalis *nomen. Ejus poſteriora, ut inquit* Strabo, *humiliora ſunt anterioribus, itaut à cauda ſedere videatur. Collum verò rectum eſt, & in altum evectum. Unde idem* Geographus *ob eam aſymmetriam non putat hanc tantum curſu excellere, quantum* Artemidorus *memoria prodidit. Qua in re* Strabo *fallitur. Viderunt enim* Fanenſes *eam apud*

Metaurum *quadam cum negligentia ſuccurſantem tanta celeritate, ut quidam equites eam aſſequi illo modo non poſſent, à quibus equi, laxu habenæ, ac ſubditis calcaribus, urgebantur. Sed erras non minus* Strabo, *quod eam nullam cum pardali ſimilitudinem habere contendas Quamvis enim non idem ſit maculatarum, ſive oculorum (ut ita dixerim) color, qui & pardalis, non ideo tamen dicendum erat nullam huic cum pardalis ſimilitudinem eſſe: cum ſine dubio ſimilis videatur illi diſtinctio macularum. Non enim opus eſt in rebus conferendis, ut tota res toti res ſimilis ſit, ut docet* Orator. *Quare* Varro *ille doctiſſimus,* "Alexandriâ, *inquit,* "*camelo-pardalis nuper adducta, figura erat ut camelus,* "*maculis ut panthera. Illud autem ab omni vero alienum eſt, quod ſcribit* Diodorus, *qui mihi videtur interdum egregius fabulator eſſe, hoc animal camelo maximum, & collo breviore. Sed longè magis admiror, quod video latuiſſe* Plinium, Solinum, Strabonem, Albertum Magnum, Diodorum, Varronem, *aliaſque Scriptores, invenias hoc animal cornibus præditum. Unde poſſumus conjectare & mendam fuiſſe illam, quæ primum* Romæ *viſa eſt* Circenſibus *ludis* Julii Cæſaris *Dictatoris, & eam, quam ætate* Alberti Fridericus *habuit Imperator,* &c. Quo pertinet ejuſdem *Conſtantis* Epigramma, in quo camelo-pardalis *Laurentiano Medicæo* ita compellat.

Albertus, Magni *clarus cognomine, plenam*
Non didicit noſtris e corporis eſſigiem.
Non, qui orbis modico ſcripſit memoranda libello
Plinius, *& pulchra conditor hiſtoria.*
Non, qui Scripterem dum corrigit Artemidorum
Strabo *mihi doles urvidet ipſe meas.*
Qualiacunque vides, iſti mihi eorum ea demunt t
Laurenti, *hoſtibus ea barbaris diſcipulas.*

Poteſt & aliud conjici, illas camelo-pardales, quæ aut *Romæ* ſub *Julio*, aut in *Germania* ſub *Friderico Cæſare* conſpectæ ſunt, ut cervas, oves, &c. caruiſſe cornibus, quia mares non erant. Quamvis quæ *cornua* vocat, non ſint vera cornua, ſed tubercula potiùs & molles apices. *Oppianus*,

Ἐκ δὲ μέσης κεφαλῆς διδυμάων κέρατ' ἴθυε ὀρώων,
Οὐ τι κέρας κεράεσσι, παρὰ δ' ὔατα, μυκτῆρί τε κοῖλα,
Ἀζηχρὰ κροτάφοισιν ἐπαντέλλουσι περαίαις.

E medio autem capite geminum cornu recta erumpit, neque tamen cornu cornuum, ſed ſecundum aures, in medio capitis, molles ſuprà tempora exoriuntur apices. Bellonius, obtuſa deſcribit, ſedigitalia, villoſa, longiora manibus: unde ſequatur fœminas quoque eſſe ſuo modo cornutas.

Addit auctor Epiſtolæ, *Illud quoque multis neſcierunt, quod camelo-pardalis, dum ingreditur, pra ſe ferat quamdam quaſi regiam majeſtatem. Non enim dextri pedis anteriores motum lævus poſterior comitatur. Sed hinc dextri duo, hinc lævi vicißim ita pariter moventur, ut illa incedens quaquaverſum ſeſe oſtentare videatur.* Ita etiam *Heliodorus* libro decimo: ſed aliter *Arabes*. Vide ſuprà. Rurſus aliter *Bellonius*, *cum curris*, inquit, *duo pedes anteriores ſimul moventur.*

Pergit, *Eadem, licet fera nuncupetur, nullam tamen ferinatem, aut fœvitiam novit. Et eſt adeo manſueta, ut nullum juſtius quàm ovis nomen invenerit. Vidimus eam ſeſe ad manus puellarum ac penè infantium ſubmittentem, cùm ei panem, fœnum, pomum, ac cepam offerrent: quâ dici non poteſt quantâ aviditate veſcatur. Vidimus & eandem, evecto in altum vertice, cibum undecunque oblatum e feneſtris adium capientem. Tollitur enim è terra ejus corpus ad altitudinem undecim pedum.* (*Scaliger* Exercitatione 109. *Collum adeo prolixum eſt, ut ad quindecim pedum pertingat altitudinem.*) *Ita ut hic populus advenientem eam procul intueretur, multis obſtupentes diſcerent turrim ſe videre, non camelo-pardalim. Videtur & eadem populi frequentiâ delectari. Non irritatur, non extimeſcit, ſed diſpicit, quaſi latabunda, populum occurrentem.* Hæc ille, & quædam alia, quæ conſulto prætermiſi.

Arabes prolixe diſputant, utrum hujus animalis eſus ſit licitus, nec ne. Et *Gihan* quidam vetat. Auctor التنبيه *Monitoris* جرم *ſilet*, id eſt, de eo non audet quidquam pronunciare. Sed *Lanerius* in libro, cui titulus شرح المهذب *Commentarium ſincerum*, decidit انها محرمة بلا خلاف وان بعضهم عدها بين الماكول *eſum ejus eſſe vetitum citra controverſiam, etſi quidam numerent inter cibos, qui comeduntur.* Qua in parte recutitus Doctor ſibi non conſtat ſatis. Neque enim id prohibetur ἀναισχύντως, quod nonnulli concedunt. Itaque alii huic ſententiæ multa opponunt, in quibus immorari tædet: atque hoc ſaltem eſt in confeſſo, لحمها غليظ سوداوي الكيموس *carnem ejus eſſe craſſam, & generare ſuccum melancholicum.*

Hæc proferre neceſſe habui in eorum gratiam, qui *Moſem* volunt *Hebræo* nomine זמר *zemer* camelo-pardalim ſignificâſſe, eamque adeo numeràſſe inter ea animalia, quorum eſus eſt lege conceſſus. Quorum tamen ſententiæ calculum haudquaquam addo. Naſcuntur camelo-pardales in remotiſſimis locis. *Strabo* ſedem eis metatur ad *Auſtri* cornu. *Philoſtorgius* etiam, & *Nicephorus Calliſtus* κατὰ τὰς ἑσπερίους τῆς γῆς, *ad Orientale Æquinoctium*. Quod eodem recidit. Ibi enim eſt *Auſtri* cornu. *Leo Africanus*, & *Marmolius* in *Nubia*; quam ſuprà *Æthiopiam* ad *Nilo* ripam extendi aſſerit *Nubienſis Geographus*(*a*) شهران واكثر *ultra duorum menſium & amplius.* Proinde idem, parte decima primi Climatis, cenſet الزرايف *camelo-pardales* inter ea animalia, التي لا توجد بغيره من الاقاليم الستة الباقية *qua extra illud in reliquis ſex Climatibus nuſquam reperiuntur.* Unde eſt, quod *Heliodori* libro decimo *Axiomata* hoc animal, ut peregrinum, Regi *Æthiopum* pro magno munere offerunt. Et in ipſa *Meroë*, *Æthiopiæ* metropoli, τότε φανὲν τὸ ζῶον τὸ μιξὸ πλάσθ' ὅπως ἐξεπλάγη, *hoc animal, cum conſpectum eſt, multitudinem totam perculit.* Itaque *Europæis* ſero admodum innotuit. *Ariſtoteles*, qui tam multa de animalibus, & tam accuratè ſcripſit, ne ſemel quidem hujus meminit.* Neque ſequentium ullus, quod ſciam, uſque ad *Agatharchidem*, qui vixit ſub *Ptolemæo* ſexto, ſeu *Philometore*. Poſt quem *Artemidorus*, qui *Ptolemæo* octavo, ſeu *Lathyro* fuit æqualis. Et tertius *Diodorus* ſub *Julio Cæſare* tam ineptè deſcribit, ut appareat tum temporis rarum fuiſſe animal & parum notum. Nempe camelo-pardalim ante *Cæſarem Romæ* nemo viderat. *Dio* libro quadrageſimo tertio, & ex eo *Xiphilinus* in *Julio*, Περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλεως ἀνομασμένης ἐκεῖ, ὅτι τότε πρῶτον ἐς τὴν Ῥώμην ἀνήχθη. *De camelo-pardali quidem, quam vocant, dicam, quæ tum primum* Romam *adducta eſt*. *Plinius* libri octavi capite decimo octavo, *Camelo-pardalin Dictatoris* Cæſaris Circenſibus *ludis primum viſa* Romæ. Solinus, *Hoc animal* Romæ Circenſibus *Dictatoris* Cæſaris *primum publicatum.* Neque vero id mirum, cum in us procreetur locis, quæ non remota ſolum, ſed & tam inacceſſa ſunt, ut ea erediderint Veteres

(*a*) *Clim. 3. part. 4.*

prorsus esse inhabitata. Ex his valde verosimili ratione colligitur camelo-pardalim *Judæis* fuisse ignotam, non *Mosi* solùm, sed & *Alexandro* ætate, qui *Mosi* junior fuit, annis fere mille ducentis. *Judæi* enim si nota fuit, quomodo potuit esse ignota domino *Judæorum Alexandro*, & præceptori ejus *Aristoteli?* Pone tamen fuisse notam, quid necesse fuit *Judæis* nominatim permittere ejus animalis esum, cujus nullum usum habebant, quodque in *Judæa* fortasse nunquam à quoquam conspectum est? *Hebræis* igitur voce זמר *zemer* aliud significari suspicor, nempe aliquod animal capreis, aut cervis congener, ut aliis illis animalium vocabulis, quæ in eodem versu habentur. Sed illud animal, quale sit, præcisè definire facile non est; quia vox זמר *zemer* una est ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Meas tamen conjecturas doctorum judicio non illibenter subjiciam. *Arabicè* رمز *ramaza*, & inversis literis زمر *zamara salire* est, idque non saltu quovis, sed *saltu caprea*. Alcamus, الظبي رمز غفز Idem, الظبي رمز Et alibi الظبي وثب غفز Videt quisquis *Arabicas* literas primoribus labris attigit, رمز *ramaza*, vel زمر *zamara* de capreis idem esse, quod غفز *naphaza*, & وثب *waiseba*: quæ duo Verba in *saltandi* & *desiliendi* significatione notissima sunt. Omnino igitur זמר *zemer*, Nomen à Verbo زمر *zamara* deductum, est *Arabica* capreæ genus aliquod maximè ἀλτικόν, & πηδητικόν, *ibex* putà, vel *rupicapra*. Sed *rupicapra* potiùs, quia in eodem versu יעל est *ibex*, ut suo loco dicetur. Huc facit, quod ab *Hebræorum* nonnullis זמר *zemer* censetur in *Arabicis* animalibus: ut ab auctore *Porta coeli*, qui de elephante hæc habet fol. 26. c. וצעקתו גדולה כמו האריה ואחר שיצעק ישאר כחוטמו אויר שישמיע קול בקול זמר ערב *Et barritus ejus gravis est instar rugitûs leonis: & post barritum sequeretur in illius promiscuè aer, qui in vocem erumpit, instar vocis* zemer *Arabis*. Nonnulli hoc ipsum confirmant *Chaldæorum* auctoritate, *Jonathanis*, inquam, & *Onkeli*, quibus זמר est ריצא *caprea genus*, ut volunt, etiam à *saltu* dictæ: quia ץ occurrit in *Syra* versione pro ז in *Luc.* 1. *vers.* 41. Sed ריצא aliud est, ut suo loco dicetur.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur יחמור *jachmur* esse Cervi, aut Capreæ genus, quæ in *Eustathio Antholops* appellatur.

Arabum jamus *non est* יחמור jachmur. βύβαλος *olim caprea genus. Bubalus pro bove fero sumo capit* Plinii & Martialis *ævo.* יחמור *non est* onager, *sed caprea, aut cervus species, à rufo colore sic dicti.* Κεμὰς πυῤῥόμιξ, & ξυθή. *In Glossis* Gammus, *germanis* gemé *i nobis* chamois, jachmur, *vel* jamur *Arabibus animal circa* Euphratem *cervo simile, ferratis cornibus, quibus dissindit vamos arborum.* Urus *in* Epiphanio, anthlops *in* Eustathio, anthalopus *in* Damiano, calopus in Alberto Magno *eodem modo describuntur. Virus Medica* ץ jachmur. *Quod sint* חלי ריחמורתא ova fœminæ ץ jachmur *in* Talmudicis. *Hodie perperam* legi חמורתא *sine* Jod, & asinum *intelligi.* Ὀνηλάφων συνοψὶς, *in pompa* Ptolemæi, *mendosè pro simplici* ἐλάφων. Ὀνήλαφοι *nulli sunt.*

In damarum, aut caprarum sylvestrium censu יחמור *jachmur* poni palam est *Deut.* 14. v. 5. & 1 *Reg.* 4. 23. *R. Jonas* (Scripturæ Commentatorum *Arabicè* doctissimus) asserit hodieque in usu esse apud *Arabes* pro fera simili capræ magnæ. Ita etiam *Kimchius, Pomarius* & *Aquinas. Jamas damam* explicat, tanquam ex *R. Juda Hebræorum* antiquissimo Scriptore, & auctoritatis summæ. Munsterus *capram rupicolam:* ut & *Judæi* recentiores in *Germania.*

Interim non diffitebor viros impensè doctos multò aliter sentire. Alii enim יחמור jachmur *bubalum*, alii *onagrum* interpretantur. Atque his quidem favent *Arabum Lexicographi*, quibus يحمور *jachmur* est حمار الوحش *asinus ferus*, seu *onager*. Ita *Giauhari*, & *Alcamus*. Sed vide, Lector, utriusque erroris fontem. Priores nitisse putant *Græcorum* & *Vulgati* Interpretis auctoritate, qui βύβαλον *bubalum* hic habent: & *Arabum*, à quibus *jamus* usurpatur pro *bubalo*. Pandecta *Arabica*, *Jamus*, *bubalus*. Illis enim videtur *jamus* idem esse, quod יחמור *jachmur*. Quæ *Drusii* est conjectura. Sed utrobique falluntur. Neque enim *jamus Arabicè* scribitur يحمور sed جاموس ut alibi pluribus dicemus. Neque in *Græca* versione βύβαλος, aut in *Vulgata bubalus*, id significat quod hodie, bovis sylvestris genus. Quin, quo tempore *Græca* versio procurata est, βύβαλος capreæ genus erat, non bovis. *Hesychius* δορκάδιον *capreolum* explicat. Alii bubalum à caprea sic distinguunt, ut appareat animal esse congener. Sic *Herodotus* libri quarti capite 192. Πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βούβαλοι. *Pygargi, dorcades, & bubali.* Aristoteles *Hist.* lib. 3. cap. 6. Ἐν δὲ τῷ Φ ἐλάφῳ, καὶ προκὶς, καὶ βούβαλίδος (αἷματα) ἐν οὐθὲν ἦσαν. *In cervi, damæ, & bubali sanguine fibra non sunt.* Et *De partibus* lib. 3. cap. 2. postquam cornua cervis plus obesse quam prodesse dixit, καὶ βούβαλοι δ', καὶ δορκάδες πρὸς ἓλιν μὲν γὰρ ἀνθισάμενα τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ δ' ὄπισθεν, καὶ μάχιμα ἀποφεύγει. *Bubalus quoque, & caprea: etsi enim nonnullis animalibus cornibus suis obluctentur, feroces tamen & pugnaces bellua fugiunt.* Strabo de *Mauritania* libro decimo septimo, Δορκάδων, καὶ βουβάλων παντοδαπὴ πρόφυσις ἡ χώρα ἐστί. *Capreas, & bubales alit magnâ copiâ.* Ælianus *Hist.* lib. 3. cap. 1. in eadem *Mauritania* leones irruere scribit θῆρα τὰ ἐλάφους, καὶ βουβαλίδας, *in cervos, & bubales.* Et libri decimi capite vigesimo quinto *Cynocephalos* venari δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας, *capreas, & bubalos.* Et libri decimi tertii capite vigesimo quinto, inter munera, quæ *Indorum* Regi à subditis offeruntur, meminit ἐλάφων τε, καὶ βουβαλίδων, καὶ δορκάδων, *cervorum, bubalorum, & caprearum. Ammianus* etiam libro vigesimo secundo, *In aridis quidem* (Ægypti locis) *capreoli vescuntur, & bubali*; non *bucali*, ut vulgo legunt. *Simocatta* in *Epistolis*, Οὔτε γὰρ λαγὼς φοιτᾷ παρ' ἡμῖν, οὔτε δορκὰς ἐκθηλεῖ, οὔτε βουβαλίδες, οὔτε ἔλαφοι. *Neque enim ad nos veniunt at lepus, neque capreæ contendit, neque bubali, neque cervi.* Item, Δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες λέοντες ἀπελαύνουσι. *Capreas enim, & bubales vicini leones abigunt.* Sed *Oppiano* nihil expressius, qui bubalum facit esse mediæ magnitudinis inter dorcum, sive capream, & eurycerotem, id est, damam vulgarem latis cornibus. Versus sic habent,

Βύβαλος αὖ τε πέλει μείων δίμας ἠυκεράων,
Μείων ἠυκέρωτος, ἅτας δίκρα μέγ' ἀέρσας.

Baba-

Bubalus rursus corpore minor est euryceros, minor, inquam, *euryceros, at capreâ multò præstantior.* Omnino igitur bubalus, vel, quod idem est, bubalis, olim fuit in genere caprarum sylvestrium. Et. ut ad boves feros transferretur hoc nomen, factum est errore vulgi, sed errore pervetusto, quique jam ævo *Plinii* in-
(a) Lib 8. cap. 15. valuerat. *Insignia*, inquit, (a) *bonum ferorum genera jubatos bisontes, excellentesque & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum ad gignat* Africa, *vituli potius cervive quidam similitudine.* Proinde sic usurpatur in libro *Spectaculorum Martialis* Epigrammate vigesimo tertio,

Illi cessit atrox bubalus, atque bison.

Et in *Agathia*, cùm dicit, ταῦρόν τε ὑλονόμον, καὶ ὄρεσι, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντικαλὸ διαφθείρων, βούβαλόν, ὑμᾶς, τὸ δὲ ζῶον καλοῦσι. *Taurus sylvestres & montanus, cornibus labefactans quidquid obstitit, quod genus bubalum, credo, appellant.* Et *Phile* capite vigesimo nono,

Κτείνει δ' βουβαλίδα, καὶ ταῦρον λέων.

bubalum autem, & taurum occidit leo. Et *Isidorus Origenum* libri duodecimi capite primo, *Bubali vocati per derivationem, quòd sint similes bonis: adeo indomiti, ut præferant jugum cervicibus non recipiant.* Nempe in *Vulgata* legerat *Amos* 6. *vers.* 12. (al. 13.) *Numquid currere queunt in petris equi? aut arari potest in bubalis?* Et *Hieronymus Commentario* in hunc locum, quæ sic habent: *Tam indomiti sunt* (bubali,) *ut jugum cervicibus non recipiant, &, cum sylvestres boves sint, propter feritatem nolint terram vomere scindere.* Sed de his plura suo loco.

Jam qui יחמור *jachmur onagrum* libentius interpretantur propter soni affinitatem, quam habet cum *asini* nomine חמור *chamor*, non satis attentè legerant verba *Mosis* Deut. 14. vers. 5. 6. quibus describitur יחמור *jachmur*, ut animal ruminans, & fissipes, & mundum, & *Judæis* Lege concessum. Unde est, quod eo vesci non dedignatur *Salomon* 1 *Reg.* 4. *vers.* 23. Cum onager neque ruminet, neque divisam habeat ungulam: ac proinde carnes illius Lege fuerint prohibitæ. Itaque יחמור *jachmur* non fit à חמור *chamor*; sed utrumque à Verbo חמר *chamar*, quod inter cætera *rubere* significat. Sic *Psal.* 75. *vers.* 9. ויין חמר, *Et vinum rubuit*: ut ex *Arabica* lingua rectè exponit *Kimchius*. Ergo חמור propriè *asinus* est *rubri coloris*; qualem in admissariis maximè probat *Palladius* libri quarti capite decimo quarto. *Admissarius*, inquit, *asinus sit nigri, vel murini coloris, aut rubei.* Asini nimirum in *Oriente* rubri sunt ut plurimum, ac proinde
(b) Lib. 2. c. 12 pag. 381. *Item* 46. *&c. supra.* חמורים dicti. Hinc asinum alibi (b) docuimus exosum fuisse *Ægyptiis*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuisse credebatur. Itaque חמור propriè est *asinus ruber*. Tamen obtinuit usus, ut *Hebraicè* חמור, *Chaldaicè* חמר, *Arabicè* حمار dicatur quivis asinus, etiam coloris diversissimi. Sic in *Ben Sira* חזית חמר אוכם *Vidistine asinum nigrum?* Respondetur, לא אוכם ולא חיור *Neque nigrum, neque album.* Et in *Nasir*, *Arabe* Onirocritico, *Oxonii* manuscripto lib. 3. Sect. 21. cap. 33. الحمار الاسود *Asinus niger* (in somnis visus) *significat gaudium, regnum*, &c.

Pari ratione יחמור *jachmur*, quamvis, usu sic volente, potuerit latius patere, tamen propriè fuit *rufa*, vel *rubra caprea* genus. An quæ ab *Æliano* (c)
(c) Lib. 14. c. 14. κεμάς? Quo nomine intelligit non *hinnulum*, ut vulgò, sed *capreæ sylvestris* speciem *rubri coloris*. Κεμάς, inquit, διαφέρει ἀπὸ δορκάδος βίαιον, ἰδέᾳ δὲ ἄμφω παραπλήσιε, καὶ λασιώτατα. Cernas *instar* turbinis *cursus est celerrimi, speciem quod attinet, pilis rufis, & perquam hirsuta.* Ἔλαφος alii vocant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* in fine libri quinti,

--- τῶν ξυθῶν δειλότερον κεμάδος,

rufâ cemade timidiores. Rufam explico cum *Hesychio*, cui ξυθὸς est πυῤῥὸς. Ergo ξυθὴ κεμὰς eadem quæ πυῤῥὸς κεμάς videtur esse *Plinii rupicapra*, quam propè *Græco* nomine *Germani* hodiè gemsi appellant, & olim in *Alberta* gemez; Galli *chamois*, Itali *camuzzo*, & *camoscia*. Utrique saltem eadem est pilorum rubedo & densitas. De cemade dictum antea: nunc de rupicapra *Gesnerum* audi; *Color inter fuscum & rufum est, qui tamen æstate magis ad rufum, hyeme ad fuscum vergit.* Item, *pilus densus est, quamobrem pelles parantur eo modo, quo lupina.* Solum obest cornuum situs; quæ κεμὰδι ἀντία Ælianus, *rupicapræ in dorsum aduncæ* scribit esse *Plinius*. Sed hic fœminam describit, ille marem, quem cornua habere *multò magis in dorsum aduncæ*, observat *Stumpfius* apud *Gesnerum*.

Hæc conjectura nostra fuit, donec consultis iis *Arabum*, qui *De animalibus* scripserunt, didicimus يحمور *jachmur*, vel ياامور *jâmur*, rufum esse animal circa *Euphratem* cervo simile, sed velocius, & ferratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum. Quod quia φιλεφεμώς latuit hactenus, ipsis auctorum verbis probare necesse habeo. *Damir*,

اليحمور دابة وحوشية نافرة لها
قرنان طويلان كانهما منشارين ينشر
بهما الشجر وهو اذا عطش وورد
الفرات يعدو الشجرة ملتفة فينشرها
بهما وقيل انه اليامور نفسه وقرونه
كقرون الايل وهو يلقيها في كل
سنة وهي صامتة لا تحويق فيها
ولونه الي الحمرة اسرع من الايل

Jachmur *est animal ferum, fugax* (forte legendum نافرة ἀπτὸν *ad saltus aptum*) *longis & ferratis cornibus, quibus dissecat arbores. Cum scilicet fugiens ad Euphratem descendit, & arbores invenit intricatas, eas cornibus dissindit. Dicitur idem esse, qui* jâmur. *Cornua sunt cervinorum instar. Ea projicit quotannis. Sunt solida, neque quidquam habent concavum. Color ad rubrum accedit, velocior est cervo.* Nec multò aliter describitur ياامور *jâmur* in *Alkazuinio*. Verba sic habent,

ياامور حيوان وحوشي نفور له قرنان
كالمنشارين اكثر احواله يشبه احوال
بقر الوحش ياوي الي الدحال التي
الفت اشجارها واذا شرب الما ظهر
به نشاط يعدو ويلعب بين الاشجار
وربما تشبثت قرناه بشعب الاغصان
فلا

فلا يقدر علي استخلاصها فيصيح والناس
انذا سمعوا صيحة ذهبوا اليه وصادوه

Jâmur *eſt animal ferum, fugax* (aut *ad ſaltum agilo*) *cui duo cornua ſunt inſtar ferrarum. Bovem ferum in malitiâ refert. Habitat in fruticetis, quorum arbuſta implicata ſunt. Potis aquis apparet alacer, adeoque curſu, & ludit inter arbores. Et cornua ejus ſæpe ita hærent in ramorum perplexitate, ut non poſſit inde ſe expedire: proinde clamat, & audito clamore illius homines eò contendunt, & illum venantur.* At *Ibno-Saida*

اليامور هو جنس من الاوعال او يشبهه
له قرن واحد يتشعب في وسط رأسه

Jamur *eſt genus ibicis, aut ibici ſimilis, in medio capitis unum cornu habens in multos ramos diviſum.* Sed in hac ſententia ſolus eſt *Ibno-Saida*. Et in *Damire jâmur* aliis eſt الذكر من الايل له قرنان كالمنشارين *Cervi mas ferratis cornibus*, &c. ferè ut in *Alkazmiaio*. Itaque hoc verius, & يحمور *jachmur*, & يامور *jâmur* idem ſunt. Neque verò ſcriptura differunt, niſi quod in iſto lenior eſt aſpiratio, *Chá* & *Elif* permutatis, quod in illis linguis non eſt infrequens. Itaque cum *Chaldæi*, *Samaritanus*, *Syrus*, & tres *Arabes*, *Deut.* 14. 5. vocem *Hebræam* יחמור invariatam retinent, *Arabs* unus, quem vidi manuſcriptum in *Suecia*, pro يحمور *jachmur* habet يامور *jâmur*. *Epiphanius*, in *Phyſiologo* capite trigeſimo primo, uro fere eadem tribuit, quæ hic *Arabes* τῷ *jachmur*. Ὁ δὲ ὄρυξ, inquit, μέγιστόν ἐστι ζῶον, πολὺ ὑπερβάλλον τὰ ἴτεα, βοὶ παραπλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ τῷ πρόσω ὁμοια ἔχων, ἀσυμφὸς τῇ θαυμία παρὰ πάντα τὰ ζῶα· ἔστι τὰ μεγάλα δένδρα διασχίζειν τοῖς κέρασι διαπρίων, καὶ κλινοπαρ· κεῖται ὁ αὐτὸς ὄρυξ πλησίον ἕλους, καὶ ὑδάτος μεθύσκεται, καὶ παλαίει πρὸς γῆν τοῖς κέρασι ἄσπερ βύς· ἔστι δὲ ἐκεῖ δένδρα ἡ ὀνομαζομένη τάνις, πλήκτρου μίσφιον ἔχουσα λευκολάκυς· καὶ κηθίζεται ὁ αὐτὸς ὄρυξ τὴν ποφαλὴν πρὸς τὰ ἴχνη τ τάνεως, τὸ κέρας αὐτῦ δίδεται ὑπ' αὐτῦς· παραγενομένου τοιγαροῦν τ κυνηγ, καὶ ἐυρόντος ἐμπεπλεγμένον τ κέρατον κρατεῖ αὐτόν. *Urus maximum eſt animal, ſupra reliqua malitiâ eminens, bovi ſimilis, duo cornua habens ferra ſimilia, præ omnibus animalibus aſpectu terribilis: nam cornuum affrictu magnas arbores diſſecet, & ramos præſcindat. Paſcitur autem non longe ab Oceano, & ſtatim inebriatur, & bobus inſtar terra corabus obtectatur. Eſt autem illic arbor tamus dicta, albæ vitis ſimilis, cujus ramis dum caput affricat urus, cornu ejus illis alligatur: & venator accedens, & cornibus devinctum reperiens illum invadit.* Sed hæc uro non conveniunt: quod tanti viri pace dixerim. Neque enim urus ferrata habet cornua, ſed rotunda ut bos vulgaris, & in mucronem turbinata, ex quibus pocula fieri *Plinius* & *Solinus* docent. Neque bibit ex *Oceano*, nec, ſi biberet, indè fieret ebrius. Nec veriſimile eſt, albæ vitis, aut brioniæ farmentis poſſe detineri tantum animal, & tam validum. Nihilo verius, quod legere eſt in *Alexandri* ad *Ariſtotelem* ſpuria Epiſtola *De mirabilibus* Indiæ: *Iaciebamus in malignas feras, de quarum capitibus, velut gladii, à vertice, acuta ferrataque eminebant oſſa. Et ha arietino more adverſus homines currebant, tum invicta plurimorum militum clypeos cornu ſuo tranſverberabant.* Sed en tibi ipſiſſimam hiſtoriam ſ *jachmur* ſub *anthalopis* nomine apud *Euſtathium* in *Hexaemeron* pagina trigeſima ſexta! Ἔστι δὲ ζῶον ἀνθάλωψ φθάδια δριμύτατον, καὶ δυθήρατον, ἔχων ἡ μακρὰ κέρατα, ὁμοια πρίσιν· δένδρα μετέωρα, καὶ μεγάλα πρίζει· διψᾷ δ ἔρχεται ὅθι ἂ ἐνφράτην ποταμὸν, καὶ πίνει καίζει τὸν ἰρμένιον τὸν ἅλυν παρὰ τὸν ὄχθας ἕ ποταμοῦ, καὶ δεσμᾶται ὑπ' αὐτῶν (λεπτόκλωνοι γὰρ ὑπάρχουσι ἱμάντες αὐτῦ περὶ τὰ κέρατα·) καὶ βοᾷ, καὶ οἱ κυνηγοὶ παρίστανται ἐυθέως αὐτὸν συναμύνοντες, καὶ ἀναιρῦσιν. Anthalops *animal eſt acerrimum, nec captu facile, longis cornibus ferrarum inſtar: quibus proceras & magnas ſecat arbores. Et ſitiens* Euphratem *amnem petit, unde poſtquam bibit, inter myricas, quæ ſunt ad ripam fluminis, ludit, & ab iis illigatur. Cum enim ſint tenues, circa cornua illius implicantur. Tum verò clamat: quod venatores cum ſenſerint, ſtatim captum interficiunt.* Itaque *jachmur Arabibus* id ipſum eſt, quod ibi ἀνθάλωψ. *Anthalopum* reddit *Petrus Damianus* libri ſecundi *Epiſtolæ* decimæ octavæ. Et *Albertus Magnus* pro eodem habet *calopum*, aut *calopedam*. *Calopus*, inquit, *animal eſt acutis, longis, & ferratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas, & altas, ſecare ferunt. Sapius autem, dum rami & virgulta cornibus adactis cedunt, eis involvitur, retinetur que. Unde ſit, ut voce, & clamore ſe prodat venatoribus. In* Syria *juxta* Euphratem *inveniuntur, cujus aquæ potu propter frigiditatem gaudent*, &c. Sed, ſive *calopum*, aut *anthalopem* appelles, barbarum eſt utrumque nomen; quamvis *Græcum* in ſpeciem. Et ἀνθάλωψ quidem videtur decurtatum eſſe ex *Coptico* ΠΑΝΘΟΛΩΨ, quamvis multò aliter reddat *Lexicon Copto-Arabicum*, nempe وحيد القرن *unicornem*. Et in ipſa narratione magna pars eſt fabuloſa. Facile crediderim ſ *jachmur*, dum in denſiſſimis fruticetis latebras quærit, inter ramos arborum cornibus implicari; & ſic detentum balatu ſuo ſe prodere. Sed vel hanc, vel aliam aliquam cervo congeneram feram ferrata habere cornua, quibus colluceat arbores, Scriptorum Naturæ nemo prodidit, quod quidem ſciam: itaque res mihi ſuſpecta.

Si quis plura ſcire deſiderat de animali nobis aliunde parùm noto, in *Damire* reperiet adipem ſ *jachmur* cum oleo balſami mederi languoribus. Et cum fanari, quem torquent hæmorrhoides, ſi inſederit pelli ſ *jâmur*. Addit *Alkazminas* fanari in puero البلاه *ſtupiditatem*, ſi carnem ejus comedat coctam بالنزبيب *in nadib*, id eſt, *in pota ex uvis paſſis, vel ex dactylis, confecto*. Et talum femori البرين ſeu *curſoris* alligatum prohibere, quò minùs in itinere fatiſcat.

Talmudici in *Becchoroth* cap. 1. fol. 7. b. anxiè quærunt, an liceat edere הלי דיחכורתא *ova jachmura*, ſeu *fœmina ſ jachmura*. Quod ne quemquam remoretur, cum ova propriè dicta nulla ſint, niſi avium, *Arnch* rem ita explicat ex mente *Rabbi Saphra*. לאו ביצים ננהו אלא זרע דאילא דאזיל כתר איילתא למזקק לרז ולא מקבלה לידה איילתא משום דרחמה צר וכיון דהזי דלא מקבלה לידה אזיל כתר יחכורתא שרומרה לאיילתא ועד שהוא הולך אחדיה סובל שכברת זרע וכתבשל בגופו וכשיבא על היחכורה אגב נתקרש הזרע הרבה אינו נבלע בגופה ומוציאתו לחוץ עם הראי שלה ואותו זרע כין שנתבשל נראה כעין ביצים ואינן *Ea non ſunt illius ova, ſed ſemen cervi, qui, cum ad cervam accedit, ut cum ea copuletur, & cerva illum non admittit propter vulva angustiam: is, ſe non admiſſum fuiſſe videns, contendit ad jachmuram; quia cerva ſimilis eſt. Et, dum eam inſequitur ferens ſemen concubitus, id in corpora ejus concoquitur. Et cum init jachmuram, quia coaluit multum ſeminis, id in ejus corpus non recipitur, ſed illa foras ejicit cum excrementis. Et hoc ſemen, cum coctum eſt, ſpeciem habet orbi, etiamſi non ſit ovum.* Ex quibus ſaltem id habeo

Bubalus rursus corpore minor est euryceroto, minor, inquam, *euryceroto, at capreâ multò præstantior.* Omnino igitur bubalus, vel, quod idem est, bubalis, olim fuit in genere caprarum sylvestrium. Et, ut ad boves feros transferretur hoc nomen, factum est errore vulgi, sed errore pervetusto, quique jam ævo *Plinii* in-
(a) Lib 8. cap. 15. valuerat. *Infignia*, inquit, (a) *boum ferarum genera jubatos bisontes, excellentesque & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum sit genus* Africa, *vitulo potius cervove quàdam similitudine.* Proinde sic usurpatur in libro *Spectaculorum Martialis* Epigrammate vigesimo tertio,

Illi cessit arrax bubalus, atque bisen.

Et in *Agathia*, cùm dicit, ταῦρος ὀλοόφρων, καὶ ὄρεσι βοῦς, καὶ τοῖς ἄγροις τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων, βούβαλος, ὄμμα, τὸ δὲ ζῶον καλοῦσι. *Taurus sylvestris & montanus, cornibus labefactans quidquid obstitit, quod genus bubalum, credo, appellant.* Et *Phile* capite vigesimo nono,

Κνώσιος ἢ βούβαλις, καὶ ταῦρος Λίβυς.

bubalum autem, & taurum occidit leo. Et *Isidorus Originum* libri duodecim capite primo, *Bubali vocati per derivationem, quod sint similes bonis: adeo indomiti, ut præferentes jugum cervicibus non recipiant.* Nempe in *Vulgata* legerat *Amos* 6. *vers.* 12. (al. 13.) *Numquid currere queunt in petris equi? aut arari potest in bubalis?* Et *Hieronymus Commentaria* in hunc locum, quæ sic habent: *Tam indomiti sunt* (bubali,) *ut jugum cervicibus non recipiant, &, cum sylvestres boves sint, propter feritatem nolint terram vomere scindere.* Sed de his plura suo loco.

Jam qui יחמור *jachmur onagrum* libentius interpretantur propter soni affinitatem, quam habet cum *asini* nomine חמור *chamor*, non satis attentè legerant verba *Mosis* Deut. 14. vers. 5. 6. quibus describitur יחמור *jachmur*, ut animal ruminans, & fissipes, & mundum, & *Judæis* Lege concessum. Unde est, quod eo vesci non dedignatur *Solomon* 1 *Reg.* 4. *vers.* 23. Cum onager neque ruminet, neque divisam habeat ungulam: ac proinde carnes illius Lege fuerint prohibitæ. Itaque יחמור *jachmur* non fit à חמור *chamor*; sed utrumque à Verbo חמר *chamar*, quod inter cætera *rubere* significat. Sic *Psal.* 75. *vers.* 9. ויין חמר, *Et vinum rubet:* ut ex *Arabica* lingua rectè exponit *Kimchius*. Ergo חמור propriè *asinus* est *rubri coloris*; qualem in admissariis maximè probat *Palladius* libri quarti capite decimo quarto. *Admissarius*, inquit, *asinus sit niger, vel murini coloris, aut rubeus.* Asini nimirum in *Oriente* rubri sunt utplurimum, ac proinde
(b) Lib. 2. c. 12 pag. 181. lin. 46. & c. supra. חמורים dicti. Hinc asinum alibi (b) docuimus exosum fuisse *Ægyptiis*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuisse credebatur. Itaque חמור propriè est *asinus ruber*. Tamen obtinuit usus, ut *Hebraicè* חמור, *Chaldaicè* חמר, *Arabicè* حمار dicatur quivis asinus, etiam coloris diversissimi. Sic in *Ben Sira* חזית חמר אוכם *Vidisti-ne asinum nigrum?* Respondetur, לא אוכם ולא חיור *Neque nigrum, neque album.* Et in *Nastio*, *Arabe* Onirocritico, *Oxonii* manuscripto lib. 3. Sect. 21. cap. 33. العمار الاسود *Asinus niger* (in somnis visus) *significat gaudium, regnum*, &c.

Pari ratione יחמור *jachmur*, quamvis, usu fic volente, potuerit latius patere, tamen propriè fuit *rufa*, vel *rubra capræa* genus. An quæ ab *Ælliano* (c) κεμάς? Quo nomine intelligit non *bimulum*, ut vulgò, sed *capreæ sylvestris* speciem *rubri coloris*. Κεμάς, inquit, διαμὲν ὠκὺς θοΐκας ὅσον, ἰδεῖν δὲ ἅμα πυῤῥόθριξ, καὶ λαγωτάτη. Cervas *instar turbinis cursûs est celerrimus, spectum quod attinet, pilis rufis, & perquam hirsutis.* Ἔνθις alii vocant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* in fine libri quinti,
(c) Lib. 14. c. 14.

— τῆς ξυθῆς δυλάττεται κεμάδος,

rufâ cervadæ timidiores. Rufam explico cum *Hesychio*, cui ξυθὸν est πυῤῥόν. Ergo ξυθὴ κεμὰς eadem quæ πυῤῥόθριξ. Κεμὰς videtur esse *Plinii rupicapra*, quam propè *Græcè* nomine *Germani* hodiè gemś appellant, & olim in *Alberto* gemez / Galli *chamois*, Itali *camozzo*, & *camoscia*. Utrique saltem eadem est pilorum rubedo & densitas. De cervade dictum antea: nunc de rupicapra *Gesnerum* audi; *Color inter fuscum & rufum est, qui tamen æstate magis ad rufum, hyeme ad fuscum vergit.* Item, *pilus densus est, quamobrem pelles parantur ex eo modo, quo lutræ.* Solum obest cornuum situs, quæ κεμάδι ἀντίον Ælianus, *rupicapræ in dorsum aduncæ* scribit esse *Plinius*. Sed hic fœminam describit, ille marem, quem cornua habere *multò magis in dorsum aduncæ*, observat *Stumpfius* apud *Gesnerum*.

Hæc conjectura nostra fuit, donec consultis iis *Arabum*, qui *De animalibus* scripserunt, didicimus يحمور *jachmur*, vel يامور *jâmur*, rufum esse animal circa *Euphratem* cervo simile, sed velocius, & ferratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum. Quod quia φιλοῤῥαίνειν latuit hactenus, ipsis auctorum verbis probare necesse habeo. *Damir*,

اليحمور دابة وحوشية نافرة لها
قرنان طويلان كانهما منشارين ينشر
بهما الشجر وهو اذا عطش وورد
الفرات يجد الشجرة ملتفة فينشرها
بهما وقيل انه اليامور نفسه وقرونه
كقرون الايل وهو يلقيها في كل
سنة وهي صامتة لا تجويف فيها
ولونه الي الحمرة اسرع من الايل

Jachmur *est animal formæ, fugax* (forte legendum نافرة ἀλτικὸν *ad saltus aptum*) *lengis & ferratis cornibus, quibus diffecat arbores. Cùm scilicet fitiens ad Euphratem descendit, & arbores invenit intricatas, eas cornibus diffindit. Dicitur idem esse, qui* jâmur. *Cornua sunt cervinorum instar. Ea projicit quotannis. Sunt solida, neque quidquam habent concavum. Color ad rubrum accedit, velocior est cervo.* Nec multò aliter describitur يامور *jâmur* in *Alkazwino*. Verba sic habent,

يامور حيوان وحوشي نفور له قرنان
كالنشارين اكثر احواله يشبه احوال
بقر الوحش ياوي الي الدحال التي
الفت اشجارها واذا شرب الما ظهر
به نشاط يعدو ويلعب بين الاشجار
وربما تشبثت قرناه بشعب الاغصان

فلا

فلا يقدر علي استخلاصها فيصيح والناس
انا سمعوا صيحه ذعبوا اليه وصادوه

Jámur *eſt animal ferum, fugax* (aut *ad ſaltum agile*) *cui duo cornua ſunt inſtar ferrarum. Bovem ferum in multis refert. Habitat in fruticetis, quorum arbuſta implicata ſunt. Potis aquas apparet alacer, adeoque currit, & ludit inter arbores. Et cornua ejus ſæpe ita hærent in ramorum perplexuate, ut non poſſit inde ſe expedire: proinde clamat, & audito clamore illius homines eò contendunt, & illum venantur.* At *Ibne-Saida*

البامور هو جنس من الاوعال او يشبهه
له قرن واحد ينشعب في وسط راسه

Jamur *eſt genus ibicis, aut ibici ſimilis, in medio capitis unum cornu habens in multos ramos diviſum.* Sed in hac ſententia ſolus eſt *Ibne-Saida*. Et in *Damire jámur* aliis eſt الذكر من الايل له قرنان كالمنشارين *Cervus maſ ferratis cornibus*, &c. ferè ut in *Alkazuinio*. Itaque hoc verius, & يجمور *jachmur*, & يامور *jámur* idem ſunt. Neque verò ſcriptura differunt, niſi quod in iſto lenior eſt aſpiratio, *Chá* & *Elif* permutatis, quod in illis linguis non eſt infrequens. Itaque cum *Chaldæi*, *Samaritanus*, *Syrus*, & tres *Arabes*, *Deut.* 14. 5. vocem *Hebræam* יחמור invariatam retineant, *Arabs* unus, quem vidi manuſcriptum in *Suecia*, pro يجمور *jachmur* habet يامور *jámur*. *Epiphanius*, in *Phyſiologo* capite trigeſimo primo, uro fere eadem tribuit, quæ hic *Arabes* τῷ *jachmur*. Ὁ δὲ ἄγριος, inquit, μέγεθος ἔχει ζώου, πολὺ ὑπερβάλλει τὰ ὄτερα, βοὸς παραπλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ τῷ πρόσθει ἔμπια ἔχων, ἀνατρὶς τῇ θαυμία παρὰ πάντα τὰ ζῶα· ἔχει τὰ μεγάλα δένδρα διασκεδάζων τοῖς κέρασι διαπρίων, καὶ πλανώμενος· νέμεται δὲ ἐπὶ πλοίου ἢ ὀκυπόδι, καὶ ἐνθένδε μεθύσκεται, καὶ παλαιὸς πρὸς γῆν τοῖς κέρασι ὥσπερ βοῦς· ἔχει δὲ ἐκεῖ δένδρον ἡ ὀνομαζομένη τάνις, πλήσιον ἔχουσα λιμνοπλόκιν· καὶ κυνηγῶν ὁ ἀνὴρ ἀρῶν τὸν ἀσφαλῆ πρὸς τὰ ἔργα τὰ τάνεως, τὸ κέρας αὐτὸ δίδεται ὑπ' αὐτῆς· παραγενομένου τοιγαροῦν ἢ κυνηγοῦ, καὶ ἐμπλεκομένου ἐμπεποδισμένῳ τῷ κέρατι κρατεῖ αὐτόν. *Urus maximum eſt animal, ſupra reliqua multum eminens, bovi ſimilis, duo cornua habens ferra ſimilia, præ omnibus animalibus aſpectu terribilis: itaut cornuum affrictu magnas arbores diſſecet, & ramos præſcindat. Paſcuur autem non longe ab Oceano, & ſtatim inebriatur, & bovis inſtar terra cornibus obluctatur. Eſt autem illic arbor* tanus *dicta, albæ vitis ſimilis, cujus ramis dum caput affrigus urus, cornu ejus illis alligatur: & venator accedens, & cornibus devinctum repertus illum invadit.* Sed hæc uro non conveniunt: quod tanti viri pace dixerim. Neque enim urus ferrata habet cornua, ſed rotunda ut bos vulgaris, & in mucronem rurbinata, ex quibus pocula fieri *Plinius* & *Solinus* docent. Neque bibit ex *Oceano*, nec, ſi biberet, indè fieret ebrius. Nec veriſimile eſt, albæ vitis, aut brioniæ ſarmentis poſſe detineri tantum animal, & tam validum. Nihilo verius, quod legere eſt in *Alexandri* ad *Ariſtotelem* ſpuria Epiſtola *De mirabilibus* Indiæ: *Incidimus in maligna feras, de quarum capitibus, velut gladii, à vertice, acuta ferrataque eminebant oſſa. Et hæ ariete more adverſus homines curribant, tum invicta plurimorum militum clypeos cornu ſuo tranſverberabant.* Sed en tibi ipſiſſimam hiſtoriam τῷ *jachmur* ſub *ambolopis* nomine apud *Euſtathium* in *Hexæmeron* pagina trigeſima ſexta! Ἔστι δὲ ζῶον ἀβέλοψ ᾠφέλιμα δημιώτατον, καὶ δυσθήρατον, ἔχων ᾗ μακρὰ κέρατα, ἅμικα πρίονι ὁμοῖα μεγάλα πρὸς ζωὴν δυσίαν ᾗ ἔχεται ὅθι ἡ Εὐφράτης ποταμὸς, καὶ πίνει καὶζει τὴν ἰσικόσιν τὸν ὕδατος παρὰ τὴν ὄχθαν ᾗ ποταμὸ, καὶ διαμῶται ὑπ' αὐτῶν (λεπτάλλοισι γὰρ ὑπαίχνοσι ἐμπλέκοντας αὐτὰ περὶ τὰ κέρατα·) καὶ βοᾷ, καὶ οἱ κυνηγοὶ ἀκούσαντες ἐνθένδε αὐτὸν συναρπάσουσι, καὶ ἀναιροῦσιν. Antholops *animal eſt acerrimum, nec capitu facile, longis cornibus ferrarum inſtar: quibus præceras & magnas ſecat arbores. Et ſitiens* Euphratem *amnem petit, unde poſtquam bibit, inter myricas, quæ ſunt ad ripam fluminis, ludit, & ab iis illigatur. Cum enim ſint tenues, circa cornua illius implicantur. Tum verò clamat: quod venatores cum ſenſerint, ſtatim capitum interficiunt.* Itaque *jachmur Arabibus* id ipſum eſt, quod ibi ἀνθόλοψ. *Anthalopum* reddit *Petrus Damianus* libri ſecundi *Epiſtola* decima octava. Et *Albertus Magnus* pro eodem habet *calopum*, aut *calopodem*. *Calopus*, inquit, *animal eſt acutus, longus, & ferratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas, & altas, ſucare ferunt. Sapius autem, dum rami & virgulta cornibus adactis cedunt, eis involvitur, retineturque. Unde fit, ut voce, & clamore ſe prodat venatoribus. In* Syria *juxta* Euphratem *invenitur, cujus aquæ potu propter frigiditatem gaudet*, &c. Sed, ſive *calopum*, aut *ambolapem* appelles, barbarum eſt utrumque nomen; quamvis *Græcum* in ſpeciem. Et ἀνθόλοψ quidem videtur decurtatum eſſe ex *Coptico* ΠΑΝΘΟΛΟΨ, quamvis multò aliter reddat *Lexicon Copto-Arabicum*, nempe وحيد القرن *unicornem*. Et in ipſa narratione magna pars eſt fabuloſa. Facilè crediderim ἡ *jachmur*, dum in denſiſſimis fruticetis latebras quærit, inter ramos arborum cornibus implicari, & ſic detentum balatu ſuo ſe prodere. Sed vel hanc, vel aliam aliquam cervo congenerem feram ſerrata habere cornua, quibus colluct arbores, Scriptorum Naturæ nemo prodidit, quod quidem ſciam: itaque res mihi ſuſpecta.

Si quis plura ſcire deſiderat de animali nobis aliunde parùm noto, in *Damire* reperiet adipem ἧς *jachmur* cum oleo balſami mederi languoribus. Et cum ſanari, quem torquent hæmorrhoides, ſi inſederit pelli ἧς *jámur*. Addit *Alkazuinius* ſanari in puero البلاذة *ſtupiditatem*, ſi carnem ejus comedat coctam بالزنجبيل *in nadib*, id eſt, *in potu ex uvis paſſis, vel ex dactylis, confecto*. Et talum femori البرذن ſeu *curſoris* alligatum prohibere, quò minùs in itinere fatiſcat.

Talmudici in *Becheroth* cap. 1. fol. 7. b. anxiè quæruntur, an liceat edere חלי ריחמורתא *ova jachmuræ*, ſeu *fœminæ rũ jachmura*. Quod ne quemquam remoretur, cum ova propriè dicta nulla ſint, niſi avium, *Arnch* rem ita explicat ex mente *Rabbi Saphræ*. לאו ביצים ננהו אלא זרעא דאילא דאזיל בתר איילתא למזקק לה ולא כקבלה לידי איילתא משום דרהטה צר וכין דהוי דלא מקבלה ליה אזיל בתר יחמורתא שרומה לאיילתא ועד שהוא הולך אחריה סובל שנברת ארץ ומתבשל בנופו וכשיבא על היחמורה אנב נתקרש הזרע הרבה אינו נבלע בנופה ומוציאתו לחוץ עם הרא שלה ואותו זרע בין שנתבשל נראה בעין ביצים ואינן *Ea non ſunt illius ova, ſed ſemen cervi, qui, cum ad cervam accedit, ut cum ea copuleatur, & cervæ illum non admittit propter vulvæ anguſtiam: ut, ſe non admiſſum fuiſſe videns, contendit ad jachmuram; quia cervæ ſimilis eſt. Et, dum eam inſequitur ferens ſemen concubitus, id in corpore ejus concoquitur. Et cum init jachmuram, quia coaluit multum ſeminis, id in ejus corpus non recipitur, ſed illa foras ejicit cum excrementis. Et hoc ſemen, cum coctum eſt, ſpeciem habet ovi, etiamſi non ſit ovum.* Ex quibus ſaltem id habe-

habemus *jachmuram*, seu *famuram* & *jachmur* animal esse cervæ simile. Aliter *Pomarius*, Medicus *Hebræus*, in *Lexico* ad vocem חלי דיחמורתא *Dicono essere nelle parti Orientali un animale simile ad un gran cervio, è che quando il maschio va per montar la femina, quella per la gran strettezza della bocca della natura, non può (spessissime fiate) sofferire quel atto. Il maschio poi riscaldato e deventato furioso, se congiunge con un altro animale che tiene somiglianza, da quel che noi chiamano bufalo, e per esser di diversa specie, ui seme si congela, e si affoda in forma di ove, il quale, con qualche intervallo di tempo esce co'l sterco, e lo chiamano in quelle parti l'ovo di bufalo, la onde è lecito mangiar lo corno.* Quasi animal cervo simile aliud animal incat simile fœminæ bubali. Quod *Hebræi* non dicunt, sed cervum, cervam in cassum attentata, inire fœminam & *jachmur*, id est, *bubalis* juxta *Græcos* & *Vulgatum* interpretem. Qui tamen *bubalis* nomine *Italorum* bufalum, id est, bovis sylvestris genus, haudquaquam intellexerunt, sed aliud animal cervo simile, ut abunde probavimus.

Lector obiter monendus est in *Talmudis* loco, quem citavimus, pro יחמורתא *jachmuratha*, legi חמורתא *chamoratha*, ut *asina* intelligatur. Et *Glossatorem* id sequi, sed absurdè admodum. Asinas enim non init cervus, cum asina cum cervo nihil habeat simile. Nec *asina Talmudicu* חמורתא dicitur, sed אתנא. Itaque המורתא vox est nihili. Præterea *Hebræi* non quærerent, an licitè possit edi quod ex asinæ vulva prodiit; quia asina illis erat impurum animal. Proinde in his *Talmudu* verbis ואזיל בתר חמורתא referendum יחמורתא. Tam futile est, quod in pompa *Ptolemæi Philadelphi* apud *Athenæum* libri quinti capite septimo quædam exemplaria nobis exhibent ὀνιλάφων ζευγάδας ἐπτὰ *asinicervorum bigas septem*, ac si sit aliquod animal ex asino & cervo mistum. Quod cum natura respuat, in aliis exemplaribus rectè legitur simplex ἐλάφων.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Probatur יעלים esse *Ibices*, de quibus multa.

1. *Ibices in celsis montibus, ita etiam* יעלים, *& fœmina, qua* Arabicè أروية orvia. *Proverbium* Arabicum, Jungit orvias struthionibus, *de iis, qui jungunt ἀσύγκριτα.* יעלים ab ascendendo *dicti.* 2. יעל *vasta habet cornua in nates reflexa. Quod* Arabicè ادفي. 3. *Ea cornua inter præcipuas merces*, Ezech. 37. 15. *in* Thargum. *Cornu ibicis tricongium. Cornua in* Homero *palmorum fœdecum, ex quibus arcus.* Ἴαυλοι *Gallis* iliars. 4. *Præceps ibicum in cornua lapsus.* Ælianus *emendatus.* 5. *Ibicum fœmina facilè excæcantur.* 6. *Ibices per cornuum foramina respirant.* Ἀηγαγρῶν, *vel alyagrôn*, capræ sylvestris *certa species, forte* ibex. 7. *Mares in catulos sæpiùs contra* Hebræos. بغام *quid* Arabicè. 8. *Ibicum in parentes pietas.* 9. יעל *ibicem multis reddunt.* Jonam *aliquamdiu latuisse ibicis fœmina, ut cervæ* Telephum, *capræ* Ægisthum, *bubalis* Macarium.

Etiam in hoc genere est יעל *jaal*, unde Plurale יעלים *jaalim*, 1 *Sam.* 24. 3. & *Psal.* 104. 18. & יעלי, in regimine *Job.* 39. 3. & in Fœminis יעלה *jaala*; unde יעלת חן, *Prov.* 5. 19. *Chaldæi*, & *Syri* ܝܥܠܬ scribunt, Fœm. ܝܥܠ *Arabes* وعل *Jod* & *Vau* de more permutatis. Interpretum alii *cervum*, alii *hinnulum*, alii *damam*, alii *capream* aut *capreolum*, alii *ibicem*, alii *rupicapram*, alii *tragelaphum*, alii denique *hircum sylvestrem* exponunt. Quem Interpretum dissensum miramur in re facili.

Nam יעלים esse *ibices* multa docent tam manifestè, ut non sit dubitandi locus. Primò sedes in summis montibus. Sic *Ps.* 104. 18. *Excelsi montes* illis assignantur pro refugio. Et *Job.* 39. 3. dicuntur יעלי סלע, quasi *petrarum incola.* Et 1 *Sam.* 24. 3. *rupes edutissimæ* vocantur צורי היעלים tanquam iis solis pervia. Proinde in *Damire* الوعل definitur النيس الجبلي *hircus montanus.* Et de natura ejus esse dicitur, ut inhabitet الاماكن الوعرة الخشنة *loca salebrosa & aspera.* Et in *Damire Mahometes* cum prædixisset perituros الوعول interrogatus quosnam eo nomine significaret, intelligi respondit وجوه الناس واشرافهم *viros primarios, & maximè nobiles.* Cujus similitudinis ratio hic additur, quod hæ feræ قاوي روس الجبال *in montium verticibus degunt.* Quod idem de الاروية *alorvia* sæpe legitur, quomodo vocant *Arabes* hujus animalis fœminam. Sic in historiis de *Mahomete*, ad eum invisendum profectus *Abdalla*, *Amri* filius, dixit كنت اتوقل كما تتوقل الاروية *Subimus montium vertices conscendebamus, quomodo, conscendit alorvia.* Et alibi من ليعقلن الرجل الاروية من راس الجبل معقل الحجاز *Ut prohibeatur* Addin *à regione* Hegiaz, *quomodo prohibetur alorvia è vertice montium*, id est, ne prohibeatur. Est & in usu Proverbium de iis, qui jungunt ἀσύγκριτα, جمع بين الاروي والنعام لان الاروي يسكن شعف الجبال والنعام يسكن في السهلة من الارض *Jungis alorvias cum struthionibus; quia alorvia degunt in vertice montium, & struthiones habitant in locis planis.* Hinc in *Arabum Glossariis* توذى & تقوذ & توقل & تشوف & استوعل totidem verba sunt, quibus الوعل significatur ad celsissimorum montium & rupium juga contendere. In his notandum inprimis Verbum decimæ Conjugationis استوعل factum à Nomine وعل *Alcamus*, استوعلت الاوعال ذهبت في الجبال. Quasi *Latinè* diceres *Ibices ibicoverunt*, id est, ad summos montes contenderunt. Proinde ejus animalis latibulum in summo montis vertice vocatur مستوعل. Idem *Alcamus*, المستوعل حرز الوعل في العلة. Et in *Giggeio*, وعلة est pars montis inaccessa; quasi huic feræ solùm pervia. Quid quod ipsa vox יעל à Verbo עלה, id est, *à scandendo* formata est. Hæc porro nota, etiamsi sola esset, tamen abundè doceret יעל esse *ibicem*, cujus id maximè proprium est, ut semper ad summa scandat. *Gesnerus* pag. 192. *Rupicapra rupes montium petunt, non summas tamen ut ibex.* Isidorus, *Ibices*

tes, quaſi arcuos, eo quod, inſtar avium, ardua & excelſa teneam, & in ſublimibus habitent, ita ut de ſublimitate vox humanis obtutibus pateat. Quod veriſſimum, quamvis origo vocis, quam affert, non ſit ad rem. Latinum enim *ibex*, Italicum *beeco*, Germanicum *beck*, Anglicum *buck*, Gallicum *bouc* vocabula ſunt ejuſdem originis. *Buccum* pro *hirco* reperiri in Legibus *Salicis*, & in *Gregorio Turonenſi* obſervat *Moſmagius* vir eximius in *Originibus Gallicis.*

Secundò יעל, vel יעל eſſe *ibicem* docet vaſtitas cornuum. *Damir*, وقرناه وعما وبكون في راسة الي عجزه *Et duo ſum illi cornua, qua à capite uſque ad nates extenduntur.* Quæ ſunt ipſiſſima *Alberti* verba de ibice apud *Geſnerum*, *Nullum animal tam ingentia cornua habet, quam caper montanus, quem* Latinè ibicem *vocant. Hujus enim cornua à capite uſque ad clunes protenduntur.* Et multò antè *Plinius* libri 8. capite quinquageſimo tertio, *Sunt ibices pernicitatis miranda, quanquam onerato capite vaſtis cornibus, gladiorumque vaginis. Scaliger* vetulorum cornu pependiſſe tradit pondo duodevigínti, in quibuſdam numerari nodos quatuor & viginti, totidem annorum conjecturam. *Cornuum in dorſum reflexia* Arabicè vocatur دفا. Unde formatur Verbum ادفي quod de hoc animali uſurpatum ſignificat طال قرناه حتي كاداان يبلغا استه *Tam longa fuerunt cornua ejus: ut ad nates ferè pervenerint.* Ita *Alcamus*, & *Giacharo.*

Tertiò, *Chaldæus* Interpres *Ezech.* 27. 15. קרנות ויקלין, *cornua & jaalin*, computat inter pretiolas merces. Nempe in hoc genere cornu ibicis maximè eſt in pretio propter uſum multiplicem. *Ælianus* libri decimi quarti capite decimo ſexto, ubi per capras in *Libya* feras ibices intelligi palàm eſt, ait illarum cornua ingentium poculorum præſtare vicem. Παρέχει γάρ, inquit, ἀμυνεῖ πιεῖν ἢ ἀδηδὼ κυλίκων μείζω ἐθέλο. *Potum enim largè exhibent, non minùs quam ampli calices.* Quin, ut ibidem additur, ſi peritè excaventur, τρία μέτρα ἐφίησι αὐτῶν ἕλξεται τὸ ἕτερον δι', *horum unum tres menſuras facilè capiet*, id eſt, erit tricongium. Ex iiſdem cornibus arcus in *Creta* fieri legi apud *Bellonium*. Itaque nullus dubito, quin *Homeri* (a) ἴξαλος (a) ſit *ibex*, cum & agreſtis capra, & in rupibus deprehenſa dicatur, & habuiſſe κέρατα ἰκμαδοπαλάμοιο, *cornua palmorum ſedecim*; ex quibus *Pandaro* fabricatus arcus. Ἴξαλος idem, qui ἴσκλος, unde ἰξάλη, vel ἰσάλη, *pellis hircina*, vel *caprina*. *Galenus* in *Hippocratis* libro Περὶ ἀγκῶν utramque ſcripturam agnoſcit. Et *Ariſtophanis Scholaſtes* in *Nubibus* διαφέρειν *Attycè* dici ſcribit τὸν τὸν ἴξαλον καλεῖσθαι. Unde voce deductâ non quidem ibices, ſed his proximum genus, rupicapras *iſaros* (*iſurs*) *Galli* vocant.

(a) *Iliad.* 4. *verſu* 105.

Quartò الوعل eſſe *ibicem* docet præceptus ejus in cornua ſaltus, aut lapſus. *Damir*, وفي طبعة ايضا انه اذا احس القناص وهو في مكان عال استلقي علي ظهره ثم يرج نفسه فينحدر ويكون قرناه وهما في راسة الي عجزه وبقيانه ما يغشي من الحجارة *Etiam de natura ejus eſt, ut, cum ſentit venatorem, tum cum eſt in loco excelſo in dorſum ſe conjicat, tum ſe de præcipitem, & deorſum deſiciat. Et duo cornua, quæ a capite uſque ad nates habet producta, ita tutantur eum, ut ne à petris quidquam timeat.* Quomodo *Plinius*, poſtquam egit de vaſtis ibicum cornibus; *In hac ſe libram, ut tormento aliquo volato in petras, petiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque recurſu pernicius quo libuerit exultant.* Eodem hæc pertinent ſummi *Poëta*,

Ecce fera ſaxi dejecta vertice capra
Decurrere jugis. ---

Et *Ælianus* ubi ſuprà, Ἐκ δὲ τῶν λόφων τῶν ὑπερκάρων (ἐπὶ ἐπιπλὰς γὰρ νομεύοντας φιλεῖσιν ὀνομάζειν ποιηταὶ παῖδες) ἑαδίως εἰς ἕτερον πάγον παῖδες ἀλπνάσιτοι γαὶς αἰγῶν ἀκάνθων ὕδὶ οἷς. *Ex collibus, qui in vertice montium, quos ἐπιπλὰς paſtorales* Poëtæ *appellare ſolent* (imò ἐφίτας, nam ἐπιπλὰς vox eſt nihili, ideoque hic hæſit doctiſſimus *Geſnerus*) *facilè in alterum collem tranſiluit. Nam è capris omnibus ad ſaltum ſunt maximè habiles.* Sequitur, ſi earum quæpiam in præceps cadat, eò quod longius diſtet collis, ad quem contendit, quàm ut illum poſſit aſſequi, tali eſſe membrorum robore, ut illæſa maneat, noque quidquam frangatur, neque cornu, neque caput, etiamſi per præruptæ rupium præceps agatur, quia membra habet valida, & ſimilem petris duritiem, nempe in cornibus maximè. *Iſidorus* etiam, *Hæc animalia in petris altiſſimis commorantur*, &c. *& de altiſſimis ſaxorum cacuminibus ſeſe præcipitantia, in ſuis ſe cornibus illæſa ſuſcipiunt.* Scaliger *in* Cardanum, *Cum incredibili corporis libratione, atque jaculatione, ſuperent altiſſimas rupes: intervalla vel ſolo aſpectu formidabilia ſecure tranſmittunt ſaltu.*

Quinto, ibicem dicit *Scaliger*, *niſi habitet loca frigida, exeecari.* Ita الاروي *alorvias*, id eſt, *fœminas* الاوعال deſcribunt *Arabes* excitati valde obnoxias. Unde receptum apud illos Proverbium, اعماه الله كما اعمي الاروي *Deus illum excæcavit, quemadmodum excæcat alorvias.* Scio nonnullos referre ad mulierem hujus nominis: ſed plerique rectiùs, ut vult *Damir* يريدون الاروي التي بالجبل يطنونها شديدة العمي *ſignificari volunt alorvias, quæ ſunt in montibus, quas putant ſæpe eſſe valde cæcas.*

Sexto, de alorvia ſcribit *Damir*, يقال ان في قرنيها ثقبتان تتنفس منهما فمتي سدت هلكت سريعا *Dicuntur eſſe in cornibus ejus duo foramina, per quæ reſpirat, quæ, ſi obturentur, perit illico.* Quod de ægagro ſcribit *Oppianus* libro ſecundo,

Εἰ δέ τις αἰγάγρῳ κηρὸν κέρασιν περιχεύῃ;
Ζωῆς ἐξαλύσσει ἰδὼν, πνοιῆς τε διαύλου.

Quod ſi quis ægagri cornibus cæram circumfuderit, is vitæ vias intercluſerit, reſpirationiſque meatus. Alii pro αἰγάγρῳ legunt αἰγάγρα. Et *Heſychius*, Αἰγαγρος, αἴγα ἄγριον. Et *Gloſſa* veteres, *Caper ſylveſter*, αἰγαγρος. Certum tamen eſt αἴγαγρος, aut, ſi mavis αἴγαγρον, *Oppiano* non eſſe nomen generale ad omnes capras ſylveſtres, ſed reſtrictum ad certam ſpeciem. *Oppianus* enim antea de bubalo egerat, de eurycerote, ſeu, quod idem eſt, platycerote, de dorco, ſeu caprea, & de pugnaci quadam ſpecie caprę ferę, quæ audet apros aggredi, & in capras ſui generis tanto fertur impetu, ut ſola mors pugnam dirimat: inde tranſit ad age-

ægagrum, tanquam ad capræ genus diſtinctum ab his omnibus. Omnino igitur αἰγαγρὸς eſt capræ feræ certa ſpecies, & quidem *ibex*, niſi fallor. Cujus alioqui nullum erit apud *Græcos* peculiare nomen, præter *Poëticum* ἰξάλη, quod non tam eſt capræ nomen, quàm Epithetum in *Poëta*. Is enim ita habet *Iliad. δ'*.

Αὐτὰρ ἰούλα τίξεν ὑξέων ἰξάλε αἰγός.

Itaque aut *Græcis* defuit vocabulum, quo capræ genus tam illuſtre deſignaverint, aut ibex illis fuit αἰγαγρὸς vel αἰγαςρὸς. Quo pertinet, quod, in *Catena* in *Jobum*, יעל, αἰγαςρὸς exponitur ab *Olympiodoro*. Quod illum ſumpſiſſe puto ex aliquo veterum Interpretum, qui *Hebraum* יעל ſic reddiderat.

Septimo, non poſſum omittere rem memoratu digniſſimam, modò veram. ومن طبعها الحنو على أولادها فاذا صيد شي من اولادها تبعته ورضيت بان تكون معه في الشرك

Etiam naturalis ipſi eſt ſorgni erga catulos ſuos, quorum ſi quem capiant venatores, illum ſequitur, & laſſat quamdiu eſt in eodem conſertio. Hoc *Damir* de *alaurio*. Et *Oppianus* de ægagro,

Ἔξοχα δ' αὖ μήτης ἀταλὸν ἔτι σπαίρουσαν
Ὄνυξ παῖδας κομίσει.

Eximiè verò mater teneros adhuc catulos ſuos curat. Hinc بغام proprie eſt fracta vox, qua الظبية والوعل *caprea & ibex* catulis ſuis abblandiuntur. Et بغم Verbum de iiſdem eſt *voce ſic blandiri*. Hinc etiam ad homines transfertur in tertia Conjugatione. *Alcamus*; باغم حادثه بصوت رخيم *Blanda voce ei narravit*. Unde obiter refellere eſt *Judaicam* fabellam, quam de ibicis fœmina habet *R. Selomo* in *Jobi* verba capite trigeſimo nono, *An noſti tempus, quo pariunt* יעלי סלע *ibices petræ?* שונאה את הילדה וישלח לראש סלע גבוה כשכורעת לילד כדי שיפול לארץ ויכות והקב"ה מזמן לו נשר ומקבלו בכנפיו *Illa odit fœtum ſuum, & in celſa rupis verticem aſcendit, cum curvatur ad partum, ut cadat in terram fœtus, & moriatur: ſed Deus Sanctus & Benedictus parat illi aquilam, cujus alis excipiatur.* Quod idem repetit *R. Levi*, tanquam à majoribus ſuis acceptum, magnis ſæpe nugatoribus.

Octavo, en aliud pietatis argumentum in ibice! وفي طبع الاروي البر بابويه وذلك انه يختلق اليهما بما ياكلانه فاذا عجز عن الاكل مضغ لهما واطعمهما

Etiam è natura ejus eſt pietas erga parentes; ita ut cibum ipſis apparet: & cum ita infirmi ſunt, ut per ſe comedere non poſſint, præmanſo cibo eos alit. Ut ægagri catuli in *Oppiano*,

— φίλος κομέουσι τοκῆας
Γηραλέης, ὅτε δερμὰ πολύσπορα γυῖα πιέζῃ.
Βρώμην μὲν τ' ὀρίγνωτον ὑδρήνου δολιμήτεσιν,
Δρεψάμενοι στομάτεσσ' πατρὶ δ' ἅμα χείλεσιν ἄκρῃσι
Ἐκ πεταμοῦ φορέουσιν, ἀφυζάξαντα μιλον ὕδης.

Caros nutriunt parentes jam ſenes, cum ſuſpiriosa ſenectus vincula artus jam conſtrinxerunt. Cibum quidem præbent roſcidum, & floridum, orè decerptum: potum verò ſummis labiis ex amne ferunt, hauſtâ pulâ aquâ. Addit *Oppianus* liberos captivam matrem ſequi: contrà quam ſcribunt *Arabes* matrem liberos comitari, cum venator illos abducit.

Nono, יעל, *ibicem* multi reddunt. Sic 1 *Sam.* 24. 3. Hebr. על פני צורי היעלים, *ſuper petras ibicum*. Hieronymus, *ſuper abruptiſſimas petras, quas ſolis ibicibus pervia ſunt.* Job. 39. 1. *Nunquid noſti tempus partûs* יעלי סלע, *ibicum petræ.* Idem Hieronymus, *ibicum in petris. R. Selomo* ibidem יעלי סלע אשטינ"בוק. Et *R. Levi* בוק"שטאין. Senſus eſt linguis vernaculis dici *eſtam hanc*, vel ſtein-bock, id eſt, *hircum petræ*, quomodo *Galli* & *Germani* ibicem vocant. *David de Pomis* יעל תיש הבר *Ibex*, *hircus rupiculus*. Imò *rupicola*.

Plura de ibice vide in capitibus *De cervo*, & אקו *acco*: ſolùm fabellam de *Jona* libet addere, quam ex Hiſtoriis *Abiharæ* refert *Ibnobatus* in libro, cui titulus تفسير *Expoſitio*. طرح يونس بن متي عليه السلام بالعرا فانبت الله عليه يقطينة وهي له اروية وحشية ترعي من البرية وتتيه فتتفشح له فتروبه من لبنها كل بكر وعشية حتي نبت لحمة

Jonas *Matthæi* (Hebr. *Amitthai*) *filius, ſuper quem eſto pax, ſub dio relictus eſt, & Deus cucurbitam ipſi excitavit, & præparavit ibicem feram in agris paſci ſolitam, quæ ad ipſum veniens dilatabat ipſi femora, ut mulgeretur: eumque, quotidie, tam matutino, quam veſpertino tempore, lacte ſuo potabat, donec caro ejus creviſſet*, id eſt, uſque ad tempus ablactationis. Ita in fabulis *Telepho* nomen inditum, διὰ τὸ δηλάσαι αὐτὸν ἔλαφοι, *quod cerva eum lactavit*: & Ægiſtho διὰ τὸ αὐτὸν αἰγὸς γάλακτι τραφῆναι, *quia caprino lacte uſus eſt*. Et ἡ βύβαλος *bubalis fœmina*, ut ait *Macarius* in *Palladii Lauſiacis*, ἐκολάθη, ἐμὲ μὴ θηλάζοντα, ἢ ἓξ μᾶζον αὐτὸς μὴ δεχομένην, *ſequebatur me lactans, proprium autem vitulum non admittens.*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De עפר *opher*, ſeu *Hinnulo cervæ*, aut *capreæ*.

עפר opher, *Arabicè* الغفر algophro. Giggejus *notatus. Hinnulos cur* Græci πατταλίας, στραβάνας, & ἀχαιάνας, Hebræi עפרים opherim, *vocent.* Avicennæ *Interpres notatus. Hinnuli primo perniciſſimi, ſed cito fatiſcunt. Tam caprea, quàm capra quandoque gemelliparæ. Exempla in* Illyrico, Ægypto, Sicilia. *Cervæ etiam apud* Philoſophum. *Gemino plerumque ſimiles. Latinè* geminus & gemellus *pro* ſimili. *Non tam ubera, quam uberum papilla cum hinnulis collata in* Cantico. *Lilium duo commendant. Lilia etiam in iis agris, in quibus paſcuntur hinnuli.*

In Cantico *Solomonis* עפר *opher*, paſſim uſurpatur pro *caprea* aut *cerva hinnula*. Ita *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus caprea*, או לעפר אילים, *aut hinnulo cervorum*. Et verſu 17. *Revertere, & ſimilis*

la oſto, &c. Et *Cant.* 8. *verſ.* 14. *Fuge, & ſimilis oſto* (id eſt, revertere, aut fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *capreæ, & hinnulo cervorum.* Et *Cant.* 4. 5. *Duo ubera tua ſunt* כשני עפרים תאומי צביה *ut duo hinnuli gemini capreæ paſcentes in lilus.* Quomodo rurſus *Cant.* 7. *verſ.* 3. *Aquila πάλον pullum* interpretatur. Sed *Senores* melius νέρτον, *hinnulum*. In aliis Scripturæ libris vox עפר non reperitur, neque illam norunt *Syri*, & *Chaldæi*. Sed palam inde deducta eſt vox *Arabica* الغفر *algophro*, vel *algaphro*, pro *ibicis hinnulo*. Prima enim litera *Gain* eadem eſt cum *Ajin Hebræa*, niſi quod γραμματίζω propter punctum adſcriptum. Ut ſæpe *Hebraum Ajin* per G efferebatur, ut in vocibus *Segor*, *Gaza*, *gomor*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothomol*, &c. Eſt, quod miremur, cur in *Guggejo* الغفر *algaphro*, vel *algophro*, reddatur *catulus leonis*, cum nihil quidquam ſignificet, quam quod diximus. *Alcamus* الغفر والغفر ولد الاروية Algophro, & algaphro *hinnulus ibicis*. Damir, الغفر بالضم ولد الاروية والجمع الاغفار بالكسر ولد البقرة الوحشية Algophro *cum* damma *in prima*, *hinnulus ibicis*; & *Plurale* aligpharo *cum* keſra, *vituli vaccæ ſylveſtris*. Idem etiam in *Giauhari*, ex quo doctiſſimus *Golius factum rupicapræ* reddidit. *Rupicapra*, id eſt, الاروية *alorvia*. *Golio* enim الاروية (*alorvia*) eſt *rupicapra*: & الوعل (alwalo) *rupicaper*, qui nobis ibex. Inde hominem curſu velocem ajunt *Arabes* eſſe اوقل من الغفر *leviorem hinnulo ibicum*, nempe in aſcenſu montium. Nam اوقل *aukalo* propriè eſt ἐριεύκτης, vel ἐριδρόμος. Si quæras, cur ſive cervi, ſive capreæ, ſive ibicis hinnulus *Hebraicè* עפר dicatur, & *Arabicè* غفر conjecturas meas afferam, cum nihil poſſim certius. Notum eſt *Græcos* in cervorum ætate ſignificanda fuiſſe valde accuratos, & proprias habuiſſe voces, quibus ſingula deſignarent. Ita anno ſecundo παντᾶλαι dicti ſunt; quia tum cornua recta habent, & ſimplicia, ἢ παντᾶλαι, id eſt, *paxillorum* inſtar. Unde nos vocamus *brocards*; quia veruta nobis ſunt *broca*: *Latini* à fubulis *fabulones*. Sed & eadem ætate Ζαθῆναι fuiſſe appellatos *Salmaſius* ὁ μακαρίτης obſervat ἀπὸ τῆ ἐξαίνης, hoc eſt, *à radia textorio lana involuta*, quaſi tum cervi cornua lanam mollitie referant. Et ἀχαΐναι, non ab *Achaia*, ut *Grammatici* nugantur, ſed quia ἀχαιὰ ſunt ἴρια μαλακά, *lana molles*; quod poſt *Heſychium* ſcribit *Theocriti Scholiaſtes* nondum editus. Fallor, aut vocis עפר, vel غفر non diſſimilis fuit origo. Nam *Arabicè* غفر *gapharon* dicuntur *villi veſtium*, & *pili mollos in facie*, *collo*, & *auribus*. *Lexicographi* per زغب explicant, quæ vox *lanuginem* ſonat. Ita *Avicenna* de corona Regis, ſeu meliloto, ولد زغب *Et ipſioſt lanugo*. Et de anchuſa, هو زغباني *Ea eſt lanugineſa*. Et de جواشير ſeu *opoponaco*, وشاقه كالقنة عليه زغب غبارية *Caulem habet ferulæ, ſuper quem eſt lanugo coloris pulveres*. Pro quo *Dioſcorides*, Καυλὸν δὲ ὅσπερ νάρθηκος ὑψηλότατον, ἔχοντα χνῦν λευκόν. *Caulem autem habet ut ferula, altiſſimum, cum alba lanugine.* Nota obiter pro his verbis, *Caulem autem habet ut ferula*, in *Latina Avicennæ* inſigni errore legi, *Ejus crus, ſicut cucumeris*; quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim crus, aut caulem cucumeris *Dioſcorides* vocaſſet ὑψηλότατον *altiſſimum*, cum cucumis humi jaceat. Sed patent fontes erroris. Interpretes القثا legerunt pro القنا, id eſt, *cucumerem* pro *ferula*. Hujuſmodi erroribus cum ſcateat illa verſio, ii ſæpe nugas agunt, qui ſtylum ſtringunt in *Avicennam*. Neque enim ipſum refellunt, ſed Scribas, aut Interpretes, per quorum incuriam, aut imperitiam multa σφάλματα in egregium opus irrepſerunt. Sed, ut è diverticulo redeamus in viam, cum غفر *Arabibus* hodieque *lanuginem*, & *villos*, aut *pilos mollos* ſonet, puto *Hebræos* etiam עפר id ipſum ſignificaſſe, atque inde factum, ut cervi juniores, qui *Græcè* παῦνες, & ἀχαΐναι, *Hebraicè* עפרים dicerentur à lanugine, & pilis cornuum, quæ tum naſcuntur.

Cant. 2. *verſ.* 17. & 8. *verſ.* 14. cervorum hinnulis levitatem, atque agilitatem in curſu, non fruſtrà tribui jam docuimus; cum nullum animal ſit pernicius, ut expreſſè habet *Xenophon* in loco, quem citavimus, Τοῦτο τάχος ἰδίᾳ ἐκεῖ ἐστι τῶν ἁπάντων θηρίων. Nempe ut venatorum adventu, tanquam re inaſſueta, magis perculluntur, quam cervi jam adulti, ita majore niſu fugiunt, & alas pedibus addit timor. Sed ille impetus non diu durat. Nam quo currunt acrius, eò fatiſcunt citius. Proinde, cum primo illo curſu canes longe ſuperent, ἐν τοῖς ἑφεξῆς ἀπαγορίοντων ἤδη οἱ νεβροί, *in ſequentibus hinnuli deficiunt.* Ita *Pollux* libri 5. cap. 12. & multò uberiùs *Xenophon*, ex quo ille hauſit, Δυνάμει δὲ, καὶ πρὸς δρόμου ταχὺ ἀλίσκονται· τὰ γὰρ σώματα αὐτῶν, διὰ τὸ ἔτι παῖδα εἶναι, τῇ πόνῳ οὐ δύνανται ἀντέχειν. *Secundæ verò, tertiove curſu ſtatim capiuntur: eorum enim corpora, cum adhuc tenera ſint, laborem ſuſtinere non poſſunt.*

Ut capra, ita & caprea ſingulos ferè parit. Tamen vel à natura, vel pabuli beneficio quædam ſunt gemelliparæ. Quod de capris diſertè obſervat *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri ſexti capite decimo nono: Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες διὰ τὸ ἐυθενεῖν, καὶ ἐὰν ὁ καιρὸς, ἢ ὁ τράγος ὁ διδυμοτόκος, ἢ ὁ μήτηρ. *Geminos autem parunt oves, & capra, ſeu propter bonitatem paſtus, vel quod aries, aut hircus, aut verò mater ad id à natura habeant, ut geminos edant.* Proinde idem in libro *Mirabilium* obſervat τὰ βοσκήματα πάντα in *Illyria* plerumque διδυμοτόκα *geminos parere.* Quæ ad jumenta ineptè reſtringit Interpres, cùm de capris agi doceant ſequentia, καὶ πολλὰ ἤδη τρὶς ἢ τέτταρας ἐξέφυε τόκους, ἔνια δὲ καὶ πέντε, καὶ πλείους, *& multoties, aut quatuor hædos edere, quædam etiam quinque, aut plures.* Quale eſt, quod de *Ægyptiis* capris refert *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri tertii capite trigeſimo tertio, Αἱ δὲ Αἰγύπτιαι αἶγες, ἐκάστη πέντε ἀποτίκτει, καὶ αἱ πλεῖσαι δίδυμα. Ægyptiæ autem capræ *quintuplicem partum nonnunquam edunt, & plerumque geminum.* Cujus fœcunditatis ratio petitur ibidem ex *Nili* potu. Proinde *Nilo* aquam potandis pecoribus tollentium hauſtu ſumunt, quotquot augendi pecoris ſtudioſi ſunt. Sed & in *Sicilia* capras ſæpe geminos peperiſſe ſtudet, quod in *Theocrito* paſtores *Siculi* tam ſæpe appellant διδυματόκους. Sic *Idyll.* 1. verſu vigeſimo quinto,

Αἶγά τε τοι δώσω διδυματόκους, ἐς τρὶς ἀμέλξαι.

Et capram tibi dabo gemelliparam, ut ter mulgeas. Et *Idyll.* 3. verſu 34.

Ἡμέν τοι λευκὰν διδυματόκων αἶγα φυλάσσω.

Certè tibi ſervo capram aliam gemelliparam. Et *Idyll.* 5. verſu 84.

Πλὴν δύο, τὰς λευκὰς δικυμάτους αἶγας ἀμέλγω. *Præter duas, reliquas capras gemelliparas mulgeo.* Et *Idyll.* 8. verſu 45.

"Ενθ' ἔτι, ἐνθ' αἶγες δικυμάτιδες, ἐνθα μέλισσαι. *Ibi oves, ibi capra gemellipara, ibi apes.* Porrò ut capræ domeſticæ, ita etiam feræ, capreæ puta, rupicapræ, *&c.* quandoque ſunt gemelliparæ. Hinc *Salomon* Cant. 4. verſ. 5. *Duo ubera tua ſunt ut capreæ hinnuli duo gemini.* Ita cerva (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib. 6. cap. 29.) τίκτει οὐ μὴν ἐπτοκεῖ ἐν ἑνὶ δὶ ἔτους ἀμφὶ δύο ἢ ἕνα ἐλάφους πλὴ δύο· nonniſi unum plerumque parit: tamen pauca quadam viſa ſunt geminos peperiſſe. Neque fruſtra eſt, quod Sponſæ ubera non cum hinnulis modo, ſed & cum geminis hinnulis conferuntur. Nam ut duo ubera ſunt ſimillima, ita ſimiles ferè ſunt, qui gemini naſcuntur. Hinc *Plautus* in *Menæchmorum* Prologo,

Et nati ſunt filii duo gemini,
Ita forma ſimili pueri, ut mater ſua
Nan internoſſe poſſet, quæ mammam daret,
Neque adeo mater ipſa, quæ illos peperarat.

Et *Cyclops Galatea Metamorphoſeos* libri decimi tertii *Fabula* octava,

Invenis geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſa cauſos ſa ſummus monchibus urſa.

Proinde dixit *Homerus Iliad.* ν'.

Τὴν καὶ θανάτῳ διδυμάοντε, ---
Ὅθι τὴν ὁμοιότητα ἀνὴρ δηλοῖ τὰ γὰρ δίδυμα τὸ ὁμοιότατα μάλιστα πεπεφασται. *Somne, & morti gemino. Itaeorum ſimilitudinem quaſi ob oculos ponens. Nam ea ſit, quæ gemina ſunt, maxime ſe prodit ſimilitudo. Plutarchi* verba ſunt in *Conſolatione ad Apollonium.* Itaque *Latinè geminum*, & *gemellum*, pro *ſimili* rectè dixeris. Ita enim Veteres paſſim uſurpant. *Pacuvius* in *Hermiona* apud *Nonnium*,

Par fortitudo, gemina confidentia.

Catullus in *Mamurram* & *Cæſarem*,

Morboſi puteri, gemelli utrique.

Horatius Satyrâ 3. lib. 2.

--- *par nobile fratrum*
Nequitia, & ungis, pravorum & amore gemellum.

Et *Epiſtola* 10. lib. 1.

--- *hæc in re ſcilicet una*
Multum diſſimiles, ad cætera pene gemelli.

Cicero Partitionum Oratoriarum ſect. 32. *Memoriam, quæ eſt gemina literatura quodammodo, & in diſſimili genere perſimilis.* Et in Oratione pro *Sexto Roſcio*, *Par eſt avaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia.* Et pro *Q. Roſcio* ferè in fine, *Similluma & maxime gemina ſocietas hæreditatis eſt.* Et *Verrina* tertia ad Epiſtolam *Tumarchidis*, *Gemino & ſimillimo nequitiæ, improbitate, audaciâ.* Et in *Piſonem*, *Illud vero geminum conſilium* Catilinæ, *&* Lentuli. In quibus locis qui pro *gemina*, & *geminum*, volunt *germana*, & *germanum* reſcribi, toto cœlo aberrant, ut jam ab aliis eſt obſervatum. Patet igitur Sponſæ mammæ quorſum cum geminis hinnulis conferuntur, nempe quia nonniſi geminæ protuberant. Unde eſt, quod in *Frivolaria Plautus* nominavit *ſororiantes*. Et tam ſunt inter ſe ſimiles, quam eſſe ſolent hinnuli duo gemini. Quanquam, ut dicam quod res eſt, non tota ubera, ſed papillas ſolùm cum hinnulis conferri putem. Neque enim hinnulis abſolutè comparantur ubera, ſed *hinnulis duobus geminis, qui paſcuntur inter lilia.* Nempe in ruſtico Dramate à rebus, quæ ruſticæ ſunt, ſimilitudines ſumi oportuit. Et ſanè his arcolæ, aut agri partes, liliis conſitæ, mammas virginum utcumque exprimunt, candore ſcilicet, & tumore ſuo. Lilium enim his duobus à *Plinio* commendatur, quod candor ejus eximius eſt, nec ulli florum excelſitas major. Unde *Poëta*,

--- *Et grandia lilia quaſſans.*

Et candoris quidem ratione ex *Juvenis* lacte fingitur ortum. Atque, ut hic candor uberum candorem refert, ita cum in horti arcola, aut in agri portione aliquot numero lilia ſupra planum ſolum eminent, mammas imitari videntur, quæ pari ratione ſupra pectus aſſurgunt, & protuberant. Rurſus in illis liliis ſi paſcantur ἔνδον νεμάδες, id eſt, *ruſi hinnuli*, duo gemini, & prorſus ſimiles, eminus aſpicientibus tanquam papillæ in uberibus apparebunt. Neque novum videri debet, quod vel hic hinnuli, vel *Cant.* 2. *verſ.* 16. & 6. verſ. 3. greges paſcuntur inter lilia: cum in *Judæa*, & *Syria*, lilia non colantur in hortis, ut apud nos; ſed in agris paſſim occurrant. Unde eſt, quòd *Matth.* 6. 28. à *Chriſto* vocantur *agri lilia*, aut, ut habet *Syra* verſio, quorum idiomate *Chriſtus* inter *Judæos* concionabatur, ܫܘܫܢܐ ܕܒܪܐ *lilia deſerti*, id eſt, quæ ſponte proveniunt, etiam in deſertis locis, & à nullo excultis. Hinc *Calphurnius* in *Lusu*,

--- *en! aſpicis illum,*
Candida qui mediis cubat inter lilia, cervum?

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Caprea, quæ *Hebraicè* צבי.

צבי tſebi, *eſſe dorcada, ſeu* capream, *res certiſſima.* Tabitha, *ſeu* Dorcas *nomen in uſu apud* Judæos. Tabitha *ancilla* Gamalielis. Arabibus & Græcis *ſimilia nomina.* צבי *à decore dicta. Quo ſenſu à* Lucretio *dictum*, --- nervoſa & liguea Dorcas. *Capreæ oculi quam venuſti, & acres; unde illa nomen dorcadum. Nunquam lippiunt. Noctu vident. Uno oculo aperto dormiunt. Curſus illis velociſſimus.* Prov. 6. v. 5. *aliquid neceſſariò ſupplendum.* Chaldæus *emendatus.* מיד è manu, *id eſt*, illicò, *ut* Græcum ἐκ χειρὸς, *Latinè* ſub manum. יד *fortè* retis *genus*, *ut* Arabicum يدة. *Ex uno hemiſtichio oppoſitum in altero ſupplere. Sylva utrinque lineâ & pennis clauſa, quarum formidine cervi in retia impulſi. Eſa.* 13. *verſ.* 14. Erit ut caprea expulſa. *Proverbium* Arabicum *ejuſdem argumenti. Caprea oſus quam ſalubres. Sponſum cum capreâ non conferri propter perſpicaciam, ut volunt veteres: ſed propter alacritatem, & exequendæ celeritatem.*

Nomine *Hebræo* צבי *tſebi*, *dorcada capream*, aut *capream marem* ſignificari tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Chaldæi *Tſade* Hebræum in *Teth*, & *Arabes* in *Dſa* mutant. Itaque *capreæ Chaldæis* eſt טביא *tabja*, & *Arabibus* ظبي *dſabi*. Ex *Chaldæo* טביא *tabja* Fœmininum eſt טביתא *tabjetha*, vel *tabitha*. Hinc *Tabitha* puellæ nomen *Act.* 9. *verſ.* 36. à *Luca Græcè* redditur Δορκάς. *Gamaliel*, *Pauli* magiſter, ancillam habuit ejuſdem nominis, *Vaikra Rabba* ſectione decima nona, טביתא אמתא דרבן גמליאל היתרה בודקת חביות Tabitha *ancilla* Rabban (vel *Magiſtri noſtri*) *Gamalielis dolia ſcrutabatur.* Ubi *Tabitha* nomen *Gloſſa* ineptè reddit לשון טהרה, tanquam *à bonitate* ſumptum. Id enim eſſet טבתא *tabtha*, non טביתא *tabitha*. Ita etiam apud *Arabes* ظبية *dſabia*, id eſt, *caprea*, quandoque eſt mulierbre nomen. *Damir* in capite *De capreâ*, اسم ظبية إمرأة تخرج قبل الرجال تنذر الناس

בת *Dſabia* (ſeu, *caprea*) *mulieris nomen, quæ ante* Anti-Chriſtum *prodibit hominem* monitura, *ut ſibi ab illo caveant.* Ut עזה Azza, *caprea catula.* Unde *Azza* dicta mulier quædam inter *Arabes* illuſtris. *Alcamus* العزة بنة الظبي وبها سميت عزة Azza, *catula capreæ, unde dicta eſt* Azza *mulier.* In *Giggeio* perperam redditur *herba cervæ*, *dictamnus.* Nempe pro בנת *filia*, ſeu *catula*, legit בנאת *herbam.* Sed & apud *Græcos* ut Δάμαλις, ita Δίρκαλις quandoque in uſu eſt. *Agathias Anthologiæ* lib. 7. *Epigrammate* 76. ad *Paulum Silentiarium*,

Καί σε, μάκαρ, τρυφὴν, καὶ γλυκερὴν Δάμαλιν,
Ἧς με περιμήκυνεν μελιδύτης ἀκμὰ μὴ θρέμμα
Ἐκχυνεν ῥαδινῆς τηλόθι Δερκαλίδος.

Et te, beate, cupio, & ſuavem Damalim, *cujus me cura devexant: ſed me tenent leges teneræ procul à* Dorcalide. Hujuſmodi nomina mulieres in *Oriente* non illibenter uſurpant; quia caprea tam à forma, quàm à placiditate morum apud Veteres commendatur. Et verò nomen *Hebraum* צבי *ſcebi*, propriè *decus* ſonat. Unde in capreas tranſlatum eſt, decorum, & venuſtum animal, ut docuimus in capite *De cervis*, quodque ſuit in deliciis apud Veteres. Unde *Martialis*,

Delicium parvo donabis dercadis hœdo.

Et cultum ab *Ægyptiis*, qui credebant capreas ἄνθρωπον ἄνευ τῆς ἥβης, ut ex *Ælliano* probavimus. Itaque *Dorcas* unum fuit è multis nominibus, quibus olim amaſiis ſuis proci adulabantur, & nævos corporis excuſabant. *Lucretius* lib. 6. verſu 1153.

Nigra Melichrus *eſt*, *immunda & fœtida* Acoſmos,
Cæſia Palladion, *nervoſa & lignea* Dorcas.

Arabicè caprea, quæ præ cæteris ſpecioſa eſt, همير *hamir* vocatur. *Alcamus* explicat ظبية جشنة الجسمة *capream pulchro corpore.* Et apud eundem العور *albaur* eſt *oculorum venuſta* مثل الظبا *qualis caprearum.*

Nempe ان تشتد بياض ببياض العين وسواد
سوادها وتستدير حدقتها وتدق جفونها

Cum album albi, & nigrum nigri oculorum valde intenduntur, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues. Tales nempe ſunt caprearum oculi, quæ proinde non ſolùm venuſtiſſimos, ſed & alacres vividoſque habent oculos, quibus acerrimè vident. Damir, توصف الظبا بحدة البصر *Caprea deſcribuntur acutiſſimi viſus.* Unde illis inditum δορκάδων *Græcum* nomen. *Etymologus*, Δορκὰς παρὰ τὸ δέρειν τὸ βλέπειν· ἐξυδορκὼς γὰρ τὸ ζῶον καὶ ἐνίμματον. *Origenes* in *Canticæ* Homilia tertia, *Hoc animal, quantum ad* Græca *vocabula, nomen à videndo, atque clarius proſpiciendo fortitum eſt. Gregorius Nyſſenus* in *Cantic.* Homiliâ quintâ, Φασὶ τῶν τὸ ζῶον, ὑπερφυῶς δεικτικὸν, ἐκ τῆς ἐπιτηδείας ἴσχυν τὸ ἔνυμα. *Ajunt hoc animal, cum eximiè videat, à vi ſua nomen habere.* Philo Carpathius *in* Canticum, *Caprea animal eſt acutiſſimi viſus, dorcas ἀπὸ τοῦ δέρειν dicta.* Theodoretus *in* Cantic. Φασὶ τὴν δορκάδα ἐκπόνημα εἶναι τῆς οἰκείας ἐξυδορκείας, καὶ διὰ τὸ ἐξίσου ἀμφοῖν ταύτην ἀλληφέναι τὸ προσηγορίαν. *Capream ajunt ab acumine viſus eſſe dictam, & propter perſpicacitatem ſuam* dorcadis *appellationem eſſe conſequutam.* Eaſdem unquam lippire negat (a) *Plinius*, & lippientes ſimum carum cerâ circumdatum, novâ Lunâ, devorare jubet. Addit noctu æquè cernere. Quin, ſi (b) *Etymologo*, & (c) *Pharorino* credimus, ἡ δορκὰς ἀνωγμένως ἐν τῷ καθεύδειν τὸν ἑφθαλμὸν ἴχνη, *caprea inter dormiendum oculos habet apertos.* Quod *Hebræi* partim aſſerunt, partim negant. *Chaldæus* Interpres in *Cant.* 8. *v.* 14. תהי דמי לטביא די בעזרן דדכך עינא הרא קטין ועינא חדא יהי פתיח *Eris ſimilis capreæ, quæ ſomni tempore unum oculum habet clauſum, & alterum apertum.* Et *Midraſ* in eundem locum, זה בשינה שהוא ישן יניני אחת פתוחה ועינו אחרת קמוצה *Illius, cum dormit, oculus unus apertus eſt, alter clauſus.*

Capreæ mira eſt pernicitas. Proinde vocat *Oppianus*,

— ἀνυτάτων δίκων ἀθλήτας γενέθλας,

velociſſimarum caprearum inſignia genera. Apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 14.) una capreæ ſpecies, à *Poetis* καμὰς dicta, legitur eſſe ἁρμαῖον ἀκὴν δυϊόντος ἄνεμος, *ad curſum velox inſtar turbinis.* Inde *Arabica* verba قرع & ذري & طفا & هفا capream *levem eſſe* ſignificant, & *citatiſſimo curſu ferri.* Alcamus, قرع الظبي أسرع وخف *Caprea properavit, & levis fuit.* Idem, ذري الظبي أسرع *Caprea properavit.* Et alibi, طفا الظبي اشتد عدوا *Caprea curſus invaluit.* Quomodo etiam هفا redditur in *Gianhari.* Neque de aliis feris hæc uſurpari reperias. Quod ideo hic obſervo, quia hanc caprearum velocitatem Scriptura paſſim deprædicat. Sic 2 *Sam.* 2. *verſ.* 18. Aſael *pedibus celer fuit, ut una è capreis, quæ in agro ſunt.* Et 1 *Paral.* 12. *verſ.* 8. *Capreis in montibus pernicitate ſimiles erant.* Et *Proverb.* 6. *verſ.* 5. *Erue te ut caprea* מיד, *è manu, & ut avis* מיד יקוש, *è manu laquei:* alii *è manu aucupis.* Neque enim ſatis certum eſt, utrum hic ſignificet יקוש. Prius ſequuntur *Græci, Chaldæus, Syrus, & Arabs.* Poſterius *Hieronymus*, & ex *Hebræis Kabvenaki.* Sed, quidvis intelligas, videtur in priore membro vox analoga ſupplenda. Puta, *Erue te ut caprea è manu venatoris, & ut avis è manu aucupis.* Vel, *Erue te ut caprea ex caſſibus, & ut avis è laqueo.* Ad verbum, *è manu laquei.* Sed Hebr. *è manu laquei, è manu gladii*, &c. id eſt, *ex laqueo, & gladio.* Proinde *Græci* hic habent, *Tanquam caprea in βρόχων ex caſſibus.* Et *Arabs*, من الوعق *ex laqueo.* Et *Chaldæus*, מן נשכא per *Caph*, pro quo legendum per *Beth* מן בשכא *a vere*, ut in *Syro*, à Verbo נשב, quod *Arabicè* ſignificat *hærere retibus implicitum.* Neque aliter ſumpſit *Siracbides*, qui ad hunc locum ſic alluſit *Eccleſ.* 27. *verſ.* 20. (al. 22.) Ἐξέφυγεν ὡς δορκὰς ἐκ παγίδος, *Effugit ut caprea ex laqueo.* Sed & aliter poſſis reddere, *Erue te ut caprea* מיד, *è manu*, id eſt, *flatum*: ut linguâ vernacula, *il partit de la main*, id eſt, *illicò diſceſſit.* Quomodo etiam *Orientales.* Ita enim *Jonathan* Geneſ. 19. verſ. 28. מן יד נפלת אשתא, *E manu cecidit ignis.* Chaldaica Paraphraſis *Eſther* 2. *verſ.* 13. מיד יתיהב לרש לסעד, *E manu permiſſum eſt illisuprodi.* Cant. 2. verſ. 13. מן יד אמר להון, *E manu dixit ipſis.* Pſal. 59. verſ. 12. לא תקטלנון מיד, *E manu ne occidas eos.* Thren. 1. verſ. 2. מן יד תקף רוגזא דיי ברהון, *E manu invaluit in eos ira* DOMINI. *E manu*, id eſt, *illicò.* Græcè dixeris ὑπὸ χεῖρα· & Latinè, *ſub manum.* Plutarchus in libro *De ſera Numinis vindicta*, non procul ab initio; Αἱ δ' ὑπὸ χεῖρα τοῖς πολεμίοις ἀκαταύστοι τιμωρίαι. *Pœna*

(a) *Lib.* 28 *c.* 11.
(b) *In Anthologio.*
(c) *In Num.*

Pœna, qua ſub manum occurrum, peccare audentibus. Suetonius in *Auguſto* capite quadrageſimo nono, *Et quò celerius, ac ſub manum annuntiari cognoſcique poſſit, quid in provincia quaque geratur.* Quid ſi יד, *manus* fuerit retis aliquod genus, ita dicti, quod eo capreæ, tanquam manu, detinerentur. Ut ab *Arabico* كف caph *manus* كفة *cuppha* vocantur *pedicæ*, aut *caſſes*, quibus capreas venantur. *Alcamus*, كفة الطبا ما بصاد به. Et ibidem الخاطوف tanquam rapacis avis unguis vocatur شبه المنجل يشن بحبالة الصيد يختطف به لطبي *falcis ſpecies, quâ reti venatorio devincta capitur ea prea.* Hæc etſi fortaſſe non ſint omnino rejicienda, tamen puto verius, quod primum dixi, *Solomonis* orationem eſſe Ellipticam, & in priore hemiſtichio aliquid deeſſe ex poſteriore ſupplendum. Et fortè in priore ſcripſerat *Solomon*, *Erue te ut caprea* מיד צבי, *è manu venatoris:* ut in ſequente hemiſtichio, & *ut avis* מיד יקוש, *è manu aucupis.* Sed per Scribarum incuriam periit vocula צבי propter præcedentis מיד τὸ ὁμοιόπτωτον. Quamvis eo devenire neceſſe non ſit, cùm id *Hebræis* familiare eſſe videam, ut in uno ex duobus hemiſtichiis aliquid deſit, quod ex altero ſuppletur. Sic *Num.* 9. *verſ.* 16. *Nubes illud tegebat* (ſupple *interdiu:*) *& ſpecies ignis noctu.* Pſal. 84. verſ. 11. *Melior eſt dies unus in atriis tuis, quàm mille* (ſupple *alibi.*) Sirach. 16. verſ. 3. *Præſtat unus juſtus, quam mille* (ſupple *injuſti.*) Pſal. 91. verſ. 7. *Cadent à latere tuo* (ſupple *ſiniſtro*) *mille, & à dextera tua decies mille.* Prov. 28. verſ. 16. *Dux carens intelligentia, & multus oppreſſionibus* (ſupple *abbreviabit dies ſuos:*) at *qui odit quæſtum, prolongabit dies.* Et 1 Tim. 4. verſ. 3. *Prohibentium contrahere matrimonium,* (jubentium) *abſtinere à cibis, quos Deus creavit,* &c. Ita hic, *Erue te ut caprea è manu* (ſupple *caſſium*, aut *venatoris*, ut in ſequente,) *& ut avis è manu laquei*, aut *aucupis.* Capreas ſcilicet, cervos, ibices, & reliquas hujuſmodi feras, quas curſu aſſequi facile non eſt, retibus & pedicis implicare conantur venatores. Ita *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 12. cap. 46.) de *Tuſcis* ſcribit, τὰς παῤ ἑαυτοῖς ἔλαφους καὶ ὑπὸ δικτύων μᾶλλον, καὶ ὑπὸ κυνῶν ἁλίσκεσθαι, *Cervos, qui apud eos ſunt, tam retibus, quam canibus capi:* & Muſicæ illecebrâ ad retia pellici ſolitos. Alii ſylvam utrinque linea & pennis claudebant, quarum formidine feræ, & cervi potiſſimum, in retia paulatim impellebantur. *Virgilius* de cervis lib. 3. *Georgicorum*,

Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Purpureave agitant pavidos formidine penna.

Et lib. 2. *Æneidos*,

Incluſum veluti ſi quando in flumine naſſus
Cervum, aut puniceo ſeptum formidine pennæ
Venator curſu, canis & latratibus inſtat.

Pythagoras in *Ovidii Metamorphoſeos* lib. 15. *Fabulâ* quadrageſima tertia,

Nec formidatis cervos includite pennis.

Lucanus lib. 4. verſu 437.

--- ſic dum pavidos formidine cervos
Claudis odorata metuentes æra penna.

Seneca, *De clementia* lib. 1. cap. 12. *Si feras linea & penna concluſas continueas.* Et *De ira* lib. 2. cap. 12. *Cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta contineat, & in inſidias agas ab ipſo effectu dicta formido.* Et alter *Seneca* in *Hippolyto*,

Picta rubenti linea penna
Vano cludat terrore feras.

Arrianus in *Epictetum* libri ſecundi capite primo, Ὅτε φαῦλόν ἐστιν ὀρνέων τὰ πτηνὰ, πῶς τρέμοντα, καὶ πρός τινα ἀναχαίτισιν ὡς ὀξέα; πρὸς τὰ βίαια, καὶ ὅσα ἀπάδοντα. *Cum aves*, (id eſt, avium pennas) *cervi fugientes timent, quo converterunt, & quo ſecedunt, ut in tuto ſint? Ad retia, & ſic perunt.* *Oppianus* libro quarto *Halieuticôn*,

Ὣδε καὶ ἐν ξυλέχοντα ὀρίστιοι ἀγγελόεσσαι
Εἶλον ἀναλκείην ἔλαφον ὑπογυμὶ τίτχῃ,
Μαψίδιον τρίψαντες ἄνευ δρυὸς ἀμφὶ ἓ κίρκαι
Ὀρθὸν διεσταότα θοὰ πτερὰ, &c.

Sic etiam in ſylvis montani venatores invalidum cervum ſolici arte capiunt, lineâ coronantes totum quercetum; circùm autem levium avium ligant veloces pennas. Auſonius *Theoni* Epiſtola quarta,

An cum fratre vagos dumeta per avia cervos
Circumdas maculis, & multâ indagine penna?

Nemeſianus verſus finem *Cynegetici*,

Digerat innexas non una ex alite pennas,
Namque urſos, magnoſque ſues, cervoſque fugaces,
Et vulpes, acreſque lupos, ceu fulgura cœlis
Terrificant, limique vetant tranſcendere metas.

Hieronymus in *Orthodoxi & Luciferiani dialogo* capite tertio, *Pavidorum more cervorum, dum vanos pennarum evitatis volatus, fortiſſimis retibus implicamini.* *Auguſtinus* libro primo *De nuptiis & concupiſcentia*, *inſtar ferarum, quæ circumdantur pennis, ut cogantur in retia.* De cervis porro quæ allata ſunt, etiam de capreis dicta puta: quæ, *Blondo* teſte apud *Geſnerum*, *eadem arte, qua cervi decipiuntur. Comprehenduntur enim & canibus, implicantur & retibus*, &c. Itaque de caprearum retibus, & eas illaqueandi modo multa occurrunt apud *Arabes*. Sic in *Alcamus*, præter خاطوف & كفة de quibus jam diximus, etiam حبالة يصاد به الطبي كصيص (caſſis) eſt *rete, quo caprea capitur.* Et ظبي مبري eſt *caprea, cujus priores pedes in caſſes inciderunt.* Et نسق الطبي في الحبالة علق, id eſt, *caprea è laqueo pependit.*

Hoc *Arabum* Proverbium ترك الظبي ظله *Caprea umbram ſuam reliquit. Damir* ita exponit, يضرب للرجل النفور وظله كناسة الذي يستظل من شدة الحر وهو اذا نفر منه لا يعود اليه ابدا *Feris fugacem hominem. Caprea ſcilicet umbra eſt latibulum ejus, in quo captat umbram propter æſtus vehementiam: & ex eo cum ſemel fugit, nunquam ad illud revertitur.* Hinc explica hæc *Eſa.* 13. *verſ.* 14. והיה כצבי מדח *Et erit ut caprea expulſa.* Agitur de *Babylone*, in cujus umbram multi ſeceſſerant, tanquam in tutiſſimum propugnaculum. Sed, *Medis* ad eam devaſtandam undequaque concurrentibus, prædicitur fore, ut unusquiſque eam deſerat, atque ut caprea è latibulo ſuo expulſa inde diſcedat, nunquam poſtliminio reverſurus.

De capreæ eſu meminit *Moſes Deuter.* 12. *verſ.* 15. 22. & *cap.* 14. *v.* 5. & *cap.* 15. *v.* 22. Et in *Salomonis* cibariis caprea nominatur 1 *Reg.* 4. *verſ.* 23. *Arabes* quoque capreæ eſum multum commendant. *Avicenna* وخير لحوم الوحش لحم الظبا

Opis

Optima è ferinis ſunt caprearum carnes. Razis apud *Damirem, & Abenbitarem*, لحم الظبي حار يابس

وهو اصلح لحوم الصبي واجوده الخشف

Caro caprea calida eſt, & ſicca, & carnium venaticarum ſaluberrima: at capreoli caro bonitate maxime antecellit. Symeon Sethi, Τὰ τῆ δορκάδι κρέατα ἰνχυμώτερά ἐϛι τῶ λοιπῶν ἀγρίων ζώων, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἧκιϛα ἐπιτήδεια. *Caprearum carnes meliores ſuccoſiores ſunt, quam cæterorum agreſtium animalium, & ad humanum corpus ſunt magis accommodatæ.* Apud *Athenæum* libro nono *Palamedes Eleaticus* ait ὡς ἄχρι κρέας τὸ τῆ δορκάδος, *caprearum carnem non eſſe unguendam.* Et *Philoſtratus* libro ſecundo in *Indorum* conviviis integras apponi capreas.

Quæritur cur in *Cantico* Sponſus cum caprea toties conferatur. Ut *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilecto meus capreæ.* Et verſu decimo ſeptimo, *Revertere dilecte mi; ſimilis eſto caprea.* Et capitis octavi verſu decimo quarto, *Fuge, dilecte mi; & ſimilis eſto caprea.* Plerique Veterum ad id referunt, quod jam antè obſervavimus, dorcadem, ſeu capream animal eſſe perſpicaciſſimum. *Origenes* in *Cantica* Homiliâ tertiâ, *Capreæ habet in natura ſua, ut non ſolum videat ipſa, & perſpiciat acerrimè, ſed & alios viſum præbeat. Aſſerunt namque hi, quibus Medicina pervia eſt, ineſſe huic animali intra viſcera humorem quendam, qui caligines depellat oculorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat. Mortuo ergo capreæ vel damulæ* Chriſtus *comparatur; quia non ſolum videt ipſo Patrem, ſed & videri ab aliis facit, quorum viſus ipſa curaverit. Gregorius Nyſſenus* Homilia quinta, Ἡ δορκὰς ευμαίνει τὴν ὀξυωπίαν ἢ τὸ πᾶν ἐπιβλέπουσα. *Capreæ ſignificat viſus acumen ejus qui omnia perſpicit.* Philo Carpathius, *Sponſus, ſcilicet* Chriſtus, *capreæ aſſimilatur, eo quod corda omnium ſubtiliſſimè rimetur, & inſpiciat cogitationes omnes.* Aponius in *Cantica* libro quarto, *Capreæ pro eo opinor ſimilem dicit; quia noſtræ ſalutis illuſtratio cæcitatem cordis auferens,* &c. Quod ibidem ſequitur, *Caprearum poſterior corporis pars candorem demonſtrat*, ad pygargos pertinere ſuo loco docuimus. *Theodoretus* de *Chriſto*, Δορκάδι αὐτὸν ἢ νύμφῃ ἀπεικάζει, διὰ τὸ ὀξυδερκὲς, καὶ διερευνητικὸν, καὶ τῆ μελλόντων προγνωϛικόν. *Eum cum caprea Sponſa conferi, propter viſus acumen, & perſpicaciam, & futurorum præcognitionem.* Michaël Piellus in *Cantica*, *Capreæ, Allegorice videntem ſignificat. Nam ipſe* (Chriſtus) *omnium corda intuetur.* Quæ quidem piè dicta, ſed neſcio an ad rem; quia hæc Allegoriæ *Graci capreæ* nominis etymologia totæ nituntur. Neque enim in Sacro Textu quidquam eſt, unde pateat *Solomonem* id reſpexiſſe. Quin de Sponſi ſaltibus, aut fuga, aut reditu iis locis (*d*) agitur, quibus conferatur cum caprea. Itaque nihil puto reſpici, quàm capreæ in curſu aut ſaltu agilitatem: cui ſimilis Sponſi alacritas, & exequendi celeritas, ac facilitas, quidquid agat, aut moliatur. De capreæ hinnulo capite præcedenti dictum eſt, & capite, quod proximum ſequetur, agemus de caprearum ſpeciebus, & coloribus.

(*d*) *Cant.* 2. 8. 9. 17. & 8. 14.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quid Veteres & Recentiores ſcripſerint de animalibus Unicornibus.

Animalia multa μονοκέρωτα apud Veteres. 1. *Rhinoceros. Cur* Martialis *illum gemino cornu deſcribat. Variæ ſententiæ. Illum locum aliter legendum. Aliorum conjectura refelluntur.* 2. *Equus* Indicus *unicornis.* 3. *Aſinus* Indicus. 4. *Bos* Indicus. *Hi boves ab* Oppiano Ἀόνοι *dicuntur per ſummum errorem; cujus fontes aperiuntur.* 5. *Propriè dicta monoceros in* India *ſola reperitur. A qua fortè non diverſi equus & aſinus* Indici. Conſtantinopoli *monocerotis ἐκτύπωμα planè aliud apud* Philoſtorgium. *Monocerotis deſcriptio in* Paulo Veneto, & Ludovico Vartomano. *De eodem multa ex* Arabibus. *Nomen* Indicum *in* Ælian o καρτάζωνος (*malè ſcribunt* καρτάζωνος) *in* Arabibus carcaddan, *in* Coptis ΧΑΡΧΙΝΟΣ. *Natales* India & Nubia *in* Goyame. *Fœmina quamdiu ferat uterum. Cum quibus animalibus coeat.*

قرش Coptis Ἀσπιδοχελώνη. *De monocerotis mole & ſtaturâ varia ſententia. Collum ad pedes inflexum. Animal ſolidungulum. Longaviſſimum. Terribile. Hominem & elephantem inſenſum, quem cornu ſuo transfigit, & ſurſum tollit. Sed* ruch *avis ferit unguibus monocerotem. Tela in eum nihil poſſunt. Palumbes amat. Multa de cornu gravitate, ſolidatate, craſſitudine. Varia intùs figura. Baltei ex his confecti, &*

حرشن *alia quadam* charſan, *vel*, حريش charis, *animal hœdi ſpecie, cornu unicum in fronte habens, in* Segeſtana & Bulgaria. *Per virginem capitur. Origo fabulæ. In* Carpatho *monte rupicapra unicornes. Lepus monoceros. Cornua lepores ex* Norvegia *allata. Cornu* jachmur, *vel* jamur, *unicum; ſed in ramos diviſum. Tale quid apud* Cæſarem *libro ſexto. In* Symeone Sethi *moſcho capreolus unicornis. Ibi quædam emendata. Alia* Arabes *de moſcho.* Avicenna *explicatus. Moſchus* Tubetienſis *cur optimus. Capreolum moſchi quomodo deſcribant* Arabes. *De unicornibus animalibus quid* Hebræi. *Fabula de bove unicorni ab* Adamo *Deo oblato. Alia capreis accenſent. Monoceros ſylva* Ilai *Hebræis* קרש. *Ejus cornu nigrum. Ita etiam* Ælianus, & Phile, *cujus Interpres notatus.* תחש *noſtris* taxus, *aut* melis, Hebræis *animal unicorne, quod nuſquam comparuit poſt abſolutum Tabernaculum.* Pomarius *cornu unicornis decet contra venena multùm pollere, & qua arte dignoſcatur. Oryx etiam animal unicorne* Ariſtoteli, & Plinio. *De eo multa ex Scriptoribus.* Heliodorus *emendatus.* Gazel *non eſt* oryx, *ſed* capreæ hinnulus. Oppianus *orygem aliter deſcribit, quàm reliqui Scriptores. Concluditur tamen idem eſſe animal, & refelluntur objectiones. Dorcades totæ albæ.* Μετάφρενα partes geminæ. Duplex *pro* lato. *Oryx, animal pugnaciſſimum. Oryx non ſemper unicornis. Oryx bove non multo minor: jungebatur bigis, & equi vices præſtabat.* Subulo ὑπερ.

Ut nobis viam præſtruamus ad explicationem *Hebraa* vocis ראם *reem*, vel ריים *reem*, quam vetuſtiſſimi Interpretes *monocerotem* eſſe voluerunt, libet in

in hoc capite Lectori ob oculos ponere quæ Veteres & Recentiores ſcribunt de animalibus unicornibus. Horum unum eſt ἰνδικὸν, reliqua μετωπεκλίματα. Rhinoceros *Ariſtoteli* notus non fuit. Illum primus deſcripſit *Agatharchides* ſub *Ptolemæo Sexto*. Poſt quem *Artemidorus*, *Diodorus*, *Strabo* qui viderat, *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Philoſtratus*, *Dio*, *Pauſanias*, alii; quos non vacat hic exſcribere. Tantum hoc quæſierim libens, cum conſtet rhinocerotem unicum in naſo cornu habere, unde belluæ nomen, cur geminum illi tribuat *Martialis*, vel quiſquis auctor eſt libri *Spectaculorum*, cum de *rhinocerote* dicit *Epigrammate* vigeſimo ſecundo;

Namque gravem gemino cornu ſic extulit urſum,
Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Gemino cornu, inquiunt, id eſt, *forti*, & *vehementi*: quomodo dixit *Virgilius*,

— duplici dentalia dorſo.

Alii *gemino cornu*; quia rhinoceros habet duo cornua, ut obſervat *Pauſanias*, τὸ ἐπ' ἀκρᾳ τῇ ῥινὶ κέρας, τῷ ἄλλο ὑπὸ αὐτὸ ἐλάττω, *unum in extremo naſo*, *aliud ſupra illud non magnum*. Neutrum ad rem, ut quidem puto. *Geminus* pro *forti* nuſquam occurrit. In *Virgilio* (a)

(a) *Georg. lib. 1. verſu 173.*

— duplici dentalia dorſo,

id eſt, *lato*, inquit *Servius*: *ut aut duplex aguur per lumbos ſpuma: aut revera duplici, cujus utrumque eminet latus; & ferè hujuſmodi ſunt omnes vomeres in Italia.* Fruſtrà etiam id obſervatur, rhinocerotem geminum habere cornu. Alterum enim eſt in dorſo, quo urſum extuliſſe dici non poteſt. Itaque ad illud cornu non pertinent hæc *Poëta*,

— gemino cornu ſic extulit urſum.

Proinde *Poliziano* cum hæc non ſatisfaceret, is aliud excogitavit, nempe urſum dici *gravem gemino cornu* Dativo Caſu, id eſt, gravem etiam iis animalibus, quibus geminum eſt cornu; quales tauri, *&c.* Quod ut ineptum & coactum docti merito rejiciunt. Neque enim creſcit robur cum numero cornuum. Arietes, & hircos, utut bicornes, nemo crediderit eſſe rhinocerote robuſtiores. Itaque *Poëta* locum puto eſſe corruptum, quamvis non videam ſatis quomodo poſſit reſtitui. Varias tamen afferam conjecturas, ut in iis Lector eligat quod videbitur commodiſſimum, aut ipſe meliora tentet. Fortaſſe *Poëta* non ſcripſerat, *gravem gemino*, ſed, diverſis Caſibus,

— gravi geminum cornu ſic extulit urſum.

Geminum urſum, id eſt, *duos urſos*; non ſimul, ſed ſucceſſivè oblatos, vel ſimul oblatos extulit ſucceſſivè: niſi malis *Geticum urſum*, id eſt, *Scythicum*; quia verſus Aquilonem urſi majores, eſſetque id θαυματοδίκτυον, ſi majorem urſum cornu ſuſtuliſſe dicatur rhinoceros. Sed *geminum* probo magis, quia ſequente verſu,

Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Poëta plures pilas videtur opponere pluribus urſis. Et de *Carpophoro* ſic dicitur *Epigrammate* 23.

Ille tulit gemino facilis cervice juvences.

Gravi cornu, id eſt, αἰσῷ, *atroci*, *diro*, *moleſto*, *infeſto*. Vel, voce leviter inflexa, *brevi cornu*; quia pro belluæ magnitudine cornu breviſſimum eſt. Utrumque habet *Oppianus* in deſcriptione rhinocerotis libro ſecundo *Cynegeticôn*,

— ἐλίσσων δ' ὑπὲρ ἄκρια μυὸς
Ἀντίθεος κέρας αἰνὸν, ἀκαχμένον, ἄγχι μετώπου.

Brevi ſuper ſummum naſum ſurgit cornu, grave, acutum, ſævum telum.

Jam hæc ſcripſeram, cum incidi in alias hujus loci interpretationes, quæ mihi præcedentibus non magis ſatisfaciunt. Una *Scaligeri* ſic habet, *Rhinoceros eſt cornu gemino, altero puſillo in fronte, altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè pugnat, ac vincit elephantum. Ut jam deſinam nugari* Grammatici *de* gemino *cornu apud* Martialem. Sed puſillum illud in fronte cornu non aliunde novit, quàm ex pictura, qualem nullam vidimus. Anno *Chriſti* 1515. ex *India* in *Luſitaniam* advectus eſt rhinoceros, quem accuratè pinxit *Albertus Durerus* tum temporis inſignis pictor. Et ex illius prototypo expreſſa ἰνδικὰ per totam *Europam* ſparſa ſunt, quæ cornu nullum exhibent in fronte rhinocerotis. Sed ſupra cornu, quod eſt in nare infima, quatuor tubercula, quorum ſummum frontem, cætera glabram in ima parte attingunt. Hæc tubercula pro cornibus ſi habuit illuſtriſſimus *Scaliger*, jam rhinoceros non erit *gemino*, ſed *quinquegemino* cornu animal. Utut fit, his vel cornibus, vel tuberculis non extulerat urſum; ſed unico illo, quod eſt in nare. Itaque hæc mihi ad rhombum.

Altera *Jani Douzæ*, *Petri Scriverii*, *Gerardi Voſſii*, virorum, qui in his literis facilè primas tenent, pro *urſo* legit *urum*: quod ſic explicant,

— gravem gemino cornu ſic extulit urum,

id eſt, *urum*, *quamvis gemino cornu gravem*, *tam facilè ſuſtulit*, *quam taurus objectas pilas*. *Et meritò* (inquiunt) gravem gemino cornu *Poëta dicit*, *cum ſingula urorum cornua*, *teſte* Plinio, *duas urnas capiant*. At ne ſic quidem videntur id obtinere, quod volunt, nempe, ut urus *gravis* dicatur eſſe præter cornua. Quid enim cornuum gravitas ad ipſum uri corpus, quod pendere neceſſe eſt plura millia pondo, ſi verè ſcripſit *Cæſar* uros eſſe magnitudine paulò infra elephantos: & *Servius* in librum ſecundum *Georgicorum*, exceptis elephantis, majores eſſe cæteris animalibus? Itaque quidquid ponderis his accedit ex gravitate cornuum, nullum momentum habet. Præterea *Poëta* ſic ſcripſerit rem prorſus impoſſibilem, nempe animal, elephanto penè par, facilè ſublatum fuiſſe à rhinocerote, cui *Strabo*, qui viderat, tribuit ſolùm μέγεθος ταύρου, *tauri magnitudinem*. *Artemidorus* quidem rhinocerotem ait μικρὸν ἀπολείπεσθαι τῶν ἐλεφάντων, *vix inferiorem eſſe elephantis*. Sed ne ſic quidem facilè ſuſtulerit urum. Itaque rhinoceroti non urus, ſed

— pila taurus erat.

Liber *Spectaculorum Epigrammate* 9. de *rhinocerote*,

Quantus erat cornu, cui pila taurus erat?

Martialis ipſe libri decimi quarti *Epigrammate* quinquageſimo tertio, cui titulus *Rhinoceros*, id eſt, gutus è naſo rhinocerotis;

Nuper in Auſonia *Domini ſpectatus arena.*
Hic erus ille tibi, cui pila taurus erat.

Hæc igitur rhinocerotis fuit ultima virtus. Alioquì frigida eſſet laus, ſi urum etiam ſuſtuliſſet, qui tauro multò major eſt. At, inquiunt, rhinocerotis & urſi certamen impar fuiſſet, cum vulgari etiam tauro urſum ſuperare minimè ſit operoſum. Quod ipſum mihi quidem perſuadet non unum urſum, ſed geminum rhinoceroti fuiſſe objectum, ne impar eſſet pugna. Quamvis tauro urſum ſuperare non fuerit ita facile, quam illi volunt. Quin taurum aburſo proſterni, & qua arte, diſertè docent (b) *Ariſtoteles* (c) *Plinius*, (d) *Solinus* (e) *Ælianus*. Et id ipſum inſinuat *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 35. Itaque nihil video hactenus, quod à priore ſententia me dimoveat.

(b) *Hiſt.* (c) *Lib. 8. c. 5.* (d) *Capite De Numidia.* (e) *Lib. 6. cap. 9.*

Rhinoceroti oppono feras μετωπεκλίματα, id eſt, *quæ cornu in fronte habent*, atque illud quidem unicum, quales equus, aſinus, & bos *Indici*, propriè dicta *monoceros*, ὀρυξ, &c. Equi meminit *Oneſicritus* apud *Strabonem* libro decimo quinto, in *India* deſcribens ἵππους μονοκέρατας, ἰλαφοκέρους, *equos unicornes*, *cervinis capitibus*. *Ælianus* etiam *Hiſtoria* libri tertii capite quadrageſimo primo, ubi tam equi, quam aſini *Indici* cornu numerat inter alexipharmaca.

Aſinus *Indicus*, ſeu verìus onager, equo par eſt magnitudine, albo corpore, capite purpureo, oculis cyaneis, carne amara & guſtui ingrata. In fronte prominet unum cornu cubitale, vel ſeſquicubitale, in medio nigrum, album infrà, ſuprà puniceum, magni uſus in Medicina. Inter animalia ſolipeda ſolus habet fel in jecore, & in pedibus talos, coſque nigros. Robur,

bur, & pernicitas ſumma eſt. Cornu, dentes, & calces, ex æquo terribiles. Locis maximè deſertis degit. Vivus raro capitur. Hæc (*f*) *Apoſtolius* ex (*g*) *Ælio*-
(*f*) *Prov.* 1357. *Omnino* & *Ælianus* ex (*h*) *Cteſia*. Sed & ejuſdem animalis plures alii meminerunt. In his *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, & quadrageſimo ſexto, *Pollux* libri primi capitis undecimi ſectione decima quarta, *Philoſtratus* in *Apollonio* libro tertio, *Antigonus Mirabilium* capite ſeptuageſimo ſecundo, *Phile* capite trigeſimo ſeptimo. Et ex *Hebræi Gerſom* in *Porta enis* fol. 26. b. ubi de aſinis, ומהן הזה במרוח אינריא יש לו קרן אחר במצחו כן כתוב בספר בעלי חיים *Etiam illa ſpecies in* Indiæ *regione unicum habet in fronte cornu. Ita ſcribitur in libro* De animalibus.

(*g*) *Hiſt. l.4. c. 52.*
(*h*) *In Indic. apud Photium.*

Boves in *India* ſolidis ungulis eſſe, unicornes etiam, ex *Cteſia* tradunt *Plinius* & *Solinus*. Eoſdem in *Æthiopia* ſic deſcribit *Ludovicus Vartomanus Navigationum* libri ſecundi capite decimo quinto, *Vaccas etiam vidi* (*Zeila*, quæ eſt urbs *Æthiopiæ*) *cornu unicum in fronte media habentes inſtar monocerotis, longitudine ſupra palmi magnitudinem. His carne in terga reſupinatum, Coloris ſunt phœnicei.* Nempe tam in *Æthiopia*, quam in *India*, poſſunt illorum eſſe natales. Sed de *Oppiano* quid fiet, qui *Aonios* appellat libro ſecundo *Cynegeticôn*, ubi de boum vario genere;

Μοῦνοι Ἄονες, τριτὸν γένος, ἰοκίμοντες,
Ἐκ τε μέζω κέρας αὐχὴν ἀντιτύλλουσι μετώπου.

Solidungulo ſunt Aonii, *earum genus, unicornes, & à media fronte grave cornu producunt. Aonii*, id eſt, *Bœotici*. Nulli enim *Aones* alibi, quam in *Bœotia*. In qua ſi qui fuerunt hujuſmodi boves, quomodo id intactum præterierunt *Dicæarchus*, *Strabo*, *Pauſanias*, alii, qui *Bœotiam* tam accuratè deſcripſerunt? Et *Ariſtoteles* in eximio *De animalibus* opere? Ut *Plutarchum* taceam, qui de *Bœotia* ſua tam multa habet inſignia. *Oppianum* igitur puto ex aliquo ſcriptore hæc hauſiſſe, in quo poſt boves *ai ἴσαι* ponebantur in cenſu τῶν μονοκερώτων. Et cum ex *ni ἴσοις* factum eſſet *nisis* per ſcribarum imperitiam, conjuncta ſunt, quæ fuerant divellenda. Eodem facit, quod boves illi *Aonii* ab *Oppiano* vocantur τριτὸν γένος *varium genus*. Apparet enim id petitum eſſe ex aſinorum μονοκερώτων deſcriptione, qui partim albi erant, partim purpurei. Atque ipſum cornu habuerunt nigrum, album, & puniceum. Quale nihil occurrit de bobus unicornibus.

Propriè dicta μονόκερως juxta Veteres in *India* ſola reperitur. Aſperrimam eſſe feram dicit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, reliquo corpore ſimilem equo, capite cervo, pedibus elephanti, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duûm eminente, id eſt, pedum quatuor, ut *Solinus* interpretatur; cætera *Plinio* ſimilis. Nec multò aliter hoc animal deſcribunt *Ælianus* & *Phile*: niſi quod de cervino capite nihil habent. Et *Phile* eo Iconis illi affingit. Neque à monocerote puto diverſos fuiſſe *Indicos* equos, & aſinos, de quibus ſuprà: cum monocerotem in multis equo eſſe ſimilem *Plinius* diſertè aſſerat. Et aſini *Indici* deſcriptio, qualis eſt in *Cteſia*, & *Æliano*, maximè accedat ad monocerotis deſcriptionem, quam, præter eundem *Ælianum*, *Plinius*, *Solinus*, & *Phile* nobis exhibent.

Sed ab his diverſiſſimum fuit *Conſtantinopoli* unicornis ἐντέτυμμα, ex quo *Philoſtorgius* hoc animal ita deſcribit libri tertii capite undecimo, Τὸ μὲν κεφαλὴν ἐλάφου φέρει, κέρας δὲ ἀνάλιον ἀντὶ τεθνεῶτος, ὃν ζοιδὴν μέγα· ὁ δὲ αὐχὴν ἀντὶ παχυτέρου ὑπεπλήκτηκεν ἄπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος, οἷς οὐδὲν ἀνατενέμεται, ὅλως ἐλάφου ἰδιώτατα παραλλάσσων· τὸ δὲ πλὴν ζῶμα ἱλαφῷ πρεσίων μᾶλλον, τοῖς δὲ πόδας λέοντος ἔχει. *Draconis quidem caput habet, cornu verò curvum ſinuatum ei, haud valde magnum. Mentum ejus barba totum obſitum eſt. Longaque cervix, in altum protenſa. Ad ſyrma draconis proximè accedit. Reliquo quidem corpore cervo ſimilis magis. Pedibus autem leoninis eſt.* Quæ eadem legere eſt in *Nicephoro Calliſto* libri noni capite decimo nono.

Cum his ſi quis recentiores conferat ejuſdem animalis deſcriptiones, duas omnino reperiet: unam *Pauli Venetis* libri tertii capite decimo quinto, alteram *Ludovici Vartomani*, *Romani* Patritii; libri primi capite decimo nono: ſed quibus neque inter ſe, neque cum veteribus ulla ratione convenit. Prior enim ſic habet, ubi de regno *Baſman* in *Java* minore; *Inveniuntur apud eos elephantes, & unicornes, in magna multitudine. Et ſunt unicornes paulò minores elephantis, pilum habentes bubali, & elephantis pedem. Habent caput ut aper, & more porcorum libenter morantur in luto, & altis immundiis. In medio frontis geſtant cornu unum groſſum, & nigrum. Linguam habent ſpinoſam, qua ladunt homines, & animalia.* Poſterior talis eſt, *Ab altera* (Mecchani) *delubri ſepta viſuntur, in quibus unicornes gemini aſſervantur*, &c. *Alterum eorum, quem conſtat longè proceriorem eſſe, pullo equino triginta menſes nato haud abſimilem credidere. Promines in fronte cornu unicum longitudine trium cubitorum. Longe nam minor eſt alter, utpotè anniculus, ac equino pullo ſimillimus. Ejus cornu quaterna palmi longitudinem non excedit. Coloris eſt id animal equi muſtelini: caput cervi inſtar; colli non oblongo, rariſſimaque juba, ab altera parte ſolum dependente. Tibias habet tenues, caſdemque graciles admodum, humanis modo. Ungulas anteriorum pedum biſidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum poſteriorum pars exterior villoſa eſt, pilique plurimi. Sanè id animal ferum videtur; verùm ferocitam noſtro quâ comitate condit. Advecti ſunt ex* Æthiopia *ab* Æthiopum *Rege*, &c.

His libet addere quæ de monocerote reperio apud *Arabes*, quæ nondum protrita ſunt, nec in ore vulgi doctorum. In Scripturę *Paraphraſtis* fere vocatur ذو القرن الواحد & وحيد القرن *unicornis*, ut *Æthiopicè* ሓዲጽ ቀርን: In *Alcamus* alicubi مرميس *mirmis*, & عرميس *hirmis*. In *Damire* الحمار الهندي *aſinus Indicus*, & حرش *charris*, vel حرشن *charſan*. Sed vulgatiſſimum *monocerotis* nomen, nec ſolum apud *Arabes*, ſed & apud *Perſas*, *Tartaros*, atque *Indos* receptum eſt كركند *carcand*, كركندن *carcandan*, vel, ut plerumque ſcribitur, كركدن *carcaddan*. Eo enim *Hiſtorici* paſſim utuntur, & *Geographus Nubienſis* Clim. 1. part. 8 & 10. *Alkazuinius*, *Algiahid*, *Damir*, *Alcamus* hæpiuſculè, *Pentateuchi* Paraphraſtes *Perſis* editus, *Deut.* 33. 17. Et Fœmininum كركندة *carcanda* reperitur in *Zamachſari*.

Et *Copticum* ΧΑΡΧΙΝΟΣ pro *monocerote* videtur inde deflexum. Quin vetuſtum hoc fuiſſe nomen jam olim in uſu apud *Indos* his verbis docet *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo: Λέγεται δὲ καὶ ζῷον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ αὐτὸν ὀνομάζεσθαι παρὰ ζώνων. *Dicitur inter eos animal eſſe unicorne, quod carcazonum vocant.* Et rurſus, Μόνον ἐφ' οἷς ὁ ἰνδὸς καρκάζων. *Solitarius eſt* Indicus *alle carcazonus.* Ita enim ſcribendum pro καρτάζων. Hæc de nomine. Feram ipſam *Alkazuinius* in *India* deſcribit. *Geographus Arabs* naſci aſſerit in primo Climate, in الرامي *Alrami*, *Indiæ* inſula, propè *Sarandib*, id eſt, propè *Zeilan*, ſeu *Taprobanam*. *Alrami*, Paulo Veneto *Lambri*; pars eſt *Javæ* minoris, quam is ſe luſtraſſe ſcri-

ſcribit: & in ea haberi unicornes, libri tertii capite decimo tertio, & decimo octavo. Alii non ſolum *Indiam*, ſed & *Nubiam* illis aſſignant. *Damir* ubi de monocerote; معادنه ببلاد الهند والنوب

Fodinæ ejus (id eſt, loci natales) *ſunt in India, & Nubia.* Nempe in *Goyame*, vel *Goguane*, *Abyſſinorum* imperii parte extrema, ad *Luna* montes, & fontes *Nili* fluminis. Ibi enim unicornes ex incerta fama multi deſcribunt. In his *Johannes de Bermuden*, & *Ludovicus de Urrera* in *Æthiopiæ deſcriptione*; & *Marmolius Africæ* ſuæ libri primi capite vigeſimo tertio. *En las ſierras de* Beth, *o de la* Luna, *que ſon en la alta* Ethiopia, *ſe cria un animal llamado unicornio*, &c.

De origine *Arabes* multa nugantur. *Damir*, يقال ان الانثي من هذا النوع تحمل كانثي الفيل سبع سنين ويخرج ولدها نابت الاسنان والقرن قوي العاشر

Dicitur fœmina in ea ſpecie uterum ferre, ut elephantis fœminam per ſeptem annos (aliud exemplar ثلث سنين *per tres annos*, quod vero propius, & ab *Alkazuinio* confirmatur) *& pullum ejus educi* نابت *crescentem*, (al. melius ثابت *firmum*) *dentibus, & cornu, & ungulâ jam robuſtâ.* Sequitur, وقيل اذا قاربت الانثي ان تضع يخرج الولد راسة مهنا يرعي اطراف الشهر ثم يرجع وقد انكر الحاحظ هذا القول

Addunt, cum fœmina vicina eſt partui, pullum caput educere, ut depaſcatur extremos ramos arborum, deinde in uterum recondi: quod tamen negat Alguahid. Sunt, qui monocerotem hybridam eſſe volunt: ſed ex quorum animalium coitu naſcatur non ſatis liquet. *Damir* in uno exemplari, يقال انه متولد بين الفرس والفيل *Ajunt* quidam *generari ex equo, & elephante.* In altero, pro الفرس, id eſt, *equo*, legitur الفرش, id eſt, Ἀσπιδοτόν. Ita redditur in *Lexico Copteo* pag. 171. Porrò διπλοειδοχελώνη eſt *cetis ſpecies tam portentoſa magnitudinis, ὡς πελάγεσι τοῖς πανιπλεομένοις ὑπὸ μεγάλης φαντασίαν ἐμποιεῖσθαι, ut ſæpe navigantibus ſpeciem ingentis inſulæ exhibeat*; ut *Euſtathius* aſſerit in *Hexaëmeron* pag. 19. *Zamachſari* dicit الفرش cetum unum eſſe è maximis, qui naves frangat, & ſubvertat. Alii rotundum eſſe dicunt. Proinde orcam eſſe puto, quæ à tereti figura dicta eſt. *Orca* enim eſt vaſis genus rotunda forma; unde etiam *urceus*. Placuit igitur nugatoribus naſci monocerotem ex elephantis cum orca coitu: quorum ille in terra, hæc in mari maximum eſt animal.

Nec de mole ſatis convenit. In *Alkazuinio* كركند حيوان في خلقة الفيل كخلقة الثور الا انه اعظم منه

Carcand (ſeu *monoceros*) *animal eſt elephanti ſtatura, bovis habitu, niſi quod major eſt.* In Geographo eſt دون الفيل وفوق الجاموس *infra elephantem, & ſupra bubalum*: ut in Paulo Veneto *paulò minor elephante.* At in *Damire* eſt دون الجاموس *infra bubalum*: In Vartomano *pullo equino triginta menſes nato haud abſimilis*: in Marmolio *tamaño de un potro de dos años*, id eſt, *ſtatura pulli biennis.* In Geographo في عنقها عوج كعنق الجمل لكن اعوجه بخلاف اعوجاج عنق الجمل وراسها ممايل الي يديها *collum habet curvum ut camelus, ſed contrario flexu: caput enim habet inclinatum ad interiores pedes.* In *Alkazuinio*, من العجب كونه قد جمع بين العاشر والقرن فان كل حيوان ذي قرن له ظلف

E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod ſolidam ungulam & cornu conjunctim habet, cum alia omnia animalia, quæ cornua ſunt, ungulam diviſam habeant. Contra *Damir*, وليس في الحيوان ذو قرن مشقوق الطرف غيره *Nullum eſt cornutum animal diviſum in extremis* (id eſt, ungulis) *præter iſtud.* Sed, addita negatione, legendum لا مشقوق *non diviſum.* Sequitur, وهو يجتر كالبقر والغنم والابل وياكل العشيش *Et illud ruminat ut bos, & ovis, & camelus, & gramine veſcitur.* Animal eſt longævissimum, ſi verè *Alkazuinii*: تعيش سبعماية وهيجانه بعد خمسين سنة *Annis vivit ſeptingentis, & impetus ejus ad Venerem incipit poſt annum quinquageſimum.*

Eſt in eodem غضب سريع *ira præceps.* يخافه جميع الحيوانات بارض الهند *Timent illud omnia animalia in terra* Indiæ. اذا كان بارض لم يدع شيا من الحيوان في تلك البلاد حتي لو كان بينه وبينه ماية فرسخ من جميع الجهات فانها تهرب من هيبته *Cum aliquam terram occupavit, non permittit, ut ullum animal in ea degat in centum parasangarum intervallo ab omni parte. Et reliqua omnia pra ejus metu fugiunt.* Hæc *Alkazuinius.* *Damir* etiam, qui refert اهل الهند populum *Indiæ* ita tradere.

dere. Sed, ut addit, illi inprimis شديد العداوة

للانسان انما شم رايحته او سمع حسه

طلبه فاذا ادركه قتله ولم ياكل منه

شيا *grave in hominem eſt odium, ita ut, cum vel ex odore, vel ex auditu eum ſenſit, quærat illico, & reperium interficiat, non tamen ex eo quidquam comedat.* Eſt & illi cum elephante bellum internecinum. *Damir*, وهو عدو الفيل *Inſenſum eſt elephanti.* Nec multò poſt, وله قرن واحد

في راسه عظيم لا يستطيع لثقله

ان يرفع راسه وهذا القرن مصمت

قوي الاصل حاد الراس يقاتل به

الفيل فلا تغيره معه ناباه شيا

Et unicum cornu habet in capite tam magnum, & grave, ut caput tollere non poſſit. Eſtque ſolidum illud cornu, validum in radice, acutum in ſummitate, quæ elephantem interficit, nec quidquam ei proſunt ſui dentes. Et rurſus, يزعمون انه ربما نطح الفيل فرفعه علي قرنه

Illud elephantem ajunt, ſuo cornu tranſixum, ſæpe ſublimem attollere. Unde *Alcamus*, الكركدن دابة تحمل الفيل علي قرنها Alcarcaddan, *fera, quæ ſuper cornu ſuum fert elephantem.* Sed, ut *monoceres* elephantem, ita *ruch* avis monocerotem ſurſum attollere creditur. Idem *Alcamus*, الرخ طاير كبير يحمل الكركدن

Ruch, *magna avis, quæ fert monocerotem.* Quin etiam lethalis eſt monoceroti in elephantem victoria. *Alkazuinius*, انما راي الفيل يتيه

ورايه ويضربه بقرنه ويقوم علي رجليه

ويرفع الفيل حتي يتشبث بقرنه ثم

يريد ان يخلص لا يمكنه فحر

علي الارض فيموت هو والفيل ايضا

Cum videt elephantem, eum à tergo aggreditur, & cornu ſuo ferit, & ſtans in poſteriores pedes elephantem attollit, donec in cornu ſuum infigatur. Tum vero libenter ſe eriperet, ſed non poteſt, & cadit in terram, & moritur tam ipſe, quam elephas. De cætero additur ان السلاح لا يعمل في الكركند ولا يقوم له شبع ويهمه

tela in monocerotem nihil poſſe, neque feras in eum inſurgere, qua illum ſolicitum teneant. Interim tam diro animali mutua eſſe fertur cum palumbo amicitiæ neceſſitudo. Idem ibidem,

يحب الفختة يمشي الي شجرة

عليها عش الفختة فيقق تحتها ويطيب

نفسه (*i*) بهريرها والفختة تقع علي (*i*) *Legendum,* بهديلها

قرنه فلا يحرك راسه كي لا ينفر

الفختة *Palumbum ita diligit, ut ſe conferat ad arborem, in qua is nidificat, & ſub eaſtet, & ejus gemitu delectetur. Stat viciſſim palumbus ſuper illius cornu; & immoto capite manet monoceres, ne palumbus fugiat.* Superſunt de cornu quædam dicenda.

Jam illud grave & ſolidum deſcripſit *Damir*, & in radice validum, & in ſummo acutum. Et *Geographus* لها قرن في وسط جبهتها طويل في

غلظه قبضتان *In media fronte cornu habet longum, & craſſum, quantum amba manus complecti poſſunt.* Et *Alkazuinius*, علي راسه قرن واحد

حاد الراس غليظ الاسفل فيه اخنا

محدبة الي وجهه ومقعرة الي ظهره

Unicum in capite cornu eſt, in ſummo acutum, infra craſſum, cum ſtriis extra gibboſis, & intus concavis. Hæc de ſuperficie: nunc audi quid intus lateat. *Geographus*, يوجد في بعض هذه القرون اذا هي

شقت صورة انسان او صورة طاير او

غيره من الصور كاملة الشكل بيضا

In horum cornuum nonnullis, ſi ſcindantur, invenitur hominis, aut avis, aut rei alterius figura, coloris albi, perfectè delineata. Et paulò poſt, وتكون

الصورة التي توجد فيه من اوله الي اخره

Et figura, quæ reperitur, totum cornu occupat ab initio ad extremum. Ita etiam *Algiabid* in libro الاهم *Sacerdotum*, متي نشر ظهر فيه صور عجيبة مختلفة

Cum ſcinditur, in eo apparent variæ figuræ mirabiles. Et *Damir* diſertius, واذا نشر طولا تخرج

منه صور مختلفة بياض في سواد

كالطاووس والغزال وانواع الطير والشجر

وصور بني ادم وغير ذلك من غرايب النقوش

Cum ſerra diſſecatur in longum, varia ex eo figuræ emergunt albi coloris in nigro, puta pavonum, ca-

pecorum, avium, & arborum certa ſpecies, hominum quoque, & rerum aliarum pictura mirabilis. Uſum quod attinet, cum in cornu tales figuræ reperiuntur, ex eo fieri ſcribit *Geographus* مناطق تساوي من القيمة كثير *balteos qui magni æſtimantur.* Nempe à *Sinenſibus* maximè. *Algiabid,*

يتخذ اهل الصين من تلك القرون مناطق تبلغ قيمة المنطقة منها اربعة الاف مثقال ذهب *Inde* Sinenſis *populus balteos deſumit, quorum ſinguli valent plus quam quatuor aureorum ſicilorum millia.* Ita *Damir* ex iiſdem cornibus ſumi dicit صفايح علي شرر الملوك ومناطقهم ويتغالون في اثمانها *bracteas Regum ſolio, & balteis exornandis, quæ cariſſimè æſtimantur.* Sed & اشرف حلي اهل الصين *nobiliſſima* Sinenſium *monilia* ex eadem materia confici ſcribit *Algiabid.* Et *Gihani*, Reges *Indiæ* ex hoc ipſo cornu habere انصبة السكاكين للموايد *cultrorum manubria ad menſarum uſus*, quæ venenatos cibos ſudore ſuo prodant. Facile eſſet addere multo plura hujus commatis ex *Damire*, & aliis, de cornu monocerotis: ſed præſtat

Μέχρι φυλάξασθαι· καιρὸς δ' ἔδει πᾶσιν ἄριστος.

Nunc ab extremo *Meridie* in *Septentrionem* delatis alia ſeſe offeret ſpecies monocerotis; nempe حرشن *charſan*, vel حريش *charis*, cujus hæc eſt deſcriptio in *Alkazuino:* حرشن حيوان في حجم الجدي ذو عدو وعلي راسه قرن واحد كقرن الكركند واكثر عدوه علي رجلين لا يلحقه شي لسرعة استحضاره مشيه وانه ليوجد في عياض سجستان وبلغار Charſan *eſt animal hœdi ſtaturâ, ad curſum agile, unum in capite cornu habens, ut cornu carcand* (ſeu propriè dicti monocerotis.) *Pedibus tam rapidè currit, ut nullum animal id aſſequatur propter greſſus ejus celeritatem, & pernicitatem. Reperitur in* Segeſtanæ *&* Bulgariæ *ſylvis.* Damir, العريش دابة لها مخاليب كمخاليب الاسد ولها قرن واحد في هامتها يسميها الناس الكركند Charis *fera, quæ habet ungues tanquam leonis, & in media capitis cornu unicum. Vulgo* carcand *vocatur.* Abugiar Attaugidæus, في دابة صغيرة

جرم الجدي ولها من قوة الجسم وسرعة العدو ما تعجز الفناص ولها في وسط راسها قرن واحد مصمت مستقيم تنطح به جميع الحيوان فلا يغلبها شي *Parvum eſt animal hœdo ſpecie, cui robur corporis, & motus celeritas tanta eſt, ut fatiget venatores. In medio capite habet unicum cornu ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, neque ullum eſt, a quo ſuperetur.* Eodem refert hæc *Euſtathius* in *Hexaemeron* pag. 40. Ὁ δὲ μονόκερως ζῷόν ἐστι μικρὸν, ὅμοιον ἐριφῳ, δρομάτιον σφόδρα· ἐν δὲ κέρας μέσον ἔδει τῇ κορυφῇ ἔχει τῆς κεφαλῆς. *Monoceros animal parvum eſt hœdo ſimile, aſperrimum, unicum cornu habens in ſummo capite.* Hujus animalis venandi, ſi credimus, mira ratio. *Damir* ubi ſupra,

ويحتال الصيرفا بان يبعرض لها فتاة عذرا او صبية حسنا فاذا راتها وثبت الي حجرها كانها تريد الرضاع وهرك معه فيها طبعية فاذا رضعت تصير كالنشوان من الخمر فياتيها الفناص علي تلك الحال فيشرها وثاقا علي سكون منها بهلك الحيلة

Et dolis muntur ad ejus venationem. Ipſi ſcilicet offertur virgo, aut puella pulchra; qua viſa in antrum ſuum inſilit, lætari geſtiens, quod natura ſua maximè appetit. Et poſtquam lactata eſt, ſit ebria tanquam ex vino. Quo momento venatores, in eam irruentes, hac arte firmiter vinciunt non reluctantem. Ita ferè *Iſidorus Originum* libri 12. cap. 2. *Tanta autem fortitudinis eſt* (unicornis) *ut nulla venantium virtute capiatur: ſed, ſicut aſſerunt, qui naturas animalium ſcripſerunt, virgo puella proponitur, qua veniens ſinum aperit, in quo ille, omni ferocitate depoſita, caput ponit, ſicque ſoporatus, velut inermis, capitur.* Et *Euſtathius*, jam citatus de parvo illo unicorni hœdo ſimili: Θηρῶνται τοῦτο δὲ παρθένου κόγχῃ ἐπίτηδες ἀνυπὸ ὑπέκρυβθεν· ὁ δὲ ὡς τὰς πάλαι ἀνο τῆς ἰφάλλατας (al. αἰζάλατας) ὑ δὲ, περιθάλπτου ἀντὸν, ὡς τὰς ὕπνῳ Ϝ βασιλίων ἀπομαίζω. *Hac ratione capitur. Virginem incorruptam ante eum conjiciunt: in cujus ſinum inſilit* (aut *ſe conjicit:*) *illa autem, fovendo complexa, in regias domos defert. Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtola decima octava, *Nunquam ſcilicet à venatoribus capitur, niſi prius in virginis gremio reclinetur.* Albertus Magnus, *Unicornem ajunt adeò puellas virgines venerari, ut ipſis viſis manſuefiant, & aliquando juxta eas in ſomnum delapſus capiatur, ligeturque.* Apud *Tzetzem Chiliadis* quintus capite ſeptimo venatores

Νέον τινὰ Ϝ πραιτορῶν εὐλήσαντες ὡς κάρν, &c.

Juvenem aliquem è prætoribus, puellari ſtolâ indutum, & exuviis aromaticis imbutum, illius antro admovent: cujus ſpecie & fragrantiâ fera illecta venatoribus ſe offert, qui, præſoſo cornu abſciſſo, illam dimittunt. Fabulæ toties jactatæ, & tot modis interpolatæ, dedit occaſionem, quod Veteres monocerotem ſcri-

ſcripſerant ſolitarium eſſe animal, & marem à fœmina plerumque diſſidere: certo tamen anni tempore fœminæ amore manſuëſcere, & cum illa paſci. *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo, Ὅτε δὲ ἀφροδίσιος ἡ ἐφετὸς συνδυασθεὶς πρὸς τὴν θήλειαν πεπαύσεται, καὶ μᾶλλον καὶ συνήθως ἴσὸν. Et *Phile* capite 36.

Πραΰνεται δὲ πικρὸν θῆλυς μόνον,
Ὅταν χαλινοῦ ἐκδαμάζων ἡ τύφη.

Itaque ad puellas tranſlatum eſt, quod à Veteribus traditum fuerat de fœmina monocerotis. Ad *Borealem* hunc monocerotem pertinent quę citat *Geſnerus* in capite *De Oryge* ex Epiſtola *Antonii Schenebergeri: Certum eſt, maximeque dubium, in* Carpatho *monte verſus* Ruſſiam Tranſſylvaniamque *reperiri feras ſimiles omnino rupicaprис, excepto quod unicum cornu ex media fronte exaſcitur, nigrum, dorſum verſus inflexum, ſimile omnino rupicaprarum cornibus.* Et quæ idem habet in fine *Corollarii* de monocerote: *Rupicapra genus unicornе*, Polonice *skalnakoza*, *quaſi* rupea capra, *invenitur in monte* Carpatho, & *ſæpe in venatione* Cracoviam *in aulam adfertur, ut retulit* Albertus Moſcenius Polonus, *eximiæ doctrinæ juvenis, ipſum ſe unà ſemel vidiſſe aſſerens.*

Etiam huc pertinet المراج *mirag*, Alkazuinin

دابة عجيبة مثل الارنب علي راسة

قرن واحد ام يرعا شي من الدواب

الاعرب وتوجد في الحزاير البحار

animal mirabile, ſpecie leporis, cornu unicum in capite habens: quo viſo, fera nulla eſt, quæ non ſtatim fugiat. Reperitur in inſulis maris. In *Alkazuinio* meo nondum reperi: tamen ex eo citat *Damir*. Alibi, quod ſciam, hujus animalis nulla mentio. Sed in *vita Pouſeſcii* cornutos lepores memorat (*k*) *Gaſſendus*. Verba ſunt, *Viſere volunt* (Lovanii) *apud viduam Medici cujuſdam cornutos duos lepores, qui ex* Norvegia *dicebantur allati. Et quia reperit mortuum alterum, obtinere quovis pretio & illum cornua & geminorum icuncſimum voluit.*

(k) *Lib. 2. p. 56.*

Ex quorundam ſententia, ſed quam ſuo loco (*l*) refellimus, his addendus يامور *jamur*, vel يجمور *jachmur*. *Ibno-Saide*, اليامور هو جنس من

(l) *Cap. 22. p. 913. Inf. & ſupra.*

الاوعال لو بشبهة له قرن واحد يتشعب

في وشط راسة Jamur *eſt ibicis genus, aut ibici ſimilis, in media capite unum cornu habens, in multos ramos diviſum.* Cujus generis omnino fuit bovis, aut cervi genus, quem in *Hercynia* ſylva *Cæſar* ita deſcribit lib. 6. *Commentariorum. Eſt bos cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu exiſtit excelſius, magis directum his, quæ nobis nota ſunt cornibus: ab ejus ſummo ſicut palmæ ramique late diffunduntur.*

Symeons Sethi peculiare hoc fuit, quod muſci caprеolum voluit eſſe monocerotem: Τὸ μόσχον, inquit, διάφορα ἔδη ἔσὶν ὧν ὁ πρῶτον γίνεται ἐν πέλαι τινὶ πολὺ ἓξ Χηράν ἀνατολικῶτερα, λεγομένῳ ἓξ Πάνα· ἔσι δὲ τὸν χροιὰν ὑπέξανθον· τοῦτο δὲ ἦτον ὁ ἀπὸ τῆ Ἰνδίας μεταχειρίζοῦσιν· ῥίζαι δὲ ἔσὶ τὸ μελάντερον· καὶ τοῦτο πᾶσιν ὑποδείκνυ· ὁ ἀπὸ τῆ Χίνων ἀγόμενον· πάντες δ' ἐν ὑμφαλῷ ἀπογεννῶνται ζῶα τινὸς μονοκέρατος μέγεθος ἐρυθρᾶδος. *Muſci varia ſunt ſpecies. Optimus naſcitur in urbe quadam* Tupatà *dictâ, quæ multo magis eſt* Orientalis *quam* Chorаſe. *Colore autem eſt ſulphureo. Et iſto deterior eſt, qui ex* India *advehitur; ad nigrum vergens. Quo rurſus imbecillior qui defertur ex* Sinis. *Omnes autem generantur in umbilico animalis unicornis maximi caprea ſimilis.* Urbis nomen unde advehitur, *Græcè* diviſis vocibus ſcribitur ἓξ Πάνα, & à *Ruellio Pata* redditur. Sed reſcribendum Τέβατε, id eſt, تبت *Tubet*, urbs, & regio notiſſima (ultra *Choraſan*, quæ hic *Choraſe* dicitur) ex qua moſchum optimum advehi magno conſenſu ſcribunt *Arabes*. *Avicenna* libri ſecundi capite *De muſco*,

اجوده بسبب معرفه التبتي *Optimus eſt ſua fodina* (id eſt, *originis*) *ratione* Tubetienſis. Interpres ridiculè, *Melior eſt ſecundum mineram ſuam* Antebium. *Geographus Nubienſis* in fine Climatis

quarti, المسك التبتي افضل من ساير

المسك الهندي والصيني *Muſcus* Tubetienſis *præſtat reliquis ex* India, *&* Sina. Proinde, quamvis etiam in *Indіa* proveniat muſcus, *Tubetienſi* tamen *Indi* libentius utuntur, tanquam ſuo præſtantiori. *Damir* capite الظبي ſeu *De caprea*,

ويقال انه يسافر من التبت الي

الهند فيلقي ذلك المسك هناك

فكيون رديا *Muſcus è* Tubet *dicitur in* Indiam *advehi, in qua quidem muſcum etiam reperire eſt, ſed malum.* Idem de *Sinenſi* muſco judicium, qui cur ſit *Tubetienſi* deterior, doceant hæc *Maſudii* in libro *Mixtorum auri cum metallis ſubſtantiæ terreæ.*

فضل المسك التبتي علي الصيني بجهتين

احدهما ان الظبا التبت ترعي سنبل

الطيب وانواع افاويه وظبا الصين

ترعي الحشيش دون ما ذكرنا

من انواع حشايش الطيب الذي ترعاها

التبتية والجهة الاخري ان اهل

التبت لا يعرضون لاخراج المسك من

نوافجة ويتركونه علي ما هو به

ولن اهل الصين يخرجونه من النوافج

Muſcus Tubetienſis Sinenſi *præſtat duabus de cauſis: quarum una eſt, quod caprеæ* Tubetienſes *paſcuntur ſpicâ odoratâ* (nardo) *& aliis aromatibus, cum* Sinenſes *caprеæ herbis paſcantur, quæ ſunt inferiores herbis illis aromaticis, quibus paſci diximus* Tubetienſes *caprеas. Altera cauſa hæc eſt, quod* Tubetienſes *muſcum non ſolent è folliculis ſuis educere, ſed eum relinquunt ſuper id, in quo eſt. Contra* Sinenſes *eum educunt è folliculis*, &c. Hunc ipſum *Maſudii* locum citat *Serapio*. Sed Interpres pro

Tube-

Tubet enſi, & *Sinenſi muſeo*, habet *muſcum regionis Tumbaſi*, *& Sens*; & reliqua etiam mirè corrumpit. Sed hæc obiter. Noſtra enim ſolum intereſt ſcire, an muſci capreolus verè ſit monoceros, quomodo ſcribit *Symeon Sethi*. Quod nos putamus eſſe falſiſſimum; quia conſtanter tradunt *Arabes* hunc à reliquis capreolis in eo ſolùm differre, quod duos dentes habet exertos, ut apri dentes, quos *Plinius ficos* appellat.

Avicenna libro ſecundò, * المسك * الماعية

سرة دابة كالظبي بعينة له نابان

ابيضان معقفان الي الانسي كقرنين

Muſcus quid eſt? Eſt umbilicus animalis inſtar capreæ, cui dentes albi duo ſunt ad interiora reflexi, ut cornua.

Maſudius ubi ſupra, لا فرق بين غزلاننا

هذه وبين غزلان المسك في الصورة

ولا في الشكل ولا اللون ولا القرن

وانما تبين ذلك بانياب لها كانياب

الفيلة لكل ظبي نابان خارجان من

الفكين قايمان منتصبان ابيضان نحو

الشبر واقل واكثر *Capreoli muſci ab his noſtris*

nullâ in re differunt, non formâ, non ſpecie, non colore, non cornu. Tantum eos dentes diſtinguunt, quos habent inſtar dentium elephanti. Nempe ſingulis capreolis duo ſunt dentes ex maxillis prodeuntes, erecti, elati, albi, ad ſpithamæ menſuram plus minus. Damir, وبلتحق بهذا النوع غزال المسك ولونه

اسود ويشبه ما تقدم في القد ودقة

القوايم وافراق الاظلاف غير ان لكل

واحد منهم نابين ابيضين خارجين من

فيه في فكه الاسفل قايمين في وجهه

كنابي الخنزير كل واحد منهما دون الفتر

Etiam ad hanc ſpeciem pertinet muſci capreolus, nigri coloris, ei, de quo jam actum, ſtaturâ ſimilis, & tenuitate crurum, & ungularum diviſione. Niſi quod unusquiſque ex illis albos dentes duos habet ex ore exertos in inferiore maxilla, ad ſpecies ejus erectos ut apri dentes, ſingulos infra manſuram ἀνὰ σπιθαμήν. Arabicè الفتر eſt *intervallum inter pollicem & indicem extenſos*; ut σπιθαμή. Arabicè الشبر *ſpatium inter pollicis & auricularis extrema.* Latini *dodrantem* aut *palmum majorem* appellant. His adde *Geographum*, qui nona parte Climatis tertii regionem, & urbem التبت *Tuphim* ſcribit, وبجبال هذه المدينة دواب المسك وهي غزيرة *Et in regionis illius montibus animalia muſci, quæ ſunt capræ ſylveſtres.* Hæc ille, ne γῦν quidem addens de cornu illo unico. Ut nec *Meſue*, nec *Serapio*, nec *Eluchaſem*, nec *Arabum* quiſquam alius, qui de muſco ſcripſerunt.

Hæc ex *Arabibus* hactenus. Sed & *Hebræi* de unicornibus animalibus nonnulla muginantur hic inferenda. *Davidi Pſalmus* ſexageſimi noni verſu trigeſimo primo profitetur ſe Deum iis laudibus celebraturum, quæ gratiores & acceptiores futuræ ſint משור פר כקרן כפרים, *bove juvenco, cornuto, diviſis unguibus*: id eſt, bove non quovis, ſed jam juvenco,

Qui cornu petat, & pedibus jam ſpargat arenam;

utpote cui cornua & ungulæ jam cœperint invaleſcere. In quo ſtatu victimas offerre moris erat, ut Deo placerent magis. Hanc *Davidis* mentem eſſe nemo non videt. Magiſtri tamen in re clara ceſpitant. Et hic agi volunt de bove, quem *Adamum* Deo obtulerit ſtatim à creatione: ac proinde vocari שור פר, *bovem juvencum*. Et שור quidem, id eſt *bovem*, nomine ſpeciei, quo vocatur vitulus quo die natus eſt, *Levit.* 22. *verſ.* 27. Et פר id eſt, *juvencum*, reſpectu ſtatus, in quo Deus illum creaverat, nempe eâ ſtaturâ, & iis viribus, quibus pollet juvencus biennis, aut triennis. Addunt primo כקרן, id eſt, *cornutum* dici; deinde כפרים, id eſt, *ungulis diviſis valentem*: quia quo momento creatus eſt, atque è terra, matre ſua, tanquam è matrice, eſt editus primus ille bos, cornua emerſerunt, priuſquam pedes emergerent. Obſervant denique acuti homines מקרן, *cornutum* defectivè ſcribi pro מקרן: & ideo deeſſe *Jod*, quia bos ille fuit unicornis. *Kimchius* in hunc locum, ורז"ל אמרו משור שהקריב אדם הראשון ואמרו שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קומין לפרסותיו שנאמר מקרן וכפרים ואמרו עוד קרן אחרת היתה לו בכתפו שכתוב בלא יו"ד *Dixerunt patres noſtri beatæ memoriæ, agi de bove, quem obtulit primus* Adam. *Nempe, ut ajunt, bovis ab eo oblati cornua priora fuerunt ungulis. Unde eſt, quod* cornutus *dicitur ante, quam* ungula diviſus. *Addunt, cornu in fronte unicum illi fuiſſe, ac proinde* מקרן *ſcribi ſine* Jod. Horum ultimum, de quo nunc res eſt, ſic habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* fol. 28. b. אמר ר' יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו בכתפו ש"נ דתיב לד"ם משור פר מקרן וכפרים מקרן תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב ולי פשוט מנה דמין בהמה הוא כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא ולירד אלא קרן חדא איכא למיכר מן הדה הוא *Dixit* R. Juda, *Bos, quem obtulit primus* Adam, *cornu unicum habuit in fronte; ſicut dicitur* Pſal. 69. "*Gratius erit Domino, quàm bos cornutus*, &c. (Object.) *Cum dicatur abſolutè* מקרן cornutus, *duo cornua ſignificantur.* Reſp. *Dixit* R. Nachman Iſaaci *filius, Defectivè ſcriptum eſt* מקרן. (Object.) *Inde videtur elici poſſe ſpeciem beſtiæ domeſticæ.* Reſp. *Quin fuit* קרש monoceros, *id eſt, fera ſpecies, quæ nonniſi unum habet cornu. Unde concludendum eſt fuiſſe fera ſpeciem.* Hæc illi, quod ut eximium repetunt in Tractatu *De Idolalatria* capitis primi ſolio octavo a. & in Tractatu *Cholin*, ſeu *De profanis*, capitis tertii fol. ſexageſimo a. In quo ipſo loco folio quinquageſimo nono b. וקרש אע"פ שאין לו אלא קרן אחת טוהר *Et monoceros, licèt non niſi unicum cornu habeat, licitus eſt.* Sed ibi capreis accenſetur, non bobus. Sequitur enim non multo poſt, אמר ר' יהודה קרש טביא דבי עילאי טעמים אריה דבי עילאי *Dixit* Rabbi Juda, קרש monoceros *eſt capreæ ſylva* Ilai,

ne tigris eſt leo ſylvæ Ilai. Et ibi Gloſſa *R. Solomonis, Rabbinus Gallus*, qui vixit ante annos ferè ſexcentos, קרש דיין בלש *Monoceros* Gallicè *dain*, id eſt, *dama. Aruch in Lexico* voce קרש docet in ſylva *Ilai* feras eſſe majoris ſtaturæ, ut *Anakæi* inter homines. Itaque ex illius ſententia קרש eſt *dama ſolito major*, & *unicornis in illa ſylva degens*. De hac eadem fera rurſus agitur in *Bava Bathra* fol. 6. b. ubi uma *Jobis* filiarum vocari dicitur (*l*) קרן הפוך *cornu ſtibii*; שרוטה לקרנא קרש, *quia ſimilis fuit cornu* קרש ſeu *monocerotis*. Et in *Gloſſa*, קרש dicitur eſſe מין חיה, וקרניה משחירין ככו צבע, *ferus ſpecies, cujus cornua denigrant inſtar* nigræ *uncturæ*. Sic *Ælianus* libri decimi ſexti capite vigeſimo. Monoceros habet cornu μέλαν τὸν χρῶτα *colore nigrum*. Et de eodem *Phile*,

Μόνον δ' ναὶ ἐκάεν ἐν ἀκμῇ δίκα,

Illud autem totum nigrum eſt præter cuſpidem. Quod *Latinus* Interpres in diverſiſſimum ſenſum ita detorſit, *Ad uſque florem quod juventatis nigrum eſt*. Ex his conſtat, ex *Hebræorum* ſententia monocerotem eſſe aut bovis aut capreæ ſpeciem. Unde eſt, quod pro mundo habent, ut qui ruminet, & fiſſam habeat ungulam. Neque obſcurum eſt, cur קרש *karas* vocent. Eſt enim decurtata vox ex *Græca* μονόκερως.

Sequitur, ſi *Hebræi* credimus, alia unicornis ſpecies ab his prorſus diverſa; nempe תחש *tachas, melem*, aut *taxum* reddunt noſtri Interpretes: at *Hebræi* תחש, eſt animal unicorne hodie ignotum, quodque nuſquam comparuit, poſtquam *Moſes* ejus pellibus tabernaculum obtexit. *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* ubi ſuprà, תחש שהיה ביכי משה בידיה בפני עצמה היה ולא הבריש נרא חכמים אם כין היה הוא אם כין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשרה ועשרה ממנו כשכן וננוז מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו שם טהור ביה Tachas, *qui fuit in diebus* Moſis, *creatura ſint peculiaris, de qua Sapientes non decideruerunt, ſive fera ſpecies, aut beſtia domeſticus. Habuit autem in fronte cornu unicum. Et extempore* Moſi ſe *obtulit, qui fecit ex eo tabernaculum. Deinde occultata eſt* (& ex oculis ſublata.) *At ex eo, quod unum in fronte cornu habuiſſe dicitur, colligere eſt fuiſſe mundam*. Quod obiter ſufficit hic obſervaſſe. Alibi enim diſquiremus quid proprie ſit תחש, & varias hujus vocis interpretationes inter ſe conferemus.

Quòd penè omiſeram, *David de Pomis, Medicus* & *Philoſophus Hebræus, Spoletanus* natus, ut ipſe jactitat, ex nobili התפוחים ſeu *Pomariorum* familia, à *Tito Romam* tranſlata, in *Lexico* titulo profeſſus ſe quædam arcana de unicorni dicturum, in ipſo *Lexico* hoc ſolum habet, Cornu unicornis multum pollere ננד סם המות וננד קדחות דבריות *contra venena lethalia, & febres peſtilentes*, ut ipſe ſe expertum aſſerit, ſed adulteruri nonnunquam, & cervi cornu pro eo ſupponi. Proinde inquit, אני אתן לך סוד נדול לדעת טוב ורע תשים הקרן תוך כלי ושים נם עמו ב' או ג' עקרבים נדולים ותכסהו באופן שלא יוכלו לנום ואורר ב' או ג' ששות תפתח אותו ואם תמצא העקרבים פנרים כתים הקרן יתן חיים וזה דבר ברור ומנוסה *Aperiam tibi grande arcanum, quo bonum a malo dignoſcas. Pone cornu in medio vaſe, & cum eo duos aut tres magnos ſcorpiones: & vas ita occlude, ut aufugere non poſſint; & illud aperi poſt duas aut tres horas: ſi ſcorpiones mortuos repereris, cornu erit veriſicum. Quod compertum, & probatum eſt.*

Supereſt de oryge dicamus, quod unicorne fuiſſe animal docent Veteres. *Plinius* libri undecimi capite quadrageſimo ſexto, *Unicorne biſulcum oryx*. Et multò antè *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, Μονόκερων δὲ, καὶ δίκερων, ὀρυξ. *Unicorne autem, & biſulcum, oryx*. Et libri tertii capite ſecundo, Ἔστι δὲ καὶ μονοκέρατα, ὅτε ὄρυξ, καὶ ὁ Ἰνδικὸς καλούμενος ὄνος· *Sunt autem & unicornia, & oryx, & aſinus* Indicus *dictus*. Definit *Heſychius* ζωόν τι τετράπουν δορκάδι κατὰ τὸν χρῶτα παραπλήσιον, *animal quoddam quadrupes caprea colore vicinum. Plinius*, libri octavi capite quinquageſimo tertio, ponit in cenſu caprarum ſylveſtrium, quas ut doceat in plurimas ſimilitudines transfigurari, poſtquam capreas memoravit, & tupi-capras, & ibices, *Sunt*, inquit, *& oryges, ſoloquibuſdam dictis contrario pilo veſtiri, & ad caput verſo. Columella* tamen cervis videtur accenſere, cum libri decimi caput primum ita orditur; *Forapecudes, ut capreoli, damæque, nec minùs orygum cervorumque genera*. In *Africæ* deſertis, perpetua ſiti damnatis, mirabilis erat oryx ad remedia ſilentium. Namque *Getuli* latrones eo durabant auxilio, repertis in illius corpore ſaluberrimi liquoris veſicis. (*m*) Ab *Ægyptiorum* Horoſcopis magni fiebat ob fideralem ſcientiam (*n*): nempe ut Canículæ ſternutamento (*o*), ita Lunæ & Solis ortum clamore incondito ſignificabat (*p*) aut alvi dejectione. Quia ipſa de cauſa ſint Hieroglyphon immunditiæ (*q*): & ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus ſolus oryx edebatur ἀπὸ τῶν γνώσει (*r*). Quod jam explicare ſit ſuperfluum poſt *Salmaſium* (*s*) & alios (*t*). *Indi* Regibus ſuis oryges offerebant pro donario (*u*). In *Ptolemæi* pompa apud *Athenæum* (*x*) orygum bigæ ſeptem erant. *Romæ* in vivariis oryges fuiſſe colligo ex *Columella* (*y*): in cœnis ex *Juvenale* (*z*): in Amphitheatris ex *Martiale* (*a*). Orygis (*b*) cornu *Siræ Æthiopes* pro armis in bello utebantur (*c*). *Græci* ad pacis artes, ex eo cithararum cubita facientes (*d*), quas *phœnices*, id eſt, *puniceas*, inde dictas putaverim: quia orygum cornua habebant ex *Africa*, & *Gætulia, Pœnis* deferentibus (*e*). Sed & ex pelle orygis *cuſpidem* (*e*) fiebant, id eſt, minora *Maurorum* ſcuta, ut *Juvenalis Scholiaſtes* auctor eſt (*f*). Me penè fugitat *Heliodori* locus (*g*), quo *Perſinæ Æthiopum* Regina, in ſacrificia & convivia adhibet βοῶν τε ἀγέλας, καὶ ἵππων, καὶ προβάτων, ὑρύγων τε, καὶ γαυρῶν, *boum greges, & equorum, & ovium, orygumque, & gyrorum*. Ita legendum, non ἠγετύρων, *coturnicum*. Quid enim ſunt coturnicum greges? Et quid illis cum bobus, equis, ovibus, &c. Ex his cùm abunde conſtet olim oryges notiſſimum fuiſſe animal, & in *Africa* maximè multi uſus, mirum eſt illorum hodie ne tenuiſſimum quidem ſupereſſe veſtigium. Niſi quis orygum eſſe ſpecies putet unicornes illas capras, quas in monte *Carpatho, Bulgariæ*, & *Segeſtanæ* deſcripſimus. Fallitur enim *Bellonius*, cui *Arabum* gazellæ bicornes circa montem *Sinæ*, & alibi, ſunt Veterum oryges: cùm *Arabicè* غزال *gazâl* potiùs, nihil quidquam ſit, quam *capreæ junnulus*. *Ibno-Sauda*, & *Damir*, الغزال ولد الظبي الي ان يقوي ويطلع قرناه Algazal, *capreæ junnulus, donec invaluerit, & cornua ejus creverint*. Alcamus

الغزال الشادن حتي يحترك ويمشي

Algazal, *junnulus robuſtior, jam ad motum, & inceſſum aptus*. Alii ibidem *algazal* vocari aſſerunt

من حين يولد الي ان يبلغ اشد الاحصار

à tempore, quo natus eſt, uſque dum fortiora habeat lacerta. Itaque pro *Dorcade* غزال *gazâl*, vel غزالة *gazâla* habetur *Act.* 9. *v.* 36. Et pulſus quædam ſpecies, quæ *Galeno* (*h*) eſt ὑφυμὴ δορκαδίζων, ab *Avicenna* dicitur (*i*) النبض الغزالي *pulſus gazalizans*, ut ita dicam. Et in *Nafrio*, Scriptore *Oniroeritico*, *Oxonii* MSS. lib. 3. cap. 4. ſect. 22. pro eodem ſumuntur ظبي *caprea*, & غزال *gazâl*.

(*l*) *Jos.* 22. 14.

(*m*) *Plin.* l. 10. c. 71.
(*n*) *Orus* l. 1. c. 40.
(*o*) *Plut.* l. 5. c. 9.
(*p*) *Plut.* l. 2. c. 49. *Dymock, & Vitr. Ipſ.*
(*q*) *Orus ibi ſup. a.*
(*r*) *Salmaſ. in Solin. pag.* 229
(*s*) *Cauſſin Obelisc.* (*t*) *Æl.* l. 13. c. 25. & lib. 15. cap. 14.
(*u*) *Athen.* lib. 5.
(*x*) *Athen.* lib. 5.
(*y*) *Colum.* l. 10. c. 1.
(*z*) *Juven. Sat.* 11.
(*a*) *Mar. Epigr.* 95.
(*b*) *Agatharc.* 16.
(*c*) *Herod.* lib. 4.
(*d*) *Plin.* l. 10 c. 73.
(*e*) *Juven. Sat.* 11.
(*f*) *Scholia ibidem.*
(*g*) *Lib.* 10.
(*h*) *Galen. Sing. pulſ.*
(*i*) *Avic.*

Ab aliorum oryge planè diverſus videri poſſit *Oppiani* oryx libri ſecundi *Cynegeticôn* verſu 445. *Heſychio* enim oryx eſt capreæ concolor. At *Oppiano*

Τὸ δ' ἔστι χροιὴ μὲν ἀ τ' ἠερόεσσα γαλαυκῷ,
Μίνυαι ἀμφὶ πρόσωπα μελανομόλπεϊ ἀφύσσῃ.

Hujus color eſt tanquam veris lactis, ſolis circa faciem nigricantibus geniis. Secundo idem illi tribuit διπλὰ μετάφρενα *geminum dorſum*; quod orygi nemo alius. Tertio, cùm oryx *Plinio* capreę; & *Columellæ* cervi ſit genus, oryx *Oppiano* eſt animal tanti roboris, atque animi, ut tauri, urſi, & leonis impetum ſuſtinere audeat. Quartò, *Ariſtoteli* & *Plinio* oryx eſt unicornis, ſed bicornis *Oppiano*, qui de cornibus orygis ſemper agit Plurali numero. Sic verſu 450.

Ὀξέαι, κεφάλῃ δ' μετίορον ἀντέλλουσιν
Ἄκμαι, πευκαλέαι, μελανίχροοι ὀδόντι ἴκελαι.

Acutæ autem cornuum in ſublime ſurgunt cuſpides, pernicioſæ, nigram ſpeciem habentes. Et verſu 468.

--- αἶξαι τε πυρὶ χθόνι πυκὶ βιλεμνα,

Et fixerin terram acerbis telis, id eſt, *cornibus*. Et verſu 471. eum deſcribens cornibus obvias feras impetentem,

Τεύχεσιν ἐξοπίσω δεδεγμένῳ ἴκμενον ἔγχος,

Cum armis acutoribus tanquam ex inſidiis ea feram irruit. Et verſu 481.

Ῥεῖα γὰρ ἐς εἴρυσιν διαδύσεται ἀκωκή,

Facilè enim in pellis penetram cuſpides, ſupple *cornuum*. Denique aliorum oryx cum ſit capreæ ſpecies, in *Juvenalis Scholiaſte* bubalo minor, quid ad *Oppiani* orygem? quem cum rhinocerote ſic confert verſu 551.

Ῥινόκερως δ' ὑπὲρ ὄγγῳ μὲν ἴσα δύναται αἰόλος ἵππῳ
Οὐ πολὺ μείζων, ---

Rhinoceros autem impetuoſe corpore non eſt oryge multò major. Tamen hęc non faciunt, ut in animum inducam aliud animal ab *Ariſtotele*, *Plinio*, & aliis, aliud ab *Oppiano oryge* nomine deſcribi, quod multi volunt. A colore enim ut ordiar, fieri poteſt, ut orygum alii, juxta *Heſychium*, dorcadum colorem habeant, alii lacteum candorem. Quomodo etiam in dorcadum genere platycerotes aliquando totæ albæ ſunt. Sed de colore dorcadum capite ſequenti plura dicentur. Fruſtra etiam objicitur dorſum geminum, cum aliud ſint διπλὰ μετάφρενα in *Oppiani Græco* textu, nempe dorſi partes inter humeros & lumbos, ita dictæ, quod ſitæ ſint μετὰ τὰς φρένας ponè *præcordia*. Quæ partes non in oryge ſolo, ſed & in omnibus animantibus geminæ ſunt, ſpinâ illas interſecante. Unde etiam hominis μετάφρενα *Homerus* Plurali numero dixit. Quid, quod *Græce* διπλοῦς, *Latinè duplex*, paſſim pro *lato* ſumitur? Sic ſpondylii ſemen διπλοῦν pro *lato* dixit *Dioſcorides*. Et ſummo *Poeta*,

--- *duplici dentalia dorſo*

ſunt *dentalia late dorſo*. Et,

--- *duplex agunt per lumbos ſpina* ---

Id eſt, *lata pro pinguedine*, ut vult *Servius*. Quidni pari ratione διπλᾶ orygis μετάφρενα dicantur, quæ ſunt αἴσυα δημῷ *adipe* pinguia, ut in eodem verſu additur tanquam per ἐπεξήγησιν,

Διπλᾶ δ' ἀι μετόπισθε μετάφρενα αἴσυα δημῷ.

Robur in pugna quod attinet, etiam alii præter *Oppianum* orygem nobis deſcribunt ut animal pugnaciſſimum. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

Matutinum non ultima præda ferarum,
Sævus oryx, conſtat quas mihi morte canum?

Ad objectionem de cornibus reſponderi poſſet, *Oppianum* orygi cornua tribuere eâdem Numeri Enallage, quâ verſu 474.

--- κερόεντα μέτωπα,

cornuta frontes; quamvis illi frons ſit unica. Id ex eo videatur poſſe colligi, quod cornuum aciem, quam reclinat ad pugnam, haſtæ, non furcæ comparat. Sed, quod puto verius, non omnes oryges ſunt unicornes. *Ælianus* enim in *India* non bicornes ſolùm, ſed & ὄργυας τετράκερως *oryges quadricornes* memorat libri decimi quinti capite decimo quarto. At plus videtur eſſe virium in eo, quod de ſtatura objicitur. Si enim è caprarum genere eſt oryx, bubalo, vel capreâ minor; quorſum ab *Oppiano* deſcribitur rhinoceros, ut non multò major oryge? Quid ſtatura capræ, vel capreæ, faciat ad molem rhinocerotis, qui elephanto eſt propè par? Reſpondeo de orygis magna mole tale quid etiam in *Herodoto* (*k*) legi: Μέγεθος δὲ τὸ θῶμα τῶν κατὰ (*k*) *L. 4. c. 192.* βῶν ἐστι. *Ad bovis magnæ adinem hoc animal accedit.* Bove porrò, vel tauro rhinoceros major non eſt juxta *Strabonem* libro decimo ſexto. Quo pertinere crediderim quod in veteri *Juvenalis Scholiaſte* legitur, *Oryx, animal minus quam bubalus.* Fortaſſe enim *bubali* nomine non βοηλάτου cum *Græcis*, ſed *uri* intelligit cum vulgo: neque verò bove vel uro multò minus fuit animal, quod & jungebatur bigis; ut apud *Athenæum* (*l*) teſtatur *Callixenus Rhodius*, & equi vices præſtabat priſcis *Ægypti* Regibus, quos deſcribit *Horus* (*m*) ἁπαθίζοντας τῶν ζώων *hoc animal inſidentes*. Oryx quidem eſt è caprarum ſylveſtrium genere, ſed ita ut ad cervi naturam & ſtaturam magis accedat. Itaque orygem cum cervis recenſet (*n*) *Columella*. Etiam apud *Plinium* (*o*) *cervis fabulonis* nomine orygem ſignificari multis contendit (*p*) *Salmaſius*, atque in hanc rem id citat ex veteri *Gloſſario*, *Sublones*, ὕργυες, θηρία. Denique capræ natura & ſtatura bovinæ proxima *lan.p.* ne putentur δόρκανες, notentur hæc *Æliani* de capris *Lybicis* libri decimi quarti capite decimo ſexto, Ἄγρια ἄγρια τὰς Λιβύων ἄκρας ὑπερβαίνειν αἶγες κατὰ τὸν βῦν τὸ μέγεθος ἴδιον. *Capræ ferę, ſummos Libyum montes terentes, accedunt ad bovis magnitudinem.* Sed de oryge plura in ſequentibus.

(*l*) *L. 4. c. 39.* (*m*) *In hiſt. regi L. 1. cap. 41.* (*n*) *L. 6. c. 29.* (*o*) *L. 8. c. 21.* (*p*) *In Solin.*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Probatur ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe *Monocerotem*, ut volunt; nec *urum*, ut placet *Bocho*: ſed *bicornis Capreæ* ſpeciem, aut *Orygem*.

ראם reem, *vel* רים rem, *procerum animal.* תועפות *quaſi proprie.* ראם, *animal* ἀλτικόν. *Idem validum, ferum, indomitum, cornutum. Principium in Scripturæ typo. Duo* Pſalmorum *loca ab* Hieronymo *ad monocerotes tranſlata, quæ aliter lecta. Rhinoceros* Hebræis *ignotus.* Iſidorus *rhinocerotem cum monocerote confundit.* Græcos *veteres videri poſſe ferè eadem τῷ μονοκέρωτι tribuiſſe, quæ Scriptura τῷ* reem: 1. *inſignem proceritatem*; 2. *cornu unicum, ut in ſpecieve* David τῷ reem Pſal. 92. v. 11. 3. *ferinatem indomitam*; 4 *ſummum robur. Tamen abſit, ut* reem *putetur eſſe* monoceros. *Suſpectum enim, quidquid de eo afferunt. Neque enim ſibi conſtant. Nec ſolum diverſi diverſa de monocerote ſcribunt: ſed & ſingula deſcriptiones multa habent ἀσύστατα: ut cum jungunt cervi caput, & equi corpus, cum pedibus elephantis: & his pedibus tribuunt curſum celeriſſimum. Hoc animal vivum poſſe capi abſurdè negant.* Rem à Jobo *ſolum à cultu terræ eximitur. Nemo* Græcorum aut Romanorum *ſe hoc animal vidiſſe ſcripſit. Neque quiſquam* Arabum, *qui* Indiam *diu tenuerunt.* Garcias ab Horto, & Linſchotius, *qui in* India *vixerunt multis annis, nihil de eo certi afferunt.* Vartomanus *oryges à ſe viſos deſcribit, non veros monoceretes. Cornua, quæ pro monocerotum cornibus oſtentant, ſunt ceti dentes.* Reem *eſt bicorne animal*, Deut. 33. v. 17. & Pſ. 22. v. 22. *Fruſtrà oppoſuere locus* Pſ. 92. v. 11. Hebræi *quoque bicornem deſcribunt.* Reem *non eſt* rhinoceros, *de quo* Hebræi & Arabes *nihil habent, cujuſque cornu valde depreſſum.* Reem *non eſt urus. Urus, animal in* Judæa *ignotum: in* Græcia *quoque, &* Roma, *ante* Cæſarem, *qui in* Hercynia *ſylva primus deſcripſit.*

Urus

Urus in Syria *nullus, nec in* India, Arachotis, & Troglodytis, *in contendit* Bootius. *Biſontes tam fers, quam uri.* Reem *non eſſe in bonum, ſed in caprearum cenſu,* Arabes, Chaldæi, & Hebræi *docent. Tres caprea ſpecies apud* Arabes, *quarum una* rim *dicta ſincera albedinis, in arenis degens, pingueſſima. De illa* Poeta *vetus cum* Scholiis. *Princeps indè cognominatus. Rapicapræ, & damæ, totæ albæ. Cervæ etiam in* Ariſtotele, Plinio, Silio. *Cervæ* Scriborii *albæ. Alia ſimiles. Quomodo in arenis caprea pugnaſcant. Has capreas capræ & aures in altum erigere, undè nomen* reem. *Etiam* רישון, *caprea genus a* Chaldæis, Syris, & Arabibus, rim, *vel* rema *redditur; quia* רשן, pinguedinem *ſonat.* אורזיל urzil, *Chaldæis, idem quod Arabibus* gazal. Chaldæi *ſæpe R inſerunt poſt primam Radicalem.* Urzila *Talmudicis idem, quod* reem. *Aben Ezra* reem *eſt* ibex. *Obj. De* reem *ea dici, quæ capris non convenium. Capra enim parva ſum, debiles, imbelles, & cornibus parum valens, contrà quam* reemim. *Reſp. Dama cervis pares, aut ſuperare, tamen in capreis.* Algazel *in* Alberto *longa & acuta habet cornua, quibus impetu adverſas ſibi beſtias. Rapicapra unicornis, pugnax animal, apud* Arabes, & Euſtathium. *Capræ & oves alicubi apres audent aggredi, & ad montem uſque pugnant. Damæ quam fortes teneant prælia. Oryges ſortiuda in* Martiali, & Oppiano, *qui obiter emendantur. Orygem vocare* reem; *quia oryx vero* reem *eſt ſimillimus.* Simi Æthiopes *orygum cornibus pugnabum.* Strabo *perperam* Silos *vocat.* Simi *iidem, qui* Auxumitæ. *Ab hoc cornu oryga nomen.* ראצא, oryx *pro* דאיצא, à transfigendo. *Oryges ſtatura majores.* Job *non negat abſolutè* רים *manſueſcere. Oryx aut* Ægyptium *animal, aut* Ægyptiis *notiſſimum.* Hori *locus de oryge emendatus.* Oryx Judæis *etiam non ignotus. Cervus apud* Arabes *inter bovis ferè ſpecies. In* Cęſare *bos deſcribitur cervi figurâ.*

Animal, de quo hic agitur, רים *rem*, vocatur *Job.* 39. 9. al. 12. ſed frequentius ראם *reem*, unde Plurale ראמים *reemim*, & defectivè רמים *remim*, Pſal. 22. v. 22. Ex Scriptura colligere eſt primo procerum eſſe animal, eum de *Iſraele* dicit *Balaam* Num. 23. v. 22. & 24. v. 8. כתועפות ראם לו, *Tanquam altitudines* reem *ipſi ſunt.* Græci, ὡς ὕψη μονοκέρωτος ἀυτῷ. Alii *vires* aut *robur* hic intelligunt: ego *altitudinem.* Sic *Pſ.* 95. *v.* 4. ותועפות הרים לו, *Et altitudines montium ipſius ſunt*, quomodo reddunt ferè omnes: quia ſenſus ita poſtulat. Et *Job.* 22. 25. וכסף תועפות לך *Et argentum* vel *nummi altitudines erunt tibi*, id eſt nummi tui in cumulos exſurgent. Alibi non reperitur. Radix יעף eſt *fatigari.* Sed quia in aſcenſu montium fatigamur, potuit etiam in *aſcendendi* notione uſurpari: ut *Arabicè* يفع per Metatheſim. Sic in *Alcorano*, & *Giauhari* يفع العجل *conſcendit montem*; يفوع *excelſa loca*, يافعان *alti montes*, مييفعة *eminentia*, يفاع *procerus*, *adultus* (ut viri ſunt anno ætatis vigeſimo) *Gen.* 49. *v.* 26. in *Arabica* Paraphraſi *Pariſiis* editâ. Secundo, ראם *reem*, deſcribitur ut animal ἀλτικὸν, & πηδητικὸν, cùm de voce Dei dicitur *Pſ.* 29. *v.* 6. *Facit, ut exſiliant cedri ſicut vitulus*, Libanus, & Sirjon (id eſt, *Hermon*, Deut. 3. v. 9.) כבן בן ראמים, *ut filius* (ſeu *hinnulus*) *reemum.* Tertio, hoc idem animal validum eſſe, & ferum, & indomitum docet inprimis *Job* locus capitis trigeſimi noni verſu nono (*al.* duodecimo) & ſequentibus; *An volet* רים rem, *ſervire tibi? An ad præſepe tuum pernoctabit? Num ligabis* rem *in ſulco loro ſuo? an occabit valles poſt te?* id eſt, glebas, quæ ſunt in ſulcorum liris; ut volunt: quanquam *vallium* nomen hic proprie ſumere nihil prohibeat. *Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus, & commitres ei laborem tuum? Num credes ei, quod reddat ſemen tuum, & in aream tuam congreget?* id eſt, Quomodo boum operâ ad terram arandam ita uteris, ut avari agricolæ votis ſegetes reſpondeant, an confides fore, ut, operâ *tu rem* eodem ſucceſſu adhibita, fata tua feliciter proveniant, & demeſſa, ac in aream comportata triturentur? Quarto, cornutum eſſe animal, & celſo cornu, aut celſis cornibus, maximè terribile, hęc loca planum faciunt. *Pſ.* 92. *v.* 11. *Et attolles* כראם, *ut* reem (id eſt, *ut cornu* reem) *cornu meum.* Et *Deut.* 33. *v.* 17. de *Joſepho*, & ejus poſteris, id eſt, de tribubus *Ephraim*, & *Manaſſe. Primogenitis boves decor eſt ei*, וקרני ראם, & *cornua* reem, *ſunt cornua ejus, quibus populos pariter feriet*, ad *terminos terræ.* Et *Pſal.* 22. *v.* 22. *Serva me ex ore leonis*, & *à cornibus* רמים remim, *exaudies me.* Proinde ut Magnates eum juvencis, & tauris, ita & cùm רמים reemim conferuntur *Eſ.* 34. *v.* 7. *Et deſcendent* reemim *cum eis*, & *juvenci cum taurus:* id eſt, Magnates & Principes *Idumæorum.* His de *rem*, aut *reem*, locis adduntur alia duo ex *Pſalmis*, ſed perperam tranſlata. Prius ex *Hieronymi* verſione *Pſ.* 37. *v.* 20. *Inimici Domini, gloriantes ut monocerotes, conſumentur.* Pro quo reddendum, *ut adipes agnorum conſumentur. Hebraice* enim eſt כיקר כרים, *ſicut carum*; ſed *Hieronymum* puto legiſſe כיקר כרים *bijekar corum*, id eſt, *in gloriâ ut rem*, ſeu *monoceros.* Poſterius eſt *Pſ.* 78. *v.* 69. *Et ædificavit ut* רמים *ramim*, (id eſt, *ut excelſa*) *ſanctuarium ſuum* Aquila, ὑψηλὰς. Symmachus, ὡς τὰ ὑψηλά. Syrus, ܟܐܦܐ ; & *Arabs Savarianus*, على العلا *ſuper excelſo*; Æthiops, ለ ኸ ሸ ዐ ዐ: *in excelſo.* Ita etiam *Hebræi* omnes, quos videre contigit; *Chaldæus* tamen, הך קרנא דרימנא, *ut cornu* ך *remana*, id eſt, ך *reem*; Seniores, ὡς μονοκέρωτος. Vulgatus, *ſicut unicornium*; Hieronymus, *in ſimilitudine monocerotis*; Arabs alter مثل بني القرن الواحد *ut unicornis*: quia pro *ramim* legerunt *remim.* Sed quoquo modo hæc loca legas, nihil ex iis accedet ad deſcriptionem ך *reem*; quem ex præmiſſis probavimus animal eſſe procerum, ad ſaltum habile, validum, ferum, indomitum, elatis cornibus terribile, & Principum in Scriptura typum. Quodcunque igitur animal ſit *rem*, vel *reem*, neceſſe eſt, ut ei conveniant omnes hæ notæ. Quibus obſervatis, peritus Lector parator erit ad ſequentem diſputationem, in qua varias hujus vocis interpretationes excutere, atque inter ſe conferre nobis propoſitum eſt.

Prima eorum eſt, quibus *reem*, vel *rem*, animal eſt unicorne, ſive intelligatur propriè dictus *monoceros*, ſive *rhinoceros.* Pro *monocerote* ſtant *Seniores* Interpretes; pro *rhinocerote Aquila. Hieronymus*, inter utroſque ambiguus, modò *monocerotem* aut *unicornem* reddit, modo *rhinocerotem.* Sed inter Recentiores *rhinoceros* paucos habet ſequaces. Utur enim hæc *Kimchis* in *Lexico*, אין לראם אלא קרן אחת Reem *non habet niſi unum cornu*, & hæc *Aquinatis*, כי בהמה שאין לה כי אם קרן אחת וחזקה מאד *Fera ſpecies unico cornu, quæ valdè robuſta eſt:* utut, inquam, hæc tam ad *rhinocerotem*, quàm ad *monocerotem* videantur poſſe referri, tamen hunc, non illum intelligi ſuadet, quod in eorum ſcriptis de *monocerote* eſt multa mentio, ut jam ante docui, cum de *rhinocerote*, quod ſciam, ne ψιλῶς quidem ſcripſerint. Præterea ראם *reem*, *Pomarius* diſerte definit, חזרו אלא קרן אחרת במצורת *ferum, quæ non niſi unicum cornu in fronte habet.* Quod non convenit *rhinocerotis*, cujus cornu non eſt in fronte, ſed in naribus. Et vulgari lingua *liocorno* reddit, id eſt, *unicornem.*

Et in *Arabica Saadiæ* verſione *reem* explicatur كركدان *carcaddan*, id eſt, *monocerei*, Deut. 33. verſ. 17. ut in *Savariana Pſalmorum* editione وحبيب القرن, & in *Æthiopica* ጸጌ ቀርን: id eſt, *unicornis*. Sed & *Latini* hoc ævo Scripturæ Interpretes, *Zuinglius*, *Bucerus*, *Oecolampadius*, *Stephanus*, *Munſterus*, *Felix Pratenſis*, *Calvinus*, *Caſtalio*, *Pagninus*, *Arias*, *Marinus*, *Mercerus*, *Barrhæus*, *Mollerus*, *Junius*, *Tremellius*, *Oſiander*, *Piſcator*, *Druſius*, *Schindlerus*, & è vernaculis, *Galli*, *Germani*, *Belgæ*, *Itali*, *Hiſpani*, hoc idem ſequuti ſunt. Denique, ſi eos excipias, qui *Hieronymo* ſe prorſus addixerunt, recentiorum pauci admodum *rhinocerotem* in ſacris libris admittunt. In his tamen *Oleaſter*, *Stenkus*, *Forerius*, *Mariana*, *Pagninus* quoque in *Jobo*, quamvis illi ראם *reem*, alibi ſemper ſit *unicornis*. An quia vir, *Hebraiſmo* peritior, quam naturæ animalium, *rhinocerotem* credidit idem eſſe animal cum *monocerote*? Quomodo *Iſidorus*, qui utriuſque hiſtoriam ita permiſcet: *Rhinoceros*, inquit, *a Græcis vocatus*, Latinè *interpretatur* In-nare-cornu. *Idem & monoceros, id eſt*, unicornis: *eò quod unum cornu in media fronte habeat pedum quatuor.* Quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim in nare, & in media fronte, poteſt eſſe idem cornu. Sed de ſingulis jam ſeorſum.

Quiſquis vel monocerotis, vel aſini *Indici*, qui idem eſſe meritò putatur, deſcriptiones apud *Cteſiam*, *Ælianum*, *Plinium*, & alios legerit, facilè conjiciet, cur *Septuaginta Seniores* ראם *reem*, voluerint eſſe *monocerotem*. Nempe *Græci* veteres *monocerotis* eadem fere tribuunt, quæ Scriptura τῷ *reem*. Primò enim, ut in τῷ *reem*, ſic in aſino *Indico*, vel *monocerote*, ſi mavis, inſignis eſt proceritas. *Cteſias* in *Excerptis* apud *Photium*, Εἶναι δὲ ὄνους ἀγρίους ἐν τοῖς Ἰνδοῖς, ἴσους ἵπποις, καὶ μείζους. *Sunt aſini ſylveſtres in* India, *equis pares, aut etiam majores.* *Ælianus* libri quarti capite quinquageſimo ſecundo, Ὄνος ἀγρίας οὐκ ἐλαττόνας ἵππων τὸ μέγεθος φησὶν Ἰνδοὺς γίνεσθαι πίστις μοι. *Feros aſinos equis magnitudine non inferiores apud* Indos *naſci accepi.* Et de monocerote idem libri decimi ſexti capite vigeſimo, Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μεγέθους, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐπιμάζεσθαι παρεχόμενον, καὶ μέγεθος μὲν ἴσχειν ἵππου ἢ τελεόν. *Dicitur & in eis* (*India* animalibus) *eſſe monocerotem, quem* carcazonum *vocant, eumque habere equi adulti magnitudinem.* Secundò, cùm ראם *reem*, cornu unicum, idque celſum & elatum habere collegiſſent ex his *Davidis* Pſal. 92. verſ. 11. *Et attolles* cornu *reem cornu meum*, huc pertinere putaverunt quæ de aſini *Indici*, aut *monocerotis*, unico in fronte cornu tradunt Veteres. *Cteſias*, Κέρας δὲ ἔχειν ἐν τῷ μετώπῳ ὑπὲρ πήχεως τὸ μέγεθος. *Cornu habent in fronte cubitale.* Ælianus, Κέρας δὲ ἔχειν ἕνα ἢ μονόκερω (πίστευμαι) ὄντα πήχεως τὸ μέγεθος, καὶ ἐμπίπτειν ψιττάκου. *Cornu in fronte habere* (audio) *fere ſeſquicubitale.* Plinius, *Aſperrimam feram monocerotem*, &c. *me cornu nigro mediâ fronte cubitorum duûm eminente.* Solinus, *Cornu è media ejus fronte protenditur, ſplendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor:* fabulâ ſemper in majus auctâ. Tertiò, ut רים *reem*, à *Jobo* deſcribitur ferus, & indomitus, ita aſinus *Indicus*. Cteſias, Ζῶντα γὰρ ἐν ἀγρῷ λάζυται: Ælianus, Ζῶντα μὲν οὐ τέλειον ἐν ὄψει λάζυται. Et de monocerote idem, Τοῦτο δὲ τέλειον ἀλῶναί ποτε ἴδιος μέμηνεν. Plinius, *Hanc feram vivam negant capi.* Solinus, *Vivus non venit in hominum poteſtatem, & interimi quidem poteſt, capi non poteſt.* Iſidorus, *Tamen eſt fortitudinis, ut nulla venantium virtute capiatur.* Quartò, ut de *reem*, vel *reem*, in *Jobo* dicitur, *Magnum eſt robur ejus*; & in *Moſe*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus, quibus populos ferit*; & in *Pſalmo*, *A cornibus* reemim *exaudies me*: ſic aſinus *Indicus*, vel *monoceros*, deſcribitur ut animal pugnaciſſimum, & tam calce, quàm dente, & cornu venatoribus terribile. *Cteſias* de aſinis apud *Photium*, Μάχονται δὲ καὶ κέρασι, καὶ λακτίσμασι, καὶ δήγμασι, καὶ πεζοῖς, καὶ ἵπποις, καὶ ἀνδράσι ἀνυπόπτοις. *Pugnant & cornibus, & calcibus, & morſibus, ita ut multos, cum equis, tum viros interimant.* Addit *Ælianus* illis *tantum eſſe virium, ut quidquid percuſſerint, nihil obſiſtat, ſed omnia eis cedant, & diſſecentur, aut, ſi fors roborea, diffringantur, & perdantur. Equorum enim*, inquit, *latera in curſu ſuo ſic dilacerant, ut viſcera effundantur. Proinde timent equites ad eos accedere: eum panniculis illos, quod acceſſerunt, morte miſerrimâ multlari, tamquam ipſi, quam equi pareant. Sed & calcibus graviter pugnant: & morſus eorum ita penetrant, ut quidquid dente appetunt, avellant.* Ut de monocerote *Phile*,

Ὁ μονόκερως δὲ θῆρ πας' Ἰνδοῖς ἰωήϊον,
Δαμὸς μὲν ἔτ' ἰδεῖν· αἱ δὲ κλῆ ἐκπεζεῖσι,
Βαρὺς μαχητὴς, αἱ δὲ νύφαι ἐνδάκοι,
Μάλις ἐυφυὴς ἰατρικῆς χειρεργία
Πάσσει παρελθὼν τὴν φθορὰν ἢ κατόπιν.

Monoceros apud Indos *reperitur viſu horrendus: &, ſi calce urruerit, gravis pugnator, aut ſi unelinatus momorderit, vix induſtria Medicinæ chirurgia liberabit à periculoſa labe.* Et paulò poſt ibidem deſcribitur

—— τὸ μάκρον, καὶ φθορῆς πλῆρες κέρας,
Μᾶλλον δὲ τραχὺ καὶ σιδηρίας ἴσως,
Ὀξύτερον αὐτὸ καὶ τιθυμμένον βίλους.

longum, & exitioſum cornu, limâ ferreâ aſperius, & acuminato telo acutius. Et verò hoc animal volunt, utut cætera terribile, tamen cornu maximè timeri. *Ælianus*, Ἔτι μὴν ὅτι καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἰσχυρότατον· ἀλλὰ δὴ οὐ τοῦ κέρατος ἄμαχόν ἐστι. *Toto quidem corpore validus eſt, ſed invicti in cornu roboris.* Solinus, *Cornu*, &c. *ita acutum, ut quidquid impetat, facilè ictu perforetur.* Iſidorus, *Cornu ita acutum, & validum, ut quidquid impetierit, aut ventilet, aut perforet.* Hæc afferenda putavimus in eorum gratiam, qui ראם *reem*, volunt eſſe *monocerotem*: ut eos Lector ſciat habuiſſe ſaltem in ſpeciem rationes non contemnendas, quibus ſireti hanc ſententiam amplecterentur. Quæ tamen ſi ſuadeant, nobis quidem haud-quaquam perſuadent, iis de cauſis, quas jam dicturi ſumus.

Harum prima hæc eſto, quod de *monocerote* quidquid Veteres, aut Recentiores tradunt, nobis eſt meritò ſuſpectum; cùm *Poeta* in *Sphingu*, & *Chimæra*, & *Cerberi*, & *Lamiæ*, & *Gorgonum*, & *Sirenum* deſcriptione multò magis ſibi conſtent, quàm in hiſtoria *monocerotis*, qui de eo ſcripſerunt. Et *Plinius* quidem, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile* non ita multùm diſſident à *Cteſia*, primo fabulæ architecto: ſed *Philoſtorgium* & *Nicephorum* ab his prorſus eſſe diverſos & ab utrisque *Arabes*, & ſub hoc eodem nomine nobis aliud animal exhibere *Paulum Venetum*, & *Vertomannum* rurſus aliud, abunde ſuprà (*n*) docuimus. Quamvis *Græcos* cum *Arabibus*, aut cum utriſque recentiores conferre nihil ſit opus: cùm ſecum ipſi palam diſſideant ferè quotquot monocerotem deſcribendum ſuſceperunt. Ita *Plinius* & *Solinus* eum dicunt caput habere cervi, corpus equi, & pedes elephanti. Quod non convenire nemo non videt. Nam ut cervi caput & equi corpus, alios pedes; ita elephanti pedes caput à cervino, & corpus ab equino diverſum poſtulant. Sed ridiculum eſt inprimis, quod habet *Ælianus*; Ποδῶν δ' ἄριστα ἀλκηέστατα, καὶ ὅπλαι ἄμωτοι, καὶ τὰς μὲν πόδας ἀδιαῤῥήκτους τε, καὶ ἐμφερεῖς ἐλέφαντι συμπεφυκέναι. *Pedes optimos ad lum, & eſſe permeiſſimum, licet inarticulatos & elephanti ſimiles habeat*: nam elephanti pedibus nihil ad curſum eſt ineptius: maximè ad curſum citatiſſimum, qualem huic animali tribuunt, de quo *Cteſias* apud *Photium*, Ταχύτατον δ' ἐστὶ τὸ ζῶον τοῦτο, ἴδιον δ', ὅτι ἵππῳ, ὅτε ἄθλοι τι διωκόμενοι καταλαμβάνει. *Velociſſimum autem eſt hoc animal, quod ne-*

(*n*) *Cap. 26 p. 934. lin. 3. &c.*

que equus, neque ullum aliud perſequendo aſſequitur? & Ælianus, Ἐκεῖνον ἐκεῖνον τῶν δὲ τὸ ποσσπτικὸν, μονοβῶν τὰ ἀνίχνευά ἐστι. *Fieri quidem poteſt, ut quæ illum inſequantur, at ut aſſequatur eſt impoſſibile:* Præterea, ſi caput habet cervi, caudam apri, pedes elephantis, & reliquo corpore equo eſt ſimilis, quorſum *aſinus* dicitur, cum aſini nihil habeat? Jam quid inceptius, quàm quod omnes tanto conſenſu negant, vivam poſſe capi hanc feram? Quidni verò vel apertâ vi, vel ſaltem dolo capiatur? *Marte, vel arte*; quod ajunt? Quo privilegio hoc unum animal ab hominum imperio ſe ſubduxerit, quibus ab initio dixit creator, *Gen. 1. v. 21. Replete terram, & eam ſubjicite: Dominamini in piſces maris, & in volucres cæli, & in omnes beſtias, quæ ſuper terram gradiuntur?* Et ſtatim à diluvio *Gen. 9. v. 2. Timor veſter terorque veſter ſit ſuper cuncta terræ animalia.* Unde *David* Pſ. 8. verſ. 9. *Omnia ſubjeciſti pedibus ejus, greges, & armenta univerſa, & inſuper agri beſtias.* Et *Jacobus* capitis tertii verſu ſeptimo, *Omnis enim natura beſtiarum, & volucrum*, &c. *domatur, & domita eſt à naturâ humanâ.* Itaque merum ſomnium eſt, aliquod eſſe animal, quod ex communi hac lege eximatur, & vivum in poteſtatem hominum nunquam incidat. Quod ipſi *Ethnici*, ſola Naturæ luce, & experientia edocti, paſſim agnoſcunt. Ut *Euripides* apud *Plutarchum* in libro *Utra anim. Βραχύ τι ἀνθρώπου σῶμα· ἀλλὰ πολλῶν πραγμάτων δεμνᾷ φῶλα πέπτυ, χθονίων τ' ἰανὰ παιδεύματα. Parvum eſt hominis robur; ſed mentis ſolertiâ ſibi ſubjicit marus belluas, & terreſtrium fabulem ſeremum:* id eſt, quidquid in terreſtribus feris eſt vaferrimum. Et *Oppianus Halieuticôn* libri quinti ferè initio,

--- ἀ γὰρ τε πίλας καθυπέρτερον ἀνθρώπων,
Νίσσῃ θεῶν μέτοικος ἀ' ὑπείροκα ἀθανάτοιζιν
Ὅσσον μὲν κατ' ἤπειρον βίην ἀτρεκὲς ἔχοντας
Θῆρας ὑπερφιάλους βροτοὶ ἴσασιν· ἴσσα δ' φῦλα
Ὁπποῖα, πεφυλῆσι καὶ ὑμῖν ἀνίσσετο,
Εἶδε, χαμαιζελὲς πόρ ἔχον δέμας· οὐδὲ λίποντα
Τάρσατ' ἀγεσιφὶ δαιδάλμασι· νῶϊ τοιοῦτον
Δίστοὶ ἀνημάσιν πτερύγων βίβ· ἀλλὰ καὶ ὑπὸν
Θῆρα πελαπέρασι ὑπερβίον ἀχθ· ἀνάγαι,
Κλίναν ἰκαζέσαντες, ὑπὸ ζυγλῆσι δ' ἴθμασε
Οὐρῆσι τελαεργὸν ἔχον πόνον ἰλλυσῆρα.

Non enim quidquam eſt hominibus ſuperius, præter Deos: & ſolis immortalibus cedamus. Quantas quidem in montibus vim imperterritam habentes feras eximiæ homo? Quot autem ſæcula evitat, qua in nubibus & aëre verſantur, cepit, lucis humanæ corpus habeat? Neque leonum liberavit fortitudo, quo minus ſubjicerentur. Neque aquilam ſervavit ventoſus alarum motus. Sed & Indam belluam nigro corio ut flexerum, veſtum omnes ei imponentes: & ſub malorum jugis poſuerunt, ut difficilem trahendi laborem ſuſtineret. Itaque ſicubi terrarum eſt monoceros, haud dubiè vivus capitur quandoque, & hominî ſervire cogitur. Et *Jobi* hæc verbà fruſtrà citaveris, *An volet* רים *REM ſervire tibi?* quaſi his docuerit hoc animal ab hominum jugo prorſus eximi. Neque enim ibi agitur in genere de omni cultu, ſed ſpeciatim de cultu terræ, quod docet ſeries ſermonis; An ♃ *REM* ſulco *alligabis loro tuo? An valles occabit poſt te?* Itaque his verbis ſolùm eximitur ab arandi neceſſitate, cui armenta obnoxia ſunt. Sic in Adagio *Græco*, Ἐλεύθερος ἀζυγὸς ἀρότρου, *Capra ab aratro libera*, non tamen omnino liberæ. Sed, ut jam dicamus quod res eſt, quiſquis de monocerote fabulam confinxit primus, neceſſe habuit hoc aſſerere, eum vivum non poſſe capi; quia vivus nunquam captus eſt. Addo etiam, neque mortuus: quia capi non poteſt quod nuſquam extat. Saltem id certum è *Græcis*, quorum imperium uſque ad *Indos* propagatum eſt, neminem unquam hoc animal ἐξ ἀυτοψίας deſcripſiſſe. Neque de eo quidquam memoriæ leguntur Hiſtorici celebres, qui in *Alexandri* comitatu vixerunt, & ejus res geſtas ſcripſerunt, *Ptolemæus Lagi* filius, *Calliſthenes*, *Oneſicritus*, *Nearchus*, *Archelaus*, *Strunis*, &c, quorum *Indica* paſſim citantur, *Ariſtobulus*, & *Clitarchus*: & his pares, aut ſupparos, qui & ipſi de *Alexandro* ſcripſerunt, *Eumenes Cardianus*, & *Diodorus Erythræus*, & *Megaſthenes*, qui ſub *Seleuco Nicatore* apud *Indorum* Reges degens, ſcripſit de rebus *Indicis*. Hoc quoque eſt certo certius, *Romam* ex *Hyrcania* & *India* advectos fuiſſe tigres & ex extremis *Æthiopiæ* finibus rhinocerotes, & camelopardales: ſed *Romanorum* eſſe neminem, qui unicornem vel per ſomnium ſe vidiſſe tradiderit. *Arabes* quoque multa quidem de monocerote ſcribunt, ut ſuprà docuimus, ſed tam vana, & ridicula, ut illos appareat in meris palpare tenebris. Qualia iſta ſunt, Hoc naſci ex equi vel ex ceti cum elephante coitu, & vivere annos ſeptingentos; & in utero matris latere per ſeptennium; &, antequam naſcatur, cornu, dentibus, robuſtâque ungulâ jam eſſe inſtructum; & per os maternæ vulvæ pullum caput exerere, ut paſcatur ramis arborum; & colli contrario flexu caput habere ad pedes inclinatum; & in cornu diſſecto hominum, avium, & arborum figuras apparere ab ipſa natura ad vivum in eo impreſſas; & monocerotem hoc cornu non ſolùm elephantes tranſigere, ſed & in ſublime attollere, ut olim

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos;

& illorum unum centum circumquâque paraſangas devaſtare, ac in ſolitudinem redigere: nec tela in eum quidquam poſſe, ut reliqua animalia quidquam audere; excepta tamen ave *ruch*, quæ dirum animal unguibus tam facilè fert in ſublime, quam milvus pullum, aut alaudam accipiter. Hæc febricitantium eſſe ſomnia quis non videt, quibus *Arabes* aperte produnt de animali, vel fabuloſo, vel prorſus ignoto ſe hæc ſcribere? Porrò, ſi vel in *India*, vel in *Nubia*, ſit monoceros, non debet ita eſſe ignotus *Arabibus*, qui cum *Indis* & *Æthiopibus*, abhinc multis ſæculis, frequentia habuêre commercia. Ut taceam *Chalifas Arabum* ex *Abbaſidarum* familia *India* imperâſſe; ut ex *Elmacino* (b) conſtat. Et *Geographum Arabem* in ipſa *Nubia* eſſe natum, in qua tamen nullos deſcribit monocerotes, ſed in remotis *India* inſulis. Quid quod noſtra tempora, quibus omnes orbis anguli ſummo ſtudio peragrati ſunt, monocerotes nuſquam noverunt? En tibi verba *Bocarti*, qui de hoc ipſo acriter diſputat *Animadverſionum Sacrarum* libri tertii capite primo! *Sanè* Garcias ab Horto *pluribus annis, quibus in* India *vixit Pro-Regis Medicus, multorumque de indigenis doctorum virorum, ac Regum quoque amicitiâ & familiaritate uſus, quanquam diligentiſſimus hujuſmodi rerum ſcrutator, non modo unicornem videre non potuit, ſed neque certi quidquam de ipſo addiſcere; niſi quod nonnullos ſe convenſſe ſcribat, qui in extrema* Africæ *ora, exortus hyberno obverſâ, animal quoddam unicorne ſe vidiſſe affirmarent. Sed, ut iſti vera narraverint, nihil tamen hoc ad decantatum illum monocerotem, cum quo ex ipſorum notu parùm omnino commune habet hoc animal, utpote & amphibium, & cornu prædium duos tantum palmos longo. Et civis meus* Johannes Hugonis Linſchotius, *& ipſe quoque rerum naturalium veſtigator diligentiſſimus, atque integros duodecim annos commoratus in urbe* Goa *inter* Indiæ *celeberrimas, & quo undique comportatur quidquid in illis terris rari eſt, aut cari, nullum ibi vel ἀυτοψίᾳ, vel certâ famâ, unicornem unquam acceptt: ac proinde eum pro mero figmento habet.* Nempe *Itinerum* ſui capite quadrageſimo ſeptimo, ubi *rhinocerotem* ait à multis pro *monocerote* haberi, cum nullus adhuc alius monoceros inventus ſit, aut cognitus, niſi rumore, & picturis. Itaque in *Indiam* aut *Nubiam* ſe conferentibus ſpe videndi monocerotes idem evenit, quod *Luciano*, qui, de populis eleſtrio-

(b) *Hiſt. Saracen. l. 2. cap. 2. p. 99.*

ſtriferis ad *Padi* ripas inquirens, riſum debuit locorum incolis.

Fruſtrà objicias duas unicornes in æde *Mecchana* viſas à *Vertomano*, cui, tanquam viro optimo, fidem haberi jubet *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* ducenteſima quinta. Neque enim hæ fuerunt Veterum monocerotes ſolidungulæ, aut pedibus ἀδιαιρέτοις, quales aſini, & equi, aut elephantes habent; ſed bifidæ caprarum aut cervorum modo, quod ille diſerte aſſerit. *Tibias*, inquit, *habet tenues ut animal, eaſdemque graciles admodum hinnulo modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes formâ referentes.* Quod maximè notandum. Nam inde apparet orygem à *Vertomano* deſcribi, non verum monocerotem. Ut pateat qua forma fuerint oryges tam decantati, veterem Tabulam, in *Italia*, ut putatur, repertam, hic inſerere libuit, in qua plures oryges vario ſitu deſcribuntur. Eam mecum benignè communicavit raræ vir eruditionis, & mihi amicitiâ conjunctiſſimus, Dominus *Huet*, a quo pro *Africano* orygе majus aliud, nempe *Gracum Origenem*, cum bono Deo propediem edendum, avidè exſpectamus.

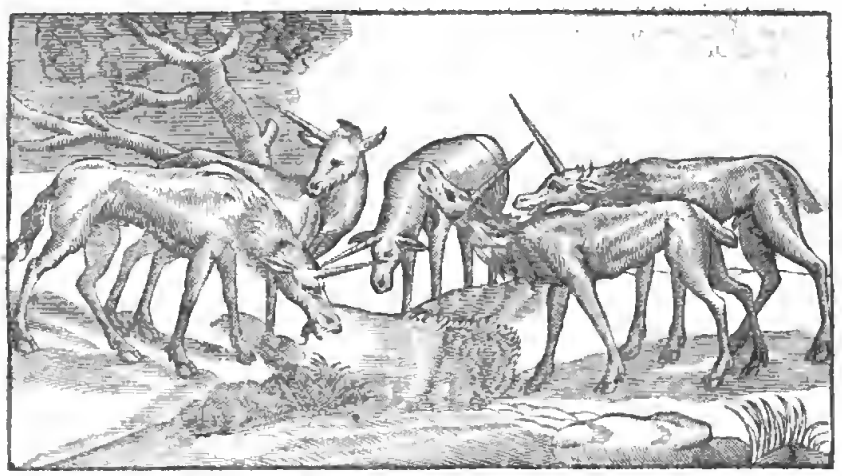

Sed neque ad rem faciunt illa cornua, quæ in *S. Dionyſii* Fano *Windſore* in *Anglia*, *Ulerajectis* in *Belgio*, &c. pro monocerotum cornibus aſſervantur. Neque enim hæc ſunt quadrupedis cornua, ſed ceti dentes. Quod primus aperuit *Bellonius*, & poſt illum multi confirmarunt. Sed omnium uberrimè Scriptor ἀνώνυμος, qui Anno 1647. inſignem *De Gronlandia* Tractatum linguâ vernaculâ edidit, Vir ἀξιοπιστότατος, ſi ſe continuiſſet intra illos fines, nec decertâſſet in arena non ſua, edito de rebus *Theologicis* Tractatu, cum ad illa ſacra ſit prorſus ἀμύητος. Quod, ut cætera taceam, vel ſolus libri titulus apertè evincit; in quo *De Pre-Adamitis* ſcribendum ſibi proponit, cùm *Moſes* diſertè neget ullos fuiſſe *Pre-Adamitas* Gen. 2. verſ. 5. &c. *Homo*, inquit, *non erat, qui operaretur terram*, &c. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*, &c. id eſt, *Adamum*, ut planè conſtat ex ſequentibus, & ipſe ultrò agnoſcit. Verum enimverò hæc ſunt alterius loci, nec ſtrictim attingenda, ſed accuratè examinanda, quod fortaſſe à nobis fiet, ſi Deus vitam indulſerit. Interim illum ipſum de *Gronlandia* ingenue agnoſco multa me docuiſſe, quę ſcitu ſunt digniſſima: & in his monocerotum ſcilicet cornua, quàm alibi rara ſunt, tam communia eſſe in regno *Dania*, quo ex *Gronlandia* & *Iſlandia* deferantur. Ibi enim inter varia monſtra maris cetus quidam eſt *narhual* nomine, quaſi ναρκοκήτος, aut πτωματοκήτος dixeris. Ita *Iſlandi* nominant, quia creditur veſci cadaveribus. Ex hujus porrò ceti maxilla ſuperiore dens à ſiniſtra parte prominet, longus aliquot pedes, durus, ita rotundus, ut in conum definat, ſuperficie in ſpiras contorta, colore plerumque albo, ſed quandoque ſubfuſco; denique cornua, quæ dixi, tam exactè referens, ut ovum ovo non ſit ſimilius. Id ſe Scriptor Anonymus didiciſſe profitetur à Domino *Vormio*, qui ceti illius cranium ipſi exhibuerit cum affixo dentis fragmento quatuor pedes longo. Et de hoc eodem dente multa habet à pagina ſexageſima ſecunda uſque ad paginam nonageſimam quartam, quæ legiſſe non pœnitebit. Solùm ſufficiet addere, quidquid ille ſcribit ea de re à viris præſtantiſſimis & fide digniſſimis, illo ipſo *Vormio*, & utroque *Bartholino*, mihi, per *Daniam* iter facienti, plenè ſuiſſe confirmatum, oſtenſam quoque portionem dentis ſimilis maxillæ adhuc infixi. Sed &, quod à nemine miror obſervatum hactenus, in urbe *Holmia*, *Sueciæ* metropoli, in regio καμηλοπαρδίῳ, cujus me ibi degente cuſtos erat vir doctiſſimus mihique amiciſſimus Dominus *du-Freſne*, habetur cranium integrum ceti, quod deſcripſimus, non omnino bipedale, cum dente etiam integro quatuor pedes cum palmo extra maxillam prominente, ambitu in ſumma parte quinque pollicum, colore eburneo, multis στιγμοῖς lineis ſuperficiem ambientibus. Hoc mecum multoties videre nobiliſſimi juvenes, quos hujus itineris comites habui. In his Dominus *Huet* jam vocatus in partes. Et meo rogatu pictor eximius Dominus *Burdo* utramque cranii illius ſuperficiem cum ipſo dente ita expreſſit.

Ex

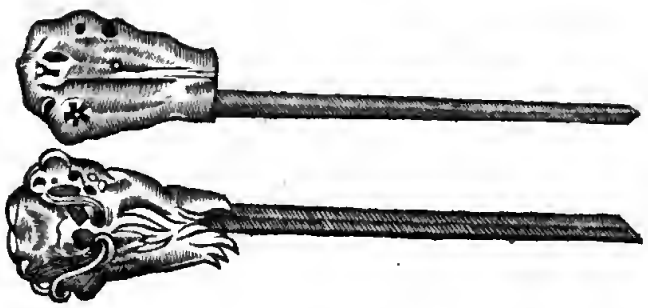

Ex his, quæ hactenus diſputata ſunt, cùm æquo Lectori conſtet ſatis eſſe, cur meritò dubitemus, an verè extet monoceros, hoc eſt, unicorne animal, quale ſub hoc nomine deſcribitur à Veteribus: dato tamen, non conceſſo, in aliquo *India* aut extremæ *Nubiæ* angulo, verſus *Nili* fluvii fontes, latere monocerotem: ſaltem nemo eſt, qui non agnoſcat id non potuiſſe *Judæis* eſſe compertum ante *Salomonis* tempora, qui *Tyriorum* ope primus, inſtructâ claſſe in mari *Rubro*, *Indiam* attentavit, & *Africæ* remotiora. Qui factum igitur, ut non ſolum *David*, qui pater fuit *Salomonis*, ſed &, pluribus ante *Davidem* ſæculis, *Job*, & *Balaam*, & *Moſes* ר֫ *reem* meminerint, ſi *reem* eſt *monoceros*? Præterea, etſi *Saadia*, *Kimchio*, *Pomario*, *Aquinate*, & *Judæorum* aliis recentis ævi ראם *reem*, ſit *monoceros*, tamen in *Prophetarum* & veterum *Hebræorum* ſcriptis aliud ſignificâſſe ex eo conſtat, quod duo cornua diſertè tribuuntur רי֫ *reem*. Sic *Deut.* 33. *verſ.* 17. de *Joſepho* Duali numero dicitur וקרני ראם קרניו, *Et duo cornua reem ſunt duo cornua ejus*. Neque dicendum Duale hic pro Singulari ſumi per Numeri Enallagen. Sequitur enim, *His* (ſupple *duobus cornibus*) *populos pariter feriet ad fines terræ: hæc autem* ſunt *myriades* Ephraim, *& chiliades* Manaſſe. Vides, Lector, non ſolùm רי֫ *reem* tribui duo cornua, ſed & cum his duobus cornibus conferri duas tribus, nempe *Ephraim*, & *Manaſſe*, quæ *Joſephum* pro patre habebant. Ut neceſſe ſit duo cornua præciſè intelligi, neque ulla hic eſſe poſſit Enallage Numeri. Similis eſt *Davidis* locus *Pſalm.* 22. *verſ.* 22. וממרני רמים ענתני, *Et è cornibus* ר֫ reemim *me audiviſti*. Nam & eo loco *cornua* Duali numero nominantur. Neque obſtat, quod alibi ſingulari numero dicit idem *Propheta*, *Et exaltabis ut* cornu *reem cornu meum*. Neque enim ibi legitur *cornu reem*, ſed ſubintelligitur. *David* enim ſimpliciter dixit, *Exaltabis cornu meum, ut* ר֫ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua*. Utrumque enim poteſt ſuppleri. Et verò Duale hic ſupplent *Hebræi* vetuſtiores. Sic ad hunc locum *R. Eliezer* Capitulo decimo nono, *Exaltabitur cornu meum ut* ר֫ reem. *Quid* ר֫ reem? *Altiora ſunt cornua ejus quàm beſtiæ cujuſlibet, & ferit cornu tam ſiniſtro, quam dextro*. Et in Tractatu *Talmudico Zebachim* (cap. 14. fol. 113. b.) ubi diſputant quid diluvii tempore factum ſit de fabuloſo *reem*, qui, cum montis inſtar eſſet, non potuit in arcam ingredi, קרניו קשר בתיבה, *cornua ejus* (Noë) *allegavit arcæ*. Et in margine *Gloſſa* diſertè, ומשני קרניו קשרו לתיבה *Et duobus cornibus ſuis alligavit eum ad arcam*. Itaque ex ſententia veterum *Hebræorum*, bicornis fuit ראם *reem*. Unde eſt, quod *Talmudici*, cum de monocerote agunt, aiunt autem in locis pluſculis, non appellant ראם *reem*, ſed קרש *karat*, nomine decurtato, ut dixi-

mus, ex *Græco* μονόκερως. Sic *Arabicè* monoceros كركدن *carcand* vocatur, aut كركدان *carcaddan*. Sed ريم *rim* illis aliud eſt animal, idem quod *Hebræis* רים *reem*, vel ראם *reem*.

Argumenta, quæ diximus, etiam *rhinocerotem* è Scriptura eliminant: quamvis enim rhinoceros ſit verum animal, tamen veteribus *Judæis* ita fuit ignotum, ut eos non putem uſpiam rhinocerotis meminiſſe. Quin, quod mirere magis, *Arabes* etiam in animalium hiſtoriis de rhinocerote altum ſilent. Niſi, quod in monocerotis deſcriptione nonnulla inferciunt, quæ ſumpta fuiſſe patet ex hiſtoria rhinocerotis. Putâ in elephantem immane odium, & quod ex *India*, & interiore *Æthiopia*, volunt advehi. Utrobique enim naſcitur rhinoceros: in *India* circa *Bengalam*, *Cambojam* & *Patanen*, olim *Perimudam* dictam; & in *Æthiopia Rapſio*, & circa *Raptum Promontorium*. De quo *Arrianus* in *Periplo*, Ἐκφέρεται δὲ ἀπὸ τῆ τόπου ἐλέφας πλεῖος, ἔστιν δὲ καὶ Ἀδουλιτικῆ, καὶ ῥινόκερως. Rhinocerotes igitur jure merito *Pauſanias Æthiopicos boves* appellat: *boves* à mole corporis; & *Æthiopicos* ab origine. Neque cauſâ fuit, cur vir doctus eo nomine dicam illi ſcriberet. Neque probo, quod idem, invicta duo argumenta profeſſus ſe in eos allaturum, quibus *reem* eſt *rhinoceros*, horum unum ex eo ſumit, quod rhinoceros, utut difficulter dometur, *domituram tamen*, inquit, *haud in totum reſpuit*. Etſi enim ex *Jobo* conſtet ר֫ *reem* non facilè domari, nec ad agricolationem ulla ratione poſſe inflecti, non tamen inde ſequitur, quod vult vir doctus, eum eſſe prorſus *indomabilem*, & *intractabilem*, quæ illius verba ſunt. Sed alterum argumentum à brevitate cornu ſumptum omnino valet. Neque enim rhinoceroti conveniunt hæc *Davidis*, *Exaltabis cornu meum ut* ר֫ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua*. His quippe verbis apparet agi de fera, שקרניו גבוהות מאד, *cujus cornua ſunt valde celſa*, ut notavit *Aben Exra*. At contra depreſſiſſimum eſt, tam ſitûs ratione, quàm molis, cornu rhinocerotis, cui

--- ὀλίγος ὑπὲρ ἄκρια χαίτη
Ἀντέλλει αἰρας, ---

ut ex *Oppiano* jam didicimus. Itaque hoc habemus hactenus, ר֫ *reem*, neque *monocerotem*, neque *rhinocerotem* eſſe. Sed quale tandem ſit animal, vel ex Scriptura, vel aliunde exſculpere, hoc opus, hic labor eſt.

Et *Bootium* quidem ex Scripturæ locis, inter ſe collatis, & accuratè perpenſis, probare conatus eſt *reem* eſſe ſpeciem bovis feri, eumque *urum*. Et probationem ſic inſtituit. In multis Scripturæ locis bos & *reem* ſimul junguntur ut cognata animalia. Sic *Pſ.* 29. *v.* 6.

Sub-

Subſultare fecit eos ſicut vitulum, Libanum, & Sirjonem, *velut pullum* reemim. *Deut.* 33. *verſ.* 17. *Decorem habet, qualem bovis primogenitus, & cornua, qualia* reem. *Eſ.* 34. *verſ.* 7. *Dejicientur cum ipſis* reemim, *& boves una cum tauris.* Sed, quod ad rem maximè facit, *David Pſalmo* vigeſimo ſecundo queritur infenſiſſimos hoſtes undique ſibi imminere, idque ſub taurorum, leonum, & canum Allegoria; *Circumvallaverunt me*, inquit, *boves pingues, tauri* Baſan *ciaverunt me. Os ſuum aperuerunt leones rapaces, & rugientes: circumvallaverunt me canes*, &c. Hæc veſtibus decimo tertio, decimo quarto, & decimo ſeptimo. Poſtea idem Deum orans, ut ab illorum hoſtium furore ſe liberet, hanc ipſam Allegoriam ſic continuat verſibus vigeſimo primo & vigeſimo ſecundo; *Libera à gladio animam meam, & à canibus unicam meam: ſalvum me fac de ore leonum, de cornibus* reemim *exaudi me*, id eſt, *exaudiens erue me.* Quæ cum præcedenti querela, ſi conferas, *reemim* hic dici reperies, qui priùs dicti fuerant boves pingues, & tauri *Baſan.* Igitur inde colligit *reem* bovis eſſe aliquod genus, ſed quem ferum, & cornibus inſignem, & metuendum eſſe probent, cum loca jam citata ex *Deut.* 33. & *Pſ.* 22. tum maximè quod habetur *Pſalm.* 92. verſ. 11. *Extuliſti cornu meum tanquam* ℸ *reem*, id eſt, dediſti mihi cornua ingentia, & prævalida qualia ſunt cornua *reem.* Itaque *reem* non eſt Veterum *bonaſus* (hodiè *bubalus*) quia cornua habet in ſe reflexa, & ad pugnam inutilia, ut notatum eſt à *Philoſopho*: ſed vel *biſon*, vel *urus.* Potiùs tamen *urus*: biſontem enim, utut aſperrimam, & ferociſſimam belluam, arte humanâ ita miteſcere poſſe, ut feritatem tandem deponat, docet *Pauſanias* in *Phocicis.* At de uris diſerte ait *Cæſar* libro ſexto, *aſſuefacere eos ad homines, & mansuefieri, ne parvulos quidem exceptos, poſſe, quare ſoveis capti interficiuntur.* Cætera quoque conveniunt. *Ionum*, ut ibi habetur, *ſunt magnitudine paulò infra elephantes, ſpecie, & colore, & figurâ tauri: magna vis eſt eorum, & magna velocitas: neque hominis, neque feræ, quam conſpexerunt, parcunt.* Item, *Amplitudo cornuum, & figura, & ſpecies multum à noſtrorum cornibus differt.* Quibus ſimilia in *Plinio* & *Solino* legas. His rationibus fretus vir doctus ita concludit, *Dubitandum igitur non eſt, quin* reemi *ſint uri.*

At ego licet viri illius doctrinam, & ingenium ſuſpiciam, tamen graves habeo cauſas ab eo hac in parte diſſentiendi. Primò enim video in illum poſſe id retorqueri, quod eis rectè objicit, quibus *reem* eſt monoceros: *Non eſſe verſimile, voluiſſe* Moſem, Davidem, *aliosque Prophetas teues verba facere, ac ſimilitudines deſumere, ipſumque Deum ad jobum tantum formosas inſumere de animali incognito ut ipſis terris.* Utut enim quæ de uro traduntur verriora, & certiora ſint, tamen ejus nomen multò eſt recentius, & fama longè obſcurior, quam fuit monocerotis. De monocerote ſcripſerat *Cteſias* ætate *Artaxerxis Mnemonis*, annis ante *Chriſtum* natum circiter quadringentis. Et fabulam ex illo hauſtam *Græci, Romani, Hebræi, Syri, Arabes, Æthiopes*, & *Perſa* certatim exſcripſerant, atque in majus auxerant. At urum in intimis *Hercyniæ* ſylvæ ſaltibus deliteſcentem *Romanorum* nemo noverat ante *Cæſarem.* Poſt quem pauci meminerunt. Et in veterum *Græcorum* ſcriptis altum de eo ſilentium. Hinc *Plinius* libri vigeſimi octavi capite decimo, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis.* Et veteris *Gloſſarii* auctor neceſſe habuit hanc vocem per Periphraſin reddere; *Urus βὸς Γερμανικὸς.* Proinde cum βοὸς ἄγριος *bovis uri* nomen uſurpâſſet *Græcus Epigrammatarius*, poſteri non intellexerunt; atque ita corruptum exhibet *Suidas*,

... καὶ βόος ἄγριος
Ἀζηχὲς χρυσῷ παμφανόωντι κέρας.

Quod explicant, *Et bovis cuſtodem ornatum auro ſplendidiſſimo cornu*: cùm ſcribendum eſſe βοὸς ἄγρης, &c. ἀγρας, *bovis uri cornu*, jam alii monuerint. Quam quidem objectionem vir doctus ut diluat, multa movet, ſed nihil promovet. Agnoſcit *neminem extare, qui ſcribat* Syriam ac Paleſtinam *boves feras producere.* Atque id quidem vere. Proinde *Saadiam*, cui ראים apud *Prophetas* eſt *bubalus*, aut *bos ferus*, vulgari ſimilis, ſed major, *Aben Ezra* in *Amos* 5. *verſ.* 22. hac ratione refellit, quod אינני במקומות אלו, *in locis illis bos ferus nullus eſt*, id eſt, in *Judæa*, & vicinis regionibus. *At* (inquit vir doctus) *hoc impedire non debet, quæ minus olim, atque priſcis* Iſraëlitarum *temporibus, eos ibi fuiſſe credamus.* Quorſum vero id credamus nullo fundamento ſubnixi, cùm horum, non jam dico in *Judæa*, ſed in nullo mitiori climate vola nec veſtigium appareat, nec apparuerit unquam. Ita hariolari ſi licet, quorſum is objecit ſuprà affirmari ab iis, qui de monocerote ſcripſerunt, cum in *India* ſola reperiri? Poterat enim reponi pari facilitate, Si *Cteſia* ætate, & deinceps, monocerotes in ſola *India* fuerunt; quidni in *Judæa*, aut *Syria* fuiſſe credamus priſcis *Iſraelitarum* temporibus, quibus ſcripſere *Job, Moſes*, & *David*, *Cteſiâ* longe vetuſtiores? Ibidem multa congerit, ut probet non in *Germania* ſolum, & vicinis locis, ſed & in *India*, & *Arachoſia*, & *Troglodytica* regione uros olim fuiſſe repertos. Sed, quod illius pace dixero, hæc probanda fruſtrà ſuſcepit, cum ad hanc rem nihil faciant. An ſequitur *Judæa* uros fuiſſe notos, ſi in *India*, aut *Arachoſia* fuere? Propior quidem erat *Troglodytica*, ſed tamen ante *Solomonem* illis non multum nota. Tamen horum nil quidquam probat. *Oreas*, inquit, *ea progignere ſolebat, ſcribente* Plinio, *bove fero, uris, atque biſontibus relatas fuiſſe* Indiæ *ſylvas. Pluma* verba ſunt ubi ſuprà, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis, quanquam bove fero relatos* Indiæ *ſylvis.* Quibus verbis bove fero relatas fuiſſe aſſerit *Indiæ* ſylvas, non tamen uris, aut biſontibus, niſi à genere ad ſpeciem valeat argumentatio; Equus eſt animal, ergo eſt homo. Addit *Ariſtotelem Plinio* ſubſcribere (quaſi *Plinius* prior ſcripſerit) cùm tradit, *Arachotas alere boves ſylveſtres, non quidem bubalos* (*impedimenti enim cornua* ἐχυνοειδοῦσι) *ſed uros, & biſontes.* Sed & apud *Philoſophum Hiſtoria* libri ſecundi capite primo *Arachoſii* illi boves ſunt ὑπέγκυρτοι *rectis aliquantum aduncos*; quod de uris & biſontibus nemo obſervat. Et hoc ipſum, quod cornua habent ἐχινοειδοῦντα, id eſt, *in dorſum reſupinata* docet non eſſe uros, quos cornibus in anteriora protenſis pingunt arborem impetentes, poſt quam venator latet. Hinc *Solinus*, *Iſti, quos uros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur*, &c. Et *Geſnerus* pagina 145. *Cornibus arbori inſertis* (fera) *vinctâ avida inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat.* Qui pote, ſi cornua habet in tergum reſupinata? Pergit *Bootius*, *Sed* & Troglodyticam *regionem uros habuiſſe colligo ex iſtis* Diodori *libro tertio*, Ἡ πρὸς τὴν μεσόγειαν ἀνατείνουσα, πλείστην ἔχει ἐλεφάντων, καὶ ταύρων ἀγρίων, &c. *Quâ intus recedit, plena eſt elephantis, & tauris ſylveſtribus, ubi ſub tauris ſylveſtribus, ni alia eorum ſpecies fortaſſis una comprehendenda, ea uri, non dubito, quam intelligendi ſint.* Cur verò non dubitas?

Dic aliquem, ſodes, dic, Quintiliane, *colorem.* De aliis ταύροις ἀγρίοις ſpeciebus dubitas. *Fortaſſe*, inquis, *etiam alia*, &c. At de uris nullus dubitas; quia è re tua eſt, ut id pro certo habeatur. Interim fatearе neceſſe eſt nihil eſſe in *Diodoro*, unde appareat per tauros ſylveſtres uros intelligi potius, quàm quamlibet aliam tauri ſylveſtris ſpeciem. Quin diverſum ab uris genus innui ſuadet climatum diverſitas. Cum enim *Hercynia* ſylva, in qua procreantur uri, pene ſit ad extremum *Septentrionem*, *Troglodyta*

glodyta, ubi hi tauri, inter *Tropicos* ſedem habent ferviditſimam. Sed, ne conjectandi ſit locus; jam ex aliis diſce, qui ſint tauri *Troglodytes*. *Strabo* libro decimo ſexto, ubi de *Troglodytarum* feris ex *Artemidoro*, Ταύροι δ' εἰσὶ ἄγριοι, καὶ σαρκοφάγοι, μεγέθει πολὺ τοῖς παρ' ἡμῖν ὑπερβεβληκότες, καὶ τάχει, καὶ ῥώμῃ τοῦ σώματος. *Tauri ſunt ſylveſtres, & carne veſcentes, noſtros magnitudine & celeritate longè ſuperantes, colore rufo.* Itaque uri non ſunt, quos ne quidem σαρκοφάγους eſſe dixeris. Sed, ut res ſit certior, *Agatharchidem* audi hos ipſos tauros multo uberius deſcribentem libri quinti capite trigeſimo nono: *Omnium*, inquit, *qua dicta ſunt, maxime ferum & indomitum eſt taurorum carnivororum genus. Quod magnitudine quidem domeſticos ſuperat, & celeritate præſtat, & eximiè rufum eſt. Os ad aures uſque deductum eſt. Oculi glauco colore plus rutilant, quam in leone. Coma alias ut aures movet, ſed in pugna firmiter ſiſta. Pilorum ferum inverſam habet, contra quam reliqua animalia.* Sequitur, illum aggredi & venari beſtias validiſſimas, & gregibus maximè eſſe infeſtum. Neque aperto *Marte* ſubigi, quia lancea & telis non eſt vulnerabilis: ſed in foſſam ſi incidat, aut ſimili dolo capiatur, præ animi ferocia citò ſuffocari. Proinde à *Troglodyta* illi tribui leonis fortitudinem, equi pernicitatem, tauri robur, & vim ferro cedere neſciam. Eadem in *Ælliano* reperire eſt, verbis nonnihil mutatis, libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto. Sed & pleraque hæc tranſcripſit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo. *Solinus* quoque, quamvis hos boves ex *Æthiopia* in *Indiam* tranſferat perperam: quæ cum uri deſcriptione quiſquis conferet, videbit illum ab his tauris differre *de ſui ſæculo*. Itaque non conſtat hactenus uros alibi fuiſſe, quàm in *Hercynia* ſylva, aut locis parùm remotis. Unde *Moſis* ævo *Judæi* innotuiſſe nemo ſibi perſuaſerit. *Moſem* igitur *Jobum*, & *Balaamum* voce ראם *reem*, neceſſe eſt aliud ſignificaſſe.

Præterea cum *Bootus* urum biſonti eâ ſolùm de cauſa præferat, quod, cum biſons arte humana cicuretur, & feritatem exuat, urus manſueſcere neſciat, & indomitæ ſit feritatis: hoc ſaltem debuerat certa probatione niti. Atqui res eſt in incerto. Nam, ſi uros ad hominem aſſueſcere & manſuefieri negat *Ceſar*, etiam in *Oppiano* biſontes ſunt ἀμαιμάκετος γένος θεοῦ, *indomitum genus*. Et *Solinus*, in capite *De Germania*, biſontes cum uris ita confert, ut illos, non hos captos afferat aſſueſcere manu neſcire. Ita biſontes *Scotices* deſcribit *Hector Boethius* adeo feros, indomitoſque, atque humanum refugientes conſortium, ut quas herbas, arboreſque, aut frutices, humana contrectatas manu, aut halitu perflatas ſenſerint, plurimos deinceps dies fugiant: capti autem arte quapiam, quod difficillimum eſt, mox paulo præ mœſtitia moriantur.

Denique ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe in boum, ſed in caprearum cenſu, *Arabum*, *Chaldæorum*, & veterum *Hebræorum* communi ſuffragio probare mihi eſt obvium. Quod ſi ſemel præſtitero, pudebit, credo, etiam pertinaciſſimos tam univerſo tot gentium conſenſui ſe opponere. Et de *Arabibus* quidem res eſt indubitata. Ita enim *Alcamus*,

الريم الظبي الخالص البياض ارام Rim, *caprea ſincera albedinis*: *Plurale* ârâm. Et *Giggeius*, الريم *rim*, Plur. ارام arâm, *albedine pura candicans dorcas, quales in arenis degunt*. Sed *Damir* uberius in capite, الظبي الغزال, id eſt, *De caprea, ſeu gazella*, ubi caprearum ſpecies ex coloribus ita diſtinguit:

والظبا مختلفة الالوان وهي ثلثة

اصناف صنف يقال له الارام وهي

خالصة البياض الواحدة منها ريم

ومساكنهم الرمل ويقال انها ضان

الظبا لانها اكثر لحوما وشحوما

وصنف تسمي العفر والوانها حمر

وهي قصار الاعناق وهي اضعف الظبا

عدوا وتالف المواضع المرتفعة من

الارض والاماكن الصلبة وصنف تسمي

الادم طوال الاعناق والقوايم بيض البطون

Diverſi coloris ſunt caprea. Nempe illarum tres ſunt ſpecies. Prima earum, qua vocantur arâm; *quæ ſunt ſincera albedinis: cujus Singulare eſt* rim. *Hæ in arenis habitant. Eaſdem ajunt caprearum eſſe oves, quæ plurimum habent carnis, & pinguedinis. Secunda ſpecies* aphar *dicitur, rubri coloris, brevis colli, inter capreas ad curſum minimè agilis. In ceſpitoſis & ſalebroſis terræ locis ſolet degere. Tertia ſpecies, adam nomine, eſt colli, & pedibus longis, & albo ventre.* Hæc ibi. Quandoque ريم *rim* pro *caprea catulo* ſumitur. Nam in capite الريم ولد *rim* ſic habet idem *Damir*, الظبي والجمع ارام قال الشاعر

بها العين والارام تمشين خلفها ۞

واطلاؤها ينهضن من كل مجثم ۞

Rim, *caprea hinnulus*: *Plurale* arâm. *Unde eſt*; *quod* Poëta *dixit*, "*Emicant caprea nuper enixa,* (*Arabicè*, العين العاجل alii ſcribunt, quomodo *capream* vocant decima vel decima quinta à partu die, atque indè مطفل *mutphil*) *Et* aram; (id eſt, *hinnuli*) *eam ſequebantur, & capreoli ejus conſurgebant ab omni loco.* Ad quæ verba *Damir*, يقول انا ذهب فرخ جا فرخ *Ita dicunt*; *cum, uno hinnulo recedente, alter venit.* Ibidem الاصمعي *Aleſmaius*, *Poëta*, quem citavimus, *Scholiaſtes*, à parvis auribus ſic appellatus; الارام ظبا البيض الخالصة البياضة الواحدة ريم وهي يسكن الرمال وهذا النوع

النوع من الظبا يقال انه ضانها لانه أكثر شحما ولحما Aram *ſuni caprea alba, ſinceræ albedinis, à Singulari* rim. *Degunt in arenis. Caprea id genus vocantur oves earum, quia apide & carne abundant.* Vides eadem ab *Alaſmaio* hic aſſeri, quæ ſuprà à *Damire*. Sequitur, *Arabem* quendam principem, *Zachaum* nomine, *Cumuli Catenſis* filium, qui obiit anno *Hegiræ*, DXLVI, cognominatum fuiſſe قتيل الريم quaſi *rumicidam* dixeris. Haud dubiè, quia caprearum hujus generis venatione maximè delectabatur. Ex quibus hoc ſaltem habemus, ريم *rim* eſſe capreæ ſpeciem, eamque nobiliſſimam, cum coloris, tum pinguedinis ratione. Nam, ut in caprea pinguedo, ita candor eximius inprimis placet, & raritas addit pretium. *Geſnerus* de rupicapris paginâ 292. *Color eis inter fuſcum, & rufum eſt, qui tamen æſtate magis ad rufum, hyeme ad fuſcum vergit. Meminì partim album, partim nigram, diſtinctis coloribus, videre. Certum eſt, colorem eis per anni tempora mutari. Tota alba interdum, ſed rariſſimè conſpiciuntur.* Idem pagina 308. de dama platycerote, *Color dorſi ſubflavus eſt cum linea nigraper dorſum*, &c. *Latera ejus aliquando maculis albis diſtinguuntur, quæ ſeneſcenteperdit. Fœminæ etiam aliquando tota alba ſunt.* *Silius Italicus* libri decimi tertiì verſu 115. de fabuloſa *Capua* cerva, quam mille annis vixiſſe fingit;

Cerva fuit rarò terris ſpectatu colore,
Quæ candore nives, candore anteiret olores.

Nam color ille etiam in cervis quandoque eſt obſervatus, quanquam rarò admodum. *Philoſophus* in libro *De coloribus*, Καὶ λευκὸς δὲ ποτὲ γίνεται καὶ ἁλφὸς καὶ ἄρκτος. *Etiam albus quandoque viſus eſt & cervus, & urſus.* Contra *Latinus* Interpres, *Aliquando etiam niger viſus eſt cervus, & urſus*; quaſi legerit μέλας. Sed vera & neceſſaria eſt lectio, quam noſtri codices exhibent. Nam ubi pluribus diſputat *Philoſophus*, qua de cauſa pili animalium albeſcant, aut canéſcant. Et ex eo *Plinius*, ubi de cervis, libri octavi capite trigeſimo ſecundo; *Fiunt aliquando & candido colore.* Quod quamvis rarò contingat, non tamen eſt ſine exemplo. Cervam enim *Sertorii* candidam fuiſſe ſcribunt Veteres magno conſenſu. *Gellius* libri decimi quinti capite vigeſimo ſecundo, *Cerva alba eximiæ pulchritudinis, & vivaciſſimæ celeritatis, à* Luſitano *ei quodam dono data eſt.* *Plutarchus* in *Sertorio Spanum* vocat illum hominem, & cum novitate coloris obſtupuiſſe narrat, quia tota erat alba: Ἐκπλάγηναι (Σπάνον) τῇ καινότητι τῆς χρόας, λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα. *Polyænus* quoque libro octavo, Σερτώριος ἐν Ἰβηρίᾳ τοῖς ἁλόφοις λευκὴς παρὰ κυναγῶν δῶρα λαβών. *Cum in* Hiſpania Sertorius *cerva candida hinnulum à venatoribus dono acceppiſſet. Plinius* ubi ſuprà, *Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuiſſe traditur* Q. Sertorii *cervam. Pauſanias* etiam in *Arcadicis Roma* ſe non ſine admiratione vidiſſe teſtatur albos cervos, ſed non rogâſſe unde eſſent adveĉti. Et *Philoſtratus* libro tertio *Apollonius* & comites prope *Paracoam, Indiæ* urbem, paſtorem viderunt, qui albarum cervarum gregem paſcebat. Quin poſteriore ſæculo ad *Geſnerum* ex *Polonia* ſcribebat *Antonius Schenebergerus*; *His Bacchanalibus allata eſt* Cracoviam *cervatota alba.* Sed pleraque hæc nihil ad noſtras capreas. Nam in his terris ſi cervæ, damæ, aut rupi-capræ quandoque albæ ſunt, non eſt is color toti ſpeciei communis, ſed uni aut alteri individuo peculiaris. Quod evenit certis de cauſis, quæ non ſunt hujus loci. At *Arabicè* ريم *rim* eſt capreæ ſpecies, quæ ſemper albet, nec ſolum albet, ſed & candicat. Hoc enim ſibi volunt, cum illi tribuunt الخالصة البياضة *ſinceram albedinem.* Eidem hoc proprium eſt, quod in arenis vivit, quibus ſeatere notum eſt *Arabiæ* ſolitudines. Unde hoc animal colligas maximè eſſe ſolitarium. Et mirari ſubiret, quî fiat, ut capreæ, in illis arenis degentes, præ cæteris pinguéſcant, niſi ſcirem illas arenas non eſſe prorſus infœcundas, & in iis multa pullulare, quibus capreæ maximè gaudeant. Quod forſaſſe dabitur docere accuratius in Tractatu peculiari *De Sacra Scripturæ Plantis.* Interim hic ſufficiat hæc paucula proferre ex *Bellonii Obſervationibus*, libri ſecundi capite quinquageſimo nono: *In ora* Rubri *maris arboſtum reperimus illi ſimile, quod* rhamnus altera *dicitur, foliis denſis, ſalſis, ſubalbis*, &c. *Et in arenis capriarum, quas* gazellas *appellant, veſtigia cordis figurà apparebant. Ex montibus proximis deſcendebant, at biberent ex fontibus amaris, quos deſcripſimus, & ex illo arboſto veſcerentur.* Quid, quod ipſæ arenæ ſunt ipſis pro condimento! *Geſnerus* de rupi-capris, *Conveniunt ſæpe circa petras quaſdam arenoſas, & arenam inde lingunt, ut villatica pecora ſalem, quo linguæ pruritum defricent & excitent appetitum.* De his capreis apud *Arabes* vix aliud mihi occurrit, niſi quod, cum capite ſurſum elato, arrectiſque auribus, adſtant, id *Arabicè* dicitur اوفى. Sic in *Giauhari*, اوفى الريم *Extulit* rim *caput ſuum, erexitque aures.* Et ipſa actio & *rim* caput ſic efferentis, & aures arrigentis, vocatur in *Alcamus* ايفاد الريم. Sive ſit is naturalis hujus capreæ ſtatus, aut præ alacritate id faciat. Quo pertinere, quod ראם *reem*, vocatur, vero non eſt abſimile. Quippe רם *rum*, eſt *extollo*. Et *Aleph* in medio quandoque inſeritur. Sic *Zachar.* 14. 10. וראמה, *Et exaltata eſt.* Prov. 24. 7. ראמות, *Alta ſunt ſtulto ſapientia.* Inde igitur ראמים, capreæ, quæ ſolent ita erigi. Quod & רמים ſcribitur abſque *Aleph* medio: ut *Pſal.* 22. 22. item *Pſal.* 78. 69. ut multi volunt. In *Jobo* autem *Aleph* in *Jod* mutatum, quomodo apud *Arabes*, qui ريم *rim* ſcribunt. Sed *Je* habet *Hamza* adſcriptum, ut ſcias mediam Radicalem eſſe *Elif.* Eodem refer *Chaldæus* & *Syrus* ܪܝܡ, vel ܪܝܡܐ, quod non ſolum occurrit pro ראם *reem*, ſed & pro דישן *diſon*, Deut. 14. 5. apud *Syrum*, & *Chaldæos* Paraphraſtas. Quos cum *Hebræo* ſi conferas in *Syro*, & *Onkeloſo* ריבא *rema*, & in *Jonathane* ריבנין *ramanin*, reſpondere reperies *Hebræo* דישן *diſon*, quod vel capreæ eſt genus, vel animal illi congener. *Græci* & *Vulgatus* explicant *pygargum*; Junius, *ſtrepſicerotem*; Pagninus, *damam*; Genevenſes, *capreolum.* Sed hi, quos diximus, ריבא, & ריבנין, quaſi דישן *diſon*, ſit idem, quod ראם *reem.* Nec futili conjectura. Nam *Hebræus* דשן, *deſen*, Nomen *pinguedinem*; & דשן *diſon*, Verbum *pinguéſcere* ſonat. Itaque viſum eſt דישן *diſon*, animal *à pinguedine* dici, & ſynonymum eſſe רא ראם *reem*, quo ſignificari *Arabes* docent *caprea genus pinguiſſimum.*

Supereſt, ut probem *Hebræis* quoque ראם *reem*, eſſe capreæ genus. Et verò jam probavi. Nam illi duo interpretes, qui allati ſunt, *Jonathan*, inquam, & *Onkelos*, linguâ *Chaldæa*, genere *Judæi* erant. Sed nova his argumenta ex *Talmudo* petita libet addere, ut res ſit confirmatior. In *Bava Bathra* (cap. 5. fol. 73. b.) inter multa portentoſa mendacia dicit quidam *Rabbi*, חזי לי אורזילא בר יומו דהוי כהר תבור והר תבור כמדת הוי ארבע פרסי *Viſus eſt mihi hinnulus filius dies ſui* (id eſt, illa

illa ipſa die natus) *qui erat ut mons* Thabor. *Et mons* Thabor *quàm late patet? Quatuor parasangæ. Hinnulus*, maximè capreæ, *Hebræis* in *Pomarie* eſt עפר *ezel*, per *Ajin*: unde *Arabibus* غزال *gazal*, ex *Ajin* facto *Gain* propter punctum ſuperſcriptum; & *Chaldæis* אורזילא *urzila*, *Ajin* & *Aleph* permutatis, & *Res* addito, ut ſæpe poſt primam Radicalem. Porrò vocem *urzila*, qua pro *hinnule* hic utuntur *Talmudici* poſt *Chaldæos* Paraphraſtes, *Gloſſator* explicat ראם *reem*. Et verba *Talmudicis* textus, אורזילא בר יומו *hinnulus filius dies ſua*, in *Gloſſa* ſic redduntur, ראם בן יום אחר ראירת היום נולד *filius dies unius, qui illo ipſe die natus eſt*. Itaque hujus *Gloſſæ* auctoribus *reem* eſt *hinnulus*, quomodo nonnullis *Arabum*, quos citavimus, رئم *rim* eſt ولد الظبي *catulus caprea*. Et palàm ita uſurpat *Arabs Poëta*, cujus verſus attuli. Et ejuſdem *Talmudicis* Tractatus fol. 74. b. maculoſa quædam cete in textu vocantur אורזילי דימא *hinnuli maris*, & in *Gloſſa* ראמים שבים réemim, *qui ſunt in mari*, ut ſcias *urzile*, ſeu *hinnulos*, & *reemim* pro eodem haberi. Sed & in Tractatu *Zebachim*, ſeu *De Sacrificiis*, cap. 14. fol. 113. b. in ipſo textu *Talmudis* legitur אורזילא דריכא ברת יומא. Et in *Gloſſa* rurſus, אורזילא הוא ראם. Unde conſtat non *Gloſſatoribus* ſolùm, ſed & ipſis *Gemaraſtis* ראם *reem*, eſſe *hinnulum*, aut *hinnuli patrem*. Ab his non multum recedit *Aben Ezra* in *Pſ.* 22. 22. ubi *reem* non quidem pro *caprea*, ſed pro *ibice* uſurpat, quod animal eſt capreæ congener. Verba ſunt, הראם ימיל עצמו כהר ונבזרו על קרניו ולא תשברנה Reem *è monte celſo ſuper cornua ſe dejicit, nec ea confringit.*

Probatum eſt hactenus, *Hebræum* ראם *reem*, quod variante Dialecto, *Chaldæice* רימא *remo*, & רימנא *remana*, & *Arabice* رئم *rim* ſcribitur, non eſſe bovis, ſed capreæ genus, neque ſolùm veteres *Hebræos*, ſed *Chaldæos* etiam, & *Syros*, & *Arabes* ſic uſurpâſſe. Nondum tamen res eſt confecta: quia in caprearum genus vix videtur poſſe quadrare quidquid Scriptura habet de *reem*. Et multa poſſunt objici. *Reem* eſſe procerum animal colligi videtur ex his *Balaamis* de *Iſraële*, *Altitudines* ℥ *reem illi*. Num. 23. 22. & 24. 8. At capream deſcribit *Philoſophus* tanquam minimum ex cornigeris animalibus *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo. Κεραοφόρων, inquit, μικρὸν πάμπαν εἶδος ἔστιν· ἐλάχιστον γάρ ἐστι τῶν γεννῳζομένων θηρίων. *Cornigerum animal omnino parvum nullius novimus: eminum enim, qua novimus, minimum eſt caprea.* In *Jobo REM* ſic deſcribitur, quaſi vires habeat ad arandum ſufficientes; *Num ligabis* ℥ *REM in ſulco lore ſuo? An occabit valles poſt te? Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus?* Quod de capreis quis dixerit, quæ defectu virium ab aratro ſunt prorſus immunes, æque ac capræ domeſticæ, ad quas pertinet Veterum Adagium, Ἐλαυθησεται αἶγες ἀρότου· quia ſunt infirmiores, quàm ut huic labori pares ſint. Altum eſſe cornu ℥ *reem* hæc *Davidis* indicant, *Exaltabis cornu meum ut* ℥ *REEM*. At caprearum cornua, utut ſuo modo celſa, quid eximium habebunt, ſi cum cervorum cornibus conferantur? Hoc præcipuum eſt, quod *reem* petulcum eſt animal, quodque cornibus ſuis ferit obvios; unde eſt, quod de *Joſepho* dicitur, *Cornua ejus ut cornua* ℥ reem, *his ferent populos*; & *David* liberari petit *à cornibus* ℥ *reemim*: cum caprea ſit animal imbelle, & fugax, quod & ipſa natura rerum, & *Poëta* omnes uno ore clamant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* libro quinto,

— ἢ ἔμβλης δευτέρου κεμάδος,
Rufâ capreâ timidiores. Virgilius *Æneidos* libro decimo,

Pars I.

— *ſi fortè fugacem*
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum.

Ovidius *Metamorphoſeos* libri primi Fabula octava.

Antè niſi in damos capreaſque fugacibus uſus.

Et *Faſtorum* libro quinto,

Imbelles capreæ, ſolliciteſque lepus.

Martialis libri decimi *Epigrammate* 65.

Tam diſpar aquila columba non eſt,
Nec dorcas rigidæ fugax leænæ.

Gratius in *Cynegetico*,

— *pavidoſque juvat compellere dorcas.*

Proinde capreæ, cervi, hinnuli & lepores *Græcè* communi nomine πτῶκες, id eſt, *pavidi* dicuntur. *Heſychius*, Πτῶκες, δειλοὶ, λαγωοὶ, δορκάδες, ἔλαφοι, νεβροί. Et *Philoſophus Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo, Capreas iis accenſet animalibus, quibus ἄκρως πέφυκεν ἡ τῶν κεράτων ἔξοχή, *cornuum eminentia eſt inutilis*; quia quamvis πρὸς ἕνια μὲν ἀνθίστανται τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ θηριώδη, ἐφ' μάχιμα ἀπροφύλακτοι, *contra nonnullas obſiſtentes cornibus ſe tueantur, tamen feroces pugnaceſque bellua fugiunt.*

Quæ cum ſpecioſè poſſint objici, diluere multum intereſt, & nos fortaſſe facilè diluueremus, ſi natura ℥ *reem* nobis eſſet planè perſpecta: ſed illum *Arabes* paucis deſcribunt, & brevitate ſua noſtram famem excitant, non ſatiant, & plura ſciendi avidos miſerè deſtituunt. Nempe de animali apud ſe notiſſimo non putaverunt opus eſſe ut multa dicerent: & in deſcriptione *Tubetenſis* capreoli, ex quo muſcus elicitur, ferè toti ſunt. Proinde, ſicubi nobis deerunt certæ probationes, liceat agere per conjecturas, donec plus lucis affulgeat. Hoc inprimis eſt obſervandum, latè patere *capreæ* nomen, atque extendi ad damas platycerotes. Ideo libro ſecundo *Dioſcoridis* in capite *De coagule*, pro verbis, ἢ δορκάδ@, ἢ πλατυκέρω@, *Geſnerus* legendum contendit, ἢ δορκάδ@ τ πλατυκέρω@. Quomodo etiam ſumunt plerique Interpretes, ut *Ruellius*, & *Marcellus*: quorum ille reddidit, *Caprea laticornis*; hic, *caprea, quam à latitudine cornuum* platycerota *dicunt*. Et *Hermolaus* legit in ſuo exemplari δορκάδ@ τε πλατυκέρατος. Sic *Varronis* corrupta verba *Ruſticorum* libri ſecundi capite primo *Caprarum, quas* Latinè *rotas appellant*, idem *Hermolaus* ſic reſtituit, *Caprearum, quas platycerotas appellant*. Proinde *Geſnerus* in *Capreæ* pagina 299. *Unum* dorcadis *nomen utriſque commune eſt: idque meritò, cum aliud nihil, quòd ſciam, differant quam cornuum ſpecie, qua capreis ſimpliciter dictis teretia, alteris lata ſunt: & præterea magnitudine*; platyceros *enim major eſt*. Pari ratione poteſt *Hebræorum* ראם *reem*, vel רים *rem*, & رئم *rim Arabum*, in caprearum cenſu ſic eſſe, ut ſtatura tamen ſit major, quam vulgaribus capreis, & ad cervorum molem accedat. Quin omnes *Arabum* capreas, quas *gazellas* Barbari vocant, noſtris eſſe proceriores plerique credunt.

Proinde voces ظبي *dſabi*, & غزال *gazal*, cum *capream* ſignificent, multi *Arabicè* doctiſſimi non ſolum *damam*, ſed & *cervum* interpretantur. Quod in *Giggeio* obſervari locis, ut puto, minimum quinquaginta. Et *Pſ.* 103. 19. quod in *Arabe* habetur *montes excelſos eſſe* للغزلان *gazellis*, *Gabriel Sionita* reddidit *cervis*; non ita redditurus, niſi obſervâſſet *gazellas*, ſeu *capreas*, in illis locis eſſe cervis magnitudine vel pares, vel ſuppares. Sed & inter *Arabia* gazellas ℥ *rim*, ut pinguedine, ita etiam ſtatura eminere, valde veriſimile eſt. Atque huc pertinere *Balaami* oraculum de *Iſraële*, תועפות ראם לו, *Illi* populo ſunt *elationes* τῶ *reem*, id eſt, quales ſunt elationes ℥ *reem*. Quaſi prædixiſſet fore, ut tam emineret ille populus inter reliquos populos, quam eminet *reem* inter reliqua caprearum ge-

nera. Nisi quis id referre malit ad id, quod *Arabes* obſervant, ut ſuprà notavimus, huic animali peculiare eſſe ut caput & aures multum erigat, & propria voce idappellari أجفاد الريم *elationem* aut *eminentiam ſ rim.* Quo exemplo populus *Iſraël*, antea jacens, & ſub *Ægyptiorum* ſervitute oppreſſus, ſed tum in libertatem à Deo aſſertus, ut ibidem legitur, reſpirare cœperat, & ſeſe attollere, tanquam in ſublimem gradum paulò poſt evehendus. His poſitis, facilè ſolvetur objectio ſequens ex *Job* loco deſumpta. Quidni enim cervus, aut dama, aut animal congener, pariſque molis, vel ſupparis, poſſet ad aratrum adhiberi; niſi obſtaret inſita feritas, quominus hominum jugo hac in parte ſe ſubmitteret? Nec debet ſimpliciter accipi, quod aſſerit Sacer Scriptor, *robur illi magnum eſſe*, quaſi virtute, aut robore inter reliquas feras multum emineat, ſed relative ad id, de quo agitur, ut ſolum ſignificetur illi abundè eſſe virium, ut hanc operam homini præſtet.

Cornua quod attinet, audi quomodo illa deſcribat *Geſnerus* ex *Alberto*, qui ſermone fuit imperitus, non ſcientia; &, cum illo ſæculo vixerit, quò literæ *Arabicæ* florebant multo magis, quam *Græcæ*, aut *Latinæ*, ab *Arabibus* multa didicit, ex quibus conflavit magnam partem vaſti operis *De animalibus*. Ex illo igitur ita *Geſnerus* paginâ 306. *Eſt & ſui generis* Avicennæ algazal, *quam* Albertus *damam nominat libro vigeſimo ſecundo his verbis*, "*Dama beſtia eſt magnitudinis capreæ, "figuræ, & pili. Sicut cervus cornua habens, ſed plana, "LONGA, & ACUTA. Eſt autem curſu velox, "vitâ provida, CORNUPETA in adverſas ſibi be"ſtias. Arabicè vocatur* algazel. Vides Lector *algazelem*, cujus ſpecies eſt *reem*, longa habere, & acuta cornua, quibus adverſas beſtias ferit. Unde facilè ſolvetur quidquid fuerat objectum de cornubus ſ *reem*. Nam, ſi longa ſunt, meritò dixit *David*, *Attolles cornu meum ut ſ reem*: ſi acuta, & iis ſi ferint adverſas feras, meritò dixit *Moſes* de *Joſepho*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus, quibus feriet populos*: & rurſus *David*, *a cornibus* ſ reemim *exaudies me*. Quamvis apud nos damæ & capreæ ſint animal pavidum & fugax, non neceſſe eſt, ut ubique terrarum ſic ſe habeant. Ut hominum pro variis locis, ita etiam ferarum ſunt alii mores. Capream in *Segeſtana* & *Bulgaria* deſcribi notavimus, (c) *cui anicum eſt in fronte cornu*,

(c) cap. 26. p. 939. lin. 36. &c.

وتنطح به جميع الحيوان فلا يغلبها شي

& illo impetit omnia animalia: neque ullum eſt, à quo ſuperetur. Ita *Abugian Attangidanus*. Et de eadem *Euſtathius*, Ζῶόν ἐϛι μικρὸν, ἔμαιον ἰσχυρῶς θηρεύτικον ἐφόδρα. *Parvum eſt animal hædo ſimile, ſed longe aſperrimum.* Neque minùs mira ſunt, quæ de ovibus & capris refert *Oppianus Cynegeticôn* libri ſecundi verſu 326.

Ἀργῶν δ' αὖτε πίλαι πρεσβύτων τε πανάγρια φῦλα,
Οὐ πολὺν ὕπνον ἴσαν λαοῖσι τε χιμαίροις
Μείζονες, ἀλλὰ θέειν καμπτοὶ, δυσαγὲς τε μάχεσθαι.

Caprarum rurſus ovinumque ſunt admodum fera ſacula, non multo hiſce (noſtris) *ovibus, hirſutiſque capris majores, ſed ad curredum pernices, valdeque ad pugnandum.* Et paulò poſt in pugnam ruentes ita deſcribit:

Παῖδάς δ' ἐρεμνθέντες ὁϊ ξυλάχοιτο ἴδηται
Καὶ ζώας αἰθυκτῆρας ὑπὸ χθονὸς ἀσπαίροντας.
Ἔϛι δ' ὅτ' ἀλλήλοισιν ἐναντίον αἴξαντες
Μέρμηκας κραιπνῆϊ ϛ πρὸς αἰθέρα δύπτ@ ἰκάνει.
Οὐδὲ τ' ἀλεύασθαι θέμις ἐπλετο δίον ἀυτοῦ·
Νίκην δ' ἀβλήλης φορέων ἀτίνακτ@ ἀνάγκη,
Ἠὲ γίνυν κεῖσθαι τοῦο σφιεῖ αὖθι@ ἄρωρεν.

Sæpe autem, impetu facto, in ſylvis proſtraverunt etiam apros violentes in terra palpitantes. Quandoque etiam in ſeſe invicem ex adverſo irruentes certant: ingens vero ad cœlum fragor penetrat. Neque licet ipſis hoſtem evitare: ſed victoriam in alterutrum obtinet inconcuſſa eſt neceſſitas, aut mortuus jacet. Talis inter ipſos oritur contentio. Quale eſt, quod de damis narrat *Martialis* libri quinti *Epigrammate* 55.

Frontibus adverſis molles concurrere damas
Vidimus, & fatis forte jacere pares.

Et *Epigrammate* ſeptuageſimo quarto ejuſdem libri,

Aſpicis imbelles tentent quam fortia dama
Prælia? tam timidis quanta ſit ira feris?
In mortem parvis concurrere frontibus audent.
Vis, Cæſar, damis parcere, mitte canes.

Quaſi plus periculi ipſæ ſibi mutuo crecent, quam canes infeſtiſſimi. Neque res poteſt eſſe ſuſpecta, cum in hominum oculis *Roma* facta ſit in pleno Amphitheatro. Sed & in caprillo genere notiſſima eſt virtus orygis, de quo idem *Poeta* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

Martinarum non ultima præda ferarum,
Secus oryx, conſtat quot mihi morte canum?

Vult in mutuatis ſpectaculis multos canes ab oryge fuiſſe cæſos, & interemptos, eumque ideo *ſævum* appellat. Sed *Oppianus* rem explicat multo uberius, & quaſi ob oculos ponit libri ſecundi *Cynegeticôn* verſu 445.

Ἔϛι δέ τε θρῳῆϊ παρίϛι@, ἐξύπερθ@ θὴρ,
Ἀγκίθυμ@ ἔϛιξ, κρυερὸϛ θάμνοϛι μάλιϛα.

Eſt porro quadam ſaltibus familiaris, acuto cornu fera, ſævus oryx, ferus maximè horrendus. Ita exorſus colorem illi lacteum tribuit, dorſum pingue, acuta & alta cornua, funeſta, nigra, ære, ferro, & ſaxo duriora: unde ad animum tranſiens, illum ita deſcribit;

Θυμὸϛ δ' οὐκ' ἀνύπαιον ὑποϛρέφεται@, κὲ ἀτρεκὲϛ.
Οὔτε γὰρ ἰωμένοιϛι κυσὶ τρομέουϛι ὑλαγμὸν
Οὐ συὸϛ ἀγραύλοιο παρὰ σκιεροῖϛι φυάγμα·
Οὐδὲ μὴν ϛ ταύρου κρατερὴν μύκημα φίβονται.
Παῤδαλέοιϛ δ' ἢ γένυϛ ἀμυδρὰ πέφρικεν·
Οὐδὲ αὐτῷ φεύγουϛι μεγα βρύχημα λέοντ@.
Οὐδὲ βροτῶν ἀλίγουϛιν ἀναιδείηϛι νόου·
Παῤδάλιν δ' ἐν κρημνοῖϛιν ἀκίφθιτο κορυϛὴϛ ἀνὴρ
Θηρητὴρ, ἰρύγιοϛι δαφοινὸϛ ἀντιβολήϛας.

Quæ nos *Latinis* verſibus totidem jam olim ita expreſſimus,

Mens orygum intrepida eſt, animuſque ad prælia natus,
Nam neque terret eos canis altaramis hiatus:
Nec ſcopulos metuunt apro frendente ſonantes:
Sed neque cum taurus gravi mugit ore minaci:
Aut truculus pardi ſylvas ululatibus implet:
Nec fugiunt, poſtquam accenſa leo rugitibus iræ.
Non homines, tanta eſt animi fiducia, curant.
Sæpe etiam genus acre orygum telo impetere auſus
Robuſtus venator ebur, de rupe volutus.

Inde pugnæ genus graphicè depingit his verbis.

Ὁπόταν δ' αἰθύϛιον ἔμυξ κρατερόφρονα θῆρα,
Ἢ σὺν χανλιόδοντ, ἢ καρχαρίδοντα λίοντα,
Ἢ κραιπνὸν ἄρκτον ἰλαὸν θρῴϛκ@, αὐτὸϛ ἀμ' αὖχ
Νευράζει κεφαλήν τε, μέτωπά τε πάμπαν ἰρίδος
Τιτάμεν@, πέξας τε παρὰ χθονὶ πυκνὰ βέλεμνα,
Ἐϛάμβησε μίμειν· ϛ δ' ἄλλοϛε κραιπνὸϛ ἰοιγ.

Ubi autem conſpexit oryx intrepidam ferum, aut exertis aprum, aut acutis dentibus leonem, aut horrendorum urſorum perniciſam audaciam, mox ad terram caput inclinat, faciemque extenſam prorſus defigit, fixiſque in terram amaris telis, irruentem expectat. Illum autem interimit capitis impeta. Scripſi κραιπνὸϛ ἰοιγ capitis impeta, pro γαιηϊὸϛ ἰοιγ ventris impetu: quod nihil ad rem: ut neque alia lectio, quam e margine, ubi erat olim, in textum inſeruerunt,

--- ϛ δ' ἄλλοϛε κραιπν@ ἐναίρων,

Illum interimit primus ſpolians. Jam, ſi quæras, quomodo id fiat ut irruentem ferum oryx capitis impetu interimat, ſequentia planius docebunt.

Δίχμια γὰρ κλίνας βαίν καρήϛατο μέτωπα.

Τύχε-

Τοῦχεν ἐξωτέρης δεδουπὼς ἴμασιν θηρί.
Ἀντὰς ὃγ' ἐν ἀλίγοι· κατὰ δ' ἄρχετο ἰθὺς ἰρίμη,
Ὀξέϊ πεφρικὼς ἐνοπαϊδίμῳ ἐκπαλάσσων.

Obliquè enim cornu tam frontem pauſum inclinans, armis acutis obſervans in ferum irruit. Nihil curat ſollicitè: ſed ex adverſo irrevocabiliter & rectà fertur, acutis rigens, & firmatus ſtupidis. Nempe, inquit, ut fortis venator leonem irruentem venabulo exceptum transfigit:

Ὡς ὅγγε μίμνοντ' ἐπεσσυμένοις τότε θῆρας,
Ἀντιφέρας, ὀφθείσῃσιν ἀτασθαλίῃσι θαμίζοντας.
Τῶν γὰρ τὸ εἰρύσσον ἀλιθαίνειν ἀκαμαῖ.

Ita orygas feras ſiſtimus tunc irruentes, ſuaccedis anſtoribus, & propria temeritate domitas. Facile enim in pectora penetrant cuſpides. Reliqua ibi videat, qui harum rerum curioſus eſt. Vereor enim, ne Lectori tædioſa ſit tam longa digreſſio: quamvis non fruſtra hæc exſcribamus. *Hebræus* enim ſuſpicor nomine ראם *reem*, præter capreæ genus candidæ, & pinguis, quam ex *Arabibus* deſcripſimus, inſuper hoc animal ſignificaſſe, quia illi eſt ſimillimum. Primò enim oryges in genere capreis fuiſſe ſimiles in confeſſo eſt. *Heſychius* enim ita confert, Ὀρυξ, ζῶόν τι τετράπουν, δορκάδι κατὰ τὴν χροιὰν παραπλήσιον. *Oryx, animal quoddam quadrupes, capreæ colore ſimile.* Et in caprarum ſylveſtrium genere ponit *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio: *Capra*, inquit, *in plurimas ſimilitudines transfiguratur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices*, &c. *Suat & oryges.* Et diſertè Albertus, *Oryx beſtia eſt caprea ſimilis*, &c. Ut de *Bellone* taceam, cui oryges cum *Arabum gazellis* ſunt idem animal. Secundò, ראם *reem*, propriè dictus, id eſt, רים *rim Arabum*, eſt candidiſſimus. Ita etiam oryx *Oppiano*,

Τῷ δ' ἔτοι χροιὴ μὲν ἀϊ' ἀμφιτρὶς γάλακτι,
Μίσσαις ἀμφὶ πρόσωπα μελανομόχθοις παρειαῖς.
Nigricat hunc facies, reliquo ſed corpore qualis
Verno in lacte color, candore mutabilis ipſe eſt.

Tertiò, רים *rim* pingueſcit admodum, & ſaginæ ratione dicitur eſſe caprearum ovis: ita de oryge addit *Oppianus*,

Διπλὰ δ' οἱ μετάφρενα πίειρα δαμᾷ,
Illi ſpina duplex multa eſt diſtenta ſagina.

Quartò, longa & acuta cornua, quæ *Arabum gazellis* deſcripſimus, etiam habet oryx. Idem *Oppianus*,

Ὀξῆαι κεράων δὲ μετάφρενα δαιδάλεσσιν
Ἀσχμαι, πευκαλέῃσι, μελαινόχροον ἀΐσσῳ ἴχνεα·
Καὶ χαλκὸν θηκτοῖο, σιδήρου τε ἀμοιβόν,
Πέτρῃ τ' ἀμφίστομον ἀμυσσόμενος πεφυκεν.

Inſublime ſuper frontem conſurgit acuta
Cuſpide mortiferum cornu: color ater, & illi,
Duritiei invicta, rigorque eſt, qualis in ære,
Aut ſilice, aut ferro, vano quod tunditur ictu.

Proinde *Simi Æthiopes* orygum cornibus pugnabant ut alii gladiis ferreis. *Agatharchides* capite vigeſimo ſexto, ubi de *Struthophagis*; Πολεμίμασι δὲ ὑπὸ τῶν Σιμῶν· ὅτου τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασιν ὅπλοις χρώντας μεγάλοις, καὶ τραχέσιν ὄυσι. *Illis bella inferunt Simi; quippe telis utuntur orygum cornibus, quæ grandia ſunt, & ad incidendum peracuta.* Fallitur itaque *Diodorus* libri tertii pagina 113. ubi pro *Simis Struthophagos* orygum cornibus inſtruit. Verba ſunt, Τοὺς δὲ τῶν Σιμῶν ὑποπαζομένους Αἰθίοπας πολεμοῦντας οἱ Στρουθοφάγοι, διαπαντὸς ἐπιφερόμενοι περὶ τὰς ἐπιτιθεμένους, ὅπλοις ἀμυντηρίοις χρώμενοι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασι. *Ab iis autem Æthiopibus, qui Simi dicuntur, bella inferuntur Struthophagi, in irruentes Simos, non aliis ad vim propulſandam armis inſtructi, dimicant, quam cornibus orygum.* Fallitur etiam *Strabo* libro decimo ſexto, ubi pro *Simis Sileis* vocat, niſi ſit Scribarum mendum: Πολεμοῦσι δὲ τούτοις, inquit, οἱ Σίλαι καλούμενοι Αἰθίοπες, κέρασιν ὀρύγων ὡπλισμένοι. *Cum iis bellum gerunt, qui Sili dicuntur Æthiopes, orygum cornibus pro armis uſi.* Porro *Simis* illi *Struthophagis* vicini ſunt *Auxumita*, ut quidem puto: quia, præter locorum ſitum in *Ptolemæo*, ſuadet id *ευαυξησία*. Nam *Auxume Arabice* eſt خشوم *chaſcum*. Ita vocat totus *Oriens*. Hiſpani *Chaxumo* ſcribunt. Et incolæ חשומין. *Arabicè* خشومون. Quo nomine vel *naſi ſimitas* ſignificatur, vel vitium illi proximum, nempe cum odoratu caret naſus propter fractam aut depreſſam in ſummo naſo cartilaginem. Quo vitio qui laborat, *Gallicè* dicitur *panus*. Quod cum ſimis ſæpe accidat, *Græci* vetuſtiores pro *Chaſchumis* Σιμοὺς, id eſt, *Simos* appellaverunt. His igitur *Simis* arma fuere cornua orygum, quibus referam eſſe regionem teſtantur *Agatharchides* & *Diodorus*. Horum cornuum duritiem cum tanta ſit, fabulolum eſſe puto, quod *Commodum* ſcribit *Lampridius* virium ad conficiendas feras tantarum fuiſſe, ut orygis cornu haſta tranſmiſerit. Ab hoc cornu ipſum animal *Græci* ὄρυγα dixerunt, & *Latini* SUBULONEM, vel contractè SUBLONEM, tanquam à *Subula*. Gloſſæ, *Subulones*, ὄρυγες, θῆλυ, ἱεγαλίδι τε (pro quo legendum *Caſaubono* rectè monet, ὄρυγες, θηρία, ἱεγαλείά τε) *fera, & artificum inſtrumenta*, nempe foſſoria. Nam ὄρυξ proprie dicitur *Græcis* inſtrumentum foſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides fodiuntur. *Oppopæ* ὄρυξ exponitur in *Glaſſis*, vel *uppupa*, cujus uſus in lapidicinis apud *Plautum*. *Heſychius* ὄρυγα exponit λαξευτὸν σκεῦος, ᾧ ἐκλίθοι τέμνουσι, inſtrumentum ſcilicet ferreum acutum, quo lapides primo rudimento punguntur prius quam polluntur, *Subulas* quoque *Latini* appellarunt, unde *ſubulas impoſiti lapides* apud Auctores *De limitibus*. Hæc pluribus *Salmaſius* in *Solinum* pagina 223. Ex quibus conſtat *orygem* & *ſubulonem* dictum fuiſſe hoc animal; quia cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar ſ ὄρυγος, ſive foſſorium, ſive lapicidarum. Ita *Chaldæus* & *Syrus* ארא (quod alii *capream* reddunt, alii *pygargum*; alii *alcen*, alii ταρανδον, alii *ibicem*, alii *orygem*, alii *damam*, alii *hircum ſylveſtrem*, alii *camelo-pardalum*, & quid non?) videtur eſſe *oryx*, quia ארעין & contractè ארין, eſt *tranſigere*. Inde igitur ארעין, & contractè ארין, eſt *animal, quod cornu ſuo fodit, & figit*. Veram eſſe hanc conjecturam patet ex *Samaritana* Paraphraſi, in qua pro *Chaldæo* ריין plenè ſcribitur ΦΦΦΦΦ *Deut.* 14. *verſ.* 5. quaſi *tranſixorem* dixeris. Cum igitur probaverim hactenus *Oppiani* orygem colore pilli, pinguedine, & cornibus, ſ *reem* eſſe ſimilem, puto *Hebræos* nomen *reem*, quo capreæ genus nominant, etiam illi *Orygi* indidiſſe, atque huic magis proprie convenire, quæ de robore & ferocia ſ *reem* in Scriptura dicuntur. Hanc enim orygis eſſe naturam abundè docent quæ ex *Martiale* & *Oppiano* adduximus. Sed & plerumque major fuit ſtatura orygis, quem dicit *Herodotus* ad bovis magnitudinem accedere. Et *Oppianus* rhinocerotem illo non eſſe multo majorem. Sic plana erunt omnia, quæ de ראם *reem*, tradunt ſacri Scriptores. Et patebit inſuper cur *Græci* Interpretes ראם, *μονόκερωτα* reddiderint: quia nimirum ὄρυξ quandoque eſt unicornis, ut ex *Ariſtotele* & *Plinio* conſtat. Fruſtra orygem objecceris nonnunquam cicurari. Et in *Ptolemæi* pompa apud *Callixenum Rhodium* (*d*) orygum fuiſſe bigas. Et in *Horo Apolline* (*e*) veteres *Ægypti* Reges deſcribi ἐπικαθίσαντας τύτῳ τῷ ζώῳ. Neque enim *Jobus* abſolutè negat ריים, *reem*, poſſe cicurari, ſed ita cicurari, negat, ut aratro inſerviat. Et, cicuretur licet, natura ſua tamen valde ferus eſt. Unde *Martialis ſævus oryx*. Et *Oppiano* αἰγιβότῳ ὄρυξ, &

Θυμὸς δ' αὖτ' ἐρίγλεπτον ὑπερφίαλος, καὶ ἀπηνής.

At oryx, inquies, peregrinum eſt animal, æque ac urus, & rhinoceros. *Herodotus* enim libro quarto

(*d*) *Athen. lib. 5.*

(*e*) *Horus l. 1. c. 46.*

oryges cenſet in iis animalibus, quæ ad *Tritonis* fluminis ortum in *Africa* procreantur. Et *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Orygem perpetuò ſitientem Africæ generare*, &c. Et paulo poſt, Getuli *latroneſco durant auxilio, reperti in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicæ.* Unde *Juvenalis* Satyrâ undecimâ.

— & Getulus *oryx*.

(f) Cap. 25. (g) Lib. 16. (b) Lib. 3. (i) Lib. 10.

Alii orygem *Æthiopiæ* interiori adſcribunt; ut (*f*) *Agatharchides*, (*g*) *Strabo*, (*h*) *Diodorus*, (*i*) *Heliodorus*. Fateor, ſed & oryx *Ægyptium* fuit animal, aut *Ægyptiis* notiſſimum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo, *Orygem appellat* Ægyptus *ferum, quam in exortu ejus* (Caniculæ) *contra ſtare & contuentes tradit, ac velut adorare cum ſternuerit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite octavo, Αἰγυπτίων ἄνωθεν λεγόντων τὸ ὄρυγα ἑνιόταν τὸν τοῦ Σωτὶς ἐπιτολὴν πρῶτον, καὶ μαντευομένων τοῦ πταρμοῦ αὐτόν. Ægyptios *auditu aſſeremus orygem Caniculæ ortum primum animadvertere, & ſternutamento teſtari. Plutarchus* quoque in libro *Utra anim. Ægyptios* tradit μυθολογεῖν περὶ ὃ ὄρυξ ὅταν, ὡς φασὶν ἀφίστε, ἐμέρας ἐκείνης, καὶ ἄρας, ἐς ἑκατέρους τὸ αὐχένα, ὃ Σώθιν αὐτοὺς, κύνα δὲ, καὶ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν *fabulari de oryge, illum vocem emittere, quo die, & hora oritur illud aſtrum, quod ipſi* Sothim, *nos* Canem, & Sirium *appellamus.* Rurſus *Ælianus* libri decimi capite vigeſimo octavo, Ἀποστρέφεις πρὸς τὴν ἀνατολὴν τὸν ἥλιον, τὰ περιττὰ τῶν ἑαυτῶν τροφῶν ἐκβάλλουσι, φασὶν Αἰγύπτιοι. *Ad orientem Solem converſus, alimenta ſuperflua* (id eſt, excrementa) *excernit, ut ajunt* Ægyptii. Unde eſt, quod *Serapidis*, id eſt, *Solis* Sacerdotibus maximè erat odioſus. Et in *Hori Hieroglyphicis* libri primi capite quadrageſimo ſexto ἀκαθαρσίαν *impuritatem* oryge ſignificari legas; quia, oriente Luna, ἀτενίζον ὡς τὸν Θεὸν κραυγὴν ποιεῖται, *Deam intentis oculis contuens clamorem edit*, ac ſi eam execraretur. Et, terram prioribus pedibus ſuffodiens, ζωγραφεῖ ἑαυτὸ τὰς χεῖρας, ἀσπερεῖ ἀγανακτῶν, καὶ μὴ βουλόμενον ἰδεῖν τὸν ἥλιον ἀνατολήν, *pingit pupillas ſuas tanquam indignabundus, nec Deæ exortum videre volens.* Quod cum ſit abſurdum, pro ζωγραφεῖ fortaſſe legendum ἀκαφεῖ *abſcondit pupillas ſuas*, oculos claudendo, vel demittendo. Sequitur idem facere in exortu Solis. Unde eſt, quod *ai ἀρχαῖαι βασιλεῖαι, τὸ ὑροσκόπου ἐκμανθάνοντος αὐτοῦ τὴν ἀνατολὴν, ἐκπαλίσαντες τότε τὸ ζῶον, διὰ μέσου αὐτοῦ, ὡς τινων γνωμόνων, τὸν τῆ ἀνατολῆς ἀκρόασιν ἐγνώριζον.* Quorum verborum ſenſus erit multò apertior, ſi pro ἐκπαθόντες, mutato Caſu, & Numero, legas ἐκπαθόντος, nempe ὃ ὑροσκόπου. Sic enim ſignificabunt Veteres, Reges per hoc animal tanquam per quoſdam gnomones momentum exortus accuratè noviſſe, id edoctos ab Horoſcopo, id eſt, horarum inſpectore, huic animali inſidente. Ita ut non ipſi Reges, quod ſtatuit vulgata lectio, ſed Horoſcopus, orygi inſidens, Reges monuerit de proximo exortus tempore. Ibidem Sacerdotes orygem, ut Deæ adverſarium, μόνον τῶν κτηνῶν ἀσφάγιον ἐθύσιον, *ſolum pecudum non ſignatum comedunt.* Quod alioqui ſub pœna mortis vetitum fuiſſe docet *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo octavo. Inter pecudes, nempe feras, cenſetur oryx: ut *Columella* libri decimi capite primo, *Fera pecudes, ut capreoli, damulæque, nec minus orygum cervorumque genera.* Ultima cauſa, cur orygem oderint *Ægyptii*, ab *Horo* hæc affertur, quòd, cum bibit, aquam turbat τοῖς χείλεσιν *labiis.* Imo ταῖς χηλαῖς *fiſſis unguibus*, id eſt, τοῖς πυσὶ *pedibus*, ut paulo poſt explicatur. Ex his liquet *Ægyptios* jam olim notiſſimum fuiſſe orygem, ac proinde etiam *Judæis*, qui non ſolum erant vicini, ſed & in *Ægypto* captivi diu hæſerant, & cum *Ægyptiis* ſub *Solomone*, & Regum aliis, arctiſſimum fœdus contraxerant. Proinde רְאֵם *theo*, vel תֹאוֹ *tho*, unum ex animalibus, cujus eſum *Judæis* Lex *Moſis* conceſſerat, non ſolum *Sentiores*, ſed & *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion* & *Hieronymus* ὄρυγα *orygem* interpretati ſunt. Quam bene non jam quæro; nam capite proximo id fiet: ſed ſolum hinc colligo, ex horum omnium ſententia orygem *Judæis* fuiſſe notum. Tertium objici poſſe video, nempe Scripturæ loca, ex quibus *Bootius* ſe putat collegiſſe רְאֵם *reem*, eſſe animal bovi aliquo modo congener. Quæ fatebor ſuum pondus habere, modo is viciſſim agnoſcat animalia cervini generis cum natura bovis ſylveſtris aliquid habere commune. Quod *Arabes* rotunde ſcribunt, & ſine verborum ambagibus. *Damir* in capite,

هذا النوع البقر الوحشي, id eſt, *De bove fero*,

اربعة اصناف المها والايل والبعمور والثبتل

Animalium hujus generis quatuor ſunt ſpecies, nempe maha, & ajil, (id eſt, *cervus*) & jachmur, & thaithal. Et in capite ايل *ajil*, ſeu *De cervo*,

الظاهر انه بقر الوحشي والاجل لغة

ويقال هو الذي يسمي بالفارسية كوزن

واكثر احواله شبيه ببقر الوحش

Patet eſſe bovem ferum. Per quandam Dialectum vocatur agil. *Et dicitur eſſe id animal, quod* Perſæ GAUZAN *vocant, bovi fero in pleriſque ſimile.* Alkazuinius,

ايل هو المعز الجبلي اكثر احواله

شبيه بقر الوحش *Ajil* (cervus) *capra montana*

genus eſt, quod feri bovis habet pleraſque conditiones. Sed, quod mirere magis, idem in capite بقر الوحش

De bove fero, neque bubalum, neque urum, neque bonaſum, aut biſontem, neque ullum aliud feri bovis genus deſcribit, ſed ſolum cervum. Nempe initium

tale eſt, بقر الوحش يقال له بالفارسية

كوزن له قرنا عظيم ذو شعب كل سنة

ينبت على قرنه شعبة زايدة وقرنه مصمت

اخلوف قرون سايير الحيوانات فان قرونها

محوفة *Bos ferus* Perſicè *dicitur* GAUZAN. *Cornu ejus* (id eſt, cornua) *magnum, & ramoſum eſt. Et novi rami quotannis illi adnaſcuntur. Solidumque eſt illud cornu: contra quam reliqua animalia, quæ cornua habent concava.* Sequitur illum Muſica ita delectari, ut ad ſagittas, quibus interim impeſitur, non advertat. Et auribus elatis valde eſſe attentum, ſed remiſſis pene ſurdum. Et, cum ægrotat, viperarum eſu ſanari, ſolo capite omiſſo. Et illas halitu ſuo ad ſe allicere. Et quædam alia adduntur, ex quibus palam conſtat *bovis feri* nomine cervum deſcribi. *Cæſar* etiam libro ſexto, ubi de feris *Hercynæ* ſylvæ; *Eſt bos cervi figura*, &c. *Bovem* non vocaſſet animal cervi figura, niſi bovem & cervum cognata eſſe animalia credidiſſet.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Probatur תוא *tho*, vel תאו *theo*, potius eſſe *Orygem*, quàm *Bovem ſylveſtrem.*

Aliis תוא tho, *vel* תאו theo, *bos ſylveſtris: ſed oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni, & Hieronymo; *quod magis placet: quia* Deuter. 14. verſ. 5. *eſt inter cervinas ſpecies; & in* Judæa *bos ſylveſtris nullus. Nec edulis eſt, nec laqueo capitur, ſed foveâ.* Syrus *quoque pro* oryge ſumit. *Nomen* תוא tho, *vel* תאו theo, *à voce factum, ut* Θῶς, & Θώσσων. Heſychius *emendandus. Clamor in* oryge *cur obſervetur.* Eſa. 51. verſ. 20. *cur* תוא *tho*, beta *redditum. Conjectura* Hieronymi, & Buxtorfii. *Cur ibidem* מכבר, *pro* reti, *Græcè* ſemi-coctum, *& Syrus* flaccidum *reddat.* Languidior beta. Betiſſare, *&* lachaniſſare, *pro* languere. Gloſſæ *in voce* Λιχανίζειν *à* Caſaubono *minus rectè emendatæ. Alia emendatio. In* Chaldæum *Interpretem conjectura.*

Oryx alio nomine dicitur תאו *theo*, vel תוא *tho*, ſi Veteribus credimus. Nam *Deut.* 14. *verſ.* 5. תאו *theo*, Seniores reddunt Ὄρυγα· & *Hieronymus orygem.* Et *Eſa.* 51. *verſ.* 20. pro *Hebræo* כתוא מכבר, in *Aquila* legebatur, Ὡς ὄρυξ ἡμφιελιγμένος· in *Symmacho*, Ὡς ὄρυξ ἐν ἀμφιελίγγῳ· in *Theodotione*, Ὡς ὄρυξ ἐνπεπλεγμένος, ut in *Vulgato*, *Sicut oryx illaqueatus.* Nempe ex תאו factum creditur תוא per Metatheſin; quomodo כשב ex כבש *agnus.* At alii תוא, vel תאו, *bovem ſylveſtrem* reddunt. Id enim eſſe putatur in *Onkelo* תורבלא, in *Jonathane* תורבר, & in *Arabibus* الثيتل. Nam ad verbum תור בלא *eſt bos ſylva*, תור בר *bos agri*, & الثيتل una è quatuor bovis feri ſpeciebus apud *Damirem.* Inde eſt, quod תאו *bubalum*, aut *bovem ſylveſtrem*, explicant plerique recentiorum.

Sunt tamen cauſæ plures, cur mihi placeat magis prior interpretatio. 1. Quod *Deut.* 14. *verſ.* 5. תאו poni video inter ſpecies cervorum & caprarum ſylveſtrium. Et è ſeptem ferarum nominibus, quæ in uno verſu leguntur, *Chaldæus*, *Syrus* & *Arabes* cæteras ſex ad cervos aut capras referre: unde hoc etiam eodem eſſe referendum valde veriſimili ratione colligitur. 2. In *Judæa*, & vicinis locis, nullos fuiſſe ſylveſtres boves jam ſupra (*a*) obſervavimus: & horum præcipuæ ſpecies, urus, biſon, bonaſus ſunt feræ frigidi climatis. Bubalus quidem degit potius in *Auſtralibus* locis: ſed is videtur olim latuiſſe in remotiſſimis regionibus, *Indiæ* putà, vel *Perſidis.* Saltem ante *Chriſti* tempora nullus occurrit, qui inter bovis feri ſpecies bubalum nominaverit, aut deſcripſerit. *Græcis* vetuſtioribus aliud erat βύβαλος, vel βύβαλις, nempe *capra ſylveſtris* genus, ut ſupra (*b*) probavimus. Et *bubali* nomen *Arabicum* جاموس *giamus*, Plur. جواميس *giawamis*, deflexum eſt ex *Perſico* كاوميش *caumis*, vel *gaumis*, id eſt, *vacca fera.* Itaque à *Perſis* cum ſuo nomine ad *Arabes* videtur deductus, unde paulatim ad *Europæos.* 3. In *Judæorum* cibis cenſetur תאו *Deuter.* 14. *verſ.* 5. quod de bubalo vix crediderim, cujus eſum communi ſuffragio omnes execrari video. *Damir*, أكل لحمه يولد القمل *Eſus carnis ejus generat pediculos.* Petrus Creſcentienſis, *Carnes bubalinæ nimium melancholicæ ſunt, & ne bonæ quidem ſaporis, quare parum probantur. Cruda adhuc formâ, & colore non adeo indecora ſunt, cocta verò omnino.* Johannes Baptiſta Fiera,

Bubalus hunc abeat, nevve interet prandia noſtra:
Non edat hunc quiſquam, ſub juga ſemper eat.

4. תוא laqueo capitur *Eſa.* 51. *verſ.* 20. quod de bove fero nemo dixerit. Illos enim fovea capi, aut ſimili arte ſcribunt Veteres, nuſquam retibus, cùm ſit validus animal, quàm ut poſſit retibus detineri. Hinc de *Æthiopum* bubus feris *Agatharchides* capite trigeſimo nono, Τὸ δ' εἰς ὄρυγμα ἐμπεσὸν, ἢ τινα δέλεαν τύπτων παραπλήσιον, &c. Et *Diodorus* libro tertio, Τὸ δ' εἰς ὄρυγμα πεσὸν. Et *Ælianus* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto, Τάφρῳ ἀνταῖς κρυπτὰς ἐχαράξαντας βαίνειας, καὶ ταύταις ἀντὶς ἐπιχώσαι. Et *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, *Ipſi non aliter quàm foveis capti*, &c. Et *Cæſar* libro ſexto de uris in *Hercynia* ſylva, *Hos ſtudioſè foveis capere interficiunt.* Et *Albertus* libro vigeſimo ſecundo de zubrone, uri ſpecie in *Illyrico*; *Capi aliter non poteſt, quam foveis, aut venatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte*, &c. Hæc illi: ex quibus conſtat verum id eſſe, quod diximus, boves feros non capi retibus, aut plagis, ſed effoſſa fovea. At de cervino & caprillo genere planè ſecus. Cervos enim, damas, capreas, ac proinde etiam oryges, partim ex ipſa Scriptura, partim aliunde probavimus tam retibus, quam cambus capi. 5. Præterea *Seniorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis* cum *Hieronymo* conſenſum, habemus inſuper *Syrum* Interpretem, in quo תאו eſt ܬܐܘ, qua voce, contracta ex ܬܐܘܡ, *orygem* ſignificari jam ante (*c*) monuimus. Et fortaſſe id ipſum fuit *Chaldæis* תורבלא, & תורבר, & *Arabibus* الثيتل. Quidni enim in boum ferorum cenſu ab illis poni potuerit oryx, æquè ac cervus, & *jachmur*? Præterea الثيتل pro ibicis ſpecie ſumi diſertè docent *Lexicographi.* *Alcamus*

الثيتل الوعل او مسنة او ذكر الاروى

Thſaithal, *ibex*,

aut qui annoſus eſt in hoc genere, aut mas alorvia (quæ eſt ibicis fœmina) *aut bovis feri genus.* Golius ex Grauhari, *Caper montanus*, *oryx*, *bos montanus*, *ſpecies hujus*, &c. 6. Fallor, aut nomen תאו *theo*, vel תוא *tho*, eſt à voce factum. Sic *Græci* Θῶες, & Θώσσων, ſunt voces ἰσομαστιγιστικαὶ. Fortaſſe etiam *jetta*, ſylveſtris hirci genus in *Creta*, nomen à clamore ſumpſerunt. *Heſychius*, Ἴττας, πατάγους (lego τιτύγους) Κρῆτες, ἢ τὰς ἀγρίας τράγους. Et in avibus τάως *pavo*, ſi *Varronis* fides. Nec fruſtrà in oryge clamor obſervatur, quem edit ſcilicet in ortu ſiderum. *Plutarchus* enim ſupra (*d*) nos docuit orygem in ortu *Canicula* φωνὴν ἀφιέναι *vocem emittere*: & *Horus* (*e*) κραυγὴν ποιεῖσθαι *clamorem edere*, cùm Luna & Sol exoriuntur.

In *Eſaiæ* loco de oryge illaqueato immane quantum nonnulli Interpretes à *Prophetæ* verbis diſceſſerint, quibus *Judæos* animo defectos jacere dicit in compitis כתוא מכבר, *ut orygem* in *retia*, ſupple *detentum*, *& implicitum*: unde ſe expedire cum fruſtra conatus eſt; quid ſupereſt, quam ut inutili labore victus tandem fatiſcat, & humi jaceat. Quæ cum plana ſint, & obvia, quorſum pro *Hebræo* כתוא מכבר, *ut oryx in retia*, vel *irretitus*, *Græci* habent ὡς ονύκλος, vel ὡς ουντλιὸν ἐμπεφθὸς, *ut beta ſemi-cocta*: & *Syrus*, أدم

(*a*) *Cap.* 26. *p.* 933. *lin.* 16. *&c.* & *c.*

(*b*) *Cap.* 22. *p.* 910. *lin.* 35. *&c.*

(*c*) *Cap.* 27. *p.* 970. *lin.* 29. *&c.*

(*d*) *Cap.* 36. *p.* 946. *lin.* 20. *&c.*

(*e*) *Ibid. lin.* 22. *&c.*

مثل سلك & اسر ممكحا وبكعم ذابل *ut beta flaccida?* Aut quorſum hæc eadem verba *Chaldæus* reddit כמזרקי מצרין *ut phiala fracta? Beta flaccida*, aut *ſemi-cocta*, & *phiala fracta*, quid inter ſe commune habent, aut cum oryge illaqueato? Scripturæ Interpretes vix ullibi reperias ſibi minùs conſtare, & in tam diverſa ferri. Nec in his tenebris quidquam video: tamen conjecturas afferam, donec meliora ſuppetant. *Græcos* ſuſpicatur *Hieronymus* ex תוא *tho*, feciſſe *thoreth*, quæ ſit *beta*. *Pro quo*, inquit, *Septuaginta* Syrâ *linguâ opunas ſunt* thoreth, *quæ dicitur beta*. Legendum *thorod*, vel תרך *thered*, aut etiam תריד *therid*, vox in *Talmude* pro *beta*, vel *blito*, non infrequens. Cl. *Buxtorfius* putat illis תוא *tho*, idem fuiſſe, quod תיאה, vel תיעה *thoa*, quæ laſeris eſt ſpecies in *Talmudicis* Tractatibus, *Okerſin*, & *Cholin*. Quæ conjectura ſi valet, *Græci* non ſcripſerunt ζωντλὸν, id eſt, *betam*; ſed ζιλφιὸν, id eſt, *laſerum*, *laſerpicium*. Tamen etiam *Syrus*, & *Arabs*, *Græcos* ſequuti, *betam* reddunt. Itaque, ſi quod ſcriptionis vitium eſt in hoc Verbo, illud oportet eſſe valde vetus. Sed, ſive ζιλφιὸν, aut ετυντλὸν legas, cur additur ἡμίφθον *ſemicoctum?* In *Propheta* מכמר eſt *rete:* at in *Talmude* מכמר vocatur *cum quod ante tempus colligitur eſt Solis exponitur, ut calefactione matureſcat.* Quidquid autem ſic matureſcit, ἡμίφθον *ſemi-coctum*, aut potius ἡμίπεπτον *ſemi-maturum* non incommodè dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Quid ſi, pro ουντλὸν ἡμίφθον, legas σίλφιον, ἢ μάσπετον, *ſilphium*, *aut maſpetum? Silphium* ſæpe idem quod *laſer*. Tamen propriè laſeris radicem, ut *maſpetum* laſeris ſolum ſonat: quorum utrumque habuit ſuos uſus. Id ſi ſequaris, vocis תוא duplex erit verſio, & quæ ſequitur מכמר erit ἀπεμπολοῦντος. Quod, quia magis inſolens, minus probo. Jam *Syrus*, qui מכמר, *flaccidum* reddit, videtur legiſſe מכמש, aut potius מכמר, *Daleth* pro *Reſ*. *Syris* enim ס eſt *flacceſcere:* ut *Hebræis* כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco כמלם dicitur. Atque magis ad rem id eſſet, ut qui animo defecti in compitis jacent, cum beta flaccida conferantur, quam cum beta, aut etiam laſerpitio ſemi-cocto. Ita enim in *Catullo* legas,

— languidior betâ.

Sed & *Auguſti* Verbum fuit *betiſſare*, pro *languere*. *Suetonius* in *Auguſto* capite octogeſimo ſeptimo, *Quotidiano ſermone quædam frequentius & notabiliter uſurpaſſe eum, litera ipſius autographa oſtentant. In quibus*, &c. betiſſare *pro* languere, *quod vulgò* lachaniſſare *dicitur*. Ad quæ verba *Caſaubonus*, *Verſiſſe* Auguſtum Græcam *vocem* λαχανίζειν betiſſare, *non mirum: nam* λάχανον *Atticis* beta *eſt*. Rectè: ſed iis, quæ ſequuntur, non aſſentior. *Legitur in veteri Gloſſario*, Vacillant, λαχανίζουσι, *βαμβαίνουσι perperam. Lego*, λαχνιζουσι, &c. At ego λιχνίζουσι, quia λίχνος *vannum*, & *cunas* ſonat, in quibus pueri agitantur. Unde *Bacchus* λιχνίτης. Et *Gloſſa Philoxeni*, Λιχνίζω, *vanno*, *vannio*. Supereſt de *Chaldæo* dicamus, in quo pro כמזרקי מצרין *ut phiala fracta*, quæ ſunt prorſus ἀπροσδιόνυσα, legerim libens כמא ריסי, vel כריסני מצרין, *ut oryges retuſos*, id eſt, *irretitos*. Et vero pro מצרין, *Elias* legit מצורין. Et *Buxtorfius* id ſequutus eſt. Sed in voce, quæ præcedit, omnes hærere video, aut ea dicere, quæ eſſent — ἄλλην ἀμάνην.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Porco ſylvæ, ſeu Apro, Pſalm. 80. 14.

Porcus è ſylva, & fera agri, quæ vitem ex Ægypto tranſlatam devaſtarunt, ſunt Reſpublica Iſraëlis *hoſtes, & ſubverſores. Aper* διαφερόντως *dicitur* porcus è ſylva; *quia in ſylvis degit. Lutra, & lama, aprorum in ſylvis cubilia. Apros* Ovidius *perperam in* Creta *deſcribit, ubi nulli ſunt.* Aper *Syris* porcus agri, *Arabibus* porcus montanus, *unde Hiſpanis* javali. *Cur apri ſubinde minus fœcundi. Sylva plerumque in montibus. Cur in voce* מיער Ajin *ſit ſuſpenſum. Quatuor cauſa a variis allata.* יזר, זיר, *beſtia* à motu *dicta*, *ut* Græcè κυάλαι, κινάστρα, κινησιγαί. *Vocabula* ἐμφάτικα, καύδαλον, δαυδαλῶν, ἀμύγδαλῶν, καυδαλὲς, ευκύδαλον, &c. *Nuga* Hebræorum *de avibus* זיז, & bar juchne. *Vox* כרסנרה *perperam in duas divellitur.* כרש venter beſtiæ, *non cujuſvis, ſed* ruminantis. כרסם *nonnullis* conculcare, *aliis* fodere, *aliis* frangere, *aliis* ſuffodere, *aliis* edere, rodere. Arabicè *dicitur de tinea, & teredine.* Eueni *Epigramma de capro vites rodente in* Domitianum *tranſlatum.* Chaldaicè קרסם conſumere, & abſumere. Ægyptii *ſuibus ad cultus agrorum uſi. Alibi ſuis vitibus & frugibus infeſti.* Cypria *lege evellebantur dentes ſuis* ἀφιερώμης. *Sus cur mactatus* Athenis *in* Cereris *myſteriis. Hæc victima omnium antequiſſima.* Romæ *quid* porca præcidanea. *Agros & vites ab apris ſæpe vaſtari.* Ἄλλοι *quid* Homero. *Aper* Calydonius, Samius, Erymanthius, Lycius, Clazomenius, *in* Olympo Myſiæ, Noricus, &c. *In* Midras, *porcus è ſylva*, Eſau: *fera agri*, Iſmael, *id eſt*, Chriſtiani, & Saraceni. *Cur* Babylone *Deus dicatur* Judæos *lacrymis potaſſe* in triente. *Aper eſt* Nabuchodonozor. Aſaph, *auctor* Pſal. 80. *non is, qui* Davidi *fuit æqualis. Fera calamus* Pſal. 68. *verſ.* 31. *id eſt, aper, cujus cubilia ſæpe inter calamos. Idem de hippopotame.*

Sub vitis Allegoria *Judæorum* tam res ſecundæ, quam adverſæ deſcribuntur, hac ad Deum oratione *Pſal.* 80. *verſ.* 9. &c. *Vitem ex Ægypto tranſtuleras: expuleras gentes, ut plantaras eam: locum ei præparaveras, & radices ejus firmaveras, & implevérat terram. Montes ejus umbra operis fuerant, & palmites ejus erant ut cedri Dei. Emiſerat malleolos ſuos uſque ad mare, & propagines ſuas uſque ad fluvium. Cur diripiſti maceriam ejus, & carpunt eam viatores. Vaſtavit eam porcus è ſylva, & fera agri depaſta eſt eam.* Quibus verbis agi conſtat de populo *Judæorum*, qui à Deo tranſlatus ex *Ægypto* in *Chananæam* pulſis veteribus colonis, ibi diu pacatè degerat, & in immenſum creverat, & ſub *Davide*, & *Solomone* occuparat quidquid terrarum eſt à mari *Mediterraneo* uſque ad *Euphratem* fluvium. Sed idem Deus, ingratæ gentis rebellione meritò exaſperatus, varios hoſtes in illam concitaverat, à quibus *Judæa* devaſtata, & plerique ejus incolæ aut occiſi, aut in miſeram captivitatem abducti ſunt. Itaque ut *Judæorum* Reſpublica cum vite, ab ipſo Deo conſita, & excultâ, confertur: ita illius ſubverſores hic proponuntur tanquam apri atque agri ferę, per quas ſacra illa vitis corrupta eſt, & devaſtata. *Vaſtavit eam por-*

porcus è ſylva, inquit, *Pſalter, & agri fera depaſta eſt eam.* In quibus verbis quatuor hic habemus diſquirenda. 1. Quid ſignificent hæc voces חזיר מיער *porcus è ſylva.* 2. An in altero hemiſtichio וזיז השורר *agri fera*, ſint voces prioribus ſynonymæ. 3. Quid propriè & præciſè ſignificet vox יכרסמנה, quam vulgò reddunt *vaſtavit eam.* 4. An *porci* nomine peculiaris aliquis *Judæorum* hoſtis deſignetur, & quis ille ſit.

Ad primam quæſtionem reſponſio eſt obvia. Nam *porcus è ſylva* quid aliud ſit, quàm aper, quem ut *Græci* ἀγριόχοιρον, ita *Romani* APRUM dixerunt per Aphæreſin, ne cum *capro* confunderetur? Sed *Hebræi*, cum proprium *apri* nomen nullum haberent, per περίφρασιν vocaverunt *porcum è ſylva.* Quod Abſolutè non dicitur, ut אריה מיער, *leo è ſylva*, Jerem. 5. 6. ſed Comparatè, & διακριτικῶς, ut diſtinguatur à porcis vulgaribus. Quomodo dixit *Varro* in Ὀνῳ Λύρας apud *Nonnum*, *Nempe ſues ſylvaticos ut monſtrabus ſectaris venabule.* Et qui ſcripſit *De Mirabilibus Scripturæ* ſub *Auguſtini* nomine, libri primi capite ſexto; *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos in Hyberniam deveheret?* quia in ſylvis ferè ſunt aprûm cubilia. Feſtus, *Luſtra ſignificant lamas lutoſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia.* Hinc apud ſummum *Poetam Iliad. X.* exit aper

--- βαλὼν ἐκ ξυλόχοιο,

ex profunda ſylva. Et *Odyſſ. τ.*

Ἔνθα δ' ἐν ὑλήεντι πυκιῇ κατέκειτο μίγας σῦς

Ibi autem in ſylva denſa jacebat magnus aper. Et *Anaxilas Comicus* de *Circe* apud *Athenæum* libro nono, Τοὺς μὲν ἡμῖν ὑμῶν πτηνοὺς διαφαγεῖν, θηλείας. *Alios è vobis porcellos facies monticolas, & ſylvicolas.* Idem in noſtris frequens. *Catullus* in *Aty*,

Ubi cerva ſylvo-cultrix, ubi aper nemori-vagus.

Virgilius *Georgicorum* libro tertio,

Per ſylvam tum ſævus aper, tum peſſima tigris.

Et infra in eodem libro,

Sæpe volutabris pulſos ſylveſtribus apros.

Ovidius *Metamorphoſeos* libro decimo, de apro, qui *Adonin* morſu interemit;

--- *ſylvis exire parantem*
Fixerat obliquo juvenis Cinyreius ictu.

Et *Amorum* libri tertii Elegiâ nonâ, ubi de amoribus *Cereris* & *Jaſonis* in *Ida*, *Creta* monte;

Ipſe locus nemorum cumbat frugibus Ide,
Et ferus in ſylva ſarra metebat aper.

Ubi tamen non ſine errore deſcribit apros in ſylvis *Cretæ* inſulæ, quæ nullos habet, ut *Plinius*, & alii diſertè ſcribunt. *Aprum*, pro *porco ſylvæ*, *Syri* vocant ܚܙܝܪܐ *porcum agri:* & *Arabes* الخنزير البري *porcum agreſtem*, vel الجبلي *montanum.* Et pro جبلي *giabali*, id eſt, *montano*, Hiſpani *javali* nuncupant. Ita *Pindarus* alicubi ζῶὸν ὀρεσσίτροφον *ſuis monticolæ* meminit. Et *Anaxilas* ſupra vocavit ἐρημόμυας διαφαγεῖς. Proinde apud *Plutarchum* in *Cauſis Naturalibus* ideo ſues ſylveſtres minus fœcundæ ſunt; quia, cum ſint ἀμιξοβίζας, καὶ περιθέουσας, τὴν τροφὴν διαφορεῖζ, καὶ κατανα̃λίσκουσιν ὡς τὸ σῶμα πάζας, *monti-vagæ, & circumquaque curſitent, alimentum ſacilè digerunt, & in corpus totum abſumunt.* Sed ſylvæ plerumque ſunt in montibus. Unde illud יער לכמות, *in excelſa ſylva Jerem. 26. 18. & Mich. 3. 12.* Apros igitur, ſive *ſylveſtres*, ſive *montanos ſues* dixeris, res ferè eodem recidet. Proinde in loco *Pſalmi*, in quo verſamur, *Arabs Sabarianus* habet خنزير الغاب *porcum ſylvæ*: & alter *Pariſius* editus الجبل خنزير *porcum montis.*

Hebræi anxiè quærunt, quorſum in manuſcriptis, & multis *Pſalmorum* editionibus ſic ſcribitur מ֫יער ita ut litera *Ajin* ſit תלויה, *ſuſpenſa.* Unde eſt, quod ad illam vocem *Maſorethæ* hanc notam apponunt, חר מן ר' מלין בקריאה ותלי כהן אות *Una eſt è quatuor Scripturæ vocibus, quæ literam ſuſpenſam habent.* Nonnulli ſic notari volunt literam *Ajin* in voce מיער, eſſe præciſè mediam *Pſalterii.* Ita aſſerunt *Talmudici* in Tractatu *Kidduſin* cap. 1. fol. 30. a. יכרסמנה חזיר מיער ע'ן ריער חציים של תהלים, *in loco* Pſalmi 80. 14. (*Devaſtavit eam porcus* מיער *è ſylva*) *litera* Ajin *vocis* מיער *eſt media* Pſalmorum. Ex aliorum ſententia litera *Ajin* ſuſpenditur, ut pro *Ajin* legatur *Aleph*, id eſt, חזיר מיאר, *porcus è fluvio*, pro חזיר מיער, *porcus è ſylva.* Illi enim hoſtes, qui in *Iſraelitas*, irato Deo, ſæviunt inſtar ſylveſtris porci; eodem pacato, ſimiles fiunt porco fluminis, qui in terra nil quidquam poteſt. Ita habet *Midras* in *Pſalmos*, & è Recentioribus *R. Selomo*, מיער הזה תלויה וכו ישראל הרי עשו אותם כהזיר היאר שאין לה כח לעלות ביבשה ובזמן שהפורענות גוזר עליהם מתגבר כחזיר היער שהוא משחית והורגת *In voce* מיער *litera* Ajin *eſt ſuſpenſa; quia cum* Iſraëlitæ *digni ſunt*, Eſaïi, (id eſt, *Chriſtiani*) *hoſtis eorum, eſt ut animal fluviatile, quod non poteſt in terram aſcendere: ſed, cum Deus ab illis pœnas repoſcere decrevit, invaleſcit ut fera ſylva, qua perdit, & interimit.* Rabbi *Bechas*, in libro בר הקמח capite primo, literam illam ſuſpenſam ſtatuit eſſe *Chriſti* ſymbolum, qui in cruce ſuſpenſus eſt. Vide plura in *Maſoretico Buxtorfii* Commentario capite decimo ſexto. *Judæos* veteres putaverim, ut, per *porcum è ſylva*, *Nebucadnetſarem* intellexerunt; qui *Chananæam* devaſtavit, & *Judæos* in captivitatem *Babylonicam* deduxit: ita per *Ajin* ſuſpenſum annos ſeptuaginta deſignari voluiſſe, quibus duravit illa captivitas. Nam in numeris litera *Ajin* valet ſeptuaginta. Sed de his plura deinceps.

Secunda quæſtio hæc fuit, an in poſteriore hemiſtichio וזיז שדי, *fera agri*, ſit idem, quod in priore חזיר מיער, *porcus è ſylva.* Ita placuit *Græcis*, qui poſterius illud hemiſtichium ita reddunt, Καὶ μονὰς ἀγρίου κατενεμήσατο αὐτήν. *Vulgatus* quoque id ſequutus: *Et ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Μονὰς, *ſingularis*, id eſt, aper, *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

Ἀι ἢ μ' ἐγὼ τέξον μονὰς ἀλκὴν ἔτι πίλνων,
Θηρσὶν ἀγρώτῃσιν. ---

Quod ſi ego ſagittis ſingulare animal (id eſt, *aprum*) *aut aliquam pragrandem ferom capere.* Ælianus *Hiſtoria* libri ſeptimi capite quadrageſimo ſeptimo, Καλέονται δὲ καὶ ὑπ' ἐνίων μονοί τινες. *Suum etiam nonnulli ſingulares vocantur.* Et libri decimi quinti capite tertio, de thynnis *Bubonicis*; Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν κατὰ τὰς σῦς οἱεὶ μονοί. *Eorum nonnulli ſuum inſtar ſingulares* (ſive *ſolitarii*) *ſunt.* Heſychius, Μονὸς, ὁ ἄγριος, ὁ μὴ ταῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος. *Singularis, ſus ferus, qui cum aliis non congregatur.* Suidas, Μονὸς, ἄγριος ὡς μηκωνομόνος. *Singularis, ſus ferus ſolitarius.* Phavorinus; Χθόνιος, καὶ μονοὶ, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος ζῶς λέγεται. Eodem facit, quod in *Lycophrone* verſu ſeptuageſimo quarto vocatur πόρκος μονήρης, *porcus ſolitarius.* Et quod *Apollinaris* in *Paraphraſi* ἀπομαγίλην appellat, id eſt, ἀ'γregè abhorrentem. Verba ſunt;

Καὶ μὴ ἀπομαγίλην κατιδόντος λύκοις ἐῶ̃,

Et eum à grege abhorrens depaſtus eſt rabioſus ſus: Vernaculum quoque *ſanglier*, & Italicum *cinghiale*, vel *cinghiaro*, palam fiunt ex Latino *ſingulari.* Pro μονὸς ἀγρίου legitur ὗ̃ς ἀγρίου in *Cyrilli* Commentario in *Oſeam.* Quod pridem obſervavit *Heſychius* voce Μονὸς. Atque *Arabum* Interpretum unum id ſequi ſuprà (*) docuimus. Μονὸς tamen quandoque pro *onagro* ſumi, quod inde nonnulli colligunt, meræ nugæ ſunt. Neque enim ulla eſt ratio, cur μονὸς dicatur onager, cum gregatum

(*) *ca.* 16. *p.* 574.

rium ſit animal æquè ac aſinus domeſticus. Mihi זין זיז, neque eſt μονὸς, *ſingularis*; neque θηρ, *apinus*: ſed beſtia, vel fera quævis. Quia *Pſal.* 50. 10. 11. ponitur זין זיז, inter animalium nomina generica. Ibi enim ſic loquitur Deus, *Quoniam mea eſt* כל חיתו יער, *omnis beſtia ſylvæ*, בהמות, *beſtiæ* quæ ſunt *in mille montibus. Cognovi* כל עוף הרים *omnem avem montium*, וזין שדה עמדי, & זיז *agri paſtus me eſt*, id eſt, agreſtis beſtia quævis. Quorſum enim vel apri vel onagri Deus hic meminiſſet? Rectè igitur ad hunc locum *Kimchius*, מלת זין כלל לחיות השדה הכרכרות, *Vox* זיז *univerſalis eſt ad omnes beſtias agreſtes eremicolas.* Rectè etiam *R. Selomo* à motu deducit, quem vernaculo ſermone, ſed jam antiquato, vocat אשטובמנט *eſmouvement* (ita legendum) שהם זזים ממקום למקום, *qui ea moventur è loco ad locum.* Nempe Magiſtris זין זיז, eſt *movere*, ut *Arabicè* زاز زيز *zaza*, & از *azza*, & بز *bazza*, & نز *nazza*, unde نزوى *nazuz*, id eſt, *mobilis*, & نزيز *nazira*, id eſt, *commotio*, & وزوز *wazwaza* eſt *inter incedendum movere clunes in motacilla modum*, quæ inde *Græcè* σεισοπυγὶς, & σείπυγα dicitur. Itaque *Hebræo* זין זיז, reſpondet *Græcum* κινήσιμον etiam *a motu* factum, quaſi κινησίμιον. Ita *Græci* beſtiam vocant. Nugantur *Grammatici*, cum κινήσιμα volunt propriè ſignificare maris beſtiam, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἐν ἁλὶ, *quia in mari movetur*; deinde etiam terreſtrem ferum, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν κυνῶν διώκεσθαι, *quia capitur a canibus.* Non poſſunt eſſe vocis unius tam diverſæ origines. Quin ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι fit κινήσιμον. Nec de terminatione laborandum, cum ἀπὸ τοῦ δείνα fiat πάδαλος, & ἀπὸ τοῦ ἀμυχῆς ἀμύγδαλος, & ἀπὸ τοῦ κάρυ κάρυδαλις, & ἀπὸ τοῦ ἐπὶ ζυγὸν ζεύδαλις. Et *Syrus* ܣܢ *ſan* eſt *calcearo*, & ܣܢܐ *ſen* eſt *calceus*: unde, creſcente voce, factum *Græcè* ζεύδαλον. Pari ratione κνήδαλος, pro κνήδαλον, eſt ἀπὸ τοῦ κνίζειν. Et *Homerus* de feris terreſtribus uſurpat, cum dicit de cane *Ulyſſis Odyſſ.* ξ'.

Οὐ μὰν γάρ τι φύγεσκε βαθείης βένθεα ὕλης
Κνώδαλον ὅττι ἴδοιτο. ---

Non enim nulla fugiebat in alta fundo ſylva fera, quamcunque vidiſſet. Oppianus etiam, ſcribens non procul ab initio *Halieuticôn*,

--- σκύλακες ἢ συνίμποροι ἠγεμονῆες
Κνώδαλα σημαίνουσι, ---

Canes autem comites & ductores feras oſtendunt. Sed apud *Æſchylum Prometheus*, etiam ad boves referens, canit (in *Prometheo vinctô* verſu 452.)

Κἄζευξα πρᾶτ᾽ ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα.

Id eſt, *Et copulavi primus ad jugum jumenta.* Et *Heſiodus Theogoniæ* verſu 782. quaſi ſit generale nomen ad terreſtria, & aquatica animalia; In ea, inquit, combinâ arte *Vulcanus* celata fuerant

Κνώδαλ᾽, ὅσ᾽ ἤπειρος πολὺ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα, *Animalia, quæcunque alit tellus, aut mare.* Proinde *Plato* in *Axiocho* ad vermes, *Nicander* ad ſerpentes, & minuta infecta extendit. Eodem etiam id pertinet, quod animalia vocantur κνώδοντα. Utitur hac voce *Dionyſius* in *Periegeſi*, ubi *Leucen* inſulam indè nomen habere dicit,

Ὄνυξα οἱ τὰ πάντες κνώδοντα λευκὰ τέτυκται,
Quæ qua in ea ſunt animalia alba ſunt. Ad quæ verba *Euſtathius* κνώδοντα vult ſolùm eſſe ἕρπετα, ὡς κνίζειν τῷ πτίσσεσθαι, *aves ſic dictas, quod volando moveantur.* Sed fallitur: nam & quadrupedes feras hac voce ſignificari certum eſt. *Nicander* in *Theriacis* verſu 27.

--- ὅθι πάντα κνώδοντα βόσκεται ὕλαγ,
Ubi multa animalia ſylvam depaſcuntur. Et verſu 195.

Μορφὴ δ᾽ ἰχθύσιν ὁμαπέτης ὁποίη
Ἴκτιδι, ---

Forma autem ichneumonis animalis, qualis exilis viverra. Callimachus Hymno in *Jovem* verſu vigeſimo quarto,

Πολλὰ μὲν Καρίαις ἄρια, διχθὰ πεῖς ἑλόντι
Ἰλύσιν ἐβάλοντο κνώδοντα. ---

Multa vere ſuper Karionem *flavium, licet humidum, laſtra conſtruxerunt fera.* Proinde *Heſychius* κνώδοντα ſunt κνώδαλα, & θηρία, id eſt, *fera*, & *animalia* in genere. *Callimachi* etiam, & *Nicandri* Scholiaſtæ, *Suidas*, *Etymologus*, *Horus Miloſius* in *Phaverino* κνώσσοντα dici volunt, quaſi κνώσσοδα, παρὰ τὸ ἐν τῇ ὕλῃ, vel ἐν τῇ ἰδαφίῃ κνώδαν, *quod in ſolo moveantur.* Indidem κνώσσειν, quod pro *reptilibus* afferri dicit *Stephanus*, ſed ſine ullo ullius auctoris teſtimonio. Nempe virum doctiſſimum fugerat *Nicandri* locus in *Theriacis* verſu 141.

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κνώσσεται κατέκτης
Νάρκησσιν, καὶ ζωγρεῖ. ---

Plurimum enim longis reptilibus inſenſi ſunt cervi, & capreæ. Quamvis ibi non putem *reptilia* ſpeciatim ſignificari, niſi quia ſic poſtulat locus, & propter Epithetum additum. Nam, ut κνώδαλα, & κνώσσοντα, ita & κνώσσειν dici videntur animalia quævis *a motu.* Fortaſſe etiam *Hebræum* זין זיז, non minùs ſunt generale. Ac proinde vox שדה, vel שורי, additur *diaſtolicè Pſ.* 50. & 80. ut intelligantur *beſtiæ agreſtes*, id eſt, *feræ.* Itaque juxta *Selomonem* זין dicitur כל רמש השדה, *omne agri reptile. Aben Ezra* vult eſſe avem, nempe ex Veterum ſententia, qui de ave זין זיז, multa nugantur. *Chaldæus* Interpres in loco, in quo verſamur, reddit תרנגול ברא *gallum agri*, ſeu *agreſtem*: & *Pſ.* 50. 11. תרנגול בראדקרצולי שרין באושא *gallum ſylveſtrem*, ורישיה מטי בשמיא *cujus crura ſolo nituntur, ut caput ejus attingat cælos.* Et in *Midras* dicit *R. Juda*, *R. Simonis* filius, הזין הזה הוא עוף גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל חמה *Hic* זיז *eſt avis tam magna, ut, cum alas expandit, ſphæram Solis obtegat.* Ita citat *Kimchius.* Quale eſt, quod *Talmudici* ſcribunt de ave *bar-juchno* in Tractatu *Becchoroth* cap. 9. fol. 57. b. פעם אחת נפלה ביצה בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלוש מאות ארזים *Aliquando cecidit ovum avis* bur-jucbne, & *ſubmerſit ſexaginta pagos, & fregit trecentas cedros.* Nec diſſimilia, quæ citat ex *Bava Bathra* Cl. *Buxtorfius* de rana, quæ *Akram*, *Hagronia* pagum ſexaginta domorum, magnitudine æquabat. Hanc autem voravit draco, & draconem פושקנצא, id eſt, *corvus famina.* Ut taceam de ave, quæ ibidem narratur in medio mari ſic ambulâſſe, ut aquæ genua vix attingerent, quamvis locus eſſet tam profundus, ut חציצא לבר נגרא *ſecuris artificis*, quæ ante ſeptem annos exciderat, nondum fundum attigiſſet. Hæc illi in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 73. b.

Sequitur tertia quæſtio, quid propriè ſignificet Verbum quadratum כרסם, unde יכרסמנה, quod ferè reddunt *voſtavit eam*, vitem ſcilicet porcus è ſylva. Nec fruſtrà movetur hæc quæſtio, cum Verbum כרסם unum ſit ἐκ τοῦ ἅπαξ λεγομένου, neque uſquam reperiatur extra hunc locum. Nonnulli apud *Kimchium* in *Lexico*, & *Aben Ezram* in *Pſalmos*, vocem יכרסמנה, in duas ſic divellunt, יברס מנרא, id eſt, inquiunt, *ventriculum implevit ex ea.* Nempe ex Nomine כרס, vel כרש, quod *ventriculum* ſonat *Jerem.* 51. 34. fieri volunt Verbum כרס, quod *ventriculum implere* ſignificet. Et voces יכרס מנרא coaluiſſe in unam יכרסמנה. Quod, ut remotum, meritò rejicit *Aben Ezra*; quia in toto *Hebraiſmo* nullum reperitur exemplum ſimilis compoſitionis. Huic rationi aliam attexo, quam me docuerunt *Arabes*, nempe כרש pro *ventre*, aut *ſtoma-*

ſtomacho, omnibus beſtiis non tribui, ſed iis ſolum quæ ruminant. Ita enim *Alcamus*, الكرش مجر بمنزلة المعدة للانسان Quorum verborum ſenſus eſt, *Omni beſtiæ, quæ ruminat, id eſſe* كرش *quod eſt hominis ſtomachus.* Proinde cum porcus non ruminet, ut à *Moſe* obſervatur *Lev.* 11.7. & *Deut.* 14. 8. illi tribui non poteſt ברש, neque in eum quadrat Verbum inde deductum. *Aben Ezra* igitur כרסם aliud eſt, nempe רסם *conculcare.* An quia verbi רכם literæ omnes per *διαγραμματισμὸν* continentur in Verbo כרסם? Aut quia porcorum proprium eſt τοῖς ποσὶ καταπατεῖν, *pedibus conculcare*; quod vel ex Evangelio patet *Matth.* 7.6. Ruſus aliud reſpexit *Æthiops*, qui habet ሐረሰት : *arcuſa*, id eſt, *fœdavit eam.* Nempe, quod *Judæi* porcus erat immundum animal, contactuque omnia fœdans. *Chaldæus* quid ſenſerit, non ſatis ſcitur; quia variat lectio. Nam in *Complutenſi* & *Pariſienſi* editione legitur יחברנה *fregit*, aut *contrivit eam*: quo ſenſu grandinem dicit *Moſes* omnes agri arbores fregiſſe, aut contriviſſe, *Exod.* 9. 25. at in *Veneta*, & *Baſileenſi*, יעוברנה *ſuffodit eam*, quod probo magis, quia id ſequuntur *Elias*, & *Baal Aruch.* Atque ille quidem profitetur ſe ignorare quid *Chaldæo* ſit נכר. Sed *Aruch* ſimilem locum aſſert ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 2. fol. 17. b. ubi hæc verba, חזיר שהיה נובר באשפת significare palàm eſt *porcus qui fodiebat in ſtimo.* Utut ſit, tam frangere, quàm ſuffodere porcorum eſt, de quibus *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto: Λυμαίνονται τὰ λῆια, καὶ διεκπρίασαι πολλὰς τὰς μὲν καπὶς ἢ γαμφὴ, καὶ ὑδίνα ἀμαίνει παντελῶς, τὰς δὲ ἐξορύττειν. *Segetes corrumpunt, in quas irrumpentes novas ſpicas, necdum maturas, ſæpe frangunt, aut etiam ſuffodiunt.* Ab his omnibus *Syrus* diverſus idem Verbum exponit אכלת *comedit*, aut *conſumpſit eam.* Neque fortaſſe id malè. Nam apud *Arabes* Verbum כרסם bodieque in uſu eſt in hoc ſignificatu. Inde in *Alcamus* كرسم & رم vel ارم ſunt ſynonyma. Porrò رم *ramma* eſt *edere*, & *corrodere.* Et, eodem auctore, رمت & ارمت de beſtia, idem eſt, ac, تناولت العيدان بفمها *ore ſuo carpſit, & corroſit ligna.* Unde *Arabibus* رمة *rimma* eſt *teredo*, & *tinea*; planè ut *Hebræis* רמה *Exod.* 16.24. Quomodo ſi ſumas כרסמנה, ſuem ſignificabit non ſolùm uvas, ſed & ipſum vitis lignum dente carpſiſſe, & corroſiſſe, ut capræ ſolent. Unde *Euenus Anthologiæ* libri primi capite ſexto,

Κεὶν με φάγῃς θὴρ ἵλεως, ὅμως ἴσι καρποφορέων,
Ὅσσον ἰσιαπόσαι σοι, τράγε, θνομένῳ.

Quod *Ovidius* ita reddidit libro primo *Faſtorum*,

Rode, caper, vitem: tamen hanc, cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, eris.

Et eo alluſum in libellis in *Domitianum* ſparſis, quibus compulſus creditur gratiam facere Edicti *De excidendis vineis* propoſiti, ut refert *Suetonius* in *Domitiano* capite decimo quarto.

Κεὶν με φάγῃς θὴρ ἵλεον, ὅμως ἴσι καρποφορέων,
Ὅσσον ἰσιαπόσας Καίσαρ θνομένῳ.

Huic interpretationi maximè favet, quod ut *Arabicè* כרסם, *ita Chaldaicè* קרסם, ſolum *Caph* & *Koph* permutatis, *conſumere*, & *abſumere* eſt. Hinc *Deut.* 28. 38. pro *Hebræis* יחסלנו הארבה, *illud* ſemen *abſumet locuſta*, *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Paraphraſtæ habent יקרסם יתיה גובא. Et in *Talmudo* Tractatu *Peah* capitis ſecundi ſectione ſeptima hoc idem Verbum de formicis uſurpatur, quæ agrum, id eſt, agri proventum, abſumunt. Verba ſunt, שדרו שקצרוה נוים קצרוה לסמים קרסמוה נמלים *Agrum*, *quem demeſſuerunt gentes, quem demeſſuerent latrones, quem conſumpſerunt formicæ.* Præterea, ſi ſic reddas *Hebraum* יכרסמנה, melius cohærebit cum ſequentibus. Sic enim habebit integer verſus, *Corroſit* (aut *abſumpſit*) *eam porcus è ſylva, & agri beſtia depaſta eſt eam.* Porro ſynonyma ferè ſunt, *corrodendi* vel *abſumendi*, & *depaſcendi* verba. Itaque præter *Syrum*, ex *Hebræis* idem ſequuntur *R. Salomo*, & *Kimchius.* Interim *devaſtandi*, aut *corrumpendi*, generale verbum hic multi retinent. Ita *Græci*, Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ. Et *Hieronymus*, *vaſtavit eam aper de ſylva.* Et *Vulgatus*, *Exterminavit eam.* Et *Arabs* uterque, افسدها *Corrupit eam.* Et *Caſtalio*, *Ut ab apris ſylveſtribus devaſtetur.* Quibus nolim dicam ſcribere. Illi enim in re dubia tutiſſimam inſiſtunt viam. Nam, ſive ſus frangat palmites, aut roſtro ſuffodiat, aut conculcando proterat, aut contactu polluat, aut noxio dente corrodat, mihil horum eſt, quod ad vitium devaſtationem non pertineat. Proinde generale hoc verbum in ſimili argumento ferè adhibetur, ut patebit ex ſequentibus.

Hæc de verbo: rem quod attinet, ſoli hominum *Ægyptii* ſuum opera ad agrorum cultum uſi ſunt. Nempe, ut apud *Ælianum* (*a*) refert *Endoxus*, Ἅ (*a*) Lib. 10, c. 16. εἶνα σπαρέντ@, ἐπάγουσι τὰς ἀγέλας αὐτῶν, αἱ δὲ πατοῦσι τῷ ποδὶ τὸ πυρὸν, καὶ εἰς ὀγρὰν τὴν γῆν αὐτῷ, ἵνα μείνῃ ἐμβ@, καὶ μὴ ὑπὸ τῶ ὀρνίθων ἀναλωθῇ, *poſtquam ſementem fecerunt, eorum inducunt greges, qui frumenti ſemen proculcans, & in humidam terram propellunt, ut verum maneat, nec ab avibus abſumatur.* Et *Plutarchus* uberius *Sympoſiacôn* libri quarti Quæſtione quinta, Οὐδὲ ἀρότου δίονται τὸ παράπαν, ἀλλ' ὅταν ὁ Νεῖλ@ ἀπορρῇ, καταβρέξας τὰς ἀρούρας, ἐπακολουθοῦντες τοῖς ὕδ@σι καπίζαλον αἱ δὲ χρεῖ@ι πάτῳ, καὶ ὁμοχῇ, ταχὺ τὸν γῦν ἐτρέψαν ἐν βάθει, καὶ τὸ σπόρον ἀπέκρυψαν. *Neque arauro ius quidquam eſt opus, ſed, cum irrigatis eorum arvis effluxit Nilus, porcos continò poſt immittunt, qui terram partim pedibus proculcando, partim roſtro ſaſſodiendo, ſtatim a fundo invertunt, atque ita ſemen abſcondunt.* Ita in *Ægypto* factitatum. Sed reliquis mortalibus porcus odiosus eſt, tanquam frugibus & vitibus infeſtum animal. Hinc *Odyſſ. ε'. Irus Ulyſſi* minatur ſe pugnis omnes ejus dentes excuſſurum,

— σὺ@ ἁς λυθετόρους,

ut ſuis ſegetem depaſcentes. Nam, ut ait vetus *Scholiaſtes*, ἰὼν ἐνθῦ σὺς ἀλλότριος ἀνίσιμος πυθίῳ βουκολήσῃ, ἐξοδοντίζεται, *ſi reperiatur ſus alienum ſata depaſcens, dentes ei avelluntur.* Quam legem apud *Salaminios* invaluiſſe ſcribit *Ælianus* libri quinti capite quadrageſimo quinto, Ἐν Σαλαμῖν δὲ χλωρῷ ζεύγ@, καὶ λαὶν κομῶντ@, ἐὰν ζῶι πατῆσα ἀπυκόμῃ, νόμ@ ἐζὶ Σαλαμινίων τὸς ὀδόντας ἐκτρῖσθαι αὐτῆς. Et plerique *Salaminem*, *Saronici* ſinus inſulam, hic intelligunt: ſed *Cyprium* urbem *Euſtathius*, & *Pherecrinus*, qui hanc legem fuiſſe ſcribunt παρὰ τοῖς Κυπρίοις, *apud Cyprios* ad vocem Λυθετόρους. Atque ob id ipſum *Athenienſes* in *Cereris* myſteriis ſues mactabant. *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto, Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τοῖς μυστηρίοις καταθύουσι τὰς ὗς, καὶ μάλα δικαίως· λυμαίνονται γὰρ τὰ λῆια. Athenienſes *in myſteriis jure meritò ſues mactant, cum ſegetes devaſtent.* Quin, ſi Veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquiſſima. *Ovidius* libro primo *Faſtorum*,

Prima Ceres avida gaviſa eſt ſanguine porcæ,
Ulta ſua meruit cæde nocentis opes.
Nam ſata vere novo teneris lætentia ſuccis
Erma ſetigeræ comperit ore ſuis.

Idque ex doctrina *Pythagoræ*, quem idem ſic loquentem inducit *Metamorphoſeos* libro decimo quinto,

— *prima putatur*
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Ernerit roſtro, ſpemque interceperit anni.

Atque is ſacrificandi ritus è *Græco* manavit ad *Romanos*, qui *præcidaneam porcam dicebant, quam immolare*

erant ſoliti, antequam novam frugem precideront. Ita habetur in *Feſto*. Et in *Gellio* libri quarti capite ſexto, *Porca etiam* præcidanea *appellata, quam, piaculi gratia, ante fruges novas fieri cœptas, immolari* Cereri *mos fuit*. Neque *Cereri* ſolùm, ſed & *Baccho* ſues immolabantur, quia tam vites, quàm ſegetes ab illis perduntur, & devaſtantur. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Actus primi Scena ſeptima, Χαῖρε τῇ Δήμητρι καὶ τῇ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαινομένοις Τ Θεοῖς ἀμφοτέροις. *Sues* Cereri & Baccho *immolabantur, ut qui utriuſque Dei dona deperdant*. Quæ porrò domeſtici ſuis, eadem eſt etiam hac in parte feri natura. Itaque, tam in *Poetis*, quam in *Hiſtoricis*, nihil tritius, quam agros & vineas ab apris devaſtari. Hinc *Homerus* de apro *Calydonio Iliad.* 9.

Ὃς κακὰ πολλ' ἐρέζεσκεν ἴδων Οἰνῆϊ ἄλωήν,
Qui mala multa perpetrabat, frequentans (vel *percurrens*, vel *edens*) Oenei *vineam*. Aliis enim ἴδων ibi eſt pro ἰδίζων, aliis pro δίων per Metatheſin, aliis denique pro ἴδιον *Dorum* more, qui δ mutant in θ. Ἄλωή magis proprié dicitur ὁ ἀμπελοφυτὸς τόπος, ὡς καὶ πολὺ λεῖον ἢ ἀγρὸς πιδίον, *locus vitibus conſitus, ut qui longè melior ſit agro ſimpliciter dicto*. Inde *Poeta* paſſim (*b*) meminit

(*b*) *Odyſſ.* ι. 193. λ. 592 & *Hymnis in Mercur.* verſu 207.

--- ἀλωὴν ἰποπίδωο.

Et *Iliad.* σ'. verſu 561. deſcribit

--- καθυλᾶσι μέγα βρίθουσι ἀλωήν,

id eſt, *vineam uvis valde onuſtam*. Tamen quia nomen ἄλωὴς complectitur æquam ἀμπέλους, καὶ ὀπωρόφορος τόπος, *locus frugibus & arboribus conſitus*, illud extendit *Ovidius* ad hæc tria, cum de eodem apro canit libri octavi *Metamorphoſeos* Fabula quarta,

Ismodo creſcentes ſegetes proculcat in herba;
Nunc matura metus ſternere vota colem, &c.
Sternuntur gravidæ longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ.

Ita de apro *Samo*, qui *Anæum* occidit, *Ariſtoteles* apud *Apollonium* Scholiaſtem, Τζετζεν in *Lycophronem*, *Phavorinus* in Ἀγκαῖος, &c. Ἴδια τις ἀγρίων, ὅτι ὑπερμεγέθης οὖσ λυμαίνεται τὴ ἀμπελον. *Venit aliquis, qui nimiùm ſævus permagnum aprum vineam ejus devaſtare.* Sic aprum *Erymanthium Accius* in *Trachiniis* (*c*) *veſtigeam belluam* non alia de cauſa vocat, quam quod agris veſtitatem inferebat. Et *Alcæus* de eodem in *Hercule*, *Erat aper terribilis in regione* Calydoniæ, *qui non ſolum ſegetes devaſtabat, ſed occurrentes homines dentibus lacerabat. Contra hunc procedens* Hercules, &c. Sed *Calydonium* aprum, quem maſtavit *Meleager*, eum *Erymanthio* confundit, qui ab *Hercule* occiſus eſt. In *Plutarcho* itidem *De virtutibus mulierum*, capite *Lycias, Σὺ ἄγριον, ὃ τῇ Ξανθίου χώρᾳ καὶ ζωὴ καὶ καρποὶ λυμαινόμενος, ἀπέκτεινε ὁ Βελλεροφόντης. Aprum, in* Xanthorum *regione animalia & fruges devaſtantem, cum interfeciſſet* Bellerophon. Et in *Philoſtrati* Σοφιστῶν de apro, Ὁρᾷ τὸ ἔργον τῇ θηρὶ. Καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορύσσει τὰς ἀμπέλους ἐκτίλλων· καὶ οὐδὲ συκῆν καταλείπει τινα, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλέαν. Πάντα δὲ ἐξέρηκεν ἐκ τ γῆς· τὰ μὲν ἀναρτήσων, τοῖς δὲ ἐμπίπτων, τοῖς δὲ καταπατήσων. *Fera opera intuetur. Oleas effodit; vites abſcidit; & neque ficum, neque malum, neque melambeen reliquit. Sed cuncta ex humo evulſit, hæc quidem effodiens, alia vero incidens, alia vero atterens.* *Artemon* (*d*) in libro *De inſulis Clazomeniorum* narrat, olim ὁ Κλαζομενιὸς αὖ γένεσθαι πεφὴν, ἡνίκ' ὠλυμαίνετο τὸν χῶρον, &c. Ἔνθεν τοι καὶ χῶρ ἐκὰ κέκληται οὖς πτερωτὸν ἀναμαζόμενος τι: καὶ ᾠδόμεν, *apud* Clazomenios *fuem alatum fuiſſe, qui* Clazomeniorum *regionem devaſtabat*, &c. *Unde illic locus decantatus finis alati nominatur*. Non, quod haberet alas, ut finxit *Artemon*: ſed quia curſus erat illi concitatior, quam ſolet eſſe ſuum. Sed & ætate *Craſi* ὁ τῆ Μυσίᾳ Ὀλύμπῳ ἐνὸς χρόνου γένεται μέγας· ἐρεμώμενος δὲ ὕστ ἐκ τ ὄρους τούτ τὰ Τ Μυσῶν ἔργα διαΦθείρασι, *in* Olympo Myſiæ *fuit aper eximiæ magnitudinis, qui ex eo monte erumpens Myſorum labores devaſtabat*. Ita *Herodotus* in *Clio* capite trigeſimo ſexto. Unde *Valerius Max. l. 1. c. 7. Cum ingentis magnitudinis aper*, Olympi *montis cultis, & crebra cum agreſtium fruge vaſtaret*. Et *Suidas* in Βυρσίνου apri meminit à Deo immiſſi, qui *Nortcum* agrum diu vaſtavit. Νορικοὶ, inquit, ἴδιον ἴδιόν τινὸς χώρας θεόπεμπτον τὸν χοῖρον ἐλυμαίνετο. Et *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

--- σύες ἔργα, σύες Φυτὰ λυμαίνονται,

Sues agrorum opera, ſuas plantas devaſtant. Sues, id eſt, *apri*. Ex quibus exemplis abundè conſtat, *Prapheram*, cum Eccleſiæ hoſtes conſert *apro vineam devaſtanti*, Allegoriam deſumpſiſſe ex re, quæ non infrequenter accidit.

Supereſt, ut quartæ quæſtioni conemur ſatisfacere, quis hic *aper*, aut *agri beſtia*, nomine ſignificetur. In *Midraſ*, *porcus e ſylva* eſt *Eſau*, & *beſtia agri* eſt *Iſmael*: & *Eſau* nomine *Romani*, & *Chriſtiani* occulte deſignantur; ut *Iſmaelis* nomine *Mahumetani*. Quod ineptiſſimum eſt, cum hujus *Pſalmi* auctor, quiſquis ſit, preſentem *Judæorum* calamitatem deflcat, non poſt multa ſæcula futurum. Itaque per *porcum è ſylva*, & *beſtiam agri*, quæ Dei vineam vaſtaverunt, & depaſtæ ſunt, non potuit intelligere *Chriſtianos*, & *Mahumetanos*, qui nondum erant: ſed alios, qui, quo tempore ſcripſit hunc *Pſalmum*, in *Judæorum* gentem proterve dominabantur; *Aſſyrios* ſcilicet, & *Babylonios*. Quorum illi decem tribus ſub *Salmanaſſare*, hi reliquas duas ſub *Nebucadneſare* in miſeram captivitatem abduxerant. Nec deſunt è *Judæis*, qui de *Babylonica* captivitate in hoc *Pſalmo* agi velint: ac proinde verſu ſexto dici, *Potaſti nos* בדמעות שליש, id eſt, דמעה בשלש *lacrymis in trieme*: quia, cum *Ægyptia* captivitas præciſè duraverit annos ducentos & decem deſignatos per vocem רדו, id eſt, *deſcendite*, quâ *Jacobi* filii juſſi ſunt in *Ægyptum* deſcendere *Gen.* 42. 2. (nam literę Numerales vocis רדו valent ccx) captivitas *Babylonica* ſolùm duravit annos lxx, id eſt, trientem annorum ccx. Quod ſibi volunt hęc *Kimchus* in verba quæ diximus, וש מפרשין כי על נלות בבל אמר תהיה שבעים שנה שהוא שליש נלות מצרים שהיתה מאתים ועשר סימן ר"ת שמה, *Sunt, qui hæc accipiunt de captivitate* Babel, *quæ fuit annorum ſeptuaginta. Id enim facit trientem captivitatis* Ægypti, *quæ duravit annos ducentos & decem, ſignificatos per vocem* רדו deſcendite, *cum* Jacob *dixit filiis*, רדו שמה, "*Eo deſcendite*, in *Ægyptum* ſcilicet. Et ſupra eonjecturavimus annos illos ſeptuaginta *Babylonica* captivitatis *Judæos* vetuſtiores ſignificari voluiſſe per literam *Ajin* ſuſpenſam in voce מ"ע. Eodem faciunt hæc *Theodoreti*, Ἐκτιλᾶν τοῦτο, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ Τ ἄκων βασιλέων θηριόπρ ὠν, ἀνήρει ἄνδρ ἀνήμερ μανὸν ἄγριον. *Quia reliquis Regibus ferocior fuit* Nabuchodonoſor, *merito* Bſaltes *eum nominavit ſingularem ferum*. Unum objici poſſe video, *Pſalmum* octogeſimum eſſe unum ex iis, qui primo ſtatim verſu *Aſaphi* tribuuntur: *Aſaphum* autem *Davidi* æqualem (*e*) non potuiſſe videre tempora captivitatis *Babylonica*. Quod idem poteſt objici in *Pſalmos* ſeptuageſimum quartum, & ſeptuageſimum nonum, quibus eum de Templi & Urbis excidio diſertis verbis agatur, tamen iis præfixum eſt *Aſaphi* nomen. Sed alium *Aſaphum* intelligi planè neceſſe eſt, qui fortaſſe fuit ex eadem familia, & nobilis illius *Aſaphi*, ex quo erat oriundus, nomen accepit.

(*c*) *Cic l. 2. Tuſculan.*

(*d*) *Apud Ælian. Hiſt. l. 12. cap. 28.*

(*e*) *Vide* 1 *Par. 25.* 2. & 2 *Par. 29.* 30.

Ecce aliam Periphraſin hoſtium Eccleſiæ *Pſ. 68.* 31. *Increpa feram calami, cœtum taurorum, cum vitulis populorum*, &c. In his *fera calami*, vel *arundinis*, nonnullis eſt eadem, quæ ſuprà *porcus ſylvæ*. Ita ſentit *R. Selomo*, cujus in hunc locum verba ſunt, חיית קנה הוא עשו שנמשל כחזיר יער חדר בין הקנים Fera calami eſt Eſaü, *qui Pſ.* 80. 14. *conferitur cum*

cum porco ſylvæ, qui inter calamos degit. Apri ſcilicet cubilia ſæpe inter calamos habent; quod nemo neſcit. Hinc *Apollonius* libri ſecundi verſu 820.

Κάτω γὰρ ὑπαυγὲς δυσκείδεας ἐν ποταμοῖο
Ψυχόμενος λαγόνας τε καὶ ἄσπετον ἰλυὸν ἐδὼν
Κάπρος ὑπ' ἀγχιάλοιο, ἑλώριον τέρας, ὅν ῥα καὶ ἀνδρὶ
Νύμφαι ἐλειονόμοι ὑποδείδιμεν. ---

Jacebat in uliginoſo loco arundinoſi fluvii ille, & vultum ventrem luto refrigerans ſuper albis dentibus, dirum monſtrum, quem & ipſa Nympha paluſtres extimeſcebant. Et paulo poſt idem aper *in δυσκλεὲς ἀνεπαλμὸν ὑπ', ex calamis inſiluens*, in *Idmonem* irruit, eumque lethali vulnere perculſit. *Virgilius* libro decimo *Æneidos*,

Ac velut ille canum morſu de montibus altis
Actus aper, multos Veiulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia ſylvo
Paſtus arundineâ. ---

Et *Ovidius* libro octavo *Metamorphoſeos*, ubi de apro *Culydonio*;

Concava vallis erat, quò ſe dimittere rivo
Aſſueverant pluvialis aquæ: tenet ima lacunam
Lenta ſalix, ulvaque leves, juncique paluſtres,
Viminaque, & longa parvâ ſub arundine canna:
Hinc aper exactus, modico violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis elatus nubibus ignis.

Poſſis & per *feram calamo* hippopotamum intelligere, de quo *Job.* 40. v. 16. (al. 21.) *Sub umbroſis cubat, in latibulo arundinis, & cani.* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Inter arundinet celſas, & ſqualentes nimia denſitate, hac bellua cubilibus poſitis, otium pervigil ſtudio circumſpectat*, &c. Sed de hippopotamo ſuo loco plura dicentur.

(f) 2 Sam. 17. 8. Adverba ב *Chaſaſ* vel *Abſalamo*, (f) *Tu noviſti patrem tuum, & vires ejus, præterea amaro animo ſunt, tanquam urſa orbata in agro: Græcè* hæc addunt, καὶ ὡς ὑς τραχεῖα ἐν τῷ πεδίῳ, *Et ut ſus aſperus in campo.* Quæ unde ſumpſerint mirari ſubit, cùm nuſquam alibi reperiantur.

CAPUT TRIGESIMUM.

Probatur voce תחש *thachas*, *Taxum* non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed *colorem hyſginum*, aut *hyacinthinum*.

Pellibus תחש thachas, *operuit tabernaculum*, Exod. 26. verſ. 14. & *Sponſa calceatur*, Ezech. 16. verſ. 10. Hebræi *veteres exponunt animal* תלא אילן thela elan, *aut* ilan, *id eſt*, viverræ *ſpeciem, quæ cuniculos venantur. Cur ea dicatur Hebræa* thela elan, *& Syris* ſiphca, *aut* phiſca *potius, & Arabibus* zebzeb. *De illa mira hiſtoria. Alius* תחש *animal unicorne; quod, Tabernaculo confecto, ſtatim evanuit. Alius* taxus *animal.* Taxus *olim urbor* σμίλαξ. *Quando uſurpatum pro animali. Ejus in pellibus varius uſus. Ipſum animal Veteribus parum notum.* Græcum *nomen non habet. De* Latino melis *dubitatur. Sponſam* Ezech. 16. verſ. 10. *taxo calceare abſurdè creditur.* Taxi *vox* Gallica, *non* Latina. תחש *apud Veteres coloris nomen.* Græci ὑακίνθινοι, ἰάσπεροι, πορφυροῦν *reddunt.* Samaritani nigrum. *Ita etiam* Arabes, & cœleſtem. Chaldæi, & Syri ܣܓܓܘܢ, ſaſgona. *Vocis apud* Hebræos *inepta originatio.* Saſgona *eſt* color hyſginus. *Aſpratus, ut ſit, maſata in ſibilum. Hyacinthus, jaſpideus, byſſinus, hyſginus, colores inter ſe ſimiles, & ad purpureum accedentes.* Heſychius *emendatus, & explicatus.*

Oves quandoque naſci rubras & purpureas. Rubra Syrâ *lingua* Hiſpanicæ. *Oves in* Creta *purpureæ. Alibi etiam.* Dianæ *cultrum purpureo, &* Tyriarum *virginum. Magnatum in* Iſraele *calcei purpurei. Imo etiam Imperatorum, Regum, & Senatorum* Romæ.

Inter animalia, quorum pellis eſt in pretio, cenſeri videtur תחש *thachas*, in Plurali תחשים *thachaſim.* Sic *Exod.* 25. *verſ.* 5. & 35. verſ. 23. in iis, quæ offeruntur ad ſtructuram Tabernaculi, memorantur *pelles arietum rubefactu*, & עורות תחשים, *pellis* thachaſim. Et *Exod.* 26. *verſ.* 14. & 36. *verſ.* 18. & 39. *verſ.* 34. primo Tabernaculi tegumento ex arietum pellibus rubefactis ſuperinducitur מכסה עורת תחשים, *tegumentum è pellibus* thachaſim. Et *Num.* 4. *verſ.* 6. 8. 10. 11. 13. 14. ſuper arcam, & menſam, & candelabrum, & altare aureum, & omnia vaſa ejus expandi jubetur operimentum è pelle תחש *thachas.* Et verſu vigeſimo quinto *Gerſonita* ferre jubentur aulæa Tabernaculi, & tentorium conventus ejus, וכסכת התחש אשר עליו, & *operimentum* thachas, *quod eſt ſuper illud.* Denique *Ezech.* 16. *v.* 10. Deus, varia dona in *Iſraelitas* à ſe collata proponens, ſub figura Sponſæ, quæ ad nuptias ornatur, inter cætera hæc habet: *Veſtivi te verſicoloribus*, ואנעלך תחש & *calceavi te* thachas. Itaque *Hebræi* ſtatuunt תחש *thachas*, eſſe animal. Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 28. multis diſputant, an ſit animal mundum, necne. Et mundum fuiſſe nonnulli aſſerunt; quia לא תוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד *non adaptarunt ad opus cœli* (id eſt, ad cultum divinum) *ullum animal quod non ſit mundum.* At alius opponit ex majorum ſententia fuiſſe כמין תלא אילן, *tanquam ſpeciem* Thelæ *Ælan*, quod eſt immundum animal. Proinde ibidem *Gloſſa* hæc habet, תלא אילן חיה טמאה היא וכנוטרת בנוונין, Thela Ælan *eſt fera immunda varius colorum maculis ad inſtar pardi diſtincta.* Et *Baal Aruch*, תלא אילן חיה קטנה כרמורת חתול וכרוקם הוא ויש בו נוונים הרבה וטבא הוא ושכיעו שכצויין הן במקומות שצדין בהן שפנים ובלשון ארמי שמו שפקא ובלשון ערבי זבז"ב ובלשון יון תלא אילן Thela Ælan *eſt parvum animal felis ſpecie, varium, multicolor, & immundum: quod reperiri accepimus in certis locis, ubi cuniculos ea venantur.* Vocatur Syriacè *ſiphka*, Arabicè *zebzeb*, & Græcè *thela alan. Viverram* ſignificari planum eſt, *Græcè* ἰκτὶς vel κτὶς, quamvis apud nos non ſit varia. Sed reliquæ notæ concurrunt. Viverra enim parvum eſt animal, & feli ſimile. In *Philoſopho* eſt animal ἀρτοφάγον, ὅστις οἱ αἴλουροι, *gallinas voranti inſtar felium*, libri noni *Hiſtoriæ* capite ſexto. In *Heſychio*, voce Κτὶς, κτὶς ἐστὶ ζῶον ὅμοιον γαλῇ, *viverra eſt animal feli ſimile.* Proinde putavit *Tzetzes* eſſe felis ſpeciem; quod his verbis diſertè aſſerit *Chiliadis* quintæ capite octavo,

Ἴκτις ἡ ζῶον τῇ αὐτὸ τελεῖ (lege γαλεῖ) ἀρτοφάγον,
Χειρωῶδες, τῇ τετρωκὸν ῥᾳδὲ, ὃ αἴλουρον καλοῦμεν.

Viverra autem animal etiam ipſum eſt avium (aut *gallinarum*) *vorax, terreſtre, quadrupes, quod felem vocamus.* Eſt & viverræ multus uſus in venatione cuniculorum. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, ubi de cuniculis apud *Baleares*, *Magna propter venatum cum viverris gratia eſt. Injiciunt eas in ſpecus* (cuniculorum,) *qui ſunt multiſores in terra, unde & nomen animalis: atque ita ejectos ſuperne accipiunt. Strabo* libro tertio, Γαλαὶ ἀγρίαι, ἃς ἡ Λιβὺη φέρει, ὀρυκτοῦ ἐστηδὲς ἐν φωλεύουσαι πολλαὶ εἰς τὰς ὀπὰς· αἱ δ' ἐξελκυσθεῖσαι ἔξω τοῖς ὄνυξιν, ὃς ἀν κατα-

καζαν, ἢ φεύγειν ἀναγκάζουσιν οἷς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκπαίοντας δὲ ὑφαίνων οἱ ἱφεσῖται. *De induſtria muſtelas ſylveſtres alunt, quas gignit* Libya. *Has capiſtratas intra foramina demittunt. Illa quos unguibus capiunt, extrahunt, aut in apertum fugere compellunt. Exemptas autem venantur, qui adſtant.* Itaque omnia quadrant præter colorum varietatem, quæ *Orientalium* viverris potuit eſſe peculiaris: atque indidem dicta videtur, non quidem *Græcè*, ſed *Hebraicè*: תלא אילן *Thela Ælan.* Fallor enim, aut תלא אילן *Thela Ælan*, corruptum ex טלוא אילן *telu Ælan*, quaſi dicas, *maculoſum animal oppido* Ælan in *Araba*, ubi ſortaſſe eſt frequens. Niſi malis עילן *ilan*, legere, quod *arborem* ſonat, ut ſignificetur aliud animal huic ſimillimum, nempe *martes fagina*, quam à fagis, in quibus degit, *Galli* vocant *fouinam*, & *Germani* Buch-Marder; id eſt, *martem ſagineam* (fallitur enim vir doctus in *Solinum*, qui à fuligine deducit) aut *martes abietina*: quarum illa in fagorum, hæc in abietum cavis degit. Quomodo ſi interpreteris, præter nomen etiam color conveniet, qui ſæpe eſt varius. Georgius Agricola, *Fagorum & abietum martes, ut & zobelli bonitate cæteris omnibus eo magis præſtant, quo plures pilis candidis cum fulvis permiſtis fuerint.* Geſnerus, *Abietum martes etiam è* Polonia *aliquando afferantur, ſed fuſco fere colore dilato, qui non probatur: quamobrem noſtræ præferuntur, puniceo & fuſco colore miſtis inſignes. Syrum* nomen putaverim fuiſſe פחכא *phiſca*, non פחכא *ſiphka*; quia *Syris* פחכא *phiſca*, de pelle, *diverſi-colorem* ſonat. At *Arabicum* زبزب *zebzeb*, in *Aruch* rectè ſcribitur. Radix זב *zabba*, *horſum eſſe* ſignificat. Animal ipſum ex *Lexico* eſt notiſſimum. *Alcamus*, الزبزب دابة كالسنور Zebzeb, *animal ut felis.* Ita etiam *Damir*, & *Giggeius*. Et *Golius* ex *Giauhari*, & *Murkaton*, زبزب Zebzeb, *animal felis ſimile, quod & in urbibus ſubinde ſpectatur, homines ex inſidiis adoriens, ac vorans infantes.* Nempe ita habetur in libro, cui titulus غياب *Arcana*, & in كامل id eſt, *Abſoluto opere Ibnolathirs Hiſtorici*, in narratione eorum, quæ acciderunt anno *Hegiræ* cccIV: unde hæc *Damir*,

في الصيف حافت العامة بغداد من حيوان كانوا يشمونه الزبزب ويقولون انهم يرونه في الليل علي سطوحاتهم وانه ياكل اطفالهم وربما عض يد الرجل يدمي وذري المراة فقطعهما وكان الناس يتحارسون وينزعجون ويضربون بالطسوت والصواني وغيرها ليفزعوه وارتجت بغداد لذلك ثم ان اصحاب السلطان صادوا حيوانا في الليل ابلق بسواد قصير اليدين والرجلين فقالوا هذا هو الزبزب

وصلبوه علي الجسر فسكن الناس ☞

Illa ſtatim tumor Bagdadi *populum invaſit propter animal, quod vocant* zebzeb. *Quod noctu ſuper tecta ſua ſe videre dicebant, & ab eo vorari infantes, & quandoque mordere manus hominum, ita ut ſtillaret ſanguis, mulierum quoque mammas morſu abſcindi. Proinde incolæ, terrore perculſi, plurimum ſibi cavebant, pateraſque, & porcellanas, atque alia hujuſmodi vaſa percutiebant, ut hoc animal ſtrepitu abſterrerent. Donec, propterea turbata urbe,* Sultani *comites illud per noctem venatos eſſent. Animal eſt nigri coloris albo diſtinctè. Pedes tam anteriores, quam poſteriores breves habet. Dicebam autem id eſſe* zebzeb. *Et poſtquam captum ſuper pontem crucifixiſſent, quies illis reddita fuit.* Hunc deſcriptioni ſ *zebzeb* admiſta fuiſſe puto nonnulla fabuloſa. Quis enim unum animalculum credat vaſtam urbem ita terruiſſe, ut civibus opus fuerit *Sultani* opem implorare, nec niſi per ejus comites, & ſatellites, illud venari potuiſſe? Utut ſit, idem animal eſſe patet, de quo *Hebræi*, & *Baal Aruch*. Nam & nomen convenit, & forma felis, & varietas colorum, & brevitas pedum, qualis in marte, & viverra, & quod animal eſt ζαχαφάγον. Patet igitur *Hebræos* veteres, quibus תחש *thachas*, animal eſt ſimile תלא אילן *Thela Ælan*, viverræ, ut martis aliquod genus intellexiſſe; fortaſſe *zobellum*: quod abſurdum eſſet, cum *zobella* ſit animal frigidiorum climatum, rariuſque, & pretioſius, quàm ut *Iſraelita*, ex *Ægyptia* ſervitute exeuntes, potuerint illius pelles habere tanta copia, ut iis conſutis Tabernaculum, & altare, & menſam, & ſacra vaſa omnia tegerent. Nihilo plus rationis in illis Doctoribus, quibus תחש שהה בימי משה בריח בפני עצמה היה ולא הכרישן בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן תנגז Thachas, *qui fuit* Moſis *ævo, creatura fuit ſpecialis, de qua Sapientes non definiverunt, utrum domeſtica fuerit beſtia, an fera. Habuit autem in fronte cornu unicum. Et, cum oblata eſt* Moſi, *is ex illa fecit Tabernaculum. Deinde occultata eſt:* id eſt, ex oculis ablata. Hæc, inquam, ſententia, quam in *Talmudis* Tractatu, quem ſupra citavimus, amplectuntur multi Doctores, nihil quidquam habet ſani. Quorſum enim hoc animal volunt fuiſſe unicorne, & à Deo creatum, ut ex eo fieret Tabernaculum, &, Tabernaculo confecto, ſtatim evaniiſſe? Quid opus fuit tot portenta ſibi fingere, ne deeſſet animal, ex quo tegeretur Tabernaculum? Sed neque iis aſſentior, qui propter vocum aliuſionem תחש *thachas*, *taxum*, ſeu *taxonem* eſſe ſtatuunt. Quorum princeps *Rabbi Selomo* in *Ezech.* 16. *verſ.* 10. *Hebræa* verba ואנעלך תחש *Gallicè* ita reddidit אי קאלצי טוי טיישון *E je calſe toy tauſſon* (ita enim noſtrates loquebantur quo ævo ille ſcripſit, id eſt, ante annos DL.) Et hunc ſequuntur recentiores omnium linguarum Interpretes. Sed, cur iis non aſſentiar, has habeo rationes. 1. *Taxus* pro animali eſt vox novitia, quæque apud Veteres arborem σμίλακα ſignificabat. Sed, qui pro animali *taxum*, aut *taxonem*, uſurpaverit, neminem reperio ante ſcriptorem illum, cujus opus *De mirabilibus Scripturæ* inter *Auguſtini* opera habetur, ſeptimo, aut octavo, ut videtur, ſæculo ſcriptum. Illius autem hæc verba ſunt libri primi capite ſeptimo, *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos, & vulpes, taxones, & lepuſculos, & (a) ſeſquivolas in* Hyberniam *deveheret?* 2. Taxonis in pelliciis rarus, aut nullus eſt uſus. Tantum ejus pelle muniri pharetras, & equorum helcia, ſcuta quoque obtegi, canum-

(a) *Forte* ſciuroſ.

numque millos confici nonnulli scribunt. 3. Adeoque ipsum animal Veteribus tam parum cognitum fuit, ut *Græcum* nomen nullum habeat, & de *Latino* valde ambigatur. Neque enim *Salmasio* placet, quod *taxonem* nostrum putant esse *melem* Veterum. Videsis illum in *Solinum* pagina 1009. ubi ex *Varrone* conatur id refellere, & melem *feminam* potius vel *putorium* esse contendit. 4. Doceri velim, quid in calceis è pelle taxonis magnificum viderint, qui Deum Sponsæ suę, id est, Ecclesiæ *Judaicæ*, sic loquentem inducunt *Ezech.* 16. *vers.* 9. &c. *Te unguento perunxi*, Phrygionicis *indui*, *calceavi taxonibus*, *bysso amicivi*, *serico cooperui*, *ornamentis compsi*, *manibus armillas*, *collo torquem accommodavi*, *facies frontale*, *auribus inaures addidi*, *& capiti decoram imposui coronam.* Quorsum inter tot ornamenta melinæ recenserentur baxeæ, quibus ne lixæ quidem & calones libenter uterentur? Itaque hoc necessario fatendum, Deum aliquid aliud designâsse, quam calceos melinos, cum Sponsę dixit, אנעלך תחש, *Calceavi te thachas*, nempe genus aliquod preciosi calceamenti. Proinde *Thargum* hic habet, יהבתי מסנך דיקר ברגליכון, *Posui calceamenta preciosa in pedibus vestris.* 5. Ne *taxi*, aut *taxonis* nomen putetur esse *Hebraicum*, moneo vocem esse *Gallicæ* originis. *Isidorus Originum* lib. 20. v. 2. *Taxea lardum est Gallicè dictum. Unde dicit* Afranius *in* Rosa, "*Gallum saginatum* (malim *sagatum*) *pingui pastum taxeâ.* Inde *taxo* merito dictus. Nam, ut *Gesnerus* observat, *habet cum sue communem pinguitudinis abundantiam.* Proinde cum *Galenus*, *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 1, animal in *Lucania* describit μεταξύ πως ἄρκτου τε, καὶ συός, *Cœlius Secundus Curio* intelligit *taxonem*, qui & in *Lucania* est frequens, & ut nonnulla habet cum urso communia, ita *autumnali* tempore pinguescit suis in modum: ut merito ἀρκτοσῦς vel σύαρκτος, queat nominari.

Sed &, quidquid *Hebræi* oggerant, apud veteres Scripturæ Interpretes quotquot fuerunt, תחש *thachas* animalis non fuit, sed coloris nomen. Ita עורות תחשים, *Græci Seniores* reddiderunt δέρματα ὑακίνθινα. *Aquila*, & *Symmachus*, ἰάνθινα (ut *Hieronymus* pelles *ianthinas*.) Nonnulli etiam δέρματα πεπυρωμένα tanquam *ignei* coloris, nisi malis πεπυῤῥωμένα *rufi*. *Arabum*, quos in *Suecia* vidi manuscriptos, unus reddit خلود من لون السما *pelles coloris cœlestis*: alter, جلود دارش ادما رندج *coria randag*; & editi duo *pelles daris*, id est, *coria nigra & pelles nigras*: utraque voce à *Persis* mutuata, quibus دارش *daris* de pelle, & رندج *randach* de corio *nigrum* sonat. *Samaritanus* quoque pelles [illegible], vel [illegible], id est, [illegible] *nigras.* Ibi enim usurpatur Gutturalis pro Gutturali: quod apud illos frequens. Supersunt *Chaldæus*, & *Syrus*, qui pro תחש *thachas*, habent ܣܘܣܓܘܢܐ *sasgona.* Et, si *Hebræis* creditur, ססגונא *sasgona*, est animal sic dictum, ששש בגוונין הרבה *quia gaudet coloribus multis*, aut quia sunt illi ששה גוונים *sex colores.* Prius in *Talmude* legitur ubi supra: posterius in *Midras*, seu *Commentario mystico in Legem.* Hinc in *Lexico Kimchius* ad vocem תחש *thachas*, זהו שתרגם אנקלוס ששגונא ששש ושמח בגוונים הרבה שיש לו ובמדרש אחר ששה גוונים יש לו זהו ששגונא Onkelos *hoc animal appellat* ששגונא sasgona, *eò quod lætetur, & gaudeat multis, quos habet, coloribus. Et in* Midras, *Propterea quod sex colorum est, appellatur* sasgona. In quibus primò illud falsum est, quod ששגונא vocari dicit. Neque enim scribitur uspiam ששגונא per *Schin*, sed ססגונא per *Samech.* Sed *Kimchius* maluit per *Schin* scribere, ut verisimilior videretur inepta vocis hujus originatio, quam *Hebræi* confinxerunt. Secundo, hoc quoque falsum est, quod tam *Hebræi* veteres, quam recentiores asserunt ססגונא *sasgona*, *Chaldæis*, aut *Syris* esse animalis nomen. Quin pro colore haberi palam docent hæc *Syri* interpretis *Exod.* 26.14. ܘܥܒܕ ܚܦܝܐ ܠܡܫܟܢܐ ܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܣܡܩܐ ܘܚܦܝܐ ܕܡܫܟܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ ܡܢ ܠܥܠ *Item fac operimentum Tabernaculo ex pellibus arietum rubris, & ex pellibus arietum* sosgauno *desuper.* Et *Exod.* 39. *vers.* 34. ܘܚܦܝܐ ܕܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܣܡܩܐ ܘܚܦܝܐ ܕܡܫܟܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ *Et operimentum ex pellibus arietum rubris, & operimentum ex pellibus arietum* sosgauno. Nam si *sosgona*, vel *sosgauno*, ut *Syri* efferunt, est animal, quid erunt *pelles arietum* sosgauno? Imò quis non videt arietum pellibus *rubris* opponi arietum pelles *sosgauno*, ita ut utrumque sit ex æquo coloris nomen? Et quamvis non constet satis quod sit genus coloris, tamen constat esse colorem. Ita *Johannes Baptista Ferrarius*, in *Lexico Syriaco*, *janthinum* colorem reddit: *Gabriel Sionita cæruleum* Exod. 25. vers. 5. & 26. v. 14. & *subnigrum* Exod. 35. v. 23. & 36. v. 19. & 39. v. 34. sed *Numerorum* toto quarto capite rursus *cæruleum.* Nempe hodierni *Syri* hoc solum sciunt ܣܘܣܓܘܢܐ *sosgauno* colorem esse: sed quis sit color, definire non possunt. Mihi videtur esse ὕσγινος *hysginus*, initiali Aspiratione mutata in sibilum: ut in *Latinis* vocibus *sex*, *septem*, *sims*, *sal*, &c. ex *Græcis* ἕξ, ἑπτὰ, ἡμὶ, ἅλς. Et in *Græcis* σῦς pro ὗς, Σαλμυδησσὸς pro Ἀλμυδησσὸς, Συεσπιῆται pro Ὑεσπιῆται. Et in *Syro* ܣܘܪܡܐ *sormo*, id est, *simus*, pro ܚܘܪܡܐ *hormo*, ex *Hebræo* חרום *harum.* Et in *Arabico* سند *Sind*, pro هند *Hind*, id est, *India.* Utut enim hodie distinguant, tamen idem fuere. *Græci* scilicet interpretes תחש *thachas*, reddunt ὑακίνθινον, aut ἰάνθινον & Hieronymus *janthinum.* Ex his proximus est color *hysginus.* Unde *Plinius* libri vigesimi capite vigesimo sexto, *Hyacinthus in* Gallia *optime provenit: hoc ibi pro cocco hysginum tingitur.* Ad quem locum *Turnebus* in *Adversariis*, libri decimi noni capite vigesimo quinto, *Hac* Plinii *verba indicant hysgen hyacinthum esse, unde factitius color vocabatur, quem hysginum vocabant.* In *Hesychio* ὕσγη *hyssus* est χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον, *color, qui hysges loco assumitur.* Eidem porro βύσσινον *byssinum* est πορφυροῦν *purpureum*; & βυσσινᾶ πορφυρᾶ *byssina purpurea.* In *Dioscoride* libro tertio Aristolochia *florem* habet *purpureum*, ἄνθος πορφυροῦν. At in *Nicandri Theriacis* versu quingentesimo undecimo ejusdem flores hysgino rubescunt,

— ἄνθεα δ' ὑσγίνῳ ἐνερεύθεται.

In quæ verba *Scholiastes*, Ἀριστολοχείας δύο εἴδη· τὸ μὲν ἄῤῥεν, θῆλυ δὲ τὸ ἕτερον· τὰ δὲ ἄνθη αὐτοῦ ὡς ὕσγινος βάπτεται· δηλαδὴ ἐρυθρά. *Aristolochia duæ sunt species: una mascula, altera fœminina. Flores autem ipsius ut hysginus tinguntur; id est, sunt rubra.* Et infra, Τὸ δὲ ὕσγινον φυτὸν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, καὶ μᾶλλον ἰοβαφὲς ἐπιτήδειον· ὑσγινοβαφῆ ἂν λέγεται τὰ ὑσγίνῳ βεβαμμένα. *Hysginum planta est lutei coloris, aut potius ad tingendum violaceo colore idonea: quæ quæ tinguntur hysginobapha vocantur.* *Pausanias* in *Phocicis Galatas* coccum dicit φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσιν ὀνομάζειν ὕσγην, *voce vernacula* hysgen *vocare.* Tamen alii distinguunt: ut *Myrinus* in *Epigrammate* nondum edito, quod *Suidas* corruptè descripsit in Ὕσγινος.

Τ' ἀκα

τ' ἐκ κλωσὸς βαφέντα καὶ ὑσγίνου θήκρα,
Æſtiva veſtes ex cocco & hyſgino tinctæ. Et *Plinius* lib. 9. cap. 41. *Coccoque tinctum* Tyrio *tingere, ut fieret hyſginum.* At *Vitruvius* lib. 7. cap. 14. *purpureos colores* fieri tradit *infecta creta rubia radice, & hyſgino.* Et in *Heſychio*, pro κοκκοειγαμβίνοι, κοχρισμένοι χρῶμα κοκκυγίνῳ, ὃ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκκυγὸς δένδρου, lego κεκοκκυγαμβίνοι, κεχρισμένοι χρῶμα κοκκυγίνῳ, ὃ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκκυγὸς δένδρου. Nempe, vocibus κόκκος & ὕεγη in unam coaleſcentibus, arbor, quæ aliis ὕεγη, ibi κοκκύζη dicta, & color χρῶμα κοκκύζηνον, & Verbum κοκκυγόω *cocco hyſgino tingo.* Plura de hoc argumento vide apud *Salmaſium* in *Solinum* paginis 272. & 273. ubi *hyacinthinum* & *hyſginum* ita differre multis probat, ut tamen ſint affines tincturæ, & utrumque pro *purpureo* uſurpetur: ut jam nemo miretur eum colorem *Chaldæis*, & *Syris* ܣܣܓ ܠ *ſaſgona*, vel *ſeſganno*, id eſt, *hyſginum*, dici, qui *Græcis hyacinthinus*, & *janthinus*. Qui tres colores ita inter ſe differunt, ut ad purpuram proximè accedant. Itaque, ſi *Græci*, *Chaldæi*, & *Syri* hic ſequimur, Deus offerri ſibi juſſerit pelles arietum rubras, & eorundem pelles hyacinthinas, vel janthinas, aut hyſginas, ſive nativos pecudum colores intelligas, aut factitios, quibus lanæ tinctorum, aut pelles coriariorum operâ imbuuntur, ut iis *Levitæ* tegerent Tabernaculum, & vaſa ſacri miniſterii? Mirabère fortaſſe, Lector, nos in nativis pecudum coloribus rubrum cenſere, & purpureum, quod non putavit aliter fieri poſſe *Poeta* ſummus, quàm in converſione rerum *Cumæo* carmine prædicta:

— *omnis ferret omnia tellus.*
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.

Hinc *Tertullianus*, *De habitu mulierbri* capite octavo; *Non placet Deo quod non ipſe produxit, niſi ſi non potuit purpureas & carinas oves naſci jubere.* Et *De cultu fœminarum* capite decimo, *Excideret illi, cum univerſa naſci juberet, purpuram & coccineas oves mandare.* Et *Cyprianus* De diſciplina & habitu virginum, *Neque enim Deus purpureas aut coccineas oves fecit.* Res tamen in *Oriente* non eſt ſine exemplo, ut oves non ſolum rubræ, ſed & purpureæ naſcantur. Et rubras quidem naſci res eſt tam tralatitia, ut probatione non egeat. Hinc *Columello* lib. 8. cap. 2. ubi de ovium coloribus; *Sunt etiam ſuapte natura pretio commendabiles, pullus, atque fuſcus, quos probant in* Italia Pollentia, *in* Bœtica Corduba. *Nec minus* Aſia *rutilos, quos vocat* ὑάλους *erythræos.* Et infra, *Quoniam ex albo ſæpe fuſcus editur partus, ex* erythræo, *vel pullo, nunquam generatur albus.* Et cap. 3. *Una eademque ratio eſt in* erythræis *& nigris arietibus.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 48. de lanarum generibus; *Colorum plura genera: quippe cum deſint etiam nomina ex, quas natvas appellant aliquot modis.* Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet*, Pollentia *juxta* Alpes *cani*, Aſia *rutili, quas* erythræas *vocant: item* Bœtica, *&c.* Quod obiter notandum, ut ſciamus, cur *rubras ovium pelles Syrus* Paraphraſtes *Exod.* 25. *verſ.* 5. & paſſim, ܐܣܦܣܡܐ id eſt, *Hiſpanicas* vocet. Sed & *rubrarum ovium* paſſim *Arabes* meminerunt. *Alcamus*, القهر ضرب من الضان حمرة وتصغر اذانه Alkahdo, *ſpecies ovium, quæ rubra ſunt, & parvus auribus.* Idem, دهما من الضان الخالصة الحمرة Dahmao *de ove, quæ ſincera eſt rubedine.* Et rurſus, العطوا من الغنم الحمرا Alharwao, *de ove, id eſt, rubra.* Jam de purpureis *Oppianum* audi *Venaticorum* lib. 2.

Εἰσὶ δ' οἷς ξανθοῖσι, πυμάτοις ἐνὶ τέρμασι Κρήτης,
Ἐν χθαμαλῇ γαίῃ Γορτυνίδι, τετραμένοισι,
Λαῖγες πορφυρέοισι δι' ἔριθι χροὸς ἰσοφάνωσι.

Sunt autem oves rufa in extrema Cretæ *finibus, in humili terra* Gortynide, *quadrientes. Lana autem purpurea pelli circumdata eſt.* Et *Lampridius* in Antonio Diadumeno, *In agro patris ejus oves purpureas duodecim ferunt natas, quarum una tantùm varia fuerit.* Et *Conſtantinum Porphyrogennetam* Themate duodecimo, ubi de munere, quod *Juſtino Juſtiniani* patruo obtulit *Thomas Lycandi* Procœcus. Munus illud erat ovium decem mille, quarum ſingula millia colorem habebant ſingularem. Et in his πρόβατα fuerunt φοινικότριχα χίλια, *oves purpureis coloris mille.* Itaque עזרות תחשים, potuerunt eſſe pelles ovium purpureæ, vel arte, vel naturâ. Et in *Ezechiele* ואנעלך תחש, rectè reddatur, *Et calceavi te purpura*, id eſt, *purpureis calceis.* Ita *Livius Andronicus* in Hymno ad *Dianam* apud *Terentianum Maurum*,

Et jam purpureo ſuras include cothurno.

Et de eadem *Nemeſianus*,

Candida purpureis aperuntur crura cothurnis.

In quo eodem habitu cum *Æneæ* prope *Carthaginem* apparuiſſet *Venus*, *Tyrios* virgines dixit, nempe quæ in iis erant genere & opibus inſignes, ita indui ſolere:

Virginibus Tyriis *mos eſt geſtare pharetram,*
Purpureoque alto ſuras vincire cothurno.

Et *Chaldæus* Paraphraſtes verba Sacri Textus *Cantic. 7. v. 1. Quam pulchri ſunt pedes tui cum calceis*, ita exponit, *Quàm pulchri ſunt pedes* Iſraëlis (id eſt, Magnatum in illo populo) *cum aſcendunt, ut appareant coram Domino cribus vocibus* בכנדלין דסכנונא, *cum ſandaliis* ſaſgona, ſeu *purpureis.* Poſtea proprium id fuit Regum & Imperatorum geſtamen. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Ὑποδήματα μίχρι τοῦ γόνυ φοινικῇ χρώματος, ὃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε, καὶ Περσῶν, ὑποδεῖσθαι θέμις. *Calcei uſque ad genua purpureis coloris, quibus ſolis* Romanorum & Perſarum *Imperatoribus calceari licet.* Sic in *Tzamſce Curopalates Bulgaricis* regni inſignia fuiſſe refert στέφανον ἐκ χρυσῆς, καὶ τιάραν ποικίλην ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἁρμόζοντα, *coronam auream, & tiaram ex byſſo netam, & calceos rubros.* Hinc *Iſacius Comnenus Conſtantinopolitanum* Patriarcham ideo à Patriarchatu dejecit, quod ἐνεδύσατο κατακόσμου πορφυροῦν πέδιλα, *coccineis calceis induere ſe ſuſcepit.* Ita habet in ejus vita *Curopalates. Romæ* tamen olim coccineos calceos etiam privati geſtabant. *Martialis*, libri ſecundi *Epigrammate* 29. de ſervo quodam ad Senatoriam dignitatem evecto;

Coccina non læſum cingit alutа pedem.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De Simiis è *Tharſis* advectis.

His ſimia cur קופים *dicti.* Cephus, cepus, ceipus, cebus *quale animal, & unde illi nomen. E & O permutantur.* Ἄρμος *cur* Tuſcis *ſimus.* Enaris *idem.* Arima, *& Inarime.* Πιθηκοῦσαι, *&* Enariæ *inſulæ.*

Simiarum Scriptura meminit 1 *Reg.* 10. *verſ.* 22. & 2 *Paral.* 9. *v.* 21. ubi *Solomonis* claſſis è *Tharſis* advexiſſe legitur קופים *kophim*, id eſt, *ſimias.* Ita enim Veteres & Recentiores explicant. Nec deſunt, qui dictos velint à Verbo קוף *kuph*, vel יקף *jakaph*, quod *Hebræi*

Hebraïs ambure & *circure* ſignificat, propter frequentes circulationes, quibus & ſeipſum exercet, & ſpectatores detinet hoc animal. Quin קוף *koph*, ut quidem puto, eſt *Æthiopum cephus*, de quo *Plinius* libri octavi capite decimo nono: *iidem* (*Pompeji Magni* ludi primum oſtenderunt) *ex Æthiopia quos vocant* cephos, *quorum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea* Roma *non vidit.* Et *Solinus* ubi de *Æthiopia*, *Iiſdem ferme temporibus* (quibus *Circenſes* exhibuit *Caſar Dictator*) *illuc exhibita monſtra fuere. Cephos* (al. *cefas*) *appellant, quorum poſteriores pedes crure, & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores hominum manus reſervare. Qua tamen à noſtris non amplius quam ſemel viſa ſunt. Græci* κῆπον, κῆβον, κῆπον vocant. Et in ejus deſcriptione parùm ſibi conſtant. *Agatharchides* capite trigeſimo octavo, Ὁ δὲ κῆπος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λύκου, τὸ δὲ σῶμα πάνθηρος, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, ſupple ἴσον, vel ἶσον, vel παραπλήσιον: nam tale aliquod verbum Scriptorum incuriâ excidit. Proinde *Diodorus* libro tertio, Τὸ δὲ πρόσωπον ἔχουσιν ὅμοιον λύκοις, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει παντάπασι παραπλήσιον, πλὴν μεγέθει, ὃ παρίζεται δορκάδι. Vel in ſecundo Caſu hæc legenda, quomodo *Strabonis* libro decimo ſexto ex *Artemidoro*: Κῆποι λύκου μὲν πρόσωπον ἔχοντος, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πάνθηρος, μεγέθει δὲ δορκάδος. At idem libro decimo ſeptimo, Κῆποι δὲ (τιμῶσι) Βουβαλεῖς δὲ κατὰ Μίμφιν· ἔστι δ' ὁ κῆπος τὸ μὲν πρόσωπον ὅμοιον ἑαυτῷ, τἄλλα δὲ παντὶ καὶ ἄρκτῳ μεταξὺ γινόμενος δ' ἐν Αἰθιοπίᾳ. In *Heſychio* κῆπος eſt ζῶον ὅμοιον πιθήκῳ. *Ælianus* libri decimi ſeptimi capite octavo cynocephalo ſimilem habet πρόσωπα μορφήν. *Ariſtoteles Hiſtoria* libri ſecundi capite octavo videtur *cebus* pro *cercopithece* haberi. Ἔνια δὲ, inquit, τῶν ζώων ἐπαμφοτερίζει τὴν φύσιν τῇ τε ἀνθρώπῳ, καὶ τῶν τετραπόδων τοῖς πίθηκοι, καὶ κῆβοι, καὶ κυνοκέφαλοι· ἔστι δὲ ὁ μὲν κῆβος πίθηκος ἔχων οὐράν. Et capite ſequenti, Οἱ δὲ κῆβοι ἔχουσι κέρκον, τὰ δὲ ἐντὸς διαπέπνευκε, ὅμοια ἔχουσιν αὐλοῖς πάντα τὰ τοιαῦτα. Quæ *cephi*, *cepi*, *ceipi*, aut *cebi* deſcriptiones ita inter ſe differunt, ut ex omnibus colligere ſit, *Æthiopicum* aut *Troglodyticum* eſſe animal inter ſimiarum ſpecies. *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Ælianus* κῆπον, id eſt, *hortum*, dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate. Quod eſt ineptiſſimum, ac proinde à *Strabone* meritò praeteritum. Vidit enim acerrimi judicii Scriptor peregrinum eſſe hoc nomen ex *Æthiopia* in *Ægyptum* cum ipſo animali invectum. Nec mirum, idem animal *Græcos*, κῆβον, κῆπον, aut κῆπον. *Romanos* CEPUM, aut CEPHUM; & *Hebræos* קוף *koph*, appellâſſe: nam, ut Conſonantes β, π, & φ, ita Vocales, E, vel H, & O, non raro permutantur. Sic iidem erant Ἐρετριεῖς & Ὀρετριεῖς. *Hercynia ſylva* Ptolemæo eſt Ὀρκύνιος δρυμός. *Ermen* Græce eſt ἱρὸς ὁρμός. Contrà, *Proſerpina* Περσεφόνη. Itaque, utut apud *Hebræos* poſteriores קוף *koph*, dicatur quivis *ſimius*, tamen ævo *Salomonis* קוף *koph*, propriè erat *cephus*. Cui rei id ſit argumento, quod ex iis oris adſertur cephus, quas *Salomonis* claſſis adnavigabat, nempe ex *Troglodytis* in ora *Æthiopia*: cùm vulgares ſimiæ in ea *Africa* parte maximè abundent, quæ ab *Ægypto* extenditur uſque ad *columnas Herculis*.

Addam pro corollario, cur *ſimia* dicatur ἄμμος. Ita enim *Heſychius*. Ἄσσος, πίθηκος. Et *Strabo* docet libro decimo tertio, *Tuſcorum* eſſe vocabulum: Τὸν πίθηκον, inquit, φωνὴ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς ἄμμος καλεῖσθαι. Nempe *Levit.* 21. *v.* 18. חרום *harum*, *Hebraicè* eſt *ſimus*, ut *Chaldaicè* חריים *harem*, vel *harim*, in *Onkelo*. Ut igitur SIMIAM *a ſimitate* appellâverunt: ita *Phœnices* idem animal חריים *harim*, id eſt, *ſimum* appellâſſe putaverim, atque à *Phœnicibus* hanc vocem ad *Hetruſcos* dimanâſſe. Eodem pertinet, quod *ſimia* alio nomine *enaris* olim dictus eſt. *Enaris* enim is dicitur, qui eſt ſine naribus; ut *elinguis*, qui ſine lingua; *elumbis*, qui ſine lumbis; *enervis*, qui abſque nervis, &c. Proinde *Homero* ARIMA; & poſteriorum INARIMEN, *Græci* πιθηκίσκον appellârunt, & *Romani* ENARIAM. Non ab *Æneæ*, ut vult *Plinius*; nec à *ſiglinis doliorum*: ſed *a ſimis*, qui ut *Phœnicis* & *Tuſco* ARIMI, ita *Græcè* πιθηκοί, & *Latinè* dicebantur *enares*. Unde *Servius*, à *Salmaſio* emendatus, in librum octavum *Æneidos*: IN ARIME, *nunc* Enaria *dicitur*, &c. *Quia in eam ad contumeliam ſimiæ miſſæ ſunt, quas* Graiorum *longus* ἀῤῥὼς, *id eſt*, enares *dicunt*: ὀὸ quam cauſam Pithecuſam *etiam vocitant*. Plura vide in *Phœnicia* noſtra libri primi capite trigeſimo tertio.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Lepore.

Hebræa *voce* ארנבת arnebeth, leporem *ſignificari*, *ut* Arabica أرنب arneb. *Alioqui* Judæis *lepus in Lege nullibi prohibitus*, *quem tamen conſtat prohibitum*. *Lepus* ארנבת *dictus a* carpendo terræ proventu. *Inſula* Leros, Aſtypalæa, & Carpathus, *à leporibus vaſtata*; *ut* Baleares *a cuniculis*. *Cur leporis nomen* Hebræum *ſit Fœmininum*. *Rationes commenticiæ apud* Hebræos, *quia lepores multi ſunt mares*, *aut quia ſexus alternatur*. *Fons erroris*. *Lepores an ruminent*: *nec diviſam ungulam habeant*. *Cur lepus pro immundo habitus*. *Cur credatur formam conciliare*. Plutarchi *commentum*, *a lepore* Judæos *abſtinuiſſe*, *quia eſt aſino ſimilis*. Græci *Interpretes pro lepore habent δασύποδα*, *quia λαγωὸς & δασύπους idem ſunt*. *Falli viros magnos*, *qui aliter ſentiunt*. *Idem eſſe* Ariſtoteli, *qui daſypodo paſſim tribuat quæ leporis ſunt propria*. *In eodem λαγωὸς & δασύπους promiſcuè ſumpta*. *Si δασύπους non eſt* lepus, *leporis hiſtoriam præterniſerunt* Ariſtoteles, *qui λαγωὸν ter ſolum*, *idque obiter meminit*. *Quartus locus fruſtra citatur*, *in que λαγωὸς eſt Gloſſema*. *Proverbia tria*, *in quibus δασύπους palam eſt* lepus. *Lepus cœleſtis* Aſtronomis *Daſypus*. Athenæo, Plutarcho, Æliano, Cratino, Polluci, Heſychio, Suidæ, Euſtathio, *δασύπους eſt* lepus: Patribus *quoque*, *ut Pſeudo*-Barnabæ, Clementi Alexandrino, Novatiano, Theodoreto. *Tot teſtibus* Plinium *fruſtrà opponi*, *qui in talibus ſæpe fallit ac ſæpe falluntur*. Daſypus, Plinio *à lepore & cuniculo diverſus*, *quid ſit dici non poteſt*, *cum non ſit in ullo genere tertia ſpecies*. *In* Talmude *ratio jocularis*, *cur* Seniores daſypodem *dixerint potius*, *quam* leporem.

Quæritur de ארנבת *arnebeth*, animali immundo, & prohibito *Judæis*, *Levit.* 11. *verſ.* 6. & *Deut.* 14. *verſ.* 7. ſitne *lepus*, an *cuniculus*. A pleriſque redditur *lepus*, ſed *δασύπους* à *Græcis*, id eſt, *cuniculus*, ut volunt, vel quid tertium. Quia Veteres, ut multis placet, *daſypodem* deſcribunt ut animal à lepore diverſum, illi tamen homogeneum. *Ariſtoteles Hiſtoria* libri primi capite primo, Τὰ δὲ φύσιμα, καὶ ὠιοτόκα, ὅσα ἔνυφος, καὶ λαγωὸς, δασύπους. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Lepus*, *omnium præda naſcens*, *ſolus præter daſypodem ſuperfœtat*. Et libri decimi capite ſexageſimo tertio, *Daſypodes omni menſe parunt*, *& ſuperfœtant ſicut lepores*. Item, *Superfœtans & lepus & daſypus tantum*. Sed ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, non *cuniculum*, aut tertium animal, multa ſuadent, atque etiam plenè perſuadent. Primo, conſentius *Hebræorum* omnium, quibus, שפן, eſt *cuniculus*, ארנבת, *lepus*. His, præter veterem Interpretem, adde recentiores, quotquot ſunt alicujus nominis; quorum calculo confirmatur eadem hæc interpretatio vocis ארנבת. Et verò, cum leporis eſus, aut in locis, quæ citavimus, aut nullibi interdicatur, ab eo tamen *Judæos* ſemper abhorruiſſe conſtat,

tanquam in Lege prohibito. *Plutarchus Sympoſiacôn* libri quarti capite quinto, Καὶ ὁ λαγῶς φησί τις ἀπέχεσθαι τῶν ἐνύδρων, ὡς μυσαρὸν καὶ ἀκάθαρτον δυσχεραίνοντας τὸ ζῷον. *Aliquis eos homines à lepore abſtinere dicit, quia hoc animal, tanquam pollutum, & immundum dedignantur.* Clemens Alexandrinus *Pædagogi* libri ſecundi capite decimo, Ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν λαγῶν ἰδίοις ἀπαγορεύει. Moſes *etiam lepore veſci prohibet.* Itaque idem verba Legis aliquanto antè ſic citaverat, Οὐκ ἔδεται ὁ λαγώς. *Non comedes leporem.* Et *Novatianum* libro *De cibis* Judaicis, *Cum leporem*, (interdicit Deus) *accenſat reformatas in fœminam vires.* Hoc præcipuum, quod *Arabicum* ارنب *arneb* (à quo *Hebraum* ארנבת *arnebeth*, Genere tantùm & Flexione differt) *leporem* eſſe tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Vide, & cum *Æſopo* confer Mythologum *Arabem Locmanum* in Fabulis *De leporibus & vulpibus*, *De lepore & leana*, *De lepore & teſtudine*; *Avicennam* item, *Damirem*, & *Abenbitarem* capitibus ارنب البر والبحري in quibus pleraque ad verbum deſumpta ſunt ex *Dioſcoride*, *Galeno*, & *Aëtio* Περὶ λαγωοῦ χρεσαίε καὶ θαλαττίου.

Vox ארנבת *arnebeth*, compoſita eſt, ut mihi quidem videtur, ex ארר & נב, *à carpendo ventre proventu*, cui, quantam perniciem creent hæc animalia nemo eſt qui neſciat. Si quis exempla deſideret, en tibi pauca è multis! *Hygini* libri ſecundi *Aſtronomicôn* capite LEPUS; *Apud antiquos in inſula* Lero *nullum leporem fuiſſe* (prodierunt:) *ſed ex eorum civitate quendam, ſtudio hujus generis indulſum, ab exteris finibus leporem fœmiam prægnantem attuliſſe, & ad ejus partum diligentiſſimè miniſtraſſe. Itaque, cum peperiſſet, complurium hujus civitatis ſtudium incidiſſe, & partum pretio, partum beneficio mercatos omnes alere cœpiſſe. Itaque non longo intervallo tantam multitudinem leporum procreatam, ut tota inſula ab his occupata diceretur. Quibus cum ab hominibus nil daretur, in ſemina eorum impetu facto, omnia comederunt. Quo facto incolæ, calamitate affecti, cum ſame forent oppreſſi, communi conſilio totius civitatis vox deinque eos abegiſſe ex inſula dicuntur.* Cui ſimile eſt, quod ex *Hegeſandri Delphici Commentariis* de *Aſtypalæa* refert *Athenæus* libri noni capite decimo quarto, principatu Regis *Antigoni Gonatæ* tantam leporum in *Aſtypalæa* fuiſſe copiam, ut propterea ejus oppidi cives oraculum conſuluerint, quibus *Pythia* reſpondit, alendos eſſe canes venaticos; quo facto, unius anni venatione capta eſſe leporum ſex millia: ac tantæ multitudinis cauſam fuiſſe *Anaphaum* quendam, qui, cum *Aſtypalæa* hactenus lepores non habuiſſet, binos in eam intulerat. Sed & idem in inſula *Carpathio* contigiſſe multi narrant. *Pollux* libri quinti capitis duodecimi ſectione primâ, Καρπάθιοι δὲ, πρότερον ἐν ὄντων ἐν τῇ νήσῳ λαγωῶν, ζούγῳ σίζαγαμένοι, τὸ μὲν εἰς πλῆθος ἐπὶ τὴν πολυγονίαν ἐπιδοῦσι, ἔφθειρε τὰς καρπούς. Carpathii *autem, cum leporibus ante carerent, gemines introducentes, multitudo propter facta duatem inde exorta fructus perdidit.* Heſychius *in* Καρπάθιος, Διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι λαγωὸὺς τὴν χώραν, ἐπηγάγοντο ἄνοι, καὶ τοσοῦτοι ἐγένοντο, ὥστε τὰ σῖτα αὐτῶν καὶ τὰς ἀμπέλους ὀρύσσειν βλάπτεσθαι. *Quia in ea regione lepores non erant; cum ipſi* (Carpathii) *introduxiſſent, tam multiplicati ſunt, ut ipſorum fruges & vites abſis laderentur.* Suidas *in* Λαγωός, Λαγωοὶ δὲ ἐχόντες ἐπηγάγοντο, ἃ πολλοὶ γενόμενοι ἐλυμαίνοντο τοὺς καρπούς. *Lepores cùm non haberent, introduxerunt, qui auctis numero fructus ladebant.* Euſtathius *in* Dionyſium *pag.* 71. b. Τῇ δὲ Καρπάθῳ λυμήσασθαί ποτε πᾶσι τοὺς λαγωούς. *Lepores ajunt aliquando* Carpathum *devaſtaſſe.* Indè natum Proverbium, Ὁ Καρπάθιος τὸν λαγῶν, de *iis*, qui malum ſibi ipſis accerſunt. Cujus, præter auctores jam citatos, meminit *Philoſophus Rhetorices* libri tertii capite undecimo. Nec minor eſt frugibus pernicies à cuniculis, de quibus *Strabo* libro tertio; Ἀνωμάλουσιν γὰρ φυτὰ, καὶ ἐκλεμοῦσι, ῥιζοφαγοῦντες. *Radicibus exeſis, ſurpes, & ſemina corrumpunt. Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum genera ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat, facunditatis innumera, famemque* Balearibus *ſæpiſſimè populatis meſſibus, afferentes.* Sequitur *Baleares* adverſus proventum eorum auxilium militare à D. *Auguſto* petiiſſe. Quod paulò aliter *Strabo*, Ὅτι δὲ τὰς Τυμπανίας ὀνίνησι τοὺς λίγυσταις πρὸς Ῥωμαίους κατὰ χώραν αὐτῶν ἐκβαλόντας γάρ ὑπὸ τῶν ζώων τούτων, ἀντέχειν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ πλῆθος. Balearium *incolæ feruntur olim, miſſis ad* Romanos *legatis, terram habitandam petiiſſe: quod ab iſtis animalculis ex ſua pelleren-tur, neque obſiſtere poſſent eorum multitudini.*

Judæi anxiè quærunt, cur in *Moſe* legatur ארנבת *arnebeth*, Fœminina terminatione, cum genericum animalium nomen Maſculinè ſoleat efferri, ut mas fœminam includat. *Aben Ezra* duo reſpondet: vel in illa ſpecie marem non reperiri, quod perabſurdum: vel marem in fœminam, & fœminam in marem invicem tranſmutari; quod & alii ſcripſerunt. *Donatus* in *Eunuchum*, *Lepus Phyſicis dicitur incerti ſexus, & eſſe modò mas, modò fœmina.* Idem teſtatur *Democritus Geoponicôn* libri decimi noni capite decimo quarto, leporem tranſmutare naturas, & modo generare ut marem, modo parere ut fœminam. Et *Archelaus* apud *Plinium*, ubi ſuprà, ſingulis leporibus ſcribit utramque vim inciſe, ac ſine mare atque gignere. *Ælianus* (*a*) etiam tradit in ventre diſſecti maris μήτραν πεφυκέναι, καὶ τρεῖς λαγοὺς, *matricem repertam fuiſſe, & tres lepores.* Et *Damir*,

(*a*) *Hiſt. l.* 13. *c.* 12.

وربما ركبت الانثي الذكر عند السفاد لما فيها من الشبق وتسفد وهي حبلي وتكون عاما ذكر وعاما انثي

Sæpe in coita fœmina marem inequitat in æſtu libidinis, & init, ita ut illi uterus intumeſcat, & una anno eſt mas, altero fœmina. Alkazwinius etiam,

قيل انه سنة ذكر وسنة انثي

Dicitur uno anno eſſe mas, altero fœmina. Et Ibnolatſir in *Hiſtoriis* ad annum *Hegiræ* DCXXIII. narrat

أن صريقا له اصطاد ارنبا له انثيان وذكر وفرج انثي فلما شق بطنه راوا فيه ما يدل علي ذلك

virum veridicum venatum eſſe leporem, cui teſticuli fuerint, & veretrum, & rima fœmineæ: & in ejus ventre diſſecto ea apparuiſſe, quibus planum id fieret. Quod ſumptum puto ex *Æliano* ubi ſuprà, ubi tale quid ſe audiviſſe refert à venatore quodam viro bono, & à mendaciis alieno. Tamen id habetur pro commento in *Hebræico* libro, cui titulus *Porta cœli*, cujus auctor *Rabbi Gerſom*, *Selomonis* filius. Verba ſic habent fol. 24. c. וכן אומרים ערל מן הארנבת וזה שקר אך כפני כי פעמים הנקבה תרכב על הזכר *Quale eſt, quod de lepore aſſerunt, ſed falſo, ut quidem puto, quandoque accidere, ut fœmina conſcendat marem.* Et erroris fontem aperit *Rondeletius*, quòd in leporibus mares falſo putari, qui verè non

non ſunt, quia quaſdam veſiculas ſanie tumentes habent, quæ ſumuntur pro teſticulis. Ut meritò dicat *Kimchius* marem *Hebraicè* contineri ſub fœminę nomine; quia ſexûs differentias in lepore ſecernere difficillimum eſt.

Ruminare leporem præter *Moſem* nemo ſcripſit. Tantùm obſervat *Philoſophus* illi cum ruminantibus commune id eſſe, quod habet coagulum, *Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſecundo. Itaque ubi *Græca* verſio habebat olim de daſypode, ὅτι ἀναγει μηρυκισμὸν, *Lev.* 11 v. 6. corruptores perperam ſcripſerunt οὐκ ἀναγει. Sed negatione carent *Vaticanum* exemplar, *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuperum. *Origenes* etiam, & *Theodoretus* Quæſtione undecimâ, Ἕτερα ἦ μηρυκᾶται μὲν, ὑ διχηλοῦ ἦ, ὡς κάμηλος, καὶ λαγωὸς. At in *Cyrillo* libri decimi quarti *De adoratione* pag. 498. editionis *Pariſienſis*, καὶ ἡ δασύπεδα, ὅτι οὐκ ἀναγει μηρυκισμόν. Quod tamen corruptum puto, quia ejuſdem *Cyrilli* verſio vetus habet, *Et leporem, quia reducit ruminationem.* Utut ſit, negationem perperam ſuiſſe additam *Hebræa* docent, & reliquæ verſiones, & hujus verſûs collatio cum *Deut.* 14 v. 7 ubi nulla eſt negatio. Quod ibidem leporem *Moſes* ungulam diviſam habere negat, ſanè intelligendum eſt: non, ut ungula *diviſa contenta*, ſed ut *multifida* opponitur. Lepus enim eſt πολυσχιδὴς. *Diviſa* igitur eo loco eadem quæ *biſida*, aut *biſulca*. Atque id eſt propriè סֹפֶרֶת.

Cur immundis accenſeretur, rationes etiam Phyſicas potuit habere *Moſes*. Medicorum certè principes, *Galenus*, *Aëtius*, *Roſis*, & *Damir* hos ſequutus leporina carne ſcribunt craſſum ſanguinem & melancholicum gigni. Et *Papa Zacharias* ad *Bonifacium* Epiſtolâ duodecimâ *Chriſtianos* admonet, ut ab ejus eſu ſibi caveant. Sed ex *Patrum* ſententia Legiſlator id potiſſimum reſpexit, quod lepus eſt animal valde proclive in libidinem. Vide *Philoſophum* libri quarti *De generatione animalium* capite quinto ſub finem, & *Oppianum* in fine libri tertii *Cynegeticôn*. Alii ratione ambigui ſexûs, alii timiditatis nomine leporem reum peragunt. De quibus ante alios conſulendi *Barnabas* in *Epiſtola*, quam edidit noſter *Voſſius*, pag. 231. *Clemens* in *Pædagogo* libri ſecundi capite decimo, *Novatianus* capite tertio *De cibis Judaicis*, *Auguſtinus* in *Pſalmum* 103. &c. Sunt tamen apud *Martialem* libri quinti *Epigrammate* trigeſimo, & in *Lampridii Severo*, qui leporis eſum commendant, quaſi ſæpe utentibus pulchritudinem conciliet: ſed ſtultam hanc ſententiam non alia de cauſa puto apud vulgus invaluiſſe, quàm quia ad *Leporis* nomen alludit *lepor*, *lepôris*, ſecundâ longâ. Utut ſe res habeat, plane delirat *Plutarchus* in *Symposiacôn* libri quarti Quæſtione quintâ, cùm *Judæos* ſibi fingit ab eſu leporis non ideo abſtinuiſſe, quod immundum eſſe crederent, ſed quia toto habitu corporis lepus eſt aſino ſimilis, qui apud illos ſcilicet in magno honore fuerit, ut qui quondam ſitientibus monſtraverit aquæ fontem. Sed putidiſſimum hoc commentum, in *Judæa* gentis & religionis contumeliam ab *Ethnicis* pravè confictum, docti jam pridem exploſerunt. Et ſuo loco (*b*) conatus ſum in hujus erroris fontem digitum intendere.

(*b*) *Lib.* 1. *cap.* 18. *pag.* 221. *& ſuprà.*

Jam cùm apertè conſtet ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, in id quoque inquirendum eſt, cur pro *lepore Græci* ſcripſerint δασύποδα. Ratio eſt in promptu. Λαγῶς & δασύπους idem ſunt. Et falluntur omnes omnino *Lexicographi*, *Calepinus* putà, *Stephanus*, *Conſtantinus*, *Scapula*, *Criſpinus*, *Morellus*, &c. qui diverſa eſſe ſtatuunt. In quo numero eſt vir maximus, qui gravem *Gazæ* dicam impingit, eo quod *lepores* & *daſypodes* pro eodem ſumpſerit. *Daſypodes*, inquit, *perperam* Gaza reddit lepores, *cum* Ariſtoteli, *& Veterum aliis*, λαγὼς *&* δασύπους *ſemper pro diverſis habeantur.* Quin apud *Ariſtotelem*, & *Graces* Scriptores, quotquot ſunt, ſemper pro eodem ſumi aſſero, quod illius pace dixerim, & τ' ἱερογλυφικὸν, quos

Defendit numerus, junctaque umbone phalanges.

De *Ariſtotele* res patebit, ea omnia percurrenti loca, quibus agit de *daſypode* in libris *animalium*. Ubique enim ea daſypodi tribuit, quæ leporis ſunt propria. Pauca è multis hic proferam. *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo daſypodes negat in *Ithaca* poſſe vivere: quod de leporibus ſcribunt *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo octavo, & *Julius Pollux* libri quinti capite duodecimo. Eodem *Ariſtotele* teſte *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, & *De partibus* libri tertii capite ſeptimo, daſypodes alicubi duo videntur habere jecora: quod leporibus tribuunt *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Athenæus* libro nono, *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, & *Gellius* libri decimi ſexti capite decimo quinto ex *Theopompo*. Rurſus *Hiſtoriæ* libri tertii capite duodecimo, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto ſolus daſypus pilos habet ὑπὸ τὸς πόδας, καὶ ἐνίοις τ γνάθοις, *ſub pedibus, & in buccis*: quod leporum eſt maximè proprium; atque id palam aſſerunt *Julius Pollux* ubi ſuprà, & *Trogus* apud *Plinium* libri undecimi capite trigeſimo nono. Idem *Ariſtoteles* libri quinti *De generatione animalium* capite tertio pilos maximè molles tribuit ovi, & daſypodi; quod ipſum repetit capite ſecundo *Phyſiognomonicôn*, ubi tamen pro *daſypode* eſt λαγωῷ. & *De generatione animalium* libri quarti capite tertio ex pilorum denſitate daſypodem idem colligit libidinoſum eſſe animal, hominum exemplo, quorum maximè hirſuti ſunt libidinoſiores: quod ipſum de lepore *Trogus* habet apud *Plinium*. Sed & daſypodem *Ariſtoteles* animal eſſe ἐπιθυμητικὸν, atque ideo averſi coitûs, multis locis aſſerit. Vide *Hiſtoriæ* libri ſecundi caput primum, & libri quinti caput ſecundum, & libri ſexti caput trigeſimum tertium, & *De partibus* libri quarti caput decimum. Quod in leporem quadrare nemini non eſt notum. Apud eundem *Hiſtoriæ* libri quinti capite ſecundo, Τῶν δασυπόδων πεπαίκασί ἦ θήλειαι πρότεραι ἀναβαίνει ἐπὶ τ ἄῤῥενα. Quod de lepore paſſim dictitari jam probavimus. Rurſus apud *Ariſtotelem* δασύπους eſt animal πολυτόκον, *De generatione animalium*, libri quarti capite quinto. Quodque adeò ſuperfœtat, *Hiſtoriæ* libri quinti capite nono, & libri ſexti capite trigeſimo tertio, & libri ſeptimi capite quarto. Quia fœminæ vulva multa habet acetabula, *Hiſtoriæ* libri tertii capite primo. Proinde parit menſe quovis, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Et catulorum alii perfecti ſunt, alii imperfecti, *De generatione animalium* libri quarti capite quinto. Et fœminæ hæc habent jam ante partum, & ſtatim à partu ineuntur, quin gravidæ coitum admittunt, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Quæ ferè omnia ſoli lepori convenire aſſerunt *Xenophon* libro *De Venatione*, *Herodotus* libro tertio, & *Pollux* ubi ſuprà. Horum etiam nonnulla lepori tribuit *Philoſophus Problematum* capitis decimi ſectione decimâ ſextâ. Longum eſſet reliqua referre, quæ de daſypode obſervat *Ariſtoteles*, putà cervorum & daſypodum ſanguinem eodem modo coagulari, *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſexto: & ἡ μονοκοιλία daſypodem ſolùm habere πυκτίαν *coagulum*, ibidem capite decimo quinto: quod ipſum à *Polluce* lepori tribui videas. Et fœminæ lac inſtar ſuilli craſſum eſſe, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, & trigeſimo tertio: & ſi quæ alia ſunt hujusmodi. Sed duo ſunt, quæ non poſſum intacta præterire. Unum hoc eſt, quod, *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo, *Philoſophus*, cauſam redditurus, cur in Ægypto οἱ ἵπποι, καὶ λύκοι, καὶ λαγωοὶ, καὶ ἀλώπεκες, καὶ λίμμικες, *aſini, & lupi, & leporis, & vulpes, & accipitres*, minores ſunt, quàm in *Græcia*, carnivoris animalibus in Ægypto (in quo numero ſunt lupi, & vulpes, & accipitres) minus eſſe pabuli obſervat, quia pauca ſunt quæ rapiant: τοῖς ἦ δασύποσι, καὶ ὅσα ὑ ταριχοφάγα, ὅτι δὲ ἀμφίβια, ὅτ' ὀκτωμαχίνθρ, *daſypodibus quoque deeſſe, & cæteris, quæ non ſunt carnivora, quia neque nuces, neque poma in Ægypto dant duram.* Quibus verbis pro *leporibus*

ὸν δασύποδες poni nemo non videt. En locum alterum huic geminum *Hiſtoria* libri noni capite trigeſimo ſecundo! Ibi aquilarum genera recenſentur, quarum à venatu leporum una vocatur Λαγωφόνος & ſequitur non multò poſt, Δασυπόδας δ' οὐ τοὺς ἐνθὺς λαμβάνει, ἀλλ' εἰς τὸ πέδιον ἰαίζας προελθών, *Daſypodes non ſtatim capit, ſed poſtquam in plana progreſſus fuit.* Hoc quoque inprimis eſt obſervandum, cùm in libris *De hiſtoria*, & *partibus*, & *generatione animalium*, de *daſypode Philoſophus* tot locis agat, atque illius naturam ſcrutetur penitius; leporis hiſtoriam ferè intactam præteriiſſe, ſiquidem *daſypus* non fit *lepus*. Nam libris illis decem & novem λαγωὸς, ſeu *leporis*, nomen ſolùm occurrit tribus locis, quorum duo jam allata ſunt. Et priore quidem hoc ſolum habetur, lepores in *Ægypto* minores eſſe, quam in *Græcia*; & poſteriore tertium aquilæ genus μολιαντεὺς vocari, καὶ λαγωφόνον. Tertius occurrit libri tertii *De partibus animalium* capite quarto, ubi nominatur λαγωὸς inter animalia, quæ cor habent proportione magnum. Fruſtrà quartus additur ex *Hiſtoria* libri primi capite primo, Δαλὰ, οἷον ἴλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. Nam *Ariſtoteles* ſolum ſcripſerat, οἷον ἴλαφος, καὶ δασύπους. Et ad nomen δασύπους in margine ſcriptum eſt λαγὼς pro Gloſſemate, quod poſteà in textum irrepſit. Proinde λαγὼς & δασύπους ſunt ἀσύνδετα neque Conjunctionem habent interjectam, quæ ibi non poterat omitti. Neque enim hæc cohærent, οἷον ἴλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. Quod jam vidit & obſervavit vir magnus in *Solinum*.

Nunc, ut ad alios properem, *Lævinus Andramicus*, quem in *Numeriano Flavius Vopiſcus* citat, & *Terentius Eunuchi* Actu tertio *Græcorum* (c) Proverbium vetus, Δαζύπους δὸ τρίπος ἐπιθυμεῖς, *Latinè* ita reddiderunt, *Tute lepus es, & pulpamentum quæris.* Eſt & vetus aliud de daſypode Proverbium apud *Suidam* in Δασύπους, Πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα, *Ante teſtudo præcurret daſypodem:* in quo itidem *daſypodem* pro *lepore* ſumi palam eſt: Alludit enim ad *Æſopi* fabulam, de qua *Tzetzes Chiliadis* ſeptimæ capite 105.

(c) *Vide Apoſtolium Prov.* 879.

Ὁμυθογράφος Αἰσωπος, τοὺς μύθους αὐτὸ γράφων,
Ὡς ἡ χελώνη λαγὼν ἐνίκησε τοῖς δρόμοις,
Ἅπαντας πρὸς πόνους ἀφυεῖς, ἐξεῖς ἐκτρέπει τοὺς ἀκροις.

Fabularum ſcriptor Æſopus, in Fabulis ſuis teſtudinem ſcribens leporem curſu viciſſe, pigros ad labores impellit, & veloces à torpore avertit. Idem probat hoc Proverbium, Καρκῖνος λαγὼν αἴρει, ἤγουν τὰ ἀδύνατον, *Cancer leporem aſſequitur, de rebus impoſſibilibus*, cum altero iſto collatum, Καρκῖνος δασύποδι συγκρίνεις, ἤγουν τὰ ἀνόμοια παραπαραβάλλεις, *Cancrum daſypodi comparas, de iis, qui diſſimilia conferunt.* Quorum prius eſt in *Suida*, utrumque in *Apoſtolio* Proverbiis 976. & 1017. His adde leporem cœleſtem à *Græcis Aſtronomis* appellari *daſypodem*. Proinde *Germanicus* in *Aratea*, ad titulum *Daſypus*, hæc habet;

Tu parvum leporem propende ſub Orione.

Item: *Lepus ſub pedibus* Anti-Canis & Orionis *conſtitutus eſt. Hinc dicitur* Orionis *canem fugere venantis. Nam, ut venatorem eum finxerunt*, &c. *ita leporem ei ad pedes fugientem finxerunt.* Et paulò poſt, *Nonnulli a* Mercurio *inter aſtra collocatum dicunt propter nimiam velocitatem: ſive quod inter quadrupedes plus pariat, & quoſdam fœtus pariat, quoſdam vero in ventre habeat: ſicut* Ariſtoteles Philoſophus *ait, qui de animalium ratione diſſerunt.* Quæ cum de daſypode ſcripſerit *Ariſtoteles Hiſtoria* libri ſexti capite trigeſimo tertio, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto *Germanicus* accepit tanquam de lepore dicta. Res non minus aperta in *Athenæo*, qui, ut probet eſſe quaſdam χειλιόνας λαγωὸς, citat hæc *Diphili* verba libro nono *Diipnoſophiſtæ*, Παδαπὸς ὅτ' χειλιόνος ὁ δασύπους. *Plutarchus* quoque in libro *Utra anim.* &c. de canibus hæc habet pagina 1787. Ὅτι δὲ τὸς δασύποδας διώκοντες, ἐὰν μὴ αὐτοὶ πτοήσωσι, ἥδονται διασπῶντες, καὶ τὸ αἷμα λείπουσι πρόθυμοι· ἐὰν δὲ ἀπαγχὼς ἑαυτὸν ὑλαγωσι, &c. *Quin daſypodes inſequuntur, ſiquidem ipſi necaverint, diſcerpere gaudeas, & ſanguinem avide lambunt: at ſi lepus deſperabundus*, &c. Et paulò poſt, Οἱ δὲ δασύποδες, πρὸς ἑνὸς ἑπαίοντες, ἀθάνχη κεμεῖσι τὸν λαγωὸν. *Daſypodes, ad cubile redeuntes, lepuſculos ſuos alium alio tranſferunt*, lepuſculos appellans daſypodum catulos. Et *Ælianus Hiſtoria* libri decimi tertii capite decimo quarto, Ὁ δὲ λαγωὸς τοὐναντίον πέφυκε χαίρειν τοῖς πέδαις. Jam *Graci Grammatici* ſequantur, qui omnes *daſypodem* pro *lepore* habent. *Julius Pollux* ubi ſuprà; Δασὺς τὸ τρίχωσιν καὶ τὸ ὕπτιον τῶν ποδῶν, ἀλλ' ὁ μέσα τὰ πρανῆ δασυτέρους ἄπας ὁ φησιν, Ἀριστοτέλης ἐτέρως ζῷον περιοῦσαν. Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ δασύποδα ὁ λαγωὸν, ἀλλοί τε, καὶ Κρατῖνος καλεῖν, *Inquit pauſimachus de animalium ſtatu & ſitu. Denſus pilis eſt etiam in ſuprimis pedum partibus, non tantum in pronis horſum: quod nullis alis animali contingere tradit* Ariſtoteles. *Unde eſt, ut videtur, quod leporem* Cratinus, & *alii*, daſypodem *vocant, nomen ex natura huc animali tadentes.* Hæc ille, quem cur *Suphanus* in contrariam mentem citet, non poſſum imirari ſatis. Ita etiam alii, *Heſychius*, Δασύπους, λαγωὸς. *Suidas*, & *Phavorinus*; Δασύπους, λαγωὸς. *Euſtathius* in *Odyſſ.* ε'. Ὅτι δὲ ὁ λαγωὸς ὁ μόνος, καὶ πτωξ, καὶ δασυπους λέγεται κοινῶς, ἀλλὰ καὶ ταχίνας ἴσμεν παρὰ Λακεδαιμονίοις ἀπὸ ἕξ φυτειῶν, οἱ παλαιοὶ γράφουσι.

Neque aliter uſurparunt *Græcorum Theologi*. Epiſtola *Catholica Barnabæ*, quę, utut ſuppoſititia, tamen non poteſt non eſſe antiquiſſima, cùm illam citent, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, atque alii *Patrum* vetuſtiſſimi: Ἀλλὰ καὶ ὁ δασύπους ὁ φάγη, ὁ φησιν. Πρὸς τί; Ὅτι μὴ γίνῃ παιδοφθόρος, ἢ ἐμοιχθήσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγωὸς κατ' ἐνιαυτὸν πλειοσιτεῖ τὸν ὀφθαλμὸν, ὅτι γὰρ ἔτη ζῇ τοσαῦτας ἔχει τρύπας. *Sed neque daſypodem, inquit, comedes. Quorſum? Ne eris corruptor puerorum, neque talibus aſſimilaberis: quia lepus quotannis excretionem auget: quot enim annis vivit, tot habet foramina.* Vides pro eodem hic ſumi *leporem* & *daſypodem*. Ita *Clemens*, & *Novatianus*, in locis jam citatis, ὁ λαγωὸς *leporem* in Lege interdici ſcribunt, proeo, quod alii τὸν δασύποδα. Et *Theodoretus* in *Leviticum* Quæſtione undecimâ, ubi de animalibus à *Moſe* prohibitis; Ἕτερα δὲ μηρυκάται μόνα, ὁ ὀρχιλὸς δὲ, οὐ πάμηλος, καὶ λαγωὸς. Itaque illi etiam ὁ δασύπους eſt *lepus*.

Denique qui *daſypodem* à *lepore* diſtinguant nullus eſt præter *Plinium*, *Romanum* hominem, quem olim tanto *Græcorum* conſenſui opponere parum tutum eſt, cùm ſæpe fallatur, & fallat, neque ſibi conſtet ſatis. Pleraque enim, quæ de *daſypode* dicit *Ariſtoteles*, is tanquam de *lepore* dicta accipit, quod probare eſt in proclivi. Prætereà ne quis *cuniculum* putet *daſypodis* nomine ab illo intelligi, *daſypodem* à *cuniculo* non uno in loco diſtinguit. Itaque quid intellexerit *daſypodis* nomine dicere non eſt obvium: cùm præter *leporem*, & *cuniculum*, his congener tertia ſpecies *Græcis* nota nulla fuerit. Proinde voce *daſypodis* id intelligit quod nuſquam eſt. Neque leporem à *daſypode* ab eo diſtingui mirum eſt, cui *caprea* & *dorcas*, *veſpertilio* & *mylleris*, &c. deſcribuntur ut diverſa animalia, ut notavit *Leuncenus*.

Interim cur δασύποδος potius quàm λαγωὸς nomen *Græci* Interpretes adhibuerint, jocularem cauſam *Hebræi* afferunt in *Hiſtoria Templi ſecundi* paginis 8. & 9. editionis *Munſteriana*, ואת הארנבת קראו צעירית דרגלים כפני שאשתו של המלך ארנבת היה שמה שלו תאמר הלעגו בי היהודים *Et leporem vocaverunt* צעירית *parvam* (lege שעירית *hirſutam*) *pedibus, quia uxor Regis leporis habebat nomen, ne illa diceret*, Judæi *me deriſdent.* Quæ ferè ad verbum excerpta ſunt ex *Talmudico* Tractatu *Megilla*, capite primo. Pro *uxore matrem* ſcribit *Talmud Hieroſolymitanum*. Utrumque falſo. Neque enim illius *Ptolemæi*, qui

qui *Græcam* editionem procuravit, mater, aut uxor, ſed avus *Lagi* habuit, ſeu *Leporis*, cognomentum, unde illi omnes *Lagidæ* dicti. Sed quia *leporis*, nomen *Hebraicè* Fœmininum eſt, id viro competere potuiſſe non putârunt homines linguæ ſuæ potiùs quàm hiſtoriæ ſtudioſi.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Probatur שפן *ſaphan*, non eſſe *Cuniculum* ut volunt, ſed *majoris Muris* genus in *Palæſtina*, *Ægypto*, & *Libya*, qui *Herodoto* & aliis Ἵπποι, *Senioribus* χοιρογρύλλιοι, *Hieronymo* ἀρκτομῦς, & *Arabibus* dicitur اليربوع *aljarbuo*, de quo multa, nondum vulgata ex *Arabum* ſcriptis produntur.

Obſervationes, quibus probari videtur שפן ſaphan *eſſe* cuniculum. *Sed tria objiciuntur.* 1. *Cuniculos non ruminare*; 2. *in petris non habitare*; 3. Hiſpanis *olim fuiſſe peculiares: quibus non plena ſatisfit. Itaque* שפן *eſſe* cuniculum *non ſatis certum. Veterum verſiones conferuntur.* Arabum الوبر alwebro *eſſe* murem montanum, *qui Italis* marmora. *In* Bereſcith Rabba *vox* marmotę *perperam explicata.* Marmota *quàm ſimiculoſa.* الفنك alphenec, *mus* Ponticus, *ſeu* Finnicus, *à* Finnis *populis prope* Viſtulam *in* Boruſſia. سنجاب ſungiab, *ſciuri ſpecies.* سمور ſimur, *in* Heſychio σίμος, *martis genus in* Parthia. שפן ſaphan, hyæna *in* Barnabæ *Epiſtola*, & *in* Clemente Alexandrino; *Latinè* bellua, *ſeu* belbus; *aliis* χοιρογρύλλιος, *quem* herinacium *reddunt.* שפן *neque* murem *eſſe montanum, neque* Ponticum, *neque* hyænam, *neque* hericium. שפן *animal gregarium. Iudo vocatur populus, ut formica, locuſta & apes*, &c. שפן Hieronymo ἀρκτομῦς. Chœrogryllius *Arabicè* اليربوع aljarbuo. *In* Herodoto & *aliis* mures Libyci, & Ægyptii, *quorum pedes poſteriores longiores, his bipedes graduantur. Hic mus cur diſtus* ἀρκτομῦς. *Idem* Arabicè اليربوع aljarbuo. *Pedum & inceſſus deſcriptio ex* Arabibus. *Ducet habent vigiles, quorum negligentia morte punitur. Idem* Græci *de arctomye. Cauda eſt inſtar haſtæ. Domus illis ſubterranea quæ ad quatuor ventos patet. Foramina terrâ obducunt, ne appareant. His Hypocrita cur ſimiles. Vita in latibulis* λαβυρινθώδεις. *Hæc latibula in petroſis locis, & maximè eminentibus. Summus pedibus inſiſtunt, ne veſtigia agnoſcantur. Ruminant, licet utrumque denegat. Saltuatim graduuntur. In latibulis qui ſerpentes nidificent.* فرنب pharnab, *mus ex hujus muris cum vulgari coitu natus.* Aljarbuo *ſolus murium edulis apud* Arabes, *qui de ee diſputant. Latibulum ejus emunt.* Aljarbuo Supharienſis *carne pungitur.* Iſraeliticus, *quem vocant, ad ventum exſiccatur.* Eſ. 66. v. 17. *Hebraum* עכבר achbar, *id eſt*, mus, *cur reddatur* aljarbuo. *Hos mures* Tcixeira *vocat* ratones del mato, *id eſt*, mures dumeti. *Concluditur.* Hebræum שפן ſaphan, *murem* Herodoti *ἴπποδας*, Hieronymi *ἀρκτομῦα*, Arabum اليربوع aljarbuo *eſſe idem animal. Hujus varia nomina explicantur. Quid hi mures cum hericiis, & cum cuniculo commune habeant.*

Levit. 11. *v.* 5. & *Deut.* 14. *v.* 7. in iis animalibus, quæ ruminant quidem, ſed non habent bifidam ungulam, ac proinde ſunt immunda, cum camelo & lepore recenſetur השפן, *ὁ ραφάν*. Plurale שפנים *ſephanim*, habetur *Pſalm.* 104. *v.* 18. *Petra refugium* לשפנים, *τοῖς ἑραφείμ*. Et *Prov.* 30. *v.* 26. שפנים ſephanim, *populus invalidus, ponuit in petra domum ſuam. Cuniculos* explicant plerique recentiorum. Cui interpretationi in ſpeciem multa favent. 1. Quod his in Lege השפן cum הארנבת, id eſt, cum *lepore*, jungitur, tanquam animal congener. 2. Quod *Pſalmi* locus, quem modo citavimus, in *Græca* editione ſic redditur, Πετρὰ καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς, *Petra refugium leporibus.* Quædam exemplaria habent τοῖς χοιρογρύλλιοις, id eſt, ut volunt, *herinaciis.* Sed priorem lectionem ſequuntur veteriſſimi Scriptores. *Hieronymus* Epiſtol. 135. ad *Sunniam*, & *Fretelam*; *Omnes* χοιρογρύλλους *hoc voce ſimili eranſtulerunt: ſoli* LXX. lepores *interpretati ſunt.* Ita etiam legerunt *Theodoretus* Commentario in hunc *Pſalmum*, *Baſilius* in *Eſaiam* capite ſecundo, & *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Πέτραις ἠλιβάτοις πεφυϑάσιν οἷοι λαγωοί,

Saxis præruptis fidentes ſunt lepores: & *Arabica* verſio; quæ ex *Græca* eſt expreſſa; *Petra refugium* الارانب *leporum.* Alii utrumque jungunt: ut in hunc locum *Auguſtinus, Petra refugium hericiis, & leporibus.* Arnobius, *Ibi eſt petra, præſtans refugium ſive erinaceorum filiis*, &c. *ſive leporibus. Beda* in *Proverbia* capite trigeſimo, *Notandumque, quod in Pſalmo, ubi nos canimus*, "Petra refugium herinaciis, *in quibuſdam codicibus* leporibus, *in quibuſdam* chœrogryllius *invenitur.* 3. Hebræa *Prov.* 30. *verſ.* 26. שפנים עם לא עצום, *Vulgatus* Interpres ſic tranſtulit, *Lepuſculus plebs invalida*, ſequutus, niſi fallor, *Græcum* aliquem Interpretem, qui שפנים, λαγίδια *lepuſculos* explicaverat, id eſt, *cuniculos.* Sic enim in *Strabone* libro tertio λαγίδια *lepuſculi* ſumuntur pro *cuniculis. Græci* aliud *cuniculi* nomen non habent. Nam in *Æliano* κύνελος, in *Polybio* & *Galeno* κύνελος *Hiſpanorum*, in *Strabone*, & *Eroriano* διῶρυξ, *Maſſilienſium* propria erant vocabula, in *Græcia* non uſurpata. 4. *Nominum liber* vetus, quem *Philoni* adſcribunt, in *Jeremia* ſic habet, SAPHAN, *chœrogryllius, lepus, vel hericius.* Et in *Ezechiele*, SAPHAN, *hericius, vel lepus.* 5. In *Arabico Giggeii Lexico* paginâ 854. tom. 2. سغن *ſaphan*, redditur *cuniculus.* Quod tamen unde habeat, haud quaquam ſcio. Nam alibi nuſquam reperi. 6. *Hebraum* nomen שפן *ſaphan*, videtur alludere ad *Hebraa* verba כפן, & צפן quorum illud *tegere*, hoc *abſcondere*, ſignificat. Et quadrare videtur in cuniculum, qui ſerobum latebras quærit, ut in iis deliteſcat, & obtegatur quaſi. *Martialis*,

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris.

7. Certum eſt *Hebræos* cuniculum abhinc aliquot ſæculis ſic appellâſſe. Ita *Baal Aruch* ante annos ferè quingentos in voce תלא אילן *thela Ælan*, aut *ilan*, de viverris: ושמענו שכעזין הן במקומות שצדין כהן שפנים *Audivimus eas reperiri in certis locis, in quibus eis venantur cuniculos.* Et apud *R. Iſaacum, Salomonis* filium, uno circiter ſæculo poſteriorem, in libro, cui titulus *Moſaf Kadmoni*, in quo habentur Fabulæ *Æſopicis* ſimiles ſtrictâ oratione ſcriptæ, Fabulâ quinquageſimâ colloquuntur השפן והזרזיר, id eſt, *cuniculus, & ſturnus*; ut palam faciunt picturæ appoſitæ. Et in *Porta cœli*, cujus auctor *R. Gerſom*, Tract. 4 cap. 1. fol. 19. de וקצתם יולידו ולדות רבות כחתול ושפן וארנבת ועכבר (animalium) *nonnulla multos fœtus generant; ut ſe-*

lus, & cuniculus, & lepus, & mus. Et fol. 20.d. ויש מכ"ח אשר ביניהם תלוים בכיס ויש מהם שהם רבוקים בבטן כשפן וארנבת והתול *Quorundam animalium ſeſticuli in ſcroto pendent, at aliorum venire adhærent; ut cuniculi, leporis, & felis. David de Pomis* in *Lexico*, שפן ב ח או חיה הנקראא קוני"לו בלע Saphan, *animal, aut fera, quæ lingua vernacula* (id eſt, *Italica*) *vocatur Coniglio.* Et alibi שפן שפן, *Cuniculus, coniglio, animaletto.* Et rurſus, חגם שפן, *Cuniculus, coniglio.* Nec *Hebræorum* ullus occurrit, qui aliter interpretetur. 8. Denique, ſi שפן, *ſaphan*, eſt *cuniculus*, jam liquido patebit, unde Σπανία *Spania*, vel *Hiſpania*, nomen traxerit. Ex Σπανία *Hebraicè* erit שפנידה *cuniculoſa.* Quo nomine à *Phœnicibus* dicta fuerit; quia hoc animali maximè ſcatet. Quod alibi multis probamus. Unde eſt, quod in *Hadriani* nummo pro *Hiſpania* habetur mulier ſedens cum oleæ ramo in manu, & cuniculo ad pedes. Ex his igitur videtur confici שפן eſſe *cuniculum.*

Tamen in hanc interpretationem tria poſſunt objici. 1. Non ruminare cuniculos, ut expreſſè aſſeritur in *Porta cœli* fol. 20. b. אין השפן והארנבת מעלה נרת *Cuniculus & lepus non ruminant.* 2. In petris non habitare, ſed in terreno ſolo, quod facile perfodiatur. 3. Id animal olim fuiſſe *Hiſpaniæ* peculiare, quæ à *Judæa* diſtat immenſum quantum. *Varro de re Ruſtica* libri tertii capite duodecimo, *Tertii generis eſt, quod in* Hiſpania *naſcitur, ſimile noſtro lepori ex quadam parte, ſed humile, quem cuniculum appellant. Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum genera ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat. Ælianus* libri decimi tertii *De animalibus* capite decimo quinto, Κόνικλος ὄνομα πυγμῇ, *Conilus nomen ipſi* (malim κόνικλος, ut in *Galeno.*) Et paulò poſt, Φυλάττω τὴν ἰσονομίαν τὴν ἐξ ἀρχῆς, γόνιμον Ἰβηρίαν Ἑξαίρετοι ἴδοντο οἱ πάροι, παρ' οἷς καὶ γίνεται τε, καὶ ἴσι πάμπολυς. *Servo* Ibericum *nomen vetus, quod ab antiquo impoſuerant priſci* Hiſpani, *apud quos & naſcitur, & maximè abundat. Galenus* libro tertio *De alimentis*, Ὄνων ἐν διάφοραι κρέων μαυρῶν οἷς τὸ τε κατ' ἔτος ἴδιον ἐπιχώριον ζῶον πάντη διέρχεσθαι· καθάπερ ὁ Ἰβηρὶς τὸ τῶν λαγωῶν ἔριον ζωΰφιον, ὃ καλοῦσι κόνικλον. *Non opus erat plurimis animalia omnia exſequi, quæ apud ſingulas gentes propria ſunt, & indigena: quale eſt in* Hiſpania *leporibus ſimile animalculum, quod cuniculum appellant.* Ex his igitur cum cuniculum conſtet *Hiſpaniæ* fuiſſe animal, quid opus fuit illius eſum *Judæis* prohibere, quibus erat prorſus ignotus?

Geſnerus, qui cum pleriſque recentiorum Interpretum contendit שפן eſſe *cuniculum*, ad primam objectionem reſpondet ſe mandentes cuniculos deprehendiſſe poſt cibum eis ante horæ dimidium exhibitum. Et fruſtrà opponatur quod citavimus ex *Porta cœli.* Locum enim Scribæ corruperunt, negatione in textum infultà perperam, & contra mentem auctoris, quem credibile non eſt tam fuiſſe ineptum, ut השפן והארנבת ruminare negaverit. Sic enim expreſſè negaret quod expreſſè aſſerit *Moſes Levit.* 11. *verſ.* 6. & *Deut.* 14. *v.* 7. & Scriptori Ἑπτανίκῳ mendacii dicam impingeret. Tollenda igitur אין. Quod inſuper arguit tota ſeries orationis, quæ, ſi negationem auferas, talis erit: *Sunt animalia, quæ ruminant, & alia, quæ non ruminant. Ratio eſt, quia quæ ruminant non habent dentes ſuperiores, niſi multiores. Ideo non poſſunt concidere cibum una vice. Et ſtomachus non poteſt eum accipere per ſeſtum, donec altera vice ſit commolitus. Proinde duplex eſt ipſis ingluvies: ſuperior, in quam deſcendit cibus prima vice; & inferior, quo recipitur, poſtquam altera vice eſt commolitus.* אך השפן והארנבת מעלה נרה ויש להם שנים למעלה אבל שיניהם הם חדות מאד ולא יוכלו לטחון האוכל היטב והנמל יש לו שנים למעלה אבל הם קטנות והלושות *Tamen cuniculus & lepus ruminant, licet habeant dentes ſuperiores. Sed dentes eorum ſunt valde acuti, nec poſſunt perfectè commolere cibum. Camelus quoque habet dentes ſuperiores, ſed parvos, & infirmos.*

Ad ſecundam objectionem reſpondet utcunque *Geſnerus*, ſed cunctanter admodum. *Dubites*, inquit *aliquis, an ſephanim ſint cuniculi, cum aeri in ſaxis, aut ſaxoſis locis verſari ſoleant, quod fodere illic impediantur, ſed terreno potius ſolo*, &c. *Sed quoniam inter ſaxa quædam ac collibus ſpecus, vel meatus oblongi, reperiuntur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendum eſt, an in ni quoque cuniculi in aliis regionibus verſari ſoleant.* Nec multò certius conſultus à *Geſnero* eâ de re *Hiſpanus* quidam, *Cuniculi apud nos copioſiſſimi ſunt in montanis locis, atque in præruptis montibus. Neque dubium mihi eſt eos habere ſubterraneos meatus in locis aſperioribus, & periculoſis, quanquam id nunquam accurate obſervavi.* Item, *Ego in venatione cuniculorum in loco montoſo, & ſaxis oppleto, inter quæ videbam cavernulas perfoſſas: utrum autem in locis interioribus fuerint ſaxa, an terra mollior, non poſſum aſſeverare.* Neque ad rem magis facit quod ſcribit *Papirius Maſſonius* in *Deſcriptione* Franciæ *per flumina*, ſepulcros, id eſt, cuniculos, penè innumeros nutriri in inſula *Caloaeſo* ad littus *Armoricanum*, quamvis tota ſit rupes, nec niſi ſuperficiem habeat terra adopertam. Hoc, inquam, ad rem non facit; quia in terrena illa ſuperficie poſſunt hærere cuniculi, nec rupem ei ſubjectam excavare neceſſe habent. Sed conſulendus *Petrus Quinqueranus* in *Provinciæ* deſcriptione, ex qua hæc citat *Camerarius Hiſtoriæ*, tom. 2. lib. 5. cap. 20.

Supereſt tertia objectio, in qua refellenda plus eſt operæ, cùm Veteres tam diſerte aſſerant cuniculum fuiſſe animal olim *Hiſpaniæ* peculiare. Unde eſt, quod illud è *Græcis* ſoli noverant *Maſſilienſes*, qui ferè ſunt in *Hiſpania* confinio. Itaque hæc ratio facit, ut ſubduhitem, an verè שפן ſit *cuniculus*, & putem quærendum amplius, nec ſtandum Magiſtris *Hebræorum*, ſed conſulendos potius vetuſtiores Interpretes: quamvis ſibi non ſatis conſtent, ac proinde verum ex iis eruere ſit difficillimum. *Chaldæus*, & *Syrus*, & *Samaritanum*, præterea, quia pro *Hebræa* שפן voces adhibent prorſus ignotas. Neque enim quiſquam eſt, qui ſciat quid ſit in *Onkelo* שפוא *taphza*, pro quo in *Jonathane* legitur שוחא *tauza*; & in *Samaritano* 𐤔𐤐𐤑 *taphſa*, niſi quod videtur ἀλτικὸν eſſe animal, quia שפז *tephaz*, *Chaldæis*, & *Syris*, eſt *ſaltare*, aut *ſubſaltare.* Neque notius *Syrum* ܚܓܦܐ *chagaſa*, cujus Plurale חגפי *chagaſe*, etiam *Chaldæus* uſurpat pro שפנים *ſephanim*, Prov. 30. v. 26. Sed *Æthiopicum* ሀ2ሎ: *legiche*, Pſ. 103. (*Hebraïs* 104.) 19. reddendum puto *leporibus*, quia reſpondet *Græco* τῶν λαγωῶν. Quod idem ſequuti *Arabes* ibi habent الارانب *lepores.* At iidem aliter habent in *Proverbiis*, nempe الثفانف *hericios.* Et in *Lege* rurſus aliter: ibi enim, pro השפן, unus habet الوبر *alwebro*, & alius الخنك *alpheneco.*

Quorum animalium priùs ita deſcribit *Gauhari*,

الوبر دويبة أصغر من السنور كحلا اللون لا ذنب لها تدجن في البيوت

Alwebro *eſt animalculum ſole minus, ſuſci coloris, ſine cauda, reſidens in domibus.* Sed, ut obſervat *Damir*,

قوله

قوله لا ذنب لها اي لا ذنب لها طويل والا فالوبر له ذنب قصير جدا

Cum negat habere caudam, ſignificat caudam illis non eſſe longam, quia alwebro *caudam quidem habet, ſed valde brevem.* Idem aſſerit à nonnullis vocari

لان غنم بني اسرايل ذنبها مع صغره يشبه البة الخروف

avem filiorum Iſraelis; *quia cauda ejus brevitate ſua refert caudam agninam.* Sed in *Guahari* زلم *zulem* appellatur, qua de cauſa non ſatis ſcio. In libro, cui titulus

كفاية المتحفظ *legitur* الوبر *alwebro* eſſe دويبة قريبة من السنور ولها بول يحثر فيتداوي به الناس

animalculum inſtar felis, cujus urina ſpiſſatur, & uſurpatur inter morborum remedia. Mawardi & *Rojani* animal eſſe dicunt

في عظم الجرد الا انه انبل منه والعرب تاكله

magnitudine majoris muris, ſed præſtantius, quo veſcuntur Arabes. Ab aliis deſcribitur دويبة سودا

في قدر الارنب واكبر من ابن عرس

animalculum nigrum, accedens ad ſtaturam leporis, & muſtelæ majus. Idem, ut nonnulli addunt, كالارنب

يعتلف النبات والبقول

leporis inſtar herbis veſcitur, atque oleribus. Marmotam intelligo, *vel murem montanum*, quem *Geſnerus* ita deſcribit: *Fole corpulentior eſt, ſed brevior cruribus*, &c. *Colore ut plurimum rufo, quæ ab aliis clarior, in aliis obſcurior & fuſcus eſt.* Et *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione ducenteſima tertia, *Melis ſunt magnitudine, & pilo, unâ item nullâ penè.* Addit, ſe unam aluiſſe in *Taurinis* manſuetam. Et *Geſnerus*, *Hiſtoriam ejus deſcribam, partim ut ipſe obſervavi, cum domi alerem hoc animal.* Et Stumpfius, *Exſeris noſtris orbis vix ullam reperias, quæ adeo manſueta, & familiaris hominis reddatur.* Nempe unam habuerat domi per biennium. *Murem Alpinum* vocat *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; quia frequens eſt in *Alpibus.* Sed, ne quis hos mures putet *Alpibus* eſſe peculiares, idem in *Ægypto* pares deſcribit. Nec ſolis *Arabibus* שפן, *ſaphan Moſis* eſt الوبر *alwebro*, ſeu *mus montanus.* Quippe etiam è noſtris *Junius*, qui *Arabes* haudquaquam conſuluerat, *Hebræum* שפן conſtanter ita reddit. Et anonymus alius, de quo *Geſnerus* in capite *De mure Alpino*; Saphan, *Hebraicam vocem*, &c. *eruditus quidam apud nos* murem Alpinum *interpretatur.* Obiter nota, *montani*, vel *Alpini muris* nomen Italicum *marmota* in *Beroſchith Rabba* duobus locis reperiri leviter immutatum. Primus eſt ſectione decimâ ſeptima, ubi in verba *Gen.* 2. *v.* 21. *Immiſit Dominus Deus* תרדמה *thardema* (id eſt, *ſoporem*) in *Adamum.* רב אמר שלש תרדמות הן תרדמת שינה תרדמת נבואה ותרדמת מרמיטה תרדמת שינה דפול יהוה תרדמה

על האדם וישן תרדמת נבואה ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם תרדמת מרמיטה אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת נפלה עליהם

Rab *dixit tres ſunt ſoporum ſpecies: ſopor ſomni, ſopor Prophetiæ, & ſopor* מרמיטה marmita. *Sopor ſomni* Gen. 2. *v.* 21. "*Immiſit Dominus Deus ſoporem ſuper Adamum, & dormivit. Sopore Prophetiæ* Gen. 15. *v.* 12. *Et cum occumberet Sol, ſopor in* Abramum *incidit. Sopor* מרמיטה "marmitæ 1 Sam. 26. *v.* 12. *Nemo erat qui videret, nec qui intelligeret, nec qui expergiſceretur, ſed omnes dormiebant; quia ſopor Domini ſuper eos inciderat.* Alter locus eſt ſectione quadrageſimâ tertiâ, ubi in *Gen.* 15. *v.* 12. hæc eadem repetuntur. Et utroque loco vox מרמיטה *marmita* Interpretes non parum torquet. *R. Selomo* reddit בהלה id eſt, *terrorem*, & *conturbationem.* Ita etiam *Scholiaſtes* in hæc loca, & Clariſſimus *Buxtorfius.* Baal Aruch, *marmor*; quaſi *ſomnus marmoris* dicatur, quo marmoris, aut, in genere, lapidis inſtar obſtupeſcimus: prout dicitur de *Ægyptiis Exod.* 15. *v.* 16. ידמו כאבן *fileant ſicut lapis.* Poſtellus *ſopor carri*, ſeu *vehementius ſomni profundioris.* Legendum *cari*, id eſt, καῦσον. *Boderianus*, *Pomarius*, *Aquanus*, pro מרמיטה *marmita*, emendant *dormita*, ut ſit *dormitatio.* Tamen מרמיטה *marmita*, conſtanter legunt noſtra exemplaria, & *Baal Aruch* ſine *Jod* מרמטה. Sed vera lectio eſt מרמוטה *marmota*: quomodo in ipſis *Alpibus* appellatur hoc animal, quo ne glis quidem eſt ſomniculoſior. Scaliger *De ſubtilitate* Exercitatione 203. *Cum glirium ſpecie* (marmotæ) *in ſomno conveniunt. Hybernos enim totos menſes tranſigunt ſopore.* Geſnerus, *Hi mures multum dormiunt, & in cavernis ſuis dolueſcunt, quas mira artificio fodiunt*, &c. Agricola, *Somno plurimum indulget*, &c. *In montibus quidem fœnum, quod in foxis molliſſimum creſcit, colle-Eium, in cavernam deferunt, in hyeme mollius dormiant.* Stumpfius, *in* Helvetiæ Chronicis; *Cibi gratiâ hyemo tantum dormientes effoduntur.* Item, *Terráque effoſſâ dormientes auferunt.* Et paulò poſt, *loco effoſſo dormientes deprehenduntur*, &c. *portantur que dormientes quo libuerit. Neque enim facilè expergiſcuntur, niſi calor Solis, ignis, aut hypocauſti eos reſolverit.* Et rurſus, *Occiduntur etiamnum dormientes, cultro in jugulum adacto, unde parum prioribus pedibus movere incipiunt. Sed exſpiram priùs quàm prorſus expergiſcantur.* Et multo antè *Plinius*, qui hujus muris meminit ſolus Veterum, libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; *Condiuntur hyeme* & Pontici *mures*, &c. *Condiuntur* & Alpini. Nempe in cavis ſuis altum dormituri. Itaque ſomnus *Saulis*, & militum circumſtantium, qui tam altum dormiebant, ut *Davidem* & *Abiſaum*, uſque ad regium tentorium procedentes, & *Saulis* lanceam auferentes, non ſenſerint, rectè ab *Hebræo* Scriptore vocatur תרדמת מרמוטה *ſomnus marmotæ.*

Jam dicendum quid ſit الفنك *alphenec*, quâ voce alios *Arabes Hebræum* שפן *ſaphan*, reddidiſſe diximus. *Gabriel Sionita Geographiæ Nubienſis* Clim. 1. part. 1. *muſtelam albam* interpretatur. Golius, *muſtelam fœnariam*, *vulgo fouinam* (quia putavit vir doctiſſimus فنك *phenec* ad *fœnum* alludere, & *fouinam* à *fano* dici, cùm à *Gallico fagi* vocabulo nomen habeat.) Giggeio فنك *phenec* eſt *brutum quoddam utiliſſimum, ex cujus pelle veſtes pellicea accipiuntur.* Sed præſtat audire ipſos *Arabes.* Abenbitar,

الفنك حر طيب الرايحة اطيب من جميع

جميع انواع العرا يجلب كثيرا من الصقالبة وبشبه ان يكون في لحمه حلاوة وهو ابرد من السمور واحر من السنجاب واكثر الناس علي اختلاف اسنانهم يحتملون لبس الفنك

Phenec *animal eſt, cujus pellis eſt calida, boni odoris, in omnibus pelliciorum ſpeciebus odoratiſſima. Affertur magnâ copiâ ex* Seccalia. *Videtur eſſe carne dulci. Frigidior eſt pellis pelle* ז ſimor, *ſed calidior pelle* ז ſungiab. *Eâ maximè pelle, virgenes ætate, veſtiri mos eſt.* Razi,

الفنك والقماقم والحواصل معتدلة في الحرارة وهو مع ذلك خفيفة

Pelles alphenec, & alkamakim, & alhawaſil, *ſunt caloris temperati, & præterea leves.* Damir,

الفنك دويبة يوخذ منها الفرو قال ابن البيطار انه اطيب من جميع الفرا يجلب كثيرا من بلاد الصقلاب

Alphenec, *animalculum, ex quo ſumitur pellicium. Dixit* Abenbitar *fragrantiſſimum eſſe omnium pelliciorum, & plurimum aſſerri ex regione* Sclava: quomodo legendum ſuprà, non صقالبة *Secalia.* (Regio *Sclava*, id eſt, *Sclavorum*, fuit olim in *Scythia Europæa* verſus *Oceanum Occidentalem*, teſte *Simocattâ* libri ſexti capite ſecundo.) *Ibnomar Ben Abdalbar* in libro, cui titulus غهيب id eſt, *Explanatio*,

الفنك والسنجاب والسمور كل فلك سبع كالثعلب وابن عرس

Phenec, & ſungiab, & ſimur *fera ſunt omnes inſtar vulpis, & muſtelæ.* Hæc illi: ex quibus colligi videatur, has pelles eſſe in martis ſpeciebus. Tamen الفنك *alphenec* potiùs eſt *mus Ponticus*, id eſt, *muris*, aut *ſciuri* ſpecies, quem *Venetum Hermolaüs*, & *Finnicum Agricola* nominat, à *Venetis*, & *Finnis*, populis ad *Voſtulam* in *Boruſſia*, à quibus defertur ad nos in pelliciorum uſum. De his populis ita *Ptolemæus* in deſcriptione *Sarmatiæ*, Παρὰ μὲν τὸν Οὐιςύλην ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας Γύθωνες, ἔπειτα Φίννοι. *Ad* Viſtulam *quidem fluvium ſub* Venetis *ſunt* Gythones, *deinde* Finni. Ab his, inquam, *Finnis* dici videtur *mus Finnicus*, & *Arabicè* فنك *phenec*, qui à ſtatura, & colore, *Gallis* dicitur *petigris.* Sed & سنجاب *ſungiab* Golio eſt *ſciurus, animal cinerei coloris, ejuſque pellis, qua ſuffulciuntur veſtes, ſeu potius minium* (voluit, credo, *herminium.*) *Damir* animal eſſe dicit, *ad formam talpæ, mure majus, degens in ſummis arboribus, pellis cærulea, molliſſima, pulcherrima, quâ delicati veſtiuntur.* Apparet *ſciuri* ſpeciem deſcribi. Eſt & *ſimur* genus muris *Gracis* non prorſus ignoti. *Heſychius*, Σίμος παρὰ Πάφλαξι καλεῖταί τι μυῖον ἄγριον ὅδε, ὃ ταῖς δυσὶ χρῶνται πρὸς χιτῶνας. Simon *apud* Parthos *vocatur quædam agreſtis muris ſpecies, cujus pelles coduntur in uſum veſtium.* Aliis *ſimur* eſt martes. *Damir* ait eſſe *animal feli ſimile*, aut النمس *furoni ex quorundam ſententia, cujus pellis mollitie, levitate, calere, & pulchritudine ita excellit, ut eâ Reges & Magnates induantur.* De utraque pelle multo plura poſſem addere, petita ex *Arabum* libris: ſed ſingula hæc accuratius explicare non eſt noſtri otii, neque multum facit ad rem præſentem.

Gracis par eſt inconſtantia in explicatione vocis שפן *ſaphan.*

1. Sunt, qui λαγωὸς reddunt; ut *Vulgatus, lepuſculos:* quòd jam ſuprà expendimus.

2. Fuêre, qui *hyænam* mallent; ut *Clemens Alexandrinus* libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, ubi *Moſem* inducit dicentem, Οὐκ ἔδεσθε τὸν λαγῶ, οὐδὲ τὸν ὕαιναν, *Non comedes leporem, neque hyænam, ad eſt*, ארנבת והשפן. Cui ſimile eſt, quod legitur in Epiſtola *Barnabæ*; Ἀλλὰ οὐδὲ λαγὼὸν ὁ Φάγῃ, *Sed nec leporem manducabis.* Et paulò poſt, Ἀλλὰ οὐδὲ τὸν ὕαιναν Φάγῃ, pro quo habet verſio vetus, *Sed nec belluam manducabis.* Malim *belluum*, aut *belbum.* Ita enim *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *elephanti* XXXII. *alces* X. *tigres* X. *leones manſueti* LX. *leopardi manſueti* XXX. *belbi*, id eſt, *hyænæ* X. Tamen in *Gloſſario Philoxeni*, Ταῦρα, ζῶον, *bellua.*

3. Plerique *Gracis* שפן *ſaphan*, eſt χοιρογρύλλιος· quæ verſio eſt receptiſſima, adeoque vetuſtiſſima. Ita enim reddunt *Seniores, Levit.* 11. *v.* 5. *Deut.* 14. *v.* 7. & *Prov.* 30. *v.* 26. Sed & *Pſal.* 103. (*Hebræis* 104.) 18. pro τοῖς λαγωοῖς, alii omnes, id eſt, *Aquila, Symmachus, Theodotion*, &c. voce ſimili, χοιρογρυλλίοις tranſtulerunt, ut teſtatur *Hieronymus* in Epiſtola ad *Suniam.* Unde in nonnulla etiam irrepſit *Seniorum* exemplaria. Atque, idem ſequutus, *Æthiops Pentateuchi* Interpres, *Romæ* manuſcriptus, pro השפן, habet ᎧᏟᎾᏓᏁᎾᏄ: *chærogryllion.* Verum ignotum penè dixerim ſic explicari per ignotius. Neque enim conſtat ſatis quid ſit χοιρογρύλλιος, cum de eo nil quidquam habeant ii Veterum, qui de animalibus ſcripſerunt, *Ariſtoteles* putà, *Plinius*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Phile*, &c. Tamen *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* vocem *Græcam* eſſe agnoſcit: ſed de illa hoc ſolum habet, Ἔστι δὲ ξῶον, ὃ καλεῖται ὑπό τινων χοιρογρύλλιος. *Animal eſt, quod a nonnullis vocatur chærogryllius.* Alii Veterum *Lexicographi hericium*, aut *hyſtricem*, interpretantur. *Heſychius*, Χοιρογρύλλιος, ὁ ἐχῖνος. *Philoxeni Gloſſa*, Χοιρογρύλλιος, ἤγουν ἐχῖνος χερσαῖος; *Erinacius.* Suidas, Χοιρογρύλλιος, ὕστριξ, ἀκανθόχοιρος, τινὲς δὲ ἐχῖνος χερσαῖος. Sed & *Vulgatus* Interpres *Pſal.* 103. (*Hebræis* 104.) 18. *Petra refugium herinacis*, id eſt, τοῖς χοιρογρύλλοις· quomodo etiam *Hieronymus* in *Pſalmorum* verſione, quæ extat inter ipſius *Opera*, à *Vulgata* in multis planè diverſa. Et *Encherius* in libro *De nominibus Hebræorum* capite duodecimo, *Ermacui chærogrylli nuncupantur*, &c. Et *Vincentius* in *Doctrinali*, libri decimi ſexti capite octogeſimo ſexto; *Ermacius, qui & cirogrillus, eſt animal porcelli formam habens, ſed ſpinoſum*, &c. Et Græcus Scholiaſtes in proverbia perabſurdè, ὁ χοιρογρύλλιος, οὗτος ὁ λαγωὸς, ἢ οἱ καλούμενοι ὕστριχες. *Chærogrylli piſcis ſpecies, aut lepores, aut qui vocantur aſili.*

Atque hæc ferè ſunt Veterum interpretamenta vocis שפן *ſaphan*, in quibus quid eligas, nondum apparet; quia horum nullum eſt, quod non habeat ſua incommoda. الوبر *alwebro*, id eſt, *mus montanus*, in eo differt à שפן *ſaphan*, quod non ruminat, neque degit in petris, neque in *Judæa* naſcitur, neque in locis vicinis. Et fruſtrà opponi *Plinium* dicetur infra. Plus in iis eſt rationis, qui *ſaphan* volunt eſſe الفنك *alphenec*, *ſciuri* ſpeciem, quem Veteres *murem Ponticum* appellabant.

Rumi-

Ruminant enim *mures Pontici.* Ariſtoteles *Hiſtoria animalium* ferè in fine libri noni, Μηρυκάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια, ὅσοι δὲ μῦες οἱ Ποντικοί. *Sunt etiam ex bimanibus quæ ruminant, ut mures* Pontici. *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Ponticis quoque mures ſimili modo remandunt.* Et quamvis in frigidis locis ſere oſcantur, tamen in calidis non deſunt. *Gentiles* quippe ſciuri meminere Scriptores. Et de eo multa habet *Johannes Cajus Anglus* in Epiſtola ad *Geſnerum.* Ut de *Arabe Geographo* (a) taceam, qui in cenſu animalium, quæ in intima *Africa* nutriunt *Nigrorum* ſylvæ, etiam habet الفنك أفناك *Funicos mures,* ſive *Ponticos.* In petris tamen non degunt, ſed in arborum faſtigio nidificant, & fœtus fovent. Itaque الفنك *alphenec*, ſeu *mus Funicus*, non poteſt eſſe שפן *ſaphan.* Idem de *hyæna* judicium, quæ non ruminat, neque in petris degit, ſed in ſepulchris potius. Unde eſt, quod *antrum hyænæ* Arabicè رجمة *rugma* dicitur, id eſt, *ſepulchrum.* Præterea שפנים *ſephanim*, *Salomoni* dicit eſſe *populum invalidum* Prov. 30. 26. quod de hyænis nemo dixerit. Sed neque eſt hericius in cenſu ruminantium, neque in petris habitat, ſed in cavis arborum, aut in dumetis, aut ſepibus. Unde eſt, quod hericium *Angli* vocant *hedg-hog*, quaſi dicas *porcum ſepium.* Nec temere prætercundum quod dicturus ſum. *Marmorta* & *hyæna* ſolitaria ſunt animalia: *hericius* quoque, qui *Græcè* χὴν ἀπὸ τῆς χηρώσεως, ἤτοι ἐρημώσεως, *a ſolitudine* dicitur. At שפן *ſaphan*, gregarium eſt animal. Quo pertinet, quod *Salomon* שפנים *ſephanim*, *populum* appellat ubi ſuprà, שפנים עם לא עצום, Sephanim *populus invalidus:* ut paulò antè de formicis, הנמלים עם לא עז, *Formicæ populus non fortis.* Et *Joel.* 1. 6. de locuſtis, גוי עלה על ארצי עצום, *Contra terram meam aſcendit gens valida.* Quale eſt, quod *Lucianus* in *Icaro-Menippo* dixit μυρμήκων ἀγορὰν *formicarum concionem.* Et *Philippus Anthologiæ* libri primi capite vigeſimo tertio, βωλοτόμοι μύρμηκες, *i. e.* γηπόνοι. *Glebas excavantes formicæ, terræ exercitus.* Et *Philoſtratus* πυθμένων δῆμος· ut Solinus, *plebes ſimarum*; & *Smyrnæus*, μελισσῶν κλυτὰ φῦλα, *nobiles apum gentes*: & multò ante *Poëtam* ſummus *Iliad.* β'.

Ὅτε ἴθυια ἴασι μελισσάων ἀδινάων;

ut apum frequentium gentes eunt, id eſt, *examina.* De qua Phraſi plura alibi. Itaque quidquid ſit שפן *ſaphan*, ſolitarium animal non eſt. Et vel *ſaphan* non eſt χοιρογρύλλος, quomodo reddiderunt veteſtiſſimi Interpretes, vel χοιρογρύλλος non eſt ἐχῖνος *herinacius*, ut volunt. Et verò idem *Hieronymus*, qui *Pſalmo* centeſimo quarto, aliorum Interpretum torrente abreptus, *herinacium* reddidit, in Epiſtola ad *Sunniam* χοιρογρύλλιον diverſum eſſe ab herinacio animal diſertè docet, nempe ἀρκτομῦν. Verba ſunt, *Sciendum eſt animal eſſe non majus hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi. Unde & in* Palæſtina ἀρκτομῦς *dicitur. Et magna eſt in iſtis regionibus hujus generis abundantia, ſemperque in cavernis petrarum, & terra foveis, habitare conſueverunt.* Et in *Lexico Copico* ΠΙΧΙΡΟΓΡΙΛΛΟΝ, id eſt, ὁ χοιρογρύλλος, *Arabicè* redditur اليربوع *aljarbuo.* Itaque cardo quæſtionis in hoc verſatur, ut ſciamus quid ſit *Græcum* ἀρκτομῦς, & *Arabicum* اليربوع. Neque Lectori debet eſſe grave, ſi id perpendam accuratiùs, cum non poſſimus aliter ſcire rem ignoratam hactenùs, nempe quod animal *Sensores* χοιρογρύλλους, & *Hebræi* שפן *ſaphan*, appellaverint.

Ut ab origine rem ordiar, veteſtiſſimi Scriptores meminère murium in *Ægypto*, & in *Africa*, qui poſteriores pedes prioribus habent longiores, adeòque iis bipedes gradiuntur. *Herodotus*, ubi de *Lubya*, libri quarti capite centeſimo nonageſimo ſecundo; Μυῶν δ' γενεαὶ τριξὰ ἀντίδυσι ἐν τῇ μὲν δίπουδες καλέονται, &c. *Murium autem ibi eſt triplex genus. Alii quidem bipedes vocantur*, &c. Ariſtoteles *Hiſtoria* libro ſexto in fine, Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μῦες σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, χρῶνται δ' αὐτῇ οἱ χρεῖαν ἔχοντες. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄνισοι, οἱ βαδίζουσι ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσὶ· τὰ γὰρ πρόσθια μικρὰ ἔχουσι, τὰ δ' ὀπίσθια μεγάλα· γίνονται δὲ πλήθει πίονες. *Mures autem, qui in Ægypto ſunt, duras habent pilos, ferè ut echini terreſtres. Sunt autem & alii, qui bipedes incedunt. Habent enim priora crura brevia, poſteriora longa. Sunt autem multi numero. Theophraſtus* apud *Ælianum Hiſtoria* libri decimi quinti capite vigeſimo ſexto, Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ οὐκὺν δίπουδας εἶναι μῦς, καὶ μεγίστους μεγίλου φύεσθαι τοῖς γε μὴ ἐμπροσθίοις ποσὶν, ὡς χεῖρας, χρῆσθαι· εἶναι γὰρ αὐτοῖς τοὺς ὄπισθε βραχυτέρους· οὐδὲ τίτυε. Λύκοι δὲ καὶ βαδίζουσι ἐφ' ἑκάτερα τοῦ πεδοῦ, ὅταν δὲ διώκωνται, πηδῶσι. *Audio in Ægypto mures eſſe bipedes, & ſtaturâ maximos, & prioribus pedibus, tanquam manibus, uti. Eosdem brevores eſſe poſterioribus. Illos vide.* Libyci *ſunt. Retti duobus pedibus autem gradiuntur. Si quis autem inſequatur, ſaltant.* Et ex eodem *Photius*, Ἐν Αἰγύπτῳ δικῶλας φασι μῦας γίνεσθαι, καὶ μεγάλους ἔχειν δὲ ἄνω καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ' ἢ βαδίζειν ἐπ' αὐτοῖς· χρῶνται δὲ αὐτοῖς, ὅτε χεῖρες· ὅταν δὲ φεύγωσι, πηδῶσι. *Bipedes in Ægypto mures, & magnos, naſci perhibent. Habent autem etiam anteriores pedes. At ut non incedant, ſed ut manibus utuntur. Et ſaltu fugiunt. Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo, poſtquam egit de muribus *Alpinis*, *ſunt his pares & in Ægypto* (nempe in eo, quod ſequitur, cum ſint cætera valde diſpares) *ſimiliterque reſidunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribuſque ut manibus utuntur.* Et libri decimi capite ſexageſimo quinto, *Ægyptiis muribus duros pilos ſicut herinaceis: iidem bipedes ambulant ceu* Alpini.

Hoc muris genus etiam in *Paleſtina* frequens *Helleniſta* ideò vocârunt ἀρκτομῦν, id eſt, *urſinum murem*, quod incederet bipes, & prioribus pedibus, tanquam manibus uteretur. Id enim eſt urſorum proprium. *Oppianus* libro tertio *Cynegeticôn* in urſi deſcriptione,

Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι,

Manus hominum manibus, pedeſque pedibus ſimiles. Salmas in capite *De Numidia*, & in ea urſis; *Vis maxima in brachiis, & lumbis: unde interdum poſticis pedibus inſiſtunt.*

Hoc idem animal *Arabicè* vocatur اليربوع *aljarbuo*, & falluntur *Lexicographi*, qui *talpam* interpretantur. Res ex deſcriptione patebit. *Damir* in capite *De*

هو حيوان طويل الرجلين اليربوع *aljarbuo*, وقصير اليدين جدا

Eſt animal, cujus pedes poſteriores longi ſunt, & priores brevi admodum. Et paulò

فهي قصيرة اليدين لانها اذا خافت شي لانت بالصعود فلا يلحقها

Et pedat anteriores ideò breves habet, ut, cum aliquid timet, ad ſuperiora confugiat, neque ullum animal id aſſequatur.

Et infrà قال الجاحظ والقزويني وهو

(a) *Vide Clim.* 1. *part.* 1.

من نوع الفار *Dixerunt* Algiahid & Alkazuinius *eſſe inter ſpecies muris*. Itaque verè eſt ὑσπαμῦς, id eſt, mus cum urſo hoc commune habens, quod pedibus poſterioribus ingreditur, quos longiores habet. *Geſnerus*, in capite *De mure Alpino*, *Gracum* Scriptorem anonymum citat, nondum editum, qui in libello *De animalibus* hæc habet de arctomye: *Arctomys unus cuſtodis, cæteris paſcentibus; & ſingulis partem pabuli ad eum deferunt, at, ſi negligentior fuerit in cuſtodia, & homo aliquis ſupervenerit, cujus adventum ille voce non prodiderit, a cæteris occiditur.* En his ſimillima de *aljarbuo* in *Damire*, ut ſcias idem eſſe animal!

هو من الحيوان الذي له رييس مطاع
ينادره اليه واذا كان فيها يكون
بيتها في مكان مشرف او علي صخرة
ينظر الي الطريق من كل ذعبة
فان راي ما يخافه صر باسنانه وصوت
فاذا سمعته انصرفت الي حجرتها فان
قصر الرييس حتي ادركهم احد وصاد
منهم شيا اجتمعوا علي الرييس وقتلوه
وولوا غيره *Eſt ille mus è numero animalium, qui*
ducem habent, quem colant, cuique obſequantur. Qui
cum eſt inter eos, quorum domus eſt in ſublimi loco, aut
ſuper petram, unde in viam ab omni parte proſpicit. Et,
ſi videat aliquid, unde ſit metus, dentibus ſtridet, &
clamat: quo audito, illi ſecedunt ad latibula ſua. At,
ſi ſe contineat, donec eos aſſequatur ulisqua, aut è nume-
ra ſuo aliquem intercipiat, conjuratione contra ducem ini-
ta, eum interficiunt, aliumque illi ſubſtituunt. De eodem animali ſi plura deſideras, audi reliqua *Damiri*.

ويسمي الدرص وذو الرمح ورمحة ذنبة
وله ذنب كذنب الجرد يرفعه صعدا في
طرفة شبه النوارة ولونه كلون الغزال

Vocatur etiam dirs & dur-romchi (id eſt, *haſtatus*;) *nempe pro haſta caudam habet ſimilem cauda muris, quam ſurſum tollit: & in extremo eſt floris ſpecies. Color eſt ut color gazellæ*, ſeu *caprea*. Sequitur,

وهذا الحيوان يسكن بطن
الارض ليقوم رطوبتها له مقام الما

Habitat hoc animal in ventre terræ, ut humiditas ejus præſtet ipſi locum aquæ. Et paulò infra,

واليربوع يتخذ حجره في نشز من
الارض ثم نحفر بيته في مهب والرياح
الاربع ويتخذ فيه كوي وتسمي النافقا

والقاصعا والراهطا فاذا طلب من احدي
هذه الكوي نافق اي خرج من النافقا
وان طلب من النافقا خرج من القاصعا
وان طلب من القاصعا خرج من الراهطا

Aljarbuo *parat latibulum ſuum diſpergendo terram, & demum ſibi fodit ad ſtatus quatuor ventorum, eamque feneſtris inſtruit, quarum una vocatur* naphika, *alia* kaſia, *& rahita. A quibus, ſi impetatur, exit per* naphikam. *Et ſi a* naphika *impetatur, exit per* kaſiam; *aut per* rahitam, *ſi a* kaſia. Quomodo de mure noſtro *Plautus* in *Truculento* Actu quarto.

Cogitato, mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,
Ætatem qui ſuis cubilis nunquam committit ſuam:
Qua ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium
(b) gerit. (b) al. erit.

Sed & aliud comminiſci dicitur *aljarbuo*. Feneſtras, aut foramina ſua veriùs, quandoque terra obducit in ſumma ſuperficie, ne extrinſecus appareant. Id *Arabice* دم *damma* dicitur. *Alcamus*, دم اليربوع حجره غطاه وسواه Damma aljarbuo *latibulum ſuum, id eſt, texit illud, & complanavit.* Unde & latibulo دمة *dumama* nomen. Idem *Alcamus*, الدمة حجرة اليربوع وتراب يجمعه اليربوع ويخرجه من الجحر فيسوي به بابه

Dumama, *latibulum* aljarbui, *& terra, quam colligit, & è latibulo ſuo effodit, ut ea complanet ejus aditum.* Proinde ut نافقا *naphika* dicitur ejus latibuli foramen terra obtectum, inde ſumpta Metaphora نافق *naphakn*, Verbum tertiæ Conjugationis, eſt *in religione diſſimulare, & aliud ore profitere, aliud habere in animo recondatum.* Et منافق *munaphik* eſt *hypocrita*. Damir,

ظاهر بيته تراب وباطنة حفر وكذلك
المنافق ظاهره ايمان وباطنة كفر

Pars exterior domus ejus terra eſt, ſed interior eſt concava. Hypocrita iſidem fidem habet extrinſecus, ſed intrinſecus infidelitatem. Algiahid, & alii,

واسم المنافق لم يكن في الجاهلية
لكن لمن اسر الكفر واظهر الايمان

Nomen munaphik *non erat in Ethniciſmo, ſed de eo* (dicitur) *qui celat infidelitatem, & oſtentat fidem.* Albazi,

تعالي استق له هذا الاسم من هذا
الاصل وهو من نافقا اليربوع لانه
لما

لما ابطن الكفر واظهر الايمان *Excelsus*

Deus hypocrita nomen derivavit ex ista radice, nempe ex naphika, *seu foramine muris* aljarbuo *dicti; qui asinus est infidelitas, & extrà fides.* Hæc & alia plura Arabes in Azoaram Alcorani LXXIII. cui titulus المنافقون hypocritæ. In *Alcamus* nidus hujus animalis vocatur لغز *logaz*, quasi *labyrinthum* dicas, quia in hujusmodi nidis viæ sinuosæ sunt & intricatæ admodum. Ac proinde الغاز *algaz Arabicè* dicuntur

طرق تلتوي وتشكل علي مسالكها

via quæ in tractu suo contorta sunt & implicata. Ad hoc muris genus referenda sunt, quæ dicit *Synesius* de *Johanne* quodam Duce sub finem Epistolæ centesimæ quartæ, Δίκην ἀγριὰς μυὸς εἰσδέδυκεν τῇ πίτρᾳ, *Agrestis muris instar sese in petram abdiderat*, id est, in *Bombaam*, castrum in cavo rupis munitissimum. Neque enim alii agrestes mures in petra nidificant, sed solus *aljarbuo*. Quod probant hæc *Ibnolgiauzi*,

اليربوع لا يتخذ بيته الا في موضع

صلب مرتفع ليسلم من شبل او

حافر ثم لا يجعله الا عند اكمة او

شجرة او صخرة لبلا يضل اذا عاد اليه

Aljarbuo *domum suam non parat nisi in loco duro* (id est, *petricoso*) *& sublimi, ut ab aquarum influxu & ab* (equorum) *ungula tutâ sit. Nec eam statuit, nisi in tumulis, aut arboribus, aut petris, ne, cum ad illam redit, aberret.* Quod hujus animalculi catulis maximè accidit. Unde *Proverbium* in *Damire*,

أضل من ولد اليربوع *Catulo* aljarbui *magis erravit*, de eo, qui vagatur, nec pedem figit uspiam. Ibidem,

وفي طباعه انه اذا مشي في ارض سهلة

او لينة مشي علي موخر كفه حتي

لا يعرف اثر وطيه كما يفعل الارنب

Etiam è naturæ ejus est, ut, cum in terra molli & in tenera graditur, summis pedibus insistat, ne in locis, qua calcavit, ejus vestigia agnoscantur: quod lepori quoque in more est.

Item, وهو يجتر ويبعر وله كرش واسنان

واضراس من الفك الاعلي والاسفلي

Ruminat etiam, & fercus egerit, & ingluviem habet (more ruminantium;) *quamvis dentes & maxillares illi sint, tam in superiore, quam in inferiore maxilla.* Eidem muri hoc singulare, quod saliat. Quod efferunt *Arabes* verbo بحطل *bachdala* maximè proprio. *Alcamus*, بحطل قفز قفزان اليربوع Bachdala, *saliit saltu aljarbui.* Ita etiam *Gauhari.* Quod ipsum *Theophrastus* de muribus illis, qui bipedes incedunt, supra observavit, Ὅταν διώκωνται, πηδῶσι. *Si quis insequatur, saliunt.* In ejusdem latibulis nidificat anguium genus, quos *Arabes* appellant جنادع *ganodia*, vel جنادب *ganadibo. Alcamus* او العناذع الاحناش جنادب تكون في حجرة اليرابيع Algianadio, *serpentum* (genus) *aut* gianadibo: *hi sunt in nido aljarbui*, quod Plurale est vocis اليربوع *aljarbuo.* Si cum mure vulgari coëat *aljarbuo*, mus hybrida indè natus vocatur فرنب *pharnob*, aut *pharnib.* Alcamus, الفرنب الغارة او ولدها من اليربوع *Alpharnab*, (aut *alpharnib*) *mus, aut fœtus ejus ex aljarbuo.* Est & hoc illi peculiare, quod ab *Arabibus* comeditur *aljarbuo*, cum de cætero muris esus sit eis interdictus. *Damir* in capite الغار *alphar*, id est, *De mure*,

يحرم اكل جميع انواع الفار الا اليربوع

Prohibitus est esus omnium muris specierum, præterquam aljarbui. Est tamen inter *Arabes* aliquis ea de re dissensus. Nam ex sententia *Abuchanipha*,

لا يوكل لانه من الحشرات *Non comeditur* (aljarbuo;) *quia est ex subterraneis animalibus.* Et *Algazali*, in libro, cui titulus الوسيط *Mediator*, negat quidquam esse comedendum من الحشرات الا الضب *ex subterraneis animalibus præter crocodilum terrestrem.* Tamen ab aliis insuper excipiuntur اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدلدل aljarbuo, *& mustela, & chamæleon & hericius, & hystrix.* Hinc de *aljarbuo* Damir,

يحل اكله لان العرب تستطيبه وتعمله

Conceditur illius esus; quia permittunt Arabes, *& eo delectantur.* Ita nimirum definiunt magni *Arabum* Canonistæ, *Asa*, & *Achmed Ben-Hantal*, & *Ibnolmandsar*, & *Abunsaur*, &c. Proinde non solùm *aljarbuo* sed & latibulum ejus emitur, id est, jus illud rimandi, & perscrutandi, ut in eo capiatur hoc animal. Quod tamen quia plerumque parùm succedit, in Proverbium cessit apud *Arabes*: ut cum dicunt,

كالمشتري القاصعا باليربوع *Ut qui pro* aljarbuo *emit foramen ejus.* Quod Proverbium

يضرب الذي يدع العين ويتبع الاثر

ferit eum, qui, fonte relicto, solum sequitur vestigium. Græcè dixeris Σκιὰν ἀντὶ σώματος, *Umbram pro corpore.* Atque hic quoque *Arabes* delicati sunt, & cæteris hujus generis muribus *Sapharinsem* præferunt, quem sic describit *Alcamus*: يربوع شفاري ضخم الاذنين وطويلهما العاري البراثين ولا يلحق سريعا والطويل والقوايم الرخو اللحم الرسم *Sapharinsis* jarbuo *crassis & longis est auribus, nudus unguibus, ita ut non facilè apprehendas, pedibus longis, teneráque & pingui carne.* In *Abenbitare*, يربوع الاسرابيلي لحم اليربوع يقل وغذا كثير ويلين البطن *Jarbuo* Israëliticus *vocatur caro* aljarbui, *qua exsiccatur. Est autem multis nutrimenti, & mollit ventrem. Exsiccare*

ſiccare Arabicè eſt قد *kadda*, quod propriè ſignificat *carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere*, quomodo apud nos fumo, ut humor abſumatur. Unde قراد *kedad* dicitur tam *hericium* quam *aljarbuo*; quia utrumque animal ſic exſiccatur. *Alkamus*, القراد القنفذ *Alkedado*, *hericius*, & *Aljarbuo*. In *Arabicis* Sacri Textus verſionibus vox *aljarbuo* occurrit ſemel omnino, nempe *Eſ.* 66. 17. ubi ſic habet *Arabs* Interpres, الذين ياكلون لحم الخنزير والرذالات واليربوع *Qui comedant carnem porcinam, & abominationes, & Aljarbua*, id eſt, ſpeciem pro genere. Nam *Hebræa* habent, ושעבר, & *murem*. Sed *Arabi* cauſa non deſuit, cur redderet اليربوع *aljarbua*. Jam enim docuimus in toto murium genere hunc ſolum apud *Arabes* edulem eſſe. Præterea, quamvis עכבר *achbar*, Hebræis *murem* in genere ſignificet, tamen *Arabicè* hæc ipſa vox عكبر *achbar*, in Plurali عكابر *achabiro*, ſignificat *marem* اليربوع *aljarbuo*. *Alcamus*, العكابر ذكور من اليرابيع Alachabiro, *mares Aljarbui*: quod jam diximus Plurale eſſe vocis اليربوع *aljarbuo*. Itaque cum اليربوع ſit ſpeciei nomen العكبر *alwkbar* marem ſignificat, ut العطبوطة *alatuua* fœminam. *Alcamus*, العطبوطة اليربوع الانثي Alatiuta, *Aljarbuo fœmina*. *Texeira Luſitanus* appellat *ratones del mato*, id eſt, *mures ſylveſtres*, & his verbis deſcribit *Indicis itinerarii* capite quarto, *Son eſtos ratones del grandor de los grandes muſtros communes, tienen el pelo pardo tirando a blanco. Tienen de raton las orejas, manos, y la cola: cuya punta, y los ojos, y cabeça, ſon de conejo; y las piernas como de gazela. Corren mucho ſaltando, hazen cuenta como conejo. Tray dellos grande quantidad por aquel de fierro. Los* Arabes *los comen, y dizen, que ſon muy buenos.* Id eſt, *Sunt iſti mures vulgarium maximis mole pares, colorus leucophæi. Muris habent auriculas, pedes anteriores, & caudam: cujus acumen, oculi, & caput, ſunt cuniculi; & perna* (id eſt, *crura poſteriora*) *caprea. Saltando plerumque currunt, & cuniculos agunt quomodo cuniculi. Horum in illo deſerto* (in *Arabia* parte *Babyloniæ* vicina) *maxima eſt copia.* Arabes *in cibis uſurpant, & optimi ſaporis eſſe aſſerunt.* Quibus verbis omnino deſcribitur *aljarbuo*, quod nemo non fatebitur. De eodem ſic *Olearius* libri ſexti *Itinerarii Perſici* pagina ſexageſima quarta, *Vidimus prope* Terkin (in *Circaſſia*) *mures agreſtis genus* Arabicè JERBUA *dicti. Hunc ſcuri magnitudo eſt, neque forma diſſimilis; pilus tamen ſuſcior, & caput muris; aures longæ; crura anteriora brevia, poſteriora longiora. Prosade nonniſi in aſcenſu currunt; in planis fere reptant, aut ſaltu ſupra terram ad quinque vel ſex pedes efferuntur. Cauda longa dorſo incumbens, in caule glabra, in vertice hirta & albicans. Multos videre eodem impetu ſurſum proſilientes jucundum erat ſpectaculum.* Babyloniam & Arabiam *his ſcatere ajunt, & incolis eſſe pro cibo. Sunt, qui ex agris in domos ſe conferunt, & pecuniam ſuffurantur.*

His ita explicatis, tria ſunt, quæ Lectori non oſcitanti clara & manifeſta fient. I. Murem illum, qui *Arabicè* vocatur *aljarbuo*, eundem eſſe cum *Herodoto*, *Ariſtotele*, *Theophraſto*, *Plinio*, *Æliano*, & *Photii* mure, qui pedum poſteriorum longitudine & ſaltu ingnis eſt. Nam in *aljarbuo* ſuo utrumque obſervant Arabes. Bipedes quidem incedere non addunt; quia res eſt infrequentior. Fallitur enim *Photius*, qui pedibus anterioribus eos unquam niti negat. Quod apud *Ælianum* non refert *Theophraſtus*, nec quiſquam alius Veterum. II. Hunc ipſum murem patet eundem eſſe cum *Hieronymi artiomye*. Naturam enim habet cum mure & urſo communem, habitatque in cavernis petrarum, & terræ foveis; & in ſingulis faxis & collibus cuſtodem habet in excubiis, cujus negligentia morte mulctatur. III. Denique اليربوع *aljarbuo* idem eſt animal cum *Hebræorum* שפן *ſaphan*. Concurrunt enim omnes notæ, nulla excepta. Quod probare eſt obvium. Primò enim neutrum eſt biſulcum. 2. Utrumque ruminat. 3. Utrumque edule eſt, quamvis immundum. 4. Utrumque gregarium. 5. Utrumque infirmum. 6. Utrumque domum habet in petra. 7. *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Plinius*, & alii ſcribunt *Ægyptium* eſſe animal; & *Hieronymus* magnum eſſe in *Paleſtina* hujus generis abundantiam. *Arabum* quoque eo ſcatere *Arabum* ſcripta abundè docent, & *Texeira* teſtis *αυτόπτης*.

Supereſt, ut varia hujus animalis nomina explicare conemur. *Hebraice* שפן *ſaphan*, per *Sin* dici videtur pro סמך *ſaphan*, per *Samech*, tanquam *à tegendo*; quia latibuli ſui foramina terra obtegit, ut abundè docuimus. Vel pro צפן *ſaphan*, per *Tſade*, tanquam *à delitеſcendo*; quia ibi ſub terra latet, & ex hominum conſpectu ſe ſubtrahit. Idem *Arabicè* اليربوع *aljarbuo*, quaſi *quaternarius*, appellatur; quia domum ſibi fodit في مهب الرياح الاربع *ad flatus quatuor ventorum*, ut didicimus ex *Arabibus*. Et *Chaldaicè* שפנא *ſaphna*, à *ſaltu*. Murem enim eſſe αλτικὸν è Veteribus nos docent *Theophraſtus*, *Ælianus*, *Photius*, è Recentioribus *Alcamus*, *Texeira*, *Olearius*. *Syrum* ܟܦܢ *chagas* factum ſuſpicor ex *Græco* χοιρογρύλλῳ per compendium ita ſcripto χγς. Vel ܟܓܐ *chagas* eſt *claudum animal*. *Syris* enim *claudus* tam ܟܓܐ *chagiſa* dicitur, quam ܟܓܐ *chagira*. Claudicare porrò videtur hoc animalculum propter pedum inæqualitatem. Dictus ille ipſe mus χοιρογρύλλῳ *a porco ſagina*, aut *ſpecie*. Nam compoſitæ vocis etiam ultima pars *porcum* ſignificat. *Heſychius*, γρύλλῳ, χοίρῳ. Item, γρύλλος, ὁ χοῖρος. Tale, quod ὖραξ, *ſus* Æolibus, à *Nicandro* pro *mure* uſurpatur; quia mures παστάσιν χοίρου τῷ ῥάμφει, *roſtro porcos referunt*, ut ibi habet *Scholiaſtes*. Et à *Græco* ὖραξ deductum *forex*. Cur *Senatorum* χοιρογρύλλῳ *Hieronymi* ætate vocatus fuerit *diatomus*, abundè jam explicatum. Nec ſine cauſa pro *herinaceo* eſt ſumptus, ſi verè ſcribit *Plinius* hoc muris genus herinacii pilum habere: *Ægyptiis*, inquit, *mus durus pilus ſicut herinaceis; iidem bipedes ambulant circa Alpum.* Sed is videtur duas murium ſpecies ſumpſiſſe promiſcuè. Nam alii diſtinguunt inter mures ἰχνεύτας, & ἰχνίας, vel ἰχνεύτους. *Herodotus*, Οἱ μὲν δίποδες καλέονται, οἱ δὲ ζιζήμιες, οἱ δὲ ἐχῖνες. *Alii quidem bipedes appellantur, alii zegeres, & alii echines*, nempe ab aſperitate pilorum echini inſtar. *Ariſtoteles*, Οἱ δὲ τὸ Λιγύπτιον μῦς σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι· οἱδὲ καὶ ἵπποι, ὃν Βαδίζουσι ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσί. Ægyptii *mures duros habent pilos, ut herinaceos terreſtres. Sed & iidem alii bipedes gradiuntur.* Sed quo errore *Plinius*, eodem Scripturæ Interpretes murium hæc duo genera confudiſſe putaverim, & mures ἰχνεύτας, vel ἰχνεύτους, *herinaceos* appelluſſe.

Notandum quoque, *Judæorum* שפנים *ſephanim*, id eſt, χοιρογρύλλους, vel ἀκτιμῶνας, ſi mavis, quædam habere communia cum *Hiſpana* cuniculis; oculos

ſcilicet, & caput, & imam caudam, ut à *Terentio* obſervatur: & quod poſteriores pedes prioribus ſunt longiores, quodque ſubſultim gradiuntur, & pariter ruminant, quamvis utrimque dentati, & ſubterranea ſibi latibula defodiunt, in quibus interdiu latent. Itaque ut *Hebræi* hodie, ita *Pœni* videntur olim *Hebræum* nomen שפן *ſaphan*, cuniculis indidiſſe, atque inde eſſe, quod *Hiſpania* שפניה, Σπανία, id eſt, *cuniculoſa* dicta eſt, ut in *Catullo Celtiberia*, quod jam ſupra (*c*) monuimus. Aliorum tamen eſto judicium.

(*c*) *Pag. 1003. lin. 15.*

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De vulgari Mure.

Hebræum עכבר *porum* murem agreſtem *ſonat*. *Dictus videtur, quaſi* עבלבר conſumptor agri. *Agris inde quanta pernicies. Exempla in* Philiſtæis 1 *Sam.* 5. v. 6. & 6. v. 5. & *Hiſpania* Cantabris, *Italia* Coſanis, *Thracia* Abderitis. *In* Chalcidenſibus, *in* Gyaro *inſula*, Troade, Myſia, Æolide *mures ferrivori*.

Ariſtoteles & Ælianus *obiter emendati*. عكبر achbar, *Arabibus* aljarbuo *mus, ſolm murium edulis.* Μύϱξ, *ſea* gliſ, Arabibus *non eſt muris ſpecies. Mures pro cibo in ſumma fame*, Hieroſolymis *obſeſſis. Tres murium colores. Albi rariſſimi, ubi reperti. De iis Proverbium. Mus in Lege cur immundus.* Cyrillus *emendatus. Mus* Ψοφοδὼς. *Muris eſus oblivionem induxit. Cur* Sennacheribi *cladem ad mures referant* Ægyptii *in* Herodoto. *Simulis hiſtoria de* Cretenſibus, Hamaxiti *in* Troade *conditoribus.*

Hebræi murem עכבר *achbar*, appellant, voce fortaſſe *Chaldea* magis, quæque propriè *murem agreſtem* ſonat. Videtur enim עכבר *achbar*, dici pro עבלבר *achalbar*, eliſo L: ut in vocibus *Babel* pro *Balbel*, & *Samuel* pro שאול מאל *Saul-meel*, quaſi *petitum à Deo* dicas. Nempe *Chaldæis* עכל *achal*, eſt *conſumere*, & בר *bar*, eſt *ager*: itaque עבלבר *achalbar*, & per contractionem עכבר *achbar*, eſt *agri conſumptor*, ſeu *veſtator*. Nomen agreſti muri valde congruum, qui agrorum eſt certa peſtis. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 37. Ἀπορέπουσι δὲ καὶ ἡ ἐπιπολάζουσα μυῶν γένεσις ἐν ταῖς χώραις, καὶ ἡ φορὰ πολλαχῆ γὰϱ ἄδηλα γίνεσθαι πλήθη ἀμυθήτου τὸ ἀμυραίου, ὡς τὸ ἄλλο λείπεσθαι ἢ εἶτα παντὶς γίνεται δὲ ὅταν ταχεῖα ἡ φορά, ὅτε ἔνιοι τῶν μὴ μεγάλας γεωργίας ἐργαζομένων, τῇ πρωΐᾳ ἰδόντες ἐπὶ θεμελίοις ἄρα, τῇ ὑστεραίᾳ ἐνθα ἄγοντες τὰς θημιὰς, καταδιϱυμβῶσι ἅπαντα καταλαμβάνουσι. *In quaſtionem etiam vocatur murium in agris emergentium generatio, & proventus. Sæpe enim exoritur agreſtium murium tanta vis, ut relinquatur parum frumenti. Et illorum proventus tam eſt ſubitus, ut nonnulli eorum, qui non multum agrum aravérunt, cum pridie metere ſtatuerint, poſtridie mane meſſores adducentes, ſegetes omnes abſumptas deprehendant.* Hinc *Plinius* de prodigioſa murium fœcunditate loquutus lib. 10. cap. 65. *Itaque*, inquit, *definit murum eſſe, unde vis tanta meſſes populetur murium agreſtium.* Et apud *Horum* lib. 1. cap. 47. Αἰγύπτιοι, ἀφανισμὸν δηλοῦντες, μῦν ζωγϱαφοῦσιν, ἐπειδὴ πάντα ἐσθίων μαίνει καὶ ἀχρηστοῖ, *deſtructionem ſignificantes, murem pingunt, quia omnia conſumens inquinat, & deperdit.*

Exempla ſunt paſſim obvia. Sic 1 *Sam.* 5. v. 6. in *Græca* verſione ſcribitur de iis *Philiſtæis*, qui captivam arcam tenebant: Μέσον τῆ χώϱας αὐτῶν ἀνεφύησαν μύες. Et in *Vulgata*, *Et ebullierunt villa & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures.* Et cap. 6. v. 1. rurſus in *Græca*, καὶ ἐξέϱευσε ἡ γῆ αὐτῶν μύας. *Et terra eorum mures ebullivit.* Quæ quidem ſunt Gloſſemata: cum neque *Hebræa* origo, neque reliquæ verſiones, *Chaldæa*, inquam, *Syra* & *Arabica*, tale quidquam agnoſcant. Tamen res in ſe vera eſt. Nam ejuſdem ſexti capitis verſu quinto etiam *Hebræa* habent, *Facietis*, &c. צלמי עבריכם המשחיתים את הארץ, *imagines murium veſtrorum, qui veſtant terram.* مثال الجردان الذي تسلطت علي الارض لتفسدها

Imagines murium qui terra incumbunt ut eam veſtent, ut habet *Arabs Interpres*. Proinde merito *Joſephus Antiquitatum* lib. 6. cap. 1. Τὰ δὲ ἔθνη ἃ χώϱας μυῶν πλήθουσιν, ἀναλῶσι πάντα ἀπὸ τῆς γῆς, κατέβλαψε, μήτε φυτῶν, μήτε καϱπῶν ἀποχώμενον. *Quæ autem in regione erant murium copia, è terra emergens, devaſtabat, neque ſtirpibus, neque fructibus parcens.* Et *Philoſtratus* in Muſonitis, *Cum fuiſſet copia arca Teſtamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxiſſet terra ſorices, ut eorum fruges deperirent.* Et *Maginus* in *Paleſtina* ſua, *Noamullus ut locum* Paleſtinæ *agris ſunt penè deſerti ob murium & ſorvum abundantiam, quos niſi quadam aves devorarent, nullam ſementem facere poſſent incolæ.*

Quod malum ne quis putet eſſe *Paleſtina* peculiare, *Strabo* lib. 3. etiam in *Hiſpania* nonnunquam increbuiſſe memorat μυῶν πλῆθος, ἀφ' ὧν ἔνιοι λοιμικαί νόσοι πολλάκις ἐπελύθησαν, *murium copiam, quam ſæpe peſtifera lues ſubſequuta ſit.* Et in *Cantabria Romani*, pretio dato, μυοδηϱῶντες κατὰ μέτϱον ἀποδιδόναι ἐνενεύοντο μύας, *mures ad certam menſuram venientes vix ſervabantur.* Nec deſunt, qui de *Italia* idem referant. *Diodorus* lib. 3. Περὶ τὴν Ἰταλίαν μυῶν πλῆθος ἀφανίσαι, ἰσχυσθὲν τοῖς πεδίοις, ἐξίζαλί τινας τῶν ναστῶν χώϱας. *Circa* Italiam *murium agreſtium vis, ex agris emerſa, quoſdam è patrio ſolo pepulit.* Quod ipſum in *Æliano* eſt *Hiſtoria* lib. 17. cap. 41. Et uterque ſequitur *Agatharchidem* lib. 5. cap. 28. Porro *Coſanos* intelligi veriſimile eſt; quia de *Coſa* canit *Rutilius Rufus*,

Dicuntur cives, quondam migrare coacti,
Muribus infeſtes deſeruiſſe lares.

Thracia quoque *Abderitis*, qui, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ ſolo, ſedes quærebant, *Caſſander* agros in ultimis *Macedonia* finibus aſſignavit, ut teſtatur *Trogus* lib. 15. *Chalcidenſes* itidem narrat *Heraclides* in *Politia Cleonas* incoluiſſe, ἐκ τῆϛ Ἄθω ἐξαναστάντας ἐξ Ἐλυμείας ὑπὸ μυῶν, οἳ τὰ τ' ἄλλα κατέδιον αὐτῶν, καὶ τὸ σίδηϱον, Elymnio *in* Athone *monte pulſos à muribus, qui cum alia devorabant, tum ipſum ferrum.* Quod de *Gyaro* alii referunt. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo nono, *M. Varro auctor eſt*, &c. *ex* Gyaro, Cycladum *inſula*, *incolas à muribus fugatos.* Et capite quinquageſimo ſeptimo, Theophraſtus *auctor eſt in* Gyaro *inſula*, *cum incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos.* Hinc *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo primo, Τῆς δὲ Καρυστίας καὶ τ' Ἀνδρίας χώρας ἐστὶ πλησίον νῆσος ἡ καλουμένη Γύαρος· ἐνταῦθα οἱ μύες διατρώγουσι τὸν σίδηρον. *Prope* Caryſtiam & Andriam *inſula eſt nomine* Gyarus, *in qua mures ferrum exedunt.* Et de eadem inſula *Stephanus Byzantius*, Ἀντίγονος δέ φησι Καρύστιος φέϱει, ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μύες διατρώγουσι σίδηρον. Antigonus Caryſtius *autem inquit*, *quod in hac* inſula *mures ferrum comedunt.* Nec multo aliter *Suidas*. Mendoſe igitur *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν Κύπϱῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μύτας ἡ σίδηϱον ἐσθίειν. *In* Cypro *inſula metas ajunt ferrum devorare.* Mendoſe etiam in *Æliano Hiſtoria* libri quinti capite decimo quarto, Ἐν τῇ Πάϱῳ τῇ νήσῳ Ἀριστοτέλης λέγει μὴ εἶναι, καὶ μὴν τοι καὶ γῶν αὐτοῖϛ τὸν σίδηϱον. *In* Paro *inſula dicit* Ariſtoteles *mures eſſe, qui ferrarium terram exedant.* Utrobique enim pro Κύπϱῳ, vel Πάϱῳ, legendum Γυάϱῳ; & in priore loco μῦας pro μύτας, in poſteriore τὸν εἰς δηϱίνην. Quid quod *Troades* incolæ, quos *Graci* decennali bello, vix ſubegerunt, huic malo cedere

coacti, patriam deseruerunt? *Plinius* libri decimi capite sexagesimo quinto, *Plurimos mures ita ad* Troadem *provenisse, & jam inde fugaverunt accolas.* Et in *Chrysa, Mysiæ* urbe, *Crini* Sacerdoti infensus *Apollo* ἐπεμψεν αὐτῇ τοῖς ἄγγεσι μῦας, οἵτινες τὰς καρπὰς ἐλυμαίνοντο, *agris ipsius mures immisit, qui fructus deperdebant.* Ita *Homeri* vetus *Scholiastes* ad vocem Σμινθεῦ libro primo *Iliados.* Quale est, quod tradit *Ælianus Historia* libri duodecimi capite quinto, Τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Τρώων τὼ λεία πολλὰς μυῶν μυριάδας ἐπελθόντας ἅμα ὑπεκύρησαν, καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα τοῖς σπείρασι ὑπεφάνησαν. *Permultas olim murium myriades Æolorum & Trojanorum fugeses invasisse, atque simultatem succidisse, usque, qui fomentem fecissent, messem infructuosam reddidisse.*

Ex his abundè patet *muribus*, iisque *agrestibus*, vix indi potuisse nomen aptius, quàm *ab agrorum vastatione.* Itaque id propriè עכבר *achbar*, quod confirmat usus *Arabum*, quibus عكبر *achbar* non est mus quivis, sed *murus agrestis* species, nempe *aljarbuo* mas, ut supra (*a*) docuimus. Proinde *Esa.* 66. *vers.* 17. pro *Hebræo* העכבר *haachbar*, Arabs habet اليربوع *aljarbuo* quasi hæc duo ferè sint synonyma.

(*a*) Capite præcedenti.

Atque hoc ipsum, quod *Esaias* ibi *Judæis* exprobrat, nonnullos eorum porcinam edere, & העכבר *haachbar*, suadet עכבר esse *murem agrestem*, eumque اليربوع *aljarbuo*, quem solum comedi tradunt *Arabes.* Nam μύωξ, id est, *glis*, quem *Hieronymus* hic intelligit, non censetur ab *Arabibus* itf genere murium. Fateor quidem in *Historia* Hebraica *Templi secundi* pag. 241. cum *Hierosolymitani*, à *Romanis* obsessi, comedisse leguntur נבלות הכלכים ועכברים, *cadavera canum, & mures*, domesticos necessario intelligi; quia in urbe tam arcte obsessa agrestes non erant obvii. Et in extrema fame in cibum admittere necesse erat quidquid offerebatur. At *Esaias* agit de cibis, quos *Judæi* sui temporis, in Dei Legem rebelles, ultro sibi deligebant, neque ulla necessitate coacti. Murem porro domesticum nemo est qui in cibum expetat, cum aliæ escæ suppetant. Atque in *Esaia* mures illi, qui in cibum erant, agrestes fuere, non domestici. Eodem facit, quod in *Samuëlis* loco, quem citavimus, עכברים *achbarim Philistæorum* agros devastant. Illud enim est murium agrestium proprium. Certum tamen est, posteriores *Hebræos* עכבר *achbar*, accipere pro mure quovis. Et potuit ipse *Moses* sic usurpare, latius accepta voce. Quod ut doceret *Jonathan*, *Hebræum* העכבר *haachbar* sic παραφράζει *Levit.* 11. *vers.* 29. ועכברא אוכמא וסמוקא וחוורא, id est, Achbar *niger, rufus & albus:* qui tres sunt murium colores. In his albus est rarissimus, non tamen ignotus *Græcis. Ælianus Historia* lib. 12. cap. 5. ubi de templo *Sminthii Apollinis* in *Troadis* urbe *Hamaxito:* Τοῦ δὲ τοῦ βωμοῦ φωλεύουσι λευκοὶ μῦες, *Sub altari nidificant albi mures.* Hi putantur omnium falacissimi: unde in Proverbium abiit, Μῦς λευκὸς, ἐπὶ τῶν ἀμαυρῶν τινὶ τὰ Ἀφροδίσια. *Mus albus, de iis, qui ad res Venereas sunt maximè incontinentes.* Vide *Suidam*, & quid ex *Philemone* habeat *Ælianus Historia* libri duodecimi capite decimo.

Murem cur Lex pronunciet immundum esse animal, præter causas, quæ cuivis se offerunt, hæ quoque afferuntur, quod inutile & noxium est, & typus eorum, qui dicunt,

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

In *Cyrillo* contra *Julianum* libro nono γαλῆ καὶ μῦς γράφουσι πᾶς ἐφ' ἑαυτοῖς τὰ δικαῖα, καὶ ἀναθήμα, καὶ ψοφώδη τῶν πλειστῶν γένη, *mustela & mus furum referunt timida, & imbellia genera, atque obstrepera.* In quibus cum illud *obstreperum* sit planè extra rem, pro ψοφώδη legendum contendo ψοφοδεᾶ, id est, *ad omnem strepitum metuentia.* Quo verbo utuntur *Lucianus* in *Scytha*, & *Plutarchus* in *De Sanitate tuenda:* sed & idem in libro *Utra anim.* de chamæleonte dicit; Τρὸ δίκης ἄλλως τρέπεται, φύσει ψοφοδεὲς ὤν, καὶ δειλὸν. *Pro more in aliud mutatur, cum natura meticulosus sit, & timidus.* Hinc in *Hesychio* ψοφοδεὲς est δειλὸς, κανοφιβῶν, ὁ καὶ τὸν ὕφιν καὶ τὸ ἰλάχνια φεύγων. Quod muri quàm conveniat, *Poeta* eximius sic docet in Apologo de mure rustico & urbano *Satyra* lib. 2.

Valvarum strepitus lecti excussit utrumque:
Currere per totum pavida conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossi
Personuit canibus. —

Aliud *Hebræi* afferunt, nempe murinæ carnis esum oblivionem inducere. Quod doctissimus *Buxtorfius* probat ex *Avoda Zera* cap. 3. (ubi tamen non reperio) & ex *Beth Jacob* fol. 181. ubi ad quæstionem, Cur canis dominum suum agnoscat, felis autem non agnoscat? respondetur, feles ideo esse obliviosas; quia comedunt mures, quorum caro, imò quorum arrosa, si comedantur, turbant cerebrum & memoriam. Unde elicitur hæc conclusio, האוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו האוכל עכבר עצמו לא כ"ש *Comedens de eo, quod comedit mus oblivisci-tur doctrina sua: comedens ergo murem ipsum quanto magis?*

Sennacherib cladem, quam Angelo tribuunt (*b*) Sacri Scriptores, & (*c*) *Josephus* ex *Beroso* pessi immissæ divinitus, mirum, cur ad agrestes mures referant *Ægyptii* in (*d*) *Herodoto*, quos narrant τοῖς ἐναντίοις ἀντοῖς ἐπιχυθέντας νυκτὸς, κατὰ μὲν φαγεῖν τὰς φαρετρώνας ἀντῶν, κατὰ δὲ τὰ τόξα, πρὸς δὲ τῇ ἀσπίδας τῶν ἐχόντων ὑστεραίη φυγόντων ἀφῖκται, γυμνῶν ὅπλων, πολλοῖσι πονέουσι, *hostibus noctu circumfusos, illorum tum pharetras, tum arcus, tum scutorum ansas exedisse, sic ut postridie, armis exuti, multis amissis, fugam fecerint.* An huc facit, quod λυμὸς lues, & λυμὰς mus, in *Hesychio*, sunt voces ita vicinæ, ut una potuerit pro altera usurpari, atque sic *muribus* tribui clades à *lue* accepta? Utut sit, *Cretensibus* illis, qui *Troadis* urbem *Hamaxitum* condiderunt, tale quidpiam accidisse memoratur. Cum enim consultus *Apollo* de loco condendæ urbis, illam ibi condendam esse respondisset, ἔνθα ἂν ἀντοῖς οἱ γηγενὲς πολεμίσωσι, *ubi terrigena iis bellum inferrent*, intellexerunt *Hamaxitum* designari; quia, castris ibi positis, μυῶν ἄφατόν τι πλῆθος ἐφιεμένων τοῖ τε ἔχνια ἀντοῖς τῶν ἀνθρώπων διέτραγε, καὶ τὰς τῶν τόξων νευρὰς διέφαγεν, *murium immensa vis erumpens clypeorum reris ansas, & arcuum nervos exedit.* Ita *Ælianus Historia* libri duodecimi capite quinto. Nec multo aliter *Homeri* vetus *Scholiastes* ad librum primum *Iliados*, Νυκτὸς ἐπιγενομένης, μύες ἐπέφαν ἀντῶν τῆς τιλαμῶνας τῶν ὅπλων. *Cum nox venisset, mures armorum lora ipsis abscidernnt.* Proinde apud *Aristotelem*, *Rhetorices* libri secundi capite vigesimo quarto, mures ideo laudat *Polycrates*, ὅτι ἐξενέγκαντες διατραγόντες τὰς εὐγὰς, *quia* (popularibus suis) *opem tulerunt, cum* hostilium arcuum *nervos corroserunt.* Et, apud *Clementem* in *Protrepsico*, *Polemo* refert populos *Troadi* vicinos τὸν ἐπιχώριον αὐτῶν, ὃν ἐμοίβυσε πολλὸν θησαυὸν, ὅτι τὰς νευρὰς τῶν πολεμίων διέτρωγον τῶν τόξων, *colere mures illius loci, quos sminthos vocant, quoniam hostilium arcuum nervos arroserant.* Quæ cum iis simillima sint, quę de *Assyrus* referunt *Ægyptii*, illos *Cratetem* hanc, aut *Troicam*, si mavis, historiam interpolâsse putaverim.

(*b*) *Reg.* 19. 35. *Esa.* 37. v. 36. *Eccl.* 48. 24 (*al.* 21.) *Tob.* 1. v. 21. (*al.* 20.) 1 *Macchab.* 7. 41. & 2 *Macchab.* 8. v. 19.

(*c*) *Joseph. l.* 10. *c.* 2.

(*d*) *Herod. l.* 2. *c.* 141.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Probatur חולד *choled*, non eſſe *Muſtelam*, ut volunt; ſed *Talpam*. Alia Talpæ nomina.

Omnes omnino Scriptura Interpretes, Græci, Latini, Chaldæi, Syri, Hebræi, חולד *choled*, muſtelam *reddunt*. *Et in* Ariſtea Hebræo γαλῆ *eſt* חולד. *Tamen hæc verſio ſuſpecta. Et* חולד *videtur eſſe* talpa. 1. *Quia* Syris ܚܘܠܕܐ chulda *eſt* talpa: *quod probatur ex* Syra *verſione* Prov. 24. verſ. 31.

2. Arabicè خلد chuld *eſſe* talpam *docent* Arabum *deſcriptiones. Talpa duplex: una caca, altera ſurda; illa* chuld, *hæc* zebab *dicta.* 3. *In* Talmude Hieroſolymitano חולדה chulda, *eſt* talpa. 4. Levit. 11. verſ. 29. חולד, choled, *eſt* שרץ *ad quod genus* talpa *pertinet potius quam* muſtela. 5. *Ibidem* choled & עכבר, mus, *jungunturut animalia congenera. Talpa enim muri ſimilis. At muſtela illis tam infenſa, quam felis.* 6. *Verbum* חלד chalad (*unde* חולד choled) ſubire, penetrare, ſuffodere *eſt. Unde* rubigo, & gangræna, & profunda cultri in victimam immerſio. *Et* ܚܠܕܝ, qui penetrant in domos, 2 *Tim.* 3. *verſ.* 6. *Et* Chalybes, *qui primi metalla eruerunt*, חלריא, Chaldi, Chaldii, Chaldæi. *Talpa proprium fodere. Ad id tota videtur facta. Hinc* talpæ חפרפרות, & σκάλαπες, *olim* (κάλοπες ἀπὸ τῆ σκάπτειν, ἢ σκαλεύειν, & σκαλίζειν. Heſychius *emendatus.* Σκαλίπια talparum foramina. Foyon *Gallicè* talpa *unde.* Germanica *ejuſdem nomina.* Talmudicis *tamen* חולדא chulda, *plerumque eſt* muſtela. *Muſtelarum illis duo genera*; κατοικίδιον, & *ruborum, id eſt, ſylveſtre. Hiſtoria de puero à muſtela ſtrangulato. Cur* חולד *choled*, muſtela Talmudicis, & חלד *choled*, terra *ſint voces Conjugata. Rationes fabuloſæ. Omnia terræ animalia in mari præter muſtelam. Multa recondit muſtela, quibus non eget. Ita mundani homines. Hiſtoria* Arabum *de nummis à muſtela datis pro catuli λύτρῳ. Quid commune habeant* חלד *choled*, mundus, & חולד *choled* talpa, *aut* muſtela. *Doctorum ſententia. Quæſtionis vera ſolutio.* תנשמרת, Levit. 11. verſ. 30. *non eſſe* talpam, Pſal. 58. verſ. 9. *voce* נפל אשרת *male reddi* abortivum & talpam, *cum aliud non ſonent, quàm* ἔκτρωμα γυναικὸς, abortivum mulieris. *Sed* Eſa. 2. *verſ.* 20. חפרפרות, *ſunt* talpæ *à fodiendo ſic dictæ, geminatis Radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior. Talpæ & veſpertiliones in* Iſaia *recte jungi; quia in multis ſimiles. Nec ſine cauſa dola tam ad talpas, quam ad veſpertiliones, projecta; ut in tenebras ſic detrudantur, nec amplius nobis illudant. Hæc animalia nullibi culta.* Farfar, *fluvius* Damaſceni *nomen, male explicatur* talpa. *Cur talpa in Lege immunda. De muſtela quid Veteres. Eam aure concipere, & ore parere. Quod ita credi vult* Philologus; *quia catulos ſæpe ore transfert. Quin muſtela impatiens, quod de muſtelo piſce verius. Is enim in metu catulos in ore abſcondit, quos cum emittit, parere creditur. Error Pſeudo-*Ariſteæ, & *Pſeudo-*Barnabæ, *de muſtela.* Plutarchi *ſententia honeſtior.*

Levit. 11. *verſ.* 29. Hebræum חלד *choled*, Græci γαλῆν, & Hieronymus *muſtelam* reddit, & Jonathan כרכושתא *carcouſtha*; & Syrus ܟܪܟܘܫܬܐ *cacauſtho*, quod id ipſum eſt. In *Heſychio quidem* κίξκ@ eſt ἀγρωσ@ μῦς, *mus agreſtis.* Et ſuſpicabar olim ex κίξκ@ deductum fuiſſe כרכושתא *carcouſtha*, eadem ſignificatione. Sed כרכושתא *carcouſtha*, eſſe animal feli quadantenus ſimile probat Proverbium *Talmudicum* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 85. 1. כרכושתא ושורא עבדו הלולא מתרנא רבישא נדא Carcouſtha & *felis cum facerent nuptias, extollit ſe is, qui fuerat infortunatus.* Et *muſtelam* eſſe ex eo conſtat, quod *Pſal.* 113. *verſ.* 9. *Hebræa* verba עקרת הבית, *ſterilem domus, Elia* teſte, ſic redduntur in nonnullis exemplaribus *Chaldæa* Paraphraſis, דיתבא מוריקא לאינשי ביתהּ הך כרכושתא דיתבא טרורא בעקרי ביתא *Eam, quæ aſſidet livida virus domus ſuæ, ut* carcouſtha, *quæ ſtatuis manſionem in fundamentis domus.* Quaſi עקרת co loco *ſterilem* non ſignificet, ſed *eam quæ pra mœrore habitat* בעקרי *in fundamentis*, (id eſt, in infima parte) ædium, quomodo *carcouſtha* ſolet. Quæ ad muſtelæ κατοικίδιε deſcriptionem pertinere patebit ex ſequentibus. Itaque, cum חולד *choled*, in *Moſe* ſit *muſtela* ex tot Veterum ſententia, videbuntur id merito ſequi *Hebræi* omnes, *Baal Aruch*, *R. Selomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & recentiores Scripturæ Interpretes, *Pagninus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, &c. vernaculi etiam, quotquot videre licuit, *Galli* puta, *Itali*, *Angli*, *Belgæ*, *Germani.* Ut *Lexicographos* taceam, quorum nullus eſt, quod quidem ſciam, qui חולד *choled*, aliter quam *muſtelam*, aut *martem* reddat, quæ eſt muſtelæ ſpecies. Et *Hebræum Ariſtea* Paraphraſtem, qui *Græca* hæc verba, Κακοποιικὸς γὰρ ὁ τρόπ@ ἐσὶ, καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν, *Hebraicè* ſic reddit, כי הנרז החולד והעכבר הם מבעלי רוכים אל החשחתה וסועים תמיד להרע *Ecce enim* choled, & achbar, (id eſt, *muſtela*, & *mus*) *naturâ ſuâ ad deperditionem tendunt, & ad malum ſunt ſemper proclives.*

Tamen habeo cauſas dubitandi, an hæc ſit vera verſio. Quarum prima eſt, quod palam inde formatum *Syrum* ܚܘܠܕܐ *chulda* ſignificat *talpam*; non *muſtelam*. Ita ſtatuunt *Johannes Baptiſta Ferrarius*, & *Thomas à Novaria* in *Lexicis* aut *Nomenclatoribus Syriacis Romæ* editis Annis 1622. & 1636. Et confirmat *Maronitarum* doctiſſimus *Gabriel Sionita*, qui verba *Syra* Interpretis *Proverb.* 24. *verſ.* 31. ܘܟܒܘܫ ܟܘܠܗ ܚܘܠܕܐ *Latinè* ita reddidit, *Et cooperuerunt ſuperficiem ejus talpa.* Neque verò locus patitur, ut *muſtela* intelligantur. Agitur enim de agro pigri hominis, qui ita negligitur, ut illum urticæ obtegant. *Urticæ*, id eſt, הרלים, ita habetur in *Hebræo.* Sed *Syrus* legit הלדים, literâ *Res* ſede ſuâ motâ, & in *Daleth* mutatâ; quia ſunt literæ ſimiles: ac proinde reddidit ܚܘܠܕܐ. Qua voce non *muſtelas* ſed *talpas* ſignificari res ipſa docet. Neque enim muſtelis ſcatet ager negligentius, ſed talpis ſcatere poteſt, ut docet *Poeta* ſummus lib. 1. *Georgicorum*,

— ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.

Quæ maxima eſt agri pernicies. Unde *Simocatta* in *Epiſtolis*, Τί δῆτα πρὸ ὀφθαλμῶν λέξαιμι, φοβερὸς γὰρ τῷ γεωργῷ τὸ κακὸν, καὶ δυσαπαλλάκτως τὸ πολέμιον.

De

Detalpa igitur quid dixerim? Aratori enim terribile hoc malum est, & hostis non facile expugnabilis. Proinde hoc animal finxit *Stesimbrotus* ὑπὸ τῆς γυφλοπίτυος, διὰ τὸ φθείρειν τὰς ἀμπέλους, a Tellure *fusse excocatum*, *eo quod fruges corrumperet.* Ita *Suidas*, & *Apostolius* in Τυφλόπτερ & ἀζπάλαξ.

Præterea non *Syris* solùm, sed & *Arabibus* خلد *chuld*, vel *chold*, est *talpa*. Quod ut cætera taceam, apertè docent ejus descriptiones. *Alcamus* الخلد الغارة العميا Alchold, *mus cæcus*. Liber, cui titulus est العلاحة الفارسية *Agricultura Persica* apud *Abenbuarem*, الخلد دابة عميا تحت الارض تاكل عروق الشعر ويحب رايحة البصل والكراث وتخرج من جحرتها في طلب الرايحتها Alchold, *animal cæcum sub terra arborum radices comedens, quodque cepa & porros odore* (a) *ita delectatur, ut eo allectum exeat è latibulo suo.* Et *Giabud*, الخلد دويبة عميا صما لا تعرف ما بين يديها الا بالشر تخرج من جحرها وهي تعلم انها لا تسمع لها ولا بصر فتفتح فاها وتقق عند جحرها فياتي الزباب فيسقط علي شدقيها ويمر بين انيابها فينشن خلد جوفها بنفشها وهي تعرض لزلك في الساعات التي يكون فيها الزباب اكثر

(a) *Vide Ephemeridem in Adamum.*

Alchold *est animalculum cæcum, & surdum, quodque non novit objecta nisi per odoratum. Cum è latibulo suo exit, auditu & visu se carere non ignarus, aperto ore stat prope latibulum, & vementes muscæ in buccam ejus incidunt, & ambulant inter maxillas, & per ejus halitum in ventrem attrahuntur. Ac proinde ex dilatat usu horis, quibus muscæ sunt frequentiores.* Hæc ille, quibus الخلد *alchold*, id est, *talpam*, non solum visu, sed & auditu privat. At aliter statuit *Damir*, cujus verba sunt, كل حيوان له عينان الا الخلد وانما خلق كذلك لانه ترابي جعل الله له الارض كالما للسمك وغذاوه في بطنها وليس له في ظاهرها قوة ولا نشاط ولما لم يكن له بصر عوضه الله

خرة حاسة السمع فيدرك الوطي الخفي من مسافة بعيدة فاذا احس بذلك جعل يحفر الارض *Omne animal habet oculos præter* alchold, *quo creatus est sine oculis; quia in terra degit, quam assignavit ipsi Deus, ut aquam piscibus: ita ut in ventre terræ sit alimentum ejus, & extra eam robore & alacritate careat. Sed visus defectum compensavit Deus acumine sensus auditus, quibus etiam è longinquo spatio suspenso gradu incedentes percipit, &, quamprimum percepit, in terram reconditur.* Quibus hæc *Plinii* consona, *Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atque surdo Naturæ elemento.* Sed ex nonnullorum sententia duplex est talpæ genus, nempe خلد *chold*, & زباب *zebab*: quarum illa visu, hæc auditu caret. *Damir* in capite الغار id est, *De muris* ومنها اليرابوع والزباب والخلد فالزباب اعمي صم والخلد اعمي *Etiam in speciebus murium sunt* aljarbuo (seu *charegryllus*) & zebab, & chold; *quorum* zebab *est surdus*, & chold *cæcus.* Multo plura possem addere: sed ex his patet plus satis, tam *Arabibus*, quàm *Syris*, *chold*, vel *chuld* esse *talpam*.

Tertio, in *Talmude Babylonico* Tractatu *Moed Katon* cap. 1. fol. 6. b. in *Mischna* verbis, צדין את האשות ואת העכברים, *Venantur* licitè *talpas & mures*, in his (inquam) verbis האשורת, id est, *talpa*, vel *talpa* (quod omnes agnoscunt, & nos infra pluribus docebimus) in *Talmude Hierosolymitano* redditur, חולדה *chulda*. Quod quidem in eo non negi; quia liber non est ad manum: sed ita asserit *Glossa* ad locum *Moed Katon*, quem nuper citavimus, כפורש, אישורת *Vox* אשות *in Hierosolymitano Talmude redditur* חולדה *chulda*. Ibi igitur חולדה *chulda*, est *talpa*, non *mustela*.

Quarto, *Levit.* 11. *vers.* 29. חולד *choled*, ordinem ducit in iis animalibus, quæ continentur nomine שרץ. Horum porro duo propria sunt. Unum, quod, propter exiguitatem pedum, repere videntur potius, quam ambulare. Alterum, quod in immensum soboleſcunt. Id enim propriè significat Verbum שרץ, ac proinde piscibus tribuitur *Gen.* 1. *vers.* 20. & ranis *Exod.* 8. *vers.* 3. & *Psal.* 105. *vers.* 30. & καθ' ὑπερβολὴν *Israelitæ* in *Ægypto* Exod. 1. vers. 7. quia in illa servitute Dei benedictio eorum numerum auxit, pene dixero, supra omnem fidem. Has autem notas nemo nescit mustelis minus convenire, quam talpis, quarum crura sunt brevissima, & (alicubi auctore *Plinio*) tam numerosa est multitudo, ut tota arva subruant.

Quinto, si חולד *choled*, est *talpa*, rectè jungun-tur in *Mose* חולד *choled*, & עכבר *achbar*, id est, *talpa* & *mus*: cum talpa sit muri congener, adeoque muris species, si *Arabibus* credimus, & *Hesychio*, cui Ἀζπάλαξ est ἀζπάλαξ *talpa*, seu μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus terram penetrans*: & *Scholiasta Aristophanis* in *Acharnan.* ubi ἐπάλιπας definit μύας τινὰς, οὓς φαμὲν σπάλακας, *mures quosdam, quos vocamus talpas*: & *Oecumenio in* 2 Petri 1. vers. 9. ubi μυωπάζων vult idem esse, quod τυφλόττειν *cæcutire*, ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν οἷς ἅπαν διατελοῦσιν, *à muribus, qui sub terra omnino cæci degunt*, id est, à talpis. Proinde juxta *Scaligerum* (b) *talpa est in genere murium.* Aliis talpa solum est animal muri simile. *Suidas*, Ἔστι δὲ ὁ ἀσπάλαξ ζῶον μυὶ ὁμοφυὲς· ὑπὸ γῆν δύνον, τὸ ἀζπάλαξ θαλπιῇ ἰστημῆσιν. *Talpa est animal muri simile, sub terra degens,*

(b) *in Cardan. Exercit.* 244.

Digitized by Google

degens, oculis privatum. Proinde junguntur in *Talmude* loco, quem citavimus, צדין אישות ועכברים, *Venantur talpas & mures.* At muſtela planè diverſum eſt animal, mure majus & validius, eique tam infenſum, quàm felis. Hinc *Theophraſtus* in libello *De animalibus, qua cum capta viſuntur*, quo loco de muribus agit; φείρεις δ' αὐτὰς καὶ αἱ ἄγριαι γαλαῖ. *Occidunt illas muſtela agreſtes.* Et *Batrachomyomachiæ* auctor, quisquis eſt;

Μῦς πᾶσι δεῖμα βρῶτορ, γαλίης κλάδιον ἀλύξας,

Mus aliquando fitibundus, muſtela periculo evitato. Et apud *Athenæum* Poëta *Carcinus* fabulam ſcripſit, titulo Μυῆς, in qua muſtela nocturnos mures ſtrangulat. *Plautus* quoque in *Stycho* Actu tertio,

Muſtela murem mihi abſtulit prater pedes.
Eum ſirenæ obſonavit.

Plinius itidem libri octavi capite vigeſimo ſeptimo, *Muſtela rutâ* (vires refovet) *in venatu murium, cum ejus domicatione conſertâ.* Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite tertio, *Serpentes etiam muresque muſtela perſequitur.* Abdollatif Bagdadenſis,

ربما عادي الغار وقتله لكن الخوف
الغار من السنور اشد خوفه منه

Murem nonnunquam inſequitur (muſtela,) *& interimit, Mus tamen fele gravius ſibi timet, quàm a muſtela.*

Sexto, Verbum חלד *chalad* (unde deductum חולד *choled*) *penetrare* & *ſuffodere* eſt. De terra propriè dicitur, quod hæc exempla docent. *Talmud Hieroſolymitanum* in *Kelaim* capite ultimo, ut Cl. *Buxtorfius* citat, מחליד הקב"ה לפניהם ארז הארץ *Deus Sanctus Benedictus terram coram eis ſuffodiens.* Et *Talmud Babylonicum* in *Bava Bathra* fol. 19. b. de vitibus, כפני שמחלידין את הקרקע ופעלין שער תיחות *Quia ſolum ſuffodiunt, & terram emolliunt.* Et *Syrus* Interpres de herinaceo *Eſa.* 34. *verſ.* 15. ܣܡܝܠ ܘܣܒܪ ܘܡܚܠܚ *Et effodiet, & penetrabit in umbram ejus.* Unde ad alia transfertur per Metaphoram. Ita חלד, de metallis, eſt *rubiginem contrahere*; & חלודה *rubigo*, in *Jonathane* חלדות *Num.* 31. 22. quia metalla penetrat, & uſque ad intima exedit. *Gangræna* item in *Syro* Paraphraſi ܡܚܠܒܐ dicitur 2 *Tim.* 2. 17. quia morbus eſt ὑπόπυος, & in carnem altius penetrans. Rurſus in victimæ mactatione חלדה vocabatur *cultri in victimam profunda immerſio*, quæ mactationem reddebat illegitimam, ut habetur in Tractatu *Talmudico Cholin* cap. 2. fol. 20. b. & in *Maimonis* Tractatu *De mactatione* cap. 3. §. 9. & 10. Eodem pertinet, quod 2 *Tim.* 3. 6. pro *Pauls* verbis εἰ ἐνδύνουσι εἰς τὰς οἰκίας, eſt, *qui penetrant in domos, Syrus* habet ܕܥܡܩܝܢ ܒܒܝܬܐ. De iis enim ibi agitur, qui, quaſi ædium profundum petentes, occultiſſima quæque rimantur, & perſcrutantur. Proinde *Arabs, Pariſius* editus, non abſimili Metaphora reddidit, الذين يغوصون في المنازل

qui in domos ſeſe immergunt. Nec ſua ſpecie caret doctiſſimi *Fullers* conjectura *Miſcellaneorum* libri tertii capite decimo quarto, *Chalybes* prope *Trapezuntem*, & *Pharnaciam*, *Chaldæos* à *Phænicibus* ideo fuiſſe dictos, non quod commune quidquam haberent cum *Chaldæis Babylonis:* ſed quaſi חלריא, ſeu καταδύτας, quia terræ viſcera perſcrutabantur, ut metalla inde eruerent. Cui rei primi omnium operam impendiſſe putantur. *Callimachus* in Elegia *De coma Berenices*,

— Χαλύβων δὲ γένος πάμπαν ὀλέσθω
Τοὔνθεν ἀντίδικον τι κακὸν φυτὸν ἢ μὲν ἴφηναν.

Quod *Catullus* ita reddidit,

— *Chalybon omne genus pereat,*
Et qui principio ſub terra quærere venas
Inſtitut, &c.

Valerius quoque libro quinto *Argonauticôn* de iiſdem eleganter,

Pervigil auditur Chalybum *labor: arma fatigant*
Ruricolæ, Gradive, tua: ſonat ulla creatrix
Prima manus belli terras crudelis in omnes.
Nam prius ignoti quam dura cubilia ferri
Eruerem, enſeſque darent, odia ægra ſine armis
Errabant, traque quopes, & ſegnis Erinnys.

Et *Arrianus* in *Alexandro*, Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχουσι χαλκεύεσθαι σίδηρον. Chalybibus *crimini datur, quod primi ferrum cuderint.* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, Chalybes, *per quos ærarium & dominium eſt primitus ferrum.* Tamen idem inventum alii *Cyclopibus* tribuunt. *Plinius* libri ſeptimi capite quinquageſimo ſexto, *Ærariam fabricam alii* Chalybas, *alii* Cyclopas *monſtraſſe putant.* Utut ſit, à metallorum frequenti effoſſione terra *Chalybum* dici potuit *Chaldæa*, & incolæ *Chaldi*, *Chaldæi*, & *Chaldæi.* Nam tot modis ſcripſiſſe Veteres teſtatur *Euſtathius* in *Notis* ad *Dionyſium Periegeten* pagina 101. b. Et hæc nomina omnino alludunt ad Verbum חלד *chalad*, quod, cum de terra dicitur, *fodere* ſignificat, ut pluribus ſupra (*c*) probatum. Jam quis non videt eodem commodè revocari nomen חולד *choled* pro *talpa*, quæ ad id videtur nata & inſtituta, ut indefeſſo labore terram ſubruat & ſuffodiat. Ideo talpam nemo definit, quin hoc ponat in parte definitionis. Sic apud *Heſychium* in vocibus Αὐτ & Σκάλοψ, legitur eſſe μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus, qui terram perforat*; & ζῶον γεώρυχον τυφλὸν, *cæcum animal terram fodiens.* *Epiphanius* in *Adamanti* ſtatim initio, Ἀσπάλακα καλοῦσί τι ζῶον ὃ τῇ γῇ κάτω ἐμφωλεύον, τετράπουν, ὅπερ ὀρύττει τὴν γῆν, &c. *Talpam vocant animal quoddam quadrupes, latebras habens in terra penetralibus, quam effodit*, &c. In *Hieronymo* in *Eſaiam* capite ſecundo, *Eſt animal abſque oculis, quod ſemper terram fodit, & humum egerit.* In *R. Selomone* ibidem, חפרפרות מיני שרצים שחופרין הארץ שקורין טלפ"א בלעז Chaphorperoth *ſunt reptilium ſpecies, quæ terram fodiunt, & vulgari lingua vocantur talpæ.* Et in *Moed Katon* fol. 6. b. ברייה שאין לה עינים חופרת בקרקע *Creatura eſt oculis carens, & terram fodiens.* Proinde Naturæ conſulti notant eò pertinere, quod roſtro eſt acutiſſimo. Et priorum crurum pars anterior hoc habet peculiare, quod oſſibus conſtat geminis, & breviſſimis, quæque in os humeri ſtatim inſeruntur, ut ſic fortiùs fodiant. Qua ipſa de cauſa priores etiam pedes & digiti non deorſum, ſed ad latera, ſpectant; & volam habent bene latam, & ungues robuſtiſſimos, & ad corporis modulum longè majores, quàm in reliquis animalibus. Unde eſt, quod tàm facilè tamque expeditè terram fodiunt, ut fidem id propè ſuperet: quod rerum noſtrarum damno quotidie experimur. Itaque etiam alterum *talparum* nomen חפרפורית, *Eſ.* 2. 20. eſt *à foſſione* ſumptum. Nam, ut חלד *chalad*, ita etiam חפר *chaphar*, *fodere* ſignificat: quod nemo neſcit. Unde geminatum חפרפורית ſignificationem intendit, ut eo nomine deſignetur animal, quod in terræ foſſione totum eſt. Sed & eodem revocandum *Gracum* σκάλαξ, vel ἀσπάλαξ, cujus vera origo doctos latuit hactenus. Nam qui παρὰ τὸ σκάπτω, id eſt, *à trahendo*, deducunt, nugas agunt. Quin σκάλαξ per Metatheſin factum ex σκάλοψ, quod vetus fuit *talpæ* vocabulum apud *Athenæuſes*, ut ex *Nicocle*

(*c*) Pag. 1015. lin. 31. &c.

coele scimus: Σκάλοψ, ὁ σπάλαξ λέγεται παρὰ Ἀττικοῖς, οἱ λέγει Νικαλέτ. Ita *Etymologm.* Et confirmat *Aristophanes* in *Acharnan.* Ubi pro *talpa* habet σκάλοπας. Ad quem locum *Scholiastes*, Σκάλοπας] μύας τινάς, ἃς Φιλῶν σκάλοπας. Dicitur autem σκάλοψ, non quasi κακολυμβῶν ἴχνη τὺς ὀπας, ut nugatur *Etymologus:* sed ἀπὸ τῆ σκάλλειν, ἡ ζητεῖν, *a fodiendo*, & voce compositâ σκαλόπεζα, quasi *fossorias habens pedes*, ut apud *Poetam* ἀργυρόπεζα Θέτις, *argenteis pedibus Thetis. Hesychius*, Σκάλοψ, σκαλίπεζα, ἀσπάλαξ. Ita legendum, non σκαλέπτης, quomodo habent noſtræ editiones. Rurſus παρὰ τῆ σκάλλειν, *a talpa* fit σκαλεινὰ pro *talparum latibulo*, vel *terra cumulo a talpis excitato*. Et ſic omninò ſumendum in his *Theophraſti Hiſtoria* libri ſeptimi capite undecimo, de phaſgani (ſeu gladioli) radicibus, Παιδία δὲ ἐμφύεται παρὰ ταῖς ζαλεπαῖς χώραις γάρ, ἐν αἷς συλλέγεται τὰ ζῶα. *Multas reperiunt prope ſcalepas*, ſeu *talparum foramina; illas enim appetit & colligit hoc animal.* Peſſimè igitur Interpretes, *Permultas juxta eam ſcolopendras reperiunt.* Neque verùm, quod alii volunt, τὺς σκαλόπας idem eſſe, quod τὺς σκάλοπα. Ac ſi quis τὺς μυρμηκιὰς *formicarum latibulum* idem eſſe vellet, quod τὺς μύρμηκα *formicam.* Quod propè omiſeram, etiam in quadam *Galliæ* parte *talpa* vocatur *foyon*, ut *fouir* Gallis eſt *fodere*, quod obſervat *Capellus* ὁ μακαρίτης *Sacra Critica* pagina 382. Et *Germanica* talpæ plura nomina (*d*) eodem pertunentia refert *Geſnerus* in *Talpa*, pagina 932. Itaque id commune eſt *Hebræis*, *Græcis*, *Germanis*, & nonnullis *Gallorum*, ut à fodiendo talpam nominent.

(*d*) Maulwurf, & ſchart, vel ſchaermaus.

Cum ex iis, quæ dicta ſunt, liquido conſtare putem חולד *choled Moſi* fuiſſe *talpam*, æquè ac *Syrum* حلد *chulda*, & *Arabicum* خلد *chuld*, vel *cholda*: non tamen diſſimulandum, apud *Talmudicos* Doctores חולדה *chulda*, plerumque eſſe *muſtelam*. Quod hæc loca palàm faciunt. In Tractatu *Cholin* ubi ſuprà, חלדה ה"ר כחולדה הדיה בעיקרי בתים רמכמי הכא Cultri immerſio in mactatione *Chalada dicitur, phraſi mutuata ex* chulda, *quæ degit in fundamentis ædium, ut ibi lateat.* Non quadrat in *talpam*, quę nonniſi in agro degit, ſed in *muſtelam* κατοικίδιον. Cui paſſim opponitur חולדת כנאים, aut חולדת הסנים, *muſtela ruborum*, id eſt, *ſylveſtris:* ut in *Kilaim* cap. 8. fol. 32. a. b. הקופר וחולדת הסנים, *hericius*, & *muſtela ruborum.* Ubi *Gloſſa Maimonidis*, וחולדת הסנים היה רומה לחולדה מפני השועלים, id eſt, *Muſtela ruborum ſera eſt ſimilis* vulgari *muſtelæ inter vulpium ſpecies.* Et in *Bava Kama* cap. 4. fol. 80. 1. כנרלין כלבן כופרין והתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעושין לנקראת הבית, *Nutrire licet canes villaticos, & feles, & ſimias, & muſtelas ruborum* (quæ vocantur חולדות) *quia facilia ſunt ad perfodiendas ædes.* Et paulo poſt, אמר ר' יהודה שרצא חרצא ואיבא דאכר חרוא דקמני שקי דרעיא ביני ווידיני *Dixit* R. Juda, *Eſt reptile* (CHARTSA) exſcindens, *Et ſunt, qui dicunt* (CHARZA) perforans, *quod gracilia habet crura, & paſtu inter domeſta.* Sic apud *Plinium* libri vigeſimi noni capite quarto, *Muſtelarum duo genera: alterum ſylveſtre. Diſtant magnitudine.* Græci *vocant* ἰκτίδας, *&c. Hæc autem, quæ in domibus noſtris oberrat*, &c. Id ipſum, quod diximus, חולדה *chulda Talmudicis* fere *muſtelam* eſſe, non *talpam*, ſequitur ex eo, quod hoc animal pueros ſtrangulare volunt, quod de talpa nemo dixerit. In quam rem affertur locus ex Tractatu *Thaanith* cap. 1. fol. 8. 1. בא וראה כמה גדולים בעלי אבנה מניין מחולדה ובור וכמה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה על אחת כמה וכמה *Veni, & vide, quomodo magnis fides teſtibus confecantur* chulda & *putens. Et quis* chuldæ, & *puteo fidat, qui Deo Sanctio Benedicto non fidat multò magis?* Ad quem locum hanc fabellam refert *Gloſſator Talmudicus.* כחולדה ובור שהביתי שני בני אדם בצוי הוא באגדה מעשה בבחור אחד שנתן אכותנו לריבת אחת ששאנה אכרה מי העיר והיה שם בור א' וחולדה אצר הבחור בור וחולדה עריס ברבר לימים ער על אכותנו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת ואחד נשכתו חולדה ומת אכרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו שתים כמיתה משונה ואצר לה כך וכך היה מעשה Chulda, & *putens, a quibus duo homines lethò dati. Hiſtoria habetur in* Aggada *de juvene quodam, qui, cum puella cuidam fidem ſuam obſtringeret, fere, ut eam duceret in uxorem, Quis erit teſtis, inquit illa? Ibi autem erant putens & chulda* (*muſtela.*) *Et dixit juvenis, Puteus & chulda rei geſta teſtes erunt. Sed poſt aliquot dies is idem, violata fide, aliam duxit, ex qua cum peperiſſet duos filios: horum unus in puteum delapſus exſpiravit, alter quoque a chulda, ſeu muſtela, morſus obiit. Tum ab uxore interrogatus, quamobrem ambo filii violenta morte obiiſſent, narravit illi quomodo res ſe haberet.* Ejuſdem Hiſtoriæ multò plures circumſtantias refert *Baal Aruch*, & in his marem fuiſſe puerum, & jam trimeſtrem à *chulda* fuiſſe ſtrangulatum. Verba ſunt, וילדה בן זכר כשהניע לג' חדשים חנקתו חולדה *Et illa peperit filium marem, quem* chulda *ſtrangulavit, cum tertium menſem jam attigiſſet.* Ita de الزربب *zebzeb*, muſtelæ majoris ſeu viverræ ſpecie, *Bagdadi* capta anno *Hegiræ* 304. ſuprà (*e*) narrave- (*e*) *Cap.* runt *Arabes* انه ياكل الطفالهم *eam infantes* 30. p. 287. *ſuos voraſſe*, & virorum manus, & mulierum mammas momordiſſe. His addenda, quæ *Talmudici* aſſerunt in *Collatione vocum* חולדה *chulda*, vel חולד *choled*, & חלד *cheled:* quarum hæc *orbem* ſignificat *Pſ.* 49. 2. ubi homines vocantur חלד יושבי, *incolæ cheled*, id eſt, *terreni orbis.* Et Doctores inter ſe diſputant, quorſum *terra* dicatur חלד *cheled*, & quærunt quid commune habeat cum חולד *choled*, animali. Et in *Talmude Babylonico* Tractatu *Cholin* cap. 9. fol. 127. 2. quidam reſpondet, כל שיש בכשרה יש בהם חוץ מן החולדה *Quidquid* animalium *eſt in terra, eſſe etiam in mari, ſolâ* chulda *excepta.* Quod ne putetur dici gratis, en bellam hiſtoriam, quam ex *Rabbinorum* ſcriptis profert doctiſſimus *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* ad vocem חלד? *Conſilia fuerunt Principum mundi de adminiſtratione rei ſuæ. Princeps maris conqueſtus eſt, ſe non habere ſubditos ſufficientes. Permiſſum ipſi proinde fuit, ut ex terra peteret piſces, modo de alimento provideret. Conjecit omnia animalia terreſtria in mare, cum mandato, ut illic quoque ſuam ſpeciem propagarent. Factum eſt: unde dicitur omnia animalia terreſtria eſſe quoque in mari, niſi quod quædam in monſtroſam formam converſa ſunt. Ad muſtelam cum perveniſſet, ea in littore ſtans dixit Princips maris, Quorſum me denuo in mare projecies? Nunquid vides me in mari jam eſſe? Id autem dixit effigiem ſuam in mari oſtendens. Princeps contemnus muſtelam dimiſit. Hinc dicunt* Talmudici *omnia terreſtria in mari eſſe præter muſtelam, quæ aſtuta ſua evaſit. Et* terra *dicitur* חלד cheled, *quod propria remanſerit* muſtelæ, *quæ vocatur* חולדה chulda, *vel* חולד choled. In *Talmude Hieroſolymitano*, initio capitis *De octo reptilibus*, tractatur eadem queſtio, & à nonnullis reſpondetur id ipſum, quod jam diximus, terram, & terrenos homines cum *chulda* comparari; לפי שכל מה שיש בכשרה יש

Digitized by Google

יש בים והרבה מינין יש בים מה שאין כן ביבשה ואין חולדה בים *eò quod, cum omnia, quæ ſunt in terra, ſint etiam in mari, & multæ ſint in mari ſpecies, quæ non ſunt in terra, tamen* chulda *non eſt in mari.* Altera reſponſio hæc eſt, חולדה זו נורדת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי העולם נורדין וכניחין ואין יודעין למי מניחין כמו שנאמר יצבור ולא ידע מי אספם Chulda *multa attrahit, & relinquit; ignara, cui relinquat. Ita quoque mundani omnes multa attrahunt, & relinquunt; neſcientes, cui ea ſint relicturi. Quomodo dicitur* Pſ. 139. 2. "*Congregabit, & neſciet quis ea ſit collecturus.* Ita hæc citat *Aruch*, quæ, utut nugaciſſima, tamen ad ſcopum noſtrum faciunt. Docent enim voce *chulda* à pleriſque *Talmudicis* non ſignificari *talpam.* Neque enim talpa, quæ cæca eſt, imaginem ſuam in mari vidiſſe diceretur, & aliis oſtendiſſe. Neque in latibulis ſuis quidquam reponere legitur, & recondere. Sed muſtelæ hoc ingenium eſt, de qua ſcribit ubi ſuprà *Abdollatiph Bagdadenſis*, في طبعه انه يسرق ما وجد من فضة او ذهب كما يفعل الغار *E natura ejus eſt, ut ſuffuretur quidquid argenti (aut auri) reperit, quomodo mures ſolent.* Itaque de muſtela ibidem hæc hiſtoria narratur, رجل صاد فرخا منها وحبسه في قفص بحيث تراه امه ملما اراته ذهبت ثم جان وفي فمها دينار فالقته بين يديه كانها تقربي ولدها فام يتركه لها فذهبت وعادت بدينار اخر حتي بلغت من العدد خمسا فلما رات لا يطلق لها ذهبت وعادت بخرقة كانها تشير الي فراغ حاصلها فلم يكترث بها فلما رات ذلك عادت الي دانار فخزقة منه فخشي الرجل من ذلك فاطلق لها ولدها

Quidam muſtelæ catulum cepit, & cavea inclauſit, ne ut videret mater. Quæ, cum illum vidiſſet, abiit, & rediit cum denario in ore, quem coram eo projecit, tanquam catulum redemptura. Sed, cum is non dimiſſus, profecta rurſus aliud attulit denarios, donec ad quinarium numerum perveniſſet. Et, cum vidit catulum ſuum nondum dimiſſum, pannum etiam attulit (in quo erant nummi) ut doceret ſe totum peculium exhauſiſſe. Cumque ſe non reſpiceret animadvertit, ad nummos rediit, ut illos reciperet. Sed vir ille, metu perculſus, reſtituit ei catulum. Patet igitur à *Talmudicis* voce חולדה *chulda*, plerumque ſignificari *muſtelam.* Sed illorum auctoritas hac in parte nos parum movet, cum ipſi ſibi non conſtent. Et apud *Arabes*, & *Syros*, *chuld*, vel *chulda*, ſit *talpa.* Et tam origo vocis, quam *Moſaicæ* textûs circumſtantiæ palam doceant vocem ita eſſe ſumendam.

Obiter nota non ſolùm *Hebræos*, ſed & noſtrorum doctiſſimos in eo laborare, ut concilient voces חולד *choled*, & חלד, *cheled*: quarum illa *muſtelam*, ut volunt; hæc *terram* aut *ævum* ſonat: & doceant quî factum ſit, ut tam diverſæ vocis notiones ab una origine deductæ ſint. Et ſunt, qui voce חלד *cheled*, nonniſi *breve tempus* intelligant, ut inde *muſtela* dicatur חולד *choled*, tanquam animal βραχυβιον. Ita *Mercerus.* Aliis חלד Verbum eſt *ſenſim ſubire & irrepere*: ac proinde, ut quidem volunt, non ſolùm *muſtela* חולד *choled*, dicitur à furtivo progreſſu; ſed tempus quoque חלד *cheled*, quia tacite decurrit, neque ſentitur ejus motus.

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis.

Quæ *Schindleri* ſententia eſt. At *Fullero* ut חלד *chalad*, Verbum eſt καταδυναι, id eſt, *in profunda loca penetrare*: ita *muſtela* חולד *choled*, vocatur tanquam ζωον καταδυτικον, & tam *terra* ipſa, quam *tempus*, *quo in terra ſtamus*, חלד *cheled*, quaſi καταδυσις, ut ab *Aquila* redditur, id eſt, *latibulum*, aut *demerſio*: quia denſæ caligines hic plena ſunt omnia, neque conferenda cum luce rerum ſupercœleſtium. Quæ quidem ſpecioſè dicuntur, ſed minùs ſolidè, ut quidem puto. Certum enim eſt Verbum חלד *chalad*, duo habere ſignificata diverſiſſima: quorum unum apud *Syros*; alterum apud *Arabes* invaluit. *Syro* nimirum ܚܠܕ *chalad* propriè eſt *profunda loca fodere* & *penetrare*, ut abundè ſupra probatum eſt. At *Arabibus* خلد *chalada* planè aliud ſonat, nempe *manere, durare, perennare, æternum eſſe.* Atque ut ex priore ſignificatu factum חולד *choled*, pro *talpa*: ita ex poſteriore חלד *cheled*, quod primò *durationem* ſonat: ut *Pſ.* 39. 6. וחלדי, *Et duratio mea tanquam nihil eſt coram te*; & *Pſ.* 89. 48. זכור אני מה חלד, *Memento qualis ego ſim durationis*, id eſt, *quam brevis ævi.* Deinde חלד *cheled*, *ætum mundum* ſonat: ut *Pſ.* 49. 2. *Audite, omnes incolæ* חלד *mundi*: quia mundus, & res quæ in eo ſunt, certa duratione conſtant. Sic עולם *olam*, huic ſynonymum, primò *ſeculum* & *æternitatem*, deinde etiam *mundum* ſignificat; quod omnes ſciunt.

Pro vero *talpæ* nomine, nempe חולד *choled*, *Lev.* 11. 29. aliud ſubſtituunt Interpretes: nimirum תנשמת *thinſemeth*, ſequente verſu, quod *talpam* reddunt *Onkelos, Græci, Hieronymus, Jarchius, Kimchius, Pomarius, Pagninus, Arias, Itali, Angli, Genevenſes*; & novæ verſiones ferè quotquot ſunt. Sed, quamvis eos

Defendat numerus, junctâque umbone phalanges,

in hac tamen verſione nihil certi video. Quin, ſi verè חולד *choled*, eſt *talpa*, quod putamus jam eſſe firmum, aliud eſt תנשמת *thinſemeth.* Nam in cenſu reptilium, quæ ut immunda rejiciuntur, hæc duo ſeparatim nominat *Moſes*, tanquam diverſa animalia. Et, cum octo ſint in univerſum, primum in illo cenſu eſt חולד *choled*; & תנשמת *thinſemeth*, ultimum. Ita ut non potuerint magis ab invicem removeri. Sed libro ſequenti docebimus quid ſit תנשמת *thinſemeth.*

Volunt etiam אשת *eſeth*, eſſe *talpam* in his *Davidis* Pſ. 58. 9. נפל אשת כל הזו שמש quæ ſic reddunt multi *Hebræorum*, *Ut abortivus*, & *talpa, non viderunt Solem.* In his *R. Salomo*, & *R. Obadias Gaon* in *Pſalmos*, & *Pomarius* in *Lexico*, & *Elias* in *Methurgeman*, à majoribus ſuis ſcilicet ſic edocti. Nam in ipſa *Miſna Talmudis*, qua *Judæi* ſecundum *Bibl*ia, neque ſanctius neque antiquius quidquam habent, *talpa* vocatur אישות *eſuth*; voce ab אשת *eſeth*, deducta. Sic in Tractatu *Kelim* cap. 11. fol. 34. a. מצודת האשורת טהורה *Rete talpæ mundum eſt.* Et in *Moëd Katon* ubi ſuprà, צדין את האשות ואת העכברים משרה האילן ומשרת הלבן כרתן במוך ובשביעית *Venarilices talpam, & mures,*

res, tam in agro conſito, quam in agro arabili, minore feſto, & anno ſeptimo. Et ibi *Gemara* מאי אישות אכר רב יהודה בריה שאין לה עינים *Quid eſt* eſuth? *Dixit* Rabbi Juda, *Animal eſt carens oculis.* Et paulò poſt, מאי קרא כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש *Cur ita vocatur?* (quia dicitur *Pſ.* 58. 9.) *ut limax liqueſcens abit*, ut *abortivus*, & *eſeth* (ſeu *talpa*,) *non viderunt Solem.* Et ibidem in *Gloſſa* אשות *eſuth*, definitur בריה שאין לה עינים וחופרת בקרקע *animal lumine caſſum, & terram fodiens.* Proinde *Chaldæus* Interpres *Pſalmi* locum ſic παραφράζει, היך נפול ואישותא די כמין ולא חמין שמשא *Ut abortivus factus, & eſutha* (*talpa*) *qui cæci ſunt, nec vident Solem.* Certum tamen eſt, hanc verſionem nihil habere ſani. Nam *Hebræa* verba נפל אשת, quę reddunt *abortivum*, & *talpam*, nil quidquam ſonant, quam ἐκτρωμα γυναικὸς, *abortivum mulieris*; ut è Veteribus optimè illa expoſuerunt *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, & *Hieronymus*. נפל *nephel*, pro *abortivo*, à *cadendo* nomen habet, ut *Arabicum* سقط *ſikt* vel *ſikt*. Neque ſolùm hic extat, ſed & *Job.* 3. 16. & *Eccleſ.* 6. 3. Et אשת *eſeth* ſ. pro *muliere* in ſtatu Conſtructo frequentius, ſed & in Abſoluto occurrit. Sic *Deut.* 21. 11. *Et ſi videris in captivitate* אשרת יפת תאר *eſeth*, (i. e. *mulierem*) *forma venuſtam.* Et 1 *Sam.* 28. 7. *Quærite mihi* אשת בעלת אוב *eſeth*, (ſeu *mulierem*) *Pythoniſſam.* Et *Jerem.* 13. 21. *Dolores corripient te* ככמו אשרת לדת, *ut* eſeth (ſeu *mulierem*) corripit *partus.* Ita hic נפל אשת, *abortivus factus* eſeth, (ſeu *mulieris.*) Itaque in his verbis nihil eſt difficile, nihil ambiguum, & quod in diverſa trahi poſſit. Et ſenſus quoque eſt apertiſſimus. Qui vitæ luce brevi cariturí ſunt, conferuntur cum abortivo mulieris fœtu, cui vitæ uſura fuit tam brevis, & in tam obſcuro loco, ut Solem nunquam viderit. Ut nihil opus fuerit hic *talpam* ſibi fingere. Maximè, cum Scripturæ ſolenne ſit de abortivis fœtibus id ipſum afferere, quod hic *Pſalmes*, nempe illos non vidiſſe lucem. Ita *Job.* 3. 16. *Sicut abortivus latens, non amplius eſſem; ut infantes, qui non viderunt lumen:* quod additur ἐπεξηγητικῶς. Et *Eccleſ.* 6. 3. 4. 5. *Beatior illo eſt abortivus, quamvis in caſſum venerit, & in tenebras iverit, & tenebris apertum fuerit nomen ejus, neque Solem viderit, neque cognoverit*, &c. Proinde videtur eſſe *Avis cæca* in *Pauli* verbis 1 *Cor.* 15. 8. Ὤφθη κἀμοὶ τῷ ἐκτρώματι ὡσεὶ πάσι quaſi dicat, "A me etiam viſus eſt *Chriſtus*, "quamvis in rebus, quæ ad ſalutem pertinent, olim "tam cæco, quam cæcus eſt abortivus ad lumen Solis. Dato tamen, non conceſſo אשת *eſeth*, in loco *Pſalmi talpam* ſignificare, ne ſic quidem haberent quod volunt. Nam verba נפל אשרת, *abortivum talpa* ſignificarent, non *abortivum & talpam*, quomodo illi reddunt, Conjunctionem ET ſupplentes, quæ in Textu non comparet. Quod tamen ne videantur facere ſine exemplo, *R. Solomo* hic citat ſimilem locum ex *Jerem.* 11. 19. ubi *Hebræa* verba כבכש אלוף reddi vult *ut agnus & bos*, pariter addita Conjunctione. Sed nos ſuo loco (*f*) docuimus nihil ibi eſſe ſupplendum, & *Hebraicè* כבש אלוף eſſe *agnum manſuetum*, & الوف *aluph* apud *Arabes* hodieque ſic ſumi.

(*f*) *Lib.* 2. *c.* 46 *p.* 530. *lin.* 67. *&c.*

Plus in iis eſt rationis, qui חפרפרות *chapharpheroth*, *talpas* eſſe volunt in his *Eſ.* 2. 20. *In illa die projiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ad adorandum ſibi fecerat,* להחפרפרות ולעטלפים, *ad* chapharpheroth (ſeu *talpas*) *& veſpertiliones.* Sed ad hanc vocem multa notanda; quorum primum hoc eſto, quod, quamvis vox una ſit, tamen diviſim ſcribatur לחפר פרות quaſi duæ eſſent voces, quomodo nonnullæ aliæ. Sic 2 *Par.* 34. 6. in pleriſque editionibus ſcribitur ברברותיהם pro בחריהם *malleis eorum.* Jerem. 46. 20. יפה פיה pro יפהפיה, *formoſiſſima.* Thren. 4 3. כי ענים pro כיענים *ut ſtruthiones.* Ezech. 27. 6. בת אשורים pro בתאשורים *buxi.* Idem in hac voce accidit, ut in duas divelleretur. Unde eſt, quod quidam explicant tanquam diviſas voces. Putà *ad foſſorem fructuum*; quaſi ſit avis genus ſic appellata, quod arborum fructus perforet, atque pertundat. Vel *ad fodiendum ſcrobes*, quaſi פירות ſit pro חפירות, quomodo *ſcrobes Hebraï* vocant. Sed certum eſt, veteres Interpretes, nempe *Septuaginta*, *Seniores*, *Aquilam*, *Symmachum*, *Theodotionem*, *Hieronymum*, *Chaldæum*, *Syrum*, *Arabem*, una voce legiſſe לחפרפרות; quia una voce illam expreſſerunt. *Jarchius* quoque & *Aben Ezra* vocem unicam eſſe ſentiunt. At unica illa vox variè explicatur. *Seniores* τὰ νεόπαιστα *vana* reddunt; *Aquila* ἐρωγας, *foſſuras*; *Symmachus*, ἄκαρπα, *infructuoſa*; *Theodotion* ipſum verbum *Hebraicum* poſuit ἀφαφφιρώθ. *Chaldæus*, טעוותא *idola*; *Syrus* ⟨ⲁⲗⲗⲟⲫⲩⲗⲟⲓ⟩, *vanitates*; *Aben Ezra* putat eſſe שם עוף ישוף בלילה כעטלף ובביא עצמו ביום במקום סתר *nomen avis, quæ noctu volat veſpertilionis inſtar, & interdiu ſe ſubducit in occultum locum.* Quæ ſingula expendere noſtri otii non eſt. Et momiſſe ſufficiet his omnibus merito ſuo præferri è noſtris *Hieronymum*, & ex *Hebræis R. Solomonem*, qui *talpas* hic intelligunt. Nam à Verbo חפר *chaphar*, quod *fodere* eſt, commodiſſimè nominantur animalia maximè ἐρυτικά, quæque in fodiendo totam ætatem degunt. Et, quod jam ſuprà (*g*) obiter attigimus, ideo in חפרפרות *chaphorpheroth*, Radicales geminantur, ut ſignificatio ſit intenſior. Tale אדמדם *adamdam*, pro *ſummè rubro*; ירקרק *jerakrak*, pro *ſummè flavo*; שחרחר *ſecharchor*, pro *valde fuſco*; עקלקל *akalkal*, pro *ſummè tortuoſo*; הפכפך *haphaphach*, pro *ſummè verſatili*; פתלתל *pethalthal*, pro *ſummè contorto*; יפהפיה *jephephiya*, pro *ſummè pulchra.* Præterea hæc eadem verſio jungit *talpas veſpertilionibus*, quæ ſunt animalia in multis ſimilia, quamvis unum ſub terra repat, alterum in aërem volatu ſe attollat. Primò enim, utrumque vile eſt & immundum animalculum. Secundò, utrumque ad murinum genus aliquomodo refertur. Quod de talpa jam (*h*) probatum eſt. Et de veſpertilione neminem latet. Hinc apud *Nonnium Varro*, in *Agathone*, *Faltus ſum veſpertilio, neque in muribus plane, neque in volucribus ſum.* In *Æſopo* pro ave captus à muſtela veſpertilio, ut evaderet, ἔλεγεν, ὡς ἔγωγε, οὐκ ἀλλὰ μύς εἰμι, *ſe non avem eſſe, ſed murem.* *Scaliger* mediam habere naturam contendit inter ſoricem & hirundinem. Proinde apud *Euſtathium* τριμὺς muri & veſpertilioni communis eſt. Et veſpertilionem *Victorinus* in libro *De orthographia* nominat *ſoricem avem*; Kimchius העכבר בעל כנפים, *murem alatum*; Lombardi *ratto penato*, id eſt, *murem pennatum*; Hiſpani *morcego*, id eſt, *murem cæcum*; Galli *chauve-ſouris*, id eſt, *calvum ſoricem.* Tertiò, talpa cæca eſt, & parùm videt veſpertilio.

(*g*) *Pag.* 1026. *lin.* 66. *&c.*

(*h*) *Pag.* 1024. *lin.* 59. *&c. ſupra.*

Unde *Arabicè* خفاش *chuphas.* Nam خفش *chaphas* apud illos *oculi parvitatem & debilitatem ſonat*: & اخفش *achphaſo* eſt μύωψ. Proinde, ut talpa ſub terra, ita veſpertiliones interdiu in antris & locis obſcuris degunt.

— (*i*) *lucemque peroſi*
Nolle volant, ſeroque tenent à veſpere numen.

(*i*) *Ovid. Metam. l.* 4. *Fab.* 12.

Quod maximè ad rem facit. Idola enim dicuntur ad talpas & veſpertiliones projici, cùm è ſublimi loco, in quo eminebant, tanquam in tenebras detruduntur, ut ne amplius ſuperſtitioſis hominibus ſuo fulgore illudant.

ludant. Et videtur fuiſſe apud *Hebræos* Proverbialis locutio, qua *ad talpas & veſpertiliones projici* dicebatur quod erat planè deſpectum, atque in ſummo contemptu. Proinde rectè *Kimchius* hæc dici vult דרך בזיון, id eſt, *per modum contemptus.* Quamvis etiam ad literam id impleverit *Jacobus Patriarcha*, cum idola ſuæ familiæ infodit ſub terebintho, *Gen.* 35. *v.* 4. Aliter *Hieronymus*, *In die illa projiciet homo idola*, &c. *quæ fecerat ſibi, ut adoraret, talpas, & veſpertiliones.* Quomodo etiam ex *Hebræis Rabbi Salomo.* Quod ideo minus placet, licet *Hebræa* id ferre poſſint; quia talpas & veſpertiliones à Veteribus pro Diis fuiſſe cultos nuſquam legi.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, *qualia demens*
Ægyptus portenta colat? ---

Tamen nec in *Ægypto* quidem eò uſque deſcendit idololatrarum veſanus furor. Quamvis huic ſit proximum, quod μυγάλην, id eſt, *murem araneum*, colebant *Athribitæ*, ut teſtatur *Strabo* lib. 17. Ut *Muſcoritas* taceam, *Chriſtianos* Hæreticos, à quibus cultos fuiſſe ſorices legitur in *Philaſtrio*.

Inter Opera *Hieronymi* extat *Liber nominum*, à *Philone* inchoatus, ab *Origene* auctus, & ab *Hieronymo* perfectus, in quo explicantur nomina propria, quotquot extant in *Prophetarum* libris. In his פרפר *Farfar*, fluvii *Damaſceni* nomen 2 *Reg.* 5. *v.* 12. *talpam* explicari videas; cujus explicationis auctor, quiſquis eſt, putavit פרפר decurtatum fuiſſe ex præcedenti הפרפר. Quomodo *faſſa* in *Talmude* פירה per Aphæreſin dicitur pro חפירא.

Talpa meritò in Lege immundis animalibus accenſetur, cum neque bifulca ſit, neque ruminet. Præterea cæcitate ſua typus eſt eorum, quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi, ne iis oboriatur ſplendor Evangelii, 2 *Cor.* 4. *verſ.* 4. Et dum in terra fodienda jugiter occupatur, refert eos homines, qui nihil niſi terreſtria curant, *Philip.* 3. *verſ.* 19. & quorum ſapientia terrena eſt, animalis, Diabolica, *Jacobi* 3. *verſ.* 15. At *muſtelam*, quam Interpretes per vocem חולד *choled*, deſignari voluerunt hactenus, ſignificare τὰ δικλᾶ, καὶ ἀκανθρα, καὶ ψαφοδῆ ἢ κλαπτῶν γνώ ſupra (*k*) nos docuit *Cyrillus*, ut à nobis emendatus eſt. Quale illud in *Ariſtoa*, Κακοηθεστάτὸς ὁ τρὸπ@ ὡς καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν. *Maleficæ ſunt mores tam muſtelæ, quam murium.* Et paulo poſt, Τὸτο ἢ γαλῆς γίν@ται ἰδίζον ἐσὶ χαρὰς γὰρ ἢ πρωϊαμβίου, ἴχει λυμαντικὸν κατάσημα· διὰ γὰρ τῶν ὤτων τικτόμενοι, τελευτῶσι ἢ τῷ σώματι. Quod ita in *Hebræo*, הנה שור בטנולת טבע התועבה הזאת שהנקבה תהר מאזנה ותלד מפיה *Ecce inſuper inter propria natura ejus eſt hæc abominatio, quod fœmina aure concipit, & ore parit.* Et *Algazhel*, hæc invertens, *Ariſtotelem* docuiſſe fingit, in libris *De natura & proprietatibus animalium*,

ان الانثي من بنات عرس تلقح من افواهها وتلد من اذنايا

fœminas in muſtelis ore

concipere, & aure parere. Tamen in ſcriptis *Ariſtotelis* nihil occurrit ſimile. Quin eos, qui muſtelam ore parere negantur, non refellit modo, ſed & fabulæ originem aperit libri tertii *De generatione animalium* capite ſecundo; ubi, poſtquam muſtelæ vulvam eodem modo ſe habere dixit, quo reliquorum quadrupedum, neque fœtum inde poſſe ad os devenire, addit, natam eſſe hanc opinionem διὰ τὸ τίκτειν πολλὰς μεταφέρειν τὸς γαλῆ σμικρὰ, τῷ ἢ σώματι ποικίλως μεταφέρειν τὸς νεοττὸς, *ex eo, quod muſtelæ catulos parit parvos admodum, eosque ore ſæpe transfert.* At aliud mihi ſe offert, quod videtur vero ſimilius. Puto ad muſtelam tranſlatum, quod in muſtelo piſce Veteres obſervaverunt. Quippe etiam ἡ γαλεὴ, ſeu *muſtelus piſcis*, creditur ore parere. *Ælianus Hiſtoria* libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Ὁ γαλεὸς ἀδῖνας διὰ ϑ τόματ@ ἐν τῇ θαλάττῃ, *Muſtelus in mari per os parit.* Et libri noni capite ſexageſimo quinto, Οἱ μυήμονες τῶν Θεῶν ἐκ ἐϑέλεσι πάσαντο γαλεᾶ φασὶν· ἢ γὰρ εἶναι αὐτὸν καθαρὸν ἰχθὺν, ἐπεὶ τῷ τόματι τίκτει. *Dearum* (nempe *Cereris* & *Proſerpinæ*) *Sacerdotes ajunt muſtelum piſcem nunquam edere: neque enim mundum eſſe cibum, quoniam ore parit.* Et ideo creditur ore parere, quia parvulos ſuos quandoque in os recipit, unde exeuntes qui vident, hunc partum eſſe ſibi fingunt. Quod ipſe *Philoſophus* obiter tangit, cum de muſtelis, ſeu galeis piſcibus, dicit *Hiſtoriæ* libri ſexti capite decimo, Ἐξαφιᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτὸς τὰς νεοττὸς. *Fœtus ſuos emiſſos intra ſe ſuſcipiunt.* Sed alii multo diſertius. *Antigonus Hiſtoria* vigeſima quinta, τῶν δὲ γαλεῶν τὰ ἐμβρυα, ἐξέντα ἐκ τ κοιλίας, τίματα· καὶ πάλιν ἐσδύεται (lege ἐξδύεται) κατὰ τὸ τόμα. *Galeorum fœtus ex utero exeuntes, piſcunt; rurſuſque per os intrant.* *Athenæus* libri ſeptimi capite duodecimo, Τίκτει δὲ ἡ γαλεὸς τὰ πλῆϑ@ τρία, καὶ ἀεδέχεται τὰ γενηθέντα εἰς τὸ τόμα, καὶ πάλιν ἀφίησι. *Plerumque parit muſtelus tres catulos, eoſque ore recipit, & rurſus emittit.* *Plutarchus* catulos in ipſo matris utero ex ovo formari dicit, deinde per os emitti tanquam ſecunda generatione. Verba ſunt in libro *Utrum anim.* Τίκτουσι μὲν γὰρ ὠὰ, εἶτα ζῷα, ἐκ ἐκτὸς, ἀλλ' ἐντὸς ἐν ἑαυτῶν· καὶ τρέφουσιν ὕτως, καὶ φέρουσι, ὅσπερ ἐν δοντίσι γινόμενα. Et in Περὶ Φιλοστοργίας dicit emiſſos rurſus admittere, & dormientes ſuis vtſcribus involvere: Οἱ γαλεοὶ ζωογονῦσι μὲν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκβάλλουσι δὲ παρέχουσι ἑαυτὲς, καὶ τίμασϑαι τοῖς ζώμοις, εἶτα πάλιν ἀναλαμβάνουσι, καὶ πεμπτεύουσιν ἐγκοιμώμενοι τοῖς ἀκαλήφοις. *Ælianus* etiam libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Πάλιν τε εἰσδέχεται τὰ βρέφη, καὶ τίμασι ταῖς αὐταῖς ἀδῖσι ζώδια, καὶ ἀτᾶϑε. *Fœtus* (ore) *denuò recipit, eademque via revomit vivos, & incolumes.* Nempe in ſubito metu illis ita conſulit. Idem *Ælianus* libri noni capite ſexageſimo quinto, Οὐ τίκτουσι δὲ αὐτὸν ἵνας λίγνου· ἀλλὰ, δείσαντά τι ἢ ὑπολλοινύσαντα, τὰ σκυλάκια καταπίνει, καὶ ἀποκύπτων· ὕτα ἢ φοβηϑεὶς τ@ παραδράμοντ@, ζῶντα αὖϑις ἀπεμεῖ. *Eum non ore parere quidam dicunt; ſed infidiarum timore perculſum, catulos ſuos devorare, & abſcondere: deinde meta ablato vivos rurſus evomere.* Idem de glauco piſce multi referunt, ut idem *Ælianus* libri primi capite decimo ſexto, *Oppianus Halieuticôn* libri primi verſu 749. *Phile* capite ſexageſimo nono: *Tzetzes* etiam *Chiliades* quartæ *Hiſtoria* centeſima vigeſima ſexta, glaucum, canem, & galeum ſcribit in metu catulos abſcondere, glaucum & canem in ore, & galeum in ventre, καὶ πάλιν ταῦτα γινῆσι, ἢ φόβ@ παραλύσ@τ@, *& eos rurſus parere, cùm præteriit timor.* Itaque ex hac nube teſtium apparet, non τὸ γαλεῦν, id eſt, *muſtelam quadrupedem*, ſed ἢ γαλεὸν, id eſt, *muſtelum piſcem*, catulos ex ore emittere; quod aut verum eſſe partum, aut partus inſtar ſe habere creditum. Merito igitur *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite tertio, eos refellit, *qui dicunt muſtelam aure concipere, & ore effundere partum* (ita legendum, non, ut vulgò, *ore concipere, & aure*, &c. quamvis hoc ſequantur *Arabes.*) Et ore quidem parere muſtelam multi dixerunt, ut ex *Philoſopho* ſcimus. Sed aure concipere neſcio an quiſquam dixerit ante *Ariſteam*, qui fabulam videtur ideo ſic adornaſſe, ut muſtela delatorum & calumniatorum eſſet typus. Illi enim, inquit, alios malis involvunt, ἕως διὰ ἀκοῆς λαβόντες, ταῦτα τῷ λόγῳ ζωματοποιῆζοντες, ea, *quæ auribus acceperant, verbis* quaſi *corporantes*, id eſt, *exaggerantes*, & *in majus augentes*: quæ nova & prorſus inuſitata eſt acceptio verbi ζωματοποιῶ. Falſus quoque *Barnabas*, ut in muſtelam horribile fellatorum crimen impingat, illam ore parere non dicit, ſed κύειν *concipere.* Λέγω, inquit, καὶ τὸν γαλῆν ἐμέσαντα καλῶς· ἢ μὴ γὰρ φῦσιν, ὁμοιοῦσϑαι τοῖς τοιούτοις, ἵνες ἀκάθαρτα ἀνομίαν ποιοῦντας τῷ τόματι, διὰ ἀκαθαρσίαν, &c. τὸ γὰρ ζῶον τῦτο τῷ τόματι κύει. Itaque in eo loco

(*k*) *Cap. 34. pag. 1019 lin. 68. &c.*

non putamus quidquam mutandum: neque hac in parte accedimus viri optimi, doctiſſimi, & nobis amiciſſimi ſententiæ, qui in *Notis* ad hanc Epiſtolam, mirum, quàm eruditis! cenſet hunc locum eſſe corruptum, & ex *Ariſtea* reſtituendum. *Ægyptii* quoque voluere laſcivię tribadum in muſtelis eſſe exemplum, ut docet *Horus Hieroglyphicûm* libri ſecundi capite trigeſimo quarto: ſed alii honeſtiores apud *Plutarchum* in *Iſide* ſtatuunt τὴν γαλῆν κατὰ τὸ ὀχυρώτατον, τῷ δὲ τόματι τίκτουσαν, ὅταμπερ ἡ ℥ λόγῳ γονίσεως εἶναι, muſtelam, cum aure impregnatur, & ore pariat, ſermonis generationem referre. Ita nonnunquam

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Probatur קפוד *kippod*, eſſe *Hericium*, & *Hyſtricem*.

Vox קפוד kippod, *apud Interpretes quàm anceps, aliis terreſtre animal, alsii aquaticum, aliis avem eſſe volentibus, quorum rurſus multa claſſes: ſed* hericium *eſſe probatur.* 1. Græci & Hieronymus *ita reddunt.* 2. *Multi* Hebræorum. גימון *gimon*, Hebraicè, κύαναχος Græcè, *quid proprie.* 3. Arabicè قنفذ kunphud, *hericius. Hyſtrix ejus ſpecies.* Kunphud *non eſt* teſtudo, *ut vult* Kimchius. *Teſtudinis Arabicum nomen quale, & unde. Hericii apud* Arabes *varia nomina, & deſcriptio. De eo quid Medici. Paraphraſtæ* Arabum ἰχῖνας *reddunt* قنافذ. Hericius *cur vocetur* קפוד, *varia conjectura.* קפרן *kaphdan*, morioſus, aſper, intractabilis. הפקיר, attentum eſſe & ſollicitum. ܩܦܘܪ *Syris* horripilare, *ut* Gallis heriſſer. *Echinus animal ſolitarium; unde* Græcum χὴξ, Latinum HER, *& creſcente voce*, HERIX, HERICIUS, HERINACIUS, Hir, *vola manus, ex* Græco χὴξ. *Hyſtricis in pugna virtus, & ſolertia: quam &* Poetæ & Philoſophi *graphicè nobis exhibent. Hyſtrix & hericius in* Syria *frequentes. Refelluntur, qui* קפוד kippod, *in* Prophetis *aquaticum animal aut avem eſſe volunt.*

Tria elementa certant de animali קפוד *kippod*: quod alii terræ adſcribunt, alii aquæ, alii aëri cum volucribus. In primo ordine pono *Græcos*, & *Hieronymum*, quibus קפוד *kippod*, eſt ἰχῖνος *hericius*, nempe terreſtris, qui æſtate in ſepibus, hyeme in truncis arborum, aut in terræ ſcrobibus degit. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his *Eſa.* 14. *verſ.* 23. de *Babylone*, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam* וּ֝ kippod, *& ſtagna aquarum.* Sed horum agmen bipartitum eſt, aut tripartitum etiam. Pars *teſtudinem* eſſe vult, pars *caſtorem*, pars *lutram.* Nituntur omnes Etymologia vocis. Nempe *Eſa.* 38. *verſ.* 12. קפר, eſt *præcidere*, uti textor ſtamen præcidit, tela tota jam pertextâ. His autem animalibus præcidendi mira vis. De caſtore res notiſſima. *Animal eſt horrendi morſus*, (inquit *Plinius* libri octavi capite trigeſimo) *arbores juxta fluminia, ut ferro cadit.* Sed & lutram *Varro* libro quarto *De lingua Latina* dici vult ἀπὸ τῆς ὕδρας, *quod ſuccidere dicitur arborum radices in ripa, atque eas diſſolvere.* Eandem in teſtudine vim eo mirere magis, quod, *cum illi dentes non ſint, roſtri* tamen *acie communit omnia. Roſtri* ſcilicet *margines acuti ſunt, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo.* Ita *Plinius* lib. 11. cap. 37. & lib. 9. cap. 10. Cui ſimile, quod de marina teſtudine legitur in *Poria cali* fol. 34. a. ויש לרה כח גדול בפיה ובשיניה ואם תקח אבן בפיה תשבור אותה בחזק גדול לחלקים קטנים *Ipſi eſt robur ingens in ore & dentibus. Et ſi ore lapidem accipit, viribus magnis conterit eum in minutiſſimas partes.* Huc accedit, quod *Arabicè*, ſi utrique *Kimchio* fides, *teſtudini* nomen eſt קנפאר, quod ab *Hebræo* קפוד, non multum differt. Sed ab iis objicitur, qui in tertia ſententia ſunt, nempe קפוד *kippod*, eſſe avis ſpeciem: alibi ab *Eſaia*, & *Sophonia*, *kippod* nominari *cum* avibus. *Eſaia* locus ſic habet capitis trigeſimi quarti verſu undecimo, *Poſſidebunt eum pelecanus & kippod.* Nec multo aliter *Sophonias* capitis ſecundi verſu decimo quarto, *Etiam pelecanus, etiam* kippod *in ſuperliminaribus ejus pernoctabunt.* Rurſus ab his dubitatur, quod avis genus ſit *kippod*: aliis *noctuam* explicantibus; aliis *vulturem*; aliis *mergulum*, aliis *butaurum*, ſive *ardeam ſtellarem*; alius *cygnum*, qui & *apus*; alius *plancum*, aut *aquilam anatariam*; & quid non? Et pleraſque illas interpretationes ita inter ſe confert doctiſſimus *Fullerus Miſcellaneorum* libri primi capite decimo octavo, ut nullam rejiciat præter illam, quæ ſola vera eſt. Antiquiſſimam illam dico, qua קפוד *kippod*, *hericium* exponitur, cui firmandæ multa faciunt.

Primo, *Græcorum* auctoritas, & *Hieronymi*, qui conſtanter ita exponunt. Ab iis autem recedere tutum non puto, niſi graves cauſæ ſubſint, quales hic nullas video. 2. *Græcis Hebræos* addo, apud quorum doctiſſimos pridem invaluit hæc ſententia, קפוד eſſe *hericium*. *Hiſpanica* voce *R. Nathan* explicat ריצ ריצו *rizo*, vel *erizo*, Italica *Pomarius* יו ריצ *riccio*, Gallica *R. Selomo* הריצ ון *heriſſon*, Germanica *Elias* יל אז Igel. Et in *Talmude* קפוד *kippod*, vel קופד *kuphad*, quod idem eſt *Chaldæa* inflexione, ſæpe ponitur inter terreſtres beſtias quadrupedes. Ut in *Beracheth* capite nono folio quinquageſimo ſeptimo b. כל מיני חיורת יפות להלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד, *Omnes ferarum ſpecies bonæ ſunt ad ſomnium* (id eſt, boni omnis in ſomnis viſæ) *præter elephantem, ſimiam, & kippod*, id eſt, *hericium.* Nugatur enim *R. Selomo*, qui exponit *cercopithecum.* Et in Tractatu *Kelaim* cap. octavo folio trigeſimo ſecundo a. והקופר והחולדת הסנייים, *Et* kuphad (*hericius*) & *muſtela ruborum.* Et in *Bava Kama* capite ſeptimo, אין בגדלין התולים וקופרים, *Non alunt feles*, & kuphadim (*hericios.*) Et in *Sabbatho* capite quinto folio quinquageſimo ſeptimo b. ואין העגל יוצא בגימון ולא פרא בשור הקופר גימון *Vitulus* (die *Sabbathi*) *non exit cum* gemon, *nec vacca cum pelle* kuphad. גימון *gemon*, *Hebræis* puto eſſe κυάνου *cannum*, & vocem inde deduci; quamvis hoc vocabulo non deſignent cannum quemvis, ſed quo vitulus prohibetur ne lactet. *Aruch* definit לוח בריו שלא יוכל לשתות החלב *Tabulam, quæ ori ejus indatur, ne poſſit lac exſugere Græcè* κύαναχον dixeris. *Heſychius*, Πύξεα χ, ξύλον καμπύλον τοῖς μόσχοις περὶ τὸς μυκτῆρας τιθέμενον, ἵ κωλύει θηλάζειν. *Lignum curvum vitulis circa nares appoſitum: quo prohibentur, ne lacteam.* Et pellis *kuphad* (id eſt, *hericii*) vaccæ mammis alligabatur eodem fine, id eſt, ne vel vitulus, vel aliud animal ipſam exſugeret. *Rabbi Selomo* in hunc locum, קופר שרץ הוא שניטו חדים ככחט וקורץ לו הרי׳ון וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יניקוה שרצים Kuphad *reptile eſt* (ita *Hebræi* vocant minima quadrupe-

drupedum) *cujus pili in acus modum acuti sunt, vulgo vocatur* heriſſon. *Hujus pellis vacca manuum alligatur, ne reptilia eas exſugant.* Neque enim à ſolo vitulo lacti cavendum, ſed & à ſerpentibus, è quorum numero *boa alantur primo bubali lactis fuco, unde nomen traxere.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo quarto. Et, qui hunc ſequitur, *Solinus*; *Capras* (boa) *greges bubulos, & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, ejus ſe uberibus immeſſit, ſuctuque continuo ſaginata*, &c. 4. *Arabice* denique قنفذ *kunphud*, Plurali قنافذ *kanaphudo*, eſt *hericius*. Barbari Interpretes ſcribunt *kaufed*, *ceufud*, *cenfund*, &c. Res notior eſt, quam ut probatione egeat. Tantum Lectorem monebo nomine قنفذ *kunphud*, præter *herinaceum*, etiam *hyſtricem* contineri. Id clarum eſt ex *Avicenna*, qui inter ſpecies *kunphud* unum dicit eſſe *montanum, ſpinas habentem miſſiles*, cujus proprium nomen eſt دلدل *duldul*, id eſt, *hyſtrix*. Hinc in *Damire* hericii fœmina vocatur أم دلدل *mater* ✝ *duldul*, id eſt, *hyſtricis*. Et *duldul*, ſeu *hyſtrix*, ibidem definitur عظيم القنافذ *hericius major*. Et juxta *Algiabid* الفرق بين الدلدل والقنافذ كالفرق بين البقر والجواميس والبخاتي من الابل العراب

Duldul, & kanaphido (id eſt, *hyſtrix*, & *hericii* propriè dicti) *non aliter differunt, quam à bubalis boves, & à camelis* Bactriani *ab* Arabicis. *Elmacinus* denique *Saracenica Hiſtoria* libri primi capite quinto videtur per القنفذ *alkunphud hyſtricem* potius quàm *hericium* ſignificaſſe, cum de *Aiſa* camelo ſcribit, صار كالقنفذ من السهام *Factus eſt ut* alkunphud *pra telis*, id eſt, præ telorum copia, quibus transfixus eſt. Sed hac in parte habuerunt *Arabes*, quos ſequerentur, *Plinium*, & *Oppianum*: quorum ille libri octavi capite trigeſimo quinto hyſtrices expreſſè ponit *in herinaceorum genere*; hic libri ſecundi *Cynegeticôn* verſu 603. echinorum terreſtrium duo genera faciens, alios parvos, & imbelles, alios μεζόνες πολὺ μείζονας, *longe majores*, & circumquaque horrentes — ἀμυντηρίῃσι ἀκωκαῖς, *majoribus cuſpidibus*, per maiores illos echinos videtur *hyſtrices* intelligere. Sed & *Suida* ἡ ὕσπιξ *hyſtrix* eſt ὁ ἀκανθίχοιρος, ὁ χοιρώδης ἰχθὺς, *porcus ſpinoſus, hericius terreſtris.*

Jam, ne quis objiciat ex utroque *Kimchio Arabum* قنفذ *kunphud* eſſe *teſtudinem*, ajo illos hac in parte graviter hallucinari. Cum *Arabicè teſtudo* non dicatur *kunphud*, ſed سلحفاة *ſulachpha*, vel سلحفية *ſulachphia*, quaſi *corticæ* vel *pectinatæ latentem* dicas: nempe خفا *chapha* eſt *occultare*; & سلخ *ſilch*, vel *ſalch*, Φολὶς *cortex*, propriè *ſerpentis*, ſed & *teſtudinis*; ut χῆρυς, quam vocem plerique uſurpant pro *leberide*, ſeu *ſpolio ſerpentis*, ſed & nonnulli pro χελώνῃ, ut *Ælianus Hiſtoria* lib. 11. cap. 37. & *Suidas* in Φολίδωτον. At قنفذ *kunphud* eſſe *hericium* nemo ibit inficias, qui *Damirem* legerit: ubi قنفذ *kunphud* cognominatur ابو الشوك *abuſſuchi*, id eſt, *pater ſpinarum*: & أنقذ *ankado*, id eſt, *decorticator*: & ابو سفين *abuſaphin*, id eſt, *pater qui abradit* vel *expolit*; quia hujus cute veſtes expoliuntur: & العسافس *alaſafo*, quia noctu vagatur. Id enim propriè eſt عس *aſſa*, ut & سري *ſara*; unde Proverbium apud illos in uſu, أسري من قنفذ *Magis noctivagus quam* kunphud. Ibidem multa reperias, quæ ad ejus deſcriptionem pertinent, in quibus hæc eximia:

القنفذ اذا جاع صعد الكرم منكسا
فيقطع العناقيد ويرمي بها ثم ينزل
فياكل منها ما اطاق واذا كان له
فراخ تمرغ في العناقيد لتشتبك في
شوكه ويذهب به الي فراخه وهو لا
يظهر الا ليلا وهو مولع باكل الافاع
ولا يتنالم لها واذا لزعته لحية اكل
الصعتر البري فيبري وله حسة
اسنان فى فيه والبرية منها تسفر
قايمة وظهر الذكر لاصق بظهر الانثي

Alkunphud, *cum eſurit, aſcendit in vitem inverſus, & decerpit racemos, quos abjicit. Poſtea inde deſcendens eos in ſis comedit quantum poteſt. Si catulos habeat, volutatur in racemis, ut ſpinis ſuis implicentur, & cum iis contendit ad catulos ſuos. Non apparet niſi nocte. Viperarum eſum nusquam appetit, nec ab illis ladituv. A ſerpente demorſus origani ſylveſtris eſu ſanatur. Quinque dentes habet in ore. Terreſtris* kunphud *cum erectus, ita ut maris dorſum hæreat dorſo fœminæ.* Hæc ad hericium pertinere nemo non videt, quamvis in iis nonnulla ſint, quę in *Græco* fruſtra quæras. Jam, ſi *Medicos* conſulamus, *Avicennam* puta, *Abenbutarem*, atque illum ipſum *Damirem*, de quo ſupra, eos non ſolum reperiemus eaſdem virtutes tribuere τῷ *kunphud*, quas τῷ ἰχθὺϊ *Græci* Scriptores: ſed & *Dioſcoridis* & *Galeni* loca de echino terreſtri & marino reddentes, illum القنفذ البري *alkunphud albarri*, ſeu *terreſtrem*, hunc القنفذ البحري *alkunphud albahari*, ſeu *marinum*, conſtanter nominare. Ut taceam *Prophetarum* Interpretes, qui *Arabicam* verſionem ex *Græca* expreſſerunt, ubique *Græcum* ἰχθύν reddidiſſe القنافذ *alkanaphido*, quod eſt Plurale ✝ *kunphud*. Exempla vide *Eſa.* 14. *verſ.* 23. & 34. *verſ.* 11. & *Sophon.* 2. *verſ.* 14. Proinde ex *Hebræis* id ultro agnoſcit *R. Nathan*, *Arabicè Kimchio* longè doctior, قنفذ *kunphud* eſſe *hericium*. Porro *Hebræorum* קפוד *kippod*; *Chaldæorum* קופד *kuphad*; & *Arabum* قنفذ *kunphud* idem eſſe animal ſtatim agnoſcet, quiſquis harum linguarum aliquem habebit guſtum. Longa Vocalis in קופד *kuphad*, ſupplet defectum puncti *Dagheſ*, quod habetur in קפוד *kippod*. Atque illud ipſum *Dagheſ* ſupplet litera *Nun*, quæ ſe prodit in *Arabico* قنفذ

קנפוד *kanphud*, ut etiam in *Æthiopico* ቀንፉድ: *kanphoz* ejuſdem notionis. Sic חטה *chitta*, id eſt, triticum, eſt pro חנטה *chinta*, ut ſcribunt *Arabes*. Lignum, ex quo facta fuit arca teſtimonii שטה *ſitta*, dicitur pro שנטה *ſinta*; ut *Arabicè* سنط *ſem*. *Aranea* עכביש *accabis*, pro *ancabis*; ut *Arabicè* عنكبوت *ancabuth*. Et עז *ez*, id eſt, *capra*, Plurali עזים *izzim*, *Arabicè* eſt عنز *enz*. Quod hic in eos obſervandum, qui vocem קפוד *kippod*, revocant ad Radicem קפד *kaphad*, ut ſignificet animal, quod peculiari aliqua vi *incidendi* polleat. Atqui vera Radix non eſt קפד *kaphad*, ſed inuſitata קנפד *kanphad*: niſi quis putet compoſitam eſſe vocem, Gutturalibus (ut fit) eliſis, ex קנה *kana*, quod eſt *ſpiculum*, & אגד *aphad*, quod eſt *amicire*: quia hoc animal ſpinis & aculeis tanquam ſpiculis amictus & circumvallatus eſt. Aut, ſi malis, in קנפוד *kanphud* Nun eſſe Epentheticum, etiam Radix קפד *kaphad*, quædam habet ſignificata, quæ huc referre poſſis. Ut cum קפדן *kaphdan*, uſurpatur de homine aſpero & iracundo. Quo ſenſu in *Sanhedrin* capite undecimo Prophetа *Elias* dicitur fuiſſe קפדן. Et in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 30. b. לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי, *Semper ſit homo manſuetus ſicut* Hillel, *neque ſit* kaphdan (ſeu *iracundus*) *ut* Sammai. Quia, ut ait *Pomarius*, homo aſper & iracundus eſt כמו הקפוד עם קוצים, *ut hericius cum ſpinis*. Ita *Græca* hæc Adagia, Ἔχινος τριχότης, & Ἄνθρ ἐχῖνος τριχός, hominem morioſum ſignificant, & intractabilem. Eodem pertinet, quod קפד *kaphad* vel הקפיד *hikphid*, *attentum* & *ſollicitum eſſe* ſignificat: & הקפדה *hakkephada*, *attentionem* & *ſollicitudinem*; quia, ut eſt in *Pomario*, *cum hericius* קוץ כל נופו, *ſpinis obtegit totum corpus ſuum, facie inter pedes delitescente, & aculeos erigit, quibus ut clypeo ſe munit, & eos ladat, qui violentas manus in eum injicere volunt*, פעולת הזאת היא השגחה והרגשה נכרצת, *hæc actio eſt providentiæ & attentionis acerrima*. Præterea סבסף *Syris* eſt *horrere*, vel *horripilari*; ut cum pili præ metu eriguntur, quomodo in hericiis. Sic *Pſalmus Syri* centeſimi decimi noni verſu 120. סבסף בשמי מן דחלתך *Horruit caro mea præ timore tuo*, id eſt, *horruerunt pili carnis meæ*, ut habetur *Job.* 4. *verſ.* 15. Gallice *heriſſer* dixeris eadem Metaphora. Nam *heriſſer*, id eſt, ὀρθοτριχεῖν, *horripilari*, & *heriſſari* ſunt Conjugata.

Jam, ut ad objectiones reſpondeam, negat *Fullerus* in herinacei natura quidquam eſſe, quod conveniat τῷ *kippod*. Quod non poſſum mirari ſatis, cum ab *Eſaia* & *Sophonia*, ſemper deſcribatur *kippod* ut animal ſolivagum, & φιλήμυον, habitans in *Babylonis*, *Boſtræ*, & *Ninives* deſolatis urbibus. Qualem eſſe herinaceum nemo eſt qui neſciat, ζῶον χῶμα, ἤτοι ἔρημον, quodque adeo ab omni aliorum animalium ſocietate prohibent aculei, quos impunè nemo attigerit. Unde factum, ut *Græci* χῆρ diceretur. *Heſychius*, χῆρ, ἐχῖνος· nempe ἀπὸ τῆ χηρεύειν, ἤτοι ἐρημάζειν. Unde etiam *Latinum* nomen; non *ab hærendo*, aut *horrendo*, ut volunt. Nam ut *hir*, pro *vola manus* apud *Probum* & *Chariſium*, factum ex *Græco* χῆρ· ita *her* pro *hericio* omnino eſt ex *Græco* χῆρ. Quem ſcilicet poſterior ætas, creſcente voce, appellavit *hericem*, *hericium*, *herinacium*, eum Veteres *herem* vocabant. *Nemeſianus* in *Cynegetico*.

Implicitumque ſinu ſpinoſi corporis herem.

Et multo ante *Plautus* in *Captivis* Actu primo ex emendatione Cl. *Salmaſii*.

I, modo venare leporem, nunc herem tenes.

Aut, ſi nomine *kippod*, apud *Prophetas*, *hyſtricem* intelligamus (quem ſub eodem cum herinacco genere contineri probavimus ex Veteribus) res videbitur eò magis ad horrorem comparata, ſi *Propheta* minentur fore, ut populoſæ urbes, quales in *Chaldæa Babylon*, in *Aſſyria Ninive*, & *Boſtra* in *Idumæa*, hyſtricibus in hæreditatem cedant. Hyſtrix enim hericio & major & ferocior eſt, & propter miſſiles ſpinas, quas in canes, & venatores, certo deſtinatoque ictu vibrat, longè terribilior. Proinde eximius *Poeta*, poſtquam hyſtricem pilis, in ſagittarum modum acutis, horrentem graphicè deſcripſit, his verbis docet quantum hyſtrix echino, id eſt, herinaceo, præſtet:

Sed non hæc acies rum ſylveſtris echini
Fixa manet. Crebrus propugnat jactibus ultrò,
Et longè ſua membra regit, tortumque per auras
Evolat excuſſo nativum miſſile tergo.

Et cum *Ion* in *Phœnice*(a) rideat herinacei οἰζυρὰς τύχας, *miſeras artes*, qui, ab aliis feris impetitus, (a) *Apud Athenæum l. 3. c. 13.*

Στείβλαν ἀμφ' ἄκανθαν ἀλίξας δίμας,
Κῶτας ἄκανθ τε καὶ δίκτυῶν ἀμύχαισ.

Denſo ſub orbe ſenium corpus tegens,
Mordere & ultrò tangere ignarus jacet:

hyſtricis in pugna virtus & ſolertia per illuſtrem *Poëtam* in admirationem ita rapuit, ut hos verſus ab illo expreſſerit;

Interdum fugiens Parthorum *more ſequentem*
Vulnerat: interdum, poſitus velut ordine caſtris,
Terrificum denſâ mucronem verberat undâ,
Et conſanguineu haſtilibus aſperat armos.
Militat omne fera corpus, vibratque ranco
Torta fragore ſonans; ſimulis accenſa tuborum
Agmina collatis credas concurrere ſignis.
Tantus in anguſto ſtrepitus fuerit. Addatur armis
Calliditas, parcuſque ſuis timor, utaque nunquam
Prodiga telorum, cautè contenta minari,
Nec niſi ſervanda jactus impendere vita.
Error abeſt, certum deſtinat ictum,
Nil ſpatio fallente modum, ſervatque tenorem
Mutatus, doctique regit conamina viſus.

Et paulò poſt,

Ecce, brevis propriis munitur beſtia telis,
Externam nec quærit opem, ferit omnia ſecum,
Sepharetrâ, ſeſe jaculo, ſeſe munit arcu.
Unum animal cunctas bellorum poſſidet artes.

Denique jaculandi artem ab hac fera nos didiciſſe concludit. Et de eadem *Hadrianus* Imperator,

Spinis miſſilibus canes viroſque
Arcebat procul & fugabat omnes.

Et *Phile* cap. 59. *De animalibus*,

Τῆρις δὲ τὰς ἀνωθεν ἐκπίμπρου τριχας,
Ἃς ἡ φύσις γ' ἐθηξε καὶ πρὸ τ μαχης.
Φήξασα γὰρ τὰ νῶτα βάλλει τὰς σπίνας
Οὐκ ἀνὰ νοημᾶς (b) ἐντυχῶν τις τοξότης.

Ut tela villos aſper hyſtrix conjicit,
Natura quas ad prælium exacuit ſagax.
Cum nempe dorſum contrahit, nervo velut
Intenſo, in hoſtes tela torquet omnes.

(b) *Malim* ἐντυχῶν.

Et *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticôn*,

— Θοὰς δ' ἐφιξοὺς ἰθύπας
Καὶ τ' ἀντίον τοίτοισι ἀκαχμένα ἀκωκίσιν
Ἰθὺς ἀκοντίζει μαλερὸν βέλος. —

Acutas erigit aculeis, atque retro dorſo volucri affixum perniciosum telum recta ejaculantur. Et paulò poſt,

Δηθύνας ἐκτηνεν πόνα κάρχαρον,

Dentibus aſperum canem ſæpenumero interfecit. Proinde venatores, cùm canes non audeant in hyſtricem immittere, illum quodam dolo capiunt, quem in ſequentibus ſe ſcripturum profeſſus idem *Oppianus*, morte præventus promiſſis non ſtetit. Nec eſt, quod quis putet hæc *Poëticâ* fide dici, cum idem tradant quotquot ſcripſerunt de natura animalium. Ita *Philoſophus*

Iosephus Historiæ libri noni capite trigesimo nono animalia quædam memorat τὰ βαίνοντα ταῖς θριξὶν, ὕσοι αἱ ὕστριχες, *quæ villes jaculantur, ut hystrices.* Et *Plinius* libri octavi capite trigesimo quinto, *Hystrices longiores aculei, & cum intendit cutem, missiles. Ora urgentium figit canum, & paulò longius jaculatur.* Solinus quoque, *Spinis tergum hispida* (hystrix) *quas plerumque laxatas jaculatione emittit voluntaria, ut assiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes.* Et *Ælianus* libri primi capite trigesimo primo, τὰς δ' ὑσπλὰς τρίχας ὅσοι βίᾳ ἐκπίπτειν, καὶ ἰσχυρὰς βαίνειν πεπάλαικε, τὰ νῶτα φιλέκεως, καὶ ἱκαναὶ γε πεδόζειν, ἀσπερεῖ ἐκ τινος ἀφυμβλίας τευχῶν. *Superiores pilas ut sagittas emittit, & tanquam ad scopum sæpe vellà destinat, dorsum horrendo contrahens. Illæ autem insiliunt tanquam ex nervo emissæ.* Aristophanes Scholiastes in *Pace*, & ex illo *Suidas*, Ἐστι δὲ ὑσπρὶξ θηρίον τρίχας ἔχον ὑὸς, ἃς ὅταν τὸ διακινδυνεύσῃ ἐκπαντοίζει κατὰ τῶν διωκόντων. *Hystrix fera horret sullis setis* (unde illi nomen,) *quas, cum quis illam persequitur, ejaculatur in insequentes.* Porta coeli pag. 19. d. גם יש מין מחזירי הבר שיש להם שערות נסים כמו חצים וזרת לכברת נסורת השור *Species est porcorum sylvestrium, quibus sagittarum instar densi sunt pili, nempe propter pellis densitatem & duritiem.* *Avicenna* libri secundi *Canonis* capite قنفذ *Kunphud*, والجبلي هو الدلدل ذو الشوك السهمي *Et montanus* (kunphûd) *est* duldul (*hystrix*) *qui spinas habet sagutales*, id est, missiles. *Damir* in capite دلدل *Duldul* واذا راي ما يكرهه انقبض فيخرج منه شوك كالمسال يخرج من اصابعه والشوك الذي علي ظهره نحو الذراع *Et cùm videt aliquid infensum, sese contrahit. Et exeunt ex eo spinæ ut acus, quibus vulneratur immonentes. Spina autem, quæ sunt super dorsum ejus, sunt fere cubitales.* *Paulus Venetus* libri primi capite trigesimo tertio, ubi de *Seassem*, *Tartariæ* civitate: *Sunt in regione illa multi sues spinosi* (hystrices) *qui, cum capiuntur, spinis suis sæpe homines & canes ladunt. Nam canes, à venatoribus in porcos provocati, adeo irritant, & commovent feras illas, ut simul concurrentes* (contrahentes) *terga sua, quibus spinæ innituntur, vehementer commoveant, atque stimulos ipsos vehementiâ quâdam excutiant, & in vicinores homines & canes vibrent.* Gesnerus, *Certe destinatoque ictu ferit quem voluerit, vulnere interdum incurabili propemodum, utpote angusto, & profundo, periculoso nimirum si nervus pungatur.* Ut *Oppianus* non immerito canat,

Τρίζουσι δ' ὅπω τι πίλυι κατὰ δόρπον ὕλην
Ῥίγιον εἰζόωσαι, ὅτ' ἀγχαλόωντες ἄκρε,

Quæ ita contraxit *Stephanus* in *Notis* ad *Callimachum*,

Hystrice nil silvis visu magis horret opacis.

De hoc *Propheta* egisse eo fit verisimilius, quod ab *Arabibus* disco rem ignotam hactenus, hystricem animal esse in *Syria* frequens. *Damir* in capite دلدل *Duldul*, seu *De Hystrice*, هو كثير بجبلاد الشام والعراق وبجلاد المغرب *Abundat in regione* Syriæ, & Irak (*Mesopotamiæ, & Babyloniæ*) *& in regione Megareb*, id est, *Africa Occidentali.* Quod ipsum de hericio sic docet

وهو صنفان قنفذ يكون بارض مصر
قدر الفار وقنفذ يكون بارض الشام
وهراش في قدر الكلب الفلطي الفرق
بينهما كالفرق بين الفار والجرذ

Hericius duarum est specierum. Unus enim est in terra Ægypti, *forcis magnitudine; & alter in terris* Syriæ, & Irak (*Mesopotamiæ, & Babyloniæ*) Melitensis *canis magnitudine, ita ut tam differant, quam differunt forex & mus.*

Qui aquaticum animal קפוד *kippod*, esse colligunt ex his *Esaiæ* de *Babylone*, *Ponam eam in possessionem* ז kippod, *& stagna aquarum*, ne sic quidem quidquam afferunt, quod sententiæ nostræ officiat. Cum in aquatilibus etiam sit echini species, qui *Avicennæ*, *Damiri*, *Abunbutari* قنفذ بحري aliis ἰχθὺς θαλάσσιος λέπιος & *echinus marinus* dicitur, aut verò ποτάμιος *fluviatilis*. Haberi enim & fluviatiles echinos *Paulus Ægineta* prodidit. Quibus fcatere potuit *Euphrates* ad *Babylonem*. Ad eas saltem insulas, quæ *Euphratis* ori objectæ sunt, insignis magnitudinis echinos reperiri ex *Nearcho* discimus. *Strabo*, Λέγει δὲ (ὁ Νέαρχος) ἐν ταῖς περὶ ζ' Ἐυφράτῃ νήσοις φύεσθαι πολλὰς καὶ ἰχθύων μεγέθη. Sed nos *Esaiæ* locum multò aliter interpretamur, nempe hoc modo: *Ponam eam in possessionem* ז *kippod* (id est *terrestris echini*,) *etiam stagno aquarum.* Id est, Non modò desolabitur urbs, sed & vicina stagna sic exarescent, ut tam apta futura sit io iis, quam in urbe echino terrestris sedes, qui locis aridis maximè delectatur. Sic *Sophon.* 2. *vers.* 13. poni dicitur *Ninive* לשממה וציה *in desolationem, & siccitatem*, atque ita demùm fieri, ut *kippod* in ea diversetur. Et *Es.* 34. vers. 11. antequam *Idumæa* tradatur in possessionem ז *kippod*, mutantur in picem torrentes, & pulvis in sulphurem.

Ut קפוד *kippod*, probetur esse avis, parum in eo momenti est, quod *Es.* 34. *vers.* 11. cum avibus nominatur. Statim enim versu decimo tertio junguntur simul dracones & struthiones, quamvis animalia toto genere diversa. Et *Sophoniæ* greges, bestias, pelecanum, & *kippod* simul in unum fascem congerit. Quod ipsum magis afficit Lectorem, cùm in descriptione vastitatis ea, quæ ad horrorem pertinent, ita confusaneo ordine proponuntur. Cum inter multas aves *leporum* meminit *Sophocles* in hoc versu in *Amyco Satyrico*,

Γέρανοι, κορῶναι, γλαῦκες, ἴκτινοι, λαγοί,

Grues, cornices, noctua, milvi, lepores: quis inde concluserit *leporem* esse avis genus? Scio non neminem pro λαγοὶ reposuisse λάροι, quod avis aquaticæ genus est. Sed frustrà, *Athenæus* enim libri noni capite decimo quarto hunc versum citat, ut probet λαγοὶ tam *Atticum* esse, quam λαγῳ. Itaque retinendum λαγοὶ. Contrà, in *Luciani Syria Dea*, inter multas quadrupedes *aquilas* sic nominari videas: Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ ἀφέτοι νέμονται βόες μεγάλοι, καὶ ἵπποι, καὶ ἄετοι, καὶ ἄρκτοι, καὶ λέοντες. *In atrio autem liberi pascuntur, boves magni, & equi, & aquila, & ursi, & leones.* Unde ineptè colligatur, ibi aquilas non esse aves, sed genus quadrupedis.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS PRIMA.

Liber Quartus, DE *Quadrupedibus Oviparis.*

CAPUT PRIMUM.

Probatur צב *tſab*, *Levit.* 11. *v.* 29. eſſe *Crocodilum terreſtrem*; de quo ex *Arabum* monumentis multa afferuntur nondum vulgata.

Pauca hujus generis animalia in Scriptura, ſed difficilia cognitu. Hic Arabes *multum profuſſe.* צב tſab, Hebræorum *alii* buſonem, *alii* teſtudinem *reddunt, quod maximè ſequuntur Recentiores.* Arabes, *in quorum ſolo naſcitur,* ضب dhab *efferunt, propter punctum adſcriptum* ظ Tſad, *&* ض *in* lacertis *cenſent. Apud* Arabum Criticos *varia nomina maris, fœminæ, fœtus, partium, latibuli, venatus,* &c. Philoſophi *marem docent bifidum habere veretrum, & fœminam duplicem vulvam. In cauda eſſe nodos* XXI. *Damnes eſſe continuos, qui nunquam decidant. Ipſum animal nunquam habere, raro mingere. Viſu primum eſſe hebes, ſed qui ad Solem clarior fiat; ut* lacerta Solaris *in* Epiphanio. *Longævissimum eſſe. Aere veſci, & certis herbis, & radicibus. In locis celſis & petroſis nidificare, in quorum foſſionis angues deterat. Oblivionem & ἀ□λεθία ipſi eſſe naturalem, de quo* Proverbia. *Ova ſua, columbarum ovis ſimilia defodere, unde catuli quadrageſimo die excludantur. Proprios catulos vorare. Ut canem ad vomitum redire. Tota hyeme* φωλεύειν. *Jugulatum adhuc aliquamdiu vivere. Scorpiones, & certum ſcarabæorum genus, in eodem latibulo ſecum admittere. Sed hoſtes habere infenſiſſimos* ורז guaril, *ſeu* ſtellionem majorem, *ſerpentem nigrum, & paſſerem: a quibus quomodo oppugnetur.* Theologi *quærunt, quomodo concedatur ejus eſus, cum ſit e genere reptilium. Fabula inſignis de* ضب dhab *ad fidem* Mahumetanam *converſa. Ejuſdem animalis* Magicæ *vires. In* Medicis *ſtercus ejus amovere facies maculas, lentigines, vitiligines, & oculorum albugines. Probatur* Hebræum צב tſab, *&* Arabicum ضب dhab *idem eſſe: 1. Ex nomine.* Tſade *ſæpe mutari in* Dhab. *2. Quia à* Moſe צב tſab *cenſetur inter lacertorum ſpecies. 3. Veteres omnes Interpretes ita ſumunt; ut* Arabes, Chaldæi, Syrus, Samaritanus. De צב tſab *loca* Talmudis, *&* Bereſchith Rabba, *emendata, & explicata. Pro* ערוד *legendum* עכור albi lacerti *genus in arenis, cui puellarum digiti confruuntur.* כן נפ׳לים *non eſt* nauplius, *ut* Buxtorfio *viſum, ſed* lcincus. *Ratio nominis. Obiter multa de ſcinco. Bruta majoris molis in Oriente ſub* Gigantum *nomine contineri. In* Bereſchith Rabba *pro* חבינא chacina, *legendum* חבינא *id eſt,* chamæleon: *ex cujus cortice cum* חרדון chardon, (*qui idem cum* צב tſab) *natus* חכרבר chabarber, *ut fabulantur, id eſt,* ſalamandra. *Hunc locum alii abſurdè explicant. Cur* chamæleon *dicatur* חבינא, *&* ſalamandra חכרבר. *Crocodilo majors nomen a forma ſimilitudine cum* Jonicis *crocodilis, quæ ſunt animalcula. Cujuſmodi ſum prope* Chalcedonem *in fonte* Zareta, *vel* Azaritia. Byzantiacos lacertos *vocat* Statius. *De crocodilo terreſtri cuantur multi Veteres. Ejus quanta magnitudo. Scimus abes quid differat. Hebraum* צב tſab, *Arabicum* ضب dhab; *Chaldaicum* חרדונא chardona; *idem cum* crocodilo terreſtri: *quod probant ſeptem rationes. Itaque* צב tſab *Græcis eſt ὁ κροκόδιλος ὁ χερσαῖος*, Hieronymo *ſimpliciter* crocodilus, *quomodo terreſtris etiam ſæpe vocatur. Unde falſum, ut Ægyptium nonnullis intelligerent,* Crocodilorum oppidum *in* Phœnice, *ſed minorum. Joſepho* Capharſaba, *vel* Capharzaba, *id eſt,* בפר צבא. *Crocodili terreſtris alia quædam nomina. In* Heſychio *Κιντ*. *In barbaris Scriptoribus* balleœola, balleccara, botrax.

Poſt quadrupedes viviparas ſequuntur oviparę, quæ & in natura paucæ ſunt, & in Scriptura pauciores. Harum ſex ſpecies à *Moſe* recenſentur *Levit.* 11. verſ. 29. 30. nempe צב *tſab*; אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חכט *chomet*; תנשמת *thinſemeth*. Septima videbitur addi poſſe שמנית *ſemamith*, ex *Prov.* 30. verſ. 28. Sed *ſemamith* ab *anaka* ſolo nomine differre ſuo loco docebimus. Et octava לויתן *Leviathan*, qui palam eſt *crocodilus*, Job. 40. & 41. Sed *crocodilum* maluimus in aquaticis deſcribere; quia ἀμφίβιον eſt animal. *Teſtudo* denique hic locum habebit, ſi *Sensores* ſequimur *Of.* 12. *v.* 12. Oviparæ quadrupedes, quas ex *Moſe* recenſuimus, ad lacertorum ſpecies

cies aliquo modo pertinent, & ita ſunt inter ſe ſimiles, ut eas certis notis ab invicem diſtinguere non ſit cujuſvis. Nobis certè fuit valde operoſum; quia hic ab *Hebræis* prorſus deſtituimur. Neque ex aliis Scripturæ interpretibus multò plus fuit ſubſidii, qui in tenebris plerique palpant, cùm ad has minutias deveniunt: ſed longè plus affulſit lucis ex monumentis *Arabum*, in quorum ſolo hæ peſtes naſcuntur, & educantur. Quod ſequentia palàm facient. In his ſingula verba explicare conabimur, illo ipſo ordine, quo à *Moſe* proponuntur.

Levit. 11. v. 29. Hebræum צב *tſab* Hieronymo eſt *crocodilus*, Græcis ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος. At Recentiorum alii *bufonem*, aut *rubetam*; alii *teſtudinem* reddunt: *Caſtalio* autem *teſtaceorum genera*. Horum, niſi fallor, agmen ducit *R. Selomo*, *Judæus Gallus*, qui ſcripſit ante annos ferè DL. Is enim primus, quod quidem ſciam, צב *tſab animal* eſſe ſcripſit *rana ſimile* nomine פרוש. Sed legendum פרוס *fros*, Germanicum *bufonis* nomen in *Gallia* tum in uſu. Huc refero, quod צב *tſab* Kimchius *Hiſpanicè* reddit גרישנש *graiſſane*. Tum ſcilicet Hiſpanis *graiſſane* erat *rubeta*, ut Gallis *graiſſet*, & *croiſſet*, & Germanis Graſfroſch / ad verbum *rana graminis*. Hos ſequuti, *Pomarius*, *Aquinas*, *Munſterus*, *Pagninus*, *Arias*, *Robertus Olivetanus*, צב tſab *bufonem*, aut *rubetam*, aut *ranam* interpretantur, aut שרץ שרומה לצפרדע, *reptile rane ſimile*. Putârunt ocmpe hoc animal *à tumore* ſic appellari; quia צברת *tumore* eſt. Quomodo *à bufone* factum eſt nomen vernaculum *bouffi*, quod *tumidum* ſonat. Accedit, quod *Illyricè zaba* eſt *rana*, tanquam à צב *tſab* deductâ voce. At *Elias*, *Judæorum* in *Germania* facilè doctiſſimus, צב *tſab* ſuâ linguâ שלטפ רוט *ſchildfrot*, id eſt, *teſtudinem*, exponit; qua putamina teſtudinum teſtum referre videntur cameratorum curruum, qui *Hebraicè* dicuntur צבים *tſalbim*. In tantula ratione tantum fuit virium, ut in aſſenſum traxerit *Junium*, *Tremellium*, *Schindlerum*, *Anglos*, *Italos*, & *Genevenſes* Interpretes. *Buxtorfius*, in *Lexico*, quorum ſe partibus addicat, haud ſatis ſciens, צב *tſab* & *bufonem* reddit, & *teſtudinem*.

In hac tantorum virorum hæſitatione, addo etiam hallucinatione, quod illorum pace dixerim, erudito Lectori ſpero me facturum rem pergratam, ſi veram & genuinam vocis ſignificationem, non jam ex conjectura, ſed certis & ſolidis rationibus adſtruam. Id vero, vel me tacente, nullo negotio præſtabit quisquis ea perpendet, quæ de hoc animali ſcribunt *Arabes*. Quibus non poteſt non eſſe notiſſimum, quia in *Arabia* frequentius eſt, quam ullibi terrarum. At illis quàm notum eſt animal, tam nobis eſt ignotum. Proinde neceſſe habeo hæc accuratius perſequi.

Ut à nomine ordiamur, ſciendum, ut *Hebraicè* צב, ita *Arabicè* ضب iiſdem ſcribi literis. Sed, ut Dialecti variant, *Tſade Arabicum* initio vocis effertur ut *d*, vel *dh*, propter punctum adſcriptum. Itaque hæc vocula ſonat ضب *dhab* apud *Arabes*. Plurale eſt ضباب *dhibâb*, vel أضب *adhab*, & Fœmininum ضبة *dhabba*. Unde ضبب *dhabab*, & مضب *mudhab*, & مضببة *mudhbib*, locus dicitur his animalibus refertus; & مضببة *mudhabbib*, eorum venatòr. Porrò ضب *dhab* à *Damiro* definitur حيوان بري معروف من العشرات يشبه الورل *animal agreſte notum è reptilibus*, *ſimile* τῷ *guaril*, ſeu *ſtellioni majori*: ut *Avicenna* illud à *guaril* differre ſcribit, وان كان يشبهه وكان قريب الاحوال والقوي منه *Quamvis illis ſit ſimilis*, & *tam conſtitutione quàm virtute proximus*. Hæc ille libro ſecundo *Canonis* in capite ضب *dhab*, ſeu *tſab*, ſi mavis. Et in capite حردون *chardaun*, quod à *Latino* Interprete prorſus omiſſum eſt. هو الضب وطبعه قريب من طبع الورل وهو اشبه الهز بماغ Chardaun *idem*, *quòd* dhab: يتعزي به *cujus natura accedit ad* guaril, & *attributa eadem*, *qua* guezgæ. Et in capite ورل *guaril* هو غير الضب والضب لا يكون أو طل ما يكون الا في البادية وراسه ودرنه ونغبه خالق من الورل وربما قريب في طبايعه Guaril *alius eſt à* dhab. *Nam* dhad *non eſt*, *aut raro eſt alibi*, *quàm in deſerto*. *Et caput*; *truncus & caudâ differt a* guaril, *quamvis naturâ ſit vicinus*. Ex *Abdollatif Bagdadenſis*, الورل والضب والحربا وشحمة الارض والوزغ كلها متناسبة في الخلق Guaril, & dhad, & hirba, & *adeps terræ*, & guezga, *ſunt omnes ejuſdem naturæ participes*. Hæ nempe ſunt totidem lacertorum ſpecies, de quibus infrà dicemus. Itaque ضب *dhad*, vel צב *tſab*, quod idem eſt, neque *bufo* eſt, neque *rubeta*, neque *teſtudo*, neque *teſtaceum animal*, ſed in *lacertorum* genere. Nunc, ut cognoſcatur plenius, dicemus quid *Arabum Critici*, *Philoſophi*, *Theologi*, *Magi*, *Medici* de illo ſcripſerint, quorum pleraque nondum in vulgus prodierunt.

Et *Critici* quidem docent animal eſſe πολυώνυμον. Nam præter ضب *dhab*, ſeu צב *tſab*, commune nomen, inſuper vocatur حردون *chardaun*, (*Chaldæi* חרדונא *chardana*: *Syrs* ܚܕܪܘܢܐ *chadrona*, & *Samaritani* אדרונא *adrona* ſcribunt, ut infrà docebitur.) Vocatur item برق *bork*, & علين *alin*, & هيقل *haikal*. Et, ſi pinguis eſt, سبحل *ſibchal*, aut سحبل *ſichbal*; ſi annoſus, قرشم *kirſem*; ſi pravæ indolis, ضغطار *dhiphtar*: ut fœmina vulgò ضبة *dhabba*; ſed cùm pinguis eſt; حبكانا *chocana*; cùm fœta, مكون *machun*, & ممكن *mamchin*. A Verbo مكن *machina*, huic & locuſtæ proprio, cùm ova ponunt, ovum مكين *machin*, & شلقة *ſilka*. Fœtus in genere حضرم *chidhrum*; primus مطبخ *mutbich*, cum ab ovo nuper prodiit حسل *chiſel*; jam maturior, غبيأ *ghaidak*. Adeps, quem habet circa ventrem, & caudæ radicem, كشية *chuſia*;

Et حلم *halama* propriè eſt adipem illum eximere, ut عكد *achada* pinguem eſſe de ſolo ضب *dhab* uſurpatur. Veretrum Duali Numero ذكران *nazachani*; quia bifidum. Unde etiam ipſe سديم *ſadem*, id eſt, illâ parte bene inſtructus. Latibulum ejus عكدة *ochda*, & عرن *arin*, & لغز *logez*, ſed vulgatius جحر *giochar*, unde جحرالضب dhab *in latibulum ſuum ingreſſus eſt*. Et احجر فلان *aliquis eum in latibulum ſuum impulit*. At ادلق adlaka *aquam in illud effudit*, *ut* dhad *exiret*. Et دلق الضب dalaka dhab, id eſt, *ex latibulo exiit propter aquam affuſam*. Et اهوى يده الى الضب *immiſit manum*, *ut caperet* ظ *dhab*. Et حرش charaſa, *venatus eſt*, propriè de hoc animali. Hæc in *Giauhari*, *Alcamus*, & aliis ex *Cruſcorum* libris hinc inde collecta, & excerpta.

At *Philoſophi* de natura ظ ضب *dhab* non pauca afferunt inſignia. Quod veretrum diximus illi eſſe biſidum, *Damir* his verbis docet; للضب ذكران وللانثي فرجان كما للورل وللحردون Dhab *mas duo habet verenda*, *& fœmina ejus duas vulvas*, *ut* guaril, *&* chardaun. Et *Alcamus*, الذكر ذكر الضب والورل ولهم ذكران Nazach, *veretrum* ظ *dhab*, *&* ظ *guaril*, *qui geminum habent*. (Quæ verba *Lexicographi*, cum non intelligerent, alio detorſerunt.) Proinde veretrum ظ ضب *dhab* Sacerdos *Abuchampha* ſcribit كلسان الحية اصل واحد له فرعان *ut linguam ſerpentis*, *quæ*, *ex una radice nata*, *tamen biſida eſt*. Caudam habet mire nodoſam, unde Proverbium in *Damire*, اعقد من ذنب الضب Nodoſior *caudâ* ظ *dhab*. In ea enim eſſe ajunt عقدة احد وعشرون *nodos* XXI; cum ſcorpionis cauda, quæ & ipſa valde nodoſa eſt, nodos, aut articulos, ad ſummum ſeptem habeat. Additur, idem animal dentes habere continuos, qui proinde nunquam decidant. *Damir*, يقال ان اسنانه قطعة واحدة *Dicuntur dentes ipſius in unum cohærere*. Alcamus, لا اتيك سن العسل اي ابدا لان سنه لا تسقط *Non ad te veniet dens* ظ *chiſel* (ſeu *catuli* ظ *dhab*:) *id eſt*, *nunquam ad te venet*, *quia dentes ejus non cadunt*. Ecce aliud de eodem ſimile Proverbium in *Damire*! لا افعله حتي يرد الضب لان الضب لا يرد *Hoc non faciam*, *donec* dhab *ad aquas deſcenderit* (id eſt, nunquam faciam,) *quia* dhab *ad aquas nunquam deſcendit*. Nempe non bibit prorſus, itaque rarò mingit. Idem, الضب لا يشرب الما Dhab *ab aquarum potu prorſus abſtinet*. Et paulò poſt, يقال انه يبول في كل اربعين يوما مرة *Dicitur ſingulis quadraginta diebus mejere tantum ſemel*, *aut* قطرة *unam guttulam*, ut habet aliud exemplar. De oculis ibidem, الضب يخرج من حجره كليل البصر فيجلوه بالتحدق في الشمس Dhab *è latibulo ſuo exit hebetiore viſu*; *ſed*, *pupillâ ad Solem abſterſâ*, *clarius videt*. *Epiphanius* in *Sampſæi* (αὐγὰς ἡλιακὰς *lacertam Solarem* viſum eodem modo recuperare aſſerit, cum caligare incipit: Ἐκεῖνη, inquit, ἀμβλυωπήσασα χρόνῳ ἀναβλέπει, διὰ ἡλιακῆς ἐμφαλλύσ@ ἐν φωλεῷ πρὸς ἀνατολὴν προίχοντι ἑαυτὴν περιβλέψασα, καὶ νηστεύσασα πρὸς ἀνατολὴν κατανεῦσα. *Cum illa obtuſum habet viſum*, *eum aliquanto poſt recuperat per converſionem ad Solem*, *in lustro ad ortum obverſo ſe ipſam comprimens*, *& jejuna ad Orientem reſpiciens*. Rurſus *Damir* de ظ *dhab* ويتغذي بالنسيم ويعيش بالبره الهوا وذلك عند الهرم وفنا الرطوبات ونقص الحرارت *Et alitur halitu*, *veſcunturque aëre frigido*, *idque uſque ad ætatem decrepitam*, *& donec abſumatur humor* (radicalis,) *& deficiat calor*. Et infrà, وهو طويل العمر ومن هذه العهة يناسب الحيات والافاعي *Longævum eſt animal*; *quod cum ſerpentibus & viperis commune habet*. Et *Ibne-chalvia*, يعيش سبع مائة فصاعدا *Vivit annos ſeptingentos*, *& amplius*. Quod ab illis confictum puto, qui de magnis majora loquuntur. Sed & falſum omnino eſt, & ex chamæleontis hiſtoria perperam huc tranſlatum, quod ali halitu ſuo, & frigido aëre veſci traditur. Eſt enim animal penè παμφάγον, quodque radicibus potiſſimum fructibusque veſcitur. Hinc *Alcamus*, poſtquam خبلة *chobla* vocari ſcripſit *vitis radices*, & *fructus ſpinoſarum arborum*, addit ضب خابل ياكلها *dhab chabil* eſt dhab, *qui illis veſcitur*. Et fœmina à ſcorpione punctа اكلت من حشيشة تسمي اذان الغار يزول عنها الم اللسع *edit herbam*, *quam vocant auriculam muris*, *& remittitur punctura dolor*. Ita eſt in *Alkazminio*. Sed & auctore ipſo *Damire*, (ut pluribus infrà dicetur) *dhab* ad vomitum redit ut canis, & proprios catulos vorat. Illum igitur ſolo aëre veſci, merum commentum eſt. Hoc commune habet cum *jarboa*, ſeu *charogrillio*, quod in petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligit. *Alkazminus*, من كيسة انه لا يتغذ البيت الا في موضع صلب ليلا ينيلر عليه في حوافر الدواب ولما علم انه نسا لا يتخذ البيت الي عند الاكمة او صخرة عظيمة او شجرة ليستدل

Digitized by Google

في التراب وبيضها مثل بيض الحمام
ويدرها اربعين يوما ثم ياتي وحسول
قن خرجت منها فيتعدون فياكل منها
ما قدرت *Cùm in eo eſt, ut eviſcet, fodit tanquam*
ſtruthionis nidum, in quem ova oſtegunta, columbarum ovis ſimilia, conjicit, & in pulvere ſepelit. Ad
quæ, per dies quadraginta relicta, cùm revertitur,
catuli indè exeuntes curſitant. Ex quibus ille come-
dit quantumcunque poteſt. Nempe, ut ait *Damir*,
يوصف العقوق لانه ياكل حسوله
deſcribitur crudelitate inſignis; quia proprios catulos vo-
rat. Unde *Poeta*,

اكلت بنيك كاكل الضب حتي ✲
تركت بنيك ليس لهم غزي ✲

Liberos tuos comeditti, quomodo dhab *fœtus ſuos;*
ità ut pra alimenti inopia defecerint. Eidem tri-
buunt *Arabes*, quod cani (*a*) *Petrum.* Rurſus *Da-* (*a*) 2 Petr.
mir, من طبعة انه يرجع في قيه كالكلب وياكل رجيعه 2. v. 22.
Etiam è natura ejus
eſt, quod, canis inſtar, ad vomitum ſuum redit, &
id, ad quod rediit, rurſus vorat. Et hoc quoque, quod
في الشتا لا يخرج من حجره
totâ hyeme ex antro ſuo non excedit. Vivit tamen, &
pinguefcit, & ſic illi providet Deus, ut præ fame
non deficiat. Unde *Poeta Chatimotaſem*,

وكيف اخاف الفقر والله رازقي *
ورازق هذا الخلق في العسر واليسر *
تكفل بالارزاقي لخلق كلهم *
وللضب في البيداء ولحوت في البحر *

Cur timerem paupertatem, cum Deus provideat mihi?
Provides is creaturis in anguſtia, & egeſtate. Victum
largitur creaturis omnibus, etiam vũ dhab *in deſerto,*
& piſcibus in mari. Etiam obſervârunt *Arabes*, qui-
bus animalibus *dhab* ζυπαϑᾶ, & *dhuna*ϑᾶ. *Damir*,
بينة وبين العقارب مودة فلذلك يوديها
في حجره لتلسع المتعرش به اذا ادخل يده لاخذه
Inter eum & ſcorpiones mutuus
amor intercedit. Proinde illes in latibulo ſuo recipit, ut
venatorem pungant, cùm manum ſuam immittit, ut
eum capiat. Idem in capite فالية الافاعي quaſi
Viperarum ſcrutatorem dixeris, ſic appellari aſſerit
ضرب من

ليستدل بها علي بيته اذا عاب
ويتباعد عن بيته *E ſolertia ejus eſt, quod do-*
mum ſibi non ſumit, niſi in loco dare, ne jumentorum
ungulis obruta in ſe corruat. Sed & quia ſe novit eſſe
valde obliviosum, eam in ſublimi colle, aut in roſſa ru-
pe, deligit, aut ad arborem, quam pro indice habeat,
cùm ab illa abeſt, aut procul excedit. Damir etiam
لا يتخذ حجره الا في كدية حجر
حوفا من السيل والعاثر ولزلك
برائنة ناقصة كليلة لحفره بها في
الاماكن الصلبة *Neque latibulum alibi ha-*
bet, quàm in petris duriſſimis; quia ab inundationibus
& foſſoribus ſibi timet. Ac proinde ungues illi detriti
& obtuſi ſunt, ut qui lapidoſa loca ſæpe fodiat. Item,
وفي طبعة النسيان وعدم الهداية وقد
يضرب المثل في العبرة ولزلك يحفر
حجره عند الاكمة او صخرة لئلا
يضل عنه اذا خرج لطلب والطعم
Naturalis ipſi eſt oblivio, & ἀζηθία. Itaque ſtupor ejus
in Proverbium ceſſit. Proinde luſtrum ſuum in colle fodit,
aut in rupe, ne ab eo aberret cùm exit ut victum ſibi que-
rat. Proverbium, de quo *Damir*, ab eodem ſic ci-
tatur in titulo *De Proverbiis*, اضل من الضب
Qui à via magis aberrat quàm dhab. Quia ضب *dhab*
pravum eſt animal, unde vocatur ضفطار *diphthar*,
ut jam obſervatum, ecce aliud Proverbium in uſu
apud *Arabes*, quod me docuit *Alcamuſi*, اطعم
اخاك كشبة الضب حشه علي المواسات
Cibavit fratrem ſuum pinguedine ʃ dhad, *id eſt, ad*
malum patrandum eum incitavit! Partum quod attinet:
اذا ارادت الضبة ان تخرج بيضها
حفرت في الارض حفرة ورمت فيها
البيض وطمته بالتراب وتعاهده كل
يوم حتي يخرج ولك في اربعين يوما
Cùm dhabba (id eſt, *fœmina* ʃ *dhab*) *ova ſua poſiturа*
eſt, ſcrobem in terra defodit, in quam ova conjecta pul-
vere obtegit, & quotidie viſitat, donec excludantur;
id eſt, uſque ad diem quadrageſimum. Sic *Damir*,
Alkazuinum ex parte ſequutus, cujus verba ſunt,
فاذا اراد ان يبيض حفر مثل ادحي
النعام ورمي فيها ثمانين بيضة ويرفنها

ضرب من الحنافس وقط تالق العقارب
في حجرة الضب لانها اذا اخرجت يعلم
ان الضب خارج لا محالة واذا دخلت في
الجحر علم ان وراءها العقارب والحيات

Speciem ſcarabæorum varii coloris, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis צב dhab. *Nempe hoc animalculum, cum exit è latibulo, ſignificat etiam* ד dhab *ſine dolo exiſſe. At illud repetens ſignificat poſt eum latere ſerpentes, & ſcorpiones.* Sed צב *dhab* maximè infenſus eſt الورل *alwarle*, ſeu *ſtellio major*, quem *guaril* vocant barbari ſcriptores. *Abdollatif Bagdadenſis*,

بينه وبين الضب عداوة فيغلب
الورل الضب ويقتله لكنه لا ياكله
كما يفعل بالحية وهو لا يتخن
بينا لنفسه ولا يجفر جحر بل يجرج
الضب من جحره صارعا يستولي عليه

Inter ד guaril & ד dhab *gravis eſt inimicitia. Sed* guaril *illum vincit, & interimit. Non edit tamen, quomodo ſerpentes ſolet: ſed cum demum ſibi non exſtruat, nec latibulum fodiat, è luſtro ſuo* צב dhab *luctando ejicit, & illis prævalet.* Habet & alterum hoſtem, ſerpentem nigrum, qui *Arabicè* vocatur اسود سالخ *aſwad-ſalech. Alcamus*, العراش

الاسود السالخ لانه يعرش الضباب

Senſus eſt, hunc ſerpentem alio nomine *charraſa*, id eſt, *venatorem* vocari; quia צב *dhab* venatur. Nam حرش *charraſa* Verbum eſt *venari*, non in genere, ſed peculiariter *venari* ד *dhab*, ut jam ante (*b*) monuimus. His tertius hoſtis addatur ظربان *dhorban*, id

(*b*) *Pag.* 1047. *lin.* 14. *&c.*

eſt, *putorius*, ut vocant, animal fœtidiſſimum ex muſtelarum genere, à quo non debellatur viribus, ſed poſticæ partis flatibus ad illius antrum obverſæ.

الظربان يقصد جحر الضب وفية حسولة
وبيضة فياتي اضيق موضع فية فيبشره
بزنبة فيحول دبره ويفسوا ثلاث فسوات
حتي يغشي علي الضب فياكله ويقيم
في جحره حتي ياتي علي اخر حسولة

Dhorban (ſeu putorius) *ad antrum* ד dhab *accedit, cum ibi habet catulos, & ova ſua, & ejus anguſtiſſimum locum occupat, quem cauda ſua obſtruat, tergoque ad id obverſo, tres ventris flatus emittat, donec* dhab *in animi deliquium incidat. Quo vorato, in antro manet, donec ad ultimum uſque catulorum ejus pervenerit.* Hæc *Philoſophi* de lacertæ ſpecie, in qua verſamur.

Theologis quoque hoc idem animal magnam ſuggeſſit diſputandi materiam. Quæritur enim quorſum concedatur ejus eſus, cum ſit è numero الحشرات *reptilium*, quorum eſus eſt prohibitus. Et nonnulli regerunt, hoc ſolum excipi. Ita enim habet الوسيط id eſt, liber, cui titulus *Mediator*, in quo hæ Quæſtiones plenè deciduntur, لا يوكل من الحشرات الا الضب *Nullum reptile comedatur præter* ד *dhab*. Ab aliis צב *dhab* junguntur اليربوع والقنفذ *jarbuo*, & *knuphud*, id eſt, *charogryllus*, & *hericius*, quæ & ipſa reptilia ſunt, & tamen ad eſum conceduntur. Alii rem in medio relinquunt, poſtquam in utramque partem multa diſputaverunt, quamvis in *Arabia* hunc cibum agnoſcant eſſe in frequenti uſu. Iidem pleudo *Theologi* de hoc animali magnas congerunt ineptias, quarum unam hic referre ſit ſatis, imò plus ſatis. Quidam juraverat in *Mahometheum* ſe haud unquam creditu-

rum, niſi prior crederet هذا الضب *iſte dhab*, qui in ore ſpeluncæ ſuę forte fortunâ apparuit. Tum is, è ſpelunca exiens, ad *Prophetam* acceſſit, & dixit ipſi

بلسان طلق فصيح عربي مبين يفهمه
القوم جميعا لبيك وسعديك يا رسول
رب العالمين *linguâ diſertâ, & perſpicuâ, & ſermone* Arabico *manifeſto, quemque omnes intellexerunt, Tibi addictus ſum, & beatus ſis, O Apoſtole Domini ſæculorum. Et cum* Propheta *dixiſſet.*

من تعبد *Quem colis? Reſpondit* dhab, *Eum colo, cujus thronus eſt in cœlis, & in terra dominatio ejus, & in maris ſemita ejus, & in Inferis indignatio & ſupplicium ejus. Tum illi dixit Propheta, Quis ſum ego? Et* dhab *regeſſit, Tu es Apoſtolus Domini ſæculorum, & filiolum Prophetarum. Bene ſit illi, qui in te credet, & tibi obſequetur. Et male pereat, quiſquis à te recedet, aut te falſitatis arguet.*

Magi quoque ſuas partes hic habent. Ad eos enim refero ſuperſtitioſa illa, quę in *Damire* & *Alkazwino* lego. Si è medio pedum hominis ضب *dhab* exeat, non poterit is, cui id accidit, cum ulla muliere coire. Teſticulos ejus ſi quis deferat, illum ſervi ſui maximè amabunt. Equum, qui talum ד *dhab* fronti alligatum habuerit, non prævenict ullus alius in curſus certamine. Quiſquis enſi قرابا *vaginam*, aut *thecam* potius, ex illius pelle fecerit, ſtrenuus erit. Alii ſolùm قصاب السيف *capulum enſis* hâc pelle involvi malunt, quaſi id multum referat. In vaniſſimis Scriptoribus plura reperias hujus farinæ, quæ referre pudet, ac piget.

Medici pauciora habent, ſed certiora. *Avicenna* in capite ضب *dhab*, يطلي بعره علي الكلف والنمش فينفع * زبلة فاقع لبياض

لبياض العين ونزول الما ۞ *Confert ſtercus ejus lentigini, illitum; & maculis faciei. Albugini item, & oculorum ſuffuſionibus.* Et in capite حردون *Chardaun*, poſtquam monuit chardaun idem eſſe, quod *dhab*, زبله للبياض والحكة ويجمد البصر *Stercus ejus* (conſert) *albugini, & oculorum pruritui, & acuit viſum.* Et in capite دم *Dam*, ſeu *De ſanguine animalium* دم الورل والحردون يجقوي البصر *Sanguis* guaril, & chardaun, *roborat viſum.* Et in capite زبل *Zebel*, ſeu *De ſtercore*, *Stercus* locuſtarum *tollit è facie maculas, & vitiligines; ut & ſtercus turdorum, qui oryzâ aluntur.* وكزلك زبل الحردون والورل ويحسن اللون *Quod idem præſtat ſtercus* chardaun, & guaril, & *bonum colorem facit.* Et infrà, بعر الضب يجلو الكلف مجرب *Fimus* dhab *abſtergit maculas à facie: quod expertum eſt.* Item, زبل الورل والضب والتمساح لبياض العين *Stercus* guaril, & dhab, & *crocodili ad oculorum albuginem* ſupple *adhibeatur.* Et in capite بعر الحيوان id eſt, *De ſimo animalium*, بعر الضب ينفع من البرص والكلف بجلاية *Fimus* dhab *abſterſoriâ vi ſuâ elephantiaſi medetur, & maculis in facie.* Et paulò poſt, بعر الضب يجلو بياض العين *Fimus* ۞ dhab *abſtergit oculorum albugines.* Ita etiam *Damir*, بعر ينفع من البرص والكلف طلا ومن البياض ونزول الما في العين اكتحالا

Fimus ejus illitum lepræ medetur, & faciei maculis. Et collyrio ex eo amovens albugines, & humorum fluxum in oculos. Quæ ſumpta ſunt ex *Alkazwino*, ubi habentur penè totidem verbis. Etiam in *Abenbitare* ſimilia legas, & in aliis anonymis, qui penes me ſunt.

Jam id animal, quod nobis deſcripſerunt *Arabes* ſub nominibus ضب *dhab*, & حردون *chardaun*, id ipſum eſſe, quod צב *tſab Moſis*, tam multa docent, ut de eo dubitare ſit nefas. Primo enim id adſtruit ſimilitudo nominis *Hebraici* cum *Arabico*. Utut enim ſono differant *Hebræorum* צב *tſab* & *Arabicum* ضب *dhab*; tamen utrobique litera initialis eſt *Tſade*, quæ *Arabibus* aliter ſonat propter punctum adſcriptum. Quâ mutatione nihil frequentius. Sic צאן *tſon*, Hebræis *ovis*, Arabibus eſt ضان *dhan*. *Hyæna* illis צבוע *tſebua:* his ضبع *dhabu*. *Rana* illis צפרדע *tſephardea*: his ضفدع *dhephdà*. *Coſta* illis צלע *tſela:* his ضلع *dhila*. *Diadema*, aut *plexus* cranium, illis צפירה *tſephira:* his ضفيرة *dhephira*. *Stercus* illis צפיע *tſephia:* his ضفع *dhepha*. *Anguſtia* illis צוק *tſuk:* his ضيق *dhik*. *Ridere* illis צחק *tſachak:* his ضحق *dhachika*. 2. Secundo, צב *tſab*, id eſſe, quod diximus, planum facit ſeries homogenearum animalium in eodem contextu orationis. Nam ſequente verſu *lacerta* mentio fit, & *ſtellionis*, & *chamæleontis*, & *ſalamandræ*, &c. ut ſuo loco docebitur. Et par fuit ratio, cur ea lacertæ ſpecies ut immunda rejiceretur. Neque illa omitti debuit, cùm in *Arabia* naſcatur, quæ *Judææ* eſt contermina, & ſit edulis apud *Arabes*. 3. Huc accedit Veterum auctoritas, quorum aſſero nullum eſſe, qui aliter ſumpſerit. Certè quatuor *Arabes*, quos conſulere licuit, editi duo, & manu-ſcripti duo, cum in aliis inter ſe multum differant, tamen hic conſtanter habent الضب *aldhad*, & *Onkelos* צבא *tſaba*, quæ eſt ipſa vox *Hebræa*, ſolâ terminatione ad *Chaldaiſmum* inflexâ. In *Jonathane* pro צב *tſab*, legas חרדונא *chardona*; in *Syro* ܚܕܪܘܢܐ *chadrona*; & in *Samaritano* אדרנא *adrona*: quæ tria eodem recidunt. Significatur ſcilicet *Arabum* حردون *chardaun*, quod idem eſſe cum ضب *dhab* ſupra (c) aſſerit *Avicenna*. Alii ſimilem eſſe volunt, alii ejus marem. *Damir*, الحردون دويبة شبيه بالضب وقيل هو ذكر الضب لان له ذكرين مثله

(c) *Pag. 1046. lin. 10 & pag. 1053. lin. 5. &c.*

Alchardaun (vel *alchirdaun* potiùs, jubet enim ita ſcribere) *animalculum ſimile* ۞ dhab: *quin mas ejus eſſe dicatur? quia ad inſtar illius duo habet veretra. Alcamus*, الحردون ذكر الضب ودويبة اخرى

Alchardaun *de mare* ۞ *dhab* (dicitur.) *Eſt & almad* (huic ſimile) *animalculum.*

Arabibus & *Chaldæis* addo veteres *Hebræos*, *qui* צב *tſab*, vel חרדון *chardon*, apertè ponunt inter lacertorum ſpecies. Quod planum facient duo loca, quæ proferam, à multis jam obſervata, nec tamen explicata hactenus. Prior eſt in Tractatu *Thalmudico Cholin* cap. 9. fol. 127. a. ubi ſub nomine צב *tſab*, in Lege prohibiti *Hebræi* volunt ſimiles ſpecies contineri; quia additum eſt *juxta ſpeciem ſuam*. Sic enim habent verba Legis, *Immunda vobis erunt inter reptilia, quæ repunt ſuper terram, talpa, & mus*, והאב למינהו, & tſab, *juxta ſpecies ſuas*. Nempe inquiunt, להביא הערוד ובן נפילים וסלמנדרא, *ut includantur* arod, & ben-nephilim, & *ſalamandra*, tanquam vicinæ ſpecies ۞ *dhab*. Et Recentiores quidem ignorant quid hic ſint ערוד *arod*, & בן נפילים *ben-nephilim*. Sed *ſalamandram* ſaltem notam eſt in lacertorum eſſe genere. Itaque צב *tſab*, neceſſe eſt, ut referatur ad idem genus. Res erit manifeſtior, ſi doceamus quid hic ſint ערוד *arod*, & בן נפילים *ben-nephilim*: & prius quidem alibi *onagrum*, poſteriùs *filium gigantum* ſignificat. Quæ viderunt eſſe extra rem. Itaque hic hærent Interpretes, neque *Talmudis Gloſſatores*, aut *Lexicographi* quidquam afferunt, quod veri ſpeciem habeat. Sed prior vox eſt corrupta, & pro ערוד *arod*, vel *vnad*, ſcribendum עקוד *iſvad*. Id *lacertæ* genus eſt *album in arenis degens*, cum quo puellarum digitos conferunt *Poeta Arabes*. Nonnulli عذفوط *edphut*, & عضفوط *adhraphut* vocant.

cunt. *Alcamus* العزفوط دويبة بيضا ناعمة

يشبه بها أصابع العواري Alodphut, *animalculum album, amœnum, quocum puellarum digiti conferuntur.* Et alibi, العضرفوط العزفوط او ذكر العظ

Aladhraphut, *idem, quod* alodphut, *aut lacerta ma.* Et rurſus العسود للعضرفوط من العظا

Aliſwad, *de* adraphut *lacerti genere dicuntur.* Item, العسودة دويبة بيضا يشبه بها بنان

العزاري وتكني بنة النقا Aliſwada, *animalculum album, cui comparantur extrema pulpa digitorum in virginibus, cognominatur Rumh-onnakas*, id eſt, *arenæ filia.* Itaque cum inter lacertorum ſpecies ערוד cenſetur à *Talmudicis*, levi mutatione, pro ערוד, legendum עכור, ut ſignificetur illa lacerta, quam deſcripſimus. Parum uſitatum עכור; nec fortaſſe aliunde notum, imperiti Scriptores in ערוד mutaverunt, quod plane aliud, nempe *onagrum*, ſonat. Supereſt, ut dicamus, quod animal ſit בן נפילים *ben-nephilim*, iſtis homogeneum. Vir in his literis eximius, quique hodie parem non habet, rectè collegit hoc animal eſſe aquaticum; quia legitur in *Semoth rabba* Sect. 15. ושמע את היסים והראהו את בן הנפילים שנאמר קול י"י על המים *Movit* (Deus) *maria, & oſtendit ei* (Moſi) *Ben-nephilim, prout dicitur* Pſ. 29. verſ. 3. "*Vox Domini ſuper aquas.* Sed idem errat graviſſimè, cùm *ex vocum affinitate, & animalium* (ut aſſerit) *ſimilitudine*, colligit, בן נפילים, *ben-nephilim*, eſſe *nauplium*, ſive *nautilum.* Nam utut *nephilim* ad *nauplium* aliquo modo alludere concedamus, tamen in rebus ipſis nulla eſt ſimilitudo. *Nauplius* enim, ſive *nautilus*, cum τῷ *tſab* nihil habet commune, ſive hâc voce, quod ille vult, *bufo* aut *teſtudo* ſignificetur, aut aliqua *lacerti* ſpecies, quod apud me eſt firmiſſimum. Lacerti enim, bufones, & teſtudines à nauplio, vel nautilo piſce, toto genere differunt. Nec veriſimile eſt *Hebræos* ſuum נפילים *nephilim*, à *nauplii* nomine deduxiſſe, quod parum eſt in uſu, nec uſquam occurrit, quod meminerim, quàm in uno loco *Plinii.* Sed neque ex נפילים *nephilim*, factum *nauplius.* Patet enim hoc nomen ſumptum eſſe ex argumento, & *nautilum* dici *nauplium*, quia navigat tanquam in nave, ex Nomine ναῦς, & Verbo πλέω. Quid igitur eſt בן נפילים *ben-nephilim?* Is omnino videtur eſſe *ſcincus Ægyptius*, de quo *Avicenna* libri ſecundi capite أسقنقور *Iſancur*, quomodo *Arabes ſcincum* vocant; هو ورل الماي يصاد من نيل مصر ويقولون انه من نسل التمساح انا وضعه خارج الما ونشا خارجا

Is eſt guaril *aquaticus, qui in Ægypto capitur in* Nili *ripa: cum ex crocodili fœmine naſci ajunt, cùm extra aquam illud effundit, & extra aquam creſcere.* Et rurſus in capite سقنقور *Scancur*, ورل نيلي يصاد بمصر ويزعمون انه من نتاج التمساح في البر

Eſt guaril Niloticus, *quem in Ægypto capiunt, & ex crocodili fœmine ajunt in terra naſci.* Et وقال *Alkazuinus* poſtquam citavit *Avicennam*, غيره انه من نسل التمساح اذا وضعه خارج الما فما قصد الما صار تمحا وما قصد البر صار سقنقورا

Alii, inquit, *dixerunt illum eſſe ex crocodili fœmine, cum extra aquas illud ejicit, & quidquid ad aquas pervenit fieri crocodilum; & ſcincum, quod in terra manet.* Et *Damir*, الاسقنقور نوعان هندي ومصري فالمصري منه ما يتولد ببحر القلزم وهو يغتذي بالسمك في الما وفي البر بالقطا بسعرطة كالعيات

Scincus duarum eſt ſpecierum; Indus, & Ægyptius. *In Ægyptiis autem eſt, qui naſcitur in mari* Kelzem (ſeu *Rubro*) *& paſcitur in aqua altior, & in terra palumbo, quos ut ſerpentes deglutit.* Quod quia ridiculum eſt, pro بالقطا id eſt, *palumbis*, legendum بالعظا *lacertis.* Et infrà, diſquirens quid inter ſe differant *guaril* & *ſcincus*, præcipuum diſcrimen in eo ponit, ان ورل لا يأوي الا البر أي الاسقنقور لا يأوي الا بالقرب من الما او فيه

quod guaril *nonniſi in terra degat*; *ſcincus autem nonniſi prope aquas, aut etiam in ipſis aquis.* Et infrà, لا نعرف اليوم في عمانا الاسقنقور في ديار المصرية الا ببلاد الفيوم ومنها يجلب الي القاهرة لمن اعتنى بطلبة ولا يصاد الا في ايام الشتا لانه اذا اشتد علية البرد خرج الي البر فحينيذ يصاد

Hodie ætate noſtrâ ſcincum in Ægyptiaca ditione alibi non novimus, quàm in provincia Phium, *unde* Cairam *defertur ad eum, cui cura eſt ejus diſquiſitio. Nec niſi hyeme capitur. Frigoris enim vi coactus in terram exit, atque inibi capitur.* Et paulò poſt, يجل اكل الاسقنقور الهندي لانه سمك ويحتمل ان ياتي فيه وجة الحرمة لان له شبهين في البر احدهما احرام وهو الورل واحر حلال وهو الضب واما الاسقنقور المصري

المصري فهو حرام لانه متولد من

التمساح فهو حرام كاصله *Licitum eſt edere*

ſcincum Indicum; *quia piſcis eſt: quamvis illi attribuantur ſpecies rei prohibitæ; quia in terra ſimiles illi ſunt* guaril ☞ dhab; *quorum unus prohibitus eſt, alter conceſſus. At ſcincus Ægyptius prohibetur; quia ex crocodilo naſcitur: itaque eſt venenus, ut radix ejus.* E multis, quę de ſcinco habent *Arabes*, pauca hæc excerpſimus; quia faciunt ad noſtrum inſtitutum. Ex his enim tria colliguntur. Primò, *ſcincum* ſub eodem genere contineri cum ☞ *dhab*, & ☞ *guaril*, cum ſit illis ſpecie ſimilis. Secundò, eſſe amphibium, & plerumque in *Nili* aquis, adeoque etiam in mari verſari. Ita ut reſtè dici queat Deus moviſſe ארת, הימים *maria*, ut *Moſi* ſcincum oſtenderet. Quamvis in ea voce ſit mendum, & pro הימים, id eſt *maria*, ſit legendum הכים, *aquas*, una literula minùs: quod docent ſequentia, *Prout dicitur*, "*Vox Domini ſuper aquas.* Tertiò, cum credatur *ſcincus* (quàm vere non jam quærimus) naſci ex crocodili ſemine, ut *Arabes* conſtanter ſcribunt, apparet quorſum ab *Hebræis* appellatus ſit בן־נפילים, id eſt, *filius Gigantum.* Nam *Gigantum* nomine *Orientales* non ſolum homines ſignificant, ſed & bruta quævis majoris molis.

Sic Scriptor *Arabs* apud *Damirem*, في جرادة

خلق عشرة من جبابرة من الحيوان

In locuſta natura eſt decem Gigantum ex animalibus; ita habetur ad verbum: id eſt, decem majorum animalium. Nempe, ut ſequitur, *locuſta habet equi faciem, oculos elephanti, collum tauri, cornua cervi*, &c. Eodem exemplo *ſcincus* ab *Hebræis* dicitur *Gigantum filius*, id eſt, *crocodilorum*, quibus collatus nihil quidquam eſt, quàm perpuſillum animal. His ita explicatis, veritas magis ac magis eluceſcet, ſi legatur locus integer, cujus nonniſi partem citavimus. Is verò ita habet: *Deus commovit aquas, ut ei* (Moſi) *oſtenderet filium Gigantum: Prout dicitur* Pſal. 29. 3. "*Vox Domini ſuper aquas. Commovit terram, ut oſtenderet ei* ☞ צב tſab: *prout habetur* Pſal. 29. 8. "*Vox Domini parere facit deſertum. Ignem commovit, ut oſtenderet ei ſalamandram: ſicut dicitur* Pſal. 29. 7. "*Vox Domini exſcindit flammas ignis.* Ex tribus elementis ita petuntur tria diverſæ ſpeciei, ſed ejuſdem generis animalia. *Gigantum*, ſeu *crocodilorum filius, ſcincus*, ex aquis, in quibus plerumque degit. צב *tſab*, ex terra, cui tanquam glebæ ſic affixus eſt, ut ad aquas nunquam deſcendat, quod ſuprà (*d*) probavimus. *Salamandra* denique ex igne, in quo naſci, & ex quo veſci à multis putatur perperam.

(*d*) *Pag. 1047. lin. 66. &c.*

Alter locus eſt ex *Bereſcith Rabba* Sectione octogeſima tertia, qui non magis intelligitur quàm prior: והביא חכינא חזן לה חרדון ויצרו מהם חכרבר *Addaxit* chacina, *& copulavit eam* ☞ chardon, *& ex iis natus eſt* chabarber. Agitur de *Ana*, qui legitur הימים *jemim*, in deſerto inveniſſe, id eſt, *Hemas* occurriſſe ut alibi (*e*) docuimus. Sed *Hebræi mulos* intelligunt, quorum *Ana* fuerit primus inventor, aſina equo aut onagro admota. Quæ diverſarum ſpecierum copulatio cum ex Lege *Moſis* ſit illicita, Deus, ut ajunt, in hujus criminis ultionem, vohuit & ipſe miſcere diverſæ ſpecici animalia, unde id naſceretur, quod homini eſſet noxium. Itaque ☞ הרדון *chardon*, cum חכינה *chacina*, copulavit; unde nata eſt tertia ſpecies utraque pejor, nempe חכרבר *chabarber*, cujus morſus eſt tam noxius, ut מעולם לא נשך אדם חכרבר וחזר *nunquam convaleſcat homo, quem momorderit* chabarber. Hinc *Talmud Hieroſolymitanum* in *Berachoth* fol. 12. b. מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חכרבר וחזר שנשכו כלב שטה וחזר שכעטתו פרדה וחזר *Nemo unquam tibi dicet ſe punctum à* chabarber *convaluiſſe, aut à cane rabioſo morſum convaluiſſe, aut a muda calcitrus petitum convaluiſſe.* Et fol. 9. 2. narratur hiſtoriola de *Rabbi Chanina*, *Doſa* filio, qui, dum orabat, morſus à *chabarber*, ab oratione non deſtitit. Non tamen ipſe obiit, ſed obiit *chabarber*, qui illum momorderat. Ac proinde dictum eſt, אי לו לאדם שנשכו חכרבר ואי לו לחכרבר שנשך את רבי חנינה *Va illi homini, quem momorderit* chabarber! *Sed va illi* chabarber, *qui momorderit* Rabbi *Chaninam!* Jam ſi conſulas *Lexicographos*, ut diſcas quid ſit חרדון *chardon*; quid חכינא *chacina*; quid חכרבר *chabarber*: ii te docebunt *chardon* eſſe *bufonem*, vel *teſtudinem*, & *chacina*, ſerpentis genus; & ex eorum concubitu natum eſſe *chabarber*, id eſt, beſtiam utriuſque naturæ participem. Quæ cum ſint abſurdiſſima, quidni hic tum *Poëta* dicamus.

Jungentur jam gryphes equis? ---

Bufoni enim aut teſtudini nihil eſt commune cum ſerpentibus: nec copulari poſſunt tam diverſa animalia: nec, ſi miſcerentur, poſſet ex iis tertium aliquid naſci. Proinde nemo indicavit hactenus quæ ſit tertia illa ſpecies ex angue & bufone (aut teſtudine) nata. Itaque, utut inepti ſint *Hebræorum* Magiſtri, abſit tamen, ut illos putem eò ſtultitiæ deveniſſe, ut hęc monſtra ſibi fingerent. Omnino igitur his tribus vocibus, חרדון *chardon*, חכינא *chacina*, & חכרבר *chabarber*, tria deſignantur animalia, quæ, licet ſpecie diverſa, genere tamen conveniunt. Nec uſque adeo difficile eſt indicare quænam illa ſint. Jam enim didicimus הרדון *chardon*, idem eſſe, quod צב *tſab*, vel ضب *dhab*, lacerti genus, de quo tam multa nos docuerunt *Arabes*. Et pro חכינא *chacina*, eſt certo certius legendum eſſe חכינא *chabina*; *Beth* & *Caph* permutatis, quæ literæ ſunt ſimillimæ, & per Librariorum incuriam non rarò permutantur. Proinde hanc vocem in *Jalkut*, per *Beth*, חכנא *chabna*, vel *chabina*, legi obſervat *Buxtorfius*, quæ ſcriptura eſt veriſſima. Nam *Arabicè* حبن *chabana* eſt *hydropiſi laborare.* Nulla vox eſt frequentior in *Medicorum* libris. Atque hinc أم حبين *ummo chubani*, quaſi *mater hydropiſis*: & حبينة *chubaina*, vel *chabina*, quaſi *hydropica*, dicitur *fœmina chamæleontis*, aut lacertæ quædam ſpecies huic ſimillima; quia ventrem habet turgidum, ac ſi hydropiſi laboraret. Utrumque nomen eſt in *Alcamus.* Et prius in *Damire* ſic explicatur,

واغا شميت بذلك من العبن لكبر

بطنها وهي علي خلقة الضربا غير صدر

Utique ſic vocatur ab hydropiſi, propter ventris magnitudinem, & eſt natura chamæleontis ſolo pectore excepto. Et

Ionoſſachith, هي اعرض العظاة ورأسها عرض

Hæc eſt vulgari lacerta latior, & latum habet caput.

(*e*) *Lib. 2. c. 21. p. 242. lin. 59. &c.*

Et *Ibnokatiba*, ام حبين تستقبل للشمس

وتدور معها كيف دارت وهذه صفة العربا

Ummo chubain *ad Solem ſe obvertit, & cum illo convertitur, quod eſt chamæleontis attributum.* Et auctor

id eſt, *Gemmas operis*, احتلف في ام المرصع

حبين فقيل هي ضرب من العظا وقيل

هي اعرض منها وقيل هي انثى العرابي

يتعاماها الاعراب فلا ياكلونها لتنتها

De ea diſſentiunt. Alii enim dicunt vulgaris lacertæ genus eſſe, alii latiorem eſſe, alii chamæleontis eſſe ſummam. Propter fœtorem Arabes *ab ea abhorrent, neque in cibos recipiunt.* Hæc igitur eſt *chabina*, ex cujus coitu cum *chardon* fingitur oriri *chabarber*, id eſt, *ſalamandra*, ni fallor. Cujus venenum, quàm ſit potens, in calidioribus ſeilicet locis, doceant hæc *Plinii* libri vigeſimi noni capite quarto: *Intra omnia venenata ſalamandra ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos ferunt, nec plures pariter interimunt. Salamandra populos necare imprevidos poteſt. Nam, ſi arbori irrepſit, omnia poma noxia veneno, & eos, quæ ederunt, necat, frigida vi nihil ab aconito diſtans. Quinimo ſi contacta ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur, idem venenum eſt, vel ſi in puteum cadat. Quippe, cum ſaliva ejus quacunque parte corporis vel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore deſinat pilus.* Et libri decimi capite ſexageſimo ſeptimo, *Ejuſdem fame, quæ lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contacta, tota deſluunt pili: idque, quod contactum eſt, colorem in vitiginem mutat.* Et hæc *Ælianus* de ſue, quæ ſalamandram ederit, libri noni capite vigeſimo octavo: Τὸν γὰρ ἀνθρώπου γενεαμβὺν ἀποκτιννύει. *Illos, qui carnibus ejus veſcuntur, interimit.* Et hæc *Theophraſtus*; *Aquas, quibus admixta fuerit, extiales reddit; item fructibus, præſertim mortuis.* Et hæc *Geſneri* pagina octogeſima nona, Galli *quidam olim muris arrârunt, vulgo apud eos ferri, ſi Blanda (ſic Salamandram* Narbonenſes *vocant,) in acervo tritici reperiatur, totum inficit, adeo ut vel gallina veſcentes inde pereant.* Et infra, *Hanc lacertam in quibuſdam* Galliæ *locis arreſſadam vocant, cujus morſum adeo mortalem eſſe putant, ut nulla vita ſpes relinquatur* (quod ipſum ab *Hebræo* dicitur de *chabarber*.) *Itaque vulgo hæc metra celebrant,*

Si merdu t'a une areſſade,
Pren ton lunceal, & ta fleſſade.

Si te ſalamandra momorderit, accipe lanceum tuum, & tuum lodicem: id eſt, in lecto decumbito, tanquam moriturus. Et *Rhœti* à ſalamandra morſum ajunt tot *Medicis* opus habere, quot diſtinguitur maculis. Atque hoc quoque notandum venit, maculoſum eſſe animal, ac proinde *varium* à *Dioſcoride*, & à *Plinio ſtellatum* dici. Quod cum ſtellione illi commune eſt. Inde igitur ab *Hebræo* חברבר *chabarber*, eſt appellata. Nam *Jerem.* 13. 23. חברבורת *chabarboroth* ſunt *pardorum maculæ*. Ita **maal** *Germanicè* dici conjectat *Goſnerus à maculis, & punctis, quibus toto corpore pinguntur, atque diſtinguntur.* **Maal** *enim* (inquit) *maculam, &* **maalen** pingere *noſtri dicunt.*

Sequitur, ut dicamus, quorſum in *Græca* verſione, pro צב *tſab* legatur ὁ κροκόδιλος· ὁ χερσαῖος· & in *Vulgata*, *crocodilus*, abſque Epitheto. Hujus interpretationis ratio non poteſt plenè percipi, niſi rem altiùs repetamus in rudiorum gratiam, qui *crocodili* nomine nihil aliud intelligunt, quam *Ægyptiam* belluam magnæ molis. At *Ionibus*, qui primi mortalium hanc vocem uſurpârunt, *crocodilus* erat lacertæ genus in ſepibus & maceriis commorari ſolitæ. Ridiculum igitur *Grammaticorum* commentum eſt, quo *crocodilum* dici fommant aut *à colore croceo*, aut *quia crocum timet*, aut τὰς κρόκας, id eſt, *lanas*: cum non alia fuerit cauſa nominis, quam formæ ſimilitudo cum *Ionicis crocodilis*, id eſt, *lacertis ſepium*. *Herodotus* libro ſecundo, Κροκοδείλους δ' ἴσασι ὀνόματα, σκαζόντες αὐτῶν τὰ εἴδεα τοῖσι παρὰ σφίσι γινομένοισι κροκοδείλοισι, τοῖσι ἐν τῇσι αἰμασιῇσι. De talibus crocodilis accipiendum quod *Plinius* (e) excerpſit ex *Democrito*, crocodilo magnitudine ſimilem eſſe chamæleontem. Idem enim alibi chamæleonti tribuit lacertæ magnitudinem. Neque aliud cogitabat vetus *Grammaticus*, quiſquis eſt, ex quo hæc verba deſcripſerunt *Etymologus* & *Phavorinus*: Ὁ δὲ κροκόδιλος ζωύφιόν ἐστι μικρόν. (Niſi cum *Euſtathio*, pro κροκόδιλος, legamus κροκόδιλος.) Et poteſt id eſſe ſumptum ex hiſtoria de fonte *Zareta*, vel *Azarita*, prope *Chalcedonem*, in quo parvos crocodilos, id eſt, aquaticas lacertas Veteres deſcripſerunt. *Antigonus Mirabilium* capite centeſimo ſexageſimo ſecundo, Ἐνδοξον δ' ἱστορῶν τὸν μὲν ἐν Καρχηδόνι (lege Χαλκηδόνι) κρήνην κροκοδείλους ἐν αὐτῇ μικροὺς (ἰχθυας) ἐμοίως τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ. *Strabo* libro duodecimo, ubi de *Chalcedone*; Ἔχει δ' ἡ χώρα μικρὰν ὑλὴν καὶ θαλάττης πρόσω λιμένα τρίφυλλον καὶ κροκοδείλους μικρούς. *Stephanus*, Ζάρητα, κρήνη ὑπὲρ Καλχηδόνος θαλάσσης, μικροὺς τρίφυλλα κροκοδείλους, οἱ καλοῦνται Ζαρήτιοι. In riſu *Saturnalicio* (f) *Statius* hos crocodilos vocat *Byzantiacos lacertos*, cum ſcribit ex libro ad ſe miſſo:

Tu roſum tineas, ſimique putrem,
Quales aut Libycis *madent olivis,*
Aut ibus Niliacum *piperve ſervant,*
Aut Byzantiacos *colunt lacertos.*

Eum habuit uſum *crocodili* vox apud *Græcos* vetuſtiſſimos. Sed iidem ad *Niluticas* belluas tranſlatum nomen paulatim lacertis ademerunt. Niſi quod peregrinas quaſdam in eo genere ſpecies, quæ vitæ ſunt uſu, aut figura, aut magnitudine præ cæteris inſignes, aut ad majoris crocodili formam propiùs accedere, ſic vocare non deſtiterunt. *Terreſtrem* tamen Epitheto ferè addito ad *fluviatilis* differentiam. Sic *Ariſtoteles Hiſtoria* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, ubi de ventre animalium, eandem ventris rationem eſſe dicit τοῖς κροκοδείλοις ἀμφοῖν, *utriſque crocodilis*, id eſt, tam terreſtribus, quam aquaticis. Et libri quinti capite trigeſimo tertio, Τίκτουσι δὲ καὶ ὄφεις, καὶ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι, καὶ οἱ ποτάμιοι, οὐ τὸν γῦν. *Apollonius Mirabilium* capite trigeſimo nono ex *Ariſtotelis Eclogis* & ἀνατομῶν. Ὄφις ἄφθη ἐν Πάφῳ πόδας ἔχων δύο, ἐμοίως χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Ælianus Hiſtoria* libri primi capite quinquageſimo octavo, Καὶ αἱ σαῦραι δὲ ἐπιζηλοῦσι ταῖς μελίτταις, καὶ οἱ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι. Et libri decimi ſexti capite ſexto de *Indico* phattage, Ἐν Ἰνδοῖς γίνεται ζῶον κροκόδειλῳ χερσαίῳ παραπλήσιον ἰδεῖν, &c. *Nicandri Scholiaſtes* de ſalamandra, Ἔοικε δὲ τῷ χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite ſexto, *Quanquam* Syri *& crocodilis terrenis*, Afri *etiam viridibus lacertis veſci ſolebant.* Proinde *Heſychius*, ut *crocodili* nomen doceat ad utrumque eſſe homonymum: Κροκόδειλος, inquit, τὸ ζῶον καὶ τὸ ἐν τῷ Νείλῳ, καὶ τὸ χερσαῖον. Interim non conſtat ſatis, quæ demum ſint illæ lacertarum ſpecies, quibus attribuitur *crocodili terreſtris* nomen. In *Corinthiacis* ſic agit *Pauſanias*, quaſi nulli ſint alii hujus nominis lacerti, quàm magni illi bicubitales in *Mauritania Libya*. Hæc enim illius verba ſunt, Λιβύη μὲν γὰρ μόνη κροκοδείλους τρίφυλλος χερσαίους ἐπιφέρεται· οὐ γὰρ ἴσμεν. Iidem in *Herodoto* dicuntur eſſe κροκόδειλοι, ἴσον τε τριπήχεες χερσαίοις, τῶν περ ἐμφερέστατοι, *crocodili* cæte-

(e) *Plin. l.* 28. *c.* 8. *&* 46. *c.* 33.

(f) *Lib.*

circuter tricubitales, terreſtres, lacertis ſimiles. Strabo vocat ταύρων διπήχεις. Ex *Ariſtotele* his pares in *Arabia* deſcribit, ſi vera ſunt hæc *Æliani* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo, Σπάνις δὲ Ἀριστοτέλει ἐν τῇ τῶν Ἀράβων γῇ γίνεσθαί φησι, καὶ δύο πήχεις ἔχειν αὐτούς. Sed in loco *Ariſtotelis*, ex quo hæc hauſit *Ælianus*, ſolum dicuntur πηχυαῖοι *cubitales*, nuſquam διπήχεις *bicubitales*. Verba ſunt *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ταύροι μείζους πηχυαίων. Unde *Plinius* libri octavi capite trigeſimo nono, *Lacerti Arabiæ cubitales*. In *Dioſcoride* ſcincus & crocodilus terreſtris aliter non differunt, quàm Species & Genus. Is enim definit *ſcincum* χερσαῖον ἰδιογενῆ, *crocodilum terreſtrem ſui generis*. At eos caſtigat *Plinius*, qui ſic ſentiunt, & certos characteres ſcinco aſſignat, quibus à crocodilo terreſtri dignoſcatur, ſed quàm verè non ſatis ſcio: *Ex eadem*, inquit, *ſimilitudine eſt ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidiore tantum & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo, ſquamarum ſeta ad caput verſa.* Recentiorum alii *ſcincum* & *crocodilum terreſtrem* promiſcuè uſurpant, ac ſi ſint idem animal. Ita *Geſnerus*, *Rondeletius*, & *Marcellus Virgilius* in *Dioſcoridem*. Alii pro *terreſtri crocodilo* belluam ingentem ſibi fingunt fluviatili penè parem. Vide *Bellonium*, & *Cardanum* libro nono *De ſubtilitate*.

Sed credat hic quiſque quod volet. Mihi tamen perſuaſiſſimum eſt *terreſtrem crocodilum*, apud plerosque Veteres neque fuiſſe *ſcincum*, neque vaſtam belluam, ſed illud ipſum animal, quod ab *Hebræis* צב *tſab*, à *Chaldæis* & *Syris* ܙܒܐ *chardona*, ab *Arabibus* ضب *dhab* & حردون *chardaun* appellari diximus: quod à ſcinco quid differat illi ipſi nos abundè docent. Rem ita ſe habere ſtatim animadvertet quiſquis utriusque naturam & vires inter ſe contulerit. 1. Sanguis ſ *dhab* robore viſus. Sic, in *Plinio*, libri vigeſimi octavi capite octavo, *crocodili terreſtris ſanguis clarutatem viſus inunctus donat, & cicatrices oculorum emendat.* Unde *Galenus Simplicium* libri decimi capite ſexto Ἐκ δὲ τοῦ ζ χερσαίου κροκοδείλου (αἵματος) πεπτικὸν ἐξυδρωτικόν ἐστιν, ὥδε πυρίζουσι ἰμάντας, ἴσχυν ἐξυδρωτικὴν φάρμακα δίκαια. *An crocodili terreſtris ſanguis viſum acuat, experiri non debui, cum alia ad id haberem probata pharmaca.* 2. Sed plus virtutis ضب *dhab* habet in ſtercore, quo ex oculis tolluntur albugines, & ſuffuſiones. Ecce id ipſum in *Plinio* de crocodilea, ſive terreſtris crocodili ſtercore! *In terra tantum odoratiſſimaque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur, jucundo odore farta. Crocodileam vocant oculorum vitiis utiliſſimam, cum porri ſucco inunctis, & contra ſuffuſiones, vel caligines.* Etiam *Trallianus* libri ſecundi capite quinto crocodili terreſtris ſimum miſceri vult in collyrio ad cicatrices oculorum, & λευκώματα exterenda. 3. Stercus ضب *dhab* faciei nitorem conciliat, maculas tollens, & verrucas, & furfures, & lentigines. Eadem crocodileæ vis: Plinius. *Illita quoque ex oleo Cyprino, moleſtias in facie crefcentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit, ac varos, omneſque maculas. Dioſcorides* libro ſecundo capite *De ſimo animalium*, Ἡ δὲ ζ χερσαίου κροκοδείλου ἀφόδῳ αἰμαίζει δηλ τ γυναικῶν πρὸς ἴυγρασιαν, καὶ γιλόπεπον τ προσώπου. *Galenus* libri decimi *Simplicium* capite vigeſimo nono, Τὸν δὲ τ χερσαίου κροκοδείλου τοῦτον, τ μιμᾶσθ τε, καὶ χαμαιρπῶν, κόπρον ἔνιοι αἱ τρυφῶσαι πανταχόθεν, γυναῖκες· αἷς ἐπ ἀρχῇ τοῦ ἔαρος φαρμάκους, τοιούτους ὄσι, λαμπρύν τε καὶ τσπολὸ ἐργάζεσθαι τὸ περὶ τὸ πρόσωπον διέμα· προστίθασι δὲ αὐταῖς καὶ τ κροκοδείλου κόπρον. Quo nomine mulieres ſui temporis *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogi* dignas eſſe pronuntiat, quæ bina femel, ſed ter pereant. Τρὶς γάρ, inquit, ὑπ' ἄνδρ ἀπολλύνται δίκαιαι κροκοδείλου ἀποπάσεις χριόμεναι. Nota inprimis verba *Dioſcoridis*, quæ nuper citavimus, in *Arabica* verſione apud *Abenbuarem* ita reddi,

حرو الحردون يصلح للغسرة ولتحسين اللون وصقال الوجه والبشرة *Stercus* alchardaun *conducit ad linimentum, quo nitor mulieribus conciliatur, & color fit pulchrior, & facies ac caro nitidior.* Ita pro *crocodilo terreſtri* ibi eſt *chardaun*. Et *chardaun* idem eſſe, quod ضب *dhab*, vel צב *tſab*, abunde probatum eſt (*g*) ſupra. 4. Stercus ſ *dhab* præſcribunt *Arabes* contra alphos, vitiligines, (*g*) *Pag.* 1045. *lin.* 58. *&c.* & elephantiaſim. Sic, *Ægineta* auctore, ἡ τ χερσαίου κροκοδείλου κόπρος, ἀλφὸς ἀναιρεῖται. Et *Actuarius* multis deſcribit (*h*) quomodo contra elephantiaſim *Indi* utantur crocodilo terreſtri. Et *Galenus* ubi ſupra, Ἡ δὲ γε τ κροκοδείλου κόπρος δύναμιν τ προσπαν τὴν ἴφελια ἀφαιρεῖν πέφυκε, ὥστε καὶ λέπρ ἀλφούς, καὶ λευχώνας. 5. *Serapio* capite quadringenteſimo quadrageſimo ſexto eadem habet ad verbum de ſtercore ſtellionis, quæ de *crocodili terreſtris* ſtercore *Dioſcoridis* & *Galeni*. Sed ibi ſtellio *Arabicè* eſt ضب *dhab*, vel حردون *chardaun*. Sic *Galeni* & *Dioſcoridis* veteres Interpretes ſtellionis nomine paſſim abuntur pro *crocodilo terreſtri*. Quo eodem errore حردون *chardaun*, in *Lacmani Fabulis*, *ſtellionem* interpretatur *Erpenius* è μαχαίρᾳ. 6. In *Aviccenna* ضب *dhab*, rarum animal, propè *Arabiæ* peculiare. Ita *terreſtris crocodilus*, cujus ſtercus in *Galeno* ἰσχυρὸν in *Aetio*, σφοδρὸν *difficile*; in *Plinio*, *diligenter exquiritur*. At *ſcincos Dioſcorides* in *Mauritania*, *Ægypto*, *India*, & *Arabia* reperiri auctor eſt. *Solinus* ait circa *Nilum* eſſe frequentiſſimos. 7. Denique nulla cauſa eſt, cur *ſcincus* dicatur *crocodilus terreſtris*, cum ſit animal æquè ἀμφίβιον, ac major crocodilus, ac in aquis plerumque degat. Nec eædem tribuuntur vires *ſcinco* & *crocodilo terreſtri*: de quo nemo ſcripſit, quod ſciam, id, quod omnes de ſcinco tradunt, ejus uſu nervorum ſtuporem excitari, & veneni vires extingui. Ut vel hinc appareat diverſa eſſe animalia.

Pro *crocodilo terreſtri Vulgatus* habet ſimpliciter *crocodilum*. Quomodo *Horatius Epodo* duodecima,

— colorque
Stercore fucatus crocodili,

nempe *terreſtris*. Idem ſupplendum in *Vegetio*, cum crocodili ſtercus adhiberi vult ad detergendum albi vitium in equorum oculis. Interim compendiaria hæc locutio multis errandi prætulit anſam, qui agi putarunt de *crocodilo bellua*. In his *Poëta Ovidius*, cum dicit libro tertio *De Arte*,

Pallida purpureo tingit ſua corpora virgis;
Nigrior ad Pharii conſuge piſcis opem:

id eſt, ad majorem crocodilum *Ægyptium*, è cujus ſtercore fieri credidit *crocodileam*, quâ faciei nitor redditur. *Aviccenna* pariter errat, cum ſcribit ſtercus تمساح *chamſach*, id eſt, *crocodili majoris*, auferre albuginem. Id enim eſt minoris proprium. Et *Radulphus*, qui *crocodili* nomine in *Leviticо* vult *latrones publicos* ſignificari. Et *Cornelius à Lapide*, qui *crocodilum* in *Lege* ideò immundum eſſe ſtatuit, *quia amphibius eſt, durus, & rapax*. Hæc enim dici apparet de majore crocodilo, cum de minore *Moſes* egerit. Nec minus falli puto *Paleſtinæ* recentiores *Geographos*, *Bruden-*

Breidenbachium, & *Zeiglerum*, cum prope *Cæsaream*, & *Ptolemaidem*, paludes nobis describunt, majorum crocodilorum multitudine scatentes: quia *Crocodilorum eppidi* circa hæc loca *Plinius* & *Strabo* meminerunt. Certè, si *Phœnicum* littora, aut lacus, infestâssent belluæ tam immanes, non tam altum de iis esset silentium in Veterum monumentis. Et ex hodiernis saltem peregrinationibus *Hierosolymam* res esset compertissima. Itaque illud oppidum *Syros* appellâsse puto non *à majore crocodile* כבי לאסתא *Caphar-temsach*, sed *à minore* כבי לכא *Caphar-ssaba*. Cujus nominis aliud oppidum fuit in illo ipso littore non procul à *Cæsarea*. Testem habeo *Josephum*, qui vetus nomen *Antipatridis* modò (*i*) scribit Καφαρζαβᾶ, modò (*k*) Καφαρζαβά· quia *Hebræum* TSADE *Græcis* aut per σ, aut per ζ efferunt. Atque hoc ipsum argumento est crocodilum terrestrem etiam in *Phœnice* reperiri.

(*i*) *Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 23.* (*k*) *Lib. 16. cap. 9.*

Crocodilo terrestri aliquot hic addam nomina, quæ vulgo sunt minus nota. Unum ex *Hesychio*, Κίσηρ, ὁ χέρσαιος κροκόδιλος. Sed quod *scinco* potiùs convenire putaverim. Videtur enim κίσηρ decurtatum esse nomen ex *Ægyptio*, & *Arabico* سقنقور *skankur*, vel *skinkur* apud *Avicennam*, & alios. Alludit tamen κίσηρ ad *Cyprium* nomen ΧΑΡΟΤΚΙ', quo in *Lexico* vocatur الضب seu *crocodilus terrestris*. Quid si κίσηρ dictus sit *à parvitate*; quia altero est longè minor? Nam in *Hesychio* κίσηρ redditur τὸ ἰλαχίστον. Et *Hebræum* רקיק *rekik*, est ejusdem notionis, si *Pomario* & *Boderiano* credimus, qui קמן, *parvum* exponunt, tanquam ex *Aruch*, ubi tamen non reperio. Proinde רקיק *rekik*, videtur perperam scribi pro דקיק *dekik*, *Res* pro *Daleth*. Ejusdem animalculi barbara habentur duo nomina in *Arabe Pandectario*, *Dhab* (inquit) *est quoddam animal ut lacerta magna, ventricosum*: & Latinè *vocatur* BALLECOLA. *Est species stellionis Arabici*. Hispanicè *dicitur* BOTRAX. *Ballecola* quid sit nescio. Puto corruptum esse vocem, cum alibi scribatur *ballecara*. Sed *botrax* in *Isidoro* est inter lacerti species. *Genera*, inquit, *lacertorum plura, ut botrax, salamandra, saura, stellio. Botrax dicta, quod rana habeat speciem.* Fortè est rana scincoides. Hinc *lapis botrax* (lege *botrax*) *crapaudine* in *Pandectario*.

CAPUT SECUNDUM.

Probatur אנקה *anaka*, *Levit.* 11. 30. **esse** *Stellionis* **genus** *ab acerbo stridore* sic appellati.

Græcis & Hieronymo אנקה anaka, *est* μυγάλη, mygale, *seu* mus araneus. *Ratio nominis fictitia, alia verier.* Onkelos *emendatus.* פלא phala *Arabibus* mus araneus. فالبة الاقاعي *fcarabæorum apud* Arabes. *Vox in* Chaldæa *Paraphrasi inde restituta, & explicata.* ANAKA Syro, Samaritano, & *utrique* Arabi *lacertæ genus. In* Arabum *libris nomen* guaril, *inter lacertarum species, sæpe* ورك *scribi per* Ceph *in fine pro* Lam. Anaka, *Syr.* Amkatha, *i. e.* stellio. Nun & Mem *permutatis, quod frequens.* Stellionem *à clamore sic duci; quia est stridoris acerbi.* Guaril *etiam vocalis.* Arabicæ *linguæ* Lexicographi *notati.* אנקה, anaka, *aliis* aranea, *aliis* reptile volans, *aliis* castor, *aut* fiber. *De castoridum rugitu quid Veteres. Castor & Castorides quantum differant. In* R. Selomone כב הרח *non est* viverra, *ut creditum; sed* fiber, *qui* Gallis bievre.

Jam sequentur *Levit.* 11. 30. reptilium quinque species, quorum nomina explicare non est facilè, cum alibi nusquam reperiantur. Nempe אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חמט *chomet*; תנשמת *thinsemeth*. Horum אנקה *anaka*, *Græcis* & *Hieronymo* est μυγάλη *mygale*, seu *mus araneus*. Μυγάλην dici volunt; quia ἐν μυῒ & γαλῇ, *ex mure & mustela* nascitur. *Nicandri Scholiastes*, Ἀμύνται δὲ φησὶ τὴν μυγάλην ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς γίνεσθαι. Quod est absurdissimum, cum & mustela sit mure multo major, & illi tam infensa, quàm felis, ut suprà (*a*) observavimus. Itaque ut mustela cum mure coëat, atque inde nascatur mus araneus, planè vero est absimile. Melius igitur *Aetius Tetrabibli* libri quarti sermone primo, capite decimo quarto; *Mas araneus colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muris, unde & mygales obtinuit nomen.* Quamvis mus araneus muris habeat speciem potiùs, quàm magnitudinem. Omnino enim est mure minor. *Romanis mus araneus* à veneno dici videtur, quod illi commune est cum aranea. Et *Hebraicè* אנקה *anaka*, dici credita est ratione vocis, quam habet acutissimam. Ita ut pro gemitu & ejulatu possit haberi. Alioqui enim אנקה *anaka*, Hebræis *gemitum* aut *clamorem* sonat. Si idem sensit *Onkelos*, in ejus *Paraphrasi*, pro פלא *jala* (quâ voce ibi redditur אנקה *anaka*) rescribendum est פלא *pala*, vel *phala*. *Arabes* enim *murem araneum* sic appellant. *Avicenna* libri quarto *Fen.* 6. Tract. 3. capite ultimo in titulo,

(*a*) *Lib. 3. cap. 35. p. 102. lin. 3. &c.*

فصل في عضة موغالي وهو الغلا

Caput de morsu mygales, qua (Arabibus) *est* alphala.

In *Latina* versione legitur *alcale*, quod esset الغلا

Alterutrum semi-doctos mutâsse putaverim in פלא *jala*. Cujus nominis occurrunt in libris *Talmudicis* animalia duo diversissima, nempe sanguisuga, & hericius. Sed quorum neutrum hic habet locum. Neutrum enim *Hebraicè* אנקה *anaka*; sed *hericius* קפוד *kippod*; & *hirudo* עלוקה *aluka* dicitur, vel עלקה *alka*, potiùs. Præterea hic agitur de iis reptilibus, quæ super terram repunt, è quo numero non est hirudo. Hæc de prima & antiquissima interpretatione vocis אנקה *anaka*.

Secunda *Jonathanis* est, & *Jerosolymitana* Interpretis: quorum unus hic habet חויא מינקרת, & alter חויא פלירת, vel פלירת חויא. Ita legendum, non חויא, in *Lexico Baal Aruch*. *Lexicographi* neutrum intelligunt. Est enim alienum, quod פלית, pro *locusta* hic sumunt, ut פליא ביארי, capite nono Tractatus *Talmudici De Sabbatho*. Aliud etiam פליא ביארי, aliud חויא פלירת. Nempe id ipsum, quod *Arabibus* فالبة الاقاعي *phaliah alaphai*, id est, *serpentum* aut *viperarum*, (quomodo appellari suprà (*b*) nos docuerunt pictum genus scarabæorum, quod cum scorpionibus & serpentibus degere solet in latibulo crocodili terrestris) id ipsum, inquam, est *Chaldæum* פלירת חויא. Illis enim חויא *serpens*, & פלירת *paljath*, seu *phaljath*, palàm deductum est ex *Arabico* فالبة *phaliah*, quod *serpentricem* reddimus; quia

(*b*) *Cap. 12. pag. 1050 lin. ult.*

قلي

فلي *phala* est *scrutari.* فلي الراس *caput scrutatus est*, pediculos in eo quæsiturus, فلي الشعر *carmen scrutatus est*, id est, exploravit, & examinavit, ut in *Poeta* mentem penetraret. Et meritò serpentes *scrutari* dicitur hoc scarabæorum genus, quod in eodem latibulo cum iis jugiter degit, adeoque serpentes, vel venientes, vel discedentes, perpetuò comitatur: ita ut eos, vel adventu suo, vel recessu suo, abesse significet. Unde Proverbium apud *Arabes* receptum, 10

اتكلم فالية الافاعي *An alloquutus es* phaliath alaphai, *scrutatricem serpentum?* Quod usurpatur

لاول شر ينتظر بعده شر منه

de priore malo, post quod aliud expectatur ex eo oboriturum: sed, quia فلي *phala* Verbum non solum *scrutari* significat, sed & *nutrire*, & *educare*; *Jonathan*, pro פלית חוא, habet מנקת חוא, i. e. *nutricem serpentis.* Porro cur voce אנקה *anaka*, hoc scarabæi genus designari voluerint *Chaldæi* duo Interpretes, causa mihi nulla apparet præter ipsum vocum ordinem. Nempe ut vox צב *tsab*, *crocodilum terrestrem* (c) *Cap. præced.* significat, quod multis (c) probavimus, ita sequens אנקה *anaka*, פלית חוא, id est, *serpentis scrutatricem* significare visa est, quæ crocodili terrestris perpetua est assecla, & in eodem cum illo latibulo degere solet. Sed hæc qualiscuoque ratio non est apud me magni momenti, ut neque ipsa versio, quæ videtur ea uti. Quod pene omiseram, hæc animalcula nonnullis *Arabum* non sunt scarabæi, sed بنات وردان *benath wardan*, quomodo *Dioscoridi* εἰλφαι, seu *blattæ*, appellat *Abenbitar.*

Tertio loco eos numero, quibus אנקה *anaka*, est *lacerta* genus, qui nec pauci sunt, nec contemnendi. In *Syro* enim hic habetur, ܐܡܩܚܐ *amaktha*, vel *amkatha*, quod *lacertam* exposuit *Maronitarum* doctissimus *Gabriel Sionita ὁ μακαρίτης.* In *Samaritano* ממשמשיב *semamitha*, id est, *stellio*, ut suo loco palam fiet. In *Arabe Erpeniano* الورل *alwarlo*, id est, lacertæ species, quæ barbaris est *guaril.* In *Arabe Parisiis* edito الورك *alwarco*, quod idem est. Nam nescio quo fato factum est, ut in *Avicenna*, & aliis, multo sæpius scribatur الورك *alwarco*; quamvis vera scriptura sit الورل *alwarlo*: quod docent omnes *Arabum Lexicographi*, & barbarum nomen *guaril* inde deductum. Ut taceam criticum observationem, quæ sic habet apud *Damirem* capite

ورل *Guaril*, لا تلتقي الرامع اللام الا في اربع مواضع الورل وهو الحيوان المذكور وارل اسم جبل والغرلة وهو القلفة وحرل وهو ضرب من الحجارة

Re non occurrit cum Lam (id est, R cum L) *nisi quatuor locis.* 1. *In* alwarlo *animalis nomine, de quo supra.* 2. *In* Aral, *montis nomine.* 3. *In* alghorla, *quod* præputium *sonat* (ut *Hebræum* ערלה) 4. *In* charal, *quod lapidis est genus.* Hi sunt igitur quatuor Veteres, *Syrus, Samaritanus*, & *Arabes* duo; quibus *anaka* est *lacerta* species. Quibus cur calculum addam, causas habeo non leves. 1. Quod præcesserat צב *tsab*, id est, *crocodilus terrestris*: & statim adduntur aliæ quatuor lacertorum species, ut constabit ex sequentibus. Proinde videtur *anaka* esse in eodem genere. Nam *mygale*, vel aliud quodvis animal, inter tot lacertorum species, minus opportuno loco esset insertum. 2. Ex *Hebræo* אנקה *anaka*, planè ortum est *Syrum* ܐܡܩܚܐ *amaktha*, vel *amkatha*. Nam hæc duo vocabula (præter terminationem, quæ in illo *Hebræa*, in hoc *Syra* est) nulla ex parte differunt: nisi quod *Hebraicum* נון *Syri* mutarunt in מם, qua mutatione in illis linguis nihil est frequentius. Sic *Chaldæi*, aut *Syri*, *fortis* dicitur ܚܫܝܢ *chasin*, & ܚܫܡܝܢ *chasim*. Ratio ܬܥܢܐ *taana*, & ܬܡܢܐ *tamna*: Nympha ܢܝܡܦܐ *niapha*, & ܢܝܡܦܐ *nimphe*: Fustis ܟܘܪܡܣܐ *kurmesa*, & ܟܘܪܡܙܐ *kurmeza*: Terebinthus, vel arbor, quæ fert pistacium, ܒܘܬܡܐ, *butem*, ut *Hebraicè* בוטן *boten*. Et *Arabicè* pollex أبهام *ibham* dicitur pro *Hebræo* בהן *bohen*: ut *pinguescere*, دسم *dasama*, pro *Hebræo* דשן *dasen*: & *canere* رنم *ranama* pro *Hebræo* רנן *ranan*. *Æthiopicè* ዘመወ: zamawa, *scortatus est* pro *Hebræo* זנה *zana*: ዐደመ: edem, *tempus* pro *Chaldæo* עדן *iddan*: ዐደመ: adam, *jucundus, suavis*, ex *Hebræo* עדן adan, *delicari*. Tale *Ægyptium* ΜΕΤΑΠΟΝ, *unguentum* genus ex *Hebræo* נטף *nataph*, aut *Chaldæo* נטפא *netopha*: ΜΕΙΣΙ *serpens* ex *Hebræo* נחש *naas*. Ut *Ægyptia* urbs *Memphis* à *Prophetis* modo נוף *Noph*, modo מוף *Moph*, appellatur. Pari exemplo hic *Syrum* ܐܡܩܚܐ *amaktha* deducitur ex *Hebræo* אנקה *anaka*; N & M permutatis. Itaque, quidquid sit *Syrum amaktha*, id ipsum esse *Hebræum anaka*, vero valde consentaneum est. Certum autem est ܐܡܩܚܐ *lacerta* genus esse, adeoque *stellionem*, *Prov.* 30. *vers.* 28. ubi habetur in *Syra* Paraphrasi pro *Hebræo* שממית *semamith*. Ut in *Chaldæa* per literarum *μετάθεσιν* אקמתא *akmetha*, quod idem est. Itaque ut ܐܡܩܚܐ *amaktha*, vel *amkatha*, *Syrum*; & אקמתא *akmetha*, *Chaldæum* est *stellio*: ita etiam *Hebræum* אנקה *anaka*. Unde est, quod etiam à *Samaritano* אנקה *anaka* redditur ממשמשיב *semamitha*, id est, *stellio*: & ab utroque *Arabe* الورل *alwarlo*, vel الورك *alwarco*, lacertæ genus ad stellionem accedentis, quamque adeo pro *stellione* multi habent, quia est formæ similis. Proinde sic de illo *Alkazwinus*,

هو العظيم من شكل الورغ ونسوام اجرص

Hic est magnus, ejusdem formæ cum guerga, & *sawambræ*, id est, *cum stellionibus minoribus & moioribus.* Quæ ex *Avicenna* sumpta sunt. Et *Alcazwinus*,

الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الورغ

Alwarlo (vulgò *guaril*,) *animal ut* dhad (seu *crocodilus terrestris.*) *Et magnus est in iis, qui formam habent* guerzæ, seu *stellionis.* 3. Hebræis אנקה *anaka*, *gemitum* & *acutum clamorem* sonat, qualis fit in magno luctu. Unde *stellionem* dici posse si quis neget, quasi sit mutum animal, cum refellent hæc *Plinii* de *Græcia* stellione libri 29. capite 4. *Hunc* Græci coloten *vocant*, & ascalaboten, & galeoten. *In* Italia *non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, & * vescitur. Quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt.* Nota, *stridoris acerbi.* Græcè dixeris τριζοῦ τραχέως, unde meritò אנקה *anaka*, dictus. Atque ut apud *Hebræos* ex Fœminino Singu-

lari ſæpe fit Plurale Maſculinum, יעלים ex יעלה, & יענים ex יענה: ita ex אנקה *anaka*. Plurale potuit eſſe אנקים. Ex in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, cum inter diverſa animalia, quæ ſingula coram *Solomone* propriam vocem edunt, deſcribuntur אנקין בכין, *anakin flentes*, aut *ejulantes*, fortaſſe id accipiendum eſt, non (ut vulgò ſumitur) de aquilarum clangore, ſed de ſtellionum clamore, & acerbo ſtridore, quem ad ejulatum accedere teſtatur ipſa vox אנקה *anaka*. Atque ob id ipſum *Arabes*, cum hoc ſaltem ſcirent *anakam* eſſe lacerti genus, reddiderunt الورل *alwarle*, qui & ipſe vocem habet, quamvis fortaſſe minus ſonoram. Hinc *Alcamus*, ضغث الورل صوت *Dhagathſa alwarle*, id eſt, *clamavit*. Quod è noſtris, qui *Arabica Lexica* ediderunt, non intellexerunt ſatis. Alius enim reddidit, *Femur fragerem reddidit:* alius, *Sonus coxæ*. Quia legerunt الورك *alwarke*, quod ירך, i. e. *coxam* ſonat. Sed meminiſſe debuerant illud ipſum الورك paſſim occurrere pro الورل ut jam ſupra (*d*) notavimus. Ne dicam in exemplari ē *Alcamus*, quo ſum uſus, optimè ſcribi الورل *alwarle*. Itaque, quod noſtros homines latuerat hactenus, hoc pro comperto manebat, in lacertarum genere quaſdam eſſe vocales, atque in his ſtellionem eſſe, qui acutiſſimè ſtridet. Sed de ſtellione plura dicemus in explicatione vocis שכמית *ſemamith*.

(*d*) *Pag.* 1065 *lin.* 50. *&c.*

Tribus interpretationibus hujus vocis, quas adduximus, jungi queant tres ahæ, in quibus ne gutta quidem apparet bonæ mentis. Prima eſt Paraphraſtarum *Arabum*, quos legi manuſcriptos, ubi אנקה *anaka* eſt عنكبوت *ancabuth*, id eſt, *aranea*. Quæ *aranea* fortaſſe nata eſt ex *Græcorum*, & *Hieronymi mygale*, ſeu *mure araneo:* quaſi mus araneus idem ſit cum aranea, quæ ſumma fuerit imperitia: aut ex *Syrorum* ܥܢܩܬܐ *amkatha*; quia *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, huic ſynonymum, plerique *Hebræorum* pro *aranea* ſumunt. At *aranea Hebræis* non eſt אנקה *anaka*; ſed עכביש *accabis*. Neque *Prophetam* veriſimile eſt hic *aranea* meminiſſe inter *lacertarum* ſpecies.

Secunda interpretatio eſt *R. Mardochæi* in *Hebraïco Concordantiis*, ubi hoc animal definit שרץ העוף *reptile volans*, cum *Moſes* illud diſertè ponat *inter reptilia, quæ repunt ſuper terram*, Levit. 11. verſ. 29. 30.

Tertia eſt *R. Solomonis*, qui *Gallicâ* voce reddidit בברא *bievre*, id eſt, *fibrum*, ſeu *caſtorem*, ut eſt in *Pomario:* animal ita amphibium, ut ſit potius aquaticum. Piſcis enim habet caudam, & pedes ad natatum potius quam ad inceſſum comparatos, degitque in fluminum ripis, unde alimentum petat. *Dioſcorides*, Ζῷόν ἐστιν ἀμφίβιον, τὸ πλεῖστον δὲ ὕδατι σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις τρεφόμενον. *Animal eſt amphibium, plerumque in aquis cum piſcibus & cancris veſcens.* Alkazuinius,

القندر قري بعري يكون في الانهار
العظيمة من بلاد ابسو ينتخ في
السر بيننا الي جانب النهر *Alkundur*

(id eſt, *caſter*) *amphibium animal. Reperitur in magnis amnibus regionis* Aſſu, *& domum ſibi deligit ad amnis ripam.* Proinde *fibrum* dici volunt *Varro* & *Feſtus* ab extremis fluminum oris. Nam *fibrum* dicebant Veteres pro *extremo*. Unde *fibræ* jecoris, & veſtium *fimbriæ* appellatæ. Tale igitur animal quis credat *Moſem* recenſuiſſe inter reptilia terræ? Maximè, cum proportio ſit valde diſpar. *Reptilia* enim hic vocat *Moſes* talpas, & mures, & lacertarum genera. Præterea ratio nulla eſt, cur à clamore, & ejulatu, *caſtor* dicatur אנקה *anaka*; cùm vox caſtoris nihil quidquam habeat infigne, quod quidem ſciam. Sed hujus ſententiæ primus auctor, quiſquis fuit, promiſcuè ſumpſiſſe videtur *caſtores*, & *caſtorides:* quæ marina eſſe animalia dictitant, tam horrendi ejulatus, ut brevi moriatur qui audierit. *Ælianus Hiſtoriæ* libri nom capite quinquageſimo, Αἱ καστορίδες ζῷόν εἰσι θαλάττιον, καὶ ὅλαι ταῖς ἀκταῖς καὶ ταῖς πέτραις ταῖς προβεβλημέναις, ἀπόφημόν τινα πᾶσιν μεθιᾶσι, καὶ ἀγρίονται βαρύτατα. Τότε τοίνυν ἢ ἄχρι ἔστι ἀν ὑπακούσῃ, ἄφυκτα οἱ ἔσι, καὶ ἢ μετὰ μικρὸν ἀναθήσεται. *Caſtorides, marinum animal, ad littora, & ſaxa eminentia infauſtum edunt ululatum, & graviſſimè rugiunt. Ita ut earum clamorem qui audierit, non effugiat, quin paulo poſt excedat è vita. Oppianus* libro primo *Halieuticôn*,

Καστορίδες τ' ἄλαλαί δυζηκέλοις, αἱ τ' ἀλιγυπὸν
Ὄσσαν ἔχῃ προπάλοίσιν ἀπαίσιον ὑρύονται
Ἀνδράσιν· ὃς δὲ μιν γῆρυν ἐν ἔμπεδον ἀλγυόεσσαν
Δέξεται, ψυχῆς τ' ἐκοπὲν πανυτὸν ἀπίσσω,
Οὐ τηλοῦ θανάτοιο τεὸν χ' ἵσταται· ἀλλὰ οἱ ἄτην
Καὶ μόρον αἰνοτάτῳ κείῳ μαντεύεται ἀυδῇ.

Caſtorides ſque pernicioſæ & gravis luctus, quæque in littoribus triſtem vocem & hominibus infauſtum emittant. Quo vere maſtum clamorem auribus perceperit, & querula vocis ejulatum audierit, non procul erit à morte: ſed ipſi cladem & mortem præfagit graviſſima illa vox. Tzetzes *Chiliadis* ſextæ Hiſtoria quadrageſima ſeptima,

Ἡ καστορὶς δ' αὐτοῦτα, ὃς δ' ἂν ἀκούσῃ τούτης
Χύνῃ βραχεῖ παρίεχεται ἓ τελευτῶν βίω.

Rugit autem caſtoris, & quiſquis illam audiverit, ex miſera hac vita brevi excedit. Hæc de caſtoridum ejulatu & rugitu reperio. Sed falluntur, qui *caſtoridem* pro *fibre* aut *caſtore* habent, in quibus doctiſſimus *Reiterſhuſius* in *Notis* ad *Oppianum*. Aliud enim *caſtor*, aliud *caſtoris*. Ille quadrupes amphibium, hæc piſcis eſt. *Tzetzes* ubi ſupra,

Πάντες δ' ἰχθύες ἄφωνοι, πλὴν σκάρου, καὶ καστορίδος.

Omnes autem piſces muti ſunt, exceptis ſcaro, & caſtoride. Ille in ripis fluminum, hæc circa maris littora deſcribitur, & cenſetur ab *Oppiano* inter ea cete, quæ nonnunquam è mari in ſiccum exeunt: eum contra caſtor ex terra in amnes feratur. Denique caſtor eſt verum animal: caſtoris fabuloſum, ut quidem puto, cùm animal in mari nullum noverim, in quod quadret hæc deſcriptio.

E recentioribus אנקה *anaka*, *Pagnino*, *Græcos* & *Hieronymum* ſequuto, eſt *mygale*: & Deodatio *mus araneus: Munſtero* & Genevenſibus *erinaceus*, tanquam ex *Onkelo*, cujus Paraphraſis hic corrupta eſt, *Junio* & Buxtorfio *ateleba*, tanquam ex *Hieroſolymitano* Interprete, quem non ſatis intellexerant: *Caſtalionis fiber* ex *Rabbi Solomone:* Arię *viverra* tanquam ex eodem. Sed בב"ר *Solomonis* non debuit legi *viverra*, quia *viverra* vox *Romana* eſt, ſed בב"ר merè *Gallica*. *Gallus* enim fuit *Rabbi Solemo*, nec niſi *Gallicis* vocibus *Hebræas* interpretatur. Tamen ex eodem fonte *Angli* quoque *a ferret*, id eſt, *furonem*, hic habent, animal viverræ ſimile. Sed nihil mirum in devia abiiſſe tot Interpretes, qui neque *Syram* viderant, neque *Samaritanam* Paraphraſin, neque duas illas *Arabicas*, ex quibus veram vocis אנקה *anaka*, notionem exſculpſimus.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

Probatur כח *coach*, esse ورل *guaril*, lacertorum in *Arabia* maximum & validissimum.

Quam variè reddatur כח coach. *Lacerti genus esse à robore sic dicti: unde probatur esse* guaril, *cujus robur supra reliquos multum eminet. Maximè in pugna contra serpentes & crocodilum terrestrem. De eo* Arabum *testimonia, & Proverbia. Ejusdem peculiaris descriptio. Lacerto viridi in multis similis, non tamen idem, cum & colore differat* guaril, *& magnitudine, viribus, ac ferociâ longè præcellat.*

Sequitur כח *coach*, quam in lacertorum genere ponunt Veteres ferè quotquot sunt. *Graci*, & *Hieronymus, chamaleontem* reddunt. Uterque *Arabs* editus حردون *chardaun*, id est, *crocodilum terrestrem*, vel ejus speciem. Ita etiam *R. Jonas*, & *David Kimchi*. *Lacertam* R. Selomo. *Hebream* vocem retinent *Chaldæi*, & *Samaritanus*, sola terminatione mutata. Sed magno errore *Syrus* ܟܘܠܕܐ *chulda*: & *Arabes* manuscripti الخلد *alchuld*, id est, *talpam*, hic habent. E recentioribus *Pagninus*, *Munsterus*, *Castalio*, *Angli*, *Itali* reddunt *chamaleontem*: Arias & Junius *lacertam*: Petrus Robertus *testudinem*: Pomarius *limacem*: Judæi quidam (apud *Gesnerum*) *scurum*: Genevenses *crocodilum*. Nos iis accedimus, qui lacertæ genus intelligunt: quia de lacertis hic agitur & sic sumunt plerique Veteres, iique antiquissimi. Quo semel concesso, facile erit statuere *Hebræo* nomine כח *coach* significari الورل id est, Arabum *guaril*, quomodo barbari scriptores vocant. Patet id ex ipso nomine, quod *à robore* sumptum est. Alibi enim Scripturæ locis plus centum כח *coach*, pro *robore* sumitur. Et *Arabicè* كوح iisdem literis significat *in pugna superiorem esse*. Itaque in lacertorum genere vero consentaneum est כח *coach*, illum appellari, qui robore maximè valet, & in pugna reliquis præcellit. Is autem haud dubiè est الورل *alwarlo*, seu *guaril*, cujus robur maximè eminet in pugna contra serpentes, & crocodilum terrestrem. Quod ne quisquam in dubium vocet, en ea de re disertissima scriptorum *Arabum* testimonia! *Alkazuinus*,

هو عدو للضب وللحية يدخل

بيتها ويأكلها وليس شي من

الحيوان اقوي علي قتل الحيات منه

ولا يختفر لنفسة بل يغتصب كل

شي بيتة لان اي بيت دخله

هرب ساكنه ويغتصب بيت الحية

كما يغتصب الحية بيت ساير الاجناس

Infensus est crocodilo terrestri, & serpenti, cujus latibulum ingreditur, ut eum voret. Neque ullum est animal eo fortius ad serpentes occidendos. Neque latibulum sibi ipsi fodit: sed aliorum omnium latibula invadit. Nam quodcunque latibulum adeat, ejus incola fugam capessit. Quin serpentis lustrum invadit, quomodo aliorum generum (malim الاحناس ساير *aliorum reptilium*) *lustra invadit serpens. Alguabid* de eodem;

وهو يقوي علي الحيات ويأكلها اكلا

ذريعا ويخرجها من حجرها ويسكن فيه

فهو اظلم من ظالم *Is serpentibus prævalet*, &

eos avidè comedit, & à latibulis suis expellit, ut ea occupet, & violento violentior est. Abdollatif, ex quo *Domir*;

وبينه وبين الضب عداوة فيغلب

الورل الضب ويقتله لكنه لا ياكله

كما يفعل بالحية وهو لا يتخذ بيتا

لنفسة ولا يحفر حجرا بل يخرج

الضب من حجره صارعا ويستولي علية

وانه كان اكثر جرائن منه واقوي

لكن الظلم يمنعه ولهذا يضرب به

المثل في الظلم ويكفي في ظلمه انه

يغصب الحية حجرها ويبلعها وربما

قتل فوجد في بطنه الحية العظيمة

وهو لا يتبلعها حتي يشرخ راسها

Inter eum & ḍabb (seu *crocodilum terrestrem*) *gravis est inimicitia. Sed* guaril *est superior, & eum occidit. Nec tamen eum comedit, quomodo serpentes solet. Neque domum sibi delegit, aut latibulum fodit. Sed crocodilum terrestrem ex proprio domicilio colluctando extrudit, & eo prævalet. Quamvis crocodilus ungmum viribus præpolleat, tamen hic violentia potior est. Unde est, quod in Proverbium cesserit ejus violentia. Qua in illo tanta est, ut sufficiat ad serpentem è lustro suo extrudendum, ac devorandum. Ac profundo in occisi ventre magnum serpentem nonnunquam reperire est, quem non vorat, nisi prius fratio capite.* Proverbia de eo multa sunt apud *Arabes*, in quibus hæc notanda sunt. أجبر من الورل *Ferocior* (aut *superbior*) *quo guaril*. Et أظلم من الورل *Iniquior* (aut *violentior*) *quo guaril*: ad quod supra allusit *Abdollatif*. Et أسرع من تلطم الورل *Citius quàm* guaril *cibum in ore versat*. Quò pertinet, quod scribit *Alguabid* eum serpentem avidè come-

comedere, vel اكك ذريعا id est, ad verbum *veloci & præcipiti comestione*. Ex hac descriptione apparet nomen כח *coach*, à *robore* sumptum, huic lacertæ apprimè convenire.

Si quis de lacerti genere, in his terris ignoto, plura scire avеat, illum describit *Ibno-fauda* دابة علي خلق الضب الا انه اعظم منه *animal naturæ* ضب dhab, *nisi quod est majus*. Et *Abdellatif*, فاما الورل وهو الحردون Guaril *utique idem est, quod* chardaun. Sed contra *Algiahid* apud *Damirem* tradit, ان الحردون غير الورل ووصفه دابة تكون غالبا بارض مصر موشاة بالوان كثيرة ولها كف ككف الانسان مقسومة اصابعها الي الانامل

Chardaun à guaril *esse diversum, quem describit animal in* Ægypto *frequens, multis distinctum coloribus, manus habens, quales hominis, & digitos in articulos divisos*. Et *Alkazuinius*, هو العظيم من شكل الوزغ وسام ابرص الطويل الذنب الصغير الراس وهو سريع السير خفيف الحركة

Maximus est lacertorum, qui formam habent guezgæ, *& sam-mabras*, (sunt stellionum species, quarum illa minor, hæc major) *longa cauda, parvi capitis, celeris incessus, & motus expedit*. *Avicenna* quoque, postquam illum cum stellionibus contulit, caudamque & caput eodem modo describit, quo *Alkazuinius*,

وهو غير الضب والضب لا يكون او قل ما يكون الا في البادية وراسه ودنبه وذنبه خالف الورل وربما قاربة في طبايعه

Et alius est à dhab (seu *terrestri crocodilo*.) *Nam* dhab *nunquam est, aut valde rarò est alibi, quam in deserto. Et caput, & corpore, & cauda differt à* guaril. *Natura tamen illi vicina est*. Unde *Alcamus*,

الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الوزغ طويل الذنب صغير الراس

Guaril *animal, ut* dhab *magnum, in iis quæ* guezgæ *formam sunt, longa cauda, parvi capitis*. Sunt, qui ex crocodili femine nasci putant, quomodo scincum: sed eos refellit *Damir*, cum quia cute & pelle multum differunt, tum quia natura est valde dispar:

والورل لا يزيد قدره علي ذراعين او ذراع ونصف والتمساح عشرة اذرع واكثر

Guaril *enim non crescit supra duos cubitos, aut unum, & semi, cum crocodilus crescat supra decem cubitos, & amplius*. Idem animal describitur ut valde libidinosum.

فليس في الحيوان اكثر سفاد منه *Abdellatif*, *Nullum est animal, quod coeat frequentius*. Et, si creditur *Alcamus*, شحمه يعظم الذكر دلكا Quod qui potest intelligat. Idem de carnis esu, لحمه حار جدا يسمن بقوة *Caro ejus calidissima est, & maximè pinguefacit*. Et *Alkazuinius*, احمه وشحمه سمن طبقات الناس *Ejus caro, & adeps mulieres imprimis pinguefacit*. Ita etiam *Avicenna*, & *Damir*. Addunt in eadem carne vim esse, qua è corpore avellit السلي والشوك *furculos & spinas*. Pilos brachio mulieris alligatos conceptum impedire. Excitari membra torpentia, si combustę pellis cinere cum olei fæcibus mixto illinantur. Stercus albugines, lentigines, & verrucas amovere. Sanguinem denique visum roborare, & acuere. Quod idem scribunt de crocodilo terrestri.

Quæri potest, an hic lacertus sit idem cum lacerto viridi: quod videbuntur multa suadere. 1. Quod lacertus viridis eorum est maximus, qui apud nos sunt. *Erasmus* in Dialogo *De Amicitia*: Italia *magnas habet lacertas, & virides*. Gesnerus: *Majores ferè duplo sunt communibus lacertis*. 2. Lacerti virides sunt ὀφιομάχοι. *Erasmus* ibidem, *Hoc animal naturâ & hominis amicum est, & serpentibus inimicum*. Et paulò post, *Quodam die vidi fragrandem, & mirè viridem: in ostio cavi decertantem cum serpente. Primum mirabamur quid esset rei. Nam serpens nobis non erat conspectus*. Italus *admonebat in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans*, &c. *Serpens alterum latus penè totum exeserat, & ex viridi rubrum fecerat*. Itaque ad has lacertas id referendum, quod in *Plinio* legitur, lacertas cum serpentibus pugnare. Unde illi nomen ὀφιονίκοι à recentioribus inditum. *Pandectarius*: OPIONICOS Græcè, *id est, lacerta*. 3. Et esu ☿ *guaril Arabes* pinguescere se scribunt: ita phtificis lacertam viridem esse utilissimam, & incredibiliter prodesse tradunt *Plinius* & *Marcellus*. 4. Utriusque stercora faciei illita maculas delere leguntur. Tamen *guaril* à lacerto viridi distinguit color. Varium enim describit *Algiahid*. Præterea videtur *guaril*, qualis ab *Arabibus* describitur, lacertam viridem viribus & animi ferocià longè antecellere. Puto igitur ☿ *guaril* lacerti genus esse *Arabæ* peculiare, & lacertum viridem ita illi similem, ut sit

Proximus huic, longo sed proximus intervallo.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

Probatur voce לטאה *letsa*, Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maximè venenatam, & terræ adhærentem; quæ *Arabicè* وحرة *wachara* dicitur.

Ad Hebræum לטאה letaa, *vana alluſiones. Varia vocis interpretationes. Lacerta genus eſſe docent plerique Veteres, &* Talmudici. *Videtur eſſe* Arabum wachara: *quæ* 1. *ſtellioni ſimilis.* 2. *Terræ maximè adhæret.* 3. *Veneno ſuo inficit quæcunque calcat. Hæc tria* letaæ *conveniunt. Quæritur, an ſit ſpecies* ● *ſalamandra.*

Hebraum לטאה *letsa* conantur quidam Recentiorum ex *Græca* lingua interpretari, quâ λαὶτ eſt *talpa*. *Heſychius*, Λαὶτ, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν. Et λαίταξ animal amphibium, caſtori & lutræ congener, de quo *Philoſophus Hiſtoria* libri octavi capite quinto. Itaque ex illorum mente לטאה *letaa*, aut *talpa* eſſet, aut *lutax*. Alii *murem araneum* malunt, in quem Λαιτὼ, id eſt, *Latona*, mutata fuiſſe fingatur, propter alluſionem vocum Λαιτὼ, & *letaa*, quæ ſit μυγάλη. Atque illud quidem verum eſt, fingi *Latonam*, *Typhonis* metu, in murem araneum fuiſſe mutatam. *Antoninus Liberalis*, *Metam.* 28. Ἀτὰρ μὴν ἐγένετο εἰρὰξ. Ἑρμῆς δὲ ἔλεγε. Ἀρκὴ δὲ λεπτότατον ἰχθύς. Ἄρκτος δὲ αἴλουρος (non ἔλαφος, ut perperam habent noſtræ editiones.) Τρίγλη δὲ κιθάζεται Διόνυσος. Ἴλαξ δὲ Ἡρακλῆς βοῦς δὲ Ἥφαιστος. μυγάλη δὲ Λητώ. Sed non inde ſequitur vocem *letaa murem araneum* ſignificari: ut neque *talpam*, aut *latacem*; quia alludunt λαὶτ, & λαίταξ. De talpa enim verſu præcedente jam actum. Et *latax* in terræ reptilibus computari non poteſt; (ut neque caſtor, de quo (*a*) ſupra) quia in aquis potiùs vi-
(*a*) *Cap.* 2. *pag.* 1097. *vit.* 50. *&c.* vit, & pilos habet ex parte ſimiles vituli marini piſcis. Præſtat igitur ſequi Veteres, qui hoc quoque animal numerant in lacertorum ſpeciebus. Ita *Græcus* eſt καλαβώτης, vel ἀσπαλαβώτης, & Hieronymo *ſtellio*: & *Jonathani* שממיתא *ſemamitha*; quod id ipſum eſt: & *Syro* ܣܠܡܢܕܪܐ *ſferuritha*, id eſt, *ſalamandra*, ut volunt: & *Arabibus* العظاية *aladha*, vel العظاية *aladhaja*, *lacertus*. Ita enim *Selomoni*, & *Kimchio*, & *Pomario*. Quomodo etiam ſumpſiſſe *Talmudicos* conſtat ex Tractatu *Oholoth* (cap. 1. fol. 45. b.) ubi pecudes quædam, & aves, poſt caput amputatum palpitare leguntur, כגון הזנב של הלטארת שהיא מפרכסת *quomodo cauda* ✠ letaæ, *qua* (abſciſſa) *adhuc ſe movitat*. Quo hæc alludunt in *Porta cœli*, יש כב"ח אם יכרתו מזנותיהם יתנועע זנן רב אחר כן כזנב הלטארה ותנועת השרצים *Sunt quædam animalia, quorum cauda ſi abſcindantur, moventur aliquamdiu, ut cauda* letaæ, & *aliorum reptilium*. Quale eſt, quod lacerti, virgę ictu bifariam diviſi, ſingulas partes vivere, & duobus pedibus repere, & nonnunquam iterùm coaleſcere aſſerunt *Ælianus Hiſtoria* libri ſecundi capite vigeſimo tertio, & *Phile* capite quinquageſimo tertio. Non tamen temerè crediderim, quod habetur in *Porta cœli* de caudis ita abſciſſis, כי הן יגדלו אחרי כריתותם *eas poſt abſciſſionem creſcere*, cum nonnihil tantillum temporis diviſas vivere pro comperto habeatur.

Conſtat igitur hactenus *letaam* eſſe in lacertorum genere, cum magno conſenſu Veteres ita ſtatuant. Sed ſpeciem definire non eſt cujuſvis. Syrus *ſalamandram* exponit. Recentiorum alii *ſtellionem*, alii *lacertam* malunt. Quorum prius ſequuntur *Pagninus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*: poſterius *Munſterus*, *Sebaldus*, *Genevenſes*, *Angli*, *Itali*. Ego lacertæ ſpeciem intelligo, quæ *Arabicè* وحرة *wachra*, vel *wachara* dicitur.

De ea ſcilicet *Arabes* tria potiſſimum obſervant: 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maximè adhærere. 3. Veneno ejus cibos infici, quoſcunque calcat. Quæ tria rem conficiunt, ut poſtmodum docebimus. Sed *Arabes* prius audiendi. *Gauhari*, الوحرة دويبة حمرا تلتصق بالارض كالعظا Alwachrà, *animalculum rubrum terra adhærens, ut lacerta*. Damir, هي دويبة سميكة جسام ابرص تلتصق بالارض او ضرب من العظا لا قطا طعاما ولا شرابا الا سميته *Eſt animalculum ſimile* ✠ *ſammabras* (ſeu, *ſtellioni majori*) *terræ adhæret, aut lacerta ſpecies, quæcunque cibum, aut potum calcet veneno ſuo inficiens*. Ibidem alii, وقيل هي علي شكل سام ابرص *Dicitur eſſe forma* ſammabras. Et *Alcamus*, الوحرة وزغة كسام ابرص او ضرب من العظا لا قطا شي لا سميته Alwachara *eſt* guezga, *ſicut* ſammabras, *aut lacerta ſpecies, quæ nihil calcat, quod non inficiat*. Inde وحر *wachara* Verbum eſt *veneno inficere*. Proinde dicunt, وحر الصدر عشة ووشواسه *Pectus infecit dolus ejus, & ſuggeſtio ejus*. Item, الغل اللازق به كما تلزق الوحرة بالارض *Dolus ipſi adhæret, ut* alwachara *adhæret terræ*.

Jam hoc, quidquid eſt, *letaa* convenire nullo negotio probavero. 1. Id enim lacertæ genus ſtellioni eſſe ſimile, aut etiam ejus ſpeciem, ſundet, quod Interpretum antiquiſſimi, *Græci*, *Chaldæi*, & *Romani ſtellionem* explicant. 2. Terræ adhærere colligitur ex ipſo nomine. Nam *Arabicè* Verbum لطا *lataa*, vel لطي *latia*, proprie *adhærere* ſonat, non ubivis, ſed *terræ*. Nuſquam aliter ſumitur. Hinc *Damir* in capite قبرة *Kobbara*, ſeu *De Alauda*, *E natura ejus eſt*, *ut ſtrepitus eam non terreat: & quandoque lapide molari comeratur*, ولطي بالارض حتي يجاوزها الحجر *& terra adhæreat, donec eam lapis perviaverit*. Et in capite عنكبوت ſeu *De Aranea*, فاذا اراد صيد الذباب لطي بالارض *Et, cum vult venari muſcas, terra adhæret*. Itaque לטאה *letaa*, inde deducta, propriè id animal ſignificat, quod terræ adhæret. Quod in *wachara* definitione obſervant *Gauhari* & *Damir*. 3. *Letaam denique* venenatum eſſe animal, & à quo maximè cavendum, docet majuſculum *Lamed* initio nominis. Neque enim ſcribitur לטאה ſed טאה. Unde *Buxtorfius* in *Commentario*

Masorethico cap. 14. Lamed *majusculum* Massira *parva in voce* שלאמה, Levit. 11. 30. *quam alii* lacertam, *alii* stellionem *reddunt. Litera autem majuscula denotat inter reliqua reptilia vel maxime ab hoc reptili esse cavendum.*

De cætero hoc animal quomodo *Græce* vocetur nemo facilè dixerit, nisi quis putet esse *salamandra* speciem. Nempe cum stellione salamandram Veterum nonnulli conferunt, tanquam illi similem, aût etiam ejus speciem. *Ætius Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 52. *Salamandra animal est simile stellioni.* Nicandri *Scholiastes* in *Alexipharmaca*, Ἡ Σαλαμάνδρα, ὑπό τινων ἀσκαλαβώτου, 2. Eadem inficere legitur quidquid calcat. *Plinius* ubi suprà. *Si arbori irrepsit, omnia poma infecit venemo.* Item, *Si comedit ab ea ligna, vel pede, crusta panis inæquatur, idem veneficium est.* Quo pertinet, quod *Narbonenses* apud *Gesnerum* dictitant; *Si Blanda* (id est, *salamandra*) *in acervo tritici reperiatur, totum infici, adeo ut vel gallina vescentes inde fergant.* Proinde الوحرة *alvachara*, cui *Arabes* hæc eadem tribuunt, videri queat idem esse cum salamandra, nisi quod non convenit color. Is enim in *vachara* ruber est, in salamandra varius. Itaque *vachara* aliud est *Arabica* lacertæ genus nobis ignotæ, similis tamen, in multis, stellioni, & salamandræ. Unde est, quod לטאה *lezza*, quam putamus esse *Arabum vacharam*, à *Syro* ܠܛܐ *salamandra*, & à Veterum plerisque aliis *stellio* redditur.

CAPUT QUINTUM.

Probatur חומט *chomet*, esse lacertam in arena degentem, quæ *Arabice* حلكا *chulaca* dicitur.

Recentioribus חומט chomet, *est* limax; *sed* lacerta *veteribus* הומטן chometon, *Hebræis* arena. *Inde, aspiratione omissa*, Græcis ἄμαθος, ὁ, ἡ, *cum appositivo*, ψάμαθος. *Et* חומט chomet, *lacerta arenaria. Qualis* Arabum حلكا chulaca, *vel* لحكا luchaca, *in arenis degens, quæque, cum hominem videt, se immergitur. Itaque etiam* filia arenæ *dicitur. Aut est* العطاء aladha, *lacerta species ἀμαυρὸς, veneno carens. Itaque fallantur, qui* salamandram, *aut* sepem, *aut* lacertam Chalcidicam *exponunt.*

Hebræi recentioribus *Salomoni*, *Kimchio*, *Pomario*, & *Aquinati* חומט *chomet*, est *limax*. Neque aliud volunt *Hispani* illi, qui in *Kimchio* vernaculè כר נו reddunt. Legendum enim כר טול, *caracol*, quomodo *limacem* illi appellant. Id lequuntur *Arias*, *Munsterus*, *Petrus Robertus*, *Genevenses*, & *Angli*, qui hic quoque *limacem* habent. Tamen aliter Veteres. *Græci* enim, & *Hieronymo*, חומט *chomet*, est σαῦρα *lacerta*. Et *Arabibus* editis حربا *charba*, *chamæleon*: manu-scriptis سام أبرص *sammabrat*, stellio. Neque aliud hic *Syrum* ܟܡܐܠܝܘܢ *chamlinata* juxta *Gabrielem Sionitam*, cui malo credere, quam *Baptistæ Ferrario*, qui reddit *avem dorsum habentem nigris & purpureis pennis distinctum*; planè *inepte divinavit.* Neque enim de avibus hic agitur, sed de terræ reptilibus. Itaque, ut superiora, ita etiam חומט *chomet*, videtur esse in lacertorum specie. Neque latet origo vocis. *Talmudicis* enim הומטן *chometon* est *arena.*

Hinc in Tractatu *de Sabbatho* cap. 5. fol. 54. a. (ubi *Talmudici* disputant, quorium 1 *Reg.* 9. 13. *Hiramus*, Rex *Tyriorum*, ארץ כבול, *terram chabul* appellaverit tractum illum, quo donaverat eum *Salomon*) dicit *R. Nachman*, *Isaaci* filius, ארץ חומטן היתה אמאי קרו לה כבול דמשתרגה בה כרעא עד כבלא *Terra erat* chometon, *unde est, quod vocarunt eam terram* chabul; *quia in ea crus usque ad talum immergebatur.* Et *Kimchius*, hunc locum citans in *Lexico* Radice כבל, sed verbis paulùm immutatis, חומטן *chometon*, explicat חול *chol*, id est, *arenam.* Ita ut illi *chometon* sit *terra arena*, vel *arenosa. Baal Aruch* itidem totum locum ita exponit, פי שרגלין שלו אדם משתקעות בה מחמת החול כאילו הן כבולין לכן אינה עשירה פירות *Significat pedes hominum in eo* (terra) *fuisse immersos propter arenam* (copiam) *ac si fuissent compedes, ac proinde illam fuisse infrugiferam.* In *Glossa Talmudis* terra *chometon* est terra מלחה וטחבקעת *salsuginosa, & dissa.* Et ejusdem Tractatus cap. 2. fol. 31. a. חומטן *Glossatore* est ארץ מלחה ומשכרת ארץ הפירות מהתלעת *terra salsuginosa, qua fructus à vermiculatione servat.* Sed prior interpretatio est verior, & utrique loco apprimè convenit. Nam & incedentium pedibus arena molesta est, & in calidis locis vim habet ἀφυαντικὴν, qua res à corruptione diu servat. Itaque in *Africa* arenis cadavera condiri multi asserunt, & pro mumia distrahi. Quia vox חומטן *chometon*, quamvis non extet in libris *Prophetica*, videtur esse valde antiqua. Et *Græca* puto, aspiratione dempta, inde deduxisse ἄμαθος, &, cum *appositivo*, ψάμαθος. Quorum utrumque in vetustissimis scriptoribus, *Homero* putà, & aliis, in *arena* notione reperitur. Ita tamen, ut ἄμαθος *Grammatici* velint *arenosum* esse μεζόγειον *mediterraneum*, & ψάμαθος παραθαλάσσιον seu *littorale.* Sic ferè distinguunt *Hesychius*, *Suidas*, alii.

Itaque ut חומטן *chometon*, est *arena*: sic חומט *chomet*, est *lacerta species, quæ in arenis degit.* Et videtur intelligi *Arabum* حلكا *chulaca*, *vel* لحكا *lucha*, & *luchaca*; de qua *Alcamus*, الحلكا دويبة تغوص في الرمل او ضرب من العظا كالحلكا Alchulaca, *Animalculum, quod in arena mergitur: aut lacerta species, qua etiam* chulaca *vocatur.* Idem, لحكا دويبة زرقا تشبه العظاة Luchaca, *animalculum cæruleum, lacertæ simile.* Damir, الحلكا دويبة شبيهة بالعضاة تغوص في الرمل Alchulaca, *animalculum lacertæ simile, quod in arenis immergitur.* Alazhari, لحكا دويبة كلنها سمكة تكون في الرمل فاذا احست الانسان دارت في الرمل وغاصت فيه Luchaca, *animalculum in arena degens, ut piscis* (in aqua;) *quod, cum sonum hominum, in arena volvitur, atque in ea immergitur.* Et *Ibnosachih*, لحكا دويبة شبيهة بالعظاية وقوايم خفيفة Luchaca, *animalculum lacertæ simile, pedibus levissimis.* Asseidalanius, & Arruvianus, دويبة مثل الاصبع تجري في الرمل

ثم

ثم تغوص فيه وهذا يقوي قول الجوهري انه مقلوبة من العلكا

Animalculum est digitale, quod per arenas curris, & in iis demergitur. Id confirmat dictum Giauhari, *Nomen* luchaca *inversum esse ex* chulaca. Rursus *Damir*,

العرب تسميها بنات النقا لانها تسكن نقيان

Arabes *etiam appellant filias tumuli arenæ; quia in arena tumulis degit.*

Sed & lacerti communis una species est ἀμφίβιος. *Damir* capite العطاء *Aladha*, seu *De Lacerta*,

وهي انواع كثيرة منها الابيض والاحمر والاصفر وكلها منقطة بالسواد والوان بحسب مساكنها فان منها ما يسكن الرمال ومنها ما يسكن قريبا من الما والعشب

Earum multa sunt species: quædam albæ, quædam rubræ, quædam flavæ; quæ omnes sunt nigro distinctæ. Et colores illis sunt pro ratione locî, quem occupant. Alia earum in arenis degunt: alia prope aquas & in herbosis locis. Et *Alazhari*,

في دويبة ملسا تعدوا وتتردد كثيرا تشبه سام ابرص الا انها احسن منة وتسمي العطاء وشعمة الارض وشعمة الرمل

Est animal molle, multum curritans, & altro citroque commeans, simile τῷ sammabras, *sea stellioni, nisi quod eo est pulchrius. Vocatur* aladha, *& Adepsterræ, & adeps arenæ.* Vides, Lector, tam hanc lacertam, quam alteram minus vulgarem, de qua supra, *ab arena* nomen habere, æquè ac *Hebræum* חומט *chomet*. Itaque חומט *chomet*, vel alterutrum, vel utrumque significat.

Obiter nota عظاية vel عضاية in *Avicenna* pro *salamandra* poni, & in *Abenbitare* modo pro *salamandra*, modo pro *sepe*, vel *lacerta Chalcidica*, non sine gravi errore. Utraque enim est venenata. At العطاة veneno caret, ut *Arabes* diserte docent. *Damir*, ومن خرافات العرب قالوا ان الشوم لما فرق علي الحيوان اجتبشت العطاة عند التفرقة حتي نفض السم واخذ كل حيوان قسطه منه علي قدر السبق اليه فلم يكن لها فيه نصيب وفي طبعها انها تمشي مشيا

Est ex Arabum *Apologis, quod dicunt, quod, cum divisa sint venena inter animalia, continuit se* aladha, *dum divisio fiebat, donec venena defecerunt, cum unumquodque animal portionem suam sumpsisset, prout ordine primum fuerat. Neque illi fuit suo portio. Proinde, cum illi naturale sit, ut citato gressu incedat, & mox subsistat, ajunt id illi accidere, quia meminit, & mœsta est, eo quod defuit ipsi venenum.* Ibidem *Damir*,

وتسمي بارض مصر السحلية الا انها لا تودي وهي احسن منة

Ia terra Ægypti vocatur SUCHLIA, quam *Azhari* asserit *stellioni similem esse, nisi quod non est noxia, & est eo pulchrior.* Eos igitur falli necesse est, qui hoc animalculum cum *salamandra* confundunt, aut cum *lacerta Chalcidica*, quæ sunt maximè noxiæ.

CAPUT SEXTUM.

Probatur תנשמת *thinsemeth*, Levit. 11. 30. esse *Chamæleontem.*

Plerisque תנשמת thinsemeth, *est* talpa. *Sed versu præcedente* חולד choled, *esse* talpam *probatum est. Ergo* thinsemeth *est aliud. Neque talpa convenit nomen* ab halitu *sumtum. Aliter reddunt multi Veteres.* Arabes *Interpretes emendati*, נרל, scolopendra, *cui pedes* XLIV. *Ejus descriptio ex* Avicenna. *Cur dicatur* ἀμφίβιος. תנשמת thinsemeth, *est* chamæleon, *ab aspirando sic dictus, qua hianti ore semper est, & aëre vesci creditur. Nempe fere totus pulmo est, & dissectus diu spirat. Non tamen vescitur solo aëre, sed muscas & culices prætervolantes, formicas, locustas, scarabæos lingua venatur, quam habet longissimam, atque ex ore emissitam. Inde nomen* Arabicum حربا chirba. *At cur vocitur* chamæleon? Leo Iphrin *Arabibus animal chamæleonti simile.* An chamæleon *deflexum ex* Punico גמליון, gamalion, *quo sit vocatus, quia cameli gibbum in dorso habet, quod observant* Arabes. *Idem* Magum *vocant, quasi Solem adoret. Ejus Medica vires. Ab* Hebræis *chamæleon avis esse creditur, & salamandræ aroneæ similis. In* Græca *versione quam aliena* chamæleontum *mentio* Soph. 2. 14. *Fons errorîs.*

In loco, in quo versamur, sola superest תנשמת *thinsemeth*, id est, *talpa*, si *Græcos* sequimur, & *Hieronymum*; & è *Chaldæis*, *Onkelosum*; & *Hebræos* recentis ævi, *Selomoacm*, *Kimchium*, *Pomarium*, *Aquaatem*; & novos *Bibliorum* Interpretes, *Pagninum*, *Munsterum*, *Arias*, *Genevenses*, *Anglos*, *Italos*, &c. Quorum omnium auctoritas cum apud me multum valeat, tamen quo minus in assensum trahat, duo potissimum obstant, quę jam alibi observavi. Unum, quod præcedenti versu de *talpa* jam actum est. Id enim esse חולד *choled*, iis rationibus probavimus (*a*) quas nemo facilè refellet. Aliud igitur est in hoc versu תנשמת *thinsemeth*: nisi *Mosem* velimus in eadem contextus serie idem animal bis vetâsse, & eum fingamus sic loquutum; *Inter reptilia, quæ repunt super terram, hæc*

(*a*) *Lib. 3. cap. 33.*

erunt vobis immunda, talpa, & mus, & crocodilus terreſtris, &c. *& talpa.* Præterea nomen תנשמת *thinſemeth*, quod *ab halita* & *aſpiratione* ductum eſt, quomodo in talpam quadret, nullus video, cui tam tenuis eſt ſpiratio, ut totos dies ſub terra degat, quomodo piſces ſub aqua. Unde eſt, quod talpæ & muris ſubterranei cuniculi hac nota diſtinguuntur: quod terra obrutos mus ſtatim aperit, ne ſuffocetur, at talpa ſæpe nonniſi ſecunda aut tertia die referat. Proinde תנשמת non eſſe *talpam* viderunt multi Veterum, apud quos extant vocis tres aliæ verſiones diverſiſſimæ.

Primò enim *Samaritano* Interpreti תנשמת eſt ⲛⲁⲙⲱⲱⲥ, id eſt, *muſtela*, quæ *Chaldæis* eſt כרכושתא, & *Syris* ⲕⲃⲃⲁⲗ prima Radicali geminata, cum *Samaritanis* ſecundam geminent.

Secundò, pro eadem voce תנשמת *Syrus* habet ⲓⲉⲇⲁⲓⲕⲁ *jodaida*, *multipedam*: & *Arabes* manu-ſcripti البدال وهو ام اربعة اربعين Albedal, *quæ mater eſt quadraginta quatuor*, ſupple *pedum*; ſeu cui ſunt pedes XLIV, id eſt, *jalum*, aut *ſcolopendram*. Sed pro بدال *bedal*, voce nihili, legendum ندال *nedal*. *Chaldæis* enim, & *Talmudicis*, נדל *nedal*, vel *nedel*, eſt *ſcolopendra*. Sic infra verſu quadrageſimo ſecundo, ubi è reptilibus terræ prohibetur כל מרבה רגלים *quodcunque reptile multos habet pedes*, Gr. ὁ πολυπλοῦς ποιεῖ, *Jonathan* habet נדל דמסני רגלין nedal *qui eſt multipes*, id eſt, *ſcolopendrum*. Et *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 67. b. מרבה רגלים זה נדל, *qui multos habet pedes*, *id eſt*, *nedal*. Et ibi *Gloſſa*, נדל כאה רגלים קורין לו Nedal *centi-pedam vulgo vocant*. Numero ſcilicet certo pro incerto. Sed *Arabes*, qui ſolent præciſè loqui, *marrem pedum* XLIV. appellant. Sic *Avicenna* lib. 4 *Fen.* 6. Tract. 6. ubi de animalculis, quorum mortus eſt venenoſus, capite decimo nono animal والاربعين الاربعة, id eſt, *quadraginta quatuor pedum*, ita deſcribit,

هو الحيوان المعروف بدخال الاذن وربما كان في طول شبر وله في كل جانب اثنان وعشرون قايمة وقد يمشي قدما وقد ينكص بحاله

Illud eſt animal notum, quia in aurem ingreditur. Plerumque eſt palmi longitudine. Ab unoquoque latere, pedes habet viginti duos, & modò incedit antrorſum, modò in poſteriora fertur. Scolopendram in aurem ingredi alibi nuſquam legi. Sed eam ἐπὶ τὸν ὠμὸν *caudam verſus ferri* dicit *Philoſophus*, *Hiſtoriæ* libri quarti capite ſeptimo. Unde à *Nicandro Theriacâ* verſu 812. vocatur ἀμφιταμὴς σκολόπενδρα. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἀμφιταμὴς δὲ, ὅτι ἀμὶ ἀμφοτέρα. Τυνδᾶρις δὲ φησιν, ἡ γαὶᾳ ἰσὶν. Ἀπ', ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, εἰς τετράζω πολλοὺς ἔχειν, καὶ παίζειν δίξαν ἢ διπέρα. ἄνω. Pedum numerum quod attinet, illum alii aliter definiunt, at ubique locorum eundem eſſe neceſſe non eſt. Utut ſit, *ſcolopendram* hoc nomine intelligi nos docet *Abenbitar* ad caput *Dioſcoridis* Περὶ σκολοπένδρας θαλασσίας, cujus nomen poſtquam *Arabicis* literis ita expreſſit: سقولوفندرجا تالاسيا addit, هو حيوان بحري وسمي باسم الحيوان الذي يقال له اربعة واربعون

Hoc eſt maximum animal ejus nomine appellatum, quod XLIV. *pedum vocant.*

Tertiò, *Jonathans* תנשמת *thinſemeth*, eſt כלמנדרא *ſalamandra*. Et *Arabi Erpeniani* صنبرص *ſenabras*, corrupte pro سلمأبرص *ſummabras*, quomodo habet *Pariſienſis* editio. Hos ad verum proximè acceſſiſſe puto, atque ut quinque illis, quæ præceſſerunt, ita hoc quoque nomine aliquam lacerti ſpeciem contineri, nempe *chamæleontem*, qui à ſpiratione ita vocetur. *Hebræis* enim נשם, *ſpirare* eſt, & נשמה, non ſolùm *ſpiritus*, ſed & *halitus* vel *ſpirare*, ut & נשמת. Unde eſt, quod ad hæc verba *Pſal.* 150. 6. כל נשמה תהלל יה, *Omnis ſpiritus laudet Deum*, ſic habet auctor *Bereſcith Rabba* cap. 14. על כל נשמה ונשמה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו מה טעם כל נשמה תהלל יה כל הנשימה תהלל יה *Ad omnem halitum, quem homo ſpirat, neceſſe eſt ut laudet creatorem ſuum. Qua ratione?* (Quia dicitur) "*Omnis ſpiritus laudet Dominum*, *id eſt*, *Omnis halitus laudet Dominum.* A *ſpirando* autem vel ab *aſpirando*, rectè dici *chamæleontem* fateatur, neceſſe eſt, quiſquis naturam ejus habet perſpectam: cum os diducens hiatu perpetuo, atque ſpiritu aërem ducens, à multis putetur eo ſolo veſci. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Ipſe celſus, hiantis ſemper ore, ſolas animalium nec cibo, nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento.* Solinus; *Hiatus ejus æternus, ac ſine ullius uſus miniſterio; quippe cum neque cibum capiat, neque potu alatur, aut alimento alio, quam hauſtu aeris, vivat.* Ovidius *Metamorphoſeos* libro decimo quinto,

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura.

Nempe pulmo eſt illi maximus. *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Camæleons pulmo portione maximas, & nihil aliud intus.* *Plutarchus* in libro *Utra anim.* Συνίσταται δὲ καὶ πνεύματος πλῆθος, ὡς Θεόφραστος. Ὀλίγου γὰρ παᾶσι τοῦ σώματος ἓ ζώα πλήρης ὄντα πνεύμονος, ὃ τυμπανίζεται τὸ πνεῦμα τοῖς ἀνθρώποις. *Accedit etiam ſpiritus in ipſo copia, ut tradit* Theophraſtus. *Patinum enim abeſt, quin totum corpus pulmone ſit plenum, unde conjicias, quam ſit flatulus.* Bellonius, *Cum pulmonibus magnis per ventris latera exporrectis praditus ſit, ventum intrò magno impetu attrahat, atque insumeſcit.* Tertullianus in De pallio, *Oſcitans veſcitur, follicans ruminat, de vento cibus*, &c. Sed &, quod mirere magis, etiam poſt diſſectionem diu ſpirare creditur. *Philoſophus* in eximia illa chamæleonis deſcriptione *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite undecimo, Ἐνεργοῖ δὲ καὶ τῷ πνεύματι, ἀναπετημένῳ ὅλως ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥσπερ ἂν ἰσχυρῶς ἐκ κοιλίας ἐκ αὐτοῦ πεφ τὴν καρδίαν ὄντος. *Etiam, cum totus diſſectus eſt, flatu pollet per longum tempus, quamdiu ſcilicet motus, quantumvis exiguus, circa cor manet.* Is porro halitus *Arabicè* نسيم *naſim* vocatur ab ea ipſa Radice, à qua illi nomen תנשמת *thinſemeth*. Damir,

يغتذي بالنسيم ويعيش بالبرد الهوا

Alitur τῷ naſim (id eſt, *halitu*) *& frigido aëre veſcitur.* Quod tamen per ſummum errorem is transfert ad crocodilum terreſtrem, ut ſupra (*b*) notavimus, cum ſit proprium chamæleonis. Quamvis neque chamæleon ſolo aëre veſci ſatis verè ſcribatur. Quippe linguam habet prælongam in imo glutinoſam, cujus jaculatu muſcas & culices captat è ramo arboris, cui inſidet. *Damir*, لسانه طويل

(*b*) *Cap.* 1. *pag.* 1048. *lin.* 18. *&c.*

طويل جدا مقدار ذراع ونلك دليل
علي انه يكون مطوي في حلقة
وهو يبلع ما بعن هنة من الذباب

Lingua ejus valde longa eſt, nempe ad menſuram cubiti. Proinde eam habet in faucibus complicatam, quam emittit, ut muſcas à ſe diſſitas (captet, &) *comedat.* Algazel *in* Mimbilibus, والعربا خلق
الله لسانها بخلاق المعتاد لتلعق
به ما بعن عنها بثلاث اشبار ونعوه
وتصتاد به علي هزه المسافة *Chamæleon*

creavit Deus linguam à ſolito prorſus diverſam, ut ea attingeret, quæ à ſe diſſita ſunt tribus circiter palmis, & venaretur quæ ſunt intra hoc ſpatium. Arabibus ſuffragatur apud *Scaligerum* Johannes Landius, *qui in ultima* Syria *cum eſſet, aut ſe vidiſſe unum è quinque, quos emerat, chamæleontibus, linguæ repentino momentaneoque jaculatu muſcam, quæ in ejus eſſet pectore, leguſſe.* Et *Bellonius*, qui in *Ægypto* & in *Arabia* vivos viderat: *Linguam habet teretem, ſeſquipalmum longam, quam à longè in inſecta, quibus maximè veſcitur, vibrat: & mucore, quem in extremo ſpongioſum habet, muſcas, ſcarabæos, locuſtas, formicas ad ſe adducit.* Inde illi nomen חרבא *chirba* quaſi *jaculatricem* dicas. Nam חרבה *charba* eſt *jaculi* aut *breveris lanceæ genus.* Proinde herba *lonchitis*, cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile, *Arabicè* חרבה *charba* dicitur. At *Græcè* χαμαιλέων unde vocetur minus patet, cum animali pigerrimo & timidiſſimo vix quidquam videatur eſſe cum leone commune. *Tertullianus* ubi ſuprà, *Chamæleontem qui audieris, haud antè gnarus, jam tumebus aliquid amplius cum leone. At, cum offenderis apud vinum fermè ſub pampino tetum, ridebis illico audaciam nominis.* Tamen etiam *Pectis Arabibus* باقر *bakira* dicitur, id eſt, *leana.* Iiſdem enim باقر *bakir* eſt *leo.* Et chamæleoni ſimile animalculum vocatur ليث عفرين *leo Iphrin* à loco ubi naſcitur. *Alcamus*, ليث عفرين دابة كالحربا يتعرض
للراكب ويضربه بذنبه *Leo* Iphrin, *animal ut chamæleon, quod equitem invadit, & cauda ſua percutit.* Itaque *leo* meritò dicitur, cum in chamæleontis corpore leonis habeat animum. Proinde, ſi conſtaret hoc animal notum fuiſſe *Græcis*, dicerem huic primo inditum *chamæleontis* nomen, poſtmodum ad alterum ſimile fuiſſe tranſlatum. Sed, cum hujus animalculi meminerit nemo Veterûm, mihi fit veriſimilius *chamæleontem* ut *Arabes* جمل *gemal* vocant, vel جمل يهود *gemel jehoud*, id eſt, *camelum Judaicum*, ut aſſerunt *Damir*, & *Abenbitar*: ita *Panos* in *Africa* גמל *gamal*, appellaſſe vel גמלון *gamalon*, unde facta ſit vox χαμαιλέων *Græco* more inflexa, ut videretur eſſe *Græca.* Neque obſcurum eſt, cur *camelum Arabes* appellaverint. Quippe ut vituli caput, & piſciculi corpus, & ſtellionis pedes, ita بعير *cameli gibbum* illi tribuunt apud *Damirem*; quia cameli inſtar dorſum habet tuberoſum. Sunt &, qui محوسي vocant, id eſt, *Magum*, vel *Magſamum*; quia Solem videtur adorare, cum ad illum perpetuo obvertatur. Dicitur in horas mutari, prout lux Solis eſt vegetior, aut calor ejus intenſior; & mane eſſe cinerittus, deinde flavus, poſtremo viridis, cum Sol maximè calet. Sed & in metu, aut ſi aliquid illi objiciatur, alios colores induit. Unde Proverbium de eo, qui in eodem ſtatu non permanet. تلون الحربا *Mutavit colorem chamæleon.* Ut olim *Alcibiades* dictus eſt χαμαιλέων & ἰνστατοκλώτης & *chamæleonte mutabilior.* Eſum ejus interdicunt *Arabes*, quia venenatus eſt, & ſpecies وزغ *guezga*, ſeu *ſtellionis.* Apud *Avicennam*, & *Abenbitarem*, ſanguis ejus depilat palpebras. Apud *Damirem* fel removet caliginem, & adeps ad ulcera & cicatrices adhibetur. Apud *Alkazinum* remedia ex chamæleone præſcribuntur in epilepſiam, grandinem, locuſtas, & incantationem. Sed his immorari diutiùs noſtri non eſt otii.

Tantum obſervabo *Hebræos* uſque adeò ignoraſſe quod animal ſit chamæleon, ut avem eſſe voluerint. Teſtem habeo *Kimchum*, qui in *Lexico* diſquirens quid ſit לילית *lilith*, Eſ. 34. 14. ſcribit quoſdam aſſerere שהוא שף גדל כמן הרוח כמו סלמנדרא מן האש שקורין לו קמלי׳אן Lilith *avem eſſe, quæ aëre veſcitur, (ut igne ſalamandra) quam chamæleonem vocant.* Quale eſt, quod in *Tanchuma* ſectione וישב fol. 18. a. ſalamandra deſcribitur araneæ ſimilis. Verba ſic habent. *Vararus, qui vitrum conficiunt, cum fornacem accenderunt ſeptem diebus & 7. noctibus continuis, ex vi ignis* היוצא משם בריה הדומה לעכבית והבריה קורין אותה סלמנדרא *egreditur animal ſimile aranee, quod animal vocatur ſalamandra.* Sunt, qui pro לעכבית *aranea*, legi volunt לעכבר, *muri*; quod nihilo eſt ſanius, cum ſalamandra non ſit muri ſimilior, quam araneæ. *Hebræis* igitur animalium natura cum ſit tam parùm perſpecta, illis temerè credendum non eſt in harum vocum explicatione.

In *Græca* verſione de *Ninive* dicitur *Soph.* 2. 4. χαμαιλέοντες, καὶ ἐχῖνοι ἐν τοῖς φατνώμασιν αὐτῆς κοιτασθήσονται. *Chamæleones, & hericii in laquearibus ejus cubabunt.* At in *Hebræo* textu pro *chamæleonte* eſt קאת, quod illi ipſi *pelecanum* reddunt *Levit.* 11. 18. & *Pſ.* 101. (*Hebr.* 102.) 7. Quorſum igitur hic vox eadem pro *chamæleonte* ſumitur? Si cum Complutenſibus λίσσης pro χαμαιλέοντες ſcribamus, malo non medebimur; quia *Hebræum* קאת, non magis *leonem* quam *chamæleontem* ſonat. *Græcos* pro קאת legiſſe ſuſpicor לטאה, lacertæ genus, quod illis in *Levitico* καλαβώτης *ſtellio*, hic χαμαιλέων fuerit, ut hæ ſpecies non rarò confunduntur: aut καλαβώτης; vel quod idem eſt, γαλεώτης, mutatum in χαμαιλέοντες. Huc facit, quod chameleon ἐν τοῖς φατνώμασιν *in laquearibus* recubare uſquam legitur. Sed proprium id τῷ καλαβώτῃ, vel γαλεώτῃ, *ſtellioni.* Hinc *Dioſcorides* libri ſexti capite primo ſub dio parari jubet eſculenta, & poculenta; aut, ſi parentur ἐν ὑποστέγῳ *in loco aperto*, ἐπιμελῶς καταμανθάνειν τὰς ὁροφὰς; πολλάκις γὰρ ἐν τῇ ὑπερκειμένῃ πίττει ζωύφια φθειροποιὰ, οἷς τὰς φαλαίνας, καὶ ἄλλα τοιὰ ἐρεῖται, καὶ ὁ καλούμενος αἰγιλαλεώτης, *tecti convexa, aut laquearia,* (ſi mavis) *ſtudioſè conſiderare: ſæpe enim ſuperne recidunt lethifera animalcula, ut aranea, & alia quædam reptilia, & qui vocatur ſtellio.* Et in *Nubibus Ariſtophanis* Actu primo de *Socrate* dicitur.

Ζητοῦτ' αὐτῇ τ' ἐελπόρες τὰς ἰδίας,
Καὶ τὰς περιφορὰς, ὅτ' ἄνω πεχρυσέν',
Ἀπὸ τ' ἰριφῆς νύκτωρ γαλεώτης κατίχνευε.

Eum, luna vias & circuitus quærentem, & ſurſum hiantem, è tectis laqueari nocte concacavit ſtellio. Sunt, quibus τὰ φατνώματα ſunt *præſepia*. In quo errore perridiculo fuiſſe video *Græcos* textûs Interpretes. Quos tamen ſi ſequaris, nihil egeris. Quia tam in præſepibus, quam in tectorum laquearibus verſari ſolet ſtellio. *Ariſtoteles Hiſtoria* libri nom capite primo, Κολοιοὶ δὲ ἐν πολίμῳ. Κοιμῶνται γοῦν ἐν τῇ φάτνῃ αὐτῆς, καὶ κολοιὸν ἐδίετο, ὡς τὸς μυκτῆρας ἐνδυόμενον. *Stellionem aſinus hoſtis eſt. In ejus enim præſepi dormit ſtellio, & in nares penetrans prohibet ne comedat.* Cum Chamæleon in deſertis locis degat. Sed capite ſequenti de *ſtellione* plura dicentur.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur שממית *ſemamith*, Prov. 30. 28. non eſſe *Simiam*, neque *Araneam*, ſed *Stellionem*.

Prov. 30. 28. שממית ſemamith, *alii* vermem, *aut* reptile alatum; *alii* ſimiam *eſſe volunt*, *alii* aranean: *quo refelluntur. Plerique recentiorum* aranean *eſſe volunt*, *quia* manibus apprehendere *dicatur*, & eſſe in palatiis Regum. *Contra*, *aranea digitos quidem habet*, *ſed nullas manus: nec* digitis apprehendere *ſed* nere *diceretur. Et in pauperum caſis degit potiùs*, *quàm in palatiis Regum. Itaque* ſemamith *aliud*, *nempe* ſtellio. *Ita* Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. *Et* סממיתא ſemamitha, *pro* ſtellione *ſumitur* Levit. 11. 30. *Et à* Talmudicis, *cum dicunt* שמית ſemamith *ſcorpioni eſſe terrori*; *quod explicatur.* Phile *obiter notatur. Stellio remedium contra ſcorpionum ictus.* Græcè *hodie vocatur* καμαιλέων. *Stellio alius venenatus*, *alius innoxius. Ille* ſemamith *Hebræis*, *quia* כם ſam, *eſt* venenum. *Et Arabicè* ſammabras *à veneno*, *& maculis tanquam lepra: ut a* ſtellis STELLIO; *non* à ſtillis, *ut vult* Salonius. *Contrà*, מרים maris ſtilla, *non* ſtella. Γαλεώτης *Menandro* lentiginoſus; *non* multicimus, *ut à* Terentio *redditur. Cur* ſammabras *leproſus.* Arabum *ratio fabuloſa.* Arabibus & Græcis *animal aquè odioſum. Stellionis convenire quidquid de* ſemamith *habes* Solomon. *Stellio puſillum animal*, *ſed ſolertiſſimum. Unde* ſtellionatus, & Siciliæ *vates* Γαλεῶται, *cujus tamen vocis alia origo. Manus illi tribus etiam ab* Arabibus, & lacertos *dies à* lacertis, *ſeu brachiis. His apprehendit*, *ſeu ſupinus incedat*, *aut muſcas venetur*, *aut araneas.* Plinius *notavit*, & Plutarchi *Interpres. Stellionem in domibus verſari*, & *eſſe. Cur in Regum palatiis tutius & libentius verſetur, quam in privata domo.*

Equatuor animalibus, quorum ſolertiam deprædicat *Solomon Prov.* 30. 28. ultimum eſt שממית *ſemamith*, quod *manibus apprehendere* ſcribit, & *eſſe in Regum palatiis.* De hoc animali magna lis inter Doctores *Hebræos.* Quibuſdam explicantibus תולעת שני *vermem cocci*, aliis שרץ של כנפים, של סטר *pluvialem vermem*, aliis שרץ של כנפים, *reptile alatum*, aut שרץ מה מרשפים, *reptile aliquod ex eorum numero qua volant.* R. Jonas *ſemamith Arabicè* voce خطاف *chottaph*, id eſt, *hirundinem*, exponit, quaſi ſit idem, quod סנונית *ſenunith*, quomodo *hirundinem Chaldæi* vocant, & *Talmudici* Doctores. Quod eſt prorſus abſurdum, cum hirundo non habeat manus, quibus contrectet, & apprehendat, neque ſit ex terreſtribus animalculis, de quibus agit *Solomon. Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ.* Itaque hæc explicatio nihil habet ſanum. *Aben Ezra*, *Emmanuel*, & *Kabuenakis*, ut hæc vitarent incommoda, שכמית *ſemamith*, maluerunt eſſe *ſimiam*, animal ſolertiſſimum, & in Regum deliciis, & manibus inſtructum hominis inſtar. Sed meo judicio majus, quam ut cenſeri poſſit בקטני ארץ *in puſillis animalculis*, qualia ſunt *formica*, *charrogryllus*, & *locuſta.* His enim exemplis *Solomon* antea uſus eſt. Alluſionem vocis *ſemamith* ad *ſimiam* quidam incaſſum urgent. Neque enim aliunde *ſimiæ* nomen, quam *a ſimo* naribus. Ideo idem *enares* (*a*) olim dicti. Et Πυθαγόρειοι *Græcorum* (*a*) *Lib.* 3. Latinis *Enaris* inſulæ, ut in *Solinum* obſervat Cl. *Salmaſius.* Multò aliter ſentiunt *R. Levi*, *Kimchius*, & *Elias*, nempe שממית *ſemamith*, eſſe *araneam*, tam in Regum turribus, quàm in pauperum tabernis diverſari ſolitam, atque imbi telam texere tanto pedum artificio, ut manuum vicem ſupplere queant. Ita etiam *Arabs* Interpres manuſcriptus, qui hic habet العنكبوت *araneam.* Cui interpretationi ſummo conſenſu ſubſcribunt *Santes*, *Arias*, *Mercerus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, *Anglı*, *Itali*, *Genevenſes*, & ſi qui alii ſunt recentiores Interpretes. At obſervare debuerant viri *Hebraicæ* linguæ longè peritiſſimi, nullibi, nec in Scriptura, nec in veterum *Hebræorum* ſcriptis *araneam* dici שכמית *ſemamith*, ſed ubique עכביש *accabus*; unde *Chaldaicum* עכובית *accobith*; & *Arabicum* عنكبوت *ancabuth* hodieque in uſu. Præterea fateor pedes aranearum quandoque vocari *digitos.* Ut in *Rana Ariſtophanis* Actu quinto,

Ἐπιδέσετο δακτύλοις φάλαγγι ἰφέντα πηλήματα,
Digitis torquete, *ô aranea*, *licia*, *quibus textorium jugum intenditur.* Et *Ovidii Metamorphoſeos* libri ſexti Fabula ſecunda,

In latere exiles digiti pro cruribus hærent.

Et in *Pſida Hexaëmero* verſu 1152.

Τὴ τὰς ἀράχνας λεπτοδακτύλους πλάσαι,
Νήθειν διδάξαι, καὶ πρὸς ἔργα τὰς μίτους
Ἅς ἦ παρ' αὐτοῖς ἐνύφαι ἀνατύπου;

Quis aranei ad tenuibus digitis facilas nere docet, & *ad opera filos ex propriis viſceribus exſpuere?* Sed qui manus illis tribuat neminem reperire eſt. Quamvis enim araneæ pedes digitos utcumque imitentur, tamen in iis nihil eſt, quod ad manus formam accedat. Quin apud *Sympoſium Ænigmate* decimo ſeptimo aranea diſerte negat ullas ſibi eſſe manus;

Nulla mihi manus eſt, pedibus tamen omnia fiunt.

Dato tamen, non conceſſo, araneæ pedes pro manibus poſſe haberi; quia manuum vice funguntur: tamen eam *manibus apprehendere* non dixiſſet Divinus Scriptor, ſed *nere*, vel *texere*, vel *ſtamina ducere*: quia quod pedibus contrectat, & apprehendit, leve eſt, & illi commune cum multis animalibus; quod texit, peculiare, & θαυμαστὸν. Sed neque eam dixiſſet *eſſe in Regum palatiis*; quia ad Regalis aulæ cultum non ſatis conveniunt aranearum ſordes. Et diverſantur potiùs in pauperis *Euclionis* ædibus, in quibus

— nihil eſt quaſti furibus,
Ita inanius ſunt oppleta, atque araneis.

Ut in *Aulularia* ſcribit *Plautus.* In omnium ore verſatur Apologus de podagra & aranea, inter quas convenîſſe aiunt, ut illa in opulentiorum palatiis, hæc in pauperum tuguriis diverſaretur. Proinde cum aliquis *araneas in ædibus*, aut *in arca*, aut *in vaſis*, aut *in loculis habere* dicitur, idem eſt, ac ſi dicatur *in tenuiter vivere.* Hinc apud *Feſtum Aſranius*,

Tamne arcula tua plena eſt aranearum?

Et *Caudlus*, ut ſe excuſet apud *Fabullum*, quod vocatum ad cœnam minus lautè exciperit:

— tui

--- *tui* Catulli

Plenus facculus eſt araneārum.

Hinc *Heſiodus Operum* verſu 473.

Ἐκ δ' αἰγίλου ἐλαίτιας ἀράχνια,

E vaſis autem ejicies araneas, id eſt, *inanitatem, & unopiam.* Proinde ſic explicat *Scholiaſtes*, Εἰ πλέον ἀποτριάσεις, καὶ σπάνις, ἀδρὸν ἕξεις κάχον (lege κάχναν.) Ἐκ δὲ τῆ ζητεφόμενα ἐν ταῖς ταῖς τῆτο πλέον ἐσκεύασον, καὶ διὰ τῆτο ἀραχνιάσουν, ἐξελάζεται τὰ ἀράχνια, καὶ ἐμπλήσεις δηλονότι ταῦτα ἃ οἶσν. *Si bene everris, & ſeminaveris, denſas habebis ſpicas: & ex frumentario vaſis tuis, quæ eò uſque vacua fuerant, ac proinde araneis plena, araneas ejicies, ut ſcilicet illa frumento impleas.* Ideo *Solomonem* araneis domum aſſignaſſe in Regum palatiis parum eſt veriſimile.

Quid igitur erit שממית *ſemamith?* Plane aliud animal, nempe *ſtellio:* quod tam multa probant, ut in alia interpretatione quærenda docti fruſtrà ſe fatigent, cum hæc vera & certa ſit, & loco maximè congrua. Hujus auctores habeo primum LXX. Interpretes, quibus שממית *ſemamith*, eſt καλαβώτης *ſtellio.* Fallitur enim *Mercerus* poſt *Complutenſes*, qui καλαβώτης ibi *piſce* genus eſſe affirmant. In *piſcium* quidem genere eſt καλαβώτης, ſed & in *lacertorum.* Utrumque eſt in *Heſychio:* Καλαβώτης, ἰχθὺς ποῖος, καὶ σαῦρος. Nimirum καλαβώτης idem, qui ἀσκαλαβώτης. Hinc *Lev.* 11. *v.* 30. *Complutenſis* & *Pariſienſis* editio, pro *Hebræo* הלטאה, καλαβώτην habent, ubi reliquæ ἀσκαλαβώτην. Neque verò quiſquam credat *Græcos* ita infaniviſſe, ut ἐν ἰλαχίστοις ἴδοι τὸ γῆς *piſcem* computaverint. 2. *Græca* addo *Hieronymum*, apud quem שממית *ſemamith*, hic eſt *ſtellio.* 3. *Syrum* quoque Interpretem, cui ܐܡܟܬܐ vel *amaktha*, vel *amkatha*, id ipſum eſt, ut (*b*) *Cap.* 1. *pag.* 1065. *lin.* 40. *&c.* ſupra (*b*) abunde probavimus in capite de אנקה *anaka.* 4. Ut & *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, mutato literarum ordine, ut in *forma* ex *μίεφν.*

Præterea illa ipſa vox שממית *ſemamith*, pro *lacerta* genere, adeoque pro *ſtellione*, nobis etiam aliunde nota eſt. Quippe *Lev.* 11. 30. legitur שׂאמאנת vel שׂאמאנת *ſemamitha*, in *Samaritano* Interprete, & in *Chaldæis* duobus, *Jonathane*, & altero, cui ab urbe nomen. In illo, pro אנקה *anaka*: in his pro לטאה *letaa*, ubi in *Græca* verſione καλαβώτης, & *ſtellio* in *Romana.* *Hebræos* denique veteres ſic uſurpaviſſe palam eſt ex eo, quod legitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. pag. 77. b. אימת שממית על העקרב, *Terror* ſemamith *ſuper ſcorpionem.* Quibus verbis innuunt, hoc animal ſcorpioni eſſe terrori. Unde apparet *ſemamith* non eſſe *araneam.* Eam enim cum ſcorpione inimicitias exercere, aut illi terrori eſſe nemo ſcripſit. At de ſcorpione ſic *Plinius* libri vigeſimi noni capite quarto, *Scorpionibus contrarius maximè ſtellio traditur, ut viſa quoque pavorem iis afferat, & torporem frigidis ſudoris.* Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo ſecundo, Ἔχθιστα δὲ τῷ μέλλοντι πύῳ, καὶ ἀλοκτρυών· ὕαινα δὲ τῇ παρδάλει· ζωγρεῖ δὲ ἀσκαλαβώτη, πάρεστι γὰρ ἡ σαυρίον καταλαμβάνει προαχθέντα· οἱ δὲ ζῶο δὲ ἀμυνεῖται. *Inimiciſſima ſunt leoni quidem ignis, & gallus; & hyæna pantheræ; & ſtellioni ſcorpius, quo admoto, torpore afficitur.* Et *Græcus* libri primi *De ibericâ ad Piſonem* capite nono, Ὁ δὲ ἀσκαλαβώτης, ἰραθὸς ὑπὸ τῆ ζωγείου, πλήττει ἀυτὸς, καὶ ὕτως ἀναιρεῖ. *Stellio, viſus à ſcorpionibus, obſtupefactos eos, atque ita interimit.* Et *Iſidorus* libri duodecimi capite quarto, *Scorpionibus ſtellio adeo contrarius traditur, ut, viſo eo, pavorem iis afferat, & terrorem.* Et *Philo* capite vigeſimo nono ex *Æliano*, perperam lecto, & intellecto,

--- ἡ δ' ὕαινα πάρδαλιν,
Καὶ ἀσκαλαβώτην ὁ φθορεὺς κλοιῷ σαυρῷ,
Νάρκη δὲ τῦτο. ---

Et hyæna pantheram (ſupple ἀνειμένη κατὰ *infenſam putat*, quod è ſuperioribus repetendum) *& ſtellionem perdatur fur ſcorpius, torpedo autem illum.* Cùm in *Æliani* verbis, νάρκη γὰρ ἡ σαυρίον καταλαμβάνει, vox νάρκη non ſit *torpedo* piſcis; ſed *torpor*, qui ſcorpionem invadit, ſtellione viſo. Si cum nonnullis corrigas ναρκᾶ δὲ τῦτον, *cum autem* (ſtellionem) *obſtupefecit* (ſcorpius,) *Philo* rem falliſſimam dixerit, nempe ſtellionem à ſcorpione obſtupefieri, cum contra ſcorpionem obſtupefaciat ſtellio. Quin *Democritus*, *Plinius*, *Galenus*, *Aetius*, *Dioſcorides*, alii ſtellionem diſſectum, & in oleo merſum, & putrefactum, præſcribunt, ut remedium efficax contra ſcorpionum ictus. Neque in eo leve momentum eſt, quod hodieque vulgari *Græcorum* linguâ *ſtellio* appellatur σαμιάνθη, palam detorto nomine ex *Hebræo* שממית *ſemamith.* *Gloſſa*, Ἀσκαλαβώτης, τὸ σαμιάνθη. A *Geſnero* ſcribitur Σαμιάνθ, & Ψαμιάνθη à *Bellonio* SAMIAMITOS, qui pro *Chalcidica lacerta* perperam ſumit. Vide *Salmaſium* in *Solinum* pag. 1161.

Sunt, qui שכמית *ſchemamith*, per *Schin* ſcribunt, ac ſi fiat à שכם *ſchamam*, id eſt, *obſtupefacere.* Quod ipſum rectè convenit naturæ ſtellionis, qui ſcorpionem ſolo viſu obſtupefacit, ut docuimus. Sed in *Kimchio*, & *Bibliorum* puriſſimis exemplaribus, שממית *ſemamith*, ſcribitur per *Sin Semol*; ut סכמית per *Samech* in *Talmudicis*, & in Paraphraſi *Samaritana.* Ita ut deducatur à סמם non à שמם, id eſt, *à veneno*, non à *ſtupore.* Ut igitur vera ratio nominis intelligatur, ſciendum eſt, duas tradi ſtellionum ſpecies; unam innocui morſus, alteram venenati. Quamvis, quibus naſcantur locis, non conveniat inter Scriptores. Venenatos *Philoſophus* (*c*) *Italiæ* & *Siciliæ* adſcribit, innoxios *Græciæ.* Contra, *Theophraſtus* apud *Plinium*, libri octavi capite trigeſimo primo auctor eſt *ſtelliones*, *mortiferos in* Græcia *morſus*, *innoxios eſſe in* Sicilia. Etiam in *Thracia* ſtellio perniciosi morſus eſt, ut habetur in *Nicandro.* Et *Complutenſes Baſilamantinus* ſtelliones tam perniciosos eſſe aſſerit, *ut*, *caſu cibis permiſti*, *integros populos vaſtaverint.* Hinc in ſtellionis morſum tot remedia præſcribunt *Aetius*, *Paulus*, & *Avicenna.* Et *Columella* libri decimi capite ſeptimo alvearium foramina vult eſſe anguſtiſſima, *ne venenatus ſtellio per laxiora ſpatia janua favos populetur.* *Venenati* Epitherum addidit διαφτικὸς, quia alius eſt innoxius. Venenato *ſtellionis* nomen magis convenit, ſi vera aſſerit *Verrius* apud *Varronem*, & *Feſtum*, *ſtelliones* ideo dici, *quod virus ſtillet.* Eidem nomen סממית *ſemamith*, impoſitum; quia סם *ſam*, *Hebræis* & *Syris* eſt φάρμακον, ſeu *venenum*; & *Arabicè* سم *ſamma* Verbum *venenoinficere.* Ergo proprie סממית *ſemamith*, eſt ζῶον φαρμακὶς, vel φαρμακῶτις. Quod ipſum nomen à *Græcis* uſurpari video ſenſu parum diverſo. *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 537.

Φαρμακὶδ' εὑρὼν πολυμήδε, ἢ ζαλαμάνδρην
Κλύσειν. ---

Vides ibi ζῶον φαρμακὶδα, *ſalamandram* eſſe, lacertæ genus ſtellioni tam ſimile, ut pro ſtellionis ſpecie à nonnullis habeatur. Proinde ibi *Scholiaſtes*, Ἡ σαλαμάνδρα, δηλ. ἀσκαλαβώτης. Tamen in *Aetii Tetrab.* 4. Serm. 4. cap. 52. *ſalamandra*, *ſtellio*, & *lacerta venenata* Græcis ζῶα φαρμακῶτις, dive[illegible] ſunt animalcula, ſed inter ſe ſimillima. *Salamandra*, inquit, *animal eſt ſtellioni ſimile, aſperitate, & ſcabrum magis lacertâ venenatâ.* Forte *ſtellionis* nomine ſolum innoxium, & nomine *lacertæ pharmacitidis*, ſeu *venenatæ*, à ſalamandra diverſæ, ſtellionem morſu noxium intelligit. Sic *lacerta pharmacitis* eſt eadem, quæ סממית *ſemamith.*

Eodem facit, quod *Arabes* duas memorant ſtellionis venenati ſpecies, quæ differunt ſola magnitudine.

(*c*) *Hiſt.* [illegible] *l.* 8. *c.* 29. *& Merab.*

Major vocatur سام ابرص *ſammabras*, & minor ورغة *wezga*. Et nominis *ſammabras* compoſiti ex سام & ابرص pars prior ex *ſemamuh* decurtata eſt, & *venenatum* ſonat; poſterior *leproſum*, vel *lepra maculis infectum*. Ergo, ad verbum, *ſammabras* eſt *ſemamuh leproſa*, vel *lacerta ſpecies venena & lepra maculis inſignis*. Nempe in ſtellione hæc duo notanda ſunt: primò quod venenatus eſt, de quo jam actum; ſecundò, quod leproſus eſt, id eſt, maculis diſtinctus tanquam lepra. Quorum utrumque contioet *Arabicum* SAMMABRAS, *Hebraicum* SEMAMITh ſolum prius. *Damir*,

وانما سمي هذا النوع سام ابرص لانه سم

اي جعل الله فيه السم وجعله ابرص

Utique hæc lacerti ſpecies nomen habet ſammabras, *quia venenatus eſt, id eſt, venenum in eo poſuit Deus, &* (inſuper) *fecit eum leproſum*. Stellionis maculas *Romani* honeſtiori nomine *ſtellas* vocarunt, unde *ſtellionem* ipſum animal. *Ovidius Metamorphoſeos* libri quinti Fabula 7.

--- *aptumque colori*
Nomen habet variis ſtellatus corpora guttis.

Salonius *in* Proverbia: *Quod genus animalis eſt* ſtellio? *Genus lacertæ valde pigrum, & colore varium. Unde nomen accepit* ſtellio, *quia quaſi* ſtellis, *id eſt, guttis, diſtinctus & variatus eſt*. In quibus *Poetam* ita ſequitur, ut *ſtellas* pro *ſtillis*, ſeu *guttis*, accepiſſe videatur. Ut contrario errore מרים, *Maryam*, Syrum *Marie* nomen, *maris ſtellam* multi exponunt pro *maris ſtilla*. Sed & *lentigines* vocat *Plinius*, cum de *Græco* ſtellione ſcribit libri vigeſimi noni capite quarto: *Eſt hic plenus lentigine*. Hinc eunuchus lentiginoſus à *Menandro* γαλώτης, id eſt, *ſtellio*, nuncupatus, propter faciei maculas. Quod *Terentius* in *Eunucho* (*e*) perperam reddidit, *colore muſtelino*, quaſi γαλώτης ἀπὸ τῆ γαλῆς, id eſt, *à muſtela*, dictus fuiſſet, ut *Donatus* ibi obſervat. (e) *Act.* 4. *Sc.* 4.

In *Alkazuinio ſammabras* definitur الوزغ الصغير الراس الطويل الذنب *alwezgo* (ſeu *ſtellio*) *parvi capitis, & longæ caudæ*. In *Damire*, & *Alcamus*, animal من كبار الوزغ *è magnis guezgis*, ſeu *ſtellionibus*. Fabulantur *Arabes* lepram illi fuiſſe immiſſam in pœnam admiſſi criminis; quia ſcilicet flatu ſuo accendit ignem, in quem conjectus eſt *Abraham*. Lepram generari addunt eſu ſalis, in quo volutatus eſt, aut mucilaginem emiſit. Proinde hoc animal *Arabibus* eſt maximè odioſum. Et dicit *Jahius Jamers* filius, chariorem ſibi eſſe eum, qui occidit centum ſtelliones, quam qui redemit مائة رقبة *centum colla*; id eſt, *centum ſervos*. In quam rem multa citantur à *Mahomete* dicta. Nec minus odioſus fuit veteribus *Græcis* ſtellio. *Antonius Liberalis* ubi ſupra de ſtellione, Τὸ θεῖον καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων μιαινόμενος ἐξ ἀπεχθείας παλαιᾶς & γένεται Δημήτρι *Dis & hominibus eſt odioſus*: & Cereri *rem gratam præſtat, qui eum interficit*. Tamen ad multa eſt utilis, quæ non ſunt hujus loci. Sed non poſſum non obſervare quod in capite *De ſammabrai* habet *Alkazuinius*,

لحمه يوضع على لسع العقرب ينفع نفعا بينا

Caro ejus, cum ponitur ſuper punctiuram ſcorpionis, habet uſum manifeſtum. Ita etiam *Damir*. Ut conſtet idem eſſe animal cum ſtellione, de quo ſupra: quamvis *Avicenna* quandoque uſurpet pro *vulgari lacerto*.

Jam, ſi ea excutiantur, quę de *ſemamuh* habet *Solomon*, omnia reperientur quadrare in *ſtellionem*. *Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ* (*Græci* ἐλαχίστα τῆς γῆς) *ſapientia tamen, tanquam ſapientiam edocta*. In his meritò cenſetur ſtellio, puſillum animal, & valde ſolers. De brevitate ſtaturæ ſic *Ovidius*,

Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvâque minor menſura lacertâ eſt.

Claudianus, vel quiſquis eſt in *Cereris arcumus*;

Apparent maculæ, forma eſt brevis, illita cauda
Surgit, & exigua ſimulat vaga membra lacerta.

Porphyrius apud *Euſebium* libro quinto *Præparationis*,

Ζώοιον λεπτολεὲς κατασπάλιον ποικιλοχίτωνες,
Parvis animalculis, domeſticis ſtellionibus.

Solertię ſtellionis multa ſunt argumenta. *Heſychius*, in Κολώτης, ſtellionem ait, ἰνσόχως ἀλαζόνα περὶ τὰς μυίας, *induſtrie ſaltre circa muſcas*; nempe, ut eas captet. *Phavorinus* ineptè, περὶ τὸ μῦς, *circa murez*: quibus cum ſtellione nihil eſt negotii. Sed de muſcis etiam *Auguſtinus* libri decimi *Confeſſionum* capite trigeſimo quinto, *Quid, cum me domi ſedentem ſtellio muſcas capiens, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit?* Aliud affert *Theophraſtus* in libro *De anim. invid.* ſed minus certum: Ὅτι ὁ γαλεώτης, φθονῶν τῇ ἀφελείᾳ τῶν ἀλεκτόρων, κατασπᾷ τὸ δίχημα, ὅταν ἐκδύνειν ἔτι γὰρ βούλεται ἐπιλάπτειν. *Stellionem, hominum utilitati invidentem, proprium rorare corium, quamprimum eo exuitur. Juvat enim illud comitiali morbo laborantes.* Idem habent *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo quarto, & *Apulejus Apologia* pro ſe prima. Et inde concludit *Plinius* libri trigeſimi capite decimo, *nullum animal fraudulentius invidere homini*. Indidem *ſtellionum*, & *ſtellionatus* nomen in maledictum tranſlatum. Sunt & qui *Galeotas*, in *Sicilia* portentorum Interpretes ſolertiſſimos, ab hujus animalis induſtria nomen traxiſſe putent. Quò hæc *Stephanus* referunt, Γαλεώτας μάντεις εἰδῶ Σικελῶν. Γαλεὸς δὲ, ὁ ἀσκαλαβώτης, (ubi pro γαλεὸς legendum γαλεώτης.) Sed quia *Hebraicè* גלה *galo* eſt *revelare*, quod vatum maximè proprium, *Galeotarum* nomen *Hebraicum* eſſe ſuſpicor, ut & alia magno numero, quæ, cum *Phœnicum* coloniis, in *Siciliam* tranſlata fuiſſe abbi probavimus.

At ipſe *Solomon* ſtellionis induſtriam abunde probat his verbis: *Manibus apprehendis, & eſt in palatiis Regum*. Cur illi *manus* tribuat, nemini eſt obſcurum. Ut *lacertus* à *lacertus*, id eſt, brachiis, nominatur: ita *ſtellio Græcè* σαλώτης ἀπὸ τῆ σαλεύειν. Καὶαι ſunt *manus* & *pedes*. *Manus* appello pedes anteriores cum *Avicenna*, qui (*f*) عظاية *adhajam*, id eſt, *ſalamandram* (ex *Avicennæ* mente) non aliter in melle ſervari ſcribit, quàm ſi eviſceretur, & reſecentur عظاية جذاها ورجلاها *illius manus, & pedes*: pro eo, quod *Dioſcorides*, Φυλάσσεται τὸ μέλιτι ἐξεντριθὲν ἔχειν, τῆ ποδῶν ἀφαιρεθέντων. Si ſalamandra habet manus, quidni etiam ſtellio animal ſalamandræ ſimillimum? Ita *Damir* capite حردون *Chardaun*, ſeu *De terreſtri crocodilo*, له كف ككف الانسان مقسومة الاصابع الا انامل *Illi manus eſt inſtar manus hominis, cum digitis in articulos diviſis*. Sed & lacerti cujuſvis pedes, præſertim anteriores, rectè *manus* appellaveris, cùm ſint inſtar manuum. *Geſnerus*, ex propria inſpectione: *Lacertus à ſimilitudine* (f) *Lib.* 2. *Can.* c. 2. *quod omiſit Latinus Interpres.*

tudine lacertorum *hominis*, *quod pedes eorum ſimiliter ut digitos, tanquam è volis, aut palmis, finditur*. Idem, *Digiti perexiles ante & retro quinis cum unguiculis. In poſterioribus longiſſimus, qui indicis ſitum obtinet; pollex inferiore loco, ut in manibus hominis: anteriores verò collicem cum cæteris eodem ſitu habent.* Vides anteriores pedes, ſeu lacertos verius, ad humani brachii & manus formam eſſe, pares numero digitos, & in eodem ſitu. Talibus lacertis *manuum* appellatio quantò convenit magis, quam phalangis aranearum?

Jam, quod ſtellio *manibus* dicitur *apprehendere*, vel ad inceſſum refero, vel ad venatum. Cum enim ſupinus incedit & laqueari pendulus, cum vel in rimulis neceſſe eſt unguiculos defigere, vel amplecti manibus quidquid eminet, aut ſcabrum eſt. Supinum autem incedere diſertis verbis aſſerit *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite nono, ubi de pico ſic agit; Πορεύεται ὕπτιος καθάπερ οἱ σκαλαβῶται. *Ingreditur ſupinus ut ſtelliones.* Et in *Mirabilibus*, Τὸ δρυοκολάπτην τὸ ξύλον ἐπὶ τῇ ῥάχει βαδίζειν φασὶν ὥσπερ τοὺς σκαλαβώτας, καὶ ὕπτιον, καὶ ἐπὶ τὸν γαῦλον. *Picum in arboribus incedere ajunt, ut ſtelliones, tam ſupinum, quam prenum.* Mirum cur σκαλαβώτας *ſoles* reddat *Plinius*, & ὕπτιον *in ſubrectum* pro *ſupino*, cum dicit libri decimi capite decimo octavo, *arborum cavatores* (id eſt, δρυοκολάπτης *picos*) *ſcandere in ſubrectum ſolum modo*. Maximè, cum idem libri vigeſimi noni capite quarto agnoſcat *ſtellionem* Græcè vocari *coluten*, *ſcalabotem*, & *galeotem*: ne quis *Græca* ſtellionis vocabula *Plinium* ignoraſſe putet. Tale eſt, quod legitur in *Plutarchi* libro *De facie in orbe Lunæ*, eſſe valde paradoxum, quod *Geographi* docent, ἀντίποδας ἡμῖν, οὐ πρὸς ἑσπέρας, οὐ γνάλιτας, τραχήλοις ἄνω τὰ κάτω, τῇ γῇ προσερηρεισμένους, *terram inhabitare antipodes, qui, inſtar teredinum, aut ſtellionum, imis corporum partibus ſurſum obverſis, terræ adhærent.* Ubi itidem primi Interpretes pro *ſtellionibus feles* ſcripſerant.

Manibus etiam ad venationem ſtellionem uti diximus, cum muſcas captat, aut araneas. *Buſſamantinus*: *Arripit manibus ſecura pollicentibus. Pedes imò fallaces, qui motus inſervire tenebantur, vice manuum ſuccedunt, rapinam exercent, & manus ſunt illis pedes, quibus innititur in motu, & pedes manus, quibus arripit prædam.* Meritò igitur *Solomon*, *Manibus apprehendit ſtellio*, ſeu gradiatur ſupinus, aut in prædam ſe conjiciat. Utrumque mirabile, & notatu dignißimum in tenui animalculo. *Græci* hic habent, Καλαβώτης χερσὶν ἐμπίπλησιν· & *Hieronymus*, *Stellio manibus nititur*; *Arabs* etiam يتشبث بيديه *nititur manibus ſuis*: tanquam ad inceſſum hæc referentes. Sed nemo facile dixerit quid in *Chaldæo* ſit אקטא דמסככה בידיה. Neque enim capio quid ſibi velit *Latina* verſio, *Aranea manibus tegumenta facit*. Nec multò melius *Gabriel*, qui *Syra* Paraphraſis eadem verba ſic reddidit: *Stellio, qui ſerpit manibus ſuis*. Et legerim potius *ſepit*, quia סכך, *ſepire* eſt. Sed quorſum ſtellio *ſepire* dicatur, aut *tegumenta facere*, nullus capio. Hic quoque hæſit *Druſius Obſervationum* libri decimi capite ſexto, & locus illi eſt de mendo ſuſpectus. Et, pro מסככה, *ſepit*, aut *tegit*, modo legi vult ממכבה, per *Beth*, *implicans*, aut *perplexum opus faciens*; quod dicatur de araneæ tela: modo מסככה *nitens*; quod de ſtellione dicatur: ut ſic *Chaldæo* conveniat cum *Græcis* & *Romano* Interprete. Sed *Chaldæum* Interpretem præſtat cum *Hebræo* Textu conciliare, in quo תפש, eſt *apprehendere*. Proinde *Theodotion* reddiderat ἐναρμονίῳ. Malim igitur pro מסככה, *mefacceca*, legere מפככה *mephacceca*, *Pe* pro *Samech*, quæ literæ figura non ſunt prorſus abſimiles. Nempe סכך, *Chaldæis* idem, quod *Hebræis* תפש, *capere*, *apprehendere*. Sic *Prov.* 5. *verſ.* 22. in editione *Venetâ*, *Funibus peccatorum ſuorum* אתפכך, *capius*, aut *apprehenſus eſt*.

Semamith *in palatiis Regum verſari* addit *Salomon*: quod unum habuit *Mercerus*, quod objiceret. *Semamith*, inquit, *noſter Interpres* ſtellionem *exponit*, *quod quadrare non videtur*; *quia in aulis Regum non verſatur*. At in domibus verſari ſtellionem credo non ignoravit vir doctiſſimus, cum id uno ore clament ferè quotquot ſunt, qui de ſtellione ſcripſerunt. Proinde apud *Euſebium Porphyrius* vocat καταικίδια (καλαβώτας) *domeſticos ſtellones*. *Suidas*, *Etymologus*, *Phavorinus*, & *Græcorum* alii definiunt ζωύφιον ἰσαῖς (λείᾳ τὸ τοῖς τοίχοις ἢ οἰκημάτων αἰλέγειν), *lacerta ſimile animalculum per domorum parietes ſerpens*. Ita etiam *Ellachaſem*, *Bagdadenſis* Medicus, in libro *De animalibus*; *Stellio eſt lacerta inhabitans domos*. Hinc τοιχοδάκτυλο appellat *Kirandes*. Et in *Hiſpania* Catalani *dragon de las caſas*, id eſt, *draconem domorum*. In veteribus præſertim ædificiis habitare tradunt *Nephus* in *Ariſtotelem* & *Ponzettus* in libro *De venenis*. Sed & in novis conſpici *Marcellinus* apud *Hermolaum* aſſerit. Juxta *Philoſophum* (*g*) degit *in præſepibus*: juxta *Antonium Liberalem* (*h*) παρ' ἐχετόν, *propè cloacas*: juxta *Plinium*, (*i*) *in locis hoſtiorum, ſeneſtrarumque, aut cavernis ſepulcriſve*: juxta *Arnobium*, (*k*) *ſub ſimulacrorum cavis nidamenta ponit*. Eadem affignat *Matthiolus* (*l*) *cavis murorum prope terram*. Sed laquearia Veteres, & convexa tectorum, ubi ſupinus ambulet. Proinde, præter *Ariſtophanem*, & *Dioſcoridem*, quos ſupra (*m*) jam citavi, etiam in *Avicenna* (*n*) legas quandoque ſtellionem ſupernè in potum cadere, & in venenum illud vertere, ſi in eo moriatur. Hæc, niſi fallor, abundè probant, agreſte animal non eſſe ſtellionem, ſed domeſticum. Porro nullus video, quo privilegio Regales domus ab hac peſte ſint immunes. Imò, quò major in illis eſt lapidum ſtrues, & congeries, eò ſunt profundiores in parietibus fiſſuræ, & rimulæ. Unde non abſurde colligas talia animalcula, quæ in murorum foraminibus ferè verſantur, in Regum aulis, & palatiis, etiam artius degere, quam in privata domo.

(*g*) *Hiſt. l. 9. c. 1.*
(*h*) *Metam. 24.*
(*i*) *Lib. 30. cap. 10.*
(*k*) *Lib. 6. in Dioſc. l. 6. c. 1.*
(*l*) *Pag. 1032. lin. 65. &c.*
(*m*) *Avic. l. 2. v. 6.*

CAPUT OCTAVUM.

Cur Idolorum aræ dicantur eſſe ὡς χελῶναι *ut teſtudines* in *Græca* verſione *Oſ.* 12. *v.* 12. Et de *chelonide* Holofernis *Judith.* 14. *v.* 13.

גל gal, *pro* acervo lapidum *vox notiſſima: tamen* Oſ. 12. *verſ.* 11. (*al.* 12.) *aliter à* Græcis *acceptа, qui* כגלים *reddunt* ὡς χελῶναι. *Fortè legendum* ὡς κολῶναι. *Vel id ex* Syrorum *uſu ſumptum, quibus* gala *eſt* mas teſtudinis, *ut* Arabibus غيلم gailam. *Origò vocis. In* Oſea *præter* Græcos *ſic ſonant* Syrus & Arabs. *Tamen recepta verſio præferenda.* Gallim *alludit ad* Galgal. *Similes alibi alluſiones.* Χελωνὶς *in libro* Judith *non eſt, quod putatur: ſed* القبة alkobba, *hodie* alkova, *qua olim camerati vel teſtudinei fuit operis, ut hodieque apud* Arabes. *Potuit etiam* χελωνὴ *à materia dici; quia olim in magnarum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus.*

Nulla vox eſt *Hebræis* notior, quàm גל *gal*, pro *acervo lapidum*. Inde nomen habuit *Galaad*, monſ celeberrimus in terra *Chanaan*, Gen. 31. v. 48. Et

Et *Gallim*, oppidum prope *Accaronem*, de quo 1 *Sam.* 25. *v.* 44. *Eſa.* 10. *v.* 30. *Euſebius* & *Hieronymus* in locis. *Achaæ* lapidibus obruto, quia de anathemate acceperat, in rei memoriam ſuper eum congeſtus eſt *lapidum magnus* גל *gal*, (ſeu *acervus*) *Joſ.* 7. *v.* 26. Ita etiam ſuper rebellis *Abſalomi* cadaver, 2 *Sam.* 18. *verſ.* 17. Domus quoque, & urbes, quæ diruuntur, redigi leguntur לגל, *in gal*, (id eſt, *acervum*) *Eſa.* 25. *verſ.* 2. aut לגלים, *in gallim*, (id eſt, *acervos*) Job. 15. verſ. 28. & *Jerem.* 9. *verſ.* 11. & 51. *verſ.* 37. Et fieri גלים גלים, *gallim miſim*, (id eſt, *vaſti acervi*) 2 *Reg.* 19. *verſ.* 25. Itaque nihil obſcurum eſt in his *Oſe.* 12. *verſ.* 11. (al. 12.) *Aras eorum* כגלים, *ut gallim* (ſeu *lapidum acervi*) *ſuper porcos agri.* Agit *Propheta* de aris, quas *Galgalis* idololatræ Diis ſuis non ſolum in urbe extruxerant, ſed & in vicinis agris: & conſert cum acervis lapidum ab iis congeri ſolitis, qui lapidoſos agros expurgant. *Græci* tamen Interpretes, quibus גל *gal*, alibi eſt βουὸς τυμβος, *tumulus*, χῶμα *agger*, σωρὸς *acervus*, συναγωγὴ λίθων, *collectio lapidum*, in hoc *Oſeæ* loco Plurale גלים *gallim*, plane aliter, nempe χελώνας *teſtudines* reddunt. Τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν (inquiunt) ὡς χελώνας ἐπὶ χέρσου ἀγροῦ, *Altaria eorum ut teſtudines ſuper deſertum agri.* Et ad illa verba *Theodoretus* teſtudinem obſervat in aquis natantem piſcatorum manus facilius evadere, cum eadem in terra gradiens ſit πρόχειρος, καὶ ἑαυτὸν ἀσπαζομένη· quomodo futurum erat, ut *Galgalitarum* aræ facilè caperentur, & ab hoſtibus ſubverterentur. Maluit *Hieronymus* quæ de altaribus dicuntur transferre ad Hæreticos, qui, teſtudinum inſtar, ſunt tardi greſſibus, & in uno moventur loco, &c. Quibus fortaſſe prudentior videbitur *Cyrillus*, cui χελώνας hoc loco non ſunt animalia, ſed ὡς ἐκ χωμάτων λίθου ζους, *aggerum extructiones*: ut *Druſio* etiam *teſtudines* ſignificant γεωλόφους *terræ tumulos*. Et his libenter accederem, ſi quod daretur exemplum ſimilis locutionis. Sed, cum nullum proferatur, duo habeo, quæ conjiciam. Unum, pro ὡς χελώνας, legendum eſſe, ὡς κελώνας, quę vox pro *tumulis* ſæpe uſurpatur. Ut *Iliad.* β'. verſu 811.

Ἔστι δέ τις ἀκρωτήριον πρόσθε πόληος
αἰπεῖα κελώνη,

Eſt autem prope urbem celſus quidam tumulus. Et *Apollonii Argonauticôn* lib. 2. verſu 1114.

Φαίνετο δ' ἠμάτιος σῆμα Βοσπόρου, ἠδὲ κελῶναι
Μύσιαι. ---

Apparebat autem nebuloſam os Boſphori, *& jugi* Myſiæ. Utuntur & profani Scriptores; ut *Polemo* apud *Athenæum* libro decimo tertio, & alius apud *Suidam*: & *Pauſanias* in *Laconicis*, ubi de *Colona*, *Sparta* loco. *Heſychius* κελώνη eſt τόπος ὑψηλὸς, καὶ ἐπανάστημα γῆς βουνώδες, *locus celſus, & terræ eminentia in tumuli modum.* Et *Homeri* Scholiaſtæ τόπος ὡς ὕψος ἀνίσχων, καὶ γεώλοφος ἐξοχὴ, *locus in altum elatus, & clivoſa prominentia.* Altera conjectura eſt גלים *gallim*, hic χελώνας, ſeu *teſtudines*, ex uſu *Syræ* linguæ, reddi, qua ܓܠܐ *gala* eſt *teſtudo*. Itaque *Syrus* hic habet ܓܠܐ, id eſt, *quaſi teſtudines*, juxta *Gabrielem Sionitam*. Et in *Syro* Lexico *Johannis Baptiſtæ Ferrarii* pagina 107. ܓܠܐ *gala*, *teſtudo* redditur. Tamen in *Theſauro Thomæ à Novaria* pagina 241. *Syræ* voces ܣܠܦܣܛܐ *ſelephstha* & ܓܠܐ *gala*, ſic diſtinguuntur, ut illa *teſtudinem* in genere ſignificet, hæc nonniſi *maſculum teſtudinis*. Quod puto eſſe verius; quia eundem *Arabes* non ſine alluſione ad hoc verbum غيلم *gailam* vocant. Ita teſtantur *Giauhari*, *Alcamus*, *Damir*, alii. Et nomen *à libidine* factum. Quippe غلم *galam*, *libidinem* ſonat, & غلم *galima* Verbum *libidine ardere*. Unde *marem teſtudinis* meritò غيلم *gailam* appellari doceant hæc *Ælliani Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite decimo nono, Χελώνη χελώνην ζώσαν λαμβάνουσα· ἀπὸ ὄχης ἄρρεν ἁμαξῆ ἢ ἀπὸ λέπας ἄκρου. *Terreſtris teſtudo animal eſt ſalacitſimum; illius mas ſolicet: fœminæ enim nonniſi invitæ coit.* Et à coitu ſcribit *Damoſtratus* illam ideo abhorrere; quia, cùm à mare reſupinata propter nimium teſtæ pondus non poſſit ſe erigere, poſt coitum aquilæ in prædam patet, & aliis animantibus. Sed puto verius, quod alii ſcribunt, eam in ipſo coitu gravi dolore affici; quia durum & aculeatum eſt maris veretrum. Taceo *Damoſtratus* fabulam, à *Damire* non prætermiſſam, de herba quadam ignota, quam mas in ore habens repugnantem ad ſe allicit. Interim licet non ſolus *Græcus*, ſed *Syro* quoque, & *Arabi* גלים *gallim*, in *Oſea* ſint *teſtudines*, cauſam tamen non video, cur à recepta illius loci verſione diſcedamus. Idolorum aras, in agris paſſim obvias, cum propter vilitatem, tum propter frequentiam, cum iis lapidum acervis, quos diximus, rectè conferri nemo non videt. Ut taceam, eminus intuentibus non abſimilem eſſe ſpeciem. Sed coactum, & longè petitum eſt, quidquid affertur, ut inter eaſdem aras & teſtudines adſtruatur ſimilitudo. Poſſunt etiam *Oſeæ* verba ſumi tanquam Prophetice dicta, quaſi vaticinetur *Galgalitarum* aras brevi futuras גלים, ut *lapidum acervos, qui ſunt in agris*, id eſt, brevi diruendas. Neque negligenda eſt alluſio vocis *Galgal* ad גלים *gallim*. Ita ut *Galgal*, & illius aræ futurę dicantur, ut *gallim*, ſeu *lapidum acervi*. Quomodo *Sophon.* 2. *v.* 4. *Aza* (ſeu *Gaza*) עזה, (azuba) *derelicta*. *Et Accaron* תעקר (theaker) *eradicabitur*. Ut in Pſeudo-*Sibyllinis*,

Καὶ Γάζαν ἔσται ἔρημα, καὶ Δῶλα ἄδηλα

& in hiſtoria *Suſannæ* χῖνα & πρῖνα alludunt ad arborum nomina χῖνον & πρῖνον.

Cum truncum *Holofernis* projectum reperiſſe legitur *Bagoas* ἐπὶ τῆ κεκλισμένῃ, *Judith.* 14. *v.* 13. alii rectè obſervant pro κεκλισμένῃ, voce nihili, legendum κελυμένῃ, quomodo legerunt *Heſychius & Suidas*, & κελυμένα dici ἀπὸ τῆ κελώνης *a teſtudine*. Sed quid tandem ſit κελυμὶς non ſatis conſtat. *Vulgatus* Interpres *cortinam* reddit. Plerique recentiorum *ſtratum*, aut *lectum*; quos facile eſt refellere. *Judith* enim *Holofernis* caput amputaverat, καὶ ἐπεκύλισεν τὸ σῶμα αὐτῆ ἀπὸ τῆ στρωμνῆς, *& corpus ejus à ſtrato evolverat*, cap. 13. *v.* 10. Κελυμὶς igitur, in qua hoc corpus ἐξεπεμφθεν *projectum* reperit *Bagoas*, à ſtrato, & lecto quid diverſum eſt. *Heſychius*, in κελυμίδ@, exponit εἰδὸς τῆς θύρας τῆ σκηνῆς, *limen januæ tabernaculi*. Ita etiam *Suidas* ex eo corrigendus, cum ſcribit ἴδη pro εἰδῆ. Quod parum eſt veriſimile; cum quia nomen non quadrat, tum quia *Holofernis* corpus è ſtrato devolutum eſt in chelonidem. *Chelonis* igitur non fuit prope limen januæ: ſed in intimo tabernaculo, in quo etiam ipſe Imperatoris lectus. Ne Lectorem pluribus detineam, mihi χελυμὶς eſt קבה *kubba*. Vox ſemel in Scriptura legitur, nec ſatis intelligitur: nempe *Num.* 25. *v.* 8. ubi, *Zumri*, & *Kozbi* ſcortantibus, ingreſſus eſt *Phinees* אל הקבה, *in kubba*, & utrumque transfodit. Quod varii variè explicant. Sed *Arabibus* قبة *kubba*, vel *kobba*, & cum Articulo القبة *alkobba*, *conclave* eſt *cameratis operis, quo lectus circumdatur*. Hiſpanis *alcoba* dicitur, & *alcova*, quæ vox apud nos quoque eſt vicinæ ſignificationis. Radix قب *kobba* in ſecunda Conjugatione *concamerare* ſignificat, aut *cameratum opus ſtruere*. Itaque ut Muſicum inſtrumentum χέλυς, ſeu *teſtudo*, *Arabicè* vocatur العود *alaud*, unde Hiſpanis *laud*, vel *lut*, & nobis *lût*: ita القبة

alkob-

alkobba, ſeu *conclave*, quod deſcripſimus, *Arabicè* alio nomine dicitur أم العود *ommolaudi*, id eſt, *mater teſtudinis*; quia eſt camerati & teſtudinei operis. Apud *Arabes* in tali القبة *alkobba* eſt *ſponſa thalamus*. Et illam eò deducere بنا *bana*, & زف *zappha* dicitur. *Holofernis* igitur thalamus, cum *Judutha*, ut putabat, concubituri, in hujuſmodi *alkobba* fuit, quæ cur *Græcè* χελωνὴ appelletur, jam cuivis patet. Fortaſſe etiam χελωνὴ à materia dicta. Olim enim in magnatum lectis & ſpondis multus fuit teſtudinis uſus. Qui luxus in *Oriente* primum uſurpatus tandem ad *Romanos* devenit. Tempus à *Plinio* notatum libri noni capite undecimo, *Teſtudinum*, inquit, *putamina ſecare ut lamnas, lectoſque, & repoſitoria his veſture*, Carbilius Pollio *inſtituit*. Et libri decimi ſexti capite quadrageſimo tertio: *Teſtudo in hoc ſecta. Nuperque portentoſis ingenuis principatu* Neronis *inventum, ut pegmentis perderet ſe, pluriſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur.* Hinc *Martialis* libri duodecimi *Epigrammate* 67.

Gemmantes prima fulgent teſtudine lecti.

Et *Juvenalis* Satyra undecima,

Qualis in Oceani fluctu teſtudo natares,
Clarum Trojugenis *factura & nobile fulcrum.*

Ubi *Scholiaſtes*, *Ut lectum teſtudineum haberet. Lectos namque antiqui teſtudine Oceani ornabant. Apuleius* quoque non procul à fine libri decimi, *Lectus* Indica *teſtudine perlucidus, pinnea congerie tumidus*, &c. Sed hæc plus ſatis de re non magni momenti. Itaque hic deſinimus, jam ad aves tranſituri.

Finis *PARTIS PRIMÆ.*

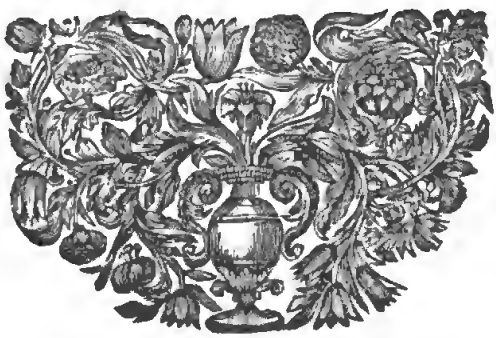

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

Qui in prima parte hujus operis citantur, illuſtrantur, explicantur, ubi c. notat col. l. verò lin.

LOCA VETERIS TESTAMENTI.

GEN. 1, 2. col. 14. l. 18.
1, 5. col 84. l. 66.
1, 6. col. 807. l. 30.
1, 11. col. 302. l. 12.
1, 20. col. 14. l. 1. & col. 55. l. 32. & c. 1024. l. 51.
1, 20. 21. col. 45. l. 42 & 52.
1, 21. col. 49. l. 70.
1, 25. col. 4. l. 64.
1, 26. col. 3. l. 30. & c. 37. l. 34.
1, 28. col. 57. l. 57. & c. 953. l. 13.
1, 29. col. 11. l. 43.
2, 5. col. 441. l. 8. & c. 955. l. 55.
2, 7. col. 125. l. 40.
2, 11. 12. col. 57. l. 26.
2, 19. 20. col. 54. l. 68.
2, 21. col. 1005. l. 69. & 1006. l. 8.
3, 1 col. 27. l. 67. & c. 30. l. 10 & c. 55. l. 67.
3, 14. col. 4. l. 43. & 208. l. 9. & c. 23. l. 43. & c. 27. l. 4.
3, 15. col 23. l. 70. & c. 28. l. 15 & c. 30. l. 49.
3, 16. col. 293. l. 20.
3, 21. col. 12. l. 43.
4, 1. 17. col 295. l. 27.
4, 2. col. 440. l. 61. & 444. l. 20.
4, 4. col. 470. l. 19. & c. 537. l. 1.
4, 4. 5. col. 536. l. 65.
4, 7. col. 324. l. 73.
4, 14. col. 243. l. 46.
4, 15. col. 395. l. 15.
4, 20. col. 466. l. 12.
4, 21. col. 426. l. 66 & 464. l. 36.
6, 16. col. 896. l. 35.
7, 2. col. 11. l. 8.
8, 1. col. 415. l. 62.
8, 4. col. 212. l. 41. & 653. l. 42.
8, 20. c. 11. l. 35. & c. 16. l. 58.
8, 21. c. 194. l. 58.
9, 2. c. 3. l. 34 & c. 57. l. 60. & c. 953. l. 16.
9, 3. c. 23. l. 23. & c. 315. l. 40.
9, 4. c. 11. l. 13.
9, 5. c. 207. l. 64 & 389. l. 21.
10, 3. c. 653. l. 48.
10, 9. c. 683. l. 72.
10, 16. c. 697. l. 37.
11, 3. c. 740. l. 37.
12, 7. c. 219. l. 48.
12, 16. col. 240. l. 20. 30. & col. 183. l. 49.
13, 8. c. 755. l. 44.
14, 5. 6. c. 244. l. 1.
14, 6. c. 228. l. 5. & c. 883. l. 69.
14. 11. c. 100. l. 40.
14, 15. c. 839. l. 26.
15, 9. c. 274. l. 6. & 422. l. 38. & 427. l. 37. & 515. l. 45.
15, 9. 10. c. 325. l. 12.
15, 10. c. 515. l. 60.
15, 11. c. 16. l. 20. & c. 839. l. 31.
15, 12. c. 1006. l. 10. & 16.
15, 17. c. 112. l. 7. & 851. l. 69.
16, 2. c. 878. l. 37.
16, 4. c. 295. l. 27.
16, 5. c. 291. l. 40. & 43.
16, 11. c. 291. l. 45.
16, 14. c. 204. l. 30.
16, 21. c. 100. l. 41.
17, 12. c. 577. l. 48. & 60.

Gen. 17, 12. 13. c. 434. l. 39.
17, 14. c. 602. l. 35.
18, 5. c. 669. l. 23.
18, 6. c. 327. l. 50.
18, c. 313. l. 67.
18, 8. col. 474. l. 60.
18, 24. 26. c. 414. l. 29.
19, 4. c. 356. l. 71.
19, 11. c. 195. l. 47.
19, 12. c. 755. l. 45.
19, 15. 22. c. 619. l. 23.
19, 28. c. 926. l. 63.
19, 29. c. 212. l. 43.
19, 32. &c. c 291. l. 50.
19, 36. c. 291. l. 47.
20, 13. c. 347. l. 19.
21, 2. c. 291. l. 48.
21, 7. c. 204. l. 51.
21, 21. c. 414. l. 51.
21, 28. c. 428. l. 5.
22, 3. c. 184. l. 40.
22, 5. 12. c. 818. l. 56.
22, 8. c. 540. l. 22.
22, 13. c. 536. l. 65. & c. 639. l. 66. & c. 541. l. 33. & c. 582. l. 52. & c. 613. l. 48.
22, 14. c. 540. l. 27.
23, 6. c. 212. l. 45.
23, 16. c. 434. l. 41. & 436. l. 6.
24, 10. 16. c. 677. l. 68.
24, 15. c. 550. l. 28.
24, 16. 45. c. 884. l. 62.
24, 17. c. 143. l. 54.
24, 25. c. 9. l. 44.
24, 31. c. 892. l. 33.
24, 35. c. 184. l. 50. & c. 240. l. 2.
24, 43. c. 143. l. 61.
24, 47. c. 704. l. 10.
25, 4. c. 82. l. 1.
25, 13. c. 525. l. 5. & 46.
25, 24. c. 511. l. 67.
25, 25. c. 342. l. 41. & c. 626. l. 3. & 634. l. 34.
25, 27. c. 683. l. 73.
25, 30. c. 143. l. 69. & c. 305. l. 3.
26, 14. c. 428. l. 11.
26, 31. c. 225. l. 65.
27, c. 634. l. 21.
27, 9. c. 420. l. 51. & c. 582. l. 61. & c. 632. l. 8. & c. 638. l. 52.
27, 9. 14 17. c. 633. l. 29.
27, 11. c. 640. l. 61.
27, 16. c. 626. l. 31. & c. 632. l. 10.
27, 19. c. 598. l. 44.
27, 23. c. 640. l. 66.
28, 18. c. 548. l. 48.
29, 2. c. 568. l. 21.
29, 7. c. 519. l. 64.
29, 9. c. 438. l. 33. & c. 444. l. 20. & c. 479. l. 36.
29, 17. c. 405. l. 71.
29, 31. c. 295. l. 23.
30, c. 470. l. 27. & 476. l. 73. &c.
30, 7. 17. 19. 23. &c. c. 291. l. 50.
30, 10. 12. c. 297. l. 46.
30, 16. c. 864. l. 66.
30, 22. c. 428. l. 7.
30, 27. c. 451. l. 35.
30, 32. c. 420. l. 60. & 470. l. 26 & 476. l. 63. & 543. l. 66. & 582. l. 18.
30, 35. c. 470. l. 24. & c. 475. l. 31. & c. 648. l. 23.

Gen. 30, 35. 39. c. 480. l. 17.
30, 37. c. 536. l. 71.
30, 40. c. 424. l. 5.
30, 41. 42. c. 513. l. 63. &c.
30, 43. c. 183. l. 50.
31, c. 470. l. 28. & c. 476. l. 74.
31, 7. c. 436. l. 63.
31, 7. 41. col. 513. l. 26. &c.
31, 10. col. 646. l. 61.
31, 10. 12. c. 109. l. 3. & c. 480. l. 11. & 16.
31, 11. 12. 13. c. 547. l. 25.
31, 17. c. 77. l. 68.
31, 19. c. 480. l. 24.
31, 21. c. 653. l. 44.
31, 32. c. 477. l. 9.
31, 34. c. 90. l. 26. & c. 344. l. 60.
31, 38. c. 292. l. 18. & c. 437. l. 45. & 58.
31, 38. 39. 40. c. 451. l. 20. &c. 31, 48. c. 1090. l. 74.
32, 3. c. 183. l. 50. & c. 240. l. 21 & c. 413. l. 10.
32, 10. c. 458. l. 72. & c. 598. l. 21.
32, 14. c. 439. l. 42. & 648. l. 26
32, 30. c. 196. l. 67.
33, 13. c. 297. l. 40. & 57. &c. 274. l. 15.
33, 14 c. 449. l. 47.
33, 19. c 12. l. 58. & c. 433. l. 12 & c. 434. l. 65.
34, 25. c. 676. l. 27.
34, 25. 28. c. 179. l. 30. & 56.
34, 28. c. 183. l. 53. & 240. l. 22.
35, 4. c. 704. l. 13. & c. 1032. l. 7.
35, 7. c. 347 l. 21.
35, 8. c. 820. l. 9.
36, 8. c. 653. l. 49.
36, 24. c. 183. l. 51. & c. 191. l. 35. & c. 227. l. 46. & c. 231. l. 40. & c. 234. l. 72. & c. 238. l. 6. &c. & c. 442. l. 2. & c. 1057. l. 62.
36, 33. c. 534. l. 37.
36, 34 c. 644. l. 66.
37, 17. c. 204. l. 53.
37, 25. c. 77. l. 59 & 69. & c. 598. l. 45 & c. 629. l. 50.
37, 31. c. 640. l. 71.
37, 34 c. 612. l. 9.
38, 6. c. 414. l. 53.
38, 12. c. 480. l. 25.
38, 12. 13. c. 753. l. 20.
38, 13. c. 480. l. 26.
38, 14. 15. c. 520. l. 8.
38, 17. c. 420. l. 53. & c. 632. l. 12 & c. 653. l. 37.
38, 18. c. 593. l. 22.
38, 21. c. 520. l. 14.
38, 23. c. 631. l. 56.
38, 25. c. 291. l. 46. & c. 628. l. 64.
38, 27. c. 511. l. 68.
38, 29. c. 295. l. 50.
38, 31. c. 632. l. 37.
39, 6. c. 405. l. 70.
39, 14. 17. c. 349. l. 59.
39, 15. c. 119. l. 22.
40, 1. c. 245. l. 33.
40, 15. c. 758. l. 56.

Gen. 40, 17. c. 16. l. 21.
41, c. 304. l. 36.
41, 1. &c. c 403. l. 50. &c.
41, 24. &c. c. 304. l. 26.
41, 2. 18. c. 403. l. 71.
41, 3. c. 304. l. 59.
41, 8. c 644. l. 73.
41, 12. c. 818. l. 57.
41, 14. c. 758. l. 56.
41, 15. c. 405. l. 15.
41, 45. c. 57. l. 52.
41, 57. c. 774. l. 16.
42, 2. c. 984. l. 35.
42, 9. 12. c. 520. l. 15.
42, 20. c. 184. l. 4.
42, 37. col. 196. l. 57.
43, l. c. 566. l. 27. & 629. l. 50.
43, 12. c. 430. l. 12.
43, 24. c. 9. l. 45.
43, 32. c. 644. l. 36.
44, 33 c. 598. l. 47.
45, 8. c. 338. l. 4.
45, 18. c. 458. l. 48.
45, 23. c. 184. l. 5. & c. 240. l. 32.
45, 26. c. 148. l. 68. & c. 895. l. 55.
45, 27. c. 204. l. 23.
46, c. 466 l 25.
46, 24. c. 896. l. 65.
46, 34. c. 448. l. 50.
47, 2. c. 356. l. 73.
47, 3. c. 444 l. 21.
47, 4. c. 517. l. 71.
47, 6. c. 444. l. 51.
47, 16. c. 434. l. 48.
47, 17. c. 183. l. 55. & c. 234. l. 39. & c. 240. l. 23. & c. 449. l. 39.
47, 19. c. 1. l. 25.
48, 15. c. 194. l. 74.
48, 16. c. 39. l. 16.
49, 3. c. 297. l 24. & c. 537. l. 48.
49, 6. c. 179. l. 27. & 714. l. 4.
49, 9. c. 179. l 27. & c. 412. l. 8. & c. 468. l. 15. & c. 714. l. 4. & c. 719. l. 66. & c. 725. l. 30. & c. 735. l. 70. & c. 737. l. 45 & c. 769. l. 30. & c. 772. l. 27.
49, 10. c. 677. l. 69.
49, 11. c. 184. l. 55. & c. 267. l. 14 & c. 53. l. 40. & c. 852. l. 41.
49, 13. c. 897. l. 69.
49, 14 c. 8. l. 69. & c. 60. l. 12. & c. 182. l. 23. & c. 214. l. 21. 31. & c. 468 l. 19.
49, 17. c. 28. l. 4. & c. 773. l 41.
49, 21. c. 895. 30. &c.
49, 23. c. 612. l. 11.
49, 24 c. 96. l. 60.
49, 25. c. 654. l. 42.
49, 26. c. 949. l. 65.
49, 27. c. 9. l. 31. & c. 821. l. 67. & c. 823. l. 17. & c. 817. l. 70. &c.
49, 30. 31. c. 435. l. 57.
50, l. c 252. l. 65.
50, 5. c. 249. l. 22.
50, 17. c. 414. l. 20.
50, 25. c. 435. l. 5.

Exod. 1, 5. col. 466. l. 32.
1, 7. c. 1024. l. 33.

Exod. 1, 8. c. 338. l. 13.
1, 13. c. 17. l. 25.
1, 14. c. 612. l. 6. 16. 30
2, 2. c. 342. l. 52.
2, 3. c. 341. l. 72.
2, 26. c. 537. l. 9
3, 1. c. 449. l. 20. & c. 516. l. 15.
4, 4. c. 494. l. 19.
4, 10. c. 214. l. 42.
4, 20. c. 184. 42 & 185. l. 5.
4. 24. c. 396. l. 50.
5, 2. c. 644. l. 7. & c. 752. l. 19.
6, 20. c. 648. l. 37.
7, 9. c. 26. l. 65.
7, 11. c. 648. l. 2.
7, 13. 22. c. 525. l. 23.
7, 16. c. 774. l. 17.
7, 19. c. 172. l. 22.
8, 3. c. 55. l. 47. & c. 1024. l. 51
8, 10. c. 872. l. 38.
8, 15. c. 525. l. 23.
8, 26. c. 345. l. 46. & c. 644. l. 19.
9, 3. col. 77. l. 58. & c. 240. l. 23
9, 25. c. 981. l. 24.
9, 31. 32. c. 856. l. 10.
9, 35. c. 525. l. 23.
10, 15. c. 299. l. 54.
10, 17. c. 414. l. 29.
10, 26. c. 446. l. 61.
11, 7. c. 208. l. 4. & c. 685. l. 14 & 667. l. 15. & 657. l. 23.
12, 2. c. 558 l. 37.
12, 3. c. 581. l. 18. & c. 582. l. 6. 23. 69. & c. 613 l. 59.
12, 3. 6. c. 614. l. 31.
12, 4. c. 581. l. 27. & 47.
12, 5. c. 427. l. 41. & c. 522. l. 43. & 583. l. 48. & 584. l. 44 & 585. l. 1. &c. & 613. l. 63 & 614. l. 14. & 755. l. 45.
12 6. c. 322. l. 42. & 558. l. 48 & 560. l. 46. & 576. l. 19. & 586. l. 16. &c. & 614. l. 70.
12. 7 c. 470. l. 18.
12, 8. c. 470. l. 18. & 630. l. 5.
12, 8. 9. c. 615. l. 16.
12, 8. 15. c. 601. l. 32. & 602. l. 71. &c.
12, 9. c. 470. l. 36. & 43. & 504 l. 28. & 596. l. 9. &c. & l. 62. & 638. l. 60.
12, 10. c. 609. l. 56. & 615. l. 54 617. l. 74.
12, 11. c. 458. l. 72. & 597. l. 68. &c. & 601. l. 12. &c. & 612. l. 53.
12, 12. c. 343. l. 63. & 616. l. 29. & 644. l. 9.
12, 12. 13. c. 594. l. 1. & 611. l. 25.
12, 13. c. 556. l. 20. & 594. l. 15. & 615. l. 73.
12, 16. c. 568. l. 71. & 578. l. 42.
12, 18. c. 560. l. 58.
12, 19. c. 577. l. 51.
12, 21. c. 556. l. 58. & 572. l. 39. & 586. l. 17.
12, 22. c. 574 l. 1. & 586. l. 47. & 587. l. 3. & 593. l. 24. &c. & 610. l. 20. &c. & 615. l. 10. &c.
12, 23. c. 556. l. 19.
12, 27. c. 573. l. 6. & 612. l. 68. & 774. l. 18.
12. 29. c. 758. l. 56.
12, 30. c. 612. l. 63.
12, 37. c. 465. l. 62.
12, 38. c. 343. l. 22.
12, 39. c. 327. l. 51. & 602. l. 10.
12, 42. c. 584. l. 61.
12, 43. c. 578. l. 23.
12, 44. c. 577. l. 63.
12, 44. 45. c. 577. l. 48.
12, 46. c. 470. l. 21. & 609. l. 33 & 610. l. 36. & 615. l. 50.
12, 47. c. 578. l. 43.
12, 48. c. 577. l. 53.
13, 2. 12. 13. 15. c. 297. l. 2.
13, 4. c. 557. l. 31.
Exod. 13, 12. c. 296. l. 45.
23, 13. c. 297. l. 33. 34. & c. 375 l. 50.
13, 15. c. 575. l. 48.
13, 19. c. 435. l. 7.
14, 6. 7. 9. c. 168. l. 1.
14, 7. c. 156. l. 4. 29. & c. 172. l. 52. & c. 229. l. 54.
14, 16. c. 119. l. 231.
14, 17. c. 525. l. 25.
14, 23. c. 234. l. 39.
15, 4. c. 172. l. 53.
15, 11. c. 646. l. 65.
15, 16. c. 1006. l. 23.
15, 23. c. 204. l. 34.
15, 24. c. 774. l. 19.
15, 27. c. 228. l. 2. & 609. l. 21
16, 1. c. 774. l. 20.
16, 1. 13. c. 602. l. 5. 6.
16, 2. c. 568. l. 72.
16, 3. c. 598. l. 48.
16, 5. c. 567. l. 39.
16, 8. c. 819. l. 56.
16. 13. c. 550. l. 21.
16, 14. c. 304. l. 53.
16. 19. c. 609. l. 60.
16, 23. c. 567. l. 40.
16, 24. c. 981. l. 50.
16, 29. c. 569. l. 8. & 774. l. 22
16, 30. l. 774. l. 24.
16, 31. c. 327. l. 40.
17, 1. c. 226. l. 60.
17, 13. c. 133. l. 51.
18, 13. c. 377. l. 17.
19, 4. c. 14. l. 16.
19, 11. c. 653. l. 51.
19, 12. c. 370. l. 37.
19, 13. c. 426. l. 71.
19, 15. c. 293. l. 28.
19, 22. c. 575. l. 59.
20, 18. c. 851. l. 69.
20, 23. c. 333. l. 69.
20, 24. c. 500. l. 14.
20, 26. c. 676. l. 72.
21, 6. c. 781. l. 30. & c. 782. l. 4.
21, 13. c. 460. l. 74.
21, 15. c. 755. l. 50.
21, 17. c. 755. l. 52.
21, 19. c. 592. l. 35.
21, 24. c. 578. l. 18.
21, 28. c. 279. l. 7. & 389. l. 10. &c. & 526. l. 70.
21, 28. 29. c. 30. l. 47. & c. 197 l. 5. & c. 208. l. 11.
21, 29. 30. c. 390. l. 17. &c.
21, 31. 32. c. 390. l. 55 &c.
21, 33. 34. c. 391. l. 54 &c.
21, 35. 36. c. 391. l. 27. &c.
22, 1. c. 280. l. 36. & 394. l. 29. 438. l. 72.
22, 3. c. 397. l. 11. &c.
22, 4. c. 397. l. 43. &c.
22, 5. c. 393. l. 40. 73. & c. 398. l. 10. &c.
22, 10. c. 451. l. 57.
22, 16. c. 406. l. 4.
22, 19. c. 13. l. 8.
22, 25. c. 859. l. 25.
22, 30. c. 402. l. 6. & 585. l. 6. & 635. l. 59. 65. & 636. l. 69. & 852. l. 54.
22, 31. c. 208. l. 1. & 670. l. 57.
23, 4. c. 395. l. 42. & 447. l. 27.
23, 5. c. 399. l. 12. & 408. l. 20.
23, 12. c. 402. l. 6.
23, 15. c. 557. l. 31.
23, 16. c. 537. l. 65. & 558. l. 40. & 855. l. 75.
23, 17. c. 575. l. 4. & 578. l. 41.
23, 18. c. 573. l. 7. 23. 24. & c. 574. l. 35.
23, 18. 19. c. 639. l. 54.
23, 19. c. 13. l. 8. & 195. l. 52. & 634 l. 47. &c. & 635. l. 71.
23, 20. c. 515. l. 33.
23, 21 c. 414 l. 29.
23, 26. c. 292. l. 20.
24, 5. c. 566. l. 16. & 575. l. 61.
Exo. 24, 6. c. 324. l. 217 & 549. l. 31
24, 10. c. 336. l. 71.
24, 18. c. 331. l. 67.
25, 2. c. 986. l. 11. &c.
25, 4. c. 624. l. 72. & 625. l. 37. 74
25, 18. c. 358. l. 70.
26, 7. l. 37.
26, 14. c. 986. l. 14.
27, 7. c. 624. l. 73.
29, 1. c. 320. l. 2.
29, 13. c. 503. l. 3.
29, 13. 22. c. 498. l. 54 &c. & c. 501. l. 10.
29, 14. c. 324. l. 46.
29, 17. c. 472. l. 41.
29, 20. c. 493. l. 70.
29, 22. c. 6. l. 63 & 470. l. 35. 36 38. 41. 43. & 494. l. 20.
29, 26. c. 470. l. 32.
29, 38. c. 319. l. 54. & 427. l. 42 & 515. l. 41. & 613. l. 50.
29, 39. c. 559. l. 34.
30, 8. c. 559. l. 34.
30, 15. c. 376. l. 24.
30, 34. c. 53. l. 21. & 718. l. 35.
30, 36. c. 304. l. 51.
31, 14. c. 602. l. 30.
31, 17. 18. c. 152. l. 28.
32, c. 334. l. 1.
32, 1. &c. c. 331. l. 62. &c.
32, 2. c. 332. l. 69. &c.
32, 2. 3. c. 704. l. 14.
32, 3. c. 352. l. 41. & 353. l. 1.
32, 4. c. 13. l. 7. & 334. l. 34. &c. & 347. 11.
32, 4. 5. &c. c. 346. l. 65.
32, 5. c. 347. l. 54. &c.
32, 6. c. 348. l. 65. & 598. l. 50.
32, 9. c. 413. l. 23.
32, 15. c. 350. l. 10.
32, 20. c. 353. l. 40.
32, 21. c. 348. l. 42.
32, 24. c. 335. l. 16.
32, 25. c. 348. l. 44.
32, 27. c. 353. l. 43.
32, 28. c. 353. l. 9. &c.
32, 30. c. 352. l. 72.
32, 32. c. 414. l. 29.
32, 35. c. 353. l. 46.
33, 35. c. 413. l. 28.
33, 6. c. 653. l. 45.
34, 7. c. 414. l. 30.
34, 9. c. 413. l. 29.
34, 10. c. 279. l. 15.
34, 18. c. 557. l. 32.
34, 19. c. 291. l. 27. & 296. l. 72. & 297. l. 29. & 438. 68.
34, 20. c. 207. l. 71. & 297. l. 33
35, 23. c. 558. l. 41.
34, 23. c. 575. l. 4. & 579. l. 42.
34, 24 c. 575. l. 13.
34, 25. c. 573. l. 8. 34. 44.
34, 26. c. 634. l. 47 &c. & c. 636. l. 8.
35, 3. c. 567. l. 34.
35, 6. 23. 26. c. l. 37.
35, 16. c. 626. l. 37.
35, 23. c. 986. l. 11.
35, 26. c. 625. l. 1.
35, 35. c. 18. l. 13.
36, 8. c. 370. l. 39.
36, 14. c. 625. l. 38.
36, 18. c. 986. l. 14.
36, 19. c. 370. l. 40.
36, 34. c. 370. l. 42.
36, 35. c. 370. l. 43.
39, 18. c. 532. l. 1.
39, 23. c. 18. l. 15.
39, 34. c. 986. l. 15.
40, 38. c. 193. l. 15.
Levit. 1, 2. c. 321. l. 14. &c.
1, 3. c. 319. l. 13. & 321. l. 31. &c
1, 3. 4 5. c. 576. l. 43.
1, 3. 10. c. 584. l. 56.
1, 4. c. 657. l. 32.
1, 5. c. 323. l. 7. &c. & 576. l. 62
1, 6. c. 324. l. 20.
Levit. 1, 7. c. 852. l. 17.
1, 8. 12. c. 471. l. 73. & 472. l. 10. 24. 27.
1, 10. c. 420. l. 55. & 515. l. 41. & 522. l. 4.
1, 12. c. 470. l. 20. 29.
1, 14. 16. c. 16. l. 60.
1, 16. c. 13. l. 68.
2, 11. c. 35. l. 68.
3, 1. c. 230. l. 11. & 319. l. 13. & 322. l. 2.
3, 2. c. 576. l. 48 & 657. l. 32.
3, 4 &c. c. 498. l. 34.
3, 4. 10. 15. c. 506. l. 34.
3, 6. c. 522. l. 43.
3, 9. c. 470. l. 34. & 372. l. 33. & 494. l. 21. & 497. l. 17. &c. & 503. l. 3.
3, 9. 10. c. 471. l. 60.
3, 10. c. 370. l. 33.
3, 16 c. 471. l. 36.
4, 4. 15. c. 319. l. 23. 34.
4, 4. 33. c. 659. l. 32.
4, 9. c. 498. l. 34 & 506. l. 34.
4, 11. c. 324. l. 46.
4, 13. 14. c. 275. l. 7.
4, 16. c. 631. l. 64.
4, 23. c. 8. l. 28.
4, 23. 24. c. 640. l. 73.
4, 24. c. 576. l. 51.
4, 25. c. 8. l. 30. & 641. l. 1.
4, 32. c. 427. l. 72. & 522. l. 43.
4, 35. c. 472. l. 33.
6, 6. c. 319. l. 38.
6, 12. 13. c. 361. l. 54 63.
6, 21. (al. 24.) c. 242. l. 73.
7, 3. c. 494. l. 24.
7, 4. c. 498. l. 34. & 506. l. 35.
7, 6. 7. 8. c. 319. l. 23.
7, 8. c. 324. l. 49.
7, 15. c. 609. l. 62.
7, 16. c. 566 l. 43.
7, 19. 20. c. 566. l. 57.
7, 20. c. 579. l. 55.
7, 21. 22. c. 319. l. 20.
7, 23. 25. c. 471. l. 58.
7, 32. c. 471. l. 38.
7, 35. c. 471. l. 40.
8, 1. c. 320. l. 3.
8, 14. 18. c. 657. l. 33.
8, 16. 25. c. 498. l. 34.
8, 17. c. 324. l. 46.
8, 20. c. 470. l. 21. & 471. l. 73. & 472. l. 26.
8, 25. c. 494. l. 26.
9, 3. c. 274. l. 57. & 427. l. 42. & 515. l. 41.
9, 10. c. 495. l. 34.
9, 15. c. 641. l. 4.
9, 19. c. 470. l. 40. & 494. l. 28. & 503. l. 6.
9, 20. c. 472. l. 42.
9, 24. c. 360. l. 72. & 539. l. 48.
10, 1. c. 537. l. 29.
10, 6. c. 625. l. 45.
11, c. 11. l. 6.
11, 4. c. 6. l. 26. & c. 39. l. 32.
11, 5. c. 1002. l. 1. &c.
11, 5. 6. c. 4. l. 56.
11, 6. c. 994. l. 54. & 1003. 60.
11, 7. c. 6. l. 38. & 981. l. 9 & 700. l. 9.
11, 7. 26. c. 6. l. 21.
11, 9. c. 38. l. 34.
11, 9. 10. c. 42. l. 23.
11, 16. c. 79. l. 32.
11, 18. c. 109. l. 65 & 1082. l. 52.
11, 19. c. 13. l. 72.
11, 12. c. 34. l. 68. & c. 35. l. 70.
11, 24. c. 579. l. 31.
11, 27. c. 6 l. 15.
11, 29. c. 23. l. 31. & c. 31. l. 6. & c. 52. l. 65 & 1019. l. 50. &c. & 1020. l. 45. & 1022. l. 1. &c. & 1045. l. 4. &c.
11, 29. 30. c. 4. l. 58 & c. 33. l. 47. & c. 66. l. 71. & 1 pag. 1043. usque ad 1083.

Levit. 11, 30. c. 1064. l. 12. &c. & 1069. l. 73. &c. & 1703. l. 22. &c. & 1075. l. 54 &c & 1078. l. 59. &c. & 1085. l. 27. 41.
11, 36. c. 758. l. 52.
11, 42. c 23. l. 4. 33. & 107. l. 27.
11, 46. c. 3. l. 37. & c. 13. l. 25.
12, 2. c. 579. l. 38.
12, 6. c. 427. l. 42. & 570. l. 44.
13, 9. c. 202. l. 34.
13, 15. c. 105. l. 10.
13, 42. 43. c. 493. l. 52.
13, 47. c. 492. l. 27.
13, 47. 48 52. 59. c. 78. l. 44.
13, 51. c. 493. l. 2. &c.
13, 55. c. 493. l. 50.
14, 4. 49. c. 660. l. 63.
14, 6. 7. c. 387. l. 5.
14, 10. c. 428. l. 2.
14, 34. c. 492. l. 55.
14, 44. c. 493. l. 3. &c.
14, 49. 50. 51. 52. c. 587. l. 10.
15, 5. c. 66. l. 12.
15, 13. 19. 24. 28. c. 579. l. 34.
16, c. 319. l. 68.
16, 5. c. 641. l. 4. & 655. l. 22 &c.
16, 7. 8. c. 655. l. 36.
16, 8. 10. 26. c. 650. l. 50. &c.
16, 10. c. 653. l. 26. & 656. l. 37.
16, 20. c. 641. l. 5.
16, 20. 21. 22. c. 657. l. 22. &c.
16, 21. c. 323. l. 7. & 657. l. 33.
16, 22. c. 659. l. 50. & 660. l. 51.
16, 26. c. 659. l. 60. & 661. l. 4 &c.
16, 27. c. 324 l. 47.
16, 30. c. 658. l. 7.
16, 49. c. 484. l. 59.
17, 3. &c. c. 321. l. 70.
17, 6. c. 574. l. 15.
17, 7. c. 641. l. 32. & 643. l. 56. & 653. l. 23.
17, 11. c. 11. l. 16.
17, 13. c. 16. l. 45.
18, 5. c. 190. l. 30.
18, 23. c. 13. l. 8.
18, 25. 28. c. 293. l. 8.
19, 2. c. 274. l. 46.
19, 6. c. 556. l. 43.
19, 16. c. 491. l. 17.
19, 19. c. 78. l. 42. & 187. l. 14. & 241. l. 28. & 244. l. 35. &c. & 245. l. 4. & 486, l. 68. &c. & 491. l. 6.
19, 20. c. 281. l. 18. & 317. l. 55.
19, 26. c. 20. l. 41.
20, 2. c. 177. l. 14.
20, 15. c. 30. l. 44.
20, 15. 16. c. 197. l. 5. & 208. l. 11.
20, 16. c. 13. l. 8. & 197. l. 5.
20, 18. c. 204. l. 70.
21, 1. c. 757. l. 21.
21, 6. c. 655. l. 17. 59.
21, 7. c. 520. l. 13.
21, 10. c. 625. l. 48.
21, 18. c. 993. l. 66.
21, 20. c. 316. l. 63.
22, 3. c. 566. l. 58.
22, 3. &c. c. 579. l. 43.
22, 8. c. 638. l. 66.
22, 19. 20. c. 583. l. 53.
22, 21. c. 783. l. 55.
22, 22. 293. l. 8.
22, 22. 23. 24. c. 522. l. 44.
22, 27. c. 277. l. 2. & c. 515. l. 35. & 585. l. 10. & 635. l. 64. & 636. l. 69. & 944. l. 22.
22, 28. c. 279. l. 16 & 437. l. 52. & 636. l. 29. & 637. l. 9.
23. c. 568. l. 59.
23, 5. c. 557. l. 34. & 558. l. 48.
23, 5. 6. c. 561. l. 23.
23, 7. 8. c. 563. l. 61.
23, 10. 11. c. 855. l. 62.
23, 12. 18. 19. c. 427. l. 42.
23, 15. c. 497. l. 27.

Levit. 23, 17. c. 855. l. 74.
23, 32. c. 558. l. 53.
23, 42. 43. c. 465. l. 56.
24, 3. c. 377. l. 27.
24, 12. c. 226. l. 60.
25, 8. 9. 10. c. 558. l. 41.
25, 10. c. 426. l. 43.
25, 10. 13. c. 425. l. 64.
25, 11. c. 896. l. 34.
25, 20. 21. c. 426. l. 53.
25, 23. c. 619. l. 5.
25, 42. c. 397. l. 37.
25, 43. 46. 53. c. 448. l. 13.
26, 6. c. 176. l. 58.
26, 22. c. 741. l. 74. & 745. l. 62.
26, 26. c. 404. l. 67.
26, 30. c. 331. l. 41.
26, 37. c. 133. l. 37.
27, 32. c. 413. l. 66. & 459. l. 11. 66.
29, 30. c. 30. l. 36.

Num. 1, 2. c. 773. l. 35.
1, 41. 42. c. 896. l. 68.
1, 45. 46. c. 353. l. 3.
2, 2. c. 773. l. 35.
3, c. 575. l. 57.
3, 12. c. 297. l. 2. 31.
3, 16. c. 226. l. 60.
4, 56. c. 359. l. 30.
4, 6. 8. 10. 11. 12. 14. c. 986. l. 18.
4, 9. c. 663. l. 7.
4, 15. c. 375. l. 5.
4, 15. 19. 20. c. 359. l. 34.
4, 20. c. 370. l. 1. & 375. l. 10.
4, 25. c. 986. l. 21.
5, 27. c. 751. l. 28.
6, 12. 14. c. 427. l. 43.
6, 13. c. 570. l. 68.
6, 20. c. 470. l. 35.
7, c. 320. l. 13.
7, 3. c. 378. l. 36. & 435. l. 47.
7, 8. c. 357. l. 11.
7, 9. c. 371. l. 73.
7, 15. &c. c. 427. l. 43.
7, 87. 88. c. 320. l. 22.
8, c. 575. l. 57.
8, 8. 12. c. 320. l. 7.
8, 16. c. 297. l. 2.
8, 17. c. 575. l. 49.
9, 3. 5. 11. &c. c. 558. l. 48.
9, 5. c. 572. l. 39.
9, 6. c. 579. l. 10.
9, 6. &c. c. 571. l. 26.
9, 7. c. 573. l. 10.
9, 10. 11. c. 580. l. 37.
9, 11. c. 571. l. 74. & 603. l. 5. & 615. l. 50.
9, 12. c. 571. l. 62. & 609. l. 34.
9, 16. c. 927. l. 30.
9, 18. 20. 23. c. 226. l. 55.
9, 21. c. 377. l. 28.
10, 3. c. 774. l. 25.
11, l. c. 357. l. 2.
11, 2. c. 772. l. 58.
11, 3. 18. 25. c. 772. l. 58.
11, 4. c. 343. l. 23.
11, 8. c. 327. l. 53.
11, 9. c. 550. l. 22.
11, 18. c. 16. l. 61.
11, 20. c. 125. l. 42.
11, 12. c. 40. l. 41.
11, 31. c. 16. l. 57.
14, 22. c. 513. l. 58.
14, 33. c. 466. l. 73.
14, 41. c. 226. l. 61.
15, 7. c. 549. l. 26.
15, 11. c. 420. l. 66. & 582. l. 20.
15. 32. 33. 34. c. 569. l. 30.
16, l. c. 537. l. 30.
16, 7. c. 376. l. 9.
16, 15. c. 185. l. 72. & 537. l. 15.
16, 30. 32. c. 193. l. 17.
16, 32. c. 241. l. 19. & 357. l. 14.
17, 8. c. 357. l. 15.
18, 11. 19. c. 978. l. 61.
18, 12. c. 458. l. 48.

Num. 18, 15. c. 297. l. 2. 31.
18, 16. c. 375. l. 51.
18, 17. c. 279. l. 8. & 291. l. 27.
19, 2. c. 6. l. 74. & 276. l. 68. & 290. l. 22. & 320. l. 70. & 322. l. 46.
19, 5. c. 324. l. 47.
23, 22. col. 959. l. 48. &c. c. 966. l. 45.
19, 14. c. 579. l. 32.
20, 11. c. 119. l. 24.
20, 22. c. 653 l. 45.
21, 4. c. 299. l. 50.
21, 16. c. 931. l. 13.
21, 25. c. 153. l. 51.
21, 30. c. 766. l. 14.
21, 36, c. 202. l. 67.
22, 4. c. 9. l. 44.
22, 18. c. 226. l. 61.
22, 19. c. 204. l. 54.
22, 21. c. 184 l. 41.
22, 22 c. 195. l. 71.
22, 27. c. 191. l. 63. & 468. l. 20.
22, 28. c. 192. l. 6. & 540.
22, 29. c. 193. l. 74. &c.
22, 30. c. 194. l. 60. &c.
22, 31. c. 195. l. 40. &c.
22, 32. c. 195. l. 48. &c.
22, 33. c. 296. l. 60. &c.
22, 40. c. 124. l. 10. & 586. l. 27.
23, 7. c. 653. l. 46.
23, 24. c. 719. l. 66. & 740. l. 8. & 771. l. 58. & 781. l. 49. & 784. l. 66.
23, & 24. 8. c. 949. l. 48. &c. & c. 966. l. 46.
24, 9. c. 719. l. 67. & 725. l. 32. & 772. l. 4. & 782. l. 45. 49.
24, 13. c. 226. l. 61.
25, l. c. 200. l. 52.
25, 4. 5. c. 353. l. 22.
25, 8. c. 781. l. 68. & 1092. l. 59.
25, 9. c. 353. l. 17.
26, 59. c. 645. l. 37.
27. 12. c. 653. l. 41.
27, 17. c. 521. l. 56.
28, 4. c. 319. l. 54.
28, 9. 10. c. 319. l. 56.
28, 11. c. 319. l. 59 & 566. l. 17
28, 19. c. 319. l. 60.
28, 27. c. 319. l. 61.
29, 2. 5. c. 319. l. 62.
29, 7. 8. c. 275. l. 5.
29, 8. 11. c. 316. l. 63.
29, 13. c. 319. l. 74.
31, 7. c. 676. l. 27.
31, 22. c. 1025. l. 45.
31, 31. c. 240. l. 24.
31, 35. c. 183. l. 57.
32, l. c. 688. l. 52.
32, l. 4. c. 531. l. 32.
32. 3. c. 560. l. 53. & 790. l. 52.
32, 4. c. 305. l. 72.
32, 16. 24. 36. c. 467. l. 27.
32, 24. c. 432. l. 26.
32, 36. c. 790. l. 52.
32, 41. c. 201. l. 32. & 466. l. 2.
33, 4. c. 343 l. 64. & 616. l. 30. & 644. l. 12. 15.
33, 23. c. 653. l. 49.
35, 3. c. 5. l. 71.
35, 4. c. 590. l. 37.
35, 27. c. 243. l. 44.

Deut. 1, 6. c. 356. l. 10.
1, 39. c. 678. l. 47.
2, 3. c. 356. l. 10.
2, 9. &c. c. 244. l. 2.
2, 10. 11. c. 242. l. 6.
2, 11. c. 1031. l. 27.
3, 5. c. 653. l. 44.
3, 9. c. 862. l. 72. & 949. l. 70.
3, 14. c. 466. l. 7.
3, 26. c. 356. l. 10.
4, 15. c. 337. l. 3.
4, 15. 16. c. 347. l. 73.

Deut. 4, 16. 17. 18. c. 3. l. 40.
4, 48. c. 643. l. 50.
5, 14. c. 195. l. 52.
7, 6. c. 572. l. 60.
7, 13. c. 281. l. 37. & 295. l. 12. & 296. l. 36. & 309. l. 3 & 431. l. 51.
7, 25. c. 345. l. 54.
8, 3. c. 226. l. 58.
8, 15. c. 226. l. 69.
9, 6. 13. c. 413. l. 29.
9, 16. c. 331. l. 51.
9, 16. 21. c. 346. l. 65.
9, 20. c. 348. l. 45.
9, 21. c. 335. l. 41. & 350. l. 20. & 354. l. 24.
10, 16. c. 413. l. 29.
11, 20. c. 617. l. 10.
11, 29 c 653. l. 43.
12, c. 572. l. 57.
12, 6. c. 349. l. 10.
12, 15. 22. c. 893. l. 57.
12, 30. 31. c. 345. l. 54.
14, c. 572. l. 57.
14, 4. c. 315. l. 42. & 421. l. 68. & 425. l. 10. 437. l. 53 & 582. l. 21.
14, 4. 5. c. 893. l. 61.
14, 5. c. 600. l. 23. &c. & 902. l. 38. &c. & 904 l. 59. &c. & 910. l. 8. &c. & 915. l. 70. &c. & 928. l. 71. &c. & 964. l. 40. & 970. l. 47. & 973. l. 30. & 71.
14, 6. 7. c. 5. l. 14.
14, 7. c. 79. l. 32. & 994. l. 54. &c. & 997. l. 21. & 1002. l. 1. & 1003. l. 60.
14, 8. c. 6. l. 39. & 700. l. 9. & 981. l. 9.
14, 12. c. 16. l. 48.
14, 15. c. 79. l. 32. & 334. l. 46.
14, 17. c. 109. l. 66.
14, 21. c. 13. l. 8. & 634. l. 47. &c. & c. 635. l. 14. 22. c. 295. l. 67.
15, c. 572. l. 57.
15, l. 2. c. 660. l. 22.
15, 19. c. 291. l. 28. & 309. l. 74. 402. l. 4. & 484. l. 34.
15, 21. c. 523. l. 65.
15, 22. c. 928. l. 71. & 893. l. 59.
16, c. 572. l. 59.
16, l. c. 557. l. 32.
16, 2. c. 555. l. 63. & 565. l. 57. & 566. l. 23. 53. 59. 61.
16, 3. c. 601. l. 22. & 612. l. 38. 48. & 619. l. 24.
16, 4. 5. 6. c. 573. l. 12. 14. 15.
16, 5. c. 573. l. 2.
16, 5. 6. c. 572. l. 47.
16, 5. 6. 7. c. 569. l. 3.
16, 6. c. 558. l. 59. & 560. l. 19.
16, 7. c. 596 l. 19.
16, 8. c. 563. l. 62.
16, 16. c. 537. l. 65. & 575. l. 4. & 578. l. 42.
16, 9. c. 570. l. 27.
16, 21. c. 349. l. 10.
17, 6. c. 108. l. 74.
17, 8. 9. c. 572. l. 59.
17, 16. c. 173. l. 6. & 234. l. 40.
18, 3. c. 13. l. 67. & 470. l. 23. 32. 43. 505. l. 2. &c.
18, 4. c. 470. l. 23. & 484. l. 35. & 548. l. 4.
18, 10. c. 20. l. 58.
18, 15. c. 613. l. 60.
19, 5. c 460. l. 74.
20, l. c. 179. l. 1.
20, 6. c. 636. l. 30.
21, l. c. 320. l. 73.
21, 3. c. 310. l. 3. & 322. l. 4. 8.
21, 4. c. 275. l. 8.
21, 17. c. 297. l. 25.
21, 19. c. 707. l. 13.

Deut. 22, 3. c. 395. l. 59.
22, 4. c. 399. l. 5. &c.
22, 5. c. 455. l. 30.
22, 6. c. 13. l. 8. & 416. l. 30. & 468. l. 20. & 637. l. 10. & 638. l. 67.
22, 6. 7. c. 195. l. 52.
22, 10. c. 11. l. 64. & c. 186. l. 50. & 310. l. 1. & 401. l. 5. & 637. l. 8.
22, 11. c. 78. l. 42. & 245. l. 4. & 484. l. 23. & 486. l. 69. & & 491. l. 6.
22, 13. 14. c. 676. l. 32.
22, 15. c. 707. l. 13.
23, 1. c. 524. l. 23.
23, 18. c. 690. l. 28.
24, 17. c. 852. l. 55.
24, 20. c. 310. l. 41.
25, 4. c. 11. l. 54. & c. 13. l. 8. & 195. l. 53. & 279. l. 9. & 311. l. 53. & 401. l. 18. &c. & 637. l. 6.
25, 7. c. 707. l. 13.
25, 11. c. 677. l. 3.
25, 15. c. 433. l. 59.
25, 19. c. 676. l. 36.
27, c. 572. l. 57.
28, 4. c. 389. l. 4.
28, 4. 18. 31. c. 296. l. 38. & 431. l. 51.
28, 18. c. 389. l. 6.
28, 27. c. 365. l. 58. &c. & 366. l. 51.
28, 49. c. 14. l. 4. & 162. l. 11.
28, 50. c. 658. l. 62.
28, 51. c. 389. l. 6.
28, 57. c. 677. l. 71. & 891. l. 11.
28, 59. c. 149. l. 35.
29, 5. c. 600. l. 74.
29, 5. 6. c. 350. l. 63.
29, 16. 17. c. 333. l. 63.
29, 17. c. 331. l. 42.
29, 18. c. 592. l. 44.
29, 23. c. 872. l. 30.
29, 30. c. 168. l. 19.
31, 10. c. 355. l. 36.
31, 11. c. 572. l. 62.
31, 17. c. 243. l. 54.
31, 27. c. 413. l. 29.
32, 2. c. 304. l. 56.
32, 11. c. 14. l. 9. & c. 15. l. 56. &c. 276. l. 3.
32, 12. c. 226. l. 44.
32, 13. c. 414. l. 9.
32, 13. 14. c. 315. l. 47. & 473. l. 32.
32, 14. c. 11. l. 11. & 267. l. 16. & 275. l. 68. & 280. l. 15. & 306. l. 1. & 428. l. 22. & 447. l. 74 & 458. l. 49. & 470. l. 23. & 471. l. 46. & 474. l. 61. & 531. l. 58. 64.
31, 15. c. 387. l. 63. & 525. l. 14.
32, 20. c. 350. l. 36. &c.
32, 23. c. 24. l. 49.
33, 2. c. 653. l. 47.
33, 6. c. 399. l. 50.
33, 17. c. 8. l. 54. & 179. l. 38. & 214. l. 25. & 288. l. 5. & 291. l. 28. & 337. l. 64. & 405. l. 67. &c. & 527. l. 24. & 772. l. 69. & 950. l. 16. & 957. l. 40. & 959. l. 2.
33, 20. c. 412. l. 8. & 719. l. 67. & 740. l. 63. & 772. l. 30. & 714. l. 6. & 735. l. 62. & 738. l. 19. &c. & 772. l. 31.
33, 23. c. 897. l. 8. 49.
34, 1. c. 653. l. 47.
34, 7. c. 506. l. 21.
34, 25. 26. c. 639. l. 54.

Jos. 1, 9. c. 133. l. 23.
2, 6. c. 592. l. 11.
2, 11. c. 590. l. 39.
2, 17. c. 172. l. 7.
Jos. 5, 12. c. 205. l. 25.
6, 5. c. 317. l. 18.
6, 5. 6. c. 425. l. 51. & 426. l. 72.
6, 21. c. 240. l. 25.
7, 1. c. 212. l. 47. & 307. l. 50.
7, 14. c. 581. l. 23.
7, 24. c. 240. l. 22.
7, 25. c. 543. l. 8. & 823. l. 26.
7, 26. c. 1091. l. 5.
8, 18. c. 135. l. 64. & c. 137. l. 7.
8, 26. c. 13. l. 67.
9, 5. c. 478. l. 53.
9, 14. c. 226. l. 57.
10, 10. c. 590. l. 47.
10, 13. c. 370. l. 43.
10, 21. c. 668. l. 6. 30.
11, 4. c. 179. l. 2.
11, 5. 7. c. 41. l. 27.
11, 6. 9. c. 178. l. 33. 62.
11, 20. c. 525. l. 27.
12, 18. c. 307. l. 32.
12, 7. c. 212. l. 49.
12, 22. c. 533. l. 10.
15, 27. c. 790. l. 53.
14, 15. c. 435. l. 42.
15, 7. c. 307. l. 68.
15, 14. c. 201. l. 65.
15, 18, c. 201. l. 51. &c.
15, 21. c. 757. l. 44.
15, 28. c. 854. l. 72.
15, 32. c. 753. l. 42.
15, 55. c. 533. l. 11.
15, 60. c. 371. l. 48.
15, 63. c. 379. l. 9.
15, 5. 6. c. 200. l. 54.
18. 14. c. 371. l. 49.
18, 28. c. 379. l. 10.
19, 2. c. 200. l. 51.
19, 3. c. 854. l. 73.
19, 5. c. 258. l. 22.
19, 6. c. 753. l. 43.
19, 11, c. 855. l. 7.
19, 26. c. 533. l. 10.
19, 42. c. 854. l. 74.
19, 43. c. 753. l. 15.
19, 47. c. 738. l. 52.
21, 16. c. 369. l. 58.
22, 14. c. 463. l. 65.
24, 14. c. 346. l. 6. & 645. l. 72.
24, 32. c. 339. l. 67. & 433. l. 17. & 434. l. 65. & 435. l. 9.

Jud. 1, 5. c. 243. l. 37. & 423. l. 44.
1, 14. c. 184. l. 42.
1, 21. c. 379. l. 9.
1, 31. c. 900. l. 64.
1, 35. c. 855. l. 1.
3, 22. c. 135. l. 43.
3, 24. c. 677. l. 11.
3, 30. c. 157. l. 9.
3, 31. c. 385. l. 46.
4, 3. 13. c. 156. l. 32.
4, 17. c. 465. l. 69.
5, 1. c. 896. l. 15.
5, 10. c. 7. l. 4. & 182. l. 3. & 184. l. 49. & 476. l. 18. & 485. l. 64.
5, 16. c. 470. l. 17. 50.
5. 22. c. 97. l. 7. 47.
5, 25. c. 474. l. 63. & 548. l. 73.
5, 31. c. 281. l. 45.
6, 4. c. 240. l. 25.
6, 5. c. 69. l. 31. & c. 82. l. 15.
6, 10. c. 633. l. 31.
6, 11. c. 310. l. 38.
6, 14. c. 537. l. 11.
6, 19. c. 632. l. 14.
6, 21. c. 539. l. 49.
6, 25. c. 277. l. 11. & 63. & c. 291. l. 28.
6, 32. c. 331. l. 28. & 358. l. 35.
6, 36. 37. c. 548. l. 3. &c.
Jud. 6, 37. c. 536. l. 73.
7, 2. c. 82. l. 15.
7, 5. c. 9. l. 48. & c. 672. l. 37. 67. &c. & c. 674. l. 34.
7, 8. 16. &c. c. 426. l. 35.
7, 12. c. 69. l. 31. & c. 77. l. 48.
& c. 78. l. 4.
7, 19. c. 396. l. 49.
8, 21. 26. c. 7. l. 51.
8, 24. c. 334. l. 2. & 335. l. 52.
8, 33. c. 355. l. 66.
9, 45. c. 872. l. 43.
9, 53. 56. 57. c. 460. l. 72.
10, 4. c. 184. l. 47.
11, 40. c. 69. l. 10.
12, 14. c. 184. l. 47.
13, 15. c. 632. 16. & 533. l. 32 & 638. l. 52.
13, 22. c. 196. l. 67.
14, 5. c. 715. l. 39. & 722. l. 27 & 730. l. 7.
14, 5. &c. c. 753. l. 9. &c.
14, 6. c. 757. l. 8.
14, 14. c. 613. l. 41.
14, 16. c. 631. l. 57.
14, 18. c. 8. l. 71. & 309. l. 12. & 406. l. 33. &c. & 724. l. 57.
15, 1. c. 632. l. 20. & 633. l. 38. & 856. l. 19.
15, 4. c. 494 l. 19.
15, 4. &c. c. 853. l. 46. &c.
15, 10. 57. c. 753. l. 16.
15, 14. c. 200. l. 46. & c. 205. l. 35.
15, 15. c. 199. l. 37. &c.
15, 16. c. 200. l. 13. &c.
15, 17. c. 200. l. 35. &c.
15, 18. c. 854. l. 42.
15, 19. c. 202. l. 15. &c.
16, 4. c. 753. l. 39. & 854. l. 40.
16, 9. c. 151. l. 17.
16, 21. c. 188. l. 49.
17, 3. 13. c. 347. l. 43. 17. 8. c. 204. l. 55.
18, 12. c. 590. l. 49.
18, 27. c. 739. l. 67.
18, 30. c. 356. l. 45.
19, 5. c. 669. l. 23.
19, 6. c. 598. l. 51.
19, 10. c. 379. l. 10.
19, 21. c. 300. l. 57.
19, 25. c. 194. l. 4.
19, 29. c. 326. l. 67.
20, 8. c. 465. l. 65.
20, 16. c. 119. l. 56. & 829. l. 19.
21, 21. c. 828. l. 25.

Ruth. 1, 16. 17. c. 204. l. 55.
1, 20. c. 612. l. 12.
2, 7. c. 377. l. 11.
2, 14. c. 598. l. 52.
2, 17. c. 310. l. 41.
2, 18. c. 457. l. 7.
2, 7. c. 854. l. 11.
4, 1. 2. c. 707. l. 14.
4, 6. c. 630. l. 39.
4, 19. c. 243. l. 8.

1. Sam. 1. 3. 4. c. 578. l. 48.
1, 4. 5. c. 578. l. 56.
2, 14. 15. c. 471. l. 43.
2, 15. c. 594. l. 74.
2, 29. c. 387. l. 67.
2, 35. c. 149. l. 37.
2, 36. c. 356. l. 62.
2, 36. c. 669. l. 24.
4, 10. c. 465. l. 65.
4, 18. c. 497. l. 44.
4, 19. c. 891. l. 28. 69.
4, 21. c. 331. l. 14.
5, 2. c. 357. l. 72.
5, 4. c. 44. l. 28.
1. Sam. 5, 5. c. 365. l. 41. & 593. l. 32.
5, 6. c. 365. l. 18. &c. & 1017. l. 70.
6, 1. c. 1018. l. 1.
6, 2. &c. c. 367. l. 43.
6, 5. c. 33. l. 59. & 1018. l. 6. &c.
6, 7. c. 211. l. 3. & 312. l. 54.
6, 7. 10. c. 297. l. 42. 59. & c. 298. l. 5. &c.
6, 12. c. 7. l. 12. & c. 286. l. 49.
6, 13. 14. c. 370. l. 73.
6, 18. 19. c. 369. l. 69. &c.
6, 19. c. 370. l. 13.
7, 1. c. 371. l. 45. & 374. l. 66.
7. 6. c. 351. l. 68. &c.
7, 9. c. 424. l. 52. & 427. l. 36. & 475. l. 7.
7, 9. 10. c. 636. l. 74.
8, 7. c. 819. l. 59.
8, 11. c. 60. l. 12. & c. 98. l. 29.
10, 3. c. 631. l. 60.
11, 7. c. 326. l. 54.
11, 8. c. 423. l. 41.
12, 3. c. 186. l. 10.
12, 30. c. 380. l. 38.
13, 2. c. 465. l. 65.
13, 5. c. 156. l. 41.
13, 6. c. 758. l. 61. & 764. l. 29.
13, 17. c. 854. l. 71.
13, 18. c. 231. l. 3.
13, 18. c. 68. l. 32.
13, 20. c. 663. l. 10.
13, 21. c. 386. l. 21.
14, 18. c. 466. l. 32.
14, 26. c. 374. l. 37.
14, 32. c. 14 l. 5. & 280. l. 30. & 519. l. 74. & 839. l. 39.
14, 32. 34. c. 280. l. 36.
14, 34. c. 439. l. 26.
14, 47. 48. c. 829. l. 42.
15, 1. c. 470. l. 47.
15, 3. c. 240. l. 26.
15, 3. 9. c. 280. l. 37.
15, 4. c. 423. l. 52. & 424. l. 57. & 577. l. 26. & 582. l. 58.
15, 5. c. 243. l. 3.
15, 9. c. 428. l. 24. & 429. l. 74.
15, 12. c. 533. l. 28.
15, 14. c. 287. l. 32. & 470. l. 17.
15, 19. c. 319. l. 74. & 839. l. 40.
15, 21. c. 375. l. 20.
15, 22. c. 375. l. 18.
16, 1. c. 317. l. 38.
16, 7. c. 617. l. 20.
16, 20. c. 184. l. 9. & 343. l. 7. & 632. l. 21. & 633. l. 35.
16, 23. c. 461. l. 17.
17, 1. c. 243. l. 9.
17, 5. c. 38. l. 52.
17, 6. c. 137. l. 69. & c. 136. l. 26. & c. 138. l. 3.
17, 7. c. 135. l. 43.
17, 18. c. 316. l. 2.
17, 20. c. 444. l. 39.
17, 22. 46. c. 196. l. 57.
17, 24. c. 722. l. 27.
17, 34. c. 528. l. 41. & 754. l. 62. & 807. l. 31.
17, 37. c. 807. l. 70.
17, 40. c. 455. l. 12. & 456. l. 70. & 458. l. 68.
17, 42. c. 343. l. 9.
17, 43. c. 687. l. 2.
17, 44. 46. c. 5. l. 2. &c.
17, 45. c. 135. l. 71. & 136. l. 26. & 138. l. 26.
17, 49. c. 455. l. 15. & 460. l. 19.
17, 34. c. 465. l. 76.

1. Sam. 19, 10. c. 297. l. 12.
19, 13. c. 623. l. 42. &c.
20, 2. c. 407. l. 10.
20, 5. c. 560. l. 13. & 598. l. 53.
20, 24. 25 c. 594. l. 55.
20, 35. c. 818. l. 50.
21, 6. c. 190. l. 25.
21, 7. c. 96. l. 57. & 240. l. 42. & 444. l. 58.
22, 9. c. 240. l. 35.
24, 3. c. 915. l. 71. & 916. l. 11. & 920. l. 3.
24, 4. c. 467. l. 27. & 677. l. 11.
24, 15. c. 686. l. 3.
24, 20. c. 243. l. 47.
25, 2. c. 432. l. 12. & 480. l. 28. & 533. l. 37.
25, 3. c. 663. l. 57.
25, 8. c. 480. l. 40.
25, 18. c. 184. l. 7.
25, 20. c. 184. l. 43.
25, 21. c. 678. l. 38.
25, 22. c. 23. c. 675. l. 23.
25, 44. c. 1091. l. 2.
26, 5. 7. c. 229. l. 1.
26, 12. c. 1006. l. 12.
29, 9. c. 77. l. 59.
28, 7. c. 1031. l. 29.
28, 8. c. 700. l. 41.
28, 22. c. 669. l. 24.
28, 23. c. 598. l. 60.
28, 24. c. 275. l. 47. & c. 302. l. 32. 47 & c. 311. l. 55. & c. 313. l. 6.
29, 9. c. 368. l. 48.
30, 17. c. 77. l. 68. & c. 78. l. 65.
30, 20. c. 449. l. 22.
31, 3. c. 243. l. 39.
31, 4. c. 194. l. 5.
1, 6. c. 98. l. 31.
1, 16. c. 323. l. 21.
1, 22. c. 133. l. 57.
1, 23. c. 15. l. 11. & 724. l. 60. & 771. l. 10.
1, 2. c. 441. l. 36.
2, 8. c. 331. l. 30.
2, 14. c. 349. l. 63.
2, 18. c. 9. l. 14. & 916. l. 37.
3, 8. c. 685. l. 50. & 668. l. 64.
4, 4. c. 331. l. 31. & 630. l. 39.
5, 20. c. 295. l. 48.
6, 2. & c. 371. l. 50. &c.
6, 3. 6. c. 312. l. 56.
6, 6. c. 372. l. 48.
6, 6 7. c. 140. l. 38.
6, 8. c. 295. l. 45.
6, 13. c. 282. l. 33. 53. 56 60. & 283. l. 23. & 284. l. 54. & 285. l. 1.
6, 14. c. 90. l. 6. & 515. l. 67.
6, 16. c. 349. l. 17.
6, 18. 19. c. 578. l. 59.
6, 19. c. 278. l. 26.
7, 7. c. 204. l. 55. & 441. l. 37.
7, 8. c. 467. l. 61.
8, 1. c. 224. l. 70. &c.
8, 2. c. 90. l. 38. & 485. l. 2.
8, 4. c. 99. l. 66. & 178. l. 33. & 179. l. 25.
8, 18. c. 757. l. 16.
9, 8. c. 686. l. 5.
10, 4. c. 900. l. 66.
10, 6. c. 156. l. 64.
10, 18. c. 99. l. 69. & 156. l. 31. 71.
11, 1. c. 557. l. 71.
21, 2. c. 628. l. 44.
11, 3. c. 663. l. 44.
11, 21. c. 331. l. 29.
12, 1. &c. c. 521. l. 60.
12, 3. c. 428. l. 4. & 438. l. 5.
12, 6. c. 395. l. 1. &c.
12, 10. c. 133. l. 57. & 409. l. 42.

2. Sam. 12, 31. c. 311. l. 10.
13, 6 c. 329. l. 28.
13, 23. c. 480. l. 29.
13, 24. c. 480. l. 31.
13, 29. c. 228. l. 54.
15, 30. c. 600. l. 31.
16, 1. c. 184. l. 7.
16, 2. c. 12. l. 5. & 189. l. 2. &c.
16, 9. c. 686. l. 21.
17, 8. c. 412. l. 9.
17, 10. c. 9. l. 29. &c. 724. l. 61. & 771. l. 9. & 778. l. 61.
17, 18. c. 355. l. 18. & 813. l. 22.
17, 23. c. 184. l. 44.
17, 29. c. 280. l. 16 & 315. l. 49. & 316. l. 30. & 474. l. 65.
18, 9. c. 228. l. 56. & 541. l. 66
18, 17. c. 465. & 1091. l. 7.
19, 8. c. 465. l. 65.
19, 21. c. 859. l. 26.
19, 26. c. 184. l. 45.
20, 1. c. 465. l. 65.
20, 22 c. 465. l. 65.
20, 23. c. 757. l. 17.
21, 9. c. 858. l. 9.
21, 19. c. 591. l. 3.
22, 8 c. 132. l. 72.
22, 8. c. 142. l. 72.
22, 34. c. 882. l. 3. & 888. l. 43.
22, 40. c. 243. l. 1.
23, 11. c. 774. l. 9.
23, 11. 12. c. 220. l. 60. &c.
23, 15. c. 758. l. 53.
23, 16. c. 352. l. 26.
23, 20. c. 716. l. 37. & 722. l. 28. & 757. l. 11. & 758. l. 1 &c.
23, 24. c. 370. l. 46.
24, 9. c. 376. l. 26.
24, 15. c. 376. l. 53. &c.
24, 17. c. 378. l. 48.
24, 23. c. 378. l. 68.
24, 24. c. 379. l. 35. & 542. l. 69.
24, 32. c. 311. l. 12.

1. Reg. 1, 5. c. 179. l. 73.
1, 9. c. 59. l. 37. & c. 282. l. 34. 53. & c. 293. l. 23. & c. 284. l. 55 64. & c 314. l. 4
1, 19. 25. c. 282. l. 36. 53. & c. 283. l. 23. & c. 284. l. 57 64.
1, 33. c. 228. l. 53.
1, 39. c. 317. l. 40.
1, 40. c. 774. l. 26.
2, 35. c. 757. l. 19.
3, 5. c. 90. l. 41.
4, 4. c. 757. l. 19.
4, 18. c. 297. l. 16.
4, 23. c. 16. l. 56. & 304. l. 24. & 314. l. 11. & 893. l. 63. & 911. l. 39. & 928. l. 72.
4, 26. c. 155. l. 17. & c. 157. l. 3. 23. & c. 158. l. 17.
4, 28. c. 100. l. 51. 72. & 101. l. 43. & 158. l. 40. & 241. 38.
4, 30. c. 20. l. 71.
4, 31. c. 838. l. 67.
4, 33. c. 3. l. 44. & 587. l. 47 & 588. l. 34. & 589. l. 66. &c.
5, 11. c. 242. l. 70.
5, 12. c. 1032. l. 26.
5, 17. c. 481. l. 62.
6, 25. c. 483. l. 44.
7, 15. c. 334. l. 41.
7, 23. c. 502. l. 61.
7, 24. 25. c. 313. l. 61. & 359. l. 35.
7, 29. c. 310. l. 65.
7, 37. c. 483. l. 44.
7, 50. c. 586. l. 53.
8, 9. c. 435. l. 65. & 590. l. 58.
8, 46. c. 747. l. 74.
8, 63. c. 320. l. 27. & 575. l. 22.

1. Reg. 8, 66. c. 465. l. 65.
9, 19. c. 158. l. 37.
9, 27. c. 174. l. 54. & 876. l. 57.
10, 2. c. 77. l. 58. 69.
10, 15. c. 41. l. 40.
10, 22. c. 61. 51. & c. 14. l. 22. &c. 247. l. 33. & c. 992. l. 70. &c.
10. 25. c. 228. l. 58. & 566. l. 31.
10, 26. c. 154. l. 71. & c. 157. l. 50.
10, 27. c. 649. l. 6.
10, 28. c. 252. l. 51.
10, 28. 29. c. 169. l. 3. &c. 172. l. 25.
11, 5. 33. c. 355 l. 66.
11, 16. c. 676. l. 28.
11, 40. c. 354. l. 42.
12, 16. c. 436. l. 1. & 465. l. 65.
12, 26. 27. c. 354. l. 59. &c.
12, 28 c. 347. l. 43. & 354. l. 45. & 355. l. 44. &c.
12, 29. c. 356. l. 37. & 818. l. 37.
12, 31. c. 356. l. 54 &c.
12, 32 33. c. 572. l. 32.
13, 13. 23. c. 184. l. 41.
13, 24. c. 200. l. 17. &c.
13, 14. c. 820. l. 10.
13, 20. c. 598. l. 62.
13, 24. c. 139. l. 37. & 243. l. 41. & 722. l. 25. & 746. l. 45.
13, 16 c. 740. l. 20.
13, 28. c. 206. l. 21. &c. & 207. l. 68. & 740. l. 22.
14, 10. c. 675. l. 23. 59.
14, 11. c. 5. l. 71. & c. 9. l. 43. & c. 671. l. 7. & c. 681. l. 20.
14, 23. c. 14. l. 23.
14, 27. c. 196. l. 58.
15, 6. c. 436. l. 4.
16, 4. c. 671. l. 9
16, 10. c. 675. l. 24.
16, 11. c. 675. l. 70.
17, 1. c. 548. l. 52.
17, 11. c. 669. l. 24.
17, 12. c. 327. l. 54. & c. 622. l. 31.
17, 14. c. 205. l. 27.
18, 2. c. 204. l. 55.
18, 5. c. 9. l. 45.
18, 19. c. 537. l. 33.
18, 26. c. 377. l. 13. & 556. l. 27.
18, 29. c. 556. l. 32.
18, 30. c. 533. l. 32.
18, 33. c. 854. l. 15.
18, 38 c. 539. l. 53.
18, 38. 39. c. 361. l. 38.
19, 6. c. 327. l. 62. & 328. l. 52.
19, 13. c. 827. l. 17.
19, 19. c. 309. l. 5.
19, 21. c. 314. l. 5.
20, 27. c. 620. l. 48.
20, 33. c. 358 l. 73.
20, 35. 36. c. 746. l. 47. &c.
20, 36. c. 722. l. 26. & 740. l. 2.
21, 9. c. 67. l. 10.
21, 19. c. 706. l. 53.
21, 21. c. 675. l. 24. 30. 59.
21, 23. c. 671. l. 12.
21, 24. c. 671. l. 13.
21, 27. c. 600. l. 7.
22, 11. c. 527. l. 25
22, 17. c. 521. l. 56.
22, 32. c. 400. l. 60.
22, 34. 38. c. 460. l. 73.
22, 38. c. 671. l. 24. & 706. l. 62.
22, 39. c. 252. l. 60.

2. Reg. 1, 1. c. 485. l. 4.
1, 8. c. 12. l. 20.

2. Reg. 1, 11. c. 90. l. 40.
2, 1. c. 8. 18. l. 34.
2, 13. c. 827. l. 19.
2, 19. c. 292. l. 23.
2, 23. &c. c. 818. l. 21. &c.
2, 25. c. 533. l. 12.
3, 4. c. 90. l. 38 & c. 422. l. 41. & 428. l. 26. & 441. l. 56. 67. & 442. 17. & 470. 24 & 475. 21. & 484. 67. & 485. 4. & 511. 15. & 534. 47.
3, 15. c. 20. l. 69. & c. 463. l. 74.
4, 25. c. 133. l. 12.
4, 29. c. 597. l. 73.
5, 17. c. 229. l. 51. &c. 234. l. 15.
5, 23. c. 334. l. 48. 58. & c. 335. l. 64.
6, 6. c. 483. l. 42.
6, 25. c. 16. l. 62. & c. 189. l. 67. &c.
7, 1. c. 190. l. 18.
7, 6. c. 168. l. 61.
7, 7. 10. c. 188. l. 71.
8, 9. c. 77. l. 60. 69.
8, 13. c. 686. l. 7.
9, 8. c. 675 l. 25. 60. & 676. l. 20.
9, 25. c. 173. l. 2.
9, 35. c. 671. l. 28.
10, 11. c. 676. l. 23.
10, 12. c. 479. l. 38.
10, 24. c. 196. l. 58.
11, 4. 19. c. 646. l. 65.
12, 11. c. 334. l. 50.
12, 13. c. 586. l. 53.
12, 15. c. 195. l. 58.
13, 5. c. 465. l. 65.
14, 9. c. 764 l. 21.
14, 12. c. 465. l. 65.
15, 29. c. 897. l. 4.
16, 10. c. 572. l. 12.
16, 17. c. 328. l. 14.
17, 14. c. 413. l. 29.
17, 16. c. 354. l. 35.
17. 21. c. 111. l. 3.
17. 24. c. 370. l. 48. & 620. l. 64.
17, 25. c. 722. l. 24. & 740. l. 4. & 742. l. 12.
17, 25. 26. c. 736. l. 38. & 745. l. 65. & 746. l. 22.
17, 30. c. 478. l. 14. & 649. l. 45.
17, 31. c. 182. l. 61.
17, 33. c. 537. l. 39.
18, 3. c. 551. l. 8.
18, 21. c. 781. l. 70.
18, 24. c. 168. l. 67.
19, 25. c. 1091. l. 12.
19, 28 c. 125. l. 45. & 224. l. 52. & 764. l. 68.
20, 8. c. 551. l. 10.
20, 13. c. 297. l. 67. & 629. l. 32.
21, 3. c. 177. l. 36.
21, 20. c. 177. l. 37.
22, 5. 7. 8. 9 c. 196. l. 59.
23, 5. 176. l. 56 60.
23, 11. c. 176. l. 50. &c.
23, 12. c. 700. l. 38.
23, 13. c. 345. l. 55.
23, 15. c. 354. l. 50.
23, 30. c. 759. l. 52.
23, 32. 33. 24. c. 759. l. 52. 62. &c.
23, 33. c. 172. l. 43.
23, 37. c. 759. l. 73.
24, 2. c. 760. l. 42.
24, 3. 4. c. 759. l. 73.
24, 12. &c. c. 760. l. 47.

1. Par. 1, 29. c. 535. l. 5.
1, 33. c. 82. l. 1.
1, 44. c. 534. l. 37.
2, 7. c. 307. l. 57.
3, 1. c. 663. l. 43.

Deut. 22, 3 c. 395. l. 59.
22, 4 c. 399. l. 5. &c.
22, 5 c. 455. l. 30.
22, 6. c. 13. l 8 & 416. l. 30. & 468. l. 20. & 637. l. 10. & 639. l. 67.
22, 6. 7. c. 195. l. 52.
22, 10. c. 11. l. 64. & c. 186. l. 50. & 310. l. 1. & 401. l. 5. & 637. l. 8.
22, 11. c. 78. l. 42. & 245. l. 4. & 484. l. 23. & 486. l. 69. & & 491. l. 6.
22, 13. 14. c. 676. l. 32.
22, 15. c. 707. l. 13.
23, 1. c. 524. l. 23.
23, 18. c. 690. l. 28.
24, 17. c. 852. l. 55.
24, 20. c. 310. l. 41.
25, 4. c. 11. l. 54 & c. 13. l. 8. & 195. l. 53. & 279. l. 9. & 311. l. 53. & 401. l. 18. &c. & 637. l. 6.
25, 7. c. 707. l. 13.
25, 11. c. 677. l. 3.
25, 15. c. 433. l. 59.
25, 19. c. 676. l. 36.
27, c. 572. l. 57.
28, 4. c. 389. l. 4.
28, 4. 18. 31. c. 296. l. 38. & 431. l. 51.
28, 18. c. 389. l. 6.
28, 27. c. 365. l. 58. &c. & 366. l. 51.
28, 49. c. 14. l. 4. & 162. l. 11.
28, 50. c. 688. l. 62.
28, 51. c. 389. l. 6.
28, 57. c. 677. l. 71. & 891. l. 11.
28, 59. c. 149. l. 35.
29, 5. c. 600. l. 74.
29, 5. 6. c. 350. l. 63.
29, 16. 17. c. 333. l. 63.
29, 17. c. 331. l. 42.
29, 18. c. 592. l. 44.
29, 23. c. 872. l. 30.
29, 30. c. 168. l. 19.
31, 10. c. 355. l. 36.
31, 11. c. 572. l. 62.
31, 17. c. 243. l. 54.
31, 27. c. 413. l. 29.
32, 2. c. 304. l. 56.
32, 11. c. 14. l. 9. & c. 15. l. 56. &c. 276. l. 3.
32, 12. c. 226. l. 44.
32, 13. c. 414. l. 9.
32, 13. 14. c. 315. l. 47. & 473 l. 32.
32, 14. c. 11. l. 11. & 267. l. 16. & 275. l. 68. & 280. l. 15. & 306. l. 1. & 428. l. 22. & 447. l. 74. & 458. l. 49. & 470. l. 23. & 471. l. 46. & 474. l. 61. & 531. l. 58. 64.
31, 15. c. 387. l. 63. & 525. l. 14.
32, 20. c. 350. l. 36. &c.
32, 23. c. 24. l. 49.
33, 2. c. 653. l. 47.
33, 6. c. 399. l. 50.
33, 17. c. 8. l. 54. & 179. l. 38. & 214. l. 25. & 288. l. 5. & 291. l. 28. & 337. l. 64. & 405. l. 67. &c. & 527. l. 24. & 772. l. 69. & 950. l. 16. & 957. l. 40. & 959. l. 2.
33, 20. c. 412. l. 8. & 719. l. 67. & 740. l. 63. & 772. l. 30. & 714 l. 6. & 735. l. 62. & 738. l. 19. &c. & 772. l. 31.
33, 23. c. 897. l. 8. 49.
34, 1. c. 653. l. 47.
34, 7. c. 506. l. 21.
34, 25. 26. c. 639. l. 54

Jos. 1, 9. c. 133. l. 23.
2, 6. c. 592. l. 11.
2, 1. 1. c. 590. l. 39.
2, 17. c. 172. l. 7.

Jos. 5, 12. c. 205. l. 25.
6, 5. c. 317. l. 18.
6, 5. 6. c. 425. l. 51. & 426. l. 72.
6, 21. c. 240. l. 25.
7, 1. c. 212. l. 47. & 307. l. 50.
7, 14. c. 581. l. 23.
7, 24. c. 240. l. 22.
7, 25. c. 543. l. 8. & 823. l. 26.
7, 26. c. 1091. l. 5.
8, 18. c. 135. l. 64. & c. 137. l. 7.
8, 26. c. 13. 5. l. 67.
9, 5. c. 478 l. 53.
9, 14. c. 226. l. 57.
10, 10. c. 590. l. 47.
10, 13. c. 370. l. 43.
10, 21. c. 668. l. 6. 30.
11, 4. c. 179. l. 2.
11, 5. 7. c. 41. l. 27.
11, 6. 9. c. 178. l. 33. 62.
11, 20. c. 525. l. 27.
12, 18. c. 307. l. 32.
12, 7. c. 212. l. 49.
12, 22. c. 533. l. 10.
15, 27. c. 790. l. 53.
14, 15. c. 435. l. 42.
15, 7. c. 307. l. 68.
15, 14. c. 201. l. 65.
15, 18, c. 201. l. 51. &c.
15, 21. c. 757. l. 44.
15, 28. c. 854. l. 72.
15, 32. c. 753. l. 42.
15, 55. c. 533. l. 11.
15, 60. c. 371. l. 48.
15, 63. c. 379. l. 9.
15, 5. 6. c. 200. l. 54.
18. 14. c. 371. l. 49.
18, 28. c. 379. l. 10.
19, 2. c. 200. l. 51.
19, 3. c. 854. l. 73.
19, 5. c. 258. l. 22.
19, 6. c. 753. l. 43.
19, 11, c. 855. l. 7.
19, 26. c. 533. l. 10.
19, 42. c. 854. l. 74.
19, 43. c. 753. l. 15.
19, 47. c. 738. l. 52.
21, 16. c. 369. l. 58.
22, 14. c. 463. l. 65.
24, 14. c. 346. l. 6. & 645. l. 72.
24, 32. c. 339. l. 67. & 433. l. 17. & 434. l. 65. & 435. l. 9.

Jud. 1, 5. c. 243. l. 37. & 423. l. 44.
1, 14. c. 184. l. 42.
1, 21. c. 379. l. 9.
1, 31. c. 900. l. 64.
1, 35. c. 855. l. 1.
3, 22. c. 135. l. 43.
3, 24. c. 677. l. 11.
3, 30. c. 157. l. 9.
3, 31. c. 385. l. 46.
4, 3. 13. c. 156. l. 32.
4, 17. c. 465. l. 69.
5, 1. c. 896. l. 15.
5, 10. c. 7. l. 4. & 182. l. 3. & 184. l. 49. & 476. l. 18. & 485. l. 64.
5, 16. c. 470. l. 17. 50.
5. 22. c. 97. l. 7. 47.
5, 25. c. 474. l. 63. & 548. l. 73.
5, 31. c. 281. l. 45.
6, 4. c. 240. l. 25.
6, 5. c. 69. l. 31. & c. 82. l. 15.
6, 10. c. 633. l. 31.
6, 11. c. 310. l. 38.
6, 14. c. 537. l. 11.
6, 19. c. 632. l. 14.
6, 21. c. 539. l. 49.
6, 25. c. 277. l. 11. & 63. & c. 291. l. 28.
6, 32. c. 331. l. 28. & 358. l. 35.
6, 36. 37. c. 548. l. 3. &c.

Jud. 6, 37. c. 536. l. 73.
7, 2. c. 82. l. 15.
7, 5. c. 9. l. 48. & c. 672 l. 37. 67. &c. & c. 674. l. 34.
7, 8. 16. &c. c. 426. l. 35.
7, 12. c. 69. l. 31. & c. 77. l. 48.
& c. 78. l. 4.
7, 19. c. 396. l. 49.
8, 21. 26. c. 7. l. 51.
8, 24. c. 334. l. 2. & 335. l. 52.
8, 33. c. 355. l. 66.
9, 45. c. 872. l. 43.
9, 53. 56 57. c. 460. l. 72.
10, 4. c. 184. l. 47.
11, 40. c. 69. l. 10.
12, 14. c. 184. l. 47.
13, 15. c. 632. 16. & 533. l. 32 & 638. l. 52.
13, 22. c. 196. l. 67.
14, 5. c. 715. l. 39. & 722. l. 27 & 730. l. 7.
14. 5. &c. c. 753. l. 9. &c.
14, 6. c. 757. l. 8.
14, 14. c. 613. l. 41.
14, 16. c. 631. l. 57.
14, 18 c. 8. l. 71 & 309. l. 12. & 406. l. 33. &c. & 714. l. 57.
15, 1. c. 632. l. 20. & 633. l. 38. & 856. l. 19.
15, 4. c. 494. l. 19.
15, 4. &c. c. 853. l. 46. &c.
15, 10. 57. c. 753. l. 16.
15, 14. c. 200. l. 46. & c. 205. l. 35.
15, 15. c. 199. l. 37. &c.
15, 16. c. 200. l. 13. &c.
15, 17. c. 200. l. 35. &c.
15, 18. c. 184. l. 42.
15, 19 c. 202. l. 15. &c.
16, 4. c. 753. l. 39. & 854. l. 40.
16, 9. c. 151. l. 17.
16, 21. c. 188. l. 49.
17, 3. 13. c. 347. l. 43. 17. 8. c. 204. l. 55.
18, 12. c. 590. l. 49.
18, 27. c. 739. l. 67.
18, 30. c. 356. l. 45.
19, 5. c. 669. l. 23.
19, 6. c. 598. l. 51.
19, 10. c. 379. l. 10.
19, 21. c. 300. l. 57.
19, 25. c. 194. l. 4.
19, 29. c. 326. l. 67.
20, 8. c. 465. l. 65.
20, 16. c. 119. l. 56. & 829. l. 19.
21, 21. c. 828. l. 25.

Ruth. 1, 16. 17. c. 204. l. 55.
1, 20. c. 612. l. 12.
2, 7. c. 377. l. 11.
2, 14. c. 598. l. 52.
2, 17. c. 310. l. 41.
2, 18. c. 457. l. 7.
2, 7. c. 854. l. 11.
4, 1. 2. c. 707. l. 14.
4, 6. c. 630. l. 39.
4, 19. c. 243. l. 8.

1. Sam. 1. 3. 4. c. 578. l. 48.
1, 4. 5. c. 578. l. 56.
2, 14. 15. c. 471. l. 43.
2, 15. c. 594. l. 74.
2, 29. c. 387. l. 67.
2, 35. c. 149. l. 37.
2, 36. c. 356. l. 62.
2, 36. c. 669. l. 24.
4, 10. c. 465. l. 65.
4, 18. c. 497. l. 44.
4, 19. c. 891. l. 28. 69.
4, 21. c. 331. l. 14.
5, 2. c. 357. l. 72.
5, 4 c. 44. l. 28.

2. Sam. 5, 5. c. 365. l. 41. & 593. l. 32.
5, 6. c. 365. l. 18. &c. & 1017. l. 70.
6, 1. c. 1018. l. 1.
6, 2 &c. c. 367. l. 43.
6, 5. c. 33. l. 59. & 1018. l. 6. &c.
6, 7. c. 211. l. 3. & 312. l. 54.
6, 7. 10. c. 297. l. 42. 59. & c. 298. l. 5. &c.
6, 12. c. 7. l. 12. & c. 286. l. 49.
6, 13. 14. c. 370. l. 73.
6, 18. 19. c. 369. l. 69. &c.
6, 19. c. 370. l. 13.
7, 1. c. 371. l. 45. & 374. l. 66.
7. 6. c. 351. l. 68. &c.
7, 9. c. 424. l. 52. & 427. l. 36. & 475. l. 7.
7, 9. 10. c. 636 l. 74.
8, 7. c. 819. l. 59.
8, 11. c. 60. l. 12. & c. 98. l. 29.
10, 3. c. 631. l. 60.
11, 7. c. 326. l. 54.
11, 8 c. 423. l. 41.
12, 3. c. 186. l. 10.
12, 30. c. 380. l. 38.
13, 2. c. 465. l. 65.
13, 5. c. 156. l. 41.
13, 6. c. 758. l. 61. & 764. l. 29.
13, 17. c. 854. l. 71.
13, 18. c. 231. l. 3.
13, 18. c. 68. l. 32.
13, 20. c. 663. l. 10.
13, 21. c. 386. l. 21.
14, 18. c. 466. l. 32.
14, 26. c. 374. l. 37.
14, 32. c. 14. l. 5. & 280. l. 30. & 519. l. 74. & 839. l. 39.
14, 32. 34 c. 280. l. 36.
14, 34. c. 439. l. 26.
14, 47. 48. c. 829. l. 42.
15, 1. c 470. l. 47.
15, 3. c. 240. l. 26.
15, 3. 9. c. 280. l. 37.
15, 4. c 423. l. 52. & 424. l. 57. & 577. l. 26. & 582. l. 58.
15, 5. c. 243. l. 3.
15, 9. c. 428. l. 24. & 429. l. 74.
15, 12. c. 533. l. 28.
15, 14. c. 287. l. 32. & 470. l. 17.
15, 19. c. 319. l. 74. & 839. l. 40.
15, 21. c. 375. l. 20.
15, 22. c. 375. l. 18.
16, 1. c. 317. l. 38.
16, 7. c. 617. l. 20.
16, 20. c. 184. l. 9. & 343. l. 7. & 632. l. 21. & 633. l. 35.
16, 23. c. 461. l. 17.
17, 1. c. 243. l. 9.
17, 5. c. 38. l. 52.
17, 6. c. 137. l. 69. & c. 136. l. 26 & c. 138 l. 3.
17, 7. c. 135. l. 43.
17, 18 c. 316. l. 2.
17, 20. c. 444. l. 39.
17, 22 46 c. 196. l. 57.
17, 24 c. 722. l. 27.
17, 34. c. 528. l. 41. & 754. l. 62. & 807. l. 31.
17, 37. c. 807. l. 70.
17, 40. c. 455. l. 12. & 456. l. 70. & 458. l. 68.
17, 42. c. 343. l. 9.
17, 43. c. 687. l. 2.
17, 44. 46. c. 5. l. 2. &c.
17, 45. c. 135. l. 71. & 136. l. 26. & 138. l. 26
17, 49. c. 455. l. 15. & 460 l. 19.
17, 34. c. 465. l. 76.

1. Sam. 19, 10. c. 297. l. 12.
19, 13. c. 623. l. 42. &c.
20, 2. c. 407. l. 10.
20, 5. c. 560. l. 13. & 598. l. 53.
20, 24. 25. c. 594. l. 55.
20, 35. c. 818. l. 50.
21, 6. c. 190. l. 25.
21, 7. c. 96. l. 57. & 240. l. 42. & 444. l. 58.
22, 9. c. 240. l. 35.
24, 3. c. 915. l. 71. & 916. l. 11. & 920. l. 3.
24, 4. c. 467. l. 27. & 677. l. 11.
24, 15. c. 686. l. 3.
24, 20. c. 243. l. 47.
25, 2. c. 432. l. 12. & 480. l. 28. & 533. l. 37.
25, 3. c. 663. l. 57.
25, 8. c. 480. l. 40.
25, 18. c. 184. l. 7.
25, 20. c. 184. l. 43.
25, 21. c. 678. l. 38.
25, 22. c. 23. c. 675. l. 23.
25, 44. c. 1091. l. 2.
26, 5. 7. c. 229. l. 1.
26, 12. c. 1006. l. 12.
29, 9. c. 77. l. 59.
28, 7. c. 1031. l. 29.
28, 8. c. 700. l. 41.
28, 22. c. 669. l. 24.
28, 23. c. 598. l. 60.
28, 24. c. 275. l. 47. & c. 302. l. 32. 47. & c. 311. l. 55. & c. 313. l. 6.
29, 9. c. 368. l. 48.
30, 17. c. 77. l. 68. & c. 78. l. 65.
30, 20. c. 449. l. 22.
31, 3. c. 243. l. 39.
31, 4. c. 194. l. 5.
1, 6. c. 98. l. 31.
1, 16. c. 323. l. 21.
1, 22. c. 133. l. 57.
1, 23. c. 15. l. 11. & 724. l. 60. & 771. l. 10.
1, 2. c. 441. l. 36.
2, 8. c. 331. l. 30.
2, 14. c. 349. l. 63.
2, 18. c. 9. l. 14. & 926. l. 37.
3, 8. c. 685. l. 50. & 668. l. 64.
4, 4. c. 331. l. 31. & 630. l. 39.
5, 20. c. 295. l. 48.
6, 2. & c. 371. l. 50. &c.
6, 3. 6. c. 312. l. 56.
6, 6. c. 372. l. 48.
6, 6. 7. c. 140. l. 38.
6, 8. c. 295. l. 45.
6, 13. c. 282. l. 33. 53. 56. 60. & 283. l. 23. & 284. l. 54. & 285. l. 1.
6, 14. c. 90. l. 6. & 515. l. 67.
6, 16. c. 349. l. 17.
6, 18. 19. c. 578. l. 59.
6, 19. c. 278. l. 26.
7, 7. c. 204. l. 55. & 441. l. 37.
7, 8. c. 467. l. 61.
8, 1. c. 224. l. 70. &c.
8, 2. c. 90. l. 38. & 485. l. 2.
8, 4. c. 99. l. 66. & 178. l. 33. & 179. l. 25.
8, 18. c. 757. l. 16.
9, 8. c. 686. l. 5.
10, 4. c. 900. l. 66.
10, 6. c. 156. l. 64.
10, 18. c. 99. l. 69. & 156. l. 31. 71.
11, 1. c. 557. l. 71.
11, 2. c. 628. l. 44.
11, 3. c. 663. l. 44.
11, 21. c. 331. l. 29.
12, 1. &c. c. 521. l. 60.
12, 3. c. 428. l. 4. & 438. l. 5.
12, 6. c. 395. l. 1. &c.
12, 10. c. 133. l. 57. & 409. l. 42.

2. Sam. 12, 31. c. 311. l. 10.
13, 6. c. 329. l. 28.
13, 23. c. 480. l. 29.
13, 24. c. 480. l. 31.
13, 29. c. 228. l. 54.
15, 30. c. 600. l. 31.
16, 1. c. 184. l. 7.
16, 2. c. 12. l. 5. & 189. l. 2. &c.
16, 9. c. 686. l. 21.
17, 8. c. 412. l. 9.
17, 10. c. 9. l. 29. &c. 724. l. 61. & 771. l. 9. & 778. l. 62.
17, 18. c. 355. l. 18. & 813. l. 22.
17, 23. c. 184. l. 44.
17, 29. c. 280. l. 16. & 315. l. 49. & 316. l. 30. & 474. l. 65.
18, 9. c. 228. l. 56. & 541. l. 66.
18, 17. c. 465. & 1091. l. 7.
19, 8. c. 465. l. 65.
19, 21. c. 859. l. 26.
19, 26. c. 184. l. 45.
20, 1. c. 465. l. 65.
20, 22. c. 465. l. 65.
20, 23. c. 757. l. 17.
21, 9. c. 858. l. 9.
21, 19. c. 591. l. 3.
22, 8. c. 132. l. 72.
22, 8. c. 142. l. 72.
22, 34. c. 882. l. 3. & 888. l. 43.
22, 40. c. 243. l. 1.
23, 11. c. 774. l. 9.
23, 11. 12. c. 220. l. 60. &c.
23, 15. c. 758. l. 53.
23, 16. c. 352. l. 26.
23, 20. c. 716. l. 37. & 722. l. 28. & 757. l. 11. & 758. l. 1 &c.
23, 24. c. 370. l. 46.
24, 9. c. 376. l. 26.
24, 15. c. 376. l. 53. &c.
24, 17. c. 378. l. 48.
24, 23. c. 378. l. 68.
24, 24. c. 379. l. 35. & 542. l. 69.
24, 32. c. 311. l. 12.

1. Reg. 1, 5. c. 179. l. 73.
1, 9. c. 59. l. 37. & c. 282. l. 34. 53. & c. 293. l. 23. & c. 284. l. 55. 64. & c 314. l. 4.
1, 19. 25. c. 282. l. 36. 53. & c. 283. l. 23. & c. 284. l. 57. 64.
1, 33. c. 228. l. 53.
1, 39. c. 317. l. 40.
1, 40. c. 774. l. 26.
2, 35. c. 757. l. 19.
3, 5. c. 90. l. 41.
4, 4. c. 757. l. 19.
4, 18. c. 297. l. 16.
4, 23. c. 16. l. 56. & 304. l. 24. & 314. l. 11. & 893. l. 63. & 911. l. 39. & 928. l. 72.
4, 26. c. 155. l. 17. & c. 157. l. 3. 23. & c. 158. l. 17.
4, 28. c. 100. l. 51. 72. & 101. l. 43. & 158. l. 40. & 241. 38.
4, 30. c. 20. l. 71.
4, 31. c. 838. l. 67.
4, 33. c. 3. l. 44. & 587. l. 47. & 588. l. 34. & 589. l. 66. &c.
5, 11. c. 242. l. 70.
5, 12. c. 1032. l. 26.
5, 17. c. 481. l. 62.
6, 25. c. 483. l. 44.
7, 15. c. 334. l. 41.
7, 23. c. 502. l. 61.
7, 24. 25. c. 313. l. 61. & 359. l. 35.
7, 29. c. 310. l. 65.
7, 37. c. 483. l. 44.
7, 50. c. 586. l. 53.
8, 9. c. 435. l. 68. & 590. l. 58.
8, 46. c. 747. l. 74.
8, 63. c. 320. l. 27. & 575. l. 22.

1. Reg. 8, 66. c. 465. l. 65.
9, 19. c. 158. l. 37.
9, 27. c. 174. l. 54. & 876. l. 57.
10, 2. c. 77. l. 58. 69.
10, 15. c. 41. l. 40.
10, 22. c. 61. 51. & c. 14. l. 22 &c. 247. l. 33. & c. 992. l. 70 &c.
10, 25. c. 228. l. 58. & 566. l. 31.
10, 26. c. 154. l. 71. & c. 157. l. 50.
10, 27. c. 649. l. 6.
10, 28. c. 252. l. 51.
10, 28. 29. c. 169. l. 3. &c. 172. l. 25.
11, 5. 33. c. 355. l. 66.
11, 16. c. 676. l. 28.
11, 40. c. 354. l. 42.
12, 16. c. 436. l. 1. & 465. l. 65.
12, 26. 27. c. 354. l. 59 &c.
12, 28. c. 347. l. 43. & 354. l. 45 & 355. l. 44 &c.
12, 29. c. 356. l. 37. & 818. l. 37.
12, 31. c. 356. l. 54. &c.
12, 32. 33. c. 572. l. 32.
13, 13. 23. c. 184. l. 41.
13, 24. c. 200. l. 17. &c.
13, 14. c. 820. l. 10.
13, 20. c. 598. l. 62.
13, 24. c. 139. l. 37. & 243. l. 41. & 722. l. 25. & 746. l. 45.
13, 16. c. 740. l. 20.
13, 28. c. 206. l. 21. &c. & 207. l. 68. & 740. l. 22.
14, 10. c. 675. l. 23. 59.
14, 11. c. 5. l. 71. & c. 9. l. 43. & c. 671. l. 7. & c. 681. l. 20.
14, 23. c. 14. l. 23.
14, 27. c. 196. l. 58.
15, 6. c. 436. l. 4.
16, 4. c. 671. l. 9.
16, 10. c. 675. l. 24.
16, 11. c. 675. l. 70.
17, 1. c. 548. l. 52.
17, 11. c. 669. l. 24.
17, 12. c. 327. l. 54. & c. 622. l. 31.
17, 14. c. 205. l. 27.
18, 2. c. 204. l. 55.
18, 5. c. 9. l. 45.
18, 19. c. 537. l. 33.
18, 26. c. 377. l. 13. & 556. l. 27.
18, 29. c. 556. l. 32.
18, 30. c. 533. l. 32.
18, 33. c. 854. l. 15.
18, 38. c. 539. l. 53.
18, 38. 39. c. 361. l. 38.
19, 6. c. 327. l. 62. & 328. l. 52.
19, 13. c. 827. l. 17.
19, 19. c. 309. l. 5.
19, 21. c. 314. l. 5.
20, 27. c. 620. l. 48.
20, 33. c. 358. l. 73.
20, 35. 36. c. 746. l. 47. &c.
20, 36. c. 722. l. 26. & 740. l. 2.
21, 9. c. 67. l. 10.
21, 19. c. 706. l. 53.
21, 21. c. 675. l. 24. 30. 59.
21, 23. c. 671. l. 12.
21, 24. c. 671. l. 13.
21, 27. c. 600. l. 7.
22, 11. c. 527. l. 25.
22, 17. c. 521. l. 56.
22, 32. c. 400. l. 60.
22, 34. 38. c. 460. l. 73.
22, 38. c. 671. l. 24. & 706. l. 62.
22, 39. c. 252. l. 60.

2. Reg. 1, 1. c. 485. l. 4.
1, 8. c. 12. l. 20.

2. Reg. 1, 11. c. 90. l. 40.
2, 2. c. 8. 18. l. 34.
2, 13. c. 827. l. 19.
2, 19. c. 292. l. 23.
2, 23. &c. c. 818. l. 21. &c.
2, 25. c. 533. l. 12.
3, 4. c. 90. l. 38. & c. 422. l. 41. & 428. l. 26. & 441. l. 56. 67. & 442. l. 7. & 470. 24. & 475. 21. & 484. 67. & 485. 4. & 511. 15. & 534. 47.
3, 15. c. 20. l. 69. & c. 463. l. 74.
4, 25. c. 133. l. 12.
4, 29. c. 597. l. 73.
5, 17. c. 229. l. 51. &c. 234. l. 15.
5, 23. c. 334. l. 48. 58. & c. 335. l. 64.
6, 6. c. 483. l. 42.
6, 25. c. 16. l. 62. & c. 189. l. 67. &c.
7, 1. c. 190. l. 18.
7, 6. c. 168. l. 61.
7, 7. 10. c. 188. l. 71.
8, 9. c. 77. l. 60. 69.
8, 13. c. 686. l. 7.
9, 8. c. 675. l. 25. 60. & 676. l. 20.
9, 25. c. 173. l. 2.
9, 35. c. 671. l. 28.
10, 11. c. 676. l. 23.
10, 12. c. 479. l. 38.
10, 24. c. 196. l. 58.
11, 4. 19. c. 646. l. 65.
12, 11. c. 334. l. 50.
12, 13. c. 586. l. 53.
12, 15. & 195. l. 58.
13, 5. c. 465. l. 65.
14, 9. c. 764. l. 21.
14, 12. c. 465. l. 65.
15, 29. c. 897. l. 4.
16, 10. c. 572. l. 12.
16, 17. c. 328. l. 14.
17, 14. c. 413. l. 29.
17, 16. c. 354. l. 35.
17. 21. c. 111. l. 3.
17. 24. c. 370. l. 48. & 620. l. 64.
17, 25. c. 722. l. 24. & 740. l. 4. & 742. l. 12.
17, 25. 26. c. 736. l. 38. & 745. l. 65. & 746. l. 22.
17, 30. c. 478. l. 14. & 649. l. 45.
17, 31. c. 182. l. 61.
17, 33. c. 537. l. 39.
18, 3. c. 551. l. 8.
18, 21. c. 781. l. 70.
18, 24. c. 168. l. 67.
19, 25. c. 1091. l. 12.
19, 28. c. 125. l. 45. & 224. l. 52. & 764. l. 68.
20, 8. c. 551. l. 10.
20, 13. c. 297. l. 67. & 629. l. 32.
21, 3. c. 177. l. 36.
21, 20. c. 177. l. 37.
22, 5. 7. 8. 9. c. 196. l. 59.
23, 5. 176. l. 56. 60.
23, 11. c. 176. l. 50. &c.
23, 12. c. 700. l. 38.
23, 13. c. 345. l. 55.
23, 15. c. 354. l. 50.
23, 30. c. 759. l. 52.
23, 32. 33. 24. c. 759. l. 52. 62. &c.
23, 33. c. 172. l. 43.
23, 37. c. 759. l. 73.
24, 2. c. 760. l. 42.
24, 3. 4. c. 759. l. 73.
24, 12. &c. c. 760. l. 47.

1. Par. 1, 29. c. 535. l. 5.
1, 33. c. 82. l. 1.
1, 44. c. 534. l. 37.
2, 7. c. 307. l. 57.
3, 1. c. 663. l. 43.

1 Par. 4, 28. c. 854 l. 73.
4, 29. c. 200. l. 53.
4, 31. c. 158. l. 22.
5, 1. 2 c. 406. l 30.
5, 10. c. 465. l. 71.
5, 21. c. 183. l. 69. & 511. l. 17.
5, 23. c. 862. l. 72.
8, 33. c. 112. l. 5. & 331. l. 29.
8, 34. c. 331. l. 31.
9, 33. c. 297. l. 14.
9, 39. c. 331. l. 30.
11, 8. c. 472. l. 69
11, 9 10. c. 243. l. 8.
11, 11. 20. c. 137. l. 51.
11, 13. c. 243. l. 10.
11, 22. c. 757. l. 11. & 758. l. 1. &c.
12, 8. c. 8. l. 51 & 726. l. 34. & 771. l. 12. & 778. l. 62. & 926. l. 38.
12, 40. c. 12. l. 2. & 77. l. 69. & 184. l. 8. & 228. l. 59. 62. & 313. l. 31. & 314. l. 5.
13, 6. c. 371. l. 49.
13, 9. c. 140. l. 39.
15, 15. c. 371. l. 73.
15, 26. c. 282. l. 56. & 285. l. 2.
15, 29. c. 349. l. 18.
16, 3. c. 278. l. 27. & 328. l. 59.
18, 2. c. 485. l. 3.
18, 4. c. 99. l. 66. & 156. l. 34. & 178. l. 34.
19, 7. c. 156. l. 52.
19, 18. c. 156. l. 70.
20, 3. c. 311. l. 10.
20, 5. c. 591. l. 6.
21, 21. &c. c. 380. l. 15.
21, 25. c. 379. l. 38. & 380. l. 18
21, 26. c. 361. l. 12. & 539. l. 50.
24, 7. c. 216. l. 8.
24, 21. c. 569. l. 68.
25, 2. c. 984. l. 56.
25. 5. c. 317. l. 22.
26, 18. c. 177. l. 67.
26, 29. 30. 31. c. 444. l. 55
27, 1. c. 376. l. 35.
27, 28. 29. c. 696. l. 74.
27, 29. c. 307. l. 25. & 534. l. 5.
27, 30. c. 77. 61. & 183. l. 60.
28, 5. 6. c. 557. l. 20.
29, 21. c. 556. l. 19.
35, 13. c, 638. l. 60.

2. Par. 1, 4. c. 204. l. 56.
1, 14. c. 154. l. 71. &c. & 157. l. 51.
1, 16. c. 172. l. 45.
1, 16. 17. c. 169. l. 3. & 172. l. 75.
3, 1. c. 379. l. 20.
4, 6. c. 549. l. 46.
5, 6. c. 575. l. 23.
7, 1. 2. 3. c. 361. l. 21.
7, 1. 3. c. 539. l. 51.
7, 5. c. 320. l. 27. & 511. l. 19. & 566. l. 21.
4. 3. c. 74. l. 53.
8, 6. c. 158. l. 4. 38.
8, 13. c. 317. l. 26.
8, 17. c. 174. l. 54.
9, 1. c. 77. l. 69.
9, 4. c. 20. l. 67.
9, 21. c. 6. l. 52. & 632. l. 41. & 992. l. 70. &c.
9, 22. c. 247. l. 33.
9, 24. c. 228. l. 58.
9, 25. c. 156. l. 74. & 157. l. 23. 51. & 174. l. 30.
9, 28. c. 159. l. 20. & 169. l. 8.
9, 41. c. 112. l. 5.
11, 5. c. 642. l. 66.
11, 14. c. 357. l. 10.
11, 15. c. 357. l. 26.
12, 3. c. 156. l. 36. & 168. l. 56.
13, 7. c. 518. l. 58.
13, 17. 18. &c. c. 436. l. 8.
14, 8. 17. c. 354. l. 56.
14, 9. c. 156. l. 28.
14, 14. c. 77. l. 58.
14, 15. c. 454. l. 53. & 465. l. 40.

2 Par. 17, 11. c. 648. l. 33.
18, 2. c. 314. l. 5.
18, 10. c. 527. l. 25.
18, 16. c. 521. l. 57.
18, 30. c. 854. l. 57.
18, 31. c. 400. l. 61.
20, 2. c. 632. l. 66.
22, 5. c. 243. l. 11.
22, 8. c. 243. l. 42.
23, 28. c. 297. l. 13.
26, 10. c. 440. l. 71.
26, 19. c. 357. l. 19.
28, 6. c. 413. l. 44.
28, 18. c. 467. l. 29. & 753 l. 16
28, 21. c. 357. l. 66.
29, 2. c. 280. l. 34.
29, 21. c. 647. l. 30.
29, 27. c. 572. l. 18.
29, 30. c. 984. l. 56.
29, 34. c. 324. l. 31.
30, 1. 5. 10. 11. c. 320. l. 58.
30, 2. c. 580. l. 31.
30, 3. c. 572. l. 20.
30, 8. c. 413. l. 29.
30, 15. 16. c. 611. l. 29. 30. 16 c. 573. l. 49. & 577. l. 17.
30, 17. c. 323. l. 42. & 576. l. 25 & 579. l. 67.
30, 18. 19. 20. c. 580. l. 1.
30, 21. 32. 33. c. 320. l. 33.
30, 22. c. 565. l. 28.
30, 24. c. 320. l. 37.
32, 28. c. 155. l. 47.
33, 11. c. 764. l. 30.
34, 6. c. 1032. l. 1.
34, 6. 9. 33. c. 217. l. 16.
34, 7. 9. c. 320. l. 58.
35, 1. 17. c. 217. l. 17.
35, 3. 17. c. 320. l. 59.
35, 5. 6. 10. 11. c. 611. l. 30.
35, 7. c. 511. l. 22.
35, 7. 8. 9. c. 320. l. 42. & 565. l. 37.
35, 10. 11. c. 323. l. 43.
35, 11. c. 324. l. 51. & 573. l. 52. & 577. l. 18.
35, 11. 15. c. 556. l. 59.
35, 13. c. 596. l. 12.
35, 24. c. 175. l. 22.
36, 1. c. 759. l. 52.
36, 4. c. 57. l. 54. & c. 759. l. 65. &c.
36, 6. c. 760. l. 44.
36, 12. c. 216. l. 58.
36, 13. c. 413. l. 29.
36, 21. c. 289. l. 8.

Esdr. 1, 1. c. 219. l. 23.
2, 2. c. 219. l. 23.
2, 54. c. 89. l. 1.
2, 55. c. 177. l. 51.
2, 64. 65. c. 65. l. 56.
2, 67. c. 183. l. 64.
3, 2. c. 217. l. 61.
4, 24. c. 219. l. 27.
6, 7. c. 217. l. 20. & 51.
6, 9. 17. c. 422. l. 59. & 423. l. 71.
6, 17. c. 320. l. 55. & 632. l. 41. & 647. l. 30.
6, 20. c. 576. l. 7. 32.
8, 35. c. 217. l. 21. & 647. l. 30.
9, 1. c. 345. l. 55.
9, 3. c. 480. l. 73.
10, 12. c. 774. l. 27.
10, 44. c. 783. l. 5.

Nehem. 2, 1. c. 557. l. 54.
2, 6. c. 598. l. 64.
2, 9. c. 215. l. 64.
2, 12. 14. c. 215. l. 57.
3, 8. c. 399. l. 50.
3, 13. c. 242. l. 72.
4, 2. c. 472. l. 68.
4, 5. c. 136. l. 57.
5, 14. c. 215. l. 33. & 216. l. 3.
5, 17. c. 216. l. 4.
5, 17. 18. c. 215. l. 68.
5, 18. c. 314. l. 12.

Nehem. 6, 7. c. 215. l. 22.
7, 66. 67. c. 65. l. 56.
7, 68. 69. c. 216. l. 1.
7, 69. c. 183. l. 64.
7, 70. c. 215. l. 71.
8, 3. c. 377. l. 15.
9, 16. 17. 29. c. 413. l. 29.
9, 18. c. 346. l. 65. & 347. l. 48
9, 29. c. 413. l. 19.
11, 27. c. 854. l. 74.
13, 5. c. 566. l. 19.
13, 15. c. 184. l. 8.
13, 16. c. 44. l. 67.

Esther. 1, 2. c. 286. l. 58. & 457. l. 33. & 470. l. 65. & 810. l. 26.
1, 5. c. 570. l. 7.
1, 6 c. 328. l. 17.
2, 5. c. 200. l. 51.
2, 12. c. 567. l. 60.
2, 13. col. 926. l. 66.
3, 7. col. 557. l. 55.
6, 10. col. 155. l. 58.
8, 8. col. 748. l. 5.
8, 10 col. 100. l. 64. & 101. l. 31 & 179. l. 64. & 235. l. 67. &c.
8, 10. 14. col. 241. l. 41.
8, 12. col. 817. l. 23.
8, 14. col. 100. l. 38.
8, 35. col. 320. l. 59.
9, 25. col. 323. l. 21.
9, 28. c. 155. l. 53.

Job. 1, 3. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 140. l. 20. & 310. l. 6 & 511. l. 12.
1, 7. c. 774. l. 70.
1, 14. c. 309. l. 4.
1, 16. c. 364 l. 50.
1, 20. c. 480. l. 69. & 482. l. 40.
3, 4. c. 150. l. 3.
3, 7. c. 150. l. 4.
3, 16. c. 1031. l. 24. 42
3, 24. c. 730. l. 60.
4, 8. c. 733. l. 53.
4, 8. 9. c. 775. l. 72.
4, 10. 11. c. 775. l. 68.
4, 11. c. 125. l. 46. & 719. l. 67. & 720. l. 50. & 721. l. 58.
4, 15. c. 1039. l. 49.
4, 20. c. 377. l. 19.
5, 4. c. 707. l. 9.
5, 20. c. 133. l. 51.
6, 5. c. 7. l. 11. & c. 286. l. 44. & 300. l. 48. & 407. l. 14. & 869. l. 64.
6, 6. c. 16. l. 61.
6, 7. c. 744. l. 42.
7, 4. c. 84. l. 73.
7, 12. c. 45. l. 55.
8, 2. c. 624. l. 39.
8, 11. c. 403. l. 5.
9, 7. c. 119. l. 56.
9, 26. c. 14. l. 2. & c. 15. l. 15.
9, 31. c. 761. l. 13.
10, 1. c. 399. l. 61.
10, 10. c. 316. l. 40. 46.
10, 16. c. 763. l. 5. &c. & 767. l. 42.
10, 19. c. 426. l. 5.
11, 12. c. 870. l. 69 & 878. l. 39.
11, 16. c. 352. l. 23.
12, 7. 8. c. 39. l. 2.
13, 4. c. 445. l. 41.
14, 8. c. 1. l. 22.
14, 10. col. 543. l. 10. & col. 823. l. 29.
14, 11. c. 792. l. 35.
14, 24. c. 70. l. 53.
15, 10. c. 624. l. 40.
15, 27. c. 506. l. 35.
15, 28. c. 109. l. 10.
15, 31. c. 149. l. 31.
16, 11. c. 195. l. 34.
17, 3 c. 125. l. 48.
17, 14. c. 761. l. 14
18, 8. c. 541. l. 71.
19, 3. c. 513. l. 59.

Job. 19, 20. c. 202. l. 68.
19, 22. 24. c. 466. l. 26.
19, 26 c. 280. l. 22.
19, 29. c. 133. l. 28.
20, 4. c. 8. l. 11.
20, 9. c. 204. l. 58.
20, 14. c. 24. l. 51.
20, 16. c. 24. l. 57.
20, 17. c. 474. l. 66.
21, 10. c. 276. l. 64. & 279. l. 12. & 286. l. 56. & 291. l. 18. &c.
21, 20. c. 140. l. 34.
21, 11. c. 296. l. 56.
21, 23. c. 433. l. 3.
21, 24. c. 457. l. 20. &c.
21, 30. 32. c. 426. l. 59.
22, 25. c. 949. l. 53.
24, 2. c. 448. l. 23.
24, 5. c. 870. l. 60. & 878. l. 40.
24, 13. c. 32. l. 46.
24. 21. c. 683. l. 51.
24, 22. c. 96. l. 67.
26, 13. c. 45. l. 54.
27, 3. c. 123. l. 40.
28, 4. c. 295. l. 48.
28, 7. c. 25. l. 36.
28, 8. c. 719. l. 3.
28, 27. c. 839. l. 32.
29, 6. col. 315. l. 71. & c. 474. l. 66.
29, 17. c. 202. l. 68.
29, 24. c. 148. l. 67.
29, 25. c. 441. l. 73.
30, 1. c. 531. l. 3.
37, 4. c. 872. l. 71. &c.
30, 4. 7. c. 873. l. 33.
30, 7. c. 607. l. 59.
30, 28. c. 535. l. 62.
30, 29. c. 14. l. 6. & col. 15. l. 5. & c. 69. l. 11.
31, 1. col. 684. l. 46. & col. 685. l. 46.
31, 10. c. 188. l. 31.
31, 19. 20. c. 484. l. 46.
31, 20. c. 12. l. 17. & c. 484. l. 23. & c. 548. l. 5.
31, 25. c. 484. l. 23.
31, 40. c. 764. l. 22.
32, 6. c. 59. l. 26. & c. 411. l. 55.
33, 18. c. 761. l. 15.
33, 22. c. 761. l. 16.
33, 24. c. 761. l. 17.
33, 25. c. 761. l. 19.
33, 30. c. 761. l. 20.
34, 17. c. 624. l. 27.
34. 18. c. 859. l. 26.
34, 20. c. 96. l. 56.
34, 24. c. 624. l. 48.
35, 11. c. 243. l. 6.
35, 16. c. 625. l. 56.
36, 5. c. 624. l. 50.
36, 31. c. 925. l. 57.
36, 33. c. 25. l. 62.
37, 4. c. 730. l. 55.
38, 8. c. 666. l. 15.
38, 28. c. 548. l. 50.
38, 36. c. 14. l. 54. & c. 15. l. 48. & col. 503. l. 62.
39, 1. c. 737. l. 39. 72. & c. 888. l. 44. & 889. l. 59.
39, 2. c. 737. l. 17. 19.
39, 3. c. 415. l. 64. & 884. l. 31. & 915. l. 72. & 916. l. 10. & 919. l. 48. & 920. l. 6.
39, 34. c. 891. l. 64. &c.
39, 5. c. 182. l. 51. & 871. l. 3.
39, 8. c. 9. l. 35.
39, 9. c. 5. l. 74. & c. 305. l. 46 & c. 871. l. 72.
39, 10. c. 133. l. 13. & 877. l. 41.
39, 11. c. 877. l. 55.
39, 12. col. 949. l. 44. 72. & col. 953. l. 55.
39, 14. c. 8. l. 69.
39, 16. c. 14. l. 60.
39, 17. c. 15. l. 61. & 65. l. 8.
39, 19. c. 71. l. 19.
39, 20. c. 125. l. 44.

Job.

Job. 39, 21. c. 133. l. 14.
39, 22. 23. 25. 28. c. 117. l. 25 *usque ad col.* 153.
39, 22. c. 117. l. 25. *usque ad col* 121. l. 35.
39, 23. c. 7. l. 10. & c. 121. l. 35 *usque ad col.* 127. l. 69.
39, 23. c. 58. l. 356.
39, 24. c. 8. l. 69. & c. 9. l. 36. & c. 127. l. 69. *usque ad col.* 132 l. 71.
39, 25. c. 132. l. 71. *usque ad col.* 133. l. 70.
39, 26. col. 133. l. 61. *usque ad* 142. l. 61.
39, 27. c. 142. l. 61. *usque ad col* 150. l. 6.
39, 28. col 150. l. 6. *usque ad col* 152. l. 57.
39, 31. c. 14. l. 34.
39, 32. c. 15. l. 33.
39, 33. c. 16. l. 29. & 143. l. 71.
40, 10. c. 5. l. 17.
40, 10. &c. *usque ad* 19. c. 49. l. 6.
40, 10. c. 248. l. 25. 34. & c. 300 l. 37.
40, 11. c. 509. l. 60.
40, 12. c. 494. l. 19.
40, 15. c. 248. l. 25. & 407. l. 31. &c. c. 467. l. 12.
40, 16, c. 985. l. 27.
40, 19. 21. c. 125. l. 44.
40, 20. &c. c. 52. l. 12.
40, 21. c. 764. l. 57.
40, 24. c. 16. l. 68.
40, 26. c. 50. l. 40.
41, 5. c. 202. l. 68.
41, 11. c. 123. l. 42.
41, 17. c. 361. l. 67.
41, 20. c. 133. l. 15. & 135. l. 74. & 139. l. 22.
41, 21. c. 668. l. 22.
41, 25. c. 6. l. 8.
41, 26. c. 719. l. 3.
42, 11. c. 433. l. 18.
42, 12. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 310. l. 6. & 511. l. 21.
Ad *Johum* additamenta in Gr. verſ. c. 876. l. 50.

Pſ. 1, 3. c. 896. l. 53.
2, 6. c. 295. l. 27.
3, 2. c. 408. l. 33.
3, 4. c. 331. l. 9.
3, 8. c. 202. l. 68.
4, 2. c. 412. l. 70.
5, 10. c. 118. l. 13.
5, 11. c. 331. l. 10.
7, 3. c. 740. l. 58. & 776. l. 20. 57
7, 16. c. 758. l. 59. & c. 761. l. 21
7, 17. c. 323. l. 21.
8, 5. c. 755. l. 54.
8, 7. c. 57. l. 62. & 432. l. 28.
8, 7. 8. c. 281. l. 32. & 310. l. 13.
8, 7. 8. 9. c. 3. l. 23.
8, 8. c. 250. l. 59. & 953. l. 18.
9, 16. c. 761. l. 24.
9, 28. c. 275. l. 72.
10, 9. c. 737. l. 17. 22. 73. & c 776. l. 22.
11, 7. c. 537. l. 12.
12, 7. c. 395. l. 16.
12, 9. c. 53. l. 27.
16, 7. c. 99. l. 73. & c. 497. l. 55
18, 16. 10. c. 761. l. 6.
26, 14. c. 700. l. 65.
27, 12. c. 737. l. 42. 74. 776. l. 23
28, 1. c. 45. l. 46. & c. 101. l. 4.
28, 20. c. 412. l. 71.
28, 34. c. 9. l. 14. & 882. l. 3. 43 & 888. l. 44. & 193 l. 31.
28, 35. c. 279. l. 39. & 756. l. 23 & 807. l. 65.
28, 48. c. 467. l. 40.
29, 4. c. 356. l. 67.
29, 6. c. 131. l. 49.
30, 3. c. 361. l. 43.

Pſ. 20, 4. c. 539. l. 56.
20, 8. c. 173. l. 48.
21, 9. c. 243. l. 49.
22, 1. c. 781. l. 20. & 888. l. 21 &c.
22, 2. c. 730. l. 458.
22, 8. c. 297. l. 17. & 781. l. 13.
22, 9. c 781. l. 15.
22, 12. c. 408. l. 29. &c. & 776 l. 25.
22, 13. c. 8. l. 68. & c. 97. l. 2. & 281. l. 71. & 287. l. 38. & 306 l. 2. & 531. l. 59. 71.
22, 15. 16. c. 615. l. 21.
22, 17. c. 683. l. 73. & 686. l. 36 & 779. l. 34. &c. & 782. l. 48 69. 73.
22, 19. c. 781. l. 17.
22, 20. c. 888. l. 25.
22, 21. c. 686. l. 36.
22, 22. col. 730. l. 8. & 732. l. 65 & 949. l. 46. & 950. l. 20. & 957. l. 51. & 959. l. 16. & 964 l. 41. & 965. l. 30.
22, 30. c. 412. l. 16.
23, 1. c. 444. l. 24.
23, 1. 2. c. 449. l. 30. & 468. l. 24 & 517. l. 62. & 519. l. 49.
23, 1. 4. c. 459. l. 7.
23, 2. c. 279. l. 48. & c. 468. l. 2.
25, 16. c. 557. l. 12.
28, 1. c. 276. l. 2. & 758. l. 57.
29, 1. c. 646. l. 65.
29, 3. p. 1055. l. 37. & 1057. l. 45.
29, 5. 6. c. 409. l. 21. &c.
29, 6. c. 288. l. 20. & 949. 68. & 958. 74.
29, 7. c. 433. l. 6. & 1057. l. 40.
29, 8. p. 1057. l. 47.
29, 9. c. 888. l. 44 & 891. l. 16.
30, 4. c. 758. l. 57. & 761. l. 24.
30, 10. c. 761. l. 24.
31, 9. c. 412. l. 72.
31, 21. c. 150. l. 23.
31, 25. c. 150. l. 23.
32, 3. c. 730. l. 458.
32, 5. c. 550. l. 30.
32, 9. c. 228. l. 50.
32, 11. c. 236. l. 57.
33, 17. c. 117. l. 6. & 179. l. 7.
34, 3. c. 137. l. 51
34, 11. c. 720. l. 72. & 776. l. 27
34, 20. c. 609. l. 45.
35, 7. c. 761. l. 24.
35, 16. c. 202. l. 69.
55, 17. c. 776. l. 29.
36, 9. c. 415. l. 65.
36, 7. c. 4. l. 42. & 195. l. 50.
36, 9. c. 412. l. 21.
37, 20. c. 428. l. 28. & 950. l. 27.
38, 8. c. 506. l. 35. & 507. l. 5. & 511. l. 62.
38, 9. c. 730. l. 4. 58.
39, 2. c. 401. l. 32.
39, 6. c. 1030. l. 36.
39, 13. c. 619. l. 2.
40, 7. c. 781. l. 29. 52.
40, 16. c. 150. l. 20.
41, 5. c. 580. l. 10.
42, 1. c. 881. l. 4
42, 2. c. 7. l. 13. & 883. l. 35. & c 43 3. c. 279. l. 41.
43, 10. c. 253. l. 73.
44, 23. c. 289. l. 62.
45, 5. c. 31. l. 44.
45, 9. c. 252. l. 52.
45, 16. c. 426. l. 58.
46, 4. c. 731. l. 1.
47, 12. c. 244. l. 63.
49, 2. c. 108. l. 23. & 1030. l. 40.
49, 10. c. 761. l. 25.
49, 13. 21. c. 3. l. 13.
49, 14. c. 421. l. 11.
49, 21. c. 409. l. 60.
50, 9. c. 467. l. 56.
50, 10. c. 5. l. 25. 74.
50, 11. c. 4. l. 66. & 14. l. 31. & 979. l. 3. & 980. l. 34.

Pſ. 50, 13. c. 8. l. 68. & 97. l. 3. 281 l. 74. & 287. l. 38.
50, 13. 14. c. 414. l. 70.
51, 8. c. 291. l. 39. & 503. l. 63.
51, 9. c. 587. l. 16. & 49.
51, 10. c. 130. l. 67.
51, 11. c. 414. l. 31.
51, 17. c. 414. l. 73.
52, 2. c. 866. l. 10.
55, 7. c. 15. l. 8.
55, 14. c. 761. l. 25.
55, 22. c. 474. l. 66.
56, 3. c. 408. l. 35.
56, 6. c. 135. l. 49.
56, 7. c. 714. l. 53.
57, 5. c. 719. l. 59. 68. & c. 776. l. 30.
58, 7. c. 29. l. 60. & c. 733. l. 57. & c. 776. l. 31.
58, 9. c. 1030. l. 61. &c.
58, 11. c. 14. l. 13. & 771. l. 74.
59, 4. c. 714. l. 53.
59, 7. 15. c. 5. 72. & 665. l. 49. & 666. l. 46. & 681. l. 21. & 809. l. 74.
59, 12. c. 926. l. 68.
60, 6. c. 433. l. 433. l. 52.
61, 3. c. 514. l. 70.
62, 4. c. 760. l. 15.
63, 6. c. 412. l. 23.
63, 11. c. 9. l. 46. & 233. l. 51. & 848. l. 56.
64, 4. c. 668. l. 49.
64, 14. c. 60. l. 66.
65, 13. c. 468. l. 6.
65, 14. c. 421. l. 11. & 428. l. 17. & 511. l. 4. & 648. l. 11.
66, 15. c. 11. l. 12. & 470. l. 22. & 472. l. 50. & 646. l. 53.
67, 7. c. 491. l. 22.
68, 4. c. 772. l. 1.
68, 11. c. 773. l. 66.
68, 14. c. 14. l. 61.
68, 16. c. 316. l. 56.
68, 18. c. 99. l. 71.
68, 19. c. 414. l. 53.
68, 24. c. 625. l. 47. & 671. l. 5.
68, 31. c. 6. l. 1. & 97. l. 4. & 282. l. 1. & 287. l. 38. & 408. l. 51. & 984. l. 65. 68. 32. c. 237. l. 17.
69, 4. c. 118. l. 15.
69, 9. c. 619. l. 8.
69, 22. c. 592. l. 38.
69, 31. c. 944. l. 10.
69, 31. 32. c. 414. l. 74.
69, 32. c. 276. l. 63. & c. 944. l. 58.
69, 35. c. 37. l. 34.
69, 39. c. 285. l. 70. &c.
70, 4. c. 150. l. 20.
71, 4. c. 113. l. 33. & 618. l. 36.
72, 6. c. 451. l. 59.
72, 8. c. 220. l. 31.
72, 12. c. 433. l. 4.
72, 13. c. 105. l. 7.
73, 21. c. 113. l. 21.
74, 4. c. 730. l. 57.
74, 5. c. 541. l. 61.
74, 13. 14. c. 45. l. 58.
74, 18. c. 378. l. 5.
75, 6. c. 118. l. 21.
75, 8. c. 181. l. 38.
75, 9. c. 911. l. 44.
76, 3. c. 200. l. 50.
76, 6. c. 96. l. 69.
77, 4. c. 244. l. 63. & 514. l. 70.
77, 19. c. 142. l. 68.
77, 52, c. 384. l. 59.
78, 12. c. 341. l. 70.
78, 16. c. 532. l. 7.
78, 18. c. 551. l. 29.
78, 25. c. 96. l. 70.
78, 31. c. 525. l. 17.
78, 45. c. 70. l. 8.
78, 47. c. 1. l. 14.
78, 51. c. 297. l. 25.
78, 56. c. 493. l. 38.

Pſ. 78, 61. c. 383. l. 61.
78, 66. c. 367. l. 2.
78, 69. c. 950. l. 33. & 964. l. 41
78, 70. c. 467. l. 58.
78, 71. c. 297. l. 41. 47. 55. & c. 441. l. 34.
79, 12. c. 395. l. 18.
80, 1. c. 984. l. 55.
80, 2. c. 441. l. 40. & 444. l. 24.
80, 6. c. 984. l. 30.
80, 9. &c. c. 976. l. 50. &c.
80, 13. c. 715. l. 52.
80, 14. c. 4. l. 67. & 706. l. 47. & 870. l. 25. & 978. l. 11. &c. & 984. l. 72.
83, 3. c. 276. l. 5.
84, 4. c. 14. l. 39.
84, 11. c. 927. l. 31.
85, 3. c. 136. l. 57.
86, 1. c. 279. l. 51.
87, 1. c. 590. l. 28.
89, 48. c. 1030. l. 38.
91, 7. c. 927. l. 34.
91, 13. c. 33. l. 66. & 776. l. 33.
92, 11. c. 950. l. 14. & 957. l. 55. & 959. l. 25.
92, 13. c. 896. l. 54.
92, 15. c. 412. l. 18.
94, 13. c. 761. l. 22.
95, 4. c. 949. l. 51.
96, 6. c. 641. l. 39.
96, 12. c. 108. l. 18.
97, 7. c. 331. l. 23.
98, 6. c. 317. l. 16.
98, 14. c. 557. l. 1.
101, 5. c. 25. l. 63.
101, 26. c. 279. l. 50.
102, 1. c. 514. l. 70.
102, 7. c. 66. l. 58. & c. 1082 l. 53.
202, 7. 8. c. 14. l. 36.
102, 8. c. 15. l. 46.
202, 10. c. 27. l. 8.
102, 11. c. 65. l. 40.
102, 12. c. 108. l. 22.
102, 27. c. 456. l. 63.
203, 3. c. 414. l. 39.
103, 4. c. 761. l. 25.
103, 5. c. 14. l. 74.
103, 6. 9. c. 279. l. 49
103, 22. c. 276. l. 2.
103, 23. c. 108 l. 18.
104, 10. 11. c. 877. l. 61.
104, 11. c. 5. l. 74.
204, 12. c. 14. l. 32. 42.
104, 13. c 807. l. 30.
104, 17. c. 14. l. 7. 37.
104, 18. c. 6. l. 2. & 63. l. 52. & 615. l. 71. & 916. l. 8. & 1002. l 5. &c.
104, 20. c. 735. l. 47. & 737. l. 52. & 824. l. 1.
104, 21. c. 415. l. 66. & 729. l. 41. & 815. l. 50.
104, 21. 22. c. 775. l. 26.
104, 22. c. 468. l. 15. & 730. l. 9. & 737. l. 19. 43.
104, 25. c. 37. l. 46. & c 41. l. 54
104, 25. 26. c. 45. l. 43. 53.
104, 30. c. 616. l. 39.
104, 31. c. 384. l. 53.
105, 30. c. 55. l. 47. & 1024 l. 52.
105, 34. c. 69. l. 32.
106, 19. c. 331. l. 52.
106, 19. 20. c. 13. l. 7. & c. 279. l. 4. & c. 346. l. 65.
106, 20. c. 299. l. 26. & 331. l. 2 5. 52. & 336. l. 35.
106. 33. c. 493. l. 39.
107, 5. c. 514. l. 71.
107, 9. c. 815. l. 42.
107, 20. c. 761. l. 25.
207, 23. c. 884. l. 62.
107, 34. c. 872. l. 12.
114, c. 108. l. 18.
113, 9. c. 1022. l. 15.
114, 4 c. 288. l. 36. & 422 l. 42

Pfal. 114, 4. 6. c. 409. l. 33.
114, 6. c. 515. l. 63.
115, 6. c. 125. l. 48.
115, 7. c. 118. l. 16. & 332. l. 63
116, 12. c. 201. l. 12. & 538. l. 42
116, 3. c. 243. l. 55.
116, 12. 13. c. 414. l. 63.
116, 17. c. 414. l. 65.
118, 5. c. 412. l. 37.
118, 27. c. 323. l. 11.
119, 45. c. 413. l. 1.
119, 61. c. 548. l. 30.
119, 70. c. 316. l. 55.
119, 85. c. 761. l. 25.
119, 90. c. 279. l. 49.
119, 111. c. 131. l. 36.
119, 120. c. 1039. l. 45.
119, 143. c. 243 l. 56.
119, 176. c. 524. l. 38.
121, 6. c. 452. l. 41.
121, 6. 7. c. 433. l. 7.
125, 1. c. 725. l. 10.
125, 2. c. 590. l. 29. & 894. l. 71.
126, 1. c. 149. l. 6.
128, 5. c. 707. l. 14.
130, 8. c. 414. l. 41.
132, 2. 5. c. 96. l. 60.
133, 2. c. 423. l. 10. & 484. l. 4.
135, 17. c. 125. l. 45.
137, 5. c. 202. l. 70.
137, 9. c. 860. l. 67.
138, 7. c. 125. l. 45.
139, 3. c. 354. l. 43.
139, 16. c. 7. l. 58.
139, 20. c. 243. l. 4.
140, 3. c. 24. l. 60 & 714. l. 54.
140, 4 c. 668. l. 48.
140, 8. c. 132. l. 41.
140, 12. c. 25. l. 63.
141, 2. c. 414. l. 66.
143, 4 c. 514. l. 71.
143 4. c. 514. l. 71.
144, 13. c. 60. l. 68 & 451. l. 33. & 510. l. 74.
144, 14. c. 281. l. 34 & 295. l. 5. & 304. l. 66. & 389. l. 4.
145, c. 670. l. 72.
147, 10. c. 176. l. 4.
147, 9. c. 415. l. 67.
147, 10. c. 8. l. 69. & 117. l. 65.
147, 16. c. 475. l. 39. &c.
147, 17. c. 207. l. 53.
148, 7. c. 45. l. 62.
148, 7. 10. 13. c. 3. l. 17.
149, 2. c. 347. l. 23.
149, 6. c. 118. l. 17. & 244. l. 55.
151, Spurios c. 460. l. 44. &c. & c. 464. l. 23.

Prov 1, 4. c. 27. l. 73.
1, 10. c. 243. l. 7.
1, 14 c. 649. l. 10.
1, 20. c. 248. l. 32.
3, 6. c. 379. l. 27. & 542. l. 65.
5, 9. c. 8. l. 43. & 888. l. 42. 38 63. & 898. l. 21. &c. & 915. l. 73.
5, 22. c. 1089. l. 72.
6, 5. c. 926. l. 39.
6, 6. c. 35. l. 17. 20.
7, 13. c. 688. l. 63.
7, 14. 15. c. 569. l. 65.
7, 16. c. 172. l. 20.
7, 22. c. 9. l. 40. & 15. l. 53. & 289. l. 53. & 408. l. 1. & 409 l. 36. &c. & 693. 674. &c.
7, 26. 27. c. 409. l. 45.
8, 2. c. 649. l. 10.
8, 6. c. 279. l. 43.
8, 33. c. 70. l. 67.
9, 1. c. 248. l. 32.
10, 1. c. 113. l. 26.
10, 4. c. 668. l. 25.
10, 17. c. 14 l. 7.
10, 27. c. 112. l. 68.
11, 5. c. 324. l. 67.
21, 22. c. 125. l. 49. & 704. l. 8
12, 7. c. 813. l. 35.
Prov 12, 10. c. 13. l. 8. & 195. l. 54. & 402. l. 31.
13, 17. c. 237. l. 16.
14, 4. c. 11. l. 49. & 250. l. 59. & 279. l. 10. & 281. l. 35. & 287. l. 35. & 305. l. 1. & 309. l. 9.
14, 9. c. 649. l. 11.
15, 17. c. 304. l. 68. & 314. l. 6.
15, 22. c. 813. l. 37.
15, 31. c. 649. l. 11.
16, 11. c. 433. l. 66.
16, 14. c. 771. l. 34.
16, 33. c. 656. l. 12.
17, 2. c. 649. l. 11.
17, 12. c. 813. l. 33.
17, 14. c. 297. l. 15.
18, 16. c. 649. l. 11.
19, 12. c. 730. l. 68. & 771. l. 29.
20, 2. c. 730. l. 68. & 771. l. 30.
21, 1. c. 212. l. 11.
21, 5. c. 316. l. 6.
21, 19. c. 688. l. 63.
21, 25. c. 485. l. 52.
21, 27. c. 369. l. 60.
21, 30. c. 12. l. 2.
21, 31. c. 173. l. 50. & 175. l. 7. & 179. l. 9.
22, 12. c. 179. l. 33.
22, 13. c. 736. l. 40.
22, 21. c. 433. l. 52.
22, 22. 23. c. 707. l. 15.
23, 1. c. 598. l. 64.
23, 5. c. 15. l. 15.
23, 22. c. 90. l. 4.
23, 32. c. 26. l. 22.
24, 7. c. 779. l. 53. & 964. l. 38
24, 17. c. 119. l. 26.
24, 31. c. 607. l. 60. & 1022. l. 54.
25, 1. c. 113. l. 28.
25, 12. c. 489. l. 10.
25, 13. c. 237. l. 16.
25, 27. c. 618 l. 22.
26, 2. c. 14. l. 3.
26, 3. c. 224 l. 49. &c.
26, 9. c. 764. l. 23.
26, 11. c. 671. l. 65.
26, 13. c. 736. l. 40.
26, 17. c. 688. l. 2.
27, 8. c. 14. l. 27.
27, 17. c. 163. l. 32.
27, 26. c. 12. l. 18. 51. & c. 484 l. 2. 10. & c. 646. l. 58.
27, 27. c. 447. l. 74. & 473. l. 44. 629. l. 58.
28, c. 770. l. 49.
28, 1. c. 725. l. 7.
28, 7. c. 113. l. 29.
28, 15. c. 7. l. 15 16 & 776. l. 52. & 810. l. 18. & 815. l. 10. &c.
28, 16. c. 927. l. 36.
28, 17. c. 220. l. 1.
28, 25. c. 412. l. 19.
29, 1. c. 413. l. 29.
30, 1. c. 220. l. 3.
30, 14. c. 8. l. 72. & 202. l. 69. & 357. l. 47.
30, 15. c. 53. l. 29.
30, 17. c. 16. l. 23.
30, 19. c. 26. l. 69.
30, 24. c. 66. l. 73. & 67. l. 55.
30, 24. 26. c. 6. l. 7.
30, 25. c. 35. l. 17.
30, 26. c. 63. l. 53. & 1002. l. 6.
30, 27. c. 35. l. 34.
30, 18. c. 1045. l. 8. & 1063. l. 64. &c. & 1066. l. 40.
30, 29. c. 9. l. 17.
30, 30. c. 133. l. 48. & 528. l. 49. & 721. l. 7. & 724. l. 58 & 725. l. 38. & 728. l. 30. &c.
30, 31. c. 102. l. 28. & 647. l. 61. & 648. l. 41. & 684. l. 3.
30, 33. c. 474. l. 66.
31, 3. c. 123. l. 17.
Prov 31, 13. c. 485. l. 17. 31, 31. c. 353. l. 71.

Eccleſ. 1, 2. c. 89. l. 1.
1, 9. c. 214 l. 33
3, 21. c. 3. l. 12.
4, 24 c. 616. l. 70.
5, 9. c. 440. l. 67.
6, 3. 45. c. 103. l. 24. 25.
8, 1. c. 688. l. 63.
9, 4. c. 685. l. 72.
10, 7. c. 766. l. 18.
10, 8. c. 26. l. 71.
10, 11. c. 25. l. 63.
10, 20. c. 20. l. 61. & c. 859. l. 26.
12, 1. c. 347. l. 25.
12, 3. c. 102. l. 69.
12, 6. c. 14. l. 49.
12, 8. c. 627. l. 67.
12, 9. c. 3. l. 13.
12, 11. c. 60. l. 45. & 385. l. 31 & 386. l. 54.
12, 12. c. 281. l. 50.

Cant. 1, 5. c. 535. l. 63.
1, 7. c. 468. l. 25. & 519. l. 48 68.
1, 8. c. 465. l. 38. & 631. l. 63.
1, 9. c. 168. l. 60.
1, 11. c. 477. l. 7.
1, 14. c. 633. l. 8. & 854. l. 25.
1, 15. c. 15. l. 41.
2, 1. c. 533. l. 57. & 534. l. 9.
2, 2. c. 764. l. 24.
2, 7. c. 888. l. 44. 56. & 894. l. 56. & 899. l. 55.
2, 8. c. 739. l. 20.
2, 8. 9. c. 882. l. 63.
2, 9. c. 8. l. 44 & 920. l. 72. &c. & 929. l. 20. &c.
2, 9. 17. c. 899. l. 38.
2, 12. c. 14. l. 30.
2, 13. c. 384. l. 54. & 929. l. 67.
2, 14. c. 14. l. 38.
2, 15. c. 9. l. 47. & 849. l. 42. & 854. l. 66. & 860. l. 48.
2, 17. c. 894. l. 60. & 920. l. 74. & 922. l. 25.
3, 5. c. 888. l. 44. 56. & c. 894 l. 56.
3, 10. c. 328. l. 13.
3, 15. c. 899. l. 55.
4, 1. c. 421. l. 11. & 625. l. 2. & 626. l. 41. &c. & 627. l. 50.
4, 2. c. 292. l. 21. & 483. l. 36. & 511. l. 54. & 813. l. 53.
4, 5. c. 511. l. 65. & 921. l. 4. & 922. l. 43. & 923. l. 10.
4, 8. c. 722. l. 20. & 735. l. 63. & 737. l. 19. & 785. l. 51. & 790. l. 59. & 805. l. 49.
4, 16. c. 847. l. 22.
5, 2. c. 550. l. 12. & 715. l. 53.
5, 7. c. 243. l. 51. & 421. l. 11.
5, 11. c. 14. l. 59.
5, 13. c. 883. l. 71.
5, 14. c. 248. l. 21. & 253. l. 74.
6, 2. c. 883. l. 71.
6, 4. c. 626. l. 46. & 627. c. 49.
6, 5. c. 511. l. 58. & c. 813. l. 53.
6, 6. c. 292. l. 21. & 437. l. 48.
6. 7. c. 306. l. 64.
6, 10. c. 888. l. 58.
7, 3. c. 511. l. 68. & 921. l. 6.
7, 4. col. 12. l. 46. & 248. l. 22. & 253 l. 74.
8, 14 c. 882. l. 74. & 899. l. 38. & 921. l. 1. & 922. l. 25. & 929. l. 22.

Eſ. 1. 3. c. 288. l. 52. 65. & c. 305 l. 46. & c. 409. l. 58. &c
1, 6. c. 102. l. 57.
1, 11. c. 282. l. 41. 53. 60. & c. 284. l. 57. 64. & c. 285. l. 25.
Eſ. 1, 12. c. 597. l. 35.
1, 13. c. 568. l. 6.
1, 17. c. 113. l. 35.
1, 18 c. 475. l. 32. & c. 476. l. 10. & c. 650. l. 58.
1, 20. c. 226. l. 59.
1, 21. c. 520. l. 20.
1, 24. c. 96. l. 60.
1, 29. c. 896. l. 26.
2, 4. c. 220. l. 37.
2, 14. c. 470. l. 69.
2, 20. c. 63. l. 57. & 333. l. 57. & 344. l. 62. & 411. l. 24. & 616. l. 46. 1026. l. 64. & 1031. l. 68.
2, 22. c. 125. l. 46.
3, 22. c. 334. l. 55.
5, 1. c. 84. l. 71.
5, 2. c. 753. l. 40. & 854. l. 41.
5, 6. c. 218. l. 26.
5, 17. c. 407. l. 40. &c. & 467. l. 40. & 470. l. 23. & 472. l. 52.
5, 28 c. 160. l. 54.
5, 29 c. 719. l. 68. & 729. l. 42. & 730. l. 4. 14 69. & 777. l. 28.
5, 30. c. 731. l. 3.
6, 2. 3. c. 769. l. 60.
6, 6. c. 327. l. 67. & 328. l. 22.
6, 10. c. 32. l. 5. & 525. l. 28. & 580. l. 12.
7, 15. c. 631. l. 6.
7, 20. c. 678. l. 2.
7, 21. 22. c. 274. l. 64. & 315 l. 50. & 473. l. 34.
8, 1. c. 334. l. 53.
8, 6. c 600. l. 19.
8, 19. c. 700. l. 42. & 731. l. 70.
9, 5. c. 219. l. 50.
9, 6. c. 543. l. 43. & 668. l. 35.
9, 18. c. 541. l. 63.
10, 10. c. 243. l. 53.
10, 14. c. 14. l. 6.
10, 23. c. 316. l. 6.
10, 30. c. 1091. l. 2.
10, 34. c 541. l. 65.
11, 3. c. 151. l. 21.
11, 5. c. 618. l. 53.
11, 6. c. 282. l. 38. 53. 70 & 284. l. 58. 65. & 449. l. 23 & 468. l. 16. 19. & 530. l. 51. & 631. l. 61. & 785. l. 52. & 789. l. 19. & 827. l. 6.
11, 6. 7. c. 9. l. 71. & 410. l. 1. &c. & 776. l. 6.
11, 7. c. 300. l. 42. & 407. l. 33. & 468. l. 16. 18. & 816. l. 18.
11, 8. c. 26. l. 70. & 33. l. 68
11, 13. c. 119. l. 56.
12, 8. c. 729. l. 6.
13, 12. c. 7. l. 57.
13, 13. c. 142. l. 72.
13, 14. c. 447. l. 30. & 928. l. 61.
13, 20. c. 242. l. 74. & 468. l. 27.
13, 21. c. 468. l. 17. & 643. l. 6. 865. l. 55. &c.
13, 22. c. 760. l. 4. & 842. l. 22. & 843. l. 38. & 860. l. 59.
14, 1. c. 577. l. 51.
14, 9. c. 646. l. 69.
14, 16. c. 142. l. 69.
14, 22. c. 7. l. 16.
14, 23. c. 1035. l. 60. & 1038. l. 64.
14, 29. c. 23. l. 65.
15, 5. c. 275. l. 21. & 410. l. 11.
15, 6. c. 790. l. 53.
15, 9. c. 745. l. 64.
16, 1. c. 90. l. 26. 33. & 428. l. 32. & 484. l. 68. &c.
16, 8. c. 108. l. 49 & 896. l. 27.
16, 10. c. 532. l. 74.
16. 11. c. 410. l. 21.
16, 14. c. 624. l. 51.
17, 6. col. 622. l. 32.
17, 12. c. 624. l. 53. & 731. l. 1.
18, 6. c. 5. l. 10. & 15. l. 46.
19, 4. c. 248. l. 34.

Ee 19, 6. c. 341. l. 74.
19, 7. c. 403. l. 72.
19, 9. c. 108. l. 8. & c. 109. l. 50. & c. 172. l. 21.
20, 2. c. 12. l. 20. & 600. l. 32.
20, 24. c. 300. l. 50.
20, 37. c. 242. l. 71.
21, 3. c. 410. l. 29.
21, 7. c. 77. l. 71. & 98. l. 38. & 173. l. 1. & 186. l. 15.
21, 7. 9. c. 60. l. 12.
21, 15. c. 153. l. 40.
22, 2. c. 865. l. 72.
22, 13. c. 314. l. 6.
22, 17. c. 465. l. 15.
23, 7. c. 426. l. 60.
24, 8. 8. c. 131. l. 45.
24, 18. c. 812. l. 47.
25, 2. c. 1091. l. 9.
25, 6. c. 458. l. 42.
25, 10. c. 311. l. 36.
26, 20. c. 610. l. 33.
27, 1. c. 45. l. 61. & 50. l. 21.
27, 10. c. 468. l. 18.
27, 20. c. 299. l. 58.
28, 2. c. 624. l. 53.
28, 13. c. 740. l. 17.
28, 15. c. 467. l. 9.
28, 20. c. 523. l. 5.
28, 22. c. 316. l. 7.
28. 26. &c. c. 310. l. 8. & 441. l. 3.
28, 27. c. 310. l. 30. & 311. l. 7. 39. 48.
28, 28. c. 60. l. 12. & 98. l. 43.
29, c. 63. l. 57.
29, 1. c. 717. l. 21. & 772. l. 33. et 773. l. 33.
29, 4. c. 26. l. 36.
29, 8. c. 815. l. 43.
29, 10. c. 32. l. 7. & 20.
29, 19. c. 357. l. 45.
29, 20. c. 789. l. 6.
30, 3. c. 123. l. 19.
30, 6. c. 6. l. 58. & 68. l. 62. & 77. l. 68. & 719. l. 68. & 777. l. 21.
30, 22. c. 333. l. 58.
30, 23. c. 413. l. 3. & c. 428. l. 17.
30, 24. c. 113. l. 3. & 186. l. 23. & 250. l. 59. & 281. l. 36. & 309. l. 7.
30, 25. c. 426. l. 63.
30, 26. c. 395. l. 19. & 722. l. 73.
31, 1. c. 173. l. 52.
31, 3. c. 168. l. 68.
31, 4. c. 450. l. 72. & 725. l. 37. & 729. l. 45. & 731. l. 59. & 767. l. 48. 815. l. 51.
31, 5. c. 556. l. 23.
31, 18. c. 133. l. 41.
31, 21. c. 704. l. 21.
31, 27. c. 333. l. 58.
32, 14. c. 870. l. 62. & c. 871. l. 17.
32, 20. c. 186. l. 24. & 214. l. 22.
33, 4. c. 815. l. 30.
33, 7. c. 426. l. 60. & 716. l. 38.
33, 9. c. 306. l. 62. & 532. l. 12. & 69.
33, 15. c. 32. l. 8. 22. 28.
34, 5. 6. c. 133. l. 58. 59.
34, 6. c. 428. l. 32. & 504. l. 57. & 534. l. 39. 50.
34, 6. 7. c. 309. l. 4.
34, 7. c. 282. l. 2. & 96. l. 74. & 950. l. 23. & 959. l. 4.
34, 11. c. 1038. l. 64. & 10. 42. l. 43. 47.
34, 13. c. 764. l. 25.
34, 14. c. 6. l. 4. & 643. l. 8. & 842. l. 11. & 860. l. 64. & 861. l. 55. & 862. l. 61. & 1082. l. 29.
34, 15. c. 14. l. 9. & 23. 63. & 27. 64. & 68. l. 37. & 292. l. 1. & 1025. l. 41.
35, 2. c. 306. l. 68. & 533. l. 54.
35, 6. c. 9. l. 15. & 882. l. 62.
35, 7. c. 468. l. 17.
35, 9. c. 776. l. 358.
36, 6. c. 781. l. 71.
37, 29. c. 125. l. 47. & 224. l. 52 & 764. l. 68.
38, 12. c. 377. l. 20. & 465. l. 42.
38, 13. c. 767. l. 54. & 779. l. 44. & 782. l. 48. 68.
38, 14. c. 14. l. 46.
39, 2. c. 297. l. 67.
40, 5. c. 226. l. 59.
40, 11. col. 297. l. 41. 51. & c. 424. l. 53. & c. 449. l. 3.
40, 16. c. 150. l. 17.
40, 19. c. 533. l. 58.
40, 31. c. 15. l. 3.
41, 15. c. 310. l. 61. & 311. l. 2. 42. & 668. l. 23.
42, 2. c. 214. l. 65. & 613. l. 26
42, 10. c. 884. l. 63.
42, 14. c. 68. l. 19.
44, 4. c. 426. l. 63.
44, 12. c. 334. l. 44.
44, 16. c. 150. l. 24.
44, 19. c. 345. l. 55. & 467. l. 12
45, 1. c. 509. l. 61.
46, 1. c. 220. l. 4.
46, 1. 2. c. 357. l. 74.
46, 6. c. 335. l. 47.
46, 8. c. 564. l. 51.
46, 12. c. 96. l. 69.
47, 3. c. 520. l. 10.
47, 13. c. 564. l. 60.
48, 4. 413. l. 30.
49, 2. c. 135. l. 49.
49, 10. c. 449. l. 33. & 519. l. 57.
49, 26. c. 96. l. 60.
51, 8. c. 492. l. 24.
51, 14. c. 761. l. 26.
51, 15. c. 731. l. 2.
51, 20. c. 973. l. 31. & 974. l. 9.
52, 12. c. 601. l. 25.
52, 15. c. 615. l. 67.
53, 4. 5. c. 543. l. 65.
53, 6. c. 524. l. 39.
53, 7. c. 437. l. 49. & 482. l. 33. & 520. l. 64. & 613. l. 6.
56, 10. c. 7. l. 12. & c. 9. l. 34. & c. 453. l. 54. & 531 l. 8. & 664. l. 69. & 679. l. 50. & c. 685. l. 19. & 686. l. 43. 53.
56, 11. c. 357. l. 4. & 654. l. 25. & 688. l. 54.
58, 1. c. 118. l. 18. & 317. l. 27.
58, 14. c. 226. l. 59.
59, 5. c. 27. l. 66.
59, 11. c. 7. l. 15. & 14. l. 45. & 509. l. 56.
60, 6. c. 77. l. 58. & 81. l. 44. & 86. l. 66. & 90. l. 26.
60, 7. c. 422. l. 43. & 534. l. 71. & 648. l. 38.
60, 16. c. 96. l. 60.
61, 1. c. 411. l. 22.
61, 3. c. 131. l. 44. & 896. l. 26. 55.
61, 6. c. 243. l. 17.
61, 10. c. 455. l. 33.
62, 2. c. 226. l. 60.
62, 11. c. 213. l. 22.
63, 1. c. 112. l. 10. & 534. l. 39.
65, 3. 4. c. 700. l. 33. &c.
65, 10. c. 306. l. 70. & 307. l. 42. & 467. l. 62. & 468. l. 19. & 533. l. 50.
65, 24. c. 550. l. 33.
65, 25. c. 9. l. 71. & 27. l. 4. & 300. l. 42. & 424. l. 55. & 530. l. 52 & 827. l. 7.
66, 2. c. 537. l. 13.
66, 3. c. 690. l. 14. et 691. l. 1. et 700. l. 54.
66, 7. c. 292. l. 3.
66, 17. c. 33. l. 14. et 700. l. 46. etc. et 1015. l. 11. et 1019. l. 22.
66, 20. c. 12. l. 1. et 89. l. 54. et 228. l. 63.

Jer. 1, 17. c. 598. l. 3.
2, 11. c. 299. l. 27. et 331. l. 6.
2, 14. c. 870. l. 61.
2, 15. c. 730. l. 9. et 729. l. 47. et 741. l. 61. et 777. l. 16.
Jer. 2, 16. c. 777. l. 20.
2, 20. c. 791. l. 24.
2, 21. c. 753. l. 41.
2, 23. c. 9. l. 14. & 82. l. 17. & c.
2, 24. c. 878. l. 16.
2, 30. c. 778. l. 58.
2, 36. c. 243. l. 2.
3, 14. c. 622. l. 35.
3, 24. c. 331. l. 24.
4, 4. c. 615. l. 17.
4, 6. c. 737. l. 22.
4, 7. c. 741. l. 64. & c. 776. l. 61.
4, 13. c. 147. l. 6. & c. 160. l. 56.
4, 19. c. 666. l. 18. & 678. l. 50
5, 3. c. 525. l. 30.
5, 5. c. 413. l. 32.
5, 6. c. 9. l. 30. & 722. l. 23. & 735 l. 49. & 785. l. 53. & 788. l. 73. & 822. l. 28. & 823. l. 13. &c. & 824. l. 55. & 825. l. 36.
5, 8. c. 167. l. 33.
5, 22. c. 731. l. 2.
5, 27. c. 662. l. 52.
5, 28. c. 525. l. 20.
6, 3. c. 465. l. 44.
6, 23. c. 136. l. 3. & 139. l. 31. & 140. l. 48. & 731. l. 2.
7, 11. c. 15. l. 59.
7. 29. c. 413. l. 29.
7, 29. c. 480. l. 65. & 482. l. 31.
7, 34. c. 131. l. 44.
8, 6. c. 147. l. 19.
8, 7. c. 14. l. 30. & 409. l. 74.
8, 16. c. 7. l. 10. & c. 8. l. 69. & c. 97. l. 12. & c. 125. l. 70.
8, 22. c. 628. l. 65.
9, 1. c. 204. l. 70.
9, 8. c. 220. l. 2.
9, 10. c. 468. l. 6.
9, 11. c. 1091. l. 10.
9, 15. c. 592. l. 44.
10, 4. c. 333. l. 58.
10, 11. c. 509. l. 43.
11, 13. c. 331. l. 25.
11, 19. c. 291. l. 57. & 289. 62. & 426. 60. & 520. 65. & 613. 8. & 1031. 59.
11, 21. c. 854. l. 41.
12, 1. c. 218. l. 28. & 433. l. 5.
12, 8. c. 735. l. 50. & 777. l. 39.
12, 9. c. 9. l. 32. & 13. l. 73. & 830. l. 73. &c. & 838. l. 55. &c.
12, 10. c. 860. l. 56.
13, 17. c. 296. l. 51. & 774. l. 31.
13, 21. c. 1031. l. 31.
13, 23. c. 7. l. 1. & 62. l. 19. & 786. l. 22. & 805. l. 52. & 1059. l. 66.
14, 5. c. 888. l. 42. & 893. l. 42. & 894. l. 52.
14, 6. c. 677. l. 65.
14, 16. c. 133. l. 30.
15, 3. c. 671. l. 1. & 742. l. 3. & 745. l. 63.
16, 8. c. 598. l. 65.
16, 9. c. 131. l. 44.
17, 6. c. 872. l. 15.
17, 11. c. 14. l. 8.
17, 18. c. 896. l. 56.
18, 21. c. 133. l. 51. & 813. l. 54.
19, 13. c. 700. l. 39.
19, 15. c. 413. l. [illegible].
20, 9. c. 796. l. 5.
21, 12. c. 113. l. 66.
22, 7. c. 466. l. 36.
22, 17. c. 759. l. 73.
22, 18. 19. c. 760. l. 48.
23, 1. c. 447. l. 11. &c.
23, 3. c. 467. l. 69.
23, 5. c. 217. l. 33. 65.
23, 6. c. 218. l. 6. 9. 15. &c.
23, 16. c. 226. l. 58.
23, 21. c. 415. l. 49.
25, 10. c. 231. l. 44.
25, 11. 12. c. 289. l. 7.
25, 16. c. 133. l. 33.
25, 20. c. 41. l. 40.
25, 30. c. 730. l. 56.
25, 37. c. 408. l. 4.
Jer. 25, 37. 38. c. 767. l. 45
25, 38. c. 737. l. 17.
26, 3. c. 377. l. 2.
26, 18. c. 977. l. 67.
27, 12. c. 413. l. 33.
27, 33. c. 5. l. 12.
29, 3. c. 468. l. 18.
29, 10. c. 289. l. 7.
30, 9. c. 436. l. 10.
31, 12. c. 313. l. 73.
31, 18. c. 60. l. 46. & 281. l. 46. & c. 385. l. 38. & 410. l. 59.
31, 20. c. 810. l. 3.
31, 24. c. 449. l. 24.
31, 28. c. 788. l. 74.
31, 33. c. 617. l. 16.
31, 35. c. 731. l. 3.
31, 39. c. 172. l. 11.
32, 29. c. 700. l. 39.
33, 12. c. 467. l. 64. & 468. l. 29.
33, 13. c. 459. l. 54. &c.
34, 18. c. 515. l. 61.
34, 18. 19. c. 315. l. 4.
35, 6. 7. c. 535. l. 20.
35, 7. c. 466. l. 1.
38, 6. c. 758. l. 54.
38, 19. c. 194. l. 6.
41, 9. c. 758. l. 63.
41, 16. c. 896. l. 36.
42, c. 174. l. 24.
43, c. 174. l. 24.
43, 12. c. 455. l. 67. &c.
44, 27. c. 769. l. 2.
44, c. 174. l. 24.
46, 4. 9. c. 168. l. 57
46, 11. c. 628. l. 67
46, 15. c. 69. l. 56. & 133. l. 42.
46, 20. c. 287. l. 64. & 411. l. 18.
46, 21. c. 302. l. 35. 49. & 304. l. 4 & 311. l. 55. & 411. l. 61. &c.
46, 22. c. 26. l. 33.
46, 33. c. 69. l. 33.
47, 2. 3. c. 97. l. 15.
47, 6. c. 410. l. 30.
48, 6. c. 870. l. 71.
48, 7. c. 358. l. 2.
48, 9. c. 14. l. 3.
48, 24. c. 534. l. 40.
48, 28. c. 14. l. 38.
48, 31. c. 590. l. 42.
48, 33. c. 533. l. 1.
48, 34. c. 410. l. 36. & 790. l. 54.
48, 36. c. 410. l. 30.
48, 44. c. 812. l. 50.
49, 3. c. 358. l. 4.
49, 9. c. 776. l. 68.
49, 13. c. 534. l. 39.
49, 19. c. 735. l. 68.
49, 29. c. 77. l. 59. & 455. l. 26.
49, 32. c. 97. l. 59.
50, 6. c. 468. l. 29. & 736. l. 34.
50, 8. c. 420. l. 57. & 646. l. 61.
50, 11. c. 7. l. 9. & 97. l. 19.
50, 16. c. 133. l. 45.
50, 17. c. 447 l. 20. & 528. l. 44. & 584. l. 66.
50, 19. c. 532. l. 970. & 533. l. 40.
50, 26. c. 357. l. 7.
50, 27. 409. l. 7.
50, 39. c. 842. l. 11. & 860. l. 62. 861. l. 55. & 862. l. 62.
50, 42. c. 136. l. 3. & 139. l. 31. 54. & 140. l. 50. & 731. l. 3.
50, 44. c. 735. l. 69.
51, 14. c. 69. l. 33.
51, 23. c. 389. l. 6.
51, 27. c. 97. l. 44. & 11. l. 37.
51, 34. c. 13. l. 70. & 755. l. 49.
51, 37. c. 1091. l. 10.
51, 58. c. 714. l. 6. & 731. l. 24. & 777. l. 31.
51, 40. c. 428. l. 32.
51, 55. c. 731. l. 3.
51, 58. c. 150. l. 20.
52, 19. c. 586. l. 53.

Thren. 1, 2. c. 916. l. 69.
1, 6. c. 433. l. 6. & 893. l. 52.

Taren 1,15. c. 615. l. 17.
1,25 c. 96. l. 67.
2,4. c. 915. l. 17.
2,11. 12, 19. c. 514. l. 71.
2,19. c. 396. l. 48.
2,20. c. 348. l. 4.
3,10. c. 737. l. 23. & 767. l. 44
3,13. c. 134. l. 14.
3,15. c. 612. l. 19.
3,18. c. 854. l. 67.
3,19. c. 592. l. 44.
3,44. c. 32 l. 9.
4,3 c. 15. l. 61. & 46. l. 41. 65 l. 9. 714. l. 43. & 1032. l. 4
4,19. c. 15. l. 13.
5,13. c. 188. l. 42. & 766. l. 16.
5,15. c. 131. l. 37.

Ezek. 1, c. 229. l. 70.
1,7. 10. c. 412. l. 7. &c.
1,10. c. 358. l. 44. & 412. l. 32. & 715. l. 43. & 769. l. 57.
2,4. c. 525. l. 32.
2,6. c. 400. l. 64.
3,7. c. 525. l. 34.
4,6. c. 614. l. 33.
4,12. c. 329. l. 20.
4,14. c. 702. l. 5.
4,15. c. 326. l. 68.
6,11. c. 150. l. 23. 26.
7,16. c. 14. l. 31. & 810. l. 1.
8,18. c. 125. l. 47.
10,4. c. 769. l. 57.
10,14. c. 358. l. 44. & 715. l. 43.
13,4. c. 9. l. 33. & 850. l. 10. & 860. l. 69.
13,18. c. 827. l. 28.
13,19. c. 669. l. 25.
15,5. c. 497. l. 29.
16,12. c. 704. l. 23.
16,16. c. 478. l. 47.
16,10. c. 986. l. 24. &c. & 988. l. 57. & 989. l. 11. & 992. l. 23.
16,36,37. c. 520. l. 10.
17,7. 10. c. 853. l. 70.
17,13. c. 646. l. 65.
17,15. c. 169. l. 14.
19,2. c. 468. l. 15. & 714. l. 8. & 737. l. 46. & 743. l. 1. & 771. l. 36. & 772. l. 9.
19,2. 3. c. 714. l. 64. & 719. l. 5. & 759. l. 23.
19,4. c. 760. l. 72. & 764. l. 8. 73.
19,6. c. 9. l. 42.
12,7. c. 739. l. 50. & 730. l. 10.
19,8. c. 762. 9. l. 73.
19,9. c. 735. l. 65. & 765. l. 1. & 12.
19,17. c. 741. l. 67.
20,5. &c. c. 645. l. 74.
20,7. 8. c. 346. l. 8.
20,26. c. 297. l. 2.
20,37. c. 459. l. 64.
21,5. c. 133. l. 57.
21,21. c. 133. l. 52.
21,22. c. 646. l. 65.
21,28. c. 243. l. 5.
21,49. c. 433. l. 7.
22,25. c. 729. l. 49. & 730. l. 21. & 777. l. 47. & 815. l. 52.
22,27. c. 9. l. 43. & 218. l. 24. & 821. l. 69. & 822. l. 28. & 827. l. 39.
23,2. 3. c. 646. l. 8.
23,3. c. 346. l. 14.
23,8. c. 346. l. 15.
23,20. c. 9. l. 37.
23,23. c. 172. l. 55.
23,25. c. 125. l. 47.
24,14. c. 70. l. 68.
24,17. c. 520. l. 14. & 600. l. 35.
25,2. c. 150. l. 20.
25,5. c. 468. l. 31.
25,6. c. 557. l. 4.
26,2 c. 150. l. 20. 31.
27,3. c. 14. l. 63.
27,5. c. 862. l. 72.
27,6. c. 252. l. 67. & 1032. l. 5.
27,7. c. 172. l. 22.

Ezek. 27,14. c. 159. l. 30. & 230. l. 11.
27,15. c. 6. l. 57. & 254. h 43. & 917. l. 33. &c.
27,17. (al. 23.) c. 777. l. 64.
27,18. c. 7. l. 5. & 182. l. 5. & 470. l. 25. & 476. l. 16. & 485. l. 53. &c.
27,21. c. 428. l. 33. & 534. l. 27. & 646. l. 55. & 648. l. 37.
28,8. c. 761. l. 26. & 646. l. 55.
28,13. c. 57. l. 26. & 648. l. 37
28,24. c. 493. l. 20. 34.
29,3. c. 52. l. 4.
29. 3. 4. c. 764. l. 60.
29,4. c. 40. l. 42. & 45. l. 56.
30. 15. c. 41. l. 41.
32,2. c. 150. l. 20. & 342. l. 37. & 527. l. 28. & 771. l. 35.
32,2. 3. c. 763. l. 2. &c.
32,3. c. 52. l. 4. & 356. l. 8.
32,10. c. 133. l. 56.
32,21. c. 646. l. 65.
33,1. c. 357. l. 9.
33,3. 4. 6. c. 133. l. 55.
33,4. c. 323. l. 21.
34,2. c. 12. l. 16.
34,2. &c. c. 447. l. 34.
34,3. c. 446. l. 49. & 473. l. 37. & 484. l. 35.
34,4. c. 446. l. 32. & 447. l. 27.
34,6. 8. 10. c. 774. l. 31.
34,10. 23. c. 448. l. 6.
34,11. 12. c. 280. l. 41.
34,12. c. 654. l. 28.
34,12. &c. c. 449. l. 55. &c. & c. 516. l. 58.
34,13. 14. 15. c. 519. l. 52.
34,14. c. 467. l. 66. & 517. l. 68.
34,14 15. c. 468. l. 32.
34. 16. c. 447. l. 29.
34,16. 17. c. 525. l. 48.
34,17. c. 582. l. 38.
34,18. 19. c. 525. l. 56.
34,20 c. 304. l. 30. & 526. l. 13. & 584. l. 67.
34,21. c. 470. l. 33. & 526. l. 19. & 527. l. 29.
34,23. c. 436 l. 10.
34,26. c. 524 l. 70.
37,22. c. 218. l. 32.
37,22. 24. c. 217. l. 33. & 65.
38,13. c. 777. l. 4.
38,20. c. 3. l. 46.
39,4. c. 764. l. 71. & 839. l. 44.
39,18. c. 282. l. 43. 64. & 283. l. 21. & 284. l. 72. & 306. l. 6. & 428. l. 33. & 531. l. 60.
39,18,19. c. 409. l. 10.
39,20. c. 100. l. 74.
40,3. c. 769. l. 65.
40. 1. c. 760. l. 16.
40,17. 18. c. 328. l. 18.
40,18. 19. c. 264. l. 28.
41,19. c. 715. l. 44.
42,2. c. 264. l. 28.
42,3 c. 328. l. 19.
43,15. 16. c. 717. l. 20.
43,15. 16. c. 772. l. 36.
44,3. c. 598. l. 67.
44,6. c. 356. l. 11.
44,17. c. 484. l. 26. & 491. l. 43
45,15. c. 430. l. 62. & 584. l. 68
47,8. c. 41. l. 9.
48,30. c. 770. l. 14.

Dan. 2,4. c. 129. l. 43.
1,7. c. 57. l. 53.
1,8. 12. c. 702. l. 9.
2,28. 404. l. 30.
2,40. c. 760. l. 13.
3,5. 7. 10. c. 317. l. 35.
3,17. c. 749. l. 4.
4,27. c. 151. l. 19. & 749. l. 17.
5,28. (al.) 95. c. 751. l. 32.
3,29. c. 752. l. 12.
3,1. c. 433. l. 3.
4,29. c. 407. l. 33.
4,29. 30. c. 299. l. 24. 25.

Dan. 4, 34. c. 433. l. 54.
5,21. c. 870. l. 65.
5,23. c. 333. l. 58.
6,8. 12. 15. c. 748. l. 5.
6,11. c. 758. l. 52.
6,17. c. 748. l. 34.
6,22. c. 207. l. 40. & 732. l. 66 & 789. l. 13.
6,23. c. 749. l. 5. & 751. l. 32.
6,23. c. 740. l. 18. & 748. l. 65.
7,2. c. 770. l. 13.
7,5. c. 816. l. 25. &c.
7,6. c. 789. l. 37.
7,7. c. 525. l. 66.
7,9. c. 475. l. 35.
7,13. c. 213. l. 67.
8, & 9. & 10. & 11. c. 769. l. 65
8,3. c. 541. l. 48.
8,4. c. 470. l. 31. & 527. l. 30. 38.
8,4. 6. c. 422. l. 44.
8,4. 7. c. 9. l. 39.
8. 5. c. 632. l. 41. & 647. l. 30.
8,6. c. 6. l. 49.
8,14. c. 84. l. 69.
8,21. c. 647. l. 32.
8,23. c. 688. l. 63.
9,2. c. 289. l. 8. & 316. l. 7.
9,8. c. 749. l. 22.
9,14. c. 789. l. 4.
9,20. c. 749. l. 27.
9,21. c. 550. l. 31.
9,23. c. 539. l. 17.
9,26. 27. c. 613. l. 54.
10,8. c. 123. l. 12.
11,8. c. 358. l. 8.
11,21. 24. c. 433. l. 7.

Of. 1,7. c. 173. l. 55.
2,8. c. 333. l. 59.
2,9. c. 484. l. 28.
2,15. c. 307. l. 46.
2,18. c. 220. l. 37.
4,2. c. 295. l. 48.
4,3. c. 3. l. 51.
4,10. c. 404. l. 69.
4,14. c. 231. l. 20.
4,16. c. 9. l. 38. & 34. l. 54. & 290. l. 43. & 387. l. 68. & 400. l. 66. & 412. l. 48. &c.
5,13. c. 358. l. 30.
5,13. 14. c. 791. l. 20.
5,14. c. 767. l. 57. & 802. l. 41.
6,2. c. 622. l. 38.
6,4. c. 550. l. 10.
3,5. c. 357. l. 28.
7,8. c. 328. l. 71.
7,11. c. 15. l. 49.
7,11. 12. c. 791. l. 22.
8. 5. c. 359. l. 52.
8,9. c. 226. l. 45. & 868. l. 45. & 870. l. 5.
9,6. c. 764. l. 26. & 860. l. 57.
9,10. c. 331. l. 25.
9,14. c. 292. l. 23.
10,4. c. 592. l. 42.
10,5. c. 355. l. 55. & 357. l. 27.
10,6. c. 358. l. 30. & 426. l. 60.
10,11. c. 8. l. 59. & 11. l. 54. & 274. l. 62. & 287. l. 67. & 301. l. 68. & 311. l. 52. & 385. l. 15. & 413. l. 36. &c.
20,14. c. 779. l. 52.
11,5. c. 133. l. 56. 57.
11,10. 11. c. 769. l. 32.
12,10. al. 12. c. 1091. l. 3. &c.
12,12. c. 67. l. 66. & 1043. l. 3.
13,2. c. 354. l. 35. & 357. l. 36.
13,3. c. 548. l. 12. & 550. l. 10.
13,7. c. 788. l. 68. & 790. l. 67. & 785. l. 55. & 801. l. 39. & 802. l. 44.
13,7. 8. c. 767. l. 59.
13,8. c. 9. l. 31. & 719. l. 68. & 714. l. 66. & 813. l. 45. & 814. l. 17.
14,2. c. 414. l. 15. &c.
14,7. c. 1. l. 12.
14,8. c. 870. l. 34.

Joel. 1,6. c. 69. l. 33. & 733. l. 44. & 778. l. 63.
1,18. c. 286. l. 45.
1,20. c. 407. l. 27. & 884. l. 14.
2,7. 8. c. 35. l. 38.
2,9. c. 448. l. 18.
2,10. c. 142. l. 72.
2,13. c. 468. l. 6.
2,22. c. 302. l. 13.
2,25. c. 35. l. 39.
3,2. c. 297. l. 65.
3,4. c. 59. l. 58. & 75. l. 54.
3,16. c. 769. l. 46.
3,1. c. 442. l. 24.

Amos. 1,2. c. 533. l. 41. & 730. l. 56.
1,23. c. 311. l. 10.
2,12. c. 534. l. 39.
1,15. c. 358. l. 4
3,12. 3. 4. c. 768. l. 45.
3,4. c. 729. l. 39. 61. & c. 735. l. 51. & 737. l. 19. & 815. l. 53.
3,8. c. 7. l. 14. & 729. l. 4. & 768. l. 65. & 815. l. 54.
3,12. c. 450. l. 67. & 470. l. 30. & 493. l. 66. & 528. l. 47. & 740. l. 64.
3,15. c. 252. l. 61.
4,1. c. 306. l. 12. & 408. l. 48. & 411. l. 96. & 531. l. 62. & 532. l. 5.
4,2. c. 668. l. 39.
5,3. c. 295. l. 64.
5,19. c. 810. l. 59.
5,22. c. 282. l. 46. & 285. l. 24. & 537. l. 17. & 960. l. 9.
5,25. c. 401. l. 1.
5,26. c. 892. l. 21.
6,4. c. 302. l. 38. 50. & 304. & 311. l. 55. & 314. l. 1. & 428. l. 33.
6. 5. c. 464. l. 18.
6,12. c. 309. l. 13. & 400. l. 68. & 415. l. 17. &c. & 592. l. 44.
7,1. c. 481. l. 59.
7,14. c. 281. l. 13. & 383. l. 34.
8,1. 2. c. 61. l. 27. & 662. l. 73.
8,8. c. 467. l. 11.
8,14. c. 357. l. 56. & 359. l. 55.
9,3. c. 26. l. 68. & 40. l. 38.
9,4. c. 133. l. 54.

Jon. 2,2. c. 342. l. 64.
1,3. c. 884. l. 64.
2,1. c. 42. l. 7.
2,7. c. 761. l. 26.
2,8. c. 514. l. 72.
3,5. c. 752. l. 13.
4,11. c. 415. l. 68. & 678. l. 48.

Mich. 1,6. c. 14. l. 73.
1,8. c. 14. l. 46. & 47. l. 60. & 69. l. 11. & 600. l. 1.
1,11. c. 60. l. 61. & 432. l. 39.
1,13. c. 100. l. 59.
2,4. c. 668. l. 38.
2,12. c. 467. l. 33. & 517. l. 23. &c. & 534. l. 33.
3,3. c. 63. l. ult.
3,12. c. 977. l. 67.
4,3. c. 220. l. 37.
4,13. c. 311. l. 59.
5,7. c. 548. l. 49.
5,8. c. 528. l. 45. & 735. l. 51. & 772. l. 18.
5,9. c. 220. l. 28.
6,6. c. 274. l. 57.
6,14. c. 404. l. 69.
7,14. c. 459. l. 9. & 532. l. 70. & 533. l. 43. & 628. l. 53.
7,17. c. 27. l. 4.

Nahum. 1,4. c. 532. l. 70.
2,13. c. 719. l. 62.
2,11. 12. c. 719. l. 69. & 725. l. 4.
2,12. c. 743. l. 3.
2,13. c. 714. l. 9.
3,2. c. 97. l. 35. & 101. l. 26.
3,3. c. 135. l. 44.
3,5. c. 520. l. 11.

Nahum. 3, 15. c. 69. l. 33.
3, 16 c. 34. l. 70.

Hab. 1, 8. c. 9. l. 13. 19. & 15. l. 14.
2, 10. c. 17. l. 27.
1, 14. 15. c. 39. l. 40.
1, 15. c. 714. l. 53.
2, 11. c. 70. l. 45.
2, 17. c. 207. l. 66.
2, 19. c. 333. l. 59.
3, 2. c. 288. l. 65. &c.
3, 6. c. 668. l. 41.
3, 11. c. 854. l. 59.
3, 19. c. 305. l. 48. & 384. l. 54.
3, 19. c. 882. l. 40. & 889. l. 7.

Sophon. 1, 5 c. 700. l. 39.
1, 9. c. 365. l. 30. 43. & 593. l. 32.
1, 11. c. 202. l. 42.
2, 4 c. 1082. l. 48. & 1092. l. 31.
2, 6. c. 467. l. 28. 70.
2, 9. c. 607. l. 59. & 872. l. 32.
2, 11. c. 616. l. 48.
2, 13. 14. c. 468. l. 33.
2, 14. c. 468. l. 35. & 1038. l. 64. & 1042. l. 41.
2, 15. c. 468. l. 15.
3, 3. c. 777. l. 44. & 822. l. 52. & 823. l. 16. &c. 11 & 824. l. 37 & 827. l. 52.
3, 4. c. 730. l. 12.

Agg. 1, 1. c. 217. l. 48.
1, 6. c. 404. l. 69.
2, 8. c. 362. l. 51.
1, 10. c. 548. l. 53.
1, 14. c. 217. l. 50.
2, 2. 21. c. 217. l. 51.
2, 9. c. 363. l. 2.

Zach. 1. & 2. c. 769. l. 65.
1, 8. c. 104. l. 34 & c. 108. l. 10. 31. 70. c. 107. l. 58.
2, 10. c. 775. l. 4.
1, 11. c. 774. l. 75.
1, 19. 21. c. 527. l. 32.
2, 1. 2. c. 769. l. 72.
6, 2. c. 104. l. 13. & 106. l. 59.
6, 3. c. 204. l. 34. 71. & 107. l. 35. & 111. l. 6.
6, 3. 6. c. 480. l. 21.
6, 4 c. 111. l. 60.
6, 4 6. c. 109. l. 70.
6, 6 c. 104. l. 71 & 106. l. 66.
6, 7. c. 111. l. 59. & 775. l. 6.
7, 11. c. 413. l. 22.
8, 12. c. 540. l. 55
9, 9. c. 12 l. 4 & 184. l. 56. &c.
9, 11. c. 758. l. 54.
9, 13. c. 217. l. 24.
10, 2. c. 521. l. 57.
10, 3. c. 646. l. 74.
11, 3. c. 730. l. 37.
21, 7. c. 458. l. 69.
11, 15. c. 455. l. 17.
21, 15. 17. c. 445. l. 40.
11, 16. c. 445. l. 50. &c.
12, 2. c. 586. l. 51.
12, 3. c. 774. l. 31.
12, 10. c. 594. l. 5.
13, 4 c. 22. l. 21.
23, 7. c. 521. l. 57.
14, 10. c. 779. l. 53. c. 964. l. 37.

Mal. 1, 8. c. 217. l. 46. & 523. l. 69 & 583. l. 57.
1, 13. c. 537, l. 19.
1, 14. c. 584. l. 6.
3, 1. c. 214. l. 23 & 219. l. 38.
4, 2. c. 302. l. 19. 42. 51. c. 304. l. 4. & 311. l. 55. & 412. l. 11.
4, 12. c. 288. l. 40.

APOCRYPHA.

3 Esdræ 1, 8 9. c. 565. l. 52.
1, 34 c. 759. l. 52.
1, 40. c. 760. l. 45.
1, 43 c. 65.

3 Esdræ 6, 27. c. 217. l. 54

4 Esd. 5. 7. c. 41. l. 12.
6, 49. 51. c. 5. l. 21.

Tob. 2, 1 4. c. 569. l. 14.
5, 23. c. 681. l. 49.
6, 2. c. 40. l. 33.
6, 4. c. 38. l. 35.
11, 3. c. 681. l. 49.

Judith. 1, 6. c. 165. l. 64.
11, 19. c. 667. l. 17.
13, 10. c. 1092. l. 46.
14, 13. c. 1092. l. 38. &c.

Sap. 11, 2. c. 125. l. 47.
11, 23. c. 550. l. 1.
15, 15. c. 125. l. 48.
17, 9. c. 26. l. 31.
17, 18. c. 14. l. 44.
19, 8. c. 37. l. 33.

Sirach. 7, 15. c. 310. l. 15.
7, 29. c. 778 l. 52.
8, 4. c. 854. l. 10.
8, 9. c. 352. l. 24.
11, 3. c. 35. l. 17.
11, 31. c. 17. l. 6.
13, 19. c. 528. l. 53. & c. 827. l. 3.
13, 20. al. 21. c. 692. l. 23.
13, 21. (al. 24.) c. 776. l. 54
16, 3. c. 927. l. 33.
18, 26. c. 377. l. 22.
20, 29. c. 401. l. 34.
21, 3. c. 733. l. 50.
21, 13. c. 778. l. 49.
21, 2. c. 331. l. 38.
24, 21. c. 53. l. 21.
25, 16. c 24. l. 48.
25, 24. c. 8. l. 64. & 809. l. 14.
26, 7. c. 508. l 9. &c.
27, 10. c. 15. l. 47. & 778. l. 50
27. 20. al. 22. c. 926. l. 58.
28, 15. 17. c. 25. l. 65. 69.
28, 23. al. 27. c 778. l. 55. & 785. l. 56. & 789. l. 10.
33. 25. c. 224. l. 47.
34, 18. c. 379. l. 31.
34, 21. c. 542. l. 66.
35, 26. c. 381. l. 45. &c.
38, 28. c. 300. l. 31.
39, 3. c. 382. l. 26.
39, 26. c. 267. l. 17.
39, 35. c. 24. l. 56.
40, 16. c. 403. l. 70.
43, 20. c. 37. l. 47.
46, 4. 16. c. 475. l. 11.
46, 20. 21. c. 637. l. 1.
47, 3. c. 450. l. 63. & 756. l. 68.
50, 15. c. 267. l. 19.
50, 30. c. 382. l. 28.

Baruch. 3, 16. 17. c. 17. l. 16.

1 Macch. 1, 50. c. 701. l. 68.
2, 1. c. 216. l. 7.
2, 5. c. 273 l. 15.
3, 12. c. 216. l. 28.
3, 31. &c. c. 266. l. 24.
3, 41. c. 210. l. 38.
4, 56. c. 320. l. 61.
4, 57. c. 216. l. 49.
5, 23. c. 216. l. 38.
5, 28. 35. 51. c. 676. l. 29.
6, 30. &c. c. 9. l. 7. & 266. l. 42.
6, 43. &c. c. 269. l. 56.
7, 40. c. 527. l. 33.
8, 6. c. 267. l. 71.
9, 13. c. 377. l. 23.
10, 80. & 377. l. 24.
12, 6. c. 215. l. 44.
13, 51. c. 155. l. 12.

2 Macch. 11, 11. c. 721. l. 42.
13, 2. c. 156. l. 27.
13, 15. c. 269. l. 51. 58.
14, 12. c. 273. l. 29.
15, 2. c. 266. l. 55.

3 Macch. c. 259. l. 68 &c.

LOCA NOVITESTAMENTI.

Matth. 1, 3. c. 243. l. 7.
2, 21. c. 219. l. 62.
2, 1. c. 81. l. 49.
2, 2. c. 108. l. 23.
3, 4. c. 12. l. 23. & 35. l. 74
3, 12. c. 548. l. 27.
4, 16. c. 108. l. 18.
3, 18. c. 41. l. 19. & 244. l. 52.
5, 6. c. 412. l. 14.
5, 29. c. 207. l. 15.
5, 24. c. 538. l. 2.
5, 39. c. 244 l. 66.
5, 43. c. 398. l. 72.
6, 20. c. 415. l. 73.
7, 6. c. 617. l. 38 & 686. l. 33.
7, 9. c. 618 l. 18.
7, 15. c. 530. l. 40. & 821. l. 70
7, 16. c. 384. l. 55.
8, 4. c. 585. l. 7.
8, 20. c. 6. l. 3. & 220. l. 12. & 850. l. 21.
8, 28. c. 697. l. 33.
9, 36. c. 521. l. 58.
10, 16. c. 15. l. 50. & 28. l. 1.
10, 27. c. 704 l. 56.
10, 29. c. 416. l. 1.
11, 1. c. 244. l. 59.
11, 12. c. 619. l. 26.
11, 29. c. 220. l. 15. & 613. l. 21.
12, 3 c. 190. l. 27.
12, 19. c. 613. l. 27.
12, 29. c. 455. l. 29.
12, 39. c. 550. l. 45.
12, 40. c. 52. l. 18.
23, 4 c. 16. l. 21.
13, 6. c. 108. l. 13. 18
23, 13. c. 705. l. 2.
13, 15. c. 32. l. 5. 29. & c. 580 l. 14.
13, 24 c. 244. l. 65.
14. 25. c. 397. l. 1.
15, 4 c 755. l. 53.
15, 5. c. 542. l. 72.
15, 9. c. 597. l. 36.
15, 11. c. 703. l. 37.
15, 21. c. 698. l. 5.
15, 24. c. 695. l. 3.
15, 20. c. 686. l. 29.
15, 27. c. 668. l. 67.
15, 29. c. 41. l. 19.
16, 1. c. 551. l. 14.
16, 2. 3. c. 107. l. 72.
16, 4. c. 550. l 46.
16, 12. c. 618. l. 45.
16, 15. 18. c 464. l. 1.
16, 17. c. 543. l. 51.
17, 21. c. 463. l. 31.
18. 6. c. 188. l. 2.
18, 8. c. 244. l. 53.
18, 12. c. 445. l. 74
18, 20. c. 827. l. 53.
19, 24. c. 91. l. 28.
20, 28. c. 613. l. 37.
21, 1. &c. c. 209. l. 13. &c.
21, 2. c. 184. l. 51.
21, 5. c. 276. l. 3.
21, 19. c. 384. l. 55.
21, 29. c. 150. l. 55.
22, 4 c. 314. l. 8.
22, 16 c. 859. l. 21.
23, 15. c. 548. l. 28.
23, 23. c. 391. l. 20.
23, 24. c. 93. l. 7.
23, 35. c. 569. l. 68.
24, 20. c. 569. l. 10.
24, 28. c. 16. l. 31.
24, 41. c. 244. l. 60.
25, 32. c. 449. l. 71. & 582. l. 41.

Matth. 25, 32. 33. c. 421. l. 11. &. 525. l. 52.
26, 2. c. 561. l. 10.
26, 5. c. 568. l. 42.
26, 8. c. 212. l. 50.
26, 17. 560. l. 72.
26, 18. c. 616. l. 65.
26, 53. c. 613. l. 32.
27, 15. c. 561. l. 18.
27, 20. &. 150. l. 42.
27, 22. c. 615. l. 1.
27, 42. c. 614. l. 10.
27, 44. c. 212. l. 52.
27, 46. 50. c. 614. l. 65.
27, 48. c. 53. l. 41. c. 591. l. 13.
27, 49. c. 137. l. 54.
27, 51. c. 657. l. 19
27, 52. c. 657. l. 19.
27, 53. c. 569. l. 48.
28, 1. c. 84. l. 73.
28, 18. c. 613. l. 32.

Marc. 1, 6. c. 35. l. 74. & 78. l. 40.
1, 44. c. 586. l. 8.
2, 7. c. 41. l. 53.
4, 6. c. 108. l. 19.
4, 12. c. 580. l. 15.
5, 1. 13. c. 697. l. 19.
5, 29. c. 204. l. 71.
5, 41. c. 425. l. 30.
6, 8. c. 598. l. 27.
6, 34 c. 521. l. 58.
6, 48. c. 397. l. 2.
7, 11. c. 542. l. 73.
7, 24. 31. c. 698. l. 6.
9, 24 c. 551. l. 52.
10, 25. c. 91. l. 28.
11, 1. &c. c. 209. l. 13. &c.
11, 13. c. 384. l. 55.
12, 4. c. 747. l. 13.
13, 20. c. 378. l. 20.
13, 35. c. 14. l. 53.
14, 1. c. 561. l. 12. 18.
14, 12. c. 560. l. 73.
14. 22. c. 573. l. 18.
15, 6. c. 561. l. 19.
15, 23. c, 266. l. 61.
15, 36. c. 53. l. 41.
15, 40. c. 436. l. 42.
15, 42. c. 567. l. 25.
20, 2. c. 84. l. 74. & 108. l. 19
16, 15. c. 704. l. 57.
16, 18. c. 33. l. 72. & 776. l. 37.

Luc. 1, 5. 8. 11. c. 454. l. 65.
1, 6. c. 244. l. 58.
1, 24. c. 295. l. 18.
2, 8 c 452. l. 70. & 464. l. 68
2, 9. c. 108. l. 12. 24.
2, 11. c, 219. l. 51.
2, 23. c. 614. l. 18. & 297. l. 37.
2, 24. c. 276. l. 4.
2, 35. c. 137. l. 52.
3, 17. c. 548. l. 27.
4, 29. c. 316. l. 67.
5, 1. c. 41. l. 19.
5, 1. 6. c. 40. l. 42.
6, 6. c. 244. l. 64.
6, 44. c. 384. l. 55.
6, 48. c. 279. l. 49. 51.
8, 3. c. 220. l. 11.
8, 26. 32. c. 697. l. 20.
9, 6. c. 548. l. 18.
9, 58. c. 619. l. 10. & 850. l. 21.
9, 62. c. 382. l. 2.
10, 3. c. 530. l. 44. & 826. l. 74.
10, 16. c. 819. l. 60.
10, 21. c. 191. l. 68.
12, 1. c. 618. l. 45.
12, 24. c. 16. l. 23.
12, 35. c. 598. l. 16. & 618. l. 62.
12, 38. c. 397. l. 2.
13 6. c. 384. l. 56.
13, 15. c. 402. l. 39.
13, 29. c. 807. l. 22.
13, 32. c. 859. l 3.
13, 33. c. 614 l. 69.
14, 5. c. 402. l. 40.

Luc. 15, 6. c. 708. l. 3.
15, 11. c. 697. l. 16.
15, 15. c. 707. l. 52.
15, 23. c. 275. l. 48. c. 313. l. 72.
16, 21. c. 669. l. 55. & 672. l. 20.
16, 22. c. 66, l. 16.
17, 2. c. 188. l. 3.
17, 8. c. 598. l. 7.
17, 14. c. 588. l. 8.
18, 25. c. 91. l. 28. & 782. l. 10.
19, 8. c. 543. l. 2.
19, 28. &c. c. 209. l. 13. &c.
19, 29. c. 209. l. 30. &c.
19, 30. c. 210. l. 13.
19, 31. c. 211. l. 17.
19, 32. c. 211. l. 34.
19, 34. c. 211. l. 63.
21, 29. c. 384. l. 56.
22, 1. c. 556. l. 65.
22, 7. c. 556. l. 61. & 560. l. 73.
23, 14. c. 614. l. 2.
23, 17. c. 561. l. 19.
23, 18. c. 615. l. 2.
23, 32. c. 244. l. 69.
23, 53. c. 369. l. 29.
23, 54. c. 567. l. 27.
23, 55. 56. c. 569. l. 51.
24, 10. c. 436. l. 40.
24, 16. c. 195. l. 45.
24, 41. c. 149. l. 1.

Joh. 1, 10. c. 32. l. 48.
1, 12. c. 617. l. 55.
1, 29. c. 520. l. 60. & 555. l. 57.
1, 29. 36. c. 613. l. 18.
2, 13. 14. c. 611. l. 16.
2, 19. c. 619. l. 41.
3, 14. c. 591. l. 70.
3, 16. c. 543. l. 44.
3, 20. c. 32. l. 50.
4, 13. c. 598. l. 17.
6, 1. c. 41. l. 19.
6, 9. 11. c. 41. l. 45. 35. c. 517.
6, 53. c. 543. l. 35. & 617. l. 43.
6, 55. c. 617. l. 43.
7, 2. 37. 44. 45. c. 560. l. 22.
7, 37. c. 568. l. 4.
8, 36. c. 616. l. 27.
8, 46. c. 613. l. 71.
8, 48. c. 360. l. 27.
8, 56. c. 543. l. 54.
9, 29. c. 619. l. 9.
10, 1. c. 448. l. 6. &c.
10, 1. 2. c. 450. l. 2.
10, 3. 4. 14. c. 450. l. 4.
10, 4. c. 521. l. 29.
10, 11. c. 543. l. 60.
10, 11. 15. c. 450. l. 58.
10, 12. c. 444. l. 16. & c. 530. l. 46. & 821. l. 71. & 822. l. 30. & 327. l. 1. 29.
10, 14. 27. c. 594. l. 23.
10, 22. 31. c. 569. l. 24.
11, 50. c. 543. l. 59.
12, 1. 12. c. 571. l. 9. 10. &c.
12, 13. c. 115. l. 12.
12, 32. c. 591. l. 72.
13, 2. c. 561. l. 26. & 564. l. 73.
13, 4. c. 598. l. 9.
13, 14. c. 616. l. 64.
13, 27. c. 561. l. 29.
13, 30. c. 560. l. 28.
15, 1. c. 441. l. 4.
16, 2. c. 375. l. 22. & 569. l. 72.
16, 21. c. 275. l. 70.
18, 20. c. 579. l. 60.
18, 28. c. 565. l. 15. c. 566. l. 54
18, 36. c. 619. l. 10. 11.
18, 39. c. 561. l. 19.
19, 14. c. 566. l. 70.
19, 29. c. 53. l. 41. & 592. l. 20.
19, 31. c. 567. l. 29. 67. & 615. l. 19 34 c. 137. l. 54.
19, 36. c. 555. l. 51. c. 609. l. 55
20, 1. c. 84. l. 74.
20, 25. c. 782. l. 18.
21, 1. c. 41. l. 19,

Joh. 21, 6. c. 37 l. 61.
21, 9. 10. 13. c. 41. l. 54.

Act. 1, 12. c. 569. l. 7.
1, 14. c. 45. l. 47. & 101. l. 2.
2, 1. c. 570. l. 40.
2, 32. c. 761. l. 8.
3, 1. c. 377. l. 70.
3, 7 c. 279. l. 42.
4, 17. c. 499. l. 43.
5, 4. c. 819. l. 57.
5, 15. c. 703. l. 59.
7, 16. c. 12. l. 65. & 434. l. 42.
7, 20. c. 342. l. 63.
7, 39. c. 346. l. 20.
7, 39. 40. c. 332. l. 59.
7, 41. c. 346. l. 65. & 576. l. 14
8, 32. c. 481. l. 39. & 482. l. 34.
9, 5. c. 386. l. 17.
9, 13. c. 548. l. 8.
9, 22. c. 499. l. 43.
9, 35. c. 306. l. 34. & 534. l. 3.
10, 14. c. 702. l. 7.
10, 15. c. 11. l. 8.
12, 9. c. 149. l. 4.
13, 8. c. 750. l. 54.
13, 11. c. 819. l. 68.
13, 26. c. 704. l. 73.
14, 15. c. 642. l. 59.
15, 9. c. 538. l. 22.
15, 20. c. 11. l. 18.
16, 26. c. 279. l. 51.
17, 16. c. 113. l. 24.
17, 29. c. 333. l. 22.
18, 6. c. 323. l. 22.
20, 29. c. 543. l. 61.
20, 29. c. 530. l. 48. & 827. l. 13.
20, 31. c. 453. l. 54.
20, 39. c. 822. l. 31.
23. 0. c. 363. l. 50.
23, 19. c. 464. l. 11.
26, 7. c. 217. l. 21. & 320. l. 59.
26, 14. c. 387. l. 18.
28, 3. c. 34. l. 2. & 377. l. 21.
28, 5. c. 776. l. 38.
28, 27. c. 32. l. 5.

Rom. 1, 21. c. 642. l. 61.
1, 23. c. 23. l. 25. & 299. l. 28.
2 25. c. 578. l. 20.
5, 9. c. 616. l. 6.
7, 6. c. 616. l. 69.
8, 15. c. 647. l. 35.
8, 20. c. 616. l. 23.
8, 36. c. 289. l. 62.
10, 9. c. 619. l. 38.
10, 17 c. 538. l. 26.
10, 20. c. 543. l. 46.
11, 20. c. 618. l. 69.
12, 1. c. 538. l. 14.
12, 8. c. 557. l. 3.
12, 21. c. 399. l. 4. & 547. l. 52.
13, 14. c. 543. l. 36. & 613. l. 44.
14, 17. c. 703. l. 61.
14, 23. c. 538. l. 8. 20.
16, 9. c. 30. l. 30.

1 Cor. 1, 31. c. 331. l. 11.
2, 8. c. 375. l. 25.
3, 9. c. 415. l. 51. & 441. l. 4.
5, 6. c. 601. l 48.
5, 7. c. 555. l. 49. & 573. l. 19.
5, 8. c. 601. l. 61. & 618. l. 47.
6, 5. c. 780. l. 38.
7, 10. 11. 15. c. 654. l. 15.
7, 23. c. 616. l. 23.
8, 4. c. 445. l. 44. & 642. l. 57.
9, 7. c. 473. l. 39.
9, 9. c. 401. l. 29. & 415. l. 54.
9, 9. 10. c. 637. l. 12
9, 10. c. 11. l. 62. & 415. l. 52.
9, 26. c. 415. l. 50.
10, 3. 4. c. 617. l. 59.
10, 7. 8. c 353. l. 13.

1 Cor. 10, 9. c. 33. l. 58.
10, 20. c. 641. l. 42.
10, 25. &c. c. 703. l. 67.
11, 6 c. 481. l. 44.
11, 16. c. 403. l. 44.
14, 18. c. 588. l. 15.
15, 8. c. 1031. l. 49.
15, 36. c. 1. l. 13.
15, 55. c. 782. l. 17.
16, 2. c. 654. l. 7.
16, 9. c. 244. l. 71.
16, 13. c. 584. l. 53. & 618. l. 69.

2 Cor. 4, 4. c. 1633. l. 35.
5, 17. c. 616. l. 72.
6, 4. c. 453. l. 55.
6, 14. c. 11. l. 71. & 187. l. 10.
6, 14. 15 c. 618. l. 59.
6, 17. c. 654. l. 23.
11, 3. c. 28. l. 3.
11, 13. c. 860. l. 51.

Gal. 2, 2. c. 415. l. 50.
2, 11. c. 654. l. 14.
3, 10. c. 414. l. 36.
3, 27. c. 543. l. 37. & 613. l. 45.
4, 4. c. 614. l. 48.
4, 7. c. 647. l. 35.
4, 27. c. 557. l. 3.
5, 9. c. 601. l. 48.
5, 18. c. 96. l. 27.

Ephes. 1, 10. c. 614. l. 48.
2, 2. c. 364. l. 48.
2, 14. c. 616. l. 44.
2, 14. 15. 16. 17. c. 618. l. 54.
2, 15. c. 616. l. 68.
3, 12. c. 960. l. 27.
4, 8. c. 414 l. 55.
4, 26. 27. c. 463. l. 54.
5, 26. c. 661. l. 18.
6, 11. c. 775. l. 31.
6, 12. c. 770. l. 39.
6, 14. 15. c. 618. l. 65.
6, 15. c. 601. l. 34.
6, 16. c. 751. l. 34.
6, 17. c. 617. l. 53.

Phil. 2, 8. c. 618. l. 53.
2, 9. c. 769. l. 28.
2, 16. c. 415. l. 50.
3, 2. c. 686. l. 48.
3, 8. c. 671. l. 54.
3, 19. c. 1033. l. 37.

Coloss. 1, 13. 14. c. 616. l. 11.
1, 20. c. 616. l. 14.
2, 13. c. 414. l. 44.
2, 16. 17. c. 703. l. 70.
2, 17. c 11. l. 10.
2, 20. 21. c. 703. l. 73.
3, 10. c. 616. l. 71.

1 Tim. 1, 15. c. 617 l. 24.
2 8. c. 538. l. 3.
4, 3. c. 452. l. 53. & 927. l. 38.
4, 4. c. 704. l. 1.
5, 17. 18. c. 416. l. 12.
5, 18. c. 11. l. 62. & 401. l. 29.

2 Tim. 2, 6. c 415. l. 52.
2, 12. c. 618. l. 32.
2, 15. c. 324. l. 65.
2. 17. c. 860. l. 64. & 1025. l. 48.
2, 19. c. 594. l. 20.
3, 6. c. 683. l. 49. & 1025. l. 22.
3, 8. c. 484. l. 61. & 644. l. 74.
3, 10. c. 618. l. 26.
4, 5. c. 453 l. 55.
4, 17. c. 732. l. 68. & 771. l. 42.

Tit. 1, 5. c. 704. l. 2.
1, 15. c. 537. l. 59.
3, 9. c. 493. l. 47.

Hebr. 1, 14. c. 616. l. 18.
2, 6. c. 755. l. 56.
2, 14. 15. c. 616. l. 25.
2, 14. 17. c. 613. l. 62.
4, 15. c. 616. l. 25.
4, 15. c. 613. l. 62.
5, 12. c. 581. l. 61.
7, 26. c. 348 l. 64 & 614. l. 4.
7, 27. 28. c. 614. l. 6.
9, 4. c. 435. l. 65. & 590. l. 55.
9, 13. c. 648. l. 71.
9, 14. c. 614. l. 6.
9, 19. c. 684. l. 59.
9, 19. 21. c. 587. l. 25. 49.
9, 21. c. 573. l. 59.
9, 16. c. 614. l. 51.
10, 11. c. 616. l. 68.
10, 22. c. 617. l. 12.
10, 29. c. 617. l. 36.
10, 31. c. 768. l. 65.
10, 35. c. 619. l. 39.
11, 4. c. 538. l. 10. & 539. l. 11.
11, 6. c. 538. l. 19.
11, 9. c. 465. l. 51.
11, 22. c. 435. l. 2.
11, 28. c. 594. l. 25.
11, 29. c. 705. l. 17.
11, 32. c. 201. l. 68. & 550. l. 48.
11, 33. c. 732. l. 69. & 749. l. 6.
11, 37. c. 12. l. 24. & 419. l. 35.
12, 24. c. 615. l. 70.
13, 15. c. 515. l. 9.

Jac. 1, 11. c. 108. l. 19.
1, 27. c. 275. l. 73.
2, 10. c. 207. l. 17. & 414. l. 37.
3, 3. c. 150. l. 37.
3, 7. c. 3. l. 45. & 57. l. 65.
3, 12. c. 364. l. 56.
3, 15. c. 1033. l. 38.
3, 17. c. 150. l. 45.
4, 7. c. 150. l. 51.
5, 6. c. 150. l. 47.

1 Petr. 1, 2. c. 573. l. 62.
1, 11. c. 387. l. 72.
1, 13. c. 618. l. 64.
1, 18. 19. c. 613. l. 10.
1, 19. c. 520. l. 62. & 613. l. 67.
2, 11. c. 619. l. 13.
2, 22. 23. c. 543. l. 32.
2, 22. c. 613. l. 22. 72.
2, 23. c. 613. l. 30.
2, 25. c. 524. l. 40.
4, 3. c. 356. l. 16.
5, 4. c. 96. l. 58.
5, 8. c. 730. l. 13. & 774. l. 42.

2 Petr. 1, 9. c. 31. l. 10. & 1024. l. 67.
1, 19. c. 108. l. 20.
2, 10. c. 3. l. 6.
2, 12. c. 5. l. 40.
2, 16. c. 192. l. 11.
2, 22. c. 9. l. 35. & 671. l. 74. & 690. l. 18. & 705. l. 65.

2 Petr. 3, 12. c. 619. l. 28.
3, 13. c. 616. l. 63.

1 Joh. 3, 5. c. 614. l. 13.

Jude. 10. c. 5. l. 46.
12, c. 96. 27.

Apocal. 1, 13. c. 491. l. 72.
1, 14. c. 473. l. 37.
2, 17. c. 616. l. 66.
3, 2. 3. c. 453. l. 55.
3, 18. c. 543. l. 39. & 613. l. 46.
4, 7. c. 412. l. 7. 32.
4, 8. c. 769. l. 60. 64.

Apocal. 5, 5. c. 769. l. 15.
5, 6. 7. 8. 12. c. 613. l. 11.
6, 1. 3. 5. 7. c. 769. l. 65.
6, 2. c. 104. l. 72.
6, 5. c. 106. l. 61.
6. 8. c. 733. l. 70.
6, 12. c. 108. l. 23.
6, 13. c. 384. l. 57.
7, 10. 17. c. 519. l. 60. & 449. l. 36.
8, 5. c. 361. l. 63.
Apocal. 9, 3. c. 34. l. 61.
9, 8. c. 733. l. 48. & 778. l. 63.
9, 9. c. 147. l. 15.
9, 10. c. 782. l. 17.
9, 12. c. 812. l. 44.
9, 20. c. 333. l. 60.
10, 3. c. 729. l. 9. & 731. l. 33.
10, 17. c. 778. l. 67.
11, 7. c. 733. l. 70.
11, 14. c. 812. l. 46.
Apocal. 12, 4. c. 775. l. 54.
12, 5. e. 614. l. 21.
12, 7. c. 770. l. 40.
12, 9. 12. c. 775. l. 39.
12, 14. c. 619. l. 15.
13, 1. c. 733. l. 70.
13. 2. c. 732. l. 69. & 778. l. 64. & 786. l. 3. & 796. l. 56.
13, 13. c. 364. l. 52.
15, 6. 7. c. 769. l. 67.
Apocal. 18, 3. c. 229. l. 40.
18, 12. c. 248. l. 20. & 253. l. 74.
19, 11. c. 104. l. 73.
19, 11. 14. c. 106. l. 38.
19, 14. c. 104. l. 73.
21, 5. c. 616. l. 62.
21, 13. c. 770. l. 15. & 807. l. 24.
21, 14. c. 279. l. 51.
22, 15. c. 686. l. 40.

INDEX AUTORUM,

Qui in prima parte hujus operis laudantur, illuſtrantur, notantur aut emendantur.

A.

Iſaac Abarbanel 214. 72 & 216. 56. 218. 16. 63. & 577. 2. & 639. 61. & 643. 48. & 680. 45. & 759. & 864. 34. & 865. 58. & 878. 25.

Abdarrachmam filius Abizeuzde de Animalium Proprietatibus 750. 63. & 836. 31.

Abdollatif Bagdadenſis 1025. 20. & 1029. 21. 30. & 1046. 25. & 1951. 20. & 1070. 20. 68. & 1071. 10. & 1072. 10.

Abenbitar de Plantis, in quo opere nonnulla de Animalibus partim inſerta 248. 45. & 301. 14. 26. 42. & 443. 63. & 457. 69. & 474. 10. & 499. 34. & 534. 26. & 603. 44. & 606. 35. & 607. 8. 24. & 608. 52. & 653. 68. & 708. 72. & 786. 4. & 808. 52. & 850. 37. & 874. 20. 39. 49. & 875. 60. & 929. 3. & 995. 20. & 1006. 70. & 1014. 67. & 1023. 14 & 1038. 50. & 1042. 26. & 1053. 53. & 1062. 6. & 1065. 35. & 1079. 68. & 1181. 69. & 1082. 19.

Abenbitar notatus 1077. 53.

Aben Ezra 8. & 89. 65. & 98. 25. & 99. 6. & 101. 65. 17. & 133. 22. & 148. 52. & 163. 33. & 167. 33. & 181. 41. & 187. 24. & 188. 45. & 193. 42. 49. & 895. 10. & 196. 70. & 215. 11. & 216. 2. & 235. 52. & 285. 24. & 336. 39. & 350. 51. & 367. 19. & 433. 7. & 445. 65. & 473. 1. 3. & 483. 58. & 503. 65. & 539. 18. & 558. 64. 562. 18. & 575. 67. & 596. 34. & 623. 54 & 624. 58. & 627. 38 & 632. 31. & 637. 16. & 638. 35. &c. & 643. 42. & 646. 15. & 649. 49. & 650. 63. & 660. 38. 42. & 665. 8. 51. & 679. 56. & 757. 23. & 772. 59. & 774. 9. & 783. 64. & 828. 32. & 864. 23. 58. & 869. 73. & 873. 23. & 888. 33. 36. 48. 59. & 958. 90. & 960. 9. & 965. 32. & 980. 30. 64. 71. & 981. 11. & 996. 12. & 1032. 22. & 1084. 5.

Aben Ezra emendatus 351. 35. & 627. 5. & 671. 67.

Aben Ezra notatus 84. 2. & 128. 3. & 384. 37. & 399. 62. & 680. 19. & 815. 27. 38.

Aben Ezra & recentiores Hebræorum Commentatores & Lexicographi omnes notati 239. 38.

Aben Giath. 109. 5.

Abiharira hiſtoria 920. 16.

Abi Ubid Proverbia 123. 35. & 499. 35. & 714. 33.

Abraham Echellenſis Maronita 836. 31.

Abſyrtus 110. 57 & 125. 30. & 159. 16. & 160. 74. & 167. 9. & 180. 51. & 181. 2. & 546. 36.

Abuabida 82. 31.

Abuchamipha 125. 29. & 708. 72. &c. & 709. 54. & 873. 50. & 874. 2. & 1014. 20. 1047. 35.

Abugiani Thangidæus 29. 53. & 939. 72. & 967. 51.

Abulabas 588. 45. & 607. 27.

Abumaphius 83. 9.

Abuſaur Arabum Canonifta 1014. 40.

Aceins 17. 50. & 983. 42.

Acerbi Brunus 528. 3.

Achilles Tatius 29. 9. & 264. 39. & 267. 20.

Achmed Arabſæ filius in vita Timuris ſeu Tamerlani 901. 23.

Achmed Ben Hantal apud Arabes juris canonici Doctor 114. 30.

Adæus 682. 30.

Adagia Græca 9. 55. & 685. 74. & 855. 62. & 953. 64.

Adamantius 728. 50. & 812. 71.

Ægineta 51. 46.

Ælianus de Animalibus 7. 52. & 8. 5. & 14. 66. & 24. 1. & 26. 50. & 29. 8. & 34. 13. & 40. 22. 55. & 43. 33. 39. & 46. 67. 70. & 49. 72 & 51. 47. & 59. 69. & 63. 2. 20. 23. & 65. 36, & 70. 48. & 73. 15. & 76. 51. & 78. 40. & 120. 25. 64 & 121 6. & 122. 6. & 120. 70. & 130. 27. &c. & 141. 51. & 163. 1. & 180. 8. & 197. 53. & 198. 20. & 231. 32. & 234. 43. & 236. 10. 241. 55. & 250. 13. 45. 47. & 251. 34. 62. & 253. 64. & 255. 38. & 260. 1. 8. & 261. 60. & 262. 12. & 263. 70. & 264. 1. & 269. 1. 9. & 270. 24. 68. & 285. 24. & 288. 4. & 294. 23. & 301. 58. & 313. 46. & 314. 32. & 342. 30. & 401. 64. & 418. 24. & 495. 30. 44. 46. 48. & 507. 53. & 508. 11. 39. & 512. 36 & 513. 2. & 520. 52. 74. & 521. 21. & 522. 16. 17. & 605. 51 & 625. 17. & 642. 19. & 648. 53. & 665. 42. & 672. 27. 69. & 681. 65. & 683. 26. & 692. 33. & 693. 6. & 703. 18. 41. & 706. 2. & 712. 3. 16. & 718. 24. & 730. 44. & 721. 19. & 726. 24. & 733. 33. & 734. 45. & 736. 63. & 741. 38. 42. 50. & 742. 60 743 39. & 744. 61. & 554. 72. & 768. 32. & 789. 26. 33. & 790. 49. & 792. 41. & 796. 33. 36. & 798. 8. 69. & 799. 7. & 810. 47. & 814. 38. & 815. 63. & 816. 10. & 817. 58. & 823. 53. & 824. 61. & 825. 3. & 826. 10. 45. & 833. 3. & 834 30. & 838. 24. & 847 52. & 851. 70. & 859. 24. 63. & 860. 1. 7. & 868. 44. 54. & 869. 47. & 877. 65. & 885. 52. & 886. 9. & 887. 53. & 893. 8. & 894. 45. & 898. 62. & 899. 5. & 902. 44. & 910. 51. 54. 56. & 911. 67. & 912. 13. & 917. 37. & 922. 58. & 925. 33. & 926. 18. & 927. 46. & 931. 7. & 932. 50. 65. & 933. 54. & 934. 63. 66. & 941. 3. & 945. 14. & 946. 20. 22. 26. & 947. 71. & 948 26. & 951. 38. 42. 54. 63. 64. & 952. 5. 32. 65. & 953. 2. & 961. 28. & 971. 15. 26. & 974. 16. & 978. 49. & 981. 31. & 982. 25. 57. & 993. 31. & 996. 32. 65. & 998 12. & 1000. 6. & 1002. 42. & 1003. 24. 26. & 1010. 14. & 1018. 34. & 1019. 8. 53. 61. & 1020. 54. & 1033. 74. & 1034. 2. 32. 36. 43. & 1037. 66. & 1041. 9. & 1059. 42. & 1060. 52. 58. & 1061. 3. & 1068. 13. & 1073. 65. & 1085. 57. & 1092. 2.

Ælianus varius 57. 5. & 207. 7. & 221. 68. & 314. 48. 60. & 436. 35. & 46 . 41. & 522. 22. & 673. 1. & 695. 19. & 698. 40. & 720. 11. & 724. 74. & 742. 45. & 769. 18. & 785. 7. & 816. 47.

Ælianus Tactica 174. 70. & 266. 47. & 273. 34.

Ælianus defenditur 45. 70.

Ælianus de Animalibus emendatus 121. 7. 20. & 269. 10. & 521. 21. & 884. 37. 42. & 918. 11. & 1018 66.

Ælianus in Variis emendatus 809. 45.

Ælius Dionyſius 401. 52.

Æmilius Portus notatus 52. 50.

Æſchines 389. 58.

Æſchylus 66. 38. & 127. 35. & 149 43. & 179. 13. & 309. 49 & 387. 20. 24. & 481. 73. & 548. 18. & 681. 8. & 705. 3. & 816. 60. & 979. 50.

Æſchyli varietates 118. 37.

Æſopus 28. 22. & 712. 12. & 720. 43. & 838. 28. & 995. 17. & 999. 37. & 1032. 51.

Æſopi vita 677. 32.

Æthiopicæ Verſiones citantur 5. 34. 41. et 91. 48 & 107. 71. & 213. 19. & 253. 72. & 384. 52. & 421. 10. & 782. 13.

Æthiops interpres 883. 63. & 981. 16. & 1008. 39.

Æthiopica multa citantur 244. 50.

Æthiops Interpres emendatus 31. 16.

Æthiops Interpres explicatur 106. 62 et 108. 14.

Æthiops Interpres notatus 104. 2. & 150. 44.

Æthiopica Liturgia 807. 22.

Æthiopibus vitulus idem quod pullus, eatulus & puer 275. 68.

Æthiopum mira phraſis 150. 38.

Actius 26. 54 & 385. 15. & 605. 13. 66 & 630. 26. 72. & 637. 47. & 837. 7. & 894. 33. & 995. 23. & 997. 29. & 1062. 21. 39. & 1064. 24. & 1075. 10. & 1086. 11. 43. 63.

Afranius 989. 27. et 1084. 70.

Agatharchides 256. 41. et 722. 45. et 741. 30. et 825. 12. et 908. 58. et 931. 5. et 956. 31. et 961. 11. et 969. 56. et 970. 16. et 971. 9. et 974. 13. et 1018. 35.

Agatharchides emendatus 993. 17.

Agathias 285. 14. et 896. 70. et 911. 15. et 925. 16.

Agathocles Babylonius 667. 32.

Georg. Agricola 913. 11. et 987. 23. et 1006. 36. et 1007. 55.

Agricultura Perſica, liber Arabis ituinſcriptus 1023. 13.

Alajmius Arabis Poëtæ Anonymi Scholiaſtes 962. 64.

Alazbars 1076. 58. et 1077. 34. et 1078. 19.

Albazi 1012. 69.

Albertus Magnus 31. 48. et 60. 10. et 110. 66. et 797. 30. et 822. 50. et 825. 54. et 833. 49. et 844. 40. et 845. 49. et 903. 65. et 912. 6. et 914. 16. et 917. 17. et 940. 63. et 967. 26. et 969. 30. et 974. 22.

Albinovanus 476. 55.

Albricus 685. 4 et 983. 44.

Alcæus 667. 26.

Alcæus Lexicographus Arabs 26. 2. et 60. 2. et 69. 19. et 82. 7. 49. et 86. 28. 61. et 87. 43. 56. et 90. 50. et 92. 33. et 95. 20. et 96. 29. et 97. 50. et 102. 21. 49. 62. et 110. 6. et 111. 39.

59. & 124. 9. 50. 65. & 126. 29. 38. & 148 45. & 162. 15. & 196. 34. & 247. 52. & 248 70. & 278. 21. & 279. 60. & 283. 25. & 293 6. & 302. 62. 70. & 306. 20. & 310. 67. & 329. 57. & 341. 60. & 360. 3. & 366 40. & 418. 3. & 426. 3. & 427. 56. & 428 72. & 430. 42. 44. & 437. 65. & 439. 3. & 442 66. & 445. 46. & 447. 30. & 448. 74. & 450. 27. & 452. 30. & 453. 47. & 457. 58. & 471 26. & 473. 15. & 475. 73. & 476. 45. & 478 70. & 479. 51. 74. & 480. 3. & 493. 30. & 494. 58. & 503. 57. 70. & 506. 73. & 513. 16. & 514. 61. & 516. 44. & 518. 42. & 519. 36. & 521. 6. & 524. 43. 52. & 525. 42. & 532. 39 & 535. 43. & 549. 63. & 622. 15 16. & 643 11. &c. 69. & 646. 22. & 649. 1. &c. & 649 25. 33. & 665. 18 23. &c. & 666. 66. & 667 1. 53. & 672. 49. 61. & 674. 73. & 681. 35. 70 & 684. 24 42. & 687. 12. & 688. 42. & 694 4. 31. & 696. 42. & 714. 7. & 715. 2. & 716 30. & 721. 51. & 728. 58. & 732. 12. 20. & 734. 13. et 737. 57. et 739. 42. &c. et 730. 13. et 762. 39. 45. 51. 63. et 763. 66. et 782. 11. et 787. 41. et 796. 50. et 797. 48. et 799. 38. et 800. 7. et 822. 65 et 825. 25. et 826. 23. et 731. 62. et 832. 21. 32. 36. 66. et 842. 38. &c. et 852. 28. 36. et 856. 48. 55. et 859. 32. et 860. 26. et 865. 23. et 866. 38. et 892. 46. et 901. 7. et 903. 23. et 904. 67. et 909. 2. et 910. 7. et 921. 20. et 925. 6. 39. 42. et 926 27. 30. 32. et 927. 10. et 928. 32. &c. et 934 40. 55. et 937. 40. 45. et 946. 55. 60. et 945 59. et 961. 64. et 964. 33. et 974. 22. 42. et 931. 3. 40. et 987 38. et 991. 69. et 992. 1. 4 et 1012. 34. 38. et 1013. 4. 61. 73. et 1014 7. 55. et 1015. 7. 28. 35. et 1023. 10. et 1047. 16. 29. 55. et 1048. 41. 45. et 1049 45. et 1051. 42. et 1054. 40. et 1055. 2. 8 11. 15. et 1058. 62. et 1066. 58. et 1067 14 23. et 1071. 53. et 1072. 12. et 1074. 31. 38 40. 43. et 1076. 40. 49. et 1081. 34. et 1087 49. et 1091. 70.

Alcamus emendatur 76. 26. et 833. 36.

Alchalil Ben Achmed 718. 51.

Alcoranus 92. 13. et 262. 47.

Alcorani variæ Suratæ 238. 29. 40. 49.

Alcorani Scriptor futuliſſimus 379. 57.

Alexandri ad Ariſtotelem ſpuria epiſtola 475. 58. et 913. 66.

Alexander Aphrodiſienſ 32. et 688. 39.

Alexander ab Alexandro 463. 10. et 524. 4.

Alexis 2. 16. 18. et 595. 32.

Algazelis liber Aluvalit *ſeu Mediator in quo de cibis mundis & immundis* 33. 39. et 1014 24. et 1052. 10. *Vide* Mediator.

Algazelis Mirabilia 181. 12.

Algebid 3. 64. et 27. 22. et 79. 21. et 195. 14. et 832. 36. et 834. 70. et 853. 14. et 905. 63. et 934. 54. et 935. 44. et 938. 57. et 939. 10. et 1011. 1. et 1012. 61. et 1023. 36. et 1037 27. et 1070. 10. 21. et 1071. 12.

Algebid notatus 1033. 51.

Almaphid Abulkaſem in Hiſtoriis Damaſci 83. 54. et 250. 54.

Alkarim Poeta Arabis Stantiæ 879. 42.

Alkoran Abutalib 836. 49.

Alkoran Ben Caſim Allaguenſis de Leonibus nominibus 722. 10.

Alkazuinus de Miraculis rerum creatarum 48. 21. 56. et 49. 17. 25. et 51. 2. et 672. 39. et 808. 44. et 810. 68. et 831. 74. et 833. 9. 59. et 834. 8. 52. et 842. 65. et 846. 26. et 852. 55. 70. et 859. 68. et 860. 7. 25. et 862. 1. 4. et 886. 40. et 905. 2. 912. 55. et 914. 43. et 954. 54. 69. et 935. 29. 71. et 936. 22. 49. &c. et 937. 51. 73. et 938. 1. 29. et 939. 40. et 941. 25. et 972. 34. et 1011. 1. et 1045 54. 61. et 1049. 68. et 1052. 53. et 1053. 52 et 156. 3. et 1066. 51. et 1067. 57. et 1069. 53. et 1071. 28. et 1072. 21. et 1082. 22. et 1087. 44. 70.

Alkazuinus emendatus 1070. 7.

Allatius 804. 27.

Almuterrix 49. 11.

Althemthemi ſkemmycia 709. 70.

Franc. Alvarez 471. 4.

Alurbad Scriptor Arabs 83. 32.

Sixtinus Amama 783. 31.

Sepher Amama 362. 30. 60.

Ambroſius 29. 7. & 37. 35. & 40. 13. & 43. 22 & 50. 11. & 212. 71. & 262. 30. & 271. 71 & 346. 42. 44. 45. 46. & 353. 50. 367. 61. & 395. 30. & 458. 69. & 739. 70. & 753. 54. & 795. 62. & 805. 15. & 812. 57. & 814. 20 & 819. 32. & 928. 34.

Ambroſius notatus 853. 5.

Ammeas Gloſſator vetus 419. 23.

Ammianus Marcellinus 18. 60. 63 & 19. 21. & 149. 16. & 163. 59. & 175. 3. & 249. 65. & 259. 2. & 271. 73. & 284. 27. & 313. 34. 363. 37. & 427. 10. & 722. 44. & 763. 11 & 817. 13. 15. & 821. 56. 60. & 870. 19. & 910. 59. & 985. 28. & 1026. 18.

Ammonius 667. 35.

Ampelius 257. 58.

Amphis 603. 62.

Amyntæ Manſiones 852. 8.

Amyntas notatus 1064. 19.

Anacreon 622. 40. & 733. 60. & 881. 35. & 898. 60.

Anatolii Hippiatrica 120. 29 & 871. 49.

Anaxandrides Comicus 41. 69. & 644. 49. & 703. 12.

Anaxilas Comicus 977. 31. 59.

Andradius 783. 23.

Andreas de iis quæ falſo creduntur 29. 6.

Andreas Medicus in Athenæo 385. 16.

Androſthenes in Indiæ Paraplo locus explicatus 488. 15.

Joan. Maria Angiolellus 88. 13.

Anonymus Poeta Græcus 221. 59.

Anonymus Scriptor de Gallica proverbia 850. 1.

Anthologia 188. 33. & 465. 13. & 755. 11. & 758. 28.

Anticlides 21. 61.

Antigoni Caryſtii Mirabilia 65. 35. & 230. 53. & 742. 26. 44. & 933. 9. & 1015. 56. & 1034 14. & 1060. 24. & 1088 34.

Antigonus emendatus 43. 1.

Antipater 304. 19.

Antiphanes 2. 12. & 40. 36. & 79. 23. & 369 11. & 877. 3.

Antiphanes emendatus 875. 73. & 876. 36.

Antonii Conſtantis Epiſtola ad Camelo pardali ad Galeottam Manfredum Faventinorum principem 906. 27. 66. & 907. 50. 60.

Antonius Liberalis 230. 36. & 344. 32. & 685. 13. & 754. 48. & 1073. 33. & 1087. 63. & 1090. 21.

Anytes Epigrammata 902. 3.

Apion Grammaticus Ægyptius 221. 32. & 701 49.

Apollodorus 21. 72. & 223. 16. & 230. 33. 36 & 339. 38. & 343. 21. & 754 41. & 881. 49.

Apollinaris 221. 6. & 285. 74. & 367. 6. & 741. 11. 14. & 780. 1. & 883. 58. 976. 62. & & 1002. 23.

Apollonius 22. 26. & 78. 60. & 121. 56. & 128. 21. & 129. 71. & 152. 18. & 161 47. & 197. 26. 38. & 229. 9. & 332. 53. & 324. 26. & 450. 43. & 453. 24 & 422. 4. & 730. 44. & 985. 1. & 1091. 44.

Apollonii Scholiaſtes 21. 72. & 212. 63. & 166 73. & 397. 29. 41. & 453. 30. & 482. 7. & 730. 48. & 983. 37.

Apollonii Mirabilia 461. 49. & 1060. 52

Appianus 171. 11. & 256. 45. & 257 47. & 266. 11. & 367. 9. 70. & 358. 21. 363. 46.

Aponius 627. 26. & 902. 58. & 929. 40.

Apoſtolius 98. 20. & 826. 13. & 933. 3. & 990. 31. 50. & 1023. 6.

Apoſtolorum Canones 701. 10.

Apuleius 7. 41. & 24. 72. & 32. 23. & 42. 58. & 64. 17. & 182. 70. & 184. 33. & 186. 45. & 188. 24. & 192. 25. &c. & 225. 15. & 230. 64 & 260. 40. & 427. 17. & 549. 16. & 607 58. & 608. 41. & 626. 11. & 645. 42. & 819. 28. & 879. 50 52. & 1088. 35. & 1094. 12.

Apuleji Herbarium *dubium* 606. 68.

Aquila 7. 58. & 34. 50. & 136. 11. & 365. 71. & 426. 40. & 478. 50. & 585. 63. & 624. 24. & 643. 35. & 651. 39. & 666. 32. & 677. 15. & 680. 51. & 731. 58. & 780. 22. & 781. 2. & 883. 64. & 884. 4. & 950. 57. & 972. 2. & 973. 32. & 989. 41. & 1008 38. & 1030. 22 & 1031. 21. & 1032. 19.

Aquila aliter legit 167. 94. & 520. 30.

Aquila emendatus 84. 28. & 866. 11. 20.

Aquila notatus 111. 60.

R. Aquinas Judæus Lexicographus 100. 49 & 203 60. & 224. 66. & 420. 46. & 428. 48. & 433. 5. & 627. 15 & 651. 21. & 675. 35. & 634. 17. & 910. 13. & 950. 52. & 1006. 26. & 1075. 55. & 1076. 63.

R. Aquinas notatus 143. 62. & 680. 20.

Arabes interpretes 27. 34. & 651. 6. & 847. 22. 35. & 950. 27. & 973. 41. & 977. 53. & 980. 74. & 982. 12. & 1073. 51.

Arabs Interpres 175. 15. & 210. 20. & 224. 61. & 229. 42. & 335. 71. & 365. 74. & 372. 60. & 377. 41. & 424. 63. & 472. 11. 7. & 479. 50. & 528. 55. & 643. 3. 6. & 648. 45. & 663. 64. & 665. 56. & 672. 41. & 675. 31. & 695. 33. & 747. 9. & 782. 1. & 790. 70. & 791. 2. & 850. 63. & 853. 59. & 891. 28. & 975. 22. & 978. 70. & 1015. 11.

Arabs interpres laudatus 12. 69. & 16. 46. & 98. 34.

Arabs Interpres nugatorius 15. 72.

Arabica verſio 5. 44. & 403. 58. & 796. 56. & 1002. 82.

Arabis gemina verſio 156. 61. & 778. 7.

Arabes Paraphraſtæ cæci 169. 25. & 175. 62.

Arabs Interpres in Suecia manuſcriptus 487. 9. 506. 29. & 897. 37. & 1084. 21.

Arabs Pentateuchi Interpres Erpenianus 1065. 45. & 1066. 48. & 1080. 8.

Arabs Pentateuchi Interpres Pariſiis editus 1080. 10.

Arabs Pariſiis editus 19. 39. & 633. 29. & 644. 42. & 870. 54.

Arabs Saxardæus Interpres 496. 66.

Arabs Interpres Novi Teſtamenti 91. 46.

Arabes quatuor Moſis Librorum Paraphraſtæ, editi duo, & manuſcripti duo in Suecia 1054. 16.

Arabicæ Pentateuchi verſiones quatuor quomodo inter ſe differant 499. 50.

Arabes duo Paraphraſtæ Pentateuchi manuſcripti in Suecia hactenus inediti 557. 42. & 566. 5. & 904. & 989. 44. & 1075. 63.

Arabes Paraphraſtæ manuſcripti emendati 1079. 19.

Arabs Pentateuchi Interpres manuſcriptus in Suecia 913. 34.

Arabes duo Interpretes inter ſe collati 977. 69.

Arabes Interpretes alter legerunt 7. 61. et 33. 62. et 134. 42. 48. et 186. 17. et 194. 10. et 225. 25. et 378. 74. et 382. 38. et 430. 5. et 447. 65. et 472. 62. et 525. 4. et 531. 69. 71. et 541. 42. et 688. 8. et 738. 26. et 847. 3. et 872. 40. et 950. 41.

Arabes Interpretes explicati vel emendati 105. 1. et 106. 64. et 136. 53. et 194. 70. et 307. 65. et 658. 42. et 693. 50. et 866. 39

Arabes Interpretes notati 3. 51. et 104. 17. et 132. 19. et 150. 29. et 157. 60. et 158. 7. 59. et 199. 56. et 205. 59. et 306. 55. et 379. 59. et 465. 37. et 678. 40. et 757. 76. et 797. 2. &c.

Arabes duo notati 523. 43.

Arabes Paraphraſtæ manuſcripti notati 1067. 32. et 1069. 31. et 1079. 19.

Arabicæ Linguæ nuperi Lexicographi notati 1067. 16.

Arabica hiſtoria Macchabæorum 266. 69. et 270. 7. et 272. 35. 63. et 273. 8.

Arabica proverbia 94. 33. etc. et 817. 41. 1065. 11.

Arabicum proverbium emendatum 95.

Arabum poëtæ 15. 38. et 1081. 49.

Arabes poëtæ Anonymi 124. 30. et 863. 12. et 887. 3. et 962. 43. et 1050. 23.

Arabs poëta Anonymi Scholiaſtes 887. 12.

Arabs Anonymus de Camelo 80. 15.

Arabicus liber de iis quæ obſervanda ſunt 1005. 16.

Arabicus liber cui titulus, Largitor Scientiarum et deſtructor curarum 835. 1.

Arabs Pandectarius 124. 29. et 831. 72. et 837. 678. et 874. 22. 43. et 875. 50. et 910. 28. et 1063. 39. et 1072. 53.

Ara-

Aratus 121. 50. & 278. 56. & 314. 62. & 507. 71. & 706. 23. & 730. 35. & 823. 40.
Arati Scholiaſtes nondum editus 189. 45. & 754. 46. & 826. 32.
Archelaus apud Plinium 996. 30.
Archemachus Euboenſis 339. 30.
Archeſtratus 38. 1. & 51. 51. & 595. 51.
Archeſtratus emendatus 42. 62.
Archias Poëta 161. 38. & 162. 18. & 303. 16. & 508. 26.
Archilochus 695. 6.
Archippus 419. 3. & 482. 24.
Argyraſpylus 812. 61.
Arias notatus 5. 29. & 903. 39. & 1068. 59.
Ariſtagoras 139. 48.
Ariſteas Argivus 339. 42.
Ariſteas 1033. 42. 44. & 1034. 61.
Hebraeus Ariſteæ paraphraſtes 1022. 37.
Ariſtobulus 96. 67. & 167. 27.
Ariſtocleon 665. 42.
Ariſtophanes 15. 51. & 64. 34. & 110. 56. & 113. 52. & 121. 22. & 221. 64. & 321. 39. & 384. 65. 67. & 387. 10. & 419. 69. & 420. 17. & 471. 1. 12. & 485. 43. & 505. 67. 73. & 524. 6. & 526. 42. & 631. 1. & 633. 55. & 686. 55. & 687. 15. & 688. 34. 37. & 694. 47. 51. & 727. 40. & 777. 67. & 787. 7. & 858. 40. & 859. 43. 46. & 1027. 2. & 1082. 73. & 1084. 34. & 1090. 27.
Ariſtophanis Scholiaſtes 31. 39. & 66. 24 & 91. 5. & 98. 19. & 129. 8. & 130. 2. & 141. 31 & 162. 63. & 233. 7. & 387. 11. & 681. 27 & 524. 11. & 526. 44. 47. & 631. 4. & 65 15. & 666. 63. & 667. 24. & 673. 23. & 694 56. & 727. 48. & 736. 28. & 765. 66. 68. & 778. 37. & 787. 59. & 917. 54. & 983. 7. & 1008. 46. & 1024. 64. & 1027. 4. & 1041. 16.
Ariſtophanes notatus 110. 30.
Ariſtoteles 6. 25. & 7. 51. & 8. 49. & 16. 37. & 27. 10. & 23. 42. 56. & 24. 59. & 25. 11. & 27. 52. 63. & 28. 20. & 39. 51. 64. & 43. 6. 20. 12. & 46. 36. 46. 58. 61. 62. & 47. 54 & 51. 66. & 59. 9. 69. & 61. 8. 14. & 62. 28 & 63. 19. & 64. 4. & 65. 35. & 66. 5. 70. 20. 62. & 76. 51. 58. & 77. 41. & 79. 5. & 87. 24. & 94. 64. & 98. 4. & 104. 48. & 110. 64. & 111. 28. & 112. 21. & 120. 61. & 131. 64. & 159. 17. & 163. 22. 67. & 230. 44. & 231. 74. & 232. 30. &c. & 233. 32. & 236. 2. 22. & 253. 45. & 254. 13. 38. & 255. 2. & 260. 72. & 263. 47. &c. & 273. 43. & 277. 14. 62. & 278. 24. & 290. 13. & 193. 74. & 294. 54. 57. 62. & 301. 50. et 316. 17. 70. 73. 74. et 349. 29. et 410. 43. et 416. 71. et 417. 1. 4. 7. 8. 12. 14. 17. 20. 25. 30. 32. 36. 38. 41. 43. 46. 50. 59. 63. et 421. 4. et 439. 30. et 473. 47. et 474. 48. et 488. 37. et 490. 34. et 495. 34. et 504. 10. 19. 23. 31. 36. 41. 44. 51. et 505. 43. 49. 55. et 506. 52. et 508. 32. et 512. 24. 28. 32. 56. 61. 71. et 513. 1. et 516. 56. et 517. 59. et 521. 30. et 523. 51. et 525. 70. et 530. 13. 16. et 546. 14. et 585. 38. et 595. 19. et 605. 54. et 620. 51. et 615. 30. et 673. 31. et 674. 67. et 675. 43. et 680. 67. et 684. 31. et 686. 67. et 694. 36. et 696. 43. et 705. 73. et 717. 74. et 721. 11. et 722. 41. et 724. 66. et 725. 14. et 726. 12. 48. et 728. 33. 40. 42. 45. et 733. 9. 31. 32. et 734. 46. 59. 62. et 736. 45. et 738. 11. et 739. 28. et 742. 54. et 743. 18. 22. 52. et 744. 51. et 778. 22. et 786. 51. 55. et 787. 10. et 790. 39. 44. et 792. 54. 56. et 798. 62. et 799. 5. et 800. 57. 66. et 801. 1. 9. et 802. 9. 36. et 803. 1. et 806. 53. et 807. 74. et 810. 46. et 814. 35. 54. 65. et 815. 73. et 823. 35. et 833. 47. 70. et 835. 5. 11. et 838. 24. et 840. 13. et 846. 62. 73. et 847. 44. et 848. 28. 32. et 849. 10. 13. 16. et 850. 49. et 853. 13. et 855. 49. et 858. 55. et 859. 20. 22. et 864. 69. et 868. 11. 15. 27. et 879. 23. et 881. 11. 16. 21. 63. et 887. 67. et 889. 29. 45. et 890. 71. et 892. 61. 64. 893. 21. 28. 71. et 894. 37. et 900. 74. 901. 59. et 902. 39. et 908. 55. et 910. 41. 44. et 922. 44. 51. et 923. 11. et 932. 55. 933. 5. et 945. 74. et 946. 2. et 960. 45. et 963. 36. et 965. 46. et 966. 13. et 983. 36. et 986. 55. et 993. 32. 37. et 994. 58. et 996. 1. et 997. 6. 37. 74. et 998. 3. 6. 7. 8. 15. 20. 23. 24. 29. 31. 32. 33. 35. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 49. 53. 56. 57. 59. 60. 62. 70. et 999. 1. 4. 62. 63. et 1009. 1. et 1010. 5. et 1016. 18. 63. et 1017. 47. et 1020. 59. et 1033. 66. et 1034. 10. et 1041. 1. et 1060. 47. 50. et 1061. 2. 6. 8. et 1073. 26. et 1079. 58. et 1080. 32. et 1083. 10. et 1086. 34. et 1089. 16. 19. et 1090. 20.
Ariſtoteles emendatus 31. 60. et 490. 46. et 504. 31. et 726. 68. et 999. 19. et 1018. 64.
Ariſtotelis locus mutilus ex Ælliano reſtitutus 734. 8.
Ariſtoteles vindicatus 1033. 51. 60.
Ariſtotelis falſo tribus Libris de Proprietatibus Elementorum, cujus Autor eſt Arabs. 249. 15
Ariſtotelis Latinus interpres notatus 963. 36.
Ariſtoxenus 315. 27. et 790. 32.
Arnobius 5. 57. et 61. 12. et 230. 34. et 367. 5 et 475. 60. et 647. 10. et 691. 51. et 885. 37 et 1002. 30. et 1090. 23.
Arnobius Emendatus 647. 14.
Arrianus ἀνάβασις 98. 11. et 140. 20. et 146. 5. et 156. 26. et 165. 68. et 166. 12. 18. et 189. 54. et 255. 54. et 257. 63. et 273. 32. et 470. 18. et 459. 70. et 490. 3. 9. 14. et 791. 67. et 817. 49. et 1026. 16.
Arrianus Indica 847. 37.
Arrianus in Epictetum 927. 74.
Arrianus in Periplo 249. 33. et 256. 66. et 258. 40.
Arruvianus Arabs 176. 70.
Artabanus 342. 49. et 344. 5.
Artemidorus 30. 57. et 73. 10. et 591. 53. et 621. 32. et 634. 49. et 908. 59. et 931. 6. et 932. 34. et 961. 4. et 993. 25.
Artemon 983 63.
Aſclepiades Myrleanus 462. 26. 35. et 549. 57.
R. Aſi 336. 45.
Aſſakli Grammaticus Arabs 263. 9. et 864.
Aſſamius Paroemiographus Arabs 443. 15.
Aſſaphius Arabs 83. 2. et 190. 46. et 305. 18. et 871. 53.
Aſſariph 786. 13. et 808. 52. et 831. 68.
Aſſeidalanius Arabs 1076. 70.
Aſtrologi Arabes 526. 73.
Ata Arabum Canenſis 1014. 39.
Athanaſius 36. 6. & 212. 72. et 221. 24.
Athanaſii definitiones 886 22.
Athanaſii Interpretatio parabolarum liber Spurius 542. 35.
Athanaſii ſub nomine quaſtiones ad Antiochum 729. 74.
Athanaſii vitæ 234. 19.
Athenaeus 2. 3. et 41. 56. 63. et 43. 17. 55. et 44. 6. et 57. 4. et 63. 2. 29. et 96. 7. et 98. 17. et 112. 74. et 139. 52. et 167. 25. et 256. 26. et 260. 1. et 317. 43. et 349. 28. et 385. 16. et 398. 37. et 418. 30. et 461. 42. et 479. 10. et 483. 28. et 486. 15. et 488. 16. et 516. 2. et 549. 53. et 633. 49. et 659. 71. et 608. 5. et 683. 36. et 688. 33. et 723. 44. et 733. 30. et 741. 32. et 765. 35. et 776. 73. et 801. 44. & 816 61. & 875. 73. & 876 29. & 911. 74. & 915. 32. & 946. 27. & 948 15. & 977. 32. & 995. 45. & 998. 11. & 999. 67. & 1025. 12. & 1034. 18. & 1042. 60. & 1091. 49.
Athenaeus emendatus 45. 13.
Athenaeus notatus 221. 70.
Auguſti verbum 975. 47.
Auguſtinus 9. 68. & 11. 28. & 23. 54. & 137 27. & 160. 13. & 278. 66. & 339. 42 & 346 32. 51. & 367. 8. & 426. 61. & 436 74. & 467. 47. & 513. 44. & 544. 70. & 556. 6. & 562 41. & 572. 21. & 635. 4. & 700. 22. 23 & 767. 29. 30. & 828. 36. & 885. 35. & 928 25. & 997. 42. & 1002 29. & 1088 25.
Auguſtini adſcriptus ſermo de tempore 820. 31
Auguſtini ſermo ſubolivus 570. 22.
Auguſtino adſcriptus liber de Mirabilibus Scripturæ 337. 9. & 820. 31. 977. 20. & 988. 66 69.
Auguſtinus emendatus 584. 61.
Avicenna 26. 55. & 32. 35. 39. & 107. 53. & 112. 22. 41. & 123. 32. & 124. 16. & 199. 49. & 261. 43. & 286. 69. & 301. 35. & 304. 40. & 334. 66. & 480. 12. & 498. 6. & 499. 69. & 500. 40. & 507. 13. & 522. 63. 70. & 547. 12 & 595. 1 & 603. 42. & 607 8 & 647. 69. 71. 73 & 666. 61. & 680. 38. & 709. 62. & 718 46 & 747. 15. & 773. 15. & 782. 5. & 786. 9. & 796. 48. & 836. 69. & 837. 28. & 842. 24. 30. & 846. 25. & 850. 32. 42. & 866 31. & 874. 19. & 875. 39. & 890. 51. & 894. 23. & 921. 64. 928. 75. & 942. 10. & 943. 9. & 946. 68. & 995. 20. & 1037. 17. & 1038. 50. & 1041. 25. & 1045. 68. & 1046. 1. 14. & 1052. 68. & 1053. 1. 5. 10. 19. 25. 30. 35. 42. & 1054. 29. & 1055. 57. 71. & 1062. 35. 65. & 1064. 38. & 1066. 56. & 1071. 39. & 1072. 24 & 1079. 38. & 1082. 18. & 1086. 43. & 1090. 23.
Avicenna corrigendus 534. 30.
Avicenna emendatus 384. 15. & 875. 44. & 1065. 48.
In Avicenna & aliis vox perperam ſcribi ſolita 1065. 48. & 1067. 20.
Avicennæ Interpres notatus 846. 1. *Ejuſdem lapſus gravis* 922. 5.
Avienus 455. 25. & 817. 62. & 625. 8.
Avoda zera Tract. Talmud. 180. 1. & 286. 28. & 383. 44. & 871. 52. & 944. 66. & 1020. 20. *Vide* de Idololatria.
Aurelius Victor 372. 46. & 396. 16.
Auſonius 86. 13. & 117. 60. & 188. 61. & 261. 12. & 396. 31. 34. & 449. 25. & 810. 56. & 882. 36. & 928. 14.
Autor Arabs Atthanbiathi, *ideſt*, *Monitorii* 908. 6.
Autor Arabs Gemmati operis 1059. 10.
Autor Græcus Anonymus de verbis militaribus 174. 63.
Autor de Limitibus 970. 34.
Autoris Libellus de דודאים dodaim *& mandragoris* 773. 6.
Azzamachſari 29. 18. & 49. 1. *Vide* Zamachſari.

B.

Baal Arush 82. 62. & 112. 72. & 163. 45. & 184. 70. & 272. 74. & 327. 15. & 424. 19. & 445. 22. & 487. 33. & 509. 3. & 587. 57. & 606. 73. & 607. 42. & 908. 32. & 663. 9. & 850. 18. & 900. 43. & 914. 54. & 945. 4. & 981. 25. 26. & 986. 42. & 1002. 60. & 1006. 20. 28. & 1022. 29. & 1028. 28. & 1029. 14. & 1036. 61. & 1076. 11.
Baal Aruch emendatus 805. 64 et 1064. 58.
Baal Hatturim 20. 58. et 187. 7. 18. et 192. 69. et 194. 59. et 336. 45. et 581. 45. et 772. 45. et 828. 11.
Bacchylides 161. 34. et 252. 57.
Bar Nachman 772. 73.
Bardaſanes 27. 40.
Barnabæ Epiſtola 630. 64. et 997. 39. et 1000. 26. et 1008. 22. 24. et 1034. 69.
Barradius 828. 41.
Bartaſſius 145. 22.
Bartenura 576. 70. et 607. 20 et 608. 35.
Baruchi Interpres notatus 17. 19.
Baſilius 9. 67. et 29. 5. et 34. 6. et 40. 11. et 43. 19. et 50. 9. et 59. 60. et 65. 74. et 75. 57. et 249. 47. et 262. 27. et 271. 68. et 488. 56. 64. et 694. 74. et 729. 64. et 742. 34. 50. et 788. 45. et 810. 49. et 812. 59. et 889. 53. et 1003. 22.
Baſilius Seleucienſis 346. 34.
Batrachomyomachiæ Autor 1025. 8.
Bava Bathra *Tract. Talmud.* 5. 22. et 147. 43. et 164. 44. et 218. 4. et 411. 39. et 548. 2. et 676. 40. et 945. 8. et 964. 70. et 980. 48. et 1025. 37.
Bava Kama *Tract. Talmud.* 300. 11 et 424. 11. et 670. 73. et 780. 33. et 981. 27 et 1027. 51. 56. et 1036. 50.
Bava Metſia *Tract. Talmud.* 92. 47. et 209. 64. et 452. 14.
Bebius Maſer 512. 44.
R. Beehai 96. 12. et 131. 11. et 699. 11. et 978. 27.
Bechoroth *Tract. Talmud.* 508. 72. et 914. 52. et 980. 43.
Beda 885. 39. et 1002. 32.

Bellonius 44. 9. & 283. 52. & 284. 50. & 595 57. & 844. 53. & 845. 50. & 846. 14. 40. & 847. 0. & 855. 15. & 877. 13. 15. & 902. 60 74. & 906. 13. & 907. 57. & 917. 46. & 955 44. & 964. 13. & 969. 31. & 1061. 16. et 1080. 47. & 1081. 29.
Bellonius notatus 946 49. & 1086. 18.
Andreas Bellunenſis 626. 1. & 833. 49. & 834 23. & 844. 49. & 846. 6.
Benjamin 177. 56.
Berachoth *Tract. Talmud. Babylonii* 92. 45 & 293. 15. & 396. 67. & 559. 1. & 1036 42.
Berachoth *Tract. Talmudis Hieroſolymitani* 235. 38. & 1058 4.
Bereſcith Rabba 157. 14. & 225. 2. & 235. 43 & 238. 70. & 240. 49. & 242 63. & 275. 12. & 296. 68. & 332. 19. & 542. 61. & 567. 5. & 780. 31. & 805. 58. & 837. 33. & 850. 16. & 880. 18.
Scholiaſtes libri Bereſcith Rabba 1006. 19.
Bereſcith Rabba *explicatur* 1005. 67. & 1006. 19. & 1057. 58.
In Bereſcith Rabba *vox emendata & enarrata* 1058. 46.
Joan de Bermuden 935. 11.
Bernardus 209. 72.
Beth Jacob. 120. 21.
Berofus 564. 44. & 1020. 22.
Betſa *Tract. Talmud.* 562. 14.
Beza 211. 20. & 436. 15.
Bias 770. 55.
Bibliorum Tranſlatio Gallica vetus anni 1289. col. 351. 59. 64.
Bibliorum Paris. Editores notati 479. 1.
Bion 481. 16. & 730. 27.
Vincentius de Blanc 88. 10.
Blondus 928. 28.
Bocbellus 291. 18.
Boderianus 106. 26.
Boderianus notatus 423. 36.
Boderianus notatus & emendatus 1073. 33.
Bodanus 761. 69. & 804. 27.
Hector Boethius 961. 50.
Bombergus 783. 28.
Bootius 118. 9. & 972. 7. & 954. 46. & 958. 70.
Bootius laudatur 119. 32.
Bootius notatus 124. 5. & 134. 57. & 143 41. & 147. 52.
Bootius reſellitur 144. 43. & 145. 37. & 147. 70. &c. & 151. 36.
Brideubachius notatus 1063. 1.
Briſſonius 363. 33.
Burchardus 372. 38. & 617. 36. & 790. 64. & 818. 28. & 819. 7.
Brodæus notatus 734. 34.
Budæus 887. 70.
Busbequius 496. 27. & 535. 60. & 845. 4. 52.
Buſtamantinus 186. 40. & 189. 39.
Buxtorfi apus 30 *annorum* 446. 6.
Buxtorfius 67. 33. & 92. 53. & 95. 25. & 126. 24. & 383. 42. & 403. & 564. 1. & 639. 59. & 652. 61. & 680. 44. & 695. 14. & 740. 56. & 805 68. & 896. 10. & 975. 65. & 978. 30. & 980. 49. & 1074. 74.
Buxtorfius notatus 52. 63. & 126. 44. & 1055. 30. & 1068. 57.
Buxtorfius & alii notati 1006. 20.
Buxtorfius filius notatus 400. 72.
Buxtorfi Biblia Hebraica emendata 627. 72.
Joan le Bay 770. 46.

C.

Cadamuſtus 269. 21.
Cæcilius in Octavio Minutii 222. 63.
Cæſar 127. 55. & 146. 20. &c. & 932. 26. & 941. 57. & 971. 70. & 974. 20.
Cæſarius 24. 27. & 28 57.
Cajetanus notatus 93. 32. & 246. 11.
Joan Cajus Anglus in Epiſt. ad Geſnerum 1009. 9.
Calentius 855. 64.
Callimachus 90. 21. & 127. 1. & 230. 28. & 306. 73. & 312. 4. & 418. 17. & 425. 33. & 429. 48 & 481. 71. & 512. 49. & 599. 30. & 630. 58. & 682. 13. & 715. 73. & 978. 45. & 980. 4. & 984. 6. & 1025. 73.
Callimachi Scholiaſtes 306. 5. & 980. 11.
Calliſthenes Olynthius 625. 18. 22. & 626. 21. 52.
Calliſtratus 507. 41. & 698 51.
Callixenus Rhodius 801. 45. & 802. 24. & 948 15
Calpburnius 398. 42. & 417. 12. 15. & 445. 30. & 448. 40. & 449. 5. & 450. 7. & 452. 62 & 453. 62. & 454. 21. & 459. 52. & 518 71. & 924. 19.
Camerarius 131. 62. & 614. 43.
Canterus 664. 22.
Capathor *Liber Hebræus* 652. 60.
Jacobus Capellus 591. 9.
Ludovicus Capellus 591. 9. & 760. 29. & 1027. 26.
Lud. Capellus laudatur 505. 28.
Jul. Capitolinus 154. 44. & 159 69. & 721. 20. & 793. 57. 60. 805. 4. 1005. 26.
Cardanus 27. 47. & 496. 71. & 529. 56. & 537. 60. & 1061. 26.
Carmen vulgare de bobus & equis 407. 63.
Caſaubonus 184. 21. & 211. 58. & 443. 33. & 458. 20. & 589. 42. & 490. 60. & 883. 74. & 970. 22.
Caſaubonus notatus 604. 7. & 975. 52. 53.
Caſſianus 919. 29.
Caſſiodorus 64. 58. 463. 18. & 593. 61.
Caſſius Hemina 42. 32.
Caſtalio 472. 2. & 690. 59. & 982. 13.
Caſtalio notatus 200. 31. & 754. 62. & 757. 47. & 1068. 58.
Caſtor 223. 16.
Ambroſius Catharinus laudatur 93. 49. 67.
Cato 43. 71. & 188. 4. 41. & 401. 40. & 438. 23.
Catullus 16. 71. & 118. 61. & 176. 26. & 188. 55. & 395. 71. & 503. 33. & 736. 21. & 883 17. & 923. 40. & 975. 45. & 977. 35. & 1016. 3. & 1084. 72.
Cauſſinus 946. 25.
Cebetis Arabs Interpres 94. 29.
Cedrenus 40. 17. & 363. 70. & 372. 44. & 662. 66. & 876 74.
Celim *Tract. Talmud* 382. 4. *Vide* Kelim.
Cenſorinus 17. 50. & 404 48. & 713. 47.
Cetubim *Tract. Talmud* 664. 64. & *Gloſſa ibidem.*
Cetobotb *Tract. Talmud.* 437. 59.
Chaboligiari Arabs 50. 61.
Chæremon 114. 8.
Chaggiga *Tract. Talmud.* 562. 16.
R. *Chaja* 377. 47.
Chaldæi Paraphraſis 25. 62. & 41. 39. & 53. 26. & 84. 35. & 86. 65. & 119. 55. & 125. 44. &c. & 202. 70. & 218. 2 & 237. 15. & 254. 10. & 260. 64. & 286. 22. & 335. 42. & 365. 33. & 367. 4. & 372. 57. & 377. 34. & 383. 36. & 402. 6. & 433. 10. 57. & 426 35. & 433. 67. & 476. 4. 33. & 484. 5. & 577. 25. & 582. 59. & 624. 23. & 627. 69. & 633. 35. & 647. 2 & 665. 62. & 680. 16. & 695. 33. & 757. 51. & 764. 15. & 776. 59. 70. & 779. 40. & 786. 27. & 864. 33. & 872. 4. 17. & 873. 21. 27. 32. & 883. 57. & 885. 32. 34. & 917. 33. & 975. 3. & 980. 32. 34. & 989. 56. & 992. 33. & 1031. 12. & 1032. 21. & 1046. 3. & 1085. 35. & 1089. 52.
Chaldæus Interpres aliter legit 134. 44. & 186. 17. & 379. 1. & 430. 3. & 520. 32. & 950. 38.
Chaldæi varia lectio 981. 19.
Chaldæi gemina verſio 132. 37.
Chaldæa paraphraſis in Eſtra 1022. 17.
Chaldæi textus editiones Complutenſis, Pariſienſis, & Anglicana reliquis differunt 395. 34.
Chaldæus Interpres corruptus; In eum conjectura 107. 60. 65.
Chaldæus mendoſus 395. 31.
Chaldæi textûs locæ perperam latine reddita 299. 31. & 476. 35.
Chaldæus Interpres emendatus 84. 15. & 136. 47. & 167. 57. & 202. 61. & 203. 7. & 648. 70. & 649. 3. & 926. 53. & 1089. 69.
Chaldæus Interpres explicatus 7. 2. 5. & 486. 22. 29. & 766. 21.
Chaldæus Interpres notatus 133. 3. & 815. 13. 34. & 871. 19. &c.
Cantus Canticorum Chaldæa paraphraſis 603. 14. & 926. 7.
Chaldæus Interpres libri Eſther 179. 64.
Chalchondylas 621. 36.
Chamæleon Pontícus 461. 43.
R. Chanina 239. 50.
Chares 96. 7. & 167. 5. 25.
Chariſius 1039. 66.
Catamolacem Arabs poëta 1050. 43.
Chinuk *liber Hebræus* 391. 41.
Chizkuni 55. 50. & 734. 54. & 772. 72.
Cholin *Tract. Talmud.* 256. 29. & 431. 72. & 472. 21. & 501. 73. 74. & 502. 36. & 506. 49. & 584 36. & 587. 40. & 608. 33. & 721. 70. & 792. 33. & 944. 67. & 975. 18. & 1025. 53. & 1027. 38. & 1028. 46. & 1054. 49. & 1079. 32.
Chronicon Templi Secundi 185. 66. & 215. 38. & 216 14. & 219. 1. & 268. 50. & 272. 11. 33. 45. 61. & 273. 20.
Chryſippus 15. 18. & 608. 5. & 677. 41.
Chryſoſtomus 24. 25. & 50. 45. & 59. 61. & 75. 67. & 128. 9. & 129. 73. & 185. 10. & 212. 59. & 544. 37. & 611. 50. & 744. 45. & 771. 45. & 871. 28. & 876. 11. & 885. 22. & 890. 5.
Chryſoſtomi ſpurium opus imperfectum in Matt. 212. 61. 73. & 213. 45.
Chryſoſtomi in Marc. Homilia 692. 24. & 832. 72.
Cicero 4. 4. 8. & 5. 46. 47. & 10. 74. & 15. 18. & 17. 56. & 19. 18. 27. 43. & 20. 51. & 21. 16 & 65. 38. & 90. 15. & 117. 52. et 130. 73. et 151. 2. 6. et 288. 5. et 313. 33. 36. et 314. 65. et 386. 61. et 404. 43. et 429. 32. et 444. 74. et 477. 67. et 481. 13. et 508. 5. et 527. 20. et 528. 3. et 549. 8. et 687. 34. et 728. 20. et 754. 15. et 771. 2. et 787. 35. et 800. 48. 50. et 890. 37. et 923. 48. 50. 52. 54. 56.
Clari Apollinis de Deo Jao Oraculum in Macrobio 226 69.
Claudianus 22. 27. et 102. 38. et 106. 2. 5. et 123. 65. et 135. 36. et 254. 15. et 396. 5. et 524. 33. et 530. 64 et 717. 14. et 754. 30. et 761. 40. et 804. 42. et 814. 9.
Claudianus vel quiſquis eſt ille Cererit aruunis 188. 13.
Claudianus emendatus 794. 23. et 795. 25. 55.
Clearchus Soleuſis 1686. 70.
Clemens Alexand. 30. 18. et 36. 36. et 117. 65. et 170. 25. et 230. 31. et 337. 44. et 338. 29. 74. et 339. 40. et 404. 54. et 405. 63. et 454. 70. et 563. 41. et 599. 54. et 635. 28. et 636. 41. et 699 26. 34. 38. 42. et 706. 20. et 814. 39. et 816. 18. 24. et 835. 28. et 858. 6. et 995. 1. et 997. 40. et 1000. 28. 38. 1008. 17. et 1020. 63. et 1062. 1.
Clementis Conſtitutiones Ἀποστολικαὶ 570. 21.
Codinus 114. 10. 12.
Celius 262. 39. et 800. 43. 45. 46.
Celius Aurelianus 180. 60.
Celius Rhodiginus 659. 74.
Celius Rhodiginus notatus 221. 74. et 273. 55. et 680. 40.
Celius Secundus Curio 989. 32.
Columella 12. 46. et 108. 68. 73. et 120. 4. et 125. 27. et 141. 24. et 150. 69. et 159. 10. et 186. 13. 41. et 232. 58. 74. et 234. 58. et 235. 33. et 276. 51. et 177. 55. et 286. 73. et 299. 65. et 310. 21. 59. et 312. 25. et 315. 35. et 329. 15. et 410. 53. 63. et 418. 41. 43. et 446. 35. et 454. 5. 13. 25. et 473. 53. et 486. 55. et 514. 20. et 516. 49. et 517. 55. et 518. 57. et 519. 20. et 585. 66. et 604. 66. et 621. 72. et 647. 49. et 679. 72. et 706. 11. et 710. 13. 51. 68. et 773. 11. et 946. 12. 29. et 947. 9. et 948. 21. et 971. 62. et 991. 50. 55. 57. et 1086. 44.
Columella ex Magone 523. 52.
Columella emendatus 287. 8.
Petrus Comeſtor 351. 50. et 352. 4. 62. et 353. 60. et 460. 42.
Complutenſis & Pariſienſis Bibliorum editio 353. 64.

Complutenſes notati 1085. 22.
Conſulus Pontius ac Leon 29. 65.
Antonii Conſtantii Epigramma de Camelopardali 907. 25.
Conſtantinus Porphyrogenneta 238. 9. & 992. 16.
Cornelius Gallus 720. 32.
Cornelius Nepos 86 13.
Cornutus in verſum 682 19.
Petr. Coſtus notatus 362. 25.
Cratetis Adagium in Apoſtolio 705. 69.
Cratinus 419. 6 & 482. 24 & 488. 43. & 689. 48.
Petr. Cremius 732. 29.
Cteſias 78. 60. 64. & 444. 63. & 495. 44. 46 48. 59. & 703. 47. 48. & 856. 1. & 951. 35. 52. 62. & 952. 1. 72. & 959. 57.
Curopalates 992. 43
Curtius 250. 19. & 255. 64 & 257. 56. & 259. 16. & 263 63. & 267. 66. & 270. 33. & 272. 39. & 479. 5. & 722. 41. & 759. 6.
Cyprianus 780. 5. & 991. 45.
Cyrilli Lexicon manuſcriptum nondum editum 489 59. & 523. 23. & 488. 60. & 727. 30. & 778. 35. & 802. 1.
Cyrilli Lexicon emendatum 738. 77. & 848. 1.
Cyrillus Alexandrinus 114. 16. & 227. 1. & 289. 35. & 306 40. & 317. 17. & 311. 29. 64. & 455. 42. & 491. 16. & 539. 35 & 544. 45. & 600. 3. & 606. 63. & 651. 46 & 652. 19. 20 & 653. 19. 60. & 788. 8. & 802. 52. & 814. 74. & 870. 26. 33. 38. 42. 48. & 978. 68. & 1091. 33.
Cyrillus forte corruptus 997. 14.
Cyrillus emendatus 432. 56. & 542. 20. & 1019. 68. & 1033. 41.
Cyrillus notatus 870. 27.
Cyrillus Hieroſolymitanus 289. 36.

D.

Dalechampius 814. 44. & 877. 10.
Damaſcius 663. 68 & 743. 68. & 946. 20.
Petr. Damianus 914. 16. & 940. 1.
Damm 8. 74. & 10. 11. & 15. 20. 66. & 19. 61. & 22. 3. & 25. 13. 22. & 28. 43 & 31. 44 & 33. 30. & 38. 9. & 47. 20. & 48. 53 63 & 51. 10. & 59. 69. & 76. 11. 51. 65. & 79. 45. & 82. 21. & 83. 2. & 86. 48. & 87. 6. & 88. 50. & 98. 7. & 101. 4. & 102. 6. & 1 4. 31. & 124. 31. & 130. 47. 58. & 131. 20. 29. & 162. 52. & 163. 10. & 168. 12. & 182 40. & 185. 44. & 195. 15. & 206. 50. & 225. 54. & 240. 54. & 235. 28. & 248. 71. & 249. 66. & 250. 66. & 254. 6. & 260 47. & 262. 41. & 275. 48. & 280. 5. & 283 39. 40 & 421. 1. & 424. 72. & 425. 50. & 427. 49. & 439. 7. & 443. 1. & 495. 66. & 511. 29. & 523. 15. & 529. 14. 34. 44 60. & 584. 71. & 622 26. 56. & 631. 69. & 646. 30. & 649. 32. & 663. 29. & 670. 40. & 671. 45. & 682. 2. 21. & 683. 27 et 684. 41. et 692. 52. et 693. 25. 30. 32. et 696. 41. & 713. 32. & 716. 42. & 722. 2. 12. & 747. 20. 36. et 748. 49. et 755. 4. et 785. 38. & 786. 3. et 788. 24. et 790. 22. et 794. 45. 63 72. et 795. 30. et 796. 3. 73. et 797. 52. 63. & 798. 12. et 799. 26. 68. et 803. 50. et 808 64 et 814. 40. et 817. 43. et 822. 72. et 832. 38. et 833. 28. 53. et 834. 18. 58. et 835. 71. & 836. 59. et 841. 31 et 843 55. et 844. 12. 36. et 852. 55. 70. et 846. 2. et 853. 14. et 856. 55. et 856. 68. et 862. 22. et 863. 28. 65. & 866. 50. et 869. 31. et 871. 54. et 877. 70. & 878. 5. 49. et 879. 14. et 886. 43. et 899. 17. et 901. 10. 45. et 905. 24. 44. 48. et 912. 25. et 913. 22. et 914. 40. et 916. 19. et 917. 11. 61. et 918. 40. 51. et 919. 26. 51. et 921. 22. et 924. 71. et 915. 58. et 929. 2. et 934. 45. 55. et 935. 3. 16. 30. 34. 49. et 936. 10. 35. 72. et 937. 13. 32. et 938. 26. 62. et 939. 17. 62. et 940. 21. et 941. 38. et 942. 28. et 943. 41. et 946. 52. et 961. 71. &c. et 962. 42. & 972. 13. 23. 40. 46. et 973. 44. 74. et 987. 39. 50. et 995. 20. et 996. 36. et 997. 29. & 1005. 73. et 1007. 25. 70. et 1008. 5. et 1010. 54. 63. 71. et 1011. 12. 50. 64. 72. et 1012. 53. et 1013. 36. 40. 51. et 1014. 13. 34. & 1023. 59. et 1024. 23. et 1037. 20. 65. &c. et 1038. 10. et 1041. 33. 65 et 1042. 5. 20. et 1045. 60. et 1047. 13 42. 49. 61. 67. 71. & *Janni Donza* 932. 14.
1048. 3. 18. 25. 55. et 1049. 10. 24. 40. 68 1050. 18. 32. 40. 61. 73. et 1051. 50. et 1052. 53. et 1053. 45 et 1056. 18. 42. 62. et 1057. 30. et 1058. 62. et 1065. 53. et 1070. 20. & 1071. 64. et 1072. 25. et 1074. 14. 55. 65 71. et 1076. 51. et 1077. 9. 15. 58. et 1078. 16 69. et 1082. 2. 21. et 1087. 5. 47. et 1088. 2. 4. et 1091. 71. et 1092. 13.
In Damire 1074 29.
Damiris blaſphemia 906. 20.
Damire emendatur 305. 20. & 936. 35. & 1056 32.
Damir notatus 795. 70. & 1080. 63. 73.
In Damire varia lectio 935. 50. &c.
Damocritus vel Democritus Hiſtoricus Judæus celebratur 222. 24.
Ad Danielem Additamenta 749 44. & 750. 21
R. David de Pomis 89. 65. & 100. 43 & 203. 57 & 684. 9. & 945. 50. & 1003. 6. 9. 10.
David de Pomis notatus 423. 37. 61. &c. *plura vide in* Pomarius.
Democritus 131. 33. & 261. 49 & 461. 65. & 1060. 14. & 1086. 10. *Vide Damocritus.*
Democritus in Geoponicis 996. 27.
Demoſthenes 129. 68. & 389. 58. & 397. 50. 62. & 694. 73.
Demoſthenes notatus 799. 6. & 1092. 7. 13.
Dendatus 1068. 54.
Dyclus Cretenſis Scriptor ſpurius 325. 38. &c. & 540. 50.
Didymus 407. 20. & 630. 51.
Diſſyni Geoponica 605. 9.
Dilcerus 85. 10. & 324. 72.
Dio Nicæus 66. 11. & 176. 43. & 224. 24 & 334. 21. & 638. 22. & 681. 36. & 765 45. & 793 40. & 903. 53. & 908. 64. & 931. 7.
Dio Chryſoſtomus 128. 61. & 176. 34.
Diocles Carylſtius 328. 1. & 799. 6.
Diodorus 16. 61. et 17. 64. et 40. 60. et 42. 1. & 44. 20. et 49. 2. 23. et 68. 8. et 79. 12. & 80. 7. et 87. 31 et 88. 18 et 165. 20. et 166. 11. 15. et 169. 39. 62. et 170. 44. 57 62. 69 et 226. 67. et 235. 65. et 255. 23. 31. 52. 57. 65. et 256. 34. et 258. 63. et 262. 5. et 267. 57. et 270. 34. et 307. 9. et 309. 36. 46. et 340. 42. et 344 50. et 444 60. et 474. 15. et 495. 38. et 535. 8. et 604. 60. et 629. 5. et 641. 53 et 691. 7. 20. et 722. 48. 55. et 723. 31. & 735. 36. et 741. 34. et 748. 6. et 754 43. & 825. 20. et 831. 53. et 835. 21. 27. et 881. 51. et 903. 18. et 908. 60. et 931. 6. et 971. 10. et 993. 21. et 1018. 30.
Diodorus notatus 969. 61. & 670. 16.
Diodorus Tarſenſis 227. 52. & 242. 23.
Diogenes 770. 61.
Diogenianus Lexicographus 137. 29.
Dionyſius Areopagita 32. 51.
Dion ſus in Baſſaricis 736. 12.
Dionyſius Halicarn. 317. 12. et 324. 31. et 363. 17. et 364. 19. et 426. 11. et 445. 6. et 550. 51.
Dionyſius Periegetes 65. 53. et 253. 28. et 254. 13. et 453. 7. et 787. 27. et 979. 62.
Dionyſius periegetes & plures alii de Cappadocum equis 159. 60. &c.
Diophanes 1086. 11.
Dioſcorides 111. 32. et 112. 73. et 181. 40. & 260. 44. et 261. 24. et 301. 22. et 384. 6. & 385. 15. et 443. 52. et 473. 69. et 588. 71. 73. et 589. 18. et 605. 39. 63. et 606. 54. et 607. 6 39. et 608 39. 65. 69. et 609. 10. et 628. 57. et 630. 6. et 672. 4. et 7 8. 42. et 850. 42. & 861. 60. et 876. 70. et 880. 42. et 921. 2. & 947. 49. et 990 56. et 995. 23. et 1059. 63. & 1061. 11. 65. et 1062. 28. 40. et 1067. 54. & 1079. 69. et 1083 64. et 1088. 61. et 1090. 27.
Dioſcorides Anazarbeus 607. 12.
Dioſcorides emendatus 836. 60. & 966. 34.
Dioſcorides Arabs interpres 786. 4. & 836. 67. 874. 51.
Dioſcorides Socratis diſcipulus, qui ſcripſit vo *mes Ὀνομάσιμα* 314. 16.
Diphilus 999. 68.
Doamanus 589. 14.
Donatus 38. 55. & 369. 13. & 591. 39. & 707. 64 & 996. 25. & 1087. 43.
R. Dunec notatus 680. 19.
Draco 389. 54.
Druſius 377. 74. & 713. 62. & 783. 32. & 1091. 35.
In Druſii verſione longa periphraſis 778. 10.
Druſius baſtiatus 1089. 58.
Druſius notatus 91. 7. & 368. 61. & 407 52. & 442. 45. & 444. 17. & 788. 66. & 831. 5. 839. 12. & 854. 52. & 910. 30.
Duris 398. 42.

E.

Echa Rabba *ſeu Commentarium in Threnos Jeremiæ* 147. 45. & 218. 10. *Ibidem locus emendatus* 147. 50.
Egeſippus aut Amboſius verius 74. 7.
Eclogæ Baſilicorum 234. 30.
Elias 100. 33. et 428. 44. et 675. 51. et 676. 5. et 678. 13. et 780. 50. et 975. 64 et 981. 25. 26. et 1022. 17. et 1036. 38. et 1084. 17.
Elias laudatur 19. 37.
Elias Methurgeman 203. 63.
Elias Tiſbites 94. 14. et 649. 59. et 702. 45. & 838. 8. et 850. 21.
Elias Cretenſis 641. 68. et 642. 4.
Elimacus Hiſtoria Saracenica 107. 11. et 189. 63. et 504. 59. et 653. 73. et 954. 41. & 1037. 35.
R. Eliezer in Capitulis 26. 60. et 213. 59. et 225. 51. et 336. 37. et 344. 1. et 540. 10. et 582. 61. et 644. 12. et 652. 40. et 685. 18. et 742. 15. et 746. 17. et 812. 27. et 895. 56. et 957. 60.
Elmachaſem Bogdadenſis in lib. de Animalib. 1090. 13.
Emmanuel 1084. 5.
Empedocles 39. 27. 32. et 545. 22.
Conſtantinus l'Empereur 675. 67. et 676. 41. 64. et 677. 64. et 678. 8.
Ennius 42. 57. et 69. 73. et 98. 74. et 134. 67. et 142. 74. &c. et 251. 3. et 410. 22.
Ephippus Olynthius 50. 32. et 479. 11.
Epicharmus emendatus 349. 40. 48.
Epictetus 683. 39.
Epicurs Epiſtola 733. 29.
Epicurus notatus 33. 51.
Epigramma vetus 706. 38.
Epigramma vetus de Ambigeni 56. 12. et 237. 7. et 655. 38.
Epigramma de fugace Thraſybulo in Plutarcho 367. 24.
Epigramma vetus de Baſſaro 234. 16.
Epigrammata de Menſibus 558. 17. 23.
Epiphanius 24. 16. 18. et 28. 26. 63. 66. et 211. 60. et 222. 72. et 217. 22. et 262. 19. & 264. 55. et 562. 23. 29. 39. et 713. 6. et 742. 32. 47 et 744. 34 et 886. 23. et 913. 35. & 1023. 24. et 1026. 38. et 1048. 8.
Epiphanius notatur 7. 65.
Epiſtola Hebræa Regis Abiſſinorum 718. 20.
Erachin *Tract. Talmud.* 94. 8.
Erajmi adagium ex Athenæo et Heſychio 661. 21.
Erajmus 1072. 38. 41.
Erajmus notatus 31. 19. et 94. 21. et 221. 73. & 326. 29.
Eratoſthenes 49. 74. et 189. 37.
Erotianus 507. 28. et 1002. 44
Erpeniana Paraphraſis ex Chaldaïcâ Onkeloſi Arabice expreſſa 625. 44. 49. 53.
Erpenius notatus 101. 71. et 1062. 34.
Eruvin *Tract. Talmud.* 302. 51. et 665. 4. & 896. 11.
R. *Eſaias* 136. 38. et 675. 34. et 685. 56.
Eſdras ſpurius notatus 41. 12. et 50. 25.
Eſdræ lib. Eſther Additamenta 771. 38. *Ejuſdem lib. 2. Praphraſis Chaldaica* 7. 49. et 457. 32. et 470. 65. et 1067. 3.
Secundum Thargum Eſther 154. 57. et 286. 59. et 810. 26
Thargum Eſther emendatur 237. 24.
Etymologus 33. 6. et 38. 71 et 62. 25. et 73. 22. & 96. 2. et 112. 57. et 119. 43. et 141. 35. et 182. 64. et 276. 35. et 307. 11. et 423. 22. et 503. 17. et 508. 60. et 516. 43. et 606. 24. et 641. 14. et 643. 64. et 671. 56. et 682. 11. et 715. 60. et 727. 1. et 763. 62. et 765. 52. et 778. 36. & 807. 14. et 848. 3. et 852. 26. et 883. 33. & 892

892. 52. et 925. 60. et 926. 4. et 980. 12. & 1027. 2. et 1060. 18. et 1090. 9.
Etymologus notatus 167. 18. 26. et 419. 40. &c. et 535. 68. et 1027. 6.
Eubulus 63. 60.
Eudoxus 982. 25.
Eucherius 1008. 59.
Euclides 334. 66.
Evenus poeta 73. 1. et 981. 52.
Eugesippus 435. 35. et 580. 44. et 697. 68. 819. 1.
Eugippius 450. 23.
Eupolis 386. 70.
Euripides 105. 28. et 111. 52. et 115. 18. et 121. 11. et 160. 19. &c. et 165. 50. 52. et 166. 38. et 387. 28. et 477. 26. et 541. 4. 7. et 673. 59. 64. et 728. 13. 15. 17. et 754. 3. et 796. 6. et 798. 4. et 881. 39. 48. et 953. 26.
Euripidis Scholiastes aliter legit 121. 14.
Euripidis Scholiastes emendatur 673. 68. 70.
Eusebius 22. 17. et 27. 41. et 29. 68. et 181. 82. & 198. 10. et 306. 60. et 307. 30. et 323. 22. & 337. 47. et 405. 53. et 489. 8. et 562. 36. & 771. 44. et 1088. 16. et 1090. 8. et 1091. 1.
Eusebius Emissenus emendatus 137. 28. 32.
Eustathius 26. 36. 71. et 43. 55. et 59. 63. et 114. 73. et 276. 29. et 322. 50. et 323. 67. 382. 72. et 401. 52. et 423. 24. et 429. 45. 52. 66 71. et 450. 55. et 507. 31. et 515. 54. et 516. 11. 35. et 517. 12. et 521. 35. et 647. 22. et 667. 44. et 670. 4. et 703. 41. et 715. 60. et 716. 16. et 725. 50. et 727. 20. et 732. 60. et 742. 36. 51. et 743. 6. et 778 13 et 846. 67. et 884. 35. et 1000. 22. et 1032. 56. et 1060. 20.
Eustathius in Dionysium 63. 30. et 163. 44. & 475. 47. et 535. 34. 48. et 979. 66. et 995. 70. & 1026. 26.
Eustathius in Homerum 41. 63. et 90. 19. et 107. 7. et 110. 70. et 197. 58. 60. et 238. 8. et 482. 52. 69. et 559. 17. et 597. 56. et 801. 72. & 906. 64. et 932. 53.
Eustathius emendatus 43. 21. et 679. 15. 17. 19.
Eustathius notatus 221. 72. et 848. 5. 18. 23. 54. 57.
Eustathius Antiochenus in Hexaëmeron 48. 72 & 50. 15. et 65. 36. et 76. 7. et 489. 7. et 736. 57. et 788. 56. et 801. 51. et 802. 54. 62. 68. et 840. 51. et 835. 32. et 913. 73. et 932. 56. et 935. 59. et 940. 15. 53. et 9 7. 52.
Eustlymius 36. 8. et 81. 34.
Eustlymius Alexandrinus 346. 57. et 366. 1. & 373. 1.
Exemplorum seu Allegationum liber Arabs 750. 62.
Ezechiel Tragedus 238. 17. *Idem emendatus* 489. 5.
Ezobacus Cantor 838. 13.

F.

Fabius Pictor 445. 6.
Fagius 639. 51.
Famius 86. 14.
Fasciculus Myrrhæ lib. Hebraus 539. 29.
Fasti Siculi 25. 45.
Faventinus 91. 34.
Faustus Rhegiensis 539. 43.
Joan. Bapt. Ferrarii Lexicon Syriacum 92. 6. et 116. 24. et 249. 46. et 366. 18. et 445. 29. & 831. 20. et 990. 27. et 1022. 50. et 1091. 60.
Joan. Bapt. Ferrarius notatus 478. 7. et 872. 65. et 1075. 66.
Joan Bapt. Fiera 974. 5.
Festus 21. 46. et 47. 63. et 61. 38. et 66. 57. & 104. 58. et 136. 18. et 138. 71 et 144. 35. & 174. 60. et 175. 7. et 176. 3. et 269. 59. et 319. 49. et 324. 74. et 343. 10. et 419. 69. et 414 42. et 427. 5. et 428. 80. et 431. 29. et 449. 12. 13. et 471. 10. et 501. 60. et 520. 44. & 539. 6 22. et 582. 36. 600. 23. et 663. 19. & 664. 2. 47. et 706. 28. et 824. 50. et 977. 24. & 983. 2. et 1067. 70. et 1084. 70. et 1086. 49.
Festus emendatus 641. 15. & 667. 60. 64.
Julius Firmicus 337. 20.
Florentini Geoponica 288. 54. & 329. 6.
Florus 257. 72. et 396. 18. et 636. 25. et 818. 16.
Fulgentius 211. 5. et 512. 43. et 664. 48. et 681. 42.
Nicol. Fullerus 5. 1. et 17. 74. et 103. 7. et 227 44. et 249. 37. et 426. 50. 684. 38. et 764. 53 et 830 30. et 1025. 65. et 1030. 18.
Fullerus notatus 18. 4. et 498. 50. et 1036. 26.
Fullerum refellit Kimchius 371. 56. 60.

G.

Gabrias 852. 3.
Gabriel Sionita Maronitarum doctissimus 105. 4. et 834. 24. et 990. 28. et 1022. 53. & 1065. 42.
Gabriel Sionita notatus 55. 2. et 97. 39. et 147. 40. et 578. 7. et 497. 40. et 866. 20. et 872. 65. et 1089. 54.
Gaus Ben Achjen Arabs 873. 68.
Gelasinus 214. 20. & 783. 21.
Galenus 109 26. 30. et 112. 60. 64. et 180. 21. et 191. 4. 211. 60. 64. et 180. 21. et 191. 4. et 211. 60. et 420. 5. et 474. 9. 20. et 498. 24. et 506. 52. et 508. 56. 58. et 526. 46. et 545. 21. 28. et 633. 71. et 634. 4. et 637. 39. 42. et 629. 69. et 630. 15. 40. et 666. 60. et 708. 27. et 814. 38. et 837. 7. et 851. 65. et 894. 30. et 917. 52. et 946. 68. et 989. 30. et 995. 23. et 997. 29. et 1003. 41. et 1061. 42. 68 et 1062. 23. 28. 39. et 1085. 63. et 1086. 11.
Galeni versio Arabica 874. 51. & 875. 5.
Gassendus in vitâ Peireskii 941. 40.
Gaza 110. 65.
Gellius 31. 57. et 85. 5. et 99. 3. et 109. 23. & 114. 60. 62. et 115. 5. 7. et 137. 43. et 276. 51. et 397. 42. 55. 59. et 431. 18. 20. 25. & 461. 69. et 560 34. et 664. 61. et 719. 73. & 737. 35. et 742. 70. et 757. 27. et 814. 36. & 963. 48. 983. 2. et 998. 13.
Gellius ex Tullio Tyrone 831. 12.
Gellius emendatus 397. 58.
Gemara *de Sabbatho* 226. 1.
Gemara 1031. 1.
Gemara *Tract.* Pesachim 605. 34. & 559. 42.
Gemaristæ 606. 73. & 60,. 39. & 608. 18.
Genebrardus 784. 54.
Geoponica 106. 24. 72.
Germanicus in Aratea 99. 16. et 314. 71. et 508. 1. et 724. 72. et 999. 52. 55. 58.
R. Gersom Salomonis filius in Porta Cœli 103. 3. et 933. 11. et 996. 68. et 1002. 72. et 1003. 1. 23. 64. &c. et 1036. 5. et 1073. 58. 67. *Vide* Porta Cœli.
R. Gersom in Porta Cœli *emendatus* 1003. 55. • *Vide* Porta Cœli.
Gesnerus 38. 20. et 48. 72. et 61. 25. et 163. 7. et 390. 40. et 696. 17. et 802. 4. et 804. 25. et 813. 6. 8. 10. et 831. 32. et 846. 15. 38. 57. et 882. 66. et 903. 15. et 912. 9. et 916. 73. et 960. 54. et 967. 25. et 963. 20. et 964. 21. 966. 45. et 987. 26. et 989. 29. et 1003. 51. et 1004. 8. et 1005. 43. 50. et 1006. 39. & 1011. 5. et 1027. 8 et 1041. 54. et 1059. 47. 51. 67. et 1061. 23. et 1072. 39. et 1086. 13. et 1088. 72. et 1089. 9.
Giaver Hyloricus Arabs 622. 61.
Granhari Arabi Lexicographus 88. 50. 62. et 102. 15. et 145. 4. et 182. 16. et 247. 52. et 276. 20. et 306. 20. et 404. 3. et 443. 4. et 479. 74. et 499. 60. et 532. 36. et 567. 11. et 554. 68. et 622. 16. 26. et 627. 54. et 649. 32. & 622. 16. 26. et 627. 54. et 649. 32. et 682. 1. et 852. 31. et 910. 21. et 926. 34. et 948. 59. et 964 28. et 974. 51. et 987. 41. et 1004. 66. et 1005. 17. et 1047. 16. et 1074. 10. 70. & 1077. 6. et 1091. 70.
Guggenus 105. 4. et 126. 15. et 144. 59. et 182. 11. et 443. 19. et 831. 58. et 834. 49. et 834. 24. et 961. 67. et 967. 39. et 1002. 49. & 1006. 67.
Guggenus notatus 384. 39. et 485. 26. et 921. 17. & 925. 11.
Gibani Arabs 908. 5. & 939. 29.
Gilbertus Folot 886. 64.
Petr. Gillius 47. 69.
Gittin *Tract. Talmud.* 303. 35. & 667. 1.
Glanes Arabica 485. 14.
Glossæ veteres 5. 62. et 18. 30. et 41. 67. et 104 57. et 211. 56. et 249. 58. et 251. 16. et 253 2. et 419. 62 et 427. 6. 70. et 431. 36. 43. 432. 55. et 488. 54. et 501. 6. 68. 69. et 549 7. et 600. 27. et 607. 17. 18. 19. et 706. 33 et 708. 44. et 727. 64. et 787. 31. et 918. 66 et 948. 24. et 970. 22.
Glossarium vetus 803. 32. et 805. 54. et 959. 67
Glossæ emendatæ 527. 15. et 608. 55. et 970. 24.
Glossæ Philoxeni 508. 62. et 527. 16. et 975. 59.
Glossæ Philoxeni emendatæ 452. 61.
Glossæ Hebraæ 784. 65.
Glossa in Pesachim 560. 1.
Glossa Talmud. 95. 7. 68. et 303. 42. 46. 49. & 424. 13. et 607. 41. et 816. 67. 70. et 828. 5. et 873. 41. et 900. 48. et 1028. 4. et 1031. 9. et 1076. 17. 19. et 1079. 34.
Golius 105. 6. et 443. 21. et 446. 16. et 813. 2. et 1007. 68.
Golius laudatus 494. 50.
Golius notatus 489. 50. et 1006. 63.
In Golii Lexico vox supplenda 523. 33. et 534. 30.
Gorjonides 216. 12. 29. et 266. 1. 60. et 270. 1. 38. et 272. 32. 53. et 273. 18. et 361. 73. & 629. 27.
Gorjonides ungator 167. 62.
Græcæ versionis diversa lectio 12. 61.
De Græcâ versione conjectura 367. 47.
Græca versio duplex pront in Hebræo aliter atque aliter lectum 894. 65.
Græca versio de ape, & vide veteres qui illam citant 35. 17.
Græca versio quid addat 1017. 71.
Græca versio corrupta & emendata 111. 17.
Græca versio quomodo corrupta 436.
Græca versio corrupta 649. 33. et 695. 35. 36.
Græca versio olim corrupta 997. 10.
Græca editio libri Esther 817. 23.
Græca versio emendata 129. 62. et 176. 61. & 304. 7. et 328. 57. et 424. 67. et 423. 40. 45. & 456. 48. et 596. 53. &c. et 694. 33. et 766. & 730. 15. et 871. 22. et 876. 32.
Græca versio explicata 854. 8.
Græca versio mendosa 395. 32.
Græca versio notata 3. 51.
Græca versio genuina 110. 24 et 111. 17. et 129. 63.
Græca versio laudatur 756. 25.
Græcæ versionis loca emendata 433. 2. &c.
In Græcâ versione Glossema 745. 8. et 706. 58.
Græcæ versionis mendosæ 131. 62.
Græca Scholia in Prophetas 172. 52.
Græci Interpretes 383. 66. et 399. 27. et 643. 5. et 648. 45. et 651. 41. et 658. 39. et 677. 73. et 680. 50. et 739. 1. et 830. 73. et 831. 2. & 864. 29. et 876. 7. et 889. 70. et 893. 34. & 974. 74. et 978. 41. et 982. 10. et 989. 40. & 1002. 13. et 1008. 53. et 1035. 55. et 1064. 16. et 1069 24. et 1085. 20. et 1087. 47. & 1091. 21.
Græci aliter legerunt 84. 43. et 100. 41. et 107. 49. et 119. 38. et 126. 49. et 152. 48. et 157. 44. et 158. 45. et 186. 5. 17. et 200. 32. & 225. 22. et 240. 40. et 241. 35. et 289. 22. & 292. 44. et 324. 70. et 326. 63. et 357. 48. & 372. 55. 67. et 376. 48. 58. et 378. 73. et 407. 44. et 415. 4. 35. et 442. 29. et 447. 65. & 457. 22. et 472. 55. et 476. 22. et 485. 20. & 493. 57. et 505. 19. et 506. 25. et 531. 66. 70. et 542. 40. et 624. 21. et 626. 72. et 688. 8. & 825. 9. 43. et 839. 20. et 1082. 57.
Græci aliter legerunt ut et alii veterum 288. 26.
Græci Interpretes quid de suo addiderint 985. 35.
Græci textus Interpretum ridiculus error 1083. 6.
Græci Interpretes emendati 119. 39. et 177. 16.
Græci Interpretes notati 50. 39. & 111. 60. & 134. 39. et 158. 44. 48. et 199. 58. et 292. 38. et 386. 11. et 415. 31. &c. et 523. 41. et 623. 69. et 624. 3. et 634. 51.
Græci notati & emendati 665. 64.
Græci recentiores 18. 40. et 846. 8. et 1086. 15.
Græcus Scriptor Anonymus de Arctomye 1011. 6.
Gratius 97. 67. et 139. 70. et 169. 21. et 287. 6. et 672. 31. et 684. 18. et 966. 9.
Gratius emendatus 167. 6.
Gratius notatus 848. 25.
Gregorius 204. 16.
Gregorius notatus 353. 11.
Gregorius Nazianzenus 59. 76. et 76. 41. et 123. 67. et 128. 65. 69. et 141. 59. &c. et 160. 5. et 172. 62. et 222. 4. et 316. 20. &c. et 555. 71. 72 et 556. 10. et 557. 14. et 641. 89. & 666. 40. et 768. 8. et 877. 43
Gregorius Nyssenus 626. 55. & 625. 65. & 929. 34.
Groulandia recens Geographus 955. 46.
Grotius 543. 25. & 861. 5.
Grotius notatus 217. 28. & 453. 38.
Gryneus notatus 765. 28. & 892. 72.

Habib

H.

Habib Arabs poëta 206. 60.
Hachimas Arabs Scriptor 83. 32.
Hadriani Nummus 1003. 18.
Hadrianus Imperator 1040. 48.
Haggada *in Geneſin* 296. 61.
Haggada 413. 45. 54. 61. &c.
R. Has 285. 21.
Harpocration 651. 55. & 652. 3. & 659. 72. & 666. 10.
Hebræa poſſe aliter legi aut diſtingui 871. 16. & 873. 38. & 892. 38.
Hebræa mutatis vocalibus aliud ſonant 896. 23.
Hebræorum Magiſter 6. 8 22. & 7. 16. & 11. 51. & 9. 51. & 70. 70.
Hebræi Interpretes notati 379. 41. & 769. 38.
Hebræorum Ninge 50. 16. & 1082. 26. 33.
Hebræorum vetus Scitum 765. 19. & 766. 9.
Hebræus Epiſtola de Animal. Holmiæ manuſcripta 830. 42. 45. 49. 62.
Hecataeus Abderita de Judæis 98. 11. & 224. 1. & 474. 54.
Hegeſander Delphicus 398. 42. & 995. 44.
Hegeſippus aut Ambroſius verſus 215. 52. & 216. 19. & 600. 47. & 629. 25.
Daniel Heinſius 53. 52. & 226. 9. & 851. 52.
Heliodorus 21. 41. & 129. 1. 72. & 130. 42. & 176. 18. & 268. 22. & 269. 14. & 272. 25. & 545. 70. & 907. 56. & 908. 49. & 971. 10.
Heliodorus emendatus 946. 37. 71.
Heraclides Ponticus 236. 1. 22. & 339. 31. & 1018. 45.
Heraclitus Incredibilia 706. 17.
Heraclitus Epheſius 706. 17.
Hermippus 665. 42.
Hermogenes de Ideis 461. 69. & 467. 21.
Hermolaus Barbarus 74. 18. & 732. 30. & 846. 52. & 1007. 55.
Hero Mechanicus in Pneumaticis 586. 65.
Hero in Automatis 803. 10.
Herodianus 78. 33. & 154. 48. & 702. 66.
Herodicus Babylonius 63. 2. & 911. 71. & 965. 68.
Herodotus 33. 8. & 68. 60. & 73. 15. & 78. 20. & 79. 18. & 99. 21. & 106. 46. & 119. 31. & 139. 49. et 140. 54. et 146. 3. et 163. 15. 49. et 170. 51. 57. 67. 74. et 189. 25. et 230. 41. et 235. 23. et 254. 13. et 264. 13. et 292. 9. & 314. 40. et 321. 73. et 323. 26. et 332. 41. & 338. 22. et 345. 69. et 419. 47. et 436. 34. & 438. 30. et 475. 64. et 483. 11. 25. et 495. 12. et 584. 58. & 638. 27. & 641. 49. & 642. 2. 22. 40. 52. & 644. 63. & 648. 29. & 657. 55. 62 & 677. 44. & 684. 69. & 691. 13. & 703. 6. 34. & 707. 56. & 719. 24. 71. & 735. 1. & 741. 23. 41. & 802. 76. & 816. 52. & 817. 19. & 833. 47. & 902. 41. & 910. 38. & 916. 32. & 948. 6. & 970. 73. & 971. 59. & 984. 2. & 988. 51. & 1010. 1. & 1016. 60. & 1020. 34. & 1060. 10. 72.
Herophilus 500. 34.
Heſiodus 11. 50. & 59. 8. & 64. 32. & 118. 70. & 253. 21. & 277. 40. & 787. 30. & 299. 60. & 332. 36. et 418. 52. et 452. 74. et 454. 8. et 457. 10. et 477. 54. et 482. 14. 22. et 595. 64. et 677. 21. 24. et 684. 69. et 688. 17. & 724. 64. et 876. 25. et 979. 53. et 1085. 5.
Heſiodi Scholiaſtes 477. 60. & 1085. 5.
Heſychius 8. 18. & 15. 53. & 21. 48. & 24. 70. & 31. 41. & 32. 1. & 39. 32. & 43. 49. & 60. 38. & 63. 9. 30. & 66. 28. & 74. 3. & 87. 37. & 90. 14. & 403. 46. & 107. 9. & 110. 27. 51. & 111. 25. 33. & 113. 2. & 115. 11. & 121. 15. 26. 28. 67. & 137. 44. & 160. 31. & 161. 32. & 164. 60. & 165. 41. & 166. 31. & 211. 52. & 227. 16. & 229. 26. & 232. 2. & 233. 9. 12. 16. & 237. 11. & 250. 21. 60. & 253. 41. & 276. 37. 44. & 278. 61. & 279. 68. & 280. 64. & 284. 6. & 287. 57. & 288. 50. & 292. 10. & 307. 12. & 309. 28. & 316. 3. 27. & 327. 27. 33. 36. & 349. 53. & 369. & 384. 13. 64. & 395. 4. & 396. 73. *in addit.* & 418. 14. & 419. 21. 22. 69. & 420. 6. 7. 8. 13. 33. & 423. 17. 29. & 424. 32. & 425. 31. & 450. 56. & 443. 13. 20. & 468. 39. & 482. 9. 22. 27. 74. & 486. 3. & 488. 35. 45. & 502. 17. & 504. 8. & 505. 36. 32. & 506. 1. 14. 17. & 507. 27. & 508. 24. & 514. 32. & 515. 53. et 518. 40. et 517. 10. et 526. 37. 51. 52. 54. et 559. 14. et 586. 54. et 589. 25. et 591. 35. et 593. 64. et 603. 58. et 606. 22. et 621. 28. et 624. 30. et 661. 25. et 662. 61. et 667. 27. et 668. 7. 13. et 670. 10. et 673. 20. et 677. 37. et 680. 73. et 681. 54. 62. et 686. 57. et 687. 73. et 689. 1. 4. 5. 6. 29. et 693. 68. et 694. 67. et 706. 27. et 714. 11. et 715. 46. et 720. 28. & 730. 49. et 756. 55. 60. et 765. 71. et 794. 36. et 807. 25. et 809. 31. et 821. 42. et 823. 22. et 828. 60. et 832. 50. et 846. 65. et 847. 4. at 851. 13. et 852. 25. et 858. 62. et 859. 48. & 876. 26. et 881. 20. 64. et 882. 21. et 902. 40. et 903. 31. et 912. 2. et 918. 65. et 921. 58. et 946. 5. et 947. 2. et 966. 12. et 969. 24. et 970. 29. et 978. 55. 69. et 980. 9. et 986. 57. et 990. 52. et 991. 7. et 993. 30. 63. et 995. 62. & 1000. 21. et 1008. 1. 51. et 1016. 45. et 1020. 9. 42. et 1024. 62. et 1026. 35. et 1036. 63. et 1039. 62. et 1060. 64. et 1063. 22. 32. & 1073. 24. et 1076. 36. et 1085. 29. et 1088. 20. et 1091. 51. et 1091. 40. 50.
Heſychius, Suidas, elegantis Scholiaſtes emendati 165. 45. et 166. 33.
Heſychius emendatus 151. 65. et 229. 46. 233. 12. 16. 44. 49. 52. 54. et 317. 60. 62. et 339. 33. et 404. 1. et 419. 29. et 408. 59. et 429. 22. &c. et 485. 41. 46. et 503. 20. et 515. 58. & 542. 19. et 651. 59. et 666. 4. et 668. 10. & 673. 51. 55. et 694. 70. et 695. 4. et 707. 5. 42. 43. et 726. 71. 73. et 727. 3. et 775. 34. et 876. 73. et 974. 57. et 1027. 10.
Heſychius notatus 133. 16. & 708. 56.
Heſychius impoſuit Scribarum imperitia 880. 73.
Hierocles 159. 16.
Hieronymus 37. 38. et 40. 64. et 60. 62. et 61. 29. & 63. 48. et 79. 15. et 81. 72. et 89. 60. et 95. 32. et 104. 61. et 110. 63. et 114. 23. et 125. 61. & 133. 11. 18. et 135. 53. et 139. 27. et 147. 23. et 171. 9. 66. et 181. 61. et 188. 43. et 205. 4. et 207. 27. et 209. 71. et 212. 65. et 227. 56. & 239. 21. et 242. 9. et 256. 42. et 306. 31. 62. 70. et 307. 21. 45. et 310. 26. et 311. 22. &c. & 312. 30. et 344. 7. et 346. 27. 38. 48. 50. & 354. 1. et 365. 64. et 372. 36. 70. et 378. 4. & 380. 9. et 383. 69. et 386. 9. et 389. 42. et 399. 25. et 403. 74. et 419. 25. et 426. 41. et 435. 33. 58. et 436. 71. et 445. 45. et 449. 20. et 455. 40. et 472. 9. 24. et 476. 31. et 478. 53. et 486. 60. et 506. 31. et 513. 19. et 527. 25. et 532. 24. 27. & 533. 29. 74. et 539. 31. et 544. 55. et 549. 52. et 556. 45. et 566. 2. et 586. 65. et 601. 48. et 605. 60. et 618. 22. et 614. 27. et 627. 25. & 629. 60. et 631. 8. et 643. 36. et 644. 33. & 651. 49. et 658. 39. et 662. 74. et 665. 50. 666. 28. et 677. 14. 53. et 680. 54. 55. et 687. 49. & 697. 65. et 702. 56. et 704. 24. et 719. 42. et 722. 34. et 738. 54. et 740. 67. et 757. 46. et 760. 54. 57. et 761. 2. 28. et 764. 14. et 765. 58. et 782. 21. 22. 26. et 788. 48. et 789. 53. et 790. 57. 69. et 792. 35. et 802. 51. et 803. 46. 52. et 812. 33. et 813. 6. 46. et 815. 42. et 820. 29. et 824. 58. et 828. 35. et 834. 1. 3. et 838. 52. et 842. 18. et 873. 21. et 883. 56. & 884. 31. et 896. 5. et 897. 35. et 911. 28. & 918. 22. et 950. 57. et 972. 2. et 973. 31. & 975. 11. et 982. 11. et 989. 41. et 1002. 18. & 1008. 37. 57. et 1009. 52. et 1016. 21. et 1019. 29. et 1022. 2. et 1026. 42. et 1031. 22. et 1032. 29. et 1033. 8. et 1035. 56. et 1045. 5. et 1060. 61. et 1064. 16. et 1069. 14. et 1073. 45. & 1075. 61. et 1078. 60. et 1085. 31. et 1089. 40. et 1091. 2. 30.
Hieronymus aliter legit 129. 50. et 178. 17. & 186. 18. et 225. 23. et 288. 21. et 424. 58. & 430. 17. et 447. 65. et 449. 43. et 457. 23. & 525. 3. et 550. 30. 41.
Hieronymi verſio confirmatur 328. 23.
Hieronymus emendatus 502. 58. et 702. 64.
Hieronymus notatus 14. 56. et 33. 16. et 34. 51. et 84. 33. et 111. 61. et 158. 55. et 173. 71. & 329. 40. et 415. 22. et 523. 43. et 866. 22. 27.
Hieron. in Epiſtola ad Dardanum Sparia 461. 12.
Hieronymus vel quiſquis eſt autor Epiſtolæ ad Præſidiam 28. 34. 74.
Hieronymus nomine qui ſeripſit in Paralipomena 375. 42.
Hieronymus aut Beda verius 885. 39.
Hieroſolymitana paraphraſis 119. 21. & 595. 29. & 634. 58. & 1085. 44.
Hieroſolymitana paraphraſis ut ab Eliâ citatur 578. 23. *Eadem emendata* 839. 25.
Hilarius 188. 30.
Hippocrates 109. 34. & 472. 14. & 500. 25. 43. & 508. 16. 53. & 544. 64. & 713. 47.
Hircius 249. 64. & 258. 64. &c. & 261. 66. & 268. 26. 30. & 272. 22.
Hiſan Ben Tſabith Arabs poeta 863. 4.
Hiſpani 977. 55.
Hiſpanus in Kimchio 1075. 56.
Hiſtoria Chriſti Perſica 236. 43. & 248. 45.
Hiſtoria Templi Secundi 1000. 62. & 1019. 31. *Vide Chronicon.*
Homerus 9. 26. et 21. 8. et 61. 41. et 64. 33. 49. et 105. 35. et 107. 3. et 114. 66. et 121. 63. 70. et 122. 67. et 128. 12. et 131. 53. et 134. 5. et 138. 18. &c. 50. &c. et 158. 60. et 160. 68. &c. et 161. 19. 53. 71. &c. et 163. 2 & 169. 32. et 182. 29. et 187. 68. et 197. 58. & 229. 5. 22. et 231. 8. 60. et 255. 10. &c. & 238. 2. et 241. 69. &c. et 252. 38. 53. & 253. 17. 20. et 276. 70. et 277. 22. 26. 30. et 276. 53. 59. et 187. 28. et 288. 10. 41. & 303. 23. et 311. 72. et 321. 28. 65. et 322. 10. 26. 47. et 323. 57. et 324. 23. et 346. 72. et 347. 5. et 357. 59. et 367. 72. et 382. 47. et 383. 2. 5. et 385. 53. et 404. 39. et 410. 38. et 412. 50. et 418. 58. 65. 71. et 419. 2. 6. 10. 14. et 420. 27. 30. et 423. 72. et 424. 35. 39. et 442. 9. et 447. 48. et 450. 50. et 451. 2. 6 et 452. 74. et 453. 1. et 471. 15. et 472. 44. et 473. 27. et 480. 74. et 481. 2. 6. 11. et 482. 45. 57. et 501. 42. et 503. 14. 73. et 507. 37. et 509. 8. et 512. 65. et 516. 6. 27. 29. 31. & 516. 73. et 528. 61. et 597. 41. 53. et 667. 70. et 669. 40. &c. 57. et 673. 37. et 681. 56. & 684. 51. 55. 60. et 686. 11. 22. 23. 25. 61. & 688. 10. 13. 26. et 716. 7. et 724. 63. 64. & 722. 38. 53. 65. et 727. 10. et 732. 57. et 736. 8. et 740. 32. et 741. 7. et 742. 71. et 756. 39. 56. et 771. 18. et 780. 51. 54. 59. et 785. 58. et 786. 46. et 789. 64. et 819. 39. et 826. 44. et 838. 10. et 847. 10. 18. et 848. 42. 49. & 851. 16. et 906. 60. et 917. 46. et 923. 19. & 977. 26. et 979. 49. et 982. 42. et 983. 14. 23. 26. et 1009. 46. et 1076. 32. et 1091. 40.
Homeri as Iliad. a verſ 252. *in additum.* 396. 73. *& interque Scholiaſtes.*
Homeri Hymnus 758. 30. & 806. 68.
Homerus emendatus 432. 74. & 851. 16.
Homerus explicatus 46. 19. & 238. 2.
Homeri veteres Scholiaſtes 114. 72. et 238. 4. & 240. 5. et 419. 5. et 424. 44. et 442. 14. & 420. 52. et 503. 3. et 507. 28. et 516. 38. & 517. 7. 17. et 669. 54. 62. et 725. 60. et 727. 14. et 790. 1. et 801. 69. 70. 71. et 804. 19. et 847. 11. 72. et 848. 53. et 882. 21. et 886. 16. 56. et 982. 45. et 1020. 55. et 1029. 6. & 1091. 53.
Homeri Scholiaſtes emendatus 509. 12.
Horatius 1. 18 et 21. 36. et 51. 57. et 59. 52. & 94. 16. et 105. 8. et 113. 47. 51. et 127. 45. 49. et 131. 2. et 188. 58. et 225. 10. et 249. 49. et 276. 24. et 277. 1. et 286. 16 et 287. 25. et 313. 39. et 322. 27. et 364. 7. et 368. 13. 18. 23. et 389. 39. et 409. 48. et 447. 1. 4. et 452. 59. et 461. 22. et 476. 53. et 478. 31. et 503. 49. 51. et 514. 42. et 528. 68. et 529. 2. et 539. 60. et 604. 46. et 608. 8. et 625. 70. et 679. 68. et 690. 3. 10. et 710. 30. et 715. 3. et 728. 22. et 732. 45. et 735. 29. et 740. 37. et 770. 68 et 798. 46 50. et 800. 17. & 807. 46. et 810. 8. et 816. 33. 47. et 822. 2. 4. et 828. 51. et 859. 27. et 877. 28. 32. & 882. 23. et 891. 51. et 923. 42. 45. et 1020. 11. et 1062. 51.
Horus Apollo 22. 40. et 40. 26. et 64. 44. et 508. 36. et 685. 29. et 691. 39. et 742. 27. et 771. 56. et 801. 12. et 814. 35. et 834. 37. et 866. 4. et 946. 20. 23. 24. et 948. 16. et 971. 33. 37. 42. 56. 65. et 1017. 65. et 1035. 7.
Horus emendatus 971. 41 48.
Horus Mileſius in Favorinum 980. 12.
Hottingerus 391. 53. & 634. 72.
Dominus Huet 956. 8.

Jesaias 187. 53. & 189. 37. & 197. 25. & 309. 21. & 344. 24. & 431. 25. & 541. 16. & 883. 48. & 995. 29.
Hymnus de Christo 288. 70.
Hyperides 30. 50.

I.

R. *Jacob Ben Chajim* 783. 14. 38.
R. Jacob Licastri filius 179. 30.
Jalkut Arabi Yameri filius 1087. 58.
Jam Hatim 5. 63. & 1058. 50.
Jamblichus 462. 4.
Jamblichus Babylonica 643. 59.
Jannæus 3. 5. 17. & 744. 5.
Jano Acciaiuoli 748. 49. & 749. 45. & 750. 6. 28.
Janus Cabaro Nomenclator Ægyptius à Kirchero editus 226. 50.
Janus Calaber 722. 9. & 1048. 33.
Janus Gabelhan historicus Arabs 905. 60.
Janus Hatim 920. 15.
Janus Kattiba 1060. 1.
Ibrahamshri Historia 987. 48. & 996. 51. & 1028. 53.
Ildefonsus Tiberiensis 168. 7.
Indigetes 811. 52. & 1013. 20.
Index auctorum Canonista apud Arabes 114. 39.
Index Ben Abdalbar in lib. ejus sententiarum Explanatio.
Indices aphi Lexicon 520. 70.
Indigitamenta 913. 13. & 941. 49. & 946. 52. et 1071. 5.
Ingulphus 1058. 71. & 1076. 67.
Ib. Jahie Commentator in lib. Judicii, ejus interpres Mediator 101. 1. 55.
Ib. Ezechiel Interpretum 855. 3.
Ibn Ezra Ezechielis & noctis 748. 39.
Ibn Ezra Pentateuchum 603. 53.
Idololatria Tract. Talmud. 816. 27. *Vide* Avoda Zera.
Ichmoth *Tract. Talmud.* 125. 50. & 157. 11.
Jebammoth *Tract. Talmud.* 125. 50. & 157. 11.
Jechumna *Ezechielis* 295. 5. & 606. 27. *Vide* Tanchuma *Ezechielis*
Jeremias 149. 22. 26. & 252. 65. & 253. 9. & 437. 38. & 807. 29. & 981. 69.
Jerosolymitanus Interpres emendatus & explicatus 1064. 54. *vide plura in H.*
Ignatius 845. 22.
Institutiones Juliniani 267. 40.
Interpretes Anglicani notati 1068. 64.
Interpretes Græci notati 406. 58. 69. *Vide* Græci.
Multi Interpretes notati 400. 30 & 433 39. &c. & 513. 70. & 514. 34 &c. & 521. 14. & 675 38. & *passim.*
Interpretes recentiores multi notati 239. 57. & 628. 71. & 106. 13. & 1069. 32. & 1075. 59 & 1078. 63. & 1084. 24. & 1092. 43.
Multi Interpretes obscuræ Legis notati 390. 9 402. 27.
Novi Interpretes refelluntur 1045. 5. &c.
Veteres & novi Interpretes notati 295. 70.
Interpretes recentiores notati 13. 73. 74. & 14. 23. & 511. 65. & *passim.*
Veteres Interpretes aliter legerunt 446. 2. 23. &c. & 517. 47. & 534. 56. & *passim.*
Joma *Tract. Talmud.* 203. 11. & 209. 26. & 362. 20. 42. & 501. 38. & 655. 33. 51. 74. & 656. 32. 59. & 657. 1. 67. & 658. 10. 29. 66. & 659 35.
Jon apud Athenæum 1040. 19.
R. Jonas 59. 26. & 91. 51. & 100. 47. & 373. 10. et 457. 54. & 627. 61. & 904. 62. & 910. 10. & 1069. 27 & 1083. 69.
R. Jonas notatus 680. 19.
Jonathan Chaldæus Paraphrastes 19. 36. & 26. 65. & 60. 45. & 109. 67 & 124. 72. et 173. 7. 24. & 186. 54. & 191. 66. & 193. 4. & 225. 64. et 229. 55. et 234. 72. et 238. 67. & 249. 22. & 252. 64. & 300. 8. & 332. 21. & 335. 72. & 336. 14. & 343 66. & 351. 29. & 365. 73. & 390 27. 33. 45. 64. & 391. 13. 49. & 393. 33. et 394. 61. et 399. 33. et 401. 6. & 424. 4. et 433. 62. et 437. 39. et 372. 9. 26. et 506. 30. et 522. 50. et 539. 69. et 540. 8 et 549. 25. et 573. 27. et 575. 64. et 578. 27. et 581. 19. et 586. 27. et 599. 52. et 596. 37 et 603. 13. et *sæq.* 20. et 616. 30. et 927. 10 et 634. 62. et 644. 27. 39. et 645. 4 & 650 72 et 655 24. 05. et 656. 33. 43. et 658. 24 40. 56. et 659. 47. et 661. 13. et 670. 64. & 677. 70. et 6-8. 2. et 807. 29 et 895. 35. 41 et 9[illegible] 9. 46 et 964. 11. et 973 40. et 981. 69 et 1022. 2. et 1025. 44. et 1046. 41. et 1054. 22. et 1073. 46. et 1079. 30. et 1080. 5. et 1085. 43.
Jonathan aliter legit 541. 41.
Jonathan explicatus & emendatus 501. 30. & 1064. 54. et 1065. 21.
Jonathan emendatus 235. 3. et 542. 5. et 661. 16.
Jonathan laudatus 16. 46.
Jonathan notatus 394 65 73. et 398. 63. et 501. 23. et 678. 43.
Jonathanis Hieraus Scholiastes 124. 75.
R. Joseph Cimus Autor Chaldaicæ Psalmorum Paraphrasis.
Joseph Jachie filius 816. 63.
Josephus Karro 173. 16.
Josephus 40. 68. et 41. 20. 29 34. et 74. 4. et 81 70. et 136. 8. et 139. 3. et 140. 66. et 151. 67. et 154. 20. &c. et 155. 1. 21. et 156. 32. et 157. 53. et 158. 14. 30. 62. et 168. 3. 52. & 169. 66. 74. et 186. 27. 58. et 200. 57. & 201. 57. et 202. 47. et 206. 24. et 209. 27. & 215. 22 et 216. 17. 31. 38. &c. et 221. 24. et 223. 15. 32. 43. &c. et 224. 5. 43. et 264. 69. &c. et 266. 26. 44. et 269 47. et 272. 56. et 297. 61. et 342. 73. et 351. 9. et 552. 24 et 358. 50. 54. et 350. 41. et 365. 67. et 370 5. et 372. 66 et 374. 68. 71 et 578. 26. 61 et 380. 60. et 394. 37. et 395. 37. et 404. 20. et 415. 63. et 246. 30. 40. et 435. 20. et 460 3[illegible]. & 592. 8. & 506. 5. & 511. 23. & 555. 69 & 557. 62 & 560. 8. & 564. 47. & 577. 23 & 579. 5. 33. & 587. 51. & 600. 41. & 611. 17 & 621. 26. & 624 11. & 629 19. 23. 53 & 632. 74. & 652. 10. & 674. 37. & 676. 29. & 690. 55. & 697. 21. 23. 29. 31. 33 45. 52. 57. & 701. 30. 48. 69. 70. & 702. 2. 24. 26 & 703 28. & 752. 65. & 753. 68. & 758. 14. & 759 55. & 771. 50. & 773 50. 60. & 799 16. & 816. 71. & 885. 54. & 897. 10. 25. 52. & 1018. 9. & 1020. 32. & 1063. 14. 15.
Josephus aliter lectus 137. 73.
Josephus emendatus 41. 36 & 221. 47. 242. 52
Josephus notatus 154. 52. 55. & 156. 32. & 201 55. & 491. 6. & 562. 69. & 745. 67. 73.
R. Isaac 187. 5. & 245. 62. & 354. 13. & 783 22.
Isaac Ben Omran Arabs 589. 72. & 874. 16.
Isagoges ad sacrediuam veteris Autor 507. 34
Isidorus Hispalensis 23 72. & 24. 32. 36. & 25 3. & 26. 42. & 29. 10. & 37. 58. & 50. 14 & 56. 8. & 59. 62. & 61. 37. & 88. 35 & 109 49. & 115. 31. & 220. 6. & 139. 62. & 181. 62. & 233. 11. & 236. 63. & 239. 27. & 250. 1. & 272. 7. & 280. 54. & 326. 24 & 319 8. & 346. 52. & 353 55. & 419. 32. & 431 30. & 450. 60. & 501. 68. & 545. 66. & 547. 4. & 607. 53. & 609. 15. & 630. 67. & 663. 17. & 713. 8. & 790. 7. & 796. 32. & 798 31. & 801. 57. & 803. 63. 70. & 804. 48. & 814. 39. & 852. 37. & 856. 39. & 870. 14 & 877. 22. & 880. 59. & 911. 22. & 916. 74 & 918. 26. & 940. 47. & 951. 68. & 952. 36. & 989. 25. & 1025. 19. & 1034. 55. & 1063. 44. & 1085. 67.
Isidorus notatus 43. 50. & 104. 44. & 741. 19 & 951. 20.
Isidorus notatus & emendatus 708. 46.
Isidorus Characenus 165. 38. & 166. 47.
Isidorus Peluseota 36. 7. & 75. 72. & 816. 36.
Vita Isidori in Photio 946. 20.
Irenæus 40. 10. & 227. 21. & 557. 11.
Isocrates 405. 30. & 483. 16. & 651. 53.
Isæe in Atticu dictionem 276. 13. & 515. 54.
Ischsius aut Hesychius versus 246. 61. & 659. 19
Itinerarium Hierosolymitanum 40. 68.
Juba 50. 4. & 253. 65. & 488. 47. & 838. 24.
Juchalim *lib. Hebræus* 702. 33. & 717. 29. *Autor R. Abraham Zachuth.*
R. Judas 10. 14.
Judæi recentiores 607. 3.
Judaici Canones 562 3. & 563. 41. & 573. 63.
Judith vox *emendata* 1092. 59.
Julianus Apostata 552. 17.
Junius 472. 4. & 483. 62. & 635. 68. & 690. 62. & 695. 14. & 910. 13. & 1005. 60.
Janus notatus 128. 3. & 236. 69. & 491. 48. & 493. 17. & 838. 6. & 1068. 56.
Justinus Historicus 18. 58. & 146. 3. & 160. 12. & 161. 68. & 633. 15. & 823. 7.
Justinus Imperator 40. 17.
Justinus Martyr 224. 55. & 615. 35. & 779. 72.
Juvenalis 5. 51. 54. & 41. 1. & 64 27. & 159. 2. & 223. 71. & 234. 1. & 250. 49. & 264. 14. & 268. 37. & 286. 20. & 317. 57. & 334. 6. & 366. 30. & 368. 11. & 539. 48. & 600. 52. & 633. 61. & 636. 21. & 642. 2. & 685. 62. & 691. 4. & 701. 51. 53. & 710. 36. & 781. 35. & 786. 32. & 902. 15. 53. & 946. 29. 35. & 971. 6. & 1033. 13. & 1094. 8.
Juvenalis Scholiastes 250. 53. & 449. 18. & 781. 44. & 902. 55. & 946. 36. & 947. 26. & 948. 11. & 1094. 11.
Juvenalis vetus Scholiastes notatus 600. 58. & 751. 58.
Juvenalis vetus Scholiastes emendatus 223. 72.
Juventus 210. 22.

K.

Kabanenahi 926. 46. & 1084. 5.
Karaita Anonymus 563. 12. & 574. 73. & 639. 69.
Kelaim *Tract. Talmud.* 78. 45. & 487. 18. 22. & 854. 27. & 1036. 48.
Kelaim *in Talmude Hierosolymitano* 1025. 34.
Kelaim *R. Mosis filius Maimon* 245. 7.
Kelim *Tract. Talmud.* 356. 34. & 1030. 69. *Vide* Kelim.
Keri & Chetib. 12. 5. 7.
Kidduſin *Tract. Talmud.* 329. 3. & 816. 27. & 873. 2. & 978. 9. & 1090. 15.
Kimchi 22. 39.
Kircherus in Nomenclatore Copto Arabice 126, 32.
David Kimchius 1. 15. & 5. 9. & 9. 68. & 21. 3. & 44. 30. & 81. 51. & 89. 65. & 90. 5. & 97. 33. & 100. 33. 47. & 101. 66. & 103. 2. & 109. 8. 71. & 114. 26 & 133. 6. & 136. 22. 27. & 137. 19. & 138. 30. & 143. 36. & 147. 23. & 151. 10. & 159. 28. & 162 7. & 172. 21. & 174. 34. & 175. 25. & 177. 25. & 178. 53. 63. & 190. 8. & 203. 55. & 207. 26. &c. & 214. 61. & 218. 21. 60. & 224. 62. & 211. 38. & 274. 70. & 277. 8. & 298. 13. & 300. 58. et 301. 49. et 302. 60. et 349. 71. et 355. 29. et 361. 46. et 362. 25. 46. 65. et 367. 37. et 373. 8. 15. et 377. 37. et 378. 18. et 395. 48. et 396. 50. et 410. 4. et 413. 6. et 420. 40. 71. et 427. 40. et 433. 4. et 439. 18. et 445. 64. et 455. 48. et 458. 4. 66. et 459. 70. & 471. 5. et 472. 37. 71. et 426. 8. et 479. 46. & 483. 58. et 501. 54 et 505. 5. et 517. 30. 34. et 519. 73. et 533. 28. et 556. 41. et 558. 61. et 587. 51. et 594 62. et 614. 25. et 629. 42. et 632 27. et 642. 48. et 646. 38. et 651. 21. et 663. 10. et 665. 46. 53. et 670. 72. & 674. 61. et 675. 34. et 677. 8. 13. et 678. 4. & 680. 20. et 685. 33. 54. et 719. 46. et 740. 70. et 753. 27. 46 et 757. 35. 51. et 758. 3. et 764. 34. et 774 7. et 776. 67. et 783. 63. & 784. 12. et 813. 38. et 814. 15. et 819. 72. & 822. 57. et 842. 19. et 850. 66. et 854. 22. 51. & 856. 28. et 864. 35. et 865. 58. et 874. 28. et 878. 34. et 883. 28. et 884. 70. et 888. 50. et 893. 44. et 900. 61. et 904. 62. et 910. 12. et 944. 34. et 950. 60. et 979. 11. et 980. 42. 63. et 982. 8. et 984. 37. et 989. 65. et 990. 1. et 997. 2. et 1022. 30. et 1032. 58. et 1033. 4. et 1045. 13. et 1069 27. et 1073. 52. & 1075. 54. et 1076. 7. et 1078. 62. et 1082. 28. et 1084. 17. et 1086. 26.
Kimchio Hebræa vox ignota 108. 4.
Kimchius uterque utrique Joseph pater & David filius 1036. 12. et 1037. 53.
Kimchius emendatus 41. 41. et 459. 70. et 1075. 57.
Kimchius laudatus 19. 36. et 111. 74.

Kimchius notatus 84. 4. & 101. 6. & 203. 3. & 236. 34. & 275. 26. & 395. 4. &c. & 399. 57. & 442. 42. & 494. 15. & 668. 17. & 679. 53. & 753. 48. 54. & 815. 32. 40. & 881. 7.
Josephus Kimchius 838. 73.
Albertus Krantius 466. 5.

L.

Lactantius 5. 58. & 130. 25. 131. 1. & 294. 39. 41. & 346. 22. 38 & 530. 58. & 630. 50. & 664. 1. & 698. 15. & 699. 52. 58. & 852. 60.
Laertius 2. 9. 30. & 173. 36. & 187. 59. & 289. 54. & 315. 27. & 355. 71. & 486. 52. & 695. 20. & 765. 27. 32. & 770. 45. & 677. 34.
Laertius emendatus 28. 8. & 672. 8.
Joan. de Laet 65. 14.
Lasths historicus Arab. 622. 61.
Lampridius 78. 1. & 79. 28. & 154. 45. & 185. 49. & 698. 57. & 702. 72. 74. & 735. 35. & 805. 3. 41. & 970. 18. & 992. 13. & 997. 44.
Lampridius emendatus 79. 37.
Joan Landius 181. 25.
Lanurius in lib. Arabico cui titulus Commentarium Siocerum 908. 10.
Cornelius à Lapide 359. 28.
Cornelius à Lapide notatus 1062. 69.
Andreas Laurentius 814. 43.
Laurentius Ramirez 30. 8.
Leges XII. *Tabularum* 398. 24.
Joan. Leo Africanus 6. 70. & 16. 14. & 60. 67. & 69. 41. & 76. 30. & 77. 45. & 81. 12. & 85. 51. & 87. 11. 66. & 185. 44. & 455. 7. & 496. 40. & 723. 38. & 831. 23. & 833. 50. & 834. 23. & 868. 50. & 869. 33. 58. & 871. 23. & 901. 70. & 908. 36.
Leonardus Floraventus 180. 65.
Leonicenus 1000. 59.
Leontius Cypri Episcopus 816. 41.
Leontius ex Adam 104. 39.
R. Levi 97. 28. & 100. 51. & 103. 2. & 136. 23. 35. & 137. 19. & 143. 36. & 150. 64. & 157. 20. & 177. 28. & 190. 28. & 200. 40. & 206. 42. & 395. 41. & 406. 42. & 433. 4. & 549. 74. & 550. 53. & 629. 32. & 651. 16. & 671. 70. & 674. 51. & 676. 3. & 678. 13. & 684. 7. & 737. 56. & 758. 5. & 813. 43. & 872. 47. & 890. 16. & 892. 10. & 919. 49. & 920. 9. & 1084. 17.
R. Levi emendatus 202. 39.
R. Levi notatus 128. 3. & 315. 32. 40.
Levinus Lemnius 592. 66.
Levinus Lemnius notatus 587. 27.
Leunclavius 312. 36.
Lexicon Copto-Arabicum 48. 68. & 115. 10. & 310. 70. & 935. 55. & 1009. 62. & 1063. 28.
Lexicon Rhetoricum 669. 54.
Lucentius Hipponensis 731. 15.
Lucinius Mater 29. 9.
Luranus notatus 246. 11.
Livelenus 791. 9.
Livius 105. 61. & 149. 10. & 198. 24. &c. & 249. 64. & 257. 37. 41. & 238. 18. 44. 56. & 266. 4. & 270. 52. & 276. 40. & 280. 53. & 321. 34. & 325. 25. & 326. 15. & 396. 12. & 445. 2. & 556. 30. & 680. 4. & 691. 58. & 825. 58.
Livius Andronicus 992. 25. & 999. 29.
Locmam Arabis fabulæ 101. 69. & 295. 40. & 328. 40. & 526. 69. & 629. 63. & 698. 21. & 995. 18. & 1062. 33.
Lorinus 359. 13.
Lucanus 19. 47. & 68. 46. & 107. 56. & 127. 39. & 149. 65. & 162. 46. & 163. 56. & 716. 15. & 731. 10. & 733. 13. & 788. 15. & 790. 5. et 837. 30. et 840. 10. et 875. 71. et 885. 62. et 927. 62.
Lucianus 28. 18. et 44. 22. et 66. 11. et 69. 62. et 159. 4. et 188. 17. 22. 38. et 191. 18. et 192. 15. et 225. 13. et 230. 67. et 313. 19 et 321. 59. et 324. 12. 40. et 326. 44. et 327 31. et 833. 52. et 342. 19. et 356. 57. et 419 50. et 421. 21. et 483. 65. et 503. 37. et 515 48. et 524. 23. et 608. 45. et 641. 62. et 656 17. et 691. 22. et 694. 53. et 717. 11. et 730 22. et 923. 43. 48. et 1009. 38. et 1020. 4 et 1042. 63.
Lucifer Caralitanus 224. 59. et 355. 50. et 706 67.
Lucilius 144. 28. &c. et 223. 8. et 188. 52. et 428. 19. et 756. 17. et 760 3.
Lucretius 12. 36. et 58. 33. et 117. 46. 49. et 123. 55. et 127. 53. et 251. 7. et 268. 31. et 396. 25. et 431. 64. et 464. 44. et 495. 18. et 527. 17. et 640. 63. et 667. 60. et 677. 50. et 679. 62. et 681. 13. et 724. 69. et 707. 68. et 885. 59. et 925. 36.
Ludolfus 206. 8.
Ludovicus de Dieu 210. 4.
Ludovicus de Dieu laudatus 98. 2. et 210. 4 et 567. 8.
Ludovicus de Dieu notatus 108 7. et 515. 72. e 804. 53.
Ludovicus de Urrea in Æthiopiæ Descript. 935. 12.
Ludovicus Regimus Cremonensis Episcopus 867. 69 et 878. 72.
Lycophron 126. 7. et 127. 32. et 142. 20. et 279 22. et 599. 8. et 691. 65. et 771. 22. et 829 2. et 858. 63. 70. et 859. 11. et 978. 60.
Lycophronis Scholiastes 142. 24. et 279. 25.
Lycus Rheginus poeta Lycophronis pater 98. 19
Lyncus Samius 727. 43.
Lysandri Apophthegma 859. 35.
Lysias 141. 37.

M.

Macarius Ægyptius 557. 47.
Macchabæorum loca emendantur 269. 34. et 270. 14.
Macchabæorum liber primus notatus 9. 11.
Maccoth *Tract. Talmud.* 88. 44.
Macrobius 16. 27. et 42. 45. et 43. 54. & 44. 7. et 98. 70. et 210. 8. et 316. 30. et 339. 21. et 367. 62. et 431. 19. et 609. 68. et 673. 12. et 701. 31. et 826. 37. 46. et 899. 69.
Maffæus 797. 44.
Magi de Azazele 653. 17.
Maginus in Palestina sua 1018. 17.
Mahumetani Theologi augures 1052. 22
Mahumetes de Spectabus animantium 38. 9.
Maimonides seu R. Moses Maimonis filius 11. 22. et 78. 46. et 173. 10. et 180. 32. et 274. 49. et 276. 61. et 190. 33. et 355. 24. et 389. 73. et 390. 22. 48. 51. 52. 68. et 391. 2. 33. 62. 67. 71. et *pag.* 392. *tota & sequens fere media.* et 393. 35. &c. et 395. 40. et 397. 30. 31. &c. 71. et 398. 13. et 401. 9. et 402. 2. et 451. 68. et 452. 1. &c. et 471. 69. et 482. 36. et 484. 37. c. 487. 55. et 492. 36 57. et 559. 35. et 562. 57. 73. et 563 32. et 564. 7. et 566. 44. et 570. 52. et 571. 30. et 572. 66. et 573. 65. et 574. 16. 29. 36. 41. 50. et 575. 33. et 576. 54. 65. et 578. 8. 63. et 579. 18. et 580. 16. 25. 44. et 581. 61. et 583. 73. et 584. 41. et 589. 46. et 590. 64. et 593. 13. et 594. 56. et 596. 74. et 597. 32. et 602. 39. 49. 59. et 607. 19. et 609. 36. 42. et 615. 24. et 639. 5. et 643 50. et 655. 34. 40. 52. 66. et 656. 2. 5. 13 22. 47. et 657. 35. et 658. 26. et 659. 1. 23. 29. 36. et 661. 8. et 690. 4. et 698. 72. et 757. 23. et 868. 19. et 1025. 53. *Vide* Rambam.
Maimonidis Glossæ 1027. 48.
Manetho Ægyptius 61. 42. et 198. 16. et 699. 18. et 715 63.
Manilius Libertus de Deorum Hymnis 211. 6.
Marcellinus apud Hermolaum 1090. 19.
Marcellus in Dioscoridem 607. 34. et 1072. 56.
Marcus Hieromonachus 556. 66.
R. Mardochæus 89. 65. et 100. 44. et 433. 6. et 501. 49. et 865. 58.
Mardochæus notatus 126. 42. et 680. 20. et 815. 32. 40. et 900. 23. et 1067. 45.
Mario Bilga filius 828. 6.
Marinus Sanutus 633. 18.
Marmolius in Africa sua 59 68. et 76. 34. et 85 62. et 87. 14. et 88. 3. et 268. 65. et 455. 4. et 496. 55. et 716. 70. et 833. 50. et 834. 23 et 869. 40. 50. 59. et 908. 37. et 935. 12. et 936. 12.
Martialis 1. 2[illegible] et 10. 41. et 30. 28. et 60. 76. et 64. 25. et 96. 41. et 98. 58. et 102. 32. et 162. 62. et 191. 15. et 253. 36. et 343. 4. et 365. 32. et 422. 72. et 475. 53. et 478. 38. et 481. 30. et 491. 34 et 321. 67. et 530. 68. et 595. 36. 70. & 599 51. et 604. 30. et 626. 26. et 27. 2[illegible]. et 671. 61. et 744. 71. et 756. 42. et 786. 63. et 793. 47. 53. et 807. 70. et 813. 3. 69. et 8[illegible] 58. et 869. 9. et 877. 35. 38. et 885. 65. et 899. 8. et 901. 73. et 903. 42. 45. 48. et 911. 12. et 925. 30. et 932. 41. 52. et 946. 30. et 947. 59. et 966. 6 et 968. 6. 9. 18. et 9[illegible]. 69. et 992. 52. et 997. 43. et 1002. 57. et 1004. 5.
Martialis emendatus 223. 1. 64. 71. et 234. 3
Martialis vel quisquis est autor libri Spectaculorum 931. 11. 31. 53. 56. et 932. 39.
Martianus Capella 462. 22.
Petr. Martyr de Novo Orbe 26. 19.
Maruphides 489. 50. *Vide* Ibnomaruph.
Æsopicis similes stricta oratione scriptæ 1002. 67.
Malal Kadmoni *R. Isaaci Solomonis filii in quo fabulæ. Æsopicis similes stricta oratione scriptæ* 1002. 67.
Masora Magna finalis 782. 62. et 783. 15. et 784. 65.
Masora Textualis 782. 50.
Masoretæ 66. 35. et 779. 42. et 782. 40. 44 50. 62. et 783. 36. et 784. 46. et 825. 5. et 978. 4.
Masoretæ aliter legunt 189. 4.
Masoretæ notati 200. 67.
Paprius Massonus 1004. 26.
Massus 86. 63. et 436. 15.
Massudius Arabs in lib. de Mixtione auri. 942. 58. & 943. 18.
Matthiolus in Dioscoridem 463. 11. et 710. 19. & 814. 44 & 877. 8. & 1090. 25.
Mawardi Scriptor Arabs 1005. 27.
Maximus Tauromenitanus 571. 15.
Maximus Tyrius 508. 8.
Mediator lib. Arabicus Juridicus cujus autor Algazel 101. 45. et 1014. 24. et 1052. 10. 12. *Idem emendatus* 101. 57. *Vide Algazelis liber, &c.*
Megasthenes 793. 18.
Megilla *Tract. Talmud.* 1000. 69.
Mela 345. 61.
Vela Vossii 252. 22.
R. Menachem Recanatensis 89. 63. et 246. 30. & 416. 29. et 652. 36. et 888. 27.
Menachoth *Tract. Talmud.* 209. 50. et 645. 8.
Menander 41. 58. et 1087. 39.
Mercerus 472. 3. et 1030. 12.
Mercerus notatus 128. 3. et 505. 9. et 1085. 22. & 1090. 2.
Mesuagius 104. 67. et 181. 63. et 641. 29. & 764. 54. et 917. 7.
Metaphrastes 32. 14.
Metrodori Joanca 321. 53.
Meursius 104. 66. & 181. 61.
Meursius notatus 290. 2. et 708. 45.
Michael Apostolius 65. 37. *Vide Apostolius.*
Michael Glycas 205. 10.
Michael Psellus 929. 49.
Midbar Rabba 21. 3. et 869. 2.
Midras 5. 1. et 377. 50. et 533. 33. et 674. 60. et 714. 17. et 753. 26.
Midras Agudda 202. 46.
Midras *in Legem* 989. 64.
Midras *in Psalmos* 218. 7. et 225. 73. et 881. 56. et 888. 6. et 978. 18. et 980. 48.
Midras Koheleth 214. 33.
Midras *in Cantica* 262. 12. 45. 64. et 926. 12.
Midras *apud Kimchium* 305. 35.
Miknaoth 293. 20.
Minutius Felix 222. 63. et 224. 41.
Mirabilium Scriptor Augusti nomine 375. 41.
Mirkaton 987. 42.
Misna 780. 35.
Misna *Talmud.* 1030. 66.
Misna *in Tract. de Sabbatho* 84. 18 et 225. 71.
Moed Katon *Tract. Talmud.* 66. 52. et 93. 4. et 1024. 3. et 1025. 1. et 1026. 49. et 1030. 71.
Monceus 336. 69.
Monile, Liber Arabs de Cibo Johannis Bapt. 36. 12.
More Nebochim 680. 43.

Albertus Moſcenius 941. 23.
Moſchopulus 641. 7.
Moſchus 198. 7.
Job. Moſchi Limonarium 234. 23.
R. Moſes Nachmanis filius Gerundenſis 20. 60. & 173. 47. & 174. 20. 30. & 297. 74. & 354. 10. & 426. 42. *Vide* Ramban.
R. Moſes Sacerdos 215. 11. 72.
Munſterus 472. 5. & 910. 15.
Munſterus notatus 128. 3. & 365. 7. &c. & 1068. 55.
Muſſetus 70. 5.
Mugialiſa *i. e. Confeſſus lib. Arabi de Augurio* 20. 3.
Muſalinus 83. 7.
Myrinus in Epigrammate nondum edito 990. 73.
Mythographi veteres 855. 55.

N.

R. *Nachman* 355. 5.
Nævius 503. 53. & 756. 17.
Narbonenſes apud Geſnerum 1075. 17.
Naſrius Arabs Oxonienſis Oxonii *manuſcriptus* 104. 27. & 106. 73. & 489. 52. & 911. 60. & 946. 70.
R. Nathan 1036. 36. & 1038. 65.
R. Nathan laudatur 19. 37.
Nauclerus 351. 63.
Naudæus 180. 68.
Nearchus 50. 1. & 792. 66. & 774. 61. & 847. 40. & 1042. 32.
Negain *ſeu de Plagis Tract. Talmud.* 492. 35 et 587. 45.
Nemeſianus 906. 48. et 123. 63. et 128. 58. & 129. 10. et 145. 8. et 158. 70. et 159. 44. & 298. 38. et 723. 29. et 861. 69. et 926. 17. & 1039. 69.
Neopëytus in Jatrico 488. 50. 606. 15.
Nicander 26. 45 71. et 27. 2. et 29. 8. et 68. 48 51. et 69. 1. et 107. 54. et 136 68. et 275 31. et 464. 50. et 471. 3. et 395. 63. et 453. 2 et 477. 50. et 490. 53. et 502. 2 30. et 624. 29 et 730. 62. et 837. 26 et 851. 43. et 885. 70. et 906. 56. et 979. 59. 70. et 980. 17. et 990 57. et 1016. 49. et 1079. 60. et 1086. 40. 56.
Nicandri Scholiaſtes 317. 44. et 395. 67. et 502 9. et 505. 39. et 507. 33. et 980. 11. et 990 60. 64. et 1016. 51. et 1060. 60. et 1064. 19 et 1075. 11. et 1079. 61. et 1086. 62.
Nicephorus Hiſtoricus 36. 8. et 251. 46. et 588. 29. et 896. 74.
Nicephorus Babylacas 187. 54.
Nicephorus Calliſtus 908. 34. et 934. 2.
Nicocles 1026. 74.
Nicolas 180. 50.
Nicholaus Damaſcenus 22. 5. 15. et 369. 18. & 599. 16.
Nicomedes Jatre ſophiſta 606. 26.
Jo. Euſebius Nieremberg. 26. 26.
Nigidius 431. 20.
Niphus in Ariſtotelem 1090. 17.
Liber nominum à Philone inchoatus, ab Origene auctus, & ab Hieronymo perfectus, ut creditur 136. 9. et 411. 34. et 431. 52. et 632. 59. et 1002 45. et 1033. 22.
Nonnius Marcellus 17. 35. et 18. 24. et 438. 23. et 586. 57. et 597. 47. et 664. 45. et 732. 72 et 856. 42. et 1032. 49.
Nonnus 7. 28. et 22. 27. 28. et 39. 69. et 66. 57. et 109. 49. et 144. 26. et 213. 16. & 250. 4. et 255. 22. et 313. 54. et 365. 60. 66. et 477. 40. 44. et 507. 62. 65. et 591. 63. et 641. 67. et 642. 1. et 667. 62. et 730. 31. & 732. 1. et 736. 18. et 754. 34. et 785. 62. & 977. 19.
Novaria Nomenclator Arabico-Syro-Latinus 92. 5. et 1022. 51. et 1091. 62.
Thomas à Novaria notatus 478. 8.
Novatianus 699. 47. et 995. 10. et 997. 41. & 1000. 38.
Nubienſis Geographus 40. 51. 69. & 81. 72. & 210. 37. & 359. 61. & 833. 50. & 908. 38. & 934. 53. 70. & 936. 3. 14. & 938. 21 40. 50. & 939. 4. & 942. 18. & 943. 10. & 1009 10.
Numenius 645. 14.
Nymphodorus Amphipolita 337. 38. & 339. 46.

O.

Julius Obſequens 198. 20. 35. &c. & 367. 9. & 825. 56.
Ochinus notatus 587. 29.
Oecumenius 31. 34. & 140. 61. & 771. 46. & 1024. 67.
Oholoth *Tract. Talmud.* 1073. 53.
Okeilin *Tract. Talmud.* 975. 18.
Olaus Magnus 28 49. & 51. 35. & 837. 51.
Olearius 76. 36. 52. & 312. 43. & 496. 35. & 676. 53. & 717. 9. & 988. 60. & 826. 35. & 845. 30. & 846. 12. & 1015. 56.
Olearius Indica 259. 30.
Oleaſter 426. 54.
Oleaſtrius 594. 84.
Olympiodorus 8. 13. & 50. 43. & 666. 43. & 707. 4. 33. & 871. 32. & 876. 54. & 919. 11.
Onaſcritus 50. 2. & 932. 62.
Onkelos 109. 66. & 433. 59. & 472. 7. & 478 61. & 479. 48. & 573. 26. & 575. 61. & 578. 26. & 627. 10. & 634. 55. & 644. 25. 42 & 658. 41. & 672. 38. & 677 70. & 738. 38. & 781. 68. & 897. 42. & 909. 47. & 964. 51. & 973. 40. & 1054. 18. & 1078. 61.
Onkelos aliter legit 541. 41.
Onkelos emendatus 1064. 36.
Onirocriticus poeta in Suida 106. 39.
Onirocriticus ſcriptor 687. 51.
Oppianus 16. 26. 34. & 29. 9. & 37. 69. 71. & 38. 46. & 39. 72. & 45. 36. & 46. 74. & 51 46. 67. & 61. 41. & 63. 17. & 65. 53. & 62 26. 35. & 104. 14. & 120. 7. 11. & 128. 16 & 132. 4. & 141. 11. 15. & 152. 12. & 15 44. & 161. 8. 63. & 162. 13. 42. & 164. 10 & 166. 67. & 167. 41. &c. & 197. 66. & 253 64. & 254. 33. & 272. 1. & 284. 7. & 287 52. & 288. 60. & 294. 6. & 386. 6. & 477 32. 36. & 490. 50. & 507. 46. & 529. 65. & 545. 43. & 546. 41. &c. & 599. 20. 25. & 662. 70. & 683. 56. & 686. 33. & 711. 7. 12 & 715. 65. 67. & 718. 6. 12. 19. & 722. 63. & 721. 64. & 723. 14. 32. & 725. 22. & 728. 38. & 727. 52. & 729. 26 & 730. 23. & 731 20. 49. & 733. 20. & 734 20. & 735. 13. 20. 24. & 736. 10. & 742. 67. & 743. 31. & 761. 50. & 763. 5. 26. &c. & 786. 42. 70. & 787. 16. 63. 66 68. 71. & 788. 35. & 789. 68. & 790. 9. 14. & 792. 27. & 793. 66. & 795. 13. 16. & 798. 72. & 801. 59 & 803. 30. 73. & 804. 7. 26. & 806. 60 62. & 807. 49 & 808. 2. 9. 15. 30. & 809. 10. & 812 65. & 814. 38. & 817. 30. 39. & 821. 15. & 822. 10. 12. & 824. 37. & 825. 49. 72. & 826. 51. & 830. 36. & 831. 37. & 832. 70. & 834. 33. & 837. 40. & 841. 4. & 846. 42. & 847 13. & 848 11. & 852 47. & 855. 22. 32. 66. & 856. 5 & 859. 57. 66. & 868. 40. & 869. 12. 17. & 870. 15. & 878. 64. & 879. 6. & 884. 26. & 886. 28. 37. & 893 1. & 899. 11. & 903. 53 55. & 906. 47. & 907. 40. & 910. 69. 72. & 918. 60. 67. 69. & 919. 26. 62. 74. & 926. 15. & 928 5. & 931. 7. 61. & 941. 1 3. 13. 18 21. 24. 30. 58. & 948. 2. & 953. 32. & 958 65. & 961. 46. & 967. 55. 64. & 968. 25. 33 53. 73. & 969. 10. 34. 41. 46. & 970. 54. 71 72. 979. 46. & 992. 6. & 997. 36. & 1010. 44 & 1034. 44. & 1037. 37 & 1040. 60. 65. 71 & 1041. 7. & 1068. 21. 48.
Oppiani varia lectio 164. 22.
Oppianus notatus 933. 24.
Oppianus emendatus 43. 26. 37. & 734. 40. & 968. 66.
Oppiani Scholiaſtes 662. 69. & 801. 74. & 847 17. 73.
Optatus 346. 47.
Orbiſius 876. 70.
Origenes 34. 48. & 172. 62. & 209. 35. 70. & 226. 73. & 227. 21. & 555. 70. & 736. 54 & 925. 62. & 929. 26. & 997. 12. & 1000 29.
Origenes ſpurius in Jobum emendatus 183. 71
Orpheus 309. 18.
Orphei ſeu Onomacriti verſus Argonautic. 787. 5. & 806. 70.
Ortelius notatus 189. 14.
Orthagoras 50. 2.
R. Oſias 354. 28.
Oſorius 364. 13. & 797. 44.
Ovidius 19. 4. et 25. 36. et 43. 23. et 44. 14. et 102. 35. et 106 9. et 119. 10. 15. et 128. 49. et 130. 5. 12. et 132. 1. et 149. 54. et 161. 60. et 162. 4. et 176. 30. et 187. 73. et 188. 8. et 252. 46. et 253. 34. et 254. 14. et 267. 25. 34. et 287. 44. 71. 74. et 295. 36. et 312. 69. et 313. 24. 26. 28. et 315. 15. et 322. 20. 21. et 323. 50. et 344. 40. et 367. 74. et 405. 21. et 529. 11. et 541. 12 et 595. 58. et 642. 50. et 679. 64. et 684 21. et 687. 49. et 691. 29. et 726. 35. et 731. 67. et 735. 56. et 754. 19. et 778. 31. et 796. 13. 17. 20. et 799 6. et 806. 72. et 807. 1. 3. et 808. 19. et 810. 10. 12. et 814. 36. 68. et 817. 9. et 819. 21. et 822. 7. 32. et 823. 2. 4. et 834 43. & 840. 69. et 856. 71. &c. 11 857. 11. 30. 38. et 860. 65. et 883. 20. et 898. 37. 43. et 923. 24. & 927. 60. & 966. 2. 4. & 977 41. & 981. 45. et 982. 62. et 983. 31. et 985. 18. et 1032. 69. et 1080. 8. et 1084. 37. et 1087. 24. et 1088. 10.
Ovidius Spurius in Philomela 7. 52. & 65. 28. & 471. 8. & 809. 64. 68 & 884. 22.
Ovidius notatus 977. 49. & 1062. 60.

P.

Pacuvius 923. 37.
Paganius 472. 2. & 483. 61. & 1068. 53.
Paganius notatus 111. 61. & 395. 6. &c.
Palæmon 160. 51.
Palæphatus 429. 36.
Palæmedes Eleatus 929. 15.
Palladii Laufiaca 645. 50. & 835. 44. & 920. 42.
Palladius de re ruſtica 104. 42. et 105. 7. & 106. 67. et 108. 62. et 109. 43. et 111. 42. & 120. 5. et 125. 28. et 187. 70. et 231. 54. & 234. 54. et 235. 29. et 276. 15. et 299. 71. & 450. 18. et 518. 64. et 519. 52. et 523. 53. & et 647. 51. et 786. 34. et 911. 48.
Pancrates Alexandrinus 741. 53.
Pantaleon 56. 7.
Para *Tract. Talmud.* 290. 34. & 989. 55.
Paramento Byſantinus 313. 21.
Paulinus 181. 60. & 187. 60. & 593. 59. & 805. 19.
Paulus Feſti Abbreviator 419. 63. & 582. 34.
Paulus Ægineta 180. 44. & 630. 24. & 708. 27. & 1642 6 & 1062. 19. & 1086. 53.
Paulus Diaconus 630. 70.
Paulus Venetus 78. 61. et 106. 50. 53. et 258. 60. et 496 12. et 796. 61. et 934. 5. 10. 73. et 936. 5. et 1041. 45.
Pausanias 36. 37. 47. et 111. 26. et 115. 3. 38. et 142. 11. et 176. 6. et 189. 50. et 229. 23. et 236. 19. et 250. 63. et 253. 64. et 363. 50. 55. et 388. 61. et 389. 60. 61. et 418. 21. et 754. 59. et 787. 21. et 816. 46. et 351. 3. 24. 35. et 903. 52. et 931. 7. 20. et 958. 42. et 959 33. et 963. 60. 990. 70. et 1060. 69. et 1081. 49.
Pesh *Tract. Talmud* 981. 71.
Pesa 589. 8.
Petricius Epheſius de Dominicis Thematibus carta Jeroſolymam 210. 53.
Joachimus Perionius notatus 32. 66.
Perſa 254. 1. & 794. 42. & 846. 10.
Perſius 64. 25. & 502. 52. & 503. 12. & 667. 48. & 682. 14. & 710. 32. & 853. 29.
Petachim *vel de Paſchate Tract. Talmud.* 293. 28. et 203. 17. et 278. 31. et 283. 2 et 303. 38. et 540. 9. et 559. 47. et 580. 38. 41. et 903. 16.
Petachim *Talmud. Jeroſolymitani* 605. 6.
Petikta 20. 68.
Petavius 601. 73.
Samuel Petit notatus 664. 24.
Petoſiris Ægyptius Aſtrologus 583. 34.
Petronius 781. 46. & 814. 36. & 819. 24.
Petrus Cluniacenſis Alcorani Interpres 92. 29.
Petrus Crefcentienſis 974. 1.
Phædrus 627. 31. & 671. 57. & 973. 9. & 712. 13. & 720. 40. & 851. 71. & 852. 42.
Phavorinus 7. 19. et 96. 1. et 109. 54. et 164. 30.

65. & 165. 41. & 233. 4. 31. & 309. 33. & 313. 14. & 512. 41. & 516. 43. & 517. 14. & 693. 71. & 802. 3. & 848. 3. & 926. 4. & 978. 79. & 982. 53. & 1000 22. & 1060. 19. & 1070. 10.

Phavorinus emendatus 31. 31.

Phavorinus notatus 1088. 23.

Pherecrates 41. 58.

Philargyrus 342. 47.

Philaſtrius 562. 43. & 1018. 14 & 1033 21

Phile 27. 14. et 29. 10. et 47. 15. et 65. 56. & 163. 1. et 313. 47. et 489. 17. et 507. 58. & 693. 10. et 711. 14. et 733. 17. 22. 38. et 734. 51. 70. et 756. 69. et 775. 57. et 814. 40. & 824. 66. 73. et 826. 14. et 833. 3. et 834. 38. et 847. 57. et 911. 19. et 933. 54. et 941. 6. & 945. 16. et 1034. 45. et 1040. 51. et 1073. 66.

Phile notata 1085. 70.

Phiſles verſus male redditus explicatus 945. 17.

Philemon 41. 58. et 419. 4. et 492. 25. et 559. 25. et 1019 60.

Philippus poeta Græcus 1009. 40.

Philo Alexandrinus 34. 38. et 245. 62. et 246. 29. 45. 339. 72. et 340. 10. 15. 17. 23. & 342. 67. 70. et 353. 33. et 416. 17. et 726. 41. et 555. 69. et 568. 39. et 575. 71. et 576. 5. et 580. 5. et 601. 5. et 701. 38. et 773. 60.

Philo notatus 340. 38.

Philo Byblius 44. 44. & 365. 47.

Philo Carpathius 925. 66. & 919. 37.

Philo veruſtior à Lydio & Alexandrino diverſus 405. 53. &c.

De Philomela Polymatium Ovidio perperam adſcriptum 809. 6. 64. 68. & 884. 22. *Vide* Ovidius.

Philoſtorgius 160. 1. & 251. 40. & 869. 21. & 908. 33. & 933. 64.

Philoſtorgius manu-ſcriptus 661. 54.

Philoſtratus 10. 46. et 19. 51. et 22. 11. 16. & 47. 36. et 88. 31. et 141. 46. et 142. 3. et 164. 34. 36. et 176. 39. et 253. 65. et 254. 16. & 268. 5. 21. et 270. 42. et 462. 42. et 669. 34. et 712. 1. et 723. 6. et 727. 60. et 742. 63. et 743. 9. et 744. 28. et 788. 20. et 804. 58. et 814. 60. et 822. 20. et 929. 17. et 931. 7. et 933. 9. et 963. 62. et 983. 55. et 1009. 42.

Philoſtratus emendatus 47. 55.

Philoxenus 501. 69. & 673. 18. & 727. 65. & 730. 51.

Philoxeni Gloſſæ emendatæ 765. 54.

Phlegontis Scholiaſtes 164. 65. & 165. 41. 52.

Joh. Phocas in Deſcriptione Terræ Sanctæ 10. 16. & 722. 30.

Phocylides Spurius 399. 30. & 636. 32. & 670. 59. & 657. 40.

Photius 28. 10. & 255. 46. & 495. 59. & 703. 51 & 1010. 25.

Pindarus 197. 74 & 105. 22. 50. 51. & 162. 34. & 228. 67. & 229. 14. & 230. 17. & 236. 22. & 259. 64. 68. & 387. 33. & 642. 14. & 723. 15. & 851. 49. & 977. 58.

Pindari Scholiaſtes 21. 73. & 105. 54. & 229. 18 & 387. 42. & 723. 17. & 898. 65.

Pirke Aooth Tract. Talmud. 36. 58. & 193. 21 & 355. 18. & 540. 9.

Piſcator 636. 68.

Piſcator notatus 587. 28.

Piſidas 27. 54. & 64. 45. & 65. 36. & 1084. 40.

Plutina de Honeſta Voluptate & Valetudine 634. 15.

Plato 58. 64. & 106. 26. & 109. 60. & 273. 32. & 187. 57. & 314. 54. & 322. 70. & 349. 20. & 379. 69. & 528. 66. & 659. 64. 979. 50.

Plato Comicus 41. 58.

Plautus 16. 74. & 18. 25. & 24. 61. 62. & 25. 8. & 27. 19. & 30. 55. & 61. 34. & 158. 72. & 180. 8. 12. & 187. 27. & 233. 41. & 281. 22. 24. 25. & 295. 38. & 317. 63. & 334. 15. & 387. 51. & 406. 52. & 436. 53. & 663. 21. & 664. 18. 34. 36. 38. 40. 42. & 687. 28. 765. 73. & 770. 64. & 923. 18. 62. & 970. 29. & 1012. 24. et 1025. 14. et 1039. 72. et 1004. 64.

Plinius 6. 26. et 21. 71. et 23. 53. et 24. 52. 53 et 25. 32. &c. et 26. 32. et 27. 42. 63. et 29. 9. 12. et 33. 19. et 35. 59. et 36. 40. 41. 52 et 37. 66. et 39. 9. 53. et 41. 32. 52. & 43. 18. et 44. 7. et 46. 65. 66 et 47. 68. et 50. 4 et 57. 4. et 161. 47. 64. et 62. 18. et 63. 37. & 64. 6. et 65. 38. et 67. 9. et 70. 55. et 76. 63 et 78. 5. et 79. 8. et 86. 18. et 87. 27. et 108. 5. 66. et 109. 3. 28. et 110. 59. et 113. 45. & 118. 60. et 119. 48. et 120. 61. et 121. 5. & 122. 49. et 130. 13. et 150. 72. et 162. 51. & 165. 38. et 166. 47. et 172. 15. et 180. 4. & 186. 34. &c. et 195. 13. et 198. 44. et 204. 1 et 230. 56. et 131. 2. et 132. 51. 71. et 233. 28. et 234. 40. et 236. 7. et 241. 12. et 249. 64. et 250. 38. 40. et 251. 19. 33 et 253. 54 65. et 254. 5. 14. et 255. 5. 7. 10. 11. 26. & 256. 61. 64. et 263. 62. et 264. 4 et 168. 22. et 272. 71. et 273. 4. et 281. 8. et 285. 19. 6 290. 9. et 294. 44. et 295. 9. et 298. 22. & 300. 43. et 307. 5. et 309. 26. et 315. 22. 23 et 321. 35. et 322. 55. et 334. 4. et 364. 33 et 382. 11. et 384. 10. 73. et 387. 4. et 389. 47. et 395. 51. 60. et 401. 48. et 405. 2. et 410. 7 52. et 418. 32. 33. 37. 40. 50. et 420. 15. et 437. 4. et 442. 19. et 443. 54. et 473. 59. et 474. 1. et 479. 21. et 480. 59. et 485. 59. et 488. 33. 47. et 495. 37. et 502. 67. et 504. 34. et 508. 30. et 512. 70. et 514. 17. et 510. 29. et 520. 56. et 522. 21. et 524. 16. et 535. 21. et 532. 55. et 535. 71. et 546. 24. et 549. 13. et 585. 31. et 589. 23. et 605. 50. 52. & 606. 9. 64. 66. et 607. 5. 14. et 608. 12. 73. et 609. 13. et 632. 56. et 633. 10. et 648. 40. et 665. 41. et 673. 5. 31. et 674. 60. & 675. 48. et 682. 13. et 692. 36. et 293. 4. 22. 29. et 701. 54. et 705. 38. et 708. 25. 28. 35. 37. 42. et 719. 11. 15. 18. et 716. 12. et 718. 28. et 721. 14. 25. et 722. 39. 41. et 725. 18. et 726. 19. et 731. 14. et 736. 51. et 739. 31. et 742. 57. et 743. 24. et 744. 56. 58. et 746. 4. et 761. 34. et 778. 29. et 786. 30. 57. 59. et 787. 13. 48. 50. et 788. 12. 71. et 790. 49. et 793. 39. et 794. 9. et 796. 23. 26. et 798. 66. 73. et 799. 8. et 800. 21. 24. 28. 62. 70. et 801. 3. 15. 19. 26. 28. et 802. 39. et 803. 5. 55. 57. et 804. 32. 51. 53. et 806. 59. & 809. 21. et 810 46. et 812. 63. et 814. 37. 56. et 816. 9. et 818. 12. et 826. 19. et 828. 69. et 831. 54. et 833. 2. 47. 72. et 835. 18. 38. et 837. 73. et 838. 1. 3. 10. 24. 64 67. & 840. 23. 50. 63. et 841. 13. et 846. 31. 64. et 847. 2. 49. et 848. 40. et 851. 37. et 854. 32. et 858. 3. 58. et 859. 60. et 870. 11. & 871. 46. et 872. 24. et 873. 46. et 877. 25. & 876. 14. et 879. 1. et 886. 5. et 890. 39. 42. et 902. 40. 47. et 903. 34. 52. et 908. 68. et 911. 7. et 912. 4. 14. et 913. 62. et 917. 19. et 918. 4. et 923. 72. et 926. 1. et 931. 6. & 932. 21. 55. et 933. 6. 17. 47. et 943. 9. & 945. 72. et 946. 7. 11. 18. 20. 34. et 947. 9. 12. 48. 21. et 951. 56. 65. et 952. 60. & 959. 65. et 961. 30. et 963. 40. 58. et 969. 26. 971. 5. 4. 12. et 974. 18. et 977. 51. et 986. 67. et 990. 47. et 991. 2. 58. et 993. 4. et 994. 4. 60. 62. et 996. 5. et 998. 4. 8. 10. 19. 28. et 1000. 44. &c. et 1003. 22. et 1005. 55. & 1006. 43. & 1009. 5. & 1010. 31. 36. & 1016. 19. 55. 68. & 1017. 62. & 1018. 50. & 1019. 1. & 1024. 5. & 1025. 17. & 1026. 21. & 1027. 62. & 1035. 69. & 1036. 3. & 1037. 6. 44. & 1055. 50. & 1059. 28. 38. 63. & 1060. 14. & 1061. 10. 15. 20. 39. 50. 61. & 1062. 39. & 1063. 4. 1066. 27. & 1067. 14. & 1072. 51. 56. & 1075. 14. & 1080. 29 38. & 1085. 54. & 1088. 11. 36. & 1087. 36. & 1088. 36. & 1090. 22. & 1093. 14. & 1094. 1.

Plinius defenditur 801. 26.

Plinius emendatus 191. 7. 10. & 603. 53. & 604. 12. 51. 63. & 625. 32. & 692. 3. 8.

Plinius notatus 261. 14. 17. & 645. 30. & 894. 6. & 1089. 23 27.

Plinius notatus & emendatus 891. 3. &c.

Plini epiſtolæ 1000. 57.

Plinius Junior 438. 25. & 586. 50. & 713. 21.

Plutarchus 17. 60. & 33. 12. & 39. 23. & 41. 63 & 43. 59. & 44. 6. & 60. 24. & 61. 21. & 74. 13. 19. & 105. 20. 63. & 112. 53. & 121. 6 & 146. 19. & 151. 55. 70. & 156. 25. & 163. 18. & 169. 24. & 170. 8. & 189. 73. & 198. 31. & 229. 12. & 231. 4. & 237. 12. & 238. 17. & 250. 60. & 255. 69. & 256. 16. & 257. 68. & 258. 31. & 261. 28. & 264. 55 & 267. 43. 49. & 268. 24. & 279. 66. & 280 60. & 290. 40. & 194. 26. 31. & 309. 36. & 315. 60. & 321. 53. & 323. 31. & 324. 38. et 325. 22. 30. et 334. 22. et 339. 30. 50. et 340. 49. 51. 56. 63. et 341. 3. 7. 17. 62. 67. et 343. 12. 26. 35. et 344. 30. 68. et 358. 9. 25. & 363. 23. at 365 24. 30. et 389. 34. 38. 50. et 397 8. et 418. 46. et 428. 52. et 438. 28. & 444. 64. et 476. 69. et 479. 18. et 492. 1. 19. et 520. 56. et 522. 5. et 530. 25. et 541. 18. 26. et 556. 5. et 557. 53 et 599. 40. 43. 45. et 601. 50. et 604. 37. et 635. 44. et 636. 50. & 637. 72. 73. &c. et 641. 66. et 642. 29. et 647. 55 et 669. 15. et 673. 50. et 677. 40. et 680. 7. et 683. 62. et 689 52. et 684. 74. et 687. 55. 691. 35. 39. 44. 53. 55. 70. et 692. 12. 15. et 695. 21. et 696. 49. et 698. 51. et 699. 14. 701. 42. & 703. 26. & 719. 74. & 729. 11. & 731. 35. & 734. 3. & 743. 59. & 759. 14. & 765. 13. 26. & 790. 32. 49. & 791. 40. & 799. 7. & 800. 32. & 808. 32. 39. 42. & 809. 3. & 810. 47. & 814. 17. & 838. 29. & 855. 43. & 859. 60. & 876. 28. & 885. 48. & 892. 69. & 923. 35. & 926. 72. & 946. 20. & 963. 51. & 982. 30. & 983. 50. & 995. 1. & 997. 49. & 999. 70. & 1034. 21. 25. & 1035. 8. & 1050. 40. & 1082. 15. & 1089. 30.

Plutarchus Judæos calumniatur 222. 38.

Plutarchus emendatus 486. 6. 10 & 527. 66.

Plutarchus de Fulminibus emendatus 198. 50 57.

Poëta eximius de Hyſtrice 1040. 10. 25. 42.

Poëta Arabs Anonymus 844. 11.

Poëta vetus Chriſtianus ab Irenæo citatus 652. 72.

Poëtæ Arabes 1054. 73.

Poëtæ Græci & Latini duodecim qui equinæ ſubs meminere 119. 67. &c.

Poëtarum veterum Catalecta 807. 10.

Polemon 164. 27. & 1020. 63. & 1091. 48.

Politianus 931. 33.

Julius Pollux 7 51. & 8. 5. & 63. 20. & 78. 21. & 80. 9. & 114 60. & 120. 13. 19. & 121. 6. & 123. 29. & 129. 74. & 136. 70. & 140. 63. & 150. 59. & 158. 68. & 159. 12. & 162. 64. & 188. 72. & 203. 30. & 211. 52. & 226. 16. & 229. 33. & 236. 12. & 273. 47. & 276. 10. & 327. 38. & 369. 7. & 389. 50. & 419. 7. 65. & 423. 18. 28 & 477. 47. & 498. 46. & 500. 52. & 506. 52. & 548. 22. & 593. 41. & 620. 73. & 634. 37. & 643. 64. & 621. 71. & 667. 21. 40. et 669. 66. et 677. 16. et 684. 73. et 685. 4. et 688. 6. et 705. 43. & 727. 33. & 730. 18. & 736. 26. & 739. 33. 37. & 765. 56. & 787. 4. & 788. 21. & 794. 40. & 801. 49. & 802. 27. & 841. 23 & 847. 5. & 868. 60. 63. & 869. 41. & 870. 8. & 885. & 889. 34. & 922. 36. & 933. 7. & 995. 55. & 998. 6. 19. 51. 58. & 1000. 10.

Pollux emendatus 174. 69. & 384. 69. & 385. 2. & 432. 63. & 680. 74.

Pollux notatus 689. 46. & 763. 10. 55.

Polyænus 24. 4. & 78. 18. & 502. 13. & 851. 56. & 963. 54.

Polybius 39. 66. & 135. 50. & 223. 15. & 229. 20. & 257. 37. & 258. 8. 9. 44. 46. & 260. 29. & 266. 14. & 268. 4. 7. & 270. 55. & 338. 32. & 481. 71. & 593. 58. & 736. 51. & 1002. 42.

Polychronius 760. 54. & 871. 32.

Pomarius 107. 74. & 136. 23. & 241. 42. & 420. 44. & 428. 48. & 433. 5. & 479. 46. & 758. 61 &. 594. 64. & 607. 44. & 627. 14. & 651. 21. & 654. 16. & 774. 7. & 865. 58. & 883. 42. & 910. 12. & 915. 2. & 950. 70. & 1006. 26. & 1022. 30. & 1036. 37. & 1039. 39. 37. & 1073. 52. & 1075. 54 & 1078. 62.

Pomarius notatus 624. 25. & 680. 20. & 900. 23.

Pomarius notatus & emendatus 1063. 33. *Vide* David de Pomis.

Pontanus 899. 71.

Ponzettus in lib. de Venenis 1090. 18.

Porta

Porta Cœli 27. 43. et 46. 4. et 47. 31. et 684. 17. et 903. 39. et 1041. 20. *Vide* R. Gerſom.
Porphyrio in Horatium 181. 51. et 276. 24.
Porphyrius 2. 36. et 19. 60. et 314. 36. et 691. 40. et 697. 13. et 703. 37. et 715. 60. et 1088. 16. et 1090. 8.
Poſſidonius 110. 52. et 160. 73. et 486. 14.
Poſtellus 1006. 24.
Priſcianus 787. 31. et 8-6. 19.
Priſcus 189. 16. et 896. 73.
Probus 1039. 65.
Proclus 876. 28.
Procopius 18. 40. et 192. 67. et 211. 60. et 336. 60. et 489. 32. et 539. 43. et 568. 12. et 608. 2. et 643. 37. et 653. 19. et 699. 66. et 732. 34. et 866. 21. et 896. 71. et 992. 38.
Propertius 12. 32. et 105. 72. et 117. 58. et 198. 3. et 540. 67. et 691. 31. et 856. 66.
Proverbia Arabica 69. 63. et 901. 38. et 918. 39.
Proverbia Arabum de Camelo 83. 41. &c.
Proverbium Arabum de fugaci Capreâ 928. 47.
Proverbium Arabicum de Chamæleonte 182. 14.
Proverbia Arabica de ſele 863. 20.
Proverbium Arabicum de Alfarduo 1013. 36.
Proverbia Arabica multa 1070. 60.
Proverbium Boliti pœna 329. 50.
Proverbium de Lepore ſeu de aſſipode 999. 45.
Proverbia Talmudis de Camelis 86. 68.
Pruſatenſes 17. 66. et 35. 39. et 591. 61. et 609. 1.
Pſalmus C'Lal. *in Apollinari, & in Æthiopicâ, Syriacâ & Arabica Paraphraſi* 464. 23.
Pſellus 732. 7.
Ptolemæus 40. 46. et 82. 4. et 165. 39. et 166. 4 et 171. 70. et 250. 8. et 485. 11. et 489. 70. et 490. 1. 21. et 621. 31. et 632. 56. et 665. 39. et 722 40. et 970 3. et 993. 53. et 1007. 60.
Ptolemæi Euergetis Inſcriptio vetus 256. 70.
Ptolemæus Hephæſtion 142. 29.
Pythagoras 315. 14. et 770. 71. et 773. 10.

Q.

Petr. Quinqueecclenſis Provinciæ Deſcriptio ne 1003. 33.
Quintilianus 287. 24. et 313. 34. et 326. 5. & 462. 10. et 527. 31. et 544. 60. e. 687. 48.
Quintus Smyrnæus 161. 50. et 228. 27. &c. & 287. 47. et 312. 58. et 481. 18. et 482. 60. & 720. 21. et 730. 62. et 822. 40. et 829. 19. 29 et 848. 60. 61. 70. et 849. 1. et 881. 50. & 1009 43.

R.

Rabbans 353. 56. et 886. 60.
Rabbi in Numeros 193. 52. 72. et 194. 1. 22. 61. et 195. 4. 41. 61. 74. et 196. 74 et 197.
Rabbi Nachmanides 214. 28.
Rabbinorum fabula de Muſtela 1028. 50.
Ra imphus notatus 162. 69.
Rambam 186. 68. et 209. 49. et 195. 54. *Vide* Maimonides *ſeu* R. Moſes Maimonis filius.
Ranbam 1. 9. et 5. 48. et 608. 35. *Vide* R. Moſes Nachmanis filius.
Razis 796. 69. et 797. 5. et 929. 1. et 997. 29. et 1007. 20.
Remigius Altiſſiodorenſis 729. 61.
Rhetis de Salamandrâ 1059. 60.
Ribera 426. 54.
Richardi Leges 391. 23.
Petr. de Riga 351. 52.
Rolandus 180. 47. 67.
Rottershuſius 804. 27. et 1068. 42.
Rottershuſius notatus 906. 52.
Roudelctius 47. 54. et 51. 33. et 490. 39. et 996. 73. et 1061. 23.
Ros Haſſana *Tract. Talmud.* 425. 58. et 433. 6.
Rufinus 337. 28. 47. et 339. 56.
Rufus Epheſius 203. 45. et 502. 19.
Rugiani Arabs Scriptor 1005. 27.
Rupertus notatus 353. 11.
Ruthnus Rufus 1018. 37.

S.

Saadias Gaon 55. 1. & 214. 47. & 551. 23. & 573. 28. & 575. 65. & 596. 39. & 651. 9. & 748. 25. & 749. 30. & 816. 72. & 960. 7.
De Sabbatho Tract. Talmud. 17. 10. & 52. 16 & 143. 73. & 256. 29. & 305 9. & 323. 70 & 331. 71. & 401. 37. & 411. 31. & 437. 61. & 486. 28. & 497. 50. & 459. 30. & 494. 66. 70. 73. & 559. 9. & 587. 32 & 593. 1. & 664. 73. & 699. 7. & 702. 35. 37. 40. & 710. 39 & 718. 74. & 900. 45. & 944. 47. & 945. 32. & 986. 29. 32 35. 38. & 988. 36. & 989. 63 & 1036. 52 & 1039. 25. & 1064. 60. & 1075 73. & 1085. 48.
Sacpich Mutallim *i.e. verus fidelis, libri juridici titulus* 716. 60.
Sabinæ Leges 391. 19.
Salmaſius 36. 41. & 113. 73. & 276. 32. & 488 45. & 489. 3. & 604. 21. & 667. 10. & 903 11. 17. & 837. 65. & 846. 57. & 921. 54. & 946. 25. & 970 35 & 989. 4. & 991. 14 & 999. 28. & 1084. 16. & 1096. 20.
Salmaſius notatus 24. 66. & 287. 61. & 479. 25. & 890. 61. & 987. 19.
Salomus in Proverbia notatus 1087. 29.
Saluſtius 5. 50. & 18. 56. & 687. 48.
Samaritanum Exemplar 391. 45.
Samaritanus Interpres 989. 53. & 2046. 44. & 1054. 23. & 1065. 42. & 1066. 45. & 1079. 13. & 1085. 42. & 1086. 29.
Samaritanus alter legit 152 40. & 541. 36.
Samaritanus notatus 1046. 4.
Samaritani Leges quid addant 398. 56.
Samaritanus Interpres notatus 493 71. & 634. 65.
Samaritana Editio emendata 634 70.
Samaritana Verſio alter legit 350. 24.
Samonicus 180. 35. 41.
Sanct uarium 44. 50. & 431 61. 62. & 624 57. & 663. 68.
Sanhedrin *Tract. Talmud.* 92 57. & 154. 56. & 157. 29 & 179. 71. & 202. 74 & 208. 18. & 213. 62. &c. & 260. 52. & 354. 14 28. & 355. 5. & 475. 13. & 481. 35. & 649. 48 & 665. 46. & 1022. 11. & 1039. 24.
In Tract Sanhedrin *Perſicæ voces emendatæ* 184. 71.
Sanhedrin *Talmud. Jeroſolymit.* 362. 17. 65.
R. Saphra 914. 55.
Jac. Savary porta Cadomenſis 881. 65.
Scævola 402. 40.
Scaliger 144. 27. & 281. 6. & 427. 4. & 431. 34 & 814. 42. & 917. 22. & 931 69.
Joſephus Scaliger 60. 42. & 564. 1.
Joſephus Scaliger notatus 18. 4. & 396. 38.
Julius Scaliger 46. 36. & 51. 29. & 52. 11. & 64. 62. & 161. 11. & 463. 3. 9. & 682 31. et 658. 17. et 740. 73. et 831. 80. et 837. 02 et 843 69. et 845. 51. et 846. 13. et 857. 8. & 862. 44. et 907. 69. et 918. 29. et 955. 3 et 1005. 7. et 1006. 32. et 1024. 71. et 1032 53.
Julius Scaliger notatus 490. 38.
Antonius Schevechergerus 941. 13. et 963. 66.
Schickardus 897. 1.
Schindlerus 74. 26. et 472. 3. et 781. 65. et 1030 18.
Schindlerus notatus 423. 35. &c. et 480. 42. &c et 587. 28.
Scholiaſtes in Proverb. Salomonis 489. 10.
Græcus Scholiaſtes Scripturæ 404 5.
Scriptores Itali Deſcriptio terræ ſanctæ 901. 66
Petr. Serverius 932. 14.
Scylax 533. 17.
Secundus 187. 46.
Seder Olam *majus* 353. 63.
Seder Olam 714. 23.
Seidelius 84. 3.
Sedulius 419. 27.
Seldenus notatus 360. 15.
Seleucus 349. 32.
R. Selomo 5. 1. et 6. 24. et 20. 67. et 26. 61. & 44. 26. et 97. 25. et 133. 22. et 134. 5. et 136. 23. 30. et 143. 21. et 147. 27. et 148. 59. & 174. 30. et 177. 22. et 179. 39. et 186. 63. & 191. 70. et 197. 73. et 194. 19. et 196. 17. & 197. 9. et 203. 52. et 214. 53. et 224. 69. & 239. 29. et 275. 1. et 293. 28. et 296. 61. & 334. 74. et 336. 31. et 351. 34. et 362. 44. & 367. 16. et 373. 6. et 386. 24. et 595. 47. & 396. 62. et 433. 3. et 435. 36. et 445. 66. & 457. 49. et 459. 14. et 466. 30. 64. et 467. 3. et 472. 36. et 473. 1. et 479. 43. et 486. 41. et 491. 52. et 501. 51. et 511 60. et 533. 33. et 540. 1. et 542. 44 60. et 556. 40. et 558. 60. et 575. 67. et 576. 29. et 594. 62. et 596. 31. et 627. 14. et 644. 68. et 648. 67. et 650. 66. et 655. 25. et 606. 73. et 665. 45. et 668. 17. et 670. 51. et 674. 61. et 675. 34. et 685. 52. et 731. 27. et 738. 43. et 748. 33. et 766. 14. et 774. 6. 34. et 780. 55. et 783. 54. et 813. 48. et 816. 72. et 822. 57. et 828. 32. et 864. 35. et 865. 63. et 883. 39. et 888. 27. 47. 57. et 890. 24. e 919. 40. et 920. 8. et 945. 2. & 978. 19. et 979. 14. et 980. 29. et 982. 8. & 984. 70. et 988. 57. et 1006. 18. et 1022. 33. et 1026. 44 et 1031. 29. et 1033 10. et 1036. 38. 70. et 1069. 28. et 1073 52. et 1075. 54. et 1078. 62.
R. Selomoni Hebræa vox ignota 108. 44.
R. Selomo emendatus 873. 43. et 1045. 9.
R. Selomo laudatus 19. 36 et 121. 74.
R. Selomo notatus 196. 44. et 399. 48. et 680. 19. et 815 16. 34. et 818. 49. et 850. 57. et 882. 51. et 1036. 48. et 1067. 49.
Semoth Rabba 229. 61. et 333. 1. et 608. 24. & 689. 71.
Semoth Rabba *aliter legit* 333. 15.
In Semoth Rabba *locus qui non intelligitur explicatus* 1055. 33.
In Semoth Rabba *vox emendata* 1057. 19.
Seneca 1. 20. et 8. 46. et 17 32. et 25. 42. et 44. 7. et 131. 74. et 135. 33. et 251. 9. et 261. 50. et 263. 63. 267. 33. et 312. 31. 34. & 323. 47. et 396 29. et 430. 14. et 445. 9. 53. et 503. 41. et 723. 25. et 731. 12. 45. et 735. 60. et 740. 49. et 754. 21. 24 27. et 757. 25. et 765. 41. et 794. 14. 17. et 807. 5. et 813. 65. et 898. 69. et 903. 50. et 927. 68. 69. 72.
Seniores Lxx. 7. 70. et 426. 40. et 866. 11. & 883. 56. et 972. 1. et 973. 30. et 1073. 45. & 1075. 61. et 1078. 60. et 1032. 18. et 1045. 6. et 1082. 48.
Seniores aliter legerunt 950. 40.
Seniores notati 84 57. *Vide* Græci Interpretes.
Serapio 181. 41. et 260. 45. et 474. 7. et 875. 61. et 877. 5. et 942. 74. et 1062. 25.
Serapionis liber Albavi ſeu Aggregati 606. 46.
Sergius Alcoranı Scriptor vel Mohumetes 359. 57.
Serrarius 426. 54.
Servius 16. 16. et 18. 56. et 21. 13. et 66. 15. & 98. 69. et 100. 18. 21. et 106. 20. 24. et 109. 48. et 114. 58. et 163. 6. et 250. 27. et 309. 47. 69. et 324. 12. 58. et 326. 3. 21. et 364. 4. 10. et 367. 61. et 407. 4 et 409. 25. et 424. 46. et 426. 18. et 431. 41. et 444. 72. et 447. 8. et 450. 16. et 459. 36. et 467. 22. et 501. 66. et 513. 8. et 518. 30. et 540. 72. et 589. 29. et 706. 37. et 731. 32 et 757. 31. et 824. 55. et 828. 58. et 931. 22. et 947. 52.
Servius à Salmaſio emendatus 994. 7
Servius emendatus 100. 27.
Servius notatus 326. 3. & 882. 6. 16. 27.
Sextus Empiricus 672. 22.
Sibyllæ 10. 26.
Sibyllina Oracula 530. 55. & 821. 42.
Sibyllina Carmina 789. 21.
Pſeudo Sibyllina 1092. 33.
Siculus 859. 45.
Sidonius 249. 52.
Silius Italicus 25. 45. & 96. 44. & 107. 21. & 118. 63. & 122. 20. & 123. 59. & 127. 28. & 133. 71. 73. & 134. 1. & 135. 9. &c. & 145. 24. & 149. 57. & 268. 35. & 342. 44. & 363. 18. & 427. 9. & 430. 10. & 591. 58. & 794. 21. & 898. 49. & 960. 30.
Simocatta 191. 20. & 896. 72. & 910. 62. 66. & 1007. 42. & 1022. 72.
Simonides 161. 22. & 235. 74. & 236. 21. & 419. 39. & 595. 60. & 687. 42.
Sirachides alter legendus 381. 57.
Sirachides emendatus 789. 15.

Sirachides explicatus 757. 1. &c.
Sirachidis locus duo perperam reddita aut acceptа 407. 47. & 408. 9.
Socrates 770. 58.
Socrates hiſtoricus 558. 3.
Solinus 36. 59. & 46. 64. & 47. 68. & 87. 20. & 160. 14. & 250. 44. & 251. 22. & 255. 73. & 270. 51. & 285. 21. & 364. 24. & 625. 29. & 692. 38. & 739. 32. & 743. 26. & 786. 60. & 790. 49. & 796. 31. & 799. 7. & 800. 31. & 803. 60. 71. & 804. 39. & 809. 25. & 810. 47 & 814. 38. & 833. 2. 47. 74. & 835. 41. & 838. 2. 11. & 841. 15. & 847. 49. & 870. 12. & 876. 16. & 879. 1. 886. 7. & 889. 33. & 893. 35. & 894. 18. & 903. 52. & 908. 70. & 913. 62. & 931. 7. 932. 55. & 933. 17. 52. & 951. 58. 66. & 952. 34. 60. & 960. 52. & 961. 47. & 993. 9. & 1009. 49. & 1010. 47. & 1030. 7. & 1062. 51. 1080. 3.
Solinus notatus 261. 14. 18. et 262. 16. et 961. 31.
Solon 389. 50.
Sophocles 105. 56. et 120. 38. et 121. 16. & 161. 27. et 162. 6. et 229. 33. et 425 34. & 445. 16. et 477. 12. 16. 22. et 599. 34. et 651. 62. et 728. 8. et 731. 52. et 754. 8. et 859 46. et 891. 23. 31. et 1042. 54.
Sophoclis varia lectio vel.
Sophoclis Scholiaſtes 651. 68. et 882. 25.
Sophoclis poëta Tragicus 184. 15. et 632. 24.
Sophratus 51. 56.
Sota Tract. Talmud. 209. 57. et 818. 44.
Sotonis Geoponicus 501. 54. et 523. 53.
Sozomenus 462. 52.
Spartianus 7. 35. et 250. 23. et 251. 14. et 805. 1. et 809. 62.
Spectaculorum Liber Arabs 313. 58.
Speculum Temporum Hiſtoria Arabica 270. 71.
Statius 1. 29. et 8. 60. et 18. 65. et 19. 4. et 25. 53. 56. & 77. 53. & 96. 62. & 103. 46. & 111. 55. & 127. 3. & 128. 53. & 134. 18. & 135. 3. &c. & 141. 69. &c. & 142. 48. & 143. 11. & 147. 6. & 150. 65. & 162. 25. & 163. 28. & 267. 21. & 298. 33. & 378. 51. & 408 64. 69. & 706. 70. & 720. 36. & 733. 66. & 738. 6. & 740. 42. 46. & 761. 36. & 763. 70. 73. & 769 10. & 798. 53. & 807. 7. 55. & 809. 6. & 813. 73. & 814. 3. 6. & 822. 36 74. & 823. 58. & 824. 17. 20. 23. 27. & 828. 71. & 1060. 32.
Stephanus de Urbibus 90. 18. et 96. 8. et 160. 29. & 166. 3. & 167. 26. 26. 31. & 171. 70. & 342. 46. & 345. 70. & 369. 17. & 429. 43. & 436. 37. & 453. 35. & 485. 7. & 555. 73. & 620. 56. & 621. 27. 31. 33. & 632. 56. & 41. 67. & 642. 44. & 682. 13. & 736. 13. & 1018. 60. & 1060. 30. & 1083 42.
Stephanus emendatus 535. 31.
Stephanus notatus 340. 30. et 535. 47.
Henricus Stephanus 980. 16. *Vox avello omiſſa* 727. 72. *Idem notatus* 506. 11. et 1000. 19.
Stephembrotus 1023. 73.
Stobæus 687. 40. et 770. 71.
Strabo 17. 64. et 163. 34. et 78. 6. et 88. 39. & 96. 39. & 110. 52. & 129. 23. & 144. 19. & 160. 35. & 163. 53. & 164. 6. 49. & 165. 8. 35. 38. 61. 70. & 166. 2. 8. 19. 49. 51. 58. & 176. 12. & 189. 20. & 223. 15. & 224. 6. & 130. 50. 73. & 233. 16. & 250. 36. & 251. 50. & 256. 2. 14. 56. & 262. 2 16. & 264. 54. & 270. 46. & 284. 21. & 321. 50. & 340. 44. & 345. 26. 57. 63. & 363. 34. & 397. 6. & 453. 15. & 495. 72. & 503. 22. & 535. 25. & 586. 70 & 606. 58. & 621. 32. & 639. 1. & 641. 58. 60. & 642. 14. & 674. 14. & 682. 12. & 722. 39. 61. & 723. 9. 12. & 787. 22. & 793. 20. & 799. 19. & 824. 52. & 825. 17. & 851. 21. & 908. 33. & 910. 49. & 931. 6. & 932. 33. & 961. 3. & 971. 10. & 986. 71. & 993. 24. 27. 63. & 996. 11. & 1002. 40. 43. & 1018. 23. 26. & 1033. 19. & 1042. 33. & 1060. 27. & 1061. 2. & 1063. 4.
Strabo explicatus 705. 45.
Strabo notatus 969. 71.
Stuckius 249. 36.
Stumpfius in Helvetiæ Chronicis 1005. 52. et 1006. 39.
Succa *Talmud. Tract.* 549. 11. et 562. 11. et 587. 44. et 717. 36. et 794. 44. et 828. 10.
Sudines 796. 30. et 799. 17.
Suetonius 77. 74. et 315. 5. et 325. 72. et 483. 24. et 595. 53. et 599. 48. et 638. 23. at 660. 4. et 671. 29. et 713. 19 15. et 891. 35. 40. et 927. 2. et 975. 48. et 981. 61.
Suidas 8. 13. et 21. 27. 52. et 30. 50. et 32 2. & 41. 66. & 43. 42. & 63. 10. & 66. 29. & 86. 14. & 91. 5. & 98. 17. & 114 9. & 121. 29. & 126. 8. 70. & 135. 50. & 161. 33. & 163. 44. 64. & 164. 25. 65. & 165. 41. & 184. 23. & 189. 15. & 198. 13. & 211. 51. & 221. 1. 24. 30 & 228. 74. & 229. 44. & 276. 38. & 278. 58. & 303. 22. & 310. 74. & 314. 32. & 320. 44. & 326. 36. & 334 9. & 337. 33. 59 & 339. 58. & 344. 27. & 367. 12. & 372. 65. & 376. 61. & 384. 64. & 401. 21. & 419. 59. 69. & 423. 18. 31. & 425. 35. & 460. 38. & 461. 37. & 468. 42. & 482. 25. & 504. 8. & 505. 36. & 507. 29. & 508. 21. & 512. 41. & 524 16. & 526. 50. 58. 62. & 536. 5. & 559. 24. & 602. 45 & 605. 72. & 606. 23. & 610. 5. & 623. 73. & 641. 67. & 642. 1. & 651. 57. & 652. 1. & 661. 30. & 662. 64. & 666. 1. & 667. 43. & 671. 56. & 673. 18. & 691. 51. & 693. 71. & 694. 39. 57. & 707. 5. 39. & 712. 7. & 727. 58. & 754. 53. & 763. 01. & 775. 33. & 778. 1. & 794. 39. & 823. 42. & 878. 63. 65. & 846. 66. & 847. 30. & 851. 25. & 855. 41. & 858. 32. 53. & 902 40. & 978. 57. & 930. 12. & 984. 3. & 995 67. & 1000. 22 & 1008. 53. & 1018. 62. & 1019. 60. & 1023 5. & 1024 72. & 1037. 51. 67. & 1041. 16. & 1076. 36. & 1090. 9. & 1091. 49. & 1092. 40. 52.
Suidas emendatus 31. 31. et 51. 47. et 486. 5. 10. 882. 22. 24. et 959. 72. et 960. 1. et 990. 74. et 1092. 52.
Suidas notatus 110. 44. et 450. 49. et 452. 42.
Suidas in Suida ſcriptor vetus 126. 69.
Sulpitius Severus 10. 55. et 204. 7. et 229. 27. et 744. 27.
Suſanna hiſtoria 1092. 32.
Symeon Sethi 291. 35. *et* 606. 25. et 634. 9. et 708. 33. et 887. 41. et 894. 34 et 929. 10.
Symeon Sethi emendatus 941. 63. &c.
Symmachus 7. 58. et 60. 61. et 136. 9. 12. et 137. 58. 70. et 177. 44. et 365. 68. et 479. 47. et 585. 64. et 634. 52. et 651. 38. et 665. 61. et 666. 29. et 704. 26. et 713. 24. 26. 29. et 782. 34. et 805. 10 12. 39. et 873. 20. et 883. 55. et 888. 31. et 972. 2. et 973. 33. et 989. 41. et 1008. 36. et 1031. 21. et 1032. 19.
Symmachus uliter legit 167. 64. et 680. 53. 55.
Symmachus emendatus 84. 28.
Symmachus laudatur 77. 72.
Sympoſius 795. 27. et 1084. 49.
Synefius 131. 71. et 163. 71. et 659. 67. et 766. 26. et 819. 42. 1013. 14.
Patrum Synodi ſeptimæ Sententiæ 346. 54.
Syra verſio 5. 42. et 100. 35. et 593. 33. et 657. 17. et 658. 42. et 831. 17. et 909. 49. et 977. 51.
Syrus interpres 39. 49. et 159. 29. et 210. 18. & 212. 54 & 224. 60. & 237. 17. & 335. 71. & 572. 59. 71. & 377. 4. & 472. 7. & 566. 3. & 624. 28. & 627. 50. & 628. 23. & 643. 3. 6. & 644. 31. & 645. 46. & 663. 64 & 665. 55. & 672. 40. & 685. 51. & 695. 35. & 733. 68. & 757 63. & 780. 37. & 781. 64. 70. & 782. 19. & 790. 70. 73. & 850. 61. & 855. 9. & 864. 29. & 866. 15. & 884. 10. & 964. 51. & 974. 32. 74. & 975. 21. 37. & 981. 37. & 989 58. & 990. 8. 13. & 991. 65. & 1022. 54. & 1025. 40. 47. & 1032. 22. & 1046. 3. 43. & 1054. 23. & 1065. 40. & 1073. 47. 73. & 1075. 64. & 1079. 7. & 1085. 32. & 1089. 55. & 1091. 58.
Syrus aliter legit 7. 61. et 33. 62. et 84. 40. & 133. 1. et 152. 44. 52. et 156. 48. 54. et 186. 17. et 200. 44. et 225. 25. et 289. 18. et 292. 58. et 350. 25. et 357. 48. et 378. 73. et 382. 34. et 430. 4. et 457. 27. et 472. 65. et 484. 55. et 520. 25. et 525. 4. et 531. 67. 71. & 533. 48. et 541. 42. et 738. 23. et 872. 60. & 1022. 60.
Syri textus varia lectio 150. 9. &c.
Syrus citatus 91. 44. et 125. 43. 45. &c.
Syrus Interpres emendatus 48. 10. et 119. 52. & 129. 54. et 132. 24. et 136. 62. et 176. 62. & 192. 62. et 372. 16. et 534. 14. et 588. 33. & 759. 3. et 768. 4. et 842. 13.
Syrus interpres explicatus 109. 73. et 147. 35. 208. 8.
Syrus interpres notatus 132. 18. 29. et 134. 40. et 173. 72. et 205. 54. et 379. 55. et 406. 61. 69. et 411. 27. 43. et 501. 14. et 523. 44. & 678. 39. et 796. 73. &c. et 815. 14. 34.
Syrus laudatur 98. 34.
In Syro gemina verſio 778. 6.
Syri locus obſcurus ex conjecturâ explicatus 171. 74. &c.
Syrus Interpres Syrachidis 496. 60.
Syrorum Lexicographi 479. 80.

T.

Tacitus 40. 63. et 151. 63. et 338. 27. 46. et 339. 15. et 341. 32. et 533. 19. & 583. 27. et 601. 62. et 698. 48. et 764. 50.
Tacitus notatus 338. 50.
Tacitus de Judæis quid fabuletur 222. 41. & 223. 56. 61. 65.
Talmud. 975. 26.
Talmud. Babylonicum & Hieroſolymitanum 1024. 3. 8.
Talmud. Hieroſolymitanum 144. 6. et 446. 7. & 649. 57. et 868. 69. et 1000. 70.
Talmudica Lex 677. 714
Talmudica Proverbia de Camelo 92. 42. &c. & 95. 24.
Talmudica vox iguota emendatur & explicatur 1054. 69. et 1055. 24.
Talmudici 38. 65. et 59. 30. et 136 69. et 184. 24. et 423. 73. et 589. 2. et 900. 37. et 1080. 28.
Talmudici Oniocritici 865. 5.
Talmudici aliter legi volunt 332. 5.
Talmudici notati 818. 44. et 854. 22. et 856. 30. et 1000. 70.
Talmudis locus aliter lectus 900. 46.
Tamerlanis Vitæ 721. 38.
Tanaquillus Faber 226. 17.
Tanchuma 332. 26. et 336. 17. 43. et 343. 24 et 349. 57. et 351. 33. et 352. 59. et 373. 37. et 423. 61. et 540. 4. et 1082. 33. *Vide* Jelammedenu.
& Tarphon 94. 9.
Tawuſius Perſica verſionis autor 575. 65. & 904. 63.
Teixeira 286. 68. et 1015. 37. et 1016. 71.
Terentius 21. 31. et 42. 4. et 59. 49. et 369. 12. et 387. 47. et 999. 30.
Terentius notatus 1087. 40.
Tertullianus 11. 58. et 222. 50. 66. et 223. 56 et 346. 29. et 359. 8. et 488. 54. et 557. 28. & 631. 11. et 667. 8. et 780 8. 9. 11. 13. 14. & 828. 33. et 834 74. et 886. 50. et 991. 40. 42. et 1080. 49. et 1091. 44.
Thaanuth *Tract. Talmud.* 38. 17. et 1027. 70.
Thamid *Tract. Talmud.* 472. 20.
Thargum 385. 31. et 780. 28. et 989. 22.
Thargum *Optim.* 449. 45.
Thargum Hieroſolymitanum 766. 13.
Themiſtius 212. 12. et 695. 1.
Theocritus 30. 52. et 48. 2. 16. et 111. 27. et 188. 3. et 253. 24. et 288. 47. et 289. 72. et 382. 42. 45. 51. 59. 62. et 383. 8. et 419. 39. et 422. 67. et 442. 2. et 448. 24. 30. et 459. 40. et 464. 72. et 465. 1. 3. 8. 27. et 516. 18. 20. et 521. 55. et 526. 26. 35. 36. et 529. 5. et 548. 43. et 600. 64 et 641. 16. et 670. 27. et 681. 4. et 707. 7. et 730. 29. 38. et 731. 40. et 735. 53. et 736. 10. et 739. 56. et 756. 61. et 817. 7. et 851. 17. 58. et 858. 73. et 859. 46. et 922. 67. 72. et 923. 2. 5.
Theocritus emendatus 898. 54.
Theocritus locus explicatus 739. 59
Theocriti Scholiaſtes 38. 71. et 104 37 54. et 168 39 et 289. 74. et 482. 20. et 525. 29. et 727. 35. et 859. 2. et 898. 59.

Theocriti Scholiastes vocabula editus 921. 59.
Theodoretus 18. 32. et 44. 60. et 136. 8. & 177. 46. et 190. 72. et 192. 64. et 206. 30. et 207. 10. 32. et 227. 2. 7. 10. 21. et 229. 29. & 236. 29. et 246. 50. 55. et 269. 27. et 306. 34. et 307. 47. et 347. 31. et 367. 10. & 368. 30. et 376. 60. et 378. 39. et 387. 71. et 395. 38. et 410. 24. et 423. 52. et 476. 37. et 475. 44. et 491. 13. et 544. 50. et 562. 46. et 582. 55. et 624. 5. et 651. 44. et 653. 19. et 656. 39. et 666. 39. et 676. 18. et 746. 62. et 760. 54. 60. et 771. 46. et 777. 10. et 788. 49. & 802. 52. et 842. 15. et 850. 70. et 885. 30. et 925. 70. et 929. 42. et 984. 49. et 1000. 40. et 1002. 22. et 1091. 23.
Theodoretus in Josepho aliter legit 137. 15.
Theodoretus emendatus 227. 15.
Theodoretus notatus 218. 35. et 373. 74. et 378. 39.
Theodosii Lex de Grege Dominico 158. 66.
Theodosio 478. 50. et 539. 27. et 666. 30. & 782. 34. et 813. 41. et 866. 15. et 972. 2. & 973. 34. et 997. 12. et 1008. 36. et 1031. 21. et 1032. 20. et 1089. 67.
Theodosio emendatus 84. 28.
Theodosio aliter legit 167. 64.
Theogonis 406. 48.
Theomnestus 161. 1.
Theophanes 198. 60.
Theophilus protopatharius 502. 23.
Theophrastus 65. 68. et 112. 21. et 119. 45. & 231. 2. et 232. 52. & 238. 10. & 241. 12. et 254. 3. et 310. 50. et 384. 1. 74. et 461. 50. 63 et 462. 36. et 534. 19. et 603. 60. & 606. 4. 59. 61. et 708. 10. 12. 14 10. 27. 59. 61. et 730. 34. et 790. 47. et 792. 61. et 796. 29. et 799. 6. et 800. 73. et 810. 46. et 854. 32. et 885. 46. et 1010. 14. et 1013. 64. & 2016. 18. et 1018. 33. et 1025. 5. et 1027. 14. et 1059. 45. et 1080. 42. 45. et 1086. 36. et 1088. 28.
Theophrastus emendatus 28. 7. et 710. 8.
Theophrastus Interpretes notati 1027. 19.
Theophylactus 36. 9. et 91. 34. et 212. 24. 73. et 289. 42. et 464. 69. et 465. 33. et 710. 69. et 771. 46. et 802. 52.
Theopompus 998. 14.
Thomas 637. 17. et 638. 15.
Thucydides 41. 71. et 851. 9. 24.
Thucydides Scholiastes 851. 25.
Antonius Thylesius 899. 35.
Tibul-ium *Tract. Talmud* 327. 12.
Tibullus 287. 42. et 312. 72. et 316. 42. et 396. 27. et 690. 12.
Timagines 223. 16.
Timo Sillographus 6. 66. 8.
Timo Historicus 683. 37.
Timocles 41. 59.
Togrus Arabus poëta Carmen Leidæ editum 899. 29.
Traditiones Hebraicæ Hieronymo adscriptæ 351. 68. et 352. 67.
Trallianus 180. 57. et 1061. 55.
Trebellius 154. 50. et 351. 13.
Tremellius notatus 587. 26.
Tragus 176. 28. et 309. 60. et 341. 38. et 344. 11. et 394. 54. et 406. 35. et 441. 74 et 629. 12. et 998. 19. 28. et 1018. 44.
Tryphiodorus 824. 31.
Turnebus 139. 66. et 367. 62. et 586. 68. & 990. 49.
Turnebus laudatus 18. 19.
Turnebus notatus 340. 30.
Tzetzes 10. 54 et 16. 27. et 24. 38. et 98. 20. et 126. 11. et 187. 54 et 197. 46. et 227. 19. et 306. 45. et 363. 66. et 521. 74. et 540. 54. et 621. 29. et 668. 74. et 727. 65. et 754. 45. et 785. 41 et 821. 43. et 825. 34 et 876. 28. et 940. 66. et 963. 38. et 986. 59. et 999. 38. et 1034. 45. 49. et 1068. 24. 44.
Tzetzes in Hesiodum 810 48.

V.

Vaje Kra Rabba 20. 63. et 144. 2. et 348. 1. et 365. 39. et 714. 25. et 868. 70. et 924. 62.
Valerius Flaccus 134. 26. &c. et 149. 60. et 174. 74. et 807. 42. et 881. 52. et 1026. 8.
Valerius maximus 21. 16. & 137. 46. et 198. 22. 30. et 364. 14 et 486 65.
Franciscus Vallesius 267. 30.
Franciscus Vallesius notatus 6. 32.
Varro 17. 52. et 19. 32. et 31. 56. et 33. 19. & 35. 39. 59. et 39. 69. et 51. 57. et 66. 57. & 59. 72. et 61. 7. et 74. 2. et 98. 46. et 109. 40. et 119. 73. et 125. 26. et 134. 37. et 186. 30. et 229. 30. et 231. 51. et 232. 54. 69. & 233. 62. et 251. 23 et 253. 63. et 276. 45. 46. 48. 49. et 281. 1. 8. et 287. 4 et 295. 23. et 299. 62. et 310. 58. et 311. 16. 21. & 314. 44. et 325. 66. et 339. 49. et 404. 47. et 410. 62. et 426. 15. et 427. 1. et 428. 66. et 438. 23. 33. et 439. 37. et 467. 21. et 470. 72. et 471. 19. et 473. 50. et 480. 46. 48. 51. 56. et 481. 71. et 486. 47 et 501. 60. et 517. 51. et 518. 50. et 519. 7. et 548. 68. et 549. 20. et 559. 26. et 621. 57. et 625. 14. et 629. 73. et 636. 14. 16. et 647. 43. et 648. 29. et 664. 46. et 667. 63. et 706. 8. et 721. 63. et 792. 26. et 793. 50. 65. et 799. 15. et 803. 28. et 810. 34. et 851. 62. et 871. 44. et 877. 71. et 882. 72. et 974. 59. et 977. 18. et 1003. 28. et 1018. 51. et 1032. 49. et 1035. 71. & 1067. 70. et 1086. 49.
Varro & alii de Equis Hispaniæ 160. 11.
Varro emendatus 966. 41.
Laud. Vintomanus 6. 66. et 247. 54. et 264. 6. et 269. 25. et 270. 66. et 496. 15. 23. et 933 16. et 934. 17. et 936. 11. et 953. 2.
Vasquez 359. 19.
Vegetius 78. 34. et 97. 71. et 104. 62. et 155. 33 et 167. 6. et 257. 26. et 306. 59.
Vegetius emendatus 180. 73. et 181. 60.
Marcellus Virgilius in Dioscoridem 1061. 24.
Verrius 1086. 49.
Victor de perjecutione Vandalorum 234. 20.
Victorius 1032. 57.
Vidalpandus 379. 64.
Vincentii Doctrinale 27. 46. 58. et 47. 60. & 64. 54. et 395. 54. et 797. 33. et 871. 34.
Vincentius in Doctrinale notatus 741. 21.
Vincentii speculum historiale 657. 56.
Virgilius 8. 57. et 18. 50. et 21. 10. et 25. 34. et 60. 71. et 61. 8. et 96. 64. et 97. 61. et 98. 60. 67. et 99. 9. et 100. 16. 19. 22. et 105. 12. 39. 43. et 106. 17. et 109. 45. et 114. 56. et 117. 55. et 118. 42. 72. et 119. 13. et 120. 2. et 122. 12. 16. 62. et 123. 57. et 125. 24. et 127. 9. &c. et 128. 46. et 130. 15. 22. & 133. 9. et 134. 61. 69. &c. et 135. 1. et 138. 64. et 141. 12. 41. et 143. 6. et 145. 3. et 149. 51. et 161. 57. et 162. 2. et 198. 40. et 211. 8. et 244. 46. et 252. 42. 70. et 253. 32. & 255. 37. 41. et 286. 3. et 287. 39. 68. et 298. 47. &c. et 309. 24. et 310. 59. et 314. 74. et 522. 16. et 323. 6. 9. 71. 73. et 324. 9. 53. et 325. 70. et 329. 6. et 347. 6. et 355. 61. et 363. 74. et 364. 9. et 367. 54. 58. & 378. 54. et 382. 40. et 394. 11. et 596. 1. 21. 23. et 406. 55. et 407. 1. 66. et 408. 59 et 409. 22. et 411. 72. et 417. 72. et 425. 42. et 430. 73. et 431. 1. 4. 6. et 436. 11. et 442. 5. et 444. 41. 43. 45. 68. et 447. 5. 59. et 448. 3 36 & 449. 14 & 450. 14. & 454 2 17. 43. & 459. 37. 42. 46. & 460. 8. 13. & 465. 8. 12. & 478. 35. & 481. 52. & 501. 62. & 513. 6. & 516. 23. & 518. 21. 6. 44. & 519. 5. 43. & 524. 2. & 526. 24. & 530. 53. & 540. 76. & 544. 7. & 594. 38. & 605. 3. & 625. 26. & 633. 39. & 647. 45. & 690. 5. & 691. 28. & 707. 67. & 726. 1. & 731. 6. 28. & 732. 41. 74. & 733. 10. & 736. 24. & 746. 5. & 774. 26. & 775 41. & 780. 55 59. 63. 65. 67. & 796 8. 10. & 809. 59. & 814. 35. & 821. 73. & 822. 16. & 824. 5. 10. 13. & 826. 64. 66. & 826. 54. & 857. 50. & 872. 26. & 877. 74 & 882. 3. 28. 30. & 883. 23. & 884. 24. & 898. 32. & 899. 58. 67. & 902. 71. & 918. 8. & 923. 74. & 927. 52. 56. & 931. 17. 23. & 947. 50. 51. & 965. 71. & 977. 37. & 985. 12. & 991. 31. & 992. 30. & 1022. 64.
Virgilii παράφρασις 118. 42.
Virgilii hypallage 118. 42.
Vitruvius 180. 25. & 204. 31. & 991. 4
Fl. Vopiscus 675. 27. & 793. 61. & 805. 8. 35. & 999. 30.
Gerardus Vossius 337. 60. et 932. 14. et 997. 64.
Jacobus Vossius 222. 70. & 252. 22. & 257. 10. & 533. 17. & 630. 68. & 667. 11. & 796. 3. & 997. 40. & 1035. 2.
Vulgatus Interpres 5. 45. & 372. 59. & 383. 65. & 813. 41. & 864. 33. & 865. 57. & 883. 57. & 978. 43. & 982. 12. & 1002. 36. & 1092. 42.
Vulgatus aliter legit 357. 49. & 475. 14. & 959. 40.
In Vulgatu duplex versio 778. 5.
Vulgata versio emendatur 693. 4.
Vulgatus Interpres laudatur 16. 46. & 98. 34.
Idem notatur 84. 32. & 199. 59. & 200. 30. 38. & 353. 9.

X.

Xanthus Lydius 165. 17. & 369. 18.
Xenagoras 169. 74 & 170. 2.
Xenophanes Colophonius Eleg. 633. 57.
Xenophon 99. 26. & 119. 3. & 121. 5. & 122. 3. 30. 68. & 123. 48. & 125. 18. & 127. 61. & 129. 99. & 131. 57. & 139. 74. & 140. 1. &c. & 145. 49. &c. & 160. 3. & 162. 28. & 176. 21. & 312. 10. & 317. 48. & 331. 43. 47. & 479. 7. & 483. 4. & 599. 15. & 605. 62. & 722. 68. & 735. 73. & 762. 14. 27. & 801. 41. & 802. 20. & 817. 4. & 823. 62. & 868. 29. & 883. 3. & 884. 32. & 887. 63. & 889. 13 17. 26. & 922. 28. 37. & 998. 50.
Xenophontis Geoponica 885. 41.
Xiphilinus 903. 53. & 908. 65.
Xylander notatus 43. 2. & 256. 20.

Z.

Zacharias Papa 997. 21.
Zamachsari in tuto cui titulus Verborum 834. 71. & 934. 59. & 935. 60. *Vide Azzamachsari.*
Zebachim *Tract. Talmud.* 491. 61. & 549. 26. & 576. 68. & 827. 64. & 957. 64. & 965. 24.
Zenodotus 461. 37. & 693. 62.
Zenodotus notatus 326. 30.
Zenothemis 796. 29.
Zieglerus 51. 35.
Zieglerus notatus 163. 1.
Zoroastris Geoponica 833. 6. & 852. 65.
Zosimus 88. 28.

VOCES

VOCES

Hebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, Samaritanicæ, & Æthiopicæ,

Quæ explicantur in prima parte hujus Operis

DE ANIMALIBUS.

Et ח gutturales ſæpe permutantur p. 182. l. 1. א *Aleph* medium quandoque mutat ſtrum, & initio ponitur. Sic *gemere* נאק & אנק, *dolere* אנשים & נאשים, *labruſca*, אנב & ראב. Hinc *leo* ראה a verbo ראה, id eſt, *videre* p. 716. l. 20.

אביב *Abib* ſpica recens. Inde menſem *Abib* Græci vocant menſem τὸν νέον μηνα, ſup. *frugum*. Arabes menſem الغريك *alpharic*, id eſt, granescentis ſegetis. p. 557. l. 28.

אבל lugere de ſtuthione p. 14. l. 46.

אבל *Abil* Iſmaelita Davidis camelus, præteritus nomen habuit ab argumento. Nam ابل *ibil* camelum, ابيل *abil* camelis præfectum ſonat p. 77. l. 65.

אבן vide שתרת.

אבן גדולה (*eben gedola*) *lapis magnus* cui diſtinctus אבל גדולה (*abel gedola*) *luctus magnus*. p. 369. l. 67

אבס *abus* de bove, qui ad præſepe ſaginatur, non ut Hebræi ridicule, qui tam copioſo populo alitur, ut ſint in ejus viſceribus tanquam præſepis ſpecies p. 305. l. 4.

אביר הרועים princeps paſtorum p. 444. l. 38.

אבירים *abbirim* vel *ghirim*, tauri à robore dicti. Au Jer 47. 15. אבר *abir ſis* Avus Ægyptius, ut habet Græca verſio p. 282. l. 8.

אבירים robuſti, id eſt, equi, אבר 1. Robuſtum & potentem ſonat. 2. Dominum. Sic *potens paſtorum*, id eſt, ἀρχιποίμην *Potens Jacobi*, *potens Iſraelis*, id eſt, Dominus. *Virgo potens nemorum*, id eſt, domina. 3. Homines qui plurimum poſſunt. 4. Angelos. Panis potentium, id eſt, Angelorum. 5. Tauros in Elæa & ſalmis. 6. Equos Jud. 5. 22. & in Jeremia. Epitus terra אבירים *abirim*, id eſt, equorum boum p. 96. l. 54. et 97. l. 57.

אבר plumeſcere p. 14. l. 6.

אברת pluma, ala p. 54. l. 15.

אגל : *egnale* vitulus Æthiopibus, qui Hebraïs עגל *egel*. Sumitur etiam pro catulo pulli & filio cujuscunque animalis. Ita גוזל & *vitulo* vox latiſſime patet p. 275. l. 66.

אגנות vaſa quibus victimæ ſanguis excipitur Exod. 24. 6. Chaldaïcè מזריקיא *aſperſoria*, Syracè ܡܙܪܩ̈ܐ *mazraki*, Arabicè أجحون hydriæ, & طاسان *taſſabi* (Gall. *taſſes*) p. 324. l. 2.

אגר *agar*, congregare, ut Græcis ἀγείρω גור *gur*, idem. Unde גורי *gurim*, catuli qui circa matrem, congregantur, quomodo pulli in avibus p. 714. l. 50.

אגורה *tabidelium ara*, ut טמר *facerdos*, גחר *ſacrificare* p. 586. l. 44.

אדוה *mullus* piſcis p. 42. l. 16.

אדמים *Adamim*, id eſt, cruores, Judææ locus inter Æliam & Jerichon ſic dictus, propter ſanguinem qui illic crebro à latronibus fundebatur p. 372. l. 32.

אדמות geminatis radicalibus Maimonidi eſt *rubedo rubediuum*, id eſt, rubedo in intenſo gradu, ut eſt coccineus color p. 492. l. 51.

אהל tabernaculum paſtoris. Horum uſus antiquiſſimus. Ab אהל *obel*, Græcis αὐλαία p. 465. l. 47 et 466. l. 50.

אוזרא *auza*, in mugile & piſcium aliis branchia quædam duro corio & propè oſſeo. p. 38. l. 63.

אוב *Ob*, Moſi *Pithon*, vox ab Ægyptiis ſumpta, quibus *Obion* eſt ſerpens. Ita Lexicon Copticum. Horus ſcribit ὠβιὸν p. 22. l. 38.

אוזב *ezob*, non eſt muſcus, nec *adiantum*, nec *libanotis*, ſed hyſſopus p. 587. l. 26. Hyſſopi ſpecies ex Talmude ibid. l. 33. et 38. Syrus interpres alibi reddit ܙܘܦܐ *zupha*. Sed 1 Reg. 4. 33. ܐܣܦܐ *laphu*, id eſt ὀζῶν quod ſequuntur Arabes; qui in lege habent صعتر *origanum*, ibid. l. 45. In Joſepho Βασιλικὸς eſt *hyſſopi* domus. Sed legendum Βοσκὸς, ibid. l. 54.

אזוב hyſſopus Græca p. 587. l. 34. et 41. ejus ulus ſolum in mundis, cum altera ſit edulis p. 592. l. 73

אזוב בחלי hyſſopus Cochalienſis in Talmude, pro quo forte ſcribendum כחלי id eſt, paludoſa p. 587. l. 42. et 590. l. 70.

אזוב סדרני hyſſopus Hyſſopitris, vel ex deſectu in *Talmude* p. 587. l. 43.

אזוב רומי hyſſopus Romana in Talm. p. 587. l. 42.

אזר *a zad*, Chald. nuntius, legatus, Perſ. *ayyarbes* & *arraubes*, malè *arraubis* p. 537. l. 50.

אח *heach*, id eſt, φωνὴ interjectio inſultantis, dolentis, lætantis, quo ſenſu in Jobo equus bellicus *adtubæ clangorem dicit* ἐυαχ. Sic in Æthiopica verſione, ac. 3. 3. equis Iſraëlitis legas, *at dicent nobis* ουα ουα *etiam*, id eſt, ut oblequantur. Metonymia ſigni pro re ſignificata p. 150. l. 6 et 36.

אחו *achu*) *carex*, *careſtum*. Ægypt. ϩⲁϫⲓ p. 403. l. 67.

אחים *ochim* vel *achim*, Eſ. 13. 21. recentiorum alii *ſeles*, alii *furones* reddunt, alii *ſimias*, alii *muſtelas*, alii *mantichoras*, alii *Faunos*, alii *feraies aves*. Hieronymus *dracones* forte ex Arab. أحوين *achuin*. Mihi אחים non ſunt feræ ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus defecta perlonant. Ita veteres omnes ante Hieronymum p. 865. l. 54.

אחז Gen. 22. *detentum* non *ſuſpenſum* ſonat, ut redduni Melito & unus Arabum p. 542. l. 3.

אחלם & أحلب Syris Evax, ut Ebr. חוה Itaque gravi errore Arabs & Gabriel Sionita reddunt *vroſica me*, *ſervame* p. 150. l. 27.

אחשתרנים vide כשכים.

אחשתרנים muſ in libro Eſther voce Perſicâ cujus compoſitio in Kimchio ridicula p. 236. l. 33. Aliter *vir examinis*, ſed nihilo melius, ibid. l. 69.

אט *at* proprie greſſus tarditatem & lenitudinem ſonat. Unde fortaſſe נטא *atta* primo Punice, deinceps etiam Latine dictus qui propter eorum vitium nouniſi lente incedit p. 600. l. 20.

איה *aya* in Lege & in Jobo *aſalo* (Gall. *un eſmerillon*) avis perſpicaciſſima p. 55. l. 35.

איים *iyim*, animalia in deſertis gregatim coeuntia. Quæque alterutis clamoribus ſibi reſpondent Eſ. 13. 22. Arab. *filia* أوبى *awi*, Gr. ϑῶα p. 62. l. 50. et p. 845. l. 38.

איל *ajal* cervus à vigore corporis dictus p. 62. l. 61.

Arab. ايل *ijal* & Æthiop. ⵢⵍ *rhajal* leni aſpiratione in denſam mutatâ. Heſychio perperam Δαιὰ p. 88. l. 65. Licet mas rem ſignificet איל *ajal*, tamen e.t fœmigen. p. 8. l. 37.

אילת השחר *cerva aurora* in titulo Pſ. 22. Alii multo aliter. Sed hæc interpretatio multis adſeritur p. 888. l. 22. Sacri Cantici ſuit initium, ad cujus modulos canebatur hic Pſalmus p. 889. l. 9.

איילה שלוחה *cerva emiſſa* cur dicatur Nephthali Gen. 49. 21. & *dare eloquia pulchritudinis*, non patet. Etſi puncta demas à Maſorethis non ſemper commode addita, hæc verba multo aliter legi & exponi poterunt; nempe, *Nepthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis*, id eſt, egregios & ſpeciolos p. 890. l. 25.

איל *ajal* aries quia robuſtus, ut agitus Arabs أجلة *ſachala*, quia inſimus; & Gr. ἀμὸς quaſi ἀμὸς, p. 60. l. 53.

איל *a il* aries à robore, ut אל *el* Dei nomen. Unde plur. אילים *elim* & arietes & Deos ſonat. An hinc Jupiter fingitur κριοπρόσωπος? p. 422. l. 3.

איל אחרי *arietem à tergo* legunt multi veteres Gen. 22. 13. pro איל אחר *arietem à tergo*; quæ lectio non displicet p. 541. l. 35.

אילה arbor *jod* inſerto, unde plur. אילים bis in Eſaia p. 896. l. 25.

איש כלבי *is Calebi* vir caninus cur dictus Æſculapius p. 663. l. 70.

אלהים *Dii* plurali numero, ſæpe pro uno Deo p. 347. l. 20. Ita ſumendum Exod. 32. 4. ibid. l. 32.

אלית ovis cauda in Syria Ægypto & Arabia longe craſſior quam in his locis, gravis & magni ponderis. Hanc plaſtella ſupponuntur, ne ovem oneret plus nimio. De tali cauda *Moſem* egiſſe multis probatur. De eadem veterum & recentiorum teſtimonia. Sirachidis etiam in Syra & Arabica verſione p. 494. l. 18. &c.

אלל *nihili*, ut *paſtor* אלל *nihili*, *medici* אלל *nihili*, אלילים *idola*, quia nihili ſunt p. 445. l. 41.

אלמנות vel אלמנת vox ambigua; qua & *viduas* & *palatia* ſonat p. 760. l. 2.

אלף *agnus manſuetus* p. 520. l. 67. ut Arab. رئوم *rauum*. p. 521. l. 2 vide

אלף *alluph* proprie bos docilis, & ad aratrum edoctus p. 60. l. 43. quia אלף diſcere & aſſuefacere eſt, quod probatur ex Chald.

paraphraſi. Vel quia Arab. الف jungere & copulare eſt. Itaque אלופים *alluphim* Hebr. nonnili in plur. legitur, ut ἑλίκων & ἑλίκια. Tamen Phœnicie bos *alpha* dictus numero unitatis in Plutarcho & Heſychio p.281.l.31

האמין in Jobo non ſolum credere ſonat, ſed & firmum conſiſtere. Et Chaldæi quoque & Syri ſic uſurpant p.148.l.55. et 149. l.30.

אמנת *amneth* Hebr. אמנונא *amantha* Phœnicie nutrix. Iude *Amaltheæ* dicta capra quæ Jovis fuit nutrix p.630.l.36

אמרים equi io Zacharia pro אמיצים id eſt rubri, permutatis א & ת p.111.l.74.

אמר *immar* Chald. agnus à lana dictus, quæ in agnis tenuior, tactuque molliot p.422. l.58. Inde אמרא *imra* non ſolum agnus, ſed & limbus vellis cui affuebatur ἀφασὶς Gr. *ὰα ὶα*, *ὶα* p.423.l.8. et 10.

אמרי *amri* pro אמירי *Jod* quieſcente omiſſo, ut paſſim, p.896.l.31

אנפה *anaphe* aquilæ genus ab ira dictæ, ut Arab. زمج *zimmeg* p.64.l.9.

אנקה *anaka* Levit.11.30. eoque eſt *arannea* ut quidam Arabes, neque *reptile volans* ut Mardochæus, neque כרי *fiber* (Gall. *bievre*) ut Selomo ſtatuit p.1067.l.30. Multo minus *erverra*, ut in Selomone prave legit Arias p. 1068.l.60. Sed ſtellio, cui à ſtridore nomen p.30.l.73. Itaque Syrus habet أصحصا, & Samarit. שעשמאא quod id ipſum eſt p.1066.l.6. et 43. Et Arabes الورل magni lacerti genus ſtridulum ut ſtellio p.1066.l.47. et 1067.l.15.

אספקת promiſcua convenarum turba, quæ Iſraelitis acceſſit ex Ægypto exeuntibus Exod.12.38. p.343.l.22.

אספסתא *Iſpaſatha* vox cum in Talmude & paraphraſtis pro jumentorum pabulo paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Faluntur enim qui migma aut avenam explicant cum ſit herba Medica, Gallis *ſainfoin* quod docent Perſæ & Arabes p.301.l.4.

أصحصا *Hiſpanicas* ovium pelles pro rubris cur paſſim vocet Syrus ioterpres p. 991.l.65.

אספנין *iſpaginin* pro Mago vel Aſtrologo, qui Græcis ἰερεύς p.165.l.13.

אספרת *ſerotina* p.858.l.13.

אספר *ephſar* capiſtrum, habenam, lorum freni in Talmude paſſim explicant. Et Græcum ψάλιον vel ψαλιόν (Gall. *la gourmette du mors*) p.225.l.70.

أصدا Syris *hyæna* Sirach. 13. 21. Et in 1 Sam. 13 18. pro *valle hyænarum* Jonathan habet חילת אפרא Proinde in Lexico Ferrarii أصدا eſt *ferus quidam homines devorans*, id eſt hyæna p.831.l.13.

אפעה *ephe* vipera à פעה, quod eſt clamare in partu. Id viperæ convenit, quæ vi parit p.68.l.12.

אקו *akko* Deuter.14.5. in caprearum ſpeciebus אקא *ikka* Talmudicis hircus. Duo nomina, formæ *akko*, quod videtur eſſe פרס אנקו *anko Nun* lateoie in *Dagheſ*. Sic fiet ab אנק *anak* clamare, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Arab. عناق *anak* capella p.900.l.23. et 900.l.4

אקרונא Chald. Prov.30.28 non eſt *arannea*, ut volunt ſed ſtellio, ut Syr. אסקרונא factum ex Hebr. אזקה p.1065.40. et 1066.38. & 1067.40.

אר infidiari de leone Pſ.10.9. et 17.12. Thren.3.10. Sir.27.20. p.737.l.73.

ארבה *arbe* locuſta dicitur à copia; ab גבה quia è terra emergit; גזם *gazam* quia non ſolum herbas ſed & arborum teneriores ramos abſcindit. A velo חגב *chagab*, & צלצל *tſelatſal* ab umbra quia ſolem locuſtæ obumbrant & illi velum obtendunt; A conſumendo חסל *chaſal*, à lingendo לק *lelek*, à vorando סרסם *ſolam*, & à longo agmine חרגל *chargol* p.69.l.25.

ארבה *arbe* locuſtæ mundæ ſpecies p.34.l.41.

ארבעה *quatuor* ſolum ſignificat 1 Reg.4.26. non *quadraginta* ut vulgo. Sic שמנים eſt pro *octo* Jud.3.30. Et in *Bereſchit Rabbo* עשרים pro *decem* p.157.l.6.

ארבעתים, licet Duali numero, non ſignificat *bis quadruplum*, ſed ſimplex *quadruplum* p.395.l.3.

ארגים carpetæ, unde ארות, quæ non ſunt ſtabula præſepia, ſed loculi in ſtabulis diſtincti, in quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ibi deſtinatum p.155.l.31. & 44.

ארזיל *arzil* hinnulus, unde الغزال *gazella* vulgo

אריא *ari* vel אריה *arje* non eſt leo jam adultus adhuc junior, ut voluut, ſed leo in genere absque ullo reſpectu ad ætatem. Itaque Jud.14. idem vocatur כפיר & אריה Et Ezek.1.et 41. iiſdem animalibus tribuuntur facies אריה & כפיר. Chaldæis quoque & Syris leonis generale nomen eſt. Proinde in Heſychio fœm. ἀρκὼ eſt leæna Syris. אר *ari* dicitur pro ראר *ras* à viſu, quia leonis iota vis eſt in oculis. Ita Græc. ἰάω à ἰδέσθαι vel λάω video, unde ἄναξ eacus, & Arabicè leo vocatur مبصر *mabſir* videus p.715.l.31.

אריאל *Ariel*, eſt leo Dei, ut Arab. أسد اللة *aſadollahi*. & Perſ. شير خدا *ſchirchoda*. Quod virorum fortium cognomen fuit olim in terra *Moab*, & hodieque eſt inter Perſas & Arab. p.716.l.8. et 31. et 757.l.10.

אריאל Ariel leo Dei dictum altare & templum Hieroſolymitanum, quia leonis inſtar conſumebat victimas. Aliæ hujus nominis cauſæ commentitiæ p.717.l.19.

אשטרות huius p.655.l.74.

אשם *delictum*, gravius quam חטאת peccatum per errorem admiſſum: Ibi vide.

אשימא *Aſima*, Reg.17.30. Talmudici hircum ſimbrum explicant. Et initio Pentateuchi Aben Ezra fabulatur Samaritanos ſcripſiſſe *Creavit Aſima*, &c. Alii *agnum*, alii *ſimiam* exponunt p.649.l.45.

אשר a Sam.16.19. quid proprie, & unde vox deducatur p.278.l.26.

مشفر Arabicè portio, non tamen panis aut carnis, ut אשר, ſed agri, ibid.l.49.

התאשש pro viro ſe gerere, ἀνδρίζεσθαι p.584. l.49.

אתן *athan* Hebr. robur, & Arab. أتن *athana* in propoſito permanere. Cui hinc aſina dicatur אתון *athon* vide p.60.l.25. et p.182.l.27.

אתונות אתונות *athonoth tſecboroth* Jud.5.10. *aſinas albas* reddunt. At Arab. أتان *athan* aſina dicitur صهور *tſahour* & أصهر *atſhar* cum rubedini albedinem habet admixtam p.184.l.3.

בגבעון *in*, id eſt, prope. Sic *in Gabaone*, id eſt, prope Gabaonem בקרית יערים *in Kirjath-jearim*, id eſt, *prope Kirjath-jearim*. *In area*, prope aream, בקר *in muro*, ad murum, vel prope murum. p.590. l.45.

בת *beth* & ר *reſch* Scribas quandoque permutaſſe p.400.l.53.

בבורת *porta*, unde contractum בת עין quaſi *porta*, id eſt pupilla *oculi*

בן־דקר in Salomone qui Gallus fuit, *hiaure* ſeu *hirſutum* ſignificat, non *ſuverrum*, ut putavit Arias p.1068.l.60.

בדד *badad* (ſolus) Dei epithetum, Deut. 32.12. ut בודד *boded* ſolitarius, aſini *Of.* b.9. Ex qua alluſione profanis quæ ri potuit calumoiandi anſa, quaſi pro Deo *badad*, id eſt, unico, à Judæis cultus fit *boded*, id eſt, aſinus p.226.l.43.

בודד *boded*, id eſt, ſolitarius, eut dicatur onager, cum ſit gregarium animal p.870. l.5.

בור *labus* (*murit*) in ove, Amos 3.12. qui in homioe תגן p.493.l.65. בול propriè eſt portio p.494.l.12.

בחלית margarita p.53.l.15.

בחסה : *bahum* Æthiop. *mutus*, ut בהמה *behema* pecus mutum p.5.l.34. Bruta ſcilicet vitam cum ſileutio trauſiguut p.59. l.2.

בהמה ſignificat 1. brutum quodvis, cum homini opponitur 2. animal terreſtre quadrupes aliquante molis 3. jumenta & pecus domeſticum, cum illi opponitur חית *fera*, 4. בהמות *behemoth* in Jobo eſt certa feræ ſpecies. Radix בהם mutum eſſe ſignificat Æthiop. & Arab.

בהמות *behemoth*, id eſt, θὼὼ ſeu belluas elephantem ob 40. plur. num. dici volunt, quaſi multorum inſtar ſit propter magnitudinem. Ut Deus unus ratione dignitatis dicitur אלהים *Elohim* Dii: Et Dei ſapientia חכמה *chacamoth*: Et Ægypti Rex אדונים *Adonim*. Quia *behemoth* in Jobo ſingulare eſt, & hippopotamum ſonat p.38. l.27. et 248. l.24. quem mire deſcribit p.49. l.36.

בור *bor* ſignificare foveam omne genus p.758. l.50.

בזר non ſolum *findere*, *ſcindere*, *dilacerare*, ſed & *perfarare* eſt p.381.l.64.

בזק *bezek* non eſt *agnus*, ut volunt, ſed *eulæus* ut Græc. βάζακος p.423.l.34.

יחוש *jahchus* culex vinarius (σὼνψ) à miſcendo quia vino immixus eſt p.70.l.10.

בטן *betan* Chald. io *Cal*; & אכזן *abtem* in *Aphel*, impræguare non eſt ut volunt, ſed in ventre concipere p.292.l.70. et p.293. l.46. *Hebil* ſeu *Aphel*, ſæpe idem quod *Cal* ibid.l.49.

בכרה *bicra* Jerem.2.23. cameli pullus p.7. l.14.

בכר *bicre* Eſ.60.6. cameli juniores, vox in Arabum ſcriptis frequens p.82.l.15. &c.

בית אזוב *Bethezob* hyſſopi domus in Joſepho, Judææ pagus, pro quo editiones perperam habent *Bathechor* p.588.l.25.

בית עינין *domus oculorum*. Chald. & Syr. galeæ pars ὀφθαλμίς, *viſeriam* appellamus p. 460.l.29.

בית באג *Beth phage* Talmudis gloſſa urbis ambitum exponit, quaſi *Phage* proprie ſit aſini cingulo. Alii ibidem exponunt *lupati caput*. Quin loco nomen à groſſis ſeu ficubus immaturis, ut *Olympo Thraciæ*. Groſſi enim *Syris* ܦܓܐ *phage*. Alii domum maxillarum, aut buccæ, aut oris vallium, aut fontis, aut adulatoris reddunt p.209. l.55.

בלל *miſcere*, puta fœnum aut paleam cum ſtrugibus in pecorum aut jumentorum pabulum, ut Jud.19.21. Unde בלל farrago p.300.l.48.

כבולטור coaſtricti pedes qui dicantur p.584. l.25.

בלא בילס συκάμινα, *vellicans ſycomoros*, nempe ut ficus maturescant. Ita Græci & Hieronymus recte omnino p.393.l. 65. Alii *habens*, alii *colligens*, alii *pedamentis ſuffciens*, alii *ſerutans* ex Chaldaiſmo, alii *miſcens* ex Talmudicis, alii *exficcans*, tanquam ex Arabiſmo per ſummum etrotem.

rem. UUת: Æthiop. & Arab. تِلْسٌ

בלס *balas* ficus, ſycamiuus. Hinc בלס *balas* verorum Hebr. συκάζω ἐρυθρὸν ὡσπερεὶ συκάζω, &c. p. 384. l. 25. et 485. l. 8.

בלש Chald. *ſcrutari* p. 384. l. 30.

במות *humoth* loca excelſa cervorum quæ ſiunt p. 893. l. 28.

במות סלעות *Excelſa* (sing. facella) *multicoloria*, id eſt, pannis multicoloribus inſtrata. Aq. & Theod. ἐμβόλιμα transferunt p. 478. l. 48.

בן כלב אשפות *Filius ſaturi canis.* Hebræis quidam cur ita dictus p. 667. l. 2.

בן נפלים *ben ne philim*, id eſt, filius gigantum, non eſt naupilius, ut ſibi fingit vir eximius; ſed ſeneus Ægyptius, quem Hebr. ita appellarunt, quia ex majoris crocodili femine nasci creditur p. 52. l. 74. et 1055. l. 68. et 1056. l. 12. et 1057. l. 10.

בת *filia vocis* Syris eſt *Echo* p. 867. l. 5.

בת יענה *bath yaana* ſtruthio fœmina dicitur à clamore & planctu p. 65. l. 11.

בעא *quærere.* Inde Chald. & Talmud. בעי *perquirere* de bove, id eſt, abſumens. Et deus bovis *perquirens* dicitor p. 300. l. 10.

בעט recalcitrare *hastizo* de bove p. 387. l. 65. &c.

בעל זבוב *Beelzebub*, muſca Dominus. Au qui Græc. Ἀκροκόμης, Μυιαγρός, Μυιόδης? p. 36. l. 36.

בער *aerr* à ſtupore dicitur brutum p. 59. l. 1. Hujus quatuor ſumma genera ſunta Hebræos 1. בהמה quadrupes, 2. עוף avis, 3. רמש reptile, 4. דג piſcis p. 3. l. 28.

בצרה *Botſra* vallum, munimentum, inde Carthaginis arx Pœnis *Boyra*, & Βύρσα Græcis p. 534. l. 61.

בקע ovo eſeludere p. 14. l. 8.

בקר *bakar* bos, & בקלר *bakara* Arab. tetram vomere proſcindere p. 60. l. 39.

בקר *bakar* bos mas & fœmina in plena ætate. Inde toties vituli & juvenci vocantur illi בקר *ara.* Tamen 2 ar. 29. 22. *bo ar* dicuntur qui prius פרים *parim*; vel eſt juvenci. Ex *bakar* fit *vacca* Re finali detracto, ut in *Minja, zona, mappa.* Et in Talmudico זוטא *zuta* pro זוטר *zutar* p. 280. *tot.*

בוקר *baker* proprie bubulcus: Tamen ſeniores Amos 7. 14. אורסים capratium redduot p. 281. l. 13.

בקר à Syris pro aremento boum, & κεντρευτὴς πρὸς pro quovis grege ſumitur, ut porcorum, *Luc.* 8. 32. p. 281. l. 10

בקרת flagellatio, proprie quæ fit netvo bovino, ſed & alia quævis, p. 28. l. 17. Tanica Lat. p. 317. l. 57.

בר יעבר *barjaehue*, id eſt, nidi filius, avis Talmudica, cujus ovum caſu luo demerſit ſe aaginta pagos, & fregit trecentas cedros p. 980. l. 43.

ברזל *ferrum*, ציפור ברזל *avis ferrea* Talmudicis. quam paſcendam ea conditione paſtor accipit, ut ſi perieat eam teneatur domino ſolvere & reſtituere p. 452. l. 10.

בריאים *boves pugnes*, potius quam electi ut Græci reddunt p. 304. l. 21.

ברד *barad* grando, ברוד *barud* χαλάζαι grandinatas, ſeu reſperſus maculis albis inſtar grandiuis. Ita plerique: Sed Arab.

برد *bord*, vel بردة *borda* eſt ſtriata veſtis. Et per metathelim ردى *rahada* nigro & albo, vel nigro & rubro diſtingui.

ברברים *Barbarim*, aves ex Barbaria, ut quidam putant. p. 14. l. 23.

ברני *barni*, pro nave, conſtructum ex Liburnica. p. 766. l. 34

בשל tam ad aſſationem quam ad elixationem pertinet. p. 596. l. 1

בשן *Baſan*, veteres pinguem reddunt. Arabicè بثنة *Bathſana*, terra facilis, mollis, fertilis. Facilis, id eſt, ῥᾴδιον arabilis. Chald. *Mathnan*, *Bathnan*, *Bathanya*. Gr. Βατανεῖς. p. 532. l. 33.

הרי כתר *Montes Bether*, id eſt, ſciſſionis, propter ῥαγμοὺς & χάσματα, id eſt, terræ ſciſſuras quas fiunt imbrium violentiâ. Græci habent ἐξ πολεμάτων, *Montes cavitatum* Sed alii legunt πολεμάτων, id eſt, הרי כתר *Montes Kether*, quibus urbs tanquam corona cincta erat, Pſ. 125. 2. p. 894. l. 62

גבי גמלא *gave gamela*, cameli veſtigalia, unde contractum *gangamela* in Plutarcho p. 74. l. 13.

גבן *gibben* gibboſus, جحلب Syr. Luc 4. 29. *vertex montis.*

גבינה caſeus *Job.* 10. 10. ut جبنا Syr. & Chald. & جبنة Arab. qoia גבן Talmud. & Arabibus coagulare eſt. Vide Pſalt. Syr. & Arab. Pſ. 118. 70. Et pro Hebr. הרי גבנונים Græc. ἐξ τυτυρώμενον.

גבר in equo non eſt robur, ſed fortitudo. Tauri quidem robuſti dicuntur, ſed fortes equi p. 117. l. 40.

גדי hœdus, p. 631. l. 40. גדי קטים *hœdus caprarum*, cur tam ſæpe dicatur, p. 632. l. 7. Item שעיר עזים & שעיר קטים *hircus caprarum*, ibid. l. 35.

גדרה *gedera* ovium ſeptum ſeu caula. Hinc Γαδιρὼν, id eſt, περιφράγματα, *ſeptum* Romani tradunt. p. 467. l. 25.

גדש *gadis*, acervus ſeu meta frugum in cougetiem collectarum. Arab. كدس *cudis* vel كداس *cuddas* p. 853. l. 73.

Græci in vulgatis editionibus ἅλωνα *areaam* reddunt, ſed in Complutenſi melius ταφὸν p. 854. l. 5.

גה locuſtæ immundæ ſpecies. p. 34. l. 42.

جلثا *gulsha* in Syro, Jerem 44. 12. veſtis qua paſtor ſe involvit, ἱμάτιον ποιμενικὸν. A verbo גלל, quod volvere eſt et involvere. p. 456. l. 19

גמא, *gome*, πάπυρος βύβλος, papyrus Ægyptia. p. 342. l. 3.

גור catulus leonis, כפיר Aquilas. leunculus primum ablactatus, ארי vel אריה leo jam adultus ſed junior, שחל leo jam ætate & viribus confirmatior שחץ leo in pleno vigore, לביא, leo jam annoſus, ליש leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis præ dam amplius conſequi nequit. Ita ridiculè magiſtri ex tractatu Talmudico Sanhedrin quaſi ſeptem hæc leonum continerent totidem gradus, quæ falſa & inepta ſunt. Nam præter גור & כפיר, alia pertinent quinque reliqua, ut ſuis locis docetur, p. 713. l. 50. et 753. l. 49.

גור *gur*, ut Arab. جرو *giaru*, catulus non ſolum leonis, ſed & canis, urſi, ceti, &c. à congregando ſic dictus. p. 714. l. &c.

גזא Chald. גזיא, *giora*, unde Græcum γωβαῖος. Exod. 12. et Eſa. 14. quia ad Judaiſmum convertitur, alibi προσήλυτος. p. 577. l. 49.

גזז de lana, ferro tondere, non manu vellere ut vult Schindlerus, p. 480. l. 40. גז & vellus & factum fœnum ſignificat, אבני גזית, lapides qui ferro raduntur, & capoliuntur, מחצב ſalis meſſotis. Omnibus interpretibus גזה eſt, גז, & vicißim גז, גזה, Lucæ etiam Act. 8. 32. גז, in Jobo eſt crines tondere non evellere. Comarum tonſio in luctu tam recepta quam evulſio, p. 487. l. 34. et 48. et p. 482. l. 40. Tondentur etiam novacula apud Hebræos, p. 481. l. 34. Et in Maimonide lanæ tonſura vulſuræ opponitur, p. 482. l. 35. גזה גז lanæ vellas. p. 6. l. 62.

גזר ferit fœdus (vide כרת) p. 326. l. 27.

גזרה *gezera* avulſio, cæciſio, ארץ גזרה *terra avulſionis*, in quam hircus *azazel* deducebatur. Arab. جزيرة *gezira* inſula, p. 658. l. 34. Græci γῆ ἄξυλος reddunt, & Arabes أرض منقطعة *terram exciſam* Ib. l. 39.

גחון ſerpentis venter oblongus in quem ſerpit, p. 23. l. 43.

גחל *giche*, lepores Æthiopibus. p. 1004. l. 54.

גי *veteribus* Hebræis potuit eſſe teſtudo, جلية *galia* Syris. Nominis ratio, p. 67. l. 68.

גל *gal* pro acervo lapidum vox notiſſima. Sed כגלים Of. 12. 11. Græci reddunt ὡς χελώναις, *ut teſtudines.* Forte legendum ὡς κολώναις, *tumuli*, vel id ea Syrorum uſu ſumptum, quibus جلا *gala* vel *galla*, eſt mas teſtudinis, ut Arab. غيلم *gailam.* p. 1090. l. 72.

גלים *gallim*, Of. 12. 11. alludit ad *Galgal*; cum prædicitur Galgalitarum aras brevi futuras גלים ut *gallim*, ſeu acervos, id eſt brevi diruendas. Similium alluſionum exempla p. 1092. l. 26.

גלולים *gelulim*, Dii ſtercorei p. 331. l. 41.

גלם *golem* embryum, ſeu fœtus in utero adhuc involutus, p. 7. l. 58. Vide Arab. جلمة.

גלל in Canticis ignota vox Hebræorum magiſtris, nihil quicquam eſt quam aſcendere, quod præter Græcos, Syrum & Romanum interpretem, Arabica inſuper & Chaldaica lingua confirmant, p. 626. l. 68. In his verbis, *ut capræ quæ aſcendunt è monte Galaad quæ aſcendunt.* Similis trajectionis exempla p. 628. l. 40.

גמא *gama* nou eſt fodere ut volunt, ſed ſorbere, quod probatur ex *Gen* 24. 57. & Hebræorum uſu perpetuo. Unde גמא, papyrus Ægyptia, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit. Et Africana voce *gamma*, quaſi גמאים *gameim*, ſimi ſorbillones. Sic *Job.* 39. 27. equus terram גמא *ſorbet*, quia campus objectus è curreutis conſpectu fere tam cito eximitur quam ſi unico haotlu re vera ſorberetur. Quæ phraſis utut Bootio videatur proſus inſolens, tamen hodieque eſt in uſu apud Arabes. Nec diſſimile eſt quod equo currente Poëta eampum conſumi, carpi, rapi, decreſcere dicitaut, p. 143. 14. &c.

גמל *gamal*, camelus uon dicitur ab ablactando ut putant, ſedà tetribuendo, *juvencum* eſt animal, p. 50. l. 57. et p. 75. l. 48.

גמלא *Gamela*, vel *Gamalus* urbs & mons, quibus à cameli forma nomen. Fallitur Egeſippus cui *Gamala* deficaum ea *Camala* p. 74. l. 5.

גמון (quaſi κυφὸν, id eſt, camum) Talmudici tabulam vocant quæ vituli ori iuditur, ne lac exſugat, πάνουργος, idem Græcis p. 1036. l. 30.

גסה *proceram eſſe*, גסות *beſtiæ proceriores*, p. 6. l. 9.

גפרית lu Onkelo *latera* p. 506. l. 42.

געה *gaa* mugire, געה *gae* mugiens, bovis proprium. An lude Græcum γνάω quia in Luciano bos mugit γναῦ τὸ Et vacca Perſis

Perſit *geo*, Germani, Belgæ, Anglis, *Kube*, *Koe*, *Cow*. In Columella *Altinas* (imo *Alpinas*) *vaccas incolæ earum appellant*, p.286. l. 42.

געל non eſt *jacere incaſſum*, ſed rem oblatam *rejicere*, *reſpuere*, *non admittere*. Itaque Job. 21. 10. לא יגעל de tauro non dicitur qui ſemen in caſſum non ejicit, ſed de vacca quæ illud non reſpuit, ac proinde fœcunda eſt, p. 291. l. 55. Idem verbum apud Arabes de fœminâ uſurpatur quæ coitum appetit, & maris appetitu angitur. Sed ad canem maxime pertinet, 293. l. 60.

גרב ܓܪܒܐ ſcabies, ut Arab. جرب p. 523. l. 62.

גרגמיש ܓܪܓܡܝܫ *geremiſa* Syris, os elephantis, l. e. ebur, p. 248. l. 20.

גרן *goren* area. An inde Græci γόργυρα dixerint, p. 548. l. 13

גשקרא *guskra*, vel *guskara*, ſtupa ſerici p. 487. l. 34.

דאה volare cum impetu, p. 14. l. 4.

דאיה milvus à volatu, quia altiſſime & diu volat & aliis prope immotis. Galli *planar.* vocant, p. 64. l. 15.

דב *dob*, urſus à denſitate pili ſic dictus p. 62. l. 22.

דב שוקץ *urſus faviens*, ut multis placet. Sed *eſuriens* potius, Prov. 28. 15. ut recteomnino reddidit Hieronymus, p. 815 l. 14. &c.

דבְרִי: Æthiopibus Septentrio, ab urſi cœleſti ſic dictus & דְּבְרָיָא: *de bubariam* Ἀρκτικὸς. ſeu Septentrionalis Et Δαβλὶ, ἄρκτος Chaldæis in Hetchio, p. 807. l. 20. Fortaſſe דוב קדמאה *dob ilaa*, urſa ſuperior, id eſt, cœleſtis, דבר אחר *res alia*, id eſt, porcus Talmudicis, item lepra, p. 899. l. 8. Suem enim ita averſati ſunt priſci Judæi, ut illum ne nominare quidem dignati, pro ſue dicerent rem aliam, p. 702. l. 35. Ut ſcilo Patchatis ne nominant quidem fermentum, ibid. l. 49.

דבר *dober*, caula in quam aguntur pecora. Nam דבר *dabar*, non ſolum loqui & *docere*, ſed & ducere ſignificat, quia homines verbis reguntur. *Illa regit dictis animos*, &c. p. 467. l. 33.

דברת dicitur apis à mitabili ductu & ordine, p. 69. l. 67.

דגשת Eſa. 30. 6. *Camels gibbus*, p. 6. l. 57.

דג *dag*, piſcis, & דגה *daga* verbum in immenſum ſoboleſcere, Geu. 48. 16. Nempe ut piſcium modum, p. 39. l. 14

דג נחל piſcis *magnus* qui Joham deglutit, non eſt balena, ſed canis Carcharias, p. 52. l. 23.

דגן *dagan*, frumentum; unde דגון, *Dagon* dictus Azotiorum Deus, quia ὑπὸ σίτου καὶ ἀφθονίας, ut ducet Sanchoniathon. Proinde *Zizan*, illum vocat Philo Biblius. Et falluntur Hebræi qui à piſcibus dictum volunt, p. 44. l. 25. & 365. l. 45

דגר (ova fovenda) congregare, p. 14. l. 7.

דהדהית curſus aut ſaltus equo peculiares, p. 97. l. 24.

דוראים non ſunt *mauhragoræ*, ſed plane aliud, p. 775. l. 4.

דוכיפת *duchiphath* upupa, quaſi gallus ſatorum, ut Æſchylo ὄρνις, p. 66. l. 38.

דיבוטרת non eſt avis διόδοτος ſeu duplici crilla, ut volunt, p. 13. l. 72

דיה *panicum*, 601. l. 71.

די non ſemper *ſufficientiam* ſonat, ſed ſæpe eſt ſyllabica adjectio nihil ad ſenſum conferens, p. 150. l. 20.

דיבא דיבה, vel *diba*, Chald. lupes, Syris ܕܒܐ *daba*, Phrygibus *Dauus*, vel Δάος In Heſychio. Itaque vetus oraculum de lupis qui Bithyniam erant invaſuri Turcæ impleverunt. Turcæ enim à *Dais* orti ſunt. Et Phrygum lingua Δάος eſt lupus, p. 281. l. 38.

דיה *daja* vulturis ſpecies ab atro colore dicta. p. 64. l. 37.

דיזא *diſa*, Chald. rupicapra à ſaltu, vel potius à transfigendo dicta, p. 903. l. 30. & 35. Nam plenum eſt דיזא p. 904 l. 5.

דישא videtur eſſe oryx, quia דין & contracte דן eſt transfigere. Inde igitur דישא, & contracte דיזא eſt animal quod cornu ſuo fodit & figit. Itaque Samaritanus, pro דן plene ſcribit ⳎⳌⳄ Deut. 14. 5. p. 970. l. 47. & 974. l. 33.

דכרין *dicrin* in genere *mares* Chald. & in ſpecie mares ovium, id eſt, arietes, qui Homero ἄρσενα μῆλα, p. 423. l. 69.

דם punctum album in pupillæ medio, p. 584. l. 8.

דמר *ſtimulus*, ut מלמד, contus qui habet דמרן aculeum infixum. An ab Arab. ذرب *acutum eſſe*.

דנר *danar* Talmudicis cibum in os ingerere. Arab. دسر *daſara* impellere, p. 305. l. 14.

דסיכיא Rab. *rapaces aves* à calcando dictæ, p. 13. l. 51.

דר *der* margarita, p. 53. l. 15.

דרור *deror*, columba ſera à libertate ſic vocata, quia nulli loco adſtricta, p. 65. l. 70. דרסיה Prov. 31. 13. *Quærit lanam & linum*. Gr. μερεύσιον (filium deductum) glomerans, quia legerunt una litera minus

דרה Et Arab. دار *darra* in 4. Conjug. *torquere fuſum*, & دراية *derara* eſt *fuſus*, p. 485. l. 16. דרא vide גנלת.

דשן *tacinerare* Pſ. 20. 4 id eſt, igne conſumptas victimas in cinerem redigere, p. 539. l. 57.

דישון *diſon* tragelaphus à cinereo colore, p. 62. l. 72.

דישון *diſon* Græcis κίγκλος. Tamen hic ab albo colore, ille à cinereo. Et cinis ad atrum vergit. Hinc Virgilio, *cinis ater*.

Et Arab. دسمة *duſma* color cinereus ad nigrum vergens, p. 302. l. 65. Sed in Geſnero tragelaphus cornis albis, alibi eſt ater aut cinereus, p. 903. l. 1. *Diſon* non eſt *biſon*, ut conjectat Arias, ibid. l. 40. Ad דישון *diſon* alludunt Chald. דיזא *diſa* pro rupicapra Laconium δίζα pro capra. Arabicum دعسا *debſa* pro capra quæ ex rubro nigricat, & Africanum *addace* pro capra ſtrepicerote. Sed harum vocum diverſæ ſunt origines, p. 903. l. 29.

ד & ת mutantur in ט. Sic Arab. ختن *Hind.* & سند *Sind* eſt India Et Syr. ⳎⳄⳉⳁ *Sormo* ſimus pro Ⳏⳉⳁ *hormo*. Ita סמגונא pro ὕσγουα *ſuſgamus*, p. 990. l. 39.

חבבא *hababa* Syris *flos* alludit ad אביב *abib*. Hinc menſem *Abib* Syri vocant menſem הבבא florum. Et quidam Arabes Sod. menſu menſem الفتاح & الزهر. Et Mariant Ægyptius menſem مسرى, p. 557. l. 40.

חגרגרה uſtulatur, p. 595. l. 29.

הבל *Abel* à vanitate nomen habuit, p. 537. l. 53.

הגר *gemere* columbæ proprium p. 14. l. 45.

הגר muſſitare de leone qui prædæ ſuæ jam eſt compos, p. 731. l. 58. & 774. l. 48. Id Græcis ὀνοβρύχημα & Ovidio *murmur*.

Itaque Eſa. 8. 19. Pythonici & *arioli* המצפצפים המהגים ſuſurrant & muſſitant. Agitur de engaſtrimuthis qui mortuorum umbras evocant, hoc autem exili voce loquentes deſcribi multis probatur, p. 732. l. t.

הגר *bogen* Chald. & حاجان *hagian*. Arab. camelus nobilis, id eſt, ἐπώνυμος, p. 86. l. 43.

הגם quandoque vehementiam ſonare, p. 123. l. 8.

הדגמון *exempli gratiâ*, vox Maimonide frequens quam in Lexicis non reperio, p. 393. l. 40.

יהוה Del nomen ἀνεκφώνητον apud veteres ſonat. Itaque quod in Propheſit tam frequens eſt יהוה מי *verbum Domini* tum ſonabat τὸ Ἰαώ. Quod eum proxime accedat ad Ægyptium aſini nomen ἴαω, inde natum quod Ægyptii Judæos fabulantur aſinum pro Deo coluiſſe, p. 226. l. 49.

הוה *haja*, Eſa. 57. 10. deſſipare ut Arab. هزي *hadſa* unde هزياي deliratio, p. 680. l. 16. & Hebr. הזיון, deliria, ſomnia, ibid. l. 42.

הסר fremere, obſtrepere. Unde יהמו, *obſtrepent* de canibus dicitur, Pſ 59. 7. 17. Gr. λιμόκυνοι ἐρίσουσι, plane extra rem. Sed ſcripſerant μιμήσονται, p. 665. l. 49.

הסר *gemere* uſorum, p. 7. l. 15. Eſ. 59. 11. הגינו *geminamus ut urſi*. Ita Ovidio *gemitus* eſt urſi vox. Et Horatius, *circumgemit urſus ovile*, p. 817. l. 72.

חרדפל *herdaph*, & חרפנה *herdaphne* contractum ex Græco ἰπταλάφη, quod mirum eſt latuiſſe Lexicographos, cum & nomen accedat, & ad aquas crefcere Hebræi ſcribant, floresque habere roſis ſimiles quæ beſtiis ſunt venenum Hebræis peculiare eſt quod aquas Mara edulcuiſſe volunt hujus ligni tamo in eas injecto. p. 608. l. 17. & 766. l. 33.

ו copulativum, quandoque eſt idem quod CUM. p. 466. l. 20. Sæpe etiam ſumitur pro disjunctiva AUT. p. 755. l. 42. Eſt etiam copula ordinativa idem valens quod POSTQUAM. p. 823. l. 21. Et nonnunquam ſuppletur. p. 854. l. 54.

זאב *Zeeb* lupus, proprie aureicoloris, quales in Amana Monte Syriæ deſcribit Oppianus. Alludit enim ad זהב *Zahab*, id eſt, aurum p. 62. l. 32. & p. 821. l. 14.

זבוב *Zebub* muſca dicitur ab incertis ſedibus p. 69. l. 51.

זהוב *za ob* aureus, nummi genus à materia ſic dicti. p. 434 l. 18.

זחם *ſaginare ſe*, unde Chaldæus de bove, Pſ. 106. 20. *Et inquinans ſe* ſuper ſtercore ſuo poſtquam comedit herbam. Latinus interpres Chaldæi textûs male *mugientem* reddidit p. 299. l. 30. & 331. l. 37.

זהרית *zoharith* coccus, לשון זהורית *linguæ coccineæ*, id eſt, panni fruſtum cocco tinctum linguæ formâ, hirco *Azazel* impoſui ſolitum die propitiationis. Et eum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe Hebræi reſetunt, id habebatur pro tauſto omine ex Eſ. 1. 18. p. 656. l. 50. Sed lingua illa, ut ajunt, exalbeſcere deſiit annis XL. ante templi deſolationem p. 657. l. t.

זכזך *per ſuperbiam* & בשגיון *per errorem peccare* ſunt oppoſita p. 471. l. 54.

זמזם poſtea Hebr. à motu dicti, non quod ipſi moverentur, ſed à motu valvarum quæ illis innituntur, p. 593. l. 34. Contra Græci ἔσπρι & σαρκοῦσθαι, quia ipſi ſunt immobiles, ibid. l. 36.

זמת *zmpha byſſopus*. Chald. & Syr. ut Arab. زوف *zuph* p. 587. l. 48.

זעל *zachal* reptile à tardo motu p. 59. l. 23.

זעת *zeit* fera à motu dicta, ut Gr. σεύεσθαι, &

& *cauterio*, p. 59. l. 12. & p. 979. l. 29. & 60.

זוג Hebræis gallus ſylveſter, cujus crura ſolo nituntur, & caput ad cœlum attingit. Et cum alas expandit, ſolis ſphæram obtegit p. 980. l. 31.

זכר *zachar* mas, & זכר *zecher* memoria. Fabella Talmudica de his vocibus promiſcue ſumptis p. 676. l. 36.

זכר *zachar*, Hebr. & זכי *dechar*, Chald. & Syr. marem ſonat. Inde Nabatæi Uranii Διχαρήνιοι: *ingenuati*, p. 535. l. 32. Proinde hodieque intima deſerti ſui vocant فلاة مذكار *Phelath midſchar*, id eſt *deſertum maſculeum*, tanquam ſolis maribus penetrabile p. 535. l. 39.

זמר *zemer* non eſt camelopardalis, ſed rupicapræ ſpecies à ſaltu ſic appellatæ, p. 62 l. 70. In l'orta cœli legitur זמר שיר *zemer* Arabiæ. Itaque Judæis eſt animal Arabi cum non Æthiopicum p. 903. l. 18.

זקן Hebræum videtur non ſolum *barbam*, ſed & *mentum* ſignificare, ut Arabicum ذقن p. 756. l. 46.

זקף Chaldæi, *in altum evehere*, Syris *crucifigere* p. 591. l. 67.

חנך *zanak* in Talmude *fluere*, & חנוק *zanuk* fluxus aquarum, ut Arab. زرنوق *Zanuk* inſerto *Re* p. 758. l. 55.

חנך inſiliet leo ex monte Baſan, Deut. 33. 23. Solet uimium in prædam oblatam inſilire. Ita multi veterum, & permetathefim ex פח *zanak* fit Arab. فرق *nazaku*. Et per inverſionem Æthiop ፍንጸ : *Kanatza*, in eadem utrumque inſiliendi notione p. 738. l. 18. & 739. l. 1.

חרוד מתנים *renibus fuccinctus* Prov. 30. 31. Multi Hebr. canem *leporarium* intelligunt, qui aliis *vertagus*, Gallicus aut Laconicus, p. 684. l. 3. De quo Gratius *Aſtricti ſuccingant alia ventris*. Et Ovidius, *Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon*, ibid. Sed nos de equo accipimus p. 802. l. 27.

ח & ת ut ſunt literæ figura perſimiles, ita facile à ſcribis permutantur p. 591. l. 2.

חבט grana baculo excutere, Gr. ῥαβδίζω p. 310. l. 40.

חבל *chebel* vel *chabal* ſuus nauticus. Vox Hebræis, Syris, Chaldæis, Arabibus, Æthiopibus notiſſima, unde vernaculum *Cable* p. 41. l. 42.

חבק *equi cingula* Hebræis ab amplectendo, & Arab. حبق vel حبك equus fortis معبوك p. 102. l. 46.

חבורות Gr. ἑταιρία contubernium eorum qui ſocietatem ineunt, ut ſimul Paſchæ participent p. 578. l. 66.

חברורת *chabura* livor, unde חברבורות *chaburboth* liventes maculas explicant. At Arabicè حبر *chabra* eſt nota inuſta, & احبر *achbara* notam inurere. Sic חברורות erunt notæ à natura pardis impreſſæ. Oppianus vocat στίγματα *ſigilla*, Chald. חבשתא שלמי דקצתיה *ſcutula racemationis ejus*, id eſt, operis Phrygionici p. 786. l. 21.

חוורבר *chavarvar*, vel חברבר *chabarbar* albugo in oculo. Ita fortaſſe Pœnis ebur חגר *chabor* dictum pro חור *chavor* ab inſigni candore, unde Latinum *ebur*, ut *emor* factum ex חמור *chamor* p. 253. l. 7.

חברבר *chabarbor* lacertæ genus quam Hebræi fugunt ex crocodilo terreſtri & chamæleonte eſſe natam, veneni tam efficacis ut ab eo demortuus non convaleſcat. Videtur eſſe ſalamandra à maculis quæ habet cum ſtellione communes ſic appellata p. 1059. l. 27. & 62.

חגב locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

חגיגה אחריגה *chagiga diei* 14. dicebatur victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali menſæ imponebatur p. 566. l. 39.

חגי *chagas* Syris, *ejaculor*, ſortaſſe factum ex Græco ἐκφεύγειν per cumpeudium ſic ſcripto Χγς, vel à claudicatione, quia claudicare videtur propter pedum inæqualitatem p. 1016. l. 39.

חדר & *acuti rores ſunt lupis veſperæ*, Hab. 1. 8. quam ἅπαξ λεγόμενον alii ad cultum, alii ad viſum referunt, quia utroque lupi maxime valent. In iis eitiſſimi qui Græcè τοξότης *jaculator*, & qui αἰγὸς dicitur vel accipiter, p. 825. l. 63. Arabica luporum nomina ab agilitate ducta, p. 826. l. 1. Sed & lupus creditur acutiſſime videre, etiam nocte illuni, quia in oculis lumen habet inſitum. Proinde lupus Apollini ſacer, & crepuſculum λυκαυγὲς. Et nox ſubluſtris Homero, ἀμφιλύκη νύξ, quia lupus tum ſolus uſura lucis fruitur. Aut ipſi λύκοι ἀπὸ τῆς λύκης à prima luce appellati ſunt, quia id tempus rapiendo pecori maxime obſervant, p. 9. l. 18. & 826. l. 8. Alii luporum ἅπαξ λεγόμενα ad animum referunt, quia quicquid agunt acriter exequuntur & magna animi cuutentione. Unde Pocta *genus acre luporum* p. 163. l. 29. &c.

חוה חות יאיר *villæ jair*, taberuacula in orbem digeſta & collecta. Nam Arab. حوا eſt pagus ex tentoriis ita digeſtis p. 466. l. 5.

חוח *ſpina*, חוחים *ſpinetu*, *dumi* in quibus homines laient. Indetranslata ſignificatione חח Exod. 35. 22. putatur eſſe acus, fibula, acicula quia ſpinæ olim pro fibulis. Sed & חח pro hamo ſumptum, qui ſpinæ & fibulæ eſt ſimilis. Denique חח eſt uncinus ferarum natibus aut malis affixus, quo invitæ trahuntur p. 764. l. 21. &c.

חזיזים *chezim* videntes vocantur veri Prophetæ, falſi חוזים *chozim* delirantes p. 680. l. 61.

חזק *roborari* pro vitio adſcribitur, p. 525. l. 22. חזק לב *robuſti corde*, id eſt, in malum obſtinati, חזק מצח *robuſti fronte*, id eſt, præfracti, obſtinati, ibid. l. 33.

חזיר, *chazir* ſus ab oculi anguſtia dictus de qua Plutarchus, 61. l. 16. Nam Arab. خزرى *chazara* eſt oculos anguſtos habere, & احزر *achzaro* p. 696. l. 30.

Aliis חזר à חזר *chazar* redire & volvere, quia ſus lota redit ad volutabrum, ut in eo volvatur, ibid. l. 57. Aliis ſus חזיר dicitur, quia cum laginatur eſt totus teres atque rotundus. Nam id quoque ſonat חזר *chazar*, ut docent derivata, ibid. l. 60. Sed prima origo certior.

חזרת *chazareth*, lactuca proprie capitata, quam à pomi ſeu mali forma vulgus apud nos *pomi-ſam* vocat. Unde etiam חזרת Nam חזר *chazar* eſt circuire, חזור *chazur* ſphæra, חזרא *chazra* pomi ſpecies, *chazra*, carduus à figura capitis, &c. p. 603. l. 28.

חטאה *ἁμαρτία* peccatum, & אשם *πλημμέλημα* delictum quorum hoc priore gravius, quia prius pei errorem, alterum à conſcio committitur p. 318. l. 74. vide אשם.

חטף de urſo *ſevire*. Secundum Targum Eſther, *boves mugiebant, leones rugiebant* רומין חטפין *urſi ſeviebant* p. 818. l. 25.

חטרה Chald. cameli gibbus p. 6. l. 59.

חיה animal. Hebr. à vita dicitur, ut Gr. ζῶον, quaſi vita illi ſit magis propria, quia multis gradibus ſupra plantæ vitam aſſurgit p. 1. l. 1.

חיה מדברת *animal loquens*, id eſt, ratiocinale; quia ratio eſt ſermo mentis p. 3 l. 6.

חיה רומשת בים *animal repens in aquis*, id eſt, נתין natatile p. 37. l. 33.

חיה fera à vivacitate, quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita plerumque diutius vivunt p. 59. l. 1.

חיות *animal dentis* Syr. fera carnivora p. 733. l. 69.

חיח Pſ. 6. 11. Singulare eſt. Itaque male redditur *animalia tua*, quaſi animalia quatuor in Iſraelitarum veſillis depicta ſignificet, cum ſit *animal tuum*, aut potius *congregatio tua*, p. 773. l. 66. Sequitur יושבי בה (*congregatio tua*) *habitant in ea*. Et nomini Sing. Plurale verbum jungitur, quia nomen eſt collectivum, ut Poeta *Turba ruunt*. Plura exempla hujusmodi p. 774. l. 13.

חלב *adipem comedistis*, Ezech. 34. 3. At veteres *lac comedistis*, id eſt, *bachalab*, pro *bacheleb*, non incommode, imo fortaſſe aptius p. 447. l. 64.

חלב *cheleb* adeps & מח *muach* medulla in Scriptura fere Synonyma p. 458. l. 42.

חלבון *Chalybon* urbs cujus vinum commendatur, Ezech. 27. 18. Id fuit tam eximium ut Pertarum reges è nullo alio biberiut p. 485. l. 68.

חלד *calad* de metallis rubiginem contrahere, חלדת *chaldoth*, & חלודה *chaluda* rubigo quæ metalli intima exedit. ܚܠܕܬܐ *chaldetha* iu Syro gangræna, morbus ἀνθρακώδης, & in carnem artius penetrans חלודה *chaida* iu victimæ mactatione cultri profundior immerſio, quæ mactationem reddebat illegitimam, p. 1025. l. 31. &c. Rurſus in ſyro ܚܠܕܝܢ *qui penetrans* (*in domes*) 2 Tim. 2. 17. Chalybes Chaldæi dicti, id eſt, חלדאי quia ut ferrum eruerent in terræ viſcera penetrabant, ibid. l. 67.

חלל *cholel* omnes Scripturæ interpretes *muſtelam* reddunt. Tamen eſt *talpa*, ut Syrum ܚܘܠܕܐ & Arabicum خلد *chulda*. *chold.* p. 1023. l. 8. Et in Talmude Hieroſolymitano חלודה *chulda*, p. 1024. l. 32. Nempe Levit. 11. 29. חולד *choled* eſt שרץ *reptile*, ad quod genus talpa pertinet, non mullela, p. 1024. l. 45. Et muri jungitur ut congener. ibid. l. 59. Et in teram talpa penetrat, p. 1025. l. 31. Tamen Talmudicis חלודא *chulda* plerumque eſt mullela p. 1027. l. 35.

חלמא *talpa* in Syro, Prov. 24. 31. pro Hebr. חרולים id eſt, urticæ, quia legit חלדים p. 1022. l. 54.

חלד *cheled* mundus, aut mundi duratio, ævum, quid commune habeat cum חולד *choled*, ſive talpum aut muſtelam reddas multi queruut, & varie reſpondent, p. 1030. l. 4. Quæſtionis vera ſolutio ibid. l. 27.

חלדת סנורים *muſtelam rubrum*, id eſt, ſylveſtrem, opponunt Talmudici muſtelæ *aurandæ*: quæ habitat, בעקרי בתים *in fundamentis ædium*, p. 1027. l. 45. Idem in l liuio, ibid. l. 62.

חלזון *chilzon* cochlea purpuraria, ex cujus ſanguine fit, חלזה purpura p. 33. l. 16.

חלי ירחמורתא *ova jachamuræ*, ſeu fœminæ *vii jachamur*. Ita vocant Talmudici cervi ſemen in formam ovi coalitum quod ea utero illa ejicit. Et anxie quærunt an tale ovum edere liceat, p. 914. l. 51. Pro ovis *Jachamuræ*, ut in Aruch recte legitur, Talmudis editores habent ירחמורתא nne *Jod*. Gloſſator *afinam* intelligit, quod eſt inep-

ineptiſſimum. Aſina enim eſt immundum animal, de quo nulla eſſet quæſtio. Nec cum aſina coit cervus, p. 918. l. 22

חלם *chalam* Hebr. *ſomniare*, Jobo & Syris *valere* eſt. Quo alludit Plauti verbum *ecflumnis*, unde *incolumis*, p. 892. l. 20

חלץ *evaginare*, *educere*. Hinc de cetis Jeremias חלצי שד *mammam* ſeu papillam *eduxerunt*, *ut lactarent catulos ſuos*. Nequeunt enim ceti papillæ ſunt ἀνεφανεῖς, ſed in vaginis conditæ, unde ad uſum promuntur p. 46. l. 36.

חלצים *lumbi*, unde חלץ *ad militiam ſe accingere*, quia ſupra lumbos ſe accingebant, p. 509. l. 5. Quomodo & unde dicti lumbi Chaldæis, Syris, Arabibus, Æthiopibus. ibid. l. 36.

חמאה *chemea* butyrum, Hebr. ut Arabicè حما *chama* delacte, concrelcere in butyri modum p. 315. l. 64. et 474. l. 71.

חום *chum* color fuſcus Hebr. ut Arab. حمة *chamma* nigredo. Et Ægypt. χημία nigrum oculi, p. 476. l. 61.

חמט *chomet* limax recentiotibus: ſed veteribus lacertæ ſpecies ab arenis dictæ in quibus degit, p. 30. l. 67. et 1075. l. 54. Hebr. enim חומטה *chemeton* eſt arena, ut Gr ἄμαθος & cum πρασοειδεῖ ψάμμῳ, p. 1073. l. 72. et 1076. l. 31.

חמט *tachmas* ſtruthio Hebr. ut Arab. طليم *dalim* vel *talim*, id eſt, iniquus, & impius, quia prolem ſuam negligit, Job. 29. 17. Threu. 4. 3. p. 64. l. 73.

חמץ *chamats* octo ſaporum unus eſt. Nempe ἓν ὀξύ ſonat. Unde, 1. חמץ *chamets* fermentare. 2. חומץ *chomets* acetum. 3. חומץ בליל *chamats* omphacium. 4. בליל חמיץ *belil chamits*, farrago ſubacida qua jumentorum fallidio ſubvenitur. 5. התחמץ *hitchamets* de animo πικραίνεσθαι. 6 חמוץ *chamets* nebulo, qui Græcè ἄξιος Latine *cappa*. 7. חמוץ *chamats* corruptas de moribus. 8. חמוץ *chamats* de coloribus ἄξιος, id eſt, intenſæ rubedinis. Cujus in equo tres gradus notant Arabes p. 112. l. 20. &c.

בליל חמיץ *farrago ſubacida* Eſ. 30. 24. Cur à Chaldæo reddatur סמפס *impinguans* p. 300. l. 72.

חימצא omaſum Talmudicis ſeu abdomen.

חימצן fermentatus dicitur Pſ. 51. 4. cujus animus fermenti inſtar acidus eſt p. 618. l. 38.

Arabes dicunt حميض الغلواد *cordis acidum*, Gr. ὄξινον, Lat. *vappam*, ibid. l. 4.

חמצה *chamaſore* ſiliqua Græca, in Æthiopica verſione pro κράτων p. 710. l. 64.

חמור *chamor* aſinus dicitur, non quia חמר *chamar* turbidum eſſe ſonat, nec à חומר *chomer*, quaſi frumenti *chomer* ſit aſini onus, ſed à colore rubro, ut יחמור *jachamur* ſervi aut capreæ ſpecies. Quia in Oriente & Meridie aſini plerumque rubent. Unde Hiſp. aſinus *burre* & *burrico* dicitur, id eſt, πυῤῥός, πυῤῥίας, p. 60. l. 21. et 181. l. 30.

חמור לחם *aſinus panis*, id eſt, paoe onuſtus, 1 Sam. 16. 20. Ita Suſibius dixit ἄρτων ἓνος ὑπὸ ὀνάριον, *panum tres aſinos præ grandes*, id eſt, trium aſinorum onus p. 184. l. 9.

יחמור *Iachmur* Hebræum Arabes *jachmur* efferunt. Et horum nonnulli, *onagrum* reddunt quia alludit ad חמור id eſt, aſinum, quia illis حمار p. 910. l. 20. Sed refelluntur, p. 911. l. 33. Druſius *bubalum* tanquam Græcos & Vulgatum ſequutus, & pandectæ Arabica in quibus *jamus* eſt bubalus. Sed *jamus* جاموس & *jachmur* يحمور plane diverſa ſunt vocabula. Et Græcis, quos Vulgatus ſequitur βούβαλος erat capreæ ſpecies, non boves ſen, p. 910. l. 25. &c. Itaque יחמור in capreis fuit, à tuoto colore ſic dicta, qualis ὀρυὰς in Herodoto & Æliano, p. 90. l. 64. Arabes deſcribunt ferratis coruibus, quibus diffudit arborum ramos, & in iisdem quandoque hæret. Idem *uro* tribuit Epiphanius & Euſtathius *anthelopi*, qui Damano eſt *anthalopus*, & *calopus* Alberto p. 812. l. 25.

חמרוריה *chaſida*, id eſt, pia & benigna. Ciconia ſic appellata eſt propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatam p. 64. l. 67.

חמשון lobus auris Chald. ut מחמש p. 494. l. 1.

חמש Chald. abſtactare & educare p. 484. l. 56.

חמש locuſtæ immundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 42.

חמשון vel כחמשון *φωὶς capiſtrum* p. 401. l. 32.

חמשרוניה talpæ à ſodiendo dictæ; geminatis radicalibus ut ſignificatio ſit intenſior p. 63. l. 58. et 411. l. 21. et 1032. l. 35. Ad eandem vocem multa notantur p. 1031. l. 72. Talpæ ad ſodiendum à natura factæ & comparatæ p. 1026. l. 46.

חמתיתא *chapnſith* ſcarabæus, quia ſerentantus ſtercus. (Nam חפש *chapas* eſt ſcrutari p. 70. l. 42.) Item cantharus piſcis p. 42. l. 17.

חנונים *ſumme impudentes* in quadrupedibus canis, in avibus gallus, in gentibus Itraei p. 659. l. 71.

חנצנין *chaſajon thamar*, vide עינבי *Enguedi*.

חסרא *de ſphragma* in Jonathane Exod. 29 13. qui locus cur non intelligatur p. 509. l. 20.

חסרא רעל כבדיא חסר כבדיא *ſeptum jecoris* aut *ſeptum quod eſt ſupra jecur* in Syro, Chaldæo & Talmudicis eſſe diaphragma nemo vidit p. 501. l. 34.

חרב gladius, cultet, haſtile latæ cuſpidis. Item Sytis & Talmudicis ἀγκὰλη *ſtiva* p. 381. l. 65.

חרוב *charub* Hebr. & Syr. خروب *charub* & خرنوب *charnub* Arab. χάρυβα Græcis recentioribus, Hiſp. *algroba* Ital. *carobo*. Galli *carouge*, arbor *ceronia* vel *ceratonia* vel *ſiliquæ* veterum, & fructus ejus p. 708. l. 28. vide جنبوت *janbuth* in ن

חרגל *chargel* locuſtæ mundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 41.

חרדון *chardon* Hebr. Lexicographi perperam reddant *bufonem* vel *teſtudinem* cum ſit idem quod צב *ſab*, id eſt, crocodilus terreſtris p. 1046. l. 43. et 1054. l. 45

חרחבינא *charchabina* Hebræi Arabicè קרענה *Karſenna* reddunt, id eſt, *eryngium*, quod Arabes in Hiſpania vocant شريكة أجراعيم *ſpinulam Abrahami*: Et Abulabes ſe vidiſſe ait prope Hieroſolymam. Alii חרחלין ſcribunt, id eſt *urticas* ut quidem puto, quæ in Scriptura & Arab. חרול Et in cibis eſſe receptas docent Chryſippus in Athenæo, Horatius & Procopius, quamvis illas inſigniat mordax amaritudo, ut ex Plinio diſcere eſt p. 607. l. 18.

חרס *cheret* vox ambigua. Nam & ſtylum ſeu cœlum ſonat, & marſupium, ut Arab. خرط *charit*. Pro marſupio ſumi probatur (non pro ſtylo ut volunt) Exod. 32. 4. Tam ſtylus quam marſupium in conum definit, quod Arabibus eſt مخروط *machrut* p. 334. l. 52.

חרסינים 2 Reg. 6. 25. non eſt *ſtercus columbarum*, ut hactenus creditum, ſed ciceris genus p. 16. l. 65.

חרעפא Syr. canis quæ vomuit reſorbens, in Lex. Ferrarii. Scribe per *Keph* مقعصا p. 672. l. 23.

חורף *choreph* Hebr. hyems, خريف *churiph* Arab. Autumnus, binc agnas, Chald. & Syr. חרפא *churpha*, Arab. خروف *churuph*, quia hyberni & autumnales agni optimi p. 514. l. 16. et 585. l. 70.

חרץ non eſt movere linguam, ut volunt, ſed acuere, acrem eſſe, acriter agere, Joſ. 10. 21. לא חרץ *non acuit* (canis) *linguam ſuam*. Hebræi ante verbum Activum tæpe omittunt nomen agentis, ac proinde id ſupplendum p. 668. l. 20. et 31. חרץ hic idem quod שנן *acuere*, quia lingua exerendo acui videtur. Idem Arab. حرش ibid. l. 46.

חרש à plerisque mutilus redditur à Græcis γλωσσόκοπος, ab Hieronymo *cicatricem habens* à Jonathane *palpebras aut oculos contuſus*, ab Hebræis *cujus palpebræ aut labia ſibi juncta* p. 522. l. 52. ab Arabibus حرشة eſt capitis contuſio, ibid. l. 52. Aliis חרש *cui os aliquod eſt exciſum* p. 584. l. 30.

חרשי החלל 1 Sam. 17. 18. σφραγῖδα τῆς γαστρὸς. Helychius τρύφημα exponit. Et חרץ eſt τρύφημα ſegmentum, ut חרץ *charats* eſt ſecare. Arabes per ك ſcribunt كرشي p. 316. l. 1.

חרש inſtrumentum ferreum variis inciſuris ad fruges ſcaterendas, ut מורג p. 318. l. 6.

חרר torrere, unde חריכא & חריכות panis qui ſupra carbones tortetur p. 327. l. 11.

חריו *foraminu ſua* (leo) *præda replebat*, id eſt, lustra ſua Nahum. 2. 12.

חרש araſſe Samſonis vitulam non dicuntur *hiliſtæi*, id eſt, cum eâ ſcortati eſſe, ſed araſſe vitulâ, id eſt, eâ uſi eſſe ad rimandum Samſonis arcanum p. 406. l. 69.

חרש non ſolum arare ſed & ſilere ſignificat p. 315. l. 34.

חשל vel חלש Hebr. infirmum eſſe, & Arab. سخل unde سخلة agnus ab infirmitate dictus, ut Græc. ἀμνὸς, quaſi ἄμυνος *ſine viribus* p. 432. l. 52.

חשף *chaſiph* grex caprarum parvus. Ita Hebræi. Sed parvum addere non opus eſt, cum caprarum greges ſemper parvi ſint p. 621. l. 47. Qui ſi pro grege caprarum, capreolum ex Arabica linguâ reddas qua خشف *chiſph* eſt hinnulus vel capreolus p. 622. l. 10.

חתול *chatul* felis Chald. ut Arab. طيخل *chatal* p. 862. l. 63.

חתם ſignare, characterem imprimere, inde חתימה *tiha* dimidius ſiclus p. 434. l. 14.

חתרים *tigris* in Gemara à R. Juda deſcribitur *leo ſylvæ Ilas* p. 792. l. 33. Ita in Hieronymo Job. 5. 21. *tigris* eſt pro Hebr. לביא ibid. l. 35.

משח illinere & obducere, משחית *senes*, quia adipe obducti p. 533. l. 62. טפיח fagina obducere ibid.

טפח *tuph* inundare Syris طوفان *tufhana* inundatio, ut Arabibus *tufhan* ex Hebr. נחל *ſiuph* unde Τυφῶν nomen p. 343. l. 50.

טוש in Jobo *volare* Chaldæorum uſu p. 24. l. 2.

טחר *tachar* anus, podex, *ὀφυγωκὴ*, quia טחר *tachar* eſt *ὀφύγεσθαι* conſtringere p. 366. l. 12. Syris تحمر *techar* niti, & تحمرا uſus ad ventrem exonerandum, ibid. l. 17.

עפלים *aphalim* vel טחורים morbi genus. Variæ interpretationes p. 365. l. 53. טחור proprie anus, & עפלים morbus in illa parte p. 366. l. 12. tumores ſcilicet hæmorrhoidum, quia עפל eſt tumere, eminere. Unde עפל *aphel* elivus, ibid. l. 22. عفل ibid. l. 36. עפלים *aphalim* ſeu mariſcæ quæ intus lateant gravius dolent ibid. l. 60.

טטראטלין *tetrarulin* quadriga mulorum in Exodo magna p. 229. l. 61.

טיס *tajes* Chald. de ejulatu ſelium Gall. *miagler* Arab. مواء *mawaa* p. 7. l. 18.

טיר *tajer* Chald. augurari, טיר *tijar* augurium, ut Arab. طير *tira*, quia طير *tair* eſt avis. Et huic arti Arabes erant maximè addicti p. 29. l. 34.

טלא conſuere ex multis pannis & coloribus, quomodo centonem ſolent p. 478. l. 44.

טלאות de calceis, Græc. ſaudalia veteſta & ποταμηΐδες ὑποδήματα, Vulg. *quæ ad indicium vetuſtatis pottacis conſuta erant* p. 478. l. 54.

טלא *talu* magnis maculis aſperſis, ut נקד *nakod* parvis p. 478. l. 42.

טלוא *talé* Hebr. agnus ſubrumus. Arab. طلا *tala* agnus vel hœdus, quia جطلي *jutla*, id eſt, maſtandus ad palum ligatus. Sed verbum potius ex nomine. Æthiopice ጠሌ : *tali* hœdus, & ΦΔΨΛ : *tajatal* capra *Chaldaicè* טלה *tele* vel טלא *talja* puer, טליתא *taljetha* vel ἀγκωνὶς *talitha* puella ut Æolice ταλα טלא vel טליא videtur prius hœdum & capreoli hinnulum quam agnum ſignificaſſe, nempe à maculis ſic appellatum quibus pellis ſuipersa eſt p. 424. l. 50.

טלה agnus lactis, Græc. ἄρν γαλαθινὸς, id eſt lactens ſubrumus. Vulgatus aliter legit in Siracide p. 475. l. 14.

טלאים *telaim* agnieuli Eſ. 40. 11. Et loci nomen 1 Sam. 15. 4. quod interpretes variè ſcribunt p. 424. l. 52. & 59.

טל *tal* ros, Arab. طل ſed alius matutinus, qui ندي *nadun* alius nocturnus qui سدي *ſedun* dicitur p. 550. l. 16.

טומטום ambigui ſexus aut androgynus p. 384. l. 20.

טאטא *taphta*, Chald. *aljarbua* Arab. à ſaltu ſic dicitur, quia eſt animal שלוחיה p. 1016. l. 36.

טרית recens de aſini maxilla Jud. 15. 15. ut de plaga Eſ. 1. 6. vox Arabica ut Hebræi ferè aſſerunt p. 199. l. 45.

טרן *turan* Chald. pro rege vel tyranno, vox Græca originis, nec nili à recentioribus Chaldæis uſurpata p. 237. l. 5.

טרפה *terapha* victima à feris diſcerpta, cujus Talmudiei XVIII. Maimonides LXX. cenſet ſpecies p. 584. l. 33.

טרשא Hebr. *τρέμζω τὸ ὕπνῳ* p. 501. l. 50.

Jod initiale per aphæreſin ſæpe deficit p. 467. l. 8. maximè in derivatis p. 533. l. 63. *Jod* quieſcens ſæpe omittitur p. 800. l. 32.

יאור non tam flumen ſonat quam διῶρυχα rivum ſeu alveum ex flumine derivatum, quales in Nilo multi. Itaque Nilus ipſe dictus eſt p. 403. l. 60.

יבל *Jabal* idem qui *Pales* paſtorum Deus p. 467. l. 6.

יובל *Jobel* Arabicè non eſt aries ut volunt p. 429. l. 52. Neque legitur Jubilæus annus promulgatus fuiſſe comu ex Jobel, ſed tubâ תרועה elaugoris p. 426. l. 6. Neque tubæ ex arietino ſed ex bubulo cornu factæ ibid. l. 10. Vocis *jobel* variæ interpretationes, ibid. l. 40. Alii *demiſſionem* explicant, alii *reducentem*, alii *proventum*, alii *jonum ex tuba profluentem*. *Jubal* primus Muſicæ inventor, à quo *jubilum* canrus ruſticus, & *jubilare* ſic canere, & *annus jobel* qui tali voce promulgabatur, & tuba *jobel* quâ raſtice & incondite canitur, ibid. l. 40. &c.

יבלת *verruca* Hebræis, *μυρμηκία* Græcis pupula Hieronymo p. 522. l. 60.

יד האריה *manus leonis* 2 Sam. 17. 37. & Dan. 6. 27. id eſt, pes anterior. Etiam Arabes ita loqui, & è Græcis Oppianum & Ælianum ex Ariſtotele p. 734. l. 12. & 46.

יד אדם *manus urſi*, id eſt, pes anterior, qui manus formam imitatur. Itaque non ſolum Arabes, ſed & Græci manum appellant p. 807. l. 72.

יד *è manu*, id eſt, illico. p. 926. l. 60.

יד Prov. 6. 5. *Eruite ut caprea è manu*, & *ut avis* מיד יקוש *è manu aucupis*. In priore hemiſtichio forte ſcriptum מיד צד *è manu venatoris*, quorum ultimum periit propter το ὁμοιότελευτον p. 927. l. 23. Aut quod in uno hemiſtichio deeſt ex altero ſuppleudum, ibid. l. 30.

ידוע *Judæa*, multipeda, ſcolopendra, Levit. 11. 30. in Syro pro תנשמת p. 1078. l. 58.

ידע videtur eſſe pro ירע Ezech. 19. 7. id eſt, *dalech* pro *res* p. 761. l. 11.

מיהודים *qui Judæi fiunt* p. 577. l. 41.

יונים *jonum* columbæ ab Jonibus ſeu Græcis ſic appellatæ p. 65. l. 62.

יסד *ſudor*, eingi ביסד *in ſudore*, id eſt, in locis in quibus ſudor, puta ad axillas vel infra lumbos p. 491. l. 61.

יחף diſcalceatus p. 600. l. 42

יעלה *jaala* Levit. 11. 30. in Oukelo pro אנקה *anaka* quod μυγάλη *mygalen* reddunt. Legerim יעלה quia in Avicenna فلا phala eſt μυγάλη muſaraneus p. 1064. l. 35. At Talmudiei ילי *jele* ſanguiſugæ, item hernii. ibid. l. 46.

יעטוס Græc. *Impetigo* Hieronymo, Hebræis חזזית הכוויה *porrigo Ægyptia*, quæ Arabicè حزاز Græcorum *ψωρίασιν*, Latinis *porrigo* & *furfures* vulgo *tineæ* p. 522. l. 67. & p. 584. l. 29.

יפי loquelæ immodæ ſpecies p. 34. l. 42.

יעים *jeorim* eſſe mulos Gen. 36. 24. Hebræorum commentum eſt. In Oriente gens nulla fuit quæ mulos ſic vocaverit p. 239. l. 72. Sed יעים fuit Hemæi populi Hotæis vicini gigantæa ſtatu. 2. Et יעים vel eſt pro אעים *aleph* initiali omiſſo vel pro אסים *aleph* & *jod* permutatis. Utriusque exempla p. 242. l. 59.

יעטת *austrix ſerpentum*. Ita Hieroſolymitanus interpres pro אעטת Levit. 11. 30.

Idem quod Arab. فالية الافاعي quia فلي non ſolum ſcrutari & explorare ſed & nutrire ſignifieat. Vide פלית.

יעד conveniendi locum aut tempus eondixit, unde מועד conventus tempus aut locus p. 376. l. 57. Id tempus quando fuerit p. 377. l. 33. & 67.

יעל Arab. وعل ibex à verbo יעלה ſcandere, quia ibicis id maximè proprium eſt ut ſemper ad ſumma ſcandat p. 916. l. 69.

יעף fatigari. Sed & in aſcendendi notione potuit uſurpari ut Arab. يفع per metathe-ſin, quia in aſcenſu montium maximè fatigamur. Inde תועפות *altitudines* p. 949. l. 48. & 58.

יפה-פיה *ſpecioſa* geminatis radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior pag. 411. l. 20. Vide תפארת & תפרח.

יצוא proprie *quæ egreditur*, ſed & tranſitive *quæ emittit* p. 295. l. 60.

יקש vel *laqueum* vel *aucupem* ſonat Prov. 6. 5 Dubitatur enim utrum ſignificet p. 926. l. 41.

ירק *perplexa* vel *intricata eſt via tua* Num. 22. 32. Ex Arabismo vox obſcura ſic explicatur p. 196. l. 55. Rurſus occurrit Job. 16. 11. ibid. l. 54.

ירק *viride agri* non ſolum herbam ſignificat, ſed & frondes arborum p. 299. l. 50.

יקעת geminatis radicalibus, *viror in viroribus*, ut alt Maimonides, id eſt, viror intenſiſſimus, qualis in ala pavonis, aut in palmæ foliis p. 492. l. 48.

יקרת *jothereth* non eſt membrana tenuis quâ tegitur jecur, ut cruntendit ullerus, ſed maximum è quatnor vel quinque jecoris lobis: Qui Hebr. יקרת *jothereth*, ſic Arab. زيادة *ziada* vel زائدة *zaindа* dicitur, quæ maxime exuberat p. 498. l. 52. &c. Hebræi eur יקרת jecoris *τρεμζω* & fibras reddant p. 501. l. 45.

יתר *jatthar* pro יתרת *jatthar*, eulex paluſtris (Græc. *ἰβὶς*) à vellicando ſic dictus p. 70. l. 14.

כארי *caru* Pſ. 22. 17. olim in textu lectum. Ita conſtat ex Maſora textuali p. 782. l. 90. Et כארי *caari* ſcriptum in margine, magnæ Maſoræ autores fatentur aliud ſignificare quam כארי *caari* Eſa. 38 13. Nempe in Eſaia כארי ſignificat *ſicut leo*. Sed in Pſalmo, idem quod כארו Sic Eſdræ verſu ultimo, pro ונשא quod in margine eſt, textus habet ונשוא. Sed anomalum נשוא id ipſum eſt quod נשוא p. 783. l. 4. R Jacob Ben Chaim, qui magnam Maſoram ſingulem Venetiis primus edidit, agnoſcit exemplaria quædam accurate ſcripta habere in textu כארי *caras*, & in margine כארי *caari*. Denique ſi legatur כארי *caari* ſicut leo, ex lectione tam tutili nullus emerget ſenſus commodus p. 783. l. 39.

כל הכבד Esod. 29. 13. ſignificat *ad jecur* non *ſuper jecur* p. 591. l. 10.

כבוד *circumligata* de lana vel ove quid ſit p. 438. l. 38 Vide *Pellitæ oves*.

כבד היקרים *jecur caprarum* Græci reddunt, quia legerunt כבר. Alii *utrem*, alii *orbem pilorum*, alii *pulvinar*, alii *pellem pilioſam*, &c. Ego *magnum* pilum *caprarum*. Vox כביר *chebir* tam Hebræis quam Arabibus magnum ſonat. Et שער *pilus* ante היקרים *caprarum* ſæpe ſuppletur p. 624. l. 62. &c.

כבש *chebes* mediæ ætatis agnus inter טלה *tale* agniculum & איל *ajil* arietem. Ut Homerus ita Hebræi ovile genus in tres ætates diſtinguunt p. 427. l. 24. Arabes كبش *chebs* paulo aliter explicant, ibid.

ibid. l. 48. Ex כבש fit כמש per metathefin p. 428. l. 6.

כבשה Fœmin. ex כבש *agna anicula* p. 428. l. 1.

כדן *chedan* subjugare Chald. unde כדן *chudan* eſt mulus. Sed Gr. ἡνιόχημα eſt aſinus p. 182. l. 64.

כה *coach* non ſolum vites ſed & dotes ſignificat. Habilitatem aut facultatem Latine dixeris. Sic Job 39. 24. & Dan. 1. 4. p. 129. l. 38.

כה *coah* lacerti ſpecies à vitibus ſic dicti. Videtur eſſe ورل *guaril*, qui animo & robore ſupra reliquos lacertos multum eminet p. 1069. l. 40.

כוס *chos* primò vas, calix; Deinde avis onocratalus, cujus roſtrum eſt vaſis inſtar. Unde *truo* Latine dictus, quia *truo* eſt vaſis genus p. 66. l. 55. Idem Arab. حوصل *hauſal* ingluvies ibid.

נכחרת de ovibus, *pereuntes*, non jam perditæ p. 445. l. 55.

כיד *chid* exitium ſonat Job. 21. 20. Hinc area illa in qua Deus Uzam lethaliter percuſſit, in Samuele vocatur *area nachon*. 2. percuſſionis, & Paralip *area chidon*, id eſt. *cladis & exitii*. Indidem כידון *chedon* dictum, teli genus exitiale p. 140. l. 33

כידון *chidon* alii *clypeum*, alii *humerale* reddunt, aut ferreum ἐντερύλλιον (Gall, *hauſſecol* alii denique *teli genus*, quibus accedo. Quia in lobo mucronem habet, & vibratur. Et Joſue jubetur *chidon* in altum tollere, ut videatur eminus. Et non eſſe eleypeum ex eo patet, quod in Goliathi gigantis armis ab ejus elypro *chidon* expreſſe diſtinguitur. Neque etiam humerale, quia inter humeros non ſuper humeros, illud habuit. Nec humerali fuit opus militi cataphracto & thoracato. Telis denique à Davide *chidon* aceeuſetur 1 Sam. 17. 45. Et in erem. Chaldæorum & Perſarum arma ſuot *arcus & chidon*. Quod Græcos optime reddere νάρθηκα καὶ ζυβύνην *arcum & zybynen* ex hiſtoria probatur. *Zibyne* autem vel *ſibyne* eſt καλὸν πίλημα, vide ad p. 135. l. 60. ad p. 140. l. 47.

כיס *chis* menſupium, aliis cenſus, numerus, tanquam à כמס ſupputare & oumerate p. 433. l. 69.

כלא *cala* claudere, Gr. κάλαμος. Hinc מכלא *mitla* ovile quo clauduntur oves p. 467. l. 53.

כלאים *heterogenea* cui dicuntur Hebr. ex Æthiopica lingua patet quæ ክልኤ *duplicem*, *geminum*, *duus* & ክልኤ *alium*, *alterum*, *diverſum* ſonat p. 249. l. 49.

כלב *celeb* canis, à firmitate dentium, qui ſunt inſtar uncinorum & harpaginum p. 61. l. 28. 663. l. 12.

כלב *Celeb* à cane nomen habuit. Unde eſt quod Nabalem כלבי *calebitum* κυνικὸν ἐγκώμιον Græci vocant p. 663. l. 55

כלב *club* cavea Jerem. 5. 27. Gr. κλωβὸς vel κλωβὸν Item uncinus, Arab. كلون vel كلابة ut forcipes كلبتان Chald. כלבנא. Et literis trajectis כבל compes p. 662. l. 51.

כלה vide כלית

כלה *fumme appetere*, unde כלות *renes*, quos Hebræi putant ſedem eſſe libidinis p. 503. l. 59.

כלי vas apud Hebræos quam late pateat p. 455. l. 20.

כלך vel כולא *colcha* in Talmude &c. quid ſit ignotum. Probatur ſex rationibus κόγχην ἴσην conchæ margaritiferæ lanam p. 487. l. 32 Ratio nominis p. 489. l. 67. כליל holocauſtum ab integritate dicitur p. 318. l. 67.

כמרים *camarim*, idololatrarum ſacrificuli p. 357. l. 27.

כנים *chinnim* pediculi, ut כן *chen* baſis à firmitate, quia pediculus firmum & ſtabile eſt animal, & ἐνυπόστατον p. 70. l. 58

כנפי *rete* in Prophetis. At in Talmude ſic vocatur quod ante tempus collectum ſoli exponitur, ut calefactione matureſcat, quicquid autem ſic matureſcit ἐμπέψιν ſemicoctum, aut ἐκπεπτωκὸς ſeminaturum non incommode dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Hinc Eſa. 51. 20. מכנפי Græci ἐμπέψεων reddunt p. 975. l. 25. Syrus qui flaccidum reddit legit מכנפי *dalleth* pro *res*. Syris enim כנפא eſt flaccefcere, ut Hebr. כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco כנפי vocatur ibid. l. 37.

כנור Gr. κινύρα διὰ πλήκτρου plectro pulſatur p. 461. l. 7. citharam multo aliter deſcribit pſeudo Hieronymus in epiſt. ad Dardanum p. 461. l. 12.

כסכסו *operiens* Levit. 9. 9. id eſt, *omentum*. Alibi plenius החלב המכסה את הקרב *adipi inteſtina operienti* p. 503. l. 3.

כסלים quid proprie ſint Vanæ ſententiæ. Probatur eſſe lumbos 506. l. 33. Ex כסל factum ſit id eſt lumbus, p 507. l. 14. Tamen Græci μηρὸς *femur* reddunt, unde ſequens כסיל.

כסיל Talmudicis qui fœmur unum habet altero longius p. 508. l. 69.

כסכסת al. *elyra* p. 328. l. 55. al *ſpelta* ſeu *zea* p. 602. l. 52.

כסף *chefeph* argentum. Item nummi ſpecies p. 434. l. 17. It. pecunia ex materia quavis ut Gal. *de l'argent* p. 380. l. 11.

כעי vel כאי in Thargum *fodere*, *inquinare* p. 780. l. 25. Et Syris ܟܥܐ *pudor*, *confuſio* ܟܥܝܬܐ *verecundia eſt* ibid. l. 36. Arabicè مكور *turpes*, *ſordes* ibid. l. 42.

כפל *duplicatum & tortuoſum* ſonat. Inde כפלי Jonathani alii fallot, inteſtina, quamvis *ilia* aut *lumbos* exponant Lexicographi p. 506. l. 44.

כפר-צבא *caphar ſaba* vel *caphorzaba*, Crocodili vel crocodilorum oppidum. Cujus nominis in Phœnicia duo oppida fuerunt à crocodilo terreſtri ſic appellata p. 1062. l. 74.

כפיר *cephir* pro כביר *cebir* *nutritus*, leo junior, ſeu adoleſcens, ut Arab. الشبل *alſabla*, quia Arab. tam شبل *ſabal* quam كبر *cabara* eſt adoleſcere p. 704. l. 60.

כר *car* contractum ex כבר primo *paſcuum* ſonat, ſecundo *paſcualem agnum* aut *ovem* p. 428. l. 15. Inde Jonibus Κὲχ *ovis* Καρὸς, καρὸν, κάρον idem p. 429. l. 21. Indidem *caria*, & Cos inſula *Caris* dicta, quia mirabiliter, & pecore maxime abundans. Ibid. l. 30. & 43. Et כר *car* proprie agnus qui à matre depulſus jam cœpit eſſe paſcualis p. 429. l. 18.

כרים *carim* duo ſunt *cameli*, ut vult Abeu Ezra, ſed *arietes* aut *agni*. Κὲχ ovis Jonibus unde *Caria* p. 90. l. 8.

כרכר cameli ſtramentum vel clitellæ p. 90. l. 29.

כרטר *cercer*, ſalire in agni modum p. 515. l. 65.

כרכרות *cercaroth* eſſe camelos Eſ. 66. 20. p. 89. l. 54.

כרא *chara* Syris pro gaudio non fit à כר, id eſt agnus, ut vir doctus aſſerit, ſed à Gr. χάρα p. 515. l. 73

כרוב *cherubim* ſeu *cherubinos* bovis ſpeciem habuiſſe volunt. Et à כרב *cherab* dici, quod Syris arare eſt, ut Arab. كرب *charaba*. Alii à רכב *cherub* eſt רכוב *vectus* inverſum, id eſt currus, quia bis vehitur Deus p. 412. l. 38 & 358. l. 60.

כרבל *criſta* p. 13. l. 61.

כרה *fodere*, *perforare* p. 781. l. 28. Unde Pſ. 22. 17. כארו vel כרו cum *aleph* epenthetico p. 779. l. 47.

כרחה סכרחה *ſodina ſalis* Sophon. 2. 9. Alii *acervus ſalis*, quia Talmudicis כר eſt *acervus*, Et in Thargum כרין *acervi* p. 872. l. 33.

כרי *chorzo* Syris aries dux gregis, ut Arab. كراز *chorraz* aries qui peram paſtoris gerit. Pera enim Arab. كرز *chorz* vel *chorg*. Hiſpan. *alforjas* p. 424. l. 20.

כרזיל *carzil* Talmudicis *paſtoris diſcipulus*. Sæpe per *beth* ſcribitur ברזיל *barzil*, ſed perperam. Nam Syris quoque ܒܪܙܠ *barzul* eſt opilio p. 445. l. 20.

כרחכ-מואב *charach-Moab* Stephano Χαρὰκμωβα p. 485. l. 5.

Ptolomæus emendatur. Ibid.

כרשתא *carcuſtha* Chald non eſt σίμος mus agreſtis, ſed muſtela Syris ܟܪܟܘܫܬܐ *cacuſtha* Samaritanis Ɑⰲⰳⰲⰽ *caſuſtha* p. 1022. l. 9. & 1079. l. 13.

כרם vin Jud. 15. 5. non eſt *vinea olivarum* ut Talmudici volunt, ſed *vinea & oliveta*. Supplenda enim conjunctio p. 854. l. 19. כרמי עין גדי *Vineæ Engadi* Cant. 1. 14. putantur eſſe balſameta quæ in viocatum morem excoluntur p. 633. l. 7.

כרמל *Carmel*, locus quivis arboribus conſitus, frugibusque aut gramine fertilis. p. 552. l. 73. Voce, ut videtur, compoſita ex כר *car*, quod paſcuum aut agrum ſonat, & מל *mul* ſuccidere. Ita ut כרמל ſit pratum vel ager ſuccidionis, id eſt ex quo fœnum ſpicæ ſuecidunture. Et ſpica ipſa recens ſueciſa מלילה vocatur & כרמל p. 533. l. 1. Carmel in Judæa mons duplex. Uterque ubi ſitus ibid. l. 6. In horum uno Jovis templum: Imo ille ipſe mons pro Deo habitus. ibid. l. 16.

כרסם *charſem* Pſ. 80. 14. Hebræi quidam ridicule ventrem implere explicant p. 980. l. 64. Alii *conculcare*, Æthiops *fodere*, Chald. *frangere* vel *ſuffodere*, Syrus *comedere* Arabibus كرسم *charſama* eſt *corrodere*; ut Chaldæis קרכם *karſem*, quod hic quadrat p. 981. l. 12. &c.

כרש Arab. كرش venter non animalis cujuslibet, ſed ſolum ruminantium p. 980. l. 74.

כרת ſœdus icere, ferire, percutere p. 326. l. 26.

כרת exciſus, *vopiar incroiſus* p. 523. l. 58.

כשב *cheſeb* κατ' ἀναγραμματισμὸν ex כבש *chebes* anniculus. An inde Arabum كسب *cheſb*, pro lucro & proventu, qui ex illo pecore maximus fuit p. 428. l. 6.

כשב & כבש per metath. Idem ſunt. Ita חלש & תכרים כתרים אלשנים & אלשנים & תשל p. 472. l. 30

כתת *κόπτειν terere* מכתש *κόπτανον mortarium* Prov. 27 22. Item maxillæ mortariolum. Nempe dentium capſulæ ſeu alveoli, hoc eſt locularenta maxillarum in quibus conduntur dentes. ὀλμίσκος ſeu *mortariola* nominantur. Itaque Jud. 15. 19. *mortarium quodam maxilla erat*, id eſt dentium alveolus ſo aſini maxilla p. 203. l. 27.

כתף *contuſus Italice* vel *Dacice* p. 523. l. 57.

כתפות מנחות Levit. 1. 30 docet ab hoc reptili ſibi maxime eſſe cavendum p. 1075. l. 5.

לביא *labi* non eſt leo annoſus, ut volunt, ſed leæna, adeoque leæna quæ catulos ſuos lactat Ez. 19. 2. 3. Ita lemna Coptis λεῖος. Arabibus لبية *labia*. Plurale terminatione Maſculinum eſt, ut in יסכים עזים וחלים

יחומים. Sed & fœmin. לבאות Nahum. 2. 13. Nec fruſtra לביא *labi* cenſetur inter leones ferociſſimos, cum lezna robore & feritate leonem æquet aut etiam ſuperet p. 8. l. 38. & p. 719. l. 27.

לביבות *lebibôth* liba, לבב *libbeh* liba vel placentas coquere. p. 329. l. 25.

לו per *vau* & לא per *aleph* ſæpe invicem permutantur p. 400. l. 42.

לויתן *Levvathan* id eſt, draco, cui nomen eſt a multiplici flexu p. 69. l. 18.

לויתן *Levvathan* Job. 40. & 41. eſt crocodilus, non balena ut putarunt p. 52. l. 12. Talmudicis quoque כלבוא *calbûa* eſt ichneumon, & לויתן *Levvathan* crocodilus, quo loco *vin calbôth* ſcribunt *terrori eſſe vê Levvathan* p. 52. l. 15

לול *lul* Gr. κοχλίας eſt ἰυγξ ἀιάβατος Gallinacea ſpecies p. 70. l. 26.

לוף *luph* Syris *arunc* aut *dracontium* ut Arab. لوف p. 588. l. 42.

לוף *Lupha* Syr. et Arab. لوفا *ſemper vivum*. Ejus deſcriptio in Abulabas p. 588. l. 45. Eſt pro שוח ſeu hyſſopo in Syra paraphraſi 1 Reg. 4. 33. ſed locus eſt a ſemidocto corruptus, & reſcribendum וספא *zapha* p. 587. l. 46. & 588. l. 35.

לחי *lechi*, id eſt, ad maxillam, פוי לחיה *lachaja* legerunt nonnulli veteres 2 Sam. 23. 11. 12. Quæ lectio videtur eſſe receptâ lectione aperti or p. 200. l. 63

לחי השערים *maxilla oſtiorum* in Talmude, ut Arab. نزوح الحداد الباب *duæ maxillæ oſtii*, id eſt poſtes p. 593. l. 50.

לחך *lingere* vel *lambere* Hebr. non eſt leviter attingere, ſed edere etiam & abſumere, ut Arab. الحس p. 300. l. 1.

ולחלחים *& ad pugnandum* de aſinis dictum 2 Sam. 16. 2. quod Maſorethæ mutarunt reinovitate pereuli. Fnere tamen populi qui ex aſinis pugnabant p. 189. l. 1.

לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpecies ex eo dicta quod terræ maxime adhæreat p. 30. l. 69. Hujos abſciſſa cauda dicitur adhuc ſe motitare p. 1073. l. 56. & 60. Videtur eſſe Arabum وحرة *waebra*, p. 1074. l. 45.

Arab. لطأ *laſaa* terræ adhærere. p. 1074. l. 38.

לישׁ *lajis*, Arab. ليث *laith*, Græcè λὶς, non eſt leo decrepitus ut voluut, ſed fortiſſimus, ot Gr. ἀρχαῖος vel, ἀκρολὶς. Radix לבט Arab. fortiter ſe gerere p. 61. l. 55. & 72c. l. 48.

לכלכר boum ſtimulus, quod eo bos edoceatur quaſi, p. 385. l. 28. לכר doceri de bove uſurpatum l. 34. Quid differat à דרבן p. 386. l. 32. Vide & p. 411. l. 9.

לכלוך cibare ſolum oblato cibo, non in os pet vim ingeſto quod eſt דוס p. 305. l. 29.

לכלוך *lappid*, tæda, vox à Moſe in Geneſi & Exodo uſurpata, unde Græca vox λαμπὰς palam ſumpta p. 851. (male 853. l. 68.

לקט *lakat* colligere, inde לקוט *lakût* paſtoris, Græcis interpretibus σκάφη, Θύλακος debuiſſent, quæ vox à *falkat* facta mirâ literarum trajectione p. 456. l. 70.

לקוא *lakua* pelvis Chald. & Syr. et Gr. κοιλία p. 549. l. 40. Vide אגנות

לקאיה lepræ epithetum Levit. 13. 51. Ignotum quia ligoificet. Exaſperatam & acerbam reddiderim, quia Arab. مار eſt irritare: De vulnere مير irritatum eſt, reeruduit p. 493. l. 1.

מדד *madd*, unde *mandat* vel *mandâ*, lorica aut veſtis militaris genus apud Perſas p. 237. l. 20.

מוט & *ανίνοθαι* ſignificat, & βοῦζυγον *bovis jugum*, p. 408. l. 20.

מולתא *multa* in Jonathane p. 229. l. 55.

מור *mor* Hebr. & Syr. *myrrha*. Inde Gr. μύρον, quia *mor* primo myrrham ſignificat, deinde aroma in genere. Itaque Marc. 15. 23. ἐσμυρνισμένον οἶνον docti μεμυρτισμένον vel πεπυρωμένον eſſe putant p. 260. l. 59.

מחים *mamaddmîm* medullati agni, id eſt, pingues, quod ex Arabismo probatur, p. 472. l. 48. et p. 473. l. 8.

מחך : *machara* Æthiopice miſertus eſt, per inverſionem factum ex Hebr. רחם *racham*.

מלך : *falaka* illuſit ex מלך *kalas*.

מעך : *rada* juvit ex עזר *azar*

מקרקר : *augurgur* murmuravit ex רגן *ragan* פלג : *kanats* infiliit ex נץ *zanab*. Familiare enim eſt Æthiopibus Hebræas voces ſic invertere p. 739. l. 13.

מרוד כלב *pretium canis* quod Lex offerri vetat, quid proprie ſit p. 690. l. 28

משכבא *metaxa ſericum* p. 487. l. 34

מי רגלים *aqua pedum*, id eſt lotium p. 487. l. 65. Pedes Hebr. vocari quicquid eſt intra ventrem, maxime partes illas unde emittitur lotium ib. l. 66.

מלח *ſal* Jud. 9. 45. ubi Abimelech urbem Sichem diruit & ſale ſeminat, pro quo Syrus habet مصلصلا, & Arabes *herbam ſalſam*. Et مصلصلا, Gabriel poſt Ferrarium *ſinapi* reddit. Nempe Syrus pro מלח legit מרח.

מלח non eſt *ſinapi*, ſed plane aliud Job. 30. 4. & in *Kiddaſin*. A variis varie redditur. Quidam *cortices arborum* explicant, alii חרוב *ſpinas*, alii חול *urticam*, alii קקלון *kakulon* ciceris genus, alii القطف البحري *atriplex marinum* pag. 572. l. 67. Quin מלוח eſt *halmus*, quod multis probatur p. 874. l. 47. &c.

מלוחה proprie *ſalſugo*, *terra ſalſuginoſa*, quia ſallugo terræ ſterilitatem inducit p. 872. l. 9.

מלל *malat* patere, unde Utania Venus Aſſyrius in Herodoto Μύλιττα, in Hetychio Μύλιτα & Μυλίνη, Noo a לד *jalad* ut vult Scaliger p. 292. l. 2.

מילט *Miletus* urbs in Chaldæo Ezech. 27. 18. p. 486. l. 30. Inde Iana מילטוס *Miletus* vel *Miles* potius, quæ Mileſiam æquabat puritate & molliiie. ibid. 38. Falluntur qui μιλτοῦς reddunt ib.

מם *mim* vel ם *mem* nomini præpoſitum, id eſt Ex, Hebræi ſæpe ſuppleut p. 370. l. 33.

מנה *mana* numerare, inde מנה *mane*, Græc. μνᾶ, nobis *mina* p. 434. l. 16.

מעך compreſſus Sabæis p. 523. l. 56.

מצא apud Hebræos non ſignificat *exaugurare id quod non eſt*, ſed repetire item jam extantem p. 240. l. 1. Et hoſtes inveniſſe dicitur Hebræa phraſi qui in illos incidit, vel ex improviſo ituit p. 243. l. 55.

מצה azyma unde dicantur non conſtat. Mihi ſunt puti & ſinceri panes, & ab omni fermento expurgati, quia مصاص *maſſas* Arab. purum & ſincerum ſonat. Et fermentum corruptionir genus eſſe pronunciant multi veteres p. 601. l. 42.

מקל *makel*, baculus in genere, & paſtoris pedum, p. 458. l. 67.

מרג *marag traba* vel *trabea*, tribuli genus ſine ronis quo grana terebantur. Per metathelin dicitur מגר *morag* pro מרג *megar*, à verbo גרר *garar*, id eſt trahere. Arab. مورج *maurag*, N. & M. permutatis p. 310. l. 61.

מרא תרומא *marum album* pro שנא ſeo hyſſopo p. 587. l. 36. Eſt majorana ſpecies p. 589. l. 4.

מרי Chald. pingues Pſ. 144. 14. מריא *bovet volles pingues*, noo *dominatores*, ut perperam habet Chaldæi textus interpres p. 296. l. 9.

מרא *mera*, nooonullis *agnus*, *aries*, *avis*. Aliis جاموس (*giamus*) *bubalus*, aliis *bos ſagmatus*. Aliis denique *pinguis*, Talmudicis מרא *mara* eſt *faginare*. Arabibus مراي *marî* vaecæ fœtus levis & albus. مارية *maria* palumbus lævis, molier alba & renidens, vacca ſylveſtris. Bellonius in Syria bovem quendam deſcribit tam comptum & lævigatum ut ſplendere videatur. Is videtur fuiſſe *meri*, non vaterum *bubalus*, qui fuit capræ ſpecies p. 382. l. 30

מרוקיא vide אגוזרת

מרר *meror* eſt *myrrha*. Utrumque nomen ab amaritudine factum. Sylveſtris eſt vel lactucæ vel iunubi ſpecies. Aliis *cichorea* ἄγριον, *magdûm* vel *maadûm* à Majo menſe quo maxime viget. *Maghûm* ut Arab. مرورية *maruria*, & *maadis* propter vim ſoporiferam. Olim in Italia hoc ſolum fuit lactucæ genus p. 606. l. 43.

משכב Jerem. 5 8. non ſunt eqoi Tuſci ut voluit neque Molchi aut Armeni: Sed משכם eſt *qui mane ſurgit*. In verſione Chaldæa שחרין eſt prn שחרין mane quærentes p. 167. l. 57.

מתנים *lumbi* à firmitate dicti. Arab. متن *firmum eſſe*, متين *firmus* متان lumbi p. 509. l. 46. Syr. quoque صحلصلا *lumbi*, non *dorſi crepido* ot reddit Gabriel p. 497. l. 40.

נ *Nun* ſæpe latet in *Dagbes* p. 900. l. 69. & 1038. l. 74.

נ *Nun* & ם *Mem* ſæpe permutantur p. 902. l. 68. & 1066. l. 10.

נא *na*, Exod. 12. 9. *fractum non ſignificat*, ſed *jemerundum* aut imperfectè *coctum* ut Arab. نيء *ni* p. 594. l. 30.

נבות *Nabajoth*, Stephano *Nabatet*, Iſmaelis filius à quo Nabatæi dicti. Cur ex ſcortatione eo nomine ſignificari velint veteres, cum נבא *naba* unde *Nabajoth* ſit eminere p. 535. l. 47.

נבח *nabach* vel *nabah* latrare canum proprium Eſ. 56. 10. Vox in Talmude frequens & in Arabum ſcriptis, qui non ſolum de latratu canis, ſed & de capreæ ac hirci balatu uſurpant & de ſibilo ſerpentis. Ab hinc latrator *Anubis* dictus, quaſi הנובח hannobeah? Et Avæorum Deus נבחז *Nibchaz* quem Hebræi voluni habuiſſe canir figuram? p. 664. l. 68. De Anubi plura vide p. 691. l. 20.

נג : *Nage* Æthiopibus elephas p. 248. l. 52.

נדד ooo ſolum eſt *dedarere*, ſed & *iguão* uno Syro Theodoretus recte reddidit Jerem. 8. 6. quod latuit Gabrielem Sionitam p. 147. l. 35.

נגרגר : *augurgur* Æthiopice murmuravit pro Hebr. רגן *ragan*. Vide חנך *machara*.

נדד (*nadad*) *volitare*, *divagari*. נדד נוד *alam movere* p. 14. l. 3. f.

נדח non eſt ſemper *evis diſpulſa*, ſed & *errans* p. 447. l. 22. Sic Arab نفح de ove non aſt diſpelli, ſed à caulâ ſuâ longius aberrare, ib. l. 33

נדל *nedel* & *nedal* (forte coptractum ex Gr. νεοττὸς) vermis genus aut reptile multipes,

tipes, Chald. *sculpendra.* Gloſſa Talmudis alitet vocari dicit כארה גנלים *centipedam.* Sed Arabes, qui ſolent præciſe loqui, appellant ام أربعة أربعين *matrem quadraginta quatuor* ſup. pedum. Et Pentateuchi interpretes manuſcripti in Sueciâ Levit. 11. 30. البدال وعوام أربعة أربعين *albedal quæ eſt mater quadraginta quatuor pedum.* Reſte, niſi quod pro البدال *albedal* legendum eſt النذال *alnedal* p. 766. l. 31. & 1079. l. 20. &c.

נהל *minari* de pecore & jumentis, p. 449. l. 11. Proprie lente agere ibid. l. 46

נחם nabam *rugire & fremere* in Hebr. ſolum de leunculis, Prov. 19. 12. & 20. 2. Et 5. 29. Chaldæi tamen & Arabes eadem leoni tribuunt. Unde leo Arab. نهام *nahâm.* p. 730. l. 67.

נחק *nabak* rudere tam de fero quam de vulgari aſino Hebr. Arab. nnde נחיקה *nebika* Inditus p. 869. l. 63.

נוה *nava* habitare Gr. νάειν. Inde נוה *navè* caula gregis, p. 467. l. 61. Plur. נות & נאות p. 468. l. 5.

נזם *nezem* quandoque eſt ἐνώτιον *inauris* ut Gen. 35. 4. Exod. 32. 2. 3. Proverb. 12. 22. Quandoque ἐνώτιον *annulus è fronte in naſum pendens*, ut Gen. 24. 47. Eſ. 31. 21. Ezech. 16. 12. p. 704. 10.

נחר *nahara* Job. 39. 23. plerique *nares ejus*, id eſt, נחיריו *nehiro* Naris enim non dicitur נחר *nahar* ſed נחיר *nehir.* At נחר *nahar* vel נחירה *nahara* eſt fremitus equorum qui ex natibus emittitur Jerem. 8. 16. & paſſim apud Arabes, pag. 125. l. 70. &c. Græci ῥῖνες explicant. Nempe نحر *nahar* Arabice eſt propriſſime *cibus*, id eſt, pectoris ſumma pars prope jugulum. Unde نحر *nahara* jugulare, ut Chald. נחר *nehar* p. 124. l. 3.

נחיר *fremitus equorum*, ſeu ronchus quem è natibus emittunt p. 7. l. 10. Vide ſupra נחר

נחירה *nebira* mactatio illegitima qnâ nares diſcinduntur, qualî uſus eſt Balak Rex Moab in Jonathane, mactatione ſi credimus à naſo inchoatâ p. 586. l. 25. Sed has nugas nos reſellimus ibid.

נחש *nachaſ* ſerpens, aliis à conjectando, nobis ab infanllo occurſu. Arabicè enim نحس *nachaſa* infauſtum eſſe ſignificat & mali ominis. Videtur ergo primi hominis animus in ipſo ſtatu beatitudinis, tanquam futuri mali aliquâ ex parte præſagus, hoc illi nomen indidiſſe, aut poſt lapſum impoſuiſſe p. 59. l. 40.

נחש verbum cur Græci ὀιωνίζεσθαι reddant, eum Hebræa vox ad ſerpentes, non aves pertineat. p. 20. l. 40.

נטע *Nachor* & כורן *Chidon* eadem area cui dicatur, illud *percuſſionis* hoc *excidii* aream ſignificare p. 372. l. 19. & p. 374. l. 55.

נמיות *martes* p. 864. l. 35.

נמלה *nemala* formica, quia נמלה *namla*, id eſt, abſcindit ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis p. 70. l. 46

נמר *namer* pardus à maculis dictus, ut panthera *varia* Romanis à vario colore p. 61. l. 10. Arabicè نمر *namara* varium eſſe, نمرة *namra* macula. Syris ܢܡܪ *nemor* varius, ܢܡܪ *nammer* variegare p. 787. l. 40.

ναυλοχεῖα *ferarum cavea* Syris qnaſi ܢܘܠܟܝܐ vel pantherarium dixeris p. 765. l. 59.

ניצן *Nizan* vel נסן *Niſſan* putius, ut in Joſepho eſt, menſis in quo ניצן *niſin* vel נסין *niſſin*, id eſt, ligna educuntur p. 557. l. 66.

נער vulgo *puer* pro *agno* per analogiam ſumi putatur Zach. 11. 16. Sed in Talmude נער de ove eſt è loco in locum migrare aut etrare, quod fortaſſe huc pertinet. Itaque Prophetæ verba reddi queant, *errantem non requiret* p. 445. l. 60. النعر fere idem Arabibus p. 446. l. 20.

נער *radere* aliorum eſt. Tamen Jer. 51. 38. נערו *rudunt ut catuli leonum.* Sed & leonum poeta meminit *ferâ jnb nocte rudentum* p. 731. l. 23. Camelorum item eſt נעץ p. 7. l. 17.

נפל *abortivum* & *talpam* Hebræi reddunt Pſ. 58. 9. eum aliud non ſonet quam *abortivum mulieris* p. 1030. l. 60.

נץ accipiter à volatu qui velociſſimus eſt pag. 64. l. 31.

הנקבה *ſtans* in ovibus jacenti opponitur, & ex morbo decumbenti Zachar. 11. 16. Itaque eam ali vult & ſuſtentari Propheta, quia ſanis cibo opus eſt, ut ægris medicinâ p. 446. l. 35.

נקד *naked variis* compunctus, color in ovibus, caprit, equis, cervis, pardis, hyænis, cenchrine, dracone, &c. נקד *nakad* ἐζέα pungere, נקודות *nekudoth* puncta p. 477. l. 3. منقط Arab. *variis*, ut نقطة punctum ibid. l. 71.

נוקד *naked* paſtor non dicitur, quia habet oves נקודות *nekudoth* maculoſus, ut vult Kimchius, nec quia iis notam inurit ut Druſio placet. Neque enim נקודות *nekudoth* dicuntur oves quas paſtor ſignat, ſed quæ naturâ maculoſæ ſunt. At vox ex Arabiſmo explicatur p. 442. l. 42. vide נקב

נוקד *naked* Druſio eſt dominus gregis, & רועה *roeh* paſtor mercenarius. Quin de utroque pro ſubjecti ratione uſurpatur utrumque nomen p. 444. l. 27. &c. Ut Hebræi gregis dominum à mercenario paſtore non diſtinguunt, ita nec aliæ linguæ ibid. l. 34.

נקי innocentem eſſe, נקי innoceus. Inde نحما *nahjo* Syris *ovis* innoxium animal. Et vellus Græc. νάκος vel νάκος p. 419. l. 72.

نحر *nephar* Syris *ſaltare*, non *ambelare* ut vult Gabriel p. 97. l. 48

נקר roſtro perfodere, unde מנקר uvis roſtrum p. 13. l. 59. & 14. l. 6.

נצא *netſa* vel נציא *netſya* locus depreſſus, ut in Talmude opponitur מישא *miſha* tumulus. Inde Mediæ campus *Niſæus* vel *Neſæus*, ut multi ſcribunt, in quo pratum ingens ἀνειμένον. Aliit *Cataſtigma*, quod hodie eſſet قنسطان *Kotiſtan*, id eſt, *herba Medica* regio p. 164. l. 41.

נצר avolare p. 14. l. 3.

נצה *pluma*, nonnullis avis *ventriculus*, quem in quadrupedibus quæ ruminant Hebræi נרס vocant p. 27. l. 59. & 68.

תנשמת Levit. 11. 18. noctua dicta, quia quisquis eam videt miratur & obſtupeſcit, Radix enim eſt שמם p. 66. l. 3.

תנשמת 11. 30. Levit. non eſt *talpa* ut pleraque volunt p. 1078. l. 60 neque *muſtela* ut Samaritanus, neque *multipeda* aut *ſcolopendra* ut Syrus & Arabes MSS. neque *ſalamandra* ut Jonathan, neque سنبرص *ſenabrat* vel أبرص *ſammabras* ut reddunt Arabes editi duo: Sed *chamæleon* à ſpiratione hic dictus. pag. 1079. l. 12. Hebræis enim nomen *ſpirare*, & נשמה non ſolum *ſpiritus*, ſed & *halitus* & *ſpiratio.* Chamæleon autem os perpetuo hiatu diducens ut aerem ſpiritu attrahat, à multis putatur eo ſolo veſci. p. 1080. l. 14. Quamvit linguæ jaculatu, quam longam & glutinoſam habet, muſcas & culices captet è ramo arboris, ibid. l. 70. & p. 30. l. 72.

נשוף *jauſuph* bubonis ſpecies, cui à tenebris & caligine nomen p. 66. l. 27.

נשר *neſer* aquila dicta ab adunco roſtro, quo carnem capit & vellicat p. 63. l. 63.

סאה in Talmude hyſſopi ſpecies p. 567. l. 38.

סבך *ſalebe* ſylvæ perplexitas p. 541. l. 78. Hujus vocis incipræ verſiones p. 542. l. 16.

סבכני *ex perplexitate ſuâ*, id eſt, ex perplexo vepreto ſuo exivit leo Jerem. 4. 6. p. 737. l. 24.

סבל proptie ſerre, geſtare, etiam concipere eſt, quia quæ concepit mteri onus geſtat.

Sic Arab. حمل utrumque ſonat p. 293. l. 13. Et *ſorde bovet*, id eſt, gravidæ à ferendo ib. l. 35.

סגן *ſagan* ſecundus ſacerdos p. 655. l. 47.

סגר *ſagar*, proprie κλείθρον *cavea*, a verbo סגר *ſagar* quod κλείειν, claudere eſt p. 765. l. 11.

סדין *ſedun*, ſindon p. 548. l. 64.

סוס *ſus* equus, quia facile regitur. Nam Arabicè سوس eſt regere & moderari p. 60. l. 1. & 96. l. 31.

סוף *alga* aut *Ægyptia papyrus* p. 341. l. 27.

סחב *trahere* vel *lacerare* (cadavera) canum propium p. 671. l. 3.

סחוס vel סחוסת lobus auris (aut cartilago potius) Chald. p. 494. l. 1.

סיס *ſoc* סכה *ſucca* tugurium. Pro leonis luſtro occurrit aliquoties p. 737. l. 15.

סכך tegere, ſed in Chald. והסכבה quid ſit incertum, cum de ſtellione dicitur Prov. 30. 28. והסכבה בידיה Druſii conjecturæ. Nos putamus legendum והסבכה quia סבך Chald. idem quod Hebr. תפש apprehendere p. 1089. l. 51.

סלעים locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

סלאפ : *ſalaka* illuſit Æthiopicè pro Hebr. קלס vide סלח : *machar.*

סם *ſam* Hebr. & Syr. φάρμακον venenum. Et Arab. سم *ſamma* veneno inficere. Inde כסמית *ſemamith calix* φαρμακὸν vel φαρμακίων lacerta venenata. Hebræi *ſtellionem.* Græci ſalamandram ſic vocant ut ex Nicandro patet, ubi tamen ſalamandra ſcholiaſti habetur pro ſtellionis ſpecie quia ſtellioni eſt limillima. Etiam Arabicum سام أبرص *ſammabras* huc pertinet p. 1086. l. 50. &c.

סנאפיראה *ſenitomruta* Syr. cameli gibbus p. 6. l. 59.

סנפיר *ſanpir* pinna piſcis per compendium ex סנה ופיר quaſi *ſpina ſedens* (& fulcans aquam) p. 38. l. 36. A pennarum aut alarum ſimilitudine Romanum *pinna* nomen & Græcum πτέρυγιον. Chaldæum quoque, Talmudicum, Syrum, Æthiopicum & Arabicum ibid. l. 40.

סנטרים *ſcutuma* p. 584. l. 6.

סס *ſas* Hebr. tinea, Chald. סמא *ſaſa*, Arab. سوس *ſus*, Gr. σὴς idem. Rurſus Arabicè ساس *ſaſa* cariofum & tincoſum eſſe p. 70. l. 37.

סלגונא *ſalgona* Chald. animal ſic dictum, ut Hebræi volunt, quia gaudet coloribus multis, aut quia ſex colorum eſt. Quin *ſalgona*, aut *ſalgauna*, ut Syri efferunt, eſt colotis genus. Proinde io Syro *pellibus arietum rubris* opponuntur *pelles arietum ſalgauno*. Is color mihi eſt ὑάκινθος *hyacinthus* p. 990. l. 33.

כפל *ſephel* pelvis aut aliud vas patens argenteum aut ex materia quavis. *Sumpalum* vas parvum, ſictile, cyatho non diſſimile. Tamen utrumque in ſacris adhibitum p. 549. l. 1. &c.

קף *ſaph* & *limen* & *pelaim* ſonat quâ ſanguis excipitur p. 586. l. 47.

סקאיא *Syrorum* ſeu *minimum* p. 459. l. 17.

סרכין *ſarchin* ſic vocantur exarchi tres qui Babyloniæ regno præſidebant p. 747. l. 50.

סרנים *ſarnim* Philiſtæorum linguâ principes, ut Hebraicâ שרי ſarim p. 368. l. 45

סרקן *ſerecum* p. 487. l. 34.

סתר *miſthar* latibulum, pro leonis luſtro uſurpant David & Jeremias p. 737. l. 21.

עזה *azah* Hebraïcum per G. eſſetur in *Segor*, *Gaza*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothonel* עזה. p. 921. l. 15.

עבד *abad* terram colere, עבודה *abuda* agricultura, עובד *abid* agricola. An hinc *Abdes* dictus Tarteſſi Rex qui boves primo a ſatro domari, frumentaque ſulco ſerere docuit p. 309. l. 59.

עבר male reddirur *init*, *gravidat*, *impregnat* Job. 21. 10. quaſi ad taurum pertineat, cum nonniſi de fœminæ conceptu uſurpetur p. 291. l. 29.

עגה *ugga*, עוגה *uga* & מעג *maag*, *panis ſubcinericius* Hebræis. At Arab. عجة *uggia* vel *ugga* panis aut tagani genus in ſartagine coëti ovis admiſtis p. 726. l. 7t. & 327. l. 6.

עגל *egel* vitulus, quia teres maxime enm fagitatur p. 60. l. 50. Proprie vitulus anniculus, & עגלה *egla* vocatur juvenca tritui apta & lactifera. Et משלשת Gen. 15. 9. vel שלישית Eſ. 15. 5. id *triennis*. Aliæ interpretationes reiectiuntur p. 274. l. 1. &c. Eadem μετάφρασις in poetis p. 275. l. 32. Vocis עגל vera origo, & Arabum commentitia, ib. l. 43. עגל pro עול ſcribunt Æthiopes, de quo vide ſuo loco.

עדרא Jerem. 5. 11. non eſt vituta herbilis vel ἀσταφυλή. ut multi volunt p. 299. l. 35. In optimis editionibus legitur דשה, quæ lectio alteritur, id eſt, triturans. Jeremiæ locus confertur cum loco parallelo Malach. 4. 2. pag. 301. l. 70. & p. 302. l. 18.

עדרי vocatur plauſtrum, quia illud trahunt עדים vituli ſeu boves p. 313. l. 1.

עזלה Eſ. 28. 27. Ploſtellum Punicum eum ferratis rotulis quo grana exteruntur p. 311. l. 15.

עיט : Æthiopicè *aren*, ut Græc. ὄρνις, quia rotunda, à verbo עטט : circumire, circumdare, quomodo ſumitur Hebræum עיטני Pſ. 119. 61. Itaque Græci reddunt περιπλάσασθέ μοι *circumplexi ſunt me*.

עירך *ex quo tu es* Num 22. 30. non *ex quo tuus ſum*, ut reddunt recentiores p. 194. l. 65.

מעון *maon* vel מעונה *morona* habitaculum, etiam pro leonis luſtro p. 737. l. 17.

עיף avis à volatu dicta p. 59. l. 18.

עכר pulliticm ſuam excitavit p. 14. l. 9.

עכש animal cœcum vel cocles Levit. 22. 22. Utrumque eoim Hebræi intelligunt. Et quæ vox Heb. cœcum, eadem Arab. cocliten ſonat p. 522. l. 47.

עז *ex* capra à viribus dicta, quia in minuto pecore capræ ἰσχύουσι μᾶλλον *valere prævalent*, ut obſervat Philoſophus. Ex Hebr. עז *ex* Phœnicium אלף, Chald. & Syrum עזא *iza* Arab. عنز *enz*, Græc. αἴξ p. 620. l. 49.

עז נפש *firmi animo*, id eſt, impudentes canes dicuntur Eſ. 56. 11. Alii *avidi animæ*, id eſt, guloſi, voraces p. 688. l. 55. 64.

עילם hinnulus ut Arab. غزال ibi vide

עזאזל *azazel*, vox ignota Levit. 16. 10. quam multi interpretes ſolum deſcribunt. Abenn Ezra myſterium iugens in ea latere ait. Jonathani eſt montis nomen in quem hircus deducebatur. Saadias componit ex עז *azaz* & אל, quaſi ſit *mons aſper Dei*. Kimchius ex עז *ez* & אזל, id eſt, *caper abiit*. Quæ omnia refelluntur. Græci reddunt τράγον ἀποπομπαῖον, i. *hircum emiſſarium*, ſi Hieronymum ſequimur. Sed Græcis ἀποπομπὴ eſt malorum depulſio, & ἀποπομπαῖος *averruncus*, quomodo accepit Joſephus p. 650. l. 50. &c. Et Julianus Apoſtata inde collegit hircorum unum Deo, alterum malo dæmoni juxta legem fuiſſe oblatum, quod refellit Cyrillus p. 652. l. 10. Ex Hebræis quoque R. Menachem ſtatuit Azazelem unam eſſe ex quatuor dæmonum antiſignanis. ibid. l. 35. Eliezeri *Azazel* dæmon idem qui *Sammael*, cui Judæi hircum obtulerint die propitiationum, ib. l. 40 A Valentinianis etiam *Azazel* pro dæmone habitus, ibid. l. 70. Et in Magorum libris *Azazel* eſt inter dæmones qui elementis præſunt. Quæ commenta Patres merito rejiciunt pag. 653. l. 17.

עזאזל *Azazel* neque montis nomen eſt p. 653. l. 30. Neque hircus emiſſarius, ibid. l. 54.

Sed Arab. عزل *azala* eſt *ſeparare*, *removere*.

Unde عزازيل *azazil ſunt ſeceſſientes*, *receſſus*. Itaque hircorum unus Domino fuit deſtinatus, ut ſuper altare illi ſervaretur, alter ſervatus לעזאזל *ad azazel*, id eſt, πρὸς ἀποπομπαῖον, ut in locum deſerti remotum deduceretur, qui vocatur Levit. 16. 22. terra excifa pag. 654, l. 67. &c. Pluralia Arabica multa formæ *azazel* vel *azazil* p. 654. l. 37.

עזניה *aznim*, aquilæ genus omnium robuſtiſſimæ & à viribus ſic dictæ, ut Romani *Valeriam* vocant p. 64. l. 1.

عثا Syris *delere* & *deſtruere* p. 456. l. 57.

עטף *involvere* cur φυσίζωον Græc. reddatur, i. *expediculare* ſeu pediculos quærere. p. 456. l. 32.

עטה *involvit veſtem ſuam*. i. e. corpus veſte ſua. Hypallage omnibus linguis frequens. Sic induere veſtem, id eſt, induere corpus veſte p. 455. l. 69. עטי aliis obtegit, ut Arab. غطى.

כעטרת pro כעטרת *as vaga* aut *aberrans*, aut etiam *ut meretrix* p. 520. l. 16. Id ſequi videntur Syrus, Chaldæus, Aquila, Hieronymus ib. l. 29.

עטלף *atalleph* Veſpertilio trajectis literis pro עמלל avis tenebricoſa p. 66. l. 18

עתין *atin* Job. 21. 24. non eſt *mulctrale* ut volunt, ibi vox ערוי à veteribus aliter lecta & reddita. Græcis τὰ ἔγκατα ἀυτῆ, quia legerunt כעטין quod ſequitur Hieronymus.

Syrus ܥܛܝܢ *laterem ejus*, quia legit עטין, quod ſequitur Arabs. Ea lectio & verſio aſſeritur & reliquis præfertur p. 457. l. 21.

עטין trapeti cupa in qua oliva reponuntur, ut ex iis exprimatur oleum p. 457. l. 50.

עטרים non ſunt ovium *ferotini fœtus* ut volunt, ſed *debiles*, qui עטף *languere*, *deficere* & *laſſeſcere* ſignificat p. 513. l. 69. & 514. l. 67.

עי avis rapax ab involando, unde Græc. αἰτία, p. 59. l. 20. עין ſpelunca redditur à Græcis Jer. 32. 8. qui ut ſuſpicor עין Iegetuot, id eſt, *vum* pro *jod*, quia עי Arab. الغوط eſt terræ pars depreſſa p. 839. l. 19.

Aliis עין eſt avis rapax, nobis hoc loco fera, ut nomina quædam ſunt feris & avibus communia ib. l. 29.

עין גדי *Engedi*, id eſt, *fons hœdi*, vici nomen in agro Jerichuntino, tanquam ſolis capris pervii, quia inculſa & præruptâ rupe ſitus eſt. Idem vocatur תמר חצצון *Haſaſon thamar* à tuguriis in palmeto ſitis. Pars prior nominis alludit ad Arabicum خصاص *haſas*, quod caſas & tuguria ſonat pag. 632. l. 55.

עיר aſcitus, laliſſo, pag. 7. l. 74. Ab excitando, quia parentibus multo eſt excitatior p. 60. l. 27.

עכבר *achbar*, mus proprie agreſtis, quaſi עכל בר *achalbar*, quia conſumit agros. Nam בר *bar* agtum, ita עכל *achal* eſt conſumere p. 63. l. 53. & 1017. l. 38.

עכבר *achbar* Hebr. mus in genere, ſed Arab. mas *aljarbus*, p. 1015. l. 32. Hinc pro Hebr. עכבר Eſ. 69. 17. Arab. habet *aljarbua* p. 1015. l. 11. &p. 1019. l. 21.

עכבר mus niger, rufus & albus in Chald. p. 1019. l. 49.

עכבר בעל מנפים *mus alatus*, id eſt, veſpertilio. Alia ejusdem avis nomina p. 1032. l. 58.

עכביש *acchabis* Aranea, inverſo nomine ex שבכה *ſabach* implexum eſſe unde شبكة p. 70. l. 21.

עכביש *acchabis* Hebr. aranea, Chald. עכוביתא *acchobith*; Arab. عنكبوت *anchabus*, p. 1084. l. 26. Nusquam שמאירת *ſemamith*. Nec manus habet, ſed pedes, quibus apprehendere non diceretur, ſed nere & texere, quod multo eſt mirabilius, ibid. l. 33. Nec tam in regum palatiis degit quam in pauperum eaſis ib. l. 58.

עכן Prov. 7. 22. non eſt *canis* ut Gr. reddunt, ſed compes aut cippus. Pro κύων, lege κύφων, p. 694. l. 17. Et κύφων non ſolum lignum tortorium ſignificat, ſed reum illi pœnæ obnoxium, p. 695. l. 2. Ita Hebr. עכן *cippus*, *cataſta* eſt pro אשתכם id eſt, *vir cippo aut cataſta dignus* ib. l. 11.

עכר *achar* perturbare. Alludit *Achor* hominis nomen quod alibi eſt Achan. Sed Achor probatur magis p. 307. l. 50.

עכשוב *achſub* eur dicatur aſpis p. 68. l. 20.

עלה holocauſtum ab aſcenſione dicitur p. 318. l. 67.

עלות *aloth*, quidam *gravidas*, alii *parientes*, alii *lactantes* exponunt, quæ verſio præfertur, quia עיל & עול & עולל parvulum lactentem ſonat p. 297. l. 39.

העקיד *illudere*, verbum elegans ut notat Rabba, ubi pro miro habetur quod Balaam; cum ſit gentilis, tamen hoc verbo utitur p. 194. l. 1.

עלוקה *aluka* hirudo ut volant. Prov. 30. 15. Quin עלוקה eſt vitæ privatio vel terminus unicuique à Deo præfitutus. Sed hirudo עלוקה *aluka* dicitur à pendendo & adhærendo p. 70. l. 40.

עלטים *ulſim* plerique תרגי *intuba* & סיקריון reddunt, quæ idem ſunt. Τρώξιμον vocatur intubum, & *eſcaria* non nullis, quia in acetariis crudum comeditur. Τρώξιμον enim eſt ἀπὸ τῦ τρώγειν, & *eſcaria* ab eſca. Indidem *fearia* & *ſcariola*. Neque aliud עלטין *ulſin*. Nam Arab. علي *alaſa* verbum eſt *edere*, علس *als* nomen *cibus* علاس *alas* & علوس *alus* edule. Itaque עלטין *ulſin* ſunt τρώξιμα. *eſcaria* ſeu edules herbæ; licet alia-

ræ admodum Unde Poëta: *Et amaris in tuba fibris. Ulſin* aliæ agteſtes, aliæ horti ſeu ſativæ hedæ, quæ ad lactucam magis accedunt p. 604 l. 74

עמר in Chald. Ezech. 27. 18. non eſt μαλλὸς ut volunt, ſed lana Mileti ſeu Mileſii. p. 7. l. 6.

עמר *lana Mileſia tecta*, non *lana ſericea fabrilis*, ut ibi habet Latinus interpres, p. 476. l. 16. & 486. l. 50.

עין uva in oculo p. 584. l. 6.

עין *alterum clamare* Eſ. 59. 11. thouin eſt p. 7. l. 15.

עמסים rami condenſi, ἀμφιλαφεῖς κλάδοι Sap. 17. 18. p. 4. l. 42.

עפה *Epha* in Madianitis forte Græcorum Ἔφα, Arab. غيفة *Gaipha*, in Alcamus, Græcis corrupte *Gaiphar* p. 82. l. 3

עפרים vide מחורים

עפר *opher* hinnulus, Arab. الغفر *algophro* & *algaphro*, iisdem literis, niſi quod *ajin* γραμματικῶς propter punctum appoſitum. Hinnulus ita dicitur à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur p. 63. l. 3. 920. l. 71.

העצה Levit. 3. 9. Arabice العصعص *ischion*, *ischiorum coccyx*, *ſpondylium*, *orchus*, *gium* p. 497. l. 18.

עצם *firmare* (oculos) id eſt, claudere. Ut *affirmare* in Apuleio, & Gall. *fermer*. Syri per metathefin غمض & Arabes غمض dicunt p. 32. l. 19.

עצר חיצו *claudat ſibi derelictus*. Hujus locutionis tria interpretamenta p. 675. l. 55.

עקד *akad* ligare, non quidvis, ſed ovem macandam. Itaque macandus Iſaac ſic ligatus eſt Gen. 22. 9. Ligatio autem illa in pedibus fuit. Inde עקד *akod* varium ſonat in loco ligationis pedum. Symmachus ἀνοκλάσι reddit, Oukelos רהל Arabs حجل quod à حجل ſeu perdice ſumptum, cujus crura ſupra genua plumæ albicantes veſtiunt p. 479. l. 34.

עקר *akar* in equis *ſubverrare* unde dicitur, p. 178. l. 33. Idem de bobus, p. 179. l. 26. ubi tamen anceps lectio, & in diverſa abeunt interpretes.

עקרב *akrab* ſcorpio pro עקביר à magno aculeo. Nam ut Philoſophus affert, ſolum inſectorum eſt μακροουρεῖν. p. 70. l. 17.

ערב *Arab* eſt *Arabia*, quæ cum prope Judæam fere ſit ἐσπερία, inde factum ut ערבי *aruba* fumeretur pro campeſtri ſolitudine p. 872. l. 5.

ערב *erech*, veſpera & ערב *Arab*. Arab. Utroque modo in Prophetis legi potuit ואבי ערב cum vocales aberant. Itaque veterum alii *lupos veſperæ*, alii *lupos Arabiæ* reddunt. Tamen pluribus de cauſis prior verſio placet magis, p. 824. l. 56. & 825. l. 6. Et ab ערב deduci potuit *Irpa* lupi nomen apud Samnites p. 824. l. 47.

ערב vel ערבה non ſolum eſt paraſceve cujusvis feſti, ſed & ſpecialim Veneris dies, quia Sabbati fuit paraſceve, Arab. quoque الغروبة olim fuit Veneris dies p. 567. l. 1.

בין הערבים *inter duas veſperas* quale ſit tempus, variæ ſententiæ. p. 558. l. 46.

העיר השלישית *veſpera tertia*, 1 Sam. 20. 5. perperam additur duabus veſperis de quibus Scriptura paſſim, quaſi una dies habeat tres veſperas p. 560. l. 12.

ערב נקר Dan. 8. 24. *veſpera mane*, id eſt totum νυχθήμερον p. 84. l. 70.

ערב *orcb* corvus à veſpere & nigredine, p. 66. l. 65.

ערבונים, non ἀρραβῶνα ut legi voluit Hieronymus, nec ἀρραβῶνα ut Aquila, p. 34. l. 47. ἐγγυητὰς autem Hebr. ערב vel à nigredine, vel à cunctando dicitur p. 70. l. 4.

ערג *arag* rudere cervorum more Pſal. 42. 2. Non tamen illorum proprium, nam ad quasvis agri beſtias refertur. Joel. 1. 20. Et plerique veterum ערג *arag*, eſt aſpirare, deſiderare, appetere. Quo alludit Gr. ἐρεύγεσθαι, unde ἔρευθος *appetitus*. Vir doctus hic habet *ut cervus aſcendat ad fontes aquarum*, quia Æthiopice (adde etiam Arabice) ערג eſt aſcendere. Sed ad aquas deſcendimus non aſcendimus, quia aquæ ſunt infra terram, ut in Lege habetur p. 883. l. 34. & 884. l. 53.

ערוד *arod* à voce dicitur onager, quæ Latine *rudire*. Vox eſt ἐκφωνηματικὴ pag. 63. l. 13. & 869. l. 55.

עירא (vulgo onager) in Talmude eſt inter lacertorum ſpecies, ſimilis עז *tſab* & ſcincо & ſalamandræ. Sed legendum עכר de quo vide in Arabicis p. 1054. l. 59.

ערך Græc. ἀεὶ, & fere idem eſt p. 403. l. 72.

עש vel כס tinca, vermis lauarum & veſtium p. 34. l. 59.

עשתרת *Aſtarte* Venus unde dicatur, vide in ſequente voce.

עשתרות *aſtaroth*, armenta aut greges. *Aſtarte* Dea inde dicta, tam armentis quam gregibus præfuit. Itaque pro regni inſignibus capiti impoſuit tauri caput. Nempe *Aſtarte* eſt Venus, per quam in Lucretio *genus omne animantum concipitur*. Itaque in Manlii *taurum Cytherea tuetur*. Hebræi à verbo עשר deducunt, id eſt, ditare, quaſi *thau*, ſit epentheticum, quod eſt ſine exemplo p. 431. l. 51.

עתוד *athud* hircus anniculus, quaſi יעתיד *aſtid*, id eſt, *paratus* ad omnia hirci munia obeunda, ad lactificia pura, ad coitum, ad commercia, & ad præcedendum gregi, p. 61. l. 9. & 646. l. 18. Principes quandoque עתודים *atvudim* dicti, ut Alexander *hircus caprarum*. ibid. l. 69. Inde Phrygium *Atbydis* nomen quod Arnobius hirquinum vocat. p. 61. l. 9. & 647. l. 9.

עת *tempus*, unde אשם עתי Levit. 22. vir עתי *paratus*, vel καιρὸς *opportunus* p. 638. l. 16.

פאה *peah* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 38.

פדר *peder* varie redditum: Proprie eſſe adipem à carne ſeparatum, quo tectæ victimæ facilius conſumantur, factum videtur ex פיד *pared* ſeparare per metathefin p. 471. l. 73. Aliquid in Homero ſimile p. 472. l. 45.

פטר *peter* vocatur primogenitus ex Arabica lingua, quæ فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* initium, exordium, quod in unaquaque re primum eſt p. 296. l. 71.

פיל, vel *phil* potius *elephus* Chaldæis, Syris, Arabibus, Perſis & Indis, unde voces compoſitæ pagin. 248. l. 38. Et turris in ſcacchorum ludo, quam rurſum elephantem refert p. 68. l. 40.

פלא Philæ urbs in extrema Ægypto, פלא Eſ. 66. 19. quaſi *Elephantine* p. 248. l. 55

פלילת חויא in Jonathane pro אפרח חויא Levit. 11. 30. Legendum פלירת חויא *ſcrutatrix ſerpentum*, ut Arab. فالية الافاعي *phaliath alaphai*, id eſt, *ſcrutatrix viperarum* Scarabæorum genus eſt quod cum ſcorpionibus & ſerpentibus degere ſolet in latibulo ejusdem terreſtris. Nam פלי deductum ex Arabico فالية Nugantur qui aliter ſumunt p. 1064. l. 57.

פרא *phara* in Jobo arvina, unde πιμελὴ p. 506. l. 65. Arab. فيم pingueſcere l. 71.

פלגים *phalgis* Chald. agnus, ut Græc. φάγρος, ex quo videtur deductum p. 428. l. 40.

פלטרה videtur idem eſſe quod פרטלה *parnus* Job. 39. 3. *cheiv & teth* permutatis, quamvis alioqui hæ literæ non ſint permutabiles p. 891. l. 73.

פלייא כיסין locuſtæ genus aliter dictum צפרי כרמים *aviculæ vinearum* p. 1064. l. 59.

פלט *palat* & מלט *malat* P. & M. permutatis, primo in genere *liberari* ſignificat, deinde *liberare à partus doloribus*. uno verbo *parere* p. 291. l. 69.

פלס in Talmude paſſim eſt *evomere coitum ſeminis*, quomodo Job. 21. 10. ſumpſit Chaldæus p. 293. l. 51.

פלס *ſallas* eſt *follis*, mnnetæ genus ab appendendo: Nam פלס eſt appendere p. 434. l. 12.

פנג *punag* balſamum p. 629 l. 35.

פנינים *peninim* margaritæ p. 53. l. 16. Nomen ex *pinna* factum p. 490. l. 74.

פסח *paſach* διαβαίνω *transgredi*, vel ὑπερβαίνω *ſupergredi*. Unde nos *Paſch*, veteribus *Phaſe*, Joſepho eſt ὑπερβασία. Philoni διαβατήριον. Nazianzeno διάβασις, vide Exod. 12. 3. & Eſ. 31. 5. p. 555. l. 65.

פסח Paſcha ſignificat 1. Angeli tranſitum. 2. Agnum qui immolabatur. 3. Sacrificia reliqua tum temporis offerri ſolita per totum ſeptiduum. 4. Feſtos dies quibus hæc celebrantur p. 556. l. 55. & 565. l. 26.

ויפסח 1 Reg. 18. 36. varie redditur p. 556. l. 35.

פרע *balare* ovium eſt p. 7. l. 12. & 470. l. 63. Elaias de parturientis ejulatu uſurpat. ibid. l. 68. Quid ſi פרע ſit id ipſum quod Arabice ڤفا balare in partu p. 471. l. 25.

פרעה *Paſcha* per *tſade* Syri ſcribunt, quaſi à lætitia deducatur p. 557. l. 72. Æthiop. ፋሲካ id ipſum p. 557. l. 4.

פקח *emunmoda apertio*, geminatis radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior p. 415. l. 22.

פר *par* juvencus, proprie cujus ætas ex dentibus cognoſcitur p. 60. l. 47. Bovis fœtus jam cornutus, junior tamen. פרה *para*, juvenca fœta nondum domita. Tamen פר *par* ſeptennis Jud. 6. 25. Sunt qui ſic dici putant quamdiu fœcundus eſt, quia פרה *parah* fœcundum eſſe ſonat pag. 277. l. 50. Sed alia eſt origo vocis in Arabiſmo p. 278. l. 1.

פרא *pere* onager à curſu p. 63. l. 14. Syris eum & Chald. פרא vel פרי eſt currere. Et currit onager inſtar rubbuis, & ſolia equus Basbaricis velocitate cedit p. 866. l. 67.

פרד *pered* mulus Hebræis, quia non generat, & *ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Mihi animal ex iis parentibus natum qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id Hebraice ופרא Of. 4. 14. p. 231. l. 18.

פרדס *pardes*, paradiſus, hortus, unde inſitatum παράδεισος apud Ariſtophanis Schol. & παράδεισος, p. 787. l. 58.

פרסין ungulâ bifidâ inſignia; juvenci Deo offerendi epitheton p. 285. l. 73.

פרעוזא ἀναγκαῖα ſeu poſtes ædium p. 593. l. 39.

פרנס *parnas* ſeu *pharnas*, paſtor, rector, gubernator, inde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes*, &c. Et monti *Parnaſſo* nomen, qui Parnaſſio gramine abundat ex Dioſcoride, Galeno & aliis notiſſimo p. 443. l. 32.

פרוקא *prunceta* Chald. tabellarius, curſor.

Vide

Vſda Græc. ὀρυκτὸς, & Arab. فرانق *phuranik* p. 794. l. 42.

פרס *peres* oſſifraga, quia פרס eſt (oſſa) frangere Mich. 3. 3. p. 63. imâ.

פרסה *ungula diviſa*, & פרש *ungula fiſſa* quid differant p. 6. l. 18.

פרעה *pulex* dicitur, quia retrorſum ſalit, quod obſervant Arabes p. 70. l. 63.

פרץ *orbitas*, proprie violenta eruptio p. 295. l. 41.

פרץ diſcerpere Pſal. 7. 3 de leone pag. 740. l. 59. Vulgo frangere, ſed & avellere p. 446. l. 49.

פרפר *Pharphar* fluvii Damaſceni nomen 2 Reg. 5. 12. In libro Nominum explicatur *ſaltus*, tanquam decurtatum ex המרפרת ut in Talmude toſſa פרפרת dicitur pro תפרחת p. 1033. l. 25.

פרש *paras* non ſolum equitem ſed & equum ſignificat, ut Arab. فرس *pharas*, quod exemplis probatur p. 98. l. 23. Sic veteres paſſim equitem pro equo dicunt, ibid. l. 66. Alluditur *ferus*, *perſa*, *Perſeus*, &c. ibid. & p. 60. l. 11.

פשיטה *peſita*, moneta ſpecies ab extenſione dicta p. 434. l. 9.

פתוחת corvi fœmina p. 980. l. 51.

פתן *pethen* ſerpentis ſpecies, unde *Python* auguriorum præſes p. 22. l. 36

צ *tſade* Hebræum in ض *dhad* Arabum ſæpe mutari, puncto in ص poſito p. 1053. l. 60.

צאן *ſon*, pecus minutum ut oves & capræ p. 420. l. 40. Idem quod Græc. μῆλον ibid.

צאן ovem Arias dici vult à צון frigere, quia eſt alitoſum pecus. p. 454. l. 31. Potius à fœcunditate dici p. 60. l. 58.

צאן *ſon* & *capræ* quandoque opponuntur. Tamen *ſon* fere tam ad caprinum quam ad ovillum pecus pertinet. Idem nomen ſemper ſingulare, tamen pluralem ubique vim habet. *Aleph* eſt radicale tamen ad צוּד quidam referunt. Quandoque pro צאן ſcribitur עזז & עזז Arab. ضنا & ضنى *ſoboleſcere* & *fœcundum eſſe* ovibus maxime convenit p. 432. l. 9.

צאנן *Tſaanan* Judææ oppidum quaſi pecoroſum dictum p. 432. l. 38. Græci male *Sennaar*, ibid. l. 40. Symmachus Ἐν-σεννάαρ explicat, lege Ἐν-σεννάαν ibid. l. 57.

צבי *tſab* Hebræorum alii *boſonem*, alii *teſtudinem* reddunt. Sed Arabes, in quorum ſolo naſcitur ضب *dhab* (ita enim illi efferunt) in lacertis eum cenſent, & pleniſſime deſcribunt. Idem eſt Græcis ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, & Hieronymo *crocodilus* (nempe *terreſtris*) p. 1045. l. 15. Vide ضب in Arab.

צבי *tſebi* proprie decus ſonat. Inde in capream translatum, decorum & venuſtum animal? quodque in veterum deliciis fuit. Inde Chald. מצבייא *tabjetha* vel *tabitha* & Arabum طبي *dhabi*. *Tabitha* redditur Δορκὰς Act. 9. In *Vajebra Rabba* à bonitate ſumptum legitur, quod eſſet מטבה *tabitha* p. 924. l. 53. & 925. l. 26.

צבוע *tſeboa* proprie eſt animal varium, ut in ſerpentibus ceruchris, cui Hebræi ſine more hyperbolici tot colores tribuunt quot annus habet dies, p. 68. l. 30. Eadem ratio nominis in hyæna quæ Hebr. צבוע *tſeboa* dicitur, & Arab. ضبع *dhabuon*; Item جافع *hakon* à colorum varietate p. 837. l. 22. Ita ποικίλον *maculoſum* deſcribit Oppianus, & cœruleis vitiis inſignem, ibid. Nec ſolum pella varia eſt, ſed & oculis, in quibus ſtatuit Plinius *mille varietates* ib. l. 71. Jam ſi ad animum transferas, צבוע thiſeboa Hebræis eſt hypocrita, qui alium colorem præ ſe fert quam re vera habet. Qualis omnino hyæna eſt, quæ vomitus humanos mantitur, falſiſque ſingultibus ſollicitatos capes devorat, p. 838. l. 6. Itaque צבוע *tſeboa* eſt hyæna Jerem. 12. 9. & 1 Sam. 13. 18. & veteres ita reddunt; quamvis recentiores interpretes id latuerit, & in Hebraïs Lexicis deſideretur illa vox p. 830. l. 60.

צבעים צבוע perperam reddi *avem digitatam*. p. 13. l. 74.

צבעים *tſeboim* Hebræis feræ rapaces, ut Arab. سباع *ſibaon* p. 830. l. 46.

צהיר hiannire p. 7. l. 9.

צחה (deſertum) *Tſuch*, id eſt, anguſtum, ſeu locus ſtrictus ex uſu, in quem deducebatur hircus Azazel p. 656. l. 45. & 658. l. 57.

צור, unde יצר Exod. 32. 4. vel *formare* eſt ut יצר vel *figere*, & *recondere* ut צרר. Priore modo in illo loco longe plures exponunt. Sed prior interpretatio ut ſola vera aſſeritur p. 334. l. 34

צייים *tſijim* Hebr. feles feri. Sic ضيون *dhabuan* Arab. eſt felis p. 862. l. 72.

צלצל angullula p. 42. l. 22.

צלצל locuſtæ immundæ ſpecies p. 34. l. 42

צמח *vegetare*. נפש צמחת *anima vegetativa* plantis propria. Frumentum vivit & moritur Of. 14. 7. & 1 Cor. 15 36. *Occidit vites eorum* Pſ. 78. 47. Terra ipſa mori dicitur Gen. 47. 19. quaſi in provectu ſuo vivat. Poetas quoque ſic loqui p. 1. l. 16.

צמר *lana*, צמר אלים *arietes lanati* ſeu *laneri* p. 475. l. 21.

צמר גמלים lana camelorum, id eſt pili, p. 78. l. 41.

צמר צחר lana ſummi candoris, quæ quodam errore viſus videtur ἐριόξυλον ut cygni & nix p. 476. l. 38.

צפע *tſepha* vel צפעוני *tſiphoni* baſiliſcus, cujus ſibilum hoc nomen ipſo ſono videtur exprimere, p. 68. l. 34.

צפרן *ſiphron*, *ſiphrun*, *bubalum ſtercus*, Arab. verbum ضفر *ſtercus egerere*, & nomen *ſtercus*, non tamen *bovis*, ſed *elephantis* p. 329. l. 55.

צפצף de voce gruis & hirundinis. Latine *grus*, *Grus*, & *hirundo ſtridulus* p. 14. l. 47.

צפר non eſt avicula tantum ut volucris, ſed avis in genere, ab Aurora ſic dicta, quia volucres mane ſurgunt p. 23. l. 49. & p. 59. l. 19.

צפיר *tſaphir* hircus in Daniele, proprie mancipium ſonat p. 61. l. 6. & p. 647. l. 29. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, ibid. l. 42. Certo anni tempore ad orientem ſolem convertuntur ibid. l. 54.

צפרדע *tſephardea* rana dicitur à limoſis ripis in quibus naſcitur & degit p. 68. l. 4.

צרית ululare luporum eſt p. 7. l. 17.

צרי in Galaad, non eſt *balſamum* ut volunt recentiores contra hiſtoriæ fidem, ſed *juvenis reſina*, p. 26. l. 63.

צרעה *tſira*, veſpa vel *crabro*, pro צרב *tſirá* à premendo, quia valde preſſa & conſtricta habet ilia. Indidem *crabro* & צרף p. 69. l. 70.

צרעוניתא Syris ſalamandra p. 1073. l. 48.

קדח *tſithri* in Talmude byſſopi genus p. 587. l. 38. Aliis origanum p. 589. l. 3.

קאה *kaath* cur à vomitu dicatur pelecanus p. 65. l. 31.

קבה Arab. قبة proprie lactentis agni ventriculus ex eo teſectus, quod aliter vocatur أنفحة p. 50. l. 14. Alii קבר Arab. كرش & قبة Arab. כרס hoc ſolo differre ſcribunt quod illud lactentis adhuc, hoc ablactati animalis eſt ventriculus p. 505. l. 20.

קדר *kedar* fuſcus, unde *Cedrei* vel *Cedraniæ*. Hic incipit Ætymologus, ut ſolet in Hebraïs nominibus p. 535. l. 57.

קדר 1 Reg. 10. 28. vectigal eſſe probatur, ut Chaldæum מגבריא. Cujus vocis ignoratione tam veteres quam novi interpretes in devia abeunt p. 172. l. 36.

קולא *kula* hydria p. 586. l. 50.

קום ſtare unde קמורי *ſtantes*, id eſt fruges Cereales nondum demeſſæ p. 853. l. 70.

מקום *locus* ſeu *loci* vox ſæpe ſuppletur, p. 204. l. 49.

במקום proprie *in loco*, tam temporis quam loci eſt adverbium, ut Rom. *illico* p. 380. l. 22. Ut מיתיה è longinquo tam loco quam tempore p. 151. l. 28.

קופים *kophim* Simiæ, vel à verbo קוף *kuph* vel יקף *jakaph*, id eſt, ambire & circuire, propter frequentes circulationes quibus & ſeipſas exercent & ſpectatores detinent. Vel potius ab Æthiopum *cepho* ſimiæ ſpecie in Plinio, Solino, &c. p. 992. l. 70.

קין *Kain* ab acquirendo, ut Gr. κτᾶσθαι vel ἐκτήσατο p. 537. l. 50.

קיר non ſolum parietes domus privatæ, ſed & urbis mœnia ſignificat p. 590. l. 26.

קלוס eum è partibus quæ geminæ ſunt una eſt altera brevior & contractior pag. 523. l. 1.

Sic قليط Arab. eſt nanus, vox in Lexicis ſupplenda, & قلطي canis Melitæus p. 523. l. 12.

קלע *kala* funda, ut Græce σφενδόνη habena fundæ p. 461. l. 2.

קלפי κάδιον ſeu κάδος urna in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.

קלרין *kolorin* in Chald. interprete non eſt κυνάριον ut putant, ſeu vinculum circa collum, ſed vel pœna vel carcer, quorum utrumque ſonat *Græcum* κολαστήριον. omnino igitur videtur ex eo decurtatum, ut ſimilia multa vocabula p. 785. l. 6.

קמוס *fera calami* Pſ. 78. 31. juxta Selomonem eſt aper qui inter calamos degit pag. 984. l. 65. Sed potius hippopotamus, qui *ſub umbroſis cubat*, *in latibulo arundinis* Job. 40. 16. p. 985. l. 26.

ቀንዐ Æthiop. *perforare*, ቀንጥ: *aculeus*, *ſtimulus* ቋ ንቀጥ: vulnera quibus cutis perforatur p. 782. l. 15.

קנן nidificare p. 14. l. 7.

ቀ ንአ: *Kanaſa* Æthiop. infiliit, inverſum ex Hebr. נזנ *zanah*. Vide מכר: *machara*.

קסמי אל קסמי *Koſmeël*, miniſtri Dei, unde *Cæſimilli* p. 367. l. 51.

קפד *Kafna* in Talmude de catulo canis *parvum* & *tenerum* ſunat. Alludit *Cafina lavans nomen* in Plauto p. 664. l. 62.

קפד *Kaphad* vel הקפיד *hikphid* attentum & ſollicitum eſſe, unde קפרורת *kakke phada* attentio & ſollicitudo, quia eum hericius ſpinis ſe totum obtegit, hæc actio eſt attentionis acerrimæ p. 1039. l. 34.

קפוד *Kippod* aliis *hericius:* Aliis *teſtudo*, aut *caſtor*, aut *lutra:* Aliis *noctua*, aliis *vultur*, aliis *merula*, aliis *butaras*, aliis *ſyſpes*, aliis *plancus* aut *aquila anataria*. Sed hericium recte reddunt Græci, Hieronymos & plerique Hebræorum. Et Talmudici ſic uſurpant. Neque aliud Chald

קפוד *Kuphad*, Arab. قنفذ *Kunphud* & Æthiop. ቀንፈዝ : *Konphoz* p. 1037. l. 11. uſque ad 1039. Spiculis amictum ſortiuntur ex קנף *Kanaf* ſpiculum, & אפד *aphad* amicite p. 1039. l. 16.

קפסך Syr. horripilare, horrere hericii inſtar, ἐχιδνοῦσθαι Gall. *heriſſer* p. 1039. l. 43.

קפרן *Kaphdan* aſper, morioſus, iracundus inſtar hericii p. 1039. l. 22.

קפץ *Kippoz* Arab. قفاض *Kipphaza*, *exercuit*

ſerpentes ſen *jaculas*, ſic appellatus à ſaltu quo vel in arbores vel in viatores it roit p. p. 23. l. 62. & p. 68. l. 36.

קצב lignum cædere & dedolare. Inde oves

קציעות dicuntur in Cantico, quæ tam ſunt inter ſe ſimiles quam ſi ex ligno aut ære ad eundem typum effictæ fuiſſent. Et hujusmodi ovibus conferuntur ſponſæ dentes p. 483. l. 36.

קצות הנעם non ſunt *extremi populi* ſeu infimi, ſed *extrema populi*, id eſt, univerſus populus nullo nſque ad extrema excepto p. 356. l. 62.

חג הקציר *Feſtum meſſis* Pentecoſte Exod. 23. 16. Meſſis nempe abſolutæ non inchoatæ p. 657. l 65.

קקלי *Kakali* vel קקלין *Kakulin* Chald. & Syr. & قاقلي *Kakeli* Arab. ciceris genus ſimile עֵשָׂו *eſnen*, quod pluribus deſcribitur p. 873. l. 41.

קקיא *Kore* non eſt perdix ut volunt, ſed gallinaginis genus ita vocatæ, quia roſtrum habet inſtar pali qui Hebr. קורד *Kora* dicitur, ut Gr. σκόλοψ, unde σκολόπαξ p. 15. l. 57. & p. 66. l. 46.

קריה ארבע *Kiryath-Arba* Chedron dicta putatur, id eſt, πόλις τῶν τεσσάρων, à quatuor Patriarchis ibi ſepultis p. 435. l 37.

קרוח vel קרח Chald. & Syr. pro Hebr. נקי, non ſignificat *excornem* ut volunt, ſed *maculoſum*, ſeu cujus albæ maculæ calvatiam imitantur. Sic Arab. قرحة eſt macula alba in equi fronte, & أقرح equus tali notâ inſignis p. 478. l. 6

קרחת *calvitium* (aquilæ Mich. 1. 16.) id eſt, ψίλωσις, *pennarum defluxum*. Quæ cum *recrejcunt* Iſ. 40. 31. *renovari* dicitur Pſal. 103. 5. ut accipiter *plumeſcere* Job. 39. 29. p. 14. l. 71.

מקרטע *exilens* Heb. p. 336. l. 29.

קרן *makran* cornutus, Jnveuci Deo offerendi epitherum p. 285. l. 72.

קרנות שן *cornua dentis*. Sic appellantur elephantis dentes ex quibus fi ebut Ezech. 27. 15. quati mediam inter dentes & cornua naturam obtineant p. 254. l 44.

קרניות *Kornith* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 39.

ቀርነ : ንጌ : *Karna nage*, cornu elephantis, id eſt, ebur p. 248. l. 22. Plur

አቅርንት : *cornua* p. 253. l. 72.

קרסם Chald. *abſumere* de locuſtis. Et in Talmude de formicis quæ agri proventum abſumunt p. 981. l. 70.

קרץ de leone dilacerare Of. 13. 8. p. 740. l. 66.

קרקש *ſonare*, unde קרקשתא *Karkaſtha* aries qui gregem cum tintinnabulo præit. Scribitur & כרכשתא per *caph* p. 423. l. 73.

קרש monoceros eſt caprea ſylvæ *Ilat*, ut tigris eſt leo ſylvæ *Ilat* pag. 944. l. 73. R. Selomo damam reddit pag. 945. l. 2. קרט *Kerat* eſt decurtatum ex *mutilus*.

קשט *Koſet* Hebr. veritas, ut קשט *Koſot* Chald. & קשט *Kaſis* verus. Inde קשיטה *Keſita* moneta ſincera. Ut in paraphraſtis pondera, menſuræ, ſtateræ, ſextaria דקשט veritatis p. 433. l. 52.

קשיטה *Keſita* Plerique veterum agnus aut ovis Tamen eſt nummi ſpecies. 1. Prophetæ enim cum de ovium paſtu, provento, mactatione, ſacrificiis agunt, nuſquam agoum ſic vocant, nec linguæ Hebrææ vicinæ. 2. קשיטה *Keſita* Talmudicis & Hebræis recentioribus ſere omnibus pro nummo eſt. 3. Et proprie ἀκριβὲς ſonat, quod ſinceræ monetæ eſt epitherum. 4 Agnum non eſſe docet fœminina terminatio. Solas autem agnas Jacobum dediſſe pro agri pretio, aut Jobum ab amicis accepiſſe quis credat? 5. Jacobi ævo & diu ante deferant res rebus permutari, & in uſu eſſent veræ emptiones quæ nummis fiunt. 6. Act. 7. 16. ager à filiis Emor non agnis ſed argenti pretio emptus fuiſſe legitur pag. 433. l. 11. &c. קשיטא *Keſita* Hebræis *obolus*, Græcis μνᾶ *mina*, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Illud per pulillum, huc nmmum p. 437. l. 22.

בן קשיטי *centum Keſitis*. An pro eo ſcriptum בק שיטא *centum ovibus*, alterò *Koph* ſuppreſſo? p. 437. l. 17. Jonathan *centum margaritis*. An quia קשט eſt ornatus? p. 437. l. 37.

קשרים non ſunt *primitivi* ſeu *verni* ovium fœtus ut volunt, ſed *ligati* ad verbum id eſt, *robuſti* & *vegeti*, quia illæ linguæ ligandi verbis ad corpotis & animi vigorem ſignificandum ſæpe abutuntur. Sic רבט & أوثق primo *vincire* & *ligare*, deinde *animum obfirmare* ſonant, شد etiam *ligare* eſt, unde شرجن *robuſtus* & παντοκράτωρ omnipotens. Præterea ligati ſolent oves quæ ſaginantur ut haberi in בנן p. 513. l. 70. & p. 514. l. 47.

קשקשים *ſquama* Hebr. ab aſperitate dicta. Inde lorica ſquamata 1 Sam. 17. 5. Chald. גרכא unde *clibanarii equites* in Ammiano. Græc. λεπὶς, unde *lepidus* p. 38. l. 50.

ר *Res* & ל *lamed* ſæpe permutari ut in שרא & שילא pro שריה שחר probatur multis exemplis p. 717. l. 60.

ר *Res* Chald. & Syr. vocibus poſt primam radicalem ſæpe inſeri p. 669. l. 26.

ראוה ὀφρύς inglnvies p. 13. l. 67.

ראם *reem* Hebr. non eſt veterum *monoceros*, fabuloſum animal, neque uſquam terrarum viſum pagin. 952. l. 45. Neque *rhinoceros* de quo Judæi atque Arabes altum ſilent p. 958. l. 27. Neque *urus*, qui non ſolum Judæis ſed Romanis quoque & Græcis ignotus fuit ante Cæſarem pag. 959. l. 62. Sed bicornis capreæ ſpecies, in Arabiæ arenis degens, ſinceræ albedinis, capreum ovis dicta, quia multum habet carnis & pinguedinis. Cujus venatione inſignis Arabum princeps Zachæus, ante annos fere quingentos قتيل الريم *Katilorimi* ab hiſtoricis ideo cognominatus, quaſi *rimicidam* vel *reemicidam* dixerit p. 961. l. 63. In Syro & Chaldæis רימא *rema* & ריכא *remana* non ſolum occurrunt pro ראם *reem*, ſed & pro דישן *diſon* caprea ſpecie vel à cinereo colore vel à pinguedine dicta pag. 964. l. 46. Et Caſtd. אדוליא *urzila*, id eſt, *caprea hinnulus*, Gemara & Gloſſæ Talmudis in aliquot locis ראם *reem* explicant p. 964. l. 70. Et Aben Ezra pro ibice habens, dicit in Pſ. 22. ראמים *reem è monte celſo ſuper cornua ſe dejicere, nec ea confringere* p. 965. l. 30. Idem animal ſæpe deſcribitur *lucorum*, ut in Tract. Talmud. *Zebachim* ubi *reem ligatum ſuiſſe* legas קשור DUOBUS *cornibus ſuis*. Et in Eliezeris capitulis, ubi *reem* ferire dicitur *tam cornu ſiniſtro quam dextro*. Quod ipſum colligere eſt ex Deut. 33. 17. pag. 957. l. 39. & 60. &c. Proinde *monoceros* à Talmudicis non vocatur ראם *reem* ſed קרט *kerat*, Ibid. l. 71. Solvuntur objectiones, p. 965. l. 43. *Reem* in capreis quam eminear, p. 966. l. 50.

ראש כלב *caput canis* 2 Sam. 3 8. id eſt, dux canum & illis præfectus, κυνάγχης p. 685. l. 50.

ראש non ſolum caput, ſed & venenum ſonat. Sic ראש מתנים *venenum aſpidum*. Itaque Sirach. 25. 16. *non eſt caput ſuper caput ſerpentis*, caput, id eſt, venenum pag. 24. l. 42.

ראש herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens p. 592. l. 40.

רב לכם *multum vobis* id eſt, *ſufficit vobis* p. 356. l. 5.

רבץ *recubare* de leone Geo. 49. Pſ. 104. Ezech. 19. Hinc leo Arab. رباض quaſi *recubitorem* dicas. p. 737. l. 45.

מרבץ *marbets* cubile ovium. Gr. αὐλὴ vel πόκιον, quia ibi *ſaltorum recubant* pecora p. 468. l. 8. &c.

מרבק *marbek* quid proprie ſit in quatuor Scripturæ locis de vitulis *marbek*. Interpretum hallucinationes رفق *rabaka* Arabibus proprie bovis collum devincire, رفقة *ribka* vinculum in collo bovis, ربيقة *rabika* bos ita devinctus. Talmudicis quoque רבקה *ribka* vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* idem Hebr. p. 302. l. 29. &c.

רגז & רעש conjuncta de motu terræ fere dicuntur p. 132. l. 60.

ארגז *argaz* capſa, arcula, Philiſtæorum vocabulum, p. 368. l. 51. Cur Aquila reddat ὑφος ὀργῆς. In quibus vocibus non eſt mendum ut ſuſpicatur Drulius, ibid. l. 51. Alludunt ڒجاثة *ragzatha* Syrum, رجاز *rigiazu* Arabicum, & ריגזא *rigza*, Græcum aut Phrygium p. 368. l. 66.

ራደ : *rada* juvit Æthiop. pro Hebr. עזר *azar* per inverſionem. Vide ሙሐጽ : *macharu*.

לרוממ הקרן *ad attollendum cornu* filii Heman à Deo conſtituuntur, id eſt, ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent 1 Par. 25 5. Aliis hic elatio cornu eſt roboris exaltatio, quod videtur alienum p. 317. l. 22.

רחל *rachel* ovis, Hebr. Syr. & Arab. p. 437. l. 44. Arab. agna proprie p. 428. l. 4. Origo vocis falſa. p. 438. l. 9.

רחם *rachum* vulturis ſpecies à miſericordia & φιλανθρωπία ſic appellati p. 64. l. 38.

מרחק eminus, vel è longinquo ſupp. loco vel tempore. Nam ad utrumque pertinet p. 151. l. 28.

רטר ndorare, ſentire, præſagire p. 151. l. 7. & 9.

רכב unus solum *currum* significat, sed & *currulis equus*, ut in Virgilio aliquoties cursus pro equo sumitur, *caccabe* aut *carcabe* potius pro *caputo equi* hinc deducitur p. 100. l. 62. &c.

מרכבות חמשות *Currus* (Pharaonis) *secundarius* p. 175. l. 55.

רכש *reches* probatur esse equum cursorem expeditissimum, Radix רכש *rachas* est acquirere. Sic Gr. ἀράομαι à verbo ἀρόω p. 100. l. 31. Arab. ركض *galoper* ibid.

רכש *reches* apud Kimchium unnulli molun explicant p. 241. l. 40

לחמי *Ramin* in Syro pro לחמי *damin* p. 372. l. 26.

רמך equam significat, tamen est Masculinum p. 8. l. 38.

רמך *ramac* equa Esther. 8. 10. ubi muli vocantur בני הרמכים *filii equarum*, Vox Arabibus notissima. *Marc* equus Gallis olim, & Britannis hudie p. 101. l. 29. &c.

תרמילא *tharmila* Chald. *pera cibaria*, Gr. ἐφόδιον cibus, alimentum p. 457. l. 7.

רמה *ramma* vermis proprie terrestris p. 34. l. 56. Arab. caries, teredo, رم *ramma* cariosum esse. At Hebraice תרם *ramam* πλαδαρίζειν vermiuare p. 70. l. 31.

רמש *reptile* à calcando terram p. 23. l. 21. aut à rependo p. 59. l. 21. Most quid sit reptile ibid. l. 29.

ארנבת *arnebeth* esse *leporem*, non *cuniculum* aut *quadrupedem* p. 994. l. 65. A carpendo terræ proventu dici p. 995. l. 25. Cur hujus vocis terminatio sit fœminina pag. 996. l. 18.

תרנה אשתה *fenat pharetra*, id est, fonant vel stridcut sagittæ ex pharetra emissæ, per metonymiam continentis pro contento. alibi non extat, sed confertur רנה *rana* cum רנן *ranan*, quod Hebraice solum *canere* significat, at Arab. *stridere*, de sagittis quæ ex arcu excutiuntur. Id vero est maxime ad rem p. 134. l. 32.

רעה nou simum *pascere* sed & *errare* significat. p. 466. l. 71.

רועה *roge*, pastor & רעה *rega* Hebr. pascere, ut Syr. ܪܥܐ *rega* unde *regere* & *reges Asiæ* medium per G efferimus, ut in *Ragau* & *Ragnel* p. 441. l. 49

רעה non est pastor mercenarius ut vult Drusius. Passim enim ita vocantur etiam qui gregum domini sunt p. 444. l. 17.

מרעית pascuum (leuneulorum) id est lustrum. Nahum. 2. 11.

רעו *Ragau* dicta urbs Mediæ à viciuis pascuis p. 165. l. 65.

רעמה *raama* quâ Deus equi collum induit Job. 39. 22. non est *tonitru*, neque *hinnitus*, sed *jaba* Tonitru רעם *raam* dicitur, non רעמה *raama*. Vox ex collo non educitur, sed ex gutture. Neque guttur aut collum induit, sed eo potius induitur. Hinnitus equi acuta sell, nec tonitrui similis. Juba equo à Deo data est ornatus cauta, & eul lum iuduit. Et à litu recte רעמה *raama* dicitur, ut Græc. λοφία. Syris enim ܪܥܡܐ *raam* altum esse sonat, ut Hebr. רום *rum*. Itaque Græci φῦσαν, id est, *jubam* reddiderunt (quod in φῦσαν mutarunt scribæ imperiti) & Syri ܟܡܢܐ *coman*, pro quo legitur ܘܡܢܐ perperam p. 117. l. 70. &c.

רעש proprie *moveri* significat, deinde etiam saltare, cum equus *moveri* dicitur *ficut locusta* Job. 39. 23. Moveri, id est, saltare. Ita Græc. σείομαι utrumque significat, unde ἐνσείομαι p. 121. l. 35.

רעפת *rizpha* non est carbo ut voluit. Sed 1. lapis qualis cujus in pavimento usus est. 2. lapis iguitus seu candefactus, ad quem caro coquitur & torretur Arab. رضفة *ridhpha* dicitur, id est רעפה *rizpha*. Hujusmodi lapides in altari fuere, quorum uno per vinonem ablato Seraphinus Prophetæ labra tetigit & mundavit p. 327. l. 64.

רקב *teredo*, vermis ligni p. 34. l. 58.

רקמה *recama* Ezech. 27. 3. id est, Phrygium opus delcribitur in aquilæ majoris plumis, quam Græci ἁρπαγὴν vocant, tanquam à flellis interspersis p. 14. l. 62.

רקע *rakea* in Onkelo macalis albis inlignis ut Arabicè رقعا *raka* ovis quæ latera habet alba رقاع *rika* quod nigrum & album est p. 478. l. 61.

רקב *rabak* juxta Hebræos molle lutum ex quo Deus aves creavit, & ranas Ægyptias p. 55. l. 44.

רקוח de vaccis Gen. 41. tenues & macilentæ. Ex Arab. & Syr. linguâ vox notissima, quamvis in Hebr. textu ubi nou reperiatur p. 304. l. 35.

רקיע Hebr. tempus ὁ κρύσταλλος, διὰ τὸ πανσύστατον p. 304. l. 61.

ש Hebræum Arabes sæpe mutare in ث p. 373. l. 43.

שאג *rugire* de leone oceutrit locis qoindecim p. 730. l. 53. Etiam Deo tribuitur, qui rugientis leonis instar, voce suâ graviter intonat, ibid. l. 54. Et plangentibus, ut Græc. ὠρύομαι ibid. l. 59.

שבט virga, baculus, sceptrum, pro pastoris pedo occurrit aliquoties p. 459. l. 5. Sub virgâ (pastoris) oves quomodo transire dicantur Levit. 27. 32. ibid. l. 11.

שבוט *sabath* λάσιος seu *lupus* piscis pag. 42. l. 16.

שבלת *spica vulpis*, id est, avena p. 300. l. 61. quia spica caudam vulpis imitatur p. 602. l. 55.

שבלול *sabbelul*, limax, vel à שבל *sebil*, id est via quam succo suo signat, vel quia שב כזול *habitat* in cochlea p. 70. l. 25.

שבעתים & si duale, non significat *bis septenum*, sed simplex septuplum, ut Latine *septemgeminus* p. 395. l. 10.

שבר *confringere* (ossa) Es. 38. 13. & 1 Reg. 13. 26. 28 leonis proprium, ut חרס (olla) *conterere* & *comminuere* Dan. 6. 24. p. 740. l. 17.

שבר iu pecude vitium; Fracta, ad ossa refertur, femoris puta aut crutis p. 522. l. 50.

שבת תגדול *Sabbatum magnum* hodie apud Judæos Sabbatum quod Paschales dies proxime præcedit p. 568. l. 23.

שגר *feger* atmenta non significat, sed fœtum boum, & pecoris in genere, quia per partum emittitur. Chald. enim & Arab. שגר est emittere. Ita שלח *emittere* Job. 21. 11. de partu dicitur p. 296. l. 35.

שדרה *dorsi spina*, Arab. شَرَرَة Et in Onkelo שדרתא p. 497. l. 45.

שדים *diabeli*. Idololatrarum Dii. p. 497. l. 45.

שה *seh* Arab. شاة *sah* Hebr. שוי *feh* Chald. tam capram quam ovem sonat, sive sit mas, sive fœmina, tam genetale est quam שה *tjou*. Sed שה *tjou* de pluribus dicitur, שי *seh* de singulis. Nec solum parvulum significat, ut Hebræorum multi volunt, sed & ovem & capram cujuscunque ætatis & sexus. Radix juxta Hebræos & Chaldæos in medio habet *jod*, juxta Arabes *Vau* p. 438. l. 30.

שור bos cujusvis ætatis & sexus. Non ab acumine visus ut voluut, sed à firmitate lic. Chald. enim Talmud. Syr. Arab. & Æthiop. שור est *firmare*, *stabiliri*. Ex Hebr. שור *for* Chald. & Syr. תור *thor* Arab. ثور *thsaur*, Phœnic. Θὼρ *thor* in Plutarcho, Ægypt. ἀθὼρ in Hesychio, Græcum ταῦρος Latinum *taurus*. Arabes unde deducant. p. 279. totâ

שור pro *tauro* sumunt novi interpretes Job. 21. 10. cum sit vaccaaut bos fœmina. Est enim nomen ἐπίκοινον, quod utut semper Masculinum, tamen ad vaccam sæpe pertinet p. 291. l. 14.

שוש nou esse gaudium intus latens, & quod nullo gesto le prodit p. 131. l. 33.

שוש *Susa* ab equitatu non dicuntur, ut vult Etymologus, sed à liliis. p. 96. l. 2.

שוק Talmudicis caudam attollere, vel sursum erectam habere, ut Arab. شحق p. 437. l. 62.

שוק cujus luxatum est femur p. 508. l. 74.

שחל *fachal* pro שחר *fachar* est leo niger, qui Arabibus أدم *adlamun*, quales in Syriâ occurrunt, cum alibi fiut fere fulvi p. 717. l. 45.

שחלת *fecheleth* pro שחרת *fechereth* à nigredine dicitur onyx seu unguis odoratus, *Res* & *Lamed* permutatis, quod in illis linguis frequens p. 717. l. 60. De hoc atomate Exod. 30. 34. & Sirach. 24. 21. p. 53. l. 19.

שחף *fachaph* latus vel cepphus, avis cui carnis minimum est, quasi phthili laboret, quæ Hebra cè dicitur שחפת *fachapheth* p. 66. l. 22.

שחר *fachar* non est leo ut volnut, multo minus leo in certa ætate: Sed vel corporis procetitas, vel elatio & fastus animi. Unde animalia quædam בני שחר dicta ut Græc. ὑπερήφανα ζῶα p. 718. l. 62. Vide Arab. شخص

שחת est *corrumpere*, & שחת Psal. 16. 10. quomodo interpretantur insignes Apostoli duo Petrus & Paulus. Tamen plerumque est *fossa*, corruptionis locus, nisi deducas à verbis שוח pro שוה quæ deprimere & inclinare significant p. 761. l. 5.

שטף *exundans* alibi de torrente dicitur, qui summo impetu fertur, sed Jerem. 8. 6. de equo qui in prælium ruit p. 147. l. 20. Quod Syrus ecte reddidit, Ideo Gabriel Sonita non satis intellexit, ibid. l. 35.

שיא שיאה fericum Pharandæum p. 457. l. 35.

שיש bombycinum p. 487. l. 24.

שכעת, vide שפעת

משכוביתא *masciobitha* in Jonathane, aries qui præit gregem. Legerem משכעיתא *masbokitha*, quia שבק Arabibus est præire. Talmudici per duplex *caph* legunt משכאתא *masceatha*, tanquam à כשך, id est, trahere p. 424. l. 3.

שכר plerumque est orbari; Sed & in abortiendi notione occurrit, quomodo partui opponitur in Jobo p. 292. l. 16.

שכן *sacan* habitare, unde Græc. σκηνὴ & σκηνὸς & משכנות התימנים *pastorum tabernacula* p. 465. l. 39.

שלה *errare*, inde שלו Hebr. *temeritas* p. 374. l. 58.

שלו coturnix ab ubertate dicta, ut Arab. سمانى *sumana* à pinguedine p. 66. l. 30.

שלהבת propagines Es. 16. 8. p. 896. l. 27.

שלחו שלחי רקמה *sentula operis Phrygionici*. Chaldæus ita vocat maculas quibus pardus seculatus est p. 7. l. 2.

שלך *falach* avis catarrhactes, ut שלך *falach* verbum est καταῤῥάκτης *præcipitare* p. 65. l. 39.

שמר *perdere* & שמר *servare* per scribarum imperitiam confunduntur p. 525. l. 9.

אשתאר *defecit* vel *apostata fuit* p. 578. l. 25. Judæi

Judæi cur בן נבר Exod. 12. 43. ſic reddidetint. ibid. l. 35.

שמטה Græc. ἄφεσις, Arab. تسييب, id eſt dimiſſio ſacri animalis ita Deo devoti ut ejus uſus omnibus ſit interdictus p. 660. l. 22.

שמט 2 Sam. 6. 6. quam varie reddatur. Nobis שמט *in luto hærere*, quia טיט Arab. eſt lutum tenue in quo jumenta detinentur.

שממית idem quod وحل p. 374. l. 35.

שממית *ſemamith* Prov. 30. 28. neque *vermis* eſt, neque *reptile alatum*, neque *hirundo* neque *fimus*, neque *aranea* p. 1083. l. 65. Sed *ſtellio*. Ita Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. Et שממיתא *ſemamitha* Levit. 11. 30 pro ſtellione ſumitur in Chaldæis duobus & Samaritano interprete. Quin Græcè hodie vocatur σαμπιόν. Nomen a سام أبرص veneno ſumptum ut Arabici *ſammabras*. Denique ſtellioni convenit quicquid de *ſemamith* habet Solomon p. 1085. l. 15.

שנן ſaginari pro vitio adſcribitur p. 525. l. 15.

שנים *duo*; *Soles* habet Chaldæus pro duabus veſperis, quæ phraſis eſt Chaldaica. Itaque non legendum *a* יכא *duæ veſperæ*, ut ex Syro & Samaritano videtur poſſe colligi p. 558. l. 67.

שמשום *ſampſuchus* pro שמיר ſeu hyſſopo in Talmud. p. 587. l. 37. Majoranæ ſeu amaraci ſpecies p. 589. l. 4. 17.

שסיים *miſaim* veteres varie leguot & exponunt p. 429. l. 74. Recentiores quoque in hac voce hæreut. Sed Hebr. משנים & Arab. ثنيون idem ſunt quod Lat. *bidentes*. Oves bienues ita vocantur, quia tum duales ejiciunt, & ſunt in pleno robore p. 430. l. 26. &c. Vide שני

שען (linguam) exacuere de homine & ſerpente, ut חרץ de cane p. 668. l. 44.

שן רפיל Chald. *dens elephantis*, id eſt, ebur p. 248. l. 19. Unde שן רפין *ſen dephin* Gen. 50. 5. in Jonathane, N. pro L. p. 249. l. 20.

שער *ſanar* & שערא *ſaarra* Chald. felis, or Arab. سنور *ſinnaur* p. 865. l. 1.

שעיר *ſeir* quaſi felinus ab Amorrhæis dictus mons Hermon, forte à felibus ibi diverſari ſolitis p. 864. l. 71. Hoc nomen hodieque manet. Alcamus montem Senir ponit inter Emeſam & Baalbech, quæ olim Heliopolis p. 865. l. 20.

שנהבין in elephante 1 Reg. 10. 22. dentes ejus erti duo in maxilla ſuperiore, ex quibus conſtat ebur p. 6. l. 51. videtur contracte dici pro שן-קהבים id eſt, *dens faſcoram* ſeu *elephantum*, elephantes enim & bubali colore fuſco Arabice dicuntur قهبان *khhabani*. Similis contractionis plura exempla p. 247. l. 32. &c.

שסה vide סוס

שעטנז *ſaatnez* linum & lana ſimul. Origo vocis p. 486. l. 6.

שעל *ſual* vulpes dicta à tuſſi p. 62. l. 56. Vide שעל

שער *ſear* pilus, villus, שעיר *ſair* pilo ſus, villoſus. Item hircus p. 640. l. 60. שעירים Levit. 17. 7. hirci in Ægypto culti p. 641. l. 50. Item hircorum imagines. Fanes enim Ægyptii pingebant τερατοσκόπους τερατοσκόπους ibid. l. 38. Item dæmones, ut Eſ. 13. 21. & 34. 14. p. 643. l. 1. Rationes hujus nominis fictitiæ in Ezra, &c. Vera in Kimchio & Maimonide, quia hircina forma apparent & colunt ur ibid. l. 48.

שעה *limare* Chald. & שעיא *lima* p. 335. l. 43.

שעיר *caſei bovis*. Græci τυρὸς βοὸς. Hebræam vocem quam non intelligebant nude exteribentes. Radix שעה *ſapi* colare & percolare Hebr. & Chald. Caſeus autem percolando fit Jub. 10. 10. p. 316. l. 29.

שפן *ſaphan* in Lege videtur cum lepore jungi, ut animal congener. Græci, Vulgatus, multi Patres, Liber Nominum, leporem aut lepuſculum reddunt. Et in Giggeio Arab. سفن *ſaphan* eſt coniculus. Itaque Hebræi abhinc aliquot ſæculis cuniculum שפן *ſaphan* appellaot. Et Σαφὰν ſeu Hiſpanis nomen inde videtur deductum. Sed 1. שפן ruminat, cuniculus non item. 2. שפן in petris habitat 1 f. 104. 18. & Prov. 30. 26. Cuniculus in terreno ſolo. 3. Cuniculus olim Judæis fuit ignotus & Hiſpanie peculiaris p. 1002. l. 2.

שפן *ſaphan* non eſt الوبر *alwebro* ſeu mus montanus p. 1008. l. 68. Nec الفنك *alpheaec* mus Finnicos ib. l. 72. Nec *hyæna* p. 1008. l. 17. & p. 1009. l. 27. Nec *boreas* p. 1009. l. 23. Sed *chærogryllus*, mutis agreſtis genus, qui in terræ ſcrobibus latet. Nomen alludit ad שפן *ſaphan* & צפן *tſaphan*, quorum illud eſt tegere, hoc abſcondere p. 63. l. 50. De hoc more vide Arab. جربوع *Jarbuon*. Ita enim vocant Arabes, & Chaldæi טינא, & Syri ܓܪܒܘܥ & Gr. χοιροψάλαι & ὀρεσκῶλαι, de quibus ſuis locis.

שפון *ſiphon* eſt αἰγίθηλος, qui alio nomine etiam dicitur in Auctario Dioſcoridis p. 602. l. 57.

שפיפת turma camelorum ſimul iter faciencium Ef. 60. 6. cur Chald. שיירא dicatur, & Syr. ܩܛܪܐ & Arab. قطار p. 81. l. 60.

שפיפון *ſephephon* ceraſtes & hæmorrhous à clandicanoue ſic dicti, quia ſerpentum fuli clandicare videntur in meeſſu p. 68. l. 41.

שפכא *ſiphca* Syris *riverra* in Aruch, in quam vatiam deſcribi. Itaque malim פחא *phiſca*, quod Syris vatium & multicolorem ſonat p. 987. l. 30.

שקל *ſiclus* ab appendendo dictus p. 434. l. 12.

שקץ non ſolum pondus, ſed & valorem ſonar p. 380. l. 34.

שקץ סרס *ſadmentam aquaram*, id eſt, aquæ in quibus delidunt omnes ſordes, quæque proinde ſunt limpidiſſime p. 525. l. 56.

שקוץ ſuperlimitare p. 953. l. 53. Sic dicitur à proſpectu, propter ea cellos & elathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur qui fores pulſaverant ibid. l. 59.

שקק *ſavire* vel *uncare* urſorum proprium ut volunt, ſed nobis שקק eſt eſurire p. 815. l. 12.

שר המקוד *principes gregis* p. 444. l. 51.

שרי Chald. incipere, inde משרי *Thiſri* menſis dictus quo nou auni ſolum ſed & mundi fuit initium p. 558. l. 33.

שרון *ſaron* Græci ἕρκος ὕλης *ſylvam* (proprie quernam) explicant Ef. 65. 10. Gr. εὐφορία eſt quercus, & Druides Diodoro Σαρωνίδες. Sed Hebr. שרון *ſaron* proprie eſt locus lati proſpectus, à verbo שור proſpicere p. 306. l. 52. & 533. l. 50.

שרו Syr. *cedri* potius quam *abietes*. Ut Chald. שרבין & Arab. شربين *ſerbin*, vox in Lexicis omiſſa p. 534. l. 22.

שרע eum è partibus quæ geminæ ſunt ona eſt longior p. 322. l. 73. תשתרע extendere ſe Eſ. 28. 20. شراع cameli collum à longitudine ſic dictum; & herba ſuper terram extenſa, via lata ac ampla p. 523. l. 6. כרע etiam per *ſamech* & כרח quod redundat & ſuperfluum eſt, *cheth* & *Ajin* permutatis ibid. l. 37.

שרף מעופף *ſaraph volans* Eſ. 30. 6. id eſt, hydrus. Angues enim alati qui ex Libya & Arabiâ quotannis in Ægyptum volant ſunt in hydrorum ſpecie. Et *ſaraph* dicitur ille ſerpens ab eſurendo, quia vim habet maxime igueam p. 68. l. 59. Alas habet membranaceas veſpertilionum inſtar p. 23. l. 66.

שרץ *ſerets* reptile dicitur à fertilitate & copiâ p. 23. l. 22. & p. 59. l. 22.

שרקים equorum color Zachar. 1. 8. Veteres *varios* reddunt, quaſi legerint רקמים Arabicè رقش *color varius*. Alii *pexos*, alii *rubros*, alii *fulvos*, alii *nigros* reddunt. R. Selomo & Kimchius fatentur ſe neſcire quis ſit color. Tamen gilvum, vel flavum eſſe conſtat, quia color eſt equis cum vino & crudo lino commuois, ab albo, rubro, nigro & vario diverſus p. 107. l. 34. &c.

שרקרק ערדים Jud. 5 *gregum fibili* p. 470. l. 49. Sic barritum elephantorum Ælianus *ſibilum* vocat ibid. l. 56.

משתין בקיר *mingens ad parietem*. Hâc phrafi *eunuchi* aut *murem* ſignificant ſacri Scriptores, non *canem* ut plerique putant, quod multis probatur p. 675. l. 19. &c. Has voces quomodo veteres aliter detorſerint p. 678. l. 27.

תאשור vel תישור laſciva ſpecies Talmodi. p. 975. l. 17. Id eſſer τιλάφων, non στρεπσίκερως ut Græci habent. Eſ. 51. 20. p. 975. l. 16.

תאו *theo* vel תיאו *tho* orya Græcis & Hieronymo p. 973. l. 30. Ex תיו factum est per metathefin, quomodo in כעב ex כבע, ibid. l. 35. Alii bovem ſylveſtrem malunt. Sed prior interpretatio cur præferenda. ib. l. 48. תאו *thos* vel תיו *tho* videtur à voce dictus oryx. Sic Θὼς & Θώεττα ſunt voces ὀνοματοποιητικαὶ. Et Ὠὸς hirci ſylveſtris ſpecies in Heſychio. Et in Asibus τὼς juxta Varronem. Cur in Oryge clamor obſervetur p. 974. l. 59.

תאומים de ovibus *gemelliparæ*, non *integræ*, id eſt, מתומות nec *quæ geminæ nacedunt* p. 512. l. 60.

תבלול *albugo* in oculo p. 584. l. 8.

תוכיים *thucijim* pavones pro תכיים *Cuthyim* per metathefin, quia ex terra *Cath* ſeu Perſide advecti. Proinde veteribus pavo eſt Ἰηδικὸς & Μηδικὸς ὄρνις. p. 65. l. 58.

תוף *toph* τύμπανον p. 548. l. 65.

תור *thor* τρύγων *turtur*, voces ὀνοματοποιητικαὶ quæ hujus avis cantum utcunque imitantur. Quales עגור *agor* pro grue, כוס *ſis* pro hirundine, איה *aja* pro æſalone, ut Arab. جوجو *juju* & ejus cantus جاجا *jaja* p. 65. l. 25.

תרבלא *thorbela* vel תרבר *thorbar* Chald. *hoc ſerus*, ſorte oryx, ut cervus, & capreæ ſpecies *jachmur*, quos Arabes in bobus ſeris cenſent p. 974. l. 37.

תחש *tachas* aliis eſt תלא שלן *thela-elan* viverra. Aliis animal unicorne tam frequens ætate Moſis, ut ex ejus pellibus factum ſit tabernaculum. Aliis taxus aut melis. Quin תחש Græcis color fuit ἰοειδὲς vel ἰασπόειδὲς, itactiam Hieronymo. Et Chaldæis ac Syro סנטוניא *ſalgoua* vel *ſolgauna*, quod hyſginum interpretamur p. 986. l. 28. &c.

תיש *thajis* Hebr. Syr. Chald. Et تيس *thais* Arab. hircus pag. 647. l. 60. Hunc magnifice incedere dicit Solomon Prov 30. 31. Quod Ælianus quoque miratur p. 648 l. 40. & 58. De eo Chaldæi locus corruptus emendatur, ibid. l. 60. Arab. تيس *thais* etiam in capreis & ibicibus p. 649. l. 24.

תלא אילן *thela Ælan* vel *ilan*, *ivra*, *viverra*, Arab. زربب *zebzeb*, Gall. *furet* p. 986. l. 40. Syr. ܐܣܦܐ ibid. Forte תלא אילן *thela Ælan* dicitur pro טלאי אילן *tela Ælan*, id eſt, *maculoſum animal oppidi Ælan* in Arabiâ. Nam maculoſum deſcribunt Hebræi. Aut טלא אילן *tela ilan*, ut ſit *martes ſagina*, quam à fagis in quibus degit Galli *foumam* vocant, unt *martes abietum* quæ variæ ſunt p. 987. l. 10.

תולע *thola*, vermis à לע vorare, deglutire. p. 30. l. 34.

תולעת *tholaath*, vermis proprie fructuum p. 34. l. 57.

תמכה *thamca*, alii *marrubium*, alii *cardamum*, alii *gingidium*, alii *palmæ majcam* reddunt, uos *parthenium*, quia edule eſt, & gullu amarum, & ab Afris *thalmacath* dictum in Auctarin Dioſcoridis, in Plinio *tamnacum*, in officinis *tanacetum* p. 606. l. 72.

תמר Chald. *cercopithoci* p. 864. l. 34

תמרת parvi acini in vertice עז אזוב hyſſopi p. 587 l. 57.

תנך lobus auris in homine, ut כול in ove p. 493. l. 69.

תנים *thannim* draconum nomen alludit ad תנן *thannuth*, id eſt, *Sgovis* plangere. Itaque deſcribuntur dracones ut θρηνικὰ ζῶα p. 69. l. 8.

תנין *thannin* & לויתן *leviathan* cor draconibus & cetis communia ſint nomina pag. 45. l. 31.

תנין *thannin* Ezech. 29 3. & 32. 3. non eſt *balæna* ut volunt, ſed *crocodilus* pag. 52. l. 4.

תרוה vide ſupra תרזה

תרזה aut תריד *therid* Talmudicis beta. Hieronymus in Eſaiam *thoreth* ſcribit p. 975. l. 11.

תרפים *theraphim* quæ Michal poſuit in lecto pro Davide, idola non erant, nec imagines cœleſtis influentiæ capaces, ut fibi fingit Ezra, ſed grandes pupæ, cujuſmodi unam aliquam fecit Michal tumultuario opere, quæ ad hominis formam utcunque accederet p. 623. l. 51.

תרתק *Tharthak* Auxæorum numen aſini figuram habuiſſe Hebræi volunt, quod eſt plane incertum p. 182. l. 60.

I N D E X

Vocum ARABICARUM quæ in hujus operis prima parte explicantur.

ابابيل *ababilo*, bomicum & equorum agmi-nu hinc inde ſparſa p. 654. l. 60

ابن اوي *ibno awi*, ſeu *filius awi* (Barbaris *iben angue*, & *abin avin*, &c.) Plur. بنات اوي *benath awi* ſeu *filiæ awi*, p. 842. l. 20. Animal à ſuo latratu ſic dictum, lupo ſimile, ſed minus. Proinde دوجبة *doubeus* vocat Alcamus. ibid. l. 36. De eo quid Avicenna, & variu illius nomina apud Arabes, ibid. l. 25. Vites perdit & fructus arborum. Gallinis eſt intenſiſſimum. Venutur etiam in aquis poſt ligni faſciculum latens, pag. 843. l. 40. Ejus ululatus infantis vagitui perſimilis. Ungues habet prælongos & rapaciſſimos, p. 844. l. 3. Captivitatis tam eſt impatiens ut ſemel captum in cavea calcitrare non deſinat, ibid. l. 19. Hæc de illo Arabes. Sed noſtri multo plura p. 842. 843. 844. 845. Idem ſunt Hebræis אים *ijim* gregatæ feræ quæ *Eſ.* 13. 22. alternis ululant in muceriis exciſæ Babylonis p. 845. l. 38. Hoc animal alii ad canes, alii ad vulpes, alii ad lupos referunt, quia ex omnibus aliquid habet. Geſnerus hyænam etiam contendit, & Bellonius lupum aureum Oppiani. Uterque gravi errore. Quin *filios* & *filias awi* eſſe Græcorum veterum *ὕαινας*, recentiorum *ταὼς* & *λαυρακόφους* probatur ſeptem rationibus p. 846. &c. Frequentes erant in Judæa, Paleſtinâ & circa Cæſaream pag. 855. l. 11.

ابو الاربد *pater grandinatus*, id eſt maculis nigris tanquam grandine aſperſus, pardi epithetum p. 787. l. 56.

ابو الرقاش pater varius, idem pag. 778. l. 54.

ابو نسفين *abu ſaphin*, Pater qui limæ inſtar expolit & abrudit. Hericii epithetum, cujus cute veſtes expoliuntur pag. 1037. imâ.

ابو الشوك *abuſſuki*, pater ſpinarum, alind epithetum herſeii p. 1037. l. 70.

اجاجير *agiagiro* rectæ p. 654. l. 63.

اجحون vide אגוז

اجمة *agiama*, leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 5.

اخش *achas* Perſis *magnus* p. 236. l. 51.

اخيه *achia* res paſcualis, ſorte idem quod Hebr. אחו *achu* & Ægypt. ϧⲁϫ pag. 404. l. 4.

الادر *alodra* vel *alalara* hernia pag. 366. l. 41.

اذن الفار *auricula muris* herba p. 1048. l. 51.

ارارس *arariſo*, agricolæ p. 654. l. 63.

الاروية *alorvia* fœmina ibicis p. 904. l. 8. & 916. l. 28.

ازار ازار *azarazar*, vide ادعج in *Dal*

الازور *alazuro*, ſuccinctus (canis) tenui pectotis ambitu. An qui *Solomoni* זרזיר מתנים *ſuccinctus renibus*, quod ad vertagum ſeu *leporarium* canem referunt? p. 684 l. 23.

استر *aſthar* vel *aſther* Perſ. mulus p. 236. l. 44.

استركاورلنك *aſthorkaujalane* Perſis *camelo-pardalis*, quia camelo, bovi & pardo ſimilis p. 904. imâ.

اسفست *iſaphſath* Perſ. herba Medica, فصفصة *phaſphaſa* Arab. & رطبة *ratba* cum eſt recens &, قت *koth* cum eſt arida p. 301. l. 12. Vide قضب

اسقنقور *iskankar* vel *iskinkar* ſcincus p. 1055. l. 57. & 1063. l. 25.

الي *alia* de ove apud Arabes, caudam habere amplam & adipoſum. Unde ad homines transfertur qui nates habent carne & arvinâ diſtentas الية *aliab* talis caudu, ut Hebr. אליה *alijah*, Agnus الي *ali*, id eſt, tali cauda præditus اليا *alıeo* mercator candarum hujuſmodi p. 494. l. 31.

اليامور *jamur* Ibnoſaidæ ibicis genus unicorne, in medio capite unum cornu habens in multos ramos diviſum. Aliquid tale de uro Cæſar, p. 941. l. 48. Vide يحمور *jachmur*.

ام حبين chamæleon, ex iis animalibus quæ Arabes vocant حشرات quia ſub terra conduntur p. 1014. l. 32.

ام حفص *mater congregationis* galliuu quæ pullos ſuos ſub alis *incubyta* Luc. 13. 34. p. 724. l. 57.

ام عيسى *Mater Jeſu*, bluſphemum camelopardalis cognomen apud Arabes, cujus ratio prorſus me latet p. 906 l. 18.

فع فع vide اوس اوس

الببر *albakir*, tigris Arab. & Perſ. p. 794. l. 29. Generatur ex *bezarkan* & *leana* ibid. l 65.

بثنة *Bathſana* ſolum planum molle & feras, unde بثنية *Batanea* dicitur terra prope Damaſcum in qua triticum eſt optimum, & terra mollis. Ita Arabes de terra *Baſan*. Et Hieronymo vox *Baſan* aberrimam & pinguem ſonat, quod fugit hactenus Lexicographos p. 305. l. 66. & 306. l. 15.

بخو

بحر *bahara*, cameli aures fiudere, ut pateat illum esse Deo devotum, & usum ejus interdictum. Camelus fœmina in eo statu بحيرة *bahira* dicebatur; id est, auribus fissis. Et سايبة *saiba*, id est, *ἀφιεν* demissa, & صربي *sarba* & وصيلة *wasila* de quibus suis locis p. 660. l. 26.

بخت cameli *Becht* vel *Bechet* vel بخاتي *Bechati*, id est, Bactri seu Bactriani duplici gibbo, majores Arabicis p. 87. l. 17. & 249. l. 1.

بحدل *bachdala* fallit proprie de *alyarbu* seu arctomye, qui aliter chœrogryllus, p. 1013. l. 59.

براثن *barathfino* pulpæ seu digiti quibus adhærent leonis ungues p. 735. l. 10.

بارح *barich* in auguriis, id est, avis dextra quæ mali est ominis p. 20. l. 34.

البرذ *alberid* quasi *veredus* dictus Arab. tigris à celeritate cursus p. 794. l. 29.

البردي *alburdo* papyrus p. 342. l. 6.

بردون *bardaun*, equus ellitellarios, degener, auribus flaccidis. Hispanice *albardon* & *hurdegano*. At *burdo* mulus ex equo & asina qui prius binnos p. 234. l. 32. ibid. l. 6. Plur. البرادين *baradino* manni: Vide العير

برعل *borol* fœtus hyænæ, aut fœtus *marmottæ* & *filii awi* p. 842. l. 51.

برق *bork*, idem quod ضب *dhab* seu crocodilus terrestris p. 1046. l. 46.

البرزقان *albezarkan*, ignota fera ex qua & leænâ nasci dicitur البير *albabir* tigris p. 794. l. 65.

بازل *bazil* vel خف *chaph* vel درتم *darthim* vel مرتدع *murtheda* camelus, cum dentes omnes orti sunt, anno septimo vel octavo p. 75. l. 36.

بزازل *bazazilo* manna p. 654. l. 43.

رحالة رحالة بس بس *bus bus*, & *richala richala* voces quibus vocantur oves p. 521. l. 40.

البسوس *Albasas* fœmina quædam quam Deum in latrantem canem mutasse fabulantur, quomodo Græci Hecubam p. 565. l. 20.

بواسر *bawasiro* marisæ, hemorrhoides p. 366. l. 4.

بصبص *basbasa* Græc. *ναιω* & *αιαῖσσω* de cane, aurium & caudæ motu blandiri, البصبصة *albasbasa* talis adulatio p. 681. l. 70. & 682. l. 3.

مبصر *mubfir* videns, Arab. leo, quia prædam suam videt eminus p. 716. l. 26.

البغيبغ *albogaibag*, mas caprearum pinguis p. 649. l. 33.

البغر mulus, Arabicè fæpe pro spurio sumitur. Et بغل *bagala* est spurium pronuntiare p. 231. l. 42.

بغم *bagama* de cervo, capreа, aut ibice, blande rudere cum catulos fovent p. 884. l. 51. بغام bugamo infracta vox qua catulis abblandiuntur p. 919. l. 31.

باقر *bakir* leo, باقرة *bakira* leæna, item chamæleon p. 1081. l. 49.

بقر الوحش *bos ferus*, Arabum nonnullis *cervus*. Aliis bovis feri quatuor species, quarum una est cervus p. 972. l. 14. 30. 33. 56.

بكر *bicrun* camelus junior, cum genua flectere incipit p. 75. l. 28.

البكيلة *albechila* oves & capræ commixtæ p. 418. l. 3.

بلالة *balalato* pavimenta p. 654. l. 63.

بلق *balek* vel بلقاء *bul'a* nigredo cum albedine admixta, ابلق *ablako* niger & albus p. 478. l. 70.

بلهوت vide النون.

بنن *banana*, ligavit ovem quam saginaret p. 514. l. 60. بنا vide عود.

بنات وردان *benath wardan* αἰλῶν seu *blattæ* p. 1065. l. 35.

بهم *behama* hœdum vel agnum abligtare p. 421. l. 17.

ابهم *abhamo* mutus, بهيم *bahim* silentium, استبهم *istebhama* mutum esse p. 5. l. 35. Inde brutum Hebr. בהמה *behema*, quia mutum est.

بهموت *behemoth*, vide نون.

البين *albain* vocatur corvus id est, *avis separationis*, ab Arabum augurib, quia separatus est à Noa, & abiit, nec reversus est p. 20. l. 9.

التفه *Tuppho* animal carnivorum, pardo simile, sed nonulli felis aut catelli statura, cujus pellis apud Arabes & Persas est in pretio p. 124. l. 32.

تلو *talo* cameli catulus, cum sequitur matrem p. 75. l. 15.

تناز *thanazo*, futui p. 654. l. 67.

تيسا *thaisa* capra in hirci modum cornuta, p. 649. l. 38.

تياس *thaias* qui hireis dives est

تيسية fœtor hircinus, استتيس *στυγίζω* hircum libidine vel fœtore referre p. 649. l. 38.

تيمة *thima* insignis ovis, quam Arabes manuefaciunt, & domi mulgent, nec foras pallum dimittunt p. 522. l. 31.

تيتل *thfesthal* ibex maxime annosus, mas *orviæ* p. 974. l. 43. Golius ex Giaubari, caper montanus, oryx, bos montanus, species ejus p. 974. l. 43.

ثرب *thfarb* vel *thfirb* (barbaris *zarbus*) omentum Arabibus à pinguedine sic dictum. Syris enim ثرثا *tharba* est adeps. Et apud ipsos Arabes ثرثر *thfarba* de ova pinguem fonat & اثرب *athfraba* pingueſcere p. 502. l. 71.

ثرز *thfarz*, morbus ovium, cum herbas mane comedunt adhuc rore madentes: Et venter earum diffluditur p. 518. l. 37.

ثعلب *thfaleb* vulpes ex Hebræo שועל *fual* cum *beth* in fine addito, ut in כרסם & aliis. Sic Philistæorum dialecto vulpes dicebantur שועלים, unde *Saalabim* Jud. 1. 35. loci nomen p. 855. l. 1.

ثغا *tfaga* balare inter pariendum

ثغاء duplicatio balatus ovis aut capræ in partu p. 471. l. 25.

ثقب perforare p. 782. l. 1.

ثقب الابرة *foramen acus Margarita* الثقبة perforata p. 782. l. 1.

ثقال onusta, id est, prægnans p. 315. l. 30. vide حمل.

ثمط *thfamath*, lutum tenue in quo jumenta hærent. Alludit Hebr. שמט p. 374. l. 35.

ثنى *thfana*, iterare, duplicare, ut Hebr. שנה fana. Unde ثنيات *thfanrath* duales vel gemini dentes, qui in jumentis & omni pecore, sed in ovibus præsertim certa ætate eminent, nec multo post excidunt.

اثنى *athfaa* hos dentes abjicere, ثنى *thfani*, qui illos abjicit, unde colligitur ætas. Eos enim abjicit ovis anno secundo aut tertio, vacca tertio aut quarto, equus quarto, camelus sexto. Quod tempus pastores cutiolius observant, quia tum sunt in pleno robore, adeoque pluris fiunt. Itaque tum Arab. ثنيون *thfunioona* dicuntur agni, & Hebr. משנים *mifaim* & Latine *bidentes*, quæ ad sacrificia exquirebantur ut acceptiores p. 430. l. 28. & 431. l. 45. Vide العزع.

ثول *thfawal* languor in ovium aut caprarum membris, aut maniæ genus, quæ eum accidit, duo sequuntur alias oves, sed pascua sua circumeunt. ثول *thfawala*, hoc morbo laboravit ovis p. 524. l. 5.

ثيل gramen p. 443. l. 63.

جبابرة *gebábara*, id eſt, gigantes ab Arabibus vocati majora animalia docetur p. 1057. l. 32.

جثم vide ربض.

جعجيج *giaehgiuch* aries procerior p. 425. l. 70.

جحر *gichar*, latibulum *vũ dhab* جحر الضب *dhab* in latibulum ingreſſus eſt, أجحره *eum* impulit (aliquis) in latibulum p. 1047. l. 1. & 1050. l. 40. & 63. l. 3. & 1051. & 67.

مجداف السما *ala cœli*, id eſt, niz p. 475. l. 71.

جرابة capreæ fœtus maſculus p. 631. l. 68.

الجزع id eſt infirmum & invalidum dicitur pecus antequam dnales dentes abjiciat p. 430. l. 59.

جرر *trahere* in equo, id eſt, refractarium eſſe; onde فرس جرور ἱππος ἴατρικὸς dicitur pro equo refractario p. 167. l. 68.

الجر *algiar* cubile hyænæ & vulpis p. 852 l. 28. Cur pro hyæna lacertam habeat Cl. Golius, ibid. l. 30.

الجرد mus major quam الغار ſorex p. 249. l. 2.

الجريسة *algeriſa* quod è pecore noctu ſublatum eſt p. 452. l. 30.

أجعل de cane, coitum appetere p. 293 l. 60.

الجفر *algiafro* agnus quadrimeſtris, Gr. φάγρος quia tum primum editur, p. 428. l. 69. Idem Chald. פלגיס *phalgis*.

جلأ cameli pullus biennis p. 75. l. 28.

جلود دارش *pelles dariſ*. Ita quidam Arabes pro pellibus ורוש *thachas*, id eſt, pelles nigræ. Vox eſt Perſica p. 989. l. 48. Samaritanus quoque habet *pelles nigras* ib. l. 54.

جلمة *gelema*, truncus corporis dempto capite & cruribus, Ital. *buſto* p. 472. l. 6.

جلمرة cameli pullus anniculus p. 75. l. 25.

جمم de aquis in unum colligi, & abundare. Inde جمة *giamma* lacuna Chald. גמא *guma* p. 143. l. 50. & 148. l. 41.

جاموس *giamus* pl. جواميس *giawamiſi* bubalos. Deflexum ex Perſ. كاوميش *gaumis*, id eſt, *vacca fera*. Itaque à Perſis cum ſuo nomine ad Arabes videtur deductus, unde paulatim ad Europæos p. 973. l. 64.

جماميس *giamamiſi*, tuberum genus p. 954. l. 67.

جمل *gemel* camelus in flore ætatis p. 75. l. 1.

جمل *gemel* camelus, *gimal* & *giommal* tridens, Hiſp. *gumena*, Ital. *gomena* Gal. *gomeine* N & L permutatis. Syris etiam جملا *gamol* tam rudentem quam camelum ſonat. Nota in Marth. 59. 24. ubi Alcoranus pro rudente accepit p. 92. l. 27.

جمل *gemel* vel رباع *reba* camelus mas; ut ناقة *naka* vel ضلعة *ſalaga* fœmina cui quatuor molares dentes prodeunt anno quinto vel ſexto p. 75. l. 31. & 33.

جمل يهود *gemel jehud*: camelus Judaicus. Chamæleontem ita vocant Arabes à tuberoſo dorſo. Nam in deſcriptione ei tribuunt vituli caput, piſcis corpus, cameli gibbum, &c. Fortaſſe etiam Pœnis גמלא *gamalua* dictus, id eſt, parvus camelus, unde Gr. χαμαιλέων p. 1088. l. 66.

جندبادستر *geadebadſter*, caſtor animal Perſis & Arabibus p. 489. l. 60.

جنزع *ginda* felis p. 863. l. 34.

الجنادع *algianadio* vel الجنادب *algianadebo*, angues in nido aljarbui nidificare ſoliti p. 1013. l. 69.

الجهبذ *algibbidh* in Alcamus النقاد الجبير *Noccad* ſeu paſtor *peritus* p. 442. l. ult.

جهيزة *gehiza*, lupa quam ſtultam eſſe dicunt Arabes, quia deſerit catulum ſuum, ut hyænæ catulum lactet p. 832. l. 62.

الجاهلية *algiabilia* proprie *ſtultitiæ tempus*. Arabes ſic appellant tempus quo in Ethnicismo vivebant p. 660. l. 8.

جبر vide ادهج.

جبر & جبر vide Hebr. חברת:

خبن *chabana* hydropiſi laborare. Inde أم خبين *ummo chubaini*, quaſi mater hydropiſis, & خبينة *chabaina* vel *chabiaa*, quaſi hydropica, dicitur fœmina chamæleontis, aut alia lacertæ ſpecies, huic ſimillima propter tumorem veotris. Eadem Hebræis חבונא vel חבונא, pro quo in *Bereſcith Rabba* male legitur חבונא *chacuna*, *caph* pro *beth*, p. 1038. l. 46. Et ſerpentis genus eſſe Lexicographi perperam aſſerunt, ibid. l. 45.

حرث الغران *ſliva aratri* p. 381. l. 70.

حربا *chirba*, chamæleon quaſi jaculatrix dicitur, qua linguæ jaculatu venatur muſcas, &c. حربة *charba* jacuſi aut brevioris lanceæ genus. Item herba lonchitis, cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile p. 1081. l. 36.

حردون *chardaua* (vel *chirdaua* potius) aliud nomen *vũ* ضب *dhab* in Avicenna & aliis. Chald. חרדונא *chardona*, Syris per metathefin دمرخوسا *chadroa* Samaritanis *cheth* & *ajin* permutatis אדרעא *adroa* p. 1046. l. 41. & 1054. l. 27. Habetur in Abenbitare حردون pro crocodilo terreſtri Dioſcoridis p. 1062. l. 6.

حرش (*charaſa*) *venatus eſt*, non dicitur niſi de crocodilo terreſtri p. 1047. l. 15. Unde حراش *charraz*, id eſt venator, vocatur ſerpens niger qui hos crocodilos venatur p. 1051. l. 41.

حريش *charris* & حرشن *charſun* monoceros p. 934. l. 45. In Segeſtaua & Bulgariæ ſylvis animal hœdi ſtaturâ, perniciſſimum, leonis ungoibus, in medio capite unicum cornu habens, ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, adeoque vincit. Sed in oblatæ virginis ſinum feritate depoſita inſilit, & ſic capitur p. 937. l. 37. Fabulæ occaſio p. 940. l. 73. De hujus fortitudine p. 967. l. 44.

حسل *chiſel* crocodili terreſtris fœtus, cum ab ovo nuper prodiit 1046. l. 63. & 1047. l. 56.

حشر *collegit*, item *formavit*, quomodo ſumendum in Arabica Saadiæ paraphraſi Gen. 2. 19. ut reſpondeat Hebræo יצר non in colligendi notione, quomodo ſumpſit Gabriel Sionita p. 55. l. 1.

الحشرات *ſubterranea animalia* p. 1014. l. 23. & 26.

الحواصل *alhawaſile*, pelles leves, & caloris temperati apud Razim p. 1007. l. 25.

حريم *chidrim*, fœtus crocodili terreſtris p. 1046. l. 60.

حطمة *chatma* paſtor iniquus gregi p. 495. l. 46.

الحطواء *alhatwaa* de ove, id eſt, rubra p. 992. l. 3.

حقر iram diu ſervavit p. 76. l. 21.

حمل *chamal* aries p. 425. l. 68

حلكا *chulaca* vel *chulea* & per metatheſin, احكا *luchaca* animalculum cœruleum, lacertæ ſimile, quod in arena degit & homine vilò ſtatim in eam ſe immergit ut piſcis in aquam p. 1076. l. 40. Aliter vocantur hæ lacertæ بنات النعا filiæ tumuli arenæ, quia in arenæ tumulis degunt p. 1077. l. 10.

حلم *chalama*, adipem eximere quem habet crocodilus terreſtris citra ventrem & caudam p. 1046. l. 66.

حلان حلام *chullam* vel *chullan* hœdus vel agnus p. 421. l. 16.

حميم Hebr. & Arab. *chamuim*, aqua calida,

da, thermæ, Syr. ܚܡܡܐ *Hammat*, *Hammans*, unde *Emmaus* vel *Ammaus*, quod Joſephus Ἀμμαοὺς explicat p. 242. l. 47.

العمار الهندي *Aſinus Indicus* ſeu monoceros in Damire p. 934. l. 44.

حمل primo geſtare, ſecundo uteri onus ferre, concipere p. 295. l. 17. Et ثقال proprie onuſta, id eſt, prægnans ibid. l. 32.

حومل *Haumal* mulier quædam apud Arabes, cujus canis caudam præ fame comedit p. 666. l. 63.

العنن قوقة *Alhandaloka*, id eſt, ttifolium in pratis creſcens p. 308. l. 32.

حوار *chuar* camelus lactens p. 75. l. 6. Male per ج.

الحور oculorum venuſtas qualis in capreis, cum album albi & nigrum nigri oculorum ſunt in iuteuſo gradu, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues p. 925. l. 43.

الحو pagus. Proprie Arabes ita nomiuant plura tabernacula in orbem digeſta circa platcam in medio, quia حوي eſt circumdare p. 201. l. 34.

حيكانا *chaicana*, crocodili terreſtris fœmina quæ pinguior eſt p. 1046. l. 53.

حيلة *chaila* ovium vel caprarum grex p. 421. l. 20.

الحي familia aut cognatio p. 201. l. 34.

خابط anteriore pede terram percutiens camelus p. 527. l. 3.

أخيعت inceſſit more leonis p. 728. l. 58.

خبلة *chabla* vitis radices & fructus ſpinoſarum arborum. Unde خابل سب crocodilus terreſtris qui illis veſcitur p. 1048. l. 42.

ختل *chathala* de lupo, prædæ partem ſe ponere & ſibi recondere p. 822. l. 63.

خدج *chadig*, cameli fœtus ante tempus editus p. 75. l. 10.

خدر *chadren* leonis luſtrum, ubi latet interdiu tanquam in ſubſidiis p. 737. l. 3.

خر Perſis *aſinus*, vox in Talmude cum ſequenti corrupta p. 184. l. 73.

الخرج *alchargio* pera, Hiſp. *alforjas* p. 424. l. 28.

خرش de cane irritari, & dentibus frendere ut חרץ Hebr. exacuere de canis lingua p. 668. l. 51. Item per *he* حرش.

خس *chas* lactuca Arabib. & خس *chaſſa* verbum, vilem eſſe & ignobilem. Nempe lactuca fuit olim vilis & in magno contemptu propter frigidam facultatem, quâ viros evitare credebatur, & ad venerem ſaturites reddere p. 603. l. 42.

خشوم *Chaſum* olim *Auxume*, Æthiopiæ urbs, Hiſpanis hodie *Chaſumo*. Incolæ Arab. خشميون Quo nomine vel naſi ſimitas ſignificatur, vel vltium illi proximum, uempe cum odoratu caret naſus propter fractam vel depreſſam in ſummo naſo cartilaginem, itaque Ausumitæ veterum iidem qui Σίμοι *Simi* in Agatharchide p. 969. l. 57. & 970. l. 1.

خواصر *hypochondria* p. 506. l. 44.

خطاطيف *cabtatipho* hirundines p. 654. l. 46.

خطاطيف & عروان مشان tria lupi nomina, quæ rapacem aut raptorem ſonant p. 822. l. 24.

خيطوف *chaitaph* camelus خطاف *chottaph*, id eſt, hirundinem ita ſequens ut aſſequatur p. 89. l. 34.

خيطل felis p. 863. l. 36.

خع *cha* vox lyncis cum anhelat in ſaltu p. 797. l. 47.

خوز, vide جازل.

خفاش *chuphas* veſpertilio ſic dictus ab oculi parvitate & debilitate, quæ Arabibus خفش *chophas* dicitur, ut أخفش *achphaſo* פּוּשׁ p. 1032. l. 62. Pl. خفافيس veſpertiliones p. 654. l. 50.

خلا *chela* Arab. pabulum, cibus ut Gr. χόρτος. Inde مخلا *michla* pera cibaria p. 457. l. 3.

مخالب *machalibo* leonis ungues p. 735. l. 8.

الخلد *alchold* Arab. mus cæcus, ſub terra arborum radices comedens, quique cepæ & porri odore delectatur, &c. id eſt, talpa pag. 1023. l. 25. Duo talpæ genera خلد *chold* & زرياب *zebab*, quorum unum cæcum, alterum ſurdum p. 1024. l. 19.

خما *chama* de lacte, ſpiſſum & concretum eſſe pag. 474. l. 73. Inde חמאה butyrum Hebr.

خنجر *chinger*, Perſarum aciuaces ſeu ſica, quam ad dextrum femur ferebant ex Zonâ appenſam p. 140. l. 59. & 67.

خنافير *chananiſo* porcelli p. 654. l. 48.

خنزير الجبلي *chanzir jabali*, id eſt, *porcus montanus*, aper, Hiſp. *javali* p. 977. l. 55.

خنزير البحر *chanzar albahri*, porcus maris, id eſt, Delphin p. 47. l. 20.

خيس *chees* leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 7.

خيفة leonis luſtrum in declivi montis p. 737. l. 10.

الخيل equi majores *vide* البرادين mannis p. 249. l. 2.

خيل *chail* equus & خيلا *chila* vel *chailu*, id eſt, γαυρίαμα ſuperba exultatio ſunt conjugata. Itaque *chail* equum dici volunt Arabes لاختياله في مشيته *propter faſtum quem in inceſſu præ ſe fert* p. 131. l. 20. Ut R. Bechai equum Hebr. סוס pro שוע appellari conterdit, quia dotibus ſuis exultat Job. 39. 24. Ibid. l. 15.

خيل جنيب *equus lateralis* ſeu ſecundarius p. 175. l. 10. Vide Arab. Pariſ. edit. Gen 41. 43.

خيم tabernacula p. 466. l. 60.

دعس *Daſa* protervus fuit, petulans fuit. Et pecus pinguedine diſteurum fuit p. 525. l. 42.

دبب *dabba*, piloſum habere faciem, & in genere piloſum eſſe. Inde דב *dob* urſus, animal piloſiſſimum p. 807. l. 47.

دباس *dabaſo* clavæ p. 654. l. 70.

درور *derur* camelus, an ab ave דרור *derur* columbæ ferè ſpecie, cujus volatum æmuletur p. 89. l. 33.

درارج *dararigio* attagenes p. 654. l. 58.

درص *dirs*, muris g. البربوح *aljarbuo* aliis p. 1011. l. 50. & 60.

دروان *dirwan* animal natum ex hyænæ mariſis cum lupa coitu p. 832. l. 43.

دسر *daſara* impellere. Transfertur ad conculcatum, & ad confoſſionem quæ haſta fit.

دسار *daſar* clavus, دوسر *daaſar* camelus obeſus, qui ſcilicet ſaginatur cibo in os ingeſto, Hebr. id eſſet דרס *daras* p. 305. l. 15.

دسمة *daſma*, color ciucreus ad nigrum vergeus, ex Hebr. דשן p. 902. l. 68.

دوصر *daaſar* Arab. *ſiphon ſeu δεῖπνον* p. 602. l. 60.

المتدلق leo qui lente iucedit pag. 728. l. 60.

دفاق *diphak* camelus citus دفق *daphaka* præceps fertur inſtar torrentis pag. 89. l. 46.

دفا in ibice, cornuum in dorſum reflexio.

أدفى verbum de ibice, tam longa ejus cornua fuerunt ut ad nates uſque pervenerint p. 917. l. 26.

دلدل *daldal*, hyſtrix, animal ex eorum numero quæ Arabes vocant حشرات *ſubterranea* p. 1014. l. 32.

دلق *dalaka*, exivit *dhab* ſeu crocodilus terreſtris

reſtris è latibulo ſuo propter aquam in illud affuſam, أدلق *adlaka*, aquam in illud (aliquis) effudit ut *dhab* exiret p. 1047. l. 7.

أدلم *adlam* de leone niger, p. 717. l. 53.

دم البربوع *damma aljarbuo*, arctomus latibulum ſuum texit & complanavit p. 1012. l. 30. دميمة *dumama*, latibulum ejus, & terra quam colligit ut aditum complanet. ibid. l. 38. دم *dim* felis p. 863. l. 36.

دمشق *Damaſcus*, camelus à loco ſic dictus p. 89. l. 32.

أدعج أدعج *adbag adbag* أزار أزار *azar azar* حبر حبر *chabar chabar*, Paſtorum Arabum voces quibus oves ad mulgendum vocant p. 521. l. 43.

دهسا *dehſa* capræ epithetum quæ ex rubro nigricat, à terræ cujusdam colore ſic appellata p. 903. l. 32. 36.

أدهم *adhamo* intenſe niger, in Geopon. *κατακορον μελαν*, in Palladio *niger preſſus* p. 106. l. 65.

دهما *dahmao* de ove, quæ eſt ſinceræ rubedinis p. 991. l. 72.

دهامج *dahamig* camelus duplici gibbo p. 87. l. 58.

دئل *dalun* vel دالان *dalaun*, animal lupo ſimile ſed minus, vulgo dictum أجن أوي *filius awi* p. 142. l. 43.

ذر *dſar* formicæ perpuſillæ ſpecies, vide نمل ذرب *dſariba* acutum eſſe ذرب *dſarib* acutus, ذربة *dſirba* acumen, ذراب *dſurab* idem Hebr. דרבן *darban* aculeus p. 386. l. 43.

ذرارج *dſararigio* cantharides p. 654. l. 43.

ذروح camelus ita vocatur à motu ذراح id eſt, eruris anterioris p. 89. l. 37.

ذري de caprea, leviter currere p. 926. l. 23.

ذوالرمح *dſurromchi*, id eſt, haſtatus cur vocetur *jarbuo* ſeu arctomus p. 1011. l. 50. & 60.

ذو الظرفين *dſuttaraphin*, ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in cauda eſt, alter in ore p. 26. l. 14.

ذيخ *dſich* hyænæ mas p. 836. l. 58.

الربة *arroba* vel الربوة *arribua* Arabibus pondus eſt decies mille drachmarum. At Hiſpanorum *arroba* ſolum eſt XXV librarum. Itaque Arabica *arroba* Hiſpanicam longe ſuperat p. 85. l. 72. Hebr. רבוה *ribo* cit *ibidem*

ربض proprie ovem in pectus procumbere (quamvis ad alia etiam animalia transferatur) Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم p. 468. l. 10.

ربع cameli catulus primo partu natus p. 75. l. 12.

رباع vide جمل.

البربوع *aljarbuo* in Lexico Coptico *arctomus* vel *chœrogryllius* p. 1009. l. 61. Poſteriores pedes prioribus longiores, quibus bipes graditur, ibid. l. 72. Cur dicatur *ἀρετολὸς* p. 1010. l. 40. Hujus ampla deſcriptio ex Arabibus petita, ibid. l. 54. &c. Idem animal cum Hebræo שפן *ſaphan*, quis concurruot omnes uoiæ p. 1016. l. 11. Dicitur *jarbuo* quaſi quaternarius, quia domum habet apertam ad quatuor flatus ventorum p. 1016. l. 30.

يربوع الاسرائيلي *Jarbuo Iſraelitæus*, caro *jarbui* quæ exſiccatur p. 1014. l. 70.

يربوع شفاري *jarbuo Sapharienſis* tenera & pingui carne reliquis hujus generis animalibus præfertur p. 1014. l. 53

رحالة رحالة *ribala ribala*, vide بس

بس *bus bus* رواحل Leoni Africano *ravanabil*, cameli expeditiſſimi p. 87. l. 66. Indis *Bacambal* p. 88. l. 10. Græc. *ἐφιππάδιοι*, Talmud. גמלי סוסיא *camelus equeſtres*, ibid. l. 45. A clitellis vocantur *raguabile*.

رجمة *rugma* ſepulchrum, item antrum byænæ p. 1009. l. 19.

رخ *ruch* avis fabuloſa, quæ monocerotem ferre ſcribitur, ut monoceros elephantem p. 937. l. 47.

رخل *rachal* vel *richal* agna, ترخر *terachchala* opibus abundare p. 427. l. 72. & 438. l. 8.

مرتلع, vide بانل

ودي de equo, terram verberavit unguis, & inter ſaltum & iuceſſum medius fuit. Ita Alcamus. Forte inverſum ea Hebr. רוד p. 97. l. 47

راشح cameli catulus cum ambulare incipit p. 75. l. 14.

رضفة *ridpha* lapis ad quem aſſatur caro, Heb. רצפה *ritſpha* p. 597. l. 8.

رفث *ruphath* fœnum, ut geminatum رقة *ruppha*. At Hebr. רפש bubile p. 305. l. 46.

رق attenuari, رقيق tenuis, ut Syris رصصا & رصصوثا commiuutio p. 304. l. 60.

أرقط *arkato* pardi epithetum, quia albus eſt cum maculis nigris p. 787. l. 54.

أركس *oachis*, bos medius è tribus qui ſimul vioſti grana tritorant p. 303. l. 58.

رم *ramma* ore carpere, rodere, unde رمة *rimma* Hebr. tetedo, tinea p. 981. l. 43.

رمز *ramaza* de ovibus, paſtorem cum noo probet, oves committit paſtori alteri p. 448. l. 68.

رمض *ramada* pavit oves ſub ſole torrido in ſummo diei æſtu, unde jecur illarum ulcus contrahit p. 519. l. 34.

أدما رندج *coria randag*, corta nigra. Vox Perſicæ originis. Ita quidam Arabes in Lege pro pellibus unn *thacus* p. 989. l. 48.

راغ *declinavit deflexit*, de vulpe propric, & de homine per metaphoram. Unde vulpes رواغ *rawag* dicitur. Et Prov. أروغ من الثعلب vulpe obliquior p. 856. l. 45.

روق *excolare*. Matth. 23. 24. lege يروقون *excolant* pro يكون جنبن omittuot p. 93. l. 37.

رووم *rauoum* ovis manſueta, quæ lingit veſtes educatoris ſui, al. الوف *aluph* p. 521. l. 6.

راهط *rahita*, una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet *aljarbuo* vel arctomus p. 1012. l. 21.

زاز *zaza* moveri, زز *azza*, بز *bazza*, وز *wazza* idem زوز *wazuz* mobilis, زوزاة *wazizu* motio. وزوز *wazwaza* inter iucedendum movere clunes in morem ſellæ modum. Alluduot hæc omnia ad Hebr. זז *zuz* moveri, unde זיז *ziz* fera p. 978. l. 18.

زباب *zebab* talpæ genus ſurdum ooo cæcum, vide خلد.

زبزب *zebzeb* viverræ ſpecies, radia زب *zeba* hirtum eſſe ſignificat. De eo animali mira hiſtoria p. 987. l. 32.

زبابير *Zababiro* veſpæ p. 654. l. 57.

زبد *ſpuma*, item *butyrum* p. 475. l. 2.

زبية *zubia* fovea in qua capitur leo, à verbo زبا *zaba*, id eſt, foveam hujuſmodi fodere p. 762. l. 30.

زحير profluvium ventris p. 366. l. 1.

زرف *zarapha* amplo paſſu incedere. An hinc زرافة *zarapha* dicta camelopardalis, cujus cum longiſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe amplißimos veriſimile eſt p. 905.

905. imâ. Ibnocholeani proprie زراقة *zaraphe* eſt torma, quo nomine hoc animal vult eſſe dictum, quia ex animalium turmis generatur. Coit ſcilicet hyænæ mas cum cameli fœmina: Et ex Maris indenati cum vacca fera coitu oritur cameloparalis. Sed futile hoc commentum oriento teſtellu Algiahid. *Zaraphe* vel *zaraphe* Græcis ζαφή, Hiſp. & Ital. *giraffa*, Germ. Giraffe p. 905. l. 60.

زرارق *zararike* accipitres alibi p. 654. l. 55.

زف *zaphe* vide حود.

زفا *zapha* de vento, cum impeta impellere, زفيان *zaphaian* vehementis venti flatos, turbo. Item eamelus turbinis inſtar velox p. 89. l. 39.

زقاقع *zakakie* pulli coturnicum p. 654. l. 50.

زمامج *zamamigio*, aquilarum geous p. 654. l. 57.

أزمول *izmaul*, cervus aut ibex rudens p. 884. l. 47.

زندفيل *Zindaphil* mioor elephas, nempe ex regione *Zindi*, cujus incolæ nigri eſſe dicuntur & criſpo capillo in libro *de proprietate elementorum* quem Arabes Ariſoteli falſo tribuunt p. 249. l. 9.

زور الشي rem firmam reddidit, nempe eiogendo unde الزور fortis, validus p. 102. l. 70.

زوفا يابس *hyſſopus ſicca*, Arab. hyſſopus planta; ſed زوفا رطب hyſſopus humida eſt œſypus p. 590. l. 4.

زاهق *zahik* pingue de jumentis, proprie *μυελώδης* medulla plenum pag. 473. l. 23.

زيزي *zizi* vel ضيزي *dizi* dæmonum voces quæ in defertis audiuntur pag. 643. l. 16.

سبحل *ſibchal* & سعبل *ſicbbul* crocodilus terreſtris pinguior p. 1046. l. 48.

سبطر *ſibatron* leo qui ad inſiliendum ſe extendit p. 739. l. 41.

سبع *ſabuon* fera in genere, & leo *κατ' ἐξοχήν*, quem ſic vocari fabulatur Ibnoabas per alluſionem ad سبع *ſabu* id eſt, ſeptem, quia per ſeptem menſes eſt in utero, nec niſi ſeptem catulos parit fœmina, nec eam init mas ante annum vitæ ſuæ ſeptimum, quæ refelluntur p. 744. l. 2.

سبق camelus lactens ſi ſit mas p. 75. l. 10.

سبنتر *ſabtar* hircus, plur. al. أساقر *aſatiro*. An hinc Satyri dicti? p. 643. l. 69.

سجور *ſagiur* *ξύλον*, lignum quod è collo canis appenditur p. 694. l. 10.

سحبل vide سعبل.

سحلة *ſuchla*, hœdus vel agnus recens editus, ab infirmitate ſic dictus p. 421. l. 15.

سدم *ſadim* in crocodilo terreſtri, idem quod in viro *mutonicatus* p. 1046. l. 72.

سري *ſara* nocto vagari, unde in Prov أسري *magis noctivagus quam hericius* p. 1038. l. 6.

سطل *ſetel*, Arab. *ſitula*; Hauſtrum anſatum definiont Arabes, quo qui lavantur in baloeis aquam hauriunt p. 549. l. 43.

سعل *ſaala*, ot Hebr. שעל *ſaal*, tuſſire, سعال *ſeal* tuſſis, سعالي *ſoali* βήξ. tuſſilago مسعل *maſal* guttoris bronchus ubi formatur taſſis p. 850. l. 27.

سفن *ſaphon* in Giggeio *cuniculus*, quod alibi reperio p. 1002. l. 50.

سقح *ſakaba*, قرح *kazaba*, فحج *kabaza* de cane, *crure ſublato minxit* p. 674. l. *ult.* &c.

أسقر *askaro* ruber, unde recentior Græcia *ἐρυθρὸς* & *ξανθὸς* p. 104. l. 38.

سقي *ſaka* ligare in genere, ſed سني *ſana* rigare ope cameli سانية cameli fœmina qua quis vectus agros irrigat p. 95. l. 16.

سكاكن *ſachachino* cultri p. 654. l. 73.

سلخ *ſilch* vel *ſulch* *φολὶς*, cortex ſerpentis aut teſtudinis. Inde سلحفا *ſulachpha* vel سلحفية *ſulachphia* teſtudo, quaſi *talis cortice* latens. Nam خفا *chapha* eſt occultare p. 1037. l. 55. Vide اسود.

سلوقي *Salukienſis canis*, canis venaticus à *Saluk* Arabiæ Fœlicis urbe dictus, à qua etiam الدروع loricæ denominantur p. 684. l. 40.

سام ابرص *Sammabras* ſtellio, ex سم *ſamum* & ابرص *abras*, quorum hoc *leproſum* ſonat, vel tanquam lepræ maculis infectum, illud *venenatum eſſe*: quæ duo in ſtellione maxime notanda ſunt p. 1067. l. 1.

سمحق *ſamahiko* adeps omenti p. 503. l. 56.

سمور *ſimur* Damiri animal feli aut النمس furoni ſimile, cujus pellis molitie, levitate, colore & pulchritudine ita excellit ut teges eo induantur. Sic in Heſychio Σιμὰς παρὰ Πάρθοις καλεῖται τι μικὸν ἄγριον ὑδρὸς, ἀ τὰς δορὰς χρῶνται πρὸς χιτῶνας. *Simor apud Parthos vocatur muris agreſtis aliquod genus, cujus pellibus ad tunicas utuntur* p. 1007. l. 54.

سامري cuſtodem non ſignificat, ut putavit vir doctiſſimus, ſed Samaritanum p. 360. l. 15.

سمع *ſimon* juxta Arabes animal mirabile, ſerpente vivacius, curſu avibus velocius, ſupra triginta cubitos ſaltu transoſſeus. Alii دروان *dirwan* vocant. Naſcitur ex coitu الضبعان id eſt hyænæ maris cum lupa. At ſi lupus coeat cum hyæna fœmina, animal inde natum vocatur عبار *ibar* vel عسبار *isbar*. Aliis *isbar* ex urſo & Simon ex lupo & hyæna edi placet. Græci ad hunc referunt hoc genus animalia. Heſychius, Οὗτος ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτῷ γονιμος p. 832. l. 8. &c.

سمسمع *ſamſamaon*, unum è lupi oomiotibus apud Arabes ab agilitate factis p. 826. l. 1.

سمك *ſamachon* vel *ſemechon* piſcis. Inde ad Jordanis fontes Σαμαχωνῖτις vel Σμεχωνῖτις λίμνη Joſephus memorat, quam ita dici vetiſimile eſt à vicinis Arabibus ab ubertate piſcium p. 41. l. 29.

سمكون *ſamachuna* piſces Arab. An per inverſionem שמכון *camaſin* Phœnicibus, unde Græcis in Empedocle & aliis *καμαρῖνος* & *καμαρῖνη* p. 39. l. 32.

سنجاب *ſungab* Cl. Golio *ſciurus*, *animal cinereo coloris, cujusque pellis qua ſuffulciuntur veſtes, ſeu potius minutum*. Voluit credo *herminium*. Damir videtur idem ſentire p. 1007. l. 66.

ساخ *ſachon* & ساخ *ſachin* in augurils avis ſiniſtra, quod boni eſt ominis p. 20. l. 32.

سنور *ſinaur* vel سنار *ſinar* felis, at Chald. שנור *ſinar* & שנורא *ſinera* p. 863. l. 71. Unde *ſenir* Amorthæis mons Hermon p. 864. l. 71. Ad has voces vide ſi libet frigidas allutiones à Talmudicis onirocriticis conflatas, quales à Græcis ad voces Σάτυρος & Φαντάσματα p. 865. l. 5.

سنر *ſener* Arab. *pravæ indoles*, unde ſeli oomen p. 865. l. 50.

سناثر *ſanauro* feles p. 654. l. 48.

شنام *ſenam* cameli gibbus p. 6. l. 60.

سني *ſana*, vide سقي *ſaka*.

أسود سالخ *aſwad ſaliah*, ſerpens nigerrimus ex ovis ſuas quotannis depooens, alio nomine حراش *charras*, id eſt, venator dictus, quia venatur crocodilos terreſtres, eisque bellum indicit ioternecioum p. 1051. l. 40.

سوء *miſcere* proprie res liquidas, ſed & alia

alia quævis, puta oper, greges, &c. pag. 457. l. 3.

سهم *fahmon*, lapis ad quem impingens leo cadit in decipulam p. 762. l. 35. Etiam per ش scribitur.

سباب vel سبيب liberum dimittere, سابية *fahba* ἄφετος pecus Deo devota, atque ideo dimissa, تسبيب talis dimissio p. 660. l. 22. & 24.

تشام de ave, inauspicatum esse & muli ominis, qualis habetur corvus ab Arabibus p. 19. l. 62.

الشبر Gr. σπιθαμή, spatium inter pollicis & auriculatis extrema p. 943. l. 66.

شبكة Hisp. *xabeca* & *xabega* rete p. 541. l. 72.

شبابك *fahabico* cancelli reticulati operis p. 655. l. 4.

الشبل leo adolescens, ut Hebr. כפיר *cephir*. Num شبل verbum est adolescere pag. 715. l. 1.

شتور Persis *camelus* p. 236. l. 51.

شج proprie *in capite percutere* pag. 747. l. 11.

شجاج capitis vulnera, à sing. شجة ibid.

شحنا odium vehemens atque inveteratum, pro quo in Alcamus شحما udeps legitur perperam p. 76. l. 24.

شخص *fachasa* de visu *oculos sursum tollere*, de loquela *vocem intendere* vel *attollere*, de vià *per sublimia loca iter facere*, de statura *procera corporis esse*. Hinc ad animum trunslatum Talmudicis שחצני אנשי שחץ *viri elationis*, id est, superbi. Et feræ procériores vocantur בני שחץ Job. 28. 8. & 41. 26. Alibi non occurrit: falluntur qui leonem reddunt, eumque mediæ ætatis p. 718. l. 67.

شدن *fadana*, ita involvit hinnulus ut matre amplius non egeat. Itaque cum شادن *fadin* vocatur, ut Græcè νεβρὸς, num prius erat πῶλος p. 892. l. 47.

شارف *farik* cameli pullus cum dentire incipit p. 75. l. 25.

اشرم *fobrpuro* p. 262. l. 52.

شاصرة pl. شواصر pedicæ leonum pag. 763. l. 65.

شغر *fagara* de cane, pedem unum tunquam micturus sustulit. Unde شغري *fagra* dicitur lapis prope Meccham ad quem canes mingere solent p. 675. l. 7

شغال *fagal* Persis qui Arabibus *filius awi*, thos p. 846. l. 10.

شافع *faphi* aries p. 425. l. 70.

شقاقل *fakakil* eryngium p. 655. l. 4

شلقة *filka* ut مكين *machin*, ovum crocodili terrestris p. 1046. l. 60.

الشمسية *Solaris*, serpentis genus cui à Sole nomen. Ἡλιακὸν Epiphanio pag. 29. l. 53.

شمال saccus quo vel ovis vel capræ uber reconduntur, ne ea amplius ex fugat capra parvulus ablactandus p. 421. l. 28.

تشوف ad montium juga contendit ibex p. 916. l. 52.

اشهب equi color. Cinereum reddit Gabriel, Cl. Golius bicolorent, emicante albedine. Giggeius nigrum albo admixtum. p. 105. l. 1.

شاة ovis aut capra cujuscunque ætatis aut sexus. Duo habet pluralia, unum pauciatis شياه à tribus ad decem, ultérum multitudinis شا cum plures sunt quam decem. Radix est شوه alludit شهي concupiscere, libidine ardere pag. 421. l. 4. & 438. l. 57. & 439. 4. 24. 27.

شاه *fah* capra vel ovis dicitur primo anno, secundo حمل aut جدي, tertio جذع, quarto ثني, quinto, رباع sexto سادس, septimo سالغ à verbo سلغ *falaga* exeidere, de dentibus qui post sextum annum excidunt p. 519. l. 21.

شهم lupis ad quem impingens leo in decipulam cadit. Vide سهم.

الصاع *fabus* quæ mensura p. 86. l. 32.

اصحاب العلم *ashabolelmi*. Socii scientiæ, nempe Magicæ, i. est, Magi. Eos ita vocat Ibno Abiddunia ita *Elymas* redditur *Magus* Act. 13. 8. p. 750. l. 52.

صدي *fadan*, ululu, bubo, item *echo*, unde صدي respondit echo pag. 866. l. 35.

صرب *faraba* lac in vase colligere, unde صربي *farba* pecus Deo devotu & dimissa, quia à mulctura libera est, & lac retinet in mammis p. 660. l. 37.

صرفندة *Sarphanda*, id est, *Sarepta*. In Arabe Erpeniano pro *Sarona* perperam habetur Act. 9. 35. p. 309. l. 34.

صعتر origanum, in Pentateucho habetur pro hyssopo p. 587. l. 51. & 589. l. 3.

الصقلاب *Sclava* regio, id est, Sclavorum in Scythia Europæa versus Occidentulem aut Septentrionalem Oceanum. Ibi

الفنك *alphenee*, mus Finnicus, cujus maximus in pelliciis usus p. 1007. l. 39.

صلغد, vide جمل.

صناخر *fananiro* uncini in Avicenna, item ansæ clypei p. 654. l. 73.

صوا *tfawa* exarescere صوي *fawi* aridus, صوة *fawa* ferarum aut leonum ugmen, plur. صوو *fawo* vel أصو *afwao*, ferarum catervæ quæ nimirum in locis siticulosis degunt. Forte idem צים p. 864. l. 46.

ضب *dab* (Hebr. צב *tfab*) inter lacertorum species. Hujus plurale & fœmininum. Quomodo dicatur locus his refertus, & eorum venator p. 1045 l. 52. Definitur animal terrestre, reptile, simile ورل *guaril* seu stellioni majori, ibid. l. 60. Aliter vocatur حردون *chardaun* p. 1046. l. 1. Quomodo differat à *guaril*, ibid. l. 20. Idem animal esse probatur cum crocodilo terrestri p. 1061. l. 28.

ضبة *dabba* fœmina crocodili terrestris p. 1045. l. 53. & 1049. l. 52.

ضبز *dabiz* vel ضبيز *daibaz* dicitur lupus, cum undent canthi oculorum ejus, quibus limis aspicit p. 826. l. 22.

ضبع *dabua* Arab. hyæna, ut ex descriptione constat. Idem Hebr. צבוע *tfeboa*, & eadem habet literas, hoc solo discrimine quod *tfade* initiale Arabico more διπλοῦν propter punctum adscriptum, ut in ضب *dab* pro Hebr. צב p. 837. l. 17. Hyænæ mas ذيخ & ضبعان.

الضبع العرجا *hyaea clauda*. Ita passim vocatur, quia cum currit claudicare videtur p. 831. l. 68. & 836. l. 65. & 837. l. 10. & 841. l. 40.

الضبعيون *Dabuionna* seu Hyænii populi Arabum, ex quibus si vel unus sit in millo hominum caterva, & hyæna accedat, illum solum adorietur p. 833. l. 62.

ضغث الورل صوت *Dbagathfa alwarle*, id est, *clamavit* stridult guaril seu stellio major. Male Lexicographi *fonuit coxa*, aut *femur fregerem edidit*, quia legerant الورك pro الورل.

ضفيط *daphit* camelus cum molarium ultimus prodit p. 75. l. 36.

ضفطار *diphtar*, crocodilus terrestris pravæ indolis p. 1046. l. 50. de quo Prov. p. 1049. l. 45.

ضني soboleseere fœcundum esse. An inde עזי pro ovibus p. 432. l. 30.

ضبيري *dizi* voces dæmonum, vide ذرى p. 643. l. 16.

ضبيون *daiwan* felis plur. ضياون *dajawiun* Diminut. صبين *dajofin* p. 863. l. 1. & 34.

طبخ

طبخ *tabacha* unū solum coquere significat, sed & torrere. Unde طابخ *tabich*, vel طباخ angelus qui damnatos in infer's torret. طبيخ *tabich* febris vehemens, طبايخ *tabaicho* ventiferi idi p. 596. l. 48

مطبخ *mutabbich* crocodili terrestris primu fœtas p. 1046. l. 60.

طباشير *tabaschir*, saccharum *Banln* vel *Alamba*. Veterum Græcorum saccharu p. 518. l. 16.

طحن *tachin* triam boam simul triturantium qui medius est p. 303. l. 58

طراق *tarak*, nota ovi insusa ad anteriore partem auris, aut in medis auribus p. 450 l. 27.

طاسان vide תנש (Gall. *tasses*,);

طفا de caprea, leviter currere pag. 926. l. 23.

طلل in quarta conjug *extra emicare*, unde مطل *mutil* vestibulum p. 593. l. 66

طلسم *talsama* talismanizare, id est, aliquid *mirabile* aut talismanis instruere & consecrare. Hinc طلسم *tilsem* vi ... plur. طلاسم *talasim* pag. 388. l. 13.

طلا *tala* hœdus, طلو *talu* lupi fœtus, طلا *tila* catulus animalium quæ habent ungulam fissam d. 425. l. 25. Reliqua vide in ام الطلا פרה. Captea Ibid. l. 49.

طايق *tark* in tritura bos extimus p. 303. l. 61.

ظبي مبري caprea cujus manus, id est, priores pedes in cassis inciderunt p. 928 l. 40.

ظربان mustelæ genus quam à putore barbari *paterium* vocant, Galli *putois* p. 1051. l. 52.

عبار *ibar*, vel عسبار *isbar* potius, animal ex lupo & hyæna natum, alii ex urso malunt p. 832. l. 18. & 32.

عوبر *anbar* vel عوبر *haabar*, catulus vi *phebed* seu lyncis p. 800. l. 8.

عابس *abis*, عوبس *ubat*, عباس *abbas*, & عبوس *abus*, leo à terrico & austero vultu dicitur p. 728. l. 25.

عثل *athfal* ovis omentum p. 503. l. 56

عجعل *agiagilo* vituli p. 654. l. 46.

عرا *currere*, & عرو *hostem* significat à currendo sic dictum, & عوادي vel عاديات pedites vel equites ad pugnam præcurrentes p. 146. l. 70.

عذفوط *elphat*, lacerti genus, animalculum album, amœnum, quo cum puellarum digiti à poetis conferuntur, p. 1055. l. 1. Vide عسود.

عزق ovi notam apposuit iusignibus illi appensis, qui Arab. dicuntur عزقة p. 450. l. 37.

العروبة Arab. olim *Veneris dies*, quasi vespera Sabbathi vel parasceve dictum. Sed hodie يوم الجمعة dies *alguma* seu congregationis p. 567. l. 10

عريشة *irrisa* leonis antrum in quo quiescit p. 737. l. 5.

الارعم *alaram* grex ex ovibus & capris pag. 418. l. 10.

عرن *arin* crocodili terrestris latibulum p. 1047. l. 1.

العزيق *alazipho* vox dæmonum, id est, susurrus qui nocte auditur in desertis locis p 643. l 20.

العراف *alazapho* mous in Dahsua prope Medinam ita dictus quod in eo susurri dæmonum audiantur ibid. l. 25. vide & pag. 732. l. 20.

عس *assa* noctu circumivit p. 681. l. 25. de nocturnis vigilibus. Et عساس lupus qui noctu circumiens prædam quærit, ibid. l. 28. Et العساعس *alasasis* ericii, quia noctu multum discurrunt ibid. l. 30. Et de cane اعتس noctu circumivit ut Ps. 59. ibid. l. 39. Vide & de lupis p. 824. l. 46. Et de ericio p. 1038. l. 3.

عسبار *isbar*, vide عبار *ibar*, supra, & سمع عسود *isuad*, lacerti genus album in arenis degens, cum quo virginum digitos conferunt Poetæ Arabes. Idem vocatur عذموط *odphat* & حضرفوط *adraphat* p. 1054. Fœm. عسودة *isuada*, quæ & بنة النقا *bnth-annakai* arenæ filia p. 1055. l. 20.

عسوف *asaph* turbo, procella, unum è cameli nominibus p. 89. l. 39.

عسفوري *esphuri* camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

عضرفوط *adraphat* lacerti genus, supra عذموط

اعضان الباب brachia ostii, id est, postes p. 593. l. 56.

العطبوطة. *alatiata* fœmina *vi jarhai*, ut عكبر *achbar* marem sonat pag. 1015. l. 32.

العطن *alatan* cameli stabulum, & locus in quo genua flectit ad aquas, quod Aben-Ezra vere observat. Et عطن *atana* de camelo, flectere genua postquam bibit ad satietatem p. 457. l. 56.

العطاء *alatha* vel العطاية *alathaia* lacertæ species, p. 1072. l. 30. Hæ albæ, rubræ, flavæ sunt, & omnes nigro distinctæ. Et colores illis sunt pro ratione loci. Aliæ enim in arenis degunt, aliæ propè aquas & in herbosis locis. Vocantur شحمة الارض *adepi terræ* vel الرمل *arenæ* p. 1077. l. 15. In Avicenna عطاية vel عضاية est *salamandra*. In Abeubitare modo *salamandra*, modo *sepi* vel *lacerta Chalcidica* gravi errore. Utraque enim est maxime venenata. Sed العطاة veneno prorsus caret, ut Araboes dicere docent p. 1078. l. 56.

العطال *alidal* canum colligatio post coitum p. 688. l. 42.

اليعفور *alyaphour*, capreæ g. in Arabia coloris terræ unde illi nomen. Nam עפר Hebr. & Arab. pulverem terræ sonat p. 903. l. 20.

عفل *aphala*, mulicbri hernia laborare, عفلا *aphla* mulier vel cameli fœmina ea laborans. عفيل *aphil* hujus morbi cura p. 366. l. 42. Ipse morbus عفل dicitur, & est in vulva mulieris, &c. ibid. l. 36.

عقال camelus junior, cum primum genua flectit p. 75. l. 28.

عقاقل *akabilo*, sive tive arenarum aggeres p. 654. l. 65.

عكد *achada* pinguem esse, de solo crocodilo terrestri usurpatur. Ut عكدة est solius crocodili terrestris latibulum p. 1046. l. 69. & 911.

عكاكر *achachiza* hastilia p. 654. l. 65.

عكاس suuis qui à jumenti naso ad anteriores ejus pedes deligatur, ut subigatur عكس verbum, jumentum ita vincire p. 694. l. 24.

عكانيل *achazilo*, pulpæ seu digiti quibus adhærent leonis ungues ut, براثن p. 735. l. 12.

تعلوك *talul* camelus dupliei gibbo p. 87. l. 62.

علوس

علوس *iłwas* & علوض *iłwad*, animal lupo ſimile, ſed minus, vulgo dictum *fiłus awi*, *thoe* p. 842. l. 41.

علين *alin*, lacerti ſpecies quæ vulgo ضب *dab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1046. l. 46.

عناق *anak*, capilla, plur. عنوق *anouk*, vide עז. De ea Proverb. p. 901. l. 7. & 40.

عاج *ag* ebur, ſic dictum à flexu dentis elephantini, qui in mare ſurſum eſt flexus, in fœmina deorſum p. 253. l. 52. &c.

العود *alaud*, Hiſpan. *laud* vel *laut*, nobis *lut*, Gr. χέλυς ſeu teſtudo p. 1092. l. 72. Sic القبة *alkobba*, aliter vocatur أم العود *omno laudi*, id eſt, *mater teſtudinis*, quia eſt camerati & teſtudinei operis p. 1093. l. 1. Apud Arabes in tali *alkobba* eſt ſponſæ thalamus. Illam eo deducere جنا *bona* & زف *zappha* dicitur, ibid. l. 5.

العوف *alaupho* & العواق *alwapho* leo, quia تعوف, i. e. noctu venatur p. 737. l. 59.

عوى *awa* latrare vel ululare potius, de lupo, cane & filio *awi*, ſeu thoe p. 665. l. 58. & 842. l. 60.

غيداق *gaidak*, crocodili terreſtris fœtus jam maturior p. 1046. l. 63.

غرغق demorſo apud Arabes pro quavis cæde ſumitur, quia olim obſtetrices in aquis infantes demergebant ut occiderent p. 341. l. 54

غزل *gazala* aliquem amatorio ſermone detinere, الغزل *algazlo*, carmen amatorium. أغزل *agzalo*, qui hujusmodi ſermones apprime callet. An hinc غزال *gazal* caprea, animal amabile, & in deliciis veterum p. 809. l. 20.

الغزال *algazal*, vulgo; *gazella*, caprea aut capreæ hinnulus; ut Hebr. עפר *ozel* in Pomario, & Chald. אזיל *arzel*, inſerto R ut paſſim & *ajin* mutato in *aleph* p. 899. l. 20. Fallitur Bellonius qui putat eſſe orygem.

النبض الغزالي Avicennæ σφυγμὸς ἔλαφος q. d. pulſus gazellizans pag. 946 l. 67.

غفر *gapharon* dicuntur villi veſtium, & pili molles in facie, collo & auribus. Lexicographi غرغب *zagabon*, i. e. lanuginem explicant. Iude غفر Arab. غفر hinnulus, quomodo à lanugine quæ cornibus adnaſcitur Græci vocarunt hinnulos ἔναβος & ἔριφος p. 921. l. 43.

الاغفار *aligphar* catulus vaccæ ſylveſtris p. 921. l. 30.

غل *galla*, aries ovem iniit, cauda ejus à paſtore ſublata p. 495. l. 65.

غلم *galima* libidine ardere. Iude غيام *gailam* mas teſtudinis animal falaciſſimum, cum fœmina nonniſi invita coeat p. 1091. l. 68.

غبر, غبي, vide فع.

أغار de equitibus, in hoſtem incurrere, qualis incurſus غارة dicitur, & مغيرة equitatus ſic incurrens p. 147. l. 1.

غيل *gil*, leonis luſtrum in ſylva p. 737. l. 7.

أغيل *agiala* de ove, bis in anno parere p. 513. l. 7.

الغيلان ſpectra, larvæ, Siugul. الغول *algul* p. 842. l. 17.

فاس البقر *boum feſuris*, quomodo βοὸς πάχεια in Homero nonnulli ſumunt p. 385. l. 70.

الفتر Gr. σπιθαμή, ſpatium inter pollicem & indicem extenſos p. 421. l. 15.

فرير *fharir* & فرفر *fharfhar* hœdus vel agnus p. 421. l. 15.

فرارج *fharargio*, pulli gallinacei p. 654. l. 52.

فرس *fharus* non ſolum pro equo, ſed & pro equa ſumi, quod fugit virum in his literis undecunque doctum p. 101. l. 70.

فرنب *fharnab* aut *fhirnib*, mus hibrida, natus ex coitu τῦ ἀγριογλίρου ſeu ehoerogryllii cum vulgari mure p. 1014. l. 4.

الفرانق *alfharanikho*, tigris, quaſi ἐφραικὸς, quod curſorem notat, eumque expeditum. Vide Heſychium & Suidam. Byzantiuam vocem eſſe ſcribit Julius Pollux. Malim ex Chaldæis aut Perſis arceſſere, quibus פרנקא *pruneka* eſt curſor aut tabellarius p. 794. l. 31.

الفصفصة *alphaſphaſa* herba Medica, unde Hiſpan. *alfalfa* vel *alfalfes* vide اسفسث

فصيل *fhaſil* cameli pullus maſculus cum ablactatur p. 75. l. 17.

فطاطس *fhatatiſo* mallei p. 655. l. 1.

فع فع *fha*, *fha*, غبي غبي *gair*, *gair*, أوس أوس *auſa*, *auſa*, voculæ quibus Arabici paſtores oves increpant pag. 521. l. 38.

فقفق *fhakfhaka* præ metu latravit canis p. 665. l. 18.

الفقاع *alfhuka*, zythum Arabibus, Syncono Sethi φυκᾶς p. 161. l. 35.

فلا *fhala* in Avicenna μυγάλη mus araneus p. 1064. l. 40.

فالية الافاعي *fhaliath alafhai*, ſerutrix viperarum. Ita vocatur ſpecies ſcarabæorum varii colotis, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis crocodili terreſtris p. 1050. l. 73. Vide פרעת חזיר p. 1064. l. 56. فلي eſt ſcrutari, exploraie p. 1065. l. 1.

الفنك *alfhenec*, mus Finuicus à Finnis populis prope Viſtulam. Sciuri ſpecies Gall. *petgrot* à ſtatura & colore dictus p. 1007. l. 54. De eo vide quid Arabes p. 1006. l. 60. &c.

قفود de ibice, ad montium & rupium juga contendit p. 916. l. 52.

قوي rubia tingere, قوة rubia, ut Talmudicis קוה, & in Philone φυὰ, ἐφύαν in libro Nominum *Phua*, *rubrum* קוה per *cheth* idem p. 411. l. 29.

قهد *fhahida* verbum dormita, ſcitare, pandiculari ſonat. Inde الفهد *alphehed* animal valde ſomniculoſum, Gr. Lynx ut videtur p. 796. l. 40. Refelluntur objectiones p. 798. l. 42. &c. Vide & p. 799. l. 24.

فيل elephas, unde تفيل de homine, pinguis evaſit, quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat pag. 248. l. 61. Et استفيل factus eſt ut elephas, ib. l. 63.

فيلجوس *fhilgius* elephantis aures, Perſis *arum criſpum* p. 248. l. 43.

فيلهرج *fhilharag* elephantis fel, Perſice *lycium* p. 248. l. 43.

قار ex occulto captare & invadere prædam unde قارة *kara* urſa Arabibus pag. 812. l. 73.

قبرة *kobbara*, alauda p. 1074. l. 56.

التقبر *attekalbado*, leo paratus ad inſiliendum p. 739. l. 43. nempe ſe contrahendo. Id enim eſt تقبر. Ita de leone Theocritus ἄγκῶν ἄκρος collectus profiliit ibid. l. 58.

قت *kot*, herba Medica, unde *coteſlan* vel *cataſligona*, equorum paſcuum in campo. Nilno p. 164. l. 59. &c. Vide اسفست.

قتر *fuffumigare* leoni, i. e. carnem toſtam ad foveam illi inſtructam apponere, cujus nidore alliciatur p. 762. l. 67.

قعز vide سقج.

قد *kadda*, carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere ut apud nos fumo, ut humor abſumatur. قداد *kedad* dicitur tam hericius quam aljarbuo, quia utrumque animal ſic exſiccatur p. 1015. l. 1.

المقتري in leone المبحتر, qui cum faſtu incedit p. 728. l. 65.

قراب

قراب vagina cufis aut vaginæ theca p. 1052. l. 60.

قرار *kerar* ovium genus quod etiam نقر *acked* vocatur. *Kera* eſt loci nomen, à quo dictas putaverim p. 443. l. 21.

قردس *kardeſa* vocavit proprie catulum ea nis p. 714. l. 40.

قرسم *kirſem* crocodilus terreſtris jam anoo ius p. 1046. l. 51

القرش *alkorſcho*, cetus ingens qui naves ſubvertit & frangit, Gr. hodie *κυνόρχαιν* pag. 48. l. 49. Ita redditur in Lex. Copt. Hanc ait Euſtathius inſulæ ſpeciem exhibere; & Zamachſari naves ſubvertere. Alii rotundam deſcribunt. Oream eſſe puto p. 935. l. 53.

قرطم *kartama* verbum varios colores intexere, & القرطم *kartam* cnecus p. 111. l. 35.

قرعوس *hirus*, camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

قرمل *hirmal* pullus cameli bechet duplici gibbo, plur. قرامل p. 6. l. 60. & p. 87. l. 49.

قز *kas* & خز *chaz* Perſis *νῆσσα ἴμαν* lana pinnæ ſeu eoochæ margaritiferæ. Non pili caſtoris, ut vult vir doctiſſimus. pag. 389. l. 46.

قرع de caprea levem eſſe & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 23.

قصبة fiſtula (jecoris) vena cava & porta quæ vocantur τὸ ἔνερθε ὁ νέφρος p. 472. l. 12.

القاصعا *alkaſa* una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet *aljarbua* p. 1012. l. 21. & p. 1014. l. 5.

قضب *kadab* herba Medica, nempe cum ſecta eſt. Nam قضب *kadaba* verbum reſecare eſt, plane ut Hebr. קצב & مقضاب falx fœnifeca. Vide اسفست.

قط ut nobis *catas* ſelis p. 863. l. 32.

قطارات vide עטרן.

قعود *kaud* cameli pullus mas cum ablactatur p. 75. l. 17.

قعيد *kaid* lu auguriis, avis quæ eſt retro p. 20. l. 35.

قفص cavea p. 765. l. 59.

قفن de cane & feris lambere, ſeu lambendo bibere, vide لغب.

قلوص *kalus* cameli catula cum ablactatur p. 75. l. 20.

القلطي *alkalati* Melitæus canis pag. 683. l. 17. Idem vocatur صيني *Sinenſis*, & زغاري *zagari* parvos, aut à loco Zagarienſis, ibid. l. 26. An *Kalati* ut Gr. Καλαθίσκη, quia in calatho circumfertur, aut potius ab Hebræo קלט *kalat*, quod ſignificat contracta habere membra ibid. l. 29.

القماقم *alkamakimo* pretioſæ pelles in *Razze* p. 1007. l. 21.

تقم *thekammara* de leone, ad Lunam quæſivit prædam p. 737. l. 65.

قمة *kamata* de leone *collegit inter manus & pedes ſuos*, id eſt inter anteriores & poſteriores pedes p. 734. l. 12.

القندر *alkandur* caſtor ſeu fiber p. 1067. l. 67.

القنفذ *alkaaphud*, animal ex eorum numero quæ Arabes vocant حشرات ſubterranea, pag. 1014. l. 32. hireius vel hyſtrix, qui proprie vocatur دادل *dadal* & major hericius pag. 1037. l. 15. Ita hyſtrices ponunt Plinius & Oppianus in hericiorum genere ibid. l. 44. قنفذ Arabibus eſſe teſtudinem magno errore ſtatuit Kimchius, & multis refellitur ibid. l. 52.

قنفذ البري echinus terreſtris pag. 1038. l. 56.

قنفذ البحري echinus marinus p. 1038. l. 58.

قايمة الباب *ſtantes oſtii*, id eſt poſtes, qui Græce παῤῥοὶ & παραστάδες pag. 593. l. 34.

المقامة *almekama* in poëmate apud Arabes id ipſum quod noſtratibus *ſtantia* p. 879. l. 42.

اقهبان *faſci duo*, id eſt elephantes & bubali p. 247. l. 70

القهر *alkahdo*, ſpecies ovium quæ rubræ ſunt & parvis auribus p. 991. l. 70

قيض ovis clanes ignito lapillo notavit, qui dicitur القيضة *alkaſida* pag. 450. l. 36.

كبس *chebs* aries pag. 425. l. 68. quid ſit proprie pag. 427. l. 48. Latine *bidens* aut *ſtarra* ibid.

كتاب *cotthab* plur. كتاتب *catha thibo*, parva ſagitta qua pueri jaculari diſcunt p. 655. l. 1.

الكثمة *acksathſama* in Alcamus النمر والفهد pardus & lynx. Vult nomen *cathſama* utrique eſſe commune pag. 796. l. 52.

كد *cad* vellus p. 429. l. 57.

الكداد *Alcudadenſes* admiſſarii in aſinis optimi p. 585. l. 35.

كدس *caddaſa* in metam congerere, unde كدس *cuds* vel كداس *cuddas* meta frugum in congeriem collectarum, ut Hebr. גדיש p. 854. l. 1.

كرزن *charazo* (à ſingul. كرز *cherraz*) accipitres annieuli eum mutunt plumas p. 654. l. 52.

كرسم *charſama* Arab. idem quod رم *ramma* edere, corrodere, depaſci, p. 981. l. 41. Idem Hebr. כרסם.

كرش in beſtia quæ ruminat idem quod in homine ſtomachus p. 981. l. 3.

كركند *carcand*, كركندن *carcandan*, كركدن *carcaddan*, monoceros p. 934. l. 50. Nomen non ſolum apud Arabes, ſed & apud Perſas, Tartaros atque Indos receptum. Hujus Fœmin. كركنده *carcanda* reperitur in zamachſari. Au hinc Copticum χαρκηδών. Et Æliani καρκάζων, ita enim ſcribendum puto pro καρκάδων, quomodo vocari ſcribit ab Indis aoimal unicorne p. 934. l. 47.

كرة camelus ſtreuuus p. 89. l. 52.

كسب *chesb* lucrum, quæſtus, proventos, an proprie ex aguis & ovibus, quia agnus Hebr. כסב p. 425. l. 6.

كوسج *caaſeg* cetus ſerrato roſtro, quo medios homines ſecat p. 48. l. 53.

كشية *chuſia* adeps crocodili terreſtris quem habet circa ventrem & caudæ radicem p. 1046. l. 66. & 1049. l. 47.

كصيص *caſſis*, rete quo caprea capitur p. 928. l. 38.

كف *caph* manus, كفة *cuppha* pedicæ aut caſſes quibus capreas venantur p. 927. l. 7.

كافور camphora p. 548. l. 65.

كلب *celb* canis, اكلب *aclaba* (quaſi *canire* dixeris) rabioſum eſſe, كلب *calib* rabioſus, كلاب *celab* à rabie furor & delirium, اكتلب ita furere p. 687. l. 62.

الشهوة الكلبية caninus appetitus, morbus in homine τὸ βουλιμιῶν ſimilis, Græc. ἀνάλτου ἔφεσις p. 666. l. 57.

كلاب *Cilab* unus è Mahometis avis, quaſi canidium dicas p. 663. l. 37. Ita כלאב *Cilab* filius Davidis ibid. l. 43.

كلوب vel كلاب uncus, harpago, feſcina, & كلابة كليتان forceps. Hinc canis potuit appellari à ſtirmitate dentium,

tium, quibus tanta eſt morſus tenacitas ut harpaginum & forcipum inſtar videri queant p.663. l.1. &c.

كلالب uncini p.654. l.70.

اكلف *aclafo* leo in quo nigredo cum flavedine p.717. l.56.

خلنجيه & كلنجون quaſi *galangia-tos* dixeris, vel galangæ concolores quæ rubra & nigra eſt p.489. l.9.

كميت *chumeith* ورد *ward* & اشقر *aſkar* in equo, rubedinis diverſi gradus p. 114. l.31. Medius ورد *ward* roſeus etiam leonum eſt, Ital *lionato* dicitur كميت *chumeith* videtur eſſe rutilus, ſpadix, badius, phœniceus ibid.

كنود *canud* Arab. ἄγονος ſterilis, unde Thoſpitis in Armenia laens plane ſterilis Arabibus كنودان *canudan* pag. 40. l. 44.

كنوف *canuph* in ovibus; quæ longius nberrat, nec incedit cum reliquo grege p 524. l.44.

كيوان *caiwan* Saturnus Arabibus juxta Aſſacli Grammaticum inſignem inter Arabes, ut Hebr. כיון *cijun* Amos 5.26. quod potuiſſet *caiwan* legi, ſi Maſoretis libuiſſet p.564.l.1.

لبأة *laba* لبوة *labna* & لبؤة *labia* leæna. Radix لبا *labaa* in prima conjug. *mulgere* proprie *coloſtrum*, in quarta *lactare coloſtro*. An iude leænæ nomen, cujus lac ſit craſſius inſtar coloſtri? p.719.l.29.

لحس *lingere* de pecude eſt herbas carpere, & لحس de tinea lanæ eroſio, de loeuſta herbæ depaſtio p.300. l.23.

لدم *ledem* carminis genus quo hyæna demulcetur p.836.l.52.

لحكا *luchaa* lacerta arenaria ut حلكا *chulaca*. ibi vide.

اللذ *alladſo*, اللزلز *alladsladſo*, الملذ *ammiladſo*, lupi nomina propter agilitatem illi impoſita p.286 l.4.

لاطا *latata* vel لطي *latia* tertæ adhærere p.1074. l.53. Inde Hebr. lacerti nomen לטאה.

لطيم *latim* cameli pullus qui ablactatur; cum oritur ſtella سهيل *ſohail* ſeu Canopus in fine Auguſti menſis p.75.l.20.

لطاه *latah* macula in equi fronte, loverſum ex Hebr. מלא p.479.l.30.

لعوس *laës* bellno, unum è lupi nominibus apud Arabes p.822.l.67.

العفى leo, id eſt, linxit ſanguinem p.740. l.10.

لغب & مغمغ & قفن & ذرق lambere de aque dicitur & feris omnibus quæ aquam linguis lambunt p.672.l.59.

لغز *logz*, uidus *aljarbai* quaſi labyrinthum dicas (الغاز *via intricata & implicita* p.1013.l.5.) Item *logz* crocodili terreſtris latibulum, proprie cum ſiouoſum eſt p.1047. l.1.

لون السما *color cœleſtis*. Itaque ורן *thachas* quidam Arabes p.989.l.46.

ليث عفرين *Leo Ifbrin*, Chamæleont ſimile animalculum à loco dictum, quod equitem iuvadit & cauda ſua percutit pag. 1081.l.51.

ليوب vide النون in litera ن.

مجر *magron* ovis & cameli fœm. fœtus adhuc in utero p. 75. l.5.

مجوشي *Magus* ſen Magufæus ab Arabibus vocatur chamælenn, quia perpetuo ad Solem obverſus eum videtur adorare p. 1082.l.4.

مخ *medulla*, unde مخيخة *machicha* quaſi *medullata* dicitur ovis pinguis. Et امخات, quaſi *medullavit*, de ove, id eſt, pinguis evaſit. Ita Hebr. מחה pag. 473.l.8. Et io Homero aliquid ſimile ibid l.28.

مد *meddon* quæ menſura p.86. l.34.

المراج *almirag* animal mirabile, ſpecie leporis, unicorne, quo viſo fera nulla eſt quæ non ſtatim fugiat p.941.l.25.

مرعزي *merbazi*, caprarum longior pilus, qui Hebr. dicitur גביר העזים p. 625. l.66. vide in مشعة.

مرميس *mirmis* monoceros ut عرميس *birmis* p.934.l.41.

مري rixari, altercari p.693.l.43. ممارات contentiones ibid. l.46.

مشعة *meſcha*. Capriui villi duæ ſunt ſpecies in Oriente; Craſſior unus dictus مسحة *meſcha*, cujus uſus eſt بمسوح in faccis & cilicils. Alter longe ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis ut ſericeis vix cedant. Vocatur مرعزي *mirizz* al. *merbazi*; voce quæ uſu eſt Arabica, ſed Syra vel Chaldæa origine. Eſt enim עזר עזי *emer izze* lana capraram. Hujusmodi caprarum villos Davidis cervicali impoſuit Michal, qui ejus ceſariem quomodocunque referrent pag 625.l.59.

مغمغ lambendo bibere ut canis, vide لغب.

مغل *magala* de ove, bis in anno parere المغلة *almagala* talis ovis p 513. l.15.

مكن *macchana* firmare Arabibus, quo Michaelis oomen ut referunt ſcribunt مكاين *Michain* p.458.l.73.

مكون *machun* & ممكن *mamchin*, crocodili terreſtris fœmina foeta, cujus ovum مكين *machin* dicitur, & ovu ponere مكن *machna*. Idem de locuſta p.1046. l.55.

مكا *micha*, latibulum vulpis & leporis p 852. l.33.

ملل *malla* in calido cinere coquere; مليل *malil* in calido cinere coctus. Panis ſubcineritius p. 327. l.20. ملة *malla* ibid. cinis calidus.

تماوت mortuum ſe eſſe ſimulavit p. 859. l.56.

موار *mawara*, camelus velox, quaſi fluat potius quam gradiatur. Nam مار eſt fluere p.89. l.43.

مورفير *murphir* ludis dens elephantis p. 248.l.51.

مياس *majas* leo qui iuter eundum corpus in latera movet, qui ſuperbus eſt iuceſſus p.728.l.67.

ميش *mais*, caprini lactis cum ovillo commiſtio p.421.l.26. Vide infra ذلخيسة.

ينبوت *Jambuth* Syris ضروب المغربي *ſiliqua almegri*. Hujus ſpecies una Syra vel Damaſcena, altera Nabatæa. Syræ rurſus tres ſpecies, in quibus una eſt صبيلاني *Seidalan* nomine, reliquis mollior & dulcior, & ſola edulis pag. 709 l.40.

نبز *nabada* aliquem ut ſpurium abjicere p. 535.l.50.

نبا *naia* eminere, elatum eſſe Au huic *Nabis* Æthiopibus olim camelopardalis? p. 906. l.2. Recentiores Æthiopes Amharica dialecto *zireth-katchin* appellant, id eſt, Κάτταφος, Κατσίπαρδος, quia caudam habet tenuiſſimam p.906.l.2.

نبا *naba* de equo, in perpetuo motu eſſe p 129. l.16.

نخيسة ovilis lactis cum caprino mixtio p 421.l.22. Vide ſupra ميش.

انذر *ander* area triturantium, Syr. ܐܕܪ *iddera* pro *indera*. Alludit Græc. ἄνδηρα vel ἄνδηρα *arca* noo triturantium ſed hortorum p. 548.l.36.

نرغ pungere. Iude מרדע *bovis ſtimulus* inferto R ut paſſim. Alia origo vocis inepta p.385.l.36.

نرق aquam lambendo bibere, ut canes & feræ quædam. Vide لغب.

نذيب *nadib* potus ex uvis paſſis vel ex da-

ſtylis confectus p. 914. l. 47.

فورج *murag* inſtrumentum ferreum aut ligneum quo fruges in area teruntur, *morgum*. Vide מורג p. 310. l. 66.

ظرب *nazaba* de cervo aut caprea rudere tum cum libidine flagrat p. 884. l. 50.

فركان *nazachan* crocodili terreſtris veretrum duali numero, quia bifidum p. 1046. l. 70. Singulare eſt فركا *nazach* p. 1047. l. 31. Fallitur vir doctiſſimus qui pro veretro marem exponit

نكز *nachaza* de ſerpente naſo vel roſtro acuto pungere. Qualis ſerpens dicitur نكاز p. 26. l. 2.

نساسق *naſaſipho* aves quædam ut birundines, Sing. eſt نساف *noſſaph* p. 654. l. 55.

نسق de caprea è laqueo pependit pag. 928. l. 43.

نصاب capulus enſis p. 1052. l. 60.

نضج *nadagia* coquere, irem aſſare, منضاج *mindag* veru p. 596. l. 45.

نطح cornupetere, نطح dox ſtellæ in capite Arietis, tanquam ejus cornua نطاح cornupeta p. 526. l. 66. ناطح in auguriis avis obvia p. 20. l. 36.

المنطقة ovis rubro notata in loco النطاق cinguli, id eſt, circa lumbos p. 450. l. 30.

نعر *naara*, peregravit regionem, hoc illuc profectus fuit, النعر *annaaro* de viro inſtabili, ſedes motans p. 446. l. 20. Hebraum רועה de ove Zach. 11. 16. veteres ſic acceperunt p. 446. l. 25.

نفة *nuphha*, animalculum ut catulus canis p. 714. l. 37.

انفحة lacteatis agni, hœdi aut leporis ventriculus, & lacte coagulum quod in eo concreſcit p. 505. l. 17.

نافقا una è quatuor feneſtris in latibulo *aljarbu* ſeu chœrogryllii p. 1012. l. 21. Quas quandoque terra obdacit in ſomma ſuperficie, ne extrinſecos appareant. Hinc نافق *naphaka* in religione diſſimulare, & aliud habere in animo, & منافق hypocrita ibid. l. 30. & 50.

نوفل *naufal* hyænæ mas, &, *filii avi* ſeu thois p. 842. l. 46.

نقر *nokdon* aut *nikdon* pumilio puer cujus tarda ſunt incrementa, نقر *neked* ovis aut capræ genus deforme quidem aut pumilum, ſed pilis aut lanis mollibus quæ magni æſtimantur. Cujusmodi gregis paſtor proprie نقاد *nakkad* aut *nokkad* vocatur. Quin pro quovis paſtore ſumitur κατεξοχήν. Ita Hebr. נוקד *noked* p. 442. l. 54. Eadem oves قرار *kerar* vocantur, ſorte à loco p. 443. l. 28.

انقد *ankado* hericii cognomen, id eſt, decorticator p. 1037. l. 72.

نكث *nachatha*, ut نبا *naba* de equo, eſſe in motu perpetuo p. 829. l. 17.

ناموس *namus*, leonis luſtrum ubi latet interdiu tanquam in inſidiis p. 737. l. 3.

النمل *namlon* formica vulgaris major quam ذر *dſor*, formicæ genus ita puſillum ut unum granum hordei centum earum æquet pondere p. 249. l. 3.

نمل *namil* de equo, qui moræ eſt impatiens, & loco ſtare neſcit p. 829. l. 16.

النون *alnun* ليوبا *liuba*, جهموت *hebemosh* & بلهوت *balaboth*, diverſa ceti nomina cujus dorſo totam terram incumbere fabulantur Arabes p. 50. l. 53.

نهق *nahaka* rudere ut Hebr. & Chald. نهيق *nahik* & نهاق *nohak* ruditus, ناهق *nahik* fiſtula gutturis quâ rudit aſinus p. 869. l. 71.

وثب *wahhara*, more vulpis incedere ſuſpenſo grada, & per ſalebroſam terram, ubi datur optio, ne veſtigia appareant p. 860. l. 28.

الوثب *alwebro* animalculum fele minus, ſuſci coloris, ſine cauda, aut valde brevi, reſidens in domibus, quod Arabibus eſt pro cibo p. 1004. l. 65. id eſt, *marmota* ſeu mus Alpinus. Aliis فأر جبلي *zalem*, aliis غنم بني اسرايل *ovis filiorum Iſraelis* p. 1005. l. 10. & 16.

وثر *wabar*, pilos caſturis p. 489. l. 60.

اشوجلت de ove arietem appetiit. Et وجلة admiſſarii appetitus p. 425. imâ.

وحر *wachara* veneno inficere pag. 1084. l. 38.

وحر *wachra* vel *wachara* lacertæ ſpecies, 1. ſicilioni ſimilis, 2. terræ maximè adhærens, 3. quæ veneno ſuo cibos inficit. Unde concluditur eſſe Hebr. לטאה p. 1074. l. 5.

وحل *wachala* in luto hærere, وحل *wachal* lutum tenue in quo jumenta hærent p. 374. l. 35.

وحي vel وحاة *waha* vox ſonora, ut Ægyptiis in Horo Apolline ωὰ vox remota. Et יהא *aeh* Hebr. gemitus vox, & ἰάχω Dorice ἰαχέω, vulgo ἰάχω, inter ſe conferuntur p. 865. l. 73. &c.

تودف ad rupes & montes altiſſimos contendit ibex p. 916. l. 52.

وذيلة *wadila* ovillæ caudæ ſegmentum, cujusmodi multa proſtant apud Arabum macellarios p. 494. l. 59.

ورد *warada* adaquare, ut Hebr. ירד *jarad* deſcendere, quia ad aquas deſcendimus p. 884. l. 65.

ورق *warkon* pecunia, *warakon* opes ſive ex nummis aut ex camelis, &c. conſtantes p. 12. l. 71.

الورل *alwarlo* (vulgo *guaril*) lacertus major, robuſtior & fortior reliquis, crocodilis terreſtribus & ſerpentibus infenſus, quos victos ſæpe necat & eorum latibula invadit p. 1069. imâ & 1070. totâ. Occurrit in Arab Erpen. Levit. 11. 30. pro אנקה. Pro quo Pariſ. habet الورك *chaph* pro *lam*, ſed perperam, ut quo dodoque in Avicenna p. 1069. l. 45. Vocalem eſſe hunc lacertum vide in ضغن

الورغ *alwarzo* (barb *guarga*) ſtellio magnus p. 1046. l. 12. & 31. & p. 1071. l. 35. 61 & 1074. l. 37. & 1082. l. 29. & 1087. l. 8. & 45.

الوسق *alwasko* camelli onus ſolitum, & ejus pondus p. 86. l. 30.

توشقت de ove, monrem conſcendit ad paſtum p. 516. l. 43.

وصيلة *waſala* jungere & copulare, وصل peens ideo demiſſa & Deo devota, quia in ſeptimo partu marem & fœminam junctos peperit p. 660. l. 32.

وع *waw* vel وع وع *wawaw*, animal vulgo dictum *filius awi*, thos pag 842, l. 41.

وعوعة *wawa*, ululatus luporum, canum & filiarum *awi* p. 842. l. 55.

اسوفلت

استوعلت الاوعال q.d. *ibices ibicaverunt*, id eſt, ad ſummos montium vertices contenderunt pag. 916. l. 56. Et المستوعل ſbicis latibulum in ſumma rupe, aut ſumma parte montis, quaſi ſoli ibici pervia ib. l. 66.

أوفى الريم *extulit rim caput ſuum & erexit aures.* Et إيفاد الريم actio *rim* ſic efferentis, & aures ſic arrigentis p. 964. l. 27.

وافرة *wafira*, id eſt, dives, ampla, & copioſa vocator ovis caoda in Oriente p. 494. l. 59.

توقل de ibice, ad celſiſſimorum montium & rupium juga conſcendit p. 916. l. 52.

أوقل *ibicéra* vel *ibicipus* qui currit in aſcenſu montium p. 921. l. 40.

وكري camelus à ſaltu & curſu. Utrumque ſignificant وكر & كري p. 89. l. 48.

هوبر, vide عوبر

هبع cameli catulos ultimo partu natus p. 75. l. 12.

هجهج *hagbag*, aries procerior pag. 425. l. 72.

هاد *had* vel *hadin*, bos in tritura medius p. 303. l. 60.

الهرهرة *alhadhada*, dæmonum voces p. 633. l. 12.

هر *harra*, *hirrire* canum proprium, vox eſt irati canis p. 667. l. 52. Aut juxta Arabes canis هر *harra* præ impatientia frigoris ibid. l. 59.

هر *hir* felis p. 863. l. 32.

هر هر *harhar* vel *hirhir* vox quâ oves ad aquas invitantur p. 521. l. 47.

هرش ut خرش de cane irritari nt 1 Sam. 3. 8. p. 668. l. 65.

الهريع *alhuraio*, Arabicum lupi nomen ab agilitate factum p. 886. l. 4.

هرميس *hirmis* ot مرميس *mirmis*, in Alcamus eſt monocerus p. 934. l. 41.

الهرلاج *alhuzlagio* lupos à levitate & agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

هسهاس *hisbas*, paſtor qui totâ nocte oves paſcit p. 453. l. 47.

هصر *fregit* (prædam ſuam) de leone, unde vocatur هصور *hasur* & هيصر *haisar* p. 740. l. 24.

هطر *hatara* baculo ladere aut occidere p. 687. l. 12.

هفهف *hapha* de capreâ, leviſſime & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 25.

هيقل *haikal* animal idem quod *dab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1047. l. 46

الهموس *alhamuſo* leo præda ſuæ confractor p. 740. l. 30.

الهملاج *alhimlag*, ovis macra & *emedullata* p. 473. l. 19.

الهملع *alhemmelao*, lupus ab agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

هصير *hamir*, caprea præ reliquis ſpecioſa 925. l. 39.

التهويد *attahuido*, reſponſa dæmonum, vncis lenis repercuſſin, qualis creditur eſſe dæmonum p. 732. l. 14.

الهواس *alhauas* leo à greſſu ſic dictus, eum terræ firmiter innititur p. 728. l. 40.

اهوى يده الى الضب manum immiſit ut caperet *dab* ſeu crocodilum terreſtrem p. 1047. l. 12.

يعر *jaar* hœdus aut agnus columnæ appenſus ad foveam lupi aut leonis, à verbo يعر *jaara* quod balare eſt p. 762. l. 42.

يعار *jaâr* tam caprarum balatus quam ovium p. 421. l. 27.

يفع conſcendit (montem) يفوع *excelſa loca*, يافعات *alti montes*

يفعة *eminentia* يفاع *proceras*, *adultus* p. 949. l. 58.

يقطان قحطان ſeu *kahthan* conditor Arabum p. 467. l. 15.

INDEX

GRÆCARUM Vocum aut Locutionum quæ in primo Tomo explicantur.

Ἀ Ἀείρειν Gr. *colligere* ut Hebr. אסף p. 62. l. 5.

Ἀγραυλεῖν. i. *in agris pernoctare* paſtores moris erat, ovibus iuxta ædes inclusis, ne noctu vagarentur p. 452. l. 28. (Hinc *περίνοια ἀγραυλεῖ* Homero & Heſiodo. ibid. l. 74.) vim vocis ignoravit Cl. Grotius p. 453. l. 39. Vide Αὐλὸς & Αὐλίζομαι.

Ἀγραυλεύοντες in Luca *ἀγρεστικὸν αὐλεύοντες* ſi Theophylacto credimus p. 464. l. 68.

Ἀγριόπτερος Gr. hodie *upupa*, Heſychio *ἀλεκτρύων ἄγριος* gallus ſylveſtris, Æſchylo *πτηνὸς ἄγριος ὄρνις* avis aut gallina ſaxatilis: Id ipſum Hebr. דוכיפת *ducipbath* p. 66. l. 38.

Ἀίγαγρος vel *ἄιγαγρος ſylveſtrem capram* omnes exponunt. Tamen in Oppiano certa eſt capræ ſpecies p. 918. l. 64. Videtur eſſe *ibex*, cujus alioqui nullum erit apud Græcos peculiare nomen. Homero enim ἠΰκερως potius eſt epithetum p. 918. l. 2. Itaque *αἴγαγρος* Olympiodoro eſt יעל ib. l. 10.

Αἰγιόθοος dictos à caprino lacte quo uſus eſt p. 920. l. 40.

Αἰετὸς *aquila*, ut Hebr. עיט *ajit* avis rapax p. 920. l. 40.

Αἰετὸς ῥόμβος *aquila rhombum* & *αἰετοῦ ῥόμβος telorum rhombum* dixit Piudarus, quod Scholiaſtes rotationem & vibrationem exponit p. 162. l. 33.

Αἰολόμυτα de cane, ut *vaivsu* p. 681. l. 62.

Αἵματος ἔνδεὴς *ſanguinis collis* prope Ciliciæ Adanam, ab Agarenis ibi eſſis pag. 372. l. 41.

Ἀκρίνειν *fordare* quandoque *torquere*; *cruciare*, *indignis modis tractare* p. 780. l. 49.

Ἀκταιγενὴς Aquilæ, *ἀμέλφοντος* Symmacho *ἰμβρινὸν*, *fœtus in utero adhuc infirmi* Hebr. גלם *golem* p. 7. l. 59.

Ἀκωκάκης Perſarum *ſica* vel gladiolus è femore appenſus. Arab. خنجر *chinger* p. 140. l. 59. & 67.

Ἄκυιον aquilæ genus in Oppiano lupi ſpecies p. 839. l. 49.

Ἀκτίδια, id eſt, *locuſtas* quibus Jo. Baptiſta victitabat male mutari in *ἰγκτίδας dulciaria*, *παιδὰς ſquillas*, *ἀκχάδας pyra ſylveſtria*, *ἀκρίδων* &c. Is enim habuit pro cibo veras locuſtas p. 35. l. 72.

Ἀκρίδες non ſunt *locuſtæ maris*, quas Græci *πομπίλους* vocant, non *ἀκρίδες* pag. 53. l. 6.

Ἀλεκτοροφωνία *gallicinium* p. 14. l. 34.

Ἄλιμος vel *ἄλιμον* arbuſtum rhamno ſimile quod Syri ܣܠܡܐ vocant pag. 874. l. 49. &c. Seniores igitur in Jobo recte *ἄλιμα* reddiderant: ſed imperiti ſcribæ *ἅλιμα* cum ſpiritu lani ſcripſerunt, quæ aliud ſunt, nempe *pharmaca quæ ſalem eximunt*, cum tam *ἅλιμος* Gr. quam Hebr. מלח ſint voces à ſale deductæ pag. 876. l. 7.

Ἀλωπεκῆ *vulpina pellis* p. 859. l. 37.

Ἀλωπεκίαι *vulpium fovea* Heſychio. Evangelium *φωλεὸς* vocat: ita etiam Oppianus p. 852. l. 70.

Ἀλωπεκίζειν Ariſtophani *πανουργεῖν* p. 859. l. 43.

Ἀλωὴ non ſolum *area*, ſed & *locus vitibus*, *frugibus aut arboribus conſitus*, potius tamen vitibus p. 983. l. 21.

Ἄλως arca dicta quia rotunda. Nam *ἅλως* etiam clypei circulum ſonat, & in oculo circulum ad irim albugini proximum, & apud Phyſicos circulum apparentem circa Solem & Lunam, qui Senecæ circulus ſyderum p. 548. l. 17.

Ἄμαθος *arena*, Hebr. חומטן *hometon* p. 67. l. 97. cum *πυθέσθαι ψάμαθος*. Sed *ἄμαθος* Grammatici *μεσόγειον* eſſe volunt, *ψάμαθος παραθαλασσίαν* p. 1076. l. 31.

Ἅμαξα *plauſtrum boum*, ut *ἅρμα mularum currus* p. 313. l. 12. Unde *Hamaxobii Scythæ*, quibus plauſtra pro domo ibid. l. 15.

Ἄμνιον Homero vas quo victimæ ſanguis excipitur, quod alii *σφάγιον* vocant. Sic vaſa Syri ܡܢܐ *mane* vocant, & per metatheſin ܐܡܢܐ *amno*. Prius ubique occurrit, poſterius in Talmude *de Sabbatho* p. 323 l. 57.

Ἄμος *agnus*, quaſi *ἄμυος fine viribus*, ut Arabic. ضحل *ſachala* infirmus. At aries אייל *ajil* dicitur à viribus p. 60. l. 54.

Ἀμόζυστον, vide, Ἀκατάζευκτον

Ἀμύνδηλος unde dicatur p. 979. l. 56.

Ἀμφιπαρὰς ἀνδρομήδης Nicandro, id eſt *Deus Phalus*, quia cum retrogradietur videtur eſſe biceps p. 1075. l. 60.

Ἀμφιλαφῆ κλάδον *condenſos ramos* pro ὄγκον habet libri ſapientiæ p. 14. l. 42.

Ἀμφίλυκη νὺξ nox ſubluſtris unde dicatur p. 9. l. 26.

Ἀμφοδεῦ τὸ vel ἡ *ἄμφοδος* Homero, Xenophonti, Ariſtophani, Hypetidi, Galeno, Epiphanio, Procopio, Polluci, Heſychio, Gloſſario, urbis aut pagi vicus *latus*. Quomodo accipiendum ἐπὶ ἀμφοδῶν Marc. 11. 4. Pro quo alii *in bivio* p. 211. l. 40.

Ἀνάγειν θυσίας *ſacrificia offerre*, phraſis Philoni cum Luca communis p. 576. l. 13.

Ἀναζωννύεσθαι (ita in Heſychio lege pro ἀναστελλάσθαι) comas habere in coronæ modum p. 726. l. 72.

Ἀνάκυκλον vel *ἀνάκυκλος* capillitium à fronte in verticem verſum in coronæ modum, quale in leonibus deſcribit Philoſophus, ſed iis verbis quæ per ſcribarum imperitiam depravata ſunt p. 726. l. 70.

Ἀνδρεὼν, *ἄνδρων*, *ἀνδρεῖον area hirti*, ut Arab. انذر *ander*, *area triturantium* p. 548. l. 35.

Ἀνθέλοψ animal cervo ſimile circa Euphratem, ſecatis cornibus, quibus hærens in ramis arborum facile capitur, Euſtath. in Hexaem. Idem Petro Damiano *anthalopus*, & *calopus* Alberto, & Arabibus *jamur* vel *jachmur*. Et in Lexico Coptico Πανθέλοψ p. 913. l. 13. & 74. Epiphanio *ὄρος urus* ibid. l. 34.

Ἀνθεῦν *florum* menſis à Macario cur vocetur menſis *Abib* p. 557. l. 46.

Ἀνίναια, in Homero nomen avis, alludit ad Hebr. אנפה *anapha* p. 64. l. 9.

Ἀνυβὶς latrator & canino capite Hebr. תנוכת *hannobeck* id eſt latrans p. 665. l. 33. & p. 691. l. 20.

Ἀπήνη proprie *mulare vehiculum*, ut Ἁμαξήνη vel Ἁμαξάρη p. 229. l. 5.

Ἀπήνυτο vide Κάλπη

Ἀποδιοπομπεῖσθαι id eſt *per Jovem averruncum mala depellere* p. 652. l. 7.

Ἀποκινδύνευε Aquilæ *purgare ventrem* p. 677. l. 15.

Ἀπολάκτιον, vide Λάκτιον

Ἀποκαγδάλια quod in pane molle & paſtaceum eſt; quo veteres poſtquam ſe abſterſerant, canibus id projiciebant. Lacedæmoniis *κύναδες* p. 669. l. 67.

Ἀπομυῖος aut Herculi aut Jovi epithetum, quia muſcas arcere credebantur p. 36. l. 34.

Ἀποπομπαῖος Juliano Apoſtatæ malus dæmon, ad quem hircus in deſerto fuit amandatus, tanquam Lege ſic decernente, quod ex Hebræis etiam nonnulli ſtatuunt. Sed refellit Cyrillus p. 632. l. 20.

Ἀποτροπαῖον τράγον *hircum emiſſarium* reddunt & ἀποτροπὴ *emiſſionem*. Sed apud Græcos ſcriptores ἀποτροπὴ eſt ἔκτροπὴ, id eſt malorum depulſio, quæ fit per ſacrificia & preces. Et ἀποτροπαῖοι θεοὶ *Dii averrunci*, qui mala credebantur avertere: Al. ἀλεξίκακοι, ἀπότροπαῖοι, λύσιοι, φύξιοι. In his Hercules, Apollo, Dioſcuri, Jupiter p. 632. l. 41.

Ἀπιέναι αὐτὸν Matth. 21. 3. Beza *remittet eos* (Chriſtus) Potius *dimittet eos* (aſinorum dominus). Nam *remittere* eſt ἀναπέμπειν: ſed ἀπιέναι *mittere*, *dimittere* p. 211. l. 20.

Ἀπισυκάζειν *ficus premere* ut ſcias an maturæ ſint. Per metaphoram *δοκιμάζειν probare*, *explorare* p. 384. l. 67.

Ἀποτροπιαζόμενοι Joſepho hircus *Azazel*. Hinc Julianus Apoſtata Moſem ſcripſiſſe contendit ὑπηνῶν ἀποτροπαίων *de Diis averruncis*. Sed refellit Cyrillus p. 652. l. 10.

Ἀράχνη *aranea* Gr. ab Hebr. ארג *arag* texere p. 70. l. 24.

Ἄρειος *Martius*, Bithynorum menſis vernus ſecundus p. 558. l. 17.

Ἄρκος Heſychio ſimia, Tuſca vox Strabonis Chald. ארס *barsa* ſimus. Simia igitur à ſimilitate dicta *ἄρκος*, ut Latine *ſimia* & *enaris* p. 993. l. 62.

Ἀρκύλοι, *ἄρκυλοι*, *ἄρκυλος pantheræ catuli* p. 8. l. 7.

Ἄρκος *urſus*, quaſi *ἀργὸς*, quia eſt animal piger-

pigerrimum, præcipue φαλάρας tempore, quo per plures menses manet in antro prorsus immotum p. 810. l. 42.

Ἀγκτομῦς Hieronymus animal non majus hericio, habens similitudinem muris & ursi, cujus in Palæstina magna est abundantia, in cavernis petrarum habitare solitum p. 1009. l. 56. Herodoto & Theophrasto mus qui bipes graditur, Arabibus *alyerbua* p. 1009. l. 61. & 1010. l. 51. ubi amplæ ejus descriptio. Hebræis שפן *saphan*. Quid Græcus scriptor de arctomye p. 1011. l. 8. Quomodo sit ursi similis p. 1010. l. 41. Quid habeat commune cum eruciculis p. 1016. l. 27.

Ἄρκυι, rectis genus quo capiuntur leones p. 763. l. 61.

Ἄρμα, vide Ἅμαξα.

Ἀρμαλὶ Heliodoro *cibus*, *alimentum*. An inde Chald. תרמלין *tharmlin* pro pera cibaria p. 457. l. 10.

Ἀρνειὸς *aries tricennis* p. 515. l. 53. Idem μοσχίας & τριτώρ ibid. l. 56.

Ἀρνευτὴς *urinator*, qui prono in mare defilit in agni modum p. 316. l. 6.

Ἀρνευτὴς Numenio hippurus piscis, quia in agni modum jugiter saltat p. 516. l. 3.

Ἀρνεῦσθαι *consequi* & *permutare ἀπὸ ἄρνων ad agnos* pag. 12. l. 56. Vide πωλεῖν & ὠνεῖσθαι

Ἀρτηρωνίδη vomer p. 386. l. 11.

Ἄρω *arare*, quandoque in obscœnum sensum p. 406. l. 47.

Ἄρτη salx in Æliano quâ elephantem regunt elephantistes, nisi legendum sit ἴρτη pag. 269. l. 5. & 10.

Ἀργγέλη vel ἀζγάλδη nuntius, vide אזגד *azgad*

Ἀζήμιατα μῆλα non sunt oves nun signatæ, ut vult Suidas sed oves incultoditæ p. 450. l. 48.

Ἀηδμα συὸς Nuuno suum aut aprorum grunnitus p. 7. l. 31.

Αἰλουροβάται *feles* pro *stellionibus* Plinius perperam reddit p. 1089. l. 23.

Ἀἰσκλήπιος Æsculapius unde nomen habeat p. 663. l. 70.

Ἀκακάλης vide Σκαλὰξ

Ἀκανθοχοιλία, ceti species tam portentosæ magnitudinis ut navigantibus ingentis insulæ speciem sæpe exhibeat, Lat. *orca* & Arab. القرش *alkarscho* p. 935. l. 53.

Ἄκαυλα aspis ita dicta quia in gyros se torquet in clypei modum p. 68. l. 28.

Ἀκάνθες pro ἀζγάνθης in Hesychio p. 276. l. 39.

Ἀκτῆ· τῇ θεῷ *venustæ Deæ* Act. 7. 20 id est maxime venustus Hebraïsmus phrasi p. 342. l. 63.

Ἀλφάγιον victimam in Ægypto immolare vetitas p. 322. l. 63.

Ἀτύδη· Ἄτυδις nomen Arnebius hircum quinum vocat. Nempe עתוד *atud* hircus Hebr. & Arab. p. 369. l. 24

Αὐλὴ· *vesperugo* stella cur vocetur p. 453. l. 22.

Αὐλιμὲς, διαντερίνσις *pernoctatio* in Hesychio p. 453. l. 20

Αὐτόσμασο ἀγέλαν *gregem liberi pastus* eas colombas vocat Basilius quarum Hebræum nomen דרור *deror* à libertate factum est p. 65. l. 70.

Ἄφετα & ἄνετα Græci vocabant animalia quæ in Dei alicujus honorem libera dimittebantur p. 659. l. 62. & 70. & p. 660. l. 3. & 1042. l. 65. Ita hircus Azazel dimissus εἰς ἄφεσιν p. 659. l. 61

Ἀχανὲ *lanæ molles* Hesychio, unde himuli ἀχαλίναι p. 63. l. 9. Vide Σκαλὴ infra

Ἀχίτης cicada canora p. 508. l. 28.

Ἀχὶ Ægyptium, *carex*, vel quod in paludosis locis virens nascitur, ut Hebr. אגם *achu* p. 403. l. 70. Ἄχος idem. Et Hesychio Ἀχιστὰ pro Ἀχιπία p. 404. l. 6

Β, Π, Φ, litteræ permutabiles p. 993. l. 50.

Βαΐ Ægyptiis palmæ ramus unde Gr. βαΐς & βαῖον p. 115. l. 10.

Βααλὴν rex Phrygibus, ut Hebr. בעל *Baal* Dominus p. 369. l. 25.

Βαλζαμὼν ubi in Judæâ p. 619. l. 1

Βασσαρὶς *pelles vulpis* qui Captis βασσὶς p. 12. l. 29.

Βαύζειν *barbare* catulorum p. 7. l. 23

Βεζέγελ, *berberi* Indis concha margaritifera p. 488. l. 17.

Βεζὰκιος calculus apud Gr. recentiores, ut Chald. בזק *bezik* & בזקא *bizka* p. 423. l. 48

Βλαχᾶσθαι *balare* ovium p. 7. l. 24. Item caprarum p. 420. l. 18. Et puerorum p. 471 l. 1.

Βλήχων pulegium pro γλήχων, quia gustatum à pecore balatum concitat p. 418. l. 34

Βουλμία Minerva Athenis unde dicta pag. 309 l. 38

Βόλιτον & βόλιτον *bubalum stercus* pag. 329 l. 50.

Βόρδων & βορδόνιος, *burdo*, muli genus ex equo & asinâ nati, unde βορδονάριοι pag. 324. l. 23.

Βόστρυχος propriè *muliebris cirrus* p. 626. l. 75

Βύβλος vel βύβλις in Græcâ versione non est bovis genus sed capreæ: Nam inter caprearum species βύβλον constanter censent Herodotus & Aristoteles qui Græcos interpretes præcesserant. Et his posteriores Strabo, Ælianus, Oppianus, Ammianus, Hesychius & Simocatta. Plinii tamen ævo vulgus imperitum bobus feris bubalorum nomen imponere cœpit. Quod sequuntur Martialis, Hieronymus & Isidorus: Et è Græcis Scriptoribus Agathias & Phile p. 284. l. 6. & 285. l. 12. & 910. l. 35. & 973. l. 61.

Βύβαστος felis Ægyptiis, unde Diana *Bubastis* quia in felem mutata esse creditur p. 642. l. 42.

Βυδῖνοι *Budini* gens Scythica unde à Græcis sic appellata p. 313. l. 19.

Βυζύγης Heros Atticus, qui primus boves aratro junxit p. 309. l. 28. Numen illi ex argumento.

Βυκανὴ, alius ilimulus, alius securis boum p. 385. l. 59. & 71. & p. 386. l. 7.

Βύρσα pro bovinâ pelle, aut pro flagello ex bovino corio p. 253. l. 39. Item ummi species bovis imagine signati unde Prov. Βύρσα ἐπὶ γλώττης in eos qui pecuniâ corrupti tacent p. 437. l. 6.

Βοᾶν, βοᾶν, *bovare*, *boare*, *boatus* sunt conjugatæ voces, quas tamen ab invicem deducere necesse nunc est, quia omnes fictitiæ sunt, & à boum voce expressæ p. 287. l. 19.

Βούσιρις *Busiris* urbs unde dicta p. 345. l. 70.

Βούτυρον *butyrum*, quamvis à bove denominetur, non tamen fit ex solo bovis lacte, ut Galenus asserit p. 474. l. 20. Idem vocabulum à caseo deducitur, eum butyrum à caseo sit omnino diversum ibid. l. 35. Butyri vox apud Græcos quam recens, cum Hebræum butyri nomen sit vetustissimum, ibid. l. 45.

Βρίθυν lactuca in Cypro. An quia Arab. جرد *berda* est frigus, & اجردة *ibreda* morbus qui quis ad venerem frigidus & impotens redditur, quod lactucæ proprium est p. 603. l. 74.

Βρίσσοι pro Βρύττοι *echini marini* p. 488. l. 37.

Βρυττὸν ἄμυγος *bryttium byssus*. & Βρύττινον πνεῦμα *bryttinum flamen* unde dicatur p. 488. l. 42.

Βρύτοι marini echini species, in Aristotele βρίσσοι perperam p. 488. l. 35. & 39.

Βρυχᾶσθαι de leone *rugire*, de pardo *rictare*, de ursо *fævire* p. 7. l. 20. & 26

Βρυχᾶσθαι *rugire*, & βρύχημα *rugitus* pro ὠρυγὴ & ὠρύειν frequens in Aquila. Sed in Hebræis Scriptoribus potius ἀρυεῖν & ἀρύημα p. 730. l. 1.

Βρυχᾶσθαι *rudere* ut ὀγκᾶσθαι p. 7. l. 20.

Βύσι· Delphis primus mensis vernus, quasi Φύσι·, quia tum τὰ πολλὰ φύεται *multa nascuntur* p. 557. l. 50.

Βύσσος pro *byssæ* fœmininum est. Itaque cum pinnas ita τὰ βύσσα nasci dicit Aristoteles, non reddendum *ex bysso*, sed ex fundo maris; Et mutato accentu scribendum βύσσου p. 490. l. 45.

Βύσσος *byssus* color qui *byssges* loco assumitur p. 990. l. 52. Βύσσινον *purpureum* ibid.

Βωναρὴ *elephas* in Indiæ regione Defarena, variæ de ea voce conjecturæ p. 429. l. 33.

Γαῖσος *gæsum* non est *clypeus*, ut in Josua reddunt, sed *genus Gallici teli* p. 137. l. 22.

Γαλεάγρια *feræ cavea* p. 765. l. 24.

Γαλεώτας vates in Sicilia à stellionis industria parantus traxisse nomen. Potius vox Phœnicum est, quibus גלה *gala* est revelare, quod vatum maxime proprium p. 1087. l. 40.

Γαλεώτης *stellio*, qui lentiglue plenus est. Hinc Eunuchus lentiginosus Menandro γαλεώτης i. e. *stellio* non qui *colore mustelino* est. Ut Terentius perperam reddit p. 1087. l. 36.

Γαμψώνυχες *rapaces aves* ab uncis unguibus p. 13. l. 52.

Γαργαλίζειν non est *celare*, ut Erasmo visum. sed *titillare* p. 94. l. 24. Neque est *gargarizare*, quomodo accepit Cebetis Arabs interpres ibid. l. 29

Γαυριᾶν de equo *exaltare* eum aliquo sensu gloriæ p. 130. l. 4

Γελαὶ & τίλαι idem Hesychio p. 276. l. 37.

Γηρύεσθαι *gannire* aut *latrare* mute vulpis & thois p. 7. l. 27.

Γίγγρος, vide ἴγγρος de eo Hesychii locus emendatus p. 233. l. 13. & 40.

Γλῶσσα τρίτη quid sit in Siracide, & *lingua triplex* Chald. qualis maledico tribuitur p. 25. l. 60.

Γομφοφαγὴ *clavis connexa* Æschyli verbi Aristophani p. 387. l. 11.

Γρύζειν Gr. suum est ut Lat. *grunnire*, & γρυλίζειν porci grunnitus. Tamen de cane legitur ὑ γρύζει. Exod. 11. 7. & Judith 11. 19. Fortasse melius ῥύζει vel ῥύζει; quia canum est ῥύζειν & ῥίζειν. Tamen nihil mutandum p. 667. l. 16. & 668. l. 4.

Γρυλίζειν *grunnire* porcorum p. 7. l. 23.

Γρύλλος & γρυλλίον *porcus* p. 1016. l. 48.

Γύζει unde Græci dixerint p. 548. l. 14

Δ in Θ Dores mutant p. 983. l. 20.

Δαίδαλος· unde dicatus p. 979. l. 35.

Δαίμαλις, Δαμὰς, Δαμαλὶς, mulierum nomina apud Græcos p. 924. l. 60. & 925. l. 15.

Δαεύνιος ursus dictus à densitate pilorum in etymolog. ut Hebr. דב dob ab hirsutie p. 62. l. 21.

Δασύπους & λαγὼς plane idem. Et sallit lexicographos qui distinguunt tanquam diversa animalia p. 997. l. 61.

Δείλη πρωία *vespera matura*, tempus à prandio proximum, ut δειλοφία *vesperi fera* (Varroni *vesper* ferus) circa Solis occasum p. 559. l. 14.

Δελφὶς· Ægyptiis *elephas*. pag. 248. l. 53

Ex Arabico الفيل *elphil* factum *elphinus delphinus* p. 249. l. 27.

Δεμὰς·

Διαβατήρια Lacedæmone dicta sacrificia pro tiautitu p. 556. l. 1.

Διαλυταὶ Bibliorum editores *subtilissimi* reddunt, cum sit *album in medio purpuræ*, cum extrema sunt diversi coloris p. 479. l. 1.

Δικύμα gemelliparæ oves, *quæ & δίδυμοι dicuntur* p. 512. l. 40.

Διπλᾶ *duplum* i. e. *latum*, ut in Virg. *duplices hastas*, i. e. *latas præ pinguedine* p. 947. l. 47.

Διυφεῖν, διυφῶ, διυφῶν à tenebris ad negrelinem significandam transferuntur. Ita Hebr. עשׁך *arab* est advesperascere, obtenebrescere, & ערב *areb* corvus à nigredine lic dictus p. 66. l. 63.

Δίλιν τράπεζαν *Dali mensa* in Jeeore, figuratum in haruspicinâ p. 502. l. 18.

Δορκὰς caprea à visu, quia est animal ἐξοχὴν ὀξυδερκὲς acuti visus p. 925. l. 61.

Δορκὰς, unum è multis nominibus quibus olim amasiæ suis proci adulabantur p. 925. l. 34.

Δορκὰς πλατυκέρως, caprea quam à cornuum latitudine platycerotem vocant, id est *dama* p. 966. l. 34.

Δυσμὰς κάφη pro δρομὰς κάφη Jerem. 2. 23. in Aquilâ, Symmacho, Theodotione, unde Vulgatus *cursorem* habet p. 84. l. 27.

E vel H & O permutabiles literæ p. 993. l. 50.

Ἐγκυμτίκε vel ἐγκυνωτῶ ἀεῖ, *paulatim subcinericium*, quasi *subitarium, occultatium* p. 327. l. 25. Ὀλυφίνα pro ἐγκυφίδα 1 Reg. 19. 6. Forte leg. Κολυφίνη p. 328. l. 54.

Ἔδωκε de pro Iliad. 9. v. 554. Al. pro ἰθίζων. Al. pro δίων per mptathesin, Al. pro ἴδυκε Dorice p. 983. l. 18.

Ἔκαστὸν μυῶν mutatum in ἑκατὸν ἡμιόνους Gen. 33. 19. Eadem corruptio etiam alibi p. 436. l. 62.

Ἐκπεπλῆχθαι Hesychio ἐκμεμῆνεται pag. 485. l. 47.

Ἐκτραχηλίζεσθαι *obtorto colli trahi* pag. 695. l. 17.

Ἐλαφηβολιὼν mensis Athenis figendis cervis insumebatur qui immolarentur Dianæ Ἐλαφηβόλῳ p. 855. l. 19.

Ἔλαφοι *cervus* Gr. dictus quia serpentes attrahit p. 886. l. 7.

Ἐλαφος *cervus* & ἐλαφρὸς *levis* conjugata p. 883. l. 28.

Ἐλάφιον *parvum*, Homero τοῦ, Caudæ epithetum in Nicandro & Oppiano. Ritterhusius perperam *caudam cervinam* interpretatur, quasi esset ἐλάφεια p. 906. l. 47.

Ἐλαφαντάρχης ἕτη proprie vocetur qui decem elephantis præficitur, & ejus armentum ἐλαφαντάρχιον p. 266. l. 51. Tamen eodem nomine sæpe censetur quisquis pluribus elephantis quantocunque numero præest, ut Hermon cui Philopator quingentos commiserat p. 273. l. 37. Et Seleucum qui multas habuit elephantorum centurias Demetrii adulatores per contemptum vocabant ἐλεφαντάρχην p. 256. l. 25.

Ἐλεφαντίσης vel ἐλεφαντάγωγος qui elephanto insidens eum falce dirigit. Sed ἐλεφαντάρχης qui pluribus elephantis præficitur. Quæ tam differunt quam ἱππαρχία & ἱππάρχου *equitum præfectura* & *equitum præfectus* p. 273. l. 43.

Ἐλέφας unde dicatur, Variæ conjecturæ p. 250. l. 56.

Ἐλέφας *elur* eodem nomine vocatur quo totum animal, per synecdochen totius pro parte p. 253. l. 38. Vox æquivoca quomodo Plinium & Solinum fefellerint p. 261. l. 17.

Ἔλαφος *cervi binnulus* sic dictus, ut volunt, tanquam ἐν ἕλει in paludosis locis degens p. 885. l. 14.

Ἐλλοψ *piscis*, ἀπὸ τῆ ἐλλείπειν τὸν ἶπα quia vocis est prorsus expers p. 38. l. 69.

Ἔλφος *butyrum* Cyprius, fortasse à bove sumptum qui Phœnicibus *alpha* dictus & Hebr. אלף *eleph* p. 315. l. 60.

Ἐμβρυον, *embryum*, fœtus in utero latens p. 8. l. 5.

Ἐμμελεῖς alii saltant, id est modesto & concinno corporis motu, alii πλημμελῶς, id est immodeste & incouciuue juxta Platonem p. 349. l. 18.

Ἐμμηλαίδας αἶγας *capras quæ cum ovibus una fuus* Hesychio p. 418. l. 14. Ἐπιμελάδες idem p. 1016. l. 16.

Ἐμμὼρ ὁ Συχέμ *Emor pater Sichem*, non *filius Sichem*. Similes loeutiones p. 70. l. 13.

Ἔμπα *calex paluster* p. 539. l. 27.

Ἐμπυρίζειν *ignem in sacrificio excitare, immittere*, unde Theodotion ἐνεπύρισε Gen. 4 p. 2. l. 2.

Ἔμψυχον *animatum* sæpe idem quod *animal* p. 277. l. 35.

Ἐνιαύσιος & ἐνιαύτιος βοῦς *bos annuus* in pleno vigore p. 621. l. 35.

Ἐξάμιτον hodie Ζάμιτον sericus pannus ex filis constans p. 621. l. 35.

Ἐξέμεσμα *vomitus* 2 Pet 2. 22. Alibi non legitur. Sed ἐξεμεῖν *edere, exprimere, evomere* passim occurrit p. 675. l. 73.

Ἔνυσσον, vide Ἥνυσσον.

Ἐπιπλακτὶς lagani species super carbones tosti. p. 328. l. 2.

Ἐπὶ ὃ ἔμπροσθε Exod. 29. 13. reddi debet *ad pectus*, non *super pectus* p. 501. l. 12.

Ἐπιπυρφόρων qui quatuor elephantis præficitur, ut ejus armentum ἐπιπυρφορία p. 266. l. 49.

Ἐπιπωφίδιον δημὸν *adipem qui est supra renes* Homerus vocat p. 503. l. 72.

Ἐπίσλιον *amentum* Ratio Græci nominis p. 502. l. 68.

Ἐπισκύνιον in leonibus, cuticula quædam quæ super itati leonis oculos demittitur, providentiâ naturæ, ne tela minantia videant terrore percellatur. De hac voce multa, quæ in Stephani Thesauro prorsus omissa pag. 727. l. 8.

Ἐπίτομος Hesychio *validus, robustus*, quasi qui tauro prævalcat p. 287. l. 58.

Ἐπτάδυμος, & contracte ἑπτάδυμος *septemgeminus* p. 397. l. 5.

Ἐρυθίαι vel Ἐρυθίαι à colore rubro dicti sunt boves ab Hercule abducti, non ab Erythiâ insulâ • p. 290. l. 17.

Ἐρίθεσμος & ἐριθρεμίτης leonum epitheta p. 731. l. 19. & 745. l. 30.

Ἐρυσίζειν *capricari* p. 384. l. 72.

Ἐρίτιμα (pro quo perperam ἐπιτιμᾶι in Ælian) prærupta rupes p. 918. l. 11.

Ἐσταυρῶσθαι ἔνιοι *viaum myrrhatum* Christo in cruce oblatum doctis idem esse quod μεμυρισμένον vel λελιβανωμένον, quia σμύρνα *myrrha* non solum *myrrham* significat, sed & aroma quodvis unde vox Græca μύρον p. 260. l. 60.

Ἑστία *focus* pars Jecoris p. 502. l. 27.

Ἐσχαρίτης *fucatius panis* ab ἐσχάρα seu foco p. 327. l. 35.

Ἑτεροζυγεῖν Græc. *heterogeneum* quæ copulare vetitum Levit. 19. 19. Quo Paulus alludens 2 Cor. 6. 14. vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίστοις p. 244. 39. & 246. 57.

Εὐζωνῶ ἀνὴρ *vir ad opus accinctus*. Sic Jos. 4. 13. εὐζωνοι bis μάχην p. 598. l. 17.

Εὐθηνεῖν *abundare, uberem & fertilem esse*. Pro quo sæpe εὐθύνειν & εὐθυνεῖν perperam scriptum p. 432. l. 56.

Εὐοῖ *Evoe*, vox Bacchantium apud Phrygas Ebr. אבי p. 369. l. 22.

Ἐχῖνος vel ἐχινάδιον murria genus in Africa p. 1016. l. 61.

Ἐχινοπέφιλῶ, vide χιονοπέφιλος

Ζαγάται & Ζατῶται idem Hesychio p. 276. l. 38.

Ζαρήτιοι κροκόδιλοι crocodili Zaretæ fontis prope Chaleedonem

Ζατρίκιον Ischacchorum Indus Græcis recentioribus unde dictus p. 621. l. 38.

Ζεγρηνὸς in Africâ muris genus p. 1016. l. 60.

Ζιζόλαν coloris genus Arab. جلجلان *ginlgilam* est semen coriandri p. 621. l. 40.

Ζυλάπιον Arab. جلاب *ginlab*, Potus ex frupo & aqua vulgo *Julep* p. 621. l. 42.

Ζύμα, Arab. جبة *ginbba*, Tunica gossipina cui toga superponitur p. 621. l. 40.

Ζυγάσιον Pollucı (ζύγασρα aliis) arcæ, cillæ p. 369. l. 9.

Ζωαρχῶ qui uni elephanti præficitur p. 266. l. 48.

Ζῶον *animal* ratione vitæ cui dicatur p. 1. l. 1.

Ἡνίοχῶ auriga p. 502. l. 27.

Ἔνυσσον vel ἔνυσσον, magnum animalium intestinum; Aliis primus venter animalium quæ ruminant: Ejus nempe tres partes, 1. ἔνυσσον, 2. ἰχίν, 3. κακκάβη. Tamen Aristoteli quatuor ventris partes in ruminantibus κοιλίαι proprie dictæ, κακκάβη, ἰχίν, ἔνυσσον, denique, id est *ima pars ventris*, ab ἔνυξις *perfossio*, quia cibi digestio in prioribus solum affecta hic perficitur p. 505. l. 24.

Ἠχεῖ sonus, ἰχεῖ sono, Dorice ἀχεῖ & ἀχεῖν ex Hebr. רעה p. 866. l. 12.

Θακεῖν *sedere*, id est exonerare ventrem p. 677. l. 18.

Θαλίαι vocari festivas celebritates in quibus θεῶν χάριν ἀλίζοντο in Deorum gratiam congregabantur p. 349. l. 34.

Θαμιάμβη vide Ζαμιαμβη

Θαυμάζειν *mirari* dicuntur aviculæ quæ noctuam circumvolant formæ novitate captæ. Unde & ipsa תרמית quia ἰλυπορεῖν excitat p. 66. l. 7.

ΘΒΑ, *Thba* Coptice *decem millia*. An inde Thebæ Ægyptiæ dictæ, unde olim ad bellum prodisse ajunt bigarum decem millia p. 169. l. 60.

Θῆρ *fera nari* ἐξοχὴν id est fera, ut Arab. السبع Et apud Romanos Scriptores *Libyca* aut *Africana* (sup. *fera*) p. 713. l. 16.

Θηρόχειρ *qui duobus elephantis præficitur*, & ejus σύστημα dicitur θηρεμχία p. 266. l. 48.

Θίβη κιβωτὸς *arca papyracea* in quâ Moses reconditus p. 342. l. 15.

Θιάσους convivia vocari, quia putabant veteres διὰ θεοδοτίνδωσι δὴν propter Deorum *indulgendum esse* p. 349. l. 31.

Θρῖα folia ficus, θριάζειν ficuum folia decerpere colluendi gratia p. 385. l. 1. Unde ἀποθριάζειν ibid. l. 4.

Θύμον *thymorum* nomen factum ex Hebr. שׁמן *shamin* p. 55. l. 62.

Θύρα διαφανὴς διατιτᾶται quid Polybio p. 593. l. 58.

Θώϊν à latratu vel ululatu dicti. Nam θωάσσειν est ἰλακτεῖν latrare in Homero p. 847. l. 29. Iidem Heb. שׁאה *sjim* pag. 845. l. 38. Et Arab. *filii awi* p. 845. l. 51.

Ἰέττας, πανίρας (lege τιτύρας) κρῆτες, ἃ τὺς ἀγρίους τράγους. *Ieltas Cretes tragos vel sylvestres hircos vocant.* Hesychius pag. 974. l. 57.

Ἰζάνη

Ἰζύη caprina pellis, ut עזרי *izza* Child. *capra* p. 620. l. 73. Hac induebantur hiſtriones qui Satyrorum perſonam ſuſtinebant p. 634. l. 35.

Ἰκτῖνος milvus in Oppiano lupi ſpecies. *Milvum* vicißim hodie Græci λύκο vocant a lupino ingenio p. 839. l. 50.

Ἰλαρχης qui ædo elephantis præficitur & ejus armeturam ἰλαρχία p. 266. l. 50.

Ἰλινσπάσθαι provolvi, ut in Græcis adagio, ἐς τὸ βορβόρον ἰλινσπᾶται, *ſus in cœnum provolvitur* p. 705. l. 69.

Ἴνιος Græce *equuleus*. Ita vocantur pumili equi. Et *hinni* qui ex equo & aſina naſcuntur, ut muli qui ex aſino & equâ p. 232. l. 71. & 233. l. 3. ἴνιος & γίνος fere idem p. 233. l. 11. De eo Heſychii locus emendatus ibid. l. 16. & 49. Ἴνιος naſcitur ex equo qui ægrotavit ibid. l. 49. & 50.

Ἴξαλη vel ἰξάλη pellis hircina vel caprina p. 917. l. 52.

Ἰξάλος vel ἰξαλεύς Homero *ibex*, cum & agreſtis capra dicatur, & in lupibus deprehenſa, & cornua habuiſſe ἰκμαδιαίους palmorum ſedecim p. 917. l. 47.

Ἰξὺν eſſe *lumbum* multis probatur, & vetus pierosque ſic uſurpare pag. 507. l. 27. Quamvis alii ilia, alii dorſi ſpinam, alii coxam, alii clunem explicent p. 508. l. 20. Origo vocis p. 507. l. 14.

Ἰοκτόνος Hercules dictus, ab occiſis vermibus qui vites infeſtabant p. 36. l. 32.

Ἰπαδόρμος Λύκιος Alexandriæ pag. 264. l. 58.

Ἱππότυφία *equinas faſtus*, id eſt eum propter equum ſuperbit eques: Vox Platonis p. 173. l. 33.

Ἱρεῖον προβάδιον rheda, Suidæ p. 229. l. 43.

Ἰσάκη & ἰσακὴ caprina pellis p. 419. l. 21. & 22.

Ἰτάλος *vitulus* an ex Hebr. עגל p. 276. l. 32.

K & T. literæ permutabiles p. 810. l. 54.

Κάβειοι Dii magni apud Phryges, Hebr. כביריים *cabirim*

Καθυφὴ *ſe alligavit* (vipera Pauli manui). Alii malè *incuſſit* aut *momordit* (Pauli manum) p. 34. l. 2.

Καιάδας Lacedæmoniis barathrum in quod malefactos conjiciebant. Nempe καίνιτον vel καινότης eſt *locus effoſſus* ſeu *terræ defectio et ruptura quam efficunt terræ motus*: Ita Heſychius in καίατα. Ab hujusmodi ruptura Lacedæmona in Homero dici volunt καιετίεσσαν, non ut legitur κατάζηνον p. 851. l. 5.

Καλαβρισθῆναι, vide Κολαβρίσαι

Καλαβύτης ut ἀσκαλαβώτης ſtellio pag. 1089. l. 23. Mercerus Proverb. 30. 28. pro piſce ſumit perperam.

Κάλαμος non eſt ſola *arundo*, ſed propriè τῦ ἅτου ὁ καυλὸς *frumenti caulis*, unde ad alia transfertur: Et *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata. Et *ſtipula* καλάμη. Et graudo *calamitas*, quod comminuat calamum, id eſt, culmum & ſegetem pag. 591. l. 33.

Καλαύροψ *incurvus baculus* quo puer elephantem regit p. 269. l. 13.

Κάλπη *certamen derſuriorum muſicorum*, ut *jugalium* ἀπήνιον p. 236. l. 12

Κάλπη ſeu καλπὶς, Hebræis etiam קלפי *urna* in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.

Κάμηλος non dicitur quaſi κάμμηλος, quia κάμπτει τὸν μηρὸν femora inter incedendum inflectat, nec à κάμηλ, eo quod nimi ſedens onus attollit, ſed ab Hebræo גמל *gamal* ut agnoſcunt Varro & Heſychius p. 95. l. 72. & p. 73. l. 1. &c.

Καυδύτατον Pulluci (Heſychio καυδίλατον & καυδυνάτιον) *arcæ veſtiariæ* p. 369. l. 9.

Κάνεον *canißrum*, pars jecoris p. 502. l. 11.

Καυδήλιος *magnus aſinus*, ut Hebr. קתל *kaudel*, pro quo Lexicographi Arabum perperam قنبل *kaubel* feribunt. Sed vocis origo Græca eſt: Græcis enim καύδων aſinus, καυδίς alius, καυδήλιος clitellis p. 184. l. 23.

Καύδων ut καυδήλιος eſt vegrandis aſinus. Et vox ſere jocularis eſt, quam Græci Poetæ vix aliter quam in ridiculis uſurpant p. 221. l. 53.

Καῦς ovis apud Ionas ex Hebr. כר *car* κάρνος & κάρος idem. *Caria* provincia inde, & *Cares* pro inſulâ Co p. 429. l. 22. &c.

Καῦς *pediculus* Homero, ſi legas ἐκ παρὰ αὐχεν. Sed malim, ὑγιαῖος, ut pediculum dicitur ὑγιαίν, quia eſt ἰσχυρὸν *in capite* p. 429. l. 62.

Κερβὼ θῦμα canis quem Cares immolabant p. 691. l. 50

Καρποσάσιον *ovile*, *ovium ſtabulum* p. 429. l. 25.

Κάρος *ſomnus profundus*, male Poſtello *carus* p. 1006. l. 25.

Καρπὸς, *fructus*. Item *oblatio* ut καρπωσις, καρπωμα, ὁλοκάρπωσις p. 415. l. 12

Καρχαρόδοντα ζῶα, *animalia quæ ferratos dentes habent*, ut leones, lupi, hyænæ, thoes, vulpes, canes &c. p. 9. l. 50. & p. 673. l. 31.

Κατεγίδες Æliano, Oppiano & Tzetzi, marina animalia tam horrendi ejulatus ut brevi moriatur qui audiverit pag. 1068. l. 10. Quod fabuloſum ibid. l. 51.

Κατ' αἶγας αἰγίδας, Abominantis ſermo, & malum deprecantis, ac in ſylvestres capras avertentis, ut Hebræi in hircum *Azazel* p. 661. l. 22.

Καταῤῥάκτης *Catarractes* avis unde dicatur p. 65. l. 40.

Κατατόνιον, tortorium verbum p. 594. l. 72.

Κατωνάδες, capræ quæ in Lacedæmoniorum exercitu gregem ovium præcedebant, ut Dius litarent p. 418. l. 21.

Κατωνάκη, Lanea veſtis denſa cum ipſo vellere ad ſimbriam aſſuto p. 419. l. 65.

Κεγχρὶς vel κεγχρὶ ας ſerpens à maculis miſſi magnitudine & colore ſic appellatus p. 65. l. 29.

Κεμὰς *capreæ binnulus* dum adhuc in ſpelunca cubat, ut ἔριφος hinnulus jam major, qui exit ad paſcua pag. 892. l. 9. Item κεμὰς *fulvæ capreæ ſpecies* p. 53. l. 1. & 911. l. 70. quæ eſt veſox inſtar turbinis p. 926. l. 21.

Κεντάυρια in Gr verſ. 1 Sam. 19. 13. forte imagines ceuotaphiis imponi ſolitæ, quæ abſentem aliquo modo referrent pag. 623. l. 68.

Κέπφος *Cepphus*, lari ſpecies, vel avis cepphо congener, quæ ſpumæ aviditate in eſca tur. Hinc Proverb. 7. 22. Κεπφὸς *ſe ductus*, *inſcatus* p. 15. l. 50.

Κέρνα *poculi genus*, unde κερνᾶσθαι, & Bacchus τανύσιππος p. 317. l. 43.

Κερνάρχης qui triginta duobus elephantis præficitur, & ejus armentum κερναρχία p. 266. l. 52.

Κεφάτια *ſiliquæ parcorum* Luc. 15. 16. Non leguminum ſiliquæ quas Græci λοβοὺς vocant, Galli *goußes*, quomodo κεφάτια perperam reddunt vernaculi interpretes, ſed ceraunia arboris fructus ſiliquis digitalibus inclusi. Hi fructus κεράτια id eſt corneolia dicuntur à corneolis quæ in eo eminent. Sed & ſiliquæ communi in modum curvatæ ſunt, unde *falcatas* vocat Plinius. Arbor Gr. κερατωνία & κερατωνία. Lat *ceratonia* & *ſiliqua*, Sytis & Heb. חרוב *charub*, Arab. خروب *charub* & خرنوب *charnub*, Gr. hodie χαρούβα Hiſp. *algaroba*, Ital. *carobba*, Gallis *caronge* p. 708. l. 3. &c.

Κερδὼ *vulpes*, unde κερδάλεος *aſtutus*, κερδοσύνη *aſtutia* p. 859. l. 44.

Κέρκος *mas agreſtis* Heſychio p. 1022. l. 4.

Κέφος, κῆφος, κέπφος, *cephus*, ſimia aut cynocephali genus in Æthiopiæ. Male κῆφον id eſt, *bortum* dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate, cum ſit Æthiopica vox p. 993. l. 4. & 42.

Κιδάφη vulpes, κιδαφεῖον dolosè agere p. 859. l. 47.

Κίκερ in Heſychio terreſtris crocodilus p. 1063. l. 22. Alludit Coptieum ϫⲓⲕⲉⲣ ibid. l. 28.

Κιλίκια τράγια, Cilicii hirci, qui ſunt pilis denſioribus, quales in Cilicia. Unde cilicia & cilicina quæ ex pilis conſtant p. 641. l. 9.

Κύναδος Siciliotis *vulpes*: Sophocli, Ariſtophani & Theocriti κακόηθος *pravus*, κακότροπος *verſutus* p. 859. l. 45.

Κιννάμωμον Hebr. קנמון *cinnor* decem chordis inſtructa plectro pulſatur p. 461. l. 7.

Κινούμενα animalia à motu dicta p. 979. l. 60. Ita dici ſolas aves, ὅτι κινοῦσι τὸ τῶ πτερῶσθαι *quæ volando moventur*, falſo aſſerit Euſtathius ibid. l. 60. Alii ſola terreſtria, quaſi κινούμενα *quod in ſolo moveantur* p. 980. l. 13.

Κινούμενα *reptilia* in Nicandro à motu dicta p. 980. l. 15.

Κιρρὸς *coloris gilvi*, qui flavo dilutior eſt, & equis, vino & crudo lino communis. Gali. *fauve* in equo dicitur. *Metium* idem quia malis concolor p. 169. l. 22.

Κίρκος accipiter. Item lupi ſpecies in Oppiano p. 822. l. 14.

Κλεῖθρα proprie clauſtrum ἀπὸ τῦ κλείειν à claudendo: Pro cavea leonum ſumitur in Plutarcho, ut Hebr. כלוב *jugar*, à verbo כלב *jagar* claudere p. 765. l. 11.

Κλεῖος vel κλειὸς *ſtabulum* ἀπὸ τῦ κλείεσθαι, eo quod in eo recubant pecora. Suidas κλειοῦσα perperam tanquam à κλείειν p. 468. l. 37.

Κλαβὶς κλαβὶδ, κλαβίον, *avium cavea*, ut Hebr. כלוב *club* Jerem. 5. 27. p. 662. l. 53.

Κναῖος *color varius* ψαρὸς in Heſychio, unde κναῖος equi, & κναῖον hirci nomen. A cneco, cardui genere, cujus ſemen album & rubrum eſt, aut flos croceus & fructus albus p. 111. l. 25.

Κνίδη *urtica* ἀπὸ τῦ κνίζειν à *vellicando*, ut Arab. قرص *kurâi*. Num قرص *karaſa* eſt vellere p. 507. l. 63.

Κνυζηθμὸς *canum blanda vox*, quam Homerus latratui oppouit p. 667. l. 69.

Κοάδαλος *fera* à motu dicta, ut Hebr. קוזז Nugantur eſſe maris beſtiam ἀπὸ τῦ κοάσθαι καὶ ἁλί, cum ad formam nominis pertinet quod vox deſinit in δαλος. Talia δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορύδαλος, κανάδαλος, σάνδαλος, &c. p. 59. l. 12. & 979. l. 34.

Κνύειν *cacare*. Cur urſus inde dicatur κνωτὸς κυνὸς & κυνὸς p. 809. l. 30.

Κόης ſacerdos Phrygibus ut Hebr. כהן *cohen* p. 369. l. 21.

Κόκκυξ, ἐπιθύλιον, ἰξίσπυγμα idem ſunt p. 498. l. 48.

Κολλύζειν color, κολλύζη arbor, unde κιναιγωμία voces in Heſychio ita ſcribendæ p. 991. l. 7.

Κολαβρὸς *porcellus*, unde Gr. Jud. 5. 4. κολαβρισθείησαν *deſpiciantur*, *atterantur*, *vilescant*, quia ſus apud Hebræos animal fuit vilißimum p. 8. l. 10. & p. 707. l. 4. In Heſychio

Heſychio ſcribitur etiam per α, καλαβρεθήσεται, & per ω καλαβριθήσεται ib.

Κάλυξ animalia caudis mutilata, quæ idcirco ad ſacrificia inepta ſunt p. 524. l. 11.

Κολχικὸν κύλικ. Colchicus finus, (hodie Cochin) in Indis, unde aſſerunt כלך calch vel כלכא colcha, id eſt τὸ κίννυον ἔριον lana pinna ſeu cuniculi margaritiferæ p. 489. l. 70. &c.

Κόνιλ. in Ælliano, & κόνικλ. in Polybio & Galeno cuniculus, Hiſpanica vox p. 1002. l. 42.

Κοντατίων equum ooo dici, quia terram uno gula κόντει τῇ κοιλαίνῃ pulſat & cavat, ſed propter literam coppa femori impreſſam. Ita Σάμφορα Samphoræ propter San p. 119. l. 6.

Κορυνίων dictus Hercules à fugatis iocuſis p. 36. l. 33.

Κορυδαλὸς unde dicatur p. 979. l. 36.

Κορύπτειν eorum ferire p. 526. l. 30. κορύπτιλ. corrupeta ibid. l. 37.

Κοχλίας eſt ὀλκὴ ἀνάβασις gradus in cochleæ modum, ut Hebr. לול lul, unde שבלול ſabbelul limax, quia יסב סלול jaſab belul habitat in cochlea p. 70. l. 25.

Κριθίας vel κριθίασις, equi morbus ex intempeſtivo ordei eſu contractus p. 159. l. 54.

Κριθῶντα vel κριθιῶντα πῶλον vocat Æſchylus equum nimio ordei paſtu laſcivientem p. 159. l. 52.

Κροκόδειλος vel καταχροκόδειλος de equo, ungulæ crebro motu terram fodere atque atterere in Homero, Oppiano & Chryſoſtomo p. 528. l. 9.

Κροκόδιλ. crocodilus, Ionibus olim lacertæ genus in ſepibus & macceriis commorari ſolitæ p. 1060. l. 3. & 10. Itaque crocodilus à croceo colore non dicitur, nec quia crocum timet ibid. l. 5.

Κροκοδειλ. ἐχεζωτ. crocodilus terreſtris. Deco multi veteres p. 1060. l. 41.

Κρυσσίνων μαλλῶν (ita legendum in Ezechiele Tragœdo non κρυστίνων) croceis pinna velleribus p. 489. l. 2.

Κτίλ. (pro ἄκτιλ.) in Homero, aries dux gregis p. 424. l. 32.

Κυὼ vel ἰακὼ viverra, animal ſeli ſimile, ὀρυθοφάγον, multi uſus io venatione cuniculorum, Gall. furet. p. 986. l. 52.

Κυβέλη Cybele, mater Deûm Phrygibus, quia חבל chibbel eſt parere p. 369. l. 23.

Κύκερ. τὸ ἐλάχιστον minimum, ut Hebr. קטן rekik tenue p. 1063. l. 32.

Κύνες. κυνικ. impudens Heſych. Item Κυνὶς, ἀναιδὴς Κυνὼ, ἀναιδεστάτη. Κύνταυρον, ἀναιδέστερον. Κύνταυρος, ἀναιδέστατον. Multa hujusmodi vide p. 688. l. 73. &c.

Κυναλώπηξ quidam in Comico in quo vulpina vafrities joncta fuit cum canina impudentia p. 35.

Κυνάριον Matth. 15. 27. non ſunt Melitæi catelli, ſed canes quivis infra moloſſos & vertagos p. 668. l. 70. & 683. l. 36.

Κύνης, Κυνίδης, Κυνίδιος genous ſacrum Athenis. Κυναλγικ. Κύνα, Κύτη, Κυνίτης, Σκύλαξ, hominum nomina fuerunt apud Græcos à cane dedncta p. 664. l. 7.

Κυνὼς Nubal cur vocetur in Græca verſ. p 663. l. 63.

Κυνικοὶ Cynici Philoſophi ſic dicti, quia impudentiſſimi p. 689. l. 59.

Κυνοσίφαλ. vide Σκυνοσίφαλας

Κυνοστρέφειν verberare aliquem ad inſtar canis, id eſt, tergum fuſtibus egregie dedolare p. 687. l. 14.

Κυνόμυια mulier vel Dea in Homero ab immundentia ſic dicta, voce ex cane & muſca compoſitâ quæ duo animalia omni pudore carent p. 689. l. 21. Nicium ſcortum ita dictum ibid. l. 32.

Κυνόπαιστις vide Κυνοπένητας

Κυνοπένητας Salmaſio populi qui caninâ fame laborant, ex Tertulliani Apolog. Sed Voſſius legi mavult Κυνόπανες Cynopanes pag. 667. l. 8.

Κυνόσαργες Cynoſarges, locus Athenis in uſu canum, eo quod ſacra faciente quodam Didymo κύων ἀργὸς canis albus victimam rapuit p. 688. l. 51.

Κυνοσφαγὴς Ἑκάτης, id eſt Hecates, cui canes immolabantur in antro Samothraciæ Zerintho p. 691. l. 61.

Κυνοφαλαμίζεται impudenter aſpicit p. 689. l. 55.

Κυνώπης, ἀντὶ τοῦ ὄμματ' ἔχων, ἀντὶ τοῦ κυνοβλέψ, canlooaſpectu, id eſt impudenti, inverecundo p. 689. l. 10.

Κυρηβάσασθαι vel κυριβάσασθαι dimicare, abhircis & arietibus deſumptâ voce. p. 529. l. 40. Κυρηβασία pugna quæ fit cornibus ibid. l. 44. Κυρηβάζων ictus hircorum & arietum qui capitibus dimicant ibid. l. 47.

Κυρίσσων & κυριβάσασθαι, arietibus & hircis commune, qui cornibus ſe mutuo impetunt p. 420. l. 32.

Κυρίττειν cornibus pugnare coriſcare arietum magis proprium p. 426. l. 51. Inde Heſychio διακυρίττεσθαι ibid. l. 55.

Κύρτωμα cameli gibbus p. 6. l. 60.

Κυψέλη vel κυψίλη aurium ſordes p. 641. l. 25.

Κύφων oon ſolum lignum tortorium ſignificat ſed reum hac pœna dignum p. 695 l. 2.

Κύφων cataſtæ genus quâ rei vinciebantur & torquebantur. pag. 694. l. 34. Al. κλοιός, vinculum ligneum in quo qui detinentur incurvari cogantur, nec poſſunt ſe erigere ibid. l. 56 &c. Nempe damnatorum cervices premunt ibid. l. 64.

Κύων ἐπὶ δεσμὸ, canis ad vincula, Erafmi adagium ex Heſychio & Zenodoro, quod ſacrum eſſe neſcivit, & in Græcâ verſ. reperiri Prov. 7. 22. ſed pro κύων legendum κύφων p. 693. l. 3.

Χαλινίζειν de equis eſt ἐπὶ πόλεμ. ψόφῳ tintinnabuli ſono explorare an bellicos ſtrepitus ferant p. 141. l. 26.

Καλαβρικὸν ſcio, vide Καλαβρὸ

Κάλαθος habena funda, unde dicta p. 468. l. 3.

Καλάνδης ſtellio dictus ἀπὸ τῶν κάλων. Κᾶλα ſunt manus & pedes. Manus id eſt pedes anteriores, quos Arabes manus vocant, ut Solomon Prov. 30. p. 1088. l. 50. Eodem pertinet generale lacerti nomen

Κάνωψ culex vinarius p. 70. l. 52.

Κάτ vel κάδιον, vellus ut Arab. كد cad. p. 429. l. 57.

A in multis vocibus adeſſe vel abeſſe. Sic idem ſunt αἰθηρὸς & λαιθηρὸς, ἄχνη & λαχνή, ἀπίνη & λαπίνη, ἴλιθον & λάϊθον p. 229. l. 3.

Λαγιδεῖς lepuſculi in Strabone ſumuntur pro cuniculis, Græci aliud cuoiculi nomen non habens. Vulgatus itidem Prov. 30. 26. Lepuſculus plebi invalida, pro Hebr. שפנים p. 1002. l. 37.

Λαμὰς mus in Heſychio & λαμὶς lues vicinæ voces, quarum una potuit pro altera uſurpari, & hic muribus tribui clades à lue accepta p. 1020. l. 41.

Λαμπυρίδες vide Πυγολαμπίδες

Λαμπυρὶς io Lycophrone vulpes: Et canis in Theocrito λάμπυρ. quia vulpi ſimilis. Cur vulpes ita vocetur p. 858. l. 60. &c.

Λαπίνη vel λαμπίνη ut ἀπίνη, mulare vehiculum p. 229. l. 5.

Λάπτειν, Gallis, laper de cane &c. aquam lambendo bibere. Vox fictitia quæ bibentis canis ſtrepitum uteunque imitatur p. 672. l. 65. Ἀπολάπτειν lambendo cbibere pag. 673. l. 25. Id iis omnibus convenit qui dentes habcut ferratos ibid. l. 29.

Λάστραξ animal amphibium caſtori & lutræ congener p. 1073. l. 25.

Λαφυγμὸν canum & porcorum immoderatam aviditas p. 666. l. 61.

Λαχνὸν vulgo olus, Atticis beta unde λαχανίζειν languere, lachaniſſare, Auguſto betiſſare p. 975. l. 47.

Λαβύρης in Strabone & Erotiano cuniculus, vox Maſſilienſium. Alioqui enim Græcis λαβυρὶς ſerpentis exuviæ p. 1002. l. 43.

Λαύκτης lavor non ſemper τῷ λαύκτρῃ hirſutiei, ſed & τῷ τραχύτητι aſperitati oppoſitus p. 488. l. 24.

Λεκάνη pelvis ut لحضا lakna Syr. & Chald. p. 549. l. 40.

Λέων leo ἀπὸ τοῦ λάω ſeu λεύσσω video, unde ἀλαὴς cæcus, quia animal eſt acerrimi viſus, vimque totam habet in oculis p. 61. l. 49. & 715. l. 59. Inde Hebr. אור ari pro ראה rai à viſu facto nomine p. 61. l. 52.

Λῆν. lana, vox ex Æſchylo, Apollonio & Heſychio nota. Itaque lanæ vocabulum Græcum eſſe apud Varronem ſcribunt Callimachus & Polybius p. 484. l. 70.

Λητὼ Latona, quia ſugitur in murem aranenm eſſe mutata, qui Hebr. לטאה letaa nonnullis p. 1073. l. 29.

Λίκνον vannum & cunas ſonat, unde Philoxenus, Λικνίζω vanno, vannio. Et alia Gloſſæ optimæ Vacillant, λικνιζόμεν, βαμβαίνομεν: Reſcribe Λικνίζων, non Λαχανίζων, ut vir magnus in Suetonium p. 975. l. 55.

Λιννακλάμη in lignis apud Hebræos p. 592. l. 15.

Λὶς leo ex Hebræo ליש p. 61. l. 55.

Λιχὰς Arab. القفر intervallum inter pollicem & indicem extenſos p. 943. l. 64.

Λοβὸς filiquæ legaminum; unde κολλοβ. multas habens ſiliquas, καρπὸς ἕλοβ. fructus ſiliquâ inclnſus p. 708. l. 10.

Λοβὸς lobus auris, ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν pag. 494. l. 3.

Λοβὸς τοῦ ὑμένος, noo eſt membrana tenuis qnâ jecur integitur, ut contendit Fullerus: Sed è quatuor aut quinque Jecoris lobis maximus ille qni lobus dicitur κατ' ἐξοχὴν, in quem incidit vefica fellis p. 501. l. 3.

Λογικὸν ζῶον animal rationale, nt ἄλογον ratione carens 2 Pet. 2. v. 10. p. 3. l. 6.

Λύκη cur milvus hodie Gr. vide in ἰκτῖνος.

Λυκοθάρσεις, λυκοθάρσης, λυκόφρων, audax, magnanimus, lupino animo præditus. Lupus enim Martium animal & Marti dicatum

catum fuit. Itaque nonnullæ gentes Λυκοῤῥαῖδι lupino ululatu, tanquam incentivo carminis, ad pugnam ſe incitabant. Et lupi nomen Herculi inditum. Ita ſub lupi typo Benjamitæ deſignantur propter bellicam fortitudinem p. 826. l. 50.

Λυκοσκάδες ἵπποι p. 673. l. 49. Hi unde dicantur non conſtat: Neque quicquam affert Plutarchus quod cordatis ſatisfaciat Græci, qui ad linguæ ſuæ genium barbaros voces detiectunt, videntur ſic appellaſſe equos *lucas Padanos*. Ibi enim naſcebantur, in Henetis prope Adriam p. 674. l. 26.

Λυσίφως crepuſculum unde dicatur p. 9. l. 26. & p. 826. l. 19. & 43.

Λὰξ, ἀσπίλαξ *talpa*, Heſychio mas cæcus terram penetrans p. 1024. l. 63

Μαιμάσσειν *ſtrepere*, *turbari*, *tumultuari*. Unde Jupiter Μαιμάκτης dictus Athenis, quaſi furioſus & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium mentium primus, quo Jovi Mæmacti ſacra fiebant μαιμακτήρια dicta, ut pacatior eſſet hyems. Hinc Græci interpretes de marte dixerunt ἰμαίεσθαι Job. 38. 8. Et de canibus μαιμάσσειν Pſ. 59. 7. 15. Et de corde, μαιμάσσει Jerem. 4. 19. Sed imperiti Scribæ hanc vocem ubique corruperunt. Et Hieronymus, in Jeremiam fatetur eam à ſe ignorare p. 665. l. 74.

Μαλάχη *malva* dicta eſt ἀπὸ τῆ μαλάττειν, eo quod mollitat ventrem, non ex Hebræo מלוח *malvach*, ut conjectat Bootius, cui מלוח eſt *malva* p. 878. l. 18.

Μανδύας vel μανδύη, vide מדי

Μάγαγρα *taurea* in Heſychio, ubi perperam μάρσιπα p. 317. l. 60. Μαγάγρων Plato Conicus vocavit τὸν μάσχυν. Euripides poſuit pro ſuppliciі genere. In Chald. 1 Reg. 12. 11. כרגין *margenas* ſunt flagella ſeu baculi aculeati pleni ſpinis. In Gloſſis *Marrugina* eſt paliuri ſpecies.

Μαγγάνευε *laſcivire*, ut cum de ſuibus dicit Democritus apud Clementem ἐπὶ φοινικῷ μαγγάνευσιν ἐν κοινῷ *laſcivunt*. Unde Aratus ὑὸς φοινικῷ ἐπιμαγγάνιζαι p. 706. l. 21.

Μάτεια *idola* Græcis & quorſum pag. 642. l. 55.

Μάχαιρα, *machera* pars Jecoris p. 502. l. 10. & 21. & 27.

Μεγαλίων & Μεγαλείων idem unguentem p. 276. l. 41.

Μεγάλη ἡμέρα *magna dies* à Judæis vocabatur quodcunque feſtum p. 568. l. 2.

Μεδεόλαις ἢ διαβόλοις Ephes. 6. 11. quidam eſſe volunt *diaboli obumbrationes*. Sed Suidas rectius τέχναις ἢ δόλοις. Heſychius quoque τέχναις. Sed ibi legas perperam μεθοδείαις p. 755. l. 31.

Μεθύειν *inebriari* dictum, quia μετὰ τὸ θύειν p. 349. l. 29.

Μένδης Ægyptiace hodieque hireum ſonat p. 641. l. 70. Proinde Pan Μένδης Ægyptiis dictus l. 73. Et in ejus honorem ab hircis & capris abſtinebant l. 74. Cum hircis quo modo fornicati ſint vide p. 642. l. 7. & 10.

Μεταλλίων vide Μεγαλίων

Μηκάζειν, caprarum proprium, ad eum quo toxicum bibit à Nicandro translatum pag. 471. l. 5.

Μηκάδες *balare* caprarum eſt, unde Homero μηκάδες ἄγρες p. 7. l. 21.

Μηκάδες in Euſtathio caprarum, leporum & cervorum eſt p. 884. l. 35. Et in Æliano ἢ μηκὴ cervo tribuitur, ſic legendum, non μυκὴ ibid. l. 37.

Μηκεσμὸς capris potius, tamen etiam ovibus tribuitur p. 420. l. 26.

Μῆλα communi nomine oves & capræ continentur p. 418. l. 65.

Μηλωτὴ tam capræ quam ovis pellis p. 419. l. 18.

Μηλωταὶ veſtimenta ovium Matth. 7. 15. propria prophetarum p. 530. l. 43. & pag. 827. l. 16.

Μορμολύκη Prov. 31. 13. ſilum deductum glomerans Heſychio ἐκτεταμένη Malim ἐκπεπαμένη p. 485. l. 2.

Μυλίτη, Μυλήνα, Μύλιττα, quorum hæc in Herodoto, illa in Heſychio leguntur Urania Venus Aſſyriis, ab Hebræo מלט *malat* parere p. 292. l. 2.

Μυλίδιον aprorum catuli p. 8. l. 10.

Μύλωνες & εἰσίωνες, imperfectæ coctionis duæ ſpecies, quarum illa ἰψίζει elixationi, hæc ἐπιτήκει aſſationi opponitur. Itaque in una caro ſit ſolum ſemi elixa, in altera ſemiaſſa p. 595. l. 19.

Μυσὸς ἄγριος eſt *aper* non *anger*, quo modo Cyrillum in Oſeam accepiſſe ſcribit Heſychius. In quo tamen non legitur μυσὸς ſed ὑὸς ἄγριος p. 870. l. 26.

Μυσόπτυρα in lupis qui non conſertim ſed ſinguli prædantur pag. 825. l. 32. Aliis μονίλυκοι & μονιοὶ ibid. l. 39.

Μυστρέπης de quibus Pſ. 67. 7. iis opponit Cyrillus qui ſunt duplici corde. Ibi tamen μονήρεσιν non dicuntur viri ſimplices, ſed יחידים ſolitarii, id eſt qui ſunt ſine libertis p. 491. l. 21.

Μοσχὰς vide Ἄρνισς

Μοσχαῖοι Heſychio σπυρτητικοὶ, quia vitulus eſt animal σπυρτητικὸν p. 288. l. 51.

Μόσχος Æliano pulli elephantorum, qui Plinio vituli pag. 251. l. 37. Μόσχος de bubalidis catulo in Palladio pag. 276. l. 45. Μόσχιον agnus in Polluce, ibid. l. 10. & Μοσχίας aries triennis in Iſtro ibid. l. 13.

Μυγαλὴ non dicta eſt, ut volunt, quia ἐκ μύος καὶ γαλῆς ex mure & muſtelâ naſcitur, ſed quia colore muſtelæ, magnitudine muri ſimilis p. 1064. l. 17. Latine eſt *muſaranea*.

Μυίαγρος & Μυιόδης Deus muſcas amoliri creditus, ut Beelzebub p. 36. l. 40.

Μυκὼν mugite boum eſt p. 7. l. 20. Baccho tributum & Xantho amni p. 471. l. 11. Etiam leo μυκᾶται Apoc. 10. 3. Nempe in Plutarcho, leones ſi quid capiant, catulos ſuos advocant rugitum edentes mugitui ſimiles. De quo leonis mugitu Theocritus, Seneca & Oppianus p. 731. l. 34.

Μυκᾶσθαι *mugire* & μυκηθμὸς *mugitus* ab M incipiunt, quia M literarum omnium optime boum vocem exprimit. Itaque à Quintiliano vocatur litera mugiens p. 287. l. 20.

Μυλίτα & Μύλιττα, vide Μυλίτη.

Μυσττήσιος, vide Σμυσττήσιος

Μύσσω vel μυάσσω glis p. 1019. l. 29.

Μυρμηκολέων leonis ſpecies in intima Africa p. 721. l. 60.

Μυσπάζειν 2 Pet. 1. 9. Alii à muribus, alii à talpis hoc vocabulum deducunt, alii ab iis qui ſolum proxima vident, qui Græce dicuntur μύωπες. Sed μυωπάζειν eſt oculis nictare & connivere, ut μύειν & καμμύειν p. 31. l. 9. &c.

Μυσὴ aſilus, culicis genus ab effectu dictus, quia in boum oculos ineurrens, ad continuas oculorum nictationes eos adigit. Aliis ὄεστρος & βοῦπις p. 33. l. 1.

Νάβη vel νάκος tam ovis quam capræ pellis, contra quam ſenſit Etymologus p. 419. l. 38. Origo vocis Hebræa & Syra ibid. l. 72.

Ναπετλεῖν vellera tondere aut vellicare. Ναπέτλη vulſus inſtar velleris, Ναπος τίλτης proprie vellerum evulſor p. 419. l. 53. tamen à veteribus pro ovium tonſore habetur, quia in vocum explicatione non tam etymon quam uſus reſpicitur p. 482. l. 24.

Νεβρία hinnuli pellis p. 12. l. 18.

Νεβροὶ hinnuli, i. cervorum catuli p. 8. l. 9.

Νεβρὸς & κεμὰς quid differant, vel in Κεμὰς Nemæi Homero Phœæ dictæ, non quod ſint plane ſine pedibus, ſed quia breviſſimos habent. Sic in avibus cypſeli ἄποδες dicti à brevitate pedum p. 46. l. 20.

Νίφος nubes frontî leonis incumbens quid ſit in Ariſtotele p. 726. l. 55. & 727. l. 7. & 728. l. 2. Ὀφρύων νιφὰς aut νίφος ſupercilliorum nubes in Sophocle & Euripide ib. l. 8.

Νέαι *novarum* menſis ſup. πάσχαι aut χίδραι, aut γενεσίαι Menſis *Abib* p. 557. l. 34.

Νωνάγω *Nænia* vox Phrygum in Heſychio ex Hebr. נד נדדה *nebi nibja* lamentum lamenti Mich. 2. 4. p. 369. l. 23.

Ξ in ἐξὺς factae ex *Caph* & *Samech* & כסמ p. 507. l. 14.

Ξάνθος *ruber*, *rufus*, ut ἐανθίζω, & ex eadem origine p. 104. l. 36. & 290. l. 2.

Ξυλόγλυκον, *filiqua* ſeu κεράτιον. Ita eoim Gloſſæ, *Siliqua*, κεράτιον, ξυλόγλυκον, quod inſigni errore vir doctiſſimus glycyrhizam exponit in Gloſſario Græco barbaro p. 208. l. 44. De xyloglyco aliter erravit Iſidorus ibid. l. 49.

Ξυλοκέρατα ἃ καὶ κίματα, ſiliquæ ceratoniæ arboris in Symeone Sethi, quia lignoſæ ſunt p. 708. l. 33.

Ὀβελίσκαι *hyſtricum catuli* p. 8. l. 10.

Ὀγκᾶσθαι *rudere* aſinorum eſt p. 7. l. 20.

Οἰόλυκος *Oeolycus* ab ovibus & lupis eurdictus Theræ filius p. 438. l. 40. & p. 530. l. 46.

Οἰσυπόλα poetis montana loca, vel quia ſolitaria, vel quia in iis ἄπλυτοι ὄνες βόσκονται p. 516. l. 33.

Οἰστροὶ tam capræ quam ovis ſordes aut limus p. 420. l. 12.

Οἶστρος, *uſtrum*, *aſilus*, unde βάμαλις παρίσταται Oſ. 4. 16. juvenca œſtro percita p. 304. l. 53.

Οἰωνοὶ non modo aves à quibus petuntur auſpicia, ſed & οἱ ἔφεις ſerpentes p. 21. l. 48.

Οἰωνάδες in Scythis, quotquot domini ſunt boum duorum & plauſtri unius p. 313. l. 17.

Ὀλμικοὶ *mortariola*, dentium capſulæ ſeu alveoli. h. e. loculamenta maxillarum, in quibus condantur dentes p. 203. l. 37.

Ὀλοκαυλῶν vel ὁλοκαυτῶν *holocauſta ferre*, in Xenoph. Strab. Plut. & Æliano p. 321. l. 43.

Ὀλοθύειν *caprificari* p. 384. l. 73.

Ὀμβρίνα *catuli ferarum* p. 8. l. 6.

Ὀνολάφοι συνωρίδας *aſini cervorum bigas* in Philadelphi pompa habent quædam Athenei editiones, ſed male, eum nulli ſint ὀνόλαφοι p. 915. l. 32.

Ὀνόζυγον παρὰ τὸν ἕνζυξιν ut *jumentum* à *jugando*. Idem ὑποζύγιον Apuleio *ſubjugum*.

Ita multis חבדה *chadaa* Chald. quia חבד *chadar* eſt ſubjicere p.

Ὄνυξ *ungues* pars jecoris p. 502. l. 10. & 21.

Ὀρεσίλαγρος, quaſi *cicuta montana*, aquilæ ſpecies p. 231. l. 73.

Ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον 2 Tim. 2. 15. Vox ex ſacrificiis petita p. 324. l. 64.

Ὀρίγανος Ἡρακλειωτική *Origanum Heracleoticum* hyſſopi folio ſimilis p. 588. l. 71.

Ὀρίγανος ὀρείνη, *origanum cretici* vel *aſininum* hyſſopo ſimilior p. 588. l. 74.

Ὄρυη Heſychio ferrum quò elephantem vehebant p. 269. l. 19. Vide Ἅμαξ & Καλαῦροψ

Ὀρυξ in Gloſſis *oppoſa* vel *appoſa*. Item *ſubula*, inſtrumentum ſuſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides ſodiuntur. Aliis inſtrumentum ferreum quò lapides primo rudimento punguntur, priusquam poliantur. Subulas quoque Latini appellarunt, unde ſubulis impoſiti lapides apud autores de limitibus. Itaque ὄρυξ & ſubula dictum animal quod cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar τοῦ ὄρυγος ſive foſſorum, ſive lapicidarum p. 970. l. 26.

Ὀρυξ animal in caprearum aut cervorum genere, quod μονόκερων & δίκερων unicorne & biſulcum deſcribunt Ariſtoteles & Plinius. Et Heſychius capreæ concolor p. 945 l. 72. Sed Oppianus aliter p. 947. l. 1. De ejus fortitudine p. 968. l. 17.

Ὀρφνὸς & ὀρφνῖνος, vide Δυσφεὲς

Ὀρυαίνος *ruber*, *rufus* Græcis recentioribus ex Arab. أشقر *aſkar* p. 104. l. 36

Ὀυρὼς *malas* non dicitur παρὰ τὸ ὄρος, ſed quaſi ἀφ' ὧν ὀρῶν à montibus, in quibus qui educantur duriores habent ungulas, & ad laborem ſunt aptiores. Idem ad opera montana ſunt valde idonei p. 231. l. 48.

Οὖς Epiphanio non eſt *auris* Cæſaris, ſed animal bovi ſimile, ſerratis cornibus, quibus arborum ramos diſſecat, & tandem in iis hæret ut Euſtathii ἀοιδίμῳ p. 913. l. 34.

Ὀφιόλακες lacertus qui ſerpentibus prævalet, ut Arabum *gaasil*, & apud nos lacertus viridis p. 1072. l. 52.

Ὄφιον, id eſt שרוי, dictus vatum antiquiſſimus, à ſerpente ſumpto nomine p. 22. l. 26

Ὀφίωνα in Joanne paſſim *piſciculus*: cum ὄψον ſit opſonium quodvis, piſcis id obtinuit, ut ea omnibus obſonii ſolus ὄψον diceretur propter ſaporis præſtantiam. Et diminutivum ὀψάριον à multis uſurpari probatur in Athenæo p. 41. l. 55.

Πάλτὸν pilum ſex cubitorum fuit, in anteriore parte lanceam habens, in poſteriore lignum globoſum p. 140. l. 25

Παν θήριον thos, qui & λυκοπάνθης p. 801. l. 68.

Παραπαυάζεσθαι Senioribus *purgare ventrem*, malim ἀποζωναζεσθαι p. 677. l. 15.

Παρασκυή Judæis *dies Veneris*, quia fuit ad Sabbatum præparatio pag. 567. l. 1. Παρασκυὴ ἢ Πάσχα, id eſt illa ad Sabbatum præparatio quæ incidit in Paſcha ibid. l. 20.

Παρδαλὴ non ſolum pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita Satyricam veſtem textilem Pollux vocat παρδαλῆν ὑφασμένην. Chiron Orpheo in Argonaut. dat νεβρὶν παρδαλέην. Ariſtophanes deſcribit porphyrionea παρδαλᾶ ἐκπεπλεγμένα p. 787. l. 3.

Παρδαλὶς & *pantherum* idem eſſe probant rationes decem p. 800. l. 10.

Πάσχα ἀπὸ τοῦ πάσχειν qui veteres deducant p. 557. l. 9.

Παρατηρεῖν, feſtorum obſervationi maxime addictus p. 556. l. 67

Παττάλιαι cervi anno ſecundo dicti, cum cornua recta habent & ſimplicia, παττάλων id eſt paxillorum inſtar. Latine *ſubulones* à ſubulis, nobis *brocards* pag. 921. l. 57.

Πανσπάστη, machina rotæ ſimilis collo jumentorum triturantium & fervorum in piſtrino molentium indita ne ederent p. 401. l. 54.

Πάσσειν in Heſiodo & Theocrito non eſt ovium lanam vellere, ſed tondere, & πεξὶς Heſychio tonſio p. 482. l. 14.

Πεντάστεγος *quinquennis*, & ἐνιαύσιος *novennis* ὄος, quomodo in Homero idem ſint, ut vult Ariſtoteles p. 277. l. 14.

Περιβόλια Græcis recent. idem quod παραδείσια *vivaria* barbara *broila*, Gall. *breuils* p. 867. l. 73.

Περδὶξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *perdix venator in cavea* Sirach. 11. 31. quid ſit p. 17. l. 6.

Περίσφος ovis circa renes juſtò pinguior, unde in morbum incidit qui Ariſtoteli περιφλισμὸς, legendum σφαντλισμὸς, id eſt gangræna p. 504. l. 30.

Περίσυλλα ἱερὰ ſacrum expiatorium in quo canis immolabatur p. 691. l. 73.

Περίστυλον pars templi p. 264. l. 29. & regia domus ibid. l. 30 Et Alexandriæ portio vel platea à columnis quibus ambiebatur ſic dicta ibid. l. 37

Περιτιὸς & περιττὸς ὄρνις cur *pavo* veteribus p. 65. l. 61.

Πηγὸς (quaſi firmus & bene compactus) ab Homero dicitur equus *niger*, quia nigri equi ſæpe ſunt validiores p. 107. l. 2.

Πίμελαι *arvinæ* ex Hebr. פימה *pima* p. 506.

Πινικὸν, id eſt margaritæ ex *pinna* eduentur, id eſt ea concha margaritifera p. 490. l. 18.

Πινικὴ πολύμβητος *piſcatio*, id eſt margaritarum p. 490. l. 4. 11.

Πόκοι ἐρίων, *pinnæ* ſeu conchæ margaritiferæ lanæ p. 488. l. 10. Marinum vellus, lana mollis pinnis annexa ibid. l. 50.

Πτηνόπεζα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei p. 489. l. 2.

Πύκνη χρυσῆ, *aurum pinnæ vellus* p. 489. l. 11.

Πρίσματα elephas Heſychio p. 250. l. 21.

Πύτυλος *remi ſirepitus in aqua* p. 178. l. 43.

Πλεμμελὲς vide Ἐμμελῶς

Πλεθριαῖος cui quæ aliis inſula *Inarime* & *Enaria* p. 994. l. 2.

Πομπαῖος Ζεὺς Mercurius, id eſt ψυχοπομπὸς, qui animas ſub triſtia Tartara mittit p. 651. l. 62.

Πόρη *juvenca*, ut Hebr. פרה *para* p. 278. l. 51.

Πρόνοι maximi elephantorum in India à loco dicti p. 250. l. 14.

Πριαμιδῆναι Priami more radi, quia in Tragœdiis Priamus raſus exhibebatur pag. 482. l. 72.

Πρὸ τῆς ὀρτῆς Job. 13. 1. idem eſt quod ἐν τῷ προσεχῶς, quod ita præcedit feſtum ut tamen ſit pars feſti. Multa ſimiles locutiones p. 364. l. 74.

Πρὸς κέντρα λακτίζειν *in ſtimulos calcitrare*. Proverbium in uſu apud Græcos veteres ex quibus tamen non ſumpſit Chriſtus Act. 9. 5. p. 387. l. 17.

Πρωτικοὶ, Heſychio curſores citi & expediti. Byzantinam eſſe vocem ait Pollux à novæ Comœdiæ ſcriptoribus uſurpatam. Sed Chald. פרטמא *præcurſor* eſt tabellarius, curſor. Et Arab فراتق *pharaniq* tigris p. 794. l. 35.

Πυγάργος aquilæ genus à candicante cauda ſic dictæ. Item damæ vel capreæ ſpecies, quæ reliquis partes albas habet pag. 902. l. 38.

Πυγολαμπαλίδες Ariſtoteli, quæ aliis λαμπυρίδες, *cicindelæ* vel *noctilucæ*, quibus candæ noctu tam lucent quam ſi faces haberent tergo innixas p. 858. l. 55.

Πύλη *porta*, pars jecoris p. 502. l. 9. Al. plur. αὐλαὶ l. 14. & 20.

Πυρεῖα & πυραθία Perſarum in quibus æternum ignem ſervabant, & pro Deo colebant p. 363. l. 32. 34.

Πῶλος aſinum Græce etiam fuiſſe dictum (ut Hiſpan. *burro* & *burrico*) probatur ex Heſychii loco qui emendatur pag. 181. l. 64.

Πώρικος *raſus* de tauro in Theocrito. Alii *Epiroticus* intelligunt à Pyrrho rege qui in Epiro regnaverit. Cui ſententiæ favere videntur Ariſtoteles & Plinius p. 289. l. 72.

Πώτικος in Heſychio lignum curvum vitalis circa nares appoſitum, quo prohibentur ne lacteant, Hebr. נזיר pag. 1036. l. 63.

Πωλεῖν vendere ἀπὸ πώλων ab equuleis p. 12. l. 55. Vide ἀπώθεσθαι & ἀφώθεσθαι

Πῶλοι *pulli* propriè orygum & bubalidum p. 8. l. 8.

Ῥαβδίζειν grana virgâ excutere p. 310. l. 40. 43.

Ῥαβδίαι Heſychio pro *ſudes rhedæ*, Heſychius in λαμπήνη p. 229. l. 43.

Ῥαικοὶ *varii*, cui crura ſunt introrſum obtorta, ut Γλαυκοῖς *vatus* cui extrorſum p. 584. l. 26.

Ῥαιφὰν vel Ῥεφὰν recte Amos 5. 26. pro Hebr. כיון *chiun* vel *charun*. Saturnus enim Arabice hodieque كيوان *chaiwan* dicitur & Ῥεφὰν Coptice pag. 864. l. 23.

Ῥὴν agnus, vide ῥήνικες & ἀρνακίδες *agninæ pelles una cum lana* p. 423. l. 2. *Rhenones* ibid. l. 7.

Ῥῆξαι *lacerare* ſunum propriùm Matth. 7. 6. ut compoſitum συῤῥῆξαι p. 705. l. 46.

Ῥίζιαι quos in Æthiopia Strabo ex Iphicrate deſcribit; aliis *Taurelephantes* pag. 251. l. 50.

Ῥιζὸς *riſcus*, *ciſta*, non eſt nomen Græciæ recentioris ut à Polluce creditum p. 369. l. 9. Origo vocis ibid. l. 2.

Ῥομβὸς, vide Ἀπὸ ῥόμβου

Ῥομφαῖα *romphæa* Thracici teli genus, cujus media pars ligulea, media ferrea p. 137. l. 43.

Ῥυζεῖν, ῥίζειν, ῥιζεῖν, ἀῤῥίζειν, ἀῤῥιζεῖν, eanum eſt, à voce A R quam edunt linguâ inter dentes vibratâ p. 667. l. 40.

Σ factum ex aſpiratione in ζὸς pro ὅτι & ſimilibus p. 990. l. 37.

Σ pro *Lamed* finali in Ἀνιλβας, Ἀνδηβας, Γίλγος &c. p. 507. l. 15.

Σ pro M Hebræo, in πρὸς & λαὸς pag. 507. l. 20.

Σ pro N Hebræo in ἄγγος, ζόφος, κοῦς, Νιζηβὶς, Σπφορὶς &c. pag. 507. l. 23.

Σ pro R. in ζεὺς p. 507. l. 25.

Σαίνειν de cane, caudæ & auium motu blandiri, ut αἰκάλλειν. Canes ſic adulantes Heſychius vocat σαυλίους & σαυλίδας p. 681. l. 53.

Σάκταρα, ſaccharum Heſychio pag. 568 l. 14.

Σαμιαμίδη *ſicilio* Græcis recentioribus ut Hebr. שמנית *ſemamith* p. 67. l. 50. & 1086 l. 7. Aliis Σαμιάμιδ & Ψαμιάμιδ ibid. l. 18.

Σάμφορα equi quibus σὰν ſemori impreſſum, vide Κοππατίας

Σάνδαλον, unde dicatur p. 979. l. 38.

Σαράπις ſeu *Serapis* Ægyptius, ex Julii Firmici ſententia. Joſephus Saræ pronepos ſic dictus, quaſi Σαρᾶς ἀπὸ pag. 337. l. 25. Aliis Σοράπις, quaſi Σορὰ πὶς, id eſt apis loculo conditus ibid. l. 40. & 57. Aliis quaſi שר אב *ſar-ab* princeps pater, vel שור אב *ſor-ab* taurus pater ibid. l. 74.

Σαρίτις Heſychio Perſica tunica, & Πλάτων *Pluto* pro quo pesperam Πλάταν p. 339. l. 33.

Σαρωνὶς quercus. An hinc Druides Diodoro Σαρωνίδαι p. 306. l. 73.

Σαῦρα ἰχθὺς lacerta ſolaris p. 1048. l. 9.

Σαῦρα Φαρμακὶς (al. Φαρμακῖτις) in Nicandro eſt *ſalamandra* pag. 1086. l. 55. Sed Scholiaſti ſalamandra eſt ſtellionis ſpecies ibid. l. 62.

Σαυλ tam caprarum quam ovium canæ p. 419. l. 14.

Σαμάντορες paſtoribus præfecti & præpoſiti, non qui oves ſignant p. 450. l. 42.

Σβόνη Perſici teſti genus, quod & ζιζύφιον in Græca verſ. Forte Chald. שיבולא *ſibula* id eſt *ſpica* à formâ dictum, aut quia ferro ſpicatum erat. Πάλτὸν *pilum* vocant Xenophon & Arrianus, cujus deſcriptio eſt in Suida p. 539. l. 31. &c.

Σικάριοι *Sicarii* latrones qui ſicis ſeu gladiolis utebantur ejusdem fere magnitudinis quæ Perſarum acinacum p. 140. l. 62.

Σίμοι Æthiopes qui & خشمون à naſi ſimilitate dicti. Vulgo *Auxumitæ*, Vide

خشوم

Σῖτα vel ψῖτα apud Theocritum & Euſtathium Σειτάνιον Ἰπποφόρβιον p. 321. l. 35.

Σῖτας *Sitas* Philoni Biblio Dagon, quaſi ἀπὸ σίτου frumenti Deus p. 365. l. 47

Σκαίρειν primo *moveri*, deinde etiam *ſaltare* ſonat, ut Hebr. רקד p. 71. l. 16.

Σκάλοψ in Ariſtophane *talpa*, non quaſi σκαλυμμένος ἔχων τὸς ὄπας *oportos habens oculos*, ut abſurde Etymologus, ſed ἀπὸ τ σκάλλειν ἢ σκαλεύειν à fodiendo p. 1024. l. 65. & 1027. l. 5. Σκαλόπιζα item dicta, ut ἀγγυρόπιζα pag. 63. l. 62. & 1027. l. 8. Σκαλοπιὰ in Theophraſto *talparum latibulum* ſeu *foramen*, non *ſcolopendra*, ut interpres habet inepte p. 1027. l. 12.

Σκαμβὸς varus, compernis ut ἰκριβὸς p. 584. l. 26.

Σκάνδαλον unde dicatur p. 979. l. 37.

Σκαφῶν *des miroirs ardans*, Plutarchus in Numa p. 363. l. 23.

Σκίλλα crus, unde κατὰ ζκίλλα βαδίζειν *pedatim incedere*, in Philoſopho, cum pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur ſed ſubſequitur, quomodo leones & cameli incedunt p. 728. l. 34.

Σκιοφαλιζιὰς morbus in ovibus ex reoom nimiâ pinguedine, *gangræna*. Ita Ariſtoteles, ſed legendum ζφακελιζιὰς p. 504. l. 31.

Σκολίαιξ *gallinago*, à longo roſtro inſtar ζκέλλα ſeu pali. Quo pertinet cuam Hebr. קורא *kore* p. 66. l. 45.

Σκύζεσθαι *leniter vbmurmurant*, ut canes cum dormiunt p. 680. l. 73

Σκύβαλον *ſtercus*, quaſi κυνίβαλον, quod canibus projicitur p. 671. l. 33.

Σκύλακες *canum & luporum catuli* p. 8. l. 9.

Σκύλαξ, hominis nomen proprium ut multa alia à cane ſumptum, vide Κύων

Σκύμνος catuli proprie leonum, lyncum, thuum, tigridum p. 8. l. 7. Σκύμνος expo nit Heſychius leonum fœtus & aliorum animalium p. 714. l. 11.

Σμινθεὺς & Μυσικὸς, Apollinis epitheta ab occiſis muribus p. 36. l. 31.

Σόσσος lilium Phrygibus, ut שושן *ſuſan* Hebræis p. 369. l. 25.

Σπάδιξ Polluci ῥάβδος φοίνικος, Gellio *ramulus è palmâ tormes cum fiuctu*. Item rutilus & ſpadix phœnicei ſynonyma: exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole incocti p. 114. l. 60. Hujus coloris fuit Sejani equus p. 115. l. 5.

Σπάδη *radius texturis lanâ involutus*. Et ἀχαιὰ in Heſychio *lanæ molles*. An hinc hinnuli σπαδόνες dicti & ἀχαδνοι, quia cornua habent lanam mollitie referentia p. 63. l. 9. & 921. l. 54.

Σπάλαξ vel ἀσπάλαξ *talpa* non dicitur παρὰ τὸ σᾶν à trahendo, ſed ex Attico σκάλαξ per metath. p. 1026. l. 71.

Σπάναγες vel σπάναγγες, Heſychio σπάναγγες, marini echini majores pag. 488. l. 38.

Σπιθαμὴ, Arab. الشبر ſpatium inter pollicis & auricularis extrema. Lat. dodrans, palmus major p. 943. l. 66.

Σπονδύλιος *vertebra*, Κάνων ita vocatur κατ' ἐξοχὴν, quia vertebrarum maxima, ut Samaritanus 3895 p. 498. l. 43

Σπυράδες, σφυράδες, σπύραθοι, Σπύρια, Σπυρίδωγια tam ovium quam caprarum excrementa p. 420. l. 3.

Στάθμοι & παρασάδες, januæ poſtes dicti, quia ſtant immobiles. At iidem Hebr. מזוזות *mezuzoth* à valvarum motu quæ illis innituntur p. 593. l. 34.

Στέαρ adeps, item maſſa farinacea aquâ ſubacta quam *paſtam* vulgo appellamus, unde ταρτάδες *paſtacem* p. 670. l. 16.

Στιρῶν vide στῆθος

Στῆθος Gr. non ſignificat totum pectus, ſed ſummam partem prope jugulum & claviculam, ut στέρνον partem inferiorem in qua mamma. Στῆθος Arab. نحر *nahar* p. 124. l. 29. & l. 42.

Στίλβων, ut κτίλος, Aries dux gregis pag. 424. l. 32.

Στάλβη, *aceruus*, *ſtrues*, *congeries* unde συβάζειν & ἐπισταβάζειν congerere, in aceruum colligere p. 854. l. 10.

Στρατὸς Bithynorum primus menſis vernos cor ita dictus p. 558. l. 16.

Συαλία *cunctatio*, *manuum contortio*, pro quo male Θυαλία in Epicharmo pag. 349. l. 48.

Συῆλαι, Gall. *ſeuils*, ſuum aut aprorum volutabra, Latine *lustra*, *lacunæ*, *lame* p. 706. l. 27.

Συκάζειν & ἀπεσυκάζειν ficus edere vel colligere p. 364. l. 63. & 65. Item groſſos ſenſim immaturas colligere, & ex captifico ſuſpendere, ut demurſæ à culicibus citius maturescant ibid. l. 70.

Συκῆ Ἀιγυπτία Heſychio eadem arbor quæ *Ceratea Ceratonia*, *Ceroma* ſed inſigni errore, quemque refelluut Theophraſtus & Plinius p. 708. l. 55.

Συοειδέστατα ζῶα, animalia quæ continuos dentes habent ut equi, boves &c. p. 673. l. 31.

Σφακελιζιὰς morbus ovium, qui male in Philoſopho ſcribitur σαφαλισμὸς, ibi vide

Σφαὶξ ligneum pedum vinculum, pro quo male σφάικα in Epicharmo p. 349. l. 50.

Σφὺξ veſpa, ut ζφῆκες & ζφήκωσις dicuntur parva ligna in acutum collecta, & in hominibus σφυκάδες qui ſunt corpore graciles nec ventricoſi p. 70. l. 1.

Σφινοκέφαλος in Comico Pericles, quia caput habuit oblongam in ſquillæ formam. Alii perperam legunt Κυνοκέφαλον aut Ἐχινοκέφαλον p. 689. l. 40.

Σῶα Ægyptiis *canis*, ut hodieque Coptis p. 691. l. 37.

Τάλις virgo nubilis & alicui deſponſata p. 425. l. 30. Ut Chald. טליתא *talitha* puella ibid. l. 28.

Ταλίξαι elephanti in Indiâ à loco dicti, poſt Pratios maximi p. 250. l. 15.

Ταράξιππος in Olympicis ludis Deus quem ſacrificiis placabant, ne ſtadium deturbaris equis vanos terrores immitteret p. 142. l. 9. Is nonnullis Iſchenus Gigas ad ſedandam famem ibi immolatus & ſepultus ibid. l. 18. Aliis Myrtili pater aut filius, ibid. l. 27. Aliusin Iſthmo Taraxippus, alius item in Nemeâ ibid. l. 40.

Ταυεῖν & ταυειῶν vacca dicitur, cum inſano libidinis æſtu rapitur, & ſus καπρεῖν, & equa ἐπιτομαιεῖν, & canis σαυζᾶν pag. 294. l. 4.

Ταυσία *taurea*, lorum bovinum, Hebr. קורת p. 317. l. 58.

Ταυροκλίφαντες in Philoſtorgio & Nicephoro quale animal 251. l. 41. Vox utrobique corrupta, ibid. l. 47. Aut hi Straboni ζίζυοι ibid. l. 50.

Ταῦρος Etymologus dicl vult quaſi γαύειν p. 276. l. 36. com ſit vox Phœnicia תור *Thor* p. 60. l. 36. & 277. l. 65.

Τίλια vide Τίλια

Τετίμηται verbum præteriti temp. ſæpe eſt præſens p. 339. l. 9.

Τετραδύμοι contracte τετράδυμοι quadrigemini p. 397. l. 5.

Τετρακέρως Heſiodo cervus quaſi quatuor cornicis ætates vivax p. 59. l. 9.

Τετυκυῖαι ὗες Pſ. 68. 16. pro Hebr. הרי גבנונים Vulg. *montem coagulatum* habet, Pſalterium vetus *incaſeatum*, Hilarius *montes caſeatos* p. 316. l. 56.

Τήλεφος dictus διὰ τὸ θηλάσαι ἀντὸν ἔλαφος, cerva cum lactavit pag. 920. l. 38.

Τίφη ἡ κατ' εἶδος, *tiphe quæ & ſilphe*, animalculum ſcarabæo ſimile, in quod Bœoti ſi facem aut tale quid inſixerint, quidvis incendere poſſe ſe putant p. 856. l. 32

Τιτὺς

Τράγος *hircus*, quasi τραχὺς à pilorum asperitate p. 61. l. 4. & 641. l. 8.

Τράπεζα mensa in jecore quid sit p. 501. l. 50 & 502. l. 9. Hebræi plur. num. מִרְפֶּשֶׁת vocant p. 501. l. 1. & 29.

Τραπεζῖται *mensarii* canes in Homero qui ad domini mensam sumtur, ut canes purpurati divitis Luc. 16. p. 669. l. 55.

Τρίμμος de ariete *ter tonsus* id est tricennis. Vide Ἄρνειὸς.

Τριχιδῶτες *pilosi*. Aquilæ pro Hebr. שְׂעִירִים Procopius dæmonum genus esse dicit syl. vestre & tenebrosum p. 643. l. 38.

Τρυγὸς Æolice τυγὸς *turtur* p. 276. l. 35.

Τρυφαλίδις Hesychio τὰ τμήματα *segmenta mollii caſei*. Sic Hebræis חֲתִיכֵי הַחָלָא p. 316. l. 3.

Τύλος *cameli gibbus*, unde ἰδίτυλος Diodoro cameli qui bina habent tubera p. 6. l. 60.

Τυμπάνα Matris Deum Phrygibus ex Hebr. תֹּף *tappim* p. 369. l. 23.

Τυγγὶς vide τυγὸς

Τύφος Αἰγυπτιακὸς In Philone non est *typhus* aut *flatitia Ægyptiorum*, ut viri magni exponunt, sed *Typhus* seu *Typhon* Ægypti Deus p. 339. l. 68.

Τυφῶνος ἀφρὸς *Typhonii Spuma* sal Ægyptius p. 343. l. 41.

Τυφῶνα *typhonem* pro φόκαν *vocum* in Aquilâ legit Hieronymus Es. 13. 21. p. 866. l. 20.

Τυφλὴ, vide Κυφλὴ

Τῶὸς *cameli gibbus* p. 6. l. 60.

Ὑλακτεῖν Latrare, canis proprium p. 7. l. 23. Item vulpis & thois ibid. l. 27.

Ὑὸς vide ὗς

Ὕπτιος *in subrectum* pro *supino* reddit Plinius p. 1089. l. 24.

Ὑρὰξ *ſus* Æolibus, & Nicandro *forex*, quia fodices rostro porcos referunt p. 1016. l. 49.

Ὑσγῖνος, *hyſginus color* hyacinthino & Janthino prosimus & ex hyacintho factus p. 990. l. 45. Byſſinus, seu purpureus color, pro hyſgino ibid. l. 51. Atiſtolochiæ flos aliis purpureus aliis hyſginus, ibid. l. 57. Hyſginus color violaceus ibid. l. 65. In Paufania Galatæ coccum *hyſgen* vocant, tamen alii diſtinguunt ibid. l. 70.

Φάγιλος agnus (male φάγηλος) cum edulis esse incipit. Cujus formæ ἔριφος, αἴγιλος, ῥὲς, ῥῆγιλος, ῥῆγιλος, &c. p. 428. l. 52.

Φαλαγγάριχτα qui ſexaginta quatuor elephantis præficitur, & ejus armentum Φαλαγγαρχία p. 273. l. 35.

Φασιανὸς meuſis Ægyptius qui Martio ſere reſpondet & militibus Mavortia tela miniſtrat p. 558. l. 31.

Φαντάζεσθαι τὰ τοῖς εἰκάσμασι, qui imaginaria de cauſa in domeſticos commovetur Gall. *fantaſque*, *umbrageux* p. 778. l. 1. Ait Φαντασιόδης qui vanis imaginibus percellitur, ut ἐκπλήττεσθαι qui vanâ ſpe lactatur ibid. l. 12.

Φάρυγξ non ſolum fauces ſed & os ſignificat p. 756. l. 50.

Φατνώματα non ſunt *præſepia*, ut ridicule vertunt Græci textus interpretes Soph. 2. 4. ſed *laquearia* p. 1083. l. 6.

Φαττάγη in Indis animal crocodili terreſtris ſpecie p. 1060. l. 58.

Φιάλη *phiala* Athenæo, æneum quid & patulum lebeti ſimile, ex utraque parte auritum p. 549. l. 54. quaſi πάλη ἀπὸ τῆς πίειν ἅλις, quia continet quantum ad bibendum ſatis eſt ibid. l. 58.

Φλία, πρίβυρον *veſtibulum* p. 593. l. 65.

Φυκᾶς *Zythum* in Symeone Sethi, ut Arab. فقاع *phaka*. Hoc vocabulum Meurſius non intellexit p. 261. l. 35.

Φρατρία, Hebr. חבורה ſodalitium eorum qui Paſchalem agnum ſimul comedunt p. 58. l. 53.

Φριμάττεσθαι *balare* caprarum proprium, ut μηκᾶσθαι p. 71. l. 21.

Χαμαιλέων unde dicatur p. 1081. l. 40.

Χαμαῖς ravos leones Homerus cur appellet p. 61. l. 46.

Χελώνιον vel Χελώνειον in Græca verſione reddit Henricus Stephanus *durſi convexam partem*, *armum* &c. cum ſit *labrum* p. 506. l. 11.

Χελωνὶς Judith. 14. 13. in quâ repertum eſt cadaver Holofernis è ſtrato projectum, Heſychio eſt limen januæ, nobis idem quod קבה *kubba* Num. 25. 8. & Arabibus hodieque القبة *alkobba*. Hiſp. *alcoba* vel *alcova*, conclave camerati vel teſtudinei operis in quo lectus eſt. Potuit etiam χελωνὶς à materia dici, quia in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus p. 1092. l. 37.

Χρυσῖτις λίθος *chrysites lapis* apud Perſas ebori ſimilis, in quo Darius conditus p. 254. l. 1. De nomine conjectura ibid. l. 7.

Χηλαὶ forcipes pro ungulis ovi & capræ pag. 620. l. 28.

Χὴν hericius ἀπὸ τῆς χηρεύειν dictus, quia ſolitarium animal; ut ex χὴρ *her*, *herus herctus*, *herinaceus* p. 1009. l. 30. & 1039. l. 62.

Χοιρογρύλλιος Græcis eſt שָׁפָן *ſaphan*. Hericium multi exponunt. Scholiaſtes in Proverb. *piſcem* aut *leporem* aut *aſtrum* ſeu *aſilum*. Chœrogryllii Græci vetuſtiores non meminerunt. Ariſtophanis ſcholiaſtes ſolum dicit eſſe animal. Sed in Lexico Copico Arabice redditur *Verbua*, & quidem vere. Quod animal ex Arabibus eſt notiſſimum p. 1009. l. 60. Dicitur χοιρογρύλλιος à porci ſagina & ſpecie p. 1016. l. 46. vide γρύλ.

Χόριον, *ſecundina*, membrana quâ cervæ fœtus involvitur, quam à partu cerva comedit. Plinius herbam eſſe putavit magno errore, quem corrigere Salmaſius conatus eſt, ſed parum felici ſucceſſu p. 890. l. 61. Ito χόριον Græci κόριον & Vulgata *cariam* habet Deut. 28. 57. p. 891. l. 10.

Χραμβοῖται Heſychio canum pigerrimæ & tardiſſimæ p. 686. l. 56.

Χρεμετίζειν *hinnire*, equi proprium p. 7. l. 19.

Χάσκαλος *fetus nuper editus* p. 8. l. 6.

Χάμαθος arena p. 1076. l. 31. vide Ἄμαθος

Χαμαιθὺς, vide Σαμαιθὺς

Ψὰρ ſturnus avis varia, unde ψαρὸς varius ad inſtar ſturni, & ἀκεψαρὸς, λευκοψαρὸς, &c. *Pſaronius* lapis Thebaicus mortariis conficiendis p. 110. l. 35.

Ψίττα ut Σίττα in Theocrito, vox quâ paſtores gregem ad feſtinandum incitant p. 321. l. 35.

Ψίχα *mica* Matth. 15. 27. id eſt fruſtula tam parva ut micarum inſtar ſint. Neque enim micas proprie dictas canes colligunt, ſed galliuæ & aliæ aves acuti roſtri p. 669. l. 38.

Ψόαι vel ψοῖαι *lumborum muſculoſæ partes* p. 506. l. 38.

Ψοφώδη *obſtrepera* in Cyrillo perperam pro ψοφοδῆ ad quorvis ſonos pavida, meticuloſa p. 1019. l. 69.

Ὄιη, ὄα, οἶα, ovis pellis cum lanâ ornavestis aſſutâ, qui mos fuit veterum, & ipſa veſtis ora inde dicta p. 423. l. 16.

Ὠνεῖσθαι *emere* ἀπὸ τῶν ὤνων ab aſiigit p. 12. l. 54. Vide πωλεῖν & ἀγνεῖσθαι

Ὠρύεσθαι ululare luporum proprium p. 7. l. 24. In Polluce luporum, vulpium & thoum. In aliis canum ululantium. Græci tamen interpretes de leone paſſim uſurpant. Ita etiam Petrus Apoſtolus. Theocritus quoque, Apollonius, alii p. 730. l. 18.

INDEX

Vocum aliquot aut vere LATINARUM aut etiam BARBARARUM quæ in prima parte hujus operis explicantur.

Accingi aliquem ad iter aut ad opus dicimur. Et poeta, *Accingunt omnes operi*. Et *accinctus* ſumitur pro homine induſtrio & expedito, qui eſt ἰσχυρὸς ἀνὴρ, Hebr. חלוץ quia חלצים ſunt lumbi ubi cingulum p. 598. l. 10.

Æripedem cervam, poeta dixit per craſin, pro *aeripedem*, ſi Servio credimus. Quin *eripedem*, id eſt, χαλκόποδα ἐλαφίσκα, quo ſenſu Gr. poetæ equos & tauros χαλκόποδας paſſim appellant pag. 882. l. 17.

Affirmare, id eſt claudere. Apuleius: *Pertica quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, id eſt claudi p. 32. l. 24.

Agnus

Agnus ab ἁγνὸς, quod caſtum ſignificat, eo quod ſit hoſtia pura & immolationi apta p. 582. l. 46.
Ambegnæ oves, i.e. gemelliparæ, quaſi ex utraque parte agnos habeotes p. 582. l. 42.
Anthalopus, vide Ἀνθάλωψ.
Arare aliquando obſcœno ſenſu ſumptum p. 406. l. 52.
Arge venatrix in cervam mutata Nomen alludit ad ארגה *arga*, quâ voce cervi ruditum ſignificari putant p. 883. l. 49.
Aſſacaro, id eſt ſola, ut *aſtà vota canere*, id eſt ſolâ voce, nullo organo adhibito p. 597. l. 45
Atte, qui propter vitium cruram aut pedum plantis parum inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulant. Forte ab Hebr. אט *at* p. 600. l. 23
Atys unde dictus p. 369. l. 23.
Averruncus Dii ἀπὸ τοῦ ἀπείρειν ἢ ἐξ p. 651. l. 59.
Auſpicium ab avibus ſpeciendis, quia priſci augures dicebantur avem *ſpecere*, id eſt aſpicere & contemplari p. 19. l. 30.
Badius forte pro *baudus*. Bαὺ Ægyptiis palmæ ramus, unde *βαΐε* & *βαΐος* Gr. p. 155. l. 10.
Balare & *bibalare* ad homines tranſlatum p. 470. l. 71.
Balatus ovibus capriſque communis p. 420. l. 14.
Ballecola dhab in Arabe Pandect p. 1063. l. 24.
Barbaleonis, unde Martialis, *Barba vellere mortuo leoni*, & Homerus Λὶς γὴγυϊος p. 796. l. 39.
Barrunt elephanti p. 7. l. 39.
Barrus elephas, unde *barrire* & *barritus*. Feſtus à ſono vocis, ut balare in ovibus. Dubito, quia barriendi vox plenum boatum exprimit, cum elephanti vox ſit valde exilis, Gr. τερετισμὸς, Arabibus *ut vox infantis*. Anon potius barrus à בער *baar* pro bruto? Iſidoro vox eſt Indica. An hinc Indiæ urbs Eziſlo baria? p. 249. l. 49.
Baſſaris pellis vulpis, qui Coptis *bajor* p. 52. l. 29.
Bellua in Julio Capitolino hyæna, quæ & *belua* in epiſtola Barnabæ & Philoxeno. p. 1008. l. 24.
Beſtia pro *beſcia* à Græc. βίζυια p. 641. l. 27.
Betiſſare pro languere Auguſti vox, Catullus, *languidior beſsa* p. 975. l. 71
Bicodulæ ἴυγγες ſeu motacillæ Apulejo p. 24. l. 62.
Bidentes oves, in quibus duo dentes ſe exerunt ceteris ariotes, quod ſit circa bimatum: alluotur tamen qui *binnes* reddunt, quaſi D. eſſet inſertum. A dentibus enim facta vox, non ab annis p. 430. l. 70. &c.
Bigeneræ animalia, ex diverſo genere nata, ut leopardus, mulus, &c. p. 56. l. 5.
Bilingues Salmatio dicti ſerpentes, & dupliceu habere linguam, quia tam tremulo motu lingua criſpant ut non una ſed gemina eſſe videatur. Quin ſerpentis lingua vere biſulca eſt aut triſulca etiam p. 24. l. 62. & 25. l. 10. 32.
Biſon ſylveſtris tauri genus, Ariæ idem quod Hebr. ראם *diſon*, *vel D in B mutato*, *vel librarii vitio*. Quæ conjectura refellitur p. 903. l. 40.
Blaterare de camelo & ariete p. 471. l. 8.
Bobus adſcribi bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes: Cervos etiam ab Arabibus. Et Pauſaniæ rhinocerotes ſunt Æthiopici tauri. Ita & elephantes priſcis Romanis *Lucæ boves* p. 250. l. 62.
Boras lapis *crapandinæ* in Pandectario, lege *Botrax* p. 1063. l. 48.
Bos à *boatu* dicitur, vel *boatus* à *bove* tam Gr quam Rom. p. 410. l. 40.
Bovare, Ennius *clamore bovantes* tanquam bove p. 478. l. 21.
Botrax in Arabe Pandectario Hiſp. idem quod *dhab*. In Iſidoro *botrax inter lacertorum genera*, *quod rana habeat ſpeciem* p. 1063. l. 44.
Brolia Gall. *breuils*, vulgo *pares*, vide Πάρκος βόλιτα
Bubalus Gr. capreæ ſpecies. Tamen ævo Plinii utis imperitum vulgus bubalorum nomen impoſuit. Et in Agathia bubalus definitur taurus in ſylvis paſcens, & montanus, cornibus obviis impetens p. 285. l. 14.
Buda, uva in Servio & Epigr. vet lude tactum ut *buda* (Gall. *boue*) primo paluſtreo uliginem, deinde etiam lutum quodvis ſignificaverit. Et *budia* (Gall. *bauge*) apri volutabrum p. 706. l. 36
Burrus Gr. πυῤῥὸς, & *burrichus* πυῤῥίχος p. 104. l. 57.
Byzantiaci lacerti in Statio qui? p. 1060. l. 32.
B & *T* permutantur p. 641. l. 22.
Cabiri unde dicantur p. 369. l. 20.
Cæciliana lactuca à Cæcilio Metello, qui Conſul creatus eſt primo Punico bello p. 604. 65
Cæſar Mauris elephas, nempe qui natus erat in Cæſarienſi Mauritania, ubi multi elephantes. Sic in India *Præſii* & *Taxilæ* elephantes à locis dicti p. 250. l. 18. 22. 34
Calamitas unde dicatur vide in Κάλαμος
Calamus ſcripterius, quomodo cum Græco καλάμη nunquam ſcripſerint, hujus tamen uſus à Romanis ad Chaldæos, Arabes, Æthiopes & Perſas eſt propagatus p. 591. l. 40.
Calones qui ligna in caſtra portabant, ut lixæ aquam p. 596. l. 71.
Calopus vide Ἀνθάλωψ.
Camxuæ olim *Caſmuæ* p. 367. l. 64.
Canicula Iſidoro ferreus harpax p. 61. l. 37 Vide *Lupus Caninus*, *Caninus*, *Caniculus*, *Catulus*, *Catullus*, &c. nomina Romanorum à canibus deducta p. 664. l. 9.
Canis vinculi genus, vide *Catulus*.
Cantherinum ruſticis ordeum, quia *cantherios* paſcit. Columella p. 159. l. 9
Cantherius, ut καυθήλιος, in Apuleju pro aſino. Tamen alii *cantherium* pro equo caſtrato ſumunt p. 184. l. 31.
Caprificari, ἐρινάζειν ἢ λυσιδίζειν p. 364. l. 73.
Capritius, vide *Porcius*
Caput bovis aut *vituli*, vel *bubulum caput* Iſraëlitas in deſerto fabricaſſe & coluiſſe ſcripſerunt multi veterum. *Caput bovis*, id eſt bovem p. 346. l. 37. Græcam eſſe & Romanam hanc phrasin ibid. l. 72. Imo & Arabicam p. 901. l. 25.
Caſina cur Plauto latrans nomen p. 664. l. 12.
Caſmilli miniſtri Deorum, quaſi קסמי אלים *kuſmæ elim* p. 367. l. 51. *Caſmilla* ſeu Camilla fœmin. Ibid.
Catillare Fulgentio eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant p. 677. l. 42.
Catulus Feſto vinculi genus, quod interdum *canis* appellatur, ut in Plauto p. 61. l. 38 et p. 663. l. 30.
Celeres notat Plutarchus àquodam *Celere* vocari, à quo Romuli frater Remus cæſus eſt p. 163. l. 19.
Cephus timiæ aut cynocephali in Æthiopia ſpecies apud Plinium Gr. κῆπος, κῆβος, κῆπος.
Cingula, *cingulæ* in Ovidio, *fangle* Gall. p. 102. l. 35.
Cteudeæ vel *noctilucæ* Gr. λαμπυρίδες συγκλαμπάδες p. 858. l. 55
Cithara in modum Delta chordis XXIV. Ab hac diverſa *λυρίχη* p. 461. l. 7. et 12
Cituræ ex pelle otygis, id eſt minora Mauro rum ſcuta, ut Juvenalis ſcholiaſtes autor eſt p. 946. l. 35.
Clibanarii equites unde dicti p. 38. l. 56
Clasportes, Gallis *clauſæ portæ* pro *clauſis portis* p. 641. l. 28.
Cœpiones, *Fabii*, *Piſones*, *Lentuli*, *Ciceriones*, à cœpis, fabis, piſis, lentibus & ciceribus dicti p. 604. l. 53.
Coleſtrum, lac novum quod matris partum ſtatim ſequitur p. 513. l. 12.
Columis Plautinum verbum, unde compoſitum *incolumis*, alludit ad חלם *chalam* id eſt valere p. 892. l. 20.
Comperunes, Gr. γονάρσιοι, qui ſunt genibus plus juſto conjunctis p. 384. l. 26.
Concha Latine pollubrum vel grandius poculum in coochæ formam. At κόγχη vel κόγχος vaſculum naturali concha non majus p. 549. l. 50.
Cunicare de ariete corno ferire p. 527. l. 16.
Coredulus, genus volatilis quaſi cor edens. Ita Iſidorus. Nempe, ſi Vincentio fides, *corde maxime rubiat ſaturari*. Uterque inepte, cum avis *coredulus* nulla ſit. Sed κορύδαλος *corydalus* eſt alauda p. 741. l. 18
Crabrones nomen & *eracere* quod apud Ennium gracilem eſſe ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *grutore* unde *gracilis* p. 69. l. 72.
Crocodilea, id eſt crocodili terreſtris ſtercus & inteſtina jucundo nidore farta. p. 1061 l. 55.
Crocodilus ſimpliciter vocatur non major ſolum, ſed & terreſtris in Horatio, Vegetio & Hieronymo p. 1062. l. 50. Quod multis impoſuit, qui ad majoremreferunt ea quæ de terreſtri dicuntur ibid. l. 57.
Cuniculus, animal olim Hiſpanis peculiare, qui ſoli ita appellabant, ut ex Varrone, Plinio & Ælian conſtat p. 1003. l. 26.
Caſtos ovium non ſolum mercenarius paſtor dicitur, ſed etiam gregum domious, *Pauovium caſtos* p. 444. l. 38.
Ybele mater Deûm unde dicatur p. 369. l. 23.
Daſypodem à lepore oemo diſtingoi præter Plinium, qui hac in parte ſibi non conſtat, cum quæ de daſypode dicit Ariſtotelestanquam de lepore dicta accipiat. Et tam à cuniculo quam à lepore daſypodem diſtinguat. Itaque quid intelligat daſypodis nomine nemo dixerit, cum noo ſit tertium animal lepori & cuniculo congener p. 1000. l. 44.
Deſultorii qui paribus id eſt duobus equis utebantur in prælio, ut ſudante altero tranſirent in ſiccum p. 574. l. 60.
Dibalare, vide *Balare*
Duplex latum. Ut in Virgilio *duplici dentalia dorſo*, id eſt lato dorſo. *Et duplex agitur per humbos ſpina* id eſt lata præ pinguedine. Ita Servius p. 931. l. 27. et p. 947. l. 48.
Duplicare ſariſſam cur dicantur qui eam vibrant p. 24. l. 62.
Ebur olim *ebor*, unde flexus caſus *eboris*, & adjectivum *eboreus*. Punicum nomen שור *bevor* vel יבור *bebor* cum ipſa re ex Africa Romam tranſlatum. Ebur à candore ſic dictum p. 252. l. 74
Enarii olim ſimia dictus, unde *Enarra* ioſula quæ aliis Πιθηκῶσα & *Inarime* p. 993. l. 73. et p. 1084. l. 14.
Equitium, vide *Porcius*.
Ervum quomodo ex Græco ἔρεβος p. 993. l. 54.
Evæ unde dicatur p. 369. l. 21.
Februare ſeu *purgare*, unde *Februarius* menſis, quo Luperci canem mactabant ut urbem luſtrarent & expurgarent p. 691. l. 74.
Femor olim pro *femur* p. 252. l. 74.
Fera ex Æolico φὴρ pro θὴρ noo ex Arabico فرا *phera* pro onagro p. 182. l. 38.
Fibrum dicebant veteres pro extremo. Inde *fibræ jecinoris* & *fimbriæ veſtium*, & *fiber* animal degens in extremis fluminum oris p. 501. l. 60. et 1069. l. 69
Fiſcella bonum capillum à figurâ p. 401. l. 45
Focatius aut *ſubcinericius panis*, quomodo Hebr. Chald. Arab. Gr. &c p. 326. l. 71.
Fœdare quandoque eſt *ernentare* p. 780. l. 61.
Fœtæ Latine dicuntur non ſolum fœminæ præguantes, ſed & quæ onere levatæ parvulos lactant p. 298. l. 20.

Forda boves à ferendo, id eſt gravidæ p. 295. l. 37.
Formellæ caſei, id eſt caſei ex formellis ſeu fiſcellis expreſſi p. 316. l. 14. Inde *formatica* barbaris & *formagines* ibid.
Formido, linea pennis diſtincta, quâ viſa territæ feræ in inſidias aguntur p. 927. l. 70.
Frangere leo dicitur eos quorum oſſa morſu contetit p. 740. l. 26.
Fremitus leoni à poetis paſſim tribuitur, ut Hebr. נהם p. 731 l. 6.
Freſſa faba id eſt fracta, Hebr. גרים p. 492. l. 44.
Gannire & gannitus canum eſt. Sed cum *hinnire* ſit irati canis, gannire vox media eſt, & gannitus quandoque eſt *κυζήσεως* quo blandiuntur p. 667. l. 63.
Geminum & *gemellum* pro ſimili veteres paſſim uſurpant p. 923. l. 36.
Geſtare in alvo vel *in utero* dicuntur o Plauto mulieres, & in Plinio elephanti p. 395. l. 38.
Givus color ad flavum accedit, ſed dilutior eſt. Gr. dicitur *ξιφίας*. Color eſt equis eum vino & lino communis p. 109. l. 22. In equo *fauve* Gall. ibid. Iſidoro gilvus eſt melinus color ſubalbidus. Melinus dicitur *παρὰ τὸν μῆλον* à malis. Ita Niſæi equi Apoc. 6. t 8. equus *χλωρὸς*, i. *ὠχρὸς* pallidus ibid.
Giraffa Arab. زرافه *Zirapha* camelopardalis p. 621. l. 44.
Gith in Vulgatâ Eſ. 28. 25. 27. קצח *μελανθιον, μελανζιππιον*, vulgo *nigella Romana* p. 310. l. 27.
Glocitare gallinarum eſt, quamvis de ecvi . uſurpet autor poematii de philomela. Sed Virgilius cervos *rudere* ſcribit & Hieronymus in Jobum *rugitus emittere*. Romanis enim verbum proprium nullum fuit quô vocem ecvi deſignarent p. 884. 20.
Grus & *gruere* voces ſunt quibus vox illius avis utcunque exprimitur ut Hebræâ עגור *agur* p. 65 l. 25.
Gumia Africanâ voce dicebantur guloſi, quaſi גרגרים *gomeim* ſeu *gorbillones* p. 144. l. 23.
Guttatus equus, albus uigris intervenientibus punctis, aut contra, qui Hebr. פרוד *barud*, Græce *λευόστικτος* vel *μελανίσσικος* p. 111. l. 45.
Helvola de uvis, id eſt variæ, ex quibus conficitur vinum dubii coloris Gall. dictum *vin paillet* p. 108. l. 65.
Her olim hericius. In Plauto *herem tenes*, & in Nemeſiano *ſpumoſi corporis herem*. *Her* Græc. *χὴρ* in Heſychio p. 1039. l. 58. vide *Hir*
Hercinia ſylva Ptol. *Ὀρκύνιος δρυμὸς* p. 993. l. 53.
Hibrida vide *Ibris*
Hinnus ex equo & aſina naſcitur, ut mulus ex aſino & equâ. p. 232. l. 99. vide *Bardus*. Plinius *binnulos* vocat, ibid. l. 71. Columella eos dicit à patre nomen traxiſſe quod *hinni* vocantur, quamvis matri per omnia magis ſimiles. Nam *ἵππος* Gr. eſt equuleus p. 233. l. 3.
Hir, vola manus ex Græco *χὴρ*, ut *her* ex *χὴρ* p. 1039. l. 65
Hirtipili denſorum pilorum homines p. 641 l. 15.
Hirrire canum proprium, vox irati canis. Id Arabicè هر *harra* p. 667 l. 52.
Hyſtricoſæ mentis hominem quô ſenſu dixerit Hieronymus lo Rufinum p. 63. l. 48.
Ibex Latinum, Ital. *becco*, German. *buck* Angl *buck*, Gall. *bouc*, vocabula ſunt ejuſdem originis. *Bucum* in Greg. Turon. legibus Salicis reperiri obſervat Cl. Meſnagius p. 927. l. 5
Ibris vel *hibrida*, cicus ſus ex apro & ſcrophâ domeſticâ p. 56. l. 6. 10. 18.
Iecor olim pro *Iecur*. p. 252. l. 74.
Iaarime cur Gr. *Πιθηκίζειν*, & Lat. *Exarisare* p. 994. l. 2.
Inveſtiturâ morem an reſpexerit Jeremias p. 436. l. 3.
Iſaros (*iſara*) Galli vocant non quidem *ἐξάλους* id eſt ibices, ſed his proximum genus p. 917. l. 56.
Italia olim uihil quicquam fuit quam Brutiorum regio, quæ à Phœnicibus איטריא *Italia* quaſi *piscacia* dicta eſt p. 276. l. 33.
Jubilum (unde *Jubilare*) cantus ruſticus & iucondtus a nomine *Jubalis* Muſicæ inventore p. 426. l. 65. & p. 427. l. 1.
Juvencus non ſolum de bobus, ſed etiam de homiuibus adoleſcentibus dicitur p. 276. l. 22. Vide *vitulus*.
Lacertus animal dicitur a ſimilitudine lacertorum hominis, quod pedes eorum ſimiliter in digitos taoquam è volis aut palmi findantur p. 1088. l. 73.
Lachaniſſare Suetonio idem quod betiſiare, languere, quia Atticis *λαχανίσαι* eſt beta, unde *λαχανίζειν* p. 975. l. 51.
Lactucinus in Valetiâ familiâ uon puduit appellari a Lactucarum cultu p. 604. l. 52.
Laſiſio eſt unagri pullus p. 191. l. 52.
Lamæ πλαυδιᾶς τέκνα. Ita Gloſſæ vet. Vide *Lustra*.
Lanam a lanando dici vult Iſidorus, ut vellus a vellendo, quia lanæ olim laniabantur & vellebantur. p. 480. l. 62. Quin lana Gr eſt λάγος vel λᾶνος. Itaque prima eſt lauga, quam brevem habet verbum *lavo* p. 481. l. 67.
Lana lanna aut *lanna*, lobus auris pag. 494 l. 8.
Leopardus animal in Africa ex pardo & leæna natum. A vulgari leone in eo differt quod juba ſemper caret p. 804 l. 31. Sed leopardi nomine plerique etiam veterum ardua inveil gunt. Iohis Lampridius, Symmachus, Vopiſcus, Hieronymus p. 805. l. 32.
Lepidus qui politus eſt ut Λεπὶς id eſt lamina p. 38. l. 54.
Lixa aqua veteribus, *Lix* cinis aqua maceratus. Inde *lixivium* & *elixare*. Et *lixa* qui militibus aquam portabant, ut *calones* qui ligna p. 596. l. 68.
Luca bovis paſſim in veteribus pro elephantis. Ratio uominis a Varrone duplex allata p. 251. l. 1.
Ludere eſt illudere in his Baruchi 3. 17. *In avibus cœli ludunt*, Gr. *ἐμπαίζει* p. 17. l. 16.
Lupus & canicula Iſidoro ferreus hatpax qui extrauitur quod in puteum decidit. p. 663 l. 18.
Luſtra ſignificant lacunas (alii *lamas*) *lutoſas quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia*. Feſtus p. 706. l. 28. & 977. l. 24.
Lycaon nalcitur ex lupi coitu cum cane p. 56 l. 19.
Lyncurium lapis uon ſit ex urina lyncis, ut ſeadunt multi veteres. Hoc commentum pridem exploit Plinius. Et pro lyncurio *λιγύριον* vel *λιγύριον* multi feribunt, ac ſi ſit lapis ex Liguria allatus p. 799. l. 4.
Lynx Gall. *once* dicitur Lexciſo, ac li in articulare, ut cum *azur* dicimus pro *lazur*. Perſæ cyan. eum lapidem ſic vocant p. 794 l. 63
Macula les mailles des filès p. 928. l. 16
Mambrinæ capræ, longis auribus, equitari ſolitæ p. 905. l. 57
Margaritæ unde dictæ p. 490. l. 22.
Marmotta mus Alpinus, nomeu ex mure montano deflexum p. 231. l. 72. Vox *Marmotta* bis lecta nec explicata in libro *Bereſith Rabba* p. 1005. l. 65
Martius menſis Matti facet p. 558. l. 16.
Maximam boſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo plaeidiore. Ita Feſtus p. 319. l. 49. & p. 582. l. 24. Sed Virgilio *maxima taurus victima*, quia victimæ de majoribus pecudibus dicebantur, hoſtiæ de minoribus; Ita Scaliger.
Medullata pro מרחים habent veteres interpretes; Sed *medullare* Latinum non eſt, quomodo *emedullare* p. 472. l. 48.
Meloſe multis veterum caprina pellis ut Gr. *μηλωτὴ* p. 419. l. 24.
Milvinos oculos Apuleius pro perſpicacibus dixit p. 64. l. 35.
Minare de pecore & Jumentis agere, item ante ſe pellere p. 449. l. 25.
Minurians palumbes p. 7. l. 38.
Mulcadi vocem in obſcœnum ſenſum nonnulli trahunt p. 188. l. 48.
Montonem Itali *arietem* uos *vervecem* vocamus, quia montibus gaudet ovillum pecus p. 516. l. 13.
Mugientem literam M vocat Quintilianus, quia boum mugitum optime exprimit p. 287. l. 22.
Mulus ex equâ & aſino natos, ut *hinnus* vel *burdo* ex aſina & equo p. 232. & 233.
Mus Alpinus Plinii, Aſilis *mus montanus*, & Italis *marmotta*. A Gelnero deſcribitor fele corpulentior, ſed brevior cruribus, colore ruto aut fuſco. Junius Hebræum ʃʃʃ *ſaphan* murem montanum reddit: Et Arabum unus الوبر *Alwebro*, quod idem eſt p. 1004. 61. & 1005. l. 60. De *marmotta* locus inſignis in *Bereſith Rabba* nondum a quoquam iutellectus ibid. l. 65.
Muſarancus muris habet ſpeciem, & venenum araneæ, Arab. فلا *phala* Gr. *μυγάλη* p. 1064. l. 28. et 40.
Muſcellarium, vide *Piverrarium*.
Muſimonem capra ex vervegno femine gignit p. 56. l. 21. 17. et p. 655. l. 30.
Myrrha Hebr. מור *mor* ab amaritudine dicta p. 60. l. 31.
Nabis, Æthiopibus olim camelo-pardalis Arabice نبا *naba* eſt emiuere, elatum eſſe p. 906. l. 4.
Nacæ fullones, quod omnia fere opera ex lana νάκη dicuntur a Græcis p. 419. l. 63.
Nania unde dicatur p. 369. l. 22.
Nebris hinnuli pellis p. 12. l. 8.
Nodus hyænæ in Lucano non eſt *πέξις τῆς ὑαίνης*, ut voluit Cl. Salmaſius, ſed ipſum primus articulus quem *atlantium* vocati tradit Plinius, & a ſuperſtitioſis aſſervari, quaſi ſupra reliquos multum polleat p. 840. l. 8.
Nubecula fontis Ciceroni quid ſit, & Horatio, *Deme ſupercilio nubem* p. 728. l. 20.
Odorari Job. 39. 28. eſt præſagire. Ita Cicero dixit *odorari quid futurum ſit* pag. 551. l. 6.
Omentum ἐπίπλοον quomodo Arabibus & Hebræis p. 502. l. 66. Ab *omine* potius deducitur quam ab *omaſo*. *Omentum* enim ut *omen* primam habet longam, *omaſus* brevem p. 503. l. 46.
Oppopa vel *ὀππαπα ξυλὰ* in Gloſſis, inſtrumentum foſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides todiuntur, hujus uſus in lapidicidis apud Plautum p. 970. l. 26.
Orca ceti ſpecies ab orbiculari figura dicti. *Orca* enim vel *urceus*, vaſis genus rotuuda furma p. 935. l. 3.
Os bominum tantum dici putant, cum auctoritate veterum & pecudum & ferarum os dici poſſit, Nonius. Poetarum loca de ore leonis p. 732. l. 72.
Ovicula dictus Fabius Maximus à clementia morum p. 438. l. 7.
Ovinius, vide *Porcius*.
Ovis fera Romanis camelopardalis: *Ovis* à manſuetudine motum, & fera *διαφυτικῶς* p. 996. l. 11.

Pantheram

Pantheram & *πάρδαλιν* idem esse animal multis probatur p 800. l. 10. Aut *pantheras* & *pardas* in Plinio lolo lexu & caodore distinguoi p. 801. l. 18

Parazonium ær, quod equitibus duplex pro paribus seu bigis equis dabatur p. 175. l. 7

Pascalis ovis olim pro *paschalis* p. 428. l. 18

Pecunia & *peculium* à pecore dictap 12. l. 47

Pedestria auspicia à vulpe, lupo, serpente, &c. p. 21. l. 46.

Pellitæ oves Varroni, *Tarentinæ*, *Alicantes* &c. *quæ propter* lanæ bonitatem pellibus integuntur, ne lana minuatur p. 48. Vide בגדנית

Pervolus, vide Gr. Περιβόλιον.

Pestis vocatur quicquid est maxime noxium, ut locustæ quæ agros devastant, immanis Cyclops &c. p. 746. l. 25

Pilum sex cubitorum fuit, in priore parte laceam habens, in posteriore lignum globosum p. 140. l. 25.

Pistillum Punicum memorat Varro factum ex asseribus dentatis, cum orbiculis seu rotulis ad triturandum. De eo Etaias p. 311. l. 15.

Plumaria ars & *plumarium opus* in Vulgata interprete non est ars avium plumas in vestium usum conferendi, ut Fullerus asseris post Scaligerum, sed ars solertes acupingendi, cum clavi, patagia, segmenta, sicutulæ aut tessellæ sic aliæ aliis in veste superassuuntur ut plumam avium referant. Itaque bracteolis etiam aureis & æreis plumarum nomen inditum p. 18.

Pollucere pisces non squamosos Numæ lege vetitum. *Pollectum*, sacrificium vel epulum in Deorum honorem institutump. 43 l. 50.

Pomponius vitulus Porcus.

Porcus, *Oscanis*, *Caprilius* à minute pecore dicti, ut à majore *Equ...us*, *Statilius*, *Taurus*, *Pomponius vitulus* p. 438. l. 36

Præcidaneus porcus Romanis, quam immolare soliti erant, antequam novam frugem præciderent: imo quæ ante sacrum cædebatur p. 982. l. 54.

Proserpina, Περσεφόνη p. 993. l. 54.

Pullo apud nos gallinæ appellantur cujus libet ætatis. Ita Augustinus. Ut Gall. *poule* gallina quævis p. 278. l. 73.

Quadrigemina non sunt octona, sed quaterna solum p. 395. l. 62.

R litera canina p. 667. l. 48.

Rescula ovis, id est ægrota, non ab Hebræo רחל *Rachel* sed à *rejiciendo* p. 438. l 20.

Reticulum jecoris quid Hieronymo p. 502. l. 58.

Reversatus de pane subcinericio, inter coquendum versus, Hieronymi vox & Isidori p. 329. l. 9.

Rhedæ Romanis fere est mularis currus p. 229. l. 35. Pro *jaculo* Apocal. 18. 13. Arabs habet *mulorum*. Καμπύη Suidæ est ἅρμα, Hesychio *jaculum*, lege *jaculo* p. 229. l. 35

Rhenones vestes pelliceæ, præcipue ex ovibus sumptæ, quia ρὴν est agnus p. 423. l. 7.

Rictant leopardi p. 7. l. 39.

Rimari, aratorum verbum, qui terram aratro & rastris rimantur p. 406. l. 73. 74.

Rifeus pro cista pelle contecta, nomen Phrygium p. 369. l. 13.

Robor olim pro *robur* p. 253. l 74.

Rudere cervi dicuntur. Vide *Glocitare*.

Rugitus emittere de cervis, vide ibidem.

Rufferus color in equis, Palladii vox, Gall. *roux*.

Rufeum Isidoro perperam scribit p. 104. l. 41.

Rutilus rufum significat, cujus coloris fuisse etiam aotique mulieres fuerunt, Festus p. 343. l. 10.

S in Latinis vocibus *sex*, *septem*, *semi*, *sal*, &c. est pro Græca aspiratione ἕξ, ἑπτὰ, ἡμι, ἅλς, &c. Its Gr. ὗς & σῦς, ἁλμυδρὸς & σαλμυδικὸς Ταπεινὸς & συσκιερὸς p. 990. l. 37.

Saccatum humorem, id est urinam in Locretii p. 677. l. 54.

Sævire ursorum est in Virgilio & Spartiano p 809. l. 58.

Sagire Tullio sentire acute est, ex quo sagaous, quia multa scire voluit, ut *sagaces* dicti canes, & compositum *præsagire* p 151. l. 2.

Sanguinarium pons apud Spoletium, ab Æmyliano non cæso p. 572. l. 55

Saurus piscis eximius, Gr. σαῦρος ἀπὸ τοῦ σκαίρειν à saltando Hebr. סער *saar* & זער *zaar* idem. Nempe saltu è nassa erumpit. Isidorus ex Hispanica dialecto E præponens *escaurum* scribit, & ab esca inepte deducit p. 43. l. 50

Scincus & *crocodilus terrestris* in Dioscoride non aliter differunt quam specie & genere. Et illos promiscue sumunt nonnulli recentiorum. Sed distinguit Plinius p. 1061. l 11. Nec ulla causa est cur scincus dicatur crocodilus terrestris, cum sit tam ἀμφίβιος quam major crocodilus. Nec eædem vires scincoo & crocodilo terrestri p. 1062. l. 12.

Scutuatus equus dicitur, propter orbes qui habet candidos inter purpureos, scutulatum forma ibid. p. 111. l. 43. & p. 789. l. 28.

Sectarius vervex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Homero κτιλὸς p. 424. l. 41

Semiramis cur Hesychio πορτοτρόφος ἡμιο p. 231. l. 1.

Septemgeminus est simpliciter septenus, non bis septenus p. 395. l. 70.

Siliqua arbor, Plinio *ceratonia*, Gr. κερατωνία & κερατωνία p. 708. l. 27.

Simus dictus à simis naribus, ut *emarus* p. 1084 l. 13.

Simpulum, vas parvum, fictile, simile cyatho, cujus in sacris usus. At ὄνος *scybel* (unde *simpulum*, vas pateus, argenteum, &c. p. 549. l. 1. &c.

Simpuvium vasis ligneigenus in sacris adhibiti, ut Hebr. כפרים *sippem* p. 586. l. 55.

Singularis jus id est serus, Gall. *sanglier* Ital *cinghiale* vel *cinghiaro* p. 978. l. 66.

Sipo, σίφων, tubus subtertaneus ex quo emittitur aqua in incendiis p. 586. l. 62.

Sisarra, ovis anuicula major p. 427. l. 70.

Sitalam, Atab. سطل *setel*, quomodo defiuiant Arabes p. 549. l. 42.

Solistimum strigulum, cum offa pullis data cadit in solum p. 20. l. 56.

Sorex à Græco ὕραξ, id est mus in Nicandro p. 1016 l. 52.

Sororiantes mammæ in Plauto, id est sororum instar similes p. 923. l. 62.

Spadix in Virgilio equi coloe vide *Σπαδίζειν*, vide *Auspicium*.

Sputuruncia ἀπὸ τῆς σφιγγὸς p. 276. l. 32.

Statilius Taurus, vide *Porcus*.

Stellionis nomine passim abutuntur Galeni & Dioscoridis veteres interpretes pro crocodilo terrestri p. 1062. l. 30. Et penius quoque in Locmano ibid. l. 32.

Stellionis eorum comitiali morbo laborantes juvare dicitur. Sed illud vorat stellio, quam primum depositi, tanquam hominum utilitati invidens. Proinde scribit Plinius *nullum animal fraudulentius invidere homini*. Et apud Jurisconsultos *stellionatus* est impostura p. 1088. l. 28.

Stellionis maculas Romani *stellas* vocarunt, unde *stellionem* ipsum animal. Ovidius dicit esse *varium stellatum corpore guttis*, Salonius, *quasi stellis, videlicet guttis distinctus & variatus est* stellas pro stellis seu guttis accipiens p. 1087. l. 31.

Strigosus, id est macer, gracilis, à stringendo p. 234. l. 52. & 65.

Subula, idem quod ὕραξ, inde *subulci impositi lapides* apud autores de limitibus pag 970. l. 32.

Subula vel ὕραξ animal, quia cornu habet instar subulæ vel ὗ ἴγνυφ- sive tollorum sive lapicidarum p. 970. l. 32.

Subulones, cervi biennes quibus cornua sunt *jubularum* instar. Græci κερταλίας vocant, nos *brocardi* p. 921. l. 52. & 648. l. 21. Item ἴγνυς p. 970. l. 21.

Taxea laridum Gallis olim p 986. l. 26.

Taxus (vel *taxo*) pro animali vox ovitia, quæque apud veteres arborum *Ταξέας* significabat. *Taxones* habet apud Augustinum scriptor de Mirabilibus Scripturæ, primus omnium quod meminerim p. 988. l. 69.

Tergemmus vel *trigeminus*, idem quod ternus p. 396. l. 10.

Thyrus ex ovibus oritur, hircoque patente p. 56. l. 11. 17. & p. 655. l. 29.

Traba vel *traben*, tribuli genus sive rotis, quo grana olim exterebantur, Hebræis חבט *morag* p. 310. l. 59. 60.

Tralucidæ fores quid Cassiodoro p. 593. l. 61.

Transjenna pellucens quid Paulino p. 593. l. 60.

Trones boves, quasi *terones* à terendo, vel q. *terrones* à terra, vel q. *strones* à stria quam faciunt, dum sulcos vomere proscindunt p. 60. l. 39 & p. 281.

Tripudium avium, olim *terripavium*, quia cibus terram pavit, cum ex ore decidit p. 20. l. 50.

Trua apud veteres Romanos onocrotalus, quia tanquam *truans* habet ex rostro dependentem, id est vas magnum cujus *trulla* diminutivum. Ira חבת *cibus* Hebr. dictus à vase quod in rostro habet p. 66. l. 35.

Trusatilis mola, quæ manu trudebatur. Hinc *minuarium* oppoit Caro p. 188. l. 7.

Turtur, vox ἠχομιμητική quæ avis cantum imitatur p. 65. l. 25.

Tympana unde dicantur p. 369. l. 22

Vacillant Λικμίζουσι, Λικμῶσιν, in vet. Gloss. ubi pro Λικμίζουσι vir maximus legi vult Λαχανίζουσι, nos Λικμίζουσι, quia Λίκνον vannum & cunas sonat. Unde Philoxeni Glossæ, Λικμίζω, *vanno*, *vannio* p. 975. l. 55.

Vacivus aut *vatinus* βατβὸς, cui crura sunt introrsum inversa p. 584. l. 29.

Varia Latinepantherain Plinio & Glossis p. 787. l. 48.

Velia dictæ, quod ibi pastores Palatini ex ovibus ante tonsuram inventam, vellere lanaoi essent soliti, Varro p. 480. l. 27.

Vellus & *vellumen* à vellendo dictum, quia in Italia lanæ vulsura prius inventa est quam tonsura, & alicubi durabat adhuc Varronis & Plinii ævd p. 480. l. 44

Ventilare cornibus Hieronymo vox sumpta ex Hebr. רוח Zachar. 1. 19. 21.

Vertagus canis, Gallicus, Laconicus, nobis *leporarius* p. 669. l. 7. & 684. l. 6.

Verveces & *arietes* à montibus nomen apud Gallos & Italos p. 231. l. 71.

Vesper serus oppositur matuto p. 559. l. 27.

Vestitissimum pecus oves appellat Columella p. 454. l. 14.

Vipera quasi *vipara*, aut quasi *vivipara*! quod fere eodem redit, quia necesse est ut vi pariat, si catulos vivos parit p. 68. l. 12.

Vitulus non solum bovis dicitur, sed & elephanti & balenæ Plinio, ut Æliano elephanti μόσχος p. 251. l. 32. & 276. l. 6.

Vitulus septennis in Augustino ex Jud. 6. 25. Ita loqui Ægyptios p. 278. l. 63.

Viverra, ἴκτις cuniculos venandis Arab. زَبَزَب *zebzeb*, Hebr. תחלב *thela elan* Gall. *un furet* p. 986. l. 52.

Viverrarium, *mustellarium* (lege *mustelarium*) γαλιάγρα Philoxeno p. 765. l. 54.

Veclaca corrupte pro *Veslucu* eſt *Bos Luca*, ἰαίφας in Philoxeno p. 251. l. 16.
Uppupa, vide *Oppopa*
Urjum à voce ſua Lucanus appellaſſe conſecdit Varro p. 880. l. 33.
Urtica ab orendo dicta Romanis ut Arab. حرّيق *charrak*. Arabice enim حرق *charac* eſt urere p. 607. l. 63.
Uſtrina Romanis veteribus locus in quo metalla conflantur p. 351. l. 3.
Vulpinari Nonno eſt fraudibus & mendaciis vera pervertere. Apulejo *vulpinaris amaſio* eſt amator fraudolentos & ſubdolus. Et *vulpio* ponitur pro doloſu palpatore p. 159. l. 49.
Zinzilulare, Ital. *zifillare*, canere ut hirundo, quæ circa Veoetiam *zifilla* dicitur ut Hebr. סיס ſis, vocibus ὁμοιοτελευτικοῖς p. 65. l. 25.
Zoron uri ſpecies in Illyrico p. 974. l. 22.

INDEX RERUM

De quibus agitur in prima parte hujus Operis.

Prior numerus paginam, poſterior lineam docet.

Aaronem qui conflavit vitulum cur Samaritanum facis Alcoranus 359. 50.
Aaronem Judæi quomodo excuſent 333. 22.
Pro Aaruoe Judæorum ioaner apologiæ 347. 73. Cum eum accuſet Moſes ut graviſſimo reum 348. 39. Cur eum permiſerit Deus tam fœde labi 348. 53.
Aaronis visulo quam ſimiles vituli Jeroboami 354. 33.
Ab menſis Judæis omino ſuus 878. 25.
Abelis oblatio cur ſueris acceptior, cum Cain major fuerit & marti charior 537. 25. Cauſæ commentitiæ ibid 57. Vera quod Abel per fidem obtulit 538. 11. Quid ſit offerre per fidem ibid. 22.
Abeli Dei favor, & Caino Dei averſio quo ſigno patuerint 539. 7. An per ignem è cœlo miſſum in Abelis ſacrificium? Ita conjectant Hebræi & veteres Eccleſiæ doctores 539. 18. Exempla hujus miraculi ibid. 47.
Abiæ ἐφημερία 454. 66.
Abib menſis, cur in Syro, Arabibus MSS. & Macario Ægyptio vocetur *menſis florum* 557. 50.
Abib vox varie reddita 557. 30. Cur *Abib* è ſeptimo ſit factus primus menſium 558 35.
Abuminationem Ægyptiorum ſacrificare quid ſit 345. 50. & 644. 23.
Abraham pro Jacobo nominatus Act. 7. 16. Id eſt pateraur avus pro filio 435. 73. Similer alibi locutiones 436. 5. Sus Abrahami nomeomerum gloſſema 436. 25.
Accinctus lumbis, Prov. 30 31. equi periphraſis 102. 28
Accipere bonum io Deo quid ſit 414. 50.
Accipiter Hebr. quomodo & unde dictus 64. 31.
Accipitres com columbis quomodo in Paradiſo pacate degeriot 56. 36.
Acervus lapidum Hebr. גל *gal* 1090. 72. Tameo Of. 52. 11. גלים Græci reddunt αἱ χελώναι *aut teſtudines* 1091. 20. Sed legendum αἱ κελαῖναι *atramenti* ibid. 29. velex Syrorum uſu id ſumptum, quibus גלא *gallu* eſt mas teſtudiois, ut Arab. جليم *gailam* 1091. 55
Aceto cum fermento magna eſt oaturæ cognatio 112. 58.
Achor vallis propu Jericho, male allis *Achan* 307. 42.
Acro & *acidum* quid differant 112. 35.
Adagiom Græcorum κατ' *alγας ἀγρίας* quo ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabaur, eullatum eom hirco Azazel 661. 19.
Adami ſapientia 77. 12.
Adamo naturam animalium fuiſſe perfectiſſimam ex nominibus colligitur 72. 6.
Adipis eſus ſub pœna mortis in Lege prohibitus 471. 34. Ad hanc legem exceptiooes ibid. 49.
Adurere de gelu & de Lona quomodo dicatur 451. 39.
Ægypſii, vide gentes bellicoſæ
Ægyptii oonniſi mares boves offerebant 321. 70. Græci & Romani vaccas, ſed iojuges. Ita etiam Hebræi 321. 1.
Ægyptii ætate Moſis à Dei cultu quam alieni 644. 1.
Ægyptiorum Diis Judæos ſerviiſſe 346. 4.
Ægyptos olim equis fœconda juxta Prophetas 167. 72. & 168. & 169. idem ex Homero, Diodoro, Xeuagora, Plutarcho & aliis conſtas 169. 30. Ægyptii tamen equi iis igooti qoi de animalibus ſcripſerunt 169. 56. Quia eqaos alendi ſtudium apud Ægyptios deſerbuit, poſtquam ſervili jugo preſſi ſuns 170. 30. Es Ægyptus propter ioeilium copiam deſiit eſſe equitabilis ibid. 34. A quibus & quando id factum 570. 57.
Æſalo avis perſpicaciſſima 15. 38. Quomodo is Hebraice & unde dictus 65. 28.
Æſculapius canino lacte outritus, unde illi oomen 663. 67. Canes in ejus templo 664. 3.
Africa pardo ſimilis 787. 23.
Agoi tam Græcum quam Arabicum nomen ab infirmitate ductum. 422. 50.
Agni & ovis diverſa nomina juxta ætates Hebr. & Arab. 515. 10
Agous cur à lana dicator אסר 422. 66.
Agni Syriaca & Arabica oomina ab hyeme vel autumno deducta, us Græca hœdi & capræ ἰμερος & χίμαρος à vere & hyem 514. 25.
Agnus cui שנה *tale* dicatur 424. 70. Chaldaicæ, Arabicæ, Æthopicæ, Græcæ voces inde deductæ ibid.
Agnus ſubrumus Hebræis *agnus lactis* 475. 6.
Ignorum fœtura duplex quomodo & quibus nominibus diſtinguatur 585. 57.
Agni עשתים & קשרים non ſunt agni poſteriores & prioris fœturæ, vel autumnales verni, ſed debiles & robuſti 513. 69.
Agnos אלוף *aleph* Jerem. 11. 19. id eſt mansuetus, quod probatur ex Arabiſmo 514. 67.
Agnos hybernos & autumnales vernis præferri 514. 17. 21
Agnus animal ἀλτικὸς 515. 62. כר *car* agnus, ברא *creer* ſubſilire ibid. 65
Agnus io ora veſtis quid ſit Chaldæis 423. 8. Idem Græcis ἄκρα vel ἄκα ibid. 15
Ignios pellis, ἀφανὴς ſeu *rheno* in veſtium uſum quam commoda 423. 27.
Agni io veſtitum lanæ ratione non pellis 454. 2.
Agous quando ad ſacrificia aptos 515. 31.
Agnus anniculus, id eſt qoi anoum non ſuperaverit. Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio 585. 1. Idem io Plioio ibid. 31. Secundo anno eur veritus ibid. 34. Judæi hic quam accurati ibid. 43.
Ignotum juge ſacrificiom 613. 49.
Agnus in Ægypto cur die decimo ſepoſitus 582. 67.
Agni Paſchalis ſanguis Deo oblatus, & ad aitare aſperſus, in quo formalis ratio ſacrificii 573. 20. 47.
Agoorum tos millia qnomodo paucis boris in templi atsio potuerius mactari & offerri 575. 17.
Per agnos Paſchales quomodo factus populi cenſus 577. 20.
gnus aſor edidebuit, non erudus nec elixus 594 28.
Agnus cur aſſus potius quam elixos 597. 40. Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima ibid De agno Paſchali בשל dictum non eſt *elixare* ut vulgo, ſed in genere *coquere*, aoteriam *aſſa re* 596. 15. Par ambiguitas in Arabiſmo ibid. 40. Hebræorum λεπτολογήματα in explicatione Legis de agni aſſatioue 596. 73.
Ignus io veru ligneo, & in medio furno aſſandus peodens, quomodo Chriſtum in eruce pendeotem referebat 615. 24.
Agnum manducare jubentur Iſraëlitæ cincti, cum baculis, & calceati, qui viatorum io Oriente eſt habitus 597. 66. cur ciocti, ibid. 69. cur eum baculis 598. 18. cur calceati ibid. 18.
Agni oſſa frangere oefas 606. 34. An minota etiam ibid. 36. Quo pertioueritheec lex. ibid. 51.
De agni carne cur è domo nihil fuerit efferendum 610 36.
Agoi ne io poſterum quid relioquatur 609. 36. Idem de manna, & de pleriſque ſacrificiis ibid. 60. Agoi reliquiæ comburendæ, ut Romæ lu ſacro *Protervia* dicto, de quo Catonis locos ibid. 69. cur data hæc lex 610. 8. 53.
Agnus in Ægypto cum cæſus eſt, Iſraëlitæ ex ſervitute liberati: Et in Deos Ægyptiorum Deos judicia exercuit: Et menſis *Abib* factus eſt primus menſium, quæ omnia in Chriſtum quadrant 616. 18. 28. 48. Plura vide in voce *Paſcha*
Ἀγραυλεῖν quid proprie 452. 57.
Ἀγραυλεῖν non dicuntur qui cum pecore ſuo ſabernaculis deguot 454 37.
Ἀγραυλοῦντες paſtores non ſunt qoi ſibia canunt 464. 68.
Agricultoræ laus 440. 65.
Ἀιδὰλ, Chaldæorum cervi nomen, in ἀιδὰ mutavit ſcribarum imperitia, qoæ fefellit Heſychium 880. 71.
Ajin cur ſuſpenſum in voce עיר Pſ. 80. 14. Quatuor cauſæ à variis allatæ 978. 1.
Alhaſas, Arabica mulier Hecubæ inſtar in canem mutata 665. 20.

Alcaufeg Arabius, quod ceti genus 48. 52. & 49. 17.
Alcerfcho Arab. ceti ſpecies, Græcis & Coptis hodie *ἀσπιδοχελώνη* 48. 69. videtur eſſe *orca* 49. 13
Alexandri ſumptus immanes ad animalia omnis generis undecunque colligenda 56. 68. Sed Alexandrum annis pluribus per multa hominum millia non potuiſſe exequi quod fecit Deos ſolo nutu 56. 65.
Ex Alexandri cute gratus odor exhalabat 790. 32.
Algazel in Alberto longa & acuta habet cornua, quibus impetit adverſus ſibi beſtias 967. 26.
Alkoua Arab. *alkobba*, Hebr. קבה *kubba* Num. 25. 8. Θάλαμος vel cavclave, in quo ſponſæ thorus eſt, 1092. 62. Aliter vocatur Arab. *ommolandi* mater teſtudinis, & Gr. *χελωνὶς*, qui ſolet eſſe camerati & ſtudiuei operis 1093. 1
Allegoria elegans à leonum venatione ſumpta 759. 27
Alluſio Samſonis ad aſini nomen 200. 16
Ἀλὴν quid Homero, 983. 21
Ἀλωπεκίζειν, id eſt, *κατοργᾶν* 859. 43
Ἀλώπηξ (*vulpes*) unde dictus 852. 15.
Ammodytes, vide *ceraſtes*
Amos olim neque Propheta, neque Prophetæ filius, ſimilis locutionis exempla 383. 40.
Amos Propheta, paſtor & bubulcus 442. 39.
Amos *κυΐζων ενιαύσια*, quid id proprie, & Hebr 1843. 1. 47.
Ampbibia etiam animalia ad Adamum adducta 56. 25
Ancarius, id eſt, aſinus, Judæorum ſcilicet Deus 223. 7.
Angeli quatuor in leonis, vituli, hominis & aquilæ ſpecie, qui ſint, & cur ita adumbrati 769. 55.
Angelus qui in aſina loquutus eſt, Patribus *Michael*, ſed Hebræis *Gabriel*, & quorſum 192. 63. Is cur Satanam ſe vocet 195. 70.
Anguem in tecto conſpici, aut per impluvium de tegulis decidere, aut viam qua quis iter facturus eſt occurſu ſuo diſſecare ominoſum 21. 25.
Anguilla נחש pinnas habet, ſed caret ſquamis. Unde immunda ex lege 42. 22.
Animal Græce & Hebraice à vita nomen habet 1. 1.
Animal deutis Syris fera 733. 68.
Animal ἄλογον vel ἄλογος 3. 6.
Animalia ſola Pythagoræis ἔμψυχα animata 2 2. 9.
Animalia omnia ad Adamum adducta, eaque bina, præter aquatica & bigeoera 56. 2. Quomodo addocta, ibid. 41. Quorſum adducta cauſæ quatuor, 57. 20
Animalia quatuor ſpecie bovis Ezek. 1. & Apoc. 4.
Animalia quatuor ſcilicet in Judæorum quatuor vexillis. 772. 59. Hæc fabula refellitur 772. 73. Eam ex Pſ. 68. 11. perperam adſtrui 773. 66.
Animalia quæcunque varii coloris, ut porphyron, chamæleon, chalis, ſeu raphim, gryphes, equi, orynges dicti, cum pardo conferuntur 787. 9.
Animalibus vita magis propria quam plantis 1. 34.
Animalium ſumma genera Hebræi & Græci nec eodem modo dividunt 54. 44. Græcorum diviſionem ſequimur, quia plures ei aſſueverunt, ibid. 53.
Animalium Hebræa nomina pleraque certa ratione niti, 58. 69.
Animalium quoque imaginca ab Ægyptiis cultæ 245. 60
Animata comedere quo ſenſu prohibuerit Pythagoras 2. 8
Anopæa aquila quomodo Hebr. & unde dicta 64. 9.
Ante feſtum Paſchatis Jun. 13. 1. 2. idem eſſe quod in ipſo feſtie xordio 565. 6.
Antiochus Magnus quot elephantes habuerit 265. 76.
Ανωδευτὰς vulgaris apud veteres. Hujus exempla varia in multis gentibus 599. 7. Etiam inter Hebræos 600. 1. Vide *Diſcalceati*.
Aper Syris *porcus agri*, Arabibus *porcus montanus*, unde Hiſp. *Javali* 977. 51.
Aper Calydonius, Clazomenius, Erymanthius, Lycius, Myſcæ in Olympo, Nonicus, Samius, &c. 983. 14.
Aper Pſ. 80. Hebræis eſt Eſau, id eſt, Romani ſeu Chriſtiani; Theodoreto Nabuchodonozor. 984. 15. 50.
Apri cur ſuibus minus fœcundi 977. 61
Ab apris agros & vites ſæpe vaſtari 983. 10.
Apros Ovidius perperam in Creta deſcribit uoi nulli ſunt 977. 49
Apis quomodo Hebr. & unde dicta 69. 67.
Apis indoſtria 35. 17
Apis Apidis, vide *Joſephum*
Apollo Smintheus dictus & Μυοκτόνος ab occiſis muribus 36. 31.
Apoſtatæ à Paſchæ communione excluſi 578. 19.
Aquaticum animal quomodo dicatur Hebr. 37. 30.
Aquatilia Hebræi cur repere dicant 37. 30. 33.
Aquatilium quanta diverſitas 37. 43
Aquatilium quanteus numerus 37. 56
Aquatilium ſumma genera 38. 34
Aquila Hebr. quomodo & unde dicta 63. 64.
Aquila in arduis locis degit 14. 33
Aquila aquam non bibit ſed ſorbet ſanguinem 16. 27. cadaver non attingit ibid. 26.
Aquilæ victus 16. 26. vitus 15. 31. volatus 15. 9.
Aquilam ſtellarum ſen *γνωσήτην* Ezekiel deſcribit 14. 63.
Arabes augoriorum peritiſſimi 19. 46
Arabes ovem aliquam manſuefacere, & domi mulgere ſolent, quam foras paſtum nunquam dimittunt 522. 31.
Arabica quædam in Jobo cur ſæpe occurrunt 125. 16.
Aranea quomodo Hebr. & unde dicta 70. 21.
Araneæ induſtria 35. 14.
Arare cum bove & aſino cur Lex vetet 401. 15.
Aratos non ſuium de tauris narrat, ſed & eos alloquitur 383. 30.
De aratri inventore variæ ſententiæ 309. 17
Aratrum non monſtravit unus, ſed in variis locis varii ibid. 70. Deus illius primus autor 310. 6.
Arca Kaathitarum humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi 371. 72
Arca ex Kiriathjeharim juſſu Davidis abducta. De quo duo Scripturæ loca *ἐναντιοφανῆ* conciliantur 371. 45.
Aream tangere & introſpicere vetitum 379. 74. Quam male Philiſtæos captiva multaverit, vide in Philiſtæis
Archoleon vel *acroleon*, vel *agrioleon* Jul. Capitol. 721. 20.
Ardea aquam bibit parcius, ne deficiat 27. 34.
Area in qua fuit vetus Gedeonis ſubdio 548. 9
Area Hebr גרן *goren*, unde Gr. γύης ibid. 13. Area quomodo Gr. Æthiop. Arab. & Syr. ibid. 17. 27. 36.
Area eadem eor alibi dicatur area *Nachon*, alibi area *Chidon*. *Nachon* & *Chidon* voces eſſe ſynonymas 372. 17.
Area Araunæ in Monte Motijæ, ubi Iſaac oblatus, & Deus cum Davidis quam Abrahami ſacrificio placatus, in eo loco docuit ſe eſſe magis placabilem proinde Templum ibi conditum 379. 18. & 380. 69
Area Araunæ cur alibi quinquagiota, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur 379. 34. In uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio duodecupla ib. 62.
Arena Hebr. חומר *hometon*, Gr. ἄμαθος, aſpiratione ex prima ſyllaba in ultimam traoslata. Hinc decurtata vox חומט *homet* Levit. 11. 30. Iacertam arenariam ſignificat, quæ Arab. *ohulaca* dicitur. Illam viſo homine in arenam immergi tradunt Arabes, ut piſcem in aqoam, proinde vocari *filiam arenæ* 1075. 72. Arenaria etiam eſt *adba* lacertæ ſpecies veneni expers, quæ per arenas enrilitat, & vocatur *adepi arenæ* 1077. 15.
Arge in cervum mutata eor fingatur 883 49.
Argippæi Scythiæ populi ab albis equis dicti, quales in Scythia multi, tamen maxime in pretio 106. 45.
Ariel leo Dei, olim inter Moabitas virorum fortium cognomen, ut inter Arabes & Perſas hodieque 716. 31. 55. & 717. 8. & 757. 45.
Ariel cur dictum altare & templum & ipſa urbs Jeruſalem 719. 19.
Aries Hebr. quomodo & unde dictus 60. 52.
Aries à robore איל dictus, ut אל Deus. Inde Jupiter *κριοπρόσωπος* 422. 38. 46.
Aries qui gregem ducit, quomodo Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus & Græcis 423. 73.
Arieres in Eſdra, &c. דכרין *dicrin* id eſt mares dicti 423. 69.
Aries & Taurus cur prima Zodiaci figna 583. 30.
Aries trimus in pleno robore 515. 47.
Aries peruleus 9. 38.
Aries pro Iſaaco immolatus 613. 47. Abram arietem in vepreto detentum obtulit pro filio 539. 60. Aries ille non fuerat ab initio creatus, or Judæi fabulantur ibid. 66. ſed à vicino grege aberraverat 540. 31. Hujus hiſtoriæ lacinia in Græcorum fabulis, ibid. 38. De hoc ariete Hebræa lectio vetus hodiernæ collata 541. 35. Aries detentus in *Sabec*, i.e. in loco perplexo 542. 16. An hunc arietem Abraham de ſuo obtulerit ibid. 62. Hic aries Chriſti figura 543. 26.
Aries & hircus myſtice à Danicle viſi quid porteoderint 527. 38. Syllæ viſo ſimilis, & Tarquinii Superbi, ibid. 67.
Arima, Inarima, Pithecuſæ & Enariæ Inſulæ 527. 38. 67.
Ariſtomenes quomodo à Cæada liberatus, v. *Cæada*.
Arma ab armis dici volt Feſtus, id eſt ab humeris ex quibus pendent 138. 72
Aſaphantor Pſ. 90. vixit diu poſt Davidem 984 54. 61.
Aſgandc qui & unde dicti, 237. 10.
Aſima al. hircus, al. agnus al. ſimia 649. 46.
Aſinus Hebr. quomodo & unde dictus 60. 21.
Aſinus Hebr. à rubro colore dictus, cujus nomine Ægyptiis fuit exoſus, ut Typhoni concolor 181. 35. Unde Hiſp. *burro* & *burrico*, Gr etiam πύρρος quod probatur ex Heſychii loco à ſcribis corrupto, ib. 55. Aſinorum alii colores 182. 1. & alia nomina, ibid. 20.
Aſini longævi 195. 12. Qoidam Arabs aſinam per annos XL poſſedit, ibid. 15.
Aſinum leone viſo ita metu perturbari ſcribunt Arabes ut illi eat obviam 206. 57.
Aſini robur 8. 69. ſalacitas 9. 37. victus 9. 44.
Aſini in Scriptura ad ſeptem uſus adhibiti 184. 1.
Aſinos ad vecturas utilis 12. 1. ad pacis artes aptior 12. 3. ſed & ad bellu 12. 7.
Aſini aratores ubi terra levis eſt 186. 22. Bove & aſino arare cur vetitum cauſæ quatuor ibid. 49.
Aſini curules in Eſaia & Columella 186. 12
Aſini ferunt onera 184. 3. *Aſini pauri* in Samucle & in Sofibio, id eſt pane onuſti, ibid. 9.
Aſini molas circumaguut: Unde mola aſinaria Matth. 18. 6. quæ truſatili major 18. 1. Hanc velatis oculis aſini verſabant. Proinde

Proinde molæ opus Hilario labor eſt cœci tanis ibid. 23.
Aſiul ζολεμιχαὶ Sam. 16. Ut in Saracenis, Carmanis, Perſis 189. 8. Multos in bello fugarunt, cum ipſi nunquam fugiant, proinde invicti dicti, ibid. 31. Vide *Mercenarii*.
Aſinorum caro ſaltem in fame Judæis fuit pro cibo 189. 66.
Aſini caput Samariæ quanti venerit, & apud Cadulios, ibid. 67.
Aſinorum pulli Mecenati in deliciis 591. 6.
Aſinorum eſus ſirne licitus vel illicitus diſputant Arabes 190. 43. Et feros comedebant etiam ante Mahumetem, ibid. 71.
Aſini olim non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant 184. 39. Meſſias aſino vectus, de quo Propheræ & Talmudici, ibid. 50. Et Chryſoſtomus jam Patriarch. 285. 50. Arabum quoque magnates, ibid. 15. Et in Ægypto matronæ hudieque, ut olim Romæ, ibid. 45. De Moſcalino veſto quid Judæi, ibid. 52.
Aſini in veterum opibus 183. 49.
Aſinis pro ſtrano φορβεία 225. 69. Iſaaci aſino cur Hebræi ſtramum tribuant 225. 18.
Aſina Balaami mnta & ſermonis organis deſtituta 192. 11. In ea locutus eſt Angelus, ut in ſerpente dæmon. Non tamen verus fuit ſermo, quia non fuit imago mentis, 192. 54.
Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem 193. 18. Cur os aſinæ Deus aperuerit ib. 52. Hanc à juventute habuit Balaam 295. 3. Refelluntur Hebræi, qui ab Angelo occiſam volunt 196. 63. Non Mythologi ſolum, ſed & hiſtorici ſæpe memiuerunt pecudum, quæ locutæ ſunt, neque omnia commenticia 197. 23.
Aſinus in Prophetæ honorem ſervatus 207. 45.
De aſino Chriſti vaticinium octo habet circumſtantias accuratæ prædictas 211. 70.
Aſini quem Chriſtus inſedit vicus ubi ſitus 220. 30.
Aſini pullus ſolenne an cum matre adductus? 210. 16. Eum inſediſſe neminem cur obſervetur, ibid. 71.
Aſini duo quomodo Judæos & Gentes ſignificaverint 212. 65.
Aſini Judæis fitientibus cur aquas monſtraſſe dicantur. Conjecturæ Heinſii 227. 39. Fulleri, ibid. 44. Noſtra ibid. 65.
Aſini caput aureum in templo Hieroſolymitano conſtocatum & cultum fuiſſe fabulantur, Apion, Damocritus, Plutarchus, Taeitus, qui refelluntur 221. 31. & 222. 23. Idem Chriſtianis objectum a Cæcilio & aliis ibid. 64.
De aſino à Judæis culto fabula unde nata Helvidii duæ conjecturæ 226. 9. Una Fabri, ibid. 17. Duæ aliorum ibid. 42.
Aſinus Judæis quam vilis 224. 43.
Aſpis Hebr. quomodo & unde dicta 68. 20.
Aſpidum genus quæ cauda puogunt 26. 68.
Aſſa earo, id eſt ſola 597. 45.
Aſtacus, vide cruſtata
Aſtarte habuit inferiora piſcis 44. 19. Ab ea Dagon diverſus 44. 41.
Aſterias piſcis è muſtelorum genere parit ſingulis menſibus 39. 7.
Aſtypalea à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ*.
Atinæ qui proprie, & unde dicti, 600. 21.
Attilas, vide cetacei.
Aves in genere Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 18.
Aves rapaces Hebr. unde dictæ 59. 19.
Aves Deum ex aquis non ednxiſſe, ſed ex terra, 55. 31.
Aves quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum tanguinem ſorbent, 16. 32.
Aves à quadrupedibus quid differant, 13. 56.
Aves quædam ſectantur fontes, aliæ in aridis locis libentius commorantur, 14. 32.
Aves indigenæ vel peregrinæ, 14. 21.
Aves per ſuperſtitionem ad auguria & auſpicia adhibitæ, 18. 72.
Avibus cœli ludere, 57. 15.
Avis quale animal, 13. 56.
Avium actiones propriæ, 14. 1.
Avium appellatio triplex apud Hebræos 13. 48.
Avium collum laqueo conſtringere, aucupii genus apud veteres 303. 12.
Avium mores 15. 45.
Avium partes in Scriptura 13. 58. 66.
Avium plumæ quam variæ 14. 58.
Avium victus quam diverſus 16. 19.
Avium viſus 55. 31.
Avium voces 14. 41.
Avium volatus 15. 7.
Avium uſus in aucupii 17. 5.
Auguraudi verbum Hebræum נחש cur à ſerpente deductum 21. 5.
De auguriis quid Hebræi, 20. 48.
Auguria & auſpicia, vide *Aves*.
In Avicennæ verſione multa ζφάλματα 922. 3.
Azazel neque eſt mons 653. 50. Neque hircus (emiſſarius) ibid. 54. Neque dæmon cui hircus ſit oblatus die propitiationum 652. 29. Sed eſt hircus ſervatus πρὸς τὰς ἀναχωρήσεις, quod ſignificari voce עזאזל ex Arabica lingua probatur 653. 66.
Azazel dæmon Juliano Apoſtatæ, Heorxis, Valentinianis & Magis, qui omnes confutantur 952. 17. 35. 70. & 653. 17. 20. &c.
Hircus *Azazel* quo ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos 658. 15. An in præcipitium ſit detruſus vi θεμάτων 659. 50. Potius ἀφιτρωπῆ, id eſt, liber dimiſſus, ut apud Græcos & Arabes ſacra animalia, ibid. 60. Horum Græca & Arabica nomina, ibid. 63. Ille hircus ut pater emiſſus 660. 52. Uterque Chriſti redivivi typus, ibid. 67. Hircus ille καθάρμα & piacularis hoſtia, 661. 10.
Azyma Hebr. מצות à ſinceritate dicta, quo alludit Paulus 601. 33. Azyma Judæi in exitu ex Ægypto per menſem comederunt 602. 1. Sed exinde ſolum ſeptem azymorum dies 601. 64. Error Taciti ib. 62. Azymorum cur primus & ultimus feſti 602. 19. Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe, ibid. 27. Ad hanc Legem exceptio duplex, ibid. 38. Quid hic Suidas, ibid. 45.
ב, ו, & פ permutantur 993. 31.
Baal, vide *Idola*.
Babyloniæ regis iniquum edictum, quo non tantum voluit invocari ut Deus ſed & ſolus invocari ut ſolus Deus 747. 64.
Babyloniæ Rex de Dei potentia dubitavit. Daniel non item, *qui per fidem obſtruxit ora leonum* 749. 1.
Bacchi nutrices in pantheras mutatæ 790. 30.
Badias quaſi *baidias*, quia *BAI* Ægyptiis hodieque eſt palmæ ramus: Unde Gr. βαΐς & βαΐον 115. 12.
Balaami comites 191. 65. Majus miraculum in Balaamo qui benedixit invitus quam in aſina quæ locuta eſt 193. 57. Balaami ſtylus elegans 194. 2. Cur ſi aſinæ ſuæ maledicere aut non potuerit aut noluerit 194. 53. Hanc in juventute habuerit 195. 3.
Quomodo Balaami oculi aperti ſint 595. 40.
Balænæ mugitus à duabus leucis auditur 47. 63.
Baleares à cuniculis vaſtatæ, vide *Inſulæ*.
Bardaun Arab. equus Citellarius 234. 33.
Baſan ſeu *Batanea* 305. 65. Nomen ex Arabismo explicatum 306. 8. Regio quum lis ferax, ibid. 30. Aliud *Bethſan* ſeu Scythopolis, ibid. 45. Vos *Baſan* ab interpretibus ſæpe omiſſa aut aliter reddita 351. 63. Quid proprie ſonet ex Hieronymo & Arabibus 532. 24. *Baſanites* pecoris: Ejus paſcua uberrima 531. 45.
Baſiliſcus Hebr. quomodo & unde dictus 68. 34.
Bazis tuſſilago herba quomodo Arab. 850. 38.
Beelzebub Accaronitarum Deus, cur ita dictus 36 49.
Behemoth in Jobo aliis *elephas*, nobis hippopotamus 5. 19. De eo Jobi verborum paraphraſis 49. 36.
Belkis regina Sabæ dæmonem numeravit inter majores ſuos, ſi Mahumeti creditur 747. 34.
Bellerophon unde dictus 99. 47.
Benaja ſub Davide dux Prætorianæ cohortis, ſub Solomone imperator exercitus loco Joabi 757. 54.
Benajæ cum leone certaminis hiſtoria à Joſepho & Judæis interpolata 758. 1. &c. In eam conjecturæ, ibid. 27. Die nivis hoc contigiſſe aut obſervetur, ibid. 45. In Syromendum 759. 1.
Benjamin cur vocetur lupus rapax 827. 67. An propter altare in Benjamitarum tribu? ibid. 70. Hoc refellitur 828. 57. Alii ex Jud. 21. 21. id accipiunt, ibid. 23. Alii ad Saulem & Mardochæum, alii ad Paulum referunt, ibid. 26. & 33. Benjamitæ fortiſſimi.
Berbers ſeu concha margaritifera 53. 14.
Beſtia Hebr. חית à motu dicta, ut Gr. κτήνη & κτώνυσθαι 979. 53. 29.
Beſtiæ domeſticæ Hebr. quomodo dictæ 59. 8.
Beſtiæ carnivoræ quomodo vixerint in arca Noæ 7. 72.
In beſtias an cadat boni vel mali retributio: De eo quid Hebræi 207. 51.
In beſtias ut ſæviamus Deus non vult, in homines multo minus 595. 50.
Beſtia quarta Dan. 7. cur habeat urſi pedes 818. 4.
Beta laguidior & betiſſare & lachaniſſare pro *languere* 975. 45. 47.
In *Bethania* vico, & in vico *Bethphage*, quorum hic Hieroſolymis propior, quomodo res eadem ſæpe narretur 250. 7.
Bethel à Jordane quantum diſtet 818. 70. & 819. 8.
Bethelitæ cui Eliſæo infenſi 818. 33.
Bether montes ubi himuli, cur Seniores reddant ἐπὶ καλαμῶνος, vel ut alii legunt κυπαρίσσου 694. 65.
Bethphage, quis vicus, & ubi, 209. 46. *Phage* quid ſignificet, ibid. 55.
Bethſemitarum *Septuaginta* cæſi non *ſeptuaginta millia*, quod plane eſt paradoxum, nec cum Hebræis verbis ſatis convenit 370. 3.
Bezek בזק in Kimchio non eſt agnus ut voluut, ſed calculus, ut Chald. בזקא *bizka* & Gr. βιζάνιον 423. 34.
Iſraelitæ à Saule per calculos & agnos numerati 423. 46. 55. 58. 62.
Bidentes (Habr. כשבים *miſnim*) quæ oves 430. 70.
Bigenera animalia quæ dicantur 56. 5.
Binarius numerus paucitatem ſignificat 622. 30.
Biſon vide *Reem*.

Borda ſtriata veſtis apud Arabes, & per ſimilitudinem alæ locuſtæ 479. 71.
Boſra Idumæorum aut Moabitarum urbs 534. 35. 40. Regio vicina pecoroſa. ib. 46. 50. Vox Boſra Mich. 2. aliter lecta ibid. 54. Carthaginis *Byrſa* ſic Pœnis ibid. 63 *Boſra* Hebræis Roma. ibid. 66.
Bos Hebr. quomodo & unde dictus 60. 31
Bovis Hebræa ſeptem nomina explicantur 274. 43.
Boves cur *triones* dicti 212. 50.
Boves Indici unicornes ab Oppiano Αἴσιοι dicuntur per ſummum errorem, cujus fontes aperiuntur 933. 24
Bos בקר *goe* id eſt mugiens. Au inde γοῦν, quia in ejus mugitu aliquid γοερὸν, ut habetur in Luciano. Et Perſis vacca *gao*, Alpinis *cevra*, Belgis & Anglis Hoe vel Cow 286. 63.
Bos non mugit juxta pabulum Job. 6. 5. Ita Job non querebatur, cum bonis abundaret 407. 14.
Mugiunt boves pabuli, & vaccæ vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. Simile quid in Livio 286 45.
Primogeniti bovis decor cui à Moſe tribuatur aut ipſi Joſepho, aut tribubus ex eo natis 405. 66.
Πυῤῥίχαι βοῦς in Epiro à Pyrrho rege non dici, ſed à colore rufo, & In Theocrito ſic ſumi 289. 72.
Forma boum ut à Prophetis, ſic à Poetis & ab Ægyptiis laudata 287. 63
Bos laſſus fortius figit pedem, Proverbium de trituratne bove uſurpatum 312. 31.
Bos manſuetus 9. 39. κερασφόρος 9. 43.
Bovis pabulum in Scriptura herba, viride agri, fœnum, palea, farrago 299 23. In Jobo, Eſaia & Daniele, *Herbam ut bos comedet*, quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maxime eſt κοπρία 407. 31. Bovem tam arborum folia ramuſculos quam herbas agri conſumere 299. 7.
Bos novit poſſeſſorem ſuum Eſa. 1. Similis locus in Florentini Geopontici 288 52.
Bovi qui novit poſſeſſorem ſuum quam diſſimilis Iſrael, qui Dominum Deum ſuum non agnoſcit 409. 58
Boves olim in quo pretio 388. 60.
Bovis uſus ex Vegetio 308. 60.
Boves plauſtra trahunt 312. 47.
Boves ad veſturas utiles 12. 1.
Boves onera geſtant 313. 30. Contra Cicero & Horatius & vetus Proverbium de iis quæ non conveniunt, *ciſtellæ bovi impoſitæ* ib. 33. Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines doſſo gerunt ibid. 47.
Bos ad cultus agrorum maxime requiſitus 11. 48. Ad aratrum adhibitus 309. 3. *Quis ara bit bobus?* nempe *in petra* Amos 9. 12. Cur bubalos ſubſtituat Hieronymus 415. 17 22. Paſtorum labor agricolturæ genus ib. 43
Bovis ad tritutam uſus 310. 16. Vide *Grana*
Bovem trituranem Græci olim capiſtrabant, alii quoque populi, quod Lege Dei vetitum 401. 19. Itaque trituræ tempore boves maxime pingueſcebant, quia bovis triturantis os capiſtrare non licebat 301. 61
Bos אבוס Aquilæ φατνιζομένῳ, quia ad præſepe faginatus 304. 74
Boves & vaccæ pingues quomodo Hebr. 304. 21. His oppoſitæ רקות *rakkoth* Gen 41. quod ex Arabiſmo explicatur ibid. 34.
Bos inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22 ut alibi oves 289. 50. Cum bove qui ducitur ad lanienam confertus juvenis ab adultera ſeductus, quia ſtupor in utroque ſimilis, & idem utrobique periculum 409. 36.
A bovis eſu multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt 314. 42. Lex Athenis ea de re ibid. 48. Hujus veſtigia in Diipolia & Buphoniis 314. 57. Boves æneæ demum vel ferreæ ætate cæſi ibid. 62. Romæ parſuperſtitio 315. 3. His Dei verbum oppoſitum ibid. 38.
Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum & caſeus 315 46.
Bos ad holocauſta qualis & quo ritu oblatus 319. 6.
Bos major hoſtia 321. 33.
Bos à Saule quor ſum diſcerptus 326. 54.
Boves etiam ſubnervari 179. 26.
Boum cornu unde buccinæ 317. 9. Attollere cornu 1 Par. 25. 3. quid ſit 317. 12. Cornu ulei ibid. 39. Κέρας poculi genus, unde κερᾶται ibid. 43. Baccius cur ταυροκέρως ibid. 46
De bove leges ceremoniales 402. 33. Romæ bovem qui in ſpecum decidiſſet teriis liberare licebat, ut Luc. 13. 15. & 14. 5. ibid 40.
Bove & aſino junctis arare cui vetitum 11. 62.
Bos alienus ſi cadat in ciſternam, damni tenetur qui eam aperit 391. 54. Hujus Legis minutias Maimonides quam perſicuas exigat ibid. 62.
Bos cornupeta, ſi quem occiderit lapidabitur juxta Legem Gen. 9. 5. Quod factum quatuor de cauſis 389. 10. Romani cornu fœno circumligabant ibid. 34. Solon canem qui momorderat noxæ tradere juſſit. ibid 50. Draconis & Thaliorum leges etiam in ἄψυχα ibid. 54. & 61
De bove qui bovem alienum cornu ferit lex ex qua per analogiam alia multa colliguntur 393. 27
Bovis cornupetæ caro cur per Legem immunda 389. 72.
Bovis cornupetæ qui aliquem occiderit Dominus etiam morte multatus, ſi monitus non recluſerit 390. 12. Judæorum adhuc Legem exceptiones ibid. 21. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata ibid 38.
De bove depoſito, ſurrepto &c. leges 398 27.
Bos errans ſive fratris ſive inimici reducendus 398. 4.
Jonathanis prava exceptio ibid. 63.
Bovem ipſum furto ablatum qui reddit, cur nonnili dupli teneatur 397. 43. Lex eadem Athenis ibid. 49. Judæorum exceptiones ibid. 70.
De bove & aſino vel fratris vel inimici in vilapſo lex obſcuriſſima, quæque crucem figit interpretibus 399. 4.
In eam conjectura duplex 400. 25. 53
Bovis noxii nomine in Lege per analogia intelligi quodvis aliud animal noxium 391 33. Quod tamen à Samaritano perperam in factum textum intruſum ibid. 45
Bovi trituranti os obligari cur vetitum 11. 55.
Bovem triturantem capiſtrare quod Lex vetat, Paulus ad paſtores refert 415. 54. Cur negat Paulus boves Deo eſſe curæ ibid. 59. Eadem fere Philo & R. Menahem 416. 17.
Boum ſtimulus vide *Sangar*.
Branchiæ in piſcibus pro pulmone ſunt 38. 59. Branchiæ internæ & externæ 38. 60. Internæ quid ibid. Externæ 38. 63.
Bruta in genere Hebr. unde dicta 58 74.
Bruta omnia *muta* dici, non ſolum piſces 5. 38.
Bruta majoris molis in oriente ſub Gigantum nomine contineri 1057. 27.
Bruta cur à Deo creata 3. 16.
Brutorum juxta Hebræos quatuor ſummæ genera 3. 28. Quid illa præcipue diſtinguat 3. 62.
Βρύτια, marini echini genus, unde βρυτίων ἀμφιχὲς *bryttium byſſus* 488. 35.
Bubalus βούβαλος Lev. 11. in Gr. verſ. non eſt bos ferus, ſed capreæ ſpecies. Id enim ſonabat βούβαλος vel βουβάλη apud Græcos veteſtiores 910. 36. Sed Plinii & Martialis ævo pro bove fero ſumi cœpit errore vulgi 910. 33.
Bubalus capreæ congener quam amabilis 899. 11.
Bubo Hebr. quomodo & unde dictus 66. 17.
Bubo in tectis ululat 14. 35.
Bubile cur Hebr. בית *raphath* 305. 47.
Bubula in conviviis recepta 314. 3. Et in menſa Solomonis & Nehemiæ laud. 12. Et heroum apud Homerum ibid 14.
Bubulei ætate Sirachidis in ſummo contemptu fuere. At olim viros principes boum geſſiſſe curam probatur in Patriarcharum gratiam 382. 48. 65.
De bubulu ſtercore vide in S.
Buccinæ ex boum non ex arietum cornibus 317. 9. & 426. 10.
Budini Scythiæ populi unde dicti 513. 18.
Burdo idem quod hinnus, & mulus in genere 234. 6.
Butyri vox quam inepta 474. 35. Cur in Cyprodictum ſit ἅλως 315. 60. Cur Hebr. חמאה, ibid. 65. Ejus uſum ad Græcos ſero devenille ibid. 55. & 474. 42.
Βοῦς μηνὸς Delphis, quaſi φύσις 557. 50.
Caudas quid Lacedæmone 851. 6. *Kaſtros καστρὶς*, terræ hiatus, unde Lacedæmon Homero καστρόεσσα ibid. 11. Ariſtomenes per vulpem à Cæada liberatus ibid. 30.
Calceos viatorum in Judaico Paſchate à vulgarious diverſus fuiſſe non conſtat 589. 71. vide *Corburai*
Calch vel *Colcha* Hebr. τὸ πίνινον ἔριον, id eſt pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ lana, quod multis probatur 487. 27. 54. 61. & 488. 2.
Calcitrare contra ſtimulos, Chriſti Proverbium etiam à Græcis & Romanis ſæpe uſurpatum, ſed multo ante a Prophetis in quibus fuit Chriſti ſpiritus 387 15.
Callionymi fel 936. 62
Calvinii laudes ſetipſerunt Syneſius & Grubaldus Elnoueutis 819. 42. Calvinium cavillis quam obnoxium 819. 14. De Elliei calvitio ungæ Hebræorum 818. 58.
Camelus cui öicatur *Abu-Jeb* 77. 4.
Camelorum aſpectum & odorem equi non ferunt 78. 26.
Camelorum in bellis uſus 78. 4.
Camelorum biga & quadriga 77. 70.
Camelorum calcanea Apitio & Heliogabalo in delicias 79. 29.
Camelus Davidis præfectus cui *Obil* dictus 77. 60.
Cameli clogia 80. 7.
Cameli eſus cur Judæis prohibitus 79. 40. Arabum de eo fabula ibid. 42.
An *camelus* ſit *funis nauticus* in Proverbio de camelo per foramen acus 91. 27. Agi de rudente ſuadet quod Syri & Arabes ſic accipiunt, & analogia major inter rudentem & filum quod ſolet per foramen acus induci 91. 60.
Camelus omnium animalium ſulus femur inflectit 72. 13. Et retro habet quatuor femora, & genua quatuor 73. 17.
Camelus ſolus gibbum habet in dorſo vel ſimplicem vel duplicem 6. 57.
Camelum glutire quid ſit Matth. 23 24. Cajetani ſuſpicio locum eſſe corruptum a Catharino reſellitur 93. 7.
Cameli multi in Judæa & vicinis locis 77. 37. 57.
Camelos juniores בכרים *bicrim* dici multis probatur, quod Hebræorum plerosque latet, ſed Arabibus eſt notiſſimum 82. 16.
Camelus καμηλοφόρος 9. 43.
Camell lac & caro in cibis 79. 4.
Cameli in Madiantitide quam frequentes 82. 12.
Camell Madianitarum lunulas in collo geſtant, id eſt *lunata monilia*, ut in Scalio Parthenopæi equus 77. 50.
Camelorum unii homini quot millia 77. 41.
Camelus mirugit retrorſum 94 63
Camelus mite animal & felle carens 76. 56 Quamvis aliquid habeat felli analogum ibid. 57.

Camelus animal *μηρυκισμον*, Hebr. *gamal* dicitur à ruminando 59. 57. & 75. 45
Cameli navium terrestrium instar 80. 71.
Camelī nomen absurde Græcos ex sua lingua deducere, cum sit Hebræum & Syrum 73. 21. Quod Varro & Hesychius agnoscunt 74. 2. 3.
Cameli apud Arabes varia nomina juxta ætates 75. 1.
Camelorum pili in vestibus 78. 38. Hi in Caspiis lea molles ut ex iis contextæ vestes in deliciis fuerint, ib. 48. & in urbe Calacia, ibid. 68.
De camelo Proverbia undecim Hebraica aut Arabica 94. 32.
Cameli fecundios, pro eo quod nusquam est, quia camelus non habet secundinam 94. 66.
Camēli soldi Persis appositi 79. 20. Etiam ipsis Regibus 79. 25.
Camelorum apud Arabes tres species. Primi electarii, crassi, proceri, oneribus ferendis aptissimi, *bugium* Arab. dicti, & Chald. *bogene*, id est *ἡμιόνους*, qui mille libras gestant 85. 54. Secundi duplici gibbo, tam ad equitationem quam ad onera gestanda commodi, bodie passim in Asia nascentes, sed olim in solis Bactris, unde Græcis Βακτριάνοι, & Arabibus *Bechti* vel *Becheti* dicti 87. 11. Tertii statura graciles, sed expeditissimi, quibus fere nostrates nobiles *Δρομάδας* Græci vocabant, & Arabes, *ragnabil*, *rawabil* à singulari *rabita*, fœm. terminatione, quod pertinet ad emphasin, ut in Hebræo קהלת *kobeleth*, 87. 66.
Camelorum turmam simul iter facientium Hebræi, Chaldæi, & Syri & Arabes quomodo vocent 81. 60.
Cameli ad vecturas quam utiles 72 1. & 77. 68.
Cameli ungula superne divisa est, sed inferne cohæret 6. 23.
Camelopardulis ubi nascatur 908. 32. Aristoteli fuit ignota & Græcis omnibus usque ad Agatharchidem sub Ptolemæo VI. ibid. 55. Et Romæ sub Julio Cæsare primum visa, ibid. 63. Hinc collige Mosi fuisse ignotam, & Judæis ante Alexandrum, nec fuisse necesse ut ejus animalis esus illis permitteretur cujus usum nullum habuerunt 909. 1. Aliud igitur זמר *zemer* quod Græci *Camelopardalin* explicant, nempe capreæ genus à saltu sic appellatæ. Nam inter capreasum species nominatur. Et de caprea Arab. زمرة *zamara* salire ast. ibid. 10. In *Portu calli* buccitus elephantis conferte cum baltatu רקד *zemer* Arabiæ, ibid. 39. A Jonathane & Onkelo redditur רהאה *dissa*, quia דהר *dasa* salire est ibid. 45.
Camelopardalis Arabice *zurapha* 904. 59. Ejus descriptio ex Arabibus ibid. 63. Nomen Æthiopicum vetus & novum explicantur 906. 2. Et Romanum ibid. 11. Ejusdem blasphemum cognomen apud Arabes, ibid. 18. Ex Mantredi ad Laurentium Medicæum epistola excerpta quædam de ejus natalibus, cauda, cornibus, incessu, procritata, mansuetudine &c. 906. 27. De ejus esu Arabes multa disputant,
Cancer, vida Crustata.
Candæi Ophiophagi 33. 10.
Candor summus videtur ad rubrum inclinare 476. 50.
Canes in Ægypto mire culti 692. 3. 12.
Canis Abelis 685. 15.
Canis Apollinis 685. 9
Canum *κυνομαχία* quid propria 669. 63.
In canes baculi 687. 1. Arab. عصا *hatara* baculo canem ferire, ut Gr. *κυνοπαίειν*. ibid. 11.
Canis cibus caro 670. 28. Cur discerpta caro canibus projicienda 670. 48. 65.
Canes post coitum diu colligati 688. 32.
Canis animal famelicum 666. 55. Omina tames morbi genus 666. 57 *Ἀνθυγιεῖς*, ibid. 62. Proverb. Arab. de cane qui propriam caudam comedit, ibid. 68. Et Talmudicum, *famelicus ut canis* 667. 6. *Cynopanæ* monstrosi populi *canum instar ejulantes* potius *Cynopanes*, ibid. 10.
Caqum erga dominos mira fides 682 20. De eo nova historia ibid. 60 69.
Canes *firmi animo* in Esaia quid 688. 56
Canis Hebr. quomodo & unde dictus 61. 28. כלב *celeb* dictus à tenacitate morsus 663. 12.
Canis immundum animal 690. 3. Canes & sues cur sæpe juncti ibid. 5. &c.
Canum impudentia 688. 28. vide *Cynici*.
Cane nihil incivilius nec inhospitalius 688. 17.
Canis inverecundus 9. 33.
Canis valde iracundus & rabiei obnoxius 687. 53. 60.
Canis *λάπτειν* lambit inter bibendum 9. 48. & 672. 36.
Canes lingendo vulnera sanant 672. 20
Canum proprium τὸ *λειξόφιλον* 689. 68
Canis mediæ naturæ inter feram & pecus & mesticum 670. 39
Canes Meditæi in urea Melite nascantur 683 10. Quomodo Arabice vocentur 523. 12 et 683. 17. Aliud in Evangelio *κυνάριον* Nam ad contemptum pertinet ibid. 46
Canes cur in Psalmo *noctu circumire* dicantur 681. 22 quomodo id Arabice ibid. 24. *Catillare* Latine est domos alicujus canum instar circumire ibid. 42
Ex cane sumpta nomina 664. 7
Canis erure ad parietem sublato mingit 674. 66. Quomodo id Arabice ibid. 71 Quid in Propheris *neminem relinquere qui mingat ad parietem* 675. 20. Reselluntur qui canes intelliguntur 675. 40 *Mingens ad parietem*, id est vir 676. 1. Post victoriam tum soli viri exdebantur ibid. 27. Vires olim in Oriente mulierum more minxisse falsum ibid. 41. Lotium cur Hebræis aqua pedum 677. 64. Voces *mingentem ad parietem* quomodo veteres alio detorserint 678. 29.
Canum canibus collati pastores, ut in Ægypto sacri scribæ 685. 19.
Canes pecoris custodes in Jobo 684. 4.
Canem vel pretium canis offerre nefas 690. 25.
Vox *canes* ibi varie reddita ibid. 62.
Canibus præfici quam probrosum 685 46. Caput canis quid ibid. 50. Canis vile animal ibid. 70.
Canina sacra non ita pridem inventa 692. 17.
Canis ubi in sacrificiis admissus 691. 50.
Canum nomine in Scriptura significari infideles, profanos, piorum hostes, impuros homines, & pastores mercenarios 686 28.
Canes inter dormiendum *χαίζειν* 680. 72
Canum somnia poetæ definiunt 681. 4.
Canes somnia sua gestu & latratu patefaciunt 680. 64.
Canis panes somniat 670. 28
Canes esse somniculosos perperam probari ex Is. 56. 10. enm contra sint vigilantissimi 679. 50.
Per canis dissecti partes transire, expiatio publica 691. 55. quæ Græce *περιτεμνανιζειν* ibid. 73.
Canes *τραπεζίται* in Homero, seu mensarii 669. 40.
Canis venaticus quibusdam נזיר מתנים *succinctus lumbis* Prov. 89. 31. 684. 3.
Canum vitia 686. 50.
Canem ad vomitum redire 671. 63.
Canones Judæorum de Paschate ætate Christi nondum fuisse in usu, neque cum Talmud scriptum est, probatur ex patribus, & ex ipso Talmude 562. 6.
Cantharus piscis חגוגית pinnas & squamas habet 42. 17. Tamen Judæis immundus est, quia lieæcore vescitur, & versatur in luto ibid. 26.
Caudan lacus sterilis in Armenia, unde dictus 40. 44. Sponsæ capillitium cum in Cantico Solomonis conferi *pilis caprarum quæ ascendunt è monte Galaad*, idem est ac si dicat, *pilis caprarum è monte Galaad, quæ ascendunt*. Cujus trajectionis exempla 628. 43. Capræ cum ascendunt villos longiores habent in naturali situ, quod illas maxime decet 628. 12.
Capistri varia genera φιμός, fiscella, *κυνεάκη*, etiam servis indita 401. 32. Et aliæ rationes quibus ab esu boves arcentur, etiam Lege prohibitæ ibid 63. Legis scopus 402. 28.
Capræ & oves in certis locis apros audent aggredi, & ad mortem usque pugnant 967. 54.
Capræ Hebr. עז ex Phœnic. *uze*. Syris & Chald. עזא *izza*, unde *ἰζάνη* caprina pellis 620. 54 &c.
Capra à robore ιγ dicta, quia capræ cum ovibus collatæ *ἰσχυρότεραι εἰσὶ τὰ σώματα* *fiunt robustiores* 620. 52.
Capræ Libycæ ad bovis magnitudinem accedentes 948. 28.
Capra Mambrina latis auribus equitatur 901. 54.
Capella jaculum torquere in Juvenali quid sit 902. 16.
Caprarum grex Hebr. חשף 621 47. Ant חשף capreæ hinnulus, ut Arab. 622. 10. Vida plura in *horce*.
Caprea aloa quomodo Hebr. & unde dicta 62. 63.
Capreæ decor S. 41. Inde caprea צבי dicta 898. 74. & 925. 25. Quid in Lucretio, *nervosa & lignea dorcas* ibid. 34. *Hamir* Arab. caprea præ cæteris speciosa, & *albam* oculorum venustas qualis in capreis ibid. 39. & 925. 43.
Capreæ oculi venusti & acres, unde illis nomen *δορκάδων*. Nunquam lippiunt, nocte vident, uno oculo aperto dormiunt 925. 53.
Capreæ mira velocitas 9. 14. & 926. 16.
Capreæ lusi in deliciis 899. 4.
Capreæ esus quam salubris 928. 71.
Ut caprea expulsa Esa 13. 14. quæ scilicet eo unde expulsa est nunquam redit. Proverb. Arab. ejusdem argumenti 928. 45. Tam capreæ quam capræ & cervæ quandoque gemelliparæ. De capris patet in Illyrico, Ægypto & Sicilia 922. 4.
Caprea animal imbelle & fugax 965. 67.
A caprea nomen habuere ocultæ pnellæ 924. 53.
Caprini pili, vide *Cebir*.
Καπρεῶν Romani *aprum* dixerunt per aphæresin, ne cum capro confunderetur 977. 11.
Carcharias canis, vide *cetus Jonæ*.
Caria unde dicta 90. 15.
Carmeli vox quid signiocet 532. 73. Duo montes hujus nominis. Unus prope Ptolemaidem, ubi aurum Eliæ, & templum Jovis postmodum. Ipse mons pro Deo habitus 533. 7. 12. Alter prope Hebronem, Amalekitis ibi à Saule devictis, & Nabalis pascuis celebris 533. 26.
Carpathus à teporibus vastata, vide *Insulæ*.
Caseī hebræa nomina tria explicantur 315. 72. Caseus ex lacte bubulo fit majore copia 316. 69.
Casinæ cur latratus nomen in Plauto 664. 11.
Cassmilli unde dicti 367. 51.
Castorides in Æliano, Oppiano & Tzetze, marina animalia tam horrendi ejulatus ut brevi moriatur qui audierit, quæ fabulis propiora sunt 1068. 10.
Catharactes avis Hebr. quomodo & unde dicta 65. 39.
Catillare, vide *canes cur in Psalmo &c.*

Catuli quadrupedum 7. 73.
כביר *Cebir* ſeu *magnus caprarum* (ſup. *pilus*) 624. 62. Nam *pili* vox ſæpe ſuppletur ubi res eſt de capris. ibid. 70. Capræ longiore pilo obi ſint 625. 6. Mulieres in Syria pilos caprinos ſæpe neviſſe, ibid. 34. De pilis
כבי *cabara*, Arab. creſcere, ibid. 44. Pilus caprarum ſubtilior *merhazi*, craſſior *meſcha*, ibid. 60. Lana caprina, ibid. 70. Captini pili in Oriente, humanis ſimiles, 626. 9. Capilli ſponſæ in Cantico cum caprinis collati, ibid. 41.
Cedar & *Nebajoth*, id eſt Cedrei & Nabatæi, 535. 2. 4. Horum opes ſolo pecore conſtitiſſe, ibid. 8. Iidem *Dachareni* cur dicti, ibid. 32. Nabatæis & Cedarenis unde nomen, ibid. 43. 57. Illi clari, hi obſcuri 536. 3.
Cedri ut vitulus ad Dei vocem exiliunt Pſ. 29. Non ut quercus ad ſilenti cautum. Agitur enim de ſubſultatione ex metu 409. 21.
Cenchrinus ſerpens Hebr. à variis coloribus et hyæna צבוע *tzebua* dictus 68. 30. et 837. 33.
Cephus, cepus, ccipus, cebus quale animal 993. 4. 15. &c.
Cepphus lari ſpecies, quomodo Hebr. dicta, & quam ſtolida ſit avis 15. 50. et 66. 23.
Ceraſtæ cornicula frumenti granis ſimilia avi calas alliciunt 28. 15
Cet aſtes vel ammodytes, in iis quibus eſt concolor arenis latens, angulas equi mordet 28. 13.
Ceraſtes & hemorrhous quomodo Hebr. dicantur 68. 41.
Κηφὼ, vide *veſper*.
Cerva quam amabilis 898. 22. Cervæ olim in deliciis, ibid. 27. Eas alere, lavare, pectere, ſertis ornare & torquibus ſummo ludio ſolebant, ibid. 29 Idem de capreis, bubalis & ibicibus, ibid. Gazellæ nomen unde 899. 20.
Cerva Auroræ Pſ. 22. quid ſit 888. 21. Variæ interpretationes alienæ, ibid 24. Vera, ibid. 60. 73. Cervæ quam matutinæ 859. 10.
Cerva belli prima occaſio inter Latinos & Trojanos 899. 67.
Cervam cervo fortius clamare Hebræi falſo aſſerunt 881. 6. contra quam Ariſtoteles, ibid. 9. Iidem cervæ pedes firmiores tribuunt 882. 50.
Cervæ quando concipiant & pariant 889. 26. Cum Philoſophi id accurate notent, cui Job. 39. Deus tanquam de re ignota dicit, *Annoſti tempus, &c.* Cognitio duplex, ib. 58. Nugæ Hebræorum de partu cervorum ſerpente obſtetricante 890. 15.
Cervæ quandoque gemelliparæ 923. 11.
Cervas alii prope vias tetas, alii procul a viis ritis parere ſcribunt 892. 60. et 893. 1. Sed diſtinguit Ælianus 893. 8.
Cervæ cum cornibus careant, cornutas tamen deſcribunt multi Poetæ, Hebræi quoque nonnulli 181. 15. 56. 62.
Cervam ſitibundam Hebræi nugantur aquam à Deo precibus impetrare 888. 6.
Cervæ totæ albæ 663. 31.
Cervinæ eſum alii ſalubberrimum, alii inſalubrem faciunt, 894. 12. 23
Cervi aquas appetunt, in quibus à canum & venatorum infectatione ſe liberent 887. 60.
Cervi boatus עירגה *ariga* Hebræis ex Pſ. 42. ubi tamen ערג *arag* aliud eſt vetetibus, nempe appetere, deſiderare, 883 34. 53 Alludit Gr. ἐρίγδαται, ibid. 63. *Glocitare*, non eſt cervorum ſed gallinarum 884. 20. Cervos rodere dixit Poeta Oppianus βρυχᾶσθαι, Euſtathius μυκᾶσθαι, ib. 47. Vir doctus notatus, cui ערג *arag* eſt aſcendere, ibid. 53.
Cervi curſus celerrimos 9. 14. et 882. 73. Hinnulus quoque mire currit, ſed cito fatiſcit 883. 3.
Cervi decor 8. 41.
Cervi cur fere degant in locis inaquoſis 885. 15.
Cervi in extrema fame hinnulos ſuos deſerunt 893. 45.
Cervi in Syria plures circa Libanum & Carmelum 894. 5.
Cervis pedes firmiſſimi 882. 2. Unde Poeta cervam æripedem, id eſt, χαλκοπέδα dixit, non acripidem ut vult Servius, ibid. 13.
Cervi poſt ſerpentis eſum aliquamdiu à potu abſtinent 887. 1. 35. 49.
Cervorum בכורי *bamoth* ſeu loca celſa, quid in Prophetis 893. 28.
Cervorum & congenerum animalium Hebraica nomina decem 880. 53.
Cervus Hebr quomodo dictus 62. 61. Nomen איל *ajal* eſt à robore factum, quod ſummum eſſe docent velocitas & agilitas, etſi animus non reſpondeat 880. 69.
Cervus ἀλεξικάκος 9. 15. et 882. 61. Cervinus ſaltus LX. pedum ibid. 68.
Cervus apud Arabes inter bovis ferí ſpecies 972. 10. Bos ferus cervi figura deſcribitur, ibid. 70.
Cervus ſub Lege cur mundus, 893. 67.
Cervum ſerpentum eſu incalefcere 885. 20. Itadocent Græci Patres ibid. 22. Et Latini ibid. 35. Profani etiam ſcriptores ib. 41. et 69.
Cervum aquarum appetitu boare tribus de cauſis 884. 30.
Cetacei dicuntur piſces reliquis majores, ut ſilurus, eſox, artilus 52. 39. Vide *piſces*
Cetorum amor in catulos ſuos 47. 35.
De cetorum magnitudine Græci veteres 49. 72. Patres 50. 8. Hebræi 50. 16. Spurius Eſdras 50. 25. Græca verſio, 50. 40. Arabum Theologi 50. 49. Arabum Philoſophi 51. 2. Cetorum vera magnitudo 51. 22.
De cetorum lacte & mammis multa 46. 43. 56.
Cetorum luctus 47. 60.
Cetus quid differat à piſce proprie dicto 45. 69.
Cetus cur Hebræis *thannin* & *Leviathan*. 45. 32.
Cetus proprie dicitur vel improprie. Proprie dictus eſt viviparus non oviparus 45. 68.
Ceti proprie dicti deſcriptio 45. 69. & 46. 1.
Ceti improprie dicti lamia, maltha, zygæna, thynnus 51. 41.
Cetus Jonæ, id eſt, carcharias canis, 52. 18.
Ceti papillæ tanquam in vaginis conditæ, unde ad catulorum ſuctum promuntur 46. 36.
Cetus qui Arab. قرش, Coptis ⲁⲥⲛⲓⲇⲟⲭⲉⲗⲱⲛⲏ, videtur eſſe orca 935. 54. 63.
In cetis magna eluceat Dei potentia arga-menta 45. 62.
Ceti in Scriptura proponuntur ut aliquid in ſuo genere ſingulare 45. 38.
Cete majora & minora. Majora priſtis, orca, balæna. Minora delphin, phoca, hippopotamus, 46. 13. 14.
Chabarber חברבר lacerti genus à maculis aſperſis ſic appellati, forte ſalamandra aut illellio 1059. 26. 62.
Chagiga חגיגה in Paſchali feſto victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali mentæ imponebantur. Cujus eſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium 566. 40.
Chaldæi, vide *gentes bellicoſæ*.
Chaldæi Græcas voces polyſyllabas contrahunt 766. 30.
In Chaldæum interpretem conjecturæ 975. 60
Chalybes primi ferrum eruerunt 1025. 72. Chaldæi iude dicti ibid. 70. et 1026. 24.
Chamæleon Hebr. quomodo & unde dictus 67. 46. Ab aſpirando vocatur חשמת *chamemeth* Lev. 11. 30. quia hiante ore ſemper eſt, & à multis creditur ſolo aëre veſci. Nempe fere totus pulmo eſt, & diſſectus diu ſpirat 1080. 25.
Chamæleon in *Bereſcith Rabba* חרגא *chabina* non חכינא 1058. 46. Ratio nominis ibid. 53.
Chamæleon Hebræis avis quæ aëre veſcitur, 1082. 26.
Chamæleon, vide *varii coloris animalia*.
Chamæleon apud Arabes in cibis 33. 43.
Chamæleon non conſtat cur à icone nomen traxerit, cum iconinum nihil habeat. Sed videtur deflexa vox ex Punica גמלון *gamalon*, quaſi dixeris parvum camelum. Hue facit quod Arabes illum hodieque appellant
جمل يهود *camelum Judaicum*, quia dorſum habet cameli inſtar tuberoſum 1081. 65.
Chamæleon linguam habet longiſſimam ex ore emiſſitiam, qua tanquam haſta ferit muſcas & culices prætervolantes, & ſimilia animalcula. Unde Arabibus حربا *birba*, id eſt, jaculatrix dicitur 1080. 70. & 1081. 36.
Chamæleon ab Arabibus Magus aut Magusæus vocatur, quia ad Solem obvertitur, quem Magusæi adorant 1082. 4.
Chamæleonte matabilior Gr. & *mutavit colorem Chamæleon*, Arab. Proverb. 1082. 3.
Chamæleontis medicæ vires 1082. 18.
Chamæleontum quam aliena mentio Soph. 2. 14. in Græca verſione 1082. 48. Fons erroris, ibid. 57.
Charæmoba ubi 485. 7.
חרחבין *charchabin* vel חרחלין *charchalin* inter Paſchales herbas amaras non eſſe *eryngium*, ſed *urticam* potius 607. 18. quæ edulis & amara eſt 608. 1. 12.
חרדון *chardon* & זב *ſfab* idem animal, nempe crocodilus terreſtris 1046. 10. 41. & 1053. 57. & 1058. 43.
Charſan vel *charis*, animal hœdi ſpecie, unicorne, leonis unguibus in Segeſtana & Bulgaria. Per virginem capitur 939. 55. & 940. 40. Origo fabulæ 941. 3. In carpatho monte rupicapræ unicornes, ib. 14. vide *Rupicapra unicornis*.
Charub ſeu coroniæ aut ceratoniæ arboris variæ ſpecies ex Abuchanipha, Avicenna, Althemthemi, &c. 708. 72. Vide *Siliqua*.
Chaus ſeu *rhaphus* vide *varii coloris animalia*.
Chaz vel *Kaz* quid ſit Perſ. & Arab. 489. 47.
Chebron cur dicta *Kirjath-arba* 435. 36.
Χελώνη vel χελώνιον Græce *labium*, non dorſi convexa pars in Joſephio. Et χελώνια Moſis, id eſt, labra 506. 6. 22.
Χελωνὶς in libro Judith القبة *alkobba* vel *alcova*, quæ olim camerati fnit vel reſſindinci operis, at hodieque apud Arabes 1092. 57. Vel à materia dicitur, quia olim in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus 1093. 10.
Cherſydrus pulvere veſcitur 27. 13.
Cherub, an habuerit formam vituli, & Aaron vitulum faciens id reſpexerit 412. 27. Vox *cherub* quid ſignificet, ibid. 41.
Chœrogryllius quid ſit non ſatis ſcitur. Hericium plerique exponunt. Græcus Scholiaſtes in Proverbia *ſpeciem piſcis, aut leporem aut aſtrum* ſeu aſilum. Ariſtophanis Scholiaſtes animalis genus. Sed de eo nihil quicquam habent Ariſtoteles & Græcorum alii qui de animalibus ſcripſerunt 1008. 31. In Lexico Coptico redditur per Arab. البربوع *aljarbua* recte omnino 1009. 62.
Et quid ſit aljarbuo jam notiſſimum ex Arabum deſcriptionibus 1010. 51 &c.
Χειμάδικτοι canes pigri 686. 56
De Chriſto Arabum fabula 622. 60.
Chriſtus quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, unniculus, die decimo ſepoſitus 613. 59. Mactatus Paſchatis feſto inter duas veſperas, Hieroſolymis, ab univerſo Iſracle 614. 41.

Chriſtus cum magno collatus, propter manſuetudinem, humilitatem, ſimplicitatem, patientiam 613. 19. Ex leone factus agnus, ibid. 38 Agnus ille non alit, lavat, induit &c. ibid. 42.
Chriſtus uobis agnus, hoſtibus leo 769. 25.
Chriſtus agnus in una domo edendus, è qua non excedendum 619. 30.
Chriſtus quo igne fuerit aſſatus 615. 14. Agni vera ligneum crucem imitatur, ibid. 30. Ejus nullum os fractum, ibid. 48. Myſterium in eo quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus ibid. 51.
Chriſti caro quomodo cocta & tota edatur, tamen abſque oſſibus 617. 66. 73.
Chriſti caro vere edenda, quia vere cibus eſt, ſed animæ. Ideo non editur ore, ſed fide 617. 39. 44.
Cheſſum Judæi limites aliquando exceſſiſſe 698. 1.
Chriſtus an feſto die ſit morti traditus 568. 41.
Chriſti Hieroſolymam ingreſſuri pompa in quem finem 212. 58.
Cur ab hujus ſeculi pompa tam aliena 213. 1.
Chriſtum inter duo animalia, id eſt bovem & aſinum, in præſepi jacuiſſe, unde veteres colligant, 258. 65.
Chriſti natale olim in Ægypto celebratum Pachone menſe, id eſt menſi tempore 454. 71.
Chriſtum hyemali ſolſtitio non eſſe natum 453. 57.
Chriſtus Paſcha noſtrum 619. 45.
Chriſtus ultimum Paſcha celebravit eodem die quo Judæi 560. 66. Quo ſenſu multi è noſtris Chriſtum veliint diem à Judæis teceptum anticipaſſe 561. 57.
Chriſti ſanguis pro Dei populo effuſus, pretioſus, Eccleſiæ theſaurus 615. 7.
Chriſti ſanguine aſperſis parcit Deus, nec illis quicquam timendum ab Angelis percuſſoribus 615. 62.
Chriſti ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt corda noſtra quæ Deo tam patent quam nobis poſtes ædium, 617. 8. Quomodo hæc illa aſperſio, ibid. 20.
Cavendum ne hic ſanguis è poſtibus & ſuperliminari in limen abjiciatur, ibid. 30.
Cibate pecudes ſolum oblato cibo, aut cibo etiam in os ingeſto, quomodo dicatur Hebr. 305. 11.
Cichorium, Hebr. מרור *meror* Gr. κιχώρις, lactuca vel intubi amari ſpecies, Arab. *marurie*, Græc. recent. μαρούλιον 605. 42.
Cicindelæ cibus pulvis, quo tamen parce veſcitur, ne deficiat, 27. 22. Cicindelæ vel noctiluca, Ariſtotelî πυγολαμπίδες & λαμπυρίδες 658. 55.
Cleonia Hebr. quomodo & unde dicta 64. 67.
Cicouiæ domui ſunt abietes 14. 36.
Κιδάφη vulpes, unde κιδαφίνειν doloſe ugere 859. 48.
Κίναδος vel κύναδος vulpes & vafer 859. 45.
Κίραξ vel ζύραξ lupi ſpecies 822. 14
Claudæ victimæ rejectæ, 523. 65. Etiam in Ethnicorum Sacris 524. 5. 20.
Clauſus & derelictus quis ſit 675. 58. 63.
Coa Ægypti urbs quæ 171. 70.
Coccygem Hebraice dici עורב probatur 497. 58.
Cochlea quomodo & unde dicta 70. 26.
Cochlea purpuraria 53. 16.
Cochleæ, vide *Teſtacea*.
Colchi Indiæ, hodie *Cochin*, unde Hebræis vellus marinum *Colcha* dictum. Ibi coit Piniuici ſtequens piſcatio 489 36.
Columba domeſtica quomodo Hebr. & unde dicta 65. 63
Columba nidificat in fiſſuris petræ, aut in latebibus hiatus cavi 14. 37.
Columbæ volatus 15. 8.
Columbarum oculi cur ſponſæ tribuantur 15. 40.
Columba fera Hebr. quomodo & unde dicta 65. 11.
Columba fera in templis degit 14. 39.
Columis pro iucolumi ex חלם 892. 20.
Comæ quam inſigne ornamentum 819. 20.
Comarum tonſio in luctu tam recepta quam vulſio 482. 44.
Conchæ, vide *Teſtacea*.
Conchylii operculum שחת onyx, inter aromatum ſpecies 53. 19.
Conjugatum nomen cum jungitur verbo, ſignificationem intendit 215. 23
Corda arborum Arabibus καρδίαι.
Coredulus avis dicta quia cor edit, ſi Iſidoro credimus, 741. 18. Nugæ, Coredulus avis nulla eſt. Sed corydalus eſt alauda ibid. 24.
Corvus *Jachmur* unicum, ſed in ramos diviſum. Cervum hujusmodi in Hercynia ſylva deſcribit Cæſar 941. 54.
Corvus Hebr. quomodo & unde dictus 66. 63. Idem obliviioſus 16. 13. κακοφάγος 16. 22.
Cos inſula cur Cæris olim 90. 18.
Coſroi Hormiſdæ filii opes quantæ 270. 71.
Cothurni Dianæ purpurei, 992. 25. Et Tyriarum virginum, ibid. 30. Et magnatum calcei in Iſraele, ibid. 36. Ita etiam imperatorum & Regum, ibid. 38. Et Romæ Senatorum ibid. 50.
Coturnix quomodo Hebr. & unde dicta 66. 30.
Crabronis nomen Hebræum unde 69. 72.
Crabronum opera Deus fugavit Chananæos 35. 51.
Credi vix quæ maxime optamus 148. 65.
Crocodilo majori nomen à fœmæ ſimilitudine cum Jonicis crocodilis, qui ſunt lacerti prope Chalcedonem in fonte Zaretæ vel Azaritia reperiri ſoliti 1060. 5. 21. Byzantinos lacertos vocat Statius ibid. 33.
Crocodilus terreſtris Hebr. צב *ſab* dicitur Levit. 11. 29. ut ضب *dab* apud Arabes in quorum ſolo naſcitur. Eadem utrobique literæ, quamvis initiale *ſade* aliter ſonet propter punctum adſcriptum. Itaque falluntur recentiores interpretes qui צב *ſab* ex Rabbinorum fide bubonem aut teſtudinem explicant 1045. 5. 47. Ex eo nomine derivata, ibid. 54. Animalis deſcriptio ex Damire, Avicenna & aliis, ibid. 60. &c. Varia nomina maris, fœminæ, ovi, fœtus, partium, latibuli, venatus, &c. 1046. 40.
Crocodilus terreſtris veretrum habet bifidum 1047. 26. Caudam mire nodoſam in quadraginta vertebras, ibid. 40. Dentes continuos qui nunquam excidunt, ibid. 48. Nunquam bibit, & raro mingit, ibid. 60. Oculos, cum ſunt hebetes, ad Solem abſtergit, ut lacerta Solarii in Epiphanio 1048. 7. Aere veſcitur ut chamæleon, non tamen ſolo, ibid. 24. Diu vivit, ibid. 30. In petroſis & arduis locis latibulum ibi deligit, ibid. 59. Hoc fodit propriis unguibus, quos proinde detritos habet 1049. 10. Obliviioſum & ſtupidum & pravum eſt animal, ibid. 34. De eo Proverbia, ibid. 38. & 49. Catulos fovet per dies quadraginta, ibid. 67. Editos ex parte vorat 1050. 16. Ad vomitum redit ut canis. ibid. 36. Tota hyemem in antro ſuo manet, ibid. 40. Ubi cum illo degunt ſcorpiones, & ſcarabæorum quoddam genus, ibid. 68. & 1051. 11. Sed iuſenſos habet *vio guardi*, & ſerpentem nigrum & putorium, ibid. 18. 41. 69.
Crocodilo terreſtri an veſci liceat dubitatur. Tamen eſt in cibis Arabum 1052. 5.
Crocodilus terreſtris ad fidem Mahumetanam mire convertus, quam aperte profeſſus eſt 1052. 24.
De crocodilo terreſtri Magorum nugæ 1052. 50. De eodem quid Medici ibid. 67.
De crocodilo terreſtri loca Talmudis & *Bereſcith Rabba* emendata & explicata 1054. 4.
De crocodilo terreſtri citantur multi veteres 1060. 46. Ejus quanta magnitudo 1061. 2. Scincus ab eo quid differat, ibid. 11. Hebr. צב *ſab*, Arab. ضب *dab*, Chald. תרדונא *chardona* id ipſum eſſe probant ſeptem rationes 1061. 29.
Crocodilus terreſtris ſæpe vocatur *crocodilus* limpliciter. Unde factum ut pro majore crocodilo multi ſumerent 1062. 50 Crocodilus terreſtris Heſychio Κιλιξῶν, barbaris ſcriptoribus *ballecola*, *ballecaus*, *buſtrux* 1063. 22.
Crocodilorum oppidum in Phœnice, ſed minorum ſeu terreſtrium, Joſepho *Caphariſaba* vel *Caphariſaba*, id eſt כפר צבא 1062. 74.
De crocodilo majore, qui Jobo *Leviathan* & Ezechiel *thanin*, vide 52. 4. 12.
Crocutta cur κυνόλεων vocetur 831. 52.
Crocutta & mantichora hyænæ ſpecies ibid. & 838. 25.
Incruſtatæ cancer, pagurus, maja, locuſta, aſlacus, leo, ſquilla, 52 36. Horum uſus ad cibum ibid. 53.
Cucumis, vi'e Zoophyta aquatica.
Culex paluſtris, qui Gr. ἴσπις, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 14.
Culex vinarius, qui Gr. κώνωψ, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 10.
Cuniculum Hebraï שפן *ſaphan* vocant ab hinc aliquot ſeculis 1002. 60. Et Pœni veteres videntur Σπανίαν inde appellaſſe *Hiſpaniam*, quia cuniculoſa eſt regio 1003. 12.
Cuniculum Hebr. dici שפן *ſaphan* probare videntur octo rationes 1002. to. Sed 11to objiciuntur. Primo cuniculos non ruminare 1003. 24. & 1004. 51. Secundo in petris non habitare 1003. 25. & 1004. 8. Tertio cuniculos olim nouniſi in Hiſpania fuiſſe. Quibus non plene ſatisfit 1003. 7.
Cuniculo cum chœrogryllis tria communia 1016. 73.
Currus in Virgilio pro equo. Ita etiam in Prophetis 200. 16.
Currus & equites à Solomone oppidatim diſperſi 157. 47.
Quod ab Arabe interprete multo aliter acceptum, ibid. 61. & 158. 6.
Currui aut equui fecundarint 175. 19.
Curruum & equitum oppida quæ fuerint 158. 12.
Cynici à cane nomen inditum, quia erant ſumme impudentes, 689. 59. Tres valde impudentes canis, gallus, Judæus ib id. 73.
Cynomya Hebr. quomodo & unde dicta 70. 4.
Cynopanes vel *Cynopinæ*, vide in *Canis animal famelicum*.
Cynoſargi unde nomen 688. 32.
Cyprini pariit anno ſeries 39. 6.
Cypſeli cur *Δκάδες* dicti 40. 45.

Dachareni, vide *Cedar*.
Dæmones in Scriptura שעירים *Seirim*, id eſt *hirci* aut *piloſi* cur vocentur 643. 6. Diabolum in hac figura ſæpe apparuiſſe, ibid. 50. Hinc veterum Theologia de Pane, Fauno, Sylvano, Silenis & Satyris, ibid. 61. Arab. *aſatir* hircos ſonat ibid. 71.
Cum dæmone coitum apud impuros Mahumetanos non habeti illicitum, quod ex Mahomete probant 747. 32.
Dæmon junta Arabes inter majores Belkis regiuæ Sabæ 747. 34. Ex dæmonum genere quatuor uxores habuit Mahumetanus doctor apud Damirem 747. 36.
Dagon vide *Aſtarte*.
Dagon Azotiorum Deus non habuit inferiora piſcis, ut Hebræi contendunt 44. 24. Neque à piſce dictus eſt, ſed à frumento cui præfuit, unde Σίτων dicitur à Philone Byblio ibid. 46.
Dama Hebr. unde & quomodo dicatur 52. 73.
Damæ platycerotes in caprearum genere 966. 32.
Damæ quam fortia teutent prælia 968. 5. 10.
Damæ totæ albæ 963. 26.
Daniel Babyloniæ triumvir, & trium virorum primus 747. 50.
Daniel feneſtra verſus Jeruſalem aperta orabat 747. 71.
Daniel per fidem obſtruxit ora leonum 749. 4.

Daniel à Deo ſervatus quia inſons, non tamen propter merita 749. 18
Leones Danielem lineſſe ſcribunt Arabes, & id habuiſſe ſculptum in pala anuuli 750. 59. et 151. 18.
Danielis inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti 751. 46. Leones ante multu cibo fruſtra fatiati ibid. 69.
Danielis Deum rex invocans, ejuſdem etiminis cum ipſo reus 748. 16.
Δασύπους pro Lepore Græci habent, quia idem ſunt δασύτης & λαγωὸς. Falli viros magnos qui aliter ſentiunt 997. 61. Daſypodi Ariſtotelem paſſim tribuere quæ leporis ſunt propria 998. 1. In eodem λαγὼς & δασύπους promiſcue ſumuntur, ibid. 62. et 999. 1. Alioqui leporis hiſtoriam præterminiſcit, qui λαγοὺς ter ſolumidque obiter meminit 999. 7. Quartus locus fruſtra citatur in quo λαγὼς eſt gloſſema, ibid. 19. Proverbia tria, in quibus δασύτης palam eſt lepus 999. 29. Lepus cœleſtis Aſtronomis δασύτης 999. 51. Græci veteres octo quibus δασύτης eſt lepus 999. 67. Patres quoque ita uſurpant 1000. 26. Tot teſtibus Plinium fruſtra opponi, qui in talibus ſæpe fallit, ſæpe fallitur ib. 44. Daſypus in Plinio à lepore & cuniculo diverſus, quid ſit dici non poteſt, eum in illo genere non ſit tertia ſpecies, ibid. 50. In Talmude ratio joculatis cur Seniores daſypodeut dixerint potius quam leporem ibid. 60
David pluries ἐθρυμβώχησε 755. 73. Duplex ejus in feras pugnæ genus, & robur non vulgare 756. 5. 22.
David quædam inſtrumenta muſica excogitavit 464. 20.
Davidis cithara quomodo Saulis furorem compeſcuerit 461. 16.
Davidis filius ex Abigale bimomius fuit, & quotſum 663. 40.
Davidis boſtes eum leonibus ſæpe collati 776. 16
David peccatum in recenſendo populo quale fuerit 376. 16. In Joabi oculo ἐκστρέφει φαντὴ conciliantur, ibid. 25.
Davidis verba Pſ. 144. 14. ita eſſe reddenda, *Boves noſtræ ſunt gravidæ: non ſit in iis orbitas* (aut *abortus*) *nec quæ ejiciat* (ſemen ante fœtum) 295. 6.
Decies, eſt multoties: numerus finitus pro infinito 513. 57.
Delphin Arab. *porcus maris* 47. 20.
Delphini amor erga catulos ſuos 47. 31.
Delphini genitus humano ſimilis 47. 67.
Dentes ſponſæ cur conferantur cum grege tonſarum ovium 483. 38.
Deſultorii Gr. ἀμφίπποι 164. 70.
Deus à Babyloniis cultus, ut jam ante à Ninivitis, 752. 4 Ad vocationem gentium προσηγήσεται ibid. 10.
Deus cherubo vituli ſpecie vectus fractilis non apparuit 336. 74.
Deus eum caſtigat aut punit cum leone confertur, qui frangit & dilacerat, quæ ζωοτριβὴς intelligenda, 767. 38. 65. Et cum leone rugiente, cum minatur 768 4.
Deus cum contrahit tempus afflictionum, non ideo eſt mutabilis 378. 21.
Deus ſuorum gloria 331. 4.
Dei beneficia parata & obvia 550 25.
Dei cultus, cum arca capta eſt, nulli loco affixus 369. 65.
Dei nomen שדי *Saddai* unde 514 58.
Dei vis flexanima & vorticordia 212. 8.
Deum ut bovem mutare quam grave peccatum 331. 32.
Deum cur Aarou bovis forma exhibuerit 336. 50. Rationes commentitiæ refelluntur ib. 53. 61. 69.
Diabolus eum leone confertur 774. 42. Cur rugire dicatur, & obambulare, & homines vorare 774. 58. Augeli etiam, ſed à Deo miſſi alio ſine obambulant, ibid. 73. Diabolus leoni in multis ſimilis 775. 8.
De diaphragmate locus Jonathanis explicatur 501. 25.
Dicta ſapientum ut aculei & clavi Eccl. 12 11. Idem de Pericle & Nigrino Philoſopho 386. 57. 60. Et Æſchyli verba γομφοπαγῆ, id eſt clavis connexa 387 10
Dies naturalis apud Judæos à veſpera incepit & in ſequentem veſperam duravit 555. 50.
Diſſlerores qui 331. 40.
Dilacerari homines tam à ſuibus quam ab aprris 705. 37. Strabonis locus ea de re male tenditus ibid. 44.
Dipſades in inſidiis prope ſtruthionum ova 28. 18.
Diſcalceati David & Eſaias 600. 30. Et qui lugebant mortuos, ibid. 37. Et Berenices ſoror Agrippæ regis. De quo Joſephus & Juvenalis ibid. 45. 52
Diſcalceatio, vide *Ἀνυποδησία*.
Dominica in Ramis, nonniſi quinque diebus præceſſit feſtum Paſchatis quo anno Chriſtus paſſus eſt 571. 5.
Doram oppidum in Idumæa reperiri Joſephus perperam negat 223. 31.
Dorcades totæ albæ 947. 37 Dorcas, vide *caprea*.
Draco Hebr. quomodo & unde dictus 69. 8.
Draco mammas non habet 46. 54.
Draconum eſu Indos & Arabes conſequi fi credimus, vaticinandi peritiam 22. 8
Dromadum Arabica multa nomina 80 30.
Dromadum velocitas 9. 13. et 87. 69. &c.
Druſius magno errore confundit vocabula جاموس *giamus* & يحمور *jachmur*, quorum illud in boum ſylveſtrium, hoc in cervorum & caprearum genere eſt, & nomine prorſus differunt 910. 30.
Duplex pro lato 947 47
E & O permutantur 993. 51.
Ebrietatis prima origo 349. 27.
Ebur vel *ebor* punice חבור *habor* à candore videtur dictum *Ebor* ex חבור *habor* ut *Ennor* ex חמור *hamor* 253. 5. Cur *ebur* Græce vocetur ἐλέφας de animalis nomine ibid. 38.
Ebur heroicis temporibus in Græcia notiſſimum. Ejus meminerunt poetæ veteriſſimi 252. 29. Et artem trachandi eboris in Lydia & Caria jam olim viguiſſe ex Homero colligere eſt, ibid. 36 At in Scriptura ante Solomonem nullus apparet eboris uſus ibid. 48.
Eboris buxo iuciuſi Ezechiel & Virgilius meminere 252. 66.
Egredi Hebræis idem quod emittere tranſitive 295. 63.
Ἐλαφὸς & ἐλαφὸν conjugata 883. 28.
Ἡ ἔλαφος dicitur etiam de cervo mare 881. 15.
Ἐλαφὸς quaſi ἐλαφὶς 886. 22. Cervus cornu attriti odore ſerpentes attrahit, ibid. 27. Serpentis eſus illi pro medicina in morbis, & ſenium repellit ibid. 49
Eleaſar cur *Auran* vel *Auaran* dictus 273. 23.
Elephas eur in umbilico cæſus 272. 56
Elephas moritur ſi terram comedat 27. 57.
Primarius elephas dicitur, qui ætatis aut molis aut virium ratione cæteris præire ſolet 270. 22.
Elephantem quibus nominibus appellaverint Hebræi 247. 31. Chaldæi, Syri, Perſæ, Arabes 248. 37. Æthiopes, Ægyptii ibid. 53. Indi 249. 35. Mauri 250. 22. Græci ibid. 56. Romani 249. 49. et 251. 2. Et quæ fuerint nominum origines, quantum conjicere licuit, ibid
Elephanti in Africa ab omni ævo. Libyæ Antæi clypeus ex corio elephantino 252. 18.
Elephanti colles camei 271. 67 71.
Elephanti peculiares dentes exeunt duo in maxilla ſuperiore ex quibus conſtat ebur 6. 51. Hi mediam naturam habent inter cornua & dentes, ibid. 56.
Elephanti homines non ſolam pedibus, ſed & genibus ubterunt. Fabuloſum enim eſt quod traduni multi veteres elephanti genua eſſe rigida, cum ſine flexu cruris nullus poſſit eſſe inceſſus 265. 55. Itaque hoc commentum pluribus refellitur 265. 45.
Elephanti Indici quanta ſit proceritas 270. 66.
Elephanti per intervalla agmini immiſti in ſpeciem turrium, & aliquot cohortes ſingulis attributæ 267. 55.
Elephanti loricati & autotecti 272. 7. &c.
Elephanti turres armatorum in hoſtes ferunt. Unde *turrire* dicuntur & *turrigeri*. Et in ludo ſchaccorum *alphil*, id eſt elephas turris figuram habet 268. 21.
Elephanti vox exilis eſt, & τριμὸς id eſt ſtridor dicitur 249. 58.
Elephanti ubi vini potu, ſed 1 Macc. 6. 33. ſolo vini & morborum aſpectu efferantur 267. 11. Tameu rubro cotore taurum, & candido elephantem efferati ſcribit Plutarchus ibid 42.
Elephanti vino tinte condito efferati, qui potus etiam homines de ſtatu mentis dejecit. Itaque damnatis ſæpe eſt oblatus, ut ex eorum animis mortis metum excuteret 260. 32.
Elephantis bellicis quale vinum dari ſolitum 261. 15.
Elephantis in bello Indi ſemper uſi ſunt. Itaque Baccho & Semiramidi Indorum reges vetuſtiſſimi. Deriades & Stabrobates elephantos oppoſuiſſe feruntur, ut Porus Alexandro. Quod Alexandri ſucceſſores Seleucus & Ptolemæus imitati. Pyrrhus quoque & Carthaginenſes elephantos ad bellum inſtituere cœperunt Sed eorum uſus paulo poſt pæne ubique eſt abolitus, præterquam in India. Cum quia bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt, tum quia illos ſæpius obeſſe quam prodeſſe à pleriſque eſt animadverſum 254. 72. &c.
Lyſiæ elephanti XXXII. quem numerum alii imminunt, alii maltam augent 266. 44. Hi ipſi elephantes quomodo à Romanis cæſi 267. 1.
In elephanto mare dentes ſurſum, in fœmina deorſum reflexi 253. 43. A quo flexu ag Arabicum eboris nomen ibid. 60. Hi dentes ſint ne cornua an veri dentes diſputatur, ibid. 62. Et concluditur ita eſſe dentes ut cum cornibus commune aliquid habeant. Proinde Æthiopes *cornua*, & Ezechiel miſto nomine קרנות שן *karnoth ſen*, id eſt *cornua dentes* appellat 254. 42.
Indicos elephantos, quia majores & fortiores Aſritiment 270. 50.
In ſingulis elephantorum Lyſiæ turribus nitites xxxii. pugnaſſe paradoxum eſt, & numerus de mendo ſuſpectus. 268. 43. In eum locum conjectuæ 299. 33. &c.
Quingentos elephantos habuiſſe Ethiopatotem narrat liber tertius Macchabæorum quod eſt ἀνυπέρητον 260. 17.
Elephantarches & elephantiſter quid differant 273. 40. 43. Cœlius Rhodiginus notatus, ibid. 55.
Elhanan 2 Sam 21. 19. Cur legatur Goliathum percuſſiſſe 591. 4
Eliſeus, vide *Bethelitæ & Calvitium*.
Elixare, lix, lixe, quid proprie 596. 68.
Embryum quomodo Hebræis 7. 57.
Ἐμμὼρ ὁ Συχέμ, id eſt *Emmor Sichemi pater*, non Sichemi filius, 436. 28. Ejuſdem plurafis exempla, ibid. 34

Engadi vicus cur ab hœdis nomen habeat 632. 55. Explicatur eiusdem vici aliud nomen, *Haſaſon thamar*, ibid 67. Ibi palmæ & balſamum, ibid. 71. Vineæ Engadi, id eſt balſameta 633. 7

Ἐνεφύσε vel ἐνέφυσεν potius Hebr. נפח inſufflavit lactentis pecoris inteſtinis in quo laccoagulatur, 505. 30. De hujus ſitu diſputatur, ibid. 33. 42. Ratio nominis ibid. 56.

Ἐνεπάζεν in Sirachide pro ἐνέπαιξεν 757. 3.

Epha Madianitis quod oppidum 81. 73. & 82. 3.

Epirus unde dicta. Equi & boves ibi eximii 97. 58.

Τὸν ἐπιφωνήσαντα Matthæus cur ὦ vocet 84. 72.

Equæ quam libidinoſæ 294. 2. Solæ bratorum prægnantes coitum admittunt ibid. 55.

Eques pro equo 98. 65. Ita Hebr. פרש primo *equitem*, deinde etiam equum ſonat ibid. 23.

Equites Ægypti regum Pharaonis, & Seſac, qui Jotepho Seſoſtris, & Neco 168. 2. 51. &c.

Equus Hebr. quomodo & unde dicatur 60. 1. & 96. 25.

Equus in Jobo dicit *Evax*. Et in Æthiop. verſione Jac. 3. Equi dicunt *ebo* 150. 34.

Equus ad lituos hilaris in Statio 150. 65.

Equus in Pſiuio pugnam præſagit 150. 72.

Equus quomodo ſolo inſultet 122. 1

Equus in Jobo rapiditate curſus ſui dicitur *ſorbere terram*, quæ phraſis eſt Arabica, 144. 57. ס Sic equo currente Poetæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere ajunt 145. 12

Equus ſtare loco neſciens quomodo Arabice 129. 13.

Equus שפיפון ſeu exundans in Jeremia quid proprie 147. 20.

Equus ad rubæ ſonum pugnæ amore accenditur 149. 41.

Equus ad vecturas utilis 11. 74. Ad bellum aptior 12. 2.

Equum ut Job *armis prodire obviam*, ita ἔπλους ἀντιπάρα dixit Oppianus, ſacro ſcriptori ita conciniens ut illius verba & mentem uemo veterum tam bene expreſſerit 141. 73.

Equi Hebræa ſeptem nomina 95. 72.

Equi animoſi terram fodiunt unguiæ crebro motu 128. 8

Equi quomodo fiant audaciores 141. 26.

Equi campeſtribus gaudent 129. 19.

Equi Coppanæ unde dicti 129. 6.

Equi ἱλαυοντες, *trabentes*, id eſt refractarii, phraſi mere Arabica 167. 65.

Equi fortes dicuntur potius quam validi aut robuſti 117. 44.

Equi fremitus ut boſtibus terribilis, ira amicis jucundus 127. 58.

Equi generoſi pede gravius ſtrepunt 122. 61.

Equi Heueti prope Adriam, non ex Paphlagonia 673. 65. De illis Euripidis anachroniſmus 160. 17

Equi hinnitus, cum ſit acurus, eum tonitru vix quicquam habet commune 118. 68.

Equi coſtum hinnitu indui non dicitur niſi per hypallagen 118. 26. 45

Equi locuſtis ſaltu ſimiles 121. 35.

Equi nigri firmiſſimi, unde Gr. πυρροὶ dicti 107. 2.

Hi in Æthiopia ſequentes, equitibus concolores, ibid. 10

Equi Aſſyriorum plerique Niſæi ſunt, id eſt in Niſa nati, ubi equi nobiliſſimi, validiſſimi, velociſſimi, formæ peculiaris flavi rufi aut albi 163. 42.

Equi Niſæis ſimiles in Armenia & Parthia 566. 47. ubi equorum greſſus ad dominorum delicias arte molliunt 567. 6.

Equi regii populo ſæpe graves 173. 58. Hinc fabula de Diomedis equis antropophagis ibid. 60.

Equi robur 8. 68. inceſſus 9. 16. Idem belliceſſus 9. 36. ſalax 9. 37. πυρφύρα 9. 44.

Equi Salomonis ex Ægypto & omnibus terris, 159. 21.

Locus de Ægypti equis 1 Reg. 10. 28. pluribus explicatur 171. 24.

Equi ſaltus alii ad uſum, alii ad pompam 122. 23.

Equi Samphoræ unde dicti 129. 11.

Equi ex Thogarma ſeu Cappadocia omniam nobiliſſimi 159. 35. Horum elogia 159. 36. Quot à Perſis tributi nomine exacti 159 62. Divina animalia dicti, & grex Dominicus, ibid. 65. Entropio crimini datum quod his ſit uſus 159. 71. Cur eos è vento naſci ſcripſerit Auguſtinus 160. 13.

Equi Tyrrheni olim magni nominis. Sed de his egiſſe Jeremiam Aben Ezræ commentum eſt 167. 33.

Equi ungula terram quatit 142. 65.

Equis non fidendum 173. 45. Equis abundavit Salomon, non tamen iis fidit 175. 46.

Paribus equis qui pugnaverint 174. 71.

Equis ſplen eximitur ut fiat velociores De quo præter Chaldæum interpretem & Talmudicos, Plautus, Pliuius & alii ſcribunt, 79. 62. An ſplen ſit viſcus inutile, ac proinde vel ἀσπλάνοις medicamentis abſumendum, aut ferro vel igne extirpandum 180. 15

Equorum unguiæ excavantur ut ſint velociores 179. 69. & 180. 70. Pars abſcindenda Gr. βάτραχος, Vegetio *ranula* non *ranula* 180. 73.

In Aſſyriorum equis Prophetæ ungulas laudant firmas ut petra 162. 62. Et impetum quaſem turbiuis 161. 16. Et eos volare dicunt, ut aquila properans ad eſcam 161. 69. & 162. 6. 20. Pardis quoque conferunt, qui tam ſaltu quam curſu valent 162. 41. Denique lupis veſperæ acutiores eſſe aſſeruut, quod duobus modis explicatur 162. 71.

Equorum ſex colores in Zacharia, 1. Rufus. 2. Albus, 3. Niger, 4. Flavus ſeu Gilvus, 5. Scutulatus, 6. Spadix aut Phœniceus 104. 8.

Album colorem in equis non omnes probant. Poëta *color deterrimus albis* 105. 11. Tamen albos equos uonnulli commendant tanquam pernicillimos. Cujuſmodi equum habuit Sylla ibid. 16. Et Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao, Caſtori quoque & Pollucl, Proſerpinæ, Auroræ Soli, ipſi etiam Jovi albos equos Poëtæ aſſignant ib. 20. Et Camillo crimini datum quod in albis equis triumpharit, tanquam Jovis æmulus ibid. 28. Sed albedinis duæ ſpecies, una vitioſa, altera quæ maxime placet 506 14.

Exultatio equo quam conveniat 130. 71. An inde Hebræum & Arabicum equi nomen 131. 10. 15.

Equos exultare cum aliquo ſenſu gloriæ, quod Gr. γαυριᾶν dicitur 130. 4.

Equo juba à Deo data 119. 1.

Equos bellicos poetæ fere frementes deſcribunt 126. 73.

Equos bellicos armorum ſtrepitu & fulgore non terreri 141. 8.

Equus in hoſtes eurſim ferri Bootius perperam negans multis exemplis refellitur 145 37. Et receptis concurrendi, incurrendi, occurrendi & ſuccurrendi vocibus 146. 61. Aliis item ex Arabiſmo 146 70. Et Prophetarum locis 147. 6.

Equos multiplicare regi per Legem prohibitum 173. 5 Judæi quam hic rigidi ibid. 8. & 175. 36. Cauſæ prohibitionis 173. 21. An iu hanc Legem Salumon peccaverit 174. 26.

Equo etiam alieno ſuperbire nonnullos 173. 30.

Equos Soli conſecraverunt varii populi 176. 1. Ita etiam Judæi reges idololatræ, quod Joſias abolevit ibid. 48. Refelluntur qui pro equis equorum effigies intelligunt ibid. 65. Hi equi vel Soli mactabantur, vel verſus orientem Solem mane cum pompa deducebantur 177. 13. Superſtitionis autorra Manaſſe & Amon ibid. 34. Locus *Parvarim* ibid. 43.

Equos ſubnervare quid ſit 178. 32.

Eruca, vide *Inſecta aquatica*.

Eſox, vide *Cetacei*

Ἐσμυρνίσθη ἐνώπιον myrrhatum viaum Chriſto in cruce obtulerunt, id eſt ἀνατεθυμιάσθη *thure conditum*. Damnati enim ita ſolebant. Et מר *myr.* t. myrrham ſonat. 2. unguentum aut aroma quodvis, ut Gr. μύρον inde deductum 260. 59.

ET ſæpe ſuppleri 854. 54.

ET in ſcriptura pro AUT 582. 6. & 755. 42. Pro CUM Gen. 4. 20. & paſſim 466. 18. Pro POSTQUAM 543. 5. & 825. 20.

Ἑτεροζυγεῖν vetat ἀνισοζυγεῖν, cum Paulus vetat, alludit ad Legem quæ copulare vetat animalia ἑτερόζυγα. Ex qua Hebræi quoque concludunt nullam eſſe juſti cum impio ſocietatem 187. 6.

Evangelium quomodo icouis rugitui ſimile 769. 49.

Eueni epigramma de capro vites rodente in Domitianum tranſlatum 98. 52.

Eunuchi à ſacris excluſi 524. 22. 31. 34.

ἐξέτασμα quid proprie, & ܡܣܬܟܠܬܐ Syris 672. 13. Fabius Maximus *Ovicula* dictus à clementia morum 428. 27.

Fabula Judaica de mora Moſis in monte 332. 6.

Fabula de Hure cæſo, eo quod Idolnlatris ſe oppoſuiſſet 332. 72.

Fabula Judæorum de infante qui quo momento natus eſt ſtatim inceſſit, exiliit, &c. 296. 65.

Fac nobis Deos, quam ſit abſurda oratio 332. 60.

Fames in Ægypto ſub Buſiride ab ea diverſa de qua Moſes 405. 20.

Fames in pœnam Davidis propoſita fuerinte rium aut ſeptem annorum 376. 43.

Familia latias pater quam domus 585. 22.

Feles Arab. ضبابون ut Hebr. חיר 862. 72. & 863. 50. Aliæ interpretationes vocis חיר 864. 28.

Feles volucres 862. 40. 47.

Felis Arabibus ταλανίνμ, unde tabella nata 863. 27 Cur Arab. dicatur *finar*, & Chald. *junar*, vide in *femur*

Feliuni ttes ſpecies 862. 20.

Felium dira vox & inauſpicata 853. 59.

Feles ſeri in Africa prope Miltinen 861. 61. Et in Babylonia & Palæſtina 862. 56.

De felis partu Ægyptiorum fabula 743. 60.

Felis civetæ 862. 28.

Fera calami Pſ. 68. 31. vel aper 964. 68. vel hippopotamus 985. 26.

Feræ Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 6. 12.

Feræ & pecora ſub regno Meſſiæ paſcentur ſimul 9. 71.

Feræ Africanæ & Libycæ, id eſt ſeones in Suetonio, Plinio & Symmacho 713. 19.

Fermentatio ſpecies corruptionis, ideo ejus uſus Flamini Diali interdictus 601. 46. 52.

Fermentum ex quinque ſegetum ſpeciebus 602. 40.

Ferre Hebræis & Arabibus etiam eſt concipere. Ita *geſtare in alvo* vel *in utero* Plautus mulieres dixit, & Pliniuselephantes. Et fordæ boves à ferendo dictæ 295. 15. &c.

Ferus pro equo alludit ad Arabicum *pharas* 99. 8.

Feſti boræ nocturnæ diurnis minus ſacræ 569. 34.

Feſtis diebus graviſſima ſceleta perpetrata 569. 60.

Feſto die non mactabatur Paſchalis agnus, ſed ἐχρυσόμυ.

Feſtum

Feſtum quodlibet poſſe dici *magnum diem* 568. 2.
Feſtinatio quam neceſſaria iis qui Chriſto communicant 619. 19.
Feſtuca aut *trabs in oculo*, proverbiales locutiones ab Hebræis uſurpatæ 94. 1.
Fidei vis 751. 31. Quid per fidem Daniel 749. 4. & 751. 31.
Fidelis tamen Ignatius à leonibus diſcerptus ibid. 38.
Filia awi بنات اوي Arabibus animal lupo ſimile, ſed minus: idem eſſe quod Hebræis אים *iim*, & Gr. θώς 841. 22. Hujus animalis Arabica nomina multa ib. 40. Perdit vites & fructus arborum 843 30. Gallinis quam ſit infenſum ibid. 41 & 844. 7. Quâ arte venetur aves aquaticas 843. 49. Ejus ululatus qualis 844. 1. Captivitatis quam ſit impatiens ibid. 11. De eo Magorum nuga ibid. 21. Illi tigrim eſſe ſimilem ibid. 37. Ejus deſcriptiones ex Alberto, Andreâ Bellunenſi, Bellonio, Scaligero, Busbequio, Olearío. A quibus vocatur *Papio*, *Aben Awin*, *Babuin*, &c. Idem Perſ. *ſeiagal* ibid. 40. Hebræum nomen Arabico reſpondet, & utrumque eſt ἐνομοτοποιητικόν. Et neutos harum ferarum latratus aut ululatus exprimit, quibus alternis mutuo ſibi reſpondent, quod ab Eſaia non eſt omiſſum 845. 48. 58.
Filius awi Arabibus nec muſtela eſt, nec canis nec vulpis, nec hyænæ, nec lupi ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis 846. 1. Ab hyæna quid differat contra Geſnerum ib. 28. & ab aureo lupo contra Bellonium ibid. 40.
Filium awi thoem eſſe probatur ſeptem rationibus 846. 51. Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur ibid. 50. Lupo minor ib. 71. Fulvus 847. 9. Gregarius ib. 12. Latrat. ib. 20. Tigri ſimilis. ib. 34. φιλανθρωπος ib. 42. A ſcriptoribus mediæ ætatis vocatur παιδόφορος & ἀνεκπαίδευτος ibid. 71. Refellitur Euſtathius qui aliter ſentit 848. 18. Vide *Thoes*.
Flagellatio ex bovis loro נקורין 281. 17.
Fœdus icera, ferire, pereutere כרות ברית 326. 24.
Fœdus ſanciebatur tam porcâ cæſa quam porco cæſo, nec Poeta mutavit genus 325. 67. 72.
Fœminas ad tria feſta veniſſe, & ſacrificiis participaſſe, Paſchalibus etiam, nec pro incircumciſis habitæ 578. 44.
Fœminarum ardor in brutis ſtatim à concepto deſervit paucis exceptis 294. 25.
Fœminina terminatio in Maſculinis apud Hebræos & Arabes pertinet ad emphaſin 88. 68.
Fœtæ Matres dicuntur tam quæ lactant quam quæ uterum geſtant. Ita Hebr. עלות aloth 297. 40.
Fœtus cur Hebr. dicatur שיר *ſeger* 296. 46.
Fons analogice dictus liquor ex maxilla fluens, ut *fons lachrymarum*, *fons ſanguinis* 204. 68. Refelluntur qui hunc ſontem perennem fuiſſe putant, hodieque durare 205. 4.
Formica Hebr. quomodo & unde dicta 70. 46.
Formicæ in cibis 35. 58.
Formicæ ſedulitas 35. 15.
Foveæ in quâ capiuntur leones deſcriptio & Arabica nomina 761. 47. & 762. 30.
Foveæ vulpium quomodo Gr. & Arab. 852. 22. 28. Cur plura habeant oſtia ib. 52. Cur vulpes oſtiis ſcillas opponant ib. 64. Ambroſius notatus 853. 7.
Fuci io cibis 35. 18.
Fuoales & jugales equi in curru quadrijugo quomodo olim diſpoſiti 115. 23.
Funditores DCC. in Benjamitis ne à pilo quidem aberrabant, ut in Smyrnæo Teucer 829. 16. 32.
Fur qui non habet unde reddat veodatur 397. 11. Judæi hanc Legem ſic emolliunt ut prope abrogent ibid. 13.
Furo النمس 1008. 6.

Forta reliqua eum omniſi dupli reſtitutione Lex puniat, cur pro ove quadruplum, & pro bova abacto quintuplum repetat 394. 29.
Gadara & Geraſa diverſa oppida, ſed vicina: Ita ut ab utroque potuerit idem ager denominari 697. 44. 61.
Gadara, ubi porcorum duo millia, Græca fuit urbs non Judaica, 697. 18. Gadareoi cur Gerſeſeni Matth. 8. & Hieronymo Geraſeni ibid. 34. 40.
Galaad, regio ὑψηγ@, & capris aptior 628. 30. &c.
Galaad mons celſiſſimus 628. 26.
In regione Galaad fuit צרי *ſori*, id eſt reſina, non balſamum, quod fuit prope Jericho 628. 61. 72.
Galangitæ oves & capræ Arabibus, id eſt galangæ concolores, quam definit Aviccenna fruſta involuta rubra & nigra 480. 12.
Γαλαίκης Menandro lentigioſus ut ſtellio, non moſtelinus, ut à Terentio redditur 1087. 36.
Γαλαῖται vates in Siciliâ unde dicti 1085. 40.
Galilæa fertiliſſima & populoſiſſima 897. 10.
Gallicinii tempus 14. 51.
Gallim. Of. 12. 11. alludit ad *Galgal*. Similes alibi alluſiones 1092. 30.
Gallinago Hebr. quomodo & unde dicta 66. 40.
Gallinaginis quædam ſpecies in Arabia fovet quæ non peperit 15. 50.
Gamala cur & à quo dicta fuerit urbs equitum 158. 25.
Gamale vel Gamalus urbs à cameli ſpecie dicta 74. 5.
Ganuitus, vide ῥύζειν infra
Gargittius Geryonis canis 685. 6.
Gath Philiſtæorum urbs cur dicatur *Metheg-amma* 225. 23.
Gaugamela non ſignificat cameli domum, ut volt Plutarchus, ſed cameli vectigalia 74 13.
Gazella ooo eſt oryx, ſed capreæ hinnulos 946. 49. Unde habeat nomen 899. 20. Gazellæ maguitudine cervis pares aut ſuppares 966. 66.
Gedeon an per diffidentiam duplex miraculum petierit, & Deum ſic tentaverit 550. 38.
Gedeonis milites qui aquam non lambebant more canum eos fuit excluſi 674. 34.
Gedeonis vellus pro ejus voto, modo ſic cum, modo roſcidum 536. 71.
Gemioi plerumque ſimiles 923. 17. Hinc Latine geminus & gemellus pro ſimili ib. 37.
Genitæ Manæ canis immolatus 692. 10
Gentes bellicoſæ & capaces cum leonibus collatæ, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ 777. 15.
Germani olim rhenonibus corpus tegebant 12. 30.
Germanorum ante puguam ululatus olim quam terribilis 151. 63.
Gilvus color flavo dilutior, vino communis & equis & erudo lino, Hebr. שרק vel שרוק vel שריק 108. 48. &c.
Ginetta, id eſt *hyæneta* 837. 64.
Ginni pumili ex mulo & equâ, de quibus Heſychii loca corrupta & reſtituta 233. 12.
Giunus qaid Martiali 233. 64.
Gladius cum leone conſertur 778. 57.
Gladio faciem, os & manus & alia multa tribui, quaſi de homine agatur 133. 50.
Glis μυξ@ ſive μυωξ@ non eſt in genere murium 1019. 29.
Glires apud Romanos in deliciis, & his ſaginandis gliraria inſtitura 33. 16.
Glocitare, vide *Cervus beatus*.
Goliath à Davida vulneratus per galeæ partem ὑποφάλιον. Da eo Judaica fabula 460. 29. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur ibid. 41. 60
Græcanici mores cum Ægyptiis ὁμότροπα.
Inſignis Anaxandridis da eo locus 644. 47.
Græci cur in Jeremiæ loco de hyæna שים *ayit* ἐπίθετον reddant 839. 19. Quia *ayit* eſt avis rapax, unde *aiτὸς*, & ſera
Grana olim quatuor modis excuſſa. I. baculis & flagellis, quod Gr. ῥαβδίζειν 310. 20. II. Trahâ vel trabeâ facta ex tabulâ ferro aut lapidibus exaſperatâ, quam boves trahebant. Ita Hebr. חרוץ *charuts* & מורג *morag*. Arab. *naurag*, Græcis in Ægypto πτερύγιον 310. 55. Plotſello Punico de quo Varro & Patres in Eſaiam. 311. 15. IV. Boum ungulis aut equorum & mulorum 311. 49.
Grus quomodo Hebr. & unde dicta 65. 25.
Γρύζειν in Exodo da cane 667. 16. Suum potius ut Rom. *grunnire* ibid. 21. Sed *ῥύζειν* canum, Latinè *gannire* & *hirrire*, ut Arab. هر *harra* ibid. 40. Ganoitus etiam blandientis canis κυνοζεμπεῖ ibid. 69. Γρύζειν pro Hebr. ירוח id eſt *acuet*, Arabicè خرش & هرش frendere de cane irritato 668. 15. 51.
Gryphes varii coloris ut pardi 787. 21.
Gula canum 688. 48.
Habacuc in Apocryphis ad Danielem miſſus: In Arabibus Jeremias aut Angelus 749. 37. 44. 72. & 750. 15.
Hæmorrhous, vide *Ceraſtes*.
De halimo Hebr. סלוח Job. 30. 4. multa obiter 874. 49. Ἅλιμος cum ſpiritu leni aliud. Unde ἅλιμα φάρμακα quæ famem eximunt 876. 12. De halimo Antiphanis ioeus inſignis cum Jobi loco collatus 875. 73
Halimum non ſemper provenire in locis maritimis 876. 70.
Hebræorum nugæ de avibus *zir* & *har-ſuchne* 980. 32.
Hebraïcæ voces ad Syras & Arabicas origines quomodo revocentur 72. 12.
Hecuba cur fingatur mutata fuiſſe in canem 687. 27. Mulier rixoſa ex cane facta ibid. 40. Canina facundia ibid. 46.
Hendiadys figura in verbis *rhede* ירד *mali* pro rhedis mulatibus apud Eſaiam & Pindarum 228. 65.
Herbæ amaræ & azyma in Paſchate quid ſignificaverint 618. 24. 34.
In herbis amaris quæ cum agno comedebantur, quinqua notæ & quinque ſpecies 602. 72. & 603 22.
Hercolis in æde Romæ io foro Boario nec muſcæ nec canes intrant 36. 42.
Hercules Ἀπομυῖος qui muſcas arcebat Aliis Jupiter ipſe ſic dictus 36. 34.
Hercules Ἰκκησίος@ dictus ab occiſis vermibus qui vites infeſtabant 36. 32.
Hercules Κερκυόνιος dictus à fogatis locuſtis 36. 33.
Hercules lupus dictus 829. 1.
Herodiani qui 861. 18.
Hericius Hebr. קפוד *kippod* Eſ. 14. 23. de qua voce magna lis inter Scripturæ interpretes, quorum alii terræ hoc animal, alii aquæ adſcribunt, alii aeri cum volucribus 1035. 54. Sed hericium explicant Græci, Hieronymus & Hebræorum doctiſſimi 1036. 31. Et iis calculum addunt Chaldæi & Arabes, quorum illis *kuphad* his *kouphad* eſt hericius, aut genericum nomen ad hericium & hyſtricem, qui Arabicè dicitur *daldal* 1036. 40. Proinde fallitur Kimchius qui Arabicum *kuphud* teſtudinem explicat 1037. 53. Hericii nomina, cognomina, deſcriptio, propria ſpecies ex Arabum ſcriptis 1037. 70. Origo nominis 1039. 15. Inde קפדן *kaphdan* inorioſus, aſper, קפוד *hikphid* attentum eſſe קפוד *kaphuzad* horrlpi-

horripilare 1039. 22. Hericius cur Gr. χοιρος Latinè *her, herix, hericus, hermacus* ibid. 62. Hystricis in pugna virtus & fulgetia 1040. 7. Hystricem & hericium in Syria esse frequentes asserit Damir 1041. 66. et 1042. 5. Refelluntur qui *hippod* aquaticum animal aut avem esse vulunt 1042. 20. 46.

Hericius non est שפן *saphan* ut multi volunt, cum neque rumpat, neque in petris habitet, sed in cavis arborum, aut in dumeta & sepibus. Neque sit gregarius. Nam χοιρος dicitur ἀπὸ τῆς χοιρώσεως ἤτοι ἐρεθισμοῦ 1009. 23.

Hericius in cibis 33. 44.

Heliodus Homero Junior 509 30

Heterogenea cur Hebræi כלאים *celaim* voceant ex Æthiopica lingua aperitur 244. 49. Illa copulare vetitum tribus de causis 246. 7.

Hinnulus Hebr. unde & quomodo dictus 63. 3. Hinnulus Hebr. עפר *opher* & Arab. العفر *algophre* iisdem literis, nisi quod ayin γναμπτὸν propter punctum additum. Hinnulus sic vocari probatur, ut Gr. σπαθὴ & σχοῖνος, à molli lanugine quæ tum cornibus adnascitur 920. 71. et 921. 10. 53. &c.

Hinnulus quam imbelle animal & fugax 622. 40.

Hinnulus qui matre non eget amplius quomodo Arabicè & Græcè 692. 45. 51.

Hinnulus cur Græcè ἔναρ 885. 13.

Hinnuli primo velocissimi, sed cito fatiscunt 922. 25.

Hinni pumilii in equis 233. 5

Hinni ab equo & asinâ 232. 69.

Hippocampus vide *Insecta aquatica.*

Hippodromus Alexandriæ conditor, non ἀπὸ τοῦ Λάγου, à Lago, ut in Epiphanii lectur, sed ἀπὸ τοῦ Λάγου, id est à Ptolemæo Lagi filio 264. 56

Hippurus piscis cur dicatur ἱππουρὶς, & urinator ἀφουρὴς 516. 3. 6.

Hireus Hebr. quomodo & unde dictus 61. 3.

Hirci & arietes cornupetæ & petulci 526. 22 & in libidinem proni 439. 29

Hirci singuli ad denas capras in Vartone. Eadem proportio à Jacobo servata 439. 37

Hircos in Circenibus pueri equitabant 902. 2

Hircus עתר *tsphir*, quasi matutinus 647 29 Capræ summo mane ad pascua deducendæ ibid. 42. Certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur ibid. 47.

Hircus Hebraicè שעיר *sair*, id est pilosus dicitur, ut τράγος quia τραχὺς, & *hircus* quia *hirtus*. Unde in Festo *hircipili* densorum pilorum homines 640. 60

Hircus dux gregis in Solomonis Proverbiis quam magnificè incedat 648. 42. Chaldæus interpres ibid. à gravi mendo expurgatus 648. 70.

Hirci in Arabia plurimi 648. 33.

Hirci in Hebr. עתודים *atudim*, id est parati dicti 646. 48. Atydis nomen inde 647. 9. Et *Atages* vel *Atteges* hirci Phrygibus ib. 21.

Cum *hircis* (aut *pilosis*) *fornicari* quid sit Levit. 17. 7. An hircos ipsos intelligat Moses, aut eorum imagines, aut dæmonia in iis culta? 641. 34

Hirci à Mendesiis culti 641. 49. Ibidem mulieres hircis fœde se submittebant 642. 10

Hirudo Hebr. quomodo & unde dicta 70. 40 vide & 53. 21. & *Insecta aquatica.*

Hirundo quomodo Hebr. 65. 25.

Historiam libri tertii Macchabæorum de Judæis Alexandriæ per elephantos obterendis, & per miraculum servatis, refert Josephus ut alio tempore & sub diverso rege gesta 264. 65.

Histriones, ut Satyros referrant, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdinâ Jacobus, ut Esavum referret 634. 35.

Hœdus capturum ita dicitur, quia cum sit tenellus, non potest matre carere 632. 31.

Hœdus agnecolo similis 634. 25.

Hœdi olim in deliciis 633. 21. 48. Eorum carne saluberrima ibid. 69.

Per hœdum patrem deceperat 634. 41.

Per hœdos Isaacus duobus modis deceptus 634. 21.

Hœdum in lacte matris coquere lex ter repetita vetat 634. 49. Verborum versio multiplex 634. 49. Samaritanus interpres emendatus & notatus 634. 65. Augustinus ad literam id posse intelligi negat 635. 4. Quisque sunt interpretationes ib. 16. Harum quatuor rejiciuntur 636. 9. Quinta probatur & confirmatur 637. 9. Refelluntur objectiones ibid. 13. Hœdus cur in lacte matris coctus potius quam aliud animal ibid. 32. Ratio prohibitionis ibid. 54. Aliquid in eâ lege tropologicum ibid. 68. crudelitas etiam in mortua animalia potest exerceri 638. 16. Aben Ezræ de eâ re locus ibid. 35. Judæi quam hic superstitiosi 639. 25.

Hœdum in lacte matris coqui per idololatriam, vel magicâ ratione ut eo lacte agi atque arbores aspergantur, tanquam feraciores futuri, ac promptè id prohiberi 639. 65.

Hominis in bruta dominium majus fuit ante lapsum 58. 6.

Hominis in bruta dominii superesse non obscura vestigia 58. 27.

Holocaustum in sacrificiis primas tenuit 321. 41.

Holocausta & pacifica vitulo ab Israelitis oblata, sed omissa sacrificia pro peccatis, quibus maxime egebant 348. 71.

Hus terra situs incerti 876. 46.

Hyæna, vide *Macarim*

Hyæna, quæ Lat. *bellua & bellua*, in Barnabæ epistola & Clemente Alexandrino pro שפן *saphan* 1008. 17. Aliis χοιρογρύλλιος ibid. 31.

Hyæna cani maximè adversa 692. 22. Vomitus imitatione canes allicit, & umbrâ suâ stupefacit ibid. 29. et 40. Hyænæ vox in Sitachide ab interpretibus secus accepta 693. 42.

Hyænæ canibus quam infesta 832. 67

Hyænæ ægrotanti canis esus pro medicina 833. 27.

Hyæna capi dicitur per Turcica quædam & Arabica verba 835. 70. et 836. 3. Aut per cantiones & instrumenta musica ibid. 37.

Hyæna cum currit claudicare videtur unde Arab. عرجا *argia*, id est *claudo* dicitur 831. 65.

Hyænæ dotes 831. 63.

Ex hyænæ felle & pelle medicinæ 836. 63. & 837. 1. 9. &c.

Hyæna Hebr. quomodo & unde dicta 62. 40.

Hyænæ lingua gestata canes fugat 833. 4. Idem de dentibus, sed per errorem scribarum ibid. 40

De hyæna loca Scripturæ 830. 72.

Hyæna lupo simillima 831. 30.

Hyænæ narales Arabia, Syria & Africa 833. 47.

Hyænæ nomina apud barbaros scriptores 831. 24.

Hyæna rapax 9. 32.

Hyæna non ruminat, neque in petris degit, sed in sepulchris, neque gregarium est, neque invalidum animal, ac proinde non est שפן *saphan* 1009. 17

Hyæna humani sermonis creditur esse æmula 835. 37.

Hyæna in somnis visa quid portendat 834. 49.

Hyæna dicitur צבוע *tsboa* picta, à variis coloribus 837. 24. aut ab oculis & animo vatio ibid. 73. Hinc צבוע hypocrita 838. 6.

Hyæna τυμβωρυχεῖ 833. 69. Et fortium virorum carnibus dicitur maxime delectari 834. 15.

Hyænæ umbrâ ad lunam calcatâ canis è tecto decidit 833. 4.

Hyænæ umbra canem stupefacit 833. 25. Ejus contactu canis obmutescit ibid. 1.

De hyænâ explicatur locus Jerem. 12. 8. Hujus variæ interpretationes alienæ. 838. 50. Eum de mendu suspectum habet Druſius 839. 12. Hujus paraphrasis ibid. 59. Vide *Nodus hyænæ*, & *Φάραγγα.*

Ex hyænâ & lupo nasci creduntur thoes 832. 50.

Hyænii homines, quos hyæna solos è multis adoritur 833. 63.

Hyænius lapis 837. 68. et 833. 3.

Hybrida animalia ex lupo & hyæna nati, vel ex hyænâ mare & lupâ, quomodo Arab. 832. 16.

Hydrus & chersydrus Hebr. quomodo & unde dicti 63. 59.

Hyenæ pecudes sub diu non degunt 453 60.

Hyginus, hyacinthianus, janthinus, hyginus colores inter se similes, & ad purpuram accedentes 990. 45. et 991. 15.

Hyssopi usque arbor, neque arbustum 592. 5.

De hyssopo Cochaliensi in Talmude conjecturæ 590. 73.

Hyssopum significat Hebræum אזוב *ezob*, non muscum, nec adiantum, nec libanotidem 587. 19. De eâ voce Talmudici, Syrus, Arabs, Josephus ibid. 31. 45. 49. 51. Probatur *ezob* esse hyssopum ibid. 62.

Hyssopi fasciculum quomodo Hebræi describant 589. 50.

Hyssopi fasciculo agni sanguis aspergebatur 587. 4. Ejusdem alii usus ibid. 6.

De hyssopo in montibus Hierosolymitanis Isaaci Ben Omran insignis locus 589. 73. Veterum hyssopus ab eodem descripta in. & 592. 53.

Hyssopus *quæ nascitur in muro* 3 Reg. 4. 33. id est ad mœnia (Jerusalem) 590. 30.

Hyssopi humilitas & crucis altitudo 591. 54. 73.

Hyssopus veterum origano similis 588. 70. Hinc origanum Talmudici numerant inter hyssopi genera 589. 2. Et Arabici Legis paraphrastæ pro hyssopo habent origanum ibid. 3. et 587. 51.

Τοιούτῳ περιβόλῳ Joh. 19. 29. quid sit 591. 11. Calamus in aliis Evangeliis, & in Joanne hyssopus non idem sunt 591. 32. Receptam lectionem variè sollicitari 592. 20.

Τοτοῦτο pro ἐκεῖνο, si scribas Joan. 19. 29. omnia posse conciliari 592. 24.

Hyssopi quatuor species apud Hebræos 587. 41. et 590. 67.

Hystrix in cibis 33. 44.

Iabal Ethnicis Pales 467. 7. 17.

Iachmur יחמור nun est onager 911. 33. Sed rubræ capreæ aut cervi genus ib. 64. Arab. *Iachmur* aut *Iamur*, animal ad Euphratem cervo simile ferratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum 912. 20. Idem *Urus* in Epiphanio, *Anthelops* in Eustathii Hexaemero, *Anthalopus* in Damiano, *Calopus* in Alberto 913. 35. Vires medicæ τῆ *Iachmur* 914. 40. Ova ejus Talmudicis quid sint 914. 52.

Jacob agrum emit *argenti* pretio, &c. Act. 7. 16. Tria in eo loco ἄτοπα 434. 52. 57. & 436. 47.

Jacob triplici arte usus est, ut oves agnos varios concíperent 544. 9. Hoc naturæ fuit opus, quod multa probant. Sed naturalibus mediis Deus extraordinarie benedixit 544. 45. et 545. 16. Et Jacobo licuisse hac arte avunculum suum spoliare, quia Deo autore fecit, qui partem opum quas ingratus Laban ex Jacobi labore comparaverat, in Jacobum juste transtulit 547. 27.

Jacobi ævo non solebant res permutari, sed emi,

emi, appoſitâ pecoriâ vel numeratâ 434. 30.
Jaculus Hebr. quomodo & unde dictus 68. 27.
Jaici & Jambres Balaami comites 191. 65
Jarbou vide in *Mure*.
Jareb in Oſea cur vocetur Aſſyriæ Res 358 28.
Ibices quomodo Hebr. & Arab. 915. 70. Horum ſedes in ſummis montibus 916. 6. Vaſta cornua in nates reflexa 917. 20. Quinter pretioſas merces ibid. 34. In ea pronos ſaltu ſe dejecisse, ibid. 58. Par cornuum foeminis reſpirant 918. 51. Fœminæ facile exoræantur 918. 33. Ita apud Græcos αἰγαγρὸς vel αἰγαγρος, qui forte idem eſt, ibid. 58. Matris in catulos affectus tenerrimi contra quam Hebræi illa tuunt 919. 64. Ibicum quoque pietas erga parentes commendatur, ibid. 51. Proinde ibicem multi reddunt 920. 3. Jonam aliquandiu lactavit ibicis fœmina, ut cerva Teiephum, capra Ægilium, bubalis Marcarium ibid. 15.
Ibicis Hebr. & Arab. nomen ab aſcenſu factum, quia ſemper ad ſumma ſcandit 916. 69.
Ibicis decor 8. 41.
Idola eur Græcis τὰ μάταια 642. 55
Idola Græcorum ex viliori materiâ, barborum aurea & argentea 333. 40.
Idola בשת *boſeth*, id eſt, pudor & confuſio. Hinc Baal & בשת ſæpe ſynonyma 331. 23.
Idololatras qui vitulum adoraverant barbi aureis inſignes fuiſſe multi augurantur 351 47. Fabula huic non abſimilis in traditoribus Hebraicis quas Hieronymo adſcribunt, ibid. 63. Hi Idololatræ non omnes exſi, ſed pars longe minima 352. 68.
Idololatras ipſo viſu ad idolorum cultum incitari 347. 59.
Idololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes immodeſtæ 349. 23.
In idolo verum Deom à ſe coli prætexunt Idololatræ 347. 37.
Jecoris pars יותרת *jothereth*, non eſt quod vult Fullerus, membrana tenuis quâ regitur, ſed loborum ejus maximus, in quem incidit veſica fellis, 498. 52. Cur Rabbinis τράπεζα, & *reticulum* Hieronymo 501. 50. et 502. 55.
Jemim ימים vos varie reddita 242. 9. Refellantur qui *maria*, aut equas, aut *aquas calidas* reddunt. 241. 33. Onkelos *gigantes* & Samaritanus *Emæos* explicat recte omnino. ימים *jemim* vel eſt pro אימים *Emim*, *aleph* initiali omiſſo, vel pro אמים *aleph* & *jod* permutatis. Utriuſque exempla 242 68. et 243. 13. In Samaritano codice plene ſcribitur, *invenit* אימים *Emæos*, id eſt in Illos incidit vel irruit, ibid. 35. Emæi Horæi vicini, quorum princeps fuit Sibon Anæ pater ibid. 64
Jericho Hiernſolymis quantum diſtet 209. 23.
Jeroboami peccatum gravius quam Aaronis, proinde pœna gravior 331. 48.
Jeroboami inſtituta profana omnia 357. 22.
Jeroboamum non excuſant cherubini & boves ænei in ipſo templo poſiti 358. 40
Jeruſalem Ariel, id eſt leo Dei 772. 33
Ignem incruentum ſervabant Romæ Veſtales 363. 51. Græci Delphis & Athenis, ibid. 38. Afri in delubro Ammonis, ibid. 28 Perſæ in Pyreis ſeu Pyratheis ſuis, ibid. 31 Brachmanes in India ibid. 35.
Ignem è cœlo delapſum jactabant Iadi 363 38. Lydi, ibid. 56. Perſæ ibid. 66. Ejuſd miraculi veſtigia in Virgilii Pharmac. 363 74.
Igoem ſponte concipiebant fermenta aris impoſita in Siciliæ colle vulcanio 364. 24. & Salentinorum urbe Egnatia. ibid. 34.
Ignem vi Satanæ cœlitus poſſe demitti, modo oe Deus impediat 364. 47.
Ignis per ſe accenſus Seleuco ſacrificanti 363. 47. Et Ciceronis uxori 364. 4. Et Æmyliæ veſtali, aut ejus diſcipulæ 364. 55. vide *Sacrificia*.
Imagines nullæ Judæis 773. 42.
Immunditia Legalis à Paſchate excludebat 279. 3. Immunditiæ quædam ſolam in diem, aliæ diuturniores, ibid. 16. Immundi 2 Par. 30. quomodo ad Paſcha admiſſi ibid. 65.
Impii & Dei hoſtes & fidelium cum leone conferuntur 775. 67.
Implere Hebraeis, id eſt *impletum eſſe* 570 40.
IN aliquando idem quod *PROPE* 590. 45.
Inaures in oriente utrique ſexui communes 334. 1.
Inſumenta habent ovium, id eſt *μηλωτὰς* quibus amicicbantur veri Prophetæ 827. 15.
Iadus dicitur ἰλεφανταγωγὸς, undecunque ſit ortus, 268. 2. Is ἄγκυν vel ἔγκυν habet in mano, quâ belluam regat 269. 4.
Infidelium ſacerdos, ara & mactatio, quomodo Hebr. & Chald. 586. 43.
Infinitivus pro Optativo Hebr. 813. 32. 34.
Iniquitatem auferre quo ſenſu dicatur Deus 414. 18.
Inſecta quam imperfecta 35. 8.
Inſecta etiam ad Adamum adducta 55 64.
Inſecta quædam in cibis recepta, ut tuci, formicæ, pediculi, vermes, limaces 35. 57.
In inſectis aquaticis ſuot hirudo, hippocampus, eruca, ſcolopendra, 52. 58. Horum uſus ad medicinam 53. 49.
In inſectis materia ἰσοπαθειῶν 36. 29.
Inſectorum quanta diverſitas 34. 66.
Inſulæ Leros, Aſtypalæa & Carpathus à leporibus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis 995. 29 et 996. 2.
Intuba יעלים *ulſin*, τράξιμα, *ſcaria* dicta (onde *ſcaria* & *ſcariola*) quæ nomina idem ſignificant 604. 74. Vir magnus obiter notatus 605. 20. Duæ ſpecies *ulſin* ſeu intaborum ibid. 34.
Jobel יובל non eſt aries Arab. ut volunt 425. 66. Hujus vocis variæ interpretationes 426. 40. *Jubilum* & *jubilare* quid proprie 427. 1. *Jobel*, unde *Jubilæus*, coron bubulum, non arietinum 317. 19.
Jobi verba quæ reddunt, *Taurus ejus impregnat*, & (*ſemen* io caſſum) *non ejicit*, ad fœmiam pertinere; ki ſic eſſe reddenda, *Vacca ejus concipit*, & *ſemen non reſpuit* 291. 17.
Jojada ſacerdos vir fortiſſimus 755. 19. An tunc arma permiſſa ſacerdotibus, quibus mortui contactu pollui nefas, ibid. 20. Romanæ leges ſimiles, ibid. 24. Reſponſa Kimchii ibid. 35
Joſephus Patriarcha; quid de eo Trogus & Philo ſenior 405. 35.
Joſephum ſub Apidis vel Serapidis nomine ab Ægyptiis non fuiſſe cultum, 338. 9. Serapidis cultus multo recentior, 338. 21. Nec Serapis idem qui Apis 339. 62.
Iſaaci fabuloſum Paſcha in Eliezeris Capitulis 582. 61.
Iſraëlis nomen eos omnes Patriarchas continere qui Chebroæ ſepulti ſunt 435. 47.
Iſraelitæ in Ægypto idololatræ 645. 70
Italiæ proprie apud veruſtiſſimos Scriptores Brutiorum regio, quæ Phœnicibus איטליה *Italia* quaſi *Piscaria* dicta eſt, propter piſcium copiam & præſtantiam 276. 53.
Jubâ veſtitur equi collum 119. 7. Et eadem ſumuntur multa equi epitheta, ibid. 61. Juba in Jobo potuit רעמה *raamah* dici à ſitu, ut Græce λοφὴ 119. 18.
Jubæ denſitas eſt inter nobilis equi notas 119. 72. Et amoris iocentivum 120. 28.
Juba gloriantur equi 120. 20.
Juba equæ ſpoliatæ mœrore conficiuntur, & libido io iis extinguitur 120. 37. Et quæ prius feroces erant aſinis ſe ſubmittant ib. 73.
Judæi cum leooibus collati toboris & potentiæ nomine 771. 57.
Judæi qui in Deum rugiunt & obloquuntur conferuntur cum leoibus, 777. 38. Synagoga Babylone captiva quomodo leænæ ſimilis 772. 10
Judæos majorum ſuorum Idolomaniam in Ægyptioi falſo rejicere 332. 27.
Jugales equi, vide *Funales*.
Julli inſtar leunculi cruſidunt conſicientiæ ſuæ theatro tuti 770. 50.
Jovenca oitore placet & pinguedine 8. 56.
Juvenca refractaria 9. 37. Ut juvenca refractaria Iſraël Oſ. 4. 16. Boves refractarii cervicem & humeros quantum poſſunt jugo ſubducunt, ita Iſrael 412. 48. &c.
Juvenci coroibus & ungulâ jam inſignes Deo oblati, ut Jovi apud Poetas 215. 72.
uvencos labiorum, aut fructus labiorum reddere quid ſit 414 59.
Ἰξαλος Homero ibex; nobis *Iſars* ſunt rupicapræ 917 47.
Ixalo cornua fuerant palmorum ſedecim, ex quibus arcus Paudari ibid. 49.
Iynx cur συζευγὶς & motacilla dicta 25. 1.

Kakeli Arab. *Kakulin* Syr. ciceris ſpecies quæ eum lacte comeditur 873. 42. 61.
Καλάθος aſini nomen io ridiculis ulurpari ſolitum 221. 52.
Karen juxta Arabes primus mulorum autor 238. 20. id eſt Core. Deſcribitor enim in Alcoraoo vir diviſſimus è Moſis populo, ſed illi adverſus, & à terra abſorptus 238. 28. Fabulæ occaſio 241. 28.
Καρπὸν pro oblatione 415. 12.
Κτενοθῆκια vide *Theraphim*.
Keres כרס Hebræum, venter noo capaſvis ſed ruminantis pecudis, quod Arabes doceot 980. 44.
Kirſem כרסם Pſ 80. 14. noonullis *convellere*, aliis *fodere*, aliis *frangere*, aliis *ſuffodere*, aliis *edere*, *rodere*. Arabice dicitur de tinea & teredine. Chald. קרסם *conſumere*, *abſumere* 981. 11. Vox כרכמה perperam in duas divellitur 980. 64.
Keſita קשיטה non eſt ovis ut volunt, ſed oummi genus, 433. 11. Vox proprie ſinceram ſonat & ἀκίβδηλον 433. 55 Cum ſit monetæ genus, cur pro agnis accepta conjecturæ tres 436. 59. Quod nummi genus ſit 437. 22.
Kolarsu קולרסו Chald. non eſt κολάφιον ut putant, ſed κολαφίσαι 765 61.
Κόλαβος porcellus, unde κολαβιζόμενον *deſpiciantur* in Jobo, quia porcellus apud Judæos in magno contemptu fuit 704. 4
Κόφινος Deut. 28. 57. quid ſit 891. 10.
Κυνολάκτης qui cum vulpina vafritie caninam habet impodentiam 689. 36.
Κυνάρια qui canes 669. 6. Horum cibus Matth. 15. micæ, non proprie dictæ, ſed fruſtula, ibid. 52. Philoſtrati locus ſimilis ibid. 34.
Κυνοσίφαλος pro audaci, ioverecondo & rapaci. Cleonis epithetum in Ariſtophane, non Periclis, ut ſcribit Rhodiginus 689. 38. Sed Pericles à forma capitis dictus eſt ζωγκεφάλος ibid. 48.
Κύων ἐπὶ θέρμοις *canis ad vincula* Prov. 7. 22. Legendum κύφων, id eſt cataſta genus quo rei vinciantur & torquentur. Item reus hâc pœnâ dignus, quomodo hic uſurpatur 694. 1. 33. & 695. 2.
Lac caprinum in cibum Prov. 27. 26. Hinc Varro præfert ovillum 629. 73. Sed Medici aliter ſtatuunt, 630. 5. Jupiter caprino lacte nutritus 630. 32. Amalthea capra unde dicta ibid. 35.
Lactis ovili & caprini præſtantia 473. 31.

Lacta-

Lacedæmones ἐφισεῖρες 33. tt.
Lacerta Hebr. לטאה *letaa* dicta, unde nomen habeat 67. 19. et 1074. 51.
Lacerta arenaria, quomodo Hebr. & unde dicta 67. tt. et 1075. 71.
Lacerta major, quæ Arab. *guarsil*, quomodo Hebr. & unde dicta 67. ss. & 1069. 43. De ejus summo robore in pugna contra serpentes & crocodilum terrestrem 1069. 22.
Lacertus quidam albus, cum quo puellarum digiti conferuntur, dicitur עסר *sfwaad* non עיר *srwaad*, ut male scribitur in *Chelin* 1075. 13. 21.
Lactuca cur Hebr. חזרת 603. 28.
Lactuca cur Chald. & Arab. חס *chas* dicta 603. 39. Et Pythagoræis ἰσυχάς, ἄσυτα, ἀσύτου βρῶμα, ibid. 53. Et Cypriis βρίνδις ibid. 74.
Lactucæ Romanos ante Augustum abstinuisse falsum 604. 8. Plinius id non dicit. Liuii locus corruptus & restitutus ibid. 11.
Lactuca Græcis recentioribus à Majo Μαΐλλος item Μαΐλιος, f. ab Arab. *marar* 606. 16. 20.
Lactuca quando à convivii fine ad principium traducta 604. 44.
In lactuca obiisse cur dicatur Adonis 603. 68.
Lactuca Meconis quid 606. 65. 69.
Lactucæ Cæcilianæ, & Lactucini unde dictæ 604. 52. 63.
Lacus nonoulli stetiles 40. 44.
Λαγόλεις *lepuscula* Strabonis sunt *cuniculi*. Graciali nomen non habent. Nam in Æliano αἰλοῦρος, in Polybio & Galeno αἴλουρος, Hispanorum, in Strabone & Erotiano λαγωός, Massiliensium propria erant vocabula in Græcia non usurpata 1002. 40.
Lambere aquas canum proprium Græc. λαπίζειν, Gall. *laper* 672. 37. Quomodo id Arab. ibid. 47. Cur canes in Nilo aquam currentes lambant 672. 72. &c.
Lambunt inter bibendum omnia animalia quæ serratos habent dentes ut canis 5. 48.
Lamia, vide *Ceti improprie dicti*
Lamia mammas non habet 46. 55.
Λάμμαξ ex Hebr. לעך *lappid* 851. 68.
Lampreda è longis pilcibus cur immunda 42 t 8.
Lana à laniando non fit, sed à Græco λήνος 481. 67.
Lana frequentius alba 475. 30. Ejus alii colores 476. 72.
In lana צחר quis color 476. 16.
Lana *Melas* vel *Milas* in Chald. non est laua μαλακίας, sed ex Mileto 7. 5. et 486. 29.
Lana io ovibus pro pilo 475. 10. In ea quæstuor observanda ibid. 28.
Lana σπυρίδωτος 492. 23.
Lana olim vellebatur 480. 44. Capilli quoque in luctu, ibid. 71. Tamen in sive de lana, sive de capillis in luctu, tondere est non vellere ut vult Scbindlerus 481. 35 &c.
Lana vellendi mos Romæ, non in Græcia, nec in Judæa 482. 12.
Lanæ & lini mixtio vetita, 486. 67. quæ mixtio quomodo Hebr. & unde dicta, ibid. 73. Cur vetita 491. 6
Lanæ primitiæ Deo datæ 434. 33.
Laoeæ vestes quando sacerdotibus interdictæ 491. 41.
Lapides גזית λίθοι ξυσοί, qui ferro radunur & poliuntur 481. 61.
Lapis ignitus, Hebr. רשפי male pro carbone accipitur 327. 54. et 328. 5. &c
Larini boves in Epiro prægrandes à buboleo Larino dicti 98. 14.
Larus quomodo Hebr. & unde dictus 66 22.
Latrare Hebr. נבח *nabah* canum proprium 664. 68. Unde *Anubis* dictus 665. 33. & Nubæ qui canem pro rege habuerunt, ibid. 38. & *Nibchaz* Deus effigie canis cultus ibid. 45.
Latro per fenestram ingreditur 448. 18.
Lechi locus fatalis Philistæis, ut probat Josephus partim ex loco Samuelis, in quo vocales aliter legit 200. 56.
Ledem Arabibus carminis genus quo hyænæ capi dicitur 836. 52.
In Λεξικοῖς Glossæ à viro magno minus recte emendatæ 975. 55. Alia emendatio ibid. 57.
Leo Gen. 49. cur dicatur à præda ascendere 735. 71.
Leo 1 Reg. 13. Prophetâ interempto, neque asinum ejus, neque cadaver attigit. Neque fugit asinus leone viso, utrumque præter naturam 206. 42.
Leonis barba 756. 39. Ipſi barbam & mentum fonat ibid. 45.
A leone merito cæsus qui Prophetam percutere noluit 746. 45. Prophetæ cur juxta Arabem in capite percuti voluerit, & in eo mysterium 747. 6.
Leones quosdam à carnis esu abstinuisse 10. 46.
Leo carnes ungue discerpit 740. 53.
Leonis cavea quomodo Hebr. & Gr. 765. 11.
Leoni in Scriptura conferuntur in laudem 1. Deus 767. 38. 2. Christus 769. 15. 3. Angeli 769. 55. 4. Justi 770. 48. 5. Viri fortes 771. 8. 6. Reges 771. 26. 7. Judæi, ibid. 57. 8. Tribus Judæ, Gad & Dan 772. 26.
Cum leone in malam partem conferuntur 1. Diabolus 774. 41. 2. Impii, & Dei hostes, & fidelium 775. 67. 3. Tyranni 776. 50 4. Gentes sellicosæ & rapaces, ut Assyrii, Chaldæi, Ninivitæ 777. 15 5. Judæi in Deum rebelles, 777. 41. 6. Morosi, contentiosi, & facile irritabiles 777. 61. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius 778. 46.
Leones in Cuthæos immissi, non pestis ut Josepho placet. Unde hic error 745. 64. Hæc historia quomodo in R. Eliezere 746. 17.
Leo domus superioris seu throni gloriæ: Quid deco Saadias 749. 20.
Leo dormit ubivis 725. 21.
Leo præcipue cor appetit 740. 69. Obiter refellitur commentum de ave coredulo dicta, quia cor edit 741. 18.
Leones etiam & Terræ aliæ in Ecclesiâ, sed ferinate depositâ 776. 5.
Leonis facies terribilis 1 Par. 12. 8. & in Poetis 726. 31. Virilem leoni speciem tribuit Philosophus 726. 48. 58. Quid sit in leone τὸ ἀπεπτικὸν demissio 727. 24. 37. 46. &c. Et nubes fronti incumbens 726. 66. & 728. 3. 4.
Leo ferarum fortissimus 724. 55.
Leonem fossæ in quam Daniel conjectus est cur saxum impositum 748. 25. De eo fabulæ R. Salomonis Saadiæ, & Arabum 748 33. 39. Quot leones in illâ fossâ 745. 61.
Leones in foveis capi solere 760. 58. 74. & 761. 35.
Leonis habitus qualis 8. 47. robur. 8. 72. incessus 9. 16. animus 9. 29. Idem ζαρκοφάγος 9. 41.
Leonis halitus fœtens in Gr. vers. 744. 41. In Hebræo nil tale. Unde hoc gloſsema 745. 3.
Leo Hebr. quomodo & unde dictus 61. 42
Leonis magnificus incessus Prov. 30. 30. Hujus accurata descriptio ex Philosopho & Arabibus 728. 30. 33. 40. Arabicæ voces quæ id significant ibid. 57.
Leonem animal esse insidiosum probatur quod negat Philosophus 737. 71. Leo in prædam oblatam insilit 738. 18. Id Hebr. פתר *zanak* Deut. 23. 22. quod variis varie reddunt. Sed vera interpretatio pluribus confirmatur 738. 20. 739. 1.
Leo *Ephesius* animalculum cha mæleonti simile, quod equitem iuvadit & caudâ suâ percutit 1081. 51.
Leones in Judæa multi, maxime prope Jordanem 722 29.
Leonibus scatere Libanum, Amanum, Saniremi & Hermonem scribit Solomon 722. 17.
Leo limis non iuiuetur 725. 17.
Leonis fultra apud Arabes pro varietate situs diversa habent nomina 737. 3. Hebræi quoque hic copiosi. ibid. 13.
Leonis manus Hebr. id est pedes anteriores 734. 4. Arabes quoque & Græci sic vocant, ibid. 13. 19. Sub manu Oppianus illi tribuit χείρια θεῖα, non ζώνα ut prave corriguni 734. 34 Idem de hyænatradi, ibid. 44. Leonis digiti quinque, id est, pulpæ quibus hærent ungues, vel ipsi ungues, qui maximi & acutissimi, ibid. 61. Eos lolliciæ servat 735. 3. Exarmare leonem quid, ibid. 33. De eo fabella Eumenis ibid. 35.
Leones nigri in Libya, Æthiopia, India, Syria. 718. 7. &c. Horum nomen Hebr. שחל ibid. 31.
Leonum Hebræa nomina septem totidem ætatis gradus significare falsò creditur 715. 48. & 753. 50. Eadem multo aliter caponuntur 714. 1. &c.
Leonis apud Arabes plusquam quingenta nomina, sed præcipua viginti quatuor 722. 9.
Leonis os Ps. 22. &c. 732. 65. Hoc vastissimum & dentibus cataphractum, qui firmissimi & durissimi 733. 9. 16. 26. Ex ossibus leonum collitis ignis elicitur. Medulla carent, ibid. 28. Dentibus quam valent, ibid. 62. Animal dentis Syrus fera ibid. 68.
Leo ossa morsu frangit 740. 17.
Leo & pardos sæpe junĉti 785. 49.
Leonis partes modo in bonam modo in malam partem nonnullis tribui 778. 60.
In leone Scriptura notat quinque terribilia. 1. Faciem. 2. Magnificum incessum. 3. Regitom. 4. Os & dentes. 5. Manum, id est pedes anteriores 726. 9.
Leones etiam retibus capi, idque ad Euphratem ex Ezechiele & Oppiano probatur contra Pollucem 763. 1. 10. 18. 70.
Leo non retrocedit etsi multi ingruant 725. 37. Si tandem numero cedat, sæpe restitat & convertitur 725. 65.
Leo rex ferarum, 711. 8. Arab. *hasil* quasi βασιλεύς 713. 53. Fera κατ' ἐξοχὴν Arab. Gr. Lat. ibid. 55.
Leonis rugitus Amos 3. 8. & passim 729. 5. Parthi pugnaturi hunc imitantur 729. 13. Oppianus cum Gange confert ibid. 27. Post rugitum leonis statim sequitur cædes & dilaceratio, ibid. 36. Hinc terram leo dicitur rugitu suo vastare; Antecedens pro consequente ibid. 50. Non tamen in eo vis magica, ut ajunt, quæ audientes detineat, ibid. 57. Rugire Seniorious ἀρύεσθαι, Aquila βρυχᾶσθαι melius, quia illud potius minoribus feris tribuitur 730. 1. 14. *Rugire* Hebr. dicitur quatuor vocibus, Leones *rudere* dicit Jeremias, & Joannes μυκᾶσθαι *mugire*. Ita etiam Poeta 731. 25. 34. &c. Esaias רגה *mussitare* leonem super prædam suam, id est sono demissiore murmurare cum illius jam est compos 731. 60.
Leo ubil timet 725. 4.
Leones in Solomonis throni gradibus, & sub Ori sollo 771. 50.
Leones in Syria, Mesopotamia, Arabia, Ægypti Thebaide, Æthiopia sub Ægypto, Cyrenaica, Marmatica, & Libyæ parte Alexandriæ vicina. 722. 40. &c.
Leones Danielem linxisse, vide in *Daniel.*
Leones sylvicolæ & monticolæ 735. 4.
A leonibus loca vastata & desolata 741. 30. Similia in Prophetis, ibid. 60. Leo unus magnam in Libya provinciam vastavit ib. 53.

Leo noctu venatur 737. 50.
Leo venationis ſocium non admittit 754. 70.
Leonis tota vis in oculis, quibus ſago opertis facile capitur 716. 12.
Leonis Hebræum & Græcum nomen à præſtantia viſus 716. 17.
Leo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas 736. 33. 42.
Leouem & urſum ſimul eandem ovem abluiſſe & Davidem utrumque eodem tempore vicifſe ex Scriptura petperam colligi 754. 62.
Leonibus cur vehatur Cybele 736. 30.
Leontum urbs & fluvius 722. 37.
Leoni Deum & Judæos, &c. conferri, vide ſuis locis.
Leoni conferuntur moroſi, contentioſi & facile irritabiles 777 62
Leo marinus, vide *Cruſtata*.
Lepram tantum ſemel nec niſi unum caſtrum parere, quia matris vulvam dilacerpit, meta fabula 742. 20. in Prophetis leprâ multos caſtros tribui. Et in Ariſtotele, &c. ibid. 54. De numero caſtrorum Græcæ & Arabicæ fabulæ refelluntur 743. 6. 32. et 744. 3. De partu felis limiles nugæ apud Ægyptios 743. 60.
Lepra marcem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat 719. 70.
Lepræ quomodo ſimilis Synagoga Judaica Babylone captiva 772. 10.
Leupardus, animal ex pardo & leænâ, non ex leone & panthera natum 804. 31. Jubis caret, ibid. 33. Hoc adulterium leo non ſinit inultum ibid. 54
Leopardi nomen fero uſurpatum 804. 71. Ignatii epiſtola ubi hæc vox ſuſpecta 805. 22. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab Hieronymi ævo 805. 35.
Lepas, vide *Teſtacea*.
Lepra מצרעת, id eſt aſpera & acerba 493. 1.
Lepra in lana qualis 492. 30.
Lepus Hebr. unde & quomodo dicatur 63. 26. et 995. 25.
Lepus cur totum conciliare creditus 997. 43.
Lepus cur pro immundo habitus 997. 27.
Lepus cantharos edit 27. 55.
Lepus monoceros 941. 25.
Lepores cotneti in Norvegia 941 40.
A lepore Judæos abſtinuiſſe quia eſt animo timidi Plutarchi commentum eſt 997. 50.
Lepores fœmina etiam gravidæ coitum admittunt 294. 50.
Lepores an ruminent 997. 5. Nec divifum habeant ungulam ibid. 21.
Leporis nomen cur Hebr. Fœmininum 996. 18. Rationes commentitiæ apud Hebræos, quia lepores nulli ſunt mares, aut quia ſexus alternatur, ibid. 22. Fons erroris ibid. 73.
Lepores marini, vide *Mollia*.
Leros à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ*.
Leviathan pro crocodilo 52. 12.
Levitæ in Babylonia cur pollices dentibus fuiſſe abſciderint, ut Judæi fabulantur 202. 72.
Lilium duo commendant 923. 72. Lilium etiam in iis agris in quibus paſcuntur hinnuli, 924. 10. Hinc in Evangelio *lilia agri* aut *deſerti*, ut reddit Syrus, ibid. 14. Et apud Calphurnium, *cubat inter lilia cervus* ibid. 21.
Limaces ſive cochleæ in cibis. Horum varia Romæ 35. 59
Lingere, id eſt conſumere phraſi Hebr. & Arab. 300. 1. 21. Gr. ἐκλείχειν cliugere ibid. 4.
Lingua coccinea capiti hirci Azazel impoſita dic Propitiationum ea ſe befecebat in ſignum propitiationis 656. 55. Sed à Chriſti morte hoc miraculum deſiiſſe probatur ex Hebræis ibid. 72. et 657. 7
Mala lingua cum leone confertur 778. 54
Lix & lixæ, vide *Elixare*.
Lobus auris in ove כזיר, in nomine חנן, Græce λαβὲ, Latine *lanna* vel *lamna* 493 65.
Loci Pſalmi 69. 22. nova expoſitio 592. 38
Ex locorum nominibus compoſitis ſæpe pars omittitur 200. 46.
Vox *locus* ſæpe ſuppletur 204. 49.
Locuſtæ exercitus Dei magnus 35. 35
Locuſtæ Hebræa nomina quam plurima explicantur 69 25.
Locuſtæ immundæ, harum quatuor ſpecies 34. 41.
Locuſtæ Judæis conceſſæ. His victitavit Johannes 33. 65. Neque in Evangelii verbis quicquam mutandum ibid. 73
Locuſtæ matis 53. 6. Vide *Cruſtata*.
Locuſtæ mundæ, harum quatuor ſpecies 34. 40.
Locuſtarum mirus ordo 35. 32.
Lolligines, vide *Mollia*.
Lotium cur Hebræis *aqua pedum* 677. 64
Ludendi vox neque ad cædes, neque ad ſcortationem tetertur cum Iſraelitæ ſurrexiſſe leguntur ut luderent 349. 53
Lumbi Hebr. כסלים, unde אזור 500. 34. Et מתנים à firmitate, & חלץ quia eſt ad militiam ſe accingere 509. 7
Lumbi pauperis quomodo diviti munifico benedicant 484. 49
Lumbricus terram comedit 27. 19
Lupus & agnus in Eſaia ſimul paſcuntur 530. 51. Poetarum loca ſimilia ibid. 53
Genus acre luporum 826. 64
Lupo avidior, Prover. Arab. 822. 70.
Lupus aureus in Cilicia & prope Amanum 821. 25.
Lupus Chald. *deba*, Phrygibus *davus* 821 39. 40.
Lupus Hebr. זאב *zeeb* pro זעב *zebeb* ab aureo colore dictus 821. 32.
De lupis Byzantii, id eſt Turcis, oraculum 821 42.
Lupi ad domos & urbes quandoque accedunt, quod Romæ in prodigiis 825. 47.
Lupus eſurieus quodam genere terræ velcitur 27. 52.
Cum lupis cur falſi doctores conferantur 827. 10.
Lupi fidibus agninæ male obſtrepunt 529. 59.
Lupus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 32
Lupi hoſtis vulpes 853. 12.
Lupi fortiſſimi 828. 47. Martii & Marti dicati, ibid. 50. &c. Hinc ἀνιαθαρζῶν, ἀνιάφορος, ibid. 58. Et lupinus in bello ululatus ibid. 62.
Lupi alii *μυσοπῶμοι*, *μανόλυκοι*, *μαρτοὶ* 823. 32. Alii gemini ibid. 52. alii turmatim eunt ibid. 62
Lupi nomina Græca & Arabica à velocitate ducta 825. 67. 73
De lupo in Scriptura novem notanda, 1. Eſſe rapax, 821. 67. 2. Vaſtator & ſanguinarius, 822. 27. 3. Vorax atque avidus 822. 51. 4. Veſpere prædatum ſe confert, 823. 11. 5. Ὀξύτατος cutſu vel viſu, 825. 63. 6. Ovibus infeſtiſſimus, 826. 71. 7. Lupi conſuerunt falſi doctores, 827. 10. 8. Tyranni etiam & Eccleſiæ perſecutores, 827. 35. 9. Quæritur cur Benjamin vocetur lupus rapax 827. 67
Lupi cum ovibus in Paradiſo quomodo pacate degerint 56. 35
Lupi odium in oves unnquam deponunt 528. 72. Etiam faturi totum gregem paſſim jugulant 529. 1.
Lupi utut ovibus infeſti 826. 71. tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur 827. 5.
Lupus ἐξυδρικὸς noctu etiam videt 826. 9 quia ſplendent oculi ejus, & lucem jaculantur, ibid. 19. Inde Apolliui ſacer, qui ipſe in lupo cultus ibid. 31
Lupos prædari juſſit Jupiter 822. 19
Lupum noctu deprædari poetæ cur tam ſæpe obſervent 824. 4. Idem Arabes, ibid. 44
Lupus cur Samuitibus *irpus*, unde *Irpini* ibid. 48.
Romanis luporum animi 823. 7
Lupus fatur manſuetus, ſed cum fame redit lupinus mingenium 824. 60.
Lupi Tyrannis & Eccleſiæ perſecutoribus ſimiles, quorum metu fugiunt paſtores mercenarii, 827. 35. 58. Hi lupi in oves mutantur, ut Paulus ibid. 61.
Lupi ערב in Prophetis, an lupi Arabiæ, ubi lupus eſt frequens, & minimum centinomius? Potius lupi veſperæ 825. 5. 11. 24 25.
Lupi ſub veſperam acutiſſime vident 9 19
Lupus cur ponatur in ſpeciebus זכרים *ſcelerum*, Fulleri conjectura 830. 30.
Lupus piſcis λαβρὰξ mundus, quia pinnas & ſquamas habet 42. 16.
Luſtra & lamæ aprorum in ſylvis cubilia 977. 24.
Λυκανθρωπὸς eſt thos 801. 72. et 802. 3. et 804. 3.
Λυκοκάδης equi qui ſint 673. 49. De illa voce nova conjectura 664. 29.
Lycus Aſſyrius fluvius, incolis Zabas, Diavas, Adiabas unde Adiabeue 821. 54.
Λυκόφως crepuſculum, ἀμφίλυκη νὺξ nox ſubluſtris, 826. 43. Λύκης lux prima, quâ lupi ad paſtum eunt ibid. 48.
Lyncurium pro Ligurio, 796. 28. et 799. 13. Ex utina Lyncis concrefcere fabuloſum 799. 3.
Lynx, animal in Africa pantheræ ſimile, ſaltu valens, pertinaciſſima reultens, 796. 32. Arabicè *phehed* ibid. 42. Eo in venationibus uturtur non ſine periculo, quia valde iracundum 796. 72. et 797. 22. Fœmina indocilis 797. 51. Hujus venationis primi autores 797. 71. et 798. 1.
Lynx in Euripide cur θοίνικος 798. 6.
Lynx Baccho ſacra 796. 13.
Lynx Gall. *once* 799. 63.
Lynx Indicum & Æthiopicum animal, non italicum 796. 22. neque eſt in luporum genere ibid. 30.
Lynx timida fugax, imbellis 798. 45. idem de pantheris veteres 796. 61.
Lyna varia, ut pardus & tigris 796. 5.
Lyncis deſcriptio non convenit in omnibus τῷ *phehed* 798. 37.
Lynces etiam gravidæ cõitum admittunt 294. 50.
Lynci viſus acutiſſimus tribuitur, quod de Lynceo poetæ dixerant 798. 71.
Macarii cum hyæna dialogus 835. 48.
Mactatio in ſacrificiis toti populo communis 586. 13.
Madian ubi 81. 70.
Magi qui Chriſtum in cunis adoraverunt Perſæ potius quam Arabes 81. 54.
Magia jam olim in Ægypto 644. 71. Janes & Jambres, ibid. 72. Eorum μυστικὰ ἔργα 645. 50. Plinius notatus ibid. 32.
Magna dies, vide *Feſtum*.
Maja, vide *Cruſtata*.
Maledici lingua in Chald. paraphraſi & Sirachide cur triplex 25. 60.
Maltha cetus improprie dictus 51. 41.
Malva μαλάχη dicta ἀπὸ τῆ μαλάσσειν, quia ventrem emollit 877. 21.
Mandragora & דודאים *dodaim* non idem ſunt, nec mandragora ἀνθρωπόμορφος 773. 9.
Manichora, vide *Crocuta*.
Manumiſſionis ritus 657. 42.
Manus, vide Zoophyta aquatica.
Mare Sochni 41. 43.
In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ uuſquam alibi 37. 54.
In mari omnia terræ animalia præter muſtelam 1028. 48.
Maria ſeprem tetta Chanaan 41. 42
Margaritæ cur Hebr. גרגרים *peninim* vulgo *perlæ* 490. 74.
Marinum vellus, vide *Vellus*.
Marmota Ital. quæ Plinio *mus montanus*, Arab. *alwebro* 1004. 64. in *Bereſith Rabba* locus de *marmota* non intellectus 1005. 66. Quam in formicaloſum animal 1006. 30.

Marum Talmudi is hyſſopus 587. 36. al. majorana, al. origani ſpecies 589. 10. 14
Maſculina nomina Hebræus ſæpe θηλύνων addito *he* in fine 566. 58.
Manſal ad Tigrim è regione ruderum urbis Ninives, quæ fuit tutius Aſſyriæ caput 791. 3.
Medicæ herbæ Chaldaica, Arabica & Hiſpanica nomina 301. 4. Quando in Græciam lit advecta, ibid 48. Ilius eſu ab lacte pecudum arcendi, aut augendi ſcribunt, ibid. 50. Bos Onuphis in Æg. proculà paſcitur ibid. 58.
Medullati agni Pſ. 66. 15. id eſt pingues 472. 47. Idem loquendi modus Arabibus 473. 7.
Mel cur eum cæpino lacte jungatur 630. 63. Quod in Jove infante eſt obſervatum, ibid. 47. 55. Alii etiam infantes primo melle deinde lacte nutriti, ibid. 6a. Spongia melle plena ils fugenda offerebatur 631. 1. Notandum in Elaiam, ibid. 6. Utrumque in Baptiſmo veterum ibid. 7.
Mel Judæis conceſſum, etſi ex immundo animali prodeat 35. 65.
Melampus quomodo ſermonis avium intellectum ſit conſecutus 21. 69.
Menſæ, vide *Tigrinæ*.
Aquæ Meromin Joſua, lacus in ſummo Jordane à ſitu dictus, qui & Samachonites lacus ab ubertate piſcium 41. 25.
Merwan Chalipharum XVI. dictus eſt aſinus Meſopotamiæ, eo quod in bello conſiſteret, quia bellices aſinus nunquam fugit, 189. 56. vide *Aſini πολεμικοί*.
Merwanis Ægypti proregis gula 504. 59.
Meſſis hordeacea in Judæa & Ægypto, prior triticea 858. 1. 13.
Meſſis tempus quando in Ægypto & Judæa 857. 53.
Metaphrena partes geminæ 947. 40.
Μεθύειν quia μετὰ τὸ φάγειν 349. 29.
Miarim מעבר pro *vetis* Græci cur *feminoctium*, & Syrus *fuſcedium* reddat 974. 72. et 975. 25 37.
Miluum nulutus inter Judæos 152. 31.
Milvus quomodo Hebr. & unde dictus 64. 14.
Miuare pecus Hebr. נהל, quod & ſuffocare eſt 449. 11. 38.
Mingens ad parietem, vide *canis cruce*, &c.
Miracula an vera fiant in pſeudoprophetarum gratiam 193. 42.
Moab & *Arſa* in Arabicâ verſione duo Gigantes a Benaja occiſi 757. 70.
Modius, urbs è qua oriundi Macchabæi, diſtabat Hieroſolymis XVM. paſſ. juxta Gemaram Talmudis. Sed Eugeſippus ſolum ſex numerat 580. 40.
Moed מועד in verbis, *A mane uſque ad tempus moed*, 2 Sam. 24. non eſſe totum triduum quod Deus petitum dederat, ſed *mane* & *moed* eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque *moed* vel eſt meridies vel veſpera potius, quâ ad preces conveniebant 376 57
Molæ liguum Jeremiæ, id eſt *molitæ*, ἀπὸ τῆς μύλης, molæ eapus ſeu manuarium 188. 42.
In molinus ſepiæ, ſotligines, polypi, nauſili, ſepores & uriæ marinæ, 52. 44 Horum uſus ad cibum 53. 45
Moloſſi fœdus diſſecto bove iciunt 326. 40 Zenodoti & Eraſmi lapſus ibid. 29
Μόλωπες & σπίλωσις quid Ariſtoteli 595. 19
Monile ſingularis, id eſt aper 978. 44. Gall *ſanglier*, Ital. *cinghiale* vel *cinghiaro* ibid. 66
Μονὸς ἄγριος Pſ. 79 14. non eſt onager ut putavit Cyrillus, ſed aper qui Latine lingularis 870. 25.
Monocerotis deſcriptio in Paulo Venero, & Ludovico Vartomano 934. 4. De eodem multa ex Arabibus ibid. 35
Monocerotis ἐκνύσωμα Conſtantinopoli plane diverſi à monocerote veterum apud Philoſtorgium 933. 63
Monoceros proprie dictus in ſola India reperitur, à qua forte non diverſi equus & aſinus Indici 933. 46. 56.
Monocerotis natales nonnullis Iudia & Nubia 934. 70. et 935. 3.
Monocerotis Indicum nomen in Ælianum κερατόφορος (male κερατόζωστος) ut Arab. *curcadan*, Captis κερχίδων 934. 65
Monocerotis fœmina juxta Arabes quamdiu ferat uterum 935. 25. Cum quibus animalibus coeant, ibid. 50. De ejus mole & ſtatura varia ſententiæ 936. 1. Collum ad pedes mitexum, ibid. 21. Animal ſolidungulum, ib. 30. Longæviſſimum, ib. 45. Terribile ibid. 55. Homini & elephanto intenſum, quem eorum ſuo transfigit & ſurſum tollit 937. 13. Sed *ruch* avis terribilis unguibus monocerotem, ibid. 47. Tela in monocerotem nihil poſſunt, ibidem lin. ult. Palumbes amat, 938. 4. Multa de cornu gravitate, ſolidinate, craſſitudine, ibid 10. Variæ imus figuræ, ibid 47. Baltei ex hoc cornu confecti, 939. 8. Monilia, cultorum manubria, &c. ib. 28. 30. &c
Monoceroti veteres Græcos eadem fere tribuere quæ Scriptura τῷ *reem*. 1. luſtinum proceritatem, 2. Cornu unicum, ut in ſpeciem David τῷ *reem*, 3. Feritatem indomitam, 4. Summum robur 951. 28. Tamen abſit ut *reem* putetur eſſe monoceros, de quo quicquid ſcribitur ſuſpectum eſt 952. 45
De Monocerote qui ſcribunt ſibi non conſtant 952. 47. Singulæ etiam deſcriptiones multa habent ἀνώμαλα, ibid. 58. Ut cum jungunt eervi caput & equi corpus cum elephantis pedibus, ibid. 60. Et his pedibus tribuunt curſum celeritiſſimum, ib. 65. Hunc animal vivum poſſe capi abſurde negant 953. 28. Nemo Græcorum aut Romanorum ſe hoc animal vidiſſe ſcribit, ib 70. et 954. 8. Neque quiſquam Arabum qui Indiam diu tenuerunt 954. 12. Garcias ab Horto & Liuſchotius, qui in India diu vixere, nihil de eo certi aſſerunt 954. 48. 61. Varromanus oryges à ſe viſus deſcribit, non veros monocerotes 955. 1. Cornua quæ pro monocerotum cornibus oſtentantur ſunt certi dentes 955. 40. Nec ſi in India vere extarent monoceros, potuit eſſe notus Judæis ævo Moſis 957. 24
Reem non eſt monoceros, ſed animal bicorne Deut. 33. 17. & Iſ. 22. 22. Et Hebræi quoque bicorne deſcribunt 957. 39. 60. 67. 69. Itaque monoceros illis non eſt *reem*, ſed *keras* ib. 73. Et Jobus τὸν *reem* à cultu terræ eximit 953. 59. ſed non negat abſolute eum poſſe ſeturari 970. 67.
Mortariolum maxillæ, Hebr מכתש *machtes*, Græc. ἄλμακος quid proprie 203. 32.
Moſchi capreolus in Symeone Sethi nuncupatus 941. 63. Ibi quædam emendata 942. 7. Alii Arabes de moſcho ibid. 10. Avicennæ moſchus Tubetienſis cur optimus ib. 64.
Moſchi capreolum quomodo deſcribant Arabes 943. 10.
Moſes, vide *Typhon*.
Moveri, id eſt ſaltare Hebr. & Gr. 521. 49.
Moern cur Hebr. להב flamma dicatur 2. 3.
Mugil cur dicatur רגש ſeu jejunus 2. 3.
Mulctrale an dicatur Hebr. עתן *atin* Jobe 457. 5.
Mulli unius in pretium integra latifundia 44. 5.
Mullus אדם pinnas & ſquamas habet, atque ideo mundus eſt 42. 16.
Mulæ fœcundæ in Syſia, Phrygia, Cappadocia, Africa, 232. 32.
Mulares rhedæ, bigæ, trigæ, quadrigæ, quæ ab Hebræis פרדולין *terramulin* hybridâ voce vocantur 229. 49.
Muli perſis olim *abaſteranin*, hodie *uſtar*. Fallantur qui hanc vocem aliunde quam ex Perſica linguâ arceſſunt 236. 33.
Muli proprie dicti è aſino & equâ 232. 67.
Mull ex onagro & equâ vel aſino quales 234. 42.
Muli ex aſino & equâ optimi 235. 8. Cognoſcuntur ex parvis auribus, ib. 48. Perſarum magni tales mulos equitantium libro Eliaer 235. 47. Eoſdem laudat S. monides ibid. 74.
Muli prius in Græciâ quam in Judæa 241. 65.
Muli ea Henetis primum orti gnata Homerum & Græcos 236. 1.
Muli Heuetici apud Homerum à noſtris diverſi 241. 9.
Muli Thogarma non ſunt muli Scythiæ, uti nec muli necalini 230. 9. Sed Galatiæ aut Cappadociæ, in quarum communis erant Trugmi populi ibid. 59.
Mulorum inventum Hebræi Anæ tribuunt Elavi ſocero, tanquam ex Gen. 36. 24. ubi יכים volunt eſſe mulos 238. 60. Recentiorum interpretum in eâ verſione conſenſus, 239. 29. 53. Quæ tamen quatuor de cauſis merito eſt ſuſpecta ibid. 65.
Mulorum partum juxta Arabes quis primus procuraverit, vide *Aaron*. Qui mulos habuiſſe & invenille cui putetur 241. 28.
Mulorum origo fortuita 241. 55.
Mulorum primus uſus in Judæâ Davidis ævo 228. 49.
Mulos Græci interpretes Abrahamo, Joſepho & Samueli; Et Hebræi Itaco tribuunt, ſed perperam 240. 30. 48.
Mulis uti Judæis licebat, non tamen eorum procreationem membere, quia lex id diſerte vetat 244. 35.
Mulus Hebr. פרד *perrd* non quia cœlebs, ſed quia ex iis parcubus ortus qui à naturali conſorte ſeparantur, ut Ol. 4. 14. adulteri cum meretricibus 238. 12.
Mulorum alii equitantur, alii ſagmarii, alii curules 228. 60.
Mulorum certamen Olympiæ antiquiſſimum, etſi Pauſanias id neget 236. 11. 19.
Muli publico cur fuſi dellinati 236. 25.
Muli qui in montibus educantur duriores habent ungulas, unde illis Græcum nomen 231. 49.
Munda animalia ab immundis diſtincta, non ſolum ante Legem, ſed & ante diluvium 11. 7.
Munda omnia ad eſum & ſacrificia adhibita 53. 3. 33.
Mundæ in Lege quadrupedes quæ ruminant & ungulam diviſam habent, 11. 3. Et mundi piſces qui pinnas & ſquamas habent 42. 24.
Mundus Hebr. חלד *cheled*, & animalis numen חולד *choled* (alias *muſcla*, nobis *talpa*) quomodo ſint conjugata. Variæ de eo lectiones & conjecturæ 1030. 4.
Murænæ à longis piſcibus pinnis caret & ſquamis, ac proinde per Legem eſt immunda 42. 18.
Murem comedentes Iſ. 66. 7. id eſt chœrogryllum non glirem, ut vult Hieronymus 33. 13.
Mures pro cibo in ſummâ fame Hieroſolymis obſeſſis 1010. 32.
Muris eſus obliviouem inducit 1020. 18.
Murium tres colores 1059. 49. Alibi rariſſimi ubi reperti, ibid. 52. De iis Proverbium ibid. 58.
Mures in Philiſtæos immiſſi 35. 53.
Mures ſervatori in Atho monte & Gyaro inſula 1018. 48. &c.
Mures quidam Libyci & Ægyptii, in Herodoto & aliis, pedes poſteriores longiores habent, quibus bipedes gradiuntur 1009. 71. Hic mus cui dictus Gr. ἀμφιβιὸς 1010. 41. & χαμαιγρύαι 1016. 46. & Hebr. עכבר *ſaphun* 1016. 25. & Arab. *alherbue*, ibid. 31. & Chald. טפנא *taphna*, ibid. 36. Et Syr. ܚܓܓܐ *chagas* ibid. 39.
Mutis *alherbue* dicti pedum & inceſſus deſcriptio ex Arabibus 1010. 58. In illis vigiles quorum negligentia morte puniitur 1011. 40. Idem Græci de arctomye 1011. 5. Cauda inſtar haſtæ 1011. 60. Domus ſubterraneæ quæ ad quatuor ventos patent 1012.

1012. 19. Foramina terrâ obducunt ne appareant 1012. 30. His hypocritæ cur similes 1012. 50. Viæ in latibulis ἀδιεξόδους 1013. 8. Hæc latibula in petrosis locis & maxime eminentibus 1013. 30. Summis pedibus insistunt ne vestigia agnoscantur 1013. 48. Ruminant licet utrimque dentati 1013. 57. Saltuatim gradiuntur 1013. 60. In illorum latibulis qui serpentes nidificent, ibid. 68. Mus ex hujus coitu cum vulgari mure natus *pharmat* dicitur, 1014. 6. *Aljarbuu* solus murium edulis apud Arabes, ibid. 12. Latibulum ejus emitur, ibid. 40. *Aljarbuu* Supharicnsis carne pinguior, ibid. 54. Israeliticus quem vocant ad ventum exsiccatur, ibid. 72. Hebræum עכבר *achbar*, id est mus, cur ab Arabe in Esaia reddatur aljarbuu 1015. 10

Mus Hebr. quomodo & unde dicatur 63. 52. et 1017. 38.

Mus juxta Hebræum agri consumptor & vastator 1017. 38. Exempla in Philistæis 1 Sam. 6. 5. Cantabris, Cosanis, Abderitis, Chalcidensibus, Gyaro, Troade, Mysiâ Æolide 1017. 70. et 1018. 22

Mus in Lege cur immundus 1019. 53. Cyrillus emendatus 1020. 2. Mus ψωφοδής ibid. 3.

Mus montanus non est *saphan*, cum sit solitarius 1009. 27.

Mus Ponticus, qui & Finnicus à Finnis populis, & Arab. الفنك *alfenec* 1006. 58. Ruminare illum murem testantur Aristoteles & Plinus 1009. 1. Sed in petris non degit, ac proinde non est *saphan*, ibid. 12.

Mus juxta Hebræos est reptilis 31. 5.

Musca nulla in domo mactationis Hierosolymis 36. 57.

Muscæ Dei copiæ in Ægyptios, vide Ranæ

Musca Hebr. quomodo & unde dicta 69. 52.

Muscarum species 34. 45.

Musicæ inventionem Græci ad pastores referunt 464. 49.

Musicæ mira vis ex historiis probata 461. 19.

Musica an in dæmonem aliquid possit 462. 29. Ut bonum spiritum accersit, ita malum abigit, ibid. 66.

Musimon, vide *Tityrus*

Mussitare dicuntur Engastrimythi Es. 8. 19. Magi, umbræ, dæmones; & exili sono loqui 731. 70. et 732. 6. 40.

Mustela animal feli simile 1022. 10. Muribus tam infestum quam felis 1025. 4. Talmudicis mustela duplex, una domorum seu domestica, altera ruborum seu sylvestris 1027. 40. &c. De mustela historiolæ aut fabellæ verius 1028. 4. 50. et 1029. 63.

Mustela in cibis 33. 42.

Mustela in tecto visa malum omen 21. 30.

Mustela multa recondit quibus non eget, ita mundani homines 1029. 10.

Mustelam aure concipere & ore parere cur creditum 1033. 45. An, ut ait Philosophus, quia catulos sæpe ore transfert, ib. 67. Quin mustelæ imputatum quod de mustelo pisce verius. Is enim in metu catulos in ore abscondit, quos cum emittit parere creditur, ibid. 71.

De mustela pseudoaristeæ & pseudobarnabæ error 1034. 6.

Plutarchi sententia honestior 1035. 10.

Musteli, vide *Asterias.*

Μυγαλῆ non nascitur ex mure & mustela, ut Amyntas ex nomine ridicule colligit, sed mus est mustelini coloris 1064. 19.

Myiagros Deus aut heros in Elide, qui muscas abigebat 36. 42.

Myiodes Deus in Elide qui muscas abigebat, idem qui Myiagrus 36. 40.

Mylitta Assyriis Lucina 292. 9

Μονωπάζειν in Petro quid sit 31. 10.

Na נא Hebr. non significat fractum, ut vult Oleastrius, sed *crudum* aut *semicoctum* potius, quod probatur ex Hebr. & Arab. 694. 30. 54.

Naris in equo patula, iræ aut animi indicium 123. 46.

Natare, proprium aquatilium, quæ ideo νηκτὰ dicuntur 37. 32

Nauplius non est בן נפלים *ben nephilim* ut putat vir doctissimus 1055. 42

Nautili, vide *mollia*, & 52. 62

Nabajoth, vide *Cedar.*

Nephthali ut cerva emissa, dans eloquia pulchritudinis Gen. 49. 21. Hæc obscura, nec patet quomodo in Nephthalitas quadrent 895 29. Hebræorum in illa divinationes, ibid 35. Hebræa, si vocales abstineas, posse aliter legi, & sensu magis congruo 896. 21 Nephthalitarum prodigiosa fœcunditas ibid. 64. Iidem in ultimo Oriente ibid 69.

Nephthalitis cur destinetur Occasus & Meridies Deut. 33. 23. cum Ortum & Septentrionem potius occupaverint 898. 48

Necchaz, serpens qui naso pungit 26. 10.

Ninivitæ, vide *Gentes.*

Nisa vel *Nasa* regio in qua pratum Hippobotum *Catastigona* dictum 164. 40. Explicatur utrumque nomen, ibid. 56. Ibi pascebantur equorum multæ myriades 165. 20 De situ disputatur, quem alii aliter, sed Diodorus & Arrianus describunt inter Susa & Ecbatana, in eâ parte Mediæ quæ Susianæ est confinis. Quod videtur esse verius 165. 36.

Nisan mensis Chald. unde dictus 557. 54. 61. Hoc belli gerendi fuisse tempus, ut nobis Martium, Στρατεῖος Bithynis, Φαμενὼθ Ægyptiis 558. 15

Nix quomodo lanæ similis 475. 50. *Vellus aquarum* Martiali, ibid. 54. Arnobio *plumea crustula*, ibid. 62. Arabibus *alæ cœli* ibid 71.

Noctua quomodo Hebr. & unde dicta 66. 3.

Nodus hyænæ in Lucano quid sit 840. 8. Salmasii error, ibid. 12. Primum spinæ articulum in hyæna *nodum* vocari & *Atlantæa*, ibid. 57. Ejus descriptio & virtus, ibid. 73. Ἄτλας ultima colli vertebra 841. 12. Cur hyæna claudicet ibid. 26.

Nomina imponere dominorum est 57. 50.

Nominum prima impositio quanti fuerit docet Plato 58. 64. Et Lucretius frustra objicit non potuisse unum hominem nomina rebus imponere ibid. 33.

Nomina Romana multa ab utroque pecore. A minore Porcius Ovinius, Caprilius, à majore Equitius, Taurus, Vitulus &c. 438. 34.

Nominibus collectivis singularibus sæpe jungi pluralia verba 774. 14.

Nuber super supercilia 728. 3. 10. 14. 22.

Numeri enallage frequens 127. 70. et 212. 40. In nomine Dei imprimis 347. 14.

Nummi olim boum, ovium, aliorumque animalium imaginibus signati 431. 4.

Nycticorax in maceriis degit 14. 35

Ochim אחים Es. 13. 21. non est animalis nomen, sed ferarum ululatus, quibus deserta personant 865. 54. 63. Ex Hebraicâ, Arabicâ, Ægyptiâ, & Græcâ linguâ id probatur, ibid. 73. Græcos, Arabes, Syros, Aquilam & Theodotionem sic reddidisse, 866. 13. Neminem ante Hieronymum pro animali accepisse, ibid. 26. Eundem in Aquila pro Φώνων male legisse τυφώνων ibid. 21. Et Gabrielem in Arabe صدي male reddidisse *ululas*, cum ibi ea voce significetur Echo 866. 18. et 35.

Odorari Hebr. persentiscere ut Ciceroni 151. 7.

Oeolycus, vide *Theræ filius.*

Οἴνη vox Exod. 32. 18. unde litepserit 350. 17

Οἰναρέως in Scythis qui boum duorum & plaustri unius domini sunt 313. 17

Omentum cur Hebr. מכסה 503. 4. Hujus in sacris usus ibid. 9. Persæ solum hoc Diis offerebant ibid. 26. Omentum ab omasi nomen non habet 503. 47.

Ὁμοιόπτωτα vocabula κνώδαλον, δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κοχύδαλος, ζκώδαλον, ζώδαλον, &c. 979. 34.

Onager Hebr. quomodo & unde dicatur 63. 13.

Onager liber & vagus 9. 35.

Onagri asinis domesticis similes, tamen diversi generis 867. 65. Notæ διακριτικαὶ 868. 25. Cursu longe præcellunt, ibid. 26. Sunt pulchriores & majores 869. 8. Hebr. à cursu vocatur פרא *pere* & à ruditu ערוד *arod* 868. 72. et 869. 55. Ita solitarius est ut tamen sit gregarius, 870. 5. Prisci doctores domari posse negant, sed minus vere 871. 27. Onager à tributo immunis 877. 52. Pastore non eget, quia montes cibum, fontes potum illi subministrant, nisi famis tempore, cum ventum trahit ut dracones, ibid. 56. Oculi etiam inedia deficiunt, qui tamen acerrimi 878. 2. Fœmina quam libidinosa ibid. 13. Homines ratione feritatis cum onagris collati, ibid. 36. Onager leonum pabulum, 70. An verum sit lalisiones à patribus castrari, ut docent Græci, Romani & Arabes, 879. 4. Quorum hi Matrem addunt pulli sui crus frangere 879. 38.

Ὀνέλαφοι in pompâ Ptolemæi mendose pro ἔλαφοι 915. 35.

Onirocriticus tam Talmudicos quam Græcos captare in vocibus frigidas allusiones 865. 14.

Onocrotalus Hebr. quomodo & unde dicatur 66. 55.

Ononychiten vel onochoeriten Christianos habuisse pro Deo profani homines objecerunt 222. 68.

Onyx Hebræum nomen habet à nigredine sumptum 718. 34

Ὀφιομαντεία vel divinatio per serpentes 21. 7.

Ophion cur vocetur vatum antiquissimus 22. 25.

Ophionis tabulæ septem Planetis septem cognomines quid continuerint 22. 28.

Oratio summi sacerdotis ad Deum die Propitiationum 658. 1.

Ordeum olim equorum pabulum 58. 64.

Oryges equi, vide *varii coloris animalia* & 786. 45. et 793. 69.

Oryx Aristoteli & Plinio unicornis 945. 71. De eo multa ex aliis scriptoribus 946. 7. Heliodorus de oryge emendatus, ib. 41. Oppianus orygem aliter describit quam alii scriptores 947. 1. Concluditur tamen idem esse animal, & refelluntur objectiones, ib. 33. Oryx animal pugnacissimum, ibid. 59. Nec semper unicornis, ib. 70. Bove non multo minor 948. 8. minor bubalo, ib. 11. Jungebatur bigis, & equi vices præstabat, ibid. 11. Cum cervis recensetur à Columella, & à Plinio vocatur *cervus subulo:* ib. 20.

Tabula vetus in qua describuntur oryges in vario situ 955. 10.

In Oryge saluberrimi liquoris vesicæ 204. 1.

Orygis fortitudo in Martiali & Oppiano, qui obiter emendatur 968. 16. 65. Orygem potuisse vocari *reem*, quia vero *reem* est similimus 969. 18. Orygum cornibus pugnant Simi Æthiopes, ibid. 55. Ab hoc cornu orygi nomen 970. 20. Oryx Latine subulo, & דישא Chald. pro דישון à transfigendo ibid. 36. 38. Orygis statura major; ibid. 55. Et quandoque est unicornis unde μονόκερως dici potuit à Græcis interpretibus, ibid. 60.

Oryx aut Ægyptium animal aut Ægyptiis notissimum 971. 11. De oryge Hori locus bis emendatus, ibid. 40. et 48. Nec Judæis ignotus ibid. 60. et 972. 1.

Ossifraga Hebr. quomodo & unde dicta 63. 69.

Ovicula parabolæ quiescens in sinu domini sui 521. 60. Exempla hujusmodi, non solum in canibus & felibus, ib. 65. Sed etiam in draconibus 522. 1. Oves in sinu ferre 449. 4. 9

Ovis كنوف *caunph*, quæ à grege longius aberrat, quod per morbum quandoque accidit 524. 43. Is morbus كنوف *tsfaual* Arabibus, ibid. 50.

Oves & capras multa habere communia ex Aristotele probatur 416. 69. & 620. 26. Itaque in unum gregem sæpe coeunt 417. 71. Is Arabice quomodo vocetur 418. 2. Eodem modo pascentur 418. 27. Morbo habent similes, ibid. 29. Eadem utrisque venena, ibid. 31. Eædem medicinæ, ib. 41. Hœdi & agni eodem tempore castrantur, ibid. 52. Balatus utrisque communis, 418. 14. Hinc Hebr. Arab. Gr. &c communia habent nomina 418. 63. et 420. 36.

Ovium in Syria, Ægypto & Arabia caudæ quam pinguis 6. 64. et 494. 46. Huic plostella supponi, 494. 69. 72. & p. seq. tota. De tali cauda egisse Molem quæ Hebr. & Arab. אליה dicitur 497. 3.

Oves uni ademptas alteri committere quo modo uno verbo dicant Arabes 448. 68.

Ovis נרדה *dispulsa*, id est vaga & palabunda 447. 22. quod ex Arabismo probatur ibid. 33.

Oves quam sint dociles 521. 21. Voces quasdam intelligunt, ibid. 31

Oves fœtæ Talmudicis quæ dicantur 452. 10.

Ovium mira fœcunditas, in Judæa maxima 510. 71.

Ovis à fœcunditate שה vel עזרי appellata 432. 25.

Ovis trigoris impatientissima 454. 14. 30

Ovis sola habet lanæ vellus 6. 62

Ovium & laoæ colores multi explicati 476. 72.

Oves quandoque nasci rubras, 991. 49. & pusillas 992. 7. 14. 20.

Ovium pelles subras cur Syrus interpres *Hispanicas* appellet 991. 65.

Oves Scriptura sæpe lupis opponit 530. 40.

Ovillæ pellis lupinâ admotâ pili excidunt 529. 41.

Ovis à lupo interemptæ pellis pediculis fœtet, & varios gerenti morbos parit 530. 51.

Ovis lupum multo plus horret quam ullum aliud animal 529. 3.

Oves metu se colligunt, & mutuo se premunt, unde Homero ἀγχίστιναι 516. 71

In Michæa eo allusum 517. 19.

Ovis animal mitissimum, Syriace ܐܡܐ quasi innocua dicta 520. 40. Hinc Fabius *Ovicula* dictus à clementia morum. Et Christus ipse ob id ipsum cum agno & ove sæpe confertur ibid. 54. et 58.

Oves gaudere montibus 516. 14. An inde Homero ὀιόεντα montana loca, ib. 25.

Oves in palustribus locis majores, sed caro deterior, ibid. 48.

Ovibus iudi pascua in Psalmo legitur 518. 4.

Oves quando ad pascua, ad aquas & ad umbram sint deducendæ 519. 12. Quò sæpe alludunt sacri Scriptores, ibid. 46. Mesopotamiæ pastores cur coarguerit Jacob, ibid. 60.

Ovium pastus herba 517. 60. In quam mel liquidum in Pratiis plenis est Arabum *tabaxir*, Indosum saccharum Mambu 518. 1. Talis in deserto manna, ibid. 17.

Oves pastæ an pascua proculcent, & aquas pedibus turbent? 525. 62. 69. Propheras quandoque ὡς τῷ ἀπαμυδεῖ plus habere quam ὡς τῷ μυδεῖ 526. 12.

Oves pellitæ, Hebr. מכבן, id est circumligatæ 486. 29. 38. 48. 50.

Ovium propria & partes quæ in Scriptura memorantur 470. 16.

Ovis pæ pinguedine lasciviens 524. 67.

Oves plerumque uniparæ: Tamen in Judæa & alibi quandoque gemelliparæ 511. 52. & 512. 24. et 513. 6. Δικύμα πίβατα & nimbegnæ oves dictæ 512. 40. 42. Græcos id Apollini Nomio tribuisse, ibid. 45. Alicubi etiam bis in anno pariunt, ibid. 54. Sed nostquam ter ut fabulantur, ibid. 65 et 513. 1. An Labanis oves biteræ fuerint 513. 23.

Pagusus, vide *Craspata*.

Pan in Ægypto cultus hirci specie, ut Jupiter arietis, Anubis canis, Diana felis, &c 642. 36.

Pandoræ canina mens 689. 57.

Panis focatius seu subcineritius quomodo Hebr. Chald. & Arab. 326. 72. Idem Græc ὑγυρφίας, ἰσχαρίτης & ἐπιστρακὶς 327. 26. et 328. 2. De eo Scripturæ loca 327. 59.

Panis subcineritius non coquitur nisi vertatur 328. 72.

Panther an à pardo aut panthera differat 801. 35. Scriptores sæpe distinguunt, ibid. 36. Panther tamen idem enim pardo 802. 18.

Panther magnum animal, catulos cæcos parit ut panthera in Plinio, ἀτιμωτὸν & odoratum est, 802. 20. 36. 54. 62.

Panther Oppiano minutum & umbelle animal 801. 60. id est thos 802. 73. Alius πανθηρίσκος 801. 70. et 804. 20.

Panthera Latine varia 787. 48

Pantheræ fragrantia 790. 25

Pantheræ ex Cilicia à Cicerone missæ Plutarcho παρδάλεις 800. 32.

Panthetam & πάρδαλιν idem esse animal probatur contra Allatium & alios qui pernegant 800. 10

Ad pantheras Plinius refert quod Græci dicunt παρδάλεις magno esse corde, odoratus, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & pilos decidere admotâ pelle hyænæ 800. 53. 60. 71. et 801. 3. 7. 53. Denique pantheras à pardis Plinius solo sexu & candore distinguit 801. 18.

Panthesim æ mentio, vide *Tigrine*.

Παραθηγατὰς ad Bacchi pedes 803. 8. Vini potu delectatur, ibid. 58.

Papillæ uberum potius quam ipsa Sponsæ ubera collata in Cantico Solomonis cum hinnulis inter lilia pascentibus 923. 65.

Parasceve, id est dies Veneris 567. 1. Parasceve Paschæ Joh. 19. 14. non est præparatio ad Pascha, sed ad Sabbathum ideo Paschæ dicta, quia in Paschæ festum incidit 567. 20

Παρδαλὶν non solum pardi pellis, sed & alia quævis, modo varia 787. 2.

Pardalianches pantheras necat 800. 23.

Pardalio gemmæ à panthera nomen 800. 20

Arabica pardi epitheta ad varios colores pertinentia 787. 52.

Pardus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 10.

Pardorum genus duplex 805. 35.

Pardum cum hœdo cubare quam insolitum 789. 20.

Pardus insidiosus 788. 68. Vigilat in Judææ urbes, ibid. 73.

Pardus & leo sæpe juncti in libris sacris & profanis, 785. 49

Pardus à leone ordine dignitatis secundus 785. 36.

Pardis leviores equi ejus. Ita Habacuc 787. 74. Syrus *aquilis leviores*, id est نسور pro نمور 788. 1. Pardi tam ad torsum quam ad saltum agiles contra Druſium ibid. 29.

A pardis loca dicta 790. 50.

Pardi maculæ Jerem. 53. 23. in Chald. פלי *festa* aut *scatula*, unde *sigillatæ vestes, scutulati equi* 786. 26. 29. Hæ maculæ Arabice *sigilla*, Hebr. תברבות quia livide 786. 36. 37. Pardus à maculis נמר *nemer* dictus

Pardorum montes 790. 59.

Pardo tertia monarchia quomodo similis 787. 37.

Παρδὸς *pardus* (ut πάρδαλις) in Aristophanis Scholiaste aliquot juxta nonnullos ad Hebræum פרדס *pardes* pro *paradiso* aut horto, quia ut hortus floribus, ita maculis variatur pardi pellis 787. 59.

Pardus & فهد *phehed* feræ homogeneæ 796. 45.

Pardus in venabula præceps suit 789. 63.

Ut pardum vna Assur Of. 53. 7. An veteres sic recte legerint 790. 67.

Pardus vini avidus 790. 8. vide supra Παρδοβρεχὴς. Parnasso monti inde nomen 443. 32. Ibi gramen quam eximium ibid. 50.

Parthorum *ἵππων* instar tonitru 151. 72.

Participium Activum pro Passivo, & Passivum pro Activo Hebræi & Arabes adhibent per hypallagen 89. 3.

Pascere, Hebr. רעה, etiam divagari significat 466. 70. vide infra *Pasci*

Pascha à verbo פסח, id est διαβαίνειν & ὑπερβαίνειν 555. 65. Quid διαβατήρια Græcis 556. 1. Cur Basilitæ altare transilierint 556. 28. Paschæ vox quam homonyma, ibid. 55. Paschæ nomen Syri, Æthiopes & Græci quam variè reddant 556. 72.

Ad Pascha esponi jubetur שה id est *agnus* vel *hœdus*, sed potius *agnus*, quod multis probatur 582. 7. 30.

Paschatis agnus fit integer, masculus, unicus 583. 47.

Paschæ agnus integer, id est sine labe 563. 50.

Vitia in eo quinquaginta recenset Maimonides 583. 73. In his טרפות *terapheth* seu discerpta à feris, quosum xviii. species Talmudici numerant, sed Maimonides LXX. 584. 36. 42.

Paschalis agnus masculus cur præferatur 584. 44.

Paschalis agnus anniculus, qui primum annum non superaverit etsi non attigerit. Nam octavo die sacrificio purus erat 585. 5.

Paschales agni in Ægypto domi mactati, in Judæa Jerosolymis, & in templi atrio 572. 40. vide *Agnus*

Paschatis amaræ herbæ & azyma miseram Israelitarum in Ægypto vitam significabant 612. 3. 31. Alii ritus propere inde esse exeundum, ibid. 51. Et ipsum Paschæ nomen Angelum Judæis pepercisse ibid. 59.

Paschatis contubernia quomodo Hebr. & Gr. dicta, & ex qualibus constiterint 581. 52.

In Paschate convivæ quot circitet 581. 27. Et quantum quisque comederit ibid. 45.

Paschatis convivæ vel genuini, id est veri Judæi, vel adscititii, id est qui Judæi fiebant, quorum plura genera 577. 39 44. Iidem per domos convenichant 581. 17.

Pascha Hierosolymis nunquam per biduum celebratum 564. 16. Nec indictum κατὰ τὴν σύνοδον ibid. 35. Mosis ætate nulli in Ægypto Astrologi, ibid. 48. Solvuntur objectiones, ibid. 71. Ad Pascha nemo incircumcisus admissus 577. 42.

Paschatis festo quædam licuisse quæ Sabbatho vetita 568. 70.

Pascha Judæos olim constituisse pes Lunæ Φάσεως 562. 54. Quâ ratione id factum, 563. 24. Privato non licuisse id mutare ib. 39. Mutatio qualem volnus fuisset inutilis, ibid. 52.

Pascha manducare Joh. 18. 28. id est Paschalis sacrificii ab agno diversa 565. 25 Deut. 16. 2. *Mactabis Pascha* eodem sensu dictum. Ita sacerdotibus Josiæ boves &c. dedit *ad Paschata*, ibid. 39. 59. et 566. 58.

Paschalis agni miraculum, in Ægypto mactati, ut per ejus sanguinem Israelitæ ab Ægypti clade eximerentur, quam insigne fuerit 555. 44.

Paschatis

Paſchatis die plebeios etiam in Judæa pro ſacerdotibus fuiſſe Philonis error 575. 71. Plebeii quidem Paſchalem agnum, ſed & alias victimas æque mactabant 576. 20. 48. Sed ſoli ſacerdotes ſanguinem accipiebant & aſpergebant, ibid. 65.
Paſchatis primi rotâ nocte cur exire vetitum 610. 20.
Paſcha primum & ſecundum quid commune aut diverſum habuerint 571. 43
Paſcha primum ſub Ezechia cur ſecundo menſe celebratum 572. 6.
In Paſchatis tribus quatuor obſervanda, 1. victimæ ſeparatio. 2. mactatio, 3. aſſatio, 4. manducatio 582. 3.
Paſchæ ritus quidam perpetui, quidam in ſolâ Ægypto obſervati 610. 60.
Paſcha verum fuiſſe ſacrificium tam ex Scriptura probatur quam ex ipſo ritu 573. 5.
Paſcha ſecundo menſe cur inſtitutum 571. 21.
Paſcha Judaicum duo beneficia ſignificabat 1. Liberationem ex Ægypti ſervitute, & plagis in Ægyptios inflictis, imprimis ab ultima. 2. Liberationem à peccato & morte æternâ per Chriſtum 611. 69.
Paſcha Judaicum ſignificabat Chriſti 1. perſonam, 2. mortem, 3. mortis fructus, 4. quomodo illius fiamus participes 612. 73.
An paſcha potuerit in tertium menſem rejici 572. 23.
Paſchæ tempus menſis *Abib*, die XIV. inter duas veſperas 557. 35.
Paſcha qui putant ubivis potuiſſe mactari & comedi refelluntur 575. 1.
Paſcha non celebratum eſt veſpera diei XIV. incipientis ſed deſinentis 560. 40.
Ad Paſcha celebrationem vicini advocati, cum minor erat domus 581. 26.
Πασχαλικὸν quisdicatur 556. 67.
Paſci in loco ſpatioſo quid ſit 412. 65.
Palliuaca è latis piſcibus immunda, quia neque pinnas neque ſquamas habet 42. 18
Paſtores Ægyptiis cur odioſi 644. 68.
Paſtor *ποιμενάρχης* quomodo Arab. 453. 47.
Paſtoris boui in Scriptura deſcriptiones 449. 1. 54. et 450. 1. et 451. 20.
Paſtor bonus vitam pro ovibus ponit 450. 58. Et ex leonis faucibus eas eripit, quod ſæpe factum, ibid. 61. 69.
Paſtorum caulæ Hebræa nomina quinque habent 467. 23.
Paſtoris diſcipulus רועה *carzil* Talmudicis 445. 30.
Paſtor, turax hominum genus 438. 22.
Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius 444. 55.
Paſtores interdiu non noctu cauunt 465. 25.
Paſtor in Jeremia quo ſenſu dicatur *involvere veſtem ſuam* 455. 69.
Paſtor malus & nihili quomodo Arabice 445. 46. De eo Scripturæ loca explicantur. ib. 50. et 447. 11. et 448. 15. 54.
Paſtores mercenarii alii primarii, alii ſecundarii 444. 49. Illi Geu. 47. 6. dicuntur *principes gregis*, ibid. 58. qualis Doeg ibid. 57.
Paſtores muſici 464. 49.
Paſtor oves ſuas novit ex nota inuſta, pura in aure, cruce, clunibus &c. 450. 6. 24.
Paſtor an diſceptas & furto ablatas oves teneatur reſtituere 451. 47. De ea re lex Exod. 22. & Hebræorum exceptiones, ib 57. et 65.
Paſtorum tabernacula 465. 37. Horum uſus antiquiſſimus etiam inter Judæos, ibid. 50. Scenitæ & Nomades 466. 9. Jabal primus inventor, ibid. 10.
In paſtorali arte umbra politici regiminis 441. 28. Hinc reges in poetis dicuntur paſtores populorum, & in Scriptura paſcere populos ſuos ibid. 30. 32.
Paſtoritiam artem Patriarchæ agriculturæ cum prætulerint, 441. 12.
Patriarcharum omnium corpora in ſerram Chanaan exportata, non Joſephi ſolius, idque Sichemam, non Chebronem 435. 18.
Paulum quædam habere tanquam ex Moſi quæ in eo non leguntur 484. 60
Pavo Hebr. quomodo & unde dictus 65. 58
Peccatum eum leone confertur 778. 48
Pectus in equo nobili quale 125. 14
Pecunia & peculium à pecore cur appellata 12. 47.
Pecus quæ in agro pauperiem fecerit. Decies 398. 50.
Pecus quando ſub virga tranſeat 459. 11.
Pecus numeratur mane & veſpere, idque ſub virga paſtoris 459. 30.
Pecus noctu ſubreptum, quomodo Arabes 452 30.
Pecudum & carnis eſu in uſu ante diluvium 18. 36.
Pecoris regii præfecti inſigner ex hiſtoriis 444 61.
Pediculus Hebr. quomodo & unde dictus 70. 58.
Pediculi in cibis 35. 58
Pediculi Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios, vide *Rana*.
Pedum paſtoris quomodo Hebr. 458. 67. & 459. 5.
Pegaſus unde dictus 99. 42.
Pelecanus Hebr. quomodo & unde appellatur 65. 31.
Pelecanus in deſertu degit 14. 34.
Penna, vide *Zoophyta aquatica*
Pentecoſten de qua Act. 2. an primi Chriſtiani crediderint in diem Domincam incidiſſe 570. 18. An quinquaginta dies à Paſchate ad Pentecoſten potuerint à Sabbatho incipere 570. 31.
Pera paſtoris quomodo Hebr. Chald. & Arab. 456. 63.
Percnopterus aquilarum ſola cadaver attingit 16. 35.
Perfectum tempus pro imperfecto 755. 61.
Περιβόλια barbaris ſcriptoribus *brolia*, Gall. *bremil*, id eſt paradiſi, ſeu ferarum vivaria 867. 73.
Periſtylon quæ pars Alexandriæ 264. 26.
Perquirens Hebr. id eſt dens jumenti 300. 15.
Perſæ & Perſeus unde dicti 99. 36.
Perfidis regum edicta ne ab ipſis quidem regibus potuiſſe revocari 248. 1.
Peſtis à Deo immiſſa propter Davidis crimen quam gravis fuerint ſymptomata 378. 28. Ea graſſante is ad Deum clamat, *Ego ſum qui peccavi*, &c. Ut Corœbus apud Statium: *Quid meruere Argi? me, me, Divum optime, ſolum*, &c. 378. 44.
Petoſiris in Ægypto veruſtiſſimus Aſtrologus 583. 34.
Phage in *Bethphage* quid ſignificet 209. 55.
Pharaonis trigæ aut τρισσύρες 172. 50.
Pharetram ſunare ut Job., ita paſſim Poetæ dicunt 133. 68.
Pharnas פרנס, unde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes*, &c. paſtor & gubernator 443. 26.
Φαραγγὰ τῶν ναίων eſſe *vallem hyænarum* non *ſacularum*, ut accepit Druſius. *Sueule* non ſunt ναίνες ſed ναῆδες 831. 4. Alii vallem viperarum explicant, de quo in Serpentibus.
Φάρυγξ, proprie fauces, etiam os ſignificat 756. 53.
Phebet, animal ſomniculoſum, à verbo فهب *phabada* dormire, pandiculari 799 25. Proverb. Arab. *Mendicior τῦ phebet*, ibid. 50. Videtur eſſe iynx, animal pardo ſimile.
Pheneus lacus ſterilis in Arcadia 40. 45
Philippus Alexandri pater jam multa animalia magnis ſumptibus coegerat 57. 5
Philiſtæorum agri cur à muribus vaſtati 365. 45.
Philiſtæos quam male mulctaverit arca captiva 365. 19
Philiſtæi qui arcam ceperunt quo morbo laboraverint 365. 51. Variæ ſententiæ, ibid. 62 Hebræa morbi numina accurate explicantur 366. 12. Et probatur עפלים *anos*, et esse *anos*, טחורים *marifcas*, ibid. Locum Pſ. 78. 66. eo non pertinere 367. 1.
Philiſtæi cur arcam in novo plauſtro poſuerint, vaccaſque indomitas & fœtas illi junxerint 369. 26. 30. 45.
Philiſtæi cur murium & mariſcarum imagines Deo obtulerint 366. 3. Veteres ab aliquo malo liberari hujus inſignia Diis offerebant ibid. 6
Philiſtæi templi limen cur tranſiliant 365. 27.
Philiſtæorum vaccas Deo offerre num licuerit 369. 58.
Philiſtæorum vocabula quædam 368. 5. & voces bis cum Phrygibus communes 369. 14.
Philo de more crucifixos è cruce die feſto deponendi 568. 27
Phoca ſeu boca à boatu nomen habet 46. 62.
Phocæ cur Homero *ἐίνοδες* 46. 59.
Phrygum voces aliquot 369. 14.
Pii etiam ad literam calcant leunem & aſpidem 776. 35.
Pinna quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38. 35.
Pinnici frequens piſcatio in Indiæ Colchis 489. 72.
Πινοπόιχα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei 489. 2.
Piſces lleet ad Adamum adducti non fuerint, quia ſunt diverſi elementi, tameo homini æque ſubeſſe 57. 69.
Piſces æquorei, lacuſtres, fluviatiles 40. 41.
Piſces anthropophagi 40. 32.
Piſces plane ἄφωνοι, unde ἀφωνία 38. 09. Eorum ſtridor non eſt vera vox, ibid. 62. Quorſum in Jobo loqui dicantur 39. 1.
Piſces cetacei qui 42. 10.
Piſces Dii dicti & θεόκτιστοι 43. 68.
In piſcibus viæ duces, non militiæ 39. 55.
Piſcis in Ephippo fabuloſus totâ Creta major 50. 33.
Piſcium mira fœcunditas 39. 6. Unde דגה de Jacobi filiis dictum, id eſt more piſcium ſoboleſcere 39. 54.
In piſcium delectu luxus olim præcipua pars 43. 53.
Piſces magni qui dicantur 42. 6.
Piſces minuti majoribus pro cibo 39. 6.
Iſces *ἀνόδες* dicti, quia carent uſu pedum 44. 65.
Piſcis proprie partes pinna, ſquama & branchia 38. 33.
Piſces parvi vel magni 41. 53.
Piſces parvi in Euangelio dicti ἰχθύδια aut ὀψάρια 42. 54.
Piſcium alii pinnas & ſquamas habent, qui ex Lege mundi ſunt, alii utroque carent vel alterutro, qui immundi 42. 14.
Piſcem Romæ plus veniſſe quam bovem 43. 72.
Iſces non ſquamoſos pollucere vetitum, etiam ex Lege Numæ 42. 29. Sed ſquamoſos omnes polluere licitum præter Ierum ibid. 47.
Piſcis animal ſtolidiſſimum, ac proinde captu facile 39. 37
A piſcibus Syri cur abſtinuerint 44. 11. Quæ Syrorum ſuperſtitio Nehemiâ recentior ſuis ibid. 66.
Plantas Hebræi occidi & mori dicunt 1. 23.
Plantæ vivunt ex Hebr. ſententiâ 1. 6.
Platonis faſtus 173. 32.
Plauſtri primi inventores Bacchus & Ceres 312. 71.
Plauſtrum boum, Hebr. עגלה, Græce ἅμαξα unde ἁμαξίβους 313. 1.
Plauſtrum Cybeles 312. 67.

Hinnæ avium in veſtiom uſum 5ᵐ 32.
Hinnarium opus non ſignificat artem ſuendi veſtes ex pinnis. Sed quâ clavi, aut patagia, aut aureæ bracteolæ veſtibus interſperſæ avium plumas referunt 18. 1.
Pocula ex foliis colocaſiæ 144. 10.
Pollutt, peregini, incircumciſi à communione eum Chriſto quomodo eſe indantur 618. 55.
Polpoch in Jucatana ſerpens unde dictus, 26. 25. Idem eaudæ aculeo pungit ibid. 27.
Polypi, vide *Mollia*.
Poadas pro valore quandoque ſumi 380. 34.
Porca præcidanea quid Romæ 982. 74.
Porcina Lege Dei vetita, eâque valde præciſâ 700. 31. Unde Judæorum hoſtes occaſionem ſumpſerunt eos proterve deridendi, & acriter periequendi 701. 21. Tamea vete pii ab exactâ ejus obſervatione non poruerat ſic deterreri, ibid. 71. Quin ſuem alere vetuerunt ſub pœnâ maledicti, atque etiam nominare 702. 31. 34. Sed has leges antiquarunt Chriſtus & Apoſtoli 703. 54.
Porcus lutuleatus 9. 34.
Porcis margaritæ non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis propoenenda 704. 47.
Porcus ad ſolam mortem nutritur 698. 15.
Phrygia de eo fabula ibid. 40.
Porcus è Sylva Pſ. 80. 14. apet *δυσμενεσιν* 977. 15.
Porcus è ſylva & feræ agri, qui vitem ex Ægypto tranſlatam devaſtarunt, ſunt reipubl. Iliacis hoſtes & ſubverſores 976. 72.
Porcus è ſylva Eſau, fera agri Iſmael, id eſt Chriſtiani & Saraceni in Midras 964. 15
Imo Aſſyrii & Babylonii. ibid. 25.
Porphyrion, vide *Animalia varii colores*.
Prædictiones miræ de Achabo, Jezabele & Aſcletatione Mathematico à canibus lacerandis 671. 10. 29.
Pridianæ daper quam contemptæ 610. 3.
Primitiæ & decimæ ex pecore 320. 15.
Primogenitorum occiſio in Ægypto quam gravis plaga 594. 1.
Primogenitus in brutis cui Hebr. פטר *ſhetet* vocetur 297. 4.
Primogeniti mnuia ſacerdotum obierunt ante ſacerdotes inſtitutos 575. 42.
Priſci mortales tuenſæ affidebant noa accumbebant, quod tam ex Homero conſtat quam ex Prophetarum ſcriptis 598. 56. Itaque cauſa non fuit cur calceos eximerent ibid. 70.
Propheta qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, tamen jure plexus eſt, quia peccavit in circumſtantia 206. 70. Legati Athenienſium ſimili de cauſa morte multati 207. 2.
Prophetæ cadaveri ien cuſtos à Deo appoſitus, qui ar Prophetam honorat, quam puniverat ut transgreſſorem 207. 30.
Prophetas etiam invitos mala prænuntiare, nec poſſe Deum excurere 769. 62.
Proterva, ſacrum in quo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet igne conſumebatur 609. 68.
Πρόνομοι cuſtor velox: Inde Perſ. & Arab. tigris nomen *pharanick* 794. 31.
Pſalmo XXII. legendum כארי *caari* foderunt, non כאורי *caari* ſicut leo. Quod probatur ex Senioribus 779. 69. Aquilâ 780. 21. Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo 781. 60. Maſoretbis ipſis 782. 41. Et nonnullis Judæorum exemplaribus 783. 37. Franſ Judæorum inſtignir qui veram lectionem è texto in marginem tranſtulerunt 783. 4. Si ſcribas *ſicut leo*, nullus exit ſenſus commodus ib. 39. Inde non recte concludi Judæos Hebræum textum corrupiſſe 784. 39.
Pſalmorum duo loca ab Hieronymo ad monocerotes tranſlata quia aliter lecta 950. 26.
Ptolemæo Philadelpho quam oumerufas fuerit equitatus 171. 6.
Pulex Hebr. quomodo & uade dictus 70. 64.
Pulvis non ſolum ſerpentis, ſed & multorum animalium cibus 27. 10.
Pygargus capiræ genus eſt ab albis natibus dictæ 902. 38. Tamen in Gr. verſione eſt pro Hebr. דישון *diſon*, cui color eineteus videtur feciſſe nomen, ibid. 64. Quidam deſcribunt tragelaphum 903. t. 14. Ad *diſon* quæ voces alludant. ibid. 29. *Diſon* & *Biſon* idem non ſunt, ut conjectat Arias ibid. 40.
Python cui Hebr. dictus אוב *ob* 22. 34.
Quadrupes bifidum 6. 12.
Quadrupes cornutum, bicorne vel unicorne 6. 49.
Quadrupedes diſtingui ratione ætatir 7. 56. coloris 6. 71. dotum corporis 8. 70. loci 9. 70. molis 6. 6. morum 9. 28. partium 6. 11. ſexus 8. 21. victur 9. 42. vocis 7. 9. uſus 10. 74
Quadruper multifidum 6. 13.
Quadruper ſolipides 6. 11.
Quadrupedis frons cornuta vel glabra 6. 48.
Quadrupedum abuſus in Scriptura damnatus 13. 6.
Quadrupedum pleraſque majoris molis, ut cervus, bubalos, elephantes, rhinocerotes, ad bover referri 250. 61.
Rachel Jacobi uxor eur ovir dicta 438. 24.
Radiculibus geminatis ſignificationem imendi 1032. 35.
Raja è latis piſcibus immunda, quia pinnis & ſquamis caret 42. 15.
Rana quomodo Hebr. & unde dicta 68. 73.
Rana Taitaudica, quæ pagum ſexaginta domorum magnitudine æquabat 980. 49.
Ranæ, muſcæ, pediculi, locuſtæ, Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios 37. 50.
Reem Aben Eztæ eſt ibex 965. 30.
Reem ראם noa eſt *urus* ut placet Bootio 958. 70. Urus animalia Judææ ignotum. Ia Græcia quoque & Romæ ante Cæſarem, qui in Hercynia ſylva primus deſcripſit 959. 61. Urus in Syria nullus, nec in Indiæ Arachotis & Troglodytir 960. 10. 25. 38. &c. & 961. 2. *Byſontes* tam teri quam uri 961. 46.
Reem non eſſe in boum ſed in cervorum aut capreatum cenſu Arabes, Chaldæi & Hebræi docent 961. 57. Tres capreæ ſpecies apud Arabes, quarum una *rim* dicta, ſinceræ alhedialis, in arenis degens, pinguiſſima ibid. 64. De qua Poeta vetus 962. 53. & ejus Scholiaſtes ibid. 66. Et ab ea cognominatur Princeps in Arabia 963. 9. Quomodo in arenis hæ capreæ pinguefcant 964. 3. Has capreas capui & antes in altum erigere, unde illis nomen *reem* ibid. 27. 33. et 967. 2.
Reem ראם vel *reem* רם procerum animal 949. 46. *ἀλτικὸν*, ibid. 67. Validum, ferum, indomitum. ibid 71. Cornutum 950. 12. Principum in Scriptura typus ib. 21
Regeodi & Regum nomen unde 441. 9.
Reges olim paſtores 441. 56. 68.
Reges vel Imperatores Pharao, Joachaz, Joachim, Aſſuerus, Tiberius, Nero, leoa dicti 771. 34
Remotum iter quod à communione Paſchatis excuſabat, aliter definit Philo, aliter Judæi recentiores 580. 33
Renes cur Hebr פלגים & פחזות 503. 50
Renes pinguiſſimi maxime in ovibus 504. 9. 29.
Repere, vide *Aquatilia*.
Reptilis Hebræum nomen quam late pateat 23. 23.
Reptilis Hebraica tria nomina 23. 28. et 59 22.
Reptilia Moſis *ἑρπετὰ* vel *ἕρπυτα* 23. 36
Reptilia in cibis 33. 8.
Reptilia non froſtra contra Epicurum 33 50.
Reptilia etiam ad Adamum addoſta 55. 64
Reptilium ex ſanguinum, id eſt infectorum definitio & genera 34. 34.
Reptilibus Hebræi quæ animalia adſcribant 54. 46.
Reptilibus utitur Deus ad improborum ſupplicia 33. 56.
Res Hebræum Syri ſæpe inſerunt poſt primam radicalem 669. 26.
Reſpicere in Deo quid ſit, cum ad Abelem dicitur reſpexiſſe 337. 6.
Rhinoceros in Aquila pro ראם *reem* 950. 57 Is Hebræis ignotus, ibid 67. Illum Iſidorus eum monocerote confundit 951. 20.
Rhinoceros non eſt major bove juxta Strabonem 948. 8.
Rhinocerotem Martialis cur *genium ferum* deſcribat 931. 10. Variæ ſententiæ. Illum locum aliter legendum, ibid. 44. Aliorum conjecturæ reſelluntur, ib. 16. 19. 34. 69. et 932. 16.
Rhizes, vide *Taurelephantes*.
Rhododaphne Hebr. דרדנון *hardophnin* 6. 8. 19. Herba alnaria cur dicta 608. 56. (Gloſſæ emendatæ ibid.) jumentis & pecori herba lethifera, homini ſalutifera 609. 7. Aquas Mara per eam edulcatile 609. 19.
Rhombus plunas habet, immundus tamen eſt, quia caret ſquamis 42. 22.
Rim Arab. eſt præ ſpecies de qua ſupra in *reem*. In Arabicis, Chaldæis & Syris paraphraſib.
רים *rim* & ראם *rema* occurit pro Hebræo דישן *diſon*, quo capreæ genus ſignificari apud omnes in confeſſo eſt 964. 46.
Riſus alius eſt lætitiæ, alius deriſionis, qui equo tribuitur *κατ' ἐξοχὴν* 133. 4. 12.
Robur corporis virtus, & fortitudo animi 117. 39
Ros Deidonum 548. 45.
Ros duplex, nocturnus & matutinus, utriuſque Arab. nomea. Ita manoa utroque tempore 550. 8.
Ros pecori gratus, quando ſalubris vel inſalubris 518. 61.
Roſomaccha hyænæ ſpecies Selavis 837. 52.
Rubedinir in equis tres gradus 114. 41. et 51.
Ruch avis fabuloſa fert unguibus monocerotem 937. 41.
Rufa perfecta (vacca) Num. 19. 2. id eſt perfecte rufa juxta Ebræos. Ita ut ne unum quidem pilum diverſi coloris habeat. Par in Ægyptiis *ἀκριβεῖαι* 290. 23.
Rugire & rugitus, vide *Leo*.
Rupicapra unicornis, pugnax animal apud Arabes & Euſtathium Antiochenum, v. *Charſan* & 967. 44.
Rupicapiæ totæ albæ 963. 20.
Rufeni dicitur equus potius quam *rufus* in Palladio, &c. 104. 41. Iſidorus *roſeum* perperam ſcribit 104. 44.
Sabæi in Eſaia Domino thus & aromo offerunt, id eſt regi Meſſiæ juxta Kimchium 81. 52.
Sabbati itet 959. 14.
Sabbatum magnum hodie quando Judæis 568 23.
Sabes locus perplexus in quo detentus aries qui pro Iſaaco eſt immolatus 541. 45. Hujus vocis aliæ interpretationes reſelluntur 543. 15.
Sacchartum Mambu, vide *vinum paſtum*.
Sacerdotes vitulorum Jeroboami, quo ſenſu ſumpti dicantur ex extremis populi 356. 54.
Sacerdotibus Ægyptiis nonniſi lineæ veſtes, & quoſſum 491. 73.
Sacrificia extraordinaria, ut in altaris dedicatione, in conſecratione primi & ſecundi templi, & divini cultus teſtitutione ſub Ezechia & Joſia 330. 18.
Sacrificia Gentilium quam ſimilia Judaicis 321. 7. Exemplum in holocauſtis Levitici ſtatim initio ibid. 11.
Sacrificia holocauſta, pacifica & propitiatoria 318. 60.

Sacrificia ab igne cœlitus delapſo incenſa & conſumpta 360. 70. Ignis ita delapſus ſervabatur inextinctus 361. 51. Aaronis filii conſumpti, quod alienum ſubſtituiſſent, ib. 58. Duravit ille ignis uſque ad captivitatem Babylonicam, ibid. 64. Quod è puteo erutum narrat Jaſon, ſilent veri Propheræ, & Hebræi omnes negant, ibid. 67. Unde invictum in ipſos argumentum 362. 68.
Sacrificium juvencæ rufæ 320. 64.
Sacrificium juvencæ quæ in valle aſpera immolabatur 320. 71.
Sacrificia mundationum 320. 16.
In ſacrificio pacifico & pro peccato quid peculiare 13. 23.
In ſacrificio pro peccato bos, & in ſacrificio pro delicto, quod gravius ſuit, ſolum aries eſt oblatus, & quoiſum 319. 35.
Sacrificia propitiatoria vel pro peccato vel pro delicto 318. 73.
In ſacrificio quinque res ad plebem attinent, quinque ad ſolum ſacerdotem 577. 2.
Sacrificia quædam temporum, quædam perſonarum propria 319. 51. et 320. 1.
Sacrificia votiva 320. 14.
Saginati & obſtimari in malum 523. 13. quomodo id Arabice ibid. 40.
Sagittæ ex arcu excuſſæ, aut ipſius arcus tonus, quo verbo proprie ſignificetur apud Hebræos & Arabes 134. 32.
Σαῦρα & *ſaurus* de cane, ut Arab. بصبص *bashat*, caudæ & auriculi motu abblandiri 681. 54.
Salamandra ſtellioni ſimilis, ut etiam ejus ſpecies 1073. 10.
Salamandræ color varius 1079. 24.
Salamandræ venenum quam ſit potens in cadaveribus locis 1059. 27.
Salamandram Hebræorum alii muri, alii araneæ ſimilem eſſe volunt errore perridiculo 1082. 41. 43
Salfugo פלוחית cur ſumatur pro ſolitudine 872. 9. An quia ex ſalſugine ſit ſterilitas, & ſterilia loca non habitantur ibid. 23.
Saltationes immundæ, vide *Idolatrica ſacrificia*.
Samachonites vel Semechonites lacus, quaſi *piſcoſum* dicas, Arabibus enim piſcat ſunt *Samachonna*, vide *Aqua Merom*.
Sammabrat, Arab. ſtellio à veneno ſic dictus & maculis tanquam lepræ, 1087. 7. Ratio nominis fabuloſa ibid. 51.
Sampſuchus veteribus idem quod amaracus 589. 17. Talmudicorum nonnullis hyſſopus 587. 37.
In Samſonem Joſephus injurius 201. 55.
Samſonis cum leone pugna prope Timnatham 753. 13. eoque inermi, ibid. 14. et 60. 65. Joſephus ſuffocatum ſcribit, ibid. 70. Ita ab Hercule & aliis 754. 1.
In Samſone qui ſolus occidit mille viros implentur promiſſa Legis 200. 3. Tale quid de Joſebo 199. 74.
Samſon non dicit Philiſtæos araſſe vitulam ſuam, quod eſſet obſcœnius, ſed araſſe cum ea, quia illius opera arcanum ſuum rimati fuerant 406. 33.
Samſon unde trecentas vulpes nactus fuerit, quadruplex reſponſio 854. 61.
Samſon cur per vulpes ſegetes exuſſerit 856. 10.
Sanare, id eſt peccata remittere 580. 9.
Sanchoniathon quam vetus ſcriptor 44. 50.
Samgar ſtimulo boum inſtructus, ut Lycurgus βουπλὴξ; Cujus pugnam Nonnus deſcribit prope Carmelum Judææ montem, à quo non procul habitavit Samgar 385. 52. 66. Boum ſtimulus cur Talmudicis מרדא *marda*, Hebræis מלמד *malmad* & דרבן *darban*. Quæ duo vocabula quid differant 385. 18. et 389. 21. 40.
Sanguinem attingere cur ſub Lege ocſas fuerit 11. 12. Et ab ipſis Apoſtolis aliquamdiu vetitum, & poſtmodum conceſſum 11. 16.
Sanguinis aſperſio in Ægypti Paſchate quomodo obſervata 573. 70. Idem fuiſſe propitiatorium 574. 10. Ejuſdem adeps Deo adolebatur ibid. 14.
Sanguis cur pro ſigno datus 594. 15.
Sanguis uvæ, id eſt vinum Hebræa phraſi, cujus æmuli Tatius & Statius 267. 13.
Saphan ספן Hebræum idem quod Arabum *alſarbuna*, quia omnes notæ concurrunt ſeptem numero 1016. 12.
Τῷ *ſaphan* quid commune cum hericiis 1016. 54. Et cum Hiſpaniæ cuniculis ibid. 72.
Τῦ *ſaphan* varia nomina explicantur, 1. Hebr. *ſaphan*. 2. Arab. *alſarbuna*. 3. Chald. סנפנירא *ſaphzo*. 4. Syr. ܣܦܝ *ſhagaja*, 5. Græca χοιρογρύλλιος & ἀγριμὸς 1016. 24.
Saporum octo genera apud Avicennam ex Ariſtotele & Theophraſto 112. 21.
Saraceni, in quibus aliis bellatores, non ſuni *ſaraceni*, ut Ortelio videtur 789. 9.
Saron juxta Joppen & Lyddam 534. 1. *Saron*, id eſt campus lati proſpectus 533. 53. 57. 59. Ibi paſcua & vites 534. 5. 7. Syrus in ea voce emendatus ibid. 15.
Saron male in Arabe *ſarphanda*, id eſt Sarepta, 306. 55. Σαρωνὶς Gr. quercus cava, unde Saronicus ſinus, ibid. 72. Aliud Hebr. *Saron* 307. 13. Et diverſus locus *Saronas* circa mare Tiberiadis, ibid. 89. Rex *Laſſaron* ibid. 33.
Saſgona vel *Saſganno* סשגונא in Chald. & Syr. pro חוח *tachas*, non eſt quod Hebræi volunt, animal ſex colorum, aut ſuis coloribus lætum, ſed coloris genus 989. 57. Itaque in Syro legas, *pelles arietum ſaſganno* 990. 13. 19. Hyſginas interpretor aſperſione in ſibilum mutata ibid. 34.
Satanæ cur in homines nihil poſſit die propitiationum, ratio Cabaliſtica 652. 66.
Satanam quo ſenſu ſe ipſum appellet Dei Angelus 595. 70.
Saturnus Arab. كيوان *Caiwan*, ut Hebr. כיון, *Ciun* vel *Caivan*, ſi mavis in Amos 864. 17.
Saul quam fuerit ſortis 829. 36.
Saxum rutilum in ludis Nemeæis equos terebat 142. 3. ibid. ſpectrum ab Apolline, ut volunt, Polynicis equis objectum 42. 47.
Scarabæus Hebr. quomodo & unde dictus 70. 42.
Scari ex Troade advecti circa Campaniæ littora diſſeminati 42. 48.
Scarus piſcium ſolus ruminat 43. 1.
Scarus ſerratos dentes non habet 43. 11.
Scaro unde nomen 43. 50.
Scarum pollucere cur nefas 42. 40.
Scarus Romanis ſero cognitus 42. 44.
Scincus ab Hebræis cur vocetur נתילים *filius Gigantum*, 1055. 29. et 1057. 23. Obiter multa de ſcineo 1055. 55. &c.
Scineus ad antidotum Mithridatium utilis 33. 53.
Scolopendra, vide, *Inſecta aquatica*.
Scolopendra, Sytis *jodaida* Chaldæis *medal* vel *medel*. Illi Hebræi tribuunt centum pedes ſed Arabes nonniſi XLIV. 1079. 18. Hujus deſcriptio ex Avicenna ib. 51. A Nicandro dicitur ἀμφιπλὴξ, quia in poſteriora fertur, quod omnes notant, ibid. 61. Sed in aurem ingredi notat ſolus Avicenna, ibid. 52. Marinæ etiam ſcolopendræ ex Dioſcoride meminit Abenbitar ibid. 68.
Scorpio quomodo Hebr. & unde dictus 70. 17.
Scorpinæ terra pro cibo 27. 40.
Scorpionum ſpecies 34. 60.
Scorpiones in fano Ilidis, quibus non noxii 34. 8.
Ad ſcorpionis morſum ſtellio utilis 33. 53.
Scythæ quando & quorſum bovis minuratim diſſecti tergori inſident 326. 44.
Segetes quam facile flammam concipiant 856. 55.
Seb שה id eſt agnus vel hœdus communis generis Hebr. & Arab. Proinde in Lege de Paſchate addunt *ſeh maſculus*. Id Auguſtinum latuit, qui minatur cur dicatur *agnus maſculus*, quaſi non omnis agnus ſit maſculus 584. 63.
Sejani equus colore phœniceo 115. 7.
Semamith שממית animalculi nomen Hebræum Prov. 30. 28. quam varie reddatur, nempe *vermis plurimæ*, *reptile alatum*, *bivando*, *ſimia*, *aranea*, 1083. 62. Quod ultimum multi ſequuntur, quia *manibus apprehendere* dicitur, & *eſſe in palatiis regum*. At aranea non habet manus, nec ſolum apprehendere dicereturque, ſed nere & texere, quod longe mirabilius, & in Euclionis ædibus diverſatur tutius quam in aula regali ibid. 1084. 27.
Semamith veteres omnes ſtellionem reddiderunt 1085. 16. Et Levit. 11. 30. pro ſtellione uſurpant Chaldæi & Samaritanus, ibid. 40. Talmudici quoque cum ſtribunt *vim ſemamith* ſcorpioni eſſe terrori, ibid. 46. Et Græci recentiores à quibus ſtellio vocatur καυκαμίδη 1086. 14. Nomen à veneno factum quod סם *ſam*, Hebræis ibid. 10.
Semicocta caro ſæpe comeditur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum ingluviem, cujus exempla etiam in ſacrificiis 595. 30.
Seniorum duplex error 158. 42.
Senir mons (alio nomine Hermon) à telibus dictus 864. 71. Felis cur Arab. *Sinar*, & Chald. *Sunar* 865. 28.
Sennacheribi cladem cur ad mures referant Ægyptii 1020. 33. Similis hiſtoria de Cretenſibus Humanati in Troade conditoribus ibid. 44.
Separare ovet ab hœdis Matth. 23. unde ſumptum 449. 69.
Sephel ספל Hebr. vaſis g. an *ſimpulum* 548. 62.
Sepiæ, vide *Mollia*.
Sepis ſpecies in India ſolo vivit pulvere 27. 14.
Septuntio cur Æthiop. *dabub*, & uſta cœleſtis Chald. *dubbuh* in Heſychio 807. 18. 24.
Serapis, vide *Joſephus patriarcha*.
Serpens quidam gemino aculeo, nempe in ore & cauda 26. 20.
Serpentis agilitas & inſinuatio cum prudentia non idem eſt 30. 21.
In ſerpente ἡ ἀπειθὲια neceſſaria 23. 60.
De ſerpente auguria pertinent ad ὀνειροκρίτην 21. 52.
Serpens cur dicatur biliguis: An propter linguæ celerem vibrationem, vel quia linguam habet bifidam 24. 62.
Serpentis caput longe potiſſima pars 23. 70.
Serpens quam ſedulo caput ſervet 24. 15. & 28. 55.
Serpentis caput pro veneno in Sirachide 24. 42.
Serpentis cor capiti vicinum prope in gutture 24. 1.
Serpentis definitio 23. 71.
Serpentes ubi degant 26. 68.
Serpentes quidam in aquis degunt 26. 58.
Serpentis fragor inter tependum, ceraſtæ maxime & hæmorrhoi 26. 42.
Serpentes Hebr. quomodo & unde dicti 59. 40.
Serpens quam inſidioſus 38. 52.
Serpentes in Iſraelitas immiſſi 35. 53.
Serpentes antes lambendo vaticinandi ſcientiam inſpirare creditu 21. 54.
Serpentis lingua Poëtis triſulca 25. 33.
Serpentis linguæ extrema quam tenuia 24. 59.
Serpenti cur maledixerit Deus, cum diabolus ſit malitautor 30. 39

Serpens homini quam odioſus 30. 47.
Serpentis ἀνανία 27. 61.
Serpentes παμφάγοι 37. 1.
Serpentes in petris 26. 69.
Serpens quomodo φρόνιμος prudens, aut πανοῦργος callidus, Hebræum עָרוּם utrumque ſonat 27. 67.
Serpentis prudentiæ exempla quatuor ex Epiphanio 28. 26. Quintum ex Plinio & Arabibus 29. 12. Aliud ex Pſalmis 29. 59.
Serpentum quomodo pulvis cibus 27. 3.
Serpens non ruit olim quadrupes ut volunt 23. 45.
Serpentes quidam ſalto, alii volatu valent 23. 62.
Serpentes in ſepibus 26. 70.
Serpentis ſibilus quam exilis 26. 31.
Serpens in terræ latibulis 26. 70.
Serpentis venenum ubi ſitum 24. 51. 56. 57.
Serpentis venenum in ore 756. 66.
Serpentis venter quomodo Hebr. 23. 42.
Serpens pro magno piſce 40. 37.
Serpentis antiqui clamor toto orbe auditus 26. 60.
Serrum ceti ſpeciem quomodo deſcribant Arabes 49. 27.
Servi Jodæorum emptitii non potuerunt invito circumcidi 577. 65. De vernis quid ſtatuendum 578. 12.
Pro cervo cæſo triginta ſicli dabantur, quo pretio Chriſtus venditus, qui ſervi formam acceperat 390. 56.
Seſeli herba cujus ſu cervarum partus ſubleuatur 890. 36. Ælianus & Plinius emendati 890. 47. et 891. 7. Salmaſius notatus ibid. 61.
Sibilus pro balatu in Cantico Deboræ 470. 49. In Arriano Sibilus eſt pro elephanti barrito 470. 56.
Σιβύνη, haſtæ Perſicæ genus, unde dicatur 139. 58.
Siliquæ porcorum pabulum 710. 50.
Siliquæ porcorum Luc. 15. non ſunt leguminum λοβοί, ſed κεράτια, Syr. ܚܪܘܒܐ *charub*, Gall. *carouge* al. ξυλοκέρατα & ξυλόγλυκα, quia prædulces. Veteribus arbor κερατία & κερατωνία, quæ non eſt glycyrrhiza, nec Ægyptia ficus, ut nonnullis viſum 708. 8. &c.
Siliqua *Almagri* 708. 73. et 709. 40.
Siliqua Græca 710. 13.
Siliquæ *jaubuth* deſcriptio ex Arabibus 708. 72.
Siliqua Nabatæa 709. 43. 69.
Siliqua Syra vel Damaſcena 709. 67.
Siliquæ victus tenuiorum 710. 28. &c.
Siliqua per miraculum creata 710. 45.
Silurus, vide *Cetacei*.
Simi Æthiopes Strabonis perperam Sili 969. 70.
Simii iidem qui Anxumitæ 970. 2.
Simia vel cebus Hebr. קוף 63. 38. et 992. 70.
Σίμερ in Heſychio, & Arab. سمور *ſimur*, martis Zibellinæ genus in Parthia 1007. 50. et 1008. 1.
Simpuvium, vide *vaſa*.
Simulachrum nullum in templo Hieroſolymitano 223. 59. &c.
Sipo, vide *vaſa*.
Siphon quid 602. 56.
Sirachidis locus aſſertus 475. 10.
Sirachidis locus de bubulcis nec bene lectus, nec bene intellectus explicatur 381. 45. Ejuſdem duobus locis obſcuriſſimis de bobus & tauris nova lux 407. 45. et 408. 9.
Σκύβαλα cibus canum 671. 53.
Solitudo cur Arab. عربة *araba*. An quia ערב *Arab*, id eſt Arabia, fere eſt ἀλώνιον 872. 1.
Solomonem regem Hebræi faciunt augurium peritiſſimum 20. 66.
Solomoni tribuit Joſephus equitum viginti millia, Scriptura ſolum duodecim. Fons erroris 154. 20.
Solomonis curulibus equis quomodo alligentur ſtabulorum quadraginta millia, cum nonniſi mille quadringentos curus habuerit. Reſponſio multiplex 154. 71.
Solymorum tres duces unde dicti 99. 51.
Somnium Pharaonis de ſeptem vaccis, &c. 404. 12. Cur ſimile Judææ regis Archelai somnium, ibid. 18. Septem vaccæ ſunt ſeptem anni, ut in Homero novem paſſeres novennium deſignant. Et duodecim vultures à Romulo viſi toti ſeni Iæculi, ibid. 37. Cum bovis opera colantur agri, ejus pinguedo fertilitatem, & macies famem adumbrat, ibid. 53. Reliqua ſomnii ibi vide.
Sorek vallis ubi vites prope Thimnatha 753. 39. Vicina oppida à leunibus dicta ibid. 41.
Spadix vel phœniceus color, rubedinis in quo iotenſus gradus 114. 57.
Spica vulpis, avena Hebræis, cujus ſpica caudam vulpis imitatur 602. 55.
Spinturnicia unde dicta 276. 32.
Splen equis quomodo eximatur ut ſint velociores, vide in *Equis*.
Spongia an Zoophytum 53. 41. v. Zoophyta aquatica.
Spongia cur fuerit prope crucem 53. 50.
Sponſa Can. 1. 7. כְּעֹטִיָּה pro כְּעֹטִיָּה *ut vagæ* ſeu meretrix per literarum trajectionem 519. 70. et 520. 15.
Sponſus cur adjuret per cervas & capreas 899. 54.
Sponſus cur cum caprea conferatur 929. 29.
Sponſus quomodo hinnulo ſimilis, 899. 35.
Squama quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38. 39.
Squillæ marinæ 53. 11. vide *Craſtata*.
Stantes Iſraëlitas ediſſe Paſcha in Ægypto, & cum feſtinatione, quorſum? 601. 1. 12.
Stellio cur Hebr. *anaka* 1066. 64. & *ſemamith*, 1086. 50. & Arab. *ſammabras* 1087. 3.
Stellioni convenire quicquid de *ſemamith* habet Solomon 1088. 5. Stellio pullum animal ſed ſolers, ibid. 10. 20. Manus illi tribui etiam ab Arabibus, ibid. 56. Et lacertos dici à lacertis ſeu brachiis ut Gr. κολίτας ibid. 52. Hîs apprehendit ſeu ſupinus incedat, aut muſcas venetur aut araneas 1089. 11. In domibus verſatur 1090. 1. Adeoque in palatiis tutius & libentius degit quam in privata domo ibid. 34.
Stellionis Græca nomina tria 1089. 28.
Stellionem homini invidere quomodo veteres probent 1088. 28.
Stellio Arabibus & Græcis ex æquo odioſus 1087. 57. 63.
Stellio ſcorpionibus maxime contrarius, & eos ſolo viſu terret atque ſtupefacit 1085. 54.
Stellio ad ſcorpionis morſum utilis 33. 53.
Stellio à ſtellis dicitur non à ſtillis ut Salomoniſum, Varroni quoque & Feſto 1086. 50. & 1087. 30. Contra כּוֹכַב *Maria* non eſt *maris ſtella*, vide *ſtilla*.
Stellio alius venenati, alius innoxii morſus 1086. 32. Vencuatos Italiæ & Siciliæ ad ſcribit Philoſophus, innoxios Græciæ, ſed contra Theophraſtus, ibid. 34. Venenatus Hebræis שממית *ſemamith*, ut Gr. σαῦρα φαρμακὶς vel φαρμακῖτις. 1086. 50.
Stellionatus unde dictus 1088. 38.
Stercori bubulo Ezechielis panis incoctus 326. 68. Stercus bubulum ubi pro ligno, 329. 49.
Stimulus bonum, vide *Saugar*.
Stiva aratri cur ἄροτρον haſtile dicatur à Sirachide 381. 45.
Stridere haſtas & lanceas Bootius perperam negat 134. 57.
Struthionis fœmina quomodo Hebr. & unde dicta, 65. 12.
Struthio mas quomodo à Moſe vocetur, & unde nomen habeat, 64. 73.
Struthio propria ova negligit, 15 60. & 16. 1.
Subulci apud Judæos vilifſimi, in Ægypto profani, in Græcia etiam valde contempti 707. 48. Itaque in Bucolicis nullus eſt illis locus ibid. 62.
Subulo, ἕρυξ 948. 21.
Suculæ, vide φαγαγγά.
In ſudore ciogi, Ezech. 44. 18. quid ſit 491. 49. 62.
Saugiab سنجاب ſciuri ſpecies 1007. 19.
Suppletur ET nonnunquam 854. 54.
Suppletur ex uno hemiſtichio quod in altero deeſt 927. 28. Et oppoſitum verbum, ut 1 Tim. 4. 3. & paſſim 452. 50.
Suppletur ſæpe vox *locus* 204. 49.
Suppletur ſæpe vox *pilus* ante vocem *caprarum* 624. 70.
Συῆλαι, Gall. *feuil*, & *hauge*. Aprorum luſtra & lamæ 706. 26.
Sus Hebr. חזיר *chazir* ab oculi angullia
خزر *chizron* Arab. μυωπία 696. 28.
Oculi ſuibus quam profundi, ibid. 45. Vel ſus חזיר, quia teres & rotundus, ibid. 70.
Sus cur mactatus Athenis in Cereris myſteriis 982. 56.
Hæc victima ut ajunt omnium antiquiſſima, ibid. 62. 70.
Sues etiam Baccho immolati, quia vites quoque perdunt 983. 5.
Suis Λευβοτοκίαις Cypria lege denres evellebantur 982. 45.
Suibus Ægyptii ad cultus agrorum uſi 952. 23. cum aliorſum ſues ſi ugibus & vitibus inſeſti ſint ibid. 40.
Sues dilacerare æque ac apros 205. 37.
Sus alatus apud Clazomenius 983. 7.
Suem ungulam dividere Muſes conſanter aſſerit 6. 38.
Sus lota ſtatim redit ad volutabrum 705. 70.
Sues in cœno pingueſcere 705. 1.
A ſue cur abſtinuerint Judæi cauſæ commentitiæ à Romanis & Græcis allatæ 698. 48. Aliæ veriores in Hebræorum & Patrum ſcriptis ibid. 72. Cur Deus non admiſerit niſi animalia quæ ruminant, & ungulam ſiſſam habent 700. 10. Sos non immunda natura, ſed ſignificatione, ibid. 20.
Sues in Judæa nulli, nec ſubulci 696. 73. Aculeatus nec in Judæa, ſed in remota regione ſues pavit 697. 16.
A ſue abſtinuerunt vicini Judæi multi populi, ut Arabes, Saraceni, Phœnices, Ægyptii 702. 51. Alii eriam remotiores, ut Barcæi, Æthiopes & Indi 703. 33.
A ſuibus parabolæ 704. 7.
Suſæ ab equis nomen non habent, ſed à liliis 96. 1. et 167. 22.
Sylva fuit prope Bethlehem, quod Hebræi negant 10. 12.
Sylvæ utrimque linea & pennis clauſæ, quarum formidine cervi & aliæ feræ in retia impelluntur, 927. 50.
Sylvæ plerumque in montibus 977 65.
Tabaxir, vide *Ovium paſtus*.
Talpa Hebr. חלד *choled* Levit. 11. 29. Alii *muſtelam* reddunt. Sed talpa Arab. خلد *chuld*. & Syr. ܚܠܕܐ *chalda* dicitur 1022. 45. Et in Talmude Hieroſol. חולדה *chuldah* 1024. 33. Et in Moſe חולד *choled* eſt שרץ reptile ex eorum genere quæ in immenſum ſoboleſcunt, & muri jungitur ut congener, quod talpæ magis conveuit, 1024. 45. et 59. Et talpa in viſcera terræ penetrat, quod Hebr. eſt חלד *chalad* 1025. 31.
Talpæ in Eſaia חפרפרות à fodiendo dictæ, quod talpæ tam proprium eſt, ut nemo talpam

talpam deſcribat, qui non hoc ponat in parte definitionis 1026. 33. Proinde roſtrum & crura habet ad id ipſum à natura comparata, ibid. 52. Et ἀσκάλαφος iude Gr. (unde *ſcalaphus* per metathefin 1027. 1.) Σκαλοπὸς in Theoph. talparum foramina, ibid. 12.
Talpa cur in Lege immunda 1033. 31.
Talpa cur Monſ reptilis 31. 5.
Talpa ut multi ſentiunt, eſt in genere murium 1024. 62. Alii talpam definiunt animal muri ſimile, ibid. 72
Talpæ apud Arabes duæ ſpecies, una خلد *ſhuld* dicta, quæ cæca eſt, altera زباب *zebab*, quæ ſurda 1024. 19.
Talpæ ad veſtium uſum inſerviunt 33. 50.
Talpam non ſignificari vocibus חפרפרת 1030 46. חפר 1030. 60. & חלד.
Talpas & veſpertiliones Eſ. 2. 20. recte jungi, quia in multis ſimiles 1032. 42. Idola ad utrafque projici, ut in tenebras ſic detrudantur, ne amplius nobis illudant, ibid. 71.
Taraxippus Deus in ludis Olympicis creditus equis terrorem immittere 142. 8. Deus ille quis fuerit, ibid. 18. et 28. &c. Alius in Iſthmo Taraxippus 142. 44
Taurele phantes, barbaris *Rhizes*, quale animal 251. 41. 53
Taurus aureus in Philone Typhi vel Typhonis ſymbolum 339. 68. In aliis Apis & Mnevis Oſiri ſacri 340. 40. Illis Typhon non tam Deus quam cacodæmon, 340 61.
Tauri aſpectus qualis 8. 57.
Cum tauris Baſan conferuntur Pſ. 22. 12. homines ſtolide feroces, qui alios tanquam eornibus impetunt, 408. 29
Taurorum robur eximium. Hinc Hebræis taurus, אביר *abbir*, ideſt robuſtus dicitur. Heſychio ταύρους validus. Et Ταδιὰς Indice ταυροφάγους, Indiæ populus circa Gangem magni roboris 287. 35.
Tauri cum urſa luctæ frequens 815. 61. Ar Eſ. 11. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur 816. 10. Allegorica vaticinii expoſitio, ibid. 18.
Tauris vecti Ampelus, Europa, Hercules, &c. 313. 51.
Taxus eſt arbor σμίλαξ 988. 63. Quando uſurpatum pro animali, ibid. 66. Hujus in pellicciis rarus uſus, ibid. 72. Taxi vox Gallica non Latina, 989. 26.
Telegonus augurandi artem reperit 21. 27.
Templi Hieroſolymitani fores auro quam graves 223. 25.
Tempus medium inter duo extrema poſſe ab alterutro denominari 560. 35.
Terra mori dicitur, quia in proventu ſuo aliquo modo vivit, 1. 26.
In teſtaceis aquaticis ſunt lepas, oſtrea, conchæ, cochleæ 52. 57. Horum uſus ad cibum 53. 45. ad ornatum, ibid. 47. & ad ſuffitum ibid. 49.
Teſtudo Hebr. quomodo & unde dicta 67. 68.
Teſtudo cur Arab. سلحفية *ſalachphia* 1037. 56.
Teſtudinis mas Syris גלא *gala* vel *galla*, ſed Arab. غيل *gailum*, voce facta à illibidine, qua marem teſtudinis ardere traduni veteres, cum fœmina nonniſi invita coeat 1091. 58. &c.
Teſtudinis Romæ multus uſus in magnatum ſpondis & lectis. Quod primus inſtituit Carbilius Pollio 1093. 11.
Teſtudines quomodo ſimiles Iſraelitarum utis juxta Theodoretum 1091. 25. aut hæreticis juxta Hieronymum, ibid. 30.
Teſtudinum nomine Cyrillus & Druſius ter-

Pars I.

ræ tumulos intelligunt ſint exemplo, ibid. 33.
Thachas תחש apud veteres coloris nomen 989. 38. Græci ταὼ δασὺν, ταὼ δασὺ πανοπλίαν reddunt, ibid. 40. Samari tani *nigrum*. Ita etiam Arabes, & cœleſtem ſeu cæruleum, ibid. 45. Chaldæi & Syri *faſgon* de quo ſuo loco 989. 57.
Tachas תחש animal eſſe creditur è cujus pellibus opertum eſt tabernaculum Exod. 26. 4. & ſponſa calceata Ezech. 16. 10. Hebræi veteres תאשׁ איל *thela elan* aut *ilan* exponunt, ideſt viverræ ſpeciem qui eu nieulos venantur 986. 37. Alii animal unicorne, quod confecto tabernaculo ſtatim evanuit 988. 36. Recentiores taxum aut taxonem ſeu melem, ibid. 57. Quin *thachas* eſt coloris genus, ibid. 63. Hyſginus nimirum, Chald. סנטנס *faſgona*, ad janthinum aut hyacinthinum proxime accedens 990. 33
Thais تيس Arab. non ſolum mas caprarum, ſed & ibicum & caprearum 649. 4
Θαλίαι unde dictæ 349. 34
Thamca תמכה quam varie reddatur 606. 72 Forte pertheuium, herba amara & edulis quæ Pœnis *tamacath*, Plinio *tamnacum*, officinis *tamaretum*, Gall. *tamarie*.
Tannin draco, item ceti ſpecies apud Arabes 48. 40.
Thannin תנין pro crocodilo 52. 4.
Thars ترش in ovibus quis morbus 518. 27.
Themiſtocli quæ urbes neceſſaria ad victum ſuppeditaverint 41. 73.
Theræ filius cur vocatus Oeolyeus 438. 40
Theraphim quid ſint 1 Sam. 9. 13. & ibid. Gr. κενοτάφια 623. 50. 68.
Thimna & Thimnatha diverſa oppida 753. 15. 32.
Tho תאו vel *theo* תאו aliis *bos ſylveſtris*, ſed *oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni & Hieronymo, quod magis placet, quia Deut. 14. 5. eſt inter cervinas ſpecies 973 49. Et in Judæa bos ſylveſtris nullus eſt, ibid. 53. Neque is edulis eſt, ibid. 70. neque laqueo capitur, ſed ſolum fovea, 974. 9. Syrus quoque pro oryge ſumit 974. 32. Nomen à voce factum, ut thoum αἰπὺ ἢ ὑψηλὸν ibid. 53. Clamor in oryge cur obſervetur, ibid. 59.
Tho תאו Eſ. 51. 20. cur *beta* redditum, Hieronymi & Buxtorfii conjectura 975. 11.
Thoes cum leone congredi Euſtathius falſo aſſerit 848. 18. Πλάσμασι quidem ſunt leones & thoes, quia diffident, ſed ut minima quæque & maxima, ibid. 41. Thoes leone viſo ſtatim fugere, ibid. 47.
Thoum varia nomina 849. 20.
Thoes, vide *Hyæna*.
Thos Hebr. quomodo & unde dictus 62. 50. vide *Filius avi*.
Θόινας & Θαλίας unde dictæ 349. 32.
Thupha Arab. animal carnivorum pardo ſimile, ſed telis ſtatura, cujus pellis eſt in pretio 124. 32.
Thynnus in cetorum numero, ideſi cetaceorum 51. 50.
Tiberiadis lacus fœcundiſſimus 41. 18.
Tigrinæ & pantherinæ menſæ 794. 8
Tigris animal leoni ſimile 721. 62. aliis idem cum pardo 792. 24. Animal Ariſtotelis parum notum, & ad canum accedere creditum 792. 52. Theophraſtus varium deſcribit ibid. 61. Nearchus in India ſolum pellem viderat, ibid. 67. Tigres nonnullis maxime, & elephanto viribus pares 793. 2. Aliis thoum genus 793. 7. Megaſthenes deſcribit leonibus duplo majores 793. 25.
Tigridi leonis ſpecies tribuitur excepta pelle varia 793 64.

In tigri pellis per tænias, in panthera per rotundas maculas 793. 67. Hinc tigres virgatæ 794. 37.
Tigris uſque ad Auguſtum Romæ non viſus 793. 31. 36.
Tigtis, quomodo Perſ. & Arab. 794. 28.
Tigris per vitreas ſphæras capi ſcribitur 795. 49.
Tigris à veloci eoncipi creditus 795. 7.
Tinea Hebr. quomodo & unde dicta 70. 35.
Tityrus ex hirco & ove, Muſimon ex ariete & capra naſcitur 655. 26.
Tauros ducum in Jobo vel eſt oratio, vel murmur inconditum 51. 54.
Tonſio pratorum Hebr. נ *gez* 481. 58.
Tonſionis ovium dies ſolemnes & convivales 480. 35.
Trageiaphus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 71.
Tribus Juda quomodo & quando leoni ſimilis fuerit 772. 37.
Tribus Judæ, Gad & Dan quomodo leonibus ſimiles 772. 27. 29 31.
Tributum olim ex ſolo pecore 442. 17.
Tricenarii & quadragenarii apud Hebræos pro pueris habiti 818. 54.
In triente cur Babylone Judæos lachrymis potaſſe dicatur Deus 984. 30.
Trigeminus vel *tergeminus*, *quadrigeminus*, *ſeptemgeminus* nonniſi *triplum*, *quadruplum*, *ſeptuplum* ſonant. Ita Hebræum שבעתים licet duale, tamen eſt ſimplex quadruplum. Faliuntur docti qui aliter ſtatuunt 395. 1. &c.
Triumphaſſe veteres non ſolum de gentibus ſed & de Diis victis 357. 10.
Triumphus in albis equis quamvis Camillo objectus, non fuit tamen illi peculiaris 105. 72.
Trituratio per jumenta & per boves maxime in uſu fuit apud Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos 311. 61. Et in Aſia hodieque durat 312. 34. In eo Hebræi tres aut quatuor boves collo divincie bant, ut ſimul triturarent. Horum commune vinculum *rebka* dicebatur & *marbek* 304. 31. &c.
Troglodytæ ſerpentibus & lacertis veſcuntur 33. 8.
Tſevoa צבוע fuiſſe hyænam vetuſtioribus Hebræis certiſſimum, ut. Arabice ضبع *dabuon* 830. 43. 70. Sed in Flur. צבועים *tſeboim* & in ſpecie *hyænas* ſonat, & ingenere quaſvis feras rapaces ut Arab سباع *ſibaun*, ibid. 43.
Turtur quomodo Hebr. & unde dicta 65. 24.
Tympanum lupinum li pereutiatur, ovilla tacent aut crepant 529. 55. et 530. 4.
Τύφων in Philone non eſt typhus ſed Typhon 339. 68.
In Typhonis hiſtoria multa quæ ad Moſem pertinent 340. 71.
Tyranni eum leone collati 776. 50.
Vaccæ injuges oblatæ 321. 1. Vaccæ quam libidinoſæ 294. 5.
Ad vaccam pertinere locum Job. 21. 10. quem ad taurum perpetam referunt interpretes 291. 17.
Vaccæ mugiunt vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. in Livio quid ſimile 286. 40.
Vaccæ pingues & macræ, quomodo Hebr. 304. 31. 34.
Vacca rufa, vide *Rufa*. De vacca plura vide in *Virgilio* & *Juvenca*.
Varia, ideſt *panthera* 787. 48.
Varietia aquila ποικιλόπτερος Hebr. quomodo & unde dicta 64. 1.
Vas paſtoris quæ ſint 455. 11.
Vaſa quibus agni ſanguis excipitur מזרק *ſiſgeth* 586. 76. *Simpuvium* quid 586 55. *Sipo* in Plinio aliqua ad reſtinguenda incendia ibid. 57.

Velari id eſt veſtiri 119. 12.
Marinum vellus aureum 488. 50. 69. Ex marino velliere comæ adſertitiæ 489. 17. Item ellychuia, chlamydes, marſupia, &c. ibid. 26. 33. 38. &c.
Verba Exod. 32. 4. male reddi *formavit illud ſtylo*, cum plane aliud ſignificent, nempe *recondidit illud in marſupio* 334. 34. &c.
Vermis Hebr. quomodo & unde dictus 70. 31.
Vermium ſpecies 34. 56.
Vermes in cibis 35. 58.
Veſpa Hebr. quomodo & unde dicta 61. 70.
Veſperæ duæ Hebr. idem quod Chaldæis & Talmudicis *duo Soles*, 558. 67. Gr. δείλη πρωία & δείλη ὀψία, quæ Lat. *veſper ſerus* 559. 14 27. Quam multa fecerint ſacerdotes inter duas veſperas & quo ordine, ib. 30. Duabus illis veſperis tertiam addi peream 560. 11.
Veſpere & mane dici partes oppoſitæ, cum quandoque promiſcue ſumantur 84. 60. De eo Gellii locus 85. 6.
Veſpere & mane comedit, quomodo de lupo dictum 811. 53.
Veſperugo ſtella cur dicatur ἄνλιος 453. 30. 36.
Veſpertilio Hebr. quomodo & unde dictus 66 18.
Veſticipes pro barbatis, & inveſtes pro imberbibus 119. 8.
Veſtis lanea jam olim in uſu promiſcuo 484. 21.
Veſtis villoſa ſeu cilicina prophetarum propria 12. 19. quod ut ſimpliciſſimum ita antiquiſſimum. Heroes & priſci mortales olim pelliti, & ferarum exuviis ſe tegebantur, ib. 26. Senatores etiam Romæ, ib. 30. In eum uſum pelles Deo autore adhibitæ 12. 42.
Viatorum habita, quales omnes fideles, Chriſto communicamus, nempe ſtantes, accincti, calceati & baculis innixi 618. 60.
Victimæ cædem apud Judæos & Ethnicos 321. 20.
Victimæ capiti Ægyptii imprecabantur, ut pœnæ quas merucrant in illud converterentur 323. 25.
Victimæ capiti manus à ſacerdote imponebantur 657. 30. Idem in Ægypto factum ibid. 55.
Victimæ Dei cibus 655. 58.
Victimæ excoriationem ſequebatur diſſectio 324. 22. 28. 35. quam rite fieri oportuit ibid. 58. Unde ὑφ' ὁσιομάν vox Pauli ib. 63.
Victimæ jugulationem ſequebatur excoriatio 324. 21.
Victimas jugulabat popa 323. 44. Alius ſanguinem excipiebat, vaſe quod voce Syra aut Chaldæa Homerus ἄμμιν vocat ibid. 56.
Victimæ τελεῖαι, & in Ægypto poſt ſcrutationem à ſacerdote ſignatæ 322. 52.
Vigiles tergemini in Auſonii gripho 396 36. Nempe Hebræis aut Græcis. Romanis enim quatuor vigiliæ ibid. 45
Vinea olivarum ridicule redditur יין זית pro *vinea & oliva* 854. 23.
Vinum Chelbon Ezek. 2. 18. id eſt ex Chalybone, quod eximium fuit 485. 68.
Virtus agri præter herbam etiam frondes arborum complectitur 299. 52.
Viris fortibus tribuitur cor, facies, & fortitudo leonis 775. 9.
Vipera Hebr. quomodo & unde dicta 68. 12.
Viperæ ſanguis ad theriacam utilis 33. 52.
Viria duodecim quæ animal ab aris excludunt Levit. 22. 22. proponuntur & explicantur 522. 44.
Vitula רפה, vel רפס potius in Jeremia non eſt *vitula berbilis*, ſed *vitula triturans* 301. 70.
Vitula edocta Ephraim, & amans triturare Oſee 10. 11. Cur dicatur Deus tranſiviſſe ſuper collum ejus 413. 37.
Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus Jer. 46. 20. Cui Syrus *pulluratam* reddat 415. 28.
Ut vitulus trivenit clamat cor meum Eſ. 15. 5. A vitula potius comparatio ſumitur, quia in hoc ſolo genere fœmina vocalior eſt 410. 33.
Vitulus quandoque occurrit pro pullo elephantis 251. 22. Et de filio, catulo, pullo hominum, quadrupedum atque avium uſurpant Æthiopes 275. 69
Virulus animal σωρητικὸν Pſ. 29. 6. & in Gr. verſ. Jer. 50. 11. & Mal. 4. 2. Idem in Homero & Theocrito, & Heſychio Μοσχαῖος, ἀγερωχικὸς 188. 20.
Vitulus & leo & vacca & urſa ſimul, id eſt Gentes cum Judæis in eadem Eccleſia 410. 1.
Vituli Jeroboami quando in Aſſyriam abducti 357. 63. 68.
Vituli aurei formationem aſtris aut vi magicæ inepte aſtrui 336. 16. 40.
An vitulos per ἀνθρωποθυσίαν coluerint Iſraelitæ 357. 34
Vituli aurei cultus ex Ægypto allatus 346. 17.
Vitulum aureum quomodo Moſes combuſſerit 350. 30. Et attriverit 351. 4. Cur aquam torrentis hujus auri pulvere aſperſam Iſraelitis propinaverit, rationes fabuloſæ, 351. 13. Vera ratio 353. 60. Quomodo hæc aqua omnibus ſufficerit 354. 19.
Vituli & boves in Ægypto maxime culti 345. 11.
Vituli cur Dane & Bethele erecti 356. 38.
Vituli Jeroboami cur vocentur paſſim vituli fœm. gen. 355. 48.
Vitulos cur conflaverit Jeroboam 354. 58. Veræ rationes, ibid. 60. & Talmudicæ 355. 3.
Vituli in deliciis veterum Hebræorum 313. 45.
Vituli caput Parcibus, id eſt *vitulus* 346. 37. In Homero & Virgilio ſimilis phraſis ibid. 70.
Vitulos מרבץ *marbek* eſſe vitulos triturantes multis probatur 302. 19.
Ut vituli *Marbek* Ægyptii milites Jer. 46. 21. Et *pingues ut vitula triturant* Jer. 50. 11 Et Mal. 4. 2. idem de Juſtis, Am. 4. 2. regiæ urbis proceres *vaccæ Baſan* appellat, id eſt tam pingues quam vitulas in Baſane ſaginatas 411. 61.
Inter vituli diſſecti partes Iſraelitæ tranſeunt Jer. 34. Inter partes diſſecti canis Bœoti & Macedones; Inter partes diſſecti hominis Xerxis copiæ. Inter diſſecti porci partes Græci & Trojani heroes 325. 1. 19. 31. 40.
Ut vitulum nondum edoctum (qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur) ſe caſtigatum fuiſſe dicit Jeremias 410. 69
Viverra qua eaniculos venantur, cur Ebr. *thela elan*, vel *elan* Syr. *phiſca* aut *ſiphca* dicatur, & Arab. *zebzeb*, 987. 10. 30. 38. De illa mira hiſtoria 688. 6.
Ulio cum leone confertur 778. 52.
Ululatus Romanorum in acie 251. 66.
Uncî & uncini Hebr. חדים, de qua voce multa 764. 20.
Ungnis pro re viliſſima 446. 61.
Ungulæ equi cavum eur Gr. dicatur χαλβώνη 513. 1.
Ungulæ ſiſſio & diviſio in Moſe quid differant 6. 18.
Unicornia animalia multa in veterum ſcriptis, ſed pleraque fabuloſa. I. Rhinoceros 931. 3. II. Equus Indicus 932. 61. III. Aſinus Indicus, ibid. 68. IV. Bos Iodicus 933. 25. V. Propria dictus monoceros, quem varii varie deſcribunt 933. 47. VI. *Charſan* جرشن vel *Charſi* حرشن animal unicorne hœdi ſpecie in Sexeſtana & Bulgaria, et in monte Carpatho rupicapræ unicornes 939. 38.
VII. مراج *mirag*, animal ſpecie lepporis in quibuſdam inſulis, eornu unicum in capite habens, quo viſo fera nulla eſt quæ non ſtatim fugiat, 941. 25. VIII. *jachmur* يخمور animal inſtar ibicis, unicum in medio capite cornu habens, ſed in mulieris ramos diviſum, quomodo bovem cervi figura in Hercynia ſylva deſcribit Cæſar 941. 46. IX. In Symeone Sethi moſchi capreolus eſt unicornis, ſed aliis bicornis, 941. 63. X. Bos unicornis ab Adamo Deo, ſi Hebræis creditur, oblatus. Alii capreis accenſent 944. 8. XI. *Thocas* תוכס, noſtris *taxus* aut *melus*: Sed Hebræis, animal unicorne quod nuſquam comparuit poſt abſolutum tabernaculum 945. 27. XII. Oryx etiam unicorne animal Ariſtoteli & Plinio 945. 71.
De unicornibus animalibus quid Hebræi 944. 8. Fabula de bove unicorni quem Deo obtulit Adamus, ibid. 20. Alii monocerotem capream fuiſſe volunt ex ſylva *Ilat*, quæ Hebræis קרן *Keras*, ibid. cujus cornu nigrum. Ita etiam in Ælliano monoceros habet cornu nigrum. Et apud Phileu cujus interpretem notatur 945. 12.
Vocavit nomen (ſup. vocans) id eſt vocarum eſt nomen 204. 29.
Voces aliquot Hebraicæ, quæ diviſim ſcribuntur, quaſi duæ eſſent 1038. 72.
Voces tres Levit. 13. 55. quæ ex ejuſdem capitis verſu 43. huc fuiſſe translatæ videri poſſunt 493. 50.
Vocis ignotæ שמש *ſamaſh* vera ſignificatio ex Arabiſmo eruitur 372. 47.
Vox ex gutture educi dicitur non ex collo, niſi valde improprie 518. 51. 35.
Vox dei, id eſt tonitru, cur parere faciat cervas 891. 15. Tonitrua Auguſto, Caligulæ, Horatio quam tremenda ib. 35.
Vox in Jobo ignota נחרתו 891. 73.
Upupa Ebr. quomodo & unde dicta 66. 38.
Urſa cur catulos amet ardentius 814. 15.
Urſa eum catulos habet valde eſt irritabilis, iis ademptis implacabilis 813. 17. 39. & 814. 64. 71. Idem de tigri ibid. 64.
Urſa fœmina mare fortior & ferocior 814. 53.
De urſæ partu informi fabula unde oriatur 814. 45.
Urſus & ἄρκος unde dicti 810. 31. Ἄρκος quaſi Ἀρχός, quia pigrum animal ibid. 52.
Urſus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 21.
Urſi nomen Hebraum à pilis, quia eſt animal hirſutiſſimum 806. 44.
Urſus cur Gr. ἀρκτος 809. 30.
Urſus דב Prov. 28. 13. id eſt *eſuriens*. Aliæ verſiones refelluntur 815. 12. 41.
Urſus ferus triſtis, obſcuro vultu & quaſi obcæcato 809. 3.
Urſus ioſidioſus 812. 52.
Urſo nunquam fidendam 813. 4.
Urſi pedes anteriores manuum inſtar 807. 71.
Urſi roſtrum & amplexus quam terribiles 807. 49.
Urſi vocem quomodo efferant Græci, Romani, Hebræi, Chaldæi 809. 53. 58. 63. 71. & 810. 23.
Urſi ovibus quam infeſti 807. 39. Inſitam urſoferocium excitat fames 815. 8.
Urſo nihil tetrius nec moroſius 8. 60.
Urſo in Daniele quomodo ſimilis Perſarum monarchia 816. 25.
Urſus quam vorax ibid. 32. Perſæ comati, ibid. 48. Urſi monticolæ, 817. 4. Perſarum immanitas ibid. 12. Urſi quam lafcivi,

ſcivi, ib. 25. Coram urſis projici viatores ut evadant ibid. 44.
Urſi pedes beſtiæ quartæ cur attributi 818. 4.
De urſo Sirach. 25. 24. varia lectio, utra præferenda 809. 36 40 47.
Ab urſis dilaniati Bethele XLII. pueri 818. 26.
Urſos propheta non immiſit, ut privatam injuriam ulciſceretur 819. 30.
Hiſtoriæ de urſis & XLII pueris allegoricæ expoſitiones 820. 17. 20.
In urſum incidit leonem fugiens Amos 5. 19. Proverbium ex hiſtoria natum 810. 60. Ejus expoſitio allegorica 812. 26.
Urticæ mariæ, vide *Mollia*.
Urzila cum ſit idem Chald. quod Arab. *gazal* (nempe capræ aut hinnulus) id Talmudici רעמים *reems* reddunt 956. 8. 11. 21. 26.

Uva, vide *Zoophyta aquatica*.

Wachara وحر lacertæ genus de qua Arabes tria notant. 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maxime adhærere. 3. Veneno ſuo inficere quicquid calcat. His tribus videtur inſignis eſſe Moſis שממית *letaa* Levit. 11. 30. Eam enim vel ſtellionis ſpeciem eſſe, vel ſtellioni ſimilem ſuadet quod Græci, Junathan & Hieronymus ſtellionem reddunt. Et terræ adhærere conſtat ex ipſo nomine, quod apud Arabes id ſonat. Denique abillius venenotanquam præſentiſſimo ſibi maxime cavendum Hebræi docent per ו majuſculum in נחש 1073. 45. Hujus caudam abciſſam Talmudici mortitare, R. Geriom creſcere tradit, etiam poſt abciſſionem ibid. 56.
Vulgatus interpres Exod. 32. 28. pro tribus millibus habet viginti tria millia 353. 9. Qui numerus videtur ex 1 Cor. 10. 8. perperam huc translatus ibid. 12.
Vulpes quomodo & unde dictus Hebræis 62. 56. et 850. 1.
Vulpes cur Gr. λαμπυρὶς 858. 60.
Vulpes Carſeolana, ſegetes incendit in Ovidio 857. 5.
Vulpes uvis delectantur 840. 41.
Vulpes ſolitarium animal 852. 15.
Vulpis inceſſus retrorſum & obliquus 856. 24. 40 44. 50.
Vulpem gradu ſuſpenſo incedere, ne veſtigia mancant, id Arab. وحر 860. 35.
Vulpes παμφάγοι 9. 45. veſcitur carne cadaverum 850. 54. Maxime delectatur uvis 851. 41.
Vulpibus infenſi lupi 853. 12.
Vulpes quam vafra, unde κερδὼ 859. 41.
Vulpes vaframenta quædam 859. 56.
Vulpis nomen Herodi à Chriſto cur inditum 861. 3. An Chriſto licuerit Herodi regi convitiari ibid. 22.
Vulpes an foveas occupet à taxo ſeu mele effoſſas 852. 28.
Vulpis venatio quam ardua 855. 30. Retibus non capitur ibid. 31. Tenmeſſa vulpes, ibid. 54. Artes quibus capitur vulpes, ibid. 56. Per vulpes & blattam incendia ex Ariſtophane & Suida 858. 28.
Vulpes Samſonis 851 46. Caudam ad caudam obvertit, id eſt ligavit ibid. 53.
Vulpes Romæ in Circo cum taedis ardentibus medio Aprili quorſum emiſſæ 856. 72.
Vulpium portio impii 850. 56.
ulpibus ſimiles falſi doctores 860. 47.
Vulpio ſubdolus, & vulpinari doloſe agere 856. 42. 53. et 859. 49.
Vultur ater quomodo Hebr. & unde dictus 64. 37.
Vultur alius quomodo Hebr. 64. 38.
Uzam fuiſſe Levitam perperam negat Theodoretus, tanquam autore Joſepho, cum Joſephus contrarium diſerte aſſerat 574. 68.
Uza à Deo jure cæſus eſt, eum geminato crimine peccaverit in Dei Legem diſertiſſimam 575. 29. Et obliſſe dicitur *coram Domino*, id eſt coram arca quæ Dei nomine appellabatur, ibid. 38. Genus mortis ignoratur ibid. 40.
Zachariæ prophetiam implevit Chriſtus, non Eſaiæ, ut volunt Nonnus, & Æthiops interpres 213. 15.
Zachariæ vaticinium ad Meſſiam referunt Judæi veteres, & multi recentiorum 213. 57. Refelluntur Rabini duo, quorum unus ad Nehemiam hoc refert, alter ad Judam Macchabæum 215. 7. Judæi ſe mutuo refellunt 216. 1. 56.
In Zoophytis aquaticis ſunt ſpongia, cucumi, uva, manus, penna 52. 59.
Ad Zorobabelem refert Grotius tria Prophetarum loca in quibus de Chriſto agi palam eſt 217. 28. Zorobabel Gubernator non Rex, ibid. 44. Poſt ſacerdotem nominatur in Eſdra, ibid. 61. Meſſiam toto orbe regnaturum 218. 21. In Grotium diſputat Theodoretus 218. 35. Probatur octo rationibus Zachariæ oraculum ad Chriſtum pertinere, non ad Zorobabelem 218. 69.
Zupha Syris hyſſopus, pro quo cui 1 Reg. 4. 33. legatur *lupha*, id eſt ἀσίζωον 587. 45. et 588. 32.
Zygæna in Eſaia ſerpens vectis 51. 73. Cetus improprie dictus 51. 41.

FINIS Tabularum Partis Primæ.

1_9_3_4